

BIBULU

Yennελε li Senre

La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire

[dyi]

Le Nouveau Testament Première édition 1993
Deuxième impression 2004

La Bible Première édition 2015
© 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Édition électronique
2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.
<http://www.Wycliffe.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

License Creative Commons

Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification 4.0 non transposé
(CC BY-NC-ND 4.0).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fr>

Seweele pe yansara

Yɔn fɔlɔ lele Seweele

Bibulu wi nawa senre	6
Zhenesi	.Zhenɛ 13
Ekizɔdi	.Eki 115
Levitiki	.Levi 207
Nɔmburu	.Nɔmbu 270
Deteronɔmu	.Dete 362
Zhozuwe	.Zhozu 442
Kiti kɔfenne	.Kiti 494
Uruti	.Uruti 545
1 Samiyeli	.1 Sami 554
2 Samiyeli	.2 Sami 620
1 Wunlumbolo	.1 Wunlu 681
2 Wunlumbolo	.2 Wunlu 751
1 Kuroniki	.1 Kuro 821
2 Kuroniki	.2 Kuro 887
Esidirasi	.Esidi 966
Nehemi	.Nehe 989
Esiteri	.Esite 1024
Zhɔbu	.Zhɔbu 1041
Yuuro	.Yuuro 1118
Yomiyegɛle	.Yomi 1320
Yɛnɛle senre yofɔ	.Yofɔ 1390
Yurutanga	.Yurutan 1410
Ezayi	.Eza 1425
Zheremi	.Zhere 1582
Yɔngbɔɔɔ senre	.Yɔngbɔ 1727
Ezekiyeli	.Eze 1744
Daniyeli	.Dani 1851
Oze	.Oze 1884
Zhoweli	.Zhowɛ 1911

Amɔsi	.Amɔ	1921
Abidiyasi.	.Abi.	1940
Zhonasi.	.Zhona	1944
Mishe	.Mishe	1949
Nawumu	.Nawu.	1965
Abakuki	.Aba.	1972
Sofoni	.Sofu	1980
Azhe	.Azhe	1989
Zakari	.Zaka	1994
Malaki	.Mala	2019

Bibulu wi nawa senre

Fafafa, Yenŋele làa naayeri wo naa tara ti da. A lì si kaa li yee naga senwee piile pe na, ma yon finliwe le pe ni. Mbele pàa li yon senre ti logo ma kagbògòlò ŋele làa pye pe kan ke yan, poro pège kagala ke ni fuun ke yonlògò we kan. Pàa sèwèele legere yonlògò.

Naa wagati titonlòwò wà la kaa toro, a leele pè sigi le ma ki sèwèele pe ni fuun pe wulowulo ma pe gbogolo pe yee na, ma pe pye sèwe lombonɔ nunɔba. Nala ki sèwe wo pe maa yinri Bibulu we. Pe maa wi yinri fun Senre kpoyi nda ti yen ma yonlògò. Ki Yenŋele senre sèwe gbegebe wi yen ma kɔn ma yiri kɔnsaga shyen. Sèwèele nafa taanri ma yiri kɔgòlòni pe yen wa wi ni.

Yon fòlò lele sèwèele

Bibulu wi kɔnsaga kɔnɔbanɔga pe maa ki yinri Yon fòlò lele sèwe. Sèwèele mbele pe yen wa wi ni, Moyisi wo naa Yenŋele yon senre yofenne pe ni, poro pàa pe yonlògò. Pàa pe yonlògò Eburuye senre ni. Sèwèele nafa ma yiri ke ma yiri kòlɔjere pe yen wa wi ni. Ki sèwèele pe yen ma gbogolo gbogolo yege ŋga na ki ŋga:

- 1) Moyisi sèwèele, poro yen kɔnɔgurugo, mbege le Zhenesi na mbe sa gbɔn Deteronɔmu sèwe wi na.
- 2) Sèwèele mbele pe yen na para Izirayeli tara kalɛgele ke wogo na, poro yen ke ma yiri shyen, mbege le Zhouzuwe na mbe sa gbɔn Esiteri sèwe wi na.
- 3) Yuuro sèwèele, poro yen kɔnɔgurugo, mbege le Zhɔbu na mbe sa gbɔn Yuuro ti Yurutanga sèwe wi na.
- 4) Yenŋele yon senre yofenne sèwèele, poro yen ke ma yiri kòlɔshyen, mbege le Ezayi na mbe sa gbɔn Malaki sèwe wi na.

Yon fòlò fɔnnɔ sèwèele

Bibulu sèwe wi kɔnsaga shyen wogo pe maa ki yinri Yon fòlò fɔnnɔ sèwe. Sèwèele mbele pe yen wa wi ni, Zhezu wi pitunmbolo poro pele wele pàa pe yonlògò. Pàa pe yonlògò Girekiye senre ni. Sèwèele nafa ma yiri kòlɔshyen pe yen wa wi ni. Ki sèwèele pe yen ma gbogolo gbogolo yege ŋga na ki ŋga:

- 1) Zhezu Sentanra sɛwɛɛɛ, poro yɛn tijɛrɛ, mbege lɛ Matiye na mbe sa gbɔn Zhan na.
- 2) Zhezu pitunmbolo pe kapyegele sɛwɛ.
- 3) Pɔli naa pitunmbolo peɛ yɛgɛ sɛwɛɛɛ, poro yɛn sɛwɛɛɛ nafa ma yiri nungba, mbege lɛ Ɔrɔmu sɛwɛ wi na mbe sa gbɔn Zhude sɛwɛ wi na.
- 4) Zhezu Kirisi kagala nagawa sɛwɛ, wo wi yɛn Yɔn fɔlɔ fɔnnɔ sɛwɛ pungo woo we.

Bibulu wi nawa kagala

Wa Yɔn fɔlɔ lɛɛ sɛwɛ wi ni, Yɛnɛɛ lɛ dunrɛya wi da yɛgɛ nɔga na wɛgɛ yan wa. Sanga nɔ ni Yɛnɛɛ lɛɛ leɛɛ kɔnɔbanmbala pe da, Adama naa Awa we, lɛɛ pe tɛgɛ lajɛnɛgɛ tiyɔngɔ ka ni. Kunwɔ sila pye wa ki laga nɔga pɔa pye ma cɛn ki ni. Ɛɛn fɔ, a Yɛnɛɛ li mɛrɛgɛ wɔ si kaa yiri ma je Yɛnɛɛ li na; ki mɛrɛgɛ pe maa wi yinri Sɔtanla. Wila pan laga dunrɛya wi ni ma Adama naa Awa pe fanla ma pe punɔgo, ma ti pee logo Yɛnɛɛ li yeri. Pe senre mbalogowo pi kala na, Yɛnɛɛ lɛɛ pe purɔ ma pe yirige wa lajɛnɛgɛ tiyɔngɛ nɔga pɔa pye ma cɛn ki ni, a ki punɔgo kala lo pye fɔ pe daga mbe ku kaselege. Ɛɛn fɔ, a li si pe yinriwe ta, mɛɛ yɔn fɔlɔ kɔn pe yeri mbe pe setirige pyɔ wa yirige, nɔ wi yaa senwee pyɔ wi shɔ Sɔtanla wo naa kunwɔ pi kɛɛ.

Naa wagati titɔnɔwɔ wɔ la kaa toro, a Yɛnɛɛ lɛ si nɔga wa yeri nɔ pɔa pye na yinri Abirahamu. Lɛɛ wi pye ma yo wi yiri wa wi tara, Kalide tara re, wi kari wi sa cɛn wa Kana tara. Abirahamu wo naa wi jɔ wi ni pyɔ sila pye pe yeri. Ɛɛn fɔ Yɛnɛɛ lɛɛ yɔn finliwɛ le Abirahamu wi ni. Lɛɛ yɔn fɔlɔ kɔn pe yeri mbe setirige piile legerɛ kan pe yeri konaa mbe Kana tara ti kan pe yeri. A Abirahamu wɛ si taga Yɛnɛɛ li na. Naa wila kaa lɛ ma pye lelɛnɔbaraga, a Yɛnɛɛ lɛ si pinambyɔ kan wi yeri. Abirahamu wi yaa ka setirige piile legerɛ ta mbele pe yaa kaa tunɔgo piin Yɛnɛɛ li kan. Pe maa Abirahamu wi setirige piile pe yinri Eburuye, na pe yinri fun Izirayeli woolo; katugu Izirayeli wila pye Abirahamu wi pishyenwoo. Izirayeli, wo nɔ pɔa pye na yinri Zhakɔbu, pinambiile kɛ ma yiri shyen wila se, poro pɔa pye Izirayeli cɛngɛɛ kɛ ma yiri shyen ke tɛɛye wele.

Punɔgo na, Izirayeli woolo pɔa kaa pan ma pye kulolo wa Ezhipiti tara. A Yɛnɛɛ lɛ si nɔga wa wɔ nɔ pɔa pye na yinri Moyisi mbe pe shɔ mbe pe yirige wa Ezhipiti tara wo fanɔga na. Pe shɔnɔgɔ, a li si kari pe ni naa wa Kana tara; katugu lɛɛ keli ma yɔn fɔlɔ kɔn ki tara ti wogo na ma yo fɔ punɔgo na, wa wagati titɔnɔwɔ nɔ wila paan wa yɛgɛ wi ni, li yaa ki tara ti kan Abirahamu wo naa wi setirige piile pe yeri.

Naa Yɛnɛɛ lɛɛ kaa li yɛɛ naga Moyisi wi na, lɛɛ li mɛgɛ jɛngɛ ki naga wi na, pa pɛgɛ yɔnɔgɔ yɛɛn YHWH; ko kɔrɔ wo yɛn fɔ «Ŋa wi yɛn», nakoma «Ŋa wi yɛn wa». Yɛɛ cɛnɛ shyen (200) torɔnɔgɔ Zhezu Kirisi

wi sege ki yege, naa pàa kaa Bibulu wi kannga Girekiye senre ti ni, a Zhufuye pè sigi mege ki kannga ma yo «we Fɔ» jango paga ka ta mbaa Yenjele li mege ki yinri jaga jaga. Jinmiire ti ni wège mege ki kannga ma yo «Yawe Yenjele». Yenjele li mege jenge ki yerewe pi woro ma jen.

Naa Yenjele làa kaa Izirayeli woolo pe yirige ma pe wɔ wa Ezhipiti tara ti ni, a li si yɔn finliwe pa yege le pe ni. Eɛn fɔ Izirayeli woolo pe sila yɔn finliwe pi ngasegele ke yigi mbaa tanri ke na. Pàa ki le na cengele ngele ke yen ma pe maga ke yarisunndo ti gbogo paa ke yen. Sanni Yenjele lo mbe sa cɛn pe go na, pàa pye naga jaa wunlunana wa mbe cɛn pe go na paa cengele sanngala ke yen. Kì pye ma, a Yenjele li si je pe na, ma pe le jɔlɔɔ, mɛɛ ti cengele ngele ke yen ma pe maga, a kè pan ma to pe na, ma pe tara ti tɔngɔ. Làa ti a pè pe koli malaga kasopiile ma kari pe ni. Eɛn fɔ Yenjele li sila fɛge yɔn finliwe mba làa le pe ni pi na. Ki kala na, làa toro Yenjele yɔn senre yofenne legere yeri, maga yo pe kan fɔ li yaa shɔfɔ torogo wa pe sɔɔwɔ. Pa ki shɔfɔ wi yaa ka yiri wa pe wunlunana gbɔɔ Davidi wi sege ki ni. Pa Davidi wila yiri wa Zhuda cenle li ni. Naa malaga kasopiile pàa kaa sɔngɔɔ ma pan, pàa pye na pe yinri Zhufuye, katugu pàa cɛn wa Zhuda tara ti ni.

Wa Yɔn fɔlɔ fɔnnɔ sewe wi ni, wège yan paa yege nga na Yenjele làa ki Shɔfɔ wi torogo. Pe maa wi yinri Zhezu; wo wi yen dunruya woolo pe ni fuun pe shɔfɔ we. Kì pye ma, mbele fuun pè pe jigi wi taga Zhezu wi na, wi yɔn finliwe fɔnmɔ le pe ni. Zhezu wì pan laga dunruya wi ni ki yeke waga shyen (2 000) yɔn ko tin. Wi pansanga wi ni, kila yala Ɔrɔmu tara wunlumbolo poro pàa pye ma cɛn dunruya wi ni fuun wi go na. Zhufuye pe jigi wila pye ki na mbe wunlunana wa ta shɔfɔ, wi pan wi pe shɔ Ɔrɔmu tara fenne pe kɛɛ. Eɛn fɔ Zhezu wila pan mbe poro naa senwee piile pe ni fuun pe shɔ Sɔtanla wo naa kapege konaa kunwɔ pi kɛɛ.

Wa Yɔn fɔlɔ fɔnnɔ sewe wi ni, seweele kongbanmbala tijere pe yen na para Zhezu wi yinwege ko senre na. Ki seweele tijere pe maa pe nunnga nunnga pyew pe yinri Zhezu Sentanra sewe. Wa Sentanra seweele pe ni, wège yan paa yege nga na pàa Zhezu wi se, naa kafɔngɔlɔ ngele wila pye ke ni konaa nagawa senre nda wila naga ti ni. Ko punɔgo na, a wège yan paa yege nga na Zhufuye teele pàa je Zhezu wi na ma pye wi jugu-ye. Pàa ti, a pè Zhezu wi kan tiparaga na maa gbo. Eɛn fɔ Zhezu wila yen ma yiri wa kunwɔ pi ni, ma yiri ma kari wa yenjele na. Wi kunwɔ naa wi yenme ma yiri wa kunwɔ pi ni ti fannga na, wì we kapere ti fɔɔ ki tɔn, ma tanwa le woro naa Yenjele li sɔɔwɔ, ma we go shɔ Sɔtanla wi kɛɛ; Sanni we sa punɔgo Yenjele li na fɔ sanga pyew, woro mbele wè taga Zhezu wi na, wì yinwege kan we yeri Yenjele li ni wa li wunluwɔ mbakɔɔ pi ni (Zhan 3.16).

Zhezu wila leele pele wɔ ma pe tun paa serefenne yen, jango nga fuun wì pye ma we shɔ Sɔtanla wo naa kunwɔ pi kɛɛ, pe saa ki wogo ki yari.

Wa Kapyegele sewe wi ni, wège yan paa yege nga na pitunmbolo pàa yiri wa Zheruzalemu ma saa na Sentanra ti yari dunruya wi lagapyew. Zhezu wi pitunmbolo pàa seweèle legere yonlɔɔ ma pe torogo legiliziyè mbele pàa tegetege pe yeri konaa tagafenne pele yeri legiliziyè pele ni. Wa ki seweèle pe ni, pe yen na nagawa jembe kaan Zhezu wi wogo na, konaa yege nga na ma daga mbaa ma yinwege ki piin laga dunruya wi ni mbe si Yenɛle li ndanla.

Wa Yon fɔlɔ fɔnnɔ sewe wi sewe pɔngo woo wi ni, wège kara maga yan yege nga na Zhezu wi yaa ka yiri wa yenɛle na mbe sɔngɔɔ mbe pan. Ko yaa ka pye dunruya wi kɔwɔ konaa cew tawa Sotanla wi na.

Senre pɔngo woro

Mbaa Bibulu wi kara ki yen ma yon, ki tɔnli wi yen ma gbɔɔ fɔ jɛnge; we daga mbege jen fɔ Bibulu wo wi yen Yenɛle li senre jate re. Wi maa senwee pyɔ wi yinwege kala li ni fuun li nari we na konaa shɔwɔ konɔ li ni. Bibulu wi yen sewe ɲa wi yen kpoyi. Wi senre ti ni fuun ti yen ma sin, ti ni fuun ti yen kaselege. Pungosaga woro wi senre ta kpe ni. Lere pyew wi daga mbaa Bibulu wi kara tijinliwe jembe konaa kotogo jɛnge ni, katugu wi tɔnli wi yen ma gbɔɔ. Lere ɲa wi woro na Bibulu senre ti jate, ki fɔ wi yaa wi ye le jɔlɔɔ, katugu wii Yenɛle li nandanwa kala li jen mbaa li piin. We daga mbe taga Bibulu kpoyi wi senre ti na, mà jen ti yen paa duwale yen ɲa wi maa we yen yege nga na ki nari we na; ti yen paa lamba yen ɲa wi maa yanwa yinrigi we kan na we torokonɔ li nari we na; ti yen paa suro yen nda ti ma we nawa pi yinngi; ti si yen paa kasɔn yen ɲa ki ma we kotogo ki pye kpoyi.

Wè Bibulu senre ti kanɲa Jinmiire ni ma yala Eburuye naa Girekiye senre seweèle konɲanmbala jembele poro ni. Wège ɲgbanga jɛnge ma ti kɔɔ sinɲe wi yo mari filige, a ti logowo pi tanla jinmiire ni, jango lelegere mbe ya paa ti kara, paa ti kɔɔ wi nuru, pe tɔnli gbɔɔ ta wa ti ni. Yenɛle sa duwaw ye na. Ki sewe ɲa wi karawa pi na, Yenɛle li fanɲa kan ye yeri ye ya yaa ti yuun leele pele yege kan fun.

Sewe wi tegere ta kɔɔ yege nagawa

Na maga ki tegere nda (.....) ti yan laga ka na laga ki sewe ɲa wi nawa, senre nda ti yen wa ti sɔgɔwɔ pi ni, ko yen naga nari ma yo Yenɛle senre sewe wi yonlɔɔfɔ wila senre ta kɔɔ yo mari filige le ki laga ki na, ti woro Gireki sewe leele pe ni fuun ni. Ki kala na, wèri yonlɔɔ, jango tiga ka pɔngo mbe kɔ.

Na maga ki tegere nda [.....] ti yan laga ka na, senre nda ti yen ma yonlɔɔ wa ti sɔgɔwɔ pi ni, ko yen naga nari ma yo ki senre ti woro wa sewe leele mbele pè yonlɔɔ faa pe ni.

Na maga ki tegerɛ nda «.....» ti yan, ko yɛn naga nari ma yo senre nda ti yɛn wa ti sɔgɔwɔ pi ni, ti yɛn lere ɲa wila pye na para ki sanga wi ni, wo jate senyoro, nakosima senre tari nda tì yo Bibulu wi laga ka ni naa.

Na maga ki tegerɛ nda ti yan senpyɔ ɲa tanla *, ma wele wa sɛwɛ wi kɔsaga, wa laga ɲga ki yɛn ma yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: Senpiile pele kɔɔ yowo. Pa ma yaa ki senpyɔ wi kɔɔ wi yan wa.

Na maga ki tegerɛ nda ti yan senre konɔ na kɔsaga na +, ti yɛn ma yɔnlɔgɔ sɛwɛ pyɔ ɲa na, ma wele wa wi nɔgɔ na, pa ma yaa ki senre ti kɔɔ wi yan le, nakosima ma yaa veriseye pele yan yɔnlɔgɔsaga wa, mbele pe yaa ma saga mari kɔɔ wi jɛn.

Yɔn fɔlɔ lɛlɛ Sɛwɛɛlɛ

Yaara ti ni fuun ti pelisaga sewe ɲa pe yinri

ZHENESI

Sewe wi nawa senre

Bibulu wi sewe kongbanɲa poo yinri «Zhenesi», ko kɔɔ wo yen pelisaga, katugu wi yen na para dunruya yaara ti pelisaga wogo ko na, naa senweele poro naa Izirayeli tara woolo pe pelisaga wogo ko na.

Zhenesi sewe wi yen ma kɔn ma yiri kɔnsaga shyen. Wi kɔnsaga kongban-ɲa, mbege le wi go nungba sa gbɔn go ke ma yiri nungba (1–11) ko yen na para yege ɲa na we mbe ya mbe dunruya ɲa we yen ma cen laga wi ni wi jen, konaa senwee wɔ yiri se yeri? Senweele poro naa Yenɲele sɔɔwɔ konaa senweele poro naa pe ye sɔɔwɔ pi yen mele? Kapege konaa kunwɔ pi ni tɔ ye laga dunruya wi ni mele? Zhenesi sewe wi kɔnsaga kongbanɲa ɲa ko yen na yɔn sogowo kaan ki yewige ɲa fuun ki yewe yeen ki wogo ki na: Yenɲele lo lɔa dunruya wo naa tara ti da, naa nɲa wo naa jele wi ni (1–2); een fɔ, pɔa punɲo Yenɲele li na, a li si kunwɔ wa pe na pa dangɔ yen (3); ko punɲo na, a senweele pe tipewe pi nee seregi na kee, fɔ a Yenɲele li ka saa ki kɔn maga tege mbe tara ti tɔngɔ, ndee Nowe wo naa wi go woolo pe ni poro lɔa shɔ, katugu Nowe wɔla pye ma sin li yege na (4–9); naa leele pɔa kaa na siin na lege naa, a Yenɲele li si pe senre ti piri ma pe gbɔn ma pe jaraga wa laga ɲa pe yinri Babeli ki sanɲgazo wi kansaga (11). Ki kagala ɲeɲe ke pyesanga lere se ya mboo jen mbe wali wi na.

Sewe wi kɔnsaga shyen wogo, mbege le go ke ma yiri shyen sa gbɔn go nafa shyen ma yiri ke (12–50) ko yen naga yege yuun we kan paa yege ɲa na Yenɲele li pan mbe senwee piile pe shɔ pe kapere ti ni, ma Izirayeli woolo pe teleye kongbanmbala pe yeri li tunɲo ki na. Ki kongbanɲa Abirahamu naa wi pina-mbyɔ Izaki (12–25). Abirahamu wɔla taga Yenɲele li na, na nuru li yeri. Wi kala li yen yege nagawa we na fɔ sanga pyew. Ki shyen wogo Abirahamu wi pishyenwoo Zhakɔbu (25.19–37.1), wo la se pinambyɔ ke ma yiri shyen. Yenɲele lɔa Zhakɔbu wi mege ki kanɲa naa yinri Izirayeli. Zhakɔbu wi pinambyɔ Zhozefu (37.2–50.26) wo senre ti yen na yuun ma we laga sewe wi kɔnsaga shyen wogo ɲa ki ni. Zhozefu wi to seyeenle pɔa wi pere kulo, a pɛ kari wi ni wa Ezhipiti tara. A wɔ kaa pye legbɔɔ wa. A wɔ si kaa ti a wi to Zhakɔbu, naa wi to seyeenle sanmbala

poro naa pe go woolo pe ni, pè pan ma cèn wa Ezhipiti tara, ma sho fungo gbogo ka kɛɛ.

Mbe senre ti go kaw, Zhenesi sewe wi yen naga nari we na fɔ Yenɲele li naayeri wo naa tara ti da. Li yen na jaa senwee wila nuru li yeri, wi taga li na, wila li gbogo paa Abirahamu wi yen. Ki pye ma, a Yenɲele li si yɔn finliwe le Abirahamu wi ni, ma yɔn fɔlɔ kɔn mbe duwaw tara woolo pe ni fuun pe na wo fannga na (12.3). Yenɲele ligi yɔn fɔlɔ li yɔn fili, naa làa Zhezu Kirisi wi torogo, a wì pan ma ku mbe senwee wi sho we. Zhezu Kirisi wi yen Abirahamu wi setirige pyɔ.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege nga na

Yenɲele làa yerenge konaa senweele pe da 1–2

Kapege konaa jɔlɔgo tila ye laga dunruya wi ni 3.1–24

Maga le Adama na ma saa ki wa Nowe na 4–5

Nowe konaa tɔnɲgbɔɔ pi panga ye 6–9

Tara na cengele ko naa Babeli sanɲgazo titɔnlɔwɔ wi kala 10–11

Izirayeli woolo pe teleye wele: Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakobu 12–35

Ezawu setirige piile wele 36.1–43

Zhozufu naa wi sefenne nambala 37–50

YERENGE KONAA SENWEE PIILE PE DAKALA

1–2

Dunruya wi dakala li na

1 ¹Fafafa, wa dunruya wi lesaga, Yenɲele làa naayeri wo naa tara ti da. ²Tara ti sila pye ma yala, tila pye waga. Diwi wila pye tɔnɲgbɔɔ tijuguwo pi go na. Yenɲele li Yinne^a làa pye na tigile tɔnmɔ pi go na. ³A Yenɲele li sho fɔ: «Yanwa pi pan!» A yanwa pì si pan^b. ⁴A Yenɲele li si yanwa pi yan pi yen ma yɔn. A li si yanwa po naa diwi wi ni ti laga ti yɛɛ na. ⁵A Yenɲele li si yanwa pi yeri: Pilige, ma diwi wi yeri: Yembinɛ. A yɔnlɔkɔgo si gbɔn, a pinliwe fun pì gbɔn. A ko si pye pilige kongbannga.

⁶A Yenɲele li sho fɔ: «Fogo mbe ye tɔnmɔ pi sɔgɔwɔ, kuu kɔn shyen pi lali pi yɛɛ ni.» ⁷Ki kaa pye ma, a Yenɲele li si fogo le tɔnmɔ pi sɔgɔwɔ, ma tɔnmɔ pa yaga wa go na, ma pa yaga nɔgɔna. A kì si pye ma. ⁸A Yenɲele li si ko fogo ko yeri: Naayeri. A yɔnlɔkɔgo si gbɔn, a pinliwe fun pì gbɔn. A ko si pye pilige shyen wogo^c.

⁹A Yenɲele li sho naa fɔ: «Naayeri wi nɔgɔna tɔnmɔ pi gbogolo laga nungba, lawaga mbe yiri.» A kì si pye ma. ¹⁰A Yenɲele li si ko lawaga ko yeri «tara», mɛɛ tɔnmɔ mba pì gbogolo pi yɛɛ na po yeri «kɔgɔje». A Yenɲele li sigi yan fɔ ki yen ma yɔn. ¹¹Kona, a li sho fɔ: «Yan mbe fi wa

^a 1.2: ɲga kì yo fɔ Yenɲele li Yinne, Eburuye senre ti ni ki mbe ya logo fun fɔ Yenɲele li wɔnwɔn. ^b 1.3: 2 Koren 4.6 ^c 1.6–8: 2 Pye 3.5

tara ti na naa yarilire ni, konaa tire nda ti yen pire seworo ti ni mbe yala ti cengele ke ni. Tige pire ti gbagboro ti pye wa ti nawa mbe yala ti cengele ke ni.» A kɪ si pye ma. ¹²A yan kɪ si fi wa tara ti na naa yarilire ni ma yala ti cengele ke ni, naa tire nda ti yen pire seworo ti ni. A tire pire ti si gbagboro le wa ti nawa ma yala ti cengele ke ni. A Yenɲele li sigi yan fɔ ki yen ma yɔn. ¹³A Yɔnlɔkɔgɔ si gbɔn. A pinliwe fun pɪ gbɔn. A ko si pye pilige taanri wogo.

¹⁴A Yenɲele li sho fɔ: «Yanwa yirigeyaara mbe pye wa naayeri, tila pilige ko naa yembine li ni ti kɔɔn ti yeɛ na. Ti pye paa kacɛn yen mbaa wagati, naa piliye konaa yegele ke yege nari. ¹⁵Ti pye yanwa yirigeyaara wa naayeri, mbaa yanwa yinrigi laga tara ti na.» A kɪ si pye ma. ¹⁶Kɪ pye ma, a Yenɲele li si yanwa yirigeyaara shyen gbegele, a kà wɛ ka na. A li si gbegbenge ki tɛge pilige ki go na, ko ki yen yɔnlɔ ye, mɛɛ jɛge ki tɛge yembine li go na, ko ki yen yɛnge ye; mɛɛ wɔnnɔlɔ ke gbegele fun. ¹⁷A li siri tɛgetɛge wa naayeri tila yanwa yinrigi laga tara ti na; ¹⁸konaa ti cɛn pilige naa yembine li ni ti go na, mbaa yanwa po naa diwi wi ni ti kɔɔn ti yeɛ na. A Yenɲele li sigi yan fɔ ki yen ma yɔn. ¹⁹A yɔnlɔkɔgɔ si gbɔn, a pinliwe fun pɪ gbɔn. A ko si pye pilige tijere wogo.

²⁰A Yenɲele li sho naa fɔ: «Yaara nda yinwege na, ti lɛgere mbe pye wa tɔnmɔ pi ni. Sannjɛre mbe yiri tila yinrigi sire na wa naayeri, tara ti go na.» ²¹A Yenɲele li si kɔgɔje nawa yaritugbɔɔɔ ti da, konaa yaara nda fuun ti yen yinwege na, na waa na mari wa tɔnmɔ pi ni ti ni. A ti lɛge wa tɔnmɔ pi ni fɔ jɛnge, ma yala ti cengele ke ni. A li sannjɛre ti cengele ke ni fuun ke da. A li sigi yan fɔ ki yen ma yɔn. ²²A Yenɲele li si duwaw ti na, ma siri pye fɔ: «Ye se, ye lɛge, ye kɔgɔje tɔnmɔ pi yin; sannjɛre fun ti se, ti lɛge laga tara ti na.» ²³A yɔnlɔkɔgɔ si gbɔn, a pinliwe fun pɪ gbɔn. A ko si pye pilige kangurugo wogo.

²⁴A Yenɲele li sho naa fɔ: «Tara ti pan yaara nda ti yen yinwege na ti ni mbe yala ti cengele ke ni, yaayoro to naa yangala jɛgele jɛgele ɲgele ke maa fulolo tara ti na, konaa wɔngaala pe cɛnle pyew li ni.» A ko si pye ma. ²⁵A Yenɲele li si wɔngaala pe gbegele ma yala pe cengele ke ni, naa yaayoro ti ni ma yala ti cengele ke ni, naa yangala jɛgele jɛgele ɲgele fuun ke maa fulolo tara ti na ke ni ma yala ke cengele ke ni. A Yenɲele li sigi yan fɔ ki yen ma yɔn. ²⁶A Yenɲele li sho fɔ: «Ye ti we lere gbelege wi pye we yanlɛɛ, wi yiri we kɔɔgɔ, wi cɛn ɲgbɔnra nda wa tɔnmɔ pi ni ti go na, naa naayeri sannjɛre, naa yaayoro, naa tara to naa yangala jɛgele jɛgele ɲgele ke maa fulolo tara ti na ti go na^d.»

²⁷A Yenɲele li si lere wi da, a wɪ pye li yanlɛɛ,
a li suu da, a wɪ yiri li kɔɔgɔ.
A li si pe da naɲa naa jɛle^e.

^d 1.26: 1 Korɛn 11.7 ^e 1.27: Mati 19.4; Maki 10.6

²⁸Kona, a Yenŋele li si duwaw pe na mɛɛ pe pye fɔ: «Ye se, ye lɛge, ye tara ti yin, ye cɛn ti go na. Ye cɛn ŋgbanra nda wa tɔnmɔ pi ni ti go na, naa naayeri sannjɛrɛ to naa yaara nda fuun ti yɛn yinwege na, na yanri tara ti na ti go na^f.» ²⁹A Yenŋele li sho fɔ: «Ye wele! Yarilire nda fuun ti yɛn laga tara ti na konaa tire nda fuun ti maa pire seni ma pye gbagboro ni, mɪri kan ye yeri ti pye ye yaakara. ³⁰Wongaala mbele fuun pe yɛn laga tara ti na, naa naayeri sannjɛrɛ ti ni fuun, naa yaara nda fuun ti maa yanri tara ti na, ko kɔɔ wo yɛn yaraga ŋga fuun ki maa wɔɔn, mɪ yantipirige ki kan ti yeri ki pye ti yaakara.» A ko si pye ma.

³¹Yaara nda fuun Yenŋele lɛa gbelege, a li siri wele mari yan ti yɛn ma yɔn fɔ jɛngɛ. A yɔnlɔkɔgɔ si gbɔn, a pinliwɛ fun pɪ gbɔn. A ko si pye pilige kɔgɔlɔni wogo.

2 ¹Naayeri wo naa tara ti ni, naa ti nawa yaara pyew, pa tɪla gbegele ma kɔ yɛn. ²Naa Yenŋele lɛa kaa kɔ li tunngo pyege ki na, a li si wogo pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na tunngo ŋga fuun lɛa pye ki ni^g. ³A Yenŋele li si duwaw pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na maga tɛge ki ye li yɛɛ kan, katugu lɛa tunngo ki pye ma yaara nda fuun da, lɛa kɔ ki tunngo ki na mɛɛ wogo ko pilige ko ni^h. ⁴Yawe Yenŋele lɛa naayeri wo naa tara ti da sanga ŋa ni, kila pye yɛge ŋga na, koyi ŋga.

Eden nango kɔlɔgɔ ki senre

⁵Yawe Yenŋele lɛa tara to na naayeri wi gbelege sanga ŋa ni, kila yala tige kpe fa fi laga tara ti na gbɛn, konaa yan kpe fa fi fun laga tara ti na, katugu ki sanga wi ni kila yala Yawe Yenŋele li fa tisaga wa laga tara ti na gbɛn. Ki sanga wi ni, leele sila pye laga mbaa fali tara ti na. ⁶Ɛɛn fɔ, fɔɔngɔ kà la pye na yinrigi wa nɔgɔna na tara ti yinngi lagapyew.

⁷Yawe Yenŋele lɛa lere wi gbelege taambugɔ ni, mɛɛ yinwege wɔnwɔn pi le wa wi numawegele ke ni li yɛɛ yɔn tifeleɛge ki ni. A lere wɪ si pye yinwege naⁱ. ⁸Ko punɔ na, a Yawe Yenŋele li si nango kɔlɔgɔ ka gbelege wa Eden tara ti yɔnlɔ yirisaga yeri, mɛɛ lere ŋa lɛa gbelege wi tɛge wa ki nawa. ⁹Tige ŋga fuun ki yɛge cɛnwɛ pi yɛn ma yɔn, ma pye yaakara tanra yaa ta wa ki na, a Yawe Yenŋele li si ti a ti cengele ke ni fuun tɔ fi ma yiri wa tara. A li si tige ŋga ki maa yinwege kaan ka tɛge wa nango kɔlɔgɔ ki nandogomɔ, konaa tige ŋga ki maa kajɛngɛ naa kapege ki jɛnwɛ pi kaan ki ni^j.

¹⁰A gbaan wà si yiri wa Eden tara ti ni, na nango kɔlɔgɔ ki yinngi. A gbaan wɪ si wali wa ki laga ki na, ma keyɛn tijɛrɛ wɔ. ¹¹Gbaan wi kɛɛ kɔŋgbannɔga pàa pye naga yinri Pishɔn. Ko kila pye ma Havila tara ti maga mari fili. Tɛ yɛn wa ki tara ti ni. ¹²Ki tara ti tɛ wi yɛn tɛ piiri. Bedelimu tire tɔnmɔ nuwɔ

^f 1.27-28: Zhenɛ 5.1-2 ^g 2.2: Ebu 4.4,10 ^h 2.2-3: Ɛki 20.11 ⁱ 2.7: 1 Korɛn 15.45
^j 2.9: Naga 2.7; 22.2,14

taan konaa sinndæere sɔnɔgbanga woro nda pe yinri *ɔnikisi tɪla pye wa. ¹³Gbaan wi kɛɛ shyen wogo paa pye naga yinri Giyɔn, ko kɪla pye ma Kushi^k tara ti maga. ¹⁴Gbaan wi kɛɛ taanri wogo paa pye naga yinri Tigire, ko la pye na fuun na kee wa Asiri tara ti yɔnlɔ yirisaga yeri. Gbaan wi kɛɛ tijere wogo paa pye naga yinri Efirati.

¹⁵A Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪ si lere wi tɛɛ wa Edɛn nanɔɔ kɔlɔɔ ki ni ma yo wila ki fali, wila ki kɔrɔsi. ¹⁶A Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪ si nɔgasele la tɛɛ ma lere wi kan, mɛɛ wi pye fɔ: «Nanɔɔ kɔlɔɔ ki tige pige nɔga fuun ki yɛn mɔɔ ndanla, ma mbe ya ka ka. ¹⁷Ɛɛn fɔ, tige nɔga ki maa kajeɔɔ konaa kapege ki jɛnwɛ pi kaan, maga kaga pyɔ wa ka. Na maga wa ka pilige nɔga ni, ma daga mbe ku dɛ.»

¹⁸A Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪ sho fɔ: «Nanɔ wi koro wi nungba, ki woro ma yɔn. Mi yaa sagafɔ gbegele wi kan, wi yala wi ni.» ¹⁹Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪa tara tɛɛ ma wɔnɔgaala poro naa sannjere ti cɛnɔɛlɛ ke ni fuun ke gbegele, mɛɛ ti a tɪ pan nanɔ wi kɔrɔɔ, maa wele paa wi yaa ti yeri yɛɛ nɔga na we. Nanɔ wi ka mɛɛ nɔga yeri yaraga yɛnwɛɛ nɔga na, ko ki ma pye ki mɛɛ ye. ²⁰A nanɔ wi si yaayoro to naa sannjere ti ni, naa wɔnɔgaala pe cɛnɔ pyew pe mɛɛ ti taga-tagataga. Ɛɛn fɔ, wa ki yaayoro ti sɔɔwɔ, ka sila ta wa nɔga ki mbaa pye wi sagafɔ mbe yala wi ni. ²¹A Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪ si wɔnlɔwɔ gbɔɔ wa nanɔ wi na, a wɪ si wɔnlɔ. A lɪ suu kɛndɔngangala lɪ nungba wɔ mɛɛ wi wire kara ti tɛɛ maga laga ki tɔn. ²²Kɛndɔnganna na Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪa wɔ nanɔ wi ni, a lɪ si lo pye jele, mɛɛ pan wi ni nanɔ wi kɔrɔɔ. ²³Naa nanɔ wila kaa wi yan, a wɪ sho fɔ:

«Koni, nɔ yɛɛn, na kajeere ko ka nungba yi, na wire kara to tari.

Pe yaa laa yinri jele, katugu wɪ yiri wa nanɔ wo ni^l.»

²⁴Ko kɪ ti nanɔ wi yaa ka laga wi to naa wi nɔ pe na, mbe si mara wi jɔ wi na, kona pe shyen pe yaa pye wire nungba^m.

²⁵Nanɔ wo naa wi jɔ wi ni paa pye witiwaga, pe sila si fɛɛ jɛn.

KAPEGE KONAA JɔLɔɔ TI YEWE LAGA DUNRUYA WI NI

3.1-24

Yɛnɔɛlɛ lɪa nanɔ wo naa jele
wi ni pe purɔ ma pe wɔ
wa nanɔ kɔlɔɔ ki ni

3 ¹Wɔnɔgaala mbele Yawe Yɛnɔɛlɛ lɪa da, wɔɔɔ kɪla jilige ma wɛ pe ni fuun pe na. A Wɔɔɔ kɪ si kaa jele wi yewe maa pye fɔ: «Ki yɛn

^k 2.13: Kushi tara, Lewɔɔlɔ tara laga ko kayi. Kɪla Ezhɪpiti tara laga ka lɛ ma saa pinle Sudan tara laga ka ni. ^l 2.23: Eburuye sɛnɛ ti ni nanɔ wi mɛɛ konaa jele wi mɛɛ ki ni tɪ yiri ti yɛɛ kɔrɔɔ fɔ jɛɔɔ. Pe maa nanɔ wi yinri «Ish», na jele wi yinri «Isha» maga naga ma yo pa jele wɪ yiri wa nanɔ wi ni. ^m 2.24: *Pe shyen pe yaa pye wire nungba ko kɔrɔ wo yɛn fɔ pe shyen pe yaa pye paa lere nungba yɛn, yaraga ka se pe kɔn pe yɛɛ na, Mati 19.5; Maki 10.7-8; 1 Kɔrɛn 6.16; Efe 5.31.*

kaselege fɔ Yɛnɲɛlɛ lɪ yo yaga kaa nanɔɔ kɔlɔɔ tire pire ti ni fuun ti kaa le?"»

²A jele wɪ si wɔɔɔ ki pye fɔ: «We mbe ya mbaa nanɔɔ kɔlɔɔ tire pire ti kaa kɛ. ³Ɛɛn fɔ, tige ŋga ki wa nanɔɔ kɔlɔɔ ki nandogomɔ, Yɛnɲɛlɛ lɪ yo waga kaga pyɔ wa ka. Lɪ yo waga ka jiri ki tige ki na yerɛ, nakoma we daga mbe ku.»

⁴A wɔɔɔ kɪ si jele wi pye ma yo fɔ: «Ki woro ma, ye se ku dɛ. ⁵Yɛnɲɛlɛ ligi yo ma, katugu ligi jɛn ma yo na yaga tige ki pige ka ka pilige ŋga ni, ye yɛnɲɛlɛ ke yaa yɛngɛ, ye yaa pye paa Yɛnɲɛlɛ li yɛn, mbe kajɛngɛ konaa kapege ki jɛn.»

⁶A jele wɪ sigi yan fɔ tige ki pire ti yaa pye yaakara tanra, ti yɛn ma yɔn lere mbaa ti wele, konaa na maga ka ka ki mbe ya tijiniwɛ kan ma yeri. A wɪ si ka cɔ ma ka, mɛɛ ka kan wi pɔlɔ wi yeri le wi yɛ tanla, a wo fun wigi ka. ⁷Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a pe ni fuun shyɛn pe yɛnɲɛlɛ kɛ si yɛngɛ, a pɛ sigi jɛn ma yo pe yɛn witiwaga. A pɛ si ***figiye** tige wɛrɛ kɔn mari gbɛgele pe yɛ kan lɔmbɛɛle.

⁸Yɔnlɔkɔɔ ki ni, naa tifɛnɛ lɔa kaa yinɲgi, a pɛ si Yawe Yɛnɲɛlɛ li tinme ta li yɛn na yanriyanri wa nanɔɔ kɔlɔɔ ki ni. Kɪ pye ma, a naɲa wo naa wi jɔ wi ni pɛ si lara Yawe Yɛnɲɛlɛ li na wa nanɔɔ kɔlɔɔ tire ti nɔɔɔ. ⁹A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ si naɲa wi yeri maa pye fɔ: «Ma yɛn se yeri?» ¹⁰A naɲa wɪ sho fɔ: «Mɔɔ tinme ta wa nanɔɔ kɔlɔɔ ki ni, a mɪ si fye, katugu mi yɛn witiwaga, ko mɪ lara.» ¹¹A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ suu pye fɔ: «Ambɔ wigi yo ma kan ma yo ma yɛn witiwaga? Tige pige ŋga mɪ yo maga ka ka ka, ko ka ma ma ka le?»

¹²A naɲa wɪ sho fɔ: «Jele ŋa mɔ kan na yeri ma yo wi pye na ni, wo wigi tige pige ka cɔ ma kan na yeri, a migi ka.»

¹³A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ si jele wi pye fɔ: «Ŋga mɔ pye yɛɛn, yinɲgi yi ko?» A jele wɪ sho fɔ: «Wɔɔɔ ko kilan fanla, a mɪ sigi ka°.»

¹⁴A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ si wɔɔɔ ki pye fɔ:

«Ŋga mɔ pye yɛɛn ki kala na,
mɔɔ dɔŋga yaayoro to naa wɔngaalɔ pe ni fuun pe sɔɔwɔ.
Ma yaa la fulolo ma lara ti na,
taambugɔ ko ki yaa pye ma yaakara ma yinwege piliye yi ni fuun yi ni.

¹⁵Mi yaa mbenwɛ le mboro naa jele wi ni ye sɔɔwɔ,
mbe mbenwɛ le ma setirige piile poro naa jele wi setirige piile pe sɔɔwɔ.

Jele wi setirige piile pe yaa ka ma go ki yaari,
mboro fun ma yaa ka pe nɔ wa pe tɔndanra ti na°.»

¹⁶Kona, a Yɛnɲɛlɛ lɪ si jele wi pye fɔ:

ⁿ 3.1: Naga 12.9; 20.2 ^o 3.13: 2 Korɛn 11.3; 1 Timo 2.14 ^p 3.15: Naga 12.17

«Mi yaa pisege tere ti ngban ma na fɔ jenge.

Ma yaa jɔlɔ mbe si jen mbe se.

Ma jatere wi yaa pye ma pɔlɔ wo na,

wi yaa pye ma go na.»

¹⁷A Yenɲele li si naŋa wo pye fɔ: «Tige pige nga mɪla yo maga ka ka ka, kɪ kaa pye mɔɔ jɔ wi senre ti logo maga ka, ki kala na, tara ti danɲa ma kala na.

Ma yaa jɔlɔ jenge si jen mbe yaakara ta wa tara ti ni ma yinwege piliye yi ni fuun yi ni.

¹⁸Tara ti yaa wuuro naa yan pege yirige ma kan.

Yarilire nda ti yaa la taa wa kere, to ti yaa pye ma yaakara^q.

¹⁹Ma yaa kafugo tulu wa ma walege ki na mbe wa, si jen mbe yaakara ta, fɔ ma ka sa sɔngɔɔ wa tara ti ni;

katugu pa mɔ yiri wa tara ti ni.

Taambugɔ kɪ tege mɔɔ gbegele,

ma yaa ka sɔngɔɔ wa taambugɔ ki ni.»

²⁰Kona, naŋa we, wo ŋa pe yinri Adama, a wɪ suu jɔ wi mege taga naa yinri Awa^f, ko kɔɔ wo yen yinwege, katugu wo wi yen leweele pe ni fuun pe nɔ we.

²¹A Yawe Yenɲele li si selege pye yaripɔɔ ma kan Adama wo naa wi jɔ pe yeri peri le.

²²A Yawe Yenɲele li sili yee pye fɔ: «Wele, lere wɪ kanɲa ma pye paa woro wa nunɲa yen, ma kajenge naa kapege ki jen. Koni, ye ti we konɔ li tɔn wi na, janɲo wiga ka gbɔn wa tige nga ki maa yinwege kaan ki na mbege pyɔ wa cɔ mboɔ ka, mbe koro yinwege na fɔ sanga pyew^g.» ²³Kɪ kaa pye ma, a Yawe Yenɲele li si lere wi yirige maa wɔ wa Eden nanɲo kɔlɔɔ ki ni, tara nda paa tege maa gbegele, wi saa ti fali. ²⁴A li si lere wi purɔ maa wɔ wa, mɛɛ *merɛgeye mbele pe yinri *sherubenye^f pele tege wa Eden nanɲo kɔlɔɔ ki yɔnɔ yirisaga yeri, konaa kasɔn tokobi ni, konɔ na li maa kee wa tige nga ki maa yinwege kaan ki yeri, a wo na figefige nali kɔɔsi.

MAGA LE ADAMA NA MA SAA KI WA NOWE NA

4–5

Kayen naa Abeli pe saraga wɔmɔkala

4 ¹Kona, a Adama wɪ suu jɔ Awa wi jen jele, a wɪ si kugbɔ le mɛɛ Kayen se. A jele wɪ sho fɔ: «Yawe Yenɲele li fanɲa na, mɪ naŋa se.» ²Ko

^q 3.17-18: Ebu 6.8 ^r 3.20: Eburuye senre ti ni Adama mege ki kɔɔ wowi ŋa lere. Ko kɪ pye naŋa wi mege ye. Awa mege ki kɔɔ wo wi ŋa yinwege. ^s 3.22: Naga 22.14

^t 3.24: Merɛgeye pele wele, pe wa Yenɲele li tanla. Poro yanlele paa tɛ ma yerege wa Yenɲele li yɔn finliwe kesu wi na, maa tege wa sherigo gbɔɔ ki ni; Eki 25.18-22; Ebu 9.5.

pungo na, a wì si Kayen wi jónlɔ Abeli^u wi se. A Abeli wì si kaa pye yaayoro kónrifɔ, a Kayen wò pye kere kónfɔ. ³Naa sanga wà la kaa toro, a Kayen wì si kari wi kere yaara ta ni ma saa ti wɔ ***saraga** Yawe Yenɲele li yeri. ⁴A Abeli fun wì si kari wi simbapiile kɔŋgbanmbala tiyɔɔnɔ pele ni, naa pe yanlaga ki ni, ma saa ti wɔ saraga Yawe Yenɲele li yeri. A lì si yenle Abeli wo naa wi saraga ki na^v. ⁵Ɛen fɔ, li sila yenle Kayen wo naa wi saraga ki na. A kì si Kayen wi mben fɔ jenge, a wì si yege san. ⁶A Yawe Yenɲele lì si Kayen wi pye fɔ: «Ki pye meɛ, a kì sɔɔn mben, a mà yege san? ⁷Na ma kaa kajenge piin, ma yɔlɔgɔ ki yaa yiri caw. Ɛen fɔ, na kaa si pye ma woro na kajenge piin, kapege ki yen paa yaripege yen nga kì gbegɛle ma sinle le ma yeyɔngɔ ki tanla. Kila jaa mbe fannga ta ma na, mboro ma daga mbe cɛn ko go na.»

⁸Ko pungo na, a Kayen wì suu jónlɔ Abeli wi pye fɔ: «Shokari wa kere^w.» Ma pe ta wa kere, a Kayen wì si to wi jónlɔ Abeli wi na maa gbo^x.

⁹A Yawe Yenɲele lì si Kayen wi yewe maa pye fɔ: «Ma jónlɔ Abeli wi yen se?» A Kayen wì sho fɔ: «Mii jɛn. Muwi mi yen na jónlɔ wi kɔɔsifɔ we le?» ¹⁰A we fɔ wì sho fɔ: «Yingi mà pye yɛen? Ma jónlɔ wi kasanwa mba mà wo wa tara ti na, pi gbelege kila gbɔɔn laga na na^y, nala piin ma yo mbege kayanga wɔ^z. ¹¹Ma jónlɔ ɲa mà gbo ma ye, tara nda tùu kasanwa pi wɔ, mɔɔ danga mɔɔ wɔ wa ti ni. ¹²Ma kaa fali tara ti na, ti se yarilire kan ma yeri. Ma yaa pye yanrifɔ mbaa yanri la toro tara ti na.»

¹³A Kayen wì si Yawe Yenɲele li pye fɔ: «Na tege kì gbɔgɔ ma wɛ na fannga ki na, mi se ya ki ni. ¹⁴Wele, nala maa na puro nala woo laga ki tara nda ti ni, mi yaa fe mbe lara ma na. Mi yaa pye lejaga mbaa yanri faa la toro tara ti ni. Lere ɲa fuun kanla yan, wi mbe ya mbanla gbo.»

¹⁵A Yawe Yenɲele lì si Kayen wi pye fɔ: «Lere ɲa fuun ka Kayen gbo, wi kapege ki fɔgɔ ki yaa tɔn wi na fɔ sa ta tɔnsaga kɔlɔshyen.» A Yawe Yenɲele lì si tegere tege Kayen wi na, jango lere ɲa fuun kaa yan wiga kaa gbo. ¹⁶A Kayen wì si laga le Yawe Yenɲele li yege na, mɛɛ saa cɛn wa Nɔdi^a tara, wa Eden tara yɔnɔ yirisaga yeri.

Kayen wi setirige piile wele

¹⁷Kona, a Kayen wì suu jɔ wi jɛn jɛle, a wì si kugbɔ le, mɛɛ Enɔki se. A wì si ca ka kan naga yinri Enɔki ma yala wi pyɔ wi mege ki ni. ¹⁸A Enɔki wo si Iradi se. A Iradi wo Mewuyayeli se. A Mewuyayeli wo si Metushayeli se. A Metushayeli wo Lemeki se.

^u 4.2: Eburuye senre ti ni Abeli mege ki kɔɔ wowi ɲa yaraga nga ki se mɔ.

^v 4.4: Ebu 11.4 ^w 4.8: Wa Yenɲele senre sewe ɲa wi yen Eburuye senre ni wi ni, laga nga kì yo fɔ: «Shokari wa kere» ki woro wa wi ni. ^x 4.8: Mati 23.35; Luki 11.51; 1 Zhan 3.12

^y 4.10: Kasanwa pi gbelege senre nda ti yo, ko yen naga nari ma yo naa Yenɲele làa kasanwa mba pì wo le tara pi yan, kì cɛn ndɛɛ pila pye na gbele nali piin ma yo ligi kayanga wɔ. ^z 4.10: Ebu 12.24 ^a 4.16: Eburuye senre ti ni Nɔdi mege kì kɔɔ wowi ɲa

«mbaa yanri faa la toro.»

¹⁹Lemekî wo la pɔri jeele shyen, pàa pye na nunɔba yinri Ada, na sanɔa wi yinri Sila. ²⁰A Ada wo Yabali se. Leele mbele pàa pye na cɛɛn wa ***paara yinre** ti ni na yaayoro koro, Yabali wo wila pye pe tele we. ²¹Pàa pye naa jɔnɔ lenaɔa wi yinri Yubali. Mbele pàa pye na juru wi gbɔɔn na wegele ke wiin pe tele wo lawi. ²²A Sila fun wo si Tubali Kayen se. Tubali Kayen wo la pye na tuguwɔɔ naa tuguyenre tunɔgo pyeyaara ti cengele pyew ti gbegele. Pàa pye naa jɔnɔ sumboro wi yinri Naama.

²³A Lemekî wì suu jeele pe pye fɔ:

«Ada naa Sila, ye nunɔgbogolo jan yaa nuru na yeri.

Mi Lemekî, yoro mbele na jeele, ye nunɔgbolo jan na senre ti yeri.

Mi naa gbo, ɔa wìlan welege.

Mi lefɔnɔ gbo, naa wìlan gbɔn we.

²⁴Na kaa pye Kayen gbogo ki fɔɔ ki yaa tɔn tɔnsaga kɔɔshyen, Lemekî wogo ko yaa tɔn tɔnsaga nafa taanri ma yiri ke ma yiri kɔɔshyen.»

²⁵A Adama wo naa wi jɔ wi ni pè si pinambyɔ wa se naa. A jele wì suu mege taga naa yinri Seti^b, ma sho fɔ: «Yenɔjele li pinambyɔ wa yege kan na yeri Abeli wi yɔnɔ, ɔa Kayen wila gbo we.» ²⁶A Seti wo fun wì si pinambyɔ wa se naa yinri Enɔsi. Ko sanga wowi leele pàa ki le na Yawe Yenɔjele li mege ki yinri nali gbogo.

Adama wi setirige piile kala

5 ¹Adama wi setirige piile pe mɛre sewe wi ɔa. Yenɔjele li yaa lere wi da pilige ɔa ni, làa wi da a wili le. ²Làa pe da naa naa jele. Pilige ɔa ni làa pe gbegele, a li si duwaw pe na, mɛe pe mege ki taga na pe yinri leele^c.

³Naa Adama wila kaa ta ye le cenme naa nafa ma yiri ke (130), a wì si pinambyɔ se, a wì yiri wi kɔɔɔ, ma pye wi yanlee. A wì suu mege taga naa yinri Seti. ⁴Seti sege ki punɔ na, a Adama wì si pye ye le cenme kɔɔ-taanri (800), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ⁵Adama wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔɔjere naa nafa ma yiri ke (930), a wì si ku.

⁶A Seti wo si ta ye le cenme ma yiri kanɔurugo (105), a wì si pinambyɔ se naa yinri Enɔsi. ⁷Enɔsi sege ki punɔ na, a Seti wì si pye ye le cenme kɔɔ-taanri ma yiri kɔɔshyen (807), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ⁸Seti wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔɔjere naa ke ma yiri shyen (912), a wì si ku.

⁹A Enɔsi wo si ta ye le nafa tijere ma yiri ke, mɛe pinambyɔ se naa yinri Kena. ¹⁰Kena sege ki punɔ na, a Enɔsi wì si pye naa ye le cenme

^b 4.25: Eburuye senre ti ni *Seti* mege ki kɔɔ wowi ɔa «Yenɔjele lilan kan.»

^c 5.1-2: Zhené 1.27-28; Mati 19.4; Maki 10.6

kɔlɔtaanri naa ke ma yiri kanɔurugo (815), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ¹¹Enosi wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔlɔjere ma yiri kanɔurugo (905), a wi si ku.

¹²A Kena wo si ta ye le nafa taanri ma yiri ke, a wi si pinambyɔ se naa yinri Mahalaleyeli. ¹³Mahalaleyeli sege ki punɔ na, a Kena wi si pye naa ye le cenme kɔlɔtaanri naa nafa shyen (840), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ¹⁴Kena wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔlɔjere ma yiri ke (910), a wi si ku.

¹⁵A Mahalaleyeli wo si ta ye le nafa taanri ma yiri kanɔurugo, a wi si Yeredi se. ¹⁶Yeredi sege ki punɔ na, a Mahalaleyeli wi si pye ye le cenme kɔlɔtaanri naa nafa ma yiri ke (830), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ¹⁷Mahalaleyeli wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔlɔtaanri naa nafa tijere ma yiri ke ma yiri kanɔurugo (895), a wi si ku.

¹⁸A Yeredi wo si ta ye le cenme naa nafa taanri ma yiri shyen (162), a wi si pinambyɔ se naa yinri Enɔki. ¹⁹Enɔki sege ki punɔ na, a Yeredi wi si pye naa ye le cenme kɔlɔtaanri (800), ma pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ²⁰Yeredi wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔlɔjere naa nafa taanri ma yiri shyen (962), a wi si ku.

²¹A Enɔki wo si ta ye le nafa taanri ma yiri kanɔurugo, a wi si pinambyɔ se naa yinri Matusalemu. ²²Matusalemu sege ki punɔ na, a Enɔki wi si pye naa ye le cenme taanri (300). Wila pye na tanri Yenɔele konɔ li na. A wi si pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ²³Enɔki wi yinwege piliye yila pye ye le cenme taanri naa nafa taanri ma yiri kanɔurugo (365). ²⁴Enɔki wila pye na tanri Yenɔele konɔ li na, ko punɔ na, a wi si kaa kɔ leele pe na, pe suu yan naa, katugu Yenɔele laa wi le ma kari wi ni^d.

²⁵A Matusalemu wo si ta ye le cenme naa nafa tijere ma yiri kɔlɔshyen (187), a wi si pinambyɔ se naa yinri Lemeki. ²⁶Lemeki sege ki punɔ na, a Matusalemu wi si pye naa ye le cenme kɔlɔshyen naa nafa tijere ma yiri shyen (782), mee pinambiile pele yege se, naa sumborombiile ni. ²⁷Matusalemu wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye ye le cenme kɔlɔjere naa nafa taanri ma yiri kɔlɔjere (969), a wi si ku.

²⁸A Lemeki wo si ta ye le cenme naa nafa tijere ma yiri shyen (182), a wi si pinambyɔ se. ²⁹A wi suu mege ki taga naa yinri ^{*}Nowe^e, ma sho fɔ: «We tunndo nda waa piin, na tere nda tege, katugu Yawe Yenɔele li tara ti danga, ki pyɔ ɲa yeen, wo wi yaa we kotogo ki sogo we na ti kala na.» ³⁰Nowe sege ki punɔ na, a Lemeki wi si pye naa ye le cenme kanɔurugo naa nafa tijere ma yiri ke ma yiri kanɔurugo (595), ma pinambiile pele yege se, naa

^d 5.24: Ebu 11.5; Zhude 14 ^e 5.29: Eburuye senre ti ni Nowe mege ki kɔrɔ wowi ɲa «kotogo sogowo.»

sumborombiile ni. ³¹Lemeki wi yinwege piliye yan fuun wila ta, yila pye yeŋe cenme kolshyen naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri kolshyen (777), a wì si ku.

³²Nowe wila ta yeŋe cenme kanjurugo (500), a wì si pinambiile taanri se: Semu, naa Kamu konaa Zhafeti.

NOWE KONAA TŌNŊGBŌ PI PANGA YE

6–9

Leele pe tipewe we

6 ¹Naa leele pàa kaa na lege laga tara ti na, a pè si sumbono legere se. ²Ko sanga wo ni, a Yenŋele li pinambiile^f pè si leele pe sumbono pe yan pe yon fɔ jenge. A pè si pele wɔ, ma pe pɔri pe jeele. ³Kona Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Yinwege wɔnwɔn mba mila le leele pe ni, mi soo yaga pi koro pe ni pilige pyew, katugu pe yen wire nda ti yen kuworo. Mbege le yingɔ ni, pe yegele ke se toro yeŋe cenme naa nafa (120) na.» ⁴Ko sanga wo ni, letitɔnrɔ la pye laga tara ti na, ali ki sanga wi punɔ na fun. Ko sanga wowi Yenŋele li pinambiile pàa leele pe sumbono pe le pe jeele, ma piile sese pe na. Poro pàa pye faa woolo letugbɔrɔ, ma pye fanɔga fenne, a pe mege kɔ yiri fɔ jenge^g.

⁵A Yawe Yenŋele li sigi yan fɔ leele pe nawa pì pe pe na laga tara ti na fɔ ma saa toro. Pe nawa jatere wi sila pye yaraga ko ka na, fɔ tipege ko bɔkɔ, pilige pyew. ⁶A kɔ si Yawe Yenŋele li mben, a li sigi yan fɔ ki sila daga li leele pe da laga tara ti na. Li nawa pila tanga li na fɔ jenge. ⁷A Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Leele mbele mila da, mi yaa pe tɔngɔ mbe pe wɔ laga tara ti na, mbege le leele pe na, mbe saga wa yaayoro to naa yaara nda ti maa fulolo tara ti na, konaa naayeri sannjere ti ni; katugu leele mbele mɔ da, nde mii ja pe da, ko mbe ja mbɔnrɔ.» ⁸Eɛn fɔ, ^{*}Nowe wo la mege ta Yawe Yenŋele li yeri^h.

Yenŋele làa yo li yaa Nowe wi sho

⁹Nowe wi setirige ki nga. Nowe wila pye lesinŋe konaa jeregisaga fu wi sanga wi ni. Wila pye na tanri Yenŋele konɔ li na wi yinwege piliye yi ni fuun yi niⁱ.

¹⁰Nowe wila pinambiile taanri se, pe mere ti nda: Semu, naa Kamu konaa Zhafeti.

^f 6.2: Leele pele maa ki jate ma yo Yenŋele li pinambiile poro pe yen Seti wi setirige piile mbele pàa pye na fyɛ Yenŋele li yege. Pele maa ki jate meregeye wele, mbele pàa punɔ Yenŋele li na. ^g 6.4: Nɔmbu 13.33 ^h 6.5-8: Mati 24.37; Luki 17.26; 1 Pye 3.20
ⁱ 6.9: 2 Pye 2.5

¹¹Tara tila jɔɔ Yɛnɛɛlɛ li yɛɛ na, leelee pàa pye na tipere piin tara ti ni lagapyew. ¹²A Yɛnɛɛlɛ lì si tara ti wele mari yan ti yɛn ma jɔɔ, katugu senwee piile pe ni fuun pàa pye na kapege piin laga tara ti na. ¹³A Yɛnɛɛlɛ lì sigi yo Nowe wi kan fɔ: «Mìgi kɔn maga tɛɛ, mbe yaara nda fuun mì da ti tɔngɔ mberi wɔ wa sanga ɲa wo ni, katugu leelee pe yɛn na kapere ti piin tara ti lagapyew. Wele, mi yaa poro naa tara ti ni pe pinle mbe pe tɔngɔ. ¹⁴Ma ***tɔnmɔkɔrɔ gbenge** gbegele ma yɛe kan goferi tire ni, ma yumbiile wɔ wa ki nawa, maga nawa naa ki pɔngɔ ki wɔlɔɔ joro panyi ni. ¹⁵Wele, maga gbegele ki gbegewe mba po na: ki ti-tɔnlɔwɔ pi pye metere cɛnme naa nafa shyen ma yiri kɛ (150), ki gbeme pi pye metere nafa ma yiri kanɲurugo, ki yagawa pi pye metere kɛ ma yiri kanɲurugo. ¹⁶Maga gona wi tɔn, ma fenetiri wɔ ki na metere kɔngɔ wa ki mbogo yagawa po naa ki tɔnyaraga ti sɔɔwɔ pi ni, ma yɔn wɔ ki kanɲaga nungba na. Maga gbegele, maga pye go taanri, maga tagala ki yɛe na. Ka mbe pye nɔɔna, ka mbe pye nandogomɔ, ka mbe pye go na. ¹⁷Wele, mi yaa tɔnɲɔɔ tiriɛ laga tara ti na, mbe yaraga ɲa fuun ki yɛn na wɔɔn ki tɔngɔ. Yaraga ɲa fuun ki yɛn laga tara na, ki yaa ku. ¹⁸Ɛn fɔ, mboro wo na, mi yaa na ***yɔn finliwɛ** pi le ma ni'. Ma yaa ka ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni, mboro naa ma jɔ, naa ye pinambiile, konaa pe jeele pe ni. ¹⁹Yaara nda fuun ti yɛn yinwege na, ma ti cɛnle pyew ti shyenzhyen yigi, naɲa naa jeele, ma ye ti ni wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni, jango to mbe ta ti koro yinwege na wa ma ni. ²⁰Sannjere ti ni fuun, mbe yala ti cengele ke ni, naa yaayoro naa wɔngaala pe ni fuun, mbe yala pe cengele ke ni, konaa yaɲala jeele jeele ɲeele fuun ke maa fulolo tara ti na ke ni, mbe yala ke cengele ke ni, ti ni fuun ti naɲa naa jeele mbe pan ma kɔrɔɔ, jango to mbe koro yinwege na. ²¹Ma yaakara ti cɛnle pyew ta le mari le wa ma yɛe kɔrɔɔ, ti pye mboro naa to ni, ye yaakara.» ²²A Nowe wì sigi pye ma, paa yɛɛ ɲa na Yɛnɛɛlɛ làa ki yo maa kan we^k.

Nowe wi yeye wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni

7 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lì sigi yo ma ***Nowe** wi kan fɔ: «Mboro naa ma go woolo pe ni, ye ye wa ***tɔnmɔkɔrɔ gbenge** ki ni, katugu mboro nungba mì yan ma yɛn sinɲɛ na yɛɛ na wa ki nala pilige woolo mbele pe ni. ²Yaayoro to naa wɔngaala mbele pe yɛn ***kɔpɔyi**, ma ti shyenzhyen tɛgesaga kɔlɔshyɛn wɔ ti ni, ti nambala naa ti jeele, ma si nda ti yɛn ***fyango** ni ti tɛgesaga nungba nungba wɔ fun, ti nambala naa ti jeele. ³Ma sannjere ti cengele ke ni fuun ti shyenzhyen tɛgesaga kɔlɔshyɛn wɔ ti ni, ti nambala naa ti jeele, jango ti cengele ke koro laga tara ti ni

J 6.18: Laga ɲa ki yo fɔ: *Mi yaa na yɔn finliwɛ pi le ma ni* sewɛele pele ni kì yo wa fɔ: Mì yere ki yerewe mbɔɔn shɔ. ^k 6.22: Ebu 11.7

fuun ti na. ⁴Na pilige kɔlɔshyen ka toro, mi yaa tisaga wa laga tara ti na yɔnlɔ nafa shyen naa yembine nafa shyen ni. Yaara nda fuun mɪ da, mi yaa ti tɔngɔ mberi wɔ laga tara ti na.» ⁵Ŋga fuun Yawe Yenŋele làa yo ma Nowe wi kan, a Nowe wɪ ki ni fuun ki pye ma.

Tɔnɔgbɔɔ pi panga ye

⁶Nowe wɪla ta yeɛ cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600), sanga ŋa ni tɔnɔgbɔɔ pɪla pan laga tara ti na we. ⁷Nowe naa wi ɔ, naa wi pinambiile poro naa pe jɛɛɛ pe ni, pɛ si pinle ma ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni tɔnɔgbɔɔ pi kala na¹. ⁸Yaayoro to naa wɔŋgaala mbele fuun pe yen kpoyi, naa mbele pe yen fyɔngɔ ni, naa sannjɛrɛ ti ni, konaa yangala jɛgɛɛ jɛgɛɛ ŋgele ke maa fulolo tara ti na ke ni, ⁹ti shyenzhyen, naŋa naa jɛɛ, a tɪ si ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni Nowe wi kɔrɔgɔ, paa yege ŋga na Yenŋele làa ki yo maa kan we. ¹⁰Naa piliye kɔlɔshyen yila kaa toro ma kɔ, a tɔnɔgbɔɔ pɪ si ye ma tara ti tɔn.

¹¹Yeɛ na ni Nowe wɪla ta yeɛ cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600), ki yeɛ li yɛnge shyen wogo ki pilige ke ma yiri kɔlɔshyen wogo ki na, tara ti nɔgɔna tɔnmɔ wegele ke ni fuun ke si janri ma yiri lɛgɛrɛ. A naayeri tɔnmɔ wegele kɛ si yenge^m. ¹²A tisaga ki nɛɛ paan tara ti na yɔnlɔ nafa shyen naa yembine nafa shyen ni. ¹³Ko pilige koyi Nowe wɪla ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni wo naa wi ɔ, naa wi pinambiile Semu, naa Kamu, naa Zhafeti, konaa wi pinambiile pe jɛɛɛ taanri pe ni. ¹⁴Ko leele poro pàa pye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni, poro naa wɔŋgaala, naa yaayoro ti cɛngele ke ni fuun, naa yangala jɛgɛɛ jɛgɛɛ ŋgele fuun ke maa fulolo tara ti na, ma yala ke cɛngele ke ni fuun ke ni, naa sannjɛrɛ ti ni fuun, ma yala ti cɛngele ke ni fuun ke ni, naa sannjetumɔrɔ ti ni fuun, konaa yaraga ŋga fuun kanwiga yen ki na ki ni. ¹⁵Yaara nda fuun ti yen yinwege na, pa tɪla ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni yɛn wa Nowe wi kɔrɔgɔ, ti naŋa naa jɛɛ. ¹⁶Ki yaara ti ni fuun, naŋa naa jɛɛ, a tɪ si pan ma ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki ni, paa yege ŋga na Yenŋele làa ki yo ma Nowe wi kan we. A Yawe Yenŋele lɪ si tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki yɔn tɔn pe na.

¹⁷A tɔnɔgbɔɔ pɪ si pan tara ti na maga yigi fɔ pilige nafa shyen. A tɔnmɔ pɪ si lɛge fɔ ma tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki yirige wa naayeri. ¹⁸Tɔnmɔ pɪla pan tara ti na ma lɛge jɛnge, a tɔnmɔkɔrɔ gbɛnge ki nɛɛ yege tɔnmɔ pi go na. ¹⁹A ka nɛɛ tari tɔnmɔ pi lɛgewɛ pi na fɔ ma saa yanwira titɔnɔrɔ ti ni fuun ti tɔn. ²⁰A tɔnmɔ pɪ si yiri ma yanwira ti yinɛ ti tɔn ma gbɔn fɔ mɛtɛrɛ kɔlɔshyen naa kɔngɔ. ²¹Yaara nda fuun ti yen yinwege na, na yanri laga tara ti na, a tɪ ni fuun tɪ ku: sannjɛrɛ, naa yaayoro, naa wɔŋgaala, naa yangala jɛgɛɛ jɛgɛɛ ŋgele fuun ke maa fulolo tara ti na konaa leele pe ni fuun. ²²Yaraga ŋga fuun yinwege wɔnwɔn la pye ki ni

¹ 7.7: Mati 24.38-39; Luki 17.27 ^m 7.11: 2 Pye 3.6

laga tara ti na, a ki ni fuun kɪ ku. ²³Pa Yenŋele làa yaara nda fuun ti yen yinwege na ti tɔngɔ mari wɔ laga tara ti na yɛn we, maga lɛ leele pe na, ma saa gbɔn yaayoro ti na, naa yangala jɛgele jɛgele ŋgele ke maa fulolo tara ti na, konaa naayeri sannjɛre ti ni. A ti ni fuun tɪ ku ma wɔ laga tara ti na. Nowe wo naa mbele pàa pye wa tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki ni, poro cɛ pàa shɔ.

²⁴A tɔnŋgbɔɔ pɪ koro laga tara ti na fɔ ma saa gbɔn piliye cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri kɛ (150).

Nowe wɪla yiri wa tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki ni

8 ¹Eɛn fɔ, Yenŋele li jatere wɪla pye *Nowe wi na, naa wɔŋgaala poro naa yaayoro ti ni fuun ti na, nda tɪla pye wi ni wa *tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki ni we. A Yenŋele lɪ si tifeleɛge yirige, a kɪ pan na tara ti fee, a tɔnmɔ pi nɛɛ tinri. ²A tara ti nɔŋɔna tɔnmɔ wegele koro naa naayeri tɔnmɔ wegele ke ni fuun kɛ si tɔn, a tisaga kɪ si kɔn. ³A tɔnmɔ pi nɛɛ waga laga tara ti na pilige pyew, ma saa gbɔn fɔ pilige cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri kɛ (150). A tɔnmɔ pɪ si tigi. ⁴Ki yeɛ li yɛŋge kɔlɔshyen wogo ki pilige kɛ ma yiri kɔlɔshyen wogo ki na, a tɔnməkɔrɔ gbɛnge kɪ si cɛn wa Ararati yanwiga ki go na. ⁵Tɔnmɔ pɪla pye na tinri fɔ ma saa gbɔn naa yɛŋge kɛ wogo ki na. Ki yɛŋge ki pilige kɔŋgbannɔga ki na, pàa pye na yanwira ti yinre ti yaan.

⁶Naa piliye nafa shyen la kaa toro, fenɛtiri ŋa Nowe wɪla wɔ tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki na, a wɪ suu yɛŋge. ⁷A wɪ si kaankaan wa yirige maa wa. A wɪ si kari, mɛɛ sɔŋɔrɔ ma pan, mɛɛ koro na kee na paan fɔ tɔnmɔ pi sa waga pi kɔ wa tara ti na. ⁸Ko pɔŋgo na, a Nowe wɪ si ketenɛ la yirige mali wa, jɔŋgo mbege jɛn na kaa pye tɔnmɔ pi waga wa tara ti na. ⁹Eɛn fɔ, ketenɛ lɪi cɛnsaga ta tɔnmɔ pi kala na. A lɪ si sɔŋɔrɔ wa Nowe wi kɔrɔɔ, wa tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki ni, katugu tɔnmɔ pɪla pye tara ti lagapyew. A Nowe wɪ suu kɛɛ ki yirige ma ketenɛ li yigi mali le wa wi yɛɛ kɔrɔɔ. ¹⁰A Nowe wɪ si yapeleɛge nungba yaga kɪ toro naa, a wɪ si ketenɛ li yirige mali wa naa. ¹¹A ketenɛ lɪ si sɔŋɔrɔ ma pan wi kɔrɔɔ ki yɔnɔkɔɔ ki ni oliviye tige wɛrɛ ni wa li yɔn. A Nowe wɪ sigi jɛn ma yo tɔnmɔ pɪla jerege laga tara ti na. ¹²A Nowe wɪ si piliye kɔlɔshyen pye wa tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki ni naa. Ko pɔŋgo na, a wɪ si ketenɛ li wɔ mali wa naa, kona lɪi sɔŋɔrɔ mbe pan wi kɔrɔɔ naa.

¹³Nowe wi yeɛ cɛnmɛ kɔɔlɔni naa yeɛ nungba (601) wolo li yɛŋge kɔŋgbannɔga, ki pilige kɔŋgbannɔga ki na, kɪla yala tɔnmɔ pɪ waga laga tara ti na. A Nowe wɪ si tɔnməkɔrɔ gbɛnge ki naayeri tɔnyaraga ki yɛŋge, ma funwa pi wele, ma sigi yan tɔnmɔ pɪ waga laga tara ti na. ¹⁴Ki yeɛ li yɛŋge shyen wogo ki pilige nafa ma yiri kɔlɔshyen wogo ki na, a ko si yala tara tɪla waga pew. ¹⁵A Yenŋele lɪ sigi yo Nowe wi kan fɔ: ¹⁶«Ye

yiri wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni, mboro naa ma jɔ, naa ye pinambiile poro naa pe jɛle pe ni. ¹⁷Yaara nda fuun ti yen yinwege na wa ma ni, ko kɔrɔ wo yen sannjere, naa yaayoro naa wongaala konaa nda fuun ti maa yanri tara ti na, ma ti ni fuun ti yirige, jango ti se, ti lege laga tara ti na.» ¹⁸Kona, a Nowe wɛ si yiri wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni, wo naa wi jɔ, naa pe pinambiile poro naa pe jɛle pe ni. ¹⁹Wongaala pe ni fuun, naa yaara nda ti maa fulolo tara ti na konaa sannjere ti ni, yaraga nga fuun ki maa tigile tara ti na, mbe yala ti cengele ke ni, a ti ni fuun ti yiri wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni.

²⁰A Nowe wɛ si ***saraga wɔsaga** kan maga le Yawe Yenɛle li keɛ. A wɛ si yaayoro to naa sannjere ti nungba nungba yigi, nda ti yen ***kpoyi** Yenɛle li yege na, mari wɔ ***saraga** Yenɛle li yeri, mari sogo wa saraga wɔsaga ki na. ²¹A Yawe Yenɛle li sigi saraga ki nuwɔ taan pi ta. A li sigi yo wa li nawa ma yo fɔ: «Mi se ka tara ti danga naa leele pe kala na, katugu mbege le wa lere wi punwe pi na, wi nawa jatere wi yen ma pe wi na. Mi se ka yaara nda ti yen yinwege na ti tɔngɔ naa, paa yege nga na migi pye we.

²²Ɛn fɔ, mbe tara ti yaga wa ti yɔngɔlɔ ke ni,
 yarilire lugusanga naa ti kɔnsanga,
 were sanga naa kafugo sanga,
 yɔnrɔ naa kanga,
 yɔnlɔ naa yembine
 ti se ka kɔ naa fyew.»

Yenɛle làa yɔn finliwe le

Nowe wi ni

9 ¹Kona, a Yenɛle li si duwaw ***Nowe** wo naa wi pinambiile pe na, ma pe pye fɔ: «Ye se, ye lege, ye tara ti yinⁿ. ²Yaara nda fuun ti yen yinwege na laga tara ti na, naa naayeri sannjere to naa yangala jɛgele jɛgele ngele fuun ke maa fulolo tara ti na, naa ngbanra ti ni, ti yaa la fye konaa ti sunndo wi yaa la kɔɔn ye yege, mɛri le ye keɛ. ³Yaraga nga fuun ki maa tigile ma pye yinwege na, ti mbe ya pye ye yaakara. Mɛ ti ni fuun ti kan ye yeri, paa yege nga na mɛla yan were ti kan ye yeri we. ⁴Ɛn fɔ, yaga ka kara ta ka nda ti yen ti yinwege ki ni, ko kɔrɔ wo yen nda ti yen ti kasanwa pi ni^o. ⁵Ye kasanwa mba pi yen ye yinwege ye, mi yaa ka pi fɔɔ ki yewe. Na yaayogo ka lere wa gbo, mi yaa ka ki lere wi kasanwa pi fɔɔ yewe ki yaayogo ki na^p. Na lere wa ka wi lewee yenle wa gbo, mi yaa ka ki lere wi yinwege fɔɔ ki yewe nga wùu gbo wi na.

⁶Na lere ka lere gbo,

ⁿ 9.1: Zhen 1.28 ^o 9.4: Levi 7.26-27; 17.10-14; Dete 12.16,23; 15.23 ^p 9.5 *Mbe kasanwa pi fɔɔ yewe yaayogo ki na* ko kɔrɔ wo yen mbege yaayogo ki gbo (Ɛki 21.28).

lere wa wi yaa ka wo gbo fun;

katugu Yenŋele li lere wi da, a wì pye li yanlee⁹.

⁷Yoro wo na, ye piile se, ye lege, ye jaraga legere laga tara ti na⁷.»

⁸Kona, a Yenŋele li sigi yo Nowe wo naa wi pinambiile pe kan ⁹ma yo fɔ: «Ye wele, mi wo na, mi yaa na ***yɔn finliwe** pi le ye ni, naa ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri ye pɔŋgo na pe ni; ¹⁰konaa yaraga nga fuun ki yen yinwege na wa ye ni ki ni: Sannjere, naa yaayoro, naa wongaala pe ni fuun, naa yaara nda fuun ti yiri wa ***tɔnməkɔɔ gbenge** ki ni, konaa nda fuun ti yaa ka pye yinwege na laga tara na ti ni. ¹¹Mi yaa na yɔn finliwe pi le ye ni. Mi se ka tɔnŋgbɔɔ tege mbe yaara nda ti yen yinwege na ti tɔŋgo laga tara ti na naa. Tɔnŋgbɔɔ ma pi yaa ka tege mbe tara ti tɔŋgo naa.» ¹²A Yenŋele li sho naa fɔ: «Yɔn finliwe mba mi yaa le ye ni, naa yaara nda fuun ti yen yinwege na wa ye ni ti ni, konaa leele mbele fuun pe yaa ka yiri ye pɔŋgo na pe ni, pi kacɛn wowi ŋa. ¹³Mi yaa na yaanŋgondi wi tege wa kambaara ti na, wi pye na yɔn finliwe pi kacɛn, po mba mi le tara woolo pe ni we. ¹⁴Sanga o sanga mi ka ti tisaga kiga wɔ, pa yaanŋgondi wi yaa yiri wa kambaara ti na. ¹⁵Yɔn finliwe mba mi le ye ni, naa yaraga nga fuun ki yen yinwege na ki cɛnle pyew li ni, mi yaa la nawa tuun ki yɔn finliwe pi na. Tɔnŋgbɔɔ se ka pan mbe yaara nda ti yen yinwege na ti tɔŋgo naa laga tara ti na. ¹⁶Yaanŋgondi wiga yiri wa kambaara ti na wa naayeri, mi yaa la wi wele, mbaa nawa tuun na yɔn finliwe mbakɔɔ pi na, po mba mi le yaara nda fuun ti yen yinwege na laga tara na ti ni we.» ¹⁷A Yenŋele li si Nowe wi pye naa fɔ: «Yaanŋgondi wo wi yen yɔn finliwe pi kacɛn we, po mba mi le mi naa yaara nda fuun ti yen yinwege na laga tara ti na ti ni we.»

Nowe wi pinambiile taanri pe senre

¹⁸Nowe wi pinambiile mbele paa yiri wa tɔnməkɔɔ gbenge ki ni pe mere ti nda: Semu, naa Kamu konaa Zhafeti. Kamu wila pye Kana wo to. ¹⁹Nowe wi pinambiile taanri poro wele yeen. Pe setirige piile poro wele pɛ se ma tara ti ni fuun ti yin.

²⁰Nowe wo wila pye kekɔɔn kɔŋbanŋa ma ***erezen** tiire sanri. ²¹A Nowe wì si kaa duven wɔ a wùu yigi; a wì suu yaripɔɔ ti wɔ wi yee na, ma koro witiwaga, wa wi ***paraga go** ki ni. ²²A Kana wi to Kamu wì si saa wi to Nowe wi yan witiwaga, mee pan maga yo wi nɔsepiile shyen pe kan wa funwa na. ²³Kona, a Semu naa Zhafeti pɛ si derigbɔɔ le maga taga pe pajoro ti na, nɛe kee pɔŋgo ni wa paraga go ki ni, ma saa pe to wi tɔn ki ni. Paa pɔŋgo wa pe to wi yeri, jango paga kaa witiwaga ki yan. ²⁴Naa duven wila kaa laga Nowe wi na, nga wì pinambyɔ pɔŋgofɔ wila pye wi na, a wì sigi jen. ²⁵A wì sho fɔ:

Dangga mbe Kana wi yigi!

Wi pye kulolo pe kulo mboo nɔsepiile pe kan!

²⁶A wì sho naa fɔ:

Yawe Yɛnɛle na li yen Sɛmu wi Yɛnɛle le, gbɔgɔwɔ mbe pye li woo!

Kana wi pye Sɛmu wi kulo!

²⁷Yɛnɛle li Zhafeti wi gbɔgɔ!

Wila korogi wa Sɛmu wi paara yinɛ ti ni.

Kana wi pye wi kulo!

²⁸Tɔnɔgbɔɔ pi toronɔɔlɔ, a Nowe wì si pye naa yeɛ cɛnmɛ taanri naa nafa shyen ma yiri kɛ (350). ²⁹Nowe wi yinwege piliye yi ni fuun yila pye yeɛ cɛnmɛ kɔlɔjɛrɛ naa nafa shyen ma yiri kɛ (950), a wì si ku.

TARA NA CENGÈLE KONAA BABELI SANɔGAZO TITɔNLɔWɔ KALA 10–11

10 ¹Tɔnɔgbɔɔ pi panɔɔlɔ, a ***Nowe** wi pinambiile Sɛmu, naa Kamu, naa Zhafeti pè si piile se. Pe setirige piile pe mɛrɛ ti nda:

²Zhafeti wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Gomeri, naa Magɔgi, naa Madayi, naa Yavan, naa Tubali, naa Meshɛki konaa Tirasi. ³Gomeri wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Ashikenazi, naa Irifati konaa Togarima. ⁴Yavan pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Elisha, naa Tarisisi, naa Kitimu konaa Dodanimu. ⁵Wa pe setirige ki ni, cɛngɛle lɛgɛrɛ la yiri wa pe ni. A ki leeɛlɛ pè jaraga ma cɛn wa kɔgɔjɛ yɔn tara ti laga ki ni fuun ki na. A pè si kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ ma pye tara tara, naa cɛngɛle cɛngɛle, naa seye seye ma yala pe sɛnrɛ ti ni.

⁶Kamu pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Kushi, naa Mizirayimu, naa Puti konaa Kana. ⁷Kushi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Seba, naa Havila, naa Sabita, naa Arayema konaa Sabiteka. Arayema pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Saba naa Dedan. ⁸Kushi wo wila Nimirɔdi wi se fun. Nimirɔdi wo wila keli ma pye fanɔga fɔ konɔgbannɔ laga tara ti na. ⁹Nimirɔdi wila pye koniyɛɛn gbɔɔ Yawe Yɛnɛle li yege na. Ko kɔ ti pe maa ki yuun ma yo fɔ: «Koniyeɛn gbɔɔ Yawe Yɛnɛle li yege na paa Nimirɔdi yen.» ¹⁰Wi wunluwɔ cara konɔgbannɔda ti mɛrɛ tori nda yeɛn: Babeli, naa Ereki, naa Akadi konaa Kaline, wa Sineyari tara. ¹¹A Nimirɔdi wì si kaa yiri wa ki tara ti ni, ma kari wa Asiri tara, ma saa ***Ninive** ca ki kan, naa Erehoɔti Iri ca ki ni, naa Kala ca ki ni, ¹²konaa Eresɛn cagbɔgɔ ki ni; ko la pye Ninive ca konaa Kala ca ti sɔgɔwɔ pi ni.

¹³Mizirayimu wo wila pye Ludi cɛnlɛ woolo pe tɛɛlɛ we, naa Anemu cɛnlɛ woolo pe ni, naa Leyabi cɛnlɛ woolo, naa Nafitu cɛnlɛ woolo pe tɛɛlɛ; ¹⁴naa Paturusi cɛnlɛ woolo, naa Kasiluhi cɛnlɛ woolo poro naa Kafitɔri cɛnlɛ woolo pe tɛɛlɛ we. Pa Filisiti tara fenne pè yiri wa ki cɛngɛle shyen nɔgele ke ni.

¹⁵A Kana wì suu pinambyɔ konɔbanɔa Sidɔn wi se konaa Heti ni.
¹⁶Wo wila pye Zhebusi cɛnlɛ woolo pe tɛlɛ we, naa Amɔri cɛnlɛ woolo, naa Girigasi cɛnlɛ woolo, ¹⁷naa Hevi cɛnlɛ woolo, naa Ariki cɛnlɛ woolo, naa Sini cɛnlɛ woolo, ¹⁸naa Arivadi cɛnlɛ woolo, naa Zemari cɛnlɛ woolo konaa Hamati cɛnlɛ woolo pe tɛlɛ we. Ko pɔngɔ na, a Kana sege woolo pɛ si jaraga. ¹⁹Pe tara tɪla lɛ wa Sidɔn ca ki na ma jaraga ma kari wa Gerari ca ki yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Gaza ca ki na, ma kari wa *Sodɔmu ca, naa *Gomɔri ca, naa Adima ca, konaa Zeboyimu ca ki yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Lesha ca ki na. ²⁰Poro pe yɛn Kamu wi setirige piile wele, mbele pàa kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ ma yala pe seye, naa pe sɛnrɛ, naa pe tara konaa pe cɛngɛlɛ ke ni.

²¹Zhafeti wi ndɔ Sɛmu wila pinambiile pele se fun. Wo wila pye Heberi naa wi setirige piile pe tɛlɛ we. ²²Sɛmu wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Elamu, naa Asuri, naa Aripakisadi, naa Ludi konaa Aramu. ²³Aramu wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Uzi, naa Huli, naa Geteri konaa Mashi. ²⁴A Aripakisadi wo si Shela se. A Shela wo Heberi se. ²⁵Heberi wo la se pinambiile shyen. Pàa pye na konɔbanɔa wi yinri Pelegi^s, katugu sanga ŋa ni wila pye yinwege na, a tara woolo pɛ si kɔn pe yɛɛ na. Pàa pye naa nɔsepɔɔ lenaɔa wi yinri Yokitan. ²⁶A Yokitan wo si Alimodadi se, naa Shelefu, naa Hazarimaveti, naa Yera, ²⁷naa Hadoramu, naa Uzali, naa Dikila, ²⁸naa Obali, naa Abimayeli, naa Saba, ²⁹naa Ofiri, naa Havila konaa Yobabu. Poro pe ni fuun mbele, poro la pye Yokitan wi pinambiile. ³⁰Pàa pye ma cɛn Mesa ca konaa Sefari yanwiga tara ti sɔɔɔwɔ, ma wa yɔnlɔ yirisaga yeri. ³¹Poro pe yɛn Sɛmu setirige piile wele, mbele pàa kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ ma yala pe seye, naa pe sɛnrɛ, naa pe tara konaa pe cɛngɛlɛ ke ni.

³²Nowe wi pinambiile pe setirige piile poro wele yɛɛn, pàa kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ seye seye, ma yala pe cɛngɛlɛ ke ni. Leele mbele fuun pe yɛn laga tara ti ni, pa pɛ yiri wa pe setirige ki ni, ma jaraga ma cɛn tara, tara, tɔnɔgbɔɔ pi panɔɔlɔ.

Laga ŋga pàa pye na yinri Babeli ki sanɔgazo titɔnlɔwɔ wi sɛnrɛ

11 ¹Sɛnrɛ nungba dunrɔya woolo pàa pye na yuun, pe sɛnyogo kila pye nungba. ²A pɛ si kaa yiri wa yɔnlɔ yirisaga yeri na kee, mɛɛ saa funwa lagbɔɔ ka yan wa Sineyari tara, a pɛ si cɛn lema. ³A pɛ si kaa ki yo pe yɛɛ kan ma yo fɔ: «Yoo kari we sa tofa kɔn woo sogo wi sheli jɛŋɛ.» Ko pɔngɔ na, a pɛ sigi tofa wi lɛ, a wì pye pe yeri paa go wa-sinndeɛrɛ yɛn, a pɛ tara nda ti yɛn ŋguro ni ta lɛ mbaa waa ti ni paa joro yɛn. ⁴A pɛ sho naa fɔ: «Yoo kari we sa cagbɔɔ naa sanɔgazo titɔnlɔwɔ

^s 10.25: Eburuye sɛnrɛ ti ni Pelegi mɛɛɛ ki kɔɔɔ wowi ŋa mbe kɔn yɛɛ na.

wa kan wi go ki gbɔn wa yenɲele na; janɲo we meɲɲɔɲo ta, waga ka jaraga tara ti lagapyew.»

⁵Senwee piile paa pye na ca konaa sanɲgazo titɔnɔwɔ ɲa kanni, a Yawe Yenɲele li si tigi ma pan mberi wele. ⁶A li sili yeɲ pye fɔ: «Wele! Leele pe ni fuun pe yen cenle nungba na senre nungba yuun. ɲga pɛ lɛ na piin yeɲ, ki wele! Koni, kala lo la se pe yeɲ pari pe nandanwa kapyege na. ⁷Ye pan we tigi, we sa pe senre ti piri, janɲo paga kaa ti nuru pe yeɲ yeri naa.» ⁸A Yawe Yenɲele li si pe jaraga tara ti ni fuun ti ni ma pe wɔ wa ki laga ki ni. A pɛ si cagbɔɲo ki kanwa pi yaga. ⁹Ko kɪ ti pe maa ki laga ki yinri Babeli, katugu pa Yawe Yenɲele laa leele pe senre ti piri wa ki laga ki na. Maga lɛ le ki laga ki na, a Yawe Yenɲele li si leele pe jaraga tara ti laga ki ni fuun ki na.

**Leele pe teleye pe mere
ti nda maga lɛ Semu na,
ma saa gbɔn Abiramu na**

¹⁰Semu wi setirige piile pe mere ti nda. Semu wila ta yeɲ cenme mɛɛ pinambyɔ se, a paa wi yinri Aripakisadi, tɔnɲɲɔɲo pi toronɲɔɲo, ki yeɲ shyen wolo li ni. ¹¹Aripakisadi senɲɔɲo, a Semu wi si pye naa yeɲ cenme kanɲurugo (500), ma pinambiile pele yeɲ se, naa sumborombiile ni.

¹²Aripakisadi wo la ta yeɲ nafa ma yiri ke ma yiri kanɲurugo, mɛɛ pinambyɔ se, a paa wi yinri Shela^t. ¹³Shela senɲɔɲo, a Aripakisadi wi si pye naa yeɲ cenme tijere ma yiri taanri (403), ma pinambiile pele yeɲ se, naa sumborombiile ni.

¹⁴Naa Shela wila kaa ta yeɲ nafa ma yiri ke, a wɪ si pinambyɔ se, a paa wi yinri Heberi. ¹⁵Heberi senɲɔɲo, a Shela wɪ si pye naa yeɲ cenme tijere ma yiri taanri (403), ma pinambiile pele yeɲ se, naa sumborombiile ni.

¹⁶Naa Heberi wila kaa ta yeɲ nafa ma yiri ke ma yiri tijere, a wɪ si pinambyɔ se, a paa wi yinri Pelegi. ¹⁷Pelegi senɲɔɲo, a Heberi wɪ si pye naa yeɲ cenme tijere naa nafa ma yiri ke (430), ma pinambiile pele yeɲ se naa sumborombiile ni.

¹⁸Naa Pelegi wila kaa ta yeɲ nafa ma yiri ke, a wɪ si pinambyɔ se, a paa wi yinri Erewu. ¹⁹Erewu senɲɔɲo, a Pelegi wɪ si pye naa yeɲ cenme shyen ma yiri kɔɔjere (209), ma pinambiile pele yeɲ se, naa sumborombiile ni.

²⁰Naa Erewu wila kaa ta yeɲ nafa ma yiri ke ma yiri shyen, a wɪ si pinambyɔ se, a paa wi yinri Serugi. ²¹Serugi senɲɔɲo, a Erewu wɪ si pye naa yeɲ cenme shyen ma yiri kɔɔshyen (207), ma pinambiile pele yeɲ se naa sumborombiile ni.

^t 11.12: Wa Yenɲele senre sewe ɲa wi yen Gireki senre ni wi ni. Meɲ ka yen Aripakisadi naa Shela pe sɔɲwɔ, ɲga pe yinri Kayinamu; Luki 3.

²²Naa Serugi wila kaa ta yeŋe nafa ma yiri ke, a wì si pinambyɔ se, a paa wi yinri Nahɔri. ²³Nahɔri sɛngɔɔ, a Serugi wì si pye naa yeŋe cɛnme shyen (200), ma pinambiile pele yeŋe se, naa sumborombiile ni.

²⁴Naa Nahɔri wila kaa ta yeŋe nafa ma yiri kɔɔjɛrɛ, a wì si pinambyɔ se, a paa wi yinri Tera. ²⁵Tera sɛngɔɔ, a Nahɔri wì si pye naa yeŋe cɛnme ma yiri ke ma yiri kɔɔjɛrɛ (119), ma pinambiile pele yeŋe se naa sumborombiile ni.

²⁶Naa Tera wila kaa ta yeŋe nafa taanri ma yiri ke, a wì si pinambiile se. Pe mɛrɛ ti nda: Abiramu, naa Nahɔri, konaa Aran.

²⁷Tera setirige piile pe mɛrɛ ti nda: Tera wila Abiramu, naa Nahɔri konaa Aran se. A Aran wo si pinambyɔ wa se, a paa wi yinri ***Lɔti**. ²⁸A Aran wì si keli ma ku wi to Tera wi na wa tara nda pàa wi se, wa Uri ca, wa Kalide tara ti ni. ²⁹A Abiramu wo naa Nahɔri pè si jɛɛlɛ pɔri, pàa pye na Abiramu jɔ wi yinri Sarayi, na Nahɔri jɔ wi yinri Milika. Milika wila pye Aran sumborombyɔ. Aran wo wila pye fun Zhisika wi to. ³⁰Sarayi wi sila pyɔ ta, katugu wi sila pye na siin.

³¹A Tera wì suu pinambyɔ Abiramu wi lɛ, naa wi pishyenwoo Lɔti wi ni, Aran wi pinambyɔ we, naa wi pijɔ Sarayi wi ni, Abiramu wi jɔ we. A pè si pinlɛ ma yiri wa Uri ca, wa Kalide tara, nɛɛ kee wa Kana tara. A pè si saa gbɔn wa Haran ca mɛɛ cɛn lɛ. ³²Tera wi yinwege piliye yi ni fuun yila pye yeŋe cɛnme shyen ma yiri kangurugo (205), a wì si ku wa Haran ca.

IZIRYELI WOULO PE TELɛYE WELE: ABIRAHAMU, NAA IZAKI KONAA ZHAKɔBU

12–35

**Yɛnɛɛlɛ làa Abiramu wi yeri
ma yo wi yiri wa wi tara**

12 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ sigi yo Abiramu wi kan ma yo fɔ: «Abiramu! Yiri laga ma tara, laga ma sege woolo pe sɔgɔwɔ, konaa ma to ca ki ni. Ma kari wa tara nda mi yaa naga ma na ti ni^u. ²Mi yaa duwaw ma na mbɔɔn pye cɛnlɛ gbɛnɛ to, mbɔɔn mɛgɛ ki pye ki gbɔgɔ. Leɛgɛrɛ yaa ka duwaw ta ma kala na. ³Leele mbele ka duwaw pye ma kan, mi yaa duwaw poro na. Leele mbele kɔɔn dɔngɔ, mi yaa poro dɔngɔ. Sege nɔa fuun ki yɛn laga tara na ki woolo pe yaa ka duwaw ta ma kala na^v.»

⁴A Abiramu wì si kari paa yeŋe nɔa Yawe Yɛnɛɛlɛ làa ki yo maa kan we. ***Lɔti** wila pinlɛ Abiramu wi ni ma kari fun. Abiramu wi yirisanga

^u 12.1: Kapyɛ 7.2-3; Ebu 11.8 ^v 12.3: Gala 3.8

wi ni wa Haran ca, kila yala wì ta yeŕe nafa taanri ma yiri ke ma yiri ka-
ngurugo. ⁵A wì suu jɔ Sarayi wo naa wi jɔnɔ pyɔ Lɔti pe lɛ ma kari pe ni,
naa kulolo mbele fuun wila ta wa Haran ca pe ni, naa wi kee yaara ti ni
fuun ti ni. A pè si kari wa Kana tara.

Abiramu wi yege wa Kana tara

⁶Naa pàa ka saa ye wa Kana tara, a pè siri pari ma saa gbɔn fɔ wa laga
nga pe yinri Sishemu, fɔ wa More laga tigbɔɔ ki na^w. Ki sanga wi ni
Kana tara woolo pàa pye wa pe tara ti ni.

⁷Ko punɔ na, a Yawe Yenɔŕele lì si li yee naga Abiramu wi na, mee wi
pye fɔ: «Ki tara nda to mi yaa kan ma setirige pyɔ^x wi yeri.» A Abiramu
wì si ***saraga wɔsaga** kan Yawe Yenɔŕele li kan le ki laga ki na.

⁸Ko punɔ na, a pè si yiri lema mee kari wa yanwira ti na. Ki yanwira
ti yen wa Beteli ca ki tanla, ma wa yɔnɔ yirisaga yeri. Naa pàa ka saa
gbɔn, a pè si ***paara yinre** ti sangasanga mari kankan, ma Beteli ca ki
yaga yɔnɔ tosaga yeri, ma Ayi ca ki yaga yɔnɔ yirisaga yeri. A wì si
saraga wɔsaga ka kan naa Yawe Yenɔŕele li kan, mali mege ki yeri mali
gbɔɔ. ⁹Ko punɔ na, a Abiramu wì si yiri lema, nee tanri na cɛen na kee
wa ***Negevu** tara ti yeri^y.

Abiramu wila saa cɛn wa Ezhipiti tara funɔ kala na

¹⁰Funɔ kà la to wa Kana tara ti ni. A Abiramu wì si yiri ma kari wa
Ezhipiti tara mbe sa cɛn wa wagati jɛnri ni, katugu ki funɔ kila gbɔɔ fɔ
ma toro. ¹¹Naa pàa ka saa yɔngɔ Ezhipiti tara ti ni, a wì suu jɔ Sarayi wi
pye fɔ: «Wele, mìgi jɛn ma yo ma yen ma yɔn fɔ jɛngɛ. ¹²Na Ezhipiti tara
woolo pe kɔɔn yan, pe yaa ki jɛn mbe yo mboro ma yen na jɔ we, pa pe
yaa na gbo mbɔɔn yaga. ¹³Ki kala na, mi yen nɔɔ yɛnri, na pe kɔɔn yewe,
maga yo ma pe kan fɔ: «Na jɔnɔ sumboro wi mboro», jango pe ta panla
yigi jɛngɛ ma kala na, mbe koro yinwege na.»

¹⁴Naa Abiramu wila ka saa gbɔn wa Ezhipiti tara, a Ezhipiti tara fenne
pè suu jɔ Sarayi wi yan wi yɔn fɔ jɛngɛ. ¹⁵A ***Farawɔn**^z wi legbɔɔlɔ pèlɛ
si jele wi yan mee saa wi tanga ma Farawɔn wi kan. A pè si kari jele wi ni
wa Farawɔn wi go. ¹⁶Farawɔn wì si kajɛngɛ pye ma Abiramu wi kan wi jɔ

^w 12.6: Tige nga pege sɛnre yo laga ki laga nga ki ni, leele pele maa ki jate ma yo pàa pye
na Yenɔŕele li gbogo wa ki nɔɔɔ. ^x 12.7: Nga ki yo fɔ *ma setirige pyɔ*, yege wele fun wa ki
lara nda ti ni (Kapye 7.5; Gala 3.16). ^y 12.9: Maga logo Negevu, Izirayeli tara ti yɔnɔlɔ-
parawa kalige kee tara to pe yinri ma. Ti lɛ wa Zheruzalemu ca ki yɔnɔlɔparawa kalige kee
yeri ma kari wa gbini wi ni wa yɔnɔlɔparawa kalige kee ki yeri. Wasege kayi nga tire legere
woro wa ki ni. Tisara legere na la paan wa ki ni. Maga logo fun Negevu, ki maa para fun
Izirayeli tara ti yɔnɔlɔparawa kalige kee wogo ko na. ^z 12.15: Farawɔn mege ki yen mege
nga pàa pye na tari faa Ezhipiti tara fenne wunlumbolo pe na.

wi kala na. A wì si simbaala kan wi yeri, naa sikaala, naa nɛrɛ, naa kulo-nambala naa kulojaala, naa sofile jɛɛlɛ naa nambala, konaa yɔngɔmɛye ni.

¹⁷Ɛɛn fɔ, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lɪ si jɔɔɔɔ gbɔɔɔ wa Farawɔn wo naa wi go woolo pe na, Abiramu wi jɔ Sarayi wi kala na. ¹⁸A Farawɔn wì si Abiramu wi yeri maa pye fɔ: «Yingi mà pye na na yɛɛn? Ki pye mɛɛlɛ, mɛɛ sigi yo na kan mbe yo fɔ: «Ma jɔ wi?» ¹⁹Kì pye mɛɛlɛ, a mà silan pye ma yo ma jɔnɔ sumboro wi? Ko kì ti, mi yɛn naa jate mboo lɛ mboo pye na jɔ. Ɛɛn fɔ, koni, ma jɔ wi ɲa! Wi lɛ maa kee wi ni.» ²⁰A Farawɔn wì si konɔ kan wi tunmbyeele pe yeri ma yo pe sa Abiramu wi torogo poo yirige wa Ezhipiti tara ti ni, wo naa wi jɔ, naa wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni.

Abiramu naa Lɔti pe lagawa kala pe yɛɛ na

13 ¹Kona, a Abiramu wì si yiri wa Ezhipiti tara, ma sɔngɔɔ wa *Negevu tara ti yeri, wo naa wi jɔ wi ni, naa yaara nda fuun wila ta ti ni. *Lɔti wila pinle ma kari wi ni. ²Yarijɛndɛ legere la pye Abiramu wi yeri fɔ jɛɲɛ. Wila yaayoro legere ta naa penjagbɔɔ ni, naa tɛ legere ni. ³A wi nɛɛ tanri na toro lara lara, ma yiri wa Negevu tara ti yeri ma saa gbɔn wa Beteli ca ki na. Wila keli maa *paraga go ki kan ma cɛn wa Beteli ca naa Ayi ca sɔɔwɔ pi ni. ⁴A wì si saa gbɔn wa *saraga wɔsaga ɲga wila kan faa ki na. A Abiramu wì si Yawe Yɛnɛɛlɛ li mɛɛɛ ki yeri wa, mali gbɔɔ.

⁵Abiramu wi tangayɛnɛ Lɔti we, yaayoro legere la pye wi yeri fun, to ti yɛn simbaala, naa sikaala, naa nɛrɛ, konaa paara yinɛ ni. ⁶Ki tara ti sila pye ma gbɔɔ, tila kologo pe na, ki kala na, pe sila ya mbe pinle mbe cɛn laga nungba; katugu pe kɛɛ yaara tila lege. ⁷Abiramu wi yaayoro kɔnri-fɛnnɛ poro naa Lɔti woolo pe ni, pɛ si kaa win. Ko sanga wo ni, Kana tara woolo poro naa Pɛɛzi cɛnɛ woolo paa pye ma cɛn wa ki tara ti ni. ⁸A Abiramu wì si Lɔti wi pye fɔ: «Kii daga mi naa mboro ni kiti mbe ye we sɔɔwɔ, kii daga kiti mbe ye we yaayoro kɔnri-fɛnnɛ pe sɔɔwɔ fun, katugu we yɛn sege nungba mi naa mboro ni. ⁹Tara ti ni fuun ti nda ma yɛɛ sɔɔwɔ. Pan we laga we yɛɛ na. Na ma ka kee kamɛɲɛ kɛɛ ki na, pa mi yaa kari kalige kɛɛ ki na. Na ma ka sila kee kalige kɛɛ ki na, pa mi yaa kari kamɛɲɛ kɛɛ ki na.»

¹⁰A Lɔti wì suu yɛɛ ki yirige ma wele, mɛɛ Zhuriden gbaan funwa laga ɲga kila pye tɔnmɔ legere ni ko wɔ, ko ɲga kila pye paa Ezhipiti tara ti yɛn. Sanga ɲa ni Yawe Yɛnɛɛlɛ li fa *Sodumu naa *Gomɔri cara ti tɔngɔ, kila yɔn ma pye paa Yɛnɛɛlɛ li nɔngɔ kɔɔɔɔ yɛn, ma kari fɔ wa Sowari ca ki yeri^a. ¹¹Kì kaa pye ma, a Lɔti wì si Zhuriden tara to wɔ, mɛɛ kari ma

^a 13.10: Zhenɛ 2.10

saa cɛn wa yɔnlɔ yirisaga yeri. Pa pàa laga pe yɛɛ na yɛɛn. ¹²A Abiramu wo si koro wa Kana tara. A Lɔti wo si saa cɛn wa Zhuriden gbaan funwa laga falafala ki cara ti tanla, mɛɛ kari ma saa wi paara yinɛ ti sanga mari kankan wa Sodɔmu ca ki tanla. ¹³Sodɔmu ca woolo pàa pye ma pe fɔ jɛngɛ, na kapere tugbɔɔɔ piin Yawe Yɛnɛle li na.

¹⁴Naa Lɔti wila kaa laga Abiramu wi na ma, a Yawe Yɛnɛle li si Abiramu wi pye fɔ: «Mbɔɔn ta le laga nga ma yen, ma yɛɛ ki yirige ma yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ naa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki wele, ma yɔnlɔ yirisaga naa yɔnlɔ tosaga ki wele. ¹⁵Ma yɛɛ ki yɛn tara nda fuun na, mi yaa ti kan mboro naa ma setirige piile ye yeri wagati wi ni fuun ni^b. ¹⁶Mi yaa kɔɔn setirige piile pe pye pe leɛ jɛngɛ, paa yɛɛ nga na lere se ya mbe taambugɔ ki jiri we. ¹⁷Yiri ma tara ti yanri, mari titɔnlɔwɔ naa ti gbemɛ pi wele, katugu mi yaa ti kan ma yeri.»

¹⁸A Abiramu wì suu paara yinɛ ti kɔlɔgi lema, mɛɛ kari ma saa cɛn wa Mamire tigbɔɔɔ laga ki ni, wa Eburɔn ca ki tanla. A wì si saraga wɔsaga kan le Yawe Yɛnɛle li kan.

Abiramu wila malaga gbɔn wunlumbolo pele ni ma ya pe ni

14 ¹Ma si yala, Sineyari tara wunlunana Amirafeli wo naa Elasari ca wunlunana Ariyɔki, naa Elamu ca wunlunana Kedɔrilawomɛri konaa Goyimu ca wunlunana Tideyali pe sanga wi na, ²pɛ si kaa malaga gbɔn ***Sodɔmu** ca wunlunana Bera wi ni, naa ***Gomɔri** ca wunlunana Birisha, naa Adima ca wunlunana Shineyabu, naa Zeboyimu ca wunlunana Shemeberi konaa wunlunana Bela pe ni. Bela mɛɛ nungba koyi nga fun Sowari.

³Ki wunlumbolo pe ni fuun pɛ si pe yɛɛ gbogolo wa Sidimu gbunlundeɛ ki ni. Nala Kɔɔje kuwo wigi gbunlundeɛ ki shɔ. ⁴Pàa pe yɛɛ tirige wunlunana Kedɔrilawomɛri wi kan fɔ ma saa gbɔn yeɛ ke ma yiri shyen. Eɛn fɔ, yeɛ ke ma yiri taanri wolo li ni, a pɛ si yiri ma je wi na.

⁵Ki yeɛ ke ma yiri tijere wolo li ni, wunlunana Kedɔrilawomɛri wo naa wunlumbolo mbele pàa pye ***yɔn finliwɛ** na wi ni, pɛ si kari ma saa malaga gbɔn Erefayi cɛnle woolo pe ni, ma ya pe ni wa Ashitarɔti Karina-yimu ca, konaa ma ya Zuzimu cɛnle woolo pe ni wa Hamu tara, naa Emimu cɛnle woolo pe ni wa Shave Kiriyaatayimu ca funwa laga falafala ki ni. ⁶Pàa Hɔri cɛnle woolo poro ya wa pe yɛɛra tara ti ni, wa Seyiri yanwira ti na, ma pe purɔ fɔ ma saa gbɔn wa Eli Paran laga ki ni, wa ***gbinri**^c wi tanla. ⁷Ko punɔ na, a pɛ si songɔɔ ma pan wa Eni Mishipa

^b 13.15: Kapyɛ 7.5 ^c 14.6: Wa Yɛnɛle senre sewe wi ni maga logo *gbinri*, wasege kayi nga tire woro wa ki ni, ki yɛn waga ma pye taambugɔ nakoma sinndeere ni. Kere na ya kɔn wa ki ni, yanyaara to ti maa yanri wa (Zhɔbu 24.5). Tisara leɛɛɛ na la paan wa ki laga ki na. Ki yɛn laga nga ki yɛn waga, lere na pye wa ki ni (Dete 32.10; Eza 21.1.)

ca, ki ca pege yinri naa Kadeshi. A pè si malaga ki gbɔn Amaleki setirige piile pe ni ma ya pe ni wa pe tara ti lagapyew. Pàa ya Amɔri cɛnlɛ woolo pe ni fun, poro mbele pàa pye ma cɛn wa Hazazɔn Tamari ca. ⁸Kona, a Sodɔmu ca wunlunaɲa, naa Gomɔri ca wunlunaɲa, naa Adima ca wunlunaɲa, naa Zeboyimu ca wunlunaɲa wo naa Bela ca wunlunaɲa wi ni, pè si pe malingbɔɔnlɔ pe yirige. Bela ca pege yinri naa Sowari. A pè si saa yere malinje na wa Sidimu gbunlundege ki ni ⁹mbe malaga gbɔn Elamu ca wunlunaɲa Kedɔrilawomeri wi ni, Sineyari tara wunlunaɲa Amirafeli konaa Elasari ca wunlunaɲa Ariyɔki pe ni. Ki wunlumbolo tijere poro naa wunlumbolo kanɲurugo poro pàa to pe yeɛ na ma malaga ki gbɔn.

¹⁰Pàa pye na ɲguro jowɔɔ ti woo were nda ni, tila pye ma lege wa Sidimu gbunlundege ki ni. A Sodɔmu ca naa Gomɔri ca wunlumbolo pè si fe ma toori wa ki were ta ni. Mbele pàa fe ma shɔ, a poro si saa lara wa yanwira ti na. ¹¹Mbele pàa malaga ki gbɔn ma ya, pè si Sodɔmu ca naa Gomɔri ca yarijende ti ni fuun, naa pe yaakara ti ni fuun ti koli ma kari ti ni. ¹²A pè si Abiramu wi naa ***Lɔti** wo naa wi keɛ yaara ti koli ma kari ti ni. Lɔti wila pye ma cɛn wa Sodɔmu ca ki ni.

¹³A naɲa wà si fe ma shɔ, mɛɛ saa ki sɛnre ti yo Eburuye naɲa Abiramu wi kan. Abiramu wila pye ma cɛn wa Amɔri cɛnlɛ woolo naɲa Mamire wi tigbɔɔ ti sɔgɔwɔ. Mamire naa wi nɔsepyɔ Eshikɔli, naa Aneri konaa Abiramu ni, pàa pye yɔn finliwɛ na. ¹⁴Naa Abiramu wila kaa ki logo ma yo pàa wi naa Lɔti wi yigi ma kari wi ni, Abiramu wi kulolo mbele pàa se wa wi go, a wì si mbele kotogo la pye pe ni, pe cɛnmɛ taanri ma yiri ke ma yiri kɔlɔtaanri (318) wɔ. Wo naa poro ni, pè si pe malingbɔɔnyaara ti le, mɛɛ taga pe pɔngo na, na pe tuuro tɔnri fɔ wa Dan tara. ¹⁵Ki yembine li ni, a Abiramu wì suu malingbɔɔnlɔ pe walagi walagi ma saa to ki wunlumbolo pe na, mɛɛ ya pe ni ma pe purɔ fɔ wa Shoba ca, wa Damasi ca ki kamɛnge keɛ ki na. ¹⁶A wì si sɔngɔɔ ma pan yarijende nda fuun pàa koli ti ni, konaa wi naa Lɔti wi ni, naa wi keɛ yaara, naa jeele poro naa leele sanmbala pe ni.

Melikisedeki wila duwaw pye

Abiramu wi kan

¹⁷Naa Abiramu wila kaa ya Kedɔrilawomeri naa wunlumbolo mbele pàa yɔn finliwɛ le wi ni pe ni, ma sɔngɔɔ na paan, a Sodɔmu ca wunlunaɲa wì si pan maa fili wa Shave gbunlundege ki ni. Ko ki yen wunlunaɲa wi gbunlundege ye.

¹⁸Salemu ca wunlunaɲa ***Melikisedeki** wì si pan buru naa duven ni. Wila pye Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na li ***saraga wɔfɔ**. ¹⁹A wì si duwaw pye Abiramu wi kan ma yo fɔ:

«Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, li duwaw ma na,
lo na lì naayeri wo naa tara ti da!

20 Sɔnmɔ yɛn Yɛnɛɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li woo,
lo na lɔn juguye pe le ma kɛɛ we^d!»

A Abiramu wɛ si yaara nda fuun wɛla koli ti walisaga kɛ wogo ki kan
Mɛlikisedɛki wi yeri.

21 A Sɔdɔmu ca wunlunaŋa wɛ sigi yo Abiramu wi kan ma yo fɔ: «Leele
poro kan na yeri ma yarijende to lɛ.»

22 A Abiramu wɛ suu pye fɔ: «Mɛlan kɛɛ ki yirige ma wugu Yawe
Yɛnɛɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li na, lo na li naayeri wo naa tara ti
da. 23 Mɛ wugu mɔɔ kan fɔ yaraga ŋa fuun ki yɛn ma wogo, mi se ka lɛ,
ali sa sun jese pyɔ nungba nakoma sawiga manja; janjo maga ka ta mbe
yo mɛ Abiramu wi pye yarijende tafa. 24 Mi se yaraga ko ka sho na yɛɛ
wogo, kaawɔ na woolo pɛ yaakara nda ka to. Na pinleyɛɛnɛ Anɛri, naa
ɛshikɔli, naa Mamire poro na, poro mbe pe tasaga ki lɛ pe yɛ.»

Yɛnɛɛlɛ lɔa yɔn finliwɛ le

Abiramu wi ni

15 1 Ki kagala ke pungo na, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ si para naa Abiramu
wi ni yariyanra ni, maa pye fɔ: «Abiramu, maga ka fye yaraga ka
kpɛ na. Mi yɛn ma go sigɛfɔ. Mi yaa ka tɔnli gbɔɔ kan ma yeri.»

2 A Abiramu wɛ sho fɔ: «**We Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛlɛ, yingɛ tɔnli wi yɛn wa,
na maga yaara to kan na yeri, mbe sigi ta pyɔ wo wa woro na yeri we? Na
kɔrɔɔ lifɔ wo wi yɛn Damasi ca fɛnnɛ naŋa Eliyezɛri we.» 3 A Abiramu
wɛ sho naa fɔ: «Wele, mɛɛ setirige piile kan na yeri. Na go tunmbyee Eli-
yezɛri ŋa wɛ yiri wa Damasi ca, wo wi yaa ka pye na kɔrɔɔ lifɔ.»

4 A Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ suu pye fɔ: «Ayoo, wo ma wi yaa pye ma kɔrɔɔ lifɔ
we. ɛɛn fɔ, ma yɛɛra piseɛ wi yaa pye ma kɔrɔɔ lifɔ^e.»

5 A lɛ si Abiramu wi yirige wa funwa na, ma suu pye fɔ: «Ma yɛɛɛ ki
yirige wa naayeri ma wele! Wɔnɔŋɔlɔ ke jiri na ma mbe ya we» A lɛ suu
pye fɔ: «Pa ma setirige piile pe yaa ka lɛɛɛ ma^f.» 6 A Abiramu wɛ si taga
Yawe Yɛnɛɛlɛ li na. Ki kala na, a Yawe Yɛnɛɛlɛ li nɛɛ wi jate paa lesinɔŋɛ
yɛn^g.

7 A we Fɔ wɛ suu pye naa fɔ: «Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛlɛ, na lɔn yirige
wa Uri ca, wa Kalide tara, janjo mbege tara nda ma yɛn laga ti ni, ti kan
ma yeri, ti pye ma woro.»

8 A Abiramu wɛ sili yewe ma yo: «We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛlɛ, yingɛ ki yaa ki
naga na na mbe yo mi yaa kaga tara nda ti ta, ti pye na woro?»

9 A we Fɔ wɛ suu pye fɔ: «Pan mala kan nasumboro ni, ŋa wɛ ta yɛlɛ
taanri, naa sikanɔ ŋa wɛ ta yɛlɛ taanri, naa simbapɔlɔ ŋa wɛ ta yɛlɛ
taanri, konaa ketɛnɛ nungba naa jendetuwa yirifɔnɔŋɔ nungba ni.»

^d 14.18-20: Ebu 7.1-10 ^e 15.4: Wa Izirayeli tara, pyɔ wo wi maa to kɔrɔɔ ki li.

^f 15.5: Orɔmu 4.18; Ebu 11.12 ^g 15.6: Orɔmu 4.3; Gala 3.6; Zhaki 2.23

¹⁰A Abiramu wì si pan ki yaayoro ti ni, mɛɛ ti walagi shyenzhyen wa ti nandogomɔ, mɛɛ ti waara ti tɛgetɛge mari yege wa ti yɛɛ yeri. Eɛn fɔ, wi sila sannjegele koro walagi^h. ¹¹Kara kasannjere nda ti maa kara kaa ti si tigi ma to ki yaayoro kuro ti na. Eɛn fɔ, a Abiramu wì siri purɔ. ¹²Naa yɔnlɔ kila kaa na tuun, a wɔnlɔwɔ gbɔɔ si Abiramu wi yigi, a diwi gbɔɔ fyere woo wà si ye wi ni. ¹³A we Fɔ wì si Abiramu wi pye fɔ: «Ki daga maga jɛn jɛngɛ fɔ ma setirige piile pe yaa ka pye nambannjɛenle tara ta yege ni, mbe pye wa ki leele pe kulolo. Pe yaa ka pe jɔlɔ fɔ sa gbɔn yeɛ cenme tijere (400)ⁱ. ¹⁴Eɛn fɔ, pe yaa ka pye kulolo tara nda ni, mi yaa ka ki leele pe jɔlɔ. Ko punɔgo na, ma setirige piile pe yaa ka yiri wa mbe pan yarijɛnde lɛgere ni^j. ¹⁵Mboro wo na, ma lelewe pi yaa yɔn, ma yaa ku yeyingɛ na, pee ka jɛn pɔɔn le. ¹⁶Ma setirige piile pe sere woolo poro yirisaga tijere wogo ko ki yaa ka sɔngɔɔ laga; katugu Amɔri cenle woolo pe kambasingɛ nga paa piin, ki fa gbɔn wa ki gbɔnsaga ki na gbɛn, mbe pe purɔ mbe pe yirige wa pe tara ti ni.»

¹⁷Naa yɔnlɔ kila kaa to, a diwi gbɔɔ wà si ye. A kasɔn gbɔɔgɔ kà si yiri wa, nɛɛ wirige kɔɔn, na yiin, mɛɛ pan ma toro wa yaayoro waara ti sɔgɔwɔ pi ni^k. ¹⁸Ki pilige ki ni, a Yawe Yɛnɛɛle lɔ si yɔn finliwe le Abiramu wi ni, mɛɛ wi pye fɔ: «Mi yɛn naga tara nda ti kaan ma setirige piile pe yeri, mbege le wa Ezhipiti gbaan wi na fɔ sa gbɔn wa gbaan gbɛɛ wi na, Efirati gbaan we^l. ¹⁹Ki tara to ti yɛn Keni cenle woolo, naa Kenazi cenle woolo, naa Kadimoni cenle woolo, ²⁰naa Heti cenle woolo, naa Perezi cenle woolo, naa Erefayi cenle woolo, ²¹naa Amɔri cenle woolo, naa Kana tara woolo, naa Girigasi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo pe tara re.»

Ishimayeli seme kala

16 ¹Abiramu wi jɔ Sarayi wi sila pyɔ se wi kan. Eɛn fɔ, kulojɔ wà la pye wi yeri, pàa pye naa yinri Agari. Ezhipiti tara fenne woo lawi. ²A Sarayi wì si Abiramu wi pye fɔ: «Wele, Yawe Yɛnɛɛle lii yere ki na mbe pyɔ se. Ki kala na, mila ma yɛnri, kari ma sa sinle wa na kulojɔ wi ni; kana pa mbe piile ta wi kala na^m.»

A Abiramu wì si yere wi jɔ wi sɛnɛ ti na. ³Kì kaa pye ma, a Sarayi wì suu kulojɔ, Ezhipiti tara fenne woo Agari, wi yigi maa kan wi pɔlɔ Abiramu wi yeri jɛle. Kila yala Abiramu wì ta yeɛ ke wa Kana tara.

^h 15.10: Mbe yaayogo ki wali shyen wa ki nandogomɔ mbege waara ti tɛge ti yɛɛ tanla, ko la pye naga nari ma yo yɔn finliwe ye leele shyen sɔgɔwɔ. Pàa pye naga jate fɔ mboro ɲa kaga yɔn finliwe pi jɔgɔ, yaayogo pɛge pye yege nga na, pa pe daga mbɔɔn pye ma fun.

ⁱ 15.13: Eki 1.1-13; Kapyɛ 7.6 ^j 15.14: Eki 12.40-41; Kapyɛ 7.7 ^k 15.17: A kasɔn gbɔɔgɔ kà si yiri wa nɛɛ wirige kɔɔn, ko la pye naga nari ma yo Yɛnɛɛle làa pye le. ^l 15.18: Kapyɛ 7.5

^m 16.2: Mbe yala Izirayeli woolo pe kalege ki ni, jɛle ɲa fuun wila pori naɲa yeri wi si woro na siin, ki kologo la kan wi yeri wi jɛle wa yege kan wi pɔlɔ wi yeri jango wi piile se wi kan wila pe jate paa wi yeɛra piile yɛn (Zhene 30.1-13; Eki 21.4).

⁴A Abiramu wì si ye Agari wi kɔ́rɔ́ɔ maa jen jele, a wì si kugbo le. Naa Agari wila kaa wi yee yan kugbo ni, wi sila pye na wi tafɔ jele Sarayi wi jate naa. ⁵Kona, a Sarayi wì si Abiramu wi pye fɔ: «Tegele na paa na tegele, li sɔ́ngɔ́ɔ ma na. Ki yen kaselege fɔ muwi milan kulojɔ wi kan ma yeri jele. Eɛn fɔ, maga le wùu yee yan kugbo ni, wi woro nala jate naa. Yawe Yenjele li kiti kɔ́n mi naa mboro we sɔ́ɔwɔ.»

⁶A Abiramu wì si Sarayi wi pye fɔ: «Mboro kulojɔ wi. Wi yen ma cɛnwɛ na. Kala na kɔ́ɔn ndanla, ta lo piin wi na.»

Kì kaa pye ma, a Sarayi wi nɛɛ Agari wi jɔlɔ jɛnge, fɔ a wì saa fe ma kari wa *gbinri wi ni.

⁷A Yawe Yenjele li *mɛrɛge wì si pan ma Agari wi yan pulugo ka tanla wa Shuri ca kologo ki na, ⁸mɛɛ wi yewe ma yo fɔ: «Sarayi kulojɔ Agari, ma yiri se? Ma nɛɛ kee se?»

A Agari wì suu pye fɔ: «Mi yen na fee na tafɔ jele Sarayi wo yɛge.» ⁹A Yawe Yenjele li mɛrɛge wì suu pye fɔ: «Sɔ́ngɔ́ɔ wa ma tafɔ jele wi yeri, mɔɔ yee tirige wi kan. ¹⁰Yawe Yenjele li yaa kɔ́ɔn setirige piile pe pye pe lege, fɔ lere se ka ya mbe pe jiri.» ¹¹A Yawe Yenjele li mɛrɛge wì suu pye naa fɔ:

«Wele, ma yen kugbo ni;
ma yaa ka pinambyɔ se, mboo mege taga Ishimayeli";
katugu *we fɔ wɔ́ɔn jɔlɔɔ gbelege ki logo.

¹²Ma pinambyɔ wi yaa ka pye paa yan sofile yen.

Wi yaa kaa wiin leele pe ni fuun pe ni,
leele pe ni fuun pe yaa kaa wiin wi ni.

Wi yaa ka cɛn mbe lali wi woolo pe ni fuun pe ni.»

¹³A Agari wi nɛɛ wi yee yewe na yuun fɔ: «Ija wila na yaan, wo mɪ yan kaselege yɛɛn gbari?» A wì si mege taga Yawe Yenjele na làa para wi ni li na, nali yinri «Yenjele na laa na yaan^a.» ¹⁴Ki kala na, kɔlɔ ɲa wi yen wa Kadeshi ca naa Beredi ca sɔ́ɔwɔ pi ni, pe maa wi yinri «Ija wi yen wee nala yaan wi kɔlɔ^a.» ¹⁵A Agari wì si pinambyɔ se Abiramu wi kan. A Abiramu wì si pinambyɔ ɲa Agari wila se wi mege taga naa yinri Ishimayeli^a. ¹⁶Agari wila Ishimayeli wì se Abiramu wi kan sanga ɲa ni, kila yala Abiramu wi ta ye le nafa tijere ma yiri kɔ́ɔlɔni.

Abiramu mege kì kannga ma pye Abirahamu

17 ¹Naa Abiramu wila kaa ta ye le nafa tijere ma yiri ke ma yiri kɔ́lɔjere, a Yenjele li sili yee naga wi na, ma suu pye fɔ: «Muwi

^a 16.11: Eburuye senre ti ni Ishimayeli mege ki kɔ́ɔ wowi ɲa Yenjele li maa nuru leele pe yeri. ° 16.13: Mege ɲga kì taga ma yo «Yenjele na laa na yaan,» Eburuye senre ti ni ko ki yen «Eli-Ɔɔɔyi». P 16.14: Mege ɲga kì taga ma yo «Ija wi yen wee nala yaan wi kɔlɔ,» Eburuye senre ti ni ko ki yen Lahayi-Ɔɔɔyi. ¶ 16.15: Gala 4.22

mi yen Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ. Ti ma yinwege ki pye sinŋge na yege na, ma pye jeregisaga fu. ² Mi yaa na ***yɔn finliwɛ** pi le ma ni, mbɔɔn setirige piile pe pye pe lege fɔ jɛŋge.»

³ A Abiramu wɛ si to maa yege ki jiile wa tara mbe Yenŋele li gbɔɔ. A Yenŋele li suu pye fɔ: ⁴ «Na yɔn finliwɛ mba mɛ le ma ni pi mba: «Ma yaa ka pye cengele legere to. ⁵ Pe sɔɔn yeri naa Abiramu, ɛɛn fɔ, pe yaa lɔɔn yinri Abirahamu', katugu mi yaa ma pye cengele legere tele'. ⁶ Mi yaa ma pye sevɔ. Cengele yaa ka yiri wa ma ni; wunlumbolo yaa ka yiri wa ma ni. ⁷ Na yɔn finliwɛ pi yaa koro mi naa mboro sɔɔwɔ, naa ma setirige piile pe sɔɔwɔ, konaa ma setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri ma pɔŋgo na pe sɔɔwɔ. Ki yɔn finliwɛ pi yen kɔsaga fu, fɔ mi yaa ka pye ma Yenŋele, naa ma setirige piile pe Yenŋele mboro pɔŋgo na'. ⁸ Ma yen ma cen laga Kana tara nda ni, mi yaa ti ni fuun ti kan ma yeri, konaa ma setirige piile pe yeri, ti pye pe woro fɔ sanga pyew mboro pɔŋgo na. Mi yaa ka pye pe Yenŋele".»

Kenrekenre wɛ pan

yege ŋga na ki ŋga

⁹ A Yenŋele li si Abirahamu wi pye naa fɔ: «Mboro wo na, na yɔn finliwɛ pi yigi, mboro naa ma setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri ma pɔŋgo na pe ni. ¹⁰ Ye yaa na yɔn finliwɛ mba yigi, mi naa mboro sɔɔwɔ, naa ma setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri ma pɔŋgo na pe sɔɔwɔ, pi mba: «Yoro mbele fuun ye yen nambala, ye ***kenrekenre**'. ¹¹ Ye yaa kenrekenre, ko ki yaa pye yɔn finliwɛ pi tegere re mi naa yoro sɔɔwɔ. ¹² Ye pinambiile pe ni fuun pe daga mbe kenrekenre pilige koltaanri wogo ki na pe sɛŋɔɔ; pa ki yaa la piin ma, ma setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pe na, sanga wi ni fuun ni; mbe pinle kulolo mbele fuun pɛ se wa ma go pe ni, nakoma mbele fuun mɛ lɔ penjara ni cengele kele yeri, pe si woro ma cenle woolo. ¹³ Kulo ŋa wɛ se wa ma go konaa ŋa mɛ lɔ, pe daga mbe kenrekenre. Na yɔn finliwɛ pi tegere ti yaa pye wa ye witire ti na mbege naga fɔ pi yen yɔn finliwɛ mba pi yen kɔsaga fu. ¹⁴ Naŋa ŋa fuun wii kenrekenre, ye daga mboo purɔ mboo wɔ ye sɔɔwɔ, katugu wilan yɔn finliwɛ pi jɔɔ.»

¹⁵ A Yenŋele li si Abirahamu wi pye fɔ: «Maga kɔɔn jɔ wi yeri naa Sarayi, ɛɛn fɔ, koni wi mege koyi ŋga Sara". ¹⁶ Mi yaa duwaw wi na, mbe pinambyɔ kan ma yeri wi fanŋga na. Mi yaa duwaw wi na mboo pye cengele legere nɔ. Cengele ke wunlumbolo yaa ka yiri wa wi setirige ki ni.»

^r 17.5: Eburuye senre ti ni Abirahamu mege ki kɔɔ wowi ŋa cengele legere to.

^s 17.5: Ɔɔɔmu 4.17 ^t 17.7: Luki 1.55 ^u 17.8: Kapye 7.5 ^v 17.10: Kapye 7.8; Ɔɔɔmu 4.11

^w 17.15: Eburuye senre ti ni Sara mege ki kɔɔ wowi ŋa wunlunaŋa sumborombyɔ.

¹⁷A Abirahamu wì si to maa yege ki jiile wa tara, ma tege, mæ ki yo wa wi nawa fɔ: «Lere ɲa wì yeɛ cɛnmɛ ta, wo mbe ya mbe pyɔ se meɛ? Sara fun wì ta yeɛ nafa tijere ma yiri ke, wo mbe ya mbe pyɔ se meɛ?» ¹⁸A Abirahamu wì si Yenɲele li pye fɔ: «Ki yaga Ishimayeli wi koro yinwege na ma yege sɔgɔwɔ, ko yaa yala na ni ma^x.»

¹⁹Ɛɛn fɔ, a Yenɲele li sho fɔ: «Taga ki na, ma ɔ Sara wi yaa pinambyɔ se ma kan, maa mæge ki taga Izaki. Mi yaa ka koro yɔn finliwe na wi ni, yɔn finliwe mba pi yaa pye kɔsaga fu; mbe koro yɔn finliwe na wi setirige piile pe ni wo pɔngɔ na. ²⁰Ishimayeli wo na, mɔɔ yenrewe pi logo fun wi kanɲɔɔ. Mi yaa duwaw wi na, mboo pye seɔ, mboo setirige piile pe pye pe lege fɔ jenge. Wi yaa ka kundigile ke ma yiri shyen se. Mi yaa kaa pye cɛnle gbene tele. ²¹Ɛɛn fɔ, mi yaa koro yɔn finliwe na Izaki wi ni, Sara wi yaa pinambyɔ ɲa se yelapanna anme yege we.»

²²Naa Yenɲele làa kaa para Abirahamu wi ni ma kɔ, a li si yiri ma kari wa naayeri maa toro le. ²³Ki pilige nungba ki ni, Abirahamu wi pinambyɔ Ishimayeli wo naa kulolo mbele fuun pàa se wa wi go, naa mbele fuun pàa lɔ, nambala mbele fuun pàa pye wa wi go, a Abirahamu wì si pe ni fuun pe kenrekenre ma yala Yenɲele làa ɲgasele na yo maa kan li ni. ²⁴Abirahamu wila kenrekenre fun ma yala wì ta yeɛ nafa tijere ma yiri ke ma yiri kɔɔjere. ²⁵Wi pinambyɔ Ishimayeli wila kenrekenre wi yeɛ ke ma yiri taanri wolo lo ni. ²⁶Wo naa wi pinambyɔ Ishimayeli wi ni, pàa kenrekenre pilige nungba ki ni, ²⁷naa nambala mbele fuun pàa pye wa wi go pe ni. Kulolo mbele fuun pàa se wa wi go, naa mbele fuun pàa lɔ cengele kele yege yeri, wo naa poro ni pàa kenrekenre pilige nungba ki ni.

Yenɲele làa yo

Sara wi yaa pinambyɔ se

18 ¹Ko pɔngɔ na, a Yawe Yenɲele li sili yee naga naa Abirahamu wi na wa Mamire tigbɔɔ ti tanla. Wila pye ma cɛn wa wi ***paraga go** yeyɔngɔ ki na sɔnlɔ ɲgbanga ki na. ²A wì suu yege ki yirige ma wele, mæ nambala^y taanri yan yeresaga wi yee tanla. Pe yanɲɔɔ, a wì si yiri le yeyɔngɔ ki na, mæ fe ma saa pe fili, ma fɔli ma pe shari ma pe gbɔgɔ^z. ³A wì sho fɔ: «Na tafɔ, ndɛɛ ki pye ye mbe ja yenle mbe koro na mi ɲa ye kulonɲa na tanla jenri, ki mbe ja pye gbɔgɔwɔ ni na yeri. ⁴Ye yere pe pan tɔnmɔ jenri ni pe ye tɔɔɔ ti jogo^a. Ye cɛn ye wogo wa tige ɲga ki yinme pi ni. ⁵Mi yaa pan yaakara jenri ni ye kan yeri ka, jango ye fanɲga

^x 17.18: Abirahamu wila ki yo Yenɲele li kan ma yo Ishimayeli wi koro yinwege na li yege sɔgɔwɔ jango wo mbe pye wi kɔɔgɔ lifɔ. ^y 18.2: Laga ki verise ɲa wi ni, leele pele maa ki jate ma yo nambala taanri wele, shyen la pye mægeye, a sanɲa wo pye we fɔ wo. ^z 18.2: Ebu 13.2 ^a 18.4: Gbanɲban wo naa yɔnlɔ tufunwɔ pi kala na, kila pye wa Izirayeli tara, nambanɲa ka tugu lere wa na, pe maa tɔɔɔ ti jogo ma gbanɲban wi laga ti na, mbege naga fɔ pɔɔ yaara wɔ jenge.

ta. Ko pun̄go na, yee la kee wa ye karisaga, katugu ko kala na Yen̄jele lìgi pye, a yè toro laga mi ɲa ye kulonaɲa na yeri.»

A pè suu pye fɔ: «Ki pye paa yeɣe ɲga na màga yo.»

⁶A Abirahamu wì si fyeele ma sɔngɔɔ wa paraga go, mɛɛ Sara wi pye fɔ: «Fyeele ma tiwiyaraga ki yenle taanri tiwi farini muwe pi ni, maa gbɔn ma wɔn wa.»

⁷A Abirahamu wì si fe ma kari wa wi nɛɛ ɲgbelege ki sɔgɔwɔ, mɛɛ saa napige yirifɔn̄ngɔ ɲga ki yen yanlaga ni ma pye mɔrimɔri ka yigi maga kan wi tunmbyee wa yeri. A wo sigi fyeele maga gbegele maga sɔgɔ. ⁸Ko pun̄go na, a Abirahamu wì si nɔnɔ nara, naa nɔnɔ tipiriwe kona napige yirifɔn̄ngɔ kara nda pàa sɔgɔ ti le, ma saa ti kan nambanmbala pe yeri. Naa pàa kaa na nii, a Abirahamu wì si yere le pe kanngaga na, le tige ki nɔgɔ. ⁹A pè si Abirahamu wi yewe ma yo fɔ: «Ma jɔ Sara wo yen se?» A wì sho fɔ: «Wi yen wa paraga go ki ni.»

¹⁰A nambanmbala nun̄gba sho fɔ: «Yelapanna anmɛ yeɣe, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan laga ma yeri, ki yaa yala ma jɔ Sara wi pinambyɔ se^b.»

Sara wila pye le paraga go ki yeyɔngɔ ki na wa Abirahamu wi pun̄go na, mɛɛ ki senre ti logo. ¹¹Abirahamu wo naa Sara wi ni, pàa le mako fɔ jɛngɛ. Sara wila le ma toro pisege na. ¹²Kona, a Sara wì si tɛge wa wi nawa, ma sho fɔ: «Mì le koni, naɲa kala tasanga wo si toro? Na tafɔ fun wì le^c.»

¹³Kona, a Yawe Yen̄jele lì si Abirahamu wi pye fɔ: «Yingi na, a Sara wì si tɛge ma yo fɔ ki se ya pye, fɔ wì le ma toro pisege na? ¹⁴Kala lo la yen wa, na Yawe Yen̄jele li se ya mbe pye? Yelapanna anmɛ yeɣe, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan laga ma yeri, ki yaa yala Sara wì pinambyɔ se^d.»

¹⁵A Sara wì si fyɛ mɛɛ je ma yo fɔ: «Ayoo, mii tɛge.» A ***we Fɔ** wì sho fɔ: «Kaselege ko na, mà tɛge.»

Abirahamu wila Yen̄jele li yenri

Sodɔmu ca woolo pe kan

¹⁶Naa ki nambala pàa kaa yiri na kee, a pè si wele wa ***Sodɔmu** ca ki yeri. Abirahamu wila pinle pe ni na tanri mbe sa pe torogo. ¹⁷A Yawe Yen̄jele lì sho fɔ: «Kala na mi yaa pye, mi woro na jaa mbeli lara Abirahamu wi na. ¹⁸Wi yaa ka pye cɛnle gbenɛ na li yaa pye fan̄nga ni li tele. Wo kala na, mi yaa ka duwaw tara na cengele ke ni fuun ke na. ¹⁹Katugu mùu wɔ jango wigi yo wi piile, naa wi setirige piile pe kan, paa tanri paa yala na ɲgasegele ke ni, paa kasingge piin, paa tanri kaselege na, jango ***yɔn fɔlɔ** na mì le Abirahamu wi yeri, mbeli yɔn fili.»

²⁰A Yawe Yen̄jele lì sho fɔ: «Pe yen na Sodɔmu naa ***Gomɔri** woolo pe jeregi kagala ɲgele wogo na kè lege, pe kapere tì tijanga ma toro. ²¹Ki

^b 18.10: Dɔɔmu 9.9 ^c 18.12: 1 Pye 3.6 ^d 18.14: Luki 1.37

kala na, pe yɛn na pe jɛrɛgi kagala ngele wogo na, mi yaa tigi saga wogo ki wele, na kaa pye mila ki nuru yɛgɛ nga na, pa paa ki piin ma. Na kaselege yi, na kaselege si ma, pa mi yaa ki jɛn.»

²² Ki nambala, a shyen si yiri le mɛɛ yɛgɛ kan wa Sodɔmu ca ki yeri. Eɛn fɔ, a Abirahamu wo si koro le yeresaga Yawe Yɛnɛle li tanla. ²³ A Abirahamu wɔ si fulo li tanla mɛɛ li pye fɔ: «Ma yaa lesinmbele poro naa lepeepe pe pinle mbe pe tɔngɔ kɛ? ²⁴ Kana lesinmbele nafa shyen ma yiri kɛ mbe ta wa ca ki ni. Ma mbe yenle mbe ca ki tɔngɔ kɛ? Ma se ca ki yaga ki lesinmbele nafa shyen ma yiri kɛ pe kala na? ²⁵ Mbe lesinmbele poro naa lepeepe pe pinle mbe pe tɔngɔ, nakoma mbe lesinmbele poro naa lepeepe pe pye pe yala, mɛgi jɛn ma yo ma se yenle mbe ko pye. Mboro ɲa ma yɛn tara woolo pe kiti kɔnfɔ, ki se ya mbe pye fɔ mɛɛ kasingɛ ki jɛn.»

²⁶ A Yawe Yɛnɛle li sho fɔ: «Na mi ka lesinmbele nafa shyen ma yiri kɛ yan wa Sodɔmu ca, pa mi yaa ca ki ni fuun ki kala yaga pe kala na.»

²⁷ A Abirahamu wɔ sho naa fɔ: «Mi ɲa mi yɛn paa taambugɔ naa cɔnrɔ yɛn, mɛ kotogo le na yɛɛ ni na yuun we Fɔ wi ni. ²⁸ Kana lere kangurugo wi yaa kɔn lesinmbele nafa shyen ma yiri kɛ pe na. Ki leele kangurugo pe kala na, ma mbe yenle mbe ca ki ni fuun ki tɔngɔ kɛ?»

A we Fɔ wɔ sho fɔ: «Na mi ka lesinmbele nafa shyen ma yiri kangurugo yan wa, pa mi se ca ki tɔngɔ.»

²⁹ A Abirahamu wɔ sho naa fɔ: «Kana lesinmbele nafa shyen pe yaa pye wa.» A we Fɔ wɔ sho fɔ: «Mi se yaraga ka pye ki lesinmbele nafa shyen pe kala na.»

³⁰ Kona, a Abirahamu wɔ sho fɔ: «Na Fɔ, maga ka nawa ɲgban, mi yaa para naa. Kana lesinmbele nafa ma yiri kɛ pe yaa pye wa.» A we Fɔ wɔ sho fɔ: «Na mi ka lesinmbele nafa ma yiri kɛ yan wa, pa mi se yaraga ka pye.»

³¹ A Abirahamu wɔ sho fɔ: «Mɛ kotogo le na yɛɛ ni jɛngɛ na yuun we Fɔ wi ni. Kana lesinmbele nafa pe yaa pye wa.» A we Fɔ wɔ sho fɔ: «Mi se ca ki tɔngɔ ki lesinmbele nafa pe kala na.»

³² A Abirahamu wɔ sho fɔ: «Na Fɔ, maga ka nawa ɲgban. Mi se para naa senrɛ nda to pɔngɔ na: «Kana lesinmbele kɛ pe yaa pye wa cɛ.» » A we Fɔ wɔ sho fɔ: «Mi se ca ki tɔngɔ ki lesinmbele kɛ pe kala na.»

³³ Naa Yawe Yɛnɛle lɛa kaa para Abirahamu wi ni ma saa kɔ, a li si kari. A Abirahamu wɔ si songɔrɔ wa wi go.

Yɛnɛle lɛa Sodɔmu naa Gomɔri cara ti tɔngɔ

19 ¹ Naa *mɛrɛgɛye shyen pɛa kaa gbɔn wa *Sodɔmu ca yɔnlɔkɔgɔ ki ni, kɛla yala mbogo ɲga kɛla ca ki maga maga fili, *Loti wɛla pye ma cɛn wa ki yeyɔngɔ ki na^e. Naa Loti wɛla kaa pe yan sanga ɲa ni, a

^e 19.1: Wa Izirayeli tara, kɛla pye pe cagbɔgɔ pyew, pe ma mbogo kan maga maga, maga fili janɲo mbe ta mbaa ca ki go singi pe juguye pe na. Kɛla pye ki mbogo ki ma liri ma yagara. Pa lelelele pɛa pye na cɛn wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na na kagala ke yɛgɛ woo.

wì si yiri ma saa pe fili, mɛɛ fɔli ma pe shari ma pe gbɔɔ. ²Kona, a Lɔti wì si pe pye fɔ: «Na tafenne, mila ye yenri, yege yaga ye sa tugu mi ɲa ye kulonana wa na go; ye ye tɔɔɔ ti jogof, ye wɔnɔ laga. Goto yirifaga na, pa ye yaa la kee.» A pɛ sho fɔ: «Ayoo, we yaa sa sinle wa katogo.»

³Ɛen fɔ, a Lɔti wì si koro na pe yenri ngbanga, fɔ a pɛ saa yenle ma saa tugu wa wi go. A wì si ti a pɛ sɔɔ ma pe kan, konaa ma ^{*}leve fu buru fɔ pe kan⁸. A pɛ si li.

⁴Pɛ sila ta mbe sinle gbɛn, a Sodɔmu ca nambala, maga le ki lefɔn-mbɔɔ pe na, ma saa gbɔn lelele pe na, pe ni fuun pɛ si pan ma go ki maga maga fili. ⁵A pɛ si Lɔti wi yeri ma suu pye fɔ: «Nambala mbele pɛ tugu laga ma go yɔnɔkɔɔ ɲa ki ni, pe yen se? Pe yirige laga we kan, we ta we jeele kala pye pe ni.»

⁶A Lɔti wì si yeyɔngɔ shɔn wi kaanla ma yiri laga funwa na pe kɔɔɔ, mɛɛ yeyɔngɔ ki tɔn wa wi pɔngɔ na; ⁷mɛɛ pe pye fɔ: «Ayoo, na wenne, yaga ka ki kapege gbɔɔ ɲa ki pye. ⁸Sumbonɔ shyen yen na yeri pe fa nana kala jen gbɛn, mi yaa pe yirige laga funwa na ye kan. Ʋga ka ye ndanla, ye ko pye pe na. Ɛen fɔ, yaga ka kala pye ki nambala mbele pe na, katugu mi na nambanmbala wele, mi yen pe go sigefɔ.» ⁹A pɛ suu pye fɔ: «Yiri we yege na, mboro nambanɲa, maa jaa mbɔɔn yɛ pye we kiti kɔnfɔ. Kapege ɲa we yaa pye mboro na, ko yaa we naa poro wogo ko na.» A pe nɛɛ Lɔti wi wɔnrɔgi ngbanga, na kee kɔɔ ki yeri saga kaw mbe ye wa go. ¹⁰Ki kaa pye ma, a mɛɛgeye shyen pɛ si Lɔti wi yigi ngbanga, maa tile, maa le pe yɛ kɔɔɔ wa go nawa, mɛɛ kɔɔ ki tɔn. ¹¹Nambala mbele paa pye le yeyɔngɔ yege ki na, a mɛɛgeye pɛ si yenfyɔnrɔ wa pe na, maga le piile pe na, fɔ ma saa ki wa lelele pe na. Pe sila yeyɔngɔ ki yan naa.

¹²A ki nambala shyen pɛ si Lɔti wi yewe ma yo fɔ: «Ma go woolo pele yen laga mbele poro pɔngɔ na le? Ma nafenne, naa ma pinambiile, naa ma sumborombiile, lere o lere wi yen ma woo, ma pe yirige laga ca ki ni. ¹³We yaa ca ki tɔngɔ, katugu pe yen na ca ki jeregi kagala ɲgele wogo na, kɛ we Yawe Yenɲele li yege na. Li we tun we pan we ca ki tɔngɔ.»

¹⁴A Lɔti wì si yiri ma saa para wi nafenne pe ni, mbele wila wi sumborombiile pe kan pe yeri pe pe pɔri pe jeele, mɛɛ pe pye fɔ: «Ye yiri fyaw laga ki laga ɲa ki ni, katugu Yawe Yenɲele li yaa ca ki tɔngɔ.»

Ɛen fɔ, a ki sɛnrɛ tì si pye wi nafenne pe yeri paa jiire sɛnrɛ yen.

¹⁵Yinndogo ki na, a mɛɛgeye pe nɛɛ Lɔti wi fyeele ma yo fɔ: «Yiri maa kee, mboro naa ma jɔ, naa ma sumborombiile shyen mbele pe yen laga ma ni pe ni, jango kiti ɲa wi yaa kɔn ca ki na mbege tɔngɔ, ye ni ka ka pye wa wi ni.» ¹⁶Lɔti wila pye na mɔɔ, a nambala shyen pɛ suu yigi wi

^f 19.2: Tɔɔɔ jogowo kala yeli wele fun wa Zhenɛ 18.4-5 laga ki ni, wa yege nagawa sɛnrɛ ti ni. ^g 19.3: Paa buru wi pye leve fu buru mbe ta mboo fɔ fyaw leele pe kan.

kɛɛ ki na, naa wi ɔ wi ni, konaa wi sumborombiile shyen pe ni, mɛɛ pe yirige wa ca ki ni, katugu Yawe Yenɲele làa pye na jaa mbe pe sho^h.

¹⁷Naa paa kaa na pe yinrigi wa ca ki ni, nambala shyen pe ni, a nunɲba si Lɔti wi pye fɔ: «Ta fee mɔɔ yɛɛ sho. Maga ka kanɲga mbe wele pɲngo na, maga si ka yere funwa laga falafala ka kpe ni. Ta fee maa kee wa yanwiga ki na, janɲo maga ka ku.»

¹⁸A Lɔti wì suu pye fɔ: «Ayoo, na tafɔ, mi se ya mbege pye. ¹⁹Ki yen kaselege fɔ na kala lòn ndanla, a mà kagbaraga pye mala kan, mala go sho. Ëɛn fɔ, mi se ya fe mbe sa gbɔn wa yanwiga ki na, na ki ɲɔɔgo gbɔgo ki fanla ta mbanla gbo. ²⁰Wele, ki ca pige nga wame, ki yen ma yongo we ni fɔ jɛnɲɛ. Mbe ya fe mbe kari wama. Ki yaga mbe fe mbe kari sa lara wama, mbanla yɛɛ go sho, katugu ki yen ma kologo.» ²¹A mɛɛge wì suu pye fɔ: «Mì yenle mbe kagbaraga nga mà yenri ki pye ma kan naa. Ca nga maa piin, mi yaa ki kala yaga, mi sege tongo. ²²Fyɛɛle ma sa lara wa ki ni, katugu mi se ya kala la pye gbɛn, na ma fa gbɔn wa.» Ko kala ki ti pe maa ki ca ki yinri «Sowariⁱ».

²³Lɔti wila ye wa Sowari ca ma yala yɔnɔ kila yinrigi fɔnɲgo. ²⁴Kona, a Yawe Yenɲele lɔ si ***kiribi** kasɔn tirige ma yiri wa yenɲele na, paa tisaga yen Sodɔmu naa ***Gomɔri** cara ti na. ²⁵A kì sigi cara ti tongo, naa funwa lara falafala ti ni fuun ti ni, naa leele pe ni fuun pe ni, konaa yaraga nga fuun kì fi wa tara ti na ki ni^j. ²⁶Ëɛn fɔ, a Lɔti ɔ wì si kanɲga ma wele wa pɲngo na, mɛɛ kanɲga ma pye paa kɔ tiyala yen^k.

²⁷Ki goto yirifaga ki na, a Abirhamu wì si yiri ma kari wa laga nga wila pye ma yere Yawe Yenɲele li yɛɛge sɔɔwɔ. ²⁸A wì si wele wa Sodɔmu naa Gomɔri cara ti yeri, naa ki kanɲgara na lara ti ni fuun ti yeri, mɛɛ wirige ka yan kila yinrigi wa funwa laga falafala ki ni, paa kasɔn gbɔgo wirige yen.

²⁹Lɔti wila pye ma cɛn tara nda ni, naa Yenɲele làa kaa ki cara ti tongo, làa jatere pye Abirhamu wi na (mbe kala pye wi kan), mɛɛ Lɔti wi sho maa wɔ wa ki ɲɔɔgo ki ni.

Mowabu naa Amɔ cɛngele ke lesaga ki nga

³⁰Lɔti wila pye na fyɛ mbe koro wa Sowari ca ki ni. A wì si yiri le wo naa wi sumborombiile shyen pe ni, ma saa cɛn wa yanwiga ki na. Wo naa wi sumborombiile shyen pe ni paa pye ma cɛn waliwege ka ni. ³¹Pilige ka, a sumboro lɛɛfɔ wì si ɲɔnɔfɔ wi pye fɔ: «We to wì le makɔ. Naɲa si woro laga ki tara nda ti ni mbe we pɔri paa yɛɛɛ nga na ki maa piin laga

^h 19.16: 2 Pye 2.7 ⁱ 19.22: Eburuye senre ti ni Sowari mege ki kɔɔ wowi ɲa yana jɛɛle. ^j 19.24-25: Mati 10.15; 11.23-24; Luki 10.12; 17.29; 2 Pye 2.6; Zhude 7

^k 19.26: Luki 17.32

tara ti ni fuun ti ni we. ³²Pan we duven kan we to wi yeri wi wɔ wi tin, yembine we sa sinle wi ni, we ta we setirige piile kan wi yeri.»

³³Ki yembine li ni, a pè si duven kan pe to wi yeri, a wì wɔ ma tin. A sumboro lerefɔ wì si saa sinle pe to wi ni. Eɛn fɔ, wi to wi sila sumboro wi sinlesanga naa wi yirisanga jen. ³⁴Ki goto, a sumboro lerefɔ wì sigi yo jɔnlɔfɔ wi kan fɔ: «Mì sinle wa we to wi ni yembine li ni. Pan we duven wa kan wi yeri naa yɔnlɔkɔgɔ nga, wi wɔ wi tin naa, jango we setirige piile kan wi yeri.»

³⁵Ki yembine li ni, a pè si duven wa kan pe to wi yeri naa, a wì wɔ ma tin. A jɔnlɔfɔ wì si saa sinle wi ni. Wi to wi sila wi sinlesanga naa wi yirisanga jen.

³⁶A Loti wi sumborombiile shyen pè si kugbɔrɔ le pe to wi na. ³⁷A sumboro lerefɔ wì si pinambyɔ se maa mɛgɛ taga naa yinri Mowabu. Wo wi yen Mowabu cɛnlɛ woolo pe tele we, ali ma pan ma gbɔn nala. ³⁸A jɔnlɔfɔ fun wì si pinambyɔ se maa mɛgɛ taga naa yinri Bɛni Ami. Wo wi yen Amɔ cɛnlɛ woolo pe tele we, ali ma pan ma gbɔn nala.

Abirahamu naa Abimeleki pe kala

20 ¹Koni, a Abirahamu wì si yiri lema mɛɛ kari wa *Negɛvu tara, ma saa cɛn wa Kadeshɪ ca, naa Shuri ca sɔgɔwɔ pi ni. Ko pɔngɔ na, a wì si saa cɛn wa Gerari ca. ²Abirahamu wila pye naga yuun wi jɔ Sara wi kanngɔlɔ ma yo wi yen wi jɔnlɔ sumboro. A Gerari ca wunlunaŋa Abimeleki wì si leele tun, a pè saa Sara wi le ma pan maa kan wi yeri¹.

³Ki yembine li ni, a Yenŋele lì sili yɛɛ naga Abimeleki wi na wɔɔnrɔ na, mɛɛ wi pye fɔ: «Ma yaa ku ki jele ŋa mà le wi kala na, katugu naŋafɔ wi.»

⁴Kila yala Abimeleki wi faa jen jele gbɛn. A wì sho fɔ: «*We Fɔ, ali mbege ta mi naa na woolo pe ni wee kapege pye, ma yaa we gbo le?

⁵Abirahamu wo jate wigi yo mala kan fɔ wi jɔnlɔ sumboro wi, a Sara wigi yo mala kan fun ma yo wi ndɔ wi. Mìgi kala na li pye nawa jatere jɛnŋɛ ni, mii kapege pye.»

⁶A Yenŋele lì sigi yo wi kan wa ki wɔɔnrɔ nungba ti na fɔ: «Mìgi jen ma yo màga pye nawa jatere jɛnŋɛ ni. Muwi m̀ ti mɛɛ jiri wi na, mbe kapege pye na na. ⁷Koni, ki jele ŋa wi sɔngɔrɔ wi pɔlɔ wi na, katugu wi yen Yenŋele yɔn sɛnrɛ *yofɔ. Wi yaa yenri ma kan, pa ma yaa koro yinwege na. Eɛn fɔ, na ma suu sɔngɔrɔ wi na, ma taga ki na fɔ ma yaa ku, mboro naa ma woolo pe ni fuun pe ni.»

⁸Ki goto yirifaga ki na, a Abimeleki wì suu legbɔɔlɔ pe ni fuun pe yeri mɛɛ ki kagala ke ni fuun ke yege yo ma pe kan. A pè si fyɛ fɔ jɛnŋɛ. ⁹Kona, a Abimeleki wì si Abirahamu wi yeri fun, mɛɛ wi yewe ma yo fɔ: «Yingi mà pye we na yɛɛn?

¹ 20.2: Zhene 12.13; 26.7

Yingi kapege mî pye ma na, a mà si ti mi naa na wunluwo pi ni, wègè kapege gbogo nga ki pye? Nga mà pye na na, kii daga pyewe ni.» ¹⁰Kona, a Abimeleki wî si Abirahamu wî pye fɔ: «Kɔɔ wiwiin na, a mà sigi kala na li pye?»

¹¹A Abirahamu wî sho fɔ: «Mîla pye naga sɔnri, ki sila pye nala kɔɔn shyen, ma yo ki tara nda ti woolo paa la fye Yenŋele li yege, fɔ leele pe yaa na gbo na jɔ wi kala na. ¹²Mbe taga wa ko na, ki yen ma kaselege, na jɔnɔ sumboro wi. We yen to nungba piile, ɛɛn fɔ, we woro nɔ nungba piile. Ko ki ti wî ya ma pye na jɔ. ¹³Naa Yenŋele làa kaa na yirige mala wɔ wa na to ca ki ni, a mî pye yanrifɔ, a mî sigi yo na jɔ wi kan fɔ maga kajenŋe nungba nga ko pye na kan: «Waga kari laga o laga, maa ki yuun fɔ mi yen ma ndɔ.» »

¹⁴A Abimeleki wî si simbaala, naa sikaala, naa nere, naa kulonambala konaa kulojaala kan Abirahamu wi yeri, mɛɛ wi jɔ Sara wi sɔngɔɔ wi na fun. ¹⁵A Abimeleki wî suu pye fɔ: «Na tara ti nda ma yege sɔgɔwɔ. Laga nga kɔɔn ndanla, ma sa cen wama.»

¹⁶A wî si Sara wi pye fɔ: «Wele, mi yen na warifuwe pyɔ waga kele (1 000) kaan ma ndɔ wi yeri, ko yaa ki naga leele mbele pe yen ma ni pe ni fuun pe na fɔ mɛɛ kapege pye wa ki kala na li ni.»

¹⁷Kona, a Abirahamu wî si Yenŋele li yenri, a lî si Abimeleki wo naa wi jɔ naa wi kulojaala pe sagala; a wi jɔ naa wi kulojaala pɛ si ya na siin naa. ¹⁸Katugu Yawe Yenŋele làa Abimeleki wi go jeele pe ni fuun pe sege ki tɔn, nga kila pye Abirahamu wi jɔ Sara wi na ki kala na.

Izaki seme kala

21 ¹Yawe Yenŋele li jatere wila koro senre nda làa yo Sara wi kan ti na, mɛɛ nga làa yo maa kan ki pye. ²A Sara wî si kugbo le ma pinambyɔ se Abirahamu wi kan wa wi lelewe pi ni, ma yala wagati ŋa Yenŋele làa kɔn ma tege wi ni^m. ³A Abirahamu wî si pinambyɔ ŋa Sara wila se maa kan wi mege taga naa yinri Izakiⁿ. ⁴A Abirahamu wî suu pinambyɔ Izaki wi ^a**kenrekenre** wi sengɔɔ, pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, paa yege nga na Yenŋele làa ki yo maa kan^o. ⁵Abirahamu wila ta ye le cenme wi pinambyɔ Izaki wi sesanga wi ni. ⁶A Sara wî sho fɔ: «Yenŋele lî titegere kala kan na yeri. Mbele fuun pe yaa li logo, pe yaa la tege na ni ja.»

⁷A wî sho naa fɔ: «Ambo wi mbaa ki yo Abirahamu kan fɔ mi Sara yaa ka yinne kan piile yeri? Ma si yala, mî pinambyɔ se wi kan wa wi lelewe pi ni.»

Abirahamu wila Agari naa Ishimayeli pe puro

⁸Kona, a Izaki wî si yiri ma yege to, a pòo laga yinne na. Pàa wi laga yinne na pilige nga ni, a Abirahamu wî si sɔgɔɔ gbɔɔ sɔgɔ wi

^m 21.2: Ebu 11.11 ⁿ 21.3: Eburuye senre ti ni Izaki mege ki kɔɔ wowi ŋa titegere kala.

^o 21.4: Zhenɛ 17.12; Kapyɛ 7.8

mɛgɛ ni. ⁹Ma si yala Ezhipiti tara fenne ɔ Agari wila pinambyɔ ɲa se Abirahamu wi kan, a Sara wì suu yan wila tege Izaki wi na. ¹⁰A Sara wì si Abirahamu wi pye fɔ: «Ki kulojɔ ɲa wi purɔ wo naa wi pinambyɔ wi ni, katugu ki kulojɔ ɲa wi pinambyɔ wi se pinle mbe kɔrɔgɔ ki li ja na pinambyɔ Izaki wi ni⁹.»

¹¹Ki senre tila Abirahamu wi mben wi pinambyɔ Ishimayeli wi kala na. ¹²Ɛn fɔ, a Yenɲele lɪ si Abirahamu wi pye fɔ: «Ma kulojɔ wo naa wi pinambyɔ wi ni, pe wogo kiga kɔɔn ya. Sara wiga senre nda fuun yo ma kan, ma yenle ti na; katugu pa ma setirige piile pe yaa ka yiri wa Izaki wo ni⁹. ¹³Ma kulojɔ wi pinambyɔ wo na, mi yaa cɛnle la pye li yiri wa wi ni, katugu wi yen ma sege ki woo wa.»

¹⁴Ki goto yirifaga ki na, a Abirahamu wì si yaakara le, naa selege kasha ni, ɲa kila pye ma yin tɔnmɔ ni, mɛɛ ti kan Agari wi yeri, mari taga wa wi pajogo ki na, mɛɛ wi pinambyɔ wi kan wi yeri fun, ma suu pye ma yo wila kee. A Agari wì si kari mɛɛ saa pɔngɔ wa Berisheba *gbinri wi ni. ¹⁵Naa selege kasha tɔnmɔ pila kaa kɔ, a Agari wì si saa pyɔ wi tege tipige ka nɔgɔ, ¹⁶mɛɛ kari ma saa cɛn wi ye wa pyɔ wi yesinmɛ na. Wo naa pyɔ wi ni, fogo ɲa kila pye pe sɔgɔwɔ kila pye paa yege ɲa na paga wanga wɔn ki ma fogo ɲa pye si jen mbe to we; katugu wila wi ye pye fɔ: «Mi woro na jaa mbanla pyɔ wi yan wila kuun.» Ko ki ti wila saa cɛn wi ye wa pyɔ wi yesinmɛ pi na, nɛɛ gbele. ¹⁷Yenɲele làa pyɔ wi gbelege ki logo. A Yenɲele li *mɛrege wì si koro wa naayeri ma Agari wi yeri maa pye fɔ: «Yingi kɔɔn ta Agari? Maga kaa fye, katugu Yenɲele lɪ lenambile li magala li logo wa laga ɲa mɔli tege we. ¹⁸Yiri mali yigi li kee ki na, katugu Yenɲele li yaa li pye cɛnle gbene to.»

¹⁹Kona, a Yenɲele lɪ si ti a wì kolo wa yan tɔnmɔ ni. A wì si saa wi selege kasha ki ko maga yin, mɛɛ lenambile li kan, a lɪ wɔ.

²⁰A Yenɲele li nɛɛ lenambile li go singi, a lɪ si yiri ma le, mɛɛ saa cɛn wa Paran gbinri wi ni, ma pye sandiga wɔnfɔ gbɔɔ. ²¹Maga ta wila pye ma cɛn wa Paran gbinri wi ni, a wi nɔ wì si Ezhipiti tara fenne ɔ wa le ma kan wi yeri.

Abirahamu naa Abimeleki pàa yɔn finliwe le pe yeɛ ni

²²Ki wagati wi ni, a Abimeleki wì si pan Abirahamu wi kɔrɔgɔ, wo naa wi malingbɔɔnlɔ to Pikoli wi ni, mɛɛ wi pye fɔ: «Yenɲele li yen ma ni ma kapyege ki ni fuun ni^r. ²³Koni, wugu mala kan Yenɲele li mɛge ki na, fɔ ma se kanla fanla, mi naa na piile, naa na setirige piile pe ni, fɔ ma yaa na yigi jɛngɛ naa tara nda ma yen ma cɛn laga ti woolo pe ni, paa yege ɲa na mɔɔ yigi jɛngɛ we.» ²⁴A Abirahamu wì sho fɔ: «Mi yaa wugu ki na mbege pye.»

²⁵ Eɛn fɔ, Abimeleki wi kulonambala pàa kɔlɔ ɲa shɔ Abirahamu wi yeri fannga na, a Abirahamu wi nɛɛ para wi na ki wogo ki na. ²⁶ A Abimeleki wì suu pye fɔ: «Lere ɲa wìgi kala li pye, mi suu jɛn. Mboro fun, mɛɛ sigi yo na kan. Ki logowo powi mba mila nuru ma yeri nala yɛɛn.»

²⁷ Kona, a Abirahamu wì si simbaala, naa sikaala naa nɛɛ yigi ma kan Abimeleki wi yeri. A pe shyen pè si *yɔn finliwɛ le pe yɛɛ ni.

²⁸ Abirahamu wì si simbasumbonɔ kɔlɔshyɛn wɔ ma pe tɛɛ pe yɛ. ²⁹ A Abimeleki wì suu yewe ma yo fɔ: «Simbasumbonɔ kɔlɔshyɛn mbele mà wɔ ma tɛɛ pe yɛ ko go ko yɛn kikiin?»

³⁰ A Abirahamu wì suu pye fɔ: «Yɛnle ki simbasumbonɔ kɔlɔshyɛn mbele pe na, jango paa ma nawa tuun ki na fɔ muwi mìgi kɔlɔ ɲa wì wɔ.»

³¹ Ko kala na, pe maa ki laga ki yinri Berisheba, katugu pàa wugu le ki laga ki na ma pe yɛ kan.

³² Kì kaa pye ma, a pè si yɔn finliwɛ le pe yɛɛ ni wa Berisheba. Ko punɔ na, Abimeleki wo naa wi malingbɔɔnɔ to Pikoli wi ni, pè si yiri ma songɔɔ wa Filisiti tara fennɛ pe tara.

³³ A Abirahamu wì si tamarisi tige ka sanri wa Berisheba, mɛɛ Yawe Yɛnɛle li mɛɛ ki yeri wa mali gbɔɔ, lo na li yɛn Yɛnɛle na li yɛn kɔsaga fu. ³⁴ Abirahamu wila cɛn ma mɔ wa Filisiti tara fennɛ pe tara.

Abirahamu wila yɛnle mbe Izaki wi wɔ saraga

22 ¹ Ki kagala ke punɔ na, a Yɛnɛle li si Abirahamu wi wa ma wele, mɛɛ wi pye fɔ: «Abirahamu.» A wì si shɔ ma yo: «Naw.»

² A Yɛnɛle li shɔ fɔ: «Ma pinambyɔ nungba pe ɲa wɔɔn ndanla jɛɲɛ, Izaki we, wi le ma kari wi ni wa Moriya tara. Yanwiga ɲga mi yaa naga ma na, ma saa wɔ wa na yeri *saraga sogowogo.»

³ Ki goto yirifaga ki na, a Abirahamu wì si yiri ma sofile jɔɲɔ ki pɔ wi sofile wi na, mɛɛ wi tunmbyeele shyen le ma taga wi yɛɛ na, naa wi pinambyɔ Izaki wi ni. A wì si kanɲgire nda ti yaa sa saraga ki sogo ti walagi. Yɛnɛle làa laga ɲga senre yo maa kan, a pè si yiri nɛɛ kee wa ki laga ki ni. ⁴ Pilige taanri wogo ki na, a Abirahamu wì suu yɛɛ ki yirige ma wele, mɛɛ laga ki yan wa lege. ⁵ A wì suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Ye koro na sofile wi ni. Mi naa lefɔɲɔ wi ni we yaa kari fɔ wame sa Yɛnɛle li gbɔɔ, mbe si songɔɔ mbe pan ye kɔɔɔ.»

⁶ A Abirahamu wì si saraga ki sogo kanɲgire ti taga wi pinambyɔ Izaki wi go na, mɛɛ kasɔn naa gbɛɛ to yigi. A pè si pinle nɛɛ kee. ⁷ A Izaki wì suu to Abirahamu wi yeri ma yo fɔ: «Baba.» A tofɔ wì si shɔ ma yo fɔ: «Naw, na pinambyɔ.» A Izaki wì shɔ fɔ: «Kasɔn konaa kanɲgire ti nda! Simbapɔ ɲa we yaa sa wɔ saraga, mboo sogo wo yɛn se?»

⁸ A Abirahamu wì suu pye fɔ: «Na pinambyɔ, simbapɔ ɲa we yaa wɔ saraga mboo sogo, Yɛnɛle lo jate li yaa ki wogo ki yɔn we kan.» A pe shyen pè si pinle nɛɛ kee.

⁹Naa pàa kaa saa gbɔn wa laga nga Yenŋele làa naga Abirahamu wi na, a wì si *saraga wɔsaga kan, ma kanŋgire ti taga wa ki na, mɛɛ wi pinambyɔ Izaki wi yigi maa pɔ, mɛɛ wi taga wa saraga wɔsaga ki na, wa kanŋgire ti go na^s. ¹⁰Kona, a Abirahamu wì suu kɛɛ ki sanga ma gbene li lɛ mboo pinambyɔ wi kɔnli. ¹¹Ɛɛn fɔ, a Yawe Yenŋele li *mɛɛge wì si koro wa yenŋele na ma Abirahamu wi yeri ma yo fɔ: «Abirahamu, Abirahamu.» A wì si sho ma yo: «Naw.»

¹²A *we Fɔ wì sho fɔ: «Yere, maga kɔɔn kɛɛ ki taga pyɔ wi na, maga ka kapege kpe pye wi na. Migi jen yingɔ ma yo ma yen na fye mi ɲa Yenŋele na yege, mɛɛ je mbɔɔn pinambyɔ nungba pe wi kan na yeri.»

¹³A Abirahamu wì suu yege ki yirige mɛɛ simbapɔɔ wa yan wa wi punɔ na, wi yɛɛnɛ tì yanra tipire ta ni. A Abirahamu wì si saa ki simbapɔɔ wi yigi maa wɔ saraga sogowogo, wi pinambyɔ wi yɔnɔ^t. ¹⁴A Abirahamu wì sigi laga ki mɛge taga naga yinri fɔ: «Yawe Yenŋele li yaa kaga wogo ki yɔn we kan^u.» Ko ki ti ali ma pan ma gbɔn nala, pe maa ki yuun ma yo: «We Fɔ wi yaa ki wogo ki yɔn wa yanwiga ki na.»

¹⁵A Yawe Yenŋele li mɛɛge wì si koro wa yenŋele na ma Abirahamu wi yeri naa, ¹⁶ma yo: Yawe Yenŋele lɛ nda yo ti nda: «Mà kaa nga ko pye yɛɛn, mɛɛ je mbɔɔn pinambyɔ nungba pe wi kan na yeri, mi ɲa mi yen Yenŋele, mɛɛ wugu na yɛɛ na ¹⁷mbe duwaw ma na, mbɔɔn setirige piile pe pye pe legɛ paa naayeri wɔnɔɔɔ koro naa kɔɔje yɔn taambugɔ ki yen. Ma setirige piile pe yaa ka pe juguye pe cara ti sho pe yeri^v. ¹⁸Pe kala na, cengele ɲgele fuun ke yen laga tara na, mi yaa ka duwaw ke na, katugu mà tanga na senɛ ti na^w.»

¹⁹Kona, a Abirahamu wì si songɔɔ ma pan wi tunmbyeele pe kɔɔɔɔ. A pɛ si yiri ma songɔɔ wa Berisheba. Pa Abirahamu wila pye ma cɛn wa.

Nahɔri pinambiile

²⁰Ki kagala ke punɔ na, a Abirahamu wì sigi logo ma yo wi nɔɔɔpyɔ lenaɲa Nahɔri wi jɔ Milika wila pinambiile se fun wi kan. ²¹Uzi wo wila pye pinambyɔ kongbanɲa we, naa wi jɔnɔ Buzi, naa Kemuweli ɲa wila pye Aramu to, ²²naa Kezedi, naa Azo, naa Pilidashi, naa Yidilafu konaa Betuweli. ²³Ki pinambiile kɔɔtaanri mbele poro wele Milika wila se Abirahamu wi nɔɔɔpyɔ lenaɲa Nahɔri wi kan. Erebeke wi to wo lawi ɲa Betuweli. ²⁴Nahɔri wi cɛnfɔ Erewumu wila piile se wi kan fun. Pe mɛɛ ti nda: Teba, naa Gahamu, naa Tahashi, konaa Maaka.

Sara wi kunwɔ naa wi leme senɛ

23 ¹Sara wila ta yele cɛnme naa nafa ma yiri kɔɔshyen (127). Wi yinwege yegele yɔn ko layi yɛɛn. ²Pa Sara wila ku wa Kiriyaɲi

^s 22.9: Zhaki 2.21 ^t 22.13: Ebu 11.17-19 ^u 22.14: Mɛge nga ki yo «Yawe Yenŋele li yaa ki wogo ki yɔn we kan», Eburuye senɛ ti ni ko ki yen Yawe Jire. ^v 22.17: Ebu 6.13-14; 11.12 ^w 22.18: Kapye 3.25

Ariba ca, pe maa ki ca ki yinri naa Eburɔn, wa Kana tara. A Abirahamu wì si pan mboo jɔ Sara wi kunwɔ pi gbele mboo pye. ³Ko punɔgo na, a Abirahamu wì si yiri ma gboo wi yaga le laga nga wila pye, mɛɛ saa para Hɛti cɛnlɛ woolo pe ni, ma pe pye fɔ: ⁴«Mi yɛn nambanɔa ma pye cɛnfɔ laga ye sɔɔwɔ. Ye gboolo lesaga kan na yeri laga ye yeri, mbanla jɔ gboo wi le mboo lɛ na yɛɛ yɛɛ sɔɔwɔ^x.»

⁵A Hɛti cɛnlɛ woolo pɛ si Abirahamu wi yɔn sogo ma yo fɔ: ⁶«We tafɔ, logo we yeri! Ma yɛn Yɛnɔɛle li legbɔɔ, a lɛ duwaw ma na laga we sɔɔwɔ. Ma gboo wi le wa we gboolo lesaga nga kɛ yɔn ma wɛ ti ni fuun na ko ni. Lere wa kpɛ se je wi gboolo lesaga na we ni mbe yo maga kɔɔn jɔ gboo wi le wa.»

⁷A Abirahamu wì si yiri ma fɔli ki tara woolo pe yɛɛ sɔɔwɔ, Hɛti cɛnlɛ woolo wele, ma pe gbɔɔɔ. ⁸A wì si pe pye fɔ: «Na kaa pye ye yɛnlɛ ki na kaselege, mbanla jɔ gboo wi le mboo lɛ na yɛɛ yɛɛ sɔɔwɔ, ye logo na yeri, ye Zowari pinambyɔ Efirɔn wi yɛnri na kan, ⁹wi waliwege nga ki yɛn wa Makipela laga ki na ki kan na yeri. Wo wogo yi, ki yɛn wa wi kɛrɛ ti kɔngɔ na. Wigi pɛrɛ na yeri mbe yala ki penjara yɔn ki ni, ki ta ki pye na gboolo lesaga laga ye sɔɔwɔ.»

¹⁰Hɛti cɛnlɛ woolo naɔa Efirɔn wila pye ma cɛn wa wi woolo pe sɔɔwɔ. A wì si Abirahamu wi yɔn sogo le Hɛti cɛnlɛ woolo sanmbala poro naa leele mbele fuun pàa pye na cɛn le wi ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na pe yɛɛ na, mɛɛ wi pye fɔ: ¹¹«Ayoo, na tafɔ, logo na yeri. Kɛrɛ to naa waliwege nga ki yɛn wa ti ni, mi yɛn nari kaan ma yeri. Mi yɛn nari kaan ma yeri na woolo pe yɛɛ na. Mɔɔ jɔ gboo wi le wa.»

¹²A Abirahamu wì si fɔli le tara ti woolo pe yɛɛ sɔɔwɔ ma pe gbɔɔɔ, ¹³mɛɛ ki yo Efirɔn wi kan ki tara woolo pe yɛɛ na fɔ: «Mila ma yɛnri, logo na yeri. Mi yaa kɛrɛ ti penjara yɔn ki kan ma yeri, ma yɛnlɛ ki na maga shɔ, mbe ta mbanla jɔ gboo wi le wa.»

¹⁴Ɛɛn fɔ, a Efirɔn wì si Abirahamu wi yɔn sogo ma yo fɔ: ¹⁵«Na tafɔ, logo na yeri. Kɛrɛ nda ti sɔnɔngɔ ki yɛn warifuwe pyɔ cɛnmɛ tijɛrɛ (400), ko woro yaraga ka mi naa mboro sɔɔwɔ. Ki kala na, ma jɔ gboo wi le wa.»

¹⁶A Abirahamu wì si yɛnlɛ penjara yɔn nga Efirɔn wila naga ki na, mɛɛ ti taanla mari kan wi yeri, Hɛti cɛnlɛ woolo sanmbala pe yɛɛ na. Tɛla pye warifuwe pyɔ cɛnmɛ tijɛrɛ (400) ma yala pɛrɛfɛnnɛ pe penjara jinriwe pi ni. ¹⁷Kɛlɛ pye ma, Efirɔn kɛrɛ nda tɛla pye wa Makipela, wa laga nga pàa pye na yinri Mamire ki yɔnlɔ yirisaga yeri, ki kɛrɛ to naa ti waliwege ki ni, naa tire nda fuun tɛla pye mari maga mari fili ti ni, ¹⁸a tɛ si pye Abirahamu wi woro. Hɛti cɛnlɛ woolo poro naa leele mbele fuun pàa pan wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, kɛla pye pe yɛɛ na.

^x 23.4: Ebu 11.9-13; Kapye 7.16

¹⁹Ko pungo na, a Abirahamu wì suu jɔ Sara wi le wa kere ti waliwege ki ni, wa Makipela, wa Mamire laga ki tanla. Ko pe yinri fun Eburɔn, wa Kana tara. ²⁰Kere to naa ti waliwege ki ni, tì si kannga ma pye Abirahamu wi woro. Wila ti lɔ Heti cɛnle woolo pe yeri mbe ta mbaa wi gboolo pe nii wa.

Izaki naa Erebeke pe pɔɔɔɔ senre

24 ¹Abirahamu wila le fɔ jenge, a wi yegele yɔn kɪ lege. Yawe Yenjele làa duwaw wi na kagala ke ni fuun ni. ²Pilige ka, a Abirahamu wì sigi yo ɲa wila pye wi kulolo pe go na, konaa ma pye wi kee yaara ti ni fuun ti welefo wi kan fɔ: «Ma kee ki le laga na jegbɔlɔ li nɔɔɔ, ³ma wugu Yawe Yenjele li mege ki na mala kan, lo na li yen Yenjele naayeri wo naa tara ti go na, fɔ ma se Kana tara fenne sumboro wa le mboo kan na pinambyɔ wi yeri jele, poro mbele mi yen ma cɛn laga pe sɔɔwɔ we. ⁴Ɛɛn fɔ, ma yaa kari wa na tara, mbe sa jele le na pinambyɔ Izaki wi kan, wa na go woolo pe sɔɔwɔ.»

⁵A wi kulonɲa wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kana jele wi se yenle mbe pinle na ni, mbe pan laga ki tara nda ti ni; na kiga pye ma, mi daga mbe sɔngɔɔ mbe kari ma pinambyɔ wi ni wa tara nda mà yiri ti ni le?» ⁶Abirahamu wì sho fɔ: «Ma yee yigi, maga ka sɔngɔɔ mbe kari na pinambyɔ wi ni wa. ⁷Yawe Yenjele, naayeri Yenjele le, lilan yirige mala wɔ wa na tara, konaa wa na go woolo pe sɔɔwɔ. Lì para na ni, ma wugu mala kan, ma yo li yaa kaga tara nda ti kan na setirige piile pe yeri. Lo yere jate li yaa li ***meregɛ** wi kelegi ma yege, jango ma jele wa le wa na pinambyɔ wi kan. ⁸Na jele wiga yo wi se pinle ma ni, pa kona wuguro nda mi yaa ti ma wugu, ti sɔɔn yigi. Ɛɛn fɔ, maga ka sɔngɔɔ mbe kari na pinambyɔ wi ni wa.»

⁹A kulonɲa wì suu kee ki le wa wi tafo Abirahamu wi jegbɔlɔ li nɔɔɔ, mee wugu maa kan mbe tanga wi senyoro ti na. ¹⁰Kona, a kulonɲa wì suu tafo Abirahamu wi yɔngɔmeye pe ke wɔ konaa wi yarijende ti ni fuun ta ni, mee le ma kari wa Mezopotami tara, wa ca ɲga Nahɔri wila pye.

¹¹Naa wila ka saa gbɔn wa kɔlɔ ɲa wi yen wa ca kayege wi na, a wì si ti yɔngɔmeye pè kannguuro kan. Yɔnlɔkɔɔ layi, jeele pe yɔnlɔkɔɔ tɔnmɔ kosanga wi ni. ¹²Kona, a wì si Yenjele li yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenjele, na tafo Abirahamu wi Yenjele, mila ma yenri, mala konɔ li tanla na kan nala. Ma kajenge pye na tafo Abirahamu wi kan. ¹³Mi ɲa mi yen ma yere na pulugo ki tanla. Ca woolo pe sumbonɔ pe yaa pan mbe ko. ¹⁴Na mi kaga yo sumboro ɲa kan fɔ: «Mila ma yenri, ma cɔkogo ki yeri mbe wɔ», na wiga na yɔn sogo mbe yo: «Wɔ, mi yaa pa kan fun ma yɔngɔmeye pe

ʏ 24.2: Ma kee ki le laga na jegbɔlɔ li nɔɔɔ: Ko la pye kapyege ka, ɲga pe ma pye sanga wa ni, ma wugu mbe kagbɔɔ pye.

yeri pe wɔ, pa kona wo mbe pye jɛɛ ɲa mà wɔ ma tunmbyee Izaki wi kan wo. Na kiga pye ma, mi yaa ki jen mbe yo mà kajenge pye na tafɔ wi kan.»

¹⁵ Sanni wi sa kɔ yɛnɛwe pi na, a Betuweli sumborombyɔ Erebeke wì si kɔn ma yiri wi cɔkogo ki ni wa wi pajogo ki na. Abirahamu wi nɔsepyɔ lenaɲa Nahɔri wi jɔ Milika wo pinambyɔ lawi Betuweli we. ¹⁶ Ki sumboro wila yɔn fɔ jenge. Wi sila naɲa kala jen, naɲa sila suu jen fun jɛɛ. A wì si tigi wa pulugo ki ni, mɛɛ wi cɔkogo ki ko maga yin, mɛɛ yiri. ¹⁷ A kulo-naɲa wì si fe maa fili ma yo fɔ: «Mi yɛn nɔɔ yɛnri, mɔɔ cɔkogo tɔnmɔ pa kan na yeri mbe wɔ.» ¹⁸ A sumboro wì sho fɔ: «Wɔ, na tafɔ.»

A wì si fyɛɛle maa cɔkogo ki yeri maa kan, a wì wɔ. ¹⁹ Naa wila kaa wi kan wì wɔ, a wì sho fɔ: «Mi yaa pa ko ma yɔngɔmɛye pe kan fun, pe wɔ pe tin.»

²⁰ A wì si fyɛɛle maa cɔkogo tɔnmɔ pi kanɲa wa yaayoro wɔyaraga ki ni, mɛɛ fe ma saa ko naa wa pulugo ki ni. Wila ko ma yɔngɔmɛye pe ni fuun pe kan pɛ wɔ. ²¹ A naɲa wì si pyeri naa wele, nɛɛ wi yɛɛ yewe sumboro wi kanɲɔɔ, mbege jen na kaa pye Yawe Yɛnɲɛle laa jaa mboo kɔnɔ li tanla. ²² Naa yɔngɔmɛye pàa kaa wɔ ma kɔ, a naɲa wì si te kannjine na pe ma le numala na la wɔ ma kan sumboro wi yeri, li nuguwɔ pi mbaa giramu kɔɲɔɔni si wo bɔ; naa kɛɛ kannjingele te wogolo shyen ni; ke ni fuun nungba nungba ke nuguwɔ pi mbaa giramu cɛnme cɛnme wo bɔ. ²³ A wì suu yewe ma yo fɔ: «Ambɔ sumborombyɔ wi mboro? Mila ma yɛnri, ki yo na kan. We mbe sinlesaga ta wa ma to go mbe wɔnɔɔ wa le?»

²⁴ A sumboro wì sho fɔ: «Mi yɛn Milika naa Nahɔri pe pinambyɔ Betuweli wo sumborombyɔ.»

²⁵ A wì sho naa fɔ: «Yan naa yaayoro yaakara lɛgere yɛn wa we yeri. Sinlesaga yɛn wa fun ye sinlɛ.»

²⁶ Kona, a naɲa wì si sogo maa yege ki jiile wa tara, ma Yawe Yɛnɲɛle li gbɔɔɔ, ²⁷ nɛɛ yuun fɔ: «Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛnɲɛle li woo, lo na li yɛn na tafɔ Abirahamu wi Yɛnɲɛle le. Li sili kagbaraga ki yaga, mbeli yɔn sɛnɛ ti kanɲa na tafɔ Abirahamu wi kanɲɔɔ. *We Fɔ wilan yege sin fɔ ma pan ma gbɔn laga na tafɔ wi woolo pe go.»

²⁸ A sumboro wì si fe ma saa ki kagala ke ni fuun ke yege yo wi nɔ woolo pe ni fuun pe kan. ²⁹ Erebeke wi ndɔ la pye wa, pàa pye naa yinri Laban. A Laban wì si fe ma yiri wa funwa na, mɛɛ kari naɲa wi kɔɔɔɔ, wa pulugo ki tanla. ³⁰ Wila kannjine na pe ma le numala na li yan, ma kɛɛ kannjingele ke yan wi jɔnɔ Erebeke wi keyen yi na; Erebeke wila naɲa wi sɛnɛ ti yege yo yege ɲga na, Laban wila ti logo ma fun. A wì si kari wa naɲa wi tanla, wo la pye ma yere le yɔngɔmɛye pe tanla, ma wa wa pulugo ki yeri. ³¹ A Laban wì suu pye fɔ: «Pan we kari wa go, mboro ɲa Yawe Yɛnɲɛle lɔ duwaw ma na we. Yɛngi na, a mà si yere laga funwa na? Mì go ki gbogolo ma kan, ma laga ka gbegele yɔngɔmɛye pe kan fun.»

³²Kona, a naŋa wì si kari wa Laban wi go. A Laban wì si ti a pè yɔngɔmɛye pe tuguro ti laga pe na, mɛɛ yan naa yaayoro yaakara kan pe yeri. A wì si ti a pè pan tɔnmɔ ni jango naŋa wo naa wi pinleyɛɛnle pe ni pe pe tɔɔɔ ti jogo (mbege naga fɔ wì pe yaara wɔ.) ³³Kona, a pè si yaa-kara kan pe yeri pe ka. Eɛn fɔ, a naŋa wì sho fɔ: «Mi se ka kaawɔ mbanla pango ki yo gbɛn.» A Laban wì suu pye fɔ: «Ki yo na kan.» ³⁴A ki naŋa wì sho fɔ: «Mi yen Abirahamu wo kulonana. ³⁵Yawe Yenŋele lì duwaw na tafɔ wi na jɛŋɛ, maa pye yarijɛnde lɛgɛɛ fɔ. We fɔ wùu kan simbaala naa sikaala ni, naa nɛɛ, naa penjara, naa tɛ, naa kulonambala naa kulo-jaala, naa yɔngɔmɛye konaa sofilele ni. ³⁶Na tafɔ wi jɔ Sara wa wi lelewe pi ni wì pinambyɔ se wi kan. Abirahamu wùu kɛɛ yaara ti ni fuun ti kan ki pinambyɔ wi yeri. ³⁷Na tafɔ wì ti, a mì wugu ma yo wi yen ma cɛn wa Kana tara fenne mbele sɔɔwɔ, mi ka ka ki sumboro wa lɛ mboo kan wi pinambyɔ wi yeri wi jɔ. ³⁸Eɛn fɔ, wìlan pye ma yo mbe pan laga wi sege woolo pe yeri, laga wi go woolo pe sɔɔwɔ, mbe pan mbe jele lɛ laga wi pinambyɔ wi kan. ³⁹A mì sigi yo na tafɔ wi kan: «Kana jele wi se yenle mbe pinle na ni.» ⁴⁰A wì silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele na mìlan yinwege ki pye sinŋɛ li yege na, li yaa li merege wi pinle ma ni, mbɔɔn konɔ li tanla. Ma jele wa lɛ wa na sege ki ni, wa na go woolo pe sɔɔwɔ na pinambyɔ wi kan. ⁴¹Ki wuguro nda mì ti mà wugu, na maga kari wa na sege ki ni, na pee yenle mbe sumboro wi kan ma yeri, wuguro nda mì ti mà wugu, ti sɔɔn yigi.» ⁴²Naa mì kaa gbɔn le pulugo ki tanla nala, a mì si yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele, na tafɔ Abirahamu wi Yenŋele, na konɔ li tanla na kan.» ⁴³Mi ŋa mi yen ma yere na pulugo ki tanla, sumboro ŋa ka pan kosaga, mi kaga yo wi kan fɔ mila ma yenri, ma cɔkogo tɔnmɔ pa kan na yeri jenri mbe wɔ, ⁴⁴na wiga na pye mbe yo mbe wɔ, fɔ wi yaa pa ko fun na yɔngɔmɛye pe kan pe wɔ, ko sumborombyɔ wo mbe pye jele ŋa Yawe Yenŋele lì wɔ na tafɔ wi pinambyɔ wi kan. ⁴⁵Sanni mbe sa yenri mbe kɔ wa na nawa, a Erebeka wì si kɔn ma yiri wi cɔkogo ki ni wa wi pajogo ki na, mɛɛ tigi wa pulugo ki ni ma ko. A mì suu pye fɔ: «Mila ma yenri, na kan mbe wɔ.» ⁴⁶A wì si fyɛɛle maa cɔkogo ki laga wa wi pajogo ki na, maga yeri, mɛɛ na pye ma yo mbe wɔ, fɔ wi yaa pa kan na yɔngɔmɛye pe yeri fun pe wɔ. A mì si wɔ, a wì silan yɔngɔmɛye pe kan a pè wɔ fun. ⁴⁷A mì suu yewe ma yo fɔ: «Ma yen ambɔ sumborombyɔ?» A wì silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen Nahɔri naa Milika pe pinambyɔ Betuweli wo sumborombyɔ.» A mì si tɛ kannjine na pe ma le numala na la le wa wi numala li na, mɛɛ kɛɛ kannjingele tɛ wogolo le wi keyen yi na. ⁴⁸A mì si fɔli ma Yawe Yenŋele li gbɔɔ, na tafɔ Abirahamu wi Yenŋele lɛ. Lo lìlan yege sin wa konɔ jɛnɛ li ni, fɔ a mì saa na tafɔ wi nɔsepyɔ lenaŋa wi sumboro lɛ wi pinambyɔ wi kan jele. ⁴⁹Koni, na kaa pye ye mbe kajɛŋɛ pye na tafɔ wi kan tagawa ni, yege yo na kan; nakosima yege yo na kan, pa mi yaa la kee laga ka yege ni.»

⁵⁰A Laban naa Betuweli pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛle lo ligi kala na li yege sin. We se ya kendige wɔ ma ni. ⁵¹Erebeka wi ɛa na ma yege sɔgɔwɔ, wi le maa kee wi ni, wi sa pye ma tafɔ wi pinambyɔ wi jɔ, paa yege ɛga na Yawe Yɛnɛɛle ligi yo we.»

⁵²Naa Abirahamu wi kulonɛɛa wila kaa pe sɛnyoro ti logo, a wɔ si sogo maa yege ki jiile wa tara Yawe Yɛnɛɛle li yege na mali gbɔgɔ. ⁵³A kulonɛɛa wɔ si fereyaara warifuwe woro naa tɛ woro, konaa yaripɔrɔ wɔ ma kan Erebeke wi yeri, mɛɛ yarijendɛ sɔnɔgbanga woro kan wi ndɔ naa wi nɔ pe yeri fun. ⁵⁴Ko pungo na, a kulonɛɛa wo naa wi pinlɛyɛnle pe ni pè si li ma wɔ, mɛɛ saa sinle.

Ki goto pinliwe pi ni, naa pàa kaa yiri, a kulonɛɛa wɔ si Erebeke wi ndɔ naa wi nɔ pe pye fɔ: «Yanla yaga mbe sɔngɔrɔ wa na tafɔ wi yeri.» ⁵⁵A Erebeke wi ndɔ naa wi nɔ pè sho fɔ: «Ki yaga sumborombyɔ wi koro laga naa jenri, pa pilige kɛ yɛn; kona wi sila kee.»

⁵⁶A kulonɛɛa wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaga kanla mɔ, katugu Yawe Yɛnɛɛle lilan konɔ li tanla na kan. Yanla yaga mbe sɔngɔrɔ wa na tafɔ wi yeri.» ⁵⁷Kona, a pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye ti we sumborombyɔ wi yeri, we wo kpaw wi yewe karaga wogo ki ni.»

⁵⁸A pè si Erebeke wi yeri maa yewe ma yo fɔ: «Maa jaa mbe kari ki nana ɛa wi ni le?» A wɔ sho fɔ: «Ee, mi yaa kari wi ni.»

⁵⁹Ki kaa pye ma, a pè si Erebeke wo naa jɛɛ ɛa wila pye wi gbegele-fɔ, pe yaga a pè pinlɛ Abirahamu wi kulonɛɛa wo naa wi woolo pe ni ma kari. ⁶⁰A pè si duwaw pye Erebeke wi kan ma yo fɔ:

Mboro ɛa we jɔnlɔ sumboro, Yɛnɛɛle li ti ma pye leɛgere nɔ.

Ma setirige piile pe pye pe panrafenne pe cara ti go na.

⁶¹A Erebeke wo naa wi kulojaala pe ni pè si yiri ma lugu yɔngɔmɛye pe na, mɛɛ taga kulonɛɛa wi na. A pè si pinlɛ na kee.

⁶²Ki wagati wi ni, Izaki wila yiri wa Lahayi Orɔyi kɔlɔ wi tanla, mɛɛ pan ma cɛn wa ^a*Negev*u tara ti ni^z. ⁶³Pilige ka, yɔnlɔkɔgɔ ka ni, Izaki wɔ si yiri ma kari wa wasege ki ni mbe sa jatere pye jɛngɛ. A wɔ si kaa yege yirige ma wele, mɛɛ yɔngɔmɛye yan paa paan wa. ⁶⁴A Erebeke wɔ suu yege ki yirige ma wele fun, mɛɛ Izaki wi yan. A wɔ si yiri wa yɔngɔmɛ wi na ma tigi fyaw, ⁶⁵mɛɛ kulonɛɛa wi yewe ma yo fɔ: «Nana wiwiin wi ɛa wo wɔ yiri wa wasege ki ni na paan mbe we fili?» A kulonɛɛa wɔ sho fɔ: «Na tafɔ wowi.»

Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a wɔ suu parigbɔgɔ ki le maa yɛɛ fo ki ni^a. ⁶⁶A kulonɛɛa wɔ si kagala ɛgele fuun wila pye ke yege yo ma Izaki wi kan. ⁶⁷Ko pungo na, a Izaki wɔ si kari Erebeke wi ni wa wi nɔ Sara wila

^z 24.62: Zhenesi 16.14 ^a 24.65: A wɔ suu parigbɔgɔ ki le maa yɛɛ fo ki ni kila pye na paga sumboro kan nana yeri wa Izirayeli tara, na wi pɔlɔ wi faa yigi gben, wii daga mbe yere nana wi yege sɔgɔwɔ na wi suu yege ki fo.

wi yinwege ki pye ***paraga go** nga ni ki ni, mɛɛ wi pɔri maa pye wi jo. Erebeke wila Izaki wi ndanla. Kì pye ma, a wi kotogo kì si sogo wi na wi nɔ kunwɔ pi wogo na.

**Abirahamu setirige piile
sanmbala pe mɛɛ ti nda
(1 Kuro 1.32-33)**

25 ¹Kona, a Abirahamu wì si jɛlɛ wa yɛgɛ pɔri naa, pàa pye naa yinri Ketura. ²Wila pinambiile mbele se Abirahamu wi kan pe mɛɛ ti nda: Zimiran, naa Yokishan, naa Medan, naa Madiyan, naa Ishibaki, konaa Shuwa. ³A Yokishan wo Saba naa Dedan se. Dedan setirige piile poro pàa pye Ashuri cɛnlɛ woolo, naa Letushi cɛnlɛ woolo konaa Lewumi cɛnlɛ woolo. ⁴Madiyan pinambiile poro la wɛlɛ Efa, naa Efɛri, naa Hanɔki, naa Abida konaa Elidaa. Poro pe ni fuun mbele, poro pàa pye Ketura wi setirige piile wɛlɛ.

**Abirahamu wi kunwɔ
naa Izaki wi kɔrɔgɔ liwen senre**

⁵Kona, a Abirahamu wì suu kɛɛ yaara ti ni fuun ti kan Izaki wi yeri. ⁶Ma Abirahamu wi ta yinwege na, a wì si yarikanra kan wi kulojaala mbele wila tɛgɛ jɛlɛ pe pinambiile pe yeri, mɛɛ pe torogo wa tara nda wa yɔnlɔ yirisaga yeri ti ni, ma pe lali wi pinambyɔ Izaki wi ni. ⁷Abirahamu wila ta yɛlɛ cɛnmɛ naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kangurugo (175). ⁸Abirahamu wila lɛ ma tin yinwege ki na, a wi lɛlɛwɛ pì yɔn jɛngɛ, a wì si jɛn ma ku ma taga wa wi tɛlɛyɛ mbele pàa ku pe na. ⁹A wi pinambiile Izaki naa Ishimayeli pɛ suu lɛ wa waliwege nga ki yɛn wa Makipela laga ki ni, wa Heti cɛnlɛ woolo naɲa Zowari wi pinambyɔ Efirɔn wi kɛɛ, wa Mamire laga ki tanla. ¹⁰Abirahamu wila ki kɛɛ ti lɔ Heti cɛnlɛ woolo poro yeri. Pa pàa Abirahamu wo naa wi jo Sara wi ni, pe gboolo pe lɛ wa^b. ¹¹Abirahamu wi kungɔlɔ, a Yɛngɛlɛ lɛ si duwaw wi pinambyɔ Izaki wi na. Izaki wila pye ma cɛn wa Lahayi Ɔrɔyi kɔlɔ wi tanla.

**Ishimayeli setirige piile
pe mɛɛ ti nda
(1 Kuro 1.28-31)**

¹²Sara wi kulojo Agari ɲa wila yiri wa Ezhipiti tara, wila pinambyɔ ɲa se Abirahamu wi kan, Ishimayeli wɛ, wi setirige piile poro wɛlɛ mbele yɛɛn. ¹³Ishimayeli wi pinambiile pe mɛɛ ti nda ma yala pɛ pe se ma pe tagala pe yɛɛ na yɛgɛ nga na ki ni. Wi pinambyɔ kongbanɲa wo lawi ɲa Nebayɔti, naa Kedari, naa Adibeyeli, naa Mibisamu, ¹⁴naa Mishima, naa

^b 25.10: Zhene 23.3-16

Duma, naa Masa, ¹⁵naa Hadadi, naa Tema, naa Yeturi, naa Nafishi konaa Kedima. ¹⁶Poro mbele poro paa pye Ishimayeli wi pinambiile ke ma yiri shyen wele. Pe ni fuun nunḡba nunḡba pyew paa pye cengele teelee. Paa pe mere ti tagataga pe cara naa pe kere kapire ti na. ¹⁷Ishimayeli wila ta yelee cenme naa nafa ma yiri ke ma yiri koloshyen (137), a wi si ku ma taga wa wi teleye pe na. ¹⁸Ishimayeli wi setirige piile paa pye ma cen maga le wa Havila tara fo ma saa gbɔn wa Shuri ca. Shuri ca ki yen wa Ezhipiti tara ti tanla, ma wa wa Asiri tara ti yeri. Paa cen ma lali Abirahamu wi setirige piile sanmbala pe ni fuun pe ni.

Ezawu naa Zhakɔbu pe seme senre

¹⁹Senre nda ti yen na para Abirahamu wi pinambyɔ Izaki wi wogo ki na ti nda: ²⁰Abirahamu wila Izaki wi se. Izaki wila ta yelee nafa shyen meɛ Erebeke porɪ. Aramu tara fenne naja Betuweli na wila yiri wa Padamu Aramu tara wo sumborombyɔ lawi. Aramu tara fenne naja Laban wo nɔsepyɔ sumboro lawi. ²¹Erebeke wi sila pye na siin.

Ki kaa pye ma, a Izaki wi si Yawe Yenḡele li yenri wi jo wi kan. A ***we fo** wi suu yenrewɛ pi logo, a wi jo Erebeke wi si kugbo le (nɛɛ waanla singi mbe se). ²²Piile paa pye na pe yeɛ teere wa pe no wi lara. A nɔfo wi sho fo: «Na kaa pye anme ki yen, yingɪ na, a mi si kugbo le?» A wi si kari ma saa Yawe Yenḡele li yewe ki wogo ki ni. ²³A Yawe Yenḡele li suu pye fo:

Cengele shyen ke yen wa ma lara;
Ma yaa ka cengele shyen se,
ke yaa ka laga ke yeɛ na.
Cenle nunḡba yaa ka fanḡga ta sanna li na;
ndɔfo wi yaa ka pye jonɔfo wi kulo^c.

²⁴Naa Erebeke wi sesanga wila kaa gbɔn, a pɛ sigi jen fo waanla pe yen wa wi lara. ²⁵A konḡbanḡa wi si yiri, wila pye gbanmbele, ma pye sire ni wi wire ti lagapyew, paa tondara sire woo yen. A pɛ suu mege taga naa yinri Ezawu. ²⁶Ko punḡo na, a wi jonɔ wi si yiri. Wi keɛ kila pye ma Ezawu wi yengbele li yigi^d. A pɛ suu mege taga naa yinri Zhakɔbu. Izaki wila ta yelee nafa taanri pe sesanga wi ni.

Ezawu wila wi lelewe tɔnli wi pere wi jonɔ Zhakɔbu wi yeri

²⁷A pinambigile kɛ si yiri ma le. Ezawu wila pye koniyɛɛn gbɔɔ, a yan yanraga kuu ndanla. Eɛn fo, Zhakɔbu wo la pye lere na wi yen pɔw. Wila

^c 25.23: Ɔrɔmu 9.12 ^d 25.26: Wa Izirayeli tara, waanla pe ni, paga keli mbe na se, wo wi ma pye ndɔfo we. *Mbe yengbele li yigi*: Ko kɔɔ wo yen mbaa ma yenjo wi lagajaa mboo yigi, mboo jan, mbe keli wi yege.

pye na korogi wa ***paraga go** ki ni paa yege nga na kila wi ndanla we.
²⁸Ezawu wila pye ma Izaki wi ndanla, katugu wila pye na kara kuun, a wila kaa. Ma si yala Zhaköbu wila pye ma Erebeke ndanla.

²⁹Pilige ka Zhaköbu wila pye na yara nda pe yinri lantiyi ta sori. A Ezawu wì si yiri wa kere ma ye. Wila pye ma te fò jenge. ³⁰A wì si Zhaköbu wi yenri maa pye fò: «Ki yaga mbege yara yenre nda ta ka, ki yara yenre nda re, katugu mi yen ma te, fungo ki yen na na.»

Ko kala na pège mege nga ki taga Ezawu wi na naa yinri Edömu^e.

³¹A Zhaköbu wì suu pye fò: «Ma lelewe tönli wi kan na yeri gben nala.»

³²A Ezawu wì suu yon sogo ma yo fò: «Wele, mi yen na jaa mbe ku fungo ki kee. Yingi ki lelewe tönli wi yaa yon na kan?»

³³Kona, a Zhaköbu wì suu pye fò: «Wugu mala kan ki wogo ki na gben.»

A Ezawu wì si wugu maa kan, mee wi lelewe tönli wi kan wi yeri^f.

³⁴Kona, a Zhaköbu wì si buru naa yara yenre kan Ezawu wi yeri. A wì si ka ma wò mee yiri ma kari. Ki pye ma, Ezawu wi sila wi lelewe tönli wi jate yaraga.

Izaki naa Abimeleki pe senre

26 ¹Fungo kà la to wa Kana tara ti ni. Ko fungo ko la pye ki ye Abirahamu wagati wogo ko ni. A Izaki wì si kari Filisiti tara fenne wunlunana Abimeleki wi korogo wa Gerari ca. ²A Yawe Yengele li sili yee naga Izaki wi na maa pye fò: «Maga ka kari wa Ezhipiti tara, een fò, ma sa cen wa tara nda mi yaa ti senre yo ma kan ti ni. ³Ma cen laga ki tara nda ti ni, mi yaa loon go singi mbe duwaw ma na, katugu mi yaa ki tara nda ti ni fuun ti kan mboro naa ma setirige piile ye yeri. Wuguro nda mila wugu ma to Abirahamu wi kan, pa mi yaa ki kala li yon fili yeen. ⁴Mi yaa koon setirige piile pe pye pe lege, paa naayeri wonngolo ke yen. Mi yaa kaga tara nda ti ni fuun ti kan pe yeri. Cengele ngele fuun ke yen laga tara na, mi yaa ka duwaw ke na pe kala na^g, ⁵katugu Abirahamu wila tanga ma yala na senyoro ti ni, naa na kondegeengele, naa na kakondegeengele, koro naa na ngasegele ke ni.»

⁶Ki kaa pye ma, a Izaki wì si koro ma cen wa Gerari ca. ⁷Naa ki laga ki nambala paa kaa wi yewe wi jo wi wogo ki ni, a wì si pe pye fò: «Na jonlo sumboro wi.» Wi sila soro mbege yo mbe yo Erebeke wi yen wi jo, katugu wila pye na fye maga yan ndee ki laga ki nambala pe yaa wi gbo mbe Erebeke wi le wi tiyonwo pi kala na^h.

⁸Naa Izaki wila kaa na moni wa Gerari ca, pilige ka, a Filisiti tara fenne wunlunana Abimeleki wì si wele wa wi go fenetiri wi ni, mee Izaki

^e 25.30: Eburuye senre ti ni Edömu mege ki korö wowi na yenge. ^f 25.33: Ebu 12.16

^g 26.3-4: Zhené 22.16-18 ^h 26.7: Zhené 12.13; 20.2

wi yan wila wi jɔ Erebeke wi gbara, naa talitali. ⁹A Abimeleki wì suu yeri mɛɛ wi pye fɔ: «Jaga ma jɔ wi piiri. Kì pye mele, a mà sho fɔ ma jɔnɔ sumboro wi?» A Izaki wì suu pye fɔ: «Mila fyɛ maga yo ma, jango paga kanla gbo na jɔ wi kala na.»

¹⁰Kona, a Abimeleki wì suu pye fɔ: «Yingi mà pye we na yɛɛn? Kì koro jɛnri anmɛ we woo wa sinle ma jɔ wi ni. Pa ma jɛn na we kan we kapege pye.» ¹¹Kì kaa pye ma, a Abimeleki wì sigi yo maga ngban wi tara woolo pe ni ma yo fɔ: «Lere ɲa fuun ka kapege pye ki naɲa ɲa wo naa wi jɔ pe na, wo daga mbe ku.»

Izaki wila yɔn finliwe le Abimeleki wi ni

¹²Ki yeɛ li ni, a Izaki wì si yariluguro lugu wa ki tara ti ni; a tì si yɔn fɔ jɛnge, katugu Yawe Yɛngele làa duwaw wi na. ¹³Izaki wi yarijɛnde tìla pye na lege na kee yege, fɔ a wì saa pye penjagbɔɔ fɔ. ¹⁴Simbangbelege la pye wi yeri, naa sikaala ngbelege ni, naa nɛɛ ngbelege ni, konaa kulo- lo legɛɛ ni.

Filisiti tara fɛnnɛ pàa pye na yɛnjara piin Izaki wi ni. ¹⁵Wi to Abirahamu wi sanga wi na, wi kulonambala pàa kɔlɔye mbele wɔ, a Filisiti tara fɛnnɛ pè si tara ko ma le wa pe ni ma pe tɔnnɔɔ. ¹⁶A Abimeleki wì si Izaki wi pye fɔ: «Ta kee ma wɔ laga we sɔgɔwɔ, katugu ma fannga kì we we wogo ki na.»

¹⁷A Izaki wì si yiri le mɛɛ saa ^{*}**paara yinre cɛnsaga** kan wa Gerari ca gbunlundege ki ni, ma cɛn wa. ¹⁸Kɔlɔye mbele pàa wɔ Izaki wi to Abirahamu sanga wi na, a Filisiti tara fɛnnɛ pè pe tɔn Abirahamu wi kungɔlɔ, Izaki wila pe wɔ naa fɔnngɔ; mɛɛ nda wi to wila taga pe na, a wì siri taga pe na naa.

¹⁹Pilige ka, a Izaki wi kulolo pè si kɔlɔ wa wɔ wa Gerari ca gbunlundege ki ni, mɛɛ saa yiri tɔnmɔ kologo na ɲga kila pulo. ²⁰A Gerari ca yaayoro kɔnrifenne pe nɛɛ wiin Izaki yaayoro kɔnrifenne pe ni, ma yo tɔnmɔ pi yɛn poro woo.

A Izaki wì si kɔlɔ wi mege taga naa yinri Ezekiⁱ, katugu pàa win wi ni wi go na. ²¹A wi kulolo pè si kɔlɔ wa wɔ naa. A pè win wi ni fun ki woo wi go na; a wì suu mege taga naa yinri Sitina^j. ²²A Izaki wì si yiri le ko laga ko na, mɛɛ saa kɔlɔ wa yege wɔ naa. Lere sila win wi ni wo kala na; a wì suu mege taga naa yinri Erehoboti^k, katugu wila ki yo fɔ: «Koni Yawe Yɛngele lɛ we kotogo ki sogo we na, we yaa se mbe lɛge mbe yarijɛnde ta laga tara ti ni.»

ⁱ 26.20: Eburuye sɛnre ti ni Ezeki mege ki kɔɔ wowi ɲa malaga. ^j 26.21: Eburuye sɛnre ti ni Sitina mege ki kɔɔ wowi ɲa kendige wɔmɔ. ^k 26.22: Eburuye sɛnre ti ni Erehoboti mege ki kɔɔ wowi ɲa laga ɲga kɔ pyeɛɛ.

²³A Izaki wì si yiri lema mɛɛ kari wa Berisheba. ²⁴Ki yembine li ni, a Yawe Yenɲele li si li yɛɛ naga Izaki wi na maa pye fɔ: «Mi yen ma to Abirahamu wi Yenɲele. Maga ka fye, mi yen nɔɔ go singi. Mi yaa duwaw ma na, mbɔɔn setirige piile pe pye pe lege, na tunmbyee Abirahamu wi kala na.»

²⁵A Izaki wì si *saraga wɔsaga kan wa ki laga ki na, ma Yawe Yenɲele li mege ki yeri mali gbɔɔ. A wì suu *paara yinre ti kan wa; a wi kulolo pè kɔlɔ wa wɔ wa.

²⁶A Abimeleki naa wi wɔnlɔnaɲa Ahuzati, konaa wi malingbɔɔnlɔ to Pikɔli wi ni, pè si yiri wa Gerari ca, mɛɛ kari Izaki wi kɔrɔɔ¹. ²⁷A Izaki wì si pe yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a yè si pan laga na kɔrɔɔ, ma si yala yànlà panra mala purɔ mala wɔ wa ye sɔɔwɔ?»

²⁸A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wège wele maga yan fɔ Yawe Yenɲele li yen ma ni. Ko kala na wè yo: «Ki daga we wugu we yɛɛ kan, we *yɔn finliwe le we yɛɛ sɔɔwɔ, woro naa mboro. ²⁹Po pi yaa ti ma se ka kapege ka kpe pye we na, paa yege nga na woro fun we sɔɔn jɔlɔ we. Eɛn fɔ, kajenge wè pye mɔɔ kan bɔkɔ, mɛɛ ma yaga, a mà kari yeyinɲe na. Koni Yawe Yenɲele li duwaw ma na.» »

³⁰A Izaki wì si sɔɔlɔ gbɔlɔ sɔɔ pe kan, a pè li, ma wɔ, ma tin. ³¹Ki goto pinliwe pi ni, a pè si yiri ma wugu ma pe yɛɛ kan (ma yɔn finliwe le pe yɛɛ ni). A Izaki wì si kɔnɔ li kan pe yeri. A pè si kari yeyinɲe na.

³²Ki pilige nungba ki ni, Izaki wi kulolo pèle la pye na kɔlɔ wa woo, mɛɛ pan maa senre yo maa kan ma yo fɔ: «We tɔnmɔ ta kɔlɔ wa ni.»

³³A Izaki wì sigi kɔlɔ wi mege taga naa yinri Shiba. Ko ki ti ali ma pan ma gbɔn nala, pe maa ki ca ki yinri Berisheba^m.

Ezawu naa wi jeele pe kala

³⁴Ezawu wila ta yele nafa shyen mɛɛ jeele shyen pɔri: Heti cɛnle woolo naɲa Beeri wi sumborombyɔ Zhuditi wo naa Heti cɛnle woolo naɲa Elɔn wi sumborombyɔ Basimati wi ni. ³⁵Ki jeele pàa Izaki naa Erebeke pe nawa pi tanga pe na fɔ jenge.

Izaki wila duwaw pye Zhakɔbu wi kan

27 ¹Izaki wila le jenge, a wi yengele kè te, wii ya mbaa yaan naa. Ki kaa pye ma, a wì suu pinambyɔ kɔngbanɲa Ezawu wi yeri maa pye fɔ: «Na pinambyɔ.» A wì si sho ma yo fɔ: «Naw.» ²A Izaki wì sho fɔ: «Wele, mi le makɔ, mi silan kupilige ki jen. ³Koni ma koniyɛɛnre yaara ti le, ko kɔrɔ wo yen ma sanɲgbɔ wo naa ma sandiga ki ni, ma kari wa yan ma sa yanri ma kara ta gbo na kan. ⁴Kara nda ti yen mala ndanla, mari

¹ 26.26: Zhenɛ 21.22 ^m 26.33: Eburuye senre ti ni Shiba mege ki kɔrɔ wowi ɲa mbe wugu. Berisheba mege ki kɔrɔ wo wi ɲa kɔlɔ ɲa pè wugu wi kala na (Zhenɛ 21.31).

sɔɔ na kan, ma pan ti ni mberi ka, jango mi jate mbe duwaw pye ma kan, si jen mbe ku.»

⁵Ma si yala Izaki wila pye na para wi pinambyɔ Ezawu wi ni sanga ŋa ni, Erebeke wila pye naga senre ti nuru. A Ezawu wì si kari wa yan mbe sa kara ta gbo mbe pan ti ni. ⁶Kona, a Erebeke wì suu pinambyɔ Zhakɔbu wi pye fɔ: «Mìgi logo ma to wi yeri wila ma ndɔ Ezawu wi piin fɔ: ⁷Kari ma sa kara ta gbo, ma kara nda ti yen mala ndanla ti sɔɔ na kan mberi ka. Mi yaa duwaw pye ma kan Yawe Yenŋele li yege na, si jen mbe ku.»

⁸Koni na pinambyɔ, ta nuru na yeri, mi ka ŋga yo ma kan, ma ko pye.

⁹Kari wa sikaala ŋgbelege ki ni, ma sa sikaala yirifɔnmɔlɔ tiyɔngɔlɔ shyen yigi na kan. Mi yaa kara nda tɔɔn to wi ndanla ti sɔɔ wi kan,

¹⁰mɛɛ ti le ma sari kan ma to wi yeri, wi ta ka jango wi duwaw pye ma kan, si jen mbe ku.»

¹¹A Zhakɔbu wì suu nɔ Erebeke wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Kaselege mà yo. Ɛɛn fɔ, na ndɔ Ezawu wi yen sire ni, sire si woro mi na. ¹²Kana na to wi yaa na talitali mbe wele (si jen mbe duwaw pye na kan), pa kona mi yaa pye wi yege na leele fanlafɔ. Kiga pye ma, mi yaa ti wilan danga, wi se duwaw pye na kan.»

¹³A wi nɔ wì suu pye fɔ: «Na pinambyɔ, ki danga ki mi yigi! Ta nuru na yeri san, ma sa ki sikaala yirifɔnmɔlɔ pe yigi ma pan pe ni na kan.»

¹⁴A Zhakɔbu wì si kari ma saa pe yigi ma pan pe ni, mɛɛ pe gbegeler wi nɔ wi kan. A nɔfɔ wì si kara nda tì Zhakɔbu wi to wi ndanla ti sɔɔ wi kan. ¹⁵Ko pungo na, a Erebeke wì suu pinambyɔ lerefɔ Ezawu wi yari-pɔɔɔ, ti ti ni fuun tiyɔnrɔ nda wila tege wa go, ti le mari le wi pinambyɔ shyenwoo Zhakɔbu wi kan. ¹⁶A wì si sikaala yirifɔnmɔlɔ pe sɛɛɛ ti le, ma Zhakɔbu wi keyen yi fo ti ni, konaa wi yɔlɔɔ lara nda tila pye sire fu ti ni. ¹⁷A wì si kara tanra to naa yaakara nda wila sɔɔ ti le wi pinambyɔ Zhakɔbu wi kɛɛ. ¹⁸A Zhakɔbu wì si kari ti ni wi to wi kɔɔɔ, mɛɛ wi yeri maa pye fɔ: «Na to.» A Izaki wì si sho ma yo fɔ: «Naw! Ambɔ wi mboro, na pinambyɔ?»

¹⁹A Zhakɔbu wì suu pye fɔ: «Muwi, Ezawu, ma pinambyɔ kongbanja we. Ŋga mà yo mbe pye, migi pye. Mila ma yenri, yiri ma cɛn mala kara ta ka, jango mboro jate ma duwaw pye na kan.» ²⁰A Izaki wì suu pinambyɔ wi yewe maa pye fɔ: «Mà pye mɛɛ mɛɛ kara ta ta fyaw na pinambyɔ?»

A Zhakɔbu wì sho fɔ: «Yawe Yenŋele, ma Yenŋele le, lo lì kara ti pye a tì pan na kɔɔɔ.»

²¹A Izaki wì si Zhakɔbu wi pye fɔ: «Fulo laga na tanla mbɔɔn talitali mbe wele na pinambyɔ, mbe ta mbege jen fɔ na pinambyɔ Ezawu wowi mboro kaselege.»

²²A Zhakɔbu wì si fulo wa wi to Izaki wi tanla, a Izaki wì suu talitali ma wele, mɛɛ yo fɔ: «Magala lo yen Zhakɔbu magala, keyen yo yen Ezawu keyen.»

²³Wi sila Zhakɔbu wi jɛn, katugu wi keyen yɪla pye pa wi ndɔ Ezawu wi woyo yi yɛn. A wɪ si duwaw pye maa kan. ²⁴(Sanni Izaki wi sa duwaw pye wi kan), a wɪ suu yewe naa ma yo fɔ: «Kaselege mboro ma yɛn na pinambyɔ Ezawu we le?» A wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, wowi mi we.»

²⁵A Izaki wɪ sho fɔ: «Yaakara ta ko na kan na pinambyɔ, mbe ta mbɔɔn kara ta ka, jɔŋgo mi jate mbe duwaw pye ma kan.»

A Zhakɔbu wɪ si ta ko wi kan, a wɪ ka, mɛɛ duvɛn kan wi yeri fun, a wɪ wɔ. ²⁶Kona, a wi to Izaki wɪ suu pye fɔ: «Fulo laga na tanla ma keyen wa na yɔlɔɔ mala shari na pinambyɔ.»

²⁷A Zhakɔbu wɪ si fulo wa wi tanla mɛɛ keyen wa wi yɔlɔɔ maa shari. A Izaki wɪ suu yaripɔɔ ti nuwɔ ta, mɛɛ duwaw pye wi kan ma yo fɔ:

«Kaselege ko na, na pinambyɔ wi nuwɔ pi yɛn paa kɛrɛ nda Yawe Yɛnɛle lɪ duwaw ti na ti nuwɔ pi yɛn.

²⁸Yɛnɛle sa fɔɔŋgo ŋga ki maa yinrigi wa naayeri na wuun ki kan ma yeri,

li tara ti yarijɛndɛ ti kan ma yeri!

Li yarilire nda pe yinri ^{*}bileⁿ to naa duvɛn fɔnɔɔ kan ma yeri lɛgɛrɛ!

²⁹Tara woolo paa tunɔgo piin ma kan,

kona cɛngɛle kaa fɔli kaa ma kaan! Ma cɛn ma nɔsɛpiile pe go na, paa fɔli paa ma kaan.

Lere ŋa kɔɔn danga, danga mbe wo yigi;

lere ŋa ka duwaw pye ma kan, wo mbe duwaw ta^o.»

³⁰Naa Izaki wila kaa kɔ duwaw pyege ki na Zhakɔbu wi kan, a Zhakɔbu wɪ si yiri. Pa wila yinrigi le wi to wi tanla, a wi ndɔ Ezawu wɪ si yiri wa yanrisaga ma ye. ³¹A wɪ si kara tanra ta sɔgo fun, mɛɛ pan mari kan wi to wi yeri, ma suu pye fɔ: «Yiri ma cɛn na to, ma kara nda mɪ pan ma kan ta ka, jɔŋgo ma ta ma duwaw pye na kan.» ³²A wi to Izaki wɪ suu yewe maa pye fɔ: «Ambo wi mboro?» A wɪ sho fɔ: «Muwi, Ezawu, ma pinambyɔ we.»

³³A Izaki wi jatere wɪ si piri wi na, fɔ a wila seri ŋgbanga. A wɪ si yewe ma yo fɔ: «A Ambo si saa kara ta gbo ma pan ti ni na kan, a mɪ ti ni fuun ti ka, a mɔ si jɛn ma pan? Ko fɔ wo mɪ duwaw pye wi kan; ki duwaw wi yaa si yigi.»

³⁴Naa Ezawu wila kaa wi to wi sɛnyoro ti logo, a wi nawa pɪ si tanga wi na, a wɪ si gbele ŋgbanga, mɛɛ wi to wi yɛnri ma yo fɔ: «Duwaw wa pye na kan fun.»

³⁵A Izaki wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma jɔnɔ wɪ pan mala fanla, mɔɔ duwaw wi sho maa ta.»

³⁶A Ezawu wɪ sho fɔ: «Jaga wi Zhakɔbu mɛge kɪ yala wi ni, ki kɔɔ wo yɛn: Lere ŋa wi maa leele fanla, katugu wɪlan fanla fanlasaga shyen. Wila

ⁿ 27.28: Bile: Yarilire tari nda ti yɛn paa mali yɛn. Pe maa ti muwe pi piin buru.

^o 27.27-29: Zhɛnɛ 12.3; Ebu 11.20

keli mala lelewɛ tɔnli wi shɔ na yeri, koongɔ wì nuru ma duwaw ɲa wi ɲen na pye na woo wi shɔ na yeri.»

A Ezawu wì sho naa fɔ: «Duwaw wa si koro wa ma yeri naa ma pye na kan?»

³⁷A Izaki wì suu yɔn sogo maa pye fɔ: «Wele, mùu tɛgɛ ma go na. Mùu nɔsepiile pe ni fuun pe le wi kɛɛ, pe pye wi kulolo. Mi bile wo naa duvɛn kan wi yeri. Mi se ya yaraga ka kpɛ pye ma kan naa na pinambyɔ.»

³⁸A Ezawu wì suu to wi pye fɔ: «Baba, duwaw nungba ɲa wo wi yɛn wa mboro yeri. Baba, duwaw wa pye na kan fun.» A Ezawu wi nɛɛ gbele ɲgbanga^q. ³⁹A wi to Izaki wì suu yɔn sogo ma yo fɔ:

Wele, tara ti yarijendɛ to naa fɔɔngɔ ɲga ki maa yinrigi wa naayeri na tuun tara, ti yaa pye mbe lali ma ni.

⁴⁰Ma yaa kaa ma yɔn suro ti taa ma tokobi wo fanɲga na.

Ma yaa kaa kulowo piin ma ɲɔnlɔ wi kan.

Ɛɛn fɔ, ma yaa ka koro ma yɛɛ na, mbaa yanri la toro, mbɔɔn yɛɛ shɔ wi kulowo mba wi yaa taga ma na pi ni^r.

⁴¹A Ezawu wì si Zhakɔbu wi panra duwaw ɲa wi to wila pye wi kan wi kala na. Ezawu wila pye naga yuun wa wi nawa fɔ: «Na to wi yaa ku pilige ɲga ni ki yɛn na yɔngɔ. Wi kunwɔ piliye yi punɲo na, pa mi yaa na ɲɔnlɔ Zhakɔbu wi gbo.» ⁴²Erebeka wi pinambyɔ kɔngbanɲa Ezawu wi senrɛ nda wila yo, pàa ti yo Erebeke wi kan. A wì si ti, a pòo pinambyɔ shyenwoo Zhakɔbu wi yeri wi kan. A wì suu pye fɔ: «Wele, ma ndɔ Ezawu wila jaa mboo kayanɲa ki wɔ ma ni mbɔɔn gbo. ⁴³Koni, na pinambyɔ, logo na yeri! Yiri ma fe, ma sa lara wa na ndɔ Laban wi yeri wa Haran ca. ⁴⁴Ma koro wa wi ni sa gbɔn wagati wa ni, fɔ ma ndɔ wi nangbanwa pi sa sogo wi na. ⁴⁵Na ma ndɔ wi nangbanwa piga ka sogo ma kanngɔlɔ, a wì fɛgɛ ɲga mà pye wi na ki na, pa kona mi yaa ti ma pan; katugu mi woro na jaa mbe ye shyen ye la pilige nungba ki ni^s.»

⁴⁶A Erebeke wì si Izaki wi pye fɔ: «Na yinwege kì la kɔ na na, na pi-jaala, Heti cɛnlɛ woolo pe kala na. Na Zhakɔbu wiga Heti cɛnlɛ woolo sumborombyɔ wa pɔri, ki tara nda ti sumborombiile wo wa nungba, paa mbele pe yɛn, mbe ku pa ko mbe mbɔnrɔ na yeri.»

Zhakɔbu wila fe ma kari wa Mezopotami tara

28 ¹Kona, a Izaki wì si Zhakɔbu wi yeri mɛɛ duwaw pye wi kan, ma yo fɔ: «Maga ka Kana tara fenne sumboro wa pɔri ma ɲɔ. ²Yiri

P 27.36: Zhene 25.29-34 q 27.38: Ebu 12.17 r 27.40: Zhene 36.8; 2 Wunlu 8.20;

Ebu 11.20 s 27.45: Erebeke wi sila pye na jaa mboo pinambiile shyen pe la pilige nungba ki ni, ko ki naga ma yo ndɔfɔ wi mbaa ɲɔnlɔfɔ wi gbo si fe, nakoma lere wa mbaa ndɔfɔ fun wi gbo.

ma kari wa Padamu Aramu tara, wa ma nɔ wi to Betuweli wi yeri, ma sa ma nɔ wi ndɔ Laban wi sumborombiile wo wa pɔri ma jɔ. ³Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ, li duwaw ma na, lɔɔn pye sevɔ, ma pilegere se, ma pye cengele legere to. ⁴Làa duwaw ɲa kan Abirahamu wi yeri, ligi duwaw cenle nungba wi kan mboro naa ma setirige piile ye yeri, jaŋgo tara nda ma yen ma cɛn laga ti ni paa nambanɲa yen, ti pye ma woro. Ko tara nda to Yenɛle làa kan Abirahamu wi yeri^t.»

⁵Ki kaa pye ma, a Izaki wì si Zhakɔbu wi torogo wila kee. A wì si kari wa Aramu tara fenne naɲa Betuweli wi pinambyɔ Laban wi yeri. Zhakɔbu naa Ezawu pe nɔ Erebeke wo ndɔ lawi.

⁶Ezawu wila ki logo ma yo Izaki wila duwaw pye Zhakɔbu wi kan, maa torogo wa Padamu Aramu tara wi sa jele wa pɔri wama; wila sigi logo fun ma yo sanga ɲa ni Izaki wila pye na duwaw wi piin wi kan, wila ki yo maga ngban wi ni fɔ wiga ka Kana tara fenne sumboro wa pɔri wi jɔ. ⁷A wigi yan fɔ Zhakɔbu wila tanga wi to naa wi nɔ pe senyoro ti na, ma kari wa Padamu Aramu tara. ⁸Kona, a Ezawu wì sigi jen ma yo Kana tara fenne sumbonɔ pe sila wi to Izaki wi ndanla. ⁹Ki kaa pye ma, a Ezawu wì si kari Abirahamu wi pinambyɔ Ishimayeli wi kɔrɔgɔ, ma saa wi sumborombyɔ ɲa pàa pye na yinri Mahalati wi pɔri ma taga wi jeele kongbanmbala pe na. Mahalati wila pye Nebayoti^u wo nɔsepɔ sumboro.

Zhakɔbu wila wɔɔnrɔ wɔnlɔ

¹⁰Kona, a Zhakɔbu wì si yiri wa Berisheba nɛe kee wa Haran ca. ¹¹A wì si saa gbɔn laga ka na mɛe wɔnlɔ le, katugu yɔnlɔ kila to. A wì sigi laga ki sinndelege nungba le ma go gbɔn ki na, mɛe sinle le ki laga ki na. ¹²A wì si wɔɔnrɔ wɔnlɔ, mɛe yerɛyerɛna wa yan wi go ki kan laga tara ti na, a wi numaga kila jiinri wa yenɛle na. Yenɛle li ***meregeye** pàa pye na nuru na tinri wi na^v. ¹³Yawe Yenɛle làa pye ma yere wa yerɛyerɛna wi naayeri, mɛe Zhakɔbu wi pye fɔ: «Muwi mi yen Yawe Yenɛle, ma tele Abirahamu wo naa Izaki pe Yenɛle le. Tara nda ma yen ma sinle ti na, mi yaa ti kan mboro naa ma setirige piile ye yeri^w. ¹⁴Ma setirige piile pe yaa ka lege paa taambugɔ yen. Ye yaa ka lege, mbe jaraga, mbe kari wa yɔnlɔ yirisaga naa yɔnlɔ tosaga yeri, naa yɔnlɔparawa kamɛnge kee naa yɔnlɔparawa kalige kee yeri. Mboro naa ma setirige piile ye kala na, mi yaa ka duwaw cengele ke ni fuun ke na laga tara na^x. ¹⁵Wele, mi jate mi yen ma ni, maga kari laga o laga, mi yaa lɔɔn go singi. Mi yaa kɔɔn pye ma songɔrɔ laga ki tara nda ti ni. Mi sɔɔn wa, ɲga fuun mì yo ma kan, mi yaa ki pye mbege yɔn fili.»

^t 28.4: Zhenɛ 17.4-8 ^u 28.9: Nebayoti wo wila pye Ishimayeli wi pinambyɔ kongbanɲa we; Zhenɛ 25.13. ^v 28.12: Zhan 1.51 ^w 28.13: Zhenɛ 13.14-15 ^x 28.14: Zhenɛ 12.3; 22.18

¹⁶A Zhakɔbu wì si yen mɛɛ yo fɔ: «Kaselege ko na, Yawe Yenɲele li yen na ki laga ɲga ki ni, mii si jaga jɛn na.»

¹⁷A wì si fyɛ ma sho fɔ: «Ki laga ɲga ki yen fyɛrɛ ni. Laga ka kpe ma Yenɲele li go ko pɔŋgo na. Yeyɔŋɔ ɲga ki maa yiin wa yenɲele na, name ki yen.» ¹⁸Ki goto yirifaga ki na, a Zhakɔbu wì si yiri, mɛɛ sinndelege ɲga wila go gbɔn ki na ki lɛ, mɛɛ titege kɔn maga yerege, ma sinmɛ wo wa ki go na mbege naga fɔ wigi le Yenɲele kɛɛ. ¹⁹A wì sigi laga ki mɛge taga naga yinri Beteli^y. Ëɛn fɔ pàa pye naga ca ki yinri faa Luzi. ²⁰A Zhakɔbu wì si ***yɔn fɔlɔ** le ma yo fɔ: «Na Yenɲele liga koro na ni, mbaa na go singi na kondangala li na, mbaa yaakara kaan na yeri mbaa kaa, konaa yari-pɔrɔ ni mbaa nii, ²¹na mi ka sɔŋɔrɔ yinɲge wa na to go, kona pa Yawe Yenɲele li yaa pye na Yenɲele. ²²Ki sinndelege ɲga m̀ yerege maga kan Yenɲele yeri, ki laga ki yaa ka pye Yenɲele li go. Liga yaraga ɲga fuun kan na yeri, mi yaa ki walisaga kewogo ki kan li yeri.»

Zhakɔbu wila kari wa wi lɛɛ Laban wi yeri

29 ¹Ko pɔŋgo na, a Zhakɔbu wì si yiri ma kɔɔ li le naa, mɛɛ kari wa tara ti yɔnɔl yirisaga yeri. ²Pilige ka, a wì si saa kɔlɔ wa yan wa wasege. Simbaala naa sikaala ɲgbeleye taanri la pye ma sinle le kɔlɔ wi tanla na wogo. Pa pàa pye na kori wa ki kɔlɔ wi ni na pe kaan paa woo. Sinndelege ɲga pàa pye na kɔlɔ wi yɔn tɔnni, kila pye ma gbɔɔ. ³Na paga ka pan mbe yaayoro ɲgbeleye yi ni fuun yi gbogolo le, pe mɛɛ sinndelege ki kɔŋgo maga laga wa kɔlɔ wi yɔn na, mbe si ko mbe yaayoro ti kan ti ma wɔ. Ko pɔŋgo na, pe mɛɛ sinndelege ki sɔŋɔrɔ maga taga wa ki yɔnɔl. ⁴A Zhakɔbu wì si yaayoro kɔnɾifenne pe yewe ma yo fɔ: «Sefenne, ye yiri se yeri?» A pè suu pye fɔ: «Wè yiri wa Haran ca.» ⁵A wì si pe yewe fɔ: «Nahɔri pinambyɔ Laban, yoo jɛn le?» A pè sho fɔ: «Ee, wòo jɛn.» ⁶A wì si pe yewe ma yo fɔ: «Wi yen ɲgbaan le?» A pè sho fɔ: «Ee, wi yen wa ɲgbaan. Wele, wi sumborombyɔ Arasheli wi ɲa wila paan wa wi yaayoro ɲgbelege ki ni.» ⁷A Zhakɔbu wì sho fɔ: «Ye wele, yɔnɔl wa bere, yaayoro gbogolosanga wi fa gbɔn gbɛn ti sinle. Ye yaayoro ti kan ti wɔ, ye kari ye saa yanri ti ni tila kaa.» ⁸A pè suu pye fɔ: «We se ya mbege pye ma, fɔ ndɛɛ pe sa yaayoro ɲgbeleye yi ni fuun yi gbogolo na gbɛn. Pa kona, sinndelege ɲga ki yen ma kɔlɔ wi yɔn tɔn, pe mɛɛ ki kɔŋgo mbege laga wa wi yɔn na, mbe si ko mbe yaayoro ti kan ti ma wɔ.»

⁹Ma Zhakɔbu wi ta wila pye na para pe ni bere, a Arasheli wì si pan ma gbɔn le wi to yaayoro ti ni, katugu Arasheli wila pye yaayoro kɔnɾi-fɔ. ¹⁰Naa Zhakɔbu wila wi nɔ ndɔ Laban wi sumborombyɔ Arasheli wi yan wila paan wi lɛɛ Laban wi yaayoro ɲgbelege ki ni, a Zhakɔbu wì si

^y **28.19:** Eburuye senre ti ni Beteli mɛge ki kɔrɔ wowi ɲa Yenɲele go.

fulo wa kɔlɔ wi tanla, ma sinndelege nga kila pye wa wi yɔn na ki kongo maga laga wa, mɛɛ ko maa lɛɛ Laban wi yaayoro ngbelege ki kan, a ki wɔ. ¹¹A Zhakɔbu wɔ si keyen wa Arasheli wi yɔlɔgo maa shari nɛɛ gbele nayinme coli. ¹²A Zhakɔbu wɔ sigi yo Arasheli wi kan ma yo wi yɛn wi to go lere wo wa, fɔ wi yɛn Erebeke wo pinambyɔ. A Arasheli wɔ si fe ma saa ki yege yo wi to wi kan. ¹³Naa Laban wila kaa wi jɔnlɔ sumboro wi pinambyɔ Zhakɔbu wi panga senrɛ ti logo, a wɔ si fe ma saa wi fili, ma keyen wa wi yɔlɔgo maa shari maa mara wi yɛɛ na. A wɔ suu lɛ ma kari wi ni wa wi go. A Zhakɔbu wɔ si kagala ngele fuun kaa pye wi na ke yege yo Laban wi kan. ¹⁴A Laban wɔ suu pye fɔ: «Kaselege ko na, ma yɛn na go lere wo wa, ma yɛn kasanwa nungba na ni.»

**Zhakɔbu wila Leya naa Arasheli
pe pɔri wi jɛɛɛ**

Zhakɔbu wila yenge nungba poni ko pye wa Laban wi yeri.

¹⁵Pilige ka, a Laban wɔ si Zhakɔbu wi pye fɔ: «Ma yɛn na go lere, ɛɛn fɔ, kii daga maa tunngo piin na kan waga. Ma sara wi daga mbe pye yaraga nga, ki yo na kan.»

¹⁶Ma si yala, sumborombiile shyen la pye Laban wi yeri. Sumboro lɛɛ fɔ paa pye naa yinri Leya, nɛɛ jɔnlɔfɔ wi yinri Arasheli. ¹⁷Leya wi yengele ke sila pye lugulugu, ɛɛn fɔ, Arasheli wo la pye ma yɔn witige na fɔ jenge. ¹⁸Arasheli wo wila pye ma Zhakɔbu wi ndanla, a wɔ si Laban wi pye fɔ: «Mi yaa tunngo pye ma kan yɛɛ kɔlɔshyen, mɔɔ sumborombyɔ shyenwoo Arasheli wi kan na yeri na jɔ.»

¹⁹A Laban wɔ si yenlɛ ki na, ma sho fɔ: «Mboo kan mboro yeri, ko mbɔnrɔ mboo kan naɲa wa yege yeri ko na. Koro laga na yeri.»

²⁰Ki kaa pye ma, a Zhakɔbu wɔ si tunngo pye Laban wi kan ma saa gbɔn yɛɛ kɔlɔshyen Arasheli wi kala na. Ki yɛɛ kɔlɔshyen lɛɛ pye Zhakɔbu wi yege na paa piliye jenri yɛn, katugu Arasheli wila pye maa ndanla fɔ jenge. ²¹Ko punngo na, a Zhakɔbu wɔ si Laban wi pye fɔ: «Na jɔ wi kan na yeri mboo jen jɛɛ, katugu wagati ɲa mila naga mbe tunngo pye ma kan, wuu yɛɛ yɔn fili.»

²²A Laban wɔ sigi laga ki leele pe yeri, ma jayire sɔgɔlɔ li sɔgɔ pe kan. ²³Ki yembine li ni, a Laban wɔ suu sumborombyɔ Leya wi lɛ ma saa wi kan Zhakɔbu wi yeri. A wɔ si ye wi kɔrɔgo maa jen jɛɛ. ²⁴A Laban wɔ suu kulojɔ Zilipa wi kan wi sumborombyɔ Leya wi yeri, wi pye wi kulojɔ. ²⁵Ki goto pinliwɛ pi ni, a Zhakɔbu wɔ sigi yan fɔ Leya lawi. A wɔ si Laban wi pye fɔ: «Yingi yi nga mɔ pye na na yɛɛn? Mɔ yo mɔ tunngo pye ma kan Arasheli wo kala na? Yingi na, a mɔ silan fanla?»

²⁶A Laban wɔ suu pye fɔ: «We kalɛge ma laga mbe keli mbe jɔnlɔfɔ wi kan naɲa yeri njɔfɔ wi na. ²⁷Jayire yapelege ki pye njɔfɔ wi ni, pa we yaa jɔnlɔfɔ wi kan ma yeri fun, ma tunngo pye na kan naa yɛɛ kɔlɔshyen.»

28 A Zhaköbu wì si yenle ma jayire yapelege ki pye Leya wi ni. Ko pungo na, a Laban wì suu sumborombyo Arasheli wi kan Zhaköbu wi yeri jele. 29 A Laban wì suu kulojo Biliha wi kan Arasheli wi yeri, wi pye wi kulojo. 30 A Zhaköbu wì si ye Arasheli wi korojo fun, maa jen jele. Arasheli wila Zhaköbu wi ndanla ma we Leya wi na. A wì si tunngo pye naa Laban wi kan yeke koloshyen.

Zhaköbu wi piile wele

31 Naa Yawe Yenjele laa kaa ki yan Leya wi sila Zhaköbu wi ndanla, a li suu pye sevo, ma si yala Arasheli wo la pye jambasee. 32 A Leya wì si kugbo le mee pinambyo se, maa mege taga naa yinri Uruben^z; katugu wila yo fo: «Iga kila fere wa na na, Yawe Yenjele ligi yan. Koni mi yaa na polo wi ndanla.»

33 A Leya wì si kugbo ka le naa, ma pinambyo se, ma sho fo: «Yawe Yenjele ligi jen mi silan polo wi ndanla, mee na kan pinambyo na wi ni naa.»

A wì suu mege taga naa yinri Simeyon^a. 34 A wì si kugbo ka le naa, ma pinambyo se, mee yo fo: «Koni, na polo wi mbe mara na na, katugu mi pinambiile taanri se wi kan.»

Ki kaa pye ma, a pe suu mege taga naa yinri Levi^b.

35 A wì si kugbo ka le naa, ma pinambyo se, mee yo fo: «Yingo wo ni, mi yaa Yawe Yenjele li son.» Ki kaa pye ma, a wì suu mege taga naa yinri Zhuda^c.

Kona, a wi sege ki si yere.

30 1 Naa Arasheli wila kaa ki yan wi woro na piile siin Zhaköbu wi kan, a wi nee yenjaga piin wi njo Leya wi ni. A wì si Zhaköbu wi pye fo: «Pinambiile pele se na na fun, nakoma mi yaa ku.»

2 A Zhaköbu wi nawa pi si ngban Arasheli wi ni fo jenge. A wì sho fo: «Maa ki jate muwi mi yen Yenjele le le? Lo li ti ma woro na siin.»

3 A Arasheli wì sho fo: «Na kulojo Biliha wi na, ye wi korojo maa jen jele^d, wi ta wi piile pele se na kan; kona pa mi yaa piile pele ta fun wi fanna na.»

4 A wì suu kulojo Biliha wi kan Zhaköbu wi yeri, a wì ye wi korojo maa jen jele. 5 A Biliha wì si kugbo le, ma pinambyo se Zhaköbu wi kan. 6 A

^z 29.32: Laga ki verise na wi ni Uruben mege ki yerewe pi koro wi mbe ya logo fo Yenjele lilan fere kala li yan, ki mbe si ya logo fun fo: Ye pinambyo wele. ^a 29.33: Laga ki verise na wi ni Simeyon mege ki yerewe pi koro wi mbe ya logo fo Yenjele ligi jen.

^b 29.34: Eburuye senre ti ni Levi mege ki koro wowi na mbe mara wi na. ^c 29.35: Eburuye senre ti ni Zhuda mege ki koro wowi na mi yaa we fo wi son. ^d 30.3: Mbe yala Izirayeli woolo pe kalege ki ni, jele na fuun wila pori nana yeri wi si woro na siin, ki kologo la kan wi yeri wi jele wa yegé kan wi polo wi yeri jango wi piile se wi kan wila pe jate paa wi yera piile yen.

Arasheli wì sho fɔ: «Yenɲele lì kiti wi kɔn ma tanga ki kan na yeri, ɲga mɪla pye na sɔnri na jaa, lìgi pye mala kan, ma pinambyɔ kan na yeri fun.»

Kì kaa pye ma, a wì suu meɣe ki taga naa yinri Dan^e. ⁷A Arasheli wi kulojɔ Biliha wì si kugbɔ ka le naa, ma pinambyɔ shyenwoo se Zhakɔbu wi kan. ⁸A Arasheli wì sho fɔ: «Mì ɲgbeli ɲgbanga na njo wi ni Yenɲele yenrewe ni, ma ya wi ni.»

A wì si pyɔ wi meɣe taga naa yinri Nefitali^f.

⁹Naa Leya wìla kaa ki yan wi sege ki yere, a wì suu kulojɔ Zilipa wi le maa kan Zhakɔbu wi yeri jele. ¹⁰A Leya wi kulojɔ Zilipa wì si pinambyɔ se Zhakɔbu wi kan. ¹¹A Leya wì sho fɔ: «Yefige kì pan.»

A wì si pyɔ wi meɣe taga naa yinri Gadi^g.

¹²A Leya wi kulojɔ Zilipa wì si pinambyɔ shyenwoo se Zhakɔbu wi kan. ¹³A Leya wì sho fɔ: «Mì feri. Koni jeele pe yaa lanla yinri ferifo.»

A wì suu meɣe taga naa yinri Aseri^h.

¹⁴Pilige ka, yarilire ^abile konsanga wi ni, a Uruben wì si yiri ma kari wa kere, mee saa were nda pe yinri madiragori ti pireⁱ ta yan. A wì siri le ma pan mari kan wi nɔ Leya wi yeri. Kona, a Arasheli wì si Leya wi pye fɔ: «Mila ma yenri, ma pinambyɔ wi madiragori pire ta kan na yeri.»

¹⁵A Leya wì sho fɔ: «Màla pɔlɔ wi sho na yeri ko sɔn bɔ bere, maa jaa mbanla pinambyɔ wi madiragori pire ti sho na yeri naa!»

A Arasheli wì sho fɔ: «Na kì kaa pye yeen, Zhakɔbu wi yaa sa sinle wa ma ni nala yembine na li ni, ma pinambyɔ wi madiragori pire ti yɔnɔ.»

¹⁶Ki yɔnɔkɔgɔ ki ni, naa Zhakɔbu wìla kaa yiri wa kere na paan, a Leya wì si yiri ma saa wi fili, mee wi pye fɔ: «Pa ma yaa sinle wa na ni nala, katugu mbe ta mbɔn ta, mīgi kologo ki sara na pinambyɔ wi madiragori pire to ni.»

A Zhakɔbu wì si saa sinle wa Leya wi ni ki yembine li ni. ¹⁷A Yenɲele lì si Leya wi yenrewe pi logo. A Leya wì si kugbɔ le, mee pinambyɔ ka-ɲgurugo woo se Zhakɔbu wi kan. ¹⁸A Leya wì sho fɔ: «Yenɲele lìlan sara wi kan na yeri, katugu milan kulojɔ wi kan na pɔlɔ wi yeri jele.»

A wì si pyɔ wi meɣe taga naa yinri Isakari^j. ¹⁹A Leya wì si kugbɔ ka le naa, ma pinambyɔ kɔgɔlɔni woo se Zhakɔbu wi kan. ²⁰A Leya wì sho fɔ: «Yenɲele lì yarikanga tiyɔngɔ kan na yeri. Koni na pɔlɔ wi yaa cen na ni, katugu mì pinambiile kɔgɔlɔni se wi kan.»

A wì si pyɔ wi meɣe taga naa yinri Zabulon^k.

^e 30.6: Eburuye senre ti ni Dan meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa Yenɲele lì kiti wi kɔn.

^f 30.8: Eburuye senre ti ni Nefitali meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa ɲgbenlewe. ^g 30.11: Eburuye senre ti ni Gadi meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa yefige kì pan. ^h 30.13: Eburuye senre ti ni Aseri meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa ferewe. ⁱ 30.14: Leele pàa pye naga jate ma yo were nda pe yinri madiragori ti pire ti ma ti jele wi ma pye sevɔ. ^j 30.18: Eburuye senre ti ni Isakari meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa sara. ^k 30.20: Eburuye senre ti ni Zabulon meɣe ki kɔrɔ wowi ɲa mbe pinle mbe cen go nungba.

²¹ Ko pungo na, a wì si sumborombyɔ se, mɛɛ wi mɛɛ taga naa yinri Dina.

²² Kona, a, Yenɲele lì si jatere pye Arasheli wi na, maa yenɲewɛ pi logo mɛɛ wi sege ki yɛngɛ. ²³ A wì si kugbɔ lɛ, mɛɛ pinambyɔ se, ma sho fɔ: «Yenɲele lilan fɛrɛ kala li laga na go na.»

²⁴ A wì suu mɛɛ taga naa yinri Zhozufu¹, wìla pye naga sɔnri na yuun fɔ: «Yawe Yenɲele li pinambyɔ wa kan na yeri naa!»

Zhakɔbu wìla pye yarijende tafa yege nɲa na ki nɲa

²⁵ Naa Arasheli wìla kaa Zhozufu wi se, a Zhakɔbu wì si Laban wi pye fɔ: «Na yaga mbe sɔngɔɔ wa we yeri, wa na tara. ²⁶ Ki yaga mala jɛɛɛ poro naa na piile pe kan na yeri, mbaa kee na tara; katugu poro kala lì ti mì tunɲo pye ma kan. Mì tunɲo pye ma kan yege nɲa na mɔga jen ma yɛ.»

²⁷ A Laban wì suu pye fɔ: «Na kaa pye na kala lɔɔn ndanla, koro laga na yeri. Katugu na yarisunndo tigi naga na na ma yo Yawe Yenɲele lì duwaw na na mboro kala na. ²⁸ Ma sara wi yo na kan, mi yaa wi kan ma yeri.»

²⁹ A Zhakɔbu wì suu pye fɔ: «Mì tunɲo pye ma kan yege nɲa na, mboro jate mɔga jen, konaa ma yaayoro tì gbɔn yege nɲa na mari ta na kee na, mɔga jen; ³⁰ katugu yaayoro jenri nda tila pye ma yeri sanni mbe sa pan, tì se ma lɛɛ fɔ jɛngɛ. Maga lɛ mì ye laga ma go, Yawe Yenɲele lì duwaw ma na. Koni, mì wo yaa ka tunɲo pye na go woolo pe kan wagati wiwiin?» ³¹ A Laban wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa mbe kan ma yeri?»

A Zhakɔbu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma se ka yaraga ka kan na yeri, na maga yenlɛ mbe nɲa mi yaa yo ma kan ki pye we. Mi yaa lɔɔn yaayoro nɲbelege ki kɔnri bere, laga go singi. ³² Nala mi yaa sa torotoro wa ma yaayoro nɲbelege ki sɔgɔwɔ. Simbaala pe ni, simbapire nda fuun ti yen yɔɔnɔ tumɔɔɔ naa tugbɔɔɔ ni, naa nda fuun ti yen ma wɔwɔ, konaa sikaala pe ni, sikapire nda fuun ti yen yɔɔnɔ tumɔɔɔ naa tugbɔɔɔ ni, mari tɛɛ ti ye; to ti yaa pye na sara we^m. ³³ Pungo na, na maga ka pan mbanla sara wi wele, ma yaa ki jen na kaa pye mi yen ma sin. Sikaala mbele fuun pe se ka pye yɔɔnɔ tumɔɔɔ naa tugbɔɔɔ ni, konaa simbaala mbele pe se ka pye wɔɔɔ wɔɔɔ, ko yaa ki naga fɔ mì poro yu.» ³⁴ A Laban wì sho fɔ: «Nɲa mà yo mīgi logo.»

³⁵ Ki pilige nungba ki ni, a Laban wì si saa sikapene mbele pe yen yɔɔnɔ tumɔɔɔ naa tugbɔɔɔ ni pe tɛɛ pe ye, naa sikanɛɛ mbele fuun

¹ 30.24: Eburuye sɛnre ti ni Zhozufu mɛɛ ki kɔɔ wowi nɲa mbe ka taga ki na.

^m 30.32: Wa Izirayeli tara simbaala pe gbɔɔ yen fiile fiile, sikaala poro gbɔɔ yen wɔɔɔ wɔɔɔ.

pe yen yɔɔnrɔ tumɔɔrɔ naa tugbɔɔrɔ ni, naa mbele fuun lafire la pye pe na, kona simbawɔɔɔ pe ni fuun pe ni. A wɔ si poro kan wi pinambiile pe yeri, ³⁶mɛɛ pe torogo, a pɛ pilige taanri tangala tanga ma ko fogo ko le poro naa Zhakɔbu pe sɔɔwɔ.

A Zhakɔbu wi nɛɛ Laban wi yaayoro sannda ti kɔnri. ³⁷A Zhakɔbu wi si saa pepiliye tire, naa amandi tire, kona pilatani tire njere ta kɔɔnɔ, mɛɛ ti kɔɔrɔ ta lagala fɛɛɛ fɛɛɛ, mari kenlegi, ma yiri tire ti lafire ti na. ³⁸A wɔ si tire njere nda wɔla ti kɔɔrɔ ti lagala fɛɛɛ fɛɛɛ, mari kenlegi, ti le wa yaayoro ti maa kaa na woo yaara nda ni ti ni, mari tɛɛ wa yaayoro nda ti ma pan wɔsaga ti yɛɛ sɔɔwɔ; jango tiga pan la woo, tila nuru ti yɛɛ na. ³⁹Yaayoro tila pye na nuru le ki tire njere ti yɛɛ na. Ki kala na sikanɛɛɛ paa pye na pire nda siin, tila pye yɔɔnrɔ tugbɔɔrɔ naa tunmɔɔrɔ ni, ma kenlegi kenlegi. ⁴⁰Yaayoro nda tila pye yɔɔnrɔ ni ma wɔwɔ wa Laban yaayoro ti sɔɔwɔ, Zhakɔbu wɔla simbapire ti kɔnri mari tɛɛ a tila ti wele.

Pa Zhakɔbu wɔla ki pye yɛɛn, ma yaayoro ngbeleye ta wi yɛɛ kan, nda wi sila pinle Laban woro ti ni. ⁴¹Wagati ŋa fuun yaayoro nda ti yen fanŋa ni ti kaa nuru, Zhakɔbu wi ma saa tire njere ti tɛɛtɛɛ wa yaayoro wɔyaara ti ni wa yaayoro ti yɛɛ sɔɔwɔ, ti ta tila nuru le tire njere ti yɛɛ na. ⁴²Yaayoro nda tila pye ma cɔɔ cɔɔ, na to kaa nuru, wɔla tire njere ti tɛɛ wa ti yɛɛ sɔɔwɔ. Ki kaa pye ma, nda tila pye ma cɔɔ cɔɔ, a to pye Laban woro, a tugbɔɔrɔ to pye Zhakɔbu wo woro.

⁴³A Zhakɔbu wi nɛɛ wi yɛɛ yɔngɔ na kee yɛɛ suyi. Wɔla simbaala naa sikaala legere ta, naa kulojaala naa kulonambala ni, naa yɔngɔmɛye naa sofilele ni.

Zhakɔbu wɔla fe ma yiri wa Laban wi yeri

31 ¹Kona, a Zhakɔbu wɔ si Laban wi pinambiile pe senyoro ti logo. Paa pye na yuun fɔ: «Yaara nda fuun tila pye we to wi yeri, Zhakɔbu wɔri shɔ. Ko yaara to wi tɛɛ maa yɛɛ yɔn.» ²A Zhakɔbu wɔ sigi wele maga yan fɔ Laban wi yɛɛ cɛnwɛ pɔla pye wi ni yɛɛ ŋga na faa, pi woro wi ni ma naa. ³Kona, a Yawe Yɛnɛɛ lɔ si Zhakɔbu wi pye fɔ: «Sɔngɔrɔ wa ma teeɛ pe tara, wa ma woolo pe yeri. Mi yaa lɔɔn go singi.»

⁴A Zhakɔbu wɔ si piile tun, a pɛ saa Arasheli naa Leya pe yeri, a pɛ pan wa kɛɛ, wa laga ŋga wi yaayoro tila pye. ⁵A wɔ si pe pye fɔ: «Migi wele maga yan fɔ ye to wi yɛɛ cɛnwɛ pi woro na ni paa yɛɛ ŋga na pɔla pye na ni faa we. ɛɛn fɔ, na to wi Yɛnɛɛ li yen nala go singi. ⁶Yoro jate yɛɛ jen ma yo mɔ tunŋgo pye ye to wi kan na fanŋa ki ni fuun ni. ⁷Ma si yala ye to wilan fanla mala li, mala sara wi kanŋga kanŋgasaga kɛ. ɛɛn fɔ, Yɛnɛɛ lii yenle ki na wi kapege pye na na. ⁸Na ye to wiga yo fɔ

yaayoro nda ti yen yɔɔnrɔ ni to ti yaa pye ma sara we, yaayoro ti ni fuun ti maa pire nda siin, ti ma pye yɔɔnrɔ ni. Na wiga sho fɔ nda ti yen ma kenlegi kenlegi to ti yaa pye ma sara we, yaayoro ti ni fuun ti maa pire nda siin, ti ma pye ma kenlegi kenlegi. ⁹Yenjele lo li ye to wi yaayoro ti sho mari kan na yeri. ¹⁰Sanga ŋa ni yaayoro tila pye na nuru, a mi si wɔɔnrɔ wɔɔnɔ maga yan fɔ nambala mbele paa pye na nuru simbaneele nakoma sikaneele pe na, paa pye yɔɔnrɔ ni, ma kenlegi kenlegi, nakoma ma wɔwɔ. ¹¹A Yenjele li ***merege** wi silan yeri wa ki wɔɔnrɔ ti na ma yo fɔ: «Zhakɔbu.» A mi si sho ma yo fɔ: «Naw!» ¹²A merege wi silan pye fɔ: «Ma yege ki yirige ma wele. Yaayoro ti nambala mbele paa nuru jeele pe na, pe ni fuun pe yen yɔɔnrɔ ni, ma kenlegi kenlegi nakoma ma wɔwɔ. Ko pye ma, katugu ŋa Laban wi pye ma na, mi ki ni fuun ki yan.» ¹³A Yenjele li sho fɔ: «Mi yen Yenjele na lla li yee naga ma na wa Beteli, wa laga ŋa maa sinndelege ki yerege ma sinme wo ki go na mbege naga fɔ maga le mi ŋa Yenjele na kee, ma ***yɔn fɔlɔ** kɔn na yeri. Koni, yiri, ma wo laga ki tara nda ti ni, ma songɔɔ wa tara nda pɔɔn se ti niⁿ.» ¹⁴A Arasheli naa Leya pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Tasaga naa kɔɔɔ si koro we yeri naa wa we to wi go. ¹⁵We to wi we jate paa nambanmbala yen, katugu wi we pere, ma penjara nda ti jen na kan we yeri ti li^o. ¹⁶Yarijende nda fuun Yenjele li sho we to wi yeri, ti pye woro naa we piile we woro. Koni, ŋa fuun Yenjele li yo ma kan ki pye.»

¹⁷Kona, a Zhakɔbu wi si yiri mbaa kee, mee wi piile naa wi jeele pe lurugo yɔngɔmeye pe na. ¹⁸Wila kari wi yaayoro naa wi yarijende nda fuun wila ta wa Padamu Aramu tara ti ni, mbe ta mbe songɔɔ wa wi to Izaki wi yeri wa Kana tara. ¹⁹Ko sanga wo ni, kila yala Laban wila kari saa yaayoro ti sire ti kɔɔnɔ. A Arasheli wi suu to wi yarisunndo ti yu. ²⁰Zhakɔbu wo na, wila Aramu tara fenne naŋa Laban wi fanla, ma lara ma fe, wii sara wi na. ²¹A wi si fe ma kari wi kee yaara ti ni fuun ti ni, mee fyeele ma Efirati gbaan wi kɔn ma yiri, mee yege kan wa Galaadi tara yanwira ti yeri.

Laban wila pye na Zhakɔbu wi tuuro tɔnri

²²Ki pilige taanri wogo ki na, a pɛ sigi yo Laban wi kan fɔ Zhakɔbu wi fe. ²³A Laban wi suu go woolo pele le ma taga Zhakɔbu wi na, maa purɔ pe piliye kɔlɔshyen, mee saa wi yigi kɔnɔ wa Galaadi tara yanwira ti na. ²⁴Een fɔ, ki yembine li ni, a Yenjele li si pan Aramu tara fenne naŋa Laban wi kɔɔɔ wɔɔnrɔ na, mee wi pye fɔ: «Ma yee yigi, maga ka senjende nakoma senpere yo Zhakɔbu wi na.»

ⁿ 31.13: Zhenesi 28.18-22 ^o 31.15: Wa Mezopotami tara, kila pye penjagbɔɔ ka pye sege ŋa yeri, na ki leele paga pe sumborombyɔ wa le pɔɔɔ, sumborombyɔ wi sevenne pe ma japɔɔɔ yariwɔndɔ nda pɛ ta ti kan pe sumborombyɔ wi yeri jayire ti pyengɔlɔ.

²⁵Naa Laban wila ka saa gbɔn wa Zhakɔbu wi na sanga ŋa ni, kila yala Zhakɔbu wila wi ***paraga go** ki kan wa Galaadi tara yanwira ti na. A Laban wo naa wi woolo pe ni, pɛ si pe woro ti kan wa fun. ²⁶Kona, a Laban wɛ si Zhakɔbu wi yewe ŋgbanga ma yo fɔ: «Yingi mà pye yɛn? Màla fanla mala sumborombiile pe lɛ ma pan pe ni, paa malaga kasopiile yɛn. ²⁷Yingi na, a mà si lara na na ma fe, màla fanla mɛɛ sara na na. Ndɛɛ ki pye màga yo na kan, mi jɛn na sɔɔn torogo, mbaa nayinmɛ yuuro koo, mbaa pingɛ naa juru gbɔɔn. ²⁸Mɛɛ ti mbe keyɛn wa na pishyɛnwoolo naa na sumborombiile pe yɔɔɔɔ, mbe sara pe na. Yingɔ wogo ko na, lembigewe kala mà pye. ²⁹Fannga yɛn na yeri mbe kapege pye ye na. Ɛɛn fɔ, ye to wi Yɛnɛle le, lilan pye yunmbaan ma yo fɔ: «Ma yɛɛ yigi, maga ka sɛnjɛnde nakoma sɛnpɛrɛ yo Zhakɔbu wi na.» ³⁰Koni, na ma kaa na kee pew, katugu ma to ca ki la yɛn ma na, yingi na, a mà silan yarisunndo to yu?»

³¹A Zhakɔbu wɛ si Laban wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mila fyɛ maga jate ma yo kana ma yaa ma sumborombiile pe shɔ na yeri. ³²Ɛɛn fɔ, na maga ma yarisunndo ti yan na woolo ŋa yeri, ko fɔ wo si daga mbe koro yinwege na. Na yaara ti san na we woolo pe yɛgɛ na, ma ŋga ki yɛn ma wogo ki wɔ.»

Zhakɔbu wi sila ki jɛn mbe yo Arasheli wo wila wi to yarisunndo ti yu.

³³A Laban wɛ si ye wa Zhakɔbu wi paraga go ki ni maga san, ma Leya wogo ki san, ma kulojaala shyɛn pe woro ti san, wii yaraga yan. A wɛ si yiri wa Leya paraga go ki ni mɛɛ ye wa Arasheli wogo ki ni. ³⁴Ma si yala, Arasheli wo wila yarisunndo ti yu mari le wa yɔngɔmɛ jɔngɔ ki nɔɔɔ, mɛɛ cɛn ti na. A Laban wɛ si paraga go ki ni fuun ki san, wii yaraga yan. ³⁵A Arasheli wɛ suu to wi pye fɔ: «Na tafɔ, maga ka nawa ŋgban na ni, mi se ya yiri ma yɛgɛ na win, katugu mi yɛn na jogo.»

A Laban wɛ si yarisunndo ti lagaja, wi siri yan. ³⁶A Zhakɔbu wɛ si nawa ŋgban fɔ jɛngɛ, nɛɛ wiin Laban wɛ ni na yuun fɔ: «Kapegbɔɔgɔ kikiin mɛ pye, fɔ a mà yiri ma taga na na nala tuuro tɔnri yɛn? ³⁷Na mà we yaara ti ni fuun ti san, yingi mà yan wa ma go wogo? Ki naga laga na na, na woolo poro naa ma woolo pe yɛgɛ na, pe pye we shyɛn we kala li yɛgɛ wɔfɛnnɛ. ³⁸Wele, na yɛle nafa wolo loli na laga ma yeri. Ma simbanɛɛle naa ma sikanɛɛle wa kugbɔ si jɔɔɔ. Mi sɔɔn yaayoro ŋgbelege ki simba-pɛnɛ pe ka. ³⁹Mii pan yaayogo ka ni ma kan ŋga cɛngɛ gbo. Na wa ka ku, muwi mi maga yɔngɔ ki le wa. Yaayoro nda paa pye na yuun na yeri, yɔnɔ na nakoma yɛmbinɛ, màa pye nari yɔngɔ jaa na yeri. ⁴⁰Yɔnɔ na, màla pye na jɔɔ kafugo ki kɛɛ, yɛmbinɛ, na jɔɔ were ti kɛɛ. Wɔnɔwɔ pila pye na gbaanri na na. ⁴¹Yɛle nafa lo mɛ pye wa ma yeri. Mɛ tunngo pye ma kan yɛle kɛ ma yiri tijɛrɛ, mɔɔ sumborombiile shyɛn pe pɔri, ma tunngo pye ma kan yɛle kɔɔɔɔni, nɔɔ simbaala naa ma sikaala pe kɔnri. Ɛɛn fɔ, màla sara wi kannga ma ta kanngasaga kɛ. ⁴²Ndɛɛ kɛ pye na tɛle

Abirahamu Yenŋele le, lo na Izaki wi maa fye li yege, li sila na saga, anme mala yaga mi sɔngɔɔ kɛwara. Yenŋele lilan jɔlɔɔ konaa tunŋgbanga ŋga mɪ pye ki yan; yunmbaan yembine li ni, làa tanga ki kan na yeri.»

⁴³A Laban wɪ si Zhakɔbu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki sumborombiile mbele, mi na woolo wele, pe piile pe yɛn na woolo, ki yaayoro ŋgbele-ye yan, mi na woyo yi. Yaara nda fuun maa yaan, mi na woro ri. Eɛn fɔ, mbege le nala wo ni, mi se ya kala la pye na sumborombiile poro naa pe piile mbele pɛ se pe kan. ⁴⁴Koni, pan we *yɔn finliwe le, mi naa mboro, we leele shyen, po mbe pye paa sɛrɛfɔ yɛn we sɔɔwɔ.»

⁴⁵Kona, a Zhakɔbu wɪ si sinndelegɛ le ma tiɛɛɛ kɔn maga yerege, (a kɪ pye pe yɔn finliwe pi tɛgere). ⁴⁶A wɪ suu woolo pe pye ma yo pe sinndeere wulo. A pɛ si ta wulo mari gbogolo ti yɛɛ na. A pɛ si cɛn, ma ka wa ki sinndeere nda pàa gbogolo ti go na. ⁴⁷A Laban wɪ sigi laga ki mege taga naga yinri Yegari Sahaduta^p. A Zhakɔbu wo ki mege taga naga yinri Galedi. ⁴⁸A Laban wɪ sho fɔ: «Ki sinndeere nda ti gbogolo yɛɛn, ti yɛn paa sɛrɛfɔ yɛn mi naa mboro we sɔɔwɔ nala.»

Ko ki ti pɛge mege taga naga yinri Galedi. ⁴⁹Pàa ki mege taga naga yinri naa Mizipa^q, katugu Laban wɪla yo fɔ: «Yawe Yenŋele laa wele mi naa mboro we na, na waga ka laga we yɛɛ na we. ⁵⁰Na ma kaa na sumborombiile pe jɔlɔ, na maga si jɛle pele yege pɔri, mɔɔ yɛɛ yingiwe jɛn, maga jɛn lere ma wi yaa pye we sɛrɛfɔ, eɛn fɔ, Yenŋele lo jate li yaa pye sɛrɛfɔ mi naa mboro we sɔɔwɔ.»

⁵¹Ko pɔnɔ na, a Laban wɪ si Zhakɔbu wi pye fɔ: «Ki sinndeere nda mɪ gbogolo mi naa mboro we sɔɔwɔ, ti wele! Ki sinndelegɛ ŋga kɪ yerege ki wele! ⁵²Ki sinndeere nda gbogolosaga konaa ki sinndelegɛ ŋga yeresaga, ti yɛn paa we sɛrɛfenne yɛn. Mii daga mberi toro la kee wa ma kɛɛ yeri kapege ni, mboro fun mɛɛ daga mberi toro la paan laga na kɛɛ yeri kapege ni. ⁵³Abirahamu naa Nahɔri^r pe Yenŋele le, lo na li yɛn pe to wi Yenŋele le, li mi naa mboro we kala li yege wɔ.»

A Zhakɔbu wɪ si wugu Yenŋele na wi to Izaki wi maa fye li yege li na.

⁵⁴A Zhakɔbu wɪ si yaayogo *saraga wɔ Yenŋele li yeri wa yanwiga ki na, mɛɛ wi woolo pe yeri, a pɛ pan ma li. Naa pàa kaa li ma kɔ, a pɛ si wɔnlɔ wa yanwiga ki na.

32 ¹Ki goto yirifaga ki na, a Laban wɪ si yiri ma keyen wa wi pishyenwoolo naa wi sumborombiile pe yɔɔɔ, ma duwaw pye pe kan, mɛɛ sɔngɔɔ na kee wi ca.

^p 31.47: Laga ŋga senre ti yo wa verise wi ni, Laban wɪla ki mege taga naga yinri Yegari Sahaduta, Aramu tara fenne senre ni; a Zhakɔbu wo ki mege taga naga yinri Galedi, Eburu-ye senre ni. Ki mere shyen ti kɔɔ wi yɛn nɔnɔba, wowi ŋa sinndeere nda pɛ gbogolo paa sɛrɛfɔ yɛn. ^q 31.49: Eburu-ye senre ti ni Mizipa mege ki kɔɔ wowi ŋa kɔɔsiri pyesaga.

^r 31.53: Nahɔri mege yege wele fun wa Zhenɛ 11.26; 24.24,29.

**Zhakɔbu wila wi yee gbegele
mbe sa yɔn finliwe ja
wi ndɔ Ezawu wi yeri**

²Kona, a Zhakɔbu wì si konɔ li lɛ nɛɛ kee, a Yɛnɛɛ li ***mɛrɛgeye** pèle si pan maa fili. ³Naa Zhakɔbu wila kaa pe yan, a wì sho fɔ: «Yɛnɛɛ li malingbɔɔnɔ pe cɛnsaga koyi nga.»

A wì sigi laga ki mɛgɛ taga naga yinri Mahanayimu^s.

⁴A Zhakɔbu wì si piile tun wa wi ndɔ Ezawu wi yeri, wa Seyiri tara, wa Edomu wasege ki ni. ⁵A wì sigi sɛnrɛ nda ti yo pe kan fɔ: «Ye saga sɛnrɛ nda ti yo na tafɔ Ezawu wi kan fɔ: «Ma kulonɔɔa Zhakɔbu wì yo wì cɛn ma mɔ wa Laban wi yeri ma saa gbɔn yingɔ. ⁶Nɛrɛ, naa sofilele, naa simbaala, naa sikaala, naa kulonambala, konaa kulojaala yen wi yeri. Ko wì piile tun pe saga yo mboro ɲa wi tafɔ ma kan, jangɔ wi kala lɔɔn ndanla.» »

⁷A pitunmbolo pè si kari ma saa ki yo, mɛɛ sɔngɔɔ ma pan ma Zhakɔbu wi pye fɔ: «We saa ma ndɔ Ezawu wi yan. Wi yen na paan mbɔɔn fili lere cɛnme tijɛrɛ (400) ni.»

⁸A Zhakɔbu wì si fyɛ fɔ jɛngɛ, a wi jatere wì piri wi na. A wì si leele mbele paa pye wi ni pe kɔn, a pè yiri tɛgesaga shyen, ma simbaala, naa sikaala, naa nɛrɛ, naa yɔngɔmɛye pe kɔn ɲgbeleye shyenzhyen. ⁹Wila pye naa yɛɛ piin fɔ: «Na Ezawu wiga pan mbe to tɛgesaga nungba na mbe ya ki ni, pa tɛgesaga sanɲga ko mbe ya fe mbe sho.» ¹⁰A Zhakɔbu wì si Yɛnɛɛ li yɛnri ma yo fɔ: «E, na tele Abirahamu naa na to Izaki Yɛnɛɛ, Yawe Yɛnɛɛ, mboro mɔla pye fɔ: «Sɔngɔɔ wa ma tara, wa ma woolo pe yeri, mi yaa kajɛngɛ pye ma kan!» ¹¹Kajɛngɛ kagala ɲgele fuun mà pye mala kan, konaa a mà koro sinɲɛ na ni, mi ɲa ma kulonɔɔa, mì kologo mbege kagala ke ta. Katugu mɔla Zhuriden gbaan wi kɔn sanga ɲa ni, na gbɔtangala lo nungba làa pye na yeri; koni na sɔngɔɔsaga we yen tɛgesaga shyen. ¹²Mi yen nɔɔ yɛnri, mala sho na ndɔ Ezawu wi kɛɛ; katugu mi yen na fyɛ wiga ka pan mbanla gbo mbe pinle jɛɛle poro naa piile pe ni^t. ¹³Mboro jate mɔga yo na kan ma yo ma yaa kajɛngɛ pye na kan, mbanla setirige piile pe pye pe lɛgɛ, paa kɔgɔjɛ yɔn taambugɔ ɲga ki se ya jiri ki yɛn.»

¹⁴Ki yembine li ni, a Zhakɔbu wì si wɔnɔ le ki laga ki ni. Yaara nda fuun wila ta, a wì si ta wɔ wa ti ni, mberi kan wi ndɔ Ezawu wi yeri yari-kanra. ¹⁵Yaara nda wila kan ti nda: Sikanɛɛ cɛnme shyen (200), naa sikaɛnɛ nafa, naa simbanɛɛ cɛnme shyen (200), naa simbanɛnɛ nafa, ¹⁶naa yɔngɔmɛ nɛɛle nafa ma yiri kɛ, ma pinle pe pire ti ni tila wɔnri pe

^s 32.3: Eburuye sɛnrɛ ti ni Mahanayimu mɛgɛ ki kɔɔ wowi ɲa cɛnsara shyen.

^t 32.12: Zhɛɛ 22.17

na, naa nanɛɛle nafa shyen, naa napenɛ kɛ, naa sofile nɛɛle nafa konaa sofile penɛ kɛ. ¹⁷A wì siri le wi kulonambala pe kɛɛ ngbeleye ngbeleye, pe yɛ pe yɛ, mɛɛ pe pye fɔ: «Ye toro wa na yɛɛ, ye fogo wa ngbeleye yi ni fuun nungba nungba yi sɔgɔwɔ pi ni.»

¹⁸A wì si kulonana ŋa wila keli yɛɛ wi pye fɔ: «Na na ndɔ Ezawu wiga fili ma ni mbɔɔn yewe mbe yo fɔ: «Ambɔ woo wi mboro? Maa kee se? Yaayoro ngbelege ŋa ma yɛɛ, ambɔ wogo yi ko?» ¹⁹Kona maa yɔn sogo ma yo fɔ: Mi yen ma kulonana Zhakɔbu wo woo. Ki yaayoro nda ti yen yarikanga mbe kan ma yeri, mboro ŋa ma yen wi tafɔ. Wo jate wi yen na paan wa we pungo na.»

²⁰A wì sigi senɛ nungba ti yo shyen woo wi kan, mari yo taanri woo wi kan, konaa mbele fuun paa taga yaayoro ngbeleye yi na pe kan. Anme ye daga mbege yo na tafɔ Ezawu wi kan, na yaga fili wi ni we. ²¹Yaa ki senɛ nda ti yuun yaa ti tari wa fɔ: «Ma kulonana Zhakɔbu wo jate wi yen na paan wa we pungo na.»

Katugu wila pye naa yɛɛ piin fɔ: «Mi yaa wi nangbanwa pi sogo wi na ki yarikanra nda ti keli wa na yɛɛ ti ni, ko pungo na, mbee wi yan gbɔgɔyi. Kona pa wi yaa na yigi jɛɛɛ.» ²²A pɛ si keli ki yarikanra ti ni wa wi yɛɛ. A wo jate wì si koro wa ***paara yinɛ cɛnsaga** ki ni ki yembine li ni.

²³A wì si yiri ki yembine nungba li ni, maa jɛɛle shyen, naa wi kulo-jaala shyen, konaa wi pinambiile kɛ ma yiri nungba pe lɛ, mɛɛ ti a pɛ Yabɔki gbaan wi kɔn ma yiri, wa wi kɔnsaga. ²⁴Wila pe lɛ, ma ti a pɛ gbaan njege ki kɔn ma yiri, ma pinle wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni.

Zhakɔbu wila ngbeli Yenɲɛle li ni

²⁵A Zhakɔbu wì si koro wi yɛ. Kona, a nana wà si pan ma ngbeli wi ni fɔ ma saa laga ki laga. ²⁶Naa ki nana wila kaa ki yan wi se ya Zhakɔbu wi ni, ma yala wila ngbeli wi ni, a wì suu gbɔn wa wi jeyugo ki na, a kì si fugu. ²⁷A nana wì suu pye fɔ: «Na yaga mbaa kee, katugu lalaaga kila paan.» A Zhakɔbu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi sɔɔn yaga maa kee, na mɛɛ duwaw pye na kan.»

²⁸A nana wì si Zhakɔbu wi yewe ma yo fɔ: «Pe maa ma yinri mɛɛ?» A wì sho fɔ: «Zhakɔbu.»

²⁹A nana wì suu pye naa fɔ: «Pe saa ma yinri naa Zhakɔbu, ɛɛn fɔ, pe yaa lɔɔn yinri ***Izirayeli**, katugu mà ngbeli Yenɲɛle li ni, ma ngbeli leele pe ni, a mà fanɲa ta.»

³⁰A Zhakɔbu wì si nana wi yewe ma yo fɔ: «Mila ma yenri, ma mɛɛge ki naga na na.» A nana wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yinɲi na, a ma nɛɛ na yewe na mɛɛge ko ni?»

^u 32.28: Zhenɛ 35.10

A wì si duwaw Zhakòbu wi na le ki laga ki na.

³¹A Zhakòbu wì sigi laga ki mege taga naga yinri Peniyeli^v, katugu wila pye naa yee piin fò: «Mì Yenñele li yan gbògòyi, mii si ku.» ³²Yònlò kila yiri ma yala Zhakòbu wila pye na Penuweli laga ki lògò ki kòon wa laga nga pe maa ki kòon tòrò na. Wila pye na sege wi jeyugo ki kala na. ³³Ko kala kì ti Izirayeli tara woolo paa la jeyugo kapannga ki kaa, ali ma pan ma gbòn nala; katugu pa Yenñele làa Zhakòbu wi welege wa jeyugo kapannga ki na.

**Zhakòbu naa Ezawu
pe yee sògòwò gbegewe kala**

33 ¹Kona, a Zhakòbu wì suu yege ki yirige ma wele, mee Ezawu wi yan wila paan wi lenambala cènme tijere (400) pe ni. A wì si piile pe yew ma pele kan Leya yeri, ma pele kan Arasheli yeri, mee pele kan kulojaala shyen pe yeri. ²A wì si kulojaala shyen pe kelegi wa yege poro naa pe piile pe ni, ma Leya naa wi piile pe taga pe na, ko pungo na, mee Arasheli naa Zhozefu poro taga. ³A wo jate wì si keli wa pe yege, nêe sogo naa yege ki kanni wa tara ma saa ta sogosaga kòlòshyen, fò ma saa gbòn wa wi ndò wi na. ⁴Kì kaa pye ma, a Ezawu wì si fe ma saa wi fili, mee keyen wa wi yòlògò maa shari. A pe shyen pe nêe gbele. ⁵A Ezawu wì suu yege ki yirige ma wele, mee jele naa piile pe yan. A wì si yewe ma yo fò: «Ambene wele mbele poro?» A Zhakòbu wì suu yòn sogo ma yo fò: «Wa Yenñele li yinme pi ni, li piile mbele kan mi ña ma kulonana na yeri, poro wele.»

⁶A kulojaala poro naa pe piile pe ni, pè si fulò, mee sogo ma pe yere ti jiile wa tara ma Ezawu wi gbògò. ⁷A Leya naa wi piile pè si fulò ma sogo ma pe yere ti jiile wa tara maa gbògò; ko pungo na, a Zhozefu naa Arasheli pè si fulò fun ma sogo ma pe yere ti jiile wa tara maa gbògò. ⁸A Ezawu wì suu yewe ma yo fò: «Yaayoro ngbeleye yan m̀i fili yi ni, ko kòrò wo yen mele?» A Zhakòbu wì sho fò: «Mila jaa na kala lòn ndanla, na ta-fò.» ⁹A Ezawu wì sho fò: «Na jònò, yaara nda ti yen na yeri tilan bò, ma woro ti yaga wa ma yee yeri.» ¹⁰Kona, a Zhakòbu wì suu yòn sogo ma yo fò: «Ayoo, mila ma yenri, na kaa pye na kala lòn ndanla, yaara nda m̀i kan ma yeri, yenle ti na; katugu ko kala na, na finliwe mba m̀i fili ma ni, p̀i cèn ndee Yenñele lo m̀i fili li ni, paa màla yigi jengge ki kala na. ¹¹Kì kala na, yaara nda m̀i kan ma yeri ti sho, katugu Yenñele l̀i kajengge pye mala kan. Yaraga nga fuun kala li mbe ya pye na na, ka yen na yeri.»

A wì suu yenri ngbanga fò a Ezawu wì saa yenle ti na mari sho. ¹²A Ezawu wì sho fò: «Ye kòndò li le we kari, mi yaa sòon torogo.»

¹³A Zhakòbu wì suu yòn sogo ma yo fò: «Na tafò, màga jen ma yo piile pe woro fannga ni. Simbaneele naa naneele yen na yeri, piile yen na

^v 32.31: Eburuye senre ti ni Peniyeli mege ki kòrò wowi ña Yenñele li yege.

wɔnri pe na. Na waga tanga pe ni ngbanga pilige nungba, pa yaayoro ti ni fuun ti yaa ku. ¹⁴Ki kala na, na tafɔ, keli na yege maa kee. Mi yaa taga ma na mbaa tanri yɔɔɔ, mbaa yala yaayoro to naa piile pe tangala li ni, fɔ sa gbɔn ma na wa Seyiri tara ti ni.»

¹⁵A Ezawu wì sho fɔ: «Mi yaa na woolo pe walaga nungba yaga ma ni.» A Zhakɔbu wì suu pye fɔ: «Paa yingi piin? Na tafɔ, nga mila jaa, na kala lo mbɔɔn ndanla ko ce.» ¹⁶Ki pilige nungba ki ni, a Ezawu wì si konɔ li lɛ ma sɔngɔɔ wa Seyiri tara.

Zhakɔbu wila sɔngɔɔ ma pan wa Kana tara

¹⁷A Zhakɔbu wo si kari wa laga nga pe yinri Sukoti^w. A wì si go kan wi yɛ kan, mɛ segbara kan yaayoro to kan. Ko kala na pe maa ki laga ki yinri Sukoti. ¹⁸Zhakɔbu wila yiri wa Padamu Aramu ma pan yinɔge lɛ Sishemu ca, wa Kana tara. A wì si saa wi ^{*}paara yinɛ censaga ki kan wa ca ki yesinmɛ na^x. ¹⁹A wì si laga nga wila wi ^{*}paraga go ki kan ki lɔ Amɔri cɛnlɛ woolo pe yeri warifuwe pyɔ cɛnmɛ na. Amɔri wo wila pye Sishemu ca ki kanfɔ we. ²⁰A wì si ^{*}saraga wɔsaga kan wa, maga mege taga naga yinri Eli Elohe Izirayeli, (ko kɔɔ wo yɛn Yɛnɔge li yɛn Izirayeli Yɛnɔge).

Dina naa Sishemu ca fenne pe kala

34 ¹Pilige ka, Leya naa Zhakɔbu pe sumborombyɔ Dina^y wì si yiri ma kari sa ki tara ti sumborombiile pele shari. ²A Hevi cɛnlɛ woolo naja Amɔri wi pinambyɔ Sishemu wì si Dina wi yan. Sishemu wo wila pye ki tara ti go na. A wì si ti a pɛ saa Dina wi lɛ wi kan, a wì pan ma sinlɛ wi ni fanɔga na, maa jɔɔ. ³A wì si mara Zhakɔbu sumborombyɔ Dina wi na wi nawa pi ni fuun ni. Sumboro wila pye maa ndanla fɔ jɛnge, a wila sentanra yuun wi ni. ⁴A Sishemu wì suu to Amɔri wi pye fɔ: «Ki sumboro ɔa wi yɛnri na kan mboo pɔri na jɔ.»

⁵Zhakɔbu wila ki logo fɔ Sishemu wila wi sumborombyɔ Dina wi jɔɔ. Eɛn fɔ, naa wi pinambiile paa pye wa kɛrɛ naa yaayoro ti kɔnri, kɔ pye ma, a wì si pyeri fɔ a pɛ saa yiri wa ma pan.

⁶A Sishemu wi to Amɔri wì si kari Zhakɔbu wi kɔɔɔ mbe sa para wi ni (mbe pyɔ wi yɛnri). ⁷Naa Zhakɔbu wi pinambiile paa kaa yiri wa kɛrɛ ma pan, a pɛ si nga kila pye ki logo. A pɛ sigi yan pɛ pe tɛgele. A pɛ si nawa ngban fɔ jɛnge, katugu Sishemu wila fɛrɛ kala pye wa Izirayeli, ma sinlɛ Zhakɔbu wi sumborombyɔ wi ni. Ko sila daga pyewe ni. ⁸A Amɔri

^w 33.17: Eburuye sɛnrɛ ti ni Sukoti mege ki kɔɔ wowi ɔa segbara. ^x 33.18: Zhozu 24.32; Zhan 4.5 ^y 34.1: Ye Dina sɛnrɛ ti wele fun wa Zhene 30.21 laga ki ni.

wì si pe pye fɔ: «Ye sumborombyɔ wìlan pinambyɔ Sishemu wi ndanla fɔ jɛngɛ. Mi yɛn na ye yɛnri yoo kan wi yeri wi jɔ. ⁹Ye mbe ya pye we ni *yɔn finliwɛ na, waa jɛɛle kaan we yɛɛ yeri. We yaa la ye sumborombiile pe pori, yaa we woolo pe pori. ¹⁰Ye yaa cɛn laga we ni, tara ti yaa pye ye yanrisaga. Ye cɛn yaa loo yaa pɛrɛ, ye yarijɛndɛ ta.»

¹¹A Sishemu wo jate wì si pan ma Dina wi to naa wi ndɛɛle pe pye fɔ: «Ye ti na kala li ye ndanla. Yaga yaraga nga fuun naga mbe yo mbe kan, mi yaa ki kan ye yeri. ¹²Japɔɔgɔ yariwɔndɔ to naa yarikanra tiga lɛgɛ yɛgɛ o yɛgɛ, yɛgɛ yo na kan, pa mi yaa ti kan ye yeri, jango ye sumboro wo kan na yeri mboo pɔri na jɔ.»

¹³A Zhakɔbu wi pinambiile pɛ si Sishemu naa wi to Amɔri pe yɔn sogo tijinliwɛ pee ni, katugu Sishemu wila pe jɔnlɔ sumboro Dina wi jɔgɔ.

¹⁴A pɛ si pe pye fɔ: «We se ya mbe we jɔnlɔ sumboro wi kan naja nga wii *kenrekenre wa yeri jɛɛ. Pa ki yaa pye fɛrɛ kala we yeri. ¹⁵We yaa yere ki na kala nungba na: «Nambala mbele fuun pe yɛn laga ye yeri, pe daga mbe kenrekenre paa we yɛn.» ¹⁶Pa kona we yaa la we sumbonɔ pe kaan ye yeri yaa pe pori, woro fun we yaa la ye woolo pe pori. We yaa cɛn laga ye ni, mbe pye cɛnlɛ nungba ye ni. ¹⁷Ɛɛn fɔ, na yee yɛnlɛ ki na mbe logo we yeri, mbe ye yɛɛ kan pe ye kenrekenre, pa we yaa we jɔnlɔ sumboro wi shɔ ye yeri mbaa kee.» ¹⁸A pe senrɛ tì si Amɔri naa wi pinambyɔ Sishemu pe ndanla. ¹⁹Lɛfɔnnɔ wi sila mɔ ki kala li pyewe ni, a wì si ti, a pɔɔ kenrekenre, katugu Zhakɔbu wi sumborombyɔ wila wi ndanla fɔ jɛngɛ. Ma si yala, wa lɛfɔnnɔ wi to go, paa pye naa jate ma wɛ leelee sanmbala pe ni fuun pe na.

²⁰A Amɔri wo naa wi pinambyɔ Sishemu wi ni, pɛ si kari wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, wa laga nga leelee pe maa pile, mɛɛ para pe ca woolo pe ni ma yo fɔ: ²¹«Ki leelee mbele pe yɛn yeyinngɛ na we ni. Ye ti pe cɛn laga we tara ti ni, paa loo paa pɛrɛ. Tara ti yɛn ma gbɔgɔ pe kan. We yaa la pe sumbonɔ pe pori, mbaa we woolo pe kaan pe yeri paa pe pori. ²²Ɛɛn fɔ, ki nambala mbele, pe yaa yɛnlɛ mbe cɛn laga we ni, mbe pye cɛnlɛ nungba we ni, ki kala nungba na lo na: «Nambala mbele fuun pe yɛn laga we ni, pe daga mbe kenrekenre mbe pye paa pe yɛn.» ²³Na waga yere ki na, pa pe yaa pan mbe cɛn laga we ni. Pa kona pe yaayoro ti ni fuun naa pe yarijɛndɛ ti yaa ka pye we woro.» ²⁴Leelee mbele fuun paa pan le ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, a pɛ si yɛnlɛ Amɔri naa wi pinambyɔ Sishemu pe senyoro ti na. Nambala mbele fuun paa pan wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, pɛ si pe yɛɛ kan a pɛ pe kenrekenre. ²⁵Ki pilige taanri wogo ki na, ma pe ta sagbanra ti yɛn na pe yaa, a Zhakɔbu wi pinambiile shyɛn, Simeyɔn naa Levi, Dina wi ndɛɛle wele, pɛ si yiri ma pe tokobiye pe lɛ ma ye wa ca ki ni, ma nambala pe ni fuun pe gbo. Poro la pye naga yaan ndɛɛ kangbanga se ya gbɔn pe na. ²⁶A pɛ si Amɔri naa Sishemu pe gbo tokobiye pe ni fun, mɛɛ pe jɔnlɔ sumboro Dina wi lɛ wa Sishemu wi go ma yiri wi ni.

²⁷A Zhakɔbu wi pinambiile sanmbala pè si gboolo pe san, ma ca ki san maga yarijendɛ ti le, katugu pàa pe jɔnlɔ sumboro wi jɔgɔ. ²⁸A pè sigi leele pe simbaala, naa sikaala, naa pe nɛrɛ to naa pe sofilele pe koli, nda fuun tɪla pye wa ca, konaa nda fuun tɪla pye wa yan. ²⁹Pàa yarijendɛ ti ni fuun ti koli, ma piile naa jɛɛle pe ni fuun pe yigi ma kari pe ni, ma yinre ti san pew mari yarijendɛ ti le.

³⁰Kona, a Zhakɔbu wì si Simeyɔn naa Levi pe pye fɔ: «Yànlà jatere wi piri na na mala mɛgɛ ki pen tara woolo pe yeri, Kana tara woolo naa Perezì cɛnlɛ woolo pe yeri. Nambala mbele pe yen na yeri, pe woro ma lɛgɛ. Ki leele mbele pe yaa gbogolo mbe yiri we kɔrɔgɔ, mbe malaga gbɔn we ni, mbe mi naa na woolo pe ni we tɔngɔ.»

³¹A Simeyɔn naa Levi pè sho fɔ: «Wii ja daga mbe we jɔnlɔ wi pye paa nanjaa yɛn.»

Zhakɔbu wɪla yiri wa Sishemu ca ma kari wa Beteli laga ki na

35 ¹Pilige ka, a Yɛnɛlɛ lì si Zhakɔbu wi pye fɔ: «Yiri ma kari ma sa cɛn wa Beteli. Ma ***saraga wɔsaga** kan wa na kan. Pa milà na yɛɛ naga ma na wa ki laga ki na, maga ta ma yɛn na fee mbe sho ma ndɔ Ezawu wi yeri^z.»

²A Zhakɔbu wì sigi yo wi go woolo poro naa mbele fuun pàa pye wi ni pe kan fɔ: «Yarisunndo nda ti yen ye yeri ma yiri cɛngɛlɛ keke yɛgɛ yeri, yeri wa. Ye yɛɛ pye ***kpoyi**, ye ye yaripɔrɔ ti wɔ, ye ta yɛgɛ le. ³We yaa yiri mbe kari wa Beteli. Mi yaa sa saraga wɔsaga kan wa Yɛnɛlɛ li kan, lo na làa na yɛnrɛwɛ pi logo sanga ɲa ni kɪlɪ ɲgban na na we, mala saga wa na kondangala li ni fuun li ni.»

⁴Ki kaa pye ma, yarisunndo nda fuun tɪla pye pe yeri ma yiri cɛngɛlɛ keke yɛgɛ yeri, a pè siri wɔ mari kan Zhakɔbu wi yeri, naa pe nɔngbɔgolo^a ke ni. A Zhakɔbu wì si titegɛ kɔn ***terequenti** tige ka nɔgɔ, mari le wa mari tɔn, wa Sishemu ca ki tanla. ⁵Ko pɔngɔ na, a pè si kari. A Yɛnɛlɛ lì si fyɛrɛ gbɔrɔ wa ki laga ki kanngara na cara ti woolo pe na. Ki kala na lere kpe sila taga Zhakɔbu pinambiile pe na mbaa pe puro.

⁶Zhakɔbu wo naa mbele fuun pàa pye wi ni, pè si saa gbɔn wa Luzi ca ki ni, ko ki yen Beteli we, wa Kana tara. ⁷A wì si saraga wɔsaga kan le, nɛɛ ki laga ki yinri Èli Beteli^b; katugu pa Yɛnɛlɛ làa li yɛɛ naga wi na wa, sanga ɲa ni wɪla pye na fee mbe sho wi ndɔ Ezawu wi yeri.

^z **35.1:** Zhene 28.11-17 ^a **35.4:** Nɔngbɔgolo senre nda ti yo ki yen ndɛɛ kàa pye paa pe yarisunndo yɛn. ^b **35.7:** Eburuye senre ti ni Èli Beteli mɛgɛ ki kɔrɔ wowi ɲa Beteli Yɛnɛlɛ.

⁸A Erebeke wi gbegelefo Debora^c wì si ku, a pòo le wa Beteli ca ki tanla, tigbogo ka nogo, ali ma pan ma gbòn nala pe maa ki yinri tigbogo nga pe maa gbele wa ki nogo.

⁹Zhakòbu wi yiringolo wa Padamu Aramu ma pan, a Yenjele lli sili yee naga wi na naa, mee duwaw wi na. ¹⁰A Yenjele lli suu pye fo: «Pe maa ma yinri Zhakòbu, een fo, pe saa ma yinri naa Zhakòbu. Ma mee ki yaa pye ***Izirayeli^d**.»

Yenjele li nee wi yinri Izirayeli. ¹¹A lli suu pye fo: «Muwi mi yen Yenjele na yawa pi ni fuun fo. Mi yaa ma pye sevo, mbe piile legere kan ma yeri. Ma yaa ka pye cengele legere to. Wunlumbolo yaa ka yiri wa ma setirige piile pe ni. ¹²Tara nda mila kan Abirahamu wi yeri, ko pungo na, mari kan Izaki wi yeri, mi yaa ti kan ma yeri, pungo na, mberi kan ma setirige piile pe yeri^e.»

¹³A Yenjele lli si kari ma Zhakòbu wi yaga le laga nga làa para wi ni we. ¹⁴Yenjele làa para Zhakòbu wi ni laga nga na, a wì si titege kòn ma sinndelege ka yerege wa, mee duven wo wa ki go na maa pye yarikanga konaa ma sinme wo wa ki go na mbege naga fo wigi le Yenjele kee. ¹⁵Yenjele làa para Zhakòbu wi ni laga nga na, a wì sigi mee taga naga yinri Beteli^f.

Benzhame sege naa Arasheli kunwo senre

¹⁶Kona, a Zhakòbu wo naa wi go woolo pe ni, pè si yiri wa Beteli ma kari. Paa pye ma lali jenri Efirata ca ki ni, a Arasheli wì si se. Wi sege kila ngban fo jenge. ¹⁷Maa ta wila siin wi sege ki ngban wi na, jele na wila pye naa sari wi se, wì suu pye fo: «Maga ka fye, pinambyo wo wa ma yen na siin naa.»

¹⁸Arasheli wila pye na kuun, wi yaa yinngi sanga na ni, a wì si pyo wi mee taga maa yeri Beni Oni. Een fo, a tofo wì suu mee taga naa yinri Benzhame^g. ¹⁹A Arasheli wì si ku, a pè suu le wa Efirata ca konò li yon na, pe maa ki ca ki yinri fun Betileemu. ²⁰A Zhakòbu wì si sinndelege ka yerege wa Arasheli fanga ki go na. Pe maa ki sinndelege ki yinri Arasheli fanga sinndelege ali ma pan ma gbòn nala.

²¹A Izirayeli^h wì si kari ma saa wi ***paraga go** ki kan wa Migidali Ederi laga ki tanla. ²²Ma Izirayeli wi ta wila pye ma cen wa ki tara ti ni, a Uruben wì si saa sinle Biliha wi ni, wo na wila pye wi to wi jo shyenwoo. A Izirayeli wì sigi logo.

^c 35.8: Debora mee ki yen fun wa Zhene 24.59 laga ki ni. ^d 35.10: Zhene 32.29

^e 35.11-12: Zhene 17.4-8 ^f 35.14-15: Zhene 28.18-19 ^g 35.18: Eburuye senre ti ni Beni Oni mee ki koro wowi na pyo na wì ta wa jologo ki ni. Benzhame mee ki koro wowi na na kalige pyo, nakoma pyo na wì kala li gbogo na yeri. ^h 35.21: Zhakòbu wo nungba wo paa pye na yinri fun Izirayeli; Zhene 32.28.

Zhakɔbu pinambiile pàa pye kɛ ma yiri shyen. ²³Leya pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Uruben wila pye Zhakɔbu wi pinambyɔ kongbanɲa, mɛɛ Simeyɔn taga, naa Levi, naa Zhuda, naa Isakari, naa Zabulɔn. ²⁴Arasheli pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zhozefu naa Benzhamɛ. ²⁵Arasheli wi kulojɔ Biliha wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Dan naa Nɛfitali. ²⁶Leya wi kulojɔ Zilipa wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Gadi naa Asɛri. Ki pinambiile mbele poro wele Zhakɔbu wila se maa ta wa Padamu Aramu tara.

²⁷A Zhakɔbu wì si sɔngɔɔ ma kari wa wi to Izaki wi yeri, wa Mamire laga ki ni, wa Kiriyaɔi Ariba ca ki tanla, ko nga pe maa yinri Eburɔn we. Abirahamu naa Izaki pàa cɛn wa faaⁱ. ²⁸Izaki wila ta yele cɛnmɛ naa nafa tijɛrɛ (180). ²⁹Wila lɛ ma tin yinwege ki na, mɛɛ jɛn ma ku ma taga wa wi teleye pe na. A wi pinambiile Ezawu naa Zhakɔbu pɛ suu le.

EZAWU SETIRIGE PIILE WELE

36.1-43

Ezawu wila saa cɛn wa Edɔmu tara

36 ¹Ezawu setirige piile poro wele mbele yeɛn. Ezawu wo pe yinri fun Edɔmu. ²Kana tara fɛnnɛ jɛɛlɛ^j la wele Ezawu wila pɔri. Pe mɛrɛ ti nda: Heti cɛnlɛ woolo naɲa Elɔn wi sumborombyɔ Ada wo naa Ana sumborombyɔ Oholibama. Oholibama wila pye Hevi cɛnlɛ woolo naɲa Zibewɔn wo pishyenwoo^k. ³Ezawu wila Ishimayeli wi sumborombyɔ Basimati wi pɔri fun, Nebayɔti wi jɔnlɔ sumboro we. ⁴Ada wila Elifazi se Ezawu wi kan. A Basimati wo Erewuweli se. ⁵A Oholibama wo si Yehushi, naa Yalamu, konaa Kora poro se. Poro wele pàa pye Ezawu wi pinambiile mbele pàa se wi kan wa Kana tara.

⁶A Ezawu wì suu jɛɛlɛ, naa wi pinambiile, naa wi sumborombiile, naa wi kulolo pe ni fuun, naa wi yaayoro ngbeleye, naa wi yaayoro sannda to naa yarijɛndɛ nda fuun wila ta wa Kana tara ti lɛ, mɛɛ kari ma saa cɛn tara ta yege ni, ma lali wi jɔnlɔ Zhakɔbu wi ni. ⁷Katugu pe kɛɛ yaara tila pye ma lɛge jɛnge, fɔ pe saa ya cɛn laga nungba. Pàa pye ma cɛn tara nda ni, tila pye ma kologo pe yaayoro ti na. ⁸Ko kala na Ezawu wila saa cɛn wa Seyiri yanwiga ki na. Ezawu wo pe yinri fun Edɔmu.

Ezawu setirige piile pe mɛrɛ

⁹Ezawu wi setirige piile poro wele mbele yeɛn. Wo wila pye Edɔmu cɛnlɛ woolo mbele pàa pye ma cɛn wa Seyiri yanwiga ki na pe telɛ we. ¹⁰Ezawu wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Elifazi wo la pye wi jɔ Ada wo

ⁱ 35.27: Zhenɛ 13.18 ^j 36.2: Kana tara fɛnnɛ jɛɛlɛ pe mɛrɛ ti yɛn fun wa Zhenɛ 24.3 laga ki ni. ^k 36.2: Zhenɛ 26.34

pinambyɔ. Erewuweli wo la pye wi jɔ Basimati wo pinambyɔ. ¹¹Elifazi wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Tema, naa Omari, naa Zefo, naa Gatamu konaa Kenazi. ¹²Jɛlɛ ɲa pàa pye na yinri Timina wila pye Ezawu pinambyɔ Elifazi wi cɛnfɔ. Wila pinambyɔ wa se wi kan fun, pàa pye naa yinri Amaleki. Poro pàa pye Ada naa Ezawu pe pishyenwoolo wele.

¹³Erewuweli wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Nahati, naa Zera, naa Shama konaa Miza. Poro pàa pye Ezawu naa wi jɔ Basimati pe pishyenwoolo wele. ¹⁴Ezawu wi jɔ Oholibama ɲa wila pye Ana wi sumborombyɔ, konaa ma pye Zibewɔn pishyenwoo, wi pinambiile mbele wila se Ezawu wi kan, pe mɛrɛ ti nda: Yehushi, naa Yalamu konaa Kora. ¹⁵Mbele pàa pye teelee Ezawu wi setirige piile pe sɔgɔwɔ poro wele mbele yɛɛn. Ezawu pinambyɔ kongbanɲa Elifazi wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Tema wila pye sege to, naa sege to Omari, naa sege to Zefo, naa sege to Kenazi, ¹⁶naa sege to Kora, naa sege to Gatamu konaa sege to Amaleki. Poro mbele poro pàa pye sege teelee wa Elifazi piile pe ni ma cɛn wa Edɔmu tara. Poro pàa pye Ezawu wi jɔ Ada wi pishyenwoolo wele. ¹⁷Ezawu pinambyɔ Erewuweli wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Nahati wila pye sege to, naa sege to Zera, naa sege to Shama konaa sege to Miza. Poro mbele poro pàa pye sege teelee wa Erewuweli wi piile pe ni ma cɛn wa Edɔmu tara. Poro pàa pye Ezawu wi jɔ Basimati wi pishyenwoolo wele. ¹⁸Ezawu jɔ Oholibama wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yehushi wila pye sege to, naa sege to Yalamu, konaa sege to Kora. Poro mbele poro pàa pye Ezawu jɔ Oholibama wi pinambiile mbele pàa pye sege teelee. Oholibama wo la pye Ana wi sumborombyɔ. ¹⁹Poro mbele poro pàa pye Ezawu wi setirige piile wele. Poro pàa pye teelee setirige piile sanmbala pe sɔgɔwɔ. Ezawu wo pe yinri fun Edɔmu.

²⁰Hɔri cɛnlɛ woolo naɲa Seyiri wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda. Poro pàa keli ma cɛn wa Edɔmu tara. Lotan, naa Shobali, naa Zibewɔn, naa Ana, ²¹naa Dishɔn, naa Ezeri konaa Dishan. Poro mbele poro pàa pye Hɔri cɛnlɛ woolo pe teelee wele, ma pye Seyiri setirige piile, wa Edɔmu tara. ²²Lotan wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Hɔri konaa Emamu. Lotan wi nɔsepɔyɔ sumboro la pye wa, pàa pye naa yinri Timina. ²³Shobali wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Alivan, naa Manahati, naa Ebali, naa Shefo konaa Onamu. ²⁴Zibewɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Aya naa Ana. Ko Ana wo wila saa puluyo yan wa ***gbinri** wi ni yi tɔnmɔ pila pye ma wɛri, ma yala wila pye naa to Zibewɔn wi sofilele pe kɔnri. ²⁵Ana wi piile pe mɛrɛ ti nda: Wi pinambyɔ Dishɔn konaa wi sumborombyɔ Oholibama. ²⁶Dishɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Emidan, naa Eshiban, naa Yitiran konaa Keran. ²⁷Ezeri pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Bilihan, naa Zaavan, konaa Akan. ²⁸Dishan pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Uzi naa Aran.

²⁹Hɔri cɛnlɛ woolo mbele pàa pye sege teelee pe mɛrɛ ti nda: Lotan wila pye sege to, naa sege to Shobali, naa sege to Zibewɔn, naa sege to Ana,

³⁰naa sege to Dishan, naa sege to Ezəri konaa sege to Dishan. Poro mbele poro pàa pye teelee Həri cenle woolo pe sɔgɔwɔ, wa Seyiri tara.

³¹Wunlumbolo mbele pàa cen wunluwɔ pi na Edomu tara ti go na, maga ta wunluwɔ fa cen ***Izirayeli** tara woolo pe go na gbɛn, pe mɛrɛ ti nda: ³²Bewəri wi pinambyɔ Bela wila pye wunluwɔ wa Edomu tara ti go na. Wi ca pàa pye naga yinri Dinaba. ³³Bela kuɔngɔlɔ, a Bozira ca fenne naɲa Zera wi pinambyɔ Yobabu wì si cen wa wi yɔnlɔ. ³⁴Yobabu kuɔngɔlɔ, a Hushamu ɲa wila yiri wa Tema setirige piile pe tara, wì si cen wa wi yɔnlɔ. ³⁵Hushamu kuɔngɔlɔ, a Bedadi pinambyɔ Hadadi wì si cen wa wi yɔnlɔ. Wo wila malaga gbɔn Madiyan cenle woolo pe ni ma ya pe ni wa Mowabu tara wasege ki ni. Wi ca pàa pye naga yinri Aviti. ³⁶Hadadi kuɔngɔlɔ, a Masireka ca fenne naɲa Samila wo si cen wa wi yɔnlɔ. ³⁷Samila kuɔngɔlɔ, Sawuli ɲa wila yiri wa Erehoɔti gbaan yɔn tara ti ni, wì si cen wa wi yɔnlɔ. ³⁸Sawuli kuɔngɔlɔ, a Akibəri pinambyɔ Baali Hana wì si cen wa wi yɔnlɔ. ³⁹Akibəri pinambyɔ Baali Hana wi kuɔngɔlɔ, a Adari wì si cen wa wi yɔnlɔ. Wi ca pàa pye naga yinri Pawu. Pàa pye naa jɔ wi yinri Metabeyeli. Mezahabu sumborombyɔ Matiredi wo sumborombyɔ lawi.

⁴⁰Teele mbele pàa yiri wa Ezawu setirige piile pe ni ma yala pe seye naa pe tara ti ni, pe mɛrɛ ti nda: Timina wila pye sege to, naa sege to Aliva, naa sege to Yeteti, ⁴¹naa sege to Oholibama, naa sege to Ela, naa sege to Pɔnɔ, ⁴²naa sege to Kenazi, naa sege to Tema, naa sege to Mibizari, ⁴³naa sege to Magidiyeli, konaa sege to Iramu. Poro mbele poro pàa pye teelee Edomu cenle woolo pe sɔgɔwɔ, ma yala pe censara ti ni, wa pe tara.

Ezawu wo wila pye Edomu cenle woolo pe tele we.

ZHOZEFU NAA WI SEFENNE NAMBALA

37–50

Zhozefu ndeele pàa wi panra
wi wɔɔnrɔ ti kala na

37 ¹Kona, a Zhakɔbu wì si saa cen wa Kana tara, wa laga ɲa wi to wila pye ma cen we. ²Zhakɔbu wi setirige piile pe kapyegele ke ɲgele. Zhozefu wila ta yeɛ ke ma yiri kɔlɔshyen, a wi nɛɛ pinleɛ wi ndeɛle pe ni, a paa simbaala naa sikaala kɔnri. Maga ta wila pye lefɔnmbile, wi ma pinle wi to jeɛle Biliha naa Zilipa pe pinambiile pe ni. Zhozefu wila pye na senpere pere nda leele pàa pye na yuun wi ndeɛle pe kanngɔlɔ ti yuun wi to wi kan. ³Zhozefu wila pye ma ***Izirayeli** wi ndanla ma we wi pinambiile sanmbala pe na, katugu wila wi se wa wi lelewe pi ni. A wì si derigbɔgɔ tiyɔngɔ ka ti wi kan yɔɔnrɔ ni. ⁴Naa wi ndeɛle pàa kaa ki yan wi pe to wi

ndanla ma we pe ni fuun pe na, a pè suu panra. Pe sila pye na sentanra yuun wi ni naa.

⁵Pilige ka, a Zhozufu wì si wɔ̀nɔ̀rɔ̀ wɔ̀nɔ̀ mɛɛ saa ti yege yo wi ndeɛle pe kan. A pè suu panra naa ma we. ⁶Wila pe pye fɔ: «Wɔ̀nɔ̀rɔ̀ nda mi wɔ̀nɔ̀, ye pan yeri logo na yeri. ⁷Wàa pye wa kɛɛ na yarilire ti kɔ̀n nari poo pɔ̀ɔ̀lɔ̀ pɔ̀ɔ̀lɔ̀. Le ki yɔ̀nɔ̀ nungba li ni, a na pɔ̀lɔ̀ li si yiri ma yere ma sin. A ye pɔ̀ɔ̀lɔ̀ kè si wa mali maga, nɛɛ fɔ̀li li yege sɔ̀ɔ̀wɔ̀ nali gbogo.» ⁸A wi ndeɛle pè suu pye fɔ: «Maa ki jate mbe cɛn we go na mbaa we yege sinni kɛ?» A pè suu panra naa ma we kɔ̀ngbannga ki na wi wɔ̀nɔ̀rɔ̀ naa wi senyoro ti kala na.

⁹A wì si wɔ̀nɔ̀rɔ̀ ta wɔ̀nɔ̀ naa, mɛɛ ti yo wi ndeɛle pe kan ma yo fɔ: «Mì wɔ̀nɔ̀rɔ̀ ta wɔ̀nɔ̀ naa, maga yan yɔ̀nɔ̀ ko naa yenge ki ni, naa wɔ̀nɔ̀lɔ̀ kɛ ma yiri nungba pan na fɔ̀li na yege sɔ̀ɔ̀wɔ̀.»

¹⁰A wì si saa ti yege yo wi to naa wi ndeɛle pe kan. A wi to wì si gbanla wi na, mɛɛ wi pye fɔ: «Wɔ̀nɔ̀rɔ̀ nda mà wɔ̀nɔ̀ yɛɛn, to kɔ̀rɔ̀ wo yɛn mɛɛ? Kì cɛn maa ki jate mi naa ma nɔ̀, naa ma ndeɛle pe ni, we yaa ka saa sogo mbaa we yere ti jiile wa tara ma yege sɔ̀ɔ̀wɔ̀ kɛ?» ¹¹A wi ndeɛle pe nɛɛ yenjara piin wi ni, ɛɛn fɔ, a wi to wi nɛɛ jatere piin ki wɔ̀nɔ̀rɔ̀ ti na¹.

Zhozufu wi ndeɛle pàa wi pere

¹²Zhozufu wi ndeɛle pàa kari sa pe to simbaala naa sikaala pe kɔ̀nri wa Sishemu ca wasege ki ni. ¹³Pilige ka, a Izirayeli wì si Zhozufu wi pye fɔ: «Ma ndeɛle pe yɛn na yaayoro ngbelege ki kɔ̀nri wa Sishemu. Pan, mbɔ̀n tun wa pe yeri.» A Zhozufu wì sho fɔ: «Mìgi logo na to.» ¹⁴A Izirayeli wì suu pye fɔ: «Kari ma sɔ̀n ndeɛle pe wele na kaa pye pe yɛn wa ngbaanla, konaa yaayoro ti ni fun. Mɛɛ pan ma pe senre yo na kan.»

A Izirayeli wì suu torogo ma yiri wa Eburɔ̀n gbunlundege ki ni. A Zhozufu wì si kari wa Sishemu. ¹⁵A naɲa wà suu yan wila yanri wa wasege ki ni, mɛɛ wi yewe fɔ: «Yingi maa lagajaa?» ¹⁶A Zhozufu wì sho fɔ: «Na ndeɛle poro mi yɛn na lagajaa. Mi yɛn nɔ̀ yɛnri, pe yɛn na pe yaayoro ti kɔ̀nri laga nga na, ki naga na na.» ¹⁷A naɲa wì si Zhozufu wi pye fɔ: «Pè yiri na laga nga ko ni ma kari, katugu mìgi logo na pe yeri, paa yuun fɔ: «Yoo kari wa Dotan ca.»»

A Zhozufu wì si taga wi ndeɛle pe na na pe tuuro tɔ̀nri, mɛɛ saa pe yan wa Dotan. ¹⁸A wi ndeɛle pè suu yan wa lege wila paan. Sanni wi sa yɔ̀ngɔ̀ pe ni, a pè si yɔ̀n le wi na mboo gbo. ¹⁹Pàa ki yo pe yeɛ kan fɔ: «Wɔ̀nɔ̀rɔ̀ wɔ̀nɔ̀lɔ̀ gbɔ̀ wi ɲa wa wila paan. ²⁰Ye pan yingɔ̀ woo gbo woo wa titege ka nungba ni, wee saga yo fɔ cenge pege to wi na maa ka. Pa kona wi wɔ̀nɔ̀rɔ̀ ti yaa ka pye yaraga nga, we yaa kaga yan.»

²¹A Uruben wì sigi logo pe yeri, mɛɛ yere ki yerewe mbe Zhozufu wi sho pe yeri, ma yo fɔ: «Yaga kaa gbo.» ²²A wì sho naa fɔ: «Titege nga ki yɛn laga wasege ki ni, yoo wa wa ki ni. ɛɛn fɔ, yaga ka lere gbo.»

¹ 37.11: Kapye 7.9

Uruben wila pye na ko yuun ma mbe ta mboo sho pe yeri, mbe songoro saa kan wi to wi yeri.

²³Naa Zhozufu wila kaa gbɔn le pe tanla, a pɛ suu yigi, maa derigbɔgo tiyɔngo nga yɔɔnɔ ni ki tile maga wɔ wi na, ²⁴ma suu yigi maa wa wa titege ki ni; ki titege kila pye waga, tɔnmɔ sila pye wa ki ni. ²⁵Ko pungo na, a pɛ si saa cen mbe ka. Naa paa kaa pe yere ti yirige ma wele, a pɛ si Ishimayeli setirige piile pele yan paa paan pe yɔngɔmeye ni pɛ tanli pe yee na, ma yiri wa Galaadi tara. Tige tɔnmɔ nuwɔ taan, naa timuwe nuwɔ taan, naa nuwɔ taanyaara nda pe yinri ***miiri** to tuguro^m tila pye pe yɔngɔmeye pe na. Paa pye na kee ti ni wa Ezhipiti tara.

²⁶Kona, a Zhuda wɛ suu to seyeenle pe pye fɔ: «Yingi tɔnli we ya ta, na waga we jɔnlɔ wi gbo mboo kunwɔ pi lara we? ²⁷Ye pan woo pere Ishimayeli setirige piile pe yeri. Een fɔ, yaga ka ti woo gbo; katugu wi yen we jɔnlɔ ma pye we go woo.»

A wi to seyeenle pɛ si yere ki na. ²⁸Ko pungo na, Madiyan tara pere-fenne pɛle la pye na toro le. A pɛ si Zhozufu wi tile maa wɔ maa pere Ishimayeli setirige piileⁿ pe yeri warifuwe pyɔ nafa na. A poro si kari wi ni wa Ezhipiti tara^o. ²⁹Ko pungo na, a Uruben wɛ si songoro wa titege ki tanla ma saa wele wa. Wi sila Zhozufu wi yan wa. A wɛ suu yeera yari-pɔrɔ ti yigi mari walagi lawɔrɔ ti kala na, ³⁰mee songoro wa wi jeenle pe yeri, ma yo fɔ: «Pyɔ wi woro wa titege ki ni. Mi yaa yege le se?»

³¹A pɛ si Zhozufu wi derigbɔgo tiyɔngo nga yɔɔnɔ ni ki le, ma sikapɔlɔ wa kɔnli, mee ki piligi wa wi kasanwa pi ni. ³²Ko pungo na, a pɛ si kari derigbɔgo tiyɔngo nga yɔɔnɔ ni ki ni pe to wi kan, mee wi pye fɔ: «Wɛ saa ki derege nga yeen ki yan. Ki wele jenge na kaa pye ma pinambyɔ wi derigbɔgo tiyɔngo nga yɔɔnɔ ni koyi.» ³³A Zhakɔbu wɛ sigi yan maga jen, mee yo fɔ: «Na pinambyɔ wi derigbɔgo tiyɔngo nga yɔɔnɔ ni koyi. Cenge pege kà wi ka. Pɛ Zhozufu wi kɔɔnlɔ yuroyuroyuro.»

³⁴A Zhakɔbu wɛ suu yeera yari-pɔrɔ ti walagi kayanga ki na, mee kunwɔ yari-pɔrɔ le ma le, mee wi pinambyɔ wi kunwɔ pi gbele ma mɔ pi na. ³⁵A wi pinambiile naa wi sumborombiile pe ni fuun pɛ si pan mboo kotogo ki sogo wi na. Een fɔ, wila je poo kotogo ki sogo wi na. Wila pye na yuun fɔ: «Mi yaa koro la kunwɔ pi gbele fɔ sa kari na pinambyɔ wi kɔrɔgo wa ***kuulo tara**.» A wɛ si koro naa pinambyɔ wi kunwɔ pi gbele.

³⁶Ko sanga wo ni, a Madiyan tara fenne pɛ si saa Zhozufu wi pere wa Ezhipiti tara, ***Farawɔn** wi legbɔ Potifari wi yeri. Potifari wila pye Farawɔn wi laga welefenne to.

^m 37.25: Nuwɔ taanyaara nda ti naga laga ki verise ɲa wi ni, faa paa pye na ta piin were, na ta piin latikɔrɔ konaa sinme nuwɔ taan. ⁿ 37.28: Pele maa ki jate ma yo Ishimayeli setirige piile naa Madiyan tara pere-fenne, ki mere shyen nda ti yen na para leele nungba poro senre na. ^o 37.28: Kapye 7.9

Zhuda naa Tamari kala

38 ¹Ki sanga wi ni, a Zhuda wì si laga wi to seyeenle pe na, mée kari Adulamu ca fenne naja wa kòrɔɔ, pàa pye naa yinri Ira. ²Wa ki laga ki na, a Zhuda wì si Kana tara fenne sumboro wa yan, pàa pye naa to wi yinri Shuwa. A wì suu pɔri maa jen jele. ³A jele wì si kugbo le mée pinambyɔ se, a Zhuda wì suu mege taga naa yinri Eri. ⁴A jele wì si kugbo le naa mée pinambyɔ se, maa mege taga naa yinri Ona. ⁵A wì si pinambyɔ wa se naa, maa mege taga naa yinri Shela. Wila se maga ta Zhuda wila pye wa ca nga pàa pye na yinri Kezibu.

⁶A Zhuda wì si jele pɔri maa kan wi pinambyɔ kongbanja Eri wi yeri, pàa pye naa yinri Tamari. ⁷Zhuda wi pinambyɔ kongbanja Eri wila pe Yawe Yenjele li yege na; a Yawe Yenjele li si ti a wì ku. ⁸Kona, a Zhuda wì si Ona wi pye fɔ: «Ma ndɔ ɔ wi le maa tege ma ɔ, nga ma daga mbe pye kufɔ wi yɔnɔ maga pye, ma setirige piile se ma ndɔ wi kan.»

⁹Ona wila ki jen ma yo ki setirige ki se ka pye wo wogo. Na wiga fili jele wi ni sanga ɲa ni, wi mée wi nama pi wo tara, jango wiga ka ta mbe setirige piile se wi ndɔ wi kan. ¹⁰Ŋga wila pye na piin, ki sila Yawe Yenjele li ndanla; a li si ti a wì ku fun. ¹¹Ki kaa pye ma, a Zhuda wì suu piɔ Tamari wi pye fɔ: «Mà kaa pye nangunɔ, kari ma sa cɛn wa ma to go^p fɔ na pinambyɔ Shela wi sa yiri wi le wɔɔn tege.»

Wila ko yo ma, katugu wila pye naa yee piin fɔ: «Kii daga Shela wi ku fun paa yege nga na wi ndeele pè ku we.» Ki kaa pye ma, a Tamari wì si kari ma saa cɛn wa wi to go.

¹²Naa wagati wà la kaa toro, a Shuwa wi sumborombyɔ ɲa wila pye Zhuda ɔ wì si ku. Naa Zhuda wi kotogo kila kaa sogo wi na, a wì si kari wa ca nga pàa pye na yinri Timina sa mbele pàa pye naa simbaala naa wi sikaala pe sire ti kɔɔnɔ pe wele, wo naa wi wɔnɔnɔna Ira ɲa wila yiri wa Adulamu ca wi ni. ¹³A Leele pèle sigi yo Tamari wi kan fɔ: «Ma pɔɔ wi to wi yen na toro na kee wa Timina ca saa yaayoro ti sire ti kɔɔnɔ.»

¹⁴Ki kaa pye ma, a Tamari wì suu nangunjagara yaripɔɔ ti wɔ mari tege, mée wi yee tɔn paraga ni maa yee fo, mée saa cɛn wa Enayimu ca mbogo yeyɔɔɔ ki na, wa Timina ca kɔɔɔ li yɔn na. Katugu wila ki jen ma yo Shela wila yiri ma le, pe sila si wo Tamari wi kan wi yeri wuu tege wi ɔ. ¹⁵Naa Zhuda wila kaa wi yan, a wì sigi yan ndee nanjaa lawi, katugu wila wi yege ki fo paraga ni. ¹⁶Wi sila ki jen mbe yo wi piɔ wowi. A wì si fulo wa wi tanla, wa kɔɔɔ li yɔn na, mée wi pye fɔ: «Shokari mbe sa sinle ma ni.» A Tamari wì sho fɔ: «Yingi ma yaa kan na yeri mbe si jen mbe sinle na ni?» ¹⁷A Zhuda wì sho fɔ: «Mi yaa sugbo yirifɔɔɔ wa yigi wa na sikaala ɲgbelege ki ni mbe pan mboo kan ma yeri.»

P 38.11: Mbe yala Izirayeli tara kalegele ke ni, nangunɔ wi ma ya ma saa cɛn wa wi to go.

A jele wì suu pye fɔ: «Yingi ma yaa keli mbe kan na yeri ki pye paa tegere yen fɔ ma sa pan wi ni?» ¹⁸A Zhuda wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa mbe keli mbe kan ma yeri ki pye pa tegere yen?»

A jele wì sho fɔ: «Ma mege ki tegere yaraga konaa ki manja ki ni, naa gbotangala na li yen ma kee, ti wɔ mari kan na yeri.»

A wì siri wɔ mari kan wi yeri, mee saa sinle wi ni. A jele wì si kugbo le wi na. ¹⁹A jele wì si yiri ma songɔɔ wa wi to go, mee paraga nga wila tege maa yee fɔ ki laga maga tege, mee wi nangunjagara yaripɔɔ ti le mari le. ²⁰Ko pungo na, a Zhuda wì si sugbo yirifɔɔɔ wi kan wi wonlonana na wila yiri wa Adulamu ca wi yeri ma yo wi saa kan, wuu yaara nda wila keli ma kan paa tegere yen ti sho jele wi yeri. Eɛn fɔ, wi wonlonana wi sila sa jele wi yan. ²¹A wì si Enayimu ca fenne pe yewe ma yo fɔ: «Nanjaa na wila pye ma cen na konɔ li yɔn na wi yen se yeri?» A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Male wa, we fa nanjaa yan na ki laga nga ki na.»

²²A nanja wì si songɔɔ wa Zhuda wi yeri ma suu pye fɔ: «Mi suu yan. Ki laga ki woolo jate pànlà pye ma yo maga le wa pe fa nanjaa yan le ki laga ki na.»

²³A Zhuda wì sho fɔ: «Na yaara nda ti wa wi yeri, wiri yaga wa wi yee yeri. Waga ka fere wa we yee na. Mì wɔ pan sugbo yirifɔɔɔ wo ni, a mboro saa jele wi wele ma suu yan.»

²⁴Sanni sa gbɔn yenge taanri, a pè si pan maga yo Zhuda wi kan fɔ: «Ma pijo Tamari wùu yee pye nanjaa, wì yere kugbo ta wa wi nanjara ti ni.» A Zhuda wì sho fɔ: «Yoo yirige ye pan wi ni, wi daga poo sogo wee.»

²⁵Naa pàa kaa na paan wi ni, a wì si tun wa wi pɔlɔ to wi yeri, ma yo fɔ: «Lere na wì kugbo ki taga na na, ki yaara nda wo woro ri: Wi mege ki tegere yaraga konaa ki manja ki ni, naa wi gbotangala li ni. Wi bala wigi fɔ wi lagaja wuu jen.»

²⁶A Zhuda wì si yaara ti yan mari jen, ma sho fɔ: «Jele wi yen ma sin ma we na na. Kaselege ko na, mila daga mboo kan na pinambyɔ Shela wi yeri wi jɔ, mii sigi pye.» Ko pungo na, Zhuda wi sila sinle jele wi ni naa.

²⁷Naa jele wi sesanga wila kaa gbɔn, a pè sigi jen ma yo waanla pàa pye wa wi lara. ²⁸Naa wila kaa na siin, a pyɔ nungba suu kee ki yirige laga funwa na. Jele na wila pye naa sari sege ki na, wì si jese yeen pɔ kee ki na mee yo fɔ: «Ŋa wo wì keli ma se.»

²⁹Eɛn fɔ, a wì suu kee ki songɔɔ maga lenge, a wi waan yenle wì si yiri. Na wila pye na jasee wi sari wi se, wì sho fɔ: «Wele, mà fogo yenge ma yee kan.»

A pè suu mege taga naa yinri Pereziz. ³⁰Ko pungo na, a pè si pyɔ sanja wi se jese yeen wi ni wa wi kee ki na. A pè suu mege taga naa yinri Zera.

Pàa kari Zhozufu wi ni wa Ezhipiti tara

39 ¹Koni, a Ishimayeli setirige piile pè si kari Zhozufu wi ni wa Ezhipiti tara. A Ezhipiti tara fenne nanja wà suu lɔ pe yeri, pàa

¶ 38.29: Eburuye senre ti ni Pereziz mege ki kɔɔ wo wi na fogo.

pye naa yinri Potifari. Potifari wila pye *Farawon wi legboɔ konaa ma pye wi laga welefenne to. ²Yawe Yenɲele làa pye Zhozefu wi ni, ki kala na, wi kagala ke ni fuun kàa pye na yongo wi kan. Zhozefu wila pye ma cɛn wa wi tafa Ezhipiti tara fenne naja wi go^r. ³A wi tafa wì sigi yan Yawe Yenɲele làa pye Zhozefu wi ni, na wiga kee le kala na fuun ni, Yawe Yenɲele li mali yon wi kan. ⁴Zhozefu wi kala làa wi tafa Potifari wi ndanla, a wila tunngo piin wi kan. A Potifari wì suu tege wi go ki go na, maa kee yaara ti ni fuun ti le wi kee. ⁵Naa Ezhipiti tara fenne naja Potifari wila kaa Zhozefu wi tege wi go konaa wi kee yaara ti go na, a Yawe Yenɲele li si duwaw wi go yaara ti ni fuun ti na Zhozefu wi kala na. Yawe Yenɲele làa duwaw wi kee yaara ti ni fuun ti na, nda tila pye wa ca to naa nda tila pye wa keere ti ni. ⁶Ki kala na, Potifari wila wi kee yaara ti le Zhozefu wi kee, wi sila pye na yaraga ka piin naa, kaawo wi yon suro liwen po.

Zhozefu naa wi tafa jo wi ni pe kala

Zhozefu wila pye sara ni, ma yon witige na fo jenge.

⁷Naa wagati wa la kaa toro, a Zhozefu wi tafa wi jo wì si Zhozefu wi wele maa yan wi yen ma yon fo jenge. A jele wì suu pye fo: «Pan ma sinle na ni.» ⁸A Zhozefu wì si je mee wi tafa wi jo wi pye fo: «Wele, na tafa wuu kee yaara ti ni fuun ti le na kee, wi woro na kala la piin laga go ki ni naa. ⁹Lere wo wa woro laga go nga ki ni ma gbogo ma we na na. Wii na yege kon yaraga ka kpe na, kaawo mboro nungba, katugu ma yen wi jo. Mele mbee ki kapege gbogo nga ki pye mbe kapege pye Yenɲele na?»

¹⁰Konaa ki ni fuun, wila koro naga yuun Zhozefu wi ni pilige pyew. Eɛn fo, Zhozefu wi sila logo wi yeri mbe yenle mbe sinle wi ni.

¹¹Pilige ka, a Zhozefu wì si ye wa go mboo tunngo ki pye. Kila yala go woolo wa sila pye wa go. ¹²Ki kaa pye ma, a jele wì si Zhozefu wi yigi wi derigbogo ki na, ma suu pye fo: «Pan ma sinle na ni.»

A Zhozefu wì suu derigbogo ki wo maga yaga wi kee, mee fe ma yiri wa funwa na. ¹³Naa jele wila kaa ki yan Zhozefu wila wi derigbogo ki yaga wi kee, ma fe ma yiri wa funwa na, ¹⁴a wì si gbele maa go tunmbyeele pe yeri, mee pe pye fo: «Ye wele, na polo wì pan ki Eburuye naja na wi ni laga, wi ta wila jele kala piin we ni. Wì pan mbe sinle na ni, eɛn fo, a mi nee gbele ngbanga na sagafa jaa. ¹⁵Naa wì kaa ki yan mila gbele ngbanga na yinri, a wì suu derigbogo ki yaga na na tanla, mee fe ma yiri wa funwa na.»

¹⁶A jele wì si Zhozefu wi derigbogo ki tege le wi yee tanla, fo a wi polo wì saa songro ma pan. ¹⁷A wì sigi senre nungba ti yo wi polo wi kan ma

yo fɔ: «Ki Eburuye kulonaŋa ŋa mà pan wi ni we kan, wì pan na kɔ̀rɔ̀gɔ mbe jeele kala pye na ni. ¹⁸Naa m̀i kaa gbele ngbanga ma yeri, a wì suu derigbɔ̀gɔ ki yaga na na tanla, mɛɛ fe ma yiri wa funwa na.»

¹⁹Naa Zhozufu wi taɔ̀ wila kaa wi jɔ̀ wi sɛnyoro ti logo ma yo fɔ: «Ŋga ko mà kulonaŋa wì pye na na», ²⁰a wi nawa p̀i si ngban fɔ̀ jɛngɛ. A wì si ti a pè Zhozufu wi yigi maa tɔ̀n wa kaso go ŋga wunlunaŋa wila pye naa kasopiile pe tɔ̀nni ki ni.

Zhozufu wi tɔ̀ngɔ wa kaso

Kì kaa pye ma, a Zhozufu wì si koro wa kaso. ²¹Yawe Yɛnɛle làa pye Zhozufu wi ni ma kajɛngɛ pye maa kan, ma ti a wi kala l̀i kaso go ki to wi ndanla^s. ²²A kaso go ki to wì si kasopiile sanmbala pe le Zhozufu wi kɛɛ. Kala na fuun làa pye na piin wa, Zhozufu wo wila pye nali yege sinni. ²³Kala na fuun làa pye Zhozufu wi kɛɛ na, kaso go ki to wi sila pye na lo la wele naa, katugu Yawe Yɛnɛle làa pye Zhozufu wi ni, naa kagala ke ni fuun ke yɔ̀ngɔ wi kan.

40 ¹Ki kagala ke punɔ̀go na, pilige ka, mbele pe maa Ezhipiti tara wunlunaŋa wi kaan wi maa woo pe to wo naa wi buru wafenne to wi ni, pè si kapege pye pe taɔ̀ ***Farawɔ̀n** wi na, Ezhipiti tara wunlunaŋa we. ²A Farawɔ̀n wi nawa p̀i si ngban wi legbɔ̀ɔ̀ɔ̀ shyen pe ni, mbele pe maa wi kaan wi maa woo pe to wo naa wi buru wafenne to we. ³A wì si ti a pè pe yigi ma pe le kaso, wa wunlunaŋa wi laga welefenne to wi go ki ni, wa laga ŋga pàa Zhozufu wi tɔ̀n we. ⁴A laga welefenne to wì si pe le Zhozufu wi kɛɛ wila wele pe na, wo ŋa wila pye na pe kala li yɔ̀ngɔ pe kan we. Pàa wagati wa pye wa kaso.

⁵Pilige ka, yembine la ni, mbele pe maa Ezhipiti tara wunlunaŋa wi kaan wi maa woo pe to wo naa wi buru wafenne to wi ni, pe shyen pè si wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀n wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ ma pe ta wa kaso, pe ni fuun naa pe wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀, a t̀i kɔ̀ɔ̀ wì pye wi ye wi ye. ⁶Ki goto pinliwɛ pi ni, naa Zhozufu wila kaa pan mbe pe yan, a wì si pe yan pè yere san. ⁷Kì kaa pye ma, Farawɔ̀n wi legbɔ̀ɔ̀ɔ̀ mbele pàa pye wi ni wa kaso, wa wi taɔ̀ wi go, a wì si pe yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a yè si ye yere ti san nala?» ⁸A pè suu yɔ̀n sogo ma yo fɔ: «Wè wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀n wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀, lere kpe woro laga mberi kɔ̀ɔ̀ wi yo we kan.» A Zhozufu wì si pe pye fɔ: «Yɛnɛle lo li maa wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ ti kɔ̀ɔ̀ wi yuun. Ye ye wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ ti yege yo na kan mbe wele.»

⁹Mbele pe maa wunlunaŋa wi kaan wi maa woo pe to wì suu wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ ti yege yo Zhozufu wi kan, ma yo fɔ: «Wa na wɔ̀ɔ̀ɔ̀ɔ̀ ti ni, m̀i ***ɛɛzen** tirige ka yan na ye ye sɔ̀gɔ̀wɔ̀. ¹⁰Njere taanri la pye ki tirige ki na. Naa kila kaa fun, a k̀i si fyenwɛ mɛɛ sɛ, a ki ɛɛzen shashara pire t̀i pe. ¹¹Farawɔ̀n wi wɔ̀jɛnnɛ làa pye na kɛɛ, a m̀i si ɛɛzen pire ta cɔ̀ mari tɔ̀nnɔ̀ pi yinwi

^s 39.21: Kapye 7.9

wa wɔjɛnnɛ li ni, mali kan wi yeri.» ¹²A Zhozufu wì suu pye fɔ: «Ma wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi ɲa! Njere taanri nda mà yan to yen ma taanla piliye taanri ni. ¹³Mbe wɔ nala wo ni, kì koro piliye taanri naa, pa Farawɔn wi yaa ma yirige mbɔɔn tɛgɛ censagbɔgɔ na, wa ma tunɲgo lɛgɛ ki ni. Kona ma mbe ya mbaa Farawɔn wi wɔtɔnmɔ pi kaan wi yeri naa, paa yɛgɛ ɲga na màa pye naga piin faa we. ¹⁴Ɛn fɔ, na maga yeyinɲgɛ ta sanga ɲa ni, maga ka fɛgɛ na na, mila ma yenri, ma kajɛɲgɛ pye na kan, mala senre yo Farawɔn wi tanla, ma ti mbe yiri laga ki kaso ɲa wi ni. ¹⁵Katugu pàa na yigi fanɲga na ma yiri wa Eburuye tara ma pan na ni. Lagame mii si yaraga ka pye ɲga ki daga kaso yewe ni.»

¹⁶Naa buru wafenne to wila kaa ki yan wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yen ma yɔn, a wì si Zhozufu wi pye fɔ: «Mi fun, wa na wɔɔnrɔ ti ni, kanjara taanri la pye wa na go na buru fuwe ni. ¹⁷Wa kanja gona wogo ki ni, buru cɛnle pyew ɲa pe ma wa wi yen ma Farawɔn wi ndanla, wà la pye wa ki ni. Ɛn fɔ, a sannjɛrɛ tì si pan naa yoli wa kanja ki ni na go na.» ¹⁸A Zhozufu wì suu pye fɔ: «Ma wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi ɲa! Kanjara taanri to yen ma taanla piliye taanri ni. ¹⁹Mbe wɔ nala wo ni, kì koro piliye taanri naa, pa Farawɔn wi yaa ma yirige mbɔɔn go ki kɔw, mbɔɔn gboo wi to tige na. Sannjɛrɛ ti yaa pan mbɔɔn wire kara ti yoli.»

²⁰Wɔɔnrɔ ti wɔnɔɲgɔlɔ, ki piliye taanri wogo ki na, a kì si yala Farawɔn wi sege yefiile feti wà gbɔn. A wì si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ wi legbɔlɔ pe ni fuun pe kan, mɛɛ mbele pe maa wi kaan wi maa woo pe to wo naa wi buru wafenne to wi ni pe yirige ma pe wɔ wa kaso wi ni wi legbɔlɔ pe yɛgɛ na. ²¹A Farawɔn wì si mbele pe maa wi kaan wi maa woo pe to wi tɛgɛ naa wa wi tunɲgo lɛgɛ ki na, wi ta wila wi wɔtɔnmɔ pi kaan wi yeri. ²²Ɛn fɔ, a wì si ti a pè buru wafenne to wi to tige na, paa yɛgɛ ɲga na Zhozufu wila wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yo we. ²³Konaa ki ni fuun, mbele pe maa Farawɔn wi kaan wi maa woo pe to wi sila nawa to Zhozufu wi na, wila fɛgɛ wi na.

Farawɔn wila wɔɔnrɔ wɔnɔlɔ

41 ¹Naa yɛlɛ shyen là kaa toro, a *Farawɔn wì si wɔɔnrɔ wɔnɔlɔ maa yɛɛ yan wì yere le Nili gbaan wi tanla. ²A wì si nanɛɛlɛ kɔlɔshyen pele yan pè yiri wa gbaan wi ni ma tugbɔlɔ ma yɔnyɔn, nɛɛ nii wa gbaan yɔn langrɔrɔgɔ ki ni. ³Ko pɔɲgo na, a nanɛɛlɛ kɔlɔshyen pèlɛ si yiri naa wa gbaan wi ni mbele pe pɔɲgo na; pàa pye ma cɔgɔ cɔgɔ ma tijanga. A pè si saa yere le kɔɲgbanmbala pe tanla le gbaan wi kɔɲgo na. ⁴Nanɛɛlɛ mbele pàa pye ma cɔgɔ cɔgɔ ma tijanga, pè si nanɛɛlɛ mbele pàa tugbɔlɔ ma yɔnyɔn pe ka. A Farawɔn wì si yen.

⁵A wì si nuru naa ma wɔnɔlɔ mɛɛ wɔɔnrɔ shyen woro wɔnɔlɔ, ma yarilire sheshegele kɔlɔshyen yan kè yiri tinne nungba na, kàa pire le jɛɲgɛ ma yɔnyɔn. ⁶Ko pɔɲgo na, a sheshegele kɔlɔshyen kèlɛ si yiri wa

kongbanngala ke pungo na. Ke sila pye pire ni, a yɔnlɔ yirisaga tifelege kɪ ke waga. ⁷Sheshegele ngele ke sila pye pire ni, a kɛ si ngele kaa sɛ ma pire le jenge ke yɔli. A Farawɔn wɪ si yen mɛɛ ki yan wɔɔnrɔ wɪ wɔnlɔ.

⁸Naa laga kɪla kaa laga, a Farawɔn wi jatere wɪ si piri wi na. A wɪ si Ezhipiti tara jɛlɛfennɛ poro naa kajɛnmbele pe ni fuun pe yeri, mɛɛ wi wɔɔnrɔ ti yege yo pe kan. Eɛn fɔ, lere kpɛ sila ya mberi kɔrɔ wi yo wi kan. ⁹Kɪ kaa pye ma, mbele pe maa Farawɔn wi kaan wi maa woo pe to wɪ si senre ti lɛ, ma sho fɔ: «Wunlunaja, mi yen na nawa tuun na kapere ti na nala. ¹⁰Pilige ka, wunlunaja yaa nawa ngban woro mbele ye tunmbyeele we ni. A yɛ si ti a pɛ mi naa buru wafɛnnɛ to wi ni we le kaso, wa laga welefɛnnɛ to wi go. ¹¹A we ni fuun shyen wɛ si wɔɔnrɔ wɔnlɔ yembine la ni. Kɔrɔ la pye we ni fuun shyen we wɔɔnrɔ ti na. ¹²Eburuye lefɔnɔɔ wà la pye wa we ni, wɪla pye laga welefɛnnɛ to wo kulonaja. Waa we wɔɔnrɔ ti yege yo maa kan, a wɪ siri kɔrɔ wi yo ma we kan, we ni fuun nunɔgba nunɔgba naa we wɔɔnrɔ ti kɔrɔ. ¹³Ki kagala kaa pye ma cɛ paa yege nga na wɪla ki yege yo we kan we. Farawɔn, a mɔla tege wa na tunngo lege ki na, mɛɛ ti a pɛ buru wafɛnnɛ to wo to tige na.»

¹⁴Kɪ pye ma, a Farawɔn wɪ si lere tun, a pɛ saa Zhozufu wi yeri. A pɛ si fyɛɛle, maa yirige, maa wɔ wa kaso, mɛɛ wi go ki kulu^t. A wɪ si yaripɔrɔ ta yege le, mɛɛ kari wa Farawɔn wi yeri. ¹⁵A Farawɔn wɪ suu pye fɔ: «Mɪ wɔɔnrɔ wɔnlɔ, lere kpɛ si ya mberi kɔrɔ wi yo na kan. Eɛn fɔ, mɪgi logo ma yo na paga wɔɔnrɔ yege yo ma kan, ma ma ya mari kɔrɔ wi yo.» ¹⁶A Zhozufu wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaja, mi ma mi yaa wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yo, eɛn fɔ, Yenɔɔle lo li yaa wɔɔnrɔ ti kɔrɔ jɛnɔɔ wi yo Farawɔn ma kan.»

¹⁷A Farawɔn wɪ si Zhozufu wi pye fɔ: «Wa na wɔɔnrɔ ti ni, mɪla ki yan mi yen ma yere le Nili gbaan wi yɔn na. ¹⁸A mɪ si nanɛɛle kɔlɔshyen pele yan pɛ yiri wa gbaan wi ni, ma tugbɔlɔ ma yɔnyɔn, nɛɛ nii wa gbaan yɔn langɔrɔɔ ki ni. ¹⁹Ko pungo na, a nanɛɛle kɔlɔshyen pɛle si yiri naa wa gbaan wi ni mbele pe pungo na. Paa pye ma cɔɔɔ cɔɔɔ jenge ma tijanga. Mi fa nere ta yan ti tijanga laga Ezhipiti tara paa ki woro nda ti yen. ²⁰Nanɛɛle mbele pɛ cɔɔɔ cɔɔɔ ma tijanga, a pɛ si nanɛɛle kongbanmbala kɔlɔshyen mbele pɛ tugbɔlɔ pe ka. ²¹Naa paa kaa pe yɔli, lere sila ki jɛn mbe yo paa pe yɔli, katugu paa pye ma cɔɔɔ cɔɔɔ paa yege nga na paa pye faa we. A mɪ si yen. ²²Ko pungo na, a mɪ si wɔɔnrɔ ta wɔnlɔ naa ma yarilire sheshegele kɔlɔshyen yan kɛ yiri tinne nunɔgba na, kaa pire le jenge ma yɔnyɔn. ²³A mɪ si nuru naa ma sheshegele kɔlɔshyen kele yan kɛ yiri koro pungo na, ke sila pire le, a yɔnlɔ yirisaga tifelege kɪ ke waga. ²⁴Sheshegele ngele ke sila pye pire ni, kɛ si sheshegele kɔlɔshyen ngele kɛ

^t 41.14: Kɪla pye Ezhipiti tara fenne pe ma go konaa siyɔ wi kulu jango pe yege ki ta ki laga.

pire le ma yonyon ke yoli. Mìgi woonro ti yege yo jefenne pe kan, wa kpe si ya mberi korɔ wi yo na kan pe ni.»

²⁵A Zhozefu wì si Farawon wi pye fɔ: «Wunlunaja, ma woonro ti shyen ti korɔ wi yen nungba. Yenɛle li yen na jaa mbe kala na pye, loli na li naga wunlunaja ma na. ²⁶Nanɛle kolshyen mbele mà yan pè tugbolɔ ma yonyon, poro yen paa yegele kolshyen yen. Sheshegele kolshyen ngele kè pire le ma yonyon ke yen paa yegele kolshyen yen. Ki kala na, woonro nungba ri. ²⁷Nanɛle kolshyen mbele pè yiri wa kongbanmbala pe pungo na, ma cɔɔ cɔɔ ma tijanga, poro yen paa yegele kolshyen yen. Sheshegele ngele ke woro pire ni, a yonlo yirisaga tifelege kɪ ke waga, koro yen naga nari fɔ fungo yaa to yegele kolshyen ni. ²⁸Ki yen ma, paa yege nga na mīgi yo Farawon ma kan. Yenɛle laa jaa mbe kala na pye loli na li naga ma na Farawon. ²⁹Wele, yegele kolshyen ngele kaa paan, yarilire ti yaa yon ke ni jenge laga Ezhipiti tara ti lagapyew. ³⁰Ko pungo na, fungo gbɔɔ yaa to yegele kolshyen ni mbe taga yaakara yon yegele ngele kè toro ke na. Lere se ka nawa to yarilire yon yegele ke na laga Ezhipiti tara ti ni. Fungo gbɔɔ ki yaa ka jolɔɔ wa tara woolo pe na. ³¹Ki fungo ki yaa ka ngban jenge, fɔ leele pe se kaga jen yarilire tila yon laga tara ti ni. ³²Wunlunaja, maga ki yan mà woonro ti wonlo wonlosaga shyen, a ti yiri ti yee korɔɔ, ko ki naga ma yo Yenɛle ligi kala li kon mali tege, li se mɔ li yaa ki kala li pye mbeli yon fili. ³³Ki kala na, yingɔ, wunlunaja, naja wa lagaja, ɲa wi yen tijinliwe fɔ naa kajenje, maa tege Ezhipiti tara ti go na. ³⁴Wunlunaja, maga kala li pye; mbe taga wa ko na, ma fannga fenne tegetege tara ti go na. Paa keere ti yarilire ti walisaga kangurugo wogo ki shoo yaakara yon yegele kolshyen ke ni laga Ezhipiti tara. ³⁵Yaakara yon yegele ngele ke yen na paan, paa ki yarilire ti ni fuun ti gbogolo ti yee na. Paa ^{*bile}wi gbogolo, paa wi teri bondoolo pe ni cara ti ni wunlunaja wi mege na, paa ti korɔsi. ³⁶Ko yarilire to ti yaa pye yegele kolshyen fungo nga ki yaa to laga Ezhipiti tara ki yetegewe we, jango tara woolo paga ka ku fungo ki kee.»

Pàa Zhozefu wi tege

Ezhipiti tara ti go na

³⁷Kona, a ki senre ti si tanla Farawon wo naa wi legbolɔ pe ni fuun pe ni. ³⁸A Farawon wì si pe pye fɔ: «Ki naja ɲa, Yenɛle li yinne li yen wi ni. Woro mbe ya mbe lere wa ta paa ki naja ɲa wi yen?»

³⁹A Farawon wì si Zhozefu wi pye fɔ: «Kɪ kaa pye Yenɛle ligi kagala ke ni fuun ke naga mboro na, lere wo wa woro wa, ɲa wi yen tijinliwe fɔ naa kajenje mbe we mboro na. ⁴⁰Mboro mi yaa tege na wunluwɔ pi go na, na tara woolo pe yaa la nuru ma yeri. Na wunluwɔ mege ko nungba ki yaa ti mbe we ma na^u.» ⁴¹A Farawon wì suu pye fɔ: «Wele, mɪ fannga kan ma yeri Ezhipiti tara ti ni fuun ti go na.»

^u 41.40: Kapye 7.10

⁴²A Farawon wì suu wunluwo vegeŋe wi wo wa wi yombeŋe li na, maa le wa Zhozeŋe wi yombeŋe li na, mæ ti a pè ***len jese** yariŋe tiyɔnɔ le wi kan, ma te yɔngɔwo le wa wi yɔlɔɔ. ⁴³A Farawon wì si ti a wì ye wa wi wotoro^w ŋa wi ma taga wunluwo woo wi na wi ni. A leele pe næ jɔɔgi wa wi yege na yuun fɔ: «Ye kanŋguuro kan, ye kanŋguuro kan.» Pa Farawon wila Zhozeŋe wi tege Ezhipiti tara ti ni fuun ti go na yeen.

⁴⁴A Farawon wì si Zhozeŋe wi pye naa fɔ: «Muwi mi yen wunlunana we, een fɔ, lere se ya mbe kala la pye laga Ezhipiti tara ti ni na mboro sigi konɔ kan wi yeri.»

⁴⁵A Farawon wì si Zhozeŋe wi mege taga naa yinri Safinati Paneya, mæ jele kan wi yeri, paa pye naa yinri Asenati. Oni ca ***saraga wɔfɔ** Potifera wo sumborombyɔ lawi. Kì kaa pye ma, a Zhozeŋe wì si cen Ezhipiti tara ti ni fuun ti go na. ⁴⁶Zhozeŋe wila ta yeŋe nafa ma yiri ke, a pè si kari wi ni wa Farawon, Ezhipiti tara wunlunana wi yege sɔgɔwo.

A wì si yiri le Farawon wi yege sɔgɔwo mæ saa na Ezhipiti tara lagapyew ki yanri. ⁴⁷Yaakara yon yegele kolɔshyen ke ni, tara ti yirilire tila yon fɔ jenge. ⁴⁸Zhozeŋe wila ki yegele kolɔshyen ke yirilire nda fuun pe mbaa tege ti gbogolo wa Ezhipiti tara ti ni. A wì siri gbogolo gbogolo cara ti ni ma toro. Keere nda ka pye mbe ca ŋa fuun maga, pa wi ma ko yirilire to gbogolo wa ko ca ko ni. ⁴⁹Zhozeŋe wila yirilire ti gbogolo a ti lege jenge paa kɔgɔje yon taambuɔ ki yen. Tila lege ma toro, fɔ a pèri jinriwe pi yaga, katugu pe saa ya mbaa ti jinri naa.

⁵⁰Sanni funɔ to yegele ke sa gbɔn, Oni ca saraga wɔfɔ Potifera wi sumborombyɔ Asenati wila pinambiile shyen se wi pɔlɔ Zhozeŋe wi kan. ⁵¹A Zhozeŋe wì suu pinambyɔ konɔbanɔ wi mege taga naa yinri Manase^x, katugu wila yo fɔ: «Yenŋele lì ti a mì fege na tere ti ni fuun naa na lagawa na go woolo pe na ki na.» ⁵²A wì suu pinambyɔ shyen woo wi mege taga naa yinri Efirayimu^y, ma yo fɔ: «Yenŋele lilan pye sevo laga tara nda mla pye na jɔlɔ ti ni.»

⁵³Wa Ezhipiti tara, yirilire tila yon yegele kolɔshyen ŋele ni kè si toro. ⁵⁴Kona, a funɔ to yegele kolɔshyen kè si gbɔn paa yege ŋa na Zhozeŋe wila ki yo we. Funɔ kila to tara sannda pyew ti ni, een fɔ, wa Ezhipiti tara ti lagapyew, yaakara la pye wa^z. ⁵⁵Naa funɔ kila kaa to Ezhipiti tara woolo pe ni fuun pe na fun, a pè si saa na gbele wa Farawon wi yeri na yaakara jaa. A Farawon wì si pe pye fɔ: «Yaa kee Zhozeŋe wi kɔɔgɔ,

^v 41.42: Len we, yantiire tari nda pe maa jese taa wa ti ni. Kì jese wi ma pye tunmɔlɔwo ma yon fɔ jenge. Pe maa tege na yariŋe gbegele wi ni. Saraga wɔfenne paa pye na yariŋe nda nii paa pye nari gbegele len jese ni; Levi 16.4. ^w 41.43: Wotoro ŋa senre ti yo wi sila pye tuguro lewoo. Wila pye paa mabiri yen, pe maa pɔ shon na wi maa wi tile. Wo cenle wo wila pye na wunlumbolo pe lee. ^x 41.51: Eburuye senre ti ni Manase mege ki kɔɔ wowi ŋa mbe fege. ^y 41.52: Eburuye senre ti ni Efirayimu mege ki yerewe pi kɔɔ wi mbe ya logo fɔ mbe piile kan na yeri. ^z 41.54: Kapye 7.11

ni, yoo tun wi sa ye jɔnlɔ wi lagaja wi pan wi ni. Yoro sanmbala ye yaa koro laga kaso. Mi yaa ye senre ti cancan mbe wele, na kaa pye ti yen kaselege. Nakosima mbe Farawɔn wi ta go na, ye yen tara ti kagala koro yewefenne.» »

¹⁷A Zhozufu wɔ si ti pɛ pe ni fuun pe le kaso piliye taanri. ¹⁸Pilige taanri wogo ki na, a Zhozufu wɔ si pe pye fɔ: «Ye nga ko pye pa kona ye yaa koro yinwege na, katugu mɔ Yɛnɛle li jen. ¹⁹Na kaa pye ye yen sinmbele, ye to seyɛnle nungba mbe koro laga kaso, yoro sanmbala ye kari ye sa yarilire ti kan ye go woolo mbele fungo ki yen pe na pe yeri. ²⁰Ko pɔngo na, ye songɔɔ ye pan ye ni fuun jɔnlɔ wi ni laga, jango mbe ta mbe ye senre ti cancan mbe wele, na kaa pye ti yen kaselege, pa kona ye se ku.»

A pɛ si yenle ki senre ti na, ²¹nɛ ki yuun pe yɛ kan fɔ: «Ee, we yen kapege pyefenne we jɔnlɔ wi kanngɔlɔ; katugu waa wi yan wi jatere wɔ piri wi na fɔ ma saa toro. A wɔ we yenri ma yo woo yinriwe ta, ɛɛn fɔ, we sila yenle mbe logo wi yeri. Yingɔ jatere pirindorogo nungba nga kila wi ta, ko cɛnle li yen na we taa.»

²²A Uruben wɔ si senre ti le, mɛ pe pye fɔ: «Mila pye naga yuun ye kan ma yo yaga ka ti we kapegbɔgo pye Zhozufu wi na. ɛɛn fɔ, ye sila yenle mbe logo na yeri; yingɔ wi kunwɔ pi jɔlɔgo ki yɔngo yen na woo we ni^d.»

²³Pe sila ki jɛn mbe yo Zhozufu wila pye na pe senre ti nuru, katugu lere la pye poro naa Zhozufu pe sɔgɔwɔ na senre ti kanngi. ²⁴A Zhozufu wɔ si yiri le pe tanla ma saa gbele.

Ko pɔngo na, a wɔ si songɔɔ ma pan ma para pe ni, mɛ ti a pɛ Simeyɔn wi yigi le pe sɔgɔwɔ maa le kaso pe yɛge na. ²⁵A Zhozufu wɔ si konɔ kan wi tunmbyeele pe yeri ma yo pe pe kashara ti yinyin bile ni, pe pe ni fuun nungba nungba pe penjara ti lele wa pe kashara ti ni, pe yaa-kara kan pe yeri pe kondangala li na. A tunmbyeele pɛ sigi pye ma. ²⁶A pɛ si pe bile kashara ti tagataga pe sofilele pe na, mɛ yiri le ma kari.

²⁷Naa paa ka saa yere wa pe wɔnlɔsaga mbe wɔnlɔ le, a nungba suu kasha ki yenge mboo sofile wi kan yaakara ni, mɛ wi penjara ti yan wa wi kasha ki yɔn na. ²⁸A wɔ suu to seyɛnle pe pye fɔ: «Pànla penjara ti songɔɔ na na. Ti nda laga na kasha ki ni bere.»

Kona, a pe sunndo wɔ si kɔn pe na. A pe nɛ pe sunndo kɔngo senre ti yuun pe yɛ kan na yuun fɔ: «Yingi Yɛnɛle li pye we na yɛɛn?»

²⁹Naa paa ka saa gbɔn wa pe to Zhakɔbu wi na wa Kana tara, a pɛ si kala na fuun làa pe ta li yɛge yo maa kan. ³⁰A pɛ sho fɔ: «Nanɔ na wi yen tara ti go na, wɔ sɛngbanra yo we ni ma yo we yen tara ti kagala koro yewefenne. ³¹Wòo yɔn sogo ma yo fɔ: «We yen lesinmbele, we woro tara ti kagala koro yewefenne. ³²Waa pye to seyɛnle kɛ ma yiri shyen, nanɔ

^d 42.22: Zhenɛ 37.21-22

nungba pinambiile. Een fɔ, nungba wo woro go na, we ni fuun jɔnlɔ wi yen wa we to wi ni nala, wa Kana tara.» ³³Kona, a naŋa ŋa wi yen tara ti go na, wɛ si we pye fɔ: «Ye wele, mi yaa ki jen yege ŋga na fɔ ye yen lesinmbele ki ŋga. Ye ye to seyɛnlɛ wa yaga laga na tanla, ye kari ye sa bile wa kan ye go woolo mbele fungo ki yen pe na pe yeri. ³⁴Ye kari ye sa ye ni fuun jɔnlɔ wi lɛ ye pan wi ni na kan, pa mi yaa ki jen kona fɔ ye woro tara ti kagala koro yewefenne, een fɔ, ye yen lesinmbele. Kona mi yaa ye to seyɛnlɛ Simeyɔn wi kan ye yeri, mbe ye yaga yaa loo yaa pere laga tara ti ni.» »

³⁵Naa pàa kaa pe kashara ti nawa yaara ti kanŋga, a pe ni fuun nungba nungba pɛ si pe penjara ti yan wa pe kashara ti ni. Poro naa pe to wi ni, pàa penjara bɔtɛɛle pe yan, mɛɛ fyɛ fɔ jɛŋge. ³⁶A pe to Zhakɔbu wɛ si pe pye fɔ: «Yànlà kan a milan pinambiile shyen pe la. Mi woro Zhozɛfu ni, mi si woro Simeyɔn ni. Ko yaa jaa mbe Benzhamɛ wo lɛ mbe kari wi ni fun! Ko kagala koro ke ni fuun yen na piin mi na.»

³⁷A Uruben wɛ suu to wi pye fɔ: «Na mii sɔngɔɔ mbe pan Benzhamɛ wi ni ma kan, pa mala pinambiile shyen pe gbo. Wi lɛ na kɛɛ, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan wi ni ma kan.» ³⁸A Zhakɔbu wɛ si pe pye fɔ: «Na pinambyɔ wi se kari ye ni fyew; katugu wi ndɔ wɛ ku, wo nungba wɛ koro. Na kanŋbanga kaa ta wa ye kondangala li ni, pa ye yaa ti mbe kari kayanga ni na lelewe pi ni wa ***kuulo tara.**»

**Zhakɔbu pinambiile
pe karisaga shyen wogo
wa Ezhipiti tara sa yaakara lɔ**

43 ¹Fungo kɪla pye na ŋgbanni na seregi wa Kana tara. ²Naa Zhakɔbu wi go woolo pàa kaa ***bile** ŋa pàa yiri wa Ezhipiti tara wɛ ka wɛ kɔ, a Zhakɔbu wɛ suu pinambiile pe pye fɔ: «Ye sɔngɔɔ wa Ezhipiti tara ye sa yaakara ta lɔ wa we kan.»

³A Zhuda wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki naŋa wigi yo maga ŋgban we ni, ma yo waga ka sɔngɔɔ sa yere wi yege sɔgɔwɔ, na we jɔnlɔ wi woro we ni. ⁴Na kiga pye ma yaa Benzhamɛ wi yaga wi pinlɛ we ni, pa we yaa kari sa yaakara ta lɔ wa ma kan. ⁵Een fɔ, na kiga pye ma se yenlɛ ki na Benzhamɛ wi pinlɛ we ni, we se kari wa, katugu ki naŋa wɛ we pye ma yo waga ka sɔngɔɔ sa yere wi yege sɔgɔwɔ, na we jɔnlɔ wi woro we ni.» ⁶Kona, a ***Izirayeli** wɛ si pe pye fɔ: «Yingi na, a yɛ si kapege pye na na maga yo ki naŋa wi kan ma yo jɔnlɔ yen laga ye yeri naa?» ⁷A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki naŋa wɛ we yewe jɛŋge woro naa we go woolo we wogo ki na, ma yo fɔ: «Ye to wi yen yinwege na le? Jɔnlɔ wa yen wa ye yeri naa le?» A wɛ suu yɔn sogo ma yala yewige ŋga wɛla we yewe ki ni. We mbaa ki jen mɛɛ fɔ wi yaa we pye mbe yo we kari we jɔnlɔ wi ni wa Ezhipiti tara?»

⁸A Zhuda wì suu to Izirayeli wi pye fɔ: «Lefɔnmibile li yaga li pinle na ni, we ta we yiri we kari, kiga pye ma we yaa koro yinwege na, we se ku, woro naa mboro ni, konaa we piile pe ni. ⁹Mi yaa yere wi go kala li ni, maa wi wele na yeri. Na mii sɔngɔɔ mbe pan wi ni ma kan, na mii si pan mboo tɛgɛ na ma yɛgɛ sɔgɔwɔ, mi yaa pye kapege pyefɔ ma na sanga pyew. ¹⁰Ndɛɛ ki pye wee ja mɔlɔ, anmɛ we karisaga shyen ko pye makɔ ma sɔngɔɔ ma pan.» ¹¹A pe to Izirayeli wì si pe pye fɔ: «Kì kaa pye yɛɛn, ye nga ko pye: «Ye tara ti yarijende ta le yeri le wa ye tuguro ti ni, ye sari kan ki naɲa wi yeri paa yarikanga yen. Ye tige tɔnmɔ nuwɔ taan pa le jɛnri, naa timuwe nuwɔ taan ni, naa nuwɔ taanyaara nda pe yinri *miiri^e ta ni, naa sɛnrɛgɛ jɛnri ni, naa pisitashi tige pire ni, konaa amandi tige pire ta ni. ¹²Ye sɔngɔɔsaga, yàa ye kashara ti yengele ma penjara nda yan wa, yeri le. Kana ki mbe ya pye lere wa wila wa ma la mari le wa. Ye penjara shyen woro le fun. ¹³Koni ye ye jɔnlɔ wi le ye sɔngɔɔ wa ki naɲa wi yeri. ¹⁴Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ li ti ki naɲa wi ye yinriwe ta, wi ye to seyenle Simeyɔn wo naa Benzhamɛ pe yaga pe sɔngɔɔ pe pan ye ni laga. Mi wo na, na mbanla pinambiile pe la, mbe pe la.» »

¹⁵A pè si yarikanra ti le, konaa penjara tegesaga shyen ni, mɛɛ kari pe jɔnlɔ Benzhamɛ wi ni wa Ezhipiti tara, ma saa yere Zhozefu wi yɛgɛ sɔgɔwɔ. ¹⁶Naa Zhozefu wila kaa Benzhamɛ wi yan pe ni, a wì si ɲa wila pye wi go ki go na wi pye fɔ: «Ki nambala mbele pe le ma kari pe ni wa na go. Ma yaayogo ka yigi maga gbo, maga kan pege sɔgɔ; katugu ki nambala mbele pe yaa li na ni yɔnlɔfugo na.» ¹⁷A ki naɲa wì si tanga Zhozefu wi senyoro ti na, mɛɛ pe le ma kari pe ni wa Zhozefu wi go. ¹⁸Naa pàa kaa ye pe ni wa Zhozefu wi go, a pè si fyɛ ma sho fɔ: «Penjara nda wàa yan pè le wa we kashara ti ni we tangala kɔngbanna li na, to kala na pè ye we ni lagamɛ. Pè ti wè ye laga, mbe ta mbe to we na, mbe we yigi, mbe we pye kulolo, mbe we sofilele pe sho we yeri.» ¹⁹Pe ye-sanga wi ni wa go, a pè si fulo ɲa wila pye Zhozefu wi go ki go na wi tanla wa yeyɔngɔ ki na, mɛɛ para wi ni, ²⁰maa pye fɔ: «Ma yɛɛ yaga we tafɔ, wàa keli ma pan laga pansaga nungba ma yaakara lɔ. ²¹We sɔngɔɔsaga, naa wàa ka saa yere wa wɔnlɔsaga mbe wɔnlɔ le, a wè si we kashara ti yengele, we ni fuun nungba nungba wè si we penjara ti yan wa ti ni, ma yala wàa lɔ nda ni ti yɔn ki ni. Wè sɔngɔɔ ma pan ti ni. ²²Wè pan penjara ta yɛgɛ ni naa mbe yaakara ta lɔ. Wee jɛn ambɔ wila we penjara ti sɔngɔɔ mari le wa we kashara ti ni.» ²³A naɲa wì si pe pye fɔ: «Ye cɛn yew, yaga ka fyɛ. Ye Yɛnɛle le, lo na li yen ye to wi Yɛnɛle le, lo lì penjagbɔɔ le ye kan wa ye kashara ti ni. Ye penjara tila kan na yeri.»

A wì si ti a pè Simeyɔn wi wɔ ma pan wi ni pe kan. ²⁴A ki naɲa wì si pe pye a pè ye wa Zhozefu wi go, mɛɛ pan tɔnmɔ ni pe kan, a pè pe tɔɔɔ

^e 43.11: Miiri, nuwɔ taanyaraga kayi, nga ki maa taa tipige ka ni.

ti jogof, mɛɛ yaakara kan pe sofilele pe yeri. ²⁵A pè si pe yarikanra ti gbegele na Zhozufu wi singi wi pan yɔnlɔfugo na; katugu pàa ki yo pe kan ma yo pe yaa pinle mbe li Zhozufu wi ni wa wi go. ²⁶Naa Zhozufu wila kaa pan ma ye wa go, a pè si yarikanra nda pàa pan ti kan wi yeri, mɛɛ sogo ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ. ²⁷A Zhozufu wì si pe yewe na kaa pye pe yen ngbaanla, mɛɛ pe pye fɔ: «Ye to leleɛ ɲa yàa wi senre yo na kan wi wa ngbaan le? Wi yen wa go na bere?» ²⁸A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma kulonɲa, we to we, wi wa ngbaan, wi si yen go na bere.»

A pè si fɔli ma pe yere ti sogo jenge maa gbɔgɔ. ²⁹A Zhozufu wì suu yege ki yirige ma wele, mɛɛ wi jɔnlɔ Benzhamɛ wi yan, wo ɲa wila pye wi ni nɔ nungba we. A wì si pe yewe ma yo fɔ: «Ye pungo jɔnlɔ ɲa yàa wi senre yo na kan wowi ɲa le?»

A wì sho naa fɔ: «Yenɲele sa yinme tirige ma na, na pinambyɔ!»

³⁰Naa Zhozufu wila kaa wi jɔnlɔ wi yan, wi la ɲa kila wi yigi ki kala na, a wi wire tì si tanga shɔɔn wi na, a wi nɛɛ jaa mbe gbele, mɛɛ fyeele ma ye yumbyɔ wa ni ma saa yanli. ³¹Naa wila kaa wi yege ki jogo, a wì si sɔngɔrɔ ma pan maga kun wi yɛɛ ni, mɛɛ wi tunmbyeele pe pye ma yo pe yaakara ti yɛɛle. ³²A pè si Zhozufu wi yaakara ti kan wi yeri wi ye, maa to seyeenle pe woro kan pe yeri pe ye, ma Ezhipiti tara fenne mbele pàa pye na nii wa wi go pe woro kan pe yeri fun pe ye, katugu Ezhipiti tara fenne pe sila pye na pinlele mbaa nii Eburuye pe ni. Ezhipiti tara fenne pe yarifugo layi. ³³A Zhozufu wi to seyeenle pè si cɛn wi yege sɔgɔwɔ, maga le lɛrɛfɔ wi na, fɔ ma saa gbɔn jɔnlɔfɔ wi na ma yala pe lelewe pi ni. Kila pe pari, a pe nɛɛ pe yɛɛ wele. ³⁴A Zhozufu wì si ti a pè yaakara nda tila pye le wi yege sɔgɔwɔ ta wɔ pe kan. Benzhamɛ wo la tasaga kangurugo ta ma wɛ wi to seyeenle pe ni fuun nungba nungba pe woro ti na. A pè si wɔ ma tin nɛɛ yɔgɔri wi ni ja.

Zhozufu wila wi to seyeenle pe wa ma wele

44 ¹Ko pungo na, a Zhozufu wì sigi yo ɲa wila pye wi go ki go na wi kan fɔ: «Ki nambala mbele pe kashara ti lele mari yinyin jenge yarilire ta ni, mbe yala pe mbe ya nda le ti ni. Ma si pe ni fuun nungba nungba pe penjara ti sɔngɔrɔ mari le wa pe kashara ti nawa le yɔn na. ²Mala wɔjenne na li yen warifuwe wolo li le fun wa pe pungo jɔnlɔ wi kasha ki ni, naa penjara nda wì pan mbe ^{*}bile wi lɔ ti ni.»

Zhozufu wila senre nda yo ɲa wila pye wi go ki go na wi kan, a wì sigi kagala ke pye. ³Ki goto, naa laga kila kaa laga, a pè sigi nambala poro naa pe sofilele pe yaga a pè kari. ⁴Naa pàa kaa yiri wa ca ki ni na kee, pe

^f 43.24: Mbe tɔɔrɔ ti jogo, yege kɔrɔ wi wele wa Zhene 18.4 laga ki sewe pyɔ wi nɔgɔna.

silà ta mbe lali jenge, a Zhozufu wì sigi yo naja ɲa wìla pye wi go ki go na wi kan fɔ: «Yiri ma taga ki nambala mbele pe na ma pe purɔ, na maga sa pe yigi ma pe yewe ma pe pye fɔ: «Yingi na, a yè si kapege tɛge ma kajenge ki fɔgo tɔn? ⁵Yingi na, a yè silan tafɔ wi wɔjenne li yu, lo na wi maa wele wa li ni na jɛɛɛ yaan? ɲga yè pye yɛɛn ki woro ma yɔn.» »

⁶ɲa wi yɛn Zhozufu wi go ki go na, wì si taga pe na ma saa pe yigi konɔ mɛɛ ki sɛnɛ ti yo pe kan. ⁷A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yingi na, a we tafɔ wi nɛɛ para yɛɛn? Yɛnɲɛle sa woro mbele ma kulolo we sho ki kapege ɲga ki pyewe ni. ⁸Wele, penjara nda wàa yan wa we kashara ti ni, wè songɔɔ ma yiri wa Kana tara ma pan ti ni ma kan. Yingi na, wee penjara nakoma tɛ yu wa ma tafɔ wi go? ⁹Na ki wɔjenne liga yan ɲa tuguro we ni, ki daga pe wo gbo; pa woro sanmbala we yaa pye ma kulolo.» ¹⁰A naja wì sho fɔ: «Kò yɔn. Sɛnɛ nda yè yo, ki pye ki yala ti ni. ɛɛn fɔ, na mi ka wɔjenne li yan lere ɲa yeri, wo wi yaa pye na kulo we, yoro sanmbala ye kala se pye wa.»

¹¹Ki kaa pye ma, a pe ni fuun nungba nungba pè si fyɛɛle ma pe kashara ti tirige tara mɛɛ ti yɛnɲɛle. ¹²A naja wì si kashara ti san ma wele, maga le wa ndɔfɔ wi wogo ki na, ma saa ki wa wa jɔnlɔfɔ wi wogo ki na. A pè si wɔjenne li yan wa jɔnlɔfɔ Benzhamɛ kasha ki ni. ¹³A pe jatere wì si piri pe na fɔ jenge, a pè si pe yaripɔɔ ti walagi lawɔɔ ti na, mɛɛ pe tuguro ti tagala wa pe sofilele pe na, mɛɛ songɔɔ wa ca.

¹⁴A Zhuda wo naa wi to seyeɛnle pe ni, pè si saa gbɔn wa Zhozufu wi go maa ta wa bere. A pè si to tara wi yege sɔgɔwɔ. ¹⁵A Zhozufu wì si pe pye fɔ: «Yingi kala yè pye yɛɛn? Ye sigi jɛn mbe yo lere ɲa wi yɛn paa mi si yɛn, yawa yɛn wi yeri mbaa jɛɛɛ yaan?» ¹⁶A Zhuda wì suu pye fɔ: «We yaa yo mɛle na tafɔ ma kan? Yingi sɛnɛ we yaa yo mbege naga fɔ we kapyege ma? Yɛnɲɛle lo lè woro mbele ma kulolo we kapege ki yirige funwa na. Wele, we yaa pye na tafɔ ma kulolo woro naa wɔjenne li yan ɲa kasha wi ni.» ¹⁷A Zhozufu wì sho fɔ: «Yɛnɲɛle liga ka ti mbe ko pye! Wɔjenne li yan ɲa yeri wo mi yaa le na kulo. ɛɛn fɔ, yoro sanmbala ye songɔɔ yaa kee yeyinɲge na ye to wi kɔɔgɔ.»

¹⁸Ki kaa pye ma, a Zhuda wì si fulo wa Zhozufu wi tanla, ma sho fɔ: «Na tafɔ, mila ma yɛnri, ma yɛɛ yaga, mi ɲa ma kulonaja mila jaa mbe para ma ni, maga ka nawa ɲgban na tafɔ, katugu mboro naa Farawɔn wi ni yè yala. ¹⁹Na tafɔ màa keli ma we yewe fɔ na kaa pye we to wi yɛn wa go na bere, nakosima we nɔsepyɔ wa yɛn wa naa le? ²⁰We tafɔ wàa ma yɔn sogo ma yo fɔ we to leɛɛ wi yɛn wa, konaa we pungo jɔnlɔ wi ni. Wì wo se wa wi leɛwɛ pi ni. Wi yɛn ma we to wi ndanla jenge, katugu wo nungba wì koro pe nɔ yinne li ni. Pinambyɔ sanɲa wo la ku. ²¹Na tafɔ, a mà sigi yo woro mbele ma kulolo we kan ma yo we pan wi ni laga ma yeri, fɔ maa jaa mboo yan yɛnle ni. ²²Na tafɔ, a wè sigi yo ma kan ma yo pyɔ wi se ya laga wi to wi na, fɔ na wiga laga wi na, pa tofɔ wi yaa

ku. ²³Ɛen fɔ, màa ki yo woro mbele ma kulolo we kan fɔ na we punɔgo jɔnlɔ wii pinle mbe pan we ni, waga ka pan mbe yere ma yege sɔɔwɔ naa. ²⁴Na wàa kaa sɔngɔɔ ma kari we to wi kɔɔɔɔ, ma kulonana we, a wè si senre nda fuun màa yo we kan ti yege yo wi kan. ²⁵A we to wì si kaa ki yo we kan naa, ma yo we sɔngɔɔ laga, we pan we yarilire jenri lɔ. ²⁶A wè suu yɔn sogo ma yo fɔ we se ya kari wa kaawɔ we punɔgo jɔnlɔ wi pinle we ni, pa kona we yaa kari; katugu we se ya yere ki nana wi yege sɔɔwɔ, na we jɔnlɔ wi woro we ni. ²⁷Ma kulonana, we to we, a wì si we pye fɔ: Yège jen ma yo na jɔ Arasheli pinambiile shyen wì se na kan, ²⁸pe ni, nungba kɔ wa wara wara. Mi yen naga jate ma yo yanyaraga kùu gbo maa kɔɔnlɔ yuroyuroyuro, katugu m̀i suu yan naa, fɔ ma pan ma gbɔn nala. ²⁹A ye nɛɛ jaa mbe sanɔa wo le naa. Na kanɔbanga kaa ta, pa ye yaa ti mbe kari kayanga ni wa *kuulo tara, wa na lelewe pi ni.

³⁰«Koni na mi ka sɔngɔɔ wa na to ɔa wi yen ma kulonana wi yeri, na pyɔ wi woro we ni, wì mara wi to wi na ma gbɔn yege ɔga na, ³¹na wii pyɔ wi yan wi sɔngɔɔ ma kari we ni, pa wi yaa ku. Pa kona we yaa ti wi ku kayanga ni wa wi lelewe pi ni. ³²Katugu mi ɔa ma kulonana, m̀i yere pyɔ wi go kala li ni, mala to wi pye fɔ: «Na mii sɔngɔɔ mbe pan pyɔ wi ni ma kan, pa mi yaa pye kapege pyefɔ ma yege sɔɔwɔ wagati wi ni fuun ni.» ³³Ki kala na, mi yen nɔɔ yenri, mi ɔa ma kulonana, maga yaga mbe koro laga pyɔ wi yɔnlɔ mbe pye na tafɔ ma kulonana, jango pyɔ wi ta wi sɔngɔɔ wi ndeɛle sanmbala pe ni. ³⁴Mi se ya sɔngɔɔ wa na to wi yeri, na pyɔ wi woro na ni. Jɔlɔɔ ɔga ki yaa na to wi ta, mi se ya mbege yan mbege kun na yee ni.»

Zhozufu wila wi yee naga wi ndeɛle naa wi jɔnlɔ pe na

45 ¹Ki kaa pye ma, Zhozufu wi sila ya mbege kun wi yee ni leele mbele paa pye le wi tanla pe yege na. A wì si ti a pè leele pe ni fuun pe yirige wa funwa na.

Kona, a Zhozufu wì si koro wi ye wo naa wi to seyeenle pe ni, a wì suu yee naga pe na^g. ²A wi nɛɛ gbele ɔgbanga fɔ a Ezhipiti tara fenne pège logo. A *Farawɔn go woolo pège logo fun. ³A Zhozufu wì suu to seyeenle pe pye fɔ: «Muwi mi yen Zhozufu we. Na to wi yen go na bere le?»

Ɛen fɔ, kila to pe yɔn na le wi yege sɔɔwɔ, pe sila ya mboo yɔn sogo. ⁴A Zhozufu wì suu to seyeenle pe pye fɔ: «Ye fulo laga na tanla.»

A pè si fulo wa wi tanla. A Zhozufu wì si pe pye naa fɔ: «Muwi mi yen Zhozufu, ye jɔnlɔ ɔa yàa pere, a pè pan wi ni laga Ezhipiti tara. ⁵Koni yaga ka ye jatere wi piri ye yee na, mbe nawa ɔgban ye yee ni mbe yo yàa na pere, a pè pan na ni lagame. Yenɛɛle lo lilan torogo laga ye yege jango

mbe ye go sho. ⁶Fungo kî to ma ta yegele shyen mako. Yegele kangurugo ñgele kaa paan naa, pe se ka ya mbe yariluguro lugu, pe se si ka ya mbe yarilire kôn fun. ⁷Yenñele lo lîlan torogo laga ki tara nda ti ni ye yege, jango ye setirige piile ta laga tara ti ni, ye koro go na. Ko yen fô ye legere mbe sho. ⁸Yoro ma yànla torogo lagame, een fô, Yenñele loli. Lo lîlan tege mala pye Farawôn wi legboô ña wi yen fannga fô, mala tege wunlunana wi go ki go na, konaa mala tege Ezhipiti tara ti ni fuun ti go na. ⁹Ye fyeele ye songoro wa na to wi yeri, yoo pye fô: «Ma pinambyo Zhozufu wî yo wège yo ma kan fô: Yenñele lûu tege Ezhipiti tara ti ni fuun ti go na. Fô ma yiri ma kari wi korogo, maga ka m. ¹⁰Fô ma yaa sa cén wa Gosheni tara ti ni, mboro naa ma piile, naa ma pishyenwoolo, naa ma sikaala naa simbaala, naa nere konaa ma yarijende ti ni fuun ti ni. Kiga pye ma, pa ma yaa pye laga na tanla. ¹¹Fô mi yaa la yaakara kaan ma yeri lagame, mboro, naa ma go woolo pe ni, naa ma yaayoro ti ni, jango yaraga ka kpe ka ka ye la, katugu fungo ki yaa yegele kangurugo pye laga tara ti ni naa^h.»

¹²A Zhozufu wî si pe pye naa fô: «Ye yen naga yaan yenle ni, a na jônlo Benzhamé fun wi yen naga yaan yenle ni, fô mi jate mi yen na para ye ni. ¹³Gboôwô mba fuun mî ta laga Ezhipiti tara, ye kari ye saa senre yo na to wi kan, konaa ñga fuun yè yan laga ki ni. Ye si fyeele ye pan na to wi ni laga.»

¹⁴A Zhozufu wî si keyen wa wi jônlo Benzhamé wi yoloô maa shari. A Benzhamé fun wî keyen wa wi yoloô maa shari, a pe ni fuun shyen pe nee gbele nayinme pi kala na. ¹⁵Zhozufu wîla keyen wa wi to seyeenle pe yoloô fun, na gbele nayinme pi kala na. Kona, a wi ndeele pè si kotogo ta na para wi ni.

Wunlunana wîla Zhakôbu wi yeri ma yo wi sa cén wa Ezhipiti tara

¹⁶Farawôn wo naa wi go woolo pe ni pàa ki logo ma yo Zhozufu wi to seyeenle pàa pan wa Ezhipiti tara. A kî si nayinme kan Farawôn wo naa wi legboôlo pe yeri. ¹⁷A Farawôn wî si Zhozufu wi pye fô: «Ki yo ma to seyeenle pe kan fô pe pe tuguro ti taga pe yaayoro ti na, pe songoro wa Kana tara ¹⁸pe sa pe to wi le, naa pe go woolo pe ni, pe pan pe ni laga na tanla. Mi yaa censaga kan pe yeri laga Ezhipiti tara ti laga ñga kî yon ma we ki ni fuun na ki ni. Tara ti yarijende ti yaa pye pe woro. ¹⁹Ki yo maga ngban fun ma to seyeenle pe ni fô pe wotoroye pele le laga Ezhipiti tara, pe kari pe ni pe sa pe jeele, naa pe piile konaa pe to wi le pe pan pe ni. ²⁰Yaara nda pe yaa pan mbe toro wa, ti wogo kiga ka pe ya, katugu pe yaa pan mbe cén laga Ezhipiti tara ti laga ñga kî yon ma we ki ni fuun na ko ni.»

^h 45.9-11: Kapye 7.14

²¹A *Izirayeli wi pinambiile pè si nga Farawon wila yo ki pye ma. A Zhozufu wì si wotoroye kan pe yeri naa yaakara ni pe kondangala li na, ma yala Farawon wi senyoro ti ni. ²²Wila yaripɔɔ fɔndɔ nungba nungba kankan pe ni fuun nungba nungba pe yeri. Eɛn fɔ, wila yaripɔɔ tɛgesaga kanɔgurugo kan Benzhamɛ wo yeri, naa warifuwe pyɔ cɛnmɛ taanri (300) ni. ²³A wì suu to wi torogo yaara ni. Wila Ezhipiti tara yarijendɛ tuguro taga sofile nambala kɛ na, ma *bile, naa buru, naa yarilire tuguro taga sofile nɛɛlɛ kɛ na wi to wi kondangala li na. ²⁴A Zhozufu wì sigi yo wi to seyɛnɛlɛ pe kan fɔ: «Yaga ka sa win konɔ.» A wì si pe yaga, a pè kari.

²⁵A pè si yiri wa Ezhipiti tara ma saa gbɔn wa Kana tara, wa pe to Zhakɔbu wi na. ²⁶A pè sigi yo pe to wi kan fɔ: «Zhozufu wi yɛn go na bere. Wo yɛrɛ wi yɛn Ezhipiti tara ti go na.»

Eɛn fɔ, a Zhakɔbu wì si pyeri dinw, katugu wi sila taga pe senyoro ti na. ²⁷Senrɛ nda fuun Zhozufu wila yo, a pè si ti ni fuun ti yɛgɛ yo Zhakɔbu wi kan. A pè si wotoroye mbele Zhozufu wila torogo ma yo pe saa le pe naga wi na. Kona, a Zhakɔbu wi jatere wì si cɛn wi na laga nungba. ²⁸A Izirayeli wì sho fɔ: «Yeri yaga ma. Na pinambyɔ Zhozufu wi yɛn go na bere! Mi yaa kari saa yan, si jɛn mbe ku.»

Zhakɔbu naa wi go woolo pàa kari wa Ezhipiti tara

46 ¹Kona, a *Izirayeli wì si le ma kari wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni. Naa wila ka saa gbɔn wa Berisheba, a wì si *saara wo wi to Izaki wi Yɛnɛlɛ li yeri. ²Ki yembinɛ li ni, a Yɛnɛlɛ lɛ si para Izirayeli wi ni yariyanra ta ni maa yeri fɔ: «Zhakɔbu! Zhakɔbu!» A Izirayeli wì si sho ma yo: «Naw.»

³A Yɛnɛlɛ lɛ sho fɔ: «Muwi mi yɛn Yɛnɛlɛ, ma to Izaki wi Yɛnɛlɛ le. Maga ka fye mbe kari wa Ezhipiti tara, katugu mi yaa ka ma setirige piile pe pye pe lɛgɛ, mbe pe pye cɛnlɛ gbɛnɛ wa ki tara ti ni. ⁴Mi jate mi yaa pinlɛ mbe kari ma ni wa Ezhipiti tara, mi jate mi yaa kɔɔn pye ma songɔɔɔ laga naa fun. Ma kusanga ni, Zhozufu wo wi yaa kɔɔn yɛnɛlɛ kɛ tɔn.»

⁵A Zhakɔbu wì si yiri wa Berisheba ma kari. Wotoroye mbele *Farawon wila torogo kondangala li na, a Zhakɔbu wi pinambiile pè si pe to Zhakɔbu, wo naa pe piile, naa pe jɛɛlɛ pe le wa pe ni. ⁶Pàa kari fun pe yaayoro ngbeleye yo naa pe yarijendɛ nda fuun pàa ta wa Kana tara ti ni. A Zhakɔbu wì si kari wa Ezhipiti tara wo naa wi go woolo pe ni fuun pe ni.ⁱ ⁷Zhakɔbu wila kari wa Ezhipiti tara wo naa wi pinambiile, naa wi sumborombiile, naa wi pishyenwoolo nambala naa jɛɛlɛ, konaa wi go woolo pe ni fuun pe ni.

ⁱ 46.6: Kapyɛ 7.15

**Zhakɔbu setirige piile
pe mɛrɛ ti nda**

⁸Izirayeli setirige piile mbele pàa pan wa Ezhipiti tara pe mɛrɛ ti nda: Zhakɔbu naa wi pinambiile konaa wi pishyenwoolo. Zhakɔbu pinambyɔ konɔɔbanɔa wo lawi ŋa Uruben. ⁹Uruben pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Hanɔki, naa Palu, naa Hezirɔn konaa Karimi. ¹⁰Simeyɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yemuweli, naa Yamini, naa Owadi, naa Yakini, naa Sokari konaa Kana tara fenne jɔ wi pinambyɔ Sawuli wi ni. ¹¹Levi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Gerishɔn naa Kehati konaa Merari. ¹²Zhuda pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Eri, naa Ona, naa Shela, naa Perezi konaa Zera; ɛɛn fɔ, Eri naa Ona poro la ku wa Kana tara. Perezi pinambiile poro la pye Hezirɔn konaa Hamuli. ¹³Isakari pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Tola, naa Puva, naa Yɔbu konaa Shimirɔn. ¹⁴Zabulɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Seredi, naa Elɔn konaa Yaleyeli.

¹⁵Ki pinambiile mbele poro wele Leya wila se Zhakɔbu wi na wa Padamu Aramu tara, ma pinle wi sumborombyɔ Dina wi ni. Wi pinambiile naa wi sumborombiile, mbe pinle wi pishyenwoolo pe ni, pe ni fuun pàa pye lere nafa ma yiri kɛ ma yiri taanri. ¹⁶Gadi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Sifiyɔn, naa Hagi naa Shuni, naa Ezibɔn, naa Eri, naa Arɔdi konaa Areli. ¹⁷Aseri pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yimina, naa Yishiva, naa Yishivi konaa Beriya, naa pe nɔsepyɔ sumboro Sera. Beriya pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Heberi naa Malikiyeli.

¹⁸Zhakɔbu naa Zilipa pe setirige piile poro la wele mbele yɛɛn. Pàa pye lere kɛ ma yiri kɔɔɔlɔni. Zilipa wo Laban wila kan wi sumborombyɔ Leya wi yeri wi kulojɔ.

¹⁹Zhakɔbu wi jɔ Arasheli wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zhozefu naa Benzhamɛ. ²⁰Pinambiile shyen Zhozefu wila se wi jɔ Asenati wi na wa Ezhipiti tara. Pe mɛrɛ ti nda: Manase naa Efirayimu. Oni ca ***saraga wɔfɔ** Potifera wo sumborombyɔ lawi Asenati^j. ²¹Benzhamɛ pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Bela, naa Bekeri, naa Ashibeli, naa Gera, naa Naama, naa Ehi, naa Orɔshi, naa Mupimu, naa Hupimu konaa Aridi. ²²Arasheli wila setirige piile mbele se Zhakɔbu wi na poro wele yɛɛn. Pe ni fuun pàa pye lere kɛ ma yiri tijerɛ. ²³Dan wi pinambyɔ wi mɛɛɛ ki ŋga: Hushimu. ²⁴Nɛfitali pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yazeyeli, naa Guni, naa Yezeri konaa Shilemu.

²⁵Zhakɔbu naa Biliha pe setirige piile poro la wele yɛɛn. Pe ni fuun pàa pye lere kɔɔlɔshyen. Biliha wo Laban wila kan wi sumborombyɔ Arasheli wi yeri wi kulojɔ.

²⁶Leele mbele pàa pinle Zhakɔbu wi ni ma kari wa Ezhipiti tara, ma pye wo jate go woolo, pàa pye lere nafa taanri ma yiri kɔɔɔlɔni. Wi

pinambiile pe jeele pe sila poro jiri. ²⁷Zhozefu wi pinambiile shyen mbele wila se wa Ezhipiti tara poro ka taga Zhakɔbu wi go woolo mbele paa saa cen wa Ezhipiti tara, pe yaa pye lere nafa taanri ma yiri ke^k.

Zhakɔbu wila ye wa Ezhipiti tara

²⁸Kona, a Zhakɔbu wɔ si Zhuda wi torogo wa wi yee yege ma yo wi saga yo Zhozefu wi kan wi keli wi pan wi na wa Gosheni tara. A pɛ si saa gbɔn wa Gosheni tara. ²⁹A Zhozefu wɔ si ti a pɔdo wotoro wi gbegɛle wi kan. A wɔ si ye wa wi ni mɛɛ kari saa to Izirayeli wi fili wa Gosheni tara. Naa wila ka saa wi yan sanga ŋa ni, a wɔ si fe ma keyen wa wi yɔlɔɔ, mɛɛ gbele ma mɔ wa wi yɔlɔɔ. ³⁰A Izirayeli wɔ si Zhozefu wi pye fɔ: «Koni mbe ya mbe ku, katugu ma yen go na bere, a mɔdo yan.» ³¹A Zhozefu wɔ suu to seyeenle poro naa wi to go woolo pe pye fɔ: «Mi yaa kari sa ye panga wogo ki yo Farawɔn wi kan, fɔ na to seyeenle naa na to go woolo mbele paa pye wa Kana tara, pɛ pan laga na kɔrɔɔ. ³²Mi yaa ki yege yo wi kan fɔ ye yen yaayoro korofenne, yaayoro tunngo ye maa piin; fɔ yɛ pan ye simbaala, naa ye sikaala, naa ye nɛɛ konaa ye kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni. ³³Na Farawɔn wiga ka ye yeri mbe ye yewe fɔ: «Yingi tunngo ye maa piin?» ³⁴Yoo yɔn sogo ye yo fɔ: «Woro mbele ma kulonambala we yen yaayoro korofenne, male we yen piile fɔ ma pan ma gbɔn nala, paa yege ŋa na we teleye paa pye naga piin.» Kiga pye ma, pa ye yaa cen laga Gosheni tara, katugu yaayoro korofenne pe yen Ezhipiti tara fenne pe yarifugo.»

47 ¹A Zhozefu wɔ si saa ki yo ^{*}Farawɔn wi kan ma yo fɔ: «Na to naa na to seyeenle pɛ yiri wa Kana tara ma pan pe simbaala, naa pe sikaala, naa pe nɛɛ, konaa pe kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni. Pe yen wa Gosheni tara.»

²A wɔ suu to seyeenle kangurugo lɛ ma kari ma saa pe naga Farawɔn wi na. ³A Farawɔn wɔ si pe yewe ma yo fɔ: «Yingi tunngo ye maa piin?» A pɛ si Farawɔn wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Woro mbele ma kulonambala, we yen yaayoro korofenne paa yege ŋa na we teleye paa pye.» ⁴A pɛ suu pye naa fɔ: «Wɛ pan mbe cen laga ki tara nda ti ni, katugu funngo kila seregi wa Kana tara ti ni. Woro mbele ma kulonambala, yan si koro naa wa we yaayoro konrisara we yaayoro tila kaa. We yen nɔɔ yenri, woro mbele

^k 46.27: Yɔn ŋa ki naga ma yo nafa taanri mari ke, jirige ki ni ko yɔn ko ma kila yiri wa Kana tara ma pan wa Ezhipiti tara. Eɛn fɔ, naa senre ti yofɔ wila pye na jaa mbe leele pe yɔn ki kan, ki yaa pye wila nawa to Eri naa Ona pe na, poro mbele paa ku wa Kana tara, Zhenɛ 46.12; konaa ma nawa to fun Manase naa Efirayimu pe na, poro mbele Zhozefu wila se wa Ezhipiti tara, Zhenɛ 46.20. Wa Yenɛɛle senre sewe lɛɛ ŋa wi yen Gireki senre ni wi ni, yɔn ŋa ki kan ki yen nafa taanri ma yiri ke ma yiri kangurugo; ko pan ma, katugu ki yaa pye paa kaa Manase naa Efirayimu pe setirige piile kangurugo pe jiri ma pe taga wa fun; Eki 1.5; Kapyɛ 7.14.

ma kulonambala, maga yaga we sa cɛn wa Gosheni tara.» ⁵A Farawɔn wì si Zhozufu wi pye fɔ: «Koni ma to naa ma to seyeɛnle pè pan ma kɔɔɔ, ⁶Ezhipiti tara ti yɛn ma kɛɛ na. Pe pye pe sa cɛn wa tara ti laga nga kɪ yɔn ma wɛ ki ni fuun na ko ni. Pe sa cɛn wa Gosheni tara. Na maga si pele yan pe yɛn pe ni tunmbyeele, ma pe tɛgɛ mi jate na yaayoro ti go na.»

⁷A Zhozufu wì si ti a pè pan wi to wi ni, a wì saa wi naga Farawɔn wi na. A Zhakɔbu wì si duwaw pye Farawɔn wi kan. ⁸A Farawɔn wì si Zhakɔbu wi yewe ma yo fɔ: «Mà ta yeɛ jori?» ⁹A Zhakɔbu wì si Farawɔn wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yeɛ yɛn na yeɛ cɛnme naa nafa ma yiri kɛ (130), mi ma yiri tara ta ni ma saa cɛn tara ta ni paa nambanɔa yɛn. Yeɛ yɔn nga mɪ pye kii leɛ, mɛɛ tijanga na na. Kii na tɛleye pe yeɛle yɔn ki bɔ, poro fun pàa pye na cɛn na toro paa na yɛn.»

¹⁰A Zhakɔbu wì si duwaw pye naa Farawɔn wi kan mɛɛ yiri le wi tanla ma kari.

¹¹A Zhozufu wì si saa censaga kan wi to naa wi to seyeɛnle pe yeri, wa Ezhipiti tara laga nga kɪ yɔn ma wɛ ki ni fuun na ki ni, wa Aramisɛsi ca wasege ki ni, ma yala Farawɔn wi senyoro ti ni. Wila tara ta kan pe yeri. ¹²Zhozufu wila pye na yaakara kaan wi to, naa wi to seyeɛnle konaa wi to go woolo pe ni fuun pe yeri ma yala leele pe yɔn ki ni.

Zhozufu wila pye na Ezhipiti tara woolo pe yege sinni yege nga na

¹³Funɔ kila ngban jɛngɛ, yaakara sila pye tara ti laga ka kpe ni. Ezhipiti tara fenne naa Kana tara fenne pàa pye na cogo funɔ ki kɛɛ.

¹⁴Ezhipiti tara penjara naa Kana tara penjara nda fuun pàa ^{*}bile wi lo ti ni Zhozufu wi yeri, wila ti gbogolo ma saa ti tɛgɛ wa Farawɔn wi go. ¹⁵Naa Ezhipiti tara penjara to naa Kana tara penjara tila kaa kɔ, a Ezhipiti tara fenne pè si pan ma Zhozufu wi pye fɔ: «Yaakara ta kan we yeri! Penjara nda ti kɔ we yeri ko kala na, ye mbe we yaga we ku na ye yege sɔgɔwɔ le?» ¹⁶A Zhozufu wì si pe pye fɔ: «Kɪ kaa pye penjara ti kɔ ye yeri, yaa paan ye yaayoro ngbeleye yi ni na kan, pa mi yaa layi sunru ye yeri yaakara na.»

¹⁷A pè si pan pe yaayoro ngbeleye yi ni Zhozufu wi kan. A wi nɛɛ yaa-kara kaan pe yeri nari sunru pe shɔnye, naa simbaala, naa sikaala, naa nɛɛ konaa pe sofilele pe na. Ki yeɛ li ni, wila yaakara kan pe yeri mari suru pe yaayoro ti na.

¹⁸Ko yeɛ lo torɔngɔlɔ, ki yelapanna, a pè si pan naa Zhozufu wi kɔɔɔ maa pye fɔ: «We sege lara ma na we tafɔ, fɔ we penjara ti ni fuun ti kɔ we yeri, a wè pan we yaayoro ngbeleye yi ni mayi kan we tafɔ ma yeri. Yaraga ko ka si koro we yeri we kan ma yeri we tafɔ, kaawɔ woro jate konaa tara nda ti yɛn we yeri to. ¹⁹Maga ka ti we ku ma yege sɔgɔwɔ mbe

tara nda ti yen we yeri ti yaga waga. Woro naa tara nda ti yen we yeri ti ni, we lo yaakara na, pa we yaa pye Farawon wi kulolo, woro naa tara nda ti yen we yeri ti ni. Yariluguro kan we yeri we lugu jango we koro go na, waga ka ta mbe ku, tara nda ti yen we yeri tiga ka koro waga.»

²⁰A Zhozufu wi si Ezhipiti tara fenne pe tara ti ni fuun ti lo mari kan Farawon wi yeri. Ezhipiti tara fenne pe ni fuun nungba nungba paa pe keere ti pere, katugu fungo kila ngban pe na fo jenge. Ki kaa pye ma, a Ezhipiti tara ti ni fuun ti si pye Farawon wi woro. ²¹A Zhozufu wi si ti a leele pe pan ma cen wa cagboro gboro ti ni¹, maga le wa Ezhipiti tara ti go nga na, ma saa ki wa ti go nga na. ²²En fo, Ezhipiti tara *saraga wofenne pe tara to tila koro Zhozufu wi sila lo, katugu Farawon wila ngasele la tege, na laa ti a paa kajenge piin saraga wofenne pe kan. Pe yon suro paa pye nari taa ki ngasele na Farawon wila tege lo kala na. Ko kala na poro sila pe tara ti pere.

²³A Zhozufu wi si tara woolo pe pye fo: «Mi ye lo nala, yoro naa ye tara Farawon wi kan. Mi yaa bile luguwoo kan ye yeri ye sa lugu wa ye keere ti ni. ²⁴Na yaga ka yarilire ti kon sanga na ni, ye yaa walisaga kangurugo wogo ki kan Farawon wi yeri. Walisara tijere sannda to yaa pye ye woro, ye ta pye luguworo, ye ta tege yaa kaa yoro naa ye piile naa ye go woolo pe ni.» ²⁵A pe suu pye fo: «Ma we go sho we tafa! Ma kajenge pye we kan, we yere ki na mbe pye Farawon wi kulolo.»

²⁶A Zhozufu wi sigi ngasele na li tege wa Ezhipiti tara ali ma pan ma gbom nala, fo pe keere yarilire ti walisaga kangurugo wogo ki yaa pye Farawon wi wogo. Kaawo tara nda tila pye saraga wofenne pe woro to ti sila pye Farawon wi woro.

Zhakabu wi senre pungo woro nda wila yo Zhozufu wi kan

²⁷*Izirayeli wila saa cen wa Ezhipiti tara wa Gosheni wasege ki ni (wo naa wi go woolo pe ni). Paa tara ta ta mari pye pe woro. Paa se ma lege fo jenge. ²⁸Zhakabu wila pye wa Ezhipiti tara ye ke ma yiri kolshyen. Wi yinwege ki ni fuun kila pye ye cenme naa nafa shyen ma yiri kolshyen (147).

²⁹Naa Zhakabu wi kusanga wila kaa na yongo, a wi suu pinambyo Zhozufu wi yeri maa pye fo: «Na kiga pye na kala lon ndanla, mila ma yenri, ma ke ki le laga na jebolo li ngo^m ma yon kan na yeri, fo ma yaa ka kajenge pye na kan mbe koro sinje na ni, fo ma se kanla le laga

¹ 47.21: Laga nga ki yo fo: A leele pe pan ma cen wa cagboro gboro ti ni, sewe leele pele ni ki yo wa fo: A Zhozufu wi si leele pe le kulowo pi ni maga le tara ti go nga na ma saa ki wa go nga na. ^m 47.29: Ma ke ki le laga na jebolo li ngo, ko la pye kapyege ka, nga pe ma pye sanga wa ni, ma wugu mbe kagbogo ka pye.

Ezhipiti tara. ³⁰Na mi ka ka ku mbe taga wa na teleye pe na, mala le ma yiri na ni laga Ezhipiti tara, ma sanla le wa pe fanga ki ni.» A Zhozeфу wì sho fɔ: «Senre nda mà yo, mi yaa ki kala li pyeⁿ.» ³¹A Zhakɔbu wì suu pye fɔ: «Wugu mala kan ki wogo ki na.» A Zhozeфу wì si wugu maa kan ki wogo ki na. A Zhakɔbu wì si sogo maa yege ki jiile wa wi sinleyaraga ki go kee ki na°, maa gbɔgo.

**Zhakɔbu wila duwaw pye
Zhozeфу pinambiile pe kan**

48 ¹Ki kagala ke pungo na, a pè si saa ki yo Zhozeфу wi kan ma yo fɔ: «Wele, ma to wi woro ngbaan.» A wì si kari wi pinambiile shyen Manase naa Efirayimu pe ni wa wi to wi yeri. ²A pè sigi yo Zhakɔbu wi kan fɔ: «Ma pinambyɔ Zhozeфу wi ɲa wila paan laga ma kɔrɔgo.» A ^{*}**Izirayeli** wì si fannga le wi yee ni, ma yiri ma cɛn wi sinleyaraga ki na. ³A Zhakɔbu wì si Zhozeфу wi pye fɔ: «Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, làa li yee naga na na wa Luzi ca ki ni, wa Kana tara, ma duwaw na na. ⁴Làa na pye fɔ: «Mi yaa ma pye sevɔ, mbɔɔn setirige piile pe pye pe lege, mbɔɔn pye cengele legere to. Mi yaa kaga tara nda ti kan ma setirige piile pe yeri mboro pungo na, ti pye pe woro wagati wi ni fuun^p.» ⁵Koni, ma pinambiile shyen Efirayimu naa Manase, poro mbele mà se laga Ezhipiti tara sanni mbe sa pan ma kɔrɔgo, pe yaa pye na woolo paa yege ɲga na Uruben naa Simeyɔn pe yen na woolo we. ⁶Eɛn fɔ, piile mbele mà se poro pungo na, poro pe yaa pye ma woolo. Pe yaa ka pe tasaga ta wa pe ndeɛle pe kɔrɔgo ki ni. ⁷Na songɔrɔsaga ma yiri wa Mezopotami tara na paan wa Kana tara, a ma nɔ Arasheli wì si ku na yeri wa konɔ, ki laga ki sila lali Efirata ca ki ni. A m̀ suu le wa Efirata ca kologo ki yɔn na. Efirata ca ko ki yen Betileemu ca ye^q.»

⁸A Izirayeli wì si Zhozeфу wi pinambiile pe yan, mɛɛ yewe ma yo fɔ: «Ambene wele mbele poro?» ⁹A Zhozeфу wì suu to wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yenɲele li pinambiile mbele kan na yeri laga Ezhipiti tara poro wele.»

A Izirayeli wì sho fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, pe pye pe fulo laga na tanla mbe ta mbe duwaw pye pe kan.» ¹⁰Izirayeli wi yengele kàa te wi lelewe pi kala na, wi sila pye na yaan ke ni naa. A Zhozeфу wì suu pinambiile pe fulo wa wi tanla. A Izirayeli wì si pe yigi ma pe mara wi yee na, ma keyen wa pe yɔlɔgo. ¹¹A Izirayeli wì si Zhozeфу wi pye fɔ: «Mi sila pye naga sɔnri mi yaa kɔɔn yan naa, koɔnga Yenɲele ligi pye, a m̀ yere ma piile yan.»

ⁿ 47.29-30: Zhenɛ 49.29-31; 50.5 ^o 47.31 Wa Yenɲele senre sewe ɲa wi yen Gireki senre ni, ɲga ki yo laga ma yo: A Zhakɔbu wì si fɔli maa yege ki jiile wa wi sinleyaraga ki go kee ki na, ki yen ma yɔnlɔgo wa ma yo: A wì si jiige wi gbotangala li go ki na; Ebu 11.21.
^p 48.3-4: Zhenɛ 28.13-14 ^q 48.7: Zhenɛ 35.16-19

¹²Kona, a Zhozufu wì suu pinambiile pe laga wa wi to wi kannguuro ti na^r, mɛɛ sogo maa yɛgɛ ki jiile wa tara maa gbɔgɔ. ¹³Ko pungo na, a Zhozufu wì suu pinambiile pe shyen pe yigi ma pe fulu naa wa wi to wi tanla. Wìla Efirayimu wi yigi wi kalige kɛɛ ki ni maa yerege wa Izirayeli wi kamɛngɛ kɛɛ ki na, ma Manase wi yigi wi kamɛngɛ kɛɛ ki ni maa yerege wa Izirayeli wi kalige kɛɛ ki na. ¹⁴Ɛɛn fɔ, a Izirayeli wì suu keyen yi suru maa kalige ki sanga maga taga Efirayimu go ki na, wo ɲa wìla pye jɔnlɔfɔ we, mɛɛ wi kamɛngɛ ki taga Manase wi go ki na; ali maga ta Manase wo wìla pye pinambyɔ kɔngbanja we. ¹⁵A wì si duwaw pye Zhozufu wi kan ma yo fɔ:

Yenɲele na na tele Abirahamu wo naa na to Izaki wi ni pàa pe
yinwege ki pye sinɲge li yɛgɛ na,
lo na lilan yɛgɛ sin na yinwege piliye yi ni fuun yi ni fɔ ma pan ma
gbɔn nala,

¹⁶***Merege** ɲa wìlan go shɔ kapege ki ni fuun ki ni,
wi duwaw ki lefɔnmbigile ɲgele ke na!

Yenɲele sa ti mi naa na tele Abirahamu, naa na to Izaki pe we mɛɛ
ti taga!

Pe jiti, pe setirige piile pe lɛgɛ laga tara ti na!

¹⁷Naa Zhozufu wìla kaa ki yan wi to wìla pye naa kalige kɛɛ ki tari wa Efirayimu go ki na, a kì suu mben. A wì suu to wi kɛɛ ki yigi, mbege laga wa Efirayimu go ki na, mbe saga taga wa Manase go ki na, ¹⁸ma suu to wi pye fɔ: «Kila pye ma, na to, katugu ɲa wo wi yen lɛɛfɔ we. Ma kalige kɛɛ ki taga wa wo go ko na^s.»

¹⁹A wi to wì si je mɛɛ yo fɔ: «Mìgi jɛn, na pinambyɔ mìgi jɛn; Manase wo fun cɛnle yaa ka yiri wa wi ni, wo fun wi cɛnle li yaa ka gbɔgɔ; ɛɛn fɔ, wi jɔnlɔ wi yaa ka gbɔgɔ mbe we wi na. Cɛngele legere yaa ka yiri wa wi setirige ki ni.»

²⁰A Zhakɔbu wì si duwaw pye pe kan ki pilige ki ni, ma yo fɔ:

«Izirayeli woolo pe yaa kaa ma mɛgɛ ki yinri mbaa duwaw piin leele
pe kan mbaa yuun fɔ:

«Yenɲele sa ti ma pye paa Efirayimu naa Manase yen^t!» »

Pa Zhakɔbu wìla Efirayimu wi tɛgɛ Manase wi go na yɛɛn we. ²¹Ko pungo na, a Izirayeli wì si Zhozufu wi pye fɔ: «Wele, mi yaa ku. Ɛɛn fɔ, Yenɲele li yaa la ye go singi, mbe ye pye ye sɔngɔɔ wa ye teleye pe tara. ²²Mi yen na laga ka kaan ma yeri mbe taga wa ma tasaga ki na, mbe we ma to seyɛɛnle pe wogo ki na. Ko ki yen Sishemu wasege ye, ko ɲga mɪla

^r 48.12: Naa Zhakɔbu wìla piile pe taga wa wi kannguuro ti na, ko la pye pa kacɛn yen naga nari ma yo wo wìla pe koro. ^s 48.14-18: Naa Zhakɔbu wìla wi keyen yi suru maa kalige ki taga jɔnlɔfɔ wi na, maa kamɛngɛ ki taga lɛɛfɔ wi na, ko la pye naga nari ma yo duwaw ɲa jɔnlɔfɔ wi mbaa ta, wo la gbɔgɔ ma wɛ ndɔfɔ wi woo wi na. ^t 48.20: Ebu 11.21

malaga gbɔn na tokobi naa na sandiga ti ni, maga shɔ Amɔri cɛnlɛ woolo pe yeri^u.»

**Zhakɔbu wila duwaw pye
wi pinambiile pe kan**

49 ¹Kona, a Zhakɔbu wɛ suu pinambiile pe yeri ma yo fɔ: «Ye pan ye gbogolo, kagala ngele ke yaa ye ta wagati ŋa wila paan wa yege wi ni, mi yaa ke yege yo ye kan.

² Ye gbogolo ye logo Zhakɔbu pinambiile!
Yaa nuru ye to Izirayeli wi yeri!

³ «Uruben mboro ŋa ma yen na pinambyɔ konɔbanɔ,
mila ma se sanga ŋa ni na fanɔga ki ni fuun ki yen na ni.
Gbɔgɔwɔ naa fanɔga ti yen ma woro ma wɛ ma to seyeenle pe na.

⁴ Ma yen paa logo yen ŋa ki maa fuun ngbanga.
Een fɔ, ma se yekeere ti ta naa,
katugu mɔla fuuro ti tanga,
mɔ sinle na jele wa ni wa na sinlesaga maga tege ***fyɔngɔ** ni^v.

⁵ «Simeyɔn naa Levi pe yen nɔsepiile^w.
Pe tokobiye pe yen malingbɔnyaara tipere.

⁶ Mi se gbogolo pe ni pe yɔn leme pa na.
Mi se silan jatere wi wa nungba pe ni wa pe gbogolosara ti ni.
Katugu wa pe nangbanwa pi ni, paa leele gbo,
wa pe nandanwa kagala ke ni, paa napenɛ pe pannda ti kɔɔnlɔ.

⁷ Mi pe nangbanwa kapyeye ki danga, katugu pila pye ma pe.
Mi pe nangbanwa ndorogo ki danga, katugu pe sila lere yinriwe ta.
Mi yaa ka pe setirige piile pe laga pe ye na wa Zhakɔbu tara,
mbe pe jaraga pe ye pe ye wa ***Izirayeli** tara.

⁸ «Zhuda, ma to seyeenle pe yaa kaa ma sɔnni.
Ma yaa ka ma juguye pe ngbanga pe go sogo ma kan.
Ma to seyeenle pe yaa kaa foli ma yege sɔgɔwɔ mbaa ma gbogo.

⁹ Zhuda, ma yen paa jara yirifɔnɔnɔ yen.
Na pinambyɔ, mɔ yiri wa ma kagboro ti go na na paan.
Mɔ kanɔnguuro ti kuuro ma sinle paa jara yen, paa jara nɔ yen.
Ambɔ wi mbe ya mboo pye wi yiri^x?

¹⁰ Wunluwɔ kanɔgala li se wɔ wa Zhuda sege ki ni.
Tegere gbɔtangala li se wɔ wi setirige piile pe keɛ

^u 48.22: Ye wele wa Zhenɛ 34.25-29 laga ki ni. ^v 49.4: Ye wele wa Zhenɛ 35.22 laga ki ni.
^w 49.5: Ye wele wa Zhenɛ 34.25 laga ki ni. ^x 49.9: Nɔmbu 24.9; Naga 5.5

- fɔ li lɛfɔ jɛnɲɛ^y wi sa pan;
 wo ɲa cɛngɛlɛ ke yaa kaa nuru wi yeri we.
- 11 Wi ***ɛɛzen** tiire ti yaa ka lɛgɛ fɔ wi yaa kaa wi sofile wi poo ti na,
 mbaa wi sofile pyɔ wi poo ɛɛzen tirige ɲga kɪ yɔn ma wɛ ti ni fuun
 na ki na.
 Wi yaa kaa wi yaripɔɔɔ ti jori wa duven wi ni,
 mbaa wi derigbɔgɔ ki jori wa ɛɛzen tɔnmɔ pi ni.
- 12 Wi yɛngɛlɛ ke yaa la yanlagi duven wi kala na,
 wi ɲgangala ke yaa la finligi nɔnɔ wi kala na^z.
- 13 «Zabulon wo yaa ka cɛn wa kɔgɔjɛ yɔn ki na,
 wa laga ɲga tɔnmɔkɔɔɔɔ ti yaa kaa yeregi.
 Wi tara ti yaa ka gbɔgɔ mbe gbɔn fɔ wa Sidɔn ca ki na.
- 14 «Isakari wo yɛn paa sofile ɲa wi yɛn fanɲga ni,
 wi yɛn ma sinle wa yaayoro jasa^a wi ni.
- 15 Wigi yan fɔ wi yɛn ma sinle laga ɲga na na wogo, ki yɛn ma yɔn,
 fɔ tara ti tanla.
 Wuu pɔgɔlɔ ke gbɛgɛlɛ tuguro lɛmɛ pi kala na.
 Wuu yɛɛ kan tunngo ki yeri paa kulo yɛn.
- 16 «Dan wo yaa cɛn wi woolo pe go na mbaa pe kiti wi kɔɔn,
 mbe pye paa Izirayeli cɛngɛlɛ sanɲgala ke nungba yɛn.
- 17 Dan wo yaa ka pye paa wɔɔgɔ yɛn ɲga kɪ sinle wa kɔnɔ,
 paa ***merɛgɛ** yɛn, ɲga kɪ sinle wa kɔnɔ li yɔn na, na singi.
 Wi yaa ka shɔn wi nɔ wi yɛnjogo ki na,
 fɔ shɔn lugufɔ wi wɔ wi to wi jali.
- 18 E, Yawe Yɛnɲɛlɛ, na jigi wi yɛn ki na fɔ ma yaa kanla shɔ.
- 19 «Gadi, malingbɔɔnɔlɔ ɲgbelegɛ yaa ka yiri mbe to ma na;
 ɛɛn fɔ, ma yaa ka yiri pe kɔɔgɔ, mbe to pe na, mbe pe purɔ.
- 20 «Aseri, yarilire legɛɛ yaa ka yiri wa ma yeri,
 wunlumbolo yarikatanra yaa kaa taa wa ma yeri.
- 21 «Nɛfitali wo yɛn paa lufaa yɛn ɲa wi yɛn yɛyingɛ na.
 Wi yaa kaa piile jemɛlɛ siin.

^y 49.10: ɲga ki yo laga ma yo «lɛfɔ jɛnɲɛ», Eburuyɛ sɛnrɛ ti ni pɛgɛ yɔnɔgɔ ma yo Shilo. Ki sɛnpyɔ wi kɔɔɔ wi woro ma filigɛ. ^z 49.11-12: Duven naa nɔnɔ sɛnrɛ nda tila yuun, to yɛn naga nari ma yo Zhuda wi yaa ka ɛɛzen tiire legɛɛ naa yaayoro legɛɛ ta. ^a 49.14: ɲga ki yo laga ma yo «yaayoro jasa», Eburuyɛ sɛnrɛ ti ni, ki sɛnpyɔ wi kɔɔɔ wi woro ma filigɛ.

- 22 «Zhozufu wo yen paa tige yen nga ki maa seni,
nga ki yen pulugo yon na.
Ki njere ti yiri ma yagara ma we mbogo na^b.
- 23 Sandira wonfenne pòo yon ja,
pòo won pe wangala ke ni maa yege weri.
- 24 Een fò, wila wi sandiga ki yigi ngbanga,
Zhakobu Yenjele na fannga gbogòfò li fannga na, wi keyen yila
fannga ta.
Lo li yen Izirayeli wi konrifò ma pye walaga nga ki yen wi kee
kansaga.
- 25 Ma to wi Yenjele lo li yen ma sagafò,
lo na li yen yawa pi ni fuun fò, lo li yaa duwaw ma na!
Mbe duwaw ma na mbe ti tisara mbaa paan mbaa yinrigi wa
naayeri!
Mbe duwaw ma na mbe ti tònmo mbaa yinrigi wa tara ti nògò!
Mbe duwaw ma na mbe ti jeele pe pye sevenne konaa yaayoro ti
lege!
- 26 Mi nga ma to, duwaw nga m̀i pye ma kan, wì we nga na teelee pàa pye
na kan wi na
fò ma saa gbòn wa yanwira nda ti yen kòsagafu ti go na^c.
Yenjele sa ti ki duwaw wi tigi Zhozufu wi na,
wo nga wi yen wi to seyeenle pe go na, ki duwaw wi tigi wa wi go na!
- 27 «Benzhame wo yen paa kombokaga yen, nga ki ma yanyaraga ka yigi
maga koonlò.
Pinliwe ni, ki ma ki kagboro ti ka;
yonlòkògò, k̀i yaara nda koli, ki mari yeele.»
- 28 Poro mbele poro pe yen Izirayeli cengele ke ma yiri shyen ngele.
Pe to wila duwaw wi pye pe kan ma senre nda yo, tori yeen. Pe ni fuun
nungba nungba wila duwaw pye pe kan, a wì yiri wi ye wi ye.

Zhakobu wi kunwò senre

29 Ko pungo, a Zhakobu wì sigi senre nda ti yo wi piile pe kan fò: «Mi
yaa ku mbe taga wa na teleye mbele pè ku pe na. Na kungòlò, ye sanla le
wa na teleye pe fanga ki ni, wa waliwege nga ki yen wa Heti cenle woolo
naja Efiron wi kere ki ni, ³⁰wa kere ti waliwege ki ni, wa Makipela,

^b 49.22: Nga k̀i yo fò Zhozufu wo yen paa tige yen nga ki maa seni, Eburuye senre ti ni,
ki mbe ya logo fò wi yen paa yan sofìle yen. Njere nda senre ti yo ko yen naga nari
paa yege nga na Zhozufu setirige piile pe yaa ka lege mbe jaraga konaa mbe fannga ta.

^c 49.26: Laga nga ki yo fò ma saa gbòn wa yanwira nda ti yen kòsagafu ti go na ko yen naga
nari fò duwaw nga Zhozufu wi yaa ta kòsaga se pye wi na.

wa Mamire laga ki tanla, wa Kana tara. Ko kere to Abirahamu wila lo Heti cenle woolo naja Efiron wi yeri mari pye gboolo lesaga^d. ³¹Pa paa Abirahamu naa wi jo Sara pe le wa, pa paa Izaki naa wi jo Erebeke pe le wa, pa mila Leya wi le wa fun^e. ³²Kere to naa waliwege nga ki yen wa ti ni, paa ti lo Heti cenle woolo poro yeri.»

³³Naa Zhakobu wila kaa ko wi senyoro ti na wi pinambiile pe kan, a wi si nuru ma sinle, mee ku ma taga wa wi teleye pe na^f.

Zhakobu wi kunwo pyewe senre

50 ¹Kona, a Zhozefu wi si foli wa wi to wi yegɛ ki na mee keyen wa wi yɔlɔɔ ma gbele. ²A Zhozefu wi suu tunmbyeele mbele paa pye were pyefenne pe pye ma yo poo to gboo wi gbegele nuwo taanyaara ni (wi ya wi tegɛ). A were pyefenne pe si nuwo taanyaara gbegele ^{*Izirayeli} gboo wi na. ³Paa ko kala lo pye piliye nafa shyen ni, katugu ko piliye yon ko ki ma yala pe gboo wi gbegewe pi ni. Ezhipiti tara fenne paa Zhakobu kunwo pi gbele ma saa gbɔn piliye nafa taanri ma yiri ke.

⁴Naa kunwo pi gbelepiye yila kaa toro, a Zhozefu wi sigi yo ^{*Farawon} wi go woolo pe kan fo: «Na kaa pye na kala li ye ndanla, mila ye yenri, ye saga senre nda ti yo Farawon wi kan yoo pye fo: ⁵«Sanni na to wi sa ku, wila na pye ma yo: Wugu mala kan, fo ma yaa ka sanla gboo wi le wa fanga nga mila kon wa Kana tara ki ni.» Ki kala na, ye konɔ kan na yeri, mbe sanla to gboo wi le, mbe si songoro mbe pan^g.»

⁶A pe si saa ki yo Farawon wi kan. A wi sho fo: «Kari ma soon to gboo wi le ma yala wuguro nda wila ti ma wugu ti ni.» ⁷A Zhozefu wi si le na kee saa to gboo wi le. Farawon wi tunmbyeele, naa wi laga ki lelele konaa Ezhipiti tara ^{*lelele} pe ni fuun paa pinle wi ni ma kari. ⁸Zhozefu wi go woolo pe ni fuun, naa wi to seyeenle poro naa wi to go woolo sanmbala paa kari fun. Pe sila lere wo wa kpe yaga wa Gosheni tara, kaawo pe piile jele jele poro naa pe simbaala, naa sikaala konaa pe nere ti ni. ⁹Wotoroye mbele shonye maa tile naa pe fevenne la pinle Zhozefu wi ni fun, a janwa wi lege fo jenge.

¹⁰Naa paa ka saa gbɔn wa yarilire sunsaga nga pe yinri Atadi ki na, wa Zhuriden gbaan wi pungo na, a pe si kunwo pi pye wa maa gbɔɔ, maa gbele fo jenge. Zhozefu wila wi to kunwo pi gbele fo pilige kolshyen. ¹¹Ki tara woolo mbele paa pye Kana tara fenne, a pe sigi kunwo pyewe pi wele maa yan wa Atadi yarilire sunsaga ki na, ma sho fo: «Ki kunwo mba pi yen ma gbɔɔ Ezhipiti tara fenne pe yeri de!»

Ki kala na, ki laga nga ki yen wa Zhuriden gbaan wi pungo na, paa ki mege taga naga yinri Abeli Mizirayimu^h.

^d 49.30: Zhenɛ 23.3-20 ^e 49.31: Zhenɛ 25.9-10; 35.29 ^f 49.33: Kapyɛ 7.15

^g 50.5: Zhenɛ 47.29-31 ^h 50.11: Eburuye senre ti ni Abeli Mizirayimu mege ki koro wowi nga Ezhipiti tara fenne kunwo gbelege.

¹²Ko pungo na, a Zhaköbu wi pinambiile pè sigi pye paa yege nga na pe to wila ki yo ma pe kan we. ¹³Wi pinambiile paa wi le ma kari wi ni wa Kana tara, ma saa wi le wa kere ti waliwege ki ni, wa Makipela. Abirahamu wo wila ki kere ti lo Heti cenle woolo naja Efiron wi yeri maga pye gboolo lesaga wa Mamire laga ki tanlaⁱ.

¹⁴Naa Zhozufu wila kaa wi to wi le makö, a wì si songoro wa Ezhipiti tara, wo naa wi to seyeenle pe ni, konaa mbele fuun paa saa wi torogo a wì saa wi to wi le pe ni.

Kagala ngele kaa pye Zhaköbu kunwo pi pungo na

¹⁵Naa Zhozufu wi to seyeenle paa kaa ki yan pe to wì ku, a pè si pe ye pye fò: «Koni, Zhozufu wi mbe ya yiri we korögo mbe kapege nga waa pye wi na ki fögo tön we na.» ¹⁶Kona, a, pè si ti a pè saa ki yo Zhozufu wi kan fò: «Sanni ma to wi sa ku, wila ki senre nda ti yo ma yo fò: ¹⁷Pa ye yaa para Zhozufu wi ni yeen, mbe yo fò: Mi yen naa yenri fö kapege naa katijaanga nga wi to seyeenle paa pye wi na, wigi kala yaga pe na; katugu paa kapege pye wi na! Koni we yen nöc yenri, woro mbele we yen ma to wi Yenñele li tunmbyeele, ma we kapere ti kala yaga we na.» »

Naa paa ka saa ki senre ti yo Zhozufu wi kan, a wì si gbele. ¹⁸Ko pungo na, a wi to seyeenle pè si kari pe ye ma saa föli wi yege sögowo ma yo fò: «We mbele, we yen ma kulolo.» ¹⁹Een fö, a Zhozufu wì si pe pye fò: «Yaga ka fyé, ko mbe pye muwi mi yen wa Yenñele li yonlo le? ²⁰Yoro laga sonri mbe kapege pye na na, a Yenñele li sigi kapege ki kannga kajenge mbe ta mbe nga kila piin nala ki yon fili, mbe lelegere go sho. ²¹Koni yaga ka fyé, mi yaa la ye kaan yaa kaa yoro naa ye piile.»

A wì si pe koto ro ti sogo pe na sentanra ni.

Zhozufu wi kunwo senre

²²Zhozufu wila cen wa Ezhipiti tara wo naa wi go woolo pe ni. Wila ta ye le cenme ma yiri ke (110). ²³Zhozufu wila wi pinambyo Efirayimu wi pishyenwoolo pe piile pe yan yenle ni. Wila wi pinambyo Manase wi pishyenwoo Makiri wi piile pe le ma pe koro.

²⁴Pilige ka, a Zhozufu wì suu to seyeenle pe pye fò: «Sanni jenri, mi yaa ku! Een fö, Yenñele li yaa la wele ye na, ki woro nala köön shyen. Li yaa ka ti ye yiri laga ki tara nda ti ni, mbe songoro ye ni wa tara nda làa wugu ma yo li yaa kan Abirahamu, naa Izaki, konaa Zhaköbu pe yeri ti ni.» ²⁵Zhozufu wì si ti a Izirayeli pinambiile pe wugu maa kan mbe nga wi yaa yo ki pye. Wila pe pye fò: «Yenñele li yaa la wele ye na, ki woro

ⁱ 50.13: Kapye 7.16

nala koon shyen. Na yaga kaa kee sanga ŋa ni, yanla kajeere ti le ye kari ti ni, yeri wo laga^j.»

²⁶Zhozefu wila ta yeŋe cɛnme ma yiri ke mɛɛ ku (110). A pɛ suu gboo wi gbegele nuwo taanyaara ni, maa le gboolo kesu wa ni wa Ezhipiti tara.

^j 50.25: Eki 13.19; Zhou 24.32; Ebu 11.22

Izirayeli woolo pe yinriwɛ sɛwɛ ɲa pe yinri EKIZODI

Sewe wi nawa senre

Maga logo Ekizodi ko kɔɔ wo yɛn fɔ: «Mbaa kee» nakoma «mbe yiri». Ki sewe ɲa wi yɛn na para Izirayeli woolo pe kagbɔgɔlɔ ɲgele kɛ pye ma toro lo la nungba na. Lo li yɛn pe yinriwɛ wa Ezhipiti tara.

Ki sewe ɲa wi senre ti kɔn ma yiri kɔnsaga taanri:

Wa wi kɔnsaga kɔɲɔɲɔɲɔɲɔ ki ni (1–13), ki yɛn naga nari fɔ Zhakɔbu setirige piile pe yɛn wa Ezhipiti tara na jɔlɔ jɛɲɛ paa kulolo yɛn. A Yawe Yɛɲɛle li si Moyisi wi wɔ mbe pe shɔ kɔnaa mbe pe yirige wa Ezhipiti tara.

Wa wi kɔnsaga shyen wogo ki ni (14–18), ki yɛn naga nari fɔ Izirayeli woolo pe yɛn na tanri na kee wa Sinayi yanwiga ki na, ko ɲga ki yɛn Yɛɲɛle li yanwiga kpoyi ye. Pe karaga ki sila Ezhipiti tara wunlunaɲa wi ndanla. A wi suu mali-ɲgbɔɔɔlɔ pe torogo pe sa pe yigi. Eɛn fɔ, a Yɛɲɛle li si kafɔɲɲɔɔlɔ pye mali woolo pe shɔ. Ko pɲɲɔ na, a leele pe nɛɛ kee pe kondangala li na. Yɛɲɛle lɔa tɔnɔ naa yaakara kan pe yeri.

Wa wi kɔnsaga taanri wogo ki ni (19–40), ki yɛn naga nari fɔ leele pe yɛn wa Sinayi yanwiga ki na. A Yɛɲɛle li si yɔn finliwɛ le li woolo pe ni, mali yɛɛ naga Moyisi wi na. Lɔa ɲgasegele kɛ ke kan wi yeri kɔnaa lasiri kɔɲɔlɔ kele yɛɛ ni. A li sigi yɛɛ yo paa yɛɛ ɲga na pe daga mbaa li gbogo we. Lɔa yɛɛ nagawa kan wi yeri paa yɛɛ ɲga na pe daga mbe Yɛɲɛle gbɔɔsaga ki kan we.

Yɛɲɛle lo lɔa pye Izirayeli woolo pe kala pyew, eɛn fɔ a pe wire ti si kaa fanla pe na fyaw, a pɛ yarisunngo gbegele pe yɛɛ kan. A Yɛɲɛle li si pe pye fɔ:

Muwi mi yɛn Yawe Yɛɲɛle, ma Yɛɲɛle le; muwi mɔɔ yirige wa Ezhipiti tara, to nda maa pye wa ti ni kulo we. Mɛɛ daga mbe yarisunndo ta yɛɛ gbɔɔ mi pɲɲɔ na (Eki 20.2-3).

Sewe wi yɛn ma kɔɔɔlɔ yɛɛ ɲga na

Izirayeli woolo pe kulowo wa Ezhipiti tara 1.1-22

Naɲa ɲa paa pye na yinri Moyisi 2.1-25

Moyisi naa Arɔn paa para Ezhipiti tara wunlunaɲa wi ni 3–6

Yɛɲɛle lɔa jɔlɔɔ kagala kɛ wa Ezhipiti tara fɛnnɛ pe na 7–11

Paki fɛti kɔŋgbanɲa wi pyewe 12–13

Izirayeli woolo pàa Kɔgɔje yeen wi kɔn ma yiri 14.1–15.21

Mbege le wa Kɔgɔje yeen wi na mbe sa gbɔn wa Sinayi yanwiga ki na
15.22–18.27

Yenɲele làa yɔn finliwɛ le Izirayeli woolo pe ni 19–24

Yenɲele li censaga paraga go ki kanlɔmɔ 25–31

Izirayeli woolo pàa Yenɲele li yɔn finliwɛ pi jɔgɔ 32–34

Yenɲele li filisaga paraga go ki kanwa 35–40

IZIRAYELI WOULO PE KULOWO WA EZHIPITI TARA

1.1-22

Izirayeli woolo pe kulowo tunndo wa Ezhipiti tara

1 ¹ **Izirayeli** ɲa pe yinri fun Zhakɔbu wi pinambiile mbele pàa pinle wi ni ma kari wa Ezhipiti tara, pe mɛrɛ ti nda. Pe ni fuun nungba nungba pàa kari naa pe go woolo. ² Uruben, naa Simeyɔn, naa Levi, naa Zhuda, ³ naa Isakari, naa Zabulon, naa Benzhamɛ, ⁴ naa Dan, naa Nɛfitali, naa Gadi konaa Aseri^a. ⁵ Zhakɔbu wi setirige piile mbele pàa kari wa Ezhipiti tara pe ni fuun pàa pye lere nafa taanri ma yiri kɛ. Wi pinambyɔ Zhozɛfu wo la pye wa Ezhipiti tara makɔ^b. ⁶ Naa kila kaa mɔ, a Zhozɛfu wì si kaa ku, naa wi to seyeenle pe ni, konaa ki wagati woolo pe ni fuun pe ni^c. ⁷ Eɛn fɔ, a Izirayeli cɛnle woolo pè si pye sevenne, ma se ma lɛgɛ fɔ jɛngɛ, ma Ezhipiti tara ti yin, mɛɛ pye fanɲga ni.

⁸ A wunlunana fɔnɲɔ si kaa cɛn Ezhipiti tara ti go na, wo sila Zhozɛfu kala lo la kɛ jɛn. ⁹ A wì suu woolo pe pye fɔ: «Ye wele, Izirayeli cɛnle woolo pè lɛgɛ jɛngɛ ma wɛ we na, ma fanɲga ta ma wɛ we na^d. ¹⁰ Ye pan we yigisaga ja pe wogo ki na tijinliwɛ ni, nakoma pe yaa ka lɛgɛ mbe toro. Na malaga ka ka to laga we na, pa pe yaa pinle we mbenfenne pe ni mbe malaga gbɔn we ni mbe ya we ni, mbe si wɔ laga tara ti ni.»

¹¹ Kì kaa pye ma, a pè si kulowo tunngo teelee tɛgɛtɛgɛ Izirayeli woolo pe go na, jango mbe pe yɛgɛ wɛri tunngbanra ni. Kì pye ma, a pè si Pitɔmu naa Aramisɛsi cara ti kan ***Farawɔn**^e wi kan, a tì pye wi yari-jɛndɛ tɛgɛsara. ¹² Eɛn fɔ, ali maga ta pàa pye na Izirayeli woolo pe jɔlɔ na kee yɛgɛ, pàa pye na lɛgɛ na sɛrɛgi, fɔ a Ezhipiti tara fɛnnɛ pè Izirayeli

^a 1.1-4: Zhɛnɛ 35.23-25; 46.8-27 ^b 1.5: Wa kapyɛgɛlɛ sɛwɛ wi go kɔlɔshyɛn ki kɔnɔ kɛ ma yiri tijɛrɛ (Kapyɛ 7.14) li ni, lɛrɛ yɔn ɲga kì kan ki yɛn lɛrɛ nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kanɲurugo. Ko pan ma, katugu Yenɲɛlɛ sɛnrɛ sɛwɛ lɛɛ ɲa wi yɛn Giriɛki sɛnrɛ ni wila Zhozɛfu wi pišhyɛnwoolo taanri naa pe piile shyɛn jiri ma pe pinle wa. ^c 1.6: Kapyɛ 7.17
^d 1.9: Kapyɛ 7.19 ^e 1.11: Farawɔn mɛgɛ ki yɛn mɛgɛ ɲga pàa pye na tari faa Ezhipiti tara fɛnnɛ wunlumbolo pe na.

woolo pe panra. ¹³Kì pye ma, Ezhipiti tara fenne pàa Izirayeli woolo pe le kulowo tunngo ngbanga ni. ¹⁴Pàa pe yege weri tunngbanra ti ni: joro tunngo, naa tofa kɔnwɔ konaa kɛɛɛ tunndo ti cɛnle pyew ti ni. Pàa kulo-wo tunngo cɛnle pyew ki wɛ pe na fɔ tipege.

¹⁵A Ezhipiti tara wunlunaŋa wì si para jɛɛle shyen mbele pàa pye na Eburuye jɛɛle pe sari paa siin pe ni. Pàa pye na nunŋba yinri Shifira, na sanŋa wi yinri Puwa. ¹⁶Willa pe pye fɔ: «Na ye kaa Eburuye jɛɛle pe sari paa siin sanga ŋa ni, ye pyɔ wi wele jɛŋge yoo jɛn wa sesaga, na wiga pye naŋa, yoo gbo; na wiga pye jɛle, yoo yaga yinwege na.» ¹⁷Eɛn fɔ, jɛɛle mbele pàa pye na Eburuye jɛɛle pe sari paa siin pàa pye na fye Yenŋɛle li yege. Pe sila Ezhipiti tara wunlunaŋa wi senre ti le. Pàa pye na pinambiile pe yari yinwege na. ¹⁸Kona, a Ezhipiti tara wunlunaŋa wì si pe yeri mɛɛ pe pye fɔ: «Yinŋi na a yè sigi pye yɛɛn ma pinambiile pe yaga yinwege na?» ¹⁹Mbele pàa pye na jɛɛle pe sari paa siin, a pè si Farawɔn wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Eburuye jɛɛle pe woro paa Ezhipiti tara fenne jɛɛle pe yɛn. Pe yen kotogo ni, pe ma keli ma se sannɪ we sa gbɔn wa pe na.»

²⁰A Izirayeli cɛnle woolo pè si se ma lɛge fɔ jɛŋge ma fanŋga ta. A Yenŋɛle li si kajɛŋge pye mbele pàa pye na jɛɛle pe sari paa siin pe kan. ²¹Yenŋɛle làa pe go woolo pe pye a pè lɛge, katugu pàa Yenŋɛle li jate. ²²Kì kaa pye ma, a Farawɔn wì sigi kɔnɔ na li kan wi tara woolo pe ni fuun pe yeri ma yo fɔ: «Paga Eburuye pinambyɔ ŋa se, yoo wa wa Nili gbaan wi ni, eɛn fɔ, ye pe sumborombiile pe ni fuun pe yaga yinwege na^f.»

NAŊA ŊA PAA PYE NA YINRI MOYISI

2.1-25

Moyisi wi sewe naa wi punwe kala

2 ¹Ki sanga wi ni, ***Levi** setirige woolo naŋa wà si ki setirige nunŋba ki jɛle wa pɔri wi jɔ. ²A ki jɛle wì si kugbɔ le mɛɛ pinambyɔ se, ma sigi yan fɔ pyɔ wi yen ma yɔn. A wì suu lara ma saa gbɔn fɔ yeyen taanri^g. ³Ko punŋo na, wii ya mbaa wi lara naa, a wì si kanjapige ti gɛgɛwe ni, maga nawa pi wɔlɔgɔ fɛnɛɛge naa nguro joro ni (janŋo tɔnmɔ ka ya ye wa ki ni), mɛɛ pyɔ wi le wa ki ni ma saa ki tɛge wa gɛgɛra wi sɔgɔwɔ wa gbaan wi kɔŋgo tɔnmɔ pi ni. ⁴A pyɔ wi nɔ wì si saa yere laga ka na, mbe ta mbe ŋga ki yaa pye pyɔ wi na ki yan.

⁵Ko punŋo na, a ***Farawɔn** wi sumborombyɔ wì si kari wa gbaan wi ni mbe sa woli. A wi pinlɛyɛɛnle poro nɛɛ yanriyanri na toro gbaan wi

^f 1.22: Kapyɛ 7.19 ^g 2.2: Kapyɛ 7.20; Ebu 11.23

konɔo ki na. A Farawɔn wi sumborombyɔ wì si kanjapige ki yan wa gbagara wi sɔgɔwɔ, mɛɛ wi tunmbyee jɛlɛ wi tun ma yo wi saga lɛ wi pan ki ni. ⁶Kì kaa pan, a wì sigi yenge mɛɛ pyɔ wi yan wa. Pinambyɔ lawi, wila pye na gbele. A wi yinriwe suu ta, a wì sho fɔ: «Eburuye pe pyɔ wo wawi ɲa!»

⁷Kona, a pyɔ wi nɔ wì si Farawɔn sumborombyɔ wi pye fɔ: «Maa jaa mbe sa Eburuye jɛlɛ wa yeri wi pan wila pyɔ wi kaan wila wɔnri le?» ⁸A Farawɔn sumborombyɔ wì sho fɔ: «Ee.»

A sumborombyɔ wì si kari ma saa pyɔ wi nɔ jate wi lagaja ma pan wi ni. ⁹A Farawɔn sumborombyɔ wì si jɛlɛ wi pye fɔ: «Ki pyɔ ɲa wi lɛ ma saa wi kaan wila wɔnri na kan, mi yaa kɔɔn sara ki wogo ki na.»

A jɛlɛ wì si pyɔ wi lɛ ma saa naa kaan wila wɔnri.

¹⁰Naa pyɔ wila kaa yege to, a nɔfɔ wì si pan maa kan Farawɔn sumborombyɔ wi yeri, a wùu pye wi pinambyɔ. A wì suu mege ki taga naa yinri Moyisi, ma yo fɔ: Katugu mùu tile maa wɔ tɔnmɔ^h.

Moyisi wila fe ma kari wa Madiyan tara

¹¹Naa Moyisi wila kaa yiri ma yege to, pilige ka, a wì si yiri ma kari wa wi cɛnlɛ woolo pe yeri, mɛɛ saa pe tunngbanra ti yan. A wì si Ezhipiti tara fenne woo wa yan wila wi cɛnlɛ woolo Eburuye ɲaɲa wa gbɔɔnⁱ. ¹²A wì si welewele maa yɛɛ maga, wii lere yan. A wì si Ezhipiti tara fenne ɲaɲa wi gbɔn maa gbo, mɛɛ wi lara wa taambugɔ ki ni. ¹³Ki goto, a wì si kari naa mɛɛ saa Eburuye nambala shyen yan paa wiin. A wì si ɲa wogo kì pɛn wi yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a ma nɛɛ ma sefɔ wi gbɔɔn?» ¹⁴A ki ɲaɲa wì suu pye fɔ: «Ambɔ wɔɔn tɛge we go na ma pye we kiti kɔnfɔ? Maa jaa mbanla gbo paa yege ɲga na màa Ezhipiti tara fenne ɲaɲa wi gbo wi le?»

A Moyisi wì si fyɛ ma suu yɛɛ pye fɔ: «Kaselege kona, lere ɲa m̀i gbo pɛge wogo ki jɛn^j.» ¹⁵Farawɔn wila ɲga kila pye ki logo, a wi nɛɛ Moyisi wi lagajaa mboo gbo. Ëɛn fɔ, a Moyisi wì si fe ma kari ma saa cɛn wa Madiyan tara ma lali Farawɔn wi ni. Wila pye ma cɛn kɔlɔ wa tanla^k.

¹⁶Wa Madiyan tara, ^{*}saraga wɔfɔ wà la pye wa, wi sumborombiile pàa pye kɔlɔshyen. Pàa pan ma ko ma yaayoro wɔyaara ti yinyin, mbe pe to wi simbaala naa sikaala pe kan pe wɔ. ¹⁷Ëɛn fɔ, a yaayoro kɔnrifennɛ pɛlɛ si pan le, mɛɛ sumborombiile pe purɔ. Kona, a Moyisi wì si yiri pe kɔrɔgɔ ma saga sumborombiile pe na, mɛɛ pe yaayoro ɲgbelege ki kan, a kì wɔ. ¹⁸Naa sumborombiile pàa kaa sɔngɔrɔ ma gbɔn wa pe to Erewuweli^l wi tanla, a wì si

^h 2.10: Kapye 7.21 ⁱ 2.11: Ebu 11.24 ^j 2.11-14: Kapye 7.23-28 ^k 2.15: Kapye 7.29; Ebu 11.27 ^l 2.18: Erewuweli mege ki kɔrɔ wowi ɲa Yenɲɛle li wɔnlɔ. Pàa kaa naa yinri fun Zheturo (Èki 3.1).

pe yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a yè si pan faa nala?» ¹⁹A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ezhipiti tara fenne naŋa wawi wì we sho yaayoro kɔnɔrifenne pe yeri. Wì yere ko we kan ma we yaayoro ŋbelege ki kan, a kì wɔ.» ²⁰A pe to wì si pe yewe ma yo fɔ: «Kì naŋa wì yen se yeri? Yingi na, a yè si pan maa yaga wa? Ye saa yeri wa, wì pan we li.»

²¹A Moyisi wì si yenle ki na mbe cɛn wa ki naŋa wì yeri; a wì suu sumborombyɔ Sefora wì kan Moyisi wì yeri wì jɔ. ²²A Sefora wì si kugbo le ma pinambyɔ se, a Moyisi wì suu mege taga naa yinri Gerishomu; katugu wìla yo fɔ: «Mi yen nambanŋa ma cɛn tateere ni.»

²³Naa kila kaa mɔ, a Ezhipiti tara wunlunaŋa wì si ku. *Izirayeli cɛnle woolo pàa pye na jɛn na gbele bere pe kulowo tunŋbanra ti kala na. A pe gbelege kì si gbɔn fɔ wa Yenŋele li na. ²⁴A Yenŋele lɔ si pe gbeere ti logo, mɛe jatere pye *yɔn finliwɛ mba làa le Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe ni pi na^m. ²⁵A Yenŋele lɔ si Izirayeli woolo pe wele, mɛe pe cɛnlomɔ pi yan maa jen.

MOYISI NAA ARON PAA PARA EZHIPITI TARA WUNLUNAŋA WI NI

3-6

Yenŋele làa Moyisi wì wɔ
mbe Izirayeli woolo pe sho
wì fanŋa na

3 ¹Moyisi wìla pye naa nafɔ Zheturo wì simbaala naa sikaala pe kɔnri wì kan. Zheturo wìla pye Madiyan tara *saraga wɔfɔ. Pilige ka, a Moyisi wì si kari yaayoro ti ni wa *gbinri wì punŋo na, ma saa gbɔn wa Yenŋele li yanwiga ŋga pe yinri Horebuⁿ ki na. ²A Yawe Yenŋele li *Merege wì suu yɛe naga wì na kasɔn yinne la ni tipile la sɔgɔwɔ. A Moyisi wì sigi wele maga yan fɔ tipile li lagapyew kila pye kasɔn ni, ɛɛn fɔ, tipile jate li sila pye na sori. ³A wì sho fɔ: «Mi yaa fulo wa mbe saga kafɔnnɔ na li wele mbege jen yingi na tipile li si woro na sori.» ⁴Naa Yawe Yenŋele làa kaa wì yan wì yen na fulo wa mbe sa wele, a lɔ si koro wa tipile li sɔgɔwɔ maa yeri, ma yo fɔ: «Moyisi, Moyisi.» A Moyisi wì si sho ma yo fɔ: «Naw.» ⁵A Yenŋele lɔ sho fɔ: «Maga ka fulo laga ki laga ŋga ki ni. Ma sawira ti wɔ wa ma tɔɔɔ ti na, katugu ma yen ma yere laga ŋga na, ki tara ti yen *kpoyi na yege na.» ⁶A lɔ sho naa fɔ: «Muwi mi yen ma to wì Yenŋele le, Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe Yenŋele le.»

A Moyisi wì suu yege ki tɔn, katugu wìla pye na fyɛ mbe Yenŋele li wele. ⁷A Yawe Yenŋele lɔ sho fɔ: «Na woolo mbele wa Ezhipiti tara, m̀ pe

^m 2.24: Zhenɛ 15.13-14 ⁿ 3.1: Horebu yanwiga ko nunŋba ko pe yinri Sinayi (Èki 19.2).

jɔlɔɔɔ ki yan, gbeere nda paa gbele pe jɔlɔfenne pe kɛɛ, m̀iri logo. M̀i pe tere ti jɛn. ⁸M̀i pan mbe pe sho Ezhipiti tara fenne pe kɛɛ, mbe pe yirige laga, mbe kari pe ni tara ta ni, nda t̀i yɔn ma gbɔɔɔ, ma yin nɔnɔ naa senrege ni na fuun^o. Kana tara fenne, naa Heti cɛnle woolo, naa Amɔri cɛnle woolo, naa Perezi cɛnle woolo, naa Hevi cɛnle woolo konaa Zhebusi cɛnle woolo pe tara tori. ⁹Wele, *Izirayeli woolo pe gbeere t̀i gbɔn laga na na, Ezhipiti tara fenne paa pe jɔlɔ yege nga na, m̀igi yan. ¹⁰Koni, ta kee, mila ma tunnu *Farawɔn wi yeri. Ma sa Izirayeli, na woolo pe pye pe yiri wa Ezhipiti tara^p.»

Yenɲele làa li mege ki naga

Moyisi wi na

¹¹Kona, a Moyisi ẁi si Yenɲele li pye fɔ: «M̀i we? Ko lere ma m̀i, mbe kari sa Farawɔn wi yan, mbe Izirayeli woolo pe pye pe yiri wa Ezhipiti tara.» ¹²A Yenɲele l̀i sho fɔ: «M̀i yaa pye ma ni. Tegere nda ti yaa ki naga ma na mbe yo m̀i jate mila ma tunnu ti nda: «Na maga ka Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara, ye ni fuun ye pan yanla gbɔɔɔ laga ki yanwiga nga ki na.» » ¹³A Moyisi ẁi si Yenɲele li pye fɔ: «K̀i kaa pye yeen, m̀i yaa kari wa Izirayeli woolo pe yeri saga yo pe kan fɔ ye teleye pe Yenɲele l̀ilan tun ye yeri. Eɛn fɔ, na paga na yewe li mege ki ni, m̀i yaa yo mele^q?»

¹⁴A Yenɲele l̀i si Moyisi wi pye fɔ: «Muwi m̀i yen ɲa wi yen^r.» Maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ ɲa pe yinri «M̀i yen» wilan tun ye yeri. ¹⁵A Yenɲele l̀i suu pye naa fɔ: «Maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Yawe Yenɲele^s, ye teleye pe Yenɲele le, Abirhamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe Yenɲele le, lo l̀ilan tun ye yeri.» Ko ki yen na mege ye fɔ sanga pyew. Ko mege koyi wagati wi ni fuun woolo pe mbe ya mbaa na yinri ki na. ¹⁶Koni, kari ma sa Izirayeli *lelelele pe gbogolo, ma pe pye fɔ: «Yawe Yenɲele, ye teleye pe Yenɲele le, l̀ili yee naga na na. Lo na li yen Abirhamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe Yenɲele le.» L̀ilan pye fɔ: «M̀i pan mbe wele ye na, katugu nga paa piin ye na wa Ezhipiti tara, m̀igi yan. ¹⁷M̀i yaa ka ye yirige mbe ye wɔ wa jɔlɔɔ ki ni, wa Ezhipiti tara, mbe kari ye ni wa Kana tara fenne, naa Heti cɛnle woolo, naa Amɔri cɛnle woolo, naa Perezi cɛnle woolo, naa Hevi cɛnle woolo konaa Zhebusi cɛnle

^o 3.8: Nɔnɔ naa senrege to yen naga nari ma yo yaayoro ti yaa yɔn jenge wa ki tara ti ni, konaa tire nda ti maa seni ti ni. ^p 3.2-10: Kapye 7.30-34 ^q 3.13: Eki 6.2-3
^r 3.14: *Muwi m̀i yen ɲa wi yen*: Ko yen naga nari ma yo Yenɲele lo nungba li yen Yenɲele jenne le, li yen wa fɔ sanga pyew (Naga 1.4-8). ^s 3.15: Yenɲele li mege jenge pa pège yɔnɔɔ yeen YHWH, ko kɔɔ wo yen fɔ «ɲa wi yen», nakoma «ɲa wi yen wa.» Yele cɛnme shyen torɔngɔlɔ Zhezu Kirisi wi sege ki yege, naa pàa Bibulu wi kannga Gireki senre ti ni, a Zhufuye pè sigi mege ki kannga ma yo «we Fɔ» jango paga ka ta mbaa Yenɲele li mege ki yinri jaga jaga. Jinmiire ti ni wege mege ki kannga ma yo «Yawe Yenɲele.» Yenɲele li mege jenge ki yerewe pi woro ma jɛn.

woolo pe tara ti ni. Ki tara ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ni na fuun.»
 18 Izirayeli lelele pe yaa ka logo ma yeri. Kona, mboro naa poro ni, ye kari wa Ezhipiti tara wunlunaŋa wi yeri, ye saa pye fɔ: «Yawe Yenŋele, woro Eburuye, we Yenŋele le, lili yee naga we na. Koni, konɔ kan we yeri, we piliye taanri tangala tanga wa gbinri wi ni, we sa *saara wɔ Yawe Yenŋele li yeri.» 19 Migi jen ma yo Ezhipiti tara wunlunaŋa wi se yenle mbe ye yaga ye kari, kaawɔ poo jori fɔ jenge. 20 Mi yaa kanla fanŋa ki naga Ezhipiti tara fenne pe na, mbe pe jɔɔ kafɔnngɔɔ cengele ngele fuun mi yaa pye wa pe sɔgɔwɔ ke ni. Ko punŋo na, pa wi yaa ye yaga ye kari. 21 Mi yaa ka ti ye kala li Ezhipiti tara fenne pe ndanla, janŋo yaga kaa kee sanga ŋa ni, yaga ka kari kɛwara. 22 Ye jeele pe ni fuun nunŋba nunŋba pe te yaara, naa warifuwe yaara konaa yaripɔɔ yenri pe cɛnyɛnle, Ezhipiti tara woolo pe yeri, konaa jeele mbele pe yen pe ni wa pe yinre ti ni pe yeri; yeri le ye pinambiile naa ye sumborombiile pe na. Pa ye yaa Ezhipiti tara fenne pe kee yaara ti koli pe yeri yeen^t.»

Yenŋele làa li yawa pi naga

Moyisi wi na

4 1 Kona, a Moyisi wì si Yawe Yenŋele li yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, *Izirayeli woolo pe se taga na senre ti na, pe se si logo na yeri. Een fɔ, pe yaa na pye mbe yo fɔ: «Yawe Yenŋele li sili yee naga ma na.» » 2 A Yawe Yenŋele li suu yewe ma yo fɔ: «Yingi ki yen ma kee?» A Moyisi wì sho fɔ: «Kanŋala li^u.» 3 A li suu pye ma yo: «Li wa le tara.»

A Moyisi wì sili wa le tara, a li si kanŋa ma pye wɔɔɔ. A Moyisi wì si fe wɔɔɔ ki yege. 4 A Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye fɔ: «Ma kee ki sanga ma wɔɔɔ ki yigi wa ki naga ki na.»

A Moyisi wì suu kee ki sanga maga yigi. A wɔɔɔ kì si kanŋa ma pye naa kanŋala wa wi kee. 5 A Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Maga wogo ŋa ki pye, janŋo Izirayeli woolo pe taga ki na fɔ milan yee naga ma na, mi ŋa pe teleye pe Yenŋele le, Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe Yenŋele le.» 6 A Yawe Yenŋele li suu pye naa fɔ: «Ma kee ki taga wa ma kotogo ki na, wa ma yaripɔɔ ki nɔɔ.»

A wì sigi taga wa wi kotogo ki na. Naa wila kaa ki tile maga wɔ, a wi kee kì si filige pow *yayenwe pi ni^v. 7 A li suu pye naa fɔ: «Ma kee ki sɔngɔɔ maga taga wa ma kotogo ki na.» A wì sigi sɔngɔɔ naa maga taga wa wi kotogo ki na. A kì si kanŋa ma pye naa paa wi witige ki yen. 8 A Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Na Izirayeli woolo pee taga ma senre ti na, mbe kafɔnnɔ konŋbanna li jate, pa pe yaa taga ti na kafɔnnɔ shyen wolo lo

^t 3.21-22: Eki 12.35-36 ^u 4.2: Ki yen ndee ki kanŋala, yaayoro konrikanŋala lali.

^v 4.6: Yayenwe senre nda ti yo pi woro paa mba wè jen laga pi yen. Pi maa kɔɔɔ yinrigi witige ki na nda ti ma pye ma filige. Ki yama pila pye fyere ni leele pe yeri.

kala na. ⁹Na pee taga ma senre ti na ki kafɔngɔlɔ shyen ke kala na, na pee si logo ma yeri, pa ma Nili gbaan tɔnmɔ pa ko, maa wo tara ti na. Ki tɔnmɔ mba ma yaa ko mbe wo, pi yaa kannga kasanwa wa tara ti na.»

Yenɲele làa Arɔn wi pye

Moyisi wi sagafo

¹⁰A Moyisi wì sili pye fɔ: «Ayoo ***we Fɔ**, yɔn tangafɔ ma mi, yunmbaan ma ki peli, kii si peli piliya ki na, ki yere si peli male ma yen na para mi ɲa ma kulonɔɲa na ni. Na yɔn ki yen ma nugu na na.» ¹¹A Yawe Yenɲele lì suu pye fɔ: «Ambɔ wì lere wi yɔn ki kan wi yeri? Ambɔ wi ma lere wi pye bombo nakoma nungbojili, mboo pye wila yaan nakoma mboo pye fyɔɔn? Mi ɲa Yawe Yenɲele mi ma wi le? ¹²Koni, ta kee san, mi yaa ka pye ma ni, na ma ka kaa para we. Senre nda ma yaa kaa yuun, mi yaa kaa ti nari ma na.» ¹³A Moyisi wì sho fɔ: «Mila ma yenri we Fɔ, lere wa yege tun, ɲa kɔɔn ndanla.»

¹⁴Kona, a Yawe Yenɲele lì si nawa ɲgban Moyisi wi ni, ma suu pye fɔ: «Ma ndɔ ***Arɔn**, wo ɲa wi yen fun ***Levi setirige pyɔ**, wi woro wa le? Migi jen ma yo yɔn tangafɔ wi. Wo jate, wi ɲa yere wila paan ma filisaga. Na wiga kɔɔn yan sanga ɲa ni, wi nawa pi yaa yinngi wi na fɔ jenge. ¹⁵Ma yaa ka para wi ni mbe senre nda wi daga mbe yo ti le wi yɔn. Mi jate mi yaa ka pye ye ni fuun nungba nungba ye ni, na ye ka kaa para we. ɲga ye yaa ka pye, mi yaa kaga naga ye na. ¹⁶Wo wi yaa kaa para leele pe ni ma yɔnlɔ. Wi yaa kaa ma yɔn senre ti yuun pe kan. Ma yaa ka pye wi yeri paa Yenɲele yen, mbaa senre ti nii wi yɔn. ¹⁷Ki kanngala na, li le mali yigi ma kee; lo ma yaa la kafɔngɔlɔ ke piin li ni.»

Moyisi wila sɔngɔɔ

wa Ezhipiti tara

¹⁸Kona, a Moyisi wì si sɔngɔɔ ma kari wa wi nafɔ Zheturo wi yeri, mee wi pye fɔ: «Mi yaa sɔngɔɔ wa na cɛnle woolo pe yeri wa Ezhipiti tara, mbe sa pe wele na kaa pye pe yen wa yinwege na bere.» A Zheturo wì si Moyisi wi pye fɔ: «Ta kee yeyinngɛ na.»

¹⁹Ma Moyisi wi ta wa Madiyan tara, a Yawe Yenɲele lì suu pye fɔ: «Sɔngɔɔ ma kari wa Ezhipiti tara, katugu mbele fuun pàa pye na jaa mbɔɔn gbo pè ku.»

²⁰Ki kaa pye ma, a Moyisi wì suu jɔ naa wi pinambiile pe le, ma ti a pè lugu sofilele na, mee sɔngɔɔ wa Ezhipiti tara. Kanngala na Yenɲele làa yo wi le, a wì sili le. ²¹A Yawe Yenɲele lì si Moyisi wi pye fɔ: «Na ma kaa sɔngɔɔ la kee wa Ezhipiti tara, kafɔngɔlɔ ɲgele fuun mì fannga ki kan ma yeri maa ke piin, ma ke pye ***Farawɔn** wi yege na. Mi yaa wi kotogo ki pye ki ɲgban wi na; pa wi se yenle mbe Izirayeli woolo pe yaga pe kari. ²²Maga yo Farawɔn wi kan fɔ: «Pa Yawe Yenɲele lì yo yeen fɔ:

Izirayeli woolo pe yen paa na pinambyo yen, paa na pinambyo kongbanŋa yen^w. ²³Mila ki yuun ma kan fɔ: Mala pinambyo wi yaga wi kari wi sanla gbɔɔ. Na maga je mbe yo wiga ka kari, pa mi yaa ti ma pinambyo wi ku, ma pinambyo kongbanŋa we^{x, y} »

²⁴Ma pe ta pe kondangala li na paa kee, a pè si saa yere laga ka ni yembinɛ la ni mbe wɔnɔ le. A Yawe Yɛnɛɛ lɛ si pan Moyisi wi kɔɔɔ na jaa mboo gbo. ²⁵A wi jɔ Sefora wɛ si sinndelege ka lɛ, ŋga ki yɔn kɪla pye ma tanla, maa pinambyo wi ***kenrekenre**, mɛɛ ki selege ki jiri wa Moyisi wi nama pi na, ma sho fɔ: «Ma yen na pɔɔ, kasanwa po kala na.» ²⁶A Yawe Yɛnɛɛ lɛ si Moyisi wi yaga li suu gbo. Sefora wɪla yo fɔ: «Na pɔɔ kasanwa po kala na», kenrekenre ŋa wɪla pye wo kala na^y.

²⁷Ko sanga wo ni, a Yawe Yɛnɛɛ lɛ si Arɔn wi pye fɔ: «Kari ma sa Moyisi wi fili wa ***gbinri** wi ni.»

A Arɔn wɛ si kari ma saa Moyisi wi fili wa Yɛnɛɛ li yanwiga ki na, mɛɛ keyen wa wi yɔɔɔ maa shari. ²⁸Yawe Yɛnɛɛ lɛa Moyisi wi tun senre nda fuun ni, a wɛ si ti ni fuun ti yo Arɔn wi kan, konaa kafɔnɔɔɔ-lɔ ŋgele fuun lɛa yo wi pye ke ni. ²⁹A Moyisi naa Arɔn pè si kari ma saa Izirayeli ***lelele** pe ni fuun pe gbogolo. ³⁰A Arɔn wɛ si senre nda fuun Yawe Yɛnɛɛ lɛa yo Moyisi wi kan ti yege yo ma pe kan, mɛɛ kafɔnɔɔɔ ke pye le pe yege na. ³¹A Izirayeli woolo pè si taga ki senre ti na. A pè sigi jen ma yo Yawe Yɛnɛɛ lɛa pe jɔɔɔ ki yan, fɔ lɛ pan mbe pe sho. Kona, a pè si fɔli ma pe yere ti jiile wa tara mali gbɔɔ.

Moyisi naa Arɔn paa kari wa Farawɔn wi yeri

5 ¹Ko pɔnɔ na, a Moyisi naa ***Arɔn** pè si kari wa ***Farawɔn** wi yeri, ma suu pye fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ, woro ***Izirayeli** woolo we Yɛnɛɛ le, pa li yo yɛɛ, fɔ: «Na woolo pe yaga pe sa feti pye panla gbɔɔ wa ***gbinri** wi ni.» » ²A Farawɔn wɛ sho fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ lo yen ambɔ, jango mbeli senre ti logo, mbe si Izirayeli woolo pe yaga paa kee? Mi sili jen, mi se Izirayeli woolo pe yaga fyew paa kee.»

³A Moyisi naa Arɔn pè si Farawɔn wi pye fɔ: «Woro Eburuye we Yɛnɛɛ le, lili yɛɛ naga we na. Ki kala na, ki yaga we piliye taanri tanga-la tanga wa gbinri wi ni, we sa ***saara** wɔ Yawe Yɛnɛɛ, we Yɛnɛɛ li yeri, jango liga ka tifelege yama wa we na pi we gbo nakoma malaga mbe

^w 4.22: *Izirayeli woolo pe yen pa na pinambyo yen, pa na pinambyo kongbanŋa yen*: Ko yen naga nari ma yo Izirayeli woolo poro pe yen leele kongbanmbala mbele Yɛnɛɛ lɛa wɔ ma pe pye li woolo ma yɔn finliwe le pe ni. ^x 4.23: Eki 12.29 ^y 4.24-26: Ki veriseye pe kɔɔ wi woro ma filige Eburuye senre ti ni. Ki yen ndɛɛ maga lɛ wa ma pan ma gbɔn ko sanga wo na Moyisi wi sila wi pinambyo wi kenrekenre gben mbe yala Yɛnɛɛ li ŋgasele li na (Zheɛ 17.9-14, 25-26), kɪ pye ma, a Yɛnɛɛ li jaa mboo gbo. Kona, a jele wɛ si pe pinambyo wi kenrekenre.

to we na.» ⁴A Ezhipiti tara wunlunaŋa wì si Moyisi naa Arɔn pe pye fɔ: «Yingi na, a ye nɛɛ leele pe go jogo na pe lari pe tunngo ki na? Ye songɔɔ ye saa ye tunndo ti piin.» ⁵A Farawɔn wì sho naa fɔ: «Koni, ki leele mbele pè legɛ laga tara ti ni, ko ye yɛn na jaa mbe pe tunndo ti yerege!»

**Farawɔn wila ka taga
Izirayeli woolo pe tunngo ki na**

⁶Ki pilige nunŋba ki ni, a Farawɔn wì sigi konɔ na li kan jɔlɔɔ tunngo teelee poro naa Izirayeli woolo mbele pàa pye tunngo welefenne pe yeri ma yo fɔ: ⁷«Yaga kaa yan kaan naa Izirayeli woolo pe yeri paa tofa wi kɔɔn, paa yege ŋga na ye maa ki piin faa we. Poro jate paa kee pe saa yan^z ka lagajaa pe yɛɛ kan. ⁸Konaa ki ni fuun, yege ŋgbɔn pe na, paa tofa yɔn ŋga pe maa kɔɔn faa ki kɔɔn. Yaga ka ti ka mbe kɔn wa ki yɔn ki na; katugu tiyanmbala wele, ko kala na pè yo poro yaa sa saara wɔ pe Yenŋele li yeri. ⁹Ye ka taga ki leele pe tunngo ki na, tunngo ki pe kɛɛ yanra, jango paga kaa yagbogolo senre nuru.»

¹⁰A jɔlɔɔ tunngo teelee poro naa tunngo welefenne pe ni, pè si saa ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Farawɔn wì yo: «Mi se ti pe yan ka kan ye yeri naa. ¹¹Yoro jate ye saa yan ka lagajaa ye ye, wa laga ŋga ye mbe ka ta we. Ye sigi jɛn ye yo fɔ ka se kɔn wa ye tunngo ki na.» »

¹²Kona, a Izirayeli woolo pè si jaraga wa Ezhipiti tara ti lagapyew na yan ŋga kɔ fuguro ka wulo. ¹³Jɔlɔɔ tunngo teelee pàa pye na pe yege weregi na yuun fɔ: «Ye ye pilige nunŋba tunngo ki kɔ. Tofa yɔn ŋga ki daga ye kɔn, yege kɔn, paa yege ŋga na pàa pye na yan ki kaan ye yeri sanga ŋa ni we.» ¹⁴Farawɔn wì tunngo teelee pàa Izirayeli woolo mbele tegɛ tunngo welefenne sanmbala pe go na, pàa pye na pe gbɔɔn yere, nɛɛ pe piin fɔ: «Tofa yɔn ŋga ye daga mbe kɔn, yingi na yunmbaan naa nala, yee si ya mbege kɔn mbege kɔ paa faa yɛn?»

¹⁵Kona, Izirayeli woolo mbele pàa pye tunngo welefenne, a pè si kari ma saa panraga wa Farawɔn wi yeri, ma yo fɔ: «Wunlunaŋa, yingi na woro mbele ma kulolo, ma nɛɛ we jɔlɔ yɛn? ¹⁶Pe woro na yan kaan we yeri naa, konaa ki ni fuun, pè sho fɔ waa tofa wi kɔɔn. Paa we gbɔɔn yere, ma sigi ta, tanga woro ma woolo pe yeri.» ¹⁷A Farawɔn wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye yɛn tiyanmbala! Ee, tiyanmbala! Ko kala ki ti yè yo fɔ: «Yoo kari, we sa saara wɔ Yawe Yenŋele li yeri.» ¹⁸Ye songɔɔ yingɔ, ye saa ye tunndo ti piin. Pe saa ye kaan yan ni naa, ɛɛn fɔ, ye yaa sila tofa yɔn nunŋba ki kɔɔn.»

¹⁹Izirayeli woolo mbele pàa pye tunngo welefenne, a pè sigi yan pè pe cɛnlɔmɔ pi tisaw pe na, katugu pàa pe pye fɔ: «Tofa yɔn ŋga ye maa kɔɔn pilige pyew, ka se kɔn wa ki na.» ²⁰Naa pàa kaa yiri wa Farawɔn wi yeri,

^z 5.7: Pàa pye na yan ki pinlele joro ti ni na tofa wi kɔɔn, jango tofa wi ta wi sheli jenge.

a pè si kari Moyisi naa Arɔn pe kɔrɔgɔ, poro la pye na pe singi. ²¹A pè si Moyisi naa Arɔn pe pye fɔ: «Yawe Yɛnɛɛle li ye wele, li kiti kɔn ye na! Yè we kala li pye, a lɛ Farawɔn wo naa wi legbɔɔlɔ pe mbɛn. Kala na yè pye, li yɛn paa tokobi yɛn ɲa yè le pe kɛɛ pe we gbo wi ni.»

²²A Moyisi wɛ si sɔngɔrɔ wa Yawe Yɛnɛɛle li yeri ma saa li yewe ma yo: «E, ***we Fɔ**, yingɪ na, a mà si tipege pye ki leele mbele pe na? Yingɪ na, a mà silan tun? ²³Malɛ mɪ saa para ma sɛnrɛ na Farawɔn wi kan, wi yɛn naga leele mbele pe jɔlɔ. Mɛɛ si kala la pye mbɔɔn woolo pe shɔ.»

6 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛle lɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Koni ɲga mi yaa pye ***Farawɔn** wi na, ma yaa ki yan. Na fanɲga ko ki yaa wi ɲgbanga wi ***Izɪrayɛli** woolo pe yaga pe kari. Ko ki yaa wi ɲgbanga wi pe purɔ, wi pe wɔ laga wi tara.»

Yɛnɛɛle làa yɔn fɔlɔ kɔn
Moyisi wi yeri
mbe Izɪrayɛli woolo pe shɔ

²Kona, a Yɛnɛɛle lɛ si para naa Moyisi wi ni maa pye fɔ: «Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle le. ³Faa mɪla na yɛɛ naga Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe na ma yo mi yɛn Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ. Eɛn fɔ, pe sila na jɛn «Yawe Yɛnɛɛle» mɛgɛ ko na^a. ⁴Mɪla na ***yɔn finliwɛ** pi le pe ni, mbe Kana tara ti kan pe yeri, to nda pàa pye ma cɛn wa ti ni, ma pye nambanmbala. ⁵Ezhipiti tara fɛnnɛ pɛ Izɪrayɛli woolo pe wa kulowo tunndo nda na, a paa jɛɛn, mɪgi logo. Mɪ jatere pye yɔn finliwɛ mba mɪla le pe ni pi na. ⁶Ki kala na, maga yo Izɪrayɛli woolo pe kan fɔ: «Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle le. Mi yaa ye shɔ kulowo tunndo nda Ezhipiti tara woolo pɛ yo yaa piin ti ni. Na fanɲga konaa jɔlɔgɔ kagbɔgɔlɔ ɲgele mi yaa wa pe na, mi yaa ke tɛgɛ mbe ye go shɔ. ⁷Mi yaa ye pye na woolo, mbe pye ye Yɛnɛɛle. Pa ye yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle le. Mi yɛn na ye shoo tunɲgbanra nda Ezhipiti tara woolo pɛ yo yaa piin ti ni. ⁸Tara nda mɪla wugu na mɛgɛ ki na ma yo mi yaa kan Abirahamu, naa Izaki, konaa Zhakɔbu pe yeri, mi yaa ka ye pye ye ye wa ti ni. Mi yaa ti kan ye yeri ti pye ye woro. Mi ɲa Yawe Yɛnɛɛle, muwi mɪ yo ma.» »

⁹A Moyisi wɛ si saa ki sɛnrɛ ti yo Izɪrayɛli woolo pe kan, eɛn fɔ, pe sila logo wi yeri fyew, pe jatere pirindorogo konaa pe kulowo tunɲgbanra ti kala na.

¹⁰A Yawe Yɛnɛɛle lɛ si para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹¹«Kari ma saga yo Farawɔn wi kan, Ezhipiti tara wunlunɲa we, fɔ wi Izɪrayɛli woolo pe yaga pe kari pe wɔ wa wi tara ti ni.»

¹²A Moyisi wɛ sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, Izɪrayɛli woolo poro yɛrɛ si logo na yeri! Farawɔn wo yaa logo na yeri mɛle, mi ɲa mi woro yɔn tangafɔ we?»

^a 6.2-3: Eki 3.13-15

¹³A Yawe Yenɣele li si para Moyisi naa *Arɔn pe ni, ma yo pe sa Izirayeli woolo poro naa Ezhipiti tara wunlunaɲa Farawɔn wi ni pe yan, jango mbe Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni.

**Moyisi naa Arɔn pe teleye
pe mere ti nda**

¹⁴Izirayeli woolo mbele paa pye sege teele pe mere ti nda. Zhakɔbu wi pinambyɔ kongbanɲa Uruben wi pinambiile pe mere ti nda: Hanɔki, naa Palu, naa Hezirɔn, konaa Karimi. Poro wele paa pye Uruben wi setirige piile pe seye ye.

¹⁵Simeyɔn pinambiile pe mere ti nda: Yemuweli, naa Yamini, naa Owadi, naa Yakini, naa Sokari, konaa Kana tara fenne jɔ wi pinambyɔ Sawuli wi ni. Poro wele paa pye Simeyɔn wi setirige piile pe seye ye.

¹⁶Levi pinambiile pe mere ti nda, naa pe setirige piile pe ni. Pina-mbiile taanri paa pye Levi wi yeri: Gerishɔn, naa Kehati, konaa Merari. Levi wi yinwege piliye yan wila ta, yila pye yele cenme naa nafa ma yiri ke ma yiri kolɔshyen (137). ¹⁷Gerishɔn pinambiile pe mere ti nda: Libini, naa Shimeyi, konaa pe seye yi ni. ¹⁸Kehati pinambiile pe mere ti nda: Amiramu, naa Yizehari, naa Eburɔn, konaa Uziyeli. Kehati wi yinwege piliye yan wila ta, yila pye yele cenme naa nafa ma yiri ke ma yiri taanri (133). ¹⁹Merari pinambiile pe mere ti nda: Mahali naa Mushi. Poro wele paa pye Levi wi seye woolo naa pe setirige piile wele^b.

²⁰Amiramu wila wi to jɔnlɔ sumboro Yokebedi wi pɔri wi jɔ. A Yokebe-di wi si pinambiile shyen se wi kan. Paa pye na wa yinri Arɔn, na sanɲa wi yinri Moyisi. Amiramu wi yinwege piliye yan wila ta, yila pye yele cenme naa nafa ma yiri ke ma yiri kolɔshyen (137).

²¹Yizehari pinambiile pe mere ti nda: Kore, naa Nefegi, konaa Zikiri.

²²Uziyeli pinambiile pe mere ti nda: Mishayeli, naa Elizafan konaa Sitiri.

²³Arɔn wila Elisheba pɔri wi jɔ. Elisheba wila pye Aminadabu wo sumborombyɔ, konaa ma pye Naashɔn wi nɔsepyɔ sumboro. Wila pina-mbiile tijere se Arɔn wi kan: Nadabu, naa Abiyu, naa Eleyazari, konaa Itamari.

²⁴Kore pinambiile pe mere ti nda: Asiri, naa Elikana, konaa Abiyasafu. Poro wele paa pye Kore wi setirige piile pe seye ye.

²⁵Arɔn wi pinambyɔ Eleyazari wila Putiyeli sumborombiile nungba pɔri wi jɔ. Wila pinambyɔ nungba se wi kan, paa pye naa yinri Fineyasi.

Poro wele paa pye sege teele wa *Levi setirige piile pe seye yi ni.

²⁶Ki Arɔn wo naa ki Moyisi wi ni, poro wele Yawe Yenɣele laa pe pye fɔ: «Ye Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara mbe yala pe seye yi ni paa malingbɔɔnlɔ ngbeleye yen.» ²⁷Moyisi naa Arɔn poro wele paa saa

^b 6.16-19: Nɔmbu 3.17-20; 26.57-58; 1 Kuro 6.16-19

para Farawon wi ni, Ezhipiti tara wunlunanga we, mbe Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara.

**Ŋga Yenŋele làa pye na jaa
mbe pye làa ki naga Moyisi wi na**

²⁸Pilige ŋga ni Yawe Yenŋele làa para Moyisi wi ni wa Ezhipiti tara, ²⁹làa wi pye fɔ: «Muwi mi yen Yawe Yenŋele le. Kari ma sa senre nda fuun mila yuun ma kan, ti yege yo Farawon wi kan, Ezhipiti tara wunlunanga we.»

³⁰A Moyisi wì si Yawe Yenŋele li yon sogo le ki laga ki na, ma yo fɔ: «Mi woro yon tangafɔ, Farawon wi se logo na yeri.»

YENŊELE LAA JOLŊŊ KAGALA KE WA EZHIPITI TARA TI NA

7–11

7 ¹Kona, a Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye fɔ: «Wele, mi yaa ma pye paa Yenŋele yen ***Farawon** wi yege na. Ma ndɔ ***Arɔn** wi yaa pye ma yon senre yofɔ. ²Ŋga fuun mi yaa yo ma kan, ma ki ni fuun ki yo ma ndɔ Arɔn wi kan. Wo wi yaa la para Farawon wi ni, jango wi ***Izirayeli** woolo pe yaga pe kari pe wɔ wa wi tara. ³Ma si yala, mi jate mi yaa Farawon wi kotogo ki ŋgbani wi na; ali mbege ta mi yaa kagbɔgɔlɔ naa kafɔnŋgɔlɔ legere pye laga Ezhipiti tara ti ni^c, ⁴wi se logo ye yeri. Kona mi yaa na yawa pi pye poo jen wa Ezhipiti tara kiti kɔnkagbɔgɔlɔ ni. Mbe Izirayeli, na woolo mbele pe yen paa na malingbɔɔnɔlɔ yen, pe yirige mbe pe wɔ wa Ezhipiti tara. ⁵Ezhipiti tara fenne pe yaa ki jen mbe yo muwi mi yen Yawe Yenŋele le, na mi ka ka yiri pe kɔrɔgɔ na fanŋga ki ni sanga ŋa ni, mbe Izirayeli woolo pe yirige wa pe tara we.»

⁶Moyisi wo naa Arɔn wi ni, a pè sigi pye ma. Ŋga Yawe Yenŋele làa yo pe kan, a pè sigi pye cɛ. ⁷Moyisi wila ta yeɛ nafa tijere, a Arɔn wì ta yeɛ nafa tijere ma yiri taanri sanga ŋa ni paa saa para Farawon wi ni we.

**Farawon wila je mbe logo
Moyisi naa Arɔn pe yeri**

⁸Kona, a Yawe Yenŋele li sigi yo Moyisi naa Arɔn pe kan fɔ: ⁹«Na Farawon wi ka ye pye mbe yo ye kafɔnnɔ la pye yeli naga, pa maga yo Arɔn wi kan wuu kanŋgala li wa le tara Farawon wi yege na. Pa li yaa kanŋga wɔɔɔɔ.»

¹⁰A Moyisi naa Arɔn pè si kari wa Farawon wi yeri, mɛɛ saa ŋga Yawe Yenŋele làa yo ki pye. A Arɔn wì suu kanŋgala li wa le tara Farawon wo

^c 7.3: Kapye 7.36

naa wi legbɔɔɔ pe yege na, a li si kannga wɔɔɔ. ¹¹Ɛen fɔ, a Farawɔn wɔ si Ezhipiti tara tijinliwe fenne poro naa kajenmbele pe yeri, a pɛ pan maga kala nungba la pye pe kajenme pi fannga na^d. ¹²Pe ni fuun nungba nungba paa pe kanngagala ke wa le tara, a kɛ kannga wɔɔɔ. Ɛen fɔ, a Arɔn kanngala li si pe wogolo ke yɔli. ¹³A Farawɔn wi kotogo kɔ si ngban wi na, wi sila logo Moyisi naa Arɔn pe yeri; kila pye ma yala senre nda Yawe Yɛngele lɔa yo ti ni.

Jɔɔɔ kanngannga:

Tɔnmɔ pɔla kannga kasanwa

¹⁴Kona, a Yawe Yɛngele li si Moyisi wi pye fɔ: «Farawɔn wɔ kotogo ki yen ma ngban wi na, wɔ je mbe Izirayeli woolo pe yaga paa kee. ¹⁵Kari wa Farawɔn wi yeri goto pinliwe ni. Wi yaa ka yiri mbe kari wa gbaan wi tanla. Ma kari wi kɔɔɔ wa gbaan wi kongo na. Kanngala na lɔa kannga wɔɔɔ, mali le. ¹⁶Maga yo maga ngban Farawɔn wi ni fɔ: «Yawe Yɛngele, woro Eburuye we Yɛngele le, lilan tun ma yeri ma yo mbege yo ma kan fɔ mali woolo pe yaga pe kari wa ***gbinri** wi ni, pe sali gbɔɔ. Ɛen fɔ, mboro wo na, ali ma pan ma gbɔn yingɔ, ma fa logo li yeri. ¹⁷Senre nda Yawe Yɛngele li yo ti nda: Kala na li yaa pye, lo li yaa ki naga ma na fɔ Yɛngele lo li yen Yawe Yɛngele le. Kanngala na na kɛɛ, mi yaa li tege mbe gbaan tɔnmɔ pi gbɔn li ni, pa pi yaa kannga kasanwa^e. ¹⁸Ngbanra nda wa gbaan wi ni ti yaa ku, gbaan tɔnmɔ pi yaa ka jɔɔ fɔ Ezhipiti tara fenne pe se ka ya mbaa pi woo.» »

¹⁹A Yawe Yɛngele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Ki yo Arɔn wi kan, wuu kanngala li le, wuu kɛɛ ki yirige, wigi sanga wa Ezhipiti tara tɔnmɔ pyew pi go na, pe laforo, naa pe gbaan njere, naa pe lambaara konaa pe lawere ti ni fuun ti go na, jango pe tɔnmɔ pi kannga pi pye kasanwa. Pa kona kasanwa pi yaa pye Ezhipiti tara ti lagapyew. Ali tɔnmɔ leyaara nda ti yen tire woro naa sinndeere woro ti tɔnmɔ pi yaa kannga kasanwa.»

²⁰Yawe Yɛngele lɔa nga yo, a Moyisi naa Arɔn pɛ sigi pye. Arɔn wɔla kanngala li yirige ma gbaan tɔnmɔ pi gbɔn li ni le Farawɔn wo naa wi legbɔɔɔ pe yege na. A tɔnmɔ pi ni fuun pɔ si kannga kasanwa. ²¹Ngbanra nda tila pye wa gbaan wi ni ti si ku; a gbaan wi tɔnmɔ pɔ jɔɔ. Ezhipiti tara fenne pe sila ya mbaa gbaan wi tɔnmɔ pi woo naa. Kasanwa pɔla pye wa Ezhipiti tara ti lagapyew.

²²Ɛen fɔ, Ezhipiti tara fenne kajenmbele, a pɛ sigi kafɔnnɔ cenle nungba la pye fun pe kajenme pi fannga na. Farawɔn wi kotogo kɔla ngban wi na, wi sila logo Moyisi naa Arɔn pe yeri, paa yege nga na Yawe Yɛngele lɔa ki yo we. ²³A Farawɔn wɔ si sɔngɔɔ ma kari wi go, wi sila ki kala li yigi kala. ²⁴Ezhipiti tara fenne pe ni fuun paa pye na were woo wa gbaan wi

^d 7.11: 2 Timo 3.8 ^e 7.17: Naga 16.4

kanngara na, na tɔnmɔ wɔwoɔ lagajaa, katugu pe saa ya mbe gbaan tɔnmɔ pi wɔ.

Jɔlɔɔ shyen wogo:

Ŋgbeye kala

²⁵Naa Yawe Yɛnɛɛ lɛa gbaan wi tɔnmɔ pi kannga kasanwa, piliye kɔlɔshyen yila toro. ²⁶Ko pɔngo na, a li si Moyisi wi pye fɔ: «Kari naa, ma sa Farawɔn wi pye fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ li yo mali woolo pe yaga pe kari pe sali gbɔɔ. ²⁷Na maga je mbe yo ma se pe yaga pe kari, pa li yaa ŋgbeye lɛgere yirige pe pan pe tara ti tɔn lagapyew. ²⁸Ŋgbeye pe yaa ka lɛge wa gbaan wi ni. Pe yaa ka yiri wa wi ni mbe kari wa ma wunluwɔ go ki ni, mbe ye wa go pyɔ ŋa ma maa wɔnlɔ wi ni, mbe lugu wa ma sinleyaraga ki na. Pe yaa ka ye wa ma tunmbyeele poro naa ma tara woolo pe yinre ti ni, mbe ye wa ye yirayef poro naa ye buru gbɔnyaara ti ni. ²⁹Ŋgbeye pe yaa kaa nuru mboro naa ma tara woolo naa ma tunmbyeele ye na.» »

8 ¹A Yawe Yɛnɛɛ li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Ki yo ***Arɔn** wi kan wuu kɛɛ ki yirige wi kanngala li sin wa laforo, naa gbaan njere to naa lambaara ti yeri, wi ti ŋgbeye pe yiri wa ti ni, pe jaraga wa Ezhipiti tara ti ni.»

²A Arɔn wɔ suu kɛɛ ki yirige maga sin wa Ezhipiti tara lɔɔ ti yeri. A ŋgbeye pɛ si yiri ma Ezhipiti tara ti tɔn lagapyew. ³A Ezhipiti tara fenne kajenmbele pɛ sigi kafɔnnɔ cɛnlɛ nungba la pye pe kajenmɛ pi fannga na, ma ŋgbeye pele yirige, a pɛ ye wa Ezhipiti tara ti ni. ⁴A ***Farawɔn** wɔ si Moyisi naa Arɔn pe yeri ma pe pye fɔ: «Ye Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri li ŋgbeye pe laga mi naa na tara woolo we na. Kona mi yaa yoro ***Izirayeli** woolo ye yaga ye kari ye sa ***saara** wɔ li yeri.»

⁵A Moyisi wɔ si Farawɔn wi pye fɔ: «Gbɔɔwɔ pi yɛn mboro woo, wagati wi naga, ŋa maa jaa mbe Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri mboro, naa ma legbɔɔlɔ konaa ma tara woolo ye kan we, jango li ŋgbeye pe wɔ wa ma yeri konaa wa ma yinre ti ni. Pe se ka koro laga ka na naa, na gbaan wo ma.» ⁶A Farawɔn wɔ si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki pye goto.» A Moyisi wɔ si Farawɔn wi pye fɔ: «Ki yaa pye ma paa yɛge ŋga na maa ki jaa, jango maga jɛn ma yo lere wa kpe si yala Yawe Yɛnɛɛ, we Yɛnɛɛ li ni. ⁷Ŋgbeye pe yaa kari mbe wɔ laga ma yeri, mbe wɔ wa ma yinre ti ni, mbe wɔ wa ma legbɔɔlɔ poro naa ma tara woolo pe yeri. Pe se ka koro laga ka na naa na gbaan wo ma.»

⁸A Moyisi naa Arɔn pɛ si yiri wa Farawɔn wi yeri. A Moyisi wɔ si gbele ma Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri Farawɔn wi kan, ŋgbeye mbele paa ti a pɛ pan pe wogo ki na. ⁹A li si ŋga Moyisi wila yɛnri ki pye. A ŋgbeye pɛ si ku wa

^f 7.28: Kila pye yira pe maa kan paa yɛge ŋga na pe ma buru go ki kan nɛɛ buru wi foo wa ki ni.

yinre naa lara to naa keere ti ni. ¹⁰A leele pè si pe gbogolo pe yee na, a pe nuwo pì si tara ti tɔn.

¹¹Een fɔ, naa Farawɔn wila kaa ki yan ki kala li mbɔnrɔ, a wì suu kotogo ki ngban, wi sila logo Moyisi naa Arɔn pe yeri, paa yegɛ nga na Yawe Yenɲele làa ki yo we.

Jɔɔɔ taanri wogo:

Namara kala

¹²Kona, a Yawe Yenɲele li si Moyisi wi pye fɔ: «Ki yo Arɔn wi kan, wuu kanngala li yirige wi taambuɔ ki gbɔn li ni, pa ki gbanngban wi yaa kannga namara wa Ezhipiti tara ti lagapyew.» ¹³A pè sigi pye ma. A Arɔn wì suu kee ki sanga, ma taambuɔ ki gbɔn wi kanngala li ni, a ki gbanngban wì si kannga namara ma mu leele poro naa yaayoro ti na na pe nɔɔri. Gbanngban wila kannga namara wa Ezhipiti tara ti lagapyew. ¹⁴A Ezhipiti tara kajenmbele pè si pe kajenme pì pye ma yo pe yaa namara ta yirige. Een fɔ, pe sila ya. Namara tila pye leele poro naa yaayoro ti na, na pe nɔɔri. ¹⁵A kajenmbele pè si Farawɔn wi pye fɔ: «Yenɲele li yawa po pì yen na tunngo piin.» Kona ki ni fuun, Farawɔn wi kotogo kila ngban wi na, wi sila logo Moyisi naa Arɔn pe yeri, paa yegɛ nga na Yawe Yenɲele làa ki yo we.

Jɔɔɔ tijere wogo:

Nakɔnrɔ kala

¹⁶Kona, a Yawe Yenɲele li si Moyisi wi pye naa ma yo: «Goto, ma yiri faa ma kari wa Farawɔn wi yeri, na wiga ka yiri sanga ɲa ni mbaa kee wa gbaan wi yɔn na we. Ma saa pye fɔ senre nda Yawe Yenɲele li yo ti nda: «Na woolo pe yaga pe kari pe sanla gbɔɔ. ¹⁷Na maga je mbe yo paga ka kari, mi yaa nakɔnrɔ nda ti yen shɔnrɔ ni ta yirige mbe wa mboro naa ma legbɔɔɔ, naa ma tara woolo poro naa ma go woolo pe na. Ezhipiti tara fenne pe yinre ti yaa yin nakɔnrɔ ti ni, mbe tara ti tɔn munga. ¹⁸Een fɔ, ki pilige ki ka gbɔn, mi yaa Gosheni tara ti wɔ ti ye ma woro ti ni, to nda na woolo pe yen ma cɛn wa ti ni we. Nakɔnrɔ se ka pye wa Gosheni tara, ki ka pye ma, pa ma yaa ki jen mbe yo mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yen laga ki tara nda ti ni. ¹⁹Mi yaa kanla woolo pe wɔ pe ye ma woolo pe ni. Ki kafɔnnɔ li yaa li yee yɔn fili gotoᵉ.»

²⁰A Yawe Yenɲele li sigi pye paa yegɛ nga na làa ki yo we. Nakɔnrɔ nda ti yen shɔnrɔ ni, a tà si pan legerɛ ma ye wa Farawɔn wi wunluwo go ki ni, naa wi legbɔɔɔ pe yinre ti ni kona Ezhipiti tara ti lagapyew. Tila tara ti lagapyew ki jɔɔ. ²¹A Farawɔn wì si Moyisi naa Arɔn pe yeri ma yo fɔ: «Ye sa saara wɔ ye Yenɲele li yeri, laga Ezhipiti tara ti ni.» ²²A Moyisi wì si Farawɔn wi yɔn sogo

ma yo fɔ: «We se ya mbege pye ma; katugu saara nda we yaa wɔ Yawe Yenɛɛle, we Yenɛɛle li yeri, ti yaa pye Ezhipiti tara fenne pe yeri pe kambenge. Na waga sigi saara nda ti yen ma Ezhipiti tara fenne pe mben ti wɔ pe yege na, pe yaa we wa sinndɛɛɛ ni mbe we gbo. ²³We yaa piliye taanri tangala tanga wa *gbinri wi ni, mbe sa saara wɔ Yawe Yenɛɛle, we Yenɛɛle li yeri, mbe yala nga li yaa yo we kan ki ni.» ²⁴A Farawɔn wɔ sho fɔ: «Mi jate, mi yaa ye yaga ye sa saara wɔ, Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yeri wa gbinri wi ni. Eɛn fɔ yaga ka kari lege. Ye Yenɛɛle li yenri na kan (nakɔɔnɔ ti wɔ laga).»

²⁵A Moyisi wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na yiringɔɔɔ laga ma yeri, mi yaa Yawe Yenɛɛle li yenri ma kan. Goto nakɔɔnɔ ti yaa kari mbe laga mboro naa ma legbɔɔɔ, naa ma tara woolo ye na. Eɛn fɔ, wunlunaɲa, maga ka koro mbaa we fanla mbe je mbe yo ma se we yaga we kari we sa saara wɔ Yawe Yenɛɛle li yeri.»

²⁶A Moyisi wɔ si yiri wa Farawɔn wi yeri mɛɛ Yawe Yenɛɛle li yenri wi kan. ²⁷A li si nga Moyisi wɔla yenri ki pye, ma nakɔɔnɔ ti purɔ mari laga Farawɔn, naa wi legbɔɔɔ konaa wi tara woolo pe na. Ali nungba ko sila koro wa. ²⁸Eɛn fɔ, ki wogo nga ki na, Farawɔn wɔla wi kotogo ki ngban naa, wi sila Izirayeli woolo pe yaga pe kari.

Jɔɔɔɔ kangurugo wogo:

Yaayoro ti kunwa

9 ¹Kona, a Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Kari wa *Farawɔn wi yeri, ma saa pye fɔ: «Yawe Yenɛɛle, Eburuye Yenɛɛle le, pa li yo yeɛn fɔ: Na woolo pe yaga pe kari pe sanla gbɔɔɔ. ²Na maga je mbe yo paga ka kari, mbe ti pe koro laga, ³wele, ma yaayoro ngbeleye yan yila nii wa wasege ki ni, Yawe Yenɛɛle li fannga ki yaa yiri yi kɔɔɔɔ; yambewe yaa to ma shɔnye, naa ma sofilele, naa ma yongɔmɛye, naa ma nɛɛɛ, naa ma simbaala konaa sikaala pe na. ⁴Eɛn fɔ, Yawe Yenɛɛle li yaa ka *Izirayeli woolo pe yaayoro ngbeleye yi jɛn mbe yi wɔ yi ye Ezhipiti tara fenne pe woyo yi ni, Izirayeli woolo pe yaayoro ka nungba se ka ku.» »

⁵«Yawe Yenɛɛle ligi pyewagati wi kɔn maa tɛɛɛ, ma yo fɔ: Goto, mi yaa ki kala li pye laga tara ti ni.»

⁶Ki goto, nga Yawe Yenɛɛle lɔa yo, a li sigi pye maga yɔn fili. Ezhipiti tara fenne pe yaayoro ngbeleye yi ni fuun yɔla ku. Eɛn fɔ, Izirayeli woolo pe yaayogo ka nungba sila ku. ⁷A Farawɔn wɔ si lere tun ma yo pe sa yewe na kaa pye Izirayeli woolo pe yaayogo ka si ku. Eɛn fɔ, a pɛ sigi yan fɔ ali yaayogo nungba ko sila ku wa Izirayeli woolo pe yaayoro ngbeleye yi ni. Konaa ki ni fuun, Farawɔn wi kotogo kɔla ngban wi na, wi sila Izirayeli woolo pe yaga pe kari.

Jɔɔɔɔ kɔɔɔɔni wogo:

Nangbanra kala

⁸Kona, a Yawe Yenɛɛle li si Moyisi naa *Aɔn pe pye fɔ: «Ye sa kɔnɔ ta koli kɛɛ yengele yira wa ni, Moyisi wiri wa wa naayeri Farawɔn wi yege

na. ⁹Ki cɔnrɔ ti yaa kannga gbanngban wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni. Ki gbanngban wi yaa nangbanra wa leele poro naa yaayoro ti na, mbe kɔɔnlɔ sagbanra pe na wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni.»

¹⁰A Moyisi naa Arɔn pɛ si yira cɔnrɔ ta koli mɛɛ kari wa Farawɔn wi yeri. A Moyisi wɛ si cɔnrɔ ti wa wa naayeri. A tɛ si nangbanra wa leele poro naa yaayoro ti na, ma kɔɔnlɔ sagbanra^h. ¹¹Ezhipiti tara kajenmbele pe sila ya kari wa Moyisi wi yeri nangbanra ti kala na; katugu nangbanra tila yiri pe na fun paa Ezhipiti tara fenne sanmbala pe ni fuun pe yen. ¹²A Yawe Yenɲele lɛ si Farawɔn wi kotogo ki ngban wi na, wi sila logo Moyisi naa Arɔn pe yeri, paa yeɲe ɲga na Yawe Yenɲele lɔa ki yo ma Moyisi wi kan we.

Jɔlɔɔ kɔlɔshyen wogo:

Sinndeere tisaga

¹³Kona, a Yawe Yenɲele lɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Goto pinliwe ni, ma yiri faa ma kari wa Farawɔn wi yeri, ma saa pye fɔ: «Pa Yawe Yenɲele, woro Eburuye we Yenɲele lɛ yo yeɛn fɔ: Na woolo pe yaga pe kari pe sanla gbɔɔ. ¹⁴Katugu yɔnlɔ na lo na, mi yaa jɔlɔɔ cɛnlɛ pyew ka wa mboro naa ma legbɔɔlɔ naa ma tara woolo pe na, jango maga jɛn ma yo fɔ lere wa si yala na ni laga tara ti na. ¹⁵Ndɛɛ ki pye yingɔ mila kɛɛ ki yirige ma kɔrɔɔ, ma tifelege yama wa mboro naa ma woolo ye na, anmɛ ye ku ma wɔ laga tara ti na. ¹⁶Ɛɛn fɔ, mɔɔ yaga yinwege na, jango mbanla yawa pi naga ma na, mbanla mɛge ki pye ki yiri laga tara ti ni fuun ti niⁱ. ¹⁷Ali ma pan ma gbɔn yingɔ, ma yen naga ngbanga mbanla woolo pe yeɲe kɔn paga ka ta mbe kari. ¹⁸Wele, goto anmɛ yeɲe, mi yaa ti sinndeere tisaga ka mbe pan ngbanga laga Ezhipiti tara ti ni, ki cɛnlɛ ka fa pan laga male Ezhipiti tara ti lesanga wi na fɔ ma pan ma gbɔn yingɔ. ¹⁹Koni ki yaga pe pan ca ma yaayoro ngbeleye yi ni konaa yaara nda fuun ti yen ma yeri wa wasege ki ni ti ni, peri tege teɲesaga jɛnge na. Leele mbele fuun pe yaa ka pye wa wasege konaa yaayoro ti ni fuun ti ni, na pee pan mbe ye wa yinɛ ti ni, sinndeere tisaga ki yaa pe gbɔn mbe pe gbo mbe pinle yaayoro ti ni.» »

²⁰Farawɔn wi legbɔɔlɔ mbele paa Yawe Yenɲele lɛ sɛnrɛ ti yigi kala, poro la ti a pe tunmbyeele pɛ fyɛɛɛ ma pan ca, konaa pe yaayoro ngbeleye yi ni, mari le wa yinɛ ti ni. ²¹Ɛɛn fɔ, Farawɔn wi legbɔɔlɔ mbele pe sila Yawe Yenɲele lɛ sɛnrɛ ti lɛ, poro la pe tunmbyeele pe yaga wa wasege ki ni konaa pe yaayoro ngbeleye yi ni.

²²A Yawe Yenɲele lɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Ma kɛɛ ki yirige wa naayeri, jango sinndeere tisaga mbe pan wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni, ki leele pe gbɔn, naa yaayoro ti ni konaa yaraga ɲga fuun kɛ fi wa Ezhipiti tara ki ni.»

^h 9.10: Naga 16.2 ⁱ 9.16: Ɔrɔmu 9.17

²³A Moyisi wì suu kanngala li yirige wa naayeri. A Yawe Yɛnɛɛ lè si yɛnɛɛ gbaanra yirige ma sinndɛɛɛ tisaga wa, a yɛnɛɛ gbanlaga kɪ to wa tara ti na. Yawe Yɛnɛɛ lāa ti, a sinndɛɛɛ tisaga kɪ pan wa Ezhipiti tara ti ni. ²⁴Sinndɛɛɛ tisaga kɪla to, a yɛnɛɛ yɛnɛɛɛmɛ pì pinle ki ni. Sinndɛɛɛ tisaga kɪla pye na paan ngbanga; male Ezhipiti tara tì pye tara, ki cenle ka fa pye wa gben'. ²⁵Sinndɛɛɛ tisaga kɪla to wa Ezhipiti tara ti lagapyew, ma yaraga nga fuun kɪla pye wa wasege ki gbɔn maga gbo, leele o, yaayoro o. Kɪla yan ki gbɔn maga fugurɔ, ma tire ti kaari wa wasege ki ni. ²⁶Kaawɔ Gosheni tara nda Izirayeli woolo pāa pye ma cen wa ti ni to nungba tila sho. ²⁷Kona, a Farawɔn wì si ti a pè Moyisi naa Arɔn pe yeri wi kan, mɛɛ pe pye fɔ: «Yɔnlɔ na lo na, mɪ kapege pye. Yawe Yɛnɛɛ lo li yɛn ma sin. Mi naa na woolo pe ni, we yɛn kapere pyefenne. ²⁸Ye Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri na kan, li ti yɛnɛɛ gbaanra to naa sinndɛɛɛ tisaga kɪ ni ti yere. Pa kona mi yaa ye yaga yaa kee, we se ti ye koro laga naa.»

²⁹A Moyisi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na yiringɔlɔ laga ca ki ni, mi yaa na keyen yi yirige wa Yawe Yɛnɛɛ li yeri mbeli yɛnri, pa yɛnɛɛ gbaanra to naa sinndɛɛɛ tisaga kɪ ni, ti yaa yere, jango maga jɛn fɔ tara ti yɛn Yawe Yɛnɛɛ lo woro. ³⁰Ɛɛn fɔ, mɪgi jɛn ma yo mboro naa ma legbɔɔlɔ pe ni, ye woro na fyɛ Yawe Yɛnɛɛ li yɛgɛ bere.»

³¹Yantiire nda pe yinri *lɛn to naa yarilire nda pe yinri *ɔrizhi, sinndɛɛɛ tisaga kɪla ti ni fuun ti jɔgɔ mari wɔ wa, katugu ɔrizhi wɪla fuuru makɔ, a lɛn wì fyɛnwɛ. ³²Ɛɛn fɔ, *bile^k wo naa shɔgɔlɔ ke ni, koro sila jɔgɔ, katugu to ma koro pɔngɔ na.

³³A Moyisi wì si yiri wa Farawɔn wi go, ma kari wa ca ki pɔngɔ na, ma suu keyen yi yirige wa naayeri, ma Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri. Kona, a yɛnɛɛ gbaanra to naa sinndɛɛɛ tisaga kɪ ni tì si yere. A tisaga kɪ si kɔn.

³⁴Naa Farawɔn wɪla kaa ki yan tisaga kɪ kɔn, a sinndɛɛɛ tisaga naa yɛnɛɛ gbaanra tì yere, a wì si kapege cenle nungba ki pye ma je paa faa wogo ki yɛn. Wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, a pè si pe kotoɔrɔ ti ngbanngban pe yɛɛ na. ³⁵Farawɔn wɪla wi kotogo ki ngban wi yɛɛ na ma yala Yawe Yɛnɛɛ lāa senre nda yo Moyisi wi kan ti ni, wi sila Izirayeli woolo pe yaga pe kari.

Jɔlgɔ kɔlɔtaanri wogo:

Gbatɔ kala

10 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛ lè si Moyisi wi pye naa fɔ: «Kari wa *Farawɔn wi yeri, katugu muwi mùu kotogo ki ngban wi na, wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, jango mbe ta mbanla kacɛn kagbɔgɔlɔ ke pye

J 9.24: Naga 8.7; 16.21 ^k 9.31-32: Yarilire nda pe yinri ɔrizhi konaa bile ti yɛn paa mali wi yɛn, pe maa ti muwe pi piin buru.

laga pe sɔgɔwɔ; ²jango mboro fun ma kaga yege yo ma piile poro naa ma pishyenwoolo pe kan, paa yege nga na mila Ezhipiti tara fenne pe jɔlɔ we, konaa kacɛn kagbɔgɔlɔ ngele mila pye laga pe sɔgɔwɔ ke ni. Pa kona ye yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle le.»

³Kona, a Moyisi naa *Arɔn pɛ si kari wa Farawɔn wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Sɛnrɛ nda Yawe Yɛnɛle, Eburuye Yɛnɛle li yo ti nda: «Ma yaa koro la jege mbe yo ma sɔɔn yɛɛ go sogo na kan fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Na woolo pe yaga pe kari pe sanla gbɔgɔ.» ⁴Na maga je mbe yo ma se pe yaga pe kari, pa goto mi yaa *gbatɔ wa laga ma tara ti lagapyew. ⁵Wi yaa tara ti tɔn lagapyew fɔ pe se kaa tara ti yaan yɛnlɛ ni. Yaraga nga fuun ki koro sinndɛɛre tisaga ki panngɔlɔ, gbatɔ wi yaa ko ka, naa tire nda fuun ti yɛn na yinrigi wa wasege ti ni. ⁶Gbatɔ wi yaa ka ye wa wunluwɔ go ki ni mbege yin, naa ma legbɔlɔ pe ni fuun pe yinre ti ni konaa Ezhipiti tara fenne pe ni fuun pe yinre ti ni. Ki jɔlɔgɔ ki yaa pye kala na lere fa la yan faa, male wa ma teleye sanga wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala.»

Ki sɛnrɛ ti yɔngɔlɔ, a Moyisi wɔ si yiri le Farawɔn wi tanla ma kari. ⁷A Farawɔn wi legbɔlɔ pɛ suu pye fɔ: «Ki nana na wi yaa koro la we jɔlɔ fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Ki leele mbele pe yaga pe kari pe sa Yawe Yɛnɛle li gbɔgɔ. Ma woro naga yaan bere fɔ we Ezhipiti tara ti yɛn na jogo na kee sa kɔ wi le?»

⁸A pɛ si Moyisi naa Arɔn pe yeri wa Farawɔn wi yeri, a wɔ si pe pye fɔ: «Ye kari ye sa Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li gbɔgɔ. Ɛɛn fɔ, ambɛnɛ pe yɛn karifenne poro?»

⁹A Moyisi wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We yaa kari we piile naa we *lelele pe ni konaa we pinambiile naa we sumborombiile pe ni. We yaa kari we simbaala, naa we sikaala konaa we nɛrɛ ti ni, katugu waa kee sa feti pye mbe Yawe Yɛnɛle li gbɔgɔ.»

¹⁰A Farawɔn wɔ si to pe tanla, ma pe pye fɔ: «Yawe Yɛnɛle li pye ye ni! Ɛnhɛɛn! Mi yaa ye yaga yaa kee kpa, yoro naa ye piile pe ni. Ye ye yɛɛ yingiwe jɛn. Ki yɛn ma filige we yege na fɔ ye jatere wi yɛn ma tijanga. ¹¹Iɲga yɛ yɛnri ki se ya pye. Nambala poro cɛ pe yaa kari sali gbɔgɔ. Ko cɛ nɲa ko ye mbe ya yɛnri.»

A pɛ si pe purɔ ma pe yirige wa Farawɔn wi go.

¹²A Yawe Yɛnɛle li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Ma kɛɛ ki yirige wa Ezhipiti tara ti go na, ma ti gbatɔ mbe pan laga, wi tara ti yin, yan nɲa fuun kila shɔ sinndɛɛre tisaga ki yeri, wigi ka pew.» ¹³A Moyisi wɔ suu kanngala li yirige wa Ezhipiti tara ti go na. A Yawe Yɛnɛle li si ti, a tifelege ka yiri wa yɔnlɔ yirisaga yeri, na gbɔɔn wa tara ti ni, ki pilige ki yɔnlɔ naa ki yembɛnɛ li ni fuun li ni. Ki goto pinliwɛ pi ni, a pɛ sigi yan tifelege ki pan gbatɔ wi ni. ¹⁴Gbatɔ wila pan wa Ezhipiti tara ti lagapyew, ma cɛn tara ti na lagapyew. Wila lɛge fɔ jɛngɛ, male wa, pe fa wi lɛgewe

pi cenle la yan ma gben, pe se si ka la yan ma naa. ¹⁵Wila tara ti ni fuun ti tɔn mari wɔ binriw. Yan ki ni fuun naa tige pire nda fuun tila koro sinndɛɛre tisaga ki panngɔɔ, gbato wila ti ni fuun ti ka. Ali wetipinne nungba lo sila koro tige ka na nakoma wa wasege ki ni wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni^l.

¹⁶A Farawɔn wɔ si ti, a pɛ Moyisi naa Arɔn pe yeri wi kan fyelege na, mɛɛ pan ma pe pye fɔ: «Mì kapege pye Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li na, ma kapege pye yoro fun ye na. ¹⁷Koni mi yen na ye yenri, ki yɔnɔ na li na naa, yanla kapege ki kala yaga na na, ye Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yenri na kan, ligi legbogo jɔɔɔɔ kala na li laga we na.»

¹⁸A Moyisi wɔ si yiri wa Farawɔn wi go mɛɛ saa Yawe Yɛnɛɛle li yenri. ¹⁹A li si ti a tifelingbɔɔ ka yiri wa yɔnɔ tosaɔa yeri, na gbɔɔn, ma gbato wi lɛ, ma kari wi ni, ma saa wi wa wa Kɔɔɔɔ yeɛn wi ni. Ali nungba wo sila koro wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni. ²⁰Ɛɛn fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lɔa Farawɔn wi kotogo ki ngban wi na, wii yenle mbe ***Izirayeli** woolo pe yaga pe kari.

Jɔɔɔɔ kɔɔɔɔ wogo:

Diwi kala

²¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Ma kɛɛ ki yirige wa naayeri, jango diwi mbe ye laga Ezhipiti tara, fɔ leele paa talitali.»

²²A Moyisi wɔ suu kɛɛ ki yirige wa naayeri, a diwi gbɔɔ wɔ si ye wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni, fɔ ma saa gbɔɔn piliye taanri^m. ²³Ki piliye taanri yi ni, leele pe sila pye na pe yeɛ yaan. Lere wa kpe sila ya mbe yiri wi censaga mbe kari laga ka na. Ɛɛn fɔ, Izirayeli woolo poro la pye ma cen lara nda ni, yanwa la pye na yinrigi wama. ²⁴A Farawɔn wɔ si ti, a pɛ Moyisi wi yeri wi kan. A wɔ suu pye fɔ: «Yaa kee ye sa Yawe Yɛnɛɛle li gbɔɔɔ. Ye mbe ya kari ye go woolo pe ni, kaawɔ ye simbaala naa ye sikaala konaa ye nɛɛ to cɛ ti yaa koro laga.» ²⁵A Moyisi wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mboro yere ma daga mbe ti we yaayoro ta ta we sari wɔ ***na-yinme saara** konaa ***saara sogoworo** Yawe Yɛnɛɛle li yeri. ²⁶Mbe taga wa ko na, we yaa kari we yaayoro ngbeleye yi ni. We yaayogo ka nungba se koro laga; katugu we yaa sa yaayoro ta wɔ wa ti ni, mberi wɔ ***saraga** Yawe Yɛnɛɛle, we Yɛnɛɛle li yeri, mberi gbo. Ɛɛn fɔ, nda we yaa ka sa wɔ saraga li yeri mbeli gbɔɔɔ, we seri jen, kaawɔ we ka sa gbɔɔn wa gben.»

²⁷Ɛɛn fɔ, a Yawe Yɛnɛɛle li si Farawɔn wi kotogo ki ngban wi na, ma ti a wɔ je ma yo wi se Izirayeli woolo pe yaga pe kari. ²⁸A Farawɔn wɔ si Moyisi wi pye fɔ: «Kari ma yiri na na tanla. Mɔɔ yeɛ yigi, maga ka pan laga na yege sɔɔɔɔ naa, katugu pilige nga ni mi kɔɔn yan laga na yege sɔɔɔɔ, ma yaa ku win.» ²⁹A Moyisi wɔ sho fɔ: «Mboro mɔ yo ma! Mi se pan laga naa ma yeri.»

^l 10.14-15: Naga 9.2-3 ^m 10.22: Yuuro 105.28; Naga 16.10

**Yenɲele làa jɔɔɔ pɔnɔ wogo
ki senre yo**

11 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Mi yaa jɔɔɔ ka wa naa *Farawɔn wo naa Ezhipiti tara fenne sanmbala pe na. Ko pɔnɔ na, wi yaa ye yaga yaa kee. Wi yere yaa ye purɔ pew mbe ye yirige laga tara ti ni. ²Kari ma saga yo *Izirayeli woolo pe kan, fɔ nambala pe ni fuun nungba nungba, naa jele pe ni fuun nungba nungba, pe te yaara naa warifuwe yaara yenri pe cɛnyɛnle pe yeri.»

³Yawe Yenɲele làa ti a Izirayeli woolo pe kala li Ezhipiti tara fenne pe ndanla. Farawɔn wi legbɔɔɔ poro naa tara woolo pe ni, pàa pye na Moyisi wi jate. ⁴A Moyisi wì si Farawɔn wi pye fɔ: «Senre nda Yawe Yenɲele li yo ti nda: «Yinndege na, mi yaa pan mbe Ezhipiti tara ti yanri-yanri, mbe toro. ⁵Ezhipiti tara woolo pe pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe yaa ku laga tara ti ni, mbege le Farawɔn ɲa wi yen ma cen wa wunluwɔ jɔnɔ ki na wi pinambyɔ kongbanɲa wi na, fɔ saga wa kulojɔ wi pinambyɔ kongbanɲa ɲa wila yarilire ti tire wa tira ki na wi na, mbe pinle yaayoro ti pinambire kongbannda ti ni fuun ti ni. ⁶Pa kona leele pe yaa kaa gbele ɲgbanga laga Ezhipiti tara ti lagapyew, male ki gbeere cenle ta fa pye laga gben, ta se si ka pye laga naa paa ti yen. ⁷Eɛn fɔ, wa Izirayeli woolo pe yeri, ali pyɔn nungba se ka weli lere na nakoma yaayogo na, jango yege jen ye yo Yawe Yenɲele li Ezhipiti tara fenne naa Izirayeli woolo pe jen ma pe wɔ pe ye ni.» ⁸Pa kona ma legbɔɔɔ mbele yeɛn, pe ni fuun pe yaa pan na kɔɔɔ mbe kanɲguuro kan na jegele sɔɔwɔ, mbaa na yenri la yuun fɔ: Ta kee mboro naa ma woolo pe ni. Ko pɔnɔ na, pa mi yaa yiri mbe kari.»

A Moyisi wì si yiri wa Farawɔn wi tanla nangbanwa gbɔɔ ni ma kari.

⁹A Yawe Yenɲele li sigi yo Moyisi wi kan naa fɔ: «Farawɔn wi se logo ye yeri, jango mbe ta mbe kafɔnɲɔɔ legerɛ pye laga Ezhipiti tara.»

¹⁰Moyisi naa *Arɔn pàa ki kafɔnɲɔɔ ke ni fuun ke pye Farawɔn wi yege sɔɔwɔ. Eɛn fɔ, Yawe Yenɲele làa Farawɔn wi kotogo ki ɲgban wi na, wii yenle mbe Izirayeli woolo pe yaga pe kari pe wɔ wa wi tara ti ni.

**PAKI FETI KONGBANŊA
WI PYEWE**

12–13

Paki feti kala

12 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li si para naa Moyisi naa *Arɔn pe ni wa Ezhipiti tara, ma pe pye fɔ: ²«Ki yenɲe ɲga yeɛn, ko ki yaa pye yeɛ li lesaga. Ko ki yaa pye yeɛ li yenɲe kongbanɲa ye kan. ³Ye saga

yo ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan fɔ ki yenge nga yɛɛn, ki pilige kɛ wogo ki na, sege nungba nungba pyew nakoma go nungba nungba pyew ki woolo pe simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nakoma sikapɔlɔ yirifɔnnɔ yigi pe yɛ kan. ⁴Na go nga woolo si lɛgɛ mbe pye pe mbe ya simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ka mboo kɔ kasaga nungba, ki go woolo pe gbogolo go nga ki yɛn le pe tanla ki woolo pe ni, mbe yala leele pe yɔn ki ni. Ye simbapɔlɔ yirifɔnnɔ wi yigi ye yala lere nungba nungba pyew wi mbe ya kara nda ka to ni. ⁵Ye simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nakoma sikapɔlɔ yirifɔnnɔ yigi na wɔ ta yeɛ nungba, ma pye jɛrɛgisaga fu. ⁶Yoo tɛgɛ ye sa gbɔn fɔ yenge ki pilige kɛ ma yiri tijɛrɛ wogo ki na. Ki pilige ki ni, yɔnlɔ ki to-sanga ni, Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yaayoro nda pɛ wɔ ti kɔnlɔgi. ⁷Pe yaa ka kara ti ka yinrɛ nda ni, pe yaayoro ti kasanwa pa lɛ poo fafa ki yeyɔnrɔ ti naayeri tire to naa kɔɔrɔ ti kanngara na tire ti na. ⁸Ki yembine nungba li ni, ye kara ti fɔ tiyɔngɔ, yeri pinle yeri ka ***leve** fu buru naa yaanga taanga ni. ⁹Yaga ka kara ta ka mbapende nakoma mberi sɔgɔ tɔnmɔ ni mberi ka. Ɛɛn fɔ, ye ti ni fuun ti fɔ tiyɔngɔ, ti yinrɛ, naa ti saanra konaa ti nawa yaara ti ni. ¹⁰Yeri ka, yaga ka ta yaga ti wɔnlɔ ti yiri. Na ta ka si wɔnlɔ mbe yiri, ki goto pinliwɛ ni yeri sogo. ¹¹Na ye kaa ti kaa sanga na ni, ye ye yaripɔrɔ ti le, ye ye kurusijaraye pe pɔpɔ ti na, ye ye sawira ti lele, ye gbɔtangangala ke ni ye kɛɛ mbege naga fɔ yɛ gbɛgɛle mbaa kee, ye kara ti ka fyeɛgɛ na. Pa ye yaa ***Paki** feti wi pye yɛɛn mi na Yawe Yɛnnɛle na mɛgɛ ni.

¹²«Ki yembine nungba li ni, mi yaa ka Ezhipiti tara ti yanriyanri mbe toro. Mi yaa ka pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe gbo laga Ezhipiti tara ti ni, leele pe pinambiile kongbanmbala poro naa yaayoro ti pinambire kongbannda ti ni. Pa mi yaa kaga pye yɛɛn mbe jɔlɔgɔ wa Ezhipiti tara yarisunndo ti ni fuun ti na. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnnɛle le. ¹³Kasanwa pi yaa ka pye ye go sigewe kacɛn wa yinrɛ nda ye yaa ka pye ti ni. Mi yaa kaa yan mbe toro mbe ye yaga. Kiga pye ma, na mi kaa jɔlɔgɔ waa Ezhipiti tara woolo pe na sanga na ni, tifeɛgɛ yama kpɛ se ye ta mbe ye gbo».

¹⁴«Yege pilige ki tɛgɛ yaa nawa tuun ki na sanga pyew, yege pye feti piligbɔgɔ mbaa mi na Yawe Yɛnnɛle na gbogo, ki pye kondɛgɛle na li yɛn kɔsaga fu ye setirige piile pe kan.»

Feti na pe ma leve fu buru ka wi nɔgɔ

¹⁵Kona, a Yɛnnɛle li sho naa fɔ: «Ye yaa leve fu buru ka fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. Mbege lɛ le ki piliye yi kongbannga ki na, leve si daga mbe yan wa ye yinrɛ ti ni. Mbege lɛ pilige kongbannga ki na sa gbɔn pilige kɔlɔshyɛn

ⁿ 12.1-13: Levi 23.5; Nambu 9.1-5; Dete 16.1-2

wogo ki na, na lere wa ka buru ŋa leve yɛn wi ni wa ka, wi daga poo wɔ laga Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ. ¹⁶Pilige kɔŋgbanŋa naa pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, ye yaa gbogolo mbe shɛri, ye se ka tunngo ka kpɛ pye ki piliye yi ni, kaawɔ ye yaakara sɔɔlɔ tunngo ko.

¹⁷«Ye yaa kaa ***leve fu buru fɛti** wi piin mbaa nawa tuun fɔ ki pilige jate ŋga ko mɪla ye yirige wa Ezhipiti tara. Yege pilige ki tɛge ki ye yaa ki fɛti wi piin, ki pye kondegele na li yɛn kɔsaga fu yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri ye punngo na ye kan. ¹⁸Yɛle li yɛnge kɔŋgbanŋa ki pilige kɛ ma yiri tijere wogo ki na, mbege lɛ ki yɔnlɔkɔɔ ki na, ye yaa la leve fu buru kaa fɔ sa gbɔn ki pilige nafa ma yiri nunŋba wogo ki yɔnlɔkɔɔ ki na. ¹⁹Ki piliye kɔlɔshyɛn yi ni, leve si daga mbe yan wa ye yinre ti ni. Lere ŋa fuun ka buru ŋa leve yɛn wi ni wa ka, wi yɛn Izirayeli tara pyɔ o, wi yɛn nambanŋa o, wi daga poo wɔ wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔɔwɔ. ²⁰Yaga pye mbe cɛn laga o laga, ye se ka buru ŋa leve yɛn wi ni wa kpɛ ka; ɛɛn fɔ, yaa leve fu buru kaa°.»

Paki fɛti kɔŋgbanŋa wi pyewe

²¹Kona, a Moyisi wɪ si Izirayeli ***lelele** pe ni fuun pe yeri ma pe pye fɔ: «Ye kari ye sa simbapɛnɛ yirifɔnmɔlɔ nunŋba nunŋba nakoma sikapɛnɛ yirifɔnmɔlɔ nunŋba nunŋba yigi mbe yala sege nunŋba nunŋba pyew ki woolo pe ni, ye pe gbo ye pe pye ***saraga *Paki** fɛti wi na. ²²Ko punngo na, ye ***yizɔpi** were ta kɔn, yaayogo ŋga yɛ gbo, yɛge kasanwa pi le leyaraga ŋga ni, yeri le wa ki kasanwa pi ni yeri tɛge yoo fa yeyɔngɔ ki naayeri tige konaa kɔɔ ki kanŋara na tire shyɛn ti na. Ye ni, wa kpɛ ka ka wi yeyɔngɔ ki kaanla mbe yiri laga funwa na, fɔ sa gbɔn ki goto pinliwe ni. ²³Yawe Yɛnɛle li yaa ka Ezhipiti tara ti yanriyanri mbe toro, mbe jɔlɔɔ wa leele pe na. Na liga ka kasanwa pi yan go ŋga yeyɔngɔ naayeri tige naa kɔɔ ki kanŋara na tire shyɛn ti na, li yaa ki yeyɔngɔ ki toro, li se ti jɔɔwɔ pyefɔ° wi ye wa ye yinre ti ni mbe jɔɔwɔ pye wa. ²⁴Yoro naa ye setirige piile pe ni, ye yaa la tanri ki kakɔndegɛngɛle ke na paa kondegele yɛn, na li yɛn kɔsaga fu. ²⁵Na yaga ka sa ye wa tara nda Yawe Yɛnɛle li ***yɔn fɔlɔ** lɛ mbe kan ye yeri ti ni, yaa tanri ki ŋgasele li na. ²⁶Na ye piile paga ka ye yewe mbe yo fɔ ki ŋgasele na li kɔɔ wo yɛn wiwiin? ²⁷Ye pe yɔn sogo ye yo fɔ: «Saraga yi, ŋga we yɛn na woo Yawe Yɛnɛle li meɛ ni Paki fɛti wi na. Sanga ŋa ni woro Izirayeli woolo waa pye wa Ezhipiti tara, lɔa jɔlɔɔ wa Ezhipiti tara fɛnnɛ pe na, ɛɛn fɔ, lɔa we yinre ti toro, lɔi jɔlɔɔ wa we na, ma we yinre woolo pe shɔ.» »

Kona Izirayeli woolo pɛ si fɔli ma Yawe Yɛnɛle li gbɔɔ. ²⁸Ko punngo na, ŋga fuun Yawe Yɛnɛle lɔa yo Moyisi naa Arɔn pe kan, a Izirayeli woolo pɛ si kari ma saa ki pye.

° **12.14-20:** ɛki 23.15; 34.18; Levi 23.6-8; Nɔmbu 28.17-25; Dete 16.3-8 **P 12.23:** Jɔɔwɔ pyefɔ ŋa wi senre ti yo, wo yɛn merege wa, ŋa wi maa jɔlɔɔ kagala ke waa leele mbele Yɛnɛle li yaa jɔlɔ pe na; ye wele wa Zhɛnɛ 19.13; 2 Sami 24.16; Ebu 11.28 lara ti ni.

Jolɔgo ke wogo:

Ezhipiti tara woolo pe pinambiile kongbanmbala pe gbokala

²⁹Ki pilige ki yinnɔge ki na, a Yawe Yɛnɛle li si Ezhipiti tara fenne pe pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe gbo, maga le ^{*}Farawɔn ɲa wi yɛn ma cen wa wunluwo jɔngo ki na wi pinambyɔ kongbanɲa wi na, fɔ ma saa ki wa kasopyɔ wi pinambyɔ kongbanɲa wi na, ma pinle yaayoro ti pinambire kongbannda ti ni^q. ³⁰Ki yembine li ni, a Farawɔn naa wi legbɔɔɔ konaa Ezhipiti tara fenne pe ni fuun pɛ si yiri. Gbeere la yiri ɲgbanga wa Ezhipiti tara ti lagapyew, katugu go ka sila koro ɲa lere sila ku wa ki ni. ³¹Yinnɔge ki na, a Farawɔn wɛ si Moyisi naa Arɔn pe yeri ma pe pye fɔ: «Ye yiri laga na tara, yaa kee yoro naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni, ye sa Yawe Yɛnɛle li gbɔgo, paa yege ɲa na yege yɛnri we. ³²Ye ye yaayoro ti ni fuun ti le, paa yege ɲa yege yo we; yaa kee ye yiri laga. Ye sa ye Yɛnɛle li yɛnri li duwaw na na.»

³³Ezhipiti tara fenne paa pye na Izirayeli woolo pe fyeele pe yiri wa pe tara ti ni, katugu paa pye na pe yee piin fɔ: «We ni fuun we yaa ku.» ³⁴Ki kala na, Izirayeli woolo paa yiri na kee pe muwe mba paa gbɔn pi ni, mba leve sila ye pi ni. Pe maa pe muwe pi gbɔn yaara nda ni, paa ti fofɔ wa pe derigbɔɔ ti ni, mari taga pajoro na.

³⁵Izirayeli woolo paa tanga ma yala ɲa Moyisi wɛla yo pe kan ki ni. Paa warifuwe yaara, naa tɛ yaara, naa yaripɔɔ yɛnri Ezhipiti tara fenne pe yeri. ³⁶Yawe Yɛnɛle lɛa ti, a pe kala li Ezhipiti tara fenne pe ndanla, a pɛ yaara nda Izirayeli woolo paa yɛnri pe yeri ti kan pe yeri. Pa paa ki pye yɛn ma Ezhipiti tara fenne pe yaara ti koli ma kari ti ni^r.

³⁷Ko pɔngo na, a Izirayeli woolo pɛ si yiri wa Aramisɛsi ca, mɛɛ le na kee wa Sukoti ca. Paa pye na kee nambala waga cɛnme kɔgɔlɔni (600 000) yɔn ko yeri, pe sila jeele naa piile poro jiri mbe pe pinle wa. ³⁸Cengele kele yege woolo la pinle pe ni legere na kee. Yaayoro ɲgbeleye legere la pye Izirayeli woolo pe yeri, to tila pye nɛɛ, naa simbaala konaa sikaala. ³⁹Muwe mba paa gbɔn ma yiri pi ni wa Ezhipiti tara, paa pi wa wɔn; leve sila ye pi ni pi ta pi fɛ pi yiri; katugu paa pe purɔ ma pe yirige wa Ezhipiti tara fyelege na. Pe sila ta mbe kondangala yaakara le pe yee go na.

⁴⁰Yegele ɲgele Izirayeli woolo paa pye wa Ezhipiti tara kaa pye yele cɛnme tijere naa nafa ma yiri ke (430)^s. ⁴¹Ki yegele cɛnme tijere naa nafa ma yiri ke (430) ke kɔsanga wi ni, Paki feti pilige ki na, a Yawe Yɛnɛle

^q 12.29: Eki 4.22-23 ^r 12.35-36: Eki 3.21-22 ^s 12.40: Zhene 15.13; Gala 3.17

li woolo pè si yiri wa Ezhipiti tara, ma yala pe malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni. ⁴²Ki kala na, ki pilige ki yembinɛ li yaa tɛgɛ li yɛ Yawe Yɛnɛɛle li kan mbe pye fɛti piligbɔɔ, katugu ki pilige ko lɔa tɛgɛ ki yɛ mali woolo pe yirige wa Ezhipiti tara ki yembinɛ li ni. Izirayeli woolo poro naa pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pɔngo na, pe daga mbege tɛgɛ ki yɛ fun, mbege pye fɛti piligbɔɔ mbaa Yawe Yɛnɛɛle li gbogo.

Kondeɛɛɛle ngele kaa tɛgɛ

Paki fɛti wi pyewe pi na

⁴³Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si Moyisi naa Arɔn pe pye fɔ: «Kondeɛɛɛle ngele kè tɛgɛ Paki fɛti wi na ke ngele: «Nambanɔa wa kpɛ si daga mbege yaakara ta ka. ⁴⁴Kulo ɔa pè lɔ penjara ni, wi daga poo [†]kenrekenre, ko pɔngo na, wi mbe ya mbaa Paki fɛti yaakara ti kaa. ⁴⁵Ɛɛn fɔ, nambanɛɛn wo naa tunmbyee ɔa pe maa sara, wo wa si daga mbe ta ka. ⁴⁶Ye yaa ka simbapɔlɔ yirifɔnɔ wi kara ti ka wa go nawa. Yaga ka yiri ta ni wa funwa na, yaga si ka yaayogo ki kajelege ka yaari[‡]. ⁴⁷Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yaa kaa Paki fɛti wi piin. ⁴⁸Na nambanɔa wa ka pye mbe cɛn wa ye yeri mbaa ki jaa mbe Paki shɛrɛgɛ fɛti wi pye mi ɔa Yawe Yɛnɛɛle na mɛgɛ ni, ki daga poo go woolo nambala pe ni fuun pe kenrekenre. Ko pɔngo na wi mbe ya mbe Paki fɛti wi pye paa Izirayeli tara piile pe yɛn. Lere o lere pe suu kenrekenre wo wa kpɛ si daga mbe Paki fɛti yaakara ta ka.» ⁴⁹Yoro Izirayeli tara piile naa nambanɛɛnle mbele pe yɛn laga ye sɔgɔwɔ, [‡]lasiri konɔ nɔngba lo ye yaa la tanri li na.»

⁵⁰A Izirayeli woolo pe ni fuun pè si tanga Yawe Yɛnɛɛle lɔa sɛnrɛ nda yo Moyisi naa Arɔn pe kan ti na. ⁵¹Ki Paki pilige ki ni, ko Yawe Yɛnɛɛle lɔa Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara paa malingbɔɔnlɔ yɛn.

Kondeɛɛɛle Paki fɛti

wi wogo na konaa pinambiile

kongbanmbala pe wogo na

13 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ²«Ma [‡]Izirayeli woolo pe pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe tɛgɛ pe yɛ na kan, leele pe pinambiile kongbanmbala poro naa yaayoro ti pinambire kongbannda ti ni[‡]; katugu pe yɛn na woolo.»

³A Moyisi wɛ si leele pe pye naa fɔ: «Pilige ɔa Yawe Yɛnɛɛle li ye yirige ma ye wɔ wa Ezhipiti tara li yawa gbɔɔ pi ni, yaa nawa tuun ki na, ki tara nda yaa pye wa ti ni kulolo we. Ki fɛti pilige kiga gbɔn, yaga ka buru ka ɔa

[†] 12.46: Nɔmbu 9.12; Yuuro 34.21; Zhan 19.36 [‡] 13.2: Pinambiile kongbanmbala poro la daga mbe kan Yɛnɛɛle li yeri paa tunɔgo piin li kan; yaayoro ti pinambire kongbannda to la daga mbaa woo saara li yeri (Luki 2.23).

pè ***leve** le wi ni. ⁴Yarilire kɔn yɛnge nga we yɛn yɛɛn, ki nala pilige nga koyi yàa yiri wa Ezhipiti tara. ⁵Yawe Yɛngele làa wugu ye teleye pe kan ma yo li yaa tara nda kan ye yeri, na yaga ka sa ye wa ti ni sanga ɲa ni, yaa ki fɛti ɲa wi piin ki yɛnge nga ki ni. Ki tara to ti yɛn Kana tara fɛnnɛ, naa Heti cɛnlɛ woolo, naa Amɔri cɛnlɛ woolo, naa Hɛvi cɛnlɛ woolo konaa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe tara re, ti yɛn ma yin nɔnɔ naa sɛnrege ni fɔ na fuun. ⁶Piliye kɔlɔshyɛn ni, ye yaa la leve fu buru kaa. Ki pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, ye yaa fɛti pye Yawe Yɛngele li mɛge ni. ⁷Leve fu buru ye yaa la kaa fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. Buru ɲa pè gbɔn leve ni wa si daga mbe yan wa ye yinre ti ni; leve si daga mbe yan wa ye tara ti ni fuun ti ni. ⁸Ki pilige ki ni, ye fɛti wi kɔrɔ wi yo ye pinambiile pe kan, ye pe pye fɔ: «We yɛn na ki wogo nga ki ni fuun ki piin, mbaa nawa tuun nga Yawe Yɛngele làa pye we kan ki na, sanga ɲa ni wàa yiri wa Ezhipiti tara we.» ⁹Ki fɛti wi yaa pye paa tɛgere yɛn wa ye keyen yi na, konaa mbe pye paa nadowo yaraga yɛn wa ye walegele ke na, ɲango yaa para suyi Yawe Yɛngele li ***lasiri** sɛnre ti na; katugu lo li ye yirige wa Ezhipiti tara ti ni li yawa pi ni. ¹⁰Yaa tanri ki kondɛgele li na ye le pyew, mbe yala wagati ɲa wì kɔn ma tɛge ki wogo ki na wi ni.»

**Piile kɔngbanmbala pàa pye
yarikanra Yawe Yɛngele li yeri**

¹¹Kona, a Moyisi wì sho naa fɔ: «Na Yawe Yɛngele liga ka ye ye ni wa Kana tara ti ni, mberi kan ye yeri, paa yɛge nga na làa wugu ye teleye poro naa ye kan, ¹²ye ye pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe kan li yeri, konaa ye yaayoro ti pinambire kɔngbannda pyew ti ni ti pye li woro». ¹³Sofilele poro na, ye yaa simbapɛnɛ yirifɔnmɔlɔ tɛge mbe pe go shɔ»; na ye si woro na jaa mbe pe go shɔ, ye pe yinre ti yaari pe ku. Eɛn fɔ, ye leele pe pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe go shɔ. ¹⁴Na ye piile paga ka ye yewe mbe yo fɔ: «Ŋga yaa piin ko kɔrɔ wo yɛn mɛle?» Pa kona ye pe yɔn sogo ye yo fɔ: «Yawe Yɛngele làa we yirige ma we wɔ wa Ezhipiti tara li yawa gbɔɔ pi ni, to nda wàa pye wa ti ni kulolo. ¹⁵Naa ***Farawɔn** wila pye na jege ma yo wi se we yaga waa kee, a Yawe Yɛngele li si Ezhipiti tara fɛnnɛ pe pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe gbo, ma pinle yaayoro ti pinambire kɔngbannda ti ni. Ko kala na we yɛn na yaayoro ti pinambire kɔngbannda ti woo ***saraga** Yawe Yɛngele li yeri, nɛɛ leele pe pinambiile kɔngbanmbala poro go shoo. ¹⁶Ki kapyege ki yaa pye paa kacɛn yɛn ye kan wa ye keyen yi na, mbe pye paa tɛgere yɛn wa ye walegele ke na, mbaa ye nawa tuun ki na fɔ Yawe Yɛngele làa we yirige ma we wɔ wa Ezhipiti tara li yawa gbɔɔ pi ni.» »

▼ **13.12:** Èki 34.19-20; Luki 2.23 w **13.13:** Paa daga mbe sofilele poro go shɔ, katugu pe sila pye kpoyi Yɛngele kɔnɔ li ni, mbe pye yaayoro nda pe mbaa ya saraga wɔ ti ni Yɛngele yeri.

**Yenɲele làa li woolo pe yege sin
wa pe kondangala li ni**

¹⁷Naa Farawɔn wila kaa Izirayeli woolo pe yaga a pè kari, Yenɲele li sila ti pe toro wa konɔ na li maa kee wa Filisiti tara fenne pe tara lo ni*, ali mbege ta lo li yen ma were o; katugu Yenɲele làa yo fɔ: «Na leele paga sa malaga ta wa pe yege, pa pe yinriwe mba pè yiri wa Ezhipiti tara, ki wogo ki yaa ye pe go na mbege kan pe songɔɔ wa naa.» ¹⁸Ki kala na Yenɲele làa ti a pè toro wa konɔ na li koolo koolo wa ***gbinri** wi ni lo ni, ma kari wa Kɔɔje yeen wi yeri. Izirayeli woolo pàa gbegɛle ma yiri wa Ezhipiti tara paa malingbɔɔnɔ yen. ¹⁹A Moyisi wì si Zhozufu wi kajeere ti lɛ mbe kari ti ni; katugu Zhozufu wila ki yo Izirayeli woolo sanmbala pe kan ma yo fɔ: «Ye wugu yanla kan fɔ ye yaa kanla kajeere ti lɛ mbe kari ti ni, katugu Yenɲele li yaa ye saga (mbe ye yirige laga ki tara nda ti ni)».

²⁰A Izirayeli woolo pè si yiri wa Sukɔti ca ma saa pe ***paara yinre** ti kan ma cɛn wa laga ɲga pàa pye na yinri Etamu, wa gbinri wi kɔŋgo na. ²¹Yawe Yenɲele làa pye na pe yege sinni, yɔnɔ na, kambaaga titɔnɔgo yerege ka ni, na konɔ li nari pe na; yembinɛ làa pye na pe yege sinni kasɔn titɔnɔgo yerege ka ni, na yanwa yinrigi pe kan paa yaan, jango pe ya paa tanri yɔnɔ naa yembinɛ. ²²Yɔnɔ na, kambaaga titɔnɔgo yerege kila pye leele pe yege, yembinɛ kila pye kasɔn titɔnɔgo yerege wa pe yege sanga pyew.

**IZIRAYELI WOULO
PAA KɔɔJE YEEN WI KɔN
MA YIRI
14.1–15.21**

**Ezhipiti tara fenne pàa taga
Izirayeli woolo pe na na pe puro**

14 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li si para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan, fɔ pe kɛ pe kari, pe sa ***paara yinre** ti kankan pe cɛn wa Pi Ayirɔti ca ki yesinme na, wa Migidɔli ca konaa kɔɔje wi ni, ti sɔɔwɔ pi ni. Pa ye yaa cɛn wa Baali Zefɔn laga ki yesinme na, wa kɔɔje yɔn ki na. ³Kona ***Farawɔn** wi yaa ki jate fɔ Izirayeli woolo pè punɔgo, ma kɔ wa ***gbinri** wi ni. ⁴Mi yaa Farawɔn wi kotogo ki ɲgban wi na, wi yaa yiri mbe taga ye na mbaa ye puro. Mi

* **13.17**: Konɔ na li maa kee wa Filisiti tara fenne pe tara, Ezhipiti tara fenne mali-
ɲgbɔɔnɔ pàa pye nali go singi. Na Izirayeli woolo paga li lɛ pe yaa sa malaga ta wa yege.

† **13.19**: Zhenɛ 50.25; Zhozu 24.32

yaa wo naa wi malingbɔɔnɔlɔ pe tɔngɔ mbanla gbɔgɔwɔ pi naga ye na. Pa Ezhipiti tara fenne pe yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle le.»

A Izirayeli woolo pɛ si tanga ki sɛnrɛ ti na. ⁵Naa pàa ka saa ki yo Ezhipiti tara wunlunaɲa Farawɔn wi kan ma yo fɔ: «Izirayeli woolo pɛ fe ma kari.» A wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, pɛ si pe jatere wi kanɲga Izirayeli woolo pe kanɲgɔlɔ ma sho fɔ: «Yingi kala wɛ pye yɛɛn? Wɛ Izirayeli woolo pe yaga pɛ kari, pe se kulowo tunndo pye we kan naa.» ⁶Ki kaa pye ma, a Farawɔn wɛ si ti a pɔɔ malaga gbɔnwotoro wi pɔ shɔn wa na, mɛɛ le ma kari, wo naa wi malingbɔɔnɔlɔ pe ni. ⁷A wɛ suu malaga gbɔnwotoroye jembele jembele cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600) le ma kari, pe ni fuun nungba nungba, malingbɔɔnɔlɔ taanrindaanri la pye wa pe ni. A Ezhipiti tara malaga gbɔnwotoroye sanmbala pɛ si taga pe na. ⁸A Yawe Yɛnɛle li si Farawɔn wi kotogo ki ngban wi na, Ezhipiti tara wunlunaɲa we. A wɛ si yiri ma taga Izirayeli woolo pe na, na pe puro. Ma sigi ta Izirayeli woolo pàa yiri ma kari pe yɔlɔgɔ ki ni caw. ⁹A Ezhipiti tara malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun, mbele pàa pye shɔn lugufenne, naa mbele pàa pye malaga gbɔnwotoroye pe ni, naa Farawɔn wi shɔnye pe ni, pɛ si taga Izirayeli woolo pe na, na pe puro, ma saa pe yigi wa Pi Ayirɔti ca ki tanla, wa Baali Zefɔn laga ki yɛsinme na, wa kɔgɔje yɔn ki na.

¹⁰Naa Farawɔn wila kaa na yɔngɔ Izirayeli woolo pe ni, a pɛ si yɛgɛ yirige ma wele wa lege, mɛɛ Ezhipiti tara fenne pe yan pe taga pe na na pe puro; a pɛ si fye fɔ jɛngɛ, nɛɛ gbele na Yawe Yɛnɛle li yinri li pe saga. ¹¹A pɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Fanra legɛrɛ woro wa Ezhipiti tara wi le? Yingi na, a mà si pan we ni we pan we ku laga ki gbinri ɲa wi ni? Yingi na, a mà si we yirige wa Ezhipiti tara? ¹²Ki wogo ɲga ko wàa yo ma kan ma we ta bere wa Ezhipiti tara fɔ: «Ma we yaga yɛw, we yaa la kulowo tunngo piin Ezhipiti tara fenne pe kan. Ko mbɔnrɔ we yeri we ku laga gbinri wi ni ko na.» ¹³A Moyisi wɛ si pe pye fɔ: «Yaga ka fyɛ, ye yere laga nungba. Yawe Yɛnɛle li yaa ye sho yɛgɛ ɲga na nala, ye yaa ki yan. Ki Ezhipiti tara fenne mbele yaa yaan nala yɛɛn, ye se ka pe yan naa fyew. ¹⁴Yawe Yɛnɛle li yaa malaga ki gbɔn ye kan. Yoro wo na, ye yere yɛw.»

Yɛnɛle làa kɔgɔje wi kɔn shyen, a Izirayeli woolo pɛ toro

¹⁵Kona, a Yawe Yɛnɛle li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Yingi na, ma nɛɛ na yinri mbe ye saga? Ki yo Izirayeli woolo pe kan pe yiri paa kee. ¹⁶Mboro wo na, ma kanɲgala li yirige, mɔɔ kɛɛ ki sanga ma wa wa kɔgɔje wi yeri, ma tɔnmɔ pi kɔn shyen. Pa Izirayeli woolo pe yaa tanga tawara na mbe kɔgɔje wi kɔn mbe yiri. ¹⁷Mi wo na, mi yaa Ezhipiti tara fenne pe kotogo ki ngban pe na, mbe ti pe ye wa kɔgɔje wi ni ye punɲo na. Kona mi yaa Farawɔn wo naa wi malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun, naa malaga gbɔnwotoroye

konaa wi shɔn lugufenne pe tɛge mbanla gbɔgɔwɔ pi naga. ¹⁸Na mi ka Farawɔn wo naa wi malaga gbɔnwotoroye, konaa wi shɔn lugufenne pe tɛge mbanla gbɔgɔwɔ pi naga sanga ɲa ni, pa Ezhipiti tara fenne pe yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɲɛle le.»

¹⁹Yɛnɲɛle li ***merege** ɲa wɪla pye wa Izirayeli woolo pe yege, na pe yege sinni, a wɪ si toro wa pe pɔŋgo na. Kambaaga titɔnɔgɔ yerege ɲga kɪla pye wa pe yege, a kɪ si toro wa pe pɔŋgo na fun, ²⁰mɛɛ pan ma yere Ezhipiti tara fenne censaga konaa Izirayeli woolo censaga ti sɔgɔwɔ pi ni. Ki kanɲgɔlɔ nɔŋba la pye diwi pele kan, a ki sanɲga ko na yanwa yinrigi pele kan yembine li ni. Yembine li ni fuun li ni, censaga ka woolo si gbɔn ka woolo na.

²¹A Moyisi wɪ suu kɛɛ ki sanga wa kɔgɔje wi go na. A Yawe Yɛnɲɛle li si ti a tɪfɛlɔŋgbɔgɔ kà yiri wa yɔnlɔ yirisaga yeri na gbɔn wa kɔgɔje wi ni ki yembine li ni fuun li ni, ma kɔgɔje tɔnmɔ pi wɔnrɔgɔ maa kɔn shyen, a lawaga yiri. ²²A Izirayeli woolo pɛ si ye wa kɔgɔje wi nandogomɔ, ma tanga tawara na, maa kɔn ma yiri. Tɔnmɔ pɪla kɔn ma gbogolo pi yɛɛ na paa mboro yɛn pe kalige kɛɛ naa pe kamɛŋge kɛɛ ki na. ²³A Ezhipiti tara fenne pɛ si taga pe na, na pe puro. Farawɔn wi shɔnye pe ni fuun, naa wi malaga gbɔnwotoroye konaa wi shɔn lugufenne pɛ si ye wa kɔgɔje wi nandogomɔ Izirayeli woolo pe kɔrɔgɔ. ²⁴Yinndogo yɔn ki na, ma Yawe Yɛnɲɛle li ta wa kasɔn naa kambaaga titɔnɔgɔ yerege ki ni, a li si Ezhipiti tara fenne pe malingbɔɔnlɔ ɲgbelege ki kala li gbɔn mali piri pe yeri. ²⁵A li si ti a pe malaga gbɔnwotoroye pe ɲgeere tɪ wɔwɔ pe na, fɔ a pe fɛŋge kɪ ɲgbɔn. A Ezhipiti tara fenne pɛ sho fɔ: «Ye ti waa fee Izirayeli woolo pe yege, katugu Yawe Yɛnɲɛle li yɛn na malaga gbɔn we ni pe kan.»

²⁶A Yawe Yɛnɲɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Ma kɛɛ ki sanga wa kɔgɔje wi go na, jɔŋgo tɔnmɔ pi sɔŋɔrɔ pi pan Ezhipiti tara fenne pe na, naa pe malaga gbɔnwotoroye poro naa pe shɔn lugufenne pe na, pi pe li.» ²⁷A Moyisi wɪ suu kɛɛ ki sanga wa kɔgɔje wi go na. Lalaaga ki na, a kɔgɔje tɔnmɔ pɪ si sɔŋɔrɔ wa pi yɔnlɔ. Ezhipiti tara fenne pàa pye na fee tɔnmɔ pi yege, mɛɛ sun ma tɛrɛ pi na wa pe yɛɛ yege. A Yawe Yɛnɲɛle li si pe jaanri wa kɔgɔje tɔnmɔ pi ni. ²⁸A tɔnmɔ pɪ si sɔŋɔrɔ ma pan Farawɔn wi malaga gbɔnwotoroye pe na, ma pe li ma pinle wi shɔn lugufenne konaa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni; poro mbele pàa ye wa kɔgɔje wi ni Izirayeli woolo pe pɔŋgo na, na pe puro. Ali lere nɔŋba wo sila sho mbe to. ²⁹Izirayeli woolo poro na, pàa tanga tawara na, ma kɔgɔje wi kɔn ma yiri. Tɔnmɔ pɪla kɔn ma gbogolo paa mboro yɛn pe kalige kɛɛ naa pe kamɛŋge kɛɛ ki na.

³⁰Ki pilige ki ni, Yawe Yɛnɲɛle làa Izirayeli woolo pe sho Ezhipiti tara fenne pe kɛɛ. Pàa Ezhipiti tara fenne pe gboolo pe yan pɛ toori wa kɔgɔje yɔn ki na. ³¹Yawe Yɛnɲɛle làa yiri li fanɲga ɲga ni Ezhipiti tara fenne pe kɔrɔgɔ, Izirayeli woolo pàa ki yan. A pɛ si fyɛ li yege, mɛɛ taga lo naa li tunmbyee Moyisi pe na.

**Yurugo nga Moyisi wo
naa Izirayeli woolo
paa kɔ ma Yenɲele li sɔn**

- 15** ¹ Kona, a Moyisi naa ***Izirayeli** woolo pe ni, pè sigi yurugo nga ki kɔ ma Yawe Yenɲele li gbɔɔ ma yo fɔ:
 Ye ti mbe yurugo kɔ mbe Yawe Yenɲele li gbɔɔ,
 katugu lili gbɔɔwɔ pi naga.
 Li shɔnye poro naa pe lugufenne pe jaanri wa kɔɔje wi ni^z.
² Yawe Yenɲele lo li yen na fannga ye,
 lo li yen na yurukɔɔ ki go ye.
 Lo lilan shɔ.
 Lo li yen na Yenɲele le, mi yaa li sɔn.
 Lo li yen na tɛleye pe Yenɲele le, mi yaa li gbɔɔ.
³ Yawe Yenɲele li yen malaga gbɔnfɔ gbɔɔ.
 Li mɛge koyi nga Yawe Yenɲele^a.
⁴ Yawe Yenɲele li ***Farawɔn** wi malaga gbɔn wotoroye, naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe jaanri wa kɔɔje wi ni.
 Kɔɔje yɛen wɔ Farawɔn wi malingbɔɔnɔ welimbele pe li.
⁵ Tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pɔ toro pe go na.
 A pè tigi wa tɔnmɔ pi latijugo ki ni paa sinndelege yen.
⁶ Yawe Yenɲele, yawa gbɔɔ yen ma ni!
 Ma yawa gbɔɔ po pɔɔn juguye pe tɔngɔ Yawe Yenɲele.
⁷ Ma gbɔɔwɔ mba pɔ wɛ yaraga ki ni fuun ki na pi fannga na,
 mɔɔ juguye pe jaanri.
 Mɔɔ nanɣbanwa kala li wa pe na,
 a li pe jɔɔ paa yɛge nga na kasɔn ma yan waga sogo we.
⁸ Ma wɔnwɔn tifelege ki fannga na, tɔnmɔ pɔ gbogolo pi yɛe na.
 Tɔnmɔ mba pila fuun pɔ gbogolo pi yɛe na paa mbogo yen.
 Tɔnmɔ mba pila yinrigi na tuun pɔ liri wa kɔɔje wi nandogomɔ.
⁹ We juguye paa pye na yuun fɔ:
 «We yaa taga pe na la pe puro, sa pe yigi.
 We yaa sa pe kɛɛ yaara ti koli mberi yɛɛle we yɛe na.
 We yaa we tokobiye pe kɔlɔgi wa pe woforo ti ni mbe pe gbo.»
¹⁰ Eɛn fɔ, mboro wo na Yawe Yenɲele, mɔɔ yɔn tifelege ki fɛ,
 a kɔɔje wɔ pe li.
 Pè tigi paa sunmu pyɔ yen wa tɔnɣgbɔɔ pi latijugo ki ni.
¹¹ Yawe Yenɲele, yarisunndo ti ni fuun ti ni, kikiin ki yen ma taanla ma ni?

^z 15.1: Naga 15.3 ^a 15.3: Yuuro 118.14; Eza 12.2

Ambɔ wi yen paa mboro yen? Ma yen ***kpoyi** ma yɔn fili.

Ki daga paa fye ma yege konaa paa ma sɔnni,
mboro ŋa ma maa kafɔŋŋɔlɔ piin we.

¹² Kapyege nungba mà pye ma fanŋga ki ni,
a tara tì si we juguye pe tɔn.

¹³ Ma ndanlawa pi kala na,
a mà woro mbele ma woolo we go shɔ,
ma yawa pi fanŋga na,
a maa we yege sinni na kee we ni wa tara kpoyi nda ma yaa kan we
yeri ti ni.

¹⁴ Cengele sanŋgala kège wogo ki logo, a kaa seri fyere ti kala
na.

Fyere gbɔɔ Filisiti tara fenne pe yigi.

¹⁵ Edɔmu tara teelee pe sunndo wì kɔn pe na.

Mowabu tara teelee paa seri fyere ti kala na.

Kana tara fenne pe ni fuun pè kotogo la.

¹⁶ Jatere pirindorogo naa fyere gbɔɔ la pe yigi.

Ma fanŋga ŋga mà tege ma we saga

kì pe yɔn ki tɔn pe na,

a pè pye paa sinndelege yen.

Woro mbele ma woolo, fɔ a wè saa toro, Yawe Yenŋele!

Woro mbele ma woolo, a mà we go shɔ, fɔ a wè saa toro.

¹⁷ Ma yaa kari we ni sa we pye we cɛn wa ma yanwiga ki na,

wa censaga ŋga mà gbegele ma yee

kan ki ni Yawe FYenŋele,

fɔ wa ma ***laga kpoyi** ŋga mà kan ki ni.

¹⁸ Yawe Yenŋele li yen wunluwɔ, fɔ sanga pyew.

¹⁹ Farawɔn wi shɔnye, naa wi malaga gbɔnwotoroye konaa wi
shɔn lugufenne pàa ye wa kɔɔje wi ni sanga ŋa ni, Yawe Yenŋele
làa kɔɔje tɔnmɔ pi sɔngɔɔ maa wa pe na, a pì pe li. Eɛn fɔ,
woro Izirayeli woolo, wàa tanga tawara na ma kɔɔje wi kɔn ma
yiri.

²⁰ Kona, a ***Arɔn** wi njɔ Miriyamu ŋa wila pye Yenŋele yɔn
senre yofɔ, wì si pimbile kpɛkpɛkpɛ la le nali gbɔɔn. A jeele
sanmbala pe ni fuun pè si pan pimbibile kele ni ma taga wi na,
na ke gbɔɔn na yoo. ²¹ A Miriyamu wì si yurugo le, a Izirayeli
woolo sanmbala pe nɛe ki shoo wi yɔn na fɔ:

Yaa yurugo koo Yawe Yenŋele li kan.

Lìu gbɔɔwɔ pi naga.

Lì shɔnye poro naa pe lugufenne pe jaanri wa kɔɔje wi ni, a wì pe
li.

**MBEGE LE WA KOGGJE YEEN
WI NA MBE SA GBON
WA SINAYI YANWIGA KI NA**

15.22–18.27

**Laga nga paa pye na yinri
Mara ki tonmo pi senre**

²² Ko pungo na, a Moyisi wi si ti a Izirayeli woolo pè yiri wa Kogge yeen wi tanla ma kari wa Shuri *gbinri wi ni. Paa tanga pe piliye taanri pe sila tonmo ta mbe wo. ²³ A pè si saa gbon wa laga nga paa pye na yinri Mara. Tonmo mba paa saa yan wa, pe sila ya mbe pa wo, katugu pila pye ma sori. A pè sigi laga ki mege taga naga yinri Mara (ko koro wo na sorowo). ²⁴ Kona, a leele pe nee kongori Moyisi wi na, na yuun fo: «Yingi we yaa wo?» ²⁵ A Moyisi wi si Yawe Yengele li yenri ngbanga li pe saga. A li si kanngkekongko ka naga wi na, a wi sigi le maga wa wa tonmo pi ni; a tonmo pi si kannga ma tanla.

Yawe Yengele laa kondegeengele naa kakonndegeengele kan Izirayeli woolo pe yeri wa ki laga ki na. Laa pe wa ma wele wa fun, ²⁶ mee pe pye fo: «Na ye kaa nuru jenge mi na Yawe Yengele, ye Yengele na yeri, mbaa nga ki yen ma sin ki piin na yege na, na yaga nungbogolo jan mbaa na ngasegele ke nuru konaa mbaa tanri na kondegeengele ke na, pa mi se ka yama mba mila wa Ezhipiti tara fenne pe na pa wa ye na. Katugu muwi mi yen Yawe Yengele na li maa ye sagala.»

²⁷ Ko pungo na, a Izirayeli woolo pè si kari ma saa gbon wa Elimu laga ki na. Puluyo ke ma yiri shyen la pye wa, konaa sengendire nafa taanri ma yiri ke ni. A pè si pe *paara yinre ti kankan wa tonmo pi tanla ma cen le.

**Siringbangala naa yaakara
nda pe yinri mane ti senre**

16 ¹ Ko pungo na, a Izirayeli gbogolomo woolo pe ni fuun pè si yiri wa Elimu laga ki ni; pe yiringolo wa Ezhipiti tara, ki yenge shyen wogo ki pilige ke ma yiri kangurugo wogo ki na, a pè si gbon wa Sen *gbinri wi ni, wo yen Elimu laga naa *Sinayi yanwiga ti sogowo pi ni. ² A *Izirayeli gbogolomo woolo pe ni fuun pè si kongori Moyisi naa *Aron pe na wa gbinri wi ni; ³ mee pe pye fo: «Ndee ki pye Yawe Yengele laa ti, a we ku wa Ezhipiti tara, sanga na ni waa pye na ceeen na kara coro ti mari, na kaa na tinni, ko jen na mbonro we na! Een fo, ye pan we ni laga ki gbinri na wi ni, mbe pan mbe we ni fuun we kan we ku fungo ki kee.»

⁴ A Yawe Yengele li si Moyisi wi pye naa fo: «Wele, mi yaa yaakara tirige ye kan mbe yiri wa yengele na. Pilige nungba nungba pyew, leele

pe yaa yiri mbe sa nda ti yaa pe pilige nungba yaakara bɔ ti wulo. Pa mi yaa ye wa mbe wele yɛɛn, mbege jɛn na kaa pye ye yaa tanga na ^a***lasiri** sɛnrɛ ti na nakoma ye se tanga ti na^b. ⁵Pilige kɔgɔlɔni wogo ki na, yaa-kara nda ye yaa wulo mbe sɔgɔ, ti yaa pye pilige nungba woro nda ye ma wulo to tɛgesaga shyen.»

⁶A Moyisi naa Arɔn pɛ si Izirayeli woolo pe ni fuun pe pye fɔ: «Nala yɔnlɔkɔgɔ ŋga ki ni, ye yaa ki jɛn mbe yo Yawe Yɛnɲɛle lo lɛ ye yirige wa Ezhipiti tara. ⁷Goto pinliwɛ ni, Yawe Yɛnɲɛle li yaa li gbɔgɔwɔ pi naga ye na; katugu kɔngɔrimɔ mba yaa kɔngɔri li na, lɛu logo. Eɛn fɔ, woro wo na, we woro yaraga ka yaa kɔngɔri we na.» ⁸A Moyisi wɛ sho naa fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle li yaa kara kan ye yeri, ye ka nala yɔnlɔkɔgɔ ŋga ki ni, goto pinliwɛ ni mbe yaakara kan ye yeri ye ka ye tin. Katugu kɔngɔrimɔ mba yɛ kɔngɔri li na, lɛu logo. Woro wo na, we woro yaraga ka, woro ma ye yɛn na kɔngɔri we na; eɛn fɔ, Yawe Yɛnɲɛle lo yaa kɔngɔri li na.»

⁹A Moyisi wɛ si Arɔn wi pye fɔ: «Ki yo Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan fɔ pe kari wa Yawe Yɛnɲɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ, katugu li pe kɔngɔrimɔ mba pɛ kɔngɔri li na pi logo.»

¹⁰Ma Arɔn wi ta wila pye na para Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni, a pɛ si kanɲga ma wele wa gbinri kɛɛ ki yeri. Pe mbe ka wele, mɛɛ Yawe Yɛnɲɛle li gbɔgɔwɔ yanwa pi yan pɛu yɛɛ naga wa kambaaga ki ni.

¹¹A Yawe Yɛnɲɛle lɛ si para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ¹²«Mɛ Izirayeli woolo pe kɔngɔrimɔ pi logo. Ki yo pe kan fɔ: «Nala yɔnlɔkɔgɔ ŋga, sanni yembine li sa wɔ, ye yaa kara ka, goto pinliwɛ ni fun, ye yaa yaakara ta mbe ka fɔ mbe tin. Kiga pye ma, pa ye yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɲɛle, ye Yɛnɲɛle le.» »

¹³Ki yɔnlɔkɔgɔ ki ni, a siringbangala si pan ma tigi wa ^a***paara yinre** censaga ki ni maga tɔn. Ki goto pinliwɛ pi ni, a pɛ si yiri ma fɔɔngɔ ka yan kɛ wo ma paara yinre censaga ki maga. ¹⁴Naa fɔɔngɔ kila kaa kɔn, pe mbe ka wele, mɛɛ yaara tunmɔwɔ kpurukpuru ta yan tɛ koro wa tara ti na, wa gbinri wi ni. Tila pye paa tisaga sinndeɛre yɛn, ma filige. ¹⁵Naa Izirayeli woolo paa kaa ti yan, a pe nɛɛ pe yɛɛ yewe na yuun fɔ: «Yɛŋgi yaara ri nda to yɛɛn?» Katugu pe sila ti cɛnɛ li jɛn.

A Moyisi wɛ si pe pye fɔ: «Yaakara nda Yawe Yɛnɲɛle lɛ kan ye yeri yaa kaa, tori^c. ¹⁶Ŋga lɛ yo ti wogo ki na ki ŋga: «Lere nungba nungba pyew, nda ti yaa wi pilige nungba yaakara bɔ, wi to wulo. Lere nungba wi wulo paa litiri tijere si yɛn^d. Lere nungba nungba pyew wi yaa ti wulo mbe yala lere yɔn ŋga ki yɛn wa wi ^a***paraga go** ki ni ko ni.» »

¹⁷A Izirayeli woolo pɛ sigi pye ma. Pɛle la wulo legerɛ, a pɛle wulo jegɛle. ¹⁸Eɛn fɔ, naa paa kaa nda paa wulo ti taanla Omeri wi ni, a pɛ sigi

^b 16.4: Zhan 6.31 ^c 16.15: 1 Korɛn 10.3 ^d 16.16: Eburuye sɛnrɛ ti ni taanlayaraga ŋga paa tege na taanla ki ni laga ki laga ŋga ki ni paa pye naga yinri Omeri.

yan fɔ mbele pàa legere wulo, pe sila ta mbe toro; mbele pàa jenri wulo, ka sila kɔn pe woro ti na. Pe ni fuun nungba nungba, pàa ta ma yala pe pilige nungba nungba yaakara ti ni^e.

¹⁹A Moyisi wì si pe pye naa fɔ: «Lere kpɛ ka ka ta tɛgɛ ti wɔnlɔ ti yiri.»

²⁰Ɛɛn fɔ, pele sila logo wi yeri. A pɛ si ta tɛgɛ fɔ ki goto. A fyɛnrɛ si ye ti ni, a tì si jɔgɔ na lugo. Kona, a Moyisi wì si nawa ngban ki leele pe ni.

²¹Maga lɛ le kona, pàa pye na *manɛ wi wulo pinliwɛ pyew. Lere nungba nungba pyew, wi pilige nungba yaakara to wi ma wulo. Na yɔnlɔ kiga ka yiri la yaa, ɲa wì koro wi ma yan.

²²Ɛɛn fɔ, pilige kɔgɔlɔni wogo ki na, a leele pɛ si piliye shyen yaakara wulo. Lere nungba woro tìla pye na kee litiri kɔlɔtaanri yeri. A Izirayeli gbogolomɔ woolo teelee pɛ si kari ma saa ki yo Moyisi wi kan. ²³A wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ɔga Yawe Yɛnɲɛlɛ lì yo koyi we. Goto wi yɛn *cɛn-pilige ye, cɛnpilige ɲga kì tɛgɛ ki yɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li kan. Ye yaa yaakara nda fɔ wa yira wi ni, yeri fɔ nala; ye yaa nda sɔgɔ, yeri sɔgɔ nala. Na yaga ka, nda fuun ka koro, yeri tɛgɛ goto^f.»

²⁴Pàa sɔgɔ ma ka nda tìla koro, a pɛ siri tɛgɛ ki goto woro, paa yegɛ ɲga na Moyisi wìla ki yo pe kan. Ti sila jɔgɔ mbaa lugo, fyɛnrɛ sila si ye ti ni. ²⁵Ki goto, a Moyisi wì si pe pye fɔ: «Yaakara nda yàa tɛgɛ, yeri ka nala; katugu nala wi yɛn cɛnpilige ye, ɲga kì tɛgɛ ki yɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li kan. Nala ye se sa manɛ wa yan wa. ²⁶Yapelege ki ni, ye yaa ki yaakara ti wulo sa gbɔn pilige kɔgɔlɔni. Ɛɛn fɔ, pilige kɔlɔshyɛn wogo ko na, ko ɲga ki yɛn cɛnpilige ye, ye se ka ta ta wa.»

²⁷Konaa ki ni fuun, pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, leele pɛle la yiri wa paara yinre censaga ki ni, ma kari sa ta wulo, ɛɛn fɔ, pe sila yaraga ka kpɛ yan wa. ²⁸Kona, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lì si Moyisi wi yewe naa fɔ: «Ye yaa koro mbaa jege mbe yo ye se tanga na ɲgasegele koro naa na kakɔnnɛgɛ-ɲgɛlɛ ke na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? ²⁹Ye daga mbege jɛn fɔ mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ mì cɛnpilige ki kan ye yeri ma yo yaa cɛɛn ki ni, yaa wogo. Ko kala na pilige kɔgɔlɔni wogo ki ni, mi ma piliye shyen yaakara kan ye yeri. Pilige kɔlɔshyɛn wogo ki ni, lere nungba nungba pyew wi koro wa wi paraga go ki ni, wa kpɛ ka ka yiri wa wi censaga.»

³⁰Kona, a leele pɛ si cɛn ma wogo pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na.

³¹A Izirayeli woolo pɛ sigi yaakara ti mɛgɛ taga nari yinri manɛ (ko kɔrɔ wo yɛn yingɪ yaraga ɲga). Manɛ wìla pye ma filige paa koriyandiri yantiire pire yɛn. Wi tanwa pìla pye paa wɔn ɲa pɛ sɛnrɛgɛ le wi ni wi yɛn^g.

³²A Moyisi wì sho fɔ: «Sɛnrɛ nda Yawe Yɛnɲɛlɛ lì yo ti nda fɔ: «Ye manɛ wa lɛ wila kee litiri tijere yeri, yoo tɛgɛ ye setirige piile pe kan, jango ki yaakara nda mila kaan yaa kaa laga gbinri wi ni, ye yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, pe kari yan peri jɛn.» »

^e 16.18: 2 Korɛn 8.15 ^f 16.23: Ɛki 20.8-11 ^g 16.31: Nɔmbu 11.7-8

³³Kona, a Moyisi wì sigi yo ma Arɔn wi kan fɔ: «Cɔɔ ɲga pe maa yaara teri ki ni, ka le ma manɛ wa le wa ki ni wila kee litiri tijere yeri, ko punɔ na, ma saa tɛge wa Yawe Yɛnɲɛle li yɛge sɔɔwɔ, wi koro wa tegesaga ye setirige piile pe kan^h.»

³⁴A Arɔn wì si manɛ wa le cɔɔ ka ni ma yala ɲga Yawe Yɛnɲɛle làa yo Moyisi wi kan ki ni, mɛɛ saa cɔɔ ki tɛge wa li *yɔn finliwe senre kesu wi yɛge sɔɔwɔ, mbaa pe nawa tuun. ³⁵Izirayeli woolo pàa manɛ wi ka fɔ ma saa gbɔn ye le nafa shyen, fɔ leele yen ma cɛn tara nda ni ma saa ye ta ni, ko kɔɔ wo yen fɔ ma saa gbɔn wa Kana tara ti kɔnɔ li naⁱ.

³⁶Omeri yɛnɲɛle kɛ koro la pye taanlayaraga ɲga pàa pye na taanla ki ni pilige pyew^j ki yenle nungba.

**Tɔnmɔ mba pìla janri
ma yiri wa walaga ki ni,
wa Erefidimu laga ki ni pi senre
(Nɔmbu 20.1-13)**

17 ¹*Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pàa yiri wa Sen *gbinri wi ni ma kari. Pàa pye na tanri na cɛncɛn na kee ma yala Yawe Yɛnɲɛle li senyoro ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Erefidimu laga ki na. A pè si pe *paara yinre ti kankan ma cɛn le. Leele pe sila tɔnmɔ ta wa mbe wɔ. ²Kona, a leele pe nɛɛ wiin Moyisi wi ni na yuun fɔ: «Tɔnmɔ kan we yeri we wɔ!»

A Moyisi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yingi na, a ye nɛɛ wiin na ni? Yingi na, a ye nɛɛ Yawe Yɛnɲɛle li waa na wele?»

³Wɔɔ kila leele pe yigi fɔ jɛnɲɛ. A pe nɛɛ kɔngɔri Moyisi wi na, na yuun fɔ: «Yingi na, a mà si we yirige wa Ezhipiti tara mbe pan mbe we kan we ku lagame, woro naa we piile konaa we yaayoro ɲgbeleye yi ni?» ⁴A Moyisi wì si gbele ma Yawe Yɛnɲɛle li yenri li pe saga, ma yo fɔ: «Yingi mi yaa pye ki leele mbele pe kan? Kì koro naa jenri, pe yaa na wa sinndeere ni mbanla gbo.» ⁵A Yawe Yɛnɲɛle lɛ si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Keli leele pe yɛge. Ma Izirayeli *lelele pele wɔ pe pinle ma ni. Kanɲgala na màa tɛge ma Nili gbaan wi gbɔn li ni, mali le naa, maa kee. ⁶Wele, mi yaa sa yere wa ma yɛge Horebu yanwiga walaga ka go na. Ma saga walaga ki gbɔn ma kanɲgala li ni, pa tɔnmɔ yaa janri mbe yiri wa ki ni, leele pe yaa ta mbe wɔ.»

A Moyisi wì si tanga Yawe Yɛnɲɛle li senyoro ti na Izirayeli lelele pe yɛge na.

⁷A pè sigi laga ki mɛge taga naga yinri Masa naa Meriba (ko kɔɔ wo ɲa malaga naa wamawelewe), katugu Izirayeli woolo pàa win Moyisi wi

^h 16.33: Ebu 9.4 ⁱ 16.35: Zhou 5.12 ^j 16.36: Taanlayaraga ɲga pàa pye na taanla ki ni pilige pyew laga ki laga ɲga ki ni pàa pye naga yinri Eburuye senre ti ni efa, ki yenle nungba làa pye litiri nafa shyen.

ni, konaa ma Yawe Yenŋele li wa ma wele, ma yewe fɔ: «Yawe Yenŋele li yen laga we sɔgɔwɔ lee li woro laga we sɔgɔwɔ^k?»

**Izirayeli woolo paa malaga gbɔn
ma ya Amaleki setirige piile pe ni**

⁸Ko pɔŋgo na, a Amaleki setirige piile pɛ si pan ma to Izirayeli woolo pe na, ma malaga gbɔn pe ni wa Erefidimu. ⁹A Moyisi wɛ sɔgi yo Zhozuwe wi kan ma yo fɔ: «Nambala pele wɔ we ni, pe sa malaga gbɔn Amaleki setirige piile pe ni. Goto mi yaa sa yere wa tinndi wi go na Yenŋele li kanŋgala li ni na kɛɛ.»

¹⁰A Zhozuwe wɛ si tanga ma yala Moyisi wi senre ti ni, mɛɛ kari ma saa malaga gbɔn Amaleki setirige piile pe ni. Ma si yala Moyisi, naa ***Arɔn** konaa Huri poro la lugu ma kari wa tinndi wi go na. ¹¹Na Moyisi wiga wi kɛɛ ki yirige wa naayeri^l, Izirayeli woolo pe ma fanŋga ta malaga ki na; na wiga wi kɛɛ ki tirige tege ki kala na, Amaleki setirige piile pe ma fanŋga ta malaga ki na. ¹²Naa Moyisi wi keyen yɪla kaa te, a Arɔn naa Huri pɛ si sinndelege ka le maga tege wi tanla, a wɛ si cɛn ki na. A pɛ suu keyen yi tɔgɔtɔgɔ. Nɔŋgba la pye Moyisi wi kɛɛ ŋga na sanŋa wi yen wi kɛɛ ŋga na. A wi keyen yɪ si koro wa yirigesaga fɔ ma saa yɔnɔ ki kɔ. ¹³A Zhozuwe wɛ si ya Amaleki setirige piile pe ni ma pe gbo tokobi ni.

¹⁴A Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye fɔ: «Ki kagala ke yɔnɔgɔ sewe na ma ke tege, jango paa nawa tuun ke na. Mɛɛ ki yo Zhozuwe wi kan fɔ mi yaa Amaleki setirige piile pe gbo mbe pe kɔ pew, fɔ lere wa se ka nawa to pe na laga tara ti na naa^m.»

¹⁵A Moyisi wɛ si ***saraga wɔsaga** kan wa ki laga ki ni, maga mege taga naga yinri Adonayi Nisi (ko kɔrɔ wo yen fɔ Yawe Yenŋele li yen na dirapo). ¹⁶Ko pɔŋgo na, a wɛ sho naa fɔ: «Ki kaa pye Amaleki setirige piile pɛ pan ma to Yawe Yenŋele li wunluwɔ pi naⁿ, li yaa la wiin pe ni sang a pyew.»

**Zheturo wɪla kari
ma saa wi nafo Moyisi wi shari**

18 ¹Kajenge ŋga fuun Yenŋele lɔa pye Moyisi wo naa ***Izirayeli** woolo pe kan, poro mbele li woolo, Moyisi wi nafo lenaŋa Zheturo wɪla ki senre ti logo, wo ŋa wɪla pye Madiyan tara fenne ***saraga wɔfɔ** we; wɪla ki logo fun paa yege ŋga na Yawe Yenŋele lɔa pe yirige wa Ezhipiti tara.

^k 17.1-7: Nɔmbu 20.2-13 ^l 17.11: Ŋga kɪ yo fɔ Moyisi wi maa kɛɛ ki yirige wa naayeri, ko ki naga ma yo wi ma Yenŋele li yeri li pe saga. ^m 17.14: Ki kagala kɛ pye ma yɔn fili yege ŋga na, yege wele wa Dete 25.17-19; 1 Sami 15.2-9 lara ti ni. ⁿ 17.16: Wunluwɔ mba pi senre ti yo, ti mbe ya logo fɔ Izirayeli woolo poro wele pe yen na piin, nakoma Yenŋele lo jate lo Amaleki setirige piile paa to li na. Ki senre ti woro ma filige wa Yenŋele senre sewe ŋa Eburuye senre ni wi ni.

²Zheturo wila kari Moyisi wi jɔ Sefora wi ni wi kan^o, wo ɲa Moyisi wila wi torogo wa wi to Zheturo wi yeri we. ³Wila kari Sefora wi pinambiile shyen pe ni fun. Paa pye na nungba yinri Gerishomu (ko kɔɔ wo ɲa nambannjeen wa ki laga ɲga ki ni); katugu wila pye na yuun fɔ: «Mi yen nambannjeen tateere ni^p;» ⁴nɛ sanɲa wi yinri Eliyezeri, (ko kɔɔ wo ɲa na Yenɲele lilan saga), katugu wila pye na yuun fɔ: «Na to wi Yenɲele le, lilan saga mala sho ***Farawɔn** wi tokobi wi kɛɛ, wi silan gbo.»

⁵Zheturo wila kari Moyisi wi jɔ Sefora wo naa wi pinambiile shyen pe ni wa Moyisi wi yeri, wa ***gbinri** wi ni, wa laga ɲga wila wi ***paraga go** ki kan ma cɛn, wa Yenɲele li yanwiga ki tanla. ⁶Wila ti a pɛ saa ki yo ma Moyisi wi kan fɔ: «Ma nafɔ Zheturo wi yen na paan mbɔɔn shari wo naa ma jɔ naa ma pinambiile shyen pe ni.» ⁷A Moyisi wɛ si yiri ma saa wi nafɔ wi fili, ma fɔli wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ, mɛɛ keyen wa wi yɔlɔgɔ maa shari. A pɛ si pe yɛ yewe na kaa pye pe yen ɲgbaanla. Ko pungo na, a pɛ si kari wa Moyisi wi paraga go ki ni. ⁸ɲga fuun Yawe Yenɲele lɔa pye Farawɔn wo naa Ezhipiti tara fenne sanmbala pe na, ma Izirayeli woolo pe sho, a Moyisi wɛ si ki ni fuun ki yege yo wi nafɔ wi kan. Kangbangala ɲgele fuun kɔa pe ta wa pe kondangala li ni, wila ke ni fuun ke yege yo wi kan fun, konaa paa yege ɲga na Yawe Yenɲele lɔa pe sho we. ⁹Kajɛɲge ɲga fuun Yawe Yenɲele lɔa pye ma Izirayeli woolo pe sho Ezhipiti tara fenne pe kɛɛ, kila Zheturo wi nawa pi yingɲi wi na. ¹⁰A Zheturo wɛ sho naa fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele li woo, lo na li ye sho Ezhipiti tara fenne poro naa Farawɔn wi ni pe kɛɛ. Li ye sho Ezhipiti tara fenne pe kulowo pi ni. ¹¹Koni migi jen ma yo li gbɔgɔ ma we yarisunndo ti ni fuun ti na; katugu ligi wogo ki pye maga naga, ma sigi ta Ezhipiti tara fenne paa pye na Izirayeli woolo pe jɔlɔ ndɛɛ pe yaa pe gbo.»

¹²A Moyisi wi nafɔ Zheturo wɛ si ***saraga sogowogo** naa ***nayinme saara** wɔ Yenɲele li yeri. A ***Arɔn** wo naa Izirayeli ***lelele** pe ni fuun pɛ si saa pinle ma ***saraga** yaakara ti ka Moyisi wi nafɔ Zheturo wi ni, Yenɲele li yege na.

Moyisi wila leele pele wɔ
pe pye Izirayeli woolo
pe kagala yege wɔfenne
(Dete 1.9-18)

¹³Ki goto, a Moyisi wɛ si cɛn mbaa leele pe kagala ke yege woo. Leele paa cɛn Moyisi wi yege sɔgɔwɔ, maga le pinliwe pi ni fɔ ma saa

^o **18.2:** Wa Eki 4.24,26, Sefora wila pinle wi pɔlɔ Moyisi wi ni ma kari wa Ezhipiti tara. Eɛn fɔ, laga ki laga ɲga ki ni verise wi yen naga yuun ma yo Zheturo wila kari Sefora wi ni wi pɔlɔ wi kan; ko pan ma, katugu ki yaa pye ndɛɛ malaga ɲga Izirayeli woolo paa gbɔn Farawɔn wi ni ki wewe pi kala na, Moyisi wila wi jɔ wi sɔngɔɔ, nakoma ki yaa pye ndɛɛ naa paa kaa ya Ezhipiti tara fenne pe ni ko Sefora wila sɔngɔɔ sa yo wi to Zheturo wi kan. Pele ma yo ki yaa pye kendige kila ye wo naa wi pɔlɔ pe sɔgɔwɔ, ko ki ti wila sɔngɔɔ.
^p **18.3:** Eki 2.21-22; Kapye 7.29

gbon yonlɔkɔgɔ ki na. ¹⁴Ŋga fuun Moyisi wila pye na piin leele pe kan, wi nafa Zheturo wila ki yan. A wì si Moyisi wi pye fɔ: «Yingi na, ma nɛ leele pe kagala ke yege woo ki pyelɔmɔ mba pi na? Yingi na, a mà si cɛn ma ye mbaa kagala ke yege woo, a leele pè si cɛn ma yege sɔgɔwɔ, maga le pinliwɛ pi ni fɔ ma pan ma gbon yonlɔkɔgɔ ŋga, ma ta ma pe kagala ke yege wɔ?» ¹⁵A Moyisi wì suu nafa wi yon sogo ma yo fɔ: «Leele paa paan na kɔrɔgɔ, mbe Yenɲele li yewe, mbeli nandanwa kala li jɛn wa pe kagala ke yegewɔmɔ pi ni. ¹⁶Na kala la ka ye pe sɔgɔwɔ, pe ma pan na kɔrɔgɔ, mi ma ki kala li yege wɔ pe kan. Mi ma Yenɲele li kondɛgɛɲgele koro naa li *lasiri senrɛ ti naga pe na.»

¹⁷A Moyisi wi nafa wì suu pye fɔ: «Ma yɛn naga piin yege ŋga na, kii yon. ¹⁸Ma yaa ka ma yɛ te, mbe leele mbele paa paan ma kɔrɔgɔ pe te fun; katugu ki tunɲgo ŋga kì wɛ ma fanɲga ki na, ma se ya mbege pye mbege yon fili ma nungba. ¹⁹Koni senrɛ nda mi yaa ma yeri, ti logo na yeri. Yenɲele li pye ma sagafɔ. Ma tunɲgo koyi ŋga mbe pye wa leele pe yonlɔ Yenɲele li yege sɔgɔwɔ, mbaa pe kagala ke yege yuun li kan. ²⁰Ma daga mbe Yenɲele li kondɛgɛɲgele naa li lasiri senrɛ ti naga pe na, mbe pe naga konɔ na pe daga la tanri li ni, konaa kagala ngele pe daga la piin ke ni. ²¹Koni, nambala pele wɔ leele pe ni fuun pe sɔgɔwɔ, mbele pe yɛn tijinliwɛ fɛnnɛ, na fyɛ Yenɲele li yege, na tanri kaselege ki na, ma pye leele mbele pe se ya pe yon tɔn yarikanga ni; ma pe tɛgɛ teelee leele pe go na, pe pye teelee lere waga kɛlɛɲgele (1 000) go na, naa lere cɛnmɛ cɛnmɛ go na, naa lere nafa shyɛn ma yiri kɛ kɛ go na, konaa leele kɛ kɛ go na. ²²Poro pe yaa la leele pe kagala ke yege woo pilige pyew. Paa paan kagbɔgɔ-lɔ koro ni ma kɔrɔgɔ, maa ke yege woo. Ɛɛn fɔ, poro jate, paa kagala jɛgɛle jɛgɛle koro yege woo. Pa ma yaa ma tunɲgo ki tifaga ma yɛɛ na yɛɛn, katugu pe yaa lɔɔn sari ki na. ²³Na maga ki pye paa yege ŋga na mi yɛn nɔɔ yɛrɛgi, Yenɲele laa ma yege sinni, pa ma yaa ya ma tunɲgo ki ni. Pa ki leele mbele pe ni fuun pe yaa sɔngɔrɔ yeyinɲge na wa pe yirisaga.»

²⁴A Moyisi wì si tanga senrɛ nda wi nafa wila wi yeri ti na, mɛɛ kagala ngele fuun wila yo wi kan ke pye. ²⁵A Moyisi wì si nambala tijinliwɛ fɛnnɛ pele wɔ wa Izirayɛli woolo pe ni fuun pe sɔgɔwɔ, ma pe tɛgɛ teelee lere waga kɛlɛɲgele (1 000) go na, naa leele cɛnmɛ cɛnmɛ go na, naa leele nafa shyɛn ma yiri kɛ kɛ go na konaa leele kɛ kɛ go na. ²⁶Poro paa pye na leele pe kagala ke yege woo pilige pyew. Paa pye na paan ka-ɲgbangala koro ni Moyisi wi kɔrɔgɔ, nɛɛ kagala jɛgɛle jɛgɛle koro yege woo pe ye.

²⁷A Moyisi wì suu nafa wi yaga wila kee. A Zheturo wì si sɔngɔrɔ ma kari wi tara.

YENŊELE LAA YON FINLIWE LE IZIRAYELI WOULO PE NI

19–24

Izirayeli woolo pàa kari
ma saa gbɔn
wa Sinayi yanwiga ki na

19 ¹*Izirayeli woolo pe yiringɔɔ wa Ezhipiti tara, ki yenge taanri wogo, ki pilige konɔbanɔga ki na, a pè si gbɔn wa *Sinayi *gbinri wi ni. ²Pàa yiri wa Erefidimu laga ki ni, ma saa gbɔn wa Sinayi gbinri wi ni, mɛɛ pe *paara yinre ti kankan ma cɛn wa Sinayi yanwiga^a ki tanla. ³A Moyisi wì si lugu ma kari wa Yenŋele li yeri wa yanwiga ki go na.

A Yawe Yenŋele lɛ si koro wa yanwiga ki na ma Moyisi wi yeri maa pye fɔ: «Sɛnre nda ma yaa yo Zhakɔbu setirige piile pe kan, poro mbele pe yen Izirayeli woolo wele, ti nda: ⁴«Mì Ezhipiti tara fenne pe jɔɔ yegɛ nɔga na, yoro jate yegɛ yan; mɛ ye le ma pan ye ni lagame paa yon ma kaa wi piile le wi kanwira ti na yegɛ nɔga na, yegɛ yan fun. ⁵Koni, na yaga la nuru na yeri, mbanla *yon finliwe pi yigi, pa ye yaa pye na woolo mbele pe kala li yen ma gbɔɔ na yeri cengele sanɔgala ke ni fuun ke sɔɔwɔ. Ali mbege ta tara ti ni fuun ti yen na woro o'. ⁶Ɛɛn fɔ, yoro wo na, ye yaa pye wunluwɔ mba pi yen *saraga wɔfenne woo na kan, mbe pye cenle na li yen *kpoyi^s. Sɛnre nda ma yaa yo Izirayeli woolo pe kan tori yɛɛn.» »

⁷A Moyisi wì si sɔngɔɔ ma kari wa *paara yinre censaga ki ni, mɛɛ Izirayeli *lelele pe yeri, ma sɛnre nda fuun Yawe Yenŋele làa yo wi kan ti yo pe kan. ⁸Kona, a leele pe ni fuun pè si yon wa nungba ma yo fɔ: «Ŋga fuun Yawe Yenŋele lɛ yo, we yaa la ki ni fuun ki piin.»

A Moyisi wì si saa sɛnre nda leele pàa yo ti yo Yawe Yenŋele li kan. ⁹A lɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Wele, mi yaa na yɛɛ naga ma na kambaaga wɔɔɔ ka ni, mbe para ma ni leele pe ta pege logo, jango pe taga ma na sanga pyew.»

A Moyisi wì si leele pe senyoro ti yo Yawe Yenŋele li kan.

Kapyege nɔga kɪla pye
ma leele pe pye kpoyi
Yenŋele yegɛ na

¹⁰Kona, a Yawe Yenŋele lɛ si Moyisi wi pye naa fɔ: «Sɔngɔɔ wa leele pe tanla, ma sa pe pye fɔ pe pe yɛɛ pye kpoyi, nala naa goto. Pe pe yaripɔɔ ti jogo fun. ¹¹Pe pe yɛɛ gbegɛle paa pilige taanri wogo ki singi, katugu ki

^a **19.2:** Horebu yanwiga ko nungba ko pe maa yinri Sinayi (Ɛki 3.1). ^r **19.5:** Dete 4.20; 7.6; 14.2; 26.18; Tite 2.14 ^s **19.6:** Dete 4.20; 7.6; 14.2; 26.18; Tite 2.14; Naga 1.6; 5.10; 1 Pye 2.9

pilige kiga gbɔn, mi yaa tigi wa Sinayi yanwiga ki go na leele pe ni fuun pe yege na. ¹²Ma kɔnlɔ gbɔn pe kan, ma yanwiga ki maga. Mɛɛ pe yeri fɔ pe pe yeɛ yingiwe jen, paga ka lugu wa yanwiga ki na, paga si ka fulo wa ki tanla yere, yaraga yenwege nga fuun ka jiri ki na, ki daga pe ko gbo. ¹³Na lere wa ka ki ngasele na li jɔgɔ, pe se ka jiri wi na. Eɛn fɔ, ki daga poo wa sinndɛere ni poo gbo, nakoma poo wɔn wangala ni poo gbo. Na kiga pye yaayogo yi nakoma senwee wi, yaga kaa yaga yinwege na^t. Na paga ka simbapɔlɔ yenrege ki win sanga ɲa ni, ko ye pele mbe ya lugu wa yanwiga ki na^u.»

¹⁴A Moyisi wɔ si yiri wa yanwiga ki na ma tigi ma kari leele pe kɔrɔgɔ, mɛɛ ti a pɛ pe yeɛ pye kpoyi, konaa ma pe yaripɔrɔ ti jogo. ¹⁵Ko pɔngɔ na, a wɔ si pe ye fɔ: «Ye ye ye gbɛgele yaa pilige taanri wogo ki singi. Ye ye ye yingiwe jen, wa ka ka jeele kala pye.»

Yawe Yenɲele lɔa tigi wa Sinayi yanwiga ki na

¹⁶Pilige taanri wogo ki lalaaga ki na, yenɲele gbaanra naa yenɲele yenɲeleme la pye na piin wa yanwiga ki na. A kambaaga wɔgɔ kɔ si yanwiga ki tɔn. A pɛ mbanlaga ka magala logo li yiri ngbanga fɔ jenge. A leele pe ni fuun pɛ si fyɛ nɛɛ seri wa paara yinre censaga ki ni^v. ¹⁷A Moyisi wɔ si ti a leele pɛ yiri wa paara yinre censaga ki ni, mbe fulo wa Yenɲele li tanla. A pɛ si saa yere wa yanwiga ki nɔgɔ.

¹⁸Wirige kila Sinayi yanwiga ki tɔn lagapyew, katugu Yawe Yenɲele lɔa tigi wa ki na, wa kasɔn ki nandogomɔ. Wirige kila pye na yinrigi wa ki na paa kasɔn gbɔgɔ wirige yen. A yanwiga ki ni fuun ki si yege ngbanga^w. ¹⁹Mbanlaga ki magala lɔa pye na yinrigi ngbanga na seregi. Moyisi wila pye na para, a Yenɲele laa wi yɔn sogo magala gbɔlɔ ni.

²⁰Yawe Yenɲele lɔa tigi wa Sinayi yanwiga ki go na, mɛɛ Moyisi wi yeri. A Moyisi wɔ si lugu wa ki na naa, ma kari li kɔrɔgɔ. ²¹A Yawe Yenɲele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Tigi ma sa leele pe yeri ma pe pye fɔ paga ka fyeele mbe pan laga mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, mbanla wele. Na ko ka pye, pa pe legere yaa ku. ²²Ali saraga wɔfenne, poro mbele pe maa fulo na tanla, pe daga mbe pe yeɛ pye kpoyi, jango mi ka ka pele gbo pe ni.»

²³A Moyisi wɔ si Yawe Yenɲele li yɔn sogo ma yo fɔ: «Leele pe se ya lugu wa Sinayi yanwiga ki na, katugu mboro jate, mɔga yo maga ngban we ni fɔ we kɔnlɔ gbɔn, we yanwiga ki maga, mbe ti ki pye kpoyi.»

²⁴Kona, a Yawe Yenɲele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Sɔngɔrɔ ma kari wa paara yinre censaga ki ni. Ko pɔngɔ na mboro naa ^{*}Arɔn wi ni, ye pinle

^t 19.13: Arɔn naa wi pinambiile shyen konaa Izirayeli woolo teele nafa taanri ma yiri ke poro pe mbaa ya lugu wa yanwiga ki na (ɛki 24.1,9-10). ^u 19.12-13: Ebu 12.18-20

^v 19.16: Naga 4.5 ^w 19.16-18: Dete 4.11-12

ye lugu ye pan laga. Eɛn fɔ, saraga wɔfenne poro naa leele sanmbala pe ni, paga ka fyeele mbe lugu mbe pan laga na kɔrɔɔ, jango mi ka ka pe gbo.» ²⁵A Moyisi wɔ si tigi ma sɔngɔrɔ wa leele pe yeri, ma saa nga Yawe Yenɛɛle lɔa yo wi kan ki yege yo pe kan.

Ngasegele ke ngele

Yenɛɛle lɔa kan

(Dete 5.1-21)

20 ¹Kona, a Yenɛɛle li sigi senre nda ti ni fuun ti yo fɔ: ²Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle le; muwi mɔɔ yirige wa Ezhipiti tara, to nda maa pye wa ti ni kulo we.

³«Mee daga mbe yarisunndo ta yege gbɔɔ mi punɔ na.

⁴«Maga ka yarisunngo ka te ma yee kan. Maga si ka yaraga ka yanlee gbegele ma yee kan ki yiri yaara nda wa naayeri, wa yenɛɛle na ka kɔrɔɔ, nakoma nda laga tara na ka kɔrɔɔ, nakosima nda wa tɔnmɔ pi ni, wa tara ti nɔɔ ka kɔrɔɔ. ⁵Maga ka fɔli ki yarisunndo ti yege sɔgɔwɔ, maga si kari gbɔɔ; katugu mi ɲa Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle le, mi yen Yenɛɛle na laa li yenɔ wi yaga. Teele mbele mi yen ma pe mben, mi ma pe kapege ki fɔɔ tɔn pe piile pe na fɔ sa gbɔn pe setirige piile yirisaga taanri wogo naa tijere wogo ki na^x. ⁶Eɛn fɔ, mbele mi yen ma pe ndanla, a paa tanri na ngasegele ke na, mi maa kajenge piin pe setirige piile pe yirisaga legerɛ woolo kan^y.

⁷«Maga kaa Yawe Yenɛɛle li mege ki yinri jaga jaga^z, katugu lere ɲa wi maa mi ɲa Yawe Yenɛɛle na mege ki yinri jaga jaga, mi se kaa yaga mbajɔwɔ.

⁸«Maa nawa tuun ***cɛnpilige** ki na, maga tege ki ye na kan^a. ⁹Ma yaa la tunngo piin piliye kɔɔlɔni ni, mbaa tunndo nda fuun ma yaa la piin ti piin. ¹⁰Eɛn fɔ, pilige kɔlɔshyen wogo ko ki yen cɛnpilige ye, ma tege ki ye mi ɲa Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle le, na kan. Mboro naa ma pinambyɔ, naa ma sumborombyɔ, naa ma kulonɲa, naa ma kuloɔ, naa ma yaayoro konaa nambanɲa ɲa wi yen wa ma yeri, wa kpe ka ka tunngo pye ye ni ki pilige ki ni^b. ¹¹Katugu mi ɲa Yawe Yenɛɛle, mɔ naayeri, naa tara, naa kɔɔje konaa yaara nda fuun ti yen wa ti ni ti da piliye kɔɔlɔni ni. Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a mɔ si wogo. Ko kala na mi ɲa Yawe Yenɛɛle, mɔ duwaw cɛnpilige ki na, maga tege ki ye na yee kan^c.

¹²«Ta ma to naa ma nɔ pe gbɔɔ, jango Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yen na tara nda kaan ma yeri, ma yinwetɔnɔɔ ta wa ti ni^d.

^x 20.4-5: Eki 34.17; Levi 19.4; 26.1; Dete 4.15-18; 27.15 ^y 20.5-6: Eki 34.6-7;

Nɔmbu 14.18; Dete 7.9-10 ^z 20.7: Mbaa Yenɛɛle li mege ki yinri jaga jaga ko kɔrɔ wo yen mbaa Yenɛɛle li mege ki yinri la leele fanla (Levi 19.12). ^a 20.8: Eki 16.23-30; 31.12-14

^b 20.9-10: Eki 23.12; 31.15; 34.21; 35.2; Levi 23.3 ^c 20.11: Zhene 2.1-3; Eki 31.17

^d 20.12: Dete 27.16; Mati 15.4; 19.19; Maki 7.10; 10.19; Luki 18.20; Efe 6.2-3

¹³ «Maga ka lere gbo^e.

¹⁴ «Maga ka jataga pye^f.

¹⁵ «Maga ka yu^g.

¹⁶ «Maga ka yagbolo sereya yo mbe taga ma lewee yenle na^h.

¹⁷ «Ma yege ka ka yiri ma lewee yenle wa go na. Ma yege ka ka yiri ma lewee yenle wa jo na, nakoma wi kulonaja, nakoma wi kulojo, nakoma wi nege, nakoma wi sofile, nakoma wi kee yaraga ka kpe naⁱ.»

¹⁸ *Izirayeli woolo pe ni fuun paa pye na yenjele gbaanra naa mbanlaga magala li nuru, na yenjele yengeleme po naa wirige nga kila yanwiga ki ton ti yaan. Naa paa kaa ki yan ma, a pe si yere wa lege. ¹⁹A pe si Moyisi wi pye fo: «Mboro jate mbaa para we ni ma ye, we yaa la nuru ma yeri; een fo, Yenjele lo jate, lo ka kaa para we ni li ye, jango waga ka ku.»

²⁰A Moyisi wi si pe yon sogo ma yo fo: «Yaga ka fye. Na yege yan Yenjele li pan yen, li pan mbe ye wa mbe wele, mbe ti yaa fye li yege, jango yaga ka kapege pye li yege na^j.»

²¹Kona, a leele pe si koro wa lege. Yenjele laa pye kambaaga nga ni, a Moyisi wo si fulo wa ki tanla.

Ngasele na laa tege Yenjele li saara wosara wogo ki na

²²Kona, a Yawe Yenjele li si Moyisi wi pye fo: «Ki senre nda ti yo Izirayeli woolo pe kan fo: «Yoro jate yege yan paa yege nga na mi koro wa naayeri, wa yenjele na ma para ye ni. ²³Yaga ka yarisunngo ka kpe gbegele ye ye kan warifuwe ni, nakoma te ni mbaa ki gbogo paa na yen. ²⁴Ye *saraga wosaga ka kan na kan joro ni, yaa ye *saara sogoworo, naa ye *nayinme saara, naa ye sikaala naa simbaala, konaa ye nere ti woo saara na yeri wa ki na. Na mi ka ti yanla gbogo laga o laga nga na^k, mi yaa pan mbe duwaw ye na. ²⁵Na yaga saraga wosaga ka kan na kan sinndeere ni, yaga kaga kan sinndeere nda pe te to ta ni. Katugu na yaga ti te tunngo pyeyaraga ni, ye yaa ti tege *fyango ni na yege na^l, ²⁶Yaga kanla saraga wosaga ki kan mbege yagara, mbe lugusaga gbegele ki na, jango mbele pe yaa la nuru ki na mbaa saara ti woo, leele paga kaa pe fere lara ti yaan.» »

^e 20.13: Zhené 9.6; Levi 24.17; Mati 5.21; 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9;

Zhaki 2.11 ^f 20.14: Levi 20.10; Mati 5.27; 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9;

Zhaki 2.11 ^g 20.15: Levi 19.11; Mati 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9

^h 20.16: Eki 23.1; Mati 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20 ⁱ 20.17: Orɔmu 7.7; 13.9

^j 20.18-20: Ebu 12.18-19 ^k 20.24: Dete 12.5,11,14,18,21 ^l 20.25: Dete 27.5-7;

Zhozu 8.31

**Eburuye mbele ka ye kulowo ni
ngasegele ngele
kè tɛgɛ pe wogo na**

21 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ si Moyisi wi pye naa fɔ: «Kakɔnnɛgɛ-
ngele kele ngele, ma ke yege yo ^{*}Izirayeli woolo pe kan. ²Ye ni,
na wa ka wi Eburuye yɛnlɛ wa lɔ kulo, wi yaa tunngo pye wi tafɔ wi kan
sa gbɔn yɛlɛ kɔgɔlɔni. Yɛlɛ kɔlɔshyɛn wolo li na, wi yaa wɔ wa kulowo pi
ni mbe kari yeyinngɛ na, wi se yaraga ka kpɛ sara. ³Na kaa pye wɛla ye
wa kulowo pi ni ma yeri, jɛlɛ sila pye wi yeri, wi yaa ka wɔ mbe kari wi
nungba. Na kaa pye wɛla jɛlɛ pɔri, wi yaa kari wi jɔ wi ni. ⁴Na kaa pye wi
tafɔ wo wuu kan jɛlɛ, a wɛ si pinambiile nakoma sumborombiile se wi na,
jɛlɛ wo naa piile pe ni poro yaa koro wi tafɔ wi kan; wo nungba wi yaa
wɔ mbe kari. ⁵Ɛn fɔ, na naɲa wiga sho fɔ: Na tafɔ, na jɔ nakoma na piile
pɔnla ndanla, ki kala na mi woro na jaa mbe wɔ wa kulowo pi ni, ⁶wi
tafɔ wi yaa Yɛnɛɛlɛ li pye wi sɛrɛfɔ, mbe si sa kulonɔɲa wi yerege mboo
mara go ki kɔrɔ ki na, nakoma wa yeyɔngɔ tige ki na mboo nungbolo li
furu wanla ni le ki laga ki na^m. Kona naɲa wi yaa pye wi tafɔ wi kulo fɔ
sanga pyewⁿ.

⁷«Na naɲa wa kaa sumborombyɔ pɛrɛ kulo, wi se ka wɔ wa kulowo
pi ni paa yege nɲa na kulonɔɲa ma wɔ wa kulowo pi ni. ⁸Na kaa pye ki
kulojɔ wi la kɔ wi tafɔ wi na, ma si yala wɛla wi lɔ mboo pɔri, wi tafɔ
wi daga mboo yaga sumborombyɔ wi to wuu go sho. Wi tafɔ wii daga
mboo pɛrɛ nambanmbala peɛ yeri. Na wiga ko pye, wuu fanla. ⁹Na kaa
si pye wɛla wi lɔ mboo kan wi pinambyɔ yeri wuu pɔri, kapyege nɲa ki
daga mbe pye sumborombyɔ kan, ki daga wigi pye wi kan. ¹⁰Na wi tafɔ
wiga wi pɔri wi jɔ, punngo na mbe jɛlɛ wa yege pɔri mbe taga wi na, wiga
ka ka kɔn wa jɛlɛ kɔngbanɲa wi yaakara ti na, naa wi yaripɔrɔ konaa wi
sinlesaga wogo ki na. ¹¹Na wi woro na ki kagala taanri ngele ke piin jɛlɛ
wi kan, jɛlɛ wi mbe ya wɔ wa wi yeri yeyinngɛ na, wi se ka penjara kpɛ
sara.

**Na lere ka lere gbɔn mboo gbo
ngasegele ngele kè tɛgɛ
ki wogo ki na**

¹²«Na lere wa kaa lewee yɛnlɛ wa gbɔn mboo gbo, ki daga poo gbo^o.
¹³Konaa ki ni fuun, na kaa pye wi sigi jate wa wi nawa mbe lara mboo

^m **21.6:** Mbe kulonɔɲa wi nungbolo li furu ko la pye naga nari fɔ kulo wi yaa la tunngo
piin wi tafɔ wi kan suyi, mbaa nuru wi yeri, mbe go sogo mboo kan. Kɛla pye ki nungbolo
furuwɔn pe maa pye kiti konfenne pe yege na (Ɛki 22.7-8). ⁿ **21.2-6:** Levi 25.39-46

^o **21.12:** Levi 24.17

gbo, ɛɛn fɔ, mi ɲa Yenɲele, muwi m̀i ti ẁi fara wi ni, ɲa ẁi gboro ti pye wi daga mbe fe sa karafa lara nda mi yaa ka naga ye na ka ni^p.

¹⁴ «Ɛɛn fɔ, na lere wa kaga siligi mbe tijinliwe pee pye, mboo lewee yenle wa gbo, yoo gbo. Ali na ki ka pye pa wi saa karafa wa na *saraga wɔsaga ki tanla.

¹⁵ «Na lere wa ka wi to nakoma wi nɔ gbɔn, wi daga poo gbo.

¹⁶ «Na lere wa ka lere yu mboo pere, nakoma pe sa ɲa pè yu wi yan wa wi yeri bere, ki daga pe ki lerefɔ wi gbo^q.

¹⁷ «Lere ɲa ka wi to nakoma wi nɔ danga, ki daga poo gbo^r.

¹⁸ «Na leele ka win, a nungba sanɲa wi gbɔn sinndelege ni nakoma kenɲunɔ ni mboo welege, ɲa pè gbɔn na wii ku, ɛɛn fɔ, na wiga pye sinlesaga, ¹⁹na wiga ka ya mbe yiri naa, mbaa yanri kanɲgaga na wa funwa na, lere ɲa ẁi gbɔnrɔ ti pye, wii daga poo gbo. Kona ki ni fuun, ɲa ẁi welege, wagati ɲa ẁi pye wa sinlesaga, wi daga mbege penjara ti kan wi yeri kona mbe yere wi ni fɔ wi sa sagala.

²⁰ «Na lere wa ka kanɲgaga tege mboo kulonɲa nakoma wi kulojɔ gbɔn ki ni mboo gbo, ki daga pege kayanga wɔ wi tafɔ wi ni. ²¹Ɛɛn fɔ, ɲa pè gbɔn kanɲgaga ki ni, na wiga pilige nungba nakoma piliye shyen pye, na wii ku, paga kaga kayanga wɔ wi tafɔ wi ni, katugu wi kee yaraga yi.

²² «Na nambala pele kaa wiin mbe sa jele kugbɔ fɔ wa tere mbe ti wi kugbɔ ki yiri, na kala la yege si jele wi ta naa, jele wi pɔlɔ wiga fɔɔ ɲa wa pe na, pe yaa ki sara mbe yala yege ɲa na kiti konfenne pè yenle ki na we. ²³Ɛɛn fɔ, na kala la yege ka jele wi ta, ma ti pe jɔlɔɔ wa pe na mbe yala ɲa k̀i pye ki ni; pe yaa wi gbo mbe ɲa ẁi ku wi yinwege ki fɔɔ tɔn. ²⁴Yenle li yaa tege mbe yenle li fɔɔ tɔn. ɲganla li yaa tege mbe ɲganla li fɔɔ tɔn, kee ki yaa tege mbe kee ki fɔɔ tɔn, jele li yaa tege mbe jele li fɔɔ tɔn^s. ²⁵Maga lere sogo, pe yaa ma sogo mbege fɔɔ tɔn. Maga lere welege, pe yaa ma welege mbege fɔɔ tɔn. Maga lere gbɔn mboo tɔngɔlɔ, pe yaa ma gbɔn mbɔɔn tɔngɔlɔ mbege fɔɔ tɔn.

²⁶ «Na ɲa wa kaa kulonɲa nakoma wi kulojɔ gbɔn mboo yenle la ya, wi yaa wi wɔ wa kulowo pi ni wi yenle na l̀i ya li kala na. ²⁷Na wiga wi gbɔn mboo ɲganla la kaw wi na, wi yaa wi wɔ wa kulowo pi ni ɲganla na l̀i kaw li kala na.

²⁸ «Na nege ka ɲa nakoma jele gbɔn yenne ni mboo gbo, pege wa sinndeere ni pege gbo. Paga kaga kara ti ka. Pe se si ka jɔlɔɔ wa nege fɔ wi na. ²⁹Ɛɛn fɔ, na kaa pye nege ki maa leele gbɔɔn yenne ni faa, a pège yo nege fɔ wi kan, wi si woro na wele ki na, kona ki ka lere gbo, pe yaa ki wa sinndeere ni mbege gbo, mbege fɔ wi gbo fun. ³⁰Na paga fɔɔ wa nege fɔ wi na mbe yo wigi tɔn wuu yee go shɔ, yaraga ɲa fuun pè naga, wi

^p 21.13: Nɔmbu 35.10-34; Dete 19.1-13; Zhozu 20.1-9 ^q 21.16: Dete 24.7

^r 21.17: Levi 20.9; Mati 15.4; Maki 7.10 ^s 21.24: Levi 24.19-20; Dete 19.21; Mati 5.38

daga mbege kan. ³¹Na nege ki ka pinambyɔ nakoma sumborombyɔ gbɔn yenne ni mboo gbo, pege kala nungba li pye nege fɔ wi na. ³²Na nege kiga kulonana nakoma kulojɔ wa gbɔn yenne ni mboo gbo, nege fɔ wi daga mbe warifuwe pyɔ nafa ma yiri ke kan kulo wi tafɔ wi yeri; ko pungo na pe nege ki wa sinndɛɛre ni pege gbo.

³³«Na lere wa ka tɔnmɔ wege yenge mbege yaga yenlɛge, nakoma na wiga tɔnmɔ wege wɔ wi sigi tɔn, na nege nakoma sofile ka to wa ki ni, ³⁴wi daga mbe nege ki yɔngɔ sara ki fɔ wi yeri. Pa kona yaayogo kugo ki yaa koro wegefɔ wi kan.

³⁵«Na lere wa nege ka lere wa nege gbɔn mbege gbo, pe yaa nawee wi pɛre mbege penjara ti yɛɛle poro yaayoro fenne shyen pe yɛ na, mbe yaayogo kugo ki wali pe yɛ na fun. ³⁶Ɛɛn fɔ, na kaa pye ki jen faa fɔ ki nege ki maa gbɔn, nege fɔ wi si woro na wele ki na, wi daga mbe nawee kan nakugofɔ wi yeri ki yɔngɔ. Pa kona nakugo ki yaa koro nawee wɔfɔ wi kan.

Ɔgasegele ɲgele kɛ tegɛ yaayoro yuro ti wogo na

³⁷«Na lere wa ka nege yu, nakoma sumbyɔ, nakoma sugbɔ, mboo gbo nakoma mboo pɛre, wi daga mbe nɛre kangurugo kan nege ɲga wɔ yu ki yɔngɔ, mbe simbaala nakoma sikaala tijere kan ɲa wɔ yu wi yɔngɔ.

22 ¹«Na paga yoo yigi wi yen na go ka kɔrɔ kaari, paga wi gbɔn wiga ku, ɲa wi gbɔnrɔ ti pye pe se kaa jate legbolere. ²Ɛɛn fɔ, na ki kala liga pye yɔnlɔ na, lere ɲa wɔ gbɔnrɔ ti pye, wi daga mbaa jate legbolere. Yoo wi daga mbe yaraga ɲga wɔ yu ki sara. Na yaraga woro wi yeri, wi daga poo pɛre kulo pe yaraga ki fɔgɔ tɔn.

³«Yaayogo ɲga wɔ yu, na ki ka pye nege, nakoma sofile, nakoma sumbyɔ, nakoma sugbɔ, a pɛ saa ki yan wa wi yeri wege, wi yaa ki yɔngɔ shyen sara.

⁴«Na lere wa kaa yaayoro yaga, ti ka sa lere wa kɛre nakoma wi *ɛɛzen kɛre jɔgɔ, yaayoro fɔ wi daga mboo kɛre ti yarilire jende nakoma wi ɛɛzen pire jende ta kan kɛre fɔ wi yeri ki yɔngɔ.

⁵«Na lere wa ka kasɔn le wuuro ni, a tɔ sogo ma saa ye lere wa kɛre nawa, mbe *bile pɔgɔlɔ kele sogo, nakoma bile ɲa wi yen yere na ma yanlaga, nakoma mbe kɛre ti ni fuun ti sogo, kasɔn lefɔ wi daga mbe yaara nda tɔ sogo ti yɔngɔ kan kɛre fɔ wi yeri.

⁶«Na lere wa ka penjara nakoma wi yarijende kan lere wa yeri wiri tegɛ wi kan, na yoo wa ka sari yu wa wi go, na paga yoo wi yigi, wi yaa ti yɔngɔ shyen sara. ⁷Ɛɛn fɔ, na pee yoo wi ta mboo yigi, ɲa wɔ yaara ti sho mari tegɛ wi yaa Yenɲele li pye wi serefɔ, mbe wugu mbege naga fɔ wo yɛre ma wɔu lewee yenlɛ wi yaara ti le mari ta. ⁸Na leele shyen kaa kiti nege go na, nakoma sofile, nakoma sumbyɔ, nakoma sugbɔ, nakoma

yaripɔɔ nakoma yaraga ɲa kɪ pɔŋgo ka go na, pe ni fuun shyen pe yaa kari wa Yenɲele li yege sɔɔwɔ. Na Yenɲele li ka ɲa jeregi, wi yaa ki yaraga ki yɔŋgo shyen kan sanɲa wi yeri.

⁹«Na lere wa ka sofile, nakoma nege, nakoma sumbyɔ nakoma sugbo nakoma yaayoro sannda pyew ka kan wi lewee yenle wa yeri wila ki wele wi kan, na yaayogo ki ka ku, nakoma ki tɔlɔɔ mbe kaw ki na, nakoma yoolo mbege yu, lere ka kaga yan, ¹⁰lere ɲa pè yaayogo ki kan wi yeri wila ki wele, wi yaa wugu Yawe Yenɲele li mege ki na mbege naga fɔ wo yere ma wùu lewee yenle wi yaayogo ki le mbege ta. Yaayogo fɔ wi yere ki wuguro ti na, wiga ka yaraga ka shɔ ki yɔŋgo. ¹¹Ɛen fɔ, na wi ka ti paga yaayogo ki yu wi yeri, wi yaa ki yɔŋgo kan yaayogo fɔ wi yeri. ¹²Na kaa pye cenge kigi gbo maga ka, maga kɔɔnɔ yuroyuroyuro, wi daga mbe pan ki kɔnrɔkɔnrɔ ti ni, mbege naga fɔ cenge kigi gbo. Pa kona wi sege yɔŋgo kan.

¹³«Na lere wa ka yaayogo jin lere wa yeri, na yaayogo ki ka ki ye welege nakoma na ki ka ku yaayogo fɔ wi pɔŋgo na, lere ɲa wigi jin wi yaa ki yɔŋgo kan ki fɔ wi yeri. ¹⁴Ɛen fɔ, na kaa pye ki kala li pye yaayogo fɔ wi yege na, ɲa wigi jin wi sege yɔŋgo kan ki fɔ wi yeri. Na kaa pye wila yaayogo ki le sara na, ki penjara ti yaa koro wa ki yɔnɔ.

Ʋgasegele ɲgele kè tege kasingge naa kambasingge ki wogo na

¹⁵«Na naɲa wa ka sumboro ɲa wi fa naɲa kala jen, pe fa suu kan naɲa yeri wa fanla mbe sinle wi ni, wi daga mbe japɔɔɔ yariwɔndɔ ti kan sumboro wi to wi yeri mboo pɔri wi jɔ. ¹⁶Na sumboro wi to wiga je mbe yo wi soo kan wi yeri, japɔɔɔ yariwɔndɔ nda ti ma wɔ sumboro naɲa mbanjeen wogo na, ɲa wɔ sumboro wi fanla, wi yaa ti wɔ mberi kan sumboro wi to wi yeri.

Ʋgasegele ɲgele kè tege sherege konɔ li wogo na

¹⁷«Yaga ka lekaajɔ wa yaga go na^t.

¹⁸«Lere ɲa fuun ka sinle yaayogo ni, ki daga poo gbo^u.

¹⁹«Lere ɲa fuun ka ^{*}saara wɔ yarisunɲgo ka yege yeri, na wi siri wɔ Yawe Yenɲele lo nungba yeri, wi daga poo gbo^v.

²⁰«Nambanmbala mbele pe yen ma cɛn wa ye sɔɔwɔ, yaga kaa pe fanla la pe nii, yaga si kaa pe jɔɔ; katugu yoro fun yàa pye nambanmbala wa Ezhipiti tara^w. ²¹Yaga kaa nangunjaala poro naa pijiriwele pe jɔɔ. ²²Na ye kaa pe jɔɔ, paga gbele mbanla yenri mbe pe saga, pa mi yaa

^t 22.16-17: Dete 22.28-29 ^u 22.18: Dete 18.10-11 ^v 22.19: Levi 18.23; 20.15-16; Dete 27.21 ^w 22.20: Dete 17.2-7

pe yenrege ki logo^x. ²³Mi yaa nawa ngban ye ni mbe ti ye ku malaga. Pa kona ye jele pe yaa pye nangunjaala, ye piile pe yaa pye fun pijiriwele.

²⁴«Na yaga penjara fɔgo taga yoro mbele na woolo wa na, ɲa wi yen fyɔnwɔ fɔ, yaga kaga pye paa fɔgo tagafenne pe wogo ki yen, mbaa tɔnli jaa ki go na.

²⁵«Na maga ma lewee yenle wa derigbɔgo sho wi yeri mbege tɛge ma kee yaraga ɲga wɔ sho mbe kaga songoro ma na ki yɔnɔ, ki daga maa derigbɔgo ki songoro wi na sanni yɔnɔ ki sa kɔ^y; ²⁶katugu ko nunɔba ki yen wi yeri wi paritɔngɔ mboo yee tɔn ki ni were ti na. Na ko woro wa, wi yaa wi yee tɔn yingɔ ni mbe ta mbe wɔnɔ? Na wiga gbele mbanla yeri mboo saga, mi yaa wi yenrege ki logo, katugu mi yen Yenjele na li yen yinriwe tafɔ.

²⁷«Yaga ka mi ɲa ye Yenjele na tɛgele, yaga si ka ye woolo pe to wi danɔa^z. ²⁸Yarikanra nda ye daga mbe kan na yeri mbe yiri wa ye yarilire fɔnnɔ konɔbannda to naa ye ɛɛɛɛn pire tɔnmɔ konɔbanmba pi ni, yaga ka mɔ mbe pan ti ni. Ye ye pinambiile konɔbanmbala pe kan na yeri fun^a.

²⁹«Ye nanɛɛɛ, naa simbanɛɛɛ konaa ye sikanɛɛɛ pe pinambire konɔbannda, yeri kan na yeri yarikanra fun. Ti sengɔɔ, yeri yaga wa ti nɛɛɛ pe tanla piliye kɔɔshyen, ki kɔɔtaanri wogo ki na, yee ti kan na yeri yarikanra.

³⁰«Ye daga mbe pye na woolo mbele pe yen ***kpoyi** na kan. Cenge ka yaraga gbo mbe ka ki na, yaga kaga kara ta ka; yeri wa pyɔnɔnɔ pe kan^b.

ɲgasegele ɲgele kɛ tɛge kaselege naa kasinɲge ki wogo na

23 ¹«Yaga kaa yagbogolo senre yari, yaga si ka gbogolo lepee wa ni mbe yagbolo sɛɛɛɛɛ yo^c. ²Yaga ka taga leleɛɛɛɛ senre na mbe kapege pye. Na paga ye yeri kiti kɔngɔ na mbe yo ye sa sɛɛɛɛɛ yo, yaga ka wele leleɛɛɛɛ sɛnyoro to na, mbe sɛɛɛɛɛ wi yo mbe tɔn kaselege ki na. ³Yaga ka kiti kɔn mbege tanla lere wa na, ali mbege ta wi yen fyɔnwɔ fɔ^d.

⁴«Na yaga ye jugu wi nege nakoma wi sofile yan wɔ punɔgo, yoo kɔnri ye kari wi ni wi kan. ⁵Na yaga ye jugu wi sofile wi yan wɔ to wi tuguro ti ni, yaga kaa toro, ɛɛn fɔ, yoo saga wuu yirige, wuu yerege wi tɔɔɔɔ ti na^e.

⁶«Yaga ka wele lere wa yen fyɔnwɔ fɔ ko kala na mbe kiti kɔn mbe tɔn kaselege ki na. ⁷Yaga ka ye yee le yagbogolo senre ta ni. Yaga ka lere ɲa wi yen jeregisaga fu ma pye sinɲɛ wa gbo; katugu mi se ka kapere pyefɔ

^x 22.21-22: ɛki 29.9; Levi 19.33-34; Dete 24.17-18; 27.19 ^y 22.25: Levi 25.35-38; Dete 15.5-11; 23.19-20 ^z 22.26-27: Dete 24.10-13 ^a 22.28: Kapye 23.5

^b 22.30: Levi 17.15 ^c 23.1: ɛki 20.16; Levi 19.11-12; Dete 5.20 ^d 23.3: Levi 19.15

^e 23.5: ɲga ki yo fɔ: Yoo saga wuu yirige wuu yerege wi tɔɔɔɔ ti na, Yenjele senre seweele pele ni, ki yen ma yɔnɔɔgo wa ma yo fɔ: Yoo saga wi tuguro ti laga wi na (Dete 22.1-4.)

wa yaga mbajolwō^f. ⁸Yaga ka yarikanga sho, nga ki yaa ye go jōgo kala la yege wōmō na; katugu yarikanga ki ma leele mbele pe yengele ke yen ma yenge pe pye paa fyōnlō yen. Yarikanga ki ma ti lesinmbele paa ya mbe kaselege ki yo.

⁹«Yaga kaa nambanmbala mbele pe yen ma cēn wa ye tara pe jōlō. Nambanra kapyege ki yen yege nga na, yēge jen, katugu yoro fun yāa pye nambanmbala wa Ezhipiti tara^g.

**Ye daga mbe cēn
mbe wogo yele na ni
konaa cēnpilige ki wogo**

¹⁰«Yele kōgōlōni mbe taga yēē na, ye yaa la fali tara ti na mbāa yari-luguro nuru mbāa ti kōōn. ¹¹Ēēn fō, yele kōlōshyēn wolo li na, ye tara ti yaga ti wogo, yaga ka fali ti na. Ye sefenne mbele pe yen fyōnwō fenne, paga sa yaraga nga ta wa, ko ki yaa pye pe yaakara. Nda ka koro wa, to yaa pye wōngaala pe yaakara. Ko nungba ko ye yaa pye ye ***crezen** keere naa ye oliviye tire keere wogo ki na fun^h.

¹²«Ye yaa la ye tunndo ti piin piliye kōgōlōni ni, ēēn fō, pilige kōlōshyēn wogo ki na, ye yaa ye tunndo ti yerege, jango ye nēre, naa ye sofilele ti ta ti wogo; ye kulojaala pe pinambiile poro naa ye nambanmbala pe ta pe wogo funⁱ.

¹³«Sēnre nda fuun mī yo ye kan, yaa tanri ti na. Yaga kaa yarisunndo ta yege yinri ti ye saga. Yaga kaa para ti sēnre na yere.»

**Fetiye mbele Izirayeli woolo
pe daga mbāa piin**

¹⁴Kona, a Yawe Yenyele lī sho naa fō: «Yele nungba nungba pyew, feti taanri ye yaa pye na mege ni mbanla gbōgo. ¹⁵Feti kongbanja ŋa ye yaa pye, wo wi yen ***leve fu buru feti** we. Ye yaa ***leve** fu buru ka sa gbōn piliye kōlōshyēn, Abibu^j yenge ki ni, mbe yala wagati ŋa mī kōn ma tege wi ni, katugu Abibu yenge ki ni, ko yāa yiri wa Ezhipiti tara. Ye ni, wa kpe ka ka pan laga na yege sōgōwō kewara. ¹⁶Ko pūngo na, yaara nda yē lugu wa ye keere ti ni, ye maa ki yarilire fōnndo kōngbannda ti kōōn sanga ŋa ni, ye yaa ***yarilire kōngo feti^k** wi pye. Ko pūngo na, mbāa kee wa yele li kōsaga yeri, na yaga ye yarilire kōngo tunndo ti pye wa

^f 23.6-7: Levi 19.5; Dete 16.19 ^g 23.9: Ēki 22.21; Levi 19.33-34; Dete 24.17-18; 27.19

^h 23.10-11: Levi 25.1-7 ⁱ 23.12: Ēki 20.9-11; 31.15; 34.21; 35.2; Levi 23.3; Dete 5.13-14

^j 23.15: Kila pye Abibu yenge ki ni, ko ŋa ki yen yarilire kōnyenge ye, pe maga le na yarilire nda pe yinri ōrizhi to kōōn (Ēki 12.14-20; Levi 23.6-8; Nōmbu 28.17-25).

^k 23.16: Yarilire kōngo feti pāa pye naa yinri fun Pantikōti; katugu Paki feti wi torōngōlō ki piliye nafa shyen ma yiri ke wogo ki na pe mēē wi le naa piin; ki ma saa yala bile wi kōnsanga wi ni (Levi 23.15-21,39-43; Nōmbu 28.26-31).

ye kɛɛrɛ mbe kɔ, ye yaa ***yarilire kɔnɔɔlɔ fɛti**¹ wi pye. ¹⁷Yɛlɛ nungba nungba pyew, nambala pe ni fuun pe yaa pan pansaga taanri mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ na yɛgɛ sɔɔɔwɔ.

¹⁸«Yarikanga ɲa leve ma ye ki ni, yaga ka ka pinlɛ yaayoro ***saara** kasanwa ni mbe wɔ na yeri. Yaga ka yaayoro nda yɛ gbo ma wɔ na yeri saraga ti yanlaga ki tɛgɛ ki wɔnɔlɔ ki yiri. ¹⁹Yaa paan ye kɛrɛ yarilire fɔn-ndɔ kɔnɔɔbannɔ ti ni wa mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, ye Yɛnɲɛlɛ na gbɔɔɔɔɔ ki ni. Yaga ka sugbɔ yirifɔnɲɔ sɔɔɔ wa wi nɔ yinriwɛ pi ni^m.»

**Yɔn fɔɔɔlɔ ɲɛlɛ Yɛnɲɛlɛ lɔa lɛ
kɔnaa li senyoro sannɪ Izirayeli
woolo pe sa ye wa Kana tara**

²⁰Kona, a we Fɔ wɔ sho naa fɔ: «Ye wele, mi yaa na ***mɛrɛgɛ** wi kelegi wa ye yɛgɛ, wila wele ye na wa ye kondangala li ni, fɔ sa ye ye ni wa tara nda mi gbɛgɛlɛ ye kan ti ni. ²¹Yaa wi gbogo yaa tanri wi sɛnrɛ ti na. Na yaga yiri mbe jɛ, wi sɛ kaga kala yaga ye na, katugu wo wi yɛn wa na yɔnɔlɔ. ²²Ɛn fɔ, na yaga la nuru wi yeri sanga pyew, mbaa tanri na sɛnrɛ ti ni fuun ti na, pa mi yaa pye ye mbenfɛnnɛ pe mbenfɔ kɔnaa ye winfɛnnɛ pe winfɔ.

²³«Na mɛrɛgɛ wi yaa keli ye yɛgɛ mbaa ye yɛgɛ sinni sa ye ye ni wa Amɔri cɛnlɛ woolo, naa Hɛti cɛnlɛ woolo, naa Pɛrɛzi cɛnlɛ woolo, naa Kana tara fɛnnɛ, naa Hɛvi cɛnlɛ woolo kɔnaa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe tara. Mi yaa ki leele pe ni fuun pe tɔnɔɔ pɛw. ²⁴Yaga ka fɔli pe yari-sunndo ti yɛgɛ sɔɔɔwɔ mbaa ti gbɔɔɔ. Yaga kaa pe kapyɛrɛ pyɛlɔmɔ pi fɔɔɔgi. Ɛn fɔ, ye pe yarisunndo nda pe gbɛgɛlɛ ti jɔɔɔ, sinndɛɛrɛ nda pɛ yɛrɛgɛ yɛrɛgɛ na sunnu ti na, yeri gbɔn yeri jaanri yeri yaari. ²⁵Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, ye Yɛnɲɛlɛ lɛ, yaa mi nungba gbogo. Pa kɔna mi yaa duwaw ye na mbe yaakara jɛndɛ kan ye yeri, naa wɔtɔnɔmɔ ni, mbe ye sho yama pi kɛɛ. ²⁶Wa ye tara, jɛlɛ kugbɔ sɛ ka jɔɔɔ, jambasɛɛ sɛ ka pyɛ wa. Mi yaa yinwɛtɔnɔɔɔ kan ye yeri.

²⁷«Ye kaa yɔnɔɔ tara nda ni, mi yaa ti fyɛrɛ gbɔɔɔ mbe ki leele pe yigi. Yaga ye leele mbeɛlɛ fuun tara, mi yaa ti paa fɛɛ ye yɛgɛ. Mi yaa ti ye mbenfɛnnɛ pe ni fuun paa fɛɛ ye yɛgɛ. ²⁸Mi yaa ndagasɛrɛ tugbɔɔɔɔⁿ torogo wa ye yɛgɛ, ti sa Hɛvi cɛnlɛ woolo, naa Kana tara fɛnnɛ kɔnaa Hɛti

¹ **23.16:** Yarilire kɔnɔɔlɔ fɛti paa kaa naa yinri pɔnɔɔ na Gbataala nɔɔɔ fɛti. Paa pye naa piin yɛlɛ li yɛnɲɛ kɔlɔshyɛn wogo ki piligɛ kɛ ma yiri kangurugo wogo ki na. Ko fɛti wo la pye naga nari ma yo pɛ yarilire sannda ti kɔn ti kɔ; to lari nda ɛrɛzɛn pɛrɛ naa olivi-ye tige pɛrɛ (Levi 23.24,33-43; Nɔmbu 29.12-38; Dɛtɛ 16.13-15). ^m **23.19:** Ye wele wa Ɛki 34.26; Dɛtɛ 14.21; 26.2 lara ti ni. Kapyɛgɛ kayi ɲa Kana tara fɛnnɛ paa pye na piin na pe yarisunndo ti gbogo. Izirayeli woolo pe sila daga mbaa ki piin. ⁿ **23.28:** Ndagasɛrɛ tugbɔɔɔɔ sɛnrɛ nda ti yo, Yɛnɲɛlɛ sɛnrɛ sɛwɛɛlɛ pɛlɛ ni, ki yɛn ma yɔnɔɔɔɔ ma yo fɔ leele pe wire tɪla fanla pe na fyɛrɛ ti kala na.

cenle woolo pe puro wa ye yege. ²⁹Een fɔ, mi se ka ki leele pe ni fuun pe puro wa ye yege ye le nungba li ni, nakoma tara ti yaa koro waga, yan-yaara ti yaa lege, mbe yiri ye kɔɔgɔ. ³⁰Mi yaa la ye mbenfenne pe puro wa ye yege jɛnnjenri sanni ye sa lege ye tara ti sho yeri ta. ³¹Mi yaa ti ye tara ti kɔnɔ li le wa Kɔgɔje yɛen wi na fɔ sa gbɔn wa Filisiti tara fenne pe kɔgɔje wi na, konaa mbe le wa ***Sinayi *gbinri** wi na fɔ sa gbɔn wa Efirati gbaan wi na; katugu mi yaa ki tara woolo pe le ye kee, ye pe puro wa ye yege. ³²Yaga ka ***yɔn finliwe** le pe ni, yaga si ka pye yɔn finliwe na pe yarisunndo ti ni. ³³Yaga ka pe yaga pe cɛn ye ni wa ye tara, jango paga ka ye fanla ye kapege pye na na. Na yaga la pe yarisunndo ti gbogo ti yaa pye paa penɛ yɛn mbe ye yigi.»

**Yenɛle làa li yɔn finliwe
pi senre yo Izirayeli woolo pe kan**

24 ¹Kona, a Yenɛle li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Lugu ma pan laga yanwiga ki na mi ŋa Yawe Yenɛle na yeri, mboro naa ***Arɔn**, naa Nadabu, naa Abiyu konaa ***Izirayeli *lelele** nafa taanri ma yiri ke ni. Ye yaa koro wa lege mbe fɔli mbanla gbɔgɔ. ²Ko pɔngo na, Moyisi mboro nungba ma yaa fulo laga na tanla. Mbele pɛ pinle ma lugu ma ni, paga ka fulo laga na tanla; leele sanmbala paga ka lugu wa yanwiga ki na.»

³A Moyisi wi si sɔngɔɔ ma saa Yawe Yenɛle li senyoro to naa li kakɔn-ndegɛngɛle ke ni fuun ke yo Izirayeli woolo sanmbala pe kan. A leele pɛ si yɔn wa nungba ma pinle ma yo fɔ: «Ŋga fuun Yawe Yenɛle li yo, we yaa ki pye.» ⁴Kona, a Moyisi wi si Yawe Yenɛle li senyoro ti ni fuun ti yɔnɔgɔ. Ki goto yirifaga ki na, a wɛ si yiri ma ***saraga wɔsaga** kan wa yanwiga ki nɔgɔ, mɛɛ sinndeere ke ma yiri shyen yerege ma yala Izirayeli cengele ke ma yiri shyen ke yɔn ki ni. ⁵A wɛ si Izirayeli tara lefɔnmbɔlɔ pele wɔ ma yo pe sa ***saara sogoworo** wɔ Yawe Yenɛle li yeri, pe napɛnɛ pele gbo, pe pe wɔ ***nayinme saara** li yeri. ⁶A Moyisi wɛ si yaayoro nda paa gbo ti kasanwa pi tɔgɔ maa walaga le leyaara ta ni, mɛɛ pi walaga sanmba pi yanragi yanragi saraga wɔsaga ki na. ⁷Ko pɔngo na, a wɛ si ***yɔn finliwe** sewe wi le maa kara ŋgbanga leele pe kan. A Izirayeli woolo pɛ sho fɔ: «Ŋga fuun Yawe Yenɛle li yo we yaa ki pye. We yaa la tanri li senre ti ni fuun ti na°.»

⁸Kona, a Moyisi wɛ si kasanwa mba pɛla pye wa leyaara ti ni pi le maa yanragi yanragi leele pe na, mɛɛ pe pye fɔ: «Yɔn finliwe mba Yawe Yenɛle li le ye ni, mbe yala senre nda fuun li yo ti ni, kasanwa mba po pi yɛn naga wogo ki nari naga finligi°.»

⁹Ko pɔngo na, a Moyisi wɛ si lugu wa yanwiga ki na wo naa Arɔn, naa Nadabu, naa Abiyu, konaa Izirayeli lelele nafa taanri ma yiri ke ni. ¹⁰A

° 24.7: Yɔn finliwe senre ti yɛn ma yɔnɔgɔ sewe ŋa ni, wo wi yɛn ŋa Moyisi wila yɔnɔgɔ we. P 24.8: Mati 26.28; Maki 14.24; Luki 22.20; 1 Koren 11.25; Ebu 10.29; 9.19-20

pè si poro Izirayeli woolo Yɛnɛɛle li yan. Li tɔɔɔ nɔɔɔ kɛɛ kɪla pye paa yaraga ka yen ma yiri ***safiri**⁹ sinndelege sɔɔɔgbanga wogo kɔɔɔɔ, ma laga ***kpoi** paa yege nga na yɛnɛɛle li yege ki ma kaa sulu we. ¹¹Ɛɛn fɔ, ali mbege ta pàa Yɛnɛɛle li yan, li sila kapege pye Izirayeli woolo teeɛle pe na. Pàa li wele jɛɔɔ, ko pɔɔɔ na, a pè si li ma wɔ.

**Moyisi wɪla kari Yɛnɛɛle li kɔɔɔɔ
wa yanwiga ki go na**

¹²Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Lugu ma pan na kɔɔɔɔ laga yanwiga ki go na, ma koro laga. Sinndeɛɛ papara papara nda mɪla ***lasiri** sɛnɛ to naa na ɔɔasegele ke yɔɔɔɔ ti na, mi yaa ti kan ma yeri, jango ma saa Izirayeli woolo pe nari ti ni.»

¹³A Moyisi wɪ si yiri wo naa wi tunmbyee Zhozuwe wi ni, mɛɛ lugu wa Yɛnɛɛle li yanwiga ki na.

¹⁴Wɪla Izirayeli leɛɛɛle pe pye fɔ: «Ye we sige laga Arɔn naa Huri pe ni fɔ we sa sɔɔɔɔ we pan. Na kala ka wa ta ye ni, wi kaa jaa peli yege wɔ, yege yo pe kan.» ¹⁵Moyisi wɪla lugu ma kari wa yanwiga ki go na, kambaaga kɪla pye maga tɔn. ¹⁶A Yawe Yɛnɛɛle li gbɔɔɔwɔ yanwa pɪ si tigi wa Sinayi yanwiga ki na. A kambaaga kɪ sige tɔn ma saa gbɔn piliye kɔɔɔɔni. Piliye kɔɔɔshyen wogo ki na, a li si koro wa kambaaga ki nandogomɔ ma Moyisi wi yeri. ¹⁷Yawe Yɛnɛɛle li gbɔɔɔwɔ yanwa pɪla pye Izirayeli woolo pe yege na wa yanwiga ki na paa kasɔn yɛn nga ki yɛn na yiin. ¹⁸A Moyisi wɪ si ye wa kambaaga ki nandogomɔ, mɛɛ lugu bere ma kari wa yanwiga ki go na. Wɪla koro wa yanwiga ki na piliye nafa shyen, ki yɔɔɔ naa ki yɛmbine⁹.

**YɛNɛɛLE LI CENSAGA
PARAGA GO KI KANLɔMɔ**

25–31

**Izirayeli woolo pe yarikanra
Yɛnɛɛle li censaga paraga go
ki kanwa pi wogo na
(Ɛki 35.4-9)**

25 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ pe yarikanra lagala wa pe yari-jɛnde ti na, peri kan na yeri. Ye yaa ti shɔ mbele pe yaa ti kan nayinme ni poro yeri. ³Yarikanra nda ye yaa shɔ pe yeri ti nda: Tɛ, naa warifuwe

⁹ **24.10:** *Safiri*: Sinndelege sɔɔɔgbanga wogo kayi, ki yege cɛnwe pi yɛn pa bura yɛn (Naga 4.6). ^r **24.18:** Dete 9.9

naa tuguyenre, ⁴naa nganra jese, naa jese yeen kpanyi, naa kondoro jese, naa ***len** jese ngbaan, naa jese ŋa pe pili sikanō sire ni, ⁵naa simba-pene seere nda pè le kondoro, naa seere liire ni, naa akasiya tire ni, ⁶naa fitanla sinme ni, naa nuwō taanyaara nda pe ma gbegele ***sinme kpoyi** ta ni konaa ***wusuna nuwō taan** ŋa pe ma sogo; ⁷naa sinndeere sɔngbanga woro nda pe yinri ***ɔnikisi**, naa sinndeere sɔngbanga woro ta yegē ni, nda pe yaa maramara yaripɔɔ ŋa pe yinri ***Efōdi**^s ki na, konaa yari-pɔɔ ŋa pe ma le ma wa kotogo na ki na. ⁸Yoro Izirayeli woolo ye yaa censaga ***kpoyi** ka kan na kan, jaŋgo mbe cēn wa ye sɔɔwō. ⁹Ye yaa na ***censaga paraga go**^t ko naa ki tunŋgo pyeyaara ti gbegele mbe yala cēn-lomō mba mi yaa naga ma na po ni.»

Yɔn finliwē senre kesu

wi gbegewe

(Eki 37.1-9)

¹⁰«Ye yaa kesu wa gbegele akasiya tire ni. Wi titɔnlɔwō pi yaa pye metere nungba naa metere kɔngɔ ki kɔngɔ. Wi gbeme pi yaa pye metere kɔngɔ naa metere kɔngɔ ki kɔngɔ. Wi yagawa pi yaa pye fun metere kɔngɔ naa metere kɔngɔ ki kɔngɔ. ¹¹Ye yaa tē piiri wo kesu wi nawa naa wi punɔɔ ki na mboo tɔn, mbe wa wo wi yɔn ki na mbege maga mbege fili. ¹²Ye yaa tē wa gbɔn ngereye tijere, mbeyi le kesu wi yengele tijere ke na. Ye yaa shyen le kanngɔlɔ nungba na, mbe shyen le kanngɔlɔ sanŋa ki na. ¹³Ye yaa akasiya tige kanngagala shyen tē, mbe tē wo ke na mbe ke tɔn. ¹⁴Ye yaa ke le wa ngereye yi ni wa kesu wi kanngara ti na, mbe ke tege mbaa wi lee. ¹⁵Kanngagala ke daga mbe koro wa kesu wi na, pe se ka ke wō wi na. ¹⁶***Yɔn finliwē** senre sewe ŋa mi yaa kan ma yeri^u, maa le wa kesu wi ni.

¹⁷«Ye yaa kapere ti ***kasulugo pyesaga**^r ki gbegele tē piiri ni. Ki titɔnlɔwō pi yaa pye metere nungba naa metere kɔngɔ ki kɔngɔ. Ki gbeme pi pye metere kɔngɔ naa

^s 25.7: Efōdi, yaripɔɔ kayi, ŋa Izirayeli saraga wafenne to wila pye na nii yari-poro sannda ti go na, na saraga wɔgotunŋgo ki piin wa sherigo gbɔɔ ki ni (Eki 28).

^t 25.9: Censaga paraga go: Ki yen go ŋa paa gbegele paraga ni, a ki pye Yenŋele li censaga wa li woolo pe sɔɔwō. Yɔn finliwē senre tila pye ma yɔnlɔɔ ma tege kesu ŋa ni pa wila pye ma tege wa ki censaga paraga go ki lajenge kpoyi ki ni, konaa tunŋgo pyeyaara ta yegē ni, to la pye ma tege wa ki laga kpoyi ki ni. Paa jasa gbegele paara ni ŋa pe ma sanga maga maga, maga fili. Kila pye pe kaa kee, pe mari kɔlɔgi mari kaari kaari na kee ti ni (Eki 25.9; 26; Levi 8.10). ^u 25.16: Yɔn finliwē senre tila pye ma yɔnlɔɔ sinndeere papara papara shyen na. Ki senre to tila pye Yenŋele li ngasegele ke wele. ^v 25.17: Yenŋele li yɔn finliwē senre tila pye kesu ŋa ni, kapere ti kasulugo pyesaga ko kila pye wi yaritɔnŋgo ye. Eburuye senre ti ni ŋa ki yo fɔ kasulugo pyesaga ki senpyɔ wi koro wo yen mbe kapere ti tɔn. Kasanwa mba paa pye na wuun yɔn finliwē senre kesu wi na po pila ti Yenŋele lāa pye na kajenge piin leele pe kan na pe kapere ti tɔnni. Kasulugo pyesaga kila pye na Yenŋele li yinriwe taga wogo ko nari; li ngasegele ngele leele paa pye na jogo li sila pye na ko wele; eēn fɔ, saara nda paa pye na woo kapere ti kala yagawa wogo ki na to lāa pye na wele. Wa Ɔromu 3.25 wi ni Zhezu Kirisi wo wi yen kasulugo pyesaga ye.

metere kongo ki kongo. Ko ki yaa pye kesu wi yaritonngo^w. ¹⁸Ye te gbɔn wi yee na ye ***sherubenye** yanlele shyen gbegele wa kasulugo pyesaga ki yinre shyen ti na.

¹⁹«Ye yaa sheruben nungba gbegele go nungba na, mbe sanja wi gbegele go sanja ki na. Ye yaa pe gbegele wa kapere ti kasulugo pyesaga ki yinre shyen ti na, pe yiri ki go na. ²⁰Ki sherubenye pe yaa pe kanwira ti yirige, mberi jaraga kapere ti kasulugo pyesaga ki go na, mbege ton ti ni, mbe yee wa pe yee yeri, mbaa kapere ti kasulugo pyesaga ki wele. ²¹Na maga ka ***yɔn finliwe** senre sewe wi le wa kesu wi ni mbe ko, ye kapere ti kasulugo pyesaga nga ki yen wi yaritonngo ki taga wi na yoo ton. ²²Pa mi yaa lanla yee nari ma na wa kapere ti kasulugo pyesaga ki go na, wa kesu wi na sherubenye shyen pe sɔgowɔ; pa mi yaa lanla ngasegele ke ni fuun ke kaan wa ma yeri, maa ke yuun Izirayeli woolo pe kan.

Buru ɲa pe ma kan Yenɲele yeri
wi ma tege tabali ɲa na
wi gbegewe
(Eki 37.10-16)

²³«Ye tabali wa kan akasiya tire ni. Wi titonlowɔ pi yaa pye metere nungba, wi gbeme pi pye metere kongo, wi yagawa pi pye metere kongo naa metere kongo ki kongo. ²⁴Ye yaa te piiri wo wi na mboo ton, mbe wa wo wi yon kongo ki na mboo maga mboo fili. ²⁵Ye yaa tige papagapa ka kan tabali wi kanngara ti na, mboo maga mboo fili, ki gbeme pi pye paa kendala gbeme yen. Ye te wo ki yon kongo ki na keere yege maga, yege fili. ²⁶Ye yaa ngereye tijere gbegele te ni, mbeyi kan tabali wi yenɲele tijere ke na, mbe mara wi jegele tijere ke na. ²⁷Ngereye yi yaa pye wa tabali wi kanngara ti na, tige papagapa ki tanla. Pa ye yaa la kanngagala ke nii wa yi ni, mbaa tabali wi lee. ²⁸Ye yaa akasiya tige kanngagala shyen te, mbe te wo ke na mbe ke ton. Koro ye yaa tege mbaa tabali wi lee. ²⁹Ye yaa yaapire nda pe yaa la gbegele ti ni wa tabali wi na ti gbegele. To ti yen tasaala kpakpalakpa, naa wojenɲele, naa kugbogolo konaa duven ***saraga** nga pe ma wo wi leyaara ti ni. Ye ti ni fuun ti gbegele te piiri ni. ³⁰Buru ɲa pe ma kan na yeri, yaa wi teri wa ki tabali wi na, na yege sɔgowɔ sanga pyew^x.

Fitanladaga naa wi njegele
kolɔshyen ke gbegewe
(Eki 37.17-24)

³¹«Ye yaa te piiri gbɔn mbe fitanladaga gbegele, wi nɔgo, naa wi njegele, naa wi leyaara yanlere ti ni, naa wi gbunngbunngolo, konaa wi yarifyeenre yanlere ti ni, yeri pinle yeri gbegele nungba fitanladaga wi

^w 25.17: Ebu 9.5 ^x 25.30: Levi 24.5-8

ni. ³²Njegele kɔgɔlɔni yaa pye fitanladaga wi keyen shyen yi na; taanri yaa pye kɛɛ ŋga na, taanri mbe pye kɛɛ sanŋga ki na. ³³Ye yaa leyaara yanlɛɛ taanrindaanri gbegele fitanladaga wi njegele kɔgɔlɔni ke ni fuun nungba nungba ke na, paa amandi tige pige yen, naa ki gbunngbunngolo konaa ki fyɛnre yen. ³⁴Leyaara yanlɛɛ tijɛɛ yaa pye fitanladaga wi na paa amandi tige pire yen, naa wi gbunngbunngolo konaa wi fyɛnre yen. ³⁵Gbunngbunngolo nungba nungba daga mbe pye fitanladaga wi keyen shyen njegele ke filisaga pyew ki nɔgɔ, wa fitanladaga wi na. ³⁶Gbunngbunngolo koro naa njegele ke ni ke yaa pinle mbe gbegele mbe pye nungba fitanladaga wi ni, ti ni fuun ye yaa tɛ piiri gbɔn mberi gbegele. ³⁷Ye yaa fitanlaye kɔlɔshyen gbegele wa fitanladaga wi na, mbe ti paa yiin paa yanwa kaan wa wi yege. ³⁸Ye yaa fitanla yɔn yirigeyaara naa wi cɔnrɔ leyaara ti gbegele tɛ piiri ni. ³⁹Ye tɛ piiri culo nafa ma yiri kɛ lɛ, yoo tege ye fitanladaga wo naa wi tunngo pyeyaara ti gbegele. ⁴⁰Mboro Moyisi, cɛnlɔmɔ mba mi naga ma na wa yanwiga ki na, ma yɛɛ yigi, ma sa yaara ti gbegele ma yala pi ni^ʔ.

Yenɛle li censaga paraga go

ki kanlɔmɔ

(Eki 36.8-38)

26 ¹«Mboro Moyisi, ma yaa kapyɔ jɛnfenne pe pye pe paara ti-tɔnrɔ kɛ ti ***len** jese ŋgbaan ni, naa ŋganra jese, naa kondoro jese konaa jese yɛɛn kpanyi ni, yeri tege yanla ***censaga paraga go**^z ki gbegele. Pe ***sherubenye** yanlɛɛlɛ gbegele wa paara ti na; kapyɔ jɛnfenne mbege tunngo ki pye. ²Paraga nungba nungba pyew, ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye metere kɛ ma yiri tijɛɛ, ki gbemɛ pi yaa pye metere shyen. Paara ti ni fuun ti daga mbe pye ma. ³Ye yaa paara ti kangurugo yɔli mberi kan ti yɛɛ na, ti pye nungba, mbe sannda ti yɔli mberi kan ti yɛɛ na ma fun. ⁴Paara kangurugo nda ye yaa keli mbe yɔli mberi kan ti yɛɛ na, ye ŋganra jese mangala pɔpɔ paraga kangurugo wogo ki yɔn na. Paara kangurugo sannda nda ye yaa yɔli mberi kan ti yɛɛ na, ye ŋganra jese mangala kele pɔpɔ fun wa paraga kangurugo wogo ki yɔn na. ⁵Mangala nafa shyen ma yiri kɛ ke yaa pye paara kɔngbannda ti kangurugo wogo ki yɔn na, mangala nafa shyen ma yiri kɛ mbe pye paara sannda ti kangurugo wogo ki yɔn na. Ti ni fuun shyen, ti mangala ke daga mbe pye yesinme nungba na, mbe yala ke yɛɛ ni. ⁶Kandɔlɔ yangala ŋgele pe ma tege na yaara yinri ke ni, ye kele gbegele tɛ ni, ke pye nafa shyen ma yiri kɛ. Koro ye yaa tege mbe paara ti yɔnrɔ ti yigi mberi kan ti yɛɛ na, jango ***paraga go** ki pye nungba.

^y 25.40: Kapyɛ 7.44; Ebu 8.5 ^z 26.1: *Censaga paraga go*: Ye wele wa Eki 25.9 laga ki ni konaa ki sɛnre ti kɔrɔ wi ni wa ki sɛwɛ pyɔ wi nɔgɔna.

7 «Ko pungo na, ye yaa paara titɔɔnɔ ke ma yiri nungba gbegele sikanɛɛle sire ni, to mbe pye na ***censaga paraga go** ki tɔnparaga. 8 Ki paara ti ni fuun nungba nungba, ti titɔɔnɔwɔ pi yaa pye metere ke ma yiri kangurugo kangurugo, ti gbemɛ pi yaa pye metere shyenzhyen. Ti ni fuun ti yaa pye mbe yala. 9 Yeri kangurugo yɔli yeri kan ti yɛɛ na, yeri kɔgɔlɔni sannda ti yɔli yeri kan ti yɛɛ na. Paara kɔgɔlɔni nda ye yaa yɔli mberi kan ti yɛɛ na, yeri kɔgɔlɔni wogo ki kaw shyen wa paraga go ki yɛge sɔgɔwɔ. 10 Paara kangurugo nda yɛ keli ma yɔli ma kan yɛɛ na, ye yaa mangala nafa shyen ma yiri ke pɔpɔ ti kangurugo wogo ki yɔn na. Paara kɔgɔlɔni sannda nda yɛ yɔli ma kan yɛɛ na fun, ye yaa mangala nafa shyen ma yiri ke pɔpɔ ti kɔgɔlɔni wogo ki yɔn na. 11 Ye yaa kandɔɔlɔ yangala gbegele tuguyɛnre ni, ke pye nafa shyen ma yiri ke. Ye yaa ke lele wa mangala ke ni, mbe paara kangurugo nda yɛ yɔli ma kan yɛɛ na konaa kɔgɔlɔni nda yɛ yɔli ma kan yɛɛ na ti yɔnɔ shyen ti pɔ yɛɛ na, jango paraga go ki pye nungba. 12 Paraga kɔgɔlɔni wogo ki yaa tɔnɔ mbe toro censaga paraga go ki titɔɔnɔwɔ pi na. Ki walaga nungba yaa to wa censaga paraga go ki pungo na mbege tɔn. 13 Metere kɔngɔ nungba nungba yaa koro paraga titɔɔnɔgɔ ki yinre shyen ti ni fuun nungba nungba ti na, mbe tigitigi mbe censaga paraga go ki keyen shyen yi ni fuun yi tɔn. 14 Simbapɛnɛ sɛɛre nda pɛ le kondoro, ye ta lɛ yeri tɛge ye paraga go ki tɔn ti ni. Ye selegɛ lirige ka pye paritɔnngɔ, yɛge wa ti ni fuun ti go na yeri tɔn.

15 «Ye akasiya tire tɛ go tire papara papara, yeri kan yanla censaga paraga go ki yerege ti ni. 16 Ki tire papara papara ti ni fuun nungba nungba, ti titɔɔnɔwɔ pi yaa pye metere kangurugo kangurugo, ti gbemɛ pi pye metere kɔngɔ naa metere kɔngɔ ki kɔngɔ. 17 Ye yaa jɛgele shyenzhyen wɔwɔ tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti na, ke sinzin ke yɛɛ ni. 18 Ye yaa ki tire papara papara ti nafa gbegele na censaga paraga go ki yɔnɔparawa kalige kɛɛ ki kanwa wogo ki na. 19 Ye yaa tire papara papara ti nɔgɔna cɛnyaara ti nafa shyen gbegele warifuwe ni, mberi tɛge shyenzhyen tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgɔ, mberi jɛgele ke lele wa ti ni. 20 Ye yaa tire papara papara ti nafa gbegele na censaga paraga go ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki kanwa wogo ki na, 21 konaa ti nɔgɔna cɛnyaara ti nafa shyen ni, yeri gbegele warifuwe ni. Yeri lele shyenzhyen wa tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgɔ. 22 Ye yaa tire papara papara kɔgɔlɔni gbegele na censaga paraga go ki pungo kɛɛ ki kanwa wogo ki na, wa yɔnɔ tosaga yeri. 23 Ye yaa tire papara papara shyen gbegele na paraga go ki yɛngɛle pungo wogolo ke kanwa wogo ki na. 24 Ki tire papara papara shyen ti yaa lɛ wa nɔgɔna mbe laga ti yɛɛ na, mbe kari naayeri. Ye yaa ti yinre ti kan ti yɛɛ na, mberi pɔ ngerege nungba ni. Ti ni fuun ti yaa pye ki pyɛlɔmɔ nungba pi na ma; ti yaa pye go yɛngɛle shyen ke ni fuun ke na. 25 Kiga pye ma, pa tire papara papara ti yaa pye kolɔtaanri, ti nɔgɔna cɛnyaara nda ti yaa gbegele warifuwe ni,

ti yaa pye ke ma yiri kɔgɔlɔni. Ti shyenzhyen yaa pye tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgɔ, wa na censaga paraga go ki pungo kɛɛ yeri.

²⁶ «Ye akasiya tire tɛ yeri pye tipaara. Kanɔurugo yaa tɛgɛ mbe paraga go ki tire papara papara ti kanɔgɔlɔ nungba yigi. ²⁷ Kanɔurugo yaa tɛgɛ mbe kanɔgɔlɔ sanɔga ki woro ti yigi, kanɔurugo yaa tɛgɛ mbege pungo woro ti yigi, wa yɔnlɔ tosaga yeri. ²⁸ Nandogomɔ tiyaparaga ki yaa taga wa tire papara papara ti nandogomɔ, mbe lɛ wa go nga na sa yiri wa go sanɔga ki na. ²⁹ Ye yaa tɛ wo tire papara papara to naa tipaara ti na mberi tɔn. Ye yaa tɛ ngereye gbɔn, pa tipaara ti yaa ka ye wa ti ni. ³⁰ Mboro Moyisi, cenlɔmɔ mba pila naga ma na wa yanwiga ki na, ma ti pege kan pe yala po ni.

³¹ «Ye yaa paraga ka ti lɛn jese ngbaan ni, naa nganra jese, naa kondoro jese konaa jese yɛɛn kpanyi ni, nga ki yaa pɔ mbanla censaga paraga go ki kɔn shyen. Kapyɔ jɛnfɛnnɛ pege ti pe sherubenye yanlɛɛ-lɛ gbɛgele wa ki na. ³² Ye yaa tɛ kandɔɔlɔ yangala tɛgɛ mbege kan akasiya tige tiyagala tijɛrɛ na, kila yɔlɔ, ngele pɛ tɛ wo ke na ma ke tɔn. Ye tiyagala ke lele wa ke nɔgɔna cɛnyaara nda pɛ gbɛgele wari-fuwe ni ti ni. ³³ Ye yaa ki paraga ki pɔ wa tɛ kandɔɔlɔ yangala ke nɔgɔ na.

«Ye yaa Yɔn *finliwɛ *sɛnrɛ kɛsu wi tɛgɛ wa paraga ki pungo na. Ki paraga ko ki yaa tɛgɛ mbe laga *kpoyi konaa laga jɛngɛ kpoyi ti kɔn shyen ti yɛɛ na^a. ³⁴ Ko pungo na, kapɛrɛ ti *kasulugo pyesaga nga ki yɛn kɛsu wi yaritɔnɔgɔ, yege tɛgɛ ye yɔn finliwɛ sɛnrɛ kɛsu wi yɔn ki tɔn ki ni, wa laga jɛngɛ kpoyi ki ni. ³⁵ Paraga nga kɔ pɔ mala censaga paraga go ki kɔn shyen, ye yaa tabali wi tɛgɛ wa ki yege, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri; ye fitanladaga wi tɛgɛ wa tabali wi yɛsinmɛ na, wa yɔnlɔparawa kaligɛ kɛɛ yeri.

³⁶ «Mbele pe maa paara ti tiin nari sɔgɔ, pe yaa paraga ka yege ti mbege sɔgɔ lɛn jese ngbaan ni, naa nganra jese naa kondoro jese konaa jese yɛɛn kpanyi ni mbaa yeyɔngɔ ki tɔnni ki ni. ³⁷ Ye akasiya tige tiyagala kanɔurugo tɛ ye tɛ wo ke na ye ke tɔn. Ye tɛ kandɔɔlɔ yangala tɛgɛ yege paraga ki kan wa tiyagala ke na, yeyɔngɔ ki na. Ye tuguyɛnrɛ yan ye tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti gbɛgele.

Saara wɔsaga ki kanlɔmɔ sɛnrɛ

(Eki 38.1-7)

27 ¹ «Ye akasiya tire tɛgɛ ye *saraga wɔsaga gbɛgele. Ki kanɔgɔlɔyɔ tijɛrɛ yi yaa pye ja. Ki nungba nungba pyew ki yaa pye mɛtɛrɛ shyen naa kɔngɔ. Ki yagawa pi yaa pye mɛtɛrɛ nungba

^a 26.33: Ebu 6.19; 9.3-5

naa kɔngɔ. ²Ye yaa yɛngɛle^b tijere tɛ mbe ke yirige wa saraga wɔsaga ki yɛngɛle tijere ke na, ke pinle ke pye nungba ki ni. Ye yaa tuguyɛnre yan mbe wo ki na mbege tɔn. ³Ye yaa saraga wɔsaga ki tunngo pye-yaara ti ni fuun ti gbegele tuguyɛnre ni, to ti yɛn ki cɔnrɔ leyaara, naa ki cɔnrɔ koliyaara, naa ki tasaala^c, naa ki kara wɔwangala konaa ki nanɔanra wɔyaara ti ni. ⁴Ye yaa tuguyɛnre tɛge mbe mɛre gbegele saraga wɔsaga ki keyɛn tijere yi na. Ye ngereye tijere gbegele tuguyɛnre ni, yeyi lele mɛre ti yɛngɛle tijere ke na. ⁵Yege mɛre ti kan saraga wɔsaga ki na, mbege le wa nɔgɔna sa gbɔn wa ki nandogomɔ, mbege maga mbege fili. ⁶Ye yaa akasiya tige kanngagala shyen tɛ, mbe tuguyɛnre wo ke na mbe ke tɔn. ⁷Ye ki kanngagala ke lele wa ngereye yi ni saraga wɔsaga ki keyɛn shyen yi na mbaa ki lee. ⁸Ye yaa tire papara papara tɛge mbe saraga wɔsaga ki gbegele, ki nawa pi yaa pye waga. Yege gbegele ye yala cɛnlɔmɔ mba mila naga Moyisi ma na wa yanwiga ki na pi ni.

**Paara nda pàa tɛge
ma Yɛngɛle censaga paraga go
ki lɔngo ki jasa
(Eki 38.9-20)**

⁹«Ye yaa na ***paraga go** ki lɔngo ki jasa. Jasa wi yɔnlɔparawa kalige kɛɛ paara yeri ti ***lɛn** jese ngbaan ni. Ki kɛɛ ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye metere nafa shyen ma yiri kɛ. ¹⁰Ki tiyagala ke yaa pye nafa. Ye tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti nafa gbegele tuguyɛnre ni, ye kandɔɔlɔ yangala naa paara yanngakanngagala gbegele warifuwe ni, ye ke tɛge ye paara ti kankan wa tiyagala ke na. ¹¹Na ***censaga paraga go** ki yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ, yege gbegele ki pyelɔmɔ nungba pi na fun. Ki paara ti titɔnlɔwɔ pi yaa pye metere nafa shyen ma yiri kɛ; ki tiyagala ke yaa pye nafa, ke nɔgɔna cɛnyaara ti yaa pye nafa fun, yeri gbegele tuguyɛnre ni. Ye kandɔɔlɔ yangala naa paara yanngakanngagala gbegele warifuwe ni, ye ke tɛge ye paara ti kankan wa tiyagala ke na. ¹²Wa censaga paraga go ki yɔnlɔ tosaga yeri, lɔngo ki gbeme pi na, jasa paara ti titɔnlɔwɔ pi yaa pye metere nafa ma yiri kangurugo. Wi tiyagala ke yaa pye kɛ, ke nɔgɔna cɛnyaara ti yaa pye kɛ fun. ¹³Wa censaga paraga go ki yɔnlɔ yiri-saga yeri, lɔngo ki gbeme pi yaa pye fun metere nafa ma yiri kangurugo. ¹⁴⁻¹⁵Lɔngo ki jasa yeyɔngɔ ki keyɛn shyen yi ni fuun nungba nungba

^b 27.2: Yɛngɛle ngele senre ti yo koro yɛn na Yɛngɛle li yawa wogo ko nari. Kila pye, saraga wɔfɔ wi ma yaayoro nda pɛ gbo ti kasanwa pi tɛge maa fa yɛngɛle ke na (Levi 4.7,18,25,30,34; 8.15; 9.9; Yuuro 118.27). Kila pye, na lere ka fara lere ni mboo gbo, mbe fe saga yɛngɛle ke yigi paa wi gbo (1 Wunlu 1.50; 2.28; Yuuro 18.2).

^c 27.3: Tasaala mbele senre ti yo, pa pàa pye na yaayoro kasanwa pi nii wa pe ni naa yanragi.

yi na, paara ti titonlowo pi yaa pye metere koloshyen koloshyen naa konrokoro, naa tiyagala taanrindaanri konaa ke nɔgɔna cɛnyaara taanrindaanri. ¹⁶Longo ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki yaa pye metere ke. Ye yaa ki ti mbege sɔgɔ lɛn jese ngbaan ni, naa nganra jese, naa kondoro jese konaa jese yɛɛn kpanyi ni. Yege pɔ tiyagala tijere na, ye tiyagala ke taga nɔgɔna cɛnyaara tijere na. ¹⁷Ye paara yanngakanngagala gbegele warifuwe ni, ye ke tɛge ye longo ki jasa tiyagala ke yigiyigi ke sɔgɔwɔ pi ni. Ye tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti gbegele tuguyenre ni. ¹⁸Longo ki jasa wi titonlowo pi yaa pye metere nafa shyen ma yiri ke, wi gbeme pi yaa pye metere nafa ma yiri kanngurugo, wi paara nda ti yaa ti lɛn jese ngbaan ni ti yagawa pi yaa pye metere shyen naa kɔngɔ. Jasa tiyagala ke ni fuun ye ke nɔgɔna cɛnyaara ti gbegele tuguyenre ni. ¹⁹Yanla cɛnsaga paraga go ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti gbegele tuguyenre ni, ki kankanngagala naa longo ki jasa kankanngagala ke yaa gbegele tuguyenre ni.

**Yenɛle cɛnsaga paraga go
ki fitanladaga kala
(Levi 24.1-4)**

²⁰«Mboro Moyisi, maga yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ oliviye tige pire nda pɛ sun pe pan ti sinme piiri ni, maa pi nii wa fitanladaga wi ni, jango fitanlaye paa yiin sanga pyew yembinɛ. ²¹***Arɔn** naa wi pinambiile pe yaa fitanladaga wi gbegele mboo tɛge wa ***filisaga paraga go^d** ki ni, wa paraga nga pɛ pɔ maga kɔn shyen ki yege, ko nga kɔ ***yɔn finliwe senre kesu** wi yege tɔn we; jango fitanlaye paa yiin mi ɲa Yawe Yenɛle na yege sɔgɔwɔ, mbege lɛ yɔnlɔkɔgɔ fɔ sa gbɔn lalaaga ki na. Ki yaa pye kondɛgele na li yɛn kɔsaga fu, yoro Izirayeli woolo ye kan, naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na pe kan.

**Saraga wɔfenne
pe yaripɔrɔ ti gbegewe
(Eki 39.1-31)**

28 ¹«Mboro Moyisi, ma ndɔ ***Arɔn** naa wi pinambiile Nadabu, naa Abiyu, naa Eleyazari konaa Itamari pe wɔ wa ***Izirayeli** woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ, ma pe fulo ma yɛɛ tanla, jango paa ***saraga** wɔgɔ-tunngo piin na kan. ²Ma yaripɔrɔ gbegele ma ndɔ Arɔn wi kan, nda ti yaa tɛge ti ye Yenɛle kan, tila wi gbɔgɔwɔ pi nari konaa mbe ti paa wi jate. ³Maga yo kapyɔ jɛnfenne pe ni fuun pe kan, poro mbele mɔ tijinliwe pi kan pe yeri, fɔ pe Arɔn yaripɔrɔ ti gbegele, mboo tɛge wi ye, wila saraga

^d **27.21:** Filisaga paraga go ko nunɔba ko paa pye na yinri Yenɛle cɛnsaga paraga go. Pa Yenɛle lɛa pye na finli wa Moyisi wi ni na para wi ni, ma pe ta wa gbinri wi ni (Eki 29.42; 33.7-11).

wɔɔɔtunngo ki piin na kan. ⁴Yaripɔɔɔ nda pe yaa gbegele ti nda: Yaripɔɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na, naa *efɔdi, naa derigbɔɔɔ, naa deritɔnɔɔɔ nga pɛ sɔɔɔ, naa gbɔɔɔwɔɔ njala na pe yinri *turiban konaa kurusijara ni. Pe yaa ki yaripɔɔɔ nda ti tɛɛ ti yɛ ti gbegele ma ndɔ Arɔn wo naa wi pinambiile pe kan, paa ti nii paa saraga wɔɔɔtunngo ki piin na kan. ⁵Pe yaa ti ti tɛ mɔngala ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa *len jese ngbaan ni.

⁶«Kapyɔ jɛnfɛnnɛ pe yaa efɔdi wi ti mboo sɔɔɔ tɛ mɔngala ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa len jese ngbaan ni. ⁷Ye pajogo mɔngala shyen yɔli efɔdi wi yinrɛ shyen ti na, jango ti pinlɛ ti pye nungba. ⁸Kurusijara wo naa efɔdi wi ni ti gbegelelɔmɔ pi yaa pye nungba. Ti yaa gbegele fun tɛ mɔngala ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa len jese ngbaan ni. ⁹Ye *ɔnikisi sinndeɛrɛ sɔɔngbanga woro shyen lɛ, yɛ Izirayeli pinambiile pe mɛrɛ ti kɛrɛgi kɛrɛgi wa ti na. ¹⁰Ye mɛrɛ kɔɔɔlɔni kɛrɛgi kɛrɛgi wa sinndeɛɛrɛ kɔɔngbannga ki na, yɛ mɛrɛ kɔɔɔlɔni sannda ti kɛrɛgi kɛrɛgi wa sinndeɛɛrɛ shyen wogo ki na, mbe yala pe se ma tagala pe yɛɛ na yɛɛrɛ nga na ki ni. ¹¹Ma ti pe Zhakɔbu^e pinambiile pe mɛrɛ ti kɛrɛgi kɛrɛgi wa ki sinndeɛrɛ shyen ti na paa yɛɛrɛ nga na pe ma mɛɛrɛ tɛɛrɛ tɛɛɛyaraɛ ki kɛrɛgi kɛrɛgi sinndeɛɛrɛ na wɛ. Sinndeɛɛrɛ kɛrɛgi kɛrɛgifo mbeɛɛ tunngo ki pye; peɛ sinndeɛrɛ ti maramara tɛ piile shyen nawa. ¹²Ye yaa ki sinndeɛrɛ shyen ti mara efɔdi wi pajogo mɔngala shyen kɛ na. Ti yaa la nandowo kaan Izirayeli woolo pe wogo ki na^f. Arɔn wi yaa pe mɛrɛ ti lɛ wa wi pajoro ti na, wa na *cɛnsaga paraga go ki ni, mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ na yɛɛrɛ sɔɔɔwɔɔ; pa kona mi se ka fɛɛrɛ yɛ na. ¹³Ma yaa ti peɛ sinndeɛrɛ ti maramara tɛ piile nawa. ¹⁴Ye tɛ piiri lɛ yɛ yɔɔɔɔwɔɔ shyen gbegele, pi pye paa yɛɛrɛ nga na pe ma kaa mana pili wɛ; sinndeɛrɛ nda ti maramara wa tɛ piile pe nawa yoo lɛ ti na.

**Yaripɔɔɔ nga pe ma le
ma wa kotogo na ki gbegewe
(ɛki 39.8-21)**

¹⁵«Yaripɔɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na mbaa kiti kɔɔkagala kɛ yɛɛrɛ woo ki ni, ma ti kapyɔ jɛnfɛnnɛ peɛ gbegele gbegelelɔmɔ nungba pi na. Ma yaa ti peɛ gbegele peɛ sɔɔɔ tɛ mɔngala ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa len jese ngbaan ni. ¹⁶Yeɛ kuru yeɛrɛ taga ki yɛɛ na, ki kɛyɛn tijɛrɛ yi pye yi yala. Ki kɛɛ nungba nungba pyew, ki titɔnɔwɔɔ pi yaa pye siwiri nungba. ¹⁷Ye sinndeɛrɛ sɔɔngbanga

^e 28.11: Izirayeli wo nungba wo paa pye na yinri Zhakɔbu. ^f 28.12: Ki sinndeɛrɛ tila pye naga nari ma yo Arɔn wila pye wa leele pe yɔnɔ Yɛnɲɛlɛ li yɛɛrɛ na, li ta laa nawa tuun pe na.

woro maramara wa ki ni, ti pye kologo tijerē. Ki kologo kongbannga ki yaa pye *sariduwani sinndēere, naa *topazi konaa *emerodi.¹⁸ Ki kologo shyen wogo ki sinndēere ti yaa pye *esikaribukili^g, naa *safiri konaa lulu.¹⁹ Ki kologo taanri wogo ki sinndēere ti yaa pye *opali^h, naa agatiⁱ konaa *ametisiti.²⁰ Ki kologo tijerē wogo ki sinndēere ti yaa pye *kirizoliti, naa *ɔnikisi konaa *zhasipi. Ye ki sinndēere ti ni fuun ti maramara tē pyɔ nawa.²¹ Sinndēere ti yaa pye kē ma yiri shyen mbe yala Izirayeli pinambiile pe mērē ti ni. Cengele kē ma yiri shyen kē ni, cēnle nungba mege daga mbe keregi keregi sinndelege nungba na, paa yege nga na pe ma mege tegerē tegeyaraga ki keregi keregi we.

²² «Ma ti pe yongɔwɔ shyen gbegele tē piiri ni, paa yege nga na pe ma kaa mana pili, mboo le yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki na.
²³ Ma ti pe tē ngereye shyen gbegele fun, peyi to wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki yinre shyen ti na.
²⁴ Tē yongɔwɔ shyen poo nungba pɔ ngerege nungba na, poo sanmba pi pɔ ngerege sannga ki na, wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki yinre shyen ti na.
²⁵ Sinndēere shyen pēri maramara tē piile mbele ni, ma yaa ti pe yongɔwɔ shyen pi yinre sannda ti pɔpɔ ki tē piile pe na, wa efɔdi wi pajogo mangala kē na, jango yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki pye wa yege.
²⁶ Ma yaa ti pe tē ngereye ya yege gbegele shyen, peyi to yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki na, wa ki nɔɔna yinre shyen ti na, wa ki yege nga ki yen ma mara efɔdi wi na ki na.
²⁷ Ma ti pe tē ngereye ya yege gbegele shyen, peyi to wa efɔdi wi pajogo mangala shyen kē nɔɔ, wa yege kē ki na, kē yɔlikologo ki tanla, kurusijara ɲa wi yaa tēge mbe efɔdi wi pɔ ki go na.
²⁸ Yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na, pe yaa ki ngereye yi pɔ efɔdi wi tē ngereye yi na nganra mana ni, jango yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki pye kurusijara ɲa wi yaa tēge mbe efɔdi wi pɔ wi go na, kiga ka sanga mbe laga wa efɔdi wi na.
²⁹ Yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na mbaa kiti kɔnkagala kē yege woo, ko nga Izirayeli cengele kē mērē ti yen ma keregi keregi ki na, na Arɔn wi kaa yiin sanga ɲa ni wa na censaga paraga go ki ni, wigi le wigi wa wa wi kotogo ki na. Pa kona, mi ɲa Yawe Yēngele, mi se fēge ye na.
³⁰ Mboro Moyisi, yaara nda pe yinri Urimu naa Tumimu^j, mari le wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na mbaa kiti kɔnkagala kē yege woo ki ni, jango na Arɔn wi kaa paan wa mi ɲa Yawe Yēngele na yege sɔɔwɔ sanga ɲa ni, ti pye wa wi kotogo ki na. Arɔn wi yaa lari nii lari waa wa wi kotogo ki na sanga pyew mi ɲa Yawe

^g 28.18: *Esikaribukili*: Sinndelege sɔɔngbanga wogo kayi, nga ki yen yenge kpanyi.

^h 28.19: *Opali*: Sinndelege sɔɔngbanga wogo kayi, nga ki yen ma filige lugulugu.

ⁱ 28.19: *Agati*: Sinndelege sɔɔngbanga wogo kayi, nga ki maa yengele ma pye yongɔyongɔ.

^j 28.30: Urimu naa Tumimu tila pye yaara shyen ta, nda wee jen nala. Kana kanngagala la wele nakoma yaanngumbigile. Paa kē tēge na we Fɔ wi yewe kē ni, mbe ta mbaa wi nawa kagala kē jenni. Ye wele wa Esidi 2.63; Nambu 27.21; Nehe 7.65 lara ti ni.

Yenɲele na yege sɔgɔwɔ, mbe ti wila na nandanwa kala li jenni, na wi kaa yoro Izirayeli woolo ye kiti kɔnkagala ke yege woo we.

**Saraga wɔfenne to wo naa
wi pinambiile pe yaripɔɔ sannda**

³¹ «Arɔn wi yaa efɔdi wi le mboo taga deritɔnɔlɔgɔ ɲga na, ma ti pege gbegele ɲganra jese ni. ³²Ma ti pege yɔlɔgɔ ki wɔ wa ki nandogomɔ, pe mana ɲgbanla taga wa ki yɔn ki na, pege yɔn ki kaw, paa yege ɲga na pe ma selege derege yɔlɔgɔ yɔn ti we. ³³Ma ti pe girenadi tige pire yanlere gbegele ɲganra jese, naa kondoro jese konaa jese yeɛn kpanyi ni, peri toto derigbɔgɔ ki nɔgɔna yɔn ki na mbege maga mbege fili, naa te kenɲengele ni, pe ke toto ki tige pire yanlere ti sɔgɔwɔ pi ni. ³⁴Na paga girenadi tige pige yanlege nungba to, pe yaa te kenɲenge la to, mbege pye ma mbe derigbɔgɔ ki nɔgɔna yɔn ki maga mbege fili. ³⁵Arɔn wi yaa kaa ki derigbɔgɔ ki nii mbaa saraga wɔgɔtunɲgo ki piin. Na wiga kaa paan wa na cɛnsaga paraga go ki ni na yege sɔgɔwɔ, konaa na wiga kaa yinrigi, pe yaa la kenɲengele ke tinme taa^k, pa kona wi se ku.

³⁶ «Ma ti pe te piiri gbɔn paparapa, maga yɔnɔlɔgɔ wa wi na fɔ: «MBE PYE *KPOYI YAWE YENIJELE LI KAN», paa yege ɲga na pe ma mege ki tegere tegɛyaraga ki keregi keregi we. ³⁷Ma yaa ki te paparapa wi pɔ ɲganra mana ni wa gbɔgɔwɔ njala li na, wa ki yege. ³⁸Ki te paparapa wi yaa pye wa Arɔn wi walege ki na. Kiga pye ma, yarikanra nda fuun Izirayeli woolo pe yaa la teri ti ye, mbaa paan ti ni na kan kapere nda pe mbe ya mbaa piin ti wogo na, wi yaa ti go kala li le. Ki te paparapa wi yaa pye wa Arɔn wi walege ki na sanga pyew, jango mi ɲa Yawe Yenɲele, mbe yenle ki yarikanra nda ti tegere ti ye ti na.

³⁹ «Ma ti pe deritɔnɔlɔgɔ gbegele Arɔn wi kan, naa njala ni konaa kurusijara ni, pege gbegele pege sɔgɔ lɛn jese ɲgbaan ni.

⁴⁰ «Ma ti pe deritɔnɔrɔ gbegele Arɔn wi pinambiile pe kan, naa kurusijaraye ni, konaa gbɔgɔwɔ njagala ni; tila pe gbɔgɔwɔ pi nari konaa paa pe jate.

⁴¹ «Maga yaripɔɔ ti lele ma ndɔ Arɔn wo naa wi pinambiile pe kan. Ma *sinme kpoyi wo pe na, ma pe wɔ ma pe tegere pe tunɲgo ki na, ma pe pye kpoyi paa saraga wɔgɔtunɲgo ki piin na kan. ⁴²Ma kurusiile wengele gbegele pe kan lɛn jese ni paa pe nii paa pe fere ti tɔnni, mbege le wa pe senɲengele ke na mbe tigi mbe pe jegbɔgɔlɔ ke tɔnndɔ. ⁴³Arɔn naa wi pinambiile pe ni, pe yaa la pe nii pe yeɛ na, na pe kaa kee wa *fili-saga paraga go ki ni sanga ɲa ni we, nakoma na paga fulo wa *saraga

^k 28.35: Kenɲengele ke tinme po na, lelegere naga jate ndee ke tunɲgo ko layi ɲga mbe sara Yenɲele li na, lo na lere na yan yenle ni, fɔ li tunmbyee wo wila yiin wa li cɛnsaga paraga go ki ni mbe tunɲgo pye; ɛɛn fɔ, nambanɲa la ma, jango liga kaa gbo.

wɔsaga ki tanla mbe tunngo pye wa ***laga kpoyi** ki ni. Ki ka pye ma, pe se jate pe kapege pye, nga ki yaa ti pe ku ki kala na. Ki yaa pye kondɛgele na li yen kɔsaga fu Arɔn naa wi setirige piile pe kan.

Saraga wɔfenne pe tegewe

(Levi 8.1-36)

29 ¹«Nga ma yaa pye mbe ***Arɔn** naa wi pinambiile pe pye ***kpoyi** mbe pe tege pe ye, jango paa ***saraga** wɔɔtunngo piin na kan ki nga:

«Ma yaa napɔlɔ yirifɔnngo nunɔba naa simbapene shyen yigi, pe pye jɛrɛgisaga fu, ²mbe ***leve** fu buru taga wa, naa leve fu gato ɲa pɛ gbɔn sinme ni, naa leve fu wɔn ɲa pɛ wa yarilire nda pe yinri furoma¹ ti muwe pa ni, ma sinme yanragi yanragi wi na. ³Ma ti ni fuun ti le kanjapige nunɔba ni, ma kari ti ni wa ***censaga paraga go** ki ni, mbe pinle napɔlɔ wo naa simbapene shyen pe ni.

⁴«Ma kari Arɔn naa wi pinambiile pe ni wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na wa nawa, ma ti pe woli tɔnmɔ ni. ⁵Ko punɔ na, yaripɔɔ nda ti tege ti ye Yenɔgele kan, mari le Arɔn wi na, to ti yen derigbɔɔ naa deritɔnɔɔ, naa ***efɔdi** wo naa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki ni; Kurusijara ɲa wi yaa tege mbe efɔdi wi pɔ mɛɛ wi pɔ. ⁶Ma gbɔɔwɔ njala li kan Arɔn wi kan. Yɔɔnɔ ti yen tɛ paparapa ɲa na, maa pɔ wa gbɔɔwɔ njala li na. ⁷Ma ***sinme kpoyi** pa le maa wo wa Arɔn wi go ki na, mboo wɔ na kan. ⁸Ko punɔ na, mɛɛ Arɔn wi pinambiile pe pye pe fulo wa ma tanla, mɛɛ pe deritɔnɔ ti lele pe kan, ⁹ma pe kurusijaraye pe pɔpɔ pe kan, ma pe njagala ke kankan pe kan. Saraga wɔɔtunngo ki yaa pye pe wogo fɔ sanga pyew.

«Pa ma yaa Arɔn wo naa wi pinambiile pe tege saraga wɔɔtunngo ki na yeɛn.

¹⁰«Ma kari napɔlɔ yirifɔnngo wi ni wa filisaga paraga go ki yege wa laga nawa, Arɔn naa wi pinambiile pe pe keyen yi tagataga wa wi go ki na.

¹¹Mɛɛ napɔlɔ yirifɔnngo wi kɔnli na yege sɔɔwɔ, wa filisaga paraga go ki yɔn na wa nawa. ¹²Ma napɔlɔ yirifɔnngo wi kasanwa pa le ma yombeɛ li ni, maa fafa wa ***saraga wɔsaga** ki yenɔgele ke na, mɛɛ sanmba pi wo wa saraga wɔsaga ki nɔɔna cɛnyaraga ki na maga maga, maga fili. ¹³Ko punɔ na, ma yanlaga ɲa kɔ lara ti tɔn ki laga, naa yaripɔlɔ wi ni, naa jinɔgele shyen koro naa ke yanlaga ki ni. Ma ti ni fuun ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. ¹⁴Ɛɛn fɔ, ma yaa napɔlɔ wi kara sannda, naa wi seɛge konaa wi lara ti sogo wa ***paara yinre censaga** ki punɔ na. Ko yaa pye saraga mbe kapere kala yagawa ja.

¹⁵«Ko punɔ na, ma yaa simbapene nunɔba le, Arɔn naa wi pinambiile pe yaa pe keyen yi tagataga wa wi go ki na. ¹⁶Ma yaa simbapɔlɔ wi kɔnli

¹ 29.2: Yarilire nda pe yinri bile to nunɔba to pe yinri furoma. Ti yen paa mali yen.

mboo kasanwa pi tɔɔ, mboo yanragi yanragi saraga wɔsaga ki kanngara ti ni fuun ti na. ¹⁷Ko punɔ na, ma simbapɔlɔ wi kɔɔnɔ, maa lara naa wi saanra ti jogo, mari taga wa wi kara nda mɔ kɔɔnɔ to naa wi go ki na. ¹⁸Ma yaa simbapɔlɔ wi kara ti ni fuun ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ki yaa pye ***saraga sogowogo** nga yɛ wɔ mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, saraga nga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen mala ndanla^m.

¹⁹«Ma yaa simbapɔlɔ shyen woo wi le, Arɔn naa wi pinambiile pe pe keyen yi tagataga wa wi go ki na. ²⁰Mɛɛ simbapɔlɔ wi kɔnli maa kasanwa pa le maa fafa wa Arɔn naa wi pinambiile pe kalige nunɔbɔgolo ke na, wa laga nga pe ma nunɔbolo li furu, mbe pa fafa wa pe kalige keyen yombɛɔbɔɔ naa pe kalige tɔɔɔ yombɛɔbɔɔ ti naⁿ. Ko punɔ na, mɛɛ kasanwa sanmba pi yanragi yanragi wa saraga wɔsaga ki kanngara ti na. ²¹Kasanwa mba wa saraga wɔsaga ki na, ma pa le, naa sinme kpoyi pa ni, mari yanragi yanragi Arɔn naa wi yaripɔɔ ti na konaa wi pinambiile naa pe yaripɔɔ ti na. Ki ka pye ma, Arɔn wo naa wi pinambiile pe ni, pe yaa pye kpoyi, konaa pe yaripɔɔ ti ni.

²²«Ma yaa simbapɔlɔ wi yanlaga ki le, naa wi naga ki ni, naa wi yanlaga nga ki ma lara ti tɔn ki ni, naa yiripɔlɔ wi ni, naa wi jinɲele koro naa ke yanlaga ki ni konaa wi kalige jegbɔlɔ li ni. Wo wi yen simbapɔlɔ ɲa pe ma wɔ saraga mbe lere tɛɛ tunɲo na. ²³Leve fu buru wi yen kanjapige nga ni, ko nga ki yen ma tɛɛ wa na yeɛ sɔɔwɔ, ma buru wa wɔ wa ki ni nunɔba, naa gato ɲa pɛ wa sinme ni nunɔba ni konaa wɔn nunɔba ni. ²⁴Ma ki yaara ti ni fuun ti le Arɔn naa wi pinambiile pe kɛɛ, peri yirige peri kan saraga mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri. ²⁵Ko punɔ na, mari shɔ pe yeri, ma ti peri sogo wa saraga wɔsaga ki na, wa saraga sogowogo ki go na. Ki yaa pye saraga nga pe ma sogo, ki wirige nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla. ²⁶Ma simbapɔlɔ shyen woo ɲa wɔ saraga mbe Arɔn wi tɛɛ tunɲo ki na, wi ndige ki le, maga yirige maga kan saraga mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri. Ko punɔ na, ki ndige ki yaa pye ma tasaga.

²⁷«Simbapɔlɔ ɲa wi yaa pye saraga mbe Arɔn naa wi pinambiile pe tɛɛ tunɲo ki na, maa ndige naa wi jegbɔlɔ li ni ti le, mari yirige mari kan saraga mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri. ²⁸Ti yaa pye Arɔn naa wi pinambiile pe tasaga. Ki yen kondegele na li yaa pye kɔsaga fu ***Izirayeli** woolo pe kan; katugu ki yen yarikanga, pe yaa la ki yarikanra ti lagala wa ***na-yinme saara** ti na, mbaa ti kaan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri.

²⁹«Arɔn wi kunɔlɔ, wi yaripɔɔ nda tɔ tɛɛ ti ye Yenɲele kan, yeri kan wi pinambiile pe yeri, na paga sinme kpoyi wo pe na mbe pe tɛɛ tunɲo

^m 29.18: Efe 5.2; Fili 4.18 ⁿ 29.20: Mbe kasanwa pi fafa wa kalige nunɔbolo li na, konaa kalige yombɛɔbɔɔ naa kalige tɔlɔɔ yombɛɔbɔɔ ki na, ko la pye naga nari fɔ pɛ ki lerefɔ wi pye kpoyi Yenɲele yeɛ na.

ki na pilige nga ni we. ³⁰Arɔn wi pinambiile pe ni, ɲa wi yaa ka cen wa wi yɔnlɔ, mbe pye *saraga wɔfɔ, mbaa yiin wa filisaga paraga go ki ni, mbaa tunngo piin wa *laga kpoyi ki ni, wi yaa ki yaripɔrɔ ti le sa gbɔn piliye kɔlɔshyen.

³¹«Ko punngo na, simbapɔlɔ ɲa pe ma wɔ saraga ma lere tɛgɛ saraga wɔgɔtunngo ki na, yoo kara ti sɔgɔ laga kpoyi ka ni. ³²Arɔn naa wi pinambiile pe ni, pe yaa simbapɔlɔ wi kara ti ka konaa buru ɲa wa kanjapige ki ni wi ni, wa filisaga paraga go ki yɔn na. ³³Porɔ cɛ pe yaa ki yarikanra ti ka, to nda pɛ tɛgɛ ma pe kapere ti kasulugo ki pye, ma pe pye kpoyi, naa pɛ pe tɛgɛ saraga wɔgɔtunngo ki na we. Lere wa yɛgɛ si daga mbe ta ka, katugu ti yen kpoyi. ³⁴Ki yaayogo ɲa pɛ gbo ma lere wi tɛgɛ tunngo ki na, na ki kara ta ka wɔnlɔ mbe yiri, naa buru wa ni, yeri sogo. Lere si daga mbe ta ka, katugu ti yen yaara nda ti yen kpoyi.

³⁵«Kapyege ɲa ki yaa pye Arɔn naa wi pinambiile pe kan mbe pe tɛgɛ tunngo ki na, maga pye ma cɛ piliye kɔlɔshyen ni, paa yɛgɛ ɲa na mila ki yo ma kan we. ³⁶Pilige nungba nungba pyew, ma yaa napɔlɔ nungba wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. Ki saraga ɲa ma yaa wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, ko ma yaa tɛgɛ mbe saraga wɔsaga ki pye kpoyi. Ko punngo na, ma yaa sinmɛ kpoyi wo ki na mbege le mi ɲa Yɛnɲɛle na kɛɛ. ³⁷Ma yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye saraga wɔsaga ki na sa gbɔn piliye kɔlɔshyen, mbege le na kɛɛ. Ko punngo na, ki yaa pye jɛnɲɛ kpoyi, yaraga o yaraga ka jiri ki na, ki yaa pye kpoyi fun°.

Saara sogoworo
nda ti yaa la woo pilige pyew
(Nɔmbu 28.1-8)

³⁸«Saraga ɲa ma yaa la woo wa saraga wɔsaga ki na pilige pyew ki ɲa: Simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ shyen, mbele pɛ ta yɛlɛ nungba nungba. Ki saraga ki daga mbaa woo suyi. ³⁹Ma yaa nungba wɔ saraga pinliwɛ ni, mbe sanɲa wi wɔ saraga yɔnlɔkɔgɔ yɛgɛ ni. ⁴⁰Ma yaa muwɛ saraga culo taanri taga simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ ɲa wi yaa wɔ pinliwɛ ni wi na, mba pɛ oliviye tige pire sinmɛ piiri litiri nungba naa kɔngɔ pinlɛ pi ni, mberi wɔ saraga. Duven saraga ɲa pe ma wo, ma yaa wi litiri nungba naa kɔngɔ taga simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ kɔnɲanɲa wi na. ⁴¹Ma yaa simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ shyen woo wi wɔ saraga yɔnlɔkɔgɔ yɛgɛ ni. Yarikanra nda ti taga pinliwɛ woo wi na, to nda ti yen muwɛ, naa sinmɛ konaa duven, mari cenlɛ nungba ti taga yɔnlɔkɔgɔ woo wi na. Ki yen saraga ɲa pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na ndanla. ⁴²Ki yen saraga

° 29.37: Mbe wɔ saraga wɔfɛnnɛ poro ni, yaraga ka sila daga mbe jiri yaraga ɲa kɔ tɛgɛ ki ye Yɛnɲɛle kan ka na. Yaraga ɲa fuun ka jiri yaara nda ti tɛgɛ ti ye Yɛnɲɛle kan ka na, ki ma daga mbe ku; katugu ki ma kanɲa ma pye kpoyi.

sogowogo nga ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na, pe yaa la woo suyi wa filisaga paraga go ki yɔn na, mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na yege sɔgɔwɔ. Pa mi yaa la finli wa ye ni, mbaa para ma ni.

⁴³ «Ko laga koyi mi yaa kaa finli wa Izirayeli woolo pe ni. Na gbɔgɔwɔ pi yaa ka ki laga ki pye kpoyi. ⁴⁴ Mi yaa filisaga paraga go konaa saraga wɔsaga ti tɛge ti ye na ye kan. Mi yaa Arɔn naa wi pinambiile pe pye kpoyi, paa saraga wɔgɔtunngo piin na kan. ⁴⁵ Mi yaa cɛn laga yoro Izirayeli woolo ye sɔgɔwɔ, mbe pye ye Yɛnɲɛle. ⁴⁶ Kona ye yaa ki jɛn mbe yo muwi mi yɛn Yawe Yɛnɲɛle, ye Yɛnɲɛle le; mɪ ye yirige ma ye wɔ wa Ezhipiti tara, jango mbe cɛn laga ye sɔgɔwɔ. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɲɛle, ye Yɛnɲɛle le.»

**Wusuna nuwɔ taan wi yaa la sori
saraga wɔsaga nga na
ki gbegewe
(Eki 37.25-28)**

30 ¹ «Ma ti pe ***saraga wɔsaga** ka gbegele akasiya tige ni, mbaa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori wa ki na. ² Saraga wɔsaga ki kanngɔlɔɔ tijere yi yaa pye ja. Ki kanngɔlɔ nungba pyew, ki yaa pye metere kɔngɔ, ki yagawa pi yaa pye metere nungba. Ma ti pe yɛnɲɛle tɛ pe ke yirige wa ki yɛnɲɛle tijere ke na, ke pinle ke pye ki ni nungba. ³ Ma ti pe tɛ piiri wo ki lagapyew ki na, ki gona wo naa ki kanngara, naa ki yɛnɲɛle ke na. Ma ti pe tɛ wa wo ki yɔn kɔngo ki na kɛɛɛ mbege maga mbege fili. ⁴ Ma ti pe tɛ ɲgereye shyenzhyen gbegele, peyi kankan saraga wɔsaga ki keyen shyen yan yɪ yege wa yi ye yeri yi na, wa ki yɔn kɛɛɛ ki nɔgɔ, jango paa ki lekannagala ke nii wa yi ni, mbaa ki lee. ⁵ Ma ti pe ki kanngagala ke gbegele akasiya tige ni, pe tɛ wo ke na pe ke tɔn. ⁶ Ma ti pege saraga wɔsaga ki tɛge wa paraga nga pɛ pɔ ma Yɛnɲɛle ***censaga paraga go** ki kɔn shyen ki yege, ko nga ***yɔn finliwe senre kesu** wi yɛn wa ki pungo na we, wa kapere ti ***kasulugo pyesaga** nga ki yɛn wi yaritɔnngo ki yege. Pa mi yaa kaa finli wa ma ni. ⁷ ***Arɔn** wi yaa ti paa wusuna nuwɔ taan wi sori wa ki na pinliwe pyew, na wi kaa fitanlaye pe gbegele sanga ɲa ni wa laga ***kpoyi** ki ni we. ⁸ Yɔnlɔkɔgɔ pyew, wi yaa ti pe wusuna nuwɔ taan wa sogo wa ki na, na wi kaa jaa mbe fitanlaye pe mu sanga ɲa ni we. Ye yaa la wusuna nuwɔ taan wi sori suyi mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na yege sɔgɔwɔ, yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na pe ni. ⁹ Yaga ka wusuna nuwɔ taan wa yege sogo wa ki na, na ɲa cɛnle mɪ naga wo wa ma. Yaga ka ***saraga sogowogo**, naa muwe ***saraga** konaa duven saraga nga pe ma wo to ta wɔ wa ki na saraga. ¹⁰ Yɛle pyew, Arɔn wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye saraga wɔsaga ki yɛnɲɛle ke na pyesaga nungba. Yaayogo nga pɛ gbo mbe kapere ti kala yagawa ja, wi yaa ki kasanwa pa fafa ke na. Ye setirige piile mbele fuun pe yaa yiri pungo na, paa ki kapyege

nga ki piin yeŋe pyew pyesaga nungba. Ki saraga wosaga ki yaa pye jenge
***kpoyi** mi ŋa Yawe Yenŋele na kan.»

**Yaara nda ti yaa wɔ
 mbe Izirayeli woolo pe go sho**

¹¹ Kona, a Yawe Yenŋele li si para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ¹² «Na ma kaa
***Izirayeli** woolo sanmbala pe jinri sanga ŋa ni, pe ni fuun nungba nungba
 pe yaa penjara ta sara mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri mbe pe yee go sho; jango
 ki jirige ki ka ka ti jolɔgo mbe to ye na. ¹³ Lere ŋa fuun pe yaa ka jiri, wi yaa
 warifuwe pyo nungba sara, ŋa wi nuguwo pi yaa pye giramu kangurugo, mbe
 yala ***laga kpoyi** ki warifuwe pyo walaga ki nuguwo pi ni. Ki warifuwe pyo
 wi yaa wɔ yarikanga mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri^p. ¹⁴ Lere o lere pe yaa ka jiri
 ki jirige ki na, mbege le mbele pɛ ta yeŋe nafa nafa konaa pe yee fenne pe ni,
 pe yaa yarikanga ki kan mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri. ¹⁵ Penjara fɔ wii daga
 mbe kan mbe we ki warifuwe pyo walaga ki na; fyɔnwɔ fɔ wii daga mbe kan
 mbe tigi ki warifuwe pyo walaga ki na. Lere nungba nungba pyew wi yaa ki
 penjara ti wɔ mberi kan mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri yarikanga, mbe ta mboo
 yee go sho. ¹⁶ Ma yaa ki go shɔgo penjara ti sho Izirayeli woolo pe yeri mberi
 tege mbaa ***filisaga paraga go** ki tunngo ki piin ti ni. Ti yaa ti mi ŋa Yawe
 Yenŋele mbaa jatere piin ki na fɔ ye ye go shɔgo penjara ti kan.»

Jogoyaraga ki gbegewe

¹⁷ Ko pungo na, a Yawe Yenŋele li si para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹⁸ «Ma
 ti pe jogoyaraga gbegele tuguyenre ni, naa ki nɔgɔna cɛnyaraga ni. Maga
 tege filisaga paraga go konaa saraga wosaga^q ti sɔgɔwɔ pi ni, ma tɔnmɔ le
 wa ki ni maga yin saraga wofenne pe yee jogowo pi mege ni. ¹⁹ Arɔn naa wi
 pinambiile pe yaa ki tɔnmɔ pi tege mbaa pe keyen naa pe tɔɔɔ ti jori pi ni.
²⁰ Na pe kaa yiin wa filisaga paraga go sanga ŋa ni, pe yaa pe keyen naa pe
 tɔɔɔ ti jogo wa ki tɔnmɔ pi ni gben; konaa na pe kaa jaa mbe fulo wa saraga
 wosaga ki tanla mbe tunngo pye wa ki na, mbe saara nda pe ma sogo ta wɔ
 mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri we, jango paga ka ku. ²¹ Pe yaa la pe keyen naa
 pe tɔɔɔ ti jori jango paga ka ku. Ko yen kondegele na li yen kosaga fu ma
 Arɔn naa wi setirige piile mbele pe yaa ka yiri pungo na pe kan.»

**Sinme mba pe ma wo yaraga na
 mbege wɔ Yenŋele kan**

²² Kona, a Yawe Yenŋele li si para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ²³ «Nuwo
 taanyaara nda fuun ti yen jende ma we ti ni fuun na, ma ta le: Nda pe

P 30.13: Ɛki 38.25-26; Mati 17.24 **q 30.18:** Paa pye na saara sogoworo ti sori saraga
 wosaga ŋa na, ko senre ti yen na yuun laga ki laga ŋa ki ni. Ye wele wa Ɛki 38.8 laga ki
 ni.

yinri ***miiri** ti tɔnmɔ culo kɔgɔlɔni, naa sinamɔmu timuwe nuwɔ taan culo taanri, naa kaneli timuwe nuwɔ taan culo taanri, ²⁴naa kasi timuwe nuwɔ taan culo kɔgɔlɔni, mbe yala laga kpoyi ki taanlayaraga ki nuguwɔ pi ni, konaa oliviye tige pire sinme litiri kɔgɔlɔni ni. ²⁵Ma ti nuwɔ taan-yaara gbegelefɔ wa mberi pinle ti yɛɛ ni, wiri gbegele sinme nuwɔ taan. Pi yaa pye ***sinme kpoyi**, pe kaa jaa mbe yaraga ka le na kɛɛ, pe yaa pa wo ki na. ²⁶Ko sinme po pawɔ ma yaa wo filisaga paraga go ki na, naa yɔn finliwe senre kɛsu wi na, mberi le na kɛɛ; ²⁷naa tabali wo naa wi tunngo pyeyaara ti na; naa fitanladaga wo naa wi tunngo pyeyaara ti na; naa wusuna nuwɔ taan wi ma sogo saraga wɔsaga ŋga na ki na; ²⁸naa saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na konaa ki tunngo pyeyaara ti na; naa jogoyaraga konaa ki tatege ki na, mberi le na kɛɛ. ²⁹Ma yaa ki yaara ti tege ti ye na kan, pa ti yaa pye jende kpoyi. Yaraga ŋga fuun ka jiri ka na, ki yaa pye kpoyi fun^r. ³⁰Ma yaa ki sinme pa wo Arɔn naa wi pinambiile pe na mbe pe pye ***kpoyi** jango paa saraga wɔgɔ-tunngo piin na kan.

³¹«Ko punngo na, maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Ki sinme mba pi yen sinme kpoyi, ma tege pi ye mi ŋa Yenŋele na kan ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punngo na pe sɔgɔwɔ. ³²Lere si daga mbe pa fa wi yɛɛ na; lere si daga mbege sinme cenle pa gbegele ki gbegele-lɔmɔ nungba pi na. Pi yen kpoyi, yaa pi jate kpoyi fun. ³³Na lere wa ka sinme pa gbegele pi yiri ki woo mba pi kɔrɔgɔ, mboo fa lere wa yege na, ŋa wi woro ***saraga wɔfɔ**, ki daga pege fɔ wi wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ.» »

Wusuna nuwɔ taan wi gbewe

³⁴Kona, a Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Nuwɔ taanyaara ta le naa: Nda pe yinri sitakite, naa ***ɔnikisi** konaa galibanumu^s. Ma wusuna nuwɔ taan piiri taga wa ti na; ti ni fuun nungba nungba ti lege ti yalayala. ³⁵Ma ti nuwɔ taanyaara gbegelefɔ wa mberi pinle ti yɛɛ ni, wi wusuna nuwɔ taan piiri gbegele, ŋa wi yaa pye kpoyi. Wi yaa wi gbegele kɔ^t ni. ³⁶Ma ti pe wa sun poo pye muwe, ma saa tege wa fili-saga paraga go ki ni, wa yɔn finliwe senre kɛsu wi yege sɔgɔwɔ, wa laga ŋga mi yaa la finli ma ni we. Ye yaa laa jate pi yen jembe kpoyi. ³⁷Yaga ka ki wusuna nuwɔ taan cenle wa gbegele ki gbegelelɔmɔ nungba pi na ye yɛɛ kan. Yaa wi jate paa yaraga kpoyi yen. ³⁸Na lere wa ka wi cenle

^r 30.29: Ye Eki 29.37 wi kɔrɔ wi yege yowo senre ti wele. ^s 30.34: Sitakite naa galibanumu ti yen nuwɔ taanyaara nda ti maa taa tipire ta ni, ma pye paa ŋguro tɔnmɔ yen. ɔnikisi ŋa senre ti yo lagame, sinndelege sɔnngbanga wogo ko ma; een fɔ, tɔnmɔ yaraga ka kɔrɔgɔ yi. ^t 30.35: Kila pye pe ma kɔ le wa wusuna nuwɔ taan ŋa pɛ gbegele wi ni, jango wiga ka ta mbe jɔgɔ konaa wi sogowo pi ta pi tanla.

wa gbegele, mbaa wi gbɔɔn la yɔgɔri wi nuwɔ taan pi kala na, wi daga poo wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ^u.»

**Yenɲele censaga paraga go
ki gbegelefenne
(Eki 35.30–36.1)**

31 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li si para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Wele, mi Uri pinambyɔ Bezaleyeli wi wɔ ma yiri wa Zhuda cɛnle li ni. Uri to wo lawi ŋa Huri. ³Milan yinne li le wi ni, a lùu kan kajenme, naa tijinliwe ni konaa kapyɔ tunndo ti yege jenwe pi ni. ⁴Wi mbe ya mbaa kapyɔ tunndo fɔnndo jatere taa, mbaa ti gbegele tɛ ni, naa warifuwe konaa tuguyenre ni. ⁵Wi mbe ya mbaa sinndeere sɔnngbanga woro ti tɛni mbaa ti sogolo ti yɛɛ ni, konaa mbaa tire tɛni. Ko kɔrɔ wo yɛn fɔ wi mbe ya mbe tunndo cɛnle pyew ti pye. ⁶Mi Ahisamaki pinambyɔ Oholiyabu wi kan wi yeri wila wi sari, ma yiri wa Dan cɛnle li ni. Mi tijinliwe gbɔɔ kan kapyɔ jenfenne pele yeri fun, jango pe ŋa fuun mi yo ma kan ki gbegele. ⁷Pe ***filisaga paraga go** ki gbegele, naa ***yɔn finliwe senre kesu** wi ni, naa wi yaritɔnngɔ ŋa ki yɛn kapere ti ***kasulugo pyesaga** ki ni, naa filisaga paraga go ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni; ⁸naa tabali wo naa wi tunngo pyeyaara ti ni, naa fitanladaga wi ni, poo gbegele tɛ piiri ni konaa wi tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni, naa ***wusuna nuwɔ taan** wi ma sogo ***saraga wɔsaga** ŋa na ki ni; ⁹naa ***saara sogoworo** ti ma sogo saraga wɔsaga ŋa na ki ni, naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni, naa jogoyaraga konaa ki tatege ki ni; ¹⁰naa yari-pɔrɔ nda pe yaa la nii mbaa tunngo piin ti ni, naa ***saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi yari-pɔrɔ nda ti yaa tege ti ye Yenɲele kan ti ni, naa wi pinambiile pe yari-pɔrɔ nda pe yaa la nii mbaa ***saraga wɔgɔtunngo** ki piin ti ni; ¹¹naa ***sinme kpoyi** konaa wusuna nuwɔ taan ŋa wi yaa tege wa ***censaga paraga go** ki ni wi ni. Kapyɔ jenfenne pe yaa ki tunndo ti ni fuun ti pye, mbe yala senre nda fuun mi yo ti ni.»

Zhufuye cɛnpilige ki senre

¹²Kona, a Yawe Yenɲele li si para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹³«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ paa ***cɛnpilige** ki cɛn, katugu ki yɛn paa kacɛn yɛn mi naa yoro sɔgɔwɔ, naa ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri pɔnɔ na pe sɔgɔwɔ. Ki yɛn naga nari fɔ muwi mi yɛn Yawe Yenɲele na li ye pye kpoyi. ¹⁴Ki kala na, yaa cɛnpilige ki cɛn, katugu ki yɛn ma tege ki ye ye kan. Lere ŋa fuun kaga jɔgɔ wi daga poo gbo. Lere ŋa fuun ka tunngo ka pye ki pilige ki ni, poo purɔ poo wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ. ¹⁵Ye yaa la tunngo piin piliye kɔgɔlɔni ni yapelege ki ni, pilige kɔlɔshyen

^u 30.38: Eki 37.29

wogo ko ki yen cɛnpilige ye, ma pye wogopilige nga kɪ tɛgɛ ki yɛ mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ na kan. Lere ɲa fuun ka tunɲgo pye cɛnpilige ki ni, wi daga poo gboʋ. ¹⁶Yoro Izirayeli woolo yaa cɛnpilige ki cɛɛn suyi, yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punɲo na pe ni; katugu ki yen yɔn finliwɛ mba pi yen kɔsaga fu. ¹⁷Ki pilige ki yaa pye kacɛn ɲa wi yen kɔsaga fu mi naa yoro Izirayeli woolo ye sɔgɔwɔ; katugu mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ mɪ naayeri wo naa tara ti gbegele piliye kɔgɔlɔni ni, ki pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a mɪ si wogoʋ.»

**Yɔn finliwɛ senrɛ tila pye
ma yɔnlɔgɔ sinndeere
papara papara nda na**

¹⁸Naa Yɛnɲɛlɛ lɔa kaa para Moyisi wi ni ma saa kɔ, wa ***Sinayi** yanwiga ki na, a lɪ si sinndeere papara papara shyen nda lo jate lɔa yɔn finliwɛ senrɛ ti yɔnlɔgɔ ti na ti kan wi yeri.

IZIRAYELI WOOLU PAA YENɲɛlɛ LI YɔN FINLIWɛ PI JɔGɔ

32–34

**Napige ɲa Izirayeli woolu
paa gbegele tɛ ni
(Dete 9.6-29)**

32 ¹Naa ***Izirayeli** woolu paa kaa ki yan Moyisi wila mɔni wa yanwiga ki na wi woro mbe tigi, a pɛ si saa gbogolo wa ***Arɔn** wi tanla, ma suu pye fɔ: «Yiri ma yarisunɲgo ka gbegele we kan kila we yɛgɛ sinni. Katugu ki Moyisi ɲa wi yen naɲa ɲa wɪ we yirige ma we wɔ wa Ezhipiti tara ti ni, yaraga ɲa kùu ta, we sigi jɛnʔ.»

²A Arɔn wɪ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Tɛ nungbogolo ɲgele ke yen ye jɛɛlɛ, naa ye pinambiileʔ konaa ye sumborombiile pe na, ye ke wɔwɔ ye pan ke ni na kan.»

³Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Izirayeli woolu pe ni fuun pɛ si tɛ nungbogolo ɲgele paa lele ke wɔwɔ ma ke kan Arɔn wi yeri. ⁴A wɪ sigi tɛ yaara ti shɔ pe yeri, mari yan mari le yaraga ka ni, ma napige yanlɛgɛ gbegele wi ni. Kona, a Izirayeli woolu pɛ si jɔrɔgɔ ma yo fɔ: «Woro Izirayeli woolu, we yɛnɲɛlɛ li na, lo lɪ we yirige wa Ezhipiti tara.» ⁵Naa

ʋ **31.15**: ɛki 20.8-11; 23.12; 34.21; Levi 23.3; Dete 5.12-14 ʋ **31.17**: ɛki 20.11

× **32.1**: Kapyɛ 7.40 ʋ **32.2**: Nambala paa pye na nungbogolo nii fun; ye wele wa Kiti 8.24-26 laga ki ni.

Arɔn wɪla kaa ki yan leele pɛ jɔɔɔ ma, a wɪ si ***saraga wɔsaga** kan wa napige yanlɛgɛ ki yɛgɛ sɔɔwɔ, mɛɛ ki yo ŋgbanga pe kan fɔ: «Goto we yaa feti pye Yawe Yɛnɲɛle li mɛgɛ ni^z.»

⁶Ki goto yirifaga ki na, a leele pɛ si yiri ma ***saara sogoworo** naa ***nayinme saara** wɔ. Kona, a pɛ si cɛn ma li ma wɔ. Ko pungo na, pɛ si yiri na jinrigi^a.

⁷A Yawe Yɛnɲɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Tigi maa kee, katugu ma woolo mbele mà yirige wa Ezhipiti tara, pɛ kapege pye. ⁸Pɛ kɛ fyaw ma konɔ na mɪla naga pe na li wa. Pɛ tɛ yan ma napige yanlɛgɛ gbegele pe yɛɛ kan, ma fɔli ki yɛgɛ sɔɔwɔ maga gbɔɔ konaa ma ***saara** wɔ ki yeri. Pɛ yɛɛ yo fɔ: «Ye wele, woro Izirayeli woolo, we yɛnɲɛle li na, lo li we yirige wa Ezhipiti tara.» ⁹A Yawe Yɛnɲɛle li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Migi wele maga yan fɔ ki leele mbele pe yɛn leele mbele pɛ yiri ma je. ¹⁰Koni, na yaga mbe nawa ŋgban pe ni. Mi yaa pe tɔngɔ mbe pe kɔ. Ɛɛn fɔ, mi yaa ti cɛnlɛ gbenɛ mbe yiri wa ma ni.»

¹¹A Moyisi wɪ si Yawe Yɛnɲɛle, wi Yɛnɲɛle li yɛnri ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle, yɛŋgi na mɛɛ nawa ŋgban ma woolo pe ni? Poro mbele mà pe yirige wa Ezhipiti tara ma yawa gbɔɔ po naa ma fanŋga gbɔɔ ki ni we. ¹²Na maga ki pye ma, pa Ezhipiti tara fɛnnɛ pe yaa yo fɔ mɔɔ woolo pe yirige wa Ezhipiti tara mbe pan mbe pe jɔɔ, mbe pe gbo laga yanwira wasege ki ni, mbe pe cɛnlɛ li kɔ mbeli wɔ laga tara ti na pew. Ma nanŋbanwa gbɔɔ pi yaga. Jɔɔɔ ŋga maa jaa mbe wa ma woolo pe na, mɔɔ jatere wi kanŋga ki wogo ki na, maga yaga. ¹³Ma jatere pye ma tunmbyeele Abirahamu, naa Izaki konaa Izirayeli pe na, poro mbele màa wugu ma yɛɛ mɛgɛ ki na pe kan ma yo fɔ: «Mi yaa ye setirige piile pe pye pe lɛgɛ paa naayeri wɔnŋɔɔ ke yɛn. Tara nda mɪri sɛnrɛ yo, mi yaa ti kan pe yeri ti pye pe woro fɔ sanga pyew.»

¹⁴Kona, a Yawe Yɛnɲɛle li sili jatere wi kanŋga ma jɔɔɔ ŋga làa yo li yaa wa li woolo pe na ki yaga.

¹⁵A Moyisi wɪ si sɔngɔɔ ma yiri wa yanwiga ki na ma tigi. ***Yɔn finliwe** sɛnrɛ tila pye ma yɔnɔɔ sinndɛɛrɛ papara papara shyen nda na tila pye wi kɛɛ. Paa yɔnɔɔ ti shyen ti keyen shyen yi ni fuun yi na. ¹⁶Ki sinndɛɛrɛ papara papara Yɛnɲɛle lo làa ti gbegele. Yɔɔnrɔ nda tila pye wa ti na, Yɛnɲɛle lo làa ti yɔnɔɔ. ¹⁷Naa Zhozuwe wɪla kaa leele pe jɔɔɔmɔ pi logo, a wɪ si Moyisi wi pye fɔ: «Pyeri ma logo, malaga tinme yɛn na yinrigi wa ***paara yinre censaga** ki ni.» ¹⁸A Moyisi wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ:

«Ayoo, cew tafennɛ ma paa jɔɔɔgi,
pɛ malaga gbɔn ma ya mbele ni poro pele si ma paa jɔɔɔgi.

^z 32.5: Arɔn wɪla feti pyewe sɛnrɛ to yo Yawe Yɛnɲɛle li mɛgɛ na, jango mbe ti leele pe koro le wi kɛɛ na, paga ka laga li na pew. ^a 32.6: 1 Korɛn 10.7

Ɛɛn fɔ, yuuro tinmɛ mila nuru.»

¹⁹Naa paa kaa na yɔngɔ paara yinre censaga ki ni, a Moyisi wì si na-pige yanlegɛ ki yan konaa leele pe ni paa yoo. A wì si nawa ngban fɔ jɛngɛ, mɛɛ sinndɛɛrɛ papara papara nda tila pye wi kɛɛ ti wa tara mari yaari le yanwiga ki nɔɔ; ²⁰mɛɛ ki napige yanlegɛ nga leele pàa gbegele ki lɛ, maga wa wa kasɔn maga sogo a kì pye muwɛ. A wì sigi muwɛ pi lɛ maa yanragi wa tɔnmɔ pi ni, maa kan Izirayeli woolo pe yeri, a pòo wɔ^b. ²¹Ko pɔngɔ na, a Moyisi wì si Arɔn wi yewe ma yo fɔ: «Yingi ki leele mbele pè pye ma na, a mà si ti a paa ki kapege gbɔɔɔ nga ki piin?» ²²A Arɔn wì si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na tafɔ, maga ka nawa ngban. Mboro jate màga jɛn ma yo kapege pyewe pi yɛn ma ki leele mbele pe ndanla. ²³Pànlà pye ma yo fɔ: «Yarisunngɔ ka gbegele we kan kila we yɛgɛ sinni; katugu ki Moyisi ɲa wi yɛn naɲa ɲa wì we yirige ma we wɔ wa Ezhipiti tara ti ni, yaraga nga kùu ta, we sigi jɛn.» ²⁴A mì si pe pye fɔ: «Tɛ yɛn lere ɲa fuun yeri, wuu wɔ na kan. A pè suu wɔwɔ ma pan maa kan na yeri. A mì suu le kasɔn, maa yan, mɛɛ ki napige yanlegɛ nga ki gbegele.» »

²⁵A Moyisi wì sigi yan fɔ leele pè koro pe yɛɛ na, fɔ Arɔn wìla pe yaga a paa tanri pe yɛɛ nandanwa kala lo na, ma ti a pè tifaga pe juguye pe yɛgɛ na. ²⁶A Moyisi wì si saa yere wa paara yinre censaga yeyɔngɔ ki na, ma sho fɔ: «Lere o lere wi yɛn Yawe Yɛnɲɛlɛ li kɔrɔɔ, wo mbe pan laga na tanla.»

A ***Levi setirige piile** pe ni fuun pè si saa gbogolo wa wi tanla maa maga. ²⁷A wì si pe pye fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ, woro Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ le, nga lì yo ki nga: «Naɲa nungba nungba pyew, wuu tokobi wi lɛ, wi ye wa paara yinre censaga ki ni, wigi yanriyanri, mbe yiri ***paraga go** ka ni mbe ye ka ni, wuu sefenne, naa wi wenne konaa wi cenyɛɛnle pe gbo.» »

²⁸A Levi setirige piile pè si tanga ma yala Moyisi sɛnyoro ti ni. Ki pilige ki ni, nambala mbele pàa ku, pàa pye na kee lere waga taanri (3 000) yeri. ²⁹Kona, a Moyisi wì si Levi setirige piile pe pye fɔ: «Nala, yè ye yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri mbaa tunngɔ piin li kan, katugu yè yɛnle ma ye pinambiile, naa ye sefenne pe gbo. Ki kala na, lì duwaw ye na nala.»

Moyisi wìla Yɛnɲɛlɛ li yɛnri li Izirayeli woolo pe kala yaga

³⁰Ki goto, a Moyisi wì si leele pe pye fɔ: «Yè kapege gbɔɔɔ pye. Koni mi yaa lugu naa mbe kari wa Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri, kana pa mi yaa ya mbe ye kapere ti kasulugo ki pye.»

³¹A Moyisi wì si sɔngɔrɔ naa wa Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri, ma saa li pye fɔ: «Ki leele pè kapege gbɔɔɔ pye dɛ! Pè tɛ yarisunngɔ gbegele pe yɛɛ kan.

^b 32.20: Moyisi wìla ko pye ma mbege naga fɔ kala na Izirayeli woolo pàa pye, lì pye kapege pe go na, nga pe daga mbege kala yagawa ja (Nɔmbu 5.17,24).

³²Koni, mi yen nɔɔ yenri, ma pe kapege ki kala yaga pe na; nakosima mala mege ki gbo maga wɔ wa sewe ɲa mà yɔnɔɔgo wi ni^c.» ³³A Yawe Yenɲele li si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo! Lere ɲa wì kapege pye na na, ko fɔ wo mege ko mi yaa gbo mbe wɔ wa na sewe wi ni. ³⁴Koni, ta kee ma sa ki leele pe yege sin ma kari pe ni wa laga ɲga m̀ naga ma na ki ni. Wele, na ***merege** wi yaa la tanri ma yege. Eɛn fɔ, mi ka ka yiri pe kɔɔgo pilige ɲga ni, mi yaa pe jɔɔ pe kapege ki kala na.»

³⁵Yawe Yenɲele làa Izirayeli woolo pe jɔɔ napige yanlege ɲga pàa ti a Arɔn wì gbegele pe kan ki kala na.

Yenɲele làa kono kan Moyisi wi yeri ma yo wila kee

33 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li si para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: «Yiri na ki laga ɲga ki ni, maa kee mboro naa leele mbele mà yirige wa Ezhipiti tara pe ni; ye kari wa tara nda m̀la wugu Abirahamu naa Izaki konaa Zhakɔbu pe kan ma yo mi yaa kari kan pe setirige piile pe yeri ti ni^d. ²Mi yaa na ***merege** wi torogo wi keli ye yege, mbe Kana tara fenne, naa Amɔri cɛnle woolo, naa Heti cɛnle woolo, naa Perezi cɛnle woolo, naa Hevi cɛnle woolo konaa Zhebusi cɛnle woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ki tara ti ni. ³Wi yaa ye yege sin mbe kari ye ni wa tara nda ti yen ma yin nɔɔ naa senrege ni na fuun^e ti ni. Eɛn fɔ, mi jate se pinle ye ni mbe kari, nakoma ye yaa kaga kan mbe ye tɔngo mbe ye kɔ kono, katugu ye yen leele mbele pe ma yiri ma je.»

⁴Naa leele pàa kaa ki senngbanra ti logo, a pe jatere wì si piri pe na; ki kala na lere wo wa sila wi yee fere. ⁵Ma si yala, Yawe Yenɲele làa ki kono kan Moyisi wi yeri ma yo wigi yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ: «Ye yen leele mbele pe ma yiri ma je. Na mi ka pinle ye ni sa ye torogo wagati jenri ni, pa mi yaa ye tɔngo mbe ye kɔ. Ki kala na, ye ye yee fereyaara ti wɔ, pa kona mi yaa ɲga pye, mi yaa ki jen.» ⁶Mbege le le Izirayeli woolo pe yirisanga wi ni wa Horebu yanwiga ki na, a pè si pe yee fereyaara ti yaga, pe woro nari nii.

Filisaga paraga go ki senre

⁷Kila pye na paga sa ***paara yinre censaga** ki kan, Moyisi wi ma ***paraga go** ki kɔlogi ma saa ki kan wa paara yinre censaga ki punɔgo na,

^c 32.32: Mbe yala Yuuro 69.29; Luki 10.20; Fili 4.3; Naga 3.5; 21.27 lara ti ni, yinwege sewe yen Yenɲele li yeri, ɲa lesinmbele pe mere ti yen ma yɔnɔɔgo wa wi ni.

^d 33.1: Zhenɛ 12.7; 26.3; 28.13 ^e 33.3: Eki 3.8 ^f 33.7: Wa Izirayeli tara kee ki na, mbele pàa pye na paara yinre censara ti kanni na cɛn wa ti ni, kila pye, pe ma paraga go ka kan wa censaga ki nandogomɔ na kagala ke yege woo wa ki ni. Ki yaa pye ki paraga go ko kayi kila pye Izirayeli woolo pe yeri, a Moyisi wigi kɔlogi, ma saa ki kan maga lali paara yinre censaga ki ni.

maga lali ki ni, nɛɛ ki yinri ***filisaga paraga go**. Na lere wa kaa jaa mbe Yawe Yɛnɛɛle li yewe kala la ni, wi ma yiri wa paara yinre censaga ki ni, mbe kari wa filisaga paraga go ki ni. ⁸Na Moyisi wi kaa kee wa ki paraga go ki ni sanga ɲa ni, leele pe ni fuun nungba nungba pe ma yiri ma yereyere wa pe paara yinre ti yeyɔnrɔ ti na, naa wele fɔ wi ma saa toro ma ye wa ki ni. ⁹Na Moyisi wiga ye wa paraga go ki ni sanga ɲa ni, kambaaga titɔnlɔɔ yerege ki ma tigi ma yere wa paraga go ki yɔn na. Yawe Yɛnɛɛle li mɛɛ la para Moyisi wi ni. ¹⁰Leele pe ni fuun pe maa kambaaga titɔnlɔɔ yerege ki yaan kɪ yere wa paraga go ki yɔn na. Kona pe ni fuun nungba nungba, pe mɛɛ fɔli mali gbɔɔ wa pe paara yinre yeyɔnrɔ ti na. ¹¹Yawe Yɛnɛɛle lɔa pye na para Moyisi wi ni gbɔɔɔyi, paa yege ɲga na lere maa para wi wɔnlɔ ni we. Ko pungo na Moyisi wi mɛɛ sɔngɔrɔ ma kari wa paara yinre censaga ki ni^g. Eɛn fɔ, lefɔnrɔ ɲa wila pye wi tunmbyee, Nuni pinambyɔ Zhouwe we, wo ma koro wa paraga go ki ni.

Moyisi wila Yawe Yɛnɛɛle li yenri li pinle pe ni

¹²Kona, a Moyisi wɪ si Yawe Yɛnɛɛle li pye fɔ: «Logo na yeri ***we fɔ**. Maa ki konɔ kan na yeri ma yo mbaa ki leele mbele pe yege sinni. Eɛn fɔ, lere ɲa ma yaa taga na na wila na sari, mɛɛ si wo naga na na. Ma si yala, maa ki yo na kan ma yo mɔla wɔ ma yeɛ kan, ma ti a na kala lɔɔn ndanla. ¹³Ma yeɛ yaga, na kaa pye kaselege, na kala lɔɔn ndanla, ɲga ma yen na sɔnri ma ti mbege jen; pa kona mi yaa ma jen jɛnge, na kala li yaa ma ndanla naa jɛnge. Maa ki jate fun fɔ ki leele mbele pe yen ma woolo.»

¹⁴A Yɛnɛɛle lɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi jate mi yaa sɔɔn torogo konaa mbaa ma go singi.»

¹⁵A Moyisi wɪ sho naa fɔ: «Na kaa pye mboro jate ma se sa we torogo, maga ka we pye we yiri laga ki laga ɲga ki ni. ¹⁶Na mɛɛ sa we torogo, pe yaa ki jen meɛ mbe yo mi naa ma woolo pe ni, we kala li yen mɔɔ ndanla? Kaawɔ ma sa we torogo ko ki yaa ki naga fɔ we yen we ye tara woolo sanmbala pe ni.»

¹⁷Kona, a Yawe Yɛnɛɛle lɪ si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Iɲga mɔ yenri mi yaa ko fun ki pye, katugu ma kala lilan ndanla, a mɔɔ wɔ.»

¹⁸A Moyisi wɪ sho naa fɔ: «Ki yaga mɔɔ gbɔɔɔwɔ pi naga na na.»

¹⁹Kona, a Yɛnɛɛle lɪ sho naa fɔ: «Mi yaa toro ma yege sɔɔwɔ, mbanla kajɛnge pyege ki ni fuun ki naga ma na, mbege yari ma yege sɔɔwɔ yege ɲga na mi yen. Mi yaa lere ɲa yinriwe ta, mi yaa wo yinriwe ta. Lere ɲa yungbɔɔrɔ yaa pye na na, wo yungbɔɔrɔ yaa pye na na^h.» ²⁰A lɪ sho naa fɔ: «Ma se ya mbanla yege ki yan, katugu lewee se ya mbanla yege ki yan, mbe koro yinwege na.»

²¹A Yawe Yenŋele li sho naa fɔ: «Laga ka yen na na tanla tɔɔn, walaga yi, pan ma yere laga ki na. ²²Na mi kaa toro mbaa na gbɔɔwɔ pi nari sanga ŋa ni, mi yaa ma le wa ki walaga ki wege ki ni, mbɔɔn tɔn na kɛ ki ni fɔ mbe sa toro mbe kɔ. ²³Ko punɔ na, mi yaa na kɛ ki laga ma na, kona ma mbe ya mbanla pɔɔlɔ ke yan; katugu lere se ya mbanla yege ki yan.»

**Sinndeere papara papara fɔndɔ
tɛmɛ mbe yɔn finliwɛ senrɛ
ti yɔnlɔɔ ti na**

34 ¹Kona, a Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye fɔ: «Mboro jate sinndeere papara papara shyen tɛ paa kɔŋgbannɔnda nda mɔ yaari ti yen. Mi yaa ŋgasegele ŋgele kɔa pye wa kɔŋgbannɔnda ti na ke yɔnlɔɔ wa nda ma yaa tɛ ti na. ²Ma yɛ gbɛgele sannɔ goto pinliwɛ ni. Ma yiri faa, ma lugu wa ***Sinayi** yanwiga ki na, ma sa yere wa ki go na, maa na singi. ³Lere kpe ka ka pinle ma ni mbe lugu wa yanwiga ki na. Paga ka lere wa kpe yan wa yanwiga laga ka na. Sumbyɔ naa sugbɔ konaa nɛge ka ka yan wa yanwiga ki tanla kila yan kaa.»

⁴A Moyisi wɔ si sinndeere shyen tɛ papara papara paa kɔŋgbannɔnda ti yen. Ki goto yirifaga ki na, a wɔ si kari ma saa lugu wa Sinayi yanwiga ki na sinndeere papara papara shyen ti ni wi kɛ, paa yege ŋga na Yawe Yenŋele lɔa ki yo wi kan we. ⁵A Yawe Yenŋele li si tigi wa kambaaga ki ni ma yere le Moyisi wi tanla, ma li yɛ mege ki yeri ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele». ⁶A li si toro Moyisi wi yege sɔɔwɔ, nɛɛ wi piin naa fɔ: «Mi yen Yawe Yenŋele. Yawe Yenŋele na li yen leele yinriwɛ tafa, naa yungbɔɔwɔ tafa; mila la nawa ŋgbanni jaga jaga; na kagbaraga ki yen ma gbɔɔ, mi si yen senrɛ nungba yofɔ. ⁷Na ndanlawa pi yen kɔsaga fu leele pe ni, naa pe setirige piile yirisaga waga legerɛ ni. Mi maa leele pe kapere naa pe mbasinme konaa pe punɔguwɔ kagala ke kunni na yɛ ni. Eɛn fɔ, mila tanga kan ŋa wi daga mbe jeregi wi yeri. Mi ma teele pe mbasinme pi fɔɔ tɔn pe piile pe na, fɔ sa gbɔn pe setirige piile yirisaga taanri wogo naa tijere wogo ki naⁱ.»

⁸Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Moyisi wɔ si sogo maa yege ki jiile wa tara, ma Yawe Yenŋele li gbɔɔ; ⁹kona mɛɛ yo fɔ: ***We Fɔ**, na kaa pye na kala lɔɔn ndanla, mi yen nɔɔ yenri, ma sa we torogo. Migi jen ma yo ki leele mbele pe yen leele mbele pe ma yiri ma je. Eɛn fɔ, mi yen nɔɔ yenri ma we mbasinme naa we kapere ti kala yaga we na, maa we jate ma woolo.»

**Yenŋele lɔa yɔn finliwɛ le
naa Izirayeli woolo pe ni
(Eki 23.14-19; Dete 7.1-17)**

¹⁰Kona, a Yenŋele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Mi yaa ***yɔn finliwɛ** pi le naa fɔnɔɔ ye ni. Mi yaa kafɔnɔɔlɔ pye ma woolo pe ni fuun pe yege na,

ⁱ 34.6-7: Eki 20.5-6; Nɔmbu 14.18; Dete 5.9-10; 7.9-10

ngɛle ke cɛnlɛ la fa yan tara ti laga ka kpɛ ni wa cɛngɛle ke sɔgɔwɔ. Pa kona, mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, kafɔnngɔlɔ ngɛle mi yaa ti ma pye ke yɛn fyɛrɛ kagala yɛgɛ ɲga na, ***Izirayɛli** woolo pe yaa ke yan, poro mbele pe yɛn mɔɔ maga we. ¹¹ Sɛnrɛ nda mila yuun ye kan nala, yaa ti jate jɛngɛ. Mi yaa Amori cɛnlɛ woolo, naa Kana tara fɛnnɛ, naa Hɛti cɛnlɛ woolo, naa Pɛrɛzi cɛnlɛ woolo, naa Hɛvi cɛnlɛ woolo konaa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ye yɛgɛ. ¹² Ye yɛɛ yingiwɛ jɛn, yaga ka yɔn finliwɛ le tara nda ye yaa sa cɛn wa ti ni ti woolo pe ni; jango paga ka pye paa pɛnɛ yɛn mbe ye yigi. ¹³ Ɛɛn fɔ, ye pe ***saara wɔsara** ti jaanri, sinndɛɛrɛ nda pɛ yerege yerege na sunnu ti na, yeri gbɔn yeri yaari, tiyagala ngɛle pe ma kankan na sunnu ke na, ye ke kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ. ¹⁴ Yaga ka yarisunngo ka kpɛ gbɔgɔ, katugu mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, na mɛgɛ koyi ɲga yɛnjaga fɔ. Mi yɛn Yɛnɲɛlɛ na laa li yɛnjɔ wi yaga. ¹⁵ Ki kala na, yaga ka yɔn finliwɛ le ki tara woolo pe ni; nakoma na pe kaa nanjara ti piin mbaa pe yari-sunndo ti gbogo, pe yaa kaa ye yinri mbaa kee ye ni wa. Saara nda pe yaa la woo pe yarisunndo ti yeri, pe yaa kaa ye yinri ye saa ki saara yaa-kara ti kaa. ¹⁶ Pa kona ye yaa kaa pe sumbonɔ pe pori ye pinambiile pe kan pe jɛɛɛ. Ki ka pye ma, pe sumborombiile paga kaa nanjara ti piin pe yarisunndo gbɔgɔwɔ pi na sanga ɲa ni, pa pe yaa ti ye pinambiile paa ti gbogo fun.

¹⁷ «Yaga ka tugurɔn ta kpɛ yan mberi pye yarisunngo ye yɛɛ kan^k.

¹⁸ «Yaa ***Iɛve fu buru fɛti** wi piin yarilire kɔnyɛngɛ ki ni, mbe yala wagati ɲa wɛ kɔn ma tɛgɛ wi ni. Piliye kɔlɔshyɛn ni, ye yaa la ***Iɛve** fu buru kaa, paa yɛgɛ ɲga na mɛgi yo ye kan we, katugu ki yɛngɛ ki ni, ko yaa yiri wa Ezhipiti tara^l.

¹⁹ «Pinambyɔ kɔngbanɲa pyew wi yɛn na woo; yaayoro ti pinambire kɔngbannda fun ti yɛn na woro. Nanɔ wi pinambyɔ kɔngbanɲa, naa simbanɔ wi pinambyɔ kɔngbanɲa konaa sikano wi pinambyɔ kɔngbanɲa wi ni, ye daga mbe pe wɔ na yeri ***saraga^m**. ²⁰ Sofile wi pinambyɔ kɔngbanɲa wo na, ye simbapige nakoma sikapige tɛgɛ yoo go sho; na yee ɲa go sho, yoo go ki yaari yoo gbo. Ye ye pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe go shoⁿ.

«Lere ka ka pan laga na yɛgɛ sɔgɔwɔ kɛwara ni.

²¹ «Ye yaa la tunngo piin piliye kɔgɔlɔni yapeleɛgɛ ki ni, ɛɛn fɔ, pilige kɔlɔshyɛn wogo ko na, ye yaa cɛn mbe wogo, yariluguro lugusanga ni o, yarilire kɔnsanga ni o^o.

²² «Ye yaa la ***Pantikɔti** fɛti wi piin ***bile** kɔngbanɲa wi kɔnsanga wi ni, konaa mbaa ***yarilire kɔngɔ fɛti** wi piin wa yɛɛ li kɔsaga yeri^p.

j **34.13**: Dɛtɛ 16.21 k **34.17**: Ɛki 20.4; Lɛvi 19.4; Dɛtɛ 5.8; 27.15

^l **34.18**: Ɛki 12.14-20; Lɛvi 23.6-8; Nɔmbu 28.16-25 m **34.19**: Ɛki 13.2

ⁿ **34.20**: Ɛki 13.13 o **34.21**: Ɛki 20.9-10; 23.12; 31.15; 35.2; Lɛvi 23.3; Dɛtɛ 5.13-14

^p **34.22**: Lɛvi 23.15-21, 39-43; Nɔmbu 28.26-31

²³ «Yeŋe nungba nungba pyew, ye woolo pe nambala pe ni fuun pe yaa pan pansaga taanri laga mi ŋa Yawe Yenŋele, yoro Izirayeli woolo Yenŋele le, na yege sɔgɔwɔ. ²⁴ Mi yaa cengele kele purɔ wa ye yege mbe ye tara ti pye ti gbɔgɔ. Yeŋe pyew, na yaga kari karisaga taanri wa mi ŋa Yawe Yenŋele na yege sɔgɔwɔ, lere wa kpɛ se kaa ki jaa mbe ye tara ti sho mberi ta.

²⁵ «Yarikanga ŋga leve ma ye ki ni yaga ka ka pinle yaayoro saara ni mbe wɔ na yeri. Saara nda ti yaa wɔ ***Paki** feti wi na, yaga kaga kara ta yaga ti wɔnɔ ti yiri^q. ²⁶ Ye yaa kaa paan ye kere yarilire fɔnnɔ konŋban-nda ti ni wa mi ŋa Yawe Yenŋele, ma Yenŋele na ***censaga paraga go** ki ni. Yaga ka sugbɔ yirifɔnnɔ sɔgɔ wa wi nɔ yinriwe pi ni^r.»

²⁷ A Yawe Yenŋele li si Moyisi wi pye naa fɔ: «Ki senre nda ti yɔnɔgɔ; katugu to mɪ tege ma yɔn finliwe le mi naa mboro, naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni.»

²⁸ Moyisi wila koro wa Yawe Yenŋele li ni, ma yɔnɔ nafa shyen pye naa ki yembine nafa shyen. Wi sila ka, wi sila wɔ. Laa yɔn finliwe senre ti yɔnɔgɔ sinndeere papara papara ti na, to nda ti yen ŋgasegele ke ŋgele.

Moyisi wila tigi ma yiri wa Sinayi yanwiga ki na

²⁹ Kona, a Moyisi wɪ si yiri wa Sinayi yanwiga ki na ma tigi, yɔn finliwe senre tila pye ma yɔnɔgɔ sinndeere papara papara shyen nda na tila pye wi keɛ. Naa Yawe Yenŋele lãa para wi ni, wi yege kila pye na yengele, ɛɛn fɔ, wi sila sigi jen. ³⁰ A ***Arɔn** naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pɛ si Moyisi wi yan, pe mbe ka wele, mɛɛ wi yege ki yan kila yengele. A pe nɛɛ fye mbe fulo wa wi tanla. ³¹ Kona, a Moyisi wɪ si pe yeri. A Arɔn naa Izirayeli gbogolomɔ woolo teelee pɛ si fulo wa wi tanla; a wɪ si para pe ni. ³² Ko punŋo na, a Izirayeli woolo sanmbala pɛ si fulo wa wi tanla. A wɪ si ŋgasegele ŋgele Yawe Yenŋele lãa yo wi kan wa Sinayi yanwiga ki na ke ni fuun ke yege yo pe kan.

³³ Naa Moyisi wila kaa para pe ni ma kɔ, a wɪ suu yege ki fo paraga ni. ³⁴ Na wi kaa kee wa Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ mbe sa para li ni sanga ŋa ni, wi ma paraga ki laga wa wi yege ki na. Wi yiringɔlɔ wa, wi ma senre nda li yo wi kan ti yege yo Izirayeli woolo pe kan. ³⁵ Izirayeli woolo pãa pye na Moyisi wi yege ki yaan kila yengele. Ko punŋo na, wi mɛɛ paraga ki tege maa yege ki fo naa, fɔ wi ka sa sɔngɔrɔ wa Yawe Yenŋele li yeri mbe para li ni, ko wi ma jen maga laga wa.

^q 34.25: Eki 12.10 ^r 34.26: Dete 24.21; 26.2

YENŊELE LI FILISAGA PARAGA GO KI KANWA

35–40

Cɛnpilige ki sɛnre

35 ¹Kona, a Moyisi wɛ si ***Izirayeli** woolo gbogolomɔ pi ni fuun pi gbogolo mɛɛ pe pye fɔ: «Sɛnre nda Yawe Yenŋele li yo waa tanri ti na ti nda: ²Ye yaa la tunŋgo piin piliye kɔgɔlɔni yapelege ki ni, ɛɛn fɔ, pilige kɔlɔshyen wogo ki yaa pye wogopilige, ***cɛnpilige** yi, nga ki tɛge ki ye Yawe Yenŋele li kan. Lere o lere ka tunŋgo pye cɛnpilige ki ni wi daga poo gbo^s. ³Yaga ka kasɔn mu cɛnpilige ki ni wa ye yinre ti ni.» »

Izirayeli woolo pàa yarikanra kan Yenŋele li censaga paraga go ki kanwa pi wogo na (Eki 25.1-9)

⁴Kona, a Moyisi wɛ si Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe pye naa fɔ: «Yawe Yenŋele li sɛnyoro ti nda: ⁵Ye ye kɛɛ yaara ta lagala yeri kan Yawe Yenŋele li yeri. Lere o lere wila ki jaa mbe kan nayinme ni, wila paan yari-kanga ni li kan. To ti yen tɛ nakoma warifuwe, nakoma tuguyenre, ⁶naa nŋanra jese, naa kondoro jese, naa jese yeɛn kpanyi, naa ***lɛn** jese nŋbaan, naa sikano sire, ⁷naa simbapene sɛɛre nda pɛ le kondoro, naa sɛɛre liire ni, naa akasiya tire ni, ⁸naa fitanla sinme ni, naa nuwɔ taanyaara nda pe ma gbegele ***sinme kpoyi** konaa ***wusuna nuwɔ taan** ɲa pe ma sogo; ⁹naa ***ɔnikisi** sinndeere, naa sinndeere sɔnŋgbanga woro ta yege ni nda ti yaa maramara ***ɛfɔdi** wo naa yaripɔɔ ɲga pe ma le ma wa kotogo na ti na.» ¹⁰Kapyɔ jenfenne mbele fuun pe yen laga ye sɔgɔwɔ, pe gbogolo, ɲga Yawe Yenŋele li yo, pege gbegele; ko ki yen: ¹¹Yenŋele ***censaga paraga go**, naa ***paraga go** ɲga ki yaa pye ki go na ki ni, naa ki gona tɔnparaga ki ni, naa ki kandɔlɔ yangala ke ni, naa ki tire papara papara ti ni, naa ki tipaara ti ni, naa ki tiyagala ke ni, naa ki nɔgɔna cɛnyaara ti ni; ¹²naa ***yɔn finliwe kesu**^t wi ni, naa wi lɛkanŋgagala ke ni, naa wi katɔnŋgo ki ni, naa paraga ɲga pe ma pɔ ma go ki kɔn shyen ki ni; ¹³naa tabali wo naa wi lɛkanŋgagala ke ni, naa wi tunŋgo pyeyaara ti ni fuun ti ni, naa buru ɲa pe ma kan Yenŋele yeri wi ni; ¹⁴naa fitanladaga wo naa wi tunŋgo pyeyaara ti ni, naa wi fitanlaye pe ni, naa fitanla sinme pi ni; ¹⁵naa wusuna nuwɔ taan wi ma

^s 35.2: Eki 20.8-11; 23.12; 31.15; 34.21; Levi 23.3; Dete 5.12-14 ^t 35.12: Yɔn finliwe kesu pàa wi gbegele akasiya tire ni ma tɛ piiri wo wi na (Eki 25.10-22). Yenŋele li nŋasegele kàa pye ma yɔnlɔgɔ sinndeere papara papara nda na, pa pàa ti le wa wi ni. Ko kila pye na jate ma we wa Yenŋele li censaga paraga go ki ni. Kila pye naga nari ma yo Yenŋele li yen le; pungo na, pàa kaa ki tɛge wa shɛrigo gbɔgɔ ki lajɛnge kpoyi ki ni.

sogo ***saraga wɔsaga** nga na ki ni, naa ki lekanngagala ke ni, naa sinme kpoyi, naa wusuna nuwɔ taan ni, naa Yenɛɛle censaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni; ¹⁶naa ***saara sogoworo** ti ma sogo saraga wɔsaga nga na ki ni, naa ki tuguyenre mere ti ni, naa ki lekanngagala ke ni, naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni, naa jogoyaraga konaa ki tatege ki ni, ¹⁷naa longo ki jasa paara ti ni, naa jasa tiyagala koro naa ke nɔɔna cɛnyaara ti ni, naa longo ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni; ¹⁸naa censaga paraga go ki kankanngagala ke ni, naa longo ki jasa kankanngagala ke ni konaa ti pɔmanda ti ni, ¹⁹naa yaripɔɔɔ nda pe yaa la nii mbaa tunngo piin wa ***laga kpoyi** ki ni ti ni konaa ***saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi yari-pɔɔɔ nda ti yaa kan Yenɛɛle yeri ti ni, ma pinle wi pinambiile pe woro ti ni, to nda pe yaa la nii mbaa ***saraga wɔɔtunngo** ki piin we.»

²⁰Kona, a Izirayeli gbogolomɔ woolo pɛ si yiri le Moyisi wi tanla ma kari. ²¹Ko punngo na, mbele fuun kila tigi wa pe kotogo na pe yarikanra kan konaa a paa ki jaa mbe kan nayinme ni, a pɛ si pan pe yarikanra ti ni Yawe Yenɛɛle li kan ***filisaga paraga go** ki kanwa wogo ki na, naa tunngo nga fuun ki yaa pye ki wogo ki na, konaa yaripɔɔɔ nda ti yaa tɛge ti yɛ ti gbegewe wogo ki na. ²²Mbele fuun paa pye naga jaa mbege pye nayinme ni, ki naɲa naa ki jele, pɛ si pan pe yarikanra ti ni; to lari nda: Yɔlɔɔ kannjingele, naa nungbogolo, naa vegembele, naa kɛɛ yɔlɔɔ kannjingele, naa tɛ fereyaara ti cɛnle pyew ta ni. A pɛ siri yirige mari kan saraga Yawe Yenɛɛle li yeri. ²³Ŋganra jese, naa kondoro jese, naa jese yeɛn kpanyi, naa len jese nɔgbaan, naa sikanɔ sire, naa simbapɛnɛ sɛɛre nda pɛ le kondoro konaa sɛɛre liire la pye mbele fuun yeri, paa pan ti ni. ²⁴Leele mbele fuun paa warifuwe naa tuguyenre lagala mberi pye yarikanra, a pɛ si pan ti ni Yawe Yenɛɛle li kan. Mbele fuun akasiya tire la pye pe yeri, paa pan ti ni mbe tunngo ki ni fuun ki pye. ²⁵Jɛɛle mbele fuun paa pye kapyɔ jenfenne pɛ si nɔganra jese, naa kondoro jese, naa jese yeɛn kpanyi konaa len jese nɔgbaan pili pe yɛ, ma pan wi ni. ²⁶Jɛɛle sanmbala mbele fuun paa pye kapyɔ jenfenne, a tunngo ki pyela yɛn pe na pe kotogo ki ni fuun ni, a poro si sikanɛɛle sire pili jese. ²⁷A Izirayeli woolo teele pɛ si pan ɔnikisi sinndeɛre ni konaa sinndeɛre sɔnngbanga woro ta yege ni, nda pe yaa maramara efɔdi wo naa yaripɔɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ti na. ²⁸Paa pan nuwɔ taanyaara ni, naa fitanla sinme ni, naa mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ Yenɛɛle kan konaa wusuna nuwɔ taan ni. ²⁹Tunngo nga Yawe Yenɛɛle lɔa yo Moyisi wi kan ma yo pe pye, Izirayeli woolo mbele fuun paa pye naga jaa mbe yarikanra kan nandanwa ni ki tunngo ki pyewe pi na, pɛ si pan pe nayinme yarikanra ti ni, ki naɲa naa ki jele, mari kan li yeri.

Yenɛɛle li censaga paraga go
ki gbegelefenne
(Eki 31.1-11)

³⁰Kona, a Moyisi wɛ si Izirayeli woolo pe pye fɔ: «Ye wele, Yawe Yenɛɛle li Uri pinambyɔ Bezaleyeli wi wɔ ma yiri wa Zhuda cɛnle li ni. Uri to

wo lawi ɲa Huri. ³¹Yawe Yenɲele lili yinne li le wi ni maa yin, maa kan kajenme naa tijinliwe konaa kapyɔ tunndo yege jenne ni mbaa tunndo cenle pyew ti piin. ³²Wi mbe ya mbaa kapyɔ tunndo fɔnndo jatere taa, mbaa ti gbegele te ni, naa warifuwe konaa tuguyenre ni. ³³Wi mbe ya mbaa sinndeere sɔngbanga woro ti teni mbaa ti sogolo ti yee ni, konaa mbaa tire teni la kapyɔ tunndo cenle pyew ti piin. ³⁴We Fɔ wɔ tijinliwe kan wi yeri, konaa maa kan fun Ahisamaki pinambyɔ Oholiyabu wi yeri, wo ɲa wɔ yiri wa Dan cenle li ni, paa leele pe nari kapyɔ tunndo pyewe pi ni. ³⁵Wɔ tijinliwe kan pe yeri paa tunndo cenle pyew ti piin, mbaa yaara teni, mbaa yaara yanlere gbegele, mbaa paara ti sɔgo ɲganra jese ni, naa kondoro jese ni, naa jese yeen kpanyi ni konaa len jese ɲgbaan ni, mbaa tunndo cenle pyew ti piin konaa mbaa kapyɔ tunndo fɔnndo jatere taa.»

36 ¹«Kona Bezaleyeli naa Oholiyabu konaa kapyɔ jenfenne sanmba-la mbele fuun Yawe Yenɲele làa kajenme, naa tijinliwe naa kapyɔ tunndo yege jenne pi kan pe yeri pe ta pe censaga paraga go ki tunngo ki ni fuun ki pye, pe yaa pan mbege pye paa yege ɲga na làa ki yo we.»

²A Moyisi wɔ si Bezaleyeli naa Oholiyabu pe yeri. Kapyɔ jenfenne sanmbala mbele fuun Yawe Yenɲele làa tijinliwe kan pe yeri, a paa ki jate mbe pe yee kan tunngo ki yeri, wɔla pe yeri fun. ³***Izirayeli** woolo paa pan yarikanra nda fuun ni mbe censaga paraga go ki kan, a Moyisi wɔ siri kan tunngo pyefenne pe yeri. Pilige pyew, pinliwe ni, leele paa pye na paan pe nayinme yarikanra ti ni nari kaan Moyisi wi yeri. ⁴Kona, a tunmbyeele wele, poro mbele paa pye kapyɔ jenfenne na censaga paraga go tunngo ki ni fuun ki piin, pɛ si yiri ma pe tunngo ki yaga ma kari Moyisi wɔ korɔgo, ⁵ma saa wi pye fɔ: «Leele paa paan yaara nda ni tɛ lege ma toro tunngo ɲga Yawe Yenɲele lɛ yo we pye ki na.» ⁶Ki kaa pye ma, a Moyisi wɔ si konɔ kan ma yo pege yari wa ***paara yinne censaga** ki ni fɔ: «Nambala naa jeele, wa kpe ka ka pan yarikanga ni censaga paraga go ki tunngo ki wogo na naa.» A leele pɛ si yarikanra ti kanwa pi yerege; ⁷katugu yaara nda paa kan pe tunngo ki pye, tila lege fɔ matoro.

Yenɲele li censaga paraga go

ki kanlɔmɔ

(Eki 26.1-37)

⁸Kona, a kapyɔ jenfenne mbele paa tunngo ki jen ma we, pɛ si Yenɲele ***censaga paraga go** ki gbegele paara titɔɔnrɔ titɔɔnrɔ ke ni. Paa ki paara ti ti ***len** jese ɲgbaan ni, naa ɲganra jese ni, naa kondoro jese ni konaa jese yeen kpanyi ni. Paa ***sherubenye** yanleele pe gbegele wa ti na kapyɔ jenfenne tunngo pyelɔmɔ ni. ⁹Paraga nungba nungba pyew ki titɔɔnlɔwɔ pɛla pye metere ke ma yiri tijere, ki gbeme pɛla pye metere shyen. Paara ti ni fuun tila taanla ma yala. ¹⁰A pɛ si paara ti kanɲurugo yɔli mari kan ti yee na, a tɛ pye nungba, ma kanɲurugo sannda ti yɔli mari kan ti

yee na ma fun. ¹¹Paara kangurugo nda paa keli ma yoli ma kan yee na, a pe si nganra jese mangala pɔpɔ wa ki kangurugo wogo ki yon na. Paara kangurugo sannda nda paa yoli ma kan ti yee na, a pe kele pɔpɔ wa ki kangurugo wogo ki yon na fun. ¹²Paa jese mangala nafa shyen ma yiri ke pɔpɔ paara kangurugo kongbannda ti kangurugo wogo ki yon na, ma jese mangala nafa shyen ma yiri ke pɔpɔ fun paara kangurugo sannda ti kangurugo wogo ki yon na. Ki mangala ngele paa pɔpɔ ke yonro tila sinzin ti yee ni. ¹³A pe si kandɔɔɔ yangala ke nafa shyen ma yiri ke gbegele te ni fun, ma ki paara titɔɔɔro titɔɔɔro tegesaga shyen ti yonro ti kan ti yee na, ma ***paraga go** ki pye nungba.

¹⁴Ko pungo na, a pe si paara titɔɔɔro titɔɔɔro ke ma yiri nungba gbegele fun sikaneele sire ni, mari pye paa paraga go yen, mbaa Yenjele censaga paraga go ki tonni ki ni. ¹⁵Ki paara ti nungba nungba pyew ki titɔɔɔɔɔ pila pye metere ke ma yiri kangurugo, ki gbeme pila pye metere shyen. Paara ti ni fuun tila pye ma yala. ¹⁶A pe si paara ti kangurugo yoli mari kan ti yee na, ma kogoloni sannda ti yoli mari kan ti yee na. ¹⁷Paara kangurugo nda paa yoli ma kan yee na, paa jese mangala nafa shyen ma yiri ke yoli ti kangurugo wogo ki yon na; ma jese mangala kele yoli fun paara kogoloni sannda nda paa yoli ma kan yee na ti kogoloni wogo ki yon na. ¹⁸A pe si kandɔɔɔ yangala ke nafa shyen ma yiri ke gbegele tuguyenre ni, ma paara tegesaga shyen ti yonro ti kan ti yee na, jango ti pye nungba wa Yenjele censaga paraga go ki go na. ¹⁹Ko pungo na, a pe si tonparaga ka gbegele simbapene seere ni nda paa le kondoro maga tege ma paraga go ki go na wi ton ki ni, mee tonparaga ka gbegele fun seere liire ni, maga wa wa ti ni fuun ti go na.

²⁰A pe si akasiya tire te tire papara papara, mari yerege yerege mbe Yenjele censaga paraga go ki kan ti ni. ²¹Ki tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti titɔɔɔɔɔ pila pye metere kangurugo kangurugo, ti gbeme pila pye metere kongo naa metere kongo ki kongo. ²²Paa njegele shyenzhyen wɔwɔ tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti na ma ke sinzin ke yee ni. ²³A pe si tire papara papara ti nafa gbegele Yenjele censaga paraga go ki yonloparawa kalige kee ki kanwa wogo ki na. ²⁴A pe si tire papara papara ti nɔgɔna cɛnyaara nafa shyen gbegele warifuwe ni, mari tege shyenzhyen tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgɔ, mari njegele ke lele wa ti ni. ²⁵A pe si tire papara papara ti nafa gbegele fun Yenjele censaga paraga go ki yonloparaga kamenge kee ki kanwa wogo ki na, ²⁶kona ma ti nɔgɔna cɛnyaara ti nafa shyen gbegele warifuwe ni, mari lele shyenzhyen wa tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgɔ. ²⁷A pe si tire papara papara kogoloni gbegele Yenjele censaga paraga go ki pungo kee ki kanwa wogo ki na, wa yonlo tosaga yeri, ²⁸ma tire papara papara shyenzhyen gbegele Yenjele censaga paraga go ki yengele pungo wogolo ke kanwa wogo ki na. ²⁹Tila le wa

nɔgɔna ma mara yɛɛ na ma kari naayeri; a pɛ saa ti shyen ti pɔ ti yɛɛ na ngerege nungba ni. Pàa go ki yengɛle shyen ke pye ki pyelɔmɔ nungba pi na ma fun. ³⁰Ki kaa pye ma, wa Yenɛɛle censaga paraga go ki punɔgo na, tire papara papara tila pye kɔlɔtaanri, ti nɔgɔna cɛnyaara nda pàa gbegele warifuwe ni, tila pye ke ma yiri kɔgɔlɔni. Tila pye shyenzhyen tire papara papara ti ni fuun nungba nungba ti nɔgo.

³¹A pɛ si akasiya tire kanɔgurugo tɛ mari pye tipaara. A to pye Yenɛɛle censaga paraga go ki kanngɔlɔ nungba ki tire papara papara ti woro; ³²ma kanɔgurugo tɛ fun ki kanngɔlɔ sannga ki tire papara papara ti woro, ma kanɔgurugo yɛɛ tɛ ki punɔgo kɛɛ ki tire papara papara ti woro, wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri. ³³A pɛ si nandogomɔ tiyaparaga ki tɛ. Pàa ki taga wa tire papara papara ti nandogomɔ, maga lɛ kɛɛ nga na, ma saa gbɔn kɛɛ nga na. ³⁴A pɛ si tɛ wo tire papara papara ti lagapyew ki na mari tɔn, ma tɛ ngereye gbɔn mbe tipaara ti lele wa yi ni. Pàa tɛ wo tipaara ti lagapyew ki na mari tɔn.

³⁵Paraga nga ki yaa pɔ mbe Yenɛɛle censaga paraga go ki kɔn shyen pàa ki ti nganra jese ni, naa kondoro jese ni, naa jese yɛɛn kpanyi ni, naa len jese ngbaan ni. Kapyɔ jɛnfennɛ pàa ki ti ma sherubenye yanlɛɛlɛ pe gbegele wa ki na. ³⁶A pɛ si akasiya tire lɛ mari tɛ tiyagala tijere, ma tɛ wo ke lagapyew ki na ma ke tɔn, mbe ta mbe paraga ki kan ke na; kandɔlɔ yangala pàa kele gbegele tɛ ni tiyagala ke na, ma tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara tijere gbegele warifuwe ni ma ke lele wa ti ni. ³⁷A pɛ si Yenɛɛle censaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ti maga sɔgo nganra jese ni, naa kondoro jese ni, naa jese yɛɛn kpanyi ni konaa len jese ngbaan ni. ³⁸A pɛ si tiyagala kanɔgurugo tɛ mbe paraga ki kan ke na, mɛɛ kandɔlɔ yangala kele gbegele wa tiyagala ke na. Pàa tɛ wo tiyagala ke gona tɔnyaara ti na mari tɔn, ma wa wo paara yangkanngagala ke na ma ke tɔn, ma tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti gbegele tuguyenre ni.

Yɔn finliwɛ kɛsu wi gbegewe

(*ɛki 25.10-22*)

37 ¹Kona, a Bezaleyeli wì si ***yɔn finliwɛ kɛsu** wi gbegɛle akasiya tire ni. Wi titɔnlɔwɔ pila pye metɛrɛ nungba naa metɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. Wi gbɛmɛ pila pye metɛrɛ kɔngɔ naa metɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. Wi yagawa pila pye metɛrɛ kɔngɔ naa metɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. ²A wì si tɛ piiri wo kɛsu wi nawa naa wi punɔgo ki na maa tɔn, ma wa wo wi yɔn kɔngɔ ki na kɛɛrɛ maga maga, maga fili. ³Mɛɛ tɛ wa gbɔn ngereye tijere mayi lele kɛsu wi yengɛle tijere ke na. Wila shyen lɛ kanngɔlɔ nungba na, ma shyen sannya yi lɛ kanngɔlɔ sannga ki na. ⁴Ko punɔgo na, a wì si akasiya tige kanngagala shyen tɛ, mɛɛ tɛ wo ke na ma ke tɔn. ⁵A wì si kanngagala ke lɛ wa ngereye yi ni wa kɛsu wi kanngara ti na pe ta paa wi lee ke ni.

⁶A wì si kapere ti ***kasulugo pyesaga** ki gbegɛle tɛ piiri ni. Ki titɔnlɔwɔ pila pye metɛrɛ nungba naa metɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. Ki gbɛmɛ pila pye

metere kongo naa metere kongo ki kongo. Ko kila pye kesu wi yaritɔnngo ye. ⁷A wɛ si te piiri gbɔn wi yeɛ na ma ***sherubenye** yanleɛle shyen pe gbegele wa kasulugo pyesaga ki keyen shyen yi na. ⁸Wila sheruben nungba gbegele go nungba na, ma sanja wi gbegele go sanja ki na. Wila pe gbegele wa kapere ti kasulugo pyesaga ki yinre shyen ti na ma pe yirige ki go na. ⁹Sherubenye paa pe kanwira ti yirige mari jaraga kapere ti kasulugo pyesaga ki go na maga tɔn, ma yege wa pe yeɛ yeri na kapere ti kasulugo pyesaga ki wele.

**Buru ɲa pe ma kan Yenɲele yeri,
wi ma tege tabali ɲa na
paa wi gbegele
(Eki 25.23-30)**

¹⁰Kona, a Bezaleyeli wɛ si tabali wi kan akasiya tire ni. Wi titɔnɔ-wo pila pye metere nungba, wi gbeme pila pye metere kongo, wi yagawa pila pye metere kongo naa metere kongo ki kongo. ¹¹Wila te piiri wo wi na maa tɔn, ma wa wo wi yɔn kongo ki na keere maga maga maa fili. ¹²Wila tige papagapa ka kan tabali wi kanɲgara ti na maa maga maa fili. Ki tige ki gbeme pila pye pa kendala gbeme yen. Wila te wo ki yɔn kongo ki na keere maga maga, maga fili. ¹³A wɛ si te gbɔn ma ɲgereye tijere gbegele mayi kankan tabali wi yengele tijere ke na, ma mara wi jegele tijere ke na. ¹⁴ɲgereye yila pye ma mara tige papagapa ki na. Pa paa pye na kanɲgagala ke nii wa, mbaa tabali wi lee. ¹⁵A wɛ si akasiya tige kanɲgagala shyen te, ma te wo ke na ma ke tɔn. Koro paa tege na tabali wi lee. ¹⁶Yaapire nda pe yaa la gbegele ti ni wa tabali wi na, a wɛ siri gbegele. To lari nda tasaala kpakpalakpa wele, naa wɔjɲengele, naa kugbogolo konaa duven ***saraga** ɲa pe ma wo wi leyaara ti ni. Wila ti ni fuun ti gbegele te piiri ni.

**Paa fitanladaga wo
naa wi njegele ke gbegele
(Eki 25.31-40)**

¹⁷Kona, a Bezaleyeli wɛ si te piiri gbɔn ma fitanladaga wi gbegele. Wila wi gbegele maa pinle nungba, wi ngo ki ni, naa wi njegele, naa wi leyaara yanlere, naa wi gbunɲgbunɲgolo, konaa wi yarifyeenre yanlere ti ni. ¹⁸Njegele kɔgɔlɔni kaa pye fitanladaga wi keyen shyen yi na; taanri la pye keɛ ɲga na, taanri sanɲgala kaa pye keɛ sanɲga ki na. ¹⁹Wila leyaara yanlere taanrindaanri gbegele wa fitanladaga wi njegele kɔgɔlɔni ke ni fuun nungba nungba ke na paa amandi tige pige yen, naa ki gbunɲgbunɲgolo konaa ki fyeeɲre yen. ²⁰Leyaara yanlere tijere la pye fitanladaga wi nandogomɔ kanɲgaga ki na paa amandi tige pire yen, naa ki gbunɲgbunɲgolo konaa ki fyeeɲre yen. ²¹Gbunɲgbunɲgolo nungba nungba la

pye fitanladaga wi keyen shyen njegele shyenzhyen ke filisaga pyew ki nɔɔ, wa wi nandogomɔ kanɔgaga ki na. ²² Ki gbunɔgbunɔgolo koro naa ki njegele ke ni kàa pinle ma gbegele ma pye nunɔba fitanladaga wi ni. Tɛ piiri pàa gbɔn ma ti ni fuun ti gbegele". ²³ Wila fitanlaye kɔlɔshyen, naa wi yɔn yirigeyaara konaa wi cɔnrɔ leyaara ti gbegele tɛ piiri ni. ²⁴ Tɛ piiri culo nafa ma yiri ke pàa tege ma fitanladaga wo naa wi tunɔgo pyeyaara ti gbegele.

Wusuna nuwɔ taan wi yaa la sori
saraga wɔsaga ŋga na
pàa ki gbegele
(Eki 30.1-5)

²⁵Kona, a Bezaleyeli wì si ***wusuna nuwo taan** wi yaa la sori ***saraga wosaga** nga na ki gbegele akasiya tire ni. Ki kanngolɔyɔ tijere yila pye ja. Ki kanngolɔ nungba nungba pyew ki titɔnlɔwɔ pila pye metere kongo. Ki yagawa pila pye metere nungba. Pàa yenngelɛ tijere tɛ ma ke yirige wa ki yenngelɛ tijere ke na, a kè pinlɛ ma pye nungba ki ni. ²⁶Wila tɛ piiri wo ki lagapyew ki na maga tɔn, ki gona naa ki kanngara to naa ki yenngelɛ ke na. Wila tɛ wo ki yɔn kongo ki na kɛɛre maga maga, maga fili. ²⁷Wila tɛ ngereye shyen gbegele mayi kankan wa saraga wosaga ki keyen shyen yi na, wa ki yɔn kongo kɛɛre ki nɔgɔ. Pa pàa pye naga lekanngagala ke nii wa ki ngereye yi ni naga lee. ²⁸A wì sigi lekanngagala ke gbegele akasiya tire ni, ma tɛ wo ke lagapyew ki na ma ke tɔn. ²⁹A wì si ti, a pè ***sinmɛ kpoyi** pa gbegele, po mba pi yɛn ma tɛgɛ pi yɛ Yenngelɛ kan, konaa wusuna nuwo taan piiri ni. Sinmɛ nuwo taanyaara gbegelefɔ wila ti gbegele.

**Saara sogoworo ti yaa la woo
saraga wɔsaga ŋga na
pàa ki gbegele
(Eki 27.1-8)**

38 ¹Kona, a Bezaleyeli wì si **saara sogoworo* ti ma sogo **saraga wɔsaga* nga na ki gbegele akasiya tire ni. Ki titɔnlowɔ naa ki gbeme pɪla pye ma yala. Ki kanngɔlɔ nungba nungba pyew ki titɔnlowɔ pɪla pye metere shyen naa kɔngɔ. Ki yagawa pɪla pye metere nungba naa kɔngɔ. ²Wila yenngɛle tijere tɛ ma ke yirige wa ki yengɛle ke na. Kàa pinle ma pye nungba ki ni. Wila tuguyenre yan ma wo ki lagapyew ki na maga tɔn. ³Wila saraga wɔsaga ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti gbegele tuguyenre ni, ki cɔnrɔ leyaara, naa ki cɔnrɔ koliyaara, naa ki tasaala, naa ki kara wɔwangala konaa nanganra wɔyaara ti ni. ⁴A wì si tuguyenre

^u 37.22: Eki 30.22-38

tege ma mere gbegele ti ni, mari kan saraga wosaga ki na, wa ki yon konko keere ki nogo, maga maga, maga fili; maga le wa ki nagona fo ma saa gbun wa ki nandogomo. ⁵A wi si ngereye tijere gbegele mayi kan wa tuguyenre mere ti yengele tijere ke na, mbaa ki lekanngagala ke nii wa yi ni. ⁶A wi si kanngagala shyen gbegele akasiya tire ni ma tuguyenre yan ma wo ke lagapyew ke na ma ke ton. ⁷Paa pye na kanngagala ke nii wa ngereye yi ni, saraga wosaga ki keyen shyen yi na, mbaa ki lee. Wila ki gbegele tire papara papara ni, ki nawa pila pye waga.

Paa jogoyaraga ki gbegele

(Eki 30.18)

⁸Kona, a Bezaleyeli wi si jogoyaraga ki gbegele tuguyenre ni, maga tatege ki gbegele fun tuguyenre ni. Jeele mbele paa pye na gbogolo wa ***filisaga paraga go** ki yon na, pe tuguyenre duwaleele^v poro paa yan mari gbegele^w.

Yenhele li censaga

paraga go, paara nda tila tege

maga longo ki jasa wi gbegele

(Eki 27.9-19)

⁹Ko pungo na, a Bezaleyeli wi si longo ki jasa. Wa yonloparawa kalige kee ki na, paara nda paa longo ki jasa paa ti ti ***len** jese ngbaan ni. Ti titonlowo pila pye metere nafa shyen ma yiri ke. ¹⁰Ki kanngolo ki tiyagala kaa pye nafa; ke nagona canyaara nda paa gbegele tuguyenre ni tila pye nafa fun. Ki kandoolo yangala koro naa ki paara yangakanngagala ke ni, paa ke gbegele warifuwe ni. ¹¹Wa longo ki yonloparawa kamenge kee yeri, paara ti titonlowo pila pye fun metere nafa shyen ma yiri ke, ki tiyagala kaa pye nafa; tiyagala ke nagona canyaara tila pye nafa, paa ti gbegele tuguyenre ni. Ki kandoolo yangala koro naa ki paara yangakanngagala paa ke gbegele warifuwe ni. ¹²Wa longo ki yonlo tosaga yeri, paara ti titonlowo pila pye metere nafa ma yiri kangurugo, ki tiyagala kaa pye ke; tiyagala ke nagona canyaara tila pye ke fun. Ki kandoolo yangala koro naa ki paara yangakanngagala ke ni, paa ke gbegele warifuwe ni. ¹³Wa yonlo yirisaga yeri, longo ki titonlowo pila pye metere nafa ma yiri kangurugo. ¹⁴⁻¹⁵Longo ki yeyongo ki keyen shyen yi ni fuun nungba nungba yi na, paara ti titonlowo pila pye metere koloshyen koloshyen naa konrkonro, naa tiyagala taanrindaanri ni konaa ke nagona canyaara taanrindaanri ni.

¹⁶Paara nda fuun paa tege ma longo ki jasa maga fili paa ti ti len jese ngbaan ni. ¹⁷Tiyagala ke nagona canyaara paa ti gbegele tuguyenre ni.

^v 38.8: Faa, kila pye tuguron pe ma gbegele duwale. ^w 38.8: Eki 30.12

Kandɔɔɔlɔ yangala koro naa paara yangakanngala ke ni, pàa ke gbegele warifuwe ni, ma ke tɛgɛ ma tiyagala ke yigiyigi wa ke sɔgɔwɔ pi ni. Pàa warifuwe yan ma wo tiyagala ke gona tɔnyaara ti na mari tɔn. ¹⁸Longo ki yeyɔngɔ tɔnparaga pàa ki ti maga sɔgɔ lɛn jese ngbaan ni, naa nganra jese ni, naa kondoro jese konaa jese yɛn kpanyi ni. Ki titɔnlɔwɔ pila pye metere kɛ, ki yagawa pila pye metere shyen naa kɔngɔ. Ki yagawa po naa jasa paara ti yagawa pila pye ja. ¹⁹Pàa ki pɔ tiyagala tijere na ngele kàa pye ma taga nɔgɔna cɛnyaara tijere na. Pàa ti gbegele tuguyenre ni. Kandɔɔɔlɔ yangala koro naa paara yangakanngala ke ni, pàa ke gbegele warifuwe ni. Pàa warifuwe yan ma wo tiyagala ke gona tɔnyaara ti na mari tɔn. ²⁰Yenɛle ***censaga paraga go** ki kankanngagala ke ni fuun, naa longo ki kankanngagala ke ni pàa ke gbegele tuguyenre ni.

**Yaara nda pàa tɛgɛ
ma Yenɛle censaga
paraga go ki kan ti jinriwe**

²¹Yaara nda pàa tɛgɛ ma Yenɛle censaga paraga go ki gbegele, ko nga ***yɔn finliwe** senre ti yen ma yɔnlɔgɔ ma tɛgɛ wa ki ni, pàa ti jiri yege nga na ki nga: ***Levi setirige piile** poro pàa ti jiri ma yala Moyisi wi senyoro ti ni. ***Saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi pinambyɔ Itamari wo wila pye na pe yege sinni. ²²Uri pinambyɔ Bezaleyeli ɲa wila yiri wa Zhuda cɛnle li ni, a wi si ɲa Yawe Yenɛle làa yo Moyisi wi kan ki ni fuun ki pye. Uri to wo lawi ɲa Huri. ²³Ahisamaki pinambyɔ Oholiyabu wo wila wi saga. Oholiyabu wila pye Dan cɛnle woo. Wila pye na yaara tɛni, na kapyɔ tunndo fɔnndo jatere taa nari gbegele; wila pye na paara ti sɔgɔ lɛn jese ngbaan ni, naa nganra jese, naa kondoro jese konaa jese yɛn kpanyi ni.

²⁴Tɛ ɲa fuun ***Izirayeli** woolo pàa yirige ma kan yarikanra, a pè censaga paraga go ki tunndo ti ni fuun ti pye, wila pye culo waga kele (1 000), ma yala pe maa taanla yaraga ɲa ni wa censaga paraga go ki jatere wi ni.

²⁵Izirayeli woolo mbele pàa jiri, warifuwe ɲa pàa wɔ, wila pye na kee culo waga taanri naa cɛnme kangurugo yeri (3 500), ma yala pe maa taanla yaraga ɲa ni wa censaga paraga go ki jatere wi ni. ²⁶Ki warifuwe yɔn ɲa kɔ naga, leele mbele pàa jiri, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yegefenne pe ni, pe ni fuun nungba nungba pàa wɔwɔ warifuwe giramu kangurugo kangurugo, ma yala pe maa taanla yaraga ɲa ni wa Yenɛle censaga paraga go ki jatere wi ni. Leele mbele pàa jiri, pàa pye lere waga cɛnme kɔgɔlɔni ma yiri taanri naa cɛnme kangurugo naa nafa shyen ma yiri kɛ (603 550)*. ²⁷Wa ki warifuwe wi ni pàa culo waga taanri naa cɛnme tijere naa nafa (3 420) tɛgɛ ma censaga paraga go ki tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara cɛnme ti gbegele, naa

* 38.25-26: Eki 30.11-16; Mati 17.24

paraga nga pe ma pɔ ma go ki kɔn shyen ki tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti ni. Tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaraga nungba nungba pyew pàa ki gbegele warifuwe culo nafa ma yiri ke ni. ²⁸ Culo nafa nga wila koro, a pè si wo tɛge ma kandɔlo yangala ke gbegele, naa paara yangakanngagala ngele ke ma tiyagala ke yigiyigi wa ke sɔgɔwɔ ke ni, konaa tiyagala ke gona tɔnyaara ti ni.

²⁹ Tuguyenrɛ nda Izirayeli woolo pàa yirige ma kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri tila pye na kee culo waga shyen naa cɛnmɛ kanɔurugo (2 500) yeri. ³⁰ Pàa ki tuguyenrɛ ti tɛge ma filisaga paraga go yeyɔngɔ tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti gbegele, naa saraga wɔsaga nga ki yɛn tuguyenrɛ wogo ko naa ki mɛrɛ ti ni, naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni. ³¹ Lonɔgo ki jasa tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara pàa ti gbegele tuguyenrɛ ni, naa ki yeyɔngɔ tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti ni, konaa Yɛnɛɛle cɛnsaga paraga go ki kankanngagala ke ni fuun ke ni.

**Pàa saraga wɔfenne
pe yaripɔɔ ti gbegele
(ɛki 28.1-14)**

39 ¹ Yaripɔɔ nda pe yaa le mbaa tunngo piin wa ***cɛnsaga paraga** go ki ni, pàa ti ti nganra jese ni, naa kondoro jese ni, naa jese yɛɛn kpanyi ni, konaa ma yaripɔɔ gbegele ***Arɔn** wi kan nda tila tɛge ti yɛ Yɛnɛɛle kan, paa yɛge nga na Yawe Yɛnɛɛle làa ki yo Moyisi wi kan we.

² A pè si ***ɛfɔdi** wi gbegele tɛ jese ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa ***len** jese ngbaan ni. ³ A pè si tɛ gbɔn paparapa maa pye fɛgefɛge maa walagi walagi maa pye tɛ mangala, mɛɛ koro naa nganra jese wi ni, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn kpanyi konaa len jese ngbaan wi ni, ke jɔjɔ ke yɛɛ ni; kapyɔ jɛnfenne pàa ki tunngo ki pye. ⁴ Pàa pajogo mangala shyen yoli ɛfɔdi wi na maa yinre shyen ti kan ti yɛɛ na. ⁵ Kurusijara nga wila pye ma kan ɛfɔdi wi na, wo naa ɛfɔdi wi ni ti gbegelelɔmɔ pila pye nungba. Pàa wi gbegele fun tɛ mangala ni, naa nganra jese ni, naa kondoro jese ni, naa jese yɛɛn kpanyi konaa len jese ngbaan ni; paa yɛge nga na Yawe Yɛnɛɛle làa ki yo Moyisi wi kan we. ⁶ A pè si ***ɔnikisi** sinndeere shyen tɛ mari maramara wa tɛ wi nawa. Pàa ***Izirayeli** pinambiile pe mɛrɛ ti keregi keregi wa ti na, paa yɛge nga na pe ma mɛge ki tɛgere tɛgeyaraga ki keregi keregi we. ⁷ A pè siri maramara ɛfɔdi wi pajogo mangala ke na, a tila nandowo kaan Izirayeli setirige piile pe wogo ki na, paa yɛge nga na Yawe Yɛnɛɛle làa ki yo Moyisi wi kan we.

**Yaripɔɔ nga pe ma le ma wa
kotogo na ki gbegeleme
(ɛki 28.15-30)**

⁸ Kona, a kapyɔ jɛnfenne pè si yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki ti tɛ mangala ni, naa nganra jese, naa kondoro jese, naa jese yɛɛn

kpanyi konaa len jese ngbaan ni. Pàa ki ti paa yege nga na pàa efɔdi wi gbegele. ⁹Pàa ki kuru maga taga ki yeɛ na, ki keyen tijere yila pye ma yala. Ki titɔnlɔwɔ pila pye siwiri nungba. ¹⁰A pè si sinndeere sɔngbanga woro maramara ki na kologo tijere. Kologo kɔngbannga ki woro tila pye *sariduwani, naa *topazi konaa *emerodi. ¹¹Kologo shyen wogo ki woro tila pye *esikaribukili, naa *safiri konaa lulu. ¹²Kologo taanri wogo ki woro tila pye *opali, naa agati konaa *ametisiti. ¹³Kologo tijere wogo ki woro tila pye *kirizoliti, naa *ɔnikisi konaa *zhasipi. Pàa ki sinndeere ti ni fuun ti maramara tɛ nawa. ¹⁴Sinndeere tila pye kɛ ma yiri shyen ma yala Izirayeli pinambiile pe mere ti ni. Ki cengele kɛ ma yiri shyen ke ni, cenle nungba nungba pyew li mɛge kila pye ma keregi keregi sinndelege nungba na, paa yege nga na pe ma mɛge ki tegere tegɛyaraga ki keregi keregi we.

¹⁵Pàa tɛ piiri gbɔn ma yɔngɔwɔ shyen gbegele paa yege nga na pe ma mana pili we, maa le yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki na. ¹⁶Pàa tɛ piile shyen gbɔn, mbele pe yaa sinndeere sɔngbanga woro ti maramara wa pe nawa, konaa ma tɛ ngereye shyen gbegele mayi kankan wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki yinre shyen ti na. ¹⁷A pè si tɛ yɔngɔwɔ shyen pi pɔ wa tɛ ngereye shyen yi na, wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki yinre shyen ti na. ¹⁸Tɛ piile mbele pè sinndeere sɔngbanga woro ti maramara wa pe nawa, a pè si tɛ yɔngɔwɔ shyen pi yinre shyen sannda ti pɔpɔ wa pe na, wa efɔdi wi pajogo mɔngala ke na, jango yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki pye wa yege. ¹⁹A pè si tɛ ngereye ya yege gbegele shyen mayi to wa yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki na, wa ki nɔɔna yinre shyen ti na, wa ki yege nga ki yen ma mara efɔdi wi na ki na. ²⁰A pè si tɛ ngereye ya yege gbegele shyen, mayi to wa efɔdi wi pajogo mɔngala shyen ke nɔɔ, wa yege kɛɛ ki na, ke yɔlikologo ki tanla, kurusijara ɲa wi yaa tɛge mbe efɔdi wi pɔ ki go na. ²¹A pè si yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki tɛ ngereye yi pɔ efɔdi wi tɛ ngereye yi na ɲanra mana ni; jango yaripɔɔ nga pe ma le ma wa kotogo na ki pye kurusijara ɲa wi yaa tɛge mbe efɔdi wi pɔ wi go na, wiga ka sanga mbe laga wa efɔdi wi na; paa yege nga na Yawe Yenɲele làa ki yo Moyisi wi kan we.

**Saraga wɔfenne pe yaripɔɔ
sannda ti gbegeleme
(Eki 28.31-43)**

²²Kona, deritɔnlɔɔ nga Arɔn wi yaa la efɔdi wi nii ki go na, a pè sigi gbegele ɲanra jese ni. ²³Pàa ki yɔlɔɔ ki wɔ wa ki nandogomɔ, ma mana ngbanla taga wa ki yɔn na maga yɔn kaw paa yege nga na pe ma selege derege yɔlɔɔ yɔn ki ti we. ²⁴Pàa girenadi tige pire yanlere gbegele ɲanra jese, naa kondoro jese yeɛn, naa jese yeɛn kpanyi konaa len

jese ngbaan ni, mari toto wa deritɔnɔɔ ki nɔɔna yɔn ki na maga maga, maga fili. ²⁵Pàa kenɔengele gbegele tɛ piiri ni ma ke toto wa deritɔnɔɔ ki nɔɔna yɔn ki na, wa girenadi tige pire yanlere ti sɔɔwɔ pi ni maga maga, maga fili. ²⁶Pàa girenadi tige pìge yanlɛge nungba to, ma kenɔene nungba to; pàa ti toto deritɔnɔɔ ki yɔn na ma maga maga, maga fili; mbaa tunngo piin ki ni, paa yege nga Yawe Yenɔele làa ki yo Moyisi wi kan we.

²⁷A pè si bunduye ti len jese ngbaan ni Arɔn naa wi pinambiile pe kan; ²⁸naa len jese gbɔɔwɔ njala na pe yinri ***turiban** li ni, naa len jese njagala ni konaa len jese kurusiile wenɔele ni.

²⁹Pàa kurusijara wi ti maa sɔɔ len jese ngbaan ni, naa nganra jese, naa kondoro jese konaa jese yeɛn kpanyi ni; paa yege nga na Yawe Yenɔele làa ki yo Moyisi wi kan we. ³⁰A pè si tɛ piiri gbɔn paparapa, maga pye fereyaraga kpoyi, maga keregi keregi wi na, paa yege nga na pe ma mɛge ki tegerɛ teɔeyaraga ki keregi keregi we, ma yo fɔ: «MA PYE KPOYI YAWE YENɔELE LI KAN.» ³¹A pè sigi tɛ paparapa wi pɔ nganra mana ni wa gbɔɔwɔ njala li na, wa li yege, paa yege nga na Yawe Yenɔele làa ki yo Moyisi wi kan we.

Yenɔele censaga paraga go
tunndo tila pye ma kɔ
(Eki 35.10-19)

³²Anmɛ Izirayeli woolo pàa Yenɔele censaga paraga go, ko nga ki yen ***filisaga paraga go** ki tunndo ti ni fuun ti pye mari kɔ. Pàa tunngo ki ni fuun ki pye cɛ paa yege nga na Yawe Yenɔele làa ki yo Moyisi wi kan we.

³³Pàa pan Yenɔele censaga paraga go ko naa ki yaara ti ni fuun ti ni Moyisi wi kan. To ti yen ki kandɔɔlɔ yangala, naa ki go kantire, naa ki ti-paara, naa ki tiyagala konaa tiyagala ke nɔɔna cɛnyaara ti ni; ³⁴naa ki gona tɔnparaga nga pàa gbegele simbapɛnɛ sɛɛrɛ nda pàa le kondoro ti ni, naa ki tɔnparaga nga pàa gbegele sɛɛrɛ liire ni ki ni, naa paraga nga pe yaa pɔ mbe Yenɔele censaga paraga go ki kɔn shyen ki ni; ³⁵naa ***yɔn finliwɛ senrɛ kesu** wi ni, naa wi ***kasulugo pyesaga** nga ki yen wi yaritɔnɔɔ ki ni, naa wi lekannɔagala ke ni, ³⁶naa tabali wi ni, naa wi tunngo pyeyaara ti ni konaa buru ɲa pe ma kan Yenɔele yeri wi ni, ³⁷naa fitanladaga ɲa pàa gbegele tɛ piiri ni wi ni, naa wi fitanlaye pe ni, naa wi tunngo pyeyaara ti ni, naa fitanla sinmɛ pi ni, ³⁸naa ***saraga wɔsaga** nga pàa gbegele tɛ ni ki ni, naa ***sinmɛ kpoyi** pi ni, naa ***wusuna nuwɔ taan** wi ni konaa filisaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni; ³⁹naa saraga wɔsaga nga pàa gbegele tuguyenrɛ ni ki ni, naa ki tuguyenrɛ mɛrɛ ti ni, naa ki lekannɔagala ke ni, naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni, naa jogoyaraga konaa ki tateɔe ki ni; ⁴⁰naa longo ki jasa paara titɔnɔrɔ ti ni, naa ki tiyagala ke ni, naa tiyagala ke nɔɔna cɛnyaara ti ni, naa longo ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni, naa ki manda

naa ki kankanngagala ke ni konaa yaara nda fuun pe yaa la tunngo piin ti ni wa censaga paraga go, ko nga ki yen filisaga paraga go ti ni; ⁴¹naa yaripɔɔ nda pe yaa la nii mbaa tunngo piin wa ***laga kpoyi** ki ni ti ni, naa ***saraga wɔfɔ** Arɔn wi yaripɔɔ nda ti yen ma tege ti ye ti ni, konaa wi pinambiile pe woro ti ni, to nda pe yaa la nii mbaa ***saraga** wɔɔtunngo ki piin we.

⁴²Izirayeli woolo pàa ki tunndo nda ti ni fuun ti pye ma yala Yawe Yenɛɛlɛ làa senre nda yo Moyisi wi kan ti ni. ⁴³A Moyisi wì si tunndo ti ni fuun ti wele ma sigi yan pàa ti pye ma yala nga Yawe Yenɛɛlɛ làa yo ki ni. Kona, a wì si duwaw pye Izirayeli woolo pe kan.

**Yenɛɛlɛ làa ki kologo kan
ma yo pe paraga go ki kan
pege le li kɛɛ**

40 ¹Kona, a Yawe Yenɛɛlɛ li si para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Yɛlɛ li yenɛɛlɛ kɔŋɔbannga ki pilige kɔŋɔbannga ki niʹ, ma yaa ka Yenɛɛlɛ ***censaga paraga go** ki kan, ko nga ki yen ***filisaga paraga go** ye. ³Ma yaa ***Yɔn finliwe senre kesu** wi tege wa ***paraga go** ki ni, wa paraga nga ki yaa pɔ mbege kɔn shyen ki punɔgo na, janngo paga kaa wi yaan. ⁴Ma pan tabali wi ni, naa wi yaara nda ti daga mbe taga wi na ti ni mari gbegele wa wi na. Ma pan fitanladaga wi ni ma fitanlaye pe gbegele ma pe mu. ⁵***Saraga wɔsaga** nga pɛ gbegele tɛ ni mbaa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori wa ki na, ma yaa ki tege wa yɔn finliwe senre kesu wi yege sɔɔwɔ. Ma yaa censaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki pɔ wa yeyɔngɔ ki na. ⁶***Saara sogoworo** ti ma sogo saraga wɔsaga nga na, maga tege wa laga nawa Yenɛɛlɛ censaga paraga go ki yɔn na, ko nga ki yen filisaga paraga go ye. ⁷Ma jogoyaraga ki tege wa laga nawa filisaga paraga go konaa saraga wɔsaga ti sɔɔwɔ pi ni, ma tɔnmɔ le wa ki ni. ⁸Ma lɔngo ki jasa wi kan maga paara ti kan ki na maga fili, mɛɛ jasa wi yeyɔngɔ tɔnparaga ki pɔ wa yeyɔngɔ ki na.

⁹«Sinmɛ mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ Yenɛɛlɛ kan, ma pa wo na censaga paraga go ki na, mbe pinle ki nawa yaara ti ni fuun ti ni. Maga le na kɛɛ naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni; pa ki yaa pye ***kpoyi**. ¹⁰Saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga nga na, ma sinmɛ pa wo ki na, naa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti na, maga le na kɛɛ, pa ki yaa pye jɛŋɛ kpoyi. ¹¹Ma ***sinmɛ kpoyi** wo fun jogoyaraga konaa ki tatege ki na maga le na kɛɛ.

**Pàa Arɔn naa wi pinambiile
pe le Yenɛɛlɛ kɛɛ**

¹²«Ma ti ***Arɔn** naa wi pinambiile pe fulo wa filisaga paraga go ki yɔn na, ma ti pe woli wa jogoyaraga tɔnmɔ pi ni. ¹³Ko punɔgo na, ma Arɔn

^y **40.2:** Yɛlɛ li yenɛɛlɛ kɔŋɔbannga ki pilige kɔŋɔbannga ko yen na para Izirayeli woolo pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara ki yɛlɛ kɔŋɔbanna lo senre na (Eki 40.17).

wi yaripɔɔɔ nda ti yen ma tege ti ye Yenɛele kan ti le wi kan, mee sinme pa wo wi na maa le na kee, wila ***saraga** wɔɔɔtunngo piin na kan. ¹⁴Ma Arɔn wi pinambiile pe pye pe fulo wa ma tanla, ma pe bunduye pe lele pe kan. ¹⁵Ma sinme pa wo pe na ma pe le na kee, paa yege nga na maa pa wo pe to wi na maa le na kee we; paa saraga wɔɔɔtunngo piin na kan. Ki sinme mba ma yaa wo pe na, ki yaa saraga wɔɔɔtunngo ki kan poro naa pe setirige piile pe yeri fɔ sanga pyew.»

**Moyisi wila ti,
a pɛ Yenɛele censaga
paraga go ki kan**

¹⁶Kona, a Moyisi wɔ si tanga ma yala Yawe Yenɛele li senyoro ti ni, maga pye ma.

¹⁷Pe yiringɔɔɔ wa Ezhipiti tara, ki yeɛ shyen wolo li yenɛe kɔngbannga ki pilige kɔngbannga ki na, a pɛ si Yenɛele censaga paraga go ki kan maga kɔ.

¹⁸Moyisi wila ti a pɛ Yenɛele censaga paraga go ki kan, maga tiyagala ke nɔɔɔna cɛnyaara ti tegeteɛ, maga tire papara papara ti yerege yerege naa ki tiyagala ke ni. ¹⁹Paa paritɔnngo ki sanga maga wa Yenɛele censaga paraga go ki go na, maga gona tɔnparaga ki tege maga tɔn, paa yege nga na Yawe Yenɛele lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

²⁰Yɔn finliwe senre tila pye ma yɔnɔɔɔ sinndeere papara papara nda na, a Moyisi wɔ siri le wa kesu wi ni, maa lekanngagala ke le wi na, mee ***kasulugo pyesaga** nga ki yen wi yaritɔnngo ki tege maa tɔn. ²¹Wila ti a pɛ kari kesu wi ni wa Yenɛele censaga paraga go ki ni, mee paraga nga ki yaa pɔ mbe censaga paraga go ki kɔn shyen ki pɔ maa yege tɔn, jango leele paga kaa yɔn finliwe senre kesu wi yaan, paa yege nga na Yawe Yenɛele lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

²²Wila tabali wi tege wa filisaga paraga go ki yɔnɔɔparawa kamenge kee ki na, wa paraga nga pɛ pɔ ma paraga go ki kɔn shyen ki yege. ²³Buru ɲa pɛ kan Yenɛele yeri, a wɔ suu tanli wa tabali wi na Yawe Yenɛele li yege sɔɔɔwɔ, paa yege nga na lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

²⁴Wila fitanladaga wi tege wa filisaga paraga go ki ni, wa ki yɔnɔɔparawa kalige kee ki na, wa tabali wi yege sɔɔɔwɔ. ²⁵Wila fitanlaye pe gbegele ma pe mu Yawe Yenɛele li yege sɔɔɔwɔ, paa yege nga na lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

²⁶Saraga wɔsaga nga paa gbegele tɛ ni, wila ki tege wa filisaga paraga go ki ni, wa paraga nga paa pɔ maga kɔn shyen ki yege, ²⁷mee wusuna nuwɔ taan wa sogo wa ki na, paa yege nga na Yawe Yenɛele lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

²⁸Wila Yenɛele censaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki pɔ wa ki yeyɔngɔ ki na; ²⁹saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga nga na wila ki

tɛgɛ wa laga nawa wa Yɛnɛlɛ cɛnsaga paraga go ki yɔn na, ko nɔa ki yɛn filisaga paraga go yɛ; a wɛ si saara sogoworo naa muwɛ saara wɔ wa ki na, paa yɛgɛ nɔa Yawe Yɛnɛlɛ lɔa ki yo Moyisi wi kan wɛ.

³⁰Wɛla ti a pɛ jogoyaraga ki tɛgɛ wa laga nawa wa filisaga paraga go konaa saraga wɔsaga ti sɔgɔwɔ pi ni, mɛɛ tɔnmɔ le wa ki ni pe yɛɛ jogowo pi mɛgɛ ni. ³¹Moyisi naa Arɔn, naa Arɔn wi pinambiile pe ni, paa pe keyen naa pe tɔrɔrɔ ti jogo wa pi ni. ³²Na pe kaa yiin wa filisaga paraga go ki ni sanga o sanga konaa mbaa fulo wa saraga wɔsaga ki tanla, pe ma pe yɛɛ jogo, paa yɛgɛ nɔa na Yawe Yɛnɛlɛ lɔa ki yo Moyisi wi kan wɛ.

³³Wɛla lonɔgo ki jasa wi kan ma paara ti kankan wi na, ma cɛnsaga paraga go konaa saraga wɔsaga ti maga mari fili, ma lonɔgo ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki pɔ wa yeyɔngɔ ki na. Pa Moyisi wɛla tunndo ti ni fuun ti pye mari kɔ yɛn.

**Yɛnɛlɛ li gbɔgɔwɔ yanwa
pɛla filisaga paraga go ki yin
(Nɔmbu 9.15-23)**

³⁴Kona, a kambaaga kɛ si pan ma filisaga paraga go ki tɔn; a Yawe Yɛnɛlɛ li gbɔgɔwɔ yanwa pi si pan ma Yɛnɛlɛ cɛnsaga paraga go ki yin. ³⁵Ki kala na Moyisi wi sila ya mbaa yiin wa filisaga paraga go ki ni, katugu kambaaga kɛla tigi ma koro wa ki go na; a Yawe Yɛnɛlɛ li gbɔgɔwɔ yanwa pi si Yɛnɛlɛ cɛnsaga paraga go ki yin^z.

³⁶Na kambaaga ki ka yiri wa paraga go ki go na sanga o sanga, ***Izirayeli** woolo pe ma yiri na kee. Pa paa pye na yinrigi na tanri na kee yɛn. ³⁷Na kambaaga ki ka koro wa Yɛnɛlɛ cɛnsaga paraga go ki go na, pe ma koro wa pe cɛnsaga. Na ki ka yiri wa ki go na pilige nɔa ni, pe ma yiri na kee. ³⁸Yɔnlɔ na, Yawe Yɛnɛlɛ lɔa pye naga nari ma yo li yɛn wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ kambaaga ni, wa Yɛnɛlɛ cɛnsaga paraga go ki go na. Yembine kɛla pye na yiin kasɔn Izirayeli woolo pe ni fuun pe yɛgɛ sɔgɔwɔ; kɛla pye na piin ma pe kondangala li ni fuun li na.

^z 40.34-35: 1 Wunlu 8.10-11; Eza 6.4; Eze 43.4-5; Naga 15.8

Saraga wɔfenne pe sewe ɲa pe yinri LEVITIKI

Sewe wi nawa senre

Wa Levitiki sewe wi ni Yenɲele li yen na lasiri koŋgolo kaan bere Moyisi wi yeri wi ke yo Izirayeli woolo pe kan. Levi setirige piile poro paa wɔ pe pye saraga wɔfenne, ko meɣe ko kɪ taga ki sewe ɲa wi na naa yinri Levitiki. Leele mbele paa tunngo piin Yenɲele li kan pe daga mbe yaara nda ti yen kpoyi Yenɲele yeɣe na konaa nda ti woro kpoyi ti jen mberi wɔ ti yeɣe ni, mbe nda ti yen fyɔngo fu konaa nda ti yen fyɔngo ni ti jen mberi wɔ ti yeɣe ni (10.10-11).

Lasiri koŋgolo ɲgele kɛ teɣe Yenɲele li gbɔɔwogo ki na ke yen ma lege. Wagati wa ni ke yere ma pye ma ɲgban. Lasiri koŋgolo ɲgele kɛ teɣeteɣe saara wɔmɔ wogo ki na, naa yarikanra nda ti maa kaan Yenɲele yeri ti wogo ki na, naa shereɣe fetiye pe wogo na, naa yaayoro nda pe mbe ya mbaa kaa konaa nda pe se ya mbaa kaa ti wogo na, Levitiki sewe wi yen na to yeɣe nari. Wi yen na para fun leele mbele pe mbe ya mbaa Yenɲele li gbogo konaa mbele pe se ya mbaa li gbogo pe wogo na.

Sewe wi senre ti go ɲga kɪ gbɔɔ ko ki yen fɔ Yenɲele li yen kpoyi konaa yeɣe ɲga na leele pe daga mbaa pe yinwege ki piin ɲango mbe koro yɔn finliwe na Izirayeli woolo Yenɲele kpoyi li ni.

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yeɣe ɲga na

ɲgasegele ɲgele kɛ teɣe saara wɔmɔ wogo na 1-7

Saraga wɔfenne koŋgbammbala pe teɣewe 8-10

ɲgasegele ɲgele kɛ teɣe fyɔngo yaara naa fyɔngo fu yaara ti wogo na 11-15

Izirayeli woolo pe kapere ti kala yagawa japiligbɔɔ 16.1-34

Izirayeli woolo pe yen ma teɣe pe ye Yenɲele kan 17-25

Duwaw konaa danɲa senre 26-27

ŊGASEGELE ŊGELE KE TEGE SAARA WŊMŊ WOGO NA

1-7

Saara sogoworo ti kala

1 ¹Yawe Yenŋele làa koro wa ***filisaga paraga go** ki ni ma Moyisi wi yeri ma para wi ni ma yo ²wigi yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ:
«Ye ni, na wa kaa jaa mbe yaayogo wɔ ***saraga** Yawe Yenŋele li yeri, wi pan nege ni, nakoma sumbyɔ nakoma sugbo ni.

³«Na kaa pye nege^a wi yaa wɔ ***saraga sogowogo^b**, wi daga mbe pan napɔlɔ ni, ɲa wi yen jeregisaga fu, wa filisaga paraga go ki yɔn na; janɔ ki fɔ wi kala li Yawe Yenŋele li ndanla. ⁴Lerefɔ wi yaa wi kee ki taga wa yaayogo ɲa ki yaa wɔ saraga sogowogo ki go ki na^c; kona Yawe Yenŋele li yaa yenle ki na mboo kapere ti kala yaga wi na. ⁵Wi yaa napɔlɔ wi kɔnli li yege sɔɔwɔ. Kona ***saraga wɔfenne**, ***Arɔn** pinambiile wele, pe yaa kasanwa pi wɔ saraga Yawe Yenŋele li yeri, mboo yanragi yanragi ***saraga wɔsaga** ki kanɲgara ti ni fuun ti na, wa filisaga paraga go ki yɔn na. ⁶Lerefɔ wi yaa napɔlɔ wi selege wɔ, mboo kɔɔnɔ kaliye kaliye. ⁷Saraga wɔfɔ Arɔn wi pinambiile pe yaa kasɔn gberi wa saraga wɔsaga ki na, mbe kanɲgire le wa ki ni. ⁸Ko punɔ na, saraga wɔfenne, poro mbele Arɔn wi pinambiile wele, pe yaa kara nda ti kɔɔnɔ ti le, naa go ki ni konaa yanlaga ki ni, mberi tagataga wa kanɲgire ti na wa kasɔn ki ni, wa saraga wɔsaga ki go na. ⁹Lara to naa saanra ti ni, ti yaa jogo tɔnmɔ ni. Kona, saraga wɔfenne nungba yaa ti ni fuun ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ki yen saraga sogowogo, saraga ɲa pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenŋele li ndanla.

¹⁰«Na lere wa kaa jaa mbe saraga sogowogo wɔ sumbyɔ nakoma sugbo ni, wi yaa pan simbapɔlɔ nakoma sikapɔlɔ ni, ɲa wi yen jeregisaga fu. ¹¹Wi yaa yaayogo ki kɔnli Yawe Yenŋele li yege sɔɔwɔ, wa saraga wɔsaga ki yɔnɔparawa kamɛnge kee yeri. Kona, saraga wɔfenne, Arɔn pinambiile wele, pe yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi saraga wɔsaga ki kanɲgara ti ni fuun ti na. ¹²Lere ɲa wɔ pan yaayogo ki ni, wi yaa ki kɔɔnɔ kaliye kaliye. Saraga wɔfenne nungba yaa kara nda ti kɔɔnɔ ti le naa go ki ni konaa yanlaga ki ni mberi tagataga wa kanɲgire ti na wa kasɔn ki ni, wa saraga wɔsaga ki go na. ¹³Yaayogo ki lara naa ki saanra ti yaa jogo tɔnmɔ

^a **1.3:** Kila pye yaayoro cenle taanri pe ma ya ma wɔ saraga sogowogo Yawe Yenŋele li yeri, mbe yala lere ɲa wɔ pan saraga ki ni wi tawa pi ni. Penjara fenne poro la pye na napene woo (Levi 1.3), a fyɔnwɔ fenne poro na simbaala naa sikaala (Levi 1.10) nakoma sannjegele woo (Levi 1.14). ^b **1.3:** Saraga sogowogo, saraga kayi ɲa kila pye pe maga wɔ Yenŋele li yeri, maga sogo pew wa saraga wɔsaga ki na mali gbɔɔ. ^c **1.4:** *Wi yaa wi kee ki taga yaayogo ki go ki na* ki kapyege kila pye naga nari ma yo ɲa wɔ pan mbe saraga ki wɔ, wùu yee taanla yaayogo ɲa ki yaa wɔ saraga ki ni, a kila ki nari fɔ naa wɔ yaayogo ki wɔ saraga, kɔ cen ndee wùu yee kan Yenŋele li yeri.

ni. Saraga wɔfɔ wi yaa ti ni fuun ti wɔ saraga mberi sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ki yen saraga sogowogo, saraga nga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla.

¹⁴ «Na lere wa kaa jaa mbe sannjele wɔ saraga sogowogo Yawe Yenɲele li yeri, wi daga mbe pan ketene nunɲba nakoma jendetuwa nunɲba ni. ¹⁵ Saraga wɔfɔ wi yaa pan sannjele li ni wa saraga wɔsaga ki yege, mbeli go ki kɔw mbege sogo wa saraga wɔsaga ki na; ko punɲo na, wi yaa li kasanwa pi yiwi mboo wo wa saraga wɔsaga ki kanɲgaga ki na; ¹⁶ mbe sili siyɔlɔɔ ki wɔ naa ki nawa yaara ti ni, mberi wa wa saraga wɔsaga ki tanla, wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri, wa laga nga pe maa cɔnrɔ ti wuun we. ¹⁷ Kona saraga wɔfɔ wi yaa sannjele li wali wa li kanwira shyen sɔɔwɔ pi ni; een fɔ, wi seli wali shyen mbeli laga li yee na. Ko punɲo na, wi yaa li sogo wa kasɔn kanɲgire ti na, wa saraga wɔsaga ki na. Ki yen saraga sogowogo, saraga nga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla.

Muwe saara kala

2 ¹ «Na lere wa kaa jaa mbe muwe yarikanga kan Yawe Yenɲele li yeri, wi daga mbe pan muwe tiyɔɔn ni mba wɔ sinme yanragi yanragi pi na, ma ***wusuna nuwɔ taan** taga wa pi na. ² Wi yaa pan muwe tiyɔɔn pi ni wa ***saraga wɔfenne** pe yeri, ***Arɔn** pinambiile wele. Pe ni, nunɲba yaa ki muwe tiyɔɔn mba pɛ sinme yanragi yanragi pi na pa ko kee yenle nunɲba, mbe wusuna nuwɔ taan wi ni fuun wi le. Wi yaa ti sogo wa ***saraga wɔsaga** ki na ti pye paa nadowo ***saraga yen^d**. Ki yen yarikanga, nga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla. ³ Yarikanga sanɲga ki yaa pye Arɔn naa wi pinambiile poro wogo. Ki yen ma tege ki ye pew, ma yiri wa saara nda pe ma sogo Yawe Yenɲele li kan ti ni.

⁴ «Na lere wa ka pan muwe yarikanga ni nga pɛ fɔ yira ni, ki daga mbe pye gato ɲa ***leve** si ye wi ni, a pɛ sinme pinle wi muwe tiyɔɔn pi ni maa gbɔn, nakoma ki pye wɔn ɲa leve si ye wi ni, a pɛ sinme yanragi yanragi wi na.

⁵ «Na ki ka pye yarikanga ki yen muwe yarikanga nga pe ma kala wɔn taala ni, pe yaa sinme pinle ki muwe tiyɔɔn pi ni mboo gbɔn, paga ka leve le pi ni. ⁶ Pe yaa yarikanga ki kaari kporokporo mbe sinme wo ti na mberi pye muwe saraga.

⁷ «Na ki ka pye yarikanga ki yen muwe yarikanga nga pe ma kala tugurɔn sikalaga ni, ki daga mbe gbegele muwe tiyɔɔn ni, pe sinme pinle pi ni.

^d 2.2: Kila pye nadowo saraga ki ma ti Yenɲele li maa jatere piin ɲa wɔ saraga ki wɔ wi na kajeɲge ni, nakosima saraga ki maa jate fɔ ki yen lo nunɲba wogo.

⁸«Na ki yarikanga ki ka gbegele mbe kɔ ki yaara ti ni, wi yaa pan ki ni Yawe Yenjele li kan, mbege kan saraga wɔfɔ wi yeri. Wo yaa kari ki ni wa saraga wɔsaga ki tanla. ⁹Saraga wɔfɔ wi yaa ka wɔ wa yarikanga ki ni mbege sogo wa saraga wɔsaga ki na, ko yaa pye paa nandowo saraga yen. Ki yen saraga nga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenjele li ndanla. ¹⁰Yarikanga sannga ki yaa pye Arɔn naa wi pinambiile poro wogo. Ki wogo ki yen ma tege ki ye pew, ma yiri wa saara nda pe ma wɔ Yawe Yenjele li yeri ma sogo ti ni.

¹¹«Muwe yarikanga nga fuun pe yaa pan mbe wɔ Yawe Yenjele li yeri, paga ka leve le ka ni. Katugu pe se ka leve nakoma sɛnrege^e wɔ saraga li yeri mbege sogo. ¹²Ye mbe ya pan leve naa sɛnrege ki ni Yawe Yenjele li kan paa ye yarilire fɔnnɔɔ kɔngbannda yen. Eɛn fɔ, ye se kari sogo wa saraga wɔsaga ki na paa saraga nga ki nuwɔ pi yen mali ndanla we.

¹³«Muwe saraga nga fuun ye yaa wɔ li yeri, ye kɔ^f taga ki na. Yaga kaga pye sambalawa ni mbe ka yaga kɔ fu; katugu *yɔn finliwe mba Yenjele li le ye ni, kɔ wo wi yen pi kacɛn we. Ko kala na ye daga mbaa kɔ tari wa ye muwe saara ti ni fuun ti na.

¹⁴«Na ye kaa jaa mbe ye yarilire fɔnnɔɔ kɔngbannda muwe saraga ki wɔ Yawe Yenjele li yeri, ki daga mbe pye sheshegele kɔngbanngala ngele pɛ ke pire ti kala, mari sun ti muwe po pa. Po ye yaa wɔ mbe pye ye yarilire fɔnnɔɔ kɔngbannda ti muwe saraga ye. ¹⁵Ye yaa sinme wo pi na, mbe wusuna nuwɔ taan taga wa pi na; ki yen muwe yarikanga. ¹⁶Saraga wɔfɔ wi yaa pa wɔ wa ki muwe pi ni, naa sinme ni, kɔnaa wusuna nuwɔ taan wi ni fuun wi ni, mberi sogo paa nandowo saraga yen. Ki yen yarikanga nga pe ma sogo, ma pye Yawe Yenjele li wogo.

Nayinme saara

3 ¹«Na lere wa kaa jaa mbe *nayinme saraga wɔ nɛge ni Yawe Yenjele li yeri, na kaa pye napɔɔ nakoma nɔnɔ wi, wi daga mbe pye jeregisaga fu. ²Ki lerefɔ wi yaa wi keɛ ki taga wa yaayogo ki go ki na, mbege kɔnli wa *filisaga paraga go ki yɔn na. *Saraga wɔfenne, *Arɔn pinambiile wele, pe yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi *saraga wɔsaga ki kanngara ti ni fuun ti na. ³Wa ki nayinme saraga ki ni, wi yaa ta wɔ wa mberi kan Yawe Yenjele li yeri, mberi sogo. To ti yen yanlaga nga ki ma lara ti tɔn, mbe pinle nga ki ma mara lara ti na ki ni, ⁴naa jinngɛle shyen koro naa ke yanlaga ki ni, ko nga ki ma pye ma mara sɛnne li na we, naa yiripɔɔ wi ni, poo pinle poo laga jinngɛle

^e 2.11: Laga ki laga nga ki ni, leve wo naa sɛnrege ki ni ti yen paa kɔgɔna yen ɲa wi ma yaraga ka yirige maga le, maga kan kila koro kpoyi. Ki yaa pye ndɛ Kana tara fenne paa ti tege na pe yarisunndo ti gbogo ti ni. ^f 2.13: Kila pye kɔ pe maa le yaraga ka ni mbege tege jango kiga ka jɔɔ. Laga ki verise ɲa wi ni, kɔ wi yen naga nari fun fɔ Yenjele li yɔn finliwe pi yen kɔsaga fu. Faa kɔ wila pye kagbɔgɔ yɔn wa yaakara ti ni, yɔn finliwe yaakara to wogo ko la we; Nɔmbu 18.19; 2 Kuro 13.5.

ke ni. ⁵Arɔn wi pinambiile pe yaa ki woro ti sogo wa saraga wɔsaga ki na, ***saraga sogowogo** nga pɛ taga mako wa kasɔn kanngire ti na, wa ki go na. Ki yen ***saraga** nga pe ma sogo, ki nuwo taan pi yen ma Yawe Yɛnɛle li ndanla.

⁶«Na kaa pye sumbyɔ nakoma sugbo lerefɔ wi pan mbe wɔ nayinme saraga Yawe Yɛnɛle li yeri, ki yaayogo ki daga mbe pye naja nakoma jele, mbe pye jeregisaga fu. ⁷Na kaa pye sumbyɔ wi yaa wɔ saraga, wi yaa pan wi ni laga Yawe Yɛnɛle li yege sɔgowɔ. ⁸Wi yaa wi kɛ ki taga wa yaayogo ki go ki na, mbe sigi kɔnli wa filisaga paraga go ki yege. Saraga wɔfenne, Arɔn pinambiile wele, pe yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi wa saraga wɔsaga ki kanngara ti ni fuun ti na. ⁹Wa ki nayinme saraga ki ni, wi yaa yanlaga lara ti wɔ saraga Yawe Yɛnɛle li yeri mberi sogo: to ti yen yanlaga nga ki ma lara ti tɔn, naa naga ki ni fuun ki ni, wigi kɔn wigi mara wa nafigo ki na, naa yanlaga nga ki ma mara lara ti na ki ni, ¹⁰naa jinɛgele shyen koro naa ke yanlaga ki ni, ko nga ki ma pye ma mara sɛnne li na we, naa yiripɔlɔ wi ni, wi yaa wi laga mbe pinle jinɛgele ke ni. ¹¹Saraga wɔfɔ wi yaa ki woro ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ti yen yaakara nda pe ma wɔ saraga mberi sogo Yawe Yɛnɛle li kan.

¹²«Na kaa pye sugbo lerefɔ wi yaa wɔ saraga, wi yaa pan wi ni laga Yawe Yɛnɛle li yege sɔgowɔ. ¹³Wi yaa wi kɛ ki taga wa yaayogo ki go ki na, mbe sigi kɔnli wa filisaga paraga go ki yege. Saraga wɔfenne, Arɔn pinambiile wele, pe yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi wa saraga wɔsaga ki kanngara ti ni fuun ti na. ¹⁴Yanlaga nga ki ma lara ti tɔn konaa nga fuun ki yen ma mara ti na, wi yaa ki wɔ saraga Yawe Yɛnɛle li yeri mbege sogo; ¹⁵naa jinɛgele shyen koro naa ke yanlaga ki ni, ko nga ki ma pye ma mara sɛnne li na we, konaa yiripɔlɔ wi ni; wi yaa wi laga mboɔ pinle jinɛgele ke ni. ¹⁶Saraga wɔfɔ wi yaa ki woro ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ti yen yaakara nda pe ma sogo, ti nuwo pi yen ma tanla.

«Yanlaga ki ni fuun ki yen Yawe Yɛnɛle lo wogo. ¹⁷Ki yen ngasele na li yen kɔsaga fu yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na ye kan; yaga ka sa cɛn laga o laga, ye se yanlaga ka nakoma kasanwa.»

**Saraga nga ki ma wɔ
mbe kapere kala yagawa ja:**

*Saraga nga saraga wɔfenne to
wi daga mbe wɔ*

4 ¹Yawe Yɛnɛle lɔa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Na lere wa ka kapege pye, na wi sigi siligi, mbe kala na li woro pyewolo la pye, mbe Yawe Yɛnɛle li ngasegele la jɔgɔ, nga wi daga mbe pye ki nga:

³«Na kiga pye ***saraga wɔfenne** to^g na pɛ ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ wo wi kapege ki pye ma ti, a jɔlgɔ to leele pe ni fuun pe na, wi yaa napɔlɔ yirifɔnɔɔ na wi yen jeregisaga fu wa wɔ ***saraga** Yawe Yɛnɛle li yeri,

§ 4.3: Kila pye saraga wɔfenne to, wo nungba pe ma sinme kpoyi wo wi na maa wɔ. Saraga wɔfenne sanmbala poro na, pe ma sinme pi yanragi yanragi pe na mɛɛ pe wɔ.

kapege nga wì pye ki kala na. ⁴Wi yaa pan napòlò yirifòngò wi ni wa ***fili-saga paraga go** ki yòn na Yawe Yènnèlè li yege sògòwò, mboo kɛɛ ki taga wa yaayogo ki go ki na, mbe sigi kònli le Yawe Yènnèlè li yege sògòwò. ⁵***Saraga wòfenne to** ɲa pè sinme kpoyi wo wi na, wi yaa yaayogo ki kasanwa pa le mbe ye pi ni wa filisaga paraga go ki ni. ⁶Wi yaa wi yombe le nungba le wa kasanwa pi ni, mboo yanragi yanragisaga kòlòshyen wa paraga ɲa pè pò ma ***censaga paraga go** ki kòn shyen ki na, Yawe Yènnèlè li yege sògòwò. ⁷***Wusuna nuwò taan** wi ma sogo ***saraga wòsaga** ɲa na, saraga wòfenne to wi yaa kasanwa pa fafa wa ki yènnèlè ke na, wa filisaga paraga go ki ni, Yawe Yènnèlè li yege sògòwò. ***Saara sogoworo** ti ma sogo saraga wòsaga ɲa na, wi kasanwa sanmba pi ni fuun pi wo wa ki tatege ki na, ko ɲa ki yen wa filisaga paraga go ki yòn na we. ⁸Ko pungo na, napòlò ɲa wì wò mbe kapere ti kala yagawa ja, wi yaa wi yanlaga ki ni fuun ki laga, ɲa fuun ki ma lara ti tòn konaa ɲa fuun ki ma mara ti na ki ni, ⁹naa jinngèlè shyen koro naa ke yanlaga ki ni, ko ɲa ki ma pye ma mara sennè li na we, naa yiripòlò wi ni, wi yaa wi laga mbe pinle jinngèlè ke ni. ¹⁰Ye yaa ki woro ti wò wa napòlò wi ni paa yege ɲa na pe mari wò wa ***nayinme saraga** yaayogo ki ni we. Saraga wòfenne to wi yaa ti sogo wa saara sogoworo ti ma sogo saraga wòsaga ɲa na ki na. ¹¹Een fò, napòlò wi selege ko na, naa wi kara sannda ti ni fuun, naa wi go, naa wi saanra, naa wi lara konaa wi fire ti ni, ¹²ko kòrò wo yen napòlò wi kara sannda pyew, saraga wòfenne to wi yaa ti le mbe kari ti ni wa laga ɲa pe maa cònrò ti wuun, wa ***paara yinre censaga** ki pungo na, wa laga ɲa ki yen ***fyongò** fu Yènnèlè yege na ka ni. Wi yaa sari sogo kasòn kanngire ni, wa laga ɲa pe maa cònrò ti wuun we^h.

*Saraga ɲa ki daga mbe wò
leele pe ni fuun pe kapere
ti kala na*

¹³«Na kaa pye Izirayeli gbogolomò woolo pe ni fuun poro pè kapege ki pye pe sigi siligi, mbe kala na li woro pyewolo la pye, mbe Yawe Yènnèlè li ngasegele la jògò, pe yen kapege pyefenne, ali mbege ta pe sigi jèn o. ¹⁴Na paga kaga jèn mbe yo pè kapege pye, pe yaa napòlò yirifòngò wò saraga mbe kapere kala yagawa ja. Pe yaa kari wi ni wa filisaga paraga go ki yege. ¹⁵Izirayeli gbogolomò pi ***lelelele** pe ni fuun pe yaa pe keyen yi tagataga wa napòlò wi go ki na, kona nungba mbe suu kònli le Yawe Yènnèlè li yege sògòwò. ¹⁶Saraga wòfenne to ɲa pè sinme kpoyi wo wi na wi yaa napòlò wi kasanwa pa le mbe ye pi ni wa filisaga paraga go ki ni. ¹⁷Wi yaa wi yombe le nungba le wa kasanwa pi ni mboo yanragi yanragisaga kòlòshyen wa paraga ɲa pè pò ma censaga paraga go ki kòn shyen ki na, Yawe Yènnèlè li yege sògòwò. ¹⁸Wi yaa kasanwa pa fafa fun

^h 4.12: Nɔmbu 15.27-28

saraga wɔsaga ki yenŋgele ke na Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ, wa filisaga paraga go ki ni. Saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na, wi yaa kasanwa sanmba pi ni fuun pi wo wa ki tatege ki na, ko ŋga ki yen wa filisaga paraga go ki yɔn na we. ¹⁹Ko punɔgo na, wi yaa yanlaga ki ni fuun ki laga mbege sogo wa saraga wɔsaga ki na. ²⁰Napɔlɔ ŋa wɔ ma wi yeera kapere ti kala yagawa ja, wuu pye yege ŋga na, wi yaa ŋa wi pye ma fun. Wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye pe kan. Pa kona pe kapere ti yaa kala yaga pe na. ²¹Wi yaa kari ki napɔlɔ wi ni wa paara yinre censaga ki punɔgo na, mbe saa sogo paa yege ŋga na napɔlɔ koŋgbanna wi daga mbe sogo we. Ko ki yen saraga ŋga ki yaa wɔ mbe Izirayeli woolo pe kapere ti kala yagawa ja.

Saraga ŋga ki daga mbe wɔ

Izirayeli woolo teele

pe kapere ti kala na

²²«Na kaa pye Izirayeli woolo teele wo wa wɔ kapege pye, wi sigi siligi, ma kala na li woro pyewolo la pye, mbe Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li ŋga-segele la jɔɔ, wi yen kapege pyefɔ. ²³Na wiga kaga jen mbe yo wɔ kapege pye, wi yaa sikapɔlɔ ŋa wi yen jerɛgisaga fu wa wɔ saraga, wi kapege ŋga wɔ pye ki kala na. ²⁴Wi yaa wi keɛ ki taga wa sikapɔlɔ wi go ki na, yaayoro nda pe maa woo saara sogoworo pe maa ti kɔnɔgi laga ŋga na, mbe saa kɔnli wa, Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ. Ki yen saraga ŋga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja. ²⁵Saraga wɔfenne to wi yaa yaayogo ki kasanwa pa le wi yombeɛle nungba ni, saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na, mboo fafa wa ki yenŋgele ke na; ko punɔgo na, wi yaa kasanwa sanmba pi wo wa ki saraga wɔsaga nungba ki tatege ki na. ²⁶Wi yaa yanlaga ki ni fuun ki sogo wa saraga wɔsaga ki na paa yege ŋga na wi daga mbe nayinme saraga ki sogo we. Pa saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye yeen ŋa wi yen to wi kan, kona wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

Saraga ŋga ki daga mbe wɔ

Izirayeli woo wa kapere kala na

²⁷«Na kaa pye Izirayeli woo wa yege wɔ kapege pye, wi sigi siligi, mbe kala na li woro pyewolo la pye, mbe Yawe Yenŋele li ŋgasegele la jɔɔ, wi yen kapege pyefɔ. ²⁸Na wiga kaga jen mbe yo wɔ kapege pye, wi yaa sikanɔ wɔ saraga, ŋa wi yen jerɛgisaga fu, wi kapege ŋga wɔ pye ki kala na. ²⁹Wi yaa wi keɛ ki taga wa yaayogo ki go ki na, yaayoro nda pe maa woo saara sogoworo pe maa ti kɔnɔgi laga ŋga na, mbege kɔnli wa. ³⁰Saraga wɔfenne to wi yaa yaayogo ki kasanwa pa le wi yombeɛle nungba ni, saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na, mboo fafa wa ki yenŋgele ke na; mbe si kasanwa sanmba pi ni fuun pi wo wa ki saraga wɔsaga nungba ki tatege ki na. ³¹Wi

yaa yanlaga ki ni fuun ki laga paa yege nga na pe ma nayinme saraga wogo ki laga, mbe sigi sogo wa saraga wosaga ki na, jango ki nuwo taan pi Yawe Yenjele li ndanla. Wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege pye ki lerefo wi kan. Pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

³²«Na kaa pye sumbyo lerefo wila jaa mbe wo saraga wi kapege ki kala na, wi daga mbe pan simbanɔ ni, ɲa wi yen jeregisaga fu. ³³Yaayogo nga wi yaa wo saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, wi yaa wi kee ki taga wa ki go ki na, yaayoro nda pe maa woo saara sogoworo pe maa ti konlogi laga nga na, mbege konli wa. ³⁴Saraga wofenne to wi yaa yaayogo kasanwa pa le wi yombelesunɲa ni, saara sogoworo ti ma sogo saraga wosaga nga na, mboo fafa wa ki yenjele ke na; mbe si kasanwa sanmba pi ni fuun pi wo wa ki saraga wosaga nungba ki tatege ki na. ³⁵Wi yaa yanlaga ki ni fuun ki laga paa yege nga na sumbapyo ɲa wi yen nayinme saraga pe maa wogo ki laga we; ko punɲo na, wi yaa ki sogo wa saraga wosaga ki na, saara sogoworo ti go na, to nda pe ma sogo Yawe Yenjele li kan we. Pa saraga wofɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye yen ki lerefo wi kan; pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

Kapere kala yagawa jasaara ti yaa la woo kagala ngele na

5 ¹«Na paga lere wa yeri mbe yo wi sa sereya yo kiti konkala la na, ɲa wi jen wa ki kala li ni konaa nga wi logo, wi ka je mbe yo wi sege yo, ki yen kapege wi go na.

²«Na lere wa ka jiri yaraga nga ki yen **fyɔngɔ* ni Yenjele yege na ka na, kana ki pye yanyaraga nga ki yen fyɔngɔ ni ko ka kugo na, nakoma yaayogo ko ka kugo na, nakoma yangala jegele jegele ngele ke maa fulolo lara na lo la kugo na, wo jate wi yaa pye fyɔngɔ ni, mboo kapege ki go kala li le.

³«Na wiga jiri lere wa fyɔngɔ cenle o cenle na, na li mbe ya lere tege fyɔngɔ ni, wii sigi jen, na wiga kaga jen sanga ɲa ni, wi yaa pye fyɔngɔ ni mboo kapege ki go kala li le.

⁴«Na lere wa kaa para mbe fo mbe wugu mbe yo wi yaa kala la pye kapege konɔ, nakoma kajenge konɔ, na wii jatere pye ki na, ki wuguro ti yen yege o yege, na wiga kaga jen sanga ɲa ni, ki yaa pye kapege wi go na.

⁵«Ki kagala ngele ke naga yen, na lere wa ka punɲo la na, wi daga mbe yere ki na fo wi kapege pye. ⁶Ko punɲo na, wi yaa pan simbanɔ nakoma sikanɔ ni **saraga* Yawe Yenjele li kan wi kapege nga wi pye ki kala na, mboo wo saraga mbe kapere kala yagawa ja. Kona **saraga wofɔ* wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi kan; pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

Saara nda fyɔnwɔ fo wi daga mbe wo mboo kapere ti kala yagawa ja

⁷«Na kaa pye lere wa se ya simbanɔ nakoma sikanɔ ta mboo wo saraga mbe kapege nga wi pye ki kala yagawa ja, wi yaa pan ketengele shyen nakoma

jendetuwaye shyen ni Yawe Yenŋele li kan. Wi yaa nungba wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, mbe sanna li wɔ ***saraga sogowogo**. ⁸ Wi yaa pan ke ni saraga wɔfɔ wi kan. Saraga wɔfɔ wi yaa keli mbe na li yaa wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja li wɔ saraga gben. Wi yaa li kɔnli wi yombekɔrɔgɔ ki ni wa li kɔnɔ li tanla; ɛɛn fɔ, wi se li go ki kɔw mbege wɔ wa. ⁹ Ko pungo na, saraga ŋga ki wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, wi yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi ***saraga wɔsaga** ki kanngaga ki na, mbe sa sanmba pi wo saraga wɔsaga ki tatege ki na. Ki yen saraga ŋga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja. ¹⁰ Ko pungo na, saraga wɔfɔ wi yaa sannjele shyen wolo li wɔ saraga sogowogo, mbe yala ki wɔlɔmɔ pi ni. Kona, wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye ki lerefɔ wi kan. Pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

¹¹ «Na kaa pye wi se ya ketengele shyen nakoma jendetuwaye shyen ta, wi yaa pan muwe tiyɔɔn culo taanri ni wi kapege ki kala na, mboo wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. ɛɛn fɔ, wiga ka sinme pinle pi ni, wiga si ka ***wusuna nuwɔ taan** taga wa pi na, katugu ki yen saraga ŋga pe ma wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja. ¹² Wi yaa pan muwe pi ni saraga wɔfɔ wi kan. Saraga wɔfɔ wi yaa pa ko kee yenle nungba, po mbe pye nadowo saraga, mboo sogo wa saraga wɔsaga ki na saara sogoworo ti go na, to nda pe ma sogo Yawe Yenŋele li kan we. Ki yen saraga ŋga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja. ¹³ Kapege ŋga lerefɔ wi pye wa ki kagala ŋgele kɛ naga la ni, saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi kan ki kala na. Pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

«Saraga muwe sanmba pi yaa pye saraga wɔfɔ wi woo paa yarikanga yen.»

Saraga ŋga ki ma wɔ mbe kajɔɔgɔ gbegele

¹⁴ Yawe Yenŋele làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ:

¹⁵ «Yaara nda ti tege ti ye Yawe Yenŋele li kan, na lere wa ka kapege pye ti wogo na, na wi sigi siligi, wi yaa pan simbapɔlɔ ni saraga, ŋa wi yen jeregisaga fu, mbe yiri wi ni wa wi simbangbelege ki ni Yawe Yenŋele li kan, mboo kajɔɔgɔ ki gbegele. Ma yaa simbapɔlɔ wi sɔnngɔ ki naga warifuwe pyɔ yɔn na, mbe yala ***censaga paraga go** ki warifuwe pyɔ nungba nuguwɔ pi ni. Simbapɔlɔ wi yaa pye saraga mbe kajɔɔgɔ ki gbegeleⁱ. ¹⁶ Lerefɔ wi kapege ki pye yaara nda wogo na ma jɔgɔ censaga paraga go ki na, wi daga mberi sara, mbe nuru mbe sara ŋa wɔ kan wi walisaga kanɔgurugo wogo taga wa wi na, mberi kan saraga wɔfɔ wi yeri. Simbapɔlɔ ŋa wi yaa wɔ mbe kajɔɔgɔ ki gbegele, saraga wɔfɔ wi yaa wi wɔ saraga, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye lerefɔ wi kan. Pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

¹⁷ «Na lere wa ka kapege pye mbe kala na li woro pyewolo la pye Yawe Yenŋele li ŋgasegele la wogo na, ali na wi sigi jen, ki kapege ki yaa pye wi go na. ¹⁸ Wi yaa

ⁱ 5.15: Kila pye yaayogo ŋga kala jɔgɔfɔ wi ma pan, saraga wɔfɔ wi maga sɔnngɔ ki naga jango pege jen na kaa pye ki gbɔn mbe ya mbe saraga ki wɔ. ɛɛn fɔ, penjara ma pe ma sara.

pan simbapɔɔ ni, ɲa wi yen jeregisaga fu saraga wɔfɔ wi kan, mbe yiri wi ni wa wi simbangbelege ki ni. Ma yaa wi sɔɲɲɔ ki naga paa ɲa pe ma wɔ mbe kajɔɔgɔ gbegele wi wogo ki yen, mboo kajɔɔgɔ ki gbegele. Saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye lerefo ɲa wɔ kapege ki pye wi sigi siligi, wii sigi jen wi kan. Pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na. ¹⁹Ki yen saraga ɲga ki ma wɔ mbe kajɔɔgɔ gbegele, katugu ki lerefo wila kapege pye Yawe Yenɲele li na.»

²⁰ Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo fɔ:

²¹ «Na lere wa ka kapege pye mbe kambasinɲge ka pye Yawe Yenɲele li yege na, na wiga finle wi lewee yenle wa kan yaraga ɲga pɛ kan wi yeri wɔ tege ka wogo na, nakoma ɲga wɔ jin nakoma ma yu ka wogo na, nakoma ɲga wɔ sho wi yeri fanɲga na ka wogo na, ²²nakoma na wiga yaraga ɲga ki punɲo ka yan mbe si finle ki wogo na, nakoma mbe wugu mbe yagbolo li tɔn kapege ɲga fuun lere mbe ya pye ka wogo na, ²³kona ki fɔ wɔ kapege pye ma pye jɔɔfɔ. Yaraga ɲga wɔ yu, nakoma ɲga wɔ sho fanɲga na, nakoma yaraga ɲga pɛ kan wi yeri wɔ tege, nakoma ɲga ki punɲo a wɔ yan, wi daga mbege sɔɲɔɔ yaragafɔ wi na. ²⁴Yaraga ɲga fuun wɔ yagbolo wuguro ti wugu ki kala na, wi yaa ki yaraga ki ni fuun ki yɔɲɔ kan, mbe yaraga ki walisaga kangurugo wogo taga wa ki na yaragafɔ wi kan, pilige ɲga ni wiga kaga jen mbe yo wi yen jɔɔfɔ we. ²⁵Wi yaa pan simbapɔɔ ni, ɲa wi yen jeregisaga fu saraga wɔfɔ wi kan, mbe yiri wi ni wa wi simbangbelege ki ni, mboo wɔ saraga Yawe Yenɲele li yeri mboo kajɔɔgɔ ki gbegele. Ma yaa wi sɔɲɲɔ ki naga paa ɲa pe ma wɔ mbe kajɔɔgɔ gbegele wi wogo ki yen. ²⁶Saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi kan Yawe Yenɲele li yege sɔɔwɔ. Kapege ɲga wɔ pye, ki yen yege o yege, ki yaa kala yaga wi na.»

ɲgasegele ɲgele kɛ tege

saraga wɔfenne pe kan:

Saara sogoworo ti wɔmɔ kala

6 ¹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo
*Arɔn naa wi pinambiile pe kan fɔ:

«ɲgasele na li yaa tege *saraga sogowogo^j ki wogo na li na:

«Saraga sogowogo ki daga mbe koro wa *saraga wɔsaga ki na yembine li ni fuun li ni mbe sa gbɔn ki goto pinliwe ni. Kasɔn ki daga mbe koro la yiin wa saraga wɔsaga ki na. ³Ki goto pinliwe ni, *saraga wɔfɔ wi yaa wi derigbɔgɔ ɲga pɛ ti *len jese ni ki le, naa wi kurusi wene na pɛ ti len jese ni li ni. Saraga sogowogo ɲga ki sogo wa saraga wɔsaga ki na, wi yaa ki cɔnrɔ ti wɔ mberi wo le saraga wɔsaga ki tanla. ⁴Ko punɲo na, wi yaa ko yaripɔɔ^k to wɔ wi yeɛ na, mbe ta yege le, mbe cɔnrɔ ti le mbe kari wa *paara yinre censaga ki punɲo na, sari

^j 6.2: Saraga sogowogo ɲga ki senre ti yo, ko ki yen saraga ɲga ki yaa la woo pilige pyew, ki pinliwe naa ki yɔnɔkɔgɔ, Izirayeli woolo pe kan. ^k 6.4: Yaripɔɔ nda saraga wɔfenne paa pye na nii na saraga wɔmɔ tunɲgo ki piin, paa daga lari nii wa Yenɲele censaga paraga go ko ni ce .

wo wa laga nga ki yen ^{*}**fyongo** fu ka ni. ⁵Kason nga wa saraga wosaga ki na, ki daga mbe koro la yiin, kiga ka figi. Pinliwe pyew, saraga wofa wi yaa kanngire le wa kason ki ni mbe saraga sogowogo ki taga wa ti na, ko pungo na mbe si ^{*}**na-yinme saara** ti yanlaga ki sogo wa ki na. ⁶Kason ki daga mbe koro la yiin wa saraga wosaga ki na suyi, kiga ka figi.

Muwe saara ti womo kala

⁷«ŋgasele na li yaa tege muwe saara ti wogo na li na:

«Arɔn wi pinambiile poro pe yaa lari woo Yawe Yenɛɛle li yege sogowa wa saraga wosaga ki yege na. ⁸Saraga wofenne pe ni, nungba yaa saraga muwe tiyɔn pa ko kee yenle nungba, naa sinme ni konaa ^{*}**wusuna nuwo taan** ɲa wi ma taga yarikanga ki na wi ni fuun wi ni, to yen nandowo woro wa saraga ki ni. Wi yaa ti sogo wa saraga wosaga ki na, ko nga ki nuwo taan pi yen ma Yawe Yenɛɛle li ndanla we. ⁹Arɔn naa wi pinambiile pe ni, muwe sanmba mba pi koro pe yaa pi pye pe yaakara. Pe yaa ki yaakara ti ka ^{*}**leve** fu wa laga nga ki yen ^{*}**kpoyi** Yenɛɛle yege na ka ni, wa ^{*}**filisaga paraga go** longo ki ni. ¹⁰Paga ka leve pinle pi ni mboo fa. Ki yen tasaga nga mi Yenɛɛle mi kan pe yeri ma yiri wa saara nda pe ma wo na yeri ma sogo ti ni. Ki yen yaraga nga ki yen ma tege ki ye pew na kan paa kapere ti kala yagawa jasaraga konaa kajogo gbegewe saraga ki yen. ¹¹Arɔn pinambiile mbele pe yen nambala poro pe yaa la to kaa. Ki woro ti yaa pye pe woro sanga pyew, poro naa pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na pe ni, mbe yiri wa saara nda ti ma sogo Yawe Yenɛɛle li kan ti ni. Lere wa yege ka jiri ti na, wi yaa pye kpoyi Yenɛɛle yege na¹.»

¹²Yawe Yenɛɛle laa para Moyisi wi ni ma yo fa:

¹³«Pilige nga ni paga ^{*}**sinme kpoyi** wo Arɔn naa wi pinambiile pe na mbe pe wo, saraga nga pe yaa wo Yawe Yenɛɛle li yeri ki nga: Pilige pyew, muwe tiyɔn culo taanri. Pe yaa culo nungba naa kongwa wo pinliwe ni, mbe culo nungba naa kongwa sanmba pi wo yonlɔkɔgo. ¹⁴Pe yaa sinme pinle pi ni mboo gbɔn, mbe suu kala tugurɔn sikalaga ni. Ma yaa ki won wi kɔɔnɔ kporokporo mbe pan mboo wo saraga, nga ki nuwo taan pi yen ma Yawe Yenɛɛle li ndanla.

¹⁵«Arɔn pinambiile pe ni, ɲa pe yaa ka sinme kpoyi wo wi na mboo wo, mboo tege saraga wofa wa Arɔn wi yonlɔ, wi yaa ki saraga nungba ki wo fun. Ki muwe saraga ki yaa pye Yawe Yenɛɛle li wogo fa sanga pyew. Ki ni fuun ki yaa sogo mbe ko li kan. ¹⁶Muwe saraga nga fuun saraga wofa wi yaa wo, ki daga mbe sogo pew Yawe Yenɛɛle li kan, paga ka ka ka.»

¹ 6.11: Mbe wo saraga wofenne poro ni, yaraga ka sila daga mbe jiri yaraga nga ki tege ki ye Yenɛɛle kan ka na. Yaraga nga fuun ka jiri yaara nda ti tege ti ye Yenɛɛle kan ka na, ki ma daga mbe ku; katugu ki ma kanɲa ma pye kpoyi.

*Kapere ti kala yagawa jasaraga
ki wɔmɔ kala*

17Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni ma yo 18wigi yo Arɔn naa wi pinambiile pe kan fɔ:

«Iɲgasele na li yaa tɛɛ kapere ti kala yagawa jasaraga wogo ki na li na:

«Yaayogo ɲga ki yaa wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, ki yaa kɔnli Yawe Yenɲele li yeɛ na, wa laga ɲga yaayoro nda pe maa woo saara sogoworo pe maa ti kɔnlogi we. Ki yen yaraga ɲga ki yen ma tɛɛ ki ye pew Yenɲele kan. 19Saraga wɔfɔ ɲa wi yaa kapere ti kala yagawa jasaraga ki wɔ, wo wi yaa ki ka wa laga ɲga ki yen kpoyi ka ni, wa filisaga paraga go longo ki ni. 20Lere o lere ka jiri ki saraga kara ti na, wi yaa pye kpoyi. Na ki kasanwa pa ka janri mbe wo yaripɔɔ na, pɪ janri ma wo laga ɲga na, pe yaa ki jogo ***laga kpoyi** ka ni. 21Na paga saraga kara ti sɔɔ cɔɔ ɲga ni, ki cɔɔ ki daga mbe yaari ti sɔɔɲɲɔ. Na paga ti sɔɔ tuguyenɛ cɔɔ ni, pege jogo jɛɲɛ, pege sunlu tɔnmɔ ni. 22Saraga wɔfɔ wi go woolo mbele fuun pe yen nambala, poro pe yaa ki kara ti ka. Ti yen yaraga ɲga ki yen ma tɛɛ ki ye Yenɲele kan. 23Ɛn fɔ, kapere ti kala yagawa jasaraga ɲga pe ma ye ki kasanwa pa ni wa filisaga paraga go ki ni, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wa ***cɛnsaga paraga go** ki ni, ki kara ta si daga mbe ka. Ti yaa sogo wa kasɔn ki ni.

**Saraga ɲga ki ma wɔ
mbe kajɔɔɔ gbegele**

7 1«***Saraga** ɲga ki ma wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele ki ɲgasele li na:
«Ki yen yaraga ɲga ki yen ma tɛɛ ki ye Yenɲele kan. 2Yaayogo ɲga ki yaa wɔ kajɔɔɔ gbegele saraga, yaayoro nda pe maa woo ***saara sogoworo** pe maa ti kɔnlogi laga ɲga na, pa pe yaa ki kɔnli wa. Ko pɔɲɔ na, pe yaa ki kasanwa pi yanragi yanragi ***saraga wɔsaga** ki kanɲgara ti ni fuun ti na. 3Pe yaa yanlaga ki ni fuun ki wɔ saraga, naa ki naga ki ni, naa yanlaga ɲga ki ma lara ti tɔn ki ni, 4naa ki jinɲgele shyen koro naa ke yanlaga ki ni, ko ɲga ki ma pye ma mara sɛnnɛ li na we, naa yiripɔɔ wi ni, pe yaa wi pinle mboo laga jinɲgele shyen ke ni. 5***Saraga wɔfɔ** wi yaa ti ni fuun ti sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ki yen kajɔɔɔ gbegele saraga ɲga pe ma sogo Yawe Yenɲele li kan. 6Saraga wɔfɛnnɛ pe piile mbele pe yen nambala pe mbe ya mbege kara ta ka. Ɛn fɔ, pe yaa ti ka ***laga kpoyi** ka ni. Ti yen yaraga ɲga ki yen ma tɛɛ ki ye pew Yenɲele kan. 7Iɲgasele nungba lo lɪ tɛɛ kapere kala yagawa jasaraga konaa kajɔɔɔ gbegele saraga ti wogo ki na. Saraga wɔfɔ ɲa wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye, yaayogo ki kara ti yaa pye wo woro.

8«Na saraga wɔfɔ wa ka saraga sogowogo wɔ lere wa kan, yaayogo ɲga pɛ wɔ saraga ki selege ki yaa pye ki saraga wɔfɔ wi wogo. 9Saraga wɔfɔ wa ka lere

wa muwe saraga wɔ, na paga ki fɔ yira ni wi o, nakoma paga ki kala wɔn taala ni o, nakoma tugurɔn sikalaga ni o, ki yaa pye saraga wɔfɔ wi wogo. ¹⁰Ɛen fɔ, muwe saara nda fuun pɛ sinme pinle ti ni mari gbɔn nakoma ti yen sinme fu, to yaa pye *Arɔn piile mbele pe yen nambala pe ni fuun pe woro, wa se wɔ wa ni.

Ngasele na li tege nayinme saara ti wogo na

¹¹«***Nayinme saara** nda pe yaa la woo Yawe Yenɲele li yeri, ngasele na li tege ti wogo ki na li na:

¹²«Na lere wa kaa nayinme saraga woo Yawe Yenɲele li yeri mbeli shari, wi yaa pan *leve fu gato ni, ɲa pɛ gbɔn sinme ni mboo taga wa nayinme saraga ki na, naa leve fu wɔn ni, ɲa pɛ sinme yanragi yanragi wi na, naa gato ni, ɲa pɛ muwe tiyɔɔn tege maa gbɔn, ma sinme pinle pi ni. ¹³Wi yaa buru ɲa leve yen wi ni wa taga wa wi nayinme saraga ki na, ko ɲga wila woo mbeli shari we. ¹⁴Pe yaa buru nungba nungba lagala ki saara ti ni fuun nungba nungba ti na, mberi wɔ saraga Yawe Yenɲele li yeri. Ki woro ti yaa pye saraga wɔfɔ ɲa wi nayinme saraga yaayogo ki kasanwa pi yanragi yanragi wi woro. ¹⁵Na wiga nayinme saraga ki wɔ pilige ɲga ni mbeli shari, pe yaayogo ki kara ti ka ki pilige nungba ki ni, paga ka ta yaga ti wɔnɔ ti yiri.

¹⁶«Na ki fɔ wi saraga kiga pye saraga ɲga pe ma wɔ mbe *yɔn fɔlɔ tɔn, nakoma nayinme yarikanga, pe yaa yaayogo ki kara ta ka pilige ɲga pɛ saraga ki wɔ ki ni, ti sannda ti yaa koro ki goto. ¹⁷Na saraga kara ta ka koro sa gbɔn pilige taanri wogo ki na, peri sogo. ¹⁸Ɛen fɔ, na paga ki nayinme saraga kara ta ka pilige taanri wogo ki na, ɲa wi saraga ki wɔ wi saraga ki se yigi, ki se si jate saraga; katugu ki kara ti yaa kanɲga fyɔngɔ yaraga. Lere ɲa ka ta ka, ki yaa pye kapege wi go na. ¹⁹Na kara tige jiri yaraga ɲga ki yen *fyɔngɔ ni ka na, yaga ka ki kara ti ka, yeri sogo.

«Lere ɲa fuun wi yen kpoyi, wo wi mbe ya mbege nayinme saraga ɲga pɛ wɔ ki kara ta ka. ²⁰Nayinme saraga kara nda ti yen Yawe Yenɲele li woro, na lere wa ka ta ka mbege ta wi yen fyɔngɔ ni, wi daga poo purɔ poo wɔ wi woolo pe sɔgɔwɔ. ²¹Na lere wa ka jiri yaraga ɲga ki yen fyɔngɔ ni ka na, nakoma lere ɲa wi yen fyɔngɔ ni wa na, nakoma yaayogo ɲga ki yen fyɔngɔ ni ka na, mbe si nayinme saraga kara ta ka, to nda pe wɔ Yawe Yenɲele li yeri, wi daga poo purɔ poo wɔ wi woolo pe sɔgɔwɔ.»

²²Yawe Yenɲele lãa para Moyisi wi ni ma yo ²³wigi yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ:

«Yaga ka nege yanlaga, nakoma sumbyɔ yanlaga nakoma sugbɔ yanlaga ka. ²⁴Yaayogo ɲga ka ku ki ye nakoma yaayogo ɲga cenge gbo, yaga ka ki yanlaga ka ka; Ɛen fɔ, ye mbe ya kala la yege pye ki ni^m. ²⁵Yaayogo ɲga pe ma wɔ saraga

^m 7.24: Kila pye, yaayogo ɲga ka ku ki ye, nakoma cenge ka ɲga gbo, pe maga yanlaga ki wɔ naga faa tunɲgo pyeyaara naa yaara nda pɛ gbegede seere ni ti na janɲo ti koro jende.

Yawe Yenjele li yeri mbe sogo kasɔn ni, na lere ŋa ka ki yanlaga ka ka, wi daga poo purɔ poo wɔ wi woolo pe sɔɔwɔ. ²⁶Yaga sa cɛn laga o laga, ye se ka kasanwa ka, sannjele kasanwa nakoma yaayogo kasanwa. ²⁷Lere o lere ka kasanwa ka, pi yen yingi kasanwa o, wi daga poo purɔ poo wɔ wi woolo pe sɔɔwɔ.»

²⁸Yawe Yenjele lɔa para Moyisi wi ni ma yo ²⁹wigi yo Izirayeli woolo pe kan naa fɔ:

«Na lere wa ka nayinme saraga wɔ Yawe Yenjele li yeri, wi daga mbeli tasaga wɔ wa wi nayinme saraga ki ni mbege kan li yeri. ³⁰Wo jate wi yaa pan Yawe Yenjele li tasaga ki ni wi ye, ko ŋa ki yaa sogo we. To ti yen yanlaga konaa yaayogo ki ndige ye. Wi yaa ndige ki le mbege yirige mbege kan saraga Yawe Yenjele li yeri. ³¹Saraga wɔfɔ wi yaa yanlaga ki sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ndige ko na, ko yaa pye Arɔn naa wi pinambiile pe wogo. ³²Ye yaa la ye nayinme saara yaayoro ti kalige jegele ke kaan saraga wɔfɔ wi yeri paa yarikanga yen. ³³Arɔn wi pinambiile pe ni, ŋa wi yaa nayinme saraga yaayogo ki kasanwa naa ki yanlaga ti wɔ wa saraga wɔsaga ki na, yaayogo ki kalige jele lo li yaa pye wi tasaga. ³⁴Ndige ŋa pe ma yirige ma kan saraga ko naa jele li ni, mɛ mari shɔ Izirayeli woolo pe yeri mbe yiri wa pe nayinme saara ti ni, mberi kan saraga wɔfɔ Arɔn wo naa wi pinambiile pe yeri. Ki yen ŋgasele na li yen kɔsaga fu yoro Izirayeli woolo ye kan.»

³⁵Ki woro ti yen Arɔn naa wi pinambiile pe tasaga mbe yiri wa saara nda pe ma wɔ Yawe Yenjele li yeri mberi sogo ti ni, mbege le pilige ŋa ni paga *sinme kpoyi wo pe na mbe pe wɔ paa saraga wɔmɔ tunngo ki piin li kan we. ³⁶Ki woro nda to Yawe Yenjele lɔa yo Izirayeli woolo paa kaan saraga wɔfenne pe yeri, pilige ŋa ni paga sinme kpoyi wo pe na mbe pe wɔ we. Ki ŋgasele na li yen kɔsaga fu pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pe kan.

³⁷Ki ŋgasegele ngele yɛn koro kɛ tege saraga sogowogo ki na, naa muwe saraga wogo ki na, naa kapere kala yagawa jasaraga wogo ki na, naa kajɔɔɔ gbegewe saraga wogo ki na, naa mbe lere wɔ mboo tege tunngo na konaa nayinme saraga wogo ki na. ³⁸Yawe Yenjele lɔa ki tunngo ki kan Moyisi wi yeri wa *Sinayi yanwiga ki na, pilige ŋa ni lɔa ki konɔ kan Izirayeli woolo pe yeri ma yo paa paan pe yarikanra ti ni li kan wa Sinayi *gbinri wi ni.

SARAGA WɔFENNE KOŋGBANMBALA PE TEGEWE

8–10

Arɔn naa wi pinambiile pe wɔmɔ
mbe pe tege saraga
wɔɔɔtunngo ki na
(Eki 29.1-37)

8 ¹Yawe Yenjele lɔa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«*Arɔn naa wi pinambiile pe yeri wa *filisaga paraga go ki yɔn na. Yaripɔɔ nda ti

tege ti ye mbaa ***saraga** wɔgɔtunngo piin, ma ti pe pan ti ni, naa ***sinme kpoyi** pi ni, naa napɔɔ wi ni, ɲa pe yaa wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, naa simbapene shyen pe ni konaa ***leve** fu buru wi yen kanjapige nga ni ki ni. ³Ma ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yeri ma pe gbogolo wa filisaga paraga go ki yɔn na.»

⁴A Moyisi wɔ si ɲga Yawe Yenɲele lɔa yo wi kan ki pye, ma Izirayeli gbogolomɔ woolo pe yeri ma pe gbogolo wa filisaga paraga go ki yɔn na. ⁵Senre nda Yawe Yenɲele lɔa yo Moyisi wi kan, a wɔ siri yo Izirayeli gbogolomɔ woolo pe kan. ⁶Ko punɲo na, a Moyisi wi si ti a Arɔn naa wi pinambiile pɛ pan, a wɔ si pe pye a pɛ woli. ⁷A wɔ si bundu wi le Arɔn wi kan, ma kurusijara ɲa wi yen wi na wi pɔ wi kan, ma deritonlɔɔ ki le wi kan konaa ma ***efɔdi** wi le wi kan maa taga wa, mɛe kurusijara ɲa wi ma pye efɔdi wi na wi pɔ wa punɲo na. ⁸A wɔ si yaripɔɔ ɲga pe ma le ma wa kotogo na ki le wi kan, mɛe yaara nda pe yinri Urimu naa Tumimu" ti le wa ki ni. ⁹A wɔ si gbɔɔwɔ njala li kan wi kan, ma tɛ paparapa wi pɔ wa gbɔɔwɔ njala li yege, wo wi yen jara ɲa wi yen ***kpoyi**, paa yege ɲga na Yawe Yenɲele lɔa ki yo Moyisi wi kan.

¹⁰A Moyisi wɔ si sinme mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ pi le ma pa yanragi yanragi ***censaga paraga go** konaa ki nawa yaara ti ni fuun ti na, maga tege ki ye Yenɲele kan. ¹¹A wɔ si pa yanragi yanragi ***saraga wɔsaga** ki na yanragisaga kɔɔshyen, naa ki tunɲo pyeyaara ti ni fuun ti na, naa jogoyaraga konaa ki tatege ki na mari tege ti ye Yenɲele kan. ¹²A wɔ si sinme mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ pa wo wa Arɔn wi go ki na fun, maa pye kpoyi Yenɲele kan. ¹³Ko punɲo na, a wɔ si Arɔn wi pinambiile pe pye a pɛ fulo wa wi tanla, mɛe pe bunduye pe lele pe kan, kurusijaraye mbele pe yen pe na ma pe pɔpɔ pe kan, mɛe pe njagala ke kankan pe kan paa yege ɲga na Yawe Yenɲele lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

¹⁴Napɔɔ ɲa pe yaa wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, a wɔ si ti a pɛ pan wi ni wa wi tanla. A Arɔn naa wi pinambiile pɛ si pe keyen yi tagataga wa napɔɔ wi go ki na. ¹⁵A Moyisi wɔ si napɔɔ wi kɔnli mɛe wi kasanwa pa le maa fafa wa saraga wɔsaga ki yenɲele ke na wi yombe le nunɲba ni, maga pye kpoyi. Ko punɲo na, a wɔ si kasanwa sanmba pi wo wa saraga wɔsaga ki tatege ki na. Pa wila saraga wɔsaga ki le Yenɲele kee yeɛn, jango paa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki piin wa ki na. ¹⁶A Moyisi wɔ si yanlaga ɲga fuun ki yen ma napɔɔ wi lara ti tɔn ki laga, naa yiripɔɔ wi ni, naa jinɲele shyen koro naa ke yanlaga ki ni, mari sogo wa saraga wɔsaga ki na. ¹⁷Eɛn fɔ, napɔɔ wi kara sannda nda tɔla koro: wi selege, naa wi kara konaa wi fire ti ni, wila saa ti sogo wa ***paara yinre censaga** ki punɲo na, paa yege ɲga na Yawe Yenɲele lɔa ki yo Moyisi wi kan we.

ⁿ 8.8: Eki 28.30

¹⁸Ko pungo na, a wì si ti, a pè pan simbapɔɔ ɲa pe yaa pye *saraga sogowoo wi ni. A Arɔn naa wi pinambiile pè si pe keyen yi tagataga wa simbapɔɔ wi go ki na. ¹⁹A Moyisi wì si simbapɔɔ wi kɔnli, mɛɛ wi kasanwa pi yanragi saraga wɔsaga ki kanɲgara ti ni fuun ti na. ²⁰A wì si simbapɔɔ wi kɔɔnɔ kaliye kaliye, mɛɛ wi go, naa kara nda ti kɔɔnɔ konaa wi yanlaga ki ni ti sogo. ²¹A wì si simbapɔɔ wi lara naa wi saanra ti jogo, mɛɛ ti sogo ma pinle wi kara sannda ti ni wa saraga wɔsaga ki na. Ki yen saraga sogowogo, ɲga pe ma sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yɛnɲɛle li ndanla, paa yɛɛ ɲga na làa ki yo Moyisi wi kan we.

²²Ko pungo na, a wì si ti a pè pan simbapɔɔ shyen woo wi ni, ɲa pe yaa wɔ saraga mbe *saraga wɔfenne pe tɛɛ tunɲgo ki na. A Arɔn naa wi pinambiile pè si pe keyen yi tagataga wa wi go ki na. ²³A Moyisi wì si simbapɔɔ wi kɔnli mɛɛ wi kasanwa pa le maa fa wa Arɔn wi kalige nɲɲgbolo li na, wa laga ɲga pe ma nɲɲgbolo li furu, ma pa fa wa wi kalige kɛɛ yombɛgbɔɔ ki na, konaa wi kalige tɔɔɔ yombɛgbɔɔ ki na^o. ²⁴A Moyisi wì si ti a Arɔn wi pinambiile pè fulo wi tanla, a wì si kasanwa pa fafa pe kalige nɲɲgbogolo ke na, wa laga ɲga pe ma nɲɲgbolo li furu, ma pa fafa wa pe kalige keyen yombɛgbɔɔ ti na konaa pe kalige tɔɔɔ yombɛgbɔɔ ti na; kona, a wì si kasanwa sanmba pi yanragi yanragi wa saraga wɔsaga ki kanɲgara ti ni fuun ti na. ²⁵A Moyisi wì si simbapɔɔ wi yanlaga ki le, naa wi naga ki ni, naa yanlaga ɲga fuun ki ma lara ti tɔn ki ni, naa yiripɔɔ wi ni, naa jinɲɛle shyen koro naa ke yanlaga ki ni, konaa kalige jele li ni. ²⁶Leve fu buru wi yen kanjapige ɲga ni ma tɛɛ wa Yawe Yɛnɲɛle li yɛɛ sɔɔwɔ, a wì si leve fu gato pyɔ nɲɲɲba wɔ wa ki ni, naa gato ɲa pè wa sinmɛ ni wi pyɔ nɲɲɲba ni, konaa wɔn pyɔ nɲɲɲba ni, mɛɛ ti taga wa yanlaga konaa kalige jele li na. ²⁷A wì si ti ni fuun ti le Arɔn naa wi pinambiile pe kɛɛ, mɛɛ pe pye ma yo peri yirige peri kan saraga Yawe Yɛnɲɛle li yeri. ²⁸Ko pungo na, a Moyisi wì siri shɔ pe kɛɛ mari sogo wa saraga wɔsaga ki na, wa saara sogoworo ti go na. Ki yen saraga ɲga pe ma wɔ mbe lere tɛɛ tunɲgo na, pe maga sogo, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yɛnɲɛle li ndanla. ²⁹A Moyisi wì si simbapɔɔ wi ndige ki le maga yirige maga kan saraga Yawe Yɛnɲɛle li yeri. Ki ndige kila pye Moyisi wo tasaga ma yiri wa saraga wɔfenne pe tɛɛwɛ simbapɔɔ wi ni, paa yɛɛ ɲga na Yawe Yɛnɲɛle làa ki yo Moyisi wi kan we.

³⁰Ko pungo na, a Moyisi wì si sinmɛ mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ pa le, konaa kasanwa mba wa saraga wɔsaga ki na pa ni, maa yanragi yanragi Arɔn wo naa wi yaripɔɔ ti na, ma pa yanragi yanragi wi pinambiile poro naa pe yaripɔɔ ti na. Ki pye ma, pa wila Arɔn naa wi yaripɔɔ konaa wi pinambiile poro naa pe yaripɔɔ ti ni pe pye kpoyi yɛn Yɛnɲɛle kan.

^o 8.23: Ye wele wa ɛki 29.20 laga ki ni konaa ki senre ti kɔɔ wi ni wa ki sewɛ pyɔ wi nɔɔna.

³¹A Moyisi wì sigi yo Aron wo naa wì pinambiile pe kan fɔ: «Ye simbapɔɔ shyen woo wi kara ti sɔɔ wa filisaga paraga go ki yɔn na. Ye kara ti ka wa ki laga ki na, mbe pinle pè ye tɛɛ tunngo ki na buru ɲa ni wi ni, wo ɲa wi yen wa kanjapige ki ni, paa yeɛ ɲga na mɪla ki yo ye kan we. ³²Kara to naa buru wi ni, yaga ka, nda ka koro, yeri sogo. ³³Ye yaa koro wa filisaga paraga go ki yɔn na fɔ sa gbɔn piliye kɔɔshyen, ki piliye yan pe yaa ye tɛɛ tunngo ki na fɔ yi yɔn ki sa tin; katugu pe yaa ye tɛɛ ye tunngo ki na piliye kɔɔshyen ni. ³⁴Yawe Yenɲele lo li yo ki pye paa yeɛ ɲga na wèɛ pye nala we, janngo ye kapere ti kala mbe yaga ye na. ³⁵Ye koro wa filisaga paraga go ki yɔn na, yɔnɔ naa yembine, fɔ sa gbɔn piliye kɔɔshyen, janngo Yawe Yenɲele li sɛnrɛ nda yo, yeri yɔn fili, nakoma ye yaa ku. Tunngo ɲga Yawe Yenɲele li yo na kan koyi yɛɛ».

³⁶ɲga Yawe Yenɲele làa yo Moyisi wi kan ma yo wigi yo Aron naa wi pinambiile pe kan, a pè si tanga ma yala ki ni.

Saara konɲbannda
nda Aron naa wi pinambiile
pàa wɔ

9 ¹Pilige kɔɔtaanri wogo^p ki na, a Moyisi wì si ***Aron** naa wi pinambiile pe yeri, naa ***Izirayeli** ***lelele** pe ni; ²mɛɛ Aron wi pye fɔ: «Napɔɔ yirifɔnɲo nungba ja maa pye kapere ti kala yagawa jasaraga, konaa simbapɔɔ nungba ni, ma wo pye ***saraga sogowogo**. Pe ni fuun shyen pe pye jeregisaga fu. Ma pe wɔ ***saraga** Yawe Yenɲele li yeɛ sɔɔwɔ. ³Ko pungo na, maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ pe pan sikapɔɔ nungba ni mboo wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, naa simbapɔɔ yirifɔnɲo nungba konaa napɔɔ yirifɔnɲo nungba, mbele pè ta yeɛ nungba nungba, ma pye jeregisaga fu; poro yaa pye saraga sogowogo. ⁴Pe pan napɔɔ nungba naa simbapɔɔ nungba ni, mbe pe wɔ ***nayinme saraga** Yawe Yenɲele li yeri. Pe muwe saraga taga pe na, mba pè sinme pinle pi ni; katugu Yawe Yenɲele li yaa li yeɛ naga ye na nala.»

⁵Yaara nda fuun Moyisi wila naga, a pè si pan ti ni wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na. A Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pè si pan ma yere le Yawe Yenɲele li yeɛ sɔɔwɔ. ⁶A Moyisi wì sho fɔ: «Ye wele, ɲga Yawe Yenɲele li yo ye pye, yege pye, pa li gbɔɔwɔ yanwa pi yaa pi yeɛ naga ye na.»

⁷Kona, a Moyisi wì si Aron wi pye fɔ: «Fulo wa ***saraga wɔsaga** ki tanla, mɔɔ kapere ti kala yagawa jasaraga ki wɔ, naa saraga sogowogo ki ni. Ma kapere ti kala yagawa ja kapyege pye ma yeɛ kan konaa maga pye

p 9.1: Piliye kɔɔshyen konɲbanya yo naa pilige kɔɔtaanri wogo ɲga ki sɛnrɛ ti yo, yi ni fuun yi yen na para kala nungba lo na. Pilige kɔɔtaanri wogo ki na ko Aron naa wi pinambiile pàa tunngo ki le naga piin.

leele pe kan. Ko pun̄go na, m̄e leelee pe saara ti w̄a pe kan, ma kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye pe kan fun, paa yege nga na Yawe Yen̄gele ligi yo we^q.»

⁸A Ar̄on w̄i si fulo wa saraga w̄saga ki tanla m̄e nap̄l̄o yirif̄on̄go ɲa wi yaa w̄a m̄boo yeera kapere ti kala yagawa ja wi k̄onli. ⁹A wi pinambiile p̄e si yaayogo ki kasanwa pi kan wi yeri. A w̄i suu yombelee li le wa pi ni maa fafa saraga w̄saga ki yen̄gele ke na, m̄e sanmba pi wo wa saraga w̄saga ki n̄ɔɔna tat̄ege ki na. ¹⁰A w̄i si yaayogo ki yanlaga, naa ki jin̄gele shyen koro naa ki yirip̄l̄o wi ni ti sogo wa saraga w̄saga ki na, paa yege nga na Yawe Yen̄gele l̄aa ki yo Moyisi wi kan we. ¹¹Ɛn f̄o, yaayogo ki kara naa ki selege ko na, w̄ila saa to sogo wa *paara yin̄re censaga ki pun̄go na.

¹²A Ar̄on w̄i si simbap̄l̄o ɲa p̄e pye saraga sogowogo wi k̄onli. A wi pinambiile p̄e si yaayogo ki kasanwa pi kan wi yeri, a w̄i suu yanragi yanragi saraga w̄saga ki kan̄gara ti ni fuun ti na. ¹³Yaayogo ɲa k̄i w̄a saraga sogowogo, a p̄e sigi go naa ki kara nda p̄e k̄onl̄o kaliye kaliye ti kan wi yeri; a w̄i siri sogo wa saraga w̄saga ki na. ¹⁴A w̄i si lara to naa saanra ti jogo, mari sogo wa saraga w̄saga ki na, wa saraga sogowogo san̄ga ki go na.

¹⁵Ko pun̄go na, a Ar̄on w̄i si leelee pe saara ti w̄a. Sikap̄l̄o ɲa wi yaa w̄a saraga mbe leelee pe kapere ti kala yagawa ja, a w̄i suu k̄onli maa w̄a saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, paa yege nga na w̄ila napige saraga ki w̄a we. ¹⁶A w̄i si saraga sogowogo ki w̄a ma yala ki kak̄on̄degele li ni. ¹⁷Kona, a w̄i si muwe saraga ki w̄a, m̄e pa ko kee yenle nungba maa sogo wa saraga w̄saga ki na, ma taga pinliwe pyew saraga sogowogo ki na. ¹⁸Nap̄l̄o wo naa simbap̄l̄o ɲa leelee p̄aa pan mbe w̄a nayin̄me saraga, a w̄i si pe k̄onl̄ogi. A wi pinambiile p̄e si yaayoro ti kasanwa pi kan wi yeri. A w̄i suu yanragi yanragi saraga w̄saga ki kan̄gara ti ni fuun ti na^r. ¹⁹A p̄e si nap̄l̄o wi yanlaga ki kan Ar̄on wi yeri naa simbap̄l̄o wi wogo ki ni, naa wi naga ki ni, naa yanlaga ɲa ki ma lara ti t̄on ki ni, naa jin̄gele shyen ke ni konaa yirip̄l̄o wi ni. ²⁰A p̄e si yanlaga ki taga wa yaayoro shyen ti ndire ti na; a Ar̄on w̄i si yanlaga ki sogo wa saraga w̄saga ki na. ²¹Kona, a Ar̄on w̄i si ndire to naa kalige jele li ni ti yirige mari kan saraga Yawe Yen̄gele li yeri, paa yege nga na Moyisi w̄ila ki yo we.

²²Naa Ar̄on w̄ila kaa kapere kala yagawa jasaara ti w̄a ma k̄o, naa saara sogoworo ti ni, konaa nayin̄me saara ti ni, a w̄i suu keyen yi yirige^s ma wa leelee pe yeri m̄e duwaw pye pe kan^t. Kona, a w̄i si tigi ma yiri wa saraga w̄saga ki tanla.

²³A Moyisi naa Ar̄on p̄e si ye wa filisaga paraga go ki ni. Naa p̄aa kaa yiri, a p̄e si duwaw pye leelee pe kan. Kona, a Yawe Yen̄gele li gb̄oḡow̄o

^q 9.7: Ebu 7.27 ^r 9.18: Levi 3.1-11 ^s 9.22: Mbe keyen yi yirige wa naayeri kila pye kapyege ɲa p̄aa pye na piin mbe yenri Yen̄gele yeri nakoma mbe wugu. Laga ki laga ɲa ki ni, Ar̄on w̄ila wi keyen yi yirige mbe duwaw pye. ^t 9.22: N̄ombu 6.22-26

yanwa pì si pi yɛɛ naga leele pe ni fuun pe na. ²⁴A kasɔn kà si yiri wa Yawe Yɛnɛɛle li yeɛɛ sɔɔwɔ mɛɛ saa saara sogoworo to naa yanlaga ki sogo wa saraga wɔsaga ki na. Leele pe ni fuun pàa ki yan nɛɛ jɔɔɔgi na-yinmɛ ni, mɛɛ to ma pe yere ti jiile wa tara mbe Yɛnɛɛle li gbɔɔ.

Arɔn wi pinambiile shyen la sogo

10 ¹Kona, a *Arɔn pinambiile shyen Nadabu naa Abiyu pè si pe nanɔanra leyaara ti lɛ ma kasɔn nanɔanra le wa, mɛɛ *wusuna nuwɔ taan wo ti na. A pè si pan ki kasɔn ki ni yarikanga Yawe Yɛnɛɛle li yeɛɛ sɔɔwɔ, nga li sila ki konɔ kan; pe sila pan ki ni mbe yala nga làa yo pe kan ki ni. ²Kona, a kasɔn kà si yiri wa Yawe Yɛnɛɛle li yeɛɛ sɔɔwɔ ma pe sogo ma pe gbo le li yeɛɛ sɔɔwɔ. ³A Moyisi wì si Arɔn wi pye fɔ: «Ko Yawe Yɛnɛɛle làa yo ye kan maga filige ma yo fɔ:

Leele mbele pe maa fulo na tanla, mi yen *kpoyi yeɛɛ nga na, mila jaa paa ki gbogo.

Pa kona leele pe ni fuun pe yaa lanla gbogo.»

A Arɔn wì si pyeri dinw^u.

⁴A Moyisi wì si Mishayeli naa Elizafan pe yeri, Arɔn wi tojɛɛ Uziyeli wo pinambiile la wele; a wì si pe pye fɔ: «Ye pan ye ye sefenne pe lɛ laga *censaga paraga go ki tanla, ye kari pe ni wa *paara yinre censaga ki punɔ na.» ⁵A pè si pan ma gboolo pe lɛ ma pe yaripɔɔ ti yaga pe na, mɛɛ kari pe ni wa paara yinre censaga ki punɔ na, paa yeɛɛ nga na Moyisi wila ki yo we. ⁶Kona, a Moyisi wì si Arɔn naa wi pinambiile Eleyazari naa Itamari pe pye fɔ: «Yaga ka ye yinre ti yaga sagara, yaga si ka ye yaripɔɔ ti walagi mbege naga fɔ yaa kunwɔ gbele, jango yaga ka ku konaa mbe ti Yɛnɛɛle li nawa ngban *Izirayeli woolo gbogolomɔ pi ni. Mbele Yawe Yɛnɛɛle li gbo kasɔn ki ni, ye ye sefenne Izirayeli woolo sanmbala poro yaga pe pe kunwɔ pi gbele. ⁷Ɛɛn fɔ, yoro wo na, yaga ka yiri wa *filisaga paraga go ki yon na, nakoma ye yaa ku; katugu Yawe Yɛnɛɛle li sinme mba pe ma wo yaraga na mbege wɔ, pòo wo ye na ma ye wɔ.»

A Arɔn naa wi pinambiile pe ni pè si tanga ma yala Moyisi wi senre ti ni.

Kakɔnnɛɛɛle na li tege mbege naga fɔ sinme welewe pii daga mbaa woo

⁸Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si para Arɔn wi ni maa pye fɔ: ⁹«Mboro naa ma pinambiile pe ni, yaga ka duven nakoma sinme welewe pa yeɛɛ wɔ, mbe si jen mbe ye wa filisaga paraga go ki ni, jango yaga ka ku. Ki yen

^u 10.3: Eburuye senre ti ni senpyɔ ɔa wì kannga ma yo: «A wì si pyeri dinw» ki kɔɔ wi mbe ya logo fun fɔ: «A wi nɛɛ kawa.»

kakɔ̀ndɛgele na li yen kɔ̀saga fu yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na ye kan. ¹⁰Ki daga ye ya ye yaraga nga ki yen kpoyi na kan konaa nga ki woro kpoyi na kan ti jen yeri wɔ ti yeɛ ni; ye nga ki yen ***fyɔ̀ngɔ** ni konaa nga ki yen ***fyɔ̀ngɔ** fu ti jen yeri wɔ ti yeɛ ni. ¹¹Mi ɲa Yawe Yenɲele, ɲgasegele ɲgele fuun mi yo Moyisi wi kan ma yo wi ke yo ye kan, ki daga ye ya yaa Izirayeli woolo pe nari ke ni fun.»

**Kakɔ̀ndɛgele na li tege
saara kara wogo ki na**

¹²Moyisi wila Arɔ̀n naa wi pinambiile mbele pàa koro wi kan, Eleyazari naa Itamari pe pye fɔ: «***Saraga** muwe mba pe ma sogo Yawe Yenɲele li yege sɔ̀gɔ̀wɔ, mba pì koro pi ni, yoo le yoo pye ***leve** fu buru yoo ka le ***saraga wɔ̀saga** ki tanla; katugu ki yen yaraga nga ki yen ma tege ki ye pew Yenɲele kan. ¹³Ye yaa pi ka laga nga ki yen kpoyi ka ni; katugu ko ki yen mboro naa ma pinambiile pe ni, ye tasaga ye, ma yiri wa saara nda pe ma sogo Yawe Yenɲele li kan ti ni, paa yege nga na làa ki yo na kan we». ¹⁴Ndige nga pe ma yirige ma kan saraga, konaa kalige jele na pe ma kan saraga Yawe Yenɲele li yeri, mboro naa ma pinambiile konaa ma sumborombiile pe ni, ye yaa kaa ti kaa wa laga nga ki yen fyɔ̀ngɔ fu ka ni; katugu to ti yen ye tasaga ye, mbe yiri wa Izirayeli woolo pe nayinme saara ti ni. ¹⁵Jele na li ma kan Yawe Yenɲele li yeri, Izirayeli woolo pe yaa pan li ni, naa ndige nga pe ma yirige ma kan saraga ki ni, mbe taga yanlaga nga pe ma sogo ki ni, mberi yirige mberi kan saraga Yawe Yenɲele li yeri. Pa kona ti yaa pye mboro naa ma pinambiile pe ni ye tasaga. Ki wogo ki yen ɲgasele na li yen kɔ̀saga fu, paa yege nga na Yawe Yenɲele ligi yo we».

¹⁶Sikapɔ̀b ɲa pàa wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, a Moyisi wì si yewe wi wogo ki na, mee ki logo fɔ pàa wi sogo makɔ. A wì si nawa ɲgban Arɔ̀n wi pinambiile sanmbala shyen Eleyazari naa Itamari pe ni, mee pe pye fɔ: ¹⁷«Yingì na saraga nga kì wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, yee sigi kara ti ka wa laga nga ki yen kpoyi ki ni, ma si yala ti yen yaakara nda ti yen ma tege ti ye Yenɲele kan? Yawe Yenɲele liri kan ye yeri yeri ka, jango ye Izirayeli gbogolomɔ woolo pe kajɔ̀ɔ̀gɔ ki go kala li le, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye pe kan Yawe Yenɲele li yege sɔ̀gɔ̀wɔ». ¹⁸Ye wele, yaayogo ki kasanwa pa si ye wa censaga paraga go ki ni; ki ja daga yege kara ti ka wa ***laga kpoyi** ki ni, paa yege nga na mila ki yo ye kan we.»

¹⁹A Arɔ̀n wì si Moyisi wi yɔ̀n sogo ma yo fɔ: «Wele, nala yeɛn, ko pè pe saara ti wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja konaa pe ***saara sogoworo** ti ni Yawe Yenɲele li yege sɔ̀gɔ̀wɔ; ma si yala nga kilan ta, màga jen. Ndɛɛ ki pye nala pilige nga ki na, sikapɔ̀b ɲa wì wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja, muu kara ta ka, ki se jen na Yawe Yenɲele li ndanla.»

²⁰Naa Moyisi wila kaa ki senre ti logo, a ti suu ndanla.

ŊGASEGELE ŊGELE KE TEGE FYONGO YAARA NAA FYONGO FU YAARA TI WOGO NA

11–15

Yaayoro nda ti yen fyongɔ fu
to naa nda ti yen fyongɔ ni

11 ¹Yawe Yenɲele làa para Moyisi naa *Arɔn pe ni ma yo ²pege senre nda ti yo *Izirayeli woolo pe kan pe pe pye fɔ:

«Yaayoro to naa wonɲaala mbele laga tara ti na, ye mbe ya mbaa mbele kaa pe ni pe mbele: ³Yaayoro naa wonɲaala mbele fuun pe yenjoro ti yen ma wali pe na shyen konaa pe maa yaakara nda pè ka ti songoro nari sanga, ye mbe ya mbaa pe kaa. ⁴Ɛen fɔ, mbele pe yenjoro ti yen ma wali pe na shyen ko cɛ, nakoma mbele pe maa yaakara nda pè ka ti songoro nari sanga ko cɛ, yaga kaa pe kaa.

«Ki kala na, yaga kaa yongome wi kaa, katugu wi ma yaakara nda wì ka ti songoro nari sanga, Ɛen fɔ, wi yenjoro ti si woro ma wali wi na shyen; yaa wi jate *fyongɔ yaraga.

⁵«Yaga kaa wonɲɔ dama wi kaa. Wi ma yaakara nda wì ka ti songoro nari sanga, Ɛen fɔ, wi yenjoro ti si woro ma wali wi na shyen; yaa wi jate fyongɔ yaraga.

⁶«Yaga kaa polo wi kaa. Wi ma yaakara nda wì ka ti songoro nari sanga, Ɛen fɔ, yenjoro woro wi na ma wali shyen; yaa wi jate fyongɔ yaraga.

⁷«Yaga kaa cɛle wi kaa, katugu yenjoro yen wi na ma wali wi na shyen, Ɛen fɔ, wila ya mbe yaakara nda wì ka ti songoro mbaa ti sanga; yaa wi jate fyongɔ yaraga.

⁸«Ki wonɲaala mbele pè naga yɛen, yaga kaa pe kaa, yaga ka jiri yere wa kugo na; yaa pe jate fyongɔ yaara.

⁹«Tɔnmɔ yaara nda fuun ye mbe ya mbaa kaa tori nda yɛen: Ŋɲbanra nda fuun wuuro yen ti kanɲgara ti na paa kanwira yen konaa ma pye kɔɔɔ ni wa kɔɔjeye naa lɔɔ ti ni, ye mbe ya mbaa ti ni fuun ti kaa.

¹⁰Ɛen fɔ, yaara nda fuun ti yen wa kɔɔjeye naa lɔɔ ti ni na tigile tigile, tɔnmɔ yaara nda fuun wuuro woro ti kanɲgara ti na paa kanwira yen konaa kɔɔɔ woro ti na, ti yaa pye ye yarifuro. ¹¹Ti yaa pye ye yari-furo, ye se kaa ti kaa, ye se ka jiri ti kuro ta na. ¹²Tɔnmɔ yaara nda fuun wuuro woro ti kanɲgara ti na paa kanwira yen, kɔɔɔ si woro ti na, ti yaa pye ye yarifuro.

¹³«Sannjere ti ni, nda ye yaa la fuun, ye se kaa ti kaa, ti nda: Yɔn, naa pete, naa yɔn ɲa wi ma pye wa kɔɔje wi ni, ¹⁴naa tufara konaa duwaye pe cenle li ni fuun, ¹⁵naa kaankaanye pe cenle li ni fuun, ¹⁶naa kɔnrɔ-sogolo, naa kuwege, naa kuwefige, naa gbinlele pe cenle li ni fuun, ¹⁷naa

kuwegbɔɔ, naa tɔnmɔ sannjeɛ, naa gbinngbin, ¹⁸naa langolo, naa lɔɔ simbaala, naa kara kasannjeɛ, ¹⁹naa jagapan, naa ɔɔɔ konaa ki cenle li ni fuun, naa sannjeɛ nga pe yinri hupi konaa ndirige.

²⁰«Yaawere nda fuun ti maa yinrigi sire na, na tanri tɔɔɔ na, yaa ti fuun. ²¹Ɛɛn ɔ, yaawere nda fuun ti maa yinrigi sire na, na tanri tɔɔɔ na, nda jegele titɔɔɔ titɔɔɔ yen ti na, ti maa yeni ke na, ye mbe ya mbaa to kaa. ²²Nda ye mbe ya mbaa kaa ti nda: *Gbato wi cenle li ni fuun, naa kambeere tugbɔɔ ti cenle li ni fuun konaa kambeere ti cenle li ni fuun. ²³Ɛɛn ɔ, yaawere sannda nda fuun ti maa yinrigi sire na, na tanri tɔɔɔ na, yaa ti fuun.

²⁴«Ti mbe ya ye tɛɛɛ fyɔngɔ ni. Lere ɲa ka jiri ti kugo ka na, wi yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. ²⁵Lere ɲa fuun kaga kugo ka le, wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo. Konaa ki ni fuun wi yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. ²⁶Yaayogo naa wɔngbɔ ɲa fuun wi yenjogo ki woro ma wali wi na shyen, wila si ya mbe yaakara nda wɔ ka ti sɔngɔɔ mbaa ti sanga, ye yaa la wo jate fyɔngɔ ni. Lere o lere ka jiri wa na, wi yaa pye fyɔngɔ ni. ²⁷Yaayogo naa wɔngbɔ ɲa fuun wi yen tɔɔɔ tijere ni, nɛɛ tanri wi tɔndagala ke na, ye yaa la to ti ni fuun to jate fyɔngɔ ni. Lere o lere ka jiri ki kugo ka na, wi yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. ²⁸Lere ɲa fuun ka ki kugo ka le, wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, konaa ki ni fuun, wi yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. Ye yaa la ki yaayoro to naa ki wɔngaala pe jate fyɔngɔ ni.

²⁹«Yɔngala jegele jegele ngele fuun ke maa fulolo tara ti na, ngele ye yaa la jate fyɔngɔ ni ke ngele: Ɔgbɔyogo, naa sacco, naa kanngenne pe cenle pyew, ³⁰naa faramandana, naa paan, naa nambege, naa nangbɔɔɔ, konaa nganngori. ³¹Ki yɔngala jegele jegele ngele fuun ke maa fulolo tara ti na, ye yaa la ke jate fyɔngɔ ni. Lere ɲa fuun ka jiri la kugo na, wi yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. ³²Na la ka ku mbe to yaraga ɲa fuun na, ki yaraga ki yaa pye fyɔngɔ ni. Ki yen tige leyaraga o, yaripɔɔ yi o, selege yi o, kasha yi o, ki yen tunngo pyeyaraga ɲa fuun, ki yaa pye fyɔngɔ ni ɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. Ko pɔngɔ na, ki yaa pye *fyɔngɔ fu naa. ³³Na ki yɔngala la kugo ka to leyaraga ɲa pɛ fanri joro ni ka ni, yaraga ɲa fuun ki yen wa ki nawa ki yaa pye fyɔngɔ ni, leyaraga ki daga pege yaari. ³⁴Na tɔnmɔ ka pye wa ki leyaraga ki ni, na paga pa wo yaakaga na, ki yaa pye fyɔngɔ ni fun. Yaraga ɲa fuun pe maa woo, na ka ka pye ki leyaraga ka ni, ki yen yege o yege, ki yaa pye fyɔngɔ ni. ³⁵Na ki yɔngala la kugo ka to yaraga o yaraga na, ki yaa pye fyɔngɔ ni. Ki yen buru ɔsaga o, ki yen gbɔngɔɔ o, ki daga pege yaari. Yaa ti jate fyɔngɔ ni. ³⁶Yege o yege ki yɔngala la kugo ka to pulugo ka ni nakoma tɔnmɔ titege ka ni, ki tɔnmɔ pi yaa koro fyɔngɔ fu. Ɛɛn ɔ, lere ɲa fuun ka jiri li kugo ki na, wi yaa pye fyɔngɔ ni. ³⁷Na la kugo ka kɔn mbe to yariluguro na, ki yariluguro ti yaa koro fyɔngɔ fu. ³⁸Ɛɛn ɔ, na la kugo ka to yarilire nda pɛ fyɔn tɔnmɔ ni ta ni, ye daga mbaa ti jate fyɔngɔ ni.

³⁹«Yaayoro nda ye maa kaa, na ka ka ku ki ye, lere na fuun ka jiri ki kugo ki na, wi yaa pye fyongɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnɔkɔkɔ. ⁴⁰Lere na fuun ka ki yaayogo kugo kara ta ka, wi daga mboo yaripɔɔ ti jogo, wi yaa si pye fyongɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnɔkɔkɔ. Lere na ka yaayogo kugo ka le, wi daga mboo yaripɔɔ ti jogo fun, wi yaa si pye fyongɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnɔkɔkɔ.

⁴¹«Yangala jegele jegele ngele fuun ke maa fulolo tara ti na, ke yaa pye ye yarifuro, ye se kaa ke kaa. ⁴²Yangala jegele jegele ngele fuun ke maa fulolo lara na, nakoma ngele ke maa tanri tɔɔɔ tijere na, nakoma tɔɔɔ legere na, yaga ka la ka, yaa ke jate ye yarifuro. ⁴³Yaga kaga pye yege ka na mbe ye yee faara ki yangala jegele jegele ngele ke maa fulolo tara ti na la ni, mbe ti ye pye yaritijangara, yaga ka ti ti ye tege fyongɔ ni, mbe ye pye fyongɔ fenne. ⁴⁴Muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le, ye ye yee pye *kpoyi, ye pye leele mbele pe yen kpoyi, katugu mi yen kpoyi. Yaga ka jiri ki yangala jegele jegele ngele ke maa fulolo tara ti na la na mbe ye yee tege fyongɔ ni^y. ⁴⁵Muwi mi yen Yawe Yenjele na li ye yirige wa Ezhipiti tara, mbe pye ye Yenjele. Ki kala na ye pye kpoyi, katugu mi yen kpoyi.

⁴⁶«Yaayoro to naa wongaala pe ni, naa sannjere ti ni, naa yaara nda ti yen yinwege na, na yanri wa tɔnmɔ konaa tara ti na ti ni, *lasiri konɔ na li tege ti wogo ki na, loli yeen; ⁴⁷jango yaayoro naa wongaala mbele pe yen fyongɔ ni konaa mbele pe yen fyongɔ fu, ye pe jen ye pe wɔ pe yee ni; mbele ye mbe ya mbaa kaa naa mbele ye se ya mbaa kaa, ye pe jen ye pe wɔ pe yee ni.»

**Jasee wi daga
mboo yee pye kpoyi yege nga na
ki ngasele**

12 ¹Kona, a Yawe Yenjele li si para Moyisi wi ni ma yo ²wigi yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ:

«Na jele wa ka pinambyɔ se, wi yaa pye *fyongɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kolɔshyen, paa yege nga na wi kaa jogo wi ma pye fyongɔ ni we. ³Pilige kolɔtaanri wogo ki na, pe yaa pyɔ wi *kenrekenre^z. ⁴Ko punɔ na, jele wi yaa koro mbaa wi yee gbegele fɔ sa gbɔn piliye nafa ma yiri ke ma yiri taanri, si jen mbe pye *fyongɔ fu, kasanwa mba pi wo wi na pi kala na. Wii daga mbe jiri yaraga nga ki yen ma tege ki ye Yenjele kan ka na, wii si daga mbe kari wa *censaga paraga go ki ni, fɔ wagati na wi daga mboo yee gbegele mbe pye fyongɔ fu wi sa kɔ.

⁵«Na jele wa ka sumborombyɔ se, wi yaa pye fyongɔ ni fɔ sa gbɔn yapeleye shyen, paa yege nga na wi kaa jogo wi ma pye fyongɔ ni we. Ko punɔ na, wi yaa koro mbaa wi yee gbegele fɔ sa gbɔn piliye nafa taanri ma yiri kɔɔloni si jen mbe pye fyongɔ fu.

^y 11.44: Levi 19.2; 1 Pye 1.16 ^z 12.3: Zhen 17.12; Luki 2.21

⁶«Jele wi yaa wi yee gbegele mbe pye fyongo fu piliye yan ni, na yiga ka kɔ, wi pinambyo nakoma wi sumborombyo wi sengɔɔ, pa wi yaa simbapɔɔ yirifonɔ yigi na wi fa yele nungba ta, wo mbe pye ***saraga sogowogo**; naa jendetuwa nungba nakoma ketene nungba, lo mbe pye ***saraga** mbe kapere ti kala yagawa ja. Wi yaa kari ti ni wa ***filisaga paraga go** ki yon na, mberi kan ***saraga wɔfɔ** wi yeri. ⁷Saraga wɔfɔ wi yaa ki saraga ki wɔ Yawe Yenɔɔle li yeri mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi kan. Kona jele wi yaa pye fyongo fu wi kasanwa mba pi wo pi wogo ki na.»

Ki ngasele na lo li tege jele wi kan, na wiga pinambyo nakoma sumborombyo se we.

⁸Na ki fannga woro jele na ni wi simbapɔɔ yirifonɔ wɔ, wi pan ketengele shyen nakoma jendetuwaye shyen ni. Nungba yaa pye saraga sogowogo, sanna li yaa pye saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. Saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye jele wi kan, pa kona wi yaa pye fyongo fu^a.

**Ngasegele ngele kè tege
senwee wi witige selege yama
pi wogo ki na**

13 ¹Kona, a Yawe Yenɔɔle li si para Moyisi naa ***Arɔn** pe ni ma yo fɔ: ²«Na yaritinɔge ka yiri lere wa na nakoma sagbanga nga ki yen titigiti, nakoma laga ka mbe kon kila yengele wi witige ki na paa ***yayenwe** yen, ye pan wi ni wa ***saraga wɔfɔ** Arɔn wi yeri, nakoma wa wi setirige piile nungba yeri. ³Yama pi yen witige selege nga na, saraga wɔfɔ wi yaa ki wele jenge. Na wiga ki laga ki sire ti yan ti filige, nakoma mbege yan ki jugo jenri ma ye wa wire kara ti ni, kona yayenwe wi. Yama pi welengɔɔ, saraga wɔfɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen ***fyongo** ni. ⁴En fɔ, na kaa pye wire ti laga nga ki kon na yengele, kii jugo mbe ye jenri wa wire kara ti ni, na ki sire tii si filige, pa kona saraga wɔfɔ wi yaa yaa wi tege wi ye laga ka ni fɔ sa gbɔn yapelege nungba. ⁵Pilige kolshyen wogo ki na, saraga wɔfɔ wi yaa wi wele naa jenge. Na wiga yama laga ki yan, ka si taga ki na, pii selege ki li mbe we kongbannga ki na, pa wi yaa yaa wi tege wi ye naa yapelege nungba. ⁶Ki yapelege ki pilige kolshyen wogo ki na, saraga wɔfɔ wi yaa yama laga ki wele naa jenge ki shyen wogo na. Na wiga ki yan yama pila koo, pi woro na selege ki nii na gbogo, pa kona sasambara ri. Saraga wɔfɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyongo fu. Pa kona ki lerefɔ wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo mbe pye fyongo fu. ⁷En fɔ, saraga wɔfɔ wiga yaa wi wele mbe kɔ mbege yo mbege naga fɔ wi woro fyongo ni, ko pungo na sasambara laga ki sila wire ti nii kila gbogo, wi daga mbe

^a 12.8: Luki 2.24

sɔngɔɔ wa saraga wɔfɔ wi yeri. ⁸Saraga wɔfɔ wi yaa wi wele naa. Na wiga ki yan sasambara laga kɪ selegɛ ki li ma gbɔɔ, wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yɛn fyɔngɔ ni, fɔ yayanwɛ pi yɛn wi na.

⁹«Na yayanwɛ ka to lere wa na, pe yaa kari wi ni wa saraga wɔfɔ wi yeri. ¹⁰Saraga wɔfɔ wi yaa wi wele. Na wiga ki yan yaritinngɛ kɪ yiri wi wire selegɛ ki na ma filige, a ki laga ki sire tɪ filige, a ki kara tɪ yanlaga, ¹¹pa kona yayanwɛ wi, mba pɪ mɔ wi na. Saraga wɔfɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ wi yɛn fyɔngɔ ni. Wiga ka yo wi yaa wi tɛgɛ laga ka na wi yɛ, katugu kɪ jɛn ma filige fɔ wi yɛn fyɔngɔ ni. ¹²Ɛɛn fɔ, na saraga wɔfɔ wiga ki yan yaritinngɛ kɪ lerefɔ wi witige selegɛ lagapyew ki li, maa wire ti tɔn wi na mbege lɛ wa wi go ki na fɔ wa wi tɔndagala ke na, ¹³kona wi yaa wi wele naa. Na wiga ki yan yaritinnde tɹu wire lagapyew ki tɔn wi na, wi yaa ki yo mbege naga fɔ yaŋa wi woro fyɔngɔ ni; katugu yama pɹu witige lagapyew ki filige wi na, wi woro fyɔngɔ ni. ¹⁴Ɛɛn fɔ, pilige ŋga ni paga sagbanga yɛgɛ ki yan kɪ kɔn ma yanlaga wi na, pa wi yaa pye fyɔngɔ ni. ¹⁵Saraga wɔfɔ wi yaa sagbanga ki yɛgɛ ŋga kɪ kɔn ma yanlaga ki wele jɛngɛ, mbe sigi yo mbege naga fɔ ki lere wi yɛn fyɔngɔ ni. Katugu ki kayɛnrɛ ti yɛn fyɔngɔ ni, ti yɛn naga nari fɔ yayanwɛ pi yɛn wi na. ¹⁶Na ki laga ki kayɛnrɛ tiga kanŋa mbe filige, ki lerefɔ wi sɔngɔɔ wa saraga wɔfɔ wi yeri, ¹⁷wi saa wele. Na wiga sagbanga ki yɛgɛ ki yan kɪ kanŋa ma filige kaselegɛ, wi yaa ki yo mbege naga fɔ yama pi se ya lere kan wi pye fyɔngɔ ni, kona ki lerefɔ wi yaa pye fyɔngɔ fu.

¹⁸«Na nangbanga ka yiri lere wa na, mbe ka kɔ, ¹⁹ko punɔ na, yaritinngɛ figɛ mbe yiri wa ki titegɛ ki ni, nakoma ki laga kɪ kɔn kɪ filige ki yanlaga gbanlɛngbanli, kona ki lerefɔ wi yaa saa yɛɛ naga saraga wɔfɔ wi na. ²⁰Saraga wɔfɔ wi yaa yama pi wele jɛngɛ. Na wiga ki yan ki laga kɪ jugo ma yɛ wa wire ti selegɛ ki ni jɛnrɪ, a ki laga ki sire tɪ filige, wi yaa ki yo mbege naga fɔ yaŋa wi yɛn fyɔngɔ ni, fɔ yayanwɛ pɪ to wa nangbanga titegɛ ki ni. ²¹Ɛɛn fɔ, na saraga wɔfɔ wiga yama pi wele mbege yan ki laga ki sire ti woro ma filige, kii si jugo mbe yɛ jɛnrɪ wa wire ti selegɛ ki ni, na kaa pye ki yɛn na koo, pa wi yaa yaŋa wi tɛgɛ laga ka na wi yɛ piliyɛ kɔlɔshyɛn ni. ²²Ko punɔ na, na saraga wɔfɔ wiga yama pi yan pɪ jaraga wa witige selegɛ ki na, pa wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yɛn fyɔngɔ ni, yayanwɛ pi yɛn wi na. ²³Ɛɛn fɔ, na yama piga koro le pi yɔn lɛlɛ li ni, na ka si taga pi na, kona nangbanga titegɛ koyi, pa saraga wɔfɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yɛn fyɔngɔ fu.

²⁴«Na kasɔn ka lere wa sogo wi witige laga ka na, na laga ka ka yiri wa witige laga ŋga kɪ sogo ki ni mbe wɔlɔɔ, mbe filige mbe yanlaga gbanlɛngbanli, ²⁵saraga wɔfɔ wi yaa ki laga ki wele. Na wiga ki yan ki laga ki sire tɪ filige, ma jugo ma yɛ wa wire ti selegɛ ki ni, kona yayanwɛ pɪ to wa kasɔn sogosaga ki ni. Pa wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yɛn fyɔngɔ ni. ²⁶Na saraga wɔfɔ wiga ki wele mbege yan ki laga ki sire ti

woro ma filige, kii si jugo mbe ye wa wire ti selege ki ni, na wiga ki yan ki yen na koo, kona wi yaa yaŋa wi tege laga ka na wi ye piliye koloshyen ni. ²⁷Pilige koloshyen wogo ki na, na saraga wofɔ wiga ki yan yama pi selege ki li ma gbɔɔ, wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lere wi yen fyɔngɔ ni; katugu yayenwe pi to wi na. ²⁸Ɛen fɔ, na yama piga koro le pi yɔn lele li ni, na ka si taga pi na, Ɛen fɔ, na ki ka pye pi kɔ, pa kona kasɔn sagbantitege yi. Pa saraga wofɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu, katugu kasɔn sagbantitege yi.

²⁹«Yama mba pi ma to witige selege ki na, na pa ka to naŋa nakoma jele wa go na, nakoma wa wi tugbila wi na, ³⁰saraga wofɔ wi yaa yama pi wele. Na wiga pi yan pi jugo ma ye wa wire ti selege ki ni, a ki sire ti cɛn pa nɛnge muwe yen ma yiri yaliyali, kona wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ ni; katugu dagbaraga yi, ki yen yayenwe mba pi to wa wi go ki na nakoma wa wi tugbila wi na. ³¹Na saraga wofɔ wiga yama pi wele mbege yan pii jugo mbe ye wa wire ti selege ki ni, na siwɔɔ woro wa ki laga ki ni, wi yaa yaŋa wi tege laga ka na wi ye piliye koloshyen ni. ³²Pilige koloshyen wogo ki na, saraga wofɔ wi yaa yama pi wele naa fɔngɔ. Na wiga ki yan ka si taga dagbaraga ki na, na ki laga ki sire ti si woro paa nɛnge muwe yen, kii si jugo mbe ye wa wire ti selege ki ni, ³³kona yaŋa wuu go ki kulu, dagbaraga ki yen laga ŋga na wi ko yaga. Ko punɔ na, saraga wofɔ wi yaa wi tege laga ka na wi ye naa piliye koloshyen ni. ³⁴Ki yapelege shyen wogo ki pilige koloshyen wogo ki na, saraga wofɔ wi yaa yama pi wele naa fɔngɔ. Na wiga ki yan dagbaraga kii selege ki li mbe gbɔɔ, kii si jugo mbe ye wa wire kara ti ni, wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu. Kona ki lerefɔ wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, pa wi yaa pye fyɔngɔ fu. ³⁵Ɛen fɔ, na saraga wofɔ wiga ki wele mbege yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu, ko punɔ na, dagbaraga ki selege ki li ki gbɔɔ, ³⁶pa saraga wofɔ wi yaa ki wele naa fɔngɔ. Na wiga ki yan kaselege kɔ selege ki li ma gbɔɔ, wi se cɛn mbe yo wi yaa ki sire ti wele na kaa pye ti yen paa nɛnge muwe yen, katugu ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ ni. ³⁷Na yama piga koro le pi yɔn lele li ni, siwɔɔ mbaa yinrigi wa ki titege ki ni, kona yaŋa wɔ sagala ma pye fyɔngɔ fu. Pa saraga wofɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu.

³⁸«Na lafire fire ka yiri naŋa nakoma jele wa witige na, ³⁹saraga wofɔ wi yaa wi wele; na wiga ki lara ti yan ti filige jenri, kona kawa wɔ yiri wa wi witige ki na, ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu.

⁴⁰«Na naŋa wa go ka pe wi na, wi yen yumbegɔ fɔ. Wi yen fyɔngɔ fu. ⁴¹Na wi go kiga pe laga walege kee yeri, ko yen go ŋga kɔ pe walege na; wi yen fyɔngɔ fu. ⁴²Ɛen fɔ, go ki nandogomɔ laga ŋga kɔ pe, nakoma walege ŋga kɔ pe, na yama ka to wa ki na mbe kɔn mbe filige mbe yanlaga gbanlingbanli, kona yayenwe pi to wa wi go ki na. ⁴³Saraga wofɔ wi yaa yama pi wele. Na wiga ki yan go ki nandogomɔ laga ŋga kɔ pe nakoma walege ŋga kɔ pe, yaritinŋge yiri wa ki na ma filige ma yanlaga gbanlingbanli paa yayenwe yen, ⁴⁴kona

yayenwe pì to ki naja wi na. Wi yen fyongɔ ni. Saraga wɔfɔ wi yaa ki yo mbege naga fɔ ki naja wi yen fyongɔ ni, yama mba pì to wa wi go ki na pi kala na.

⁴⁵ «Yayenwe ka to lere ɲa na, wi yaa yaripɔɔ kɔnrɔkɔnrɔ le, mboo go ki yaga sagara. Wi yaa yaraga ka tege mboo yɔn ki fo mbaa jɔrɔgi fɔ: «Mi yen fyongɔ ni, mi yen fyongɔ ni^b.» ⁴⁶ Mbege yama pi ta wi na sanga ɲa fuun ni, wi yaa pye fyongɔ ni. Ki kala na, wi cɛnsaga ki yaa pye ki ye leele sanmbala pe wogo ki ni, wa *paara yinre cɛnsaga ki pɔŋgo na.

**Yaara nda
ti ma fyenwe yaripɔɔ ti na
mari tege fyongɔ ni**

⁴⁷ «Na laga ka ka fyenwe yaripɔɔ ka na ɲga ki yen simbasire wogo, nakoma *len jese wogo na, ⁴⁸ nakoma pariyege na, nakoma tiriko ɲa pè ti len jese ni nakoma simbasire ni wa na, nakoma selege na, nakoma yaraga ɲga fuun pè gbegele selege ni ka na, ⁴⁹ na ki laga ki yege cɛnwe piga pye paa yantipirige yen, nakoma yenge gbanlingbanli wa yaripɔɔ ki na, nakoma wa selege ki na, nakoma wa pariyege ki na, nakoma wa tiriko wi na, nakoma wa yaraga ɲga fuun pè gbegele selege ni ka na, kona yaraga ɲga ki ma fyenwe yaripɔɔ na ko kayi. Ki daga pe saga naga saraga wɔfɔ wi na. ⁵⁰ Yaraga ɲga ki laga ka fyenwe, saraga wɔfɔ wiga ki wele mbe kɔ, wi yaa ki tɔn laga ka ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. ⁵¹ Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, wi yaa ki wɔ mbe laga ɲga kɔ fyenwe ki wele naa. Na wiga ki yan kɔ fyenwe ma gbɔgo ma kari yege wa yaripɔɔ ki na, naa wa pariyege nakoma wa tiriko wi na, naa wa selege ki na, nakoma wa yaraga ɲga pè gbegele selege ni ki na, ki yen fyenwe mba pi ma fyenwe yaraga na po pa. Kiga pye ma, ki yaraga ki yen fyongɔ ni. ⁵² Laga ɲga kɔ fyenwe ki yen yaripɔɔ ɲga na, pariyege yi wi yo, tiriko ɲa pè ti simbasire ni nakoma len jese ni wo wa wi yo, nakoma yaraga ɲga fuun pè gbegele selege ni ko kayi yo, saraga wɔfɔ wi yaa ki sogo; katugu ki yen fyenwe mba pi se ya laga ki na. Kiga pye ma, ki daga pege yaraga ki sogo pege wɔ wa. ⁵³ Eɛn fɔ, na saraga wɔfɔ wiga ki wele mbege yan laga ɲga kɔ fyenwe kii gbɔgo mbe jaraga wa yaripɔɔ ki na, pariyege yi wi yo, tiriko ɲa pè ti simbasire ni nakoma len jese ni wo wa wi yo, nakoma yaraga ɲga fuun pè gbegele selege ni ko kayi yo, ⁵⁴ wi yaa ti pege jogo, ko pɔŋgo na, wi yaa ki tɔn laga ka ni naa yapelege nungba. ⁵⁵ Yaraga ki jogongɔlɔ, wi yaa ki wele naa, na wiga ki yan laga ɲga kɔ fyenwe kii kannga, ali mbege ta ka si taga ki na, ki yaraga ki yaa la jate fyongɔ ni. Ki daga pege sogo, ali na kiga pye ki yege nakoma ki pɔŋgo ko kɔ fyenwe ma jɔgo o. ⁵⁶ Eɛn fɔ,

^b 13.45: Zhufuye pe kalege layi na lere ka ku pe ma yaripɔɔ kɔnrɔkɔnrɔ le, mbe go ki yaga sagara mbege naga fɔ kunwɔ to pe na. Kila pye yayenwe fɔ wi ka yaripɔɔ kɔnrɔkɔnrɔ ti le, ko maga naga fɔ wɔ ku yere na.

ki jogongɔɔ, na wiga ki wele mbege yan ki fyenwe jenri, wi yaa ki laga ki kɔn mbege wɔ wa yaripɔɔ ki na, naa wa selege ki na, naa pariyeɛge nakoma wa tiriko wi na. ⁵⁷Ko punɔ na, na paga fyenwe pa yan naa wa yaripɔɔ ki na, nakoma wa pariyeɛge naa tiriko nakoma wa yaraga nga pɛ gbegele selege ni ki na, kona ki yen na fyenwe na gbogo na kee yege. Kona yaripɔɔ nga ki laga kà fyenwe ki na ki daga pege sogo.

⁵⁸«Na yaripɔɔ, nakoma pariyeɛge, nakoma tiriko, nakoma yaraga nga pɛ gbegele selege ni ka ka fyenwe a pɛge jogo ki fyenwe pì laga ki na, pe yaa ki jogo naa jogosaga shyen wogo na; pa kona ki yaa pye fyɔngɔ fu.»

⁵⁹Laga nga ki ma fyenwe yaripɔɔ nda pɛ ti simbasire ni ti na, nakoma len jese ni ti na, nakoma pariyeɛre ti na nakoma tirikoye pe na, nakoma yaara nda fuun pɛ gbegele selege ni ti na, ngasele na lɛ tege ki wogo na, loli yeen. Ki ngasele li maa ki nari na kiga pye ki yaraga ki yen fyɔngɔ fu nakoma ki yen fyɔngɔ ni.

**Ngasele na li daga mbe tanga
mbe yayenwe fɔ wi pye
fyɔngɔ fu**

14 ¹Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Na ***yayenwe** ka lere wa ta (mbe ka kɔ), ngasele na lɛ tege mboo pye ***fyɔngɔ** fu loli na: Pe yaa kari wi ni wa ***saraga wɔfɔ** wi yeri^c. ³Wo yaa yiri wa ***paara yinre censaga** ki punɔ saa wele. Na wiga ki yan yayenwe pi kɔ wi na, ⁴wi yaa ti pe pan sannjewegele shyen ni ngele ke yen fyɔngɔ fu, naa ***sediri** tige kanngaga ni, naa kondoro jese, naa ***yizɔpi** werɛ ni lere ɲa pe yaa pye fyɔngɔ fu wi kala na^d. ⁵Saraga wɔfɔ wi yaa ti pe sannjele nungba kɔnli cɔɔ ɲa pɛ fanri joro ni ka go na, ko ɲa pulugo tɔnmɔ yen wa ki ni we. ⁶Wi yaa sannjewele li le naa sediri tige kanngaga ki ni, naa kondoro jese wi ni, naa yizɔpi werɛ ti ni, mberi pinle mberi le wa sannjele na pɛ kɔnli li kasanwa pi ni, wa pulugo tɔnmɔ pi ni; ⁷kona mbe si pa yanragi yanragi lere ɲa wi daga mbe pye fyɔngɔ fu wi na sa ta yanragi-saga kɔɔshyen, mbe sigi yo mbege naga fɔ ki lerefɔ wi yen fyɔngɔ fu. Ko punɔ na, wi yaa sannjewele li wa li yiri laa kee^e. ⁸Lere ɲa wi pan mboo yeɛ pye fyɔngɔ fu wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, mboo sire ti ni fuun ti kulu

^c 14.2: Mati 8.4; Maki 1.44; Luki 5.14; 17.14 ^d 14.4: Sediri tige ki yen Liban tara tige, ki mege kila pye ma gbɔɔ fɔ jenge; 1 Wunlu 6.20. Sediri tige ki ma tɔnlɔ ma yagara jenge; ki tige ki yen fanɲga ni, ki njere ti ma tɔnlɔndɔnlɔ ma jaraga ma nagala, ki were ti ma pye tipire sanga pyew; Eza 2.13; Eze 17.22; 31.3. Ki tire tila pye tire jende nda tila pye ma leele pe ndanla, a paa wunlumbolo pe yinre to naa sheryinre ti kanni ti ni; 2 Sami 5.11; 1 Wunlu 6.19,20; 7.1-12. Paa pye na sediri tire ti teni nari piin tiyara, naa tiyapaara konaa tire papara papara; 1 Wunlu 6.8-9. Paa pye na ta teni yarisunndo; Eza 44.14. Sediri tige ki maa nuwɔ taan kaan; Yurutan 4.11; Oze 14.7.

mbe sa woli. Kona wi yaa pye fyɔngɔ fu. Ko punɔ na, wi mbe ya sɔngɔrɔ wa paara yinɛ cɛnsaga ki ni, ɛɛn fɔ, wi se ye wa wi ***paraga go** ki ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. ⁹Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, wi yaa wi sire ti ni fuun ti kulu naa, to ti yen wi yinzire naa wi siyɔ, naa wi yenyugo sire konaa wi witige lara sannda ti sire ti ni. Ko punɔ na, wi yaa wi yaripɔrɔ ti jogo, mbe sa woli, kona wi yaa pye fyɔngɔ fu.

¹⁰«Pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, ki lerefɔ wi yaa pan simbapɛnɛ yirifɔn-mbɔlɔ shyen ni, mbele pe yen jeregisaga fu, naa simbasumboro nungba ni ɲa wɪ ta yeɛ nungba ma pye jeregisaga fu, naa ***saraga** muwɛ tiyɔɔn culo kɔlɔjere ni mba pɛ sinmɛ pinlɛ pi ni konaa sinmɛ litiri kɔngɔ ni. ¹¹Saraga wɔfɔ ɲa wila ki fyɔngɔ fu kapyere ti yeɛ woo, wi yaa kari lerefɔ wo naa wi yarikanra ti ni fuun ti ni mbe saa yerege Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeɛ sɔɔwɔ, wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na. ¹²Saraga wɔfɔ wi yaa simbapɛnɛ yirifɔn-mbɔlɔ nungba lɛ mboo pye saraga ɲga ki ma wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele, mbe pinlɛ sinmɛ litiri kɔngɔ ki ni, mberi yirige mberi kan saraga Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri. ¹³Yaayoro nda pe ma pye kapere ti kala yagawa jasaara to naa ***saara sogoworo** ti ni pe maa kɔnlɔgi laga ɲga na, wi yaa simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ wi kɔnli wa ki laga ki na, ko kɔrɔ wo yen wa ***laga kpoyi** ki ni. Yaayogo ɲga pe ma gbo mbe kajɔɔɔ gbegele konaa ɲga pe ma wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja ti yen saraga wɔfɔ wi woro; ti yen yarikanga ɲga ki yen jɛnɲɛ ***kpoyi**. ¹⁴Saraga wɔfɔ wi yaa yaayogo ɲga kɪ wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele ki kasanwa pa lɛ mboo taga wa lerefɔ ɲa wi yaa wi yeɛ pye fyɔngɔ fu wi kalige nungbolo li na, wa laga ɲga pe mali furu we, mbe pa taga wa wi kalige kɛɛ yombɛgbɔɔ konaa wi kalige tɔlɔɔ yombɛgbɔɔ ki na. ¹⁵Ko punɔ na, wi yaa sinmɛ litiri kɔngɔ ki lɛ mbe pa kanɲga wa wi kamɛnɲɛ kendala li ni, ¹⁶mbe suu kalige kɛɛ yombɛnagala li lɛ wa pi ni mboo yanragi yanragi-saga kɔlɔshyen Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeɛ na. ¹⁷Ko punɔ na, sinmɛ mba pi koro wa wi kendala li ni, wi yaa pa taga wa lerefɔ ɲa wila wi yeɛ piin fyɔngɔ fu wi kalige nungbolo li na, wa laga ɲga pe mali furu we, mbe pa taga wa wi kalige kɛɛ yombɛgbɔɔ ko naa kalige tɔlɔɔ yombɛgbɔɔ ki na, wa laga ɲga wɪ keli ma yaayogo ɲga kɪ wɔ mbe kajɔɔɔ ki gbegele ki kasanwa pi taga we. ¹⁸Sinmɛ sanmba mba pi koro wa wi kendala li ni, wi yaa pi wo wa lerefɔ ɲa wila wi yeɛ piin fyɔngɔ fu wi go ki na, jango mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeɛ sɔɔwɔ. ¹⁹Ko pye-ɲɔlɔ, saraga wɔfɔ wi yaa saraga ɲga pe ma wɔ mbe kapere ti kala yagawa ja ki wɔ, jango mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye lerefɔ ɲa wila wi yeɛ piin fyɔngɔ fu wi kan, kona mbe si yaayogo ɲga kɪ wɔ saraga sogowogo ki kɔnli. ²⁰Wi yaa yaayogo ɲga kɪ wɔ saraga sogowogo konaa muwɛ saraga ki ni ti pinlɛ mberi sogo wa ***saraga wɔsaga** ki na. Kona wi yaa

^e 14.7: Sannjeweɛ na pɛ wa laa kɛɛ, lo naga nari fɔ yayɛnwɛ fɔ wɪ sagala ma fanɲga fɔnɲɔ ta; wi mbe ya sɔngɔrɔ wa wi gbogolomɔ woolo pe kɔrɔɔ.

kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye naa ki lerefo wi kan, pa wi yaa pye fyongɔ fu.

²¹ «Na kaa pye ki lerefo wi yen fyɔnwɔ fɔ, wi se ya mbege yariwɔndɔ ti ni fuun ti ta, wi yaa pan simbapɔlɔ yirifɔnɔ nungba ni mboo pye saraga nga pe ma wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele, mboo yirige mboo kan saraga *we fɔ wi yeri, mboo kapere ti kala yagawa ja. Wi yaa muwe tiyɔn culo taanri taga wa, mba pɛ sinme pinle pi ni, konaa sinme litiri kɔngɔ ni. ²² Wi yaa ketengele shyen nakoma jendetuwaye shyen wɔ mbe yala wi fannga ki mbe ya nga ni ki ni. Ki sannjegele ke ni, nungba yaa pye saraga nga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, sanna li yaa pye saraga sogowogo. ²³ Pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, wi yaa pan ki yaara nda ti yaa tɛge mboo pye fyongɔ fu ti ni Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ, mberi kan saraga wɔfɔ wi yeri, wa filisaga paraga go ki yɔn na. ²⁴ Saraga wɔfɔ wi yaa simbapɔlɔ yirifɔnɔ ɲa wi yaa pye kajɔɔɔ gbegele saraga wi le, naa sinme pi ni, mberi yirige mberi kan saraga Yawe Yenjele li yeri. ²⁵ Wi yaa simbapɔlɔ yirifɔnɔ ɲa pe yaa wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele wi kɔnli, mboo kasanwa pa taga wa ɲa wila wi yeɛ piin fyongɔ fu wi kalige nungbolo li na, wa laga nga pe nali furu we, mbe pa taga wa wi kalige kɛɛ yombegbɔgɔ konaa wi kalige tɔlɔgɔ yombegbɔgɔ ki na. ²⁶ Saraga wɔfɔ wi yaa sinme pa le wa wi yeɛra kameɲge kendala li ni, ²⁷ mboo yombenagala li le wa sinme pi ni, mboo yanragi yanragisaga kɔlɔshyen wa Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ. ²⁸ Ko punɔ na, saraga wɔfɔ wi yaa ki sinme pa taga wa lere ɲa wila wi yeɛ piin fyongɔ fu wi kalige nungbolo li na, wa laga nga pe mali furu, mbe pa taga wa wi kalige kɛɛ yombegbɔgɔ konaa wi kalige tɔlɔgɔ yombegbɔgɔ ki na, wa laga nga wi keli ma simbapɔlɔ yirifɔnɔ wi kasanwa pi taga we. ²⁹ Sinme mba pi koro wa wi kendala li ni, wi yaa pi wo wa lere ɲa wila wi yeɛ piin fyongɔ fu wi go ki na, mbe kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye wi kan Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ. ³⁰ Wi yaa ketengele nungba le nakoma jendetuwaye nungba le, mbe yala nga lerefo wi ya ma ta ki ni. ³¹ Wi yaa li wɔ saraga mbe kapere kala yagawa ja, mbe sannjele sanna li wɔ saraga sogowogo mbe taga wa muwe saraga ki na. Pa saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye yeɛn lere ɲa wila wi yeɛ piin fyongɔ fu wi kan Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ.»

³² Lere ɲa yayenwe wi ta ma kaa kɔ, fannga si woro wi ni wi yaara nda wi daga mbe wɔ mboo yeɛ pye fyongɔ fu ti ta, ɲgasele na li tɛge wi wogo ki na loli yeɛn.

Go mbogo nga ki ma fyenwe ki senre

³³ Yawe Yenjele làa para Moyisi naa *Arɔn pe ni ma yo fɔ: ³⁴ «Na yaga ka sa ye wa Kana tara ti ni, to nda mila kaan ye yeri ti pye ye woro, na mi ka ti laga ka ka fyenwe go ka na wa ki tara nda ti yen ye woro ti ni, ³⁵ lere ɲa go yi, wi yaa saga yo saraga wɔfɔ wi kan fɔ: «Mì laga ka yan kì fyenwe wa na go

ki na.» ³⁶Kona saraga wɔfɔ wi yaa ti pe go ki nawa yaara ti ni fuun ti yirige funwa na, wii jen wi ye wa go ki ni wigi laga ki wele. Pa kona yaara nda fuun ti wa go ki ni ka kpe se cɛn *fyɔngɔ ni. Yaara ti yirigengɔlɔ, wi yaa ye wa go ki ni mbege wele. ³⁷Wi yaa laga nga kɪ fyenwe ki wele, na wiga ki yan ki titɛge wɔ wa mbogo ki ni, ma wɔ paa yantipirige yen nakoma ma yanlaga gbanlingbanli, konaa mbe jugo mbe ye wa mbogo ki ni, ³⁸wi yaa yiri wa go nawa mbe pan le yeyɔngɔ ki na, mbe go ki tɔn sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. ³⁹Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, saraga wɔfɔ wi yaa sɔngɔrɔ mbe pan mbege wele naa; na wiga ki yan ki pyɛle wa mbogo ki na, ⁴⁰wi yaa ti pe sinndeɛre nda ti fyenwe ti wɔ wa mbogo ki ni, mbe sari wa wa ca ki pɔngɔ na, wa laga nga ki yen fyɔngɔ ni ka ni. ⁴¹Wi yaa ti pe tara nda pàa tɛge ma go nawa mbogo ki wɔlɔgɔ ti gbori, mberi koli mbe sari wa wa ca ki pɔngɔ na, wa laga nga ki yen fyɔngɔ ni ka ni. ⁴²Ko pɔngɔ na, pe yaa sinndeɛre ta yege le wa nda pɛ wɔ ti yɔnlɔ, mbe joro fɔnnɔ lɛ mbe go ki wɔlɔgɔ ti ni.

⁴³«Sinndeɛre ti wɔngɔlɔ wa go ki ni, a pɛge mbogo nawa wogo ki gbori, laga nga kila fyenwe, na kiga sɔngɔrɔ mbe yiri wa go ki na naa, ⁴⁴saraga wɔfɔ wi yaa pan mbege wele naa, na wiga ki yan laga nga kila fyenwe ki sɔngɔrɔ ma yiri ma pyɛle, kona fyenwe wi mba pɪ se ya kɔ mbe wɔ wa go ki na. Ki go ki yen fyɔngɔ ni. ⁴⁵Pe yaa ki go ki jan mbege sinndeɛre, naa ki tire konaa ki joro ti ni fuun ti koli sari wa wa ca ki pɔngɔ na, wa laga nga ki yen fyɔngɔ ni ka ni.

⁴⁶«Go ki yaa pye mbe tɔn piliye yan fuun ni, lere ɲa fuun ka ye wa ki ni, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn yɔnlɔkɔgɔ. ⁴⁷Lere ɲa fuun ka sinle wa ki go ki ni nakoma mbe yaraga ka ka wa ki go ki ni, wi daga mboo yariɔrɔ ti jogo.

⁴⁸«Na paga go ki wɔlɔgɔ naa fɔngɔ, saraga wɔfɔ wiga sɔngɔrɔ mbe pan mbege wele, mbege yan laga nga kila fyenwe kii sɔngɔrɔ mbe yiri naa, kona wi yaa ki yo mbege naga fɔ go ki woro fyɔngɔ ni; katugu ki fyenwe pɪ kɔ.

⁴⁹«Saraga wɔfɔ wi yaa sannjegele shyen lɛ, naa sediri tige kanngaga ni, naa kondoro jese ni konaa yizɔpi were ni mbe go ki pye fyɔngɔ fu. ⁵⁰Cɔgɔ nga pɛ fanri joro ni ma pulugo tɔnmɔ le wa ki ni, wi yaa sannjegele nungba kɔnli wa ki go na. ⁵¹Ko pɔngɔ na, wi yaa sediri tige kanngaga ki lɛ, naa yizɔpi were ti ni, naa kondoro jese wi ni, konaa sannjewele li ni, mberi le wa sannjele na wɪ kɔnli li kasanwa pi ni wa pulugo tɔnmɔ pi ni, mboo yanragi yanragi go ki na fɔ sa ta yanragisaga kɔlɔshyen. ⁵²Ki pyelɔmɔ pi na, wi yaa go ki fyɔngɔ ki kɔ ki na sannjele li kasanwa pi ni, naa pulugo tɔnmɔ, naa sannjewele, naa sediri tige kanngaga, naa yizɔpi were konaa kondoro jese wi ni. ⁵³Ko pɔngɔ na, wi yaa sannjewele li wa wa ca ki pɔngɔ na, li yiri li kari wa wasele li ni. Pa wi yaa ki pye yeɛn mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye go ki na, mbege fyɔngɔ ki kɔ ki na.»

Yama mba pi ma to
naŋa wi nama pi na
mboo tege fyongo ni

¹³ «Na yaña wi fyominge kiga ka ko, wi yaa wi yee pye fyongo fu yapelege nungba ni. Wi yaa wi yariporo ti jogo, mbe woli pulugo tonno ni, pa wi yaa cen fyongo fu. ¹⁴ Pilige koltaanri wogo ki na, wi yaa ketengele shyen nakoma jendetuwaye shyen yigi, mbe kari ke ni wa ***fili-saga paraga go** ki yon na, wa Yawe Yennele li yee sogo, mbe ke kan ***saraga wofa** wi yeri. ¹⁵ Saraga wofa wi yaa sannjele nungba wa ***saraga nga** pe ma wa mbe kapere kala yagawa ja, mbe sanna li wa ***saraga sogo-wogo**. Ko pungo na, wi yaa kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye nana wi kan Yawe Yennele li yee sogo, mboo pye fyongo fu tonno nda tila pye wuun wi na ti kala na.

¹⁶ «Na nana wa nama tɔnmɔ ka wo mbe ye wi ni, wi daga mbe woli; ɛɛn fɔ, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ¹⁷Ki nama tɔnmɔ piga wo yaripɔgɔ nga fuun na, nakoma yaraga o yaraga pɛ gbɛgele sɛlɛge ni ka na, ki daga pege jogo; ɛɛn fɔ, ki yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ.

¹⁸ «Na nana ka sinle jele ni, pe ni fuun shyen pe daga mbe woli; ɛɛn fɔ, pe yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ.

**Yama mba pi ma to
wa jele wi jelewe pi ni
mboo tege fyɔngɔ ni**

¹⁹ «Na jele wa kaa jogo, a wi kasanwa pila wuun wi na, wi yaa la jate fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. Lere na ka jiri wi na, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ²⁰Mboo ta wi yen na jogo piliye yan ni, wiga sinle sinle-yaraga nga fuun na, nakoma mbe cɛn yaraga o yaraga na, ki yaa pye fyɔngɔ ni. ²¹Lere na fuun ka jiri ki sinleyaraga ki na, wi daga mboo yɛɛra yaripɔɔ ti jogo, mbe woli. ɛɛn fɔ, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ²²Lere na fuun ka jiri jele wɛ cɛn yaraga o yaraga nga na ki na, wi daga mboo yɛɛra yaripɔɔ ti jogo, mbe woli; ɛɛn fɔ, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ²³Jele wila sinle sinleyaraga nga na, na kaa pye yaraga ka la pye wa ki na, nakoma wa cɛn-yaraga nga wila pye ma cɛn ki na, lere na fuun ka jiri ki yaraga ki na, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ²⁴Na nana wa ka sinle ki jele wi ni, a wi jogolo kasanwa pɛ fa wi na, ki nana wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. Wiga sinle sinleyaraga nga fuun na ki yaa pye fyɔngɔ ni.

²⁵ «Na kasanwa kaa wuun jele wa na mbe piliye lɛgɛɛ ta, ki pye wi jogosanga wo ma, nakoma wi jogolo li ma piliye yɔn nga ta ki sa toro ko na, wi yaa pye fyɔngɔ ni sanga na fuun kasanwa pila wuun wi na wi ni, paa yege nga na wi ma pye fyɔngɔ ni, na wi kaa jogo sanga na ni wɛ. ²⁶Wagati na fuun kasanwa pila wuun wi na, wiga sinle sinleyaraga nga fuun na, nakoma mbe cɛn cɛnyaraga nga fuun na, ki yaa pye fyɔngɔ ni paa yege nga na wi kaa jogo sanga na ni ki ma pye we. ²⁷Lere na ka jiri ki sinleyaraga ki na nakoma ki cɛnyaraga ki na, wi daga mboo yɛɛra yaripɔɔ ti jogo, mbe woli; ɛɛn fɔ, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ.

²⁸ «Kasanwa mba pila wuun wi na piga ka yere, wi daga mbe piliye kɔlɔshyen yaga yi toro si jen mbe pye fyɔngɔ fu naa. ²⁹Piliye kɔlɔtaanri wogo ki na, wi yaa ketengele shyen nakoma jendetuwaye shyen yigi mbe sa ke kan saraga wɔfɔ wi yeri wa filisaga paraga go ki yɔn na. ³⁰Saraga wɔfɔ wi yaa nungba wɔ saraga mbe kapere kala yagawa ja, mbe sanna li wɔ saraga sogowogo. Ko pɔngɔ na, wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye jele wi kan Yawe Yɛnnɛle li yege sɔgɔwɔ wi kasanwa wogo fyɔngɔ ki kala na.

^f 15.25: Mati 9.20; Maki 5.25; Luki 8.43

³¹«Pa ye yaa ki pye yeen mbe Izirayeli woolo pe lali nga ki mbe ya pe tege fyongɔ ni ki ni; kona pe se kanla ***censaga paraga go** ki tege fyongɔ ni mbe ku, ko nga mi yen ma cen laga ki ni ye sɔgɔwɔ we.»

³²Ki ngasele na lo li tege, na fyominge ka to nana wa na, nakoma wi nama tɔnmɔ piga wo mbe ye wi ni mboo tege fyongɔ ni, ³³konaa jele kaa jogo, naa kasanwa kaa wuun nana nakoma jele na, konaa na nana ka sinle jele na wi yen fyongɔ ni wa ni.

IZIRAYELI WOULO PE KAPERRE TI KALA YAGAWA JAPILIGBɔGɔ

16.1-34

16 ¹***Arɔn** pinambiile shyen pe kungɔlɔ, poro mbele paa ku katugu paa kari ***wusuna nuwɔ taan** ni Yawe Yennele li yege sɔgɔwɔ, na wi sila ki kologo kan^g, a Yawe Yennele li si para Moyisi wi ni. ²Laa wi pye fɔ: «Ki yo ma ndɔ Arɔn wi kan fɔ wiga kaa yiin wa ***censaga paraga go** ki lajenge ***kpoyi** ki ni sanga pyew, wa paraga nga pɛ pɔ maga kɔn shyen ki punɔ na, ko nga ***yɔn finliwe kesu** wo naa ***kasulugo pyesaga** nga ki yen wi yaritɔnngɔ ti yen ma tege wa we, jango na mi kanla yee naga kambaaga ka ni, wa kasulugo pyesaga ki go na, wiga ka ku^h.

³«Arɔn wi mbe ya ye yege nga na wa lajenge kpoyi ki ni ki nga: Wi yaa napɔlɔ yirifɔnngɔ nungba yigi mboo pye kapere kala yagawa jasaraga, naa simbapɔlɔ nungba ni, mboo pye ***saraga sogowogo**ⁱ. ⁴Wi yaa wi derigbɔgɔ nga pɛ ti ***len** jese ni ki le, mboo kurusi wene na pɛ ti len jese ni li le, mbe kurusijara na pɛ ti len jese ni wi pɔ konaa mbe gbɔgɔwɔ njala na pɛ ti len jese ni li kan. Wi daga mbe woli si jen mbege yaripɔrɔ nda tì tege ti ye Yennele kan ti le. ⁵***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe yaa pan mbe sika-pene shyen kan wi yeri mbe pe pye kapere ti kala yagawa jasaraga, naa simbapɔlɔ nungba ni, mboo pye saraga sogowogo.

⁶«Napɔlɔ na Arɔn wi yaa wɔ ***saraga** mboo yɛera kapere ti kala yagawa ja, wi yaa pan wi ni, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi yee kan konaa wi go woolo pe kan. ⁷Ko punɔ na, wi yaa pan sika-pene shyen pe ni Yawe Yennele li yege sɔgɔwɔ, wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na, ⁸mbe pete gbɔn mbe ta mbe na wi yaa wɔ saraga Yawe Yennele li yeri wi jen konaa mbe na pe yaa wa wila kee^j wi jen. ⁹Pete gbɔngɔ kiga sikapɔlɔ na wɔ Yawe Yennele li kan, Arɔn wi yaa wi wɔ li yeri saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. ¹⁰Pete gbɔngɔ kɔ sikapɔlɔ na wɔ poo wa wila kee, pe yaa pan wi ni wee Yawe Yennele li yege sɔgɔwɔ, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege

g 16.1: Levi 10.1 h 16.2: Ebu 6.19 i 16.3: Ebu 9.7 j 16.8: Nga kɔ yo fɔ: *Nga wi yaa wa wila kee* pɛle ki kannga ma yo sikapɔlɔ na wi yen Azazeli woo. Pɛle naga jate ma yo Azazeli wila pye gbinri gbosho nakoma yinne tipele la; Levi 16.10,26.

ki pye wi na, mbe si jen mboo wa wila kee wa ***gbinri** wi ni paa sikapɔɔ ɲa pe ma wa wila kee we.

¹¹ «Ko punɔɔ na, napɔɔ ɲa Arɔn wi yaa wɔ mboo yɛɛra kapere ti kala yagawa ja wi yaa pan wi ni, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi yɛ kan konaa wi go woolo pe kan. Wi yaa napɔɔ ɲa wi wɔ mboo kapere ti kala yagawa ja wi kɔnli. ¹²Ko pyɛɲɔɔ, wi yaa nanganra wɔyaraga ki lɛ mbe kasɔn nanganra ta wɔ wa ***saraga wɔsaga** ki ni mbege yin Yawe Yɛnɲele li yege sɔɔwɔ, mbe si wusuna nuwɔ taan muwɛ kɛɛ yɛnɛ shyen lɛ mbe ye ti ni fuun ti ni wa paraga ɲa pɛ pɔ ma censaga paraga go ki kɔn shyen ki punɔɔ na. ¹³Arɔn wi yaa ki wusuna nuwɔ taan wi wo wa kasɔn nanganra ti na le Yawe Yɛnɲele li yege sɔɔwɔ; janɲo ***yɔn finliwɛ senre kɛsu** we, kasulugo pyesaga ɲa ki yɛn wi yaritɔnɲɔ, wusuna wirige ki yiri ki tɔn ki na. Kiga pye ma wi se ku. ¹⁴Wi yaa napɔɔ wi kasanwa pa lɛ mbe yombeɛ tege mboo yanragi yanragi wa kasulugo pyesaga ki yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, ko punɔɔ na mbe pa yanragi yanragisaga kɔɔshyɛn wa kasulugo pyesaga ki yege. ¹⁵Ko punɔɔ na, sikapɔɔ ɲa wi yaa wɔ mbe leele pe kapere ti kala yagawa ja, wi yaa wi kɔnli mboo kasanwa pi lɛ mbe ye pi ni wa paraga ɲa pɛ pɔ ma censaga paraga go ki kɔn shyen ki punɔɔ na. Wi napɔɔ wi kasanwa pi pye yege ɲa na, wi yaa sikapɔɔ wi kasanwa pi pye ma fun. Wi yaa pa yanragi yanragi kasulugo pyesaga ki na, mbe pa yanragi yanragi wa ki yege^k. ¹⁶Anmɛ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye laɲɲɛ kpoyi ki kan mbege pye ***fyɔnɔ** fu, Izirayeli woolo pe ***fyɔnɔ** kagala, naa pe mbasinmɛ kagala konaa pe kapere cɛnɛ na fuun pɛ pye maga tege fyɔnɔ ni ki kala na. Wi yaa ki nungba ki pye fun filisaga paraga go ki laga sanɲa ki na, ko ɲa ki yɛn ma kan wa poro naa pe fyɔnɔ kagala ke sɔɔwɔ. ¹⁷Na Arɔn wiga ye wa filisaga paraga go ki ni, wa laɲɲɛ kpoyi ki ni mbaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki piin sanga ɲa ni, lere si daga mbe pye wa ki ni fɔ wi sa yiri. Wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi yɛ kan, naa wi go woolo pe kan konaa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan. ¹⁸Ko punɔɔ na, wi yaa yiri mbe pan wa saraga wɔsaga ɲa wa Yawe Yɛnɲele li yege sɔɔwɔ ki tanla^l, mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye ki kan; kona mbe si napɔɔ wi kasanwa pa lɛ konaa sikapɔɔ wi woo pa ni, mboo fafa wa saraga wɔsaga ki yɛnɲele ke lagapyew ki na. ¹⁹Wi yaa yombeɛ nungba le wa kasanwa pi ni mboo yanragi yanragisaga kɔɔshyɛn wa saraga wɔsaga ki na. Anmɛ wi yaa ki pye mbege tege fyɔnɔ fu, mbe Izirayeli woolo pe fyɔnɔ kagala ke laga ki na, mbege pye kpoyi.

²⁰ «Na Arɔn wiga kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye mbe kɔ laɲɲɛ kpoyi ki kan, naa filisaga paraga go ki laga sanɲa konaa saraga wɔsaga ki

^k 16.15: Ebu 9.12 ^l 16.18: Saraga wɔsaga ɲa ki senre tɪ yo laga ki laga ɲa ki ni pele maa ki jate ma yo saara sogoworo pe maa ti sori saraga wɔɔsaga ɲa na koyi. Pele maa ki jate fun ma yo wusuna nuwɔ taan pe maa wi sori saraga wɔɔsaga ɲa na koyi.

kan, wi yaa ti pe pan sikapɔɔ wee wi ni. ²¹ Arɔn wi yaa wi keyen shyen yi taga wa wi go ki na, mbe Izirayeli woolo pe punnguwo kagala ke ni fuun, naa pe mbasinme kagala ke ni fuun konaa pe kapere ti ni fuun ti yo mberi taga wa wi go ki na. Ko pungo na, wi yaa wi torogo wa gbinri wi ni, mboo le lere na pɛ wɔ ki wogo ki na wi kɛɛ wi kari wi ni. ²² Kiga pye ma, sikapɔɔ wi yaa Izirayeli woolo pe kapere ti go kala li lɛ, mbe kari wasege waga ka ni.

«Na paga kaa purɔ mboo wa wa gbinri wi ni sanga na ni, ²³ kona Arɔn wi yaa songɔɔ wa filisaga paraga go ki ni. Yaripɔɔ nda pɛ ti len jese ni, to nda wila le ma ye wa lajɛnge kpoyi ki ni, wi yaa ti wɔ wi yɛɛ na mberi tɛgɛ leⁿ, ²⁴ mbe woli ***laga kpoyi** ka ni, mboo yaripɔɔ sannda ti le wi yɛɛ na. Ko pungo na, wi yaa yiri mbe kari sa saraga sogowogo wɔ wi yɛɛ kan konaa mbe ka wɔ leele pe kan fun, jango mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi yɛɛ kan konaa leele sanmbala pe kan. ²⁵ Kona wi yaa yaayogo nga pɛ wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja ki yanlaga ki sogo wa saraga wɔsaga ki na.

²⁶ «Sikapɔɔ na pe yaa wa wila kee, nana na wi yaa wi purɔ mboo torogo wa gbinri wi ni, wi daga mboo yaripɔɔ ti jogo, mbe woli; ko pungo na, mbe si songɔɔ wa ***paara yinre censaga** ki ni. ²⁷ Napɔɔ wo naa sikapɔɔ na pɛ wɔ saraga ma kapere ti kala yagawa ja, a pɛ pe kasanwa pi le ma ye pi ni wa laga kpoyi ki ni, ma kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye, pe daga mbe pe le mbe kari pe ni wa paara yinre censaga ki pungo na, mbe sa pe seere, naa pe kara konaa pe lara ti sogo waⁿ. ²⁸ Lere na wi yaa ti sogo wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, mbe woli si jen mbe songɔɔ wa paara yinre censaga ki ni.

²⁹ «Ngasele laa na, na li yaa pye kɔsaga fu ye kan: «Yɛlɛ li yɛnge kolɔshyen wogo ki pilige kɛ wogo ki na, ye yaa ***yɛnge le**, ye se tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni, yoro Izirayeli tara piile konaa nambannjeenle mbele pe yen laga ye sɔgɔwɔ pe ni. ³⁰ Katugu ko pilige koyi pe yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye ye kan, mbe ye kapere ti laga ye na, mbe ye pye fyɔngɔ fu. Kiga pye ma, ye yaa pye fyɔngɔ fu Yawe Yɛnɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ. ³¹ Ki pilige ki yaa pye ***cɛnpilige** ye kan, ye yaa wogo ki pilige ki ni mbe yɛnge le. Ki ngasele na li yaa pye kɔsaga fu.»

³² «Saraga wɔfɔ na pe yaa ka ***sinme kpoyi** wo wi na mboo tɛgɛ saraga wɔgɔ-tunngo ki na, wa ***saraga wɔfenne to** wi yɔnɔ, wo wi yaa kaa kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki piin. Yaripɔɔ nda pɛ ti len jese ni mari tɛgɛ ti ye Yɛnɛle kan, wo wi yaa lari nii. ³³ Wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye lajɛnge kpoyi ki kan, naa filisaga paraga go ki laga sannga ki kan konaa saraga wɔsaga ki kan; wi yaa kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye fun saraga wɔfenne pe kan konaa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan.

³⁴ «Ki wogo ki yen ngasele na li yen kɔsaga fu ye kan. Yɛlɛ pyew, pe yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye pyesaga nungba Izirayeli woolo pe kan pe kapere ti ni fuun ti kala na.»

A Arɔn wɔ si nga fuun Yawe Yɛnɛle làa yo Moyisi wi kan ki pye^o.

IZIRAYELI WOULO PE YEN MA TEĞE PE YE YENŊELE KAN

17-25

**Ŋgasele na li tege yaayoro
kasanwa pi wogo na**

17 ¹Yawe Yenŋele làa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo ^{*}**Arɔn**, naa wi pinambiile konaa ^{*}**Izirayeli** woolo sanmbala pe ni fuun pe kan wi pe pye fɔ ŋga Yawe Yenŋele li yo ki ŋga:

³«Yoro Izirayeli woolo, na wa kaa jaa mbe nege nakoma sumbyɔ, nakoma sugbo konli laga ^{*}**paara yinre censaga** ki ni, nakoma wa ki punŋo na, ⁴ki fɔ wi daga mbe kari ki yaayogo ki ni wa ^{*}**filisaga paraga go** ki yɔn na, mbege wɔ yarikanga Yawe Yenŋele li yeri wa ^{*}**censaga paraga go** ki yege. Na wii ko pye, pa wi yaa la jate wɔ kapege pye ma yaraga ŋga yinwege na ka kasanwa wo, ki kologo si ma. Pe yaa wi purɔ mboo wɔ wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ. ⁵Ki ŋgasele li yaa ti Izirayeli woolo pe se kaa pe saara yaayoro ti kuun wa wasege ki ni, een fɔ, pe yaa la paan ti ni ^{*}**saraga wɔfɔ** wi kɔrɔgɔ wa filisaga paraga go ki yɔn na, mbaa ti woo Yawe Yenŋele li yeri ^{*}**nayinme saara**. ⁶Kona saraga wɔfɔ wi yaa yaayogo ki kasanwa pa yanragi Yawe Yenŋele li ^{*}**saraga wɔsaga** ki na, wa filisaga paraga go ki yɔn na. Ko punŋo na, wi yaa yanlaga ki sogo wa ki saraga wɔsaga ki na, ko ŋga ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenŋele li ndanla we. ⁷Kiga pye ma, sikapene yanlele mbele Izirayeli woolo pɛ gbegele yarisunndo na nanjara piin nari gbogo, ma je ^{*}**we fɔ** wi na, pe se kaa saara woo ti yeri naa. Ki yen ŋgasele na li yen kɔsaga fu yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri ye kan.

⁸«Na Izirayeli woo nakoma pe nambanŋa wa kaa jaa mbe ^{*}**saraga sogo-wogo** wɔ, nakoma ^{*}**saraga** ka yege, ⁹wi daga mbe pan yaayogo ki ni wa filisaga paraga go ki yɔn na, mbege wɔ saraga Yawe Yenŋele li yeri. Na wi sigi pye ma, wi daga poo purɔ poo wɔ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ.

¹⁰«Na Izirayeli woo nakoma nambanŋa wa ka kasanwa ka, ki kasanwa pi yen yege o yege, mi ŋa Yenŋele mi yaa yiri wi kɔrɔgɔ, mboo purɔ mboo wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ^p. ¹¹Katugu yaraga ŋga fuun ki da, pa ki yinwege ki yen wa ki kasanwa pi ni. Yawe Yenŋele ligi konɔ kan ye yeri, jango yaa kapere ti kala yagawa ja kapyeye ki piin pi ni, wa saraga wɔsaga ki na ye ye kan. Kasanwa pi ma ti lere wi ma kapere kala yagawa ta, katugu pa yinwege ki yen wa pi ni^q. ¹²Ko kala ki ti migi yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Ye ni, wa kpe ka ka kasanwa ka, nambanmbala mbele pe yen ma cen laga ye sɔgɔwɔ, wa kpe ka ka kasanwa ka.»

¹³«Na Izirayeli woo nakoma pe nambanŋa wa ka kari yanrisaga mbe wonŋbo nakoma sannjele gbo, a kɔ pye kara nda ti yen kaworo to ta, wi

yaa ki yaraga ki kɔnli mbege kasanwa pi wo tara, mbe tara ta tege mboon tɔn. ¹⁴Yaraga nga fuun kɔ da ma pye yinwege na, pa ki yinwege ki yen wa ki kasanwa pi ni. Ko kala ki ti Yawe Yenɲele ligi yo yoro Izirayeli woolo ye kan fɔ: «Yaga ka yaraga nga fuun kɔ da ka kasanwa ka; katugu ki yinwege ki yen wa ki kasanwa pi ni. Na lere ɲa fuun ka kasanwa ka, wi daga poo purɔ poo wɔ Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ.»

¹⁵«Lere o lere, wi yen Izirayeli tara pyɔ o, nakoma nambanɲa o, na wa ka yarikugo nakoma wonɲɔ ɲa cenge gbo wa kara ka, wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, mbe woli; ɛɛn fɔ, wi yaa pye *fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnɔkɔgɔ. Ko pungo na, wi yaa pye *fyɔngɔ fu. ¹⁶Ɛɛn fɔ, na ki fɔ wiga je wi suu yaripɔɔ ti jogo, wii si woli, wi yaa wi kapege ki go kala li ɛ.»

**Fyɔnrɔ kala na
naɲa naa jele si daga mbe pye**

18 ¹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi sɛnrɛ nda ti yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ:

«Muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le. ³Ezhipiti tara nda yaa pye ma cen wa ti ni, kagala ɲgele ti woolo paa pye na piin, yaga kaa ke piin. Mila kee ye ni wa Kana tara nda ni, kagala ɲgele pe yen na piin wa, yaga ka saa ke piin. Yaga ka saa tanri ki tara woolo pe kalegele ke na. ⁴Yaa tanri na kakɔnnɔdeɲgele koro naa na ɲgasegele ke na; katugu muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le.

⁵«Yaa tanri na kakɔnnɔdeɲgele naa na ɲgasegele ke na. Lere ɲa kaa tanri ke na, wi yaa yinwege ta ke fanɲa na. Muwi mi yen Yawe Yenɲele le^r.

⁶«Yoro Izirayeli woolo wa kpɛ si daga mbe sinle wi go lere ni. Muwi mi yen Yawe Yenɲele le.

⁷«Maga kɔɔn to wi tifaga mbe sinle ma yeɛra nɔ wi ni. Kiga pye ma, mɔɔ nɔ wi tifaga fun; katugu ma nɔ wi.

⁸«Maga ka sinle ma to jɔ wa yege ni; kiga pye ma, mɔɔ to wi tifaga^s.

⁹«Ma nɲɔ nakoma ma jɔnɔ sumboro ɲa wi yen to nungba ma ni, nakoma nɔ nungba ma ni, a pɔɔ koro wa ye go, nakoma go ka yege ni, maga ka sinle wi ni^t.

¹⁰«Maga ka sinle ma pishyenwoo ni, ko kɔɔɔ wo yen ma pinambyɔ wi sumborombyɔ nakoma ma sumborombyɔ wi sumborombyɔ ni; kiga pye ma, ma yaa ma yeɛ tifaga.

¹¹«Maga ka sinle ma to jɔ wa yege sumborombyɔ ni; katugu wi yen ma to wi sumborombyɔ, ma pye ma nɲɔ nakoma ma jɔnɔ sumboro.

¹²«Maga ka sinle ma to wi nɔsepyɔ sumboro wa ni; katugu wi yen ma to wi go lere.

^r 18.5: Nehe 9.29; Eze 18.9; 20.11-13; Luki 10.28; Orɔmu 10.5; Gala 3.12

^s 18.8: Zhenɛ 35.22; Levi 20.11; Dete 22.29; 27.20 ^t 18.9: Levi 20.17; Dete 27.22

13 «Maga ka sinle ma nɔ wi nɔsepyɔ sumboro wa ni; katugu wi yen ma nɔ wi go lere.

14 «Maga kɔɔn to wi nɔsepyɔ lenaŋa wa tifaga mbe sinle wi jɔ wi ni; katugu wi yen ma nije^u.

15 «Maga ka sinle ma pinambyɔ wa jɔ ni; katugu wi yen ma piɔ, maga ka sinle wi ni^v.

16 «Maga ka sinle ma nɔsepyɔ lenaŋa wa jɔ ni; kiga pye ma, ma yaa ma nɔsepyɔ lenaŋa wi tifaga^w.

17 «Maga ka sinle jele wa ni, mbe sinle wi sumborombyɔ ni. Maga ka sinle ki jele wi pishyenwoo ŋa wi yen jele wa ni, ko kɔɔ wo yen wi pinambyɔ wo sumborombyɔ nakoma wi sumborombyɔ wo sumborombyɔ ni; katugu pe yen ki jele wi go leele. Ki kala li yen katijaanga^x.

18 «Maga kɔɔn jɔ wi nɔsepyɔ sumboro wa pɔri ma jɔ mbe sinle wi ni, mbe nɔɔ wi ta yinwege na; katugu ki mbe ya yenjara yirige nɔ wo naa jɔnɔ pe sɔɔwɔ.

19 «Maga ka sinle jele wa ni wi jogosanga wi ni; katugu wi yen ^{*}fyɔngɔ ni^y.

20 «Maga ka sinle ma lewee yenle wa jɔ ni, mbɔɔn yɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni wi ni^z.

21 «Maga kɔɔn piile wa wɔ ^{*}saraga mboo kan yarisunŋo Molɔki^a ki yeri; kiga pye ma, ma yaa na mege ki tifaga^b. Muwi mi yen Yawe Yenŋele le.

22 «Maga ka sinle ma naŋa yenle ni paa yege ŋa na pe ma sinle jele ni. Ki kala li yen katijaanga^c.

23 «Maga ka sinle yaayogo ni mbɔɔn yɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni ki ni. Jele si daga mboo yɛ kan yaayogo yeri ki sinle wi ni; ki kapyege ki yen kala na li yen ma piri^d.

24 «Yaga ka ki kagala ŋgele la kpe pye mbe ye yɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni, katugu cɛngɛle ŋgele mi yaa ke woolo pe purɔ wa ye yege, ki kagala ŋgele koro pe maa piin, ma pe yɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni. ²⁵Pe tara ti ni fuun ti yen fyɔngɔ ni ki kagala ke kala na. Ko ki ti mi yaa jɔɔɔ wa wa tara ti ni pe mbasinme pi kala na. Ki tara ti je ti woolo pe na.

26 «Ki kala na, yoro Izirayeli tara piile naa nambannjeenle mbele pe yen laga ye sɔɔwɔ, yaa tanri na ŋgasegele koro naa na kakɔnnɛgɛŋgele ke na. Yaga ka ki katijangara ta kpe pye. ²⁷Leele mbele paa pye ma cɛn wa ki tara ti ni ye yege, paa pye na ki katijangara ti piin ma tara ti tɛgɛ fyɔngɔ ni. ²⁸Yoro wo na, yaga kari tɛgɛ fyɔngɔ ni naa, jɔngɔ tiga ka je ye na paa yege ŋa na mbele paa pye ma cɛn wa ti ni ye yege tila je pe na

^u 18.12-14: Levi 20.19-20 ^v 18.15: Levi 20.12 ^w 18.16: Levi 20.21 ^x 18.17: Levi 20.14; Dete 27.23 ^y 18.19: Levi 20.18 ^z 18.20: Levi 20.10 ^a 18.21: Molɔki wila pye Kana tara fenne pe yarisunŋo ko ka. Eburuye senre ti ni Molɔki mege ki kɔɔ wi mbe ya logo fɔ wunluwɔ nakoma ŋa wi maa fere kala piin. ^b 18.21: Levi 20.1-5 ^c 18.22: Levi 20.13; Ɔɔɔmu 1.27 ^d 18.23: Eki 22.19; Levi 20.15-16; Dete 27.21

we. ²⁹Leele mbele fuun pe yaa kaa ki katijangara nda ta piin, pe yaa ka pe purɔ mbe pe wɔ wi woolo pe sɔɔwɔ.

³⁰«Senre nda fuun mɪ yo ye kan, yeri le yaa tanri ti na. Katijangara nda paa keli na piin wa tara ti ni na ye fa pan, yaga kaa ta kpe piin, jango mbe ye yee tege fyongɔ ni ti pyewe pi kala na. Muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le.»

**Yenjele laa jaa paa li gbogo
yege nga na**

19 ¹Yawe Yenjele laa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe kan wi pe pye fo:

«Ye pye ***kpoyi**, katugu mi ɲa Yawe Yenjele, ye Yenjele le, mi yen kpoyi^e.

³«Ye ni fuun nungba nungba yaa ye teelee naa ye neele pe gbogo, yaa na ***cɛnpilige** ki cɛen. Muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le^f.

⁴«Yaga kaa yarisunndo ti gbogo, yaga ka tuguron yan mbe yarisunndo gbegele ye yee kan. Muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le^g.

⁵«Na ye kaa ***nayinme saraga** woo mi ɲa Yawe Yenjele na yeri, ye yaa ki wɔ mbe yala ki wolomɔ pi ni jango mbe yenle ki na. ⁶Ye mbe ya mbe ***saraga** kara ti ka saraga ki wɔpilige ki ni nakoma ki goto; nda ka koro sa gbɔn pilige taanri wogo ki na, yeri sogo. ⁷Pilige taanri wogo ki na, na lere wa ka ki kara ta ka, ki saraga ki yaa pye ***fyongɔ** yaraga, ki se yigi. ⁸Lere ɲa ka ta ka, wi yaa wi kapege ki go kala li le, katugu yaraga ɲa ki le mi ɲa Yawe Yenjele na kee, wigi tege fyongɔ ni. Wi daga poo purɔ poo wɔ wi woolo pe sɔɔwɔ.

⁹«Na yaga ka saa ye yarilire ti kɔɔn wa ye tara sanga ɲa ni, kerefo wiga ka yarilire ti kɔn mbe gbɔn wa kere konɔgo ki na. Laga ɲa wi kɔn, shegele ɲgele kɛ toori wa, wiga ka songrɔ mbe sa ke wulo. ¹⁰Ki pyelomɔ nungba pi na, ye ***ɛezen** pire ti cɔngɔlɔ, ye se ka songrɔ wa ye ɛezen keere ti ni mbe sa shashara nda ti koro wa ti cɔ konaa mbe pire nda ti toori tara ti wulo. Ye yaa to yaga fyɔnwɔ fenne naa nambanmbala pe kan peri wulo. Muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le^h.

¹¹«Yaga kaa yuun, yaga kaa finlele, yaga kaa ye yee fanlaⁱ. ¹²Yaga ka wugu na mege ki na, katugu na yaga ki pye ma, ye yaa mi ɲa ye Yenjele na mege ki tifaga. Muwi mi yen Yawe Yenjele le^j.

¹³«Maga kaga yerege ma lewee yenle wa na, mbaa nii wi go na. Maga ka yu. Maga kɔɔn tunmbyee wi sara wi yaga wa ma yee yeri sa gbɔn ki goto^k. ¹⁴Maga ka nungbojili wa tegele. Maga ka yaraga ka tege fyɔɔn wa

^e **19.2:** Levi 11.44-45; 1 Pye 1.16 ^f **19.3:** Eki 20.8-12; Dete 5.12,16 ^g **19.4:** Levi 26.1; Eki 20.23; 34.17 ^h **19.9-10:** Levi 23.22; Dete 24.19-22 ⁱ **19.11:** Eki 20.15-16; Dete 5.19-20 ^j **19.12:** Eki 20.7; Dete 5.17; Mati 5.33 ^k **19.13:** Dete 24.14-15

yegε, nga wi mbe kurugo ki na. Eεn fɔ, yaa fye na yegε. Muwi mi yen Yawe Yεnɲele le^l.

¹⁵«Yaga ka kambasinɲge pye kiti kɔnkala la ni. Maga ka fyɔnwɔ fɔ wi mbɔnrɔ lere wa na wi fyɔnwɔ pi kala na; maga si ka legbɔwɔ wi mbɔnrɔ lere wa na wi legbɔgɔwɔ pi kala na. Eεn fɔ, maa ma leweeε yεεnle pe kiti wi kɔɔn maa yala nga ki yen ma sin ki ni^m. ¹⁶Maga kaa ye woolo pe mege jogo la toro; maga ka yagbolo sεreya yo mbe taga ma lewee yenle na mbe ti poo gbo. Muwi mi yen Yawe Yεnɲele le.

¹⁷«Maga ka ma lewee yenle wa panra wa ma nawa. Eεn fɔ, ma daga mboo yeri nɲbanga wi kapyεge ki na, janɲo kiga ka pye kapege ma go na wi kala naⁿ. ¹⁸Maga ka kayanɲa wɔ ma ye, maga si ka gbu tεge ma nawa ma lewee yenle wi ni. Eεn fɔ, ma lewee yenle wi daga mbɔɔn ndanla paa yegε nga na mɔɔ yεε ndanla. Muwi mi yen Yawe Yεnɲele le^o.

¹⁹«Yaa tanri na nɲasegele ke na. Maga ka ti ma yaayoro ti cεnle shyen, nanɲa naa jele, mbe lugu ti yεε na. Maga ka yariluguro cεnle shyen lugu wa kere nunɲba ti ni. Maga ka yaripɔɔɔ le nɲa pɛ ti jese cεnle shyen ni^p.

²⁰«Na nanɲa wa ka sinle kuloɔɔ wa ni, nɲa pɛ kan nanɲa wa yegε yeri, ki pye pe fa kuloɔɔ wi go shɔ, wi fa si wɔ wa kulowo pi ni, nɲa wɔ sinle wi ni, wi yaa tɔnɲɔ yaara ti wɔ. Eεn fɔ, pee daga mbe pe gbo, katugu jele wi fa wɔ wa kulowo pi ni gben. ²¹Ki nanɲa wi yaa pan simbapɔɔ ni wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na, wi kapege nɲa wɔ pye ki kala na, mboo wɔ Yawe Yεnɲele li yeri saraga nɲa pe ma wɔ mbe kajɔɔɔ gbegele.

²²***Saraga wɔfɔ** wi yaa kapere kala yagawa ja kapyεge ki pye ki nanɲa wi kan, kapege nɲa wɔ pye ki kala na, Yawe Yεnɲele li yegε sɔgɔwɔ, kapere kala yagawa ja simbapɔɔ wi ni; pa wi kapere ti yaa kala yaga wi na.

²³«Na yaga ka sa ye wa Kana tara ti ni, mbe tire nda ti maa senɔ ti cεnle pyew ta lugu, yεgele kɔnɲbanɲgala taanri ke ni, pire nda ti yaa se, ye yaa la to jate fyɔnɔɔ ni. Yaga ka ta ka. ²⁴Yεle tijere wolo li na, tiga pire nda fuun se, ye yaa ti le mi nɲa Yawe Yεnɲele na keε feti wa nɔɔɔ mbanla sɔn. ²⁵Yεle kanɲurugo wolo li na, ye yaa lari pire ti kaa. Na ye kaa ki piin ma, pa ye tire ti yaa la senɔ legerε legerε. Muwi mi yen Yawe Yεnɲele, ye Yεnɲele le.

²⁶«Yaga ka yaraga ka kara ka wa laga nɲa pɛge kasanwa pi wo^q. Yaga kaa kajenme piin, yaga si kaa jele^r. ²⁷Yaga kaa ye yinre ti nɔɔɔ woo. Yaga

^l 19.14: Dete 27.18 ^m 19.15: Eki 23.6-8; Dete 16.19 ⁿ 19.17: Mati 18.15

^o 19.18: Mati 5.43; 19.19; 22.39; Maki 12.31; Luki 10.27; Orɔmu 13.9; Gala 5.14; Zhaki 2.8

^p 19.19: Dete 22.9-11 ^q 19.26: Laga nɲa ki yo fɔ: *Yaga ka yaraga ka kara ka wa laga nɲa pɛge kasanwa pi wo*, sεweεle pele ni pɛge yɔnɔɔɔ ma yo fɔ: Yaga ka kara ka ti kasanwa pi ni (Zhene 9.4; Levi 7.26-27; 17.10-14; Dete 12.16,23; 15.23; 18.10; 1 Sami 14.32).

^r 19.26: Wunlunana Sawuli wila saa jele wa yewe nɲa wila pye na kajenme piin (1 Sami 28.4-25).

si kaa ye siyo wi kanngara ti kunlu. ²⁸Yaga ka ye witige laga ka koonlo koonlo mbege naga fo ye yen na kunwo gbele. Yaga si ka njelewe gbɔn ye witige laga ka na. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle le^s.

²⁹«Yaga ka ye sumborombiile pe le nanjara ni mbe pe tifaga^t, jango leele paga ka ye keɛnre lime pi ni laga tara ti ni fuun ti ni. ³⁰Yaa na cɛnpilige ki cɛɛn, yaa na ***censaga paraga go** ki jate. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle le^s».

³¹«Yaga kaa kee kuulo yewefenne pe kɔrɔgo saa pe yewe konaa jɛɛ-fenne pe kɔrɔgo saa jɛɛ pe yeri; katugu ki yaa ye tɛgɛ fyɔngɔ ni. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le^v».

³²«Ma daga mbaa yinrigi la fɔli lelɛngbaara ti yɛgɛ sɔgɔwɔ lari gbogo. Pa ma yaa laga piin ma mbaa mi ɲa ma Yenɛɛle na gbogo. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle le.

³³«Na nambanɲa wa ka sa cɛn wa ye tara, yaga kaa tɛgɛ mbaa nii wi go na. ³⁴Ɛɛn fo, yoo yigi paa ye tara pyɔ yen. Wi daga mbe ye ndanla paa yɛgɛ ɲga na ye yen ma ye yɛɛ ndanla we, katugu yoro fun yàa pye nambanmbala wa Ezhipiti tara. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le^w».

³⁵«Yaga ka kambasinɲge pye kiti kɔnkala ni, nakoma mɛɛɛɛɛ wogo na, nakoma ***culo** wogo na, nakoma tiwiyaraga wogo na. ³⁶Yaa taanla culo ɲa wɪ yala wo ni, naa puwakuru ɲa wɪ yala konaa litiri ɲa wɪ yala wo ni. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle na làa ye yirige wa Ezhipiti tara^x.

³⁷«Yaa tanri na ɲgasegele naa na kakɔndɛgɛɲɛɛle ke ni fuun ke na, yaa ke piin. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle le.»

Yenɛɛle li je yarisunndo

ti gbɔgɔwɔ pi na

20 ¹Yawe Yenɛɛle làa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo ***Izirayeli** woolo pe kan fo:

«Na Izirayeli woo nakoma nambanmbala mbele pe yen ma cɛn wa pe sɔgɔwɔ, wa ka wi pyɔ wɔ ***saraga** yarisunɲgo Molɔki ki yeri, ki daga pege fo wi gbo. Tara woolo sanmbala pe yaa wi wa sinndɛɛɛɛɛ ni mboo gbo. ³Mi jate mi yaa yiri ki lerefɔ wi kɔrɔgo mboo purɔ mboo wɔ Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ, katugu wuu piile wa wɔ saraga Molɔki yeri mala ***censaga paraga go** ki tɛgɛ ***fyɔngɔ** ni konaa mi yen ***kpoyi** yɛgɛ ɲga na maga tifaga. ⁴Tara woolo na paga yɛngɛɛle tɔn ki kapyɛgɛ ki na, mbaa ki piin ndɛɛ ɲga ki naɲa wila piin pe woro naga yaan, na pe suu

^s 19.27-28: Levi 21.5; Dete 14.1 ^t 19.29: Kila pye faa leele peɛ la pye na pe sumborombiile nii nanjara ni na yarisunndo ta yɛgɛ gbogo (Zhene 38.14-26; Dete 28.18).

^u 19.30: Dete 26.2 ^v 19.31: Dete 18.11; 1 Sami 28.3; 2 Wunlu 23.4; Eza 8.19

^w 19.33-34: Ɛki 22.21; Dete 24.17-18; 27.19 ^x 19.35-36: Dete 25.13-16; Yomi 20.10; Eze 45.10

gbo, ⁵pa kona mi jate mi yaa yiri ki naŋa wo naa wi go woolo pe kɔɔgɔ konaa mbele fuun pe yaa taga wi na, mbaa nanjara piin, mbaa Molɔki wi gbogo pe kɔɔgɔ, mbe pe purɔ mbe pe wɔ Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ.

⁶«Na lere wa ka kari kuulo yewefenne naa jefefenne pe kɔɔgɔ sa jele pe yeri mbe yɛɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni, mi yaa yiri ki fɔ wi kɔɔgɔ mboo purɔ mboo wɔ wi woolo pe sɔgɔwɔ.

⁷«Ye ye yɛɛ pye kpoyi, ye ta ye pye leele mbele pe yen kpoyi, katugu muwi mi yen Yawe Yenjele, ye Yenjele le.

Yenjele li je nandara naa jatara ti na

⁸«Yanla ngasegele ke yigi jɛngɛ yaa tanri ke na. Muwi mi yen Yawe Yenjele na li ye wɔ ye pye cɛnlɛ na li yen kpoyi.

⁹«Lere o lere kaa to nakoma wi nɔ dɔngɔ, wi daga poo gbo. Wi yaa wi kunwɔ pi go kala li le, katugu wuu to nakoma wi nɔ wi dɔngɔ^y.

¹⁰«Na naŋa wa ka wi naŋa yenle wa jɔ ta, pe yaa ki jataa wo naa ki nandaa wi ni pe shyen pe gbo^z.

¹¹«Na naŋa wa ka sinle wi to jɔ wa ni mboo to wi tifaga, ki daga pege naŋa wo naa ki jele wi ni pe gbo. Pe yaa si pe kunwɔ pi go kala li le^a.

¹²«Na naŋa wa ka sinle wi piɔ ni, ki daga pe pe shyen pe gbo; katugu pɛ kala pye na li yen ma piri. Pe yaa pe kunwɔ pi go kala li le^b.

¹³«Na naŋa wa ka sinle wi naŋa yenle ni paa yege nga na pe ma sinle jele ni, ki daga pe pe shyen pe gbo; katugu pɛ katijaanga pye, pe yaa pe kunwɔ pi go kala li le^c.

¹⁴«Na naŋa wa ka sumboro wa naa wi nɔ pɔri wi jele, ki fɔ wi katijaanga pye. Ki daga pe ki naŋa wo naa jele shyen pe sogo weele. Pa kona ki kapege nga ki cɛnlɛ li se la piin laga ye sɔgɔwɔ^d.

¹⁵«Na naŋa wa ka sinle yaayogo ni, ki daga poo gbo mbe yaayogo ki gbo fun.

¹⁶«Na jele wa kaa yɛɛ kan yaayogo yeri ki sinle wi ni, yoo gbo ye yaayogo ki gbo. Ki daga ye pe shyen pe gbo. Pe yaa pe kunwɔ pi go kala li le^e.

¹⁷«Na naŋa wa kaa jɔnlɔ sumboro pɔri wi jɔ, ɲa wi yen wi to seyenle nakoma wi nɔ seyenle, na paga sinle pe yɛɛ ni, pɛ fɛrɛ kala pye pe yɛɛ ni. Pe yaa pe shyen pe purɔ ca woolo sanmbala pe yege na. Katugu ki naŋa wɔ sinle wi to seyenle jele nakoma wi nɔ seyenle sumboro ni. Pe yaa ki kambasingɛ ki go kala li le^f.

^y 20.9: Eki 21.17; Mati 15.4; Maki 7.10 ^z 20.10: Eki 20.14; Levi 18.20; Dete 5.18

^a 20.11: Levi 18.8; Dete 22.29; 27.20 ^b 20.12: Levi 18.15 ^c 20.13: Levi 18.22

^d 20.14: Levi 18.17; Dete 27.23 ^e 20.15-16: Eki 22.19; Levi 18.23; Dete 27.21

^f 20.17: Levi 18.9; Dete 27.22

¹⁸«Na nana wa ka sinle jele na wi yen na jogo wa ni, pe yaa pe shyen pe purɔ mbe pe wɔ Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ, katugu pe shyen pɛ yo ma fili ki na ma jele wi kasanwa yirisaga ki yenge^g.

¹⁹«Maga ka sinle ma nɔ wi nɔsepyɔ sumboro ni, nakoma ma to wi nɔsepyɔ sumboro ni. Na nana wa ka sinle wi go lere wa ni, pe shyen pe yaa pe kambasinge ki go kala li le.

²⁰«Na nana wa ka sinle wi to wi nɔsepyɔ lenana wa jɔ ni, kona wuu to wi nɔsepyɔ lenana wi tifaga. Ki nana wo naa ki jele wi ni pe yaa pe kapege ki go kala li le. Pe yaa ku pe se piile se^h.

²¹«Na nana wa ka wi nɔsepyɔ lenana wa jɔ le mboo pye wi jɔ, kona wi fyongɔ kala pye, ma wi nɔsepyɔ lenana wi tifaga. Pe yaa ku piile fuⁱ.

²²«Na ngasegele naa na kakɔndɛgɛngɛle ngele fuun mɪ yo ye kan, ye ke le yaa tanri ke na. Pa kona tara nda mi yen na kee ye ni ye sa cɛn wa ti ni, ti se je ye na. ²³Tara woolo mbele mi yaa purɔ mbe yirige wa ye yɛgɛ, yaga ka saa tanri pe kalegele ke na; katugu ki tara woolo ko kagala koro paa pye na piin, a pe kala lilan mben. ²⁴A mɪ sigi yo ye kan fɔ:

Yoro ye yaa pe tara ti ta kɔrɔgɔ.

Mi yaa ti kan ye yeri ti pye ye woro.

Ki tara tori nɔnɔ naa sɛnrege ti yen na fuun wa ti ni^j.

Muwi mi yen Yawe Yɛngɛle, ye Yɛngɛle le. Muwi mɪ ye wɔ ma ye tɛge ye ye tara woolo sanmbala pe ni. ²⁵Ki kala na, ye daga mbe yaayoro nda ti yen fyongɔ fu ti jen mberi wɔ nda ti yen fyongɔ ni ti ni, mbe sannjere nda ti yen fyongɔ fu ti jen mberi wɔ nda ti yen fyongɔ ni ti ni. Yoro jate yaga ka jiri yaayoro nda ti yen fyongɔ ni ta na, naa sannjere nda ti yen fyongɔ ni konaa yangala jɛgɛle jɛgɛle ngele ke maa fulolo tara ti na, ma pye fyongɔ ni la na, mbe ye yɛ tɛge fyongɔ ni fun. Migi yaara ti wɔ ti yɛ ni maga naga ye na, jango ye nda ti yen fyongɔ ni ti jen.

²⁶«Ye pye kpoyi na kan, katugu mi na Yawe Yɛngɛle, mi yen kpoyi. Mɪ ye wɔ tara woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ ma ye tɛge ye ye, jango ye pye na woolo.

²⁷«Na nana nakoma jele wa ka pye jɛlɛfɔ, mbaa kuulo pe yewe, nakoma mbaa kajenme piin, wi daga poo gbo. Pe yaa wi wa sinndeere ni mboo gbo. Wi yaa wi kunwɔ pi go kala li le wi yɛ^k.»

Ngasegele ngele kɛ tɛge saraga wɔfenne pe wogo na

21 ¹Yawe Yɛngɛle lɔa Moyisi wi pye fɔ: «Ki sɛnre nda ti yo ^{*}saraga wɔfenne pe kan, ^{*}Arɔn wi pinambiile wele, ma pe pye fɔ:

«Saraga wɔfɔ wa si daga mbe jiri wi sege woo wa gboo na mboo yɛ tɛge ^{*}fyongɔ ni, ²kaawɔ wi go woo wo wa: Wi nɔ, naa wi to, naa wi

^g 20.18: Levi 18.19 ^h 20.19-20: Levi 18.12-14 ⁱ 20.21: Levi 18.16 ^j 20.24: Eki 3.8

^k 20.27: 1 Sami 28.4-25

pinambyɔ, naa wi sumborombyɔ, naa wi nɔsepyɔ lenaŋa ³kona wi nɔsepyɔ sumboro ŋa wi fa pɔri naŋa yeri. Wi mbe ya jiri poro wa gboo na, mboo yɛɛ tege fyɔngɔ ni; katugu wi fa pye naŋa wa jɔ gben. ⁴Saraga wɔfɔ wo wi yen to wi woolo pe sɔgɔwɔ. Wii daga mboo yɛɛ tege fyɔngɔ ni¹, wi yen ***kpoyi** yege ŋga na mbege jɔgɔ”.

⁵«Saraga wɔfenne pee daga mbe pe yinre ti lara ta kulu kulu, nakoma mbe pe siyɔ wi kanngara ti kulu; pee si daga mbe pe witire lara ta kɔɔn-lɔ kɔɔn-lɔ mbege naga fɔ kunwɔ to pe na” ⁶Pe daga mbe pye kpoyi pe Yenŋele li kan. Pee daga mbe pe Yenŋele li mege ki jɔgɔ, katugu poro pe maa saara ti woo Yawe Yenŋele li yeri, to nda ti yen li yaakara nda pe ma sogo we. Ki kala na pe daga mbe pye kpoyi.

⁷«Saraga wɔfɔ wii daga mbe nanjaa pɔri wi jɔ, nakoma sumboro ŋa wi jɔgɔ, nakoma jele ŋa wi pɔlɔ wùu wa, katugu saraga wɔfɔ pyew wi yen kpoyi wi Yenŋele li kan. ⁸Yaa saraga wɔfɔ wi jate wi yen kpoyi, katugu wo wi maa ye Yenŋele li yaakara ti kaan li yeri ***saraga**. Wi daga mbe pye kpoyi ye yege na; katugu mi yen kpoyi, mi ŋa Yawe Yenŋele na li yen na ye piin kpoyi we.

⁹«Na saraga wɔfɔ wa sumborombyɔ kaa nanjara piin mboo yɛɛ tifaga, kona wi to wo wì tifaga. Ki daga pege sumboro wi sogo wee.

¹⁰«Saraga wɔfɔ ŋa wi yen saraga wɔfenne sanmbala pe go na, wo ŋa pàa sinme mba pe ma wo yaraga na mbege le Yenŋele kee pa wo wa wi go ki na, maa tege wi ye Yenŋele kan, a wila yaripɔɔ nda tì tege ti ye li kan ti nii, wii daga mboo go ki yaga sagara, wii si daga mboo yaripɔɔ ti walagi mbege naga fɔ wi yen na kunwɔ gbele. ¹¹Wiga ka fulo gboo tanla, wiga si kaa yɛɛ tege fyɔngɔ ni, ali wi to nakoma wi nɔ wì ku o. ¹²Wi se ka yiri wa ***laga kpoyi** ki ni, jango wiga ka wi Yenŋele li ***censaga paraga go** ki tege fyɔngɔ ni; katugu sinme mba pe ma wo yaraga na mbege le Yenŋele kee pàa pa wo wi na, maa tege na tunŋgo ki na. Muwi mi yen Yawe Yenŋele le.

¹³«***Saraga wɔfenne to** wi daga mbe sumboro ŋa wi fa naŋa kala jen wo wa pɔri wi jɔ. ¹⁴Wiga ka nanŋunɔ pɔri wi jɔ, nakoma jele ŋa wi pɔlɔ wi wa, nakoma jele ŋa wila jɔgɔ, nakoma jele ŋa wila nanjara piin. Eɛn fɔ, wi daga mboo jɔ wi le wa saraga wɔfenne sege ki ni, wi pye sumboro ŋa wi fa naŋa kala jen; ¹⁵jango wiga ka setirige piile pele le wa wi sege ki ni, mbele pe yen fyɔngɔ ni; katugu mi ŋa Yawe Yenŋele, mùu wɔ maa tege wi ye na yɛɛ kan.»

¹⁶«Yawe Yenŋele làa para Moyisi wi ni ma yo ¹⁷wigi senre nda ti yo Arɔn wi kan fɔ: «Mbele fuun pe yaa ka yiri punŋo na, wa ma setirige piile

¹ 21.4: Ŋga ki yo fɔ: *Wii daga mboo yɛɛ tege fyɔngɔ ni, seweele pele ni kì yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ: Wii daga mboo yɛɛ tege fyɔngɔ ni wi nafenne wa gboo ni.* ^m 21.4: Ŋga ki yo fɔ: *Wi yen kpoyi yege ŋga na mbege jɔgɔ, seweele pele ni kì yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ: Ki fɔ wi yen kpoyi yege ŋga na mbege jɔgɔ.* ⁿ 21.5: Levi 19.27-28; Dete 14.1

pe ni, nana na fuun ka ka pye so ni wi witige laga ka na, wi se ka fulo wa *saraga wosaga ki tanla mboo Yenjele li yaakara ti kan li yeri. ¹⁸Nana na fuun wi yen so ni wi witige laga ka na, wa kpe si daga mbege tunngo ki pye. Ko koro wo yen fyoon, naa jecogolofa, naa na wi yege cenwe pi joko wi na, naa na wi witige laga ka wa ki yonlo, ¹⁹naa nana na wi jele nakoma wi kee kaw wi na, ²⁰naa punguno fa, naa na wi pongo, naa na wi yenle li fi wi na, naa na yama yen wi witige selege ki na konaa nana na pe *san. ²¹Ma setirige pyo na ki so na wa yen wi na, wo wa si daga mbe fulo wa saraga wosaga ki tanla, mbe saara nda pe ma sogo ta wa Yawe Yenjele li yeri. So na wi yen wi na wi kala na, wiga ka fulo wa mboo Yenjele li yaakara ti kan li yeri. ²²Wi mbe ya mbaa wi Yenjele li yaakara ti kaa, to ti yen yarikanra nda ti yen kpoyi konaa nda ti yen jende kpoyi. ²³Een fa, so na wi yen wi na wi kala na, wii daga mbe fulo wa paraga nga pe po ma censaga paraga go ki kon shyen ki tanla, wii daga mbe yongo saraga wosaga ki tanla. Wii daga mbanla censaga paraga go ki tege fyongo ni, katugu muwi mi yen Yawe Yenjele na li maa saraga wofenne pe piin kpoyi na yee kan.» »

²⁴A Moyisi wi sigi senre ti yo Aron naa wi pinambiile konaa *Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pe kan.

Ngasegele ngele ke tege saraga yaakara wogo ki na

22 ¹Yawe Yenjele laa para Moyisi wi ni ma yo fa: ²«Para *Aron wi pinambiile pe ni, ma pe pye fa pe pe yee yingwe jen yarikanra nda ti tege ti ye ti wogo na, to nda *Izirayeli woolo pe maa paan ti ni na kan we, jango na mege ki yen *kpoyi yege nga na, paga kaga tege *fyongo ni. Muwi mi yen Yawe Yenjele le. ³Ki yo pe kan naa fa:

«Pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pungo na, na nana wa ka ka pye fyongo ni wa pe ni, mbe si fulo yarikanra nda ti tege ti ye na kan ti tanla, to nda Izirayeli woolo pe maa paan ti ni na kan, pe yaa wo puro mboo yirige wa na yege sogowa. Muwi mi yen Yawe Yenjele le. ⁴Aron setirige piile pe ni, *saraga wafa na fuun *yayenwe ka to wi na nakoma fyominge, wo wa si daga mbe yarikanra nda ti tege ti ye na kan ta ka, fa wi ka sa pye fyongo fu. Ija ka jiri gboo na mboo yee tege fyongo ni, naa na wi nama tonmo pi wo wi na, wo wa si daga mbe ta ka fun; ⁵naa na ka jiri yangala jengele jengele ngele ke maa fulolo tara ti na la na, koro ngele ke ma lere tege fyongo ni we, konaa na ka jiri lere na wi yen fyongo ni wa na, ali mbege ta ki fyongo kala li yen yege o yege. ⁶Ija ka jiri ki yaara ta na, wi yaa pye fyongo ni fa sa gbou ki yonloko. Na wii ka woli mbe ko, wi se ya mbe yarikanra nda ti tege ti ye na kan ta ka. ⁷Na yonlo kiga ka to mbe ko, pa wi yaa pye fyongo fu, kona pa wi mbe ya yarikanra nda ti tege ti ye na kan ta ka naa, katugu to ti yen wi yaakara re. ⁸Saraga wafa

wii daga mbe yarikugo nakoma wonḡbo ṇa cenge gbo wa kara ka mboo yee teḡe fyongɔ ni. Muwi mi yen Yawe Yenḡele le.

⁹«Saraga wofenne pe daga mbanla senyoro ti yigi la tanri ti na, jango paga ka pye kapege pyefenne yaakara wogo na; katugu na paga ti teḡe fyongɔ ni, pe yaa ku. Muwi mi yen Yawe Yenḡele na li pe teḡe pe ye na yee kan.

¹⁰«Lere ṇa woro saraga wofɔ, wo wa kpe si daga mbe yarikanra nda ti teḡe ti ye na kan ta ka. Ali saraga wofɔ wi nambanndorowo nakoma wi tunmbyee ṇa wi maa sara, pee daga mbe ta ka. ¹¹En fɔ, saraga wofɔ wiga kulo ṇa lo penjara ni nakoma kulo ṇa pè se wa wi go, wo mbe ya mbaa saraga wofɔ wi yaakara ta kaa. ¹²Na saraga wofɔ wi sumborombyɔ wiga pori nana ṇa wi woro saraga wofɔ wa yeri, yarikanra nda ti teḡe ti ye na kan, ***saraga** ṇga pe ma lagala wa ti na, ki sumborombyɔ wii daga mbaa ki kaa. ¹³Na saraga wofɔ wi sumborombyɔ wiga pye nanḡunḡ nakoma wi polɔ wuu wa, mbe sigi ta wii piile se, na wiga songɔɔ sa cɛn wa wi to wi go paa yeḡe ṇga na wi sumborowo sanga wila pye, kona wi mbe ya mbaa wi to yaakara ta kaa. En fɔ, lere ṇa woro saraga wofɔ, wo wa kpe si daga mbe ta ka. ¹⁴Na lere wa ka wa mbe la mbe yarikanra nda ti teḡe ti ye na kan ta ka, wi daga mbege yongɔ kan saraga wofɔ wi yeri mbege walisaga kanḡurugo wogo taga wa ti na.

¹⁵«Izirayeli woolo pe yarikanra nda pè lagala ma teḡe ti ye, ma kan Yawe Yenḡele li yeri, saraga wofenne pee daga mberi teḡe fyongɔ ni. ¹⁶Na paga ti ka mbege ta pe cɛnwɛ pi woro ma yon^o, pa pe yaa ti ki pye kapege pe yee go na, ṇga ki daga pege kɔ. Muwi mi yen Yawe Yenḡele na li yen na yarikanra ti teri ti ye na yee kan^p.»

¹⁷Yawe Yenḡele làa para Moyisi wi ni ma yo ¹⁸wigi senre nda ti yo Arɔn naa wi pinambiile konaa Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan wi pe pye fɔ:

«Lere o lere wi yen Izirayeli woo, nakoma nambanḡa ṇa wi yen ma cɛn laga Izirayeli woolo pe songɔɔ, na wa kaa jaa mbe ***saraga sogowogo** wɔ Yawe Yenḡele li yeri, konaa mbe ***yon folɔ** tɔn, nakoma ki pye nayinme yarikanga, ¹⁹na kaa pye ki fɔ wila jaa wi saraga ki yigi, wi daga mbe pan yaayogo nanga ni, ṇga ki yen jereḡisaga fu, ko yen napɔɔ, nakoma simbapɔɔ nakoma sikapɔɔ. ²⁰Yaga ka yaayogo ṇga ki yen jereḡisaga ni ka wɔ saraga; katugu ki saraga ki se yigi^q. ²¹Na lere wa kaa jaa mbe ***nayinme saraga** wɔ Yawe Yenḡele li yeri mbe yon folɔ tɔn, nakoma ki pye nayinme yarikanga, wi daga mbe pan neḡe, nakoma sumbyɔ nakoma sugbɔ ni. Ki

^o 22.16: ṇga ki yo fɔ: Na paga ti ka mbege ta pe cɛnwɛ pi woro ma yala, pa pe yaa ti ki pye kapege pe go na, seweele pele ni kɔ yo wa fɔ: Na paga Izirayeli woolo pe yaga paga ti ka, pe yaa ti ki pye kapege pe go na. ^p 22.16: ṇga ki yo fɔ: Muwi mi yen Yawe Yenḡele na li yen na yarikanra ti teri ti ye na yee kan, ki mbe ya logo fun fɔ: Muwi mi yen Yawe Yenḡele na li yen na saraga wofenne pe teri pe ye na yee kan. ^q 22.20: Dete 17.1

yaayogo ki daga mbe pye jeregisaga fu, so ka ka pye ki na, pa kona wi saraga ki yaa yigi. ²²Yaga ka yaayogo nga ki yen fyoon ka wo saraga Yawe Yenjele li yeri, nakoma nga ki laga ka kaw ki na, nakoma nga ki yen jekongo ni, nakoma nga sanngbanra yen ki na, nakoma nga kurukurugo nakoma kawa to ki na. Yaga ka ka wo saraga nga pe ma sogo wa ***saraga wosaga** ki na Yawe Yenjele li kan. ²³Na nege nakoma sumbyo wa witige laga ka wo wa ki yonlo, nakoma na wiga ponga, ma mbe ya mboo wo paa nayinme yarikanga yen; een fo, na maga ki tege mbe yon folo ton, ki saraga ki se yigi. ²⁴Yaayogo nga pege yogolo ke yaari, nakoma pege san, nakoma pege yogolo ke laga nakoma ma ke kon, yaga ka ka wo saraga Yawe Yenjele li yeri. Na yaga ka sa cen wa ye tara, yaga kaa ki kapyere cenle li piin. ²⁵Yaayoro nda pe pye ma, yaga ka yenle mbe ka sho nambanja wa yeri mbege wo yarikanga, ki pye Yawe Yenjele li yaakara, katugu pege san, nakosima ki witige laga ka wo wa ki yonlo. Kiga pye ma, ye saraga ki se yigi ye kan.»

²⁶Yawe Yenjele laa para Moyisi wi ni naa ma yo fo:

²⁷«Napige nakoma simbapige nakoma sikapige ki sengolo, ki daga mbe koro le ki no wi tanla fo sa gbom piliye kolshyen. Mbe le le pilige kol-taanri wogo ki na, ki mbe ya wo mi na Yawe Yenjele na yeri saraga nga pe ma sogo. ²⁸Een fo, yaga ka nano, nakoma simbano nakoma sikano naa wi pyo pe pinle mbe pe gbo pilige nungba ki ni.

²⁹«Na ye kaa jaa mbe saraga wo mi na Yawe Yenjele na yeri mbanla son, yege wo ki wolomo pi na, jango ki yigi ye kan. ³⁰Saraga ki wopilige, yege kara ti ka, yaga ka ta yaga ti wonlo ti yiri. Muwi mi yen Yawe Yenjele le.

³¹«Yanla ngasegele ke yigi yaa tanri ke na. Muwi mi yen Yawe Yenjele le. ³²Yaga kanla mege ki tifaga, ko nga ki yen kpoyi we. Yoro Izirayeli woolo mi yen kpoyi yege nga na, yaa ki gbogo. Muwi mi yen Yawe Yenjele na li ye wo ma ye tege ye ye na yee kan. ³³Mi ye yirige wa Ezhipiti tara mbe pye ye Yenjele. Muwi mi yen Yawe Yenjele le.»

Fetiye mbele Izirayeli woolo pe daga mbaa piin

23 ¹Yawe Yenjele laa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo ***Izirayeli** woolo pe kan wi pe pye fo:

«Fetiye mbele ye daga mbaa piin Yawe Yenjele li mege ni poro wele yeen. Wagati na wi tegetege fetiye pe wogo na, na wi ka gbom, yege yari leele pe kan pe gbogolo panla gbogo.

Cenpilige sherege

³«Yapelege ki ni, ye yaa la tunngo piin piliye kogoloni, pilige kolshyen wogo ko yen ***cenpilige**, wogopilige nga ki tege ki ye yaa ye yee gbogolo ki ni na mege ni. Ye se ka tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. Ki

yɛn cɛnpilige Yawe Yɛnɲɛlɛ li kan laga o laga ye yaa ka pye mbe cɛn we^r.

⁴«Fɛtiye sanmbala mbele ye yaa kaa piin mbaa gbogolo Yawe Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ ni, mbaa li gbogo, mbe yala wagati ɲa wì tɛgɛtɛgɛ wi ni, poro wele yɛɛn:

*Paki fɛti naa leve fu buru fɛti pyewe
(Nɔmbu 28.16-25)*

⁵«Yɛlɛ li yɛnɲɛlɛ kɔnɲɔnɲa ki pilige kɛ ma yiri tijɛrɛ wogo ki yɔnɔ-
kɔgɔ, ye yaa ^{*}**Paki** fɛti wi pye Yawe Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ ni^s.

⁶«Ki yɛnɲɛlɛ nɲɔnɲa ki pilige kɛ ma yiri kangurugo wogo ki na, ^{*}**leve** fu buru wi ma ka fɛti ɲa na, ye yaa wi lɛ mbaa wi piin Yawe Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ ni. Ye yaa la leve fu buru kaa fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. ⁷Ki piliye kɔlɔshyɛn yi pilige kɔnɲɔnɲa ki na, ye yaa gbogolo mbeli gbɔgɔ. Ye se ka ye tunɲɔgɔ ka kpɛ pye ki pilige ki ni. ⁸Ki piliye kɔlɔshyɛn yi ni, pilige nɲɔnɲa nɲɔnɲa pyew, ye yaa ^{*}**saraga** ɲga pe ma sogo ka wɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri. Pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, ye yaa gbogolo mbeli gbɔgɔ. Ye se ka ye tunɲɔgɔ ka kpɛ pye ki pilige ki ni^t.»

*Fɛti ɲa wi ma pye
yarilyɛ pɔgɔlɔ kɔnɲɔnɲa
ke wogo na*

⁹Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa para Moyisi wi ni ma yo ¹⁰wigi sɛnrɛ nda ti yo Izirayɛli woolo pe kan wi pe pye fɔ:

«Tara nda mila kaan ye yeri, na yaga ka sa ye wa ti ni sanga ɲa ni, mbaa yarilyɛ kɔɔn wa ti ni, yaa paan ye yarilyɛ pɔgɔlɔ kɔnɲɔnɲa ɲɛlɛ ye yaa kaa kɔɔn ke ni ^{*}**saraga wɔfɔ** wi kan. ¹¹Saraga wɔfɔ wi yaa yarilyɛ pɔgɔlɔ ke lɛ mbe ke yirige mbe ke kan saraga na yeri cɛnpilige ki goto, jango wi saraga ki yigi wi kan. ¹²Pilige ɲga ni yaga yarilyɛ pɔgɔlɔ ke yirige mbe ke kan saraga, ye yaa simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ ɲa wì ta yɛlɛ nɲɔnɲa, ma pye jɛrɛgisaga fu wa wɔ na yeri ^{*}**saraga sogowogo**. ¹³Ye yaa muwɛ tiyɔɔn culo kɔgɔlɔni taga wi na, mba pɛ sinme pinlɛ pi ni, pi yaa pye saraga ɲga pe ma sogo Yawe Yɛnɲɛlɛ li kan, ɲga ki nuwɔ taan pi yɛn mali ndanla, konaa duvɛn litiri nɲɔnɲa naa kɔngɔ ni, mboo pye saraga ɲga pe ma wo. ¹⁴Yaga ka ki yarilyɛ fɔnɲɔ ta pye buru mbe ka, nakoma mberi pire ta kala mberi ka, nakoma mbe pire fɔnɲɔ nda wa sheshegele ke na ta ka, fɔ ndɛɛ ye ka pan ye we Yɛnɲɛlɛ li yarikanga ki kan li yeri pilige ɲga ni we. Ki yɛn ɲgasele na li yɛn kɔsaga fu ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri pɲɔgɔ na pe ni fuun pe kan, laga o laga ye yaa ka pye mbe cɛn we.

^r 23.3: ɛki 20.8-10; 23.12; 31.15; 34.21; 35.2; Dɛtɛ 5.12-14 ^s 23.5: ɛki 12.1-13; Dɛtɛ 16.1-2 ^t 23.6-8: ɛki 12.14-20; 23.15; 34.18; Dɛtɛ 16.3-8

Yarilire ti kɔnwɔ feti
(Nɔmbu 28.26-31)

¹⁵ «Cɛnpilige ki goto, yarilire pɔɔɔɔ kɔngbanngala pɛ ke yirige ma ke kan saraga, ma pan ke ni pilige nga ni, ye yaa ki lɛ lɛ ki pilige ki na mbe jiri sa ta yapelege jɛnye jɛnye kɔɔshyen. ¹⁶Ki wagati wi yaa pye piliye nafa shyen ma yiri kɛ, mbe sa yala cɛnpiliye kɔɔshyen wogo ki goto wi ni. Ki pilige nafa shyen ma yiri kɛ wogo ki na, ye yaa muwɛ yarikanga kan Yawe Yɛnɛɛ lɛ yeri naa fɔnɔɔɔ^u. ¹⁷Ye yaa pan buru shyenzhyen ni mbe yiri wa ye cɛnsara ti ni, mbe pan mboo yirige mboo kan saraga Yawe Yɛnɛɛ lɛ yeri. Ye buru wi ni fuun nungba nungba wi gbegele muwɛ tiyɔɔ culo taanrindaanri ni, ye leve le wi ni yoo fɔ. Ki yarikanga ki yaa kan li yeri mbe yiri wa ye yarilire fɔnndɔ kɔngbannda ti ni. ¹⁸Mbe taga wa buru ɲa yɛ kan yarikanga wi na, ye yaa pan simbapɛnɛ yirifɔnmbɔɔ kɔɔshyen ni, mbele pɛ ta yɛle nungba nungba ma pye jɛrɛgisaga fu, naa napɔɔ nungba konaa simbapɛnɛ shyen ni, mbe pe wɔ Yawe Yɛnɛɛ lɛ yeri saraga sogowogo, naa muwɛ saraga nga ki ma taga wa ki na konaa duven saraga nga pe ma wo ki ni. Ti yɛn saara nda pe ma sogo, ti nuwɔ taan pi yɛn ma Yawe Yɛnɛɛ lɛ ndanla. ¹⁹Ye yaa sikaɔɔɔ nungba wɔ fun saraga mbe kapere kala yagawa ja, mbe simbapɛnɛ yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yɛle nungba nungba pe shyen wɔ ***nayinmɛ saraga**. ²⁰Saraga wɔfɔ wi yaa buru ɲa pɛ yarilire fɔnndɔ kɔngbannda ti tɛgɛ maa gbegele wo naa yaayoro to naa simbapɛnɛ yirifɔnmbɔɔ shyen pe yirige mbe pe kan Yawe Yɛnɛɛ lɛ yeri. Ki yaara ti yaa pye mbe tɛgɛ ti yɛ Yawe Yɛnɛɛ lɛ kan, mbe pye saraga wɔfɔ wo woro. ²¹Ki pilige nungba ki ni, ye yaa leele pe yeri mbe gbogolo mbanla gbɔɔɔ. Ye se ka ye tunɔɔ ka kpɛ pye. Ki yɛn ɲgasele na li yɛn kɔsaga fu ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punɔɔ na pe kan, laga o laga ye yaa ka pye.

²² «Na yaga kaa ye yarilire ti kɔɔn sanga ɲa ni wa ye tara, yaga ka yarilire ti kɔn mbe gbɔn wa kɛrɛ kɔnɔ ki na. Laga ɲa yɛ kɔn yaga ka sɔnɔɔ sa sheshegele ɲgele kɛ toori wa ke wulo. Ye to yaga wa fyɔnwɔ fenne, naa nambanmbala pe kan. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛ lɛ^v.»

Mbaanra winmɛ feti
(Nɔmbu 29.1-6)

²³Yawe Yɛnɛɛ lɛa para Moyisi wi ni ma yo ²⁴wigi sɛnrɛ nda ti yo Izirayɛli woolo pe kan wi pe pye fɔ:

^u 23.16: Ki piliye nafa shyen ma yiri kɛ ye, pa yɛ ta wa Gireki sɛnrɛ ti ni. Gireki sɛnrɛ ni, pe maa ki feti wi yinri Pantikɔti. Wa (ɛki 23.16) laga ki ni pe maa ki feti wi yinri yarilire kɔnɔ feti konaa yarilire fɔnndɔ kɔngbannda kɔnsanga feti (Nɔmbu 28.26; Dɛtɛ 26)

^v 23.22: Levi 19.9-10; Dɛtɛ 24.19-22

«Yele li yenje koloshyen wogo, ki pilige kongbannga ki yaa pye wogo-pilige ye kan, mbe ti ye nawa to na wogo ki na; ye yaa mbaanra win mbe gbogolo mbanla gbɔɔ. ²⁵Ye se ka ye tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. Ye yaa saara nda pe ma sogo ta wɔ mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri.»

*Kapere ti kala yagawa japilige
(Nɔmbu 29.7-11)*

²⁶Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ:

²⁷«Yele li yenje koloshyen wogo ki pilige ke wogo ki yaa pye kapere ti kala yagawa japilige. Ye yaa gbogolo mbanla gbɔɔ, mbe ***yenje le**, mbe saara nda pe ma sogo ta wɔ Yawe Yenɲele li yeri. ²⁸Yaga ka tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni, katugu ki pilige ki yen kapere ti kala yagawa japilige, ɲa ni kapyege ɲa pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja pe yaa ki pye ye kan Yawe Yenɲele li yege sɔɔwɔ. ²⁹Lere ɲa fuun si yenje le ki pilige ki ni, pe yaa wi purɔ mboo wɔ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔɔwɔ. ³⁰Lere ɲa fuun ka tunngo pye ki pilige ki ni, mi jate mi yaa wi tɔngɔ mboo wɔ Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ. ³¹Yaga ka tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. Ki yen ɲgasele na li yen kɔsaga fu ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɔ na pe kan, laga o laga ye yaa ka pye mbe cen. ³²Ki pilige ki yaa pye wogopilige ye kan paa cenpilige ki yen. Ye yaa yenje le ki ni. Mbege le ki yenje ki pilige kolɔjere wogo ki yɔnlɔkɔɔ, fɔ sa gbɔn ki goto yɔnlɔkɔɔ, ye yaa ki tege wogopilige».»

*Gbataala nɔɔ feti
(Nɔmbu 29.12-39)*

³³Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni ma yo ³⁴wigi senre nda ti yo Izirayeli woolo pe kan wi pe pye fɔ:

«Mbege le yele li yenje koloshyen wogo ki pilige ke ma yiri kangurugo wogo ki na, fɔ sa gbɔn yapelege nungba, ye yaa ***Gbataala nɔɔ feti*** wi pye Yawe Yenɲele li mege ni. ³⁵Feti wi pilige kongbannga ki na, ye yaa gbogolo mbanla gbɔɔ. Ye se ka ye tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. ³⁶Ki yapelege ki pilige nungba nungba pyew ki ni, ye yaa saara nda pe ma sogo ta wɔ Yawe Yenɲele li yeri. Pilige kolɔtaanri wogo ki na ye yaa gbogolo mbanla gbɔɔ, mbe saara nda pe ma sogo ta wɔ na yeri. Ye yaa gbogolo ki pilige ki ni fuun ki ni mbanla gbɔɔ, ye se ka tunngo ka kpe pye».

³⁷«Ko fetiye mbele poro welɛ ye yaa la piin Yawe Yenɲele li mege ni. Ye yaa la ye ye gbogolo pe na mbaa li gbogo, mbaa saara sogoworo woo li

^w 23.26-32: Levi 16.29-34 ^x 23.34: Yarilire kɔngɔlɔ feti paa kaa naa yinri punɔ na Gbataala nɔɔ feti. Paa pye naa piin yele li yenje koloshyen wogo ki pilige ke ma yiri kangurugo wogo ki na. Ko feti wo la pye naga nari fɔ pɛ yarilire ti kɔn ti kɔ, eɛɛɛn naa figiye pire konna oliviye pire to tende; Dete 16.13; Levi 23.34-43. ^y 23.33-36: Dete 16.13-15

yeri, naa muwe saara, naa nayinme saara, konaa duven saara nda pe ma wo ti ni, mbe yala feti wi pilige pyew saara wolomɔ pi ni. ³⁸Ki saara ti yaa wo mbe taga wa nda ye maa woo Yawe Yenɲele li yeri cɛnpilige ki ni ti na, naa ye yarikanra ti na, konaa ye saara nda ye ma wo mbe ***yɔn fɔlɔ** tɔn nakoma ye nayinme saara ti na.

³⁹«Yele li yenɲe kolɔshyen wogo ki pilige ke ma yiri kanɲurugo wogo ki na, ye kere yarilire ti kɔnɲɔlɔ, ye yaa feti wa pye piliye kolɔshyen Yawe Yenɲele li meɲe ni. Pilige kɔnɲannga konaa pilige kolɔtaanri wogo ki ni, to yaa pye wogopiliye^z. ⁴⁰Pilige kɔnɲannga ki na, ye yaa ye tire pire tiyɔnrɔ ta le, naa sengembanra ni, naa tige njere nda ti fun ta ni, konaa lɔɔ yɔn sɔli tire njere ta ni, mbe yɔɔri Yawe Yenɲele li yeɲe sɔɔwɔ fɔ sa gbɔn yapelege nungba. ⁴¹Yele pyew yaa ki feti ɲa wi piin piliye kolɔshyen ni Yawe Yenɲele li yeɲe sɔɔwɔ, yele li yenɲe kolɔshyen wogo ki na. Ki yen ɲgasele na li yen kɔsaga fu ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɲo na pe kan. ⁴²Ki yapelege ki ni, yoro Izirayeli woolo ye daga mbaa cɛn gbataala nɔɔ. Izirayeli tara piile pe ni fuun pe daga mbaa cɛn gbataala nɔɔ. ⁴³Ko yaa pye ma, janɲo ye setirige piile peɲe jen fɔ naa mila ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara, mila ti a pɛ cɛn gbataala nɔɔ. Muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le.»

⁴⁴Fetiye mbele pe daga mbaa piin Yawe Yenɲele li meɲe ni, pa Moyisi wila pe senre yo Izirayeli woolo pe kan yeɛn.

**Yenɲele censaga paraga go
ki fitanladaga kala
(Eki 27.20-21)**

24 ¹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ pe pan pe oliviye tire pire nda pɛ sun ti sinme piiri kan ma yeri; po pi yaa pye fitanla wi sinme we, janɲo fitanlaye paa yiin sanga pyew yembine. ³***Arɔn** wi yaa fitanladaga wi gbegede mboo teɲe wa ***filisaga paraga go** ki ni, wa paraga ɲga pɛ pɔ maga kɔn shyen ki yeɲe; ko ɲga ki yen ma ***yɔn finliwe senre kesu** wi yeɲe tɔn we; janɲo fitanlaye paa yiin suyi Yawe Yenɲele li yeɲe sɔɔwɔ, mbeɲe le yɔnlɔkɔɔ fɔ sa gbɔn lalaaga ki na. Ki yen ɲgasele na li yen kɔsaga fu yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punɲo na ye kan. ⁴Arɔn wi yaa fitanlaye pe gbegede wa fitanladaga wi na, wo ɲa pɛ gbegede tɛ piiri ni, janɲo paa yiin suyi Yawe Yenɲele li yeɲe sɔɔwɔ.

**Buru ɲa pe ma kan Yenɲele yeri
wi kala**

⁵«Ma muwe tiyɔɔn le ma buru ke ma yiri shyen gbegede pi ni, wi ni fuun nungba nungba wi nuguwɔ pi pye culo kɔɔlɔni kɔɔlɔni. ⁶Ma yaa

^z 23.39: Eki 23.16; 34.22

ki buru wi tege kongolo shyen wa tabali na pè gbegele tɛ piiri ni wi na Yawe Yɛnɛɛle li yege sɔgɔwɔ. Kono nungba li yaa pye buru kɔgɔlɔni^a. ⁷Ma yaa ***wusuna nuwɔ taan** piiri tege mbe yala kongolo shyen ke ni fuun nungba nungba ke ni. Kona, ma yaa wi sogo buru wi yɔnlɔ paa ***saraga** nga pe ma sogo Yawe Yɛnɛɛle li kan ki yen; ki yen nandowo saraga buru wi wogo na.

⁸«***Cɛnpilige** pyew paa ki buru na wa teri Yawe Yɛnɛɛle li yege sɔgɔwɔ, kila piin ma sanga pyew. Izirayeli woolo paa ki piin ma suyi, ki yen yɔn finliwɛ mba pi yen kɔsaga fu. ⁹Ki buru wi yaa pye Arɔn naa wi pinambiile poro woo. Pe yaa kaa wi kaa ***laga kpoyi** ka ni; katugu wi yen yaraga nga ki yen ma tege ki yɛ pew, ma yiri wa yarikanra nda pe ma sogo Yawe Yɛnɛɛle li kan ti ni. Ki yen tasaga nga ki yaa la kaan pe yeri suyi^b.»

**Lere na ka Yɛnɛɛle li mege ki jɔgɔ
nakoma na ka lere gbo
wi jɔlɔgɔ kala**

¹⁰Izirayeli tara fenne jɔ wa pinambyɔ to la pye Ezhipiti tara fenne naɲa wa. Pilige ka, a ki pinambyɔ wɛ si kari wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ ma saa na wiin Izirayeli woolo naɲa wa ni wa ***paara yinre censaga** ki ni.

¹¹A Izirayeli tara fenne jɔ wi pinambyɔ wɛ si Yɛnɛɛle li mege ki jɔgɔ mali danga. A pè suu yigi ma kari wi ni Moyisi wi kɔrɔgɔ. Paa pye na ki naɲa wi nɔ wi yinri Shelomiti. Shelomiti wila pye naɲa na paa pye na yinri Debiri wo sumborombyɔ, ma yiri wa Dan cɛnlɛ li ni. ¹²A pè si saa ki naɲa wi tege laga ka ni maga tɔn wi na, nɛɛ nga Yawe Yɛnɛɛle li mbaa yo pe pye wi na ki singi mbege jen.

¹³Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: ¹⁴«Ti pe kari naɲa mejɔgɔfɔ wi ni wa paara yinre censaga ki punɔ na. Leele mbele fuun pège senre ti logo wi yeri, pe pe keyen yi taga wa wi go ki na^c; kona Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yaa wi wa sinndeere ni mboo gbo.»

¹⁵Maga senre nda ti yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Lere na fuun ka mi na wi Yɛnɛɛle na danga, wi yaa wi kapege ki go kala li lɛ. ¹⁶Lere na fuun ka mi na Yawe Yɛnɛɛle na mege ki jɔgɔ, wi yen Izirayeli tara pyɔ o, wi yen nambanɲa o, wi daga poo gbo. Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yaa wi wa sinndeere ni mboo gbo.

¹⁷«Na lere wa ka wi lewee yenle wa gbo, wi daga poo gbo^d. ¹⁸Na wiga wi lewee yenle wa yaayogo gbo, wi daga mbege yɔngɔ kan wi yeri wege.

¹⁹«Na lere wa ka wi lewee yenle wa weleɛge, poo weleɛge fun paa yege nga na wùu weleɛge we. ²⁰Witige laga ka ka kaw, witige laga kayi ki yaa

^a 24.5-6: Eki 25.30 ^b 24.9: Mati 12.4; Maki 2.26; Luki 6.4 ^c 24.14: Pe pe keyen yi taga wa wi go ki na, ki senre ti yen naga nari ma yo ki lerefɔ wo nungba wi yaa wi kapere ti go kala li lɛ. ^d 24.17: Eki 21.12

kaw mbege fɔɔɔ tɔn; yenle li yaa tɛge mbe yenle li fɔɔɔ tɔn; nganla li yaa tɛge mbe nganla li fɔɔɔ tɔn; jɔɔɔɔ mba wi pye wi lewee yenle wi na po cenle pi yaa pye wi na fun^e.

²¹ «Lere wa ka yaayogo gbo, wi yaa ki yɔngɔ kan. Lere wa ka wi lewee yenle gbo, wi daga poo gbo.

²² «Kiti kɔngɔ ngasele nungba lo li tɛge nambanmbala poro naa yoro Izirayeli tara piile ye kan, katugu muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le^f.»

²³ A Moyisi wi sigi senre ti yo Izirayeli woolo pe kan. A pè si yiri nanja ɲa wila Yenɲele li mɛge ki jɔɔ wi ni, ma kari wa paara yinre censaga ki punɔ na, mɛe saa wi wa sinndeere ni maa gbo. ɲga Yawe Yenɲele làa yo Moyisi wi kan, pa pàa ki pye yeen.

Yele na pe daga mbe tara ti yaga

ti wogo

(Dete 15.1-11)

25 ¹Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni wa ^{*}**Sinayi** yanwiga ki na ma yo ²wigi senre nda ti yo ^{*}**Izirayeli** woolo pe kan fɔ:

«Na yaga ka sa ye wa tara nda mi yaa kan ye yeri ti ni, ye yaa kaa ti yari tila wogo wagati wa ni Yawe Yenɲele li mɛge ni. ³Yegɛle kɔɔɔɔni ni, ye yaa la ye keere yariluguro ti nuru, mbaa ye ^{*}**ɛezen** tiire njere ti yaanla^g, mbaa ti pire ti coo. ⁴Ɛen fɔ, yele kɔɔshyen wolo lo yaa pye tara ti wogoyele mbe tɛge li ye Yawe Yenɲele li kan. Tara ti yaa wogo ki yele li ni fuun li ni. Ye se ka yariluguro lugu wa ye keere ti ni, ye se si ka ye ɛezen tiire njere ti yaanla. ⁵Yele na li toro li yarilire ti kɔngɔɔ, nda ka fi ti ye wa ye keere ti ni mbe se, ye se kari kɔn. Ɛezen tiire njere nda ye sila yaanla, tiga pire nda se mbe yanlaga, ye se kari cɔ; katugu ki yele li ni fuun li yaa pye tara ti wogoyele. ⁶Ye yaa tara ti yaga ti wogo yele na ni, yarilire lara nda ka se wa ye keere ti ni, to ti yaa pye ye yaakara, yoro naa ye kulonambala, naa ye kulojaala, naa ye tunmbyeele mbele pe yen na tunɔ piin sara na konaa nambanmbala mbele pe yen ma cen wa ye ni pe ni. ⁷Ki yarilire lara nungba to ti yaa pye ye yaayoro ti yaakara fun, konaa ye tara wongaala pe yaakara^h.

Yele na pe yinri zhubile li senre

⁸«Ye yaa wogoyegɛle ke kɔɔshyen jiri, ko yen yegɛle kɔɔshyen tɛgesaga kɔɔshyen, ke ni fuun ke yaa sa pye yele nafa shyen ma yiri kɔɔjɛ. ⁹Ki yele nafa shyen ma yiri kɔɔjɛ wolo li yenge kɔɔshyen wogo, ki pilige ke wogo ki na, ko ɲga ki yen kapere ti kala yagawa japilige, ye yaa mbaanra win wa tara ti lagapyew mberi

^e 24.20: Ɛki 21.23-25; Dete 19.21; Mati 5.38 ^f 24.22: Nɔmbu 15.16 ^g 25.3: Pe ma ɛezen tiire njere ti yaanla ti ta ti fun tila seni jenge. ^h 25.1-7: Ɛki 23.10-11

magala li gbɔɔ. ¹⁰Ki pyelɔmɔ pi na ma, ye yaa ki yo mbege naga fɔ yele nafa shyen ma yiri kɛ wolo li tɛge li ye Yɛnɛɛle kan; mbege yari fun leele pe ni fuun pe kan tara ti lagapyew fɔ pe mbe ya wɔ kulowo pi ni. Ki yele ye yaa lali yinri ***zhubile**ⁱ. Ki yele liga gbɔn, lere ɲa fuun pàa wi kɛɛ yaara shɔ wi yeri, ti yaa sɔngɔɔ ki fɔ wi na; lere ɲa fuun pàa lɔ kulo, wi yaa sɔngɔɔ wa wi sege ki ni. ¹¹Yele nafa shyen ma yiri kɛ wolo pyew li yaa pye zhubile yele ye kan. Ye se ka yariluguro lugu wa ye kɛɛre ti ni; yarilire lara nda ka se wa ye kɛɛre ti ni ye se kari pire ti kɔn. Eɛzen tiire njere nda ti sila yaanla, tiga pire nda se mbe yanlaga, ye se kari cɔ; ¹²katugu ki yele lo li yen zhubile yele le; ye daga mbaa li jate fɔ li yen ma tɛge li ye Yɛnɛɛle kan. Eɛn fɔ, yariluguro nda ka fi ti ye wa ye kɛɛre ti ni, ye yaa la to kaa.

¹³«Zhubile yele liga gbɔn, lere ɲa fuun pàa wi kɛɛ yaara shɔ wi yeri, ti yaa sɔngɔɔ wi na. ¹⁴Ye ni, na wa kaa jaa mbe tara laga ka pere nakoma mbe ka lɔ wi sefɔ wa yeri, wa ka ka wa li. ¹⁵Na yaga laga ka lɔ nakoma mbe pere ye sefɔ wa yeri, yegɛle ngele kɛ toro ma taga zhubile yele li na, ye yaa ke jate, mbe laga ki sɔngɔ ki kɔn mbe yala yarilire kɔnyegɛle ngele ke yen na paan ke ni, sanni zhubile yele li sa gbɔn. ¹⁶Yegɛle ngele kɛ koro, na kaga lɛge, laga ki sɔngɔ ki yaa gbɔɔ mbe yala ke ni; yegɛle ngele kɛ koro, na kaga kologo, laga ki sɔngɔ ki yaa tirige mbe yala ke ni; katugu laga ki yaa pere ma yeri mbe yala yarilire kɔnyegɛle ke yɔn ko ni. ¹⁷Ye ni, wa kpɛ ka kaa lewee yenle wa dufile. Eɛn fɔ, ye daga mbaa fye ye Yɛnɛɛle li yegɛ; katugu muwi mi yen Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle le. ¹⁸Yaa tanri na ɲgasegele ke na, yanla kakɔndegɛngɛle ke yigi yaa tanri yaa yala ke ni. Pa kona ye yaa cɛn wa tara ti ni yeyinɲge na pɔw. ¹⁹Tara ti yarilire ti yaa la yɔngɔ ye kan jɛngɛ, ye yaa la nii la tinni, mbe cɛn wa tara ti ni yeyinɲge na pɔw.

²⁰«Kana ye yaa ye yɛɛ yewe mbe yo fɔ: Yingi we yaa la kaa yele kɔlɔ-shyen wolo lo ni, naa kɪ kaa pye we se yariluguro lugu, we se si yarilire kɔn we? ²¹Ye wele, mi ɲa Yawe Yɛnɛɛle, mi yaa duwaw ye na yele kɔgɔlɔni wolo li ni, mbe ti ye yarilire ti yɔn jɛngɛ ti yele taanri woro bɔ.

²²«Yele kɔlɔtaanri wolo li ni, ye yaa yariluguro lugu wa ye kɛɛre ti ni; eɛn fɔ, ki yele li ni, yarilire lere to ye yaa la kaa fɔ sa gbɔn yele kɔlɔjere wolo li yarilire ti na. Sanni ki yarilire fɔnnɔ ti sa gbɔn, yarilire lere to ye yaa la kaa.

Yaara nda pè jori ma pere ti go shɔɔ kala

²³«Yaga ka tara ta pere ti koro ɲa wɪri lɔ wi kan suyi, katugu tara ti yen mi ɲa Yawe Yɛnɛɛle na woro. Ye yen nambanmbala, ma pye cɛnfenne laga na yeri. ²⁴Ki kala na, wa tara nda fuun mi yaa kan ye yeri ti ni, ye yaa ɲgasegele tɛgɛtɛgɛ, ngele ke yaa ti leele pe ya paa tara nda ti yen pe woro ti go shoo.

ⁱ 25.10: Maga logo zhubile, ko kɔɔ wo yen mbe mbanlaga win. Leele mbele pe yaa wɔ wa kulowo pi ni, pe yaa wɔ wa pi ni yele na ni, ko mbanlaga winmɛ po pila pye na ki yele li lesanga wi nari, ki kɔɔ wi yen fun yɔgɔrimɔ.

²⁵ «Na fyonwɔ ka to ma sefɔ wa na, a wùu tara laga ka pɛrɛ, wi go lere ɲa wi yɔngɔ wi ni, wa ka pye wa, ɲa ki kologo yen wi yeri wigi go shɔ, ki lerefɔ wi daga mbege go shɔ. ²⁶Na tara ti go shɔfɔ woro lere ɲa yeri, na wo jate wiga yaraga ta mbe ya mboo tara laga ki go shɔ wi yɛ, ²⁷laga ki pɛrɛngɔlɔ, yɛgɛlɛ ɲgɛlɛ kɛ toro wi yaa ke jiri. Yɛgɛlɛ ɲgɛlɛ kɛ koro fɔ sa gbɔn zhubile yɛlɛ li na, wi yaa ke penjara yɔn ki jate mbege sara ɲa wila laga ki lɔ wi yeri. Pa kona wi laga ki yaa sɔngɔrɔ mbe pye wi wogo naa. ²⁸Ɛn fɔ, na wii yaraga ta mbe laga ki go shɔ, pa tara laga ki yaa koro ɲa wila ki lɔ wi kɛɛ na fɔ sa gbɔn zhubile yɛlɛ li na. Ki wagati wiga ka gbɔn, tara laga ki yaa sɔngɔrɔ mbe pye ti fɔ kɔngbanɲa wi wogo.

²⁹ «Ca ɲga malaga sigembogo yen maga maga, na lere wa ka ki go ka pɛrɛ, kologo ɲga ki yen wi yeri wigi go shɔ ki yaa pye yɛlɛ nungba poni fogo ni; mbege lɛ lɛ ki pɛrɛpilige ki na fɔ sa gbɔn ki yelapanna. ³⁰Ki go na pee ya mbege go shɔ yɛlɛ nungba fogo ni, ki yaa koro ki lɔfɔ wo naa wi setirige piile pe kan suyi. Ali na zhubile yɛlɛ liga gbɔn, pe se kaga sɔngɔrɔ ki pɛrɛfɔ wi na. ³¹Ɛn fɔ, cara nda malaga sigembogo woro mari maga, yinɛ ti yen na jate paa kɛɛrɛ nda ti yen wa tara ti ni ti yen. Pe mbe ya mbe to go shɔ sanga pyew. Zhubile yɛlɛ liga si gbɔn, ti yaa sɔngɔrɔ ti fenne pe na.

³² «***Levi setirige piile** pe cara^j to na, yinɛ nda ti yen wa ti ni, ki kologo yen pe yeri paa ti go shoo sanga pyew. ³³Na lere wa ka Levi setirige pyɔ wa go lɔ, zhubile yɛlɛ liga gbɔn, go ki lɔfɔ wi yaa yiri wa ki ni mbege kan gofɔ wi yeri^k; katugu Levi setirige piile pe yinɛ nda wa pe cara ti ni to ti yen pe kɔrɔgɔ wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ. ³⁴Lara nda ti yen ma Levi setirige piile pe cara ti maga, tii daga mbe pɛrɛ, katugu ti kan Levi setirige piile pe yeri mbe pye pe woro sanga pyew^l.

Fɔgɔ taga kala fyonwɔ fɔ na

³⁵ «Na fyonwɔ ka to ye sefenne wa na, na wi kɛɛ kiga koro waga ye sɔgɔwɔ, ye daga mboo saga, jango wi ya wi cɛn wa ye ni^m paa namban-ɲɛɛn yen nakoma nambanndorowo yen. ³⁶Yaga kaa tɔnli jaa wi go na, si ka logo tɔnli pee. Ye daga mbege naga wi na wa ye tangalɔmɔ pi ni fɔ ye yen na fyɛ mi ɲa ye Yɛnɲɛlɛ na yɛgɛ; jango ye sefɔ wi ya wi cɛn wa ye ni. ³⁷Na yaga wi jin penjara ni, yaga kaa tɔnli jaa ti go na, na yaga suu jin

j **25.32:** Levi setirige piile pe cara wogo yege wele wa

Nɔmbu 35.1-8; Zhozu 21.1-42; 1 Kuro 6.39-66. Levi setirige piile pe sila tara ta ta pa Izirayeli woolo sanmbala pe yen; Zhozu 14.4. ^k **25.33:** Laga ɲga ki yo fɔ: *Zhubile yɛlɛ liga gbɔn, go ki lɔfɔ wi yaa yiri wa go ki ni*, Eburu senre ti ni ki mbe ya logo fun fɔ: Ali na kaa pye Levi setirige pyɔ wo wawi wila go ki lɔ, wi yaa yiri wa ki ni zhubile yɛlɛ li ni.

^l **25.34:** Cara nda tila pye ma Levi setirige piile pe cara ti maga tila pye pe yaayoro kasara.

^m **25.35:** Dete 15.7-8

yarilire ni, yaga kaa tɔnli jaa wa ti go naⁿ. ³⁸Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle na li ye yirige wa Ezhipiti tara mbe Kana tara ti kan ye yeri, jango mbe pye ye Yenɛɛle.

**Izirayeli woo si daga
mbe koro kulowo ni**

³⁹«Na fyɔnwɔ ka to ma sefo wa na mbe ti wuu yɛɛ pɛɛ ma yeri mbaa tunngo piin, maga ka kulowo tunndo kan wi yeri. ⁴⁰Ɛɛn fo, ye daga mboo yigi paa ye tunmbyee yen, ɲa wi maa tunngo piin sara na, nakoma paa ye nambannjɛɛn yen. Wi yaa la tunngo piin ma kan fo sa gbɔn zhubile yɛle li na. ⁴¹Na liga gbɔn, pa wi yaa wɔ wa ma yeri wo naa wi piile pe ni, mbe songɔɔ wa wi go woolo pe kɔɔɔɔ, mbe sa cɛn tara nda wi tɛleye paa ta kɔɔɔɔ ti na. ⁴²Katugu Izirayeli woolo pe yen na tunmbyeele, poro mbele mi yirige wa Ezhipiti tara ti ni we. Ki kala na, paga kaa pe pɛɛ paa yɛɛ ɲga na pe maa kulolo pe pɛɛ. ⁴³Yaga kaa kangbanga piin pe na. Ɛɛn fo, yɛɛ naga wa ye tangalɔmɔ pi ni fo mi ɲa ye Yenɛɛle ye yen nala gbogo.

⁴⁴«Kulolo kala ka pye ye na, tara nda woolo pe yen ma ye maga, yaa ye kulonambala naa ye kulojaala pe loo wa pe yeri. ⁴⁵Ye mbe ya mbaa nambanmbala mbele pɛ pan ma cɛn ye sɔɔwɔ pele loo ye kulolo fun, mbaa pe sege woolo mbele pɛ se wa ye tara pele loo kulolo. Ye mbe ya mbaa pe loo kulolo pe pye ye woolo. ⁴⁶Punɔ na, ye mbe ya mbe pe yaga ye pinambiile pe kan kɔɔɔɔ. Pe yaa pye ye kulolo fo sanga pyew. Ɛɛn fo, ye sefenne Izirayeli woolo sanmbala poro na, wa kpe ka ka kangbanga taga wa na ye ni^o.

⁴⁷«Nambannjɛɛnle mbele pe yen wa ye ni nakoma mbele pɛ pan ma cɛn mbe wagati jenri pye wa ye ni, na wa ka pye penjagbɔɔ fo, fyɔnwɔ mbe si to ma sefo Izirayeli woo wa na, wuu yɛɛ pɛɛ ki nambanɲa wi yeri, nakoma ki nambanɲa wi go lere wa yeri, ⁴⁸wi yɛɛ pɛɛɲɔɔ, ki kologo mbe ya kan wi yeri poo go sho. Wi nɔsepyɔ lenaɲa mbe ya mboo go sho. ⁴⁹Na wi nɔsepyɔ lenaɲa woro wa, wi tojɛ mbe ya mboo go sho, nakoma wi tojɛ wo pina-mbyɔ, nakoma wi go lere ɲa wi yɔngɔ wi ni wo wa. Wo jate wiga ka yaraga ta, wi mbe ya mboo yɛɛ go sho. ⁵⁰Pa kona, wi yaa yɛɛle ke jate wo naa ɲa wuu lo wi ni, mbege le yɛle na wila wi yɛɛ pɛɛ li na fo sa gbɔn zhubile yɛle na laa paan li na. Wi yaa wi go shoɔɔ sɔnɲɔ ki kɔn mbe yala yɛɛle yɔn ɲga kɔ koro ko ni; ki penjara ti yaa jate mbe yala tunmbyee wi pilige nunɲba sara wi ni. ⁵¹Yɛɛle yɔn ɲga kɔ koro zhubile yɛle lii gbɔn, na kaga lɛɛ, pa kona, penjara nda wi lofo wila kan maa lo, wi yaa ti leɲere songɔɔ wi lofo wi na. ⁵²Yɛɛle ɲgele kɛ koro fo sa gbɔn zhubile yɛle li na, na kiga pye kee lɛɛ, wi yaa ke jate mboo go shoɔɔ penjara ti songɔɔ wi lofo wi na mbe yala yɔn ɲga kɔ koro ko ni. ⁵³Mboo ta wa wi tafa wi yeri, wi daga mbaa jate paa

ⁿ 25.37: Ɛki 22.24; Dete 15.7-11; 23.20-21 ^o 25.39-46: Ɛki 21.2-6; Dete 15.12-18

tunmbyee ŋa pe ma le yeŋe nunŋba tunŋgo na wa yeŋ. Yaga ka ti wi tafo wila kanŋbanga piin wi na. ⁵⁴Na ye sefo pe suu go sho ki yeŋe ŋga ko ka na, pa kona zhubile yeŋe liga gbɔn, wo naa wi piile pe ni pe yaa wo wa wi tafo wi yeri. ⁵⁵Katugu yoro Izirayeli woolo ye yeŋ na tunmbyeele, mà jen muwi mi ye yirige wa Ezhipiti tara; muwi mi yeŋ Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le.

DUWAW KONAA DANŋA SENRE

26–27

Na maga Yenŋele li senre ti le
duwaw ŋa ma ma ta li yeri

26 ¹«Yaga ka yarisunndo gbegele ye yeŋ kan; yaga ka yaraga ka yanlɛ te mbege yerege, nakoma mbe sinndelege yerege mbaa sunnu ki na; yaga ka sinndeere nda pɛ keregi keregi ta tege wa ye tara mbaa fɔli ti yeŋe soŋowo mbaa ti gbogo; katugu muwi mi yeŋ Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le^p.

²«Yaa na cɛnpiliye yi cɛɛn, yaa na ***censaga paraga go** ki jate. Muwi mi yeŋ Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le.

³«Na ye kaa tanri na ŋgasegele ke na, mbanla kakɔndegɛŋgele ke yigi mbaa tanri ke na, ⁴pa kona mi yaa ti tisara tila paan tila yala ti wagati wi ni, jango yarilire tila yongo wa tara ti ni, tire fun tila seni. ⁵Kona ye yarilire ye yaa ti sun fo sa gbɔn ***ɛɛzen** pire cɔsanga wi na, mbe ɛɛzen wi cɔ fun fo sa gbɔn yariluguro sanga wi na. Ye yaa yaakara legerɛ ta. Ye yaa si cɛn wa tara ti ni yeyinŋe na pɔw^q. ⁶Mi yaa ti yeyinŋe mbe pye wa tara ti ni. Na yaga sinle, yaraga ka kpɛ se ka pan mbe ye jatere wi piri ye na. Mi yaa wɔŋgapeele pe kɔ mbe pe wo wa tara ti ni. Pe se ka yiri ye kɔɔgo mbe malaga gbɔn ye ni. ⁷Ye yaa ka taga ye juguye pe na la pe puro. Ye yaa kaa pe kuun tokobi ni. ⁸Ye ni, lere kanŋurugo yaa ka ye juguye pe cɛnme puro; ye ni, lere cɛnme ya ka ye juguye pe waga ke (10 000) puro. Ye yaa ka pe gbo tokobi ni. ⁹Mi yaa la wele ye na, mbe ye pye sevenne, ye yaa se mbe lege jenge. Mi yaa ti na ***yɔn finliwe** pi koro mi naa yoro we soŋowo. ¹⁰Ye yarilire ti yaa la yongo jenge fo nda ye yaa tege, ye yaa kari ka mbe mo. Ye yaa kaa lere ti woo wa ti tegesaga mbaa fɔnndo ti teri. ¹¹Na censaga ki yaa pye wa ye soŋowo. Mi se ka laga ye na. ¹²Mi yaa pye wa ye soŋowo, mbe pye ye Yenŋele, ye pye na woolo^r. ¹³Muwi mi yeŋ Yawe Yenŋele, ye Yenŋele na li ye yirige wa Ezhipiti tara ti ni, ma ye wo wa kulowo pi ni. Joŋgo ŋga paa taga ye na, migi laga ye na, koni ye mbe ya mbaa tanri ye yoloŋgo ki ni caw.

^p 26.1: Levi 19.4; Eki 20.4; Dete 5.8; 16.21-22; 27.1 ^q 26.3-5: Dete 11.13-15

^r 26.12: 2 Koren 6.16

**Na maga Yenŋele li senre ti ke
danga ŋga ki mɔɔ yigi**

¹⁴ «Eɛn fɔ, na ye woro na nuru na yeri mbaa tanri na kakɔnnɔɔɛŋŋele ke na, ¹⁵ na yaga je na *lasiri wi na, mbe punŋo le na kakɔnnɔɔɛŋŋele ke ni, mbe je na ŋgasegele ke na, mbanla yɔn finliwɛ pi jɔɔ, ¹⁶ kagala ŋgele mi yaa pye ye na ke ŋgele:

«Mi yaa fyere gbɔɔ wa ye na, naa cɔɔɔɔ yama ni, konaa witiwerewe ni. Ki yama pi yaa ye yengele ke jɔɔ ye na, ye se pye senweele kpayi. Ye yaa la ye yariluguro ti nuru wagafe; eɛn fɔ, ye juguye poro pe yaa kaa ki yarilire ti kaa. ¹⁷ Mi yaa yiri ye kɔɔɔɔ mbe ti ye juguye pe ya ye ni; ye winfenne pe yaa cɛn ye go na. Ye yaa la fee, ali mbege ta lere woro na ye puro.

¹⁸ «Na ko kagala koro si ti yaa nuru na yeri, jɔɔɔɔ ŋga mɔ wa ye na ye kapere ti kala na, mi yaa ki tegesaga kɔɔshyen wa ye na naa. ¹⁹ Mi yaa ye yɛ gbɔɔɔɔ fanŋga ki kɔ, mbe ti naayeri wi sheli paa tugurɔn yen, mbe ti tisaga kala li ŋgbɔn laga tara ti ni, mbe tara ti sheli paa tuguyɛnre yen. ²⁰ Ye yaa tunŋgo pye mbe ye fanŋga ki kɔ jaga; ye yariluguro ti se kaa yɔɔɔɔ, ye tara tire ti se kaa seni.

²¹ «Na yaga si yiri mbe je na na mbe yo ye saa nuru na yeri, jɔɔɔɔ ŋga mɔ wa ye na ye kapere ti kala na, mi yaa ki tegesaga kɔɔshyen wa ye na naa. ²² Mi yaa cɛnre pere yirige mbe wa ye na wa ye tara; ti yaa la ye piile pe yinri mbaa ye yaayoro ti kuun. Ti yaa ka kɔn ye legewe pi na mbege kan ye kɔɔgolo ke koro waga.

²³ «Na ko jɔɔɔɔ kagala koro si ye koro, na yaga je bere ye woro na nuru na yeri, ²⁴ kona mi fun mi yaa yiri ye kɔɔɔɔ, mbe jɔɔɔɔ ŋga ye na ki tegesaga kɔɔshyen wa ye na naa ye kapere ti kala na. ²⁵ Mi yaa ti malaga mbe to ye na wa ye tara, mbanla yɔn finliwɛ mba yɛ jɔɔ pi kayanŋa wɔ ye ni. Na yaga fe sa laralara wa ye cagbɔɔ gbɔɔ ti ni, pa mi yaa ti tifeleŋge yama mbe to ye na konaa mbe ye le ye juguye pe keɛ. ²⁶ Mi yaa ti yaakara ti kɔ ye yeri. Jele ke yaa ka ye buru wi fɔ yira nungba ni, pe yaa kaa wi taanla *culo na, mbaa wi kaan ye yeri jegele jegele; ye yaa ka, eɛn fɔ ye se tin.

²⁷ «Ko kagala ŋgele koro ke ni fuun pyengɔɔ, na ye woro na nuru na yeri bere, na yaga koro mbaa jege na na, ²⁸ kona mi fun mi yaa yiri ye kɔɔɔɔ nanŋbanwa ni, mbe jɔɔɔɔ ŋga ye na ki tegesaga kɔɔshyen wa ye na naa. ²⁹ Kona ye yaa la ye yɛra piile pe kaa. ³⁰ Mi yaa ye sunzara nda wa tinndiye pe na ti jɔɔ; yarisunŋgo ŋga pe yinri Yɔnɔ, tiyagala ŋgele yɛ kankan naga gbogo wa ke na, mi yaa ke kɔɔnɔ mbe ke jaanri, mbe yoro jate ye gboolo pe wa wa ye yarisunndo nda ti jɔɔ ti go na. ³¹ Mi yaa ye cagbɔɔ ti pye katara, mbe ye yarisunndo sunzara ti jɔɔ mberi yaga waga. Mi se yenle ye *saara naa ye yarikanra ti nuwɔ taan pilan nawa pi

yinggi na na. ³²Mi yaa ye tara ti jɔɔ jɔɔwɔ pa na, fɔ ye juguye mbele pe yaa pan mbe cɛn wa, ki yaa to pe yɔn na. ³³Mi yaa ti malaga mbe to ye na mbe ye jaraga cɛngele sanngala ngele laga tara na ke sɔɔwɔ. Ye tara ti yaa koro waga, ye cara ti yaa pye katara.

³⁴«Pa kona, wagati ɲa fuun ye yaa pye wa ye juguye pe tara mbe ye tara ti yaga waga, ti yaa wogo ko wagati wo ni, wagati ɲa ye mbaa yaga ti wogo wi yɔnlɔ. ³⁵Ki wagati ɲa fuun tara ti yaa koro waga, ti yaa wogo. Wogowo mba pi sila ta ye wogoyɛgele ke ni, ma ye ta wa ti ni, ti yaa wogo ki yɔnlɔ.

³⁶«Yoro mbele ye yaa ka koro wa ye juguye pe tara, mi yaa sunndo kɔngɔ wa ye na, fɔ ali tifeleɛ kiga wɛnge nungba tin, ye yaa la fee ki tinmɛ pi yɛɛ. Ye yaa kaa fee paa yɛɛ ɲga na lere jugu kaa wi puro tokobi ni wi maa fee we; ye yaa kaa tuun ali mbege ta lere woro na ye puro o. ³⁷Ye yaa kaa kunrugu ye yɛɛ na paa yɛɛ ɲga na lere ma kaa na fee wi jugu yɛɛ we, mbe sigi ta lere woro na ye puro. Ye se ka ya yere mbe ye juguye pe sige. ³⁸Ko ki ni fuun pɔngɔ na, ye yaa ku cɛngele kele yɛɛ sɔɔwɔ, ye yɛn ye juguye mbele tara, pe yaa ye gbo mbe ye kɔ. ³⁹Yoro sanmbala mbele ka koro yinwege na wa ye juguye pe tara, ye yaa la waga ye kapere to naa ye tɛɛye pe kapere ti kala na.

**Yɛnɛle li yaa
li yɔn finliwɛ pi yigi
Izirayeli woolo pe ni**

⁴⁰«Ɛɛn fɔ, lee le mbele pe yaa ka koro yinwege na pe yaa kaga jɛn fɔ poro naa pe tɛɛye pe ni pɛ kapere pye na na, ma yiri ma je pe woro na nuru na yeri. ⁴¹Pe yaa kaga jɛn fun fɔ ko ki ti mɪ yiri pe kɔɔɔ mbe pe torogo wa pe juguye pe tara. Na paga ka pe mbasinmɛ pi jɛn, mbe kannga mbe pe yɛɛ tirige, mbege jɛn fɔ jɔɔɔ ɲga kɪ taga pe na pe kapere ti kala na kɪ yala pe ni, ⁴²pa kona mi yaa jatere pye na yɔn finliwɛ mba mɪla le Zhakɔbu ni pi na, naa na yɔn finliwɛ mba mɪla le Izaki ni pi na, konaa na yɔn finliwɛ mba mɪla le Abirahamu ni pi na. Mi yaa jatere pye fun *yɔn fɔlɔ na mɪ le pe tara wogo ki na li na^s. ⁴³Mbe pe ta pɛ yiri wa tara ti ni mari yaga, a tɪ koro waga, ti yaa wogo ki wagati wi ni. Ko sanga wo ni, pe yaa ki jɛn fɔ jɔɔɔ ɲga kɪ taga pe na kɪ yala; katugu pɛ je na ɲgasegele ke na, ma pɔngɔ le na kakɔndɛgɛngɛle ke ni, koro ngele kɛ yiri laga na yeri we. ⁴⁴Konaa ki ni fuun, ali mbe pe ta wa pe juguye pe tara, mi se ka pe wa pew; pe kala li se kanla mbɛn fɔ sa gbɔn mbe pe tɔngɔ mbe pe kɔ. Mi se kanla yɔn finliwɛ pi jɔɔ mi naa poro sɔɔwɔ. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle, pe Yɛnɛle le. ⁴⁵Mi yaa la jatere piin na yɔn finliwɛ pi na pe kan, po mba mɪla le pe tɛɛye pe ni we; poro mbele mɪla yirige wa Ezhipiti tara ti ni cɛngele sanngala ke yɛɛ sɔɔwɔ, jango mbe pye pe Yɛnɛle. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle le.»

^s 26.42: Zhɛnɛ 17.7-8; 26.3-4; 28.13-14

⁴⁶Ngasegele naa kakɔ̀nddegengele naa senyoro nda Yawe Yɛnɛle làa yo Moyisi wi kan wa *Sinayi yanwiga ki na ma yo wiri yo *Izirayeli woolo pe kan tori yɛɛn.

Maga yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ lɛ,
penjara yɔ̀n nga ki daga mbe wɔ

27 ¹Yawe Yɛnɛle làa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo *Izirayeli woolo pe kan wi pe pye fɔ̀:

«Na lere wa ka *yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ lɛ mbe lewee kan Yawe Yɛnɛle li yeri, wi mbe ya mboo yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ li tɔ̀n penjara yɔ̀n ka ni. ³Penjara yɔ̀n nga ki daga mbaa sara ki nga: Na kiga pye naja pe yaa go shɔ̀, mbege lɛ ɲa wì ta yɛle nafa sa gbɔ̀n yɛle nafa taanri, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ nafa shyen ma yiri kɛ, mbe yala *censaga paraga go ki warifuwe pyɔ̀ jatere wi ni. ⁴Na kiga pye jɛle wi, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ nafa ma yiri kɛ.

⁵«Mbege lɛ lenambyɔ̀ ɲa wì ta yɛle kanɲurugo sa gbɔ̀n yɛle nafa fenne pe na, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ nafa. Wiga pye sumboro, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pye kɛ.

⁶«Mbege lɛ ɲa wì ta yɛnɲe nungba sa gbɔ̀n fɔ̀ yɛle kanɲurugo fenne pe na, wiga pye lenambyɔ̀, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ kanɲurugo; wiga pye sumboro, ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ taanri.

⁷«Mbege lɛ mbele pè ta yɛle nafa taanrindaanri konaa pe yɛɲɛ fenne pe ni, na wiga pye naja, wi go shɔ̀go penjara ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ kɛ ma yiri kanɲurugo; na wiga pye jɛle, ti yaa pye warifuwe pyɔ̀ kɛ.

⁸«Lere ɲa wì yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ li lɛ, wiga pye fyɔ̀nwɔ̀ fɔ̀, na wi se ya mbe penjara yɔ̀n nga ki naga ki sara, pe yaa kari wi ni wa *saraga wɔ̀fɔ̀ wi yeri. Saraga wɔ̀fɔ̀ wi yaa penjara yɔ̀n ka naga mbe yala yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ lɛfɔ̀ wi tawa pi ni.

⁹«Na kaa pye yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ wili lɛ mbe yaayogo kan, nga pe mbe ya wɔ̀ *saraga Yawe Yɛnɛle li yeri, ki yaayogo ki yaa la jate kì tɛɲɛ ki yɛ na kan. ¹⁰Pe se ka ki yaayogo ki suru ka ni, pe se ka yaayogo tiyɔ̀ngɔ̀ suru yaayogo tijaanga ni, nakoma mbe yaayogo tijaanga suru yaayogo tiyɔ̀ngɔ̀ ni; katugu na paga ki yaayogo ki suru ka yɛɲɛ ni, ti shyen ti yaa la jate ti tɛɲɛ ti yɛ li kan. ¹¹Na kaa pye yɔ̀n fɔ̀lɔ̀ wili lɛ mbe yaayogo nga kan ki yen yaayoro nda ti yen *fyɔ̀ngɔ̀ ni^t ko ka, nga ki se ya wɔ̀ saraga Yawe Yɛnɛle li yeri, pe yaa kari ki ni wa saraga wɔ̀fɔ̀ wi yeri. ¹²Saraga wɔ̀fɔ̀ wi yaa ki penjara yɔ̀n ki naga mbe yala yaayogo ki tiyɔ̀nwɔ̀ nakoma ki tijangawa po ni; ko penjara to pe yaa sara mbe yala yɔ̀n nga wì naga ki ni. ¹³Na kiga pye yaayogo fɔ̀ wi yen na jaa mbe yaayogo ki go shɔ̀, saraga

^t 27.11: Yaayoro nda ti yen fyɔ̀ngɔ̀ ni to tari nda shɔ̀n, naa sofile konaa yɔ̀ngame; Levi 11.2-8.

wɔfɔ wiga penjara yɔn nga naga, wi yaa ki sara mbege walisaga kanguru-go wogo taga wa ki na.

¹⁴ «Na lere wa kaa jaa mboo go tɛgɛ ki yɛ, mbege pye yaraga nga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yawe Yɛnɛɛle li kan, saraga wɔfɔ wi yaa ki sɔnɔgɔ ki kɔn mbe yala ki tiyɔnwɔ nakoma ki tijangawa pi ni. Ko penjara to pe yaa sara mbe yala ki yɔn ki ni. ¹⁵ Ɔja wɪ go ki tɛgɛ ki yɛ li kan, na wi kaa jaa mbege go shɔ, wi yaa penjara yɔn nga kɪ naga ki sara, mbege yɔn ki walisaga kanguru-go wogo taga wa ki na, kona go ki yaa sɔngɔɔ mbe pye wi wogo naa.

¹⁶ «Na lere wa ka tara nda wɪ ta kɔɔgɔ ki laga ka tɛgɛ ki yɛ Yawe Yɛnɛɛle li kan, ki sɔnɔgɔ ki yaa kɔn mbe yala yariluguro nda ti mbe ya lugu wa ti lɛgɛwɛ po ni. Na kaa pye *ɔrizhi^u pyɔ culo cɛnmɛ taanri (300) wi, ki penjara yɔn ki yaa pye warifuwe pyɔ nafa shyen ma yiri kɛ. ¹⁷ Na wiga kɛrɛ ti tɛgɛ ti yɛ Yɛnɛɛle kan *zhubile yɛle li ni, maga penjara yɔn nga naga, ko ki yaa yere. ¹⁸ Na wiga kɛrɛ ti tɛgɛ ti yɛ Yɛnɛɛle kan zhubile yɛle li torɔngɔɔ, saraga wɔfɔ wi yaa penjara yɔn ki kɔn mbege tirige mbe yala yɛgɛle yɔn nga kɪ koro sannɪ zhubile yɛle li sa gbɔn kɛ ni.

¹⁹ «Na kɛrɛ fɔ wi kaa jaa mbe kɛrɛ ti go shɔ, saraga wɔfɔ wi ka penjara yɔn nga naga, wi yaa ki sara, mbege walisaga kangurugo wogo taga wa ki na.

²⁰ «Na wii kɛrɛ ti go shɔ, wiga ti pɛrɛ lere wa yɛgɛ yeri, ko pɔngɔ na wi se ka ya mberi go shɔ naa. ²¹ Kona zhubile yɛle liga gbɔn, ɲa wɪ kɛrɛ ti lɔ, wi yaa wɔ wa ti ni, ti yaa kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri paa kɛrɛ nda pe ma tɛgɛ ti yɛ pew li kan ti yɛn. Pa ti yaa pye saraga wɔfɔ wi woro.

²² «Na lere wa ka kɛrɛ nda wɪ lɔ wi yɛɛ kan ti kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri, ki pye nda ti yɛn wi kɔɔgɔ to ta ma, ²³ saraga wɔfɔ wi yaa kɛrɛ ti sɔnɔgɔ ki kɔn mbe yala yɛgɛle yɔn nga kɪ koro sannɪ zhubile yɛle li sa gbɔn kɛ ni. Kɛrɛ ti kanfɔ wi yaa ki penjara ti sara ki pilige nungba ki ni; katugu kɛrɛ ti kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri. ²⁴ Na zhubile yɛle liga gbɔn, paa kɛrɛ ti lɔ naɲa ɲa yeri, ti yaa sɔngɔɔ ki fɔ wi na, ko kɔɔ wo yɛn fɔ ɲa wila ti ta kɔɔgɔ we.

²⁵ «Penjara yɔn nga fuun ki yaa naga, ki daga mbe kɔn mbe yala censaga paraga go ki warifuwe pyɔ jatere wi ni; ki warifuwe pyɔ nungba wi nuguwɔ pi yɛn giramu kɛ.

Yarikanra sannda ti wogo

²⁶ «Yaayoro ti pinambire kɔngbannda ti yɛn na woro makɔ. Lere si daga mboo yaayogo ka pinambige tɛgɛ ki yɛ Yawe Yɛnɛɛle li kan, napige yi o, simbapige yi o, nakoma sikapige yi o; katugu pinambyɔ kɔngbanɲa pyew wi yɛn ma tɛgɛ wi yɛ Yawe Yɛnɛɛle li kan. ²⁷ Yaayoro nda ti yɛn fyɔngɔ ni, na kiga pye ko ka pinambige kɔngbanɲa yi, ki fɔ wi yaa ki go shɔ mbe yala penjara yɔn nga ki yaa naga ki ni, mberi walisaga kangurugo wogo

^u 27.16: Yarilire nda pe yinri ɔrizhi ti yɛn paa mali yɛn, pe maa ti muwe pi piin buru.

ki taga wa ti na. Na yaayogo fɔ wi sigi go shɔ, saraga wɔfɔ wi mbe ya mbege pɛrɛ mbe yala yɔn nga wi yaa naga ki ni.

²⁸ «Na lere wa kaa kɛɛ yaraga ka tɛgɛ ki yɛ pew Yawe Yɛnɛlɛ li kan, na kaa pye lere wi, nakoma yaayogo, nakoma kɛrɛ ri, mbe yiri wa tara nda wila ta kɔrɔgɔ ti ni, ki yaraga ki se ya pɛrɛ, pe se si ya mbege go shɔ; katugu yaraga nga fuun ki tɛgɛ ki yɛ pew li kan, ki yɛn jɛnɛgɛ ***kpoi** ma pye li wogo». ²⁹ Ali kaa pye pɛ lere wa tɛgɛ wi yɛ pew Yawe Yɛnɛlɛ li kan, pe se kaa go shɔ, ɛɛn fɔ wi daga poo gbo».

Yaga senre

³⁰ «***Yaga** ɲa fuun wi ma ta wa ye kɛɛrɛ ti ni, ye yarilire yaga wowi yo, nakoma ye tige pire yaga wowi yo, wi yɛn Yawe Yɛnɛlɛ li woo, wi yɛn ma tɛgɛ wi yɛ li kan. ³¹ Na lere wa kaa jaa mbe yaga wi go shɔ, wi yaa yaga wi penjara yɔn ki sara mbege walisaga kanɲurugo wogo taga wa ki na. ³² Nɛrɛ, naa simbaala konaa sikaala poro yaga wo na, tɛgɛrɛ tɛgɛkanɲala li yaa taga nga fuun na, ko kɔrɔ wo yɛn kɛ wogo ye, ko yaa kan Yawe Yɛnɛlɛ li yeri. ³³ Yaayoro fɔ wii daga mberi wele na kaa pye ti yɔn nakoma ti yɛn ma tijanga. Wii daga mbe ka suru ka yɛgɛ ni. Na wiga ka suru ka ni, ti shyɛn ti yaa pye mbe tɛgɛ ti yɛ Yawe Yɛnɛlɛ li kan; pe se ya mberi go shɔ^x.»

³⁴ Ki ɲgasegele ɲgele koro wele Yawe Yɛnɛlɛ làa kan Moyisi wi yeri wa ***Sinayi** yanwiga ki na ma yo wi ke yo Izirayeli woolo pe kan.

v **27.28**: Nɔmbu 18.14 w **27.29**: Lere ɲa senre ti yɛn na yuun na ki laga ɲga ki na fɔ ki daga poo gbo, wo wi yɛn lere ɲa wi maa yarisunɲgo ka yɛgɛ gbogo ma Yɛnɛlɛ lo yaga, mbe sigi ta paa wi tɛgɛ wi yɛ pew Yɛnɛlɛ li kan (ɛki 22.19). x **27.30-33**: Nɔmbu 18.21; Dete 14.22-29

Leele pe jinriwe sewe ɲa pe yinri

NOMBURU

Sewe wi nawa senre

Nomburu sewe wi yen na para Izirayeli woolo pe senlere to na, sanga ɲa ni pàa pye na yanri na toro wa gbinri wi ni fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa shyen, maga le wa Sinayi yanwiga ki na fɔ ma saa gbɔn wa Kana tara ti na, to nda Yenɲele làa yon fɔlɔ le mbe kan pe yeri we.

Sewe wi meɛ ki tawa ta yeɛ ɲga na ko yen naa pàa leele pe jirisaga leɛɛ jiri nakoma ma pe mere ti yɔnɔɔsaga leɛɛ yɔnɔɔ we.

Ki sewe ɲa wi senre ti kɔn ma yiri kɔnsaga taanri. Wa wi kɔnsaga kɔngbanɲga ki ni (1.1–10.10), Yawe Yenɲele làa yo Moyisi wi Izirayeli woolo pe jiri. Levi setiri-ge piile pe tunɲgo ki naga wa pe na. Paki feti wila pye, a kambaaga kasɔn wogo kà tigi wa paraga go kpoyi ki na.

Wa wi kɔnsaga shyen wogo ki ni (10.11–21.20), Izirayeli woolo pàa yiri wa Sinayi yanwiga ki na na kee wa tara nda Yenɲele làa yon fɔlɔ le mbe kan pe yeri ti ni. Kɔngbanra leɛɛ la pe ta wa kɔnɔ, ma pe wire ti fanla pe na. Pe ma kaa yiri ma je Yenɲele li na konaa li tunmbyee Moyisi wi na. Pàa leele tun pe sa Kana tara ti yanri mberi kagala ke jen, to nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ki ni fɔ na fuun. Eɛn fɔ Izirayeli woolo pàa fye mbe ye wa ti ni. Kona, a Yenɲele li si jɔɔɔɔ wa pe na ma ti a pè koro na yanri na toro wa gbinri wi ni, fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa shyen.

Wa wi kɔnsaga taanri wogo ki ni (21.21-36), Izirayeli woolo pàa pye wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga kee yeri. Naa pàa ka saa gbɔn wa Amɔri cenle woolo pe tara, a pè si to pe na malaga ni, ma ya pe wunlumbolo Sihɔn naa Ogi pe ni. Mowabu tara wunlunaga wila Yenɲele yon senre yofɔ Balaamu wi le wi Izirayeli woolo pe danɲa. Eɛn fɔ, a Balaamu wì si logo Yenɲele li yeri, meɛ duwaw pye pe kan. Ma Izirayeli woolo pe ta wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga kee yeri bere, pàa leele pe jiri naa ki shyen wogo na. Pàa Zhouwe wi wɔ a wì cen wa Moyisi wi yɔnɔ. Yenɲele làa ɲgasegele kele kan naa Moyisi wi yeri sherege fetiye naa saara wogo na, konaa ma tara nda pe yaa ka ta ti kɔngɔlɔ ke naga pe na fun.

Nomburu sewe wi yen na para leele mbele pe wire ti fanla pe na, a paa fye poro senre na. Poro mbele pàa yiri ma je Yenɲele lo naa Moyisi wi na, wo ɲa Yenɲele làa wɔ wila pe yeɛ sinni we. Eɛn fɔ Yenɲele li yen sinne li woolo pe ni. Làa pe go sige ma pe ta wa gbinri wi ni. Làa duwaw pe na konaa ma yawa kan pe

yeri pe juguye pe na, paa yegɛ ɲga na Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Balaamu wɪla ki yo ma yo fɔ:

Ɛn fɔ Yɛnɲɛlɛ lii leele mbele danga, mi mbe ya mbe poro danga mɛlɛ?

Yawe Yɛnɲɛlɛ lii naɲɲbanwa sɛnrɛ yo leele mbele na, mi mbe ya mbe naɲɲbanwa sɛnrɛ yo pe na mɛlɛ?

Ambɔ wi mbe ya mbe Zhakɔbu setirige piile legɛrɛ pe jiri, mbe Izirayɛli woolo janwa wi jiri (Nɔmbu 23.8, 10a)?

Sewe wi yɛn ma kɔɔnɔ yegɛ ɲga na

Izirayɛli woolo pe jinriwe konaa pe cɛngɛlɛ ke cɛnsara 1–4

Ʋgasegele ɲgele kɛ tɛgɛ kapyegele kele yegɛ na 5–6

Kagala ɲgele kɛ tɛgɛ Yɛnɲɛlɛ li gbɔgɔlomɔ pi na 7.1–10.10

Izirayɛli woolo pe yinriwe wa Sinayi ma saa gbɔn wa Mowabu tara
10.11–21.35

Naɲa ɲa paa pye na yinri Balaamu wi sɛnrɛ 22.1–25.18

Yɛɛ gbɛgelemɛ mbe ye wa tara nda Yɛnɲɛlɛ lɔa yɔn fɔlɔ kɔn mbe kan ti ni
25.19–27.23

Kagala ɲgele leele paa cɛn ke cɛnwɛ wa Mowabu tara 28–32

Izirayɛli woolo pe yɛɛ gbɛgelemɛ sanni pe sa Kana tara ti shɔ 33–36

IZIRAYELI WOULO PE JINRIWE KONAA PE CɛNGɛLɛ KE CENSARA

1–4

Izirayɛli woolo pe jinriwe wa Sinayi gbinri wi ni

1 ¹Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa para Moyisi wi ni wa ***filisaga paraga go** ki ni, wa ***Sinayi** yanwiga ***gbinri** wi ni. Kɪla pye ***Izirayɛli** woolo pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, ki yɛlɛ shyen wolo li yɛɲgɛ shyen wogo ki pilige kɔɲɲbanɲga ki na. Lɔa wi pye fɔ: ²«Ye Izirayɛli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe mɛrɛ ti yɔnɔlɔgɔ ye yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni. Ye nambala pe ni fuun nɲɲgba nɲɲgba pe jiri. ³Mboro naa ***Arɔn** wi ni, ye nambala mbele pe mbe ya malaga gbɔn pe ni fuun pe jiri, mbege lɛ mbele pɛ ta yɛlɛ nafa nafa konaa pe yegɛ fɛnnɛ pe ni, poro mbele pɛ pye Izirayɛli woolo pe malingbɔɔnɔlɔ ɲgbeleye ye. ⁴Cɛnlɛ pyew li naɲa nɲɲgba daga mbe pye ye ni, poro pe yaa pye pe setiriye woolo pe go na mbaa ye sari. ⁵Leele mbele pe yaa taga ye na mbaa ye sari pe mɛrɛ ti nda:

Uruben cɛnlɛ woo wowi ɲa Shedewuri pinambyɔ Elisuri.

⁶ Simeyɔn cɛnlɛ woo wowi ɲa Zurishadayi pinambyɔ Shelumiyɛli.

⁷ Zhuda cɛnlɛ woo wowi ɲa Aminadabu pinambyɔ Naashɔn.

⁸ Isakari cɛnlɛ woo wowi ɲa Suwari pinambyɔ Netaneyɛli.

⁹ Zabulɔn cɛnlɛ woo wowi ɲa Elɔn pinambyɔ Eliyabu.

10 Zhozefu pinambyɔ Efirayimu wi cenle woo wowi ɲa Amihudi pinambyɔ Elishama.

Zhozefu pinambyɔ Manase wi cenle woo wowi ɲa Pedasuri pinambyɔ Gamiliyeli.

11 Benzhamɛ cenle woo wowi ɲa Gidewoni pinambyɔ Abidan.

12 Dan cenle woo wowi ɲa Amishadayi pinambyɔ Ayezɛri.

13 Asɛri cenle woo wowi ɲa Okiran pinambyɔ Pagiyeli.

14 Gadi cenle woo wowi ɲa Dewuweli pinambyɔ Eliyazafu.

15 Nefitali cenle woo wowi ɲa Ena pinambyɔ Ayira.»

16 Poro wele pàa wɔ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ, a pè pye pe cengele ke teele; poro pàa pye Izirayeli woolo waga lɛgere^a teele wele.

17 Ki nambala kɛ ma yiri shyen mbele pe mɛrɛ ti naga yɛɛn, poro wele Moyisi naa Arɔn pàa taga pe yɛɛ na. 18 A pè si gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe gbogolo pe yiringɔɔ wa Ezhipiti tara, yɛle shyen wolo li yɛngɛ shyen wogo ki pilige kɔngbanɲa ki na. Pàa leele pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ ma yala pe cengele, naa pe setiriye yo naa pe seye yi ni. Pàa nambala pe ni fuun nungba nungba pe jiri maga lɛ mbele pàa ta yɛle nafa nafa konaa pe yɛgɛ fɛnnɛ pe ni. 19 Moyisi wila pe jiri wa Sinayi gbinri wi ni, paa yɛgɛ ɲga na Yawe Yɛnɲele làa ki yo wi kan we.

20 ^a**Izirayeli**^b pinambyɔ kɔngbanɲa Uruben wi setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nungba nungba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yɛle nafa nafa konaa pe yɛgɛ fɛnnɛ pe ni. 21 Nambala mbele pàa jiri wa Uruben cenle li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kɔgɔlɔni naa cenmɛ kanɲurugo (46 500).

22 Simeyɔn setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nungba nungba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yɛle nafa nafa konaa pe yɛgɛ fɛnnɛ pe ni. 23 Nambala mbele pàa jiri wa Simeyɔn cenle li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri kɔɔjɛrɛ naa cenmɛ taanri (59 300).

24 Gadi setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nungba nungba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yɛle nafa nafa konaa pe yɛgɛ fɛnnɛ pe ni. 25 Nambala mbele pàa jiri wa Gadi cenle li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kanɲurugo naa cenmɛ kɔgɔlɔni naa nafa shyen ma yiri kɛ (45 650).

26 Zhuda setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nungba

^a 1.16: ɲga kɔ yo fɔ Izirayeli woolo waga lɛgere ki mbe ya logo fun fɔ Izirayeli sorodasheeɛ ɲgbɛɛye teele. ^b 1.20: Izirayeli wo nungba wo pàa pye na yinri Zhakɔbu.

nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ²⁷Nambala mbele pàa jiri wa Zhuda cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri tijɛrɛ, naa cɛnnɛ kɔɔɔɔni (74 600).

²⁸Isakari setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ²⁹Nambala mbele pàa jiri wa Isakari cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri tijɛrɛ naa cɛnnɛ tijɛrɛ (54 400).

³⁰Zabulon setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ³¹Nambala mbele pàa jiri wa Zabulon cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri kɔɔshyen naa cɛnnɛ tijɛrɛ (57 400).

³²Zhozefu pinambyɔ Efirayimu setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ³³Nambala mbele pàa jiri wa Efirayimu cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa shyen naa cɛnnɛ kaŋgurugo (40 500).

³⁴Manase setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ³⁵Nambala mbele pàa jiri wa Manase cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa ma yiri kɛ ma yiri shyen naa cɛnnɛ shyen (32 200).

³⁶Benzhame setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ³⁷Nambala mbele pàa jiri wa Benzhame cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa ma yiri kɛ ma yiri kaŋgurugo naa cɛnnɛ tijɛrɛ (35 400).

³⁸Dan setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ³⁹Nambala mbele pàa jiri wa Dan cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa taanri ma yiri shyen naa cɛnnɛ kɔɔshyen (62 700).

⁴⁰Aseri setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nunɔba nunɔba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fɛnnɛ pe ni. ⁴¹Nambala mbele pàa jiri wa Aseri cɛnlɛ li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri nunɔba naa cɛnnɛ kaŋgurugo (41 500).

⁴²Nɛfitali setirige piile poro na, mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, pàa pe ni fuun nungba nungba pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ, maga le mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fenne pe ni. ⁴³Nambala mbele pàa jiri wa Nɛfitali cɛnɛ li ni, pàa pye lere waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri taanri naa cɛnɛ tijrɛ (53 400).

⁴⁴Ki leele mbele, poro weɛ Moyisi naa Arɔn, naa leele kɛ ma yiri shyen mbele pàa pye Izirayeli woolo pe go na pàa jiri we. Ki nambala pàa yiri nungba nungba Izirayeli cɛngɛ kɛ ma yiri shyen ke ni ma pye pe seye yi teeɛ. ⁴⁵Izirayeli woolo mbele pàa jiri ma yala pe seye yi ni, mbele pe mbaa ya mbe malaga gbɔn, maga le mbele pàa ta yeɛ nafa nafa konaa pe yeɛ fenne pe ni, ⁴⁶pe ni fuun pàa pye lere waga cɛnɛ kɔɔɔni ma yiri taanri, naa cɛnɛ kanɔurugo naa nafa shyen ma yiri kɛ (603 550)^c.

Levi setirige piile pe tunngo kila pye ki ye

⁴⁷***Levi setirige piile**, mbe yala pe cɛnɛ li ni, pe sila pe jiri mbe pe pinɛ Izirayeli woolo sanmbala pe ni. ⁴⁸Katugu Yawe Yɛngɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ⁴⁹«Maga ka Levi setirige piile pe cɛnɛ li jiri, maga si ka pe mɛrɛ ti yɔnɔɔ mberi pinɛ Izirayeli woolo sanmbala pe ni. ⁵⁰Ɛɛn fɔ, Yɛngɛlɛ li ***censaga paraga go** nga ***yɔn finliwe** sɛnrɛ ti yɛn ma teɛ wa ki ni konaa ki tunngo pye-yaara ti ni, naa ki nawa yaara ti ni fuun ti ni, mari le Levi setirige piile pe kɛɛ. Poro pe yaa la Yɛngɛlɛ censaga paraga go ki tungu, naa ki tunngo pye-yaara ti ni, mbaa tunngo nga ki yaa la piin wa ki ni ki piin; paga sa cɛn laga o laga, pe yaa pe ***paara yinre** ti kankan mbe cɛn mbege maga. ⁵¹Na yaga ka yiri mbaa kee, poro pe yaa Yɛngɛlɛ censaga paraga go ki kɔɔɔ. Na paga ka sa cɛn, poro pe yaa ki kan. Na lere wa ka fulo wa ki tanla, na Levi setirige pyɔ ma, wi daga poo gbo. ⁵²Izirayeli woolo pe ni fuun nungba nungba pe yaa pe ***paara yinre** ti kankan wa pe cɛnsara ti ni. Nambala pe ni fuun nungba nungba pe daga mbe pye wa pe cɛngɛ kɛ tegere yaara ti tanla, mbe yala pe malingbɔɔnɔ ngbeɛye yi ni. ⁵³Levi setirige piile poro pe yaa pe paara yinre ti kankan mbe cɛn, mbe Yɛngɛlɛ censaga paraga go ki maga, ko nga ***yɔn finliwe kesu** wi yɛn wa ki ni we, mbe pye ki weɛfenne; jango na nawa piga ka ngban Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni.»

⁵⁴A Izirayeli woolo pɛ si tanga ma yala sɛnrɛ nda Yawe Yɛngɛlɛ lɛa yo Moyisi wi kan ti ni.

Izirayeli cɛngɛ ke cɛnɔmɔ wa paara yinre censaga ki ni

2 ¹Yawe Yɛngɛlɛ lɛa para Moyisi naa ***Arɔn** pe ni ma yo fɔ: ²«***Izirayeli** woolo pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka pe ***paara yinre** ti kankan

^c 1.1-46: Izirayeli woolo pe yɔn nga ki naga ma gbɔɔ yeɛn, ko yɛn naga nari yeɛ nga na yɔn fɔɔ na Yɛngɛlɛ lɛa le pe teɛye pe yeri lɛa li yɔn fili ma ti a pɛ lɛɛ we; Nɔmbu 26.1-51.

mbe cɛn wa pe cengele ke tɛgere yaara ti tanla, wa pe malingbɔɔnɔ ngbeleye yi dirapoye pe tanla. Pe yaa ka pe paara yinre ti kankan mbe cɛn, mbe yege wa ***filisaga paraga go** ki yeri mbege maga mbege fili, mbe fogo yaga poro naa ko sɔgɔwɔ^d.

³«Wa filisaga paraga go ki yɔnɔ yirisaga kɛ yeri, mbele pe yaa ka keli mbe pe paara yinre ti kankan mbe cɛn pe yaa ka pye wa Zhuda ***paara yinre censaga** ki dirapo wi tanla, mbe gbegɛle mbe pye malingbɔɔnɔ ngbeleye. Aminadabu pinambyɔ Naashɔn wo wi yen to Zhuda cɛnle woolo pe go na. ⁴Naashɔn malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri tijere, naa cɛnme kɔgɔlɔni (74 600). ⁵Isakari cɛnle woolo naa Zabulɔn cɛnle woolo pe yaa pe paara yinre ti kankan mbe cɛn Zhuda cɛnle woolo pe kanngaya shyen yi na. Suwari pinambyɔ Netaneyeli wo wi yen to Isakari cɛnle woolo pe go na. Wi malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri tijere naa cɛnme tijere (54 400). Zabulɔn cɛnle woolo poro na, Elɔn pinambyɔ Eliyabu wo wi yen to pe go na. ⁸Elɔn malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔshyen naa cɛnme tijere (57 400). ⁹Zhuda censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yi leele pe ni fuun paa pye nambala waga cɛnme naa nafa tijere ma yiri kɔgɔlɔni naa cɛnme tijere (186 400). Poro pe yaa ka keli mbe yiri mbaa kee.

¹⁰«Wa filisaga paraga go ki yɔnɔparawa kalige kɛ yeri, Uruben paara yinre censaga dirapo wi yaa pye wa, naa wi malingbɔɔnɔ ngbeleye yi ni. Shedewuri pinambyɔ Elisuri wo wi yen to Uruben cɛnle woolo pe go na. ¹¹Elisuri malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri kɔgɔlɔni naa cɛnme kanngurugo (46 500). ¹²Simeyɔn cɛnle woolo pe yaa pe paara yinre ti kankan mbe cɛn Uruben cɛnle woolo pe kanngaya na. Zurishadayi pinambyɔ Shelumiyeli wo wi yen to Simeyɔn cɛnle woolo pe go na. ¹³Shelumiyeli malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔjere naa cɛnme taanri (59 300).

¹⁴«Ko pɔngo na, Gadi cɛnle woolo poro pe yaa cɛn le pe tanla. Erewuweli pinambyɔ Eliyazafu wo wi yen to Gadi cɛnle woolo pe go na. ¹⁵Eliyazafu malingbɔɔnɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri kanngurugo naa cɛnme kɔgɔlɔni naa nafa shyen ma yiri kɛ (45 650).

¹⁶«Uruben censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yi leele pe ni fuun paa pye nambala waga cɛnme naa nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri nungba naa cɛnme tijere naa nafa shyen ma yiri kɛ (151 450). Poro pe yaa pye shyen woolo mbe yiri mbaa kee.

¹⁷«Ko pɔngo na, Levi setirige censaga woolo pe yaa yiri mbe kari fili-saga paraga go ki ni. Pe yaa ka pye censara konɔbannda shyen to naa

^d 2.2: Izirayeli cengele ke ma yiri shyen ke yaa cɛn mbe Yenɛle censaga paraga go ki maga mbege fili ki keyen tijere yi na, cengele taanrindaanri yaa pye mbe cɛn ki kɛ ki ni fuun nungba nungba pyew ki na.

censara pɔngɔ woro shyen ti nandogomɔ. Pe yaa ka pe paara yinre ti kankan mberi tagala ti yɛɛ na yɛɛɛ nga na, pa pe yaa ka yiri mbe tagala pe yɛɛ na ma mbaa kee, nambala pe ni fuun nɔngba nɔngba pe yaa ka pye wa pe censara, wa pe dirapoye pe tanla.

¹⁸ «Wa filisaga paraga go ki yɔnlɔ tosaga kee yeri, Efirayimu paara yinre censaga dirapo wi yaa pye wa, naa pe malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni. Amihudi pinambyɔ Elishama wo wi yen to Efirayimu cenle woolo pe go na. ¹⁹Elishama malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen naa cenme kanɔgurugo (40 500). ²⁰⁻²²Manase cenle woolo naa Benzhamɛ cenle woolo pe yaa ka pe paara yinre ti kankan mbe cen Efirayimu cenle woolo pe kanɔgaya shyen yi na. Pedasuri pinambyɔ Gamiliyeli wo wi yen to Manase cenle woolo pe go na. Gamiliyeli malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa ma yiri ke ma yiri shyen naa cenme shyen (32 200). Benzhamɛ cenle woolo poro na, Gidewoni pinambyɔ Abidan wo wi yen to pe go na. ²³Abidan malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa ma yiri ke ma yiri kanɔgurugo naa cenme tijere (35 400). ²⁴Efirayimu censaga malingbɔɔnlɔ ngbeleye taanri yi leele pe ni fuun pàa pye nambala waga cenme ma yiri kɔlɔtaanri naa cenme (108 100). Poro pe yaa pye taanri woolo mbe yiri mbaa kee.

²⁵ «Wa filisaga paraga go ki yɔnlɔparawa kamɛnge kee yeri, Dan paara yinre censaga dirapo wi yaa pye wa, naa pe malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni. Amishadayi pinambyɔ Ayezeri wo wi yen to Dan cenle woolo pe go na. ²⁶Ayezeri malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa taanri ma yiri shyen naa cenme kɔlɔshyen (62 700). ²⁷⁻²⁹Aseri cenle woolo naa Nefitali cenle woolo pe yaa ka pe paara yinre ti kankan mbe cen Dan cenle woolo pe kanɔgaya shyen yi na. Okiran pinambyɔ Pagiyeli wo wi yen to Aseri cenle woolo pe go na. Pagiyeli malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri nɔngba naa cenme kanɔgurugo (41 500). Nefitali cenle woolo poro na, Ena pinambyɔ Ayira wo wi yen to pe go na. ³⁰Ayira malingbɔɔnlɔ ngbelege kila pye nambala waga nafa shyen ma yiri ke ma yiri taanri naa cenme tijere (53 400). ³¹Dan censaga malingbɔɔnlɔ ngbeleye taanri yi leele pe ni fuun pàa pye nambala waga cenme naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔlɔshyen naa cenme kɔɔlɔni (157 600). Poro pe yaa ka pye pɔngofenne mbe yiri mbaa kee pe dirapoye pe ni.»

³²Izirayeli woolo mbele pàa jiri seye seye poro la wele yɛɛn. Poro wele pàa jiri, a pè pye paara yinre ti censara fenne, ma yala pe malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni. Pàa pye lere waga cenme kɔɔlɔni ma yiri taanri naa cenme kanɔgurugo naa nafa shyen ma yiri ke (603 550). ³³Ɛɛn fɔ, pe sila ***Levi setirige piile** pe jiri mbe pe pinle Izirayeli woolo sanmbala pe ni, ma yala Yawe Yenɛɛlè làa ki yo Moyisi wi kan yɛɛɛ nga na ki ni.

³⁴Izirayeli woolo pàa tanga ma yala senre nda fuun Yawe Yenɛɛlè làa yo Moyisi wi kan ti ni. Kì pye ma, a pè si pe paara yinre ti kankan ma

cen pe dirapoye pe tanla. Pa pàa si kaa yiri ma, ma tagala pe yɛɛ na, na kee ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni.

**Levi setirige piile
konaa pe jinriwe kala**

3 ¹*Arɔn naa Moyisi pe setirige piile pe mɛrɛ ti nda, sanga ŋa ni Yawe Yɛnɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni wa ***Sinayi** yanwiga ki na we. ²Arɔn pinambiile pàa pye tijere, pe mɛrɛ ti nda: Wi pinambyɔ konɔɔbanɔa wo lawi ŋa Nadabu, a Abiyu si taga, naa Eleyazari konaa Itamari^e. ³Arɔn pinambiile pe mɛrɛ to lari yɛn. Pàa ***sinme kpoyi** wo pe na ma pe wɔ ma pe tɛgɛ ***saraga wɔfenne**, ma pe le ***saraga** wɔɔɔtunɔŋgo ki ni. ⁴Nadabu naa Abiyu pàa ku Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ sɔɔɔwɔ ma pe ta wa Sinayi ***gbinri** wi ni, katugu pàa pan kasɔn ni mbe saraga wɔ Yɛnɛlɛ li yeri ŋa li sila ki konɔ kan. Pe sila pinambiile se. Eleyazari naa Itamari pàa pye na saraga wɔɔɔtunɔŋgo ki piin, a pe to Arɔn wila pe kɔɔɔsi^f.

⁵Yawe Yɛnɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ⁶«Ma pan Levi cenle woolo pe ni, ma pe le saraga wɔfɔ Arɔn wi kee wila wele pe na, jɔŋgo paa wi sari wa tunɔŋgo ki ni. ⁷Yaara nda fuun ti le Arɔn naa ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kee, wa ***filisaga paraga go** ki yɛgɛ, poro pe yaa lari kɔɔɔsi, mbaa Yɛnɛlɛ ***censaga paraga go** ki tunɔŋgo ki piin. ⁸Filisaga paraga go ki nawa tunɔŋgo pyeyaara to naa yaraga ŋa fuun kɔ le Izirayeli gbogolomɔ woolo pe kee paa wele ki na, poro pe yaa lari kɔɔɔsi, mbaa ***censaga paraga go** ki tunɔŋgo ki piin. ⁹Ma Levi setirige piile pe kan Arɔn naa wi pinambiile pe yeri pew; pe yaa yiri wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔɔɔwɔ mbe kan wi yeri^g. ¹⁰Arɔn naa wi pinambiile poro na, ma pe tɛgɛ paa saraga wɔɔɔtunɔŋgo ki piin. Na lere wa yɛgɛ ka fulo wa censaga paraga go ki tanla, na saraga wɔfɔ ma, wi daga pe wo gbo.»

¹¹Yawe Yɛnɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ¹²«Wele, mi jate mɔ Levi setirige piile pe wɔ Izirayeli woolo sanmbala pe sɔɔɔwɔ. Pe yɛn na woolo mbaa tunɔŋgo piin na kan Izirayeli woolo pe pinambiile konɔɔbanmbala pe ni fuun pe yɔnɔ. ¹³Katugu pinambiile konɔɔbanmbala pe ni fuun pe yɛn na woolo. Pilige ŋa ni mɔla Ezhipiti tara woolo pe pinambiile konɔɔbanmbala pe gbo, mɔla Izirayeli woolo pe pinambiile konɔɔbanmbala pe wɔ ma pe tɛgɛ pe yɛ na yɛɛ kan; leele pe pinambiile konɔɔbanmbala pe yaa pye na woolo naa yaayoro ti pinambire konɔɔbannda ti ni. Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛlɛ le^h.»

^e 3.2: Nɔmbu 26.60 ^f 3.4: Levi 10.1-2; Nɔmbu 26.61 ^g 3.9: Ŋga kɔ yo fɔ Levi setirige piile pe pe kan Arɔn wi yeri, ko yɛn naga nari ma yo pe yaa la tunɔŋgo piin wi kan. Na pe kaa tunɔŋgo piin Arɔn wi kan, kona kɔ cen pe yɛn naga piin Yawe Yɛnɛlɛ lo kan.
^h 3.13: Eki 13.2

¹⁴Yawe Yenɛɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni naa wa Sinayi gbinri wi ni maa pye fɔ: ¹⁵«Ma Levi setirige piile pe jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni; ma nambala pe ni fuun nungba nungba pe jiri mbege lɛ mbele pɛ ta yenge nungba nungba pe na konaa pe yege fenne pe ni.»

¹⁶A Moyisi wi si pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛlɛ li senyoro ti ni, paa yege nga na lɛa ki yo maa kan we.

¹⁷Levi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Gerishɔn, naa Kehati konaa Merari. ¹⁸Gerishɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda ma yala pe setiriye yi ni: Libini naa Shimeyi. ¹⁹Kehati pinambiile pe mɛrɛ ti nda ma yala pe setiriye yi ni: Amiramu, naa Yizehari, naa Eburɔn konaa Uziyeli. ²⁰Merari pinambiile pe mɛrɛ ti nda ma yala pe setiriye yi ni: Mahali naa Mushi. Poro wele paa pye Levi setirige piile, ma yala pe seye yi ni.

²¹Libini sege woolo naa Shimeyi sege woolo pa paa yiri wa Gerishɔn setirige ki ni. ²²Paa nambala pe ni fuun nungba nungba pe jiri maga lɛ mbele paa ta yenge nungba nungba pe na konaa pe yege fenne pe ni; mbele paa jiri paa pye lere waga kolɔshyen naa cɛnmɛ kangurugo (7 500). ²³Gerishɔn setirige piile pe seye woolo paa pe ***paara yinre** ti kankan ma cɛn wa Yenɛɛlɛ cɛnsaga paraga go ki pungo na, wa yɔnlɔ tosaga yeri. ²⁴Layeli pinambyɔ Eliyazafu wo wila pye sege to Gerishɔn setirige piile pe go na. ²⁵Filisaga paraga go ki yaara nda paa le Gerishɔn setirige piile pe kɛɛ paa ti kɔrɔsi ti nda: Yenɛɛlɛ cɛnsaga paraga go ko naa filisaga paraga go ki ni, naa paraga nga pe ma tege maga gona wi tɔn ki ni, konaa filisaga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni, ²⁶naa paara nda pe ma pɔ lɔngo ki jasa wi na ti ni, naa lɔngo ki jasa ɲa wi Yenɛɛlɛ cɛnsaga paraga go konaa ***saraga wɔsaga** ki maga maga fili ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni, konaa manda nda fuun pe ma tege naga tunngo ki piin ti ni.

²⁷Amiramu sege woolo, naa Yizehari sege woolo, naa Eburɔn sege woolo konaa Uziyeli sege woolo pa paa yiri wa Kehati setirige ki ni. Poro wele paa pye Kehati setirige piile pe seye woolo wele. ²⁸Nambala mbele fuun paa jiri maga lɛ mbele pɛ ta yenge nungba nungba konaa pe yege fenne pe ni, paa pye lere waga kolɔtaanri naa cɛnmɛ kɔgɔlɔni (8 600)ⁱ. Poro paa pye na filisaga paraga go ki laga ***kpoyi** ki kɔrɔsi. ²⁹Kehati setirige piile pe seye woolo paa pe ***paara yinre** ti kankan ma cɛn wa cɛnsaga paraga go ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. ³⁰Uziyeli pinambyɔ Elizafan wo wila pye to Kehati setirige piile pe go na. ³¹Yaara nda paa le Kehati setirige piile pe kɛɛ paa ti kɔrɔsi ti nda: Paa ***yɔn finliwe kesu**^j

ⁱ **3.28:** Leele yɔn nga ki kan laga ki laga nga ki ni ki woro ma yala nga ki kan wa Nɔmbu 3.39 laga ki ni. Ki mbe ya pye sewe yɔnlɔgɔfɔ wo wila wa ma la. Yenɛɛlɛ sɛnrɛ sewe ɲa wi yen Gireki sɛnrɛ ni wo leelee yɔn nga kan ko yen lere waga kolɔtaanri naa cɛnmɛ taanri (8 300) paa yege ɲa na ki yen ma yɔnlɔgɔ wa go 3.39 laga ki ni. ^j **3.31:** *Yɔn finliwe kesu:* Kesu wa lawi, yɔn finliwe sɛnrɛ tila pye ma yɔnlɔgɔ sinndɛrɛ papara papara nda na tila pye ma tege wa wi ni. Wila pye naga nari ma yo Yenɛɛlɛ li yen le.

wi le Keyati setirige piile pe kɛɛ paa wele wi na, naa tabali ɲa wɪla pye kpoyi Yɛnɲɛlɛ yɛgɛ na wi ni, naa fitanladaga wi ni, naa saraga wɔsara ti ni, naa ***laga kpoyi** ki tunngo pyeyaara ti ni, naa paraga ɲga paa pɔ ma filisaga paraga go ki nawa pi kɔn shyen ki ni, konaa ki yaara ti ni fuun ti ni.

³² Saraga wɔfɔ Arɔn wi pinambyɔ Eleyazari wo wɪla pye to Levi setirige piile pe teele pe go na. Leele mbele paa tɛgɛ paa filisaga paraga go ki laga kpoyi ki kɔrɔsi, wo wɪla pye pe go na.

³³ Mahali sege woolo naa Mushi sege woolo pa paa yiri wa Merari setirige ki ni. Poro wele paa pye Marari wi setirige piile pe seye woolo wele. ³⁴ Nambala mbele fuun paa jiri, maga lɛ mbele pɛ ta yɛngɛ nungba nungba konaa pe yɛgɛfɛnnɛ pe ni, paa pye lere waga kɔgɔlɔni naa cɛnme shyen (6 200). ³⁵ Abihayili pinambyɔ Suriyeli wo wɪla pye to Merari setirige piile pe seye woolo pe go na. Paa pe paara yinɛ ti kankan ma cɛn wa Yɛnɲɛlɛ cɛnsaga paraga go ki yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. ³⁶ Yaara nda paa le Merari setirige piile pe kɛɛ paa ti kɔrɔsi ti nda: Yɛnɲɛlɛ cɛnsaga paraga go ki tire papara papara to naa ki tipaara ti ni, naa ki tiyagala ke ni, naa tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti ni, naa ki tunngo pyeyaara ti ni, naa yaara nda fuun ti yɛn ki wogo ti ni, ³⁷ naa jasa ɲa wɪ lɔngo ki maga maa fili wi tiyagala ke ni, naa tiyagala ke nɔgɔna cɛnyaara ti ni, naa paara pe mari pɔpɔ kanngagala ɲgele na ke ni, konaa ti manda ti ni.

³⁸ Moyisi naa Arɔn konaa Arɔn wi pinambiile pe ni, paa pe paara yinɛ ti kankan ma cɛn wa filisaga paraga go ki yɛgɛ, wa yɔnlɔ yirisaga yeri. Poro paa pye na Yɛnɲɛlɛ cɛnsaga paraga go ki kɔrɔsi Izirayeli woolo pe kan. Mbe wɔ Moyisi, naa Arɔn konaa Arɔn wi pinambiile pe ni, na lere wa yɛgɛ ka fulo wa ki tanla, wi daga poo gbo.

³⁹ Levi setirige piile mbele fuun Moyisi naa Arɔn paa jiri ma yala pe seye yi ni, maga lɛ nambala mbele fuun paa ta yɛngɛ nungba nungba konaa pe yɛgɛfɛnnɛ pe ni, paa yɛgɛ ɲga na Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa ki yo we, paa pye lere waga nafa ma yiri shyen (22 000).

Pinambiile kɔngbanmbala pe go shɔgɔ kala

⁴⁰ Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa Moyisi wi pye fɔ: «Izirayeli woolo pe pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe jiri, mbege lɛ mbele pɛ ta yɛngɛ nungba nungba pe na konaa pe yɛgɛfɛnnɛ pe ni, ma pe mɛrɛ ti yɔnlɔgɔ. ⁴¹ Ma Levi setirige piile pe wɔ ma pe pye mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ na woolo, Izirayeli woolo pe pinambiile kɔngbanmbala pe yɔnlɔ. Ki pyɛlɔmɔ nungba pi na fun, ma Levi setirige piile pe yaayoro ti wɔ mari pye na woro Izirayeli woolo pe yaayoro ti pinambire kɔngbannda ti ni fuun ti yɔnlɔ.»

⁴² A Moyisi wɪ si Izirayeli woolo pe pinambiile kɔngbanmbala pe ni fuun pe jiri ma yala Yawe Yɛnɲɛlɛ li senyoro ti ni. ⁴³ Pinambiile

konɔbanmbala mbele pàa jiri ma yala pe mɛrɛ ti ni, maga lɛ mbele pàa ta yɛngɛ nungba nungba pe na konaa pe yɛgɛfɛnnɛ pe ni, pàa pye lere waga nafa ma yiri shyen naa cɛnnɛ shyen naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri taanri (22 273).

⁴⁴Yawe Yɛngɛlɛ lɛa Moyisi wi pye naa fɔ: ⁴⁵«Levi setirige piile pe wɔ pe pye na woolo, Izirayeli woolo pe pinambiile konɔbanmbala pe yɔnlɔ, ma pe yaayoro ti wɔ ti pye na woro Izirayeli woolo pe yaayoro ti yɔnlɔ; pa kona Levi setirige piile pe yaa pye na woolo. Muwi mi yɛn Yawe Yɛngɛlɛ lɛ. ⁴⁶Izirayeli woolo pe pinambiile konɔbanmbala mbele pɛ lɛgɛ ma wɛ Levi setirige piile pe na lere cɛnnɛ shyen naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri taanri (273), pe daga mbe go shɔ. ⁴⁷Ma yaa warifuwe pyɔ kanɔguru-go kanɔgurugo shɔ lere nungba nungba pyew wi yeri; ma yaa ti shɔ mbe yala cɛnsaga paraga go ki warifuwe pyɔ nuguwɔ pi ni, wi nuguwɔ pi yɛn giramu kɛ. ⁴⁸Ki penjara mari kan Arɔn naa wi pinambiile pe yeri ti pye Izirayeli woolo pe pinambiile konɔbanmbala mbele pɛ lɛgɛ ma wɛ Levi setirige piile pe na pe go shɔgɔ sara.»

⁴⁹Levi setirige piile pàa Izirayeli woolo pe pinambiile konɔbanmbala pe go shɔ, pinambiile konɔbanmbala mbele pàa lɛgɛ ma wɛ pe na, Moyisi wila pe go shɔgɔ sara wi shɔ. ⁵⁰Penjara nda wila shɔ Izirayeli woolo pe pinambiile konɔbanmbala pe yeri, tila pye warifuwe pyɔ waga kele naa cɛnnɛ taanri naa nafa taanri ma yiri kanɔgurugo (1 365), ma yala cɛnsaga paraga go ki warifuwe pyɔ nuguwɔ pi ni. ⁵¹A Moyisi wì sigi go shɔgɔ penjara ti kan Arɔn naa wi pinambiile pe yeri ma yala Yawe Yɛngɛlɛ li senyoro ti ni.

Levi setirige piile pe tunndo

4 ¹Yawe Yɛngɛlɛ lɛa para Moyisi naa *Arɔn pe ni ma yo fɔ: ²«Wa *Levi setirige piile pe sɔgɔwɔ, yɛ Kehati setirige piile pe mɛrɛ ti yɔnlɔgɔ yɛ yala pe setiriye yo naa pe sɛyɛ yi ni; ³mbege lɛ leelee mbele pɛ ta yɛlɛ nafa ma yiri kɛ kɛ pe na, konaa pe yɛgɛfɛnnɛ pe ni, fɔ saga wa mbele pɛ ta yɛlɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pe na, mbele fuun pe mbe ya mbaa tunɔgo ka piin wa *filisaga paraga go ki ni wɛ.

⁴«Kehati setirige piile pe tunɔgo ki yaa ka pye mbaa filisaga paraga go ki yaara nda ti yɛn jɛndɛ *kpoyi ti kɔrɔsi. ⁵Na kiga ka gbɔn *Izirayeli woolo pe pe *paara yinrɛ ti kɔlɔgi mbaa kee sanga ŋa ni, Arɔn naa wi pinambiile pe yaa pan gbɛn mbe paraga ŋga ki yɛn ma pɔ ma *cɛnsaga paraga go ki kɔn shyen ki sanga, mbege wa *yɔn finliwɛ sɛnrɛ kesu wi na mboo tɔn. ⁶Pe yaa kesu wi tɔn paritɔnɔgɔ ni, ŋga pɛ gbɛgele sɛɛrɛ liire ni; pe yaa ŋganra paraga wa ti ni fuun ti go na mberɛ tɔn. Ko punɔgo na, pe yaa kesu wi lekannɔgagala kɛ lɛ wi na.

⁷«Buru ŋa pe ma kan Yɛngɛlɛ yeri wi ma tɛgɛ tabali ŋa na, pe yaa wi tɔn ŋganra paraga ni. Pe yaa tasaala pe taga wi na, naa wɔjɛngɛlɛ kɛ ni, naa

leyaara ti ni, konaa duven ***saraga** nga pe ma wo wi lekugbogolo ke ni. Buru nga wi daga mbaa woo saraga na yeri sanga pyew, poo taga wa wi na. ⁸Pe yaa paraga yenge kpanyi wa ki yaara ti na mberi tɔn, mbe ti ni fuun ti fo paritɔnngɔ ni, nga pɛ gbegele seere liire ni. Ko punɔgo na, pe yaa tabali wi lekannɔgagala ke lele wi na. ⁹Pe yaa nganra paraga tege mbe fitanladaga wi tɔn, naa wi fitanlaye pe ni, naa wi yɔn yirigeyaara ti ni, naa wi cɔnrɔ leyaara ti ni, konaa wi sinme lekugboro ti ni, to ti yen wi tunngo pyeyaara re. ¹⁰Pe yaa wo naa wi tunngo pyeyaara ti ni fuun ti le paritɔnngɔ ni, nga pɛ gbegele seere liire ni, mberi fo; ko punɔgo na, pe yaa ti taga leyaraga na. ¹¹Pe yaa paraga nga pɛ le nganra ni ka wa ***saraga wɔsaga** nga pɛ gbegele te ni ki na mbege tɔn, mbege fo paritɔnngɔ ni, nga pɛ gbegele seere liire ni; ko punɔgo na, pe yaa ki lekannɔgagala ke lele ki na. ¹²Pe yaa ***laga kpoyi** ki tunngo pyeyaara ti le mberi le paraga nga pɛ le nganra ni ka ni mberi tɔn, mbe siri fo paritɔnngɔ ni, nga pɛ gbegele seere liire ni; ko punɔgo na, pe yaa ti taga wa ti leyaraga ki na. ¹³Pe yaa saraga wɔsaga ki cɔnrɔ ti wɔ, mbe kondoro paraga wa ki na mbege tɔn. ¹⁴Pe yaa ki tunngo pyeyaara ti ni fuun ti taga wa ki go na, ki nanganra leyaara to naa ki kara wɔwangala ke ni, naa ki cɔnrɔ wɔyaara ti ni, naa tɔnmɔ mba pe ma yanragi yanragi pi leyaara ti ni. Pe yaa ti ni fuun ti tɔn paritɔnngɔ, nga pɛ gbegele seere liire ni. Ko punɔgo na, pe yaa ki lekannɔgagala ke lele ki na.

¹⁵«Leele pe kaa jaa mbe paara yinre ti kolɔgi mbaa kee sanga ɲa ni, Arɔn naa wi pinambiile pe ni, na paga laga kpoyi konaa ki tunngo pyeyaara ti tɔn mbe kɔ, Kehati setirige piile poro pe yaa pan mberi tugo. Eɛn fɔ, paga ka jiri yaara kpoyi ti na, jango paga ka ta mbe ku. Filisaga paraga go ki tunngo nga kila kan Kehati setirige piile pe yeri, ko layi yeɛn. ¹⁶***Saraga wɔfɔ** Arɔn wi pinambyɔ Eleyazari wo na, yaara nda ti yaa le wi kee wila wele ti na to ti yen fitanla sinme, naa ***wusuna nuwɔ taan** wi ni, naa muwe saraga nga pe maa woo sanga pyew ki ni, konaa ***sinme kpoyi** pi ni. Wo wi yaa kaa Yenɲele censaga paraga go ki ni fuun ki kɔrɔsi, naa ki nawa yaara nda ti yen kpoyi to naa ki tunngo pyeyaara ti ni.»

¹⁷Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi naa Arɔn pe ni naa ma yo fɔ: ¹⁸«Yaga ka ti Kehati setirige piile pe seye woolo jɔlɔgo mbe to pe na ki pe gbo ki pe wɔ wa Levi setirige piile sanmbala pe sɔgɔwɔ. ¹⁹Na pe kaa fulɔ wa yaara nda ti yen jende kpoyi ti tanla sanga ɲa ni, nga ye daga mbaa piin pe kan koyi nga yeɛn, jango pe koro yinwege na, paga ka ku: Arɔn naa wi pinambiile pe ni, pe yaa pan mbe pe ni fuun nungba nungba pe tunndo naa pe tuguro ti naganaga pe na. ²⁰Eɛn fɔ, Kehati setirige piile pe se ka ye wa mbe yaara nda ti yen kpoyi ti wele, ali yere jenri, jango paga ka ku.»

Levi pinambyɔ Gerishɔn wi setirige piile pe tunngo

²¹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ²²«Gerishɔn setirige piile pe jiri fun ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni. ²³Ma nambala

pe jiri mbege le mbele pè ta yele nafa ma yiri ke ke pe na, konaa pe yege fenne pe ni, fɔ sa gbɔn mbele pè ta yele nafa shyen ma yiri ke ke pe na; mbele fuun pe mbe ya mbaa tunngo ka piin wa filisaga paraga go ki ni we. ²⁴Gerishɔn setirige piile pe tunndo naa pe tuguro nda pe yaa la lee tori nda: ²⁵Porɔ pe yaa la Yenɲele censaga paraga go ki tɔnpaara ti tungu konaa filisaga paraga go ki ni, naa ki tɔnparaga ki ni, naa ki tɔnparaga ŋga pe ma wa ki go na ki ni, ko ŋga pè gbegele seere liire ni we, naa fili-saga paraga go ki yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni, ²⁶naa paara nda ti ma longo ki jasa wi maga maa fili ti ni, naa jasa wi yeyɔngɔ tɔnparaga ki ni, wo ŋa wi Yenɲele censaga paraga go ko naa saraga wɔsaga ti maga mari fili we, naa jasa wi pɔmanda ti ni, konaa tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni. Tunngo ŋga fuun ki yaa la piin ki yaara ti ni, poro pe yaa laga piin. ²⁷Arɔn naa wi pinambiile poro pe yaa la Gerishɔn setirige piile pe yege sinni wa pe tunngo ki ni, pe daga mbaa tuguro nda tungu mbaa ti wogo ki yuun pe kan.»

²⁸«Tunndo nda ti yaa le Gerishɔn setirige piile pe seye woolo pe kee wa filisaga paraga go ki ni, tori yeen. Saraga wɔfɔ Arɔn wi pinambyɔ Itamari wo wi yaa pye pe go na la pe yege sinni.

Levi pinambyɔ Merari wi setirige piile pe tunngo

²⁹«Ma Merari setirige piile pe jiri fun mbe yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni. ³⁰Ma nambala pe jiri mbege le mbele pè ta yele nafa ma yiri ke ke pe na, konaa pe yege fenne pe ni, fɔ sa gbɔn mbele pè ta yele nafa shyen ma yiri ke ke pe na, mbele fuun pe mbe ya mbaa tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni we.» ³¹Tunndo nda ti yaa le pe kee paa piin wa filisaga paraga go tunngo ki ni fuun ki ni ti nda: Poro pe yaa la Yenɲele censaga paraga go ki tire papara papara ti tungu, naa ki tipaara ti ni, naa ki tiyagala ke ni, naa tiyagala ke nɔɔna cɛnyaara ti ni, ³²naa longo ki jasa tiyagala ke ni, naa ke nɔɔna cɛnyaara ti ni, naa ke paara ti kan-kanɲagala ke ni, naa ke pɔmanda ti ni, naa tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni, konaa yaara nda fuun ti yen ki tunngo ki pyeworo ti ni. Yaara nda lere nungba nungba pyew wi daga mbe le, yeri mere ti yɔnlogɔ yeri kan pe yeri.

³³«Tunndo nda ti yaa le Merari setirige piile pe seye woolo pe kee wa filisaga paraga go ki ni, tori yeen. Saraga wɔfɔ Arɔn wi pinambyɔ Itamari wo wi yaa pye pe go na la pe yege sinni.»

Pàa Levi setirige piile pe jiri

³⁴Moyisi naa Arɔn naa mbele pàa pye teelee Izirayeli gbogolomɔ woolo pe go na, pàa Kehati setirige piile pe jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, ³⁵maga le mbele pàa ta yele nafa ma yiri ke ke pe na, konaa pe yege fenne pe

ni, fɔ ma saa gbɔn mbele pàa ta yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pe na; mbele fuun pe mbaa ya tunngo pye wa filisaga paraga go ki ni we. ³⁶Nambala mbele pàa jiri ma yala pe setiriye yi ni, pàa pye lere waga shyen naa cɛnmɛ kɔlɔ-shyen naa nafa ma yiri kɛ (2 750). ³⁷Kehati setirige piile seye woolo mbele pàa jiri, mbele fuun pàa pye na tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni, poro la weɛ yeɛn. Moyisi naa Arɔn pàa pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni.

³⁸Gerishɔn setirige piile pàa pe jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, ³⁹maga lɛ nambala mbele pàa ta yeɛ nafa ma yiri kɛ kɛ pe na, konaa pe yeɛ fenne pe ni, fɔ ma saa gbɔn mbele pàa ta yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pe na, mbele fuun pe mbaa ya mbaa tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni we. ⁴⁰Nambala mbele pàa jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, pàa pye lere waga shyen naa cɛnmɛ kɔɔlɔni naa nafa ma yiri kɛ (2 630). ⁴¹Gerishɔn setirige piile pe seye woolo mbele pàa jiri, mbele fuun pàa pye na tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni, poro la weɛ yeɛn. Moyisi naa Arɔn pàa pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni.

⁴²Merari setirige piile pe seye woolo pàa pe jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, ⁴³maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa ma yiri kɛ kɛ pe na, konaa pe yeɛ fenne pe ni, fɔ ma saa gbɔn mbele pàa ta yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pe na, mbele fuun pe mbaa ya mbaa tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni we. ⁴⁴Nambala mbele pàa jiri ma yala pe setiriye yi ni, pàa pye lere waga taanri naa cɛnmɛ shyen (3 200). ⁴⁵Merari setiriye piile pe seye woolo mbele pàa jiri, poro la weɛ yeɛn. Moyisi naa Arɔn pàa pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni.

⁴⁶Moyisi naa Arɔn naa leele mbele pàa pye teeɛ Izirayeli woolo pe go na pàa Levi setirige piile pe ni fuun pe jiri ma yala pe setiriye yo naa pe seye yi ni, ⁴⁷maga lɛ nambala mbele pàa ta yeɛ nafa ma yiri kɛ kɛ pe na, konaa pe yeɛ fenne pe ni, fɔ ma saa gbɔn mbele pàa ta yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pe na, mbele fuun pe mbaa ya mbaa tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni we. ⁴⁸Mbele fuun pàa jiri pàa pye lere waga kɔlɔtaanri naa cɛnmɛ kanɔurugo naa nafa tijerɛ (8 580). ⁴⁹Pàa pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛle làa senre nda yo Moyisi wi kan ti ni, ma tunngo nga pe ni fuun nungba nungba pe yaa la piin konaa yaara nda pe yaa la tungu ti naganaga pe na. Pàa pe jiri ma yala Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni Moyisi wi kan.

ŊGASEGELE ŊGELE KE TEGE KAPYEGELE KELE YEGE NA

5–6

Leele mbele pe yen fyɔngɔ ni
ŋgasele na li tɛɛ pe wogo na

5 ¹Yawe Yenɛɛle làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ^{*}Izirayeli woolo pe kan fɔ pe ^{*}yayenwe fenne pe yirige pe pe wɔ wa ^{*}paara

yinre censaga ki ni, naa fyominge fenne pe ni fuun pe ni, konaa mbele pè jiri gboo na ma pye ^{*}fyongɔ ni Yenɲele yege na pe ni. ³Nambala o, jeele o, ye pe yirige ye pe wɔ wa paara yinre censaga ki ni, ye pe torogo wa ki pungo na, jango paga kaga tege fyongɔ ni, ko nga mi yen ma cen laga ki ni ye sɔgɔwɔ we.»

⁴A Izirayeli woolo pè sigi pye ma. Pàa mbele fuun pàa pye fyongɔ ni pe yirige ma pe wɔ wa paara yinre censaga ki ni, paa yege nga na Yawe Yenɲele làa ki yo ma Moyisi wi kan we.

Ŋgasele na lì tɛge mbe kajɔɔɔ gbegele

⁵Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ⁶«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ na naɲa nakoma jele wa ka kapege ka pye wi lewee yenle wa na, mbe kolo Yawe Yenɲele li yege na, wi daga mbaa jate kapege pye-fɔ. ⁷Wi daga mbege yo fɔ wì kapege pye; wì kapege ki pye lere ɲa na ma yaraga nga jɔɔ, wi daga mbege yongɔ sɔngɔɔ ki fɔ wi na, mbege wali-saga kanɲurugo wogo taga wa wi kan. ⁸Na kaa pye yaragafɔ wì ku, wi lere si woro go na pe yaraga ki kan wi yeri, ki yaraga ki daga mbe pye mi ɲa Yawe Yenɲele na wogo, ko ki naga ma yo pe yaa ki kan ^{*}saraga wɔfɔ wi yeri. Ko pungo na, kapege pyefɔ wi yaa simbapɔlɔ wɔ mboo kapege ki kala yagawa ja, jango saraga wɔfɔ wi kapere ti kala yagawa ja kapyege pye wi kan^k. ⁹Yaara ^{*}kpoyi nda fuun Izirayeli woolo pe maa paan nari nii saraga wɔfɔ wi kɛɛ, yarikanra nda fuun pe ma lagala wa ti na mbe kan saraga wɔfɔ wi yeri, to ma pye saraga wɔfɔ wo woro. ¹⁰Na lere wa ka yaraga ka kan Yenɲele yeri, ki yaa pye ki saraga wɔfɔ wi wogo. Na lere wa ka si yaraga ka kan saraga wɔfɔ wi yeri, ki yaa pye wi wogo.»

Ŋgasele na lì tɛge naɲa wi yenjara wogo na wi jɔ wi kala na

¹¹Yawe Yenɲele làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹²«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: Na naɲa wa japɔɔwɔ ka lara naɲa wa yege ni mbe pye mbasinɲe wi pɔlɔ wi ni, ¹³na wiga sinle naɲa wa yege ni larawa, wi pɔlɔ wi woro ki jenme, na kaa pye wuu yɛɛ tege fyɔnrɔ ni larawa, lere sigi jen, pee suu yigi ki kala li go na, ¹⁴na yenjara ka pye naɲa wi ni wila singi wi jɔ wi na mbege ta jele wì fyɔnrɔ kala pye, nakosima na yenjara ka ye naɲa wi ni wila singi wi jɔ wi na, mbege ta jele wii fyɔnrɔ kala pye, ¹⁵kona naɲa wi yaa kari wi jɔ wi ni wa saraga wɔfɔ wi yeri. Wi yaa kari ^{*}saraga yaara ni wi jɔ wi kala na. To yaa pye ^{*}ɔrizhi^l muwe saraga woo

^k 5.5-8: Levi 5.20-26 ^l 5.15: Yarilire nda pe yinri ɔrizhi ti yen paa mali yen, pe maa ti muwe pi piin buru.

culo taanri, wiga ka sinme wo pi na, wiga si ka ***wusuna nuwɔ taan** taga pi na, katugu saraga nga ki ma wɔ yenjara kala na ko kayi, nga ki ma nandowo kan lere yeri wi nawa to wi kapege ki wogo na. ¹⁶Saraga wɔfɔ wi yaa kari jele wi ni wa ***censaga paraga go** ki ni mboo yerege Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ. ¹⁷Wi yaa ka tɔnmɔ mba pi yen ma tege pi ye Yenjele kan pa ko wa cɔgɔ nga pɛ fanri joro ni ki ni, mbe si censaga paraga go ki nawa tara ta koli mberi le wa ki tɔnmɔ pi ni. ¹⁸Saraga wɔfɔ wi yaa jele wi pye wi yere Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ, mbe jele wi go ki sanga mbege wa^m, mbe si saraga muwe mba pi ma nandowo kan lere yeri pi le wi kee, ki saraga nga ki wɔ yenjara wogo na we. Saraga wɔfɔ wi yaa tɔnmɔ mba pi soriⁿ pi yigi wa wi kee, po mba lere mbasinje kaa wɔ pi ma danga wa wi na we. ¹⁹Saraga wɔfɔ wi yaa jele wi pye wi wugu mbe suu pye fɔ: «Na kaa pye naɲa wa yege si sinle ma ni, mbɔɔn ta wa pɔrɔgɔ ki ni ma pɔlɔ wi yeri, na kaa si pye mee lara naɲa wa yege ni mbe fyɔnrɔ kala pye, mbɔɔn ta wa pɔrɔgɔ ki ni, pa kona ki tɔnzorowo mba pi maa danga waa, piga ka kapege pye ma na. ²⁰Eɛn fɔ, na kaa pye mbɔɔn ta wa pɔrɔgɔ ki ni, ma lara naɲa wa yege ni ma fyɔnrɔ kala pye, a naɲa wɔ yege sinle ma ni, na ma pɔlɔ wo ma», ²¹kona saraga wɔfɔ wi ti jele wi wugu wuu yee danga; wuu pye fɔ: «Yawe Yenjele lɔɔn sege ki tɔn, lɔɔn fungbolo li pye li fe ma na laga ma woolo pe sɔgɔwɔ, paa ma mege ki yinri paa yege nagawa yen, na pe kaa lere wa dangi we. ²²Ki tɔnmɔ mba pi maa danga waa pi ye wa ma wire ti ni, pi ti ma fungbolo li fe ma na, pɔɔn sege ki tɔn.» Kona jele wigi shɔ wi yo fɔ: «Ki pye ma.»

²³«Kona saraga wɔfɔ wi yaa ki danga senre ti yɔnlɔgɔ sewe pyɔ^o wa na, mbe suu le wa tɔnzorowo pi ni mboo yɔnrɔ ti jogo ²⁴Ko pungo na, wi yaa tɔnzorowo mba pi maa danga waa pi kan jele wi yeri wuu wɔ; pa tɔnmɔ mba pi maa danga waa pi yaa ye wa jele wi wire ti ni mbe jɔlɔgɔ pege wa wi na. ²⁵Kona saraga wɔfɔ wi yaa muwe saraga nga pe ma wɔ yenjara kala na ki shɔ jele wi yeri, mbe sigi yirige mbe kan saraga Yawe Yenjele li yeri, mbe si kari ki ni wa ***saraga wɔsaga** ki na. ²⁶Saraga wɔfɔ wi yaa ki saraga muwe pa ko kee yenle nungba, pi pye saraga nga ki maa nandowo kaan, mbe suu sogo wa saraga wɔsaga ki na. Ko pungo na, ko wi yaa ti jele wi tɔnmɔ pi wɔ. ²⁷Na wiga ki tɔnmɔ pi wɔ mbe kɔ, na kaa pye wi fyɔnrɔ kala pye ma pye mbasinje wi pɔlɔ wi ni, tɔnmɔ mba pi maa danga waa, pi yaa wi fungbolo li fe wi na mboo sege ki tɔn. Danga yaa wi yigi wi woolo pe sɔgɔwɔ. ²⁸Eɛn fɔ, na kaa pye wii fyɔnrɔ kala pye, na kaa pye wi yen fyɔnrɔ fu, pa wi yaa pye jeregisaga fu mbaa piile siin.

^m 5.18: Mbe jele wi go ki sanga mbege wa ko la pye naga nari fɔ pe fere wa wi na.

ⁿ 5.18: Tɔnmɔ jate po sila pye ma sori, eɛn fɔ, kila pye lere kaa wɔ pi ma jɔlɔgɔ nga wa wi na, ko kila ti paa pye naa yinri tɔnzorowo. ^o 5.23: Sewe pyɔ wi mbaa ya pye sewe pyɔ na pe selege tege maa gbegele.

²⁹«Ko ngasele na lo lɛ tɛgɛ yɛnjara wogo na, na jɛlɛ wa ka lara naɲa wa yɛgɛ ni mbe fyɔnrɔ kala pyɛ, mboo ta wa pɔrɔgɔ ki ni we. ³⁰Nakosima na kaa pyɛ yɛnjara yɛn naɲa wi ni a wila singi wi jɔ wi na, saraga wɔfɔ wi yaa sa jɛlɛ wi pyɛ wi yere wa Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ, mbe ngasele li ni fuun li pyɛ wi na. ³¹Pa kona, naɲa wi saa jate kapege pyɛfɔ, ɛɛn fɔ, na kaa pyɛ jɛlɛ wi yɛn jɔgɔfɔ, wi yaa wi kapege ki go kala li lɛ.»

**Ngasele na lɛ tɛgɛ
na maga yɔn fɔlɔ lɛ
mbaa tunngo piin Yɛnɲɛlɛ kan**

6 ¹Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ na naɲa nakoma jɛlɛ wa kaa yɛɛ laga sanmbala pe na mbe ***yɔn fɔlɔ** lɛ paa ***naziriwoo** yɛn, mboo yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri mbaa tunngo piin li kan, ³wi daga mbe wɔ duven naa sinmɛ welɛwɛ sanmba pyew pi ni. Vinegiri ɲa pɛ duven tɛgɛ maa gbegele, wii daga mbe pa wɔ; wiga ka mba pe ma gbegele sinmɛ welɛwɛ pa yɛgɛ ni pa wɔ. Wii daga mbe wɔtɔnmɔ pa kpɛ wɔ mba pɛ gbegele ***ɛɛɛzen** tirige pire ni. Wii daga mbe ɛɛɛzen pire tipiire nakoma piwara ka^q. ⁴Wuu yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri sanga ɲa fuun ni, wiga ka yaraga ka ka ɲga pɛ gbegele ɛɛɛzen pire ni, mbege lɛ ɛɛɛzen pyɔ wi nawa pile li na fɔ saga wa wi kɔrɔgɔ ki na. ⁵Wi yɔn fɔlɔ lesanga wi ni fuun wi ni, yunnguluwo si daga mbe ye wa wi go ki ni, wuu yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri mbaa tunngo piin li kan sanga ɲa fuun ni fɔ wi sa kɔ. Wi yaa pyɛ ***kpoyi** mboo yinzire ti yaga tila tɔnlɔ ti yɛ konaa wi siyɔ wi ni. ⁶Wuu yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri sanga ɲa fuun ni, wiga ka jiri gboo na. ⁷Na wi to naa wi nɔ, naa wi nɔsepyɔ lenaɲa nakoma jɛlɛ wa ka ku pe ni, wiga ka jiri wa gboo na mboo yɛɛ tɛgɛ ***fyɔngɔ** ni, katugu wuu yɛɛ kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri mbaa tunngo piin li kan, a wi yinzire ti yɛn naga wogo ki nari.

⁸«Wi yɔn fɔlɔ kɔnsanga wi ni fuun wi ni, wi yɛn ma tɛgɛ wi yɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li kan. ⁹Na lere wa ka fɔ mbe ku lɛ wi tanla, wi yinzire nda ti yɛn naga nari fɔ wuu yɛɛ kan li yeri, ti yaa pyɛ fyɔngɔ ni. Lerefɔ wi kungɔlɔ, ki pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, ko ɲga ki yɛn pilige ɲga wi yaa wi yɛɛ pyɛ fyɔngɔ fu, wi yaa wi go ki kulu. ¹⁰Pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, wi yaa pan jendetuwayɛ shyɛn nakoma ketɛngɛle shyɛn ni ***saraga wɔfɔ** wi kan wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na. ¹¹Saraga wɔfɔ wi yaa nungba kan li pyɛ ***saraga** mbe lerefɔ wi kapere ti kala yagawa ja, mbe si sanna li pyɛ saraga ɲga pe ma sogo. Kona, wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyɛge ki pyɛ lerefɔ wi kajɔgɔ ɲga wɛ pyɛ, naa wɛ jiri gboo na ki kala na. Ki pilige nungba ki ni, wi yaa wi yɛɛ kan naa Yɛnɲɛlɛ li yeri. ¹²Wi yaa

P 6.2: Naziriwoo wo yɛn lere ɲa wi maa yɛɛ laga leele sanmbala pe na, mbe yɔn fɔlɔ kɔn Yɛnɲɛlɛ yeri mbaa tunngo piin li kan. **q 6.3:** Luki 1.15

wi yɛɛ kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri mbe sanga ɲa pye, wi yaa ki yɔn fɔlɔ li lɛ naa fɔnɲɔ. Wi yaa sumbyɔ ɲa wɪ ta yeɛ nungba wa wɔ saraga na yeri mboo kajɔɲɔ ki kala yagawa ja. Sanga ɲa wɪ keli ma pye wo se jate naa, katugu yɔn fɔlɔ konɲbanna na wɪla lɛ mbe sanga ɲa pye, wɪla jɔɲɔ.

¹³ «Na lere wa kaa yɛɛ kan Yɛnɛɛle li yeri mbe tunɲɔ pye li kan, wùu yɛɛ kan mbe sanga ɲa pye, na wiga ka kɔ, ɲgasele na li tɛɛ ki wogo ki na li na: Pe yaa kari wi ni wa filisaga paraga go ki yɔn na. ¹⁴Saraga ɲa wi yaa wɔ Yawe Yɛnɛɛle li yeri ki ɲga: Simbapɔlɔ nungba, ɲa wɪ ta yeɛ nungba ma pye jɛɛgisaga fu, wo yaa pye saraga sogowogo, naa simbasumboro nungba ni, ɲa wɪ ta yeɛ nungba ma pye jɛɛgisaga fu, wo mbe pye saraga ɲa pe ma wɔ mbe kapege kala yagawa ja, konaa simbapɔlɔ nungba ni, ɲa wɪ ta yeɛ nungba ma pye jɛɛgisaga fu, wo mbe pye ***nayinme saraga**. ¹⁵Wi yaa pan fun kanja pige ni ɲga kɪ yin ***leve** fu buru ni, naa gato ni ɲa pòo muwe pi gbɔn sinme ni, naa wɔn ni ɲa leve si ye wi ni, a pè sinme yanragi yanragi wi na, naa yarikanra ko naa duven saraga ɲa pe ma wo ma taga wa ki saara ti na ti ni. ¹⁶Saraga wɔfɔ wi yaa pan ki yarikanra ti ni wa Yawe Yɛnɛɛle li yeɛ sɔɲɔwɔ, mbege lerefɔ wi kapere ti kala yagawa saraga ki wɔ, naa wi saraga sogowogo ki ni. ¹⁷Wi yaa simbapɔlɔ wi kan fun Yawe Yɛnɛɛle li yeri wi pye nayinme saraga, konaa kanja pige ɲga ki yen ma yin ***leve** fu buru wi ni ki ni; mbe si muwe saraga ko naa duven saraga ɲa pe ma wo ti taga wa. ¹⁸Kona, ɲa wùu yɛɛ kan Yɛnɛɛle li yeri, wi yaa wi yinzire nda ti yen naga nari fɔ wùu yɛɛ kan li yeri ti kulu wa filisaga paraga go ki yɔn na. Wi yinzire naa wi siyɔ sire nda ti yen naga nari ma yo wùu yɛɛ kan na yeri, wi yaa ti lɛ mberi le wa kasɔn ɲga ki yen na yiin wa nayinme saraga ki kara ti nɔɲɔ. ¹⁹Saraga wɔfɔ wi yaa simbapɔlɔ wi pɔɲɔ ɲga kɪ fɔ ma pe ki lɛ, naa kanja pige ki gato pyɔ nungba ni ɲa leve si ye wi ni, konaa wɔn ni ɲa leve si ye wi ni, mbe siri le ɲa wùu yɛɛ kan Yɛnɛɛle yeri wi kɛɛ, na wiga wi yinzire nda ti yen naga nari ma yo wùu yɛɛ kan Yɛnɛɛle yeri ti kulu mbe kɔ we. ²⁰Ko punɲɔ na, saraga wɔfɔ wi yaa ki yaara ti yirige mberi kan saraga Yawe Yɛnɛɛle li yeri. Ki yarikanra nda ti yen ma tɛɛ ti ye na kan ti yaa pye saraga wɔfɔ wo woro, naa yaayogo ki ndige ɲga pè kan na yeri ki ni, konaa ki jegbɔlɔ na pe ma wɔ saraga wɔfɔ wi kan li ni. Ko punɲɔ na, ɲa wùu yɛɛ kan Yawe Yɛnɛɛle li yeri, wi mbe ya mbaa duven woo naa fɔnɲɔ.

²¹ «Na lere wa ka yɔn fɔlɔ kɔn Yawe Yɛnɛɛle li yeri mbaa tunɲɔ piin li kan, ɲgasele na li ma tanga yarikanra nda wi daga mbe kan na yeri ti wogo ki na tori yɛɛn. Na ki fanɲga ka pye wi ni wi yarikanra ta yeɛ kan mbe taga wa, wi mbe ya mbege pye. ɛɛn fɔ, yɔn fɔlɔ na wɪ lɛ, yaraga ɲa ki ma wɔ, wi daga mbege wɔ, mbe yala wi naziri ɲgasele li niʳ.»

ʳ 6.12-21: Kapyɛ 21.23-24

Saraga wɔfenne
pe yaa la duwaw piin
yɛgɛ ŋga na

²²Yawe Yɛnɛɛ lɛa para Moyisi wi ni naa ma yo fɔ: ²³«Ki yo ***Arɔn** naa wi pinambiile pe kan fɔ: «Pa ye yaa la duwaw wi piin yɛɛn Izirayeli woolo pe kan mbaa yuun fɔ:

²⁴Yawe Yɛnɛɛ li duwaw ye na, laa ye go singi!

²⁵Yawe Yɛnɛɛ laa ye wele kajɛŋge ni,
 li yinmɛ tirige ye na!

²⁶Yawe Yɛnɛɛ laa wele ye na,
 li yeyinɛge kan ye yeri!»

²⁷Pa pe yaa la duwaw wi piin Izirayeli woolo pe kan yɛɛn, kona pa mi jate, mi yaa duwaw pe na.»

KAGALA ɲGELE KE TEGE YENɲELE LI GBɔGɔLɔMɔ
PI NA
 7.1–10.10

Izirayeli tara teelee pe yarikanra
Yɛnɛɛ censaga paraga go ki wogo na

7 ¹Naa Moyisi wila kaa Yɛnɛɛ ***censaga paraga go** ki kan maga kɔ, a wɛ si ***sinmɛ kpoyi** wo ki na maga le Yɛnɛɛ kɛɛ, konaa ki tunɲgo pyeyaara ti ni fuun ti ni. Wila ki nungba ki pye fun ***saraga wɔsaga** ko naa ki tunɲgo pyeyaara ti ni fuun ti na. Wila sinmɛ kpoyi wo ti na mari le Yɛnɛɛ kɛɛ. ²Kona ***Izirayeli** woolo mbele paa pye teelee pe tɛɛye seye yi go na, pɛ si pan ma pe yarikanra ti kan. Poro paa pye Izirayeli cɛngɛ teelee mbele paa leele pe jiri. ³Paa pan pe yarikanra ti ni wa Yawe Yɛnɛɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ, to yɛn wotoroye mbele pɛ pe gona wi fo poro kɔgɔlɔni, naa nɛrɛ ke mari shyen. Wotoro nungba la pye teelee shyen yarikanga, a teelee pe ni fuun nungba nungba pɛ kan nɛgɛ nungba nungba. A pɛ si pan ti ni wa Yɛnɛɛ censaga paraga go ki yɛgɛ.

⁴Yawe Yɛnɛɛ lɛa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ⁵«Ki yarikanra ti shɔ pe yeri, ti yaa pye tunɲgo pyeyaara wa ***filisaga paraga go** ki ni. Mari kan ***Levi setirige piile** pe yeri mbe yala pe ni fuun nungba nungba pe tunɲgo ki ni.»

⁶Kona, a Moyisi wɛ si wotoroye poro naa nɛrɛ ti shɔ mari kan Levi setirige piile pe yeri. ⁷Wila wotoroye shyen naa nɛrɛ tijɛrɛ kan Gerishɔn setirige piile pe yeri ma yala pe tunɲgo ki ni. ⁸Wila wotoroye tijɛrɛ sanmbala naa nɛrɛ kɔlɔtaanri sannda ti kan Merari setirige piile pe yeri ma yala pe tunɲgo ki ni. ***Saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi pinambyɔ Itamari wo

wila pye na pe yege sinni. ⁹Ɛɛn fɔ, wi sila ta kan Kehati setirige piile poro yeri, katugu yaara nda tila tege ti ye Yenɛɛle kan, tila le poro keɛ paa ti tungu pe pajoro ti na.

**Izirayeli tara teeɛle pe yarikanra
mbe saraga wɔsaga ki le Yenɛɛle keɛ**

¹⁰Pilige ɛga ni paa sinme kpoyi wo saraga wɔsaga ki na, a Izirayeli woolo teeɛle pɛ si pan yarikanra ni ma saraga wɔsaga ki le Yenɛɛle keɛ. Paa pan pe yarikanra ti ni wa saraga wɔsaga ki tanla. ¹¹Kona, a Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Izirayeli woolo teeɛle pe pye paa paan nungba nungba, pe nii naa pe pilige, mbaa pe yarikanra ti kaan mbe saraga wɔsaga ki le na keɛ.»

¹²Pilige kongbannga ki na, Aminadabu pinambyɔ Naashɔn, wo wila pan maa yarikanra ti kan, ma yiri wa Zhuda cɛnle li ni. ¹³Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɛa wi nuguwɔ pila pye culo nungba naa giramu cɛnme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɛga ki nuguwɔ pila pye giramu cɛnme kolɔtaanri (800), mbe yala cɛnsaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye ***saraga**, ¹⁴naa te jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pila pye giramu cɛnme ma yiri ke (110); laa pye ma yin ***wusuna nuwɔ taan** ni, ¹⁵naa napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, ɛa wɔ ta yeɛ nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ¹⁶naa sikapɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɛga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ¹⁷naa napɛnɛ shyen, naa simba-pɛnɛ kangurugo, naa sikapɛnɛ kangurugo, konaa simbapɛnɛ yirifɔnnɔmbɔlɔ mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye ***nayinme saraga**. Yarikanra nda Aminadabu pinambyɔ Naashɔn wila kan, to lari yeɛn.

¹⁸Pilige shyen wogo ki na, Suwari pinambyɔ Netaneyeli wɔ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Isakari cɛnle woolo pe go na. ¹⁹Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɛa wi nuguwɔ pila pye culo nungba naa giramu cɛnme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɛga ki nuguwɔ pila pye giramu cɛnme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɛɛle cɛnsaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ²⁰naa te jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pila pye giramu cɛnme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ²¹naa napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, ɛa wɔ ta yeɛ nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ²²naa sikapɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɛga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ²³naa napɛnɛ

shyen, naa simbapene kangurugo, naa sika-pene kangurugo konaa simba-pene yirifɔnmbɔlɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Suwari pinambyɔ Netaneyeli wila kan, to lari yɛɛn.

²⁴Pilige taanri wogo ki na, Elɔn pinambyɔ Eliyabu wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Zabulon cenle woolo pe go na. ²⁵Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwo pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲga ki nuguwo pɪla pye giramu cenme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ²⁶naa te jene nungba ni, na li nuguwo pɪla pye giramu cenme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwo taan ni, ²⁷naa napɔlɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, ɲa wɛ ta yele nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ²⁸naa sika-pɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲga pe ma wo mbe kapere kala yagawa ja, ²⁹naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sika-pene kangurugo, konaa simbapene yirifɔnmbɔlɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Elɔn pinambyɔ Eliyabu wila kan, to lari yɛɛn.

³⁰Pilige tijere wogo ki na, Shedewuri pinambyɔ Elisuri wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Uruben cenle woolo pe go na. ³¹Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwo pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲga ki nuguwo pɪla pye giramu cenme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ³²naa te jene nungba ni, na li nuguwo pɪla pye giramu cenme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwo taan ni, ³³naa napɔlɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, ɲa wɛ ta yele nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ³⁴naa sika-pɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲga pe ma wo mbe kapere kala yagawa ja, ³⁵naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sika-pene kangurugo, konaa simba-pene yirifɔnmbɔlɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Shedewuri pinambyɔ Elisuri wila kan, to lari yɛɛn.

³⁶Pilige kangurugo wogo ki na, Zurishadayi pinambyɔ Shelumiyeli wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Simeyon cenle woolo pe go na. ³⁷Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwo pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba,

nga ki nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ kɔlɔtaanri (800), mbe yala Yɛnɛɛle censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen pàa pye ma yin muwe ni mba pàa sinmɛ pinle pi ni mboo pye saraga, ³⁸naa tɛ jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ ma yiri kɛ (110); làa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ³⁹naa napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, ɲa wɪ ta yeɛle nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁴⁰naa sikaɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲa pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ⁴¹naa napɛnɛ shyen, naa simbapɛnɛ kangurugo, naa sikaɔnɛ kangurugo, konaa simba-pɛnɛ yirifɔnnɔ mbeɛle pɛ ta yeɛle nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinmɛ saraga. Yarikanra nda Zurishadayi pinambyɔ Shelumi-yeli wila kan, to lari yɛɛn.

⁴²Pilige kɔɔlɔni wogo ki na, Dewuweli pinambyɔ Eliyazafu wɪ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Gadi cɛnle woolo pe go na. ⁴³Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cɛnmɛ kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲa ki nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ kɔlɔtaanri (800), mbe yala Yɛnɛɛle censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen pàa pye ma yin muwe ni mba pàa sinmɛ pinle pi ni mboo pye saraga, ⁴⁴naa tɛ jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ ma yiri kɛ (110); làa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ⁴⁵naa napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, ɲa wɪ ta yeɛle nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁴⁶naa sikaɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲa pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ⁴⁷naa napɛnɛ shyen, naa simbapɛnɛ kangurugo, naa sikaɔnɛ kangurugo, konaa simba-pɛnɛ yirifɔnnɔ mbeɛle pɛ ta yeɛle nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinmɛ saraga. Yarikanra nda Dewuweli pinambyɔ Eliyazafu wila kan, to lari yɛɛn.

⁴⁸Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, Amihudi pinambyɔ Elishama wɪ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Efirayimu cɛnle woolo pe go na. ⁴⁹Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cɛnmɛ kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲa ki nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ kɔlɔtaanri (800), mbe yala Yɛnɛɛle censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen pàa pye ma yin muwe ni mba pàa sinmɛ pinle pi ni mboo pye saraga, ⁵⁰naa tɛ jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pɪla pye giramu cɛnmɛ ma yiri kɛ (110); làa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ⁵¹naa napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɔlɔ yirifɔnnɔ nungba ni, ɲa wɪ ta yeɛle nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁵²naa sikaɔlɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲa pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ⁵³naa napɛnɛ

shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Amihudi pinambyɔ Elishama wila kan, to lari yeɛn.

⁵⁴Pilige kɔɔtaanri wogo ki na, Pedasuri pinambyɔ Gamiliyeli wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Manase cenɛ woolo pe go na. ⁵⁵Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲga ki nuguwɔ pɪla pye giramu cenme kɔɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ⁵⁶naa wɔjɛnne tɛ wolo nungba ni, na li nuguwɔ pɪla pye giramu cenme ma yiri kɛ (110); lɛa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ⁵⁷naa napɔɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, naa simbapɔɔ nungba, konaa simbapɔɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, ɲa wɛ ta yeɛ nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁵⁸naa sikapɔɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ⁵⁹naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Pedasuri pinambyɔ Gamiliyeli wila kan, to lari yeɛn.

⁶⁰Pilige kɔɔjere wogo ki na, Gidewoni pinambyɔ Abidan wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Benzhamɛ cenɛ woolo pe go na. ⁶¹Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, ɲga ki nuguwɔ pɪla pye giramu cenme kɔɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ⁶²naa tɛ jɛnɛ nungba ni, na li nuguwɔ pɪla pye giramu cenme ma yiri kɛ (110); lɛa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni, ⁶³naa napɔɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, naa simbapɔɔ nungba, konaa simbapɔɔ yirifɔnɲɔ nungba ni, ɲa wɛ ta yeɛ nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁶⁴naa sikapɔɔ nungba ni, wo yaa pye saraga ɲga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, ⁶⁵naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Gidewoni pinambyɔ Abidan wila kan, to lari yeɛn.

⁶⁶Pilige kɛ wogo ki na, Amishadayi pinambyɔ Ayezɛri wɛ si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Dan cenɛ woolo pe go na. ⁶⁷Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tɔnmɔ mba

pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, nga ki nuguwo pila pye giramu cenme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyo wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ⁶⁸naa te jene nungba ni, na li nuguwo pila pye giramu cenme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwo taan ni, ⁶⁹naa napolo yirifonɲo nungba ni, naa simbapolo nungba, konaa simbapolo yirifonɲo nungba ni, ɲa wi ta yeɲe nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁷⁰naa sikapolo nungba ni, wo yaa pye saraga nga pe ma wo mbe kapere kala yagawa ja, ⁷¹naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifonmbolo mbele pe ta yeɲe nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Amishadayi pinambyo Ayezeri wila kan, to lari yeɲe.

⁷²Pilige ke ma yiri nungba wogo ki na, Okiran pinambyo Pagiyeli wi si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Aseri cenle woolo pe go na. ⁷³Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwo pila pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tonmo mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, nga ki nuguwo pila pye giramu cenme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyo wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ⁷⁴naa te jene nungba ni, na li nuguwo pila pye giramu cenme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwo taan ni, ⁷⁵naa napolo yirifonɲo nungba ni, naa simbapolo nungba, konaa simbapolo yirifonɲo nungba ni, ɲa wi ta yeɲe nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁷⁶naa sikapolo nungba ni, wo yaa pye saraga nga pe ma wo mbe kapere kala yagawa ja, ⁷⁷naa napene shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifonmbolo mbele pe ta yeɲe nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Okiran pinambyo Pagiyeli wila kan, to lari yeɲe.

⁷⁸Pilige ke ma yiri shyen wogo ki na, Ena pinambyo Ayira wi si pan maa yarikanra ti kan, wo wila pye to Nefitali cenle woolo pe go na. ⁷⁹Yarikanra nda wila pan ti nda: Warifuwe tasa kpakpalakpa nungba, ɲa wi nuguwo pila pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500), naa tonmo mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaraga nungba, nga ki nuguwo pila pye giramu cenme kolɔtaanri (800), mbe yala Yenɲele censaga paraga go ki warifuwe pyo wi jatere wi ni. Ki tasaala shyen paa pye ma yin muwe ni mba paa sinme pinle pi ni mboo pye saraga, ⁸⁰naa te jene nungba ni, na li nuguwo pila pye giramu cenme ma yiri ke (110); laa pye ma yin wusuna nuwo taan ni, ⁸¹naa napolo yirifonɲo nungba ni, naa simbapolo nungba, konaa simbapolo yirifonɲo nungba ni, ɲa wi ta yeɲe nungba, poro yaa pye saraga sogowogo, ⁸²naa sikapolo nungba ni, wo yaa pye saraga nga pe ma wo mbe kapere kala yagawa ja, ⁸³naa napene

shyen, naa simbapene kangurugo, naa sikapene kangurugo, konaa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro kangurugo, poro yaa pye nayinme saraga. Yarikanra nda Ena pinambyɔ Ayira wila kan, to lari yeen.

⁸⁴Pilige nga ni paa sinme kpoyi wo saraga wɔsaga ki na mbege le Yenɛɛle kɛɛ, yarikanra nda Izirayeli woolo teele paa kan, to lari yeen: Warifuwe tasaala kpakpalakpa kɛ ma yiri shyen, naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi warifuwe leyaara kɛ ma yiri shyen, konaa tɛ jɛngɛɛ kɛ ma yiri shyen. ⁸⁵Tasa kpakpalakpa nungba nungba pyew wi nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cenme kangurugo (500). Tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi leyaraga nungba nungba pyew ki nuguwɔ pɪla pye giramu cenme kɔɔtaanri (800). Ki warifuwe yaara ti ni fuun ti nuguwɔ pɪla pye culo nafa ma yiri kɔɔshyen naa giramu cenme kɔɔshyen (700), mbe yala censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. ⁸⁶Tɛ jɛngɛɛ kɛ ma yiri shyen kaa pye ma yin wusuna nuwɔ taan ni. Ke ni fuun nungba nungba kɛ nuguwɔ pɪla pye giramu cenme naa kɛ kɛ (110), mbe yala censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi jatere wi ni. Tɛ jɛngɛɛ kɛ ni fuun kɛ nuguwɔ pɪla pye culo nungba naa giramu cenme taanri naa nafa nafa (320). ⁸⁷Yaayoro nda paa wɔ ***saara sogoworo** ti ni fuun tila pye napene kɛ ma yiri shyen, naa simbapene jembele kɛ ma yiri shyen, naa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro kɛ ma yiri shyen, naa muwe saara nda ti ma taga ti na ti ni, konaa sikapene kɛ ma yiri shyen ni, poro yaa pye saara mbe kapere kala yagawa ja. ⁸⁸Yaayoro nda paa wɔ nayinme saraga, ti ni fuun tila pye napene nafa ma yiri tijere, naa simbapene jembele nafa taanri, naa sikapene konaa simbapene yirifɔnmbɔɔ mbele pɛ ta yele nungba nungba poro nafa taanrindaanri. Yarikanra nda paa kan, naa paa sinme pi wo saraga wɔsaga ki na mbege le Yenɛɛle kɛɛ, to lari yeen. ⁸⁹Naa Moyisi wila kaa na yiin wa filisaga paraga go ki ni mbe para Yawe Yenɛɛle li ni, a wi nɛɛ magala la nuru na yinrigi wa kapere ti ***kasulugo pyesaga** ki go na, wa ***yɔn finliwe senre kesu** wi na, wa ***sherubenye** shyen mbele pɛ gbegele ki na pe sɔgɔwɔ. A wi nɛɛ para wi ni^s.

Paa fitanlaye pe gbegele ma pe tɛge

8 ¹Yawe Yenɛɛle lɔa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Arɔn** wi kan fɔ na wi kaa fitanlaye kɔɔshyen pe teri wa fitanladaga wi na sanga nga ni, wi ti paa yiin paa yanwa kaan wa wi yɛɛɛ.»

³A Arɔn wɔ sigi pye ma. Wila fitanlaye pe tɛgetɛge wa fitanladaga wi na ma pe yɛɛɛ wa wa wi yɛɛɛ paa yɛɛɛ nga na Yawe Yenɛɛle lɔa ki yo

^s **7.89:** Laga nga ki yo: *A wi nɛɛ para wi ni*, ki mbe ya logo fɔ Moyisi wo wila pye na para Yenɛɛle li ni, nakosima Yenɛɛle lo lɔa pye na para Moyisi wi ni. Ki yaa pye ki finliwe pi na fun ko Yenɛɛle lɔa li ngasegele kɛ ni fuun kɛ kan Moyisi wi yeri (ɛki 25.22).

Moyisi wi kan we. ⁴Tɛ pàa gbɔn wi yɛɛ na ma fitanladaga wi gbegele, maga lɛ wa wi nɔɔ ki na fɔ ma saa gbɔn wa wi yarifyɛɛnɛ yanlɛrɛ ti na. Pàa fitanladaga wi gbegele ma yala cɛnlɔmɔ mba Yawe Yɛnɛlɛ làa naga Moyisi wi na pi ni.

**Pàa Levi setirige piile pe le
Yɛnɛlɛ kɛɛ**

⁵Yawe Yɛnɛlɛ làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ⁶«***Levi setirige piile** pe wɔ ***Izirayeli** woolo sanmbala pe sɔɔwɔ ma pe pye fyɔngɔ fu. ⁷Ma yaa pe pye fyɔngɔ fu yɛɛ nga na ki nga: «Tɔnmɔ mba pi ma ti kapere ti kasulugo ki ma pye, ma yaa pa yanragi yanragi pe na. Ko pɔngɔ na, ma ti pe pe sire ti kulu yunnguluwo ni pe wire ti lagapyew ki na, pe pe yari-pɔɔ ti jogo. Pa kona pe yaa pye fyɔngɔ fu.» ⁸Ko pɔngɔ na, pe pan napɔlɔ yirifɔnɔɔ ni, pe ***saraga** muwɛ mba pɛ sinme pinle pi ni pa taga wi na. Mboro wo na, ma napɔlɔ yirifɔnɔɔ wa yɛɛ lɛ mboɔ pye saraga nga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja. ⁹Ma yaa Levi setirige piile pe pye pe fulo laga ***filisaga paraga go** ki yɛɛ na, mbe si Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe gbogolo laga fun. ¹⁰Ma yaa Levi setirige piile pe pye pe fulo laga mi ɲa Yawe Yɛnɛlɛ na yɛɛ sɔɔwɔ. Izirayeli woolo sanmbala pe yaa pe keyen yi taga Levi setirige piile pe na. ¹¹Arɔn wi yaa Levi setirige piile pe yerege mi ɲa Yawe Yɛnɛlɛ na yɛɛ sɔɔwɔ mbe pe yirige mbe pe kan na yeri paa Izirayeli woolo pe yarikanga yɛn, kona pa pe yaa la tunɲgo piin na kan. ¹²Kona Levi setirige piile pe yaa pe keyen yi tagataga napɛnɛ shyen pe yinɛ ti na. Ma yaa nungba wɔ na yeri saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, mbe si sanɲa wo pye ***saraga sogowogo** mi ɲa Yawe Yɛnɛlɛ li na yeri, jango mbe kapere ti kala yagawa ja kapyɛge ki pye Levi setirige piile pe kan. ¹³Ma yaa Levi setirige piile pe pye pe yere Arɔn naa wi pinambiile pe yɛɛ sɔɔwɔ, mbe si pe yirige mbe pe kan mi ɲa Yawe Yɛnɛlɛ na yeri paa saraga yɛn. ¹⁴Kiga pye ma, pa ma yaa Levi setirige piile pe laga Izirayeli woolo sanmbala pe na, pa pe yaa pye na woolo. ¹⁵Ko pɔngɔ na, Levi setirige piile pe yaa pan mbaa tunɲgo piin laga fili-saga paraga go ki ni.

«Pa ma yaa pe pye fyɔngɔ fu yɛɛn, mbe pe yirige mbe pe kan na yeri paa saraga yɛn. ¹⁶Katugu pɛ kan na yeri pew, ma yiri wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔɔwɔ. Mì pe lɛ, a pɛ pye na woolo Izirayeli woolo pe pinambiile kongbanmbala pe yɔnlɔ. ¹⁷Katugu Izirayeli woolo pe pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe yɛn na woolo, leele o, yaayoro o. Pilige nga ni mɪla Ezhipiti tara fɛnnɛ pe pinambiile kongbanmbala pe gbo, a mɪ si Izirayeli woolo pe pinambiile kongbanmbala pe tɛge pe yɛ na yɛɛ kan. ¹⁸Mì Levi setirige piile pe lɛ ma pe pye na woolo Izirayeli woolo pe pinambiile pe yɔnlɔ. ¹⁹Mì pe le Arɔn naa wi pinambiile pe kɛɛ ma yiri wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔɔwɔ, jango paa tunɲgo piin Izirayeli woolo pe yɔnlɔ

wa filisaga paraga go ki ni. Pe yaa la Izirayeli woolo pe kapere ti kala yagawa jatunngo ki piin, jango jɔlɔɔ kpe ka ka pe ta na paga fulo wa ***censaga paraga go** ki tanla we.»

²⁰A Moyisi, naa Arɔn, naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni, pɛ si nga Yawe Yɛnɛle lɔa yo Moyisi wi kan Levi setirige piile pe kanngɔlɔ ki pye pe na. ²¹A Levi setirige piile pɛ si pe yɛ pye fyɔngɔ fu, ma pe yaripɔɔ ti jogo. A Arɔn wɛ si pe pye saraga nga pe ma yirige ma kan Yawe Yɛnɛle li yeri. A wɛ si kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye pe kan, jango mbe pe pye fyɔngɔ fu. ²²Ko pungo na, a Levi setirige piile pɛ si pan na pe tunngo ki piin wa filisaga paraga go ki ni. Arɔn naa wi pinambiile pe ni, poro pɔa pye na pe yegɛ sinni. Iɔga Yawe Yɛnɛle lɔa yo Moyisi wi kan Levi setirige piile pe kanngɔlɔ, pɔa tanga ma yala ki ni.

²³Yawe Yɛnɛle lɔa para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²⁴«Levi setirige piile mbele pɛ ta yeɛ nafa ma yiri kanɔurugo kanɔurugo konaa pe yegɛ fenne pe ni, pe yaa ye wa filisaga paraga go tunngo ki ni mbaa tunngo ka piin. ²⁵Mbele ka ta yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ, poro yaa pe tunngo ki yerege, pe saa tunngo piin naa. ²⁶Pe yaa kaa Levi setirige piile sanmbala pe sari pe tunndo ti na wa filisaga paraga go ki ni. Eɛn fɔ, poro jate tunndo se ka pye pe yeri pe woro. Kagala nɛgele ma yaa pye Levi setirige piile pe tunngo wogo ki kanngɔlɔ koro wele yeen.»

Paki feti wi pyewe

9 ¹Yawe Yɛnɛle lɔa para Moyisi wi ni wa ***filisaga paraga go** ki ni, wa ***Sinayi *gbinri** wi ni. Kɛla pye ***Izirayeli** woolo pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara ki yeɛ shyen wolo li yenge konɔbannga ki na. Lɔa wi pye fɔ: ²«Izirayeli woolo pe daga mbe ***Paki** feti wi pye mbe yala wagati ɔa wɛ kon ma tɛge wi ni. ³Ye Paki feti wi pye ye yala wagati ɔa wɛ kon ma tɛge wi ni, ki yenge nga yeen ki pilige kɛ ma yiri tijere wogo ki yɔnlɔkɔɔ, mbe sa gbɔn ki yembine li na, mbe yala wi kondeɛɛnɛle naa wi kakɔndeɛɛnɛle ke ni fuun ke ni.»

⁴Kona, a Moyisi wɛ si para Izirayeli woolo pe ni ma yo pe Paki feti wi pye. ⁵A pɛ si Paki feti wi pye wa Sinayi gbinri wi ni, yeɛ shyen wolo li yenge konɔbannga ki pilige kɛ ma yiri tijere wogo ki na, maga lɛ ki yɔnlɔkɔɔ ki na ma saa gbɔn yembine li na. Pɔa wi pye ma yala Yawe Yɛnɛle lɔa senre nda yo Moyisi wi kan ti ni^t.

⁶Ma si yala, leele pɛle la pye ***fyɔngɔ** ni Yɛnɛle yegɛ na, katugu poro la jiri gboo na. Pe saa ya mbe Paki feti wi pye ki pilige ki ni. A pɛ si kari ki pilige nungba ki ni wa Moyisi naa ***Arɔn** pe yeri, ⁷ma saa pe pye fɔ: «We yɛn fyɔngɔ ni, katugu wɛ jiri gboo na. Meɛ pee we yegɛ kon waga si ka pan we yarikanra ti ni Yawe Yɛnɛle li kan mbe pinle Izirayeli woolo sanmbala pe ni, wagati ɔa wɛ kon ma tɛge wi ni?»

^t 9.1-5: Eki 12.1-13

⁸A Moyisi wì si pe pye fɔ: «Yanla sige na, mi yaa sa Yawe Yenŋele li yewe ŋga li yaa yo na kan ye wogo ki na.» ⁹(A wì si kari). A Yawe Yenŋele li si para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ¹⁰«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Na leele pele ka pye laga ye sɔgɔwɔ, nala nakoma ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punŋo na pe ni, na ki leele pele ka pye fyɔngɔ ni, katugu pè jiri gboo na, nakoma na ki ka yala pe kari ca na lege, pa pe yaa ka Paki feti wi pye bere mi ŋa Yawe Yenŋele na kan. ¹¹Pe daga mbe Paki feti wi pye ki yenŋe shyen wogo ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, mbege le yɔnlɔkɔgɔ sa gbɔn yembine li na. Simbapɔ yirifɔnŋɔ wi daga mbe gbo Paki feti wi na, pe yaa wi kara ti ka ***leve** fu buru ni konaa yaanga taanga ni. ¹²Pe se ka yaakara ta yaga ti wɔnlɔ mbe yiri, pe se si ka yaayogo ki kajelege ka ya. Pe yaa feti wi pye mbe yala Paki feti wi kondeŋenŋele ke ni fuun ke ni. ¹³Ɛen fɔ, na lere wa ka pye fyɔngɔ fu, na wii kari ca na, na wii si Paki feti wi pye, wi daga poo purɔ poo wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ; katugu wii pan yarikanga ni mi ŋa Yawe Yenŋele na kan wagati ŋa wì kɔn ma tege wi ni. Wi yaa wi kapege ki go kala li le. ¹⁴Na nambanŋa wa ka pye mbe cen wa ye sɔgɔwɔ, na wi kaa jaa mbe mi ŋa Yawe Yenŋele na Paki feti wi pye, wi yaa wi pye mbe yala Paki wi kondeŋenŋele naa wi kakɔndeŋenŋele ke ni. Kondegele nungba li yaa pye wa, yoro Izirayeli tara piile naa nambanmbala pe kan.» »

Kambaaga la pan ma Yenŋele censaga paraga go ki tɔn

¹⁵Pilige ŋga ni pàa Yenŋele ***censaga paraga go** ki kan maga kɔ, ***yɔn finliwe** senre tila pye ma yɔnlɔgɔ sinndeere papara papara nda na tila pye ma tege paraga go ŋga ni, a kambaaga si pan ma tɔn ki na. Kambaaga kila pye wa Yenŋele censaga paraga go ki go na, maga le ki yɔnlɔkɔgɔ ki na fɔ ma saa gbɔn ki goto pinliwe pi na paa kasɔn yen. ¹⁶Kila pye na piin ma suyi; kambaaga kila pye ma Yenŋele censaga paraga go ki tɔn. Na yembine ka wɔ, ki ma pye paa kasɔn yen. ¹⁷Na kambaaga ki ka yiri wa paraga go ki go na sanga o sanga, Izirayeli woolo pe ma pe ***paara yinre** ti kɔlɔgi na kee. Na kiga sa yere laga ŋga fuun na, pe ma pe paara yinre ti kankan mbe cen lema. ¹⁸Ki pyewe pi na ma, Izirayeli woolo pàa pye na pe paara yinre ti kologi na kee ma yala Yawe Yenŋele li senyoro ti ni; pàa si pye nari kanni na cɛen ma yala li senyoro ti ni. Kambaaga ki ka mɔ wa Yenŋele censaga paraga go ki go na mbe gbɔn yege ŋga na, pa Izirayeli woolo pe ma mɔ le pe ***paara yinre censaga** ki ni ma. ¹⁹Ali na kambaaga ki ka koro wa Yenŋele censaga paraga go ki go na mbe mɔ wa, Izirayeli woolo pe maa taanri na yala Yawe Yenŋele li ŋgasele li ni, paa yiri mbaa kee. ²⁰Na kambaaga ki ka koro wa Yenŋele censaga paraga go ki go na piliye jenri ni, pe ma pe paara yinre ti kankan ma cen konaa ma kaa ti kɔlɔgi na kee ma yala

Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni. ²¹Wagati wa ni, kambaaga ki ma saa yere laga ka go na mbege le yɔnlɔkɔɔ sa gbɔn ki goto pinliwe ni. Na ki ka yiri ki pinliwe pi ni, Izirayeli woolo pe ma paara yinre ti kɔlɔgi na kee. Na kambaaga ki ka si koro wa mbe yɔnlɔ nungba naa yembine nungba pye, mbe si yiri, Izirayeli woolo pe ma yiri mbaa kee. ²²Na kambaaga ki ka koro wa Yenɛɛle censaga paraga go ki go na mbe ta piliye shyen, nakoma yenɛ nungba, nakoma mbe mɔ wa jenge mbe we ko na, Izirayeli woolo pe ma koro ma cɛn wa pe paara yinre ti ni, paa kari. Na ki ka ka yiri, pe maa kee. ²³Izirayeli woolo paa pye na pe paara yinre ti kanni na cɛn na yala Yawe Yenɛɛle li senyoro ti ni, paa si pye nari kologi na kee na yala li senyoro ti ni. Paa pye na tanri na yala li ngasele li ni, ma yala laa senre nda yo Moyisi wi kan ti ni.

**Mbaanra shyen nda paa gbegele
warifuwe ni**

10 ¹Yawe Yenɛɛle laa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ma ti pe wari-fuwe gbɔn wi ye na pe mbaanra shyen gbegele. To ti yaa lɔɔn sari maa gbogolomɔ woolo pe yinri maa pe gbogolo, konaa mbaa konɔ kaan ***paara yinre censaga** woolo pe yeri na pe karisanga wiga gbɔn we. ³Na paga mbaanra shyen ti pinle mberi win sanga ɲa ni, gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe pan pe gbogolo wa ma tanla, wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na. ⁴Na paga mbanlaga nungba win, mbele pe yen teele ma pye ***Izirayeli** woolo waga legere pe go na, poro ce pe yaa pan mbe gbogolo wa ma tanla. ⁵Na yaga mbanlaga ki win mbege magala li gbɔɔ, mbele pe yen ma cɛn wa ***paara yinre** ti ni, wa filisaga paraga go ki yɔnlɔ yiri-saga kee yeri, poro mbe yiri paa kee. ⁶Na yaga kaga win mbege magala li gbɔɔ naa shyen wogo na, mbele pe yen ma cɛn wa paara yinre ti ni, wa filisaga paraga go ki yɔnlɔparawa kalige kee yeri, pe yiri paa kee. ⁷Ye yaa la mbanlaga ki wiin fun mbaa leele pe gbogolo, eɛn fɔ, ye se kaa ki wiin mbaa ki magala li gbogo.

⁸«***Saraga wɔfenne**, poro mbele pe yen ***Arɔn** wi setirige piile poro ce pe yaa la mbaanra ti wiin. Ko yaa pye ngasele na li yen kɔsaga fu yoro naa ye setirige piile ye kan.

⁹«Na yaga ka sa cɛn wa ye tara ti ni, mbe kaa kee sa malaga gbɔn ye winfenne mbele pe yaa ka pan mbe to ye na pe ni sanga ɲa ni, ye ye mbaanra ti win yeri magangala ke gbɔɔ. Pa ki yaa ye nawa to fɔ mi ɲa Yawe Yenɛɛle mi yen na jatere piin ye na mbe ti ye sho ye juguye pe kee. ¹⁰Ye nayinme piliye, naa ye sherege feti piliye, konaa ye yevɔndɔ piliye konɔbanya yi ni, na ye kaa ye ***saara sogoworo** ti woo konaa ye ***na-yinme saara** ti ni, ye yaa ye mbaanra ti win. Pa ki yaa ye kan yaa nawa tuun mi ɲa ye Yenɛɛle ɲa mɔ pye ye kan ki wogo ki na. Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le.»

IZIRAYELI WOULO PE YINRIWE WA SINAYI MA SAA GBON WA MOWABU TARA

10.11–21.35

Izirayeli woolo paa yiri wa Sinayi gbinri wi ni ma kari

¹¹ Izirayeli woolo pe yiringɔɔ wa Ezhipiti tara ki yeɛ shyen wolo, li yenge shyen wogo, ki pilige nafa wogo ki na, ***yɔn finliwe** senre ti yen ma tege Yenɛɛle li ***censaga paraga go** nga ni, a kambaaga ki si yiri wa ki go na. ¹² A Izirayeli woolo pɛ si yiri wa ***Sinayi** ***gbinri** wi ni ma kari. Paa pye na tanri na yeregi yeregi na kee. A kambaaga ki si saa yere wa Paran gbinri wi ni. ¹³ Ki konɔbannga ko layi Izirayeli woolo paa pe paara yinre ti kɔɔgi ma yiri na kee, ma yala senre nda Yawe Yenɛɛle laa yo Moyisi wi kan ti ni.

¹⁴ Zhuda paara yinre censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yo yila keli ma yiri na kee pe censaga dirapo wi ni pe yege. Aminadabu pinambyɔ Naashon wo wila pye to pe go na. ¹⁵ Suwari pinambyɔ Netaneyeli wo wila pye to Isakari cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na. ¹⁶ Elon pinambyɔ Eliyabu wo wila pye to Zabulon cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na.

¹⁷ Ko punɔgo na, a pɛ si Yenɛɛle censaga paraga go ki kɔɔgi. A Gerishon setirige piile, naa Merari setirige piile pɛ sigi tugo na kee ki ni.

¹⁸ Kona, a Uruben paara yinre censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yɛ si yiri na kee, pe censaga dirapo wi ni pe yege. Shedewuri pinambyɔ Elisuri wo wila pye pe go na. ¹⁹ Zurishadayi pinambyɔ Shelumiyeli wo wila pye to Simeyon cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na. ²⁰ Dewuweli pinambyɔ Eliyazafu wo wila pye to Gadi cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na.

²¹ Ko punɔgo na, a Kehati setirige piile pɛ si yaara nda ti yen ***kpoyi** ti tugo na kee. A ***Levi setirige piile** sanmbala pɛ si saa Yenɛɛle censaga paraga go ki sanga maga kan na pe singi. ²² Ko punɔgo na, a Efirayimu paara yinre censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yɛ si yiri na kee, pe censaga dirapo wi ni pe yege. Amihudi pinambyɔ Elishama wo wila pye to pe go na. ²³ Padasuri pinambyɔ Gamiliyeli wo wila pye to Manase cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na. ²⁴ Gidewoni pinambyɔ Abidan wo wila pye to Benzhamɛ cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na.

²⁵ Ko punɔgo na, a Dan paara yinre censaga malingbɔɔnɔ ngbeleye taanri yɛ si yiri na kee, pe censaga dirapo wi ni pe yege. Poro paa pye pe ni fuun pe punɔgo na. Amishadayi pinambyɔ Ayezeri wo wila pye to pe go na. ²⁶ Okiran pinambyɔ Pagiyeli wo wila pye to Aseri cenle woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki go na.

²⁷Ena pinambyɔ Ayira wo wila pye to Nɛfitali cɛnlɛ woolo pe malingbɔɔnlɔ ngbelege ki go na. ²⁸Naa Izirayeli woolo paa pe paara yinrɛ ti kɔlɔgi, pa paa yiri ma tagala pe yɛɛ na yɛɛn na kee ma yala pe malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni.

²⁹A Moyisi wɛ suu nafɔ Erewuweli^u ɛa wila pye Madiyan tara fɛnnɛ woo wi pinambyɔ Obabu wi pye fɔ: «We yɛn na kee wa tara nda Yawe Yɛnnɛle li *yɔn fɔlɔ kɔn mbe kan we yeri ti ni. Ki kala na, ma pinlɛ we ni. We yaa ti ma kajɛngɛ ta, katugu Yawe Yɛnnɛle li yɔn fɔlɔ kɔn mbe kajɛngɛ pye woro Izirayeli woolo we kan.» ³⁰A Obabu wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, mi se pinlɛ ye ni mbe kari wa, mi yaa sɔngɔɔ wa na tara, wa na go woolo pe yeri.» ³¹A Moyisi wɛ suu pye naa fɔ: «Mila ma yɛnri, maga ka laga we na; katugu gbinri wi lara nda we mbe ya mbe we paara yinrɛ ti kankan mbe cɛn wa, ma yɛn mari jɛn. Ma yaa pye we yɛgɛ sinfɔ. ³²Na maga pinlɛ we ni, Yawe Yɛnnɛle li yaa kajɛngɛ ɛga pye we kan.»

³³A Izirayeli woolo pɛ si yiri wa Yawe Yɛnnɛle li yanwiga ki na ma piliye taanri tangala tanga. Ki piliye taanri yi ni, Yawe Yɛnnɛle li *yɔn finliwɛ kɛsu paa wi tugo ma keli wi ni pe yɛgɛ mbe sa laga ɛga pe mbe ya cɛn mbe wogo ka lagaja pe kan. ³⁴Kila pye, na paga pe paara yinrɛ ti kɔlɔgi mbaa kee, yɔnlɔ na, Yawe Yɛnnɛle li kambaaga ki ma pye pe go na.

³⁵Na yɔn finliwɛ kɛsu pe kaa kee wi ni sanga ɛa ni, Moyisi wi ma yo fɔ:

«Yawe Yɛnnɛle, yiri we kari,
jɛngo ma juguye pe gbɔn pe jaraga,
ma panrafennɛ paa fee ma yɛgɛ^v.»

³⁶Na pe kaa yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu sanga ɛa ni, Moyisi wi ma yo fɔ:

«Yawe Yɛnnɛle, sɔngɔɔ ma pan,
ma pan ma cɛn laga Izirayeli woolo waga lɛgɛrɛ pe sɔgɔwɔ.»

Kasɔn ɛga kila yiri wa Yawe Yɛnnɛle li yeri

11 ¹Pilige ka, *Izirayeli woolo paa kɔngɔri jɛngɛ Yawe Yɛnnɛle li na. Naa Yawe Yɛnnɛle lɛa kaa pe kɔngɔrimɔ pi logo, a li si nawa ngban fɔ jɛngɛ. A li si yɛnnɛle gbanlaga kasɔn wa pe na. A ki si pe *paara yinrɛ cɛnsaga ki kanngɔlɔ nungba sogo. ²A Izirayeli woolo pɛ si gbele ngbanga ma Moyisi wi yɛnri wi pe saga. A Moyisi wɛ si Yawe Yɛnnɛle li yɛnri, a kasɔn ki si figi. ³A pɛ sigi laga ki mege taga naga yinri Tabeera, ko kɔɔ wo ɛa jɔgɔwɔ kasɔn, katugu ko laga ko layi Yawe Yɛnnɛle li kasɔn kila yigi wa pe sɔgɔwɔ.

Izirayeli woolo paa pye na kara jaa mbe ka

⁴Pilige ka, nambanmbala mbele paa pye cɛngɛle kele yɛgɛ woolo wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ, a jogo cɛnlɛ pyew wɛ si pe yigi. Kona,

^u 10.29: Erewuweli wo nungba wo paa pye na yinri Zheturo; ɛki 2.16.

^v 10.35: Yuuro 68.2

a Izirayeli woolo pè sigi le na kɔngɔri fun na yuun fɔ: «Ndɛ ki pye we mbe ja kara ta mbe ka, ki jen naga jen! ⁵E! Ʋgbanra nda wàa pye na kaa waga wa Ezhipiti tara, waa nawa tuun ti na, naa sere yaara nda pe yinri kɔnkɔnmburu, naa melɔn, naa puwaro, naa, jawa konaa layi wi ni. ⁶Koni we yɛn na cogo, we woro na yaraga ka kpɛ yaan naa, kaawɔ *manɛ wo, sanga pyew manɛ.»

⁷Manɛ wila pye paa koriyandiri^w yantiire pire puuru ti yɛn, ma filige paa bedelimu tige tɔnmɔ pi yɛn. ⁸Kila pye, leele pe ma jaraga ma saa wi wulo, ko punɔgo na, pe mɛɛ saa wi tire tira na nakoma mboo sun sugulo, mbe si jen mboo sɔɔgo cɔɔgo nakoma mboo wa wɔn. Manɛ wi tanwa pila pye paa gato yɛn, ɲa pè wa sinmɛ ni^x. ⁹Yembinɛ, na fɔɔngɔ ki kaa wuun sanga ɲa ni wa paara yinrɛ cɛnsaga, manɛ wi maa wuun fun.

¹⁰Sege nungba nungba pyew ki woolo pàa pye ma cɛn wa pe *paara yinrɛ ti yeyɔnrɔ ti na, na gbele. A Moyisi wì sigi logo, a pe gbeere tì si Yawe Yɛnɲɛle li nawa pi ɲgban. A kì si Moyisi wi mbɛn fɔ jɛnɲɛ. ¹¹A wì si Yawe Yɛnɲɛle li pye fɔ: «Yingi na, a ma nɛɛ mi ɲa ma tunmbyee na jɔlɔ yɛɛn? Yingi na, mɛɛ si kajɛnɲɛ pye na kan. Mɛle mɛɛ ki leele mbele pe ni fuun pe go kala li le na kɛɛ mbeli lɛ? ¹²Muwi mìgi leele mbele pe ni fuun pe kugbɔrɔ ti lɛ wi lɛ? Muwi mì pe se wi lɛ? A mà silan pye ma yo mbe pe lɛ kotogo na paa yɛɛ ɲga na pyɔ gbegelefɔ ma piyenlɛ lɛ nali gbegele, mbe kari pe ni fɔ wa tara nda màa *yɔn fɔlɔ lɛ ma wugu mbe kan pe tɛleye pe yeri ti ni. ¹³Mi yaa ki kara ti ta se mbe siri kan ki leele mbele pe ni fuun pe yeri peri ka? Pe mbele pe yɛn na gbele na na tanla na yuun fɔ: «Kara kan we yeri we ka.» ¹⁴Mi se ya mbege leele mbele pe ni fuun pe go kala li lɛ na yɛ. Pe go kala lì nugu ma wɛ na na. ¹⁵Na kaa pye maa jaa mbe kajɛnɲɛ pye na kan, na gbo teere jango mi ka kaa na jɔlɔgo kagala ke yaan yenlɛ ni.» ¹⁶A Yawe Yɛnɲɛle lì si Moyisi wi pye fɔ: «Nambala nafa taanri ma yiri kɛ wɔ wa Izirayeli *lelelele pe sɔɔgowɔ ma pe gbogolo na kan, mbele mà jen pe yɛn lelelele ma pye leele pe kagala yɛɛ wɔfɛnnɛ. Ma kari pe ni wa *filisaga paraga go ki ni, ma pe pye pe yere le ma tanla wa na yɛɛ sɔɔgowɔ. ¹⁷Mi yaa tigi mbe para ma ni le ki laga ki ni. Mi yaa na yinne na li yɛn ma ni la wɔ mbe kan pe yeri, jango pe leele pe go kala li lɛ ma ni. Pa kona ma se ka pe go kala li lɛ ma yɛ. ¹⁸Ki yo leele pe kan fɔ: «Ye ye yɛɛ pye *kpoyi sanni goto. Ye yaa kara ta mbe ka. Kì kaa pye yè gbele Yawe Yɛnɲɛle li nungbolo ma yo fɔ: Ambɔ wi yaa we kan kara we ka? Yɛɛ wele pa kila pye ma tanla we na wa Ezhipiti tara. Ye pyeri, Yawe Yɛnɲɛle li yaa kara kan ye yeri ye ka. ¹⁹Ye se kari ka pilige nungba, nakoma piliye shyɛn, nakoma piliye kɔngurugo, nakoma piliye kɛ, nakoma piliye nafa yɛrɛ. ²⁰Ɛɛn fɔ, ye yaa ti ka fɔ sa gbɔn yɛnɲɛ nungba, fɔ ti sa la kɔ ye na, tila lugo tila yinrigi wa ye

^w 11.7: *Koriyandiri*: Yantiire tari nda ti pire ti yɛn ma filige; pe maa ti nii sege mbege tanla. Bedelimu, tige kayi ɲga ki tɔnmɔ pi ma pye paa ɲguro yɛn ma filige. Pe maa pi piin nuwɔ taanyaraga. ^x 11.7-8: Ɛki 16.31

numagala ke ni, katugu yè je Yawe Yenɲele na li yen laga ye sɔgɔwɔ li na, ma gbele li yege sɔgɔwɔ ma yo fɔ: Yingi na, a wè si yiri wa Ezhipiti tara ti ni?» »

²¹ Moyisi wila Yawe Yenɲele li pye fɔ: «Ki leele mbele mi yen laga pe sɔgɔwɔ, pe yen nambala waga cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600 000) mbele pe mbe ya kala pye. A mà sho fɔ ma yaa kara kan pe yeri pe ka fɔ sa gbɔn yenɲe nungba! ²² Ali na waga we simbaala, naa we sikaala, naa we nɛrɛ ti kɔnlɔgi pe kan, ti se pe bɔ! Ali na waga si kɔgɔje ɲgbɔnra ti ni fuun ti wɔ mberi gbogolo pe kan, ti se pe bɔ.»

²³ A Yawe Yenɲele li si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi ɲa Yawe Yenɲele, na fanɲga kii kologo. Sanni jɛnri, ma yaa ki yan na kaa pye senrɛ nda mi yo, ki kala li mbe ya pye nakoma li se ya pye.»

Yenɲele làa li yinne la kan Izirayeli woolo teepe pe yeri

²⁴ Kona, a Moyisi wì si yiri ma saa senrɛ nda Yawe Yenɲele làa yo ti yege yo leele pe kan. Ko punɲo na, a wì si Izirayeli woolo pe leleele nafa taanri ma yiri ke wɔ ma pe gbogolo, ma pe yerege ma ^{*}**paraga go** ki maga. ²⁵ A Yawe Yenɲele li si tigi kambaaga titɔnlɔgɔ yerege ka ni ma pan ma para Moyisi wi ni. Làa li yinne na kan Moyisi wi yeri, a li si la laga wa li na ma kankan leleele nafa taanri ma yiri ke pe yeri. Naa Yawe Yenɲele li yinne làa kaa tigi pe na sanga ɲa ni, a pe nɛɛ Yenɲele li yɔn senrɛ yuun. Eɛn fɔ, pe sila koro mbaa ti yuun suyi.

²⁶ Nambala shyen la pye wa, pàa pye na nungba yinri Elidadi, na sanɲa wi yinri Medadi. Kagala yege wɔfenne nafa taanri mbele pe mɛrɛ tila yɔnlɔgɔ, poro pele la wele. Poro la koro wa paara yinrɛ censaga ki ni, pe sila pan wa paraga go ki tanla. Eɛn fɔ, a Yenɲele li yinne li si tigi pe na, a pe nɛɛ Yenɲele li yɔn senrɛ yuun wa paara yinrɛ censaga ki ni. ²⁷ A lefɔnɲɔ wà si fe ma saa ki yo Moyisi wi kan ma yo fɔ: «Elidadi naa Medadi paa Yenɲele li yɔn senrɛ yuun wa paara yinrɛ censaga ki ni.»

²⁸ Kona, Nuni pinambyɔ Zhouwe ɲa wila pye na tunɲgo piin Moyisi wi ni maga le wa sanga ɲa ni wi yen lefɔnɲɔ, a wì sho fɔ: «Na tafɔ Moyisi, ki yo pe kan paga kaa ki piin.»

²⁹ A Moyisi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga kaa yenjaga piin na kala na. Ndɛɛ ki pye Yawe Yenɲele lili yinne li tirige Izirayeli woolo pe ni fuun pe na, a pe pye li yɔn senrɛ yofenne, ki jɛn nala ndanla!»

³⁰ Ko punɲo na, a Moyisi wo naa Izirayeli leleele pe ni pè si yiri le ma sɔngɔwɔ wa paara yinrɛ censaga ki ni.

Yenɲele làa sannjɛrɛ torogo wa laga ɲga pe yinri Kiburɔti Hataava

³¹ Kona, a Yawe Yenɲele li si ti a tifeleɲge kà yiri wa kɔgɔje wi yeri na gbɔɔn, ma pan siringbangala ni, ma ke wo ma paara yinrɛ censaga ki

maga, maga fili. Kàa wo ma kari pa pilige nungba tangala fogo yen paara yinre censaga ki kanngɔlɔ ki ni fuun ki na. Ke yagawa pi mbaa metere nungba wo bɔ tara ti na. ³²Leele pàa yiri ma siringbangala ke wulo ki yɔnɔ ki ni fuun ki na, naa ki yembinɛ li ni fuun li ni, konaa ki goto pilige ki ni fuun ki ni. Wa sila wulo wi woro ti kologo tɔni nungba wo na. A pè siri jali, pe nii naa pe woro, ma paara yinre censaga ki maga. ³³Ma kara ti ta wa pe yɔn pe fa ta mberi ka, a Yawe Yenɛɛle li si nawa ngban pe ni ma tifelege yama wa pe na. ³⁴A pè sigi laga ki mɛge taga naga yinri Kiburɔti Ataava, ko kɔɔ wo yen jogofenne fanra; katugu jogo wila leele mbele yigi, pa pàa pe le wa ki laga ki na.

³⁵A Izirayeli woolo pè si yiri wa Kiburɔti Ataava laga ki ni ma saa cɛn wa Hazerɔti laga ki na.

Miriyanu naa Arɔn pàa Moyisi wi punɔo sɛnre yo

12 ¹Moyisi wila Kushi cɛnle woolo jɔ wa pɔri. A Miriyanu naa *Arɔn pe nɛɛ Moyisi wi punɔo sɛnre yuun ki pɔɔɔ ki kala na.

²Pàa pye na yuun fɔ: «Moyisi wo nungba Yawe Yenɛɛle li ma sɛnre le wi yɔn wi yo wi le? Woro fun li ma sɛnre le we yɔn we yo.»

A Yawe Yenɛɛle li sigi sɛnre ti logo. ³Ma si yala, Moyisi wila pye pɔw jɛɛɛ, ma wɛ lere pyew wi na laga tara ti na. ⁴Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Yawe Yenɛɛle li si Moyisi, naa Arɔn konaa Miriyanu pe yeri ma pe pye fɔ: «Ye yiri, ye taanrime, ye kari wa ***filisaga paraga go** ki ni.»

A pe taanri pè si yiri ma kari. ⁵A Yawe Yenɛɛle li si tigi wa kambaaga titɔnɔɔ yerege ki ni, ma yere wa ***paraga go** ki yɔn na, mɛɛ Arɔn naa Miriyanu pe yeri, a pe shyen pè si fulo wa li tanla. ⁶A li si pe pye fɔ:

«Yaa nuru na yeri jɛɛɛ.

Na na yɔn sɛnre yofɔ wa ka pye laga ye sɔɔwɔ,
mi ɲa Yawe Yenɛɛle, mi yaa na yɛɛ naga wi na yariyanga ni,
nakoma mbaa para wi ni wɔɔnɔ na.

⁷Eɛn fɔ, na tunmbyee Moyisi wo na, wo wogo ko woro ma.

Wi yen tagawa ni wa na go woolo pe ni fuun pe sɔɔwɔʼ.

⁸Mi maa para wi ni yɔn ni nari finligi.

Mi mala yɛɛ naga wi na, kila pye yomiyɛɛle ni;
mi ɲa Yawe Yenɛɛle, wi mala cɛnɔmɔ pi yan gbɔɔyi.

Yingi na yee si fyɛ, a ye silan tunmbyee Moyisi wi punɔo sɛnre yo?»

⁹A Yawe Yenɛɛle li si nawa ngban pe ni fɔ jɛɛɛ, mɛɛ kari. ¹⁰Naa kambaaga kila kaa yiri wa paraga go ki go na ma kari, a Miriyanu wì suu yɛɛ yan ***yayenwe** to wi na lagapyew maa filige pow paa para yen. Naa Arɔn wila kaa kannga ma yɛɛ wa wa Miriyanu wi yeri, a

wì suu yan yayenwɛ pì to wi na. ¹¹Kona, a Arɔn wì si Moyisi wi pye fɔ: «Na tafɔ, ma yɛɛ yaga. Tijinliwɛ fu kala na wɛ pye, ma kapege ŋga pye, maga ka ti ki jɔlɔɔ ki to we na. ¹²E! Mila ma yenri, we nɔsepyɔ sumboro wiga ka pye paa pyɔ ŋa wì ku wa wi nɔ lara, a pè suu se; a wi wire ti kanŋɔlɔ nungba jɔɔ wi na wi sesanga wi ni.»

¹³A Moyisi wì si gbele ma Yawe Yɛnɛɛ li yeri ma yo fɔ: «E! Yɛnɛɛ, mila ma yenri, wi sagala.» ¹⁴A Yawe Yɛnɛɛ li si Moyisi wi pye fɔ: «Ndɛɛ ki pye wi to wi cɛnrɛ surugu wa wi yɛɛ sɔɔwɔ ma fɛrɛ wa wi na, ki fɛrɛ ti se jɛn naa yigi fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn wi le? Ki kala na, yoo wɔ wa *paara yinrɛ cɛnsaga ki ni piliye kɔlɔshyɛn ni. Ko pungo na, yoo le ye yɛɛ ni naa fɔnɔɔ.»

¹⁵A pè si Miriyamu wi wɔ wa paara yinrɛ cɛnsaga ki ni fɔ ma saa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. Leele pe sila paara yinrɛ ti kɔlɔgi mbe kari, fɔ a pè saa Miriyamu wi le pe yɛɛ ni naa fɔnɔɔ. ¹⁶Ko pungo na, a leele pè si yiri wa Hazerɔti laga ki ni, mɛɛ kari ma saa pe paara yinrɛ ti kan ma cɛn wa Paran *gbinri wi ni.

**Moyisi wìla nambala pele tun
pe sa Kana tara kagala ke yewe
mbe ke jɛn**

13 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛ li si para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Nambala pele wɔ *Izirayeli woolo teelee pe ni, cɛnlɛ nungba nungba pyew, naŋa nungba mbe yiri wa, ma pe tun pe sa Kana tara ti kagala ke yewe mbe ke jɛn, to nda mi yen na kaan yoro Izirayeli woolo ye yeri we.»

³Ma pe ta wa Paran *gbinri wi ni, a Moyisi wì si nambala pele wɔ ma pe tun paa yɛɛ ŋga na Yawe Yɛnɛɛ làa ki yo wi kan we. Izirayeli woolo teelee poro pele la welɛ. ⁴Mbele pàa wɔ pe mɛrɛ ti nda:

Uruben cɛnlɛ li ni, Zakuri pinambyɔ Shamuwa wɔ pàa wɔ. ⁵Simeyɔn cɛnlɛ li ni, Hɔri pinambyɔ Shafati wɔ pàa wɔ. ⁶Zhuda cɛnlɛ li ni, Yefune pinambyɔ Kalɛbu wɔ pàa wɔ. ⁷Isakari cɛnlɛ li ni, Zhozufu pinambyɔ Igali wɔ pàa wɔ. ⁸Efirayimu cɛnlɛ li ni, Nuni pinambyɔ Hoze wɔ pàa wɔ. ⁹Benzhame cɛnlɛ li ni, Arafu pinambyɔ Paliti wɔ pàa wɔ. ¹⁰Zabulɔn cɛnlɛ li ni, Sodi pinambyɔ Gadiyeli wɔ pàa wɔ. ¹¹Zhozufu pinambyɔ Manase wi cɛnlɛ li ni, Susi pinambyɔ Gadi wɔ pàa wɔ. ¹²Dan cɛnlɛ li ni, Gemali pinambyɔ Amiyeli wɔ pàa wɔ. ¹³Aseri cɛnlɛ li ni, Mikayeli pinambyɔ Seturi wɔ pàa wɔ. ¹⁴Nɛfitali cɛnlɛ li ni, Vofisi pinambyɔ Nabi wɔ pàa wɔ. ¹⁵Gadi cɛnlɛ li ni, Maki pinambyɔ Gewuweli wɔ pàa wɔ.

^z 12.14: Nɔmbu 5.2-3

¹⁶Ki nambala mbele pe mɛrɛ tì yɔnɔɔ, poro wele Moyisi wila wɔ ma tun pe sa tara ti yanri peri wele, peri kagala ke jen. A Moyisi wì si Nuni pinambyɔ Hoze^a wi meɛge taga naa yinri Zhozuwe.

¹⁷Naa Moyisi wila pe tun pe sa tara ti kagala ke yewe mbe ke jen sanga ŋa ni, wila pe pye fɔ: «Ye toro wa *Negev^u tara ti ni, ko pɔŋgo na, ye kari wa yanwira tara ti ni. ¹⁸Ye tara ti wele, yeri cɛnɔmɔ pi jen. Leele pe pɛɛle pe yɛn ma cɛn wa, na kaa pye pe yɛn fanŋga ni nakoma pe woro fanŋga ni, na kaa pye pe lɛge nakoma pe woro ma lɛge. ¹⁹Pe yɛn ma cɛn tara nda ni, yeri cɛnɔmɔ pi wele na kaa pye pi yɛn ma yɔn nakoma pi woro ma yɔn. Ye pe cara ti wele na kaa pye pe malaga sigemboro kankan mari maga nakoma peri yaga ma. ²⁰Ye tara ti wele na kaa pye ti yɛn ma tanla nakoma ti woro ma tanla, na kaa pye tire yɛn wa nakoma tire woro wa. Ye kotogo le ye yɛɛ ni, ye pan ki tara ti tige pire ta ni.»

Kila yala ki sanga wi ni *erezen^u pire ti kɔŋgbannɔ tì gbɔn.

²¹Ki kaa pye ma, a ki nambala pè si saa tara ti yanri mari kagala ke wele, maga le le Zen gbinri wi na fɔ ma saa gbɔn wa Erehɔbu laga ki na, wa Lebo Hamati ca ki tanla. ²²Pàa toro wa Negev^u tara ti ni, ma saa gbɔn wa Eburɔn ca ki na, wa laga ŋa Ahima sege woolo, naa Sheshayi sege woolo konaa Talimayi sege woolo pàa pye ma cɛn we, poro pàa pye Anaki setirige piile wele. Eburɔn ca pàa ki kan ye le kɔlɔshyen làa toro, a pè si jen ma Ezhipiti tara cagbɔɔ ŋa pàa pye na yinri Zowan ki kan. ²³Naa pàa ka saa gbɔn wa Eshikɔli gbunlundege ki ni, a pè si erezen tirige njege ka kɔn ki pire ti shashaga ki ni wa ki na. Kila pye ma nugu jɛnge fɔ a leele shyen ki le kanngaga na pe pajoro ti na. Pàa girenadi tige pire naa *figiye^u tige pire ta le ma kari ti ni. ²⁴Male le kona, a pè sigi laga ki mege taga naga yinri Eshikɔli gbunlundege. Eshikɔli ko kɔɔ wo yɛn shashaga, mbe ta mbaa nawa tuun erezen pire shashaga ŋa Izirayeli woolo pàa kɔn wa ki na.

Pitunmbolo pàa sɔngɔɔ ma pan ma kagala ngele pàa yan ke yege yo

²⁵Piliye nafa shyen toroŋɔɔ, a pitunmbolo pè si sɔngɔɔ ma yiri wa tara ti welesaga ma pan. ²⁶Pàa pan Moyisi, naa *Arɔn^u konaa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kɔɔɔ wa Kadeshi laga ki na, wa Paran gbinri wi ni. Pàa pe yirisaga kagala ke yege yo pe kan, mɛɛ tara ti tire pire ti naga pe na. ²⁷Senre nda pàa yo Moyisi wi kan ti nda: «Mà we torogo tara nda ni wè yiri wa ma pan. Kaselege kona, nɔnɔ naa senrege^b

^a 13.16: Hoze mege ki kɔɔ wowi ŋa shɔwɔ; Zhozuwe mege ki kɔɔ wowi ŋa fɔ Yawe Yenɛle li maa leele shoo. ^b 13.27: Nɔnɔ naa senrege senre nda tì yo, ko yɛn naga nari ma yo yaayoro to naa tire nda ti maa seni ti yaa yɔn wa ki tara ti ni fɔ jɛnge.

ti yɛn wa ki tara ti ni fɔ na fuun. Ki tara ti tire pire taa nda. ²⁸Ɛɛn fɔ, leele mbele pe yɛn ma cɛn wa ki tara ti ni pe yɛn fanŋga ni. Pe cara ti yɛn ma tugbɔɔ, a pɛ malaga sigemboro wa mari maga. Wɛ yɛrɛ na-ndɔnlɔɔ Anaki setirige piile pe yan wa. ²⁹Amaleki setirige piile poro yɛn ma cɛn wa Negevu tara ti ni. Hɛti cɛnlɛ woolo, naa Zhebusi cɛnlɛ woolo konaa Amɔri cɛnlɛ woolo poro yɛn ma cɛn wa yanwira tara ti ni. Kana tara woolo poro yɛn ma cɛn wa Mediterane kɔɔjɛ yɔn ki na konaa wa Zhuriden gbunlundɛgɛ ki ni fuun ki ni.»

³⁰Kona, leele mbele pàa pye na sɛnŋbanra yuun Moyisi wi na, a Kalɛbu wì si pe pye ma yo pe pyeri, ma sho fɔ: «Yoo kari we sa malaga gbɔn ki tara woolo pe ni weri shɔ, ti pye we woro; katugu we yaa ya pe ni.»

³¹Ɛɛn fɔ, a Kalɛbu wi pinleyɛɛnlɛ pe nɛɛ yuun fɔ: «Ki fanŋga woro we ni we sa to ki leele mbele pe na, katugu pe yɛn fanŋga ni ma wɛ we na.»

³²Ko pɔŋɔ na, tara nda pàa saa ti kagala ke yewe mbe ke jɛn, a pe nɛɛ sɛnpere yuun ti kanŋɔɔ Izirayeli woolo pe yɛgɛ na, na yuun fɔ: «Tara nda wɛ saa ti kagala ke yewe mbe ke jɛn, ti maa leele mbele pe yɛn ma cɛn wa ti ni pe kuun^c. Leele mbele wɛ yan wa, poro wo na, pe ni fuun pe yɛn ma tɔnlɔndɔnlɔ. ³³Wɛ yɛrɛ letitɔnrɔ yan wa, Anaki setirige piile wele. Pa pɛ yiri wa letugbɔɔɔ ti cɛnlɛ li ni. Wɛ we yɛɛ yan paa kambɛɛrɛ yɛn le pe tanla. A poro fun paa we yaan paa kambɛɛrɛ yɛn pe yɛgɛ na^d.»

Izirayeli woolo pàa yiri ma je ma yo pe se ye wa Kana tara

14 ¹Kona, a leele pe ni fuun pɛ si yiri na gbele ŋgbanga na jɔrɔgi fɔ ma saa laga ki laga. ²*Izirayeli woolo pe ni fuun pàa pye na kɔŋgri Moyisi naa *Arɔn pe na. A gbogolomɔ woolo pe ni fuun pɛ si pe pye fɔ: «Ndɛɛ ki pye wàa ku wa Ezhipiti tara, nakoma wa *gbinri wi ni, ko mbe ja mbɔnrɔ! ³Mɛlɛ Yawɛ Yɛnŋɛlɛ li nɛɛ paan we ni laga ki tara nda ti ni, mbe pan mbe we kan pe we gbo tokobi ni. We juguye pe yaa we jɛɛlɛ naa we piile pe koli mbe kari pe ni. Na waga sɔŋɔɔ wa Ezhipiti tara ko yaa mbɔnrɔ we na.»

⁴Kona, a pɛ sigi yo pe yɛɛ kan ma yo fɔ: «Yɛ ti we lere wa tɛgɛ to we yɛɛ go na, we sɔŋɔɔ wa Ezhipiti tara.»

⁵A Moyisi naa Arɔn pɛ si to ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yɛgɛ sɔɔwɔ. ⁶Nuni pinambyɔ Zhouwu wo naa Yefune pinambyɔ Kalɛbu, poro mbele pàa pye tara ti kagala ke yewefɛnnɛ pe ni ja, a poro si pe yɛɛra yaripɔɔɔ ti walagi nanŋbanwa pi kala na, ⁷mɛɛ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe pye fɔ: «Tara nda

^c 13.32: *Ti maa leele mbele pe yɛn ma cɛn wa ti ni pe kuun*, ko yɛn naga nari fɔ pe yaa kaa malaga gbɔn ki tara ti ni suyi. ^d 13.33: *Zhɛnɛ 6.4*

wè saa ti kagala ke yewe mberi jèn, ti yèn ma yòn fɔ jenge. ⁸Na kaa pye we kala li Yawe Yènɲele li ndanla, wi yaa kari we ni, wa ki tara ti ni, mberi kan we yeri, to nda nɔnɔ naa sɛnrege ti yèn wa na fuun we. ⁹Èn fɔ, yaga ka yiri mbe je Yawe Yènɲele li na, yaga si ka fyɛ ki tara woolo pe yege. Pe se we malaga bɔ, katugu pe go sigefɔ wi woro pe ni, ma si yala Yawe Yènɲele li yèn we ni. Yaga ka fyɛ!»

¹⁰Gbogolomɔ woolo pe ni fuun pàa pye na yuun fɔ pe pe wa sinndɛere ni pe pe gbo. Èn fɔ, a Yawe Yènɲele li gbɔgɔwɔ yanwa pì si pan wa *fili-saga paraga go ki na Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege na.

Moyisi wìla Yènɲele li sulu Izirayeli woolo pe kan

¹¹Yawe Yènɲele làa Moyisi wi pye fɔ: «Ki leele mbele pe yaa lanla mɛge ki tifaga fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Pe yaa je mbe yo pe se taga na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Ali maga ta m̀ kafɔnngɔlɔ lɛgere pye mala fannga ki naga wa pe sɔgɔwɔ o! ¹²Mi yaa tifelege yama wa pe na mbe pe gbo mbe pe kɔ. Ko pɔngɔ na, mi yaa cɛnlɛ la yirige wa ma ni, li woolo pe yaa lɛge mbe pye fannga ni mbe wɛ Izirayeli woolo pe na.»

¹³A Moyisi wì si Yawe Yènɲele li yòn sogo ma yo fɔ: «Ezhipiti tara woolo pɛge jèn ma yo mboro màga leele mbele pe yirige ma pe wɔ wa pe tara ma yawa pi na. ¹⁴A pɛge wogo ki yege yo fun ki tara nda we yèn laga ti woolo pe kan. Pɛge jèn ma yo mboro ɲa Yawe Yènɲele, woro mbele ma woolo, ma yèn laga we sɔgɔwɔ, fɔ mboro ɲa Yawe Yènɲele ma maa ma yɛɛ nari we na gbɔgɔyi. Pɛge logo ma yo ma kambaaga ki ma pye ma yere wa we go na, na we go singi; pɛge logo fun fɔ yɔnlɔ na, ma maa we yege sinni kambaaga titɔnlɔgɔ yerege ka ni, yembine na we yege sinni kasɔn titɔnlɔgɔ yerege ka ni. ¹⁵Koni, na maga ki leele mbele pe ni fuun pe gbo yɔnlɔ nungba, kagala ɲgele mà pye, cɛngele ɲgele kàa ke sɛnrɛ ti logo, ke yaa la yuun fɔ: ¹⁶«Yawe Yènɲele li saa ya mbe kari ki leele mbele pe ni wa tara nda làa *yɔn fɔlɔ lɛ ma wugu mbe kan pe yeri ti ni. Ko k̀ ti l̀i saa pe gbo wa gbini wi ni.» ¹⁷Koni, Yawe Yènɲele, mila ma yɛnrɪ, maga yaga, mɔɔ yawa pi naga ma fannga ki ni fuun ki ni, paa yege ɲga na màa ki yo maga filige we kan fɔ: ¹⁸«Mi ɲa Yawe Yènɲele, mila la nawa ɲgbanni jaga jaga, na kagbaraga k̀ gbɔgɔ, mi ma leele pe kajɔgɔgɔ naa pe kapere ti kala yaga pe na. Èn fɔ, mila tanga kan kapege pyefɔ wi yeri. Mi ma teele pe kapege ki fɔgɔ tɔn pe piile pe na fɔ sa gbɔn pe setirige piile pe yiri-saga taanri wogo naa tijere wogo ki woolo pe na^f. ¹⁹Yawe Yènɲele, mila ma yɛnrɪ, ma ki leele mbele pe kapere ti kala yaga pe na mbe yala ma kajɛnge pyewe gbɔɔ pi ni, paa yege ɲga na ma yèn na pe kapere ti kala yari pe na, maga lɛ pɛ yiri wa Ezhipiti tara we^g.»

e 14.9: Ebu 3.16 f 14.18: Èki 20.5-6; 34.6-7; Dete 5.9-10; 7.9-10 g 14.13-19: Èki 32.11-14

²⁰A Yawe Yenɛɛle lɛ sho fɔ: «Mɛ pe kapere ti kala yaga pe na ma yala ma yenɛɛge ki ni. ²¹Konaa ki ni fuun, mbege ta kaselege mi yen Yawe Yenɛɛle na yinwege wolo, tara ti ni fuun ti yen ma yin na gbɔgɔwɔ yanwa pi ni. ²²Ki leele mbele pɔnla gbɔgɔwɔ yanwa pi yan, po naa kafɔnɔgɔ-lɔ tugbɔnɔgɔlɔ ngele mɛ pye wa Ezhipiti tara konaa wa gbinri wi ni ke ni; pɔnla wa ma wele ma saa ta yɔnlɔ ke, pee logo na yeri. ²³Ki leele wo wa kpe se tara nda mɛ yɔn fɔlɔ kɔn ma wugu mbe kan pe teleye pe yeri ti yan yenle ni. Poro mbele fuun pɔnla tifaga, wo wa kpe se ye wa ti ni^h. ²⁴Ɛen fɔ, na tunmbyee Kalebu wo na, wi jatere wɛla pye wi ye. Wɛla logo na yeri kagala ke ni fuun ni. Ki kala na, mi yaa ti wi ye wa tara nda wɛ saa ti kagala ke yewe mbe ke jen ti ni, wi setirige piile pe yaa kari ta, ti pye pe kɔrɔgɔⁱ. ²⁵Ki kaa pye Amaleki setirige piile naa Kana tara woolo pe yen ma cɛn wa gbunlundɛge ki ni, goto ye sɔngɔrɔ ye kari wa gbinri wi ni, wa Kɔgɔje yɛen wi yeri.»

²⁶A Yawe Yenɛɛle lɛ si para Moyisi naa Arɔn pe ni naa ma yo fɔ: ²⁷«Ki gbogolomɔ woolo mbele yɛen pe yen ma pe. Mi yaa pe yaga paa kɔngɔri na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Katugu Izirayeli woolo pe kɔngɔrimɔ mba paa kɔngɔri na na mɛu logo. ²⁸Ki yo pe kan fɔ Yawe Yenɛɛle lo lɛ yo ma fɔ: «Mi ɲa Yenɛɛle na yinwege wolo na mɛge ki na, mi yaa jɔlɔgɔ wa ye na mbe yala kɔngɔrimɔ mba yɛ kɔngɔri mɛ logo pi ni.» ²⁹Ye yaa toori mbe ku laga ki gbinri ɲa wi ni, yoro mbele fuun paa ye jiri maga le yoro mbele yɛ ta yele nafa nafa ye na konaa ye yege fenne pe ni, katugu yɛ kɔngɔri na na^j. ³⁰Tara nda mɛla yɔn fɔlɔ kɔn ma wugu ma yo mi yaa ti ye sa cɛn wa ti ni, ye se ye wa ti ni. Kaawɔ Yefune pinambyɔ Kalebu naa Nuni pinambyɔ Zhouwe poro pe yaa ye wa ti ni. ³¹Ɛen fɔ, ye piile mbele yɛ yo fɔ ye juguye pe yaa pe koli, mi yaa pe yege sin mbe sa ye pe ni wa tara nda yɛ je ti na ti ni, peri jen. ³²Yoro wo na, ye yaa toori mbe ku laga gbinri wi ni. ³³Ye piile pe yaa la yanri la toro pe yaayoro ti ni laga gbinri wi ni fɔ sa gbɔn yele nafa shyen. Ye mbalogowo pi jɔlɔgɔ ki yaa to pe na, fɔ ye ni fuun ye sa ku ye kɔ laga gbinri wi ni^k. ³⁴Pilige nafa shyen yɛ pye ma tara ti yanri mari kagala ke yewe mbe ke jen, ki pyelomɔ nungba pi na fun, ye kapere ti jɔlɔgɔ ki yaa to ye na fɔ sa gbɔn yele nafa shyen. Piliye nafa shyen yi pilige nungba nungba pyew ki yaa pye yele nungba. Ki ka pye ma, mbe yiri mbe je na na ki ma pye yege ɲga na, ye yaa ki jen. ³⁵Mi ɲa Yawe Yenɛɛle, muwi mɛ yo ma. Ee, ki gbogolomɔ woolo mbele pɛ yiri ma je na na, ma gbogolo na mɛge ni, pa mi yaa jɔlɔgɔ wa pe na yɛen. Pe yaa kɔ wa gbinri wi ni, pa pe yaa ku wa.»

³⁶Nambala mbele Moyisi wɛla tun pe sa tara ti kagala ke yewe mbe ke jen, pe sɔngɔrɔsaga, paa senpere yo tara ti wogo ki na, ma Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan a paa kɔngɔri Moyisi wi na. ³⁷Ki

^h 14.21-23: Ebu 3.18 ⁱ 14.24: Zhou 14.9-12 ^j 14.29: Ebu 3.17 ^k 14.33: Kapye 7.36

leele mbele pàa senpere ti yo tara ti wogo ki na, yambewe la pe gbo Yawe Yɛnɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ. ³⁸Leele mbele pàa saa tara ti kagala ke yewe mbe ke jen, Nuni pinambyɔ Zhozuwe wo naa Yefune pinambyɔ Kalɛbu wi ni poro pàa koro go na pe ni.

Izirayeli woolo
pàa Yɛnɛle li senre ti ke
naa fɔnɔgɔ

³⁹Kona, a Moyisi wì si senre nda Yawe Yɛnɛle làa yo wi kan ti yɛgɛ yo Izirayeli woolo pe kan, a kì si pe nawa pi piri pe na fɔ jɛnɔgɛ. ⁴⁰Ki goto, a pè si yiri faa pinliwe pi ni, mɛɛ kari wa yanwira tara ti yeri, nɛɛ yuun fɔ: «Wè kapege pye, ɛɛn fɔ koni, we yaa kari wa laga ɲga Yawe Yɛnɛle làa ki senre yo ki ni.» ⁴¹A Moyisi wì si pe pye fɔ: «Yiŋgi na yee si yere Yawe Yɛnɛle li senyoro ti na? Ye yen na kee ɲga na, ki se yɔn. ⁴²Yaga ka kari wa, katugu Yawe Yɛnɛle li woro ye ni. Yaga ka sa ye yɛɛ kan ye juguye pe yeri pe ye gbo. ⁴³Ye yaa sa Amaleki setirige piile naa Kana tara fenne pe ta wa ye yɛgɛ. Ye yaa ti pe ye gbo tokobi ni. Na yè kaa je Yawe Yɛnɛle li na, li se pye ye ni.»

⁴⁴A pè si nungbongbanla pye ma lugu ma kari wa yanwira tara ti yeri. ɛɛn fɔ, Moyisi wo la koro wa ***paara yinre censaga** ki ni ma pinle Yawe Yɛnɛle li ***yɔn finliwe kesu** wi ni. ⁴⁵Kona Amaleki setirige piile naa Kana tara fenne mbele pàa pye ma cɛn wa yanwira tara ti ni, pè si tigi nɛɛ pe gbɔɔn na pe kuun, mɛɛ pe purɔ fɔ ma saa gbɔn wa ɔrima ca ki na.

ɲgasegele ɲgele
kè tege saara wɔmɔ
naa yarikanra wogo na

15 ¹Yawe Yɛnɛle làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ: «Tara nda mi yaa kan ye yeri ye sa cɛn wa, na yaga ka sa ye wa ti ni, ³mbaa jaa mbe ***saara** nda pe ma wɔ mberi sogo kasɔn ni ta wɔ mi ɲa Yawe Yɛnɛle na yeri, nakoma ***saraga sogowogo**, nakoma saraga ɲga pe ma wɔ mbe ***yɔn fɔlɔ** tɔn, nakoma ye nayinme yarikanga, nakoma saraga ɲga pe ma wɔ ye sherege feti wa na, ye yaa kaa ki saara ti woo nɛɛ ni, nakoma simbaala naa sikaala ni. Ki saara ti nuwɔ taan pi yaa pye mbanla ndanla. ⁴Lere ɲa ka pan wi saraga ni mi Yawe Yɛnɛle na kan, wi daga mbe muwɛ culo taanri taga wa, pi pye saraga, mba pè sinme litiri shyen pinle pi ni, ⁵naa duven saraga ɲga pe ma wo wi litiri shyen ni. Ki muwɛ saraga naa ki duven saraga to yaa taga sumbyɔ yirifɔnɔgɔ ɲa pe ma pye saraga sogowogo nakoma ***nayinme saraga** wo na. ⁶Na kaa pye simbapɔlɔ wi, ye muwɛ culo kɔgɔlɔni taga wa, pi pye saraga, mba pè sinme litiri shyen naa kɔngɔ pinle pi ni, ⁷naa duven saraga ɲga pe ma wo wi litiri shyen naa kɔngɔ ni. Ti yaa pye saara nda ti

wirige nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla. ⁸Na kaa pye napɔlɔ yirifɔnɲɔ ye yaa pan mbe wɔ mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, mboo pye saraga sogowogo, nakoma saraga ɲga pe ma wɔ mbe yɔn fɔlɔ tɔn, nakoma ɲga pe ma wɔ nayinme saraga, ⁹ye muwe culo kɔlɔjere taga wa napɔlɔ yirifɔnɲɔ wi na, pi pye saraga, mba pɛ sinme litiri tijere pinle pi ni, ¹⁰naa duven saraga ɲga pe ma wo wi litiri tijere ni. Ti yen saara nda ti ma sogo kasɔn ni, ti nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla.»

¹¹«Pa ye daga mbaa napɔlɔ nungba nungba pyew, naa simbapɔlɔ nungba nungba pyew, konaa sumbyɔ nakoma sugbɔ yirifɔnɲɔ nungba nungba pyew pe woo saara yɛn. ¹²Yaayoro nda fuun ye yaa wɔ saraga, ye daga mbe muwe saara naa duven saara nda ti naganaga ti taga wa ti nungba nungba pyew ti na. ¹³Izirayeli tara pyɔ pyew wi yaa la tanri mbaa yala ki senre nda ti ni, na wi kaa saara nda pe ma sogo kasɔn ni ta woo na yeri we, to nda ti nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla we. ¹⁴Nambanmbala mbele pe yen ma cen laga ye sɔgɔwɔ, nakoma mbele pe yen cenfenne laga ye sɔgɔwɔ ye setirige piile yirisaga pyew ki ni, pe yaa la tanri ki senre nungba ti na fun paa ye yen, na pe kaa jaa mbe saara nda pe ma wɔ ma sogo kasɔn ni ta wɔ na yeri we, to nda ti nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla we. ¹⁵Ki kondegele li nungba li yaa pye leele pe gbogolɔmɔ pi ni fuun pi woo, yoro Izirayeli woolo naa nambanmbala mbele pe yen ma cen laga ye sɔgɔwɔ, ye ni fuun wolo li. Ki kondegele li yaa pye kɔsaga fu ye setiriye piile mbele pe yaa ka yiri ye punɲo na pe wolo. Yoro naa nambanmbala pe ni ye yen ja mi ɲa Yawe Yenɲele na yegɛ na. ¹⁶***Lasiri** kɔngolo nungba naa kakɔnnɔdeɲɲele nungba koro ke yaa pye yoro naa nambanmbala mbele pe yen ma cen laga ye sɔgɔwɔ ye go na^l.»

Yarilire kɔngbannda nda ti ma wɔ yarikanra

¹⁷Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹⁸«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Mila shee ye ni tara nda ni, na yaga ka sa ye wa ti ni, ¹⁹mbege tara ti yarilire ta ka, ye keli ye yarikanra wɔ wa ti ni mberi kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri. ²⁰Na yaga ka ye muwe kɔngbanmba pa gbɔn mboo pye buru, kɔngbanɲa ɲa yɛ fɔ ye keli yoo pye yarikanga mboo kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri paa yegɛ ɲga na ***bile** wi sunɲɔlɔ wa wi sunsaga, ye ma keli ma wa wɔ wa wi ni maa kan na yeri we^m. ²¹Ki pyelɔmɔ nungba pi na, buru kɔngbanɲa ɲa ye yaa ka fɔ, ye keli yoo pye yarikanga mboo kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri. Ki ɲgasele li yaa ka pye ye setiriye piile mbele pe yaa ka yiri punɲo na pe wolo.» »

^l 15.16: Levi 24.22 ^m 15.20: *Bile*: Yarilire tari nda ti yen paa mali yen. Pe maa ti muwe pi piin buru.

**Saara nda ti ma wɔ
na maga kapege pye ma sigi siligi**

22 «Ŋgasegele ɲgele fuun mi Yawe Yɛɲgele mi kan Moyisi wi yeri, na yaga wa mbe la mbe la jɔɔ, na ye sigi siligi, 23 ko kɔɔ wo yɛn ɲga fuun mi yo Moyisi wi kan a wi yo ye kan, maga lɛ pilige ɲga ni mi ɲa Yawe Yɛɲgele mila ɲgasegele ke kan ye yeri fɔ mbe saga wa ye setiriye piile mbele pe yaa ka yiri pɔngo na pe na, 24 na kaa pye leele pe gbogolomɔ pɛ kapege ki pye pe sigi siligi, kona leele pe gbogolomɔ pi ni fuun pi yaa napɔlɔ yirifɔɲɔ wɔ na yeri mboo pye saraga sogowogo, ɲga ki nuwɔ taan pi yɛn ma mi ɲa Yawe Yɛɲgele na ndanla. Pe yaa muwe saraga naa duven saraga ɲga pe ma wo ti taga wa ki na, mbe yala ki kakɔndɛɲgele ke ni. Pe yaa sikapɔlɔ wɔ saraga mbe pe kapere ti kala yagawa ja. 25 Ko pɔngo na, ***saraga wɔfɔ** wi yaa kapyege ɲga ki ma pye mbe kapere kala yagawa ja ki pye Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan. Pa pe yaa kapere kala yagawa ta; katugu ki kapege pɛge pye pe sigi siligi. Kona, pe yaa pan saara ni mbe saraga ɲga pe ma wɔ mbege sogo kasɔn ni ki wɔ mi ɲa Yawe Yɛɲgele na yeri, konaa mbe ɲga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja ki wɔ kapege ɲga pɛ pye pe sigi siligi ki kala na. 26 Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kapere ti yaa kala yaga pe na, naa nambanmbala mbele pe yɛn ma cɛn wa pe sɔɔwɔ pe woro ti ni, katugu leele pe ni fuun pɛ kapege ki pye pe sigi siligi.

27 «Na kaa pye lere nɔngba wɛ kapege ki pye wi sigi siligi, wi yaa sugbɔ yirifɔɲɔ ɲa wɛ ta ye lere nɔngba wa wɔ saraga mbe kapere kala yagawa ja. 28 Saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye lere ɲa wɛ kapege ki pye wi na Yawe Yɛɲgele li yege sɔɔwɔ. Kapere ti kala yagawa kapyege ki ka ka pye mbe kɔ, kona ki lerefɔ wi kapere ti yaa kala yaga wi na". 29 Na lere wa ka kapege pye wi sigi siligi, ***lasiri** konɔ nɔngba lo li yaa pye yoro Izirayeli tara piile naa nambannjɛnle mbele pe yɛn laga ye sɔɔwɔ ye go na.

30 «Ɛɛn fɔ, na lere wa kaga siligi mbe kapege pye, wi yɛn Izirayeli tara pyɔ wo wa o, wi yɛn nambanɲa o, kona mi ɲa Yawe Yɛɲgele wɛlan tɛgele. Wi daga poo wɔ wa wi woolo pe sɔɔwɔ; 31 katugu mi ɲa Yawe Yɛɲgele wɛlan senre ti tifaga mala ɲgasele li jɔɔ. Wi daga poo wɔ wa wi woolo pe sɔɔwɔ. Wi yaa wi kapege ki go kala li lɛ.

Nana wà la Zhufuye cɛnpilige ki jɔɔ a pɔdɔ gbo

32 «Ma Izirayeli woolo pe ta wa ***gbinri** wi ni, pilige ka, a pɛ si saa naɲa wa yan wila kanɲgire jaa ***cɛnpilige** ki ni. 33 Leele mbele pàa saa wi yan wa kanɲgire jasaga, pɛ si pan wi ni Moyisi naa ***Arɔn** konaa Izirayeli

ⁿ 15.27-28: Levi 4.27-31

gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yege sɔgɔwɔ. ³⁴A pɛ si saa wi tɛgɛ laga ka na naa kɔrɔsi, katugu kala la sila tɛgɛ jɔlɔgɔ ŋga pe mbaa wa wi na ki wogo na. ³⁵A Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Ki nana wi daga poo gbo. Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yaa wi wa sinndeere ni mboo gbo wa ***paara yinre censaga** ki pɔngɔ na.» »

³⁶Kona, a Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pɛ suu yirige maa wɔ wa paara yinre censaga ki ni, mɛɛ saa wi wa sinndeere ni fɔ a wɛ saa ku, paa yege ŋga na Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ ki yo Moyisi wi kan we.

Fereyaara pusayi nda pe yaa yɔli yaripɔrɔ yɔnrɔ ti na

³⁷Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ ki yo Moyisi wi kan fɔ: ³⁸«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ poro naa pe setirige piile mbele pe yaa ka yiri pe pɔngɔ na pe ni, pe yaa kaa fereyaara pusayi yoli pe yaripɔrɔ yɔnrɔ ti na; pe yaa jese pinle fereyaara pusayi nungba nungba pyew ti ni^o. ³⁹Kona, na yaga ki fereyaara pusayi ti yan yaripɔrɔ yɔnrɔ ti na sanga ŋa ni, ye yaa nawa to mi ŋa Yawe Yɛnɛɛlɛ na ŋgasegele ke ni fuun ke na mbaa tanri ke na. Pa kona ye se wa mbe la ke na, mbaa tanri ye nandanwa kagala koro naa ye yenle kagala ke na, koro ŋgele ke ma ti ye maa nanjara piin we. ⁴⁰Pa kona, ye yaa la nawa tuun na ŋgasegele ke ni fuun ke na mbaa tanri ke na. Pa ye yaa pye ***kpoyi** mi ŋa ye Yɛnɛɛlɛ na kan. ⁴¹Muwi mi yen Yawe Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ le. Mɛ ye yirige ma ye wɔ wa Ezhipiti tara mbe pye ye Yɛnɛɛlɛ le. Ee, muwi mi yen Yawe Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ le.»

Kore wɛla yiri ma je Moyisi wi na

16 ¹Yizehari pinambyɔ Kore ŋa wɛla pye ***Levi setirige pyɔ**, ma yiri wa Kehati sege ki ni, wɛla yɔn le Uruben setirige piile taanri ni, poro la wele Eliyabu pinambiile Datan naa Abiramu, konaa Pelati pinambyɔ Oni^p. ²A pɛ si yiri ma je Moyisi wi na, poro naa ***Izirayeli** woolo nambala cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) ni. Paa pye Izirayeli gbogolomɔ woolo pe teele poro pele, mbele paa pye na yinri na pe kaa finliwe piin we. A pɛ pe mege jen. ³A pɛ si gbogolo Moyisi naa ***Arɔn** pe mege ni, mɛɛ pe pye fɔ: «Ye wogo kɛ toro yogo na koni! Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yen ***kpoyi** Yawe Yɛnɛɛlɛ li yege na, li si yen ma cen laga we ni fuun we sɔgɔwɔ. Mele, a yoro nɛɛ ye yɛɛ jate mbe cen Yawe Yɛnɛɛlɛ li woolo pe go na?»

⁴Naa Moyisi wɛla kaa ki senre ti logo, a wɛ si to maa yege ki jiile wa tara. ⁵Ko pɔngɔ na, a wɛ si Kore naa wi pinlɛyɛɛnle pe pye fɔ: «Goto pinliwe ni, lere ŋa wi yen Yawe Yɛnɛɛlɛ li woo, ma tɛgɛ wi ye li kan, mbe ya mbe pan li yege sɔgɔwɔ, li yaa wi naga we na. Lere ŋa Yawe Yɛnɛɛlɛ

li yaa ka wɔ, li yaa ti wo mbe fulo wa li tanla. ⁶Kala na ye yaa ka pye li na: «Kore naa wi pinleyeenle pe ni fuun pe nanganra leyaara le. ⁷Goto pe kasɔn nanganra le wa ti ni peri yinyin, pe ***wusuna nuwɔ taan** wo ti na Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ. Yawe Yenɲele liga ka lere ɲa wɔ, wo wi yen kpoyi li kan. Yoro Levi setirige piile, ye wogo kɪ toro yogo na koni.» ⁸A Moyisi wɪ si Kore wi pye naa fɔ: «Ye logo na yeri jɛnge, yoro Levi setirige piile wele! ⁹Izirayeli woolo Yenɲele li ye wɔ Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ, ma konɔ kan ye yeri yaa fulo li tanla mbaa tunɲgo piin wa Yawe Yenɲele li ***censaga paraga go** ki ni, konaa mbaa yeregi Izirayeli gbogolo-mɔ woolo pe yege sɔgɔwɔ mbaa tunɲgo piin pe kan. Ko si yoro bɔ ma? ¹⁰Yawe Yenɲele li konɔ kan ye yeri yaa fulo li tanla, mboro naa ma woolo pe ni fuun pe ni, yoro mbele ye yen Levi setirige piile wele. Konaa ki ni fuun, ye yen na ***saraga** wɔgɔtunɲgo ki jaa fun. ¹¹Ki wogo ɲga kɪ pye yɛn, ko ki naga ma yo Yawe Yenɲele lo yɛ yiri ma je li na, mboro naa ma pinleyeenle pe ni. Nakoma Arɔn wo woro yaraga ka, ye yiri ye je wi na.»

¹²Ko pɲngo na, a Moyisi wɪ si tun ma yo pe sa Eliyabu pinambiile Datan naa Abiramu pe yeri wi kan. Eɛn fɔ, a pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We se kari wa! ¹³Tara nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ki ni na fuun, mɔ we yirige wa ti ni ma pan mbe we kan we ku laga ***gbinri** wi ni, ko sɔɔn bɔ bere? Maa jaa mbe cɛn we go na fanɲga na win? ¹⁴Tara nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ni na fuun, to ta ma mɔ we le ma pan we ni laga ti ni. Mɛɛ kɛɛre naa ***erezen** kɛɛre kan we yeri weri ta. Maga yan ndɛɛ we yen fyɔɔnɔ wi le? We se kari wa.»

¹⁵A Moyisi wɪ si nawa ɲgban fɔ jɛnge, mɛɛ Yawe Yenɲele li pye fɔ: «Maga ka yenle pe yarikanra ti na. Male, mi fa pe kɛɛ yaraga ka sho pe yeri, ali sa sun sofile nungba na; mi fa si kapege pye wa kpe na.»

Kore naa mbele pàa yiri ma je pe jɔlɔgɔ kala

¹⁶Kona, a Moyisi wɪ sigi yo Kore wi kan fɔ: «Goto, mboro naa ma pinleyeenle pe ni fuun pe ni, konaa Arɔn wi ni, ye pan wa Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ. ¹⁷Ye ni fuun nungba nungba, ye ye nanganra leyaara ti le, ye wusuna nuwɔ taan le wa ti ni, ye pan wa Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ. Mboro naa Arɔn wi ni, ye ye nanganra leyaara ti le.»

¹⁸A Kore naa wi pinleyeenle pe ni fuun nungba nungba pɛ si pe nanganra leyaara ti le ma kasɔn nanganra le wa ti ni, ma wusuna nuwɔ taan wo wa ti na, mɛɛ saa yere wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na, ma pinle Moyisi naa Arɔn pe ni. ¹⁹Kore wila Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe gbogolo wa filisaga paraga go ki yɔn na, nɛɛ pe sunnu na pe waa Moyisi naa Arɔn pe na.

A Yawe Yenɲele li gbɔgɔwɔ yanwa pɪ si pi yɛɛ naga leele pe ni fuun pe na. ²⁰A li si para Moyisi naa Arɔn pe ni ma yo fɔ: ²¹«Ye laga ki leele mbele pe na, ye lali pe ni, katugu mi yaa pe tɔngɔ yɔnɔ nungba.»

²² Ɛɛn fɔ, a Moyisi naa Arɔn pɛ si to ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara ma Yɛnɛɛle li yɛnri ma yo fɔ: «E, Yɛnɛɛle! Mboro ŋa mà yinwege wɔnwɔn pi kan yaara nda fuun ti da ti yeri. Lere nungba wì kapege ki pye, kii daga ma nawa ŋgban gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni.»

²³ A Yawe Yɛnɛɛle lì si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: ²⁴ «Ki yo Izirayeli gbogolomɔ woolo pe kan fɔ pe laga Kore, naa Datan konaa Abiramu pe ***paara yinre** ti na, pe lali ti ni.»

²⁵ A Moyisi wì si yiri wo naa Izirayeli ***lelele** pe ni, ma kari wa Datan naa Abiramu pe yeri, ²⁶ mɛɛ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe pye fɔ: «Ye lali ki lepee mbele pe paara yinre ti ni, yaga ka jiri pe kɛɛ yaraga ka na, jango yoro fun yaga ka pinle mbe ku pe ni pe kapere ti ni fuun ti kala na.»

²⁷ Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a leele pɛ si laga Kore naa Datan, konaa Abiramu pe paara yinre ti na.

A Datan naa Abiramu pɛ si yiri wa paara yinre ti ni ma yere le yeyɔnrɔ ti na, poro naa pe jɛɛle, naa pe piile, konaa pe go woolo sanmbala pe ni.

²⁸ A Moyisi wì sho fɔ: «Ŋga ko ki yaa ki naga ye na mbe yo Yawe Yɛnɛɛle lo ligi tunngo ŋga ki kan na yeri mbaa kagala ngele mila piin ke piin, fɔ mi woro naga piin na yɛɛ fannga. ²⁹ Na ki leele mbele paga ku paa yɛɛ ŋga na lere pyew wi ma ku, kala na li ma lere pyew wi ta, na liga ki leele mbele pe ta, pa kona Yawe Yɛnɛɛle lo ma lilan tun. ³⁰ Ɛɛn fɔ, na ***we fɔ** wiga kafɔnnɔ pye, na tara tiga jenw mbe pe tɔn poro naa pe kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni, pe tigi wa ***kuulo tara** ti ni weele, kona pa ye yaa ki jen mbe yo ki leele mbele pɛ Yawe Yɛnɛɛle li tifaga.»

³¹ Pa Moyisi wila koo ki senre ti yowo pi na, a tara tì si jenw wa Datan naa Abirami pe tɔɔɔ ti nɔɔɔ. ³² Tara tila jenw ma pe tɔn poro naa pe woolo pe ni, konaa Kore wi pinleyɛɛnle pe ni, naa pe yarijende ti ni fuun ti ni. ³³ Ki leele pàa tigi wa kuulo tara ti ni weele poro naa pe woolo pe ni fuun pe ni. A tara tì si pe tɔn, a pɛ si kɔ saw wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔɔɔɔ. ³⁴ Izirayeli woolo mbele pàa pye le ma pe maga, naa poro la kaa pe gbeere ti logo, a pe nɛɛ fee na jɔɔɔɔ na yuun fɔ: «Ye ti waa fee jango tara tiga ka we tɔn fun.» ³⁵ A kasɔn kà si yiri wa Yawe Yɛnɛɛle li tanla, ma pan ma nambala cɛnme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) mbele pàa pan wusuna nuwɔ taan wi ni pe sogo pew.

Kore woolo pe nanganra leyaara kala

17 ¹ Yawe Yɛnɛɛle làa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ² «Ki yo ***saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi pinambyɔ Eleyazari wi kan fɔ wi nanganra leyaara ti wɔ wa kasɔn ki ni, kasɔn nanganra nda ti yɛn wa ti nawa wi sari yanragi wa lege; katugu nanganra leyaara ti yɛn ***kpoyi** mi ŋa Yɛnɛɛle na kan. ³ Leele mbele pɛ kapege ki pye ma ku ki yɔnlɔ, pe yaa pe

nanɔanra leyaara ti lɛ mberi gbɔn mberi pye papara papara, mberi tege mbe ***saraga wɔsaga** ki tɔn ti ni; katugu pɛ pan ti ni mi ŋa Yawe Yɛnɔɛle na yege sɔgɔwɔ makɔ, a ti pye kpoyi. Ti yaa pye paa kacɛn yɛn mbaa ***Izirayeli** woolo pe yɛrɛgi. ⁴A saraga wɔfɔ Eleyazari wɛ si nambala mbele paa sogo pe nanɔanra leyaara nda pɛ gbegɛle tuguyɛnrɛ ni ti lɛ, ma ti a pɛri gbɔn papara papara mbe saraga wɔsaga ki tɔn ti ni. ⁵Ki yaara papara papara ti yaa la Izirayeli woolo pe nawa tuun ki na fɔ lere ŋa woro Arɔn setirige pyɔ, wo wa kpe si daga mbe fulo Yawe Yɛnɔɛle li tanla mbe ***wusuna nuwɔ taan** sogo li yege sɔgɔwɔ; janɔgo kala na lɛa pye Kore naa wi pinleyɛɛnɛ pe na, liga ka pye wi na, paa yege ŋga na mi ŋa Yawe Yɛnɔɛle miɔi yo Moyisi wi kan a wiɔi yo ye kan we.»

**Izirayeli woolo
paa pye na kɔngɔri
Moyisi naa Arɔn pe na naa**

⁶Ki kala li pyɛngɔlɔ, ki goto, a Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe nɛɛ kɔngɔri Moyisi naa Arɔn pe na, na yuun fɔ: «Yoro ye ti a Yawe Yɛnɔɛle li woolo pɛ ku.»

⁷Ɛn fɔ, ma Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ta paa pye na gbogolo mbe yiri Moyisi naa Arɔn pe kɔrɔgɔ, a pɛ si kanɔga ma wele wa ***filisaga paraga go** ki yeri, mɛɛ kambaaga ki yan teere kigi tɔn, a Yawe Yɛnɔɛle li gbɔgɔwɔ yanwa pi si pi yɛɛ naga. ⁸A Moyisi naa Arɔn pɛ si kari ma saa yere wa filisaga paraga go ki yege sɔgɔwɔ. ⁹A Yawe Yɛnɔɛle li si Moyisi wi pye fɔ: ¹⁰«Ye laga ki gbogolomɔ mba pi na, ye lali pi ni, mi yaa pe gbo yɔnlɔ nungba.»

Kona, a Moyisi naa Arɔn pɛ si to ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara^q. ¹¹Ko punɔgo na, a Moyisi wɛ si Arɔn wi pye fɔ: «Ma nanɔanra leyaraga ki lɛ fyaw, ma kasɔn nanɔanra ta lɛ wa saraga wɔsaga ki na mari le wa ki ni, ma wusuna nuwɔ taan wo wa ti na, mɛɛ fyɛɛle ma kari wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe kɔrɔgɔ, ma kapere ti kala yagawa ja kapyɛge ki pye pe kan; katugu Yawe Yɛnɔɛle li nawa ŋgbɛn, a tifeleɛge yama pi to pe na makɔ na pe kuun.»

¹²A Arɔn wɛ si ŋga Moyisi wila yo wi kan ki pye. Wila wi nanɔanra leyaraga ki lɛ ma fe ma kari wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ; tifeleɛge yama pila to leele pe na kaseleɛge makɔ. A wɛ si wusuna nuwɔ taan wi sogo, ma kapere ti kala yagawa ja kapyɛge ki pye pe kan. ¹³A wɛ si saa yere gboolo poro naa weele pe sɔgɔwɔ, a tifeleɛge yama pi si kɔ. ¹⁴Ki tifeleɛge yama pila leele mbele gbo paa pye lere waga kɛ ma yiri tijɛrɛ naa cɛnɛ kɔlɔshyɛn (14 700). Poro la pye pe yɛ mbele paa pinɛ ma ku Kore wi ni pe ni. ¹⁵A Arɔn wɛ si sɔngɔrɔ wa Moyisi wi tanla wa filisaga paraga go ki yɔn na; katugu tifeleɛge yama pila kɔ.

Arɔn wi gbɔtangala kala

¹⁶Yawe Yennɛle lɛa para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹⁷«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ cɛngele ke ni fuun nungba nungba ke pan gbɔtangala nungba nungba ni ma kan. Cɛngele teelee poro pe yaa pan mbege gbɔtangangala ke ma yiri shyen ke kan ma yeri. Ma nana nungba pyew wi mege ki yɔnlogɔ wi gbɔtangala li na. ¹⁸Ma Arɔn mege ki yɔnlogɔ wa Levi cenle li gbɔtangala li na. Pa kona gbɔtangala nungba nungba yaa pye cenle nungba nungba pyew li to wi mege na. ¹⁹Kona mɛ sa ki gbɔtangangala ke tege wa filisaga paraga go ki ni, wa ***yɔn finliwe senre kesu** wi yege sɔgɔwɔ, wa laga nga mi maa fili ye ni we. ²⁰Lere ɲa mi yaa ka wɔ, wi gbɔtangala li yaa fun. Pa kona Izirayeli woolo pe kɔngɔrimɔ mba paa kɔngɔri ye na, mi yaa pi kɔ.»

²¹A Moyisi wɔl sɔgi senre ti yo Izirayeli woolo pe kan. A cɛngele teelee pe ni fuun pɛ si pan ma gbɔtangangala nungba nungba kan wi yeri. Cenle nungba la pan gbɔtangala nungba ni. Gbɔtangangala ke ni fuun, mbe Arɔn wolo li taga wa, kaa pye ke ma yiri shyen. ²²A Moyisi wɔl si saa ke tege Yawe Yennɛle li yege sɔgɔwɔ wa yɔn finliwe kesu wi yen paraga go nga ni ki ni. ²³Ki goto, a Moyisi wɔl si ye wa ***paraga go** nga yɔn finliwe senre kesu wi yen ma tege wa ki ni, mɛ ki yan Levi cenle gbɔtangala na paa Arɔn mege ki yɔnlogɔ li na, li fun ma fyɛnre yiri, ma amandi tige pire sɛ a ti lɛ makɔ. ²⁴A Moyisi wɔl si gbɔtangangala ke ni fuun ngele kaa pye wa Yawe Yennɛle li yege sɔgɔwɔ ke lɛ, ma saa ke kan Izirayeli woolo pe yeri; a pɛ nga kila pye ki yan. A cɛngele teelee pe ni fuun nungba nungba pɛ si pe gbɔtangangala ke shɔ. ²⁵A Yawe Yennɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Arɔn gbɔtangala li sɔngɔɔ mali tege wa yɔn finliwe kesu wi yege sɔgɔwɔ. Li yaa tege le mbe pye paa kacɛn yen mbaa mbele pe ma yiri ma je pe yɛrɛgi. Pa kona ma yaa kɔngɔrimɔ mba pe maa kɔngɔri na na pi kɔ, jango paga ka ku.»

²⁶A Moyisi wɔl si tanga Yawe Yennɛle li senre ti na.

²⁷Kona, a Izirayeli woolo pɛ sɔgi yo Moyisi wi kan ma yo fɔ: «Wele, we yaa kɔ wa ki ni, we yaa ku, ee, we ni fuun we yaa ku. ²⁸Katugu lere ɲa fuun ka fulo wa Yawe Yennɛle li ***censaga paraga go** ki tanla, wo yaa ku. Ki cɛn we ni fuun we yaa ku ki kulɔmɔ nungba pi na sa kɔ win?»

Saraga wɔfenne

kona Levi setirige piile pe tunngo

18 ¹Kona, a Yawe Yennɛle li si ***Arɔn** wi pye fɔ: «Na paga kapege ka pye wa ***censaga paraga go** ki ni, ko kapege ko yaa pye mboro naa ma setirige piile, konaa ma cenle woolo ye go kala. Eɛn fɔ, na paga kapege pye wa ***saraga** wɔgɔtunngo ki ni, ko kapege ko yaa pye mboro naa ma setirige piile yoro nungba go kala. ²Ma tele Levi wi cenle woolo

wele, poro mbele pe yen ma sefenne, ma pe taga mboro naa ma setirige piile ye yee na, paa ye sari ye tunngo ki na, wa ***paraga go nga *yɔn finliwe senre kesu** wi yen ma tege wa ki ni ki yege sɔgɔwɔ. ³Pe yaa la tunngo piin ma kan, konaa mbaa ***filisaga paraga go** ki tunngo ki ni fuun ki piin. Eɛn fɔ, pe se ka fulo wa ***saraga wɔsaga** ki tanla nakoma wa Yenɲele censaga paraga go ki tunngo pyeyaara nda ti yen ***kpoyi** ti tanla, janngo poro naa yoro ni yaga ka ku. ⁴Pe yaa taga ma na mbaa ma sari, mbaa filisaga paraga go ki kɔrɔsi, mbaa ki tunndo ti ni fuun ti piin. Eɛn fɔ, lere ɲa woro ***Levi setirige pyɔ**, wo wa kpɛ si daga mbe fulo wa ye tanla. ⁵Yoro ye yaa la Yenɲele censaga paraga go konaa saraga wɔsaga ki kɔrɔsi. Pa kona mi se ka nawa ɲgban naa yoro ***Izirayeli** woolo ye ni. ⁶Ye wele, Levi setirige piile, poro mbele pe yen ye sefenne, mɛ pe wɔ yoro Izirayeli woolo sanmbala ye sɔgɔwɔ, a pɛ pye mi ɲa Yawe Yenɲele na woolo, a mɛ pe kan ye yeri paa tunngo piin wa filisaga paraga go ki ni. ⁷Mboro Arɔn, naa ma setirige piile pe ni, ye yaa la ye saraga wɔgɔtunngo ki piin wa saraga wɔsaga ki na, konaa wa lajɛnge kpoyi ki ni, wa paraga ɲga kɪ pɔ ma paraga go ki kɔn shyen ki pungo na. Muwi miɲi saraga wɔgɔtunngo ki kan ye yeri pa yarikanga yen. Na lere wa yege ka fulo wa lajɛnge kpoyi ki tanla, wi daga poo gbo.»

Saraga wɔfenne pe tasaga

⁸Yawe Yenɲele lɔa Arɔn wi pye naa fɔ: «Wele, yaara nda fuun pe ma lagala wa Izirayeli woolo pe yarikanra nda ti yen kpoyi ti na mberi kan na yeri, ti yaa ye kologo ɲga ni, mila ki nii ma kee. Mila ti nii mboro naa ma setirige piile ye kee, ti yaa pye ye tasaga; ki wogo ki yaa pye kondegele na li yen kɔsaga fu. ⁹Wele, yaara nda ti yaa ka yiri wa yarikanra nda ti yen jende kpoyi ti ni mbe pye ma woro, to nda ti se sogo na kan ti nda: «Yarikanra nda fuun pe yaa kan na yeri, ko kɔrɔ wo yen muwe saara, naa saara nda pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja, naa nda pe ma wɔ mbe kajɔɔgɔ gbegele. Ki yaara nda ti yen ma tege ti ye na kan, ti yaa pye mboro naa ma pinambiile ye woro. ¹⁰Ye yaa kaa ti kaa mbaa ti jate yaara nda ti yen jende kpoyi^r. Eɛn fɔ, ye go woolo mbele pe yen nambala, poro cɛ pe mbe ya mbaa ti kaa; katugu ye daga mbaa ti jate yaakara nda ti yen kpoyi ye kan. ¹¹Mbe taga wa to na, yaara nda fuun pe ma lagala wa Izirayeli woolo pe yarikanra ti na, mberi yirige mberi kan saraga na yeri, ti yaa pye ma woro. Mi yen nari kaan mboro, naa ma pinambiile, naa ma sumborombiile ye yeri. Ki wogo ki yaa pye kondegele na li yen kɔsaga fu. Ma go woolo mbele fuun pe yaa ka pye ***fyɔngɔ** fu, pe mbe ya mbaa ti kaa. ¹²Izirayeli woolo pe yarilire fɔnnɔ kɔngbannda nda pe ma pan ma kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, mi yen nari kaan

^r 18.10: Mbe yala Levi 6.9,19; 7.6 lara ti ni, pe yaa kaa ki yaakara ti kaa laga kpoyi ka ni.

ma yeri fun, to ti yen sinme, naa duven fɔnnɔ konaa *bile wi ni. ¹³Pe kere yarilire fɔnnɔ kongbannɔnda nda pe yaa pan mbe kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, ti yaa pye ma woro. Ma go woolo mbele fuun pe yaa pye fyɔngɔ fu, pe mbe ya mbaa ti kaa. ¹⁴Yaraga ɲga fuun Izirayeli woolo pe yaa tege ki ye pew na kan, ki yaa pye ma wogo^s. ¹⁵Pinambiile kongbanmbala mbele Izirayeli woolo pe yaa kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, pe yaa pye ma woolo mbe pinle pe yaayoro ti pinambire kongbannɔnda ti ni. Eɛn fɔ, ma daga mbe leele pe pinambiile kongbanmbala pe go sho, konaa yaayoro nda ti yen fyɔngɔ ni ti pinambire kongbannɔnda ti ni. ¹⁶Pinambiile mbele pɛ ta yenɲe nungba nungba, ma yaa ka pe go sho mbe yala penjara yɔn ɲga ma yaa ka naga ki ni, ko yen warifuwe pyɔ kangurugo, mbe yala censaga paraga go ki warifuwe pyɔ wi nuguwɔ pi ni. Ki warifuwe pyɔ wi nuguwɔ pi yen giramu ke. ¹⁷Eɛn fɔ, maga ka nege ki pinambyɔ kongbannɔ, naa sumbyɔ wi pinambyɔ kongbannɔ konaa sugbɔ wi pinambyɔ kongbannɔ wo wa go sho, katugu pe yen ma tege pe ye na kan. Ma yaa kaa pe kasanwa pi wuun wa saraga wɔsaga ki na, mbe sila pe yanlaga lara to piin *saara sogoworo mbaa ti sori, to nda ti nuwɔ taan pi yen ma mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla. ¹⁸Pe kara ti yaa pye ma woro paa yege ɲga na ndige ɲga pe ma yirige ma kan saraga, ki ma pye ma wogo ye, konaa kalige jele li ni.»

¹⁹«Yaara nda ti tege ti ye na kan, to nda fuun Izirayeli woolo pe ma lagala pe yarikanra ti na mberi kan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, mi yen nari kaan mboro, naa ma pinambiile konaa ma sumborombiile ye yeri. Ki wogo ki yaa pye kondegele na li yen kɔsaga fu. Ki yen yɔn finliwe mba jɔɔsaga woro pi na, kɔsaga si woro pi na mi ɲa Yawe Yenɲele na yege sɔɔwɔ, mboro naa ma setirige piile ye kan.»

²⁰Yawe Yenɲele lɔa Arɔn wi pye naa fɔ: «Tara nda mila kaan yoro Izirayeli woolo ye yeri, jango yeri yeɛle ye yeɛ na, ma se ka tara ta ta kɔrɔɔ wa ti ni. Ma tasaga se ka pye wa pe sɔɔwɔ; katugu na tunɲgo ko ki yaa pye ma tasaga konaa ma kɔrɔɔ wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔɔwɔ.

Yaga ɲa wi yaa la kaan Levi setirige piile pe yeri

²¹«Izirayeli woolo pe yaa la *yaga ɲa fuun woo, mila wi kaan Levi setirige piile pe yeri wi pye pe kɔrɔɔ tunɲgo ɲga paa piin wa filisaga paraga go ki ni ki kala na^t. ²²Ki ka pye ma, Izirayeli woolo sanmbala pe se ka fulo wa filisaga paraga go ki tanla, jango ki ka ka jate kapege pe go na pe ku. ²³Levi setirige piile poro pe yaa la tunɲgo piin wa filisaga paraga go ki ni, paga si kapege pye wa, ki yaa pye poro go kala. Ki wogo

^s 18.14: Levi 27.28 ^t 18.21: Levi 27.30-33; Dete 14.22-29

ki yaa pye kondegele na li yen kosaga fu ye setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri pe kan. Pe se ka tara ta ta kɔrɔgɔ wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ. ²⁴Ɛen fɔ, Izirayeli woolo pe yaa la yaga ɲa woo mi ɲa Yawe Yɛnɲele na yeri, mila wi kaan Levi setirige piile pe yeri pe kɔrɔgɔ. Ko kala na mɪ pe pye ma yo pe se ka tara ta ta kɔrɔgɔ wa Izirayeli woolo sanmbala pe sɔgɔwɔ.»

Levi setirige piile pe yaga wɔmɔ

²⁵Yawe Yɛnɲele lɔa para naa Moyisi wi ni maa pye fɔ: ²⁶«Ki yo Levi setirige piile pe kan fɔ «Na Izirayeli woolo paga pan mbe *yaga wi wɔ ye yeri, wo ɲa mila kaan ye yeri wi pye ye tasaga, yoro jate ye yaa yaga wa wɔ wa wi ni mboo pye yarikanga mi ɲa Yawe Yɛnɲele na yeri. Wo wi yaa pye yaga wi yaga we. ²⁷Izirayeli woolo sanmbala yarikanra nda pe ma wɔ wa pe yarilire fɔnnɔ ti ni wa ti sunsaga konaa nda pe ma wɔ wa pe duven fɔnnɔ wi ni wa *ɛrezen pire ti tɔnmɔ wɔsaga ki ni ma kan, ye yaga wi yaa la jate paa ki yarikanra ti yen. ²⁸Pa ye yaa laga piin yɛen mbaa ye yaga wi woo fun. Ye sefenne Izirayeli woolo paga pan mbe yaga wi kan ye yeri, ye yaa yarikanga wɔ wa wi ni mi ɲa Yawe Yɛnɲele na kan. Ki yarikanga ɲga ye yaa kan na yeri, ye yaa ki kan *saraga wɔfɔ Arɔn wi yeri.» ²⁹Yarikanra nda fuun pe yaa kan ye yeri, ye ta lagala wa ti na, nda ti yɔn ma wɛ ti ni fuun na, yeri pye yarikanga, yege tege ki ye mi ɲa Yawe Yɛnɲele na kan. ³⁰Ma Levi setirige piile pe pye naa fɔ: «Na yaga ka nda ti yɔn ma wɛ ti wɔ wa, nda ti yaa koro, to ti yaa pye ye woro re, paa yege ɲga na Izirayeli woolo sanmbala pe yarilire sannda wa ti sunsaga, naa pe duven sanɲa konaa pe sinme sanmba wa pi wɔsaga ki ni, ti ma koro pe kan we. ³¹Yoro naa ye go woolo pe ni, laga o laga ka ye ndanla, ye yaa kaa ki yaakara ti kaa wa; katugu tunɲgo ɲga yaa piin wa filisaga paraga go ki ni, ki sara wowi. ³²Na yaga nda ti yɔn ma wɛ ti lagala na kan sanga ɲa ni, pa kona kapege se jate ye go na. Ki ka pye ma, pa ye se Izirayeli woolo pe yarikanra nda ti yen ma tege ti ye na kan ti tege fyɔngɔ ni, jango yaga ka ku.» »

Nano yɛen wi kala

19 ¹Yawe Yɛnɲele lɔa para Moyisi naa *Arɔn pe ni ma pe pye fɔ: ²«Mi ɲa Yawe Yɛnɲele, na *lasiri wi kondegele li yen na ɲga yuun ki ɲga: «Yege yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ pe pan nano yɛen ni ye kan, ɲa wi yen jeregisaga fu, ma yɔn ma yɔn fili, nere nda ti maa fali ti *tunɲgo pyetige ka fa taga ɲa na we. ³Ye saa kan *saraga wɔfɔ Eleyazari wi yeri. Wo yaa wi le mbe kari wi ni wa *paara yinre censaga ki punɲgo na. Poo kɔnli wi yege na. ⁴Saraga wɔfɔ Eleyazari wi yaa nano wi kasanwa pa le wi yombe le ni mboo yanragi yanragi wa *filisaga paraga go ki yeyɔngɔ kee yeri sa ta yanragisaga kolɔshyen. ⁵Ko punɲgo

na, pe yaa nana wi sogo pew wi yege na: wi selege, naa wi kara, naa wi kasanwa konaa wi fire ti ni. ⁶Saraga wɔfɔ wi yaa ***sɛdiri** tige kanngaga lɛ, naa ***yizɔpi** wɛrɛ ni, konaa mana yɛnlɛ ni, mbe sari wa wa kasɔn ŋga nana wi yɛn na sori ki nandogomɔ. ⁷Ko pungo na, saraga wɔfɔ wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo, mbe woli, si jɛn mbe sɔngɔɔ wa paara yinrɛ censaga ki ni. Konaa ki ni fuun, wi yaa pye ***fyɔngɔ** ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ⁸Lere ŋa wi yaa nana wi sogo, wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo fun, mbe woli; wi yaa pye fyɔngɔ ni fun fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ⁹Lere ŋa wi yɛn fyɔngɔ fu wa yaa nana wi cɔnrɔ ti koli sari tɛgɛ laga ŋga ki yɛn fyɔngɔ fu ka ni wa paara yinrɛ censaga ki pungo na. Pe yaa ti gbɛgele mberi tɛgɛ Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe kan, mbaa tɔnmɔ mba pi ma lere pye fyɔngɔ fu pi gbɛgele ti ni. Ki kapyɛge ki yɛn paa ***saraga** ŋga pe ma wɔ mbe kapere kala yagawa ja ki yɛn^u. ¹⁰Lere ŋa wi yaa nana wi cɔnrɔ ti koli wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo fun, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. Ki kondɛgele na li yaa pye kasaga fu Izirayeli woolo poro naa nambanmbala mbele pe yɛn ma cɛn wa pe sɔgɔwɔ pe kan.»

**Tɔnmɔ mba pi ma lere pye
fyɔngɔ fu Yɛnɛle yɛge na**

¹¹«Lere o lere ka jiri gboo na, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. ¹²Wi jiringɔlɔ gboo wi na, ki pilige taanri wogo naa pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, wi daga mbe tɔnmɔ mba pi ma lere pye fyɔngɔ fu pa yanragi yanragi wi yɛɛ na mbe pye fyɔngɔ fu. Eɛn fɔ, na wi suu yɛɛ pye fyɔngɔ fu pilige taanri wogo naa pilige kɔlɔshyɛn wogo ki na, pa wi yaa koro fyɔngɔ ni. ¹³Na lere wa ka jiri gboo na mbege pye sambalawa ni wi suu yɛɛ pye fyɔngɔ fu, wi ma Yawe Yɛnɛle ***censaga paraga go** ki tɛgɛ fyɔngɔ ni. Ki lerefɔ wi daga poo wɔ wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ, katugu tɔnmɔ mba pi ma lere pye fyɔngɔ fu pa si yanragi yanragi wi na. Wi fyɔngɔ kɔ koro wi na bere.

¹⁴«Na lere wa ka ku ***paraga go** ka ni lasiri ŋa wi daga yaa tanri wi na, wi ŋa: «Na lere wa ka ku paraga go ka ni, leele mbele fuun ka ye wa ki nawa, konaa mbele pe yɛn wa ki ni makɔ, pe yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. ¹⁵Leyaraga ŋga fuun ka pye wa ki paraga go ki ni yelege, na katɔngɔ si tɛgɛ mbege tɔn jɛngɛ, ki yaa pye fyɔngɔ ni. ¹⁶Na lere wa ka jiri gboo na wa yan nawa, lere wuu gbo wi yo, wɔ ku wi yɛ wi yo, nakoma mbe jiri sɛnwɛɛ kajeere na, nakoma fanga na, ki lerefɔ wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. ¹⁷Na ye kaa jaa mbe lere ŋa wi yɛn fyɔngɔ ni wa pye fyɔngɔ fu, nana ŋa paa wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, yoo cɔnrɔ ta koli yeri le leyaraga ka ni, ye pulugo tɔnmɔ le wa ti ni. ¹⁸Lere ŋa wi yɛn fyɔngɔ fu wi yaa yizɔpi wɛrɛ kɔn mberi le

^u 19.9: Ebu 9.13

wa leyaraga tɔnmɔ pi ni mboo yanragi yanragi paraga go nga lere wɛ ku wa ki ni ki na, naa ki nawa yaara ti ni fuun ti na, konaa leele mbele fuun paa pye wa ki ni pe na. Wi yaa ki nunɔba ki pye fun lere nga wɛ jiri senwee kajeere na wi na, nakoma ma jiri lere nga pɛ gbo nakoma wɛ ku wi ye wi na, nakoma ma jiri fanga na wi na. ¹⁹Lere nga wi yen fyɔngɔ fu wi yaa ki tɔnmɔ pi yanragi yanragi lere nga wi yen fyɔngɔ ni wi na ki pilige taanri wogo naa pilige kɔlɔshyen wogo ki na. Ki pilige kɔlɔshyen wogo ki na, wi yaa tɔnmɔ pa yanragi yanragi wi na mboo pye fyɔngɔ fu pew mboo kapege ki kɔ. Naɲa nga wi yen fyɔngɔ ni wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo mbe woli. Pa ki yɔnlɔkɔgɔ wi yaa pye fyɔngɔ fu.»

²⁰«Ɛɛn fɔ, lere nga ka pye fyɔngɔ ni, na wi ka sambalawa pye wi suu yee pye fyɔngɔ fu, pe yaa wi yirige mboo wɔ wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ, katugu wɛ Yawe Yennɛle li paraga go ki tege fyɔngɔ ni. Mɔ jen tɔnmɔ mba pi ma lere pye fyɔngɔ fu pa si yanragi yanragi wi na. Wi yaa koro fyɔngɔ ni.

²¹«Ki kondegele li yaa pye kɔsaga fu yoro Izirayeli woolo ye kan. Lere nga fuun ka tɔnmɔ mba pi ma lere pye fyɔngɔ fu pa yanragi yanragi, wi yaa wi yaripɔɔ ti jogo. Lere nga ka si jiri ki tɔnmɔ pi na, wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. ²²Lere nga wi yen fyɔngɔ ni wiga jiri yaraga o yaraga na, ki yaa pye fyɔngɔ ni; lere nga ka si jiri lere nga wi yen fyɔngɔ ni wa na, wo fun wi yaa pye fyɔngɔ ni fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ.»

Izirayeli woolo paa yiri ma je

Moyisi naa Arɔn pe na tɔnmɔ kala na

20 ¹Yele li yenge konɔbanɲa ki na, a ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pɛ si gbɔn wa Zen ***gbinri** wi ni. A pɛ si pe ***paara yinre** ti kan wa Kadeshi laga ki na ma cen. Pa Miriyamu wila ku wa, a pɔɔ le wa.

²Maga ta tɔnmɔ sila pye wa gbogolomɔ woolo pe yeri, a pɛ si pe yee gbogolo Moyisi naa ***Arɔn** pe mege ni. ³A pɛ si win Moyisi wi ni maa pye fɔ: «Nɔɔ ki pye Yawe Yennɛle lɔa we gbo ja we sefenne mbele paa ku pe ni, ko mbe ja mbɔnɔ we na! ⁴Yingi na woro mbele Yawe Yennɛle li gbogolomɔ woolo yɛ si pan we ni laga ki gbinri nga wi ni? Yɛ pan mbe we kan we ku laga woro naa we yaayoro ti ni kɛ? ⁵Yingi na, a yɛ si we yirige wa Ezhipiti tara ma pan we ni laga ki lapege nga ki ni? Pe se ya yaraga ka kpe lugu laga, ***figiye** tire naa ***erezen** tiire konaa girenadi tire woro laga; tɔnmɔ yere woro laga mbe wɔ.»

⁶A Moyisi naa Arɔn pɛ si laga le Izirayeli woolo pe tanla ma kari wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na, mɛɛ to ma pe yere ti jiile wa tara (mbe Yennɛle yenri). Kona, a Yawe Yennɛle li gbɔgɔwɔ yanwa pɛ si pi yee naga pe na. ⁷A lɛ si para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ⁸«Ma gbɔtangala li le, mboro naa ma ndɔ Arɔn wi ni, ye Izirayeli woolo pe gbogolo. Ye para ki walaga

nga ki ni pe yege sɔgɔwɔ fɔ ki tɔnmɔ yirige ye kan. Pa kona ma yaa ti tɔnmɔ mbe janri pi yiri wa walaga ki ni pe kan. Ma yaa leele pe gbogolomɔ pi kan pi wɔ konaa yaayoro ti ni.» ⁹A Moyisi wɔ si saa gbɔtangala na lɔa pye wa Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ li le, paa yege nga na lɔa ki yo wi kan we. ¹⁰A Moyisi naa Arɔn pɛ si leele pe gbogolomɔ pi yeri wa walaga nga Yawe Yenɲele lɔa naga ki tanla. A Moyisi wɔ si pe pye fɔ: «Yoro mbele yɛ yiri ma je, yaa nuru na yeri! Woro mbe ya mbe tɔnmɔ pye pi janri pi yiri wa walaga nga ki ni ye kan?»

¹¹A Moyisi wɔ suu kɛɛ ki yirige ma walaga ki gbɔn gbɔnsaga shyen wi gbɔtangala li ni. A tɔnmɔ pɔ si janri ma yiri legerɛ. A gbogolomɔ woolo pɛ si wɔ ma tin konaa yaayoro ti ni fun. ¹²Ɛn fɔ, a Yawe Yenɲele li si Moyisi naa Arɔn pe pye fɔ: «Yee taga na na, mi yen ***kpyoi** yege nga na, ye sigi gbɔgɔ Izirayeli woolo pe yege na; ki kala na yoro ma ye yaa ki leele mbele pe yege sin mbe ye pe ni wa tara nda mila kaan ye yeri ti ni.»

¹³Ko tɔnmɔ po pila pye Meriba laga tɔnmɔ we, (Meriba ko kɔrɔ wo yen malaga). Pa Izirayeli woolo pɔa win wa Yawe Yenɲele li ni. A ligi naga pe na ma yo li yen kpyoi^v.

Edɔmu cɛnlɛ woolo pe sila yenle mbe Izirayeli woolo pe yaga pe toro

¹⁴Ma Izirayeli woolo pe ta wa Kadɛshi laga ki na, a Moyisi wɔ si leele tun wa Edɔmu tara wunlunaɲa wi yeri ma yo pe saga yo wi kan fɔ: «Woro Izirayeli woolo mbele ma sefenne, pa wɛ yo yɛen: «Jɔlɔgɔ kagala ɲgele kɛ we ta, mɔ ke jɛn. ¹⁵Faa we teleye pɔa kari wa Ezhipiti tara, a wɛ cɛn ma mɔ wa jɛngɛ. Ɛn fɔ, Ezhipiti tara woolo pɛ we teleye, poro naa woro ni, we jɔlɔ. ¹⁶Kona, a wɛ si gbele ma Yawe Yenɲele li yeri ma yo li we saga. A li si we yenrege ki logo ma sili ***merɛge** wa torogo, a wɔ pan ma we yirige wa Ezhipiti tara ti ni. Koni we mbele laga Kadɛshi, ki ca nga ki yen wa ma tara ti kɔnlɔ li na we. ¹⁷Ki yaga wɔɔn tara ti pari we toro. We se ye kɛɛɛ ta ni, nakoma ɛɛɛɛ kɛɛɛ ta ni. We se ye kɔlɔye tɔnmɔ pa wɔ. Wunlunaɲa wi kɔngbɔgbɔgɔ ko we yaa lɛ. We se kɛ kalige na nakoma kamɛngɛ na, fɔ we sa ma tara ti pari weri kɔn we yiri.» ¹⁸A Edɔmu tara wunlunaɲa wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye sanla tara ti pari mbe toro. Na yaga ki fɔrɔgɔ mbe wele, mi yaa malaga gbɔn ye ni.»

¹⁹A Izirayeli woolo pe pitunmbolo pɛ suu pye fɔ: «We yaa sin kɔngbɔgbɔgɔ ko ni mbe toro. Na waga ma tɔnmɔ pa wɔ woro naa we yaayoro ɲgbeleye yi ni, we yaa pi fɔgɔ tɔn ma yeri. We woro na yaraga ka kpe yenri ma yeri naa, kaawɔ ma we yaga we tanga we toro ko cɛ.» ²⁰Ɛn fɔ, a Edɔmu tara wunlunaɲa wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ «Ye sanla tara ti pari mbe toro.»

^v 20.13: Ɛki 17.1-7

A Edɔmu cenle woolo pɛ si yiri Izirayeli woolo pe kɔrɔgɔ malingbɔɔn-lɔ lɛgere ni naa fannga gbɔgɔ ni. ²¹Pàa je ma yo pe se konɔ kan Izirayeli woolo pe yeri pe toro. Kì kaa pye ma, a Izirayeli woolo pɛ si konɔ la yege lɛ.

Arɔn wi kunwɔ we

²²Kona, a Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pɛ si pinle ma yiri wa Kadeshi ca, ma saa gbɔn wa Hɔri yanwiga ki na. ²³A Yawe Yenɲele lì si para Moyisi naa Arɔn pe ni wa Hɔri yanwiga ki na, wa Edɔmu tara ti kɔnɔ li na ma yo fɔ: ²⁴«Sanni jenri Arɔn wi yaa ku mbe taga wa wi telɛye mbele pɛ ku pe na. Wi se ye wa tara nda mila kaan yoro Izirayeli woolo ye yeri ti ni, katugu yàa yiri ma je na senyoro ti na Meriba laga ki tɔnmɔ wogo ki na. ²⁵Mboro Moyisi, ma Arɔn wo naa wi pinambyɔ Eleyazari wi ni pe le ma pe pye pe lugu wa Hɔri yanwiga ki go na. ²⁶Ma Arɔn wi yari-pɔrɔ nda wi ma le mbaa *saraga wɔgɔtunɲgo ki piin ti wɔ wi na mari le wi pinambyɔ Eleyazari wi kan. Kona pa Arɔn wi yaa ku le ki laga ki na.»

²⁷A Moyisi wì si ɲga Yawe Yenɲele làa yo wi kan ki pye. A pe ni fuun taanri pɛ si lugu wa Hɔri yanwiga ki go na Izirayeli gbogolomɔ woolo pe yege na. ²⁸A Moyisi wì si Arɔn wi yari-pɔrɔ ti wɔ wi na mari le wi pinambyɔ Eleyazari wi kan. A Arɔn wì si ku wa yanwiga ki go na. Kona, a Moyisi wo naa Eleyazari wi ni pɛ si yiri wa yanwiga ki go na ma tigi". ²⁹Naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pàa kaa ki logo ma yo Arɔn wì ku, a pɛ suu kunwɔ pi pye fɔ ma saa gbɔn piliye nafa ma yiri ke.

Izirayeli woolo

pàa ya Aradi ca wunlunaɲa wi ni

21 ¹Aradi ca wunlunaɲa ɲa wila pye Kana tara fenne woo, ma cen wa *Negevu tara ti ni, wila ki logo ma yo *Izirayeli woolo pe yen na paan wa laga ɲga pàa pye na yinri Atarimu ki konɔ li ni. A wì si saa to pe na malaga ni ma pele yigi kasopiile*. ²Kona, a Izirayeli woolo pɛ si *yɔn fɔlɔ le Yawe Yenɲele li yeri ma yo fɔ: «Na maga ki leele mbele pe le we keɛ, we yaa pe cara ti tɔngɔ pew.»

³Izirayeli woolo pàa yɔn fɔlɔ na kɔn, a Yawe Yenɲele lì sigi senre ti logo, mɛɛ Kana tara fenne pe le pe keɛ. A Izirayeli woolo pɛ si pe gbo ma pe cara ti tɔngɔ ma pinle leele pe ni, mɛɛ ki laga ki mege taga naga yinri Drima, ko kɔrɔ wo yen jɔgɔwɔ.

Wɔrɔrɔ nda tila pye shɔnrɔ ni

⁴Kona, a Izirayeli woolo pɛ si yiri wa Hɔri yanwiga ki na mɛɛ konɔ na li maa kee wa Kɔgoje yeɛn wi yeri li le mbe Edɔmu tara ti sɔlɔgɔ mbe toro. Ma

w 20.28: Eki 29.29; Nɔmbu 33.38; Dete 10.6 * 21.1: Nɔmbu 33.40

pe ta wa konɔ paa kee, a leele pe jatere wì si piri pe naʔ. ⁵A pe nɛɛ kɔngɔri Yɛnɛɛle lo naa Moyisi pe na, na yuun fɔ: «Yingi na, a yè si we yirige wa Ezhipiti tara mbe ti we pan we ku laga *gbinri wi ni? Yaakara woro laga, tɔnmɔ woro laga. *Manɛ wi la kì kɔ we na, ki fyɔnwɔ yaakara nda re.»

⁶Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li si wɔɔɔɔ nda ti yen shɔnrɔ ni ta yirige ma wa leele pe na. A tì pe nɔɔri, a lelegere ku Izirayeli woolo pe niʔ. ⁷A leele sanmbala pè si kari wa Moyisi wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Wè kapege pye, katugu wè kɔngɔri Yawe Yɛnɛɛle li ni, ma kɔngɔri ma na. Koni, ki yaga ma Yawe Yɛnɛɛle li yenri ligi wɔɔɔɔ nda ti lali we ni.»

Kì kaa pye ma, a Moyisi wì si Yawe Yɛnɛɛle li yenri leele pe kan. ⁸A li si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Tugurɔn lɛ mari yan ma wɔɔɔɔ gbegele, ma kanngaga titɔnlɔɔ ka kan maga yannga ki na wa naayeri. Na wɔɔɔɔ ka lere ɲa fuun nɔ, wiga ki tugurɔn wɔɔɔɔ ki wele, wi se ku.»

⁹A Moyisi wì si tuguyenre wɔɔɔɔ ka gbegele ma kanngaga titɔnlɔɔ ka kan maga yannga ki na wa naayeri. Maga lɛ le ko na, wɔɔɔɔ ka lere o lere ɲa nɔ, na wiga wi yege ki yirige mbege tuguyenre wɔɔɔɔ ki wele, wo na ku^a.

**Izirayeli woolo
pe tangala mbe kari
wa Pisiga yanwiga ki na**

¹⁰Ko punɔ na, a Izirayeli woolo pè si pe *paara yinre ti kɔlɔgi ma saa ti kan ma cen wa laga ɲa pàa pye na yinri Obɔti. ¹¹A pè si kaa yiri le Obɔti mɛɛ kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Iye Abarimu ca ki ni, wa gbinri ɲa wi yen wa Mowabu tara ti yɔnlɔ yirisaga yeri wi ni. ¹²Ko punɔ na, a pè si pe paara yinre ti kɔlɔgi ma kari ma saa ti kan ma cen wa Zerédi lafogo ki gbunlundege ki ni. ¹³A pè si kaa yiri le Zerédi mɛɛ kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Arinɔ lafogo ki punɔ na; ki lafogo ki maa fuun na toro wa gbinri wi ni, ma yiri wa Amɔri cenle woolo pe tara. Arinɔ lafogo ko ki yen Mowabu tara to naa Amɔri cenle woolo pe tara ti kɔnlɔ le. ¹⁴Ko kala na, ki yen ma yɔnlɔɔ wa Yawe Yɛnɛɛle li malaga gbɔnkagala sewe wi ni ma yo fɔ:

«Vayebu laga ɲa wa Sufa tara,
naa ki gbunlunderɛ ti ni, naa Arinɔ lafogo ki ni,

¹⁵kona ki gbunlunderɛ ti ni, to nda tì tigi ma kari wa Ari ca ki yeri
fɔ ma saa gbɔn wa Mowabu tara kɔnlɔ li na.»

¹⁶A pè si kaa yiri lema mɛɛ kari wa laga ɲa pàa pye na yinri Bɛeri (ko kɔɔ wo yen kɔlɔ). Ko kɔlɔ wo senre Yawe Yɛnɛɛle làa yo Moyisi wi kan ma yo fɔ: «Izirayeli woolo pe gbogolo, mi yaa tɔnmɔ kan pe yeri.» ¹⁷Kona, a Izirayeli woolo pè sigi yurugo ɲa ki kɔ ma yo fɔ:

ʔ 21.4: Dete 2.1 ʔ 21.5-6: 1 Korɛn 10.9 a 21.9: 2 Wunlu 18.4; Zhan 3.14

Kɔlɔ, ta tɔnmɔ yinrigi pila fuun. Yaa yuuro shoo wi meɛ ni.

¹⁸ Izirayeli woolo teelee pàa kɔlɔ ŋa wɔ we.

Pe legbɔlɔ poro pàa konɔ kan a pòo wɔ pe fanŋga ki na.

Kona, a pè si yiri wa Bɛeri laga ki ni nɛɛ cɛɛncɛɛn na kee ma saa gbɔn wa laga ŋga pàa pye na yinri Matana. ¹⁹A pè si kaa yiri le Matana mɛɛ kari wa laga ŋga pàa pye na yinri Nahaliyeli, mɛɛ kaa yiri lema ma kari wa laga ŋga pàa pye na yinri Bamɔti. ²⁰A pè si kaa yiri wa Bamɔti mɛɛ saa gbɔn wa yanwiga ki tigiwen funwa laga ki na, wa Mowabu tara, ma wa wa Pisiga yanwiga ki gona kɛɛ yeri, ko ŋga kɪ yaraga ma we gbinri wi na we.

Izirayeli woolo pàa ya wunlunambala Sihon naa ŋi pe ni

²¹Kona, a Izirayeli woolo pè si leelee tun wa Amɔri cɛnle woolo pe wunlunaŋa Sihon wi yeri maa yenri ma yo fɔ: ²²«Ki yaga wɔɔn tara ti pari we toro. We se ye wa ye kɛɛɛ ti ni, nakoma wa ye ***ɛɛɛɛn** kɛɛɛ ti ni. We se ye kɔlɔye tɔnmɔ pa wɔ. Wunlunaŋa wi konɔgbɔgbɔ ko we yaa le mbe sin la kee fɔ we sɔɔn tara ti pari we yiri.»

²³Ɛɛn fɔ, Sihon wi sila yenle mbe konɔ kan pe yeri poo tara ti pari pe toro. A wɪ suu malingbɔɔnɔlɔ ŋgbeleye yi ni fuun yi gbogolo, ma yiri ma Izirayeli woolo pe fili malaga ni, wa gbinri wi ni. A pè si saa gbɔn wa laga ŋga pàa pye na yinri Yahazi, mɛɛ to Izirayeli woolo pe na. ²⁴A Izirayeli woolo pè si pe gbo tokobi ni ma pe tara ti sho mari ta, maga le wa Arinɔ lafogo ki na, wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Yabɔki lafogo ki na, wa yɔnlɔparawa kamɛŋɛ kɛɛ yeri, konaa ma saa gbɔn wa Amɔ cɛnle woolo pe tara ti kɔnɔ li na, lo na pàa malaga sige-mbogo kan wa we. ²⁵Izirayeli woolo pàa Amɔri cɛnle woolo pe cara ti ni fuun ti sho pe yeri mari ta, ma pinle Eshibon ca naa ki kanngara na cara ti ni, ma cɛn wa ti ni. ²⁶Amɔri cɛnle woolo pe wunlunaŋa Sihon wi cagbɔ ko layi ŋga Eshibon, pa wila pye ma cɛn wa, maga le wila malaga ki gbɔn Mowabu tara wunlunaŋa lɛɛ wi ni maa tara ti ni fuun ti sho wi yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Arinɔ lafogo ki na. ²⁷Ko kala na, yomiyegɛle wafenne pe maa ki koo yurugo na yuun fɔ:

Ye pan laga Eshibon ca,

we wunlunaŋa Sihon wi ca ki gbegele wege kan ki yere jɛŋɛ.

²⁸ Katugu kasɔn yiri wa Eshibon ca,

kasɔn yinne yiri ma jaraga wa Sihon ca.

Kɪ Ari ca ki sogo wa Mowabu tara,

yarisunndo suvenne teelee mbele pe yen ma cɛn wa Arinɔ lafogo tinndiye pe na, kɪ pe sogo fun.

²⁹ E! Jɔlɔɔ yen ye wogo, yoro Mowabu cɛnle woolo wele!

Yoro mbele ye yen Kemɔshi yarisunŋgo ki woolo wele, ye wogo ki kɔ!

Ye nambala pe yen na fee Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlunaŋa Sihon wi yɛgɛ,

a wì ye jɛɛlɛ pe yigi ma pe pye kulolo^b.

³⁰ Ɛɛn fɔ, wàa Amɔri cɛnlɛ woolo pe wɔn we wangala ke ni.

Maga le le Eshibon ca ki na fɔ ma saa gbɔn wa Dibon ca ki na, wàa yaara ti ni fuun ti tɔngɔ.

Wè yaraga pyew ki jɔgɔ fɔ ma saa gbɔn wa Nofa ca konaa wa Medeba ca^c.

³¹ Kì kaa pye ma, a Izirayeli woolo pè si cɛn wa Amɔri cɛnlɛ woolo pe tara. ³² A Moyisi wì si leele tun pe sa Yazezeri ca kagala ke yewe pe ke jɛn. Ko pungo na, a Izirayeli woolo pè si saa Yazezeri ca ki shɔ maga ta ma pinle ki kanŋgara na kapire ti ni, ma Amɔri cɛnlɛ woolo mbele pàa pye wa pe purɔ ma pe yirige.

³³ Ko punŋo na, a pè si ke ma Bazan ca kologo ki le. A Bazan ca wunlunaŋa Ɖgi wì si yiri Izirayeli woolo pe kɔrɔgɔ wi malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun pe ni, mɛɛ saa to pe na wa Edireyi ca. ³⁴ A Yawe Yenŋɛlɛ lì si Moyisi wi pye fɔ: «Maga ka fyɛ wi yɛgɛ, katugu mi yen naa nii ma kɛɛ wo naa wi malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun pe ni, konaa wi tara ti ni. Ma pe pye paa yɛgɛ ŋga na màa Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlunaŋa Sihon wi pye we, wo ŋa wila pye ma cɛn wa Eshibon ca ki ni we.»

³⁵ A Izirayeli woolo pè si wunlunaŋa Ɖgi wo naa wi pinambiile, naa wi malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun pe gbo, pe sila wa kpɛ yaga go na. A pè suu tara ti shɔ mari ta.

NAŊA ŊA PAA PYE NA YINRI BALAA MU WI SɛNRE

22.1–25.18

Mowabu tara wunlunaŋa Balaki
wila Balaamu wi yeri wuu saga

22 ¹ Kona, a ^{*}Izirayeli woolo pè si kari ma saa pe ^{*}paara yinre ti kan ma cɛn wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔlɔ yirisaga yeri, wa Zheriko ca ki yesinme na.

² Ŋga fuun Izirayeli woolo pàa pye Amɔri cɛnlɛ woolo pe na Zipɔri pinambyɔ ^{*}Balaki wila ki logo. ³ Kona, a Mowabu cɛnlɛ woolo pe sunndo wì si kɔn pe na Izirayeli woolo pe legewɛ pi kala na. A pè si fyɛ fɔ jɛŋgɛ Izirayeli woolo pe yɛgɛ. ⁴ A Mowabu cɛnlɛ woolo pè si saa Madiyan tara fenne ^{*}lelele pe pye fɔ: «Ki lelegere nda ti yaa pan mbe tara nda ti yen

^b 21.28-29: Zhere 48.45-46 ^c 21.27-30: Ki yurugo ŋga ki yen na nadowo kaan malaga ŋga Sihon wila gbɔn ma ya Mowabu cɛnlɛ woolo pe ni ki wogo ko na. Ɛɛn fɔ koni Izirayeli woolo poro pè malaga gbɔn ma ya Sihon wi ni maga tara ti shɔ mari ta.

ma we maga ti ni fuun ti tɔngɔ, paa yege nga na nɛrɛ ma kaa wasele yan li pew we.» Ki wagati wi ni, Zipɔri pinambyɔ Balaki wo wila pye Mowabu tara wunlunaŋa.

⁵A wunlunaŋa wì si leele tun wa Bewɔri pinambyɔ Balaamu wi yeri, wo nga wila pye ma cɛn wa Petɔri ca, wa Efirati gbaan wi yɔn na, wa wi tara. Wila yo pe saa yeri poo pye fɔ: «Wele, leele pèle yiri wa Ezhipiti tara ma pan ma tara ti ni fuun ti tɔn munga. Pe yen ma cɛn wa na tara ti yesinmɛ na^d. ⁶Koni, mila ma yenri, ma pan ma ki leele pe danga na kan, katugu pe fannga kì we na wogo ki na. Kana pa mbe ya mbe malaga gbɔn pe ni mbe pe purɔ laga tara ti ni; katugu mīgi jɛn ma yo maga duwaw pye lere nga kan, wo ma duwaw ta; maga si nga danga, danga ma wo yigi.»

⁷Ki kaa pye ma, a Mowabu tara lelele naa Madiyan tara lelele pè si yiri ma kari yarikanra ni ma saa ti kan jelefo Balaamu wi yeri. Pè ka saa gbɔn wa Balaamu wi na, a pè si Balaki tunngo ki yo maa kan. ⁸Balaamu wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye wɔnlɔ laga na yeri, Yawe Yenŋele liga ka nga yo na kan, mi yaa ki yo ye kan goto.»

A Mowabu tara teelee pè si tugu wa Balaamu wi na.

⁹Kona, a Yenŋele lì si pan ma Balaamu wi yewe ma yo fɔ: «Ambɛnɛ wele ki leele mbele pè tugu laga ma go?»

¹⁰A Balaamu wì sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Zipɔri pinambyɔ Balaki nga wi yen Mowabu tara wunlunaŋa wo pitunmbolo wele, wì yo pe pan pege yo na kan fɔ: ¹¹«Wele, leele pèle yiri wa Ezhipiti tara ma pan ma tara ti ni fuun ti tɔn munga. Koni, pan ma pe danga na kan, kana pa mi yaa ya mbe malaga gbɔn pe ni mbe pe purɔ.» ¹²Ɛɛn fɔ, a Yenŋele lì si Balaamu wi pye fɔ: «Maga ka pinle mbe kari pe ni, maga si ka ki leele mbele pe danga; katugu m̀ duwaw pe na.»

¹³Ki goto, a Balaamu wì si yiri mɛɛ saa ki yo tara teelee mbele Balaki wila tun pe kan fɔ: «Ye sɔngɔɔ wa ye tara, katugu Yawe Yenŋele lii yenle mbe kari ye ni.»

¹⁴A Mowabu tara teelee pè si yiri ma sɔngɔɔ wa Balaki wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Balaamu wì je ma yo wi se pinle we ni mbe pan.» ¹⁵A Balaki wì si tara ti teelee pele tun naa legere ma we kongbannga ki na. Pàa pye megbɔgo fenne ma we kongbanmbala pe na. ¹⁶A pè si saa gbɔn wa Balaamu wi na, ma suu pye fɔ: «Pa Zipɔri pinambyɔ Balaki wì yo wege yo ma kan yɛɛn fɔ: «Maga ka je mbe yo ma se pan mbanla saga. ¹⁷Mi yaa ma gbɔgo jɛnge, maga na yenri yaraga nga fuun ni, mi yaa ki pye ma kan. Ɛɛn fɔ, pan ma ki leele mbele pe danga na kan.» »

¹⁸A Balaamu wì si Balaki wi pitunmbolo pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ali na Balaki wiga wi wunluwo go ki yin warifuwe naa tɛ ni mbege kan na yeri, mi se ya mbe Yawe Yenŋele, na Yenŋele li senyoro ti ke kala la kpɛ ni. ¹⁹Konaa

^d 22.5: 2 Pye 2.15-16; Zhude 11

ki ni fuun, yoro fun ye wɔnɔɔ laga na yeri, jɔŋgo ŋga Yawe Yenŋele li yaa yo na kan naa, mbege jen.»

²⁰Ki yembinɛ li ni, a Yenŋele li si pan Balaamu wi kɔrɔɔ maa pye fɔ: «Na kaa pye ki nambala mbele pɛ pan mbɔɔn yeri ma pinlɛ pe ni, yiri ma pinlɛ pe ni yaa kee. Eɛn fɔ, ma se ka kala la kpɛ pye kaawɔ ŋga mi yaa yo ma kan ko.»

²¹Ki goto pinliwe pi ni, a Balaamu wɛ si yiri ma sofile jɔŋgo ki taga wa wi sofile nɔ wi na, mɛɛ pinlɛ Mowabu tara teele pe ni ma kari.

Balaamu naa wi sofile nɔ pe kala

²²Kona, a Yenŋele li si nawa ŋɔban, katugu Balaamu wɛla kari. Ma Balaamu wi ta wɛ lugu ma cɛn wi sofile nɔ wi na, na kee wa konɔ wo naa wi tunmbyeele shyen ni, a Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wɛ si pan ma yere wa konɔ mbeli tɔn wi na. ²³A sofile nɔ wɛ si Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wi yan wɛ yere wa konɔ li nandogomɔ wi tokobi wi ni kɛɛ, wi yen ma kɔw wa wi wofogo ki ni. A wɛ si kɛ ma ye wa kɛɛɛ ti ni. A Balaamu wɛ suu gbɔn mboo pye wi sɔŋɔɔ wa konɔ. ²⁴Kona, a Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wɛ si saa yere konɔ li jorisaga ka ni wa ***ɛrezen** kɛɛɛ ti ni, mbogo la pye ki konɔ li kanŋgaga shyen ki na. ²⁵A sofile nɔ wɛ si Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wi yan mɛɛ saa mara mbogo ki na, mɛɛ Balaamu jele li turugo wa mbogo ki na. A Balaamu wɛ si to wi sofile wi na maa gbɔn naa. ²⁶A Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wɛ si pe toro naa mɛɛ kari ma saa yere konɔ li jorisaga jɛŋɛ ka ni, pe saa ya mboo sɔɔɔ mbe kari kalige na nakoma kamɛŋɛ na. ²⁷A sofile nɔ wɛ si Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wi yan naa, mɛɛ kanŋguuro kan Balaamu wi ni. A Balaamu wɛ si nawa ŋɔban, a wɛ si sofile wi gbɔn jɛŋɛ wi kanŋgala li ni. ²⁸Kona, a Yawe Yenŋele li si ti a sofile nɔ wɛ para Balaamu wi ni maa pye fɔ: «Yingi mɛ pye ma na a mɛ silan gbɔn ma saa ta fɔ gbɔnsaga taanri?» ²⁹A Balaamu wɛ si sofile nɔ wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Maa na piin faa ko kɛ ti. Ndɛɛ ki pye tokobi ja pye na yeri, anmɛ mɔɔ gbo fɔɔnfɔɔn ŋga na.» ³⁰A sofile nɔ wɛ si Balaamu wi pye naa fɔ: «Mɛ yo muwi mi yen ma sofile nɔ ŋa ma maa nuru wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala? Mi tara ki na mbege kapyeye ŋga ka pye ma na le?» A wɛ sho fɔ: «Ayoo.»

³¹Kona, a Yawe Yenŋele li si Balaamu wi yɛŋele ke yɛŋɛ wi na, a wɛ si Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wi yan wɛ yere wa konɔ li ni wi tokobi wi ni wi kɛɛ, wi yen ma kɔw wa wi wofogo ki ni. A Balaamu wɛ si kanŋguuro kan maa yege ki jiile wa tara maa gbɔɔ. ³²A Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wɛ si Balaamu wi pye fɔ: «Yingi na, a mɛ sɔɔn sofile nɔ wi gbɔn fɔ ma saa ta gbɔnsaga taanri? Wele, mɛ pan mbe konɔ li kɔn ma na, katugu mɛgi yan ki kondangala na mɛ lɛ, laa kee ma ni pɔŋgosaga. ³³Sofile nɔ wɛlan yan mɛɛ kɛ mala toro ma saa ta kesaga taanri. Ndɛɛ wii ja ko pye anmɛ mɔɔ gbo; eɛn fɔ, mi jen na wo yaga.»

³⁴A Balaamu wɛ sigi yo Yawe Yenŋele li mɛrɛɛ wi kan ma yo fɔ: «Mɛ kapege pye, katugu mi si jaga jen mbe yo ma yen ma yere wa konɔ, mbeli

kɔn na na. Koni na kaa pye ki kondangala na li sɔɔn ndanla, pa mi yaa sɔngɔɔ.» ³⁵ A Yawe Yɛnɛle li mɛrɛge wɛ si Balaamu wi pye fɔ: «Pinle ki nambala mbele pe ni maa kee. Eɛn fɔ, sɛnrɛ nda mi yaa ka yo ma kan, to cɛ ma yaa ka yo.»

Kona, tara teelee mbele Balaki wɛla tun, a Balaamu wɛ si pinle pe ni ma kari.

Balaki wɛla saa Balaamu wi fili

³⁶ Naa Balaki wɛla kaa ki logo ma yo Balaamu wɛla pye na paan wa wi yeri, a wɛ si yiri ma kari saa fili wa Mowabu tara ca nga kɛla pye wa Arɛnɔ lafogo yɔn ki na ki ni, pa ki ca kɛla pye wa Mowabu tara kɔnɔ li na. ³⁷ A Balaki wɛ si Balaamu wi yewe ma yo fɔ: «Mi sila keli ma leele tun ma yo pe sɔɔn yeri ma pan laga na yeri? Yɛngi na ma sila si pan? Maa pye naga sɔnrɛ ndɛɛ mi se ya mbɔɔn gbɔɔ jɛnge wi le?» ³⁸ A Balaamu wɛ si Balaki wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, mi ɲa mɛ pan laga ma yeri. Eɛn fɔ, mi se ya sɛnrɛ ta yo na yɛɛ fanɲga, kaawɔ Yɛnɛle li yaa sɛnrɛ nda le na yɔn to cɛ.»

³⁹ A Balaamu wɛ si pinle Balaki wi ni ma kari wa Kiriyaɛti Uzɔti ca. ⁴⁰ A Balaki wɛ si nɛrɛ naa simbaala gbo mari wɔ saraga, mɛɛ ki kara ta torogo Balaamu wo naa teelee mbele paa pinle wi ni ma pan pe kan.

Balaamu wi duwaw pyege Izirayeli woolo pe kan

⁴¹ Ki goto pinliwe pi ni, a Balaki wɛ si saa Balaamu wi yeri, a pɛ lugu ma kari wa Bamɔti Baali^e tinndi wi go na. Ma pe ta wa, a Balaamu wɛ si Izirayeli woolo pele yan.

23 ¹ Kona, a Balaamu wɛ si ***Balaki** wi pye fɔ: «***Saraga wɔsara** kɔlɔshyɛn kan na kan lagame, ma napɛnɛ kɔlɔshyɛn naa simba-pɛnɛ kɔlɔshyɛn gbɛgele ma pan pe ni na kan.» ² A Balaki wɛ si ɲga Balaamu wɛla yo wi kan ki pye. A pɛ si pinle ma napɛnɛ nungba nungba naa simba-pɛnɛ nungba nungba wɔ saraga wa saraga wɔsara ti nungba nungba pyew ti na. ³ A Balaamu wɛ si Balaki wi pye fɔ: «Koro laga ma ***saraga sogowogo** ki tanla, mi yaa kari yɛge jɛnrɛ. Kana Yawe Yɛnɛle li yaa pan mbeli yɛɛ naga na na. Pa kona sɛnrɛ nda li yaa yo na kan mi yaa ti yɛge yo ma kan.»

A Balaamu wɛ si lugu tinndi wa go na. ⁴ A Yɛnɛle lɛ si pan mali yɛɛ naga Balaamu wi na. A Balaamu wɛ sili pye fɔ: «Mɛ ti a pɛ saraga wɔsara kɔlɔshyɛn kan, a mɛ napɛnɛ nungba nungba naa simba-pɛnɛ nungba nungba wɔ saraga wa ki saraga wɔsara ti nungba nungba pyew ti na.»

^e **22.41:** *Bamɔti Baali:* Ko kɔɔ wo yɛn fɔ tinndi ɲa paa pye na Baali wi sunnu wa wi go na. Baali wɛla pye Fɛnɛsi tara fɛnnɛ naa Kana tara fɛnnɛ poro yarisunngo.

⁵Ki kaa pye ma, a Yawe Yenɛɛle li si senre le Balaamu wi yɔn maa pye fɔ: «Sɔngɔɔ wa Balaki wi yeri ma saga senre nda ti yo wi kan.» ⁶Kona, a Balaamu wɔ si sɔngɔɔ wa Balaki wi yeri ma saa wi yan wi yen ma yere wa wi saraga sogowogo ki tanla wo naa Mowabu tara teepe pe ni. ⁷A Balaamu wɔ sigi lelele senyoro nda ti yo ma yo fɔ:

«Balaki wilan yeri, a mɔ yiri wa Aramu tara ma pan.

Wo ɲa wi yen Mowabu tara wunlunaɲa wilan yeri, a mɔ yiri wa yanwira nda wa yɔnlɔ yirisaga yeri ma pan.

Wilan pye fɔ: «Pan ma Zhakɔbu setirige piile pe danga na kan, pan ma nangbanwa senre yo pe na, poro mbele pe yen ***Izirayeli** woolo wele.»

⁸Eɛn fɔ, Yenɛɛle lii leele mbele danga, mi mbe ya mbe poro danga mele?

Yawe Yenɛɛle lii nangbanwa senre yo leele mbele na, mi mbe ya mbe nangbanwa senre yo pe na mele?

⁹«Mbanla ta wa waara ti go na, mi yen naga leele pe yaan; mbanla ta wa tinndiye pe go na, na yege yen pe na. Leele pele wele pe yen ma cɛn pe ye.

Pe woro na pe ye jate na pe ye pinlele dunruya cengele sanngala ke ni.

¹⁰Ambɔ wi mbe ya mbe Zhakɔbu setirige piile legere pe jiri?

Poro mbele pe lege paa taambugo yen we.

Ambɔ wi mbe ya mbe Izirayeli woolo pe walaga tijere wogo ki leele pe jiri?

Yenɛɛle sa ti ki lesinmbele pe maa kuun yege ɲga na mbe ka ku ma, pe yaa ka kɔ kɔlɔmɔ mba na mbe ka kɔ ma.»

¹¹A Balaki wɔ si Balaamu wi pye fɔ: «Yingi mɔ pye na na yɛɛn? Mɔ yeri ma pan mala juguye pe danga na kan, a mɔ si pan na duwaw legere piin pe kan.»

¹²A Balaamu wɔ si Balaki wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi na wogo ki kɔ wowi ɲa mbe senre nda Yawe Yenɛɛle li le na yɔn to yo ma kan.»

Balaamu wi duwaw shyen woo pyege Izirayeli woolo pe kan

¹³Kona, a Balaki wɔ sho naa Fɔ: «Koni pan we kari laga ka yege ni, ma mbe ya koro laga ɲga na mbaa ki leele pe yaan we. Ma yaa pe walaga nungba yan, ma se pe ni fuun pe yan, mbɔɔn ta wa ki laga ki na, ma pe danga na kan.»

¹⁴A Balaki wɔ si kari wi ni wa kere nda paa pye na yinri Zofimu^f ti ni, wa Pisiga yanwiga ki go na. Wa ki laga ki na, a wɔ si saraga wɔsara

^f 23.14: *Zofimu*: Ki laga kila pye wa Pisiga yanwiga ki go na. Leele paa pye na cɛɛn wa na kɔɔsiri piin, na kaa pye pe juguye na paan.

kolɔshyɛn kan naa, mɛɛ napɛnɛ nungba nungba naa simbapɛnɛ nungba nungba wɔ saraga wa ki saraga wɔsara ti nungba nungba pyew ti na. ¹⁵A Balaamu wɔ si Balaki wi pye fɔ: «Yere na ma saraga sogowogo ki tanla, mi yaa kari wamɛ sa logo Yawe Yɛnɛɛ lɛ yeri.»

¹⁶A Yawe Yɛnɛɛ lɛ sili yɛɛ naga Balaamu wi na, mɛɛ sɛnrɛ nda wi yaa sa yo ti le wi yɔn; kona, a lɛ suu pye fɔ: «Sɔngɔɔ ma kari wa Balaki wi tanla ma saga sɛnrɛ nda ti yo wi kan paa yɛɛ ɲga na mɪri yo ma kan we.»

¹⁷Kona, a Balaamu wɔ si sɔngɔɔ wa Balaki wi tanla ma saa wi yan wi yɛn ma yere bere wa wi saraga sogowogo ki tanla wo naa Mowabu tara teeɛ pe ni. A Balaki wɔ suu yewe ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ lɛ yo mɛɛ?»

¹⁸Kona, a Balaamu wɔ sigi lɛɛɛɛ sɛnyoro nda ti yo ma yo fɔ:

«Zipɔri pinambyɔ Balaki, yiri ma logo na yeri!

Nɔngbolo jan ma logo na yeri jɛɲɛ!

¹⁹Yɛnɛɛ lɛ woro paa lere yɛn mbaa finɛɛɛ,

lɛ woro paa sɛnwɛɛ pyɔ yɛn kala mbe ye lɛ go na.

Lɛ ka ɲga yo, lɛ maga pye.

Lɛ ka sɛnrɛ nda yo lɛ maga kala lɛ pye mbeli yɔn fili.

²⁰Wele, pɛɲɛ konɔ kan na yeri mbe duwaw pye ki leeɛ pe kan,

Yawe Yɛnɛɛ lɛ duwaw pe na, mi se ya mbege kanɲga.

²¹Yawe Yɛnɛɛ lɛ kambasinɲɛ yan wa Zhakɔbu setirige piile pe

sɔgɔwɔ paa piin,

lɛ si kapege ka kpe yan poro mbele Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ paa piin.

Eɛ, Yawe Yɛnɛɛ, pe Yɛnɛɛ lɛ, lɛ yɛn pe ni.

Paa pye nali shari nali gbogo paa wunluwɔ yɛn.

²²Yɛnɛɛ lɛ lo lɛ pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni

lɛ fanɲga ɲga lere se ya yere mbe sige ki ni, paa yannɔ fanɲga yɛn.

²³Lekara ti se ya yaraga ka pye Zhakɔbu setirige piile pe na,

jɛɛɛ se ya yaraga ka pye poro mbele Izirayeli woolo pe na.

Na ki yosanga wi ka ka gbɔn, ki yaa yo Zhakɔbu setirige piile pe kan,

ee, ki yaa yo poro mbele Izirayeli woolo pe kan fɔ: «ɲga ko ki ni fuun

ko Yɛnɛɛ lɛ pye.»

²⁴Wele, ki leeɛ pe yɛn na yinrigi paa jara nɔ yɛn,

pe ma yew ma kan paa jara yɛn, ɲa wi maa kagboro ti ka,

mboo kagboro ti kasanwa pi wɔ mbe si jɛn mbe sinɛ.»

²⁵A Balaki wɔ si Balaamu wi pye fɔ: «Ki kaa pye ma se ya mbe pe danɲa, maga ka duwaw wo wa pye pe kan.» ²⁶Eɛn fɔ, a Balaamu wɔ si

Balaki wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Migi yo ma kan ma yo Yawe Yɛnɛɛ lɛ ka sɛnrɛ nda yo na kan, ko kala lo mi yaa pye.»

Balaamu duwaw taanri woo pyeɲɛ Izirayeli woolo pe kan

²⁷Kona, a Balaki wɔ si Balaamu wi pye fɔ: «Ta paan, mi yaa kari ma ni laga ka yɛɲɛ ni naa. Wa ki laga ki na, kana Yawe Yɛnɛɛ lɛ yaa yɛnɛɛ ma pe

danga na kan.» ²⁸A Balaki wì si kari Balaamu wi ni wa Pewɔri yanwiga ki na; wama, a pè si ***gbinri** wi ni fuun wi yan. ²⁹A Balaamu wì si Balaki wi pye naa ma yo wi saraga wɔsara kɔlɔshyen kan wi kan wa ki laga ki ni, wi napenɛ kɔlɔshyen naa simbapenɛ kɔlɔshyen gbegɛle wi pan pe ni wi kan. ³⁰A Balaki wì si nga Balaamu wila yo ki pye, mɛɛ napenɛ nungba nungba naa simbapenɛ nungba nungba wɔ saraga wa saraga wɔsara ti nungba nungba pyew ti na.

24 ¹Balaamu wila ki jen ma yo kila Yawe Yenɛɛle li ndanla mbe duwaw ***Izirayeli** woolo pe na. Ki kaa pye ma wi sila kari sa jɛɛrɛ kapyere lagaja paa yɛɛɛ nga na wila ki pye yɔngɔlɔ shyen kɔngbanngala ke na we. A wì si kannga ma yɛɛɛ wa wa ***gbinri** wi yeri ²ma wele, mɛɛ Izirayeli woolo pe yan pè pe ***paara yinre** ti kan ma cɛn, ma yala pe cengele ke ni. Kona, a Yenɛɛle li yinne li si tigi ma ye wi ni. ³A wì sigi lelele senyoro nda ti yo ma yo fɔ:

Mi Balaamu, mi ɲa mi yen Bewɔri pinambyɔ, pa mila yuun yɛɛn;
mi ɲa mi yen lere ɲa wi maa yariyanra yaan,
na senyoro ti nda.

⁴Mi ɲa mi maa Yenɛɛle li senre ti nuru,
mi ɲa mi maa kagala ɲgele yawa pi ni fuun fɔ wi maa nari ke yaan,
mi ɲa mi ma to mala yɛɛɛ ki jiile wa tara mbaa yaara yaan, na
senyoro ti nda.

⁵E, Zhakɔbu setirige piile, ye paara yinre ti yɔn!
Yoro mbele ye yen Izirayeli woolo ye cɛnsara tì yɔn dɛ!

⁶Paara yinre tì jaraga paa gbunlundere yen, paa laforo yen.
Ti yen paa seɛɛ keere yen, nda ti yen ma tanli gbaan yɔn na.
Ti yen paa ***allowesi** tipire yen, nda Yawe Yenɛɛle li sanri,
nakoma paa ***sediri** tire yen, nda ti yen na yinrigi lɔɔ yɔn na.

⁷Pe tɔnmɔ leyaara ti yaa yin tɔnmɔ ni,
mbaa wuun la fuun la pe yarilire keere ti yinngi fɔ jɛɲɛ.
Pe wunlunaɲa wi meɛɛ ki yaa yiri mbe wɛ wunlunaɲa Agagi wi
wogo ki na,
pe wunluwo pi fannga ki yaa ka gbɔɔ mbe wɛ.

⁸Yenɛɛle làa pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni fannga ni,
ɲga lere se ya yere mbege sige, paa yanno fannga yen.
Pe yaa tara woolo mbele pe yen na yinrigi pe kɔrɔɔ pe tɔngɔ.
Pe yaa ka pe kajeere ti kaari mbe pe wɔn pe wangala ke ni.

⁹Izirayeli woolo pe mbele pè kannguuro kan ma sinle paa jara yen;
paa jara nɔ yen.

Ambɔ wi mbe ya mbe pe pye pe yiri?

Lere ɲa ka duwaw pye pe kan, ko fɔ wo yaa duwaw ta;
lere ɲa ka pe danga, danga yaa ko fɔ wo yigiɛ.

¹⁰Kì kaa pye ma, a ***Balaki** wì si nawa ngban Balaamu wi ni fɔ jenge. A wì suu keyen yi gbɔn yi yɛɛ na mɛɛ Balaamu wi pye fɔ: «Mɔ̃ yeri ma pan mala juguye pe danɔa na kan, koonga mà duwaw legere pye pe kan fɔ ma saa ta pyesaga taanri. ¹¹Koni, yiri ma songɔɔ wa ma ca. Mila pye na jaa mbɔɔn gbɔɔ jenge, ɛɛn fɔ, Yawe Yenɔɔle lii yenle maga gbɔɔwɔ pi ta.»

**Balaamu wila Izirayeli woolo
pe goto kala li wogo ki yo**

¹²Kona, a Balaamu wì si Balaki wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mila sigi yo maga ngban leele mbele màa tun na yeri pe kan fɔ: ¹³«Ali na Balaki wi ka wi wunluwɔ go ki yin warifuwe naa tɛ ni mberi kan na yeri, mi se Yawe Yenɔɔle li senyoro ti kɛ kala la kpɛ ni, kaawɔ nda li yaa yo na kan to ɛ mi yaa yo. ¹⁴Koni, mi yaa songɔɔ mbe kari na woolo pe kɔɔɔ. ɛɛn fɔ, sanni mbe sa kari, nga ki leele mbele pe yaa ka pye ma woolo pe na wagati nga wila paan wi ni, pan mi yaa ki yo ma kan.» »

¹⁵A Balaamu wì sigi lelele senyoro nda ti yo ma yo fɔ:

Mi Balaamu, mi nga mi yen Bewɔri pinambyɔ, pa mila yuun yɛɛn;
mi nga mi yen lere nga wi maa yariyanra yaan, na senyoro ti nda.

¹⁶Mi nga mi maa Yenɔɔle li senre ti nuru,

mi nga mì Yenɔɔle na yaara ti ni fuun ti go na li jenme pi jen,
mi nga mi maa kagala ngele Yenɔɔle na yawa pi ni fuun fɔ li maa nari
ke yaan,
mi nga mi ma to mala yege ki jiile wa tara mbaa yaara yaan,
na senyoro ti nda.

¹⁷Ŋga ki yaa ka pye mi yen naga yaan, ɛɛn fɔ, fɔɔnɔɔn kala ma;
na yege yen ki na, ɛɛn fɔ, ki yaa pye sanga nga ni, wì lali wa.

Mì wɔnɔɔ^h yan li yen na yinrigi wa Zhakɔbu setirige woolo pe sɔɔwɔ;
mì fannga fɔ yan wi yen na yinrigi wa poro mbele pe yen Izirayeli
woolo pe sɔɔwɔ.

Wi yaa ka Mowabu cɛnle woolo pe gbɔn pe mbateere ti na,
mbe Seti setirige piile pe ni fuun pe tɔngɔⁱ.

¹⁸Wi yaa ka Edɔmu tara ti shɔ mberi ta,
to nda pe yinri fun Seyiri tara, wi juguye pe tara re.

Ti yaa ka le wi kɛɛ mbe pye wi woro.
Izirayeli woolo pe yaa ka fannga gbɔɔ ta.

¹⁹Ŋa wi yaa ka yiri wa Zhakɔbu setirige ki ni, wi yaa ka cɛn wi juguye
pe go na.

Wi yaa ka sanmbala mbele pè koro go na wa cara ti ni pe gbo.

^h 24.17: Wɔnɔɔ na pè para li senre na, lo yen na wunluwɔ wogo nari. ⁱ 24.17: Laga nga ki yo fɔ mbe Seti setirige piile pe ni fuun pe tɔngɔ, wa Moyisi lasiri sewe nga wi yen Samari tara fenne pe yeri wi ni, ki yɔnɔɔ wa ma yo fɔ: Mbe Seti setirige piile pe gbɔn wa pe yinre ti na.

**Balaamu wila Izirayeli woolo
pe juguye pe tɔngɔkala li yo**

²⁰ Ko punɔgo na, a Balaamu wì si Amaleki setirige piile pe yan mɛɛ wi leleɛle senyoro ti yo ma yo fɔ:

«Amaleki setirige piile pe yen fannga ni ma we cengele ke ni fuun ke na;

ɛɛn fɔ, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa.»

²¹ A Balaamu wì si Keni cɛnle woolo pe yan mɛɛ wi senyoro ti yo ma yo fɔ:

Yoro Keni cɛnle woolo, ye cɛnsaga ki yen ma kan ma yere jɛnge paa sere yen nda ti yen ma tɛge walaga na.

²² Kona ki ni fuun, pe yaa ka yoro Keni cɛnle woolo ye tɔngɔ mbe ye wɔ wa;

Asiri tara woolo pe yaa ka ye yigi mbe sa ye le kulowo.

²³ A Balaamu wì sigi leleɛle senyoro nda ti taga wa naa ma yo fɔ:

How! Na Yenɛɛle li ka ka ki kala na li pye, ambo wi yaa ka koro go na?

²⁴ Pe yaa ka yiri tɔnmɔkɔɔɔɔ tɔgbɔɔɔɔ ni wa Kitimu ca mbe pan.

Ti fenne pe yaa ka ya Asiri tara fenne pe ni, mbe ya fun Heberi setirige piile pe ni.

ɛɛn fɔ, poro fun pe yaa ka pe tɔngɔ.

²⁵ Ko punɔgo na, a Balaamu wì si yiri ma kono li le na sɔngɔɔ wa wi tara. A Balaki fun wi nɛɛ kee wi tara.

**Izirayeli woolo
pàa ye na yarisunndo sunnu**

25 ¹ Kona, a *Izirayeli woolo pè si saa cɛn wa Shitimu laga ki na. Ma pe ta wa, a pè sigi le na kalikalawa piin Mowabu tara sumbonɔ pe ni. ² Ki sumbonɔ pe kaa kee sa *saara wɔ pe yarisunndo ti yeri, pe ma nambala pe yeri ma kari pe ni. Saara nda pàa pye na woo pe yarisunndo ti yeri, Izirayeli woolo pàa pye naga yaakara ti kaa, na fɔli yarisunndo ti yege sɔgɔwɔ nari gbogo. ³ A Izirayeli woolo pè si kaa pe yɛɛ kan yarisunngo Baali Pewɔri ki yeri naga gbogo. A Yawe Yenɛɛle li si nawa ngban pe ni. ⁴ A Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Izirayeli woolo teepe pe le, leele mbele pè kapege ki pye, ma ti pe pe to tige na wa funwa na, na yege sɔgɔwɔ, jango na nangbanwa ndorogo ki kɔ ye ni.»

⁵ A Moyisi wì si kono kan Izirayeli woolo pe kagala yege wɔfenne pe yeri ma yo fɔ: «Ye go woolo mbele pè pe yɛɛ kan yarisunngo Baali Pewɔri ki yeri naga gbogo, ye ni fuun nungba nungba ye pe gbo.»

⁶ Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Izirayeli woolo naɲa wà si kon ma yiri wa, mɛɛ pan ma gbɔn wa wi woolo pe sɔgɔwɔ Madiyan tara fenne sumboro wa ni. Kila pye Moyisi wo naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni

fuun pe yege na, ma pe ta wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na pe yen na gbele. ⁷Eleyazari pinambyɔ Fineyasi ɲa wɪla pye ***saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi pishyenwoo, naa wɪla kaa ki yan, a wɪ si yiri wa leele pe gbogolomɔ pi sɔgɔwɔ, mɛɛ njanraga lɛ ⁸ma taga naɲa wi pɔŋgo na, ma saa ye wi kɔrɔgɔ wa wi ***paraga go** ki nawa. A wɪ si naɲa wo naa jele wi ni pe shyen pe sun yɔnlɔ nungba njanraga ki ni wa pe lara ti na mari furu. Ko pyengɔlɔ, tifelege yama mba pɪla to Izirayeli woolo pe na pɪ si kɔ. ⁹Ɛɛn fɔ, pɪla lere waga nafa ma yiri tijere (24 000) wo gbo makɔ.

¹⁰Kona, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ si para Moyisi wi ni ma yo fɔ: ¹¹«Eleyazari pinambyɔ Fineyasi ɲa wi yen saraga wɔfɔ, Arɔn wi pishyenwoo we, wɪlan naŋgbanwa pi kɔ Izirayeli woolo pe ni, katugu wɪlan kala li yigi jɛŋgɛ wi nawa pi ni fuun pi ni pe kanɲɔlɔ paa na yen. Ko kɪ ti, ali mbege ta mila jaa mi nungba mbe pye pe Yɛnɲɛlɛ, mii pe tɔŋgɔ mbe pe wɔ wa. ¹²Ki kala na, ki yo wi kan fɔ mi yen nala ***yɔn finliwɛ** pi nii wi ni, mba pi yaa ti yeyinɲgɛ mbe pye we sɔgɔwɔ. ¹³Ki yɔn finliwɛ pi yaa ti wo naa wi setirige piile pe ni, pe yaa la saraga wɔgɔtunɲgo ki piin suyi; katugu mi ɲa wi Yɛnɲɛlɛ wɪlan kala li yigi wi nawa pi ni fuun pi ni, ma ti a mɪ Izirayeli woolo pe kapere ti kala yaga pe na.»

¹⁴Izirayeli woo ɲa paa gbo Madiyan tara fɛnnɛ sumboro wi ni ja, paa pye naa yinri Zimiri. Salu pinambyɔ lawi. Zimiri wɪla pye Simeyɔn cɛnlɛ li sege ko ka to. ¹⁵Paa pye na Madiyan tara fɛnnɛ sumboro wo yinri Kozibi. Zuri sumborombyɔ lawi. Zuri wɪla pye Madiyan tara fɛnnɛ pe setiriye piile pele to.

¹⁶A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ si para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ¹⁷«Ye sa to Madiyan tara fɛnnɛ pe na ye pe gbo, ¹⁸katugu pɛ pye ye juguye ma ye fanla ma ye pɔŋgo wa Pewɔri kala li ni konaa wa Kozibi kala li ni.» Kozibi wɪla pye Madiyan tara fɛnnɛ teelee wo wa sumborombyɔ. Paa wi gbo tifelege yama pi pansanga wi ni, po mba pɪla to leele pe na Pewɔri kala li kala na we.

YEE GBEGELEME MBE YE WA TARA NDA YENŊELE LAA YON FOLO KON MBE KAN TI NI

25.19–27.23

Izirayeli woolo pe jirisaga shyen wogo

¹⁹Ki tifelege yama pi kɔŋɔlɔ,

26 ¹a Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ sigi yo Moyisi wo naa ***saraga wɔfɔ** ***Arɔn** wi pinambyɔ Eleyazari pe kan fɔ: ²«Ye ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe jiri mbe yala pe seye yi ni, mbege lɛ mbele pɛ ta yeɛ nafa

nafa pe na konaa pe yege fenne pe ni, poro mbele pe mbe ya mbe malaga gbɔn we.»

³A Moyisi naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni pɛ si para Izirayeli woolo pe ni ma pe ta wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, wa Zheriko ca ki yesinme na, mɛɛ pe pye fɔ: ⁴«We yaa nambala pe ni fuun pe mɛɛ ti yɔnlɔgɔ mbege lɛ mbele pɛ ta yeɛ nafa nafa pe na konaa pe yege fenne pe ni, paa yege nga na Yawe Yɛngele lɛa ki yo Moyisi wi kan we.»

Izirayeli woolo mbele paa yiri wa Ezhipiti tara ma pan pe mɛɛ ti nda:

⁵Izirayeli pinambyɔ konɔgbanna wo lawi nga Uruben. Uruben pinambiile pe mɛɛ ti nda: Hanɔki setirige piile pa paa yiri wa Hanɔki wi ni; Palu setirige piile pa paa yiri wa Palu wi ni; ⁶Hezirɔn setirige piile pa paa yiri wa Hezirɔn wi ni; Karimi setirige piile pa paa yiri wa Karimi wi ni. ⁷Poro paa pye Uruben setirige piile pe seye ye. Paa pye nambala waga nafa shyen ma yiri taanri naa cenme kɔlɔshyen naa nafa ma yiri kɛ (43 730).

⁸Eliyabu to wo lawi nga Palu. ⁹Eliyabu pinambiile pe mɛɛ to lari nda: Nemuweli, naa Datan, konaa Abiramu. Ki Datan wo naa ki Abiramu wi ni poro paa pye Izirayeli gbogolomɔ woolo pe teeɛ. Paa taga Kore naa wi pinleyɛenlɛ pe na ma yiri Moyisi naa Arɔn pe kɔrɔgɔ, ma je Yawe Yɛngele li na. ¹⁰Tara tila jenw ma pe tɔn ma pinlɛ Kore wi ni, pilige nga ni kasɔn kila wi pinleyɛenlɛ cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) sanmbala pe sogo we. Kila pye paa yege nagawa yɛn mbaa Izirayeli woolo sanmbala pe yɛrɛgi. ¹¹Konaa ki ni fuun, Kore wi pinambiile poro sila ku.

¹²Simeyɔn pinambiile pe mɛɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni: Nemuweli setirige piile pa paa yiri wa Nemuweli wi ni; Yamini setirige piile pa paa yiri wa Yamini wi ni; Yakini setirige piile pa paa yiri wa Yakini wi ni; ¹³Zera setirige piile pa paa yiri wa Zera wi ni; Sawuli setirige piile pa paa yiri wa sawuli wi ni. ¹⁴Poro paa pye Simeyɔn cenlɛ woolo pe seye ye. Paa pye nambala waga nafa ma yiri shyen naa cenme shyen (22 200).

¹⁵Gadi pinambiile pe mɛɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni: Zefɔn setirige piile pa paa yiri wa Zefɔn wi ni; Hagi setirige piile pa paa yiri wa Hagi wi ni; Shuni setirige piile pa paa yiri wa Shuni wi ni; ¹⁶Ozini setirige piile pa paa yiri wa Ozini wi ni; Eri setirige piile pa paa yiri wa Eri wi ni; ¹⁷Arɔdi setirige piile pa paa yiri wa Arɔdi wi ni; Arɛli setirige piile pa paa yiri wa Arɛli wi ni. ¹⁸Poro paa pye Gadi setirige piile pe seye ye. Paa pye nambala waga nafa shyen naa cenme kanɔgurugo (40 500).

¹⁹Zhuda pinambiile pe mɛɛ ti nda: Pe ni, Eri naa Ona poro shyen poro la ku wa Kana tara. ²⁰Zhuda wi pinambiile sanmbala pe mɛɛ to lari nda: Shela setirige piile pa paa yiri wa Shela wi ni; Perezɛ setirige piile pa paa yiri wa Perezɛ wi ni; Zera setirige piile pa paa yiri wa Zera wi ni. ²¹Perezɛ pinambiile paa pye shyen: Hezirɔn setirige piile pa paa yiri wa Hezirɔn

wi ni; Hamuli setirige piile pa pàa yiri wa Hamuli wi ni. ²²Porò pàa pye Zhuda setirige piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa taanri ma yiri ke ma yiri kɔgɔlɔni naa cɛnmɛ kaŋgurugo (76 500).

²³Isakari pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni. Tola setirige piile pa pàa yiri wa Tola wi ni; Puva setirige piile pa pàa yiri wa Puva wi ni; ²⁴Yashubu setirige piile pa pàa yiri wa Yashubu wi ni; Shimirɔn setirige piile pa pàa yiri wa Shimirɔn wi ni. ²⁵Porò pàa pye Isakari setirige piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa taanri ma yiri tijerɛ naa cɛnmɛ taanri (64 300).

²⁶Zabulɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni: Serɛdi setirige piile pa pàa yiri wa Serɛdi wi ni; Elɔn setirige piile pa pàa yiri wa Elɔn wi ni; Yaleyeli setirige piile pa pàa yiri wa Yaleyeli wi ni. ²⁷Porò pàa pye Zabulɔn cɛnle woolo pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa taanri naa cɛnmɛ kaŋgurugo (60 500).

²⁸Manase naa Efirayimu pàa pye Zhozefu pinambiile ma yala pe setiriye yi ni. ²⁹Manase pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Makiri setirige piile pa pàa yiri wa Makiri wi ni; Makiri pinambyɔ Galaadi wi setirige piile pa pàa yiri wa Galaadi wi ni. ³⁰Galaadi pinambiile pe mɛrɛ ti nda mbe yala pe setiriye yi ni: Yezɛri setirige piile pa pàa yiri wa Yezɛri wi ni; Eleki setirige piile pa pàa yiri wa Eleki wi ni; ³¹Asiriyeli setirige piile pa pàa yiri wa Asiriyeli wi ni; Sishemu setirige piile pa pàa yiri wa Sishemu wi ni; ³²Shemida setirige piile pa pàa yiri wa Shemida wi ni; Eferi setirige piile pa pàa yiri wa Eferi wi ni. ³³Eferi pinambyɔ Zelofadi wi sila pinambyɔ se, ɛɛn fɔ sumborombiile wila se. Pe mɛrɛ ti nda: Mala, naa Nowa, naa Ogila, naa Milika, konaa Tiriza. ³⁴Porò pàa pye Manase setirige piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen, naa cɛnmɛ kɔlɔshyen (52 700).

³⁵Efirayimu pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni. Shutela setirige piile pa pàa yiri wa Shuleta wi ni; Bekeri setirige piile pa pàa yiri wa Bekeri wi ni; Tahan setirige piile pa pàa yiri wa Tahan wi ni. ³⁶Shutela pinambyɔ wo lawi ŋa Eran. Eran setirige piile pa pàa yiri wa Eran wi ni. ³⁷Porò pàa pye Efirayimu setirige piile seye ye. Pàa pye nambala waga nafa ma yiri ke ma yiri shyen, naa cɛnmɛ kaŋgurugo (32 500). Ki cɛngele shyen ŋgele koro kàa pye Zhozefu setirige piile wele, mbe yala pe seye yi ni.

³⁸Benzhamɛ pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni. Bela setirige piile pa pàa yiri wa Bela wi ni; Ashibeli setirige piile pa pàa yiri wa Ashibeli wi ni; Ayiremu setirige piile pa pàa yiri wa Ayiremu wi ni; ³⁹Shufamu setirige piile pa pàa yiri wa Shufamu wi ni; Ufamu setirige piile pa pàa yiri wa Ufamu wi ni. ⁴⁰Bela pinambiile pàa pye shyen; pe mɛrɛ ti nda: Aridi setirige piile pa pàa yiri wa Bela pinambyɔ Aridi wi ni; Naama setirige piile pa pàa yiri wa Naama wi ni. ⁴¹Porò pàa pye Benzhamɛ setirige

piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa shyen ma yiri kanḡurugo naa cɛnme kɔḡɔlɔni (45 600).

⁴²Dan piile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe sege ki ni. Shuhamu setirige piile pa pàa yiri wa Shulamu wi ni. Dan sege woolo poro pàa pye wi pinambyɔ Shuhamu wi setirige piile wele. ⁴³Shuhamu setirige piile pe seye yi nambala pàa pye waga nafa taanri ma yiri tijerɛ naa cɛnme kanḡurugo (64 500).

⁴⁴Aseri pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni. Yimina setirige piile pa pàa yiri wa Yimina wi ni; Yishivi setirige piile pa pàa yiri wa Yishivi wi ni; Beriya setirige piile pa pàa yiri wa Beriya wi ni. ⁴⁵Beriya pinambiile pe mɛrɛ ti nda mbe yala pe setiriye yi ni. Heberi setirige piile pa pàa yiri wa Heberi wi ni; Malikiyeli setirige piile pa pàa yiri wa Malikiyeli wi ni. ⁴⁶Aseri wila sumborombyɔ se fun, pàa pye naa yinri Sera. ⁴⁷Poro pàa pye Aseri setirige piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa shyen ma yiri ke ma yiri taanri naa cɛnme tijerɛ (53 400).

⁴⁸Nɛfitali pinambiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe setiriye yi ni: Yazeyɛ-li setirige piile pa pàa yiri wa Yazeyeli wi ni; Guni setirige piile pa pàa yiri wa Guni wi ni; ⁴⁹Yezeri setirige piile pa pàa yiri wa Yezeri wi ni; Shilemu setirige piile pa pàa yiri wa Shilemu wi ni. ⁵⁰Poro pàa pye Nɛfitali setirige piile pe seye ye. Pàa pye nambala waga nafa shyen ma yiri kanḡurugo naa cɛnme tijerɛ (45 400).

⁵¹Izirayeli woolo mbele fuun pàa jiri, pàa pye nambala waga cɛnme kɔḡɔlɔni ma yiri nungba, naa cɛnme kɔlɔshyen naa nafa ma yiri ke (601 730)^j.

Tara ti mbaa yɛɛɛlɛ yɛgɛ ŋga na Yɛnḡɛɛlɛ làa ki naga

⁵²Kona, a Yawe Yɛnḡɛɛlɛ lì si para Moyisi wi ni naa maa pye fɔ: ⁵³Tara ti yɛɛɛlɛ cɛngɛɛlɛ ke na ti pye ke kɔrɔḡɔ, mbe yala cɛnle nungba nungba pyew li leele pe yɔn ki ni. ⁵⁴Cɛnle na woolo ka lɛgɛ, tara nda pe yaa ta kɔrɔḡɔ ti yaa gbɔḡɔ. Cɛnle na woolo si lɛgɛ, pe tara nda pe yaa ta kɔrɔḡɔ ti se gbɔḡɔ. Cɛnle nungba nungba pyew li yaa li kɔrɔḡɔ ta wa tara ti ni mbe yala li leele mbele pɛ jiri pe yɔn ki ni. ⁵⁵Konaa ki ni fuun, ye yaa pɛtɛ gbɔn mbe si tara ti yɛɛɛlɛ. Cɛnle nungba nungba pyew li yaa ka li tasaga ta mbe yala li woolo pe yɔn ki ni. ⁵⁶Pɛtɛ gbɔngɔ ki yaa pye mbe si mbele pɛ lɛgɛ konaa mbele pee lɛgɛ pe tara ti kankan pe yeri^k.

Levi setirige piile pe jirisaga shyen wogo

⁵⁷***Levi setirige piile** pàa pe jiri ma yala pe setiriye yi ni. Pe mɛrɛ ti nda: Gerishɔn setirige piile pa pàa yiri wa Gerishɔn wi ni; Kehati setirige piile pa pàa yiri wa Kehati wi ni; Merari setirige piile pa pàa yiri wa

^j 26.1-51: Nɔmbu 1.1-46 ^k 26.52-56: Nɔmbu 34.13; Zhozu 14.1-2

Merari wi ni. ⁵⁸Levi setirige piile pe seye yo ya layi yeen: Libini sege woolo, naa Eburɔn sege woolo, naa Mahali sege woolo, naa Mushi sege woolo konaa Kore sege woolo. Kehati wo pinambyɔ lawi ɲa Amiramumu. ⁵⁹Amiramumu wila Levi sumborombyɔ Yokebedi ɲa paa se wa Ezhipiti tara wi pɔri wi jɔ. Piile taanri paa se, pe mɛrɛ ti nda: Arɔn, naa Moyisi konaa pe nɔsepɔyɔ sumboro Miriyamu wi ni. ⁶⁰Arɔn pinambiile paa pye tijerɛ, pe mɛrɛ ti nda: Nadabu, naa Abiyu, naa Eleyazari konaa Itamari¹. ⁶¹Eɛn fɔ, Nadabu naa Abiyu poro la ku katugu paa kari kasɔn ni Yawe Yɛnɲɛle li yegɛ sɔɔwɔ ɲa li sila ki konɔ kan pe yeri^m. ⁶²Levi setirige piile mbele paa jiri, nambala pe ni fuun mbege lɛ mbele paa ta yɛnɲɛ nɔnɲɛba nɔnɲɛba pe na, naa pe yegɛ fennɛ pe ni, paa pye lere waga nafa ma yiri taanri (23 000). Pe sila Levi setirige piile pe jiri mbe pe pinle Izirayeli woolo pe ni, katugu pe sila daga mbe tara ta kɔrɔɔ paa Izirayeli woolo sanmbala pe yɛn.

Leele pe jinriwe pi kɔsɛnrɛ

⁶³Izirayeli woolo mbele Moyisi naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni paa jiri ma pe ta wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, wa Zheriko ca ki yesinmɛ na, poro la wele yeen. ⁶⁴Moyisi naa saraga wɔfɔ Arɔn wi ni paa Izirayeli woolo mbele jiri ma pe ta wa ***Sinayi *gbinri** wi ni, wo wa sila pye wa ki woolo mbele pe ni; ⁶⁵katugu Yawe Yɛnɲɛle lɔa ki yo pe kan ma yo pe yaa ku wa gbinri wi ni. Ki kala na, wo wa nɔnɲɛba sila koro, kaawɔ Yefune pinambyɔ Kalɛbu konaa Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi niⁿ.

ɲgasele na li tɛgɛ

jɛɛle pe kɔrɔɔ lige wogo ki na

27 ¹Mala, naa Nowa, naa Ogila, naa Milika konaa Tiriza paa pye Zelofadi sumborombiile. Zelofadi to wo lawi ɲa Eferi, Eferi to wo lawi ɲa Galaadi, Galaadi to wo lawi ɲa Makiri, Makiri to wo lawi ɲa Manase, ma yiri wa Manase setiriye yi ni; Manase to wo lawi ɲa Zhozefu. A ki sumborombiile kanɲurugo ²pɛ si kari ma saa yere Moyisi, naa ***saraga wɔfɔ** Eleyazari, naa ***Izirayeli** woolo teele konaa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yegɛ sɔɔwɔ wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na, mɛɛ pe pye fɔ: ³«We to wila ku wa ***gbinri** wi ni, ɛɛn fɔ, wi sila pye Kore pinleyɛɛnɛ pe ni, poro mbele paa je ma yiri Yawe Yɛnɲɛle li kɔrɔɔ. Wila ku wi yɛɛra kapege ko kala na, wi sila pinambyɔ se. ⁴Kii daga we to wi mɛgɛ ki kɔ ki wɔ wa wi setirige woolo pe sɔɔwɔ, naa wi sila pinambyɔ se ko kala na. Ye kɔrɔɔ ka kan we yeri paa we to wi nɔsepiile pe yɛn.» ⁵A Moyisi wɔ si kari ki kala li ni wa Yawe Yɛnɲɛle

¹ 26.60: Nɔmbu 3.2 ^m 26.61: Levi 10.1-2; Nɔmbu 3.4 ⁿ 26.65: Nɔmbu 14.26-35

li yege sɔgɔwɔ. ⁶A Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi yɔn sogo maa pye fɔ: ⁷«Tanga yen Zelofadi sumborombiile pe yeri. Kɔrɔgɔ ka kan pe yeri ki pye pe wogo paa pe to wi nɔsepiile pe yen. Ma pe to kɔrɔgɔ ki kan pe yeri». ⁸Ko pɔngɔ na, maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Na naja wa ka ku mbege ta wii pinambyɔ se, yoo kɔrɔgɔ ki kan wi sumborombyɔ wi yeri. ⁹Na kaa pye sumborombyɔ woro wi yeri, yoo kɔrɔgɔ ki kan wi nɔsepiile nambala pe yeri. ¹⁰Na kaa pye nɔsepiile nambala woro wi yeri, yoo kɔrɔgɔ ki kan wi to wi nɔsepiile nambala pe yeri. ¹¹Na kaa si pye wo wa woro wa, yoo kɔrɔgɔ ki kan wi sege woo ɲa wɛ yɔngɔ wi ni ma we wi yeri. Ko fɔ wo wi yaa wi kɔrɔgɔ ki li. Ki wogo ɲga ki yaa pye ***lasiri** wi ɲgasele Izirayeli woolo pe kan, paa yege ɲga na Yawe Yenɛɛle ligi yo Moyisi wi kan we.» »

**Pàa Zhozuwe wi wɔ maa tege
wa Moyisi wi yɔnlɔ**

¹²Kona, a Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi pye fɔ: «Lugu wa Abarimu tara yanwiga ki go na ma tara nda mi yaa kan Izirayeli woolo pe yeri ti wele. ¹³Mari wele jɛɲge, ko pɔngɔ na, ma yaa ku mbe taga wa ma teleye mbele pàa ku pe na, paa ma ndɔ ***Arɔn** wi yen; ¹⁴katugu ye sila logo na yeri wa Zen gbinri wi ni, naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pàa yiri na kɔngɔri na na we. Mi yen ***kpoyi** yege ɲga na, ye sila ki gbɔgɔ Izirayeli woolo pe yege na, naa yàa tɔnmɔ pi pye a pɛ janri ma yiri wa walaga ki ni we. Meriba^p tɔnmɔ pi wogo ko mi yen na para ki na, kila pye wa Kadeshi, wa Zen gbinri wi ni^q.» ¹⁵A Moyisi wɛ si para Yawe Yenɛɛle li ni maa pye fɔ: ¹⁶«Yawe Yenɛɛle, mboro Yenɛɛle na ma maa yinwege wɔnwɔn pi kaan senwee wi ni fuun wi yeri, lere wa wɔ wi pye to Izirayeli gbogolomɔ woolo pe go na; ¹⁷ɲa wi mbe ya keli pe yege mbaa malaga gbɔɔn, mbaa pe yege sinni kala li ni fuun ni, jango Yawe Yenɛɛle ma woolo pe gbogolomɔ piga ka pye paa yaayoro ɲgbelege yen ɲga kɔnrifɔ woro ki na^r.»

¹⁸A Yawe Yenɛɛle li si Moyisi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi yen lere ɲa na yinne li yen wi ni. Wi yeri wa ma ye tanla, mɔɔ keyen yi taga wi na (mbege naga fɔ mɔu wɔ)^s. ¹⁹Ma kari wi ni wa saraga wɔfɔ Eleyazari wo naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe yege sɔgɔwɔ, ma suu tege wa ma ye yɔnlɔ pe ni fuun pe yege na. ²⁰Fanɲga ɲga ki yen ma yeri, ma ka kan wi yeri jango Izirayeli gbogolomɔ woolo paa nuru wi

° 27.7: Nɔmbu 36.2 p 27.14: Meriba tɔnmɔ wogo ki na wa Nɔmbu 20.1-13 wi ni, Yawe Yenɛɛle làa yo Moyisi wuu gbotangala li le wo naa Arɔn wi ni, pe para walaga ki ni ki tɔnmɔ yirige leele pe kan. Eɛn fɔ, pàa Yenɛɛle li senre ti ke ma walaga ki gbɔn gbɔnsaga shyen. Kɛ pye ma, a Yenɛɛle li sho fɔ wa se ye pe ni wa tara nda làa yɔn fɔlɔ kɔn mbe kan pe yeri ti ni. Meriba wa yege la pye wa Eki 17.1-7 laga ki ni. q 27.12-14: Dete 3.23-27; 32.48-52 r 27.17: 1 Wunlu 22.17; Eze 34.5; Mati 9.36; Maki 6.34 s 27.18: Eki 24.13

yeri. ²¹ Wi yaa kaa kee wa saraga wɔfɔ Eleyazari wi yege sɔgɔwɔ. Eleyazari wi yaa kaa mi ɲa Yawe Yenɲele na yewe wi kan yaara nda pe yinri Urimu^t ti ni. Zhouzuwe wo naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni pe yaa kaa pe kagala ke ni fuun ke piin mbaa yala Eleyazari wi senyoro to ni.» ²² A Moyisi wɔ si ɲga Yawe Yenɲele lɔa yo ma ɲgbɔn wi ni ki pye. Wɔla pan Zhouzuwe wi ni maa yerege saraga wɔfɔ Eleyazari wo naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yege sɔgɔwɔ. ²³ A Eleyazari wɔ suu keyen yi taga Zhouzuwe wi na maa tege wi tunɲgo ki na paa yege ɲga Yawe Yenɲele lɔa ki yo Moyisi wi kan, a wigi yo we^u.

KAGALA ɲGELE LEELE PAA CɛN KE CɛNWɛ WA MOWABU TARA

28–32

Saara nda ti daga mbaa woo pilige pyew

28 ¹ Kona, a Yawe Yenɲele li si para Moyisi wi ni ma yo fɔ ² wigi senre nda ti yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ: «Yege tege wa ye kotogo na fɔ yarikanra nda ti daga mbaa kaan mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, ye daga mbaa ti kaan wagati ɲa wɔ kɔn ma tege wi ni. To ti yen yaa-kara nda pe ma wɔ na yeri ***saraga** mari sogo kasɔn ni, ti nuwɔ taan pi yen mala ndanla we.

³ «Ki yo Izirayeli woolo pe kan fun fɔ: «Saara nda pe ma sogo kasɔn ni, to nda ye daga mbaa kaan Yawe Yenɲele li yeri, ti nda: Pilige nungba nungba pyew, ye yaa pan mbe simbapene yirifɔnmbɔlɔ shyen wɔ na yeri saraga, mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba ma pye jeregisaga fu. Pe yaa pye ***saraga sogowogo** pilige pyew. ⁴ Ye yaa nungba wɔ pinliwe ni, mbe sanɲa wi wɔ yɔnlɔkɔgɔ. ⁵ Ye yaa muwe saraga culo taanrindaanri taga pe ni fuun nungba nungba pe na, mba pɛ oliviye tige pire sinme piiri litiri shyen pinle pi ni. ⁶ Ko yen saraga sogowogo pilige pyew, yege ɲga na pɔa ki kongbanɲga ki wɔ wa ***Sinayi** yanwiga ki na we. Ki yen saraga ɲga pe ma sogo kasɔn ni, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla. ⁷ Simbapɔlɔ yirifɔnɲɔ ɲa pe yaa wɔ saraga pinliwe ni, ye yaa duven saraga ɲga pe ma wɔ ki litiri shyen taga wi na, ki sinme welewe mba pe ma pye saraga ma wɔ, ye yaa pi wɔ Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ wa ***censaga paraga go** ki ni. ⁸ Simbapɔlɔ shyen woo ye yaa wi wɔ saraga Yawe

^t **27.21:** Urimu naa Tumimu tila pye yaara shyen ta, nda wee jen nala. Kana kanɲgagala la wele nakoma yaanɲgumbigile. Pɔa ke tege na we Fɔ wi yewe ke ni mbe ta mbaa wi nawa kagala ke jenni (ɛki 28.30; 1 Sami 28.6). ^u **27.23:** Dete 31.23

Yenɲele li yeri yɔnlɔkɔgɔ yegɛ ni, mbe muwe saraga naa duven saraga ɲga pe ma wo ti taga wi na paa pinliwe woro ti yen, ki yen saraga ɲga pe ma sogo kasɔn ni, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla.›

**Saara nda ti daga mbaa woo
cenpilige ki ni**

⁹«**Cenpilige** ni ye yaa simbapene yirifɔnmɔlɔ shyen wɔ saraga, mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba ma pye jeregisaga fu. Ye yaa muwe saraga culo kɔgɔlɔni taga pe na, mba pɛ sinme pinle pi ni, naa duven saraga ɲga pe ma wo ki ni^v. ¹⁰Ko yen saraga sogowogo ɲga ki yaa la woo cenpilige pyew, mbe taga ɲga ki yaa la woo pilige pyew ki na, naa duven saraga ɲga pe ma wo ki ni.

**Saara nda ti daga mbaa woo
yevɔnɲgɔ pyew
ki pilige kɔnɲbanɲga ki na**

¹¹«Yevɔnɲgɔ pyew ki pilige kɔnɲbanɲga ki na, ye yaa napene yirifɔnmɔlɔ shyen, naa simbapɔlɔ nungba wɔ saraga sogowogo Yawe Yenɲele li yeri, konaa simbapene yirifɔnmɔlɔ kɔlɔshyen ni, mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ¹²Napɔlɔ nungba nungba pyew ye yaa muwe saraga culo kɔlɔjere taga wi na, mba pɛ sinme pinle pi ni. Ye muwe saraga culo kɔgɔlɔni taga simbapɔlɔ wi na, mba pɛ sinme pinle pi ni. ¹³Simbapɔlɔ yirifɔnɲgɔ nungba nungba pyew ye yaa muwe saraga culo taanri taga wi na, mba pɛ sinme pinle pi ni. Ko yen saraga sogowogo, saraga ɲga pe ma sogo kasɔn ni, ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla. ¹⁴Napɔlɔ nungba nungba pyew ye yaa duven saraga ɲga pe ma wo ki litiri tijere taga wi na. Simbapɔlɔ nungba nungba pyew ye yaa duven litiri taanri taga wi na; simbapɔlɔ yirifɔnɲgɔ nungba nungba pyew ye yaa duven litiri shyen taga wi na. To ti yen saraga sogowogo ɲga ki yaa la woo yeɛ li yevɔnɲgɔ pyew ki pilige kɔnɲbanɲga ki na. ¹⁵Ye yaa sikapɔlɔ nungba wɔ saraga Yawe Yenɲele li yeri mbe kapere ti kala yaga-wa ja, mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na konaa duven saraga ɲga pe ma wo ki ni.

**Saara nda ti daga mbe wɔ
Paki fɛti wi na
(Eki 12.14-20; Levi 23.4-8; Dete 16.18)**

¹⁶«Yeɛ li yenɲe kɔnɲbanɲga, ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, ye yaa ***Paki** w fɛti wi pye mbe Yawe Yenɲele li gbɔgɔ. ¹⁷Ki yenɲe ki pilige ke ma yiri kanɲgurugo wogo ki na, fɛti wi yaa le. Ye yaa ***leve** fu buru

^v 28.9: Mati 12.5 ^w 28.16: Eki 12.1-13; Dete 16.1-2

ka fɔ sa gbɔn pilige kɔlɔshyen. ¹⁸Feti wi pilige kongbannga ki na, ye yaa gbogolo mbe Yawe Yɛnɛle li gbɔɔ. Ye se ka tunngo ka kpɛ pye ki pilige ki ni. ¹⁹Ye yaa saraga sogowogo wɔ Yawe Yɛnɛle li yeri, ko yen napɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ shyen, naa simbapɔlɔ nungba konaa simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ kɔlɔshyen, mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba ma pye jɛrɛgisaga fu. Ko yaa pye saraga nga pe ma sogo kasɔn ni. ²⁰Ye yaa muwɛ taga yaayogo nungba nungba pyew ki na yarikanga, mba pɛ sinmɛ pinle pi ni. Napɔlɔ nungba nungba pyew ye yaa muwɛ saraga culo kɔlɔjɛrɛ taga wi na; ye yaa muwɛ culo kɔlɔlɔni taga simbapɔlɔ wi na. ²¹Ye yaa muwɛ culo taanrindaanri tagataga simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ pe ni fuun nungba nungba pe na. ²²Ye sikaɔlɔ nungba wɔ fun saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, pe kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye ye kan. ²³Ki saara nda ti ni fuun ye yaa lari woo mbe taga saraga sogowogo nga ye yaa la woo pilige pyew, pinliwɛ ni ki na. ²⁴Yaa ti woo feti wi pilige pyew fɔ sa piliye kɔlɔshyen yi kɔ. To yen saara yaakara nda pe ma sogo kasɔn ni, ti nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yɛnɛle li ndanla. To yaa wɔ mbe taga pilige pyew saraga sogowogo ki na konaa duvɛn saraga nga pe ma wo ki ni. ²⁵Feti wi pilige kɔlɔshyen wogo ki na, ye yaa gbogolo mbe Yawe Yɛnɛle li gbɔɔ. Ye se ka tunngo ka kpɛ pye ki pilige ki ni^x.

Saara nda ti daga

mbaa woo yarilire fɔnnɔ kongbannda ti konsanga wi ni

(Levi 23.15-22; Dete 16.9-12)

²⁶«Yarilire kongbannda ti konsanga ni, na yaga pan muwɛ saraga ni mbe yiri wa ye yarilire fɔnnɔ kongbannda ti ni Yawe Yɛnɛle li kan, ye Pantikɔti feti^y wi na, ye yaa gbogolo mbanla gbɔɔ. Ye se ka tunngo ka kpɛ pye. ²⁷Ye yaa saraga sogowogo wɔ, nga ki nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yɛnɛle li ndanla, ko yen napɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ shyen, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ shyen, mbele pɛ ta yeɛ nungba nungba. ²⁸Ye yaa muwɛ taga yaayogo nungba nungba pyew ki na yarikanga, mba pɛ sinmɛ pinle pi ni. Napɔlɔ nungba nungba pyew ye yaa muwɛ culo kɔlɔjɛrɛ taga wi na; ye yaa muwɛ culo kɔlɔlɔni taga simbapɔlɔ wi na. ²⁹Ye yaa muwɛ culo taanrindaanri tagataga simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ kɔlɔshyen pe ni fuun nungba nungba pe na. ³⁰Ye yaa sikaɔlɔ nungba wɔ fun saraga jango pe kapyege nga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye ye kan. ³¹Ye yaa ki saara nda ti ni fuun ti wɔ mbe taga pilige pyew saraga sogowogo ki na; naa ki muwɛ saraga ki ni. Ye yaa ki yaayoro ti wɔ ti pye jɛrɛgisaga fu, ye yaa duvɛn saara nda pe ma wo ti taga ti na.

^x **28.9-25:** Eki 12.14-20; 23.15; 34.18; Dete 16.3-8 ^y **28.26:** Kɛla pye pe ma ki feti wi pye yapelege nungba. Paki feti wi torongɔlɔ. Paa pye naa yinri fun Pantikoti, ko kɔrɔ wo yen piliye nafa shyen ma yiri ke.

Saara nda ti daga mbaa woo
mbaanra winme feti wi na
(Levi 23.23-25)

29 ¹«Yele li yenge kolɔshyen wogo ki pilige kongbannga ki na, ye yaa gbogolo mbe mi ɲa Yawe Yenɲele na gbɔɔ. Ye se ka tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. Ye yaa mbaanra ti win ki pilige ki ni. ²Ye yaa ***saraga sogowogo** wɔ mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri, ɲga ki nuwɔ taan pi yen mala ndanla, ko yen napɔlɔ yirifɔnɲo nungba, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapene yirifɔnmbɔlɔ kolɔshyen, mbele pɛ ta yele nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ³Ye yaa muwe taga yaayogo nungba nungba pyew ki na yarikanga, mba pɛ sinme pinle pi ni. Ye yaa muwe culo kolɔjere taga napɔlɔ wi na, ye yaa culo kɔɔlɔni taga simbapɔlɔ wi na, ⁴ye yaa culo taanrindaanri tagataga simbapene yirifɔnmbɔlɔ kolɔshyen pe ni fuun nungba nungba pe na. ⁵Ye yaa sikapɔlɔ nungba wɔ fun ***saraga** mbe kapere ti kala yagawa ja, pe kapyege ɲga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye ye kan. ⁶Ye yaa ki saara nda ti wɔ mbe taga saraga sogowogo ɲga ye yaa la woo yenge pyew ki na, naa ki muwe saraga ki ni; mbe taga fun pilige pyew saraga sogowogo ki na, naa ki muwe saraga naa duven saraga ɲga pe ma wo ki ni, mbe yala yege ɲga na kɪ kɔn ma tege ki ni. Ti yen saara nda pe ma sogo kasɔn ni, ti nuwɔ taan pi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla.

Saara nda ti daga mbaa woo
kapere ti kala yagawa japilige
ki na
(Levi 16.2-34; 23.26-32)

⁷«Yele li yenge kolɔshyen wogo ki pilige ke wogo ki na, ye yaa gbogolo mbe mi ɲa Yawe Yenɲele na gbɔɔ, mbe ***yenge le**. Ye se ka tunngo ka kpe pye. ⁸Ye yaa saraga sogowogo wɔ na yeri, ɲga ki nuwɔ taan pi yen mala ndanla, ko yen napɔlɔ yirifɔnɲo nungba, naa simbapɔlɔ nungba, konaa simbapene yirifɔnmbɔlɔ kolɔshyen, mbele pɛ ta yele nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ⁹Ye yaa muwe taga yaayogo nungba nungba pyew ki na yarikanga, mba pɛ sinme pinle pi ni. Ye yaa muwe culo kolɔjere taga napɔlɔ wi na, ye yaa culo kɔɔlɔni taga simbapɔlɔ wi na, ¹⁰ye yaa culo taanrindaanri tagataga simbapene yirifɔnmbɔlɔ kolɔshyen pe ni fuun nungba nungba pe na. ¹¹Ye sikapɔlɔ nungba wɔ fun saraga mbe kapere ti kala yagawa ja, pe kapyege ɲga pe ma pye mbe kapere ti kala yagawa ja ki pye ye kan. Ye yaa ki saara nda ti wɔ mbe taga wa kapere kala yagawa jasaara ti na, to nda ti yaa wɔ ki kapere kala yagawa japilige ki na we, naa pilige pyew saraga sogowogo ki ni, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga ɲga pe ma wo ki ni^z.

^z 29.7-11: Levi 16.29-34

La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire; © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ²⁴Ye yaa muwe saara naa duven saara nda pe ma wo ti tagataga napene, naa simbapene konaa simbapene yirifonmbolo pe na, mbe yala pe yon ki ni, paa yege nga na ki kon ma tege we. ²⁵Ye yaa sikapolo nungba wo saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. Ye yaa ki saara nda ti wo mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga nga pe ma wo ki ni.

²⁶«Pilige kangurugo wogo ki na, ye yaa napene kolojere wo saraga, naa simbapene shyen konaa simbapene yirifonmbolo ke ma yiri tijere, mbele pe ta yele nungba nungba, ma pye jeregisaga fu. ²⁷Ye yaa muwe saara naa duven saara nda pe ma wo ti tagataga napene, naa simbapene konaa simbapene yirifonmbolo pe na, mbe yala pe yon ki ni, paa yege nga na ki kon ma tege we. ²⁸Ye yaa sikapolo nungba wo saraga mbe kapere ki kala yagawa ja. Ye yaa ki saara nda ti wo mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga nga pe ma wo ki ni.

²⁹«Pilige kogoloni wogo ki na, ye yaa napene yirifonmbolo kolotaanri wo saraga, naa simbapene shyen konaa simbapene ke ma yiri tijere, mbele pe ta yele nungba nungba, ma pye jeregisaga fu. ³⁰Ye yaa muwe saara naa duven saara nda pe ma wo ti tagataga napene, naa simbapene konaa simbapene yirifonmbolo pe na, mbe yala pe yon ki ni, paa yege nga na ki kon ma tege we. ³¹Ye yaa sikapolo nungba wo saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. Ye yaa ki saara nda ti wo mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga nga pe ma wo ki ni.

³²«Pilige koloshyen wogo ki na, ye yaa napene koloshyen wo saraga, naa simbapene shyen konaa simbapene yirifonmbolo ke ma yiri tijere, mbele pe ta yele nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ³³Ye yaa muwe saara naa duven saara nda pe ma wo ti tagataga napene, naa simbapene konaa simbapene yirifonmbolo pe na, mbe yala pe yon ki ni, paa yege nga na ki kon ma tege we. ³⁴Ye yaa sikapolo nungba wo saraga mbe kapere ti kala yagawa ja. Ye yaa ki saara nda ti wo mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga nga pe ma wo ki ni.

³⁵«Pilige kolotaanri wogo ki na, ye yaa gbogolo mbe mi na Yawe Yenjele na gbogo. Ye se ka ye tunngo ka kpe pye ki pilige ki ni. ³⁶Ye yaa saraga sogowogo wo mi na Yawe Yenjele na yeri, saraga nga pe ma sogo kason ni, ki nuwo taan pi yen mala ndanla. Ko yen napolo nungba, naa simbapolo nungba konaa simbapene yirifonmbolo koloshyen, mbele pe ta yele nungba nungba ma pye jeregisaga fu. ³⁷Ye yaa muwe saara naa duven saara nda pe ma wo ti tagataga napolo wo naa simbapolo konaa simbapene yirifonmbolo pe na, mbe yala pe yon ki ni, paa yege nga na ki kon ma tege we. ³⁸Ye yaa sikapolo nungba wo saraga mbe kapere ti kala

yagawa ja. Ye yaa ki saara nda ti wɔ mbe taga wa pilige pyew saraga sogowogo ki na, mbe pinle ki muwe saraga naa duven saraga nga pe ma wo ki ni. ³⁹Ye yaa la ki saara nda ti woo mi ɲa Yawe Yɛnɲele na yeri ye sherege feti piliye yi na. Ye yaa la to woo mbe taga wa ye ***yɔn fɔlɔ** tɔnsaara ti na, naa ye nandanwa saara ti na, naa ye saara sogoworo ti na, naa ye muwe saara, naa ye duven saara nda ye ma wo ti na, konaa ye ***nayinme saara ti na.**»

30 ¹A Moyisi wɔ si kagala ɲgele fuun Yawe Yɛnɲele lɔa yo maa kan ke yo ***Izirayeli** woolo pe kan.

**ɲgasele na li tege
na lere ka yɔn fɔlɔ kɔn**

²Kona, a Moyisi wɔ sigi yo naa Izirayeli cɛngele teele pe kan ma yo fɔ: «Pa Yawe Yɛnɲele li yo yɛn fɔ: ³Na naɲa wa ka ***yɔn fɔlɔ** le Yawe Yɛnɲele li yeri, nakoma mbe wugu mbe yɔn kan mbe yo wi yaa kala la pye, wii daga mboo yɔn sɛnre ti ke. Wi daga mbe tanga cɛ mbe yala sɛnre nda wila yo ti ni^b. ⁴Na sumboro wa ka yɔn fɔlɔ le Yawe Yɛnɲele li yeri nakoma mbe wugu mbe yɔn kan mbe yo wi yaa kala la pye, mboo ta wa wi sumborowo pi ni bere wa wi to go, ⁵na wi to wi kaga wogo ki logo, na wii para wi ni ki wogo ki na, wi yɔn fɔɔlɔ ɲgele wɔ le, ma yɔn kan mbe kagala ɲgele pye, ke yaa koro wa ke yɔnlɔ. ⁶Ɛen fɔ, pilige ɲga ni tofɔ wi ka ki sɛnre ti logo, mbe je ki wogo ki na, pa kona sumborombyɔ wi yɔn fɔɔlɔ ɲgele wɔ le, konaa ma yɔn kan mbe kagala ɲgele pye, ke se ka pye wi go kala naa. Yawe Yɛnɲele li yaa wi kala yaga, katugu yɔn fɔlɔ na wɔ le tofɔ wili sa.

⁷«Na sumboro wa ka si yɔn fɔlɔ le, nakoma mbe fo mbe yɔn kan mbe yo wi yaa kala la pye, ko pɔngo na pe suu pɔri, ⁸na wi pɔlɔ wiga ki logo pilige ɲga ni, na wii para wi ni ki wogo ki na, pa kona ki sumboro yɔn fɔɔlɔ ɲgele wɔ le konaa ma yɔn kan mbe kagala ɲgele pye, ke yaa koro wa ke yɔnlɔ. ⁹Ɛen fɔ, na wi pɔlɔ wiga ki sɛnre ti logo pilige ɲga ni, mbe je ki wogo ki na ki pilige nungba ki ni, kona yɔn fɔɔlɔ ɲgele jele wɔ le, konaa wɔ fo ma yɔn kan mbe kagala ɲgele pye, ke se pye wi go kala naa. Yawe Yɛnɲele li yaa wi kala yaga ali mbege ta wii tanga wi yɔn sɛnre ti na.

¹⁰«Ɛen fɔ, na nangunɔ nakoma jele ɲa wi pɔlɔ wɔ wa, wa ka yɔn fɔlɔ le konaa mbe yɔn kan mbe yo wi yaa kala la pye, ki kagala ke yaa pye wi go kala.

¹¹«Jele ɲa wɔ pɔri naɲa yeri, na wi ka yɔn fɔlɔ le nakoma mbe wugu mbe yɔn kan mbe yo wi yaa kala la pye, ¹²na wi pɔlɔ wi kaga wogo ki logo, na wii para wi ni ki wogo ki na, mbe je ki na, pa kona jele wɔ yɔn fɔɔlɔ ɲgele le konaa ma yɔn kan mbe kagala ɲgele pye, ke yaa koro wa ke yɔnlɔ. ¹³Ɛen fɔ, na wi pɔlɔ wi

^b 30.2-3: Dete 23.22-24; Mati 5.33

kaga logo pilige nga ni, mbe je ki wogo ki na, kona yɔn fɔlɔ na jele wɔ le konaa ma yɔn kan mbe kagala ngele pye, ke se pye wi go kala naa. Yawe Yenɔgele li yaa wi kala yaga, katugu jele wɔ yɔn fɔlɔ na le wi pɔlɔ wili sa. ¹⁴Na jele wi ka yɔn fɔlɔ le nakoma mbe wugu, mbe yɔn kan mbe je kala la na, wi pɔlɔ wi mbe ya yere yɔn fɔlɔ na wɔ le li na, wi mbe si ya mbeli sa. ¹⁵Ki kala li logo pilige, ki torɔngɔlɔ, na jele wi pɔlɔ wii para wi ni ki wogo ki na, pa kona jele wɔ yɔn fɔlɔ na le konaa ma yɔn kan mbe kagala ngele pye, ke yaa koro wa ke yɔnɔ; katugu naa wi pɔlɔ wɔ pyeri, ko ki naga ma yo wɔ yere ki na. ¹⁶Ɛɛn fɔ, ki kala li logo pilige, ki torɔngɔlɔ, wi pɔlɔ wi ka yere ki yerewe mbe yo wi yaa ki kala li sa, pa kona jele wi kapege ki yaa pye naɲa wo go kala.»

¹⁷Ki kondeɲɛnɛle ngele koro wele Yawe Yenɔgele lɔa kan Moyisi wi yeri naɲa naa wi jɔ sɔɔwɔ wogo ki na, konaa sumborombyɔ naa wi to pe sɔɔwɔ wogo ki na, mboo ta wa wi to go wi fa pɔri naɲa yeri gben.

Izirayeli woolo pàa fanɲga ta

Madiyan tara fenne pe na

31 ¹Kona, a Yawe Yenɔgele li si para Moyisi wi ni naa, maa pye fɔ: ²«Kapege nɲa Madiyan tara fenne pɛ pye yoro *Izirayeli woolo ye na, ma ti pe saga kayanɲa wɔ pe ni. Ko punɲo na, ma yaa ku mbe taga wa ma teleye pe na.» ³Kona, a Moyisi wɔl sɔgi yo Izirayeli woolo pe kan ma yo fɔ: «Nambala pele mbe malingbɔnyaara ti le ye ni, pe sa to Madiyan tara fenne pe na. Yawe Yenɔgele ligi kɔn maga teɲe mbe kayanɲa nɲa wɔ pe ni, pege wɔ pe ni. ⁴Ye nambala waga kelenɲele (1 000) wɔ cɛnɲele ke ni fuun nungba ke ni, ye pe torogo pe sa malaga ki gbɔn.»

⁵A pɛ si nambala waga kelenɲele (1 000) wɔwɔ cɛnɲele ke ni fuun nungba nungba ke ni ma yiri wa Izirayeli woolo leɲere pe sɔɔwɔ. Mbele pàa wɔ, pe ni fuun pàa pye malingbɔnɔlɔ waga ke ma yiri shyen (12 000). ⁶Nambala waga kelenɲele (1 000) mbele pàa wɔwɔ cɛnɲele ke ni fuun nungba nungba ke ni, a Moyisi wɔl si pe tun pe sa malaga ki gbɔn. *Saraga wɔfɔ Eleyazari wi pinambyɔ Fineyasi wila pinle pe ni. Wo wila pye na Yenɔgele *censaga paraga go ki yaara ti tungu, naa mbaanra ti ni mbaa ti wiin la kɔnɔ kaan malingbɔnɔlɔ pe yeri. ⁷A pɛ si saa malaga ki gbɔn Madiyan tara fenne pe ni paa yeɲe nɲa na Yawe Yenɔgele lɔa ki yo Moyisi wi kan we. Pàa Madiyan tara fenne nambala pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ, ⁸ma pinle Madiyan tara fenne wunlumbolo kangurugo pe ni, pe mere ti nda: Evi, naa Ereke mu, naa Zurɪ, naa Huri konaa Ereba. Pàa Bewɔri pinambyɔ Balaamu^d wi gbo fun tokobi ni. ⁹Izirayeli woolo pàa Madiyan tara fenne pe jele naa pe piile pe yigi kasopiile ma kari pe ni, ma pe yɔnɔmɛye naa pe sofilele,

^c 31.8: Zuri wo wila pye Kozibi to we (Nɔmbu 25.15). Wila pye to fun Madiyan tara fenne seye yi leɲere go na.

^d 31.8: Mbe yala Izirayeli tara kalege ki ni, ki yaa pye Bewɔri pinambyɔ Balaamu wi yen ja Madiyan tara fenne pe ni, wo nɲa woo senre ti yan wa Nɔmbu go 22 ma saa gbɔn go 24 ki na we.

naa pe yaayoro ngbeleye konaa pe yarijende ti ni fuun ti koli ma kari ti ni. ¹⁰Pàa Madiyan tara fenne pe cagbɔɔ naa pe kapire nda pàa pye ma cen wa ti ni, ti ni fuun ti sogo, ¹¹ma kari yaara nda fuun pàa koli ti ni, ma pinle leele poro naa yaayoro nda fuun pàa yigi ti ni. ¹²Pàa kari leele mbele pàa yigi kasopiile pe ni, naa yaayoro to naa yaara nda pàa koli ti ni wa Moyisi, naa saraga wɔfɔ Eleyazari konaa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe yeri, wa ***paara yinre censaga** ki ni, wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi tanla, Zheriko ca ki yesinne na.

¹³A Moyisi wo naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni, naa Izirayeli gbogolomɔ woolo teele pe ni fuun pe ni, pè si yiri wa paara yinre censaga ki ni ma saa malingbɔɔnɔ pe fili. ¹⁴A Moyisi wì si nawa ngban malingbɔɔnɔ teele pe ni, mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, naa mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ cenme cenme go na pe ni; poro mbele pàa yiri wa malaga gbɔnsaga ma pan we. ¹⁵Moyisi wila pe pye fɔ: «A! Yège jèele mbele pe ni fuun pe yaga go na kè! ¹⁶Yège jen ma yo ki Madiyan tara fenne jèele mbele poro pàa logo Balaamu wi yeri, ma woro Izirayeli woolo we kan a wè kape-gbɔɔ pye Yawe Yenɲele li na, wa Pewɔri kala li ni; ko pungo na, a tifelege yama to woro mbele Yawe Yenɲele li woolo we na^e. ¹⁷Ki kala na, koni, ye pina-mbiile pe ni fuun pe gbo naa jèele mbele fuun pè naɲa kala jen konaa ma sinle naɲa ni pe ni. ¹⁸Èen fɔ, sumbonɔ mbele pe fa nambala kala jen ye poro yaga go na ye yèe kan. ¹⁹Yoro mbele fuun ye lere gbo wa malaga nakoma ma jiri gboo na, ye koro wa paara yinre censaga ki pungo na fɔ sa gbɔn piliye kolɔshyen. Ye daga mbe ye yèe pye fyɔngɔ fu pilige taanri wogo konaa pilige kolɔshyen wogo ki na, yoro naa ye kasopiile pe ni. ²⁰Ye daga mbe ye yariɔɔɔ ti ni fuun ti pye fun fyɔngɔ fu, naa yaara nda pè gbegele selege ni, naa nda pè gbegele sikanɲele sire ni konaa nda pè gbegele tire ni ti ni.» ²¹Kona, a saraga wɔfɔ Eleyazari wì si malingbɔɔnɔ mbele pàa yiri wa malaga gbɔnsaga ma pan pe pye fɔ: «***Lasiri** wi kondegele na Yawe Yenɲele làa yo Moyisi wi kan li na: ²²Tɛ yaara, naa wari-fuwe woro, naa tuguyenre woro, naa tuguwɔɔ woro, konaa tuguvire woro, nakoma sunmu woro, ²³ko kɔɔ wo yen yaara nda kasɔn se ya mberi sogo mberi kɔ, yeri le wa kasɔn, ti yan ti pye fyɔngɔ fu; ko pungo na, yeri wɔ yeri le wa tɔnmɔ mba pi ma yaraga pye fyɔngɔ fu pi ni. Èen fɔ, yaara nda fuun ti ma ya ma sogo ma kɔ, ye to le wa tɔnmɔ mba pi ma yaraga pye fyɔngɔ fu po ni cɛ. ²⁴Pilige kolɔshyen wogo ki na, na yaga ye yariɔɔɔ ti jogo mbe kɔ, pa kona ye yaa pye fyɔngɔ fu, pa ye mbe ya sɔngɔɔ wa paara yinre censaga ki ni.»

Yaara nda pàa koli tila yeɛle yege ɲga na

²⁵Kona, a Yawe Yenɲele lè si Moyisi wi pye naa fɔ: ²⁶«Mboro naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni, naa Izirayeli gbogolomɔ woolo seye teele pe ni, ye

yaa yaara nda fuun malingbɔɔnɔ pɛ koli ti jiri, leele poro naa yaayoro ti ni. ²⁷Ko punɔ na, yaara nda pɛ koli ma pan, mari kɔn ti yiri tɛgesaga shyen. Ma tɛgesaga nunɔba kan mbele pɛ saa malaga ki gbɔn pe yeri, ma tɛgesaga sanɔga ki kan Izirayeli gbogolomɔ woolo sanmbala pe yeri. ²⁸Ma ta lagala wa mbele pɛ saa malaga ki gbɔn pe tasaga ki na mari kan mi ɔa Yawe Yɛnɔɛle na yeri, na tasaga. Lere cɛnmɛ kanɔurugo (500) tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew, naa nɛrɛ cɛnmɛ kanɔurugo (500) tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew, naa sofilele cɛnmɛ kanɔurugo (500) tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew, naa simbaala cɛnmɛ kanɔurugo (500) tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew, konaa sikaala cɛnmɛ kanɔurugo (500) tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew, ye yaa nunɔba nunɔba lagala ti na mberi kan na yeri. ²⁹Yaara nda ma yaa lagala malingbɔɔnɔ pe tasaga ki na, mari kan saraga wɔfɔ Eleyazari wi yeri ti pye paa yarikanga yen mi ɔa Yawe Yɛnɔɛle na kan. ³⁰Tasaga ɔga kɔ kan Izirayeli woolo sanmbala pe yeri, ma leele nunɔba nunɔba wɔwɔ lere nafa shyen ma yiri kɛ kɛ tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew ki ni, ma yaayoro nunɔba nunɔba lagala yaayoro nafa shyen ma yiri kɛ kɛ tɛgesaga nunɔba nunɔba pyew ki na, to ti yen nɛrɛ naa sofilele, naa simbaala, naa sikaala konaa yaayoro sannda ti ni, mari kan ***Levi setirige piile** pe yeri; poro mbele pe maa mi ɔa Yawe Yɛnɔɛle na ***filisaga paraɔa go** tunɔgo ki piin we.»

³¹A Moyisi wo naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni pɛ si ɔga Yawe Yɛnɔɛle lɔa yo Moyisi wi kan ki pye. ³²Mbele pɔa saa malaga ki gbɔn pɔa yaara nda koli, nda tila koro, a pɛ pan ti ni ti nda: Simbaala naa sikaala pɔa pye waga cɛnmɛ kɔɔlɔni naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kanɔurugo (675 000). ³³Nɛrɛ tila pye waga nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri shyen (72 000). ³⁴Sofilele pɔa pye waga nafa taanri ma yiri nunɔba (61 000) ³⁵Sumborombiile mbele pe fa nambala kala jɛn pɔa pye waga nafa ma yiri kɛ ma yiri shyen (32 000). ³⁶Tɛgesaga ɔga pɔa kan mbele pɔa saa malaga ki gbɔn pe yeri, ki yaara ti nda: Simbaala naa sikaala pɔa pye waga cɛnmɛ taanri naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔshyen naa cɛnmɛ kanɔurugo (337 500). ³⁷A pɛ si cɛnmɛ kɔɔlɔni naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kanɔurugo (675) laga simbaala naa sikaala pe na ma pe kan Yawe Yɛnɔɛle li yeri. ³⁸Nɛrɛ tila pye waga nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔɔlɔni (36 000). A pɛ si nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri shyen laga ma kan Yawe Yɛnɔɛle li yeri. ³⁹Sofilele pɔa pye waga nafa ma yiri kɛ naa cɛnmɛ kanɔurugo (30 500). A pɛ si nafa taanri ma yiri nunɔba laga ma kan Yawe Yɛnɔɛle li yeri. ⁴⁰Leele pɔa pye waga kɛ ma yiri kɔɔlɔni (16 000). A pe lere nafa ma yiri kɛ ma yiri shyen kan Yawe Yɛnɔɛle li yeri. ⁴¹A Moyisi wɔ si nda wilɔ lagala Yawe Yɛnɔɛle li kan ti kan saraga wɔfɔ Eleyazari wi yeri paa yɛɛ ɔga na lɔa ki yo wi kan we. ⁴²Tɛgesaga sanɔga ɔga pɔa kan Izirayeli gbogolomɔ woolo sanmbala pe yeri, Moyisi wilɔ ki tɛɛ ki ye mbele pɔa malaga ki gbɔn pe wogo ki ni. ⁴³Ki yaara ti nda: Simbaala naa sikaala pɔa pye waga cɛnmɛ taanri naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔshyen, naa cɛnmɛ kanɔurugo (337 500). ⁴⁴Nɛrɛ tila pye waga nafa ma yiri

ke ma yiri kɔgɔlɔni (36 000). ⁴⁵Sofilele pàa pye waga nafa ma yiri ke naa cɛnme kangurugo (30 500). ⁴⁶Leele pàa pye waga ke ma yiri kɔgɔlɔni (16 000). ⁴⁷Tɛgesaga nga pàa kan Izirayeli woolo sanmbala pe yeri, Moyisi wila leele nungba nungba wɔwɔ lere nafa shyen ma yiri ke ke tɛgesaga nungba nungba pyew ki ni, ma yaayoro nungba nungba lagala yaayoro nafa shyen ma yiri ke ke tɛgesaga nungba pyew ki na ma kan Levi setirige piile pe yeri; poro mbele pàa pye na tunngo piin wa Yawe Yɛnɛɛ li censaga paraga go ki ni, paa yɛɛ nga na làa ki yo Moyisi wi kan we.

Nayinme yarikanra nda pàa pan ma kan Yɛnɛɛ li yeri

⁴⁸Malingbɔɔnɔ teele mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, naa mbele pàa pye malingbɔɔnɔ cɛnme cɛnme go na, pè si pan wa Moyisi wi tanla ⁴⁹maa pye fɔ: «Woro mbele ma tunmbyeele, malingbɔɔnɔ mbele pàa pye we kɛɛ na, wè pe jiri, ali nungba wo si la wa pe ni. ⁵⁰Ki kala na, we ni fuun nungba nungba, yaara nda wè koli we yɛn nari kaan Yawe Yɛnɛɛ li yeri yarikanga, to ti yɛn tɛ yɔngɔwɔ kɛɛ yɔlɔgɔ woolo, naa tɛ kannjingele kɛɛ yɔlɔgɔ wogolo, naa tɛ vegembele, naa tɛ nungbogolo, konaa tɛ yɔngɔwɔ yɔlɔgɔ woolo; jango pe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye we kan.»

⁵¹A Moyisi wo naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni pè si yɛnle ma ki yaara nda pè gbegede tɛ ni ti shɔ pe yeri. ⁵²Mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, naa mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ cɛnme cɛnme go na, pàa pan tɛ yaara nda ni Yawe Yɛnɛɛ li kan yarikanga ti nuguwɔ pila pye culo cɛnme naa nafa tijere ma yiri tijere (184). ⁵³Malingbɔɔnɔ pe ni fuun nungba nungba pàa yaara nda koli, pàa ti ta pe woro. ⁵⁴Mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, naa mbele pàa pye teele malingbɔɔnɔ cɛnme cɛnme go na, pàa pan tɛ yaara nda ni, Moyisi wo naa saraga wɔfɔ Eleyazari wi ni pàa ti le ma kari ti ni wa Yawe Yɛnɛɛ li yɛɛ sɔgɔwɔ wa filisaga paraga go ki ni, jango ti ti Yawe Yɛnɛɛ laa nawa tuun Izirayeli woolo pe na.

Izirayeli cengele taanri la cɛn wa Zhuriden wi yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri

32 ¹Uruben setirige piile poro naa Gadi setirige piile pe ni yaayoro ngbeleye tugbɔɔrɔ lɛgere la pye pe yeri. A pè sigi wele maga yan fɔ Yazezeri wasege naa Galaadi tara tila pye ma yɔn mbaa yaayoro koro wa ti ni. ²Kona, a Uruben setirige piile poro naa Gadi setirige piile pè si pan ma Moyisi, naa *saraga wɔfɔ Eleyazari konaa *Izirayeli woolo gbogolomɔ teele pe pye fɔ: ³«Ki cara nda yɛɛn: Atarɔti, naa Dibɔn, naa Yazezeri, naa Nimira, naa Eshibɔn, naa Eleyale, naa Sebam, naa Nebo, konaa Bewɔn, ⁴ko kɔrɔ wo yɛn ki tara nda Yawe Yɛnɛɛ liri woolo pe gbo wa woro Izirayeli gbogolomɔ woolo pe yɛɛ, ti yɛn ma yɔn mbaa

yaayoro koro wa ti ni. Ma si yala yaayoro ngbeleye legere yen woro mbele ma tunmbyeele we yeri.»

⁵A pè sho naa fɔ: «Na kaa pye maa jaa mbe kajenge pye we kan, ki tara nda ti kan woro mbele ma tunmbyeele we yeri. Maga ka ti we Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri wa wi kɛɛ nga na.»

⁶A Moyisi wì si Gadi setirige piile poro naa Uruben setirige piile pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yàa jaa ye sefenne poro mbe kari wa malaga mbe yoro yaga ye cen lagame kɛ? ⁷Yingi na, a ye nɛɛ jaa mbe Izirayeli woolo sanmbala pe jatere wi piri pe na, paga ka kari wa tara nda Yawe Yɛngele li yen na kaan pe yeri ti ni? ⁸Ki kala cɛnle nungba lo ye teleye pàa pye, naa mɪla pe tun ma yiri wa Kadeshi Barineya ca ma yo pe sa Kana tara ti kagala ke yewe mbe ke jen we. ⁹Pàa kari ma saa gbɔn wa Eshikoli gbunlundɛge ki na, ma tara ti yanri mari wele. Naa pàa kaa sɔngɔɔ ma pan, a pè si Izirayeli woolo sanmbala pe jatere wi piri pe na jango paga ka kari wa tara nda Yawe Yɛngele laa kaan pe yeri ti ni^f. ¹⁰Ki pilige ki ni, a Yawe Yɛngele li si nawa ngban, ma wugu ma yo fɔ: ¹¹Leele mbele pàa yiri wa Ezhipiti tara, mbege le mbele pè ta ye le nafa nafa konaa pe yege fenne pe ni, wo wa kpɛ se ye wa tara nda mɪla wugu ma yo mɪ yaa kan Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe yeri ti ni; katugu pe sila na senre ti tanga mberi yɔn fili pe kotogo ki ni fuun ki ni.» ¹²Kaawɔ Yefune ɲa wi yen Kenazi setirige pyɔ wi pinambyɔ Kalebu wo naa Nuni pinambyɔ Zhouwe poro pe yaa ye wa ti ni, katugu poro pè tanga mɪ ɲa Yawe Yɛngele na senre ti na mari yɔn fili. ¹³Ki kaa pye ma, a Yawe Yɛngele li si nawa ngban Izirayeli woolo pe ni, ma ti a pè koro na yanri na toro wa ***gbinri** wi ni ma saa gbɔn ye le nafa shyen, fɔ ki sanga woolo mbele pàa kapege ki pye Yawe Yɛngele li na, a pè saa ku ma kɔ^g. ¹⁴Koni, yoro fun yè pye kapere pyefenne gbogolomɔ ye teleye pe yɔnlɔ. Yaa jaa mbe ti Yawe Yɛngele li nawa ngban woro Izirayeli woolo we ni; ¹⁵katugu na yaga Yawe Yɛngele li wa, li yaa ti we koro laga gbinri wi ni. Ki ka pye ma ye yaa ti ki leele mbele pe kɔ pe wɔ wa.»

¹⁶A pè si fulo wa Moyisi wi tanla maa pye fɔ: «Ayoo! We yaa jasaala kankan laga we yaayoro ngbeleye yi kan, mbe cara kan we jɛɛle naa we piile pe kan. ¹⁷Ko pɔngo na, we yaa fyɛɛle mbe we malingbɔnyaara ti le mbe keli Izirayeli woolo sanmbala pe yege mbe malaga ki gbɔn fɔ we sa pe pye pe ye wa tara nda Yawe Yɛngele li kan pe yeri ti ni. We jɛɛle naa we piile poro cɛ pe yaa koro wa cara nda wè malaga sigemboro kan mari maga ti ni, ki tara woolo pe kala na. ¹⁸We se sɔngɔɔ wa we yinre ti ni fɔ Izirayeli woolo pe ni fuun nungba nungba pe sa tara pe woro ta ta ti pye pe kɔɔɔɔ. ¹⁹Ɛɛn fɔ, we se ka tara ta ti pye we kɔɔɔɔ wa Zhuriden gbaan wi kɛɛ nga na konaa mbe kari wa ko pɔngo na naa, katugu kɔɔɔɔ wè we

^f 32.8-9: Nɔmbu 13.17-33 ^g 32.10-13: Nɔmbu 14.26-35

wogo ta mako laga Zhuriden gbaan wi yɔnlo yirisaga yeri.» ²⁰A Moyisi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Na yaga tanga mbe yala ye senyoro ti ni, na yaga ye malingbɔnyaara ti lɛ mbe malaga ki gbɔn Yawe Yɛnɛle li yege sɔgɔwɔ ²¹na ye malingbɔnlo pe ni fuun paga pe malingbɔnyaara ti lɛ mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri Yawe Yɛnɛle li yege sɔgɔwɔ, fɔ li sa wi juguye pe purɔ wa li yɛɛ yege, ²²na yee sɔngɔɔ, yaga koro wa mbe malaga ki gbɔn fɔ ye sa tara ti shɔ Yawe Yɛnɛle li kan, pa kona ye yaa pye jerɛgi-saga fu Yawe Yɛnɛle lo naa Izirayeli woolo sanmbala pe yege na. Ki ka pye ma, Yawe Yɛnɛle li yaa tara ti kan ye yeri ti pye ye woro. ²³Ɛɛn fɔ, na ye sigi pye ma, kona yɛ kapege pye Yawe Yɛnɛle li na. Yege jɛn ye yo fɔ ye kapege ki yaa sɔngɔɔ ye na. ²⁴Ye cara kankan ye jɛle naa ye piile pe kan, ye jasaala kankan ye yaayoro ngbeleye yi kan. Ɛɛn fɔ, yaga ka ye senyoro ti kɛ.» ²⁵A Gadi setirige piile poro naa Uruben setirige piile pe ni, pɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Woro mbele ma tunmbyeele we yaa tanga ma senyoro ti na we tafɔ. ²⁶We piile naa we jɛle, naa we yaayoro ngbeleye yo naa we simbaala naa we sikaala pe yaa koro laga Galaadi tara cara ti ni. ²⁷Woro mbele ma tunmbyeele, woro wo na, we yaa malingbɔnyaara ti lɛ mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, mbe sa malaga ki gbɔn Yawe Yɛnɛle li yege sɔgɔwɔ, paa yege nga na mboro ɲa ma yen we tafɔ maa ki yo we.»

²⁸A Moyisi wì si kono kan saraga wɔfɔ Eleyazari, naa Nuni pinambyɔ Zhozuwe konaa Izirayeli cɛngele teele pe yeri Gadi setirige naa Uruben setirige piile pe kanngɔlo. ²⁹Moyisi wila pe pye fɔ: «Na Gadi setirige piile naa Uruben setirige piile, mbele fuun pe mbe ya malaga gbɔn, paga pe malingbɔnyaara ti lɛ mbe pinle ye ni, mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri sa malaga gbɔn Yawe Yɛnɛle li yege sɔgɔwɔ, na yaga ka tara ti shɔ mberi ta sanga ɲa ni, kona ye Galaadi tara ti kan pe yeri ti pye pe woro. ³⁰Ɛɛn fɔ, na pee malingbɔnyaara ti lɛ mbe toro mbe pinle ye ni mbe sa malaga ki gbɔn, kona pe daga mbe tara ta ta kɔɔgɔ wa ye sɔgɔwɔ, wa Kana tara.»

³¹A Gadi setirige piile poro naa Uruben setirige piile pe ni, pɛ sho naa fɔ: «Woro mbele ma tunmbyeele, we yaa nga Yawe Yɛnɛle li yo ki pye. ³²We yaa malingbɔnyaara ti lɛ mbe ye wa Kana tara, mbe sa malaga ki gbɔn Yawe Yɛnɛle li yege sɔgɔwɔ, jango tara nda we yaa ta kɔɔgɔ ti pye laga Zhuriden gbaan wi kɛɛ nga na^h.»

³³Amɔri cɛnle woolo pe wunlunɲa Sihon wo naa Bazan tara wunlunɲa Ɔgi wi ni pe tara to naa ti cara ti ni, naa ti kanngara lara ti ni, a Moyisi wì siri kan Gadi naa Uruben setiriye piile konaa Zhozufu pinambyɔ Manase wi cɛnle li walaga woolo pe yeri.

³⁴A Gadi setirige piile pɛ sigi cara nda ti kankan naa fɔngɔ, to ti yen Dibon, naa Ataroti, naa Aroyeri, ³⁵naa Atiroti Shofan, naa Yayezeri, naa Yogbeya, ³⁶naa Beti Nimira konaa Beti Aran. Paa malaga sigemboro

^h 32.28-32: Zhozu 1.12-15

kankan maga cara ti maga, ma jasaala kankan pe yaayoro ngbeleye yi kan.

³⁷A Uruben cɛnle woolo pɛ sigi cara nda ti kankan naa fɔnɔɔ, to ti yɛn Eshibɔn, naa Eleyale, naa Kiriyaatayimu, ³⁸naa Nebo konaa Baali Meyɔn, mari mɛrɛ ti kanɔga konaa Sibima. Cara nda pàa kankan naa fɔnɔɔ, pàa mɛrɛ fɔnɔɔ tagataga ti na.

³⁹A Manase pinambyɔ Makiri wi setirige piile pɛ si saa to Galaadi taraⁱ ti na, ma Amori cɛnle woolo mbele pàa pye ma cɛn wa pe purɔ mari shɔ. ⁴⁰A Moyisi wì sigi Galaadi tara ti kan Manase pinambyɔ Makiri wi woolo pe yeri, a pɛ cɛn wa. ⁴¹Yayiiri ɲa wìla pye Manase wi setirige pyɔ wa, wì si saa to Amori cɛnle woolo pe kapire ta na legere mari shɔ mari ta. A wì siri mege taga nari yinri Yayiiri kapire. ⁴²A Noba wì si saa to Kenati ca ki na maga shɔ maga ta ma pinle ki kanɔgara na kapire ti ni. A wì suu yee mege ki taga ti na nari yinri Noba ca.

IZIRAYELI WOULO PE YEE GBEGELEME SANNI PE SA KANA TARA TI SHɔ

33–36

Izirayeli woolo pàa yiri
wa Ezhipiti tara
ma cencen ma toro lara nda na

33 ¹*Izirayeli* woolo pàa yiri wa Ezhipiti tara ma yala pe mali-
ngbɔɔnɔ ngbeleye yi ni. Moyisi naa **Arɔn* poro pàa pye na pe
yege sinni. Pàa pye na tanri na cɛn na toro lara nda na ti nda: ²Pàa pye
na pe **paara yinre* ti kanni na cɛn na toro lara nda ni, Moyisi wìla ti
yɔnɔɔ ma yala Yawe Yɛnɲele li senyoro ti ni. Pe censara ti nda mbe yala
pe tangala li ni:

³Yele li yɛnɲe kɔnɔbanɔga ki pilige ke ma yiri kanɔgurugo wogo ki na,
**Paki* feti wi torɔnɔɔ, ki goto, a Izirayeli woolo pɛ si yiri wa Aramisese
ca ki ni, wa Ezhipiti tara. Pàa yiri ma kari pe yɔnɔɔ ki ni caw Ezhipiti
tara fenne pe yege na. ⁴Kila yala Ezhipiti tara fenne pe yɛn na pe pina-
mbiile kɔnɔbanmbala pe gbɔolo pe nii, poro mbele Yawe Yɛnɲele làa pe
ni fuun pe gbo we. Làa ko pye ma, ma jɔnɔɔ wa pe yarisunndo ti na. ⁵A
Izirayeli woolo pɛ si yiri wa Aramisese ca ma saa pe paara yinre ti kan
ma cɛn wa Sukɔti ca. ⁶Pè kaa yiri le Sukɔti, a pɛ si saa pe paara yinre ti
kan ma cɛn wa Etamu laga ki na, wa **gbinri* wi kɔnɔ na. ⁷Pè kaa yiri le
Etamu, a pɛ si ke ma kari wa Pi Ayirɔti laga ki yeri, wa laga ɲa pàa pye

ⁱ 32.39: Makiri setirige piile pàa saa to Galaadi tara ti yɔnɔparawa kamɛnɲe kee ko na,
katugu Gadi cɛnle woolo pàa tara ti yɔnɔparawa kalige kee ko ta mako.

na yinri Baali Zefɔn ki yɔnɔ yirisaga yeri, ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Migidɔli laga ki yesinme na. ⁸Pɛ kaa yiri le Pi Ayirɔti, a pɛ si Kɔgɔje yɛɛn wi kɔn ma yiri. A pɛ si kari wa gbinri wi ni, ma yɔnɔ taanri tangala tanga wa Etamu gbinri wi ni, mɛɛ saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Mara laga ki ni. ⁹Pɛ kaa yiri le Mara, a pɛ si kari ma saa gbɔn wa Elimu laga ki na. Puluyo ke ma yiri shyen naa sengendire nafa taanri ma yiri ke la pye wa ki laga ki ni. A pɛ si pe paara yinre ti kan ma cɛn wa. ¹⁰Pɛ kaa yiri le Elimu, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Kɔgɔje yɛɛn wi tanla. ¹¹Pɛ kaa yiri le Kɔgɔje yɛɛn wi tanla, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Sen gbinri wi ni. ¹²Pɛ kaa yiri le Sen gbinri wi ni, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Dɔfika laga ki ni. ¹³Pɛ kaa yiri le Dɔfika, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Alushi laga ki ni. ¹⁴Pɛ kaa yiri le Alushi, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Erefidimu laga ki ni. Leele pe sila tɔnmɔ tiyɔɔn ta wa mbe wɔ.

¹⁵Pɛ kaa yiri le Erefidimu, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa ***Sinayi** gbinri wi ni. ¹⁶Pɛ kaa yiri le Sinayi gbinri wi ni, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Kiburɔti Ataava laga ki ni. ¹⁷Pɛ kaa yiri le Kiburɔti Ataava, a pɛ si saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Hazerɔti laga ki ni. ¹⁸Pɛ kaa yiri le Hazerɔti, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Iritima laga ki ni. ¹⁹Pɛ kaa yiri le Iritima, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Irimɔ Perezi laga ki ni. ²⁰Pɛ kaa yiri le Irimɔ Perezi, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Libina laga ki ni. ²¹Pɛ kaa yiri le Libina, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Iriɔa laga ki ni. ²²Pɛ kaa yiri le Iriɔa, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Kehelata laga ki ni. ²³Pɛ kaa yiri le Kehelata, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Shaferi yanwiga ki na. ²⁴Pɛ kaa yiri le Shaferi, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Arada laga ki ni. ²⁵Pɛ kaa yiri le Arada, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Makelɔti laga ki ni. ²⁶Pɛ kaa yiri le Makelɔti, a pɛ kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Tahati laga ki ni. ²⁷Pɛ kaa yiri le Tahati, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Tara laga ki ni. ²⁸Pɛ kaa yiri le Tara, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Mitika laga ki ni. ²⁹Pɛ kaa yiri le Mitika, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Ashimona laga ki ni. ³⁰Pɛ kaa yiri le Ashimona, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Mozerɔti laga ki ni. ³¹Pɛ kaa yiri le Mozerɔti, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Bene Yaakan ca. ³²Pɛ kaa yiri le Bene Yaakan, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Hɔri Gidigadi laga ki ni. ³³Pɛ kaa yiri le Hɔri Gidigadi, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Yɔtibata laga ki ni. ³⁴Pɛ kaa yiri le Yɔtibata, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Abirona laga ki ni. ³⁵Pɛ kaa yiri le Abirona, a pɛ si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cɛn wa Eziiyɔn

Geberi ca. ³⁶Pè kaa yiri le Eziyɔn Geberi, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Zɛn gbinri wi ni, ko kɔɔ wo yen wa Kadeshi laga ki ni. ³⁷Pè kaa yiri le Kadeshi, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Hɔri yanwiga ki na, wa Edɔmu tara kɔnɔ li na.

³⁸A *saraga wɔfɔ Arɔn wɔ si lugu wa Hɔri yanwiga ki go na ma yala Yawe Yenɛle li senyoro ti ni. Pa wɔla ku wa, Izirayeli woolo pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, ki ye le nafa shyen wolo li yenɛ kangurugo wogo, ki pilige kɔngbanɛga ki na'. ³⁹Arɔn wɔla ku wa Hɔri yanwiga ki na sanga ɲa ni, kɔla yala wɔ ta ye le cenme naa nafa ma yiri taanri (123).

⁴⁰Aradi ca wunlunɛna ɲa wɔla pye Kana tara fenne woo, ma cen wa *Negevu tara ti ni, a wɔl sigi logo ma yo Izirayeli woolo paa paan^k.

⁴¹Izirayeli woolo pè kaa yiri wa Hɔri yanwiga ki na, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Zalimona laga ki ni. ⁴²Pè kaa yiri le Zalimona, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Puno laga ki ni. ⁴³Pè kaa yiri le Puno laga ki ni, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Obɔti laga ki ni. ⁴⁴Pè kaa yiri le Obɔti, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Iye Abarimu ca, wa Mowabu tara kɔnɔ li na. ⁴⁵Pè kaa yiri le Iye Abarimu, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Dibɔn Gadi ca. ⁴⁶Pè kaa yiri le Dibɔn Gadi, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Alimɔ Dibilatayimu laga ki ni. ⁴⁷Pè kaa yiri le Alimɔ Dibilatayimu, a pè si kari ma saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Abarimu yanwira ti tanla, wa Nebo yanwiga ki yesinme na. ⁴⁸Pè kaa yiri le Abarimu yanwira ti tanla, a pè si saa pe paara yinre ti kan ma cen wa Mowabu funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi tanla, wa Zheriko ca ki yesinme na. ⁴⁹Pàa pe paara yinre ti kan ma cen wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi tanla, maga le wa Beti Yeshimɔti ca fɔ ma saa gbɔn wa Abeli Shitimu laga ki ni.

Yenɛle làa senre nda yo Kana tara ti ye le wogo ki na

⁵⁰Ma Izirayeli woolo pe ta wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi tanla, wa Zheriko ca ki yesinme na, a Yawe Yenɛle li si para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ⁵¹«Ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ na yaga ka Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, mbe ye wa Kana tara ti ni, ⁵²ye tara woolo pe ni fuun pe purɔ ye pe yirige wa ye ye ye. Pe yari-sunndo nda fuun ti yen sinndeere woro, naa pe yaara yanlere nda fuun pe tugurɔn yan mari gbegele, yeri jɔɔ pew. Pe sunzara nda wa tinndiye pe na, yeri jɔɔ. ⁵³Ye pe tara ti sho yeri ta, ye cen wa ti ni; katugu mɔri kan ye yeri ti pye ye woro. ⁵⁴Ye yaa pɛɛ gbɔn mberi ye le ye ye na, mbe yala ye cengele naa ye setiriye yi ni. Mbele ka lege, ye kɔɔɔ gbenge kan

j 33.38: Nɔmbu 20.22-28 k 33.40: Nɔmbu 21.1

pe yeri; mbele pee lege, ye kɔɔɔɔ jɛɛɛ kan pe yeri. Paga pete gbɔn mbe kɔɔɔɔ nga kan lere ɲa yeri, wi daga mbe yenle ki na ki pye wi wogo¹.
⁵⁵Na yee tara woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ye yee yege, yaga mbele yaga wa, pe yaa ka pye paa wuuro tunmɔɔɔɔ yen mbaa ye sugulo wa ye yengele ke ni, mbe pye paa wuuro tugbɔɔɔɔ yen mbaa ye sugulo wa ye kanɲgara ti na. Pe yaa pye ye juguye wa tara nda ye yaa cɛn ti ni. ⁵⁶Pa kona mɪgi kɔn maga tege mbe pe jɔɔɔ yege ɲga na, yoro mi yaa jɔlɔ ma.»

Kana tara ti kɔngɔlɔ wele

34 ¹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo ²wigi yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Na yaga ka sa ye wa Kana tara ti ni, ki tara nda ye yaa ka ta ti pye ye kɔɔɔɔ, ti kɔngɔlɔ ke ɲgele: ³«Wa yɔnlɔparawa kalige kee yeri, ye tara ti kɔnlɔ li yaa le wa Zen *gbinri wi na fɔ sa gbɔn wa Edɔmu tara ti na, mbe si le wa Kɔɔɔɔ kuwo wi na mbe kari wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri, ⁴mbe sa ke mbe kari wa Akirabimu tinndi wi yɔnlɔparawa kalige kee yeri, mbe si sin wa Zen gbinri wi yeri, mbe sa toro wa Kadeshi Barineya ca ki yɔnlɔparawa kalige kee yeri, mbe kari wa Hazari Adari ca ki yeri, mbe sa toro wa Azimɔ laga ki na. ⁵Li yaa le wa Azimɔ laga ki na mbe ke naa fɔnɲɔ, mbe kari sa gbɔn wa Ezhipiti tara lafogo ki na, mbe sa kan wa Mediterane kɔɔɔɔ wi na.»

⁶«Wa yɔnlɔ tosaga kee yeri, Mediterane kɔɔɔɔ wo wi yaa pye tara ti kɔnlɔ le.

⁷«Wa yɔnlɔparawa kamɲɲe kee yeri, ye yaa kɔnlɔ li gbɔn mbege le wa Mediterane kɔɔɔɔ wi na fɔ sa gbɔn wa Hɔri^m yanwiga ki na. ⁸Mbe le wa Hɔri yanwiga ki na, ye yaa ti kɔnlɔ li toro wa Lebo Hamati ca, mbe kari sa gbɔn wa Zedadi laga ki na. ⁹Liga le lema, li yaa toro mbe kari wa Zifirɔn laga ki yeri, mbe kari sa gbɔn wa Hazari Ena ca ki na. Ye tara ti yɔnlɔparawa kamɲɲe kee kɔnlɔ loli yɛɛn.

¹⁰«Wa yɔnlɔ yirisaga yeri, ye yaa tara ti kɔnlɔ li gbɔn mbege le wa Hazari Ena ca ki na mbe kari wa Shefamu laga ki yeri. ¹¹Liga le le Shefamu, li yaa kari wa Iribila laga ki yeri, mbe wa Ayini laga ki yɔnlɔ yirisaga kee yeri, mbe sa gbɔn wa Zhenezareti lɔgbɔɔ yɔn ki tigiwen mba wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri pi na. ¹²Li yaa le lema fɔ sa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na, mbe si kan wa kɔɔɔɔ kuwo wi na. Ye tara tori yɛɛn mbe yala ti kɔngɔlɔ ɲgele kɛri maga mari fili ke ni.»

¹³A Moyisi wi sigi senre nda ti yo Izirayeli woolo pe kan ma yo fɔ: «Tara nda tori Yawe Yenɲele li yo we pete gbɔn weri yeele cengele kɔɔɔɔ nɔɔɔ cɛnle nungba walaga ki wooloⁿ pe na. ¹⁴Katugu Uruben cɛnle, naa

¹ 33.54: Nɔmbu 26.54-56 ^m 34.7: Hɔri yanwiga ɲga paa piin lagame ki yen ki ye ɲga pɛ para ki senre na wa go 20.22-29 naa go 33.38-41 ti ni ki ni. Pa paa Arɔn wi le wa ki yanwiga ki na. ⁿ 34.13: Cɛnle nungba li walaga woolo mbele pɛ pe senre ti yo lagame, Manase cɛnle walaga ki woolo poro wele (Nɔmbu 26.52-56; 33.54; Zhozu 14.1-2).

Gadi cenle konaa Manase cenle li walaga ki woolo pàa tara pe woro ta kɔɔɔ makɔ. ¹⁵Ki cengele shyen koro naa cenle nungba walaga ki woolo pe ni, pàa kɔɔɔ pe wogo ta wa Zhuriden gbaan wi kɛɛ sannga ki na, wa Zheriko ca ki yesinme na, wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri.»

**Izirayeli tara teelee mbele
pàa tege pe tara ti yeele**

¹⁶Kona, a Yawe Yenɔɔle li si para Moyisi wi ni naa, ma yo fɔ: ¹⁷«Wele, nambala mbele pe yaa tara ti yeele ye na pe mɛɛ ti nda: ***Saraga wɔfɔ** Eleyazari wo naa Nuni pinambyɔ Zhozuwe. ¹⁸Ye yaa teelee nungba nungba wɔ fun cengele ke ni fuun nungba nungba ke ni pe pe saga ki tunngo ki na. ¹⁹Mbele ye yaa wɔ pe mɛɛ ti nda: Zhuda cenle woo wowi ɲa Yefune pinambyɔ Kalebu. ²⁰Simeyɔn cenle woo wowi ɲa Amihudi pinambyɔ Samiyeli. ²¹Benzhame cenle woo wowi ɲa Kisilɔn pinambyɔ Elidadi. ²²Dan cenle woo wowi ɲa sege to Buki, Yogili pinambyɔ we. ²³Zhozefu pinambyɔ Manase cenle woo wowi ɲa sege to Haniyeli, Efɔdi pinambyɔ we. ²⁴Zhozefu pinambyɔ Efirayimu cenle woo wowi ɲa sege to Kemuweli, Shifitan pinambyɔ we. ²⁵Zabulɔn cenle woo wowi ɲa sege to Elizafan, Parinaki pinambyɔ we. ²⁶Isakari cenle woo wowi ɲa sege to Palitiyeli, Azan pinambyɔ we. ²⁷Asɛri cenle woo wowi ɲa sege to Ayihudi, Shelomi pinambyɔ we. ²⁸Nɛfitali cenle woo wowi ɲa sege to Pedayeli, Amihudi pinambyɔ we. ²⁹Porowele Yawe Yenɔɔle làa wɔ ma yo pe Kana tara ti yeele Izirayeli woolo pe na.»

**Cara nda tila kan
Levi setirige piile pe yeri**

35 ¹Kona, a Yawe Yenɔɔle li si para naa Moyisi wi ni wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, wa Zheriko ca ki yesinme na. Làa wi pye fɔ: ²«Ki yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ pe cara ta wɔ wa tara nda pè ta kɔɔɔ ti ni peri kan ***Levi setirige piile** pe yeri, pe cɛn wa ti ni. Pe yaa ki cara ti kanɔgara na lara ti kan pe yeri paa pe yaayoro ti koro wa. ³Levi setirige piile pe yaa cɛn wa ki cara ti ni, ti kanɔgara na lara ti yaa pye pe woro paa pe nɛɛ naa yaayoro sannda pyew ti koro wa, konaa mbaa pe yarijende ti teri wa. ⁴Cara ti kanɔgara na lara nda ye yaa kan Levi setirige piile pe yeri, ye yaa ti lɛ lɛ ca ki mbogo ki na mbege taanla sa gbɔn metere cɛnme kanɔgurugo (500) mbe ca ki maga mbege fili. ⁵Wa ca ki punngo na mbege maga, ye yaa metere wagakele (1 000) taanla mbe kari yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, mbe metere wagakele (1 000) taanla mbe kari yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, mbe metere wagakele (1 000) taanla mbe kari yɔnɔ tosaaga kɛɛ yeri, mbe metere wagakele taanla (1 000) mbe kari yɔnɔparawa kameɔge kɛɛ yeri; ca ki yaa pye wa ki laga ki nandogomɔ. Ko lara nda to ti yaa pye pe cara

ti kanngara na lara re. ⁶Ye yaa cara kɔgɔlɔni wɔ mberi pye cara nda lere mbe ya fe sa karafa wa, ye yaa ti kan Levi setirige piile pe yeri; na lere ka lere gbo, na wi sigi siligi, wi mbe ya fe sa karafa ka ni. Ye yaa cara nafa shyen ma yiri shyen kan pe yeri naa mbe taga wa. ⁷Cara nda fuun ye yaa kan Levi setirige piile pe yeri, ti yaa pye ca nafa shyen ma yiri kɔlɔtaanri naa ti kanngara na lara ti ni. ⁸Ye yaa ki cara ti wɔ wa Izirayeli woolo sanmbala pe kɔrɔgɔ ki ni mberi kan. Cenle na woolo cara ka lege, li yaa cara legere kan. Cenle na woolo cara si lege, lo yaa cara jenri kan. Cenle nungba nungba pyew li yaa cara ta kan Levi setirige piile pe yeri mbe yala kɔrɔgɔ nga li yaa ta ki gbeme pi ni^o.»

**Cara nda na lere ka lere gbo,
na wi sigi siligi,
wi mbe ya sa karafa ka ni
(Dete 19.1-13; Zhozu 20.1-9)**

⁹Yawe Yenɲele lɔa para Moyisi wi ni ma yo ¹⁰wigi yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Na yaga ka Zhuriden gbaan wi kɔn mbe ye wa Kana tara ti ni, ¹¹ye yaa cara ta wɔ, nda lere mbe ya fe sa karafa ka ni. Na lere ka lere gbo, na wi sigi siligi, wi mbe ya fe sa karafa ka ni^p. ¹²Ki cara ti yaa pye cara nda lere mbe ya fe sa karafa wa, mbe sho lere ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kаяnɲa wɔ wi yeri; jango legbolere paga kaa gbo na kiti kɔnfenne gbogolomɔ pi fa kiti kɔn wi na gbɛn. ¹³Ye yaa cara kɔgɔlɔni wɔ, nda lere mbe ya fe sa karafa ka ni. ¹⁴Ye yaa taanri wɔ wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, mbe taanri wɔ wa Kana tara. ¹⁵Lere ɲa fuun wi yɛn Izirayeli woo, naa nambanɲa kɔnaa nambannjeen laga yoro Izirayeli woolo ye sɔgɔwɔ, na wa ka lere gbo, na wi sigi siligi, wi mbe ya fe sa karafa ki cara kɔgɔlɔni ka ni.

¹⁶«Na lere ka lere gbɔn tugurɔn yaraga ni, na ki fɔ wi ka ku, ɲa wi gbɔnrɔ ti pye, wi pye legbolere. Wi daga poo gbo. ¹⁷Na wi ka sinndelege tege mboo gbɔn ki ni, ɲga ki mbe ya lere gbo, na ki fɔ wi ka ku, ɲa wi gbɔnrɔ ti pye, wi yɛn legbolere. Wi daga poo gbo. ¹⁸Na wi ka si kanngaga tege mboo gbɔn ki ni, ɲga ki mbe ya mbe lere gbo, na ki fɔ wi ka ku, ɲa wi gbɔnrɔ ti pye, wi yɛn legbolere. Wi daga poo gbo. ¹⁹Lere ɲa wi yaa ku-fɔ wi gbowo pi kаяnɲa wɔ, wi ka legbolere wi yan sanɲa ɲa ni, wuu gbo. ²⁰Na lere wa ka wi lewee yɛnlɛ wa panra mboo wɔnrɔgɔ nakoma mbe lara mboo sige mboo wa yaraga ka ni, na ki fɔ wi ka ku, ²¹nakoma na wi ka wi gbɔn kɛngunɔ ni, mbenwe jatere ni, na wi ka ku, ɲa wi gbɔnrɔ ti pye, wi daga poo gbo, katugu wi yɛn legbolere. Lere ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kаяnɲa wɔ, wiga wi yan sanga ɲa ni, wuu gbo. ²²Ɛɛn fɔ, na lere wa ka wi lewee yɛnlɛ wa wɔnrɔgɔ mboo gbo na wi sigi siligi, na wi

sigi pye mbenwe ni, nakoma na wi ka wi wa yaraga ka ni mboo gbo, na wi sigi siligi, ²³nakoma wi ka sinndelege wa wi na, na wi suu yan, na wi ka ku mbege ta wi suu panra, wi si woro na kapege jate wi ni, ²⁴pa kona kiti konfenne gbogolomɔ pi yaa kiti kon ɲa wi lere wi gbo wo naa ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ pe sɔɔwɔ, mbe yala kakɔndegengele ɲegele kɛ tege ki wogo ki na ke ni. ²⁵Kiti konfenne gbogolomɔ pi yaa ɲa wi lere wi gbo wi sho lere ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ wi yeri, mboo pye wi sɔngɔɔ wa ca ɲga wila fe ma saa karafa ki ni.

«ɲa wi lere wi gbo wi daga mbe koro wa ki ni, fɔ ***saraga wɔfenne** to wi sa ku, wo ɲa paa ***sinme kpoyi** pi wo wi na we. ²⁶Ɛɛn fɔ, pe ma fe ma saa karafa ca ɲga ni, wi saa karafa ɲga ni, na wi ka yiri wa ki ni mbege kongolo ke toro, ²⁷nana ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ, na wiga wi yan wa ca ɲga pe ma fe ma saa karafa wa ki pungo na, wi yaa wi gbo, pa ki se jate wi kapege pye ma lere gbo. ²⁸Katugu ɲa wi lere wi gbo, wi fe ma saa karafa ca ɲga ni, wi daga mbe koro wa ki ca ki ni fɔ ***saraga wɔfenne** to wi sa ku. Ko pungo na, wi mbe ya sɔngɔɔ wa wi tara nda ti kan wi yeri ti ni.

²⁹«Ki kagala ɲegele ke yen kondegele yoro naa ye setirige piile mbele fuun pe yaa yiri ye pungo na ye kan, na yaga sa cɛn laga o laga.

³⁰«Na lere ka lere gbo sanga o sanga, ɲa wi lere wi gbo pe mbe ya mboo gbo serefenne legere senyoro kala na. Ɛɛn fɔ, serefɔ nunɔba senyoro se ya ti poo gbo^q. ³¹Legbolere ɲa wi daga poo gbo, yee daga mbe penjara sho mbe wa go sho. Wi daga poo gbo. ³²Pe ma fe ma saa karafa ca ɲga ni, legbolere ɲa wi fe ma saa karafa wa ki ni, ye se ka penjara sho mboo go sho mbe ti wi sɔngɔɔ wi pan wa wi tara, na saraga wɔfenne to wi fa ku gbɛn. ³³Tara nda ye yaa sa cɛn wa ti ni, yaga kari tege ***fyɔngɔ** ni; katugu legbogo ki ma tara ti tege fyɔngɔ ni. Na paga lere gbo wa tara ti na, ti se ya pye ***kpoyi** yaraga ka yege ni, kaawɔ ɲa wi lere wi gbo poo gbo. ³⁴Ye yaa ka cɛn tara nda ni, yaga kari tege fyɔngɔ ni Yenɲele konɔ li ni, to nda mi yaa ka pye mbe cɛn wa ti ni we, katugu mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yen ma cɛn laga yoro Izirayeli woolo ye sɔɔwɔ.»

**Jɛɛle mbele pɛ pɔri nambala yeri,
pe kɔɔɔɔ lime kala**

36 ¹Makiri pinambyɔ Galaadi wi setirige piile pe seye teeɛle paa pan Moyisi naa ***Izirayeli** woolo sanmbala pe seye teeɛle pe kɔɔɔɔ. Makiri to wo lawi ɲa Manase. Ki seye teeɛle paa yiri wa Zhozefu setirige ki ni. ²A pɛ si Moyisi wi pye fɔ: «Yawe Yenɲele lɔa ki konɔ kan mboro ɲa we tafɔ ma yeri ma yo ma pete gbɔn ma tara ti yeɛle woro Izirayeli woolo we na. Mbe taga wa ko na, Yawe Yenɲele lɔa ki konɔ kan ma yeri naa ma yo ma we sefɔ Zelofadi wi kɔɔɔɔ ki kan wi sumborombiile pe yeri^r.

³Mbe yala ko ni, na paga pɔri nambala yeri Izirayeli cɛnlɛ la yɛgɛ ni, pe to kɔrɔgɔ nɔga pɛ li, ki yaa wɔ wa we tɛlɛyɛ kɔrɔgɔ ki ni mbe taga pɛ pɔri nambala mbele yeri pe kɔrɔgɔ ki na. Ki ka pye ma, pa ka yaa kɔn wa we kɔrɔgɔ ki na. ⁴Na Izirayeli woolo pe *zhubile* yɛlɛ li ka ka gbɔn, ki jɛɛlɛ pe tasaga ki yaa wɔ wa we cɛnlɛ li kɔrɔgɔ ki ni mbe taga pɛ pɔri nambala mbele yeri pe cɛnlɛ li wogo ki na. Ki ka pye ma, ka yaa kɔn wa we kɔrɔgɔ ki na.»

⁵Kona, a Moyisi wɛ si para Izirayeli woolo pe ni ma yala Yawe Yɛnɔɛlɛ li sɛnyoro ti ni, ma pe pye fɔ: «Tanga yɛn Zhozɛfu setirige piilɛ pe cɛnlɛ li yeri. ⁶Yawe Yɛnɔɛlɛ li sɛnrɛ nda yo Zelofadi sumborombiilɛ pe wogo ki na ti nda fɔ: «Nanɔ nɔ ka nɔ ndanla wi mbe ya pɔri wi yeri. Ɛɛn fɔ, ki nanɔ wi daga mbe pye pe to cɛnlɛ li sege woo wo wa. ⁷Pa kona Izirayeli woolo pe kɔrɔgɔ ka se ka wɔ cɛnlɛ la ni mbe kan cɛnlɛ la yeri. Kona Izirayeli woo nungba nungba pyew wi yaa koro wi tɛlɛyɛ kɔrɔgɔ ko ni. ⁸Na kɔrɔgɔ ka kan sumboro wa yeri, Izirayeli woolo cɛngɛlɛ la ni, wi daga mbe pɔri nanɔ wa yeri wa pe to cɛnlɛ li sege woolo pe ni; jango Izirayeli woolo pe ni fuun nungba nungba pe tɛlɛyɛ kɔrɔgɔ ki koro pe kan. ⁹Ki ka pye ma, kɔrɔgɔ ka se ka wɔ cɛnlɛ la ni mbe kan cɛnlɛ la yeri. Izirayeli cɛnlɛ nungba nungba pyew li yaa koro wa li yɛɛra kɔrɔgɔ ki go na.» »

¹⁰A Zelofadi sumborombiilɛ pɛ si nɔga Yawe Yɛnɔɛlɛ lɔa yo Moyisi wi kan ki pye. ¹¹A Zelofadi wi sumborombiilɛ Mala, naa Tiriza, naa Ogila, naa Milika konaa Nowa pɛ si pɔri pe ndonjɛyɛ pe pinambiilɛ pe yeri. ¹²Ki nambala pɔa pye Zhozɛfu wi pinambyɔ Manase wi setirige piilɛ poro sɛyɛ woolo. Kɛ kaa pye ma, kɔrɔgɔ nɔga sumborombiilɛ pɔa ta, a kɛ si koro wa pe to cɛnlɛ li ni.

¹³Yawe Yɛnɔɛlɛ lɔa nɔgasegele naa kakɔnnɛɔgɛnɔɛlɛ nɔgele yo Moyisi wi kan, a wi ke yo Izirayeli woolo pe kan, koro wɛlɛ yɛɛn. Ko la pe ta wa Mowabu tara funwa lara falafala ti na, wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, wa Zheriko ca ki yɛsinmɛ na.

* 36.4: Yɛlɛ nafa shyen ma yiri kɛ kɛ pyew lo pɔa pye na yinri zhubile yɛlɛ. Ki yɛlɛ li yɛnɔɛlɛ kɔlɔshyɛn wogo ki pilige kɛ wogo ki na, Izirayeli woolo mbele pɔa pye na pe yɛɛ kaan kulo-lo pe Izirayeli woolo yɛɛnlɛ pe yeri, pe ma wɔ wa kulowo pi ni. Tara lara nda leelɛ pɛlɛ la jori ma pɛri, ti ma sɔngɔrɔ ti fɛnnɛ pe na (Levi 25.8-55).

Ngasegele ke yosaga shyen wogo sewe ɲa pe yinri DETERONŌMU

Sewe wi nawa senre

Deteronŋmu sewe wi yen na para Moyisi wi senyoro ti legere na. Yenɲele li woolo pɛ gbɔn koni wa Mowabu tara, na jaa mbe ye wa Kana tara ti ni. Eɛn fɔ Yenɲele lɛa ki yo Moyisi wi kan fɔ wi se ye wa tara nda lɛa yɔn fɔlɔ lɛ mbe kan pe yeri ti ni. Ki kala na, sannɪ Moyisi wi sa ku, a wɪ si senre ti lɛ ma para.

Ki koɲɓanɲa ki na, Izirayeli woolo pɛa pye na yanri na toro wa gbinri yeɛ nafa shyen ɲgele ni, ɲga fuun kɪla pye, Moyisi wɪla para ki senre na. Yenɲele lɛa pe yeɛ sin ma pe kala li yɔn. Ki kala na, leele pe daga mbe pye sinmbele li ni.

Ko pɔɲɔ na, a Moyisi wɪ si nuru ma para ɲgasegele ke ke senre na, konaa lasiri koɲɔlo sanɲgala ɲgele Yenɲele lɛa kan li woolo pe yeri ke ni. Eɛn fɔ ki kɔ wo ma leele paa tanri ki lasiri koɲɔlo koro cɛ na. Yenɲele li daga mbe pe ndanla pe kotogo ki ni fuun ki ni. Yɔn finliwe mba Yawe Yenɲele lɛa le pe ni, pe daga mbe koro sinmbele pi ni. Na paga ki yɔn finliwe pi yigi, Yenɲele li yaa duwaw pe na, na paga suu jɔɔ pe juguye pe yaa ya pe ni. Sewe wi meɛ pa kɪ ta laga ki laga ɲga ki ni. Maga logo *Deteronŋmu ko kɔɔ wo yen: «Lasiri shyen woo» nakoma «Mbe nawa to lasiri senre ti na»*.

Wa sewe wi kɔsaga yeri, Moyisi wi yen naa yeɛ gbɛgele mbe ku. Wɪla Zhouwe wɔ naa teɛ wa wi yeɛ yɔnɔ. A wɪ si yurugo ka kɔ, ɲga ki yen na Yenɲele li sɔnnɪ li kaɲɲe pyewe pi kala na. Ko pɔɲɔ na, a wɪ si duwaw pye Izirayeli cengele ke ma yiri shyen ke kan, kona meɛ ku. Wi sila ta mbe ye wa tara nda Yenɲele lɛa yɔn fɔlɔ lɛ mbe kan pe yeri ti ni. Eɛn fɔ we yen naga kara naga yaan fɔ: «Yenɲele yɔn senre yofɔ wa fa yiri wa Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ, ɲa Yawe Yenɲele lɛa pye na para wi ni gbɔɔyi paa Moyisi yen» (Dete 34.10). Ki naɲa wo wɪla ki sɛngbɔɔ nda ti yo Izirayeli woolo pe kan ma yo fɔ:

Izirayeli woolo, yaa nuru. Yawe Yenɲele lo li yen we Yenɲele le, lo nungba li yen Yawe Yenɲele le.

Yawe Yenɲele, ma Yenɲele le, li daga mbɔɔn ndanla ma kotogo ki ni fuun ni, naa ma nawa pi ni fuun konaa ma fanɲa ki ni fuun ni (Dete 6.4-5).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege nga na

Moyisi wi senyoro koŋgbannda 1.1–4.43

Moyisi wi senyoro shyen woro 4.44–11.32

Yawe Yenŋele li lasiri koŋgolo 12–26

Duwaw naa Danga senre 27.1–28.68

Yinwefɔnŋɔ wa yɔn finliwe fɔnmbo pi ni 28.69–30.20

Moyisi wi kapyegele puŋgo wogolo 31–34

MOYISI WI SENYORO KOŊGBANND

1.1–4.43

1 ¹Senre nda to Moyisi wila yo ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe kan, ma pe ta wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga yeri, wa ***gbinri** wi ni, wa gbunlundege funwa laga falafala nga ki yen wa Sufu ca ki yesinme na ki tanla, wa Paran ca konaa Tofeli, naa Laban, naa Hazerɔti naa Dizahabu cara ti sɔɔwɔ pi ni^a. ²Mbe yiri wa Horebu^b yanwiga ki na sa gbɔn wa Kadeshi Barineya ca, piliye ke ma yiri nuŋgba tangala ma ma tanga, na maga toro wa Seyiri yanwiga konɔ li ni we. ³Izirayeli woolo pe yiringɔɔ wa Ezhipiti tara, ki yeɛ nafa shyen wolo li yenge ke ma yiri nuŋgba wogo, ki pilige koŋgbannga ki na, senre nda fuun Yawe Yenŋele lɔa yo Moyisi wi kan ma yo wi yo Izirayeli woolo pe kan, a wi siri yo pe kan. ⁴Kila pye ma pe ta pɔa malaga gbɔn ma ya Amɔri cɛnle woolo pe wunlunaŋa Sihon wi ni, wo ŋa wila pye ma cɛn wa Eshibon ca we; konaa pɔa ya fun Bazan tara wunlunaŋa Ogi wi ni, wo ŋa wila pye ma cɛn wa Ashitarɔti konaa Edireyi ca ki ni^c. ⁵Ma pe ta wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga yeri, wa Mowabu tara, a Moyisi wi sigi le na leele pe nari ki ***lasiri** senre nda ti ni na yuun fɔ:

**Yenŋele lɔa Izirayeli woolo
pe pye ma yo pe yiri paa kee**

⁶«Yawe Yenŋele, we Yenŋele le, lɔa para we ni laga Horebu yanwiga ki na ma yo fɔ: «Yɛ cɛn ma mɔ laga ki yanwiga nga ki nɔɔ ma toro. ⁷Koni, ye yiri ye ye ***paara yinre** ti kɔɔgi yaa kee. Ye kari wa Amɔri cɛnle woolo pe tara yanwira lara ti ni, naa ki kanngara na lara ti ni fuun ti ni, naa Zhuriden gbunlundege funwa laga falafala ki ni, naa wa yanwira ti na, naa wa yanwira tigiwen tara ti ni, naa ***Negevu** tara ti ni, naa kɔɔje yɔn tara ti ni, wa Kana tara fenne pe tara ti ni, naa Liban tara ti ni, fɔ sa

^a **1.1:** Cara nda pɔa pye na yinri Sufu, naa Paran, naa Tofeli, naa Laban, naa Hazerɔti konaa Dizahabu lere siri saga jen nala. Ti sila pye ma lali Zheriko ca ki ni. ^b **1.2:** Horebu yanwiga ko nuŋgba ko ki yen Sinayi yanwiga ye. ^c **1.4:** Nɔmbu 21.21-35

gbɔn wa gbaan gbenɛ wi na, Efirati gbaan we. ⁸Ye wele, mīgi tara ti kan ye yeri, ye ye wa ti ni yeri shɔ yeri ta, to nda mi ɲa Yawe Yenɲele mɪla wugu mberi kan ye tɛleye pe yeri: Abirahamu naa Izaki naa Zhakɔbu, konaa mbe kari kan pe setirige piile pe yeri poro pɔngo na.»

Moyisi wɪla kiti kɔnfenne tegetege

(Eki 18)

⁹«Kona, a Moyisi wɪ si pe pye fɔ: «Ki wagati wi ni, mɪla ki yo ye kan ma yo mi nungba se ya yere ye ni fuun ye go kala li ni. ¹⁰Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le, lɪ ti a yɛ se ma lɛgɛ jɛngɛ nala ɲa wi ni paa naayeri wɔɲgɔlɔ ke yɛn. ¹¹Yawe Yenɲele, ye tɛleye pe Yenɲele le, li ti ye lɛgɛ naa jɛngɛ fɔ sa gbɔn tɛgɛsaga waga keke (1 000), li duwaw ye na paa yɛgɛ ɲga na lɔa ki *yɔn fɔlɔ kɔn ye yeri we. ¹²Ɛn fɔ, ye daga mbege jɛn fɔ mi nungba se ya mbaa ye kaɲgbangala, naa ye jorowo kagala konaa ye kendige kagala ke yɛgɛ woo. ¹³Ye nambala pele wɔ wa ye cɛngɛle ke ni, mbele pe yɛn ma kala jɛn konaa ma jilige, a paa pe metanga yinri. Mi yaa pe tɛgɛ ye go na.» ¹⁴A yɛ silan yɔn sogo ma yo sɛnrɛ nda mɪ yo ti yɛn ma yɔn. ¹⁵Kona, mbele paa pye ye cɛngɛle ke teelee, ma jilige, ma kala jɛn, a paa pe metanga yinri, a mɪ si pe tɛgɛ teelee leele waga kelɛngɛle (1 000) go na, naa leele cɛnmɛ cɛnmɛ go na, naa leele nafa shyen ma yiri ke ke go na konaa leele ke ke go na; a pɛ pye ye cɛngɛle ke kagala yɛgɛ wɔfenne. ¹⁶Ki wagati wi ni, mɪla ki yo maga ɲgban ye kagala yɛgɛ wɔfenne pe ni ma yo fɔ: «Yaa ye sefenne pe kiti kɔnkagala ke nuru jɛngɛ, yaa kiti sinɲɛ kɔɔn pe sɔgɔwɔ nakoma pe nambanmbala pe sɔgɔwɔ. ¹⁷Yaga kaa kiti wi kɔɔn mbaa cɔnri. Ɛn fɔ, yaa nuru legbɔɔlɔ poro naa lepigile ke yeri, yaga kaa leele woo leele ni. Yaga ka fyɛ lere wa kpe yɛgɛ, katugu ye daga mbe kiti wi kɔn Yenɲele lo mɛgɛ ni. Kiti kɔnkala na ka ɲgban mbe ye nawa wɔ, yaa paan li ni na kɔrɔgɔ mbeli yɛgɛ wɔ.» ¹⁸Ki wagati wi ni, ɲga yaa daga mbe pye, mɪla ki yo ye kan.

Izirayeli woolo paa leele tun

pe sa Kana tara kagala

ke yewe

(Nɔmbu 13–14)

¹⁹«Ko pɔngo na, a wɛ si yiri wa Horebu yanwiga ki tanla, mɛɛ ki gbɪnri gbɔlɔ fyɛrɛ woo ɲa yɛ yan wi pari ma toro. A wɛ si Amɔri cɛnlɛ woolo pe yanwira tara kologo ki lɛ ma kari, paa yɛgɛ ɲga na Yawe Yenɲele, we Yenɲele lɔa ki yo we kan we. A wɛ si saa gbɔn wa Kadɛshi Barineya ca. ²⁰Kona, a mɪ si ye pye fɔ: «Ye mbele! Yɛ gbɔn laga Amɔri cɛnlɛ woolo pe yanwira tara ti ni, to nda Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yɛn na kaan we yeri we. ²¹Ye wele! Yawe Yenɲele, ye Yenɲele lɪ tara ti le ye kɛɛ. Ye kari ye sari shɔ yeri ta, paa yɛgɛ ɲga na Yawe Yenɲele, ye tɛleye pe Yenɲele lɔa

ki yo ye kan we. Yaga ka fyɛ, ye sunndo wiga si ka kɔn ye na.› ²²Kona, a ye ni fuun yɛ si pan na kɔrɔɔ mala pye fɔ: «Ye ti we leele pele tun wa we yɛ yɛge pe sa tara ti yanri, peri wele, peri jen, jango we yaa toro konɔ na ni konaa we yaa ye cara nda ni, pe pan pege yɛge yo we kan.› ²³Ŋga yaa yo, a mīgi yan ye jatere wi yen ma yɔn. A mɪ si nambala kɛ ma yiri shyen wɔ ye ni. Leele nungba nungba la yiri ye cengele ke nungba nungba ke ni. ²⁴A pɛ si kari wa yanwira lara ti yeri ma saa gbɔn wa Ɛshikɔli gbunlundɛge ki na, maga yanri maga wele. ²⁵A pɛ si tara ti yarilire ta le ma pan mari naga we na. Wa pe senyoro ti ni, paa we pye ma yo fɔ: «Tara nda Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle li yen na kaan we yeri, ti yen ma yɔn.› ²⁶Konaa ki ni fuun yaa je ma yo ye se kari wa ti ni. Yaa yiri ma je Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li senyoro ti na^d. ²⁷Yaa pye na kongɔri li na wa ye paara yinre ti ni ma yo fɔ: «We yen ma Yawe Yɛnɛle li mbɛn, ko kala na li we yirige wa Ezhipiti tara ti ni mbe pan mbe we le Amɔri cɛnle woolo pe kɛɛ, jango pe we tɔngɔ. ²⁸We mbe ya kari se? We sefenne pɛ we wire ti fanla we na ma yo fɔ ki tara woolo pɛ tugbɔlɔ ma ngbanngban ma we we na. Pe cara ti tugbɔlɔ, malaga sigemboro nda pɛ kan mari maga, a ti yagara na gbɔn fɔ wa yɛnɛle na; fɔ pɛ yere letitɔnɔgɔ Anaki setirige piile pe yan wa.› ²⁹A mɪ si ye yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye sunndo wiga ka kɔn, yaga si ka fyɛ pe yɛge. ³⁰Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lo na li yen na tanri ye yɛge, lo jate li yaa malaga ki gbɔn ye kan, paa yɛge nga na lɔa ki gbɔn ye kan wa Ezhipiti tara ye yɛge na we. ³¹Wa gbinri wi ni, yoro jate yaa ki yan yɛge nga na Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lɔa ye go kala li le wa ye kondangala li ni fuun li ni, fɔ ma pan ma gbɔn lagame; paa yɛge nga na lere maa wi pinambyɔ kɔrɔsi we^e. ³²Konaa ki ni fuun, yee taga Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li na. ³³Lo na lɔa pye na ye yɛge sinni wa ye kondangala li ni, na lara nda ye yaa la ye paara yinre ti kanni la cɛn ti lagajaa ye kan. Yembinɛ lɔa pye na ye yɛge sinni kasɔn titɔnɔgɔ yerege ka ni, yɔnlɔ na, na ye yɛge sinni kambaaga titɔnɔgɔ yerege ni na konɔ li nari ye na^f.›

**Yɛnɛle lɔa Izirayeli woolo
pe kongɔrimɔ pi fɔgɔ tɔn pe na**

³⁴«Kona, a Yawe Yɛnɛle li si ye kongɔrimɔ pi logo mɛɛ nawa ngban ma wugu ma yo fɔ: ³⁵«Ki nala pilige woolo mbele pɛ yiri ma je, wo wa kpɛ se tara tiyɔnrɔ nda mɪla wugu mbe kan ye teleye pe yeri ti yan yenle ni^g. ³⁶Kaawɔ Yefune pinambyɔ Kalebu wo nungba wi yaa ti yan. Tara nda wɪla saa yanri ma wele, mi yaa ti kan wo naa wi setirige piile pe yeri, katugu wɪlan nandanwa kala li pye mali yɔn fili wi nawa pi ni fuun ni^h.›

^d 1.26: Dete 9.23; Ebu 3.16 ^e 1.31: Dete 8.2-5; Kapyɛ 13.18 ^f 1.33: Ɛki 13.21; 40.34-38
^g 1.34-35: Ebu 3.18 ^h 1.36: Nɔmbu 13.6; 14.24; Zhozu 14.6-14

³⁷«Yawe Yenɲele làa nawa ɲɲban na ni fun ye kala na, mala pye fɔ: «Mboro fun, ma se ye wa ki tara ti niⁱ. ³⁸Ɛɛn fɔ, Nuni pinambyɔ Zhouzuwe ɲa wi yɛn ma sagafɔ, wo wi yaa ye wa ti ni. Kotogo le wi ni; katugu wo wi yaa Izirayeli woolo pe yeɣe sin pe tara ti shɔ peri ta. ³⁹Ye piile jɛɛle jɛɛle poro na, poro mbele yàa pye na para pe sɛnrɛ na fɔ ye juguye pe yaa ka pe koli, poro mbele nala pe fa kajɛɲɣe naa kapege ki jɛn mbege wɔ ki yɛɛ ni, poro pe yaa ka ye wa tara ti ni. Poro mi yaa kari kan pe yeri ti pye pe kɔrɔɔ. ⁴⁰Ɛɛn fɔ, yoro wo na, ye sɔngɔrɔ, yaa kee wa gbinri wi ni, wa Kɔɔje yɛɛn wi yeri.»

⁴¹«Kì kaa pye ma, a yè silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Wè kapege pye Yawe Yenɲele li na. Koni we yaa yiri mbe kari sa malaga ki gbɔn paa yeɣe ɲga na Yawe Yenɲele, we Yenɲele ligi yo we.» A ye ni fuun nɲɲba nɲɲba yè si ye malingbɔnyaara ti lɛ mbe sa to yanwira tara woolo pe na, naga jate ndɛɛ ki kala li se ɲɲban. ⁴²Ɛɛn fɔ, Yawe Yenɲele làa na pye fɔ: «Kì yo pe kan fɔ paga ka kari wa yanwira ti na sa malaga ki gbɔn, katugu mi woro wa pe ni. Pe yaa ti pe juguye pe pe gbo.» ⁴³Mila ki sɛnrɛ ti yo ye kan, ɛɛn fɔ, ye sila logo na yeri. Yàa yiri ma je Yawe Yenɲele li sɛnyoro ti na, ma ye yɛɛ gbɔɔ ma kari wa yanwira ti na. ⁴⁴Kona, Amɔri cɛnlɛ woolo mbele pàa pye ma cɛn wa ti na, a pè si tigi ma pan ma to ye na, ma ye purɔ paa yeɣe ɲga na sɛnrɛɣe ma kaa lere purɔ we. Pàa ya ye ni maga lɛ wa Seyiri tara fɔ ma saa gbɔn wa Ɔrima ca ki na. ⁴⁵Ye sɔngɔrɔsaga, yàa pan ma gbele Yawe Yenɲele li yeɣe sɔɔwɔ, ɛɛn fɔ, li sila logo ye yeri; li sila nɲɲɲbolo jan ye yeri yɛɛ. ⁴⁶Kona, a yè si cɛn wa Kadeshi Barineya ca ma mɔ wa jɛɲɣɛ^j.

**Izirayeli woolo pàa Edɔmu tara,
naa Mowabu tara konaa Amɔ tara
ti sɔɔɔ ma toro**

2 ¹«Ko pɲɲgo na, a wè si yeɣe kaw mɛɛ sɔngɔrɔ ma kari wa ^{*}**gbinri** wi ni, wa Kɔɔje yɛɛn wi yeri paa yeɣe ɲga na Yawe Yenɲele làa ki yo na kan we. Wàa piliye lɛɣɛɛ pye na Seyiri yanwiga ki mari^k.

²«Pilige ka, a Yawe Yenɲele lɛ silan pye fɔ: ³«Kì yanwiga ɲga yèɣe maga ma mɔ na. Koni ye yiri yaa kee wa yɔnlɔparawa kamɛɲɣe kɛɛ yeri.» ⁴Làa na pye ma yo mbege tunɲgo ɲga ki kan ye yeri fɔ: «Ye yaa sa toro le ye sɛfɛnnɛ, Ezawu setirige piile wele, pe tara kɔnlɔ li tanla. Poro mbele pe yɛn ma cɛn wa Seyiri tara ti ni we. Pe yaa ka fyɛ ye yeɣe, ɛɛn fɔ, ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn pe niⁱ, ⁵yaga ka sa to pe na malaga ni, katugu mi woro na yaraga ka kaan ye yeri wa pe tara, ali

ⁱ 1.37: Nɔmbu 20.2-13; 27.12-14 ^j 1.41-46: Nɔmbu 14.39-45 ^k 2.1: Nɔmbu 21.4

^l 2.4: Zhenɛ 36.8

sa sun tɔlɔgɔ kansaga nunɔba san. Mà jen mì Seyiri yanwiga tara ti kan Ezawu^m wi yeri kɔrɔgɔ ⁶Yaakara nda ye yaa ka konaa tɔnmɔ mba ye yaa wɔ wa pe yeri, ye yaa pi lɔ. ⁷Katugu Yawe Yenɔɛɛ, ye Yenɔɛɛ lì duwaw ye na ye tunndo ti ni fuun ni. Yàa pye na tanri wa ki gbinri gbɔlɔ li ni sanga ɲa ni, làa pye na ye kɔrɔsi. Maga lɛ wa, ki yeɛ nafa shyen wolo loli na yeɛn, Yawe Yenɔɛɛ li yen ye ni. Yaraga ka kpɛ si ye la.»

⁸«Wàa kɛ ma toro ma lali we sefenne pe ni, Ezawu setirige piile wele, poro mbele pe yen ma cɛn wa Seyiri yanwira tara ti ni we. Wàa gbunlundege konɔ li sɔlɔgɔ ma toro, konaa Eyilati ca naa Eziyɔn Geberi ca ki ni, mɛɛ saa kɛ ma Mowabu tara gbinri konɔ li lɛ na kee. ⁹Kona, a Yawe Yenɔɛɛ lì silan pye fɔ: «Yaga ka Mowabu cɛnlɛ woolo pe yɔn ja, yaga ka to pe na malaga ni, katugu mi se ka yaraga ka kan ye yeri mbe yiri wa pe tara ti ni. Mì Ari tara ti kan poro ***Lɔti** setirige piile pe yeri ti pye pe woroⁿ.» »

¹⁰(Faa pa Emimu cɛnlɛ woolo pàa pye ma cɛn wa ki tara ti ni. Ki cɛnlɛ làa pye ma gbɔgɔ, a pè lɛge konaa ma tɔnlɔndɔnlɔ paa Anaki setirige piile pe yen. ¹¹Leele pàa pye na pe jate Erefayi cɛnlɛ woolo poro pele, paa Anaki setirige piile pe yen. Eɛn fɔ, Mowabu cɛnlɛ woolo poro la pye na pe yinri Emimu cɛnlɛ woolo. ¹²Faa Hɔri cɛnlɛ woolo poro pàa pye ma cɛn wa Seyiri tara. A Ezawu setirige piile pè si kaa pe purɔ, ma pe tɔngɔ, mɛɛ cɛn wa tara ti ni pe yɔnlɔ, paa yege ɲga na ***Izirayeli** woolo pège wogo nunɔba ki pye tara nda Yawe Yenɔɛɛ làa kan pe yeri ti pye pe woro ti wogo ki na we.)

¹³«Kona, Yawe Yenɔɛɛ lì si we pye fɔ: «Koni ye yiri yaa kee, ye Zerɛdi lafogo ki kɔn ye yiri.» A wè sigi pye ma. ¹⁴Wagati ɲa wàa pye tangala li na, ma yiri wa Kadesh Barineya ca, fɔ ma saa Zerɛdi lafogo ki kɔn ma yiri, wila pye yeɛ nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔtaanri. Ki wagati wi ni, nambala mbele fuun pe mbaa ya malaga gbɔn, a pè ku ma kɔ, paa yege ɲga na Yawe Yenɔɛɛ làa wugu ki wogo ki na ma pe kan we^o. ¹⁵Yawe Yenɔɛɛ lo jate làa yiri pe kɔrɔgɔ wa ***paara yinre censaga** ki ni, ma pe tɔngɔ, fɔ a pè saa kɔ pew.

¹⁶«Nambala mbele pe mbaa ya malaga gbɔn, naa pàa kaa ku ma wɔ wa leele sanmbala pe sɔgɔwɔ sanga ɲa ni, ¹⁷a Yawe Yenɔɛɛ lì si para na ni ma yo fɔ: ¹⁸«Koni ye yaa Mowabu tara kɔnlɔ li kaanla mbe Ari tara ti kɔn mbe yiri. ¹⁹Ye yaa sa gbɔn wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara ti yesinmɛ na. Yaga ka pe yɔn ja, yaga si ka malaga gbɔn pe ni, katugu mi se ka tara ta

^m 2.5: Edɔmu naa Mowabu konaa Amɔ pàa pye Izirayeli wi sefenne pele, mbele Yenɔɛɛ làa tara ta kan pe yeri kɔrɔgɔ, paa yege ɲga na li mbaa ka ta kan Izirayeli wi yeri we.

ⁿ 2.9: Mowabu cɛnlɛ woolo pe sinnɔ wi yiri laga ɲga na, yege wele wa Zhenɛ 19.30-38 laga ki ni. ^o 2.14: Nɔmbu 14.28-35

kpe kan ye yeri mbe yiri wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara ti ni. Migi tara ti kan Lɔti setirige piile poro yeri ti pye pe woro^p.»

²⁰(Ki tara pàa pye nari jate fun Erefayi cɛnlɛ woolo poro tara; katugu faa Erefayi cɛnlɛ woolo poro pàa pye ma cɛn wa. Amɔ cɛnlɛ woolo poro la pye na pe yinri Zanzumimu cɛnlɛ woolo. ²¹Ki leele pàa pye fanɔga ni, ma lege konaa ma tɔnlɔndɔnlɔ paa Anaki setirige piile pe yen. Eɛn fɔ, Yawe Yɛnɔɛlɛ làa ti a Amɔ cɛnlɛ woolo pè ki leele pe tɔngɔ ma pe tara ti shɔ mari ta, mɛɛ cɛn wa ti ni pe yɔnlɔ. ²²Ki nungba ko Yawe Yɛnɔɛlɛ làa pye fun Ezawu setirige piile pe kan. Poro mbele pe yen ma cɛn wa Seyiri tara we. Làa Hɔri cɛnlɛ woolo pe tɔngɔ pe kan. A pè pe tara ti shɔ mari ta, ma cɛn wa ti ni pe yɔnlɔ ali ma pan ma gbɔn nala. ²³Ki nungba ko kila pye Avi cɛnlɛ woolo pe na, poro mbele pàa pye ma cɛn wa kapire ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Gaza ca ki na. Kafitɔri cɛnlɛ woolo^q, poro mbele pàa yiri wa Kafitɔri tara, a poro si pan ma pe tɔngɔ, mɛɛ cɛn wa tara ti ni pe yɔnlɔ.)

²⁴«Ko pungo na, a Yawe Yɛnɔɛlɛ lì sigi konɔ kan ma yo fɔ: «Ye yiri yaa kee. Ye Arinɔ lafogo ki kɔn ye yiri. Mi yaa Amɔri cɛnlɛ woolo naɔa Sihɔn wi le ye kɛɛ, Eshibɔn ca wunlunaɔa we, konaa wi tara ti ni fuun ti ni. Yege le yaa malaga gbɔɔn wi ni, yoo tara ti shɔ yeri ta. ²⁵Mi yaa ki le nala mbe ti cengele ngele fuun ke yen laga tara ti na kaa fyɛ ye yege. Pe sunndo wi yaa la kɔɔn ye kala na; na paga ye senre logo sanga ɔa ni, pe yaa la seri, pe jatere wi yaa piri pe na.»

Izirayeli woolo
pàa ya wunlunaɔa Sihɔn wi ni
(Nɔmbu 21.21-30)

²⁶«Kona, a mì si pitunmbolo torogo ma yiri wa Kedemɔti gbinri wi ni ma yo pe kari Eshibɔn ca wunlunaɔa Sihɔn wi kɔrɔgɔ pe saga yeyinɔge senre nda ti yo wi kan fɔ: ²⁷Ki yaga wɔɔn tara ti pari we toro. Kongbɔgɔ ko we yaa le la kee. We se ke kalige na, we se si ke kamɛnɔge na. ²⁸Yaa-kara nda we yaa ka naa tɔnmɔ mba we yaa wɔ, we yaa ki penjara ti sara ma yeri. We yen na jaa mbe tanga mbe toro ko cɛ. ²⁹Ezawu setirige piile, poro mbele pe yen ma cɛn wa Seyiri tara, konaa Mowabu cɛnlɛ woolo mbele pe yen ma cɛn wa Ari tara, pàa konɔ kan we yeri ma fun, a wè pe tara ti pari ma toro. Mboro fun yenle ki na maga pye we kan ma, fɔ we sa Zhuriden gbaan wi kɔn we ye wa tara nda Yawe Yɛnɔɛlɛ, we Yɛnɔɛlɛ li yen na kaan we yeri ti ni.» ³⁰Eɛn fɔ, Eshibɔn ca wunlunaɔa Sihɔn wila je ma yo waga ka toro wa wi tara. Wila je katugu Yawe Yɛnɔɛlɛ, we Yɛnɔɛlɛ làa ti wila yere kala na konaa maa kotogo ki nɔgban wi na, jango mboo

^p 2.19: Zhenɛ 19.38 ^q 2.23: Kafitɔri cɛnlɛ woolo mbele pè para pe senre na lagame pàa pye Filisiti tara fenne pe teleye.

le ye kɛɛ paa yege ɲga na kila pye we. ³¹Ko punɔgo na, a Yawe Yɛnɲele li silan pye fɔ: «Wele, koni mi yen na Sihɔn wi nii ye kɛɛ konaa wi tara ti ni. Ye yiri yege le yaa tara ti shoo.» ³²Kona, a Sihɔn wɔ si yiri wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, ma we fili malaga ni, ma to we na wa Yahazi laga ki na. ³³Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele le, a li suu le we kɛɛ. A wɛ si ya wo naa wi pinambiile, naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni. ³⁴A wɛ suu cara ti ni fuun ti shɔ mari ta, ma leele pe tɔngɔ pew Yawe Yɛnɲele li kan; nambala, naa jeele konaa piile pe ni, we sila wa kpe yaga go na. ³⁵Cara nda waa shɔ, yaayoro naa yarijende nda waa yan wa ti ni, to waa koli we yɛɛ kan cɛ. ³⁶Maga le wa Aroyeri ca ki na, ko ɲga ki yen wa Arinɔ lafogo ki yɔn na, naa ca ɲga ki yen wa gbunlundɛge ki ni ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Galaadi tara ti na. Ko ca ko ka si fanɲga ta we na. Katugu Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele lɔa pe ni fuun pe le we kɛɛ. ³⁷Eɛn fɔ, wɛ sila jiri Amɔ cenle woolo pe tara ti na, naa Yabɔki lafogo yɔn tara ti laga ka kpe na, naa yanwira tara cara ti ni. Lara nda Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele lɔa yo waga ka jiri ti na, we sila jiri ko ka kpe na.

Izirayeli woolo

pàa ya wunlunaɲa Ɖgi wi ni

(Nɔmbu 32.1-42)

3 ¹«Ko punɔgo na, a wɛ si kɛ ma Bazan tara konɔ li le na kee; eɛn fɔ, a Bazan tara wunlunaɲa Ɖgi wɔ si yiri we kɔrɔgɔ wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni ma saa to we na malaga ni wa Edireyi ca. ²Kona, a Yawe Yɛnɲele li silan pye fɔ: «Maga ka fyɛ wi yege, katugu mi yen naa nii ma kɛɛ wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, naa wi tara ti ni fuun ti ni. Ma yaa wi pye paa yege ɲga na maa Amɔri cenle woolo pe wunlunaɲa Sihɔn ɲa wila pye ma cɛn wa Eshibɔn ca wi pye we.» ³Ki pye ma, Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele le, lɔa Bazan tara wunlunaɲa Ɖgi wi le we kɛɛ wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni. A wɛ pe ni fuun pe gbo, ali nungba wo sila koro go na. ⁴Kona, a wɛ suu cara ti ni fuun ti shɔ mari ta, ka kpe sila koro ɲga we sila shɔ. Tila pye ca nafa taanri wa Arigɔbu tara, to tila pye Ɖgi wi wunluwɔ tara re, wa Bazan tara. ⁵Paa malaga sige-mboro kan maga cara ti ni fuun ti maga, nda tila pye ma yagara yagara. Kɔɔrɔ la pye ti na, ti sɔgɔyaara tila pye tugurɔn woro. Mbe taga wa ko na, waa kapire legerɛ shɔ fun, nda malaga sigemboro sila pye mberi maga. ⁶Waa ki cara ti ni fuun ti tɔngɔ, ma nambala naa jeele konaa piile pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ paa yege ɲga na waa ki pye wa Eshibɔn ca wunlunaɲa Sihɔn wi tara we. ⁷Eɛn fɔ, yaayoro to naa yarijende nda tila pye wa cara ti ni, waa ti koli we yɛɛ kan.

⁸«Ki wagati wi ni, pa waa Amɔri cenle woolo pe wunlumbolo shyen pe tara ti shɔ yɛɛn. Paa pye ma cɛn wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga yeri, maga le wa Arinɔ lafogo ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Erimo yanwiga ki

na. ⁹Sidon ca fenne paa pye na Erimo yanwiga ki yinri Siriyon, a Amori cenle woolo poro naga yinri Seniri. ¹⁰Waa funwa lagbogo cara ti ni fuun ti sho mari ta, naa Galaadi tara ti ni fuun, naa Bazan tara ti ni fuun, fo ma saa gbɔn wa Salika naa Edireyi cara ti na. To la pye Bazan tara wunlunaga Ogi wi wunluwo cara to ta. ¹¹(Bazan tara wunlunaga Ogi wo nungba wila koro go na Erefayi cenle woolo pe ni. Wi sinleyaraga kila pye tuguron wogo. Ki titonlwo pila we metere tijere na, a ki gbeme pila kee metere shyen yeri. Ki yen wa Amo cenle woolo pe cagbogo Araba ki ni bere.)

**Zhuriden yonlo yirisaga
kee tara ti yeelekala
Izirayeli cengele kele na**

¹²«Ki wagati wi ni, waa ki tara ti ni fuun ti sho mari ta. Maga le wa Aroyeri ca ki na, wa Arino lafogo yon ki na fo ma saa gbɔn wa Galaadi yanwira tara ti walaga ki na konaa ki cara ti ni fuun ti ni, mila ti kan Uruben cenle woolo naa Gadi cenle woolo poro yeri. ¹³Mila Galaadi tara ti walaga sannga ki kan Manase cenle li walaga woolo pe yeri, naa Bazan tara wunlunaga Ogi wi wunluwo tara ti ni fuun ti ni. Ko ki yen Arigobu tara ti ni fuun, mbe pinle Bazan tara ti ni fuun ti ni. (Ki tara to paa pye na yinri Erefayi tara. ¹⁴Manase setirige pyo Yayiiri wo la saa Arigobu tara ti ni fuun ti sho mari ta, fo ma saa gbɔn wa Geshuri tara fenne naa Maaka tara fenne pe tara konlo li na. A wi suu yeera mege ki taga ki Bazan tara kapire ti na. Pe maa ti yinri Yayiiri kapire ali ma pan ma gbɔn nala.) ¹⁵Mila Galaadi tara ti kan Manase pinambyo Makiri wo yeri. ¹⁶Maga le wa Galaadi tara ti na fo ma saa gbɔn wa Arino lafogo ki na, mila ki tara ti kan Uruben cenle woolo naa Gadi cenle woolo poro yeri. Arino lafogo lapyo wo wila pye konlo wa yonloparawa kalige kee yeri, a Yaboki lafogo ko pye konlo poro naa Amo cenle woolo pe tara ti sogowo. ¹⁷Mila funwa laga falafala ki kan pe yeri fun fo ma saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na. Wo wi yen tara ti konlo le wa yonlo tosaga kee yeri, maga le wa Kinereti logbogo ki na fo ma saa gbɔn wa Kogje kuwo wi na, ko kogje we, wa yonloparawa kalige kee yeri, fo wa Pisiga yanwiga tigiwen pi ni, yonlo yirisaga yeri.

¹⁸«Ki wagati wi ni, a mi sigi tunngo nga ki yo pe kan ma yo fo: «Yawe Yenjele, ye Yenjele le, ligi tara nda ti kan ye yeri ti pye ye woro. Eɛn fo, ye ni, mbele fuun pe mbe ya malaga gbɔn, pe pe malingbɔnyaara ti le pe keli pe sefenne *Izirayeli woolo pe yege. ¹⁹Ye jele, naa ye piile poro ce pe yaa koro wa cara nda mi kan ye yeri ti ni, konaa ye yaayoro ngbele-ye yi ni. Mi gi jen ma yo yaayoro legere yen ye yeri. ²⁰Pe yaa koro wa fo Yawe Yenjele li sa ti ye sefenne pe sa cen yeyinge na paa ye yen. Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na tara nda kaan ye yeri wa Zhuriden gbaan wi

pungo na, fɔ pe sari sho ti pye pe woro. Ko pungo na, ye ni fuun nungba nungba ye songɔɔ wa tara nda yè ta ta kɔɔɔ ti ni, to nda mi kan ye yeri we^r.²¹ Ki wagati wi ni, mila ki senre nda ti yo Zhozuwe wi kan fɔ: «Mboro jate, mɔga yan paa yege nga na Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li Amɔri cenle woolo pe wunlumbolo shyen pe pye we. Zhuriden gbaan ma yaa wi kɔn mbe ye wunluwo tara nda fuun ni, pa li yaa ki wunlumbolo pe pye ma fun. ²²Yaga ka fye, katugu Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le, li yaa malaga ki gbɔn ye kan.»

Yenɛɛle làa yo Moyisi wi se ye wa Kana tara

²³«Kona, a mi si Yawe Yenɛɛle li yenri ngbanga ma yo fɔ: ²⁴«**We Fɔ**, Yawe Yenɛɛle, mɔga le nɔɔ gbɔɔɔ po naa ma yawa pi nari mi ɛa ma tunmyee na na. Yarisunngo ko ka woro wa naayeri konaa laga tara ti na, nga ki mbe ya mbaa ki kagala ngele mɔ pye ke piin ki yawa gbɔ mba pi cenle li ni. ²⁵Ki yaga, mila ma yenri, ma ti mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, ki tara tiyɔnrɔ nda ti yen wa gbaan wi kee nga na, mberi yan yenle ni, ki yanwira tara tiyɔnrɔ re, to naa Liban tara ti ni.» ²⁶Eɛn fɔ, Yawe Yenɛɛle làa nawa ngban na ni ye kala na, li sila logo na yeri. Làa na pye fɔ: «Ki yala ma, maga ka para na ni naa ko senre to na. ²⁷Lugu wa Pisiga yanwiga ki go na, mɔ yege ki yirige ma wele wa yɔnlɔ tosaga yeri, naa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri, naa yɔnlɔparawa kalige kee yeri konaa yɔnlɔ yirisaga yeri, ma tara ti wele jenge. Eɛn fɔ, maga jen ma yo ma se Zhuriden gbaan wi kɔn^s. ²⁸Ma tunndo ti yo Zhozuwe wi kan, maa kotogo ki kan wi na, ma fannga le wi ni, katugu tara nda ma yaa yan yenle ni, wo wi yaa ki leele mbele pe yege sin mbe gbaan wi kɔn, mbe ye pe ni wa ti ni, mberi yeɛle pe na ti pye pe woro.»

²⁹«Kona, a wè si cɛn laga ki gbunlundege nga ki ni, wa Beti Pewɔri ca ki yesinme na.

Yaa tanri Yenɛɛle li ngasegele ke na

4 ¹«Moyisi wila yo naa fɔ: «Koni, ^{*}**Izirayeli** woolo, mi yen na ye nari nga-segele naa kakɔndɛgɛngɛle ngele ni, yaa ke nuru na yeri. Ye ke le yaa tanri ke na, jango ye koro yinwege na; Yawe Yenɛɛle, ye teleye Yenɛɛle li yen na tara nda kaan ye yeri, yeri sho yeri ta. ²Ngasegele ngele mi yen na nari ye na, yaga ka ka taga ke na, yaga si ka ka kɔn ke na. Eɛn fɔ, yaa tanri Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li ngasegele ngele mila kaan ye yeri ke na^t. ³Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle làa nga pye yarisunngo Baali Pewɔri^u ki wogo ki na, yoro

^r 3.18-20: Zhozu 1.12-15 ^s 3.27: Nɔmbu 27.12-14; Dete 32.48-52 ^t 4.2: Naga 22.18-19

^u 4.3: Yarisunngo nga pe yinri Baali Pewɔri pe yen na para ki senre na wa Nɔmbu 25.1-18 laga ki ni.

jate yàa ki yan yenle ni. Ye ni, mbele fuun pàa ki gbɔgo làa pe gbo pew ma pe kɔ. ⁴Ɛen fɔ, yoro mbele yàa koro sinmbele Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li kan, ye ni fuun ye yen yinwege na nala.»

⁵«Ye wele, mi ye naga ɲgasegele naa kakɔndegɲele ke ni paa yege ɲga na Yawe Yenɲele, na Yenɲele ligi yo na kan we, jango yaa tanri ke na wa tara nda ye yaa sa ye mberi sho mberi ta ti ni. ⁶Ye ke le yaa tanri ke na. Ko ki yaa ti tara sannda ti woolo paa ye yaan tijinliwe fenne naa kajenmbele. Pe yaa kaa ke senre nuru mbe sila yuun fɔ: «Ki cenle gbene na li yen cenle na li woolo pè kala jen ma jilige dɛ!» ⁷Kaselege ko na, cɛngele ke ni, la woro wa, ali ɲgele kè tugbɔlɔ wa ke ni, na li yarisunndo ti yen li tanla tɔɔn paa yege ɲga na Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yen we tanla tɔɔn we; sanga o sanga waga li yeri li we saga, li ma we saga. ⁸Cenle gbene lo la woro wa, na li ɲgasegele naa li kakɔndegɲele ke yen ma sin paa ki ***lasiri** ɲa fuun mila kaan ye yeri nala wi yen.

Yenɲele làa li yee naga wa Horebu yanwiga ki na

⁹«Ɛen fɔ, ye ye yee yingiwe jen jenge, yaa ye yee kɔɔsi jenge. Yaga ka fegɛ kagala ɲgele kè pye yè yan ke na. Ma ti ke koro wa ma jatere wi ni ma yinwege piliye yi ni fuun ni. Maa ke nari ma pinambiile pe na konaa ma pishyenwoolo pe na.

¹⁰«Yàa yere Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yege sɔgɔwɔ wa Horebu yanwiga ki tanla pilige ɲga ni, yaa nawa tuun ki na. Ki pilige ki ni, làa na pye fɔ: «Ki leele mbele pe gbogolo laga na yege sɔgɔwɔ, mi yaa na ɲgasegele ke yo pe kan, jango pege fɔɔgo paa fyɛ na yege pe yinwege piliye yi ni fuun yi ni laga tara ti na; konaa paa ke nari pe piile pe na fun.» ¹¹Ki wagati wi ni, yàa fulɔ wa yanwiga ki tanla ma yere le ki nɔgo, ma yala kila pye na yiin kasɔn. A kasɔn yinne laa yinrigi wa diwi naa kambaaga wɔgo ki nandogomɔ na kee wa yenɲele na. ¹²Yawe Yenɲele làa para ye ni wa kasɔn ki nandogomɔ. Yàa li senyoro ti logo, ɛen fɔ, ye sila wire kpe yan; li magala lo nunɲba yàa logo». ¹³Làa li ***yɔn finliwe** senre ti yo ye kan ma yo yaa tanri ti na. To ti yen ɲgasegele ke ɲgele. Làa ke yɔnɔgo sinndeere papara papara shyen na». ¹⁴Ki wagati wi ni, Yawe Yenɲele làa tunɲgo kan na yeri ma yo mbe kakɔndegɲele naa ɲgasegele naga ye na, ɲgele ye yaa ka saa tanri ke na wa tara nda ye yen na kee sari sho mberi ta ti ni^x.

Yenɲele làa Izirayeli woolo pe yeri yarisunndo ti wogo na

¹⁵«Moyisi wila pe pye naa fɔ: «Ye ye yee yingiwe jen jenge, katugu pilige ɲga ni Yawe Yenɲele làa para ye ni wa Horebu yanwiga ki na, wa kasɔn

^v 4.11-12: Ɛki 19.16-18; Ebu 12.18-19 ^w 4.13: Ɛki 31.18 ^x 4.14: Ɛki 21.1

ki nandogomɔ, ye sila wire kpe yan. ¹⁶Ki kala na, yaga ka yaara ta te ye yee kan yarisunndo mbe ye yee jɔgɔ, nakoma yaara ta cɛnlɔmɔ nakoma ta yanlere paa naɲa yen nakoma jele yen^y; ¹⁷nakoma paa yaayoro naa wongaala mbele laga tara ti na wo wa yen, nakoma paa sannjele yen, lo na li maa yinrigi sire na wa naayeri we. ¹⁸Yangala jɛgele jɛgele ngele ke maa fulolo tara ti na, yaga ka la yanlee gbegele, nakoma ngbangala ngele ke maa waa wa tɔnmɔ pi ni wa tara ti nɔgɔ lo la yanlee^z. ¹⁹Yaga ka ye yege ki yirige wa naayeri mbaa yɔnlɔ, naa yenge, naa wɔnngɔlɔ konaa naayeri yaara nda ti maa yanwa yinrigi ti wele, mbege kan ti gbɔgɔla mbaa ye taa. Yaga kaa fɔli ti yege sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo. Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ko yaara to yaga cengele sannɲala ngele fuun ke yen laga tara ti na koro kan. ²⁰Ɛɛn fɔ, yoro wo na, Yawe Yenɲele lɔa saa ye le ma ye wɔ wa fugufugu kasɔn gbɔgɔ ki ni, ko nɲa ki yen Ezhipiti tara re, mbe ye pye li woolo, ye pye li woolo paa yege nɲa ye yen li woolo nala we^a.

²¹«Ma sigi ta, Yawe Yenɲele lɔa nawa nɲban na ni ye kala na, ma wugu ma yo mi se Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, fɔ mi se ye wa tara tiyɔnrɔ nda lo na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yen na kaan ye yeri kɔrɔgɔ ti ni^b. ²²Katugu pa mi yaa ku laga ki laga nɲa ki ni, mi se Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri. Ɛɛn fɔ, yoro wo na, ye yaa wi kɔn mbe yiri, mbe saga tara tiyɔnrɔ ti sho mberi ta. ²³Ye ye yee yingiwɛ jɛn, jɔngo yɔn finliwɛ mba Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li le ye ni, yaga ka fege pi na. Yaga ka yarisunngo ka gbegele ye yee kan ki yiri yaraga ka kɔrɔgɔ. Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yo yaga ka ko pye; ²⁴katugu Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yen paa kasɔn yen, nɲa ki maa yaara sori. Li yen Yenɲele na laa li yenjo wi yaga^c.

²⁵«Na yaga ka sa cɛn mbe mɔ wa tara ti ni, na yaga ka pinambiile ta naa pishyenwoolo ni, yaga ka yarisunndo gbegele ti yiri yaraga ka kpe kɔrɔgɔ mbe ye yee jɔgɔ, mbe kapege pye Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li na, mbeli nawa pi nɲban. ²⁶Na yaga ko pye, mi yaa naayeri wo naa tara ti yeri ti pye na sɛrefenne ye wogo na, nala mi yen naga yuun ye kan fɔ ye yaa Zhuriden gbaan wi kɔn sa tara nda sho mberi ta, ye yaa kɔ mbe wɔ wa ti ni fyaw. Ye se cɛn mbe mɔ wa ti ni, katugu pe yaa ye tɔngɔ mbe ye kɔ wa ti ni pew. ²⁷Yawe Yenɲele li yaa ka ye gbɔn mbe ye jaraga wa cengele sannɲala ke sɔgɔwɔ. Li yaa ye nɲbanga ye jaraga cengele ngele sɔgɔwɔ, ye se ka lege lege wa ke ni. ²⁸Wama, ye yaa kaa tunngo piin yarisunndo nda leele gbegele keyen ni to kan, ti yaa ka pye tire woro nakoma sinndeere woro; to nda tila la yaan, tila la nuru, tila la kaa, tila sila nuwɔ taa^d. ²⁹Mbe ye ta wa, ye yaa Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li lagaja. Na yaga

y 4.16: Ɛki 20.4; Levi 26.1; Dete 5.8; 27.15 z 4.17-18: Ɔɔmu 1.23 a 4.20: Ɛki 19.5; Dete 7.6; 14.2; 26.18; Tite 2.14; 1 Pye 2.9 b 4.21: Nɔmbu 20.12 c 4.24: Ebu 12.29
d 4.27-28: Dete 28.36

li lagaja ye kotogo ki ni fuun ni konaa ye nawa pi ni fuun ni, pa ye yaa li yan^e. ³⁰Pungo na, kagala ngele mi yo, ke pyengolo ye na, wa ye jologo gbogo ki ni, ye yaa songoro mbe pan Yawe Yenjele, ye Yenjele li korogo mbaa nuru li yeri; ³¹katugu Yawe Yenjele, ye Yenjele le, li yen Yenjele na li maa leele yinriwe taa. Li se ka ye wa, li se si ka ye tongo pew. Laa wugu ma yon finliwe mba le ye teleye pe ni, li se fage pi na.

**Yenjele lo nungba
li yen Yenjele**

³²«Izirayeli woolo, ye yewe wagati titonlwoɔ na wi toro maga ta ye fa se wi wogo na. Maga le Yenjele laa lewee wi da laga tara ti na, ye yewe ki wogo na, mbege le dunruya wi go nga na saga wa wi go nga na. Ki kafonno la la pye le? Amba wila ki kafonno cenle la logo? ³³Cengele ke ni, liliin woolo paa Yenjele li magala li logo li yen na para pe ni wa kason ki nandogomo, a pe koro yinwege na paa ye yen? ³⁴Yarisunngo kikiin kila yere ki yerewe mbe sa cenle la yirige mbeli wo cenle la sogowa paa yege nga na Yawe Yenjele, ye Yenjele ligi pye ye wogo ki na we? Laa ye yirige wa Ezhipiti tara kagala ngele laa pye ma naga koro fannga na, naa kafonngolo ni, naa kagbologo ni, ma malaga gbɔn, mali fannga kala naa li yawa kala li pye, konaa ma fyere gbɔɔ kala pye. Ki kagala kaa pye ye yege na. ³⁵Yoro wo na, li ti a yege kagala ngele ke ni fuun ke yan, jango yege jen ye yo Yawe Yenjele lo nungba li yen Yenjele le; Yenjele la yege woro wa, na lo ma^f. ³⁶Laa ti a yeeli magala li logo ma yiri wa naayeri, mbe ye naga yaa nuru li yeri, ma ti a yeeli kason gbogo ki yan laga tara ti na, mali magala li logo wa kason ki nandogomo. ³⁷Katugu ye teleye paa li ndanla, a li yoro mbele pe setirige piile ye wo pe pungo na. Laa ye yirige wa Ezhipiti tara li fannga gbogo ki ni. ³⁸Li yaa cengele ngele ke tugbolo ma pye fannga ni ma we ye na ke puru mbe ke yirige wa ye yege, mbe ti ye ye wa ke woolo pe tara, konaa mberi sho mberi kan ye yeri, paa yege nga na li yen naga piin yingo we. ³⁹Ye daga mbege jen nala, mbege tege wa ye nawa fo Yawe Yenjele lo nungba li yen Yenjele wa naayeri konaa laga tara ti na; Yenjele la yege woro wa, na lo ma. ⁴⁰Yaa tanri li kondegengele naa li ngasegele ngele mi yen na yuun ye kan nala ke na, jango ye pye yeyingge na yoro naa ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri pungo na pe ni, konaa ye yinwetonlogo ta wa tara ti ni, to nda Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na kaan ye yeri ti pye ye woro fo sanga pyew.»

^e 4.29: Zhere 29.13 ^f 4.35: Maki 12.32

**Cara taanri nda
pe yaa la karafa wa ti ni
wa Zhuriden gbaan
wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri**

⁴¹Kona, a Moyisi wì si cara taanri wɔ wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri, ⁴²ti pye cara nda pe yaa la karafa wa ti ni^g; na lere wa ka wi lewee yenle gbo, na wi sigi siligi, na wi sila suu panra faa, wi mbe ya fe mbe sa karafa wa ki cara ka nungba ni mbe koro yinwege na ⁴³Urubɛn cɛnlɛ woolo pe wogo ko layi nga Bezɛri ca ye, kila pye wa gbinri wi funwa lagbɔɔ ki ni. Gadi cɛnlɛ woolo pe wogo ko layi nga Aramɔti ca ye, wa Galaadi tara. Manase cɛnlɛ woolo pe wogo ko layi nga Golan ca ye, wa Bazan tara^h.

MOYISI WI SENYORO SHYEN WORO

4.44–11.32

⁴⁴Lasiri senrɛ nda Moyisi wila yo Izirayeli woolo pe kan tori nda yɛɛn. ⁴⁵To ti yɛn kondɛgɛngɛle, naa ngasegele konaa kakɔndɛgɛngɛle ngele wila yo pe kan pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara we. ⁴⁶Kila pye maga ta paa pe ***paara yinrɛ** ti kan ma cɛn wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri, wa gbunlundege ki ni, wa Beti Pewɔri ca ki yesinme na, wa Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlunaɲa Sihon wi tara. Sihon wila pye ma cɛn wa Eshibon ca, ɛɛn fɔ, Moyisi wo naa Izirayeli woolo pe ni paa malaga gbɔn wi ni ma ya wi ni pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara. ⁴⁷Paa wi tara ti sho wi yeri konaa Bazan tara wunlunaɲa ɔgi wi woro ti ni. Ki Amɔri cɛnlɛ li wunlumbolo shyen paa pye wunluwo pi na wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga tara ti ni. ⁴⁸Ki pye ma, Izirayeli woolo paa tara ti ni fuun ti sho maga le wa Aroyeri ca ki tanla, wa Arino lafogo yɔn ki na fɔ ma saa gbɔn wa ***Siyon** yanwiga ki na, ko nga pe yinri fun ɛrimɔ yanwiga; ⁴⁹konaa ***Araba**ⁱ tara ti ni, Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Kɔgɔje kuwo wi na, wa Pisiga yanwiga ki nɔgɔ.

**Ngasegele kɛ
ngele Yɛngele laa kan
(ɛki 20.1-17)**

5 ¹Moyisi wila ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yeri ma pe pye fɔ:
«Izirayeli woolo, ngasegele naa kakɔndɛgɛngɛle ngele mi yɛn na

§ 4.42: Nɔmbu 35.9-34; Dete 19.1-13; Zhozu 20.1-9 ^h 4.41-43: Zhozu 20.8-9

ⁱ 4.49: Maga logo Araba, Zhuriden gbaan gbunlundege lara to pe yinri ma. Tì le wa Galile lagbɔɔ ki na ma tigi ma kari wa Kɔgɔje yɛɛn wi yeri.

yuun ye kan nala, ye ke logo; yaa ke fɔrɔgi, ye ke le yaa tanri ke na.

²Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle lɛa *yɔn finliwɛ le we ni wa Horebu yanwiga ki na. ³Yawe Yɛnɛle li sila ki yɔn finliwɛ pi le we teele poro cɛ ni, ɛɛn fɔ, lɛu le woro mbele fuun we yɛn yinwege na laga nala we ni. ⁴Yawe Yɛnɛle lɛa para ye ni gbɔgɔyi wa kasɔn ki nandogomɔ, wa yanwiga ki na. ⁵Ki sanga wi ni, mɪla pye ma yere yoro naa Yawe Yɛnɛle li ni ye sɔgɔwɔ, nali sɛnre ti yuun ye kan; katugu yaa pye na fyɛ ki kasɔn ki na, ye sila lugu wa yanwiga ki na. Sɛnre nda lɛa yo ti nda:

⁶«Muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle le, mɔɔ yirige mɔɔ wɔ wa Ezhipiti tara, to nda maa pye wa ti ni kulo we.

⁷«Maga ka yarisunndo ta yegɛ gbɔgɔ mi pungo na.

⁸«Maga ka yarisunngo ka tɛ ma yɛ kan. Maga si ka yaraga ka yanlɛɛ gbegele ma yɛ kan ki yiri yaara nda wa naayeri, wa yɛnɛle na ka kɔrɔgɔ, nakoma nda laga tara na ka kɔrɔgɔ, nakosima nda wa tɔnmɔ pi ni, wa tara ti nɔgɔ ka kɔrɔgɔ. ⁹Maga ka fɔli ki yarisunndo ti yegɛ sɔgɔwɔ, maga si kari gbɔgɔ, katugu mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle le, mi yɛn Yɛnɛle na laa li yɛnɔ wi yaga. Teele mbele mi yɛn ma pe mbɛn, mi ma pe kapege ki fɔgɔ tɔn pe piile pe na fɔ sa gbɔn pe setirige piile pe yirisaga taanri wogo naa tijere wogo ki na¹. ¹⁰ɛɛn fɔ, mbele mi yɛn ma pe ndanla, a paa tanri na ɲgasegele ke na, mi maa kajɛngɛ piin pe setirige piile pe yirisaga legɛrɛ woolo kan.

¹¹«Maga kaa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle li mɛgɛ ki yinri waga, katugu lere ɲa wi maa mi ɲa Yawe Yɛnɛle na mɛgɛ ki yinri waga, mi se kaa yaga mbajɔlɔwɔ^{k 1}.

¹²«Maa nawa tuun *cɛnpilige ki na maga tɛgɛ ki yɛ mi ɲa Yawe Yɛnɛle na kan, paa yegɛ ɲga na mɪla ki yo ma kan we^m. ¹³Ma yaa la tunngo piin piliye kɔgɔlɔni ni, mbaa tunndo nda fuun ma yaa la piin ti piinⁿ. ¹⁴ɛɛn fɔ, pilige kɔlɔshyɛn wogo ko ki yɛn cɛnpilige ye, maga tɛgɛ ki yɛ mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle le, na kan. Maga ka tunngo pye ki pilige ki ni, mboro naa ma pinambyɔ, naa ma sumborombyɔ, naa ma kulonɲa, naa ma kulojɔ, naa ma nɛgɛ, naa ma sofile, naa ma yaayoro sannda ti ni, naa nambanɲa ɲa wi yɛn ma cɛn wa ma yeri wi ni, jɛngo ma kulonɲa wo nɔɔ kulojɔ wi ni pe ta pe wogo paa ma yɛn. ¹⁵Maa nawa tuun ki na fɔ maa pye kulo wa Ezhipiti tara. Mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle mɪ pan mɔɔ yirige wa ti ni na yawa pi ni. Ko kala ki ti mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle le, mɪgi yo maga ɲgbɛn ma ni ma yo maa cɛnpilige ki cɛɛn.

¹⁶«Ta ma to naa ma nɔ pe gbogo paa yegɛ ɲga na mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle le, mɪgi yo ma kan we; jɛngo mi ɲa Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle

j 5.8-9: Levi 26.1; Dete 4.15-18; 27.15 k 5.10-11: ɛki 34.6-7; Nɔmbu 14.18; Dete 7.9-10

¹ 5.11: Levi 19.12 m 5.12: ɛki 16.23-30; 31.12-14 n 5.12-13: ɛki 23.12; 31.15; 34.21; 35.2; Levi 23.3

le, tara nda mi yen na kaan ma yeri, ma yinwetɔnlogɔ naa yeyinŋge ta wa ti ni^o.

¹⁷«Maga ka lere gbo^p.

¹⁸«Maga ka jataga pye^q.

¹⁹«Maga ka yu^r.

²⁰«Maga ka yagbolo sereya yo mbe taga ma lewee yenle na^s.

²¹«Ma yege ka ka yiri ma lewee yenle wa jo na. Ma yege ka ka yiri ma lewee yenle wa go na, nakoma wi kere na, nakoma wi kulonana na, nakoma wi kulojo na, nakoma wi nege na, nakoma wi sofile na, nakoma wi kee yaraga ka kpe na^t.»

²²Ki senre nda to Yawe Yenŋele laa yo ngbanga wa kasɔn konaa kambaaga wɔgɔ ki nandogomɔ, leele mbele fuun paa gbogolo le yanwiga ki nɔgɔ pe kan. Li sila ta taga to na. Laa ti yɔnlogɔ sinndeere papara pa-para shyen na mari kan na yeri.

Moyisi wila pye Yenŋele yɔn senre yofɔ

²³«Naa yaa kaa ki magala li logo ma yiri wa wɔwɔ pi ni, maga ta kasɔn kila pye wa yanwiga ki na lagapyew, a ye si fulo na tanla yoro naa ye cengele ke ***lelele** konaa mbele pe yen teele ye go na pe ni. ²⁴Yaa yo fɔ: «Wele, Yawe Yenŋele, we Yenŋele lili gbɔgɔwɔ yanwa naa li gbeme pi naga we na. Weli magala li logo ma yiri wa kasɔn ki nandogomɔ. Wɛge yan nala fɔ Yenŋele li mbe ya para lere ni wi koro yinwege na. ²⁵Koni yingɔ na wee we ye kan kunwɔ pi yeri? Ki kasɔn gbɔgɔ nga ki mbe ya mbe we sogo mbe we kɔ pew. Na waga si koro mbaa Yawe Yenŋele, we Yenŋele li magala li nuru, pa we yaa ku^u. ²⁶Katugu lewee wiwiin wi yen wa, ɲa wila Yenŋele na yinwege wolo li magala li logo li yen na para wi ni wa kasɔn ki nandogomɔ paa woro yen, a ki fɔ wi koro yinwege na? ²⁷Ki kala na, mboro Moyisi, fulo wa Yawe Yenŋele, we Yenŋele li tanla ma ye, mali senre ti logo kona mee pan mari yo we kan. We yaa li senre ti logo mbaa tanri ti na.»

²⁸«Yawe Yenŋele laa ye senyoro ti logo sanga ɲa ni yaa ti yo na kan we. Laa na pye fɔ: «Senre nda leele pɛ yo ma kan mɪri logo. Mɪ yenle ti na^v. ²⁹Ndeɛ ki pye pe mbe ja koro ma, mbaa fyɛ na yege, mbaa tanri na ɲgasegele ke na sanga pyew, ɲango poro naa pe setirige piile pe ni pe pye ferewe na suyi, ki jen nala ndanla. ³⁰Kari ma saga yo pe kan fɔ pe sɔngɔrɔ wa pe ***paara yinre**

^o 5.16: Dete 27.16; Mati 15.4; 19.19; Maki 7.10; Luki 18.20; Efe 6.2-3 ^p 5.17: Zhenɛ 19.6; Levi 24.17; Mati 5.21; 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9; Zhaki 2.11

^q 5.18: Levi 20.10; Mati 5.27; 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9; Zhaki 2.11

^r 5.19: Levi 19.11; Mati 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20; Orɔmu 13.9 ^s 5.20: Eki 23.1;

Mati 19.18; Maki 10.19; Luki 18.20 ^t 5.21: Orɔmu 7.7; 13.9 ^u 5.25: Eki 20.18-19

^v 5.27-28: Ebu 12.18-19

ti ni. ³¹Mboro wo na, koro laga na ni, mi yaa ngasegele ke ni fuun, naa ko-ndegengele koro naa kakɔndegengele yo ma kan ma saa pe nari ke ni, jango paa tanri ke na wa tara nda mi yen na kaan pe yeri ti pye pe woro ti ni.»

³²«Ki kala na, Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li nga yo ye kan, yege yigi yaa tanri ki na. Yaga ka laga ki na mbe kari kalige na nakoma kamenge na.

³³Konɔ na Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li naga ye na, yaa tanri li na cɛcɛcɛ, jango ye pye ferewe na, ye yinwetɔnlogɔ ta wa tara nda ye yaa sa sho mbe ta ti ni.

Ngasele na li gbɔɔ ma we ke ni fuun na

6 ¹«Ngasegele naa kondɛgɛngɛle naa kakɔndɛgɛngɛle ngele koro wele Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yo mbe naga ye na, jango ye saa tanri ke na wa tara nda ye yaa sa sho mbe ta ti ni. ²Ye yaa laga piin ma, jango mbaa fyɛ Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yege ye yinwege piliye yi ni fuun ni, mbaa tanri li ngasegele naa li kondɛgɛngɛle ngele fuun mi yo ye kan ke na, yoro naa ye pinambiile naa ye setirige piile pe ni, jango ye yinwetɔnlogɔ ta. ³Ki kala na, *Izirayeli woolo, ye ke logo, ye ke yigi yaa tanri ke na, jango ye pye ferewe na, ye se ye lege jenge wa ki tara ti ni, to nda nɔnɔ wo naa senrege ki ni, ti yen na fuun wa ti ni we», paa yege nga na Yawe Yenɛɛle, ye teleye pe Yenɛɛle laa ki yo ye kan we.

⁴«Izirayeli woolo, yaa nuru. Yawe Yenɛɛle lo li yen we Yenɛɛle le, lo nunɔba li yen Yawe Yenɛɛle le^x. ⁵Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle le, li daga mbɔɔn ndanla ma kotogo ki ni fuun ni, naa ma nawa pi ni fuun ni konaa ma fanɔga ki ni fuun ni^y. ⁶Ki kakɔndɛgɛngɛle ngele mila yuun ma kan nala, ma ke tege wa ma kotogo ki na. ⁷Maa ke nari ma piile pe na. Na yaga pye wa ma go, na yaga pye tangala na, na ye kaa sinlele konaa na ye kaa yinrigi, maa para ke senre na. ⁸Ma ke pɔ wa ma kee ki na paa kacɛn yen konaa wa ma walege ki na paa tegere yen (jango maga ka fege ke na). ⁹Ma ke yɔnlogɔ ma go ki kɔɔɔ ti kanngara na tire konaa ma kɔɔɔ^z ti na^a.

Izirayeli woolo pee daga mbe fege Yenɛɛle li na

¹⁰«Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle laa *yɔn fɔlɔ le ma wugu ye teleye Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe kan ma yo li yaa tara nda kan

^w 6.3: Nɔnɔ naa senrege to yen naga nari ma yo yaayoro ti yaa yɔn jenge wa ki tara ti ni, konaa tire nda ti maa seni ti ni; ye wele fun wa Eki 3.8 laga ki ni. ^x 6.4: Maki 12.29
^y 6.5: Mati 22.37; Maki 12.30; Luki 10.27 ^z 6.8-9: Kɔɔɔ senre nda ti yo ti mbe ya pye ca ki mbogo yeyɔnɔ kɔɔɔ to. Ki veriseye shyen mbele pɛge kan Zhufuye pe maa veriseye pele yɔnlogi na pe poo pe keyen nakoma pe walere ti na mbaa Yenɛɛle yenri, nakosima pe ma pe yɔnlogɔ mbe pe le kugbolo la ni mbeli yannga le yeyɔngɔ ki na, ɲa fuun kaa jaa mbe ye wa go, wi ma jiri li na mbe si jen mbe ye wa. ^a 6.6-9: Dete 11.18-20

ye yeri, na liga ka sa ye lenge wa ti ni, ye yaa sa cagboro gboro tiyɔnɔ ta wa, nda ye siri kan^b. ¹¹Li yaa yinre kan ye yeri nda ti yen ma yin yari-jende cɛnle pyew ti ni, mbe sigi ta yoro ma yèrì le wa mari yin; mbe ye kan tɔnmɔ titere ni, mbe sigi ta yoro ma yèrì tugu; naa *erezen keere naa olivi-ye tire keere ni, mbe sigi ta yoro ma yèrì sanri. Ye yaa kaa kaa mbaa tinni jenge. ¹²Ko sanga wo ni, ye ye yee yingiwɛ jen, yaga ka fɛge Yawe Yɛnɛle li na, lo na làa ye yirige wa Ezhipiti tara, to nda yàa pye wa kulowo pi ni we. ¹³Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle le, ye daga mbaa fyɛ li yegɛ, lo ye daga mbaa gbogo konaa mbaa wungu li meɛ ki na^c. ¹⁴Yaga ka taga yarisunndo ta yegɛ na, cengele ngele ke yen ma ye maga ke yarisunndo re; ¹⁵katugu Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle le, lo na li yen laga ye sɔgɔwɔ, laa li yenjɔ wi yaga. Li mbe ya mbe nawa ngban ye ni, mbe ye gbo pew mbe ye wɔ laga tara ti na. ¹⁶Yaga ka Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li wa mbe wele paa yegɛ nga na yàa ki pye wa Masa laga ki ni^d. ¹⁷Ɛn ɔ, Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle le, ngasegele naa kondegengele konaa kakɔndegegengele ngele li kan ye yeri, ye ke yigi jenge yaa tanri ke na. ¹⁸Yaa kasinɛge naa kajenge piin Yawe Yɛnɛle li yegɛ sɔgɔwɔ, jango ye pye ferewe na, ye ya ye tara jende ti shɔ yeri ta, to nda Yawe Yɛnɛle làa ki yɔn ɔlɔ le ma wugu mbe kan ye telɛye pe yeri. ¹⁹Ye ye juguye pe purɔ paa yegɛ nga na Yawe Yɛnɛle làa ki yo we.

²⁰«Pungo na, na ye pinambiile paga ka ye yewe mbe yo ɔ: «Yingi na, Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle ligi kondegengele, naa ki ngasegele konaa ki kakɔndegegengele ngele ke kan ye yeri?» ²¹Ye yaa pe yɔn sogo mbe yo ɔ: «Wàa pye *Farawɔn wi kulolo wa Ezhipiti tara. A Yawe Yɛnɛle li si we yirige ma we wɔ wa li fannga gbɔgɔ ki ni. ²²Yawe Yɛnɛle làa kacɛn kagbɔgɔlɔ, naa ka-fɔngɔlɔ tugbɔngɔlɔ tipegɛle pye Ezhipiti tara woolo pe na, naa Farawɔn wo naa wi go woolo pe ni fuun pe na we yegɛ na. ²³Ɛn ɔ woro wo na, làa we yirige wa ti ni ma pan we ni lagame, mbege tara nda ti kan we yeri, to nda làa ki yɔn ɔlɔ le ma wugu mbe kan we telɛye pe yeri we.» ²⁴Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle le, ligi yo we kan ma yo waa tanri ki ngasegele ke ni fuun ke na, waa fyɛ li yegɛ, jango we pye ferewe na sanga pyew, konaa li we yaga yinwege na paa yegɛ nga na ligi pye we kan ɔ ma pan ma gbɔn nala we. ²⁵Na waga ki kakɔndegegengele ke yigi jenge mbaa tanri ke ni fuun ke na, Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle li yegɛ na, ko ki yaa ki naga mbe yo we yen ma sin.

**Yɛnɛle li Izirayeli woolo
pe wɔ li yee kan
(Ɛki 34.11-16)**

7 ¹«Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa ye yegɛ sin sa ye ye ni wa tara nda ye yaa shɔ mbe ta ti ni. Li yaa cengele legere purɔ mbe ke yirige wa

^b 6.10: Zhenɛ 12.7; 26.3; 28.13 ^c 6.13: Mati 4.10; Luki 4.8 ^d 6.16: Ɛki 17.1-7; Mati 4.7; Luki 4.12

ye yege. Koro wele Heti cenle woolo, naa Girigasi cenle woolo, naa Amɔri cenle woolo, naa Kana tara fenne, naa Perezi cenle woolo, naa Hevi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo pe ni. Ki cengele kolɔshyen kè lège ye na konaa ma pye fannga ni ma we ye na^e. ²Yawe Yɛnɛɛle li yaa ka pe le ye kɛɛ, ye yaa ka ya pe ni. Kona ye pe tɔngɔ ye pe kɔ pew. Yaga ka ***yɔn finliwe** le pe ni, yaga si ka pe yinriwe ta. ³Yaga kaa pɔɔɔɔ piin pe ni. Yaga kaa ye sumborombiile pe kaan pe pinambiile pe yeri paa pe pori. Yaga si kaa pe sumborombiile pe yenri ye pinambiile pe kan paa pe pori; ⁴katugu pe yaa ka ye piile pe pɔngɔ mbe pe laga na na, mbe ti pe saa yarisunndo ta yege gbogo. Kiga pye ma, Yawe Yɛnɛɛle li yaa nawa ngban ye ni, mbe ye tɔngɔ fyaw. ⁵Ŋga ye daga mbe pye pe na ki ŋga: Ye yaa pe ***saara wɔsara** ti jaanri, mbe sinndɛɛɛɛ nda pè yerege yerege na sunnu ti na ti gbɔn mberi yaari, mbe tiyagala ŋgele pè kankan na sunnu ke na ke kɔɔnɔ kɔɔnɔ, mbe pe yaara yanlere nda pè te yarisunndo ti sogɔ. ⁶Katugu ye yen cenle na li yen ***kpoyi** Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li kan. Li ye wɔ cengele ŋgele laga tara na ke sɔɔwɔ, jango ye pye li woolo mbele pe kala li yen ma gbɔɔ li yeri^g.

Yɔn finliwe mba Yɛnɛɛle li le
Izirayeli woolo pe ni
pi yen wa pi yɔnɔ
(Dete 28.1-14)

⁷«Naa Yawe Yɛnɛɛle li mara ye na, ma ye wɔ, ko sigi naga mbe yo ye yen ma lège cengele sanngala ke na. Ki yen kaselege fɔ yoro ye yen ma kologo ma we cengele sanngala ke na. ⁸Ɛɛn fɔ, ye yen ma Yawe Yɛnɛɛle li ndanla ko kala ki ti; konaa làa ***yɔn fɔlɔ** na kɔn ye teleye pe yeri ma wugu mbe kala na pye, li yen na jaa mbeli pye mbeli yɔn fili. Ko kɔ ti làa li yawa pi tegɛ ma ye shɔ ***Farawɔn** wi kɛɛ, Ezhipiti tara wunlunaŋa we, mɛɛ ye wɔ wa kulowo pi ni.

⁹«Ye daga mbege jen fɔ Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle lo nungba li yen Yɛnɛɛle jenne le. Li yen Yɛnɛɛle na li yen senre nungba yofɔ. Li yen ma mbele ndanla, a paa tanri li ŋgasegele ke na, li ma koro yɔn finliwe na pe setirige piile yirisaga lègere woolo ni, na pe yinriwe taa. ¹⁰Ɛɛn fɔ, mbele pèli panra, li ma sin teere mbe jɔɔɔɔ wa pe na, mbe pe tɔngɔ. Mbele pèli panra, li maga fɔɔɔ ki tɔn pe na, laa mɔ^h. ¹¹Ki kala na, ŋgasegele, naa kondegeŋgele konaa kakɔndegɛŋgele ŋgele mila yuun ye kan nala, ye ke yigi yaa tanri ke na.

^e 7.1: Kapye 13.19 ^f 7.5: Sinndɛɛɛɛ nda pàa yerege yerege to la pye wa yarisunngo Baali ko yɔnɔ, tiyagala ŋgele pàa kankan koro la pye wa yarisunngo Ashera ko yɔnɔ. Pàa pye na Baali wo jate naŋa na Ashera wo jate wi jɔ; Dete 12.3. ^g 7.6: Ɛki 19.5; Dete 4.20; 26.18; Tite 2.14; 1 Pye 2.9 ^h 7.9-10: Ɛki 20.5-6; 34.6-7; Nɔmbu 14.18; Dete 5.9-10

¹² «Na yaga ki ngasegele ke logo, mbe ke le mbaa tanri ke na, pa kona Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lāa wugu ye tɛleye pe kan ma yɔn finliwɛ mba le pe ni, li yaa koro ki yɔn finliwɛ pi na ye ni konaa mbaa ye yinriwɛ taa. ¹³Ye yaa li ndanla, li yaa duwaw ye na, mbe ye pye ye se ye lɛgɛ; mbe duwaw ye piile pe na. Li yaa duwaw ye kɛɛre yaara ti ni fuun ti na, to ti yɛn ye *bile naa ye duvɛn fɔnɔ konaa ye sinmɛ pi ni; mbe ti ye nɛrɛ, naa ye simbaala konaa sikaala ngbeleye yi lɛgɛ, wa tara nda lāa yɔn fɔlɔ kɔn ye tɛleye pe yeri ma wugu mberɛ kan ye yeri ti ni. ¹⁴Ye yaa duwaw ta mbe wɛ cɛngɛle sannɔgala ke ni fuun ke na. Naɲa ɲa wi se ya pyɔ se nakoma jambasee se ka pye wa ye sɔɔwɔ. Yaayogo mbasege se ka pye wa ye yaayoro ngbeleye yi ni. ¹⁵Yawe Yɛnɛle li yaa ye shɔ yama pi ni fuun pi na. Li se ka ki tifeleɛ yambewe mba pila Ezhipiti tara fɛnnɛ pe ta pa wa ye na, paa yɛgɛ ɲga na ye yɛn maga jɛn we. Mbele pɛli panra li yaa pi wa poro na.

¹⁶ «Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa cɛngɛle ɲgele fuun le ye kɛɛ, ye ke tɔngɔ pew, yaga ka ke yinriwɛ ta. Yaga kaa ke yarisunndo ti gbogo, jɔngɔ tiga ka pye paa penɛ yɛn mbe ye yigiⁱ. ¹⁷Kana ye yaa laga jate mbaa yuun fɔ: «Ki cɛngɛle ɲgele ke woolo pe lɛgɛ ma wɛ we na, we mbe ya mbe pe purɔ mɛle?» ¹⁸Yaga ka fyɛ ke yɛgɛ, ɛɛn fɔ ɲga Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lāa pye Farawɔn wo naa Ezhipiti tara ti ni fuun ti na, ye ye yɛɛ nawa to ki na. ¹⁹Wamawelewe kanɲbanra nda lāa wa pe na a pɛ yan, naa kagbɔɔ- lɔ konaa kafɔnɲɔlɔ ɲgele ni, naa fanɲga gbɔɔ ɲga Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lāa tɛgɛ ma ye yirige wa Ezhipiti tara ti ni, ye ye yɛɛ nawa to ti na. Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa ki nungba ki pye cɛngɛle ɲgele ye yɛn na fyɛ ke yɛgɛ ke na ma fun. ²⁰Mbe taga ko na, li yaa ndagasere tugbɔɔ^j yirige mbe wa pe na, mbele pe yaa ka koro mbe fe sa lara mbe shɔ, ti yaa ka pe gbo. ²¹Ye sunndo wiga ka kɔn ye na pe kala na, katugu Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yɛn laga ye sɔɔwɔ; li yɛn Yɛnɛle na li gbɔɔ ma pye fyɛrɛ ni. ²²Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa la ki cɛngɛle ke puro la ke woo wa ye yɛgɛ jɛɛnɲɛnri. Ye se ka ya mbe ke tɔngɔ yɔnlɔ nungba, na ko ka pye ma, pa yanyaara ti yaa yiri mbe lɛgɛ mbe wɛ ye na. ²³Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa ki cɛngɛle ke le ye kɛɛ, mbe ke gbɔn mbe ke jaraga wa ye yɛgɛ, mbe ke tɔngɔ pew mbe ke kɔ. ²⁴Li yaa ke wunlumbolo pe le ye kɛɛ, ye pe mɛrɛ ti kɔ yeri wɔ laga tara ti na. Lere kpe se ka ya yere mbe ye sige, ye yaa pe ni fuun pe tɔngɔ. ²⁵Pe yarisunndo nda pɛ tɛtɛ yeri sogo. Tɛ nakoma warifuwe ɲa wi yɛn ti na mari fɔ, ye yɛgɛ ka ka yiri wi na mbe wa lɛ. Wi mbe ya pye paa penɛ yɛn mbe ye yigi, katugu wi yɛn *fyɔngɔ yaraga Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yɛgɛ na. ²⁶Yaga ka

ⁱ 7.12-16: Dete 11.13-17 ^j 7.20: ɲga kɔ yo fɔ: *Ndagasere tugbɔɔ*, ki mbe ya logo fun fɔ yambewe lawi paa mba Yɛnɛle lāa wa Ezhipiti tara fɛnnɛ pe na pi yɛn. Pele naga jate fun fɔ Yɛnɛle li mɛrɛgɛ wo wi mbaa fyɛrɛ gbɔɔ wa leele pe na; ɛki 23.28; Zhozu 24.12.

yaritijaanga ka kpɛ lɛ mbe ye ki ni wa ye yinrɛ ti ni, jango yaga ka pye fyɔngɔ ni mbe yala ki ni, pe ye pinlɛ pe ye tɔngɔ. Ye yaa laga jate fyɔngɔ yaraga konaa yaritijaanga, katugu ki yen yaraga nga kɪ daga mbe tɔngɔ pew.

**Yɛnɛɛlɛ lɛa Izirayeli woolo
pe koro wa gbinri wi ni**

8 ¹«Ŋgasegele ngele fuun mila yuun ye kan nala, ye ke lɛ yaa tanri ke na, jango ye koro yinwege na, ye se ye lɛgɛ, konaa tara nda Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛa wugu mberi kan ye tɛɛɛye pe yeri, ye ye wa ti ni yeri shɔ yeri ta.

²«Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ lɔɔn yɛgɛ sin, a mɔ toro konɔ na ni wa ***gbinri** wi ni yɛɛ nafa shyen ni, maa nawa tuun li ni fuun li na. Lɛa ko pye, mbe ti ma fyɔnwɔ pi jɛn konaa mbɔɔn wa mbe wele; jango mbege jɛn na kaa pye ma mbe yɛnlɛ mbaa tanri li nɔgasegele ke na nakoma ma se yɛnlɛ mbaa tanri ke na. ³Lɛa fyɔnwɔ wa ma na, ma ti a funɔ kɔɔn gbɔn. Kona, a li si yaakara nda pe yinri ***manɛ** ti kan ma yeri, to nda ma sila ti jɛn we; ma tɛɛɛye fun pe sila ti jɛn. Lɛa ko pye ma, mbege naga ma na fɔ yaakara to cɛ ma ti ma sɛnwɛ wi baro. Eɛn fɔ, sɛnrɛ nda fuun Yawe Yɛnɛɛlɛ li maa yuun to ti mbe ya mboo baro^k. ⁴Ki yɛgɛ nafa shyen ke ni, ma yaripɔɔ ti sila lɛ mbe kɔɔnlɔ ma yɔlɔgɔ, ma tɔɔɔ ti sila si tinndi ma na. ⁵Ma daga mbege jɛn fɔ Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ li yɛn nɔɔ koro paa yɛgɛ nga na tofɔ maa wi pinambyɔ koro we.

⁶«Ki kala na, ma Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ li nɔgasegele ke yigi jɛngɛ maa tanri li kondɛgɛngɛle ke na, maa fye li yɛgɛ. ⁷Katugu Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ li yaa ti ye ye tara tiyɔnrɔ ta ni. Laforo naa puluyo legɛrɛ yɛn wa ti ni, konaa tara ti nɔgɔna tɔnmɔ ni, mba pi maa janri na yinrigi na fuun wa gbunlundɛrɛ to naa yanwira ti na. ⁸Yarilire ***bile** naa ***ɔrizhi** to tara ri, naa ***ɛrɛzen** tiire ni, naa ***figiye** tire ni, naa girenadi tire ni, naa oliyiye tire nda ti maa sinmɛ kaan konaa sɛnrɛge tara ri. ⁹Ma yaa kaa yaakara legɛrɛ taa wa ki tara ti ni; yaraga ka kpɛ se kɔɔn la wa. Wa ki tara ti ni, tugurɔn yaa la taa wa waara ti ni; Ma yaa la tuguyenrɛ woo wa yanwira ti ni. ¹⁰Na maga ki yarijɛndɛ ti ta mbaa nii mbaa tinni sanga nɔa ni, maa Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ li sɔnni, tara jɛndɛ nda li yaa kan ma yeri ti kala na.

¹¹«Mɔɔ yɛɛ yingiwe jɛn maga ka fɛgɛ Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma Yɛnɛɛlɛ li na. Li nɔgasegele naa li kakɔnnɛgɛngɛle konaa li kondɛgɛngɛle ngele mila yuun ma kan nala, maga ka je ke yingiwe pi na. ¹²Na maga li mbe tin, mbe yinrɛ tiyɔnrɔ kankan mbe cɛn wa ti ni sanga nɔa ni, ¹³na ma nɛrɛ naa ma simbaala konaa ma sikaala paga ka se mbe lɛgɛ, ma penjara naa ma

^k 8.3: Mati 4.4; Luki 4.4

te wi ni tiga ka lege, na ma kee yaara ti ni fuun tiga ka lege sanga na ni, ¹⁴moɔ yee yingiwe jen, maga kaa ma yee gbogo mbe fege Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li na. Lo na lɔn yirige wa Ezhipiti tara ti ni, to nda maa pye wa ti ni kulo we. ¹⁵Lo llaa ma yege sin ma toro ma ni wa ki gbinri gbolo na wi yen fyere ni wi ni; wo na wi yen ma yin wɔɔɔɔ nda ti yen shɔnɔɔ ni to naa naala ni, konaa lawara ni, ma pye tɔnmɔ fu. Llaa ti a tɔnmɔ janri ma yiri ma kan wa walaga nga ki sheli ma we ti ni fuun na ki ni. ¹⁶Wa ki gbinri nungba wi ni, llaa pye na mane wi kaan ye yeri yaakara; ma teleye pe sila wi jen. Llaa ko ki ni fuun ko pye ma, ma ta ma fyɔnwɔ pi jen konaa mbɔɔn wa mbe wele, ko pɔngo na mbe si kajenge pye ma kan. ¹⁷Ki kala na, moɔ yee yingiwe jen, maga ka yo fɔ ki yarijende nda ti ni fuun mari ta ma yeera fannga naa ma yawa po ni¹. ¹⁸Maa nawa tuun ki na fɔ Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle lo li fannga kan ma yeri, a maa yarijende ta. Li yen naga piin ma nala, jango llaa wugu ma *yɔn finliwe mba le ma teleye pe ni, ligi wogo ki pye ligi yɔn fili ma kan.

¹⁹«Na maga fege Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li na, mbaa yarisunndo ta yege gbogo, mbaa tunngo piin ti kan konaa mbaa foli ti yege sɔgɔwɔ, mi yaa ki yo mbege filige ma kan nala, fɔ ma yaa kɔ mbe wɔ wa pew. ²⁰Pa ma yaa kɔ mbe wɔ wa paa cengele ngele Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yaa tongo wa ye yege ke yen, katugu yee logo li yeri.

**Izirayeli woolo pe yen leele
mbele pe ma yiri ma je**

*Ŋga ki ti Yenɛɛle
li si Kana tara woolo pe purɔ
(ɛki 31.18–32.35)*

9 ¹«**Izirayeli** woolo, yaa nuru! Ye mbele ye yaa Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri nala. Cengele ngele kɛ tugbolo ma pye fannga ni ma we ye na, ye yaa ke tara ti shɔ mberi ta; ke yen ma cɛn cagbɔɔ gbɔɔ ni nda pɛ malaga sigemboro kan mari maga, a ti yagara ma kari wa naayeri. ²Pe yen leele mbele pe yen fannga ni ma tɔnlɔndɔnlɔ, Anaki setirige piile wele. Yɛ pe jen, yɛ si pe senre logo ma yo pe maa yuun fɔ: «Ambɔ wi mbe ya yere mbe Anaki setirige piile pe sige?» ³Ɛɛn fɔ, ye daga mbege jen fun nala fɔ Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yaa keli ye yege mbaa kee paa kasɔn yen, nga ki yen na sori na kee. Li yaa ki leele pe tongo, mbe ti pe go sogo ye kan. Ye pe tara ti shɔ yeri ta, ye pe tongo fyeele na paa yege nga na Yawe Yenɛɛle llaa ki *yɔn folɔ kɔn ye yeri we.

⁴«Na Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle liga ka pe purɔ mbe pe yirige wa ye yege, yaga kaa ki yuun wa ye yee nawa mbe yo fɔ ye yen ma sin ko kala

¹ 8.11-17: Oze 13.5-6

na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ti a yè pan mbege tara nda ti sho mberi ta. Ayoo! Eɛn fɔ, ki cɛngele ke kapere to kala na li yaa ke purɔ mbe ke yirige wa ye yege. ⁵Kii cɛn ndɛɛ ye yɛn ma sin nakoma ye nawa pi yɛn ma filige ye na ko kala na ye yaa ye wa pe tara ti ni, mberi sho mberi ta. Eɛn fɔ, kaselege ko na, ki cɛngele ke tipewe po kala na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa ke purɔ mbe ke yirige wa ye yege; mbe taga wa ko na, yɔn folɔ na lɔa kɔn ma wugu ye teleye Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe kan, mbe ta mbeli yɔn fili. ⁶Ye daga mbege jɛn fɔ kii cɛn ndɛɛ ye yɛn ma sin ko kala na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yɛn naga tara jɛnde nda ti kaan ye yeri. Eɛn fɔ, ye yɛn leele mbele pe ma yiri ma je.

*Napige yanlɛɛ
ɲa Izirayeli woolo pɔa gbegele
ma kapege pye*

⁷«Yaa Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li nawa pi ɲgban yege ɲga na, ma ye ta wa gbinri wi ni, yaa nawa tuun ki na, yaga ka fege ki na. Maga le yè yiri wa Ezhipiti tara pilige ɲga ni fɔ ma pan ma gbɔn laga ki laga ɲga ki ni, ye yɛn leele mbele pè yiri ma je Yawe Yenɲele li na.

⁸«Yaa Yawe Yenɲele li nawa pi ɲgban ma gbɔn yege ɲga na wa Horebu yanwiga ki na, ye ye yɛ nawa to ki na. Lɔa yiri ye kɔrɔgɔ fɔ na jaa mbe ye tɔngɔ. ⁹Yawe Yenɲele lɔa ***yɔn finliwɛ** mba le ye ni, pi senre ti yɛn ma yɔnlɔgɔ sinndɛɛre papara papara shyen nda na, naa mila lugu wa yanwiga ki na sari sho, mila koro wa fɔ ma saa gbɔn piliye nafa shyen, ki yɔnlɔ naa ki yembine; mi sila ka, mi sila si wɔ^m. ¹⁰A Yawe Yenɲele li si sinndɛɛre papara papara shyen ti kan na yeri; Yenɲele lo jate lɔa yɔnlɔgɔ ti na. Senre nda fuun lɔa yo ye kan wa yanwiga ki na, wa kasɔn ki nandogomɔ, pilige ɲga ni yaa ye yɛ gbogolo, ti ni fuun tila pye ma yɔnlɔgɔ wa ti na.

¹¹«Piliye nafa shyen, ki yɔnlɔ naa ki yembine, yo torɔngɔlɔ, yɔn finliwɛ senre ti yɛn ma yɔnlɔgɔ sinndɛɛre papara papara nda na, a Yawe Yenɲele li siri kan na yeri. ¹²A li silan pye fɔ: «Yiri laga yanwiga ki na ma tigi fyaw; katugu ma leele mbele mà yirige wa Ezhipiti tara, pè kapege tijaanga pye. Konɔ na mila li senre yo pe kan ma yo paa tanri li na, pè fyɛɛle mali yaga. Pè tɛ yan ma yarisunngo gbegele pe yɛ kan.» ¹³A Yawe Yenɲele li sigi senre nda ti yo mari taga wa fɔ: «Migi wele maga yan fɔ ki leele mbele pe yɛn leele mbele pe ma yiri ma je poro pele. ¹⁴Ki yaga, mi yaa pe tɔngɔ mbe pe mege ki kɔ mbege wɔ laga tara ti na. Eɛn fɔ, mboro wo na, mi yaa ma pye cɛnle la to, na li yaa pye fanɲga ni mbe lege mbe wɛ pe na.» ¹⁵Kona, a mɛ si yiri wa yanwiga ki na ma tigi; kila pye kasɔn ni bere lagapyew. Yɔn finliwɛ senre ti yɛn ma yɔnlɔgɔ sinndɛɛre papara papara shyen nda na, tila pye na keyen shyen yi ni mɛri yigi. ¹⁶A mɛ sigi

wele maga yan fɔ yè kapege pye Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li na. Yàa te yan ma napige yanlɛɛ gbegele maga pye yarisunngo ye yɛɛ kan. Yawe Yɛnɛɛle làa konɔ na naga ye na, yàa fyɛɛle mali yaga. ¹⁷Ki pye ma, sinndɛɛre papara papara shyen nda tìla pye na kɛɛ miri yigi, a mì siri wa tara mari yaari le ye yɛgɛ sɔgɔwɔⁿ.

¹⁸«Ko pungo na, a mì si to tara Yawe Yɛnɛɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ mali yɛnri paa kongbannga wogo ki yɛn, ma pye piliye nafa shyen, ki yɔnlɔ naa ki yembinɛ; mi sila ka, mi sila si wɔ. Mìla ko pye ye kapege nga fuun yàa pye ko kala na; katugu yàa tipege pye Yawe Yɛnɛɛle li na mali nawa pi ngban. ¹⁹Mìla fyɛ Yawe Yɛnɛɛle li nangbanwa pi yɛgɛ, li nangbanwa ndorowo pi yɛgɛ, po mba làa yiri pi ni ye kɔrɔgɔ fɔ na jaa mbe ye tongo we. Eɛn fɔ, ki yɔnlɔ li na, Yawe Yɛnɛɛle làa na yɛnrɛwɛ pi logo naa^o. ²⁰Làa nawa ngban jɛngɛ fun Arɔn wi ni, fɔ naga lagajaa mboo gbo; eɛn fɔ, mìla yɛnri wi kan fun ki pilige ki ni. ²¹Napige yanlɛɛ ɲa yaa gbegele a kɔ pye kapege, mìla ki le maga le kasɔn maga sogo, maga kaari kaari, maga purugu fɔ a kɔ kannga muwɛ paa cɔnrɔ yɛn. Lafogo nga kɔ yiri wa yanwiga ki na ma tigi, a mì si saa ki muwɛ pi wo wa ki ni^p.

Leele pàa kapere ta yɛgɛ pye naa

²²«Yàa Yawe Yɛnɛɛle li nawa pi ngban, ma ye ta wa Tabeera, naa Masa konaa Kiburɔti Ataava lara ti ni^q. ²³Sanga ɲa ni, Yawe Yɛnɛɛle làa pye na jaa mbe ye yirige wa Kadeshi Barineya laga ki ni, làa ye pye fɔ: «Ye yiri yaa kee, ye sa tara nda mì kan ye yeri ti shɔ yeri ta.» Eɛn fɔ, yàa yiri ma je Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li sɛnrɛ ti na; ye sila taga li na, ye sila si logo li yeri^r. ²⁴Maga le mì yoro jɛn, ye yɛn leele mbele pe ma yiri ma je Yawe Yɛnɛɛle li na.

²⁵«Ko ki ti mìla to Yawe Yɛnɛɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ mali yɛnri, ma koro wa tosaga fɔ ma saa gbɔn pilige nafa shyen, ki yɔnlɔ naa ki yembinɛ, naa làa yo li yaa ye tongo we. ²⁶Mìla pye nali yɛnri na yuun fɔ: «**We Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛle, maga ka ma woolo pe tongo, poro mbele pe yɛn ma woolo, a mà pe go shɔ ma gbɔgɔwɔ pi fannga na, konaa ma pe yirige wa Ezhipiti tara yawa gbɔɔ ni. ²⁷Maga ka wele ki leele mbele pe nungbongbanla, naa pe tipewe konaa pe kapere ti na; eɛn fɔ, jatere pye ma tunmbyeele jɛmbele Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe na. ²⁸Na maga pe tongo, mà we yirige tara nda ni ti woolo pe mbe ya mbaa yuun fɔ: Yawe Yɛnɛɛle li pe yirige wa Ezhipiti tara, ma saa pe gbo wa gbinri wi ni, katugu li saa ya

ⁿ 9.17: Eki 32.19 ^o 9.19: Ebu 12.21 ^p 9.21: Eki 32.20 wi yɛn naga nari ma yo Moyisi wila ki tɔnmɔ pi kan kapege pyefenne pe yeri a pɔo wɔ. ^q 9.22: Tabeera laga kala yeli wele wa Nɔmbu 11.1-3 laga ki ni; Masa laga kala yeli wele wa Eki 17.1-7 laga ki ni; ye Kiburɔti Ataava kala li wele wa Nɔmbu 11.31-34 laga ki ni. ^r 9.23: Nɔmbu 13.25-14.38; Dete 1.21-26; Ebu 3.16

mbe kari pe ni wa tara nda làa ti senre yo pe kan ti ni, nakoma pe kala lùu mben. ²⁹Ma sigi ta, pe yen ma woolo, a mà pe ta ma woolo. Mà pe yirige wa Ezhipiti tara fannga naa yawa gbɔɔ ni.»

**Yenɛle làa Izirayeli woolo
pe kapere ti kala yaga pe na
(Eki 34.1-10)**

10 ¹Kona, a Yawe Yenɛle li silan pye fɔ: «Sinndeere papara papara shyen tɛ paa kongbannda ti yen, ma kesu wa gbegele fun tire ni; ko punɔ na, mɛ lugu ma pan na kɔrɔɔ laga yanwiga ki na. ²Sinndeere papara papara kongbannda nda màa yaari, senre nda tila pye ma yɔnɔɔ wa ti na, mi yaa ti yɔnɔɔ wa nda ti na, ma sari le wa kesu wi ni.» ³Ki pye ma, a mi si kesu wa gbegele akasiya tige ni, ma sinndeere papara papara shyen tɛ paa kongbannda ti yen. Ko punɔ na, a mi si lugu wa yanwiga ki na ti shyen ti ni na kɛɛ. ⁴Pilige nga ni yàa gbogolo wa yanwiga ki nɔɔ, ngasegele kɛ ngele Yawe Yenɛle làa yo ye kan wa yanwiga ki na, wa kasɔn ki nandogomɔ, làa ke yɔnɔɔ wa ki sinndeere papara papara fɔndɔ ti na paa yege nga na làa ti yɔnɔɔ wa kongbannda ti na, mɛ ti kan na yeri. ⁵Ko punɔ na, a mi si yiri wa yanwiga ki na ma tigi, mɛ saa ti le wa kesu ɲa mɪla gbegele wi ni. Tila koro wa wi ni paa yege nga na Yawe Yenɛle làa ki yo we.

⁶(**Izirayeli** woolo pàa yiri wa Bene Yaakan kɔlɔye pe tanla ma kari wa Mosera laga ki ni. Pa Arɔn wila ku wa a pòo le wa. A wi pinambyɔ Eleyazari wì si cɛn wa wi yɔnɔ paa ***saraga wɔfenne to** yen^s. ⁷A pè si yiri lema mɛ kari wa laga nga pàa pye na yinri Gudigoda. Pe yiringɔlɔ lema, a pè si kari wa laga nga pàa pye na yinri Yɔtibata; ko nga laforo legere yen wa. ⁸Ko wagati wowi Yawe Yenɛle làa Levi cɛnɛ woolo pe wɔ ma yo paa li ***yɔn finliwe kesu** wi tungu, paa yeregi li yege sɔɔwɔ mbaa tunɔgo piin li kan konaa mbaa duwaw piin leele pe kan li mɛge ni; paa yege nga na pège pye fɔ ma pan ma gbɔn nala we^t. ⁹Ko kala kɪ ti Levi setirige piile pe sila tara ta kɔrɔɔ paa cengele sanɔgala ke yen. Eɛn fɔ, Yawe Yenɛle, ye Yenɛle le, li tunɔgo ko ki yen pe kɔrɔɔ ye, paa yege nga na làa ki ***yɔn fɔlɔ** kɔn we.)

¹⁰Mi wo na, mɪla koro wa yanwiga ki na ma piliye nafa shyen pye wa, ki yɔnɔ naa ki yembinɛ, paa kongbannga wogo ki yen. Ki wogo ki na naa, Yawe Yenɛle làa na yenrɛwe pi logo ma ye kala yaga, lii ye tɔngɔ^u. ¹¹Làa na pye fɔ: «Yiri ma keli ki leele mbele pe yege, maa pe yege sinni, tara nda mɪla wugu mbe kan pe teleye pe yeri, pe kari pe sari shɔ peri ta.»

^s 10.6: Nɔmbu 20.28; 33.38; Dete 1.19-46 ^t 10.8: Nɔmbu 3.5-8; 8.5-19

^u 10.10: Eki 34.28

**Yenɔɔle li daga mbe ye ndanla
konaa yaa tanri li senre ti na**

¹²Koni Izirayeli woolo, yingɔ Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yen na jaa ye yeri? Ki kɔ wowi ɲa, yaa fyɛ Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yeɛɛ, yaa tanri li konɔgolo ɲgele li naga ye na ke na, li ye ndanla, yaa tunɲo piin li kan ye kotogo ki ni fuun konaa ye nawa pi ni fuun ni. ¹³Yaa tanri Yawe Yenɔɔle li ɲgasegele naa li kondeɲɲɔle ɲgele mila yuun ye kan nala ke na jango ye pye yeyinɲe na. ¹⁴Ye wele, naayeri wo naa wi gbeme pi ni fuun pi ni, naa tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun, ti yen Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li woro. ¹⁵Ma sigi ta, ye teleye poro ɕɕ Yawe Yenɔɔle li mara pe na, a pɛli ndanla. Ye teleye pe setirige piile poro li wɔ cengele ke ni fuun ke sɔɔwɔ, ko kɔɔ wo yen fɔ yoro wele li wɔ paa yeɛɛ ɲga na yaa ki yaan nala we. ¹⁶Yoro fun ye ye yɛ kan Yawe Yenɔɔle li yeri ye kotogo ki ni fuun ni; yaga ka yiri mbe je li na. ¹⁷Katugu Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yen yari-sunndo ti ni fuun ti go na, ma pye tafenne pe ni fuun pe tafɔ^v. Li yen Yenɔɔle na li gbɔɔ, ma pye yafɔ, konaa ma pye fyere ni. Laa lere wɔ lere ni^w; laa sili yɛ yaga peli fanla yarikanra ni. ¹⁸Li maa pijiriwele poro naa ɲanɲunjaala pe tanga ki kaan pe yeri. Li maa yaakara naa yaripɔɔ kaan nambanmbala pe yeri nali ndanlawa pi nari. ¹⁹Yoro fun, nambanmbala mbele wa ye sɔɔwɔ pe daga mbe ye ndanla, katugu yaa pye nambanmbala wa Ezhipiti tara.

²⁰Yaa fyɛ Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yeɛɛ, yaa li gbogo, ye mara lo ɲunɲba na; na yaga yo ye yaa wugu, ye wugu lo meɛ ko na. ²¹Lo ye daga mbaa sɔnni, lo li yen ye Yenɔɔle le. Lo li ki kagbɔɔ naa ki fyere kagala ke pye ye kan, a yɛ ke yan yenle ni^x. ²²Sanga ɲa ni ye teleye paa kari wa Ezhipiti tara, paa pye lere nafa taanri ma yiri ke^y. Koni, Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li ye pye, a yɛ leɛɛ^z paa naayeri wɔnɲɔlo ke yen.

**Kagala ɲgele Yenɔɔle lɔa pye
Izirayeli woolo pe kan**

11 ¹«Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li daga mbe ye ndanla. Yaa tanri li ɲgasegele, naa li senyoro, naa li kondeɲɲɔle konaa li kakɔn-deɲɲɔle ke na sanga pyew. ²Mi woro na para ye piile poro wogo na, poro mbele Yawe Yenɔɔle li kagala ɲgele pye, pee la jen, pee si la kpe yan. Eɛn fɔ, yoro mbele ye yen na nala wo ni, Yawe Yenɔɔle lɔa ke naga yoro na. Ko kɔɔ wo yen lili gbɔɔwɔ, naa li yawa gbɔɔ pi naga ye

^v 10.17: Meɛ ɲga kɔ yo fɔ tafenne pe ni fuun tafɔ ki yen fun wa

1 Timo 6.15; Naga 17.14; 19.16 lara ti ni. ^w 10.17: Kapye 10.34; Orɔmu 2.11; Efe 6.9

^x 10.21: Eki 7-12 ^y 10.22: Zhenɛ 46.27; Eki 1.5; Kapye 7.14 ^z 10.22: Zhenɛ 15.5; 22.17; Ebu 11.12

na; ³naa li kacɛn kagbɔgɔɔ konaa kagala ngele li pye wa Ezhipiti tara *Farawɔn wi na, Ezhipiti tara wunlunaŋa we, konaa wi tara ti ni fuun ti na. ⁴Yɛge yan fun paa yɛge nɔa na lɔa Ezhipiti tara malingbɔɔnɔ pe pye, naa pe shɔnye konaa pe malaga gbɔnwotoroye pe ni. Sanga ŋa ni paa pye na ye puro, lɔa Kɔgɔje yɛɛn wi tɔnmɔ pi sɔngɔɔ maa wa pe na, ma pe tɔngɔ ma pe kɔ pew^a. ⁵Ŋga fuun lɔa pye ye kan wa *gbinri wi ni fɔ ma pan ma gbɔn na ki laga nɔa ki ni, yɛge jɛn. ⁶Lɔa Uruben cenle woolo naŋa Eliyabu wi pinambiile Datan naa Abiramu pe pye yɛge nɔa na, yɛge jɛn fun. Tara tila jɛnw wa pe tɔɔɔ ti nɔgɔ ma pe tɔn pew, poro naa pe go woolo, naa pe *paara yinre ti ni, konaa pe pinleyɛɛnle pe ni fuun pe ni^b. ⁷Kagbɔgɔɔ ngele fuun Yawe Yɛnɔle li pye, yɛ ke yan yɛnle ni gbɔgɔyi.

⁸«Ki kala na, nɔgasegele ngele mi yɛn na yuun ye kan nala, yaa tanri ke na. Pa kona ye yaa fanŋa ta, mbe tara nda ye yɛn na jaa mbe ye wa ti ni ti shɔ mberi ta. ⁹Pa ye yaa yinwetɔnɔgɔ ta wa tara ti ni, to nda Yawe Yɛnɔle lɔa *yɔn fɔlɔ kɔn, ma wugu ki na mberi kan ye teleye poro naa pe setirige piile pe yeri; nɔnɔ naa sɛnrege yɛn na fuun wa ki tara ti ni^c.

Tara nda Yɛnɔle li duwaw ti na

¹⁰«Tara nda yaa kee sa ye wa ti ni mbe sari shɔ mberi ta, ti woro paa Ezhipiti tara nda yɛ yiri wa ti ni ti yɛn. Ma ye ta wa ti ni, kila pye yaga ye yariluguro ti lugu mbe kɔ, ki ma daga yaa tanri yaa tɔnmɔ wuun ye kɛrɛ yaara ti na paa yɛge nɔa na pe maa tɔnmɔ wuun nɔngɔ kɛrɛ yaara ti na we. ¹¹Ɛɛn fɔ, tara nda yaa kee sa ye wa ti ni, mberi shɔ mberi ta, yanwira naa gbunlundɛrɛ yɛn wa ti ni. Tisara ti maa paan wa ti ni. ¹²Ki tara ti yɛn tara nda Yawe Yɛnɔle, ye Yɛnɔle li maa jatere piin ti na konaa na wele ti na sanga wi ni fuun ni, mbege le wa yɛle li lesaga fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga.

¹³«Ŋgasegele ngele mi yɛn na kaan ye yeri nala, na ye kaa tanri ke na jɛngɛ, mbe ti Yawe Yɛnɔle, ye Yɛnɔle li ye ndanla, mbaa li gbogo ye kotogo ki ni fuun ni, konaa ye nawa pi ni fuun ni, ¹⁴pa kona, li yaa ti tisara tila paan wa ye tara mbaa yala ti wagati wi ni, tisara kɔngbannda to naa ti pɔngɔ woro ti ni fuun; jango ye yarilire ti yɔn, ye *bile naa ye duvɛn fɔngɔ konaa ye sinmɛ liwoo pi ni. ¹⁵Li yaa ti yan ki yiri wa tara ti ni ye yaayoro ti kan. Yoro fun ye yaa la nii mbaa tinni jɛngɛ.

¹⁶«Ye ye yɛɛ yingiwe jɛn, yaga ka ti pe ye fanla pe ye pɔngɔ, ye kari ye saa yarisunndo ta yɛge gbogo, mbaa fɔli ti yɛge sɔgɔwɔ. ¹⁷Na ko ka pye, pa Yawe Yɛnɔle li yaa nawa nɔgbɔn ye ni, mbe naayeri wi tɔn jango tisaga kiga ka pan naa. Kona tara ti se kaa yarilire kaan ye yeri. Kiga pye ma, ye yaa kɔ fyaw mbe wɔ laga ki tara jɛndɛ nda Yawe Yɛnɔle li yɛn

^a 11.4: Ɛki 14 ^b 11.6: Nɔmbu 16.31-32 ^c 11.9: Ɛki 3.8

na kaan ye yeri ti ni. ¹⁸Ki kala na, senre nda mila yuun ye kan, yeri tege wa ye kotogo na konaa wa ye nawa pi ni fuun pi ni. Yeri yɔnɔɔgo yeri pɔ-pɔ wa ye keyen yi na paa kacɛn yɛn, konaa wa ye walere ti na paa tegere yɛn^d. ¹⁹Yaa ye piile pe nari ti ni, na yaga pye wa ye yeri wa ye yinre ti ni we, nakoma na yaga pye tangala na wa konɔ, nakoma na yaga sinle, nakoma na yaga yiri, yaa para pe ni ti senre na. ²⁰Yeri yɔnɔɔgo wa ye yinre ti yeyɔnrɔ kanɔgara na tire ti na konaa ye yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti na^e. ²¹Kona mbe naayeri wi ta wa tara ti go na sanga ɲa fuun ni, yoro naa ye piile pe ni ye yaa yinwetɔnɔɔgo ta wa tara nda Yawe Yenɲele làa wugu mbe kan ye teleye pe yeri ti ni.

²²«Ŋgasegele ɲgele fuun mila yuun ye kan, na yaga ke yigi jɛɲge mbaa tanri ke na, mbe ti Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ye ndanla, na ye kaa tanri li kongolo ɲgele fuun li naga ye na ke na, mbe koro mbe mara li na, ²³pa kona li yaa ki cɛngele ke ni fuun ke purɔ mbe ke yirige wa ye yege, koro ɲgele ke yɛn ma tugbɔɔ, ma pye fanɲga ni ma we ye na we, ye sigi tara ti shɔ yeri ta. ²⁴Yaga ye yɔnɔɔgo ke kan laga ɲga fuun na, ki yaa pye ye wogo. Ye tara ti yaa le wa gbinri wi na sa gbɔn fɔ wa Liban tara ti na, mbe le wa Efirati gbaan wi na sa gbɔn fɔ wa Mediterane kɔgoje wi na^f. ²⁵Lere se ka ya yere mbe ye sige malaga ni. Ye yaa tanga mbe toro tara ti laga ɲga fuun ni, Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa ti fyere gbɔrɔ mbe ki laga woolo pe yigi ye yege fyere ti kala na, paa yege ɲga na ligi yo ye kan we^g.

²⁶«Ye wele, mi yɛn na duwaw naa danga ki teri ye yege sɔgɔwɔ nala, ye ka wele ye wɔ. ²⁷Na ye kaa tanri Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ɲga-segele ɲgele mila yuun ye kan nala ke na, pa ye yaa duwaw ta. ²⁸Ɛɛn fɔ, na ye woro na tanri Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ɲgasegele ke na, na yaga pɔngo le konɔ na mila nari ye na nala li ni, mbe kari saa yarisunndo ta yege gbogo, nda ye sila jɛn faa, pa ye yaa danga ta. ²⁹Tara nda yaa kee sa shɔ mbe ta, na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele liga ka ye lenge wa ti ni sanga ɲa ni, ye yaa kaa duwaw piin leele pe kan wa Garizimu yanwiga ki na, mbaa pe dangi wa Ebali yanwiga ki na. ³⁰Ki yanwira shyen ti yɛn wa Zhuriden gbaan wi pɔngo na, wa konɔ na wa yɔnɔɔgo tosaga yeri li kee sanɲga ki na, wa Kana tara fenne pe tara, poro mbele pe yɛn ma cɛn wa *Araba tara ti ni we; wa Giligali ca ki yesinme na, wa More laga tigbɔrɔ ti tanla^h.

³¹«Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yɛn na tara nda kaan ye yeri, sannɪ jɛnri, ye yaa Zhuriden gbaan wi kɔn mbe ye wa ti ni, sari shɔ mberi ta, mbe cɛn wa ti ni. ³²Kondeɲɲele naa ɲgasegele ɲgele fuun mɪ yo ye kan nala, ye bala yaa tanri ke na.

^d 11.18: Dete 6.6-9 ^e 11.20: Dete 6.9 ^f 11.24: Zhou 1.3-5 ^g 11.25: Ɛki 23.27; Dete 7.24 ^h 11.30: Zhen 12.6

YAWE YENŊELE LI LASIRI KONGOLO

12-26

Yenŋele li gbɔɔsaga
ki yaa pye nunŋba wa tara ti ni

12 ¹«Yawe Yenŋele, ye tɛɛye pe Yenŋele le, li yen na tara nda kaan ye yeri ti pye ye woro, ŋgasegele naa kondegeŋgele ŋgele ye yaa yigi jɛŋɛ mbaa tanri ke na, ye yinwege piliye yi ni fuun yi ni wa ti ni, koro wele yɛɛn.

²«Cɛngele ŋgele ye yaa ka ke tara ti sho mberi ta, ke maa ke yari-sunndo ti gbogo lara nda na, wa yanwira nda ti yagara ti go na, naa wa tinndiye pe na, konaa wa tire nda fuun ti yen tipiire ti nɔɔ, ye ti ni fuun ti jɔɔ pew. ³Ye yaa ka pe *saara wɔsara ti jaanri, mbe sinndeere nda pɛ yerege na sunnu ti na ti gbɔn mberi yaari, mbe tiyagala ŋgele pe maa sunnu ke na ke sogo; yaara yanlere nda pɛ tɛ mari pye yarisunndo, yeri kɔɔnɔ kɔɔnɔ. Ye pe mege ki kɔ yege wɔ wa ki lara ti niⁱ.

⁴«Yaga kaa ki cɛngele ke kapyere ti fɔɔɔgi mbaa Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li gbogo. ⁵Ɛɛn fɔ, Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le, li yaa ka laga ka wɔ wa ye cɛngele ke ni fuun ke tara ti sɔɔwɔ, mbe pye wa ki ni mbege pye li censaga; ko laga ko nunŋba ye yaa kaa kee wa saa li gbogo. ⁶Pa ye yaa kaa kee wa ye *saara sogoworo ti ni, naa ye *nayinme saara ti ni, naa ye *yaga wi ni, naa yarikanra nda ye ma lagala ye yaritara ti na ti ni, naa saara nda ye ma wɔ mbe *yɔn fɔlɔ tɔn ti ni, naa ye nayinme yarikanra ti ni, naa ye nɛɛ, naa ye simbaala konaa ye sikaala pe pinambire konŋbannda ti ni. ⁷Yoro naa ye go woolo pe ni, pa ye yaa kaa ye *saraga yaakara ti kaa wa Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yege sɔɔwɔ. Lɛ duwaw ye na ye kɛɛ tunndo nda ni, ye yaa kaa yɔɔɔri ti ni fuun ti wogo ki na, wa ki laga ki ni fun.

⁸«We yen naga piin lagame yege ŋga na nala, ŋga ka ŋa ndanla ko ki fɔ wi ma pye, ye se ka saa *we fɔ wi gbogo ma, ⁹katugu Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yaa tara nda kan ye yeri kɔɔɔ, ye fa ye wa ti ni gbɛn mbaa ye yinwege ki piin yeyinŋe na. ¹⁰Ɛɛn fɔ, Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yen na tara nda kaan ye yeri kɔɔɔ, ye yaa Zhuriden gbaan wi kɔn mbe sa cɛn wa ti ni. Li yaa ye sho ye juguye mbele fuun pe yen ma ye maga pe kɛɛ, mbe ti ye cɛn yeyinŋe na pɔw wa tara ti ni. ¹¹Kona Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yaa laga ŋga wɔ mbe pye wa ki ni, ye yaa kaa paan wa yaara nda mi yen nari sɛnɛ yuun ye kan ti ni. To ti yen ye saara sogoworo, naa ye nayinme saara, naa ye yaga, naa yarikanra nda ye ma lagala ye yaritara ti na, konaa yarijende nda fuun ye yaa wɔ saraga Yawe Yenŋele

ⁱ 12.3: Dete 7.5

li yeri mbe yɔn fɔlɔ tɔn. ¹²Ye yaa kaa yɔgɔri Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ, yoro naa ye pinambiile, naa ye sumborombiile naa ye kulo-nambala, naa ye kulojaala konaa ***Levi setirige piile** mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa ye cara ti ni pe ni, katugu poro si laga ta, tara si kan pe yeri kɔrɔgɔ paa ye yɛn^j.

¹³«Ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn, yaga laga o laga ŋga yan, yaga kaa ye saara sogoworo ti woo wa ki na. ¹⁴Ɛɛn fɔ, laga ŋga Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yaa wɔ wa ye cɛngɛle la nɔŋgba ni, yaa ye saara sogoworo ti woo wa ki laga ki ni, yaa tanri ŋgasegele ŋgele fuun mɪ yo ye kan ke na.

¹⁵«Konaa ki ni fuun, na ki ka ye ndanla sanga ŋa ni, ye mbe ya yaayoro ta gbo mberi ka wa ye cara ti ni fuun ti ni, mbe yala duwaw ŋa Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yaa tirige ye na wi ni. Lere ŋa ka pye ***fyɔngɔ** fu konaa lere ŋa ka pye fyɔngɔ ni, pe mbe ya mbege kara ta ka paa yɛgɛ ŋga na pe ma ya na lufaa naa wolowo kara ti kaa we^k. ¹⁶Ɛɛn fɔ, ye se ka ti kasanwa pa ka, ye yaa pi wo tara paa tɔnmɔ yɛn^l.

¹⁷«Ye kɛrɛ yarilire, naa ye duvɛn konaa ye sinmɛ pi ni, yee daga mbaa ti yaga wi nii wa ye cara ti ni, konaa ye nɛrɛ, naa ye simbaala naa ye sikaala pe pinambire kɔŋgbannɔ ti ni, naa saara nda ye ma wɔ ma yɔn fɔlɔ tɔn ti ni, naa ye nayinmɛ yarikanra ti ni konaa yarikanra nda ye ma lagala ye kɛɛ yaara ti na ti ni. ¹⁸Ɛɛn fɔ, Yawe Yɛnɛɛle li yaa laga ŋga wɔ, pa ye yaa kaa ki yaara ti kaa wa ki laga ki na li yɛgɛ sɔgɔwɔ, yoro naa ye pinambiile, naa ye sumborombiile, naa ye kulonambala, naa ye kulojaala konaa Levi setirige piile mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa ye cara ti ni pe ni. Ye yaa kaa yɔgɔri Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ ye kɛɛ yaara nda fuun yɛ ta ti kala na. ¹⁹Yaga cɛn mbe mɔ yɛgɛ o yɛgɛ wa ye tara, ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn, yaga ka fɛgɛ Levi setirige piile pe na.

²⁰«Na Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle liga ka ye tara ti gbɔgɔ sanga ŋa ni paa yɛgɛ ŋga na lɔa ki yɔn fɔlɔ kɔn ye yeri, na kara la ka ye yigi, ye mbe ya mbe nda fuun ti ye ndanla ta ka. ²¹Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yaa ka laga ŋga wɔ mbe pye wa ye ni, na ki ka ka lali yoro mbele ni, Yawe Yɛnɛɛle li yaa ka nɛrɛ naa simbaala, konaa sikaala mbele kan ye yeri, ye mbe ya mbege yaayogo ka gbo mbege ka wa laga ŋga ye yaa ka pye mbe cɛn, paa yɛgɛ ŋga na ki ye ndanla, mbe yala sɛnrɛ nda mɪ yo ma ye kan ti ni. ²²Ye yaa ki kara ti ka paa yɛgɛ ŋga na ye maa lufaa naa wolowo kara ti kaa we; lere ŋa wi yɛn fyɔngɔ fu, konaa lere ŋa wi yɛn fyɔngɔ ni, pe mbe ya pinle mbege kara ti ka. ²³Ɛɛn fɔ, ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn jɛŋgɛ, yaga ka ki kasanwa pa ka, katugu pa yinwege ki yɛn wa kasanwa pi ni. Ki kala na, yaga ka kara ta ka mbe pinle ti yinwege ki ni^m, (ko kɔrɔ wo yɛn ti

j 12.12: Dete 10.8-9; Nɔmbu 18.20,23 k 12.15: Kila pye pe ma ya ma yan kara ti ka, paa la tanri ŋgasegele na paa yaayoro nda pe ma wɔ saara ti wogo ki yɛn. l 12.16: Zhɛnɛ 9.4; Levi 7.26-27 m 12.23: Levi 17.10-14

kasanwa we). ²⁴Yaga ka kasanwa ka fyew, ɛɛn fɔ, yoo wo tara paa tɔnmɔ yɛn. ²⁵Ye se ka pa ka jango yoro naa ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri pungo na pe ni, ye pye fɛrɛwɛ na, katugu Yawe Yɛnnɛlɛ li yɛn na ŋga jate sinŋge yɛ tanga ma yala ki ni.

²⁶«Ɛɛn fɔ, ye yaayoro nda yɛ tɛgɛ ti yɛ Yɛnnɛlɛ kan konaa nda ye ma wo mbe yɔn fɔlɔ tɔn, ye yaa kari ti ni wa laga ŋga Yawe Yɛnnɛlɛ li wo ki ni. ²⁷Ye saara sogoworo ti kara to naa ti kasanwa pi ni, ye yaa ti wo saraga wa Yawe Yɛnnɛlɛ, ye Yɛnnɛlɛ li saraga wɔsaga ki na. Ye saara sannda to na, ye yaa ti kasanwa po wo wa li saraga wɔsaga ki na, ɛɛn fɔ ti kara to na, ye mbe ya mbe to ka.

²⁸«Kakɔnnɛdegɛŋgɛlɛ ŋgɛle fuun mi yɛn na yuun ye kan, ye ke lɛ yaa tanri ke na; pa kona ye yaa pye fɛrɛwɛ na sanga pyew, yoro naa ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri pungo na pe ni; katugu Yawe Yɛnnɛlɛ, ye Yɛnnɛlɛ li yɛn na ŋga jate sinŋge yɛ tanga ma yala ki ni.

**Yaa ye yɛɛ kɔrɔsi
yarisunndo ti ni**

Yaga kaa Kana tara fenne pe fɔrɔgi

²⁹«Cɛngɛlɛ ŋgɛle ye yaa sa ke tara ti sho mberi ta, na Yawe Yɛnnɛlɛ, ye Yɛnnɛlɛ liga ka ke tɔngɔ mbe ke kɔ wa ye yɛgɛ sanga ŋa ni, na yaga ke purɔ mbe cɛn wa ke tara ti ni, ³⁰ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn jɛŋgɛ, yaga kaa ki leele pe fɔrɔgi, pe fɔrɔgɔmɔ pi pye paa penɛ yɛn mbe ye yigi pe tɔngɔ-ŋgɔlɔ. Yaga ka gbogolo pe ni pe yarisunndo ti na. Pàa pye nari gbogo yɛgɛ ŋga na mbaa ki yewe mbege jɛn, mbaa ki pyelɔmɔ nungba pi piin. ³¹Yaga kaa pe fɔrɔgi mbaa Yawe Yɛnnɛlɛ, ye Yɛnnɛlɛ li gbogo; katugu kagala ŋgɛle fuun ki cɛngɛlɛ kàa pye na piin na ke yarisunndo ti gbogo, ke yɛn ma tijanga Yawe Yɛnnɛlɛ li yɛgɛ na mali mben. Pe yɛrɛ la pye na pe pina-mbiile naa pe sumborombiile pe woo saraga na pe sori pe yarisunndo ti kan.

*Yɛnnɛlɛ li je
yarisunndo suvenne pe na*

13 ¹«Ŋgasegele ŋgɛle fuun mila yuun ye kan, ye ke lɛ yaa tanri ke na; yaga ka ka taga wa ke na, yaga si ka ka kɔn wa ke na".

²«Kana *Yɛnnɛlɛ yɔn senre yofɔ nakoma lere ŋa wi maa yaara yaan wɔɔnrɔ na wa yaa ka yiri wa ye sɔgɔwɔ mbaa kacɛn nakoma kafɔnnɔgɔlɔ senre yuun ye kan°. ³Na ki kacɛn nakoma ki kafɔnnɔ li ka pye mbeli yɛɛ yɔn fili, na ki lerefɔ wi ka ye pye mbe yo fɔ: Yoo kari we saa yarisunndo

ⁿ 13.1: Dete 4.2; Naga 22.18-19 ^o 13.2: Mbege lɛ vɛrise 2 sa gbɔn 6, Yɛnnɛlɛ yɔn senre yofenne mbele pe yɛn yagbogolo fenne pe senre yeri wele fun wa.

ta yege gbogo, waa tunngo piin ti kan, nda yee jen, ⁴yaga ka ki Yenɛɛle yɔn senre yofɔ nakoma ki lere ɲa wi maa yaara yaan wɔɔnrɔ na wi senre ti logo. Katugu Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li mbe ya mboo tɛge mbe ye wa mbe wele, mbege jen na kaa pye li yen ma ye ndanla ye kotogo ki ni fuun ni konaa ye nawa pi ni fuun ni. ⁵Yaa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle lo nungba gbogo, yaa fyɛ lo yege; yeli ngasegele ke yigi jɛnge, yaa nuru li yeri. Yaa tunngo piin lo nungba kan, mbe mara lo na. ⁶Ki Yenɛɛle yɔn senre yofɔ nakoma ki lere ɲa wi maa yaara yaan wɔɔnrɔ na wi daga poo gbo, katugu mbe yiri mbe je ko senre to tari wila yuun Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li na. Lo na li ye yirige wa Ezhipiti tara ti ni, ma ye sho kulowo pi ni, katugu konɔ na Yawe Yenɛɛle lɔa naga ma yo yaa tanri li na, wi yen na jaa mbe ye fanla mbe ye pɔngo li na. Ki pyelɔmɔ pi na ma, ye yaa kapege ki ko mbege wɔ wa ye sɔɔwɔ.

⁷«Na ma sefo, nakoma ma nɔsepyɔ lenaɲa, nakoma ma pinambyɔ, nakoma ma sumborombyɔ, nakoma ma jo, wo ɲa wɔɔn ndanla jɛnge, nakoma ma wɔnlɔ jɛnge wa kɔɔn fanla larawa mbɔɔn pye fo: «Shokari we sa yarisunndo ta yege gbogo, nda mboro naa ye teleye pe ni ye sila jen, ⁸ko kɔɔ wo yen yarisunndo nda cengele kele yege maa gbogo, ɲgele ke yen ma yɔngɔ ye ni nakoma ma lali ye ni, mbege le tara ti go ɲga na fo saga wa go ɲga na, ⁹maga ka yere wi senre ti na, maga ka logo wi yeri, maga kaa yinriwe ta, maga kaa kala yaga; maga ka tɔn wi kapege ki na. ¹⁰Ɛen fo, ma daga mbe ti poo gbo; mboro ma yaa keli mbɔɔn kee ki yirige wi na mboo gbokala li pye, pɔngo na leele sanmbala pee pe keyen yi yirige wi na poo gbo. ¹¹Pe daga mboo wa sinndeere ni mboo gbo, katugu wila pye na jaa mbɔɔn fanla mbɔɔn laga Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li na, lo na lɔɔn yirige wa Ezhipiti tara, to nda maa pye wa ti ni kulo we. ¹²***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yaa ɲga ki pye ki logo mbe fyɛ. Pa kona pe se kaga kapege cenle la pye laga ye sɔɔwɔ.»

¹³«Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na cara nda kaan ye yeri ye sa cen wa ti ni, na yaga ki logo ki ca ka wogo na fo ¹⁴lejagala pɛle yiri wa ye sɔɔwɔ ma saa ki ca woolo pe fanla ma pe pye fo: «Yookari we saa yarisunndo ta yege gbogo, nda ye fa jen,» ¹⁵ye yaa ki sagaja, mbe leele pe yewe jɛnge ki wogo ki na. Na kaa pye ki yen kaselege fo ki katijaanga ki pye wa ye sɔɔwɔ, ¹⁶ye yaa ki ca woolo pe ni fuun pe gbo tokobi ni, mbe pinle yaayoro ti ni. Ye yaa ca ki tɔngɔ naa ki nawa yaara ti ni fuun ti ni, mberi tɛge ti ye pew Yawe Yenɛɛle li kan. ¹⁷Ye yaa ki yarijende ti ni fuun ti gbogolo wa katogo, mbe kasɔn le ca ki ni mbege sogo pew naa ki yarijende ti ni Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li kan. Ki yaa koro kataga sanga pyew, pe se kaga kan naa fyew. ¹⁸Yaara nda ti tɛge ti ye pew mbe tɔngɔ, mɛɛ daga mbe ta le, jango Yawe Yenɛɛle li nangbanwa gbɔɔ pi sogo li na, li ye yinriwe ta, li yinmɛ tirige ye na, mbe ti ye lege paa yege ɲga na lɔa wugu ki wogo ki na ye teleye pe kan we; ¹⁹na ye kaa nuru li yeri, mbaa

tanri li ngasegele ngele fuun mi yen na yuun ye kan nala ke na, konaa mbaa nga ki yen ma sin Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yegɛ na ki piin we.

**Ŋga Izirayeli woolo
pe sila daga mbaa piin kunwɔ gbelege na**

14 ¹«Ye yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li piile. Ki kala na, yaga ka ye witire lara ta kɔɔnɔ kɔɔnɔ, nakoma mbe ye walere sire ti kulu mbege naga fɔ yaa kunwɔ gbele. ²Katugu ye yen cɛnle na li yen ***kpoi** Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li kan. A li ye wɔ cɛngele sanɲgala ngele fuun ke yen laga tara na ke sɔɔwɔ, jango ye pye li woolo mbele pe kala li yen ma gbɔɔ li yeri jɛɲge.

**Fyɔngɔ yaara
naa fyɔngɔ fu yaara
(Levi 11.1-47)**

³«Yaraga ŋga fuun ki yen ***fyɔngɔ** ni yaga ka ka ka. ⁴Yaayoro naa wɔngaa mbele ye mbe ya mbaa kaa pe mbele: Nɛge, naa sumbyɔ, naa sugbɔ, ⁵naa wolowo, naa lufaa, naa sawɔ, naa gbɔɔ, naa wɔngoli, naa likatɔɔ, ⁶konaa mbele fuun pe yenjoro ti yen ma wali pe na shyen, pe ma sila yaakara nda pɛ ka ti sɔngɔɔ nari sanga pe ni. ⁷Ɛn fɔ, mbele pe yenjoro ti yen ma wali pe na shyen ko cɛ, nakoma mbele pe maa yaa-kara nda pɛ ka ti sɔngɔɔ nari sanga ko cɛ, yaga kaa pe kaa. Ki pye ma, yaga kaa yɔngɔmɛ, naa polo konaa wɔngbɔ dama pe kaa; katugu pe maa yaakara nda pɛ ka ti sɔngɔɔ nari sanga. Ɛn fɔ, pe yenjoro ti si woro ma wali pe na shyen. Yaa pe jate fyɔngɔ ni^p. ⁸Yaga kaa cɛle wi kaa, katugu wi yenjoro ti yen ma wali wi na shyen, ɛn fɔ, wila ya mbe yaakara nda wɔ ka ti sɔngɔɔ mbaa ti sanga. Yaa wi jate fyɔngɔ ni. Yaga kaa kara ta ka, yaga si ka jiri wi kugo na.

⁹«Tɔnmɔ yaara ti ni, nda fuun ye mbe ya mbaa kaa tori nda yɛn: Nda fuun wuuro yen ti kanɲgara ti na paa kanwira yen konaa ma pye kɔɔɔ ni. ¹⁰Ɛn fɔ, nda fuun wuuro woro ti kanɲgara ti na paa kanwira yen konaa kɔɔɔ woro ti na, ye saa ti kaa; ye yaa lari jate fyɔngɔ ni.

¹¹«Sannjɛrɛ nda fuun ti yen fyɔngɔ fu, ye mbe ya mbaa ti kaa. ¹²Sannjɛrɛ nda yee daga mbaa kaa ti mɛrɛ ti nda: Yɔn, naa pɛtɛ, naa yɔn ŋa wi ma pye wa kɔɔje wi ni, ¹³naa kagbɔngɔ, naa tufara konaa duwaye pe cɛnle li ni fuun, ¹⁴naa kaankaanye pe cɛnle li ni fuun, ¹⁵naa kɔnrɔ-sogolo, naa kuwege, naa kuwefige konaa gbɛnlele pe cɛnle li ni fuun, ¹⁶naa kuwegbɔɔ, naa gbɛnɲgbɛn, naa laɲgolo, ¹⁷naa lɔɔ sumbyɔ, naa tɔnmɔ sannjɛɛ, naa kara kasannjɛɛ, ¹⁸naa jagapan, naa gɔɔ ki cɛnle li ni fuun, naa sannjɛɛ ŋga pe yinri hupi konaa ndirige.

¹⁹«Yaawere nda fuun ti maa yinrigi sire na, yaa ti jate fyɔngɔ ni, yaga kaa ti kaa. ²⁰Ɛɛn fɔ, nda ti maa yinrigi sire na ma pye fyɔngɔ fu, ye mbe ya mbaa to kaa^q. ²¹Yaga ka yarikugo ka kara ka. Ye mbe ya mberi kan nambannjɛɛnle mbele wa ye ni pe yeri peri ka^r, nakoma mberi pere tara ta yege woolo yeri; katugu yoro wo na, ye yen leele mbele pe yen ma tege pe ye Yawe Yenjele, ye Yenjele li kan. Yaga ka sikapige ka sɔgo wa ki nɔ yinriwe pi ni.

**Ŋgasele na li tege yaga wɔmɔ
pi wogo na**

²²«Yeɛ pyew, yaara nda fuun ye yaa la taa wa ye kɛɛɛ ti ni, yaa ti ni fuun ti ***yaga** wi woo. ²³Yawe Yenjele, ye Yenjele li yaa laga ŋga wɔ mbaa li yeɛ nari wa, pa ye yaa ka saa ye yarilire, naa ye duven fɔnɔ, naa ye sinme yaga yaara ti kaa wa, mbe pinle ye nɛɛ ŋgbeleye, naa ye simbaala konaa ye sikaala ŋgbeleye yi pinambire konɔgbannɔ ti ni. Ye yaa laga piin ma, mbaa ki fɔrɔgi la fye sanga pyew Yawe Yenjele, ye Yenjele li yege^s. ²⁴Na Yawe Yenjele, ma Yenjele liga ka duwaw ma na sanga ŋa ni, laga ŋga li yaa ka wɔ mbaa li yeɛ nari wa, na kiga pye mbe lali ma ni, mbege kan ma se ya mbɔɔn yaga wi le mbe kari wi ni wa, ²⁵pa kona, mɔɔ yaga wi pere, maga penjara ti le ma pan ti ni wa laga ŋga Yawe Yenjele, ma Yenjele li yaa ka wɔ ki ni. ²⁶Na maga ka gbɔn wa, yaraga ŋga fuun kɔɔn ndanla, nege yi o, sumbyɔ wi o, duven wi o, nakoma sinme welewe pa yege wi o, ko kɔrɔ wo yen yaraga ŋga fuun la ka pye ma na, maga lɔ ki penjara ti ni. Mboro naa ma go woolo pe ni yege ka wa Yawe Yenjele, ye Yenjele li yege sɔgɔwɔ, yaa yɔgɔri. ²⁷Ki sanga wi ni, yaga ka fege ***Levi setirige piile** mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa ye cara ti ni pe na, katugu poro si laga ta, tara si kan pe yeri kɔrɔgo paa ye yen.

²⁸«Yeɛ taanrindaanri pyew, ye yaa la ye kɛɛ yaara ti yaga wi woo yeɛ taanri wolo li ni, mbaa wi gbogolo wa ye cara ti ni. ²⁹Ki ka pye ma, Levi setirige piile, poro mbele pee laga ta, tara si kan pe yeri kɔrɔgo paa ye yen, poro naa nambannjɛɛnle pe ni, naa pijiriwele konaa nangunjaala pe ni, poro mbele pe yen ma cɛn wa ye cara ti ni, pe yaa pan mbe ka mbe tin. Pa kona Yawe Yenjele, ye Yenjele li yaa duwaw ye na ye kɛɛ tunndo ti ni fuun ni.

**Izirayeli woolo pe fɔrɔ
ti kala yagawa pe yeɛ na
(Levi 25.1-7)**

15

¹«Yeɛ kɔlɔshyen pyew, ye yaa fɔrɔ nda yɛ taga ti kala yaga.

²Fɔrɔ ti kala yagawa pi yaa la piin yege ŋga na ki ŋga: Fɔrɔ ti

kala yagawa yeŋe liga gbɔn, paga li yari Yawe Yenŋele li mege ki na, lere o lere wi fɔgo le wi sefo wa na, a wi pye wi cenle woo wa, wi yaa ki fɔgo ki kala yaga wi na. Wiga kaga kan wi na mbe yo wi fɔgo ki tɔn. ³Ye mbe ya mbaa ye fɔro ti yewe nambanmbala poro na; ɛn fɔ, ye cenle woolo ye fɔro nda ti yen pe na, yeri kala yaga pe na.

⁴«Kona ki ni fuun, fyɔnwɔ fɔ si daga mbe pye wa ye sɔgɔwɔ, katugu Yawe Yenŋele li yaa duwaw legerɛ tirige ye na wa tara ti ni, to nda li yen na kaan ye yeri paa kɔrɔgo yen, yeri sho yeri ta we. ⁵Ko yaa pye ma, na ye kaa nuru Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yeri, mbeli ngasegele ngele fuun mi yen na yuun ye kan nala ke yigi jenge mbaa tanri ke na. ⁶Katugu Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yaa duwaw ye na paa yege nga na làa ki yo ye kan we. Pa kona ye yaa kaa fɔro nii cengele legerɛ kele yege na, ɛn fɔ, ye se ka fɔgo le lere yeri. Ye yaa ka cen cengele legerɛ go na, cenle la kpe se ka cen ye go na.

⁷«Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yen na tara nda kaan ye yeri, na fyɔnwɔ ka to ma sefenne wa na wa ki tara ca ka ni, maga kɔɔn nawa pi tɔn wi na, mbe je mbe yo ma soo saga. ⁸Ɛn fɔ, ki daga mɔɔ kee ki sanga ma fɔgo le wi na maa jorowo yaraga ki kan wi yeri^t. ⁹Ma yee yingiwe jen, maga ka ti jatere pee mbe tigi wa ma kotogo na, maa ma yee piin fɔ: «Sanni jenri yeŋe kolshyen wolo li yaa gbɔn, fɔro ti kala yagawa yeŋe le; ko mbe ti ma yewagawa pye ma sefo ŋa wi yen fyɔnwɔ fɔ wi na, mbe je maga ka yaraga kan wi yeri. Pa kona, wi yaa gbele ma mege ni mbe Yawe Yenŋele li mege ki yeri luu saga; ki ka pye ma, ma yaa ma kapege ki go kala li le. ¹⁰Fɔgo taga wi na nandanwa ni; ki ka kɔɔn mben. Ki ka pye ma, Yawe Yenŋele, ma Yenŋele li yaa duwaw ma na ma kapyegele ke ni fuun ke ni kona ma kee tunndo ti ni fuun ti ni. ¹¹Fyɔnwɔ fenne poro se kɔ wa tara ti ni. Ko kala ki ti mi yen naga yuun ma kan fɔ mɔɔ kee ki sanga maa kaan nandanwa ni ma sefenne, naa fanngɔgo fenne kona fyɔnwɔ fenne» pe yeri.

**Eburuye mbele kulolo
pe wɔmɔ wa kulowo pi ni
(Ɛki 21.1-11; Levi 25.39-46)**

¹²«Na ma sefo Eburuye naŋa nakoma jeŋe wa kaa yee pere ma yeri paa kulo yen, wi yaa tunngo pye ma kan fɔ sa gbɔn yeŋe kɔgɔlɔni. Yeŋe kolshyen wolo li na, ma yaa wi wɔ wa kulowo pi ni. ¹³Ɛn fɔ, pilige nga ni wi yaa wɔ wa ma yeri, maga kaa yaga wila kee kewara. ¹⁴Yawe Yenŋele li yaa ka duwaw ma na mbe yaara nda fuun kan ma yeri, ma yaa ta wɔ wa ti ni yarikanra mbe kan wi yeri; to ti yen ye simbaala, naa ye sikaala, naa ye ^{*}bile kona ye duven we. ¹⁵Ye ye jatere wi tege ki na fɔ yoro fun yàa

^t 15.8: Levi 25.35 ^u 15.11: Mati 26.11; Maki 14.7; Zhan 12.8

pye kulolo wa Ezhipiti tara, a Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li saa ye wɔ wa kulowo pi ni. Ko kala kɪ ti mi yen naga ngasele na li kaan ye yeri nala.

¹⁶ «Kana ma kulonana wi mbe ya mbɔɔn pye fɔ: «Mi woro na jaa mbe laga ma na» katugu mboro naa ma go woolo pe ni ye yen maa ndanla, a wi yen ferewe na wa ma yeri». ¹⁷ Kona ma wanla le maga kulonana wi nungbolo li mara wa kɔɔ pyɔ wi na, mali furu». Pa kona wi yaa pye ma kulonana fɔ sanga pyew. Na ki ka pye kuloɔ wi, ko kala nungba lo ma yaa pye wi na fun. ¹⁸ Eɛn fɔ, mbe kulonana wi yaga wi wɔ wa kulowo pi ni ki ka ka ngban ma na, katugu tunngo nga wi pye ma kan ye le kɔgɔlɔni li ni, kɪ we wesaga shyen tunmbyee na pe ma le sara na wi wogo ki na. Ki kala na, wi yaga wi wɔ wa kulowo pi ni. Pa kona Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yaa duwaw ma na ma keɛ tunndo ti ni fuun ni.

Yaayoro ti pinambire kɔngbannda ti yen Yenɛɛle li woro

¹⁹ «Ma nɛɛ naa ma simbaala konaa ma sikaala pe pinambire kɔngbannda ma yaa pe tɛge pe ye Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li kan. Maga kɔɔn napɔlɔ kɔngbanana wi pye wila fali. Maga kɔɔn sumbyɔ wi pinambyɔ kɔngbanana wi sire ti kɔɔnlɔ». ²⁰ Ye le pyew mboro naa ma go woolo pe ni ye yaa ka saa ti kaa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li ye ge sɔgɔwɔ wa laga nga li yaa ka wɔ ki ni». ²¹ Ki yaayoro ti ni, na nga ka pye sɔ ni, na ki ka pye jeɔgɔlɔ ni, nakoma na ki ka pye fyɔɔn, nakoma na jeregisaga ka ye ge ka pye ki na, maga kaga wɔ *saraga Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yeri. ²² Ma yaa ki yaayogo kara ti ka wa laga nga ma yen ma cɛn. Lere na wi yen *fyɔngɔ ni konaa na wi yen *fyɔngɔ fu pe ni fuun shyen pe mbe ya mbege kara ta ka paa ye ge nga na pe maa lufaa nakoma wolowo kara ti kaa we. ²³ Eɛn fɔ, maga ka kasanwa ka, ma yaa pi wo tara paa tɔnmɔ yen».

Paki fɛti wi pyekala (Eki 12.1-20)

16 ¹ «Maa yarilire kɔnyenge^a ki wele, maa *Paki fɛti wi piin Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li me ge ni; katugu ki yen ge ki yembine lo lali Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle lɔa ye yirige wa Ezhipiti tara. ² Yaayogo nga ma yaa wɔ *saraga Paki fɛti wi na Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yeri, ma yaa

▼ **15.16:** Eki 21.5-6 wo kɔɔ wa ye ge taga wa maga naga fɔ: Na wi kaa jaa mbe koro wi tafɔ wi go woolo pe ni. ▼ **15.17:** Mbe kulonana wi nungbolo li furu, ko la pye kapyeye nga kila pye naga nari fɔ kulonana wi yaa koro wi tafɔ wo naa wi go woolo pe ni sanga pyew. * **15.19:** Eki 13.12 ▼ **15.20:** Dete 14.23 * **15.23:** Zhenɛ 9.4; Levi 7.26-27; 17.10-14; Dete 12.16 * **16.1:** Eburuye sɛnɛ ti ni yarilire kɔnyenge pe maa ki yinri Abibu. Ki yen ge ki saa yala tuwabu yende nda pe yinri Marisi naa Avirili to ni;

Eki 12.1-20; Levi 23.5-8,14; Nɔmbu 28.16-25.

ki yigi wa ma nɛrɛ nakoma ma simbaala nakoma ma sikaala ngbeleye yi ni. Laga nga li yaa ka wɔ mbe pye wa ki ni, pa ma yaa ki gbo wa ki laga ki ni. ³Maga ka ki Paki fɛti yaakara ta pinlɛ mbe ka ***leve** buru ni; ɛn fɔ, ma yaa leve fu buru ka sa gbɔn piliye kɔlɔshyen. Ki fyɔnwɔ yaakara ti yaa la ye nawa tuun ki na fɔ yaa yiri fyeleɛ na wa Ezhipiti tara. Ki ka pye ma, ma yinwege piliye yi ni fuun ni, ma yaa la nawa tuun ma yiripilige ki na wa Ezhipiti tara. ⁴Ki piliye kɔlɔshyen yi ni, leve kpɛ si daga mbe yan wa ye tara ti ni fuun ti ni. Pilige kongbannga ki yɔnlɔkɔɔ, yaayogo nga pɛ wɔ saraga, yaga ka ki kara ta tɛɛ ti wɔnlɔ ti yiri. ⁵Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yɛn na cara nda kaan ye yeri ye cɛn wa ti ni, maga ka Paki fɛti yaayogo ka gbo wa ko ka ni. ⁶ɛn fɔ, Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa ka laga nga wɔ mbe cɛn wa ki ni, pa ye yaa ka saa Paki fɛti yaayoro ti kuun wa ko laga ko nunɔba ni. Ye yaa kaa ti kuun yɔnlɔkɔɔ yeɛ ni, yɔnlɔ ki tosanga ni, mbe yala wagati ɲa yaa yiri wa Ezhipiti tara wi ni. ⁷Ye yaa kaga kara ti sɔɔ mberi ka wa laga nga Yawe Yɛnɛle li yaa ka wɔ ki ni. Ki goto pinliwe ni, ye mbe ya sɔngɔɔ mbe kari wa ye yinɛ. ⁸Ye yaa la leve fu buru kaa fɔ sa gbɔn piliye kɔɔlɔni. Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, ye yaa gbogolo Yawe Yɛnɛle li mɛɛ ni mbeli gbɔɔ; ye se ka tunngo ka kpɛ pye ki pilige ki ni.

Yarilire ti kɔnwɔ fɛti

(Levi 23.15-21; Nɔmbu 28.26-31)

⁹«Yaga yarilire kɔngɔ ki peli pilige nga ni, yeɛ le le ki na ye jiri ye sa ta fɔ yapeleɛ kɔlɔshyen. ¹⁰Ko punɔ na, ye yaa ***Pantikɔti** fɛti wi pye Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li mɛɛ ni mbeli gbɔɔ, mbe nayinmɛ yarikanra kan li yeri mbe yala duwaw ɲa li tirige ye na wi ni. ¹¹Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li yaa ka laga nga wɔ mbe pye wa ki ni, ye yaa yɔɔri wa ki ni, yoro naa ye pinambiile, naa ye sumborombiile, naa ye kulonambala naa kulojaala, naa ***Levi setirige piile** mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa ye cara ti ni pe ni, naa nambannjɛnɛ, naa pijiriwele konaa nangunjaala mbele pe yaa ka pye wa ye ni pe ni. ¹²Ye ye jatere wi tɛɛ ki na fɔ yaa pye kulolo wa Ezhipiti tara. Ye ki kondɛɛngɛle ke yigi jɛɲɛ yaa tanri ke na.

Gbataala nɔɔ fɛti

(Levi 23.33-43)

¹³«Na yaga ka ye ***bile** wi sun wa wi sunsaga mbe kɔ konaa mbe ye ***ɛrɛzen** pire ti tɔnmɔ pi wɔ wa ti wɔsaga mbe kɔ, ye yaa ***Gbataala nɔɔ fɛti** wi pye sa gbɔn fɔ piliye kɔlɔshyen. ¹⁴Ye yaa la yɔɔri ki fɛti wi nɔɔ, yoro naa ye pinambiile, naa ye sumborombiile, naa ye kulonambala naa kulojaala, naa Levi setirige piile pe ni, naa nambannjɛnɛ, naa pijiriwele konaa nangunjaala mbele pe yɛn ma cɛn wa ye sɔɔwɔ pe ni. ¹⁵Ye yaa

feti wi pye pilige kolɔshyen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li meɛe ni, wa laga nga li yaa ka wɔ ki ni. Ye yaa kaa yɔɔɔri jɛnge katugu li yaa ka duwaw ye na ye kere yaara ti ni fuun ni konaa ye kee tunndo ti ni fuun ni.

¹⁶ «Yele pyew, ye nambala pe ni fuun pe yaa pan pansaga taanri wa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yege sɔɔwɔ, wa laga nga li yaa ka wɔ ki ni, ***leve fu buru feti** wi na, naa Pantikoti feti konaa Gbataala nɔɔɔ feti wi na. Pe se ka pan Yawe Yenɛɛle li yege sɔɔwɔ kewara. ¹⁷Lere nunɔba nunɔba pyew wi yaa pan yarikanga ni mbe yala duwaw na Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yaa tirige wi na wi ni.

Kiti kɔngɔ yege nagawa

¹⁸ «Cara nda fuun Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yaa kan ye yeri, ye yaa kiti kɔnfenne naa teele tegetege wa ti ni ye cengele ke ni. Paa leele pe kiti wi kɔɔn wila sinni. ¹⁹Yaga ka kiti kɔngɔ ki kannga. Yaga ka lere wɔ lere ni. Yaga ka yarikanra sho nda ti yaa ye go jɔɔɔ; katugu yarikanra ti ma tijinliwe fenne pe kannga paa fyɔɔnɔ yɛn (paa ya kaselege yo), mbe le-sinmbele pe senre ti kan ti ma ke^b. ²⁰Ye bala yaa kiti sinɛe kɔɔn, jɔngɔ ye yinwege ta, konaa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yɛn na tara nda kaan ye yeri, yeri ta ti koro ye woro.

Yaga kaa yarisunndo ti gbogo

²¹ «***Saraga wɔsaga** nga ye yaa kan Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li kan, yaga ka yarisunngo jelege ***Ashera** ki tiyala la kan le ki tanla. ²²Sinndeere nda pe ma te ma yerege yarisunndo, yaga ka ta yerege fun le ki tanla; katugu ti yɛn ma Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li mben^c.

17 ¹«Tulugo nakoma sɔ ka pye yaayogo nga na, nege nakoma sumbyɔ wi o, yaga kaga wɔ ***saraga** Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yeri; katugu ki yɛn katijaanga li yege sɔɔwɔ.

²«Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yɛn na cara nda kaan ye yeri, kana ye yaa ka naɔa nakoma jele wa yan ka ni, wi yɛn na nga Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yɛn na jate kapege ka piin, nali ***yɔn finliwe** pi jogo, ³na kee ma saa na yarisunndo ta yege gbogo na foli ti yege sɔɔwɔ, mbaa foli yɔnɔ naa yenge naa wɔnɔɔɔ ke ni fuun ke yege sɔɔwɔ, mbe sigi ta li sila ko yo ye kan. ⁴Ki kala paga li yo ye kan sanga na ni, a ye pye li jenme, ye yaa yiri mbe yewe jenge li wogo na. Na ki kala li ka pye kaselege, na ki ka pye mbe filige fo ki katijaanga ki pye wa ***Izirayeli** tara, ⁵kona naɔa nakoma jele na wigi kapege ki pye, ye yaa kari wi ni na ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, mboo wa sinndeere ni mboo gbo^d.

^b 16.19: Eki 23.8 ^c 16.21-22: Ashera: Yarisunngo ka layi, nga kila pye na jeele kala naa nambala kala li yɔngɔ, konaa ki ma jele wi sege ki yenge. Paa pye naga gbogo wa Kana tara kee ki na; Dete 7.5; Eki 34.13; Levi 26.1. ^d 17.5: Levi 24.14; Kapye 7.58; Ebu 13.12

6«Pe yaa ki fɔ wi gbo serefenne shyen nakoma serefenne taanri senyoro na. Pe se kaa gbo serefɔ nunɔba senyoro na. 7Serefenne poro pe yaa keli mboo wa sinndeere ti ni. Ko punɔgo na, leele sanmbala pe sila wi waa sinndeere ti ni poo gbo. Pa ye yaa ki pye yeen mbe kapege ki kɔ mbege wɔ wa ye sɔɔwɔ^e.

Kanɔɔɔɔɔɔ ke yege wɔmɔ kala

8«Na legbokala ka pye, nakoma paga lere wa le kee, nakoma paga lere wa gbɔn mboo welege, nakoma kala la yege ka pye wa ye ca ki ni mbe nɔɔɔn fɔ kiti kɔnfenne mbele pe wa pe se ya mbeli yege wɔ, pa kona ye kari ki kala li ni wa laga nɔɔ Yawe Yenɔɔle li yaa ka wɔ ki ni. 9***Saraga wɔfenne**, ***Levi setirige piile** wele, ye yaa sa pe yan konaa kiti kɔnfɔ nɔɔ wi yen tunɔgo ki na wi ni, mbe pe yewe. Pe yaa ki kala li yege wɔmɔ pi naga ye na. 10Kona kala li yege wɔmɔ mba pe yaa naga ye na wa laga nɔɔ Yawe Yenɔɔle li yaa ka wɔ, ye tanga ye yala ko yege wɔmɔ po ni; senre nda fuun pe yaa yo ye kan, ye ye jatere wi tege ti na, ye tanga ye yala ti ni ce. 11***Lasiri** kɔngolo nɔɔle pe yaa naga ye na konaa kiti kɔmɔ mba pe yaa yo ye kan, yaa tanri ti na ma. Yaga ka laga ti na mbe kari kee ka na. 12Saraga wɔfɔ nɔɔ wi yen na tunɔgo piin Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yege sɔɔwɔ, na lere wa kaa yee gbɔgo mbe yo wi se logo wi yeri, nakoma mbe yo wi se logo kiti kɔnfɔ wi yeri, ki lere wi daga poo gbo. Pa ye yaa ki pye ma, mbe kapege ki kɔ laga yoro Izirayeli woolo ye sɔɔwɔ. 13Leele pe ni fuun pe yaa ka nɔɔ ki pye ki logo mbaa fyɛ, pe se ka yenle mbe pe yee gbɔgo mbege kala la pye naa.

Wunluwɔ tegewe senre

14«Yawe Yenɔɔle li yen na tara nda kaan ye yeri, na yaga ka sa ye wa ti ni mberi shɔ mberi ta, mbe cɛn wa ti ni, kana ye yaa ka yo fɔ ye yaa wunluwɔ tege ye yee go na paa yege nɔɔ na tara nda fuun ti yen ma ye maga ti woolo pe yen naga piin^f. 15Pa kona Yawe Yenɔɔle, ye Yenɔɔle li yaa ka lere nɔɔ wunluwɔ, ye wo tege ye yee go na. Izirayeli pisee wo wawi ye yaa ka le wi pye wunluwɔ ye go na. Wii daga mbe pye tara ta yege woo, nɔɔ wi woro ye cɛnle woo^g. 16Ye wunluwɔ wii daga mbe shɔnye legere ta wi yee kan. Wiga ka leele pe sɔngɔɔ wa Ezhipiti tara pe sa pele lɔ wi kan; katugu Yawe Yenɔɔle lɔa ki yo ye kan ma yo yaga ka sɔngɔɔ wa ki tara ti ni naa fyew^h. 17Wiga ka jeele legere pɔri wi yee kan, jɔngɔ paga kaa jatere wi kanɔɔ mboo laga Yenɔɔle li na. Wiga si ka warifuwe naa te legere gbogolo wi yee kanⁱ.

^e 17.7: Dete 13.10; 1 Koren 5.13 ^f 17.14: 1 Sami 8.5 ^g 17.15: 1 Sami 10.24; 11.15; 2 Sami 5.2 ^h 17.16: 1 Wunlu 10.28; 2 Kuro 1.14-16; 9.28 ⁱ 17.17: Wunlunaja Salomo wila ki nɔɔsegele ke jɔɔɔ; 1 Wunlu 10.26 sa gbɔn 11.8.

18 «Na wiga ka cɛn wunluwɔ pi na sanga ɲa ni, wigi lasiri sɛwɛ ɲa wi shɔ saraga wɔfennɛ mbele Levi setirige piile pe yeri, wi ti poo sɛnrɛ ti ni fuun ti yɔnlɔgɔ sɛwɛ wa ni wi yɛɛ kan. 19 Wi yaa ki sɛwɛ wi tɛgɛ wi yɛɛ tanla mbaa wi kara wi yinwege piliye yi ni fuun ni, janɔgɔ wila ki fɔrɔgi wila fye Yawe Yɛnɔɛlɛ, wi Yɛnɔɛlɛ li yɛgɛ, mbege lasiri kɔngolo koro naa ki kondɛgɛ-ɲɛlɛ ke ni fuun ke lɛ mbaa tanri ke na. 20 Ki ka pye ma, ki yaa ti wi saa wi yɛɛ gbogo wi woolo pe na; wi se si wa mbe la mbe laga ki lasiri kɔngolo ke na mbe kari kɛɛ ka na. Pa kona wo naa wi setirige piile pe ni pe yaa koro wunluwɔ pi na mbe wagati legɛrɛ pye wa yoro Izirayeli woolo ye sɔgɔwɔ.

Tasaga ɲga ki daga mbe kan

Levi setirige piile pe yeri

18 ¹«***Levi setirige piile mbele *saraga wɔfennɛ**, poro naa Levi cɛnlɛ woolo sanmbala pe ni, pe se ka tasaga nakoma kɔrɔgɔ ta wa tara ti ni paa ***Izirayeli** woolo sanmbala pe yɛn. ***Saara sogoworo** nda pe yaa la woo Yawe Yɛnɔɛlɛ li yeri, to naa yarijɛnde sannda nda ti yɛn li woro, to ti yaa pye pe yaakara re. ²Pe se ka tara ta kɔrɔgɔ wa pe sɛfennɛ pe sɔgɔwɔ. Yawe Yɛnɔɛlɛ li tunɲgo ko ki yaa pye pe kɔrɔgɔ ye, paa yɛgɛ ɲga na lɔa ki yo pe kan wɛʹ.

³«Izirayeli woolo pe yaa la nɛrɛ nakoma simbaala nakoma sikaala mbele woo ***saraga**, nda ti yaa pye saraga wɔfennɛ pe tasaga mbe yiri wa ti ni, tori nda: Pɔgɔ, naa tugbila konaa funɲbogo ki ni. ⁴Ye yarilire fɔn-ndɔ kɔnɲbannda, naa ye duven fɔnɲɔ, naa ye sinmɛ, konaa ye simbasire kɔnɲbannda nda ye ma kɔn, ye yaa ti kan pe yeri fun; ⁵katugu Yawe Yɛnɔɛlɛ, ye Yɛnɔɛlɛ li Levi naa wi setirige piile pe wɔ Izirayeli cɛngɛlɛ sanɲgala ke sɔgɔwɔ, janɔgɔ paa tunɲgo piin li mɛgɛ na wa li ***cɛnsaga paraga go** ki ni sanga pyew.

⁶«Na ki la ka pye Levi setirige pyɔ wa na wi yiri Izirayeli ca ka ni mbe kari sa cɛn wa laga ɲga Yawe Yɛnɔɛlɛ li yaa ka wɔ ki ni, ⁷wi mbe ya mbaa wi tunɲgo ki piin wa ki laga ki ni Yawe Yɛnɔɛlɛ, wi Yɛnɔɛlɛ li mɛgɛ na paa Levi setirige piile sanmbala mbele pe yɛn wa cɛnsaga paraga go ki ni pe yɛn. ⁸Sanmbala pe yɛn na yaakara nda si taa, to nungba to ti daga mbaa kaan wi yeri fun. To yaa pye ti ye kɔrɔgɔ ɲga wɔ li wa wi sege ki ni ma yarijɛnde nda pɛrɛ ti penjara ti ni.

Yɛnɔɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofennɛ jembele naa Yɛnɔɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofennɛ yagboyoolo

⁹«Yawe Yɛnɔɛlɛ, ye Yɛnɔɛlɛ li yɛn na tara nda kaan ye yeri, na yaga ka sa ye wa ti ni sanga ɲa ni, leele mbele pe yɛn ma cɛn wa ti ni pe

yen na katijangara nda piin, ye se kaa ti fɔɔgi mbaa ti piin. ¹⁰Lere ɲa wi maa pinambyɔ nakoma wi sumborombyɔ wɔ saraga mboo sogo, wa kpe si daga mbe pye wa ye sɔɔwɔ, nakoma tarabu gbɔnfɔ, nakoma jele-fɔ, nakoma leele go welefɔ, nakoma lekaa^k; ¹¹nakoma yariwara wafɔ, nakoma gboshugulo fɔ naa kajenme pyefɔ, nakoma kuulo yewefɔ^l.

¹²Katugu mbele pe maa ki kapyere ti piin pe yen katijangara pyefenne Yawe Yɛnɲele li yege na. Ko katijangara to kala na, na yaga ka sa ye tara ti ni, wi yaa leele mbele pe yen ma cɛn wa pe purɔ mbe pe yirige wa ye yege. ¹³Ɛen fɔ, yoro wo na, ye daga mbe pye jeregisaga fu Yawe Yɛnɲele, ye Yɛnɲele li kanɲɔlɔ.

¹⁴«Cɛngele ɲgele ye yaa sa purɔ mbe yirige, ke maa nuru mbele pe maa kajenme piin poro naa jelefenne pe yeri. Ɛen fɔ, yoro wo na, Yawe Yɛnɲele, ye Yɛnɲele lii yenle yaa ki kapyere cɛnle li piin. ¹⁵Li yaa ka *Yɛnɲele yɔn sɛnre yofɔ wa yirige ye kan paa na yen, wa ye ni, mbe yiri wa ye woolo pe sɔɔwɔ; yaa nuru wi yeri^m. ¹⁶Ko yaa pye mbe yala ɲga yàa yɛnri Yawe Yɛnɲele, ye Yɛnɲele li yeri ki ni, pilige ɲga ni yàa gbogolo wa Horebu yanwiga ki nɔɔ we. Yàa yo fɔ: «We woro na jaa mbe Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele li magala li logo. We woro na jaa mbege kasɔn gbɔɔ ki yan naa. We woro na jaa mbe kuⁿ.» ¹⁷Kona, a Yawe Yɛnɲele li silan pye fɔ: «Mì yenle ɲga paa yuun ki na.» ¹⁸Mi yaa na yɔn sɛnre yofɔ wa yirige paa ma yen wi yaa pye pe sefenne wo wa, mi yaa na sɛnre ti le wi yɔn; ɲga fuun mi yaa yo wi kan, wi yaa laga yuun pe kan. ¹⁹Sɛnre nda wi yaa yo na mege ni, na lere wa ka je mbe yo wi seri logo, mi jate mi yaa ki fɔ wi yewe ki wogo ki ni. ²⁰Ɛen fɔ, Yɛnɲele yɔn sɛnre yofɔ na wa kaa yee gbɔɔ mbe sɛnre ta yo na mege na, nda mi si le wi yɔn, nakoma mbaa para yarisunndo ta mege na, wi daga poo gbo.

²¹«Kana ye yaa kaa ye yee yewe mbaa yuun fɔ: «Sɛnre nda ti woro Yawe Yɛnɲele li yɔn sɛnre, we yaa to jɛn mele?» ²²Ye daga mbege jɛn fɔ na Yɛnɲele yɔn sɛnre yofɔ wa ka sɛnre ta yo Yawe Yɛnɲele li mege na, na ki kala lii li yee yɔn fili, kona Yawe Yɛnɲele lo ma ligi sɛnre ti yo. Ɛen fɔ, ko Yɛnɲele yɔn sɛnre yofɔ wo wuu yee gbɔɔ maga sɛnre ti yo. Yaga ka fye wi yege.

Cara nda lere ka lere gbo,
na wi sigi siligi,
wi mbe ya fe sa karafa ka ni
(Nɔmbu 35.9-28; Zhozu 20.1-9)

19 ¹«Yawe Yɛnɲele, ye Yɛnɲele li yen na tara nda kaan ye yeri, cɛngele ɲgele ke yen wa, na liga ka ke kɔ mbe ke wɔ wa, a ye ke

^k 18.10: Levi 18.21; 19.26 ^l 18.11: Ɛki 22.17; Levi 19.26,31 ^m 18.15: Kapye 3.22; 7.37; Zhan 1.21 ⁿ 18.16: Ɛki 20.18-19; Dete 5.25

tara ti sho mari ta, mbe cen wa ke cara naa ke yinre ti ni sanga na ni, ²ye cara taanri wo wa tara ti nandogomo, to nda Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na kaan ye yeri ti pye ye woro we^o. ³Ye kongolo wo ye kari wa ki cara ti ni jango lere wa ka lere gbo, wi kari wi sa karafa wa ka ni. Tara nda Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na kaan ye yeri, ye ti ni fuun ti koono ti yiri konsaga taanri^p.

⁴«Legbolere na wi mbe ya fe sa karafa wa ki ca ka ni, wo wi yen na wuu lewee yenle wi gbo wi sigi siligi, konaa wi sila suu panra faa. ⁵Ki mbe ya pye kana nana wa naa wi pinleyenle ni pe kari kologo sa tire kon; maa ta wila tige ki koon mbege jan, a gbongogo ki si fori ma saa wi pinleyenle wi gbom maa gbo. Ki nana wi mbe ya fe sa karafa wa ki ca ka ni, mboo yee go sho. ⁶Lere na wi yaa kufu wi gbowo pi kayanga wo, wii daga mbe taga legbolere wi na mbaa wi puro nangbanwa ni, mbe saa yigi konso li titonlowo pi kala na mboo gbo; mbe sigi ta kii daga pege nana wi gbo. Ma jen na wila fara wi ni maa gbo, wi sila wi panra faa. ⁷Ko kala ki ti mi yen naga yuun ye kan fu ye cara taanri wo nda pe yaa la karafa wa ti ni.

⁸«Na Yawe Yenjele, ye Yenjele liga ka ye tara ti gbogo paa yee nga na laa wugu ki na ma ye teleye pe kan ma yo li yaa ti kan pe yeri, na liga tara ti ni fuun ti kan ye yeri sanga na ni, ⁹ko koro wo yen fu na ye kaa tanri yesinme na ngasegele ngele fuun mila yuun ye kan nala ke na, na Yawe Yenjele, ye Yenjele li ka ye ndanla, yaa tanri li kongolo ke ni fuun ke na, pa ye yaa cara taanri taga wa kongbannda taanri ti na. ¹⁰Ki ka pye ma, Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na tara nda kaan ti pye ye koro, lere na wi yen jeregisaga fu pe se ka wa gbo wa ti ni. Ye se ka wi kunwo pi go kala li le.

¹¹«Een fu, na lere wa kaa lewee yenle wa panra, mbe sa lara mboo sige, mbe to wi na mboo gbom mboo gbo, ko pungo na mbe fe sa karafa wa ki ca ka ni, ¹²kona wi ca ***lelele** pe yaa leele tun pe saa yigi, pe pan poo le na wi yaa kufu wi kayanga wo wi kee jango poo gbo. ¹³Ye se kaa yinriwe ta; een fu, lere na wi yen jeregisaga fu, a po gbo wi kasanwa pi wo, ye yaa ki kapege ki fogo ton mbege wo laga ***Izirayeli** tara. Pa kona ye yaa koro yeyinge na.

Tara ti kongolo kala

¹⁴«Yawe Yenjele, ye Yenjele li yen na tara nda kaan ye yeri ti pye ye woro, na yaga ka sa ye wa ti ni, mbe ye ta wa tara nda ti kan ye yeri

^o 19.2: Paa cara taanri ta mako wa tara nda paa sho ma ta wa Zhuriden gbaan wi yonlo yirisaga yeri ti ni (Dete 4.41-43). Laga ki laga nga ki ni, pe daga mbe cara taanri ta yee wo wa Zhuriden gbaan wi yonlo tosaga yeri, jango cara kogoloni yon nga ki naga wa (Nombu 35.13) ki ta ki tin. ^p 19.3: Nombu 35.9-34; 4.41-43; Zhozu 20

kɔɔɔɔ ti ni, kɔngɔlɔ ngele leele kɔngbanmbala pàa gbɔn, yaga ka la wɔ wa li yɔnlɔ, mbe ye ye cɛnyɛɛnlɛ pele laga ni^q.

Serefenne kala

¹⁵ «Serefɔ nungba sɛnyoro se ya ti pe lere wa kapege, nakoma wi kajɔɔɔ nakoma wi kambasinngɛ yigi kala. Ɛɛn fɔ, serefenne shyen nakoma taanri sɛnyoro ti mbe ya ti ki kala li yere’.

¹⁶ «Na serefɔ yagboyoo wa ka finle mbe бага lere wa na mbe yo wɔ kapege pye, ¹⁷ki leele shyen mbele kendige kɔ ye pe sɔɔɔɔ, pe yaa kari wa Yawe Yɛnɛle li yege sɔɔɔɔ, mbe pe kala li yo ***saraga wɔfenne** naa kiti kɔnfenne mbele pe yen tunngo ki na ki wagati wi ni pe kan. ¹⁸ Kiti kɔnfenne pe yaa ki kala li yewe jɛngɛ; na paga ki yan ki serefɔ wɔ finle kɔnaa ma yagbolo taga wi sefɔ wi na, ¹⁹ kɔna jɔlɔɔɔ nɔa wɔla pye na jaa pe wa wi sefɔ wi na, ye yaa ki wa ki serefɔ wi na. Ki pyelɔmɔ pi na, ye yaa kapege ki kɔ mbege wɔ wa ye sɔɔɔɔ. ²⁰ Leele sanmbala mbele pe yaa ki wogo ki logo, pe yaa fye. Pe se ka yenle mbege kapege cɛnlɛ la pye wa ye sɔɔɔɔ naa. ²¹ Yaga kaa yinriwe ta fyew. Ɔgasele na li tɛge lo li na: Yinwege ki yaa tɛge mbe yinwege ki fɔɔɔ tɔn. Yenle li yaa tɛge mbe yenle li fɔɔɔ tɔn. Ɔganla li yaa tɛge mbe ɔganla li fɔɔɔ tɔn. Kɛɛ ki yaa tɛge mbe kɛɛ ki fɔɔɔ tɔn. Jele li yaa tɛge mbe jele li fɔɔɔ tɔn’.

Ɔgasegele ngele kɛ tɛge malaga gbɔnwogo na

20 ¹ «Na yaga ka kari sa malaga gbɔn ye juguye pe ni sanga nɔa ni, na yaga shɔnye yan pe yeri, naa malaga gbɔnwotoroye ni kɔnaa malingbɔɔnlɔ ni mbele pɛ lɛge ma wɛ ye na, yaga ka fye; katugu Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle na li ye yirige wa Ezhipiti tara li yen ye ni. ² Na yaga ka ye yɛɛ gbɛgele mbe yo ye yaa to malaga ki na sanga nɔa ni, ***saraga wɔfɔ** wi yaa pan mbe para malingbɔɔnlɔ pe ni. ³ Wi yaa pe pye fɔ: ***Ɔzirayeli** woolo malingbɔɔnlɔ, ye logo na yeri. Ye yen ma gbɛgele nala mbe sa malaga gbɔn ye juguye pe ni. Yaga ka kotogo la, yaga ka fye, ye sunndo wiga ka kɔn ye na, yaga kaa seri pe yege fyɛɛ ndorogo ki na. ⁴ Katugu Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lo jate li yaa kari ye ni sa malaga ki gbɔn ye juguye pe ni ye kan, mbe ye shɔ pe yeri.»

⁵ «Ko pungo na, malingbɔɔnlɔ teelee pe yaa para malingbɔɔnlɔ pe ni mbe pe pye fɔ: «Nɔa wiwiin wi yen laga ye ni, nɔa wɔ yuvɔɔngɔ kan, wi fa ta mbe kannga wa ki ni gben’? Ko fɔ wo mbe sɔngɔɔ, jango wiga ka sa koro wa

^q **19.14:** Kɔla pye nangɔ kɛɛɛ jasa pe maa le tire ni, nakoma mbogo pe ma kan. Tara ti kɔngɔlɔ koro na, sinndeɛɛɛ pàa pye na teri na ke nari, nda pe mbaa ya kɔlɔgi wa ti yɔngɔlɔ ke ni tanwa na (Dete 27.17). ^r **19.15:** Nɔmbu 35.30; Dete 17.6; Mati 18.16; Zhan 8.17; 2 Koren 13.1; 1 Timo 5.19; Ebu 10.20 ^s **19.21:** Ɛki 21.23-25; Levi 24.19-20; Mati 5.38

^t **20.5:** Ɔga ki yo fɔ: *Wi fa ta mbe kannga wa go ki ni*, Eburuye senre ti ni, ki kɔɔ wi mbe ya logo fun fɔ: Wi faga le Yɛnɛle kɛɛ.

malaga, lere wa yege mbe kannga wa ki go ki ni. ⁶Naŋa wiwiin wi yen laga ye ni, ŋa wi ***erezen** tiire sanri, wi faga tɔnli wi li gbɛn? Ko fɔ wo mbe sɔngɔɔ, jango wiga ka sa koro wa malaga, lere wa yege mbege tɔnli wi li. ⁷Naŋa wiwiin wi yen laga ye ni, ŋa pɛ jɛle kan wi yeri, wi faa pɔri gbɛn? Ko fɔ wo mbe sɔngɔɔ, jango wiga ka sa koro wa malaga, lere wa yege mboo pɔri wi punŋo na. ⁸Ko punŋo na, malingbɔɔnɔ teele pe yaa malingbɔɔnɔ pe pye naa fɔ: «Naŋa wiwiin wi yen laga ye ni, ŋa wi yen na fyɛ, a wi sunndo wila kɔɔn wi na? Ko fɔ wo mbe sɔngɔɔ, jango wiga ka wi malingbɔɔnɔ yɛɛnle pe wire ti fanla pe na.» ⁹Na malingbɔɔnɔ teele paga para malingbɔɔnɔ pe ni mbe kɔ, pe yaa malingbɔɔnɔ ŋgbeleye teele tɛgɛtɛgɛ leele pe go na.

¹⁰«Na ye kaa kee sa to ca ka na mbe malaga gbɔn ki ni, ye keli yege yo pe kan fɔ pe pe yɛ le ye kɛɛ, ki ka ka pye malaga ye sɔgɔɔ. ¹¹Na paga yɛnle yɛyinŋge ki na, mbe pe ca ki mbogo yeyɔnrɔ ti yɛngele ye kan, ye yaa ti ki ca woolo pe ni fuun paa kulowo tunndo piin ye kan mbe pye ye kulo-lo. ¹²Ɛɛn fɔ, na pee yɛnle ŋga yɛ yo ki na, mbe to ye na malaga ni, kona ye yaa malingbɔɔnɔ censaga kan ca ki tanla mbege yɔn tɔn. ¹³Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle li yaa ki ca ki le ye kɛɛ. Ye nambala pe ni fuun pe gbo tokobi ni. ¹⁴Ɛɛn fɔ, jɛɛle, naa piile, naa yaayoro konaa yaara nda fuun ye yaa ta wa ca ki ni, to nda ye yaa koli, ye yaa to tɛge ye yɛ kan. Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle li yaa ye juguye mbele le ye kɛɛ, yaara nda fuun ye yaa koli wa pe yeri, ye mbe ya mberi ta. ¹⁵Pa ye yaa laga piin ma cara nda fuun ti yen ma lali ye ni ti na, to nda ti woro tara nda ye yen na kee sa cɛn wa ti ni to woro. ¹⁶Ɛɛn fɔ, tara nda Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle li yen na kaan ye yeri ti pye ye woro, cara nda ti yen wa, to na, yaraga ŋga fuun ki yen wa na wɔɔn, ye se ka ko ka yaga yinwege na. ¹⁷Ye ki leele pe ni fuun pe tɔngɔ ye pe kɔ pew, paa yege ŋga na Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle lɛa ki yo ye kan we. Poro pe yen Heti cɛnle woolo, naa Amɔri cɛnle woolo, naa Kana tara fennɛ, naa Pɛɛzi cɛnle woolo, naa Hevi cɛnle woolo konaa Zhebusi cɛnle woolo pe ni. ¹⁸Pa kona, pe se kaa ye fɔrɔgi pe kapyere tijangara nda pe maa piin na pe yarisunndo ti gbogo ti ni; jango yaga kaa ti piin mbe kapege pye Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle li na.

¹⁹«Na yaga malingbɔɔnɔ censaga kan ca ka tanla mbege yɔn tɔn, mbaa malaga gbɔn ki ni, mbe ta mbege shɔ, na yaga mɔ le jango mbe ya mbege shɔ, yaga ka gbɔnɔgɔ le mbaa tire nda ti yen le ki kanngaga na ti jaanri. Ye mbe ya mbaa ti pire ti kaa. Katugu tire nda wa yan ti woro paa leele yen yaa malaga gbɔn ti ni. ²⁰Ɛɛn fɔ, tire nda yɛ jɛn paa laga pire ti kaa, to cɛ ye mbe ya mbaa kɔɔnɔ mbaa malingbɔɔnɔ censaga kanni ca ki tanla mbege yɔn tɔn, ko ŋga ki yen na malaga gbɔn ye ni we, fɔ ye sa ya pe ni.

Na paga lere gbo, na wi gbɔfɔ wii jɛn ki sɛnrɛ

21 ¹«Tara nda Yawe Yɛnŋɛle, ye Yɛnŋɛle li yen na kaan ye yeri ti pye ye kɔrɔgɔ, na paga lere wa gboo yan wa wasege ki ni pɔɔ gbo maa

wa, na wi gbofo wii jen, ²pa kona ye ca ***lelelele** naa ye kiti konfenne pe yaa kari wa ki laga ki na saga taanla, mbege le le gboo wi na, fo sa gbɔn wa cara nda ti yen maga maga ti na; ³mbe ta mbe ca nga ki yɔngɔ gboo wi ni ma we ki jen. Ki ka pye ma, ki ca lelelele pe yaa nasumboro wa yigi ɲa pe fa tunngo pye wi ni gben, konaa nɛɛ ***tunngo pyetige** fa taga wi na. ⁴Pe yaa kari ki nasumboro wi ni lafolo la ni, na laa waga, wa li laga ɲa pe faga fali, pe fa si yaara lugu wa. Poo go ki yaari wa lafolo li ni.

⁵«Kona ***saraga wɔfenne** mbele pe yen ***Levi setirige piile** pe yaa pan; katugu poro wele Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li wɔ paa duwaw wi piin li mege ni. Kendige wɔkagala naa gbɔnrɔ kagala konaa lere weleɛge kagala ke yaa la yege woo mbaa yala ɲa pe yaa ka yo mbe yere ki na ko ni. ⁶Ko punngo na ca nga ki yɔngɔ gboo wi ni, ki lelelele pe ni fuun pe yaa pan mbe pe keyen yi jogo wa nasumboro ɲa pɛ gbɔn maa go ki yaari wi go na, wa lafolo li ni. ⁷Kona pe yaa ki yo mbege naga fo: «Woro ma wege lere ɲa wi gbo, we sigi yan yenle ni. ⁸Ee, Yawe Yenɲele, ***Izirayeli** woolo, poro mbele pe yen ma woolo, a ma pɛ shɔ, pe kala yaga. Maga ka ti lere ɲa wi yen jeregisaga fu, poo kunwɔ pi go kala li le.» Pa ki legbokala li yaa kala yaga pe na yɛn. ⁹Ki pyelɔmɔ pi na, ye yaa lere ɲa wi yen jeregisaga fu wi kunwɔ pi go kala li laga ye yɛ na, katugu ɲa Yawe Yenɲele li maa jate sinɲge ko yɛ pye.

Jɛle mbele pɛ yigi kasopiile pe pɔrɔgɔ sɛnrɛ

¹⁰«Na yaga ka kari sa malaga gbɔn ye juguye pele ni, na Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ka pe le ye kɛɛ, na yaga kasopiile mbele yigi; ¹¹kana ma yaa jɛle wa yan wa pe sɔgɔwɔ wi yen ma yɔn mɔɔ ndanla maa pɔri ma jɔ. ¹²Kona ma yaa kari wi ni wa ma go. Jɛle wi yaa wi go ki kulu mboo yombekɔɔrɔ ti kɔɔnɔ, ¹³mboo kaso yaripɔrɔ ti wɔ mbe ta yege le, mbe koro wa ma go^u. Wi yaa wi to naa wi nɔ kunwɔ pi gbele fo sa gbɔn yenɲe nungba. Ko punngo na, ko ma mbe ya mboo jen jɛle; ma yaa pye wi pɔɔ, wi pye ma jɔ. ¹⁴Pungo na, na wi kala lii ma ndanla, pa maa yaga wila kee laga ɲa kaa ndanla. Ma se ya mboo pɛɛ penjara na, ma se si ya mboo pye ma kulo, mbege ta maa tɛge jɛle mako we.

Pinambyɔ konɲbanɲa wi kɔrɔgɔ lime sɛnrɛ

¹⁵«Na jɛle shyen ka pye naɲa wa yeri, ki pye nungba yen maa ndanla ma we sanɲa wi na. Pe ni fuun shyen pe pinambiile se wi kan. Kana ki

^u **21.12-13:** Mbe go ki kulu, mbe yombekɔɔrɔ ti kɔɔnɔ konaa mbe yaripɔrɔ ta yege le ko kagala koro la pye naga nari ma yo jɛle ɲa pɛ yigi kasopyɔ wi yaa wɔ wa kulowo pi ni mbe pye Izirayeli woo.

pye jɛlɛ ɲa wi woro maa ndanla jɛŋgɛ wi pyɔ wo wi yɛn pinambyɔ ko-
 ɲgbanɲa we, ¹⁶na ki nana wi kaa wi kɔrɔgɔ ki yɛɛlɛ wi pinambiile pe na
 pilige ɲga ni, wii daga mbe jɛlɛ ɲa wuu ndanla wi pinambyɔ wi jate pina-
 mbyɔ koŋgbanɲa mbe jɛlɛ ɲa wi woro maa ndanla jɛŋgɛ wo pinambyɔ wo
 yaga, ma si yala wo wi yɛn pinambyɔ koŋgbanɲa we ki kaseleɛge ko na.
¹⁷Ɛɛn fɔ, wi daga mbe yere ki na fɔ jɛlɛ ɲa wi woro maa ndanla wi pina-
 mbyɔ wo wi yɛn pinambyɔ koŋgbanɲa we. Wi yaa tasaga shyɛn kan wi
 yeri kɔrɔgɔ mbe yiri wa wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni, katugu wo wi yɛn
 wi pyɔ koŋgbanɲa maa ta wa wi fanɲga ki ni fuun ki ni. Lelewe tɔnli wi
 yɛn wo woo.

**Pinambyɔ ɲa wi ma yiri ma je
 wi kala**

¹⁸«Na nana wa pinambyɔ ka pye nuŋgbonɲanla fɔ, mbe yiri mbe je,
 wi woro na nuru wi to naa wi nɔ pe yeri, ali pe kaa gbɔn mɛɛlɛ, wila ki
 jate. ¹⁹Wi to naa wi nɔ pe yaa wi yigi mbe kari wi ni wa ca ki leɛɛlɛ pe
 yeri wa pe ca ki mbogo yeyɔŋgɔ ki na. ²⁰Pe yaa ca ki leɛɛlɛ pe pye fɔ:
 «We pinambyɔ ɲa yɛɛn, wi pye nuŋgbonɲanla fɔ ma yiri ma je; wi woro
 na nuru we yeri. Wi yɛn kalikali fɔ naa sinwɔɔ.» ²¹Kona wi ca nambala pe
 ni fuun pe yaa wi wa sinndeɛre ni fɔ wi sa ku. Ki pyɛlɔmɔ pi na ma, ye
 yaa kapege ki kɔ mbege wɔ ye sɔgɔwɔ. Pa Izirayeli woolo pe ni fuun pe
 yaa ki wogo ki logo mbaa fyɛ.

**Lere ɲa pɛ gbo maa to tige na
 wi kala**

²²«Na lere wa ka kapege pye ɲga ki daga poo gbo, na paga wi gbo mboo
 to tige na», ²³wi gboo wii daga mbe wɔnɔ wa tige ki na, ye daga mboo
 le ki pilige nuŋgba ki ni, katugu na paga lere ɲa to tige na, wi ma pye ma
 danɲa Yɛnɲɛle li yege na. Ki kala na yoo gboo wi le, janɲo Yawe Yɛnɲɛle,
 ye Yɛnɲɛle li yɛn na tara nda kaan ye yeri kɔrɔgɔ, yaga kari tɛge fyɔŋgɔ ni».

ɲgasegele kele yege

**Mbaa ma lewee yɛnlɛ
 wi kɛɛ yaara ti jate**

22 ¹«Na maga ma cɛnyɛnlɛ wa nɛge nakoma sumbyɔ yan wì punɲo
 na yanri, maga kaga pye ndɛɛ ma suu yan. Ɛɛn fɔ, maa kɔnri

^v 21.22: ɲga ki yo fɔ: *Na paga wi gbo mboo to tige na*, pàa pye na ko piin naga nari
 fɔ pɛ fɛrɛ wa gboo wi na, konaa mbe leele sanmbala pe yeri paga ka ki kapege cɛnlɛ
 la pye konaa mbege naga fɔ wi yɛn ma danɲa Yɛnɲɛle li yege na (Kapyɛ 5.30; 10.39).

^w 21.23: Gala 3.13

ma pan maa kan wi fɔ wi yeri. ²Na ki ka pye yaayogo fɔ wi cɛnsaga ki yen ma lali ma ni matoro, nakoma ki ka pye ma sigi fɔ wi jen, ma kari yaayogo ki ni wa ma laga, ma saga tɛge wa, fɔ ki fɔ wi ka sa pan wila ki lagajaa; kona mɛɛ ki kan wi yeri. ³Ki kala nungba lo ma yaa pye, na maga ma cɛnyenlɛ wi sofile ɲa wɪ pɔŋgo wi yan, nakoma wi derigbɔgo, nakoma wi yaraga ɲa fuun kɪ pɔŋgo ki wogo na. Maga kaga pye ndɛɛ ma sigi yan.

⁴«Maga ma cɛnyenlɛ wa sofile nakoma wi nɛge yan kɪ to wa konɔ, maga kaga pye ndɛɛ ma sigi yan. Ɛɛn fɔ, kari ma sa yaayogo fɔ wi saga yege yirige^x.

Kondegenɲele kele yege

⁵«Jɛlɛ si daga mbaa nambala yaripɔɔ nii, naɲa si daga mbaa jɛɛlɛ yari-
pɔɔ nii, katugu leele mbele fuun pe maa ki wogo ki piin, pe kala li yen
ma tijanga Yawe Yenɲele li yege na.

⁶«Na maga sannjesere yan konɔ tige ni, nakoma tara na, na maga
sannjɛlɛ nɔ wi yan wɪ sinlɛ jɛnrɛwɛ pi na, nakoma wi yen maa pigile ke
tɔn, maga ka sannjɛlɛ nɔ wi yigi mbe pinlɛ wi pigile ke ni. ⁷Ma mbe ya
mbe sannjɛpire ti yigi mbe nɔfɔ wo yaga wila kee. Na ma kaa ki piin ma,
pa ma yaa pye fɛrɛwɛ na mbe yinwetɔnlɔgo ta.

⁸«Na maga yunvɔnɲgo kan mbege biri, ma yaa mbogo wa mbege gona
wi maga mboo fili, jango lere wa ka ka yiri wa go ki go na mbe to mbe
ku, wi kunwɔ pi pye ma go kala^y.

⁹«Maga ka yariluguro ta yege lugu wa ma ^{*}**ɛrɛzɛn** kɛrɛ ti ni. Na maga
ko pye, yariluguro nda fuun mɔ lugu wa kɛrɛ, yariluguro to naa ɛrɛzɛn
tiirɛ ti ni, ti pire ti yaa tɛge ti yɛ wɛ Fɔ wi kan. ¹⁰Maga ka napɔlɔ naa
sofile pinlɛ mbe pe pɔ ja falinɛrɛ ca nungba na, mbaa tunɲgo piin ti ni.

¹¹«Maga ka yaripɔgo ka le ɲa pɛ simbasire naa ^{*}**lɛn** jɛsɛ pinlɛ yɛɛ ni
maga ti^z. ¹²Yaripɔgo ɲa ma yaa la waa ma yɛɛ na, ma yaa jɛsɛ maga-
mbirɛ pɔpɔ wa ki yɛngɛlɛ tijɛrɛ ke na^a.

Jɛlɛ ɲa wɪ pɔlɔ бага wi na ma yo wɪla jɔgo

¹³«Na naɲa wa ka jɛlɛ wa pɔri mbe sinlɛ wi ni, pɔŋgo na mbe si kaga
yan wi kala li suu ndanla, ¹⁴mbe yagbolo sɛnrɛ yo mbe taga wi na, mbaa
wi mɛge ki jogo fɔ sanga ɲa ni wɪla wi pɔri ma sinlɛ wi ni, wi sila wi yan
sumboro, ¹⁵kona, jɛlɛ wi to naa wi nɔ pe yaa kari yaara nda ti yen naga

^x 22.1-4: Ɛki 23.4-5 ^y 22.8: Wa Izirayeli tara, kɪla pye pe ma go ki kan maga biri,
ma lugusaga pye ma kari wa ki go na. Lere ma ya ma lugu ma kari, ma saa na yanri-
yanri wa, nakoma mbe sinlɛ wa yɛmbɛnɛ, na kafugo kaa wuun wɛ. ^z 22.11: Levi 19.19

^a 22.12: Nɔmbu 15.37-41

nari fɔ pe sumborombyɔ wila pye naɲa mbanjɛn ti ni ca *lelele pe kan wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na. ¹⁶Jele wi to wi yaa ki yo mbege naga ca lelele pe na fɔ: «Milan sumborombyɔ wi kan ki naɲa ɲa wi yeri, a wùu pɔri. Eɛn fɔ koni, jele wi kala li suu ndanla. ¹⁷Wi yɛn na yagbolo senre yuun na tari wi na ma yo wi sila wi yan sumboro. Ye wele, yaraga ɲga ko ki yɛn naga nari fɔ wila pye sumboro. Kona, yembine konɲbanna na wila pye sumboro wi ni, paraga ɲga wila sumboro wi jɛn jele ki na, a kasanwa pì fafa ki na, sumboro wi to naa wi nɔ pe yaa ki sanga ca lelele pe yege na. ¹⁸Kona, ca ki lelele pe yaa ki naɲa wi yigi mboo gbɔn jɛnge, ¹⁹mbe fɔgɔ wa wi na, wi warifuwe pyɔ cɛnɛ sara jele wi to wi yeri, katugu wì *Izirayeli woolo sumboro ɲa wi yɛn naɲa mbajɛn wa mɛge jɔgɔ. Ko pɔngɔ na, jele wi yaa koro wi jɔ wi yinwege piliye yi ni fuun ni. Wi se ya mboo wa naa^b.»

²⁰«Eɛn fɔ, senre nda naɲa wì yo, na tiga pye kaselege, na yaraga ka si naga fɔ wila pye sumboro ²¹kona, pe yaa kari jele wi ni wa wi to go ki yɔn na; ca ki nambala pe yaa wi wa sinndeere ni mboo gbo; katugu maa ta wila pye wa wi to go bere, wila sinle naɲa ni ma fere kala pye wa Izirayeli tara. Kiga pye ma, ye yaa kapege ki kɔ mbege wɔ wa ye sɔgɔwɔ.

Jataga naa yan janga kagala

²²«Na paga naɲa wa yigi wi yɛn na sinle jele ɲa wi yɛn naɲa yeri wa ni, pe yaa naɲa wo naa jele wi ni pe ni fuun shyen pe gbo. Ki ka pye ma, ye yaa kapege ki kɔ mbege wɔ laga Izirayeli tara^c.

²³«Na paga sumboro naɲa mbajɛn wa kan naɲa yeri, na naɲa wa yege kaa yan wa ca nawa mboo yigi mbe sinle wi ni, ²⁴ye yaa pe ni fuun shyen pe yigi mbe kari pe ni wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, mbe pe wa sinndeere ni mbe pe gbo. Pe yaa sumboro wi gbo, katugu wi sila gbele, ali maga ta pa kala làa pye wa ca ki ni. Pe yaa naɲa wi gbo, katugu wùu sefɔ wi jɔ wi jɔgɔ. Ki ka pye ma, ye yaa kapege ki kɔ mbege wɔ wa ye sɔgɔwɔ^d. ²⁵Eɛn fɔ, na kaa pye sumboro ɲa pè kan naɲa yeri, pa naɲa wùu yan wa wasege ki ni, mɛɛ wi yigi ma sinle wi ni fanɲga na, kona naɲa wo nɲgba pe yaa gbo. ²⁶Ye se ka yaraga ka kpɛ pye sumboro wi na, katugu wii kapege pye ɲga ki daga poo gbo. Ki kala lì pye paa yege ɲga na lere ma kaa yiri ma to wi naɲa yɛnle wa na maa gbo we. ²⁷Katugu pa naɲa wì fili wi ni wa wasege, ali kaa pye sumboro wì gbele yege o yege, lere sila pye wa mbe pan mboo shɔ.

²⁸«Na naɲa wa ka sumboro ɲa pe fa kan naɲa yeri wa yigi mbe sinle wi ni, paga pe yigi, ²⁹naɲa ɲa wì sinle wi ni, wi yaa warifuwe pyɔ nafa shyen ma yiri kɛ kan sumboro wi to wi yeri. Ko pɔngɔ na, wi yaa

^b 22.19: Dete 22.29 ^c 22.22: 1 Korɛn 5.13 ^d 22.24: Dete 17.5

sumboro wi pɔri wi jɔ, katugu wo wùu jɔgɔ. Mbe nanja wi ta yinwege na, wi se ya mboo wa^e.

23 ¹«Nanja wa si daga mboo to jɔ lɛ wi jɔ, mboo to wi tifaga^f.

**Leele mbele pe se ya ye
wa Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni**

²«Nanja ɲa fuun pòo yɔgɔlɔ ke wɔ nakoma pòo nama pi kɔn, wo wa kpe se ya ye wa Yawe Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni^g.

³«Kɛɛnrɛ pyɔ si daga mbe ye wa Yawe Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni, ali sa gbɔn wi setirige piile pe yirisaga kɛ wogo ki na, wa se ya ye wa^h.

⁴«Amɔ cɛnlɛ woolo naa Mowabu cɛnlɛ woolo pee daga mbe ye wa Yawe Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni. Ali pe setirige piile pe yirisaga kɛ woolo wele, wa si daga mbe ye wa, ⁵katugu, sanga ɲa ni yàa yiri wa Ezhipiti tara na paan, pe sila ye fili wa konɔ yaakara naa tɔnmɔ ni. Eɛn fɔ, pàa Bewɔri pinambyɔ Balaamu wi kan penjara ni, ma ti a wì yiri wa Petɔri ca, wa Mezopotami tara mbe pan mbe ye danɲaⁱ. ⁶Eɛn fɔ, Yawe Yenɲele, ye Yenɲele làa je mbe logo Balaamu wi yeri. Kì kaa pye ma, a lì si danɲa ki kanɲa maga pye duwaw ye kan; katugu ye yɛn mali ndanla. ⁷Ye yinwege piliye yi ni fuun yi ni, ye se kaa yeyinɲe naa ferɛwɛ jaa pe kan.

⁸«Yaga kaa Edɔmu cɛnlɛ woolo^j pe jate paa leele mbele pe kala li yɛn ma tijanga, katugu ye sefenne wele. Yaga kaa Ezhipiti tara fenne pe jate fun pe kala li yɛn ma tijanga, katugu yàa pye nambannjeenle wa pe tara. ⁹Ki tara shyen nda ti woolo, mbege lɛ pe setirige piile yirisaga taanri woolo pe na, poro pe mbe ya ye wa Yawe Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni.

**Kagala ɲgele ke yaa
paara yinre censaga
ki tege fyɔngɔ fu**

¹⁰«Na ye kaa kee malaga sa to ye mbenfenne pe na, mbe sa ye censaga ki kan, ye yɛɛ yingiwe jen jɛngɛ yaraga ɲa fuun ki yɛn tiɛge ki ni. ¹¹Na nanja wa nama tɔnmɔ ka wo wi na yembine mboo tege fyɔngɔ ni, wi yaa yiri wa ***paara yinre**

^e 22.29: ɛki 22.15-16 ^f 23.1: Levi 18.8; 20.11; Dete 27.20 ^g 23.2: Ki ɲgasele làa tege mbe mbele pè pe yɛɛ yɔgɔlɔ wɔ pe yege kɔn paga ka pe tege lagbɔrɔ na wa Yenɲele li gbɔgɔwɔ tunngo ki ni paa yege ɲa na pàa pye na pe teri lagbɔrɔ na yarisunndo gbɔgɔwɔ wogo na. ^h 23.3: Levi 18.6-20; 20.10-21 ⁱ 23.5: Nɔmbu 22.4–24.25; Nehe 13.1-2

^j 23.8: Edɔmu cɛnlɛ woolo pàa pye Ezawu wo setirige piile. Ezawu wi waan yenle lawi ɲa Zhakɔbu ɲa pàa pye na yinri Izirayeli (Zhene 25.25-26). Naa Izirayeli woolo pe kala làa pye ma Edɔmu cɛnlɛ woolo pe mben, ki kala na, Edɔmu cɛnlɛ woolo pàa pye na pe jate jɔlɔgɔ ni (Amo 1.11; Abi 10, Yuuro 137.7; Eza 63.1-6).

censaga ki ni. Wi se sɔngɔɔ mbe ye wa ki ni ko yɔnlɔ ko na. ¹²Yɔnlɔkɔgɔ yege ni, wi yaa woli. Na yɔnlɔ ki ka ka to, wi yaa sɔngɔɔ mbe kari naa wa paara yinre censaga ki ni.

¹³«Ye yaa laga ka wele wa paara yinre censaga ki pɔngɔ na mbaa ye kɔngaraga ki piin wa. ¹⁴Malingbɔɔn pyew, capige daga mbe pye wa wi tuguro ti ni, wi ka kari kɔnɔ na sanga ŋa ni, wi yaa wege kɔn gben, na wiga ka kɔ, wi yaa wi kɔngaraga ki tɔn. ¹⁵Katugu Yawe Yɛnɛɛ, ye Yɛnɛɛ li maa ye paara yinre censaga ki yanri na toro, na ye go singi kɔnaa na yawa kaan ye yeri ye mbenfenne pe na. Ye paara yinre censaga ki ni fuun ki daga mbe pye fyɔngɔ fu, jango Yɛnɛɛ liga ka fyɔngɔ yaraga yan wa ye sɔgɔwɔ mbe laga ye na.

Kulo ŋa wì fe wi kala

¹⁶«Na kulo wa ka yiri wa wi tafɔ wi yeri mbe fe sa karafa wa ye tara, yaga kaa sɔngɔɔ wa wi tafɔ wi yeri. ¹⁷Wi mbe ya cɛn wa ye ni, wa ye tara, wa ca ŋga wì wele ma wɔ ki ni; yaga kaa tɛge la nii wi go na.

Mbele pe maa kalikalawa piin na yarisunndo gbogo pe kala

¹⁸«Jele ŋa wi maa yarisunndo gbɔgɔsara nanjara piin wa si daga mbe yan ***Izirayeli** woolo jele pe sɔgɔwɔ; nana ŋa wi maa yarisunndo gbɔgɔsara jajara^k piin wa si daga mbe yan wa Izirayeli woolo nambala pe sɔgɔwɔ^l. ¹⁹Jele ŋa wi maa kalikalawa piin nakoma nana ŋa wi maa kalikalawa piin, penjara nda wi maa taa wa, yaga ka kari ta ni wa Yawe Yɛnɛɛ, ye Yɛnɛɛ li go ki ni, mbe yo ye yaa sa ***yɔn fɔlɔ** tɔn ti ni; katugu nana wi o, jele wi o, Yawe Yɛnɛɛ, ye Yɛnɛɛ li maa pe jate katijangara pyefenne.

Mbe lere jin mbaa tɔnli jaa ti go na

²⁰«Na maga ma sefɔ wa jin penjara ni, nakoma yarilire ni, nakoma yaraga ka yege ni, ma se kaa tɔnli jaa wi yeri ki go na. ²¹Na maga nambanɔa wa jin yaraga ka ni, ma mbe ya mbaa tɔnli jaa ki go na wo yeri; een fɔ, na maga ma sefɔ wa jin yaraga ka ni, ma se kaa tɔnli jaa ki go na. Ki ka pye ma, Yawe Yɛnɛɛ, ma Yɛnɛɛ li yaa duwaw ma kee tunndo ti ni fuun ti na, wa tara nda ye yaa sa sho mbe ta ti ni^m.

Yɔn fɔlɔ kɔnsenre

²²«Na maga yɔn fɔlɔ kɔn mbe yo ma yaa yarikanga ka kan Yawe Yɛnɛɛ, ma Yɛnɛɛ li yeri, ma se ka mɔ mbe pan ki ni li kan. Nakoma

^k **23.18:** Nambala jajara pyefenne pa paa pye na ki jajara ti piin wa pe yarisunndo gbɔgɔ-yinre ti ni. Pa jele paa pye na kee ki nambala pe kɔɔgɔ wa, ki wogo kila pye yarisunndo ti ŋgasele la (Levi 19.29; Zhere 2.20). ^l **23.18:** Levi 19.29; Zhere 2.20 ^m **23.21:** Eki 22.24; Levi 25.36-37; Dete 15.7-11

Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yaa kɔɔn yewe ki wogo ki ni, pa ki yaa pye kapege ma go na. ²³Na maga koro mɛɛ yɔn fɔlɔ kɔn, ki se pye kapege ma go na. ²⁴Ɛn fɔ, na maga yɔn fɔlɔ kɔn, ma daga mbe yere li ni mbeli yɔn fili ki kologo ki na, mbe yala yɔn fɔlɔ na mà kɔn mbe nandanwa yaraga nga kan Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yeri ki ni. ²⁵Na ma kaa toro ma sefɔ wa ***ɛɛɛɛn** kerɛ nawa, ma mbe ya mbe ɛɛɛɛn pire ta cɔ mbe ka mbe tin paa yɛɛɛ nga na kɔɔn ndanla. Ɛn fɔ, maga ka ta le wa ma leyaraga ki ni mbe kari ti ni. ²⁶Ki pyewe nungba pi na fun, na ma kaa toro ma sefɔ wa ***bile** kerɛ nawa, mbege ta wì yanlaga, ma mbe ya sheshegele kele kɔn ma keyen yi ni, ɛn fɔ, maga ka ma cɛnyenlɛ wi bile wa kɔn mali kongbene ni".

Jele jege senre

24 ¹«Na nana wa ka jele wa pɔri wi jɔ, punɔgo na, na wi kala li suu ndanla, katugu wì kala la yan wi yeri na li woro ma yala, wi yaa pɔrɔɔgo jɔɔɔɔgo sewe yɔnɔɔgo mboo kan jele wi yeri; ko punɔgo na, wi yaa wi wɔ wa wi yɛɛ kɔrɔɔgo. ²Jele wi karingɔlɔ, wi mbe ya sa pɔri nana wa yɛɛ yeri. ³Na wi kala lii nana shyen woo wi ndanla naa, wo fun wi pɔrɔɔgo jɔɔɔɔgo sewe yɔnɔɔgo wuu kan wi yeri, wuu wɔ wa wi yɛɛ kɔrɔɔgo. Nakoma, na nana shyen woo wi ka ku, ⁴kona, nana kongbanɔa ɔa wila keli maa je, wi se ya mboo le wi jɔ naa, katugu jele wi pye ***fyɔngɔ** ni wi yeri. Ki yaa pye katijaanga Yawe Yenɛɛle li yɛɛɛ na. Tara nda Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na kaan ye yeri kɔrɔɔgo, ye se kaa kapege piin wa ti ni.

Nana ɔa wì jele pɔri fɔnɔngɔ wi kala

⁵«Na nana wa ka jele pɔri fɔnɔngɔ, wii daga mbe kari sorodasheya; wii daga poo jori tunɔgo ka kpe ni. Ɛn fɔ, wi daga mbe koro wi yɛɛ kan wi go kagala ke kala na fɔ sa gbɔn yele nungba, jango mbe jele ɔa wì pɔri wi nawa pi yinɔgi.

Mbe yaraga ka shɔ mbe tɛge ma yaraga ka yɔnlɔ

⁶«Lere kpe ka ka tira nakoma pe maa tire sinndelimbyɔ ɔa ni wa shɔ wi lewee yenlɛ yeri mboo tɛge yaraga nga wì shɔ ma yeri mbe kaga kan ka yɔnlɔ, katugu na maga ki pye ma, ki cɛn ndɛɛ wi yaa laa yinwege ki piin yaraga nga ni ko ma shɔ wi yeri.

ⁿ 23.26: Mati 10.4; Maki 2.23; Luki 6.1 ^o 24.1: Mati 5.31; 19.7; Maki 10.4

Mbele pe maa leele yuun pe kala

7 «Na paga ***Izirayeli** woo wa yan wuu sefo wa yu ma saa wi pye kulo, nakoma maa pere, ki daga pe ɲa wì lere wi yu wi gbo. Pa ye yaa ki pye ma, mbe kapege ki kɔ mbege wɔ wa ye yɛɛ sɔɔwɔ^p.

Yayenwe kala

8 «Ye ye yɛɛ yingiwe jɛn ***yayenwe** wogo ki ni. ***Saraga wɔfɛnnɛ** mbele ***Levi setirige piile**, senre nda fuun m̀̀ yo pe kan peri yo ye kan, yeri le yaa tanri ti na jɛngɛ^q. 9 ɲga Yawe Yɛnɲele, ye Yɛnɲele làa pye Miriyamu wi na, ma ye ta ye kondangala li na, ye yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, yaa nawa tuun ki na^r.

Mbe yaraga ka sho mbege tege fɔɔ yɔn

10 «Na maga ma sefo wa jin yaraga ka ni, maga ka sa ye wa wi go mbe yaraga ka le mbe saga tege ma wogo ki yɔnlɔ. 11 Ma daga mbe yere le funwa na. ɲa mà jin yaraga ki ni, wo jate wi yaa yiri wa funwa yaraga ɲga wi yaa kan ma yeri ma tege ma wogo ki yɔnlɔ ki ni. 12 Na fyɔnwɔ fɔ wa kaa derigbɔɔ kan ma yeri maga tege ma yaraga ka yɔnlɔ, maga ka ti ki wɔnlɔ wa ma yeri. 13 Ma daga mbege sɔngɔrɔ wi na yɔnlɔ tosanga ni, jango wi ka sinle wuu yɛɛ tɔn ki ni, wila duwaw piin ma kan. Kona Yawe Yɛnɲele, ma Yɛnɲele li yaa la ɲga mà pye ki jate kasingɛ^s.

ɲga ki daga la piin fyɔnwɔ fɛnnɛ pe kan

14 «Maga kaga ɲgban pilige nɲgba nɲgba tunngo pyefɔ wa na, ɲa wi yɛn fyɔnwɔ fɔ konaa kewara fɔ; wi yɛn Izirayeli woo o, nakoma wi yɛn nambanɲa o, ma cɛn ma ni wa ma tara. 15 Maa wi sara wi kaan wi yeri pilige pyew sanni yɔnlɔ ki sa to; katugu mbege ta wi yɛn fyɔnwɔ fɔ, wi maa wi sara wi singi fyeleɣe na. Na ma siri kan, wi ka gbele mbe Yawe Yɛnɲele li yeri mbe wa ma na, ma yaa ki kapege ki go kala li le^t.

Lere wa kapege si daga mbe taga wa go na

16 «Pe se kaa teelee kuun kapere nda pe pinambiile pè pye to kala na; pe se si kaa pinambiile kuun kapere nda pe teelee pè pye to kala na. Lewee nɲgba nɲgba pyew wi daga poo gbo wi yɛɛra kapege ɲga wì pye ko kala na^u.

p 24.7: ɛki 21.16 q 24.8: Levi 13; 14 r 24.9: Nambu 12.10 s 24.13: ɛki 22.25-26
t 24.15: Levi 19.13 u 24.16: 2 Wunlu 14.6; 2 Kuro 25.4; Eze 18.20

Fyɔnwɔ fenne pe fyɔnwɔ kagala

17 «Maga ka kiti kɔngɔ ki pɛn nambanɔa nakoma pijiriwe wa na. Maga ka nangunɔ wa yaripɔɔɔ shɔ wi yeri mbege tɛge fɔɔɔ yɔn. 18 Yaa nawa tuun ki na fɔ yoro jate yaa pye kulolo wa Ezhipiti tara. Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle lɔa ye shɔ ma ye wɔ wa, ko kala ki ti mi yen naga senre nda ti yuun ye kan fɔ yaa tanri ti na^v.

19 «Na maga kaa ma kɛrɛ yarilire ti kɔɔn sanga ɔa ni, na maga yarilire pɔɔɔɔ keɛ fɛge wa kɛrɛ nawa, maga ka sɔngɔɔ sa ke wulo. Ma yaa ke yaga wa nambanmbala, naa pijiriwele konaa nangunjaala pe kan. Kona Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li yaa duwaw ma kɛɛ tunndo ti ni fuun ti na. 20 Na ma kaa ma oliviye tire ti yangara lari pire ti wulo, pire nda ka koro wa tire ti na, maga ka sɔngɔɔ mberi cɔ. To yaa pye nambanmbala naa pijiriwele konaa nangunjaala poro woro. 21 Na maga kaa ma ***ɛrezen** pire ti coo sanga ɔa ni, maga ka sɔngɔɔ sa shashara nda mɔ cɔ ma toro ti cɔ. Ti yaa pye nambanmbala, naa pijiriwele konaa nangunjaala poro woro^w. 22 Yaa nawa tuun ki na fɔ yaa pye kulolo wa Ezhipiti tara. Ko kala ki ti mi yen naga senre nda ti yuun ye kan fɔ yaa tanri ti na.

Ma daga mbe kiti wi kɔn

yege ɔga na

25 1 «Na kiti kɔnkala ka ye nambala shyen sɔɔɔɔ, pe yaa pe yeɛ lɛ mbe kari wa kiti kɔnfenne pe kɔɔɔɔ. Kiti kɔnfenne pe yaa kiti wi kɔn mbe tanga ki kan ɔa wogo kɔ tanla wi yeri, mbe pɛnge ki kan ɔa wogo kɔ pɛn wi yeri. 2 ɔa wogo kɔ pɛn, na ki ka pye wi daga gbɔnrɔ ni, kiti kɔnfɔ wi yaa wi pye wi sinle lɛ tara wi yege sɔɔɔɔ. Pe yaa wi gbɔn mbe yala wi kajɔɔɔ kɔ gbɔɔɔ ma gbɔn yege ɔga ki ni. 3 Ɛɛn fɔ, ki gbɔnrɔ tii daga mbe toro sapige yenle nafa shyen lo na. Na ti ka toro ko yɔn ko na, pa ye yaa ye sefɔ wi tifaga ye yeɛ sɔɔɔɔ.

Nege ɔga ki maa yarilire

ti tangala nari pyɔ wi woo

ki kala

4 «Na nege ki kaa ***bile** wi tangala mbaa wi pyɔ wi woo, maga kaga yɔn ki pɔ mɛrɛ ni^x.

^v 24.18: Ɛki 23.9; Levi 19.33-34; Dete 27.19 ^w 24.21: Levi 19.9-10; 23.22

^x 25.4: 1 Koren 9.9; 1 Timo 5.18

Nangunjo ɲa pyɔ woro wi yeri wi kala

⁵«Na nɔsepiile nambala ka pye mbe cɛn go nungba ni, na nungba ka ku pe ni mbege ta wi fa pinambyɔ^y se, kufɔ wi jɔ wii daga sa pɔri nana wa yege yeri go ka yege ni. Wi pɔlɔ wi nɔsepyɔ lenana wo wi yaa wi pɔri mbe kologo ɲa ki yen wi yeri jele wi kanngɔlɔ ki tanga mbege yɔn fili. ⁶Jele wi ka pinambyɔ konɔbanɲa ɲa se, pe yaa kufɔ wi mege ki taga wi na, jango wi mege ki ka ka to wa ***Izirayeli** tara^z.

⁷«Eɛn fɔ, na nana wii yenle mboo nɔsepyɔ lenana wi jɔ wi tegɛ, pa kona jele wi yaa kari ***lelele** pe kɔrɔgɔ wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na mbege yo pe kan fɔ: «Na pɔlɔ wi nɔsepyɔ lenana wɪ je mbanla pɔri mboo nɔsepyɔ lenana wi mege ki yirige laga Izirayeli tara. Wi woro na jaa mbe kologo ɲa ki yen wi yeri na kanngɔlɔ ki tanga mbege yɔn fili.» ⁸Kona ca lelele pe yaa nana wi yeri mbe pan mbe para wi ni. Na wiga koro mbe je mbe yo wi se jele wi pɔri, ⁹pa jele wi yaa fulo wa nana wi tanla lelele pe yege sɔgɔwɔ, mbe nana wi sawiga ki wɔ wa wi tɔlɔgɔ ki na, mbe cɛnre surugu wa wi yege ki na^a, mbe si para ngbanga mbe yo fɔ: «Nana ɲa wɪ je ma yo wi se setirige pyɔ se wi nɔsepyɔ lenana wi kan, pa pe ma wo pye yɛɛn.» ¹⁰Mbege le le ko na, wa Izirayeli tara, pe yaa la ki nana wi sege ki yinri «nana ɲa pɔo sawiga ki wɔ wi sege woolo^b».

Na pe kaa wiin gbɔnrɔ nda tii daga mbe pye

¹¹«Na nambala shyen kaa wiin la pe yɛɛ gbɔnɔ, pe ni na nungba jɔ ka pan mboo pɔlɔ wi shɔ wi maliwee wi kɛɛ, na jele wiga wi kɛɛ ki sanga mboo pɔlɔ wi maliwee wi nama pi yigi mboo tile, ¹²yaga ka ki jele wi yinriwe ta, yoo kɛɛ ki kɔn.

Taanlayaara ti kala

¹³«Puwakuruye cɛnle shyen si daga mbe pye wa ma kasha ki ni, wa mbe pye wi nugu, wa mbe pye wi tifaga. ¹⁴Tiwiyaraga cɛnle shyen si daga mbe pye wa ma go, ka mbe pye ki gbɔgɔ, ka mbe pye ki kologo. ¹⁵Puwakuru ɲa wɪ yala, a wi yɔn kɪ tin, konaa tiwiyaara nda tɪ yala, a ti yɔn kɪ tin, to tari ti daga mbe pye ma yeri, jango tara nda Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yen na kaan ma yeri, ma yinwetɔnɔlɔgɔ ta wa ti ni. ¹⁶Katugu

^y 25.5: Eburuye senre ti ni, ɲa kɪ yo fɔ *pinambyɔ*, ki mbe ya logo fun fɔ pyɔ; ye wele wa Nɔmbu 36 laga ki ni. ^z 25.6: Mati 22.24; Maki 12.19; Luki 20.28 ^a 25.9: Kɪla pye, na jele wa pɔlɔ ka ku, kufɔ wi lere ɲa ki kologo yen wi yeri wi jele wi pɔri, na wi ka je mbe yo wi soo pɔri, jele wi ma ki nana wi sawiga ki wɔ wa wi tɔlɔgɔ ki na wa ca lelele pe yege sɔgɔwɔ mbe cɛnre surugu wa wi yege ki na. Ko maga naga ma yo wɪ fere wa nana wi na, naa wɪ je ma yo wi soo pɔri ki kala na. ^b 25.10: Uruti 4.7-8

leele mbele pe maa ki dufile kapyere ti piin, pe kala li yen ma tijanga Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yege na^c.

Amaleki setirige piile pe tɔngɔkala

¹⁷«Ye yiringɔɔ wa Ezhipiti tara na paan, nga Amaleki setirige piile paa pye ye na wa ye kondangala li ni, yaa nawa tuun ki na. ¹⁸Pe sila fye Yenɛɛle li yege. Paa yiri ye kɔrɔɔ wa konɔ, ma to ye fanɔɔɔɔ fenne pe na wa pɔnɔ na; maga ta yè te mako, fanɔɔ si koro ye ni naa. ¹⁹Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le, na liga ka ye sho ye juguye mbele pe yen ma ye maga pe kee, mbe yeyinɔge kan ye yeri, wa tara nda li yen na kaan ye yeri kɔrɔɔ ti ni, to nda ye yaa sho mbe ta, pa kona ye Amaleki setirige piile pe tɔngɔ pew ye pe mege ki kɔ laga tara ti na. Yaga ka fege ki wogo nga ki na^d.

Yarilire konɔbannda nda ti yaa kan Yenɛɛle yeri

26 ¹«Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na tara nda kaan ye yeri ti pye ye kɔrɔɔ, na yaga ka sa ye wa ti ni mberi sho mberi ta, mbe cen wa ti ni sanga nga ni, ²Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na tara nda kaan ye yeri, yarilire fɔnɔɔ konɔbannda nda ye yaa ka kon wa ti ni, lere nunɔba nunɔba pyew wi yaa ka ta lagala ti ni fuun ti na, mberi le kanja pige ni mbe kari ti ni wa laga nga Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yaa wo mbe pye wa ye ni ki ni^e. ³Wi yaa kari ***saraga wɔfɔ** nga wi yen tunɔgo ki na ki sanga wi ni wi kɔrɔɔ, mbe saa pye fɔ: «Mi yen naga yuun nala Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yege na, fɔ tara nda lɔa ***yɔn fɔlɔ** kon we teleye pe yeri ma wugu pe kan mberi kan we yeri, mɛ ye laga ti ni.» ⁴Saraga wɔfɔ wi yaa ki kanja pige ki sho wi kee mbe saga tege wa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li ***saraga wɔsaga** ki yege. ⁵Kona ki lerefɔ wi yaa senre ti le Yawe Yenɛɛle, wi Yenɛɛle li yege sɔɔwɔ mbe yo fɔ: «Na tele wila pye Aramu tara fenne woo; wila pye yanrifɔ. Wila kari ma saa cen wa Ezhipiti tara, lee mbele paa pinle wi ni pe sila lege. A pè si kaa lege ma pye cenle gbene na li yen fanɔɔ ni^f. ⁶Ɛen fɔ, Ezhipiti tara fenne paa pye na we jɔlɔ, na we tege, ma we le kulowo tunɔɔ ngbanra ngbanra ni. ⁷Ki pye ma, a wè si gbele ma Yawe Yenɛɛle, we teleye Yenɛɛle li yeri li we saga. Lɔa we gbeere ti logo ma we fyɔnwɔ, naa we tere konaa we jɔlɔɔ ki yan^g. ⁸A li si we yirige wa Ezhipiti tara li fanɔɔ ki ni; lɔa kafɔnɔɔɔlɔ naa kagbɔɔɔlɔ pye ma fyere gbɔɔ wa Ezhipiti tara fenne pe na. ⁹Kona, a li si

^c 25.16: Levi 19.35-36 ^d 25.19: Ɛki 17.8-14; 1 Sami 15.2-9 ^e 26.2: Ɛki 23.19

^f 26.5: Nga ki yo fɔ: *Aramu tara fenne woo*, ki yen na para Zhakɔbu wo senre na Zhenɛ 25.20; 28.1-2. ^g 26.7: Ɛki 2.23-25

pan we ni fɔ lagame, ma pan maga tara nda ti kan we yeri waga, to nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ni fɔ na fuun^h. ¹⁰Ki kala na, wele, Yawe Yenɛɛle, tara nda mà kan na yeri, mi yen na paan yingɔ ti yarilire fɔnndo kongbannda ti ni ma kan.»

«Kona, lerefɔ wi yaa kanja pige ki tege Yawe Yenɛɛle, wi Yenɛɛle li yege sɔgɔwɔ, mbe foli li yege sɔgɔwɔ mbeli gbɔgɔ. ¹¹Ko punɔgo na, ye yaa la yɔgɔri yoro naa ***Levi setirige piile** pe ni, naa nambanmbala mbele pe yen ma cen wa ye sɔgɔwɔ pe ni, yarijende nda fuun Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li kan mboro naa ma go woolo ye yeri ti kala na.

Yaga ɲa wi yaa la woo yele taanrindaanri pyew

¹²«Yele taanrindaanri pyew, taanri wolo li yaa pye ***yaga** wɔyele. Ki yele li ni, yaara nda fuun mà ta, na maga ti yaga wi wɔ sanga ɲa ni, maa kan Levi setirige piile, naa nambanmbala, naa pijiriwele, konaa nangunjaala pe yeri, jango pe yaakara ta paa kaa paa tinni wa ma caⁱ. ¹³Kona ma yaa ki senre nda ti yo Yawe Yenɛɛle, ma Yenɛɛle li yege na fɔ: «Yaraga ɲga fuun mɪ tege ki ye ma kan, mii ka kpe yaga wa na go. Mɪ ti ni fuun ti kan Levi setirige piile, naa nambanmbala, naa pijiriwele konaa nangunjaala pe yeri, ma yala ɲga mà yo na kan ki ni. Mi sɔɔn kondeɛɛgele la jɔgɔ, mii si la yigi sambalawa ni. ¹⁴Mi sila ki yaga wa li na lere wa kunwɔ nɔgɔ. Mi sila yaraga kpe wɔ wa wi ni sanga ɲa ni mi yen fyɔngɔ ni. Mi sila yaraga ka wɔ wa wi ni mboo pye ***saraga** gboo kala na. Mɪ Yawe Yenɛɛle, na Yenɛɛle li senre ti logo, ma tanga ma yala li ɲgasegele ke ni. ¹⁵Ki kala na, mbɔɔn ta wa ma censaga ***kpoyi** ki ni, wa yenɛɛle na, wele laga tara, ma duwaw ma woolo pe na, ***Izirayeli** woolo wele, konaa tara nda mà kan we yeri ti na, paa yege ɲga na màa ki yɔn fɔlɔ kɔn ma wugu we teleye pe kan we, to nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ni fɔ na fuun^j.»

Izirayeli woolo pe yen Yawe Yenɛɛle li woolo

¹⁶«Nala Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen naga yuun ye kan fɔ yaa tanri li kondeɛɛgele naa li kakɔndeɛɛgele ke na. Ye ke yigi yaa tanri ke na ye kotogo ki ni fuun konaa ye nawa pi ni fuun ni. ¹⁷Nala yege yo maga filige Yawe Yenɛɛle li kanngɔlɔ ma yo li yen ye Yenɛɛle, fɔ ye yaa la tanri li kongolo ɲgele li naga ye na ke na, mbaa tanri li kondeɛɛgele naa li kakɔndeɛɛgele konaa li ɲgasegele ke na, mbaa nuru li yeri. ¹⁸Nala Yawe Yenɛɛle ligi yo maga filige ye kan fɔ ye yaa pye li woolo, mbele pe kala li yen ma gbɔgɔ li yeri, a paa tanri

^h 26.9: Ye wele wa ɛki 3.8 laga ki ni konaa ki senre ti kɔɔ wi ni wa ki sewe pyɔ wi nɔgɔ.

ⁱ 26.12: Dete 14.28-29 ^j 26.15: ɛki 3.8

li ngasegele ke ni fuun ke na, paa yege nga na lãa ki yo ye kan we^k. ¹⁹Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na jaa mbe ye yirige mbe we cengele ngele fuun li da ke na, mbe ti ye gbɔgwɔ ta, naa megbɔgwɔ ni konaa paa ye jate. Laa jaa ye pye cenle na li yen kpoyi paa yege nga na lãa ki yo we.»

DUWAW NAA DANGA SENRE

27–28

Yenɛɛle li lasiri senre pàa ti yɔnɔgwɔ sinndeere nda na

27 ¹Kona, ma Moyisi wi ta ***Izirayeli** ***lelele** pe ni, a wì sigi senre nda ti yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Iɲgasegele ngele mi yen na kaan ye yeri nala, ye ke yigi jenge. ²Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen na tara nda kaan ye yeri, pilige nga ni yaga Zhuriden gbaan wi kɔn mbe ye wa ti ni, ye sinndeere tugbɔɔ ta le yeri yerege yerege, ye fenrege fige fa ti na yeri filige. ³Na yaga gbaan wi kɔn mbe ye wa tara ti ni, ***lasiri** senre nda fuun mila yuun ye kan, yeri yɔnɔgwɔ wa ki sinndeere ti na. Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yen naga tara nda kaan ye yeri, pa ye yaa ye wa ti ni yeen, to nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege ni fɔ na fuun; paa yege nga na Yawe Yenɛɛle, ye teleye pe Yenɛɛle lãa ki ***yɔn fɔlɔ** kɔn ye yeri we^l. ⁴Na yaga ka Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, yege sinndeere ti yerege yerege wa Ebali yanwiga ki na, ye fenrege fige fa ti na yeri filige, mbe yala nga mi yen na yuun ye kan nala ki ni^m. ⁵Wa ki laga nungba ki na, ye ***saraga wɔsaga** kan Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li kan sinndeere ni, nda pee tugurɔn tunngo pyeyaraga kpe tege mberi te. ⁶Ye yaa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li saraga wɔsaga ki kan sinndeere nda pe siri te to ta ni, mbe ***saara sogoworo** wɔ li yeri wa ki naⁿ, ⁷konaa ***nayinme saara** ni. Ye yaa nayinme saara kara ti ka wa mbe yɔgwɔri Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yege sɔgwɔ. ⁸Ko pungo na, yee ki lasiri ɲa wi senre ti ni fuun ti yɔnɔgwɔ wa sinndeere ti na ti ya tila kara^o.»

⁹Ko pungo na, Moyisi naa ***saraga wɔfenne** mbele ***Levi setirige piile**, pe yaa para Izirayeli woolo pe ni mbe pe pye fɔ: «Izirayeli woolo, ye pyeri ye logo. Yè pye nala Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li woolo. ¹⁰Yaa nuru Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li yeri. Yeli ngasegele naa li kondeɲengele ke yigi yaa tanri ke na.»

Danga senre nda ti daga mbe yo wa Ebali yanwiga ki na

¹¹Ki pilige nungba ki ni, a Moyisi wì sigi senre nda ti yo leele pe kan fɔ:
¹²«Na yaga ka Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri, Simeyɔn cenle woolo, naa

^k 26.18: Eki 19.5; Tite 2.14; 1 Pye 2.9 ^l 27.3: Eki 3.8 ^m 27.4: Dete 11.29

ⁿ 27.6: Eki 20.25 ^o 27.8: Zhozu 8.30-32

Levi setirige piile, naa Zhuda cenle woolo, naa Isakari cenle woolo, naa Zhozefu cenle woolo konaa Benzhamɛ cenle woolo pe ni, pe yaa sa yere wa Garizimu yanwiga ki na mbe duwaw pye leele pe kan^p. ¹³Eɛn fɔ, Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo, naa Aseri cenle woolo, naa Zabulon cenle woolo, naa Dan cenle woolo konaa Nefitali cenle woolo pe ni, pe yaa sa yere wa Ebali yanwiga ki na mbe danga senre yo.

¹⁴«Kona Levi setirige piile pe yaa senre ti le, mbe pinle mbege yo ngbanga Izirayeli woolo pe kan fɔ:

¹⁵«Lere ɲa ka yarisunngo tɛ nakoma mbe tugurɔn yan mbe yaraga ka yanlɛ gbegele, mbe saga yerege mbege lara laga ka ni (mbaa ki gbogo), danga yen ki fɔ wi wogo. Ki yaraga ɲa kapyɔ jenfɔ gbegele ki yen ma tijanga Yawe Yenɲele li yege na.» Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^q**.»

¹⁶«Lere ɲa fuun kaa to nakoma wi nɔ tifaga, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^r**.»

¹⁷«Lere ɲa fuun kaa cenyenle wi tara konlɔ li wɔ wa li yɔnlɔ, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^s**.»

¹⁸«Lere ɲa fuun ka fyɔɔn yege sin mboo le kombege, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^t**.»

¹⁹«Lere ɲa fuun ka kiti kɔn mbege pen nambanɲa na (wi nambanra ti kala na) nakoma pijiriwe na (wi pijiriwe pi kala na) nakoma nangunɲɔ na (wi nangunjagara ti kala na), danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^u**.»

²⁰«Lere ɲa fuun ka sinle wi to jɔ ni, danga yen ki fɔ wi wogo; katugu wi fere wa wi to wi na. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^v**.»

²¹«Lere ɲa fuun ka sinle yaayogo ni, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^w**.»

²²«Lere ɲa fuun ka sinle wi to wi sumborombyɔ ni, nakoma wi nɔ wi sumborombyɔ ni, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^x**.»

²³«Lere ɲa fuun ka sinle wi jɔ nɔ ni, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina^y**.»

²⁴«Lere ɲa fuun kaa lewee yenle wa gbo larawa, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina.**»

²⁵«Lere ɲa fuun ka penjara sho mbe lere ɲa wi yen jeregisaga fu wa gbo, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «**Anmiina.**»

^p 27.12: Dete 11.29; Zhozu 8.33-35 ^q 27.15: Eki 20.4; 34.17; Levi 19.4; 26.1;
Dete 4.15-18; 5.8 ^r 27.16: Eki 20.12; Dete 5.16 ^s 27.17: Dete 19.14 ^t 27.18: Levi 19.14
^u 27.19: Eki 22.21; 23.9; Levi 19.33-34; Dete 24.17-18 ^v 27.20: Levi 18.8; 20.11; Dete 23.1
^w 27.21: Eki 22.18; Levi 18.23; 20.15-16 ^x 27.22: Levi 18.9; 20.17 ^y 27.23: Levi 18.17;
20.14

²⁶ «Lere ɲa fuun sigi lasiri senre nda ti yigi mbaa tanri ti na, danga yen ki fɔ wi wogo. Kona leele pe ni fuun pege sho pe yo fɔ: «Anmiina^z.» »

Duwaw senre
(Levi 26.3-13; Dete 7.12-24)

28 ¹ «Na ma kaa Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li senre ti nuru jenge, mbeli ɲgasegele ke ni fuun ke yigi mbaa tanri ke na, koro ɲgele mila yuun ma kan nala, kona Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yaa ma yirige mbe we cengele ɲgele fuun ke yen laga tara na ke na. ² Na ma kaa nuru Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yeri, duwaw ɲa fuun li yaa tirige ma na wi pye ma woo, wi ɲa:

³ Ma yaa pye duwaw pyɔ wa ca

kona mbe pye duwaw pyɔ wa wasege ki ni.

⁴ Li yaa duwaw ma na mbɔɔn kan piile legere ni, naa yarilire legere ni, mbe ti ma nere, naa ma simbaala kona ma sikaala ɲgbeleye yi lege.

⁵ Li yaa duwaw ma na mbɔɔn kanja pire ti yin tige pire ni
kona mbe ma tirara ti yin muwe legere ni.

⁶ Ma karisaga li yaa duwaw ma na,
ma pansaga li yaa duwaw ma na^a.

⁷ «Na ma mbenfenne paga yiri ma kɔɔɔ malaga ni, Yawe Yenɲele li yaa ti ma ya pe ni. Na paga kono nungba le mbe pan ma kɔɔɔ, pe yaa ka fe ma yege mbe songɔɔ pe ye pe ye. ⁸ Yawe Yenɲele li yaa duwaw ma na mbe ti ma bondoolo pe yinyin yarilire ni, kona mbe ti ma kee tunndo ti ni fuun tila yongo. Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yaa duwaw ma na wa tara nda li yen na kaan ma yeri ti ni.

⁹ «Na maga Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li ɲgasegele ke yigi mbaa tanri li kondeɲgele ke na, li yaa ma pye cenle ^{*}**kpoyi** li yee kan paa yege ɲga na laa wugu ki wogo ki na ma kan we. ¹⁰ Kona cengele ɲgele fuun ke yen laga tara na, ke yaa ki yan mbege jen fɔ pe yen nɔɔ yinri Yenɲele li woo, pa pe yaa la fye ma yege.

¹¹ «Yawe Yenɲele laa yon folo kon ma teleye pe yeri ma wugu mbe tara nda kan ma yeri, li yaa yarijende legere kan ma yeri wa ti ni. Li yaa piile legere kan ma yeri, mbɔɔn yaayoro ɲgbeleye yi pye yi lege kona mbe yarilire legere kan maa kɔɔn. ¹² Yawe Yenɲele li yaa li yarijende tegesaga ki yenge, mbe ti tisara mbe pan laga tara ti na ma kan ti pansanga wi na, mbe duwaw ma kee tunndo ti ni fuun ti na. Ma yaa kaa fɔɔ tari cengele legere woolo na; een fɔ mboro wo na, ma se kaa fɔɔ lee. ¹³ Yawe Yenɲele li yaa ma pye konɲanɲa cengele ke sɔɔɔɔ, ma se ka pye punɲofɔ. Ma

^z 27.26: Gala 3.10 ^a 28.6 Li yaa duwaw ma na ma karisaga kona mbe duwaw ma na ma pansaga ko yen naga nari fɔ Yenɲele li yaa duwaw ma na ma kapyeye ki ni fuun ni ma yinwege ki ni.

yaa ka pye cɛnsagbɔɔ na; ma se ka pye cɛnsaga jɛɛle na. Ko yaa pye ma, na ma kaa Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li ngasegele ngele mila yuun ma kan nala ke nuru, mbe ke yigi mbaa tanri ke na we; ¹⁴kona, sɛnre nda mila yuun ma kan nala, na mɛɛ ti kɛ mbe kari kalige na nakoma kamɛnge na, mbe taga yarisunndo ta yegɛ na mbaa ti gbogo we^b.

**Na maga pye mbalogonɔ
danga kagala ngele
ke yaa to ma na
(Levi 26.14-46)**

¹⁵ «Ɛɛn fɔ, na ma woro na nuru Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li yeri, na ma sili ngasegele naa li kondɛgɛngɛle ngele mi jate mila yuun ma kan nala ke yigi mbaa tanri ke na, danga kagala ngele ke yaa pan mbe to ma na ke ngele:

¹⁶ Ma yaa pye danga pyɔ wa ca
mbe pye danga pyɔ wa wasege ki ni.

¹⁷ Danga yaa to ma kanja pire naa ma tirara ti na^c.

¹⁸ Yɛnɛɛle li yaa ma piile pe danga
kona mbɔɔn kɛrɛ yaara, naa ma nɛrɛ, naa simbaala kona sikaala
ngbeleye yi pire ti danga.

¹⁹ Ma karisaga li yaa ma danga,
ma pansaga li yaa ma danga.

²⁰ «Yawe Yɛnɛɛle li yaa ma danga, mbe jatere piriwɛn naa fyɔnwɔ wa ma na, mbe ti jɔgɔwɔ mbe gbɔn ma kɛɛ tunndo nda fuun maa piin ti na, fɔ mbe sɔɔn tɔngɔ mbɔɔn kɔ fyaw, katugu mɔ katijangara pye ma laga li na. ²¹Maa kee sa ye tara nda ni mberi shɔ mberi ta, Yawe Yɛnɛɛle li yaa tifelege yama wa ma na fɔ pi sɔɔn kɔ pɔɔn wɔ wa ti ni. ²²Li yaa cɔgɔɔ yama wa ma na, naa witiwerɛwe ni, naa yaritinnde yama pi cɛnle pyew, mbe ti wawa mbe yere, ma yarilire ti waga yere na kona mbe fɔngɔ. Ki jɔlɔgɔ kagala ke yaa to ma na fɔ sɔɔn kɔ. ²³Wa ma go na, naayeri wi yaa sheli paa tuguyɛnre yɛn, tara fun ti yaa sheli wa ma tɔɔɔ ti nɔgɔ paa tugurɔn yɛn^d. ²⁴Yawe Yɛnɛɛle li yaa ti gbanngban naa taambugɔ mbaa yinrigi wa naayeri la wuun ma na wa ma tara tisaga ki yɔnlɔ, fɔ ye sa tɔngɔ ye kɔ. ²⁵Li yaa ti ma mbenfɛnnɛ pe ya ma ni; na yaga konɔ nungba lɛ mbe kari sa to pe na, ye yaa ka fe pe yegɛ mbe sɔngɔɔ ye ye ye ye. Wunluwɔ mba fuun pi yɛn laga tara na, pi yaa ki yan mbe fyɛ fɔ jɛngɛ. ²⁶Ye gboolo pe yaa ka pye naayeri sannjɛrɛ to naa cɛnre nda laga tara na

^b 28.14: Dete 11.13-17 ^c 28.17: Ko kɔɔ wo yɛn fɔ tige pire se ta mbe ye wa ma kanjapire ti ni, muwe se si ta mbaa tire wa ma tirara ti na. ^d 28.23: Naayeri wi yaa sheli paa tuguyɛnre yɛn, tara ti yaa sheli paa tugurɔn yɛn, ko sɛnre to yɛn na para tisaga mbapanwa naa wawa po sɛnre na.

ti yaakara. Lere kpɛ se kari purɔ. ²⁷Yawe Yenɔgele li yaa nangbanra wa ma na paa yege nga na làa ki pye Ezhipiti tara fenne pe na, naa kooko ni, naa kawa konaa sanngbanra yama ni mba pi se ya gbara mbe kɔ. ²⁸Li yaa yara lenge ma ni, mbe yenfyonrɔ wa ma na, mbɔɔn jatere wi shɔ ma yeri. ²⁹Yɔnlɔfugo na, ma yaa kaa talitali la toro paa yege nga na fyɔɔn maa talitali na toro wɔwɔ ni we. Ma kɛ tunngo ka kpɛ se ka yɔn. Pe yaa kaga ngban ma na pilige pyew, mbaa ma kɛ yaara ti koli ma yeri; lere se ka ta mbɔɔn shɔ.

³⁰«Na sumboro wa ka pye naja wa yeri wi katogo jɔ, naja wa yege yaa ka sinle wi ni fannga na. Na lere wa ka go kan, wi se ka ta mbe cɛn wa ki ni. Na lere wa yege ka ***erezen** kere kɔn wi se kari pire ta cɔ. ³¹Pe yaa kaa ma nere ti kuun ma yege na, ma se si kaga kara ta ka. Pe yaa kaa ma sofilele pe shoo ma yeri, ma yege na, pe se si ka pe yɔngɔ kan ma yeri; pe yaa ka ma simbaala naa sikaala pe kan ma mbenfenne pe yeri, lere se ka ta mbɔɔn saga. ³²Pe yaa kɔɔn pinambiile naa sumborombiile pe le kulo-wo ni cɛnle la yege woolo yeri. Ye yaa kaa pe konɔ wele pilige pyew fɔ ye yengele ke ka sa te, ɛn fɔ, ye se ka ya mbe kala la pye. ³³Tara nda woolo mɛɛ jɛn poro pe yaa ka pan mbaa yarilire nda maa taa wa ma keere ti ni ti kaa konaa mbaa ma kɛ tunndo tɔnli wi ni fuun wi nii. Pe yaa kaga ngban ma na, mbaa ma jɔlɔ sanga pyew. ³⁴Kagala ngele ma yaa kaa yaan yenle ni, ke yaa ka yara le ma ni. ³⁵Yawe Yenɔgele li yaa nangbanra tipere wa ma na. Ti yaa to ma kannguuro naa ma jegbɔgɔlɔ ke na, kona si jaraga ma witige ki lagapyew, mbege le wa ma tɔndagala ke na sa gbɔn wa ma go ki na; ti se ya gbara mbe kɔ^e.

³⁶«Yawe Yenɔgele li yaa ti pɔɔn koli mbe pinle wunluwɔ na ma yaa tege ma ye go na wi ni, mbe kari ye ni cɛnle la yege woolo tara ni, nda mboro naa ye teleye pe ni ye siri jɛn. Wama ye yaa la yarisunndo ta yege gbogo nda ti yen tire naa sinndɛere worɔf. ³⁷Yawe Yenɔgele li yaa kari ye ni tara nda woolo fuun yeri, kagala ngele ke yaa ye ta, ke yaa to pe yɔn na, pe yaa la tege ye na, mbaa ki la koo ye na.

³⁸«Ma yaa ka yariluguro legerɛ lugu wa ma keere ti ni, ɛn fɔ, yarilire nda ma yaa ka ta wa mbe kɔn ti yaa ka pye jegele; katugu ***gbato** wi yaa ti ka. ³⁹Ma yaa ka erezen kere kɔn, mberi tunngo pye. ɛn fɔ, ma se ka duven ta wa ti ni mbe wɔ, ma se si ka ki erezen pire ti cɔ, katugu fyenre yaa kari ka. ⁴⁰Oliviye tire yaa ka pye wa ye tara ti lagapyew, ɛn fɔ, ma se kaga pire sinme pa ta mbe wɔ yere mbaa pi faa, katugu ma oliviye tire pire ti yaa kaanla mbe toori mbalere. ⁴¹Ma yaa ka pinambiile naa sumborombiile se, ɛn fɔ pe se ka koro ma ni, katugu pe yaa ka pe koli mbe kari pe ni kulowo. ⁴²Gbatɔ wi yaa ka ma tara tire naa ma kere yaara ti ni fuun ti ka. ⁴³Nambanmbala mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa ye

^e 28.35: Eki 9.11 ^f 28.36: Dete 4.27-28; 2 Wunlu 17.4-6; 25.11

sɔgɔwɔ, poro yaa kaa yinrigi suyi mbe wɛ ma na, ma si yala mboro wo na, ma yaa la tinrigi nɔgɔna suyi. ⁴⁴Poro pe yaa kaa fɔɔ tari mboro na, ɛɛn fɔ mboro se kaa fɔɔ tari poro na. Poro pe yaa ka pye kongbanmbala, mboro mbe pye pɔngofɔ.

⁴⁵«Ki danga kagala ke ni fuun ke yaa to ma na, mbe koro ma ni, mbe pye ma wogolo fɔ ma sa tɔngɔ ma wɔ wa, katugu yee logo Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yeri, mbeli ngasegele naa li kakɔndɛgɛngɛle nɛɛle li kan ye yeri ke yigi la tanri ke na. ⁴⁶Ki danga kagala ke yaa pye paa yɛrɛwɛ kacɛn naa kafɔnnɔ yɛn mboro naa ma setirige piile ye kan fɔ sanga pyew.

⁴⁷«Naa ma sila tunngo pye nayinmɛ ni konaa ma kotogo ki ni fuun ni Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li kan, yarilɛgɛrɛ nda fuun mɔ ta ti kala na, ⁴⁸Yawe Yɛnɛɛle li yaa ma mbenfenne mbele torogo ma kɔrɔgɔ, ma yaa la tunngo piin pe kan fungo naa wɔgɔ ni, naa witiwaga ni, konaa fyɔnwɔ pi ni. Li yaa ***tunngo pyetige** tugurɔn wogo taga ma pajogo ki na[§], fɔ ma sa tɔngɔ ma wɔ wa. ⁴⁹Yawe Yɛnɛɛle li yaa cɛnlɛ la yirige mbe wa ma na, li yaa yiri lege, fɔ wa tara ti go nɛɛ na, na ma woro nali sɛnrɛ ti nuru, mbe pan mbe to ma na paa yɛgɛ nɛɛ na yɔn ma kaa to yaraga na wɛ. ⁵⁰Ki cɛnlɛ woolo pe yaa pye yɛwaga fenne, pe saa lelɛɛ jate, pe se si pyɔ yinriwɛ ta. ⁵¹Pe yaa kɔɔn yaayoro naa ma kɛrɛ yarilire ti ka fɔ sɔɔn tɔngɔ mbɔɔn wɔ wa. Pe se ka yarilire pire ta yaga ma kan nakoma duven fɔnɔ, nakoma sinmɛ, nakoma napige, nakoma simbapige konaa mbe sikapige ka yaga ma kan, fɔ pe sɔɔn tɔngɔ pɔɔn wɔ wa. ⁵²Pe yaa ka malingbɔɔnlɔ cɛnsara kan ye cara ti ni fuun ti tanla mberi yɔn tɔn. Malaga sigemboro nda ti yagara yagara ma liri liri ma ye tara cara ti ni fuun ti maga, a yɛ ye jigi wi taga ti na, ti yaa toori. Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li yaa ka cara nda fuun kan ma yeri wa ma tara, pe yaa ka malingbɔɔnlɔ cɛnsara kan wa ti tanla. ⁵³Mbɔɔn ta ma mbenfenne pe malingbɔɔnlɔ cɛnsara kan wa ye cara ti tanla mari yɔn tɔn, pe yaa ma jori mbɔɔn le jɔlɔgɔ fɔ ma saa ma piile pe kaa. Yawe Yɛnɛɛle, ma Yɛnɛɛle li yaa pinambiile naa sumborombiile mbele kan ma yeri, ma yaa kaa pe wire kara ti kaa. ⁵⁴Ye ni, nɛɛɛ nɛɛ wi yɛn kotoyinɛgɛ ni konaa ma pye pɔw ma wɛ, wi yaa kaa wi nɔsɛpiile pe wele tiɛge ni, naa wi jɔ wi ni, wo nɛɛ wɔwɔ ndanla wɛ, konaa wi piile mbele pe yaa koro wi kan pe ni; ⁵⁵janɔgɔ na wi kaa wi piile pe wire kara ti kaa sanga nɛɛ ni, wiga ka ta kan wa kɛrɛ yeri pe ni, katugu yaakaga ka kɛrɛ si koro wi yeri, katugu ye mbenfenne pe yaa ka malingbɔɔnlɔ cɛnsara kan ye cara ti ni fuun ti tanla mberi yɔn tɔn, mbe ye jori konaa mbe ye le jɔlɔgɔ. ⁵⁶Ye ni, jɛɛ nɛɛ wi yɛn kotoyinɛgɛ ni konaa ma pye pɔw, wo nɛɛ wi sila yɛnlɛ yɛrɛ mboɔ tɔlɔgɔ ki kan tara wi kotoyinɛgɛ konaa wi yɛn pɔw yɛgɛ nɛɛ na ki kala na, wi yaa kaa wi pɔlɔ wi wele tiɛge ni, wo nɛɛ wi yɛn maa ndanla wɛ, naa wi pinambiile konaa wi sumborombiile pe ni. ⁵⁷Wi yaa kaa ki jaa yɛrɛ mbe lara mboɔ

§ 28.48: Mbe tunngo pyetige tugurɔn wogo taga pajogo ki na ko yɛn na para kulowo po sɛnrɛ na.

piyenge nga wì se fɔɔnfɔɔn ki ka wi nunɔba konaa senɔara nda tì to, a wì shɔ ti ni we; katugu ye mbenfenne pe yaa ka malingbɔɔnɔ censara kan ye cara ti tanla mberi yɔn tɔn, mbe ye jori konaa mbe ye le jɔlɔɔ.^h

⁵⁸ «***Lasiri** senre nda fuun ti yen ma yɔnɔlɔɔ laga ki sewe nga wi ni, na ma siri yigi mbaa tanri ti na, mbaa fye nga wi yen gbɔɔwɔ fɔ naa fyere gbɔɔ wafɔ wi yege, ko kɔɔ wo nga Yawe Yenɔle, ma Yenɔle le, ⁵⁹pa kona Yawe Yenɔle li yaa kafɔnɔlɔ pye mbe jɔlɔɔ kagala wa mboro naa ma setirige piile ye na konaa mbe yambewe wa ye na, mba pi kɔwɔ se tanla. ⁶⁰Jɔlɔɔ kagala ngele fuun maa fye ke na wa Ezhipiti tara, li yaa ke wa ma na ke koro ma ni. ⁶¹Mbe taga wa ko na, yama cenle pyew naa jɔlɔɔ kagala ngele ke woro ma yɔnɔlɔɔ laga ki lasiri sewe nga wi ni, Yawe Yenɔle li yaa ko kagala koro wa ma na fɔ ma sa kɔ ma wɔ wa. ⁶²Ali mbege ta yaa pye ma lege paa naayeri wɔnɔlɔɔ ke yen, yoro sanmbala mbele ye yaa koro ye se ka lege, katugu yee logo Yawe Yenɔle, ye Yenɔle li yeri. ⁶³Yege nga na kila Yawe Yenɔle li ndanla, a li kajenge pye ye kan, ma ti a yè lege, pa ki yaa kali ndanla ma fun li ye tɔnɔ li ye kɔ. Ki ka pye ma, ye yen na kee sa ye tara nda ni, mberi shɔ mberi ta, pe yaa ka ye koli mbe ye yirige wa ti ni. ⁶⁴Kona Yawe Yenɔle li yaa ye jaraga cengele ke sɔɔwɔ mbege le tara ti go nga na saga wa go nga na. Mbɔɔn ta wa ki laga ki na, ma yaa la tunɔgo piin yarisunndo ta yege kan, nda ti yen tire naa sinndeere woro; to nda yoro naa ye teleye pe ni ye sila ti jɔn faa. ⁶⁵Mbe ye ta wa ki cengele ke sɔɔwɔ, ye se ka yeyinɔge ta, ye se si ka wogosaga ta mbe cen. Yawe Yenɔle li yaa ti ye sunndo wila kɔɔn ye na, yewɔɔ mbe ye ta konaa ye jigi wi kɔn ye na pew. ⁶⁶Ma yinwege wogo ki yaa kaa ma kɔɔn shyen. Ma yaa kaa fye yɔnɔ naa yembine. Ma jatere wi yaa ka piri ma na ma yinwege wogo ki na. ⁶⁷Kagala ngele ye yaa kaa yaan sanga pyew ke yaa kaa fyere gbɔɔ waa ye na, mbe ye kan pinliwe ni yaa yuun fɔ: «Ee, nde ki pye ki ja pye yɔnɔkɔɔ, ko mbe ja mbɔnɔ!» Yɔnɔkɔɔ ka gbɔn, yaa yuun fɔ: «Ee, nde ki pye ki ja pye pinliwe ni, ko mbe ja mbɔnɔ!» ⁶⁸Yawe Yenɔle li yaa ti pe ye le tɔnɔkɔɔ tugbɔɔ ni mbe sɔnɔɔ ye ni wa Ezhipiti tara, ma si yala lãa ki yo ma yo fɔ ye se kari kɔn li yan naa. Mbe ye ta wa, ye yaa kaa ye yee pere ye mbenfenne pe yeri kulolo, een fɔ lere wa kpe se ka yenle mbe ye lɔ.»

YINWEFɔNɔGɔ WA YɔN FINLIWE PI NI

28.69–30.20

Yenɔle lãa yɔn finliwe pi le naa Izirayeli woolo pe ni

⁶⁹Ma ***Izirayeli** woolo pe ta wa Mowabu tara, Yawe Yenɔle lãa ***yɔn finliwe** senre nda yo Moyisi wi kan ma yo wuu le pe ni, pi senre tori nda

^h 28.57: 2 Wunlu 6.28-29; Yungbo 4.10

yɛɛn. Ki yɔn finliwɛ pì le ma taga wa mba làa keli ma le pe ni wa Horebu yanwiga ki na pi na.

29 ¹Kona, a Moyisi wì si ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yeri ma pe pye fɔ: «Ma ye ta wa Ezhipiti tara, Yawe Yɛnɛɛlɛ làa nga pye ***Farawɔn** wi na, naa wi legbɔɔɔlɔ konaa wi tara ti na, yàa ki yan yɛnɛ ni. ²Kangbangala tugbɔngɔlɔ nɛɛlɛ làa wa pe na konaa kafɔngɔlɔ tugbɔngɔlɔ nɛɛlɛ làa pye ma yɔn fili, yàa ke yan yɛnɛ ni. ³Konaa ki ni fuun, ali ma pan ma gbɔn nala, Yawe Yɛnɛɛlɛ li faga le wa ye nawa ye ya yaa kagala kɔrɔ jɛnni, nakoma mbege yɛnɛɛlɛ kan ye yeri ye ya yaa yaan nakoma mbege nungbogolo kan ye yeri ye ya yaa nuru^l. ⁴Làa ye yɛɛɛ sin wa ***gbinri** wi ni ma saa gbɔn fɔ yɛlɛ nafa shyen. Ye yariɔrɔ tii le mbe kɔɔnɔ, ye sawira fun tii le mbe kɔɔnɔ. ⁵Ye sila yaakara ka, ye sila si duven nakoma sinmɛ wɛlɛwɛ wɔ^l, jango yɛɛɛ jɛn fɔ Yawe Yɛnɛɛlɛ lo li yɛn ye Yɛnɛɛlɛ le. ⁶Ko pɔngɔ na, a yè si pan ma gbɔn laga ki laga nga ki na. Eshibɔn ca wunlunɔɔa Sihɔn naa Bazan tara wunlunɔɔa Ōgi pè si yiri we kɔrɔɔ malaga ni. Eɛn fɔ wàa ya pe ni. ⁷Wàa pe tara ti shɔ mari kan Uruben cɛnɛ, naa Gadi cɛnɛ konaa Manase cɛnɛ li walaga woolo pe yeri ti pye pe kɔrɔɔ^k. ⁸Ki kala na, ye daga mbege ***yɔn finliwɛ** mba pi senrɛ ti le mbaa tanri ti na, jango ye kɛɛ tunndo ti ni fuun tila yɔngɔ.

Yɛnɛɛlɛ li yɔn finliwɛ mba le ki daga poo yigi jɛngɛ

⁹«Nala, Izirayeli woolo, ye ni fuun ye mbele yè pan ma gbogolo na Yawe Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ li yɛɛɛ sɔɔwɔ, ye teele, naa ye cɛngɛɛ teele, naa ye ***leleɛɛɛ**, naa ye fannga fɛnnɛ konaa ye nambala pe ni fuun pe ni, ¹⁰naa ye piile, naa ye jɛɛɛ konaa nambanmbala mbele pe yɛn ma cɛn laga ye sɔɔwɔ laga ye ***paara yinrɛ cɛnsaga** ki ni pe ni, poro mbele pe maa kanngirɛ jaa na tɔnmɔ kori ye kan wɛ^l. ¹¹Ye yɛn na nala, jango mbe ye wa yɔn finliwɛ mba Yawe Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ li yɛn na jaa mbe le ye ni pi ni, ki yɔn finliwɛ mba lɛ le ye ni ma wugu ki na we; ¹²jango ye pye li woolo nala, lo jate li pye ye Yɛnɛɛlɛ, paa yɛɛɛ nga na làa ki yo ye kan, maga ***yɔn fɔlɔ** kɔn ma wugu ki na ye tɛɛɛ Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe kan we. ¹³Yoro nungba ma mila ki yɔn finliwɛ pi nii ye ni konaa naga wuguro ti wungu ye kan. ¹⁴Eɛn fɔ, yɔn finliwɛ pi yɛn mbele fuun pe yɛn ma yere laga Yawe Yɛnɛɛlɛ, we Yɛnɛɛlɛ li yɛɛɛ sɔɔwɔ nala pe woo, konaa mbele pe fa se gbɛn pe woo.

¹⁵«Wàa pye ma cɛn wa Ezhipiti tara yɛɛɛ nga na konaa wàa cɛngɛɛ ke tara ti pari ma toro yɛɛɛ nga na, yèɛɛ jɛn. ¹⁶Yaritijangara nda ki cɛngɛɛ

ⁱ 29.3: Ɔrɔmu 11.8 ^j 29.5: Pe sila yaakara ka nda senwee lari tunngo pye; pe sila si duven nakoma sinmɛ wɛlɛwɛ wɔ mba senwee la gbeɛɛɛ; Eki 16.1–17.7. ^k 29.7: Nɔmbu 32
^l 29.10: Zhouzu 9.21,23,27

ke maa gbogo yàa ti yan, naa yarisunndo nda pè gbegele tire ni, naa sinndɛɛrɛ ni, naa warifuwe ni konaa tɛ ni. ¹⁷Nan̄a, nakoma jele, nakoma sege nakoma cenle si daga mbe ta wa ye sɔgɔwɔ na li woolo pe yaa laga Yawe Yen̄gele, ye Yen̄gele li na nala mbe saa tunngɔ piin tara ta yege yarisunndo kan. Lere si daga mbe ta wa ye sɔgɔwɔ mbe pye paa shɔnrɔtɩge konaa yaritisorogo yen. ¹⁸Ki yɔn finliwe naa ki wuguro senre nda ti logo-ɲɔlɔ, na lere wa kaa yɛe gbɔgɔ wa wi yɛe kotogo na mbe yo fɔ: «Mi yaa yeyin̄ge ta, ali na mi kaa tanri nun̄gbongbanla na, na nandanwa kala li na,» na wi ka ti wa ka pun̄go^m, ¹⁹kona Yawe Yen̄gele li se ka yenle mbege fɔ wi kala yaga. Eɛn fɔ, li nan̄gbanwa gbɔɔ naa li yenjaga ki ni, ti yaa yiri wi kɔrɔgɔ. Danga senre nda fuun ti yen ma yɔnlɔgɔ laga ki sewe ɲa wi ni, ti kagala ke yaa to ki fɔ wi na. Yawe Yen̄gele li yaa wi mege ki kɔ mbege wɔ laga tara ti ni. ²⁰Yawe Yen̄gele li yaa ki fɔ wi wɔ Izirayeli cengele ke sɔgɔwɔ, mbe ti wila jɔlɔ, mbe yala yɔn finliwe senre ti danga kagala ɲgele fuun ke yen ma yɔnlɔgɔ laga ki ^{*}lasiri sewe ɲa wi ni ke ni.

**Sen̄gbanra nda Yen̄gele li yo
li yaa ki kagala ke pye
mbe ke yɔn fili**

²¹«Jɔlɔgɔ kagala naa yama mba fuun Yawe Yen̄gele li yaa ka wa ki tara nda ti na, ye setirige piile mbele pe yaa ka yiri ye pun̄go na, ko kɔrɔ wo yen ye piile poro piile wele, naa nambanmbala mbele pe yaa ka yiri taleere ta ni mbe pan, pe yaa kaga kagala ke yan, mbaa yuun fɔ: ²²«Ki tara nda ti ni fuun ^{*}kiribi, naa kɔ naa kasɔn ti sogo. Pe se ya yaraga ka kpɛ lugu wa ti ni, yaraga ka kpɛ se ya fi wa, yan kpɛ se si ya yiri wa ti ni. Tì jɔgɔ paa ^{*}Sodɔmu ca, naa ^{*}Gomɔri ca, naa Adima ca konaa Zeboyimu ca ki yen; to nda Yawe Yen̄gele làa tɔngɔ wa li nan̄gbanwa gbɔɔ naa li kayan̄ga gbɔgɔ ki ni weⁿ.» ²³Kona cengele san̄gala ke ni fuun ke yaa kaa yuun fɔ: «Yin̄gi na Yawe Yen̄gele li sigi tara nda ti tege yeen? Yin̄gi kɔ pan li nan̄gbanwa gbɔɔ mba pi ni?» ²⁴Kona pe yaa pe yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ko pye ma, katugu Yawe Yen̄gele, pe teleye Yen̄gele le, làa yɔn finliwe mba le pe ni pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, pòo jɔgɔ. ²⁵Paa saa na tunngɔ piin yarisunndo ta yege kan, na fɔli ti yege sɔgɔwɔ nari gbogo, nda pe sila jɛn faa; Yawe Yen̄gele li sila ti senre yo pe kan. ²⁶Ko kala ki ti Yawe Yen̄gele li nawa ɲgban ki tara nda ti ni fɔ jɛn̄ge, ma danga kagala ɲgele fuun ke yen ma yɔnlɔgɔ laga ki sewe ɲa wi ni ke wa pe na. ²⁷Wa li nan̄gbanwa gbɔɔ naa li kɔnrɔ tandorogo konaa li kayan̄ga gbɔgɔ ki ni, li pe

^m 29.18: ɲga ki yo fɔ: *Na wi ka ti wa ka pun̄go*, Eburu senre ti ni kɔ yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: Sinndire naa wɔgɔ nakoma tayinnde naa wawa. Ki yaa pye yomiyɛle lele lali Eburuye pe yeri. Lere nun̄gba kapyere tijangara kala na, nda wila piin naga jate ma yo wi yaa yeyin̄ge ta, ti yaa ti Yen̄gele li nan̄gbanwa kala li to lelegere na. ⁿ 29.22: Zhenɛ 19.24-25; 10.19; 13.10; 14.8; Oze 11.8

yirige laga tara ti ni ma pe puro, a pè kari tara ta yege ni; pe yen wa ki tara ti ni ali ma pan ma gbɔn nala.»

²⁸ «Kagala ngele ke yen ma lara koro yen Yawe Yenɲele, we Yenɲele li wogolo. Eɛn fɔ, kagala ngele li naga, koro yen woro naa we setirige piile we wogolo fɔ sanga pyew; jango waa tanri waa yala ki lasiri ɲa wi senre ti ni fuun ti ni.

**Na yaga sɔngɔɔ
mbe pan Yenɲele li kɔɔɔɔ
duwaw ɲa ye yaa ta**

30 ¹ «Duwaw senre naa danga senre nda fuun mi yo ye kan, ye ta wele ye wɔ ti ni; ki kagala ke yaa pye mbe yɔn fili. Yawe Yenɲele, ye Yenɲele, na liga ye jaraga wa cengele sanngala ke sɔɔwɔ, na ye kaa jatere piin ke na mbe ye ta wa ke yeri, ² na yaga sɔngɔɔ mbe pan Yawe Yenɲele li kɔɔɔɔ, yoro naa ye piile pe ni, mbaa nuru li yeri ye kotogo ki ni fuun ni konaa ye jatere wi ni fuun ni, mbe yala nda fuun mila yuun ye kan nala ti ni, ³ pa kona Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa ye yinriwe ta, mbe ye woolo mbele paa yigi ma kari wa kulowo pi ni pe wɔ wa. Yawe Yenɲele lɔa ye jaraga cengele ngele fuun sɔɔwɔ, li yaa ye gbogolo mbe ye wɔ wa ke yeri naa fɔngɔ. ⁴ Ali na kaa pye pè ye jaraga ma kari ye ni wa dunruya wi go ɲa na, Yawe Yenɲele li yaa sa ye gbogolo, mbe ye le mbe pan ye ni. ⁵ Ki tara nda tila pye ye teleye pe woro faa, Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa sɔngɔɔ mbe pan ye ni wa ti ni, ye pan yeri ta ti pye ye woro. Li yaa kajenge pye ye kan, mbe ti ye lege ye we ye teleye pe na. ⁶ Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa yoro naa ye piile pe ni ye kotoɔo ti pye ***kpoi**, jango li ye ndanla ye kotogo ki ni fuun ni konaa ye jatere wi ni fuun ni; jango ye koro yinwege na. ⁷ Kona Yawe Yenɲele li yaa danga kagala ngele mi yege yo ye kan ke ni fuun ke wa ye mbenfenne, naa ye panrafenne konaa ye jɔɔfenne pe na. ⁸ Yoro wo na, ye yaa sɔngɔɔ mbe pan Yawe Yenɲele li kɔɔɔɔ, mbaa nuru li yeri konaa mbaa tanri li ɲgasegele ngele fuun mila yuun ye kan nala ke na. ⁹ Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa duwaw ye keɛ tunɲo ki ni fuun ki na. Li yaa piile legerɛ kan ye yeri, mbe ye yaayoro pire ti pye ti lege konaa mbe yarilire legerɛ kan ye yeri. Kona ki yaa Yawe Yenɲele li ndanla laa kajenge piin ye kan naa fɔngɔ, paa yege ɲa na lɔa pye na kajenge piin ye teleye pe kan, ¹⁰ na ye kaa nuru Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yeri, mbeli ɲgasegele koro naa li kondeɲengele ke le mbaa tanri ke na we, koro ngele ke yen ma yɔnɔɔo laga ki ***lasiri** sewe ɲa wi ni, konaa mbe sɔngɔɔ mbe pan li kɔɔɔɔ ye kotogo ki ni fuun ni konaa ye jatere wi ni fuun ni.

**Yenɲele li senre ti yen
ma yɔngɔ ye ni**

¹¹ «ɲgasegele ngele mila yuun ye kan nala, ke woro ma ɲgban ye na mbe ke kɔɔo jen, ke si woro ma lali ye ni. ¹² Ke woro wa yenɲele na mbe

ti yaa yuun fɔ: «Ambɔ wi yaa lugu mbe kari wa yenɲele na we ni mbe sa ke le mbe pan ke ni we kan, mbaa ke yuun we kan jango waa tanri ke na.» ¹³Ke woro wa kɔɔje wi punɔ na, mbe ti yaa yuun fɔ: «Ambɔ wi yaa kɔɔje wi kɔn mbe kari we kala na, mbe sa ke le mbe pan ke ni, mbaa ke yuun we kan jango waa tanri ke na.» ¹⁴Ayoo ki woro ma, ki senre ti yen ma yɔngɔ ye ni tɔɔn; ti yen wa ma yɔn konaa wa ma kotogo na, jango yaa tanri ti na^o.

**Senre nda tila yinwege kaan,
ye to wɔ**

¹⁵«Ye wele ***Izirayeli** woolo, mɪ yinwege naa ferewe tege ye yegɛ sɔɔwɔ nala, naa kunwɔ konaa jɔɔɔɔ ni. ¹⁶Ki kala na, nga mila yuun ye kan nala koyi nga fɔ Yawe Yenɲele li ye ndanla, yaa tanri li konɔ li na, yeli nga-segele, naa li kondegeɲele konaa li kakɔndegeɲele ke yigi jenge. Ki ka pye ma, ye yaa koro yinwege na, mbe lege. Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yaa duwaw ye na wa tara nda yaa kee sari shɔ mberi ta ti ni. ¹⁷En fɔ, na yaga si ye jatere wi laga Yawe Yenɲele li na, mbe je mbe yo ye se logo li yeri, na yaga ye yee yaga paa kee ye ni ye saa yarisunndo ta yegɛ gbogo, mbaa tunngo piin ti kan, ¹⁸mi yen naga yuun naga finligi ye kan nala, fɔ ye yaa ka kɔ mbe wɔ wa pew. Ye yen na kee sa ye tara nda ni wa Zhuriden gbaan wi punɔ na, mberi shɔ mberi ta, ye se yinwetɔnɔɔ ta wa ti ni.

¹⁹«Mɪ naayeri wo naa tara ti pye na serefenne nala, fɔ mɪ yinwege konaa kunwɔ pi tege ye yegɛ sɔɔwɔ nala, naa duwaw wo naa danɔa ki ni. Ye yinwege ko wɔ jango ye koro yinwege na yoro naa ye setirige piile pe ni. ²⁰Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ye ndanla, yaa nuru li yeri, ye koro ye mara li na, katugu lo li ti ye yen yinwege na. Lo li yaa ti ye yinwetɔnɔɔ ta wa tara nda lɔa ***yɔn fɔɔ** kɔn ma wugu mbe kan ye teleye, Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe yeri ti ni^p.»

MOYISI WI KAPYEGELE PUNGO WOGOLO

31–34

**Moyisi wi senre punɔ woro
naa Zhouwe wi tegewe
wa Moyisi wi yɔnɔ**

31 ¹Moyisi wɪla ki senre nda ti yo ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe kan ma yo fɔ: ²«Koni mɪ ta yeɛ cenme naa nafa (120), mi se ya mbaa ye yegɛ sinni naa. Yawe Yenɲele ligi yo na kan fɔ mi sege Zhuriden

° 30.12-14: Dɔɔmu 10.6-8 P 30.20: Zhene 12.7; 26.3; 28.13

gbaan ɲa wi kɔn mbe yiri^q. ³Yawe Yenɲele, ye Yenɲele lo jate li yaa la ye yege sinni. Li yaa ka cengele ngele ke yen ma cen wa ke tɔngɔ wa ye yege, jango ye pe tara ti sho yeri ta. Zhouwe wo wi yaa kaa ye yege sinni paa yege ɲga na Yawe Yenɲele laa ki yo we. ⁴Yawe Yenɲele li yaa ki cengele ke tɔngɔ paa yege ɲga na laa Amɔri cenle woolo pe wunlumbolo Sihon naa Ōgi pe tɔngɔ ma pinle pe tara ti ni^r. ⁵Li yaa pe le ye kee ye ya pe ni, ye pe pye paa yege ɲga na mila ki yo ye kan we. ⁶Ye kotogo le ye yee ni, ye yere jenge. Yaga ka fye yaraga ka kpe na, ye sunndo wiga si ka kɔn ye na pe kala na, katugu Yawe Yenɲele, ye Yenɲele lo jate li yaa pinle ye ni. Li se laga ye na, li se si je ye na.»

⁷Ko punɲo na, a Moyisi wɔ si Zhouwe wi yeri Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege na, ma suu pye fɔ: «Fannga le ma yee ni, ma kotogo ta, katugu mboro ma yaa sa ye ki leele mbele pe ni wa tara nda Yawe Yenɲele laa ***yɔn fɔlɔ** kɔn ma wugu mbe kan pe teleye pe yeri ti ni, mberi yeele pe na. ⁸Yawe Yenɲele, lo jate li yaa loon yege sinni. Li yaa pye ma ni, li se laga ma na, li se si je ma na. Maga ka fye yaraga ka kpe na, ma sunndo wiga si ka kɔn ma na^s.»

Lasiri sewe wi daga mbaa kara yele kolshyen kolshyen pyew

⁹Moyisi wila ki ***lasiri** senre nda ti yɔnlogɔ mari kan Izirayeli ***lelele** pe yeri naa ***saraga wɔfenne** mbele pe yen ***Levi setirige piile** pe yeri, poro mbele pe maa Yawe Yenɲele li ***yɔn finliwe kesu** wi tungu we. ¹⁰A Moyisi wɔ sigi tunɲo ki kan pe yeri ma yo fɔ: «Yele kolshyen kolshyen pyew, fɔɔ ti kala yagawa yele li lesanga wi ni, ***Gbataala nɔgo feti** wi nɔgo na^t, ¹¹na Izirayeli woolo pe ni fuun paga ka sa yere Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yege na sanga ɲa ni, wa laga ɲga li yaa ka wɔ ki ni, yege lasiri senre nda ti kara pe kan. ¹²Ye leele pe ni fuun pe gbogolo: Nambala, naa jeele, naa piile konaa nambanmbala mbele pe yen ma cen wa ye ni pe ni, jango pege lasiri senre ti logo; jango paa ki fɔɔgi paa fye Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yege, pege lasiri senre ti ni fuun ti yigi paa tanri ti na. ¹³Ki ka pye ma, pe piile mbele pe faga lasiri senre ti jen, pe yaa ti logo. Pa pe yaa laga fɔɔgi mbaa fye Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yege wagati ɲa fuun ye yaa pye mbe cen wa tara nda yaa kee sa sho mbe ta ti ni, Zhuriden gbaan wi kɔnɲolo we.»

Izirayeli woolo pe yaa ka Yenɲele li senre ti ke

¹⁴Yawe Yenɲele laa Moyisi wi pye fɔ: «Wele, ma kusanga wɔ yɔngɔ. Zhouwe wi yeri ye pan laga filisaga paraga go ki ni, mi yaa tunndo kan

^q 31.2: Nɔmbu 20.12 ^r 31.4: Dete 2.26; Nɔmbu 21.21-35 ^s 31.8: Zhou 1.5; Ebu 13.5

^t 31.10: Dete 15.1; 16.13-15

wi yeri le ki laga ki na.» A Moyisi naa Zhozuwe pè si kari ma saa ye wa filisaga paraga go ki ni. ¹⁵A Yawe Yɛnɛɛ lɛ sili yɛɛ naga pe na kambaaga titɔnɔɔ yerege ka ni, kila pye ma yere le ***paraga go** ki yɔn na.

¹⁶Yawe Yɛnɛɛ lɛ para naa Moyisi wi ni ma yo fɔ: «Wele, sanni jenri, ma yaa ku mbe taga wa ma tɛɛye pe na. Ma kungɔɔ, ki leele mbele paa kee sa ye tara nda ni, pe yaa ka laga na na mbe saa nanjara piin mbaa yarisunndo ta yɛɛ gbogo, mbe ***yɔn finliwɛ** mba mɪ le pe ni pi jɔɔ.

¹⁷Ki kala na, mi yaa ka nawa ngban pe ni ki wagati wi ni, mbe je pe na, mbe pungo le pe ni. Cɛngɛɛ sanngala ke yaa ka pe koli mbe kari pe ni. Jɔɔɔ lɛgɛɛ naa kangbangala lɛgɛɛ yaa ka to pe na. Ki wagati wi ni, pe yaa ka yo fɔ: «Kaselege ko na, we Yɛnɛɛ li woro laga we sɔɔwɔ, ko ki ti ki jɔɔɔ nɔɔ ki yɛn na we taa.» ¹⁸Mi wo na, mi yaa pungo wa pe yeri ki wagati wi ni, kapege nɔɔ fuun pe yaa pye ki kala na, katugu pe kannga na kee yarisunndo ta yɛɛ yeri. ¹⁹Koni, yege yurugo nɔɔ ki yɔnɔɔ. Ma Izirayeli woolo pe fɔɔɔ ki ni, ma ti paa ki koo jango ki pye na sɛɛfɔ pe wogo ki na. ²⁰Katugu mɪ yɔn fɔɔ kɔn pe tɛɛye pe yeri ma wugu pe kan tara nda wogo na, mi yaa ye pe ni wa ti ni; ti yɛn ma yin nɔnɔ naa senrege ni fɔ na fuun^u. Pe yaa kaa kaa mbaa tinni mbaa tɔɔ. Kona pe yaa kannga mbaa kee yarisunndo ta yɛɛ kɔɔɔ mbe saa ti gbogo. Pe yaa na tifaga mbanla yɔn finliwɛ pi jɔɔ. ²¹Jɔɔɔ lɛgɛɛ naa kangbangala yaa to pe na. Pa kona ki yurugo nɔɔ ki yaa pye sɛɛfɔ, pe se ka fɛɛ ki na, pe yaa kaa ki koo suyi. Nala pe jatere wi yɛn yɛɛ nɔɔ na mɔu jen, sanni mbe sa ye pe ni wa tara ti ni, to nda mɪla yɔn fɔɔ kɔn ma wugu mberi kan pe yeri.»

²²Ki pilige ki ni, a Moyisi wɛ sɪgi yurugo nɔɔ ki yɔnɔɔ ma Izirayeli woolo pe fɔɔɔ ki ni. ²³Ko pungo na, a Yawe Yɛnɛɛ li sɪgi senre nda ti yo Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi kan fɔ: «Fannga le yɛɛ ni, ma kotogo ta, katugu mɪla yɔn fɔɔ kɔn ma wugu Izirayeli woolo pe kan mbe tara nda kan pe yeri, mboro ma yaa ye pe ni wa ti ni. Mi jate mi yaa pye ma ni^v.» ²⁴Naa Moyisi wɪla kaa ki lasiri senre nda ti ni fuun ti yɔnɔɔ sɛwɛ wa ni ma kɔ, ²⁵a wɛ sɪgi senre nda ti yo Levi setirige piile mbele pe maa Yawe Yɛnɛɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu pe kan ma yo fɔ: ²⁶«Yege lasiri sɛwɛ nɔɔ wɛ yoo tɛɛ wa Yawe Yɛnɛɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wi tanla. Wi yaa koro wa mbe pye sɛɛfɔ Izirayeli woolo pe wogo na. ²⁷Katugu mɪgi jen ma yo ye yɛn leele mbele pɛ yiri ma je konaa ma pye nungbongbanla fɛnnɛ. Mbanla ta mi yɛn go na laga ye ni bere, ye yɛn na yinrigi na jege Yawe Yɛnɛɛ li na, na kungɔɔ ko si wɛ?

²⁸«Koni, ye ye cɛngɛɛ lɛlɛɛ naa ye kagala yɛɛ wɔfɛnnɛ pe ni fuun pe gbogolo laga na tanla. Mi yaa ki senre nda ti yo pe kan, mbe naayeri wo naa tara ti pye na sɛɛfɛnnɛ pe wogo na. ²⁹Katugu mɪgi jen ma yo na

^u 31.20: Eki 3.8 ^v 31.23: Nɔmbu 27.23; Zhozu 1.6

kungolo, ye yaa ye yee jogo; konɔ na m̀ naga ye na ye yaa ke mbe wo wa li ni. Kona jologo yaa to ye na wagati na wila paan wi ni, katugu nga ki yen kapege Yawe Yenjele li yee na ko ye yaa pye, mbeli nawa pi ngban ye kapyere ti kala na.»

Moyisi wi yurugo

³⁰ Kona, a Moyisi ẁ sigi yurugo nga ki senre ti yo fo ma saa ti ko Izirayeli gbogolomo woolo pe ni fuun pe kan.

Yurugo ki lesaga

- 32** ¹ Naayeri nungbolo jan ma logo,
mboro tara, nda mi yaa yo ti logo.
² Nagawa mba mila kaan pi yen paa tisaga yen.
Na yon senre ti yen paa yee nga na menje maa wuun we;
paa yee nga na tisamburo maa paan yan tipirige na,
paa yee nga na tisagogo maa paan yan pire na.
³ Katugu mi yaa laga yari paa yee nga na Yawe Yenjele li yen.
Yaa Yawe Yenjele li gbogo!

Yenjele li yen ma sin,

Izirayeli woolo pe jago

- ⁴ Yenjele li yen paa walaga yen. Li kapyere ti yen ma yon fili.
Li kongolo ke yen ma sin.
Yenjele li yen senre nungba yofɔ; mbasinme woro li ni.
Li yen kaselege fo, ma sin.
⁵ Een fo, ye ye yee jago Yenjele li kanngolo,
ye woro li piile naa, ye fere kapyere ti kala na.
Ye yen leele mbele pe yen kapifaara pyefenne naa kambasinje
pyefenne.
⁶ Ye mbe ya mbaa ki kapyere nda ti piin Yawe Yenjele li na mele?
Ye yen cenle na li yen lembire naa tijinliwe fu fenne.
Lo ma li yen ye to konaa ye dafɔ wi le?
Lo ma li ye pye li woolo wi le?

Yenjele li tunngo jenge pye

Izirayeli woolo pe kan

- ⁷ Ye nawa to piliye yan yi toro wa fafafa yi wogo ki na.
Ye jatere pye yeele njele ke toro ye teleye pe sanga wi ni ke na.
Ye ye teele pe yewe, pe yaa ye naga ki wogo ki ni.
Ye ye ^{*}leele pe yewe, pe yaa ki wogo ki yo ye kan.

- 8 Yɛnɛɛ na yaara ti ni fuun ti go na, naa lɛa tara ti kan cɛngɛɛ ke
yɛri kɔrɔɔ
kɔnaa ma sɛnwɛɛ piilɛ pɛ wɔ pɛ yɛɛ ni,
lɛa kɔngɔɔ gbɔn cɛngɛɛ ke kan ma yala **Izirayeli* piilɛ pɛ yɔn ki
ni^w.
- 9 Ɛɛn fɔ, Yawɛ Yɛnɛɛ li tasaga kɔ ki yɛn li woolo wɛɛ.
Zhakɔbu setirigɛ piilɛ poro pɛ yɛn li kɔrɔɔ yɛ.
- 10 Lɛa saa pɛ yan wa **gbinri* wi ni, wo ɲa tɔnmɔ woro wa.
Wa gbinri wi ni, wo ɲa leeɛ woro wa.
Wa dabaala pɛ gbɛɛɛ ti sɔɔwɔ.
Lɛa pyɛ na wɛɛ pɛ na, ma pɛ kala li lɛ.
Lɛa pyɛ na pɛ kɔrɔsi paa yɛɛ ɲga na pɛ maa yɛnmbyɔ kɔrɔsi wɛ.
- 11 Lɛa pyɛ paa yɔn yɛn, ɲa wɔu sire ti jaraga,
ma yiri na mari wi piilɛ pɛ go na, mɛɛ pɛ pyɛ paa yinrigi sire na.
A wɔ suu kanwira ti jaraga wa pɛ nɔɔ
mɛɛ pɛ lɛ ti na jango paga ka to.
- 12 Yawɛ Yɛnɛɛ lo nungba lɛa li woolo pɛ yɛɛ sin.
Yarisunngo ka yɛɛ sila li saga.
- 13 Lɛa pɛ lurugo ma kari pɛ ni wa yanwira tara ti ni.
Laa pɛ kan kɛɛ yarilire ni, a pɛ ka.
Lɛa ti sɛnɛɛ yiri wa waliwɛɛ ti ni na fuun, a pɛɛ mugu,
naa sinmɛ ni mba pɛla janri ma yiri wa sinndɛɛɛ laga ki ni^{*}.
- 14 Lɛa nanɛɛ kan pɛ yɛri, a paa pɛ nɔnɔ nara wi woo,
naa simbanɛɛɛ ni, a paa pɛ nɔnɔ wi woo;
naa simbapirɛ ni nda ti tɔrɔ, naa Bazan tara simbapɛnɛ kɔnaa
sikapɛnɛ ni, a to pyɛ pɛ kara,
naa **bile* muwɛ tiyɔn ni;
paa duvɛn yɛɛn wi wɔ, ɲa paa **ɛɛɛɛn* pɛɛ jɛndɛ tɛɛ maa gbɛɛɛ.

Izirayeli woolo paa laga

Yɛnɛɛ li na

- 15 Naa Yeshuruni^y woolo paa kaa li ma tugbɔɔ,
a pɛ si yiri ma jɛ.
Naa paa kaa tugbɔɔ, ma tɔrɔ, ma tin pɛ yɛɛ ni,

^w 32.8: Eburuyɛ sɛnɛɛ ti ni ki laga ɲga ki kɔrɔ wi woro ma filigɛ. Sɛwɛ lɛɛɛ pɛɛ ni pɛɛ
yɔnlogɔ ma yo fɔ: Lɛa kɔngɔɔ ke gbɔn ma yala Izirayeli setirigɛ piilɛ pɛ yɔn ki ni, nakoma
ma yala mɛɛɛɛɛ pɛ yɔn ki ni; Kapyɛ 17.26. ^{*} 32.13: Wa Izirayeli tara, sɛnɛɛ ki ma yɛ
wa waliwɛɛ ti ni kɔnaa oliviye tire ti maa yɔngɔ wa sinndɛɛɛ lara ti na. Oliviye tire pɛɛ
pɛ maa ti woo sinmɛ; Eza 7.18-19; Yuuro 81.17. ^y 32.15: Maga logo Yeshuruni, Izirayeli
woolo poro pɛ yinri ma.

- a pè si pe dafɔ Yenɲele li wa.
 Lo na li yen paa walaga yen ma pye pe shɔfɔ, pàa li tifaga.
 16 Pàa taga yarisunndo ta yɛɛ na mali yenjaga ki yirige li ni.
 Pàa li nawa pi ngban pe katijangara pyege ki kala na.
 17 Pàa *saara wɔ gboshugulo yeri mbele pe woro Yenɲele,
 naa yarisunndo ta yɛɛ yeri nda pe sila ti jɛn faa,
 konaa yarisunndo nda ti pan fɔnndo ti yeri,
 nda pe teleye pe sila pye na fyɛ ti yɛɛ faa^z.
 18 Izirayeli woolo yè fɛɛ Yenɲele na li yen paa walaga yen na ye go
 singi li na,
 lo na yè se ma yiri wa li ni.
 Yenɲele na li ye da, yaa li piin sambalawa ni.

Yawe Yenɲele li nangbanwa kala

- 19 Naa Yawe Yenɲele làa kaa ki yan ma, a li si nawa ngban,
 katugu li pinambiile, naa li sumborombiile pàa li kambenge pye.
 20 A li sho fɔ: «Mi yaa pungo wa pe yeri,
 kona pe yaa cɛn cɛnɔmɔ mba na, mi yaa pi yan;
 katugu pe yen cɛnle na li yen kafaara pyefenne, lere se ya taga pe
 na.
 21 Pànla yenjaga ki yirige na ni yaara nda ti woro Yenɲele ti ni.
 Pànla nawa pi ngban na na yarisunndo nda ti yen kayɔngɔ fu ti ni.
 Ki kala na, mi fun mi yaa yenjaga yirige pe ni leele mbele pe woro
 na jate cɛnle jenne pe kala na,
 mbe pe nawa pi ngban cɛnle na li yen tijinliwɛ fu li kala na^a.
 22 Katugu na nangbanwa pi yin paa kasɔn yen.
 Pi yaa sogo fɔ sa gbɔn wa *kuulo tara ti kɔsaga ki na.
 Pi yaa tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun ti sogo,
 yanwira ti cɛn yaara nda na mberi sogo.
 23 Mi yaa jɔlɔɔ cɛnle pyew ki wa pe na.
 Mi yaa pe wɔn na wangala ke ni mbe pe jɔlɔ fɔ ke sa kɔ.
 24 Pe yaa cɔɔ cɔɔ funɔ ki kɛɛ.
 Pe fannga ki yaa kɔ pe ni witiwerewɛ naa tifeleɛ yambewe mba pi
 ma lere gbo pi kala na.
 Mi yaa cɛnrɛ pere wa pe na tila pe nɔɔri naa wɔɔɔ nda ti yen shɔnrɔ
 pere ni.
 25 Wa funwa na, pe yaa pe piile pe gbo tokobi ni.
 Wa yinrɛ ti ni, fyɛrɛ ti yaa pe gbo.

^z 32.17: 1 Korɛn 10.20 ^a 32.21: Ɔɔmu 10.19; 1 Korɛn 10.22

Lefɔnmbɔɔ naa sumbonɔ, naa piyengele konaa lelɛngbaara ti ni,
kunwɔ pi yaa pe ni fuun pe gbo.»

*Yɛngele li yiri
mbele pe yen li woolo
pe juguye pe kɔrɔgɔ*

- 26 «Kila pye na nawa mbe pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew,
mbe pe mɛgɛ ki kɔ mbege wɔ laga leele pe sɔgɔwɔ,
paga ka nawa to pe wogo ki na naa.
- 27 Eɛn fɔ, ɲga mi yen na jate ko yen fɔ pe mbenfenne pe yaa ko kala lo
pye kala go mbaa na tegele.
Pe winfenne pe yaa kaa pe yɛ fanla mbaa yuun fɔ: «We fanɲga ko ki
ti wè ya pe ni;
ɛɛn fɔ, Yawe Yɛngele lo ma li ki wogo ɲga ki ni fuun ki pye.»
- 28 Katugu Izirayeli woolo pe yen cɛnlɛ na jatere woro li ni.
Pe yen tijinliwɛ fu fenne.
- 29 Ndɛɛ ki pye tijinliwɛ yen pe ni, pe jɛn na ki kala na li kɔrɔ jɛn.
Pe jɛn na jatere pye ɲga ki yaa pe ta ki na mbege jɛn.
- 30 Mi ɲa mi yen Yɛngele na li yen pe walaga na pe go singi, ndɛɛ mii ja
pe pɛrɛ,
mi ɲa Yawe Yɛngele ndɛɛ mii ja pe wa,
malɛngbɔɔn nungba jɛn na ya mbe lere waga kele (1 000) purɔ mɛlɛ
pe ni?
Malɛngbɔɔnlɔ shyen jɛn na ya mbe lere waga kɛ (10 000) purɔ mɛlɛ?
- 31 Katugu woro Izirayeli woolo we go sigɛfɔ wi woro paa we
mbenfenne pe go sigɛfɔ wi yen.
We mbenfenne pe daga mbege wogo ki jɛn.
- 32 Pe yen paa ɛrɛzɛn tirige yen, ɲga pè yiri ki ni wa ***Sodɔmu** ca maga
sanri.
Pe yen paa ***Gomɔri** ca ɛrɛzɛn kɛɛrɛ ti yen.
Shɔnrɔ yen pe ɛrɛzɛn pire ti ni.
Pe ɛrɛzɛn shashara ti yen ma sori^b.
- 33 Pe duvɛn wi yen paa wɔɔgɔ shɔnrɔ yen.
Wi yen paa mɛrɛgɛ shɔnrɔ yen nda ti ma lere gbo.
- 34 Eɛn fɔ, mi ɲa Yawe Yɛngele, ɲga mɔ gbɛgɛlɛ laga na yɛ tanla larawa
ki ɲga.
ɲga mɔ tɛgɛ wa na yarijɛndɛ tɛgɛsaga mbe pye pe na ki ɲga.
- 35 Na paga kɛ mbe wɔ wa kologo ki ni sanga ɲa ni,

^b 32.32: Sodɔmu ca naa Gomɔri ca woolo paa pye katijangara pyɛfenne, a leele pègɛ wogo ki jɛn.

- muwi mi yen kapege ki kayanga wɔfɔ naa sara kanfɔ.
 Katugu pe tɔngɔpillige kila yɔngɔ.
 Ŋga kɪla kɔn ma tege pe kan ki yen na fyeele na paan^c.
- 36 Katugu Yawe Yenŋele li yaa kiti kɔn li woolo pe na;
 li yaa li tunmbyeele pe yinriwe ta.
 Na liga kaga yan pe fannga ki kɔ sanga ŋa ni,
 fɔ kulo woro wa, lesee si woro wa^d,
- 37 kona li yaa pe yewe mbe yo fɔ:
 ‹Ye yarisunndo ti kari se yeri?
 Walaga ŋga ye pye ye larasaga ki yen se yeri?
- 38 Ki yarisunndo nda tila pye na ye yaayoro yanlaga ki kaa,
 na duven ŋa ye ma wɔ ***saraga** ma wo wi woo ti yen se yeri?
 Koni ti yiri ti pan ti ye saga, ti pye ye larasaga we wele!
- 39 Yege jɛn koni ye yo fɔ mi nungba mi yen Yenŋele,
 la yege woro wa naa mi pungo na.
 Muwi mi ma ti lere ma ku, muwi mi maa yinwege ki kaan.
 Muwi mi ma ti lere ma welege, muwi mi ma lere sagala.
 Ambɔ wi mbe ya lere wa shɔ na kee?
- 40 Milan kee ki yirige wa naayeri naga yuun naga finligi fɔ:
 Mi yen yinwege na fɔ sanga pyew.
- 41 Na mi kanla tokobi wi yɔn ki yɔ,
 na mi ka ki mara yaraga ŋga ki yirige wa naayeri na kee ki ni mbe
 kiti wi kɔn ki ni,
 pa mi yaa kayanga wɔ na mbenfenne pe ni,
 mbanla panrafenne pe sara.
- 42 Mi yaa ti na wangala kanla maliwiinle pe kasanwa pi wɔ, fɔ ke yege
 mbaa kanngi.
 Na tokobi wi yaa mbele wi yaa gbo pe kara ti ka.
 Na mbenfenne wa kpɛ se ka shɔ mbe to,
 mbele pɛ welege, naa mbele pɛ koli konaa pe teelee pe ni, mi yaa pe
 gbo.›

Yurugo ki kɔwɔ senɛ

- 43 Tara woolo, yaa yɔgɔri ***we** fɔ wi woolo pe ni.
 Yoro ***merɛgeye** wele, ye ni fuun yaa wi gbogo.
 Katugu Yenŋele li yaa li tunmbyeele mbele pɛ ku pe kunwɔ pi
 kayanga wɔ,
 mboo mbenfenne pe sara wi kan pe yeri.

^c 32.35: Orɔmu 12.9; Ebu 10.30 ^d 32.36: Yuuro 135.14

Wi yaa kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye wi tara to naa wi woolo pe kan^e.»

⁴⁴A Moyisi wì si pan Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi ni maga yurugo ki senre ti ni fuun ti yo leele pe kan.

⁴⁵Naa Moyisi wìla kaa ki senre ti ni fuun ti yo Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan sanga ɲa ni, ⁴⁶a wì si pe pye fɔ: «Senre nda fuun mì yo ye kan nala, yeri yigi jɛnge wa ye kotogo na, yaa ye piile pe nari ti ni jango pege ^{*}lasiri ɲa wi senre ti ni fuun ti le paa tanri ti na. ⁴⁷Katugu ti woro kayɔngɔ fu senre ye kan. To ti yen ye yinwege ki go ye. Ye yaa Zhuriden gbaan wi kɔn mbe sa tara nda sho mberi ta, ti yaa ti ye yinwetɔnlogɔ ta wa ti ni.»

**Yenɲele làa Moyisi
wi kunwɔ senre ti yo wi kan**

⁴⁸Ki pilige nungba ki ni, a Yawe Yenɲele li si para Moyisi wi ni maa pye fɔ: ⁴⁹«Lugu ma kari wa ki Abarimu yanwira nda ti na, ma lugu wa Nebo yanwiga ki go na, wa Mowabu tara, Zheriko ca ki yesinme na; wa ki laga ki na, ma Kana tara ti wele, to nda mi yen na kaan Izirayeli woolo pe yeri ti pye pe woro. ⁵⁰Ma yaa lugu mbe kari yanwiga ɲga go na, ma yaa ku wa ki go na, mbe taga wa ma teleye mbele paa ku pe na, paa yege ɲga na ma ndɔ Arɔn wìla ku wa Hɔri yanwiga ki na, ma taga wa wi woolo mbele paa ku pe na we; ⁵¹katugu ye ni fuun shyen ye sila logo na yeri Izirayeli woolo pe yege sɔgɔwɔ wa Meriba tɔnmɔ laga ki na, wa Kadeshi ca ki tanla, wa Zen gbinri wi ni. Mi yen ^{*}kpoysi yege ɲga na, ye sila ki yaga kigi yee naga Izirayeli woolo pe yege na. ⁵²Ki kala na tara nda mi yen na kaan Izirayeli woolo pe yeri, ma yaa koro lege mberi yan yenle ni; een fɔ, ma se ye wa ti nif.»

**Moyisi wìla duwaw pye
Izirayeli cengele
ke ma yiri shyen ke kan**

33 ¹Duwaw ɲa Yenɲele li lere Moyisi wìla pye ^{*}Izirayeli woolo pe kan sanni wi sa ku wi ɲa:

²Wìla pe pye fɔ: «Yawe Yenɲele làa yiri wa ^{*}Sinayi yanwiga ki na ma pan.

Làa pan ma yiri wa Seyiri^g tara ti ni paa yɔnlɔ ma kaa na yinrigi fɔnɲɔ we.

^e **32.43:** Meregaye senre nda tì yo ti woro wa Eburu senre sewe lee wi ni. Een fɔ, pa ti yen wa Gireki senre sewe lee wi ni, naa ɲa pè yan wa Kumirani laga ki ni wi ni; Orɔmu 15.10; Ebu 1.6. ^f **32.48-52:** Nɔmbu 27.12-14; Dete 3.23-27 ^g **33.2:** Edɔmu tara nungba to pe yinri Seyiri. Edɔmu tara yanwiga go ko kayi pe yinri Paran.

Mali ta wa Paran yanwira ti na, làa yanwa yirige.
Làa pan li woolo pe kɔrɔɔ ***meregɛye** ***kpoyi** legere la pye mali
maga.

Li ngasegele kàa pye li kɛɛ na yengele^h.

³ Cengele ke yen ma Yawe Yengele li ndanla.

Li maa li leele kpoyi pe go singi.

Pe ma pan ma gbogolo wa li jegele nali senre ti nuru.

⁴ Woro kala kɪ ti làa ***lasiri** wi kan Moyisi wi yeri.

Wi yen woro Zhakɔbu setirige piile woro kɔrɔɔ.

⁵ Naa leele pe teelee pàa gbogolo konaa Izirayeli cengele ke ni,
Yawe Yengele lo làa pye wunluwɔ wa Yeshuruniⁱ tara.»

⁶ A wì sho naa fɔ: «Uruben cenle woolo pe koro go na,
paga ka kɔ fyew, poro mbele pe woro ma lege we.»

⁷ Zhuda cenle woolo poro wogo ko na, wila yo fɔ:

«Yawe Yengele, nungbolo jan ma logo Zhuda cenle woolo pe yeri.

Songɔɔ ma kari pe ni pe woolo pe kɔrɔɔ,

pe pe yɛɛ go kala li yigi keyen shyen.

Na pe mbenfenne paga to pe na, mboro jate ma pye pe sagafɔ.»

⁸ ***Levi setirige piile** poro wogo ko na, wila yo fɔ:

«Mà Urimu naa Tumimu^j ti kan ma tunmbyeele Levi setirige piile
mbele pe yen tagawa ni pe yeri.

Poro wele màa wa ma wele wa Masa laga ki ni,

konaa ma win pe ni wa Meriba tɔnmɔ laga ki ni we.

⁹ Pàa ki yo pe teelee naa pe neele pe kanngɔɔ fɔ:

«We woro na yoro wele.

Pe sila pe nɔsepiile pe jate.

Pe sila pe piile pe jen yere,

katugu pàa pye na tanri ma senre ti na

konaa mɔɔ ***yɔn finliwe** pi yigi^k.

¹⁰ Poro pe maa Zhakɔbu woolo pe nari ma kakɔndɛgɛngɛle ke ni,
na poro mbele Izirayeli woolo pe kara ma lasiri wi ni.

Poro pe maa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori ma ti wi nuwɔ pi maa yiin
ma ni,

^h 33.2: Ŋga kɪ yo fɔ: *Li ngasegele kàa pye li kɛɛ na yengele*, ki senre ti kɔrɔ wi woro ma filige Eburuye senre ti ni. ⁱ 33.5: Izirayeli tara to pe yinri fun Yeshuruni; Yeshuruni mege yege wele wa Dete 32.15 laga ki ni. ^j 33.8: Urimu naa Tumimu tila pye yaara shyen

ta, nda wee jen nala. Kana kanngagala la wele nakoma yaanngumbigile. Pàa ke tege na we Fɔ wi yewe ke ni, mbe ta mbaa wi nawa kagala ke jenni; Eki 17.1-7; Nɔmbu 20.1-13.

^k 33.9: Eki 32.25-29

na *saara sogoworo ti sori wa ma *saraga wɔsaga ki na.

- 11 Ee, Yawe Yenɲele, ɲga fuun paa piin duwaw ki na,
ma yenle pe keɛ tunndo ti na.
Pe winfenne pe senɲele ke kɔn pe na,
pe panrafenne paga ka ya yiri naa.» »

- 12 Benzhamɛ setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
«Benzhamɛ setirige piile pe yen ma Yawe Yenɲele li ndanla,
pe yaa cɛn yeyinɲe na pɔw wa li tanla.
Yawe Yenɲele li yaa pye pe go na la pe go singi,
li yaa pye mbe cɛn wa pe sɔgɔwɔ.»

- 13 Zhozefu setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
«Yawe Yenɲele li duwaw pe tara ti na,
ma naayeri fɔngɔ jɛɲge ki tirige ti na,
ma tɔnmɔ gbɔɔ mba pi yen wa tara ti nɔgɔna pi kan pe yeri¹;
14 naa yarilire jende nda yɔnlɔ ki mari le mari yanlaga ti ni,
naa yarilire jende tiyɔnrɔ nda ti maa taa yɛɲge pyew ti ni,
15 naa yarilire nda ti maa taa wa yanwira lerelere ti na ti ni,
konaa yarijende nda ti maa taa wa tinndiye leele leele pe na ti ni;
16 naa tara to naa ti nawa yarijende ti ni.
Tipile na lɔa pye na yiin kasɔn, Yenɲele na lɔa li yee naga wa li ni,
li duwaw tirige Zhozefu wi na,
wo ɲa wi yen wi to seyeenle pe go na,
duwaw mbe tigi wi na^m.

- 17 Fanɲga yen wi ni paa napɔlɔ fanɲga yen.
Wi yenɲele ke yen paa yannɔ yenɲele yen.
Yenne nungba yen paa Efirayimu setirige piile mbele pe yɔn ki se jɛn
mbe kɔ pe yen;
yenne sanna lo yen paa Manase setirige piile pe waga legere legere
pe yen.
Wi yen na cengele ke gbɔɔn ke ni fɔ sa gbɔn wa dunrɔya wi kɔsaga.»

- 18 Zabulɔn setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
«Zabulɔn setirige piile, yaa yɔgɔri ye kondangala kapyegele ke na.
Isakari setirige piile, mbe ye ta wa ye *paara yinre ti ni, yoro fun
yaa yɔgɔri.

- 19 Pe yaa kaa cengele kele yinri la kee wa yanwiga ki na.
Pe yaa kaa saara woo wa mbe yala ti kondeɲɛɲele ke ni.
Pe yaa kaa yarijende legere legere taa wa kɔgɔje wi ni,

¹ 33.13: Zhenɛ 49.22-26 ^m 33.16: Zhenɛ 49.26; Eki 3.1-6

naa penjagboro ni, to nda ti yen ma lara wa kɔgoje wi taambugo ki ni.»

- 20 Gadi setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
 «Sɔnmɔ yen *we Fɔ wi woo, wo ɲa wi yen na tara gbende kaan Gadi setirige piile pe yeri!
 Pè sinle paa jara yen, ɲa wì gbɛgɛlɛ mboo kagboro ti kɔɔnlɔ, mbege lɛ wa go na fɔ wa tɔɔɔ ti na.
- 21 Tara ti lajɛɲɛ ko paa kan pe yɛɛ yeri,
 Tasaga ɲa ki daga yɛkelewe ni ko pè wɔ pe yɛɛ kan.
 Paa keli leele pe yɛgɛ, na tanri kaselege na paa yɛgɛ ɲa na Yawe Yɛɲɛlɛ laa ki jaa we,
 na kasinɲɛ piin ma yala ɲa làa yo Izirayeli woolo pe kanɲɔlɔ ki ni.»
- 22 Dan setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
 «Dan setirige piile pe yen paa jara yirifɔɲɔ yen,
 ɲa wì yiri wa Bazan tara ma yew ma kan.»
- 23 Nɛfitali setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
 «Nɛfitali setirige piile, yè tin Yawe Yɛɲɛlɛ li kajɛɲɛ ki ni,
 a li duwaw legerɛ tirige ye na.
 Ye ye tara ti gbɔgo ye kari wa yɔnlɔ tosaga naa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki yeri.»
- 24 Aseri setirige piile poro wogo ko na, wila yo fɔ:
 «Duwaw yen Aseri setirige piile pe woo Zhakɔbu pinambiile sanmbala pe sɔgoɔ!
 Yɛɲɛlɛ sa ti pe nɔsepiile paa kajɛɲɛ piin pe kan!
 Paa oliviye tire pire sinmɛ legerɛ taa fɔ ndɛɛ pe yaa la pe tɔɔɔ ti jogo wa pi ni.
- 25 Ye cara ti yeyɔnrɔ kɔɔɔ ti sɔgoyaara ti pye tuguwɔɔ naa tuguyenre woro.
 Ye fanɲa kiga ka kɔ fɔ sa gbɔn ye yinwege ki kɔpilige ki na.
- 26 «Ee, Yeshuruni! Ma Yɛɲɛlɛ li yɔngo woro wa.
 Li ma naayeri wi kɔn ma yiri mbe pan mbɔɔn saga.
 Li lugu kambaara ti na ma pan gbɔgoɔ ni.
- 27 Yɛɲɛlɛ na li yen kɔsaga fu li yen ye larasaga.
 Li yen ye kɛɛ kansaga sanga pyew laga tara ti na.
 Li ma ti ye mbenfenne pe maa fee ye yɛgɛ.
 Li ma yo fɔ: «Ye pe tɔngo.»

28 Izirayeli woolo pe yɛn ma cɛn yɛyɛnngɛ na pɔw.

Poro mbele Zhakɔbu setirige piile, pɛ kɔn ma saa cɛn pe yɛ tara nda ni,

***bile** naa ***ɛrɛzen** tiire maa fiin wa ti ni;

fɔɔngɔ maa yinrigi wa naayeri lɛgɛrɛ na wuun ti na.

29 Izirayeli woolo, fɛrɛwɛ yɛn yɛ woo!

Ambɔ wi yɛn paa yoro yɛn?

Yɛ yɛn cɛnlɛ na Yawɛ Yɛnɛlɛ lɛ shɔ.

Li yɛn paa yɛ ***tugurɔn sigɛyaraga** yɛn mbe yɛ saga,

konaa paa yɛ tokobi yɛn mbe cew kan yɛ yeri.

Yɛ mbenfennɛ pɛ yaa ka pan mbe yɛ fanla mbe pɛ yɛɛ kan yɛ yeri.

Kona, pɛ tara lara nda tɛ yagaraⁿ, a paa pɛ yɛɛ gbogo ti kala na, yeri tangala yeri jaanri.»

Moyisi wi kunwɔ

34 ¹Kona, a Moyisi wɛ si yiri wa Mowabu tara funwa lara falafala ti na ma saa lugu wa Nebo yanwiga ki na, wa Pisiga yanwiga ki go na, wa Zheriko ca ki yesinmɛ na. A Yawɛ Yɛnɛlɛ lɛ si ti a wɛ tara ti ni fuun ti wele jɛngɛ, maga lɛ wa Galaadi tara ti na fɔ ma saa gbɔn wa Dan tara ti na^o; ²naa Nefitali tara ti ni fuun, naa Efirayimu tara, naa Manase tara konaa Zhuda tara ti ni fuun, fɔ ma saa gbɔn wa Mediterane kɔɔjɛ wi na; ³naa ***Nɛgɛvu** tara ti ni, naa Zheriko ca gbunlundɛgɛ laga ki ni, ko ŋga pɛ yinri fun sɛngɛndirɛ ca, fɔ ma saa gbɔn wa Sowari ca ki na^p.

⁴Kona, a Yawɛ Yɛnɛlɛ lɛ suu pyɛ fɔ: «Tara nda mila wugu ma ***yɔn fɔlɔ** kɔn Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pɛ yeri ma yo mi yaa ti kan pɛ setirige piile pɛ yeri tori yɛɛn. Mɛ ti a mɛri yan yɛnlɛ ni, ɛɛn fɔ ma sɛ yɛ wa ti ni^q.»

⁵A Yawɛ Yɛnɛlɛ lɛ tunmbyɛɛ Moyisi wɛ si ku wa Mowabu tara paa yɛgɛ ŋga na lɛa ki yo wɛ. ⁶Yɛnɛlɛ lo jatɛ lɛa wi gboo wi lɛ wa Mowabu tara gbunlundɛgɛ ki ni, wa Beti Pewɔri laga ki yesinmɛ na. Lɛrɛ suu fanga ki saga jɛn ali ma pan ma gbɔn nala. ⁷Moyisi wɛla ta yɛlɛ cɛnɛ naa nafa (120) mɛɛ ku. Wi yɛnɛlɛ kɛ sila tɛ wi na, ka sila wɔ wi wire fanŋga ki ni. ⁸***Izirayeli** woolo pɛa Moyisi kunwɔ pi gbelɛ wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni fɔ ma saa gbɔn piliyɛ nafa ma yiri kɛ. Kona, a wi kunwɔ gbelegɛ kɛ si kɔ.

⁹Nuni pinambyɔ Zhozuwe wɛla pyɛ ma yin tijinliwɛ yinnɛ ni, katugu Moyisi wɛla wi keyɛn yi taga wi na ma yɛnri wi kan. Maga lɛ lɛ ki na,

ⁿ 33.29: Pɛ tara lara nda tɛ yagara to yɛn na para pɛ malaga sigɛmboro nda pɛ kan jango na pɛ mbenfennɛ ka yiri pɛ kɔrɔgɔ, paga ka ya gbɔn pɛ na. ^o 34.1: Dɛtɛ 32.48-52
^p 34.3: Zhɛnɛ 13.10; 14.2; 19.22 ^q 34.4: Zhɛnɛ 12.7; 26.3; 28.13

a Izirayeli woolo pe nɛɛ nuru wi yeri, na tanri na yala sɛnre nda Yawe Yɛnɛle làa yo Moyisi wi kan ti ni.

¹⁰ ***Yɛnɛle yɔn sɛnre yofɔ** wa fa yiri wa Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ ɲa Yawe Yɛnɛle li maa para wi ni gbɔɔɔyi paa Moyisi wi yɛn. ¹¹ Lere kpɛ si yala wi ni kacɛn kagbɔɔɔlɔ naa kafɔnɔɔɔlɔ ɲgele Yawe Yɛnɛle làa wi tun, a wì saa pye wa Ezhipiti tara ke wogo na, wa ***Farawɔn** wo naa wi legbɔɔlɔ konaa wi tara woolo pe ni fuun pe yɛɛ na; ¹² konaa yawa kagbɔɔlɔ naa kagbɔɔlɔ fyere wogolo ɲgele wila pye Izirayeli woolo pe yɛɛ na ke ni.

ZHOZUWE

SEWE

Sewe wi nawa senre

Zhozuwe sewe wi yen na para malaga nga Izirayeli woolo pàa gbòn ma Kana tara ti shò ko senlere to na. Zhozuwe, wo ña wila kaa cen wa Moyisi wi yonlò wo wila pye na pe yege sinni.

Sewe wi senre ti kòn ma yiri kònsaga shyen. Wi kònsaga kòngbannga (1-12), ko yen na para tara nda Yènḡele làa yòn fòlò lè mbe kan pe yeri, malaga nga pàa gbòn mari shò mari ta ko senre na. Izirayeli woolo pàa Zhuriden gbaan wi kòn ma yiri, a Yènḡele lì pe saga, a pè yawa ta malaga legere na. Pàa Zheriko ca ki shò maga ta. Wa Gabawòn ca malaga ki na, pàa malaga ki gbòn ma ya ki ni kafònnḡòlò legere fannga na. Eèn fò naa Izirayeli woolo pàa kaa pe yòn finliwe pi jòḡ Yènḡele li ni, a pè si pe ya wa Ayi ca malaga ki na (Zhozu 7.1-12).

Wa sewe wi kònsaga shyen wogo ki ni (13-24), pàa tara ti yèele Izirayeli cengele kè ma yiri shyen ke na. Mbe yala Yènḡele li senyoro ti ni, Levi setirige piile poro cè pe sila tara ta ta laga ka na gbòḡyi, katugu pàa pye saraga wòfenne. Pe yaa jaraga mbe cencen cara ta ni lara lara. Yènḡele làa Zhozuwe wi pye ma yo wi cara ta wò ti pye cara nda pe yaa la karafa wa ti ni. Na lere wa ka fara lere ni mboo gbo, wi mbe ya fe sa karafa ki ca ka ni.

Zhozuwe wila pye naa nagawa senre ti taa Yènḡele li yeri gbòḡyi nè ti yuun Izirayeli woolo pe kan. Zhozuwe wila pye na sengbòrò legere yuun Izirayeli woolo pe kan na pe piin peri kagala ke pye. Wila pye na kotogo nii pe ni jàngo pe koro sinmbele Yènḡele li ni. Sanni Zhozuwe wi sa ku, wila ki yo Izirayeli woolo pe kan fò:

*Koni, yaa jaa mbaa tunḡo piin yarisunḡo nga kan, yege wele yege wò nala...
Eèn fò mi wo na, mi naa na go woolo pe ni, we yaa la tunḡo piin Yawe Yènḡele
lo kan (24.15).*

Sewe wi yen ma kòonlò yege nga na

Izirayeli woolo pàa Kana tara ti shò mari ta 1-12

Izirayeli woolo pàa Kana tara ti yèele 13-21

Tara nda tila pye wa Zhuriden gbaan wi yonlò yirisaga kèe yeri 13.1-32

Tara nda tila pye wa Zhuriden gbaan wi yonlò tosaḡa kèe yeri 14-19

Cara nda pe yaa la karafa wa ti ni 20.1-9

Levi setirige piile pe cara 21.1-45
 Zhozuwe wi kapyegele pungo wogolo 22-24
 Cengele ngele kaa pye wa Zhuriden gbaan wi yonlo yirisaga kee yeri kaa
 songoro wa ke yeri 22.1-34
 Zhozuwe wi senyoro pungo woro 23-24

IZIRAYELI WOOLU PAA KANA TARA TI SHO MARI TA

1-12

Moyisi wi kungolo Zhozuwe wila cen wa wi yonlo

1 ¹Yawe Yenengele li tunmbyee Moyisi wila ku. Kona, a Yawe Yenengele li sigi yo Nuni pinambyo Zhozuwe wi kan, wo na wila pye Moyisi wi sagafu we, ma yo fu: ²«Na tunmbyee Moyisi wi ku. Koni yiri, mboro naa ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe ni, ye ki Zhuriden gbaan na wi kon ye ye wa tara nda mi yen na kaan ye yeri ti ni. ³Yaga ye yongolo ke kan laga o laga nga na, mi yaa ki laga ki kan ye yeri, mbe yala ***yon folo** na mila le Moyisi wi yeri li ni. ⁴Ye tara ti yaa le wa ***gbinri** wi ni, wa yonlo-parawa kalige kee yeri mbe sa gbun fu wa ki Liban tara nda ti na, wa yonloparawa kamenge kee yeri, fu wa gbaan gbenje Efirati wi na, wa yonlo yirisaga yeri, naa Heti cenle woolo pe tara ti ni fuun ti ni, fu sa gbun wa Mediterane kogoje wi na, wa yonlo tosaga yeri^a. ⁵Ma yinwege piliye yi ni fuun yi ni, lere se ya yere mboun sige malaga ni, katugu mi yaa pye ma ni la wele ma na paa yee nga na mila pye Moyisi wi ni na wele wi na we. Mi se laga ma na fyew, mi se soon wa. ⁶Fannga le ma yee ni ma kotogo ta, katugu mila wugu ma yo mi yaa tara nda kan ye teleye pe yeri, mboro ma yaa ye ki leele mbele pe ni wa ki tara ti ni, peri ta korogo^b. ⁷Ki ce wowi na, ma fannga le ma yee ni, ma kotogo ta jenge. ***Lasiri** na na tunmbyee Moyisi wi kan ma yeri, maa tanri wi ni fuun wi na tagawa ni. Maga ka laga wi na mbe kari kee ka na. Kona, maga kala na fuun pye, li yaa yon ma kan. ⁸Maa ki ***lasiri** sewe na wi senre ti kara suyi, maa sonri ti na yonlo naa yembine, jango kagala ngele fuun ke yen ma yonlogo wa wi ni, maa tanri ke na tagawa ni. Kona pa ma kapyegele ke yaa la yongo, pa ma yaa jiti. ⁹Mi ma migi tunngo nga ki yo ma kan maga ngban le? Fannga le ma yee ni ma kotogo ta. Maga ka fye, ma sunndo wiga si ka kon ma na, katugu mi na Yawe Yenengele, ma Yenengele le, mi yaa pye ma ni la wele ma na ma kapyegele ke ni fuun ke ni^c.»

^a 1.3-4: Dete 11.24-25; 31.6,8; Ebu 13.5 ^b 1.6: Dete 31.6-7,23 ^c 1.9: Nga ki yo fu: *Mi yaa pye ma ni ma kapyegele ke ni fuun ni, seweele pele ni, ki yen ma yonlogo wa ma yo fu: Laga o laga maga kari, mi yaa pye ma ni.*

**Zhozuwe wila yo
Izirayeli woolo pe pe yee gbegele
pe Zhuriden gbaan wi kɔn**

¹⁰Kona, a Zhozuwe wì sigi senre nda ti yo Izirayeli woolo teele pe kan ma yo fɔ: ¹¹«Ye yanri ye torotoro wa ***paara yinre censaga** ki ni, yege senre nda ti yo leele pe kan ye pe pye fɔ: «Ye yaakara gbegele ye yee kan, katugu sanni piliye taanri, ye yaa ki Zhuriden gbaan ɲa wi kɔn mbe yiri wa wi kee ɲga na, mbe sa tara nda Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yen na kaan we yeri ti sho ti pye ye woro.» »

¹²Ko punɲo na, a Zhozuwe wì sigi yo Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo^d pe kan ma yo fɔ: ¹³«Yawe Yenɲele li tunmbyee Moyisi wila senre nda yo ye kan, yaa nawa tuun ti na. Wila ye pye fɔ: «Yawe Yenɲele, ye Yenɲele ligi tara nda ti kan ye yeri, ma ti a yè cen laga ti ni yeyinɲe na.» ¹⁴Tara nda Moyisi wì kan ye yeri laga Zhuriden gbaan wi kee ɲga na, ye jeele naa ye piile pe mbe ya koro laga ti ni mbe pinle ye yaayoro ti ni. Een fɔ, yoro nambala mbele fuun ye mbe ya malaga gbɔn, ye yaa ye malingbɔnyaara ti le mbe keli ye sefenne pe yee mbe pe saga, ¹⁵fɔ Yawe Yenɲele li sa pe kan pe cen yeyinɲe na paa yee ɲga na li ye kan, a yè cen yeyinɲe na we; fɔ pe sa tara ti ta, nda Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yen na kaan pe yeri we. Ko punɲo na, tara nda ti yen ye woro, to nda Yawe Yenɲele li tunmbyee Moyisi wila kan ye yeri laga Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri, ye songɔɔ ye sa cen wa ti ni^e.»

¹⁶Kona, a pè si Zhozuwe wì yɔn sogo ma yo fɔ: «ɲga fuun mà yo we kan, we yaa ki pye. Maga we tun laga o laga, we yaa kari wa. ¹⁷We yaa la nuru ma yeri kala li ni fuun ni, paa yee ɲga na wàa pye na nuru Moyisi wi yeri we. Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li pye ma ni, laa wele ma na paa yee ɲga na làa pye Moyisi wi ni we. ¹⁸Lere o lere ka yiri mbe je mbe yo wi se logo ma yeri konaa na wii yenle mbe tanga ma senyoro ti na, wa kala na fuun ma yaa yo li ni, ko fɔ pe yaa wo gbo. Mboro wo na, fanɲga le ma yee ni, ma kotogo ta!»

**Arahabu naa Zhozuwe pitunmbolo
pe kala**

2 ¹Kona, maga ta ***Izirayeli** woolo paa pye wa Shitimu laga ki na, a Nuni pinambyɔ Zhozuwe wì si nambala shyen tun larawa, ma pe pye fɔ: «Ye kari ye sa tara ti kagala ke yewe ye ke jen, Zheriko ca wogo

^d 1.12: Moyisi wila censaga kan Manase cenle li walaga nungba woolo yeri makɔ wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri, walaga nungba kila koro.

^e 1.12-15: Nɔmbu 32.28-32; Dete 3.18-20; Zhozu 22.1-6

ko tende.» Kì kaa pye ma, a pè si kari ma saa gbɔn wa Zheriko ca, mɛɛ ye nanjaa wa go, pàa pye naa yinri Arahabu. A pè si wɔnlɔ waf. ²A leele pèle si saa ki yo Zheriko ca wunlunaŋa wi kan ma yo fɔ: «Wele, Izirayeli woolo nambala pèle pan laga nala yembinɛ na li ni, mbe pan mbe tara ti kagala ke yewe.» ³Kona, a Zheriko ca wunlunaŋa wì si tunŋgo tun wa Arahabu wi yeri maa pye fɔ: «Nambala mbele pè pan wa ma yeri ma tungu wa ma go, pe yirige laga we kan, katugu pè pan mbe tara ti ni fuun ti kagala ke yewe mbe ke jen.»

⁴Ɛɛn fɔ, a Arahabu wì si saa ki nambala shyen pe lara; ko punŋo na, a wì sho fɔ: «Kaselege ko na, nambala pèle pan laga na yeri, ɛɛn fɔ, mi si pe yirisaga ko jen. ⁵Yembinɛ laa woo sanga ŋa ni, sanni pe sa ca ki mbogo yeyɔŋɔ ki tɔn, a pè si yiri ma kari. Mii pe karisaga jen. Ye fyɛɛle ye taga pe na, pa ye yaa sa pe yigi konɔ.»

⁶Ma si yala, wila lugu ki nambala pe ni wa wi go ki naayeri^g ma saa pe ni fuun nungba nungba pe lara ^{*len} tiire ta sɔɔwɔ; wila to gbogolo wa go ki naayeri. ⁷A wunlunaŋa wi pitunmbolo pè si yiri ma taga pe na na pe lagajaa. Pàa pye na Zhuriden gbaan wi kɔɔn tɔɔɔ na laga ŋa na ki konɔ lo pàa le. Pe yiringɔlɔ wa ca, a leele pè si ca ki mbogo yeyɔnɔ ti tɔn wa pe punŋo na. ⁸Sanni kagala yewefenne pè sa sinle, a Arahabu wì si lugu ma kari pe kɔɔɔ wa go ki naayeri ⁹ma saa pe pye fɔ: «Migi jen ma yo Yawe Yenŋele ligi tara nda ti kan ye yeri. Ye yegɛ fyɛɛ tì we yigi. Tara woolo pe ni fuun pe sunndo wila kɔɔn pe na yoro kala na. ¹⁰Katugu wège logo ma yo sanga ŋa ni yè yiri wa Ezhipiti tara, Yawe Yenŋele làa Kɔɔje yɛɛn wì tɔnmɔ pi waga wa ye yegɛ ye ta ye toro. Ŋga yè pye Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlumbolo shyen, Sihɔn naa ŋgi pe na, poro mbele pàa pye wunluwɔ pi na wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri, wège logo, konaa paa yegɛ ŋa na yè pe woolo poro naa pe tara ti tɔŋɔ pew we^h. ¹¹Malɛ wège kagala ke logo, we sunndo wì kɔn we na. Kotogo si koro we ni naa we yere we ye sige, katugu Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le, lo li yen Yenŋele wa naayeri konaa laga tara ti na. ¹²Koni, mi yen na ye yenri fɔ ye wugu yanla kan Yawe Yenŋele li mege ki na, fɔ kajɛŋɛ ŋga mì pye ma ye kan, ye yaa ki yɔŋɔ pye na go woolo pe kan fun. Ye kala la pye paa tɛgɛɛ yen mbege naga fɔ ye senyoro ti yen kaselege, ¹³fɔ ye yaa na to, naa na nɔ, naa na nɔsepiile nambala naa jeele, konaa pe woolo pe ni fuun pe yaga yinwege na, fɔ ye se ka ti pe we gbo.»

¹⁴A nambala pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na mɛɛ yenle mbe we kala li yo lere kan fyew, wè wugu ki na mbe ku ma yɔnlɔ (na wee we senyoro ti tanga we). Yawe Yenŋele liga ki tara nda ti kan we yeri sanga ŋa ni, pa we yaa pye sinmbele ma ni mbe kajɛŋɛ pye mbɔɔn kan.»

^f 2.1: Mati 1.5; Ebu 11.31; Zhaki 2.25 ^g 2.6: Kila pye wa ki tara ti ni, paga go ki kan, pe maga biri, ma lugasaga pye ma kari wa ki naayeri. Lere ma ya ma lugu ma saa cɛn wa nakoma mbe saa yaara jali wa. ^h 2.10: Ɛki 14.21; Nɔmbu 21.21-35

¹⁵Kì kaa pye ma, a Arahabu wì si pe yirige wa wi fenetiri wi ni ma pe tirige wa funwa na mana na, katugu mbogo nga kila ca ki maga maga fili, wi go kila pye ma kan ma mara ki na. ¹⁶Pe tirigesaga, a wì si pe pye fɔ: «Yaa kee wa yanwira ti yeri, jan̄go mbele pè taga ye pɔ̄ngo na, paga ka sa ye yan. Ye sa lara wa piliye taanri, fɔ pe sa sɔ̄ngɔɔ pe pan. Ko pɔ̄ngo na, ye konɔ li lè yaa kee.»

¹⁷A ki nambala pè suu pye fɔ: «Wuguro nda mà ti a wè wugu, we yaa sho ti ni yege nga na, koyi nga yeen: ¹⁸Wele, na waga ka ye laga ye tara ti ni sanga ɲa ni, mà we yirige ma we tirige wa funwa na fenetiri ɲa ni, ma ki mana yenle na li pɔ wa wi na. Kona, mɛɛ ma to, naa ma nɔ, naa ma nɔsepiile konaa ma go woolo pe ni fuun pe gbogolo laga ma go. ¹⁹Pe ni, na wa ka ka yiri laga ma go mbe kari wa funwa na, wi gbowo pi yaa ka pye wo ye go kala, pa we se pye kapege pyefenne. Eɛn fɔ, lere o lere wi yaa ka pye laga go ko ni ma ni, na lere keɛ ka taga wo wa na, pa wo gbowo po kapege ko yaa pye woro go kala. ²⁰Yege o yege, na maga we kala li yo mbe lere wa kan, wuguro nda mà ti a wè wugu, pa we yaa sho ki wuguro ti ni.» »

²¹A Arahabu wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì yere ki na. Ye ti ki pye paa yege nga na yège yo we.» Ko pɔ̄ngo na, a wì si pe yaga, a pè kari. Le ki yɔ̄ngɔlɔ nɔ̄ngba ke ni, a wì si mana yenle li pɔ wa fenetiri wi na. ²²A ki nambala shyen pè si kari wa yanwira ti na ma saa lara wa piliye taanri, fɔ leele mbele pàa taga pe pɔ̄ngo na, pe sa sɔ̄ngɔɔ. Mbele pàa taga pe pɔ̄ngo na, pàa saa pe lagaja konɔ li lagapyew ki ni, eɛn fɔ, pe sila nambala pe yan. ²³Kona, a ki nambala shyen pè si sɔ̄ngɔɔ ma yiri wa yanwira ti na ma tigi, mɛɛ saa Zhuriden gbaan wi kɔn ma kari Nuni pina-mbyɔ Zhozuwe wi kɔ̄ngɔ. Kagala ɲgele fuun kàa pye pe na, a pè si ke yege yo maa kan.

²⁴A pè si Zhozuwe wi pye fɔ: «Kaselege ko na, Yawe Yen̄gele ligi tara ti ni fuun ti le we keɛ, katugu tara woolo pe ni fuun pe sunndo wila kɔ̄n pe na mako we kala na.»

Izirayeli woolo pàa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri

3 ¹Pe karipilige, ki pinliwe pi ni, a Zhozuwe wo naa ***Izirayeli woolo** pe ni fuun pè si yiri wa Shitimu, wa ***paara yinre censaga** ki ni, ma kari wa Zhuriden gbaan yɔn ki na, mɛɛ saa wɔ̄nɔlɔ lema sanni pe sa gbaan wi kɔn pe yiri. ²Piliye taanri torɔ̄ngɔlɔ, a Izirayeli woolo teelee pè si yanri-yanri wa paara yinre censaga ki ni, ³naga senre nda ti yuun leele pe kan fɔ: «***Levi setirige piile**, poro mbele pe yen ***saraga wɔ̄fenne**, na yaga ka pe yan pe Yawe Yen̄gele, ye Yen̄gele li ***yɔn finliwe kesu** wi tugo sanga ɲa ni, pa ye yiri wa laga nga ye yen ma cɛn ki ni, ye taga wi na. ⁴Ye culo nɔ̄ngba si wo fogo ko yaga yoro naa yɔn finliwe kesu wi sɔ̄gɔwɔ. Yaga ka

yongɔ wi tanla mbe wɛ ko na. Ki ka pye ma, ye yaa toro konɔ na ni, pa ye yaa li jɛn; katugu ye fa toro laga ki konɔ na li ni faa.»

⁵A Zhozuwe wì si leele pe pye fɔ: «Ye ye yɛɛ pye ***kpoi**, katugu goto Yawe Yɛnɛle li yaa kafɔngɔlɔ pye laga ye sɔgɔwɔ.»

⁶Ki goto, a wì si saraga wɔfenne pe pye fɔ: «Ye yɔn finliwɛ kɛsu wi lɛ ye keli leele pe yɛgɛ yaa kee.» A pɛ suu lɛ ma keli leele pe yɛgɛ na tanri. ⁷A Yawe Yɛnɛle li si Zhozuwe wi pye fɔ: «Nala yɛrɛ mi yaa ki lɛ mbɔɔn mɛgɛ ki gbɔgɔ laga Izirayeli woolo pe yɛgɛ sɔgɔwɔ, jango pege jɛn pe yo mi yaa pye ma ni paa yɛgɛ nɔa na mila pye Moyisi wi ni we. ⁸Saraga wɔfenne mbele pe yɛn na yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, ki sɛnrɛ nda ti yo pe kan fɔ: «Na yaga sa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi yɔn na sanga nɔa ni, mbe ye wa tɔnmɔ pi ni, ye yere le.» »

⁹Kona, a Zhozuwe wì sigi yo Izirayeli woolo pe kan ma yo fɔ: «Ye fulo laga ye Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle li sɛnrɛ ti logo. ¹⁰Pa ye yaa ki jɛn yɛɛn mbe yo fɔ Yɛnɛle na yinwege wolo li yɛn laga ye sɔgɔwɔ, fɔ li yaa Kana tara fenne, naa Heti cɛnlɛ woolo, naa Hevi cɛnlɛ woolo, naa Pɛrɛzi cɛnlɛ woolo, naa Girigasi cɛnlɛ woolo, naa Amɔri cɛnlɛ woolo konaa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ye yɛgɛ kaselege. ¹¹Ye wele, nɔa wi yɛn tara ti ni fuun ti ***Fɔ**, wi yɔn finliwɛ kɛsu pe yaa keli wi ni ye yɛgɛ, mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri. ¹²Koni, ye nambala kɛ ma yiri shyen wɔ wa Izirayeli cɛngɛlɛ kɛ ma yiri shyen kɛ ni, nɔa nungba mbe yiri cɛnlɛ nungba ni. ¹³Yawe Yɛnɛle na li yɛn tara ti ni fuun Fɔ, saraga wɔfenne mbele pe yɛn nali yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, na paga ka pe yɔngɔlɔ kɛ wa wa Zhuriden gbaan wi tɔnmɔ pi ni sanga nɔa ni, pa gbaan wi tɔnmɔ pi yaa kɔn shyen. Tɔnmɔ mba pila yinrigi wa go na na fuun na tinri, pi yaa yere mbe gbogolo pi yɛɛ na paa mbogo yɛn.»

¹⁴Kona, a leele pɛ si yiri ma pe ***paara yinrɛ** ti kɔlɔgi mbe Zhuriden gbaan wi kɔn mbe yiri. Saraga wɔfenne mbele pàa pye na yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, pàa keli leele pe yɛgɛ na tanri. ¹⁵Yarilire kɔnsanga wo lawi. Ki sanga wi ka gbɔn, ki ma yala Zhuriden gbaan wì yin fɔ ma toro wi kɔngɔ ki na. Saraga wɔfenne mbele pàa pye na yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, naa pàa ka saa gbɔn wa gbaan wi kɔngɔ na sanga nɔa ni, ma pe yɔngɔlɔ kɛ wa wa tɔnmɔ pi ni, ¹⁶tɔnmɔ mba pila pye na yinrigi wa gbaan wi go kɛɛ yeri na fuun na tinri, a pì si yere, mɛɛ gbogolo pi yɛɛ na paa mbogo yɛn, ma kari lege, maga lɛ wa Adamu ca ki na, wa Zaritan ca ki tanlaⁱ. Ma si yala tɔnmɔ mba pila pye na fuun na tinri wa ***Araba** tara kɔgɔje wi yeri, ko kɔrɔ wo yɛn wa Kɔgɔje kuwo wi yeri, a po si fo ma kari pew. A leele pɛ si Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri wa Zheriko ca ki yɛsinmɛ yeri. ¹⁷Saraga wɔfenne mbele pàa pye na Yawe Yɛnɛle li yɔn

ⁱ 3.16: Mbege lɛ lɛ laga nɔa tɔnmɔ pila gbogolo wa Adamu ca ki na mbe sa gbɔn wa laga nɔa Izirayeli woolo pàa pye, ki fogo ki mbaa wɛ culo nafa ma yiri kɛ yɔn ko na.

finliwɛ kɛsu wi tungu, a pɛ si gbɛgele ma yere jɛngɛ wa lafongologo nga kɪla waga ki ni, wa gbaan wi nandogomɔ, ma yala Izirayeli woolo paa tooro na tanri tawara na, fɔ a leele pe ni fuun pɛ saa gbaan wi kɔn ma yiri ma kɔ.

**Sinndeere ke ma yiri shyen
nda ti kala li yen na nandowo kaan**

4 ¹Naa ***Izirayeli** woolo pe ni fuun paa kaa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri ma kɔ, a Yawe Yɛnɛɛlɛ li si Zhozuwe wi pye fɔ: ²«Ye nambala ke ma yiri shyen wɔ leele pe sɔgɔwɔ, cɛnlɛ nungba nana nungba mbe yiri wa. ³Maga yo pe kan fɔ pe sa sinndeere ke ma yiri shyen lɛ wa Zhuriden gbaan wi lafongologo ki nandogomɔ, wa laga nga ***saraga wɔfɛnnɛ** pe yɛn ma yere we. Ye yaa sinle laga nga na nala yɛmbine na li ni, pe sari tɛgɛ wa ki laga ki na.» ⁴Nambala ke ma yiri shyen mbele Zhozuwe wɪla wɔ Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ, cɛnlɛ nungba nana nungba, a Zhozuwe wɪ si pe yeri ⁵mɛɛ pe pye fɔ: «Ye toro wa Yawe Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ li ***yɔn finliwɛ kɛsu** wi yɛgɛ, ye kari wa Zhuriden gbaan wi nandogomɔ. Ye ni fuun nungba nungba, ye sinndeere nungba nungba lɛ wa ye pajoro ti na, jango sinndelege nungba mbe pye Izirayeli cɛnlɛ nungba pyew li wogo. ⁶Ki sinndeere ti yaa koro paa tɛgere yɛn laga ye sɔgɔwɔ. Pungo na, na ye piile paga ka ye yewe mbe yo fɔ: «Ki sinndeere nda ti kɔrɔ wo yɛn wiwiin?» ⁷Kona ye pe yɔn sogo ye yo fɔ: «Zhuriden gbaan tɔnmɔ pɪla kɔn shyen wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wi yɛgɛ, naa paa gbaan wi kɔn ma yiri wi ni we. Ki sinndeere nda ti yaa ti Izirayeli setirige piile paa nawa tuun ki na sanga pyew, fɔ Zhuriden gbaan tɔnmɔ pɪla kɔn shyen.» »

⁸A Izirayeli woolo pɛ si nga Zhozuwe wɪla yo ki pye. Paa sinndeere ke ma yiri shyen lɛ wa Zhuriden gbaan wi nandogomɔ ma yiri, ma yala Izirayeli cɛngɛlɛ ke yɔn ki ni, paa yɛgɛ nga na Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛa ki yo Zhozuwe wi kan we. A pɛ si kari ti ni wa laga nga paa wɔnlɔ we, mɛɛ saa ti tɛgɛ wa. ⁹Saraga wɔfɛnnɛ mbele paa pye na yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, paa pye ma yere wa Zhuriden gbaan wi nandogomɔ laga nga na, a Zhozuwe wɪ si sinndeere ke ma yiri shyen yerege yerege wa ki laga ki na fun. Ti yɛn wa ali ma pan ma gbɔn nala.

¹⁰Saraga wɔfɛnnɛ mbele paa pye na kɛsu wi tungu, paa koro ma yere wa Zhuriden gbaan wi nandogomɔ, fɔ nga Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛa yo Zhozuwe wi kan ma yo wi yo Izirayeli woolo pe kan, a pɛ saa ki ni fuun ki pye maga yɔn fili. Zhozuwe wɪla tanga ma yala sɛnrɛ nda fuun Moyisi wɪla yo maa kan ti ni. Izirayeli woolo paa fyɛɛlɛ ma gbaan wi kɔn ma yiri. ¹¹Naa leele pe ni fuun paa kaa gbaan wi kɔn ma yiri ma kɔ, a saraga wɔfɛnnɛ pɛ si toro ma keli pe yɛgɛ Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wi ni. ¹²A Uruben cɛnlɛ woolo, naa Gadi cɛnlɛ woolo konaa Manase cɛnlɛ li walaga woolo pɛ si keli Izirayeli woolo sanmbala pe yɛgɛ na tanri pe malingbɔnyaara ti ni, ma yala

nga Moyisi wila yo pe kan ki ni. ¹³Nambala mbele pàa toro Yawe Yennele li yege sɔgɔwɔ ma kari wa Zheriko ca ki funwa lara falafala ti yeri, pàa lere waga nafa shyen (40 000) yɔn ko tin. Pàa pe malingbɔnyaara ti le, ma gbegɛle mbe malaga gbɔn. ¹⁴Ki pilige ki ni, a Yawe Yennele li si Zhozuwe wi mege ki gbɔgɔ Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege sɔgɔwɔ. A pe nɛɛ wi gbogo paa yege nga na pàa pye na Moyisi wi gbogo wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni.

¹⁵Gbaan wi kɔnnɔlɔ, a Yawe Yennele li si Zhozuwe wi pye fɔ:
¹⁶«Saraga wɔfenne mbele paa yɔn finliwɛ sɛnrɛ kɛsu wi tungu, ki yo pe kan fɔ pe yiri wi ni wa Zhuriden gbaan wi ni.»

¹⁷A Zhozuwe wì si saraga wɔfenne pe pye fɔ: «Ye yiri wa gbaan wi ni.»
¹⁸Saraga wɔfenne mbele pàa pye na Yawe Yennele li yɔn finliwɛ kɛsu wi tungu, naa pàa kaa yiri wa gbaan wi nandogomɔ ma pe yɔngɔlɔ ke kan wa tara ti na sanga ɲa ni, a gbaan wi tɔnmɔ pì si sɔngɔrɔ wa pi yɔnlɔ kɔngbanna li ni naa, na fuun, ma yin ma toro gbaan wi kɔngɔ ki ni fuun ki na paa faa wi yen. ¹⁹Izirayeli woolo pàa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri yeɛ li yenge kɔngbannga ki pilige ke wogo ko ni. A pè si saa pe ***paara yinre** ti kankan wa Giligali laga ki na, ma wa wa Zheriko ca tara kɔnlɔ li yɔnlɔ yirisaga yeri.

²⁰Sinndeere kɛ ma yiri shyen nda pàa le wa Zhuriden gbaan wi ni, Zhozuwe wila ti tagala ti yeɛ na wa Giligali. ²¹Kona, a wì si Izirayeli woolo pe pye fɔ: «Pungo na, na ye setirige piile paga ka pe teeɛ pe yewe mbe yo ki sinndeere nda to kɔrɔ wo yen wiwiin? ²²Kona yege yege yo pe kan paa yege nga na Izirayeli woolo pàa tanga tawara na maga Zhuriden gbaan ɲa wi kɔn ma yiri. ²³Katugu Yawe Yennele, ye Yennele li Zhuriden gbaan tɔnmɔ pi waga wa ye yege, fɔ a ye ni fuun yè saa gbaan wi kɔn ma yiri, paa yege nga na làa Kɔgɔje yeɛn wi tɔnmɔ pi waga wa we yege, a wɔɔ kɔn ma yiri we. ²⁴Li ko pye ma, jango tara woolo pe ni fuun pege jen pe yo yawa gbɔɔ yen li ni, jango yoro fun, yaa fye Yawe Yennele, ye Yennele li yege sanga pyew.»

5 ¹Amɔri cɛnlɛ woolo mbele pàa pye ma cɛn wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ tosaga yeri pe wunlumbolo poro naa Kana tara fenne mbele pàa pye ma cɛn wa Mediterane kɔgɔje yɔn ki na pe wunlumbolo pe ni fuun pàa ki logo ma yo Yawe Yennele làa Zhuriden gbaan tɔnmɔ pi waga wa ***Izirayeli** woolo pe yege, fɔ a pè saa gbaan wi kɔn ma yiri. Kì kaa pye ma, pe sila kotogo ta, kotogo kpe sila koro pe ni naa Izirayeli woolo pe yege sɔgɔwɔ.

Pàa Izirayeli setirige piile pe kenrekenre wa Giligali ca

²Ki sanga nungba wi ni, a Yawe Yennele li sigi yo Zhozuwe wi kan ma yo fɔ: «Walaga sinndeere le ma gbegɛle gbengele, ma Izirayeli setirige piile yirisaga fɔnnɔgɔ nga kì yiri ki woolo pe ***kenrekenre**.»

³Kona, a Zhozuwe wì si walaga sinndæere lè ma gbegele gbengele, ma Izirayeli woolo pe kenrekenre wa Araloti tinndi wi na. ⁴Zhozuwe wila pe kenrekenre go nga na ki nga: Naa Izirayeli woolo pàa yiri wa Ezhipiti tara, nambala mbele fuun pe yełe yon kila tin mbe malingbonyaara lè, pe ni fuun pàa ku wa konɔ, wa ***gbinri** wi ni, pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara. ⁵Nambala mbele fuun pàa yiri wa Ezhipiti tara poro la kenrekenre. Eɛn fɔ, pinambiile mbele fuun pàa se ma pe ta konɔ wa gbinri wi ni, pe yiri-ɲɔlɔ wa Ezhipiti tara, wo wa kpɛ sila kenrekenre. ⁶Izirayeli woolo pàa tanga wa gbinri wi ni ma saa gbɔn fɔ yełe nafa shyen. Ki sere woolo pe ni, nambala mbele pe mbaa ya kari malaga na pe yirisanga wi ni wa Ezhipiti tara, pe ni fuun pàa ku wa gbinri wi ni ma wɔ wa; katugu pe sila logo Yawe Yenɲele li yeri. Làa wugu ma ***yon fɔlɔ** kɔn we tełeye pe yeri mbe tara nda kan pe yeri konaa we yeri, to nda ti yen ma yin nɔnɔ naa senrege^j ni na fuun, Yawe Yenɲele làa wugu ma pe kan ma yo pe seri yan yenle ni^k. ⁷A lɛ si pe piile pe tege wa pe yonlɔ. Poro wele Zhozuwe wila kenrekenre, katugu pe sila kenrekenre ma pe ta pe kondangala li na wa gbinri wi ni. ⁸Naa leele pe ni fuun pàa kaa kenrekenre ma kɔ sanga ɲa ni, a pè si koro laga nungba, wa ***paara yinre censaga** ki ni, fɔ a pè saa sagala.

⁹Ko punɲo na, a Yawe Yenɲele lɛ si Zhozuwe wi pye fɔ: «Fere kala na yè yiri li ni wa Ezhipiti tara ma pan, mili laga ye na nala.»

Ko ki tì pe maa ki laga ki yinri Giligali (ko kɔɔ wo yen mbe konɲo) fɔ ali ma pan ma gbɔn nala.

Paki feti konaa yaakara nda pe yinri mane ti kɔwɔ

¹⁰Izirayeli woolo pàa pye ma cɛn wa pe ***paara yinre** ti ni wa Giligali laga ki ni. Ma pe ta wa, a pè si ***Paki** feti wi pye yenɲe ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki yonlɔkɔgɔ ki na, wa Zheriko funwa lara falafala ti ni^l. ¹¹Paki feti wi pyɛngɔlɔ, ki goto, a pè sigi tara ti yarilire ta ka, to la pye ***leve** fu buru konaa yarilire pire nda pàa kala to ta. ¹²Pàa tara ti yarilire ti ka pilige nga ni, ki goto, yaakara nda pe yinri ***mane**, a tì si yere, ta si yiri wa naayeri mbe to naa. Izirayeli woolo pe sila mane wa ta naa, eɛn fɔ, ki yełe li ni, Kana tara yarilire to pàa pye na kaa^m.

Yenɲele li malingbɔɔnɔlɔ ngbelege to wi kala

¹³Pilige ka, Zhozuwe wila pye wa Zheriko ca ki tanla. A wì si kaa wi yege ki yirige ma wele, mɛɛ naɲa wa yan teere yeresaga wa wi yege. Wi

^j 5.6 Nɔnɔ naa senrege senre nda tì yo ko yen naga nari ma yo yaayoro ti yaa yon jenge wa ki tara ti ni, naa tire nda ti maa seni ti ni. ^k 5.6: Nɔmbu 14.28-35 ^l 5.10: Eki 12.1-13
^m 5.12: Eki 16.35

tokobi wila pye wi kɛɛ, ma kɔw wa wi wofogo ki ni. A Zhozuwe wì si fulo wa wi tanla maa yewe ma yo fɔ: «Ma yen we ni lee nakoma ma yen we juguye poro ni?» ¹⁴A ki naŋa wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, mi woro ye ni, mi si woro pe ni. Eɛn fɔ, mi yen Yawe Yɛnɛle li malingbɔɔnɔ ngbelege to. Mì pan fɔɔnfɔɔn nga.»

Kona, a Zhozuwe wì si to maa yɛɛ ki jiile wa tara maa gbɔɔ, mɛɛ wi pye fɔ: «Na tafɔ, mi yen ma tunmbyee, yingɪ maa jaa mbe yo na kan?»

¹⁵A Yawe Yɛnɛle li malingbɔɔnɔ ngbelege to wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma sawira ti wɔ wa ma tɔɔɔ ti na, katugu ma yen ma yere laga nga na ki yen ***kpoyi**.»

A Zhozuwe wì sigi pye ma.

Izirayeli woolo

pàa Zheriko ca ki shɔ maga ta

6 ¹Koni, mbogo nga kila Zheriko ca ki maga, pàa ki yeyɔngɔ kɔɔɔ ti gbegede mari tɔn jɛnge ***Izirayeli** woolo pe yɛɛ fyɛɛ ti kala na. Lere na ya ye wa ca, lere nɛɛ ya yiri. ²A Yawe Yɛnɛle lɪ si Zhozuwe wì pye fɔ: «Wele, mɪ Zheriko ca, naa ki wunlunaŋa konaa ki malingbɔɔnɔ mbele kotogo ni pe le ma kɛɛ. ³Mboro naa ma malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, ye yaa ca ki maga magasaga nungba pilige pyew sa gbɔn fɔ piliye kɔɔɔlɔni. ⁴***Saraga wɔfenne** kɔɔshyen yaa keli ***yɔn finliwɛ kesu** wi yɛɛ simba-pɛnɛ yɛɛnɛ mbaanra kɔɔshyen ni pe kɛɛ. Pilige kɔɔshyen wogo ki na, ye yaa ca ki maga magasaga kɔɔshyen, saraga wɔfenne paa mbaanra ti wiin. ⁵Na paga ka simbapɛnɛ yɛɛnɛ mbaanra ti win ngbanga mberi tile sanga ŋa ni, leele pe ni fuun pe jɔɔɔ ngbanga. Pa kona mbogo nga kɪ ca ki maga ki yaa toori. Kona leele pe ni fuun pe ye wa ca paa kee yesinme na.»

⁶Ki kaa pye ma, a Nuni pinambyɔ Zhozuwe wì si saraga wɔfenne pe yeri maga yo pe kan ma yo fɔ: «Ye yɔn finliwɛ kesu wi lɛ wa ye pajoro ti na. Ye ni, kɔɔshyen mbe simbapɛnɛ yɛɛnɛ mbaanra kɔɔshyen lɛ pe keli Yawe Yɛnɛle li yɔn finliwɛ kesu wi yɛɛ paa tanri.»

⁷Ko pɔngɔ na, a wì si leele pe pye fɔ: «Ye yiri, we tanga we ca ki maga. Malingbɔɔnɔ pe keli Yawe Yɛnɛle li yɔn finliwɛ kesu wi yɛɛ.»

⁸A leele pɛ sigi pye paa yɛɛ nga na Zhozuwe wila ki yo. Saraga wɔfenne kɔɔshyen mbele simbapɛnɛ yɛɛnɛ mbaanra kɔɔshyen tila pye pe yeri, a pɛ si toro wa Yawe Yɛnɛle li yɔn finliwɛ kesu wi yɛɛ na kee, nɛɛ pe mbaanra ti wiin. A pe nɛɛ paan yɔn finliwɛ kesu wi ni pe pɔngɔ na. ⁹Nambala mbele pàa malingbɔɔnyaara ti lɛ, pàa keli saraga wɔfenne mbele pàa pye na mbaanra ti wiin pe yɛɛ. A pɔngofenne pɛ si taga yɔn finliwɛ kesu wi na. A pe nɛɛ tanri na yala mbaanra ti winme pi ni. ¹⁰Eɛn fɔ, Zhozuwe wila ki yo leele pe kan ma yo fɔ: «Yaga ka jɔɔɔ. Yaga ka si kakɔɔ wa. Senpyɔ ka si ka yiri wa yɔn ye ni, fɔ sa gbɔn pilige nga mi

yaa kaga yo ye kan mbe yo ye jɔrɔɔ ki na.» ¹¹A Zhozuwe wì si ti a pè ca ki maga magasaga nungba yɔn finliwe kesu wi ni. Ko punɔ na, a pè si sɔngɔɔ wa *paara yinre censaga ki ni ma saa wɔnɔ wa.

¹²Ki goto yirifaga ki na, a Zhozuwe wì si yiri. A saraga wɔfenne pè si Yawe Yɛnɛlɛ li yɔn finliwe kesu wi lɛ naa wa pe pajoro ti na. ¹³Saraga wɔfenne mbele simbapene yɛnre mbaanra kɔlɔshyen tila pye pe yeri, pè si keli Yawe Yɛnɛlɛ li yɔn finliwe kesu wi yeɛ naa, nɛɛ pe mbaanra ti wiin. Nambala mbele pàa malingbɔnyaara ti lɛ pè si keli pe yeɛ. A punɔfenne pè si taga Yawe Yɛnɛlɛ li yɔn finliwe kesu wi na. Ma pe ta paa tanri na kee, a saraga wɔfenne pe nɛɛ mbaanra ti wiin. ¹⁴Ki pilige shyen wogo ki na, a pè si ca ki maga magasaga nungba mɛɛ sɔngɔɔ ma kari wa pe paara yinre censaga ki ni. Pàa ki pye ma fɔ ma saa gbɔn piliye kɔɔlɔni.

¹⁵Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a pè si yiri pinliwe lawɔɔ ti ni ma ca ki maga magasaga kɔlɔshyen, paa yeɛ nga na pàa pye naga piin we. Ko pilige nungba pe ko layi pàa ca ki maga magasaga kɔlɔshyen. ¹⁶Ki magasaga kɔlɔshyen wogo ki na, naa saraga wɔfenne pàa kaa mbanlaga ki win sanga ɲa ni, a Zhozuwe wì si leele pe pye fɔ: «Ye jɔrɔɔ, katugu Yawe Yɛnɛlɛ li ca ki le ye kee! ¹⁷Ca konaa ki nawa yaara ti ni ti yaa teɛ ti ye pew Yawe Yɛnɛlɛ lo kan mbe tɔngɔ. Nanjaa Arahabu wo nungba wi yaa koro yinwege na, wo naa mbele fuun pe yen wi ni wa wi go pe ni, katugu wila we pitunmbolo pe lara kapege si pe ta. ¹⁸Ɛen fɔ, ye ye yɛɛ yigi yaara nda ti yaa teɛ ti ye pew Yawe Yɛnɛlɛ li kan mbe tɔngɔ ti ni. Yaga ka ka kpɛ lɛ. Na yaga ka lɛ, pa ye yaa ti jɔɔwɔ naa jɔɔɔ mbe to laga woro Izirayeli woolo we paara yinre censaga ki ni. ¹⁹Warifuwe wi ni fuun, naa tɛ wi ni fuun, konaa yaara nda fuun pè gbegle tuguyenre naa tuguwɔɔ ni, to yaa teɛ ti ye pew Yawe Yɛnɛlɛ li kan. Pe yaa kari teɛ wa laga nga pe maa li yarijende ti teri.»

²⁰Kona, a pè si mbanlaga ki win. Naa leele pàa kaa ki logo, a pè si jɔrɔɔ ɲgbanga. Mbogo nga kila ca ki maga, a kì si toori. Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Izirayeli woolo pè si ye wa ca ki ni, pe ni fuun nungba nungba na kee yesinne na, ma ca ki sho maga taⁿ. ²¹Yaraga nga fuun kila pye wa ca, nambala naa jɛɛlɛ, piile naa *lelele, naa nɛɛ, naa simbaala konaa sofilele pe ni, a pè si pe ni fuun pe gbo tokobi ni mberi teɛ ti ye pew Yawe Yɛnɛlɛ li kan mberi tɔngɔ.

**Izirayeli woolo
pàa Arahabu naa wi go woolo
pe yaga yinwege na**

²²Nambala shyen mbele pàa saa tara ti kagala ke yewe, Zhozuwe wila pe pye fɔ: «Ye kari wa nanjaa Arahabu wi go, yoo yirige yoo wɔ wa go ki

ⁿ 6.20: Ebu 11.30

ni mbe pinle wi woolo pe ni, mbe yala wuguro nda yàa wugu wi kan ti ni.»

²³Ki lefɔnmboɔ shyen pàa kari ma saa Arahabu, naa wi to, naa wi nɔ, naa wi yarijende, naa wi nɔsepiile nambala naa jeele, konaa wi go woolo sanmbala pe ni fuun pe yirige ma pe wɔ wa go, mɛɛ saa pe tege wa Izirayeli woolo pe paara yinre cɛnsaga ki punɔ na. ²⁴Ca ko na, pàa ki sogo ko naa ki nawa yaara ti ni fuun ti ni. Een fɔ, warifuwe wo naa tɛ wi ni, naa yaara nda pè gbegele tuguyenre naa tuguwɔɔ ni, pàa saa to tege wa Yawe Yenɛɛle li yarijende teɛsaga ki ni, wa li go. ²⁵Zhozuwe wila nanjaa Arahabu wi yaga yinwege na, wo naa wi go woolo pe ni, konaa wi yarijende ti ni fuun ti ni, katugu nambala mbele Zhozuwe wila tun ma yo pe sa Zheriko ca kagala ke yewe, wila pe lara kapege si pe ta. A Arahabu wì si cen wa Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ, wi setirige piile pe wa fɔ ma pan ma gbɔn nala°.

²⁶Ki sanga nunɔba wi ni, a Zhozuwe wì sigi senre nda ti yo ma wugu ma taga ti na, ma yo fɔ:

Lere o lere ka yiri mbe Zheriko ca ki kan naa fɔnɔɔ,
wo mbe danɔa Yawe Yenɛɛle li yege na.

Na wiga ki mbogo ki nɔɔ le,
wi pinambyɔ konɔbanɔa wi yaa ku.

Na wiga ki yeyɔnɔ kɔɔɔ ti le,
wi pinambyɔ shyen woo wi yaa ku^p.

²⁷Yawe Yenɛɛle làa pye Zhozuwe wi ni, a wi mɛge kì si yiri wa ki tara ti ni fuun ti ni.

Naɔa ɔa pàa pye na yinri Akan wi kapege kala

7 ¹Yaara nda Yawe Yenɛɛle làa yo pe tege ti ye pew li kan mberi tɔnɔɔ,
^{*}**Izirayeli** woolo pàa kapege pye ki yaara ti wogo na. Wa Zhuda cenle li ni, naɔa ɔa pàa pye na yinri Karimi wi pinambyɔ Akan wila ki yaara ta le. A Yawe Yenɛɛle lè si nawa nɔɔban Izirayeli woolo pe ni. Akan wila pye Zabidi naa Zera pe setirige pyɔ.

²Ma pe ta wa Zheriko ca, a Zhozuwe wì si nambala pele tun wa Ayi ca, wa Beti Aveni ca ki tanla, wa Beteli ca ki yɔnɔ yirisaga yeri. Wila pe pye fɔ: «Ye kari ye sa ki tara ti kagala ke yewe.» A ki nambala pè si saa Ayi ca kagala ke yewe. ³Naa pàa kaa sɔnɔɔɔ ma pan Zhozuwe wi kɔɔɔɔ, a pè suu pye fɔ: «Go woro ki na mbe leele pe ni fuun pe torogo wa. Nambala waga shyen (2 000) nakoma waga taanri (3 000) mbe ya Ayi ca ki ya. Maga ka leele pe te pe kari wa, katugu Ayi ca fenne pee leɛɛ.»

⁴Ki kaa pye ma, a nambala waga taanri (3 000) si poro si kari pe ni, ɛɛn fɔ, a pɛ si fe Ayi ca fɛnnɛ pe yege. ⁵Ayi ca fɛnnɛ pàa lere nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔgɔlɔni si wo gbo pe ni, mɛɛ pe purɔ maga lɛ wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Shebarimu laga ki na, ma pe gbo wa yanwiga ki tigiwen pi ni. Kona, a Izirayeli woolo pe sunndo wì si kɔn pe na fɔ a pɛ kotogo la.

⁶A Zhozuwe wì suu yeera yaripɔɔ ti walagi lawɔɔ ti kala na, mɛɛ wi yege ki jiile wa tara Yawe Yɛnnɛle li ***yɔn finliwe kɛsu** wi yege sɔgɔwɔ, fɔ ma saa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. A Izirayeli ***lelele** pɛge kala nunɔba li pye ma fun. Pàa tara koli ma wo wa pe ye yinɛ ti na lawɔɔ ti kala na. ⁷A Zhozuwe wì sho fɔ: «E! ***We Fɔ**, Yawe Yɛnnɛle, yingi na, a mà si ti ki leele mbele pɛ Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri, mbe pan mbe we le Amori cɛnlɛ woolo pe kɛɛ pe we tɔngɔ? Ndɛɛ ki pye we ja koro wa gbaan wi kɛɛ nga na ko mbe ja mbɔnrɔ. ⁸Koni mila ma yenri Yawe Yɛnnɛle, yingi mbe ya yo mbege ta Izirayeli woolo pɛ fe pe juguye pe yege we? ⁹Kana tara fɛnnɛ poro naa ki tara nda ti woolo pe ni fuun pe yaa ki wogo nga ki logo. Pe yaa wa mbe we maga, mbe we gbo mbe we mɛge ki kɔ mbege wɔ laga tara ti ni. Ma mɛge nga ki gbɔgɔ, ma yaa ki pye mɛle leele pee ki jɛn?»

¹⁰Kona, a Yawe Yɛnnɛle lɛ si Zhozuwe wì pye fɔ: «Yiri ma yere. Yingi na, a mà si to mɔɔ yege ki jiile wa tara? ¹¹Izirayeli woolo pɛ kapege pye. ***Yɔn finliwe** mba mɛ le pe ni, pɔɔ jɔgɔ. Yaara nda tì tɛge ti ye pew mbe tɔngɔ, pɛge yaara ta lɛ, mari yu, mari lara, mari le wa pe yaara ti ni. ¹²Ki kala na, Izirayeli woolo pe se ya yere mbe pe juguye pe sige, pe yaa la fee pe yege; katugu poro jate migi tɛge mbe pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa. Mi se koro ye ni naa, mbaa ye sari, fɔ ndɛɛ yaraga nga ki tɛge ki ye pew, mbe tɔngɔ yege tɔngɔ mbege wɔ wa ye ye sɔgɔwɔ. ¹³Koni, yiri ma leele pe pye ***kpoyi** na yege na. Ma pe pye fɔ: «Ye ye ye pye kpoyi goto pilige ki mɛge ni, katugu mi ɲa Yawe Yɛnnɛle, yoro Izirayeli woolo Yɛnnɛle le, mɛ yo fɔ: Yoro Izirayeli woolo, yaraga nga ki tɛge ki ye pew na kan mbe tɔngɔ, ki yen wa ye sɔgɔwɔ. Ye se ya yere ye juguye pe yege, fɔ ndɛɛ ye ko yaraga ko wɔ wa ye ye sɔgɔwɔ. ¹⁴Goto pinliwe ni, ye pan laga na yege sɔgɔwɔ cɛnlɛ cɛnlɛ. Mi ɲa Yawe Yɛnnɛle, na mi ka cɛnlɛ na naga, ki woolo pe pan setirige setirige. Mi ka setirige nga naga, ki woolo pe pan sege sege. Mi ka sege nga naga, ki woolo pe pan nambala nambala. ¹⁵Mi ka ka nanɲa ɲa naga mbe yo wo wì yaara nda tì tɛge ti ye pew na kan mbe tɔngɔ ka lɛ, ko fɔ wo naa wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti daga mbe sogo kasɔn ni; katugu mi ɲa Yawe Yɛnnɛle wìlan yɔn finliwe pi jɔgɔ, ma kajaaga pye laga Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ.» »

¹⁶Ki goto, a Zhozuwe wì si yiri pinliwe pi ni faa, mɛɛ Izirayeli woolo pe pye, a pɛ pan cɛnlɛ cɛnlɛ. Zhuda cɛnlɛ lo Yawe Yɛnnɛle làa naga. ¹⁷A wì si Zhuda cɛnlɛ woolo pe pye, a pɛ pan setirige setirige. Zera setirige ko Yawe Yɛnnɛle làa naga. A wì si Zera setirige woolo pe pye, a pɛ pan sege

sege. Zabidi sege ko Yawe Yenŋele làa naga. ¹⁸A wì si Zabidi sege woolo pe pye, a pè pan nambala nambala. Karimi pinambyɔ Akan wo Yawe Yenŋele làa naga. Wìla pye Zabidi naa Zera pe setirige pyɔ, ma yiri wa Zhuda cɛnle li ni. ¹⁹A Zhozuwe wì si Akan wi pye fɔ: «Na pinambyɔ, mila ma yenri, Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li gbɔɔ mali sɔn. Kala na mà pye, li yo na kan, maga kali lara na na.»

²⁰A Akan wì si Zhozuwe wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Kaselege ko na, m̀ kapege pye Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li na. Kala na m̀ pye li na. ²¹M̀ Sineyari tara^q derigbɔɔ tiyɔngɔ ka yan wa yaara nda ti koli ti ni, naa warifuwe pyɔ cɛnme shyen, konaa tɛ kuru nungba ni, wi nuguwɔ pi yen culo walaga. Na yege yiri ti na, a m̀ siri le. Ti yen ma lara wa tara ti ni, wa na ***paraga go** ki nandogomɔ, warifuwe wi yen wa ti nɔɔ.»

²²A Zhozuwe wì si leele tun wa Akan wi paraga go ki ni. A pè si fyeele ma kari mɛe saa ti yan ti yen ma lara wa tara ti ni, wa paraga go ki ni, warifuwe wi ni wa ti nɔɔ. ²³A pè si ti ni fuun ti le ma yiri ti ni, mɛe pan ti ni Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pe kɔrɔɔ, mɛe ti tɛge Yawe Yenŋele li yege sɔɔwɔ. ²⁴A Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pè si Zera pinambyɔ Akan wi yigi, naa warifuwe wo naa derigbɔɔ ko naa tɛ kuru wi ni, naa wi pinambiile, naa wi sumborombiile, naa wi nɛre, naa wi sofilele, naa wi simbaala, naa wi paraga go konaa wi kɛe yaara ti ni fuun ti ni, mɛe kari pe ni wa Akɔri gbunlundege ki ni. ²⁵A Zhozuwe wì si Akan wi pye fɔ: «Yingɔ na, a mà si ti jɔlɔɔ to we na? Yawe Yenŋele li yaa jɔlɔɔ wa ma na fun nala.» Kona, a Izirayeli woolo pe ni fuun pè suu wa sinndeere ni maa gbo. A pè suu woolo pe wa sinndeere ni fun ma pe gbo, mɛe pe sogo kasɔn ni. ²⁶Ko pungo na, a pè si sinndeere legerɛ gbogolo Akan wi na. Ti yen wa ali ma pan ma gbɔn nala. Ko pyɛngɔlɔ, a Yawe Yenŋele li nangbanwa p̀ si kɔ. Ko ki ti pe maa ki laga ki yinri Akɔri^r gbunlundege fɔ ma pan ma gbɔn nala.

Izirayeli woolo pàa Ayi ca ki shɔ maga ta

8 ¹Kona, a Yawe Yenŋele li sigi yo Zhozuwe wi kan ma yo fɔ: «Maga ka fyɛ, ma sunndo wiga si ka kɔn ma na. Yiri ma malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe le ye sa to Ayi ca ki na. Wele, m̀ Ayi ca wunlunana, naa wi ca woolo, naa wi ca konaa wi tara ti ni fuun ti le ma kɛe. ²Ŋga mà pye Zheriko ca konaa ki wunlunana wi na, maga nungba ki pye Ayi ca konaa ki wunlunana wi na. Eɛn fɔ, ye ca ki yarijende naa ki yaayoro ti koli ti pye ye woro. Ma malingbɔɔnlɔ pele lara paa malaga ki singi wa ca ki pungo na.»

^q 7.21: Sineyari tara to nungba to pe maa yinri Babilɔni tara. ^r 7.26: Akɔri ko kɔrɔ wo yen jɔlɔɔ.

³Ki kaa pye ma, a Zhozuwe wì si yiri wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni mbe sa to Ayi ca ki na. A wì si malingbɔɔnɔ welimbele waga nafa ma yiri kɛ (30 000) wɔ pe ni ma pe torogo, a pè kari yembine li ni. ⁴Wila pe pye fɔ: «Ye kari ye sa lara yaa malaga ki singi wa ca ki pɔngɔ na. Yaga ka lali ca ki ni jɛngɛ. Ye ni fuun ye gbɛgɛle mbe ta mbe ye malaga ki ni. ⁵Mi wo na, leele sanmbala mbele fuun pe yen na ni, mi naa poro ni, we yaa fulo wa ca ki tanla. Na paga yiri mbe we fili malaga ni paa kongbannga wogo ki yen, pa we yaa la fee pe yɛgɛ. ⁶Pa pe yaa taga we na mbaa we puro, kona we yaa pe nɛgɛ mbe pe lali ca ki ni; katugu pe yaa laga jate ndɛɛ we yen na fee pe yɛgɛ paa kongbannga wogo ki yen. ⁷Kona ye fyɛɛle ye yiri wa ye larasaga ki ni, ye ca ki shɔ, katugu Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yaa ca ki le ye kɛɛ. ⁸Na yaga ca ki shɔ mbege ta sanga ŋa ni, ye kasɔn le ki ni, yege pye paa yɛgɛ ŋa na Yawe Yɛnɛɛle ligi yo we. Sɛnrɛ nda ti yen na yeri mbe yo ye kan tori yɛɛn.»

⁹Kona, a Zhozuwe wì si pe torogo paa kee. A pè si kari ma saa lara na singi wa Beteli ca naa Ayi ca sɔgɔwɔ pi ni, wa Ayi ca ki yɔnɔ tosaŋa yeri. Ɛɛn fɔ, a Zhozuwe wo si sinle wa leele sanmbala pe ni ki yembine li ni.

¹⁰Ki goto pinliwe pi ni, a Zhozuwe wì si yiri faa maa malingbɔɔnɔ pe welewele na kaa pye pe gbɛgɛle. Ko pɔngɔ na, a wo naa ***Izirayeli** ***lelele** pe ni, pè si keli leele pe yɛgɛ; a pe nɛɛ tanri na kee Ayi ca ki mɛgɛ ni.

¹¹Malingbɔɔnɔ mbele fuun paa pye Zhozuwe wi ni, a pè si fulo wa ca ki tanla, mɛɛ malingbɔɔnɔ censaga kan ma cen wa Ayi ca ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. Yanwira ti gbunlundɛgɛ kila pye poro naa ca ki sɔgɔwɔ.

¹²Zhozuwe wila nambala waga kangurugo (5 000) si poro wɔ ma pe pye ma yo pe lara paa singi wa Beteli ca naa Ayi ca fogo ki ni, wa Ayi ca ki yɔnɔ tosaŋa yeri. ¹³Malingbɔɔnɔ ngbelege ŋa kila gbɔgɔ ko la pye ma cen wa ca ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, ma si yala leele mbele paa lara na singi poro la pye wa ca ki yɔnɔ tosaŋa yeri. Ki yembine li ni, a Zhozuwe wì si kari wa yanwira ti gbunlundɛgɛ ki ni. ¹⁴Ki goto pinliwe pi ni, naa Ayi ca wunlunaŋa wila kaa Izirayeli woolo pe yan ma, a wì suu ca nambala pe ni fuun pe pye a pè fo ma yiri, mɛɛ fyɛɛle ma yiri wa ca ma kari wa malaga gbɔnsaga, wa ***Araba** tara ti yeri, mbe sa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe ni. Wunlunaŋa wi sila ki jɛn mbe yo leele la pye ma lara na singi wa ca ki pɔngɔ na wi mɛgɛ ni. ¹⁵A Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pe ni, pè sigi pye ndɛɛ pè pe ya, a pe nɛɛ fee na kee wa gbinri wi yeri. ¹⁶Paa Ayi ca woolo nambala pe ni fuun pe yeri ma yo pe yiri pe taga Izirayeli woolo pe pɔngɔ na. A pè si yiri ma taga Zhozuwe naa Izirayeli woolo pe pɔngɔ na, na pe puro fɔ ma lali ca ki ni. ¹⁷Naŋa kpe sila koro wa Ayi ca konaa Beteli ca ki ni, ŋa wi sila yiri mbe taga Izirayeli woolo pe na la pe puro. Kì pye ma, a pè si ca ki mbogo yeyɔngɔ ki yaga yɛɛgɛ ma taga Izirayeli woolo pe na, na pe puro.

¹⁸Kona, a Yawe Yɛnɛɛle lì si Zhozuwe wi pye fɔ: «Njanraga ŋga ki yen ma kɛɛ, ki yirige maga sin wa Ayi ca ki yeri, katugu mi yaa ca ki

le ma kɛɛ.» A Zhozuwe wì si njanraga ki yirige maga sin wa ca ki yeri. ¹⁹Naa wìla kaa wi kɛɛ ki sanga wagati ɲa ni, le ki yɔ̀ngɔ̀lɔ̀ nungba ke ni, nambala mbele pàa pye ma lara na singi, a pè si fyɛɛle ma yiri wa pe larasaga, mɛɛ fe ma ye wa ca ki ni maga shɔ, mɛɛ kasɔn le ki ni teere. ²⁰A Ayi ca fenne pè si kannga ma wele wa pe punɔ na, mɛɛ pe ca ki sogowo wirige ki yan kila yinrigi na kee wa naayeri. Pyelɔmɔ sila pye pe yeri naa pe fe pe kari kɛɛ ka kpe na, katugu Izirayeli woolo mbele pàa pye na fee na kee wa ***gbinri** wi ni pàa wa ma kannga pe purɔfenne pe kɔ̀rɔ̀ɔ ma yere mara na. ²¹Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo mbele fuun pàa pye wi ni, naa pàa kaa ki yan leele mbele pàa lara na singi pè ca ki shɔ maga ta sanga ɲa ni, ma nuru ma ca ki sogowo wirige ki yan kila kee wa naayeri, a pè si sɔ̀ngɔ̀ɔ ma to Ayi ca fenne pe na. ²²A Izirayeli woolo sanmbala pè si yiri wa ca nawa ma pan ma to pe na fun. A Izirayeli woolo pè si Ayi ca woolo pe jori kɛɛ ki ni fuun ki na, mɛɛ pe gbo ma pe kɔ̀ pew. Lere pyɔ wo sila shɔ pe ni. ²³Ayi ca wunlunɔna wo na, pàa wi yigi wee ma pan wi ni Zhozuwe wi kɔ̀rɔ̀ɔ. ²⁴Izirayeli woolo pàa Ayi ca woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ̀ wa wasele li ni, wa ***gbinri** ɲa pàa yiri na Izirayeli woolo pe puro wi ni. Pàa pe ni fuun pe gbo tokobi ni fɔ ma saa ki wa pe punɔ-fɔ wi na. Ko pyɛ̀ngɔ̀lɔ̀, a Izirayeli woolo pe ni fuun pè si sɔ̀ngɔ̀ɔ wa Ayi ca ma saa leele sanmbala pe ni fuun pe gbo. ²⁵Ki pilige ki ni, leele mbele pàa gbo, mbe nambala poro naa jɛɛle pe pinle, pàa pye lere waga ke ma yiri shyen (12 000), ko kɔ̀ɔ wo yen Ayi ca fenne pe ni fuun. ²⁶Zhozuwe wìla wi kɛɛ ki yaga yirigesaga njanraga ki ni, wi yen maga sin wa Ayi ca ki yeri, fɔ a pè saa Ayi ca woolo pe ni fuun pe tɔ̀ngɔ̀ pew. ²⁷Ɛn fɔ, a Izirayeli woolo pè si yaayoro to naa yarijende nda tila pye wa ca ki ni ti koli mari ta, ma yala Yawe Yɛ̀nɛle làa senre nda yo Zhozuwe wi kan ti ni. ²⁸Zhozuwe wìla Ayi ca ki sogo maga yaga kataga, ma pye laga ɲa lere woro wa fɔ sanga pyew. Pa ki yen ma, fɔ ma pan ma gbɔn nala. ²⁹Ayi ca wunlunɔna wo na, pàa wi to tige na, a wi gboo wì koro wa fɔ ma saa gbɔn ki yɔ̀nlɔ̀kɔ̀ɔ ki na. Naa yɔ̀nlɔ̀ kila kaa na jaa mbe to, a Zhozuwe wì si kɔ̀nɔ̀ kan ma yo pe gboo wi tirige poo wɔ wa tige ki na. A pè suu tirige ma saa wi wa wa ca ki mbogo yeyɔ̀ngɔ̀ ki yɔ̀n na, mɛɛ sinndeere wulo ma gbogolo wi na. Ti yen wa ali ma pan ma gbɔn nala.

Pàa Yɛ̀nɛle li lasiri sewe wi kara wa Ebali yanwiga ki na

³⁰Kona, a Zhozuwe wì si ***saraga wɔsaga** kan wa Ebali yanwiga ki na, Yawe Yɛ̀nɛle, Izirayeli woolo Yɛ̀nɛle li kan. ³¹Wìla ki kan ma yala senre nda Yawe Yɛ̀nɛle li tunmbyee Moyisi wìla yo Izirayeli woolo pe kan ti ni, paa yege ɲa na ti yen ma yɔ̀nlɔ̀ɔ wa Moyisi wi ***lasiri** sewe wi ni we. Pàa ki saraga wɔsaga ki kan sinndeere nda ni, pe sila ti te. Tugurɔn yaraga sila si tege mbe ka gbɔn. A pè si ***saara sogoworo** wɔ Yawe

Yenŋele li yeri wa ki na konaa ***nayinme saara** ni^s. ³²Lasiri senre nda Moyisi wila yonlɔgo Izirayeli woolo pe yege na, a Zhozuwe wì siri nunŋba ti yonlɔgo ki sinndeere ta na^t. ³³Ko sanga wo ni, Izirayeli woolo pe ni fuun, ma pinle pe lelelele, naa pe teelee konaa pe kiti kɔnfenne pe ni, nambanŋa o, tara pyɔ o, pe ni fuun pè si yere Yawe Yenŋele li ***yon finliwe kesu** wi kanŋɔlɔyɔ shyen yi na, wa ***Levi setirige piile** mbele pàa pye ***saraga wɔfenne** pe yege sɔgɔwɔ, poro mbele pàa pye na yon finliwe kesu wi tungu we. Leele pe walaga la pye ma yere wa Garizimu yanwiga ki kee yeri, a walaga sanŋa ki yere wa Ebali yanwiga ki kee yeri, paa yege ŋga na Yawe Yenŋele li tunmbyee Moyisi wila ki yo faa ma yo pe daga mbege pye we, mbe si duwaw wi pye Izirayeli woolo pe kan. ³⁴Ko pungo na, a Zhozuwe wì si ***Yenŋele li lasiri** senre ti ni fuun ti kara ŋgbanga, nda ti yen na para duwaw senre na konaa nda ti yen na para danŋa senre na, paa yege ŋga na ti yen ma yonlɔgo wa lasiri sewe wi ni we. ³⁵Senre nda fuun Moyisi wila yonlɔgo, Zhozuwe wila ti ni fuun ti kara Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege na, ta kpe sila koro. Tila kara jeele, naa piile konaa nambanmbala mbele pàa pye ma cen wa pe sɔgɔwɔ pe yege na^u.

Gabawɔn ca fenne pàa Izirayeli woolo pe fanla

9 ¹Koni, wunlumbolo mbele fuun pàa pye wa tara nda wa Zhuriden gbaan wi yonlɔ tosaŋa yeri, yanwira tara wunlumbolo, naa mbele pàa pye wa yanwira tigiwen tara to naa Mediterane kɔgoje yon tara ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Liban tara ti na, Heti cenle woolo, naa Amori cenle woolo, naa Kana tara fenne, naa Perezi cenle woolo, naa Hevi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo pe wunlumbolo pàa Ayi ca tɔngɔwɔ pi senre logo. ²Kì kaa pye ma, a pè si gbogolo ma yon wa nunŋba mbe sa malaga gbɔn Zhozuwe wo naa ***Izirayeli** woolo pe ni.

³Ŋga Zhozuwe wila pye Zheriko ca naa Ayi ca woolo pe na, Gabawɔn ca woolo poro fun pàa ki logo, ⁴mee tanga tijinliwe pee ni. A pè si kari paa pitunmbolo yen, ma kasha lere le mari taga pe sofilele pe na, naa duven lefooro lere ni, nda tila walagi, a pèri yɔliyɔli. ⁵A pè si sawira lere lele, nda pàa yaara taga ti na mari yɔliyɔli, ma yaripɔɔ lere le, nda tila kɔɔnɔ. Buru ŋa pàa le pe kondangala yaakara wila waga fɔ na mugumugu. ⁶A pè si kari Zhozuwe wi kɔɔgo wa ***paara yinre censaga** ŋga kila pye wa Giligali. A pè si saa ki yo wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan fɔ: «Wè yiri taleere ta ni mbe pan mbe ye yenri ye ***yon finliwe** le we ni.»

^s 8.31: Eki 20.25 ^t 8.30-32: Dete 27.2-8 ^u 8.33-35: Dete 11.29; 27.11-14

7A Izirayeli woolo pè si ki Hèvi cènle woolo pe yòn sogo ma yo fò: «Kana ye yèn ma cèn na we tanla tòn. Mèlè wee yòn finliwè po le ye ni?»

8A pè si Zhozuwe wi pye fò: «We yèn ma tunmbyeele.» Èn fò, a Zhozuwe wì si pe yewe ma yo fò: «Ambènè wèlè yoro? Ye yiri se yeri?»

9A pè suu yòn sogo ma yo fò: «Woro mbele ma tunmbyeele, wè yiri taleere ta ni ma pan, Yawe Yènḡelè, ma Yènḡelè na li mēḡe kì gbḡḡo kì kala na; katugu wèlì senre ti logo konaa ḡga lì pye wa Ezhipiti tara ki ni. 10Amḡri cènle woolo pe wunlumbolo shyen mbele pàa pye wunluwḡ pi na wa Zhuriden gbaan wi kēḡ ḡga na, ḡga lì pye pe na wēḡe jēn; poro pe yēn Èshibḡn ca wunlunḡḡa Sihḡn wo naa Bazan tara wunlunḡḡa ḡḡi wi ni, wo ḡa wìla pye ma cēn wa Ashitarḡti ca we». 11Ki kala na, we ***lelele** poro naa we tara woolo pe ni fuun pēḡe yo we kan ma yo fò: «Ye yaakara le ye kondangala li na, ye saga yo Izirayeli woolo pe kan fò: We yēn na jaa mbe pye ye tunmbyeele, ye yòn finliwè le we ni.» 12Ye we buru wi wele! Pilige ḡga ni wè yiri wa we yinḡe ti ni mbaa paan laga ye yeri, wàa wi le wēḡewē mboo pye we kondangala yaakara. Koni wì waga na mugumugu. 13Yege duven lefooro nda ti wele! Tìla pye fḡnndḡ, a wè siri yin duven wi ni. Koni tì walagi. We yaripḡḡo naa we sawira tì lele kondḡnlgḡ ḡga wè tanga ki kala na.»

14A Izirayeli woolo pè si yēnle ma ki leele pe kondangala yaakara ta sho ma ka mbege naga fò pè ye pe yēḡ kēḡ, èn fò, pe sila Yawe Yènḡelè li yewe ki wogo ki pyewe pi ni. 15A Zhozuwe wì si yeyinḡe le poro naa ki leele pe ni, mēḡ ***yḡn fḡlḡ** kḡn pe yeri ma yo pe yaa koro yinwege na. A Izirayeli woolo teelee pè si yere ki na ma wugu ma taga wa.

16Pe yḡn fḡlḡ li lēḡḡḡḡ, ki pilige taanri wogo ki na, a Izirayeli woolo pè sigi logo ma yo ki leele pe yēn pe cēnyēnle, fò pe yēn ma cēn wa tara nūḡba ti ni. 17Kì kaa pye ma, a Izirayeli woolo pè si lē nēḡ kee. Piliye taanri torḡḡḡḡ, a pè si saa gbḡn wa ki leele pe cara ti na. Pe cara ti mēḡe to lari nda Gabawḡn, naa Kefira, naa Beerḡti, konaa Kiriyati Yeyari-mu. 18Èn fò, Izirayeli woolo pe sila pe gbo, katugu Izirayeli woolo teelee pàa wugu ma pe kan Yawe Yènḡelè, Izirayeli woolo Yènḡelè li mēḡe ki na. A Izirayeli woolo pe ni fuun pe nēḡ kḡḡḡri Izirayeli woolo teelee pe na. 19Izirayeli woolo teelee pè sigi yo Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan fò: «Wè wugu ma pe kan, Yawe Yènḡelè, woro Izirayeli woolo Yènḡelè li mēḡe ki na, ki kala na we se ya kapege pye pe na. 20Èn fò, we yaa pe pye yēḡe ḡga na ki ḡga: «We yaa pe yaga yinwege na wuguro nda wè wugu ti kala na, jḡḡḡo Yènḡelè li nanḡbanwa kala liga ka to we na.» » 21A pè sho naa fò: «Ye ti we pe yaga yinwege na. Èn fò, pe yaa pye kanḡḡejaala naa tḡnmḡ kofenne woro Izirayeli woolo we ni fuun we kan.»

Izirayeli woolo teele pàa yere nga na ko layi yeen.

²²A Zhozuwe wì si Gabawon ca fenne pe yeri mæ pe yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a yè si we fanla ma yo yè yiri lalerege na, ma si yala pa ye yen ma cɛn na we tanla? ²³Koni, yè danɔa, ye se wɔ wa kulowo pi ni naa fyew. Ye yaa pye na Yenɔele li go ki kanɔgejaala naa tɔnmɔ kofenne.»

²⁴A Gabawon ca fenne pè si Zhozuwe wì yon sogo ma yo fɔ: «Wè ko pye ma, katugu pège yo maga filige we kan ma yo Yawe Yenɔele, ma Yenɔele le, làa konɔ kan li tunmbyee Moyisi wi yeri ma yo wigi tara nda ti ni fuun ti kan ye yeri, mbe tara woolo pe ni fuun pe tongo wa ye yege, na yaga fulo yege sanga o sanga. Ko ki ti na yè kaa pan, a wè si fye ye yege fɔ jenge, we yinwege nga ki mbe ka kɔ ki kala na, mæ ki pye yeen. ²⁵Koni we yen ma kɛɛ na, nga kɔn ndanla, ma sin ma yege na, ta ko piin we na.»

²⁶Pa Zhozuwe wila ki pye ma. Wila pe sho Izirayeli woolo pe yeri, pee ta mbe pe gbo. ²⁷Ki pilige nungba ki ni, a Zhozuwe wì si pe pye, a paa kanɔgire jaa, na kori Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan konaa Yawe Yenɔele li ***saraga wɔsaga** ki mege ni, wa laga nga li mbaa ka naga ki ni. Pe setirige piile pe yen naga tunngo ki piin ali ma pan ma gbɔn nala.

Izirayeli woolo pàa malaga gbɔn

Amɔri cɛnle woolo pe ni

ma ya pe ni

10 ¹Koni, a Zheruzalemu ca wunlunana Adoni Zedeki wì sigi logo ma yo Zhozuwe wila Ayi ca ki sho maga ta, maga tongo pew; fɔ nga wila pye Zheriko ca konaa ki wunlunana wi na, ko nungba ko wila pye Ayi ca naa ki wunlunana wi na. Wila ki logo fun ma yo Gabawon ca fenne pàa saa yeyingge lagaja ***Izirayeli** woolo pe ni ma cɛn wa pe sɔɔwɔ. ²Ki kaa pye ma, a wì si fye fɔ jenge, katugu Gabawon ca kila pye kagbɔɔ yon paa wunluwɔ cara tugbɔɔɔ ti yen; kila gbɔɔɔ ma wè Ayi ca ki na. Nambala mbele pàa pye wa pàa pye malingbɔɔnɔ welimbele. ³Kona, a Zheruzalemu ca wunlunana Adoni Zedeki wì si tunngo torogo wa Eburon ca wunlunana Ohamu wi yeri, naa Yarimuti ca wunlunana Pireyamu, naa Lakishi ca wunlunana Yafiya konaa Egilon ca wunlunana Debiri pe yeri, mæ pe pye fɔ: ⁴«Ye pan yanla saga we sa to Gabawon ca ki na, katugu ki ca woolo pè yeyingge lagaja Zhozuwe naa Izirayeli woolo pe ni.»

⁵Ki kaa pye ma, Amɔri cɛnle woolo pe wunlumbolo kangurugo wele, Zheruzalemu ca wunlunana, naa Eburon ca wunlunana, naa Yarimuti ca wunlunana, naa Lakishi ca wunlunana, konaa Egilon ca wunlunana wi ni, pe ni fuun pè si pe yee gbogolo mæ kari pe malingbɔɔnɔ ngbeleye yi ni ma saa cɛn wa Gabawon ca ki tanla mbe malaga gbɔn ki ni. ⁶A Gabawon ca fenne pè si tunngo torogo Zhozuwe wi yeri wa ***paara yinre censaga** ki ni, wa Giligali ca, maa pye fɔ: «Woro mbele ma tunmbyeele,

maga ka we wa. Fyεεle ma pan we kɔrɔɔ, ma pan ma we saga, ma we sho. Katugu Amɔri cɛnle woolo pe wunlumbolo mbele fuun pe yen ma cɛn wa yanwira laga ki ni, pɛ pe yεε gbogolo ma yiri we kɔrɔɔ.»

⁷Ki kaa pye ma, a Zhozuwe wɛ si yiri wa Giligali ma kari wo naa wi malingbɔɔnɔ ngbelege ki ni fuun ki ni, konaa wi malingbɔɔnɔ wɛli-mbele pe ni. ⁸A Yawe Yɛnɛle li si Zhozuwe wi pye fɔ: «Maga ka fyε ki wunlumbolo mbele pe yεge. Mi yaa pe le ma kεε. Wa kpε se ya yere pe ni mbɔɔn sige.»

⁹Zhozuwe wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni paa yiri wa Giligali ca ma tanga yembinε li ni fuun li ni, mεε saa pe fo ma to pe na. ¹⁰A Yawe Yɛnɛle li si Amɔri cɛnle woolo pe gbɔn ma pe jaraga wa Izirayeli woolo pe yεge. A li si pe lεgre gbo wa Gabawɔn ca, ma taga pe na ma pe purɔ ma toro wa Bɛti Horɔn ca yanwiga kologo ki ni, na pe kuun na kee fɔ ma saa gbɔn wa Azeka ca naa Makeda ca ki na. ¹¹Ma Amɔri cɛnle woolo pe ta paa pye na fee Izirayeli woolo pe yεge na Bɛti Horɔn yanwiga ki tingi, a Yawe Yɛnɛle li si ti a yaanɔgumbire tugbɔɔrɔ tisaga yiri wa naayeri ma toori pe na fɔ ma saa gbɔn wa Azeka ca. Yaanɔgumbire tisaga kila mbele gbo poro la lεge ma wε mbele Izirayeli woolo paa gbo tokobi ni poro na.

¹²Yawe Yɛnɛle lɔa Amɔri cɛnle woolo pe le Izirayeli woolo pe kεε pilige nga ni, a Zhozuwe wɛ sili yenri Izirayeli woolo pe ni fuun pe yεge na, ma para ngbanga ma yo fɔ:

Yɔnɔ, sa yere wa Gabawɔn ca ki go na.

Mboro yεnge, sa yere wa Ayalɔn ca gbunlundεge ki go na.

¹³A yɔnɔ kɛ si yere, a yεnge kɛ yere fɔ Izirayeli woolo pe sa pe jugu-pe pe gbɔn pe ya pe ni. Paa yεge nga na ki kala li yen ma yɔnɔɔ wa Yashari^x sεwe wi ni, fɔ yɔnɔ kila saa gbɔn go na mεε yere ma pilige nɔngba poni si ko pye, kii fyεεle mbe to. ¹⁴Male ki wogo nga ka fa pye ki pilige ki yεge, ka se si pye ki pɔngo na, ko pilige koyi Yawe Yɛnɛle lɔa logo sɛnwee yeri. Lo jate lɔa pye na malaga ki gbɔɔn Izirayeli woolo pe kan.

¹⁵Ko pɔngo na, a Zhozuwe wɛ si sɔngɔrɔ Izirayeli woolo pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki ni fuun ki ni wa paara yinre cɛnsaga ki ni, wa Giligali ca.

**Zhozuwe wɛla Amɔri cɛnle woolo
pe wunlumbolo kanɔurugo
pe yigi ma pe gbo**

¹⁶Ma si yala, malaga gbɔnsanga wi ni, Amɔri cɛnle woolo pe wunlumbolo kanɔurugo paa fe ma saa lara wa Makeda ca waliwege ki ni. ¹⁷A

^x 10.13: 2 Sami 1.18 y 10.13: Eburuye sɛnre ti ni maga logo Yashari ko kɔrɔ wo yen fɔ na wɛ sin. Yashari sεwe wi yaa pye malingbɔɔnɔ pe cew tawa yuuro tila pye wa wi ni, na wila pɔngo.

pèle si saa ki wunlumbolo kangurugo pe yan pè lara wa ki waliwege ki ni, mɛɛ pan maga yo Zhozuwe wi kan. ¹⁸A Zhozuwe wì si pe pye fɔ: «Ye sa sinndɛɛre tugbɔɔɔrɔ konɔgo ye taga wa waliwege ki yɔn na yege tɔn, ye leele tɛgɛ le paa ki wele. ¹⁹Ɛɛn fɔ, yaga ka mɔ le. Ye taga ye juguye pe na yaa pe puro, ye pe punɔgo kɛɛ ki shɔ pe yeri. Yaga ka ti pe ye wa pe cara ti ni, katugu Yawe Yɛnɔɛlɛ, ye Yɛnɔɛlɛ lì pe le ye kɛɛ.»

²⁰A Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni, pè si Amɔri cenlɛ woolo pe tɔngɔ ma ya pe ni pew, kaawɔ pele pàa fe ma shɔ ma saa ye wa pe cara nda pàa malaga sigemboro kan mari maga ti ni. ²¹Ko punɔgo na, a Izirayeli woolo pè si sɔngɔɔrɔ ma pan yinɔge Zhozuwe wi kɔrɔɔgo wa paara yinre censaga ki ni, wa Makeda ca. Kona lere kpɛ si soro naa mbe sɛnre yo Izirayeli woolo pe na.

²²Kona, a Zhozuwe wì si konɔ kan ma yo pe sa waliwege ki yɛnɔge pe wunlumbolo kangurugo pe yirige pe pan pe ni wi kan. ²³A pè sigi pye ma, mɛɛ saa ki wunlumbolo kangurugo pe yirige wa waliwege ki ni ma pan pe ni Zhozuwe wi kan. Poro pàa pye Zheruzalemu ca wunlunɔɔa, naa Eburɔn ca wunlunɔɔa, naa Yarimuti ca wunlunɔɔa, naa Lakishi ca wunlunɔɔa, konaa Egilɔn ca wunlunɔɔa we. ²⁴Sanga ɔa ni pàa kari sa wunlumbolo pe yirige mbe pan pe ni, a Zhozuwe wì si Izirayeli woolo nambala pe ni fuun pe yeri. Pè kaa pan wunlumbolo pe ni, a wì sigi yo malingbɔɔnɔlɔ teelee mbele pàa malaga ki gbɔn wi ni ja pe kan fɔ: «Ye fulo laga ye ye tɔɔrɔ ti tagataga wa ki wunlumbolo mbele pe yɔɔrɔ ti na^z.»

A malingbɔɔnɔlɔ teelee pè si fulo wa, mɛɛ ki pye ma. ²⁵A Zhozuwe wì si pe pye fɔ: «Yaga ka fyɛ. Ye sunndo wiga si ka kɔn ye na. Ye fanɔga le ye yɛɛ ni, ye kotogo ta, katugu ye yaa malaga ki gbɔn ye juguye mbele fuun ni, pa Yawe Yɛnɔɛlɛ li yaa pe pye yɛɛn.»

²⁶Ko punɔgo na, a Zhozuwe wì sigi wunlumbolo pe gbo, ma ti a pè pe to tire kangurugo na^a. A pè koro wa tozaga wa tire ti na, fɔ ma saa gbɔn yɔnɔkɔɔgo ki na. ²⁷Naa yɔnɔlɔ kila kaa na tuun, a Zhozuwe wì si pe pye ma yo pe pe gboolo pe tirige, pe pe wɔ wa tire ti na. Pàa lara waliwege ɔga ni, a pè si pe tirige mɛɛ saa pe wa wa ki ni. Ko punɔgo na, a pè si waliwege ki yɔn tɔn sinndɛɛre tugbɔɔrɔ ta ni. Ti wa bere ali ma pan ma gbɔn nala.

**Zhozuwe wìla Amɔri cenlɛ woolo
pe tara ti yɔnɔlɔparawa kalige kɛɛ
ki shɔ maga ta**

²⁸Ki pilige nungba ki ni, a Zhozuwe wì si Makeda ca ki shɔ maga ta, maga ya tokobi ni, maga wunlunɔɔa wi gbo. Wìla leele pe ni fuun pe gbo

^z **10.24:** Pe tɔɔrɔ nda pàa tagataga wa wunlumbolo pe yɔɔrɔ ti na, ko la pye naga nari ma yo pàa ya pe ni pew. ^a **10.26:** Pàa wunlumbolo pe to tige na jango mbe pe tifaga.

ma pe kɔ. Wi sila lere kpɛ wo yaga yinwege na. Ɔga wɪla pye Zheriko ca wunlunaŋa wi na, ko nunŋba ko wɪla pye Makeda ca wunlunaŋa wi na.

²⁹Kona, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si yiri wa Makeda ma kari wa Libina ca ma saa to ki woolo pe na. ³⁰A Yawe Yɛnɣɛlɛ lɪ si Libina ca konaa ki wunlunaŋa wi le fun Izirayeli woolo pe kɛɛ. A pɛ si ca ki ya tokobi ni ma ca woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ, pe sila lere kpɛ wo yaga yinwege na. Ɔga paa pye Zheriko ca wunlunaŋa wi na, ko nunŋba ko paa pye ki wunlunaŋa wi na fun.

³¹Kona, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si yiri wa Libina ca ma kari wa Lakishi ca, ma saa yere malinje na wa ca ki yeɣe, mɛɛ to ki na. ³²A Yawe Yɛnɣɛlɛ lɪ si Lakishi ca ki le Izirayeli woolo pe kɛɛ. A pɛ sigi shɔ maga ta pilige shyen wogo ki na, mɛɛ ki ya tokobi ni, ma ca woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ, paa yeɣe ɳga na paa ki pye Libina ca ki na we. ³³Ki sanga wi ni, a Gezɛri ca wunlunaŋa Oramu wɪ si pan mbe saga Lakishi ca ki na. Ɛɛn fɔ, a Zhozuwe wɪ si wo naa wi mali-ɳgbɔɔnɔ pe ni fuun pe gbo. Wi sila wa kpɛ yaga pe ni yinwege na.

³⁴Kona, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si yiri wa Lakishi ca mɛɛ kari wa Egilɔn ca, ma saa yere malinje wi na wa ca ki yeɣe, mɛɛ to ki na. ³⁵A pɛ si ca ki shɔ maga ta ki pilige nunŋba ki ni, maga ya tokobi ni, ma ca woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ pilige nunŋba ki ni, paa yeɣe ɳga na paa ki pye Lakishi ca ki na we.

³⁶Kona, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si yiri wa Egilɔn ca ma kari wa Eburɔn ca ma saa to ki na. ³⁷A pɛ si ca ki shɔ maga ta, mɛɛ ki wunlunaŋa wi gbo konaa ca woolo pe ni fuun pe ni. Paa kanŋgara na cara ti shɔ mari ta fun, mari woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ. Lere kpɛ sila koro yinwege na, paa yeɣe ɳga na paa ki pye wa Egilɔn ca we. Zhozuwe wɪla ca ko naa ca woolo pe ni fuun pe tɔngɔ ma pe kɔ, wi sila wa kpɛ yaga yinwege na.

³⁸Ko punŋo na, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si sɔngɔɔ ma pan wa Debiri ca, mɛɛ to ki na. ³⁹A pɛ si ca ki shɔ maga ta ma pinle ki kanŋgara na cara ti ni, mɛɛ wunlunaŋa wi yigi. A pɛ si cara ti ya tokobi ni, ma cara ti woolo pe ni fuun pe gbo ma pe kɔ. Pe sila lere kpɛ yaga yinwege na. Ɔga Zhozuwe wɪla pye Eburɔn naa Libina cara to naa ti wunlumbolo pe na, ko nunŋba ko wɪla pye Debiri ca naa ki wunlunaŋa wi na.

⁴⁰Zhozuwe wɪla ya ki tara ti ni fuun ti ni mari shɔ. Wunlumbolo mbele fuun paa pye ma cɛn wa yanwira tara ti ni, wɪla pe gbɔn ma ya pe ni, naa mbele paa pye ma cɛn wa ^{*}Negevɪ tara pe ni, naa yanwira tigiwen tara to naa yanwira tigiwen lara ti na pe ni. Wi sila lere kpɛ wo yaga yinwege na. Wɪla yaara nda fuun tɪla pye yinwege na ti tɔngɔ mari kɔ pew, paa yeɣe ɳga na Yawe Yɛnɣɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɣɛlɛ lɪa ki yo maa kan we. ⁴¹Wɪla leele pe gbo maga le wa Kadeshɪ Barineya tara, fɔ ma saa gbɔn wa Gaza

ca ki na, naa Gosheni ca^b tara ti ni fuun, fɔ ma saa gbɔn wa Gabawɔn ca ki na. ⁴²Zhozuwe wila ki wunlumbolo pe ni fuun pe gbɔn ma ya pe ni yɔnlɔ nungba, mɛɛ pe tara ti shɔ pe yeri mari ta, katugu Yawe Yɛnɛɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛɛle lɛa pye na malaga ki gbɔn Izirayeli woolo pe kan. ⁴³Ko punɔ na, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si sɔngɔɔ ma kari wa paara yinre censaga ki ni, wa Giligali ca.

**Zhozuwe wila malaga gbɔn
ma ya Kana tara ti yɔnlɔparawa
kameɛge kɛɛ wunlumbolo pe ni**

11 ¹Naa Hazɔri ca wunlunɔna Yabini wila kaa ki logo ma yo Zhozuwe wila malaga ki gbɔn ma ya, a wɛ si leele tun wa Mado ca wunlunɔna Yobabu, naa Shimirɔn ca konaa Akishafu ca wunlumbolo pe yeri. ²Wunlumbolo mbele paa pye ma cen wa yanwiga tara ti ni, wa yɔnlɔparawa kameɛge kɛɛ yeri, konaa wa ***Araba** tara ti ni, wa Kinereti^c lɔgbɔɔ ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, naa wa yanwira tigiwen tara ti ni, konaa wa tinndi wi na, wa Dɔri ca ki tanla, wa yɔnlɔ tosaga yeri, wila tun pe yeri fun. ³Kana tara fenne mbele paa pye ma cen wa yɔnlɔ yiri-saga naa yɔnlɔ tosaga yeri, poro naa Amɔri cenle woolo, naa Heti cenle woolo, naa Perezi cenle woolo, naa Zhebusi cenle woolo mbele paa pye ma cen wa yanwiga laga ki ni, konaa Hevi cenle woolo mbele paa pye ma cen wa Erimɔ yanwira ti tanla, wa Mizipa tara, wila tun pe yeri fun. ⁴A ki wunlumbolo pe ni fuun pɛ si yiri pe malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni. Paa lege jenge paa kɔɔje yɔn taambugɔ ki yɛn. Pe shɔnye naa malaga gbɔnwotoroye paa lege fɔ jenge. ⁵A ki wunlumbolo pe ni fuun pɛ si gbogolo nungba mɛɛ kari ma saa yere malinje na wa laga nga paa pye na yinri Merɔmu ki tɔnmɔ pi yɔn na, mbe ta mbe to ***Izirayeli** woolo pe na.

⁶A Yawe Yɛnɛɛle lɛ si Zhozuwe wi pye fɔ: «Maga ka fyɛ pe yege, katugu goto anmɛ yege, mi yaa pe ni fuun pe le Izirayeli woolo pe kɛɛ, pe yaa pye mbe welege mbe ku. Ma pe shɔnye pe pannda ti kɔɔnlɔ, ma pe wotoroye pe sogo.»

⁷Ki pye ma, a Zhozuwe wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni, pɛ si kari mɛɛ saa pe juguye pe fo ma to pe na wa Merɔmu laga tɔnmɔ pi tanla, ma malaga gbɔn pe ni. ⁸A Yawe Yɛnɛɛle lɛ si pe le Izirayeli woolo pe kɛɛ. A Izirayeli woolo pɛ si pe gbo, ma taga pe na, na pe puro fɔ ma saa gbɔn wa Sidɔn kagbɔɔ ki na; fɔ wa Misirefɔti Mayimu laga ki na; fɔ ma saa gbɔn wa Mizipe tara gbunlundege ki na. A pɛ si pe gbo ma pe kɔ. Pe sila lere kpe wo yaga pe ni. ⁹Ŋga Yawe Yɛnɛɛle lɛa yo Zhozuwe wi kan, a wɛ sigi pye pe na. Wila pe shɔnye pe pannda ti kɔɔnlɔ ma pe wotoroye pe sogo.

^b **10.41:** Gosheni ca nga ki senre tɛ yo laga ki verise ɲa wi ni ki yɛn ki ye Gosheni tara nda ti senre tɛ yo wa Ezhipiti tara ti ni; Zhenɛ 45.10; 47.1,11,27. ^c **11.2:** Kinereti ɲa senre tɛ yo laga ki verise ɲa wi ni, pele maa ki jate ma yo ca layi, ɲa kila pye wa lɔgbɔɔ ki yɔn na.

**Zhozuwe wila wunlumbolo
mbele pàa gbogolo
pe cara ti shò mari ta**

¹⁰Ki sanga nungba wi ni, Zhozuwe wi sɔngɔɔsaga, a wì si Hazɔri ca ki shò maga ta, mɛɛ ki wunlunana wi gbo tokobi ni. Faa ki ca ko kila pye ki lara ti ni fuun ti wunluwɔ ca ye. ¹¹A wì si ti a pè ca woolo pe gbo tokobi ni, ma pe tɔngɔ ma pe kɔ, pe sila wa kpɛ yaga. Ko pɔngɔ na, a wì si ca ki sogo. ¹²Wunlumbolo mbele fuun pàa gbogolo, Zhozuwe wila pe cara ti shò mari ta, ma wunlumbolo pe gbo tokobi ni. Wila cara ti woolo pe tɔngɔ pew ma pe kɔ, paa yegɛ nga na Yawe Yɛngɛlɛ li tunmbyee Moyisi wila ki yo we. ¹³Ma si yala, cara nda tila pye wa tinndiye pe na, Izirayeli woolo pe sila ko ka kpɛ sogo, kaawɔ Hazɔri ca nga Zhozuwe wila ti a pè sogo ko. ¹⁴A Izirayeli woolo pè si ki cara ti yarijendɛ pyew naa ti yaayoro ti koli mari ta, ɛɛn fɔ, pàa leele pe ni fuun pe gbo tokobi ni ma pe kɔ, pe sila lere kpɛ wo yaga. ¹⁵Senre nda Yawe Yɛngɛlɛ làa yo li tunmbyee Moyisi wi kan, Moyisi wila ti yo Zhozuwe wi kan. A Zhozuwe wì sigi pye ma. Senre nda fuun Yawe Yɛngɛlɛ làa yo Moyisi wi kan, wi sila ta kpɛ yaga na wii tanga ti na.

**Tara nda Zhozuwe wila
shò ma ta**

¹⁶Pa Zhozuwe wila tara ti ni fuun ti shò mari ta yɛɛn, to ti yɛn yanwiga laga ye, naa ***Negɛvu** tara ti ni fuun, naa Gosheni tara ti ni fuun, naa yanwira tigiwen tara ti ni, naa Araba tara ti ni, naa Izirayeli yanwira tara ti ni konaa ti funwa lara falafala ti ni, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. ¹⁷Wila wunlumbolo pe ni fuun pe yigi ma pe gbo, poro mbele pàa pye ma cɛn wa tara nda tila lɛ wa Alaki yanwiga ki na, wa Seyiri tara ti tanla, wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Baali Gadi tara ti na, wa Liban tara yanwiga ki gbunlundɛgɛ ki ni, wa ɛrimɔ yanwira ti tanla, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. ¹⁸Zhozuwe wila malaga ki gbɔn ki wunlumbolo pe ni, fɔ ma yegɛlɛ lɛgɛrɛ pye ki na. ¹⁹Ca ka kpɛ woolo sila yeyingɛ lagaja Izirayeli woolo pe ni, kaawɔ Hevi cɛnlɛ woolo mbele pàa pye ma cɛn wa Gabawɔn ca poro. Mbe wɔ ko ca woolo poro ni, Izirayeli woolo pàa malaga ki gbɔn ma cara sannda pyew ti shò mari ta. ²⁰Katugu Yawe Yɛngɛlɛ lo jate làa ki tara woolo pe kotoɔrɔ ti ngban ngban pe na, a paa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe ni, jango poro mbe ta pe pe gbo pe pe kɔ. Izirayeli woolo pe pe gbo paga ka pe yinriwe ta, mbe pe kɔ pew mbe pe wɔ wa, paa yegɛ nga na Yawe Yɛngɛlɛ làa ki yo Moyisi wi kan we^d.

^d 11.20: Dete 7.16

²¹Ki sanga nungba wi ni, a Zhozuwe wì si kari ma saa Anaki setirige piile pe gbo ma pe kò, poro la pye ma cèn wa yanwira ti na, wa Eburòn ca, naa Debiri ca, naa Anabu ca konaa wa Zhuda yanwiga naa Izirayeli yanwiga tara ti ni. Zhozuwe wila pe gbo ma pe cara ti tongo pew.

²²Anaki setirige pyò wa kpè sila koro wa Izirayeli tara, kaawò wa Gaza, naa Gati konaa Asidòdi cara ti ni. ²³Kì pye ma, a Zhozuwe wì si fannga ta ma tara ti ni fuun ti shò, paa yegè nga na Yawe Yènḡelè làa ki yo Moyisi wi kan we. A wì siri kan Izirayeli woolo pe yeri kòrògò, mari yèelè pe cengele ke na, pe ni fuun naa pe tasaga. A malaga kì si kò wa tara ti ni, a leele paa wogo.

**Wunlumbolo mbele Izirayeli
woolo pàa malaga ki gbòn
ma ya pe ni**

12 ¹Wunlumbolo mbele ***Izirayeli** woolo pàa malaga ki gbòn ma ya pe ni wa Zhuriden gbaan wi yònlò yirisaga yeri, ma pe tara ti shò pe yeri, maga lè wa Arinò lafogo ki na fò ma saa gbòn wa Èrimò yanwira ti na, ko kòrò wo yèn ***Araba** tara ti ni fuun wa yònlò yirisaga kèè yeri, pe mèrè ti nda: ²Wi kòḡbanna wo lawi ḡa Amòri cènle woolo pe wunlunana Sihòn. Pa wila pye ma cèn wa Èshibòn ca. Wila pye wunluwò pi na tara nda go na, tila lè wa Aroyeri ca ki na, ma pinlè Arinò gbunlundege ki walaga ni, naa Galaadi tara ti walaga ni, fò ma saa gbòn wa Yabòki lafogo ki na, ko ḡga kila pye na Amò cènle woolo pe tara ti kònlò li nari we. ³Wila pye wunluwò pi na fun Araba tara ti go na wa yònlò yirisaga kèè yeri, maga lè wa Zhenezareti lògbògò ki na, fò ma saa gbòn wa Kògòje kuwo wi na, ma wa wa Beti Yeshimòti ca ki yeri, fò ma saa gbòn wa Pisiga yanwiga ki tigiwen pi na, wa yònlòparawa kalige kèè yeri.

⁴Izirayeli woolo pàa Bazan tara wunlunana ḡgi wi tara ti shò fun. Erefayi cènle woolo mbele pàa koro, wo wa lawi. Pa wila pye ma cèn wa Ashitaròti ca konaa Edireyi ca ki ni. ⁵Wila pye wunluwò pi na tara nda go na, to tila pye Èrimò yanwira to naa Salika tara, naa Bazan tara ti ni fuun, fò ma saa gbòn wa Geshuri tara fenne naa Maaka tara fenne pe tara kòḡlò ke na, naa Galaadi tara ti walaga ni, fò ma saa gbòn wa Èshibòn ca wunlunana Sihòn wi tara kònlò li na^e. ⁶Yawe Yènḡelè li tunmbyee Moyisi wo naa Izirayeli woolo pe ni, pàa malaga gbòn ma ya ki wunlumbolo pe ni. A Moyisi wì si pe tara ti kan Uruben cènle woolo, naa Gadi cènle woolo konaa Manase cènle li walaga woolo pe yeri ti pye pe worò^f.

⁷Wunlumbolo mbele pàa pye wa Zhuriden gbaan wi yònlò tosaga yeri, a Zhozuwe wo naa Izirayeli woolo pe ni, pè malaga gbòn ma ya pe ni, poro wele yèn. Pa pe tara tila lè wa Baali Gadi ca ki na, wa Liban tara

^e 12.1-5: Nòmbu 21.21-35; Dete 2.26-3.11 ^f 12.6: Nòmbu 32.33; Dete 3.12

yanwiga gbunlundege ki ni, fɔ ma saa gbɔn wa Alaki yanwiga ki na, ko nga ki le ma yagara ma kari wa Seyiri tara ti yeri we. A Zhozuwe wɔ sigi tara ti kan Izirayeli cengele ke yeri ti pye ke woro, ma siri yeele cengele ke ni fuun nungba nungba ke na. ⁸Ko tara to tila pye yanwira tara re, naa yanwira tigiwen tara ti ni, naa Araba tara ti ni, naa yanwiga tigiwen lara ti ni, naa Zhuda tara ***gbinri** wi ni konaa ***Negvu** tara ti ni. Heti cenle woolo, naa Amɔri cenle woolo, naa Kana tara fenne, naa Perezi cenle woolo, naa Hevi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo pa paa pye ma cen wa ki tara ti ni. ⁹Paa ya wunlumbolo mbele ni, poro la wele Zheriko ca wunlunaga we, naa Ayi ca wunlunaga wi ni, wa Beteli ca ki tanla; ¹⁰naa Zheruzalemu ca wunlunaga wi ni, naa Eburɔn ca wunlunaga wi ni; ¹¹naa Yarimuti ca wunlunaga wi ni, naa Lakishi ca wunlunaga wi ni; ¹²naa Egilɔn ca wunlunaga wi ni, naa Gezɛri ca wunlunaga wi ni; ¹³naa Debiri ca wunlunaga wi ni, naa Gederi ca wunlunaga wi ni; ¹⁴naa Orima ca wunlunaga wi ni, naa Aradi ca wunlunaga wi ni; ¹⁵naa Libina ca wunlunaga wi ni, naa Adulamu ca wunlunaga wi ni; ¹⁶naa Makeda ca wunlunaga wi ni, naa Beteli ca wunlunaga wi ni; ¹⁷naa Tapuwa ca wunlunaga wi ni, naa Eferi ca wunlunaga wi ni; ¹⁸naa Afeki ca wunlunaga wi ni, naa Lasharɔn ca wunlunaga wi ni; ¹⁹naa Mado ca wunlunaga wi ni, naa Hazɔri ca wunlunaga wi ni; ²⁰naa Shimirɔn Merɔn ca wunlunaga wi ni, naa Akishafu ca wunlunaga wi ni; ²¹naa Taana-ki ca wunlunaga wi ni, naa Megido ca wunlunaga wi ni; ²²naa Kedeshi ca wunlunaga wi ni, naa Yokineyamu ca wunlunaga wi ni, wa Karimeli yanwira ti na; ²³naa Dɔri ca wunlunaga wi ni, wa Dɔri tinndi wi na, naa Goyimu ca wunlunaga wi ni, wa Giligali[§] ca ki tanla; ²⁴konaa Tiriza ca wunlunaga wi ni. Ki wunlumbolo pe ni fuun paa pye wunlumbolo nafa ma yiri ke ma yiri nungba.

TARA TI YEELEKALA

13–21

Kana tara ti lara nda tila koro

Izirayeli woolo peri sho peri ta

13 ¹Koni Zhozuwe wila le fɔ jenge. Pilige ka, a Yawe Yenjele li suu pye fɔ: «Wele, ma le yingo fɔ jenge, ma si yala, tara nda ti koro mbe sho mbe ta bere, ti gbɔɔ. ²Tara nda ti koro mbe sho mbe ta, to ti yen Filisiti tara fenne pe tara ti ni fuun, naa Geshuri tara fenne pe woro

[§] 12.23: Ki Giligali ca nga ki yaa pye ki ye Giligali ca nga kila pye wa Zheriko ca ki tanla ki ni. Gireki senre sewe lee wi yen naga nari ma yo ki Giligali ca nga ki yaa pye ko kila pye wa Galile tara.

ti ni. ³Pa ti lɛ wa Shikɔri gbaan njege ki na, ko nga ki maa fuun na toro wa Ezhipiti tara ti yesinmɛ na, fɔ ma saa gbɔn wa Ekirɔn ca tara ti na, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. Ko tara nda to ti ni fuun to yɛn na jate paa Kana tara yɛn. Filisiti tara fɛnnɛ pe wunlumbolo kanɔurugo pàa pye ma cɛn cara nda ni, pa tila pye wa. To ti yɛn Gaza, naa Asidɔdi, naa Asikalɔn naa Gati konaa Ekirɔn cara re. Avi cɛnlɛ woolo pàa pye ma cɛn wa ti ni fun, wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. ⁴Kana tara fɛnnɛ pe tara ti ni fuun ti koro mbe sho mbe ta fun, mbege lɛ wa Meyara laga ki na, ko nga ki yɛn Sidɔn ca fɛnnɛ pe wogo, fɔ sa gbɔn wa Afeki ca ki na, wa Amɔri cɛnlɛ woolo pe tara ti kɔnlɔ li na; ⁵mbe pinlɛ Gebali tara woolo pe tara ti ni, naa Liban tara ti yɔnlɔ yirisaga kɛɛ ki ni fuun ki ni, mbege lɛ wa Baali Gadi tara ti na wa Ɛrimɔ yanwira ti tanla, fɔ sa gbɔn wa Lebo Hamati ca ki na; ⁶konaa yanwira tara nda fuun ti yɛn Liban tara naa Misirefɔti Mayimu lɔɔɔ ki ni ti sɔɔwɔ pi ni, to nda Sidɔn ca fɛnnɛ pe yɛn ma cɛn wa ti ni we. Sanga o sanga ^{*}**Izirayeli** woolo pe kaa kɛɛ yɛgɛ, mi yaa la ki tara woolo pe puro la pe yinrigi wa pe yɛgɛ. Ma pɛtɛ gbɔn maga tara ti yɛɛlɛ Izirayeli woolo pe na gbɛn, ti pye pe kɔrɔɔ, paa yɛgɛ nga na migi yo ma kan we^h.

⁷«Ki kala na, ki tara nda mari yɛɛlɛ cɛngɛlɛ kɔlɔjɛrɛ koro naa Manase cɛnlɛ li walaga woolo mbele pe fa tara ta ta pe na, ti pye pe woro.»

**Tara nda wa Zhuriden gbaan
wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri
ti yɛɛlekala**

⁸Manase cɛnlɛ li walaga kɔngbannga ki woolo poro naa Uruben cɛnlɛ woolo pe ni, naa Gadi cɛnlɛ woolo pe ni, pàa tara ta ta kɔrɔɔ mako wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri. Yawe Yɛngɛlɛ li tunmbyee Moyisi wo wila ti kan pe yeriⁱ. ⁹Tila lɛ wa Aroyeri ca ki na, wa Arinɔ lafogo ki yɔn na, fɔ ma saa gbɔn wa ca nga ki yɛn wa gbunlundege ki nandogomɔ ki na, konaa Medeba funwa laga falafala ki ni fuun ki ni, fɔ ma saa gbɔn wa Dibɔn ca ki na; ¹⁰konaa Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlunana Sihɔn na wila pye ma cɛn wa Ɛshibɔn ca wi cara ti ni fuun ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara kɔnlɔ li na. ¹¹Tila Galaadi tara ti pinlɛ fun, naa Geshuri tara fɛnnɛ naa Maaka tara fɛnnɛ pe tara ti ni, naa Ɛrimɔ yanwira to naa Bazan tara ti ni fuun ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Salika tara ti na. ¹²Bazan tara to tila pye wunlunana Ɖgi wi tara ti ni fuun. Wo nungba wila koro ma yiri wa Erefayi cɛnlɛ li ni. Wila pye ma cɛn wa Ashitarɔti ca naa Edireyi ca ki ni. Moyisi wila malaga gbɔn ma ya ki wunlumbolo pe ni, mɛɛ pe tara ti sho pe yeri. ¹³Konaa ki ni fuun, Izirayeli woolo pe sila Geshuri tara fɛnnɛ naa Maaka tara fɛnnɛ pe puro mbe pe yirige; ki kala na, pɛ koro ma cɛn wa Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ fɔ ma pan ma gbɔn nala.

^h 13.6: Nɔmbu 33.54 ⁱ 13.8: Nɔmbu 32.33; Dete 3.12

¹⁴Levi cenle lo nungba làa koro Moyisi wi sila tara kan li yeri kòrògò. Eén fò, *saara sogoworo nda pe ma wò Yawe Yèngèle, Izirayeli woolo Yèngèle li yeri, pa pe tasaga ki yaa la yinrigi wa ti ni, paa yègè nga na làa ki yo Moyisi wi kan we'.

Uruben cenle woolo pe tara re

¹⁵Tara nda Moyisi wila kan Uruben cenle woolo pe yeri ma yala pe setiriye yi ni ¹⁶tila le wa Aroyeri ca ki na, wa yònlòparawa kalige kèe yeri, wa Arinò lafogo ki yòn na, konaa wa ca nga kila pye wa ki gbunlundege ki nandogomò ki na; naa funwa laga falafala nga fuun kila pye ma Medeba ca ki maga ki ni, ¹⁷naa Eshibòn ca konaa ki funwa laga falafala ki cara ti ni fuun ti ni. To lari nda Dibòn, naa Bamòti Baali, naa Beti Baali Meyòn, ¹⁸naa Yaza, naa Kedemòti, naa Mefaati, ¹⁹naa Kiriyaatayimu, naa Sibima, naa Zereti Ashahari ca ki ni wa yanwiga ki na, ko nga ki yagara ma yiri gbunlundege ki go na we; ²⁰naa Beti Pewòri, naa Pisiga yanwiga tigiwen lara ti ni konaa Beti Yeshimòti ca ki ni, ²¹ma pinle cara nda fuun tila pye wa funwa laga falafala ki ni ti ni, naa Amòri cenle woolo pe wunlunaja Sihòn ña wila pye ma cèn wa Eshibòn ca wi wunluwò tara ti ni fuun ti ni. Moyisi wila Sihòn wi gbo ma pinle Madiyan tara fenne teele mbele pàa go sogo maa kan pe ni. Pàa pye ma cèn wa tara ti ni. Poro la wele Evi, naa Erekeemu, naa Zuri, naa Huri konaa Ereba. ²²Izirayeli woolo pàa leele mbele gbo tokobi wi ni, Bewòri pinambyò Balaamu ña wila pye na jele, wila pye pe ni. ²³Uruben setirige piile pe tara ti kònlò lo làa pye Zhuriden gbaan wo naa tara nda tila pye mari maga ti ni. Tara nda tila yèele Uruben cenle woolo pe na, ma yala pe setiriye yi ni, ma pinle ti cagbòrò naa ti kapire ti ni, to lari yèen.

Gadi cenle woolo pe tara re

²⁴Moyisi wila Gadi cenle woolo pe tasaga kan pe yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ²⁵Tara nda pàa ta to tila pye Yayezeri ca tara re, naa Galaadi tara cara ti ni fuun, konaa Amò cenle pe tara ti walaga ni, fò ma saa gbòn wa Aroyeri ca ki na, wa Araba ca ki tanla. ²⁶Tila le wa Eshibòn ca ki na fò ma saa gbòn wa Aramati Mizipe ca ko naa Betonimu ca ki na, konaa maga le wa Mahanayimu ca ki na fò ma saa gbòn wa Debiri ca tara ti kònlò li na. ²⁷Wa Zhuriden gbaan gbunlundege ki ni, tila Beti Haramu ca ki pinle, naa Beti Nimira ca, naa Sukòti ca konaa Zafòn ca ki ni; to tila pye Eshibòn ca wunlunaja Sihòn wi wunluwò tara ti cara sannda re. Ki tara tila pye wa Zhuriden gbaan wi yònlò yirisaga yeri, ma pye tara ti kònlò, fò ma saa gbòn wa Zhenezareti lógbògò ki na. ²⁸Tara nda tila yèele Gadi cenle woolo pe na, ma yala pe setiriye yi ni, ma pinle ti cagbòrò naa ti kapire ti ni, to lari yèen.

**Tara nda tila kan Manase cenle
li walaga woolo pe yeri**

²⁹Moyisi wila Manase cenle li walaga woolo pe tasaga kan pe yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ³⁰Tara nda paa ta tila le wa Mahanayimu ca^k ki na, ma pinle Bazan tara ti ni fuun ti ni, to nda tila pye Bazan tara wunlunaŋa Ōgi wi wunluwo tara ti ni fuun ti ni we, ma pinle naŋa ŋa paa pye na yinri Yayiiri wi kapire nafa taanri ti ni, wa Bazan tara; ³¹naa Galaadi tara ti walaga ni, ma pinle Ashitaroti naa Edireyi cara ti ni, to tila pye faa Bazan tara wunlunaŋa Ōgi wi wunluwo cagboro re. Ki tara ti ni fuun tila kan Manase wi pinambyo Makiri wi setirige piile pe walaga yeri, ma yala pe setiriye yi ni.

³²Ki tara nda to Moyisi wila yeele, maa ta wa Mowabu tara funwa lara falafala ti ni, wa Zhuriden gbaan wi yonlo yirisaga kee yeri, wa Zheriko ca ki yesinme na. ³³Wi sila tara kan Levi cenle woolo poro yeri, een fo, Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele lo laa pye pe korogo ye^l.

**Tara nda wa Zhuriden gbaan
wi yonlo tosaga kee yeri
ti yeelekala**

14 ¹Tara nda ***Izirayeli** woolo paa ta wa Kana tara ti ni korogo tori nda yeen. ***Saraga wofa** Eleyazari wo naa Nuni pinambyo Zhozuwe wi ni, naa Izirayeli cengele ke seye teele pe ni, poro paa ti yeele pe na. ²Paa pete gbɔn maga tara ti yeele cengele kolɔjere naa cenle na li walaga ki woolo pe sila pe tasaga ta pe na, paa yege ŋga na Yawe Yenŋele laa ki konɔ kan Moyisi wi yeri ma yo pege pye we^m. ³Moyisi wila cengele shyen naa cenle nungba walaga woolo kan pe korogo ni makɔ wa Zhuriden gbaan wi yonlo yirisaga yeri. Een fo, wi sila tara kan korogo ***Levi setirige piile** poro yeri. ⁴Katugu Zhozufu pinambiile shyen, Manase naa Efirayimu paa poro jiri paa cengele shyen yen ma pe taga wa. Ki kala na, pe sila tara ta kan Levi setirige piile pe yeri wa Kana tara, kaawo cara tari paa kan pe yeri pe cen wa ti ni, ma pinle lara nda tila pye mari maga ti ni, ti pye pe yaayoro ti kasara naa pe yarijende ti tege-saraⁿ. ⁵Pa Izirayeli woolo paa ki pye yeen ma tara ti yeele, paa yege ŋga na Yawe Yenŋele laa ki yo Moyisi wi kan we.

^k **13.30:** Manase cenle li walaga ki woolo paa tara nda ta, Mahanayimu ca ko kila pye ti konlo le wa yonloparawa kalige kee yeri. ^l **13.33:** Yawe Yenŋele lo laa pye pe korogo ye, konaa saara yaara nda Izirayeli woolo pe yaa la paan ti ni, ti pye pe tasaga: Ko korɔ wo yen fo pe yaa la tunggo piin li kan; Nombu 18.20; Dete 18.2. ^m **14.1-2:** Nombu 26.52-56; 34.13 ⁿ **4.3-4:** Levi setirige piile paa pe jiri ma pe pinle Zhakɔbu pinambiile pe ni, een fo naa paa tara ti yeele pe sila tara ta ta paa korogo yen. Zhozufu pinambiile Manase naa Efirayimu poro paa tara ta ta korogo pe yonlo; Nombu 32.33; 34.14-15; Dete 3.12-17.

Pàa Eburɔn ca ki kan

Kalebu wi yeri

⁶Pilige ka, a Zhuda cɛnlɛ woolo pɛlɛ si pan Zhozuwe wi kɔrɔɔ wa Giligali ca. A Yefune pinambyɔ Kalebu ɲa wila pye Kenazi setirige pyɔ, wɛ si Zhozuwe wi pye fɔ: «Ŋga Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛa yo li tunmbyee Moyisi wi kan mi naa mboro we senrɛ na, ma we ta wa Kadeshi Barineya tara, ndrɛ mɔga jɛn°. ⁷Kɛla yala mɛ ta yɛlɛ nafa shyɛn, a Yawe Yɛnɲɛlɛ li tunmbyee Moyisi wɛ silan tun ma yiri wa Kadeshi Barineya tara, mbe pan mbege tara nda yɛn ti kagala ke yewe mbe ke jɛn. Naa mɛla kaa sɔngɔrɔ ma kari, kagala ɲɛle mɛla yan, a mɛ si ke yɛgɛ yo wi kan nawa jatere jɛnɲɛ ni. ⁸Ma si yala, nambala mbele pàa pinlɛ na ni, pàa leele pe kotogo ki gbo pe na, ɛɛn fɔ, mɛ wo na, mɛ taga Yawe Yɛnɲɛlɛ, na Yɛnɲɛlɛ li na, na nawa pi ni fuun pi ni^p. ⁹Ki pilige ki ni, a Moyisi wɛ si wugu ma yo fɔ: «Kaselege ko na, tara nda mà saa yanri mari kagala ke yewe ma ke jɛn, ti yaa ka pye mboro naa ma setirige piile ye woro fɔ sanga pyew, katugu mà taga Yawe Yɛnɲɛlɛ, na Yɛnɲɛlɛ li na, ma nawa pi ni fuun pi ni^q.» ¹⁰Koni, kɛ ta yɛlɛ nafa shyɛn ma yiri kangurugo male ligi senrɛ ti yo Moyisi wi kan, sanga ɲa ni woro Izirayeli woolo wàa pye na tanri wa ***gbinri** wi ni we. Yawe Yɛnɲɛlɛ lilan yaga yinwege na, ma yala li ***yɔn fɔlɔ** na lɛa lɛ na yeri li ni. Wele, mɛ ta yɛlɛ nafa tijɛrɛ ma yiri kangurugo yingɔ. ¹¹Mi yɛn fanɲga ni bere paa yɛgɛ ɲga na mɛla pye fanɲga ni, sanga ɲa ni Moyisi wila na tun we. Fanɲga yɛn na ni paa faa wi yɛn, mbe ya mbe malaga gbɔn nakoma mbaa kagala ke ni fuun piin. ¹²Ki kala na, yanwiga tara laga ɲga Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛa yɔn fɔlɔ kɔn mbe kan na yeri ki sanga wi ni, ki kan na yeri yingɔ. Ki sanga wi ni, màa sigi logo ma yo letitɔɔnrɔ, Anaki setirige piile wele, pe yɛn ma cɛn wa ki laga ki cagbɔrɔ gbɔrɔ ti ni, to nda malaga sigemboro yɛn mari maga we. Na Yawe Yɛnɲɛlɛ liga na saga, mɛ yaa pe purɔ mbe pe yirige wa, paa yɛgɛ ɲga na lɛa ki yo we.»

¹³Kona, a Zhozuwe wɛ si duwaw pye Yefune pinambyɔ Kalebu wi kan, mɛɛ Eburɔn ca ki kan wi yeri kɔrɔɔ. ¹⁴Ki kala na, Yefune pinambyɔ Kalebu ɲa wila pye Kenazi setirige pyɔ, Eburɔn ca kɛ pye wi setirige piile pe kɔrɔɔ, ali ma pan ma gbɔn nala, katugu wila taga Yawe Yɛnɲɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ li na, wi nawa pi ni fuun pi ni. ¹⁵Faa, pàa pye na Eburɔn ca ki yinri Kiriyati Ariba. Ariba wo wila pye Anaki setirige piile pe ni fuun pe mɛgbɔgɔfɔ we.

Kona, a malaga kɛ si kɔ wa tara ti ni.

Zhuda cɛnlɛ woolo pe tara re

15 ¹Tara nda pàa pɛtɛ gbɔn ma kan Zhuda cɛnlɛ woolo pe yeri, ma yala pe setiriye yi ni, tila lɛ ma gbɔgɔ ma kari wa yɔnlɔparawa

kalige kɛɛ ki yeri, ma saa gbɔn fɔ wa Edɔmu tara ti kɔnɔ li na, wa Zen *gbinri wi na, wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, fɔ wa tara nda wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri ti kɔsaga ki na. ²Pe tara ti kɔnɔ na wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, lɔa le wa tara ti laga nga ki kunnu ma ye wa Kɔgɔje kuwo wi ni ki na, wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, ³mɛɛ toro ma yiri wa Akirabimu tinndi wi yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, ma sin wa Zen gbinri wi ni, ma saa toro wa Kadɛshi Barineya tara ti yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri, mɛɛ kari wa Hɛzirɔn ca ki yeri fɔ ma saa gbɔn wa Adari ca ki na; kona mɛɛ kɛ ma kari wa Karika ca ki yeri. ⁴Mbe le lema, a li si toro ma yiri wa Azimɔ ca, ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara lafogo ki na, mɛɛ toro ma saa gbɔn wa Mediterane kɔgɔje wi na. Pe tara ti kɔnɔ lo lali yɛɛn wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ ki yeri.

⁵Wa yɔnɔ yirisaga yeri, Kɔgɔje kuwo wo wila pye tara ti kɔnɔ le, fɔ ma saa gbɔn wa laga nga Zhuriden gbaan wi maa fuun na yiin wa wi ni ki na.

Wa yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, tara kɔnɔ lɔa le wa Zhuriden gbaan wo naa Kɔgɔje kuwo wi ni pe filisaga ki na, ⁶mɛɛ toro ma kari wa Beti Ogila ca ki yeri, ma saa toro wa Beti Araba ca ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, fɔ ma saa gbɔn wa sinndelegɛ nga pɔa pye na yinri Bohan ki na. Bohan wo la pye Uruben setirige pyɔ. ⁷Ko pungo na, a tara ti kɔnɔ li si le wa Akɔri gbunlundege ki ni ma kari wa Debiri ca ki yeri, mɛɛ sin ma kari wa yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, wa Giligali ca ki yeri, wa tinndi ɲa pɔa pye na yinri Adumimu wi yesinmɛ na, ma wa lafogo ki yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri. Kona, a li si toro wa Eni Shemeshi ca tɔnmɔ laga ki tanla ma saa gbɔn wa Eni Oroguweli ca ki na, ⁸mɛɛ toro wa Beni Hinɔmu gbunlundege ki ni, wa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe yanwiga ki tigiwen pi yɔnɔparawa kalige kɛɛ ki yeri, wa laga nga Zheruzalɛmu ca ki yɛn we. A li si lugu ma kari wa yanwiga ki go na, ma wa Hinɔmu gbunlundege ki yɔnɔ tosaɲa yeri, ma saa gbɔn Erefayi cɛnlɛ woolo pe funwa laga falafala ki kɔsaga ki na, wa yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki yeri. ⁹A tara kɔnɔ li si le wa ko yanwiga ko go na, ma kɛ ma kari wa Nefitowa ca puluyo yi yeri, mɛɛ saa gbɔn wa cara nda tila pye wa Efirɔn yanwiga ki na ti na, mɛɛ jɛn ma kɛ ma kari wa Baala ca ki yeri, pɔa pye naga yinri fun Kiriyati Yeyari-mu. ¹⁰A li si le le Baala mɛɛ kɛ ma kari wa yɔnɔ tosaɲa yeri, wa Seyiri yanwiga ki yeri, mɛɛ toro wa Yeyarimu yanwiga gbunlundege ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, pɔa pye naga yanwiga ki yinri fun Kesalɔn yanwiga; kona, a li si tigi ma kari wa Beti Shemeshi ca, mɛɛ saa toro ma kari wa Timina ca. ¹¹A li si le lema ma kari wa Ekirɔn ca gbunlundege ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, mɛɛ kɛ ma kari wa Shikirɔn ca ki yeri, ma saa toro wa Baala yanwiga ki na, mɛɛ kari wa Yabineyeli ca, ma saa gbɔn wa Mediterane kɔgɔje wi na.

¹²Wa yɔnɔ tosaɲa yeri Mediterane kɔgɔje wo wila pye tara ti kɔnɔ le.

Tara nda tìla kan Zhuda cénlè woolo pe yeri, ma yala pe setiriye yi ni, pa ti kóngólò kàa torotoro yéen.

Kalebu wìla wi tara ti shò mari ta

¹³Pàa tara ta kan Yefune pinambyò Kalebu wi yeri wa Zhuda cénlè woolo pe tara ti ni, paa yege nga na Yawe Yéngele làa ki konò kan Zhozuwe wi yeri. Eburón ca ko pàa kan wi yeri, pàa pye naga yinri fun Kiriyati Ariba. Ariba wo wìla pye Anaki setirige piile pe tele we. ¹⁴A Kalebu wì si saa Anaki setirige piile taanri pe purò ma pe yirige wa; pe méré to lari nda Sheshayi, naa Ahima konaa Talimayi'. ¹⁵A wì si kaa yiri lema mée saa to Debiri ca woolo pe na. Faa pàa pye na Debiri ca ki yinri Kiriyati Seferi. ¹⁶Kona, a Kalebu wì sho fò: «Lere nga ka ya mbe Kiriyati Seferi ca woolo pe purò mbege shò, mi yaa na sumborombyò Akisa wi kan ki fò wi yeri wuu pòri wi jò.» ¹⁷A Kalebu wi nòsepyò Kenazi wi pinambyò Otiniyeli wì si saa ya ca woolo pe ni maga shò. A Kalebu wì suu sumborombyò Akisa wi kan wi yeri, a wùu pòri. ¹⁸Naa Akisa wìla ka saa gbòn wa Otiniyeli wi tanla, a wì si Otiniyeli wi pye ma yo wi kéré laga ka yénri wi to Kalebu wi yeri. Kona, a Akisa wì si yiri wa wi sofile wi na ma tigi. A wi to Kalebu wì suu yewe ma yo fò: «Yingi maa jaa?» ¹⁹A wì suu yòn sogo ma yo fò: «Kajenge pye mala kan, ma puluyo ya kan na yeri, katugu tara laga nga mà kan na yeri wa yónlòparawa kalige kée ki yeri, tónmò woro wa ti ni.»

Zhuda cénlè woolo pe tara cara

Kona, a Kalebu wì si gona puluyo yo naa nògóna puluyo yi kan wi yeri. ²⁰Tara nda Zhuda cénlè woolo pàa ta, ma yala pe setiriye yi ni, to lari nda yéen. ²¹Cara nda tìla pye wa Zhuda cénlè woolo pe tara ti yónlòparawa kalige kée yeri, wa Edómu tara kónlò li tanla, to lari nda: Kabiseyeli, naa Ederi, naa Yaguri, ²²naa Kina, naa Dimona, naa Adada, ²³naa Kedeshi, naa Hazòri, naa Itan, ²⁴naa Zifu, naa Telému, naa Beyaloti, ²⁵naa Hazòri Hadata, naa Keriyoti Hézirón, pàa pye naga ca ki yinri naa fun Hazòri, ²⁶naa Amamu, naa Shema, naa Molada, ²⁷naa Hazari Gada, naa Eshimò, naa Beti Paleti, ²⁸naa Hazari Shuwali, naa Berisheba, naa Biziyotiya, ²⁹naa Baala, naa Iyimu, naa Azemu, ³⁰naa Elitoladi, naa Kesili, naa Orima, ³¹naa Zikilagi, naa Madimana, naa Sansana, ³²naa Lebayoti, naa Shilimu, naa Ayini konaa Irimò. Ki cara ti ni fuun tìla pye nafa ma yiri kòlòjere, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

³³Cara nda tìla pye wa Shefela tara ti ni, to lari nda: Eshitawòli, naa Zoreya, naa Ashina, ³⁴naa Zanowa, naa Eni Ganimu, naa Tapuwa, naa Enamu, ³⁵naa Yarimuti, naa Adulamu, naa Soko, naa Azeka, ³⁶naa

Shaarayimu, naa Aditayimu, naa Gedera konaa Gederotayimu. Ki cara tîla pye ke ma yiri tijere, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

³⁷Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Zena, naa Hadasha, naa Migidali Gadi, ³⁸naa Dileyan, naa Mizipe, naa Yokiteyeli, ³⁹naa Lakishi, naa Bozikati, naa Egilon, ⁴⁰naa Kabon, naa Lamasi, naa Kitilishi, ⁴¹naa Gederoti, naa Beti Dagon, naa Naama konaa Makeda. Ki cara tîla pye ke ma yiri kogoloni, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁴²Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Libina, naa Eteri, naa Ashan, ⁴³naa Yifita, naa Ashina, naa Nezibu, ⁴⁴naa Keyila, naa Akizibu konaa Maresha. Ki cara tîla pye koljere, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁴⁵Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Ekiron ca kîla pye wa fun ma pinle ki kanngara na cara naa ki kapire ti ni. ⁴⁶Naa Asidodi ca ki kanngara na cara ti ni fuun konaa ki kapire ti ni fuun ti ni; tîla pye Ekiron ca ko naa Mediterane kogje wi sogwo pi ni. ⁴⁷Naa Asidodi konaa Gaza ma pinle ti cagboro naa ti kapire ti ni, fo ma saa gbôn wa Ezhipiti tara gbaan njege ki na, fo ma saa gbôn wa Mediterane kogje wi na, wo na wîla pye tara ti konlo le.

⁴⁸Cara nda tîla pye wa yanwira tara lara ti ni, to lari nda: Shamiri, naa Yatiri, naa Soko, ⁴⁹naa Dana, naa Kiriyati Sana, paa pye naga ca ki yinri fun Debiri, ⁵⁰naa Anabu, naa Eshitemo, naa Animu, ⁵¹naa Gosheni, naa Olon konaa Gilo. Ki cara tîla pye ke ma yiri nungba, ma pinle ti kapire ti ni.

⁵²Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Arabu, naa Duma, naa Esheyan, ⁵³naa Yanumu, naa Beti Tapuwa, naa Afeka, ⁵⁴naa Umeta, naa Kiriyati Ariba ca nga paa pye na yinri fun Eburon konaa Ziyori. Ki cara tîla pye koljere ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁵⁵Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Mawon, naa Karimeli, naa Zifu, naa Yuta, ⁵⁶naa Zhizireyeli, naa Yokideyamu, naa Zanova, ⁵⁷naa Kayen, naa Gibeya konaa Timina. Ki cara tîla pye ke, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁵⁸Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Aluli, naa Beti Zuri, naa Gedori, ⁵⁹naa Maarati, naa Beti Anoti, naa Elitekon. Ki cara tîla pye kogoloni, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁶⁰Cara nda tîla taga wa naa, to lari nda: Kiriyati Baali ca nga paa pye na yinri fun Kiriyati Yeyarimu konaa Araba. Ki cara tîla pye shyen, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁶¹Cara nda tîla pye wa gbinri wi ni, to lari nda: Beti Araba, naa Miden, naa Sekaka, ⁶²naa Nibishan, naa Iri Amela konaa Eni Gedi. Ki cara tîla pye kogoloni, ma pinle ti kanngara na kapire ti ni.

⁶³Zhuda setirige piile pe sila ya mbe Zhebusi cenle woolo mbele paa pye ma cen wa Zheruzalemu ca pe puro mbe pe yirige. Zhebusi cenle

woolo pe yɛn ma cɛn wa Zhuda cɛnlɛ woolo pe ni, wa Zheruzalɛmu ali ma pan ma gbɔn nala^s.

Zhozufu cɛnlɛ woolo pe tara re

16 ¹Pàa petɛ wi gbɔn ma tara nda kan Zhozufu setirige piile pe yeri, ti kɔnlɔ na làa pye wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, làa lɛ wa Zhuriden gbaan wi na, wa Zheriko ca ki tanla, wa ca ki puluyo yi yɔnlɔ yirisaga yeri. A lɛ si lɛ wa Zheriko ca ki ni, ma lugu yanwiga ki na wa ^{*}gbinri wi ni, ma wa Beteli ca ki yeri, ²kona mɛɛ lɛ le Beteli ma saa gbɔn wa Luzi ca ki na, mɛɛ toro Ariki cɛnlɛ woolo pe tara ti kɔnlɔ li tanla wa Atarɔti ca. ³Ko pungo na, a lɛ si tigi ma kari wa yɔnlɔ tosaga yeri, wa Yafeleti setirige piile pe tara kɔnlɔ li yeri, ma saa gbɔn wa Beti Horɔn ca tara ti na, wa tigiwen pi ni, fɔ ma saa gbɔn wa Gezeri ca ki na, mɛɛ saa kan wa Mediterane kɔgɔje wi na. ⁴Tara nda tila kan Zhozufu pinambiile Manase naa Efirayimu pe setiriye piile pe yeri, to lari yɛn.

Efirayimu cɛnlɛ woolo pe tara re

⁵Efirayimu setirige piile pe tara tori nda yɛn, ma yala pe setiriye yi ni. Pe tara ti yɔnlɔ yirisaga yeri, tara ti kɔnlɔ làa lɛ wa Atarɔti Adari ca ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Beti Horɔn ca, wa go na, ⁶fɔ ma saa gbɔn wa Mediterane Kɔgɔje wi na. Wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, làa toro wa Mikimetati ca mɛɛ kɛ ma kari yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, ma wa Taanati Silo ca ki yeri, mɛɛ yɛgɛ lɛ wa Yanowa ca ki yeri. ⁷A lɛ si lɛ wa Yanowa mɛɛ tigi ma kari wa Atarɔti ca naa Naara ca ki ni, ma saa gbɔn Zheriko ca ki na, mɛɛ saa gbɔn Zhuriden gbaan wi na. ⁸A lɛ si lɛ wa Tapuwa ca ma kari wa yɔnlɔ tosaga yeri wa Kana lafogo ki ni, mɛɛ saa gbɔn wa kɔgɔje wi na. Efirayimu cɛnlɛ woolo pe tara to lari yɛn, ma yala pe setiriye yi ni, ⁹ma pinlɛ ti cagbɔrɔ naa ti kapire ti ni; to la wɔ wa Manase cɛnlɛ woolo pe tara ti ni ma kan pe yeri. ¹⁰Efirayimu cɛnlɛ woolo pe sila ya mbe Kana tara fenne mbele pàa pye ma cɛn wa Gezeri ca pe purɔ mbe pe yirige. Ki woolo pàa koro ma cɛn wa Efirayimu cɛnlɛ woolo pe sɔgɔwɔ ali ma pan ma gbɔn nala, a Efirayimu cɛnlɛ woolo pɛ si jɔlɔgɔ tunndo kan pe yeri^t.

Tara nda tila kan

Manase cɛnlɛ li walaga sanŋga ki woolo pe yeri

17 ¹Kona, a pɛ si petɛ gbɔn ma Manase cɛnlɛ woolo pe tara kan pe yeri. Manase wɔ wila pye Zhozufu wi pinambyɔ kɔngbanŋa we. Manase pinambyɔ kɔngbanŋa Makiri ŋa wila pye Galaadi wi to, konaa

^s 15.63: Kiti 1.21; 2 Sami 5.6; 1 Kuro 11.4-5; wunlunaŋa Davidi sanga wi na ko Zhuda cɛnlɛ woolo pàa ya ma Zhebusi cɛnlɛ woolo pe cara ti shɔ mari ta. ^t 16.10: Kiti 1.29

ma pye malaga gbɔnfɔ wɛlɛwɛ, wo wɪla Galaadi naa Bazan tara ti ta. ²Pàa tara kan fun Manase setirige piile sanmbala pe yeri ma yala pe setiriye yi ni. Poro wɛlɛ Abiyezeri setirige piile, naa Elɛki setirige piile, naa Asiriyeli setirige piile, naa Sishemu setirige piile, naa Eferi setirige piile konaa Shemida setirige piile pe ni. Poro pàa pye Zhozufu wi pinambyɔ Manase wi pinambiile wɛlɛ.

³Eferi pinambyɔ Zelofadi wo sila pinambiile se. Sumborombiile wɪla se, pe mɛrɛ to lari nda: Mala, naa Nowa, naa Ogila, naa Milika konaa Tiriza. Orima to wo lawi ɲa Galaadi; Galaadi to wo lawi ɲa Makiri; Makiri to wo lawi ɲa Manase. ⁴A ki sumborombiile pɛ si kari ma saa *saraga wɔfɔ Eleyazari wi yan, naa Nuni pinambyɔ Zhozuwe wo naa *Iziryayeli woolo teepe pe ni, mɛɛ pe pye fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa ki konɔ kan Moyisi wi yeri ma yo wi tara ta kan we yeri kɔrɔɔ, paa we cɛnlɛ woolo nambala pe wogo ki yɛn.»

Ki kaa pye ma, a pɛ si tara ta kan pe yeri kɔrɔɔ, paa pe to wi nɔsepiile nambala pe wogo ki yɛn, ma yala Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa konɔ na kan li ni^u. ⁵Manase cɛnlɛ woolo pàa ta tasaga kɛ ma taga Galaadi tara naa Bazan tara nda tila pye wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri ti ni, ⁶katugu Manase wi setirige piile jɛɛlɛ pàa tara ta ta kɔrɔɔ wa wi setirige piile nambala pe sɔɔwɔ. A Galaadi tara to pye Manase wi setirige piile sanmbala poro woro.

⁷Manase tara tila lɛ wa Aseri ca ki na ma saa gbɔn wa Mikimetati ca ki na, wa Sishemu ca ki yesinmɛ na. Kona, a tara ti kɔnlɔ lɛ si kari yɔnlɔ-parawa kalige kɛɛ yeri, mɛɛ saa gbɔn wa Eni Tapuwa ca woolo pe na. ⁸Tapuwa tara to la pye Manase setirige piile poro woro, ɛɛn fɔ, Tapuwa ca jate, ko ɲga kɪla pye wa Manase tara kɔnlɔ li na, pàa ki kan Efirayimu setirige piile poro yeri. ⁹Kona, a tara ti kɔnlɔ lɛ si tigi wa lafogo ɲga pàa pye na yinri Kana ki ni, mɛɛ kari wa ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ kɔŋgo ki yeri. Cara nda tila pye wa ki laga ki na tila pye Efirayimu cɛnlɛ woolo poro woro, ma si yala pa tila pye wa Manase cɛnlɛ woolo pe woro ti sɔɔwɔ. Manase cɛnlɛ woolo pe tara kɔnlɔ lɔa toro wa lafogo ki yɔnlɔ-parawa kamɛɲɲɛ kɛɛ ki yeri, mɛɛ kari ma saa gbɔn wa Mediterane kɔɔɲɛ wi na. ¹⁰Ki pye ma, tara nda tila pye wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, to la pye Efirayimu cɛnlɛ woolo poro woro, nda tila pye wa yɔnlɔparawa kamɛɲɲɛ kɛɛ yeri, a to pye Manase cɛnlɛ woolo poro woro. Kɔɔɲɛ wo wɪla pye tara shyen ti kɔnlɔ lɛ. Manase cɛnlɛ woolo pe tara kɔnlɔ lɔa saa gbɔn wa Aseri cɛnlɛ woolo pe tara ti na, wa yɔnlɔparawa kamɛɲɲɛ kɛɛ yeri, ma saa gbɔn wa Isakari cɛnlɛ woolo pe tara ti na wa yɔnlɔ yirisaga yeri. ¹¹Wa Isakari cɛnlɛ lo naa Aseri cɛnlɛ woolo pe tara ti ni, Manase cɛnlɛ woolo poro pàa Beti Sheyan ca ki ta konaa ki kanɲgara na kapire

^u 17.4: Nɔmbu 27.1-7

ti ni, ma Yibileyamu ca ki ta konaa ki kanngara na kapire ti ni, ma taga Dɔri ca naa ki ca woolo konaa ki kanngara na kapire ti ni; naa Eni Dɔri ca naa ki ca woolo konaa ki kanngara na kapire ti ni; naa Taanaki ca naa ki ca woolo konaa ki kanngara na kapire ti ni; naa Megido ca naa ki ca woolo konaa ki kanngara na kapire ti ni, a ti pye tara taanri^v. ¹²Ma si yala Manase cenle woolo pe sila ya mbege cara ti woolo pe purɔ mbe pe yirige. Ki Kana tara woolo paa koro ma cen wa tara ti ni. ¹³Ali naa Izirayeli woolo paa kaa fannga ta sanga ŋa ni, pe sila Kana tara woolo pe purɔ mbe pe yirige, een fɔ, jɔlɔɔ tunndo Izirayeli woolo paa kan pe yeri^w.

¹⁴A Zhozufu setirige piile pɛ si pan ma Zhozuwe wi pye fɔ: «Yingi na, a mɔ si tara ti laga nungba kan we yeri kɔrɔɔ, woro mbele Yawe Yenŋele li duwaw we na fɔ ma pan ma gbɔn nala, a wɛ lege we?»

¹⁵A Zhozuwe wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye ye lege, a Efirayimu yanwira tara ti kologo ye na, ye kari wa Perezi cenle naa Erefayi cenle woolo pe tara kɔrɔ ti ni, ye sa laga ka kɔn ye yɛ kan.»

¹⁶A Zhozufu setirige piile pɛ sho fɔ: «Ki yɛn kaselege fɔ yanwira tara ti kologo we na, een fɔ, Kana tara fɛnne mbele pe yɛn ma cen wa Beti Sheyan ca naa ki kanngara na cara ti ni, naa mbele pe yɛn ma cen wa Zhizireyeli gbunlundege ki ni, tugurɔn wotoroye^x yɛn pe yeri mbaa malaga gbɔn, we se ya mbe pe purɔ.» ¹⁷Kona, a Zhozuwe wɔ sigi yo Zhozufu setirige piile pe kan, poro mbele paa pye Efirayimu naa Manase cengele woolo, ma yo fɔ: «Ye yɛn ma lege konaa ma pye fannga ni jɛnge. Ki kala na, laga nungba ma ye yaa ta wa tara ti ni. ¹⁸Een fɔ, yanwira tara ti yaa pye ye woro, ali mbege ta kɔlɔɔ yi o. Ye yaa ki kɔn mbe ki ni fuun ki ta, fɔ sa gbɔn wa ki kɔsara ti na. Ye yaa Kana tara fɛnne pe purɔ mbe pe yirige wa, ali mbege ta tugurɔn wotoroye yɛn pe yeri, konaa ali mbege ta pe yɛn fannga ni.»

Tara sannda ti yeelekala cengele kɔlɔshyɛn sanngala ke na

18 ¹Kona, a ^{*}**Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pɛ si gbogolo wa Silo ca. A pɛ si ^{*}**filisaga paraga go** ki sanga maga kan, katugu paa fannga ta tara ti ni fuun ti na. ²Een fɔ, cengele kɔlɔshyɛn la koro wa Izirayeli woolo pe ni, poro sila tara ta ta gben kɔrɔɔ. ³A Zhozuwe wɔ si Izirayeli woolo pe pye fɔ: «Yawe Yenŋele, we teleye Yenŋele li tara nda kan ye yeri, ye yaa la sambalawa piin sa gbɔn wagati wiwiin si jɛn mberi sho mberi ta? ⁴Ye nambala taanrindaanri wɔ cenle nungba nungba pyew li

^v 17.11: Ŋga ki yo fɔ: *A ti pye tara taanri*, Eburuye senre ti ni, ki senre ti woro ma filige, ki mbe ya logo fɔ tara taanri nakoma Nafati Dɔri ca. ^w 17.12-13: Kiti 1.27-28

^x 17.16: Tugurɔn wotoroye senre nda ti yo ko ki naga ma yo paa pye na fyere waa Zhozufu setirige piile pe na.

ni. Mi yaa pe tun pe sa tara ti yanri peri wele, peri kɔngɔlɔ ke gbɔn mberi yɔnlɔgɔ mbe yala pe cengele ke tasara ti ni, ko punɔgo na, pe sɔngɔrɔ pe pan pege yege naga na na. ⁵Pe yaa tara ti yeele ti yiri tegesaga kɔlɔshyen. Zhuda cenle woolo poro yaa koro wa pe tara ti ni, wa yɔnlɔparawa kalige kee yeri. Zhozufu woolo pe koro wa pe woro ti ni wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri. ⁶Ye tara ti kɔngɔlɔ ke gbɔn yeri yeele ti yiri tegesaga kɔlɔshyen, yeri yɔnlɔgɔ ye pan yeri kan na yeri. Mi yaa pete gbɔn laga Yawe Yenɔjele, we Yenɔjele li yege sɔgɔwɔ, mbe cengele ke ni fuun nungba nungba ke tasaga ki naga. ⁷Ɛn fɔ, ***Levi setirige piile** poro se tara ta ta laga ye sɔgɔwɔ, katugu ***saraga** wɔgtunɔgo nga paa piin Yawe Yenɔjele li kan, ko ki yen pe tasaga ye. Gadi cenle woolo, naa Uruben cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo poro na, paa pe tasara ta makɔ wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri. Yawe Yenɔjele li tunmbyee Moyisi wo wila ti kan pe yeri.»

⁸Nambala mbele paa wɔ pe sa tara ti kɔngɔlɔ ke gbɔn, a pɛ si kari. Sanni pe saa kee, a Zhozuwe wɔ sigi konɔ na li kan pe yeri ma yo fɔ: «Ye kari ye sa tara ti yanri yeri kɔngɔlɔ ke gbɔn, ye sɔngɔrɔ ye pan yeri kɔngɔlɔ gbɔnsewe wi kan na yeri. Mi yaa pete gbɔn ti wogo na ye kan, laga Silo ca, Yawe Yenɔjele li yege sɔgɔwɔ.»

⁹A ki nambala pɛ si kari ma saa tara ti yanri, mari kɔnlɔ, a ti yiri kɔnsaga kɔlɔshyen, mee ti yɔnlɔgɔ sewe wa ni ma yala ti cagbɔrɔ ti ni. Ko punɔgo na, a pɛ si sɔngɔrɔ ma pan Zhozuwe wi kɔrɔgo wa ***paara yinre censaga** ki ni, wa Silo. ¹⁰Kona, a Zhozuwe wɔ si pete gbɔn pe kan Yawe Yenɔjele li yege sɔgɔwɔ wa Silo, mee tara ti yeele Izirayeli woolo pe na, ma cengele ke ni fuun nungba nungba ke tasara kan ke yeri.

Tara nda Benzhame cenle woolo paa ta

¹¹Paa pete gbɔn ma tara ti tegesaga kɔngbannga ki kan Benzhame cenle woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. Tara nda paa ta tila pye Zhuda setirige woolo pe woro to naa Zhozufu setirige woolo pe woro ti sɔgɔwɔ pi ni. ¹²Pe tara ti kɔnlɔ na lɔa pye wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri, lɔa le wa Zhuriden gbaan wi na, mee toro ma kari wa Zheriko ca, wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri, mee yanwira tara ti kɔn ma yiri wa yɔnlɔ tosaga yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Beti Aveni ***gbinri** wi na. ¹³A tara ti kɔnlɔ li si le lema, ma kari wa Luzi ca ki yeri, pe maa ki ca ki yinri fun Beteli, mee ki sɔlɔgɔ ma toro wa ki yɔnlɔparawa kalige kee yeri; kona, a li si tigi ma kari wa Atarɔti Adari ca, mee toro wa yanwiga ki go na, wa Beti Horɔn ca nga wa tigiwen pi ni ki yɔnlɔparawa kalige kee yeri. ¹⁴Wa ki yanwiga ki yɔnlɔ tosaga yeri, a tara ti kɔnlɔ li si ke ma kari yɔnlɔparawa kalige kee yeri, mee saa gbɔn wa Kiriyaati Baali ca ki na, ko ca ko paa pye na yinri fun Kiriyaati Yeyarimu. Ki ca kila pye Zhuda cenle woolo poro wogo. Tara ti kɔnlɔ na lɔa pye wa yɔnlɔ tosaga yeri, pa lɔa toro yeen we.

¹⁵Wa yonloparawa kalige kee yeri, tara ti konlo làa le wa Kiriyaati Yeyarimu ca ki na, mee yege le wa yonlo tosaga yeri, ma saa gbɔn wa Nefitowa ca pulugo tɔnmɔ pi na. ¹⁶Kona, a li si le lema mee tigi ma kari wa yanwiga ki tanla, ko nga ki yagara ma we Beni Hinɔmu gbunlundɛge ki na we, wa Erefayi cenle woolo pe gbunlundɛge ki ni, yonloparawa kamɛnge kee yeri; a li si toro Hinɔmu gbunlundɛge ki tanla, wa Zhebusi tara fenne pe tinndi wi tigiwen pi yonloparawa kalige kee yeri, fɔ ma saa gbɔn Eni Oroguweli pulugo ki na. ¹⁷Kona, a konlo li si ke ma kari wa yonloparawa kamɛnge kee yeri, mee saa gbɔn wa Eni Shemeshi ca ki na, kona mee kari ma saa gbɔn wa laga nga paa pye na yinri Gelilɔti ki na, wa Adumimu laga ki tinndi wi yesinme na. A li si le lema mee saa gbɔn wa sinndelege nga paa pye na yinri Bohan ki na; Bohan wila pye Uruben setirige pyɔ. ¹⁸A konlo li si toro wa yanwiga ki tigiwen pi ni wa yonloparawa kamɛnge kee yeri, ***Araba** tara gbunlundɛge ki yesinme na, mee tigi wa ki Araba tara gbunlundɛge ki ni. ¹⁹A li si toro wa Beti Ogila ca ki yonloparawa kamɛnge kee yeri mee saa gbɔn wa Kɔgoje kuwo wi kɔsaga nga wa yonloparawa kamɛnge kee yeri ki na, wa laga nga Zhuriden gbaan wi maa fuun na yiin wa kɔgoje wi ni we. Wa yonloparawa kalige kee yeri, pa tara ti konlo làa toro yeɛn. ²⁰Zhuriden gbaan wo wila pye tara ti konlo wa yonlo yirisaga yeri.

Tara nda tila kan Benzhamɛ cenle woolo pe yeri ma yala pe setiriye yi ni, pa ti kɔngɔlɔ kaa pye yeɛn kee ki ni fuun ki na.

²¹Cara nda tila kan Benzhamɛ cenle woolo pe setiriye yi yeri ti nda: Zheriko, naa Beti Ogila, naa Emeki Kezizi, ²²naa Beti Araba, naa Zemarayimu, naa Beteli, ²³naa Avimu, naa Para, naa Ofira, ²⁴naa Kefari Amɔnayi, naa Ofini konaa Geba. Tila pye ca ke ma yiri shyen ma pinle ti kanngara na kapire ti ni. ²⁵Naa Gabawɔn, naa Arama, naa Beerɔti, ²⁶naa Mizipe, naa Kefira, naa Moza, ²⁷naa Erekeɛmu, naa Yiripeyeɛli, naa Tareyala, ²⁸naa Zela, naa Elefu, naa Zhebusi, ko kɔɔ wo yen Zheruzaleɛmu, naa Gibeya konaa Kiriyaati. Tila pye ca ke ma yiri tijere ma pinle ti kanngara na kapire ti ni. To ti ni fuun nda to la pye Benzhamɛ setirige piile pe kɔɔgo, ma yala pe setiriye yi ni.

Tara nda Simeyɔn cenle woolo

paa ta

19 ¹Paa pete wi gbɔn tara ti tegesaga shyen wogo nga na paa ki kan Simeyɔn cenle woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. Pe tara tila pye wa Zhuda cenle woolo pe woro ti nandogomɔ. ²Pe tara ti cara to lari nda yeɛn: Berisheba, naa Sheba, naa Molada, ³naa Hazari Shuwali, naa Bala, naa Azemu, ⁴naa Elitoladi, naa Betuli, naa Orima, ⁵naa Zikilagi, naa Beti Marikabɔti, naa Hazari Suza, ⁶naa Beti Lebayɔti konaa Sharuheni. Tila pye ca ke ma yiri taanri ma pinle ti kanngara na kapire

ti ni. ⁷Naa Ayini, naa Irimɔ, naa Eteri konaa Ashan. Tila pye ca tijere naa ti kanngara na kapire ti ni; ⁸naa kapire nda tila ki cara ti maga ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Baalati Beri ca, ko ca ko paa pye na yinri fun Aramati, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. To ti ni fuun nda to la pye Simeyɔn cɛnlɛ woolo poro kɔrɔgɔ, ma yala pe setiriye yi ni. ⁹Pe tara pa tila pye wa Zhuda setirige piile pe woro ti nawa, katugu Zhuda setirige piile pe tasaga kila gbɔgɔ ma wɛ pe na. Ko ki ti Simeyɔn setirige piile pe tara tila pye wa Zhuda woolo pe woro ti nandogomɔ.

Tara nda Zabulɔn cɛnlɛ woolo paa ta

¹⁰Paa pete wi gbɔn tara ti tegesaga taanri wogo nga na paa ki kan Zabulɔn cɛnlɛ woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. Pe tara tila le ma saa gbɔn fɔ wa Saridi ca. ¹¹Mbe le lema, a pe tara ti kɔnlɔ lɛ si kari wa yɔnlɔ tosaga yeri ma saa gbɔn wa Mareyala ca ki na, mɛɛ saa gbɔn wa Dabesheti ca ki na konaa wa lafogo nga ki yɛn wa Yokineyamu ca yesinme na ki na. ¹²A lɛ si le wa Saridi ca mɛɛ yege le wa yɔnlɔ yirisaga yeri ma saa gbɔn wa Kisilɔti Tabɔri tara ti na, kona, a lɛ si yege le wa Dabirati ca ki yeri, mɛɛ toro ma kari wa Yafiya ca. ¹³Kona, a lɛ si yiri wa mɛɛ toro ma kari wa yɔnlɔ yirisaga yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Gati Eferi ca konaa laga nga paa pye na yinri Eti Kazen ki na, mɛɛ toro ma kari wa Irimɔ ca, ma kɛ ma saa gbɔn wa Neya ca ki na. ¹⁴Wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, tara ti kɔnlɔ lɛ Hanatɔn ca ki sɔlɔgɔ ma toro mɛɛ saa kan wa Yifita Eli gbunlundege ki na. ¹⁵Tara ti cara tila pye kɛ ma yiri shyen ma pinle ti kanngara na kapire ti ni. To ta lari nda Katati, naa Nahalali, naa Shimirɔn, naa Yideyali konaa Betileemu. ¹⁶Ki cara nda to naa ti kanngara na kapire ti ni, tila pye Zabulɔn cɛnlɛ woolo poro kɔrɔgɔ, ma yala pe setiriye yi ni.

Tara nda Isakari cɛnlɛ woolo paa ta

¹⁷Paa pete wi gbɔn tara ti tegesaga tijere wogo nga na paa ki kan Isakari cɛnlɛ woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ¹⁸Cara nda tila pye wa pe tara ti ni to lari nda Zhizireyeli, naa Kesulɔti, naa Sunemu, ¹⁹naa Hafarayimu, naa Shiyɔn naa Anaharati, ²⁰naa Arabiti, naa Kishiyɔn, naa Abezi, ²¹naa Eremeti, naa Eni Ganimu, naa Eni Ada konaa Beti Pazezi. ²²Tara ti kɔnlɔ lɛ saa gbɔn cara nda na to lari nda Tabɔri, naa Shahazima konaa Beti Shemeshi, mɛɛ saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na. Tila pye ca kɛ ma yiri kɔgɔlɔni ma pinle ti kanngara na kapire ti ni. ²³Ki cara to naa ti kanngara na kapire ti ni, tila pye Isakari cɛnlɛ woolo poro kɔrɔgɔ, ma yala pe setiriye yi ni.

**Tara nda Aseri cenle woolo
pàa ta**

²⁴Pàa pete wi gbɔn tara ti tegesaga kanɔurugo wogo nga na pàa ki kan Aseri cenle woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ²⁵Pe tara ti cara to lari nda Elikati, naa Hali, naa Beten, naa Akishafu, ²⁶naa Alameleki, naa Ameyadi konaa Misheyali. Wa yɔnlɔ tosaga yeri, tara ti kɔnlɔ làa saa gbɔn wa Karimeli yanwiga ki na konaa Shikɔri Libinati lafogo ki na. ²⁷Kona, a lɔ si ke ma kari yɔnlɔ yirisaga yeri, wa Beti Dagɔn ca ki yeri, mɛɛ saa gbɔn Zabulɔn tara to naa Yifita Eli gbunlundɛge ki na, wa Beti Emeki ca naa Neyiyeli ca ti yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ yeri. Kona, a lɔ si yege kan wa Kabuli ca ki yeri, ma wa kamɛnge na, ²⁸mɛɛ toro wa Eburɔn, naa Erehɔbu, naa Hamɔ konaa Kana cara ti yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Sidɔn kagbɔgo ki na. ²⁹Kona, a tara ti kɔnlɔ lɔ si ke ma kari wa Arama ca naa *Tiri ca ki yeri, ko nga pàa malaga sigembogo kan maga maga we. Kona lɔ si yege kan wa Hosa ca ki yeri, ma toro ma yiri wa Mahalebu ca, ma saa toro wa Akizibu tara mɛɛ saa gbɔn wa Mediterane kɔgoje wi na. ³⁰Mbe taga wa ko na, làa toro fun wa Uma, naa Afeki konaa Erehɔbu cara ti ni. Ca nafa ma yiri shyen tila pye wa tara ti ni ma pinle ti kanɔgara na kapire ti ni. ³¹Ki cara to naa ti kanɔgara na kapire ti ni, tila pye Aseri cenle woolo poro kɔrɔgo, ma yala pe setiriye yi ni.

**Tara nda Nefitali cenle woolo
pàa ta**

³²Pàa pete wi gbɔn tara ti tegesaga kɔgolɔni wogo nga na pàa ki kan Nefitali cenle woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ³³Pe tara ti kɔnlɔ làa le wa Elefu ca konaa Zaananimu ca tigbɔgo ki na, kona mɛɛ toro wa Adami Nekebu ca naa Yabineyeli ca ki ni, ma kari wa Lakumi ca, mɛɛ saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na. ³⁴A lɔ si ke wa yɔnlɔ tosaga yeri ma kari wa Azinɔti Tabɔri ca ki yeri, mɛɛ le lema ma yege kan wa Hukɔki ca ki yeri; a lɔ si saa gbɔn Zabulɔn cenle woolo pe tara ti na, wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri; konaa ma gbɔn wa Aseri cenle woolo naa Zhuda cenle woolo pe woro ti na, wa yɔnlɔ tosaga yeri. Wa yɔnlɔ yirisaga^z yeri, Zhuriden gbaan wo wila pye tara ti kɔnlɔ le. ³⁵Cara nda pàa malaga sigemboro kan mari maga, to lari nda Zidimu, naa Zeri, naa Hamati, naa Arakati, naa Kinereti, ³⁶naa Adama, naa Arama, naa Hazɔri, ³⁷naa Kedeshi, naa Edireyi, naa Eni Hazɔri, ³⁸naa Yireyɔni, naa Migidali Eli,

^z 19.34: Nga ki yo fɔ: *Wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri*, pa to yen ma yɔnlɔgo wa Yenɔgele senre sewe lee ɔa wi yen Gireki senre ni wi ni. Wa Yenɔgele senre sewe ɔa wi yen Eburuye senre ni wo ni, pɛge yɔnlɔgo wa ma yo fɔ: *Wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri*, wa Zhuda tara. Ki senre ti censaga ki woro ma yala laga ki laga nga ki na.

naa Horemu, naa Beti Anati konaa Beti Shemeshi. Tila pye ca ke ma yiri kolɔjere ma pinle ti kanngara na kapire ti ni. ³⁹Ki cara to naa ti kanngara na kapire ti ni tila pye Nefitali cenle woolo poro kɔrɔɔ, ma yala pe setiriye yi ni.

Tara nda Dan cenle woolo pàa ta

⁴⁰Pàa pete wi gbɔn tara ti tegesaga kolɔshyen wogo nga na pàa ki kan Dan cenle woolo poro yeri, ma yala pe setiriye yi ni. ⁴¹Tara nda pàa ta kɔrɔɔ, cara nda tila pye wa ti ni, to lari nda yɛn: Zoreya, naa Ɛshitawɔli, naa Irishemeshi; ⁴²naa Shaalaben, naa Ayalɔn, naa Yitila; ⁴³naa Elɔn, naa Timina, naa Ekiron; ⁴⁴naa Ɛliteke, naa Gibetɔn, naa Baalati; ⁴⁵naa Yehudi, naa Bene Beraki, naa Gati Irimɔ; ⁴⁶naa Yarikɔn lafogo ki ni konaa Arakɔn^a, ma pinle tara nda tila pye Zhafa^b ca yesinme pi na ti ni. ⁴⁷Ɛn fɔ, a Dan cenle woolo pe tara tì si kaa shɔ pe yeri. Kona, a pè si saa to Leshemu ca ki na maga shɔ maga ta, ma ca woolo pe gbo, mɛɛ ki pye pe wogo, ma cen wa ki ni. A pè si pe tele mɛge ki taga Leshemu ca ki na naga yinri Dan^c. ⁴⁸Ki cara nda to naa ti kanngara na kapire ti ni, tila pye Dan cenle woolo poro kɔrɔɔ, ma yala pe setiriye yi ni.

Tara nda pàa kan Zhozuwe wi yeri

⁴⁹Naa ***Izirayeli** woolo pàa kaa tara ti yɛle pe yɛe na mari kɔngɔlɔ ke gbɔn ma kɔ, a pè si tara ta kan Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi yeri kɔrɔɔ wa pe yɛe sɔɔwɔ. ⁵⁰Ca nga wila yenri, ko nga pàa pye na yinri Timinati Sera, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, a pè sigi kan wi yeri, ma yala Yawe Yenɛle li senyoro ti ni. A Zhozuwe wì sigi ca ki kan naa fɔngɔ, mɛɛ cen wa.

⁵¹***Saraga wɔfɔ** Eleyazari, naa Nuni pinambyɔ Zhozuwe konaa Izirayeli cɛngele ke seye teele pe ni, pa pàa pete gbɔn ma tara ti yɛle yɛn Yawe Yenɛle li yɛge sɔɔwɔ, wa Silo ca, wa ***filisaga paraga go** ki yɔn na. Pa pàa tara ti yɛle mari kɔ yɛn.

Cara kɔɔlɔni nda

lere mbe ya fe sa karafa ka ni

(Nɔmbu 35.6-34; Dete 4.41-43; 19.1-13)

20 ¹Yawe Yenɛle làa para Zhozuwe wi ni ma yo ²wigi senre nda ti yo ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ: «Cara nda lere mbe ya fe sa karafa

^a 19.46: Laga ki verise ɲa wi ni, nga kɪ yo laga ma yo fɔ: Naa Yarikɔn lafogo ki ni konaa Arakɔn, wa Yenɛle senre sewe ɲa wi yen Gireki senre ni wi ni, kɪ yo wa ma yo fɔ: Wa Yarikɔn lafogo ki yɔnlɔ tosaɲa kee yeri konaa tara nda ti yen ki yesinme na. Arakɔn mɛge ko woro wa. ^b 19.46: Zhafa ca ko nungba ko pe yinri Zhope; Kapye 9.36.

^c 19.47: Kiti 18.27-29

ka ni, yeri wɔ ye yɛ kan wa ye cara ti sɔgɔwɔ, to nda mɪla ti sɛnre yo Moyisi wi kan, a wiri yo ye kan we^d. ³Na lere ka fara lere ni mboo gbo, na wi sigi siligi, wi mbe ya fe mbe kari wa ki ca ka ni sa karafa wa, pa wi yaa shɔ ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ wi kɛɛ. ⁴Ɔa wi lere wi gbo, wi yaa fe mbe kari wa ki ca nungba ni, mbe sa yere wa mbogo nga kɪ ca ki maga ki yeyɔngɔ ki na, mboo kala li yɛge yo ki ca ki *lelelele pe kan. Poro yaa ye wi ni pe yɛ kɔrɔgɔ wa ca, mbe sa cɛnsaga kan wi yeri wi cɛn wa pe ni. ⁵Ɔa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ, na wiga taga wi pɔngɔ na sa gbɔn wa, paga ka ɲa wi lere wi gbo wi le wi kɛɛ; katugu wi sigi siligi mboo lewee yenle wi gbo, mɔ jɛn wi sila wi panra. ⁶Ɔa wi lere wi gbo wi yaa koro wa ki ca ki ni, fɔ lelelele gbogolomɔ pi sa wi kiti wi kɔn, konaa fɔ *saraga wɔfɛnnɛ to ɲa wi yɛn tunngɔ ki na ki wagati wi ni, wi sa ku. Ko pɔngɔ na, wila fe ma yiri ca nga ni, wi mbe ya sɔngɔrɔ mbe kari wa ki ni, wa wi go.» ⁷Cara nda Izirayeli woolo pɔa wɔ ki wogo ki na, to lari nda yɛen: Kedeshi, wa Galile tara, wa Nɛfitali yanwira tara ti ni, naa Sishemu, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, naa Kiriayati Ariba, ko ca ko pɔa pye na yinri fun Eburɔn, wa Zhuda yanwira tara ti ni. ⁸Wa Zhuriden gbaan wi kɛɛ sannga ki na, wa Zheriko ca ki yɔnlɔ yirisaga yeri, pɔa Bezari ca ki wɔ, kila pye wa Uruben cɛnle woolo pe *gbinri funwa laga falafala ki na; naa Aramɔti ca ki ni, wa Galaadi tara, ko ca ko la pye Gadi cɛnle woolo poro wogo; konaa Golan ca ki ni, wa Bazan tara, ko ca ko la pye Manase cɛnle woolo poro wogo. ⁹Pɔa ki cara ti wɔ mari tege Izirayeli woolo naa nambanmbala mbele pɔa pye ma cɛn wa pe sɔgɔwɔ pe kan, jɔngɔ na lere ka lere gbo, na wi sigi siligi, wi fe wi sa lara ka ni, pa wi yaa shɔ ɲa wi yaa kufɔ wi gbowo pi kayanga wɔ wi kɛɛ, sanni lelelele gbogolomɔ pi sa wi kala li yɛge wɔ.

Cara nda tila kan Levi setirige piile pe yeri ti kala

(1 Kuro 6.39-66)

21 ¹Koni, *Levi setirige piile^e pe seye teele pɛ si kari ma saa *saraga wɔfɔ Eleyazari, naa Nuni pinambyɔ Zhozuwe konaa *Izirayeli cengele sannga-la ke seye teele pe yan. ²Wa Silo ca, wa Kana tara, mɛɛ pe pye fɔ: «Yawe Yenɲele lɔa konɔ kan Moyisi wi yeri ma yo wi cara ta kan we yeri we cɛn wa ti ni, mbe pinle ti kanngara na lara ti ni, we ta waa we yaayoro ti kaan tila kaa wa.»

³Ki kaa pye ma, a Izirayeli woolo pɛ si cara ta wɔwɔ to naa ti kanngara na lara ti ni wa tara nda pɔa ta ta kɔrɔgɔ ti ni, mberi kan Levi setirige piile pe yeri, ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni.

^d 20.2: Nɔmbu 35.6-32; Dete 4.41-43; 19.1-13 ^e 21.1: Levi pinambiile pɔa pye taanri: Gerishon, naa Kehati konaa Merari. Saraga wɔfɛnnɛ to Arɔn pa wila yiri wa Kehati setirige ki ni. Ki Arɔn wi setirige piile poro pɔa kaa pye saraga wɔfɛnnɛ wa Izirayeli tara. Levi setirige piile sanmbala poro la pye na tunndo ta yɛge piin.

⁴A pè si pete kongbannga wi gbɔn a wì Kehati setirige seye woolo pe wɔ. Wa pe ni, Levi setirige piile mbele pàa yiri wa saraga wɔfɔ *Arɔn wi setirige ki ni, pàa ta ca ke ma yiri taanri pete gbɔngɔ ki fannga na. Pa ki cara tila pye wa Zhuda cenle, naa Simeyɔn cenle konaa Benzhamɛ cenle woolo pe tara ti ni. ⁵Kehati setirige piile sanmbala pàa ta ca ke pete gbɔngɔ ki fannga na ma yiri wa Efirayimu cenle, naa Dan cenle konaa Manase cenle li walaga ki woolo pe tara ti ni. ⁶Gerishɔn setirige piile pàa ta ca ke ma yiri taanri pete gbɔngɔ ki fannga na ma yiri wa Isakari cenle, naa Aseri cenle, naa Nefitali cenle konaa Manase cenle li walaga sannga ki woolo pe tara ti ni wa Bazan tara. ⁷Merari setirige piile pàa ta ca ke ma yiri shyen ma yala pe setiriye yi ni. Pa tila pye wa Uruben cenle, naa Gadi cenle konaa Zabulon cenle woolo pe tara ti ni. ⁸Izirayeli woolo pàa ki cara to naa ti kanngara na lara ti kan Levi setirige piile pe yeri pete gbɔngɔ ki fannga na, paa yege nga na Yawe Yenɛle làa ki yo Moyisi wi kan wigi yo we.

**Cara nda tila kan
saraga wɔfɔ Arɔn
wi setirige piile pe yeri**

⁹Cara nda pàa wɔ wa Zhuda cenle naa Simeyɔn cenle woolo pe tara ma kan, ti mɛrɛ ti nda. ¹⁰Tila pye Arɔn setirige piile poro woro, poro mbele pàa pye Levi pinambyɔ Kehati wi setirige piile pe seye woolo wele. Poro wele pete gbɔngɔ kongbannga kila wɔ. ¹¹A pè si Kiriyaɔi Ariba ca ki kan pe yeri naa ki kanngara na lara ti ni, ko ca ko pàa pye na yinri fun Ariba; Ariba wila pye Anaki setirige piile poro tele. Ki ca pàa pye naga yinri fun Eburɔn, kila pye wa Zhuda yanwira tara ti ni. ¹²Ki ca ki kanngara na lara naa ki kanngara na kapire ti ni pàa ti kan Yefune pinambyɔ Kalebu wo yeri. ¹³Cara nda pàa kan saraga wɔfɔ Arɔn wi setirige piile pe yeri, ma pinle ti kanngara na lara ti ni, to lari nda yɛen: Eburɔn, ko la pye ca nga legboleele pe yaa la karafa wa ki ni, naa Libina ¹⁴naa Yatiri, naa Eshitemo-wa ¹⁵naa Olɔn, naa Debiri, ¹⁶naa Ayini, naa Yuta konaa Beti Shemeshi. Tila pye ca kolɔjɛrɛ naa ti kanngara na lara ti ni, ma yiri wa Zhuda cenle naa Simeyɔn cenle woolo pe tara ti ni. ¹⁷Wa Benzhamɛ cenle woolo pe tara ti ni, cara nda pàa ta ma pinle ti kanngara na lara ti ni, to lari nda yɛen: Gabawɔn, naa Geba, ¹⁸naa Anatɔti, konaa Alimɔ. Tila pye ca tijɛrɛ. ¹⁹Saraga wɔfɛnnɛ mbele pàa pye Arɔn wi setirige piile, cara nda fuun pàa ta, ma pinle ti kanngara na lara ti ni, tila pye ca ke ma yiri taanri.

**Cara nda tila kan
Kehati setirige piile sanmbala
pe yeri**

²⁰Levi setirige piile sanmbala mbele pàa pye Kehati wi setirige piile pàa cara ta ta pete gbɔngɔ ki fannga na, wa Efirayimu cenle woolo pe

tara. ²¹Pàa Sishemu ca ki kan pe yeri naa ki kanngara na lara ti ni, ko la pye ca nga legboleele pe yaa la karafa wa ki ni, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, naa Gezeri ca naa ki kanngara na lara ti ni, ²²naa Kibizayimu ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Beti Horon ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ²³Wa Dan cenle woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Eliteke ca naa ki kanngara na lara ti ni, naa Gibeton ca naa ki kanngara na lara ti ni, ²⁴naa Ayalon ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Gati Irimo ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ²⁵Wa Manase cenle li walaga ki woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Taanaki ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Gati Irimo ca naa ki kanngara na lara ti ni. To la pye ca shyen. ²⁶Cara nda fuun Kehati setirige piile sanmbala pe seye yila ta, tila pye ca ke, ma pinle ti kanngara na lara ti ni.

Cara nda tila kan Gerishon setirige piile pe yeri

²⁷Levi setirige piile mbele pàa pye Gerishon setirige piile, pàa Golan ca ki kan pe yeri naa ki kanngara na lara ti ni, wa Bazan tara, wa Manase cenle li walaga sannga ki woolo pe tara. Ko la pye ca nga legboleele pe yaa la karafa wa ki ni, konaa Beeshitira ca naa ki kanngara lara ti ni. Tila pye ca shyen. ²⁸Wa Isakari cenle woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Kishiyon ca naa ki kanngara na lara ti ni, naa Dabirati ca naa ki kanngara na lara ti ni, ²⁹naa Yarimuti ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Eni Ganimu ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ³⁰Wa Aseri cenle woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Misheyali ca naa ki kanngara na lara ti ni, naa Abidon ca naa ki kanngara na lara ti ni, ³¹naa Elikati ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Erehobu ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ³²Wa Nefitali cenle woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Kedeshi ca naa ki kanngara na lara ti ni, wa Galile tara, ko la pye ca nga legboleele pe yaa la karafa wa ki ni, naa Hamoti Dori ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Karitan ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca taanri. ³³Cara nda fuun Gerishon setirige piile pàa ta, ma yala pe setiriye yi ni, tila pye ca ke ma yiri taanri, ma pinle ti kanngara na lara ti ni.

Cara nda tila kan Merari setirige piile pe yeri

³⁴Levi setirige piile sanmbala mbele pàa pye Merari setirige piile, cara nda pàa kan pe yeri, wa Zabulon cenle woolo pe tara, to lari nda Yokineyamu ca naa ki kanngara na lara ti ni, naa Karita ca naa ki kanngara na lara ti ni, ³⁵naa Dimina ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Nahalali ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ³⁶Wa

Uruben cenle woolo pe tara ti ni, cara nda pàa kan pe yeri, to lari nda Bezeri ca naa ki kanngara na lara ti ni, (ko la pye ca nga legbolelee pe yaa la karafa wa ki ni), naa Yaza ca naa ki kanngara na lara ti ni, ³⁷naa Kedemoti ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Mefaati ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere^f. ³⁸Wa Gadi cenle woolo pe tara, cara na pàa kan pe yeri, to lari nda Aramoti ca naa ki kanngara na lara ti ni, wa Galaadi tara, ko la pye ca nga legbolelee pe yaa la karafa wa ki ni, naa Mahanayimu ca naa ki kanngara na lara ti ni, ³⁹naa Eshibon ca naa ki kanngara na lara ti ni konaa Yayeri ca naa ki kanngara na lara ti ni. Tila pye ca tijere. ⁴⁰Cara nda fuun Levi setirige piile sanmbala mbele pàa pye Merari setirige piile pàa ta pète gbongo ki fannga na, ma yala pe setiriye yi ni, tila pye ca ke ma yiri shyen.

⁴¹Cara nda fuun Levi setirige piile pàa ta, ma pinle ti kanngara na lara ti ni wa Izirayeli woolo sanmbala pe tara ti ni, tila pye ca nafa shyen ma yiri kolotaanri. ⁴²Ki cara ti ni fuun nungba nungba tila kan pe yeri ma pinle ti kanngara na lara ti ni. Ti cenlomo pila si pye nungba.

⁴³Ki pye ma, tara nda Yawe Yenjele làa wugu ma yo li yaa kan Izirayeli woolo pe teleye pe yeri, a li si ti ni fuun ti kan Izirayeli woolo pe yeri. A pè siri sho mari pye pe woro, mee cen wa ti ni. ⁴⁴A Yawe Yenjele li si yeyingge kan pe yeri pe tara ti kee ki ni fuun ki na, paa yege nga na làa ki *yon folo kon pe teleye pe yeri ma wugu pe kan we. Làa fannga kan pe yeri, a pè ya pe juguye pe ni fuun pe ni. Wa kpe sila ya mbe yere mbe pe sige. ⁴⁵Ki pye ma, yon fogolo njele fuun Yawe Yenjele làa le mbe kajenge nga fuun pye Izirayeli woolo pe kan, ka kpe sila koro na lii nga pye. Ke ni fuun kaa pye ma yon fili.

ZHOZUWE WI KAPYEGELE PUŊGO WOGOLO WELE

22–24

Cengele njele kaa pye
wa Zhuriden gbaan
wi yonlo yirisaga yeri

22 ¹Kona, a Zhozuwe wì si Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle walaga ki woolo pe yeri ²mee pe pye fɔ: «ŋga fuun Yawe Yenjele li tunmbyee Moyisi wila yo ye kan, ki ni fuun yege pye; a yè logo na yeri ma nga fuun m̀i yo ye kan ki pye^g. ³Maga le

^f 21.36-37: Ki veriseye shyen mbele pe senre ti woro wa Yenjele senre sewe leelee mbele pe yen Eburuye senre ni pe ni. Een fɔ pa ti yen wa Yenjele senre sewe leelee mbele pe yen Gireki senre naa laten senre ni pe ni. Ti yen fun wa 1 Kuro 6.63-64 laga ki ni.

^g 22.2: Nambu 32.20-32; Zhozu 1.12-15

wa wagati titonlɔwɔ ɲa wì toro wi ni fɔ ma pan ma gbɔn nala, yee je ye sefenne pe na. ɲga fuun Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yo ye kan, a yè ki ni fuun ki pye. ⁴Koni, li yeyinɲge kan ye sefenne pe yeri laga tara ti ni paa yeɣe ɲga na làa ki yo pe kan we. Ye songɔɔ yaa kee wa ye tara, ye sa cen wa ti ni, to nda Yawe Yenɲele li tunmbyee Moyisi wila kan ye yeri wa Zhuriden gbaan wi yonlɔ yirisaga yeri we. ⁵Ɛen fɔ, ɲgasele naa ***lasiri** ɲa Yawe Yenɲele li tunmbyee Moyisi wila yo ye kan, yeri yigi jɛɲge yaa tanri ti na. Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li ye ndanla. Yaa tanri li konɲolo ke ni fuun ke na, yeli ɲgasegele ke yigi yaa tanri ke na, ye mara li na yaa tunɲo piin li kan ye kotogo ki ni fuun konaa ye nawa pi ni fuun ni.»

⁶Ko punɲo na, a Zhozuwe wì si duwaw pye pe kan mɛɛ pe torogo. A pè si songɔɔ ma kari wa pe ***paara yinɛ** ti ni. ⁷Moyisi wila tara ta kan Manase cenle li walaga konɲanɲa ki woolo pe yeri kɔɔɔ wa Bazan tara. Walaga sanɲa ki woolo poro na, Zhozuwe wila tara ta kan pe yeri wa Zhuriden gbaan wi yonlɔ tosaga yeri ma pinle pe sefenne, ***Izirayeli** woolo sanmbala pe ni. Naa Zhozuwe wila kaa pe torogo paa kee wa pe paara yinɛ ti ni, a wì si duwaw pye pe kan. ⁸Wila pe pye fɔ: «Ye songɔɔ yaa kee ye yarijende leɲere nda yè ta ti ni: Ye yaayoro ɲgbele ye, naa wari-fuwe, naa tɛ, naa tuguyenɛ, naa tuguwɔɔ konaa yariɔɔ leɲere ti ni. Ye juguye pe yaara nda yè koli, yeri yeele ye yee na, yoro naa ye sefenne sanmbala pe ni.»

Saraga wɔsaga ɲga pàa kan wa Zhuriden gbaan wi tanla

⁹Kona, a Uruben cenle woolo naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pe ni, poro mbele pàa pye wa yonlɔ yirisaga yeri, pè si songɔɔ ma kari wa pe yeri. Pàa yiri wa Izirayeli woolo sanmbala pe tanla wa Silo ca, wa Kana tara, ma kari wa Galaadi tara, to nda pàa ta kɔɔɔ, ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni Moyisi wi kan. ¹⁰Naa pàa ka saa gbɔn wa Zhuriden gbaan yon tara ti ni, ma pe ta wa Kana tara bere, a Uruben cenle woolo naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pè si kafɔnnɔ ***saraga wɔsaga** gbenge ka kan wa gbaan wi yon na. ¹¹A leele pèle si saa ki yo Izirayeli woolo sanmbala pe kan ma yo fɔ: «Ye wele, Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo mbele pe wa yonlɔ yirisaga kee yeri pè saraga wɔsaga ka kan wa Zhuriden gbaan wi yon na, ma wa laga we kee yeri, laga Kana tara.»

¹²Naa Izirayeli woolo pàa kaa ki senɛ ti logo ma, a pè si pe yee gbogolo wa Silo ca, ma pe yee gbegɛle mbe sa to cengele ɲgele wa yonlɔ yirisaga kee yeri ke na mbe malaga gbɔn ke ni. ¹³A pè si ***saraga wɔfɔ** Eleyazari wi pinambyɔ Fineyasi wi tun wa Galaadi tara, wa Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pe

yeri. ¹⁴Izirayeli teele ke la pinle wi ni. To nungba la yiri seye yi ni fuun nungba nungba ni wa Izirayeli cengele ke ni fuun ke ni. Pe ni fuun pàa pye sege teele. ¹⁵A pè si kari wa Galaadi tara, wa Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pe yeri ma saa pe pye fɔ: ¹⁶«Ŋga Yawe Yɛnɛɛle li gbogolomɔ woolo pè yo ki nga fɔ: «Yingi na, a yè sigi kapegbɔɔ nga ki pye woro Izirayeli woolo we Yɛnɛɛle li na? Yingi na, a yè si je ma pɔngɔ le Yawe Yɛnɛɛle li ni, ma saraga wɔsaga ka kan ye yɛɛ wogo? Ko ki naga ma yo yè yiri ma je Yawe Yɛnɛɛle li na^h. ¹⁷Wa Pewɔri laga ki na, wàa kapegbɔɔ nga pye, ki kapege ki fa wɔ laga we sɔɔwɔ fɔ ma pan ma gbon nala, ali maga ta Yawe Yɛnɛɛle làa tifeɛge yama wa woro mbele li woolo we na. Ko si ye bɔ berei? ¹⁸Ki nga, koni yè je ma yo ye se logo li yeri. Na nala yaga yiri mbe je Yawe Yɛnɛɛle li na, goto li yaa nawa ngban Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni. ¹⁹Na kaa pye tara nda ti kan ye yeri ti yen ***fyɔngɔ** ni Yɛnɛɛle konɔ li ni ye yege na, ye sɔngɔɔ wa tara nda ti yen Yawe Yɛnɛɛle li woro ti ni, to nda li ***cɛnsaga paraga go** ki yen ma kan wa ti ni we, ye cɛn wa we sɔɔwɔ. Eɛn fɔ, yaga ka yiri mbe je li na, yaga si ka laga we na, mbe saraga wɔsaga ka kan ye yɛɛ kan Yawe Yɛnɛɛle li wogo ko pɔngɔ na. ²⁰Naa Zera setirige pyɔ Akan wila kapegbɔɔ ki pye ma yaara nda tila tege ti ye pew Yawe Yɛnɛɛle li kan, mbe tɔngɔ ta le, li nangbanwa kala làa to woro Izirayeli woolo we ni fuun we na. Akan wo nungba ma wila ku wi kapege ki kala naⁱ.»

²¹A Uruben cenle woolo naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pè si Izirayeli woolo pe yɔn sogo ma yo fɔ: ²²«Yawe Yɛnɛɛle lo li yen Yɛnɛɛle na li yen yawa pi ni fuun fɔ! Ee, lo li yen Yɛnɛɛle na li yen yawa pi ni fuun fɔ. Kala na li ti a wè sigi pye ma, ligi jen. Yoro Izirayeli woolo sanmbala ye ni fuun ye yaa sigi jen fun. Na kàa pye we yen na jaa mbe yiri mbe je mbe kapege pye Yawe Yɛnɛɛle li na, ko kala na wège saraga wɔsaga nga ki kan, kona li we gbo fɔɔnfɔɔn nga. ²³Na kaa pye waa jaa mbe yiri mbe je li na, ko kala na wège saraga wɔsaga nga ki kan, mbaa ***saara sogoworo**, naa muwe saara nakoma ***nayinme saara** woo wa ki na, Yawe Yɛnɛɛle lo jate li jɔɔɔ wa we na. ²⁴Eɛn fɔ, ko ma ki ti wège kan. Wège kan katugu we yen na fyɛ fɔ ye setirige piile paga ka we setirige piile pe pye pilige ka fɔ: «Yingi ki yen yoro naa Yawe Yɛnɛɛle li ni ye sɔɔwɔ, lo na li yen woro Izirayeli woolo we Yɛnɛɛle le? ²⁵Yawe Yɛnɛɛle lo jate li Zhuriden gbaan wi pye kɔnɔ woro naa yoro Uruben cenle naa Gadi cenle woolo we sɔɔwɔ. Yaraga ka woro yoro naa Yawe Yɛnɛɛle li ni ye sɔɔwɔ.» Ki ka pye ma, ye setirige piile pe mbe ka ya ti we setirige piile pe se kaa li gbogo. ²⁶Ko kala na wège jate maga saraga wɔsaga nga ki kan. Eɛn fɔ, we sigi kan mbaa saara sogoworo nakoma saara ta yege woo wa ki na. ²⁷Wège kan ki pye paa

^h 22.16: Dete 12.6 ⁱ 22.17: Nɔmbu 25.1-9 ^j 22.20: Zhozu 7.1-26

serefo yen woro naa yoro sɔgɔwɔ, mbe ka pye fun paa serefo yen we setirige piile poro naa ye setirige piile pe sɔgɔwɔ, mbaa ki nari fo woro fun we maa Yawe Yenɲele li gbogo we saara sogoworo ti ni, naa we nayinme saara to naa we saara sannda ti ni. We woro na jaa pilige ka ye setirige piile pe ka we woolo pe pye fo: «Yaraga ka woro yoro naa Yawe Yenɲele li ni ye sɔgɔwɔ.» »

²⁸ Wè we yɛɛ pye fo: «Pilige ɲga ni na paga pan mbege senre nda ti yo woro nakoma we setirige piile pe na ma, pa kona we mbe ya mbe pe yon sogo mbe yo fo: «Ye saraga wɔsaga ɲga ki wele, we telɛye poro paa ki kan, a ki yiri Yawe Yenɲele li wogo ki kɔrɔgɔ. Pe sila ki kan mbaa saara sogoworo nakoma saara ta yege woo wa ki na, ɛɛn fo, paa ki kan jaŋgo ki pye paa serefo yen woro naa yoro sɔgɔwɔ. ²⁹ We faga jate fyew mbe yiri mbe je Yawe Yenɲele li na, mbe laga li na yingɔ, mbe saraga wɔsaga kan mbaa saara sogoworo, naa muwe saara konaa saara ta yege woo wa ki na. We woro na jaa mbaa saara ti woo laga ka yege ni, kaawɔ Yawe Yenɲele li saraga wɔsaga ɲga ki yen ma kan wa li cɛnsaga *kpoyi ki yege sɔgɔwɔ ko na.» »

³⁰ Saraga wɔfo Fineyasi wo naa Izirayeli woolo teelee pe ni, naa Izirayeli setiriye teelee pe ni, naa paa kaa ki senre ti logo Uruben cɛnle woolo, naa Gadi cɛnle woolo konaa Manase cɛnle woolo pe yeri, a pe nawa pì si yinŋgi pe na. ³¹ A saraga wɔfo Eleyazari wi pinambyɔ Fineyasi wì si Uruben cɛnle woolo naa Gadi cɛnle woolo konaa Manase cɛnle woolo pe pye fo: «Koni wège jen ma yo Yawe Yenɲele li yen laga we sɔgɔwɔ, katugu yee yiri mbe je li na. Ki pyelomɔ nungba pi na ma, woro Izirayeli woolo yè we sho li jɔlɔgɔ ki ni.»

³² Ko punɔ na, a saraga wɔfo Eleyazari wi pinambyɔ Fineyasi wo naa Izirayeli woolo teelee pe ni pè si yiri le Uruben cɛnle woolo poro naa Gadi cɛnle woolo pe tanla, wa Galaadi tara, ma songɔrɔ wa Kana tara mbe sa kagala ɲgele kè pye ke yege yo Izirayeli woolo sanmbala pe kan. ³³ Naa Izirayeli woolo sanmbala paa kaa ki senre ti logo, a pe nawa pì si yinŋgi, a pè si Yenɲele li gbɔgɔ. Lere wa sila pye naga sɔnri naa mbe yo pe yiri pe sa to Uruben cɛnle woolo naa Gadi cɛnle woolo pe na malaga ni mbe pe tara ti tɔngɔ. ³⁴ A Uruben cɛnle woolo naa Gadi cɛnle woolo pè si saraga wɔsaga ɲga paa kan ki mege taga naga yinri «Edi»^k, katugu paa pye na yuun fo: «Ki yen paa serefo yen we sɔgɔwɔ mbaa ki nari fo Yawe Yenɲele lo nungba li yen Yenɲele le.»

**Senre punɔ woro
nda Zhozuwe wila yo
Izirayeli woolo teelee pe kan**

23 ¹ Naa Yawe Yenɲele làa *Izirayeli woolo pe sho pe juguye mbele paa pye ma pe maga pe kɛɛ, ma pe kan a pè cɛn yeyinŋge na,

^k 22.34: Maga logo Eburuye senre ti ni Edi ko kɔrɔ wo yen serefo.

wagati legere la toro. Kila yala Zhozuwe wì lè fò jenge. ²A wì si Izirayeli woolo pe ni fuun pe yeri: pe ***lelele**, naa pe teele, naa pe kiti kɔnfenne konaa pe malingbɔɔnɔ teele pe ni. Wila pe pye fò: «Koni mì lè fò jenge. ³Yoro jate yège yan paa yège nga na Yawe Yennele, ye Yennele làa cengele ngele laga tara ti ni ke jɔlɔ ye kala na. Yawe Yennele lo jate lɔ malaga ki gbɔn ye kan. ⁴Ye wele, cengele ngele wè malaga ki gbɔn ke ni ma ke tɔngɔ, mɔ pete gbɔn ma ke tara ti yèlè ye cengele ke na kɔrɔgɔ, ma pinle ngele kè koro we malaga gbɔn ke ni ke woro ti ni, maga lè wa Zhuriden gbaan wi na, wa yɔnɔ yirisaga yeri, fò ma saa gbɔn wa Mediterane kɔgɔje wi na, wa yɔnɔ tosaga yeri. ⁵Yawe Yennele, ye Yennele lo jate li yaa ki leele pe purɔ mbe pe yirige wa ye yège. Na ye kaa yɔngɔ pe ni, li yaa ti paa fee ye yège. Ye yaa pe tara ti shɔ mberi ta kɔrɔgɔ paa yège nga na làa ki yo ye kan we. ⁶Ki kala na, ye bala yaa tanri yaa yala kagala ngele fuun ke yèn ma yɔnɔgɔ wa Moyisi ***lasiri** sewe wi ni ke ni, yaga ka laga ke na mbe kari kɛɛ ka na. ⁷Yaga ka pinle ki leele mbele pè koro laga ye sɔgɔwɔ bere pe ni. Yaga kaa pe yarisunndo ti mɛrɛ yinri ti ye saga, yaga kaa wungu ti na, yaga kaa ti gbogo, yaga si kaa fɔli ti yège sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo. ⁸Èn fò, ye koro ye mara Yawe Yennele, ye Yennele li na, paa yège nga na yège pye fò ma pan ma gbɔn nala we. ⁹Yawe Yennele lɔ cengele purɔ ma ke yirige wa ye yège, ngele kè tugbɔlɔ ma pye fannga ni. Ali ma pan ma gbɔn nala, lere fa ya yere mbe ye sige. ¹⁰Ye ni, kila pye lere nungba ma ye juguye waga kele (1 000) purɔ, katugu Yawe Yennele, ye Yennele làa pye na malaga ki gbɔn ye kan paa yège nga na làa ki yo ye kan we¹. ¹¹Ki kala na, ye yè yingiwe jèn jàngo ye ti Yawe Yennele, ye Yennele le, li ye ndanla. ¹²Èn fò, na yaga je li na mbe gbogolo ki leele mbele pè koro ma cèn laga ye sɔgɔwɔ pe ni, na ye kaa pɔrɔgɔ piin ye yè sɔgɔwɔ, na yaga pinle pe ni, ¹³kona yege jèn ye yo Yawe Yennele, ye Yennele li se koro mbaa ki leele pe puro mbaa pe yinrigi wa ye yège suyi. Èn fò, pe yaa pye paa pɛngele naa mɛrɛ yèn mbaa ye yinri, mbe pye paa sapige yèn mbaa ye gbɔn wa ye pɔgɔlɔ, mbe pye paa wuuro yèn mbaa ye sugulo wa ye yengele ke ni, fò ye sa ku ye kɔ ye wɔ laga ki tara jende nda ti ni, to nda Yawe Yennele, ye Yennele lɔ kan ye yeri we. ¹⁴Ye wele, na wagati wì gbɔn mbe lagame yaga. Ki daga yege jèn ye kotogo ki ni fuun ki ni, naa ye jatere wi ni fuun wi ni, fò yɔn fɔgɔlɔ ngele Yawe Yennele, ye Yennele lɔ lè mbe kajenge nga fuun pye ye kan, ka si koro mbapyewe. Lɔ ki ni fuun ki pye ye kan, ka kpe si koro. ¹⁵Yɔn fɔgɔlɔ ngele fuun Yawe Yennele, ye Yennele lɔ lè mbe kajenge nga pye, yège nga na lɔ ke pye ma ke yɔn fili, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, jɔlɔgɔ kagala ngele lɔ yo li yaa wa ye na, li yaa ke wa ye na mbe ke yɔn fili ma fun, fò mbe sa ye kɔ mbe ye wɔ laga ki tara jende nda lɔ kan ye yeri ti ni. ¹⁶***Yɔn finliwe** mba Yawe

¹ 23.10: Dete 32.30

Yenŋele, ye Yenŋele li le ye ni, na yaga pi jɔɔ mbe kari saa yarisunndo ta yege gbogo, mbaa fɔli ti yege sɔɔwɔ mbaa ti gbogo, tara tiyɔnrɔ nda li kan ye yeri, li yaa nawa ŋban ye ni mbe ye tɔngɔ fyaw mbe ye wɔ wa ti ni.»

**Zhozuwe wila Izirayeli woolo
pe nawa to kagbɔɔlɔ
ŋgele Yenŋele làa pye pe kan ke ni**

24 ¹Kona, a Zhozuwe wì si ***Izirayeli** cengele ke yeri ma ke gbogolo wa Sishemu ca. Wila Izirayeli ***lelele**, naa pe teele, naa kiti kɔnfenne konaa malingbɔɔnlɔ teele pe yeri, a pè pan wa Yawe Yenŋele li yege sɔɔwɔ. ²A Zhozuwe wì si leele pe pye fɔ: «Yawe Yenŋele, woro Izirayeli woolo Yenŋele li yo fɔ: «Faa ye teleye, mbe pinle Abirahamu naa Nahori pe to Tera wi ni, pàa pye ma cen wa Efirati gbaan wi kɛɛ ŋga na, na yarisunndo ta yege gbogo^m. ³Ɛen fɔ, mla ye tele Abirahamu wi yirige wa Efirati gbaan wi kɛɛ ŋga na, ma ti a wì Kana tara ti ni fuun ti yanriyanri ma toro. A mì setirige piile legere kan wi yeri. Mla Izaki wi kan wi yeri, a wùu seⁿ. ⁴Mla Zhakɔbu naa Ezawu pe kan Izaki wi yeri, a wì pe se. Mla Seyiri yanwiga tara ti kan Ezawu wi yeri, a wì cen wa ti ni. Ɛen fɔ, Zhakɔbu naa wi pinambiile poro la kari wa Ezhipiti tara^o. ⁵Ko punɔ na, a mì si Moyisi naa ***Arɔn** pe tun Ezhipiti tara wunlunɔna wi yeri, mɛɛ jɔɔɔ kagbɔɔlɔ wa Ezhipiti tara woolo pe na. Ko punɔ na, a mì si ye yirige wa tara ti ni^p. ⁶Naa mla kaa ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni, a yè si saa gbɔn wa Kɔɔje yɛen wi na. Ɛen fɔ, Ezhipiti tara fenne pàa taga pe punɔ na, na pe puro malaga gbɔnwotoroye mbele shɔnye maa tilele pe ni, fɔ ma saa gbɔn wa Kɔɔje yɛen wi na. ⁷A ye teleye pè si gbele ma mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri mbe pe saga, a mì si diwi le ye woolo poro naa Ezhipiti tara fenne pe sɔɔwɔ. Ko punɔ na, a mì si kɔɔje tɔnmɔ pi pye, a pì toro Ezhipiti tara fenne pe go na ma pe li. Ŋga mla pye Ezhipiti tara woolo pe na ye woolo pàa ki yan yenle ni. Ko pyɛngɔlɔ, yàa koro wa ***gbinri** wi ni ma mɔ wa^q. ⁸Ko punɔ na, a mì si kari ye ni wa Amɔri cenle woolo pe tara, poro mbele pàa pye ma cen wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga yeri we. Pàa malaga gbɔn ye ni. Ɛen fɔ, mla pe le ye kɛɛ, a yè ya pe ni, ma pe tara ti shɔ mari ta, katugu mla pe gbo ma pe wɔ wa ye yege^r. ⁹Zipɔri pinambyɔ ***Balaki** ŋa wila pye Mowabu tara wunlunɔna wila yiri ma to ye na malaga ni. Wila Bewɔri pinambyɔ Balaamu wi yeri ma yo wi pan wi ye dɔnga. ¹⁰Ɛen fɔ, mi sila yenle mbe logo Balaamu wi yeri. Kì kaa pye ma, a wì si duwaw pye ye kan, a mì si ye shɔ Balaki wi yeri^s. ¹¹Kona, a yè si Zhuriden gbaan wi kɔn ma saa gbɔn wa Zheriko ca ki na. A Zheriko ca fenne

^m 24.2: Zhenɛ 11.27 ⁿ 24.3: Zhenɛ 12.1-9; 21.1-3 ^o 24.4: Zhenɛ 25.24-26; 36.8; 46.1-7; Dete 2.5 ^p 24.5: Ɛki 3.1-12.42 ^q 24.6-7: Ɛki 14.1-31 ^r 24.8: Nɔmbu 21.21-35
^s 24.9-10: Nɔmbu 22.1-24.25

pè malaga gbɔn ye ni, poro naa Amɔri cɛnlɛ woolo, naa Perezɛi cɛnlɛ woolo, naa Kana tara fɛnnɛ, naa Hɛti cɛnlɛ woolo, naa Girigasi cɛnlɛ woolo, naa Hɛvi cɛnlɛ woolo konaa Zhebɛsi cɛnlɛ woolo pe ni. A m̀i pe le ye kɛɛ, a ỳɛ ya pe ni. ¹²Mila ndagasere torogo wa ye yɛgɛ, a ti pe purɔ ma pe yirige wa ye yɛgɛ, ma pinlɛ Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlumbolo shyen pe ni. Ko malaga ko sila gbɔn ye tokobi naa ye sandira to ni^t. ¹³Ki pye ma, a m̀i si tara kan ye yeri nda ye sila ti kɛrɛ tunngo pye, ma cagbɔɔ gbɔɔ kan ye yeri nda ye sila kan, ɛɛn fɔ, ye si yen ma cɛn wa ti ni. Mila ***ɛrɛzɛn** kɛɛrɛ naa oliviye tire kɛɛrɛ kan ye yeri nda ye sila ti sanri, ɛɛn fɔ ye yen nari pire ti kaa^u.»

Izirayeli woolo
pàa yere ki yerewe
mbaa tunngo piin Yenɛɛle li kan

¹⁴Kona, a Zhozuwe ẁi sigi senrɛ nda ti taga wa ma yo fɔ: «Koni, yaa fyɛ Yawe Yenɛɛle li yɛgɛ, yaa tunngo piin li kan, ye pye jɛrɛgisaga fu naa tagawa ni. Ye tɛɛɛlɛ pàa pye na yarisunndo nda gbogo wa Efirati gbaan wi kɛɛ nɔga na konaa wa Ezhipiti tara, yeri wa yaa tunngo piin Yawe Yenɛɛle lo nungba kan. ¹⁵Na kaa pye kii ye ndanla yaa tunngo piin Yawe Yenɛɛle li kan, yaa jaa mbaa tunngo piin yarisunngo nɔga kan, yɛgɛ wele yɛgɛ wɔ nala. Yarisunndo nda ye tɛɛɛlɛ pàa pye na gbogo wa Efirati gbaan wi kɛɛ nɔga na tori o, nakoma Amɔri cɛnlɛ woolo mbele ye yen ma cɛn laga pe tara ti ni pe woro to. ɛɛn fɔ, mi wo na, mi naa na go woolo pe ni, we yaa la tunngo piin Yawe Yenɛɛle lo kan.»

¹⁶A leele p̀ɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We woro naga jate mbe laga Yawe Yenɛɛle li na, mbaa yarisunndo ta yɛgɛ gbogo. ¹⁷Katugu Yawe Yenɛɛle, we Yenɛɛle lo l̀i we yirige ma we wɔ wa Ezhipiti tara, ma we wɔ wa kulo-wo pi ni, woro naa we tɛɛɛlɛ pe ni. Làa kafɔnnɔgɔlɔ lɛgɛrɛ pye we yɛgɛ na, ma we go sige wa we kondangala li ni fuun li ni, konaa ma we go sige wa cɛngɛlɛ nɛɛle fuun wàa toro wa ke sɔgɔwɔ ke ni. ¹⁸Yawe Yenɛɛle lo làa ki cɛngɛlɛ ke ni fuun ke purɔ ma ke yirige wa we yɛgɛ, konaa Amɔri cɛnlɛ woolo mbele pàa pye ma cɛn laga ki tara nda ti ni pe ni. Woro fun we yaa la tunngo piin Yawe Yenɛɛle li kan, katugu lo li yen we Yenɛɛle le.»

¹⁹Kona, a Zhozuwe ẁi si leele pe pye naa fɔ: «Ye se ya mbaa tunngo piin Yawe Yenɛɛle li kan, katugu li yen Yenɛɛle na li yen ***kɔyɛi**, li yen Yenɛɛle na laa yenlɛ yenjɔ na. Yaga yiri mbe je li na, li se ye kala yaga, li se si ye kapere ti kala yaga ye na. ²⁰Na yaga li wa mbe saa yarisunndo nambannda ta gbogo, li yaa yiri ye kɔrɔgɔ mbe jɔlɔgɔ wa ye na. Ali mbege ta làa kajɛngɛ pye ye kan, li yaa ye tɔngɔ mbe ye kɔ pew.»

²¹A leele p̀ɛ si Zhozuwe wi pye fɔ: «Ayoo, Yawe Yenɛɛle lo we yaa la gbogo.» ²²A Zhozuwe ẁi si pe pye fɔ: «Yoro jate ye yen ye yɛɛ sɛrɛfɛnnɛ.

^t 24.12: Eki 23.28; Dete 7.20 ^u 24.13: Dete 6.10-11

Katugu yoro jate yège wɔ wa ye yɛɛ nawa mbaa tunngo piin Yawe Yɛnɛle li kan» A pè sho fɔ: «Ee, we yen ki sɛrefennɛ.» ²³ A Zhozuwe wì si pe pye fɔ: «Kì kaa pye yɛɛn, yarisunndo nambannda nda ti yen laga ye sɔgɔwɔ bere, yeri wa; ye ye yɛɛ kan Yawe Yɛnɛle, woro Izirayeli woolo Yɛnɛle li yeri ye kotogo ki ni fuun ni.» ²⁴ A leele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We yaa la tunngo piin Yawe Yɛnɛle lo kan, mbaa nuru li yeri.»

²⁵ A Zhozuwe wì si ***yɔn finliwe** le leele pe kan Yɛnɛle li ni ki pilige ki ni, wa Sishemu ca. Wila ngasegele naa kakɔndɛgɛngɛle tɛgɛ pe kan. ²⁶ A wì sigi kagala ke yɔnɔgɔ wa Yɛnɛle li ***lasiri** sɛwe wi ni. Ko punngo na, ***terebenti** tige nga kila pye wa Yawe Yɛnɛle li ***censaga paraga go** ki tanla, a wì si sinndeligbɔgɔ ka lɛ maga yerege wa ki nɔgɔ. ²⁷ Kona, a wì si leele pe ni fuun pe pye fɔ: «Ye wele, ki sinndelegɛ nga ki yen we sɛrefɔ, katugu sɛnre nda fuun Yawe Yɛnɛle li yo ye kan, kɪri logo. Ee, ki yaa pye ye sɛrefɔ jango yaga ka je ye Yɛnɛle li na mbe pye mbasinmbele.»

²⁸ Ko punngo na, a Zhozuwe wì si leele pe yaga, a pè sɔngɔɔ, pe ni fuun nungba nungba, wa tara nda pàa ta ta kɔrɔgɔ ti ni.

Zhozuwe wi kunwɔ sɛnre

²⁹ Ki kagala ke punngo na, a Nuni pinambyɔ Zhozuwe ɲa wila pye Yawe Yɛnɛle li tunmbyee wì si ku. Wila ta yɛle cɛnme naa kɛ (110). ³⁰ A pè suu le wa tara nda wila ta kɔrɔgɔ ti ni, wa Timinati Sera ca, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, wa Gaashi yanwiga ki yɔnɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri». ³¹ Izirayeli woolo pàa tunngo pye Yawe Yɛnɛle li kan Zhozuwe wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, konaa lelele mbele pàa koro wi kungɔlɔ pe yinwege piliye yi ni fuun yi ni, poro mbele pàa kagala ɲgele Yawe Yɛnɛle làa pye Izirayeli woolo pe kan ke yan we. ³² Izirayeli woolo pàa Zhozufu gboo kajeere nda lɛ ma yiri wa Ezhipiti tara ma pan, pàa ti le wa Sishemu ca, wa tara laga ɲga Zhakɔbu wila lɔ warifuwe pyɔ cɛnme Amɔri cɛnle woolo pe yeri ki ni. Amɔri wo wila pye Sishemu ca ki kanfɔ we. Ki ca kila kaa pye Zhozufu setirige piile poro kɔrɔgɔ».

³³ A Arɔn pinambyɔ Eleyazari wì si kaa ku fun, a pòo le wa tinndi ɲa pàa kan wi pinambyɔ Fineyasi wi yeri wi na, wa Efirayimu yanwira tara ti ni.

KITI KƆNFƐNNƐ

SƐWƐ

Sewe wi nawa senre

Kiti kɔnfenne sewe wi yen na para nga kila pye Izirayeli woolo pe yengɔɔ wa Kana tara ti ni mari ta ko wogo na. Cengele ke ni fuun kaa pye ma cencen wa tara nda kaa ta ta ti ni. Eɛn fɔ wunluwɔ sila pye wa gben mbaa pe yege sinni. Wagati legere na Izirayeli woolo pe ma kaa laga Yenɛle li na, na yarisunndo gbogo. Kona Yenɛle li mɛɛ ti cengele kele yege woolo ma pan ma to Izirayeli woolo pe na ma ya pe ni. Na paga ka pe kapere ti jen mberi yaga, mbe Yawe Yenɛle li yeri li pe saga, Yenɛle li mɛɛ «Kiti kɔnfenne» torogo jango mbeli woolo pe shɔ. Ki kiti kɔnfenne paa pye lere ke ma yiri shyen: Otiniyeli, naa Ehudi, naa Shamiyari, naa Debora, naa Zhedewɔn, naa Tola, naa Yayiiri, naa Zhefite, naa Ibisan, naa Elɔn, naa Abidɔn konaa Samisɔn.

Ki «kiti kɔnfenne» pe sila pye paa nala pilige woolo pe yen. Paa pye kagala yege wɔfenne nakoma leele shɔfenne, na cenle nungba nakoma cengele legere yege sinni. Wa kiti kɔnfenne sewe wi ni, kala nungba pe mali senre ti yo yosaga legere na. Izirayeli woolo pe ma kaa je mbe logo Yenɛle li yeri mbe saa yarisunndo gbogo. Pe kapere ti kala na, Yenɛle li ma ti pe juguye pe ma pan ma to pe na. Leele pe mɛɛ gbele ma Yawe Yenɛle li yeri li pe saga, li mɛɛ shɔfɔ torogo pe kan. Leele pe ma Yenɛle li jen wagati jenri ni, ko pungo na pe mɛɛ sɔngɔɔ na pe yarisunndo ti gbogo. Kona malaga ma to pe na wagati wa ni, pe ma yeyingge ta wagati wa ni. Ki wagati wila pye maara wagati, ma pye kangbanga mbe ya gbɔn pe na. Ki wagati wi ni, wunluwɔ sila pye wa Izirayeli tara ti ni. Pe ni fuun nungba nungba paa pye na tanri pe nandanwa kala lo na (Kiti 21.25).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege nga na

Izirayeli woolo paa Kana tara ti walaga nungba shɔ 1.1–2.5

Yenɛle laa kiti kɔnfenne torogo Izirayeli woolo pe kan 2.1–3.6

Otiniyeli, naa Ehudi konaa Shamigari 3.7-31

Debora, naa Baraki konaa Yayeli 4–5

Zhedewɔn 6–8

Abimeleki 9.1-57

Tola, naa Yayiiri konaa Zhefite 10.1–12.7

Ibisamu, naa Elɔn konaa Abidɔn 12.8-15

Samisɔn 13-16

Dan cɛnlɛ woolo konaa pe Yɛnɛɛlɛ gbɔɔsaga 17-18

Izirayeli woolo sanmbala Pàa malaga gbɔn Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe ni
19-21

IZIRAYELI WOULO PAA KANA TARA TI SHɔ

1.1-2.5

Izirayeli woolo pe cɛnɛ wa Kana tara

1 ¹Zhozuwe wi kungɔlɔ, a ***Izirayeli** woolo pɛ si Yawe Yɛnɛɛlɛ li yewe ma yo fɔ: «We ni, cɛnlɛ liliin li daga mbe keli sa to Kana tara fɛnnɛ pe na?»

²A Yawe Yɛnɛɛlɛ li si pe pye fɔ: «Zhuda cɛnlɛ loli. Ye wele, mi yɛn na Kana tara ti nii pe kɛɛ.»

³Kona, Zhuda cɛnlɛ woolo pɛ si Zhuda wi nɔsɛpyɔ Simeyɔn wi cɛnlɛ woolo pe pye fɔ: «Ye pan we kɔrɔɔ wa tara laga ŋga ki kan we yeri ki ni, we sa malaga gbɔn Kana tara fɛnnɛ pe ni wege shɔ. Ko punɔ na, we yaa kari wa ye woro ti ni sa ye saga.» A Simeyɔn cɛnlɛ woolo pɛ si taga Zhuda cɛnlɛ woolo pe na. ⁴A pɛ si yiri ma kari sa malaga ki gbɔn. A Yawe Yɛnɛɛlɛ li si Kana tara fɛnnɛ, naa Pɛrɛzi cɛnlɛ woolo^a pe le pe kɛɛ. Pàa lere waga kɛ (10 000) wo gbo wa Bezeki ca. ⁵Pàa wunlunɔna Adoni Bezeki wi yan wa ki ca ki ni ma to wi na. Pàa malaga gbɔn Kana tara fɛnnɛ naa Pɛrɛzi cɛnlɛ woolo pe ni ma ya pe ni. ⁶Adoni Bezeki wila fe; ɛɛn fɔ, a pɛ si taga wi na ma saa wi yigi, mɛɛ wi keyɛn yombɛgbɔrɔ naa wi tɔɔrɔ yombɛgbɔrɔ ti kɔɔnlɔ. ⁷Kona, a Adoni Bezeki wì sho fɔ: «Wunlumbolo nafa taanri ma yiri kɛ mbele pe keyɛn yombɛgbɔrɔ naa pe tɔɔrɔ yombɛgbɔrɔ tila pye ma kɔɔnlɔ pe na, yaakara nda tila pye na yinrigi wa na tabali wi na na tuun tara, to pàa pye na kaa. Ŋga mɪla pye, ko Yɛnɛɛlɛ li sɔngɔrɔ na na.» A pɛ si kari wi ni wa Zheruzalemu ca; pa wila saa ku wa.

⁸Zhuda cɛnlɛ woolo pàa saa to Zheruzalemu ca woolo pe na ma ca ki shɔ, ma leele pe gbo tokobi ni, mɛɛ ca ki sogo. ⁹Ko punɔ na, Kana tara fɛnnɛ mbele pàa pye ma cɛn wa yanwira tara ti ni, naa ***Negev**u tara ti ni konaa wa yanwira tigiwen tara ti ni, a Zhuda cɛnlɛ woolo pɛ si kari mbe sa malaga gbɔn pe ni. ¹⁰Kana tara fɛnnɛ mbele pàa pye ma cɛn wa Eburɔn ca, Zhuda cɛnlɛ woolo pàa saa to pe na. Faa pàa pye na Eburɔn ca ki yinri Kiriyati Ariba. Pàa malaga gbɔn ma ya Sheshayi sege woolo, naa Ahima sege woolo konaa Talimayi sege woolo pe ni.

^a 1.4: Zhɛnɛ 13.7; 34.30; Zhozu 17.15

¹¹Pè kaa yiri lema, a pè si saa to Debiri ca woolo pe na. Faa pàa pye naga yinri Kiriyaṭi Seferi^b. ¹²A Kalebu wì sho fɔ: «Lere ŋa ka ya mbe malaga gbɔn Kiriyaṭi Seferi ca woolo pe ni mbege sho, mi yaa na sumborombyo Akisa wi kan ki fɔ wi yeri wi jɔ.» ¹³Kì kaa pye ma, Kalebu wi jɔnɔ Kenazi wi pinambyo Otiniyeli, a wì si kari ma saa ca ki sho. A Kalebu wì suu sumborombyo Akisa wi kan wi yeri wi jɔ. ¹⁴Punjo na, sumboro wila kaa gbɔn wa wi pɔɔ Otiniyeli wi tanla, a wì sigi yo wi kan ma yo wi tara laga ka yenri wi to Kalebu wi yeri. Kona, a Akisa wì si yew ma yiri wa wi sofile wi na ma tigi. A Kalebu wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa.»

¹⁵A wì suu to wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mila ma yenri, ma kajenge pye na kan, ma puluyo ya kan na yeri, katugu tara laga ŋa mà kan na yeri wa yɔnɔparawa kalige kee ki na, tɔnmɔ woro wa ki ni.» A Kalebu wì si tara ti gona puluyo naa ti nɔgɔna puluyo yi kan wi yeri^c.

¹⁶Moyisi wi nafɔ lenaŋa wila pye Keni cenle woolo wo wa. Wi setirige piile pè si yiri wa Zheriko ca, ko ŋa pe yinri sengendire ca ye, poro naa Zhuda cenle woolo pe ni, ma saa cen wa Zhuda tara *gbinri lara ti ni, wa ki leele pe sɔgɔwɔ, ma wa Aradi ca ki yɔnɔparawa kalige kee yeri.

¹⁷A Zhuda cenle woolo pè si pinle wi nɔsepyo Simeyɔn wi cenle woolo pe ni, a pè saa malaga gbɔn Kana tara fenne mbele pàa pye ma cen wa Zefati ca pe ni. Pàa leele pe gbo pew, ma ca ki ni fuun ki tɔngɔ maga tege ki ye Yawe Yenŋele li kan. A pè sigi mege taga naga yinri Orima^d.

¹⁸Zhuda cenle woolo pàa Gaza, naa Asikalɔn konaa Ekirɔn cara^e ti sho mari ta konaa ti kanŋara na tara ti ni. ¹⁹Yawe Yenŋele lo jate làa pye pe ni. Kì pye ma, pàa ya ma yanwira tara ti sho. Eɛn fɔ, pe sila ya mbe leele mbele pàa pye ma cen wa funwa laga falafala ki ni pe purɔ, katugu malaga gbɔnwotoroye tugurɔn woolo la pye pe yeri. ²⁰Pàa Eburɔn ca ki kan Kalebu wi yeri paa yege ŋa na Moyisi wila ki yo we. A Kalebu wì si Anaki setirige piile taanri pe purɔ^f.

²¹Benzhame cenle woolo pe sila ya mbe Zhebusi cenle woolo pe purɔ, poro mbele pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca we. Pe yen ma cen wa Benzhame cenle woolo pe sɔgɔwɔ ali ma pan ma gbɔn nala.

²²A Zhozufu setirige piile pè si kari ma saa to Beteli ca ki na ma malaga gbɔn ki woolo pe ni. Yawe Yenŋele làa pye pe ni. ²³Pàa keli ma leele tun, a pè saa Beteli ca kagala ke yewe ma ke jɛn. Faa pàa pye naga yinri Luzi. ²⁴Kagala yewefenne pe gbɔnsaga wa, a pè si naŋa wa yan wila yinrigi wa ca ki ni, a pè suu pye fɔ: «We mbe ya ye wa ca ki ni laga ŋa

^b 1.11: Zhou 15.15-19 ^c 1.15: Zhou 15.19 ^d 1.17: Eburuye senre ti ni Orima mege ki kɔɔ wowi ŋa mbege tɔngɔ pew. ^e 1.18: Gaza, naa Asikalɔn konaa Ekirɔn cara tila pye wa Mediterane kɔgɔje yɔn ki na, wa funwa laga falafala ki ni (Zhou 13.3).

^f 1.20: Nɔmbu 14.24; Dete 1.36; Zhou 14.9-14

na, ki naga we na, pa we yaa kajenge pye ma kan.» ²⁵Pe mbe ya ye wa ca ki ni laga nga na, a naja wì sigi naga pe na. Kì pye ma, a Zhozufu setirige piile pè si ca woolo pe ni fuun pe gbo tokobi ni. Een fɔ, pàa ko naja wo naa wi go woolo pe ni fuun pe yaga, a pè kari. ²⁶A ki naja wì si kari ma saa cen wa Heti cenle woolo pe tara, ma ca ka kan wa maga mege taga naga yinri Luzi. Ko mege ko ki yen ki na ali ma pan ma gbɔn nala^g.

²⁷Manase cenle woolo pe sila ya mbe Beti Sheyan ca woolo pe purɔ, naa Taanaki ca woolo, naa Dɔri ca woolo, naa Yibileyamu ca woolo, naa Megido ca woolo konaa ti kanngara kapire woolo pe ni. Ki kala na, ki Kana tara fenne pàa yere ki yerewe mbe koro mbe cen wa ki tara laga ki ni. ²⁸Naa Izirayeli woolo pàa kaa fannga ta ma we Kana tara fenne pe na, pe sila pe purɔ. Een fɔ pàa pe le kulowo tunndo ni.

²⁹Efrayimu cenle woolo pe sila ya mbe Gezèri ca woolo pe purɔ. Ki Kana tara fenne pàa koro ma cen wa Efrayimu cenle woolo pe sɔgɔwɔ.

³⁰Zabulɔn cenle woolo pe sila ya mbe Kitirɔn ca woolo konaa Nahalɔli ca woolo pe purɔ. Ki Kana tara fenne pàa koro ma cen wa Zabulɔn cenle woolo pe sɔgɔwɔ, a Zabulɔn cenle woolo pè pe le kulowo tunndo ni.

³¹Aseri cenle woolo pe sila ya mbe Ako ca woolo pe purɔ, naa Sidɔn ca woolo, naa Alabu ca woolo, naa Akizibu ca woolo, naa Eliba ca woolo, naa Afiki ca woolo konaa Erehɔbu ca woolo pe ni. ³²Kì pye ma, Aseri cenle woolo pàa cen wa ki tara ti ni wa ki Kana tara fenne pe sɔgɔwɔ, katugu pe sila pe purɔ.

³³Nefitali cenle woolo pe sila ya mbe Beti Shemeshi ca woolo poro naa Beti Anati ca woolo pe purɔ. Een fɔ, pàa cen wa ki Kana tara fenne mbele pàa pye wa tara ti ni faa pe sɔgɔwɔ. Pàa ki cara shyen ti woolo pe le kulowo tunndo ni.

³⁴Amɔri cenle woolo pàa Dan cenle woolo pe wɔnrɔgɔ, a pè lugu ma kari wa yanwira ti na; pe sila pe yaga pe tigi wa gbunlundegɛ laga ki ni. ³⁵Amɔri cenle woolo pàa koro ma cen wa Hari Herezi ca, naa Ayalɔn ca konaa Shaalibimu ca ki ni. Een fɔ, a Zhozufu setirige piile pè si kaa fannga ta pe na, mɛɛ pe le kulowo tunndo ni. ³⁶Amɔri cenle woolo pe tara kɔnlɔ làa yiri wa Akirabimu tinndi wi na, ma saa gbɔn wa Sela ca, mɛɛ toro ma kari wa yege.

Yenɲele li merege wila para Izirayeli woolo pe ni

2 ¹Yawe Yenɲele li *merege wila yiri wa Giligali ca ma kari wa Bokimu ca ma saa ki yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Mì ye yirige wa Ezhipiti tara ma pan ye ni laga tara nda mla *yɔn fɔlɔ kɔn ma wugu mbe kan ye teleye pe yeri ti ni. Mla ki yo ma yo mi sanla *yɔn finliwe

pi jɔɔ ye ni fyew; ²fɔ yoro fun, yaga ka yɔn finliwe le ki tara woolo pe ni, fɔ ye pe *saara wɔsara ti jaanri. Eɛn fɔ, ye sila logo na yeri. Yɛngi na yàa si ko pye ma^h? ³Ki pye ma, mi se tara woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ye yegɛ, eɛn fɔ pe yaa pye ye maliwiinle, pe yarisunndo ti yaa pye paa penɛ yen mbe ye yigi.» ⁴Naa Yawe Yɛnɛle li mɛrɛgɛ wila kaa ki senrɛ ti yo Izirayeli woolo pe kan ma kɔ, a leele pe ni fuun pe nɛɛ gbele ngbanga. ⁵A pɛ sigi laga ki mɛgɛ taga naga yinri Bokimuⁱ. Pàa *saara wɔ wa Yawe Yɛnɛle li yeri wa ki laga ki na.

YɛNɛLɛ LAA KITI KɔNFENNɛ TOROGO IZIRAYELI WOOLU PE KAN

2.6–16.31

Zhozuwe wi kunwɔ senrɛ

⁶Naa Zhozuwe wila kaa Izirayeli woolo pe yaga ma yo paa kee, tara lara nda tila kan pe ni fuun nungba nungba pe yeri kɔrɔɔ, a pɛ si sɔngɔrɔ ma saa cɛn wa ti ni mberi ta. ⁷Izirayeli woolo pàa tunngo pye Yawe Yɛnɛle li kan Zhozuwe yinwege piliye yi ni fuun yi ni konaa wi kunɔɔlɔ, *lelele pe yinwege piliye yi ni fuun yi ni, poro mbele pàa Yawe Yɛnɛle li tunmbyege ki yan Izirayeli woolo pe kan we. ⁸Nuni pinambyɔ Zhozuwe, Yawe Yɛnɛle li tunmbye we, wila ta yeɛ cɛnɛ ma yiri kɛ (110) mɛɛ ku. ⁹Pàa wi le wa tara laga nga kila kan wi yeri kɔrɔɔ ki ni, wa Timinati Herezi ca, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, ma wa wa Gaashi yanwiga ki yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri^j.

Kiti kɔnfenne pe kagala

¹⁰Ko pungo na, a Zhozuwe wi wagati woolo pe ni fuun pɛ si kaa ku ma taga pe tɛɛye pe na. A wagati wa fɔnɔ woolo si yiri. Poro sila Yawe Yɛnɛle li jɛn, pe sila si kagala nɛle làa pye Izirayeli woolo pe kan ke jɛn. ¹¹Kona, Izirayeli woolo pe nɛɛ nga ki yen kapege Yawe Yɛnɛle li yegɛ na ki piin. Pàa pye na yarisunndo nda pe yinri *Baali^k ti gbogo. ¹²Yawe Yɛnɛle, pe tɛɛye Yɛnɛle le, lo na làa pe yirige wa Ezhipiti tara, pàa je li na ma taga yari-sunndo ta yegɛ na, cɛngɛle nɛle ke yen ma pe maga ke yarisunndo re, nari gbogo, na fɔli ti yegɛ sɔɔwɔ, ma Yawe Yɛnɛle li nawa pi ngban. ¹³Pa pàa je Yawe Yɛnɛle li na yɛn, na yarisunndo Baali naa *Asitarite^l ti gbogo.

^h 2.2: Eki 34.12-13; Dete 7.2-5 ⁱ 2.5: Maga logo Eburu senrɛ ti ni Bokimu, ko kɔrɔ wo na gbelefenne. ^j 2.6-9: Zhozu 24.29-31 ^k 2.11: Eburu senrɛ ti ni Baali kɔrɔ wowi na tafɔ. Baali wo wila pye Kana tara fenne naa Fenesi tara fenne pe yarisunngo gbɔɔ ye. Pàa pye na jeele kala naa nambala kala piin wa ki gbɔɔwɔ pi ni. ^l 2.13: Asitarite: Yarisunngo jeele kayi nga kila pye na jeele kala naa nambala kala li la waa leele pe na konaa na jeele pe piin sevenne.

¹⁴Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛa nawa ŋɔban Izirayeli woolo pe ni. Lɛa pe le mbele pe maa leele yaara koli pe kɛɛ, a poro pe kɛɛ yaara ti ni fuun ti koli. Lɛa pe le pe mbenfenne mbele paa pye ma pe maga pe kɛɛ, maga kan pe sila ya yere mbe pe sige. ¹⁵Sanga o sanga pe kaa kee malaga gbɔnsaga, Yawe Yɛnɛɛlɛ li ma yiri pe kɔrɔɔ mbe tipege pye pe na, paa yegɛ ŋga na lɛa ki yo konaa ma wugu ki na pe kan we. Kɛ pye ma, jɔlɔɔ gbɔɔ la to pe na fɔ jɛngɛ.

¹⁶Kona, a Yawe Yɛnɛɛlɛ li si kiti kɔnfenne^m yirige pe kan, a poro si pe sho mbele pe maa leele kɛɛ yaara koli pe kɛɛ. ¹⁷Konaa ki ni fuun, Izirayeli woolo pe sila logo ki kiti kɔnfenne pe yeri, ɛɛn fɔ paa pye na tunɔgo piin yarisunndo ta yegɛ kan, na fɔli ti yegɛ sɔɔwɔ nari gbogo. Pe tɛɛye paa pye na tanri konɔ na na, ma Yawe Yɛnɛɛlɛ li ŋgasegele ke le na tanri ke na, paa kɛ ma wɔ wa li ni fyaw. Pe sila tanga ma. ¹⁸Kɛla pye, Yawe Yɛnɛɛlɛ li ka kiti kɔnfɔ wa yirige pe kan sanga o sanga, li ma pye ki kiti kɔnfɔ wi ni, mbaa pe shoo pe mbenfenne pe kɛɛ ki kiti kɔnfɔ wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni. Na Yawe Yɛnɛɛlɛ li ka pe yan paa jɔlɔ, ma jori pe mbenfenne pe kɛɛ sanga ŋa ni, li ma pe yinriwe ta. ¹⁹Ko pɔngo na, na ko kiti kɔnfɔ wo ka ku, pe ma sɔngɔɔ naa ma pe yɛɛ tɛge ^{*}**fyɔngɔ** ni ma we pe tɛɛye pe na, ma taga yarisunndo ta yegɛ na, na tunɔgo piin ti kan, na fɔli ti yegɛ sɔɔwɔ nari gbogo. Pe sila yɛnlɛ mbe pe kapyere tijangara ti yaga nakoma mbe pe kotɔngbanga tangalɔmɔ pi yaga.

Yɛnɛɛlɛ lɛa Izirayeli woolo pe wa ma wele

²⁰Kɛ pye ma, Yawe Yɛnɛɛlɛ li si nawa ŋɔban Izirayeli woolo pe ni, ma sho fɔ: «Ki cɛnlɛ na lilan yɔn finliwɛ mba mɛla le pe tɛɛye pe ni pi jɔɔ. Pee logo na yeri. ²¹Ki kala na, Zhouwe wi ku ma cɛngɛɛ ŋgele yaga wa tara ti ni mbapurɔwɔ, mi se la kpe purɔ mbeli yirige wa pe yegɛ. ²²Poro mi yaa tɛge mbe Izirayeli woolo pe wa mbe wele, mbege jɛn na kaa pye pe yaa tanga na konɔ li na konaa mbe logo na yeri, paa yegɛ ŋga na pe tɛɛye paa ki pye we, nakosima na kaa pye pe sege pye ma.»

²³Kɛ pye ma, cɛngɛɛ ŋgele Yawe Yɛnɛɛlɛ li sila le Zhouwe wi kɛɛ, a li si ke yaga, a kɛ cɛn wa tara ti ni; li sila fyɛɛɛ mbe ke purɔ.

3 ¹Malaga ŋga kɛla gbɔn ma Kana tara ti sho, ^{*}**Izirayeli** woolo mbele pe sila ka gbɔn, Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛa ki cɛngɛɛ ke yaga wa tara ti ni, mbe ke tɛge mbe pe wa mbe wele. ²Lɛa pye na jaa Izirayeli woolo mbele pɛ yiri pɔngo na, poro mbele pe fa malaga gbɔn faa, pe yaraga ŋga pe yinri malaga ki jɛn pege gbɔngɔ ki fɔrɔɔ. ³Ki cɛngɛɛ koro la wele: Filisiti

^m 2.16: Kiti kɔnfenne mbele senre ti yo namena poro la pye leele mbele Yɛnɛɛlɛ lɛa yirige ma pe tɛge teelee Izirayeli woolo pe go na, paa pe yegɛ sinni konaa paa pe shoo pe juguye pe kɛɛ.

tara fenne pe wunluwɔ kangurugo, naa Kana tara fenne pe ni fuun, naa Sidɔn ca fenne konaa Hevi cɛnlɛ woolo pe ni, poro mbele pàa pye ma cɛn wa Liban tara yanwira ti na, maga le wa Baali Erimɔ yanwiga ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Lebo Hamati ca ki na".

⁴Yawe Yɛnɛɛlɛ làa ki cɛngɛlɛ ke tɛgɛ ma Izirayeli woolo pe wa ma wele, mbe ta mbege jɛn na kaa pye pe yaa la tanri li ɲgasegele ke na, koro ɲgele làa kan Moyisi wi yeri wi ke yo pe tɛlɛye pe kan we. ⁵Kì pye ma, a Izirayeli woolo pè si cɛn wa Kana tara fenne pe sɔgɔwɔ, naa Hɛti cɛnlɛ woolo, naa Amɔri cɛnlɛ woolo, naa Perezɪ cɛnlɛ woolo, naa Hevi cɛnlɛ woolo konaa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe sɔgɔwɔ. ⁶Pàa pye naga cɛngɛlɛ ke sumborombiile pe porɪ pe jɛɛlɛ, poro fun, a pàa pe yɛɛra sumborombiile pe kaan ki cɛngɛlɛ ke pinambiile pe yeri, a paa pe porɪ pe jɛɛlɛ. Pàa pye na ke yarisunndo ti gbogo.

Kiti kɔnfɔ Otiniyeli wi kala

⁷Izirayeli woolo pàa kapege pye Yawe Yɛnɛɛlɛ li na, ma fɛgɛ Yawe Yɛnɛɛlɛ, pe Yɛnɛɛlɛ li na, ma saa na yarisunndo ^aBaali naa ^aAshera^o ti gbogo. ⁸A Yawe Yɛnɛɛlɛ lì si nawa ɲgban Izirayeli woolo pe ni, mɛɛ pe le Mezopotami tara wunlunaɲa Kushan Irishatayimu wi kɛɛ. Pàa tunɲgo pye wi kan fɔ ma saa gbɔn yɛlɛ kɔlɔtaanri. ⁹Kona, a Izirayeli woolo pè si gbelɛ ma Yawe Yɛnɛɛlɛ li yeri li pe saga. A lì si go shɔfɔ yirige pe kan, a wì pe shɔ. Pàa pye naa yinri Otiniyeli. Otiniyeli wila pye Kalebu wi jɔnlɔ lenaɲa Kenazi wo pina-mbyɔ^r. ¹⁰Yawe Yɛnɛɛlɛ li yinne làa tigi wi na. Wila pye na Izirayeli woolo pe kagala ke yɛgɛ woo. Wila pye na kee ma saa na malaga gbɔɔn. Yawe Yɛnɛɛlɛ làa Mezopotami tara wunlunaɲa Kushan Irishatayimu wi le wi kɛɛ. A lì ti a wì ya ki wunlunaɲa wi ni. ¹¹Ko punɲgo na, a tara tì si yeyinɲgɛ ta fɔ ma saa gbɔn yɛlɛ nafa shyen, a Kenazi pinambyɔ Otiniyeli wì si kaa ku.

Kiti kɔnfɔ Ehudi wi kala

¹²Izirayeli woolo pàa nuru naa ma kapege pye Yawe Yɛnɛɛlɛ li na. Kì pye ma, a lì si fanɲga kan Mowabu tara wunlunaɲa Egilɔn wi yeri, maa yirige maa wa Izirayeli woolo pe na; katugu pàa kapege pye Yawe Yɛnɛɛlɛ li na. ¹³Kona, a Egilɔn wì si Amɔ^q cɛnlɛ woolo naa Amaleki^r cɛnlɛ woolo

ⁿ 3.3: Zhou 13.3-5 ^o 3.7: Ashera: Kana tara fenne yarisunngo jɛlɛgɛ kayi ɲga pàa pye na jate ma yo ki yɛn yarisunngo Baali ko jɔ. Pàa ki mege ki taga yarisunngo sunsaga na, ɲga pàa tire sanri wa ki ni nakoma tiyala pe yarisunndo sunmɔ pi mege ni (Kiti 6.25, 28; Mishe 5.13). Ki Kana tara yarisunngo pàa pye naga jate ma yo kila pye na jɛɛlɛ kala naa nambala kala li la waa leelɛ pe na, na jɛɛlɛ pe piin sevenne. Pele maa ki jate ma yo konaa yarisunngo Baali ki ni, yaraga nungba yi. ^p 3.9: Zhou 15.17; Kiti 1.13-15 ^q 3.13: Amɔ cɛnlɛ woolo pàa pye Lɔti setirige piile (Zhene 19.38), Amaleki setirige piile pàa pye Ezawu setirige piile (Zhene 36); ki cɛngɛlɛ kàa pye ma cɛn wa tara ti yɔnlɔparawa kaligɛ kɛɛ yeri. ^r 3.13: Kiti 1.16

pe gbogolo, a pè kari ma saa to Izirayeli woolo pe na ma ya pe ni, mée Zheriko ca, sengendire ca ye, ki sho pe yeri. ¹⁴Izirayeli woolo pàa koro ma go sogo Mowabu tara wunlunaja Egilon wi kan fò ma saa gbòn yeke ma yiri kòlòtaanri.

¹⁵Kona, a pè si gbele ma Yawe Yenjele li yeri li pe saga. A li si go sho fò yirige pe kan, pàa pye naa yinri Ehudi. Gera pinambyò lawi, ma yiri wa Benzhamè cènle li ni. Ehudi wila pye kamenge fò. Izirayeli woolo pàa wi tun wi sa yarikanra kan Mowabu tara wunlunaja Egilon wi yeri. ¹⁶A Ehudi wì si tokobi yege shyen woo gbegele wi yee kan. Wi titònlwòwò pila pye na kee mètère kongo yeri. A wì suu pò wa wi sennè li na, maa sin wi kalige jegbòlò li ni, wa wi yaripòrò ti ngò. ¹⁷A wì si kari ma saa yarikanra ti kan Mowabu tara wunlunaja Egilon wi yeri, wo la pye witi-gbògòfò fò jenge. ¹⁸Naa wila kaa yarikanra ti kan wi yeri ma kò, a wì si mbele pàa ti tugo pe yaga, a pè songòrò. ¹⁹Eèn fò, naa Ehudi wila ka saa gbòn wa sinndeere nda pè te yarisunndo ti na, wa Giligali ca ki tanla, a wì si songòrò ma saa wunlunaja wi pye fò: «Wele, wunlunaja, tunngo yen na yeri mbe yo ma kan, ngundo wogo yi.»

A wunlunaja wì sho fò: «Yere gbèn.» Mbele fuun pàa pye wa wi ni, a pè si yiri. ²⁰A Ehudi wì si fulò wa wi tanla ma yala wila pye ma cèn wa wi yumbyò ña wi maa tifene waa wi ni. Pàa wi gbegele wo nungba kan, wa wi birigo ki go na. A wì sho fò: «Yenjele li tunngo kan na yeri mbe yo ma kan.» A wunlunaja wì si yiri wa wi jongo ki na ma yere. ²¹A Ehudi wì suu kamenge ki tege ma tokobi wi tile maa wò wa wi kalige jegbòlò li na, mée wunlunaja wì sun wi ni wa wi lara ti na, a wì ye wi ni. ²²Tokobi wila ye ma kò wi ni ma pinle kombogo ki ni yere. A yanlaga kì si yiri ma pan ma tokobi wi tòn, katugu Ehudi wi sila tokobi wi tile mboo wò wa wunlunaja wi lara ti ni, wi numaga kila yiri wa wi pungo na. ²³Ko pungo na, a Ehudi wì si yiri wa ndògòrò ma naayeri yumbyò kòrò ti tòn-ndò mée ti sògò. ²⁴Naa Ehudi wila kaa yiri, a wunlunaja wi tunmbyeele pè si pan ma wele, mée ki yan fò naayeri yumbyò kòrò tila pye ma sògò. A pè sigi jate ndée wunlunaja wi yen na kongaraga piin wa wi yumbyò ña wi maa tifene waa wi ni. ²⁵A pè si yere ma sige fò ma saa te, wunlunaja wi woro mbe naayeri yumbyò kòrò ti yengele. Kì pye ma, a pè si lakile wi le ma kòrò ti yengele pe ye, pe mbe wele, mée pe tafò wi yan wì to ma sanga le tara ma ku.

²⁶Ma pe ta pàa pye ma yere na singi, a Ehudi wì si fe ma kari, ma saa sinndeere nda pàa te yarisunndo ti toro, mée fe ma kari wa Seyira ca ki yeri. ²⁷Naa wila ka saa gbòn wa sanga ña ni, a wì si mbanlaga win wa Efirayimu tara yanwira ti ni ma leele pe yeri. A Izirayeli woolo pè si tigi ma yiri wa yanwira ti na, a wì si keli pe yege. ²⁸A wì si pe pye fò: «Ye taga na pungo na, katugu Yawe Yenjele li ye mbenfenne pe le ye kee, Mowabu cènle woolo wele.»

A pè si taga wi pungo na, ma saa Zhuriden gbaan wi kɔnsaga ki sho, mbe kɔnɔ li kɔn Mowabu cɛnlɛ woolo pe na. Pe sila ti lere kpɛ mbe gbaan wi kɔn. ²⁹Ki pilige ki ni pàa nambala waga kɛ (10 000) si poro gbo Mowabu cɛnlɛ woolo pe ni, pàa pye ma tugbɔlɔ konaa ma pye kotogo ni. Wa kpɛ sila fe mbe sho. ³⁰Maga lɛ lema, a Mowabu cɛnlɛ woolo pè si go sogo ma Izirayeli woolo pe kan. A tara tì si koro yeyingne na fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa tijere.

Kiti kɔnfɔ Shamigari wi kala

³¹Ehudi kungɔlɔ, a Anati pinambyɔ Shamigari wì si yiri. Wila lere cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600) wo gbo Filisiti tara fenne pe ni nɛrɛ kɔnrigbege^s ni. Wo fun wila Izirayeli woolo pe sho.

Debora naa Baraki pe kala

4 ¹Ehudi wi kungɔlɔ, a ***Izirayeli** woolo pè si kapege pye Yawe Yɛnɛɛlɛ li na naa. ²Kona Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ si pe le Kana tara fenne wunlunaɲa wa kɛɛ, ɲa pàa pye na yinri Yabini. Pa wila pye ma cɛn wunluwa pi na wa Hazri^t ca. Wi malingbɔɔnlɔ to pàa pye naa yinri Sisera, wo la pye ma cɛn wa Arosheti Goyimu ca. ³Malaga gbɔnwotoroye tugurɔn woolo cɛnmɛ kɔlɔjɛrɛ (900) la pye Yabini wi yeri. Wila Izirayeli woolo pe jɔlɔ jɛngɛ, fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa. Kì pye ma, a pè si gbele ma Yawe Yɛnɛɛlɛ li yeri li pe saga.

⁴Ki wagati wi ni, Lapidɔti jɔ Debora ɲa wila pye Yɛnɛɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ, wo wila pye kiti kɔnfɔ wa Izirayeli tara. ⁵Wila pye ma cɛn sengɛndige ka nɔgɔ, a pe kaa naga yinri Debora sengɛndige, wa Arama ca naa Beteli ca sɔgɔwɔ pi ni, wa Efirayimu yanwira tara ti ni. Izirayeli woolo pàa pye na kee wi kɔrɔgɔ ma saa na pe kagala ke yege woo. ⁶Pilige ka, a Debora wì si lere tun, a pè saa Abinowamu pinambyɔ Baraki^u wi yeri wi kan wa Kedeshi ca^v, wa Nefitafi tara. A wì suu pye fɔ: «Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ lɛ yo ma ɲga pye ki ɲga: «Kari ma sa nambala waga kɛ (10 000) wɔ wa Nefitali cɛnlɛ naa Zabulɔn cɛnlɛ li ni, ma kari pe ni wa Tabɔri yanwiga ki na. ⁷Mi yaa kari Yabini wi malingbɔɔnlɔ to, naa wi malaga gbɔnwotoroye konaa wi malingbɔɔnlɔ pe ni wa Kishɔn Sisera lafogo ki ni, mbe sa pe le ma kɛɛ.» »

⁸A Baraki wì si Debora wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na maga pinlɛ na ni, pa mi yaa kari; na mɛɛ pinlɛ na ni, mi se kari.» ⁹Kì pye ma, a Debora wì sho fɔ: «Mi yaa pinlɛ ma ni. Ɛɛn fɔ, ki malaga ɲga ye yaa sa gbɔn mbe ya ki ni, ki gbɔgɔwɔ ma soo ta; katugu Yawe Yɛnɛɛlɛ li yaa Sisera wi le jɛɛ kɛɛ.» A

^s 3.31: Kila pye tugurɔn wanga ma pye wa nɛrɛ kɔnrigbege ki numaga ki na. Ko pe ma tege na nɛrɛ ti wɔnrɔgi ki ni ma ti ti maa kee wa laga ɲga paa jaa tila kee. ^t 4.2: Zhou 11.1

^u 4.6: Ebu 11.32 ^v 4.6: Zhou 12.22; 19.37; 21.32

Debora wì si yiri ma pinle Baraki wi ni, ma kari wa Kedeshi ca. ¹⁰A Baraki wì si Zabulon cenle woolo naa Nefitali cenle woolo pe yeri ma pe gbogolo wa Kedeshi ca. A nambala waga ke (10 000) si pinle wi ni. Debora wila pinle wi ni fun ma kari.

¹¹Ki wagati wi ni, Keni cenle woolo naja Heberi wila laga Keni cenle woolo sanmbala pe na, poro mbele paa pye Moyisi wi nafa lenaja Obabu^w wi setirige piile wele. Wila saa wi ***paraga go** ki kan ma cen wa Kedeshi ca ki tanla, wa Zaananimu yanwira tigbɔgo ki tanla.

¹²Ko sanga wo ni, a pè si saa ki yo Sisera wi kan fɔ Abinowamu pina-mbyɔ Baraki wì lugu wa Tabɔri yanwiga ki na. ¹³A Sisera wì suu malaga gbɔnwotoroye tugurɔn woolo pe cenme kɔljere (900) pe gbogolo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, wa Arosheti Goyimu ca, mee yiri le ma kari pe ni wa Kishon lafogo ki yeri.

¹⁴Kona, a Debora wì si Baraki wi pye fɔ: «Yiri. Nala Yawe Yenɔele li yen na Sisera wi nii ma kee. Lo jate li yaa pye ma yege.» A Baraki wì si yiri wa Tabɔri yanwiga ki na ma tigi, mee keli wi nambala waga ke (10 000) pe yege. ¹⁵Kona, a Yawe Yenɔele li si Sisera wi purɔ tokobi ni Baraki wi yege, ma pinle wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni. Sisera wo jate wì si tigi ma yiri wa wi malaga gbɔnwotoro wi ni, ma fe ma kari tɔɔɔ na. ¹⁶Baraki wila taga malaga gbɔnwotoroye poro naa malingbɔɔnɔ pe pungo na, fɔ ma saa gbɔn wa Arosheti Goyimu ca ki na. Paa Sisera wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe gbo, ali nunɔgba wo sila sho pe ni.

¹⁷Sisera wila fe tɔɔɔ na fɔ ma saa gbɔn wa Keni cenle woolo naja Heberi wi jɔ Yayeli wi paraga go ki na; katugu yeyinɔge la pye Hazɔri ca wunlunaja Yabini wo naa Heberi sege woolo pe sɔgɔwɔ. ¹⁸A Yayeli wì si yiri ma Sisera wi fili, mee wi pye fɔ: «Pan ma ye lagame, na tafɔ, ye laga na go; maga ka fyɛ.» Kona, a Sisera wì si taga wi na ma ye wa wi paraga go ki ni. A Yayeli wì si paritɔnɔgo tege maa tɔn. ¹⁹A Sisera wì si Yayeli wi pye fɔ: «Ki yaga ma tɔnmɔ jenri kan na yeri mbe wɔ.» A wì si selege kasha ki yenge, nɔnɔ la pye wa ki ni, ma wa kan wi yeri, a wì wɔ, mee wi tɔn naa paraga ki ni. ²⁰A Sisera wì suu pye fɔ: «Sa cen wa paraga go ki yeyɔnɔgo ki na. Na lere ka pan mbɔɔn yewe mbe yo fɔ: «Lere yen wa paraga go ki ni le?» Maa pye fɔ: «Ayoo.» »

²¹Ko pungo na, a wì si wɔnɔ pyaw, katugu wila te fɔ jɔnge. Kona, a Heberi jɔ Yayeli wì si paraga go ki kankanɔgala la le naa marito ni, ma fulo wa wi tanla yɔɔɔ, mee li kan wi nunɔbonɔgo ki na, fɔ a lùu go ki furu ma kan wa tara ti na. A Sisera wì si ku. ²²Ko pe yen le ki na, a Baraki wì si kɔn ma yiri, wo ɔa wila pye na Sisera wi puro we. A Yayeli wì si yiri ma saa wi fili, mee wi pye fɔ: «Ta paan, mi yaa naja ɔa maa lagajaa wi naga ma na.» A Baraki wì si ye wa paraga go ki ni, mee Sisera wi yan le tara wì ku; pòo go ki furu go kankanɔgala ni.

^w 4.11: Nɔmbu 10.29-32

²³Pa Yawe Yenɛɛlɛ lɛa fɛrɛ wa Kana tara wunlunaŋa Yabini wi na yɛɛn Izirayeli woolo pe yɛɛ sɔɔwɔ. ²⁴Izirayeli woolo paa ki kan wi Kana tara wunlunaŋa Yabini wi na, fɔ ma ka saa wi ta maa gbo.

Yurugo ŋga Debora wila kɔ

- 5** ¹Ki pilige nunɔba ki ni, a Debora wo naa Abinowamu pinambyɔ Baraki wi ni, pɛ sigi yurugo ŋga ki kɔ ma yo fɔ:
²Yaa Yawe Yenɛɛlɛ li sɔnni.
 Teele pɛle keli leelee pe yɛɛ wa ***Izirayeli** tara.
 Leelee pɛ pe yɛɛ kan mbe malaga gbɔn.
³Yoro wunlumbolo yaa nuru na yeri.
 Yoro mbele ye yɛn teele, ye nunɔbolo jan yaa nuru.
 Mi yaa yurugo kɔ Yawe Yenɛɛlɛ li kan;
 mi yaa yurugo kɔ mbe Yawe Yenɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yenɛɛlɛ li gbɔɔ.
⁴E, Yawe Yenɛɛlɛ, maa yiri wa Edomu tara ma pan sanga ŋa ni,
 maa yiri wa Seyiri yanwira ti na ma tigi sanga ŋa ni,
 tara tila pye na tigile.
 Tonmo la tigi ma yiri wa naayeri,
 kambaara tila tisagbɔɔ pan.
⁵Yanwira tila tigile^x Yawe Yenɛɛlɛ li yɛɛ sɔɔwɔ.
***Sinayi** yanwiga fun kila yɛɛyɛɛ Yawe Yenɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yenɛɛlɛ li yɛɛ sɔɔwɔ.
⁶Anati pinambyɔ Shamigari wi wagati wi ni,
 Yayeli wagati wi ni, kɔngolo kaa koro waga.
 Tangafenne paa pye na toro kɔngɛɛlɛ ni.
⁷Paa yiri wa Izirayeli tara cara ti ni mari yaga waga;
 paa yiri wa ti ni,
 fɔ mi Debora mɛ kaa yiri sanga ŋa ni,
 fɔ mɛ kaa yiri ma pye paa Izirayeli woolo pe nɔ yɛn.
⁸Izirayeli woolo paa yarisunndo fɔnnɔ wele ma wɔ.
 Le ki yɔngɔlɔ nunɔba ke ni, a malaga ki si to pe na.
 Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ paa pye nambala waga nafa shyen (40 000).
 Eɛn fɔ ***tugurɔn sigeyaraga** nunɔba sila yan wa pe yeri,
 njanraga kpɛ sila pye pe yeri.
⁹Na jatere wi yɛn Izirayeli woolo teele pe na,
 poro mbele pɛ pe yɛɛ kan wa leelee pe sɔɔwɔ, mbe malaga ki gbɔn.

^x 5.5: Yuuro 68.8-9

- Yaa Yawe Yenŋele li sɔnni!
- 10 Yoro mbele fuun yè lugu ma cɛncɛn sofilele jɛɛle fiile fiile na,
yoro mbele ye yɛn ma cɛn tara fuuro sɔnŋgbanga woro na,
yoro mbele ye yɛn tangala na wa kɔngolo ke niʔ,
yaa jatere piin ki na.
- 11 Mbele pe wa puluyo yi tanla na tɔnmɔ pi yɛɛɛ,
yaa pe yurukɔɔ ki nuru.
Pe yɛn na Yawe Yenŋele li kajɛŋɛ pyege ki koo yurugo,
konaa Izirayeli woolo teelee pe yawa mba ta wa malaga ki ni pi ni.
Kona, a Yawe Yenŋele li gbogolomɔ woolo pɛ si yiri ma kari wa ca ki
mbogo yeyɔnrɔ ti na.
- 12 Yɛn ma yiri, yɛn ma yiri Debora;
yɛn, yɛn ma yiri ma yurugo le, malaga gbɔnyurugo.
Mboro Abinowamu pinambyɔ Baraki,
yiri ma kari leelee mbele mɔ yigi kasopiile pe ni.
- 13 Ye wele, leelee jɛnri mbele pɔa koro go na,
pɔa tigi ma saa gbogolo wa teelee fanŋga woolo pe tanla.
Yawe Yenŋele li woolo pɔa pan ma gbogolo na tanla wa cew tafenne
pe sɔɔwɔ.
- 14 Mbele pɔa ya Amaleki setirige piile pe ni,
pɔa yiri wa Efirayimu tara.
A Benzhamɛ cɛnle woolo pɛ si taga pe na,
ma pinle pe ŋgbeleye yi ni.
Teele la yiri wa Makiri^z sege ki ni ma pan.
Malingbɔɔnlɔ teelee la yiri wa Zabulon cɛnle li ni ma pan.
- 15 Isakari cɛnle woolo teelee pɔa saa taga Debora wi na.
Isakari cɛnle woolo pe ni fuun pɔa taga Baraki wi pɔŋgo na, ma kari
wa funwa laga falafala ki na.
Eɛn fɔ, Uruben cɛnle li seye woolo poro la koro na kendige woo pe
yɛɛ ni.
- 16 Yɛŋgi na yè si koro wa yaayoro jasaala pe nawa na yaayoro ti
gbelege ki nuru?
Ee, Uruben cɛnle li seye woolo pɔa kendige gbɔɔ wɔ pe yɛɛ ni.
- 17 Galaadi tara woolo pɔa koro wa Zhuriden gbaan wi kɛɛ ŋga na.
Dan cɛnle woolo pe sila yiri wa pe tɔnmɔkɔɔrɔ ti tanla.

ʔ 5.10: Kila pye penjagbɔrɔ fenne poro pɔa pye na nuru sofilele fiile fiile pe na konaa na
cɛn fuuro sɔnŋgbanga woro ti na. Fyɔnwɔ fenne poro la pye na tanri tara. ^z 5.14: Makiri
wila pye Manase wi pinambyɔ kɔngbanja. Manase cɛnle li walaga woolo pɔa pye wa
Zhuriden gbaan wi kɛɛ sanŋga ki na.

- Aseri cenle woolo pàa koro wa kɔɔje wi yɔn ki na,
 ma cen wa kɔɔje wi yɔn ki na,
 ma cen wa pe tɔnmɔkɔɔɔ yeresara nda ti yen yeyinɔge na ti tanla.
 18 Zabulon cenle woolo pe yen leele mbele pe ma pe yeɛ kan kunwɔ pi
 yeri, wa malaga gbɔnsaga.
 Nefitali cenle woolo ko nungba ko pè pye fun.
- 19 Wunlumbolo mbele we mbenfenne, pèle la pan ma to we na malaga
 ni;
 ee, Kana tara fenne wunlumbolo pàa malaga gbɔn we ni wa Taanaki
 ca, wa Megido ca tɔnmɔ laga ki tanla.
 Eɛn fɔ, pe sila yaara ta mbe koli mbe kari ti ni, nakoma warifuwe.
 20 Naayeri wɔnɔgɔlɔ jate kàa malaga gbɔn.
 Ma ke ta wa ke torokɔngolo ke ni, kàa malaga gbɔn Sisera wi ni.
 21 Kishon lafogo kɔ̀ pe li,
 ko nga kila pye wa maga le wa faa, Kishon lafogo ye.
 Ye pan waa tanri fannga ni.
 22 Kona, a shɔnye pè si fe ma toro,
 a pe yenjoro tila tara ti suun fɔ jɛnge.
 Pàa fe ma kari malingbɔɔnɔ tee le pe ni.
 23 A Yawe Yenɔɔle li ***merege** wì sho fɔ:
 Ye Merozi^a ca ki danga, yege danga, yege danga.
 Katugu ca woolo pe sila pan mbe Yawe Yenɔɔle li saga.
 Pe sila pan pe malingbɔɔnɔ welimbele pe ni mbeli saga.
- 24 Keni cenle woolo naɔa Heberi, Yenɔɔle sa duwaw wi jɔ Yayeli wi na
 mbe wɛ jɛɛle pe ni fuun pe na.
 Yenɔɔle sa duwaw wi na mbe wɛ jɛɛle mbele pe maa cɛɛn ***paara**
yinre nɔɔ pe na.
- 25 Sisera wila wi yenri tɔnmɔ ni,
 a wì si nɔnɔ kan wi yeri, a wì wɔ.
 Wila nɔnɔ nara kan wi yeri legbɔɔlɔ wɔjɛnne ni, a wì wɔ.
- 26 Ko punɔ na, a wì si go kankanɔgala le,
 ma tunmbyeele marito le wi kalige ki ni,
 mɛɛ li kan wa Sisera wi go ki na maga furu.
 Wila wi nungbonɔɔ ki ya maga furu wi na.
- 27 A Sisera wì si to ngbanga ma kannguuro kan Yayeli wi jegele, ma wɔ
 ma to fɔ ma sanga tara ti na.

^a 5.23: Merɔzi ca kila pye Nefitali cenle woolo poro wogo. Nefitali cenle woolo pe cara sannda pyew tila saa malaga ki gbɔn kaawɔ Merɔzi ca woolo poro pe sila kari wa.

Wila to ngbanga ma kannguuro kan wi jegele ma wɔ ma to.
 Wila to ngbanga ma kannguuro kan laga nga na,
 wila to le ma ku.

28 A Sisera wi nɔ wì si pan ma wele wa fenetiri wi ni.

Wila pye na jɔrɔgi wa fenetiri wi mɛrɛ wegele ke ni na yuun fɔ:
 «Yingi na wi wotoro wi nɛɛ mɔni wa wi woro mbe kɔn mbe yiri?
 Yingi na wi wotoroye pe si woro na tinmɛ gbɔɔ yinrigi na paan?»

29 Jɛɛle tijinliwɛ fenne mbele pàa pye wa wi ni, pàa wi yɔn sogo ma
 sɛnrɛ nda yo,

to wila pye na sɔngɔrɔ ti na, na yuun fɔ:

30 Kaselege ko na, pɛ yaara ta ma koli.

To pe wa na yɛɛle pe yɛɛ na.

Malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe yaa ta sumbonɔ nungba nungba nakoma
 shyenzhyen.

Sisera wo yaa yaripɔrɔ nda ti yen yɔɔnrɔ ni to ta,

yaripɔrɔ nda ti yen yɔɔnrɔ ni, a pɛri sɔgɔ.

Yaripɔgɔ nungba, nakoma shyen nda ti yen yɔɔnrɔ ni, a pɛri sɔgɔ,
 to yaa pye cew tafɔ wo woro.

31 Ee, Yawe Yɛnɛɛle, ma ti ma mbenfenne pe ni fuun pɛ ku ki kulɔmɔ
 mba pi na.

ɛɛn fɔ ma yen ma mbele ndanla, pe pye paa yɔnɔ ki yen,
 na ki ka yiri ki fannga ki ni la yengele we.

Ko pɔngɔ na, a tara tì si koro yeyinɛge na fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa
 shyen.

Madiyan tara fenne pàa pye na Izirayeli woolo pe jɔlɔ

6 ¹ **Izirayeli** woolo pàa kapege pye Yawe Yɛnɛɛle li na naa. Kì pye ma,
 a lɔ si pe le Madiyan^b tara fenne pe kɛɛ ma saa gbɔn yeɛ kɔlɔshyen.

² Madiyan tara fenne pàa pye na Izirayeli woolo pe jɔlɔ fɔ jɛnɛɛ, fɔ a pe
 saa na pe yɛɛ shɔsaga jaa na lara wa waliwere, naa yanwira were konaa
 yanwira sɔgɔwɔ pi ni. ³ Kila pye, na Izirayeli woolo paga pe yariluguro ti
 lugu sanga ɲa ni, Madiyan tara fenne, naa Amaleki setirige piile konaa
 leele mbele wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri pe ma yiri ma saa to pe na malaga
 ni. ⁴ Pe ma saa pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki kan wa Izirayeli woolo pe tara
 ti ni. Pe ma pe kɛɛrɛ yaara ti jɔgɔ pe yeri fɔ ma saa gbɔn wa Gaza ca ki
 tanla. Pe ma pe yarilire, naa pe simbaala, naa pe nɛrɛ konaa pe sofilele
 pe ni fuun pe yigi. ⁵ Katugu pe ma pan lɛgɛrɛ paa ***gbatɔ** yen, poro naa pe
 yaayoro ngbeleye konaa pe ***paara yinre** ti ni. Pe ma pan ma lɛgɛ poro

^b 6.1: Zhene 25.2; ɛki 2.15-22; 18.1-11; Nɔmbu 10.29-32; 22.4; 25.6-18; Kiti 2.11-15

naa pe yɔngɔmɛye, ma tara ti tɔn ma yaara ti jɔgɔ. ⁶Madiyan tara fenne pàa Izirayeli woolo pe fannga ki kɔ pe na. A pè si gbele ma Yawe Yɛnɛlɛ li yeri li pe saga.

⁷Naa Izirayeli woolo pàa kaa Yawe Yɛnɛlɛ li yɛnri li pe shɔ Madiyan tara fenne pe kɛɛ, ⁸a li si ***Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ** wa torogo pe kan, ma pe pye fɔ: «Yawe Yɛnɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ li yo fɔ: «Muwi mɪla ye yirige wa Ezhipiti tara, to nda yàa pye wa ti ni kulolo we. ⁹Mila ye shɔ Ezhipiti tara fenne pe kɛɛ konaa mbele fuun pàa pye na ye jɔlɔ pe kɛɛ. Mila pe purɔ wa ye yɛgɛ ma pe tara ti kan ye yeri. ¹⁰Mila ki yo ye kan fɔ muwi mɪ yɛn Yawe Yɛnɛlɛ, ye Yɛnɛlɛ le; fɔ Amɔri cɛnlɛ woolo mbele ye yɛn ma cɛn wa pe tara ti ni, yaga kaa pe yarisunndo ti gbogo. Ɛn fɔ, ye sila logo na yeri.» »

Nana ŋa pàa pye na yinri Zhedewɔn wi kala

¹¹Ko punɔ na, Yawe Yɛnɛlɛ li ***mɛrɛgɛ** wɪ si pan ma cɛn wa ***tɛrɛbɛnti** tige ŋa kɪla pye wa Ofira ca ki nɔgɔ, wa nana ŋa pàa pye na yinri Zhouasi wi tara laga ki ni. Zhouasi wɪla pye Abiyezeri sege woo wo wa. Wi pina-mbyɔ Zhedewɔn wɪla saa lara Madiyan tara fenne pe na wa ***ɛrɛzɛn** pire ti tɔnmɔ wɔsaga ki ni na ***bile** wi suun. ¹²A Yawe Yɛnɛlɛ li mɛrɛgɛ wɪ si pan maa yɛɛ naga wi na maa pye fɔ: «Malingbɔɔn welɛwɛ, Yawe Yɛnɛlɛ li yɛn ma ni.» ¹³A Zhedewɔn wɪ suu pye fɔ: «Ayi, na tafɔ, na kaa pye Yawe Yɛnɛlɛ li yɛn we ni, yɛŋgi na ki jɔlɔgɔ kagala ŋgele ke nɛɛ we taa? Kafɔngɔlɔ ŋgele fuun we tɛlɛye pàa ke sɛnrɛ yo we kan maga naga fɔ Yawe Yɛnɛlɛ làa we yirige wa Ezhipiti tara ke yɛn se yeri? Kaselege ko na, Yawe Yɛnɛlɛ li we wa, ma we le Madiyan tara fenne pe kɛɛ.»

¹⁴Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ li si kannga ma yɛgɛ wa wi yeri, mɛɛ wi pye fɔ: «Fannga ŋa ki yɛn ma ni, ta kee ki ni ma sa Izirayeli woolo pe shɔ Madiyan tara fenne pe yeri. Muwi mɔɔ tun.» ¹⁵Ɛn fɔ, a Zhedewɔn wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «E, na tafɔ, mi yaa Izirayeli woolo pe shɔ yɛŋgi yaraga ni san? Na sege woolo poro fannga ko kɪ kologo ma wɛ wa Manase cɛnlɛ seye sannya yi na. Muwi mi yɛn na to wi go woolo pe ni fuun pe pyɔ jɛɛ.»

¹⁶A Yawe Yɛnɛlɛ li suu pye fɔ: «Mi yaa pye ma ni, ki kala na, ma yaa ka ya Madiyan tara fenne pe ni paa lere nungba yɛn.» ¹⁷A Zhedewɔn wɪ sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Na ki ka pye maa jaa mbe kajɛŋgɛ pye na kan, mi yɛn nɔɔ yɛnri, ma kacɛn wa pye, ŋa wi yaa ki naga fɔ mboro ma yɛn na para na ni. ¹⁸Maga ka yiri na mbe kari yɛgɛ, fɔ mbe sa songɔɔ mbe pan yarikanga ŋa mi yɛn na woo ma yeri ***saraga** ki ni.»

A Yawe Yɛnɛlɛ li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yaa ma sige na fɔ ma sa songɔɔ ma pan.»

¹⁹Kona, a Zhedewɔn wɪ si songɔɔ wa wi go ma saa sikapige ka gbo maga gbɛgele konaa ***lɛvɛ** fu buru ni, wɪla wo gbɛgele muwe culo nafa ma yiri

ke ni. A wì si kara ti le kanja pige ka ni, mɛɛ tunwɔ po le ɔɔɔ la ni, mɛɛ kari ti ni fuun ti ni Yenɲele li mɛɛge wi kan wa terebenti tige ki nɔɔɔ. ²⁰ A Yenɲele li mɛɛge wì suu pye fɔ: «Kara to naa leve fu buru wi ni ti le mari tɛge wa walaga nga ki na, mɛɛ tunwɔ pi wo wa ti na.» A Zhedewɔn wì sigi pye ma. ²¹ Kona, a Yawe Yenɲele li mɛɛge wì si kanɲala na làa pye wi kɛɛ li numala li jiri kara to naa leve fu buru wi na. A kasɔn si janri ma yiri wa walaga ki ni ma kara to naa buru wi sogo. Ko pyɲɲɔɔɔ, a mɛɛge wì si kɔ le saw.

²² Ki sanga wi ni, a Zhedewɔn wì sigi jɛn ma yo Yawe Yenɲele li mɛɛge wo lawi. A wì si gbele ma yo fɔ: «Jɔɔɔ yɛn na wogo ***na fɔ**, Yawe Yenɲele; katugu mì Yawe Yenɲele li mɛɛge wi yan yɛnlɛ ni gbɔɔɔyi.»

²³ Ɛɛn fɔ, a Yawe Yenɲele li suu pye fɔ: «Yeyinɲge mbe pye ma wogo, maga ka fyɛ, ma se ku.» ²⁴ A Zhedewɔn wì si ***saraga wɔsaga** kan le ki laga ki na maga mɛge taga naga yinri: «Yawe Yenɲele li maa yeyinɲge kaan.» Ki saraga wɔsaga ki yɛn wa Ofira ca ali ma pan ma gbɔn nala. Ofira ca kila pye Abiyezeri sege woolo poro ca.

²⁵ Ki yɛmbine nɲngba li ni, a Yawe Yenɲele li si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Ma to wi napɔɔ yirifɔnɲɔ wi yigi, naa shyenwoo ɲa wì ta yɛlɛ kɔɔshyɛn wi ni. Saraga wɔsaga nga ma to wì kan yarisunɲgo ***Baali** ki kan, maga jaanri; yarisunɲgo ***Ashera** ki tiyala na le saraga wɔsaga ki tanla, ma li kɔɔnɔ. ²⁶ Ko pɲngo na, ma saraga wɔsaga jɛnɲge ka kan wa ki walaga nga ki go na mi ɲa Yawe Yenɲele, ma Yenɲele na kan. Ma napɔɔ shyenwoo wi lɛ, maa pye ***saraga sogowogo**. Yarisunɲgo tiyala na mǎ kɔɔnɔ, lo li yaa pye kanɲgire mbe saraga ki sogo.» ²⁷ A Zhedewɔn wì suu tunmbyeele nambala kɛ lɛ, ma saa nga Yawe Yenɲele làa yo wi kan ki pye. Ɛɛn fɔ, wi to go woolo naa ca woolo pe kala na, wila fyɛ wii yɛnlɛ mbege pye yɔnɔ na. Ki kala na, wila ki pye yɛmbine.

²⁸ Ki goto pinliwɛ pi ni, ca woolo pɛ si yiri maga yan fɔ pɛ Baali saraga wɔsaga ki jaanri, ma Ashera tiyala fun li kɔɔnɔ, ma napɔɔ shyenwoo wi wɔ saraga sogowogo wa saraga wɔsaga nga pàa kan fɔnɲgo ki na. ²⁹ A pe nɛɛ pe yɛɛ yewe na yuun fɔ: «Amɔ wigi kala na li pye?» Ma pe ta pàa pye na yewe jɛnɲge ki wogo ki na mbege jɛn, a pɛ si pe pye fɔ: «Zhowasi pinambyɔ Zhedewɔn wo wigi kala li pye.» ³⁰ Kona, a ca woolo pɛ si Zhowasi wi pye fɔ: «Ma pinambyɔ wi yirige laga we kan we ta woo gbo, katugu wì Baali saraga wɔsaga ki jaanri, ma Ashera tiyala na làa pye le ki tanla li kɔɔnɔ.» ³¹ Mbele fuun pàa pye ma yere wa Zhowasi wi tanla, a wì si pe pye fɔ: «Yoro ye daga mbe Baali wi saga wi lɛ? Yoro ye daga mbe Baali wi malaga ki gbɔn wi kan wi lɛ? Lere ɲa fuun ka yere Baali kala li yerewe, wo daga mbe gbo sannɔ goto pinliwɛ ni. Na kaa pye Baali wi yɛn yarisunɲgo, wuu yɛɛ kayanɲa ki wɔ, katugu pò saraga wɔsaga ki jaanri.» ³² Maga lɛ le ki pilige ki na, a pɛ si Zhedewɔn wi mɛge taga naa yinri Yerubaali, ko kɔɔ wo yɛn fɔ: «Baali wuu yɛɛ kayanɲa wɔ,» katugu Zhedewɔn wila wi saraga wɔsaga ki jaanri.

**Zhedewɔn wila Yenɲele li yenri
li kacɛn wa pye li naga wi na**

³³Kona, Madiyan tara fenne pe ni fuun, naa Amaleki setirige piile konaa leele mbele wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri pe ni, pɛ si pe yɛɛ gbogolo ma Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri, mɛɛ saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan ma cɛn wa Zhizireyeli gbunlundɛge ki ni. ³⁴Yawe Yenɲele li yinne li si tigi ma ye Zhedewɔn wi ni. A wɛ si yiri ma mbanlaga ki win ma Abiyezeri cɛnlɛ woolo pe yeri. A pɛ si gbogolo ma taga wi na. ³⁵A Zhedewɔn wɛ si leele tun Manase tara ti lagapyew ki ni pe sa ki cɛnlɛ woolo pe yeri. A poro si gbogolo ma taga wi na. Wila leele tun fun Aseri cɛnlɛ woolo, naa Zabulon cɛnlɛ woolo konaa Nɛfitali cɛnlɛ woolo pe yeri; a poro fun pɛ pan ma taga wi na.

³⁶A Zhedewɔn wɛ si Yenɲele li pye fɔ: «Na ki ka pye muwi ma yaa tege mbe Izirayeli woolo pe shɔ paa yege nga na mɔga yo, ³⁷wele, mi yaa simbasɛnɛ sire wolo li jan wa bile wi sunsaga, na fɔɔngɔ ki ka wo lo nungba na mbeli yinngi, a tara ti koro tawara mali maga mali fili, pa mi yaa ki jɛn muwi ma yaa tege mbe Izirayeli woolo pe shɔ paa yege nga na mɔga yo we.» ³⁸A ki si pye ma cɛ. Ki goto pinliwɛ pi ni, a Zhedewɔn wɛ si yiri faa ma saa simbasɛnɛ sire wolo li lɛ mali yiwi. A fɔɔngɔ tɔnmɔ pɛ jɛnɛ nungba yin.

³⁹Kona, a Zhedewɔn wɛ si Yenɲele li pye naa fɔ: «Maga ka nawa ngban na ni, mi yaa ma yenri naa kala nungba ni. Ki yaga ma wamawelege punɔgo wogo pye naa simbasɛnɛ sire wolo li ni. Koni simbasɛnɛ sire wolo lo nungba mbe koro wala, ɛɛn fɔ fɔɔngɔ ki tara ti yinngi kili maga.» ⁴⁰Ki yɛmbine li ni, a Yenɲele li si nga wila yenri ki pye. Simbasɛnɛ sire wolo lo nungba lila koro wala; ɛɛn fɔ fɔɔngɔ kila wo ma tara ti yinngi mali maga.

**Zhedewɔn wila ya
Madiyan tara fenne pe ni**

7 ¹Ki goto pinliwɛ pi ni Yerubaali wo ɲa pe yinri Zhedewɔn wɛ si yiri wo naa wi woolo pe ni fuun pe ni, ma kari ma saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan ma cɛn wa Arɔdi ca pulugo ki tanla. Madiyan tara fenne poro la pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan ma cɛn wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, wa More tinndi wi yeri, wa gbunlundɛge ki ni. ²A Yawe Yenɲele li si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Ma woolo pɛ lɛge ma toro, mi se ya Madiyan tara fenne pe le ma kɛɛ, nakoma ^{*}Izirayeli woolo pe yaa la pe yɛɛ gbogo mbaa ki jate fɔ pe yɛɛ fannga ko kɛ pe shɔ. ³Koni ki senre nda ti yo leele pe kan ma pe pye fɔ: «Ye ni, lere ɲa fuun wi yɛn na fyɛ konaa na seri, wo mbe sɔngɔɔ wi yiri laga Galaadi tara yanwiga ki na wila kee.» Kɛ pye ma, a lere waga nafa ma yiri shyen (22 000) wɔ si sɔngɔɔ malingbɔɔnlɔ pe ni, a pɛ si koro lere waga kɛ (10 000).»

⁴Ɛɛn fɔ, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ si Zhedewɔn wi pye naa fɔ: «Leele pɛ lɛgɛ bere ma toro. Tigi pe ni wa lafogo ki yɔn na, mi yaa pe cɔnri wa ki laga ki na. Mbele mi yaa yo pe pinle ma ni poro yaa pinle ma ni. Ɛɛn fɔ mbele mi yaa yo paga ka pinle ma ni, poro se pinle ma ni.» ⁵A Zhedewɔn wɛ si tigi leele pe ni wa lafogo ki yɔn na. Kona, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ suu pye fɔ: «Mbele fuun pe yaa la tɔnmɔ pi laala la woo paa pyɔn yɛn, ma pe tɛgɛ pe yɛ. Mbele fuun pe yaa kanɲguuro kan mbaa woo, ma pe tɛgɛ pe yɛ.» ⁶Leele mbele pàa tɔnmɔ pi ko kɛɛ ni maa laala, poro la pye lere cɛnmɛ taanri (300); ɛɛn fɔ leele sanmbala poro la kanɲguuro kan ma wɔ. ⁷A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Ki nambala cɛnmɛ taanri (300) mbele pɛ tɔnmɔ pi koko pe keyen yi ni maa laala pe ɲgayinɲgele ke ni, poro mi yaa tɛgɛ mbe ye sho Madiyan tara fenne pe kɛɛ, mbe ti ye ya pe ni. Leele sanmbala poro na, pe sɔngɔɔ paa kee pe yinre.» ⁸A nambala cɛnmɛ taanri (300) wele pɛ si sanmbala pe yaakara naa pe mbaanra ti lɛ. Ko pɔngo na, a Zhedewɔn wɛ si Izirayeli woolo sanmbala pe yaga ma yo pe sɔngɔɔ paa kee. Nambala cɛnmɛ taanri (300) poro pàa koro wi ni. Madiyan tara fenne pe ***paara yinre cɛnsaga** kila pye wa gbunlundɛgɛ ki ni wa Zhedewɔn wogo ki nɔgɔ.

⁹Ki yembine li ni, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Yiri ma kari wa Madiyan tara fenne pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki ni, katugu mɛ pe le ma kɛɛ. ¹⁰Na kaa pye maa fye mbe kari wa, kari gbɛn mboro naa ma tunmbyee Pura wi ni wa pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki ni. ¹¹Ma sa senre nda paa yuun wa ti logo. Ko pɔngo na, ma yaa kotogo ta mbe sa to pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki na.» Kona, a Zhedewɔn wɛ si kari wi tunmbyee Pura wi ni fɔ ma saa gbɔn wa pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki yɔn na. ¹²Madiyan tara fenne, naa Amaleki setirige piile konaa leele mbele wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, pàa pye ma jaraga wa gbunlundɛgɛ ki ni ma lɛgɛ paa ***gbato** yɛn. Pe yɔngɔmɛye pàa lɛgɛ paa kɔgɔje yɔn taambugɔ ki yɛn, ɲga lere se ya jiri.

¹³Naa Zhedewɔn wila kaa gbɔn wa, a wɛ si saa yala naɲa wa yɛn naa wɔɔnɔ yuun wi nimbye wa kan na yuun fɔ: «Wele, mɛ wɔɔnɔ wɔnɔ ma buru ɲa pɛ gbɛgele ***ɔrizhi** ni wa yan wila kongi na toro laga Madiyan tara fenne pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki nawa; naa wɛ ka saa gbɔn wa ***paraga go** ki na, a wɛ sigi gbɔn maga jan, maga wa maga kanɲga, fɔ a kɛ koro le tara.» ¹⁴A wi nimbye wɛ sho fɔ: «Ma wɔɔnɔ ti woro na kala la yege nari, kaawɔ Izirayeli woolo naɲa Zhouasi wi pinambyɔ Zhedewɔn wi tokobi wo. Yɛnɲɛlɛ lɛ Madiyan tara fenne poro naa pe malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe le wi kɛɛ.»

¹⁵Naa Zhedewɔn wila kaa wɔɔnɔ ti logo naa ti kɔɔ wi ni, a wɛ si fɔli maa yege ki jiile wa tara ma Yɛnɲɛlɛ li gbɔgɔ. Ko pɔngo na, a wɛ si sɔngɔɔ wa Izirayeli woolo pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga mɛɛ yo fɔ: «Ye yiri ye ni fuun, katugu Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ Madiyan tara fenne pe malingbɔɔnɔ pe le ye kɛɛ.»

¹⁶A Zhedewɔn wì si nambala cenme taanri (300) pe walagi tegesaga taanri, mɛɛ mbaanra nungba nungba kankan pe ni fuun nungba nungba pe yeri, naa cɔgɔlɔ nungba nungba ni, kàa pye waga. Pàa yangambɔgɔlɔ kasɔnrɔ mu ma lele wa ke ni. ¹⁷Ko pungo na, a wì si pe pye fɔ: «Yaa na wele, mi ka kala na pye, yege pye ma fun cɛ. Na mi ka kari sa gbɔn wa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki yɔn na sanga ŋa ni, yaa piin paa na yɛn. ¹⁸Na mi ka ka mbanlaga ki win sanga ŋa ni mbe pinle mbele pe yɛn na ni pe ni, yoro mbele fuun ye yɛn wa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki keyɛn yi ni fuun yi na, yoro fun ye ye mbaanra ti win, ye jɔrɔgɔ ŋgbanga ye yo fɔ: «We yɛn na malaga ki gbɔɔn Yawe Yɛnɲele lo kala na konaa Zhedewɔn kala na.» »

¹⁹Sanni yige ki sa le, Zhedewɔn wo naa leele cenme taanri (300) mbele pàa pye wi ni pè si gbɔn wa Madiyan tara fenne pe malingbɔɔnlɔ censaga ki na. Kila yala censaga ki kɔrɔsifenne pè tigi, a pèle yege cen wa pe yɔnlɔ. A pè si mbaanra ti win mɛɛ cɔgɔlɔ ŋgele kàa pye pe kɛɛ ke yaari. ²⁰Ki leele tegesaga taanri pàa pe mbaanra ti win ma pe cɔgɔlɔ ke yaari. Pàa yangambɔgɔlɔ kasɔnrɔ ti yigi pe kamende ti ni, ma mbaanra ti yigi pe kalire ti ni nari wiin. Kona, a pe nɛɛ jɔrɔgi na yuun fɔ: «Ye ye tokobiye pe le ye malaga ki gbɔn Yawe Yɛnɲele li kala na konaa Zhedewɔn wi kala na.» ²¹Pe ni fuun nungba nungba pàa koro wa pe yere-saga ma censaga ki maga. A Madiyan tara fenne pe nɛɛ fee, na gbele, na fee mbe sho. ²²Nambala cenme taanri (300) pàa pe mbaanra ti win. A Yawe Yɛnɲele li si ti a Madiyan tara fenne pè pe tokobiye pe le na pe yɛɛ kuun wa malingbɔɔnlɔ censaga ki ni. Kì kaa ŋgbɔn, a pè si fe fɔ ma saa gbɔn wa Beti Shita ca ki na, wa Zerera ca ki yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Abeli Mehola ca ki yɔn na, wa Tabati ca ki tanla. ²³Ki pye ma, a Izirayeli woolo pè si pe yɛɛ gbogolo. Poro wele Nefitali cenle woolo, naa Aseri cenle woolo konaa Manase cenle woolo pe ni fuun; a pè si yiri ma taga Madiyan tara fenne pe na na pe puro.

²⁴A Zhedewɔn wì si leele tun wa Efirayimu yanwira tara ti ni fuun ti ni ma yo pe saga yo nambala pe kan, fɔ pe pan pe konɔ li kɔn Madiyan tara fenne pe na pe tɔnmɔ lara ti sho pe yeri, fɔ sa gbɔn wa Beti Bara ca ki na konaa Zhuriden gbaan wi kɔnsara ti na. A Efirayimu cenle woolo pè si pe yɛɛ gbogolo mɛɛ kari ma saa tɔnmɔ lara ti ni fuun ti sho, fɔ ma saa gbɔn wa Beti Bara ca konaa Zhuriden gbaan wi kɔnsara ti na. ²⁵Pàa Madiyan tara fenne tee shɛn yigi, pàa pye na nungba yinri Orebu na sanɲa wi yinri Zɛebu. Pàa Orebu wi gbo wa Orebu walaga ki na, ma Zɛebu wi gbo wa Zɛebu wi *erezen pire ti tɔnmɔ wɔsaga ki na. Pàa Madiyan tara fenne pe puro mɛɛ saa Orebu naa Zɛebu pe yinre ti kan Zhedewɔn wi yeri, wo la pye wa Zhuriden gbaan wi kɛɛ ŋga na, wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri.

Efirayimu cenle woolo pàa nawa ŋgbɔn Zhedewɔn wi ni

8 ¹Kona, a Efirayimu cenle woolo pè si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Yingi na, a mà sigi kala na li pye we na yɛɛn? Maa kari ma saa to Madiyan

tara fenne pe na sanga ɲa ni, yingi na ma sila si we yeri?» Pàa sen-
ngbanra yo wi na fɔ jenge.

²Ɛen fɔ, a Zhedewɔn wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yingi m̀ pye ki ya ki taanla ye wogo ki ni? Efirayimu cenle woolo pe *erezen pire pungo woro ti cɔmɔ po si mbɔnrɔ Abiyezeri sege woolo pe erezen pire nda fuun ti cɔ to na wi le?» ³Konaa ki ni fuun, yoro wele Yenɲele li Madiyan tara fenne teele Orebu naa Zeebu pe le ye kee. Yingi m̀ pye ɲga ki mbe ya taanla ye wogo ki ni?» Kì pye ma, senre nda wila yo, a tì si pe kotogo ki sogo pe na.

**Zhedewɔn wila ya
Madiyan tara fenne pe ni
ki shyen wogo na.**

⁴Zhedewɔn wo naa nambala cenme taanri (300) mbele pàa pye wi ni, pè si gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na maa kɔn ma yiri. Ali mbege ta pàa te, pàa pye pe mbenfenne pe pungo na, na pe puro bere. ⁵Naa pàa ka saa gbɔn wa Sukɔti ca, a Zhedewɔn wì si ca woolo pe pye fɔ: «Mila ye yenri, ye buru kan nambala mbele pe yen na ni pe yeri; katugu pe yen ma te, mi si yen na Madiyan tara fenne wunlumbolo Zeba naa Salimuna pe puro^d.»

⁶Ɛen fɔ, a Sukɔti ca teele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mele wee yaakara kan ma woolo pe yeri? Zeba naa Salimuna ma poro ta ma pe yigi makɔ wi le?»

⁷A Zhedewɔn wì sho fɔ: «Ko si ngban. Na Yawe Yenɲele liga ka Zeba naa Salimuna pe le na kee, mi yaa ye gbɔn *gbinri wurufire naa wuuro ni mbe ye wire ti kɔɔnlɔ ye na.» ⁸Zhedewɔn wì kaa yiri le ma, a wì si kari wa Penuweli ca maga senre nungba ti yo ki ca woolo pe kan. A ca woolo pè suu yɔn sogo paa yege ɲga na Sukɔti ca woolo pàa ki pye we^e. ⁹A Zhedewɔn wì sigi yo fun Penuweli ca nambala pe kan fɔ: «Na m̀ ka sa ya malaga ki ni mbe sɔngɔrɔ mbe pan yinɲge, mi yaa ye ca sanɲgazo wi jaanri.»

¹⁰Zeba, naa Salimuna konaa pe malingbɔɔnlɔ pe ni, pàa pye wa Karikɔri ca. Pàa saa koro nambala waga ke ma yiri kanɲurugo (15 000). Malingbɔɔnlɔ mbele fuun pàa koro ma pye yɔnlɔ yirisaga tara kee woolo poro la wele yeen; katugu pàa malingbɔɔnlɔ waga cenme naa nafa (120 000) poro gbo pe ni. ¹¹Mbele pàa pye na cɛen wa *paara yinre ti ni wa Noba naa Yogbeya cara ti yɔnlɔ yirisaga yeri, a Zhedewɔn wì si toro wa pe kɔnɔ li ni. Wila saa to pe juguye pe na ma yala pàa pye naga jate ka-
ngbanga se ya gbɔn pe na. ¹²Madiyan tara fenne wunlumbolo shyen Zeba naa Salimuna pè si fe. Ɛen fɔ Zhedewɔn wila taga pe na ma pe puro ma saa pe shyen pe yigi, mee ti a malingbɔɔnlɔ pè gbɔn ma jaraga.

^c 8.2: Ki yomiyele na li yen naga nari ma yo Efirayimu cenle woolo pè yiri ma ɲga pye jenri ma teele shyen pe yigi ko mbɔnrɔ cew ɲa Abiyezeri sege woolo pè ta wo na.

^d 8.5: Zhene 33.17 ^e 8.8: Zhene 32.30-31

¹³Naa malaga kila kaa kɔ, a Zhouasi pinambyɔ Zhedewɔn wɔ si sɔngɔrɔ ma toro wa Herezi tinndi kologo ki ni. ¹⁴Kona, a wɔ si Sukɔti ca lefɔnɔɔ wa yigi maa yewe. A wɔ si ca ki teele naa ki *lelelele pe mɛrɛ ti yɔnɔɔɔ wi kan. Pàa pye lere nafa taanri ma yiri ke ma yiri kɔlɔshyɛn. ¹⁵A Zhedewɔn wɔ si kari ma saa Sukɔti ca woolo pe pye fɔ: «Yàa na tɛgɛlɛ yɛgɛ nɔa na ye nawa to ki na. Yàa yo fɔ: «Ma Zeba naa Salimuna poro yigi ma kɔ wi le, jango wee jori we yaakara kan ma woolo mbele pɛ te pe yeri?» Ye wele, pe mbele mɔ pan pe ni.» ¹⁶Kona, a wɔ si Sukɔti ca lelelele pe yigi ma ti a pɛ pe gbɔn gbinri wurufire naa wuuro ni. ¹⁷A wɔ si Penuweli ca sanngazo wi jaanri fun ma ca ki nambala pe gbo.

¹⁸Ko punɔ na, a wɔ si Zeba naa Salimuna pe yewe ma yo fɔ: «Leele mbele yàa gbo wa Tabɔri yanwiga ki na, pàa pye mɛlɛ?»

A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pàa pye mɔɔ le. Pe yɛgɛ cɛnwɛ pila pye paa wunluwɔ piile yɛn.»

¹⁹A Zhedewɔn wɔ si pe pye fɔ: «Na nɔsepiile la wele, na yɛɛra nɔ wo pinambiile. Mɔ wugu Yawe Yɛnɔlɛ na yinwege wolo li na fɔ: «Ndɛɛ ki pye yaa pe yaga ye sila pe gbo, mɔ se jɛn na ye gbo fun.» » ²⁰A wɔ suu pinambyɔ kongbanɔa Yeteri wi pye fɔ: «Yiri ma pe gbo.» Ɛɛn fɔ, lefɔnɔɔ wi sila wi tokobi wi kɔw. Ma jɛn wila pye na fyɛ, katugu wila pye pyɔ jɛɛ bere.

²¹A Zeba naa Salimuna pɛ si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Yiri ma we gbo ma yɛ, katugu naɔa nɔ fanɔga yɛn wi ni, wo tunɔgo yi.» Kona, a Zhedewɔn wɔ si Zeba naa Salimuna pe gbo, mɛɛ fɛɛɛyaaɛrɛ nda tila pye wa pe yɔngɔmɛye pe yɔɔɔ kiiri kiiri ti wɔwɔ pe na.

Zhedewɔn wila je ma yo wi se pye wunluwɔ

²²Ko punɔ na, a *Izirayeli woolo pɛ si Zhedewɔn wi pye fɔ: «Cɛn we go na, punɔ na ma pinambyɔ wi cɛn we go na konaa ma pishyɛnwolo pe ni, katugu mɔ we shɔ Madiyan tara fenne pe kɛɛ.»

²³A Zhedewɔn wɔ si pe pye fɔ: «Mɔ se cɛn ye go na, na pinambyɔ fun wi se cɛn ye go na. Ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɔlɛ lo li yaa cɛn ye go na.»

²⁴Ko punɔ na, a wɔ si pe pye fɔ: «Mɔ yaa yaraga ka yɛnri ye yeri: Ye ni fuun nungba nungba ye tɛ nungbogolo nungba nungba lagala wa yaara nda yɛ koli ti na ye ke kan na yeri.» Tɛ nungbogolo la pye pe mbenfenne pe yeri, katugu Ishimayeli setirige piile la wele^f. ²⁵A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kɔ we ndanla we ke kan ma yeri.» A pɛ si derigbɔɔ ka jan maga sanga. A pe ni fuun nungba nungba pɛ si nungbogolo nungba nungba lagala yaara nda pɛ koli ti na ma ke wa wa derigbɔɔ nɔa pàa jan ma sanga ki na. ²⁶Tɛ nungbogolo nɔgele Zhedewɔn wila yɛnri ke nuguwɔ pila pye na kee culo nafa yeri. Wila yɔlɔɔ tɛ yɔngɔwɔ woo ta fun, naa

^f 8.24: Ishimayeli setirige piile pàa pye Madiyan tara fenne. Zhɛnɛ 25.1-2; 37.25-28; 39.1.

nunɔgbogolo manda woro ni, naa Madiyan tara fenne wunlumbolo pe kondoro derigboro ti ni, ma pinle fereyaara nda tila pye wa pe yɔngɔmɛye pe yɔɔɔɔ ti ni. ²⁷A Zhedewɔn wɔl sɔgi tɛ wi lɛ ma *efɔdi wa gbegele maa yerege wa Ofira ca ki ni, wi yɛɛra ca ye. Izirayeli woolo paa pye na kee wa na fɔli ki efɔdi wi yɛge sɔgɔwɔ naa gbogo, fɔ a wɔ ka saa pye paa penɛ yen Zhedewɔn naa wi go woolo pe na^g.

²⁸Maga lɛ lema, a Madiyan tara fenne pɛ si go sogo Izirayeli woolo pe kan. Pe sila ya mbe fannga ta naa fyew. A tara tɔ si koro yeyingɛ na Zhedewɔn yinwege piliye yi ni, fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa shyen.

Zhedewɔn wi kunwɔ we

²⁹Zhowasi pinambyɔ Yerubaali, Zhedewɔn we, a wɔ si sɔngɔɔ ma saa cɛn wa wi go. ³⁰Zhedewɔn wɔla se pinambiile nafa taanri ma yiri kɛ, katugu wi jɛɛlɛ paa pye ma lɛge. ³¹Wi cɛnfɔ ɲa wɔla pye wa Sishemu ca, wɔla pinambyɔ se wi kan fun; a wɔu mɛge taga naa yinri Abimeleki. ³²Zhowasi pinambyɔ Zhedewɔn wi leɛwɛ pila yɔn fɔ jɛnge; ko punɔ na, a wɔ si ku. A pɛ suu le wa wi to Zhowasi wi fanga ki ni wa Ofira ca, ko ɲga kɔla pye Abiyezeri sege woolo pe ca ye.

³³Zhedewɔn wi kunɔɔɔ, a Izirayeli woolo pɛ sɔgi lɛ naa na yarisunngo *Baali ki gbogo, ma yarisunngo Baali Beriti ki pye pe yarisunngo^h.

³⁴Izirayeli woolo paa fege Yawe Yenɲɛlɛ, pe Yenɲɛlɛ li na, lo na lɔa pe sho pe juguye mbele paa pe maga pe kee we. ³⁵Zhedewɔn, Yerubaali we, wɔla kajɛnge ɲga fuun pye Izirayeli woolo pe kan, konaa ki ni fuun, pe sila kajɛnge kpɛ pye Zhedewɔn wi go woolo pe kan.

Nanɔ ɲa paa pye na yinri

Abimeleki wi kala

9 ¹Yerubaali wi pinambyɔ Abimeleki wɔla kari wa Sishemu ca ma saa para wi lɛɛlɛ pe ni fuun pe ni, poro mbele pe yen wi nɔ go woolo wele, ma yo fɔ: ²«Mi yen na ye yenri, ye sa Sishemu ca *lelelele pe yewe fɔ: «Yaa jaa Yerubaali pinambiile nafa taanri ma yiri kɛ poro mbe cɛn ye go na lee nakoma yaa jaa nanɔ nunɔba mbe cɛn ye go na? Kikiin ki mbɔnrɔ ye yeri? Ye nawa to ki na fɔ mi naa yoro ni we yen kasanwa nunɔba.» ³A wi lɛɛlɛ pɛ si saa ki senre ti ni fuun ti yo Sishemu ca lelelele pe kan, ma Abimeleki wi metanga yeri pe kan. A poro si yenlɛ ki senre ti na mbe taga wi na, katugu paa yo fɔ pe sege woo wo wawi. ⁴A pɛ si wari-fuwe pyɔ nafa taanri ma yiri kɛ lɛ wa yarisunngo Baali Beriti ki gbɔgɔgo ki ni mari kan Abimeleki wi yeri. A Abimeleki wɔl sɔgi penjara ti lɛ ma

g 8.27: Efɔdi wo na, wi ma pye saraga wɔfenne to wo yaripɔɔ. Eɛn fɔ laga ki laga ki ni, ki yen ndɛɛ efɔdi ɲa senre ti yo wo la pye yaraga ka ɲga ki sila pye yaripɔɔ. Paa ki tege na Yenɲɛlɛ li yewe ki ni mbe ta mbaa li nandanwa kala li jenni. ^h 8.33: Kiti 9.4

lejagala naa nungbongbanla fenne pele sara ma pe taga wi yɛɛ na. ⁵Ko punɔ na, a wì si kari wa Ofira ca, wa wi to go, ma saa wi to seyɛɛnɛ, Yerubaali wi pinambiile nafa taanri ma yiri ke wele pe gbo walingungo nungba na. Kaawɔ Yerubaali wi pinambyɔ punɔfɔ Yotamu wo wila ta ma shɔ, katugu wila fe ma lara. ⁶Kona, a Sishemu ca lelɛɛle pe ni fuun naa Bɛti Milo ca woolo pe ni pɛ si pe yɛɛ gbogolo mɛɛ kari wa Sishemu ca tigbɔɔ ki nɔɔ, wa sinndelege nga pàa yerege ki tanlaⁱ mbe Abimeleki wi tɛge wunluwɔ pi na.

Yomiyele na Yotamu wila wa

⁷Ɔga kila pye, naa pàa kaa ki yo Yotamu wi kan, a wì si saa lugu wa Garizimu yanwiga ki na mɛɛ para nɔgbanga ma yo fɔ: «Yoro Sishemu ca woolo wele, ye logo na yeri, na kaa pye yaa jaa Yɛnɔɛle li logo ye yeri. ⁸Pilige ka, a tire tì si yɔn wa nungba ma yo ti yaa wunluwɔ tɛge ti yɛɛ go na. A tì si saa ki yo oliviye tige ki kan fɔ: «Pan ma cɛn we go na wunluwɔ.» ⁹A oliviye tige kì siri yɔn sogo ma yo fɔ: «Sinmɛ mba pi maa yinrigi na ni, po mba pe ma tɛge na Yɛnɔɛle li gbogo konaa leele pe ni, yaa ki jate mi yaa po yaga wa mbe pan mbaa figefige tire sannda ti go na mbe yo mi yaa pye ti wunluwɔ wi le?» ¹⁰Kì pye ma, a tire tì si saa ki yo ***figiye** tige ki kan fɔ: «Ta paan, ma pan ma cɛn we go na wunluwɔ.» ¹¹A figiye tige kì si tire ti yɔn sogo ma yo fɔ: «Tanwa mba pi yen na ni konaa pire tanra nda mi maa sɛni, yaa ki jate mi yaa ko yaga wa mbe pan mbaa figefige tire sannda ti go na mbe yo mi yaa pye ti wunluwɔ wi le?» ¹²Kona, a tire tì si saa ki yo ***ɛɛzen** tirige ki kan fɔ: «Ta paan, ma pan ma cɛn we go na wunluwɔ.» ¹³A ɛɛzen tirige kì si tire ti yɔn sogo ma yo fɔ: «ɛɛzen pire tɔnmɔ mba mi maa kaan, pi maa nayinmɛ kaan Yɛnɔɛle lo naa leele pe yeri, yaa ki jate mi yaa ko yaga wa mbe pan mbaa figefige tire sannda ti go na mbe yo mi yaa pye ti wunluwɔ wi le?» ¹⁴Kì kaa pye ma, a tire ti ni fuun tì si saa ki yo wuuro yuguyugu wi kan fɔ: «Ta paan, ma pan ma cɛn we go na, ma pye we wunluwɔ.» ¹⁵A wuuro yuguyugu wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kaselege yaa jaa mbanla tɛge wunluwɔ ye go na, ye pan ye cɛn laga na yinmɛ pi ni. Na yaga je, kasɔn yaa janri mbe yiri laga na ni, fɔ yere mbe sa ***sɛdiri** tire nda wa Liban tara ti sogo.» »

¹⁶«Koni mi yen na ye yewe fɔ naa yè kaa Abimeleki wi tɛge maa pye ye wunluwɔ, yège yan ki wogo yege pye nawa jatere jɛnnɛ naa kaselege ni le? Ɔga yè pye Yerubaali naa wi go woolo pe na, yege yan ki yen ma yɔn le? Kajɛnge nga wì pye ye kan, yège jen wi na le? ¹⁷Na to wì malaga gbɔn ye kan, maa yɛɛ go ki pɛɛ ye kala na, ma ye shɔ Madiyan tara fenne pe kɛɛ. ¹⁸Ɛɛn fɔ, koonga nala, yè yiri ma to na to wi go woolo pe na, ma wi pinambiile nambala nafa taanri ma yiri ke pe gbo yɔnlɔ nungba

ⁱ 9.6: Zhouzu 24.26

walingunɔ nungba na. A yè suu kulojɔ wi pinambyɔ Abimeleki wo tɛge Sishemu ca wunluwɔ, katugu wi yɛn ye lere. ¹⁹Ɛɛn fɔ, na kiga pye nala ŋga yè pye Yerubaali naa wi go woolo pe na, yège pye nawa jatere jɛnɛ naa kaselege ni, kona Yɛnɛle li ti Abimeleki wi nayinmɛ kan ye yeri, yoro fun ye nayinmɛ kan wi yeri. ²⁰Nakosima fyew, kasɔn mbe yiri wa Abimeleki wi ni ki Sishemu ca naa Beti Milo ca woolo pe ni fuun pe sogo; konaa kasɔn mbe yiri fun wa Sishemu ca naa Beti Milo ca woolo pe ni ki Abimeleki wi sogo.» ²¹Ko punɔ, a Yotamu wì si fe ma saa lara wa Beera ca, ma lali wi nɔsepɔ lenaɲa Abimeleki wi ni.

**Sishemu ca fenne
pàa yiri ma je Abimeleki wi na**

²²Abimeleki wila cɛn *Izirayeli tara ti go na wunluwɔ ma saa gbɔn yeɛ taanri. ²³Ko punɔ na, a Yɛnɛle li si yɔn mbafinliwɛ le Abimeleki naa Sishemu ca leɛle pe sɔɔwɔ. A pè si yiri ma je Abimeleki wi na, na jaa mboo nɛgenɛge mboo gbo. ²⁴Ko la pye ma, jango legbogo kala na pàa pye li fɔɔ mbe tɔn pe ni fuun pe na. Ki fɔɔ mbe tɔn Abimeleki wi na, katugu wila wi to seyɛnle, Yerubaali pinambiile nafa taanri ma yiri kɛ pe gbo. Ki fɔɔ mbe tɔn Sishemu ca fenne pe na fun, katugu pàa Abimeleki wi saga, a wì pe gbo. ²⁵A Sishemu ca leɛle pè si saa benganri pyefenne pele lara wa konɔ, tinndiye pe na, wa ca ki tanla. Pàa pye na tuun tanga-fenne mbele pàa pye na toro le pe tanla pe na, na pe tuguro ti shoo pe yeri. A leele pèle si saa ki yo Abimeleki wi kan. ²⁶Ki wagati wi ni, a Ebɛdi pinambyɔ Gali wo naa wi sefenne pe ni, pè si kari wa Sishemu ca. A Sishemu ca nambala pè sigi le na tari wi na. ²⁷Ɛɛzen pire cɔsanga wa ni, a Sishemu ca fenne pè si yiri ma kari wa pe ɛɛzen kɛɛre ti ni, ma saa ɛɛzen pire ta cɔ, mari tɔnmɔ wɔ mari pye duvɛn; kona, a pè si yɔɔri fɔ jɛɛge. Pàa ye wa pe yarisunɔgo go ki ni, ma li konaa ma wɔ, mɛɛ danga senɛ yo ma wa Abimeleki wi na. ²⁸A Ebɛdi pinambyɔ Gali wì si pe pye fɔ: «Abimeleki wi yɛn ambɔ fɔ wo mbe si pan wi cɛn Sishemu ca ki go na? Yingi na we si Abimeleki wi yaga wi cɛn we go na mbe sigi ta Yerubaali pinambyɔ wo wawì? Zebuli wo ma Abimeleki wì tɛge ca ki go na le? Yoro wo na, Amɔri ŋa wi yɛn Sishemu ca ki kanfɔ, wi setirige piile poro pe daga mbe cɛn ye go na. Ɛɛn fɔ, ki mɛge woro Abimeleki wi yeri we go sogo woo kan^j. ²⁹E, ndɛɛ ki pye ca ki tegere pèri kan mi yeri, mi jɛn na Abimeleki wi purɔ mboo laga wa fanɲga ki na, kona mbe suu pye fɔ: «Abimeleki, ma malingbɔɔnlɔ pe gbogolo ma pan ma to na na.» »

³⁰Naa cafɔ Zebuli wila kaa senɛ nda Ebɛdi pinambyɔ Gali wila yo ti logo, a wì si nawa ŋɔban fɔ jɛɛge. ³¹A wì si leele tun larawa ma yo pe saga yo Abimeleki wi kan fɔ: «Wele, Ebɛdi pinambyɔ Gali wo naa wi

sefenne pe ni pè pan wa Sishemu ca. Pe yen na ca woolo pe sunnu na pe waa ma na. ³²Ki kala na, nala yembine na li ni, mboro naa ma mali-
ngbɔɔnɔ pe ni ye yiri ye kari ye sa lara ye pe sige wa yan. ³³Goto pinliwe
ni, yɔnɔ ki yirisanga ni, ye yiri ye to ca ki na fyelege na. Na Gali naa wi
woolo mbele pe yen wi ni paga yiri ma kɔrɔgɔ malaga ni, ma mbe ya nga
pye, ma ko pye pe na.»

³⁴Ki yembine li ni, a Abimeleki naa leele mbele fuun pàa pye wi ni pè
si yiri ma pe yɛ walagi walisaga tijere, mɛɛ saa lara wa Sishemu ca ki
pungo na maga maga. ³⁵Naa Ebedi pinambyɔ Gali wila kaa yiri wa ca
nawa ma pan ma yere wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki tanla sanga ɲa ni, a
Abimeleki naa leele mbele pàa pye wi ni pè si yiri wa pe larasaga ki ni
na paan. ³⁶A Gali wì si pe yan paa paan mɛɛ Zebuli wi pye fɔ: «Wele, na
yege yen leele pele na paa yinrigi wa yanwira ti go na, na tinri.»

A Zebuli wì suu pye fɔ: «Yanwira ti yinne po maa yaan ndɛɛ leele wele.»

³⁷Ɛn fɔ, a Gali wì suu pye naa fɔ: «Wele, kaselege ko na, leele pe yen
na yinrigi wa tara ti nandogomɔ tinndi laga ki na, na tinri, pele yege
mbele pè yiri wa jefenne pe tigbɔgɔ konɔ li ni na paan.»

³⁸Kona, a Zebuli wì sho fɔ: «Ma yɔn tangawa senre nda màa pye na
yuun ti koro se? Mboro ma màa pye na yuun fɔ: «Abimeleki wo yen ambo
fɔ we suu yaga wi cɛn we go na?» Leele mbele màa pye na tifaga, poro
wele yɛen we. Koni, yiri ma sa to pe na!»

³⁹Kona, a Gali wì si yiri ma keli Sishemu ca woolo pe yege ma saa to
Abimeleki wi na malaga ni. ⁴⁰A Abimeleki wì si taga Gali wi pungo na
naa puro, a wì si fe Abimeleki wi yege. Pàa Sishemu ca malingbɔɔnɔ
pe legere gbo sanni pe sa gbɔn wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na. ⁴¹Kona,
a Abimeleki wì si saa cɛn wa Aruma ca. A Zebuli fun wì si Gali naa wi
sefenne pe puro ma yo paga ka songɔrɔ mbe sa cɛn wa Sishemu ca naa.

⁴²Ki goto, Sishemu ca fenne pàa yiri ma kari wa keere ti ni, a lere wà
si saa ki yo Abimeleki wi kan. ⁴³A wì suu malingbɔɔnɔ pe walagi wali-
saga taanri, mɛɛ saa pe lara wa yan ki ni. Naa pàa kaa ca woolo pe yan
paa yinrigi wa ca ki ni sanga ɲa ni, a pè si yiri wa pe larasaga ki ni pe
kɔrɔgɔ mɛɛ to pe na. ⁴⁴Abimeleki wo naa walisaga nga ki woolo pàa pye
wi ni, a poro si fe ma saa yere wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na maga sho. A
walisara shyen sannda ti woolo pè si saa to leele pe na wa keere ti ni na
pe kuun. ⁴⁵Abimeleki wila malaga ki gbɔn Sishemu ca fenne pe ni fɔ ma
saa yɔnɔ ki kɔ. Wila ca ki sho maga ta, ma ca woolo pe gbo, ma ca ki ya
pew, mɛɛ kɔ wo ca ki lagapyew ki na^k.

⁴⁶Sishemu ca sanngazo titɔnɔwɔ ɲa pe yinri Migidali Sishemu, mbele
pàa pye wa wi ni, naa pàa kaa ki wogo ki logo, a pe ni fuun pè si kari

^k 9.45: Kɔ ɲa pàa wo ca ki lagapyew, ko la pye naga nari fɔ leele se ka ya cɛn wa ki ni naa,
ɛn fɔ ki yaa koro waga.

ma saa ye wa pe yarisunngo Beriti ki go ki ni, wa go ki nɔgɔna yumbyɔ wi ni. ⁴⁷A lere wà si saa ki yo Abimeleki wi kan ma yo Migidali Sishemu woolo pe ni fuun pè saa pe yɛɛ gbogolo wa. ⁴⁸A Abimeleki wì si lugu wa Zalimɔ yanwiga ki na wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni pe ni. A wì si gbɔnlɔgɔ lɛ ma tige njege ka kɔn maga taga pajogo na, mɛɛ mbele pàa pye wi ni pe pye fɔ: «Ŋga mì pye yège yan kɛ? Yoro fun ye fyɛlɛ yege kala nungba li pye ma.» ⁴⁹A pe ni fuun nungba nungba pè si tige njere nungba nungba kɔɔnlɔ ma taga Abimeleki wi na. A pè si saa ti gbogolo wa yumbyɔ wi na mɛɛ kasɔn le wi ni maa sogo ma pinlɛ leele mbele fuun pàa pye wa wi nawa pe ni. Pa Migidali Sishemu woolo pe ni fuun pàa ku yɛɛn. Pe mbaa lere waga keke (1 000) yɔn ko tin, nambala naa jɛɛlɛ wele.

Abimeleki wi kunwɔ we

⁵⁰Ko punngo na, a Abimeleki wì si yiri ma kari wa Tebezi ca, ma saa malingbɔɔnlɔ censaga kan wa ca ki tanla maga yɔn tɔn, mɛɛ ki shɔ maga ta. ⁵¹Ɛɛn fɔ, sanngazo titɔnlɔwɔ wà la pye wa ca ki nandogomɔ, ɲa wila pye fannga ni. A ca woolo pe ni fuun, nambala naa jɛɛlɛ, pè si fe ma saa lara wa wi ni, ma kɔɔrɔ ti sɔgɔ pe yɛɛ na, mɛɛ lugu ma saa cen wa wi naayeri. ⁵²A Abimeleki wì si pan ma gbɔn fɔ le sanngazo wi na, ma to wi na, mɛɛ fulo wa wi yeyɔngɔ ki tanla mbe kasɔn le wi ni. ⁵³Ɛɛn fɔ, a jɛlɛ wà si tira sinndelege wa wi go ki na maga ya wi na. ⁵⁴A Abimeleki wì si lefɔnɲɔ ɲa wila pye naa malingbɔnyaara ti tungu wi yeri fyɛlege na ma yo fɔ: «Ma tokobi wi kɔw mala gbo, ɲango paga ka yo fɔ jɛlɛ wilan gbo.»

A lefɔnɲɔ wì suu sun wi tokobi wi ni, a wì si ku. ⁵⁵Naa Izirayeli woolo pàa kaa ki yan Abimeleki wì ku, a pe ni fuun nungba nungba pè si sɔngɔrɔ ma kari pe yinɛ. ⁵⁶Kì pye ma, kapyege ɲga Abimeleki wila pye wi to wi na, maa to seyeɛnlɛ nafa taanri ma yiri kɛ pe gbo, pa Yɛnɲɛlɛ làa ki fɔgɔ ki tɔn wi na yɛɛn. ⁵⁷Sishemu ca fenne pàa kapege ɲga fuun pye, Yɛnɲɛlɛ làa ki fɔgɔ ki tɔn pe na fun. Yerubaali pinambyɔ Yotamu wila ɗanɲa senɛ nda yo ma wa pe na, pa tila ti yɛɛ yɔn fili yɛɛn.

Kiti kɔfenne Tola naa Yayiiri pe kala

10 ¹Abimeleki wi kungɔlɔ, Puwa pinambyɔ Tola ɲa wila pye Dodo wi pishyenwoo wì si yiri ma ***Izirayeli** woolo pe shɔ. Tola wila pye Isakari cenlɛ woo wo wa. Wila pye ma cen wa Shamiri ca, wa Efirayimu yanwira tara ti ni. ²Wila pye Izirayeli woolo pe kiti kɔnfɔ ma saa gbɔn fɔ yeɛ nafa ma yiri taanri. Ko punngo na, a wì si ku, a pòo le wa Shamiri ca.

³Tola kungɔlɔ, a Galaadi tara fenne naɲa Yayiiri wì si yiri, mɛɛ cen tegere ti na wa Izirayeli tara fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa ma yiri shyen.

⁴Pinambiile nafa ma yiri kɛ pàa pye wi yeri. Pàa pye na nuru sofilele nafa ma yiri kɛ na. Kapire nafa ma yiri kɛ la pye pe yeri wa Galaadi tara.

Ali ma pan ma gbɔn nala pe maa ti yinri Yayiiri kapire. ⁵A Yayiiri wì si kaa ku, a pòò le wa Kamɔ ca.

**Amɔ cenle woolo pàa yiri
ma to Izirayeli woolo pe na**

⁶Ko punɔ na, a Izirayeli woolo pè sigi lɛ na kapege piin naa Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ na. Pàa pye na yarisunndo ***Baali** naa ***Asitarite** ti gbogo, ma pinle Siri tara fenne yarisunndo ti ni, naa Sidɔn ca fenne woro, naa Mowabu cenle woolo woro, naa Amɔ cenle woolo pe woro to naa Filisiti tara fenne woro ti ni. Pàa je Yawe Yɛnɛlɛ li na, pe sila pye na tunɔgo piin li kan naa. ⁷Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ li si nawa ɲɔban Izirayeli woolo pe ni, mɛɛ pe le Filisiti tara fenne naa Amɔ cenle woolo pe kɛɛ. ⁸Maga lɛ le ko yɛlɛ lo na, a pè si Izirayeli woolo pe yɛgɛ wɛri ma pe jɔlɔ. Izirayeli woolo mbele pàa pye ma cen wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, wa Amɔri cenle woolo pe tara, wa Galaadi tara, pàa pe jɔlɔ fɔ ma saa gbɔn yɛlɛ kɛ ma yiri kɔlɔtaanri. ⁹Amɔ cenle woolo pàa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri fun ma saa to Zhuda cenle woolo, naa Benzhamɛ cenle woolo konaa Efirayimu cenle woolo pe na. Izirayeli woolo pàa jɔlɔ fɔ jɛngɛ.

¹⁰Kona, a Izirayeli woolo pè si gbele ma Yawe Yɛnɛlɛ li yeri li pe saga. Pàa yo fɔ: «Wè kapege pye ma na Yawe Yɛnɛlɛ; katugu wè je mboro ɲa ma yen we Yɛnɛlɛ ma na, ma saa na tunɔgo piin yarisunndo Baali ti kan.» ¹¹A Yawe Yɛnɛlɛ li si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi ma mila ye shɔ Ezhipiti tara fenne naa Amɔri cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo konaa Filisiti tara fenne pe kɛɛ le? ¹²Sanga ɲa ni Sidɔn ca fenne, naa Amaleki setirige piile konaa Mawɔn¹ ca woolo pàa pye na ye jɔlɔ, a yè gbele mala yeri mbe ye saga, mi sila ye shɔ pe kɛɛ le^m? ¹³Ɛɛn fɔ yoro yè je mi na ma saa na yarisunndo ta yɛgɛ gbogo. Ki kala na, mi se ye shɔ naa. ¹⁴Yari-sunndo nda yè wɔ, ye kari ye sari yeri ti ye saga, ti ye shɔ ye jɔlɔgo sanga ɲa wi ni.»

¹⁵A Izirayeli woolo pè si Yawe Yɛnɛlɛ li yɔn sogo ma yo fɔ: «Wè kapege pye ma na. ɲga kɔɔn ndanla, ma ko pye we na. Ɛɛn fɔ, ma yɛɛ yaga, ma we shɔ nala.»

¹⁶Kona, a pè si yarisunndo nda tila pye wa pe sɔgɔwɔ ti yirige mari wa, ma sɔngɔɔ naa na tunɔgo piin Yawe Yɛnɛlɛ li kan. Kì pye ma, jɔlɔgo ɲga Izirayeli woolo pàa pye na jɔlɔ kii ya kun Yawe Yɛnɛlɛ li ni naa mbe kari yɛgɛ.

¹ **10.12:** Mbe yala Yɛnɛlɛ senre sewe ɲa wi yen Gireki senre ni wi ni, Mawɔn mɛgɛ ɲga kì yeri laga kì laga ɲga kì ni kì yaa pye Madiyan tara fenne poro senre ti yen na yuun. Ma jen kì woro ma yɔnlɔgo Yɛnɛlɛ senre sewe wi laga ka kpe ni ma yo Mawɔn ca woolo pàa pye Izirayeli woolo pe juguye. ^m **10.12:** Zhou 15.55; 1 Sami 25.2

¹⁷Kona, a Amɔ cɛnlɛ woolo pɛ si pan ma pe yɛɛ gbogolo ma pe mali-
ngbɔɔnlɔ censaga ki kan wa Galaadi tara. A Izirayeli woolo pɛ si pe yɛɛ
gbogolo fun ma saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan wa Mizipa ca".

¹⁸Izirayeli woolo mbele pàa pye wa Galaadi tara poro naa pe teele pe ni pe
nɛɛ pe yɛɛ yewe na yuun fɔ: «Ambɔ wi yaa keli sa to Amɔ cɛnlɛ woolo pe
na? Ko fɔ wo wi yaa cen Galaadi tara woolo pe ni fuun pe go na.»

Kiti kɔnfɔ Zhefite wi kala

11 ¹Galaadi tara fenne naja wà la pye wa, ɲa wila pye malaga gbɔnfɔ
welewɛ. Pàa pye naa yinri Zhefite, naa to wi yinri Galaadi. Galaadi
wila Zhefite wi se nanjaa wa na. ²Galaadi wi japɔɔwɔ wila pinambiile se
wi kan fun. Naa pàa kaa yiri ma le, a pɛ si Zhefite wi purɔ maa pye fɔ: «Ma
se ya kɔɔɔɔ li laga we to go ki ni, katugu ma yen jele wa yege pinambyɔ.»

³Ki pye ma, a Zhefite wì si fe ma lali wi to seyɛnlɛ pe ni, ma saa cen
wa Tɔbu tara. A lejagala pèle si saa taga wi na, a paa yanri ja.

⁴Ki kagala ke pɔngɔ na, a Amɔ cɛnlɛ woolo pɛ si yiri na malaga gbɔɔn
*Izirayeli woolo pe ni. ⁵Naa Amɔ cɛnlɛ woolo pàa ka saa to Izirayeli
woolo pe na sanga ɲa ni, a Galaadi tara *lelelele pɛ si kari ma saa Zhefite
wi lagaja wa Tɔbu tara. ⁶A pɛ suu pye fɔ: «Pan ma pye we malingbɔɔnlɔ
to, ma keli we yege we sa malaga gbɔn Amɔ cɛnlɛ woolo pe ni.»

⁷Ɛɛn fɔ, a Zhefite wì si Galaadi tara lelelele pe pye fɔ: «Yàa na panra,
mala purɔ mala wɔ wa na to go ki ni. Yɛngi na, ye kaa na jɔlɔ koni, a yè si
pan na kɔɔɔɔ?»

⁸A Galaadi tara lelelele pɛ suu pye fɔ: «Ko kì si ti wè pan ma kɔɔɔɔ koni,
jango ma pinle we ni mbe sa malaga gbɔn Amɔ cɛnlɛ woolo pe ni; pa ma yaa
cen we ni fuun we go na, woro Galaadi tara fenne we ni fuun we go na.»

⁹A Zhefite wì si Galaadi tara lelelele pe pye fɔ: «Na yaga na le mbe kari
na ni mbe sa malaga ki gbɔn Amɔ cɛnlɛ woolo pe ni, na Yawe Yenɲele li
ka pe le na kɛɛ, pa kona muwi mi yaa cen ye go na dɛ?»

¹⁰Kona, a Galaadi tara lelelele pɛ si Zhefite wi pye fɔ: «Yawe Yenɲele li
pye we sɛɛfɔ, ɲga mà yo na we sigi pye we.»

¹¹Ki pye ma, a Zhefite wì si pinle Galaadi tara lelelele pe ni ma kari. A
lelele pɛ suu tɛɛ pe to konaa pe malingbɔɔnlɔ to. Sɛnɛ nda pàa yo ma yere
ti na, a Zhefite wì si ti ni fuun ti yo Yawe Yenɲele li yege na, wa Mizipa ca.

Tunngo ɲga Zhefite wila torogo wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe yeri

¹²Kona, a Zhefite wì si pitunmbolo torogo wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe
wunlunaja wi yeri ma yo fɔ: «Yɛngi kì ye mi naa mboro we sɔɔwɔ, a mà
si pan mbe to na tara woolo pe na malaga ni?»

ⁿ 10.17: Zhenɛ 31.49

¹³A Amɔ cɛnlɛ woolo pe wunlunana wɔ si Zhɛfite wi pitunmbolo pe pye fɔ: «Ko pan ma, katugu naa Izirayeli woolo paa yiri wa Ezhipiti tara, paa na tara ti sho, maga le wa Arino lafogo ki na fɔ ma saa gbɔn wa Yabɔki lafogo ki na, konaa ma saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na. Koni ki tara laga ki kan na yeri yeyingge na.»

¹⁴A Zhɛfite wɔ si pitunmbolo pele torogo naa fɔnɔgo wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe wunlunana wi yeri, ¹⁵a pɛ saa wi pye ma yo fɔ: «Zhɛfite wɔ yo fɔ: «Izirayeli woolo pe sila Mowabu cɛnlɛ woolo pe tara ti sho, pe sila si Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara ti sho.» ¹⁶Katugu na Izirayeli woolo paa yiri wa Ezhipiti tara, ***gbinri** wo paa pari ma toro fɔ ma saa gbɔn wa Kɔgoje yɛɛ wi na konaa ma saa gbɔn wa Kadɛshi ca ki na. ¹⁷Kona, a pɛ si pitunmbolo torogo wa Edomu tara wunlunana wi yeri maa pye fɔ: «Ma yɛɛ yaga wɔɔn tara ti pari we toro.» Eɛn fɔ, a wɔ si je. A pɛ si pitunmbolo torogo wa Mowabu tara wunlunana wi yeri fun maa yenri. A wo fun wɔ je. A Izirayeli woolo pɛ si koro wa Kadɛshi ca^o. ¹⁸Ko punɔgo na, a pɛ si gbinri konɔ li le ma Edomu tara naa Mowabu tara ti solɔgo ma kari ma saa yiri wa Mowabu tara ti yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, mɛɛ pe ***paara yinre** ti kankan ma cɛn wa Arino lafogo ki kɛɛ nga na. Pe sila ye wa Mowabu tara ti ni; katugu Arino lafogo ko ki yɛn Mowabu tara ti konlɔ le^p. ¹⁹Kona, a Izirayeli woolo pɛ si pitunmbolo torogo wa Amɔri cɛnlɛ woolo pe wunlunana Sihɔn wi yeri, wo la pye ma cɛn wa Eshibɔn ca, maa pye fɔ: «Ma yɛɛ yaga, wɔɔn tara ti pari we toro, we sa gbɔn wa laga nga waa kee.» ²⁰Eɛn fɔ, wunlunana Sihɔn wɔ sila taga Izirayeli woolo pe na, ki kala na, wi sila yenlɛ poo tara ti pari pe toro. A wɔ suu woolo pe ni fuun pe gbogolo ma saa malingbɔɔnlɔ censaga kan ma cɛn wa Yaza ca, mɛɛ to Izirayeli woolo pe na malaga ni. ²¹Eɛn fɔ, a Yawe Yɛnɔɔlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɔɔlɛ li si Sihɔn naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe le Izirayeli woolo pe kɛɛ, a pɛ ya pe ni. Amɔri cɛnlɛ woolo paa pye ma cɛn tara ti laga nga fuun ni, Izirayeli woolo paa ki sho maga ta. ²²Paa Amɔri cɛnlɛ woolo pe tara ti ni fuun ti sho mari ta, maga le wa Arino lafogo ki na fɔ ma saa gbɔn wa Yabɔki lafogo ki na, konaa maga le wa gbinri wi na fɔ ma saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na^q. ²³Koni, naa Yawe Yɛnɔɔlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɔɔlɛ li kaa Amɔri cɛnlɛ woolo pe purɔ ma pe tara ti kan Izirayeli woolo pe yeri, mɛɛ mboro wo nɛɛ jaa mberi sho pe yeri? ²⁴Ma yarisunɔgo Kemɔshi kɔ tara nda fuun kan ma yeri ti pye ma woro, ma siri ta ma woro le? Yawe Yɛnɔɔlɛ, we Yɛnɔɔlɛ lo fun li tara nda fuun kan we yeri, we seri ta fun ti pye we woro le? ²⁵Ma yɛn naga jate ma mbɔnrɔ Zipɔri pinambyɔ ***Balaki** na wɔla pye Mowabu tara wunlunana wi na wi le? Wi sila yenlɛ mbe kendige wɔ Izirayeli woolo pe ni, wi sila si malaga gbɔn pe ni^r. ²⁶Wele, naa Izirayeli woolo pɛ pan ma cɛn wa Eshibɔn ca, naa wa Aroyeri ca, naa ti kanɔgara na cara ti ni, konaa cara nda fuun ti yɛn wa Arino lafogo

^o 11.17: Nɔmbu 20.14-21 ^p 11.18: Nɔmbu 21.4 ^q 11.22: Nɔmbu 21.21-24

^r 11.25: Nɔmbu 22.1-6

ki yɔn na ti ni, ye le yen ki ye le cɛnme taanri (300). Yingi na ki wagati wi ni, ye sila siri sho pe yeri? ²⁷Mi wo na, mi si kala la kpɛ jɔɔ ma na, ɛɛn fɔ mboro maa kapege piin na na, ma pan na malaga gbɔɔn na ni. Yawe Yɛnɔle na li yen kiti konfo, li kiti kɔn Izirayeli setirige piile poro naa Amɔ cɛnle woolo pe sɔɔwɔ.»

²⁸Ɛɛn fɔ, Amɔ cɛnle woolo pe wunlunana wi sila sɛnrɛ nda Zhefite wila yo wi kan ti jate.

Zhefite wila yɔn fɔlɔ kɔn

Yɛnɔle li yeri

²⁹Kona, a Yawe Yɛnɔle li yinne li si tigi ma ye Zhefite wi ni. A wɔ si Galaadi tara naa Manase tara ti pari ma toro; ko pungo na, a wɔ si kari wa Mizipe ca, wa Galaadi tara, mɛɛ yiri le mbe sa to Amɔ cɛnle woolo pe na. ³⁰A Zhefite wɔ si ***yɔn fɔlɔ** kɔn Yawe Yɛnɔle li yeri ma yo fɔ: «Na maga Amɔ cɛnle woolo pe le na kɛɛ, ³¹na mi ka ya pe ni mbe yiri wa pe yeri mbe pan yinɔge, yaraga yenwege nga fuun ka keli mbe yiri wa na go mbe pan mbanla fili, mi yaa ki tɛge ki ye ma kan, mbege wɔ ***saraga sogowogo** ma yeri.» ³²A Zhefite wɔ si kari ma saa to Amɔ cɛnle woolo pe na, a Yawe Yɛnɔle li si pe le wi kɛɛ. ³³A wɔ si pe gbo fɔ jɛnɔge, ma ca nafa ko sho pe yeri, maga le wa Aroyeri ca ki na fɔ ma saa gbɔn wa Miniti ca ki na, fɔ ma saa gbɔn Abeli Keramimu ca ki na. A Amɔ cɛnle woolo pɛ si go sogo ma Izirayeli woolo pe kan.

³⁴Malaga ki kɔngɔlɔ, a Zhefite wɔ si sɔngɔrɔ ma kari wa pe yeri wa Mizipa ca. Wi mbe wele, mɛɛ wi sumborombyɔ wi yan wila yoo pimbigile ke magala li na, na paan mboo fili. Wo nungba wila pye wi yeri wi pyɔ. Pinambyɔ sila pye wi yeri, sumborombyɔ wa yege sila pye wi yeri naa. ³⁵Naa Zhefite wila kaa wi yan sanga ɲa ni, jatere piriwen pi kala na, a wɔ suu yeera yaripɔrɔ ti walagi, ma sho fɔ: «E, na sumborombyɔ, mà kayanga le na ni. Mboro ma yen na jɔlɔgɔ gbɔgɔ ki go ye. Katugu mɔ yɔn fɔlɔ kɔn Yawe Yɛnɔle li yeri, mi se ya mbe yɔn sɔngɔrɔ naa^s.»

³⁶A wi sumborombyɔ wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na to, na kaa pye mà yɔn kan Yawe Yɛnɔle li yeri, nga mà yo li kan, maga pye ma na na; katugu li ti a mà kayanga wɔ ma mbenfenne, Amɔ cɛnle woolo pe ni.» ³⁷A wɔ suu to wi pye naa fɔ: «Mi yen na yaraga nungba yenri ma yeri. Maga yaga, ma yeyen shyen kan na yeri. Mi naa na nimbiile pe ni we yaa kari saa yanri wa yanwira ti na mbaa gbele wa; katugu mi yaa ku na mi fa naɲa kala jɛn.» ³⁸A Zhefite wɔ suu pye fɔ: «Ta kee.» A wɔ suu yaga, a wɔ kari ma saa yenɔge shyen ki pye. A wo naa wi nimbiile pe ni pɛ si kari wa yanwira ti na, ma saa na gbele wa wi naɲa kala mbajenwɛ pi kala na. ³⁹Naa yeyen shyen yila kaa tin, a wɔ si sɔngɔrɔ wa wi to wi yeri. A wi to

^s 11.35: Nɔmbu 30.3

wì suu tege ma yɔn fɔlɔ na wìla le li tɔn. Wìla ku maga ta wi fa naŋa kala jɛn.

Maga le le ko na, a ki kala lì si koro Izirayeli woolo pe kalɛgɛ. ⁴⁰Yɛle pyew, Izirayeli tara sumbonɔ pe ma kari ma saa gbele Galaadi tara fenne naŋa Zhɛfite wi sumborombyɔ wi kala na fɔ ma saa gbɔn piliye tijere.

**Zhɛfite naa Efirayimu
cenle woolo pe malaga kala**

12 ¹Kona, a Efirayimu cenle woolo pè si pe yɛe gbogolo ma kari wa Zafɔn ca', ma saa Zhɛfite wi pye fɔ: «Yingi na, mà si kari ma saa malaga gbɔn Amɔ cenle woolo pe ni, mɛɛ si we yeri we pinle ma ni? We yaa ma go ki sogo mbɔɔn pinle mbɔɔn sogo go ki ni.» ²A Zhɛfite wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi naa na woolo pe ni wàa pye malaga gbɔngɔ na Amɔ cenle woolo pe ni, na mila ye yeri ye pan yanla saga, ye sila pan mbe we saga. ³Naa mila kaa ki yan ye woro na paan mbanla saga, a mì silan yɛe go ki pɛrɛ ma kari ma saa to Amɔ cenle woolo pe na na nungba. A Yawe Yɛnɛle lì si pe le na kɛɛ. Yingi na, a yè si pan mbe to na na nala, mbe malaga gbɔn na ni?»

⁴Ko pɔngɔ na, a Zhɛfite wì si Galaadi tara nambala pe ni fuun pe gbogolo ma saa malaga gbɔn Efirayimu cenle woolo pe ni, ma ya pe ni. Ma si yala Efirayimu cenle woolo pàa pye na Galaadi tara fenne pe piin fɔ: «Ye yɛn Efirayimu cenle woolo mbele pè fe ma wɔ laga we ni, ma saa cɛn wa Manase cenle woolo pe sɔgɔwɔ.» ⁵Galaadi tara fenne pàa saa Zhuriden gbaan wi kɔnsaga ki shɔ maga ta, ma kɔnɔ li kɔn Efirayimu cenle woolo pe na. Na Efirayimu cenle woo wa ka fe mbe pan mbe gbɔn le ki laga ki na, pe maa yewe ma yo fɔ: «Ma yɛn Efirayimu cenle woo le?» Na wiga pe yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ayoo»; ⁶kona pe mɛɛ wi pye ma yo wigi yo fɔ: «Shiboleti». Wi mɛɛ yo fɔ: «Siboleti», katugu wi saa ya mbege senpyɔ wi yo wi yowo pi yɔn paa pe yɛn. Pe mɛɛ wi yigi maa gbo wa Zhuriden gbaan wi kɔnsaga ki ni. Ki wogo ki na pàa lere waga nafa shyen ma yiri shyen (42 000) wo gbo Efirayimu cenle woolo pe ni.

⁷Galaadi tara fenne naŋa Zhɛfite wìla pye kiti kɔnfɔ wa ***Izirayeli** tara fɔ ma saa gbɔn yɛle kɔgɔlɔni. Ko pɔngɔ na, a wì si ku, a pòo le wa Galaadi tara ca ka ni.

**Kiti kɔnfenne Ibizan,
naa Elɔn konaa Abidɔn pe kala**

⁸Zhɛfite wi kɔngɔlɔ, a Betilɛɛmu ca fenne naŋa Ibizan wì si pye kiti kɔnfɔ wa Izirayeli tara. ⁹Pinambiile nafa ma yiri kɛ naa sumborombiile nafa ma yiri kɛ pàa pye wi yeri. Wìla cengele kele yɛgɛ sumbonɔ pɔri wi

^t 12.1: Zhouzu 13.27 ^u 12.6: Eburuye senre ti ni Shiboleti kɔrɔ wowi ŋa lafogo.

pinambiile pe kan, ma wi sumborombiile pe kan cengele kele yege pinambiile yeri, a pè pe pɔri pe jeele. Wila Izirayeli woolo pe yege sin fɔ ma saa gbɔn yeke kɔlɔshyen. ¹⁰Ko pɔngo na, a Ibizan wì si ku, a pòo le wa Betilɛmu ca.

¹¹Abizan wi kɔngɔlɔ, a Zabulon cɛnle woolo naɲa Elɔn wì si pye kiti kɔnfɔ wa Izirayeli tara fɔ ma saa gbɔn yeke ke. ¹²Ko pɔngo na, a Elɔn wì si ku, a pòo le wa Ayalɔn ca, wa Zabulon cɛnle woolo pe tara.

¹³Wo pɔngo na, Piratɔn ca fenne naɲa Ileli wi pinambyɔ Abidɔn wì si pye kiti kɔnfɔ wa Izirayeli tara. ¹⁴Pinambiile nafa shyen naa pishyen-woolo nambala nafa ma yiri ke pàa pye wi yeri. Sofile nungba nungba la pye pe ni fuun pe yeri, a paa nuru pe na. Wila Izirayeli tara ti yege sin fɔ ma saa gbɔn yeke kɔlɔtaanri. ¹⁵Naa Piratɔn ca fenne naɲa Ileli wi pinambyɔ Abidɔn wila kaa ku, a pè suu le wa Piratɔn ca, wa Efirayimu tara, wa Amaleki setirige piile pe yanwiga ki na.

Kiti kɔnfɔ Samisɔn wi kala

13 ¹Kona *Izirayeli woolo pè sigi le naa na kapege piin Yawe Yɛnɲele li yege na. A lɔ si pe le Filisiti tara fenne pe kee fɔ ma saa gbɔn yeke nafa shyen.

²Ki sanga wi ni, naɲa wà la pye wa Zoreya ca ki ni, ma yiri wa Dan setirige ki ni, pàa pye naa yinri Manowa. Wi jɔ wila pye jambasee, pyɔ sila pye pe yeri. ³Pilige ka, a Yawe Yɛnɲele li *mɛrɛge wì suu yee naga ki jele wi na maa pye fɔ: «Ma yɛn jambasee, ma fa pyɔ ta gbɛn. Eɛn fɔ, ma yaa kugbɔ le mbe pinambyɔ se. ⁴Mbege le yingɔ, ma yee yingiwɛ jɛn. Maga ka duven nakoma sinme welewe pa yege wɔ. Yaraga ɲga ki yɛn *fyɔngɔ ni Yɛnɲele yege na, maga ka ka ka; ⁵katugu ma yaa kugbɔ le mbe pinambyɔ se. Ki pinambyɔ wi yaa pye *naziriwoo^v mbe tɛge wi yɛ Yɛnɲele li kan, mbege le le wi sepilige ki na. Yunɲguluwo si daga mbe ye wa wi go. Wo wi yaa kaga le mbaa Izirayeli woolo pe shoo Filisiti tara fenne pe kee.»

⁶A jele wì si saa ki yo wi pɔlɔ wi kan fɔ: «Yɛnɲele lere wa wì yee naga na na, wi cɛnlɔmɔ pi yɛn paa Yɛnɲele li mɛrɛge yɛn. Maga wi yan wi yɛn fyɛrɛ ni. Mi suu yewe wi yirisaga ki ni. Wi suu mɛge ki naga na na. ⁷Eɛn fɔ, wigi yo na kan ma yo mi yaa kugbɔ le mbe pinambyɔ se, fɔ mii daga mbe duven wɔ nakoma mbe sinme welewe pa yege wɔ; konaa mi ka ka yaraga ɲga ki yɛn fyɔngɔ ni ka ka, katugu pyɔ wi yaa ka pye mbe tɛge wi yɛ Yɛnɲele kan, mbege le le wi sepilige ki na fɔ sa gbɔn wi kupilige ki na.»

⁸Kona, a Manowa wì si Yawe Yɛnɲele li yɛnri ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲele, lere ɲa mà keli ma torogo laga we yeri, mila ma yɛnri maa torogo laga

^v 13.5: Naziriwoo wo wi yɛn lere ɲa wi maa yee laga leele sanmbala pe na, mbe yɔn fɔlɔ kɔn Yɛnɲele yeri, mbaa tunɲgo piin li kan.

naa we yeri, pyɔ ɲa wi yaa se, wi pan wi we naga ɲga we daga mbe pye wi wogo na ki ni.»

⁹A Yawe Yenɲele li si Manowa wi yenɲewe pi logo maa kala li yɔn. A Yenɲele li mɛreɣe wɔ si kaa sɔngɔɔ ma pan wa jele wi tanla naa, maa ta wila pye ma cɛn wa kɛɛ. Manowa wi sila pye wa jele wi ni. ¹⁰A wɔ si fe ma saa ki yo wi pɔɔ wi kan fɔ: «Wele, naja ɲa wila pan na kɔɔɔɔ koko-pilige, wɔ sɔngɔɔ ma pan na kɔɔɔɔ naa.»

¹¹Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a Manowa wɔ si yiri ma taga wi jɔ wi na ma saa gbɔn wa naja wi tanla, ma suu yewe ma yo fɔ: «Mboro ma yen naja ɲa wila para na jɔ wi ni le?»

A wɔ suu pye fɔ: «Ee, muwi.»

¹²A Manowa wɔ suu pye fɔ: «Koni, na ma senre ti ka kari yɛɛ yɔn fili sanga ɲa ni, yɲgi we daga mbaa piin pyɔ wi kanngɔɔ? Wo yere wi daga mbaa yɲgi piin?»

¹³A Yawe Yenɲele li mɛreɣe wɔ si Manowa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaara nda fuun mɔ naganaga ma jɔ wi na, wi daga mboo yɛɛ yigi ti ni. ¹⁴Yaraga ɲga fuun ki ma yiri wa ***ɛɛɛɛ** wi ni, wii daga mbe ka ka. Wi ka ka duven nakoma sinme welewe pa yɛɛ wɔ. Yaraga ɲga fuun ki yen fyɔngɔ ni wiga ka ka ka. Senre nda fuun mɔ yo wi kan wiri yigi jɛngɛ wila tanri ti na.»

¹⁵Kona, a Manowa wɔ si Yawe Yenɲele li mɛreɣe wi pye fɔ: «Ki yaga ma we sige jenri, we yaa sa sikapige gbo mbege sɔɔ ma kan.» ¹⁶A Yawe Yenɲele li mɛreɣe wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ali na ma ka yo mbe koro laga, yaakara nda ma yaa kan na yeri, mi se ta ka. Eɛn fɔ, na ma mbe yenle, ma ***saraga sogowogo** wɔ maga kan Yawe Yenɲele li yeri.» Manowa wi sila ki jen mbe yo Yawe Yenɲele lo mɛreɣe lawi.

¹⁷A wɔ si Yawe Yenɲele li mɛreɣe wi yewe ma yo fɔ: «Pe maa ma yinri mele, jango senre nda mɔ yo, na ti ka ka ti yɛɛ yɔn fili, we ta wɔɔn gbɔɔ?»

¹⁸A Yawe Yenɲele li mɛreɣe wɔ suu pye fɔ: «Yɲgi na, a ma nɛɛ na mɛge ko yewe? Ki yen Kafɔnnɔ mɛge.»

¹⁹Kona, a Manowa wɔ si sikapige ka yigi konaa ma muwe ***saraga** taga ki na, mari pye saraga sogowogo maga wɔ Yawe Yenɲele li yeri wa walaga ki na. Ma Manowa wo naa wi jɔ wi ni pe ta pɔa pye nari wele, a kafɔnnɔ lɔ si pye. ²⁰Saraga kila pye na sori kasɔn ɲga ni, naa kasɔn yinne laa kaa na yinrigi wa ***saraga wɔsaga** ki na na kee wa naayeri, a Yawe Yenɲele li mɛreɣe wɔ si yiri wa ki kasɔn yinne li ni ma kari wa naayeri. Naa Manowa naa wi jɔ wi ni pɔa kaa ko yan ma, a pɛ si to ma pe yere ti jiile wa tara. ²¹Yawe Yenɲele li mɛreɣe wi sila wi yɛɛ naga naa Manowa wo naa wi jɔ pe na. Kona, a Manowa wɔ si jen maga jen ma yo Yawe Yenɲele lo mɛreɣe lawi. ²²A wɔ suu jɔ wi pye fɔ: «Kaselege ko na, we yaa ku, katugu wɛ Yenɲele li yan.»

²³ Eɛn fɔ, a wi jɔ wì sho fɔ: «Ndeɛ ki pye Yawe Yenɲele li yɛn na jaa mbe we gbo, li se jɛn na yɛnle we saraga sogowogo naa we muwe saraga ki na; li se jɛn naga kagala ngele ke ni fuun ke naga we na; li se jɛn na ki senre nda ti ni fuun ti yo we kan nala.»

²⁴ A wi jɔ wì si kaa pinambyɔ se maa mege taga naa yinri Samisɔn. A pyɔ wì si yiri ma le, a Yawe Yenɲele li si duwaw wi na. ²⁵ A Yawe Yenɲele li yinne li sigi le na tunngo piin wa wi kotogo na, maa ta wa Mahane Dan ca, wa Zoreya naa Eshitawɔli cara ti sɔɔwɔ pi ni.

Samisɔn wila Filisiti tara fenne jɔ wa pɔri

14 ¹ Pilige ka, a Samisɔn wì si kari wa Timina ca, mɛɛ saa Filisiti tara fenne sumboro wa yan wa; a wi yege si yiri sumboro wi na. ² Naa wila kaa sɔngɔɔ ma pan pe ca, a wì sigi yo wi to naa wi nɔ pe kan fɔ: «Mì jele wa yan wa Timina ca, wa Filisiti tara fenne jeele pe sɔɔwɔ. Mì yɛn na jaa ye saa yɛnri na kan.»

³ A wi to naa wi nɔ pè suu pye fɔ: «Sumboro wa woro laga ma cenle woolo pe sumborombiile pe sɔɔwɔ wi le, nakoma laga we cengele sanngala ke sɔɔwɔ wi le, fɔ ma kari ma sa jele lagaja wa Filisiti tara fenne mbele pee *kenrekenre poro yeri?»

Eɛn fɔ, a Samisɔn wì suu to wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ko sumboro wo wilan ndanla, saa yɛnri na kan.» ⁴ Wi to naa wi nɔ wi ni, pe sila ki jɛn mbe yo pa ki kala li yiri wa Yawe Yenɲele li yeri; katugu làa pye na jaa malaga mbe yiri Samisɔn naa Filisiti tara fenne pe sɔɔwɔ. Mà jɛn ki sanga wi ni, Filisiti tara fenne pàa pye ma cen *Izirayeli woolo pe go na.

⁵ A Samisɔn naa wi to konaa wi nɔ wi ni, pè si kari wa Timina ca. Naa pàa ka saa gbɔn wa Timina ca *erezen keere ti na, a jara yirifɔnɲɔ wà si fɔ ma yiri na kuunru nɛɛ paan Samisɔn wi kɔɔɔɔ. ⁶ A Yawe Yenɲele li yinne li si ye Samisɔn wi ni, ma yala yarigbɔngɔ sila pye wi keɛ. A wì si jara wi yigi maa wali shyen paa yege nga na pe ma sikapige wali shyen we. Eɛn fɔ, wi sila ki wogo ki yo wi to naa wi nɔ pe kan. ⁷ Ko pɔngo na, a wì si kari ma saa yo sumboro wi ni. Sumboro wila pye maa ndanla fɔ jenge.

⁸ Naa wagati wà la kaa toro, a wì si sɔngɔɔ ma kari wa mbe sa sumboro wi jayire pye. Wi karisaga, a wì si ke mbe kari sa jara kugo ki wele, mɛɛ saa senrege yan kì ye wa ki kugo ki ni ma tunwɔ le. ⁹ A wì si ka wɔ maga yigi keɛ naga kaa na tanri na kee. Naa wila ka saa wi to naa wi nɔ pe yigi, a wì si ka kan pe yeri, a pège ka. Eɛn fɔ, wi sila ki yo pe kan mbe yo wigi wɔ jara kugo ni.

¹⁰ A Samisɔn wi to wì si kari wa jele wi woolo pe yeri jayire wogo ki na. A Samisɔn wì si jayire sɔɔɔɔ gbɔɔ li sɔɔɔ ma yala lefɔnmbɔɔ pe kalɛge ki ni. ¹¹ Naa Filisiti tara fenne pàa kaa wi yan, a pè si lefɔnmbɔɔ nafa ma

yiri ke wɔ ma pe pinle wi ni, pe pye wi nimbiile. ¹²A Samisɔn wɔ si lefɔnmbɔlɔ pe pye fɔ: «Mi yaa nandalene la wa ye kan, na yaga li kɔrɔ wi jɛn mboo yo na kan sanni jayire lime piliye kɔlɔshyen yi sa kɔ, pa mi yaa ye kan derigbɔrɔ gbɔrɔ nafa ma yiri ke kɔnaa bunduye nafa ma yiri ke ni. ¹³Ɛɛn fɔ, na yee ya mbeli kɔrɔ wi jɛn mboo yo na kan, pa yoro ye yaa mi kan derigbɔrɔ gbɔrɔ nafa ma yiri ke naa bunduye nafa ma yiri ke pe ni.» A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma nandalene li wa, we yɛn na nuru ma yeri.»

¹⁴Kɔna, a Samisɔn wɔ si pe pye fɔ:

«Ŋga pe maa kaa kà yiri wa ŋa wi maa kaa wi ni;
ŋga ki tanla kà yiri wa ŋa wɔ ŋgban wi ni.»

Maga yigi ma saa gbɔn piliye taanri lefɔnmbɔlɔ pe sila ya mbeli kɔrɔ wi yo. ¹⁵Ki pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a pɛ si saa Samisɔn wi jɔ wi pye fɔ: «Ma pɔlɔ wi nɛɛ maa yewe nandalene li kɔrɔ wi ni ma pan maa yo we kan, nakoma we yaa ma sogo mboro naa ma go woolo pe ni. Yɛ we yeri mbe pan mbe we kɛɛ yaara ti shɔ we yeri wi kɛ?» ¹⁶Kɔna, a Samisɔn jɔ wi nɛɛ gbele mɛɛ saa wi pɔlɔ wi pye fɔ: «Mi woro mɔɔ ndanla, mi yɛn mɔɔ mbɛn. Mà nandalene wa na sefenne pe kan, mɛɛ sili kɔrɔ wi yo na kan.»

A Samisɔn wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, mi sili kɔrɔ wi yo yɛɛ na to naa na nɔ pe kan, mɛle mbe suu yo mboro kan?» ¹⁷Jɛle wɔla koro na gbele Samisɔn wi pungo na fɔ ma saa jayire lime piliye kɔlɔshyen yi kɔ. Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a wɔ sili kɔrɔ wi yo wi kan, katugu jɛle wi gbeere tila pye naa tege. A wɔ si fyɛɛle ma saa ki yo wi sefenne pe kan. ¹⁸Pilige kɔlɔshyen wogo ki na sanni yɔnlɔ ki sa to, a ca lefɔnmbɔlɔ pɛ si saa Samisɔn wi pye fɔ:

«Yingi ki yɛn ma tanla ma wɛ sɛnɛɛ na?
Yingi ki yɛn ma ŋgban ma wɛ jara na?»

A Samisɔn wɔ si pe pye fɔ:

«Nɔɔ ki pye ye falinɛɛ capige ye si jaga pɔ na nasumboro wi na mbege tile,
ye se jɛn nala nandalene li kɔrɔ wi jɛn.»

¹⁹Kɔna, a Yawe Yɛnɛɛle li yinne li si ye Samisɔn wi ni, a wɔ si yiri ma kari wa Asikalɔn ca ki ni, ma saa nambala nafa ma yiri ke gbo, ma pe yaripɔrɔ ti le, ma pan ma ki bunduye pe kan mbele pàa nandalene li kɔrɔ wi yo pe yeri. Wi nawa pɔla ŋgban fɔ jɛnɛ, a wɔ si sɔngɔrɔ ma kari pe ca. ²⁰Lefɔnɔ ŋa wɔla pye wi wɔnlɔ jayire ti nɔɔ, a pɛ suu jɔ wi kan wo yeri.

Samisɔn wɔla kayɛŋa wɔ Filisiti tara fenne pe ni

15 ¹Naa wagati wà la kaa toro, ^{*}bile kɔnsanga wa ni, a Samisɔn wɔ si kari saa jɔ wi shari. Wɔla sikapige^w yigi ma kari ki ni wi kan. A

^w 15.1: Zhene 38.17

wì sho fɔ: «Mi yen na jaa mbe ye na jɔ wi kɔrɔgɔ wa wi wɔnlɔgɔ.» Ɛɛn fɔ, wi jɔ to wi sila yenlɛ wi ye wa.

²Wi nafɔ wìla wi pye fɔ: «Mìla ki jate ma yo wɔɔn mben, kì kaa pye ma, a mì suu kan ma wɔnlɔ wi yeri. Wi jɔnlɔ sumboro wo si yɔn ma we wo yere jate wo na wi le? Wo le njɔfɔ wi yɔnlɔ.»

³A Samisɔn wì sho fɔ: «Koni kapege ɲga mi yaa pye Filisiti tara fenne pe na, lere se ya mbanla jeregi ki wogo ki na.»

⁴Kona, a Samisɔn wì si kari ma saa kombokara cɛnmɛ taanri (300) yigi mari pɔpɔ ti yɛɛ na shyenzhyen wa ti nara ti na, mɛɛ sengembanra wara ja mari nungba nungba pɔpɔ nara shyenzhyen ti sɔgɔwɔ pi ni. ⁵A wì si kasɔn le sengembanra ti ni mɛɛ kombokara ti wa wa Filisiti tara fenne pe bile keere ti ni. A kasɔn kì si bile pɔgɔlɔ koro naa bile ɲa wìla pye yere na wi sogo fɔ ma saa ye ***erezen** keere naa oliviye tire keere ti ni mari sogo.

⁶A Filisiti tara fenne pè si yewe ma yo fɔ: «Ambɔ wi ko kala na lo pye?»

A pè si pe pye fɔ: «Timina ca fenne naɲa wi nafɔ Samisɔn wowi, katugu wi nafɔ wùu jɔ wi sho wi yeri maa kan lefɔnɲɔ ɲa wìla pye wi wɔnlɔ wi yeri.» Kona, a Filisiti tara fenne pè si kari ma saa jele wo naa wi to wi ni pe sogo.

⁷A Samisɔn wì si pe pye fɔ: «Kì kaa pye pa yège pye yɛɛn, mi sanla wogo ki yaga, fɔ ndɛɛ mbege kayanga wɔ ye ni.» ⁸A wì si to pe na malaga ni ma pe gbɔn jenge ma pe legere gbo. Ko pɔnɲo na, a wì si kari ma saa cɛn wa Etamu^x ca waliwege ki ni.

Samisɔn wìla malaga gbɔn

Filisiti tara fenne pe ni naa

⁹Kona, a Filisiti tara fenne pè si yiri ma saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan wa Zhuda cɛnlɛ woolo pe tara mɛɛ jaraga ma saa gbɔn wa Lehi ca ki na. ¹⁰A Zhuda cɛnlɛ woolo pè si pe yewe ma yo fɔ: «Yingɪ na, a yè si pan mbe to we na malaga ni?»

A pè sho fɔ: «Wè pan mbe Samisɔn yigi mboo pɔ mboo jɔlɔ paa yegɛ ɲga na wì we jɔlɔ we.» ¹¹Naa Zhuda cɛnlɛ woolo pàa kaa ki logo ma, a nambala waga taanri (3 000) si kari Samisɔn wi kɔrɔgɔ wa Etamu ca waliwege ki ni, ma saa wi pye fɔ: «Ma sigi jen mbe yo Filisiti tara fenne pe yen ma cɛn we go na wi le? Yingɪ na, a mà si kala kɔn ma wa we na?»

A wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Pànla jɔlɔ yegɛ ɲga na, pa mì pe jɔlɔ ma fun.»

¹²A pè sho fɔ: «Wè pan laga mbɔɔn pɔ mbe sɔɔn le Filisiti tara fenne pe keɛɛ.»

A Samisɔn wì si pe pye fɔ: «Ye wugu yanla kan fɔ yoro jate ye sanla gbo.»

^x 15.8: 2 Kuro 11.6

¹³A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, we woro na jaa mbɔɔn gbo. We yen na jaa mbɔɔn pɔ sɔɔn le pe kɛɛ ko cɛ.» Kona, a pè suu pɔ mangala fɔnngɔɔ shyen ni, mɛɛ yiri wi ni wa waliwege ki ni. ¹⁴Naa Samisɔn wɪla ka saa gbɔn wa Lehi ca, a Filisiti tara fenne pè si pan maa fili nɛɛ jɔɔgi, na yɔɔɔri. Kona, a Yawe Yɛnɛle li yinne li si ye Samisɔn wi ni. Pàa wi keyen yi pɔ mangala ngele ni, a kè si kannga ma pye paa ^{*}Ien jese ma kaa sogo we. A kè si kɔɔnɔ ma wɔ wa wi keyen yi na. ¹⁵A wɪ si wele mɛɛ sofile tugbila kajelege ka yan, kila pye tipirige. A wɪ sigi le mɛɛ ki tɛge ma nambala waga kele (1 000) gbo ki ni. ¹⁶Kona, a Samisɔn wɪ sho fɔ:

«Gboolo gbogolosaga nungba nɔga, gboolo gbogolosaga shyen nɔga.

Mi pe gbo sofile tugbila kajelege nungba ni.

Mi sofile tugbila kajelege nungba tɛge ma lere waga kele (1 000) gbo ki ni.»

¹⁷Ki senre ti yɔnɔɔ, a Samisɔn wɪ si sofile tugbila kajelege ki wa wa yɛge. A pè sigi laga ki mɛge taga naga yinri Aramati Lehi^ɣ. ¹⁸Maga ta wɔɔ kila Samisɔn wi yigi fɔ jɛnge, a wɪ si Yawe Yɛnɛle li yenri ma yo fɔ: «Mboro mɔga yawa gbɔɔ mba pɪ kan mi nɔ ma tunmbyee na yeri. Koni ma yaa ti mbe ku wɔɔ ki kɛɛ, mbanla yɛɛ le ki leele mbele pee ^{*}kenrekenre pe kɛɛ wi le?» ¹⁹Kona, walaga nɔga kila pye wege ni wa Lehi ca, a Yɛnɛle li sigi wali. A tɔnmɔ si janri ma yiri wa ki ni, a Samisɔn wɪ si wɔ mɛɛ yiri ma fannga ta naa. A pè sigi pulugo ki mɛge taga naga yinri Eni Akore^z. Ki pulugo ki yen wa Lehi ca ali ma pan gbɔn nala.

²⁰Samisɔn wɪla pye kiti kɔnfɔ wa ^{*}Izirayeli tara fɔ ma saa gbɔn yele nafa, ma yala Filisiti tara fenne pàa pye fannga ki na sanga nɔ ni wi ni.

Samisɔn wɪla kari wa Gaza ca

16 ¹Pilige ka, a Samisɔn wɪ si kari wa Gaza ca mɛɛ saa nanjaa wa yan. A wɪ si kari sa sinle wi ni. ²A pè sigi yo Gaza ca woolo pe kan fɔ: «Samisɔn wi yen laga ca ki ni.» Kɪ pye ma, a pè si yere ma ca ki maga, ma lara, ma ca ki yeyɔngɔ ki sige yembinɛ li ni fuun li ni. Eɛn fɔ pàa yere pe sila kala la pye ki yembinɛ li ni. Pàa pye na pe yɛɛ piin ma yo na laga ki ka laga ko pe yaa wi gbo. ³Eɛn fɔ Samisɔn wɪla sinle fɔ ma saa gbɔn yinndege ki na. Yinndege ki na, a wɪ si yiri ma saa gbɔn ca ki yeyɔngɔ ki na, mɛɛ kɔɔ piile pe yigi ma pinle kanngara na tire shyen ti ni, naa gbaserege ki ni mari tilele mari kɔɔgi, mɛɛ ti ni fuun ti le mari taga pajogo na ma saa ti wa wa yanwiga nɔga ki yen wa Eburɔn ca yesinme pi na ki go na.

Samisɔn naa jele nɔ pàa pye na yinri Delila pe kala

⁴Ko pungo na, a Samisɔn wɪ si jele wa yan, a wi kala li suu ndanla. Pàa pye naa yinri Delila, wɪla pye ma cɛn ca ka ni wa Soreki gbunlundege ki ni.

^ɣ 15.17: Eburuye senre ti ni Aramati Lehi kɔɔ wowi nɔ fɔ: Tugbila kajelege tinndi.

^z 15.19: Eburuye senre ti ni, maga logo Eni Akore ko kɔɔ wo yen fɔ: Nɔa wi maa yenri ni pulugo.

⁵A Filisiti tara fenne teele pɛ si kari ma saa Delila wi pye fɔ: «Samisɔn wi negenɛge, fannga gbɔɔɔ nga ki yen wi ni, maga yirisaga ki jen, konaa we mbe ya mboo yigi mboo pɔ yege nga na wiga ka ya yaraga pye we. Pa we ni fuun nungba nungba we yaa ma kan warifuwe pyɔ waga kelengele naa cenme cenme (1 100) ni.»

⁶Kona, a Delila wɛ si Samisɔn wi yewe ma yo fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ma fannga gbɔɔɔ ki maa yinrigi laga nga na maga yo na kan. Yɛngi pe mbe ya tege mbɔɔn pɔ sɔɔn fannga ki kɔ?»

⁷A Samisɔn wɛ suu pye fɔ: «Na paga na pɔ mangala tipingele kolɔshyen ni, ngele ke fa waga gben, kona pa na fannga ki yaa kɔ, mi yaa pye paa leele sanmbala pe yen.»

⁸A Filisiti tara fenne teele pɛ si saa mangala tipingele kolɔshyen kan Delila wi yeri, ke sila waga. A wɛ si Samisɔn wi pɔ ke ni. ⁹Kila yala nambala pɛle la pye ma lara wa Delila wi kɔɔɔɔ, wa yumbyɔ wi ni. A wɛ si fo ma gbele ma yo fɔ: «Samisɔn, Filisiti tara fenne pɛ pan mbe to ma na.» A wɛ si mangala ke kɔɔnɔ paa yege nga na ^alen jese ma kaa sogo we. Kɛ pye ma, pe sila wi fannga ki tasaga ki jen.

¹⁰Kona, a Delila wɛ si Samisɔn wi pye fɔ: «Wele, maa tege na na, nala fanla. Koni mila ma yenri pe mbe ya mbɔɔn pɔ yaraga nga ni, ki yo na kan.»

¹¹A Samisɔn wɛ suu pye fɔ: «Na paga na pɔ mangala fɔngɔɔ ni, ngele pe fa tege mbe yaraga pɔ ke ni gben, kona na fannga ki yaa kɔ, pa mi yaa pye paa leele sanmbala pe yen.»

¹²Kona, a Delila wɛ si mangala fɔngɔɔ lɛ maa pɔ ke ni, mɛɛ wi pye fɔ: «Samisɔn, Filisiti tara fenne pɛ pan mbe to ma na.» Kila yala leele pɛle la pye ma lara wa yumbyɔ wi ni, wa go. Eɛn fɔ, a Samisɔn wɛ sigi mangala ke kɔɔnɔ ma ke wɔ wa wi kɛɛ ki na, paa len jese yen.

¹³A Delila wɛ si Samisɔn wi pye fɔ: «Ali ma pan ma gbɔn yɛngɔ, ma yen na tege na na, nala fanla. Koni ki yo na kan. Yɛngi pe mbe ya tege mbɔɔn pɔ?»

A Samisɔn wɛ suu pye fɔ: «Na maga na go njegele kolɔshyen ke pinle mbe ke ti wa gberɛ niri wi ni, pa na fannga ki yaa kɔ, pa mi yaa pye paa leele sanmbala pe yen.» ¹⁴Kona, a Delila wɛ si Samisɔn wi pye a wɛ wɔnɔ, mɛɛ wi go njegele kolɔshyen ke ti wa gberɛ niri wi ni, mɛɛ ke yigi bangɔɔma ni. Ko pyɛngɔɔ, a wɛ si gbele ma yo fɔ: «Samisɔn, Filisiti tara fenne pɛ pan mbe to ma na.» A wɛ si yen ma yiri wa wi wɔnɔwɔ pi na, mɛɛ niri wi kɔw ma pinle bangɔɔma wi ni^a.

¹⁵Kona, a Delila wɛ suu pye fɔ: «Ma mbe ya mbege yo mɛɛ fɔ na kala li yen mɔɔ ndanla, mbe sigi ta ma woro nɔɔ nawa senre ti yuun na kan.

^a 16.13-14: Verise ke ma yiri taanri wi senre pungo woro to naa verise ke ma yiri tijere wi lesaga senre ti woro wa Yenɛgele senre sewe lɛɛ ɛn wa wi yen Eburuye senre ni wi ni; eɛn fɔ pa ti yen wa Yenɛgele senre sewe ɛn pɛ kannga Gireki senre ni wi ni.

Mà tɛgɛ na na fɔ ma saa gbɔn yɔnlɔ taanri, mà je ma yo ma sɔɔn fanŋga gbɔgɔ ki yirisaga ki naga na na.» ¹⁶Delila wila pye naa tege yewige ki ni pilige pyew. Wila yanra wi na ki kala li ni, fɔ a kɪ ka saa cɛn ndɛɛ Samisɔn wi mbe ku. Wii ya mbege kun wi yɛɛ ni naa. ¹⁷Kɪ pye ma, a Samisɔn wɪ suu nawa sɛnrɛ ti ni fuun ti yo wi kan ma yo fɔ: «Yunŋguluwo fa ye wa na go ki ni mbe yan fyew, katugu mi yɛn ***naziriwoo** ma tɛgɛ na yɛ Yɛnŋɛlɛ li kan, maga lɛ wa na sepilige ki na. Na paga na go ki kulu, pa na fanŋga ki yaa wɔ na ni, mi yaa pye fanŋga fu, mbe pye paa leele sanmbala pe yɛn.» ¹⁸Naa Delila wila kaa ki jɛn ma yo wɪu nawa sɛnrɛ ti ni fuun ti yo wi kan, a wɪ si ti a pɛ saa ki yo Filisiti tara fɛnnɛ tee lɛ pe kan ma yo fɔ: «Yɛ pan laga, katugu koni wogo ko na, wɪu nawa sɛnrɛ ti ni fuun ti yo na kan.» Kɪ pye ma, a pɛ si kari wa wi yeri penjara nda pàa yo pe yaa kan wi yeri ti ni. ¹⁹A Delila wɪ si Samisɔn wi pye, a wɪ wɔnlɔ wa wi tɔɔɔ ti na. A wɪ si naŋa wa yeri, a wɪ pan maa go njegele kɔlɔ-shyɛn ke kulu. A Delila wɪ sigi lɛ na fanŋga taa wi na, katugu wi fanŋga kila wɔ wi ni. ²⁰Kona, a Delila wɪ sho fɔ: «Samisɔn, Filisiti tara fɛnnɛ pɛ pan mbe to ma na.» A wɪ si yɛn ma yiri wa wɔnlɔwɔ pi na, ma sho fɔ: «Mi yaa na yɛɛ wɔ kala paa yɛgɛ ŋga na kagala kɔŋgbanŋgala kɛ toro we.» Ɛɛn fɔ, wi sila ki jɛn mbe yo Yawe Yɛnŋɛlɛ lɔa laga wi punŋo na. ²¹A Filisiti tara fɛnnɛ pɛ suu yigi maa yɛngɛlɛ ke yaari^b wi na. Ko punŋo na, a pɛ si kari wi ni wa Gaza ca, mɛɛ wi pɔ tuguyɛnrɛ yɔŋgɔwɔ shyɛn ni. Tira sinndelegɛ ŋga pe maa sunrugu na tire ki na, a pɛ suu wa, a wila yarilire tire ki na wa kaso go ki ni.

Samisɔn wila kayanŋa wɔ Filisiti tara fɛnnɛ pe ni mɛɛ ku

²²Samisɔn wi go ki kulungɔlɔ, sanni jɛnri, a wi yinzire ti nɛɛ yinrigi. ²³A Filisiti tara fɛnnɛ tee lɛ pɛ si kaa pe yɛɛ gbogolo mbe ***saraga** gbɔgɔ wɔ pe yarisunŋgo Dagon ki yeri mbe yɔgɔri. Pàa pye na yuun fɔ:
«We yarisunŋgo ki we mbenfɔ Samisɔn wi lɛ we kɛɛ.»
²⁴Naa leele pàa kaa wi yan, a pe nɛɛ pe yarisunŋgo ki sɔnni na yuun fɔ:
«We yarisunŋgo kɪ we mbenfɔ wi lɛ we kɛɛ,
wo ŋa wila pye na we tara woolo pe jogo, ma lelegɛrɛ gbo we ni we.»
²⁵Ma pe ta pàa pye na yɔgɔri, a pɛ si kaa yo fɔ: «Yɛ sa Samisɔn wi yeri wa wi pan wila we piin waa tɛgɛ.» A pɛ si saa wi yirige wa kaso go ki ni, a wɪ pan na pe piin paa tɛgɛ. Pàa wi yerege wa go ki tiyagala ke sɔgɔwɔ. ²⁶A Samisɔn wɪ si lefɔnŋo ŋa wila pye wi kanŋgala li yigifɔ wi pye fɔ:
«Kari na ni mbe sa jiri tiyagala ŋgele ke yunŋgbɔgɔ ki tɔgɔ ke na, jɔŋgo mbe jiige ke na.» ²⁷Ma si yala go kila pye ma yin nambala naa jɛɛlɛ pe ni.

^b **16.21:** Mbe yɛngɛlɛ ke yaari pàa pye naga piin leele mbele pe ma yigi malaga poro na (1 Sami 11.2; 2 Wunlu 25.7).

Filisiti tara fenne teele pe ni fuun paa pye wa. Nambala naa jeele pe ni, lere waga taanri (3 000) wila pye ma cen wa birigo ki naayeri na Samison wi wele, a wila pe piin paa tege.

²⁸Kona, a Samison wi si Yawe Yenjele li yenri ma yo fo: «***We Fo**, Yawe Yenjele, ki yaga ma jatere pye na na. E, Yenjele, fannga kan na yeri naa kansaga nungba, ki yonlo na li na jango mbe kayanga wo Filisiti tara fenne pe ni na yengele shyen ngele pe yaari ke kala na.» ²⁹A Samison wi si jiri nandogomo tiyagala shyen ngele kaa go ki yerege ke na, ma keyen kan ke na ma gbaw jenri, mee wi kalige ki taga nungba na ma kamenge ki taga sanna li na. ³⁰A wi sho fo: «Mbe pinle mbe ku Filisiti tara fenne pe ni fuun pe ni ja.» Kona, a wi si tiyagala ke wonrogo wi fannga ki ni fuun ki ni. A go ki si to Filisiti tara fenne teele pe na, konaa janwa na fuun wila pye wa go ki ni pe na. Ki pyelomo pi na ma, leele mbele Samison wila gbo wi kusanga wi ni, poro la lege ma we wila pye yinwege na sanga na ni ma mbele gbo poro na. ³¹Kona, a wi sefenne naa wi sege woolo pe ni fuun pe si pan maa gboo wi le ma kari wi ni. A pe si saa wi le wa wi to Manowa wi fanga ki ni, wa Zoreya ca naa Eshitawoli ca sogowo pi ni. Samison wila pye kiti konfo wa ***Izirayeli** tara fo ma saa gbɔn ye le nafa.

DAN CENLE WOULO KONAA PE YENJELE GBɔGɔSAGA

17-18

Nana na paa pye na yinri Mika
wi yarisunngo sunzaga kala

17 ¹Nana wa la pye ma cen wa Efirayimu yanwira tara ti ni, paa pye naa yinri Mika. ²Pilige ka, a wi suu no wi pye fo: «No, ma warifuwe pyo waga kele naa cenme (1 100) na paa yu ma yeri, a ma yoo wi danga na yega na we, wele, ki penjara ti yen laga na yeri. Muwi mila ti le.» Kona, a wi no wi sho fo: «Na pinambyo, Yawe Yenjele li duwaw ma na!» ³A Mika wi sigi warifuwe pyo waga kele naa cenme (1 100) wi kan wi no wi yeri. A wi no wi sho fo: «Na pinambyo, migi kon maga tege mbege penjara ti tege ti ye Yawe Yenjele li kan ma kala na, jango ti tege ti yaraga yanlege ka gbegele yarisunngo, nga pe warifuwe yan maga gbegele. Ki kala na ti nda, mi yen nari songori ma na.» ⁴Een fo, a Mika wi si penjara ti songoro naa wi no wi na. A wi no wi si warifuwe pyo cenme shyen wo wa ti ni mari kan tuguron yanfo wa yeri. A wo siri yan ma yaraga yanlege ka gbegele yarisunngo. A pe si saa ki yerege wa Mika wi go.

⁵Ma si yala ki Mika we, Yenjele gbɔgɔsaga ka la pye wa wi go. A wi si ***efodi** wa gbegele, konaa go yarisunndo ni, mee wi pinambyo wa tege, a wi pye wi ***saraga wɔfo**. ⁶Ki wagati wi ni, wunluwo sila pye ***Izirayeli**

tara ti go na. Lere nungba nungba pyew wila pye na tanri na yala wi nandanwa kala lo ni.

⁷Lefɔnɔ wà la pye ma cen wa Betileemu ca, wa Zhuda tara, ma yiri wa Zhuda cenle li ni. ***Levi setirige pyɔ** lawi. ⁸A ki naɲa wì si yiri wa Betileemu ca, wa Zhuda tara mbe kari sa censaga lagaja laga ka ni. Maa ta wa konɔ wila kee, a wì si saa gbɔn wa Efirayimu yanwira tara ti ni konaa ma saa gbɔn fɔ wa Mika go ki na. ⁹A Mika wì suu yewe ma yo fɔ: «Mà yiri se yeri?» A wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen Levi setirige pyɔ, ma yiri wa Betileemu ca, wa Zhuda tara. Mi yen na censaga lagajaa na toro.»

¹⁰A Mika wì suu pye fɔ: «Koro laga na yeri, ma pye paa na to yen, ma pye na ***saraga wɔfɔ**. Mi yaa lɔn kaan warifuwe pyɔ kɛ kɛ ni yeɛ pyew, naa yaripɔɔ konaa yaakara ni.»

Kì kaa pye ma, a Levi setirige pyɔ wì si ye wa Mika wi go.

¹¹A wì si yenle mbe koro wa Mika wi ni. A wì suu yigi jɛnge paa wi pinambyɔ yen. ¹²A Mika wì suu tege ***saraga** wɔɔtunngo ki na, a wì pye wi saraga wɔfɔ. A wì si koro wa Mika wi go. ¹³A Mika wì sho fɔ: «Koni mīgi jen ma yo Yawe Yenɲele li yaa kajenge pye na kan, katugu mī Levi setirige pyɔ wa ta, a wì pye na saraga wɔfɔ.»

Dan cenle woolo pàa pye na censaga lagajaa mbe cen

18 ¹Ki wagati wi ni, wunluwɔ sila pye wa ***Izrayeli** tara. Dan cenle woolo pàa pye na censaga jaa mbe cen, katugu maga le wa fɔ ma pan ma gbɔn ki wagati wi na, poro sila kɔɔɔ ta wa Izrayeli cengele sanngala ke sɔɔwɔ. ²Kona, a Dan cenle woolo pè si nambala kangurugo wɔ pe ye sɔɔwɔ, mbele pàa pye lewelimbele, ma yiri wa Zoreya ca konaa Eshitawoli ca. Pàa pe tun ma yo pe sa tara ti yanri peri wele peri jen, ma pe pye fɔ: «Ye sa tara ti yanri yeri wele yeri jen.» A pè si kari ma saa gbɔn wa Efirayimu yanwira tara ti ni, wa Mika go ki tanla, mɛɛ wɔnɔ le. ³Ma pe ta wa Mika go ki tanla, a pè si ***Levi setirige pyɔ** wi jen wi sɛnpaara to na. A Pè si kari wi kɔɔɔ mɛɛ saa wi yewe fɔ: «Ambɔ wì pan ma ni lagame? Yिंगi maa piin laga? Yिंगi na, a mà si koro laga?»

⁴A wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Iɲga naa ɲga ko Mika wi maa piin na kan. Wi maa na sara, a mī pye wi ***saraga wɔfɔ**.»

⁵Kona, a pè suu pye fɔ: «Kì kaa pye ma, Yenɲele li yewe we kan we ta wege jen na kaa pye kondangala na we yen li na li yaa tanla we na?»

⁶A saraga wɔfɔ wì si pe pye fɔ: «Yaa kee yeyinge na fasi, Yawe Yenɲele li yen ye ni wa ye kondangala li ni.»

⁷A ki nambala kangurugo pè si yiri ma konɔ li le ma saa gbɔn wa Layishi^c ca. A pè si saa ca woolo pe yan pe yen ma cen wa yeyinge na

^c 18.7: Zhozu 19.47

ma yala Sidɔn ca fenne pe cɛnlɔmɔ pi ni; pàa pye ma cɛn pɔw ma kɛɛ kan ma taga pe yɛɛ na. Lere sila pye na pe jɔlɔ, lere kpɛ sila pye pe go na mbaa kangbanga tari pe na. Pàa pye ma lali Sidɔn ca fenne pe ni. Pe sila pye na kanungbanga piin cɛnlɛ la kpɛ ni. ⁸A Nambala kangurugo pɛ si songɔɔ ma pan wa Zoreya naa ɛshitawɔli cara ti ni pe sefenne pe kɔɔɔɔ. A poro si pe yewe ma yo fɔ: «Ye ka yo we kan.»

⁹A pɛ si pe sefenne pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yoo kari we sa to Layishi ca woolo pe na; katugu wɛ tara ti wele mari yan ti yen ma yɔn fɔ jɛngɛ. Ki cɛn mɛle ye si pyeri? Yaga kaa mɔlɔ. Ye yiri ye konɔ li lɛ we saga tara ti shɔ. ¹⁰Na yaga sa gbɔn wa, ye yaa sa leele pe yan pɛ kɛɛ kan ma taga pe yɛɛ na. Pe tara ti gbɔɔ, a Yɛnɛle liri le ye kɛɛ. Yarilire nda fuun ti ma fi wa tara ti na ta yaa ta wa ki tara ti ni.»

**Dan cɛnlɛ woolo
pàa yarisunngo ka yu
konnaa ki saraga wɔfɔ wi ni**

¹¹Kona, a Dan setirige woolo nambala cɛnmɛ kɔɔɔɔni (600) si malingbɔnyaara lɛ ma yiri wa Zoreya naa ɛshitawɔli cara ti ni ma kari. ¹²A pɛ si saa pe ^a**paara yinɛ** ti kankan wa Kiriyaɔi Yeyarimu ca ki tanla, wa Zhuda tara, wa ca ki yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri. Ko kala ki ti pe maa ki laga ki yinri Mahane Dan^{d e} ali ma pan ma gbɔn nala. ¹³Pɛ kaa yiri lema, a pɛ si toro wa Efirayimu yanwira tara ti ni ma saa gbɔn wa Mika go ki na.

¹⁴Kona, nambala kangurugo mbele pàa saa Layishi ca tara ti yanri mari wele, a pɛ si pe pinlɛyɛnlɛ pe pye fɔ: «Yɛɛ jɛn ma yo ^a**efɔdi**, naa go yarisunndo konnaa yaraga yanlɛɛ nɔga pɛ tugurɔn yan maga gbegele yarisunngo ta yen laga ki yinɛ nda ka ni kɛ? Koni nɔga ye daga mbele pye, yɛɛ jɛn.» ¹⁵Kona, a pɛ si kɛ ma kari wa Mika go, mɛɛ saa ye wa Levi setirige woolo lefɔnɔɔ wi go maa shari maa yewe na kaa pye wi yen nɔgbaan. ¹⁶Ko sanga wo ni, Dan cɛnlɛ woolo cɛnmɛ kɔɔɔɔni (600) mbele pàa malingbɔnyaara ti lɛ pàa pye ma yere wa yeyɔnɔɔ ki na. ¹⁷ɛɛn fɔ, nambala kangurugo mbele pàa saa tara ti yanri mari wele, pɛ si ye wa go ma yaraga yanlɛɛ ki lɛ, naa efɔdi wi ni, naa go yarisunndo konnaa yaraga yanlɛɛ nɔga pàa tugurɔn yan maga gbegele yarisunngo ki ni. Saraga wɔfɔ wila pye ma yere le yeyɔnɔɔ ki na le nambala cɛnmɛ kɔɔɔɔni (600) pe tanla, malingbɔnyaara ti ni pe kɛɛ.

¹⁸Naa saraga wɔfɔ wila kaa ki yan nambala kangurugo pɛ ye wa Mika wi go ma saa yaraga yanlɛɛ ki lɛ, naa efɔdi wi ni, naa go yarisunndo konnaa yaraga yanlɛɛ nɔga pàa tugurɔn yan maga gbegele yarisunngo ki ni, a wɛ si pe yewe ma yo fɔ: «Yingi yaa piin yɛɛn?» ¹⁹A pɛ suu pye

^d 18.12: Eburuye sɛnɛ ti ni, maga logo Mahane Dan, ko kɔɔ wo nɔ Dan censaga.

^e 18.12: 1 Sami 6.21; 7.1; 2 Sami 6.2

fɔ: «Pyeri, maga ka para, ma pinle we ni. Ma pye paa we tof konaa we saraga wɔfɔ yen. Ma pye lere nunɔba go woolo saraga wɔfɔ konaa ma pye Izirayeli cɛnle nunɔba woolo nakoma sege nunɔba woolo saraga wɔfɔ, kikiin ki yaa mbɔnrɔ ma yeri?» ²⁰Ki senre tila saraga wɔfɔ wi nawa pi yingɔ fɔ jɛngɛ. A wɔ si efɔdi wi lɛ, naa go yarisunndo to naa yaraga yanlɛgɛ ki ni, mɛɛ pinle ki leele pe ni ma kari.

²¹A pɛ si yiri le nɛɛ kee. Pàa piile, naa yaayoro to naa yarijɛnde ti kelegi pe yɛɛ yɛgɛ. ²²Naa pàa kaa lali jɛngɛ Mika go ki ni sanga ɲa ni, a wi cɛnyɛnle pɛ si pe yɛɛ gbogolo ma taga Dan cɛnle woolo pe na, na pe puro. ²³Naa pàa ka saa yɔngɔ pe ni, a pɛ si jɔrɔgɔ ma Dan cɛnle woolo pe yeri, a pɛ si songɔrɔ ma pan ma Mika wi yewe ma yo fɔ: «Yingɔ kɔ ye ma ni, a mà sigi janwa ɲa wi le ma pan we kɔrɔgɔ?»

²⁴A wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yarisunndo nda mɔ gbɛgele na yɛɛ kan, yèri le na kee ti ni ma pinle na saraga wɔfɔ wi ni. Yaraga si koro na yeri naa; a yè si yɛnle nala yewe na yuun fɔ: «Yingɔ kɔ ye ma ni?» »

²⁵A Dan cɛnle woolo pɛ sho fɔ: «Maga ka we nunɔbolo li wɛri we na ma senre ti ni, jango we woolo pele ka ka nawa ɲɔban, mbe to mboro naa ma go woolo ye na mbe ye gbo.» ²⁶Ko punɔgo na, a Dan cɛnle woolo pɛ si konɔ li lɛ nɛɛ kee. Naa Mika wɔla kaa ki yan pe fanɲga kɔ we wi wogo ki na, a wɔ si songɔrɔ ma kari wi go.

²⁷Dan cɛnle woolo pa pàa yaara nda Mika wɔla gbɛgele ti lɛ yɛɛn, konaa wi saraga wɔfɔ wi ni.

Dan cɛnle woolo pàa saa cɛn wa Layishi ca

Ko punɔgo na, a Dan cɛnle woolo pɛ si saa to Layishi ca ki na, ma si yala ca woolo pàa pye ma cɛn yeyingɛ na konaa ma kɛɛ kan ma taga pe yɛɛ na. A pɛ si ca woolo pe gbo ma ca ki sogo. ²⁸Lere kpɛ sila ta mbe kari sa Layishi ca woolo pe saga, katugu pàa pye ma lali Sidɔn ca woolo pe ni. Pe sila pye na kanunɔbanga piin leele pele yɛgɛ ni. Layishi ca kɔla pye wa Beti Erehɔbu ca gbunlundɛgɛ ki ni. A Dan cɛnle woolo pɛ si ca ki kan naa fɔnɲgɔ mɛɛ cɛn wa ki ni. ²⁹A pɛ si pe tɛlɛ wi mɛgɛ ki taga ca ki na naga yinri Dan. Dan wɔla pye Izirayeli wo pinambyɔ. Ɛɛn fɔ faa, pàa pye na ca ki yinri Layishi. ³⁰A pɛ si Mika wi yaraga yanlɛgɛ ki yerege pe yɛɛ kan, mɛɛ Gerishɔmu pinambyɔ Zhonatan wi tɛgɛ Dan cɛnle woolo pe saraga wɔfɔ; wo la pye Manase^g wi pishyenwoo. Zhonatan naa wi setiri-ge piile pe ni, pàa pye naga tunɲgo ki piin fɔ ma saa gbɔn wagati ɲa pàa kaa ki tara woolo pe koli ma kari pe ni wa kulowo pi ni wi na. ³¹Yɛnɲɛlɛ

^f 18.19: Kiti 17.10 ^g 18.30: Yɛnɲɛlɛ senre sɛwɛɛle pele ni mɛgɛ ɲga kɔ yeri laga ki laga ɲga ki na ma yo Manase ki yen ma yɔnɔgɔ wa pe ni ma yo Moyisi.

li ***censaga paraga** go kila pye wa Silo ca^h wagati ɲa fuun ni, pàa Mika yaraga yanlege ki yerege pe yee kan ki wagati wi ni fuun wi ni.

IZIRAYELI WOULO SANMBALA PE MALAGA GBONGO BENZHAME CENLE WOULO PE NI

19–21

Kapege ɲga Gibeya ca woolo pàa pye

19 ¹Wagati ɲa ni wunluwo fa cen ***Izirayeli** tara ti go na, ***Levi setirige piile** nana wà la pye ma cen wa Efirayimu yanwira tara ti laga ɲga kɪ lali ki ni. A wì si Betileemu ca fenne jɔ wa le maa tege, ma yiri wa Zhuda tara. ²Een fɔ, a jele wi nee nanjara piin, mee yiri wa wi pɔlɔ wi go ma kari wa wi to go, wa Betileemu ca, wa Zhuda tara. A wì si koro wa fɔ ma saa gbɔn yenge tijere. ³A wi pɔlɔ wì si kaa kari wa wi yeri mbe sa para wi ni mboo jatere wi kanɲga wi na, wi ta wi songoro wa wi go. Wila kari wi tunmbyee nungba ni konaa sofilele shyen ni. A jele wì si ye wi pɔlɔ wi ni wa wi to go. Naa tofɔ wila kaa wi pɔlɔ wi yan, a wì suu fili yɔgɔrimɔ ni. ⁴A wi nafa, jele wi to we, wì suu yaga wa wi yee yeri, a wì koro wa ma saa gbɔn piliye taanri. Pàa pye na nii, na woo, na wɔnlɔ wa.

⁵Pilige tijere wogo ki na, a pè si yiri faa pinliwe pi ni, a Levi setirige woolo nana wì suu yee gbegele mbaa kee. Ki sanga wi ni, a wi nafa wì suu pye fɔ: «Yaraga ka ka gbɛn ma fanɲga ta, ko pɔngo na ma sila kee.»

⁶A pe leele shyen pè si cen ma pinle ma li konaa ma wɔ. Ko pɔngo na, a jele wi to wì suu pɔlɔ wi pye fɔ: «Koro laga, ma nala yembine lo pye laga, ma yɔgɔri naa.»

⁷Jele wi pɔlɔ wila yiri mbaa kee; een fɔ, a wi nafa wì suu yenri ngbanga ma yo wi wɔnlɔ. A wì si yenle maga yembine li pye wa. ⁸Pilige kangurugo wogo ki na, a wì si yiri faa pinliwe pi ni ma yo wi yaa la kee. A wi nafa wì sho naa fɔ: «Mi yen kɔɔ yenri, ma ka gbɛn, yɔnlɔ ki ka ka sogo mee la kee.» Kona, a pe shyen pè si pinle ma li.

⁹Naa nana wila kaa yiri mbaa kee wi jɔ naa wi tunmbyee wi ni, a wi nafa wì suu pye fɔ: «Wele, yɔnlɔ kɪ kɔ makɔ, yembine li gberɛ wɔ, ye koro laga ye wɔnlɔ, yɔnlɔ kɪ to makɔ. Ye wɔnlɔ laga naa, ma yɔgɔri. Goto ye yiri faa yaa kee, maa kee ma ca.» ¹⁰Een fɔ, jele wi pɔlɔ wi sila yenle mbe wɔnlɔ wa naa. A wì si yiri na kee wo naa wi cenfɔ wi ni, naa wi sofilele shyen pe ni, pe jɔnrɔ ti ni pe na. A wì si saa gbɔn wa Zhebusi ca ki yege, ko ki yen Zheruzalemu ca ye. ¹¹Naa pàa ka saa yongo Zhebusi ca ki ni sanga ɲa ni, kila yala yɔnlɔ kɪ kɔ makɔ. A tunmbyee wì suu tafa wi pye

^h 18.31: Zhou 18.1

fɔ: «Ki yaga we ke we kari wa Zhebusi cɛnlɛ woolo pe ca nga ki ni, we sa wɔnlɔ wa.»

¹²A wi tafɔ wɔ suu pye fɔ: «Ayoo, we se ye ca ka yege ni, nga Izirayeli woolo woro wa ki ni. We toro we kari fɔ wa Gibeya ca.» ¹³A wɔ suu tunmbyee wi pye naa fɔ: «Pan we bala we gbɔn wa Gibeya ca nakoma wa Arama ca, we sa wɔnlɔ ki cara ka nungba ni.» ¹⁴Kona, a pɛ si konɔ li le nɛɛ kee. Naa paa ka saa yɔngɔ Gibeya ca ki ni sanga ŋa ni, a kɔ si yala yɔnlɔ kɔ to. Benzhamɛ cɛnlɛ woolo poro ca layi. ¹⁵Kona, a pɛ si kɛ ma kari wa Gibeya ca sa wɔnlɔ wa.

Paa ye wa ca ma saa cɛn wa katogo. Eɛn fɔ, lere kpɛ sila yenlɛ mbe pe yaara wɔ wa wi go. ¹⁶Pe mbe wele, a pɛ si naŋa leleɛ wa yan wɔ yiri kɛrɛ ma ye yɔnlɔkɔgɔ ki ni. Ki naŋa wila pye Efirayimu yanwira tara woolo wo wa, ma cɛn wa Gibeya ca. Ma si yala ki laga ki woolo paa pye Benzhamɛ cɛnlɛ woolo. ¹⁷A wɔ suu yege ki yirige mɛɛ nambanŋa wi yan wɔ cɛn wa katogo. A wɔ si saa yewe ma yo fɔ: «Ma yiri se? Maa kee se?» ¹⁸A Levi setirige woolo naŋa wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wɛ yiri wa Betilɛmu ca, wa Zhuda tara na kee wa Efirayimu yanwira tara ti laga ŋga kɔ lali ki ni. Pa pɔnla se wa. Mɔla kari wa Betilɛmu, wa Zhuda tara, koni mi yen na sɔngɔri na kee wa Yawe Yɛnɣɛle li goⁱ. Eɛn fɔ, lere si yenlɛ mbanla yaara wɔ wa wi go. ¹⁹Ma si yala, yan naa sofilele yan yen we yeri, Yaakara yen we yeri fun, mi naa na jɔ konaa na tunmbyee lefɔnŋɔ wi ni. Yaraga ko ka kpɛ kala woro we na.» ²⁰Kona, a naŋa leleɛ wɔ suu pye fɔ: «Yeyinɣɛ ki pye ma ni! Maga jori yaraga ŋga fuun kala, mi yaa ki kan ma yeri. Kii daga ma wɔnlɔ laga katogo.» ²¹A wɔ si kari pe ni ma saa pe yaara wɔ wa wi go. A wɔ si sofile yan kan sofilele pe yeri. A nambala pe pe yɛɛ tɔɔɔɔ ti jogo^j mɛɛ li ma wɔ. ²²Ma pe ta paa nii na baro waa, a ca ki nambala pɛle si pan, lejagala pele, ma pan ma go ki maga, nɛɛ kɔɔɔ ki gbɔɔn ŋgbanga, a pɛ si naŋa leleɛ, gofɔ we, wi pye fɔ: «Naŋa ŋa wɔ tugu laga ma go, wi yirige laga we kan we jɛɛle kala pye wi ni^k.» ²³A gofɔ wɔ si yiri wa funwa na pe kɔɔɔgɔ mɛɛ pe pye fɔ: «Na wɛnnɛ, mi yen na ye yɛnri, yaga ka kapege pye; katugu ki naŋa ŋa wi yen na nambanŋa. Yaga ka ki fɛrɛ gbɔɔɔ kala na li pye. ²⁴Ye wele, na sumborombyɔ wi yen laga, wi fa naŋa kala jɛn konaa ki naŋa wi cɛnfɔ wi ni. Mi yaa pe yirige ye kan wa funwa na, ye poro lɛ ye pe jɔgɔ, ŋga ka ye ndanla yege pye pe na. Eɛn fɔ, yaga kaga fɛrɛ gbɔɔɔ kala na li pye naŋa ŋa wi na.» ²⁵Eɛn fɔ, ki leele pe sila yenlɛ mbe logo naŋa leleɛ wi yeri. Kona, a Levi setirige woolo

ⁱ 19.18: Kiti kɔfenne pe sanga wi ni, Yɛnɣɛle li cɛnsaga paraga go kɔla pye wa Silo ca (Kiti 18.31; Zhozu 18.1). ^j 19.21: Gbanngban wo naa yɔnlɔ tufunwɔ pi kala na, kɔla pye wa Izirayeli tara, nambanŋa ka tugu lere wa na, pe maa tɔɔɔɔ ti jogo ma gbanngban wi laga ti na, mbege naga fɔ poo yaara wɔ jenge (Zhɛnɛ 18.4; 24.32; 43.24; Luki 7.44; Zhan 13.5-14). ^k 19.22: Zhɛnɛ 19.1-8

naŋa wì suu cɛnfɔ wi yirige pe kan wa funwa na. A pè suu yigi ma sinle wi ni maa jɔlɔ ki yembine li ni fuun li ni. Naa laga kila kaa na lari, a pè suu yaga ma yo wila kee.

²⁶Lalaaga yege ki ni, a ki jele wì si pan ma to wa wi pɔlɔ wi kafɔ naŋa wi go yɔn ki na, mɛɛ koro le fɔ ma saa laga ki laga. ²⁷Ki pinliwe pi ni, a wi pɔlɔ wì si yiri ma go ki yenge mbe yiri mbaa kee. Wi mbe wele, a wì suu cɛnfɔ wi yan wì sinle ma sanga, maa keyen yi taga wa yeyɔngɔ shɔn wi na. ²⁸A wì suu pye fɔ: «Yiri we kari.» Eɛn fɔ jele wi sila wi yɔn sogo senre ta kpɛ ni. A wi pɔlɔ wì suu gboo wi le maa taga wi sofile wi na mɛɛ kari wi ca. ²⁹Naa wila ka saa gbɔn wa wi go, a wì si gbene le, maa jɔ gboo wi le maa kɔɔnɔ, a wì yiri kayinŋele tegesaga ke ma yiri shyen. A wì si ke torogo nungba nungba Izirayeli tara ti lagapyew ki ni. ³⁰Mbele fuun pàa ki wogo ki yan, pàa pye na yuun fɔ: «We fa nga ki cɛnle la yan, maga le Izirayeli woolo pè yiri wa Ezhipiti tara fɔ ma pan ma gbɔn nala. Ki daga yege kala li yigi jɛŋge, mbe ye yɛɛ yewe, mbe ka yo ki senre ti ni.»

Izirayeli cengele sanngala

kàa yɔn wa nungba

mbe malaga gbɔn

Benzhame cenle li ni

20 ¹Kona, a ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun pè si pe yɛɛ gbogolo paa lere nungba yen wa Mizipa ca Yawe Yɛnŋele li yege sɔgɔwɔ. Pàa yiri tara ti lagapyew ki ni ma pan, maga le wa Dan ca ki na, wa yɔnɔparawa kamɛŋge kɛɛ yeri ma saa gbɔn wa Berisheba ca ki na, wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ ki yeri, konaa ma saa gbɔn wa Galaadi tara ti na wa yɔnɔ yirisaga yeri¹. ²Izirayeli woolo pe ni fuun pe teelee, poro naa Izirayeli cengele ke ni fuun ke teelee pe ni, pàa pan Yɛnŋele li woolo pe finliwe pi na. Malingbɔɔnɔ mbele pàa pye tɔɔɔ na, pàa pye nambala waga cɛnme tijere (400 000), pàa pye tokobi jenfenne. ³A Benzhame cenle woolo pè sigi logo ma yo Izirayeli woolo sanmbala pàa kari wa Mizipa ca.

Ma Izirayeli woolo pe ta wa ki finliwe pi na, a pè si yewe ma yo fɔ: «Ki kapege kɔ pye yege nga na, pege yege yo we kan.» ⁴Kona, Levi setirige woolo naŋa ŋa pàa wi jɔ wi gbo wì si pe pye fɔ: «Mila pan ma gbɔn wa Gibeya ca, wa Benzhame cenle woolo pe tara mi naa na cɛnfɔ wi ni mbe wɔnɔ le. ⁵A ca woolo pè si yiri na kɔɔɔ. Yembine li ni, mila pye go ŋga ni, a pè si pan maga maga na jaa mbanla gbo. A pè silan jɔ wi yigi fanŋga ma sinle wi ni, maa jɔlɔ fɔ ma saa wi gbo. ⁶Ki pye ma, a mɛ suu gboo wi le maa kɔɔnɔ kayinŋele kayinŋele, maga kara ti torogo Izirayeli woolo pe tara nda fuun pè ta kɔɔɔ ti lagapyew ki ni; katugu kalikalawa naa

¹ 20.1: 1 Sami 7.5-14; 10.17

fere gbɔɔɔ kala pye laga Izirayeli tara. ⁷Yoro Izirayeli woolo, ye ni fuun ye mbele yɛ gbogolo na, ye ye yɛɛ yan, ye ka kɔn ye tɛɛ ki kala na li na.»

⁸Kona, a leele pe ni fuun pɛ si yɔn wa nungba ma yiri, mɛɛ yo fɔ: «We ni, lere kpɛ se sɔngɔɔ mbe kari wi ca, lere kpɛ se sɔngɔɔ mbe kari wi go. ⁹Yingɔ nga we yaa pye Gibeya ca ki na ki nga: «We yaa petɛ gbɔn mbe mbele pe yaa sa to ca ki na pe jɛn. ¹⁰Izirayeli cɛngɛlɛ ke ni fuun ke ni, cɛnlɛ na woolo ka pye lere cɛnmɛ we yaa lere kɛ wɔ wa pe ni, cɛnlɛ na woolo ka pye lere waga kele (1 000) we yaa lere cɛnmɛ wɔ wa pe ni, cɛnlɛ na woolo ka pye lere waga kɛ (10 000) we yaa lere waga kele (1 000) wɔ wa pe ni. We yaa poro torogo pe sa yaakara ja malingbɔɔnɔ sanmbala pe kan. Na paga ka sɔngɔɔ mbe pan yaakara ti ni, we yaa sa to Gibeya ca woolo pe na wa Benzhamɛ tara, mbe fere kala na pɛ pye laga Izirayeli tara li fɔgɔ tɔn pe na.» ¹¹Ki kaa pye ma, a Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si pe yɛ gbogolo ma yɔn wa nungba mbe sa to Gibeya ca ki na.

¹²A Izirayeli cɛngɛlɛ sanngala kɛ si keli ma pitunmbolo torogo wa Benzhamɛ cɛnlɛ li seye woolo pe ni fuun pe yeri pe sa pe yewe fɔ: «Ki pye mɛlɛ, a ki kapege tijaanga nga ki si ya ma pye wa ye sɔgɔwɔ? ¹³Koni ye ki lejagala mbele wa Gibeya ca pe le we kɛɛ we pe gbo, mbe ta mbe kapege ki kɔ mbege wɔ laga Izirayeli tara.» Ɛɛn fɔ, Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe sila yɛnlɛ mbe logo pe sefenne Izirayeli woolo sanmbala pe yeri.

¹⁴Ɛɛn fɔ, a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ si yiri wa pe cara ti ni ma saa pe yɛ gbogolo wa Gibeya ca mbe sa malaga gbɔn Izirayeli woolo sanmbala pe ni. ¹⁵Ki pilige ki ni Benzhamɛ cɛnlɛ woolo mbele paa yiri cara ti ni ma pan ma pye tokobi jɛnfenne, a pɛ pe jiri, paa pye lere waga nafa ma yiri kɔgɔlɔni (26 000). Pe sila Gibeya ca woolo poro jiri mbe pe pinle wa; poro la pye malingbɔɔnɔ welimbeɛ jembeɛ cɛnmɛ kɔlɔshyɛn (700). ¹⁶Wa ki malingbɔɔnɔ pe ni, malingbɔɔnɔ kamɛngɛ fenne mbele paa pye welimbeɛ paa pye lere cɛnmɛ kɔlɔshyɛn (700). Kila pye pe ni fuun nungba nungba pe ma ya ma yinzige nungba wa gbafurugo ni paa ki la. ¹⁷Izirayeli woolo sanmbala pe malingbɔɔnɔ mbele paa jiri paa pye lere waga cɛnmɛ tijɛrɛ (400 000). Pe ni fuun paa tokobi wi jɛn fɔ jɛngɛ. Benzhamɛ cɛnlɛ woolo poro ni sila pye pe ni.

¹⁸Kona, a Izirayeli woolo pɛ si kari wa Beteli ca ma saa Yɛngɛlɛ li yewe ma yo fɔ: «Cɛnlɛ liliin li daga mbe keli sa to Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe na?» A Yawe Yɛngɛlɛ li si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Zhuda cɛnlɛ lo li yaa keli sa to pe na^m.»

¹⁹Ki goto pinliwe pi ni, a Izirayeli woolo pɛ si yiri ma saa pe ^{*}**paara yinre** ti kan wa Gibeya ca ki yɛsinmɛ na. ²⁰Ko pɔngɔ na, a pɛ si yiri ma kari sa to Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe na, mɛɛ saa yere malinjɛ wi na

^m 20.18: Ki sanga wi ni Yɛngɛlɛ li yɔn finliwe kɛsu pa wila pye wa Beteli ca ma pinle saraga wɔfɔ Fineyasi wi ni (Kiti 20.26-28).

wa Gibeya ca ki yɔn na. ²¹Kona, a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ si yiri wa Gibeya ca ki ni ma pan ma to Izirayeli woolo pe na, ma lere waga nafa ma yiri shyen (22 000) wo gbo pe ni wa malaga gbɔnsaga ki pilige ki ni. ²²Ɛɛn fɔ, a Izirayeli woolo pɛ si kotogo le pe yɛɛ ni ma saa yere naa malinjɛ wi na, wa laga nga pàa yere pilige kongbannga ki na we. ²³Sanni Izirayeli woolo pe sa kari, pàa kari ma saa gbele Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ fɔ ma saa gbɔn yɔnlɔkɔgɔ ki na, mali yewe ma yo fɔ: «We daga sa malaga gbɔn we sɛfɛnnɛ, Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe ni naa le?»

A Yawe Yɛnɛlɛ li si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaa kee pe kɔrɔgɔ.»

²⁴Ki goto, a Izirayeli woolo pɛ si kari ma saa to Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe na ki yɔnlɔ shyen wolo na naa. ²⁵Kona, a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ si yiri wa Gibeya ca ki ni, ma pan mbe to pe na. Pàa Izirayeli malingbɔɔnlɔ mbele pɛ tokobi wi jɛn pe waga ke ma yiri kɔlɔtaanri (18 000) gbo ki pilige ki ni. ²⁶Kona, a Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si kari wa Beteli ca ma saa cɛn Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ, ma gbele ma ***yɛngɛ le** fɔ ma saa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. Pàa ***saara sogoworo** naa ***nayinme saara** wɔ Yawe Yɛnɛlɛ li yeri. ²⁷Ko pɔngɔ na, a pɛ si Yawe Yɛnɛlɛ li yewe naa. Kila yala Yɛnɛlɛ li ***yɔn finliwɛ kesu** wi yɛn wa ki ca ki ni. ²⁸Ki wagati wi ni Eleyazari pinambyɔ Fineyasi ɲa wila pye ***Arɔn** wi pishyenwoo wo wila pye na tunngo piin yɔn finliwɛ kesu wi yɛgɛ sɔgɔwɔ. Pàa Yawe Yɛnɛlɛ li pye fɔ: «We daga mbe kari sa to we sɛfɛnnɛ, Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe na lee we daga mbe malaga ki yaga?» A Yawe Yɛnɛlɛ li si pe pye fɔ: «Yaa kee ye sa to pe na, katugu goto mi yaa pe le ye kɛɛ.»

²⁹Ki pye ma, a Izirayeli woolo pɛ si malingbɔɔnlɔ pele lalalara ma Gibeya ca ki maga. ³⁰A Izirayeli woolo sanmbala pɛ si kari ma saa to Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe na pilige taanri wogo ki na. A pɛ si yere malinjɛ wi na wa Gibeya ca ki yesinme na paa yɔngɔlɔ kongbanngala shyen ke yɛn. ³¹A Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ si yiri mbe sa to pe na, mɛɛ pe yɛɛ yaga, a pɛ kari pe ni lege ca ki ni. A pɛ sigi lɛ na Izirayeli malingbɔɔnlɔ pele kuun paa yɔngɔlɔ kongbanngala ke yɛn. Pàa lere nafa ma yiri kɛ wo gbo wa wasege ki ni, wa Beteli ca konɔ naa Gibeya ca konɔ li na. ³²A Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe nɛɛ pe yɛɛ piin fɔ: «Wɛ ya pe ni paa yɔngɔlɔ kongbanngala ke yɛn.»

Ɛɛn fɔ, a Izirayeli woolo pɛ sho fɔ: «Ye ti waa fee pe yɛgɛ we pe nɛgɛnɛgɛ pe lali ca ki ni fɔ sa gbɔn wa wasege kongolo ke na.» ³³A Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si yiri wa pe yeresara ti ni ma saa pe yɛɛ fili wa Baali Tamari ca ki ni, ma yere malinjɛ wi na. Ki sanga wi ni, Izirayeli woolo mbele pàa pye ma lara pɛ si yiri wa pe lasara ti ni, wa Maare Gebaⁿ ca. ³⁴Ki pye ma, nambala waga ke (10 000) mbele pàa wɔ Izirayeli

ⁿ 20.33: Wa Yɛnɛlɛ sɛnrɛ sɛwɛ lɛɛlɛ mbele pe yɛn Gireki sɛnrɛ ni pe ni konaa wa ɲa pe yinri Vuligati wi ni, ɲga kɔ yo Maare Geba pɛgɛ yɔnlɔgɔ wa ma yo: Geba ca ki yɔnlɔ tosaagɛ yeri.

woolo pe sɔgɔwɔ pɛ si saa gbɔn wa Gibeya ca ki yesinme na. Malaga kila ngban fɔ jɛnge. Eɛn fɔ Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe sila pye naga jate jɔlɔgɔ yaa to pe na. ³⁵A Yawe Yɛnɲɛlɛ li si ti a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ fe Izirayeli woolo pe yege. Ki pilige ki ni Izirayeli woolo paa Benzhamɛ cɛnlɛ woolo lere waga nafa ma yiri kanɲurugo naa cɛnmɛ (25 100) wo gbo pe ni. Pe ni fuun paa pye tokobi jɛnfennɛ.

³⁶Kona, a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ sigi jɛn ma yo pe se ya.

Ma si yala Izirayeli woolo paa pye na fee Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe yege, katugu paa keɛ kan ma taga pe malingbɔɔnlɔ mbele paa lara ma Gibeya ca ki maga poro na. ³⁷Ki pye ma, mbele paa pye ma lara, a pɛ si fyɛle ma yiri ma go gbɔn ca ki na, ma saa ki tɔn mɔnga, mɛɛ ca woolo pe gbo tokobi ni. ³⁸Paa senrɛ ta yo ma ta pe yɛɛ yeri poro naa Izirayeli malingbɔɔnlɔ sanmbala pe ni, fɔ mbele paa pye ma lara pe ka kasɔn le ca ki ni pe wirige gbɔgɔ ka yirige wa ki ni (mbege naga fɔ pe to ca ki na). ³⁹Malaga gbɔn-sanga wi ni, naa Izirayeli woolo paa pye na fee Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe yege, Benzhamɛ cɛnlɛ woolo paa lere nafa ma yiri ke si wo gbo pe ni. A pe nɛɛ ki jate ndɛɛ pɛ ya Izirayeli woolo pe ni paa yɔnlɔ kɔngbanna li yɛn.

⁴⁰Eɛn fɔ, ki wagati wi ni, naa paa kaa wirige ki yan kigi lɛ na yinrigi wa ca ki ni, a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ si kanɲga ma wele wa pe pɔngo na, mɛɛ pe ca ki ni fuun ki yan kila sori, kasɔn yinɲgele kaa yinrigi wa naayeri.

⁴¹Kona, a Izirayeli woolo pɛ si kanɲga ma taga pe na. A Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pɛ sunndo wɛ si kɔn pe na fɔ jɛnge, katugu paa ki yan fɔ jɔlɔgɔ to pe na makɔ. ⁴²A pɛ si pɔngo le na fee Izirayeli woolo pe yege na keɛ wa *gbinri wi yeri. Eɛn fɔ, a Izirayeli malingbɔɔnlɔ pɛ si pe yege weri fɔ jɛnge; mbele paa lara wa ca ki tanla, a poro si yiri pe kɔrɔgɔ nɛɛ pe kuun wa kɔnɔ li nandogomɔ. ⁴³A Izirayeli woolo pɛ si wa ma Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe maga ma pe purɔ; pe sila yeyinɲge yaga pe kan, ma pe gbo fɔ ma saa gbɔn wa Gibeya ca ki yɔn na, wa yɔnlɔ yirisaga yeri. ⁴⁴Paa lere waga keɛ ma yiri kɔlɔtaanri (18 000) wo gbo Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe ni, pe ni fuun paa pye malingbɔɔnlɔ welimbele. ⁴⁵Mbele paa koro, a poro si fe ma kari wa gbinri wi ni, ma wa wa Irimɔ walaga ki yeri. Izirayeli woolo paa lere waga kanɲurugo (5 000) wo gbo pe ni wa kɔnɔ. A pɛ si taga sanmbala pe na ma pe purɔ fɔ ma saa gbɔn wa Gidewɔmu ca ki na, ma lere waga shyen (2 000) wo gbo pe ni naa. ⁴⁶Benzhamɛ cɛnlɛ woolo mbele paa gbo ki pilige ki ni, paa pye lere waga nafa ma yiri kanɲurugo (25 000). Pe ni fuun paa pye tokobi jɛnfennɛ konaa ma pye malingbɔɔnlɔ welimbele.

⁴⁷Nambala cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600) mbele paa pɔngo le ma fe ma kari wa gbinri wi yeri, wa Irimɔ walaga ki na, paa koro wa fɔ ma saa gbɔn yɛnge tijɛrɛ. ⁴⁸A Izirayeli woolo pɛ si sɔngɔrɔ ma pan Benzhamɛ cɛnlɛ woolo mbele paa koro pe kɔrɔgɔ na pe kuun tokobi ni cara ti ni na toro, maga lɛ leele pe na fɔ ma saa ki wa yaayoro ti na, konaa yaraga ŋga fuun paga yan ki ni. A pɛ si kasɔn le ki tara cara ti ni fuun ti ni mari sogo.

**Izirayeli woolo pàa jeele kan
Benzhame cenle woolo pe yeri**

21 ¹**Izirayeli** woolo pàa wugu wa Mizipa ca ma yo fɔ: «We ni wa kpe ka kaa sumborombyɔ kan Benzhame cenle woolo naŋa wa yeri wuu pɔri wi jɔ.» ²Kona, a leele pè si kari wa Beteli ca ma saa cen Yenŋele li yege sɔgɔwɔ fɔ ma saa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ. Pàa pye na jɔrɔgi na gbele ŋgbanga°, ³na yuun fɔ: «E, Yawe Yenŋele, woro Izirayeli woolo Yenŋele, yingɔ na ki jɔlɔgɔ ŋga kɔ si we ta? Yingɔ na Izirayeli cengele ke ni, a nungba si kɔ ma wɔ wa nala?»

⁴Ki goto yirifaga ki na, a leele pè si yiri ma ***saraga wɔsaga** kan le ki laga ki na ma ***saraga sogowogo** naa ***nayinme saara** wɔ Yawe Yenŋele li yeri. ⁵Ko punɔgo na, a Izirayeli woolo pè si yewe ma yo fɔ: «Izirayeli cengele ke ni fuun ke ni, liliin li koro lii pan gbogolomɔ mba wè gbogolo pi na Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ?» Katugu pàa wugu ma yo na lere ŋa ka koro wii pan wa Mizipa ca Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ, wi daga poo gbo. ⁶Ŋga kila pye Benzhame cenle woolo pe na, a kɔ si ye Izirayeli woolo pe go na, a pè sho fɔ: «E, Izirayeli cengele ke ni, nungba kɔ ma wɔ wa nala! ⁷Benzhame cenle woolo nambala mbele pè koro go na, we yaa ki pye mele mbe si jeele pele ta mbe kan pe yeri? Katugu wàa wugu Yawe Yenŋele li mege ki na ma yo we se we sumborombiile pele kan pe yeri pe pe pɔri pe jeele.»

⁸A pè si yewe naa fɔ: «Izirayeli cengele ke ni, liliin làa koro li sila pan wa Mizipa ca Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ?» A pè sigi yan fɔ wa Galaadi tara, Yabeshi^p ca woolo wa kpe sila pan gbogolomɔ pi na Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ. ⁹Mà jen naa pàa leele pe jiri pe sila Yabeshi ca woolo wa kpe yan mbe jiri wa Galaadi tara. ¹⁰Ki pye ma, a leele pè si malingbɔɔn-lɔ welimbele waga ke ma yiri shyen (12 000) torogo wa pe yeri maga konɔ na li kan pe yeri ma yo fɔ: «Ye kari wa Galaadi tara ye sa Yabeshi ca woolo pe gbo tokobi ni mbe pinle jeele naa piile pe ni. ¹¹Ŋga ye yaa sa pye ki ŋga: «Ye nambala pe ni fuun pe gbo konaa jeele mbele fuun pe naŋa kala jen pe ni.» »

¹²(A malingbɔɔn-lɔ pè sigi pye ma). Pàa saa sumbonɔ cɛnme tijere (400) yan wa Yabeshi ca, wa Galaadi tara, mbele pe sila naŋa kala jen. A pè si pan pe ni wa ***paara yinre censaga** ki ni, wa Silo ca, wa Kana tara. ¹³Ko punɔgo na, Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pè si pitunmbolo torogo wa Benzhame cenle woolo mbele pàa pye ma lara wa Irimɔ walaga ki ni pe yeri ma yo pe sa yeyingɔ le pe ni. ¹⁴A Benzhame cenle woolo pè si sɔngɔrɔ ma pan ki sanga wi ni. Jeele mbele pàa yaga yinwege na wa Yabeshi ca, wa Galaadi tara, a Izirayeli woolo pè si pe kan pe yeri

° 21.2: Kiti 20.18,26-27 p 21.8: 1 Sami 11; 31.11-13; 2 Sami 2.5-7; 21.12.

pe jɛɛɛ. Ɛɛn fɔ, pe sila lɛgɛ mbe pe fili. ¹⁵Benzhamɛ cɛnɛ woolo pe kala lɛa ye Izirayeli woolo pe go na, katugu Yawe Yɛnnɛɛ lɛa ka kɔn Izirayeli cɛngɛɛ woolo pe yɔn ki na. ¹⁶Kona, a gbogolomɔ pi ***lɛɛɛɛ** pɛ sho fɔ: «We yaa ki yigi mɛɛ si jɛɛɛ peɛ ta mbe kan nambala sanmbala mbeɛ pɛ koro pe yeri? Mɛ jɛn Benzhamɛ cɛnɛ woolo pe jɛɛɛ, wɛ pe gbo ma pe kɔ wa malaga.» ¹⁷A pɛ sho naa fɔ: «Benzhamɛ cɛnɛ woolo mbeɛ pɛ koro go na, ki daga pe cɛn wa tara nda pɛ ta kɔrɔgɔ ti ni, jango cɛnɛ la ka ka kɔ mbe wɔ laga Izirayeli tara. ¹⁸Ɛɛn fɔ, we se ya we sumborombiile pe kan pe yeri pe pe pɔri pe jɛɛɛ, katugu wɛa wugu ma yo fɔ: «Lere o lere kaa sumborombyɔ wa kan Benzhamɛ cɛnɛ woolo naɲa wa yeri wi jɔ, danga mbeɛ fɔ wi yigi.» »

¹⁹Kona, a pɛ sho fɔ: «Ye wele, yɛɛ pyew we maa feti wa piin Yawe Yɛnnɛɛ li kan wa Silo ca, wa Beteli ca ki yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, ma wa Lebona ca ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri, wa konɔ na li ma yiri wa Beteli ca na kee wa Sishemu ca li yɔnlɔ yirisaga yeri.» ²⁰A pɛ si Benzhamɛ cɛnɛ woolo nambala pe yeri ma yo fɔ: «(Na feti sanga wi ka gbɔn), ye kari ye sa laralara wa ***ɛɛɛɛ** kɛɛɛ ti ni, ²¹yaa kɔrɔsi piin. Na yaga ka Silo ca sumbonɔ pe yan pe yiri ma perege kɔn na yoo, ye yiri wa ɛɛɛɛ kɛɛɛ ti ni. Ye ni fuun nungba nungba ye sumbonɔ nungba nungba yigi, ye kari pe ni wa ye tara ye sa pe pye ye jɛɛɛ. ²²Na pe teeɛ nakoma pe nɔsepiile nambala paga pan mbaa para we na, we yaa pe yɔn sogo mbe yo fɔ: «Yege yaga ye pe yaga pe kan, katugu Yabeshi ca malaga ki na, we sila jɛɛɛ ta wa mbe kan nambala pe ni fuun nungba nungba pe yeri. Kɛ kaa pye yoro jate ma yɛ ye sumborombiile pe kan pe yeri ye yɛ, lere se ya бага ye na mbe yo ye wuguro ti jɔgɔ.» »

²³Kɛ pye ma, a Benzhamɛ cɛnɛ woolo pɛ si tanga ki yerɛwɛ sɛnrɛ ti na. Pɛa jori sumbonɔ yɔn nga na, a pɛ si poro yigi wa Silo ca sumbonɔ mbeɛ pɛa yiri na yoo pe ni ma kari pe ni. Pɛa songɔrɔ wa pe tara, ma saa pe cara ti kan fɔngɔ ma cɛn wa ti ni. ²⁴Kɛ wagati wi ni, a Izirayeli woolo sanmbala pɛ si yiri wa ki laga ki na ma kari wa pe cɛngɛɛ ke ni konaa wa pe seye yi ni. Pe ni fuun nungba nungba pɛ si kari wa pe tara nda pɛa ta kɔrɔgɔ ti ni. ²⁵Kɛ wagati wi ni, wunluwɔ sila pye wa Izirayeli tara ti ni. Pe ni fuun nungba nungba pɛa pye na tanri pe nandanwa kala lo na.

Sewe ɲa wi yen na para

URUTI

wi senɛ na

Sewe wi nawa senɛ.

Ki sewe ɲa wi yen na para jele wa senɛ na ɲa, pàa pye na yinri Uruti. Jele wo mege ko kɪ taga sewe wi na. Sewe wi nawa senɛ ti kagala ke pye ma yala kiti kɔnfenne pàa pye tegere ti na wa Izirayeli tara ti go na (1.1), ko la pye na kee yeɛ waga kele naa cenme shyen yeri (1 200) na pe fa Zhezu wi se (4.17, 21-22). Sewe wi yɔnɔɔɔ wi mege kii jɛn.

Sewe wi senɛ ti yen naga nari paa yege ɲa na Mowabu cenɛ woolo jɔ Uruti ɲa wila pye nambannjɔ wila kanɲa ma pye Izirayeli woo, ma Yenɲele jenne li jɛn. Uruti wila pye Izirayeli woolo naɲa wo wa jɔ; ko naɲa wo la saa cen wa Mowabu tara funɲo kala na. A wɪ si kaa ku ma Uruti wi yaga nanɲunɲɔ. Uruti wi najɔ la pye wa pàa pye naa yinri Nawomi. Nawomi wila pye Izirayeli woo. Wi pɔɔ wila ku fun maa yaga nanɲunɲɔ. Kɪ kaa pye ma, a Nawomi wɪ si yere ki yerewe mbe sɔngɔɔ wa wi tara, wa Betilɛmu ca, wa Zhuda tara; a Uruti wɪ si yere ki yerewe mbe pinɛ wi najɔ wi ni mbe kari, senɛ nda wila yo ti nda: «Ma woolo pe yaa pye na woolo, ma Yenɲele li yaa pye na Yenɲele» (1.16). Kɪ kaa pye ma, a Yenɲele li si duwaw Uruti wi na, naa wila yere ki yerewe mbe taga li na we. A Yenɲele li suu saga, a wɪ naɲa wa ta wa Izirayeli tara, a wuu pɔri wi jɔ, pàa pye naa yinri Bowazi. A Uruti wɪ si kaa pinambyɔ se, a wɪ pye Davidi wi tele. Davidi wila kaa pye Izirayeli woolo pe wunlungbɔɔ.

Kɪ pye ma, Uruti ɲa wila pye lere ɲa wi sila Yenɲele jɛn, wɪ kanɲa ma pye Zhezu Kirisi wi mama wa; Zhezu Kirisi wi yen Davidi wi setirige pyɔ ma pye dunruya woolo pe shɔfɔ.

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ɲa na

Uruti wi sila pye na jaa mbe laga Nawomi wi na 1

Uruti wila saa Bowazi wi yan 2

Kapyegele kele la pye Nawomi wi nawa Uruti wi kan 3

Uruti wo naa Bowazi pàa pɔri pe yeɛ yeri 4

**Elimeleki go woolo
pe jɔɔgo kagala**

1 ¹Sanga ŋa ni kiti konfenne paa pye tegere ti na wa ^{*}**Izirayeli** tara ti go na, a fungo kà si kaa to wa tara ti ni. Kona, a naŋa wà si yiri wa Betileemu ca, wa Zhuda tara, wo naa wi jɔ, naa wi pinambiile shyen, mɛɛ kari ma saa cɛn wa Mowabu tara wasetanga ki ni. ²Ki naŋa paa pye naa yinri Elimeleki, naa jɔ wi yinri Nawomi, nɛɛ wi pinambiile nungba yinri Makilon, na sanŋa wi yinri Kiliyɔn. Paa pye Efirata sege woolo, ma yiri wa Betileemu ca, wa Zhuda tara. Ma pe ta wa Mowabu tara, ³a Nawomi wi pɔɔ Elimeleki wì si ku ma wo naa wi pinambiile shyen pe yaga. ⁴A wi pinambiile pè si Mowabu tara sumbonɔ pele pɔri pe jɛɛɛ. Paa pye na nungba yinri Ɔripa, nɛɛ sanŋa wi yinri Uruti. Paa yeɛ ke si lo pye wa Mowabu tara, ⁵a Makilon naa Kiliyɔn pè si ku fun. Nawomi wì si koro wi ye naŋa fu naa pinambiile fu.

**Nawomi wi sɔngɔɔsaga
wa Betileemu ca,
Uruti wila pinle wi ni**

⁶Ma Nawomi wi ta wa Mowabu tara, a wì sigi logo ma yo Yawe Yenŋɛɛ lãa li woolo pe saga ma yaakara legere kan pe yeri. Kì kaa pye ma, a wì si yiri mbe sɔngɔɔ wa Zhuda tara, wo naa wi pijaala shyen pe ni. ⁷A Nawomi wì si yiri wa laga ŋa wila pye ma cɛn wo naa wi pijaala shyen pe ni, mɛɛ lɛ na sɔngɔɔ wa Zhuda tara. ⁸Kona, a Nawomi wì suu pijaala shyen pe pye fɔ: «Na sumbonɔ, ye sɔngɔɔ yaa kee wa ye yeri, wa ye nɛɛle pe yinɛ^a. Yege ŋa na ye kajeŋge pye mbele pè ku pe kan konaa ma kajeŋge pye na kan, Yawe Yenŋɛɛ li kajeŋge pye ye kan ma fun. ⁹Yawe Yenŋɛɛ li nambala kan ye ni fuun nungba nungba ye yeri, ye yinme ta wa pe yinɛ.»

A wì si keyen wa pe yɔɔgo ma sara pe na mbaa kee. Eɛn fɔ, a wi pijaala pe nɛɛ gbele ŋgbanga ¹⁰mɛɛ wi pye fɔ: «Ayoo, we yaa pinle ma ni mbe kari wa ma woolo pe tara.»

¹¹A Nawomi wì si pe pye fɔ: «Na sumbonɔ, ye sɔngɔɔ. Yingi na yee pinle na ni? Mì lɛ makɔ, mi se ya mbe pinambiile se, pe yiri, pe pye ye penɛ^b.

¹²Na sumbonɔ, ye sɔngɔɔ yaa kee. Mì lɛ ma toro nandegere na. Ali na kaa pye na jigi wi yen ki na fɔ nala yembine na li ni, mbe ya mbe naŋa ta, mbe pinambiile se, ¹³yoro mbe ya mbe pe sige fɔ pe sa lɛ, pe ye tege le? Ye se

^a 1.8: Mbe yala Zhufuye pe kalege ki ni, nangunjaala mbele piile sila pye pe yeri, pe ma ya ma koro wa pe penɛ pe seye yi ni nakosima pe ma ya ma sɔngɔɔ wa pe nɛɛle pe yinɛ ti ni, ma pɔri nambala pele yege yeri mbele pe woro pe penɛ pe seye woolo. ^b 1.11: Kila pye mbe yala Zhufuye pe kalege ki ni, na naŋa wa ka ku mboɔ jɔ yaga, wi jɔnɔ lenaŋa ka pye wa, wi ma daga mboɔ lɛ mboɔ tege jango mbe pyɔ se wi na, wi ndɔ mege kiga ka ta mbe to.

ka je mbe nambala pele yege tege poro pungo na? Ayoo, na sumbonɔ. Na nawa pì tanga jenge ye kala na^c, katugu Yawe Yenɲele lì piri na ni.»

¹⁴Nawomi wi paraŋɔlɔ, a wi pijaala pe nɛɛ gbele nɣbanga naa. Ko pungo na, a Dripa wo si keyen wa wi najɔ wi yɔlɔɔ mbe sara wi na, mbaa kee. Eɛn fɔ, a Uruti wo si je ma koro Nawomi wi ni. ¹⁵A Nawomi wì si Uruti wi pye fɔ: «Wele, ma polɔ wi nɔsepyɔ lenaŋa wi jɔ wì sɔngɔɔ ma kari wi woolo poro naa wi yarisunndo ti kɔɔɔ. Mboro fun, sɔngɔɔ ma taga wi na.»

¹⁶Eɛn fɔ, a Uruti wì suu pye fɔ:

«Maga kanla nɣbanga mbe yo mbe laga ma na, mbɔɔn yaga.

Maga kari laga o laga, mi yaa kari wa.

Maga sa cɛn laga o laga, mi yaa sa cɛn wa.

Ma woolo pe yaa pye na woolo,

ma Yenɲele li yaa pye na Yenɲele. ¹⁷Ma yaa ku laga nɣa na, pa mi yaa ku wa fun panla le wa.

Na yaraga ka kanla laga ma na, na kunwɔ po nunɣba ma fyew,

Yawe Yenɲele li jɔlɔɔ gbɔɔ wa na na.»

¹⁸Naa Nawomi wila kaa ki yan Uruti wì yere ki yerewe mbe pinle wi ni, a wì si pyeri maa yaga yew.

¹⁹A pe shyen pè si pinle nɛɛ kee fɔ ma saa ye wa Betileemu ca. Naa pàa kaa ye wa ca, pe panga kila to ca woolo pe legere yɔn na. A jeele pe nɛɛ pe yee piin fɔ: «Nawomi nunɣba wowi yeen gbari?» ²⁰A Nawomi wì si pe pye fɔ:

«Yaga kaa na yinri naa «Nawomi,»

eɛn fɔ, yaa na yinri «Mara^d,»

katugu Yenɲele na li yen yawa pi ni fuun fɔ, lilan nawa pi tanga na na.

²¹Na karisanga wi ni, mila pye yarijende tafɔ,

eɛn fɔ, Yawe Yenɲele lilan sɔngɔɔ mi pan kɛwara.

Koni yaga kaa na yinri naa Nawomi;

katugu Yawe Yenɲele lì para ma wa na na.

We fɔ nɣa yawa pi ni fuun fɔ, wì jɔlɔɔ gbɔɔ wa na na.»

²²Pa Nawomi wila yiri wa Mowabu tara ma sɔngɔɔ yeen, wo naa wi piɔ Uruti nɣa wila pye Mowabu cɛnle woo wi ni. Pàa ye wa Betileemu ca ma yala pè kee le yarilire nda pe yinri *ɔrizhi^e ti kɔnwɔ pi ni.

Uruti wila saa na yarilire

sheshegele wulowulo wa Bowazi kere

2 ¹Nawomi wi pɔlɔ Elimeleki wi go lere wà la pye wa. Wila pye penja-gbɔɔ fɔ naa megbɔɔ fɔ. Pàa pye naa yinri Bowazi. ²Pilige ka, Uruti

^c 1.13: Nɣa kì yo ma yo fɔ: *Na nawa pì tanga jenge ye kala na*, seweɛle pele ni, kì yo wa fɔ: *Na nawa pì tanga jenge ma we ye woo pi na*. ^d 1.20: Nawomi mege ki kɔɔ wowi nɣa ferifɔ, ma si yala Mara mege ki kɔɔ wowi nɣa tangara.

^e 1.22: Yarilire nda pe yinri ɔrizhi ti yen paa mali yen, pe maa ti muwe pi piin buru.

ɲa wila yiri wa Mowabu tara, a wì sigi yo Nawomi wi kan fɔ: «Ki yaga mbe kari kere ta ni saa *ɔrizhi sheshegele ɲgele kaa tuun wi kɔnfenne pe pɔŋgo na kele wulowulo. Na lere ɲa kanla yinriwe ta, pa mi yaa la wulo wa ko fɔ wo pɔŋgo na^f.» A Nawomi wì suu pye fɔ: «Ta kee, na sumborombyɔ.»

³A Uruti wì si kari mɛɛ saa na wulowulo kere ta ni ɔrizhi kɔnfenne pe pɔŋgo na. Kila yala Elimeleki wi go lere Bowazi wo kere ni.

⁴Sanni jenri, a Bowazi wì si yiri wa Betileemu ca, ma pan, ma gbɔn le. A wì si yarilire kɔnfenne pe shari ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲele li pye ye ni!» A pɛ si sho maga sɔŋɔɔ wi na ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲele li duwaw ma na!»

⁵A Bowazi wì si yarilire kɔnfenne pe to wi yewe ma yo fɔ: «Jasumboro ɲa wo yiri se?» ⁶A yarilire kɔnfenne pe to wì suu pye fɔ: «Mowabu cɛnle woolo sumboro ɲa wì pinle Nawomi wi ni, ma yiri wa Mowabu tara ma pan wowi. ⁷Wilan yɛnri ma yo mboo yaga wila sheshegele ɲgele kaa woo wa pɔɔɔ ke ni na tuun yarilire kɔnfenne pe pɔŋgo na, ke wulowulo. Male wì pan pinliwe pi ni, wi yɛn na tunɲo piin fɔ yɲɔ. Kaawɔ wì kaa cɛn jenri ma wogo wi^g.»

⁸Kona, a Bowazi wì si Uruti wi pye fɔ: «Na sumborombyɔ, nɔŋgbolo jan ma logo na yeri. Maga ka kari saa sheshegele wulowulo kere ta yɛɛ ni naa nda to pɔŋgo na. Koro laga na tunmbyeele jɛle pe ni. ⁹Laga ɲa nambala paa ki yarilire ti kɔɔn ki wele jɛɲɛ, ma taga jɛle mbele paa yarilire ti wulowulo pe pɔŋgo na. Migi yo tunmbyeele pe kan ma yo pɔɔn yaga yew. Na wɔɔ kɔɔn yigi, ma sa ko ma wɔ wa tɔnmɔ cɔɔ nda lefɔn-mbɔlɔ pɛ ko ma yin ti ni.»

¹⁰A Uruti wì si sogo maa yɛɛ ki jiile wa tara ma Bowazi wi gbɔɔ, mɛɛ wi pye fɔ: «Yɲgi na, a na yinriwe sɔɔn ta, a na kala lì ɲgban ma ni, mi ɲa mi yɛn nambanɲa we?»

¹¹A Bowazi wì suu pye fɔ: «Maga le ma pɔlɔ wì ku, ɲa fuun mà pye ma najɔ wi kan, pɛ ki ni fuun ki yɛɛ yo mala kan. Migi jen ma yo mɔ to naa ma nɔ pe yaga wa, konaa mà se tara nda ni ti ni, ma pan ma cɛn tara ta woolo sɔɔwɔ, mbele ma sila jen faa we. ¹²Mi yɛn naga jaa ɲa fuun mà pye, Yawe Yɛnɲele ligi tɔnli wi kan ma yeri. Yawe Yɛnɲele, woro *Izirayeli woolo Yɛnɲele le, li tɔnli gbɔɔ kan ma yeri; lo na mà pan mali pye ma larasaga we.»

¹³A Uruti wì suu pye fɔ: «Kaselege ko na, ma yɛn jɛnɲɛ na ni, na tafɔ. Mi ɲa mi yɛn paa ma kulojɔ yɛn, màla kotogo ki sogo na na, katugu mà

^f 2.2: Mbe yala Moyisi lasiri sewe wi ni, pàa konɔ kan nambanmbala, naa nangunjaala, naa pijiriwele, konaa fyɔnwɔ fenne pe yeri, jango yarilire nda fuun ti yɛn sheshegele woro, na ti kɔnfenne pe kaa ti kɔɔn, sheshegele ɲgele kaa tuun, poro mbaa ke wulowulo ti kɔnfenne pe pɔŋgo na; Levi 19.9-10; 23.22; Dete 24.19-22. ^g 2.7: Sewe lelele pele ni, laga ɲa ki yo fɔ: *Kaawɔ wì kaa cɛn jenri ma wogo pɛge laga ki yɔnɔɔ ma yo fɔ: Kaawɔ wì kaa cɛn jenri ma wogo wa go.*

nayinme senre yo na ni. Ali mbege ta mii yala ma tunmbyeele jeele wa nungba ni yere.»

¹⁴Naa kasanga wila kaa gbɔn, a Bowazi wì si Uruti wi pye fɔ: «Fulo laga, ma pan we ka! Yaakara ta le maa ti nii wa sege^h ki ni.»

Kona, a Uruti wì si pan ma cɛn le yarilire kɔnfɛnnɛ pe tanla. A Bowazi wì si yarilire nda pɛ kala ta kan wi yeri. A Uruti wì si ka ma tin paa yege ŋga na kila wi ndanla, mɛɛ ti sannda ti tege. ¹⁵Naa Uruti wila kaa yiri ma kari ma saa na wulo, a Bowazi wì suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Yoo yaga wila sheshegele keke wulowulo wa yarilire pɔgɔlɔ ke sɔgɔwɔ fun. Yaga ka sɛnŋbanra yo wi na. ¹⁶Yaa sheshegele keke woo wa pɔgɔlɔ ke ni yere yaa ke waa tara, wi ta wila ke wulowulo. Eɛn fɔ, yaga kaa gbanla wi na.»

¹⁷Uruti wila sheshegele ke wulowulo wa Bowazi wi kere fɔ ma saa yɔnɔ ki kɔ. Sheshere nda wila wulo, a wì siri gbɔn mari pyɔ wi wɔ. Ɔrizhi pyɔ ŋa wila ta, wila pye na kee culo nafa ma yiri ke yeri. ¹⁸A wì si kari wi ni ca. Ŋa wila wulo ma ta, a wì suu naga wi najɔ wi na. Wila pan wi yaakara sannda ti ni fun, mɛɛ ti wɔ mari kan wi yeri. ¹⁹A wi na-jɔ wì suu yewe ma yo fɔ: «Ŋa mà wo wi ni fuun wo wulo se nala nungba ma? Ma saa tunŋgo pye ambɔ kere? Lere ŋa wɔɔn yinriwe ta, Yenŋele sa duwaw wi na!»

Ki kaa pye ma, a Uruti wì sigi yege yo wi najɔ wi kan ma yo fɔ wì saa tunŋgo pye naŋa ŋa kere, poo yinri Bowazi. ²⁰A Nawomi wì si Uruti wi pye fɔ: «Yawe Yenŋele li duwaw ki naŋa wi na! Lo na li maa li kajenge ki piin woro mbele we yen yinwege na we kan konaa mbele pɛ ku pe kan.» A Nawomi wì sho naa fɔ: «Ki Bowazi wi yen na pɔlɔ wi go lere wo wa, ŋa ki kologo yen wi yeri, wi yere we go kala li niⁱ.» ²¹Kona, a Mowabu cenle woo Uruti wì sho naa fɔ: «Wì yere na pye naa ma yo mbaa wulowulo wi tunmbyeele pe pɔnŋo na fɔ pe sa yarilire ti kɔn ti kɔ.»

²²A Nawomi wì si Uruti wi pye naa fɔ: «Na sumborombyɔ, ko yen ma yɔn jenge. Maa pinlele wi tunmbyeele jeele pe ni, maa tunŋgo piin. Maga ka kari kere ta yege ni pe saa ma jɔlɔ wa.»

²³Ki kaa pye ma, a Uruti wì si pinle Bowazi wi tunmbyeele jeele pe ni na yarilire ti wulowulo fɔ ma saa ɔrizhi wo naa ^{*}bile^j wi ni ti kɔnwɔ pi kɔ. Uruti wo naa wi najɔ wi ni, paa pye pe yee kɔrɔgɔ go nungba.

^h 2.14: Duvɛn tangara naa sinme paa pinle ti yee ni mari pye sege. ⁱ 2.20: Kila pye, na naŋa wa ka ku, na wi go lere ka pye wa lenaŋa, a ki yala kufɔ wila wi yaraga ka kan fɔgɔ yɔn paa laga yen, ko naŋa wo ma ya maga lɔ naa, maga yaga sege woolo pe kan (Uruti 4.1,8; Levi 25.25-28). Wi ma daga fun mbe kufɔ wi jɔ wi le mboo tege, jango mbe pyɔ se wi kan, wi mege kiga ka ta mbe to (Dete 25.5-10). ^j 2.23: Yarilire nda pe yinri bile ti yen paa mali wi yen, pe maa ti muwe pi piin buru.

**Uruti wila kari
wa Bowazi wi yarilire sunsaga**

3 ¹Pilige ka, a Nawomi wì si Uruti wi pye fɔ: «Na sumborombyɔ, mila jaa mbe cɛnsaga lagaja ma kan, ma ta ma cɛn wa, ma nayinme ta. ²Màga jɛn makɔ ma yo ki Bowazi ɲa wɔn yaga mà pinle wi tunmbyeele jɛɛɛ pe ni na tunɲgo piin, we sege woo wo wawi. Nala yɔnɔkɔkɔ ɲga ki ni, wi yaa kari wa wi yarilire sunsaga mbe saa ***ɔrizhi** ɲa pè sun wi fɛ. ³Yiri, ma woli, ma sinme nuwɔ taan fa ma yɛɛ na. Mɔɔ yaripɔɔɔ tiyɔnɔ ti le ma yɛɛ na. Mɛɛ kari wa wi yarilire sunsaga. Ɛɛn fɔ, maga ka ti wɔn yan fɔ wi sa li, wi wɔ, wi kɔ gbɛn. ⁴Na wiga ka sinle, maa sinlesaga ki wele maga jɛn. Mɛɛ fulo wa wi tanla yɔɔɔ, maa paritɔnɲgo ki laga wi tɔɔɔ ti na (mboo yɛnri wila ma go singi), mɛɛ sinle wa wi tɔɔɔ ti nɔɔ. Ko pɔngo na, kala na ma daga mbe pye, wo jate, wi yaa li yo ma kan.» ⁵A Uruti wì sho fɔ: «Ʋga fuun mà yo na kan, mi yaa ki pye ma.»

⁶A Uruti wì si kari wa Bowazi wi yarilire sunsaga ki ni, mɛɛ saa ki pye paa yɛɛ ɲga na wi najɔ wila ki yo maa kan we. ⁷Naa Bowazi wila kaa li ma wɔ makɔ, a kɔ si nayinme gbɔɔ kan wi yeri. A wì si saa sinle wa **ɔrizhi** pyɔ ɲa pè gbogolo wi tanla. (Naa wila kaa na wɔnɔ), a Uruti wì si fulo wa wi tanla yɔɔɔ, mɛɛ wi paritɔnɲgo ki laga wi tɔɔɔ ti na, mɛɛ sinle le. ⁸Naa yige kila kaa le, a Bowazi wì si fo ma yɛn, mɛɛ wa ma kanɲga; wi mbe wele, mɛɛ jɛle wa yan wì sinle le wi tɔɔɔ ti nɔɔ. ⁹A Bowazi wì suu yewe ma yo fɔ: «Ambɔ wi mboro?»

A Uruti wì sho fɔ: «Muwi, Uruti, mi ɲa mi yɛn paa ma kulojɔ yɛn. Ki yaga ma pye na go sigɛfɔ, katugu ki kologo yɛn ma yeri ma yere na go kala li ni.»

¹⁰A Bowazi wì sho naa fɔ: «Na sumborombyɔ, Yawe Yɛnɲɛle li duwaw ma na! Ʋga mà pye yɛɛn, ki yɛn naga nari ma yo ma yɛn sinɲɛ ma najɔ wi sege woolo pe kan naa ma wɛ ɲga mà keli ma pye ki na, katugu mɛɛ yɛɛ yirige lɛfɔnmbɔɔ mbele penjagbɔɔ fɛnnɛ nakoma fyɔnwɔ fɛnnɛ poro wa na. ¹¹Koni, na sumborombyɔ, maga ka fyɛ. Ʋga fuun ma yɛn na yuun, mi yaa ki pye mbɔɔn kan, katugu ca woolo pe ni fuun pèɛɛ jɛn ma yo ma yɛn jɛle jɛnɲɛ ma sin. ¹²Ki yɛn kaseleɛɛ jɛnɲɛ fɔ mi yɛn go lere wo wa, ɲa wi mbe ya yere ma go kala li ni; ɛɛn fɔ, naɲa wa yɛn wa mi yɛɛɛ, wo yɔnɔ ye ni ma wɛ mi na, ɲa wi mbe ya yere ye go kala li ni^k. ¹³Wɔnɔ laga ma sa gbɔn lalaaga ki na, goto pinliwɛ ni, we yaa ki jɛn na kaa pye wi mbe yere ma go kala li ni. Na wi mbe yere ma go kala li ni, wi yere li ni. Na wiga sho fɔ wi se yere li ni, mɔ wugu Yawe Yɛnɲɛle na yinwege wolo li na, fɔ mi yaa yere ma go kala li ni. Sinle laga fɔ laga ki sa laga.»

¹⁴A Uruti wì si koro le ma sinle le wi tɔɔɔ ti nɔɔ fɔ ma saa gbɔn ki goto yirifaga ki na. Ɛɛn fɔ, wila yiri faa ma keli wagati ɲa lere mbe ya

^k 3.12: Uruti 2.20

mbe lere yan mboo jen wi na. Katugu Bowazi wi sila pye na jaa lere mbege jen fɔ Uruti wila pan wa yarilire sunsaga ki ni. ¹⁵A Bowazi wì suu pye naa fɔ: «Paraga nga mà pɔ go na, ki sanga maga yigi jenge.»

A Uruti wì suu paraga ki sanga maga yigi. A Bowazi wì si ɔɔɔhi pyɔ wa tiwi ma le wa wi kan, wila we culo kɛ ma yiri kangurugo wo na, mɛɛ wi tugo wi ni. A Uruti wì si sɔngɔɔ ma kari ca¹; ¹⁶mɛɛ kari wi najɔ Nawomi wi kɔɔɔɔ. A Nawomi wì suu yewe ma yo fɔ: «Na sumborombyɔ, ki pye wa mɛɛ?»

Ŋga fuun Bowazi wila pye ma Uruti wi kan, a wì sigi yɛɛ yo wi na-jɔ wi kan. ¹⁷A Uruti wì sho naa fɔ: «Wì yere culo kɛ ma yiri kangurugo tiwi na kan ki ɔɔɔhi pyɔ ɲa wi ni, maa kan na yeri ma yo kii daga mbe sɔngɔɔ mbe pan ma kɔɔɔɔ kɛwara ni.»

¹⁸A Nawomi wì suu pye fɔ: «Na sumborombyɔ, cɛn yew lagame, maga ka ma jatere wi piri ma yɛɛ na, ki kala li yaa kɔ yɛɛ nga na fɔ ma saga jen, katugu Bowazi wi se wogosaga kan wi yɛɛ yeri nala, fɔ wi saga kala li yɛɛ wɔ gben.»

Bowazi wila Uruti wi le wi jɔ

4 ¹Kona, a Bowazi wì si kari ma saa cɛn wa ca ki yesaga, wa laga nga leele pe maa gbogolo na kagala ke yɛɛ woo we. Bowazi wila naɲa ɲa sɛnre yo ma Uruti wi kan, ma yo wi yɛn ma yɔngɔ Elimeleki wi ni ma wɛ, a wì suu yan wila toro le ki laga ki na. A Bowazi wì suu yeri ma yo fɔ: «Sɛfɔ, pan ma cɛn lagame.»

A naɲa wì si pan ma cɛn. ²Kì kaa pye ma, a Bowazi wì si ca ki ^{*}lelelele kɛ yeri mɛɛ pe pye fɔ: «Ye pan ye cɛn lagame.» A pɛ si pan ma cɛn. ³A wì sigi yo Elimeleki wi go lere wi kan fɔ: «Màga jen ma yo Nawomi wì yiri wa Mowabu tara ma pan. Wi yɛn na we sɛfɔ Elimeleki ɲa wì ku wi kɛɛ ti pɛɛ. ⁴Mì yere ki yerewe mbege yo ma kan maga jen, konaa mbɔɔn pye fɔ mari lɔ laga ki lelelele mbele poro naa leele sanmbala mbele pe yɛn na pe yɛɛ na. Na kaa pye maa jaa mberi lɔ, mari lɔ! Na kaa si pye ma woro na jaa mberi lɔ, maga yo we kan mbege jen, katugu lere wa woro wa mboro pungo na, ɲa ki kologo yɛn wi yeri mberi lɔ, na mi ma.»

A ki naɲa wì sho fɔ: «Mì yaa ti lɔ.»

⁵Kona, a Bowazi wì sho fɔ: «Na maga kɛɛ ti lɔ Nawomi wi yeri pilige ɲga ni, ma daga mbe Mowabu cɛnle woolo jɔ Uruti wi le mboo tɛɛ^m, mbe piile se wi na wi pɔlɔ ɲa wì ku wi kan, jaɲgo kɛɛ ti ta ti koro wa wi sege ki ni.»

¹ **3.15:** Sewe leele pele ni, laga nga kɔ yo fɔ: *A Uruti wì si sɔngɔɔ ma kari ca* pɛɛ yɔnɔɔɔ ma yo: *A Bowazi wì si sɔngɔɔ ma kari ca.* ^m **4.5:** Laga nga kɔ yo fɔ: *Ma daga mbe Mowabu cɛnle woolo jɔ Uruti wi le mboo tɛɛ*, sewe leele pele ni, Eburuye sɛnre ti ni, pɛɛ yɔnɔɔɔ ma yo: *Ma daga mbe kɛɛ ti lɔ Mowabu cɛnle woolo jɔ Uruti wi yeri.*

⁶A nanja wì sho fɔ: «Na kaa pye anme ki yen, pa kona mi se ya mberi lo na yee kan, jango na kɔɔɔgɔ kiga ka jɔgɔ. Kologo nga ki yen na yeri mbe kere ti lo, migi kan ma yeri mari lo, katugu kaselege ko na, mi se ya mberi lo.»

⁷Faa, wa ^a**Izirayeli** tara, kila pye na leele pele kaa jaa mbe yarijenge lo pe yee yeri, nungba maa sawiga ki wɔⁿ maga kan sanja wi yeri. Ko la pye naga nari ma yo pè ko kala lo yegɛ wɔ ma kɔ. ⁸Ki kala na, naa nanja wila kaa naga yuun Bowazi wi kan ma yo wi kere ti lo, a wì suu sawiga ki wɔ maga kan Bowazi wi yeri^o. ⁹Kona, a Bowazi wì sigi yo lelele poro naa leele mbele fuun pàa pye le pe kan fɔ: «Ye yen ki sere nala fɔ yaraga nga fuun kila keli ma pye Elimeleki wi yeri, konaa ma kaa pye wi pinambiile Kiliyon naa Makilon pe yeri, mi yen na ko ki ni fuun ko loo Nawomi wi yeri. ¹⁰Makilon wì ku ma Mowabu cɛnle woolo jɔ Uruti ɲa yaga, mi yaa wi le fun mboo pye na jɔ. Kiga pye ma, pa kere ti yaa koro wa kufɔ wi sege ki ni, pa wi yaa setirige piile ta, mbele pe yaa wi mege ki yirige, jango wi mege kiga ka to wi sefenne pe sɔgɔwɔ, konaa wi ca woolo pe sɔgɔwɔ. Ye yen ki sere fun nala^p.»

¹¹Lelele poro naa leele mbele fuun pàa pye le, a pè sigi sho ma yo fɔ: «Ee, we yen ki sere. Yawe Yenɲele li duwaw jele ɲa wila yiin wa ma go wi na! Luu pye piile sevo paa Zhakɔbu jeele shyen Arasheli naa Leya pe yen. Poro mbele pè pye Izirayeli setirige piile pe mamaala wele. Li ti ma pye penjagbɔɔ fɔ wa Efirata sege ki ni; ma mege ki yiri wa Betileemu ca^q. ¹²Yawe Yenɲele li ti ki jasumboro ɲa wi piile legere se ma kan. Li ti ma sege ki megbɔgɔ ta paa yegɛ ɲga na Perezi sege kila pye we. Wo ɲa Zhuda wila se Tamari wi na we^r.»

Uruti wila pinambyɔ se

¹³Kona, a Bowazi wì si Uruti wi le maa pye wi jɔ. A wì si ye wi kɔɔgɔ maa jen jele. A Yawe Yenɲele li si duwaw Uruti wi na, a wì si kugbɔ le mee pinambyɔ se. ¹⁴A Betileemu ca jeele pè si Nawomi wi pye fɔ: «Ye pan waa Yawe Yenɲele li sɔnni! Lo na li ti ɲa wi yaa yere ma go kala li ni, a pò se nala we. Yenɲele sa ti ma pishyenwoo wi mege ki yiri laga Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ! ¹⁵Ki pyɔ ɲa wo wi yaa ka fanɲga kan ma yeri, mbe yere ma go kala li ni wa ma lelewe pi ni. Ma piɲɔ Uruti wì mbɔnrɔ ma yeri ma we pinambiile kolɔshyen na, katugu ma yen maa ndanla, a wì pishyenwoo se ma kan.»

¹⁶A Nawomi wì si pyɔ wi le maa taga kotogo na. Wo wila wi le maa koro. ¹⁷A Nawomi wi cɛnyɛɛnle jeele wele, pe nɛe yuun fɔ: «Pè pinambyɔ

ⁿ 4.7: Faa, wa Izirayeli tara, sawiga kila pye yaraga ka, ɲga kila pye naga nari ma yo tawa yen lere wa yeri. Kila pye, na wa kaa jaa mbe kologo kan lere wa yeri wi kala la go tugo, nakoma mbe yarijenge kan wi yeri, wi sawiga ko wi ma wɔ ma kan ki fɔ wi yeri.

^o 4.7-8: Dete 25.7-10 ^p 4.10: Dete 25.5-6 ^q 4.11: Zhene 29.31 ^r 4.12: Zhene 38.27-30

se Nawomi wi kan.» A pè si pyɔ wi mɛgɛ taga naa yinri Obedi. Obedi wo wila pye Zhese to we. A Zhese wo pye Davidi wo to.

**Wunlunaŋa Davidi wi tɛɛye
pe mɛrɛ ti nda**

¹⁸Davidi tɛɛye pe mɛrɛ ti nda mbege lɛ wa Perɛzi na. Perɛzi wo wila Hɛzirɔn se. ¹⁹A Hɛzirɔn wo Aramu se. A Aramu wo Aminadabu se. ²⁰A Aminadabu wo Naashɔn se. A Naashɔn wo Salima se. ²¹A Salima wo Bowazi se. A Bowazi wo Obedi se. ²²A Obedi wo Zhese se. A Zhese wo Davidi se.

Samiyeli sewe kongbanɲa

SAMIYELI

sewe kongbanɲa

Sewe wi nawa senre

Samiyeli sewe kongbanɲa wi yen sewe wa konsaga nungba. Ki sewe pàa wi kòn, a wì yiri shyen, katugu wi kònɔ shyen ti saa ya kò selege sewe ɲa pe ma migi wi nungba ni. Sewe wi yen na para lere ɲa senre na ma we, wo mege ko ki yen sewe wi na. Pàa pye naa yinri Samiyeli. Wila pye Yenɲele yòn senre yofa. Wo wila pye Izirayeli tara ti kiti kònfɔ pɔŋgo woo we.

Samiyeli sewe kongbanɲa wi yen na para wagati ɲa wila toro maga le kiti kònfenne pe na fɔ ma saa gbòn wunlumbolo pe na ko wagati kagala koro senre na. Wa sewe wi konsaga kongbanɲa ki ni (1-7), Samiyeli wila Izirayeli woolo pe saga, a pè malaga gbòn pe juguye pe ni. Naa wagati wà la kaa toro, a Izirayeli woolo pè si Yenɲele li yenri li wunluwɔ kan pe yeri, jango wi pe pye nungba konaa mbaa pe malingbɔ̀ɔ̀nɔ̀ pe yege sinni.

Wa sewe wi konsaga shyen wogo ki ni (8-15), we Fɔ wila ki le wa Samiyeli wi nawa wi sa sinme kpoyi wo Sawuli wi na mboo pye Izirayeli tara ti wunlunaɲa kongbanɲa. Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni, pàa pinle ma malaga legere gbòn Amɔ cenle woolo naa Filisiti tara fenne pe ni ma ya pe ni. Een fɔ Sawuli wi sila pye sinɲe Yenɲele li ni kpayi.

Wa sewe wi konsaga taanri wogo ki ni (16-31), we Fɔ wila Samiyeli wi yege sin wi sa sinme kpoyi wo Zhese pinambyɔ Davidi wi na, mboo wɔ wunluwɔ. Davidi wi cew tawa pi kala na konaa wila kaa pye tara ti malaga gbɔnfɔ gbɔɔ ki kala, Sawuli wila pye na yenjara piin wi ni. Davidi wila malingbɔ̀ɔ̀nɔ̀ ɲgbelege gbogolo wi yee kan yege ɲga na konaa wila fe ma laga Sawuli wi na yege ɲga na, sewe wi senre sannda ti yen na para ko wogo ko na. Pungo na, wa Samiyeli sewe shyen woo wi ni, pe yaa Davidi wi tege wunluwɔ pi na.

Kagala ɲgele ke maa piin sugusugusugu na lara, ke legere yen laga ki sewe ɲa wi ni. Yòn leme mba fuun pi maa piin tara ti nawa kagala yege wɔmɔ pi na, po naa pi ni fuun, Yenɲele li yen yaraga pyew ki go na. Làa ki yo Yenɲele yòn senre

yofɔ Eli wi kan fɔ: «Leele mbele kaa na gbogo, mi maa pe gbogo. Eɛn fɔ mi yen ma mbele mben, mi yaa ti fere mbe poro ta» (1 Sami 2.30).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege nga na

Samiyeli wila pye Izirayeli woolo pe kiti kɔnfɔ 1–7

Samiyeli wo naa wunlunaŋa Sawuli pe kala 8–15

Sawuli wo naa Davidi pe kala 16–31

Yenŋele làa Davidi wi wɔ wunluwɔ 16.1–23

Davidi wila Goliyati wi gbo 17.1–58

Sawuli wila pye naga lagaja mbe Davidi wi gbo 18–30

Sawuli naa wi pinambiile pe kunwɔ 31.1–13

SAMIYELI WILA PYE IZIRAYELI WOULO PE KITI KɔNFɔ

1–7

Elikana naa wi jeele shyen pe kala wa Silo ca

1 ¹Naŋa wà la pye wa Aramatayimu Zofimu ca, wa Efirayimu yanwira tara ti ni. Pàa pye naa yinri Elikana^a. Elikana to wo lawi ŋa Yerohamu. Yerohamu to wo lawi ŋa Elihu. Elihu to wo lawi ŋa Tohu. Tohu to wo lawi ŋa Zufu, wo la pye Efirayimu cɛnle woo. ²Jeelɛ shyen pàa pye Elikana wi yeri. Pàa pye na nungba yinri Anna, na sanŋa wi yinri Penina. Piile la pye Penina wo yeri, eɛn fɔ Anna wo sila pyɔ se.

³Kila pye yeɛ pyew, Elikana wi ma yiri wa wi ca ma kari wa Silo ca mbe sa Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ^b li gbɔɔ mbe saara wɔ li yeri. Eli wi pinambiile shyen, Ofini naa Fineyasi, pa pàa pye wa ki laga ki ni; poro pàa pye Yawe Yenŋele li ***saraga wɔfenne** wele. ⁴Kila pye, na Elikana wiga ***saraga** ki wɔ pilige ŋga ni, wi ma wi jɔ Penina, naa wi pinambiile pe ni fuun konaa wi sumborombiile pe ni fuun pe tasaga kan pe yeri. ⁵Eɛn fɔ Anna wo na, wi ma tasaga shyen kan wo yeri; katugu Anna kala làa wi ndanla, ali mbege ta Yawe Yenŋele li sila ti wi pyɔ se. ⁶Anna wi yenjɔ Penina wila pye naa nawa pi ngbanni naa jatere wi pinri wi na sanga pyew, katugu Yawe Yenŋele li sila wi kan pyɔ ni. ⁷Ki wogo kila pye na piin ma yeɛ pyew. Sanga o sanga Anna wiga kari wa Yawe Yenŋele li go, Penina wi maa kayanga nii wi ni, fɔ wi maa gbele mbe koro ma wi se ka. ⁸A wi polɔ Elikana wɔ suu yewe fɔ: «Anna, yingi na ma nɛɛ gbele? Yingi na, a mà sho ma se ka? Yingi na mà si yege san? Mi si mbɔnrɔ ma yeri pinambyɔ kɛ na wi le?»

^a 1.1: Elikana naa wi telɛye pe ni pa pàa pye ma cɛn wa Efirayimu yanwira tara ti ni. Eɛn fɔ mbe yala 1 Kuro 6.18–23 laga ki ni, wi mbaa pye Keyati naa Kore poro setirige pyɔ. Pungo na, poro wele Davidi wila kaa tɛge yurukɔɔlɔ wa sherigo gbɔɔ ki ni.

^b 1.3: Eki 23.14–19; 34.23; Dete 16.16–17; Zhozu 18.1

**Anna wila Yenjele li yenri
luu saga**

⁹(Ki yɔnɔɔ li na) naa, pàa kaa li ma wɔ wa Silo ca, a Anna wì si yiri (ma kari wa ***sherigo gbɔɔ** ki ni). Kila yala ***saraga wɔfɔ** Eli wila pye ma cɛn wa wi jɔngɔ ki na, wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔɔ yeyɔngɔ ki kɔrɔ tige ki tanla. ¹⁰Anna wi nawa pila tanga wi na fɔ jɛngɛ. A wì si gbele jɛngɛ ma Yawe Yenjele li yenri. ¹¹Kona, a wì sigi ***yɔn fɔɔ** na li kɔn ma yo fɔ: «E, Yawe Yenjele mboro ɲa yawa pì ni fuun fɔ, mi ɲa ma tunmbyee na maga na jɔɔɔ ki wele, na maga jatere pye na na, na mɛɛ fɛgɛ na na, na maga pinambyɔ kan mi ɲa ma tunmbyee na yeri, mi yaa wi kan mboro ɲa Yawe Yenjele ma yeri wi yinwege piliye yi ni fuun ni. Yunnguluwo se ka ye wa wi go^c.»

¹²Naa Anna wila kaa na yenri na mɔni Yawe Yenjele li yege sɔɔwɔ, a Eli wi nɛɛ wi yɔn ki wele. ¹³Anna wila pye na yenri wa wi yɛɛ nawa, wi yɔngbasɛɛɛ tila pye na tigile, ɛɛn fɔ pe sila pye naa senyoro to nuru. A Eli wì sigi jate ndɛɛ wì tin sinmɛ ni. ¹⁴A Eli wì suu pye fɔ: «Ma yaa ma sinndire ti pye sa gbɔn wagati wiwiin? Kari ma sɔɔn duven wi laga ma yɛɛ na.»

¹⁵A Anna wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo na tafɔ, mii duven wɔ, mii si sinmɛ welewe pa yege wɔ. Mi yɛn jɛɛ ɲa wi jatere wì piri wi na. ɛɛn fɔ na nawa senre to mì pye na yuun Yawe Yenjele li kan. ¹⁶Maga ka mi ɲa ma tunmbyee na jate paa jɛɛ ɲa wi sɔ wii yɔn wa yɛn. Maga ki yan mì yenri ma mɔ, kayanga gbɔɔ ki yɛn na ni, a na jatere wì piri na na fɔ jɛngɛ.»

¹⁷Kona, a Eli wì suu pye fɔ: «Ta kee yeyinɲe na! ɲga mà yenri ***Izirayeli** woolo Yenjele li yeri, ligi kan ma yeri.»

¹⁸A Anna wì sho fɔ: «Mì ɲa ma tunmbyee, Yenjele sa ti mbe yinmɛ ta ma yege sɔɔwɔ!» Kona, a wì si yiri ma kari ma saa ka. A wi yege cɛnwɛ pì si kannga.

¹⁹Ki goto yirifaga ki na, a Elikana naa wi go woolo pe ni pè si yiri ma saa fɔli Yawe Yenjele li yege sɔɔwɔ mali gbɔɔ. Ko pɔngɔ na, a pè si sɔngɔrɔ ma kari wa pe yeri wa Arama ca. A Elikana wì si fili wi jɔ Anna wi ni. A Yawe Yenjele lɛ si kajɛngɛ pye maa kan. ²⁰Naa wagati wà la kaa toro, a Anna wì si kugbɔ lɛ ma pinambyɔ se. A wì suu mege taga naa yinri Samiyeli^d, katugu wila yo fɔ: «Mùu yenri Yawe Yenjele li yeri.»

**Anna wila wi pinambyɔ wi le
Yenjele kee**

²¹Ki yeɛ li lurumbanna, Anna wi pɔɔ Elikana wì si kari naa wa Silo ca wo naa wi go woolo pe ni fuun pe ni, mbe sa saraga ɲga pe maa woo Yawe Yenjele li yeri yeɛ pyew ki wɔ, konaa mbe yɔn fɔɔ na pàa lɛ li tɔn.

^c 1.11: Kila pye paga lere ɲa kan Yenjele li yeri wila tunngo piin li kan, paa wi go ki kulu (Nɔmbu 6.1-21; Kiti 5.2; 13.5; 16.17). ^d 1.20: Eburuye senre ti ni maga logo Samiyeli ko kɔrɔ wo ɲa fɔ: Mìgi yenri.

²² Eɛn fɔ Anna wo sila kari pe ni, katugu wɪla wi pɔlɔ wi pye fɔ: «Pɔɔ na wiga ka laga yinne na sanga ɲa ni, pa mi yaa kari wi ni wa Silo ca mboo kan Yawe Yenɲele li yeri, kona wi yaa koro wa suyi.»

²³ A wi pɔlɔ Elikana wɪ sho fɔ: «ɲga kɪ yɔn ma yeɣe na, ma ko pye. Ma koro laga wi ni fɔ wi sa laga yinne na. ɲga ki wa, Yawe Yenɲele li senyoro to mbe yɔn fili cɛ!» A Anna wɪ si koro wa ma pɔɔ wi baro fɔ ma saa wi laga yinne na.

²⁴ Naa wɪla kaa pɔɔ wi laga yinne na, a wɪ si kari wi ni, naa napɔlɔ nungba ni, ɲa wɪla ta yeɛ taanri^e, naa muwe culo kɛ ni konaa seɛge kasha yenɛ nungba duven ni, wa Yawe Yenɲele li go ki ni, wa Silo ca. Pinambile lɔa pye jeeɛ bere. ²⁵ A pɛ si napɔlɔ wi kɔnli mɛɛ kari pinambile li ni Eli wi kan. ²⁶ A Anna wɪ sho fɔ: «Na tafɔ, na kala yaga. Na tafɔ, mɪ wugu ma kan fɔ muwi mi yen jeɛ ɲa wɪla pan ma yere na ma tanla, na ki laga ɲga ki na, ma Yawe Yenɲele li yenri. ²⁷ Mɪla pye na yenri ki pɔɔ ɲa wo kala na. ɲga mɪla pye na yenri, Yawe Yenɲele ligi kan na yeri. ²⁸ Ki kala na, mi fun mɪ pan mboo kan Yawe Yenɲele li yeri. Wi yaa kan Yawe Yenɲele li yeri wi yinwege piliye yi ni fuun ni.»

A pɛ si fɔli le ki laga ki na, ma Yawe Yenɲele li gbɔɔ.

Anna wɪla Yawe Yenɲele li sɔn

2 ¹ Kona, a Anna wɪ sigi yenrewe mba pi yenri ma yo fɔ:
«Yawe Yenɲele li nayinmɛ gbɔɔ kan na yeri.

Yawe Yenɲele lilan yɔlɔɔ ki yirige.

Mbe ya para koni na mbenfenne pe na.

Mi yen na yɔɔri, katugu Yawe Yenɲele lilan sho.

² Yaraga ka yeɣe woro wa ***kɔyi** paa Yawe Yenɲele li yen.

Yenɲele la yeɣe woro wa mboro pungo na.

Walaga^f ka woro wa mbaa we go singi paa we Yenɲele li yen.

³ Ye ye ye gbɔɔwɔ senre ti yaga.

Senjagara ka ka yiri wa ye yɔn;

katugu Yawe Yenɲele li yen Yenɲele na li yen kala pyew li jenfɔ.

Lo li maa leele pe kapyere ti ni fuun ti taanla na wele.

⁴ «Malingbɔɔnɔ pe sandiga kɪ kaw.

Eɛn fɔ fanɲɔɔɔ fenne pɛ fanɲga ta.

⁵ Mbele paa pye yaara tafenne, poro ye tunndo ni na yaakara lagajaa.

^e 1.24: Mbe yala Yenɲele senre sewe lɛɛ ɲa paa yan wa Kumirani laga ki na wi ni, konaa Yenɲele senre sewe leele mbele pe yen Gireki senre naa Siriyaki senre ni, ɲga kɪ yo fɔ nɔ ɲa wɪ ta yeɛ taanri ki yen ma yɔlɔɔ wa pe ni ma yo fɔ napene taanri. ^f 2.2: Yenɲele li yen walaga, ko kɔɔ wo yen fɔ li yen leele pe go sigefɔ; Dete 32.4; 2 Sami 23.3; Yuuro 18.3; 86.8.

Fungo la pye mbele na, poro ka ma tin.
 Jambasee jate wì piile kòlòshyèn se.
 Jèlè ña pinambiile lègèrè la pye wi yeri, wùu piile pe la.

- 6 «Yawe Yènnèlè lo li ma yinwege kan,
 lo li ma si ti lere ma ku fun.
 Lo li ma lere wi tirige wa ***kuulo tara**,
 lo li ma suu yirige maa wò wa.
- 7 Yawe Yènnèlè lo li ma lere pye fyònwò fò,
 lo li ma si lere pye yarijendè tafò.
 Lo li ma lere wi tirige,
 lo li ma si lere wi yirige.
- 8 Lo li ma fyònwò fò ña wi yèn ma cèn wa gbanngban wi ni wi yirige
 wa,
 lo li ma si jòlògò fò wi yirige mboo wò wa fyòngò ki ni,
 mboo kan cènsajèngè ni wa fannga fenne pe sògòwò,
 mboo kan wunluwò jòngò gbògòwò wogo ni.
 Yawe Yènnèlè lo li tara ti gbegele mari ténge,
 ma dunruya wi ténge wa wi nògòna cènyaara ti na.
- 9 Mbele pè taga li na, li maa wele pe na.
 Èn fò lepeelee poro yaa ku wa wòwò pi ni;
 katugu lere kpè se ya yawa ta wi yèera fannga ko ni.
- 10 «Yawe Yènnèlè li yaa li mbènfenne pe tòngò.
 Yawe Yènnèlè li ma ti yènnèlè gbaanra ma yiri wa naayeri pe mège
 ni.
 Li yaa kiti kòn tara ti lagapyew ki na.

«Li yaa yawa kan li wunluwò wi yeri,
 mbe fannga kan ña li ***sinme kpoyi** wo wi na maa wò wi yeri.»

- 11 Ko pùngò na, a Èlikana wì si sòngòrò ma kari pe yeri, wa Arama ca
 wo naa wi jò Anna. Èn fò, a lenambyò wì si koro wa ***saraga wòfò** Eli wi
 tanla na tunngò piin Yawe Yènnèlè li kan.

Saraga wòfò Eli wi pinambiile pe kala

- 12 Eli pinambiile pàa pye kafaara pyefenne, pe sila Yawe Yènnèlè li jèn.
 13 Kala na ki saraga wòfenne pàa pye na piin leele pe kanngòlò, li na: Kila
 pye sanga o sanga lere wa ka pan mbe ***saraga** wò, pe kaa kara ti sori
 sanga ña ni, saraga wòfò wi tunmbyee wa mée pan kara wòwanla njegele
 taanri wolo ni wi kée. 14 Wi mée li sun wa kara sògòcògò ki ni, wa fuwa
 cògò ki ni, nakoma wa tuguròn cògò ki ni, nakoma wa nègèdaga wi ni,

nakoma wa cɔɔɔ jɛnge ki ni. Na wanla liga yiri nda fuun ni, to ma pye saraga wɔfɔ wi woro. Pa pàa pye naga piin yɛɛn *Izirayeli woolo mbele fuun pàa pye na paan wa Silo ca pe na. ¹⁵Wagati wa ni yɛɛɛ, sannni pe sa yaayogo yanlaga ki sogo, saraga wɔfɔ wi tunmbyee wi ma pan mbege yo ɲa wì pan mbe saraga ki wɔ wi kan fɔ: «Kara ta kan na yeri kalaworo saraga wɔfɔ wi kan, katugu wi se ka yɛnle ma kasɔɔɔɔ ti na, kaawɔ katiire to^g.»

¹⁶Lere ɲa wì pan mbe saraga ki wɔ, na wiga wi yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ki yaga pe yanlaga ki sogo gbɛn, punɔgo na, mɛɛ pan ma nda tɔɔn ndanla ti wɔ», tunmbyee wi ma yo fɔ: «Ayoo, ti kan fɔɔnɔɔn ɲga na, nakoma mi yaa ti wɔ fanɲga na.» ¹⁷Kì pye ma, ki lefɔnmbɔɔ pe kapege kila tisaw Yawe Yɛnɲɛle li yege na, katugu pàa pye na Yawe Yɛnɲɛle li saara ti tifaga.

¹⁸Samiyeli wo na, wìla pye naa tunɲgo ki piin Yawe Yɛnɲɛle li yege sɔɔɔɔ. Lenambyɔ lawi, wìla pye na *efɔdi wi nii, wo ɲga pàa gbegele *Ien jese ni. ¹⁹Kila pye yeɛ pyew, wi nɔ wi ma deritɔnɔɔɔ yana la ti wi kan. Na wi kaa kee wa Silo ca wo naa wi pɔɔ wi ni sa saraga ɲga pe maa woo yeɛ li ni ki wɔ, wi mɛɛ kari derege ki ni ma saa ki kan wi yeri. ²⁰A Eli wì si duwaw pye Elikana naa wi jɔ pe kan ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle li ti ma piile pele yege se ma jɔ wi na, ɲa wì le Yawe Yɛnɲɛle li kee wi yɔnɔ!» Ko punɔgo na, a pè si sɔnɔɔɔ ma kari wa pe ca.

²¹Yawe Yɛnɲɛle làa duwaw Anna wi na, a wì si kugbɔɔ ta yege le ma pinambiile taanri se konaa sumborombiile shyen ni. Ma si yala, lenambyɔ Samiyeli wìla pye na yege tuun na paan Yawe Yɛnɲɛle li yege sɔɔɔɔ.

Eli wìla para wi pinambiile pe na

²²Saraga wɔfɔ Eli wìla le fɔ jɛnge. ɲga wi pinambiile pàa pye na piin Izirayeli woolo pe ni fuun pe na, wìla ki wogo ki logo. Pàa ki yo wi kan fun fɔ jeele mbele pàa pye na tunɲgo piin wa *filisaga paraga go ki yɔn na, wi pinambiile pàa pye na sinle pe ni. ²³Kona, a Eli wì si pe pye fɔ: «Yingi na, a ye nɛɛ ki kapyere cɛnle li piin? Mi yɛn naga nuru leele pe ni fuun pe yeri fɔ ye kapyere ti yɛn ma tisaw. ²⁴Yege kapyere ti yaga na pinambiile, katugu ɲga mila nuru ye kanɲɔɔ ki woro ma yɔn. Ye yɛn na Yawe Yɛnɲɛle li woolo pe punɲgu konɔ jenne li na. ²⁵Na lere ka kapege pye wi lewee yɛnle na, Yɛnɲɛle li ma sulu ki fɔ wi na; ɛɛn fɔ na lere ka kapege pye Yawe Yɛnɲɛle lo jate na, ambɔ wi yaa sulu ki fɔ wi na?»

§ 2.15: Eli wi pinambiile pe kapege kila gbɔɔ fɔ jɛnge, katugu kila pye na lere ka pan mbe saraga wɔ, paa ki yaga pe Yawe Yɛnɲɛle li tasaga ki kan li yeri gbɛn, mbe si jɛn mbe pe tasaga ki wɔ. Mbe yala Moyisi lasiri wi ni, kila pye, na paga yaayogo ki kɔnli, ki ma daga pege yanlaga naa ki yanlaga lara ti sogo le teere wa saraga wɔsaga ki na Yɛnɲɛle li kan; Levi 3.16; 4.8-10,26,31,35; 7.28-31; 17.6.

Konaa ki ni fuun, Eli pinambiile pe sila yenle mbe pe to wi yerewe senre ti le, katugu Yawe Yenjele làa pye na jaa pe ku.

²⁶Lenambyo Samiyeli wo na, wila pye na yege tuun na paan. A wi kala li si Yawe Yenjele li ndanla ko naa leele pe ni.

**Yenjele làa Eli naa wi go woolo
pe jologo wogo ki yo**

²⁷Pilige ka, Yenjele li lere^h wà si pan Eli wi korgo maa pye fɔ: «Pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Sanga ɲa ni ma teleye pàa pye ***Farawɔn** wi kulolo wa Ezhipiti tara, m̀i yo m̀aga jen ma yo m̀ila na ye naga pe na. ²⁸Ma tele ***Arɔn** wo m̀ila wɔ Izirayeli cengele sanngala ke sɔgowɔ, jango wila na saraga wɔgɔ-tunggo ki piin, wila saara woo wa na ***saraga wɔsaga** ki na, wila ***wusuna nuwɔ taan** wi sori konaa wila efɔdi wi nii na yege sɔgowɔ. Izirayeli woolo, saara nda pe ma wɔ ma sogo, m̀ila wi tasaga kan wi yeri ma yiri wa ti niⁱ. ²⁹Saara naa yarikanra nda m̀igi kologo kan ma yo paa ti woo wa na censaga ki ni, yingi na ye nɛɛ ti tifaga? Yingi na, a ma nɛɛ ma pinambiile pe gbogo ma wɛ na na? Saara nda fuun Izirayeli, na woolo pe maa woo na yeri, a yaa ti yanlaga lara ti kaa na tɔrɔ.» ³⁰Ki kaa pye yeen, mi ɲa Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele le, na senyoro ti nda: «Mila yo fɔ ma go woolo poro naa ma teleye go woolo pe yaa la tunggo piin na yege sɔgowɔ suyi^j.» Eɛn fɔ koni, mi ɲa Yawe Yenjele, na senyoro ti nda: «Ki se pye ma naa. Katugu leele mbele kaa na gbogo, mi maa pe gbogo. Eɛn fɔ mi yen ma mbele mbɛn, mi yaa ti fɛrɛ mbe poro ta.» ³¹Wele, wagati wa yen na paan, mi yaa ma fannga ki kɔ, mbɔɔn go woolo pe fannga ki kɔ; fɔ lelengbaraga se ka ta wa ma go ki ni. ³²Ma yaa jologo ta na censaga ki wogo ki na, ma si yala kala pyew li yaa la yongɔ Izirayeli woolo pe kan. Lelengbaraga kpe se ka yan wa ma go. ³³Mi yaa ma woolo nungba yaga go na, wa na saraga wɔgɔtunggo ki ni. Eɛn fɔ ko yaa pye, jango mbɔɔn kan ma yentunwɔ legere wɔ konaa mbe kayanga le ma ni. Ma setirige piile pe yaa kaa kuun pe lefɔnrɔ sanga wi ni. ³⁴Ŋga ki yaa pye ma pinambiile shyen Ofini naa Fineyasi pe na, ki yaa pye kacɛn nda mila yuun ma kan ti wogo ki na. Pe ni fuun shyen pe yaa ka ku pilige nungba. ³⁵Ko pungo na, mi yaa saraga wɔfɔ wa wɔ na ye kan, ɲa wi yaa pye tagawa ni. Wi yaa kaa tanri mbaa yala na jatere naa na nandanwa kala li ni. Mi yaa setirige ka kan wi yeri, ɲga ki yaa pye tagawa ni mbaa tunggo piin wunluwɔ ɲa mi yaa ka wɔ wi yege sɔgowɔ sanga pyew^k. ³⁶Kona, ma go woolo mbele pe yaa ka koro go na, pe ni fuun pe yaa kaa paan mbaa fɔli wi

^h 2.27: Yenjele yɔn senre yofɔ wo pàa pye na yinri fun Yenjele li lere;

1 Sami 9.6,10; 1 Wunlu 13.1,14. ⁱ 2.28: Eki 28.1; Levi 7.35-36 ^j 2.30: Eki 29.9;

Levi 8-9; Nɔmbu 16-17; 25.13 ^k 2.35: Ki verise ɲa wi Yenjele yɔn senre ti

yɛn na yuun na kee Eleyazari setirige pyɔ Zadɔki wo yeri, ɲa wi mbaa ka pye saraga wɔfɛnne to wa Abiyatari wi yonlɔ Salomɔ wi wunluwɔ pi lesanga wi ni;

2 Sami 8.17; 15.24,35; 20.25; 1 Wunlu 2.35; 1 Kuro 29.22.

yegε sɔgɔwɔ mbaa warifuwe pyɔ nungba naa yaakara jεennjenri yenri wi yeri. Pe yaa kaa wi yenri mbaa yuun fɔ: «Ki yaga ma saraga wɔgɔtunngo ka kan we yeri waa piin, jango we yaakara jenri ta waa kaa.» »

**Yenɛle làa Samiyeli wi pye
li yɔn senre yofɔ**

3 ¹Lenambyɔ Samiyeli wila pye na tunngo piin Yawe Yenɛle li kan wa Eli wi tanla. Ki wagati wi ni, Yawe Yenɛle li sila pye na para leele pe ni fyafyaw, yariyanra nda làa pye na nari pe na, ti sila pye na piin fyafyaw. ²Yembine la ni, ***saraga wɔfɔ** Eli wila pye ma sinle wa wi sinlesaga. Ki sanga wi ni, kila yala wi yenɛle kè te, wi woro na yaan jenge. ³Samiyeli wila pye na wɔnɔ wa Yawe Yenɛle li go ki ni, wa laga nga Yawe Yenɛle li ***yɔn finliwε kesu** wila pye ma tεge we. Yenɛle li fitanla¹ wila pye na yiin bere. ⁴Kona, a Yawe Yenɛle li si Samiyeli wi yeri. A wì si sho ma yo: «Naw, mi ɲa.» ⁵A wì si yiri ma fe ma kari wa Eli wi tanla ma saa wi pye fɔ: «Mi ɲa, katugu màla yeri.»

A Eli wì sho fɔ: «Mi sɔɔn yeri, sɔngɔɔ ma sa sinle.» A Samiyeli wì si sɔngɔɔ ma saa sinle.

⁶A Yawe Yenɛle li si Samiyeli wi yeri naa. A wì si yiri ma kari wa Eli wi tanla naa ma saa wi pye fɔ: «Mi ɲa, katugu màla yeri.»

A Eli wì suu pye fɔ: «Na pinambyɔ, mi sɔɔn yeri; sɔngɔɔ ma sa sinle.» ⁷Ma si yala Samiyeli wi fa Yawe Yenɛle li jen gben, li fa si para wi ni gbɔgyi gben.

⁸A Yawe Yenɛle li si Samiyeli wi yeri naa ki taanri wogo na. A Samiyeli wì si yiri ma kari wa Eli wi tanla, ma saa wi pye fɔ: «Mi ɲa, katugu màla yeri.»

Kona, a Eli wì sigi jen ma yo Yawe Yenɛle lo làa pye na lenambyɔ wi yinri. ⁹A wì si Samiyeli wi pye fɔ: «Kari ma sa sinle. Na paga ma yeri naa, ma yo fɔ: «Yawe Yenɛle, ma tunmbyee wila nuru ma yeri!» » Kona, a Samiyeli wì si sɔngɔɔ ma saa sinle wa wi sinlesaga.

¹⁰A Yawe Yenɛle li si pan ma yere le wi tanla, ma suu yeri paa kongbannga ki yen ma yo fɔ: «Samiyeli, Samiyeli.» A Samiyeli wì sho fɔ: «Yawe Yenɛle, ta para, katugu ma tunmbyee wi yen na nuru ma yeri.»

¹¹Kona, a Yawe Yenɛle li sigi yo Samiyeli wi kan fɔ: «Wele, mi yaa kala la pye laga ***Izirayeli** woolo pe sɔgɔwɔ, fɔ lere o lere wi yaa li logo ki yaa to wi yɔn na. ¹²Jɔlɔgɔ kagala ngele fuun m̀ yo Eli go woolo pe kanngɔlɔ, mi yaa ke pye mbe ke yɔn fili, mbege lε wa ke lesaga sa gbɔn wa ke kɔsaga ki na. ¹³Mila wi yeri makɔ ma yo mi yaa kiti kɔn wi go woolo pe na fɔ sanga pyew, katugu wila wi pinambiile pe kapege ki jen, pàa

¹ 3.3: Fitandla wila daga mbaa yiin yembine li ni fuun li ni wa Yenɛle go ki lajenge kpoyi ki ni; Eki 27.20-21; 30.7-8; Levi 24.3-4; 2 Kuro 13.11.

pye nala tifaga, een fɔ wi sila ki wɔ pe kɛɛ. ¹⁴Ki kala na, mɪ wugu Eli go woolo pe kan fɔ ko saraga woro wa, ki yarikanga si woro wa, nga ki yaa ti pe pe kapere ti kala yagawa ta.»

¹⁵A Samiyeli wɪ si koro ma sinle fɔ ma saa gbɔn ki goto pinliwe pi ni. Kona, a wɪ si yiri ma Yawe Yɛnɛle li go ki kɔrɔ ti yɛnɛle. Samiyeli wɪla pye na fye mboo yariyanga senre ti yɛge yo Eli wi kan. ¹⁶Een fɔ, a Eli wɪ suu yeri ma yo fɔ: «Na pinambyɔ Samiyeli.»

A Samiyeli wɪ si sho ma yo fɔ: «Naw, mi ɲa.»

¹⁷A Eli wɪ suu yewe ma yo fɔ: «Yingi Yɛnɛle lɪ yo ma kan? Maga ka ta kpɛ lara na na. Senre nda fuun lɪ yo ma kan, na maga ki senpyɔ nungba lara na na, Yɛnɛle li jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa ma na.» ¹⁸Kona, a Samiyeli wɪ sɪgi senre ti ni fuun ti yɛge yo wi kan, wi sila ta lara wi na. A Eli wɪ sho fɔ: «Lo li yɛn Yawe Yɛnɛle le, nga kali ndanla li ko pye.»

¹⁹Samiyeli wɪla pye na yɛge tuun na paan, Yawe Yɛnɛle lɔa pye wi ni. Senre nda fuun lɔa yo, ta sila koro na ki kala lɪ lɪ yɛ yɔn fili. ²⁰Wa Izirayeli tara ti ni fuun ti ni, mbege le wa Dan ca fɔ sa gbɔn wa Berisheba ca, pe ni fuun pɔa ki jen ma yo Samiyeli wi yɛn Yawe Yɛnɛle li yɔn senre yofɔ kaselege^m. ²¹Yawe Yɛnɛle lɔa pye nali yɛ nari wa Silo ca suyi. Pa lɔa pye nali yɛ nari Samiyeli wi na wa ki laga ki na, nali senre ti yuun wi kan.

4 ¹Samiyeli wɪla pye naga senre ti yuun ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe kan.

Filisiti tara fenne pàa saa yɔn finliwe kesu wi le

Pilige ka, a Izirayeli woolo pɛ si yiri ma saa Filisiti tara fenne pe fili mbe malaga gbɔn pe ni. Pàa pe malingbɔɔnɔ ***censaga** ki kan wa Ebeni Ezeriⁿ laga ki tanla, a Filisiti tara fenne poro pe wogo ki kan wa Afeki ca. ²Filisiti tara fenne pàa yere malinje wi na Izirayeli woolo pe mege ni. A pɛ si to malaga ki na. A Filisiti tara fenne pɛ si ya Izirayeli woolo pe ni. Pàa malingbɔɔnɔ waga tijere (4 000) si wo gbo pe ni wa malaga gbɔn-saga. ³Naa Izirayeli woolo pàa kaa sɔngɔrɔ wa malingbɔɔnɔ censaga ki ni, a pe ***lelele** pɛ sho fɔ: «Yingi na Yawe Yɛnɛle lɪ si ti a Filisiti tara fenne pɛ si ya we ni nala? Yoo kari we sa Yawe Yɛnɛle li ***yɔn finliwe kesu** wi le wa Silo ca, jango wi pye laga we sɔgɔwɔ, wi we sho we mben-fenne pe kɛɛ.» ⁴Kona, a leele pɛ si pitunmbolo torogo wa Silo ca, pe sa Yawe Yɛnɛle na li yɛn yawa pi ni fuun fɔ li yɔn finliwe kesu wi le pe pan wi ni, lo na li yɛn ma cen wa ***sherubenye** pe sɔgɔwɔ we. Eli wi

^m 3.20: Mbege le wa Dan ca fɔ sa gbɔn wa Berisheba ca, ko kɔrɔ wo yɛn fɔ mbege le tara ti go nga na saga wa go nga na. ⁿ 4.1: Maga logo Eburuye senre ti ni Ebeni Ezeri ko kɔrɔ wo ɲa sinndelege nga ki maa sagawa kaan.

pinambiile shyen Ofini naa Fineyasi pàa pinle ma kari Yenŋele li yon finliwe kesu wi ni^o.

⁵Naa Yawe Yenŋele li yon finliwe kesu wila kaa gbɔn wa malingbɔɔnɔ censaga ki ni sanga ŋa ni, a Izirayeli woolo pè si jɔɔɔ ŋgbanga na-yinme pi kala na, fɔ a tara ti tigile. ⁶Naa Filisiti tara fenne pàa kaa ki jɔɔɔmɔ pi logo, a pè si yewe ma yo fɔ: «Yingi jɔɔɔmɔ gbɔɔ pila yinrigi wa Eburuye pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni yeen?» Kona, a pè sigi logo ma yo Yawe Yenŋele li yon finliwe kesu wo wì pan wa malingbɔɔnɔ censaga ki ni. ⁷Kona, a Filisiti tara fenne pè si fye, katugu pàa yo fɔ: «Yenŋele li pan wa Eburuye pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni.» A pè sho naa fɔ: «Jɔɔɔ yen we wogo, katugu ki wogo ŋga yeen ka fa pye gben! ⁸Jɔɔɔ yen we wogo, ambo wi yaa we sho ki yarisunndo fanŋga woro nda ti kee? Ko yarisunndo to tila jɔɔɔ cenle pyew li wa Eshipiti tara fenne pe na wa ***gbinri** wi ni^p. ⁹Filisiti tara fenne ye kotogo le ye yee ni, ye pye lenambala, janggo waga ka pye Eburuye pe kulolo paa yege ŋga na pàa pye we kulolo we. Ki kala na, ye pye lenambala, ye malaga ki gbɔn.»

¹⁰Kona, a Filisiti tara fenne pè si saa to malaga ki na Izirayeli woolo pe ni, ma ya pe ni. A pe ni fuun nungba nungba pè si fe ma kari wa pe ***paara yinre** ti ni. Pàa pe ya fɔ jenge; lere waga nafa ma yiri ke (30 000) wo la ku Izirayeli woolo pe ni. ¹¹Yenŋele li yon finliwe kesu wo na, Filisiti tara fenne pàa wì sho. Eli wi pinambiile shyen Ofini naa Fineyasi pàa ku fun.

Eli naa wi pijɔ pe kunwɔ senre

¹²Kona, a Benzhamɛ cenle woolo naŋa wà si yiri wa malaga gbɔnsaga ma fe ma kari wa Silo ca ki pilige nungba ki ni. Wi yaripɔɔ tila pye ma walagi wi na, tara la pye ma wo wa wi go ki na naga nari ma yo wila kunwɔ gbele. ¹³Naŋa wi gbɔnsaga wa Silo ca sanga ŋa ni, kila yala Eli wila pye ma cen wa wi jɔɔɔ ki na, wa konɔ li yon na, na singi, katugu wi jatere wila piri wi na Yenŋele li yon finliwe kesu wi kala na. A naŋa wì si ye wa ca ma senre ti yo. A ca woolo pe ni fuun pè si jɔɔɔ ŋgbanga. ¹⁴Naa Eli wila kaa jɔɔɔmɔ pi logo, a wì si yewe ma yo fɔ: «Jɔɔɔmɔ mba pì yiri wa janwa wi ni, po kɔɔ wo yen mele?» A naŋa wì si fyeele ma pan ma senre ti yege yo wi kan. ¹⁵Ma si yala Eli wila ta yele nafa tijere ma yiri ke ma yiri kolɔtaanri. Wi sila pye na yaan, wila pye fyɔɔn. ¹⁶A naŋa wì si Eli wi pye fɔ: «Pa mì yiri wa malaga gbɔnsaga ma pan yeen; nala yeen ko mì fe ma sho ma yiri wa.»

A Eli wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi kì pye wa na pinambyɔ?» ¹⁷A pitunŋ wì suu yon sogo ma yo fɔ: «Izirayeli woolo pè fe Filisiti tara fenne pe yege. Pè ya we ni fɔ tipege. Ma pinambiile shyen Ofini naa Fineyasi pè

° 4.4: Eki 25.22 p 4.8: Eki 7-11,14; Zhozu 2.10.

ku. A Filisiti tara fenne pè Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi shɔ.» ¹⁸Naa nanja wila kaa para Yenŋele li yɔn finliwe kesu wogo ki na sanga ŋa ni, a Eli wì si yiri wa wi jɔngɔ ki na ma to ma jali wa ca ki yeyɔngɔ ki tanla maa yɔlɔgɔ ki kaw ma ku; katugu wila le mɛɛ nugu. Wila Izirayeli woolo pe yege sin ma saa gbɔn fɔ yele nafa shyen.

¹⁹Eli wi piɔ, Fineyasi jɔ we, wila pye kugbɔ ni. Wi sesanga wila gbɔn. Naa wila kaa ki logo ma yo pè Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi shɔ sanga ŋa ni, ma wi nafa wo naa wi pɔlɔ wi ni pe kunwɔ pi logo sanga ŋa ni, a lara tì suu le naa yaa, a wì si kanŋguuro kan mɛɛ se.

²⁰Maa ta wila pye na jaa mbe ku, jeɛle mbele pàa pye le wi tanla, a pè suu pye fɔ: «Maga ka fyɛ, pinambyɔ mà se.» Eɛn fɔ wi sila pe yɔn sogo senrɛ ta kpɛ ni, nakoma mbe logo pe yeri. ²¹A wì si pyɔ wi mɛge taga naa yinri Ikavɔdi^q, ma yo fɔ: «Yenŋele li gbɔgɔwɔ pi woro laga Izirayeli naa.» Wila ko yo ma, naa wila pye na jatere piin Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi shɔgɔ wogo ki na we, konaa wi nafa naa wi pɔlɔ pe kunwɔ wogo ki na we. ²²A wì sho fɔ: «Gbɔgɔwɔ kpɛ woro laga Izirayeli tara naa, katugu pè Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi shɔ.»

Yɔn finliwe kesu wila pye wa Filisiti tara fenne pe yeri

5 ¹Naa Filisiti tara fenne pàa kaa Yenŋele li *yɔn finliwe kesu wi shɔ, a pè si yiri wi ni wa Ebeni Ezeri laga ki na ma kari wi ni wa Asidɔdi ca. ²A pè suu le ma ye wi ni wa pe yarisunŋgo Dagɔn^r ki gbɔgɔgɔ ki ni, ma saa wi tege le yarisunŋgo Dagɔn ki tanla. ³Ki goto yirifaga ki na, a Asidɔdi ca fenne pè si yiri; pe mbe wele, mɛɛ Dagɔn wi yan wì to maa yege ki jiile le tara Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi yege sɔgɔwɔ. A pè suu yirige maa yerege wa wi yeregesaga. ⁴Ki goto yirifaga ki na, a pè si yiri; pe mbe wele mɛɛ Dagɔn wi yan wì to maa yege ki jiile le tara Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi yege sɔgɔwɔ. Wi go naa wi keyen shyen yi ni, tila kɔɔnlɔ wa wi na ma toori wa yeyɔngɔ shɔn wi na. Wi nandogomɔ po ɛɛ pila koro le. ⁵Ko kala kì ti Dagɔn *saraga wɔfenne naa mbele fuun pe maa yiin wa Dagɔn gbɔgɔgɔ ki ni wa Asidɔdi ca, paa tanga wa yeyɔngɔ shɔn wi na, ali ma pan ma gbɔn nala.

⁶A Yawe Yenŋele lɛ si jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa Asidɔdi ca fenne pe na ma pe jɔlɔ jɛngɛ, ma yaritinnde wa pe na konaa pe kanŋgara tara woolo pe na^s. ⁷Naa Asidɔdi ca fenne pàa kaa ki yan ma, a pè sho fɔ: «*Izirayeli woolo Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi se koro laga we yeri naa, katugu li yen na jɔlɔgɔ gbɔgɔ waa woro naa we yarisunŋgo Dagɔn we na.» ⁸A pè si tun

^q 4.21: Eburuye senrɛ ti ni maga logo Ikavɔdi ko kɔrɔ wo yen fɔ gbɔgɔwɔ woro wa, nakoma gbɔgɔwɔ pi yen se? ^r 5.2: Dagɔn wila pye Filisiti tara fenne pe yarisunŋgo gbɔgɔ; Kiti 16.23; 1 Sami 31.10; 2 Kuro 10.10. ^s 5.6: 1 Sami 6.5

Filisiti tara fenne teele pe ni fuun pe yeri ma pe gbogolo wa pe yeri, mæe pe yewe ma yo fɔ: «Yingi we yaa pye Izirayeli woolo Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi ni?»

A pè sho fɔ: «Ye ti we kari wi ni wa Gati ca.» Kì pye ma, a pè si kari wi ni wa Gati ca. ⁹Ɛen fɔ, naa pàa kaa wi le ma kari wi ni wama, a Yawe Yenŋele li si yiri ki ca woolo pe kɔɔɔɔ. Jɔlɔɔ gbɔɔ la to pe na. Làa yari-tinnde wa ca woolo pe ni fuun pe na, maga le piile pe na fɔ ma saa ki wa *lelele pe na. ¹⁰Kona, a pè si Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi torogo wa Ekirɔn ca. Ɛen fɔ naa wila kaa gbɔn wa, a Ekirɔn ca woolo pè si je na jɔɔɔ na yuun fɔ: «Pè pan Izirayeli woolo pe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi ni laga we yeri, jango mbe woro naa we woolo pe ni we gbo.»

¹¹Poro fun, a pè si tun Filisiti tara fenne teele pe yeri ma pe gbogolo, mæe pe pye fɔ: «Ye Izirayeli woolo Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi torogo. Ye songɔɔ wi ni wa wi tara, jango wiga ka woro naa we woolo pe ni we ni fuun we gbo.» Kunwɔ jatere piriwen la pye ca woolo pe ni fuun pe na, katugu Yenŋele làa jɔlɔɔ gbɔɔ wa pe na. ¹²Ali leele mbele pàa koro pee ku, yaritinnde la pye na yinrigi pe na, na pe jɔɔ. Ca woolo pàa pye na gbele na sagawa mba jaa, ki gbeere tila pye na yinrigi na kee wa yenŋele na.

**Filisiti tara fenne
pàa yɔn finliwe kesu wi torogo
wa Izirayeli tara**

6 ¹Yawe Yenŋele li *yɔn finliwe kesu wila yenge kɔɔshyen ko pye wa Filisiti tara fenne pe tara. ²Kona, a Filisiti tara fenne pè si pe *saraga wɔfenne naa pe jefefenne pe yeri ma pe yewe fɔ: «We yaa Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi pye mɛle? We yaa ki pye yege ŋga na mbe suu torogo wa wi tara, yege yo we kan.»

³A pè si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Na ye kaa jaa mbe *Izirayeli woolo Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi torogo wila kee, yaga kaa torogo waga. Ɛen fɔ, yoo torogo ye kajɔɔɔ gbegele saraga wɔ li yeri. Kona ye yaa sagala; pa ye yaa ki jɛn fun yingi na Yenŋele làa si pye na ye jɔɔ.»

⁴A Leele pè si yewe ma yo fɔ: «Yingi kajɔɔɔ kala yagawa *saraga we yaa wɔ li yeri?»

A pè si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye yaa yaritinnde nda ti yè ta ti yanlɛre kangurugo gbegele tɛ ni konaa tɛ sacuulo kangurugo ni, mbe yala Filisiti tara fenne teele pe yɔn ki ni, katugu ki jɔlɔɔ kɔ gbɔn ye ni fuun ye na, yoro naa ye tara teele pe ni. ⁵Koni, ye yaritinnde ti yanlɛre ta gbegele konaa sacuulo mbele pe yɛn na ye tara ti jogo pe yanlele ni, yeri kan Izirayeli woolo Yenŋele li yeri yeli sɔn. Pa kona li yaa jɔlɔɔ gbɔɔ ki laga yoro naa ye yarisunndo konaa ye tara ti na. ⁶Yaga ka ye kotogo ki ŋgban ye yɛɛ na paa yege ŋga na Ezhipiti tara fenne poro naa *Farawɔn

wi ni pàa ki pye we. Ye nawa to ki na fɔ ki Yenɲele làa pe jɔlɔ, fɔ a pè saa Izirayeli woolo pe yaga, a pè kari. ⁷Koni, ye wotoro fɔnɲɔ nɲɲɲba gbegele, ye nanɛɛle shyen yigi, mbele pe piile pe yen na wɔnri pe na, pe fa si nɛɛ ***tunɲɔ pyetige** pɔ pe na faa; ye wotoro wi pɔ pe na. Eɛn fɔ ye kari pe pire ti ni wa nandanga. ⁸Ye Yawe Yenɲele li yɔn finliwe kesu wi lɛ yoo le wa wotoro wi ni. Ye kesu wa tɛge le wi tanla. Yaara nda yè gbegele tɛ ni mberi wɔ Yenɲele li yeri kajɔɔɔ kala yagawa saraga, yeri le wa wi ni. Ko pɲɲɔ na, yoo yaga wila kee. ⁹Ye sila wi wele, na yaga wi yan wi konɔ li lɛ na kee wa Izirayeli tara konɔ li yeri, ma wa Beti Shemeshi ca ki yeri, ko yaa ki naga we na fɔ pe Yenɲele lo ligi jɔlɔgɔ gbɔgɔ nga ki ni fuun ki wa we na. Nakosima we yaa ki jɛn mbe yo fɔ lo ma. Eɛn fɔ, ki jɔlɔgɔ gbɔgɔ ki to we na jaga wi^t.»

¹⁰A Filisiti tara fenne pè si tanga ki sɛnre ti na. Pàa nanɛɛle shyen yigi, mbele napire la pye na wɔnri pe na, ma wotoro wi pɔ pe na, mɛɛ saa pe pire to tɔn wa nandanga ki ni. ¹¹A pè si Yawe Yenɲele li yɔn finliwe kesu wi le wa wotoro wi ni konaa kesu pige ki ni, ko nga tɛ sacuulo poro naa yaritinnde yanlɛɛ tila pye wa wi ni we. ¹²A nanɛɛle pè si Beti Shemeshi ca konɔ li lɛ ma sin perew na kee. Pàa sin ki konɔ nɲɲɲba li ni na gbele na kee. Pe sila kɛ mbe kari kalige na nakoma kamɲɲɛ na. Filisiti tara fenne tee le pàa pye na tanri pe pɲɲɔ na fɔ ma saa gbɔn wa Beti Shemeshi ca konɔ li na.

¹³Beti Shemeshi ca woolo pàa pye na ***bile** wi kɔɔn wa gbunlundege ki ni. A pè si kaa yege yirige ma wele, mɛɛ yɔn finliwe kesu wi yan. A pe nawa pì si yinɲi fɔ jɲɲɛ. ¹⁴A wotoro wì si saa gbɔn wa Beti Shemeshi ca fenne naɲa Zhouwe wi kɛɛ, mɛɛ yere wa sinndeligbɔgɔ ka tanla. A pè si wotoro wi kanɲgɛɛ ti kɔɔnɔ ma nanɛɛle pe wɔ ***saraga sogowogo** Yawe Yenɲele li yeri. ¹⁵A ***Levi setirige piile** pè si Yawe Yenɲele li yɔn finliwe kesu wi wɔ wa wotoro wi ni konaa yaara nda pàa gbegele tɛ ni tila pye kesu pige nga ni ki ni. A pè siri tɛge wa sinndeligbɔgɔ ki na. Ki pilige ki ni, a Beti Shemeshi ca woolo pè si saara sogoworo naa saara ta yege wɔ Yawe Yenɲele li yeri^u. ¹⁶Naa Filisiti tara fenne tee le kanɲurugo pàa kaa ko yan ma, a pè si sɔɲɔɔ wa Ekirɔn ca ki pilige nɲɲɲba ki ni. ¹⁷Filisiti tara fenne pàa tɛ yaritinnde yanlɛɛ nda kan Yawe Yenɲele li yeri, mari pye pe kajɔɔɔ ki kala yagawa jasaara, tila pye kanɲurugo ma yala pe cagbɔɔ ti ni: Asidɔdi ca wogo nɲɲɲba, Gaza ca wogo nɲɲɲba, Asikalɔn ca wogo nɲɲɲba, Gati ca wogo nɲɲɲba konaa Ekirɔn ca wogo nɲɲɲba. ¹⁸Filisiti tara fenne tee le kanɲurugo pàa pye cara nda go na, nda pàa malaga sigemboro kan mari maga konaa kapire ti ni, ti nɲɲɲba nɲɲɲba pyew tila tɛ sacuulo yanlɛɛ kan ma yala ti yɔn ki ni. Pàa Yawe Yenɲele li yɔn finliwe kesu wi tɛge sinndeligbɔgɔ nga na, wa Beti Shemeshi ca

^t 6.9: Zhouzu 15.10 ^u 6.15: Dete 10.8; Zhouzu 21.16

fenne nana Zhozuwe wi kere, ki yen wa fo ma pan ma gbɔn nala, na leele pe nawa tuun ki kala li ni.

¹⁹Yawe Yenjele laa jɔlɔɔ wa Beti Shemeshi ca woolo pe na, katugu paa wele wa yɔn finliwe kesu wi nawa. Yawe Yenjele laa nambala nafa taanri ma yiri ke gbo^v. A leele pe si kunwa pi gbele, katugu Yawe Yenjele laa jɔlɔɔ gbɔɔ wa pe na. ²⁰A Beti Shemeshi ca woolo pe sho fo: «Ambo wi mbe ya yere Yawe Yenjele li yege sɔɔɔɔ, lo na li yen kpoyi we? We mbe ya kari yɔn finliwe kesu wi ni se yeri mbooo wo laga we yeri?» ²¹A pe si leele tun wa Kiriyaati Yeyarimu ca woolo pe yeri ma pe pye fo: «Filisiti tara fenne pe sɔngɔɔ ma pan Yawe Yenjele li yɔn finliwe kesu wi ni, ye pan yoo le ye kari wi ni wa ye yee yeri.»

7 ¹A Kiriyaati Yeyarimu ca woolo pe si pan ma Yawe Yenjele li ***yɔn finliwe kesu** wi le ma kari wi ni wa Abinadabu go, wa tinndi wi na. A pe suu pinambyo Eleyazari wi tege wila Yawe Yenjele li yɔn finliwe kesu wi kɔɔsi.

Samiyeli wila pye Izirayeli woolo pe kiti kɔnfɔ

²Kila mo, ye le nafa lo la toro, naa paa kari Yawe Yenjele li yɔn finliwe kesu wi ni wa Kiriyaati Yeyarimu ca we. A ***Izirayeli** woolo pe si kaa naga lagajaa mbe pan Yawe Yenjele li kɔɔɔɔ. ³Kona, a Samiyeli wi si Izirayeli woolo pe ni fuun pe pye fo: «Na kaa pye ye yen na jaa mbe sɔngɔɔ mbe pan Yawe Yenjele li kɔɔɔɔ ye kotogo ki ni fuun ni, pa kona yarisunndo nda ti yen ye yeri ma yiri cengele kele yege ni, yeri wa konaa yarisunndo ***Asitarite** ti ni. Ye mara Yawe Yenjele li na ye kotogo ki ni fuun ni, yaa tunngo piin lo nungba kan. Pa kona, li yaa ye sho Filisiti tara fenne pe kee.» ⁴A Izirayeli woolo pe si yarisunndo ***Baali** naa Asitarite ti wa mari wo wa pe yee sɔɔɔɔ, nee tunngo piin Yawe Yenjele lo nungba kan.

⁵Ko pungo na, a Samiyeli wi si pe pye fo: «Ye Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo wa Mizipa ca, mi yaa Yawe Yenjele li yenri ye kan^w.» ⁶A pe si gbogolo wa Mizipa ca, mee tɔnmɔ ko ma wo tara^x le Yawe Yenjele li yege sɔɔɔɔ. Paa ***yenje le** ki pilige ki ni, ma pe kapere ti yo ma yo fo: «We kapege pye Yawe Yenjele li na.» Samiyeli wila pye Izirayeli woolo pe kiti kɔnfɔ wa Mizipa ca.

⁷Naa Filisiti tara fenne paa kaa ki logo ma yo Izirayeli woolo pe gbogolo wa Mizipa ca, a Filisiti tara teele pe si kari sa to Izirayeli woolo

^v 6.19: Ŋga ki yo fo: Yawe Yenjele laa lere nafa taanri ma yiri ke gbo, Yenjele senre sewelelele pele ni, ki yen ma yɔnlɔɔ wa ma yo fo Yawe Yenjele laa lere waga nafa shyen ma yiri ke naa nafa taanri ma yiri ke (50 070) gbo. ^w 7.5: Kiti 20.1; 21.1 ^x 7.6: Mbe tɔnmɔ ko mbe wo Yawe Yenjele li yege sɔɔɔɔ, ki kapeye ki kɔɔ wi woro ma filige. Kana paa ko pye mbe pe yee pye kpoyi, nakoma mbe pe nawa senre to yo Yawe Yenjele lo kan.

pe na. Naa Izirayeli woolo pàa kaa ki wogo ki logo, a pè si fyè Filisiti tara fenne pe yege. ⁸A pè si Samiyeli wi pye fò: «Maga ka Yawe Yèngele, we Yèngele li yenrewe pi yaga we kan, jango li we shò Filisiti tara fenne pe kèe.» ⁹A Samiyeli wì si simbapɔ ɲa wi fa laga yinne na wa yigi maa pye ***saraga sogowogo** Yawe Yèngele li yeri. Kona, a wì si Yawe Yèngele li yenri Izirayeli woolo pe kan. A li suu yenrewe pi logo. ¹⁰Ma Samiyeli wi ta wila pye na saraga sogowogo ki woo sanga ɲa ni, a Filisiti tara fenne pè si pan mbe to Izirayeli woolo pe na. Eɛn fò ki pilige ki ni, a Yawe Yèngele li si yèngele gbanlaga pye ɲgbanga Filisiti tara fenne pe na, a pe sunndo wì si kɔn pe na, fò a Izirayeli woolo pè ya pe ni. ¹¹A Izirayeli woolo pè si yiri wa Mizipa ca ma Filisiti tara fenne pe purɔ, fò ma saa gbɔn wa Beti Kari ca ki pɔngo na, ma ya pe ni pew.

¹²A Samiyeli wì si sinndelege ka le maga yerege wa Mizipa naa Shenì ca sɔgɔwɔ pi ni, maga mege taga naga yinri Ebeni Ezeriʸ, ma yo fò: «Yawe Yèngele li we saga fò ma pan ma gbɔn namena.» ¹³A Filisiti tara fenne pè si go sogo, pe sila ka pan mbe ye naa wa Izirayeli tara. Katugu ma Samiyeli wi ta yinwege na, Yawe Yèngele làa pye na malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni. ¹⁴Cara nda Filisiti tara fenne pàa shò Izirayeli woolo pe yeri, a ti si sɔngɔɔ Izirayeli woolo pe na, maga le wa Ekiron ca ki na fò ma saa gbɔn wa Gati ca ki na, ma pinle ti kanɲara na lara ti ni. Izirayeli woolo pàa pe tara ti ni fuun ti shò Filisiti tara fenne pe yeri. A yeyingge si ye Izirayeli woolo naa Amɔri cenle woolo pe sɔgɔwɔ.

¹⁵Samiyeli wila pye Izirayeli woolo pe kiti kɔnfɔ wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni. ¹⁶Kila pye, yeɛ pyew wi ma yiri mbe kari wa Beteli ca, mbe toro wa Giligali ca konaa wa Mizipa ca, na Izirayeli woolo pe kiti kɔn-kagala ke yege woo wa ki cara ti ni fuun ti niʸ. ¹⁷Ko pɔngo na, wi mɛ sɔngɔɔ ma kari wa wi go, wa Arama ca. Pa wila pye na Izirayeli woolo pe kiti kɔnkagala ke yege woo wa. Wila ***saraga wɔsaga** ka kan wa Yawe Yèngele li kan.

SAMIYELI WO NAA WUNLUNANJA SAWULI PE KALA

8–15

**Izirayeli woolo pàa pye na jaa
wunluwɔ mbe cɛn pe go na**

8 ¹Naa Samiyeli wila kaa le, a wì suu pinambiile pe tege paa ***Izirayeli** woolo pe kiti kɔnkagala ke yege woo. ²Wi pinambyɔ kɔngbanɲa pàa pye naa yinri Zhoueli, na shyen woo wi yinri Abiya. Pàa saa cɛn wa

^y 7.12: Maga logo Eburuye senre ti ni Ebeni Ezeri ko kɔɔ wo yen sinndelege ɲga ki maa sagawa kaan. ^z 7.16: Zhou 4.19; Kiti 20.18,26

Berisheba mbaa kiti kɔnkagala ke yege woo. ³Ɛen fɔ pe sila pye na tanri wa pe to wi tulugo ki ni. Penjara wogo kila gbɔɔ pe yeri. Pàa pye na yarikanra shoo na kiti wi kɔɔn na tɔnni kaselege ki na. ⁴Ki kaa pye ma, a Izirayeli ***lelele** pè si pe ye gbogolo, mɛɛ kari Samiyeli wi kɔɔɔ wa Arama ca, ⁵ma suu pye fɔ: «Wele, koni mà le makɔ. Ma pinambiile pe si woro na tanri wa ma tulugo ki ni. Koni wunluwɔ tɛge we go na wila we yege sinni, paa yege nga na ki maa piin wa cengele sanngala ke ni fuun ke ni^a.» ⁶Ki yenrɛwe mba pàa yenri ma yo: «Wunluwɔ tɛge we go na wila we yege sinni» ki sila Samiyeli wi ndanla. A wì si Yawe Yenɛle li yenri. ⁷A Yawe Yenɛle lì si Samiyeli wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Senre nda leele mbele paa yuun ti logo, ma yenle nga fuun pè yo ki na; katugu mboro ma pè je ma na, ɛen fɔ muwi pè je na na. Pe woro na jaa mbe pye pe wunluwɔ naa. ⁸Kala na pe yen na piin ma na li nungba lo pè pye na na, maga le pilige nga ni mila pe yirige wa Ezhipiti tara fɔ ma pan ma gbɔn nala. Pè je na na ma saa na tunngo piin yarisunndo ta yege kan. ⁹Ki kala na koni, nga paa yenri ma yeri, ki pye pe kan. Ɛen fɔ wunluwɔ na wi yaa cɛn pe go na, nga ki daga mbaa piin wi kan, ma pe yeri ki wogo ki na.»

¹⁰Senre nda fuun Yawe Yenɛle làa yo, a Samiyeli wì siri yo mbele pàa pye na wunluwɔ wi yenri wi yeri pe kan. ¹¹Wila pe pye fɔ: «Wunluwɔ na wi yaa cɛn ye go na, nga ki daga mbaa piin wi kan ki nga: «Wi yaa ye pinambiile pe yigi mbe pe pye wi wotoroye mbele shɔnye maa tilele pe fevenne, konaa mbe pele pye paa fee wi yɛera wotoro wi yege paa pingbaanla yen. ¹²Wi yaa pele tɛge pe pye teele malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, mbe pele tɛge malingbɔɔnɔ nafa shyen ma yiri ke ke go na. Wi yaa pele tɛge paa fali wi kan, paa wi yarilire ti kɔɔn wi kan konaa paa wi malingbɔnyaara ti gbegele naa wi wotoroye tunngo pyeyaara ti ni. ¹³Wi yaa ye sumborombiile pe le mbe pe pye nuwɔ taanyaara gbegelefenne, naa sɔgɔfenne konaa buru fɔfenne. ¹⁴Wi yaa ka ye keere, naa ye ***erezen** keere konaa ye oliviye tire keere tiyɔnɔ ti sho ye yeri mberi kan wi legbɔɔl pe yeri. ¹⁵Wi yaa kaa ye keere yarilire to naa ye erezen tiire pire ***yaga** wi shoo mbaa wi kaan wi fannga fenne naa wi legbɔɔl pe yeri. ¹⁶Wi yaa kaa ye tunmbyeele nambala naa jɛle, naa ye lefɔnmbɔl mbele pe yen fannga ni^b konaa ye sofielele pe lee pe saa tunngo piin wi kan. ¹⁷Wi yaa kaa ye yaayoro yaga wi shoo, ye yaa ka pye wi kulolo. ¹⁸Ki wagati wi ni, ye yaa kaa gbele wunluwɔ na ye wɔ wi kala na. Ɛen fɔ Yawe Yenɛle li se ka logo ye yeri.» »

¹⁹A Izirayeli woolo pè si je, pee yenle mbe Samiyeli wi yerɛwe senre ti logo. A pè sho fɔ: «Ko si we jori. Waa jaa wunluwɔ mbe cɛn we go na.

^a 8.5: Dete 17.14 ^b 8.16: Laga ki verise na wi ni nga kɔ yo fɔ: *Ye lefɔnmbɔl mbele pe yen fannga ni*, wa Yenɛle senre sewe na wi yen Gireki senre ni wi ni, pège yɔnɔgo wa ma yo fɔ «ye nɛɛ».

²⁰Waa jaa paa we yege sinni paa cengele sanngala ke yen. We wunluwo wi yaa la we kiti konkagala ke yege woo, mbe pye we yekelewe mbaa malaga gbɔɔn we ni ja.» ²¹A Samiyeli wì si senre nda fuun leele pàa yo ti logo, mɛɛ saa ti ni fuun yo Yawe Yenngɛle li kan. ²²A Yawe Yenngɛle li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yenle pe senre ti na, ma wunluwo tege pe go na.» Ko punngo na, a Samiyeli wì si Izirayeli woolo pe pye fɔ: «Ye ni fuun nungba nungba ye songoro yaa kee ye cara.»

Sawuli wila saa fili

Samiyeli wi ni

9 ¹Benzhame cenle woolo nanja wà la pye wa, pàa pye naa yinri Kishi. Kishi to wo lawi na Abiyeli. Abiyeli to wo lawi na Zerri. Zerri to wo lawi na Bekorati. Bekorati to wo lawi na Afya. Kishi wila pye malaga gbɔɔfɔ welɛwɛ. ²Kishi wi pinambyɔ wà la pye wa, pàa pye naa yinri Sawuli, lefɔnɔ tiyɔɔn lawi. ³**Izirayeli** woolo pe ni, wa kpe sila yɔn paa wo yen. Wila si tɔnlɔ ma wɛ pe ni fuun pe na.

³Pilige ka, a wi to Kishi wi sofile nɛɛle pɛ si punngo. A wì suu pinambyɔ Sawuli wi pye fɔ: «Yiri ma tunmbyee wa le wi pinle ma ni, ma kari ma sa sofile nɛɛle pe lagaja.» ⁴A Sawuli wì si saa Efirayimu tara yanwira ti yanri, ma Shalisha tara ti yanri, wii sofile nɛɛle pe yan wa. A wì si Shalimu tara ti kɔn ma yiri, ma saa Benzhame tara ti kɔn ma yiri, wii pe yan wa fun. ⁵Naa pàa ka saa gbɔn wa Zufu tara, a Sawuli wì suu tunmbyee na wila pinle wi ni wi pye fɔ: «Pan we songoro, nakoma na to wi yaa kannga mbaa jatere piin woro wogo ko na mbe fege sofilele nɛɛle poro wogo ko na.»

⁶A wi tunmbyee wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, Yenngɛle lere yen laga ki ca nga ki ni. Wi yen lere na pe maa jate. Wiga senre nda fuun yo, ti mari yee yɔn fili. Shokari we saa yan, kana kono na we yaa le, wi yaa li naga we na.»

⁷A Sawuli wì suu pye fɔ: «Migi logo, een fɔ na waga kari, yingi we yaa sa kan Yenngɛle lere wi yeri? We yaakara tì kɔ wa we kashara ti ni. Yari-kanga woro we yeri we sa kan Yenngɛle lere wi yeri. Yingi kì koro we yeri?» ⁸A tunmbyee wì si senre ti le ma Sawuli wi pye fɔ: «Wele, wari-fuwe pyɔ yen laga na yeri, mi yaa wi kan Yenngɛle lere wi yeri, jango kono na we yaa le wili naga we na.» ⁹Fafafa wa Izirayeli tara, na pe kaa kee sa Yenngɛle li yewe pe ma yo fɔ: «Yoo kari wa lere na wi maa yariyanra yaan wi yeri.» Nala mbele pe maa yinri ¹⁰**Yenngɛle yɔn senre yofenne**, pàa pye na pe yinri ma. ¹⁰A Sawuli wì suu pye fɔ: «Ma jatere wi yen jenge. Shokari.» A pɛ si yiri na kee wa ca nga Yenngɛle lere wila pye ki ni.

¹¹Naa paa kaa na tinndi wi nuru na kee wa ca ki yeri sanga na ni, a pɛ si fili sumborombiile pele ni paa yinrigi mbe pan mbe ko. A pɛ si pe yewe ma yo fɔ: «Nanja na wi maa yariyanra yaan wi wa le?» ¹²A sumborombiile

pè si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, wi yɛn wa ye yege. Wì pan laga ca, katugu nala ca woolo paa ***saraga** woo wa Yɛnɛle gbɔɔsaga nga wa tinndi wi na ki na. Yaa fyeele.» ¹³Na yaga sa ye wa ca ki ni, ye yaa wi yan wa, sannì wi sa kari wa Yɛnɛle gbɔɔsaga nga wa tinndi wi na ki na, mbe sa saraga suro ti li. Leele pe se ya mbaa nii na wi fa gbɔn wa gbɛn, katugu wo wi yaa duwaw saraga ki na, ko pɔngɔ na leele mbele pè yeri, pee jɛn paa nii. Na yaga kari fɔɔnfɔɔn nga, ye yaa saa tɔn le. ¹⁴A pè si kari wa ca ki ni. Pe yesaga wa ca, a pè si fili Samiyeli wi ni wila yinrigi wa ca na kee wa Yɛnɛle gbɔɔsaga.

¹⁵Ma si yala, ki pilige ki yege Yawe Yɛnɛle làa ki naga Samiyeli wi na, sannì Sawuli wi sa pan ma yo fɔ: ¹⁶«Goto anme yege, mi yaa Benzhamɛ cɛnlɛ woolo naɲa wa torogo laga ma yeri. Ma ***sinme kpoyi** wo wi na maa tɛge to Izirayeli, na woolo pe go na. Wi yaa ka Izirayeli woolo pe sho Filisiti tara fenne pe kee; katugu milan woolo pe jɔɔɔɔ ki yan, ma pe gbelege ki logo.»

¹⁷Naa Samiyeli wila kaa Sawuli wi yan sanga ɲa ni, a Yawe Yɛnɛle lì suu pye fɔ: «Wele, naɲa ɲa wo mila wi senre yo ma kan ma yo wi yaa ka cɛn na woolo pe go na.» ¹⁸A Sawuli wì si fulo wa Samiyeli wi tanla, wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na, mɛɛ wi pye fɔ: «Ma yɛɛ yaga, ma naɲa ɲa wi maa yariyanra yaan wi go ki naga na na.»

¹⁹A Samiyeli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Muwi mi yɛn yariyanra yan-fɔ^c we. Toro laga na yege, we kari wa Yɛnɛle gbɔɔsaga ki na. Mboro naa ma tunmbyee wi ni ye yaa pinle mbe li laga na ni nala. Kagala ɲgele fuun maa ma yɛɛ yewe ke ni, goto pinliwe ni, mi yaa ke yege yo ma kan mbɔɔn yaga maa kee. ²⁰Sofile nɛɛle mbele pè pɔngɔ, nala yɛn ki piliye taanri, pè pe yan, maga ka ma jatere wi piri ma yɛɛ na poro wogo ko na. Eɛn fɔ, Izirayeli woolo pe yarijende ti ni fuun ti yɛn ambɔ woro? Ma sigi jɛn mbe jɛn mbe yo ti yɛn mboro naa ma to go woolo pe ni yoro woro wi le?» ²¹A Sawuli wì sho fɔ «Mi yo Benzhamɛ cɛnlɛ woolo naɲa wo wawi mi? Ko cɛnlɛ lo lì kologo Izirayeli cɛngele ke ni fuun ke ni. Na sege woolo poro pè kologo ma we Benzhamɛ cɛnlɛ woolo seye woolo pe ni fuun pe ni. Yɛngi na ma nɛɛ ko senre nda to yuun na ni?» ²²A Samiyeli wì si kari Sawuli wo naa wi tunmbyee wi ni, ma ye pe ni wa go ɲga pe yaa li ki ni. A wì si legbɔɔɔ cɛnsaga kan pe yeri wa yege, wa leele mbele pàa yeri pe sɔɔɔɔ; poro la pye na kee lere nafa ma yiri ke yeri. ²³A Samiyeli wì si sɔɔɔɔ wi pye fɔ: «Kayinne na mila kan ma yeri ma yo mali tɛge li yɛ, pan li ni.» ²⁴A sɔɔɔɔ wì si pan jele lo naa nda ti ma taga li na ti ni^d, mari tɛge Sawuli wi yege sɔɔɔɔ. A Samiyeli wì si Sawuli wi pye fɔ: «Ki kala na li nɔɔɔ, naa mila leele pe yeri, tasaga ɲga kì tɛge ma kan koyi we. Ta kɔn

^c 9.19: Faa pàa pye na Yɛnɛle yɔn senre yofenne pe yinri yariyanra yanfenne.

^d 9.24: Eki 29.22,27; Levi 7.32-33,35; Nɔmbu 6.20; 18.18

maa kaa.» Kì pye ma, a Sawuli wì si li Samiyeli wi ni ki pillige ki ni. ²⁵Ko pun̄go na, a pè si yiri wa Yen̄gele gb̄ḡsaga ki na ma s̄nḡr̄ wa ca. A Samiyeli wì si para Sawuli wi ni wa wi birigo ki go na^e.

**Samiyeli wila Sawuli wi tege
wunluwa**

²⁶Ki goto yirifaga ki na, a Samiyeli wì si Sawuli wi yeri wa wi birigo ki go na maa pye f̄: «Yiri maa kee, mi yaa s̄on torogo.» A Sawuli wì si yiri na kee, a Samiyeli wì si pinle wi ni. ²⁷Naa p̄a ka saa gb̄n wa ca ki k̄saga, a Samiyeli wì si Sawuli wi pye f̄: «Ki yo ma tunmbyee wi kan wi keli we yeḡ.» A tunmbyee wì si keli pe yeḡ ma lali pe ni.

A Samiyeli wì si Sawuli wi pye f̄: «Koni yere nam̄na, senre nda Yen̄gele li yo, mi yaa ti yo ma kan.»

10 ¹Kona, a Samiyeli wì si sinme kugbolo na wila pan li le, m̄e ki sinme pi wo wa Sawuli wi go ki na. Ko pun̄go na, a wì si keyen wa wi ȳl̄ḡo maa shari, m̄e yo f̄: «Ki sinme mba pi wo ma na, ko yen naga nari ma yo Yawe Yen̄gele l̄on tege to cenle na li yen li woolo pe go na. [Mboro ma yaa la pe yeḡ sinni. Ma yaa ka pe sh̄ pe juguye mbele pe yen ma pe maga pe kee. Ki sinme mba pi wo ma na, po pi yen naga nari ma yo Yawe Yen̄gele l̄on tege to li woolo pe go na^f.] ²Na maga ka laga na na mbaa kee, ma yaa sa fili nambala shyen ni wa Arasheli fanga ki tanla, wa Zeliza ca, wa Benzham̄e tara k̄n̄l̄ li na. Pe yaa ma pye mbe yo sofile n̄ēle mbele m̄a kari sa lagaja, p̄e pe yan. Ma to wi woro na poro wogo ko jate naa, koni yoro wogo ko k̄u jatere wi piri wi na. Wi yen naa ȳe yewe wi mbe pye m̄e m̄on yan.» ³Na maga yiri lema mbaa kee yeḡ, ma yaa sa gb̄n wa Tab̄ri ca tigb̄ḡ ki na. Ma yaa fili nambala taanri ni, paa kee wa Beteli ca sa Yen̄gele gb̄ḡ. Pe ni, sikapigile taanri yen nungba yeri, buru taanri yen shyen woo wi yeri, duven lekasha nungba yen taanri woo wi yeri. ⁴Pe yaa ma shari mbe buru shyen kan ma yeri, ma yenle pe na. ⁵Ko pun̄go na, ma yaa sa gb̄n wa Gibeya Eloyimu ca. Filisiti tara fen̄e malingb̄on̄l̄ ngbelege ka yen wa. Na ma kaa yin wa ca sanga ŋa ni, ma yaa fili ***Yen̄gele yon senre yofenne** ngbelege ka ni, p̄e yiri wa Yen̄gele gb̄ḡsaga na tinri, ŋ̄on̄i gb̄nfenne, naa wegele winfenne, naa pimigile gb̄nfenne konaa juru gb̄nfenne yaa pye pe yeḡ. Pe yaa la Yen̄gele yon senre yuun. ⁶Kona Yawe Yen̄gele li yinne li yaa ye ma ni, ma yaa la Yen̄gele yon senre yuun paa pe yen. Ma yaa kan̄ga mbe pye lere wa yeḡ. ⁷Na ki kac̄n kagala ke ka ke ȳe yon fili ma kan sanga ŋa ni,

^e 9.25: Wa Izirayeli tara, wa birigo ki go na, tifene li ma pye ma yinḡgi. Kila pye na nam̄ban̄a ka tugu wa na, mbege naga f̄ poo yigi jenge, pa pe maa yaara w̄ wa. ^f 10.1: Ki verise ŋa wi senre pun̄go woro ti woro wa Yen̄gele senre sewe lee ŋa wi yen Eburuye senre ni wi ni. Pa ti yen wa Gireki senre sewe lee wo naa Siriyaki sewe lee wi ni.

maga kala na yan li daga pyewe ni, ma lo pye, katugu Yenŋele li yaa pye ma ni. ⁸Ma keli na yege ma kari wa Giligali ca, mi yaa ka taga ma na, mbe kari sa *saara sogoworo naa *nayinme saara wɔ wa. Mala sige wa, fɔ sa gbɔn piliye kɔlɔshyen, fɔ mbe ka sa gbɔn wa ma na. Kona ŋga ma daga mbe pye, mi yaa ki yo ma kan.

Yenŋele li yinne làa ye Sawuli wi ni

⁹Kona, Sawuli wì si laga le Samiyeli wi tanla na kee. A Yenŋele li si Sawuli wi jatere wi kanŋga wi na. Kacen kagala ŋgele Samiyeli wila yo, a kè si pye ma ke yee yɔn fili ki pilige nunŋba ki ni. ¹⁰Sawuli wo naa wi tunmbyee wi ni, naa pàa ka saa gbɔn wa Gibeya ca, a pè si fili Yenŋele yɔn senre yofenne ŋgbelege ka ni. A Yenŋele li yinne li si ye Sawuli wi ni. A wì si pinle pe ni, na Yenŋele li yɔn senre yuun. ¹¹Mbele fuun pàa wi jen faa, mɛɛ kaa pan maa yan wila Yenŋele li yɔn senre yuun Yenŋele yɔn senre yofenne sanmbala pe ni, pàa pye na pe yee yewe na yuun fɔ: «Yingì kì ye Kishi pinambyɔ wi ni? Sawuli wo fun wì pye Yenŋele yɔn senre yofɔ wi le?»

¹²A ki laga woolo, nunŋba sho fɔ: «Koni ambɔ mbe si pye pe tafɔ wo?» Pa ki yomiyele na làa ta le ma yo fɔ: «Sawuli wo fun wì pye Yenŋele yɔn senre yofɔ wi le?» ¹³Naa Sawuli wila kaa kɔ Yenŋele yɔn senre yomɔ pi na, a wì si kari wa Yenŋele gbɔɔsaga ki na.

¹⁴A wi tojɛ wì si wo naa wi tunmbyee pe yewe ma yo fɔ: «Ye kari na se yeri?»

A Sawuli wì suu pye fɔ: «Wè kari na ma saa sofile nɛɛle poro lagaja. Ëɛn fɔ, wee pe yan, a wè si kari ma saa Samiyeli wi yewe.»

¹⁵A wi tojɛ wì suu pye fɔ: «Senre nda wì yo ye kan, yeri yege yo na kan.»

¹⁶A Sawuli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wìgi yo maga filige we kan fɔ sofile nɛɛle pè yan.» Ëɛn fɔ, wunluwɔ wogo ŋga Samiyeli wila yo, Sawuli wi sila para ko wogo ko na.

Pàa Sawuli wi tege Izirayeli woolo pe wunluwɔ

¹⁷Kona, a Samiyeli wì si *Izirayeli woolo pe yeri wa Yawe Yenŋele li yege sɔɔwɔ wa Mizipa ca^h, ¹⁸mɛɛ pe pye fɔ: «Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele pa lì yo yeen fɔ: «Muwi mì ye yirige wa Ezhipiti tara ma ye sho Ezhipiti tara fenne pe keɛ konaa ma ye sho wunlumbolo mbele fuun pàa pye na ye jɔlɔ pe keɛ.» ¹⁹Ëɛn fɔ, nala yoro yè je ye Yenŋele li na, lo na lì ye sho ye jɔlɔɔ kagala ke ni fuun naa ye tere ti ni fuun ti ni. Yèli pye

g 10.12: 1 Sami 19.23-24 h 10.17: Kiti 20.1; 21.1; 1 Sami 7.5

ma yo ki daga ma wunluwo tege we go na. Kì kaa pye yeen, koni ye pan ye toro Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ cɛnlɛ cɛnlɛ, ko punɔgo na, ye toro seye seye.»

²⁰A Samiyeli wì si ti a Izirayeli cengele ke ni fuun nunɔgba nunɔgba kè toro. A pete gbɔngɔ kì si Benzhamɛ cɛnlɛ lo wɔⁱ. ²¹A wì si ti a Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pè pan ma toro seye seye Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ. A pete gbɔngɔ kì Matiri sege ko wɔ. Ko punɔgo na, pete gbɔngɔ kì si Kishi pina-mbyɔ Sawuli wi wɔ wa ki sege ki ni. Eɛn fɔ, a pè suu lagaja pe suu yan. ²²Kona, a pè si Yawe Yenjele li yewe ma yo fɔ: «Nanɔ wa yege mbe pye wa, ɲa wì pan laga le?»

A Yawe Yenjele lì sho fɔ: «Ee, wi yɛn ma lara wa tuguro ti sɔgɔwɔ, ye sa wele wa.» ²³A pè si fe ma saa wi le ma pan wi ni wa leele pe sɔgɔwɔ. Wila tɔnlɔ ma wɛ leele pe ni fuun pe na. ²⁴A Samiyeli wì si leele pe pye fɔ: «Ye wele, nanɔ ɲa wo Yawe Yenjele lì wɔ ye kan. Wi yɔngɔ woro laga Izirayeli woolo pe ni fuun pe sɔgɔwɔ.»

A leele pe ni fuun pè si jɔrɔgɔ ma yo fɔ: «Yenjele sa yinwetɔnlɔgɔ kan wunlunɔnɔ wi yeri.»

²⁵Ɔga wunlunɔnɔ wi daga mbaa piin, a Samiyeli wì sigi yege yo pe kan. Ko punɔgo na, a wì sigi senre ti yɔnlɔgɔ sewe wa na maa tege wa Yenjele li go ki ni, wa Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ. Ko punɔgo na, a wì si leele pe yaga, a pe ni fuun nunɔgba nunɔgba pè sɔngɔrɔ pe cara^j. ²⁶A Sawuli fun wì si sɔngɔrɔ wa wi yeri, wa Gibeya ca. Yenjele làa para nambala kotogo-fenne pe ni, a pè pinle wi ni ma kari. ²⁷Konaa ki ni fuun, lejagala pèle la ta wa ma yo fɔ: «Kì nanɔ ɲa, wo mbe ya mbe we sho mɛle?» A wì si pe mben, pe sila yarikanra kan wi yeri. Eɛn fɔ Sawuli wi sila ki kala li jate.

Sawuli wila ya Amɔ cɛnlɛ woolo pe ni

11 ¹Kona, a Amɔ cɛnlɛ woolo nanɔ Nahashi wì si pan maa mali-ɲgbɔɔnlɔ censaga ki kan ma Yabeshi ca ki maga mbe to ki na, wa Galaadi tara^k. A ca woolo pe ni fuun pè si Nahashi wi pye fɔ: «***Yɔn finliwe** le we ni, pa we yaa la kulowo tunɔgo piin ma kan.»

²A Amɔ cɛnlɛ woolo nanɔ Nahashi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yaa yɔn finliwe le ye ni yege ɲga na ki ɲga: «Mi yaa ye ni fuun ye kalige yɛn-mbigile^l ke yaari mbe ta mbe fere wa yoro ***Izirayeli** woolo ye ni fuun ye na.» »

³A Yabeshi ca ***lelele** pè suu pye fɔ: «Piliye kɔlɔshyɛn kan we yeri, we yaa pitunmbolo torogo wa Izirayeli tara ti lagapyew; na lere si pan mbe we saga, pa we yaa we yɛɛ le ma keɛ.»

ⁱ 10.20: Eki 28.30; 1 Sami 2.28; Zhozu 7.15-18 ^j 10.25: Dete 17.14-20

^k 11.1: Zhene 19.38; Dete 2.19,37; Zhozu 12.1; Kiti 3.13; 11.4-33 ^l 11.2: Kiti 16.21

⁴A pitunmbolo pè si saa gbɔn wa Gibeya, Sawuli wi ca ye, mɛɛ ki sɛnrɛ ti yɛgɛ yo ca woolo pe kan. A ca woolo pè si to na gbele fɔ jɛngɛ. ⁵Kɪla yala cɛ Sawuli wɪ yiri wa kɛrɛ na yiin wo naa wi nɛrɛ ti ni. A wɪ si pe yewe ma yo fɔ: «Yɪngi na, a leele pe ni fuun pe nɛɛ gbele?» A pè si sɛnrɛ nda Yabeshi ca fɛnnɛ pàa yo ti yɛgɛ yo wi kan. ⁶Naa Sawuli wɪla kaa ki sɛnrɛ ti logo, a Yawe Yɛnɲɛlɛ li yinne li si ye wi ni. A wi nawa pɪ si ɲgban fɔ jɛngɛ. ⁷A wɪ si nɛrɛ shyen yigi mari gbo mari kɔɔnɔ curo curo mɛɛ ki kara ti kan pitunmbolo yeri pe kari ti ni Izirayeli tara ti lagapyew ki ni, pe sari kan leele pe yeri, pe pe pye fɔ: «Na lere ɲa ka je mbe yo wi se taga Sawuli naa Samiyeli pe na, mbe sa malaga ki gbɔn, pa wi nɛrɛ ti yaa pye yɛɛn.» A Yawe Yɛnɲɛlɛ li si fyɛrɛ gbɔrɔ lɛngɛ Izirayeli woolo pe ni.

A pè si pe yɛɛ gbogolo ma pye paa lere nɲngba yɛn. ⁸A Sawuli wɪ si pe jiri wa Bezeki ca. Izirayeli cɛngɛlɛ woolo mbele pàa pye wa yɔnɔɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri pàa pye lere waga cɛnmɛ taanri (300 000). Zhuda cɛnlɛ woolo poro la pye lere waga nafa ma yiri kɛ (30 000). ⁹A pè sigi yo pitunmbolo mbele pàa yiri wa Yabeshi ca pe kan ma yo pe saga yo pe sefenne pe kan fɔ: «Goto yɔnɔ ɲgbanga na, ye yaa shɔ.» A pitunmbolo pè si saa ki sɛnrɛ ti yo pe sefenne pe kan. A pe nawa pɪ si yɪngi fɔ jɛngɛ. ¹⁰A Yabeshi ca fɛnnɛ pè si Amɔ cɛnlɛ woolo pe pye fɔ: «Goto we yaa we yɛɛ le ye kɛɛ, kona ye we pye paa yɛgɛ ɲga na ki ye ndanla we.»

¹¹Ki goto, a Sawuli wɪ suu woolo pe walagi, a pè yiri tɛgɛsaga taanri. Sanni laga ki sa laga, a pè si kari wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni ma saa to pe na. Pàa Amɔ cɛnlɛ woolo pe gbo fɔ ma saa gbɔn yɔnɔ ɲgbanga ki na. Mbele pàa ta ma shɔ, pè si gbɔn ma jaraga, fɔ yɛrɛ leele shyen sila ya mbe pinlɛ pe yɛɛ ni kɔnɔ nɲngba.

¹²Kona, a Izirayeli woolo pè si Samiyeli wi pye fɔ: «Leele mbele pàa yo Sawuli wi se cɛn we go na wunluwɔ, pe yɛn se yeri? Ye pe le we kɛɛ we yaa pe gbo.» ¹³Ɛɛn fɔ, a Sawuli wɪ shɔ fɔ: «Lere si daga mbe gbo ki nala pilige ɲga ki na, katugu Yawe Yɛnɲɛlɛ li Izirayeli woolo pe shɔ nala.»

¹⁴A Samiyeli wɪ si leele pe pye fɔ: «Ye pan we kari wa Giligali ca, we sa Sawuli wi tɛgɛ wunluwɔ pi na naa fɔnɲgɔ.» ¹⁵A leele pe ni fuun pè si kari wa Giligali ca, ma saa Sawuli wi tɛgɛ wunluwɔ naa fɔnɲgɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ. A pè si ***nayinme saara** wɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri. Ko pɲngo na, a Sawuli wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pe nɛɛ yɔgɔri fɔ jɛngɛ.

Samiyeli wi senyoro pɲngo woro

12 ¹Kona, a Samiyeli wɪ si ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe pye fɔ: «Ye wele, ɲga fuun yɛ yɛnri na yeri, mɪ ki ni fuun ki pye ye kan. Mɪ wunluwɔ tɛgɛ ye go na. ²Koni, wunluwɔ ɲa wi yaa la ye yɛgɛ sinni wi ɲa. Mi wo na, mɪ lɛ, a na yinzire tɪ filige. Na pinambiile poro na, pe yɛn laga ye ni. Mɪ ye yɛgɛ sin maga lɛ wa na punwe sanga wi ni fɔ ma pan ma

gbɔn nala. ³Mi ɲa m̀ yere na ye yege sɔgɔwɔ. Na kaa pye m̀ kala la pye wa na ye ni, yanla jeregi yege yo na Yawe Yenɲele lo naa wunluwɔ ɲa li wɔ pe yege na. Mi nege shɔ nakoma sofile shɔ wa yeri le? Ambɔ m̀ fanla ma li? Milan fannga ki tege ma ambɔ jɔɔ? M̀ yarikanga shɔ ambɔ yeri ye ni, mala yengele ke tɔn wi kapyege ki na? Yege yo na kan, mi yaa yaara nda m̀ shɔ dufile ti sɔngɔɔ ye na.»

⁴A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mɛɛ we fanla mbe we li, mɛɛ sɔɔn fannga ki tege mbe we jɔɔ, mɛɛ si yaraga ka kpɛ shɔ lere yeri.»

⁵A Samiyeli ẁ sho naa fɔ: «Yawe Yenɲele li yen serefɔ ye wogo ki na; wunlunɲa ɲa li wɔ wi yen serefɔ fun nala, fɔ yee jeregisaga yan na na kala la kpɛ ni.»

A leele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, Yawe Yenɲele li yen serefɔ.»

⁶A Samiyeli ẁ si leele pe pye fɔ: «Yawe Yenɲele lo làa Moyisi naa wi ndɔ ^{*}**Arɔn** pe tege ma ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara^m. ⁷Koni ye pan ye yere Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ. Kajenge kagala ngele li pye ma yoro naa ye teleye pe ni ye shɔ, mi yaa ke yo ye kan. ⁸Zhakɔbu wi kari-ɲɔɔ wa Ezhipiti tara, jɔɔɔ ki kala na, a yè teleye pè si gbele ma Yawe Yenɲele li yeri li pe sagaⁿ. A Yawe Yenɲele li si Moyisi naa Arɔn pe torogo, a pè saa pe yirige wa Ezhipiti tara ma pan ma censaga kan pe yeri laga ki tara nda we yen laga ti ni. ⁹Ɛn fɔ, a pè si je Yawe Yenɲele, pe Yenɲele li na. Ki kala na, làa pe le Sisera ɲa wila pye Hazɔri ca malingbɔɔnɔ pe to wi kɛɛ, naa Filisiti tara fenne konaa Mowabu tara wunlunɲa wi ni pe kɛɛ, a pè malaga gbɔn pe ni^o. ¹⁰Kona, a pè si gbele ma Yawe Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «Wè kapege pye, katugu wè Yawe Yenɲele li wa ma saa na yarisunndo ^{*}**Baali** naa ^{*}**Asitarite** ti gbogo. Koni we shɔ we mbenfenne pe kɛɛ, pa we yaa la tunngo piin ma kan^p.» ¹¹Kona, a Yawe Yenɲele li si Yerubaali^q, naa Bedan^r, naa Zhefite^s konaa mi Samiyeli we torogo ye kan, mɛɛ ye shɔ ye mbenfenne mbele pàa pye ma ye maga pe kɛɛ, a yè si cɛn laga tara ti ni yeyingɛ na pɔw. ¹²Ɛn fɔ naa yàa kaa ki yan Amɔ cɛnle woolo pe wunlunɲa Nahashi ẁ pan mbe to ye na malaga ni, a yè si pan mala pye fɔ: «We se ya koro korowo mba po na, wunluwɔ daga mbe cɛn we go na,» ma si yala Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le, lo làa pye ye wunluwɔ we^t. ¹³Koni ye wunluwɔ wi ɲa, ɲa yè wɔ konaa maa yenri. Yawe Yenɲele lo lùu tege ye go na. ¹⁴Na ye kaa fyɛ Yawe Yenɲele li yege, mbaa tunngo piin li kan konaa mbaa nuru li yeri, na yee yiri mbe je Yawe Yenɲele li senre ti na, yoro naa ye wunluwɔ ɲa ẁ cɛn ye go na wi ni, na yaga taga Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li na, kala pyew li yaa yɔn ye kan. ¹⁵Ɛn fɔ na

^m 12.6: Ɛki 6.26 ⁿ 12.8: Ɛki 2.23 ^o 12.9: Kiti 3.12; 4.6; 13.1 ^p 12.10: Kiti 10.10-15

^q 12.11: Yerubaali wo nungba wo pàa pye na yinri Zhedewɔn; Kiti 7.11. ^r 12.11: Bedan

wo nungba wo pàa pye na yinri Baraki; Kiti 4-5. ^s 12.11: Zhefite senre ti yen wa

Kiti 11-12.7 laga ki ni. ^t 12.12: 1 Sami 8.19

ye woro na nuru Yawe Yenŋele li yeri, na yaga yiri mbe je li ngasegele ke na, pa Yawe Yenŋele li yaa jɔɔŋɔ wa ye na paa yege nga na làa jɔɔŋɔ wa ye teleye pe na we. ¹⁶Koni ye koro na bere na ki laga nga ki na, ye kafɔnnɔ kagbɔŋɔ nga Yawe Yenŋele li yaa pye ki yan. ¹⁷*Bile kɔnsanga wo ma we yen yeen, tisaga nɛɛ pan? Mi yaa si Yawe Yenŋele li yenri li yenŋele gbaanra yirige, mbe ti tisaga mbe pan, janŋo yege jɛn konaa yege yan, fɔ nga yè pye ma wunluwɔ yenri, ki yen kapegbɔŋɔ Yawe Yenŋele li yege na.»

¹⁸Kona, a Samiyeli wì si Yawe Yenŋele li yenri, a li si ti a yenŋele gbaanra pye, a tisaga kɪ pan ki pilige ki ni. A leele pe ni fuun pè si fyɛ fɔ jɛŋge Yawe Yenŋele lo naa Samiyeli pe yege. ¹⁹A pe ni fuun pè si Samiyeli wi pye fɔ: «Yawe Yenŋele, ma Yenŋele le, li yenri we kan janŋo waga ka ku; katugu wè wunluwɔ yenri ma kapege ka taga we kapere ti ni fuun ti na.»

²⁰A Samiyeli wì si leele pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaga ka fyɛ. Yè kapege pye ko yen kaselege. Eɛn fɔ yaga ka laga Yawe Yenŋele li na, yaa tunŋgo piin li kan ye kotogo ki ni fuun ni. ²¹Yaga ka lali li ni, na yaga ko pye ma, ki yaa ye kan yaa yarisunndo gbogo, to nda ti woro yaraga ka, ti se ya mbe ye saga, ti se si ya mbe ye sho, katugu yarisunndo ti woro yaraga ka. ²²Yawe Yenŋele li mege nga kɪ gbɔŋɔ ki kala na, li se ye wa, katugu lo kɪ ndanla, a li ye pye li woolo. ²³Mi wo na, Yawe Yenŋele li yigi na ni, mi ka ka kapege pye li na mbeli yenrɛwɛ pi yaga mi ka ka yenri ye kan. Mi yaa la ye nari suyi kajɛŋge naa kozinne li ni. ²⁴Yoro wo na, yaa fyɛ Yawe Yenŋele li yege, yaa tunŋgo piin li kan kaselege ni, ye kotogo ki ni fuun ni. Kagbɔŋɔ ngele li pye ye kan, yaa ke jate. ²⁵Eɛn fɔ na ye kaa kapege piin, ye yaa tɔŋɔ mbe wɔ wa yoro naa ye wunluwɔ wi ni.»

Izirayeli woolo pàa yiri ma je

Filisiti tara fenne pe na

13 ¹Sawuli wila yegele yɔn ka ta mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na^u. Wila yeɛ shyen pye makɔ wunluwɔ pi na *Izirayeli tara ti go na.

²Sawuli wila malingbɔɔnɔ waga taanri (3 000) wɔ wi yɛɛ kan wa Izirayeli woolo pe ni. Malingbɔɔnɔ waga shyen (2 000) la pye wi ni wa Mikimashi ca konaa wa Beteli ca yanwira tara ti ni. Pe sanmbala waga kele (1 000) poro la pye wi pinambyɔ Zhonatan wi ni wa Gibeya ca, wa Benzhamɛ tara. A wì si Izirayeli woolo sanmbala pe yaga, a pè kari pe yinɛ.

^u 13.1: Wa Yenŋele senre sewe lee ŋa wi yen Eburuye senre ni wi ni, Sawuli wila ta yeɛ yɔn ŋa na mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na pe sila ki le wa. Eɛn fɔ mbe yala Yenŋele senre seweɛle mbele pe yen Gireki senre ni pe ni, Sawuli wila ta yeɛ nafa ma yiri ke mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na, kona, a wì si yeɛ nafa shyen pye wunluwɔ pi na; Kapyɛ 13.21.

³Pilige ka, a Zhonatan wì si saa to Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnlɔ ɲgbelege^ɥ nga kila pye wa Geba ca ki na ma ya ki ni. A Filisiti tara fenne pè sigi wogo ki logo. A Sawuli wì si ti a pe mbanlaga lɛ maga win tara ti lagapyew ma yo fɔ: «Eburuye pe ni fuun pege wogo ɲga ki logo.» ⁴Kona, a Izirayeli woolo pe ni fuun pè sigi logo ma yo Sawuli wila ya Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnlɔ ɲgbelege ki ni. Kì pye ma, a pe kala lì si Filisiti tara fenne pe mben fɔ jɛnge. A Izirayeli woolo pe ni fuun pè si pe yɛɛ gbogolo wa Sawuli wi tanla, wa Giligali ca^ɥ.

⁵Kona, a Filisiti tara fenne pè si pe yɛɛ gbogolo mbe sa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe ni. Pe malaga gbɔnwotoroye pàa pye waga nafa ma yiri kɛ (30 000)^x pe shɔn lugufenne pàa pye waga kɔgɔlɔni (6 000) konaa malingbɔɔnlɔ legerɛ ni, pàa lɛge paa kɔgɔje yɔn taambugɔ ki yɛn. A pè si saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan wa Mikimashi ca, wa Beti Aveni ca ki yɔnlɔ yirisaga yeri. ⁶A Izirayeli woolo pè sigi yan fɔ kì ɲgban pe na, katugu pe juguye pàa pe jori fɔ jɛnge. Kona pè si saa lara wa yanwira were ti ni, naa kɔɔɔ ti ni, naa waliwere ti ni, naa were to naa titere ti ni. ⁷Eburuye pèle la fe ma Zhuriden gbaan wi kɔn ma kari wa Gadi tara naa Galaadi tara sa lara.

Ko sanga wo ni Sawuli wila pye wa Giligali ca bere. Leele mbele fuun pàa pye wi ni pàa pye na seri fyɛɛ ti kala na. ⁸Sawuli wila Samiyeli wì sige fɔ ma saa gbɔn piliye kɔlɔshyen paa yɛge ɲga na pàa ki yo pe yɛɛ kan we^ɥ. Eɛn fɔ Samiyeli wì sila gbɔn wa Giligali ca, a malingbɔɔnlɔ pe nɛɛ jaragi na lari Sawuli wi na.

Sawuli wi kajɔɔɔ yɛ

⁹Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Ye pan ^{*}saraga sogowogo ko naa ^{*}na-yinme saara ti ni.» A wì si saraga sogowogo ki wɔ wi yɛ. ¹⁰Pa wila koo saraga sogowogo ki wɔmɔ pi na sanga ɲa ni, a Samiyeli wì si gbɔn. A Sawuli wì si kari saa fili mboo shari. ¹¹A Samiyeli wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi ma pye yɛɛn?» A Sawuli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Naa mɪla kaa ki yan malingbɔɔnlɔ pàa jaragi na kee nala yari, mɛɛ si pan pilige ɲga kila naga ki na, ma si yala Filisiti tara fenne pè gbogolo wa Mikimashi ca, ¹²a mɪ sigi jate ma yo fɔ: «Filisiti tara fenne pe yaa pan mbe to na na laga Giligali ca, mbege ta mi fa Yawe Yɛnɲɛle li yɛnri gbɛn.» Kì pye ma, a mɪ silan yɛɛ pye kala fɔ, mɛɛ yiri ma saraga sogowogo ki wɔ.» ¹³A Samiyeli wì si Sawuli wi pye fɔ: «Mà tijinliwɛ fu kala pye. Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle làa ɲgasele na kan ma yeri, mɛɛ tanga li na. Ndɛɛ ma tanga

˥ 13.3: 1 Sami 10.5 ˥ 13.4: Zhou 9.6; 2 Sami 10.8 * 13.5: Laga ki verise ɲa wi ni ɲga ki yo fɔ malaga gbɔnwotoroye waga nafa ma yiri kɛ (30 000), sewelɛɛle mbe pe yɛn Gireki senɛ ni pele ni pège yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ malaga gbɔnwotoroye waga taanri (3 000).

˥ 13.8: 1 Sami 10.8

li na, wunluwo pi jen na koro suyi wa ma setirige ki ni Izirayeli woolo pe go na. ¹⁴Ɛen fɔ koni, ma wunluwo pi se mo naa. Yawe Yenɲele li lere wa lagaja, ɲa wi kala li yen mali ndanla, ligi kon maga tege mboo pye to li woolo pe go na^z.»

¹⁵Ko pungo na, a Samiyeli wɛ si yiri wa Giligali ca ma kari wa Gibeya ca, wa Benzhamɛ tara. A Sawuli wɛ si leele mbele paa koro wi ni pe jiri; paa pye na kee nambala cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600) yɔn ko yeri. ¹⁶Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni, konaa malingbɔɔnɔ mbele paa koro wi ni pe ni, paa saa yere malinje wi na wa Geba ca, wa Benzhamɛ tara, ma si yala Filisiti tara fenne poro la pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki kan wa Mikimashi ca ki tanla. ¹⁷Pilige ka, malingbɔɔnɔ ɲgbelege taanri si yiri wa Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki ni mbe sa jɔgɔwo pye. A ɲgbelege nungba si kari wa Ofira ca ki yeri, wa Shuwali tara ti yeri. ¹⁸A ɲgbelege shyen wogo kɛ si kari wa Bɛti Horɔn^a ca ki yeri. A ɲgbelege taanri wogo kɛ si tara ti kɔnɔ kɔnɔ li le ma saa gbɔn wa Zeboyimu gbunlundɛge ki na, ma wa ***gbinri** wi yeri.

¹⁹Ki wagati wi ni, fenle sila pye wa Izirayeli tara ti laga ka kpe ni; katugu Filisiti tara fenne pe sila pye na jaa Eburuye paa tokobiye naa njaanra gbelege pe ye kan. ²⁰Izirayeli woo pyew wila daga mbaa kee wa Filisiti tara fenne pe yeri mbe saa wi falinere capige yɔn ki jele, naa wi bɔɲgaraga ki ni, naa wi gbɔnɔgɔ konaa wi peli wi ni. ²¹Na pe peliye pe yɔnrɔ tiga pɛn, naa bɔɲgaara ti ni, naa falinere capire ɲganra taanri woro ti ni, naa gbɔnrɔ ti ni, konaa mbe pe nɛrɛ kɔnrɛkanɲgala ke numara ti yɔn wɔwɔ, pa pe ma kari wa pe yeri. ²²Ki kala na malaga gbɔnpilige ki ni, leele mbele paa pye Sawuli wo naa Zhonatan pe ni, tokobi nakoma njanraga sila pye wa kpe yeri pe ni, kaawɔ Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan poro cɛ tila pye pe yeri.

²³A Filisiti tara fenne malingbɔɔnɔ ɲgbelege nungba si pan ma yere malinje wi na wa yanwira ti sɔgɔwo pi ni, wa Mikimashi ca.

Zhonatan wila saa to

Filisiti tara fenne

malingbɔɔnɔ ɲgbelege ka na

14 ¹Pilige ka, a Sawuli pinambyɔ Zhonatan wɛ si lefɔnɲɔ ɲa wila pye naa malingbɔɔnyaara ti lee wi pye fɔ: «Pan we kari wa Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ɲga ki wa kee ɲga na ki yɔn na.» Ɛen fɔ, Zhonatan wi sila ki yo wi to wi kan.

²Sawuli wo la pye wa Gibeya ca kayege, wa girenadi tige ki nɔgɔ, wa Migirɔn ca. Malingbɔɔnɔ ɲgbelege ɲga kila pye Sawuli wi ni, kila pye na kee lere cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600) yeri. ³Ahiya wo wila pye ***saraga wɔfɔ**

^z 13.14: Kapye 13.22 ^a 13.18: Zhouzu 10.10; 16.3,5

ɲa wila pye na *efɔdi wi nii. Ikavɔdi nɔsepɔɔ lenaɲa Ahitubu wo pina-mbyɔ lawi. Ahitubu to wo lawi ɲa Fineyasi. Fineyasi to wo lawi ɲa Yawe Yɛnɲele li saraga wɔfɔ Eli we. Eli wila pye ma cɛn faa wa Silo ca. Leele pe sila ki jɛn mbe yo Zhonatan wila kari laga ka na. ⁴Mbe ta mbe gbɔn wa Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki na, Zhonatan wila toro waara titɔɔnrɔ titɔɔnrɔ shyen sɔgɔwɔ. Pàa pye na nungba yinri Bozezi, na sannga ki yinri Sene. ⁵Nungba la pye yɔnɔɔparawa kamɛnɲe kɛɛ ki na, wa Mikimashi ca ki yɛsinmɛ na; sannga kila pye yɔnɔɔparawa kalige kɛɛ ki na, wa Geba ca ki yɛsinmɛ na.

⁶A Zhonatan wì suu malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi pye fɔ: «Pan we sa to ki leele mbele pee *kenrekenre pe na. Kana Yawe Yɛnɲele li yaa kajɛnɲe pye we kan, katugu kala la woro wa mbeli bari, mbe ti leele jɛnri mbe cew ta nakoma leleɲere mbe cew ta.»

⁷A wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wì suu pye fɔ: «Ŋga kɔɔn ndanla, ma ko pye. Ma kaa kee laga ɲga na, mi yaa pye ma ni.» ⁸A Zhonatan wì sigi yɛɲe yo wi kan ma yo fɔ: «Wele, we yaa kari fɔ wa ki leele mbele pe tanla, mbe sa we yɛɛ naga pe na. ⁹Na paga we pye fɔ: «Ye yere wa, fɔ we sa gbɔn ye na», pa we yaa koro le we yeresaga, we se kari wa pe tanla. ¹⁰Ɛɛn fɔ na paga we pye fɔ: «Yaa paan we kɔɔrgɔɔ, pa we yaa kari, katugu ko yaa pye kacɛn mbege naga we na fɔ Yawe Yɛnɲele lɛ pe le we kɛɛ.»

¹¹Kona, a pe shyen pɛ si kari ma saa pe yɛɛ naga Filisiti tara mali-ɲgbɔɔnɔ cɛnsaga woolo pe na. A poro sho fɔ: «Eburuye pe mbele paa yinrigi wa were nda pàa pye ma lara ti ni.» ¹²A malingbɔɔnɔ cɛnsaga woolo pɛ si Zhonatan naa wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi ni pe pye fɔ: «Ye lugu ye pan laga we kɔɔrgɔ, we yaa senre ta yo ye kan.»

Kona, a Zhonatan wì suu malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi pye fɔ: «Taga na na, katugu Yawe Yɛnɲele li yɛn na pe nii *Izirayeli woolo pe kɛɛ.» ¹³A Zhonatan wì suu keyen naa wi tɔɔrɔ ti kankan maa yɛɛ saga ti ni, na nuru na kee pe kɔɔrgɔ, wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wila pye na nuru wi pɔngo na. A pɛ si saa to Filisiti tara fenne pe na. Zhonatan wila pye na pe gbɔn na pe jaanri, a wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi nɛɛ pe kuun wi pɔngo na. ¹⁴Ki malaga kongbanɲga ɲga pàa gbɔn ki nɔgɔ, Zhonatan naa wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi ni, pàa lenaɲa nafa si wo gbo tara ti laga jeele ka na. ¹⁵A fyere gbɔrɔ si ye Filisiti tara malingbɔɔnɔ cɛnsaga woolo pe ni, naa tara woolo pe ni, naa leele pe ni fuun pe ni. Malingbɔɔnɔ cɛnsaga woolo poro naa mbele pàa pye na jɔgɔwɔ pi piin, pàa fyɛ fun fɔ jɛnɲe. A tara tì si yɛɲe ɲgbanga. Ko fyere gbɔrɔ nda to la pye Yɛnɲele lo tunɲgo.

¹⁶Sawuli wila kɔɔsiri fenne mbele tɛɲetɛɲe wa Gibeya ca, wa Benzhamɛ tara, a pɛ si Filisiti tara woolo pe yan paa fee na jaragi na kee pe yɛ pe yɛ. ¹⁷Kona, a Sawuli wì si leele mbele pàa pye wi ni pe pye fɔ: «Ye ye yɛɛ jiri ye wele, we lere ɲa wì wɔ we ni wi jɛn.» A pɛ si leele pe jiri, mɛɛ ki yan fɔ Zhonatan naa wi malingbɔɔnyaara lɛfɔ wi ni pe woro

le. ¹⁸A Sawuli wì si saraga wɔfɔ Ahiya wi pye fɔ: «Pan Yɛnɛle li *yɔn finliwɛ kesu wi ni.» Katugu ki wagati wi ni, Yɛnɛle li yɔn finliwɛ kesu wila pye wa Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ. ¹⁹Ma Sawuli wi ta wila pye na para saraga wɔfɔ wi ni, a tinme pi nɛɛ gbogo na seregi wa Filisiti tara fɛnnɛ pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni. A Sawuli wì si saraga wɔfɔ wi pye fɔ: «Ki yaga, maga ka Yɛnɛle li yewe.» ²⁰Kona, a Sawuli wo naa wi woolo pe ni pɛ si pe yɛɛ gbogolo, mɛɛ kari wa malaga gbɔnsaga. Pe mbe wele, mɛɛ Filisiti tara fɛnnɛ pe yan paa pe yɛɛ kuun tokobi ni, ma gbɔn ma piri fɔ ma saa toro. ²¹Eburuye mbele pàa pe yɛɛ kan Filisiti tara fɛnnɛ pe yeri maga le wa faa, na yanri pe ni na malaga gbɔn, a poro si kanɔga ma pinle Izirayeli woolo mbele pàa pye Sawuli naa Zhonatan pe ni. ²²Izirayeli woolo mbele fuun pàa lara wa Efirayimu yanwira tara ti ni, a pɛ sigi logo ma yo Filisiti tara fɛnnɛ pàa pye na fee, a poro fun pɛ si yiri na pe puro na malaga gbɔn pe ni. ²³Pàa malaga ki gbɔn fɔ ma saa Beti Aveni ca ki toro. Ki pilige ki ni pa Yawe Yɛnɛle làa Izirayeli woolo pe sho yɛɛn.

Izirayeli malingbɔɔnɔ pàa Zhonatan wi sho

²⁴Ki pilige ki ni, Izirayeli woolo pàa te fɔ jɛnge, katugu Sawuli wila wugu ma wa pe na ma yo fɔ: «Na lere wa ka yaraga ka ka, na yɔnɔ ki fa kɔ gbɛn, mbege ta mi fanla kayanga ki wɔ na juguye pe ni gbɛn, danga mbege fɔ wi yigi.» Ki kala na lere kpe sila yaraga ka ka. ²⁵Kona, a tara woolo pe ni fuun pɛ si saa gbɔn kɔɔɔ ka na, sɛnɛge la pye tara ti na lagapyew. ²⁶Naa leele pàa ka saa gbɔn wa kɔɔɔ ki ni, a pɛ si sɛnɛge ki yan kila yinrigi na fuun. Ɛɛn fɔ pe ni, lere kpe sila yenle mbe yombe le wa ki ni mbeli le yɔn, katugu pàa pye na fyɛ wuguro ti yɛge. ²⁷Ɛɛn fɔ Zhonatan wi to wila wuguro nda wugu ma wa leele pe na, wi sila pye ti jɛnmɛ. A wì si kanɔgala na làa pye wi kɛɛ li numala li le sɛnɛge sheshege ka ni, mɛɛ ki mugu. Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a wì si fanɔga ta. ²⁸Kona leele pe ni, a nungba suu pye fɔ: «Ma to wì wugu ma wa leele pe na ma yo fɔ na lere wa ka yaakaga ka nala, danga mboo yigi. Ko kì leele pe fanɔga ki kɔ pe ni.» ²⁹A Zhonatan wì sho fɔ: «Na to wì jɔɔɔ wa leele pe na. Ye wele, paa yɛge ɔga na mì fanɔga ta, naa migi sɛnɛge ka ka jɛnri we. ³⁰Yaakara nda wè woolo pe yan wa pe juguye pe yeri, ndɛɛ kì pye pe ja ta ka nala, anme pe ya Filisiti tara fɛnnɛ pe ni ma wɛ ɔga ko na.» ³¹Ki pilige ki ni Izirayeli woolo pàa Filisiti tara fɛnnɛ pe gbo maga le wa Mikimashi ca fɔ ma saa gbɔn wa Ayalɔn ca ki na^b. Leele pàa te fɔ jɛnge. ³²A pɛ si gbini yaara nda pàa koli ti na, ma simbaala, naa nɛɛ konaa

^b 14.31: Mikimashi ca ko naa Ayalɔn ca ki ni ti fogo ki mbaa culo nafa ma yiri kanɔgurugo yɔn ko tin.

napire ta yigi mari kɔnlogi le tara, mari kara ti ka ti kasanwa pi ni. ³³A pè si saa ki yo Sawuli wi kan ma yo fɔ: «Leele pe yen na kapege piin Yawe Yenɲele li na, na yaayoro kara kaa ti kasanwa pi ni.»

Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Yè mbatagawa kala pye. Ye sinndeligbɔgɔ ka kɔŋgo ye pan ki ni laga na tanla^c.» ³⁴A wì sho naa fɔ: «Ye torotoro wa leele pe yeri yege yo pe kan fɔ lere nungba nungba pyew wi pan wi nege nakoma wi sumbyɔ ni laga na tanla, wuu kɔnli. Ko punɔgo na yeri ka. Kiga pye ma, ye se yaayoro ta ka ti kasanwa pi ni naa, mbe kapege pye Yawe Yenɲele li na.» Ki yembinɛ li ni, a lere nungba nungba pyew wì suu nege ki yigi ma pan ki ni, maga kɔnli wa sinndeligbɔgɔ ki na. ³⁵A Sawuli wì si ***saraga wɔsaga** kan Yawe Yenɲele li kan. Ko kila pye saraga wɔsaga kɔŋgbannga nga wila kan Yawe Yenɲele li kan.

³⁶Ko punɔgo na, a Sawuli wì sho fɔ: «Ye pan we taga Filisiti tara fenne pe punɔgo na yembinɛ na li ni waa pe puro, we pe yaara ti koli fɔ sa gbɔn lalaaga ki na. Waga ka lere kpɛ wo yaga yinwege na.»

A leele pè sho fɔ: «Iɲga kɔɔn ndanla, ma ko pye.»

Ɛɛn fɔ, a saraga wɔfɔ wì sho fɔ: «Ye ti we Yenɲele li yewe lagame gben.»

³⁷A Sawuli wì si Yenɲele li yewe ma yo fɔ: «Mbe ya taga Filisiti tara fenne pe punɔgo na le? Ma yaa pe le Izirayeli woolo pe kɛɛ le?» Ɛɛn fɔ, ki pilige ki ni, Yawe Yenɲele li sila wi yɔn sogo.

³⁸Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Yoro mbele tara ti teele, ye ni fuun ye fulo laga na tanla. Ye ti we yewe yewe, ki kapege ɲga kɔ pye yege ɲga na nala, we ta wege jen. ³⁹Yawe Yenɲele na yinwege wolo, lo na li yen Izirayeli woolo pe shɔfɔ li mege ki na, m̀ wugu fɔ kapege pyefɔ wi yaa ku, ali na kaa pye na pinambyɔ Zhonatan wowi.» Ɛɛn fɔ, wa janwa wi sɔgɔwɔ, lere kpɛ wo sila wi yɔn sogo. ⁴⁰A Sawuli wì si Izirayeli woolo pe ni fuun pe pye fɔ: «Ye toro ye yere kɛɛ nungba, mi naa na pinambyɔ Zhonatan wi ni, we yaa yere kɛɛ nungba.»

A leele pè suu pye fɔ: «Iɲga kɔɔn ndanla, ma ko pye.»

⁴¹A Sawuli wì si Yawe Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «Izirayeli woolo Yenɲele, kaselege ki naga we na.» A Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni, Yenɲele li si poro naga. A leele poro wogo ko si wɔ wa. ⁴²Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Ye petɛ wi gbɔn yege jen na kaa pye muwi nakoma na pinambyɔ Zhonatan wowi.» A petɛ gbɔngɔ kɔ si Zhonatan wi wɔ. ⁴³Kona, a Sawuli wì suu pinambyɔ wi pye fɔ: «Iɲga mà pye, ki yo na kan.»

A Zhonatan wì suu pye fɔ: «Kanngala na làa pye na kɛɛ, m̀la li le wa senrege ki ni, ma ka wɔ ma ka jenri. Mi ɲa, m̀ yere ki na mbe ku.»

^c 14.33: Pàa sinndeligbɔgɔ ki kɔŋgo ma kari ki ni mbe ta mbaa yaayoro ti kuun wa ki go na, jaŋgo kasanwa pi ta pila shɔnri pila woo kara ti ni jenge. Mbe yala Yenɲele li ɲgasele li ni, lere si daga mbe kara ka ti kasanwa pi ni (Zhenɛ 9.4; Levi 7.26-27; 17.10-14; 19.26; Dete 12.16-23; 15.23).

44 A Sawuli wì sho fɔ: «Yenɲele li jɔlɔgo gbɔgo wa na na, na mii Zhonatan wi gbo we.» 45 A leele pè si Sawuli wi pye fɔ: «Zhonatan ɲa wì ti a Izirayeli woolo pè si cew gbɔɔ ta, meɛ wii ku? Ko se pye Yawe Yenɲele na yinwege wolo li mɛge ki na, we se yere ki na wi yinzige nungba mbe to tara, katugu ɲa wì pye nala, Yenɲele sagawa po pì ti wi ya maga pye.» Ki pyelɔmɔ pi na, leele pàa Zhonatan wì sho pe suu gbo. 46 Ko punɔgo na, a Sawuli wì si Filisiti tara fenne pe purɔgo ki yaga. A Filisiti tara fenne pè si sɔngɔɔ ma kari pe tara.

**Malaga ɲa fuun Sawuli
wila gbɔn ma ya ki ni
konaa Sawuli wi go woolo**

47 Sawuli wi cenɲɔlɔ wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na, a wì si malaga gbɔn pe juguye mbele fuun pàa pye ma pe maga pe ni. Poro wele Mowabu cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo, naa Edɔmu cenle woolo, naa Zoba^d tara wunlumbolo konaa Filisiti tara fenne pe ni. Kila pye, wiga toro laga ɲa fuun na mbe malaga ki gbɔn pe ni, wi ma ya pe ni 48 Wila to Amaleki setirige piile pe na ma ya pe ni maa fanɲga ki naga, mbele pàa pye na Izirayeli woolo pe kɛɛ yaara ti koli pe yeri, ma pe sho pe kɛɛ.

49 Sawuli wi pinambiile pe mɛre to lari nda: Zhonatan, naa Yishivi konaa Malikishuwa^e. Wì sumborombiile shyen pe mɛre to lari nda, lɛrɛ-fɔ pàa pye naa yinri Merabu na jɔnlɔfɔ wi yinri Mikali^f. 50 Pàa pye naa jɔ wi yinri Ahinowamu. Ahinowamu wila pye Ahimaazi sumborombyɔ. Wì malingbɔɔnlɔ to pàa pye naa yinri Abineri. Abineri wila pye Sawuli wi tojɛɛ Neri wo pinambyɔ. 51 Sawuli to Kishi wo naa Abineri to Neri wi ni, pàa pye Abiyeli wo pinambiile.

52 Sawuli wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, malaga kila pye wo naa Filisiti tara fenne pe sɔgɔwɔ suyi. Ki kala na, kila pye, na wiga naɲa wa yan lengbaan konaa ma pye lewelewe, wi maa le maa le wi malingbɔɔnlɔ pe ni.

Sawuli wi punɲuwɔ shyen woo

15 ¹Pilige ka, a Samiyeli wì si Sawuli wi pye fɔ: «Muwi Yawe Yenɲele làa torogo, a mì pan ma sinmɛ pi wo ma na mɔɔ tɛge wunluwɔ *Izirayeli, li woolo pe go na. Koni, nungbolo jan ma Yawe Yenɲele li senre ti logo na yeri^g. ²Yawe Yenɲele na li yen yawa pi ni fuun fɔ, pa lì yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa Amaleki setirige piile pe jɔlɔ ɲa pàa pye Izirayeli woolo pe na ki kala na, naa pàa yiri wa Ezhipiti tara na paan, pàa saa konɔ kɔn pe na^h. ³Koni kari ma sa to Amaleki setirige piile pe na ma poro naa pe kɛɛ yaara

d 14.47: 2 Sami 10.6 e 14.49: 2 Sami 8.10; 1 Kuro 8.33; 9.39; 10.2

f 14.49: 1 Sami 18.17,20,27; 19.11-17; 25.44; 2 Sami 6.16-23 g 15.1: 1 Sami 10.1

h 15.2: Eki 17.8-16; Dete 25.17-19

ti tongo pewⁱ. Maga ka pe yinriwe ta. Ma nambala, naa jeele, naa piile, naa piyengele, naa nere, naa simbaala, naa yongomeye konaa sofilele pe gbo pew.» »

⁴A Sawuli wì si malingbɔɔnɔ pe yeri ma pe jiri wa Telayimu ca. Mbele pàa yiri wa yɔnɔparawa kamenge kee yeri, pàa pye lere waga cenme shyen (200 000), Zhuda tara woolo poro la pye lere waga ke (10 000)

⁵Ko pungo na, a Sawuli wì si kari pe ni wa Amaleki setirige piile pe ca ki tanla, ma saa pe lara wa gbunlundege ki ni. ⁶A wì si Keni cenle woolo pe pye fɔ: «Ye yiri ye wɔ laga Amaleki setirige piile pe sɔgɔwɔ, jango mi ka ka ye pinle mbe ye tongo pe ni; katugu naa Izirayeli woolo pàa yiri wa Ezhipiti tara na paan yàa kajenge pye pe kan.» Kona, a Keni cenle woolo pè si yiri wa Amaleki setirige piile pe sɔgɔwɔ ma kari^j.

⁷A Sawuli wì si malaga gbɔn Amaleki setirige piile pe ni maga le wa Havila tara ti na fɔ ma saa gbɔn wa Shuri tara^k ti tanla, wa Ezhipiti tara ti yesinme. ⁸A wì si Amaleki setirige piile pe wunlunana Agagi wi yigi wee, mee leele sanmbala pe ni fuun pe gbo tokobi ni. ⁹Een fɔ Sawuli wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni, pàa Agagi wi yaga yinwege na, naa simbaala naa sikaala tiyɔɔnɔ pe ni, naa nere tiyɔɔnɔ ti ni, naa yaayoro nda tila tɔɔ ti ni, naa simbapire ti ni konaa yarijende tiyɔɔnɔ pyew ti ni. Pe sila pye na jaa mbe to tongo Yawe Yenjele li kan. Een fɔ nda ti sila pye tɔnli ni konaa nda ti sila pye jende to ce to pàa tongo.

Yenjele làa Sawuli wi laga wa wunluwɔ pi na

¹⁰Yawe Yenjele làa para Samiyeli wi ni ma yo fɔ: ¹¹«Milan jatere wì kannga nga mila pye ma Sawuli wi tege wunluwɔ ki wogo ki na, katugu wì laga na na, wi woro na tanri na senre ti na.» A kì si Samiyeli wi mben fɔ jenge, a wì si Yawe Yenjele li yenri ki yembine li ni fuun li ni. ¹²Ki goto yirifaga ki na, a Samiyeli wì si kari sa Sawuli wi yan. A pè sigi yo wi kan wa konɔ ma yo Sawuli wì kari wa Karimeli ca^l sa yaraga ka fanri nandowo wogo wi yee kan. Fɔ ko pungo na, a wì si songɔɔ ma kari wa Giligali ca ki yeri. ¹³A Samiyeli wì si saa gbɔn wa Sawuli wi na. A Sawuli wì suu fili maa pye fɔ: «Yawe Yenjele li duwaw ma na! Mì Yawe Yenjele li senre ti tanga mari yɔn fili.»

¹⁴A Samiyeli wì suu yewe ma yo fɔ: «Ki simbaala gbelege naa nere gbelege nga mila nuru ko yen na yinrigi se yeri?» ¹⁵A Sawuli wì sho fɔ: «Leele pè yiri ti ni wa Amaleki setirige piile pe yeri ma pan ti ni; katugu leele pège simbaala tiyɔɔnɔ naa ki nere tiyɔɔnɔ ti yaga pe siri gbo, jango mbe pan mbe pe wɔ ^{*}saraga Yawe Yenjele, ma Yenjele li yeri. Wèri sannda pyew ti gbo.»

ⁱ 15.3: Levi 27.28-29 ^j 15.6: Kiti 4.11 ^k 15.7: Zhene 16.7; 20.1; 25.18; 1 Sami 27.8

^l 15.12: 1 Sami 25.2; Zhou 15.55

¹⁶A Samiyeli wì suu yòn sogo ma yo fò: «Ti yaga ma. Senre nda Yawe Yenjele li yo na kan yembine li ni, mi yaa ti yo ma kan.»

A Sawuli wì sho fò: «Ti yo.»

¹⁷A Samiyeli wì sho fò: «Mbege ta màa pye nɔɔ yee jate pyɔ jee sanga nga ni, mee pye Izirayeli cengele ke to wi le? Yawe Yenjele li *sinme kpoyi wo ma na mɔɔ tege Izirayeli tara ti wunluwa. ¹⁸Laa ma tun malaga ki na maga senre nda ti yo ma kan fò: «Kari ma sa ki Amaleki setirige piile, poro mbele kapere pyefenne pe tongo pew na kan. Ma malaga gbɔn pe ni, fò ma sa pe tongo ma pe kɔ pew.» ¹⁹Yingi na mee si tanga Yawe Yenjele li senyoro ti na? Yingi na, a mà si gbinri yarijende nda ti koli to na, ma kapege pye Yawe Yenjele li na?» ²⁰A Sawuli wì si Samiyeli wi yòn sogo ma yo fò: «Kaselege ko na, mi tanga Yawe Yenjele li senyoro ti na. Tunngo nga li kan na yeri, migi pye maga yòn fili. Mi pan Amaleki setirige piile pe wunlunanga Agagi wi ni, ma sanmbala pyew pe tongo pew Yawe Yenjele li kan. ²¹En fò, malingbɔɔnɔ poro pè simbaala tiyɔɔnɔ naa nere tiyɔɔnɔ nda ti daga mbe tongo Yenjele kan ti wɔ wa yaara nda ti koli ti ni, jango mberi wɔ saraga Yawe Yenjele, ma Yenjele li yeri, wa Giligali ca.»

²²Kona, a Samiyeli wì suu pye fò:

«**Saara sogoworo** to naa yaayoro nda pe maa kuun saara, to kala yen ma Yawe Yenjele li ndanla ma we mbaa nuru li yeri ko na le? Wele, mbaa nuru Yenjele li yeri, ko mbɔnɔ ma we saraga wɔmɔ na. Mbɔɔn yee go sogo, ko mbɔnɔ li yeri simbapene yanlaga ko na.

²³Mbe yiri mbe je Yenjele li na konaa jeere pyewe kapege ki ni, ti yen ja.

Nungbongbanla naa go yarisunndo gbɔgɔwɔ kapege ki ni, ti yen ja. Ki kaa pye mà je Yawe Yenjele li senre ti na, lo fun li yaa je ma na mbe wunluwa pi sho ma yeri.»

²⁴Kona, a Sawuli wì si Samiyeli wi pye fò: «Mi kapege pye; katugu mi je Yawe Yenjele li senyoro to naa ma nagawa senre ti na. Mila fye mali-ngbɔɔnɔ pe yege, ma nga paa jaa ki pye. ²⁵Koni mila ma yenri mala kapege ki kala yaga na na, ma songɔɔ ma pan na kɔɔgɔ. Pa mi yaa sa foli Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ mbeli gbɔgɔ.»

²⁶A Samiyeli wì suu pye fò: «Mi se songɔɔ ma kɔɔgɔ naa, katugu mà je Yawe Yenjele li senyoro ti na. Ki kala na, Yawe Yenjele li je ma na, jango maga ka pye naa Izirayeli tara ti wunluwa.»

²⁷Naa Samiyeli wila kaa pɔngo kannga mbaa kee, a Sawuli wì suu derigbɔgɔ ki nɔgɔna yòn ki yigi. A kɔ si wali. ²⁸A Samiyeli wì suu pye fò: «Yawe Yenjele pa li Izirayeli tara wunluwa pi sho ma yeri nala yeen, mboo kan ma sefo wa yeri, nga wi yen jenje ma we mboro na. ²⁹Izirayeli woolo Yenjele na li yen gbɔgɔwɔ wolo, laa finle, li se sili yòn senre ti kannga; katugu li woro paa senwee yen mbaa li yòn senre ti kanngi.»

³⁰ A Sawuli wì sho naa fɔ: «Mì kapege pye. Eɛn fɔ koni mi yen nɔɔ yenri, mala gbɔɔ na woolo pe *lelele poro naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege na. Sɔngɔɔ ma pinle na ni, pa mi yaa sa fɔli Yawe Yɛnɛle, ma Yɛnɛle li yege sɔɔwɔ mbeli gbɔɔ.»

³¹ Kì pye ma, a Samiyeli wì si sɔngɔɔ ma pinle Sawuli wi ni. A Sawuli wì si saa fɔli Yawe Yɛnɛle li yege sɔɔwɔ mali gbɔɔ.

³² Ko punɔ na, a Samiyeli wì sho fɔ: «Pan Amaleki setirige piile pe wunlunɔ Agagi wi ni laga na tanla.» A Agagi wì si fulo wa wi tanla nayinme ni, katugu wila pye naa yɛ piin fɔ: «Kaselege ko na, kunwɔ pi fyere ti ko na ni.» ³³ A Samiyeli wì suu pye fɔ:

«Ma tokobi wì ti a jeele pèle pe piile la yege nga na,

pa ma nɔ wi yaa wi pyɔ wi la ma fun jeele pe sɔɔwɔ.»

A Samiyeli wì si Agagi wi gbo Yawe Yɛnɛle li yege sɔɔwɔ wa Giligali ca.

³⁴ Ko punɔ na, a Samiyeli wì si sɔngɔɔ ma kari wa Arama ca. A Sawuli wì si sɔngɔɔ ma kari pe yeri wa Gibeya ca. ³⁵ Samiyeli wi sila kari wa Sawuli wi yeri naa, fɔ ma saa gbɔn wi kupilige ki na; katugu wi nawa pila tanga wi na fɔ jɛnge Sawuli wi kala na, ma jɛn Yawe Yɛnɛle làa li jatere wi kanɔga nga làa pye ma Sawuli wi tege Izirayeli tara ti wunluwɔ ki wogo ki na.

SAWULI NAA DAVIDI PE KALA

16–31

Yɛnɛle làa Davidi wi wɔ mboo pye wunluwɔ

16 ¹ Kona, a Yawe Yɛnɛle lɔ si Samiyeli wi pye fɔ: «Ma yaa koro mbaa gbele Sawuli wi kala na fɔ sa gbɔn sanga wiwiin? Ma si yala mùu wa makɔ, wi se pye naa *Izirayeli woolo pe wunluwɔ. Ma yenne li yin sinme ni, ma yiri ma kari wa Betileemu ca^m, mi yaa ma torogo wa *Izayiⁿ wi yeri, katugu mùu pinambyɔ wa wɔ na yɛ kan mboo tege wunluwɔ.»

² A Samiyeli wì sho fɔ: «Mì yaa kari mele? Na Sawuli wiga ki logo, wi yaa na gbo.»

A Yawe Yɛnɛle lɔ suu pye fɔ: «Ma nasumboro wa yigi maa kee wi ni ma yo fɔ maa kee saa wɔ *saraga na yeri. ³ Ma yaa Zhese wi yeri ki saraga wɔmɔ pi na. Kona nga ma yaa ka pye, mi yaa ki naga ma na. Lere nga ma yaa ka sinme pi wo wi na mboo wɔ, mi yaa kaa naga ma na.»

⁴ A Samiyeli wì si nga Yawe Yɛnɛle làa yo wi kan ki pye, mɛe kari wa Betileemu ca. Naa wila ka saa gbɔn, a ca *lelele pè si fyɛ wi panga

^m 16.1: Zhenɛ 48.7; Mishe 5.1; Luki 2.4 ⁿ 16.1: Wunlunɔna Davidi wi to wo lawi nga Izayi. We Fɔ Zhezu wi tele wo wawi. Pàa pye naa yinri fun Zhese.

ki kala na, mɛɛ pan le wi yege sɔgɔwɔ maa yewe fɔ: «Mà pan tanga ni gbari?» ⁵A wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, na pango kɪ tanla. Mì pan mbe saraga wɔ Yawe Yɛnɛɛ lɪ yeri. Ye ye yɛɛ pye ⁶kpyi ye pan we sa saraga ki wɔ.» A wì si ti Zhese naa wi pinambiile pe ni, a pè pe yɛɛ pye kpyi, mɛɛ pe yeri pe sa saraga ki wɔ.

⁶Naa pàa ka saa gbɔn, a Samiyeli wì si Eliyabu wi yan, mɛɛ wi yɛɛ pye fɔ: «Ki woro nala kɔɔn shyen, ɲa wì yere na Yawe Yɛnɛɛ lɪ yege sɔgɔwɔ yɛɛn, wo lì wɔ.» ⁷Ɛɛn fɔ, a Yawe Yɛnɛɛ lɪ sigi yo Samiyeli wi kan fɔ: «Ma kaa wi yege cɛnwɛ naa wi titɔnɔwɔ po wele, wo ma mì wɔ. Leele pe maa ɲga jate, mi ɲa Yawe Yɛnɛɛ mila la ko jate. Leele poro maa sɛnwɛ wi yege cɛnwɛ po wele, ɛɛn fɔ wi nawa po mi maa wele.»

⁸Kona, a Zhese wì si Abinadabu wi yeri ma ti a wì toro Samiyeli wi yege sɔgɔwɔ. A Samiyeli wì sho fɔ: «Wo fun, wo ma Yawe Yɛnɛɛ lɪ wɔ.» ⁹A Zhese wì sho fɔ Shama mbe toro Samiyeli wi yege sɔgɔwɔ, a Samiyeli wì sho fɔ: «Wo fun, wo ma Yawe Yɛnɛɛ lɪ wɔ.» ¹⁰A Zhese wì si ti a wi pinambiile kɔɔshyɛn pè toro Samiyeli wi yege sɔgɔwɔ. Ɛɛn fɔ, a Samiyeli wì suu pye fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ lɪ wo wa kpɛ wɔ pe ni.» ¹¹Ko pɔngo na, a Samiyeli wì suu yewe ma yo fɔ: «Ma pinambiile pe ni fuun poro wele yɛɛn le?»

A Zhese wì sho fɔ: «Ayoo, ɛɛn fɔ pe ni fuun pɔngo jɔnɔ wi yɛn wa kɛrɛ na simbaala pe kɔnri.»

A Samiyeli wì si Zhese wi pye fɔ: «Lere tun pe saa yeri, katugu we se ya cɛn mbaa saraga yaakara ti kaa, na wi fa pan gbɛn.» ¹²A Izayi wì si ti a pè saa wi yeri ma pan wi ni. Pinambyɔ lawi ɲa wila pye gbanmbele. Wi yɛnɛɛ kàa pye ma yɔn, wi yege cɛnwɛ pila pye ma yɔn. A Yawe Yɛnɛɛ lɪ si Samiyeli wi pye fɔ: «Wowi ɲa we, yiri ma sinmɛ pi wo wi na maa wɔ.» ¹³A Samiyeli wì si yenne na làa pye ma yin sinmɛ pi ni li lɛ, maa wo wa Davidi wi go ki na wi woolo pe yege na. Malɛ le ki pilige ki na, a Yawe Yɛnɛɛ lɪ yinne lɪ si ye Davidi wi ni ma koro wi ni. Ko pɔngo na, a Samiyeli wì si sɔngɔrɔ ma kari wa Arama ca.

Yɛnɛɛ làa lɪ yinne lɪ wɔ

Sawuli wi ni

¹⁴Kona, a Yawe Yɛnɛɛ lɪ yinne lɪ si wɔ Sawuli wi ni. A Yawe Yɛnɛɛ lɪ si ti yinne tipele là ye wi ni naa jɔɔ. ¹⁵A Sawuli wi tunmbyeele pè suu pye fɔ: «Wele, Yɛnɛɛ lɪ ti yinne tipele là pan nɔɔ jɔɔ. ¹⁶We tafɔ, woro mbele ma tunmbyeele, we yɛn ma cɛnwɛ na, maga ki kɔnɔ kan we yeri, we yaa sa lere wa lagaja, ɲa wì ɲɔni gbɔngɔ jɛn. Kona yinne tipele na Yɛnɛɛ lɪ le ma ni, na liga yiri ma ni lɔɔn jɔɔ sanga ɲa ni, pa ɲɔni gbɔn-fɔ wi yaa laa gbɔɔn, kona ki yaa mbɔnɔrɔ ma na.»

¹⁷A Sawuli wì suu tunmbyeele pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì yɛnle ki na, ye kari ye sa ɲɔni gbɔnfɔ jɛnɲɛ wa lagaja ye pan wi ni na kan.»

¹⁸A Wi tunmbyeele nungba sho fɔ: «Mì Betilæmu ca fenne nana Zhese wi pinambyɔ wa jen. Wì ngɔni gbɔngɔ ki jen, wi yen malingbɔɔn welewe naa kotogofɔ. Wi yen sennjæen. Wi yege cænwe pi yen ma yɔn. Yawe Yenjele li yen wi ni.» ¹⁹A Sawuli wì si leele tun wa Zhese wi yeri maa pye fɔ: «Ma pinambyɔ Davidi ɲa wi yen ***simbaala kɔnrifɔ** wi torogo laga na kan.» ²⁰A Zhese wì si buru tuguro taga sofile wa na, naa duven kasha ni konaa sugbɔ yirifɔngɔ nungba ni, mari kan wi pinambyɔ Davidi wi yeri wi sari kan Sawuli wi yeri. ²¹Naa Davidi wila ka saa gbɔn wa Sawuli wi tanla, a wì si ye tunngɔ ki ni wa wi yeri. A wi kala lì si Sawuli wi ndanla, a wì suu pye wi malingbɔnyaara ti lefɔ. ²²A Sawuli wì si tun, a pè saa ki yo Zhese wi kan fɔ: «Mila ma yenri, ma Davidi wi yaga wi koro laga na tunngɔ ki ni. Wi kala li yen mala ndanla fɔ jenge.» ²³Maga le le ko na, yinne tipele na Yenjele làa torogo, na liga yiri Sawuli wi ni, Davidi wi maa ngɔni wi gbɔn. Kona Sawuli wi yege ki ma to, ki ma mbɔnrɔ wi na, ki yinne tipele li mæe wi yaga.

**Goliyati wila pye
na Izirayeli woolo pe yinri
pe malaga gbɔn**

17 ¹Kona, a Filisiti tara fenne pè si pe malingbɔɔnlɔ pe gbogolo mbe sa malaga gbɔn. Pàa pe yæe gbogolo wa Soko ca, wa Zhuda tara. A pè si pe malingbɔɔnlɔ cɛnsaga ki kan ma cæn wa Soko ca naa Azeka ca sɔgɔwɔ pi ni, wa Efesi Damimu laga ki ni. ²A Sawuli wo naa ***Izirayeli** malingbɔɔnlɔ pe ni pè si pe yæe gbogolo fun, mæe saa pe malingbɔɔnlɔ cɛnsaga ki kan ma cæn wa Terebenti tige gbunlundɛge ki ni. A pè si pe yæe gbegele ma yere malinje wi na mbe malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni. ³Filisiti tara fenne pàa pye yanwiga ka na kee ɲga na, a Izirayeli woolo pe yen yanwiga ka na kee sanɲga ki na. Gbunlundɛge ko kila pye pe sɔgɔwɔ. ⁴A pingbaan wà si yiri wa Filisiti tara fenne pe cɛnsaga ki ni, ma fulɔ wa Izirayeli woolo pe tanla. Pàa pye naa yinri Goliyati^o, ma yiri wa Gati ca. Wila pye letitɔnlɔgɔ ka, wi titɔnlɔwɔ pila pye na kee mètɛrɛ taanri wo yeri. ⁵Wila tuguyenrɛ njala kan, ma malaga gbɔnderege le, ɲga pàa kɔɔrɔ gbegele ki ni paa mbɛnɛ kɔɔrɔ yen; ki nuguwɔ pila pye na kee culo nafa taanri yɔn ko yeri. ⁶Tɔɔrɔ leyaara tuguyenrɛ woro la pye maa tɔɔrɔ ti fo. Tuguyenrɛ shɔrina la pye wi yeri wùu yanɲga wa wi pajogo ki na. ⁷Wi njanraga ki kanɲgaga ki gbɔgɔwɔ pila pye paa gbɛrɛ baɲgɔlɔma yen. Ki tugumbyɔ wi nuguwɔ pila pye na kee culo kɔlɔshyen wo yeri. Wi ***tugurɔn sigeyaraga** ki lefɔ wila pye na tanri wi yege. ⁸Kona, a wì si saa yere Izirayeli malingbɔɔnlɔ pe yesinmɛ na, mæe pe pye fɔ: «Yingi na,

^o 17.4: Goliyati wila pye Anaki setirige pyɔ wo wa. Zhozuwe wila pe gbɔɔ tɔngɔ ma pe kɔ; Nɔmbu 13.32-33; Zhozu 11.21-22.

a yè si pan ma yere malinje na? Mi wo yen Filisiti tara fenne woo, yoro wo na, ye woro Sawuli wi kulolo le? Ye naja nungba wa wa ye yee ni, mi naa wo we pan we to we yee na. ⁹Na wiga ya na ni mbanla gbo, pa kona we yaa pye ye kulolo. Eɛn fɔ, na mi ka ya wi ni mboo gbo, pa ye yaa pye we kulolo mbaa tunngo piin we kan.» ¹⁰A Filisiti tara fenne naja wi sho naa fɔ: «Nala mi yen na Izirayeli malingbɔɔnɔ ngbelege ki tifaga. Ye naja nungba torogo laga na yeri we to we yee na.» ¹¹Naa Sawuli wo naa Izirayeli malingbɔɔnɔ pe ni fuun pàa kaa Filisiti tara fenne naja wi senre ti logo sanga ɲa ni, a pe sunndo wi si kɔn pe na, a pè si fyɛ fɔ jenge.

**Davidi wila kari
wa Izirayeli woolo
pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni**

¹²Ma si yala, Davidi wila pye Zhese pinambyɔ. Zhese wila pye Efirata tara fenne woo, ma yiri wa Betileemu ca, wa Zhuda tara. Wi pinambiile pàa pye kɔlɔtaanri. Sawuli sanga wi na, kila yala Zhese wì pye lele-ɲgaraga. ¹³Wi pinambiile kɔngbanmbala taanri poro la kari Sawuli wi ni wa malaga. Pe ni fuun ndɔ pàa pye naa yinri Eliyabu, na shyen woo wi yinri Abinadabu, na taanri woo wi yinri Shama. ¹⁴Davidi wo wila pye pe pɔngofɔ we. Wi ndeɛle taanri pàa kari Sawuli wi ni sanga ɲa ni, ¹⁵Davidi wila pye na kee wa Sawuli wi malingbɔɔnɔ censaga ki ni na sɔngɔɔ wa Betileemu ca, naa to wi simbaala pe kɔnri.

¹⁶Ki sanga wi ni, pinliwe naa yɔnlɔkɔɔ pyew, Filisiti tara fenne naja wi ma pan maa yee naga Izirayeli woolo pe na. Wila ko pye ma saa gbɔn fɔ piliye nafa shyen. ¹⁷Pilige ka, a Zhese wì suu pinambyɔ Davidi wi pye fɔ: «Ki yarilire pikaara nda ti tiwiyaraga yenle nungba na li le naa ki buru ke ɲa wi ni, ma kari fyaw, ma sari kan ma ndeɛle pe yeri wa malingbɔɔnɔ pe censaga ki ni. ¹⁸Maga nɔnɔ sinmɛ yinɲgele ke ngele ke le fun, ma sa ke kan pe malingbɔɔnɔ waga kele (1 000) to wi yeri. Mɔɔ ndeɛle pe wele na kaa pye pe yen ngbaanla, ma yaraga ka sho pe yeri ma pan maga naga na na paa kacɛn yen ki wogo ki na. ¹⁹Pe yen wa Sawuli wi ni konaa Izirayeli malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, wa Terebenti tige gbunlundege ki ni, mbe malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni.»

²⁰Ki goto pinliwe pi ni, a Davidi wì si yiri faa, ma wi simbaala pe le ***simbaala kɔnrifo** wa kee wila pe wele, mɛɛ yaara ti le ma kari paa yege ɲga na Zhese wila ki yo wi kan we. Wila saa gbɔn wa malingbɔɔnɔ censaga sanga ɲa ni, kila yala malingbɔɔnɔ pe yen na yinrigi na yeregi malinje wi na. Pàa pye na malaga kɔnnɔ li waa makɔ. ²¹Izirayeli woolo naa Filisiti tara fenne pàa yere malinje wi na, a malingbɔɔnɔ ngbeleye shyen yì yege wa yi yee yeri. ²²A Davidi wì suu tuguro ti tugu mari kan tuguro kɔɔsifo wi yeri, kona mɛɛ fe ma kari wa laga ɲga malingbɔɔnɔ pàa pye. Naa wila ka saa gbɔn wa, a wì suu ndeɛle pe shari. ²³Maa

ta wila pye na para wi ndeële pe ni bere, a Goliyati, Filisiti tara fenne pingbaan na wila pye Gati ca fenne woo, wì si yiri wa malinje wi ni, mée senre nda wi maa yuun ti yo. A Davidi wì siri logo. ²⁴Naa Izirayeli woolo pàa kaa ki naña wi yan, a pe ni fuun pè si fyè jenge mée fe wi yege. ²⁵Pe ni fuun nungba nungba pe nêe yuun fò: «Ye wele, naña wila paan we kòrɔgɔ de! Wila paan mbe Izirayeli woolo pe tegele naa. Lere na ka ya mboo gbo, wunlunaña wi yaa yarijende legerè kan wi yeri, mboo sumborombyɔ wi kan wi yeri wi jɔ, mbege fò wi go woolo pe kala yaga, paga kaa nizara wi woo laga Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ.»

²⁶A Davidi wì si leele mbele pàa pye le wi tanla pe yewe fò: «Lere na kaga Filisiti tara fenne naña na wi gbo, mbe tifagawa senre nda tì yo Izirayeli woolo pe na ti kɔ, yingi pe yaa kan ki fò wi yeri? Ki Filisiti tara fenne naña na wii *kenrekenre, wo na wi yen na paan na Yenjele na yinwege wolo li malingbɔɔnɔ pe tegele, wi yen ambo fò ma?»

²⁷Ŋga kila daga mbe kan ki letitɔnɔgɔ ki gbɔfɔ wi yeri, a pè sigi yege yo ma Davidi wi kan.

²⁸Een fò, naa wi ndɔ lerefɔ Eliyabu wila kaa wi yan wila para ki leele pe ni sanga na ni, a wì si nawa ngban wi ni, mée wi pye fò: «Yingi mà pan na jaa lagame? Ma simbaala ngbelege jeele ma ko yaga ambo kee wa gbinri wi ni? Mɔɔ jen ma yee gbɔgɔwɔ naa ma kotongbanga ki ni. Mée pan yaraga ko ka mege ni na malaga welege ko ma.»

²⁹A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fò: «Yingi m̀ pye? Yewige ko cɛ ma m̀ yewe!» ³⁰A wì si laga le wi ndɔ wi tanla, mée saa lere wa yege yewe ki senre nungba ti ni. A pè suu yɔn sogo ma senre nungba ti yo wi kan paa kongbannda woro ti yen.

Davidi wila wi yee kan mbe malaga gbɔn Goliyati wi ni

³¹Senre nda Davidi wila yo, a leele pè siri logo, mée saa ti yo Sawuli wi kan. A Sawuli wì si ti pè saa Davidi wi yeri ma pan wi ni. ³²A Davidi wì si Sawuli wi pye fò: «Lere kpe ka ka kotogo la ki Filisiti tara fenne naña na wi kala na. Mi na ma tunmbyee, mi yaa sa malaga gbɔn wi ni.»

³³A Sawuli wì suu pye fò: «Ma se ya sa malaga gbɔn ki Filisiti tara fenne naña na wi ni, katugu ma yen pyɔ jee, ma si yala wo yen malaga gbɔnfɔ maga le wa wi lefɔnrɔ sanga wi ni.»

³⁴A Davidi wì si Sawuli wi pye fò: «Mi na ma tunmbyee, m̀la pye nala to wi simbaala pe kɔnri, na jara nakoma cenge urusi^p ka ka pan mbe simbapige ka yigi wa yaayoro ngbelege ki ni, ³⁵mi ma taga ki na maga purɔ, maga gbɔn ma simbapige ki shɔ ki yeri. Na cenge kiga si yiri na kɔrɔgɔ, mi maga yigi wa ki mbelewe pi na, maga gbɔn maga gbo. ³⁶Mi

^p 17.34: Kiti 14.5-18; 2 Sami 17.8; 23.20; 1 Wunlu 13.24-26; 2 Wunlu 2.24; Amɔ 3.12; 5.19

ɲa ma tunmbyee, pa m̀ jara wo naa cenge urusi ki ni pe gbo yɛɛn. Ki pyelɔmɔ nungba pi na, ki Filisiti tara fenne naɲa ɲa wii kɛnrekenre, pa mi yaa wi gbo ma fun paa pe wogo ki yɛn, katugu ẁ Yɛnɲele na yinwege wolo li malingbɔɔnlɔ pe tegele.» ³⁷A Davidi ẁ sho naa fɔ: «Yawe Yɛnɲele na lilan sho jara wo naa cenge urusi ki ni pe yombekɔɔɔɔ ti kɛɛ, li yaa na sho fun ki Filisiti tara fenne naɲa ɲa wi kɛɛ.»

A Sawuli ẁ si Davidi wi pye fɔ: «Ta kee, Yawe Yɛnɲele li pye ma ni.» ³⁸Kona, a Sawuli ẁ suu yɛɛra malaga gbɔndeere ti le Davidi wi kan. Wila tuguyenre njala li kan wi kan, ma malaga gbɔnderege ki le wi kan. ³⁹A Davidi ẁ si Sawuli wi tokobi wi pɔ wa wi sɛnne, yaripɔɔ ti go na, mɛɛ yo wi yaa tanga ti ni mbe wele, katugu wi sila tara ti na. A ẁ si Sawuli wi pye fɔ: «Mi se ya tanga ki malingbɔɔnyaara nda ti ni, katugu mii tara ti na.» A ẁ siri wɔ wi yɛɛ na. ⁴⁰A ẁ suu kanngala li le, mɛɛ saa sinndɛnɲele ɲele kɛ wɔɔɔgɔ kanɲurugo wele ma le wa lafogo yɔn, mɛɛ ke le wa wi yaayoro kɔnríkasha ki ni. A ẁ suu gbafurugo ki le, mɛɛ fulo wa Filisiti tara fenne naɲa wi mɛɛ ni.

Davidi wila ya Goliyati wi ni maa gbo

⁴¹Filisiti tara fenne naɲa wi nɛɛ fulo jɛɛnnɲenri fun wa Davidi wi tanla, wi tugurɔn sigeyaraga ki lefɔ wila pye wi yege. ⁴²A Filisiti tara fenne naɲa ẁ si wele mɛɛ Davidi wi yan fɔ wi yɛn lefɔnmbile gbanmbele la, wi yege cɛnwɛ pi yɛn ma yɔn. Kì pye ma, wi sila wi jate yaraga ka. ⁴³A Filisiti tara fenne naɲa ẁ suu pye fɔ: «Ma nawa po ni, mi yɛn pyɔn wi le, fɔ a mà simbingele le na paan na kɔɔɔgɔ yere?» A ẁ suu yarisunndo ti mɛɛ ki yeri ma wa Davidi wi na maa danga. ⁴⁴A ẁ si Davidi wi pye naa fɔ: «Fulo laga na tanla, mi yaa ma wire kara ti kan naayeri sannjɛɛ to naa cɛnre ti yeri tiri ka.»

⁴⁵A Davidi ẁ si Filisiti tara fenne naɲa wi pye fɔ: «Ma yɛn na paan na kɔɔɔgɔ tokobi, naa njanraga konaa shɔrina ni, ɛɛn fɔ, mi wo yɛn na kee ma kɔɔɔgɔ Yawe Yɛnɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli malingbɔɔnlɔ ɲgebege ki Yɛnɲele lo mɛɛ ni, lo na mà tegele we. ⁴⁶Yawe Yɛnɲele li yaa ma le na kɛɛ nala. Mi yaa ma gbo mbɔɔn go ki kɔw. Mi yaa Filisiti tara fenne malingbɔɔnlɔ pe gboolo pe kan naayeri sannjɛɛ to naa cɛnre ti yeri ti pe ka nala. Kona tara woolo pe ni fuun pe yaa ki jɛn fɔ Yɛnɲele yɛn Izirayeli woolo pe yeri. ⁴⁷Ki janwa ɲa wi ni fuun wi yaa ki jɛn mbe yo Yawe Yɛnɲele laa tokobi nakoma njanraga tege mbe lere sho. Katugu Yawe Yɛnɲele lo li yɛn ki malaga ɲga ki fɔ we. Lo li yaa ye le we kɛɛ.»

⁴⁸Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a Filisiti tara fenne naɲa ẁ si yiri mbe fulo wa Davidi wi tanla. A Davidi ẁ si fyɛɛle ma fe ma kari wa pe jugu-yɛ pe yeri, na Filisiti tara fenne naɲa wi finli. ⁴⁹A Davidi ẁ suu kɛɛ ki le wa wi kasha ki ni ma sinndene la wɔ, mɛɛ li wa wi gbafurugo ki ni. A

sinndene li si saa Filisiti tara fenne naŋa wi ta wa wi walege ki na, mɛɛ ye wa wi go ki ni. A wì si wɔ ma to, maa yege ki jiile wa tara. ⁵⁰Kì pye ma, Davidi wila ya Filisiti tara fenne naŋa wi ni gbafurugo naa sinndene ni. Wila wi gbo ma si yala tokobi sila pye wi yeri. ⁵¹Ko punŋo na, Davidi wì si fe ma saa gbɔn wa Filisiti tara fenne naŋa wi na, mɛɛ wi tokobi wi tile maa kɔw wa wi wofogo ki ni, maa gbo mɛɛ wi go ki kɔw.

Naa Filisiti tara fenne pàa kaa pe pingbaan wi yan pòo gbo, a pe nɛɛ fee. ⁵²Kona, a Izirayeli tara malingbɔɔnɔ poro naa Zhuda tara malingbɔɔnɔ pe ni, pè si yiri ma malaga kɔnnɔ li wa, mɛɛ taga Filisiti tara fenne pe na ma pe purɔ, ma saa gbɔn fɔ wa gbunlundɛge ki yɔn na, fɔ ma saa gbɔn wa Ekirɔn ca yeyɔnrɔ ti na. Filisiti tara fenne pe gboolo pàa toori wa kɔnɔ maga le wa Shaarayimu ca fɔ ma saa gbɔn wa Gati ca, konaa ma saa gbɔn wa Ekirɔn ca ki na. ⁵³Naa Izirayeli woolo pàa kaa yiri wa Filisiti tara fenne pe purɔsaga ma songɔrɔ, a pè si saa Filisiti tara malingbɔɔnɔ cɛnsaga yaara ti ni fuun ti koli. ⁵⁴A Davidi wì si Goliyati wi go ki le ma kari ki ni wa Zheruzalemu ca. Ɛɛn fɔ, wila saa wi malingbɔn-yaara to tɛge wa wi yeera ***paraga go** ki ni.

⁵⁵Sawuli wila Davidi wi yan wila kee sa fili Filisiti tara fenne naŋa wi ni sanga ŋa ni, wila wi malingbɔɔnɔ to Abineri wi yewe ma yo fɔ: «Ambo pyɔ win ki lefɔnŋɔ ŋa we?»

A Abineri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kaselege ko na, mi wugu ma kan wunlunaŋa, mi suu jen.»

⁵⁶A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Ma yewe ma ki lefɔnŋɔ wi to wi jen.» ⁵⁷Naa Davidi wila ka saa Filisiti tara fenne naŋa wi gbo ma songɔrɔ sanga ŋa ni, a Abineri wì suu le ma kari wi ni wa Sawuli wi yege sɔgɔwɔ. Filisiti tara fenne naŋa wi go kila pye Davidi wi kɛɛ. ⁵⁸A Sawuli wì si Davidi wi yewe ma yo fɔ: «Lefɔnŋɔ, ma yen ambo fɔ pinambyɔ?»

A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen ma tunmbyee Zhese wo pinambyɔ, ma yiri wa Betileɛmu ca.»

Zhonatan wila wɛɛnre le

Davidi wi ni

18 ¹Naa Davidi wila kaa para Sawuli wi ni ma kɔ, a Zhonatan wì si mara Davidi wi na fɔ jenge, wì si Zhonatan wi ndanla paa wi yeɛ yen. ²Ki pilige nungba ki ni, a Sawuli wì si Davidi wi yaga wa wi yeɛ yeri, wi sila wi yaga wi songɔrɔ wa wi to wi yeri. ³A Zhonatan wì si ***yɔn finliwe** le Davidi wi ni, katugu Davidi wila wi ndanla paa wi yeɛ yen. ⁴A wì suu derigbɔgɔ ki wɔ wi yeɛ na maga kan Davidi wi yeri. Wila wi yari-pɔrɔ ti kan wi yeri, ma pinle yere wi tokobi, naa wi sandiga konaa wi kurusijara wi ni fun. ⁵Sawuli wiga Davidi wi tun laga o laga ŋga na, Davidi wi ma saa cew ta. Ki kala na, Sawuli wila wi tɛge wi malingbɔɔnɔ pe go na. Wi kala làa leele pe ni fuun pe ndanla konaa Sawuli wi legbɔɔlɔ pe ni.

**Yenjaga la ye Sawuli wi ni
Davidi wi kala na**

⁶Naa Davidi wila kaa Filisiti tara fenne naŋa wi gbo, a malingbɔɔnɔlɔ pɛ yiri wa malaga ma pan, a jeele pɛ si yiri ***Izirayeli** tara cara ti ni fuun ti ni, ma saa wunlunaŋa Sawuli wi fili, na pimbigile naa weere gbɔɔn, na yuuro koo na yoo konaa na jɔɔgi nayinme ni. ⁷Jeele paa pye na yurugo ki koo naga shoo pe yee yɔn na na yuun fɔ:

«Sawuli wi lere waga kelengele tegesaga legere gbo,
Davidi wo lere waga ke ke tegesaga legere gbo.»

⁸A ko si Sawuli wi mben maa nawa pi ngban fɔ jenge. A wɛ suu yee pye fɔ: «Pɛ Davidi woolo poro pye waga ke ke tegesaga legere, mee mi woolo poro pye waga kelengele tegesaga legere. Wunluwa po nungba ma pɛ koro pe kan wi yeri?» ⁹Maga le le ko pilige ko na, a Sawuli wi nee Davidi wi wele tipege ni.

¹⁰Ki goto, a Yengele li si ti a yinne tipele pan ma ye Sawuli wi ni. A wi go kɛ si yiri wi na wa wi yera go ki ni. A Davidi wi nee ngɔni wi gbɔɔn wi kan paa piliye sannya yi yen. Sawuli wi njanraga kila pye wi kee. ¹¹A Sawuli wɛ suu njanraga ki yirige mbege wa, mee yo fɔ: «Mi yaa Davidi wi wa ki ni mboo kan wa mbogo ki na.» Eɛn fɔ ki wasaga shyen, Davidi wi ma fenge maga kan ki ma toro.

¹²Maga le le ki pilige ki na, a Sawuli wi nee fyɛ Davidi wi yege, katugu Yawe Yengele laa pye wi ni, ma si yala laa laga Sawuli wo na. ¹³Ki kala na, Sawuli wila Davidi wi lali wi yee ni maa tege malingbɔɔnɔlɔ waga kele (1 000) go na. A Davidi wi nee kee ma saa na malaga gbɔɔn, ma pye wi malingbɔɔnɔlɔ pe to. ¹⁴Kala na fuun wila pye na piin, laa pye na yongo wi kan, katugu Yawe Yengele laa pye wi ni. ¹⁵Naa Sawuli wila kaa ki yan Davidi wi kapyegele kaa pye na yongo na kee yege, a wi nee fyɛ Davidi wi yege na seregi. ¹⁶Eɛn fɔ Davidi wi kala laa Izirayeli woolo pe ni fuun naa Zhuda cenle woolo pe ndanla, katugu wo wila pye na pe malingbɔɔnɔlɔ pe yege sinni na kee wa malaga konaa na songɔri.

**Davidi wila Sawuli wi sumborombyɔ
Mikali wi porɪ**

¹⁷Kona, a Sawuli wɛ si Davidi wi pye fɔ: «Wele, na sumborombyɔ lere-fɔ Merabu wi ŋa. Mi yaa wi kan ma yeri ma jɔ, na maga yenle mbe pye na malaga gbɔɔnfɔ welɛwe, mbaa kee saa Yawe Yengele li maara ti gbɔɔn we.» Sawuli wila wi yee pye fɔ: «Mi jate woro na jaa mbe Davidi wi gbo, Filisiti tara fenne poro pe yaa wi gbo.» ¹⁸A Davidi wɛ si Sawuli wi pye fɔ: «Mi yen ambo fɔ? Yɛŋi ki yen na yeri? Na to sege ki woro na jate yaraga ka laga Izirayeli cengele ke sɔgɔwa. Mele mbee ya mbe pye wunlunaŋa wi nafa?» ¹⁹Naa kila kaa gbɔn Sawuli wuu sumborombyɔ Merabu wi kan

Davidi wi yeri sanga ŋa ni, a wì suu kan Mehola ca fenne nana Adiriyeli wi yeri.

²⁰ Ën fɔ, Davidi wila pye ma Sawuli wi sumborombyɔ sanŋa Mikali wi ndanla. Naa Sawuli wila kaa ki wogo ki logo, a kɪ si tanla wi ni. ²¹ A wì suu yɛ pye fɔ: «Mi yaa Mikali wi kan wi yeri wi jɔ, jango wi pye paa penɛ yɛn mboo yigi mbe ti Filisiti tara fenne pe ta poo gbo.» Kona, a Sawuli wì sigi yo Davidi wi kan ki shyen wogo na ma yo fɔ: «Koni ma mbe ya pye na na-fɔ.» ²² Ko pɔŋgo na, a Sawuli wì sigi yo wi tunmbyeele pe kan fɔ: «Ye kari ye sa para Davidi wi ni larawa, yoo pye fɔ: «Ma kala li yɛn ma wunlunana wi ndanla konaa wi tunmbyeele pe ni fun, koni yenle ki na ma pye wi nafa.» »

²³ A Sawuli wi tunmbyeele pɛ si saa ki senre ti yege yo Davidi wi kan. A Davidi wì si pe pye fɔ: «Ye nawa po ni, mbe pye wunlunana wi nafa ki yɛn kala jeele wi le? Mi wo na, mi yɛn fyɔnwɔ fɔ, mi woro megbɔgo fɔ.» ²⁴ A Sawuli wi tunmbyeele pɛ si sɔŋɔɔ ma saa Davidi wi senyoro ti yege yo Sawuli wi kan. ²⁵ A Sawuli wì si pe pye fɔ: «Ye sa Davidi wi pye fɔ wunlunana wì yo wi woro na penjara jaa japɔɔgo yariwɔndɔ. Ën fɔ ŋga wi yɛn na jaa ko yɛn fɔ ma pan Filisiti tara fenne nambala cenme nama seere ni^q wi kan, jango wi kayanŋa wɔ poro mbele wi juguye pe ni.» Sawuli wi jatere wo la pye mbe ti Davidi wuu yɛ le Filisiti tara fenne pe kee poo gbo. ²⁶ A Sawuli wi tunmbyeele pɛ si saa ki senre ti yege yo Davidi wi kan. A wì si yenle ti na mbe pye wunlunana wi nafa. Wagati ŋa wunlunana wila kɔn sanni wi sa kɔ, ²⁷ a Davidi wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni, pɛ si yiri ma saa Filisiti tara fenne nambala cenme shyen (200) gbo, ma pe ***kenrekenre** ma pan pe nama seere ti ni fuun ti ni wunlunana wi kan, jango mbe pye wi nafa. Kɪ pye ma, a Sawuli wì suu sumborombyɔ Mikali wi kan Davidi wi yeri wi jɔ.

²⁸ Kona, a Sawuli wì sigi jɛn ma filige ki na ma yo Yawe Yenŋele làa pye Davidi wi ni; Davidi wila pye ma Sawuli wi sumborombyɔ Mikali wi ndanla. ²⁹ Kɪ pye ma, a Sawuli wi nɛ fyɛ Davidi wi yege na seregi, a Davidi wì si pye wi jugu sanga wi ni fuun ni.

³⁰ Ki wagati wi ni, Filisiti tara fenne teelee pàa pye na malaga gbɔɔn Izirayeli woolo pe ni. Ën fɔ malaga gbɔnsaga pyew, Davidi wi ma cew ta ma wɛ Sawuli wi malingbɔɔnlɔ teelee pe ni fuun pe wogo ki na, fɔ a wi mege kɪ yiri fɔ jɛŋɛ.

Zhonatan wila kasulugo pye

Davidi wi kan

19 ¹ Sawuli wila ki yo wi pinambyɔ Zhonatan wo naa wi tunmbyeele pe ni fuun pe kan fɔ wi yaa Davidi wi gbo. Ën fɔ, Davidi wila

^q **18.25:** Filisiti tara fenne nambala pe nama seere mberi ta, ko kɪ naga ma yo Davidi wila daga mbe pe gbo.

Sawuli wi pinambyɔ Zhonatan wi ndanla fɔ jɛngɛ. ²A Zhonatan wì si Davidi wi yeri fɔ: «Na to Sawuli wila jaa mbɔɔn gbo. Ma yɛɛ yingiwe jɛn, goto pinliwe ni, ma sa lara larasaga jɛngɛ na. ³Ma yaa ka lara wa yan laga nga na, mi naa na to wi ni, we yaa ka yiri mbe kari wa. Mi yaa ka para na to wi ni ma sɛnrɛ na, wi yaa ka nda yo ma wogo ki na, pa mi yaa kari logo mberi yo ma kan.»

⁴Kona, a Zhonatan wì si Davidi metanga yeri wi to Sawuli wi kan, mɛɛ wi pye fɔ: «Wunlunaɲa, maga ka kapege pye ma tunmbyee Davidi wi na, katugu wii kapege kpɛ pye ma na. Eɛn fɔ, kajɛngɛ legerɛ wì pye ma kan. ⁵Wila wi go ki pɛrɛ ma Filisiti tara fɛnnɛ naɲa wi gbo. Yawe Yɛnɲɛlɛ làa wi tɛgɛ ma ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun pe showɔ gbɔɔ shɔ. Maa ki wogo ki yan na yɔgɔri. Yingi na ma yaa lere gbo ɲa wii kapege pye? Mbe ti Davidi wi ku go fu?» ⁶A Sawuli wì si Zhonatan wi sɛnrɛ ti logo, mɛɛ wugu ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo li mɛgɛ ki na, pe se Davidi wi gbo.» ⁷Kona, a Zhonatan wì si Davidi wi yeri, mɛɛ ki sɛnrɛ ti ni fuun ti yɛgɛ yo wi kan. Ko pɔngɔ na, a wì si kari wi ni wa Sawuli wi yeri. A Davidi wì suu tunngɔ ki lɛ naga piin paa faa wi yɛn.

Davidi wila fe wa Sawuli wi yeri

⁸Malaga kila yiri naa Filisiti tara fɛnnɛ pe ni, a Davidi wì si saa malaga gbɔn pe ni ma pe gbo jɛngɛ, fɔ a pɛ fe wi yɛgɛ.

⁹Yinnɛ tipele na Yawe Yɛnɲɛlɛ làa ti lɛ pan ma ye Sawuli wi ni, lɛ si kaa yiri wi ni naa jɔɔ. Wila pye ma cɛn wa wi go, wi njanraga ki ni wi kɛɛ. Davidi wila pye na ngɔni wi gbɔɔn wi kan. ¹⁰A Sawuli wì si kaa fɔ na jaa mboo wa njanraga ki ni mboo kan wa mbogo ki na. Eɛn fɔ, a Davidi wì si fɛngɛ maga kan, a kì toro. A njanraga kì si kan wa mbogo ki na. Ki yembine li ni, a Davidi wì si fe ma shɔ.

¹¹A Sawuli wì si leele pele tun wa Davidi wi go ma yo pe saa kɔrɔsi, ki goto pinliwe ni, poo yigi poo gbo. Eɛn fɔ, Davidi wi jɔ Mikali wila wi yeri ma yo fɔ: «Na mɛɛ yiri mbe fe, sanni laga ki sa laga, pe yaa ma gboʼ.» ¹²A jele wì suu yirige wa fɛnɛtiri wi ni, a Davidi wì si fe ma shɔ. ¹³Ko pɔngɔ na, a Mikali wì si pe go yarisunngɔ^s ki lɛ ma saa ki sinnge wa Davidi wi sinlɛyaraga ki na, ma yunngbɔngɔ sikasire wogo tɛgɛ wa go wasaga ki na, mɛɛ paritɔngɔ tɛgɛ maga tɔn. ¹⁴Naa Sawuli wila kaa leele tun ma yo pe sa Davidi wi yigi sanga ɲa ni, a Mikali wì si pe pye fɔ: «Davidi wi woro ngbaan.» ¹⁵A Sawuli wì si pe tun naa shyen wogo na ma yo pe saa wele, mɛɛ pe pye fɔ: «Ye sa Davidi wi pinlɛ yoo lɛ wi sinlɛyaraga ki ni ye pan wi ni laga na kan, jango mboo gbo.» ¹⁶Kona, a pitunmbolo pɛ si songɔrɔ wa Davidi wi go, mɛɛ saa ki yan fɔ pe go yarisunngɔ ko kila pye wa sinlɛyaraga ki na, naa yunngbɔngɔ sikasire wogo ki ni wa go wasaga ki na.

^r 19.11: Yuuro 59.1 ^s 19.13: Zhɛnɛ 31.19

¹⁷A Sawuli wì si Mikali wi yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a mà silan fanla, mala jugu wi saga, a wì fe?»

A Mikali wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wila na pye fɔ: «Na yaga mbaa kee nakoma mi yaa ma gbo.» »

Sawuli wila taga Davidi wi na naa puro

¹⁸Ki wagati wi ni, kila yala Davidi wì fe ma shɔ. A wì si kari wa Samiyeli wi kɔrɔgɔ wa Arama ca, mɛɛ kagala ngele fuun Sawuli wila pye wi na ke yege yo wi kan. Kona, a pè si pinle ma kari ma saa cen wa Nayɔti^t laga ki na. ¹⁹A pè si saa ki yo Sawuli wi kan ma yo fɔ: «Davidi wi yen wa Nayɔti laga ki na, wa Arama ca ki tanla.» ²⁰A Sawuli wì suu pitunmbolo pe torogo ma yo pe sa Davidi wi yigi. Eɛn fɔ, naa pàa ka saa gbɔn wa, a pè si ***Yenɔgele yɔn senre yofenne** pe ni fuun pe yan pe yen na Yenɔgele li yɔn senre yuun. Samiyeli wo wila pye na pe yege sinni. A Yenɔgele li yinne lɔ si ye Sawuli wi pitunmbolo pe ni fuun pe ni, a pe nɛɛ Yenɔgele li yɔn senre yuun fun. ²¹A pè si saa ki yo Sawuli wi kan, a wì si leele pele yege torogo wa naa. Eɛn fɔ poro fun, a pè si saa na Yenɔgele li yɔn senre yuun yɔgɔrimɔ ni. A wì si pele yege tun naa ki taanri wogo na. Poro fun, a pè saa na Yenɔgele li yɔn senre yuun yɔgɔrimɔ ni. ²²Kona, a Sawuli wo jate wì si kari wi ye wa Arama ca. Tɔnmɔ titegbɔgɔ nga kila pye wa Seku ca, naa wila ka saa gbɔn wa ki na, a wì si yewe ma yo fɔ: «Samiyeli naa Davidi pe yen se yeri?»

A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pe yen wa Nayɔti laga ki na, wa Arama ca ki tanla.» ²³A wì si lɛ lema nɛɛ kee wa Nayɔti laga ki yeri, wa Arama ca ki tanla. A Yenɔgele li yinne lɔ si ye wi ni fun wa konɔ. A wi nɛɛ Yenɔgele li yɔn senre yuun yɔgɔrimɔ ni na kee, fɔ ma saa gbɔn wa Nayɔti laga ki na, wa Arama ca ki tanla. ²⁴A Sawuli wì suu yaripɔɔ ti wɔ wi yɛɛ na paa sanmbala pe yen, nɛɛ Yenɔgele li yɔn senre yuun yɔgɔrimɔ ni fun Samiyeli wi yege sɔgɔwɔ. Ko pungo na, a wì si wɔ ma to witiwaga le tara, mɛɛ koro le ki yɔnlɔ ki ni fuun naa ki yembine li ni fuun li ni. Ki kala na, leele pàa pye na yuun fɔ: «Sawuli wo fun wì pye Yenɔgele yɔn senre yofɔ wi le?»

Zhonatan wila Davidi wi saga

20 ¹Kona, a Davidi wì si fe ma yiri wa Nayɔti laga ki na, wa Arama ca ki tanla ma kari wa Zhonatan wi yeri, ma saa wi pye fɔ: «Yigi m̀ pye? Na kapege ko yen kikiin? Yingi m̀ jɔgɔ ma to wi na, fɔ a wila jaa mbanla gbo?»

²A Zhonatan wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yenɔgele sɔɔn shɔ ko jatere wo ni. Pe sɔɔn gbo. Na to wila kala lo la lɛ, lɔ gbɔgɔ o, lɔ kologo o, na wi sili

^t 19.18: Samiyeli wagati wi ni, Yenɔgele yɔn senre yofenne gbogolomɔ pila pye ma cen laga nga na ko pàa pye na yinri Nayɔti.

yo na kan. Yिंगi na, na to wii ko wogo nga ko lara na na? Ki se ya pye.»

³A Davidi wì si wugu ma yo fɔ: «Ma to wīgi jɛn ma yo na kala li yɛn mɔɔ ndanla. Kana wùu yɛɛ pye fɔ: «Mi se ti Zhonatan wigi kala jɛn, nakoma ki yaa wi mbɛn.» Ɛɛn Yawe Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo li mɛgɛ ki na, m̀ wugu ma kan, fɔ m̀ yɔngɔ kunwɔ pi ni tɔɔn.»

⁴Kona, a Zhonatan wì si Davidi wi yewe ma yo fɔ: «Yिंगi maa jaa mbe pye ma kan? Mi yaa ki pye ma kan.»

⁵A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, goto wi yɛn yevɔnɲɔgɔ fɛti we^u. Ki daga mbe sa pinlɛ wunlunɔɲa wi ni mbe li. Ki yaga mbe kari wa yan, mbe sa lara fɔ sa gbɔn pilige taanri wogo ki yɔnlɔkɔgɔ ki na.

⁶Na ma to wiga na wele wi silan yan, maga yo wi kan fɔ: «Davidi wìlan yɛnri nɲɔɲa ma yo mboo yaga wi kari wa Betilɛmu, wi ca ye, fɔ wi go woolo paa pe yɛfiile ***saraga** ki woo.» ⁷Na wiga ma yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ko yɔn,» kona mi ɲa ma tunmbyee, mi yaa pye yeyinɲɛ na; ɛɛn fɔ na wiga nawa nɲɔɲa, pa ma yaa ki jɛn fɔ wila jaa mbanla gbo. ⁸Ki kaa pye mà ***yɔn finliwɛ** le mi ɲa ma tunmbyee na ni Yawe Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ na, ma kajɛɲɛ pye na kan. Na kaa pye m̀ kapege pye, ki yɛn yɛgɛ o yɛgɛ, maga kanla le ma to wi kɛɛ, ɛɛn fɔ mala gbo ma yɛ.»

⁹A Zhonatan wì sho fɔ: «Yɛnɲɛlɛ sɔɔn sho ko jatere wo ni. Na mi kaga jɛn kaselege fɔ na to wila jaa mbɔɔn gbo, pa mi yaa ki yɛgɛ yo ma kan.»

¹⁰Ɛɛn fɔ, a Davidi wì si Zhonatan wi yewe ma yo fɔ: «Na ma to wiga sɛnɲɔɲa yo ma ni, ambɔ wi yaa ki yo na kan?»

¹¹A Zhonatan wì si Davidi wi pye fɔ: «Yiri we kari wa yan.» A pe shyen pɛ si yiri ma kari wa yan. ¹²A Zhonatan wì si Davidi wi pye fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ, ***Izrayeli** woolo Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ ki na, mi yɛn na yɔn kaan ma yeri fɔ goto nakoma piliya na anmɛ yɛgɛ, mi yaa na to wi yewe ma wogo ki na. Na wi jatere wiga pye jɛnɲɛ ma kanɲɔɔ, pa mi yaa lere torogo wi saga yo ma kan. ¹³Ɛɛn fɔ na kaa pye na to wila jaa mbe kapege pye ma na, mi yaa lere torogo wi saga yo ma kan, mbɔɔn yaga maa kee yeyinɲɛ na. Na mi sigi yo ma kan, Yawe Yɛnɲɛlɛ li jɔɔgɔ gbɔgɔ wa na na. Mi yɛn na jaa Yawe Yɛnɲɛlɛ li pye ma ni paa yɛgɛ ɲa na làa pye na to wi ni we.

¹⁴Pungo na, na mi ka ka pye bere go na, ma kajɛɲɛ pye na kan Yawe Yɛnɲɛlɛ li mɛgɛ ki na. Ɛɛn fɔ, ali na mi ka si ku, ¹⁵maga kɔɔn kajɛɲɛ pyewe pi yaga na go woolo pe kan, ali na Yawe Yɛnɲɛlɛ liga kɔɔn jugu-ye pe ni fuun nungba nungba pe kɔ mbe pe wɔ laga tara ti ni sanga ɲa ni we^v.» ¹⁶Kona, a Zhonatan wì si yɔn finliwɛ le Davidi wo naa wi go woolo pe ni, ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ li kayɔɲa wɔ Davidi wi juguye

^u 20.5: Yevɔnɲɔgɔ ki pilige kɔɲɲanɲa pyew kila tɛgɛ ki yɛ mbaa mbaanra wiin la Yɛnɲɛlɛ li gbogo konaa mbaa saara woo li yeri. Tunɲɔ sila pye na piin ki pilige ki ni (Nɔmbu 10.10; 28.11-15; 29.1-6; Levi 23.24-25; 2 Wunlu 4.23; Yuuro 81.4; Eza 1.13; Eze 46.1-7; Amɔ 8.5).

^v 20.15: 2 Sami 9.1

pe ni!» ¹⁷A Zhonatan wì si ti Davidi wì wugu maga naga fɔ wi yɛn maa ndanla, katugu Davidi wila pye ma Zhonatan wi ndanla paa wi yɛɛ yɛn. ¹⁸A Zhonatan wì sho naa fɔ: «Goto wi yɛn yevɔɔɔŋɔ feti we. Pe yaa kɔɔɔn wele mbe la wa lisaga, katugu ma cɛnsaga ki yaa ka koro le waga. ¹⁹Kala li pyepilige ki na, maa saa lara laga ŋga ni, piliya na, ma kari ma sa lara wa ki laga ki na, wa Ezeli laga sinndelege ki tanla. ²⁰Mi yaa ka pan mbe wangala taanri wɔn wa ki yesinme pi yeri ndɛɛ mi yɛn na yaraga ka taanla mbe wɔn. ²¹Ko pɔŋgo na, mi yaa na lefɔɔɔŋɔ wi torogo wi sa ke le, mboo pye fɔ: «Kari ma sa wangala ke lagaja.» Na mi ka kaa pye fɔ: «Wele, wangala ke yɛn laga ma pɔŋgo na, sɔŋɔɔɔ ma pan ma ke le.» Kona ma sɔŋɔɔɔ maa paan, ma yaa pye yeyinŋge na, maga ka fyɛ yaraga ka kpe na, mi yɛn naga yuun ma kan Yawe Yɛnŋele na yinwege wolo li mɛge ki na. ²²Ɛɛn fɔ na mi ka si lefɔɔɔŋɔ wi pye fɔ: «Wangala ke wa ma yege, ta kee wa yege bere», pa kona maa kee, katugu Yawe Yɛnŋele li yɛn na jaa maa kee. ²³Yɔn finliwɛ mba wɛ le we yɛɛ sɔɔɔwɔ, Yawe Yɛnŋele li pye sanga pyew we sɛrɛ pi wogo na.»

²⁴Kona, a Davidi wì si saa lara wa yan. Yevɔɔɔŋɔ feti pilige ki na, a wunlunɔŋa wì si saa cɛn tabali wi na mbe li. ²⁵Wila cɛn jɔŋɔ ŋga wi maa cɛɛn ki na faa ko na, ma mara wa mbogo ki na. A Abineri^w si cɛn ma mara Sawuli wi na, a Zhonatan wì si cɛn ma yege wa wi yeri. Ɛɛn fɔ, a Davidi cɛnsaga ko si koro le waga. ²⁶Ki pilige ki ni, Sawuli wi sila para, katugu wila pye naga jate ma yo kana Davidi wì kala la pye, na lùu tege ^{*}**fyɔŋgo** ni Yɛnŋele yege na. Wi yaa pye fyɔŋgo ni kaselege ko na, ko kì ti wii ya pan^x. ²⁷Ɛɛn fɔ ki goto, yevɔɔɔŋɔ ki pilige shyɛn wogo ki na, naa Sawuli wila kaa Davidi wi cɛnsaga ki yan kì koro waga naa, a wì suu pinambyɔ Zhonatan wi yewe fɔ: «Yinŋi na yunmbaan naa nala Zhese pinambyɔ Davidi wii si pan laga lisaga?»

²⁸A Zhonatan wì suu pye fɔ: «Davidi wila na yɛnri ŋgbanga ma yo mboo yaga wi kari wa Betileɛmu ca. ²⁹Wila na pye fɔ: «Mila ma yɛnri, na yaga mbe kari, katugu we go woolo pe yaa saraga wɔ wa we ca, na ndɔ wì yo mbe kari ki sa pye na yege na. Na kaa pye na kala li yɛn mɔɔ ndanla, ki yaga ma kɔɔɔ kan na yeri mbe sanla ndɛɛle pe kɔn mbe wele.» Ko kala kì ti wii pan mbe li wunlunɔŋa wi ni.» ³⁰Kona, a Sawuli wì si nawa ŋgban Zhonatan wi ni, ma suu pye fɔ: «Jambasinŋe naa japanraga pyɔ wele dɛ! Mâga yan ndɛɛ mi sigi jɛn mà wɛɛnre le Zhese pinambyɔ wi ni wi le? Mboro naa ma nɔ wi ni, fɛrɛ mbe ye ta. ³¹Wele, mbe Zhese pinambyɔ wi ta go na laga tara nda ti na wagati ŋa fuun ni, ma se fanŋga ta wunluwɔ pi ni, ma wunluwɔ fun pi se yeresaga ta. Ki kala na, koni, ti pe saa lagaja pe pan wi ni na kan, wi daga mbe gbo.»

^w 20.25: Abineri wila pye Sawuli wi naa konaa wi malingbɔɔɔnɔ to (1 Sami 14.50).

^x 20.26: Levi 7.21

³⁵Ki goto pinliwɛ pi ni, a Zhonatan wì si yiri ma kari wa yan, wa laga nga wo naa Davidi wi ni pàa yo ma naga pe yɛɛ na. Lefɔnɔɔ wà la pinle ma kari wi ni. ³⁶A wì si lefɔnɔɔ wi pye fɔ: «Fe ma sa wangala ngele mi yaa wɔn ke ɛ.» A lefɔnɔɔ wì si fe ma kari. A Zhonatan wì si wanla la wɔn, a lì saa wi toro ma to wa wi yege. ³⁷Naa wila ka saa gbɔn wa laga nga wanla làa saa to, a Zhonatan wì si gbele ngbanga ma yo fɔ: «Wanla li wa ma yege naa bere.» ³⁸A wì sho naa fɔ: «Fyɛɛ maa kee, maga ka yere.» A Zhonatan wi lefɔnɔɔ wì si saa wangala ke wulo, mɛɛ sɔngɔɔ ma pan le wi tafɔ wi tanla. ³⁹Lefɔnɔɔ wi sila ki kala li kɔɔ jɛn, kaawɔ Zhonatan naa Davidi poro pàa li kɔɔ jɛn. ⁴⁰A Zhonatan wì suu sandiga naa wi wanga-la ke kan wi lefɔnɔɔ wi yeri, ma suu pye fɔ: «Ta kee ti ni ca.» ⁴¹Lefɔnɔɔ wi karingɔɔ, a Davidi wì si yiri wa wi larasaga, wa sinndelege ki yɔnɔ-parawa kalige kee yeri, mɛɛ fɔli fɔlisaga taanri maa yege ki jiile wa tara Zhonatan wi yege sɔɔwɔ, maa gbɔɔ. Kona, a pè si keyen wa pe yɛɛ yɔɔɔɔ ma gbele fɔ jɛnge, Davidi wo tende. ⁴²Ko pungo na, a Zhonatan wì si Davidi wi pye fɔ: «Ta kee yeyinge na. Mà jɛn wè wugu ma we yɛɛ kan Yawe Yɛnɔɔɛ li mɛge ki na, ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɔɔɛ li ti we pye sinmbele mi naa mboro we yɛɛ kan konaa ma setirige piile poro naa na setirige piile pe ni, pe pye sinmbele pe yɛɛ kan woro pungo na.» »

21

Davidi wila fe Sawuli wi yege
ma kari wa Nɔbu ca

²Kona, a Davidi wì si kari wa Nɔbu ca, wa ***saraga wɔfɔ** Ahimeleki wi yeri. A Ahimeleki wì si fe ma pan maa fili na seri wi yege sɔgɔwɔ jatere pirindorogo ki na, mɛɛ wi yewe ma yo fɔ: «Kì pye mɛɛ, a mà si pan ma ye lere si pinle ma ni?» ³A Davidi wì si saraga wɔfɔ Ahimeleki wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunana wo wì tunngo ka kan na yeri, mala pye fɔ: «Tunngo nga mì kan ma yeri konaa kala na mɔ̀ tun ma sa pye, lere kpɛ si daga mbe kala la jen wa ki ni.» Ki kala na, mì laga ka naga na pinleyɛnle pe na ma yo we sa fili wa. ⁴Yingi yaakaga ki yen na ma yeri yingo? Buru ka ngurugo kan na yeri nakoma maga yaraga nga fuun ta.»

y **21.2:** Mati 12.3-14; Maki 2.25-26; Luki 6.3

⁵A saraga wɔfɔ wì si Davidi wi pye fɔ: «Buru ɲa lere pyew maa kaa wo wa woro na, kaawɔ ɲa wì kan Yenɲele yeri^z wo wi yen na. Eɛn fɔ ma mbe ya mboo lɛ ma woolo pe kan, na kaa pye pee fyɔnrɔ kala pye piliye yan yi ni we.»

⁶A Davidi wì suu pye fɔ: «Wè we yɛɛ yigi fyɔnrɔ kapyere ti ni paa yegɛ ɲga na ki maa piin faa, na mi kaa kee malaga gbɔnsaga we. Na mi kaa kee malaga gbɔnsaga, na woolo pe malingbɔnyaara pe mari le Yenɲele kɛɛ. Ali mbege ta ki tangala na li woro Yenɲele konɔ, eɛn fɔ li yen ^{*fyɔngɔ} fu ma pinle malingbɔnyaara ti ni.»

⁷Kona, a saraga wɔfɔ wì si buru ɲa pe ma kan Yenɲele yeri wi kan Davidi wi yeri, katugu buru wa yegɛ sila pye wa ɲa pàa kan Yenɲele yeri wo pɔngɔ na. Wila pye ma tɛge wa tabali wi na Yawe Yenɲele li yegɛ sɔgɔwɔ. Pàa wi lɛ wa Yawe Yenɲele li yegɛ sɔgɔwɔ, mbe fɔnɲɔ tɛge wa wi yɔnlɔ^a.

⁸Ma si yala ki pilige ki ni, Sawuli wi tunmbyee wà la pye le, wila pan mbe sherege kapyege ka yɔn fili Yawe Yenɲele li yegɛ sɔgɔwɔ. Pàa pye naga naɲa wi yinri Dowegi. Edɔmu cɛnle woo lawi. Wila pye Sawuli wi yaayoro kɔnrifenne pe to.

⁹A Davidi wì si Ahimeleki wi yewe ma yo fɔ: «Njanraga nakoma tokobi woro laga ma yeri? Mii ta mbanla tokobi wi lɛ nakoma mbe malingbɔn-yaraga ka yegɛ lɛ, katugu wunlunana wi tunɲgo ki yen fyeleɛge wogo.»

¹⁰A saraga wɔfɔ wì suu pye fɔ: «Filisiti tara fenne naɲa Goliyati ɲa maa gbo wa Terebenti tige gbunlundɛge ki ni, wi tokobi wo wi yen na. Wi yen ma migi paraga ka ni ma tɛge wa ^{*efɔdi} wi pɔngɔ na. Na kaa pye maa jaa mboo lɛ, maa lɛ, katugu wa yegɛ woro laga.»

A Davidi wì sho fɔ: «Wi kan na yeri, mi se wa ta jɛnɲɛ paa wo yen.»

¹¹Ki pilige nungba ki ni, a Davidi wì si yiri ma fe Sawuli wi yegɛ ma kari wa Gati ca fenne wunlunana Akishi wi yeri^b. ¹²A wunlunana Akishi wi tunmbyeele pè si pe tafɔ wi pye fɔ: «Tara ti wunlunana Davidi wo ma ɲa yɛɛn? Wo pàa pye na yurugo koo wi mɛge ni na yuun fɔ:

«Sawuli wì lere waga kelenɲele tegesaga leɲere gbo,
a Davidi wò lere waga kɛ kɛ tegesaga leɲere gbo^c.»

¹³A Davidi wi nɛɛ ki sɛnrɛ ti jate wa wi nawa. A wi nɛɛ fye Gati ca fenne wunlunana Akishi wi yegɛ fɔ jɛnɲɛ^d. ¹⁴Ki kaa pye ma, a wì suu yɛɛ pye yaraɔ pe yegɛ na. Wila pye na pe yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti keeri keeri, maa yɔn cɛnrɛ ti yaga, a tila fuun wi siyɔ wi na. ¹⁵Kona, a wunlunana Akishi wì suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Yoro jate yège jɛn ma yo ki naɲa ɲa wi yen yaraɔ, yɲgi na, a yè si pan wi ni laga na yeri? ¹⁶Yarafenne poro pe woro

^z 21.5: Levi 24.5-9 ^a 21.7: Mati 12.3-4; Maki 2.25-26; Luki 6.3-4 ^b 21.11: Davidi wila fe ma saa lara wa Filisiti tara fenne naɲa Akishi wi yeri, ma sigi ta Filisiti tara fenne pàa pye Izirayeli woolo pe juguye. ^c 21.12: 1 Sami 18.7; 29.5 ^d 21.13: Yuuro 56.1

ma lɛgɛ laga na yeri wi le, a yɛ si pan ki naŋa wi ni na kan wi pan wila wi yara kapyere ti piin laga na yɛgɛ sɔgɔwɔ? Ayoo, wi se ya ye laga na go.»

Davidi wila pye gbogolomɔ pa to

22 ¹Kona, a Davidi wɛ si yiri wa Gati ca, mɛɛ kari ma saa lara wa Adulamu ca waliwege ki ni^e. Naa wi ndɛɛle poro naa wi go woolo pe ni fuun pàa kaa ki wogo ki logo, a pɛ si kari wi kɔrɔgɔ. ²Mbele fuun pàa pye ma jori, naa mbele fɔrɔ la pye pe na konaa mbele pe nawa pi sila yinggi pe na, a poro pe ni fuun pɛ si saa gbogolo wa wi tanla. A wɛ si pye pe to. Nambala mbele pàa pye wi ni, pàa pye na kee lere cɛnme tijɛrɛ (400) yeri.

³Ko punɔgo na, a Davidi wɛ si yiri wa Adulamu ca ma kari wa Mizipe ca, wa Mowabu tara^f, mɛɛ Mowabu tara wunlunaŋa wi pye fɔ: «Mila ma yɛnri, maga yaga na to naa na nɔ pe pan pe cɛn laga ma ni, fɔ mbe sa ŋga Yɛnɛɛle li yɛn na jaa mbe pye na kan ki jɛn.» ⁴A Davidi wɛ si kari pe ni wa Mowabu tara wunlunaŋa wi yeri. Wagati ŋa fuun Davidi wila pye wa wi larasaga ki ni, pàa koro wa wunlunaŋa wi ni.

⁵Pilige ka, a ***Yɛnɛɛle yɔn senrɛ yofɔ** Gadi wɛ si Davidi wi pye fɔ: «Maga ka koro laga ki larasaga ŋa ki ni. Yiri ma kari wa Zhuda tara.» Kona, a Davidi wɛ si yiri ma kari wa Eɛɛti kɔlɔgɔ ki ni.

Sawuli wila Nɔbu ca saraga wɔfenne pe gbo

⁶Kona, a Sawuli wɛ sigi logo ma yo pàa Davidi wo naa leele mbele pàa pye wi ni pe saga jɛn. Sawuli wila pye ma cɛn wa tamarisi tige ki nɔgɔ wa Gibeya ca, wa tinndi wi na. Wi njanraga kila pye wi kɛɛ. Wi tunmbyeele pe ni fuun pàa pye wa wi tanla. ⁷A Sawuli wɛ suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Yoro Benzhamɛ cɛnle woolo, yaa nuru na yeri. Ye yɛn naga jate ndɛɛ Zhese pinambyɔ wi yaa kɛɛrɛ naa ***ɛrɛzɛn** kɛɛrɛ kan ye ni fuun ye yeri wi le? Ye yɛn naga jate ndɛɛ wi yaa ye tɛgɛ leele waga kɛlɛnɛgɛle (1 000) naa leele cɛnme cɛnme go na wi le? ⁸Yinggi na, a ye ni fuun yɛ si yɔn le na na? Yinggi na ye ni, lere kɛɛ sigi yo na kan mbe yo na pinambyɔ wɛ ***yɔn finliwɛ** le Zhese pinambyɔ wi ni? Ye ni, wa kɛɛ woro na gbele nala kaan mbanla yeri fɔ na pinambyɔ wilan tunmbyee wi sun maa wa na na, a wɛ pɛnɛgɛle le na na paa yɛgɛ ŋga na ki yɛn na piin nala we.» ⁹Edɔmu cɛnle woolo naŋa Dowɛgi ŋa wila pye Sawuli wi tunmbyeele pe ni, a wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì Zhese pinambyɔ wi yan wa Ahitubu pinambyɔ Ahimeleki wi yeri wa Nɔbu ca. ¹⁰Ahimeleki wila Yawe Yɛnɛɛle

^e 22.1: Yuuro 57.1; 142.1 ^f 22.3: Davidi wi mama wà la pye Mowabu cɛnle woo (Uruti 1.22; 4.17-22).

li yewe wi kan, ma yaakara kan wi yeri konaa ma Filisiti tara fenne naja Goliyati⁸ wi tokobi wi kan wi yeri fun.»

¹¹A wunlunaja Sawuli wì si leele tun pe sa *saraga wɔfɔ Ahimeleki wi lagaja pe pan wi ni, Ahitubu pinambyɔ we, konaa wi go woolo pe ni fuun pe ni, poro mbele pàa pye saraga wɔfenne wa Nɔbu ca we. A pe ni fuun pè si pan wa wunlunaja wi yege sɔgɔwɔ. ¹²A Sawuli wì sho fɔ: «Ahitubu pinambyɔ, nungbolo jan ma logo na yeri.»

A Ahimeleki wì suu pye fɔ: «Ee, na tafɔ, mi yen na nuru ma yeri.»

¹³A Sawuli wì suu pye fɔ: «Yingi na mboro naa Zhese pinambyɔ wi ni, a yè si yɔn le na na? Mà yaakara naa tokobi kan wi yeri, ma Yenɲele li yewe wi kan, janggo wi yiri na kɔrɔgɔ wila pengele peri na na paa yege ŋga na ki yen na piin nala we.»

¹⁴A Ahimeleki wì si wunlunaja wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma tunmbyeele pe ni fuun pe ni wiwiin wi yen ŋa pè taga wi na paa Davidi wi yen? Wi yen ma nafɔ, wi si yen ma tunmbyeele pe to. Ma go woolo pe maa wi gbogo. ¹⁵Ki konɣbanɲga ko ma ŋga mi maa Yenɲele li yewe wi kan. Ki jatere wi fa pan na yeri fyew mbe yɔn le ma na. Wunlunaja wiga ka ki kala li taga na go na, nakoma na go woolo wa kpe go na, katugu mi ŋa ma tunmbyee, mii kala la jen wa ki kala li ni, ali jeele.»

¹⁶A wunlunaja wì sho fɔ: «Ahimeleki, mboro naa ma go woolo pe ni fuun pe ni, ye daga mbe gbo.» ¹⁷Kona, a wunlunaja wì suu pingbaanla mbele pàa pye na yeregi le wi tanla pe pye fɔ: «Ye yiri ye Yawe Yenɲele li saraga wɔfenne pe gbo, katugu poro fun, pè Davidi wi saga. Pàa ki jen ma yo wi yen na fee, pe sila si pan mbege yo na kan.» Eɛn fɔ wi tunmbyeele pàa je ma yo pe se kee taga Yawe Yenɲele li saraga wɔfenne pe na. ¹⁸Kona, a wunlunaja wì si Dowegi wi pye fɔ: «Yiri ma saraga wɔfenne pe gbo.» A Edɔmu cenle woolo naja Dowegi wì si fulo wa pe tanla ma pe gbo. Ki pilige ki ni, saraga wɔfenne nafa tijere ma yiri kanɣurugo wila gbo, poro mbele pàa len jese *efɔdiy pe le we. ¹⁹A Sawuli wì si ti a pè saa Nɔbu ca fenne pe ni fuun pe gbo tokobi ni, saraga wɔfenne pe ca ye. Pàa nambala, naa jeele, naa piile, naa piyengele, naa nere, naa sofilele, naa simbaala konaa sikaala pe ni fuun pe gbo tokobi ni^h.

²⁰Ahimeleki wi pinambyɔ Abiyatari wo nunɣba wila ta ma fe ma sho, mee fe ma kari wa Davidi wi tanla. Abiyatari wila pye Ahitubu wi pishyenwoo. ²¹A Abiyatari wì sigi yo Davidi wi kan ma yo Sawuli wì Yawe Yenɲele li saraga wɔfenne pe gbo. ²²A Davidi wì si Abiyatari wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ko kopilige mila Edɔmu cenle woolo naja Dowegi wi yan wa Nɔbu ca. Mila ki jen ma yo wi yaa sa ŋga fuun ki pye ki yege yo Sawuli wi kan. Mi kala na pɔɔn sege woolo pe ni fuun pe gbo. ²³Yingɔ, koro laga na ni. Maga ka fyɛ. Lere ŋa wila jaa mbɔɔn gbo, wo nunɣba wo

wila jaa mbanla gbo. Eɛn fɔ, mboɔn ta laga na tanla, ma yaa pye yeyinngɛ na.»

**Davidi wila Keyila ca ki sho
Filisiti tara fenne pe yeri**

23 ¹Pilige ka, a pè si saa ki yo Davidi wi kan fɔ: «Wele, Filisiti tara fenne pè pan ma to Keyila ca fenne pe na, na pe yarilire ti koli wa pe yarilire sunsara ti na.» ²A Davidi wì si Yawe Yɛnɛɛ li yewe ma yo fɔ: «Mbe ya sa to Filisiti tara fenne pe na le? Mbe ya pe ni le?»

A Yawe Yɛnɛɛ li suu pye fɔ: «Ta kee ma sa to pe na, ma yaa ya pe ni mbe Keyila ca woolo pe sho pe kɛɛ.»

³Eɛn fɔ, a Davidi wi woolo pè suu pye fɔ: «Wele, we yɛn na fyɛ mako laga Zhuda tara ti ni. Fyɛɛ ti yaa serege we na, na waga kari wa Keyila ca mbe sa to Filisiti tara fenne pe na we.» ⁴A Davidi wì si Yawe Yɛnɛɛ li yewe naa. A li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yiri ma kari wa Keyila ca, katugu mi yɛn na Filisiti tara fenne pe nii ma kɛɛ.» ⁵Kona, a Davidi naa wi woolo pe ni pè si kari wa Keyila ca ma saa to Filisiti tara fenne pe na, ma pe gbo fɔ jɛngɛ, mɛɛ pe yaayoro ngbeleye yi sho pe yeri. Pa Davidi wila Keyila ca fenne pe sho pe kɛɛ yɛɛn.

⁶Naa Ahimeleki pinambyɔ Abiyatari wila fe ma saa lara wa Davidi wi yeri wa Keyila ca sanga ŋa ni, wila kari *efɔdi wi ni mbe saa Yɛnɛɛ li yewe wi ni.

⁷Kona, a pè si saa ki yo Sawuli wi kan fɔ: «Davidi wì kari wa Keyila ca.» Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Yɛnɛɛ li yɛn na Davidi wi nii na kɛɛ, katugu wo jate wì saa wi yɛɛ yɔn tɔn ca ka ni, ŋga pè malaga sigembogo kan maga maga, ma sɔgɔyaara lele ki yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti na.» ⁸Kona, a Sawuli wì suu malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe yeri mbe kari wa Keyila ca, mbe sa malingbɔɔnɔ censaga kan mbe Davidi naa wi woolo pe yɔn tɔn.

⁹Eɛn fɔ, a Davidi wì sigi jɛn ma yo Sawuli wila pye na jaa mbe kapege pye wi na. A wì si *saraga wɔfɔ Abiyatari wi pye ma yo wi pan efɔdi wi ni, pe Yɛnɛɛ li yewe. ¹⁰Ko pɔngo na, a wì sho fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ, *Izrayeli woolo Yɛnɛɛ, mi ŋa ma tunmbyee, mīgi logo ma yo Sawuli wila jaa mbe pan mbe to Keyila ca ki na mbege tɔngɔ na kala na. ¹¹Keyila ca fanŋga fenne pe yaa na le wi kɛɛ le? Sawuli wi yaa pan paa yɛgɛ ŋga na mi ŋa ma tunmbyee mīgi logo le? Yawe Yɛnɛɛ, Izrayeli woolo Yɛnɛɛ, mi yɛn nɔɔ yɛnri, mi ŋa ma tunmbyee, maga yo na kan.»

A Yawe Yɛnɛɛ li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Sawuli wi yaa pan.»

¹²A Davidi wì sili yewe naa fɔ: «Keyila ca fanŋga fenne pe yaa mi naa na woolo pe ni we le Sawuli wi kɛɛ le?»

A Yawe Yɛnɛɛ li sho fɔ: «Ee, pe yaa ye le wi kɛɛ.»

¹³Kona, a Davidi wì si yiri wa Keyila ca wo naa nambala mbele pàa pye wi ni pe ni, ma kari wa tara nawa. Pe mbaa nambala cɛnɛ kɔgɔlɔni

(600) yɔn ko tin. A pè si saa ki yo Sawuli wi kan ma yo Davidi wì fe ma yiri wa Keyila ca. Kì pye ma, a Sawuli wì suu panga ki yaga wa Keyila ca.

**Zhonatan wìla saa Davidi wi kɔn
ma wele**

¹⁴Kona, a Davidi wì si kari wa Zifu *gbinri wi ni ma saa cɛn wa yanwira lara nda ti luguwɔn yɛn ma ngban ti ni. Sawuli wìla pye naa lagajaa pilige pyew, ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɛle li sila Davidi wi le wi kɛɛ. ¹⁵Naa Davidi wìla kaa ki yan Sawuli wi yɛn na yanri naa lagajaa mboo gbo, a wì si koro wa Zifu gbinri wi ni, wa Horesha laga ki ni.

¹⁶Pilige ka, Sawuli wi pinambyɔ Zhonatan wì si yiri ma kari wa Davidi wi yeri wa Horesha laga ki ni, ma saa kotogo le wi ni, jango wi taga Yɛnɛle li na. ¹⁷Wìla wi pye fɔ: «Maga ka fyɛ, na to wi se ta mbe kɛɛ taga ma na. Mboro ma yaa ka pye Izirayeli tara ti wunluwɔ we. Muwi mi yaa ka pye legbɔɔ shyen woo mbe taga ma na. Na to wo jate wìgi jɛn ma yo pa ki yaa pye ma.» ¹⁸A pe shyen pè si *yɔn finliwɛ le pe yɛɛ ni naa Yawe Yɛnɛle li yɛge sɔgɔwɔ. A Davidi wì si koro wa Horesha laga ki ni, a Zhonatan wo si sɔngɔɔ ma kari wi ca.

**Sawuli wìla taga Davidi wi na
naa puro naa**

¹⁹Kona, a Zifu ca fɛnnɛ pèle si kari Sawuli wi kɔrɔgɔ wa Gibeya ca, ma saa wi pye fɔ: «Davidi wi yɛn ma lara laga we wasege ki ni, wa lara nda ti luguwɔn yɛn ma ngban ti ni, wa Horesha laga ki ni, wa Akila tinndi wi na, wa gbinri wi yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. ²⁰Koni, wunlunaɲa, na kiga ma ndanla sanga ɲa ni, ma pan, we yaa wi lagaja mboo le ma kɛɛ.»

²¹A Sawuli wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛle li duwaw ye na, yoro mbele yànlà yinriwɛ ta we. ²²Koni ye kari ye sa kagala ngele yè logo ke yewe jɛngɛ ye filige ke na, yoo saga ja jɛngɛ, lere ɲa wùu yan wa ki laga ki ni, yoo jɛn fun, katugu pège yo na kan ma yo wi yɛn ma jilige fɔ jɛngɛ. ²³Yoo larasara ti ni fuun ti wele yeri jɛn. Ko pɔngɔ na, ye sɔngɔɔ laga na yeri, ye pan ye sɛnfirɛ yo na kan, pa kona mi yaa pinle ye ni mbe kari. Na kaa pye wi yɛn laga tara ti ni, mi yaa wi wele wa Zhuda tara ti logologo pyew wi ni saa yan.» ²⁴Kona, a Zifu ca woolo pè si yiri wa Sawuli wi yeri ma sɔngɔɔ wa pe ca, mɛɛ keli ma kari Sawuli wi na. Davidi wo naa wi woolo pe ni pàa pye wa Mawɔn ca gbinri, wa *Araba tara ti ni, wa gbinri gbɛɛ wi yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeriⁱ. ²⁵A Sawuli naa wi woolo pe ni, pè si kari sa Davidi wi lagaja. A leele pèle si saa ki yo Davidi wi kan. A wì si yiri ma kari waara laga ka ni, wa Mawɔn gbinri wi ni, ma saa cɛn wa. A Sawuli wì sigi logo mɛɛ taga wi na wa ki wasege ki

ⁱ 23.24: 1 Sami 26.1

ni naa puro. ²⁶Sawuli wila pye na toro yanwiga ki kanngaga nungba na, a Davidi naa wi woolo pe ni paa toro kanngaga sannga ki na. Davidi wila pye na fyeele na fee jango mbe ta mbe sho Sawuli wi yeri. Een fo Sawuli naa wi woolo pe ni paa Davidi naa wi woolo pe wa ma pe maga mako na jaa mbe pe yigi. ²⁷Een fo, a pitunjo wa si pan maga yo Sawuli wi kan ma yo fo: «Songoro ma pan fyaw, katugu Filisiti tara fenne pe pan ma to tara ti na.» ²⁸Le ki yongolo nungba ke ni, a Sawuli wi si Davidi wi purogo ki yaga, mee kari sa malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni. Ko kala na, pe maa ki laga ki yinri «pè laga pe yee na walaga.»

**Davidi wi sila yenle
mbe Sawuli wi gbo**

24 ¹Ko punjo na, a Davidi wi si yiri wa ki laga ki ni mee kari ma saa cen wa Eni Gedi^j ca ki tanla, wa yanwira nda ti luguwon yen ma ngban ti na. ²Naa Sawuli wila kaa yiri wa malaga gbɔnsaga Filisiti tara fenne pe ni ma pan, a pè sigi yo wi kan fo: «Koni, Davidi wi yen wa Eni Gedi ***gbinri** wi ni.» ³Kona, a Sawuli wi si malingbɔɔnlo welimbele waga taanri (3 000) wo wa ***Izirayeli** tara ti lagapyew, mee kari ma saa na Davidi naa wi woolo pe lagajaa, fo ma saa gbɔn wa waara nda pe yinri ligbɔɔlo waara ti na. ⁴Naa wila ka saa gbɔn wa simbaala jasa wi na, wa konɔ li yon na, a wi si yanwiga wege^k ka yan mee ye wa ki ni mbe sa kongaraga pye. Ma si yala Davidi naa wi woolo pe ni, paa pye ma lara wa ki yanwiga wege ki ni, wa ki kosaga ki na. ⁵A Davidi wi woolo pè sigi yo wi kan yoro fo: «Wele, wagati na Yawe Yenjele laa naga ma yo li yaa koon jugu wi le ma kee, nga koon ndanla maga pye wi na, wi gbɔn.» Kona, a Davidi wi si peepe ma kari ma saa Sawuli wi derigbogo ki nɔgona yon ka kon wi sila ki jen. ⁶Naa Davidi wila kaa ki kon mako, a wi sunndo wi nee koon wi na ngbanga, katugu wila Sawuli wi derigbogo yon ka kon. ⁷A wi suu woolo pe pye fo: «Yawe Yenjele lilan sho ki kala cenle na li pyewe pi ni. Yenjele sanla sho mbe sa kapege pye na tafa wi na, wo na Yenjele li ***sinme kpoyi** wo wi na maa wo we. Katugu wo wi yen na Yawe Yenjele li sinme kpoyi wo wi na maa wo.» ⁸Davidi wila ki senre ti yo ma ti wi woolo pee sa to Sawuli wi na. A wunlunana wi si yiri wa yanwiga wege ki ni, ma konɔ li le na kee. ⁹A Davidi wi si yiri fun wa yanwiga wege ki ni wa Sawuli wi punjo na, ma suu yeri ma yo fo: «Wunlunana, na tafa.»

A Sawuli wi si kannga ma wele. A Davidi wi si foli wi yege sogowa, maa yege ki jiile wa tara maa gbogo. ¹⁰Kona, a wi si Sawuli wi pye fo: «Leele mbele pe yen nɔo yeregi ma yo mi yen na jaa mbɔɔn gbo, yingi na, a ma nee pe senre ti nuru?» ¹¹Wele, mboro jate ma yaa ki yan yenle ni fo Yawe

^j 24.1: Eburuye senre ti ni maga logo Eni Gedi ko koro wo na fo sikapige pulugo. Ki yen wa kogje kuwo wi konggo ki sonlo tosaga yeri; Yurutan 1.14. ^k 24.4: Yuuro 57.1; 142.1

Yenɲele lòn le na keɛ wa yanwiga wege ki ni nala. Pège yo na kan na ma yo mbɔɔn gbo. Eɛn fɔ, a mɔɔ yaga yinwege na, ma sho fɔ: «Mi se keɛ taga na tafɔ wi na, katugu Yawe Yenɲele lo lòn wɔ mɔɔ pye wunluwɔ.»¹² Wele na to¹, ma derigbɔɔ ki nɔɔna yɔn ki kɔngɔ ki wele laga na keɛ. Ma derigbɔɔ ki nɔɔna yɔn ko cɛ mɔ kɔn, eɛn fɔ, mi sɔɔn gbo. Ma daga mbege jen mbe filige ki na fɔ mi woro na kapege jate ma ni, mi woro na jaa mbe yiri mbe je ma na, mii si yaraga ka jɔɔ ma na. Ma sigi ta, mboro ma yen na mi puro mbanla gbo.¹³ Yawe Yenɲele li kiti kɔn mi naa mboro we sɔɔwɔ. Kapege ŋga mà pye na na, ligi fɔɔ tɔn ma na. Eɛn fɔ mi wo se yaraga ka kpe pye ma na.¹⁴ Pe maa yomiyele lele na waa na yuun fɔ: «Pa kapege ki maa yinrigi wa lepeepe pe ni» mɔli jen. Eɛn fɔ mi wo na, mi se kapege kpe pye ma na.¹⁵ Izirayeli tara wunlunanya wɔ pan mbe malaga gbɔn ambɔ ni yere? Mà taga ambɔ na naa puro yere? Pyɔn kugo lee nakoma pinjenge? ¹⁶Ee, Yawe Yenɲele li yaa pye we kiti kɔnfɔ. Li yaa kiti kɔn mi na mboro we sɔɔwɔ. Li we kala li wele, lilan go kala li yege wɔ, li tanga ki kan na yeri, lilan sho ma keɛ.»

¹⁷Naa Davidi wila kaa para Sawuli wi ni makɔ sanga ŋa ni, a Sawuli wɔ suu yewe ma yo fɔ: «Na pinambyɔ Davidi, mboro ma yen na para na ni kaselege ke?» A Sawuli wɔ si to na gbele ŋgbanga fɔ jenge. ¹⁸Ko punɔ na, a Sawuli wɔ sho naa fɔ: «Mà sin ma we na na. Mà kajenge pye na kan, ma si yala kapege mɔ wo pye ma na. ¹⁹Màga naga na na nala fɔ ma yen na kajenge jate na ni; katugu Yawe Yenɲele lilan le ma keɛ, eɛn fɔ mɛɛ silan gbo. ²⁰Na lere wa ka wi jugu wi yigisaga ta, wi mbe yenle mboo yaga wila kee yeyingɛ na le? Ŋga mà pye na kan nala, Yawe Yenɲele ligi sara wi kan ma yeri! ²¹Wele, koni mɔgi jen ma yo ma yaa ka pye wunluwɔ pilige ka, Izirayeli woolo pe wunluwɔ pi yaa ka yeresaga ta ma fanɲga na. ²²Koni wugu mala kan Yawe Yenɲele li mege ki na, fɔ na kungɔɔ, ma se kanla setirige piile pe tɔngɔ, ma se si kanla mege ki kɔ mbege wɔ wa na sege ki ni.» ²³A Davidi wɔ si wugu ma Sawuli wi kan ki wogo ki na.

Kona, a Sawuli wɔ si songɔɔ ma kari wi ca. A Davidi naa wi woolo pe ni, pɛ si songɔɔ wa pe larasaga wa yanwira ti na.

Samiyeli wi kunwɔ

25 ¹Ki wagati wi ni, a Samiyeli wɔ si ku. A ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si gbogolo maa kunwɔ pi pye. Pàa wi le wa wi ca, wa Arama.

Nabali wila je mbe Davidi wi saga

Ko punɔ na, a Davidi wɔ si kari wa Paran ^{*}gbinri wi ni. ²Nanɔ wà la pye wa Mawɔn ca, yarijendɛ legerɛ la pye wi yeri. Wi keɛ yaara tà la pye

¹ **24.12:** Davidi wila Sawuli wi yeri wi to maa gbɔɔ. Mbe taga wa ko na, wi nafɔ lawi Sawuli we (1 Sami 18.27).

wa Karimeli ca^m ki ni. Simbaala waga taanri (3 000) la pye wi yeri, naa sikaala waga kele (1 000) ni. Ki wagati wi ni, wila kari wa Karimeli ca saa simbaala pe sire ti koonlo. ³Ki naja paa pye naa yinri Nabali, wila pye Kalabu setirige pyo. Paa pye naa jo wi yinri Abigayili. Ki jele wila pye ma jilige; wila pye ma yon fo jenge. Een fo wi polo wila pye kapingbanra fo konaa ma pe.

⁴A Davidi wi sigi logo wa gbinri wi ni ma yo Nabali wila pye naa simbaala pe sire ti koonlo. ⁵A wi suu woolo nambala ke tun, ma pe pye ma yo fo: «Ye kari wa Karimeli ca, ye sa Nabali wi shari na kan. ⁶Yoo pye fo: «Yengele sa yinwetonlogo kan ma yeri! Yengele sa yeyinge kan mboro naa ma go woolo ye yeri! Ma kee yaara ti ni fuun tila kee yege. ⁷Migi logo ma yo pe yen nwo simbaala pe sire ti koonlo. Ma si yala mbwon yaayoro konrifenne pe ta wa we ni, we sila kapege kpe pye pe na. Wagati na fuun paa pye we ni wa Karimeli yanwira ti na, yaayogo ka kpe sila pungo wa pe yaayoro ngbelege ki ni. ⁸Ma tunmyeele pe yewe ki wogo ki ni, pe yaa ki yo ma kan. Mi yen nwo yenri ma kajenge pye na tunmyeele pe kan, katugu we pan laga ma yeri ki nala feti pilige nga ki ni. Mi yen nwo yenri fo maga yaraga nga fuun ta, maga kan woro mbele ma tunmyeele we yeri konaa ma pinambyo Davidi wi yeriⁿ.»

⁹A Davidi wi lefonmbolo pe si saa ki senre ti ni fuun ti yo Nabali wi kan Davidi wi mege ni. Kona, a pe si pyeri na nuru wi yeri. ¹⁰Een fo, a Nabali wi si pe yon sogo ma yo fo: «Davidi wi yen ambo? Zhese pinambyo wo yen ambo? Ki nala piliye yan yi ni, tunmyeele legere pe yen na fee na woo wa pe tafenne pe yeri. ¹¹Yaa ki yaan ndee na yaakara, naa na tonmo konaa na kara nda mi gbegele na simbaala pe sire konfenne pe kan, mi yaa ti le mberi kan leele pele yeri, mbele mi si pe yirisaga jen wi le?» ¹²A Davidi wi lefonmbolo pe si songoro ma kari. Pe ka saa gbun, a pe si Nabali wi senyoro ti ni fuun ti yege yo Davidi wi kan. ¹³Kona, a Davidi wi suu woolo pe pye fo: «Ye ni fuun nungba nungba ye ye tokobiye pe ppo wa ye sengele ke na.» A lere pyew wi suu tokobi wi po wa wi senné. A Davidi wi suu woo wi po fun wa wi senné, mee le ma kari lere cenme tijere (400) si poro ni. A lere cenme shyen (200) si poro si koro le na pe yaara ti korosi.

Abigayili wila saa Davidi wi sulu

¹⁴Kona, a Nabali wi tunmyeele wa si saa nga kila pye ki yege yo Nabali wi jo Abigayili wi kan, maa pye fo: «Wele, Davidi wi pitunmbolo torogo ma yiri wa gbinri wi ni na tafa wi yeri pe pan poo shari. Een

^m 25.2: Karimeli ca kila pye wa Zhude tara yanwira ti na; 1 Sami 15.12. ⁿ 25.8: Kila pye wa Izirayeli tara, na pe kaa yaayoro ti sire ti koonlo pilige nga ni, ki pilige ki ma pye feti pilige.

fɔ, wì sɛnjagara yo pe na. ¹⁵Ma si yala, ki leele pàa pye jɛmbele we ni, pe sila kapege kpɛ pye we na. Wagati ɲa fuun wàa pye wa pe tanla wa wasege ki ni, we yaayogo ka kpɛ sila pɔngo. ¹⁶Wagati ɲa fuun wàa pye wa pe tanla na we simbaala pe kɔnri, pàa pye na we go singi yɔnlɔ naa yembinɛ, ma we maga paa mbogo yɛn. ¹⁷Koni jatere pye jɛngɛ, ma ɲga ma yaa pye ki jɛn, katugu na mɛɛ kala la pye, kaselege ko na, kapege yaa we tafɔ wo naa wi go woolo pe ta. Wo jate wi yɛn kafaara pyefɔ, lere se ya yaraga ka yo wi ni.»

¹⁸A Abigayili wì si fyɛɛle ma buru cɛnmɛ shyen (200) lɛ, naa duven selege kasha shyen ni, naa simbaala kanɲurugo ni, mbele pɛ gbɛgele makɔ, naa tiwiyaraga ki yɛnlɛ kanɲurugo ni *bile ɲa pɛ kala wa ni, naa *ɛrɛzen piwara wofogolo cɛnmɛ ni, konaa *figiye piwara cɛnmɛ shyen (200) ni. A wì si ti ni fuun ti taga sofilele na, ¹⁹mɛɛ wi tunmbyeele pe pye fɔ: «Ye keli na yɛgɛ, mi yɛn ye pɔngo na.» Ɛɛn fɔ, wi sila yaraga ka kpɛ yo wi pɔlɔ Nabali wi kan. ²⁰Ma Abigayili wi ta wila pye ma cɛn wi sofile wi na ma yanwiga kɔnɔ li lɛ na kee, yanwiga kila pye maa yɛgɛ tɔn. Ki wagati nungba wi ni, Davidi naa wi woolo pe ni pàa pye na tinri wa yanwiga ki kee ɲga na na paan Abigayili wi yesinmɛ na. A wì si fo ma pe yan wi yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ. ²¹Kila yala Davidi wila pye naa yɛɛ yewe na yuun fɔ: «Kì cɛn kawaga wɛ pye maga nana ɲa wi kee yaara ti ni fuun ti go sige wa gbinri wi ni, fɔ yaraga ka kpɛ si pɔngo wa ti ni! Wilan kajɛngɛ ɲga m̀ pye wi kan ki fɔgɔ tɔn kapege ni. ²²Sanni goto pinliwe ni, na mi ka lenana nungba yaga yinwege na wa Nabali go woolo pe ni, Yɛnɲɛle li jɔlɔgɔ ɲga k̀ wɛ ki ni fuun na ki wa na na.»

²³Naa Abigayili wila kaa Davidi wi yan sanga ɲa ni, a wì si fyɛɛle ma yiri wa wi sofile wi na ma tigi, mɛɛ to Davidi wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, maa yɛgɛ ki jiile wa tara maa gbɔgɔ. ²⁴Ko pɔngo na, a wì si saa to Davidi wi jɛgele ma suu pye fɔ: «Na tafɔ, muwi m̀ kapege pye. Ki yaga mi ɲa ma kulojɔ mbe para ma ni. Ma yɛɛ yaga mala sɛnrɛ ti logo. ²⁵Na tafɔ, maga ka wele Nabali wo na, ki lejaga ɲa we; katugu wi mɛgɛ ki yala wi ni, pe maa wi yinri Nabali, ko kɔrɔ wo yɛn fɔ tijinliwe fu fɔ. Na tafɔ, mi wo na, mi ɲa ma kulojɔ, mi sɔɔn pitunmbolo mbele mà torogo pe yan. ²⁶Ɛɛn fɔ koni, na tafɔ, Yawe Yɛnɲɛle na yinwege wolo li mɛgɛ ki na, m̀ wugu ma kan fɔ Yawe Yɛnɲɛle lo l̀ ti mɛɛ legbogo kala pye mbɔɔn kayanga ki wɔ ma yɛ. Na tafɔ, Yɛnɲɛle sa ti ma juguye poro naa mbele paa jaa mbe kapege pye ma na, pe pye paa Nabali wi yɛn. ²⁷Yingɔ, mi ɲa ma kulojɔ, yarikanra nda m̀ pan mbe kan ma yeri, ma yɛnlɛ ti na, mari yɛɛle lefɔnmbɔlɔ mbele pe yɛn ma ni pe na. ²⁸Mila ma yɛnri mala kapere ti kala yaga na na. M̀ taga ki na ma yo Yawe Yɛnɲɛle li yaa ti ma sege ki fanɲga ta ki cɛn, ki se ka kɔ fyew, katugu ma yɛn malingbɔɔn Yawe Yɛnɲɛle li kan. Ma yinwege piliye yi ni fuun ni, pe se ka tipege kpɛ yan ma ni. ²⁹Na lere wa ka yiri mbe taga ma na, mbaa ma puro mbe yo wi yaa ma gbo, mboro ɲa na

tafɔ, Yawe Yenɲele, ma Yenɲele le, li yaa lɔɔn go singi ma koro mbele pe yen yinwege na pe ni. Eɛn fɔ li yaa kɔɔn juguye pe yinwege ki wa lege paa yege nga na pe ma kaa funɲɔɲɔ wa gbafurugo ni we. ³⁰ Kajenɲe nga fuun Yawe Yenɲele ligi ***yɔn fɔlɔ** kɔn mbe pye ma kan, na liga kaga yɔn fili sanɲa ɲa ni, mbɔɔn tege Izirayeli woolo pe go na, ³¹ ki se ye ma go na, ma jatere wi se piri ma na, fɔ mà lere gbo jaga mɔɔ kayanɲa ki wɔ wi ni ma ye. Na tafɔ, na Yawe Yenɲele liga ka kajenɲe pye ma kan sanga ɲa ni, mi yen nɔɔ yenri ma nawa to mi ɲa ma kuloɲɔ na na.» ³² A Davidi wì si Abigayili wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li woo, lo na lɔɔn torogo ma pan mala fili nala we. ³³ Sɔnmɔ yen ma woo, ma tijinliwe pi kala na, mboro ɲa màla yege kɔn jango mi ka ka legbogo kala pye mbanla kayanɲa ki wɔ na ye. ³⁴ Kaselege ko na, Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele lilan yege kɔn, mii kapege pye ye na. Lo na yinwege wolo li mege ki na, ndɛɛ mɛɛ ja pan fyaw mbanla fili, sanni goto pinliwe ni, lenaɲa kpe se jen na koro wa Nabali go ki ni.» ³⁵ Abigayili wila pan yarikanra nda ni, a Davidi wì siri sho, mɛɛ wi pye fɔ: «Ta kee ma ca yeyinɲe na. Wele, mɔɔ sɛnre ti logo, mi yaa nga mà yenri ki pye ma kan.»

Nabali wi kunwɔ

³⁶ Naa Abigayili wila ka saa gbɔn wa Nabali wi na, wi mbe wele, mɛɛ wi yan wila nayinme nii ma sugbɔɔ sɔɔgo paa wunluwɔ sugbɔɔ yen. Wila tin sinme pi ni na yɔɔɔri fɔ jɛnɲe. Kì kaa pye ma, Abigayili wi sila sɛnre pyɔ wo yo wi ni fɔ ma saa laga ki laga. ³⁷ Eɛn fɔ ki goto pinliwe pi ni, naa sinme pila kaa laga Nabali wi na, a wi jɔ wì si nga kila pye ki yege yo wi kan, a wi sunndo wì si kɔn wi na fɔ jɛnɲe, a wì wire ti si fanla wi na ma cɛn paa sinndelege yen. ³⁸ Piliye ke si toronɲɔlɔ, a Yawe Yenɲele lɔ si jɔlɔɔ wa Nabali wi na, a wì si ku.

³⁹ Naa Davidi wila kaa ki logo ma yo Nabali wì ku, a wì sho fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele li woo, lo na lilan go kala li le, naa Nabali wila na tegele we. Yawe Yenɲele lɔ Nabali wi tipege ki songɔɔ wi na mala sho kapege pyewe ni.»

Ko punɲo na, a Davidi wì si leele tun ma yo pè saga yo Abigayili wi kan fɔ wila jaa mboo pɔri wi jɔ. ⁴⁰ A Davidi wi tunmbyeele pè si saa gbɔn wa Abigayili wi na wa Karimeli ca, mɛɛ wi pye fɔ: «Davidi wì we tun laga ma yeri, katugu wila jaa ma pye wi jɔ.»

⁴¹ Le ki yonɲɔlɔ nunɲba ke ni, a wì si yiri ma to maa yege ki jiile wa tara, mɛɛ yo fɔ: «Mì yere ki na mbe pye wi tunmbyee, wo ɲa na tafɔ mbaa wi tunmbyeele pe tɔɔɔ ti jogo°.» ⁴² Ko punɲo na, a wì si fyeele ma yiri, ma lugu wi

° 25.41: Tɔɔɔ jogowo kala yeli wele wa Zhene 18.4 laga ki ni konaa ki sɛnre ti kɔɔ wi ni wa ki sewe pyɔ wi nɔɲna.

sofile wi na, wo naa wi tunmbyeele jeele kangurugo ni, mæe pinle Davidi wi tunmbyeele pe ni ma kari. A wì si saa pye Davidi wi jɔ.

⁴³Davidi wìla Zhizireyeli^p ca fenne jɔ Ahinowamu^q wi pɔri fun wi jɔ. Pe ni fuun shyen, a pè si pye wi jeele. ⁴⁴Sawuli wi sumborombyɔ Mikali ɲa wìla pye Davidi wi jɔ, Sawuli wìla wi kan Layishi pinambyɔ Paliti wi yeri. Wo la pye Galimu ca fenne woo.

**Davidi wìla Sawuli wi yaga naa
wi suu gbo**

26 ¹Zifu ca fenne pàa kari Sawuli wi kɔɔɔɔ naa wa Gibeya ca, maa pye fɔ: «Davidi wi yen ma lara wa Akila tinndi wi na wa ***gbinri** wi yesinme na’.» ²Kona, a Sawuli wì si yiri ma kari ***Iziryeli** woolo malingbɔɔnlo welimbele waga taanri (3 000) ni, wa Zifu gbinri wi ni mbe sa Davidi wi lagaja. ³A Sawuli wì suu malingbɔɔnlo censaga ki kan wa Akila tinndiye pe na ma mara kono yon ki na, ma wa wa gbinri wi yeri. Davidi wìla pye wa gbinri wi ni. A wì sigi logo ma yo Sawuli wì taga wi pungo na naa puro. ⁴A Davidi wì si kagala yewefenne pele torogo pe saga wogo ki yewe pege jen. A wì sigi logo ma yo Sawuli wì pan kaselege. ⁵A wì si yiri ma kari wa Sawuli wi malingbɔɔnlo censaga ki tanla. A wì si Sawuli wo naa wi malingbɔɔnlo to Abineri wi ni pe sinlesaga ki wele maga jen. Abineri to wo lawi ɲa Neri. Sawuli wìla pye ma sinle wa censaga ki nandogomo, a wi malingbɔɔnlo pè si sinle maa maga.

⁶A Davidi wì si Heti cenle woolo naɲa Ahimeleki naa Zeruya^s pinambyɔ Abishayi pe yeri, Abishayi wìla pye Zhouabu wi nɔsepyɔ lenaɲa, mæe pe yewe ma yo fɔ: «Ye ni ambo wi yaa pinle na ni mbe kari wa Sawuli wi yeri, wa wi malingbɔɔnlo censaga ki ni?»

A Abishayi wì suu yon sogo ma yo fɔ: «Mi yaa pinle ma ni mbe kari.»

⁷Kona, a Davidi wo naa Abishayi wi ni pè si kari yembine li ni wa malingbɔɔnlo pe sɔɔɔɔ. Pàa saa Sawuli wi ta wìla wɔnlo wa malingbɔɔnlo pe nandogomo, wi njanraga kila pye ma kan wa tara wa wi go ki tanla. Abineri naa malingbɔɔnlo pe ni pàa sinle maa maga na wɔnlo. ⁸A Abishayi wì si Davidi wi pye fɔ: «Yenɲele lɔɔn jugu wi le ma kee. Mi yen nɔɔ yenri mala yaga mboo sun njanraga ki ni mboo mara wa tara ti na yonlo nungba, mi sege pye yonlo shyen.»

⁹Een fɔ, a Davidi wì si Abishayi wi yon sogo ma yo fɔ: «Ayoo, maga kaga pye. Yawe Yenɲele li ***sinme kpoyi** wo lere ɲa na maa wɔ, ambo wi yaa wi gbo mbe koro mbajɔɔwɔ?»

^p 25.43: Ahinowamu wìla pye Davidi wi jɔ kongbanɲa (1 Sami 27.3; 30.5; 2 Sami 2.2). Ahinowamu wìla pye Davidi wi pinambyɔ kongbanɲa Aminɔ wo nɔ (2 Sami 3.2).

^q 25.43: Zhizireyeli ca kila pye wa Zhuda tara (Zhozu 15.56). ^r 26.1: Yuuro 54.2

^s 26.6: Zeruya wìla pye Davidi wi njɔ wa; 1 Kuro 2.16, Abishayi wìla pye Davidi wi naa paa Zhouabu wi yen fun. Zhouabu wìla kaa pye wi malingbɔɔnlo to (2 Sami 2.18).

¹⁰ A wì sho naa fɔ: «Yawe Yɛnɛlɛ na yinwege wolo li mɛgɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ Yawe Yɛnɛlɛ lo li yaa wi gbɔn, mbe ti wi ku wi yɛ nakoma wi ku malaga. ¹¹ Yawe Yɛnɛlɛ lɛ sinmɛ kpoyi wo lere ɲa na maa wɔ, Yɛnɛlɛ sanla shɔ mbe sa kɛɛ taga wi na. Eɛn fɔ njanraga ɲga ki yɛn ma kan wa wi go kɛɛ yeri ko lɛ naa wi tɔnmɔ leyaraga ki ni waa kee.» ¹² A Davidi wì si njanraga konaa tɔnmɔ leyaraga ki lɛ, tɪla pye wa Sawuli wi go kɛɛ yeri, mɛɛ kari. Lere kpɛ sila pe yan. Lere kpɛ sila kala la jɛn wa ki wogo ki ni. Lere kpɛ sila si yɛn, pe ni fuun pàa pye na wɔnlɔ, katugu Yawe Yɛnɛlɛ làa wɔnlɔwɔ gbɔɔ wa pe na.

¹³ Kona, a Davidi wì si gbunlundeɛ ki kɔn ma yiri, mɛɛ lugu wa yanwiga ki namunɔ wi na, wa lege ma lali jɛɲɛ Sawuli wi malingbɔɔn-lɔ censaga ki ni. ¹⁴ A Davidi wì si para ɲgbanga ma wa wa leele poro naa Neri pinambyɔ Abinɛri pe yeri, ma yo fɔ: «Abinɛri oo! Ma sanla yɔn sogo wi lɛ?»

A Abinɛri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ambɔ wi mboro, mboro ɲa maa jɔrɔgi na wunlunaja wi yɛgɛ wɛregi wɛ?»

¹⁵ A Davidi wì si Abinɛri wi pye fɔ: «Mboro wɛ, ma yɛn lenaja fanɲga fɔ ɲa wi yɔngɔ woro laga Izirayeli tara, ki woro ma lɛ? Eɛn fɔ, yɲgi na mɛɛ si wunlunaja, ma tafɔ wi go sige? Katugu lere wà pan wa mbe pan mbe wunlunaja, ma tafɔ wi gbo. ¹⁶ Kala na mà pye yɛɛn li woro ma yɔn. Yawe Yɛnɛlɛ na yinwege wolo, li mɛgɛ ki na, yɛ ni fuun yɛ daga mbe ku, katugu yɛɛ wunlunaja, yɛ tafɔ wi go sige, wo ɲa Yawe Yɛnɛlɛ lɛ sinmɛ kpoyi wo wi na maa wɔ wɛ. Koni wele, wunlunaja wi njanraga konaa wi tɔnmɔ leyaraga ki ni, to nda tɪla pye wa wi go kɛɛ yeri, ti yɛn se yeri?»

¹⁷ A Sawuli wì si Davidi wi magala li logo mali jɛn, mɛɛ yo fɔ: «Na pina-mbyɔ Davidi, mboro ma yɛn na para yɛɛn kaselege?»

A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaja, na tafɔ, na magala loli.» ¹⁸ A Davidi wì sho naa fɔ: «Yɲgi na, a na tafɔ mà si taga mi ɲa ma tunmbyɛɛ na na nala puro yɛɛn? Yɲgi mɪ pye? Kapege ɲga mɪ pye ko yɛn kikiin? ¹⁹ Koni wunlunaja na tafɔ, nungbolo jan ma mi ɲa ma tunmbyɛɛ na senre ti logo. Na kaa pye Yawe Yɛnɛlɛ lo lɔɔn wa na na, a maa na puro, lili yɛɛ yaga, na yarikanga ki li nanɲbanwa pi sogo li na. Eɛn fɔ, na kaa pye leele pɔɔn sun mɔɔ wa na na, Yawe Yɛnɛlɛ li danɲa wa pe na, katugu nala pàna purɔ, pe woro na jaa mbe koro wa tara nda Yawe Yɛnɛlɛ lɛ kan li woolo pe yeri kɔrɔgɔ ti ni. Kì cɛn ndɛɛ paa na piin fɔ: «Ta kee ma saa yarisunndo ta yɛgɛ gbogo.» ²⁰ Eɛn fɔ mi wo na, mi woro na jaa mbe yiri laga Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ pe sanla gbo lege. Katugu Izirayeli tara wunlunaja wì yiri na kɔrɔgɔ malaga ni, mi ɲa mi yɛn paa pinjenge yɛn, nala lagajaa, paa yɛgɛ ɲga na pe maa sico lagajaa yanwira na wɛ.»

²¹ Kona, a Sawuli wì sho fɔ: «Mɪ kapege pye. Ta paan na pinambyɔ Davidi. Mi se kapege pye ma na naa, katugu nala yɛmbine na li ni, màla

yinwege ki jate yarijenge. Mì tijinliwɛ fu kala pye, m̀ punnguwa gbɔɔ pungo.»

²²A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaŋa, ma njanraga ki ŋga. Ma lefɔnmɔɔɔ nungba mbe pan wigi shɔ. ²³Yawe Yɛnɛɛɛ li yaa lere nungba nungba pyew wi sara mbe yala wi kasinɛɛ konaa wi yen tagawa ni yege ŋga na ki ni; katugu Yawe Yɛnɛɛɛ lɔɔn le na kee nala, ɛɛn fɔ mi woro na jaa mbanla kee ki taga li sinme kpoyi wo lere ŋa na maa wɔ wi na. ²⁴Yege ŋga na ma yinwege ki kala li gbɔɔ na yeri nala, pa na yinwege ki kala yaa pye mbe gbɔɔ Yawe Yɛnɛɛɛ li yeri ma fun. Li yaa na shɔ na jɔɔɔ kagala ke ni fuun ke ni.»

²⁵Kona, a Sawuli wì si Davidi wi pye fɔ: «Yɛnɛɛɛ sa duwaw ma na, na pinambyɔ Davidi! Ki woro nala kɔɔn shyen, ma yaa kagbɔɔɔɔ legerɛ pye, ke yaa si yɔn ma kan.»

Ko pungo na, a Davidi wì si konɔ li le na kee, a Sawuli wì si sɔngɔɔ wa wi ca.

Davidi wila saa lara wa Filisiti tara

27 ¹Kona, a Davidi wì suu yɛɛ pye fɔ: «Pilige ka Sawuli wi yaa kanla gbo. Kala la yege woro wa naa mi yaa pye, kaawɔ mbe fe mbe kari wa Filisiti tara fenne pe tara, jango Sawuli wilan purɔɔ ki yaga laga ***Izirayeli** tara ti lagapyew ki ni. Kiga pye ma, pa mi yaa shɔ wi yeri.»

²Kona, a Davidi wì si yiri wo naa wi lenambala cɛnme kɔɔɔɔni (600) pe ni ma kari wa Gati ca wunlunaŋa Akishi ŋa wila pye Mawoki wi pinambyɔ wi yeri. ³Davidi wo naa wi lenambala pe ni, pàa kari pe go woolo pe ni, ma saa cɛn wa Gati ca, wa Akishi wi ni. Davidi wi jɛɛɛ shyen pàa pye wi ni, Ahinowamu ŋa wila yiri wa Zhizireyeli ca wo naa Abigayili ŋa wila pye Nabali ŋa wila ku wi jɔ, ma yiri wa Karimeli ca we. ⁴Naa Sawuli wila kaa ki logo ma yo fɔ Davidi wila fe ma saa lara wa Gati ca, a wì suu purɔɔ ki yaga.

⁵Pilige ka, a Davidi wì si Akishi wi pye fɔ: «Na kaa pye na kala lɔɔn ndanla, konɔ kan na yeri mbe sa cɛn ca ka ni laga tara ti ni. Kii daga mi ŋa ma tunmbyee, mbe cɛn ma ni ja laga wunluwɔ ca ki ni.»

⁶Ki kaa pye ma, a Akishi wì si Zikilagi ca ki kan wi yeri. Ko kala kɔ ti ali ma pan ma gbɔn nala, Zikilagi ca ki yen Zhuda tara wunlumbolo pe wogo. ⁷Davidi wila cɛn wa Filisiti tara fenne pe tara ma saa ta yeɛ nungba naa yenge tijere.

⁸Ki wagati wi ni, Davidi wo naa wi lenambala pe ni pàa pye na kee ma saa na tuun Geshuri tara fenne, na Giziri cɛnɛ woolo konaa Amaleki setirige piile pe na, na malaga gbɔɔn pe ni. Ki leele wele, pàa pye ma cɛn wa ki tara ti ni maga le wa faa, maga le wa Shuri tara ti na fɔ ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara ti na. ⁹Davidi wila ki tara ti tɔngɔ pew, wi sila naŋa nakoma jeɛ wa

yaga go na. Kila pye wi ma simbaala, naa sikaala, naa nɛrɛ, naa sofilele, naa yɔngɔmɛye konaa yaripɔɔ ti koli, kona wi mɛɛ sɔngɔɔ mbe si kari wa Akishi wi yeri. ¹⁰Na Akishi wiga wi yewe mbe yo fɔ: «Ye saa to ambɛnɛ na nala?»

Davidi wi mɛɛ wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wè yiri wa Zhuda tara ti yɔnlɔ-parawa kalige kɛɛ yeri, nakoma wa Yerameyeli cɛnlɛ woolo pe tara ti yɔnlɔ-parawa kalige kɛɛ yeri, nakoma wa Keni cɛnlɛ woolo pe tara ti yɔnlɔ-parawa kalige kɛɛ yeri^t.» ¹¹Davidi wi sila naɲa nakoma jele yaga yinwege na mbe kari wi ni wa Gati ca, katugu wila pye na fye fɔ kagala ngele pɛ pye paga ka sa ke yo mbe yo fɔ: «Pa Davidi wigi pye yɛɛn.» Wagati ɲa fuun Davidi wila pye wa Filisiti tara fɛnnɛ pe tara, pa wila pye na tanri ki tangalɔmɔ pi na ma. ¹²Akishi wila wi jigi wi taga Davidi wi na, katugu wila pye naa yɛɛ piin fɔ: «Davidi wi yɛn Izirayeli, wi yɛɛra tara woolo pe jugu yɛɛ ɲga na, wi yaa koro na tunmbyee wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni.»

Filisiti tara fɛnnɛ pàa yiri mbe sa to Izirayeli woolo pe na

28 ¹Ki wagati wi ni, a Filisiti tara fɛnnɛ pɛ si pe malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye yi ni fuun yi gbogolo ɲgbelege nungba mbe yiri sa to ***Izirayeli** woolo pe na. A wunlunaɲa Akishi wɛ si Davidi wi pye fɔ: «Ma daga mbege jɛn fɔ mboro naa ma malingbɔɔnlɔ pe ni, ye yaa pinle na ni mbe kari wa malaga.» ²A Davidi wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pa kona mi ɲa ma tunmbyee, kala na mi yaa pye ma yaa li yan.»

A Akishi wɛ sho naa fɔ: «Mi yaa ma tɛɛge maa na kɔɔsi suyi.»

³Kila yala Samiyeli wɛ ku, a Izirayeli woolo pe ni fuun pɔo kunwɔ pi gbele maa le wa wi ca, wa Arama. Ma si yala Sawuli wila kuulo yewefɛnnɛ poro naa jelefɛnnɛ pe ni fuun pe purɔ ma pe yirige wa tara ti ni^u.

Sawuli wila kari kuulo yewefɔ jele wa yeri

⁴Kona, a Filisiti tara fɛnnɛ pɛ si pe yɛɛ gbogolo, mɛɛ saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan ma cɛn wa Sunɛmu ca. A Sawuli fun wɛ si Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo, mɛɛ saa wi malingbɔɔnlɔ censaga ki kan ma cɛn wa Gilibowa ca. ⁵Naa Sawuli wila kaa Filisiti tara fɛnnɛ pe malingbɔɔnlɔ censaga ki yan, a wɛ si fye, a wi sunndo wɛ si kɔn wi na ɲgbanga, fɔ a wila seri. ⁶A wɛ si Yawe Yɛnɲɛle li yewe. ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɲɛle li sila wi yɔn sogo wɔɔnɔ ni, nakoma Urimu^v wi ni nakoma ***Yɛnɲɛle yɔn senre yofɛnnɛ** pe yɔn

^t 27.10: Mbe yala 1 Kuro 2.9,25,26 wi ni, Yerameyeli cɛnlɛ woolo pàa pye Hezirɔn setiri-ge piile ma yiri wa Zhuda cɛnlɛ li ni. Keni cɛnlɛ woolo poro wogo ko na, ye wele wa Kiti 4.11 laga ki ni. ^u 28.3: Levi 19.31 ^v 28.6: Urimu naa Tumimu tɛla pye yaara shyen ta, nda wee jɛn nala. Kana kanɲgagala la wele nakoma yaanɲgumbigile. Pàa ke tɛge na we fɔ wi yewe ke ni, mbe ta mbaa wi nawa kagala ke jenni. Ye wele wa (ɛki 28.30; Nɔmbu 27.21; Nehe 7.65) lara ti ni!

senre ni. ⁷Kona, a Sawuli wì suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Ye sa jele ɲa wi maa kuulo pe yewe wa lagaja na kan, mbe ta mbe kari wa wi yeri saa yewe.»

A wi tunmbyeele pè suu pye fɔ: «Jele wa yen bere wa Eni Dori ca, wi maa kuulo pe yewe.»

⁸A Sawuli wì suu yee cenlɔmɔ pi kanɲga ma yaripɔɔ ta yege le. Ko punɲo na, a wo naa nambala shyen si pinle ma kari. Pàa saa gbɔn wa jele wi na yembinè li ni. A Sawuli wì suu pye fɔ: «Mi yen na jaa ma kuulo wa yinne yirige maa yewe kala na laa paan li ni na kan, ɲa mi yaa naga ma na we.»

⁹A jele wì suu pye fɔ: «ɲga Sawuli wì pye màga jen. Wì kuulo yewe-fenne poro naa jelefenne pe purɔ ma pe yirige laga tara ti ni. Yɲgi na, a ma nɛɛ penɛ peri na na mbe ti panla gbo?»

¹⁰A Sawuli wì si wugu Yawe Yenɲele li na, ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo li mege ki na, kapege kpe sɔɔn ta wa ki kala na li ni.»

¹¹Kona, a jele wì suu yewe ma yo fɔ: «Mbe ambɔ yirige ma kan?»

A Sawuli wì sho fɔ: «Samiyeli wo yirige na kan.» ¹²Naa jele wila kaa Samiyeli wi yan, a wì si gbele ɲgbanga ma Sawuli wi pye fɔ: «Yɲgi na, a mà silan fanla ma si yala mboro ma yen Sawuli we?»

¹³A wunlunɲa Sawuli wì suu pye fɔ: «Maga ka fyɛ, ɛɛn fɔ ɲga mà yan ko yo na kan.»

A jele wì suu pye fɔ: «Mi yen na gboo yinne la yaan li yen na yinrigi wa tara ti nɔɔ na.»

¹⁴A Sawuli wì suu yewe ma yo fɔ: «Li yege cenwe pi yen mele?»

A jele wì sho fɔ: «Nɲa lelɲgbaraga kayi ki yen na yinrigi, ma ki yee tɔn derigbɔɔ ni.»

Kona, a Sawuli wì sigi jen ma yo Samiyeli wowi. A wì si fɔli maa yege ki jiile wa tara maa gbɔɔ. ¹⁵A Samiyeli wì si Sawuli wi pye fɔ: «Yɲgi na, a mà sanla yirige wa na wogosaga ki ni nala tege?»

A Sawuli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Jɔlɔɔ gbɔɔ kɔ to na na. Filisiti tara fenne pè gbegɛle mbe malaga gbɔn na ni. Yenɲele lɔ laga na na. Li woro nala yɔn sogo Yenɲele yɔn senre yofenne pe yɔn senre ni naa, nakoma wɔɔnrɔ ni. Ko kala na, mɔ ti a pɔɔn yeri, jango mi yaa ɲga pye, maga yo na kan.»

¹⁶A Samiyeli wì suu pye fɔ: «Kɔ kaa pye Yawe Yenɲele lɔ laga ma na, ma pye ma jugu, yɲgi na, a ma nɛɛ na yewe? ¹⁷ɲga Yawe Yenɲele làa yo na kan, a mɔ yo ma kan, ko li yen na piin yɲɔ. Lɔ wunluwɔ pi sho ma yeri maa kan lere wa yege yeri, wo wi yen Davidi we. ¹⁸Katugu ma sila Yawe Yenɲele li senre ti le, làa ki kɔn maga tege wa li nanɲbanwa gbɔɔ pi ni, mbe kiti ɲa kɔn Amaleki setirige piile pe na, ma sila ki kala li pye. Ko kɔ ti Yawe Yenɲele li yen naga kala na li piin ma na nala». ¹⁹Yawe Yenɲele li yaa mboro

naa Izirayeli woolo pe ni ye le Filisiti tara fenne pe kɛɛ. Goto mboro naa ma pinambiile pe ni, ye yaa pye laga na ni. Yawe Yenɲele li yaa Izirayeli woolo pe malingbɔɔnɔ censaga woolo pe le Filisiti tara fenne pe kɛɛ.»

²⁰Ki sɛnɛ ti logonɔɔɔ, a Sawuli wì si to ma sanga le tara, le ki yɔngɔ-lɔ nungba ke ni; katugu Samiyeli wi senyoro tɪla wi sunndo wi kɔn wi na. Ma sigi ta fanɲga sila koro wi ni, katugu wi sila yaraga ka kpɛ ka ki pilige ki yɔnɔ naa ki yembine li ni.

²¹Kona, a jele wì si fulo wa Sawuli wi tanla, ma suu yan wila fye fɔ jɛɲɛ. A jele wì sho fɔ: «Wele, mi ɲa ma kuloɔ, mɔɔ sɛnɛ ti logo, mala yɛɛ go ki pɛɛ, mɔɔ senyoro ti tanga. ²²Koni, mi yen nɔɔ yenri, ma logo mi ɲa ma kuloɔ na yeri. Ki yaga mbe buru kɔngɔ kan ma yeri ma ka, jango ma fanɲga ta, ma kɔnɔ li le maa kee.»

²³Ɛɛn fɔ, a Sawuli wì si je ma yo wi se ka. A wi tunmbyeele poro naa jele wi ni pɛ suu yenri ɲgbanga, fɔ a wì saa yere pe sɛnɛ ti na. A wì si yiri le tara mɛɛ cen wa sinleyaraga ki na. ²⁴Napige ɲga kì tɔɔ kà la pye jele wi yeri wa wi laga, a wì si fyɛɛle maga gbo maga sɔɔ, mɛɛ muwɛ le maa gbɔn, ma ^{*}lewe fu buru fɔ. ²⁵A wì sigi yaakara ti kan Sawuli wo naa wi tunmbyeele pe yeri. A pɛ si ka. Ko punɔ na, a pɛ si yiri ma kɔnɔ li le ki yembine nungba li ni ma kari.

Filisiti tara fenne pe sila yenle Davidi wi kari pe ni wa malaga

29 ¹Kona, a Filisiti tara fenne pɛ si pe malingbɔɔnɔ ɲgbeleye yi gbogolo wa Afɛki ca. A ^{*}Izirayeli woolo poro si pe malingbɔɔn-lɔ censaga ki kan ma cen wa Zhizireyeli^{*} pulugo ki tanla. ²Filisiti tara fenne teele pàa keli pe malingbɔɔnɔ cenme cenme gbogolomɔ naa waga kelenɲele (1 000) gbogolomɔ pi yeɛ na pe yeɛ sinni. A Davidi naa wi le-nambala pe ni konaa Akishi wi ni, pɛ si malingbɔɔnɔ ɲgbeleye yi kɔɔɔ tɔn. ³Kona, a Filisiti tara fenne teele pɛ si yewe ma yo fɔ: «Yiɲgi ki Eburu-ye mbele pe yen na piin laga?»

A Akishi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Izirayeli woolo wunlunana Sawuli wi tunmbyee Davidi wowi. Wi yen ma cen laga na yeri ki ye le nungba nakoma shyen wolo loli na yɛɛn. Male wì pan ma cen laga na yeri, mi fa jeregisaga yan wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala.» ⁴Ɛɛn fɔ, a Filisiti tara fenne teele pɛ si nawa ɲgbɔn Akishi wi ni, ma suu pye fɔ: «Ki nana ɲa, wi sɔngɔɔ wa ca ɲga mà kan wi yeri ki ni. Wiga ka kari we ni wa malaga, jango wiga ka sa kanɲga we kɔɔɔ mbaa malaga gbɔn we ni wa malaga gbɔnsaga. Wi mbe ya yeyinɲɛ ta mɛɛ wi tafɔ wi yeri, na wii kari we leele pele yinɛ ni wi kan? ⁵Ki Davidi ɲa wo ma pàa pye na yoo na yurugo koo wi mɛɛ ni na yuun fɔ:

* 29.1: 1 Wunlu 20.26,30; 2 Wunlu 13.17

«Sawuli wì leele waga kelengele tagesaga legere gbo,
a Davidi wo leele waga ke ke tagesaga legere gbo» »

⁶A Akishi wì si Davidi wi yeri ma suu pye fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo li mege ki na, ma yen lesinɲe. Ki yen mala ndanla mbɔɔn yan ma pinle na ni we kari wa ki malaga ɲga ki na konaa we songɔɔ we pan, katugu male mà pan ma cɛn laga na yeri, mi fa jeregisaga yan ma na fɔ ma pan ma gbɔn nala. Eɛn fɔ, ma kala li woro ma Filisiti tara fenne teele sanmbala pe ndanla. ⁷Koni, songɔɔ maa kee yeyinɲe na, janngo maga ka Filisiti tara fenne teele pe kambenge pye.» ⁸A Davidi wì si Akishi wi pye fɔ: «Yingi m̀ pye? Yingi kapege ma yan mi ɲa ma tunmbyee na na, maga le pilige ɲga ni m̀ pan laga ma yeri fɔ ma pan ma gbɔn nala? Ali ki sa ti mi se ya kari sa malaga gbɔn na tafɔ wunlunaɲa wi juguye pe ni?» ⁹A Akishi wì si Davidi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Migi jen cɔ, katugu ma kala li yen mala ndanla paa Yenɲele li *merege yen. Eɛn fɔ Filisiti tara fenne teele pànla pye ma yo ma se kari wa malaga ki na. ¹⁰Koni, ma daga mbe ka yiri faa goto pinliwe ni, mboro naa ma tafɔ Sawuli wi tunmbyeele mbele pè pinle ma pan ma ni pe ni. Ye yiri faa goto pinliwe ni, yaa kee, na laga kiga kaa lari sanga ɲa ni we.»

¹¹Ki goto yirifaga ki na, a Davidi wo naa wi lenambala pe ni pè si yiri ma kari. Paa songɔɔ wa Filisiti tara ti ni. A Filisiti tara fenne poro si kari wa Zhizireyeli ca.

Davidi wila saa malaga gbɔn Amaleki setirige piile pe ni

30 ¹Pilige taanri wogo ki na, naa Davidi wo naa wi lenambala pe ni paa ka saa gbɔn wa Zikilagi ca, a pè sigi yan fɔ Amaleki setirige piile pè saa to Zhuda tara ti yɔnɔparawa kalige kee woolo pe na konaa Zikilagi ca ki ni maga sogo. ²Paa jeele pe yigi ma kari pe ni, naa mbele fuun paa pye wa ca ki ni pe ni, piile poro naa *lelele pe ni. Eɛn fɔ pe sila lere gbo, paa pe yigi kulolo ma konɔ li le na kee. ³Naa Davidi wo naa wi lenambala pe ni paa ka saa gbɔn wa ca ki ni, a pè si ca ki yan pège sogo, ma pe jeele, naa pe pinambiile konaa pe sumborombiile pe yigi ma kari pe ni kulowo. ⁴Kona, a Davidi naa wi lenambala pe ni pè si to ma jɔɔɔ, ma gbele, fɔ a pe magangala kè saa wɔ pe na. ⁵Paa Davidi wi jeele shyen pe yigi kasopiile, Ahinowamu ɲa wila yiri wa Zhizireyeli ca wo naa Nabali ɲa wila ku wi jɔ Abigayili ɲa wila yiri wa Karimeli ca wi ni^z.

⁶Davidi wi jatere wila piri wi na fɔ jenge, katugu wi woolo pe nawa pila tanga pe na fɔ jenge, pe ni fuun nungba nungba paa pye na jatere piin pe pinambiile naa pe sumborombiile pe wogo ki na. Paa pye na jaa mboo wa sinndeere ni mboo gbo. Eɛn fɔ, a Davidi wì si fannga le wi yee

y 29.5: 1 Sami 18.7; 21.11 z 30.5: 1 Sami 25.42-43

ni, maa jigi wi taga Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li na. ⁷A wì si Ahimeleki pinambyo Abiyatari ŋa wila pye *saraga wɔfɔ wi pye fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri ma pan *efɔdi wi ni laga.» A Abiyatari wì si pan efɔdi wi ni Davidi wi kan^a. ⁸A Davidi wì si Yawe Yenŋele li yewe ma yo fɔ: «Mbe ya taga ki leele mbele pe na mbe pe puro sa pe yigi le?»

A Yawe Yenŋele li suu pye fɔ: «Taga pe na maa pe puro, kaselege ko na, ma yaa sa pe yigi mbe yaara ti ni fuun ti sho pe yeri.» ⁹Kona, a Davidi wì si yiri wo naa wi lenambala cenme kɔgɔlɔni (600) mbele pàa pye wi ni pe ni, na pe puro. A pè si saa gbɔn wa Bezɔri lafogo ki na, a puŋgofenne poro si koro le ma. ¹⁰A Davidi wo naa lenambala cenme tijere (400) si taga Amaleki setirige piile pe na na pe puro. Nambala cenme shyen (200) sanmbala poro la koro le Bezɔri lafogo ki yɔn na, pe sila ya mbege kɔn mbe yiri, katugu pàa te. ¹¹A Davidi wi lenambala pè si saa Ezhipiti tara fenne naŋa wa yan wa wasege ki ni, a pè suu le ma pan wi ni Davidi wi kɔrɔgɔ. A pè suu kan yaakara ni a wì ka, naa tɔnmɔ ni, a wì wɔ. ¹²A pè si *figiye tige piwara jɛnri kan wi yeri naa *erezen piwara wofogolo shyen ni. Naa wila kaa to ka ma kɔ, a wì si fanŋga ta, katugu wila ta piliye taanri, ki sɔnlɔ naa ki yembine, wi fa ka wi fa si wɔ. ¹³A Davidi wì suu yewe ma yo fɔ: «Ambene woo wi mboro? Ma yiri se yeri?»

A naŋa wì sho fɔ: «Ezhipiti tara fenne lefɔnŋɔ wi mi. Mi yen Amaleki setirige piile naŋa wa kulo. Na tafo wì kari mala toro na, nala yen ki piliye taanri, katugu mi woro ŋgbaan. ¹⁴Wè saa jɔgɔwɔ pye wa Kereti^b tara fenne pe tara ti yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki na, konaa wa Zhuda tara ti ni, naa wa Kalebu tara ti yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki na, konaa ma Zikilagi ca ki sogo.»

¹⁵A Davidi wì suu yewe ma yo fɔ: «Ma mbe yenle mbe kari na ni fɔ wa pe yeri le?»

A naŋa wì si Davidi wi pye fɔ: «Wugu mala kan Yenŋele li mege ki na, fɔ ma sanla gbo, ma se silan le na tafo wi kɛɛ, pa kona mi yaa kari ma ni fɔ wa pe yeri.» ¹⁶Kona, a naŋa wì si kari Davidi wi ni ma saa gbɔn wa Amaleki setirige piile pe na. Pàa saa pe ta pe jaraga wa wasege ki ni lagapyew, na kaa, na woo, na yɔgɔri yarilegere nda pàa koli wa Zhuda tara konaa wa Filisiti tara fenne pe tara ti kala na. ¹⁷A Davidi wì si to pe na ma pe tɔngɔ maga le yirifaga ki na fɔ ma saa gbɔn ki goto yɔnlɔkɔgɔ ki na. Lere kpe wo sila sho kaawɔ lefɔnmbɔlɔ cenme tijere (400) mbele pàa lugu yɔngɔmɛye na ma fe ma sho poro cɛ. ¹⁸Amaleki setirige piile pàa yaara nda fuun koli, Davidi wila ti ni fuun ti sho pe yeri, konaa maa jeele shyen pe sho fun. ¹⁹Pe woolo lere kpe sila koro wa pe ni, piile naa lelele, naa pinambiile naa sumborombiile, naa yaara nda fuun pàa koli pe yeri konaa yaara nda fuun pàa sho pe yeri ti ni. A Davidi wì si sɔngɔrɔ ma

^a 30.7: 1 Sami 22.20-23 ^b 30.14: 2 Sami 15.18; 20.7; 1 Wunlu 1.38; Amɔ 9.7

kari ki yaara ti ni fuun ti ni. ²⁰Wila nɛɛ to naa simbaala pe ni fuun pe sho fun. Leele mbele pàa pye naga yaayoro ti kɔnri pàa pye na yuun fɔ: «Yaara nda Davidi wì koli, tori yɛɛn.»

Yaara nda pàa koli ti yeele kala

²¹Nambala cɛnɛ shyen (200) mbele pàa te tangala li kala na, a pè pe toro wa Bezari lafogo ki yɔn na, a Davidi wì si sɔngɔɔ ma saa gbɔn wa pe na. A pè si pan ma Davidi wo naa wi pinleyɛɛnle pe fili. A Davidi wì si fulo wa pe tanla ma pe shari. ²²Ɛɛn fɔ, nambewe fenne naa lejagala mbele pàa pye wa Davidi wi pinleyɛɛnle pe sɔgɔwɔ, a pe nɛɛ yuun fɔ: «Kì kaa pye pee pinle mbe kari we ni, yaara nda tila koli, a wè saa ti sho, we se ta kan pe yeri, kaawɔ pe jeele naa pe piile poro cɛ we yaa kan pe yeri. Pe pe lɛ paa kee.» ²³Ɛɛn fɔ, a Davidi wì sho fɔ: «Sefenne, yaara nda Yawe Yɛnɛle li kan we yeri, yaga ka ti wogo ki pye ma, katugu lɛ we go sige, ma gbogolomɔ mba pila pan ma to we na pi le we kɛɛ. ²⁴Ambɔ wi yaa yere yoro sɛnyoro nda to na? Leele mbele pè kari wa malaga konaa mbele pè koro laga na tuguro ti kɔɔsi, pe ni fuun pe tasaga ki yaa pye mbe yala. Pe yaa ti yeele pe yɛɛ na ti yala.» ²⁵Kì pye ma, maga lɛ le ki pilige ki na, a pè sigi kala li tɛge ɲgasele naa kaleɛ wa ***Izirayeli** tara fɔ ma pan ma gbɔn nala.

²⁶Kona, a Davidi wì si sɔngɔɔ wa Zikilagi ca, mɛɛ yaara nda pàa koli ta torogo torogo Zhuda tara lelele mbele pàa pye wi wenne pe kan. Wila pe pye fɔ: «Yarikanga yi ɲga mi yɛn na kaan ye yeri ma yiri wa yaara nda wè koli wa Yawe Yɛnɛle li juguye pe yeri ti ni.» ²⁷Wila yarikanra ta torogo fun wa Beteli ca lelele pe yeri, naa Aramɔti ca woolo mbele wa Negevɔ tara pe yeri, naa Yatiri ca woolo pe yeri, ²⁸naa Aroyeri ca woolo pe yeri, naa Sifimɔti ca woolo pe yeri, naa Ɛshitemowa ca woolo pe yeri, ²⁹naa Arakali ca woolo pe yeri, naa Yerameyeli cara woolo pe yeri, naa Keni cɛnle li cara woolo pe yeri, ³⁰naa Ɔrima ca woolo pe yeri, naa Bɔri Ashani ca woolo pe yeri, naa Ataki ca woolo pe yeri, ³¹naa Eburɔn ca woolo pe yeri konaa wa tara ti lara nda fuun Davidi wo naa wi pinleyɛɛnle pe ni pàa yanri ti woolo pe yeri^c.

Sawuli wi kunwɔ

31 ¹Filisiti tara fenne pàa saa to ***Izirayeli** woolo pe na. A Izirayeli woolo pè si fe pe yege, a leleɛɛɛ ku pe ni wa Gilibowa yanwiga ki na. ²A Filisiti tara fenne pè si taga Sawuli wo naa wi pinambiile pe na na pe puro, mɛɛ saa Zhonatan, naa Abinadabu konaa Malikishuwa pe gbo, Sawuli wi pinambiile wele. ³Kona, a malaga kɔ si ɲgbɔn Sawuli wo

^c 30.31: Cara nda pèri mɛɛɛ ti yeri maga lɛ wa verise 27 wi na ma saa gbɔn 31 wi na, ki cara ti gbɔwɔ la pye wa Zhuda tara; Zhou 15.

na koni. A sandiga wɔnfenne pè si saa wi yan, a wì si fyɛ fɔ jɛnge na seri pe yege sɔgɔwɔ. ⁴Kona, a Sawuli wì suu malingbɔnyaara lefɔ wi pye fɔ: «Ma tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni mala gbo, jango ki leele mbele pee ***kenrekenre** paga ka pan mbanla sun pe ye mbanla jɔɔ.» Eɛn fɔ, a wi malingbɔnyaara lefɔ wì si je, katugu wila pye na fyɛ fɔ jɛnge. Kona, a Sawuli wo jate wì suu tokobi wi le wi ye, mɛɛ yew ma kan wi na. ⁵Naa Sawuli wi malingbɔnyaara lefɔ wila kaa ki yan Sawuli wì ku, a wì si yew ma kan wi yeɛra tokobi wi na, mɛɛ pinle ma ku Sawuli wi ni. ⁶Sawuli wo naa wi pinambiile taanri pe ni, naa wi malingbɔnyaara lefɔ wi ni, konaa nambala mbele pàa pye wi ni, pa pàa ku yeɛn pilige nungba ki ni. ⁷Izirayeli woolo mbele pàa pye ma cɛn wa gbunlundegɛ ki kɛɛ nga na konaa mbele pàa pye ma cɛn wa Zhuriden gbaan wi pungo na, naa pàa kaa ki yan Izirayeli woolo paa fee konaa maga logo fɔ pè Sawuli naa wi pinambiile pe gbo, a pè si yiri wa pe cara ti ni ma fe. A Filisiti tara fenne pè si pan ma cɛn wa ki cara ti ni.

⁸Ki goto, a Filisiti tara fenne pè si kari wa malaga gbɔnsaga mbe sa gboolo pe san. A pè si saa Sawuli wo naa wi pinambiile taanri pe yan pè toori ma ku wa Gilibowa yanwiga ki na. ⁹A pè si Sawuli wi go ki kɔw, mɛɛ wi malingbɔnyaara ti wɔ wi na, mɛɛ kari ma saa ki sentanra ti yari wa Filisiti tara fenne pe tara ti lagapyew ki ni, naa wa pe yarisunndo ti gbɔgyinre ti ni konaa maga yari leele pe ni fuun pe kan. ¹⁰A pè si saa Sawuli wi malingbɔnyaara ti tegɛ wa pe yarisunngo ***Asitarite** ki go ki ni, mɛɛ Sawuli wi gboo wi pɔ wa Bɛti Shani ca mbogo ki na. ¹¹Yabeshi ca nga wa Galaadi tara, naa ki ca woolo pàa kaa nga Filisiti tara fenne pàa pye Sawuli wi na ki logo, ¹²pe malingbɔɔnɔɔ welimbele pè si yiri ma kono li le, ma tanga yembine li ni fuun li ni, ma saa Sawuli naa wi pinambiile pe gboolo pe laga wa Bɛti Shani ca mbogo ki na, mɛɛ sɔngɔɔ wa Yabeshi ca ki ni ma saa pe sogo. ¹³Ko pungo na, a pè si pe kajeere ti le mari le wa tamarisi tige ki nɔgɔ wa Yabeshi ca. A pè si ***yeenge le** piliye kɔɔshyen ni.

SAMIYELI

sewe shyen woo

Sewe wi nawa senre

Samiyeli sewe kongbanŋa wi kongo sanŋga ko ki yen Samiyeli sewe shyen woo we. Ki sewe wi kōnrō shyen pāa ti laga ti yee na, katugu ti shyen ti saa ya kō selege sewe ŋa pe ma miŋi wi nungba ni. Sewe wi yen na para Davidi wi wunluwo po senre na, ki kongbanŋa, maa ta wila pye wunluwo Zhuda tara ti go na, wa Izirayeli tara ti yōnlōparawa kalige kee yeri (1-4). Ko punŋo, a wī si kaa pye wunluwo Izirayeli tara ti ni fuun ti go na, tila pye ma yōnlōparawa kameŋge kee wunluwo tara ti pinle (5-24). Kila Davidi wi ndanla maa mben, wila daga mbe malaga gbōn wi juguye mbele wa tara ti ni pe ni konaa mbe malaga gbōn tara nda ti yen ma pe maga ti woo lo pe ni, ŋango mboo wunluwo pi gbegele mboo tenge konaa mbe yeresaga kan wi fanŋga ki yeri.

Davidi wila pye lere wa ŋa kalegere la pye wa wi yinwege ki ni, nda ti sila pye ja. Kee ka na, wila pye tagawa ni, ma pye sinŋe Yenŋele li ni, a wi woo lo paa wi jate sinŋe. Kee sanŋga ki na, wila kapere tugbōrō pye, ŋango mboo yēera nandanwa kagala ke pye. Een fō, naa Yenŋele li lere Natan wila para wi ni, a wī suu kapere ti yo mari filige, ma yenle jōlōgo ŋga Yenŋele lāa wa wi na ki na.

Davidi wila Zheruzalemu ca ki shō maga ta mēe ki pye wi wunluwo cagbōgo. Wila pye na jaa mbe sherigo gbōgo kan Yawe Yenŋele li kan. Een fō wi kapere legere ti kala na, Yenŋele li sila yenle ŋga wila yenri ki na. Konaa ki ni fuun, Yenŋele lāa yōn fōlō le wi yeri ma yo fō wi setirige piile pe ni, wa yaa la taa sanga pyew mbaa een Izirayeli tara wunluwo pi na. Lāa yo fō:

Mi yaa mboro jate ma setirige pyō wa wō mboo tēge wunluwo pi na ma yōnlō.

Mi yaa wi wunluwo pi kan yeresaga ni. Wo wi yaa ka go kan na kan. Mi yaa kaa wunluwo pi kan yeresaga ni fō sanga pyew. Ma wunluwo pi yaa yeresaga ta mbe koro wa fō sanga pyew (2 Sami 7.12, 16).

Sewe wi yen ma kōnlō yege ŋga na

Davidi wila pye Zhuda cenle woo lo pe wunluwo 1–4

Davidi wila pye Izirayeli cengele ke ni fuun ke wunluwo 5–6

Yenŋele lāa yōn fōlō le Davidi wi yeri 7.1-29

Davidi wila malaga legere gbōn 8–10

Davidi wila Batisheba wi le wi jō 11–12

Tipere tila pye na lege wa Davidi wi go ki ni 13-14

Abisalɔmu wila yiri ma je 15.1-20.22

Davidi wila ti a pè Sawuli wi setirige piile pe gbo 20.23-21.22

Davidi wila Yenɛɛle li shari 22.1-23.7

Davidi wi malingbɔɔnɔ wele 23.8-39

Leele pe jinriwe konna tifelege yama pi panga ye 24.1-25

DAVIDI WILA PYE ZHUDA CENLE WOULO PE WUNLUWO

1-4

Davidi wila Sawuli wi kunwo wogo ki logo

1 ¹Sawuli wi kungɔɔ, kila yala Davidi wila malaga gbɔn Amaleki setirige piile pe ni ma pe ya makɔ, ma songɔɔ ma pan wa Zikilagi ca ma piliye shyen pye wa. ²Pilige taanri wogo ki na, a naɲa wà si yiri wa Sawuli wi malingbɔɔnɔ censaga ki ni ma pan. Wi yaripɔɔ tila pye ma kɔɔnɔ wi na, a gbanngban wuu go ki filige wi na mbege naga fɔ wila kunwo gbele. Naa wila ka saa gbɔn wa Davidi wi tanla, a wì si to maa yege ki jiile wa tara maa gbɔɔ. ³A Davidi wì suu yewe ma yo fɔ: «Ma yiri se yeri?»

A naɲa wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì fe ma sho ma yiri wa ***Izirayeli** woolo pe malingbɔɔnɔ censaga ma pan.»

⁴A Davidi wì suu yewe naa ma yo fɔ: «Yingi kì pye wa? Mi yen nɔɔ yenri maga yege yo na kan.»

A naɲa wì sho fɔ: «Izirayeli malingbɔɔnɔ pè fe ma yiri wa malaga gbɔnsaga ki ni, lelegere ku. Ali yere Sawuli wo naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni pè ku fun.»

⁵Lefɔɔɔɔ ɲa wila pye naga senre ti yege yuun Davidi wi kan, a Davidi wì suu yewe ma yo fɔ: «Maga jen mele ma yo Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni pè ku?»

⁶A lefɔɔɔɔ wì suu pye fɔ: «Kila yala ce mi yen wa Gilibowa yanwiga ki na. A mì si Sawuli wi yan wi yen na jiige wi njanraga ki na, malaga gbɔnwotoroye naa shɔn lugufenne pe mbele pòò jori ma yɔɔɔ wi ni tɔɔn. ⁷Wì kaa kannga ma wele, a wì silan yan, mɛɛ na yeri; a mì si sho ma yo: «Naw.» ⁸Kona, a wì silan yewe ma yo fɔ: «Ambɔ fɔ wi mboro?» A mì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen Amaleki setirige piile wo wa.» ⁹Kona, a wì silan pye ma yo fɔ: «Fulo laga na tanla mala gbo, katugu kayanga gbɔɔ yen na na, ali maga ta mi yen yinwege na bere.» ¹⁰A mì si fulo wa wi tanla maa gbɔn maa gbo, katugu mɪla ki jen ma yo wi se pɔɔɔ wa ki kala na li ni. Ko punɔ na, a mì suu wunluwo njala li kɔw wa wi go na, mɛɛ wi kɛɛ kannjine li wɔ wa wi kɛɛ ki na. Ti nda mì pan ti ni ma kan na tafɔ.»

^a 1.10: 1 Sami 31.1-6; 1 Kuro 10.1-6

¹¹Kona, a Davidi wì suu yɛɛra yaripɔɔ ti yigi mari walagi (mbege naga fɔ wila kunwɔ gbele). Nambala mbele pàa pye wi ni, a pè sigi pye ma fun. ¹²A pè si kunwɔ pi lɛ, maa gbele, ma ***yɛnge le** fɔ ma saa gbɔn ki yɔnlɔkɔgɔ ki na Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan, naa Yawe Yɛngele li malingbɔɔnlɔ konaa Izirayeli woolo pe kala na, poro mbele pàa gbo tokobi ni we.

¹³Lefɔnɔgɔ ɲa wila pan maga senre ti yo Davidi wi kan, a Davidi wì si pan maa yewe ma yo fɔ: «Ma yiri se yeri?»

A lefɔnɔgɔ wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen Amaleki setirige piile mbele nambannjɛenle wo wa pinambyɔ.»

¹⁴A Davidi wì suu pye fɔ: «**Ɔ**Ja Yawe Yɛngele li ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ, kɪ cɛn meɛ a mà suu gbo mɛɛ fye?» ¹⁵Kona, a Davidi wì suu le-nambala nunɔgba yeri maa pye fɔ: «Fulo wa wi tanla maa gbo.» A ki naɲa wì si Amaleki setirige piile naɲa wi gbɔn, a wì si ku. ¹⁶A Davidi wì suu pye fɔ: «Ma kunwɔ pi go kala li yiri mboro jate yeri; katugu ma yɔn ko kɔɔn le kɛɛ, naa mà yo fɔ: «Yawe Yɛngele li sinme kpoyi wo ɲa na maa wɔ, muwi mùu gbo.» »

Davidi wila Sawuli naa Zhonatan pe kunwɔ pi gbele

¹⁷Kona, a Davidi wì sigi kunwɔ yurugo ɲga ki kɔ Sawuli naa wi pinambyɔ Zhonatan pe kala na. ¹⁸A wì sigi konɔ kan ma yo pege naga Zhuda cɛnle woolo pe na. Sandiga wɔnfenne yurugo yi, ki yen ma yɔnlɔgɔ wa Yashari sewe^b wi ni ma yo fɔ:

¹⁹Eɛ Izirayeli, ma malingbɔɔn wɛɛwɛ pòo gbo wa ma tinndiye pe na. Malingbɔɔnlɔ welimbele pè toori.

²⁰Yaga ka saga senre ti yari wa Gati ca,
yaga si ka saga senre ti yo wa Asikalɔn ca nawa kɔngolo ke ni,
jaɲgo Filisiti tara fenne sumbonɔ paga kaa yɔgɔri,
jaɲgo ki leele mbele pee ***kenrekenre** pe sumbonɔ paga kaa yewile nayinme ni.

²¹Yoro Gilibowa yanwira re,
fɔɔngɔ ka ka wo wa ye na.
Tisaga ka si ka pan wa ye na.
Kɛɛre ka ka kɔn wa ye na, yarikanra lɛgere mbaa taa wa ti ni.
Katugu nambala welimbele pe ***tugurɔn sigeyaara**^c tì cɛn fyɔngɔ ni wa ye na,
Sawuli tugurɔn sigeyaraga pe se ka sinme fa ki na naa fyew.

^b 1.18: Yashari sewe pè para wi senre na wa Zhou 10.13 laga ki ni. ^c 1.21: Kila pye faa pe ma sinme fa tugurɔn sigeyaraga ki na mbe ti ki koro jenge. Sinme pi faga pi maa leele pe nawa tuun fun sinme mba pe ma fa lere wa na mboo tege wunluwɔ pi wogo ki na.

- 22 Zhonatan sandiga kila kari wa malaga mbe songoro
na kii kasanwa yirige mbele ki yaa gbo pe ni,
na kii nambala kotogofenne pe furugu mbe pe yanlaga ki yirige funwa na.
Sawuli wi tokobi wila songoro waga, na wi suu tunngo ki pye mbege
yon fili ghen.
- 23 Sawuli naa Zhonatan paa pye ma pe yee ndanla^d pe yinwege piliye
yi ni fuun ni.
Pe kusanga wi ni, pee laga pe yee na.
Paa wege ma we yonye na. Paa pye fannga ni ma we jaraye na.
- 24 Izirayeli tara sumbono, yaa Sawuli kunwo pi gbele.
Wo wila pye na yariporo songbanga woro ti kaan ye yeri yaa ti nii.
Wo wila pye na te fereyaara ti maramara ye yariporo ti na.
- 25 Ki nambala welimbele pe toori ma ku wa malaga ki ni!
Ee, pe Zhonatan wi gbon maa gbo wa tinndiye pe na.
- 26 Na sefo Zhonatan, kanya yen na ni ma kunwo pi kala na.
Maa pye na wonlo jenne.
Ma kala laa gbogo na yeri jenge.
Ma ndanlawa pila pye kagbogo na yeri ma we ndanlawa mba jele ma
nana ndanla pi na.
- 27 Ki pye mele, a ki nambala kotogofenne pe si toori ma ku?
Pe malingbonyaara^e ti kowo ko mele?

**Paa Davidi wi tege wunluwo
wa Eburon ca**

- 2** ¹Ki kagala ke pungo na, a Davidi wi si Yawe Yenjele li yewe ma yo
fo: «Mi daga sa cen Zhuda tara ca ka ni le?»
A Yawe Yenjele li suu pye fo: «Ma mbe ya kari.»
A Davidi wi sili yewe ma yo fo: «Mi daga sa cen ca kikiin ni?»
A li sho fo: «Wa Eburon ca.»
- ²A Davidi wi si kari wa ki ca ki ni wi jele shyen pe ni, Ahinowamu na
wila yiri wa Zhizireyeli ca wo naa Nabali na wila ku wi jo Abigayili na
wila yiri wa Karimeli ca wi ni^f. ³A Davidi wi si kari fun wi pinleyeenle pe
ni, pe ni fuun nungba nungba naa pe go woolo pe ni. A pe si saa cencen
wa Eburon ca ki kangara na cara ti ni. ⁴Kona, a Zhuda tara nambala pe
si pan wa Eburon ca ma pan ma ***sinme kpoyi** wo Davidi wi na maa tege
wunluwo Zhuda cenle woolo pe go na.

^d 1.23: Iga ki yo fo: *Sawuli naa Zhonatan paa pye ma pe yee ndanla*, Eburuye senre ti ni
ki mbe ya logo fun fo: *Sawuli naa Zhonatan paa pye ma leele pe ndanla*, a paa pe jate pe
yinwege piliye yi ni fuun yi ni. ^e 1.27: *Malingbonyaara* na senre ti yo ki yaa pye ti yen
na para Sawuli naa Zhonatan poro senre na. ^f 2.2: 1 Sami 25.42-43

Ko punḡo na, a pè si pan maga yo Davidi wi kan ma yo Yabeshi ca nga wa Galaadi⁸ tara ki woolo pàa Sawuli gboo wi le. ⁵A Davidi wì si pitunmbolo torogo wa Yabeshi ca, wa Galaadi tara ma pe pye fɔ: «Yawe Yènḡele li duwaw ye na, kajenḡe nga yè pye ye tafɔ Sawuli wi kanḡɔlɔ maa le we. ⁶Koni Yawe Yènḡele li kajenḡe pye ye kan konaa li pye sinne ye ni. Mi fun mi yaa kajenḡe pye ye kan, katugu pa yèḡe pye ma fun. ⁷Koni ye fanḡa le ye yɛ ni, ye kotogo ta. Ye tafɔ Sawuli wì ku, ɛen fɔ ye daga mbege jen fɔ muwi Zhuda cènle woolo pè sinne kpoyi wo na na mala tɛḡe wunluwɔ pe yɛ na.»

**Pàa Ishibosheti wi wɔ maa tɛḡe
Izirayeli tara ti wunlunaḡa**

⁸Ki wagati wi ni Neri pinambyɔ Abineri^h ḡa wìla pye Sawuli wi malingbɔɔnɔ to wì si kari Sawuli wi pinambyɔ Ishibosheti wi ni wa Mahanayimu ca. ⁹A wì si saa wi tɛḡe wunluwɔ Galaadi tara woolo, naa Ashuri cènle woolo, naa Zhizireyeli ca woolo, naa Efirayimu cènle woolo, naa Benzhamɛ cènle woolo, ko kɔrɔ wo yɛn ***Izirayeli** tara woolo pe ni fuun pe go na. ¹⁰Sawuli pinambyɔ Ishibosheti wìla cèn Izirayeli tara ti wunluwɔ sanga ḡa ni, kila yala wì ta yele nafa shyen. Wìla pye yele shyen wa wunluwɔ pi na.

ɛen fɔ Zhuda cènle woolo poro la taga Davidi wo na. ¹¹Davidi wìla yele kolɔshyen naa yɛḡe kɔḡɔlɔni ko pye wunluwɔ pi na Zhuda cènle woolo pe go na wa Eburɔn ca.

**Zhuda cènle woolo naa
Izirayeli woolo pàa malaga gbɔn
pe yɛ ni wa Gabawɔn ca**

¹²Kona, Neri pinambyɔ Abineri naa Sawuli pinambyɔ Ishibosheti wi malingbɔɔnɔ pè si kaa yiri wa Mahanayimu ca, ma yɛḡe kan wa Gabawɔn ca ki yeri sa malaga gbɔn pe ni. ¹³A Zeruya pinambyɔ Zhouabu wo naa Davidi malingbɔɔnɔ pe ni, pè si yiri fun na kee. A gbogolomɔ shyen pì si saa pi yɛ fili wa Gabawɔn ca tɔnmɔ weḡe ki tanla. Gbogolomɔ nunḡba la pye ma yere kɛɛ ḡa na, a gbogolomɔ sanmba pò yere kɛɛ sanḡa ki na. ¹⁴A Abineri wì si Zhouabu wi pye fɔ: «Mi yɛn na jaa lefɔnmbɔlɔ pele mbe yiri pe malaga gbɔn pe yɛ ni we wele.»

A Zhouabu wì sho fɔ: «Ee, pe yiri pe malaga gbɔn pe yɛ ni.»

¹⁵A pè si yiri na paan pe yɛ kɔrɔḡ, pe ni fuun pàa pye yɔn nunḡba. Benzhamɛ cènle woolo naḡa Sawuli wi pinambyɔ Ishibosheti wi woolo pàa pye lere kɛ ma yiri shyen, a leele kɛ ma yiri shyen yiri fun wa Davidi woolo pe ni. ¹⁶A pe ni fuun nunḡba nunḡba pè si pe maliwiinle

pe yigiyigi pe yinre ti na, mɛɛ pe yɛɛ sugulo pe tokobiye pe ni wa pe kanɔgara ti na, mɛɛ pinle ma toori ma ku. A pɛ sigi laga nga kila pye wa Gabawɔn ca ki tanla ki mɛge taga naga yinri Elikati Azurimuⁱ. ¹⁷Kona, a pɛ si to pe yɛɛ na, a malaga kɪ si nɔɔn ki pilige ki ni fɔ jɛnɔge. A Davidi malingbɔɔnɔ pɛ si Abineri naa wi malingbɔɔnɔ pe ya. ¹⁸Zeruya pina-mbiile taanri, Zhouabu, naa Abishayi konaa Azayeli poro la pye wa malingbɔɔnɔ pe ni, Azayeli wila wege paa lufaa yen. ¹⁹A wɪ si taga Abineri wi na naa puro. Wii kɛ mbe kari kalige na nakoma kamɛnɔge na. ²⁰Kona, a Abineri wɪ si kanɔga ma wele wa wi pɔnɔ na, mɛɛ yo fɔ: «Azayeli, mboro wi le?»

A wɪ sho fɔ: «Ee, muwi.» ²¹A Abineri wɪ suu pye fɔ: «Toro kalige na nakoma kamɛnɔge na ma to ki lefɔnmbɔɔn mbele wa nungba na, maa yaara ti sho wi yeri.» Eɛn fɔ Azayeli wi sila pye na jaa mbe laga wi pɔnɔ na. ²²A Abineri wɪ si Azayeli wi pye naa fɔ: «Sɔnɔɔ na pɔnɔ na. Yɪnɔ na ma yaa silan kan mbɔɔn gbo? Kiga si pye ma, pa mi se ya mbɔɔn nɔsepyɔ lenaɔa Zhouabu wi wele yege na ki fere ti kala na.» ²³Eɛn fɔ, a Azayeli wɪ si je wii sɔnɔɔ wi pɔnɔ na. Kona, a Abineri wɪ suu sun wi njanraga ki go ki ni wa wi lara ti na, fɔ a kɪ furu ma yiri wa wi pɔnɔ na. A Azayeli wɪ si wɔ ma to ma ku le ki yɔnɔɔn nungba ke ni. Mbele fuun ka pan mbe gbɔn le laga nga wila to ma ku ki na, pe ma yere.

²⁴A Zhouabu naa Abishayi pɛ si taga Abineri wi na naa puro. Paa saa gbɔn wa Ama tinndi wi na, ma yala yɔnɔ ki yen na tuun. Ki tinndi wi yen wa Giyashi ca ki yesinme na, wa Gabawɔn *gbinri konɔ li na.

²⁵A Benzhamɛ cenle woolo pɛ si pe yɛɛ gbogolo ma taga Abineri wi na, ma pye nɔgele nungba, mɛɛ kari ma saa yere tinndi wa go na. ²⁶Kona, a Abineri wɪ si Zhouabu wi yeri maa pye fɔ: «Pa we yaa la we yɛɛ kuun tokobi wi ni yɛɛn suyi le? Ma sigi jɛn mbe yo ki pɔnɔ kala li yaa tijanga wi le? Wagati wiwiin maa singi mbege yo ma malingbɔɔnɔ pe kan pe pe sefenne pe purɔɔ ki yaga?»

²⁷Kona, a Zhouabu wɪ suu pye fɔ: «Yɛnɔle na yinwege wolo li mɛge ki na, ndɛɛ kɪ pye mɛɛ ja para, leele pe se jɛn na pe sefenne pe purɔɔ ki yaga, pe jɛn naa pe puro fɔ sa gbɔn goto pinliwɛ ni.» ²⁸Kɪ pye ma, a Zhouabu wɪ si mbanlaga win, a leele pe ni fuun pɛ si yere ma Izirayeli woolo pe purɔɔ ki yaga, ma malaga ki kɔ.

²⁹A Abineri naa wi lenambala pe ni pɛ si tanga ki yembine li ni fuun li ni ma *Araba tara ti kɔn ma yiri. A pɛ si Zhuriden gbaan wɪ kɔn ma yiri konaa ma Bitirɔn gbunlundege ki kɔn ma yiri ma saa gbɔn wa Mahana-yimu ca. ³⁰A Zhouabu wɪ si yiri wa Abineri wi purɔsaga ma sɔnɔɔ ma kari, mɛɛ leele pe ni fuun pe gbogolo, mɛɛ ki yan lere kɛ ma yiri kɔɔjɛre poro la la wa Davidi malingbɔɔnɔ pe ni, konaa Azayeli wi ni. ³¹Eɛn

ⁱ 2.16: Elikati Azurimu mɛge ki kɔɔ wi mbe ya pye fɔ: Walaga kere nakoma tokobiye laga.

fɔ Davidi malingbɔɔnɔ poro la nambala cɛnme taanri naa nafa taanri (360) gbo Benzhamɛ cɛnle woolo naɲa Abineri wi woolo pe ni. ³²A pɛ si Azayeli gboo wi lɛ ma kari wi ni, ma saa wi lɛ wa wi to fanga ki ni, wa Betilɛmu ca¹. A Zhouabu naa wi lenambala pe ni pɛ si tanga yembine li ni fuun li ni. Paa saa ye wa Eburɔn ca ki ni lalaaga ki na.

3 ¹Malaga kila mɔ jɛngɛ Sawuli go woolo poro naa Davidi go woolo pe sɔgɔwɔ. Eɛn fɔ Davidi wo la pye na fanɲga taa na kee yeɲɛ, a Sawuli go woolo poro fanɲga ko nɛɛ koo na paan.

**Pinambiile mbele Davidi wila se
wa Eburɔn ca
(1 Kuro 3.1-4)**

²Davidi wila pinambiile se wa Eburɔn ca. Wi pinambyɔ konɲbanɲa paa pye naa yinri Aminɔ. Wi jɔ Ahinowamu ɲa wila yiri wa Zhizireyeli ca wo pinambyɔ lawi. ³Wi pinambyɔ shyen woo paa pye naa yinri Kileyabu. Nabali ɲa wila ku wi jɔ Abigayili ɲa wila yiri wa Karimeli ca wo pinambyɔ lawi. Wi pinambyɔ taanri woo paa pye naa yinri Abisalɔmu. Wi jɔ Maaka ɲa wila pye Geshuri^k ca wunlunaɲa Talimayi wi sumborombyɔ wo pinambyɔ lawi. ⁴Wi pinambyɔ tijɛɛ woo paa pye naa yinri Adoniya. Wi jɔ Hagiti wo pinambyɔ lawi. Wi pinambyɔ kanɲurugo woo paa pye naa yinri Shefatiya. Wi jɔ Abitali wo pinambyɔ lawi. ⁵Wi pinambyɔ kɔgɔlɔni woo paa pye naa yinri Yitireyamu. Davidi wɔ jɔ Egila wo pinambyɔ lawi. Pinambiile mbele Davidi wila se maa ta wa Eburɔn ca poro la wele yeɛn.

**Abineri wila laga
Sawuli go woolo pe na
ma taga Davidi wi na**

⁶Ma malaga ki ta Sawuli go woolo poro naa Davidi go woolo pe sɔgɔwɔ, Abineri wila fanɲga ta wa Sawuli go woolo pe sɔgɔwɔ fɔ jɛngɛ.

⁷Ma si yala Sawuli wila jele wa lɛ maa teɲɛ, paa pye naa yinri Irizipa. Wi nɔ paa pye naa yinri Aya. Pilige ka, a Ishibosheti wɔ si Abineri wi pye fɔ: «Yingi na, a mɔ si saa sinle na to wi cɛnfɔ wi ni¹?» ⁸A Abineri wɔ si nawa ɲɲban fɔ jɛngɛ Ishibosheti wi sɛnɛ ti kala na, mɛɛ wi pye fɔ: «Ma yɛn naga jate mi yɛn pyɔn mbe saa tunɲgo piin Zhuda cɛnle woolo pe kan wi lɛ? Mɔ kajɛngɛ pye ma to Sawuli wi go woolo pe kan, naa wi nɔsɛpiile konaa wi wɛnnɛ pe kan. Mi sila ma lɛ Davidi wi kɛɛ. Koɲga nala ma yɛn nala jɛrɛgi ki jele ɲa wi wogo na. ⁹Yawe Yɛnɲɛle li ***yɔn fɔlɔ** na lɛ Davidi wi yeri, na mii ki kala li pye mbeli yɔn fili wi kan, pa li jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa na na, li ka taga ko na naa bere. ¹⁰Laa yo fɔ li yaa wunluwɔ pi sho

J 2.32: 1 Sami 16.1 ^k 3.3: 2 Sami 15.8; Zhouzu 12.5; 13.11-13; 2 Sami 13.37-38; 14.23

¹ 3.7: Mbe sinle wunlunaɲa wi jɔ wi ni ko la pye naga nari fɔ wunluwɔ po maa jaa.

Sawuli go woolo pe yeri, mbe Davidi wi tege wunluwo ***Izirayeli** woolo naa Zhuda cenle woolo pe go na, mbege le wa Dan ca ki na fo sa gbɔn wa Berisheba ca ki na^m.» ¹¹Ki pye ma, Ishibosheti wi sila ya mbe senpyo nungba wo yo Abineri wi ni, katugu wila pye na fye wi yege.

¹²A Abineri wì si leele tun wa Davidi wi yeri ma yo pe saa pye fo: «Tara ti yen ambɔ woro na mboro ma? ***Yɔn finliwe** le na ni, pa mi yaa ma saga mbe Izirayeli woolo pe ni fuun pe pye pe taga ma na.»

¹³A Davidi wì suu yɔn sogo ma yo fo: «Ki yen ma yɔn. Mi yaa yɔn finliwe le ma ni. Eɛn fo mi yen na kala nungba yenri ma yeri, lo yen fo maga ka pan laga na yege sɔgɔwɔ, na mɛɛ pan Sawuli wi sumborombyɔ Mikaliⁿ wi ni.» ¹⁴Kona, a Davidi wì si leele tun wa Sawuli wi pinambyɔ Ishibosheti wi yeri, pe saa pye fo: «Na jɔ Mikali wi kan na yeri, wo ŋa mila Filisiti tara fenne nambala cenme gbo ma pe nama seere ti tege maa pɔri we^o.» ¹⁵A Ishibosheti wì si ti a pè saa wi le wa wi pɔlɔ Palitiyeli wi yeri. Palitiyeli wila pye Layishi wi pinambyɔ. ¹⁶A wi pɔlɔ wì si taga wi na, na gbele fo ma saa gbɔn wa Bahurimu ca. Kona, a Abineri wì suu pye fo: «Sɔngɔɔ maa kee.» A wì si sɔngɔɔ ma kari.

¹⁷A Abineri wì si Izirayeli tara ***lelele** pe yeri ma pe pye fo: «Maga le wa, yaa pye na jaa Davidi wi pye ye wunlunaŋa, ¹⁸koni yoo tege ye wunluwo, katugu Yawe Yennele làa para wi wogo na ma yo fo: «Na tunmbyee Davidi wo mi yaa tege mbe Izirayeli, na woolo pe sho Filisiti tara fenne pe kee konaa pe juguye pe ni fuun pe kee.» » ¹⁹A Abineri wì si saa ki senre nungba ti yo Benzhamɛ cenle woolo pe kan. Ko pungo na, a wì si kari wa Eburɔn ca, ŋga Izirayeli woolo paa yo ma yere ki na konaa Benzhamɛ cenle wolo pe ni, ma saa ki yege yo Davidi wi kan.

²⁰Abineri wila saa gbɔn wa Eburɔn ca wa Davidi wi na, wo naa nambala nafa ni. A Davidi wì si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ Abineri naa wi pinle-yeenle pe kan. ²¹Kona, a Abineri wì si Davidi wi pye fo: «Mi yaa yiri mbe sa Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo wunlunaŋa, na tafa ma kan, jango pe yɔn finliwe le ma ni, ma yaa pye Izirayeli woolo pe ni fuun pe go na paa yege ŋga na kɔɔn ndanla we.» A Davidi wì si Abineri wi yaga, a wì sɔngɔɔ ma kari yeyingge na.

Zhowabu wila Abineri wi gbo

²²Sanni jenri, Davidi wi lenambala poro naa Zhowabu wi ni, pè si yiri malaga ka na ma yarijende legere koli ma pan ti ni. Eɛn fo, Abineri wi sila pye wa Eburɔn ca wa Davidi wi yeri, katugu Davidi wila wi yaga, a wì kari yeyingge na. ²³Naa Zhowabu naa wi lenambala pe ni fuun pe ni

^m 3.10: Maga logo mbege le wa Dan ca ki na fo sa gbɔn wa Berisheba ca ki na ko kɔɔ wo yen mbe le Izirayeli tara ti go ŋga na mbe sa gbɔn go ŋga na, 1 Sami 15.28.

ⁿ 3.13: 1 Sami 18.20-30; 25.44 ^o 3.14: 1 Sami 18.25-27

pàa kaa pan, a pè sigi senre ti yo wi kan fɔ: «Neri pinambyɔ Abineri wì pan laga wunlunaŋa wi yeri, a wùu yaga wì kari yeyinŋe na.» ²⁴Kona, a Zhouabu wì si kari wa wunlunaŋa wi yeri, ma suu pye fɔ: «Yingi kala ma pye yeen? Wele, Abineri wì pan laga ma yeri, yingi na, a mà suu yaga, wì songɔɔ ma kari yinŋe?» ²⁵Neri pinambyɔ Abineri ŋa maa jen gbari? Wì pan mbɔɔn kanngalɔmɔ pi jen konaa mbɔɔn kapyegele ke ni fuun ke jen.»

²⁶A Zhouabu wì si yiri wa Davidi wi yeri, mɛɛ saa leele tun, a pè taga Abineri wi na ma saa wi yigi konɔ, wa Sira tɔnmɔ titege ki tanla, mɛɛ wi pye ma yo wi songɔɔ wi pan. Eɛn fɔ Davidi wi sila ki kala jen. ²⁷Naa Abineri wìla kaa songɔɔ ma pan wa Eburɔn ca, a Zhouabu wì si yiri wi ni kanngaga na, ma ye wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki ni ndɛɛ wi yaa senre yo wi kan larawa. A Zhouabu wì suu sun wa wi lara ti na maa gbo, ma ta ma wi nɔsepɔyɔ Azayeli wi kunwɔ pi kayanga wɔ^p. ²⁸Ko pungo na, a Davidi wì sigi logo, mɛɛ yo fɔ: «Yawe Yenŋele ligi jen ma yo mi naa na wunluwɔ pi ni we yen jeregisaga fu Neri pinambyɔ Abineri wi gbokala li wogo na. ²⁹Yenŋele sa ti Abineri wi kunwɔ pi go kala li to Zhouabu naa wi go woolo pe ni fuun pe na. Fyominge fɔ, nakoma ***yayenwɛ fɔ**, nakoma ŋa wi ma gbɔw na tanri kanngala na, nakoma ŋa pe ma gbo tokobi ni, nakoma ŋa wila yaakara ta, wa ka ka la wa wi go ki ni fɔ sanga pyew^q.» ³⁰Pa Zhouabu naa wi nɔsepɔyɔ Abishayi wi ni, pàa Abineri wi gbo yeen, katugu wìla pe nɔsepɔyɔ Azayeli wi gbo wa malaga ŋa pàa gbɔn wa Gabawɔn ca ki ni^r.

³¹Kona, a Davidi wì si Zhouabu wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni pe pye fɔ: «Ye ye yaripɔɔ ti walagi, ye jatere piriwen yaripɔɔ le, ye Abineri wi kunwɔ pi gbele. Ye keli gboo wi yegɛ.» A wunlunaŋa Davidi wo nɛɛ tanri gboo kesu wi pungo na. ³²Pàa Abineri wi le wa Eburɔn ca. A wunlunaŋa Davidi wi nɛɛ gbele ŋgbanga wa Abineri wi fanga ki na. A leele pe ni fuun pe nɛɛ gbele fun. ³³A wunlunaŋa wì sigi kunwɔ yurugo ŋga ki kɔ Abineri wi kan ma yo fɔ:

«Mele a Abineri wì si ku paa yegɛ ŋga na tipege pyefɔ ma ku we?

³⁴Pe sila ma keyen yi pɔ.

Pe sila sɔɔn le ŋgbɛɛɛ na.

Ma sigi ta mà to paa yegɛ ŋga na lere ma to lepeelee kɛɛ we.»

Kona, a leele pe ni fuun pe nɛɛ gbele Abineri wi kan naa fɔnŋɔ. ³⁵Ko pungo na, a leele pe ni fuun pè si fulo wa Davidi wi tanla maa ŋgbanga ma yo wi ka sanni yɔnlɔ ki sa to. Eɛn fɔ, a Davidi wì si wugu ma yo fɔ: «Na mi ka yaakaga le wa na yɔn, nakoma mbe yaraga ka yegɛ ka, na yɔnlɔ ki fa to, pa Yenŋele li jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa na na.» ³⁶Ŋga Davidi wìla pye, leele pe ni fuun pàa ki logo mɛɛ yenle ki na. Wunlunaŋa wi kapyege

ki ni fuun kila leele pe ndanla. ³⁷Ki pilige ki ni, a leele pe ni fuun, naa Izirayeli woolo pe ni fuun pè sigi jen ma yo wunlunaŋa wo ma wila konɔ kan, a pè Neri pinambyɔ Abineri wi gbo. ³⁸A wunlunaŋa wì suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Ye sigi jen mbe yo fɔ fanŋga fɔ naa togbɔɔ wa to nala laga Izirayeli tara wi le? ³⁹Mi wo na, ali mbege ta pè ***sinme kpoyi** wo na na mala tɛge wunluwɔ, na fanŋga kɪ kologo nala. Ki leele mbele yɛɛn, Zeruya pinambiile wele, pè weli ma wɛ na na, mi se ya pe kala li ni. Yawe Yɛnɛle li lepee wi sara mbe yala wi tipewe pi ni.»

Pàa Ishibosheti wi gbo

4 ¹Naa Sawuli pinambyɔ Ishibosheti wila kaa ki logo ma yo Abineri wì ku wa Eburɔn ca, a fyere gbɔɔ si ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yigi. ²Malingbɔɔnɔ ngbeleye teele shyen la pye Sawuli pinambyɔ Ishibosheti wi yeri. Pàa pye na nungba yinri Baana, na sanŋa wi yinri Erekaɓu. Benzhamɛ cɛnle woolo naŋa Irimɔ wo pinambiile la wele ma yiri wa Beerɔti ca ki ni. Beerɔti ca kila pye na jate Benzhamɛ cɛnle woolo poro wogo, ³katugu Beerɔti ca woolo pàa fe ma saa cɛn wa Gitayimu ca. Pe setirige piile pe yɛn wa fɔ ma pan ma gbɔn nala.

⁴Pinambyɔ nungba la pye Sawuli pinambyɔ Zhonatan wi yeri, pàa pye naa yinri Mefibosheti. Wi tɔɔɔ ti shyen tɪla pye ma jɔɔ wi na. Pàa Sawuli naa Zhonatan pe kunwɔ pi senre logo sanga ŋa ni ma yiri wa Zhizireyeli ca, kila yala Mefibosheti wì ta ye le kangurugo. Je le ŋa wila pye wi gbegelefo, a wì suu le mbe fe wi ni, ɛɛn fɔ naa wila pye na fyeele, a pyɔ wì si sho ma to wi yeri, a wi tɔɔɔ tì si jɔɔ^s.

⁵Beerɔti ca fenne naŋa Irimɔ wi pinambiile shyen Erekaɓu naa Baana pè si kari wa Ishibosheti wi go yɔnɔfugo ki na. Wò la pye ma sinle na wogo.

⁶Pàa ye ma kari fɔ wa go ki nandogomɔ, maga pye ndɛɛ pe yaa sa ***bile** le. A pè si Ishibosheti wi sun wa wi lara ti na maa gbo. Ko pungo na, a Erekaɓu naa wi nɔsepyɔ lenaŋa Baana wi ni, pè si yiri ma fe. ⁷Pàa ye wa go ki ni sanga ŋa ni, Ishibosheti wila pye ma sinle na wogo wa wi sinle-yaraga ki na, wa wi yumbyɔ ŋa wi maa sinle wi ni. A pè suu sun maa gbo, maa go ki kɔw, mɛɛ ki le ma ***Araba** tara konɔ li le, ma tanga ki yembine li ni fuun li ni. ⁸A pè si kari Ishibosheti wi go ki ni wunlunaŋa Davidi wi kan wa Eburɔn ca, mɛɛ wi pye fɔ: «Wele, ma jugu Sawuli ŋa wila pye na jaa mbɔɔn gbo, wi pinambyɔ Ishibosheti wi go ki ŋga. Wunlunaŋa, na tafɔ, kapege ŋga Sawuli wila pye ma na, Yawe Yɛnɛle lìgi fɔɔɔ tɔn wo naa wi setirige piile pe na nala.»

⁹ɛɛn fɔ, a Davidi wì si Beerɔti ca fenne naŋa Irimɔ wi pinambiile Erekaɓu naa Baana pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛle na yinwege

^s 4.4: 2 Sami 9.3

wolo, lo lilan sho jɔlɔɔ ki ni fuun ki ni. ¹⁰Lere ɲa wila pan ma Sawuli wi kunwo pi yo na kan maga yan wi sentanra yo na kan, mɪla ti a pòo yigi maa gbo wa Zikilagi ca. Ki pyewe pi na ma, mùu sara ma yala wi sentanra ti yowo pi ni'. ¹¹Na mɪ ko pye ma, ki yaa pye mɛlɛ lepeelee pele mbe si sa lesinɲe wa gbo wa wi go, wi sinlɛyaraga ki na, mi ka si ka wi kunwo pi fɔɔ yewe ye na, mbe ye tɔngɔ mbe ye wo laga tara ti na?» ¹²A Davidi wɪ si konɔ kan wi lenambala pe yeri ma yo pe pe gbo. A pè si pe keyen naa pe tɔɔɔ ti kɔɔnɔ, mɛɛ saa pe toto wa Eburɔn ca tɔnmɔ wege ki yɔn na. Ko punɔ na, a pè si Ishibosheti wi go ki lɛ ma saa ki lɛ wa Abineri fanga ki ni wa Eburɔn ca.

DAVIDI WILA PYE IZIRAYELI CENGELɛ KE NI FUUN KE WUNLUWɔ

5-6

Izirayeli woolo pe ni fuun
pàa Davidi wi pye pe wunlunaɲa
(1 Kuro 11.1-9; 14.1-7)

5 ¹Kona, a *Izirayeli cengele ke ni fuun kè si kari Davidi wi kɔɔɔɔ wa Eburɔn ca, ma suu pye fɔ: «Wele, we yen ma cenle woolo, ma pye kasanwa nungba ma ni. ²Wagati ɲa wɪ toro wi ni, sanga ɲa ni Sawuli wila pye we wunlunaɲa, mboro màa pye na Izirayeli woolo pe yege sinni wa malaga na kee na paan pe ni. Yawe Yenɲele làa ma pye fɔ: «Ma yaa kaa Izirayeli, na woolo pe yege sinni konaa mbe cen pe go na.» ³Kona, a Izirayeli *lelele pè si kari wa Davidi wi yeri wa Eburɔn ca, a wɪ si *yɔn finliwe le pe ni Yawe Yenɲele li yege sɔɔɔɔ wa Eburɔn ca. A pè si *sinme kpoyi wo Davidi wi na maa tege wunluwɔ Izirayeli tara ti go na. ⁴Davidi wila ta ye le nafa ma yiri ke mɛɛ cen wunluwɔ pi na. Ye le nafa shyen wila pye wunluwɔ pi na. ⁵Wila ye le kɔlɔshyen naa yenge kɔɔɔɔni pye wunluwɔ pi na Zhuda cenle li go na wa Eburɔn ca, mɛɛ ye le nafa ma yiri ke ma yiri taanri pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca, Izirayeli cengele sanɲala ke ni fuun naa Zhuda cenle li go na».

⁶Wunlunaɲa Davidi wo naa wi malingbɔɔnɔ pe ni, pè si kari sa to Zhebusi' cenle woolo pe na wa Zheruzalemu ca, poro pàa pye ma cen wa tara ti ni. A pè si Davidi wi pye fɔ: «Ma se ye laga we ca, katugu fyɔɔnɔ naa jeɔɔɔ fenne poro yere yaa ye purɔ mbe ye sɔngɔɔ.» Ko la pye naga nari fɔ Davidi wi se ya ye wa ca ki ni fyew. ⁷En fɔ, a Davidi wɪ si malaga sigeca ɲa wa *Siyɔn yanwiga ki na ki sho maga ta, ko pe yinri Davidi ca ye.

^t 4.10: 2 Sami 1.1-16 ^u 5.5: 1 Wunlu 2.11; 1 Kuro 3.4; 29.27 ^v 5.6: Zhozu 15.63; Kiti 1.21

⁸Ki pilige ki ni, a Davidi wì sho fɔ: «Lere ɲa fuun wila jaa mbe ya Zhebusi cɛnɛ woolo pe ni, tɔnmɔ pɪla fuun tɔnmɔ fɔngologo ɲa ni wa tara ti nɔgɔ na yiin wa ca nawa, wi sa toro wa ki ni wi sanla mbenfenne pe gbo, ki jeɲɔgɔlɔ fenne naa ki fyɔɔnɔlɔ wele.» Kona, a pè sigi sɛnre ti lɛ nari yuun fɔ: «Jeɲɔgɔlɔ fenne naa fyɔɔnɔlɔ pe se ye wa ***we fɔ** wi go ki ni.»
⁹A Davidi wì si cɛn wa ki malaga sigeca ki ni, mɛɛ ki mɛgɛ taga naga yinri «Davidi ca». A wì si yinre kan maga maga, maga lɛ wa Milo laga ki na ma kari wa ca nawa pi yeri. ¹⁰Davidi wila pye na fanɲga taa na kee yege suyi. Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ làa pye wi ni.

¹¹Kona, a ***Tiri** ca wunlunaɲa Hiram wì si leele torogo wa Davidi wi yeri, naa ***sɛdiri** tire ni, naa tire tɛfenne naa go sinndɛɛre tɛfenne ni, a pè saa wunluwɔ go kan Davidi wi kan". ¹²Kona, a Davidi wì sigi jɛn ma yo Yawe Yɛnɲɛlɛ làa wi gbegele maa tɛgɛ wunluwɔ Izirayeli tara ti go na, konaa maa wunluwɔ pi mɛgɛ ki yirige Izirayeli, li woolo wele pe kala na. ¹³Davidi wi yiringɔlɔ wa Eburɔn ca ma pan ma cɛn wa Zheruzalemu ca, a wì si jɛɛle pele yege lɛ ma tɛgɛ konaa ma pele pɔri wa Zheruzalemu ca. A wì si pinambiile naa sumborombiile pele yege se naa. ¹⁴Piile mbele wila se wa Zheruzalemu ca pe mɛre ti nda: Shamuwa, naa Shobabu, naa Natan, naa Salomɔ, ¹⁵naa Yibari, naa Elishuwa, naa Nefegi, naa Yafiya, ¹⁶naa Elishama, naa Eliyada konaa Elifeleti.

Davidi wila malaga gbɔn ma ya Filisiti tara fenne pe ni

¹⁷Naa Filisiti tara fenne pàa kaa ki logo ma yo pè sinmɛ kpoyi wo Davidi wi na maa tɛgɛ wunluwɔ Izirayeli tara ti go na, a pe ni fuun pè si yiri wi kɔrɔgɔ malaga ni. Naa Davidi wila kaa ki logo, a wì si pan wa wi malaga sigeca ki ni^x. ¹⁸A Filisiti tara fenne pè si kari ma saa jaraga wa Erefayi gbunlundege ki ni^y. ¹⁹Kona, a Davidi wì si Yawe Yɛnɲɛlɛ li yewe ma yo fɔ: «Mbe ya kari sa to Filisiti tara fenne pe na le? Ma yaa pe le na kee le?»

A Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ si Davidi wì yɔn sogo ma yo fɔ: «Ta kee ma sa to pe na, katugu mi yen na Filisiti tara fenne pe nii ma kee, kiga kaa ma kɔɔn shyen.»

²⁰Kona, a Davidi wì si kari ma saa gbɔn wa Baali Perazimu^z laga ki na, ma Filisiti tara fenne pe tɔngɔ wa ki laga ki ni, mɛɛ yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛlɛ li tulugo wɔ wa na juguye pe ɲgbeleye yi ni wa na yege, paa yege ɲa na tɔnmɔ ma kaa tɔnmɔ fɔngologo wɔ we.» Ko kala na pègɛ laga ki mɛgɛ

^w 5.11: Tiri ca wunlunaɲa Hiram wì si pye wunlunaɲa kɔngbanɲa ɲa wila yiri tara ta yege ni ma yenle Davidi wì wunluwɔ pi na; Eza 23.1. ^x 5.17: 1 Sami 22.1; 1 Sami 23.14
^y 5.18: Zhou 15.8; 18.16 ^z 5.20: Eburuye sɛnre ti ni maga logo Baali Perazimu ko kɔrɔ wo yen fɔ tuuro wɔfɔ. Ye wele wa Eza 28.21 laga ki na.

taga naga yinri Baali Perazimu. ²¹A Filisiti tara fenne pè si fe ma pe yari-sunndo ti yaga le ki laga ki na. A Davidi naa wi woolo pe ni pè siri le ma kari ti ni.

²²Pilige ka naa, a Filisiti tara fenne pè si kari ma saa jaraga wa Erefayi gbunlundɛge ki ni. ²³A Davidi wì si Yawe Yɛnɛle li yewe naa nga wila daga mbe pye ki ni. A Yawe Yɛnɛle li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga ka sin kpaara sa to pe na. Eɛn fɔ, ma surugu ma toro wa pe punɔ na, ma sa yiri pe na wa muriye tire ti yesinme na. ²⁴Na maga kaa tangala nuru wa ki muriye tire ti go na sanga ɲa ni, pa kona ma yiri maa fyeele ma kee ma sa to pe na, kona mà jen mi ɲa Yawe Yɛnɛle mi yen na tanri ma yege mbe sa malaga gbɔn Filisiti tara fenne malingbɔɔnɔ censaga woolo pe ni.» ²⁵ɲga Yawe Yɛnɛle làa yo Davidi wi kan, a wì sigi pye, mɛɛ ya Filisiti tara fenne pe ni, maga le wa Geba^a ca fɔ ma saa gbɔn wa Gezeri ca ki na.

**Pàa Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu
wi le mbe kari wi ni
wa Zheruzalemu ca**

6 ¹Kona, a Davidi wì si ***Izirayeli** malingbɔɔnɔ welimbele pe ni fuun pe gbogolo naa fɔnɔɔ. Pàa pye nambala waga nafa ma yiri ke (30 000). ²A Davidi wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni, pè si yiri wa Baale ca^b, wa Zhuda tara ma kari sa Yɛnɛle li ***yɔn finliwe kesu** wi le mbe pan wi ni, wo ɲa Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ li mege ki yen na yinri wi na we; lo na li yen ma cɛn wa ***sherubenye** shyen pe sɔɔwɔ wa yɔn finliwe kesu wi go na we. ³A pè si Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi le wa Abinadabu go ki ni, kila pye wa tinndi wi na, maa le wotoro fɔnɔɔ wa ni ma kari wi ni. Abinadabu wi pinambiile shyen Uza naa Ayo poro pàa pye na wotoro fɔnɔɔ wi yege sinni na kee. ⁴Pàa wi le ma yiri wi ni wa Abinadabu wi go wa tinndi wi na. Uza wila pye na tanri Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi kanngaga na na kee, a Ayo wo nɛɛ tanri wa kesu wi yege. ⁵Davidi naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni pàa pye na yɔɔri Yawe Yɛnɛle li yege sɔɔwɔ, na yarigbɔnɔɔ nda pe gbegele ***sipiresi** tire ni ti cɛnle pyew ta gbɔn, to ti yen ɲɔɔniye, konaa juruye, ma pinle pimbigile, naa shɛgeshɛgeye konaa weere ni.

⁶Naa pàa ka saa gbɔn wa Nakɔn yarilire sunsaga ki na, a Uza wì suu kee ki sanga ma Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi yigi, katugu nɛɛ tila wɔnri wi ni. ⁷Kona, a Yawe Yɛnɛle li si nawa ɲgbɔn Uza wi ni fɔ jɛnɛ. A li suu gbɔn wi wamalaga ki kala na, a wì si ku le Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi

^a 5.25: Yɛnɛle sɛnɛ sɛwɛ lɛɛle pele ni, pe maa Geba ca ki yinri Gabawɔn (1 Kuro 14.16).

^b 6.2: Ki yaa pye Baale ca ko nungba ko pàa pye na yinri Kiriyati Yeyarimu (Zhozu 15.60; 18.14; 1 Sami 6.21; 1 Sami 7.1; 1 Kuro 13.1-6).

tanla. ⁸A Davidi wì si nawa ngban, katugu Yawe Yẽn̄ɛle làa nawa ngban ma Uza wi gbo. A pè sigi laga ki mege taga naga yinri Perezzi Uza^c ali ma pan ma gbɔn nala.

⁹A Davidi wì si fye Yawe Yẽn̄ɛle li yege ki pillige ki ni, mɛɛ yo fɔ: «Mɛle mbee kari Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi ni wa na go?» ¹⁰Wi sila yenle mbe kari Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi ni wa wi go, wa Davidi ca ki ni. Eɛn fɔ, a wì si ti a pè kari ma saa wi tege wa Gati ca fenne nana Obedi Edomu^d wi go. ¹¹Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wila yenge taanri pye wa Gati ca fenne nana Obedi Edomu wi go. A Yawe Yẽn̄ɛle li si duwaw Obedi Edomu naa wi go woolo pe ni fuun pe na.

**Pàa ye Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe
kesu wi ni wa Davidi ca**

¹²Kona, a pè si saa ki yo wunlunana Davidi wi kan ma yo fɔ: «Yawe Yẽn̄ɛle li duwaw Obedi Edomu go woolo konaa wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti na, Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu na wa wi go wi kala na.» Kona, a Davidi wì si yiri ma konɔ li le ma saa Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi le wa Obedi Edomu wi go, na yɔgɔri ma kari wi ni fɔ wa Davidi ca ki ni. ¹³Leele mbele pàa Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi tugo, naa pàa kaa tanga ma yɔngɔlɔ kɔgɔlɔni kɔgɔlɔni pye, a pè si yere. A Davidi wì si napɔlɔ nungba wɔ ***saraga** naa napige nga kɔ tɔrɔ ki nungba ni. ¹⁴Davidi wila pye na yoo Yawe Yẽn̄ɛle li yege sɔgɔwɔ wi fannga ki ni fuun ki ni. ***Efɔdi** ***Iɛn** jese woo la pye wi na. ¹⁵Davidi wo naa Izirayeli woolo pe ni, pa pàa kari Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi ni yeɛn, na jɔrɔgi nayinme ni konaa na mbaanra wiin.

¹⁶Eɛn fɔ, naa Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wila kaa na yiin wa Davidi ca sanga na ni, a Sawuli sumborombyɔ Mikali wì si wele wa fenetiri wi ni, mɛɛ wunlunana Davidi wi yan wila yoo na yeni Yawe Yẽn̄ɛle li yege sɔgɔwɔ. Kona, a wì si Davidi wi tifaga wa wi kotogo ki na. ¹⁷Pàa kari Yawe Yẽn̄ɛle li yɔn finliwe kesu wi ni, mɛɛ saa wi tege wa wi tegesaga, wa ***paraga go** nga Davidi wila kan wi kan ki nandogomɔ. A Davidi wì si ***saara sogoworo** naa ***nayinme saara** wɔ Yawe Yẽn̄ɛle li yeri. ¹⁸Naa Davidi wila kaa saara sogoworo to naa nayinme saara ti wɔ ma kɔ, a wì si duwaw pye leele pe kan Yawe Yẽn̄ɛle na yawa pi ni fuun fɔ li mege ki na. ¹⁹A wì si buru nungba nungba, naa kafɔrɔ^e konaa ***erezen** piwara shashara nungba nungba kankan Izirayeli woolo janwa

^c **6.8:** Maga logo Eburuye senre ti ni Perezzi Uza ko kɔrɔ wo yen fɔ: Gbɔnrɔ nda tila Uza gbɔn. ^d **6.10:** Ki yaa pye Obedi Edomu wila pye Levi cenle woolo wo wa, ma yiri wa Gati Irimɔ ca, wa Dan cenle woolo pe tara

(1 Kuro 13.13; 15.18-24; 16.5; 26.4-8,15; 2 Kuro 25.24). ^e **6.19:** Eburuye senre ti ni nga ki kannga ma yo kafɔrɔ ki kɔrɔ wi woro ma filige; ki kɔrɔ wi mbe ya pye fun fɔ tamari tige pire gato.

yawa pi ni fuun fɔ, lì yo fɔ: «Muwi m̀i saa ma lɛ wa yaayoro kɔnrisaga ki ni, wa simbaala pe punɔ na, jango ma pye Izirayeli, na woolo wele, pe yege sinvɔ^g. ⁹Mila pye ma ni ma kapyegele ke ni fuun ke ni. M̀ɔ juguye pe ni fuun pe purɔ ma pe yirige wa ma yege. Mi yaa ma mege ki gbɔɔ paa yege nga na megbɔɔfenne mbele pe yen laga tara na pe wogo ki yen. ¹⁰Mi yaa tara kan Izirayeli, na woolo pe yeri. Mi yaa pe gbegele mbe pe tege, jango pe cɛn wa ti ni. Yaraga se ka fyere wa pe na naa. Lepeepe se ka pe jɔlɔ naa paa yege nga paa pye naga piin faa we, ¹¹paa wagati ɲa wì toro faa kila pye yege nga na ki yen, a m̀i kiti kɔnfenne tege Izirayeli, na woolo pe go na. Mi yaa ma shɔ ma juguye pe ni fuun pe yeri, mbe wogosaga kan ma yeri. Mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa setirige piile kan ma yeri^h. ¹²Na ma kusanga wiga ka gbɔn, a ma ku ma taga wa ma teleye pe na, mi yaa mboro jate ma setirige pyɔ wa wɔ mboo tege wunluwɔ pi na ma yɔnlɔ. Mi yaa wi wunluwɔ pi kan yeresaga ni. ¹³Wo wi yaa ka go kan na kan. Mi yaa kaa wunluwɔ pi kan yeresaga ni fɔ sanga pyewⁱ. ¹⁴Mi yaa ka pye wi to, wi yaa ka pye na pinambyɔ. Na wiga kapege pye, mi yaa wi koro leele pe korowo pi na, mbe jɔlɔɔ wa wi na paa yege nga na leele pe maa ki piin pe piile pe na we^j. ¹⁵Ɛn fɔ mi se kanla kagbaraga ki yaga wi kanɲɔlɔ paa yege nga na mila ki yaga Sawuli wi kanɲɔlɔ we, wo ɲa mùu purɔ maa laga wa, ma censaga kan ma yeri^k. ¹⁶Wunluwɔ pi se ka kɔ wa ma go ki ni fɔ sanga pyew. Ma wunluwɔ pi yaa yeresaga ta mbe koro wa fɔ sanga pyew.»

¹⁷A Natan wì si saa ki senre ti ni fuun konaa ki yariyanra ti ni fuun ti yege yo Davidi wi kan.

Davidi wi yenrewe senre

¹⁸Kona, a wunlunana Davidi wì si kari wa Yawe Yenɲele li yege sɔgowɔ ma yo fɔ: «E ^{*}**we Fɔ**, Yawe Yenɲele, mi yen ambɔ fɔ? Na go woolo pe woro yaraga ka maga censaga nga ki kan na yeri. ¹⁹Ɛn fɔ, we Fɔ, Yawe Yenɲele, nga mà pye makɔ ko sɔɔn yenle tin bere, fɔ a ma yen na para mi ɲa ma tunmbyee na go woolo pe wagati ɲa wila paan wa lege wi senre na. We Fɔ, Yawe Yenɲele, mi ɲa senwee, mà yenle naga kagala ke yuun na kan. ²⁰E we Fɔ, Yawe Yenɲele, mi Davidi mi yaa yɲgi yo ma kan naa, mbe sa we ɲga ko na? Mboro jate, mi ɲa ma tunmbyee, màla jen. ²¹Ma senre to naa ma nandanwa kala li kala na, màga kagbɔɔlɔ ɲgele ke pye ma ke naga mi ɲa ma tunmbyee na na. ²²We Fɔ, Yawe Yenɲele, gbɔgowɔ pi yen ma woo. Katugu lere wo wa woro wa paa ma yen. Yenɲele lo la yege woro wa naa mboro punɔ na, paa yege nga na wè yiri naga nuru

g 7.8: 1 Sami 16.11 h 7.11: Mi yaa setirige piile kan ma yeri ko kɔrɔ wo yen fɔ mi yaa ti ma setirige piile pe pye wunlumbolo. i 7.13: 1 Wunlu 6 j 7.14: 2 Korɛn 6.18; Ebu 1.5
k 7.15: 1 Sami 15.28

we. ²³ Cenle liliin li yen laga tara ti na, na li yen paa Izirayeli, ma woolo pe yen? Yenjele, a mà pan ma pe go sho Ezhipiti tara fenne pe lejoloḡo konaa pe yarisunndo ti kee, mbe pe pye ma woolo. Mà pe mege ki yirige, mà kagbogoḡo pye pe kan konaa kafongoḡo fyere wogolo ni wa ma tara ti ni¹. ²⁴ Mà fannga kan Izirayeli, ma woolo pe yeri, jango pe pye ma woolo fo sanga pyew. Mboro jate, Yawe Yenjele, a mà pye pe Yenjele.

²⁵ «Koni we Fo, Yawe Yenjele, senre nda mà yo mi na ma tunmbyee na kanngolo konaa na go woolo pe kanngolo, mari yigi fo sanga pyew, maga kagala ke pye ma yala ma senyoro ti ni. ²⁶ Jango gbogwoḡo mbe pye ma woo fo sanga pyew konaa leele paa ki yuun fo: «Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo, lo li yen Izirayeli woolo pe Yenjele le;» jango mi Davidi na ma tunmbyee, na go woolo pe fannga ta ma yege sogwoḡo. ²⁷ E, Yawe Yenjele, yawa pi ni fuun fo, Izirayeli woolo Yenjele, mboro jate maga kagala ke naga mi na ma tunmbyee na na, ma yo fo: «Mi yaa wunlumbolo setirige kan ma yeri.» Ko kala ki ti mi kotogo ta maga yenrege nga ki yenri ma yeri.

²⁸ «Koni we Fo, Yawe Yenjele, mboro ma yen Yenjele le. Ma senyoro ti yen kaselege. Mboro maga *yon folo kon mbege kajenge nga ki pye mi na ma tunmbyee na kan. ²⁹ Koni, ki yaga ma duwaw mi na ma tunmbyee na setirige ki na, jango ki koro wa sanga pyew ma yege sogwoḡo; katugu we Fo, Yawe Yenjele, mboro maga senre ti yo. Ma duwaw wi fannga na, na setirige ki yaa duwaw ta fo sanga pyew.»

DAVIDI WILA MALAGA LEGERE GBON

8-10

Davidi wila ya tara nda ti woolo

paa pye maa maga pe ni

(1 Kuro 18.1-17)

8 ¹ Ko punḡo na, Davidi wila malaga gbɔn ma ya Filisiti tara fenne pe ni, ma ti a pe go sogo maa kan, ma pe keyen yi laga pe cagbogo ki na^m.

² Davidi wila malaga gbɔn ma ya Mowabu cenle woolo pe ni fun. Wila pe sinḡe koloyo koloyo, mee mana tege ma pe taanla. Wiga mana yenle

¹ **7.23:** Eburuye senre ti ni ki verise na wi logowo pi yen ma ngban. Wi mbe ya kannga naa fo: A mà pan ma pe go sho Ezhipiti tara fenne pe lejoloḡo ki kee mbe pe pye ma woolo. Mà pe mege ki yirige, mà kagbogoḡo pye pe kan konaa kafongoḡo fyere wogolo ni, jango mbe cengele kele yege purḡo koro naa ke yarisunndo ti ni, mbe ke yirige wa pe yege (1 Kuro 17.21). ^m **8.1:** Nga ki yo fo: *Pe cagbogo*, ki senpyo wi woro ma filige Eburuye senre ti ni. Mbe yala 1 Kuro 18.1 wi ni, ki yo wa ma filige fo: Gati ca. Ki ca kila pye Filisiti tara tee pe cagbogo ko ka nungba.

shyen taanla, wi ma ko woolo poro gbo, wiga mana yenle nungba taanla, wi ma ko woolo poro yirige. Mowabuⁿ cenle woolo paa go sogo ma Davidi wi kan na nizara woo wi yeri.

³Davidi wila malaga gbɔn ma ya Zoba^o ca wunlunaŋa Hadadezeri wi ni. Hadadezeri wila pye Erehoɔbu wo pinambyɔ. Ki sanga wi ni, Hadadezeri wila pye na kee sa Efirati gbaan yɔn tara ti sho mbe cen ti go na naa.

⁴Davidi wila Hadadezeri wi shɔn lugufenne waga kele naa cenme kol-shyen (1 700) yigi, naa sorodasheelee mbele paa pye tɔɔɔ na pe waga nafa (20 000) ni. Davidi wila shɔnye mbele paa pye na wotoroye tile pe cenme tege wi ye kan, mee sanmbala pe ni fuun pe pannda ti kɔɔnɔ pe na^p.

⁵Kona Siri tara fenne mbele paa pye wa Damasi ca, pɛ si kari ma saa Zoba ca wunlunaŋa Hadadezeri wi saga. A Davidi wɛ si ya ki Siri tara fenne pe ni, ma lere waga nafa ma yiri shyen (22 000) wo gbo pe ni. ⁶Ko pɔngo na, a wɛ si malingbɔɔnɔ ngbeleye tegetege wa Damasi ca wasege ki lagapyew, wa Siri tara. A Siri tara fenne pɛ si go sogo ma Davidi wi kan na nizara woo wi yeri. Yawe Yenŋele laa fanŋa kan Davidi wi yeri wa lara nda fuun wila malaga gbɔn ma toro ti ni. ⁷Davidi wila wunlunaŋa Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ pe ***tugurɔn sigeyaara** nda paa gbegele te ni ti le ma kari ti ni wa Zheruzalemu ca. ⁸Wunlunaŋa Davidi wila tuguyenre legere ta ma le fun wa Beta ca konaa Berotayi ca ki ni; ki cara tila pye Hadadezeri wo woro.

⁹Naa Hamati^q ca wunlunaŋa Toyi wila kaa ki logo ma yo Davidi wila ya Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ ngbeleye yi ni fuun yi ni, ¹⁰a wɛ suu pinambyɔ Yoram wi torogo wa wunlunaŋa Davidi wi yeri ma yo wi saa shari wuu sɔn malaga ŋa wɛ gbɔn ma ya Hadadezeri wi ni ki kala na. Toyi wila ko pye ma, katugu Hadadezeri wila pye na malaga gbɔn wi ni sanga pyew. Yoram wila kari warifuwe yaara, naa te yaara konaa tuguyenre yaara ni Davidi wi kan. ¹¹A wunlunaŋa Davidi wɛ sigi yaara ti kan Yawe Yenŋele li yeri paa yege ŋa na cengele ŋgele wila malaga gbɔn ma ya ke ni, wila ke warifuwe naa ke te wi kan li yeri we. ¹²Ki cengele koro ke yen Siri tara fenne, naa Mowabu cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo, naa Filisiti tara fenne konaa Amaleki setirige piile wele. Yaara nda wila koli wa Erehoɔbu pinambyɔ Hadadezeri ŋa wila pye Zoba ca wunlunaŋa wi yeri, wila ti kan fun Yawe Yenŋele li yeri.

¹³Naa Davidi wila kaa ya Siri tara fenne pe ni sanga ŋa ni, wi sɔngɔɔ-saga, a wɛ si malaga gbɔn Edɔmu cenle woolo pe ni ma nambala waga

ⁿ 8.2: Mowabu cenle woolo paa pye Loti setirige piile, Zhene 19.37; Sawuli wila malaga gbɔn pe ni faa (1 Sami 14.47). ^o 8.3: 1 Sami 14.47 ^p 8.4: Mbe yala Yenŋele senre sewe ŋa wi yen Gireki senre ni konaa 1 Kuro 18.4 laga ki ni, malingbɔɔnɔ pe yɔn konaa malaga gbɔnwotoroye pe yɔn ki yen ki ye 2 Sami 8.4 laga wogo ki ni. Wa ki lara ti ni, malaga gbɔnwotoroye pe yen wagakele (1 000), pe fevenne poro yen waga kolshyen (7 000). ^q 8.9: Eza 10.9; Zaka 9.2

ke ma yiri kòlstaani (18 000) gbo pe ni wa Kò gbunlundègè ki ni. A wi mège kì si yiri naa. ¹⁴A wì si malingbòònlò ngbeleye tẹgẹtẹgẹ wa Edomu tara ti lagapyew ki ni. Edomu cènle woolo pe ni fuun pàa go sogo maa kan. Davidi wìla malaga gbòn ma toro lara nda fuun na, Yawe Yẹnḡẹlè làa yawa kan wi yeri wi juguye pe na.

Davidi wi legbòòl pe méré

(1 Kuro 18.14-17)

¹⁵Davidi wìla cèn wunluwò pi na ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe go na. Wìla pye na kasingge piin konaa na tanri kaselege na wi woolo pe ni. ¹⁶Zeruya pinambyò Zhouabu wo wìla pye wi malingbòònlò pe to. Ahiludi pinambyò Zhouafati wo wìla pye wunluwò kagala ke sẹwẹẹ tẹgẹfò we. ¹⁷Ahitubu pinambyò Zadoki, naa Abiyatari pinambyò Ahimeleki poro pàa pye ***saraga wafenne** wele. Seraya wò la pye sẹwe yònlògòfò. ¹⁸Yehoyada pinambyò Benaya wo wìla pye Kereti cènle woolo naa Peleti cènle woolo pe go na^r. Davidi wi pinambiile poro la pye wunluwò pi kagala ke yẹgẹ wafenne^s.

Davidi wìla kajenge pye

Zhonatan pinambyò

Mefibosheti wi kan

9 ¹Pilige ka, a Davidi wì si yewe ma yo fò: «Lere wa koro yinwege na wa Sawuli sege ki ni le, jango mbe kajenge pye wi kan na wònlò Zhonatan wi kala na^t?»

²Ma si yala kulonaja wà la pye wa Sawuli wi go, pàa pye naa yinri Ziba. A pè si saa wi yeri ma pan wi ni wa Davidi wi yeri. A wunlunaja Davidi wì suu yewe ma yo fò: «Mboro ma yèn Ziba we le?»

A wì suu yòn sogo ma yo fò: «Ee, muwi, ma tunmbyee we.»

³A wunlunaja wì suu yewe naa ma yo fò: «Lere wa si koro yinwege na wa Sawuli go ki ni, jango mbe kajenge pye wi kan Yẹnḡẹlè li yẹgẹ sògòwò?»

A Ziba wì suu yòn sogo ma yo fò: «Zhonatan wi pinambyò nungba yèn wa bere, ɲa wi tɔɔɔ shyen tì jògò wi na^u.»

⁴A wunlunaja wì suu yewe ma yo fò: «Wi yèn se yeri?»

A wì suu yòn sogo ma yo fò: «Wi yèn wa Amiyeli pinambyò Makiri wi go, wa Lodebari ca^v.»

⁵Kona, a wunlunaja Davidi wì si leele tun wa Amiyeli pinambyò Makiri wi go, wa Lodebari ca pe sa Mefibosheti wi yeri.

^r 8.18: Kereti cènle woolo naa Peleti cènle woolo pàa pye tara ta yẹgẹ malingbòònlò mbele pe ma le sara na. Poro pàa pye na wunluwò wi kòròsi. ^s 8.18: ɲga ki yo fò *wunluwò kagala ke yẹgẹ wafenne*, Eburuye sɛnlɛ tì ni ki mbe ya logo fun fò saraga wafenne.

^t 9.1: 1 Sami 20.15-17 ^u 9.3: 2 Sami 4.4 ^v 9.4: Zhouzu 13.25-26

⁶Zhonatan pinambyɔ Mefibosheti ɲa wɪla pye Sawuli wi pishyenwoo, naa wɪla kaa pan wa Davidi wi yeri, a wɪ si to maa yɛgɛ ki jiile wa tara ma Davidi wi gbɔgɔ. A Davidi wɪ suu yeri ma yo fɔ: «Mefibosheti!»

A wɪ sigi shɔ ma yo fɔ: «Naw, mi ɲa ma tunmbyee mi ɲa.»

⁷A Davidi wɪ suu pye fɔ: «Maga ka fye, katugu mila jaa mbe kajɛngɛ pye ma kan ma to Zhonatan wi kala na. Mi yaa ma tele Sawuli wi tara lara ti ni fuun ti sɔngɔɔ ma na. Ma yaa la nii na ni sanga pyew wa na lisaga.»

⁸A Mefibosheti wɪ si fɔli maa gbɔgɔ, mɛɛ yo fɔ: «Mi ɲa ma tunmbyee mi yɛn ambo fɔ, a ma nɛɛ ki kajɛngɛ ɲga ki piin na kan? Mi ɲa mi yɛn paa pyɔn kugo yɛn we.»

⁹Kona, a wunlunɲa wɪ si Sawuli wi kulonɲa Ziba wi yeri, ma suu pye fɔ: «Yaara nda fuun tila pye ma tafɔ Sawuli wi yeri konaa wi go woolo pe yeri, mi yɛn nari kaan wi pishyenwoo Mefibosheti wi yeri. ¹⁰Mboro, naa ma pinambiile konaa ma tunmbyeele pe ni, ye yaa la wi tara laga ki fali wi kan, mbaa ki yarilire ti gbogolo wi kan, jango ma tafɔ wi pishyenwoo wila yaakara taa wila kaa. Ma tafɔ wi pishyenwoo Mefibosheti wi yaa la nii na ni wa na lisaga pilige pyew.» Ma si yala pinambiile kɛ ma yiri ka-ɲgurugo, naa kulonambala nafa paa pye Ziba wi yeri.

¹¹A Ziba wɪ si wunlunɲa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunɲa, na tafɔ, maga ɲga fuun yo mi ɲa ma tunmbyee na kan, mi yaa ki pye.»

Ki pye ma, Mefibosheti wɪla pye na nii wunlunɲa wi ni wa wi lisaga, paa wunlunɲa wi pinambyɔ yɛn. ¹²Pinambile là la pye Mefibosheti wi yeri paa pye nali yinri Mika. Leele mbele fuun paa pye wa Ziba wi go, paa pye Mefibosheti wi tunmbyeele. ¹³Mefibosheti wɪla saa cɛn wa Zheruzalemu, ma ta na kee pilige pyew ma saa na nii wa wunlunɲa wi lisaga. Wi tɔɔɔ shyen tila pye ma jɔgɔ wi na.

Davidi wɪla ya Amɔ cɛnlɛ woolo

naa Siri tara fenne pe ni

(1 Kuro 19.1-9)

10 ¹Ko pɔngɔ na, a Amɔ cɛnlɛ woolo pe wunlunɲa wɪ si ku. A wi pinambyɔ Hanuni wɪ si cɛn wa wi yɔnlɔ. ²A Davidi wɪ suu yɛɛ pye fɔ: «Mi yaa kajɛngɛ pye Nahashi pinambyɔ Hanuni wi kan paa yɛgɛ ɲga na wi to wila kajɛngɛ pye na kan we.» A Davidi wɪ suu tunmbyeele pele torogo pe sa Hanuni wi to kunwɔ pi shari. Naa Davidi wɪ tunmbyeele paa ka saa gbɔn wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara, ³a Amɔ cɛnlɛ woolo pe teele pɛ si pe tafɔ Hanuni wi pye fɔ: «Maa ki jate ndɛɛ Davidi wila jaa mbɔɔn to wi gbɔgɔ ko kɪ ti wɪ leele tun pe pan poo kunwɔ pi shari wi le? Ma sigi jɛn mbe yo fɔ wɪ pe tun pe pan pe ca ki wele konaa mbege kagala ke yewe mbe ke jɛn, jango mbe ta mbege tɔngɔ?»

⁴Kona, a Hanuni wɪ si Davidi wi tunmbyeele pe yigi ma pe siyɔ wi kanɲgɔlɔ nungba nungba kulu kulu pe na, ma pe yaripɔɔ ti kɔɔnlɔ pe na

wa nandogomɔ fɔ ma pan ma gbɔn pe nanjegele ke na. Ko punɔ na, a wɔ si pe yaga, a pɛ kari. ⁵A leele pɛle si saa nga kɪla pye ki yege yo Davidi wi kan. A wɔ si leele torogo pe sa ki nambala pe fili wa konɔ, katugu kɪla fɛrɛ gbɔrɔ wa pe na. Wunlunaŋa wɪla yo pe pe pye fɔ: «Ye koro wa Zheriko ca, fɔ ye siyɔ sire ti sa yiri, ko punɔ na ye si sɔngɔrɔ ye pan ca.»

⁶Naa Amɔ cenle woolo pàa kaa ki jen ma yo pɛ Davidi wi kambenge pye, a pɛ si Siri tara fenne malingbɔɔnɔ lere waga nafa (20 000) sara ma yiri wa Beti Erehɔbu ca naa Zoba ca, konaa ma lere waga kele (1 000) sara ma yiri wa Maaka ca wunlunaŋa wi yeri, naa lere waga ke ma yiri shyen (12 000) ni, ma yiri wa Tɔbu tara woolo pe ni. ⁷Naa Davidi wɪla kaa ki logo, a wɔ suu malingbɔɔnɔ to Zhouabu wo naa malingbɔɔnɔ welimbele pe ni fuun pe torogo pe sa malaga gbɔn pe ni. ⁸A Amɔ cenle woolo pɛ si yiri ma saa yere malinje wi na wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na. Siri tara fenne mbele pàa yiri wa Zoba ca, naa wa Beti Erehɔbu ca konaa malingbɔɔnɔ mbele pàa yiri wa Tɔbu tara naa Maaka ca, poro la saa yere malinje wi na pe ye wa wasege ki ni.

⁹Naa Zhouabu wɪla kaa ki yan fɔ wi juguye pele yen wa wi yege, pele si yen wi punɔ na, a wɔ si ***Izirayeli** malingbɔɔnɔ mbele welimbele ma we pele wɔ, ma poro wa Siri tara fenne pe na. ¹⁰A wɔ suu nɔsepyɔ lenaŋa Abishayi wi tege malingbɔɔnɔ sanmbala pe go na. A wo si saa pe yerege malinje wi na Amɔ cenle woolo pe na. ¹¹A Zhouabu wɔ suu pye fɔ: «Na Siri tara fenne pe kaa fanŋga taa na na, kona ma pan ma saga na na. Eɛn fɔ, na Amɔ cenle woolo pe kaa fanŋga taa ma na, pa mi yaa sa saga ma na. ¹²Fanŋga le ma yeɛ ni, we kotogo ta, we malaga ki gbɔn we tara woolo pe kala na, konaa we Yenŋele li cara ti kala na. Yawe Yenŋele lili nandanwa kala lo pye we kan.»

¹³Kona, a Zhouabu naa malingbɔɔnɔ mbele pàa pinle wi ni pɛ si kari sa to Siri tara fenne pe na. A poro si fe Zhouabu wi yege. ¹⁴Naa Amɔ cenle woolo pàa kaa ki yan Siri tara fenne paa fee sanga ŋa ni, a poro fun pɛ si fe Abishayi wi yege ma saa ye wa pe ca. Kona, a Zhouabu fun wɔ si malaga ki kɔ Amɔ cenle woolo pe ni, mɛɛ sɔngɔrɔ ma pan wa Zheruzalemu ca.

¹⁵Naa Siri tara fenne pàa kaa ki yan Izirayeli woolo pɛ ya pe ni, a pe ni fuun pɛ si pe yeɛ gbogolo laga nungba. ¹⁶Siri tara fenne mbele pàa pye ma cen wa Efirati gbaan wi punɔ na, a Hadadezeri wɔ si leele tun pe sa pe yeri. A pɛ si pan ma gbɔn wa Helamu laga ki na. Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ to Shobaki wo wɪla pye na pe yege sinni. ¹⁷A leele pɛle si saa ki senre ti yo Davidi wi kan. A wɔ si Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo, mɛɛ Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri ma saa gbɔn wa Helamu laga ki na. A Siri tara fenne pɛ si yere malinje wi na mbe to Davidi wi na; a pɛ si malaga gbɔn wi ni. ¹⁸Eɛn fɔ, a Siri tara fenne pɛ si fe Izirayeli woolo pe yege. Davidi wɪla malaga gbɔn wotoroye fevenne cenme kɔlɔshyen (700)

gbo pe ni, konaa ma shɔn lugufenne waga nafa shyen (40 000) gbo pe ni^w. Wila pe malingbɔɔnɔ to Shobaki wi gbɔn fun, a wì ku wa ki laga ki na. ¹⁹Wunlumbolo mbele fuun pàa go sogo wunlunaŋa Hadadezeri wi kan, naa pàa kaa ki yan Izirayeli woolo pè ya pe ni, a pè si kari ma saa yeyinŋe lagaja Izirayeli woolo pe yeri, ma go sogo ma pe kan. Ko punŋo na, a Siri tara fenne pe si fyɛ mbe sa Amɔ cɛnlɛ woolo pe saga naa malaga na.

DAVIDI WILA BATISHEBA WI Lɛ WI Jɔ

11–12

Davidi naa Batisheba pe kala

11 ¹Ki yelapanna^x, wunlumbolo pe maa kee malaga na sanga ŋa ni, naa wila kaa gbɔn, a Davidi wì si Zhouabu, naa wi tunmbyeele konaa ^{*}**Izirayeli** malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe torogo pe sa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tɔŋɔ. A pè si saa malingbɔɔnɔ censaga kan Araba^y ca ki tanla mbege yɔn tɔn. Eɛn fɔ Davidi wo la koro wa Zheruzalemu ca.

²Pilige ka, yɔnlɔkɔgɔ yege ka ni, a Davidi wì si yiri wa wi sinlesaga wi sɔnlɔ fugo wɔnlɔwɔ pi na, nɛɛ yanriyanri wa wi wunluwɔ go ki naayeri. Maa ta wa go ki naayeri, a wì si jele wa yan wila wunru. Ki jele wila yɔn witige na fɔ jɛŋge. ³A Davidi wì si leele tun, a pè saa yewe ki jele wi wogo na. A pè si pan maa pye fɔ: «Nana ŋa pe yinri Eliyamu wi sumboro-mbyɔ Batisheba wo wi. Wi yɛn Heti cɛnlɛ woolo nana Uri wo jɔ.» ⁴A Davidi wì si leele torogo, a pè saa jele wi yeri wi kan. A wì si pan wa Davidi wi yeri. A wì si sinle wi ni. Kila yala teere jele wi jogolo lì kɔ, a wùu yɛɛ pye ^{*}**kpoyi** ki sanga wi ni. Ko punŋo na, a jele wì si sɔŋɔrɔ ma kari wi go.

⁵A jele wì si kugbɔ lɛ, mɛɛ tun wa Davidi wi yeri maga yo wi kan fɔ wi yɛn kugbɔ ni.

⁶Kona, a Davidi wì si tun wa Zhouabu wi yeri maa pye fɔ: «Heti cɛnlɛ woolo nana Uri wi torogo laga na kan.»

Kì kaa pye ma, a Zhouabu wì si Uri wi torogo wa Davidi wi yeri. ⁷A Uri wì si pan wa Davidi wi yeri. A Davidi wì suu yewe Zhouabu wi kala li ni,

^w **10.18:** Ŋga kì yo fɔ: Malaga gbɔnwotoroye fevenne cɛnlɛ kɔlɔshyen (700) konaa shɔn lugufenne waga nafa shyen (40 000), wa Yenjele senre sewe lee ŋa wi yɛn Gireki senre ni konaa wa 1 Kuro 19.18 laga ki ni, pège yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ malaga gbɔnwotoro fevenne waga kɔlɔshyen (7 000) konaa malingbɔɔnɔ mbele pe yɛn tɔɔrɔ na pe waga nafa shyen (40 000) ni. ^x **11.1:** Ki yelapanna ko yɛn na para sanga ŋa pe maa yarilire kongbannda ti kɔɔn wo senre na. Ko sanga wo yɛn nɛŋge waga yɛŋge naa mirigbose yɛŋge ti sɔgɔwɔ pi ni.

^y **11.1:** Araba ca ko kila pye Amɔ cɛnlɛ woolo pe cagbɔgɔ ye; 1 Kuro 20.1.

naa malingbɔɔnɔ pe kala li ni konaa malaga ki wogo ki ni. ⁸Ko pungo na, a Davidi wì suu pye fɔ: «Koni, ta kee wa ma go, ma sɔɔn tɔɔɔ ti jogo ma wogo.» A Uri wì si yiri wa wunlunaŋa wi go, a wunlunaŋa wì si yarikanra torogo pe sari kan wi yeri. ⁹Eɛn fɔ Uri wi sila kari wa wi go. Wila sinle le wunlunaŋa wi go yɔn ki na, ma pinle wi tafɔ wi tunmbyeele sanmbala pe ni. ¹⁰A pè sigi yo Davidi wi kan, maa pye fɔ: «Uri wii kari wa wi go.»

Kona, a Davidi wì suu yeri maa pye fɔ: «Mì yo mà yiri ca na ma pan, yingi na mɛɛ si kari wa ma go?»

¹¹A Uri wì si Davidi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «***Yɔn finliwɛ** kɛsu wo naa Izirayeli malingbɔɔnɔ poro naa Zhuda cɛnle woolo pe ni, pe yɛn wa na wɔnɔ ***paara yinrɛ** nɔɔ, na tafɔ Zhouabu wo naa na tafɔ ma tunmbyeele pe ni, pe yɛn ma cɛn wa wasege ki ni, mɛlɛ mbee kari wa na go mbe sa li, mbe wɔ, mbe sinle na jɔ wi ni? Mì wugu ma kan, mbɔɔn ta yinwege na, mi se ko pye fyew.»

¹²A Davidi wì si Uri wi pye naa fɔ: «Koro laga naa nala, pa goto mi yaa ma yaga maa kee.» A Uri wì si koro wa Zheruzalemu ca ki pilige ki ni konaa ki goto. ¹³Ko pungo na, a Davidi wì suu yeri wa wi yɛɛ yeri wi sa li wi ni. A wì suu kan, a wì wɔ ma tin sinmɛ pi ni. Eɛn fɔ yɔnɔkɔɔ ki ni, a Uri wì si kari ma saa sinle wa wi tafɔ wi tunmbyeele pe ni; wi sila kari wa wi go.

¹⁴Ki goto pinliwɛ pi ni, a Davidi wì si sewɛ yɔnɔɔ mboɔ torogo Zhouabu wi kan, mɛɛ wi le Uri wi kɛɛ wi saa kan wi yeri. ¹⁵Wila ki yɔnɔɔ wa sewɛ wi ni ma yo fɔ: «Uri wi torogo wa laga ŋga malaga ki yɛn ma ŋɔban jɛŋɛ we, ye laga wi na, ye lali wi ni, jango poo gbɔn poo gbo.» ¹⁶Kona, a Zhouabu wì si ca ki wele, wigi jɛn ma yo Mowabu tara malingbɔɔnɔ welimbeɛ pàa pye laga ŋga na, a wì si saa Uri wi wa wa ki laga ki ni. ¹⁷A ca ki nambala pè si yiri ma malaga gbɔn Zhouabu wi ni. Pàa Davidi wi malingbɔɔnɔ pele gbo naa wi tunmbyeele pele ni. Heti cɛnle woolo naŋa Uri wila ku fun. ¹⁸Kagala ŋgele fuun kàa pye wa malaga gbɔnsaga, a Zhouabu wì si lere tun pe sa ke yɛge yo Davidi wi kan. ¹⁹Wila ki yo pitunŋɔ wi kan maga ŋɔban ma yo fɔ: «Kagala ŋgele kè pye laga malaga ki na, na maga ke ni fuun nungba nungba ke yo mbe ke filige wunlunaŋa wi kan sa kɔ sanga ŋa ni, ²⁰na wunlunaŋa wiga nawa ŋɔban mbe yo fɔ: «Yingi na yè si fulo wa ca ki tanla na malaga ki gbɔɔn? Yee ki jɛn mbe yo pe ma koro wa ca ki mbogo ki naayeri mbaa ye wɔnni wangala ke ni wi le?» ²¹Na wiga yo naa fɔ: «Ambo wila Yerubesheti pina-mbyɔ Abimeleki wi gbo? Ye sigi jɛn mbe yo jɛlɛ wà la koro wa Tebezi ca mbogo ki naayeri ma tira sinndelimbyɔ wa wi na maa gbo wi le?» Yingi na, a yè si fulo wa ca ki mbogo ki tanla?» Pa kona maa yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma tunmbyee, Heti cɛnle woolo naŋa Uri wì ku fun.» »

^z 11.21: Kiti 9.50-54

²²Kì pye ma, a pitunŋɔ wì si kari. Naa wìla ka saa gbɔn wa, senre nda fuun Zhouabu wìla wi tun ti na, a wì siri yege yo Davidi wi kan. ²³Wìla Davidi wi pye fɔ: «Ki leele pàa fanŋa ta we na. Pàa yiri ma saa to we na wa wasege ki ni, a wè si pe wɔnɔɔ ma saa gbɔn pe ni fɔ wa ca ki mbogo yeyɔɔ ki na. ²⁴Kona, a sandira wɔnfenne pè si koro wa mbogo ki go na mɔɔ tunmbyeele pe wɔn pe wangala ke ni. Wunlunaŋa, ma tunmbyeele pèle ku pe ni. Ma tunmbyee, Hɛti cɛnlɛ woolo naŋa Uri wì ku fun.»

²⁵A Davidi wì si pitunŋɔ wi pye fɔ: «Maga yo Zhouabu wi kan fɔ ko kala lo ka kaa jori wa wi kotogo na, katugu tokobi wi ma gbo kɛɛ ŋga na, ma gbo fun kɛɛ ŋga na, fɔ wi malaga ki ŋgbani ki ca woolo pe na, wi ca ki tɔŋɔ. Mboro wo na, ma kotogo le wi ni.»

²⁶Naa Uri jɔ wìla kaa ki logo ma yo wi pɔɔ wì ku, a wì suu kunwɔ pi gbele. ²⁷Naa kunwɔ gbelepiliye yìla kaa kɔ, a Davidi wì si tun, a pè saa jele wi yeri ma pan wi ni wa wi go. A jele wì si pye wi jɔ. A wì si pina-mbyɔ se wi kan.

Ɛen fɔ, kala na Davidi wìla pye, làa Yawe Yenŋele li mben.

**Natan wìla jɔɔɔ
ŋga Yenŋele li yaa wa Davidi
wi na ki senre yo wi kan**

12 ¹Kona, a Yawe Yenŋele lɛ si ***Yenŋele yɔn senre yofɔ** Natan wi tun wa Davidi wi yeri. A Natan wì si kari wa Davidi wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Nambala shyen pèle la pye ca ka ni. Nunŋba la pye penja-gbɔɔ fɔ, a sanŋa wo pye fyɔnwɔ fɔ^a. ²Simbaala legerɛ naa nɛrɛ legerɛ la pye penja-gbɔɔ fɔ wi yeri. ³Ɛen fɔ yaraga kpe sila pye fyɔnwɔ fɔ wi yeri kaawɔ simbasumboro nunŋba. Wìla wo lɔ maa wa. Wìla pye na lee wa wi yeri, ma pinle wi piile pe ni. Wìla pye na pinlele na kaa naŋa wi ni, na woo wa wi wɔjenne li ni, na sinlele wa naŋa wi kotogo ki na. Ki simbasumboro wìla pye naŋa wi yeri paa wi sumborombyɔ yen. ⁴Pilige ka, a nambanŋa wà si pan ma tugu penja-gbɔɔ fɔ wi na. Ɛen fɔ penja-gbɔɔ fɔ wi sila pye na jaa mboo sumbyɔ nakoma wi nege ka yigi mbege gbo mbe sɔɔ nambanŋa ŋa wìla tugu wi na wi kan. A wì si saa fyɔnwɔ fɔ wi simbasumboro wi yigi, maa gbo, maa sɔɔ nambanŋa ŋa wìla tugu wi na wi kan.»

⁵A Davidi wì si nawa ŋgbani fɔ jenge ki penja-gbɔɔ fɔ wi kapyege ki kala na, mɛɛ Natan wi pye fɔ: «Yawe Yenŋele na yinwege wolo li mɛge ki na, lere ŋa wigi kala li pye, wi daga poo gbo. ⁶Wi daga mbe sumbyɔ wi yɔɔɔ tijere sɔɔɔ wi fɔ wi na wi yinriwe mbatawa naa wi nambewe pi kala na.»

⁷Kì pye ma, a Natan wì si Davidi wi pye fɔ: «Mboro ma yen ki naŋa we! Yawe Yenŋele, ***Izirayeli** woolo Yenŋele, pa lɛ yo yɛen fɔ: «Muwi mɛ

^a 12.1: Yuuro 51.2

***sinme kpoyi** wo ma na mɔɔ tɛgɛ wunluwɔ Izirayeli woolo pe go na konaa mɔɔ shɔ Sawuli wi kɛɛ. ⁸Mɔɔ tɛfɔ Sawuli wi go woolo pe le ma kɛɛ, maa jɛɛle pe kan ma yeri, mɔɔ tɛgɛ Izirayeli woolo naa Zhuda cenle woolo pe go na. Na kiga pye to sɔɔn bɔ bere, mi jɛn na ta yege taga wa ti na ma kan. ⁹Yingi na, a mà si mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na senyoro ti tifaga, ma kala na li yɛn kapege na yege na li pye? Mà Heti cenle woolo naɲa Uri wi gbo tokobi ni, maa jɔ wi le maa pye ma jɔ. Mboro maa kan, a Amɔ cenle woolo pɔɔ gbo tokobi ni. ¹⁰Koni legbogo ki se kɔ wa ma go tokobi ni, katugu màla tifaga ma Heti cenle woolo naɲa Uri wi jɔ wi le maa pye ma jɔ. ¹¹Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle, pa mɔ yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa ti jɔlɔgɔ mbe yiri wa ma go woolo pe ni mbe to ma na. Mi yaa ma yɛɛra jɛɛle pe le ma yege sɔgɔwɔ mbe pe kan ma go lere wa yeri. Wi yaa kaa sinle pe ni funwa na. ¹²Mboro ki kala li pye larawa, ɛɛn fɔ mi wo yaa na wogo ki pye funwa na Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege na.» »

¹³Kona, a Davidi wɔ si Natan wi pye fɔ: «Mɔ kapege pye Yawe Yɛnɲɛle li na.»

A Natan wɔ suu pye fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle lɔɔn kapege ki kala yaga ma na, ma se ku. ¹⁴ɛɛn fɔ, kapege ɲga mà pye ki kala na, mà ti a Yawe Yɛnɲɛle li mbenfenne pɛli tifaga. Ki kala na, pinambyɔ ɲa mà se, wi yaa ku.» ¹⁵Ko punɲo na, a Natan wɔ si sɔngɔɔ ma kari wi go.

Batisheba wi pinambyɔ wi kunwɔ kala

Kona Davidi wɔla pyɔ ɲa se Uri jɔ wi na, a Yawe Yɛnɲɛle li si yama wa wi na. Ki yama pɔla ɲgban fɔ jɛɲgɛ. ¹⁶A Davidi wɔ si Yawe Yɛnɲɛle li yɛnri pyɔ wi kala na, ma ***yɛɲgɛ le**. Naa wɔla kaa ye wa go, a wɔ si sinle le tara ti na. ¹⁷A Davidi wi go ***lelelele** pɛ si pan maa ɲgbanga wi yiri le tara. ɛɛn fɔ, wi sila yɛnle mbe yiri le tara, wɔla je wii pinle mbe li pe ni. ¹⁸Pilige kolɔshyɛn wogo ki na, a pyɔ wɔ si ku. Davidi wi tunmbyeele paa pye na fye mbe pyɔ wi kunwɔ pi yo wi kan, katugu paa pe yɛɛ pye fɔ: «Ma pyɔ wi ta go na sanga ɲa ni, waa para Davidi wi ni, wi sila logo we yeri, koni we yaa ki yo wi kan mele fɔ pyɔ wɔ ku? Pa kona wi yaa kapege pye wi yɛɛ na.»

¹⁹A Davidi wɔ sigi wele maga yan fɔ wi tunmbyeele paa para pe yɛɛ ni yɔɔɔɔ, a wɔ sigi jɛn ma yo pyɔ wɔ ku. A wɔ si pe yewe ma yo fɔ: «Pyɔ wi ku le?»

A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, wɔ ku.»

²⁰Kona, a Davidi wɔ si yiri le tara ti na, ma saa woli ma sinme nuwɔ taan fa wi yɛɛ na, ma yaripɔɔ ta yege le, mɛɛ kari wa Yawe Yɛnɲɛle li go ki ni, ma saa fɔli maa yege ki jiile wa tara mali gbɔgɔ. Ko punɲo na, a wɔ si sɔngɔɔ ma kari wi go, ma saa pe pye ma yo poo kan yaakara ni. A wɔ si ka.

²¹A tunmbyeele pè suu yewe ma yo fɔ: «Ŋga mà pye yeen ko kɔɔ wo yen meɛ? Sanga ŋa ni pyɔ wi yen go na, màa pye na yenɛge nii, na gbele wi kala na. Een fɔ koni wì kaa ku, a mà si yiri ma li.»

²²A Davidi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Sanga ŋa ni pyɔ wi yen go na, mla yenɛge le ma gbele, katugu mla na yee pye fɔ: «Ambɔ ki jen kana Yawe Yenɛɛle li yaa na yinriwe ta mbe pyɔ wi sagala.» ²³Koni wì kaa ku makɔ, mi yaa yenɛge ko le yingɛ kala na naa? Mbe ya mboo pye wi songɔɔ wi pan le? Ayoo! Muwi mi yaa ka kari wo kɔɔɔ. Een fɔ, wo se songɔɔ mbe pan laga mi kɔɔɔ.»

Salomo wi sege ye

²⁴Ko punɔ, a Davidi wì suu jɔ Batisheba wi kotogo ki sogo wi na. A wì si ye wi kɔɔɔ ma sinle wi ni. A wì si kugbɔ le ma pinambyɔ se, a pòo meɛge taga naa yinri Salomo. Ki pyɔ wi kala làa Yawe Yenɛɛle li ndanla. ²⁵Yenɛɛle làa Yenɛɛle yɔn senre yofɔ Natan wi tun, a wì saa pyɔ wi meɛge ki taga naa yinri Yedidiya^b, katugu wila Yawe Yenɛɛle li ndanla.

Davidi wila Araba ca ki sho maga ta

²⁶Kona, a Zhouabu wì si saa to Araba ca ki na, ko ŋga ki yen Amɔ cenle woolo pe wunluwɔ ca ye, maga sho maga ta. ²⁷A wì si leele tun wa Davidi wi yeri maa pye fɔ: «Mì to Araba ca ki na, tɔnmɔ titeɛge ki yen ca ki kee ŋga na maga sho maga ta makɔ. ²⁸Koni leele sanmbala pe ni fuun pe gbogolo ma pan ma malingbɔɔnlɔ censaga kan ca ki yɔn na, maga sho maga ta, jango mi ka kaga sho na ye mbe meɛge kan na yee yeri.» ²⁹A Davidi wì si leele pe ni fuun pe gbogolo, meɛ kari Araba ca ki kɔɔɔ, ma saa to ki na maga sho maga ta. ³⁰A wì si Amɔ cenle woolo pe wunlunɔna wi te wunluwɔ njala li kɔw wa wi go na. Ki wunluwɔ njala li nuguwɔ pi mbaa culo nafa ma yiri ke wo bɔ. Pàa sinndɛere songbanga woro maramara li na. A pè sili kan Davidi wi kan. Wila yarilegere koli wa ca ki ni ma kari ti ni. ³¹Davidi wila ki ca woolo pe koli ma saa pe wa kulowo tunndo na, a pele na tire walagi, pele na sinndɛere teni, pele na tire kɔɔn gbɔɔnrɔ ni, pele na tofa kɔɔn tofa kɔnyaara ni. Wila Amɔ cenle woolo pe cara sannda ti pye ma fun. Ko punɔ na, a Davidi wì si songɔɔ wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni wa Zheruzalemu ca.

^b 12.25: Eburuye senre ti ni Yedidiya meɛge ki kɔɔ wowi ŋa fɔ: Ŋa wì Yawe Yenɛɛle li ndanla.

TIPERE TILA PYE NA LEGE WA DAVIDI WI GO KI NI

13-14

Amino naa Tamari pe kala

13 ¹Ko pungo na, kala na làa pye li na. Jónlɔ sumboro wà la pye Davidi wi pinambyɔ Abisalomu wi yeri, pàa pye naa yinri Tamari. Wila pye ma yɔn fɔ jɛngɛ. Tamari wila pye ma Davidi wi pinambyɔ Amino wi ndanla. ²Amino wi jatere wila piri wi na wi jónlɔ Tamari wi la ki kala na, fɔ maa tɛgɛ yaɲa. Tamari wi sila naɲa kala jɛn, a ko si Amino wi kan wi saa ya fulo wi tanla mbe kala la kpɛ pye. ³Ma si yala Amino wi wɔnlɔnaɲa la pye wa, pàa pye naa yinri Yonadabu. Davidi wi ndɔ Shimeya wo pinambyɔ lawi. Yonadabu wila jilige fɔ jɛngɛ. ⁴A wì si Amino wi yewe ma yo fɔ: «Wunlunaɲa pyɔ, yɛŋgi na ma nɛɛ cogo na kee pilige pyew? Mɛɛ yaa ki go yo na kan?»

A Amino wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na to seyɛnlɛ Abisalomu wi jónlɔ sumboro Tamari wo wi yɛn mala ndanla.»

⁵A Yonadabu wì suu pye fɔ: «Sinle wa ma sinleyaraga ki na mɔɔ yɛɛ pye yaɲa. Na ma to wiga ka pan ma sharisaga maa pye fɔ: «Na to, mila ma yɛnri, maga yaga na jónlɔ sumboro Tamari wi pan wi yaakara kan na yeri mbe ka. Wi pan wi suro ti sɔgɔ na yɛgɛ na mbaa wi yaan; wiri le wiri kan na yeri wi yɛ.» » ⁶A Amino wì si sinle maa yɛɛ pye yaɲa.

A wunlunaɲa wì si pan maa wele. A Amino wì suu pye fɔ: «Mila ma yɛnri, maga yaga na jónlɔ sumboro Tamari wi pan wi gato piile shyen wa na yɛgɛ na, wuu kan na yeri wi yɛ, jango mboo ka.»

⁷A Davidi wì si tun, a pɛ saa ki yo Tamari wi kan wa wi go fɔ: «Ma yɛɛ yaga, ma kari wa ma ndɔ Amino wi go ma sa sɔgɔ wi kan wi li.»

⁸A Tamari wì si kari wa wi ndɔ Amino wi go ma saa wi ta wi yɛn ma sinle. A Tamari wì si muwɛ le maa gbɔn ma gatoye gbegɛle wi yɛgɛ na, maa kala. ⁹Kona, a wì si tugurɔn sikalaga ki le ma gato wi kannga Amino wi kan wi ka. Ɛɛn fɔ, a wì si je ma yo wi se ka. A Amino wì sho fɔ: «Ye leele pe ni fuun pe yirige.» A leele pe ni fuun pɛ si yiri wa go ki ni. ¹⁰Kona, a Amino wì si Tamari wi pye fɔ: «Gato wi le ma kari wi ni wa na yumbyɔ wi ni ma saa kan na yeri mboo ka.» A Tamari wì si gato ɲa wila kala wi le ma kari saa kan wi yeri wa wi yumbyɔ wi ni. ¹¹Ɛɛn fɔ, naa Tamari wila kaa na gato wi kaan wi yeri sanga ɲa ni, a Amino wì suu yigi wi kɛɛ ki na maa pye fɔ: «Pan ma sinle na ni na jónlɔ!»

¹²A Tamari wì suu pye fɔ: «Ayoo na ndɔ, maga ka sinle na ni fannga. Ki kala cɛnlɛ lii daga mbe pye laga ^aIziryeli tara^c. Maga kaga kapegbɔgɔ ɲga ki pye. ¹³Ko ka pye, mi we, mi yaa yɛgɛ le se na fɛrɛ yɛgɛ ki ni? Mboro fun

^c 13.12: Dete 22.23-29

ma yaa pye paa kapegbogo pyefo wa yen laga Izirayeli tara. Koni mila ma yenri, ma sa para wunlunana wi ni, mala yenri wi yeri. Wi se je mbe yo wi sanla kan ma yeri ma jo.» ¹⁴Een fo, Aminu wi sila yenle mbe logo wi jonlo wi yeri. Naa wi fannga kila we wi na, a wi suu yigi ma sinle wi ni fannga na, maa jogo. ¹⁵Ko pungo na, a Tamari wi si Aminu wi mben fo jenge. Wila wi mben ma we ndanlawa mba wila pye maa ndanla kongbannga pi na. A wi si Tamari wi pye fo: «Yiri maa kee.»

¹⁶A Tamari wi si Aminu wi pye fo: «Ayoo, na maga na puru ki purwo mba pi na, pa ko kapege ko yaa gbogo mbe we nga ma pye na na mak ko na.»

Een fo wi sila yenle mbe logo wi yeri. ¹⁷A Aminu wi si lefonjo na wila pye wi tunmyee wi yeri, maa pye fo: «Ki jele na wi puru maa yirige wa funwa na, ma koru ki sogu.» ¹⁸Kila yala Tamari wi deritonlogo yonru wogo ka le, katugu ko deere cenle tori wunlunana wi sumborombiile paa pye na nii, mbele pe fa nana kala jen we. Ki pye ma, a Aminu wi tunmyee wi si Tamari wi yirige wa funwa na ma koru ki sogu. ¹⁹Kona, a Tamari wi si conru le ma wo wa wi yeera go ki na, maa deritonlogo yonru wogo nga wila le ki walagi mbege naga fo fere to wi na, mee wi keyen yi taga wa wi go ki na na gbele ngbanga na kee. ²⁰A Tamari wi ndo Abisalomu wi suu yewe ma yo fo: «Ma ndo Aminu wi sinle ma ni fannga na ke? Koni, pyeri na jonlo. Maga kaga kala li tege wa ma kotogo na, ma ndo wi.» Ki pye ma, a Tamari wi si saa cen wa wi ndo Abisalomu wi go, ma pye paa jele na pe yon wo wi kala. ²¹Naa wunlunana Davidi wila kaa ki senre ti ni fuun ti logo sanga na ni, a wi si nawa ngban fo jenge. ²²Abisalomu wi sila senjende nakoma senpere yo Aminu wi ni. Een fo wila Aminu wi panra fo jenge, katugu wila wi jonlo sumboro Tamari wi jogo.

Abisalomu wila ti a pe Aminu wi gbo mee fe

²³Ye le shyen torongolo, ma yala simbaala sire konfenne la pye Abisalomu wi yeri naa simbaala pe sire ti konlo wa Baali Hazori ca, wa Efirayimu tara ti tanla, a wi si wunlunana wi pinambiile pe ni fuun pe yeri wa ki feti wi na. ²⁴A Abisalomu wi si kari wunlunana wi korogo ma saa wi pye fo: «Wele, mi na ma tunmyee, simbasire konfenne yen na yeri mbanla simbaala pe sire ti konlo nala; ki yaga ma pan wa ki feti wi na mboro naa ma tunmyeele pe ni.»

²⁵A wunlunana wi si Abisalomu wi pye fo: «Ayoo na pinambyo, we ni fuun we se ya kari wa, nakoma we yaa sa tuguro ti gbogo ma go na.» A Abisalomu wi suu yenri ngbanga, een fo wunlunana wila je wii kari wa. A wi si duwaw pye wi kan. ²⁶A Abisalomu wi sho fo: «Na kaa pye ma se kari wa, ki yaga na to seyene Aminu wo mbe kari we ni.»

A wunlunana wi suu yewe ma yo fo: «Yingi na ma nee jaa wi kari ma ni?» ²⁷Een fo, a Abisalomu wi suu yenri ngbanga. A wunlunana wi si

Amino wi yaga, a wì kari wi ni konaa wunlunaŋa wi pinambiile sanmba-la pe ni. ²⁸A Abisalɔmu wì sigi senre nda ti yo wi tunmbyeele pe kan fɔ: «Yaa Amino wi kɔɔsi, na wiga ka tin duven wi ni mbaa yɔɔri sanga ŋa ni, na mi ka ka ye pye mbe yo fɔ: «Ye Amino wi gbɔn yoo gbo», kona yoo gbɔn yoo gbo. Yaga ka fyɛ. Yege jen muwi mīgi konɔ kan ye yeri. Ye fanŋga le ye yɛɛ ni, ye kotogo ta.» ²⁹Kì pye ma, a Abisalɔmu wi tunmbyeele pè si Amino wi pye paa yege ŋga na wila ki yo pe kan we. Kona, a wunlunaŋa wi pinambiile pe ni fuun nungba nungba pè si yiri ma lugu pe sofilele worosoye pe na ma fe ma kari.

³⁰Ma pe ta wa konɔ paa songɔɔ, a Davidi wì sigi senre ti logo ma yo fɔ: «Abisalɔmu wì wunlunaŋa wi pinambiile pe ni fuun pe gbo, ali nungba wo si koro pe ni.» ³¹Kona, a wunlunaŋa wì si yiri maa yaripɔɔ ti walagi wi yɛɛ na lawɔɔ ti na, mɛɛ sinle le tara. A wi tunmbyeele pe ni fuun pè si pan ma yere wi tanla pe yaripɔɔ ti ni tì walagi pe na lawɔɔ ti na^d.

³²Kona, Davidi wi ndɔ Shimeya wi pinambyɔ Yonadabu wì sho fɔ: «Na tafɔ, maga kaga jate mbe yo fɔ pè wunlunaŋa wi pinambiile pe ni fuun pe gbo, Amino wo nungba wì ku. Katugu Abisalɔmu wila ki kɔn maga tege mbege kala li pye male pilige ŋga ni Amino wila sinle wi jɔnɔ Tamari wi ni fanŋga na. ³³Koni, wunlunaŋa, na tafɔ, maga kaa ki jate mbe yo wunlunaŋa wi pinambiile pe ni fuun pè ku. Amino wo nungba wì ku.»

³⁴A Abisalɔmu wì si fe.

Koni Davidi wi tunmbyee lefɔnŋɔ ŋa wila pye naa laga ki kɔɔsi, naa wila kaa yege ki yirige ma wele, mɛɛ lelegere pele yan wa konɔ, wa yɔnɔ tosaŋa yeri, wa wi punŋo na, paa paan wa yanwiga ki tigiwen pi ni.

³⁵A Yonadabu wì si wunlunaŋa wi pye fɔ: «Wele, wunlunaŋa ma pinambiile pe mbele paa paan wa. Mi ŋa ma tunmbyee, mīgi yo ma kan yege ŋga na, pa kì pye ma.» ³⁶Pa Yonadabu wila koo wi senre ti na, a wunlunaŋa wi pinambiile pè si gbɔn, mɛɛ to na gbele ŋgbanga. Wunlunaŋa wo fun naa wi tunmbyeele pe ni, pè si gbele fɔ jenge.

³⁷A Abisalɔmu wì si fe ma kari wa Amihudi pinambyɔ Talimayi^e wi yeri, Geshuri ca wunlunaŋa we. Davidi wila pye naa pinambyɔ wi kunwo pi gbele pilige pyew. ³⁸Naa Abisalɔmu wila fe ma kari wa Geshuri ca, wila koro wa ma lara fɔ ma saa gbɔn yeɛ taanri. ³⁹A wunlunaŋa wì si Abisalɔmu wi purɔɔ ki yaga^f, katugu wi kotogo kila sogo wi na wi pinambyɔ Amino wi kunwo pi wogo na.

^d 13.31: Zhou 7.6; 1 Wunlu 21.27; Esite 4.1; Zhɔbu 1.20 ^e 13.37: Abisalɔmu wila fe ma kari wa Geshuri ca wunlunaŋa Talimayi wi yeri, katugu Talimayi wila pye wi tele; 2 Sami 3.3. ^f 13.39: Ŋga kì yo fɔ: A wunlunaŋa wì si Abisalɔmu wi purɔɔ ki yaga, sɛwɛɛɛɛɛ pele ni, pɛge yɔnɔɔ ma yo fɔ: A wunlunaŋa wi nɛɛ ki jaa mbe sa Abisalɔmu wi yan.

**Abisalɔmu wila sɔngɔɔ ma pan
wa Zheruzalemu ca**

14 ¹Kona, Zeruya pinambyɔ Zhouabu wì sigi wele maga yan fɔ Abisalɔmu wi kala làa pye wunlunaŋa wi na. ²A wì si leele tun wa Tekowa ca, a pè saa jele tijinliwè fɔ wa yeri wi kan. A wì si jele wi pye fɔ: «Mɔɔ yɛɛ pye ndɛɛ lere ku ma yeri, ma kunwɔ gbelege yaripɔɔ le. Maga ka sinme nuwɔ taan fa ma yɛɛ na. Mɔɔ yɛɛ pye paa jele ŋa wi yen na lere wa kunwɔ gbele maga le wa faa. ³Ko pungo na, mɛɛ kari wa wunlunaŋa wi yeri ma saga senrɛ nda ti yo wi kan.» A Zhouabu wì si senrɛ nda jele wi yaa sa yo ti le wi yɔn.

⁴A Tekowa ca fenne jɔ wì si kari ma saa para wunlunaŋa wi ni. Wila to maa yegɛ ki jiile wa tara ma wunlunaŋa wi gbɔgɔ, mɛɛ wi pye fɔ: «Ee, wunlunaŋa, na sho!»

⁵A wunlunaŋa wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi wa?»

A jele wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «E, mi yen nangunjo, na pɔɔ wila ku. ⁶Pinambiile shyen paa pye mi ŋa ma kulojo na yeri. Pilige ka, a pè si kaa win wa wasege ki ni. Lere sila pye wa mbe pe lagala. A nungba si nungba gbɔn maa gbo. ⁷Koni, mi ŋa ma kulojo, na sege woolo pe ni fuun pè yiri na kɔɔgɔ ma yo fɔ: «Ŋa wùu nɔsepyɔ wi gbo, wi le we kɛɛ. Waa jaa mboo gbo mboo nɔsepyɔ wi kunwɔ pi kayanga wɔ wi ni. Ki ka pye ma, kɔɔgɔ lifo we yaa wi tɔngɔ mboo wɔ wa.» Na paga ko pye ma, kɛɛ kansaga jenri ŋga kì koro na yeri, pe yaa ki kɔ mbege wɔ wa. Kona, na pɔɔ wi mege ki yaa kɔ mbe wɔ laga tara ti na, setirige se koro wi yeri naa.»

⁸A wunlunaŋa wì si jele wi pye fɔ: «Ta kee ma go, mi yaa tunŋo kan ma wogo na pɔɔn pyɔ wi yaga.»

⁹A Tekowa ca fenne jɔ wì si wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na tafɔ, mi naa na go woolo pe ni, woro wè wa ma la. Wunlunaŋa, mboro naa ma wunluwɔ pi ni, yoro ma ye wa ma la.»

¹⁰A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Na lere wa ka senrɛ ta yo ma na ki wogo na, ma pan wi ni laga na yeri, pa kona wi yaa ma yaga yeyinŋe na.»

¹¹A jele wì sho fɔ: «Wunlunaŋa, mila ma yenri ma yere ki yerewe Yawe Yenŋele, ma Yenŋele li mege ki na, jango ŋa wi yaa kufɔ wi kunwɔ pi kayanga wɔ, wiga kanla pinambyɔ wi gbo mbanla jɔɔgɔ ki serege na na.»

A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Yawe Yenŋele na yinwege wolo li mege ki na, ma pinambyɔ wi yinzige ka nungba se to tara.»

¹²A jele wì sho fɔ: «Wunlunaŋa, na tafɔ, ki yaga mi ŋa ma kulojo mbe senpyɔ nungba yo ma kan.»

A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Ti yo.»

¹³A jele wì sho naa fɔ: «Koni, yingi na, a mà sigi jatere cɛnlɛ ŋa wi pye Yenŋele li woolo pe kanngɔɔ? Wunlunaŋa, senrɛ nda mà yo fɔɔnfɔɔn ŋa na, ti yen naga nari fɔ mà wa ma la; katugu Abisalɔmu wì fe ma kari tara

nda ni, ma suu yirige wa mbe pan wi ni. ¹⁴Ki yen kaselege fɔ we yaa ka ku pilige ka, paa yege nga na tɔnmɔ ka wo tara pi se ya koli we. Yenɛle li woro na jaa Abisalomu wi ku fɔɔfɔɔɔ nga, ɛɛn fɔ li yen na jaa wo ɲa pɛ purɔ ma yirige, wi ka ka koro wa wi karisaga. ¹⁵Koni wunlunaɲa, na tafɔ, mɔga yan mɪ pan mbege sɛnrɛ nda ti yo ma kan, leele poro pɛ fyɛrɛ wa na na. Ko mi ɲa ma kuloɔ mɪ yo fɔ: «Mi yaa sa para wunlunaɲa wi ni, kana wi mbe yenle mbe mi ɲa wi kuloɔ na sɛnyoro ti tanga.» ¹⁶Ee, wunlunaɲa, ma yaa logo mi ɲa ma kuloɔ na yeri, lere ɲa wila jaa mbanla gbo mi naa na pinambyɔ wi ni, mbe we wɔ wa Yenɛle li woolo pe ni, ma yaa we sho wi kɛɛ.»

¹⁷Mi ɲa ma kuloɔ, mɪ yo fɔ: «Wunlunaɲa, na tafɔ, ma sɛnrɛ ti yaa yeyinɲe kan na yeri. Katugu wunlunaɲa, na tafɔ ma yen paa Yenɛle li ***merege** yen, ɲa wɪ kajɛɲe naa kapege ki ni ti jɛn mberi wɔ ti yɛɛ ni. Yawe Yenɛle, ma Yenɛle le, lɔɔn saga!» ¹⁸A wunlunaɲa wɪ si jɛle wi pye fɔ: «Mi yaa ma yewe kala na ni, maga ka la kpe lara na na.»

A jɛle wɪ sho fɔ: «Wunlunaɲa, na tafɔ, ta para.»

¹⁹Kona, a wunlunaɲa wɪ si yewe ma yo fɔ: «Zhowabu wo ma wigi sɛnrɛ nda ti le ma yɔn le?»

A jɛle wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaɲa, na tafɔ, mbege ta ma yen yinwege na, sɛnrɛ nda fuun mɔ yo ti yen kaselege, lere se ya mberi kɛ mbe kari kalige na nakoma kamɛɲe na. Kaselege yi, ma tunmbyee Zhowabu wo wigi konɔ kan na yeri mbege sɛnrɛ ti yo. Wo wigi sɛnrɛ nda ti ni fuun ti le mi ɲa ma kuloɔ na yɔn. ²⁰Ma tunmbyee Zhowabu wɪ ko pye ma, jango mbe kala li wa mbeli kanɲa yege ka na. ɛɛn fɔ, na tafɔ, tijinliwe yen ma ni paa Yenɛle li merege yen; kagala ɲeɛle ke yen na piin laga ***Izirayeli** tara, mɔ ke ni fuun ke jɛn.»

²¹Ko pungo na, a wunlunaɲa wɪ si saa Zhowabu wi pye fɔ: «Wele, ɲa mɔ yo, mila jaa mbege pye. Ki kala na, kari ma sa lefɔnmbyɔ Abisalomu wi le ma pan wi ni.»

²²A Zhowabu wɪ si to maa yege ki jiile wa tara ma wunlunaɲa wi gbɔɔ, ma duwaw pye wi kan, ma sho fɔ: «Wunlunaɲa, na tafɔ, mi ɲa ma tunmbyee, migi jɛn nala ma yo na kala li yen mɔɔ ndanla, katugu wunlunaɲa, na tafɔ, mi ɲa ma tunmbyee, mɔ yenle mbe tanga na sɛnyoro ti na.»

²³Ki pye ma, a Zhowabu wɪ si yiri ma kari wa Geshuri ca ma saa Abisalomu wi le ma pan wi ni wa Zheruzalemu. ²⁴ɛɛn fɔ, a wunlunaɲa wɪ sho fɔ: «Abisalomu wi sa koro wa wi go, wiga ka pan laga na yege sɔɔwɔ.» Kona, a Abisalomu wɪ si kari wa wi go, wi sila pan mbe wunlunaɲa wi yan.

Davidi naa Abisalomu pe yɛɛ sɔɔwɔ gbeɛwe kala

²⁵Lere kpe sila pye wa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni ma yɔn paa Abisalomu wi yen. Lere pyew la pye naa tiyɔnwɔ pi sɛnrɛ yuun. Mbege le

wa wi tɔndanra ti na fɔ ma saa gbɔn wa wi go ki na, jeregisaga sila pye wi na. ²⁶Kɪla pye yeɛ pyew, wi maa go ki kulu, katugu wi yinzire ti ma kaa nugu wi na. Wi yinzire wiga ti kulu, pe kari pese ti nuguwɔ pi maa kee culo shyen naa kɔngɔ yeri, ma yala wunlunana wi maa taanlayaraga ŋga ni ki jatere wi ni.

²⁷Abisalɔmu wɪla se pinambiile shyen naa sumborombyɔ nungba. Paa pye naa sumborombyɔ wi yinri Tamari. Wɪla yɔn fɔ jɛnge.

²⁸Abisalɔmu wɪla yeɛ shyen lo pye wa Zheruzalemu ca, na wunlunana wi fa yenɛ wi saa yan. ²⁹Ko pungo na, a Abisalɔmu wɪ si Zhouabu wi yeri mboo tun wa wunlunana wi yeri wi sa para wi wogo na. Eɛn fɔ, a Zhouabu wɪ si je, wii kari wa Abisalɔmu wi yeri. Abisalɔmu wɪ suu yeri naa ki shyen wogo na. A Zhouabu wɪ si je, wii kari wa wi yeri naa. ³⁰Kona, a Abisalɔmu wɪ suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Ye wele, Zhouabu wi kɛrɛ ti yen le na woro ti tanla, ***ɔrizhi** wi yen wa ti ni. Ye kari ye sa kasɔn le ti ni.» A Abisalɔmu wi tunmbyeele pɛ si saa kasɔn le kɛrɛ ti ni.

³¹Kona, a Zhouabu wɪ si yiri ma kari teere wa Abisalɔmu wi yeri wa wi go, ma saa wi yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a ma tunmbyeele pɛ si saa kasɔn le na kɛrɛ ti ni?»

³²A Abisalɔmu wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mɪla lere tun wa ma yeri, mɔɔ pye ma yo ma pan laga, a mɔ je. Mɪla pye na jaa mbɔɔn tun wa wunlunana wi yeri ma saa yewe fɔ: «Yingi na, a mɪ si yiri wa Geshuri ca ma pan? Nɔɛɛ mɪla koro wa, anmɛ ko mbɔnrɔ na na.» Koni mi yen na jaa mbe wunlunana wi yan. Na kaa pye mɪ kapege pye, pa wɪlan gbo.»

³³Ki pye ma, a Zhouabu wɪ si kari wa wunlunana wi yeri ma saa ki senrɛ ti yo wi kan. Kona, a wunlunana wɪ si tun, a pɛ saa Abisalɔmu wi yeri. A Abisalɔmu wɪ si pan wa wunlunana wi yeri, mɛɛ fɔli wi yege sɔgɔwɔ maa yege ki jiile wa tara maa gbɔgɔ. A wunlunana wɪ si keyen wa wi yɔlɔgɔ maa shari.

ABISALɔMU WɪLA YIRI MA JE

15.1–20.22

Abisalɔmu wɪla pye na fannga ki jaa mbege sho

15 ¹Ko pungo na, a Abisalɔmu wɪ si wotoro nungba naa shɔnye ta wi yeɛ kan, konaa nambala nafa shyen ma yiri kɛ ni. Wi kaa kee laga ka na, poro maa fee wi yege. ²Kɪla pye, wi ma yiri pinliwɛ ni faa, mbe sa yere wa konɔ na li maa kee wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki yeri li na. Na lere wa kaa kee wa wunlunana wi yeri sanga o sanga kiti kɔnkala ni mbe sali yege wɔ, Abisalɔmu wi maa yeri mboo yewe mbe yo fɔ: «Ma yiri ca kikiin?» Na ki fɔ wi ka wi yɔn sogo mbe yo fɔ: «Mɪ ŋa ma tunmbyee,

mì yiri wa ***Izirayeli** cenle ca nga ko ni.» ³Kona Abisalomu wi mɛɛ wi pye fɔ: «Wele, ma kala li yɔn, tanga yen ma yeri. Eɛn fɔ lere woro wa wunlunana wi go, ɲa wi yaa logo ma yeri.» ⁴Ko punɔgo na, Abisalomu wi mɛɛ yo naa fɔ: «Ndɛɛ ki pye muwi mi ja pye ki tara nda ti kiti kɔnfɔ, lere ɲa fuun ka pan na kɔrɔɔ wi kiti kɔnkala ni, nakoma kala la yege ni mbe yo mbeli yege wɔ, pa mi yaa li yege wɔ wi kan kasinge ni.» ⁵Mbe taga wa ko na, na lere wa ka fulo Abisalomu wi tanla mbe yo wi yaa fɔli wi yege sɔɔwɔ mboo gbɔɔ, wi maa kɛɛ ki sanga wi kan, mboo yigi, mbe si keyen wa wi yɔɔɔɔ. ⁶Izirayeli woolo mbele fuun paa pye na paan wa wunlunana wi yeri kiti kɔnkala ni, pa Abisalomu wila pye naga piin ma suyi pe ni. Wila Izirayeli woolo pe jatere wi kannga pe na, a wì kala li pe ndanla.

⁷Ye le tijere⁸ toronɔɔɔ, a Abisalomu wì si wunlunana wi pye fɔ: «Mila ***yɔn fɔlɔ** kɔn Yawe Yenɲele li yeri, ki yaga mbe kari wa Eburɔn ca sali tɔn mbeli yɔn fili. ⁸Katugu mi ɲa ma tunmbyee, mbanla ta wa Siri tara, wa Geshuri ca, mila ki yɔn fɔlɔ na li kɔn ma yo fɔ: «Na Yawe Yenɲele li ka sɔɔwɔ na ni wa Zheruzalemu ca, pa mi yaa sali gbɔɔ wa Eburɔn ca.» »

⁹A wunlunana wì suu pye fɔ: «Ta kee yeyinɲe na.» Kona, a Abisalomu wì si yiri mɛɛ kari wa Eburɔn ca. ¹⁰Ko punɔgo na, a Abisalomu wì si pitunmbolo torogo larawa wa Izirayeli cengele ke ni fuun ke yeri, ma yo pe saga yo pe kan fɔ: «Na yaga ka mbanlaga magala li logo sanga ɲa ni, kona ye yo fɔ Abisalomu wì cen wunluwɔ pi na wa Eburɔn ca.» ¹¹Nambala cenme shyen (200) paa yiri wa Zheruzalemu ca, mbele Abisalomu wila yeri, a pè pinle ma kari wi ni. Paa pinle wi ni nawa jembe ni, eɛn fɔ pe sila pye kala la jenme wa ki wogo ki ni. ¹²Ma Abisalomu wi ta wila pye na ***saraga** ki woo sanga ɲa ni, a wì si lere tun wa Gilo ca pe sa Gilo ca fenne naɲa Ahitofeli wi yeri wi kan. Ahitofeli wila pye Davidi wi yerifɔ. Ki yɔn leme pila gbɔɔ, katugu leele mbele paa pye na tari Abisalomu wi na paa pye na lege na kee yege.

Davidi wila fe ma yiri wa Zheruzalemu ca

¹³Kona, a lere wà si pan maga yo Davidi wi kan ma yo fɔ: «Izirayeli woolo pe ni fuun pè kannga ma taga Abisalomu wi na.»

¹⁴Kona, a Davidi wì suu tunmbyeele mbele fuun paa pye wi ni wa Zheruzalemu ca pe pye fɔ: «Ye yiri we fe nakoma we se sho Abisalomu wi kɛɛ. Ye yiri fyaw waa kee. Wiga ka pan mbe we ta na, mbe kapege pye we na, mbe ca ki tɔngɔ tokobi ni.» ¹⁵A wunlunana wi legbɔɔɔ pè suu pye fɔ: «Wunlunana, we tafɔ, woro mbele ma tunmbyeele kala o kala lɔɔn ndanla, wè gbɛgele mbeli pye.» ¹⁶Kì pye ma, a wunlunana wì si yiri, a wi

⁸ 15.7: ɲa ki yen ma yɔnɔɔɔ ma yo fɔ: *Ye le tijere*, wa Eburuye senre sewe lee wi ni, ki yen ma yɔnɔɔɔ ma yo fɔ *ye le nafa shyen*.

go woolo pe ni fuun pè si taga wi na. Eɛn fɔ, wila wi cɛnfenne kɛ yaga wa, jango paa wi wunluwo go ki kɔɔsi.

¹⁷Wunlunaŋa wila yiri na kee, a leele pe ni fuun pè si taga wi na.

Naa paa ka saa gbɔn wa go pungo wogo ki na sanga ŋa ni, a pè si yere.

¹⁸Wunlunaŋa wi tunmbyeele pe ni fuun, naa Kereti cɛnle woolo konaa Peleti cɛnle woolo mbele fuun paa pye wo jate wi pingbaanla, paa pye na tanri wi tanla. Nambala cɛnme kɔgɔlɔni (600) mbele paa yiri wa Gati ca ma taga wi na, pè si toro na tanri Davidi wi yege. ¹⁹Kona, a wunlunaŋa Davidi wì si Gati ca fenne naŋa Itayi wi pye fɔ: «Yingi na, a ma nɛɛ jaa mbe pinle we ni? Sɔngɔɔ ma sa koro wa wunlunaŋa fɔnɔ wi ni. Mà jɛn ma yɛn nambanŋa. Mà yiri wa ma tara ma pan ma lara lagame. ²⁰Mà pan laga na yeri ki fa mɔ gbɛn. Nala mbe sɔɔn lɛ mbaa yanri ma ni la toro, mbe sigi ta mi jate mila kee laga ŋga na mi sigi jɛn. Sɔngɔɔ maa kee mboro naa ma sefenne pe ni. Yawe Yɛnɛle li kajɛnɛ pye ma kan konaa li koro sinne ma ni.»

²¹Eɛn fɔ, a Itayi wì si wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛle na yinwege wolo li mege ki na, konaa wunlunaŋa, na tafɔ mbɔɔn ta go na, laga o laga ma yaa kari, na ma yaa ku o, nakoma ma yaa koro go na o, mi ŋa ma tunmbyee mi yaa pye wa ma ni fun.»

²²Kona, a Davidi wì si Gati ca fenne naŋa Itayi wi pye fɔ: «Toro yege waa kee.» A Gati ca fenne naŋa Itayi wì si toro yege wo naa wi woolo pe ni fuun pe ni, naa pe piile mbele fuun paa pye wi ni pe ni.

²³Naa Davidi wo naa leele pe ni fuun pe ni paa kaa na toro sanga ŋa ni, a ki tara woolo pe ni fuun pe nɛɛ gbele na jɔɔgi ngbanga. A wunlunaŋa wì si saa Sedirɔn logɔ gbunlundege ki kɔn ma yiri. A leele pe ni fuun pè si taga wi na, mɛɛ kɔnɔ na li maa kee wa *gbinri wi ni li lɛ na kee.

²⁴*Saraga wɔfɔ Zadɔki wila pye wa fun, naa *Levi setirige piile mbele paa pye na Yɛnɛle li *yɔn finliwe kesu wi tungu pe ni. A poro si saa Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi tugu maa tege tara. A saraga wɔfɔ Abiyatari wo nɛɛ saara woo fɔ leele pe ni fuun pe sa yiri wa ca ki ni pe kɔ. ²⁵A wunlunaŋa wì si Zadɔki wi pye fɔ: «Sɔngɔɔ ma kari Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi ni wa ca ki ni. Na na kala liga Yawe Yɛnɛle li ndanla, li yaa kanla sɔngɔɔ mbe pan na ni, mbe ti mbe yɔn finliwe kesu wo naa wi tegesaga ki yan naa. ²⁶Eɛn fɔ na liga na pye fɔ: «Ma kala li woro mala ndanla;» kona mi ŋa na, ŋga kali ndanla, li ko pye na na.» ²⁷A wunlunaŋa wì si saraga wɔfɔ Zadɔki wi pye naa fɔ: «Wele, mboro ma ma maa yariyanra yaan? Sɔngɔɔ maa kee yeyinɛ na wa ca, mboro naa ma pinambyɔ Ahimaazi konaa Abiyatari naa wi pinambyɔ Zhonatan wi ni. ²⁸Ye wele, mi yaa sa koro wa gbinri wi funwa lara falafala ti ni, fɔ mbe ka sa ye yɔn sɛnrɛ logo.» ²⁹Kì pye ma, a Zadɔki naa Abiyatari pè si sɔngɔɔ Yɛnɛle li yɔn finliwe kesu wi ni wa Zheruzalemu ca ma saa koro wa.

³⁰ Eɛn fɔ, a Davidi wo nɛɛ nuru oliviye tire yanwiga ki na na kee. Wila pye na nuru na kee na gbele, maa go ki tɔn na tanri tɔwara. Leele mbele fuun paa pye wi ni, paa pe yinɛ ti tɔnndɔ nɛɛ nuru na gbele na kee^h. ³¹ A pɛ si pan maga yo Davidi wi kan fɔ: «Ahitofeli wi yen wa Abisalɔmu wi ni ma pinle mbele pɛ yɔn le pe ni.» Kona, a Davidi wɛ si Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «E, Yawe Yenɲele, ki yaga Ahitofeli wi yerewe senɛ nda wi mbe yo ti pye go fu senɛ Abisalɔmu wi yeri.»

³² Naa Davidi wila ka saa gbɔn wa tinndi wi go na sanga ŋa ni, a wɛ si fɔli ma Yawe Yenɲele li gbɔɔ le. Wi mbe wele, mɛɛ Ariki cɛnle woolo naja Hushayi wi yan wɛ pan naa singi. Wi deritɔnlogɔ kila pye ma walagi wi na, a wi tara wo wa wi go ki na (mbege naga fɔ Davidi wi kala lɛu jori). ³³ A Davidi wɛ suu pye fɔ: «Na maga pinle na ni, ma yaa na yanra. ³⁴ Eɛn fɔ, na maga sɔngɔɔ mbe kari ca, mbe sa Abisalɔmu wi pye fɔ: «Wunlunaja, mi yaa pye ma tunmbyee. Faa mila pye ma to wi tunmbyee, koni mila jaa mbe pye mboro tunmbyee.» Na maga ko pye ma, pa ma yaa na saga, Ahitofeli wi yaa la yerewe senɛ nda kaan na mɛɛ ni mberi jɔɔ. ³⁵ Saraga wɔfenne Zadɔki naa Abiyatari pe yaa pye wa ma ni. Maga senɛ nda fuun logo wa wunlunaja wi go, ma sari yege yo pe kan. ³⁶ Pe pinambiile shyen pe yen wa pe ni, Zadɔki wi pinambyɔ Ahimaazi wo naa Abiyatari pinambyɔ Zhonatan wi ni. Na yaga kala o kala logo wa, yege yo pe kan pe pan pege yo na kan.»

³⁷ Kona, a Davidi wi wɔnlɔnaja Hushayi wɛ si sɔngɔɔ ma kari wa Zheruzalemu ca, ma yala Abisalɔmu fun wila pye na yiin wa Zheruzalemu ca.

Davidi wo naa naja ŋa paa pye na yinri Ziba pe kala

16 ¹ Naa Davidi wila kaa yanwiga ki go na wi toro jenri, wi mbe wele, mɛɛ Mefibosheti wi tunmbyee Ziba wi yan wɛ pan mboo fili sofilele shyen ni. Wila sofilele pe jɔnrɔ ti taga pe na, konaa ma buru pyɔ cɛnɛ shyen (200) taga pe na, naa ***erezen** piwara wofogolo cɛnɛ ni, naa ***figiye** piwara cɛnɛ ni konaa selegɛ kasha nungba ni, ŋga kila pye ma yin duven ni. ² A wunlunaja wɛ si Ziba wi yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa mbe pye ki yaara nda ti ni?»

A Ziba wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Sofilele poro yaa pye wunlunaja wi go woolo poro woolo paa nuru pe na. Buru wo naa tige pire ti ni, to yaa pye lefɔnmɔlɔ pe yaakara. Mbele pe yaa tanga wa ***gbinri** wi ni mbe te, poro yaa duven wa wɔ mbe pe wɔɔ ki kɔ.»

³ A wunlunaja wɛ suu yewe ma yo fɔ: «Ma tafɔ Sawuli wi pinambyɔ wi yen se yeri?»

^h 15.30: Davidi wila wi go ki tɔn na tanri tɔwara mbege naga fɔ wi jatere wi piri wi na fɔ ma toro (Esite 6.12; Eza 20.2,4; Zhere 14.3-4; Eze 24.17; Mishe 1.8).

A Ziba wì si wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wì koro wa Zheruzalemu ca, katugu wi yen naa yɛɛ piin fɔ: «Nala, ***Izirayeli** woolo pe yaa na tege wunluwo pi na wa na tele Sawuli wi yɔnlɔ.» »

⁴Kì kaa pye ma, a wunlunaŋa wì si Ziba wi pye fɔ: «Wele, yaara nda fuun ti yen Mefibosheti wi woro, m̀iri kan ma yeri nala.»

A Ziba wì sho fɔ: «Wunlunaŋa, na tafɔ, mi yen na fɔli ma yɛge sɔgɔwɔ nɔɔ gbogo. Yenŋele sa ti na kala lɔɔn ndanla!»

Shimeyi wila Davidi wi dɔŋga

⁵Naa wunlunaŋa Davidi wila ka saa gbɔn wa Bahurimu ca sanga ŋa ni, a naŋa wà si yiri wa ca ki ni ma pan. Wila pye Sawuli wi sege woo wo wa. Pàa pye naa yinri Shimeyi, wi to wo lawi ŋa Gera. A wì si pan nɛɛ Davidi wi dɔŋgi. ⁶Ali mbege ta leele pe ni fuun, naa malingbɔɔnlɔ welimbele pe ni fuun pàa pye ma wunlunaŋa wi maga wi kalige naa wi kamɛŋge ki na, wila pye na wunlunaŋa Davidi wo naa wi tunmbyeele pe waa sinndeere ni. ⁷Shimeyi wila pye na Davidi wi dɔŋgi na yuun fɔ: «Ta kee wa, ta kee wa! Legbolere, lejaga fuwe! ⁸Sawuli wi go woolo mbele mà gbo ma cɛn wunluwo pi na pe yɔnlɔ, ko fɔgɔ koyi ŋga Yawe Yenŋele li yen na tɔnni ma na. Ko k̀i ti Yawe Yenŋele li wunluwo pi sho ma yeri maa kan ma pinambyɔ Abisalɔmu wi yeri. Koni ma ŋa, maa jɔlɔ san, katugu ma yen legbolere.»

⁹Kona, a Zeruya pinambyɔ Abishayi wì si wunlunaŋa wi pye fɔ: «Yingì na ki pɔɔn kugo ŋga ki nɛɛ wunlunaŋa, na tafɔ wi dɔŋgi? Ki yaga mbe toro mbe saa go ki kɔw.»

¹⁰Ɛɛn fɔ, a wunlunaŋa wì si Abishayi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yoro Zeruya pinambiile wele, ye yingì kala li yen wa ko ni? Na maga ki yan wi yen nala dɔŋgi, kona mà jɛn Yawe Yenŋele lo lìgi yo wi kan fɔ: «Ta Davidi wi dɔŋgi.» Na kaa pye pa ki yen ma, ambɔ wi yaa wi pye fɔ: «Yingì na, a ma nɛɛ ki piin yɛɛn?» ¹¹Kona, a Davidi wì si Abishayi naa wi tunmbyeele pe ni fuun pe pye fɔ: «Ye wele, na pinambyɔ jate ŋa wi yen na pisee, wo yen nala gbo-saga jaa, pee ka yo ki Benzhamɛ cɛnlɛ woolo naŋa ŋa wo. Yoo yaga wila na dɔŋgi, mà jɛn Yawe Yenŋele lo lìgi yo wi kan. ¹²Kana Yawe Yenŋele li yaa na jɔlɔgɔ ki yan, mbe ki nala dɔŋga sɛnrɛ ti kanŋga, mbe kajɛŋge pye na kan.»

¹³Davidi naa wi pinleyɛnlɛ pe ni, a pɛ si konɔ li lɛ na kee. A Shimeyi wi nɛɛ tanri na toro wa yanwiga ki kanngaga na Davidi wi tanla na kee. Wila pye na Davidi wi dɔŋgi, naa waa sinndeere ni konaa na gbanngban wi yinrigi naa waa wi na.

¹⁴A wunlunaŋa wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni pɛ si saa gbɔn wa pe gbɔnsaga. Pàa te fɔ jɛŋge. A pɛ si cɛn ma wogo wa.

Hushayi wila kari Abisalɔmu wi kɔrɔgɔ

¹⁵Ko sanga wo ni, a Abisalɔmu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si pan ma ye wa Zheruzalemu ca. Ahitofeli wila pye Abisalɔmu wi ni fun.

¹⁶Naa Davidi wi wɔnlɔnaŋa Hushayi ŋa wɔla yiri wa Ariki ca wɔla ka saa gbɔn wa Abisalɔmu wi na, a wɔ suu pye fɔ: «Yenŋele sa yinwege kan wunlunaŋa wi yeri! Yenŋele sa yinwege kan wunlunaŋa wi yeri!»

¹⁷A Abisalɔmu wɔ si Hushayi wi pye fɔ: «Ndanlawa mba pi yen ma ni ma wɔnlɔnaŋa Davidi wi kanŋɔlɔ powi mba yeɛn? Yiŋgi na mɛɛ si kari ma wɔnlɔnaŋa wi ni?»

¹⁸A Hushayi wɔ si Abisalɔmu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, mii yenle ko na. Yawe Yenŋele lo naa leele pe ni fuun, naa Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ lere ŋa wɔ maa tege wunluwɔ, wo mi yen wi ni. Wo mi yaa koro wi ni. ¹⁹Mbe taga ko na, mi yaa la tunngo piin ambɔ kan? Na wɔnlɔnaŋa wi pinambyɔ wo ma le? Mi tunngo pye ma to wi kan yege ŋga na, pa mi yaa tunngo pye ma kan ma fun.»

²⁰Ki pye ma, a Abisalɔmu wɔ si Ahitofeli wi pye fɔ: «Ye ye yeɛ yan ye para ŋga we daga mbe pye ki na.»

²¹A Ahitofeli wɔ si Abisalɔmu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma to wi cɛnfenne mbele wɔ toro laga paa wunluwɔ go ki kɔrɔsi, kari ma sa sinle pe ni. Kona Izirayeli woolo pe ni fuun pe yaa ki jɛn mbe yo mɔga pye, a ma kala lɔɔn to wi mben fɔ jɛnge. Ki ka pye ma, mbele fuun pe yen ma ni, pe yaa fanŋga ta.» ²²A pɛ si ***paraga go** ka kan wa wunluwɔ go ki biri wi naayeri, a Abisalɔmu wɔ si saa sinle wi to wi cɛnfenne pe ni Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege naⁱ.

²³Ki wagati wi ni, yerewe senre nda Ahitofeli wɔla pye na kaan tila pye fanŋga ni paa yege ŋga na pe ka Yenŋele lo jate li yewe ti ma pye we. Ahitofeli wi yerewe senre tila pye na jate ma fun Davidi wi yeri konaa Abisalɔmu wi yeri.

Hushayi wɔla Ahitofeli wi yerewe senre ti jɔgo

17 ¹Ko punŋo na, a Ahitofeli wɔ si Abisalɔmu wi pye fɔ: «Ki yaga mbe sa lenambala waga ke ma yiri shyen (12 000) wɔ mbe taga Davidi wi punŋo na yembine na li ni. ²Mi yaa sa fo mbe to wi na mboo ta wɔ te makɔ, a wi fanŋga kɔ kɔ. Mi yaa ti wi fyɛ fɔ jɛnge. Pa kona leele mbele fuun pe yen wi ni, pe yaa fyɛ mbe fe mboo yaga wi ye. Wunlunaŋa wo nunŋba mi yaa gbo. ³Pa kona mi yaa pan leele pe ni fuun pe ni ma kɔrɔgɔ. Lere ŋa maa jaa na wo ka ta mbe ku makɔ, kona leele pe ni fuun pe yaa pan ma kɔrɔgɔ. Pa leele pe ni fuun pe yaa yeyinŋge ta.» ⁴A ki senre ti si Abisalɔmu wo naa ***Izirayeli** woolo ***lelele** pe ni fuun pe ndanla.

⁵Eɛn fɔ, a Abisalɔmu wɔ sho fɔ: «Ye ti we Hushayi ŋa wɔ yiri wa Ariki ca wi yeri we pan woo woyoro ti logo fun.» ⁶A pɛ si Hushayi wi yeri, a wɔ

ⁱ 16.22: Yenŋele yɔn senre yofɔ Natan wɔla senre nda yo, pa tila ti yeɛ yɔn fili yeɛn (2 Sami 12.11-12).

pan wa Abisalomu wi tanla. A Abisalomu wì suu yewe ma yo fɔ: «Wele, pa Ahitofeli wì yo yeen. Ɔga wì yo we daga mbege pye lee we daga mbege yaga? Ɔga maa jate ki yo we kan.»

⁷A Hushayi wì si Abisalomu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yɔnlɔ na lo na, yerewe senre nda Ahitofeli wì kan ti woro ma yɔn.» ⁸A Hushayi wì sho naa fɔ: «Mboro jate mɔɔ to wo naa wi lenambala pe jɛn, pe yɛn mali-ɲgbɔɔnlɔ welimbele. Pe yɛn mara ni paa yege ɲga na cenge urusi na kiga ki pyɔ wi la wa wasege ki ni ki ma pye mara ni we. Ma to wi yɛn malaga gbɔnfɔ lɛɛ, wi se yɛnlɛ mbe sinlɛ wa leele sanmbala pe sɔɔwɔ yembine na li ni. ⁹Koni maga yiri wi na yere wi yɛn ma lara waliwege ka ni nakoma laga ka yege ni. Malaga ki lesanga ɲa wi ni, na Davidi woolo paga sa leele pele gbo we ni, lere pyew wi yaa ki senre ti logo mbaa yuun fɔ: «Pè ya Abisalomu wi malingbɔɔnlɔ pe ni.» ¹⁰Kona ali malingbɔɔnlɔ mbele pe yɛn welimbele ma we pe ni fuun na, poro mbele pe yɛn kotogo ni paa jara yɛn, pa pe yaa kotogo la; katugu Izirayeli woolo pe ni fuun pège jɛn ma yo ma to wi yɛn malingbɔɔn welewe, konaa malingbɔɔnlɔ welimbele si yɛn wa wi ni fun. ¹¹Koni mi yɛn na ye yeregi ɲga ni koyi ɲga yeen fɔ: «Ma ti Izirayeli tara nambala pe ni fuun pe pan pe gbogolo laga ma tanla wunlunaja, mbege lɛ wa Dan ca fɔ sa gbɔn wa Berisheba ca^j. Pe lege jɛnge paa kɔɔje yɔn taambugɔ ki yɛn. Mboro jate ma keli pe yege ye sa malaga ki gbɔn. ¹²Kona wiga pye laga o laga ɲga ni, we yaa saa tɔn wa ki laga ki na, mbe to wi na paa yege ɲga na fɔɔngɔ ma kaa wo tara na we. Pa kona, wo naa leele mbele pe yɛn wi ni, wa kpe se sho pe ni. ¹³Na wiga fe sa lara ca ka ni, pa Izirayeli woolo pe ni fuun pe yaa manda lɛ mbe kari ki ca ki kɔɔɔ. We yaa saga ca ki ya mbege sinndeere ti ni fuun ti tilele mbe sari wa wa lawege ɲga lɛ ki tanla ki ni. Ali sinndelege nungba ko se koro.» ¹⁴A Abisalomu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni pè sho fɔ: «Ariki ca fenne naja Hushayi wi yerewe senre ti yɔn ma we Ahitofeli woro ti na.» Eɛn fɔ, Yawe Yɛnɲele lo làa ki kɔn maga tege mbe Ahitofeli wi yerewe senre ti jɔɔ, jango mbe ti kapege mbe Abisalomu wi ta.

**Davidi wila Zhuriden
gbaan wi kɔn ma kari
wa yɔnlɔ yirisaga yeri**

¹⁵Kona, a Hushayi wì si saa ki yo **saraga wɔfenne* Zadoki naa Abiyatari pe kan ma yo fɔ: «Yerewe senre nda to Ahitofeli wì yo Abisalomu wo naa Izirayeli lelele pe kan. Mi fun nda naa nda to m̀ yo pe kan. ¹⁶Koni ye lere tun fyaw wa Davidi wi yeri wi saa pye fɔ wiga ka

^j 17.11: Maga logo mbe lɛ wa Dan ca ki na, fɔ sa gbɔn wa Berisheba ca ki na ko kɔɔ wo yɛn fɔ mbege lɛ Izirayeli tara ti go ɲga na mbe saga wa go ɲga na.

wɔnɔlɔ wa ***gbinri** wi funwa lara ti ni, fɔ ki daga wi gbaan wi kɔn wi kari lege, jango wunlunaŋa wo naa leele mbele fuun pe yen wi ni paga ka pe yɛɛ kan pe pe tɔngɔ.»

¹⁷Ko sanga wo ni, Zhonatan naa Ahimaazi poro la pye wa Eni Oroguweli pulugo ki tanla. Tunmbyee jele wa wila daga saga senre ti yo pe kan pe sari yo wunlunaŋa Davidi wi kan; katugu pe sila pye na jaa lere mbe pe yan paa yiin wa ca ki ni. ¹⁸Ɛɛn fɔ, a lefɔnɔŋ wà si pe yan, mɛɛ saa pe senre yo Abisalɔmu wi kan. Kì pye ma, a Zhonatan naa Ahimaazi, pe shyen pè si fyɛɛle ma saa gbɔn naŋa wa go na wa Bahurimu ca. Kɔlɔ la pye wa ki naŋa wi laga nawa. A pè si tigi wa ki kɔlɔ wi ni ma lara. ¹⁹A ki naŋa wi jɔ wì si tɔnparaga le maga sanga wa kɔlɔ wi yɔn ki na, mɛɛ muwe jeregi wa ki na, jango lere ka kaga jen. ²⁰A Abisalɔmu wi tunmbyeele pèle si kari ma saa ye wa ki jele wi go, mɛɛ wi yewe ma yo fɔ: «Ahimaazi naa Zhonatan pe yen se yeri?»

A jele wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Pè lɔgɔ ki kɔn ma kari.»

Ɛɛn fɔ, a pè si pe lagaja pee pe yan, mɛɛ songɔɔ ma kari wa Zheruzalemu ca. ²¹Abisalɔmu tunmbyeele pe karingɔlɔ, a Ahimaazi naa Zhonatan pè si yiri wa kɔlɔ ma saa ki senre ti yege yo wunlunaŋa Davidi wi kan. Pàa Davidi wi pye fɔ: «Ye yiri ye fyɛɛle, ye gbaan wi kɔn, katugu yerewe senre nda naa nda to Ahitofeli wì yo ye kanngɔlɔ.» ²²Kona, a Davidi wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni, pè si yiri ma Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri. Sanni laga ki sa laga lere kpe wo sila koro ŋa wi sila gbaan wi kɔn.

²³Naa Ahitofeli wila kaa ki yan pee yenle wi yerewe senre ti na, a wì suu sofile jɔngɔ ki pɔ wi sofile wi na, mɛɛ yiri ma kari wi ca wa wi go. Kona, a wì suu go kagala ke ni fuun ke yege wɔ. Ko pɔngɔ na, a wì si yiri maa yɛɛ to. Pa Ahitofeli wila ku yɛɛn. A pè si saa wi le wa wi to fanga ki ni.

Davidi wila saa gbɔn wa laga ŋga pe yinri Mahanayimu

²⁴Kona, a Davidi wì si saa gbɔn wa Mahanayimu laga ki na. Ko la yala fun Abisalɔmu wì Zhuriden gbaan wi kɔn wo naa Izirayeli nambala mbele fuun pàa pye wi ni pe ni. ²⁵Ki sanga wi ni, Amasa wo Abisalɔmu wila tege wi malingbɔɔnɔlɔ ngbelege ki go na Zhouabu wi yɔnɔlɔ. Amasa wila pye Izirayeli woolo naŋa ŋa pàa pye na yinri Yitira wo pinambyɔ. Yitira wila Nahashi sumborombyɔ Abigayili wi pɔri wi jɔ. Abigayili wila pye Zeruya wi nɔsepyɔ sumboro; Zhouabu nɔ wo lawi ŋa Zeruya. ²⁶Abisalɔmu wo naa Izirayeli woolo pe ni pè si saa pe malingbɔɔnɔlɔ censaga ki kan wa Galaadi tara ma cɛn.

²⁷Naa Davidi wila ka saa gbɔn wa Mahanayimu laga ki na sanga ŋa ni, Nahashi pinambyɔ Shobi ŋa wila yiri wa Araba ca, Amɔ cɛnlɛ woolo

pe ca ye, wo naa Amiyeli pinambyɔ Makiri ɲa wila yiri wa Lodebari ca konaa Galaadi tara fenne naɲa Barizilayi ɲa wila yiri wa Orogelimu ca, ²⁸pè si pan sinlɛyaara, naa yaapire, naa cɔɔ ni ma pan mari kan Davidi wo naa leele mbele pàa pye wi ni pe yeri; ma pinle ***bile** naa ***ɔrizhi** ni, naa muwe ni, naa yarilire pikaara ni, naa yara ni, naa yara yenre ni konaa yarilire pikaara ta yege ni, ²⁹naa senrege ni, naa nɔnɔ nara ni, naa simbaala konaa sikaala ni, naa nere nɔnɔ sinme yinngele ni. Pàa pan maga yaara ti ni fuun ti kan Davidi wo naa leele mbele pàa pye wi ni pe yeri peri ka; katugu pàa pe yeɛ pye fɔ: «Maga yiri wa, ki leele mbele pe yen na jɔlɔ funɔ naa tege konaa wɔɔ ki keɛ wa gbinri wi ni.»

**Davidi woolo pàa ya
Abisalɔmu wi ni maa gbo**

18 ¹Kona, a Davidi wì si leele mbele pàa pye wi ni pe jiri, mɛɛ mali-
ɲgbɔɔnlɔ teelee tɛgetɛge leele waga keɲgele (1 000) go na, ma
pele tɛgetɛge leele cɛnme cɛnme go na. ²A Davidi wì si leele pe kɔn, a
pè yiri tɛgesaga taanri. A wì si tɛgesaga nungba kan Zhouabu wi yeri,
ma shyen wogo ki kan Zeruya pinambyɔ Abishayi wi yeri, Zhouabu wi
nɔsepɔyɔ we, mɛɛ taanri wogo ki kan Gati ca fenne naɲa Itayi wi yeri.
Kona, a wunlunaɲa wì sho fɔ: «Mi fun mi yaa pinle mbe kari ye ni wa
malaga.»

³Ɛen fɔ, a malingbɔɔnlɔ pè sho fɔ: «Maga ka kari we ni wa malaga.
Katugu na woro ka fe we mbenfenne pe yege, pe se ko jate kala. Ali na
paga we walaga gbo, pe se ko jate kala. Ɛen fɔ mboro nungba mboro we
woro lenambala waga ke na (10 000). Ki kala na, ki yen ma yɔn ma koro
laga ca ki ni, maa leele torogi pe saa we sari.»

⁴A wunlunaɲa wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ɔga yaa jate ki yen ma
yɔn, ko mi yaa pye.» Kona, a wunlunaɲa wì si saa yere wa ca ki mbogo
yeyɔngɔ ki na, ma yala leele pe ni fuun pàa pye na tooro na yinrigi leele
cɛnme cɛnme, konaa leele waga keɲgele (1 000). ⁵A wunlunaɲa wì sigi
senre nda ti yo maga ɲgban Zhouabu, naa Abishayi konaa Itayi pe ni ma
yo fɔ: «Mi yen na ye yenri yege pye mi kala na, yaa lefɔnmbyɔ Abisalɔmu
wi kɔɔsi, yaga ka kapege pye wi na.» Senre nda wunlunaɲa wila yo ma
ɲgban malingbɔɔnlɔ teelee pe ni Abisalɔmu wi kanngɔlɔ, leele pe ni fuun
pàa ti logo.

⁶A Davidi wi malingbɔɔnlɔ pè si yiri ma kari sa to ***Izirayeli** woolo
pe na. A pè si malaga ki gbɔn wa Efirayimu tara kɔlɔɔ ki ni. ⁷Davidi wi
malingbɔɔnlɔ pàa ya Izirayeli woolo pe ni wa ki laga ki ni. Ki pilige ki ni,
pàa ya pe ni fɔ jɛngɛ, ma lere waga nafa (20 000) wo gbo pe ni. ⁸Malaga
kila jaraga ma gbɔn tara ti lagapyew ki ni. Leele mbele pàa punɔ ma ku
wa kɔlɔɔ ki ni pe ye, poro la lege ma we mbele pàa gbo tokobi ni poro
na.

Zhowabu wila Abisalɔmu wi gbo

⁹Malaga gbɔnsanga wi ni, a Abisalɔmu wì si saa fo ma yiri Davidi malingbɔɔnlɔ pe na. Abisalɔmu wila pye ma lugu sofile woroso na. A sofile woroso wì si fe ma ye tigbɔɔ ka nɔɔ, ki njere tila pye ma migi ti yɛ ni. A Abisalɔmu wi go ki si yanra wa ***terebenti** tige njere ti ni. A sofile woroso wì si fe ma wɔ wa wi nɔɔ nɛ kee maa yaga wi yen ma yanra na yɔlɔ wa naayeri wo naa tara ti sɔɔwɔ pi ni.

¹⁰A naja wà si saa ki yan ma, mɛ pan maga yo Zhowabu wi kan fɔ: «Wele, mi Abisalɔmu wi yan wì yanra na yɔlɔ terebenti tige ka ni.»

¹¹A Zhowabu wì si naja ɲa wila pye naga sɛnrɛ ti yuun wi kan wi pye fɔ: «Ma yo mɛle? Mboro wi yan? Yɛngi na mɛ suu gbo le teere? Mi jɛn nɔɔ kan warifuwe pyɔ ke ni konaa malingbɔɔnlɔ kurusijara ni.» ¹²Ɛɛn fɔ, a ki naja wì si Zhowabu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ali na maga na kan warifuwe pyɔ waga kele (1 000) ni, mi se yenlɛ mbe kɛ taga wunlunana wi pinambyɔ wi na mboo gbo; katugu sɛnrɛ nda wunlunana wila yo ma ngban mboro naa Abishayi konaa Itayi ye ni, wàa ti logo. Wila yo fɔ: «Ye ni fuun nungba nungba yaa lefɔnmbyɔ Abisalɔmu wi kɔrɔsi, yaga ka kapege pye wi na.» ¹³Nɔɔ ki pye mùu gbo larawa, ki mɔnɔ o mɔnɔ, ki kala li se jɛn na lara wunlunana wi na. Mboro jate ma jɛn na yiri na kɔrɔɔ mbanla le kɛ.»

¹⁴A Zhowabu wì sho fɔ: «Mi se cɛn mbaa na yɛ mɔni na ma tanla.» A wì si saa njanraya taanri le ma saa Abisalɔmu wi yaga wee, mɛ wi sun yi ni wa wi kotogo ki na, maga ta wila pye ma yanra wa terebenti tige ki ni. ¹⁵Ko pɔngɔ na, lefɔnmɔlɔ kɛ mbele pàa pye na Zhowabu wi malingbɔɔnyaara ti lee, pè si wa ma Abisalɔmu wi maga, mɛ wi gbɔn maa gbo.

¹⁶Kona, a Zhowabu wì si mbanlaga ki win mbe malaga ki yerege. A Davidi malingbɔɔnlɔ pè si Abisalɔmu malingbɔɔnlɔ pe purɔɔ ki yaga, katugu Zhowabu wila pe yerege. ¹⁷A pè si Abisalɔmu gboo wi le ma saa wi wa titegbɔɔ ka ni wa kɔlɔɔ ki nandogomɔ, mɛ sinndeere legere ta gbogolo wi na. Kì kaa pye ma, a Izirayeli woolo pe ni fuun nungba nungba pè si fe ma kari pe yinɛ.

¹⁸Ma Abisalɔmu wi ta yinwege na, wila sinndelege titɔnlɔɔ ka yerege maga pye nadowo yaraga wa wunlunana gbunlundege ki ni, katugu wila wi yɛ pye fɔ: «Pinambyɔ woro na yeri mbe kanla mɛge ki taga ki koro laga.» Kì pye ma, a wì suu yɛera mɛge ki taga ki sinndelege titɔnlɔɔ ki na, a paa ki yinri Abisalɔmu nadowo sinndelege, ali ma pan ma gbɔn nala.

Pàa Abisalɔmu wi kunwɔ pi yo

Davidi wi kan

¹⁹Kona, a Zadaki pinambyɔ Ahimaazi wì si Zhowabu wi pye fɔ: «Ki yaga mbe fe mbe kari saga sentanra ti yo wunlunana wi kan mboo pye fɔ:

«Wunlunaŋa, Yawe Yenŋele li tanga kan ma yeri, mɔɔ sho ma juguye pe keɛ.» »

²⁰A Zhouabu wì suu pye fɔ: «Ayoo, maga ka kari. Mboro ma ma yaa kari sa sentanra ti yo wunlunaŋa wi kan nala, ma yaa ka sari yo pilige ka yege ni. Eɛn fɔ, nala ma, katugu wunlunaŋa wi pinambyɔ wi ku.» ²¹Kona, a Zhouabu wì si Kushi tara fenne naŋa wi pye fɔ: «Kari ma sa ŋga mà yan ki yege yo wunlunaŋa wi kan.» A Kushi tara fenne naŋa wì si fɔli Zhouabu wi yege sɔɔwɔ maa gbɔɔ, mɛɛ fe ma kari saga yo.

²²A Zadɔki pinambyɔ Ahimaazi wì si Zhouabu wi pye fɔ: «Ki ka sa yiri yinriwe o yinriwe, mi yen ki ni; ki yaga mbe fe mbe taga Kushi tara fenne naŋa wi na mbe sa tunŋo ki yo!»

A Zhouabu wì suu pye fɔ: «Yingi na, a ma nɛɛ jaa mbe fe mbe kari wa na pinambyɔ? Ki senre nda ti se sa pye tɔnli ni ma kanŋɔɔ.»

²³A Ahimaazi wì sho fɔ: «Ki ka sa yiri yinriwe o yinriwe, koyi. Mila jaa mbe fe mbe kari.» A Zhouabu wì suu pye fɔ: «Ta fee maa kee.» Kì kaa pye ma, a Ahimaazi wì si funwa laga falafala konɔ li le, ma fe ma saa Kushi tara fenne naŋa wi toro.

²⁴Ki wagati wi ni, Davidi wila pye ma cɛn yeyɔngɔ ŋga wa funwa yeri konaa yeyɔngɔ ŋga wa nawa yeri ti shyen sɔɔwɔ pi ni. A ca ki kɔɔsi-fɔ wì si lugu wa yeyɔngɔ ki biri wi gona, wa mbogo ŋga wa ki na, wa ki namunjo wi na. Wi mbe ka wele, a wì si naŋa wa yan wi yen na fee na paan wa wi nunŋba. ²⁵A ca ki kɔɔsifo wì si para ŋgbanga maga wogo ki yo wunlunaŋa wi kan. A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Na kaa pye wi yen wi nunŋba, kona wi yen na paan mbe sentanra yo we kan.» A naŋa wi nɛɛ paan na yɔngɔ pe ni jɛennjenri.

²⁶Ko punŋo na, a ca ki kɔɔsifo wì si naŋa wa yege yan wila fee na paan wa naa. A wì si para ŋgbanga maga yo ca ki yeyɔngɔ kɔɔsifo wi kan, ma yo fɔ: «Wele, naŋa wa yege yen na paan wa wi nunŋba.»

A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Wo fun wi yen na paan mbe sentanra yo we kan.»

²⁷A ca ki kɔɔsifo wì sho fɔ: «Mi na yanwa po ni, lere kongbanŋa wi felɔmɔ pì yiri Zadɔki pinambyɔ Ahimaazi wi felɔmɔ po kɔɔɔ.»

A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Ki naŋa wi yen lejenŋe, wi yen na paan mbe sentanra yo we kan.»

²⁸Kona, a Ahimaazi wì si pan ma gbɔn, mɛɛ para ŋgbanga maga yo wunlunaŋa wi kan fɔ: «Ki yen yinŋe.» A wì si to maa yege ki jiile tara wunlunaŋa wi yege sɔɔwɔ maa gbɔɔ ma sho fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenŋele, ma Yenŋele li woo; wunlunaŋa, na tafɔ, lo li leele mbele paa yiri ma kɔɔɔ pe le ma keɛ.»

²⁹A wunlunaŋa wì suu yewe ma yo fɔ: «Lefɔnmbyɔ Abisalɔmu wi yen ŋgbaan le?»

A Ahimaazi wì si wunlunaja wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Sanga ɲa ni Zhouabu wì ja mi naa ma tunmbyee wi ni we tun, m̀ ja janwa gbɔɔ la yan li yen na tinme gbɔɔ pa tinni, ɛɛn fɔ mi si jaga go jen.»

³⁰A wunlunaja wì sho fɔ: «Toro ma yere na kanngaga na.» A Ahimaazi wì si toro ma yere kanngaga na, na singi.

³¹Kona, a Kushi tara fenne naja wì si fe ma pan ma gbɔn, mɛɛ wunlunaja wi pye fɔ: «Wunlunaja, na tafɔ, sentanra yen na yeri mbe yo ma kan. Mbele fuun pàa yiri ma kɔrɔɔ, Yawe Yenɲele lì tanga kan ma yeri pe na, mɔɔ shɔ pe kɛɛ nala.»

³²A wunlunaja wì si Kushi tara fenne naja wi yewe ma yo fɔ: «Lefɔnmbyɔ Abisalɔmu wi wa ngbaan le?»

A Kushi tara fenne naja wì suu pye fɔ: «Wunlunaja, na tafɔ, ma jugu-ye poro naa mbele fuun pè yiri ma kɔrɔɔ, Yenɲele sa ti pe pye paa ki lefɔnɲɔ wi yen.»

Davidi wila wi pinambyɔ Abisalɔmu wi kunwɔ pi gbele

19 ¹Kona, a wunlunaja wi jatere wì si piri wi na, a wi nɛɛ seri. A wì si lugu ma kari wa yumbyɔ naayeri woo wi ni, wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki go na, ma saa gbele wa. Wila pye na tanri na gbele na yuun fɔ: «E, na pinambyɔ Abisalɔmu, na pinambyɔ! E, na pinambyɔ Abisalɔmu! Nɔɛ ki pye mi ku ma yɔnlɔ, ko mbe ja mbɔnrɔ. E, Abisalɔmu, na pinambyɔ, na pinambyɔ!» ²A pè si saa ki yo Zhouabu wi kan ma yo fɔ: «Wele, wunlunaja wi wa na gbele na kunwɔ kayanga sɛnre yuun Abisalɔmu wi kunwɔ pi kala na.» ³Kì pye ma, yawa mba ***Izirayeli** woolo pàa ya ki pilige ki ni, p̀ si kannga ma pye kunwɔ kayanga pe ni fuun pe yeri, katugu leele pe ni fuun pàa ki logo ki pilige ki ni fɔ wunlunaja wi jatere wila piri wi na fɔ jɛngɛ wi pinambyɔ wi kunwɔ pi kala na. ⁴Ki pilige ki ni, leele pe ni fuun pàa lara ma ye wa ca ki ni paa yeɣe ɲga na leele mbele fe pe maliwiinle yeɣe ma pan ma ye wa ca fɛɛ ni. ⁵Wunlunaja wila wi yeɣe ki tɔn nɛɛ gbele ɲgbanga na yuun fɔ: «E, na pinambyɔ Abisalɔmu! Abisalɔmu, na pinambyɔ, na pinambyɔ!»

⁶Kona, a Zhouabu wì si kari ma saa ye wa go wunlunaja wi kɔrɔɔ, mɛɛ wi pye fɔ: «Mà fɛɛ wa ma tunmbyeele pe ni fuun pe na nala, poro mbele pè mboro naa ma pinambiile, naa ma sumborombiile, naa ma jeele konaa ma cɛnfenne pe ni ye go shɔ we. ⁷Mbele pe yen mɔɔ panra, poro pe yen mɔɔ ndanla. Mbele ma yen ma ndanla, a poro yen nɔɔ mbenge; katugu màga naga nala fɔ ma malingbɔɔnlɔ teelee poro naa ma tunmbyeele pe ni, pe woro yaraga ka ma yeɣe na. Koni m̀gi jen ma yo nɔɛ ki pye we ni fuun we ku, a Abisalɔmu wo koro yinwege na, ko ki jen na tanla ma ni. ⁸Koni yiri ma kari wa funwa na, ma sa para ma tunmbyeele pe ni ma pe kotogo ki sogo pe na. Katugu m̀ wugu Yawe Yenɲele li mɛɣe

ki na ma kan, fɔ na mɛɛ yiri sa para pe ni, ali lere nungba wo se koro laga ma ni yembine na li ni. Pa kona kapege nga ki yaa ma ta, ki yaa we jɔlɔɔ nga fuun kɪ gbɔn ma na maga le wa ma punwɛ pi na fɔ ma pan ma gbɔn nala ki na^k.» ⁹Kona, a wunlunaŋa wɪ si yiri ma saa cɛn wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na. A pɛ sigi yo leele pe ni fuun pe kan fɔ: «Ye wele, wunlunaŋa wi yɛn ma cɛn wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na.» A leele pe ni fuun pɛ si pan wa wunlunaŋa wi yɛgɛ sɔgɔwɔ.

**Davidi wɪla sɔngɔɔ ma kari
wa Zheruzalemu ca**

Ma si yala, ko sanga wo ni, Izirayeli woolo pe ni fuun nungba nungba pàa fe ma kari pe yinre. ¹⁰Koni wa Izirayeli cengele ke ni fuun ke ni, leele pe ni fuun pàa pye na kendige woo pe yɛɛ ni na yuun fɔ: «Wunlunaŋa Davidi wo wɪ we shɔ we juguye pe kɛɛ. Wo wɪ we shɔ Filisiti tara fenne pe kɛɛ. Koonga koni wɪ fe Abisalɔmu wi yɛgɛ ma wɔ laga tara ti ni. ¹¹Ɛɛn fɔ, Abisalɔmu ŋa wàa sinmɛ pi wo wi na maa tɛgɛ we wunluwɔ wɪ ku wa malaga ki ni. Koni yingi waa singi mbe wunlunaŋa Davidi wi pye wi pan?»

¹²Wunlunaŋa Davidi wo na, wɪla tunngo torogo wa ***saraga wɔfenne** Zadaki naa Abiyatari pe yeri ma pe pye fɔ: «Ye sa para Zhuda tara ***lelelele** pe ni, ye pe pye fɔ: «Yingi na leele pele yɛgɛ yaa si keli ye na mbe sa wunlunaŋa wi pye wi sɔngɔɔ wa wi go?» » Katugu senre nda Izirayeli woolo pe ni fuun pàa pye na yuun, tila gbɔn wa wunlunaŋa wi na. ¹³Wila yo pege yo pe kan naa fɔ: «Yoro ye yɛn na sefenne, ma pye kasanwa nungba na ni. Yingi na leele pele yɛgɛ yaa si keli ye na mbe sa wunlunaŋa wi pye wi sɔngɔɔ wa wi go? ¹⁴Yege yo fun Amasa wi kan fɔ: «Mi naa mboro we woro sege nungba woolo, ma pye kasanwa nungba wi le? Na mi sɔɔn tɛgɛ na malingbɔɔnɔ pe to Zhouabu wi yɔnɔ, kona Yenɛle li jɔlɔɔ gbɔɔ wa na na.» » ¹⁵Kɪ pye ma, a Davidi wɪ si Zhuda tara fenne pe ni fuun pe jatere wi kanŋa pe na paa lere nungba yɛn. A pɛ si tunngo torogo ma yo pe saga yo wunlunaŋa wi kan fɔ: «Sɔngɔɔ ma pan mboro naa ma tunmbyeele pe ni fuun pe ni.»

¹⁶Kona, a wunlunaŋa wɪ si sɔngɔɔ, mɛɛ pan ma gbɔn le Zhuriden gbaan wi na. A Zhuda tara fenne pɛ si kari wa Giligali ca mbe saa fili mbe Zhuriden gbaan wi kɔn wi ni^l.

**Davidi wɪla Shimeyi
naa Mefibosheti pe kala yaga**

¹⁷Kona, a Benzhamɛ cɛnɛ woolo naŋa Gera wi pinambyɔ Shimeyi ŋa wɪla yiri wa Bahurimu ca wɪ si fyɛɛle ma pinle Zhuda cɛnɛ woolo pe ni

^k 19.8: 2 Sami 15.13; 20.1 ^l 19.16: 2 Sami 16.5-13

mbe sa wunlunana Davidi wi fili. ¹⁸Benzhame cenle woolo nambala waga keke (1 000) la pinle wi ni ma kari, naa Ziba na wila pye Sawuli wi go tunmbyee wi ni, ma pinle Ziba wi pinambiile ke ma yiri kangurugo pe ni konaa wi tunmbyeele nafa pe ni. Paa saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na wunlunana wi yege. ¹⁹Tɔnmɔkɔɔɔ nga paa tege wunlunana wo naa wi go woolo pe mege ni, kila gbaan wi kɔn ma gbɔn wa wi kee nga na. Naa wunlunana Davidi wila kaa gbaan wi kɔn ma yiri sanga na ni, a Gera pinambyɔ Shimeyi wɔ si pan ma to le tara wunlunana wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ, ²⁰mee wunlunana wi pye fɔ: «Na tafɔ, maga kanla kapege ki jate na go na. Wunlunana, na tafɔ, maa pye na yinrigi wa Zheruzalemu ca pilige nga ni, mi na ma tunmbyee kapege nga mila pye ma na, maga ka nawa to ki na. Wunlunana maga kaga jate naa. ²¹Katugu mi na ma tunmbyee migi jen fɔ mɔ kapege pye. Ko kala na mɔ pye lere kɔngban-na ma yiri wa Zhozefu sege woolo pe ni fuun pe ni, mbe pan mbɔɔn fili wunlunana, na tafɔ.»

²²Eɛn fɔ, a Zeruya pinambyɔ Abishayi wɔ sho fɔ: «Ŋga Shimeyi wila pye ki daga poo gbo ki kala na, katugu wila lere na Yawe Yenɲele li ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ wi danɲa.»

²³Eɛn fɔ, a Davidi wɔ sho fɔ: «Yoro Zeruya pinambiile wele, ye yingɔ kala li yen wa ki wogo nga ki ni? Yingɔ na, a ye nee ye yee piin na win-fenne nala? Yege yan Izirayeli woolo wa daga poo gbo nala le? Migi jen nala fɔ muwi mi yen Izirayeli woolo pe wunlunana we.» ²⁴Ko punɲo na, a wunlunana wɔ si Shimeyi wi pye fɔ: «Ma se ku», mee wugu ki na maa kan.

²⁵Sawuli pishyenwoo Mefibosheti wila kari ma saa wunlunana wi fili fun. Maga le wa wunlunana wi yiripilige ki na wa Zheruzalemu ca fɔ ma saa gbɔn wi songɔɔɔpilige ki na ma pan wa yeyingɛ na, Mefibosheti wi sila wi tɔɔɔɔ ti jogo, wi sila wi siyɔ wi kulu, wi sila suu yaripɔɔɔ ti jogo^m. ²⁶Naa wila ka saa gbɔn wa wunlunana wi na wa Zheruzalemu ca sanga na ni, a wunlunana wɔ suu yewe ma yo fɔ: «Mefibosheti, yingɔ na ma sila si pinle na ni mbe kari?»

²⁷A wɔ si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «E, wunlunana na tafɔ, na tunmbyee wo wila na fanla; katugu mi na ma tunmbyee, mila yo fɔ mi yaa na sofile jɔngɔ ki taga na sofile wi na mbe lugu wi na, jango mbe pinle wunlunana wi ni mbe kari, ma jen mi na ma tunmbyee na tɔɔɔɔ ti jɔngɔ na na. ²⁸Kona, a wɔ si kari ma saa mi na ma tunmbyee na mege ki jɔngɔ wunlunana, na tafɔ wa ma yeri. Eɛn fɔ wunlunana, na tafɔ ma yen paa Yenɲele li ***merenge** yen; ki kala na nga kɔɔn ndanla, ma ko pye na na.

^m 19.25: Mefibosheti wi sila wi tɔɔɔɔ ti jogo, wi sila wi siyɔ wi kulu, wi sila suu yaripɔɔɔ ti jogo: Wila ko kagala koro pye mbege naga fɔ naa wunlunana wila yiri wa Zheruzalemu ca, kila cɛn wi yeri ndee lere wi ku wi yeri.

²⁹Katugu na tele Sawuli wi go woolo pe ni fuun pe ni, lere wo wa kpe sila pye wa, na wi sila daga poo gbo wunlunana, na tafa ma yege sogowa. Konaa ki ni fuun, mi na ma tunmbyee, ma censaga kan na yeri wa mbele pe maa nii wa ma lisaga pe ni. Yingi kajenge mila jaa wunlunana ma yeri naa mbe sa we ko nga ko na?»

³⁰A wunlunana wi suu pye fa: «Ki senlegere nda to yo kala? Migi yo ma kan ma yo fa mboro naa Ziba wi ni, yoon tele wi tara laga ki yelee ye yee naⁿ.»

³¹Kona, a Mefibosheti wi si wunlunana wi pye fa: «Ko wogo nga ko si ngban. Wunlunana, na tafa ma kaa songoro ma pan yeyingge na mako, Ziba wi tara laga ki ni fuun ki le.»

Davidi wila Barizilayi wi gbogo

³²Kona, Galaadi tara fenne nana Barizilayi na wila yiri wa Orogelimu ca wi si pan mbe Zhuriden gbaan wi kon fun wunlunana wi ni, mboo yaga wa gbaan wi pungo na wila kee. ³³Barizilayi wila le fa jenge, wila ta yele nafa tijere. Ma wunlunana wi ta wa Mahanayimu ca sanga na ni, Barizilayi wila wi kala li ni fuun li yon; katugu penjagboro fa lawi. ³⁴A wunlunana wi si Barizilayi wi pye fa: «Pan we gbaan wi kon ma pinle na ni we kari, mi yaa sa yere ma kala li ni wa Zheruzalemu ca.»

³⁵Een fa, a Barizilayi wi si wunlunana wi yon sogo ma yo fa: «Na yinwege ki koro jori naa, mbee pinle mbe kari wunlunana ma ni wa Zheruzalemu? ³⁶Koni mi le ma ta yele nafa tijere. Mi se ya mbe yaritanga naa yaripenge ti jen mberi wo ti yee ni. Mi na ma tunmbyee, mi se ya mbe yaakara nda mi yaa la kaa konaa yaara nda mi yaa la woo ti tanwa pi jen mboo wo pi yee ni. Mi se ya mbaa yurukwoko nambala naa jele pe magangala ke nuru naa jenge. Wunlunana, na tafa, mi na ma tunmbyee, yingi na mbee kari mbe soon yanra? ³⁷Wunlunana na tafa, mi na ma tunmbyee, mi yaa Zhuriden gbaan wo kon mbe soon torogo jenri. Yingi na wunlunana ma nee ki gbogowo mba pi kaan na yeri yere? ³⁸Ki yaga mi na ma tunmbyee mbe songoro mbe kari, jango mbe sa ku wa na ca, panla le wa na to fanga naa na no fanga ki tanla. Wele, ma tunmbyee Kimihamu wi na, na pinambyo we^o. Wi yaa gbaan wi kon mbe kari wunlunana na tafa ma ni. Nga fuun koon ndanla, ma ko pye wi kan.»

³⁹A wunlunana wi sho fa: «Mi yenle ki na; Kimihamu wi pan we kari. Nga fuun koon ndanla ko mi yaa la piin wi kan. Ma kaa nga fuun jaa na yeri, mi yaa ki pye ma kan.» ⁴⁰A leele pe ni fuun pe si Zhuriden gbaan wi kon ma yiri; kona, a wunlunana wi si gbaan wi kon ma yiri fun, mee keyen wa wa Barizilayi wi yoloko maa shari. Ko pungo na, a Barizilayi wi

ⁿ 19.30: 2 Sami 16.3-4 ^o 19.38: Nga ki yo fa: Na pinambyo we, pa ko yen ma yoloko wa Yenjele senre sewe lee na wi yen Gireki senre ni wi ni; 1 Wunlu 2.7.

si sɔngɔɔ ma kari wi ca. ⁴¹A wunlunaŋa wì si kari wa Giligali ca ki yeri. Kimihamu wìla pinle wi ni.

**Zhuda cenle woolo
naa Izirayeli woolo pe maara senre**

Zhuda cenle woolo poro naa Izirayeli woolo sanmbala pe walaga ni pàa gbaan wi kɔn wunlunaŋa wi ni. ⁴²Kona Izirayeli woolo pe ni fuun pe nɛɛ paan wunlunaŋa wi kɔrɔɔ, nɛɛ wi piin fɔ: «Yingi na we sefenne Zhuda cenle woolo pè si pan mɔɔ yu ma Zhuriden gbaan wi kɔn ma ni, mboro naa ma go woolo konaa ma pinleyɛenle pe ni fuun pe ni?»

⁴³A Zhuda cenle woolo pe ni fuun pè si Izirayeli woolo pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Wè ko pye ma, katugu wì yɔngɔ we ni sege kologo ki ni. Yingi na, a ko si yoro nawa po ngban? Ye nawa po ni wunlunaŋa wo wi maa we yɔn suro ti woo wi le? Nakoma yarikanra wila kaan we yeri wi le?»

⁴⁴Kona, a Izirayeli woolo pè si Zhuda cenle woolo pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Wè wunlunaŋa wi ta tasaga ke ma we ye na^p. Ee, nga ki yen we wogo Davidi wi kanngɔlɔ kì we ye wogo ki na. Yingi na, a yè si we tifaga yɛen? Ye sigi jen mbe yo woro wàa keli maga yo ma yo fɔ wunlunaŋa wi sɔngɔɔ wi pan?» Eɛn fɔ Zhuda cenle woolo pe senyoro tila ngban ma we Izirayeli woolo pe woro ti na.

**Benzhame cenle woolo naŋa
Sheba wìla yiri ma je
Davidi wi na**

20 ¹Naŋa lejaga wà la pye wa, pàa pye naa yinri Sheba. Pàa pye naa to wi yinri Bikiri. Benzhame cenle woo lawi. A wì si kaa mbanlaga win mɛɛ yo fɔ:

«We kala woro Davidi wi ni.

Woro naa Zhese pinambyɔ wi ni, kɔrɔɔ lime kpe woro we sɔgɔwɔ.

***Izirayeli** woolo, ye ni fuun yaa kee ye yinre^q.»

²Kona, a Izirayeli woolo nambala pe ni fuun pè si laga Davidi wi na, ma taga Bikiri pinambyɔ Sheba wi na. Eɛn fɔ, a Zhuda cenle woolo nambala poro si koro pe wunlunaŋa wi ni ma taga wi punɔ na, ma yiri wa Zhuriden gbaan wi yɔn na ma saa wi torogo ma gbɔn fɔ wa Zheruzalemu ca.

³A Davidi wì si saa ye wa wi go ki ni wa Zheruzalemu ca. Wunlunaŋa wi cenfenne ke mbele wila toro wa paa wi wunluwɔ go ki kɔrɔsi, a wì si pe le ma saa pe le go ka ni pe ye, a paa pe kɔrɔsi. Yaraga nga fuun pe

P 19.44: Izirayeli woolo pàa yo pè wunlunaŋa wi ta tasaga ke ma we, katugu wa pe gbogolomɔ pi ni, pàa pye cenle ke, ma si yala Zhuda cenle lo la pye cenle nungba pe.

q 20.1: 1 Wunlu 12.16; 2 Kuro 10.16

mbaa jori ki kala wila pye na ki ni fuun ki kaan pe yeri. Eɛn fɔ, wi sila sinle wa kpɛ ni pe ni naa. Pàa koro pe yɛ wa ki go ki ni paa nangunjaala yɛn fɔ ma saa gbɔn pe kunwɔ pi naʳ.

**Zhowabu wila naɲa ɲa pàa pye
na yinri Amasa wi gbo**

⁴Ko punɔ na, a wunlunaɲa wì si Amasa^s wi pye fɔ: «Zhuda tara nambala pe yeri ma pe gbogolo laga na yeri sanni sa gbɔn piliye taanri, mboro fun ma pye laga.» ⁵A Amasa wì si kari sa Zhuda tara woolo pe yeri mbe pe gbogolo. Eɛn fɔ wagati ɲa wunlunaɲa wila naga, a wì saa toro wi na, na wi fa pan. ⁶Kona, a Davidi wì si Abishayi wi pye fɔ: «Koni Bikiri pinambyɔ Sheba wo yaa kapege pye we na mbe we Abisalɔmu wo na. Ki kala na, yiri ma mi ɲa ma tafɔ na tunmbyeele pe le, ye Sheba wi purɔ yoo yigi, jaɲgo wiga ka sa ye cara nda pe malaga sigemboro kan mari maga ka ni mbe shɔ we yeri.» ⁷A Zhowabu wi lenambala pè si yiri ma pinle wi ni, naa Kɛrɛti tara fenne pe ni, naa Peleti cɛnle woolo pe ni, konaa lenambala welimbele pe ni fuun pe ni. A pè si yiri wa Zheruzalema ca ma taga Bikiri pinambyɔ Sheba wi na naa purɔ^t.

⁸Naa pàa ka saa gbɔn wa Gabawɔn ca sinndeligbɔɔ laga ki na, a Amasa wì si kɔn ma yiri pe na. Zhowabu wila wi malingbɔɔnɔ yariɔɔ ti le, mari pɔ kurusijara ni. Tokobi wà la pye wa wi wofogo ki ni pɔsaga kurusijara wi na wa wi sennɛ. Naa Zhowabu wila kaa na tanri na kee, a tokobi wì si wɔ wa wi wofogo ki ni ma to^u. ⁹A Zhowabu wì si Amasa wi pye fɔ: «Yingi kala yɛn wa na sefɔ?» A wì suu kalige ki tɛɛ ma Amasa wi siyɔ wi yigi mbe keyɛn wa wi yɔɔɔ mboo shari. ¹⁰Eɛn fɔ, Amasa wi sila tokobi ɲa wila pye wa Zhowabu wi kameɲɛ ki ni wi kɔɔsi. A Zhowabu wì si Amasa wi sun wi ni wa wi lara ti na. A wi latiire tì si wɔ ma toori le tara. Zhowabu wi sila wi sun naa shyɛn wogo na. A Amasa wì si ku.

Ko punɔ na, a Zhowabu naa wi jɔnɔ Abishayi wi ni pè si taga Bikiri pinambyɔ Sheba wi na naa purɔ. ¹¹Lefɔnmbɔɔ mbele pàa pye Zhowabu wi ni, a wo wà nungba si yere wa Amasa wi tanla, mɛɛ yo fɔ: «Zhowabu wi kala li yɛn ma lere ɲa ndanla konaa lere ɲa wi yɛn Davidi wi kɔɔɔ, ko fɔ wo mbe taga Zhowabu wi na.» ¹²Ki wagati wi ni, Amasa wila pye na pinligi wa wi kasanwa pi ni wa kɔnɔ li nandogomɔ. Naa lefɔnɲɔ wila kaa ki yan leele pe ni fuun pàa pye na yeregi le, a wì si Amasa gboo wi tilele maa wɔ wa kɔnɔ ma kari wi ni kɛɛ ta ni, mɛɛ yariɔɔ tɛɛ maa tɔn, katugu wila ki wele maga yan fɔ leele mbele fuun pàa pye na paan, pàa

^r 20.3: 2 Sami 15.16; 16.21-22 ^s 20.4: 2 Sami 17.25; 19.4 ^t 20.7: 2 Sami 8.18

^u 20.8: Zhowabu wila wi malingbɔɔnɔ yariɔɔ ti le, mari pɔ kurusijara ni. Tokobi wà la pye wa wi wofogo ki ni pɔsaga kurusijara wi na wa wi sennɛ. Naa Zhowabu wila kaa na tanri na kee, a tokobi wì si wɔ wa wi wofogo ki ni ma to, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni. Ki yaa pye tokobi jeele wà la pye ma pɔ wa Zhowabu wi kurusijara wi na, ɲa wi mbaa ya neɛ mbe wɔ mboo yigi wa wi kɛɛ, jaɲgo lere ka kaga jɛn.

pye na yeregi le. ¹³Naa wila kaa wi wɔ wa konɔ mako, a leele pe ni fuun pɛ si taga Zhouabu wi na nɛɛ Bikiri pinambyɔ Sheba wi puro.

¹⁴Kona, a Zhouabu wɛ si Izirayeli cengele ke ni fuun ke tara ti yanri ma toro fɔ ma saa gbɔn wa Abeli Beti Maaka^a ca ki na konaa wa Berimu cenle woolo pe ni fuun pe na. A Berimu cenle woolo pɛ si yiri ma pe yɛɛ gbogolo ma taga wi na fun. ¹⁵A pɛ si saa Sheba wi tɔn wa Abeli Beti Maaka ca, mɛɛ yere maga maga. A pɛ si tara ta gbogolo ca ki mbogo ki na maga pye lugusaga fɔ ma saa gbɔn wa ki naayeri. Leele mbele fuun pɔa pye Zhouabu wi ni, pɔa pye na ca ki mbogo ki nɔɔna wi tunru mbege jan. ¹⁶Kona, a jele tijinliwɛ fɔ wɔ si koro wa ca ki ni ma para ngbanga ma yo fɔ: «Ye nungbolo jan ye logo, ye nungbolo jan ye logo. Mila ye yenri yege yo Zhouabu wi kan wi fulo laga, mi yen na jaa mbe para wi ni.» ¹⁷A Zhouabu wɛ si fulo wa jele wi tanla. A jele wɛ suu pye fɔ: «Mboro ma yen Zhouabu we le?»

A Zhouabu wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, muwi.»

A jele wɛ sho fɔ: «Mi ɲa ma kulojɔ, ta nuru na yeri.»

A Zhouabu wɛ suu pye fɔ: «Ta para mila nuru ma yeri.»

¹⁸Kona, a jele wɛ sho fɔ: «Faa, na kala lɔ ka pye wa, leele pe kataraga layi na yuun fɔ: «Yoo kari we sa Abeli ca woolo pe yewe pe yerewɛ kan we yeri.» Ki ka pye ma, ki kala li ma yege wɔ. ¹⁹We ca ki yen yeyinɲe ca konaa ma pye ca ɲga pe yen ma taga ki leele pe na laga Izirayeli tara. Eɛn fɔ mboro yen na jaa mbe ca ɲga ki yen kagbɔgɔ yɔn laga Izirayeli tara ka tɔngɔ. Yingi na, a ma nɛɛ jaa mbe Yawe Yenɲele li kɔrɔgɔ ki tɔngɔ?»

²⁰A Zhouabu wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yenɲele sanla sho ko pyewe ni! Yenɲele sanla sho mbaa ki jate mbe yaraga ka tɔngɔ nakoma mbe yaraga ka jɔgɔ. ²¹Ko ma waa jate mbe pye. Eɛn fɔ naɲa nungba kala li yen we na. Wɛ yiri wa Efirayimu yanwira tara ti ni, pe maa wi yinri Sheba, Bikiri pinambyɔ we. Wɛ yiri ma je wunlu-naɲa Davidi wi na. Ye wo nungba wo le we kɛɛ. Pa we yaa kari mbe laga ca ki na.»

A jele wɛ si Zhouabu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «We yaa wi go ki kɔw mbege wa ma kan wa ca ki mbogo ki punɲo na.» ²²Kona, a jele wɛ si saa para ca woolo pe ni fuun pe ni tijinliwɛ ni. A pɛ si saa Bikiri pinambyɔ Sheba wi go ki kɔw maga wa wa Zhouabu wi kan. A Zhouabu wɛ si mbanlaga ki win. A leele pɛ si jaraga ma laga ca ki na. A pe ni fuun nungba nungba pɛ si kari pe yinɛ. A Zhouabu wɛ si sɔngɔrɔ ma kari wa Zheruzalemu ca, wa wunlunaɲa wi yeri.

DAVIDI WILA TI A PE SAWULI WI SETIRIGE PIILE PE GBO

20.23–21.22

Davidi wi legbɔɔlɔ pe mɛɛɛ

²³Zhouabu wo wila pye Izirayeli tara malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun pe to. Yehoyada pinambyɔ Benaya wo wila pye Kereti tara fenne naa Peleti

▼ 20.14: 1 Wunlu 15.20; 2 Wunlu 15.29; 2 Kuro 16.4

cenle woolo pe to. ²⁴Adoramu wo wila pye kulowo tunndo ti go na. Ahiludi pinambyo Zhozafati wo wila pye wunluwo kagala ngele paa pye na yonlogi ke seweere ti tgefɔ. ²⁵Sheva wo wila pye sewe yonlogɔ-fɔ. Zadoki naa Abiyatari poro paa pye ***saraga wɔfenne** wele. ²⁶Yayiiri setirige pyo Ira wila pye fun Davidi wi saraga wɔfɔ^w.

**Yele taanri fungo nga kila to
konna Sawuli setirige piile
pe kunwo**

21 ¹Ma Davidi wi ta wunluwo pi na sanga nga ni, a fungo ka si to fo ma saa gbɔn yele taanri. A Davidi wi si Yawe Yennele li yewe ki wogo ki ni. A Yawe Yennele li suu yon sogo ma yo fo: «Ki fungo nga ki to Sawuli naa wi go woolo pe legbogo ko kala na, naa paa Gabawon ca fenne pe gbo we.» ²A wunlunana wi si Gabawon ca fenne pe yeri ma para pe ni. Gabawon ca fenne pe sila pye ***Izirayeli** woolo poro pele, ɛɛn fo Amori^x cenle woolo mbele paa koro poro pele la wele. Izirayeli woolo paa wugu ma pe kan ma yo pe se pe gbo^y. Konna ki ni fuun Sawuli wila pye na jaa mbe pe tongo naa Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo pe kala laa gbogo wi yeri ki kala na. ³A Davidi wi si Gabawon ca fenne pe yewe ma yo fo: «Yingi mi daga mbe pye ye kan? Yingi mi yaa pye mbe tipege nga ki pye ye na ki kala yagawa ja, jango yaa duwaw piin Yawe Yennele li korogo ki kan, ko nga ki yen li woolo wele?»

⁴A Gabawon ca fenne pe suu yon sogo ma yo fo: «Kala na li ye woro naa Sawuli naa wi go woolo pe sogowo, warifuwe naa te se ya mbeli yege wo. Ki kologo woro we yeri we lere wa gbo laga Izirayeli tara.»

A wunlunana wi sho fo: «Yingi yaa jaa mbe pye ye kan?»

⁵A pe si wunlunana wi yon sogo ma yo fo: «Ma jen Sawuli wila pye na jaa mbe we tongo, mbe we ko, mbe we wo laga Izirayeli tara ti ni fuun ti ni. ⁶Ki kala na, yoo setirige piile nambala koloshyen kan we yeri, we yaa pe to tige na Yawe Yennele li yege sogowo wa Gibeya, Sawuli wi ca ye; wo nga Yawe Yennele laa wi wo wunluwo we.»

A wunlunana wi sho fo: «Mi yaa pe le ye keɛ.»

⁷Ki pye ma, a wunlunana Davidi wi si Zhonatan pinambyo Mefiboshe-ti nga wila pye Sawuli wi pishyenwoo wo yaga wi suu kan, wuguro nda wo naa Sawuli pinambyo Zhonatan wi ni paa wugu ma pe ye kan Yawe Yennele li yege sogowo ti kala na^z. ⁸ɛɛn fo, nana nga paa pye na yinri Aya

^w 20.26: Saraga wɔfɔ nga wi senre ti yo laga ki laga nga ki ni konna nga wi senre ti yo wa 2 Sami 8.17 laga ki ni pe woro ja; katugu nga senre ti yo lagame, wo la pye Davidi wo saraga wɔfɔ, wi sila pye Yawe Yennele li saraga wɔfenne poro ni, poro mbele paa pye Levi setirige piile wele. Ki korɔ wi mbe ya logo fo wila pye Davidi wi yerifo.

^x 21.2: Zhenɛ 15.16; Zhozu 24.18 ^y 21.2: Zhozu 9.3-27 ^z 21.7: 1 Sami 20.14-16,42; 2 Sami 9.1-13

wi sumborombyo Irizipa wila pinambiile shyen mbele se Sawuli wi kan, Arimoni naa Mefibosheti, a wunlunaja wi si poro yigi konaa Sawuli wi sumborombyo Mikali wi pinambiile kangurugo mbele wila se Mehola ca Barizilayi pinambyo Adiriyeli wi kan pe ni. ⁹A wunlunaja wi si pe le Gabawon ca fenne pe kee. A pe si saa pe to tige na wa yanwiga ki na Yawe Yenjele li yege sogowa. Pe ni fuun kolshyen paa pinle ma ku ja. Paa pe gbo yarilire konsanga wi piliye kongbanya yi ni, ***orizhi** kongo ki lesanga wi ni.

¹⁰Kona, a Aya sumborombyo Irizipa wi si kasa le ma saa ki jan wa walaga ki na, ma cen wa gboolo pe tanla na pe korosi maga le yarilire konsanga wi na fo ma saa gbɔn tisara ti saa na paan pe na. Wila pye na sannjere ti puro pe na sonlo na, na yanyaara ti puro pe na yembine. ¹¹Aya sumborombyo Irizipa, wo na wila pye Sawuli wi cenfo, nga wila pye, a pe si saa ki yo Davidi wi kan. ¹²Ki pye ma, a Davidi wi si kari ma saa Sawuli naa wi pinambyo Zhonatan pe kajeere ti le wa Yabeshi ca fenne pe yeri, wa Galaadi tara. Yabeshi ca fenne poro paa saa Sawuli naa Zhonatan pe gboolo pe le larawa wa Beti Shani ca katogo ki ni, wa laga nga Filisiti tara fenne paa pe gboolo pe to tige ki na we, naa paa ya Sawuli wi ni wa Gilibowa yanwiga ki na we^a. ¹³Davidi wila saa Sawuli naa wi pinambyo Zhonatan pe kajeere ti le ma kari ti ni. Leele kolshyen mbele paa gbo ma pe gboolo pe to tige ki na, a wi si ti a pe pe kajeere ti koli fun. ¹⁴A pe si saa Sawuli naa wi pinambyo Zhonatan pe kajeere ti le wa Zela ca, wa Benzhamé tara, wa Sawuli wi to Kishi wi fanga ki ni. Senre nda fuun wunlunaja wila yo, a leele pe si tanga ma yala ti ni. Ko punjo na, a Yenjele li nangbanwa pi si sogo li na tara woolo pe kanngolo.

**Filisiti tara fenne
paa malaga gbɔn
Izirayeli woolo pe ni**

¹⁵Kona, a malaga ka si kaa to naa Filisiti tara fenne naa Izirayeli woolo pe sogowa. A Davidi wi si kari wi malingbɔɔnlo pe ni ma saa malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni. A Davidi wi si te. ¹⁶Naɲa wa la pye wa, paa pye naa yinri Yishibi Benɔbu; wila pye Arafa setirige pyo. A wo sigi jate mbe Davidi wi gbo. Tuguyenre njanraga la pye wi yeri. Ki njanraga pyo wi nuguwo pila pye na kee culo taanri yeri. Tokobi fɔnɲo wa la pye wi yeri pɔsaga wa wi kurusijara wi na. ¹⁷Een fo, a Zeruya pinambyo Abishayi wi si pan ma Davidi wi saga ma Filisiti tara fenne naɲa wi gbɔn tokobi ni maa gbo. Kona, a Davidi woolo pe si wugu maa kan ma yo fo: «Ma se pinle mbe kari we ni naa malaga gbɔnsaga, jango mboro na ma yen Izirayeli woolo pe yanwa, maga ka ti ki yanwa pi ko^b.»

^a 21.12: 1 Sami 31.8-13 ^b 21.17: Paa wugu ma ko yo ma, katugu pe sila pye na jaa lere wa mbe Davidi wi gbo malaga ka na mbege kan yege sinvo ka ka pye wunluwo pi na, paa yege nga fitanla ka figi, lere na la yaan we.

¹⁸ Ko kala lo toroŋɔɔɔ, a malaga kà si yiri naa Filisiti tara fenne pe ni wa Gɔbu ca. Kona, a Sibekayi ŋa wila yiri wa Husha ca wì si Safu wi gbo. Safu wila pye Arafa setirige pyɔ wo wa.

¹⁹ A malaga kà si kaa yiri naa wa Gɔbu ca Filisiti tara fenne pe ni. Kona Yaare Oregimu pinambyɔ Elihana ŋa wila yiri wa Betileɛmu ca wì si Goliyati ŋa wila yiri wa Gati ca wi gbo. Goliyati wi njanraga kanngaga ki gbeme pila pye paa gberɛ baŋɔɔɔma yen.

²⁰ A malaga kà si kaa yiri naa wa Gati ca. Filisiti tara fenne naŋa wà la pye wa titɔnɔɔɔ, wi keyen naa wi tɔɔɔ yombɛgele kàa pye kɔɔɔɔni kɔɔɔɔni. Wi keyen yombɛgele naa wi tɔɔɔ yombɛgele ke ni fuun kàa pye nafa ma yiri tijere. Wo fun wila pye Arafa setirige pyɔ wo wa. ²¹ Wila pye na Izirayeli woolo pe tifaga. Eɛn fɔ Davidi wi nɔsepyɔ lenaŋa Shimeya wi pinambyɔ Zhonatan wì sigi naŋa wi gbo.

²² Kì Filisiti tara fenne nambala tijere pàa pye Arafa setirige piile ma yiri wa Gati ca. Davidi naa wi tunmbyeele pe ni pàa pe gbo.

DAVIDI WILA YENŊELE LI SHARI

22.1–23.7

Yurugo ŋga Davidi wila kɔ ma Yenŋele li sɔn

22 ¹ Naa Yawe Yenŋele làa kaa Davidi wi shɔ wi juguye pe ni fuun pe keɛ, konaa Sawuli wi keɛ, a Davidi wì sigi yurugo ŋga ki kɔ mali sɔn ma yo fɔ:

² Yawe Yenŋele li yen paa na walaga yen, naa na malaga sigeca yen konaa na shɔfɔ.

³ Yenŋele li yen paa walaga yen na kan, ŋga ni mi yen ma lara.

Li yen paa na ***tugurɔn sigeyaraga** yen nala go singi konaa fanŋga gbɔɔ ŋga ki yen nala shoo.

Lo li yen paa na malaga sigembogo yen mala maga, konaa na larasaga.

Ee, na shɔfɔ, ma maa na shoo lewɛlimbele pe keɛ.

⁴ Mi yen na jɔɔɔgi na yuun fɔ: Sɔnmɔ yen Yawe Yenŋele li woo. Lìlan shɔ na juguye pe keɛ.

⁵ Kunwɔ pila gbɔn na na paa kɔɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi yen,

na fyere waa na na paa lafogo ŋga ki maa jɔɔwɔ piin ki yen.

⁶ ***Kuulo tara** ti mangala kàa migili na ni makɔ. A kunwɔ pi mɛɛ tìlan yigi.

- 7 Mala ta wa na jɔlɔɔ ki ni, mɪla gbele ma Yawe Yɛnɛle li yeri.
Na Yɛnɛle mɪla li yeri lilan saga.
Mali ta wa li gbɔɔgo ki ni, làa na magala li logo.
Li nungbolo la pye na gbelege ki na.
- 8 Kona, a tara tì si tigile, ma yegyege.
Naayeri wi yen ma cen yaara nda na tɪla yegyege.
Tɪla tigile katugu Yɛnɛle li nawa pɪla ngban.
- 9 Wirige la pye na yinrigi wa li numawegele ke ni na kee wa naayeri.
Kasɔn la pye na yinrigi wa li yɔn na sori.
A kasɔn nanɔanra na janri na yinrigi wa ki ni.
- 10 Làa naayeri wi tirige tɔɔn mɛɛ tigi ma pan.
Kambaaga wɔɔ kà la pye wa li tɔɔɔ ti nɔɔ.
- 11 Làa pye ma lugu ***sherubenye** wa na, ma yiri sire na.
Làa pan tifelege ki na.
- 12 Làa wɔwɔ pi tɛge mali yɛɛ fo.
Làa pye ma tɔn kambaaga wɔɔ ni, nga kɪla pye ma yin tɔnmɔ legere
ni.
- 13 Yanwa mba pɪla pye li yegɛ,
kasɔn nanɔanra la pye na yinrigi wa pi ni.
- 14 Yawe Yɛnɛle li gbanla ngbanga wa naayeri.
Yɛnɛle na yaara ti ni fuun ti go na làa li magala li yirige ma tin.
- 15 Làa wangala wɔn, a na juguye pè gbɔn ma jaraga,
ma yɛnɛle yengeleme yirige, a pè fe ma jaraga.
- 16 Ee, Yawe Yɛnɛle, naa mɔɔ juguye pe figiri,
naa mɔɔ nanɔbanwa tifelege ki wɔn, a pè kɔɔje wi nɔɔna tara ti
yan.
A dunrɪya wi nɔɔna cɛnyaara tì yiri funwa na.
- 17 Làa koro wa naayeri mali kɛɛ ki sanga mala yigi,
mala tile mala wɔ wa tɔnɔbɔɔ pi ni.
- 18 Làa na shɔ na mbenfɔ ɲa wi yen fanɲa ni wi kɛɛ,
mala shɔ na panrafenne pe kɛɛ, poro mbele pè ngban ma wɛ na na
we.
- 19 Na jɔlɔɔ pilige ki ni, pàa pan ma to na na.
Èn fɔ Yawe Yɛnɛle lo làa pye na kɛɛ kansaga ye.
- 20 Làa na yirige wa jorowo laga ki ni, ma wogosaga kan na yeri.
Làa na shɔ, katugu na kala li yen mali ndanla.
- 21 Yawe Yɛnɛle lilan yigi ma yala mi yen ma sin yegɛ nga na ko ni;
lilan sara ma yala na keyen yi yen ***fyongo** fu yegɛ nga na ki ni;
- 22 katugu mɪ Yawe Yɛnɛle li kɔngolo ke yigi jɛnɛ na tanri ke na.

- Mi fa nambewe pye mbe laga na Yenŋele li na.
 23 Li kondɛgɛŋgele ke yen na yege sɔgɔwɔ, a mila tanri ke na.
 Mi fa ke mbe laga li ŋgasegele ke na.
 24 Mi yen jeregisaga fu li yege sɔgɔwɔ.
 Milan yee yingiwɛ jɛn janŋo mi ka ka kapege pye.
 25 Kì pye ma, Yawe Yenŋele lilan sara ma yala mi yen ma sin yege ŋga
 na ki ni,
 konaa mi yen fyɔngɔ fu yege ŋga na li yege sɔgɔwɔ ki ni.
- 26 Yawe Yenŋele, lere ŋa ka pye sinŋe ma ni, ma ma pye sinŋe wi ni.
 Lere ŋa ka pye jeregisaga fu ma ni, ma mɔɔ yee naga jeregisaga fu wi
 ni.
- 27 Lere ŋa ka pye fyɔngɔ fu, ma mɔɔ yee naga fyɔngɔ fu wi na.
 Eɛn fɔ ma ma lembasinŋe wi sara mbe yala wi mbasinme pi ni.
- 28 Leele mbele pe yen fyɔnwɔ ni, ma ma pe sho.
 Eɛn fɔ, mbele pe maa pe yee gbogo, ma yege yen pe na, ma ma pe
 tirige.
- 29 Ee, Yawe Yenŋele, mboro ma yen na yanwa we.
 Ma mɔɔ yanwa pi yirige mbe wɔwɔ mba pi yen na ni pi kɔ.
- 30 Mboro fanŋga na, mi ma fyeele ma saa to malingbɔɔnɔ ŋgbelege na.
 Na Yenŋele li fanŋga na, mi ma ya ma mbogo kaanla.
- 31 Yenŋele li kɔngolo ke yen ma yɔn fili.
 Yawe Yenŋele li senre ti yen kaselege.
 Mbele fuun pe ma pe yee karafa li na,
 li ma pye paa pe tugurɔn sigeyaraga yen na pe go singi.
- 32 Ambɔ wi yen Yenŋele lo, na Yawe Yenŋele lo ma?
 Ambɔ wi yen paa walaga yen na we go singi, na we Yenŋele lo ma?
- 33 Yenŋele li yen paa na malaga sigeca yen, ŋga ki yen fanŋga ni.
 Lo li maa na yege sinni wa kozinne li ni.
- 34 Lì ti a m̀ fenge jɛn paa lufaa yen.
 Li mala lurugo mala sho wa tinndiye mbele pè yagara pe go na^c.
- 35 Li maa na nari malaga gbɔngɔ ki ni,
 fɔ na kee ki ma ya na tuguyenre sandiga ki waa.
- 36 Ma tugurɔn sigeyaraga ŋga ki ma lere sho m̀ga kan na yeri.
 Ma kajenge ŋga m̀ pye na kan k̀ gbɔgɔwɔ kan na yeri.
- 37 Ma fanŋga ki na, mi maa fee fyelege na.
 Na yɔngɔɔ ke se wa mbe la fyew.
- 38 Mi mala juguye pe purɔ mbe pe tɔngɔ.
 Mila sɔngɔɔ mbe pan, na mi fa pe tɔngɔ mbe pe kɔ.

^c 22.34: Aba 3.19

- 39 Mi ma pe tongo ma pe koonlo yuroyuroyuro, paa ya yiri naa.
Pe ma toori na jegele sɔgɔwɔ.
- 40 Ma ma fannga le na ni malaga gbongo ki na.
Ma mala winfenne pe kunnu na nɔgɔ.
- 41 Ma ma ti na juguye pe maa fee na yege.
Mi yaa na panrafenne pe tongo.
- 42 Pe maa wele na pe yee mari, sagafɔ na yiri pe na.
Pe ma gbele ma Yawe Yenɛle li yeri, ɛɛn fɔ laa pe yon sogo.
- 43 Mi ma pe tire paa taambugɔ yen.
Mi ma pe purugu ma pe tangala paa konɔ fenrege yen.
- 44 Mɔla sho na tara woolo mbele pɛ yiri ma je pe kee,
mɔla tege cengele ke go na.
Leele mbele mi sila jɛn, poro yen na tunngo piin na kan.
- 45 Tara ta yege woolo ma pan ma go sogo na kan.
Mi ka para mbe nda yo, pe mari le.
- 46 Tara ta yege woolo kee kansaga na koo pe yeri na kee.
Pe yen na seri na yinrigi wa pe malaga sigeca ki ni fyere ti kala na.
- 47 Yawe Yenɛle li yen yinwege wolo.
Lo na li yen paa na walaga yen nala go singi, sɔnmɔ yen li woo!
Lo na li yen paa na walaga yen nala shoo, gbɔgɔwɔ yen li woo!
- 48 Lo li yen Yenɛle na li maa na kanya ki woo na juguye pe ni.
Lo li maa cengele ke go sogo na kan.
- 49 Lo li mala sho na juguye pe kee.
Ee, we Fɔ, mɔla yirige na winfenne pe go na.
Mɔla sho lewelimbele pe kee.
- 50 Ki kala na, Yawe Yenɛle, mi yaa kaa ma gbogo cengele ke sɔgɔwɔ.
Mi yaa kaa yuuro koo mbaa ma mege ki sɔnni.
- 51 Li maa kagbɔgɔ piin na wunluwɔ ŋa li wɔ wi sari.
Ŋa li sinme pi wo wi na maa tege wunluwɔ pi na, li maa kajenge piin wi kan.
Li maa ko piin mi Davidi na kan, konaa na setirige piile mbele pe
yaa ka yiri pungo na pe kan
fɔ sanga pyew.

Davidi wi senre pungo woro

23 ¹Davidi wi senyoro pungo woro ti nda:
Zheshe pinambyɔ Davidi wi senre yeri logo,
Naja ŋa pòo yirige naayeri wi senyoro^d re.

^d 23.1: Senyoro nda paa piin laga ki laga ŋga ki ni, ki senre ti yen Yenɛle lo yon senyoro.

Wo ɲa Zhakɔbu Yenɲele li *sinme kpoyi wo wi na maa tɛgɛ
wunluwɔ, wi yen *Izirayeli woolo pe yurukɔɔ jɛnɲɛ.

2 Yawe Yenɲele li yinne li para wa na yɔn.

Lili sɛnre ti le wa na yɔn mberi yo.

3 Izirayeli woolo Yenɲele li para.

Izirayeli woolo pe go sigɛfɔ wɪlan pye fɔ:

«Lere ɲa wi maa wi wunluwɔ pi piin na leele pe yegɛ sinni kasingɲɛ
ni,

lere ɲa wi maa wi wunluwɔ pi piin na fye Yenɲele li yegɛ,

4 ki fɔ wi yen paa lalaaga yɔn yanwa yen, na yɔnɔ ki kaa yinrigi
fɔnɲɔ we.

Wi yen paa pinliwɛ yɔn yanwa yen, mba kambaaga kila pi yegɛ tɔn.

Tisaga ki panɲɔɔ ki yanwa pi ma ti yan ki ma fi.»

5 Pa Yenɲele lilan sege ki pye ki pyelɔmɔ pi na ma.

Katugu li *yɔn finliwɛ le na ni mba pi yen kɔsaga fu.

Luu gbegele maa yɔn fili kala li ni fuun ni konaa maa yigi.

Ee, li maa na shoo kala li ni fuun ni;

li maa na kandanɲɔgala ke ni fuun ke piin na kan.

6 Ɛɛn fɔ lepeepele pe ni fuun pe yen paa wuuro yen, nda pe ma wa lege.

Lere nari le kɛɛ ni yere.

7 Lere ɲa kaa jaa mberi le,

wi mari le tugurɔn yaraga ni nakoma njanraga kanɲɔgaga ni.

Pe mari sogo kasɔn ni le ki yɔnɔɔ nɲɔgba ke ni.

DAVIDI WI MALIŊGBɔɔNɔ

WELE

23.8-39

Davidi wi malingbɔɔnɔ

welimbeɛ pe mɛɛ ti nda

(1 Kuro 11.40-47)

8 Davidi wi malingbɔɔnɔ welimbeɛ pe mɛɛ ti nda: Yoshebɔ Bashebɛti
ɲa wɪla yiri wa Takemoni ca, wɪla pye malingbɔɔnɔ welimbeɛ taanri to.
Wo wɪla lere cɛnme kɔɔtaanri (800) gbo wi njanraga ki ni laga nɲɔgba.

9 Ɔa wɪla taga wo na, wo lawi ɲa Eleyazari. Ahohi pinambyɔ Dodo
wo pinambyɔ lawi. Eleyazari wɪla pye Davidi wi malingbɔɔnɔ weli-
mbeɛ taanri poro wa nɲɔgba. Naa Filisiti tara fenne paa pe yɛɛ gbogolo
malaga ki na sanga ɲa ni, Davidi wo naa ki nambala taanri pe ni, poro
paa yere ma Filisiti tara fenne pe tifaga, ma si yala Izirayeli malingbɔɔnɔ

sanmbala pàa fe ma kari. ¹⁰Eleyazari wo wila yiri ma to Filisiti tara fenne pe na ma pe gbo tokobi ni, fɔ a wi kɛɛ kɪ saa te ma koro ma tokobi kombogo ki yigi ma sheli ki na. Ki pilige ki ni, Yawe Yenɲele làa ti, a Izirayeli woolo pe Filisiti tara fenne pe ya fɔ jɛɲɛ. Pungo na malingbɔɔnɔlɔ sanmbala pàa sɔngɔɔ ma taga Eleyazari wi na, mbe gboolo poro san mbe pe yaara to koli ko cɛ.

¹¹Ŋa wila taga wo na, wo lawi ŋa Age pinambyɔ Shama, ma yiri wa Harari ca. Ki wagati wi ni, Filisiti tara fenne pàa pe malingbɔɔnɔlɔ pe gbogolo wa Lehi laga ki na. Kɛɛ tà la pye wa ki laga ki na, yara yenɛ la pye wa ti ni lagapyew. A Izirayeli woolo pɛ si fe Filisiti tara fenne pe yege. ¹²Ɛɛn fɔ, a Shama wɪ si yiri ma yere wa kere ti nandogomɔ nari singi, mɛɛ Filisiti tara fenne pe gbo. Yawe Yenɲele làa ti, a Izirayeli woolo pe Filisiti tara fenne pe ya fɔ jɛɲɛ.

¹³Yarilire kɔnsanga wa ni, malingbɔɔnɔlɔ tee le nafa ma yiri ke mbele pàa pye Davidi wi ni, a taanri si yiri wa pe ni ma kari Davidi wi kɔɔɔɔ wa Adulamu^e ca waliwege ki ni. Kila yala Filisiti tara fenne pɛ pan ma malingbɔɔnɔlɔ cɛnsaga kan wa Erefayi gbunlundɛɛ ki ni. ¹⁴Ki wagati wi ni Davidi wila pye wa wi larasaga ki ni. Filisiti tara fenne malingbɔɔnɔlɔ pɛle la pye ma cɛn wa Betilɛɛmu ca. ¹⁵A wɔɔɔ si kaa Davidi wi yigi fɔ jɛɲɛ, a wɪ sho fɔ: «Kɔlɔ ŋa wi yen wa Betilɛɛmu ca yesaga ki na, ambo wi mbe ya saa tɔnmɔ pa ko na kan mboo wɔ?» ¹⁶Kona, a ki nambala welimbele taanri pɛ si saa Filisiti tara fenne pe malingbɔɔnɔlɔ cɛnsaga ki pari ma saa Betilɛɛmu ca yesaga kɔlɔ tɔnmɔ pa ko ma saa pi kan Davidi wi yeri. Ɛɛn fɔ, Davidi wi sila yenle mboo wɔ. A wɪ suu wo tara maa pye ***saraga** Yawe Yenɲele li yege sɔɔwɔ, ¹⁷ma sho fɔ: «Yawe Yenɲele lilan sho ko kala na lo pyewe ni! Ki nambala mbele pɛ pe yɛɛ go pɛɛ ma kari, pe kasanwa po ma le?» Kɪ pye ma, Davidi wi sila yenle mbege tɔnmɔ pi wɔ. Ki nambala welimbele taanri pàa ŋga pye koyi yɛɛn.

¹⁸Zeruya pinambyɔ Zhouabu wi jɔnɔ lenaŋa Abishayi wo wila pye ki nambala taanri pe go na. Wila lere cɛnme taanri (300) gbo wi njanraga ki ni. Wi mege kila yiri ki nambala taanri pe sɔɔwɔ. ¹⁹Ki nambala taanri pe ni, wo pàa pye na jate ma wɛ. Wo wila pye pe go na, ɛɛn fɔ wi sila yala nambala kongbanmbala taanri poro ni.

²⁰Kabiseyeli ca fenne naŋa Yehoyada wi pinambyɔ Benaya wo wila taga wo na. Wila pye malingbɔɔn weliwɛ. Wila kagbɔɔɔlɔ legerɛ pye. Wila Mowabu cɛnle woolo nambala shyen gbo, pàa pye kotogo ni fɔ jɛɲɛ paa jara yen. ***Nezhi** wo pilige ka ni, ma yala were tila kuun jɛɲɛ, wo wila tigi wege ka ni, jara la pye wa, maa gbɔn maa gbo. ²¹Wo wila si Ezhipiti tara fenne nandɔnɔlɔɔ fanŋga fɔ wa gbo. Njanraga la pye ki naŋa wi kɛɛ, ɛɛn fɔ, a Benaya wɪ si saa to wi na kanŋaga ni ma njanraga ki

^e 23.13: 1 Sami 22.1

sho wi yeri, mɛɛ wi sun njanraga ki ni maa gbo. ²²Kagala ngele Yehoya-da pinambyo Benaya wila pye koro wele yɛɛn. Wila mɛge ta jɛnge ki nambala taanri pe sɔɔwɔ. ²³Wila mɛge ta ma wɛ nambala nafa ma yiri kɛ sanmbala pe na. Ɛɛn fɔ wi sila yala nambala welimbele kongbanmbala taanri poro ni. A Davidi wi suu le malingbɔɔnɔ mbele pàa pye na wo jate wi kɔɔsi pe ni.

²⁴Zhowabu wi jɔnɔ lenaɲa Azayeli wila pye ki nambala nafa ma yiri kɛ pe ni, naa Betilɛmu ca fenne naɲa Dodo wi pinambyo Elihana wi ni; ²⁵naa Shama ɲa wila pye Harɔdi ca fenne woo konaa Elikɔ ɲa wila pye fun Harɔdi ca fenne woo wi ni, ²⁶naa Peleti ca fenne naɲa Helezi wi ni, naa Tekowa ca fenne naɲa Ikeshi wi pinambyo Ira wi ni; ²⁷naa Anatɔti ca fenne naɲa Abiyezeri wi ni, naa Husha ca fenne naɲa Mebunayi wi ni; ²⁸naa Ahohi setirige pyo Zalimo wi ni, naa Netofa ca fenne naɲa Maharayi wi ni; ²⁹naa Netofa ca fenne naɲa Baana wi pinambyo Helebu wi ni, naa Iribayi pinambyo Itayi wi ni, ma yiri wa Gibeya ca, wa Benzhamɛ tara; ³⁰naa Piratɔn ca fenne naɲa Benaya wi ni, naa Naale Gaashi ca fenne naɲa Hidayi wi ni; ³¹naa Beti Araba ca fenne naɲa Abi Alibɔn wi ni, naa Barihumu ca fenne naɲa Azimaveti wi ni; ³²naa Shaalibɔn ca fenne naɲa Eliyaba wi ni, naa Bene Yasheni konaa Zhonatan; ³³naa Harari ca fenne naɲa Shama wi ni, naa Arari ca fenne naɲa Sharari wi pinambyo Ahiyamu wi ni, ³⁴naa Maaka ca fenne naɲa Ahasibayi wi pinambyo Elifeleti wi ni, naa Gilo ca fenne naɲa Ahitofeli wi pinambyo Eliyamu wi ni; ³⁵naa Karimeli ca fenne naɲa Hezirayi wi ni, naa Arabu ca fenne naɲa Paarayi wi ni; ³⁶naa Zoba ca fenne naɲa Natan wi pinambyo Igali wi ni, naa Gadi ca fenne naɲa Bani wi ni; ³⁷naa Amɔ cenle woolo naɲa Zeleki wi ni, naa Beerɔti ca fenne naɲa Naharayi wi ni. Wo wila pye na Zeruya pinambyo Zhowabu wi malingbɔɔnyaara ti tungu; ³⁸naa Yeteri ca fenne naɲa Ira naa Yeteri ca fenne naɲa Garebu wi ni, ³⁹konaa Heti cenle woolo naɲa Uri wi ni. Pe ni fuun pàa pye lere nafa ma yiri kɛ ma yiri kolɔshyen.

LEELE PE JINRIWE KONAA TIFɛɛɛGE YAMA PI PANGA YE

24.1-25

Davidi wila ti
a pɛ Izirayeli woolo pe jiri
(1 Kuro 21.1-27)

24 ¹Ko pɔngo na, a Yawe Yɛngele li si nawa ngban naa ^{*}Izirayeli woolo pe ni. A li si Davidi wi yirige maa wa pe na, maa pye fɔ: «Yiri ma sa Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo pe jiri.» ²Kona, a wunlunaɲa wi si Zhowabu ɲa wila pye wi malingbɔɔnɔ ngbelege to konaa ma pye le wi tanla wi

pye fɔ: «Yiri ma Izirayeli cengele ke ni fuun ke yanri ma toro, mbege le wa Dan ca fɔ sa gbɔn wa Berisheba ca, ma leele pe ni fuun pe jiri mbe ta mbe pe yɔn ki jen.»

³A Zhouabu wì si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele li ti Izirayeli woolo pe lege pe sa we legesaga cenme na, janɲo wunlunana, na tafɔ maga yan yenle ni. Eɛn fɔ yingi na, wunlunana, na tafɔ, ma nɛe jaa mbege kala cenle na li pye?» ⁴Eɛn fɔ wunlunana wi senre tila fannga ta Zhouabu woro ti na konaa malingbɔɔnɔ teelee pe woro ti na. Kì pye ma, a Zhouabu wo naa malingbɔɔnɔ teelee pe ni, pè si yiri wa wunlunana wi yege sɔgɔwɔ mbe kari sa Izirayeli woolo pe jiri.

⁵A pè si saa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri mɛe saa pe ***paara yinre** ti kan ma cɛn wa Aroyeri ca ki tanla, wa ca nga kila pye wa Gadi tara gbunlundege ki nandogomɔ ki yɔnɔparawa kalige kɛe yeri, ko pungo na mɛe kari wa Yayezeri ca. ⁶A pè si yiri lema mɛe kari wa Galaadi tara, naa wa Tahitimu Hodishi tara, kona mɛe kari wa Dan Yaani laga ki na konaa wa Sidɔn ca ki kanɲgara na lara ti ni. ⁷A pè yiri lema ma kari wa ***Tiri** ca, ko nga pàa malaga sigembogo kan maga maga, mɛe kari wa Hevi cenle woolo pe cara ti ni fuun ti ni konaa Kana tara fenne pe woro ti ni fuun ti ni. Pàa saa ki kɔ wa Zhuda tara ti yɔnɔparawa kalige kɛe yeri, wa Berisheba ca ki na. ⁸Pa pàa tara ti ni fuun ti yanri yɛen ma saa ti kɔ yenge kɔljere naa piliye nafa ni, mɛe sɔngɔɔ ma kari wa Zheruzalemu ca. ⁹A Zhouabu wì si pan ma leele mbele pàa jiri pe yɔn ki naga wunlunana wi na. Izirayeli woolo nambala mbele pe mbaa ya malaga gbɔn tokobi ni pàa pye lere waga cenme kɔlɔtaanri (800 000). Zhuda tara nambala poro la pye lere waga cenme kangurugo (500 000).

**Yenɲele làa jɔlɔɔ wa
Izirayeli woolo pe na
Davidi wi kajɔɔɔ ki kala na**

¹⁰Leele pe jiringɔlɔ, a Davidi wi sunndo wi nɛe kɔɔn wi na. A wì si Yawe Yenɲele li pye fɔ: «Kala na m̀ pye yɛen, kapegbɔɔ m̀ pye. Koni Yawe Yenɲele, ki yaga ma mi ɲa ma tunmbyee na kajɔɔɔ ki kala yaga na na, katugu m̀ tijinliwe fu kala pye.»

¹¹Ki goto pinliwe pi ni, naa Davidi wila kaa yiri, a Yawe Yenɲele li si para li yɔn senre yofɔ Gadi wi ni, wo ɲa wila pye na yariyanra yaan Davidi wi kan, maa pye fɔ: ¹²«Kari ma saga yo Davidi wi kan fɔ mi ɲa Yawe Yenɲele, pa m̀ yo yɛen fɔ: «Mi yen na jɔlɔɔ kagala taanri nari ma na, ma nungba wele ma wɔ, mi yaa li wa ma na.»» ¹³Kona, a Gadi wì si kari wa Davidi wi yeri ma saa ki senre ti yege yo wi kan, ma yo fɔ: «Maa jaa funɲo mbe to laga ma tara sa gbɔn yelee kɔlɔshyen^f ni lee, nakoma ma juguye paa ma puro maa fee pe yege sa gbɔn yenge taanri,

^f **24.13:** ɲga ki yo fɔ: *Funɲo mbe to laga ma tara sa gbɔn yelee kɔlɔshyen*, wa Yenɲele senre sewe lee ɲa wi yen Gireki senre ni wi ni, ko naa wa 1 Kuroniki 21.12 laga ki ni, ki yen ma yɔnɔlɔɔ ma yo fɔ *funɲo mbe to laga ma tara sa gbɔn yelee taanri*.

nakosima tifelege yama mbe to laga ma tara fɔ sa gbɔn piliye taanri? Koni jatere pye ki kagala ke na, ma ka yo mbe saga yo ɲa wɪlan tun wi kan.»

¹⁴A Davidi wɪ si Gadi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na nawa pɪ piri na na fɔ jɛnge. We we yɛɛ le Yawe Yɛngele lo kɛɛ li we jɔlɔ ko mɔnɔɔ, katugu li yinriwe taga ki yɛn ma gbɔɔ. Eɛn fɔ kii daga mbe ye leele poro kɛɛ.»

¹⁵Kona, a Yawe Yɛngele li si tifelege yama wa wa Izirayeli tara ti ni, maga le le ki pinliwe pi ni fɔ ma saa gbɔn wagati ɲa lɔa kɔn ma tege wi na. Maga le wa Dan ca fɔ ma saa gbɔn wa Berisheba ca ki na, lere waga nafa taanri ma yiri kɛ (70 000) wo wila ku Izirayeli woolo pe ni. ¹⁶Naa ***merege** wila kɛɛ ki yirige maga sanga wa Zheruzalemu ca ki go na mbege tɔngɔ sanga ɲa ni, a Yawe Yɛngele li sili jatere wi kanɲa leele pe tɔngɔwɔ wogo ki na. A li sigi yo merege ɲa wila pye na jɔgɔwɔ pi piin wa leele pe sɔgɔwɔ wi kan fɔ: «Yere ma! Jɔgɔwɔ pi yerege!» Kila yala Yawe Yɛngele li merege wila pye wa Zhebusi cɛnle woolo naɲa Aravina wi yari-lire sunsaga ki tanla. ¹⁷Naa Davidi wila kaa merege wi yan wila leele pe tɔnri, a wɪ si para Yawe Yɛngele li ni ma yo fɔ: «Wele, muwi mɪ kapege ki pye. Muwi mɪ jɔgɔwɔ pi pye. Eɛn fɔ ki leele mbele yɛngi pe pye? Ma kɛɛ ki yirige ma jɔlɔɔ wa mi naa na go woolo woro na.»

¹⁸Ki pilige nungba ki ni, a Gadi wɪ si kari wa Davidi wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Yiri ma kari wa Zhebusi cɛnle woolo naɲa Aravina wi yarilire sunsaga ki na, ma sa ***saraga wɔsaga** kan wa Yawe Yɛngele li kan.» ¹⁹Ki pye ma, a Davidi wɪ si yiri ma kari, ma yala Gadi wi sɛnyoro ti ni, paa yege ɲa na Yawe Yɛngele lɔa ki yo wi kan we. ²⁰A Aravina wɪ suu yege ki yirige ma wele, mɛɛ wunlunaɲa wo naa wi tunmbyeele pe yan paa paan wa wi yeri. A Aravina wɪ si yiri ma kari wa wunlunaɲa wi tanla, mɛɛ to maa yege ki jiile wa tara wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔɔ. ²¹Kona, a Aravina wɪ sho fɔ: «Yɛngi na wunlunaɲa, na tafɔ, ma nɛɛ paan laga mi ɲa ma tunmbyee na yeri?»

A Davidi wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mɪ pan mɔɔn yarilire sunsaga ki lɔ ma yeri mbe saraga wɔsaga kan wa ki na Yawe Yɛngele li kan, jango tifelege yama mba pi yɛn leele pe na pi ta pi kɔ pi laga pe na.» ²²A Aravina wɪ si Davidi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaɲa, na tafɔ, yari-lire sunsaga ki le, konaa yaraga ɲa kɔɔn ndanla maga wɔ ***saraga** ki ni. Wele, nɛɛ nda to yaa pye ***saara sogoworo**, ***yarilire sunkanngaga**[§] ko naa nɛɛ ***tunngo pyetire** ti ni, ti yaa pye ki sogokanngirɛ. ²³Eɛ, wunlunaɲa, mi Aravina mila ki yaara ti ni fuun ti kaan ma yeri.» A Aravina wɪ sho naa fɔ: «Yawe Yɛngele, ma Yɛngele li yɛnle ma na nayinme ni.»

²⁴Eɛn fɔ, a wunlunaɲa wɪ si Aravina wi pye fɔ: «Ayoo, mila jaa mberi lɔ ma yeri ki sɔnngɔ ki na win. Mii penjara wɔ yaraga ɲa na, mi se yɛnle

§ 24.22: Yarilire sunkanngaga ki ma pye papagapa, pe maga tɛ maga pye ɲgundɔ ɲgundɔ, mbe sigi pɔ nɛɛ shyɛn na, ti maa ki tilele wa yarilire ti ni, nari suun, nari pire ti woo.

fyew mbege wɔ ***saraga sogowogo** Yawe Yenɲele, na Yenɲele li yeri.» A Davidi wì si yarilire sunsaga ko naa nɛɛ ti lɔ Aravina wi yeri warifuwe pyɔ nafa shyen ma yiri kɛ na. ²⁵A Davidi wì si saraga wɔsaga kan wa ki laga ki na Yawe Yenɲele li kan, mɛɛ saara sogoworo naa nayinmɛ saara wɔ wa ki na li yeri. A Yawe Yenɲele li nanɲbanwa pì si sogo li na tara woolo pe kanɲɔlɔ, a tifeleɲge yama pì si kɔ ma laga Izirayeli woolo pe na.

WUNLUMBOLO

sewe kongbanɲa

Sewe wi nawa senre

Wunlumbolo sewe kongbanɲa wi yen na para Izirayeli woolo pe wunluwo senre to na, to nda ti peli wa Samiyeli seweɛle pe ni. Wunlumbolo sewe paa wi kon shyen paa Samiyeli sewe wi yen, katugu wi saa ya ko selege sewe ɲa pe ma migi wi nunɲba ni.

Wa wunlumbolo sewe wi ni, pe wunlumbolo pe ni fuun nunɲba nunɲba pe yinwege ki cancan ma wele, ma yala pe yen sinmbele Yenɲele li ni yege ɲga na ko ni. Tara tila pye na yongo na kee yege, ma yala tara woolo paa pye na nuru Yenɲele li yeri yege ɲga ni ko ni. Eɛn fo pe yarisunndo gbogwo po naa pe mba-logowo po maga kan pe juguye pe ma ya pe ni. Yenɲele laa li yon senre yofenne fanɲga fenne torogo paa Eli yen, pe pan pe wunlumbolo pe nawa to ɲga laa jaa paa piin ki ni.

Wunlumbolo sewe kongbanɲa wi senre ti kon ma yiri konsaga taanri.

Sewe wi konsaga kongbanɲa (1–2) ko yen na para wunlunɲa Davidi wi yegele punɲo wogolo koro senre na. Wi pinambyo Salomo wila kaa cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

Wa wi konsaga shyen wogo ki ni (3–11), Salomo wi wunluwo pi senre ti yege yo wa. Wila penjagboro ta, a wi mege ki yiri. Wila sherigo gbogo kan wa Zheruzalemu ca. Konaa ki ni fuun, wa Salomo wi yinwege ki konsaga yeri, wila kaa pye mbasinɲe Yenɲele li ni na wi jeɛle pe yarisunndo ti gbogo. A Salomo wi si kaa ku, a wi pinambyo Orobowamu wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

Wa sewe wi konsaga taanri wogo ki ni (12–22), Izirayeli tara ti kon shyen. Nda paa pye na yinri Zhuda tara to la pye wa yonloparawa kalige kee yeri, nda paa pye na yinri Izirayeli tara to la pye wa yonloparawa kameɲge kee yeri. Izirayeli tara wunlumbolo pe ni fuun paa je Yawe Yenɲele li na, ma saa na yarisunndo ta yege gbogo. Eɛn fo Zhuda tara wunlumbolo pe gbogo la taga Yawe Yenɲele, pe Yenɲele li na.

Sewe wi yen ma koonlo yege ɲga na

Salomo wila cen wunluwo pi na wa Davidi wi yonlo 1–2

Salomo wi wunluwo sanga 3–11

Salomɔ wi wunluwɔ pi lesanga fɛɛ wi ni 3-4
 Salomɔ wila sherigo gbɔɔ ki kan 5.15-8.66
 Yenɲele làa yɔn fɔlɔ lɛ Salomɔ wi yeri 9.1-28
 Saba tara wunlunɔ wila saa Salomɔ wi shari 10.1-29
 Salomɔ wi mbasinme konaa wi kunwɔ 11.1-43
 Izirayeli tara wunluwɔ pila kɔn shyen 12-22
 Izirayeli woolo pàa yiri ma je Orobowamu wi na 12.1-33
 Yenɲele yɔn sɛnre yofenne pàa para ma wa Yerobowamu wi na 13.1-34
 Zhuda tara naa Izirayeli tara wunlumbolo 14-16
 Yenɲele yɔn sɛnre yofɔ Eli wi wagati 17-19
 Wunlunɔ Ashabu wo naa wunlunɔ Yezabeli 20.1-22.40
 Zhozafati naa Ahaziya pe kala 22.41-54

SALOMɔ WILA CɛN WUNLUWɔ PI NA WA DAVIDI WI YɔNLɔ

1-2

Wunlunɔ Davidi wi lelewe kala

1 ¹Wunlunɔ Davidi wila lɛ fɔ jɛɲɛ ma yinwetɔnlɔɔ ta. Pàa pye naa tɔnni paritɔnɲɔ ni, ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, ko na ya mbe were ti laga wi na. ²A wi tunmbyeele pɛ suu pye fɔ: «Wunlunɔ, we tafɔ, ki yaga we sa sumboro naɲa mbajɛɛn wa lagaja ma kan, wi pan wila tunɲɔ piin ma kan konaa wila ma kɔɔsi. Ki sumboro naɲa mbajɛɛn wi yaa la sinle ma tanla, pa kona wunlunɔ, we tafɔ, ma were ti yaa laga ma na.» ³A pɛ si saa yanri wa ***Izirayeli** tara ti lagapyew ki ni mbe sumboro tiyɔɔn wa lagaja. A pɛ si saa Sunɛmu ca fenne sumboro Abishagi wi yan, mɛɛ pan wi ni wa wunlunɔ wi yeri. ⁴Ki sumborombyɔ wila pye ma yɔn fɔ jɛɲɛ. Wila pye na wunlunɔ wi kɔɔsi, na tunɲɔ piin wi kan. ɛɛn fɔ wunlunɔ wi sila wi jɛn jɛle.

Adoniya wila pye na jaa mboo yɛɛ pye wunluwɔ

⁵Ki wagati wi ni, Davidi wila pinambyɔ ɲa se wi jɔ Hagiti wi na, Adoniya we, wi nɛɛ wi yɛɛ gbogo na yuun fɔ: «Muwi mi yaa cɛn wunluwɔ pi na.» Wila wotoro ɲa shɔn maa tilele wa lagaja, naa shɔn lugufenne ni konaa nambala nafa shyen ma yiri kɛ ni, a poro na fee wi yɛɛ^a. ⁶Wi yinwege piliye yi ni, wi to wi sila wi yeri nakoma mbe sɛnɲɔbanra yo wi ni mbe yo fɔ: «Yɲi maa piin yɛɛn?» Adoniya wila yɔn fɔ jɛɲɛ. Wo pàa se ma taga Abisalɔmu wi na. ⁷A Adoniya wɛ si saa para Zeruya pinambyɔ Zhouabu^b wi ni konaa ***saraga wɔfɔ** Abiyatari wi ni. A poro si gbogolo

^a 1.5: 1 Sami 3.4 ^b 1.7: Zhouabu wila pye Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ ɲɔgbɛye yi to.

wi ni mboo saga. ⁸Ɛen fɔ, saraga wɔfɔ Zadɔki, naa Yehoyada pinambyɔ Benaya^c, naa *Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan, naa Shimeyi naa Ereyi konaa Davidi wi lenambala welimbele pe ni, poro sila gbogolo Adoniya wi ni.

⁹Pilige ka, a Adoniya wì si simbaala naa sikaala, naa nɛrɛ konaa napire nda tì tɔrɔ ta wɔ *saraga wa Zohéleti sinndelɛɛge ki tanla^d, ko ŋga ki yen wa Eni Oroguweli pulugo ki tanla we. A wì suu to seyɛnle, wunlunɔŋa wi pinambiile wele, pe ni fuun pe yeri wa ki saraga suro liwen pi na, konaa Zhuda tara nambala pe ni fuun pe ni, wunlunɔŋa wi tunmbyeele wele. ¹⁰Ɛen fɔ wi sila yenle mbe Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan, naa Benaya, naa lenambala welimbele poro naa wi to seyɛnle Salomɔ wi ni poro yeri.

Natan naa Batisheba pàa saa para Davidi wi ni

¹¹Kona, a Natan wì si saa Salomɔ wi nɔ Batisheba^e wi pye fɔ: «Mɛɛ ki logo mbe yo fɔ Hagiti pinambyɔ Adoniya wùu yɛɛ pye wunluwɔ, ma si yala we tafɔ Davidi wi woro ki jenmɛ? ¹²Koni, ta nuru na yeri, mi yaa ma yeri senre ta ni, jango mɔɔ yɛɛ go shɔ konaa mbɔɔn pinambyɔ Salomɔ wi go shɔ fun. ¹³Kari wa wunlunɔŋa Davidi wi yeri ma saa pye fɔ: «E, wunlunɔŋa, na tafɔ, mboro ma maa wugu mi ŋa ma kulojɔ na kan ma yo fɔ na pinambyɔ Salomɔ wo wi yaa ka pye wunluwɔ ma pɔŋgo na le? Fɔ wo wi yaa ka cɛn wunluwɔ pi na ma yɔnlɔ? Mɛɛ, a Adoniya wo si pye wunluwɔ? ¹⁴Wele, mbɔɔn ta maa para wunlunɔŋa wi ni sanga ŋa ni, mi jate mi yaa ye wa mbɔɔn senre ti kan fanŋga ni.» »

¹⁵Kona, a Batisheba wì si kari wa wunlunɔŋa wi yumbyɔ wi ni. Ma si yala wunlunɔŋa wila le fɔ jɛŋge, a Sunemu ca fenne sumboro Abishagi wi nɛɛ tunŋgo piin wi kan. ¹⁶A Batisheba wì si sogo maa kanŋguuro ti kan wunlunɔŋa wi yege sɔɔwɔ. A wunlunɔŋa wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa?»

¹⁷A wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na tafɔ, maa wugu mi ŋa ma kulojɔ na kan Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li mɛɛge ki na ma yo fɔ ma pinambyɔ Salomɔ wo wi yaa pye wunluwɔ ma pɔŋgo na, mbe cɛn wunluwɔ pi na ma yɔnlɔ. ¹⁸Ɛen fɔ, konaa ki ni fuun, Adoniya wùu yɛɛ pye wunluwɔ koni, ma si yala wunlunɔŋa, na tafɔ, ma woro ki jenmɛ. ¹⁹Wì nɛrɛ naa napire nda tì tɔrɔ konaa simbaala legere wɔ saraga. Wì wunlunɔŋa wi pinambiile pe ni fuun pe yeri ki suro liwen pi na, naa saraga wɔfɔ Abiyatari wi ni konaa malingbɔɔnlɔ to Zhouabu wi ni. Ɛen fɔ wii ma

^c 1.8: Benaya wila pye Davidi wi malingbɔɔnlɔ welimbele wo wa; pɔŋgo na wo wi mbaa ka pye malingbɔɔnlɔ pe to wa Zhouabu wi yɔnlɔ. ^d 1.9: Adoniya wila yaayoro ti wɔ saraga mbege naga fɔ wo wi yaa cɛn wunluwɔ pi na. ^e 1.11: 2 Sami 12.24

tunmbyee Salomɔ wo yeri. ²⁰Ɛen fɔ, wunlunana, na tafa, mboro Izirayeli woolo pe ni fuun pe yen na wele, jango lere na wi yaa cɛn wunluwa pi na, na tafa ma yɔnlɔ, maga yo maga filige pe kan. ²¹Nakoma, wunlunana, na tafa, na maga ka ku mbe taga wa ma teleye pe na, pa kona pe yaa ka mi naa na pinambyɔ Salomɔ wi ni we jɔlɔ paa kapege pyefenne yen.»

²²Maga ta Batisheba wila pye na para wunlunana wi ni bere, a Yenɛɛle yɔn senre yofɔ Natan wɔ si gbɔn teere. ²³A pɛ sigi yo wunlunana wi kan ma yo fɔ: «Wele, Yenɛɛle yɔn senre yofɔ Natan wɔ pan laga.» A Natan wɔ si ye wa wunlunana wi kɔrɔgɔ, mɛɛ fɔli maa yege ki jiile wa tara wunlunana wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ. ²⁴Ko pungo na, a Natan wɔ sho fɔ: «E, wunlunana, na tafa, ki cɛn mboro maa ki yo ma yo fɔ Adoniya wi yaa ka pye wunluwa ma pungo na, mbe cɛn wunluwa pi na ma yɔnlɔ ke! ²⁵Katugu nala wɔ yiri ma kari sa nɛɛ, naa napire nda ti tɔrɔ konaa simbaala naa sikaala legere wɔ saraga. Wɔ wunlunana wi tunmbyeele pe ni fuun pe yeri ki suro liwen pi na, naa malingbɔɔnlɔ teelee poro naa saraga wɔfɔ Abiyatari wi ni. Pe mbele wa, pe yen na nii, na woo wa wi yege sɔgɔwɔ na yuun fɔ: «Yenɛɛle sa ti wunlunana Adoniya wi yinwetɔnlɔgɔ ta!» ²⁶Ɛen fɔ, mi na ma tunmbyee wii na yeri, wii saraga wɔfɔ Zadɔki naa Yehoyada pinambyɔ Benaya pe yeri; wii si ma tunmbyee Salomɔ wi yeri fun. ²⁷Naga yen ma, pa ko kapyeege nga ko yiri wa wunlunana, na tafa wi yeri wi le? Ma si yala, wunlunana, na tafa, lere na wi daga mbe cɛn wunluwa pi na ma pungo na, mɛɛ suu naga mi na ma tunmbyee na na.»

²⁸Ki pye ma, a wunlunana wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye Batisheba wi yeri wa na kan.» A pɛ suu yeri, a wɔ si ye wa go ma saa yere wunlunana wi yege sɔgɔwɔ. ²⁹A wunlunana wɔ si wugu ma yo fɔ: «Yawe Yenɛɛle li yen yinwege wolo, lo na lilan sho jɔlɔgɔ ki ni fuun ki ni we. ³⁰Mila wugu ma kan yege nga na Yawe Yenɛɛle, Izirayeli woolo Yenɛɛle li na ma yo fɔ ma pinambyɔ Salomɔ wi yaa ka pye wunluwa na pungo na, mbe cɛn wunluwa pi na na yɔnlɔ, pa mi yaa ki pye ma mbege yɔn fili nala.» ³¹Kona, a Batisheba wɔ si fɔli maa yege ki jiile wa tara, ma kannguuro kan wunlunana wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ, mɛɛ yo fɔ: «Yenɛɛle sa ti wunlunana, na tafa Davidi, ma yinwetɔnlɔgɔ ta fɔ sanga pyew.»

Davidi wila Salomɔ wi wɔ wi cɛn wunluwa wa wi yɔnlɔ

³²Ko pungo na, a wunlunana Davidi wɔ sho fɔ: «Ye sa saraga wɔfɔ Zadɔki wo naa Yenɛɛle yɔn senre yofɔ Natan konaa Yehoyada pinambyɔ Benaya pe yeri na kan.» A pɛ si saa pe yeri, a pɛ pan wa wunlunana wi yeri. ³³A wunlunana wɔ si pe pye fɔ: «Mi na ye tafa, yanla tunmbyeele pe le ye kari pe ni, ye sanla pinambyɔ Salomɔ wi lurugo wa na sofile woroso wi na, ye kari wi ni wa Giyɔn pulugo ki yɔn na. ³⁴Wa ki laga ki na, saraga wɔfɔ Zadɔki wo naa Yenɛɛle yɔn senre yofɔ Natan wi ni, pe yaa sa

***sinme kpoyi** wo wi na mboo wɔ wi pye Izirayeli tara ti wunlunana. Ye yaa kaa mbanlaga ki wiin mbaa yuun fɔ: «Yenɲele sa ti wunlunana Salomo wi yinwetɔnɔgo ta sanga pyew.» ³⁵Ko pungo na, ye yaa taga wi pungo na, wi yaa pan mbe cɛn wa na wunluwɔ jɔngɔ ki na, mbe pye wunluwɔ wa na yɔnɔ. Wo mɪ tɛgɛ wi pye Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo pe yɛgɛ sinvɔ.»

³⁶A Yehoyada pinambyɔ Benaya wɪ si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «**Anmiina**. Yawe Yenɲele, wunlunana, na tafɔ wi Yenɲele le, li ti ma senre ti pye kaselege. ³⁷Yawe Yenɲele li pye Salomo wi ni paa yɛgɛ ɲga na làa pye wunlunana, na tafɔ Davidi wi ni we. Li ti wi wunluwɔ pi gbɔgo pi wɛ wunlunana, na tafɔ Davidi wi woo pi na.»

³⁸Kona, saraga wɔfɔ Zadɔki, naa Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan, naa Yehoyada pinambyɔ Benaya, naa Kereti tara fenne konaa Peleti cɛnle woolo^f mbele pàa pye wunlunana wi pingbaanla pè si Salomo wi lurugo maa tenge wa wunlunana Davidi wi sofile woroso wi na, ma kari wi ni wa Giyɔn pulugo ki yɔn na. ³⁹A saraga wɔfɔ Zadɔki wɪ si yenne na làa pye ma yin sinme pi ni li le wa Yenɲele li ***censaga paraga go** ki ni, mɛɛ pi wo wa Salomo wi go ki na maa tɛgɛ wunluwɔ. A pè si mbanlaga ki win, a leele pe ni fuun pe nɛɛ jɔrɔgi na yuun fɔ: «Yenɲele sa ti wunlunana Salomo wi yinwetɔnɔgo ta!» ⁴⁰A leele pe ni fuun pè si taga wi pungo na na kee. Pàa pye na wegele wiin, na yɔgɔri fɔ jɛɲgɛ, fɔ a tara tila tigile pe jɔrɔgɔmɔ pi kala na.

Adoniya wɪla wi yɛɛ go sogo ma Salomo wi kan

⁴¹Adoniya wo naa leele mbele fuun pàa pye wi ni wa lisaga, pè sigi tinme pi logo, maga ta pàa pye na koo lige ki na. Zhouabu wɪla mbanlaga ki magala li logo mɛɛ yewe ma yo fɔ: «Yingi tinme gbɔɔ pila yinrigi wa ca ki ni yɛɛn?» ⁴²Ma pe ta pàa pye na para bere, a saraga wɔfɔ Abiyatari wi pinambyɔ Zhonatan wɪ si pan ma gbɔn. A Adoniya wɪ suu pye fɔ: «Pan laga, katugu ma yen lere ɲa wi yen sɔbɛ fɔ. Ki woro nala kɔɔn shyen, ma yen na paan mbe sentanra yo mbe we kan.»

⁴³A Zhonatan wɪ si Adoniya wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, sentanra ma. Ɛɛn fɔ wunlunana, we tafɔ Davidi wɪ ti a pè Salomo wi tɛgɛ wunluwɔ.

⁴⁴Wɪ saraga wɔfɔ Zadɔki wo naa Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan, naa Yehoyada pinambyɔ Benaya, naa Kereti tara woolo konaa Peleti cɛnle woolo pe pinle Salomo wi ni, a pòo lurugo maa tenge wa wunlunana wi sofile woroso wi na. ⁴⁵Saraga wɔfɔ Zadɔki wo naa Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan wi ni, pè sinme kpoyi wo wi na maa wɔ wunluwɔ wa Giyɔn

^f **1.38:** Kereti tara fenne naa Peleti cɛnle woolo pàa pye tara ta yɛgɛ woolo. Pàa pye wunlunana wi malingbɔɔnɔ naa kɔrɔsi.

pulugo ki yɔn na. A pè si yiri le ma sɔngɔɔ wa ca nayinme ni. A ca woolo pe ni fuun pe nɛɛ yɔgɔri. Ko tinme po yè logo we. ⁴⁶Mbe taga wa ko na, Salomɔ wì yere cɛn wa wunluwɔ jɔngɔ ki na. ⁴⁷A wunlunaɲa wi tunmbyeele pè pan ma duwaw pye wunlunaɲa, we tafɔ Davidi wi kan ma yo fɔ: «Ma Yenɲele li Salomɔ wi meɣe ki yirige ki we ma wogo ki na! Luu wunluwɔ pi gbɔgɔ pi we ma woo pi na!» A wunlunaɲa wì si fɔli wa wi sinleyaraga ki na ma Yenɲele li gbɔgɔ, ⁴⁸ma sho fɔ: «Mi yen na Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li sɔnni. Lo na li lere wa tɛge wunluwɔ pi na wa na yɔnlɔ, ma ti a mùu yan yenle ni.» »

⁴⁹Kì pye ma, Adoniya wila leele mbele yeri, pe ni fuun pe nɛɛ seri fyere ti kala na. A pè si yiri ma kari pe ye pe ye. ⁵⁰Adoniya wila fye jenge Salomɔ wi yege, a wì si yiri ma fe ma saa ^{*}saraga wɔsaga ki yenɲele ke yigi ma karafa Yenɲele li na. ⁵¹A pè si saa ki yo Salomɔ wi kan ma yo fɔ: «Wele, Adoniya wi yen na fye wunlunaɲa Salomɔ wi yege, fɔ a wì fe ma saa saraga wɔsaga ki yenɲele ke yigi ma karafa Yenɲele li na; ma yo fɔ: «Mi se yiri laga ki laga ɲga ki ni, fɔ ndɛɛ wunlunaɲa Salomɔ wi wugu na kan nala, fɔ wi sanla gbo tokobi ni.» »

⁵²A Salomɔ wì sho fɔ: «Na wiga wi yee pye lejenɲe, ali wi yinzige nunɲba ko se to tara. Eɛn fɔ na wiga kambasinɲge pye, pa wi yaa ku.»

⁵³Kona, a wunlunaɲa Salomɔ wì si leele torogo, a pè saa wi yigi maa laga wa saraga wɔsaga ki na. A wì si pan ma fɔli wunlunaɲa Salomɔ wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ. Kona, a Salomɔ wì suu pye fɔ: «Ta kee ma go.»

**Davidi wi kusanga wi ni,
senre nda wila yo wi pinambyɔ
Salomɔ wi kan**

2 ¹Naa Davidi wi kusanga wila kaa na yɔngɔ, a wì sigi senre nda ti yo wi pinambyɔ Salomɔ wi kan ma yo fɔ: ²«Mi wo na, sanni jenri mi yaa kari wa we ni fuun karisaga ki ni. Koni kotogo le ma yee ni, ma pye lenaɲa. ³Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li senyoro ti yigi, maa tanri li kongolo ke na, mali kondegeɲgele, naa li ɲgasegele, naa li kakɔndegɲgele, naa li nagawa senre ti yigi maa tanri ti na, paa yege ɲga na ti yen ma yɔnlɔgɔ wa Moyisi ^{*}lasiri sewe wi ni we. Pa kona laga o laga ma mbe kari, ma kapyegele ke ni fuun ke yaa la yɔngɔ. ⁴Na ki ka pye ma, Yawe Yenɲele làa senre nda yo na kanɲɔlɔ, li yaa ti yɔn fili^ɛ. Làa ki yo na kan fɔ: «Na ma setirige piile pe kaa pe tangalɔmɔ pi kɔɔsi, mbe pye tagawa ni na yege sɔgɔwɔ pe kotogo ki ni fuun ni, naa pe nawa pi ni fuun ni, kona leele yaa kaa taa wa ma setirige piile pe ni mbaa cɛɛn ^{*}Izirayeli tara wunluwɔ pi na fɔ sanga pyew.»

⁵«Kala na Zeruya pinambyɔ Zhouabu wila pye na na, màli jen. ɲga wila pye Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ teele shyen, Neri pinambyɔ Abineri naa Yeteri

pinambyɔ Amasa pe na, mɔ̀ga jɛn. Wɪla pe gbo yeyinŋge sanga ni ma mbe yo malaga gbɔnsanga wi. Wɪla pe gbogo ki go kala li le wi ye^h. ⁶Ma wi kala li yege wɔ ma yala ma tijinliwe pi ni. Maa kaa yaga wi ku yeyinŋge na wa wi lelewe pi ni.

⁷«Barizilayi ŋa wɪ yiri wa Galaadi tara, ma kajenŋge pye wi pinambiile pe kan. Leele mbele pe yaa kaa nii wa ma tabali wi na, pe yaa ka pye pe ni; katugu sanga ŋa ni mɪla pye na fee mbe sho ma ndɔ Abisalɔmu wi yeri, paa kajenŋge pye na kanⁱ.

⁸«Benzhame cenle woolo naŋa Gera ŋa wɪ yiri wa Bahurimu ca, maga ka fege wi pinambyɔ Shimeyi wi na. Pilige ŋga ni mɪla pye na kee sa karafa wa Mahanayimu ca, wo wɪla yiri na korɔgo ma danga senre yo ma wa na na. Eɛn fɔ na songɔɔsaga, wɪla pan mala fili wa Zhuriden gbaan wi yɔn na. A mɪ si wugu maa kan Yawe Yenŋele li mege ki na ma yo mɪ soo gbo tokobi ni. ⁹Eɛn fɔ koni, maga kaa yaga mbajɔlɔwɔ, katugu ma yen lere ŋa wi yen ma jilige. Ŋga ma daga mbe pye wi na, mɔ̀ga jɛn. Ali mbege ta wɪ le, ma yaa ka ti poo gbo.»

Davidi wi kunwɔ

¹⁰Ko punŋo na, a Davidi wɪ si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa Davidi wi wunluwɔ ca ki ni. ¹¹Yele nafa shyen Davidi wɪla pye wunluwɔ pi na Izirayeli woolo pe go na. Wɪla yele kolɔshyen pye wa Eburɔn ca, ma yele nafa ma yiri ke ma yiri taanri pye wa Zheruzalemu ca^j. ¹²A Salomɔ wɪ si cen wunluwɔ pi na wa wi to Davidi wi yɔnlɔ. A wi wunluwɔ pɪ si yeresaga ta fɔ jɛnŋe^k.

Paa Adoniya wi gbo

¹³Pilige ka, a Hagiti pinambyɔ Adoniya wɪ si kari wa Salomɔ wi nɔ Batisheba wi yeri. A Batisheba wɪ suu yewe ma yo fɔ: «Ma pan tanga ni le?»

A Adoniya wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, mɪ pan tanga ni.» ¹⁴A Adoniya wɪ sho naa fɔ: «Mi yen na jaa mbe para ma ni.»

A wɪ sho fɔ: «Ta para.»

¹⁵A Adoniya wɪ sho fɔ: «Mɔ̀ga jɛn ma yo wunluwɔ pila daga mbe kan mi yeri. Muwi Izirayeli woolo pe ni fuun paa pye na wele mbe tege wunluwɔ pi na. Eɛn fɔ, a wunluwɔ pɪ si kaa kanŋga ma kan na jɔnlɔ Salomɔ wi yeri, katugu Yawe Yenŋele lo lɪuu kan wi yeri. ¹⁶Koni mɪ yaa ma yenri kala nungba ni, maga ka je li na.»

A Batisheba wɪ sho fɔ: «Ti yo.»

¹⁷A Adoniya wɪ sho fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ma saga yo wunlunana Salomɔ wi kan fɔ wi Abishagi ŋa wɪ yiri wa Sunemu ca wi kan na yeri na jɔ, katugu mɪ taga ki na ma yo wi se je ma yenrege ki na.»

^h 2.5: 2 Sami 3.27; 20.10 ⁱ 2.7: 2 Sami 17.27-29 ^j 2.11: 2 Sami 5.4; 1 Kuro 3.4

^k 2.12: 1 Kuro 29.23

¹⁸A Batisheba wì sho fɔ: «Mìgi logo. Mi jate mi yaa sɔɔn kala li yege yo wunlunana wi kan.»

¹⁹A Batisheba wì si kari wa wunlunana Salomɔ wi yeri mbe sa para wi ni Adoniya wi kanngɔɔ. A wunlunana wì si yiri ma saa wi nɔ wi fili, ma fɔli wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ, mɛɛ sɔngɔɔ ma cɛn wi wunluwɔ jɔngɔ ki na. A wì si ti a pè wunluwɔ jɔngɔ ka tege wi nɔ wi kan, a wi nɔ wì si cɛn ki na wa wi kalige kɛɛ ki na. ²⁰A nɔfɔ wì sho fɔ: «Mi yen na jaa mbɔɔn yenri kala jeele nungba ni, maga ka je li na.»

A wunlunana wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na nɔ, ki kala li yenri, mi se je li na.» ²¹A nɔfɔ wì sho naa fɔ: «Ki yaga ma Sunemu ca fenne jɔ Abishagi wi kan ma ndɔ Adoniya wi yeri wi jɔ.» ²²A wunlunana Salomɔ wì suu nɔ wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Kì pye mele, a ma nɛɛ Sunemu ca fenne sumboro Abishagi wi yenri Adoniya wi kan? Sin ma wunluwɔ po yenri wi kan teere ni, katugu Adoniya wi yen na ndɔ! Wunluwɔ pi yenri teere wo naa ***saraga wɔfɔ** Abiyatari konaa Zeruya pinambyɔ Zhouabu wi ni pe kan.» ²³Kona, a wunlunana Salomɔ wì si wugu Yawe Yenɲele li mege ki na, ma yo fɔ: «Yenɲele li jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa na na, na mi si ti pe Adoniya wi gbo yenrege nga wi yenri na yeri ki kala na. ²⁴Koni mbege ta Yawe Yenɲele li yen yinwege wolo, lo na lilan tege wunluwɔ pi na na to Davidi wi yɔnlɔ, ma yeresaga kan na wunluwɔ pi yeri, konaa ma wunluwɔ pi kan mi naa na setirige piile we yeri, ma yala ***yɔn fɔlɔ** na làa kɔn li ni, mì wugu li mege ki na fɔ pe yaa Adoniya wi gbo nala yere.»

²⁵A wunlunana Salomɔ wì si Yehoyada pinambyɔ Benaya wì tun, a wì saa Adoniya wì gbɔn maa gbo. Pa Adoniya wila ku yeɛn.

**Pàa Abiyatari wi purɔ maa laga
wa saraga wɔgɔtunɲgo ki na
konaa ma Zhouabu wi gbo**

²⁶Ko punɲo na, a wunlunana wì sigi yo saraga wɔfɔ Abiyatari wi kan ma yo fɔ: «Kari ma sa cɛn wa ma tara laga ki ni, wa Anatɔti ca, mà jen mboro fun ma daga mbe ku. Eɛn fɔ mi sɔɔn gbo nala, katugu mà ***wɛ fɔ**, Yawe Yenɲele li ***yɔn finliwe kesu** wi tugo na to Davidi wi yege konaa jɔlɔgɔ nga fuun wila jɔlɔ màa koro wi ni¹.» ²⁷Pa Salomɔ wila Abiyatari wi laga wa Yawe Yenɲele li ***saraga wɔgɔtunɲgo** ki na yeɛn. Kì pye ma, senre nda Yawe Yenɲele làa yo wa Silo ca Eli go woolo pe wogo na, a tì si ti yeɛ yɔn fili^m.

²⁸Naa Zhouabu wila kaa ki senre ti logo, a wì si fe ma kari wa Yawe Yenɲele li ***paraga go** ki ni ma saa ***saraga wɔsaga** ki yenɲele ke yigi ma karafa Yenɲele li na, katugu wila gbogolo Adoniya wi ni, eɛn fɔ wi sila gbogolo Abisalɔmu wo ni. ²⁹A pè si saa ki yo wunlunana Salomɔ wi kan ma

¹ 2.26: 1 Sami 22.20-23; 2 Sami 15.27 ^m 2.27: 1 Sami 2.27-36

yo fɔ Zhouabu wi fe ma kari wa Yawe Yenɲele li paraga go ki ni, fɔ wi yen ma lara wa saraga wɔsaga ki tanla. Kona, a Salomɔ wɔ si Yehoyada pinambyɔ Benaya wi tun ma yo fɔ: «Kari ma saa gbɔn maa gbo.» ³⁰A Baneya wɔ si kari wa Yawe Yenɲele li paraga go ki ni, ma saa Zhouabu wi pye fɔ: «Wunlunaŋa wɔ yo ma yiri laga ki laga ŋga ki ni.»

Ɛɛn fɔ, a Zhouabu wɔ si Benaya wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, pa mi yaa ku lagame.»

A Benaya wɔ si sɔngɔɔ ma saa Zhouabu wi senyoro ti yo wunlunaŋa wi kan.

³¹A wunlunaŋa wɔ si Benaya wi pye fɔ: «Ŋga wɔ yo, kari ma saga pye ma. Kari ma saa gbo, maa le. Ki ka pye ma, leele mbele Zhouabu wɔ gbo go fu, pa ma yaa ki kapege ki laga mi naa na go woolo we go na. ³²Yawe Yenɲele li yaa wi legbogo ki fɔɔ tɔn wo jate wi na, katugu wɔla nambala shyen gbo tokobi ni, mbele paa pye sinmbele konaa jeregisaga fu. Paa pye ma sin ma we wo jate wi na. Ma si yala na to Davidi wi sila pye pe gbo-kala li jenme. Izirayeli tara malingbɔɔnɔ to Neri wi pinambyɔ Abineri naa Zhuda tara malingbɔɔnɔ to Yeteri wi pinambyɔ Amasa poro la wele. ³³Zhouabu wo naa wi setirige piile pe ni poro pe yaa ki legbogo ki go kala li le. Ɛɛn fɔ, Yawe Yenɲele li yaa yeyinɲe kan Davidi naa wi setirige piile, naa wi go woolo konaa wi wunluwɔ pi yeri fɔ sanga pyew.»

³⁴Kona, a Yehoyada pinambyɔ Benaya wɔ si yiri ma kari ma saa Zhouabu wi gbɔn maa gbo. A pɛ si saa Zhouabu wi le wa wi yeera tara laga ki ni, wa ^{*}**gbinri** wi ni. ³⁵A wunlunaŋa wɔ si Yehoyada pinambyɔ Benaya wi tege malingbɔɔnɔ to wa Zhouabu wi yɔnɔ, mɛɛ saraga wɔfɔ Zadaki wi tege wa Abiyatari wi yɔnɔ.

Pàa Shimeyi wi gbo

³⁶Ko pungo na, a wunlunaŋa wɔ si Shimeyi wi yeri maa pye fɔ: «Shimeyi, go ka kan laga Zheruzalemu ca ma cɛn wa ki ni. Maga ka yiri mbe kari laga ka kpe ni. ³⁷Ma cɛn ki cɛnwɛ fɔ pilige o pilige maga yiri laga ca ki ni mbe Sedirɔn lafogo ki kɔn mbe yiri, ma yaa ku ki pilige ki ni. Pa kona ma kunwɔ pi yaa pye mboro yeera go kala.»

³⁸A Shimeyi wɔ si wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ŋga mà yo mɔgi logo. Mi ŋa ma tunmbyee, mi yaa tanga mbe yala wunlunaŋa, na tafɔ ma senyoro ti ni.» A Shimeyi wɔ si cɛn ma mɔ wa Zheruzalemu ca. ³⁹Ɛɛn fɔ yele taanri toro-ŋgɔɔ, a Shimeyi wi kulolo shyen si fe wa wi yeri ma kari wa Maaka pinambyɔ Akishi ŋa wɔla pye Gatiⁿ ca wunlunaŋa wi yeri. A pɛ si saa ki yo Shimeyi wi kan fɔ: «Ma kulolo pe yen wa Gati ca.» ⁴⁰Ki pye ma, a Shimeyi wɔ si yiri maa sofile jɔngɔ ki taga wi sofile wi na, mɛɛ kari wa Gati ca, wa Akishi wi yeri ma saa wi kulolo pe lagaja. A wɔ si sɔngɔɔ ma pan pe ni wa Zheruzalemu ca.

ⁿ 2.39: 1 Sami 21.11; 27.2

⁴¹A pè si saa ki yo Salomɔ wi kan fɔ Shimeyi wila yiri wa Zheruzalemu ca ma kari wa Gati ca, ma sɔngɔɔ ma pan. ⁴²Kona, a wunlunana wì si Shimeyi wi yeri maa pye fɔ: «Mi sila ti a mà wugu Yawe Yenɛɛle li meɛge ki na fɔ ma se yiri laga ca ki ni le? Mi yo mɪla ki yo maga ngban ma ni ma yo fɔ ma cɛn ki cɛnwɛ fɔ pilige o pilige maga yiri laga ca ki ni, mbe kari laga ka na, ma yaa ku? A mɪla yɔn sogo ma yo fɔ nga mɪ yo kɔn ndanla, fɔ ma yaa ki pye ma. ⁴³Yingi na koni wuguro nda màa wugu Yawe Yenɛɛle li meɛge ki na, mɛɛ siri jate? Yingi na senre nda mɪla yo ma kan mɛɛ si tanga ti na?»

⁴⁴Ko punɔ na, a wunlunana wì si Shimeyi wi pye fɔ: «Kapege nga fuun mà pye na to Davidi wi na màga jɛn, ki si yɛn wa ma nawa. Ki kala na Yawe Yenɛɛle li yaa ma tipewe pi fɔgɔ tɔn ma na. ⁴⁵Ɛɛn fɔ, wunlunana Salomɔ wo yaa duwaw ta, Davidi wunluwɔ pi yaa yeresaga ta Yawe Yenɛɛle li yɛge sɔgɔwɔ.»

⁴⁶Ki pye ma, a wunlunana wì si konɔ kan Yehoyada pinambyɔ Benaya wi yeri ma yo wi saa gbo. A wo si yiri ma saa Shimeyi wi gbɔn maa gbo. Ko punɔ na, a wunluwɔ pì si yeresaga ta Salomɔ wi kɛɛ.

SALOMɔ WI WUNLUWɔ SANGA

3-11

Salomɔ wila Ezhipiti
tara wunlunana
wi sumboro wa pɔri

3 ¹Kona, a Salomɔ wì si Ezhipiti tara wunlunana ***Farawɔn** wi sumborombyɔ wa pɔri, ma ***yɔn finliwɛ** le wi ni ki pɔɔgɔ ki fannga na. A wì si kari wi jɔ wi ni wa Davidi ca ki ni, sanni wi sa wi yeera go ki kan, naa Yawe Yenɛɛle li ***sherigo gbɔgɔ** konaa Zheruzalemu ca mbogo ki ni. ²Ki wagati wi ni, Yenɛɛle gbɔgɔsara nda tila pye wa tinndiye pe na, pa leele pàa pye na ***saara** ti woo wa ti na, wa tara ti ni, katugu kɪla yala pe fa sherigo gbɔgɔ kan Yawe Yenɛɛle li meɛge ki na gbɛn. ³Yawe Yenɛɛle làa Salomɔ wi ndanla, a wila tanri wi to Davidi wi senyoro ti na. Ɛɛn fɔ wo fun pa wila pye na saara ti woo, na ***wusuna nuwɔ taan** wi sori wa Yenɛɛle gbɔgɔsara wa tinndiye pe na ti na.

Salomɔ wila tijinliwɛ yenri
Yenɛɛle li yeri

⁴Pilige ka, a wunlunana wì si kari wa Gabawɔn ca sa saara wɔ, katugu ko Yenɛɛle gbɔgɔsaga ko kɪla pye na jate Yenɛɛle gbɔgɔsaga gbɔgɔ ma wɛ

ti ni fuun ti na. A Salomɔ wì si yaayoro waga kele (1 000) gbo mari pye *saara sogoworo wa ki na. ⁵A Yawe Yenɲele lì sili yɛ naga Salomɔ wi na wɔɔnrɔ na ki yembinɛ li ni, wa Gabawɔn ca maa pye fɔ: «Yaraga ɲga maa jaa, ki yenri na yeri, pa mi yaa ki kan ma yeri.»

⁶A Salomɔ wì si Yenɲele li yɔn sogo ma yo fɔ: «Mà kajɲɲɛ gbɔɔ pye ma tunmbyee Davidi, na to we, wi kan, katugu wila tanga ma yɛɛ sɔɔwɔ kaselege ni, ma pye sinɲɛ konaa ma koro nawa jembe ni. A mà ki kajɲɲɛ gbɔɔ ki pye wi kan ma pinambyɔ kan wi yeri, ɲa wì cɛn wunluwɔ pi na paa yɛɛ ɲga na ki yen nala we. ⁷Koni Yawe Yenɲele, na Yenɲele, mi ɲa ma tunmbyee, mboro màla tɛɛ wunluwɔ wa na to Davidi wi yɔnlɔ. Ma si yala mi yen lefɔnmɔbile jɛɛle. Mi sigi tunngo ɲga ki pyewe jɛn. ⁸Mi ɲa ma tunmbyee, mi yen laga ma woolo mbele mà wɔ ma yɛ kan pe sɔɔwɔ; poro mbele pe yen ma lɛɛ, pe se ya jiri, pe yɔn ki se si ya jɛn pe lɛɛwɛ ndorogo ki kala na we. ⁹Ki kala na, ma tijinliwɛ kan mi ɲa ma tunmbyee na yeri, jango mbaa ma woolo pe kiti kɔnkagala ke yɛɛ woo, mbe kajɲɲɛ konaa kapege ki ni ti jɛn mberi wɔ ti yɛ ni; nakoma ambɔ wi mbe ya mbaa ma woolo, poro mbele pe yen ma lɛɛ yɛn pe yɛɛ sinni?»

¹⁰Ki pye ma, yenrɛɛ ɲga Salomɔ wila yenri, a kì si we Fɔ wi ndanla. ¹¹Kona, a Yenɲele lì suu pye fɔ: «Kì kaa pye ko mà yenri na yeri, mɛ yinwetɔnlɔɔ yenri ma yɛ kan, mɛ penjagbɔɔ yenri ma yɛ kan, mɛ si yenri ma juguye poro mbe ku, ɛɛn fɔ tijinliwɛ mà yenri na yeri, jango mbaa kiti kɔnkagala ke yɛɛ woo kaselege ni, ¹²wele, ɲga mà yenri, mi yaa ki pye ma kan. Mi yaa kajɛnmɛ naa tijinliwɛ kan ma yeri, mba mbele pè keli ma yiri ma na pe fa ta gbɛn konaa mbele pe yaa ka yiri ma punngo na, pe se ka ta fyew. ¹³Mbe taga wa ko na, ɲga mɛ yenri mi yaa ki kan ma yeri fun. Mi yaa penjagbɔɔ to naa gbɔɔwɔ pi kan ma yeri. Ma yinwege piliye yi ni fuun yi ni wunluwɔ wa se ka yiri mbe pye paa ma yɛn. ¹⁴Na ma kaa tanri na kɔngolo ke na, mbanla *lasiri kɔngolo koro naa na ɲgasegele ke yigi la tanri ke na, paa yɛɛ ɲga na ma to Davidi wila ki pye we, pa mi yaa yinwetɔnlɔɔ kan ma yeri.»

¹⁵A Salomɔ wì si yen ma yiri ki wɔɔnrɔ ti ni wa wi jatere wi na, mɛ sɔɔwɔ ma kari wa Zheruzalemu ca. A wì si saa yere Yawe Yenɲele li *yɔn finliwɛ kesu wi yɛɛ sɔɔwɔ, ma saara sogoworo naa nayinme saara wɔ li yeri, mɛ sɔɔlɔ gbɔlɔ sɔɔ wi legbɔlɔ pe ni fuun pe kan.

**Salomɔ wila jɛɛle shyen
pele kiti kɔnkala yɛɛ wɔ**

¹⁶Pilige ka, a nanjaala shyen pèle si pan wa wunlunɔɲa Salomɔ wi yeri, ma saa yere wi yɛɛ sɔɔwɔ. ¹⁷Ki jɛɛle shyen pe ni, a nungba sho fɔ: «Ki yaga na tafɔ, ma logo na yeri. Mi naa ki jɛɛ ɲa wi ni we yen ma cɛn go nungba ni. A m̀ si kaa se le wi tanla wa go. ¹⁸ɛɛn fɔ, na sengɔlɔ ki pilige

taanri wogo ki na, a ki jele ɲa fun wì si se. Woro cɛ wàa pye wa go ki ni. Lere wa kpɛ sila pye wa we ni naa, kaawɔ woro leele shyen. ¹⁹Ma si yala yembinɛ li ni, ki jele ɲa wi pinambyɔ wì si ku, katugu wila sinle wi na. ²⁰A wì si yiri yindege ki na ma yala mila wɔnɔ, ma mi ɲa ma tunmbyee na pinambyɔ wi le le na tanla ma saa wi sinɲge maa mara wi yɛɛ na, mɛɛ wi pinambyɔ ɲa wì ku wi le ma saa wi sinɲge maa mara na na. ²¹Ki goto pinliwe pi ni, mɪ kaa yiri mbanla pyɔ wi kan wi wɔnri sanga ɲa ni, mbe ka wele, mɛɛ wi yan wì ku. Naa laga kila kaa laga, a mɪ suu wele jɛɲge, mɛɛ ki yan fɔ pinambyɔ ɲa mila se wo ma.»

²²Ɛɛn fɔ, a jele sanɲa wì sho fɔ: «Kaselege ma. Na pinambyɔ wo wi yen wee we. Ma woo wo wì ku.»

Ɛɛn fɔ, a jele kɔɲɔbanɲa wì sho fɔ: «Kaselege ma. Ma pinambyɔ wo wì ku, na woo wo wi yen wee we.»

Pa pàa pye na para yɛɛn wunlunana wi kan. ²³Kona, a wunlunana wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye ni, nungba ma yo fɔ: «Na pinambyɔ wo wi yen wee we, ma woo wo wì ku.» Sanɲa wi ma yo fɔ: «Ayoo, ma pinambyɔ wo wì ku, na woo wo wi yen wee we.» » ²⁴A wunlunana wì sho naa fɔ: «Ye pan tokobi ni na kan.» A pè si pan tokobi wa ni wunlunana wi kan. ²⁵A wunlunana wì sho fɔ: «Pyɔ ɲa wi yen wee yoo kɔn shyen, ye kɔngo nungba kan nungba yeri, ye kɔngo sanɲa ki kan sanɲa wi yeri.»

²⁶Kona, jele ɲa wi pinambyɔ wila pye wee, a pyɔ wi yinriwe suu ta fɔ ma saa toro. A wì si wunlunana wi pye fɔ: «Na tafɔ, ki yaga we pyɔ ɲa wi yen wee wi kan wi yeri, yaga ka ti poo gbo.»

Ɛɛn fɔ, a jele sanɲa wì sho fɔ: «Ye pyɔ wi kɔn shyen. Mi soo ta, mboro fun ma soo ta.»

²⁷Kona, a wunlunana wì si sɛnrɛ ti le ma yo fɔ: «Ye pyɔ wee wi kan jele kɔɲɔbanɲa wi yeri, yaga kaa gbo. Wo wi yen pyɔ wi nɔ we.»

²⁸A ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pè si kiti ɲa wunlunana wila kɔn wi wogo ki logo. A leele pe ni fuun pe nɛɛ fye wi yege naa gbogo, katugu pàa ki jen ma yo pa wi tijinliwe pi yiri wa Yenɲele li yeri, wila kiti wi kɔɔn.

Salomɔ wi legbɔɔlɔ wele

4 ¹Wunlunana Salomɔ wila cɛn wunluwa pi na ***Izirayeli** tara ti ni fuun ti go na. ²Wi tara legbɔɔlɔ pe mɛɛ ti nda: Zadɔki pinambyɔ Azariya ɲa wila pye ***saraga wɔfɔ**, ³naa Shiba pinambiile Elihorefu naa Ahiya, poro la pye sɛwe yɔnɔɔɔfɛnnɛ; naa Ahiludi pinambyɔ Zhozafati, wo la pye sɛwɛɛɛɛ tɛgeɔ. ⁴Naa Yehoyada pinambyɔ Benaya, wo la pye malingbɔɔnɔlɔ pe togbɔ; naa Zadɔki naa Abiyatari poro pàa pye saraga wɔfɛnnɛ wele. ⁵Naa Natan pinambyɔ Azariya, wo la pye janmaratigiye pe to; naa Natan pinambyɔ Zabudi, wo la pye saraga wɔfɔ konaa wunlunana wi yerifɔ. ⁶Naa Ahishari, wo la pye wunlunana wi go woolo poro go na; naa Abida pinambyɔ Adoniram, wo la pye pɔrɔtɔya tunndo to go na.

**Wunlunaŋa Salomɔ
wi janmaratigiye wele**

⁷Janmaratigiye ke ma yiri shyen Salomɔ wila tege Izirayeli tara ti ni fuun ti go na. Poro paa pye na wunlunaŋa wo naa wi go woolo pe yaakara wogo ki yegɛ woo. Pe ni fuun nungba nungba pe ma wunlunaŋa wi yaakara ti wo ma saa gbɔn yenge nungba yele li ni. ⁸Ki janmaratigiye pe mere ti nda:

Huri pinambyɔ wo la pye ma cɛn Efirayimu yanwira tara to go na.

⁹Dekeri pinambyɔ wo la pye ma cɛn Makazi ca, naa Shaalibimu ca, naa Beti Shemeshi ca, naa Elɔn ca konaa Beti Hana ca tara to go na.

¹⁰Hesedi pinambyɔ wo la pye ma cɛn Arubɔti ca, naa Soko ca konaa Eferi ca tara ti ni fuun ti go na.

¹¹Abinadabu pinambyɔ wo la pye ma cɛn Dɔri ca tara ti ni fuun ti go na. Salomɔ sumborombyɔ Tafati wo wila pye wi jo we.

¹²Ahiludi pinambyɔ Baana wo wila pye ma cɛn Taanaki ca naa Megido ca tara ti go na, naa Beti Sheyan ca tara ti ni fuun ti go na, ko nga ki yen wa Zaritan ca ki tanla, wa Zhizireyeli ca ki nɔgɔna keɛ yeri; mbege le wa Beti Sheyan ca ki na fo sa gbɔn wa Abeli Mehola ca ki na, fo ma saa gbɔn wa Yokineyamu ca ki pungo na.

¹³Geberi pinambyɔ wo la pye ma cɛn Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki go na. Wo wila pye fun Manase pinambyɔ Yayiiri wi kapire ti go na, wa Galaadi tara. Wo wila pye fun Arigɔbu tara ti go na, wa Bazan tara. Cagbɔɔ nafa taanri tila pye wa ki tara ti ni, a pe malaga sigemboro kan mari maga konaa ma tuguyenre kɔɔɔ le ti yeyɔnɔ ti na.

¹⁴Ido pinambyɔ Ahinadabu wo la pye ma cɛn Mahanayimu ca tara ti go na.

¹⁵Ahimaazi wo la pye ma cɛn Nefitali tara ti go na. Wo fun wila Salomɔ wi sumborombyɔ Basimati wi pɔri wi jo.

¹⁶Hushayi pinambyɔ Baana wo la pye ma cɛn Aseri tara to naa Beyalɔti ca ki go na.

¹⁷Paruwa pinambyɔ Zhozafati wo la pye ma cɛn Isakari tara ti go na.

¹⁸Ela pinambyɔ Shimeyi wo la pye ma cɛn Benzhamɛ tara ti go na.

¹⁹Uri pinambyɔ Geberi wo la pye ma cɛn Galaadi tara ti go na. Wo wila pye Amɔri cɛnle woolo pe wunlunaŋa Sihon wi tara ti go na konaa Bazan tara wunlunaŋa Ōgi wi tara ti go na. Janmaratigi nungba wila pye ki tara ti ni fuun ti go na.

²⁰Zhuda tara woolo naa Izirayeli woolo paa lege fo jenge, paa kɔɔɔje yon taambugo ki yen. Paa pye na kaa na tinni, na woo konaa na yɔgɔri.

Salomɔ wi wunluwa pila gbɔgo

5 ¹Ki pye ma, maga le wa Efirati gbaan wi na, fo ma saa gbɔn wa Filisiti tara fenne pe tara ti na konaa ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara

kɔnlɔ li na, Salomɔ wila fannga ta ko wunluwɔ tara pyew to na. A ki woolo paa nizara woo wi yeri, ma go sogo maa kan wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni^p.

²Pilige nungba nungba pyew Salomɔ naa wi go woolo pe ni fuun pe ni, pe yaakara tila pye muwe tiyɔɔn tɔni kɔljere konaa muwe mba pi yen lere pyew woo pi tɔni kɛ ma yiri kɔlɔtaanri, ³naa nɛrɛ kɛ ni, nda tì tɔrɔ, naa nɛrɛ nda pe maa kɔnri ti nafa ni, naa simbaala cɛnme ni; mbe taga wa to na, naa wolowoye, naa lufaala ni, naa sawɔlɔ ni konaa sannjere nda tì tɔrɔ ta ni.

⁴Tara nda fuun tila pye wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaga yeri, maga lɛ wa Tifisa ca ki na fɔ ma saa gbɔn wa Gaza ca ki na, Salomɔ wila pye ki wunlumbolo pe ni fuun pe go na. A tara tì si yeyinnga ta lagapyew ki ni. ⁵Salomɔ wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, Zhuda tara woolo naa **Izirayeli* woolo pe ni fuun paa pye yeyinnga na pɔw, maga lɛ wa Dan ca fɔ ma saa gbɔn wa Berisheba ca ki na. Lere nungba nungba pyew wila pye ma cɛn yeyinnga na wa wi **erezen* tirige naa wi **figiye* tige ki nɔɔɔ^q.

⁶Shɔn jasaala waga nafa shyen (40 000) paa pye Salomɔ wi yeri, ki shɔnye paa pye na malaga gbɔnwotoroye tilele. Shɔn lugufenne waga kɛ ma yiri shyen (12 000) paa pye wi yeri^r. ⁷Janmaratigiye poro paa pye na wunlunaɲa Salomɔ wo naa wi go woolo pe ni fuun pe yaakara wogo ki yege woo. Janmaratigiye pe ni fuun nungba nungba naa pe yaakara kanyenge yeɛ li ni, pe sila ti yaraga ka kpɛ mbe pe la. ⁸Paa pye na paan **ɔrizhi* pyɔ konaa yan ni wa wunlunaɲa wi yeri, pe ni fuun nungba nungba naa pe pansanga nari kaan shɔnye mbele paa pye na wotoroye pe tilele poro naa shɔnye sanmbala pe yeri.

Salomɔ wi tijinliwe kala

⁹Kona, a Yenɲele li si tijinliwe naa kajeɲme gbɔɔ konaa kagala kɔrɔ jenme gbɔɔ legere kan Salomɔ wi yeri paa kɔɔje yɔn taambugo ki yen. ¹⁰Salomɔ wi tijinliwe pila gbɔɔɔ ma wɛ tara nda wa Kana tara ti yɔnlɔ yiri-saga kɛɛ yeri ti tijinliwe fenne pe ni fuun pe woo pi na, konaa Ezhipiti tara tijinliwe fenne pe ni fuun pe woo pi na. ¹¹Wi tijinliwe pila gbɔɔɔ ma wɛ leele sanmbala pe ni fuun pe woo pi na. Pila gbɔɔɔ ma wɛ Ezirahi setirige pyɔ Etan wi woo pi na, naa Mahɔli pinambiile Hema, naa Kakɔli konaa Darida pe woo pi na. Salomɔ wi mege kila yiri fɔ ma saa gbɔn wa tara nda fuun tila pe maga ti woolo pe na^s. ¹²Wila yomiyegele waga taanri (3 000) wa konaa

^p 5.1: Zhene 15.18; 2 Kuro 9.26 ^q 5.5: *Lere nungba nungba pyew wila pye ma cɛn yeyinnga na wa wi erezen tirige naa wi figiye tige ki nɔɔɔ*: Ko yen naga nari ma yo yeyinnga naa nayinme la pye wa tara ti ni lagapyew konaa kangbanga saa ya gbɔn leele pe na.

^r 5.6: Yenɲele sɛnre seweɛle peɛ ni, yɔn nga ki naganaga lagame, ki yiri ki ye nga ki naganaga wa pe ni ki ni (1 Wunlu 10.26; 2 Kuro 1.14; 9.25). ^s 5.11: Yuuro 89.1

ma yuuro waga kele naa kanggurugo (1 005) kɔ^t. ¹³ Wila para tire ti wogo na, maga le wa Liban tara ***sediri** tige ki na fɔ ma saa ki wa ***yizɔpi** were nda ti ma fi mbogo na ti na. Wila para fun yanyaara naa yaayoro, naa sannjere, naa yaara nda ti maa fulolo lara na konaa ngbanra ti wogo na. ¹⁴ Leele paa pye na yinrigi tara ti lagapyew, ma pan na Salomɔ wi tijinliwe senre ti nuru. Dunruya wunlumbolo mbele fuun paa wi senre logo, paa pye na leele torogi, a pe saa na nuru wi yeri.

Salomɔ wila yɔn finliwe le

Tiri ca wunlunana wi ni

¹⁵ Naa ***Tiri** ca wunlunana Hiramɔ wila kaa ki logo ma yo pɛ ***sinme kpoyi** wo Salomɔ wi na maa tege wunluwɔ pi na wa wi to Davidi wi yɔnlɔ, a wɛ si pitunmbolo torogo, a pɛ kari wa Salomɔ wi yeri (mbe saa shari), katugu wi to Davidi wila pye ma Hiramɔ wi ndanla sanga pyew. ¹⁶ Kona, a Salomɔ wɛ si pitunmbolo torogo wa Hiramɔ wi yeri ma yo fɔ: ¹⁷ «Mboro jate maa na to Davidi wi jɛn fɔ wi sila ya mbe ***sherigo** kan Yawe Yɛnɛle, wi Yɛnɛle li kan, katugu malaga kila ngban wi na kee ki ni fuun na; a wɛ malaga ki gbɔn, fɔ a Yawe Yɛnɛle li saa yawa kan na yeri wi juguye pe na. ¹⁸ Eɛn fɔ koni, Yawe Yɛnɛle li yeyingɛ kan na yeri kee ki ni fuun ki na. Lere woro na wiin na ni, jɔlɔgɔ kpe si woro wa naa. ¹⁹ Wele, koni mila jaa mbe sherigo kan Yawe Yɛnɛle, na Yɛnɛle li mege ni, paa yege nga na Yawe Yɛnɛle lãa ki yo na to Davidi wi kan maa pye fɔ: «Ma pinambyɔ ɲa mi yaa ka tege wunluwɔ pi na wa ma yɔnlɔ, wo wi yaa ka sherigo kan na kan.» ²⁰ Koni, ki yaga ma konɔ kan leele pe yeri pe Liban sediri tire ta kɔn na kan. Na tunmbyeele pe yaa sa taga ma woolo pe na mbaa pe sari. Mi yaa kɔɔn tunmbyeele pe sara mbe yala yɔn nga ma yaa naga ko ni; katugu mɔga jɛn ma yo lere woro laga we ni, ɲa wi tire kɔngɔ ki jɛn paa yoro Sidɔn ca fenne ye yɛn.»

²¹ Naa Hiramɔ wila kaa Salomɔ wi senyoro ti logo, a kɔ suu nawa pi yingɛ fɔ jenge. A wɛ sho fɔ: «Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛnɛle li woo nala; lo na li pinambyɔ tijinliwe fɔ kan Davidi wi yeri, jango wila ki Izirayeli woolo janwa gbɔlɔ na li yege sinni.»

²² Kona, a Hiramɔ wɛ si tunngo torogo naa wa Salomɔ wi yeri, maa yɔn sogo ma yo fɔ: «Tunngo nga mɔ torogo laga na yeri migi logo. Mi yaa nga fuun maa jaa ki pye ma kan. Mi yaa sediri tire konaa ***sipiresi** tire nda maa jaa ti kan ma yeri. ²³ Na tunmbyeele pe yaa yiri tire ti ni wa Liban tara mbe kari ti ni wa kɔgɔje wi yɔn na. Mi yaa ti peri pɔpɔ ti yɛɛ na pɔgɔlɔ pɔgɔlɔ mberi torogo ma kan tɔnmɔ pi na, fɔ sa gbɔn wa laga nga ma yaa ka naga we. Pa mi yaa ti peri sangala ti yɛɛ na wa ki laga ki na, kona ma yaa ti le. Mboro wo na, ma yaa la yaakara kaan na go woolo pe yeri, mbe yala nga kilan ndanla ki ni.»

^t 5.12: Yomi 1.1; 10.1; 25.1; Yurutan 1.1 ^u 5.19: 2 Sami 12.13; 1 Kuro 17.11-12

²⁴Kì pye ma, sèdiri tire naa sipiresi tire nda fuun Salomɔ wila jori ti kala na, a Hiram wì siri kan wi yeri. ²⁵Salomɔ wo na, yeɛ pyew wila pye na ***bile** tɔni waga kɔgɔlɔni (6 000) kaan Hiram wi yeri konaa oliviye tige pire sinme piiri po litiri waga kɔlɔjere ni (9 000) mbaa wi go woolo pe baro. Ki yaara nda to Salomɔ wila pye na kaan Hiram wi yeri yeɛ pyew. ²⁶Yawe Yɛnɛɛlè làa tijinliwe kan Salomɔ wi yeri paa yege n̄ga na làa ki ***yɔn fɔlɔ** kɔn wi yeri we. Yeyingge la pye Hiram wo naa Salomɔ pe sɔgɔwɔ. A pè si ***yɔn finliwe** le pe yeɛ ni.

Salomɔ wila sherigo gbɔgɔ tunngo ki gbegɛle

²⁷Wunlunaɲa Salomɔ wila pɔrɔtɔɔlɔ wɔ Izirayeli tara ti lagapyew ki ni. Pàa pye lere waga nafa ma yiri kɛ (30 000). ²⁸Wila pye na pe torogi lere waga kɛ kɛ (10 000) wa Liban tara, na pe sunru yɛnge pyew. Mbele ka kari poro ma saa yɛnge nungba pye wa Liban tara, mbe si sɔngɔrɔ mbe pan mbe yeyen shyen pye wa pe yeri. Adoniram wɔ wila pye pe kɔrɔsifo. ²⁹Tuguro lefenne waga nafa taanri ma yiri kɛ (70 000) pàa pye Salomɔ wi yeri konaa sinndeere tefenne waga nafa tijere (80 000) ni, mbaa ti teni wa yanwira ti na. ³⁰Tunndo teele waga taanri naa cenme taanri (3 300) la pye Salomɔ wi yeri fun, a pàa pɔrɔtɔɔlɔ pe tunndo ti kɔrɔsi. Salomɔ wi janmaratigiye poro la pye ko tunndo teele poro go na. ³¹A wunlunaɲa wì si kɔnɔ kan ma yo pe sinndeere tugbɔrɔ tiyɔnrɔ ta wɔ peri tɛ, to mbe tege ti ***sherigo gbɔgɔ** ki nɔgɔ le. ³²A Salomɔ wi tunmbyeele, naa Hiram tunmbyeele poro naa Gebali ca nambala pe ni, pè si sinndeere ti tɛ, ma tire ti kɔn konaa ma go kansinndeere ti gbegɛle.

Sherigo gbɔgɔ ki kanwa senre

6 ¹***Izirayeli** woolo pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara, ki yeɛ cenme tijere naa nafa tijere (480) wolo li ni, ki yɛnge shyen wogo ki na, ko n̄ga pe maa yinri Zivu^v yɛnge ye, a Salomɔ wì sigi le na Yawe Yɛnɛɛlè li go ki kanni, wi wunluwɔ pi yeɛ tijere wolo li ni Izirayeli woolo pe go na. ²Go n̄ga wunlunaɲa Salomɔ wila kan Yawe Yɛnɛɛlè li kan ki titɔnlɔwɔ pila pye metere nafa ma yiri kɛ. Ki gbeme pila pye metere kɛ. Ki yaga-wa pila pye metere kɛ ma yiri kaɲgurugo. ³Pàa ndɔgɔrɔ wɔ wa ***sherigo gbɔgɔ** ki yege kɛɛ yeri. Ti titɔnlɔwɔ pila pye metere kɛ ma yala sherigo gbɔgɔ ki gbeme pi ni. Ti gbeme pila pye metere kaɲgurugo. ⁴Wunlunaɲa wila fenetiriye wɔ sherigo gbɔgɔ ki na, ma tugurɔn mere lele pe na. ⁵Wila sanngazoye kan ma sherigo gbɔgɔ konaa ki lajɛnge ***kpoyi** ki maga. Pàa pe kan ma mara sherigo gbɔgɔ ki na, ma yumbiile wɔ wa pe ni. ⁶Sanngazo wi nɔgɔna go ki gbeme pila pye metere shyen naa kɔngɔ, wi

^v 6.1: Eburuye yeɛ li ni, zivu yɛnge ki ma saa yala mɛ yɛnge ki ni.

nandogomɔ go ki gbemɛ pɪla pye metere taanri, wi taanri wogo ki gbemɛ pɪla pye metere taanri naa kɔngɔ; katugu pàa ka taga sherigo gbɔgo mbogo gbemɛ pi na ki funwa kɛɛ ki na, janɔgo sanngazo wi biritire ti taga-tagataga ko lara to na, tɪga ka ye wa sherigo gbɔgo mbogo jate ki ni.

⁷Sherigo gbɔgo ki kansanga wi ni, sinndɛere nda pàa tɛ makɔ wa ti tesaga to pàa lɛ maga kan ti ni. Ki kala na, pe sila marito nakoma gbɔnɔgo nakoma tugurɔn tunngo pyeyaraga ka kpe tinmɛ logo ki kansanga wi ni.

⁸Sanngazo wi nɔgɔna go yeyɔngɔ kɪla pye wa sherigo gbɔgo ki yɔnɔ-parawa kalige kɛɛ ki na. Pe ma ye lema mbe lugu lugusara ta na, mbe kari wa sanngazo go nandogomɔ wogo ki ni, mbe si lugu lugusara ta na, mbe kari wa sanngazo wi naayeri go ki ni. ⁹Sherigo gbɔgo ki kanngɔɔ, a Salomɔ wɪ sho fɔ pege gona wi biritire papara papara naa *sediri tire tiyapaara ni. ¹⁰Sanngazoye mbele pàa kan ma mara sherigo gbɔgo ki na maga maga, pe ni fuun nungba nungba pe yagawa pɪla pye metere shyen-zhyen naa kɔngɔ. A pɛ si sediri tire tɛge ma sanngazoye pe biri ma pe mara sherigo gbɔgo ki na.

¹¹Kona, a Yawe Yenɔɛle lɪ si para Salomɔ wi ni ma yo fɔ: «Ki go nɔga maa kanni yeɛn, ¹²na ma kaa tanri na kondeɔɔɔɔɔɔ ke na, na ma kaa na kakɔndɛɔɔɔɔɔ ke piin konaa mbanla ngasegele ke ni fuun ke yigi mbaa tanri ke na, kona senre nda mɪla yo ma to Davidi wi kan, mi yaa ki kala li pye mbeli yɔn fili ma kanngɔɔ. ¹³Mi yaa pan mbe cɛn wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ. Mi se ka laga na woolo, Izirayeli woolo wele, pe na fyew.»

Sherigo gbɔgo ki nawa pɪla gbɛgele yeɛɛ nɔga na

¹⁴Koni Salomɔ wɪla sherigo gbɔgo ki kan maga kɔ. ¹⁵Wɪla sediri tire papara papara lɛ mari maramara go ki nawa mbogo ki na maga tɔn, maga lɛ wa ki nɔgɔna fɔ ma saa gbɔn wa ki naayeri. A wɪ si *sipiresi tire papara papara lɛ mari jan ma go nawa tara ti yeɛɛ tɔn. ¹⁶Yumbyɔ nɔ wɪla pye wa sherigo gbɔgo ki pɔngɔ kɛɛ yeri wi titɔnɔwɔ pɪla pye metere kɛ. Wɪla sediri tire papara papara lɛ mari maramara mbogo ki na maga tɔn, maga lɛ wa tara fɔ ma saa gbɔn wa ki naayeri. Kona, a pɛ sigi yumbyɔ wi gbɛgele, ma wo pye sherigo gbɔgo ki lajɛɔɔ kpoyi.

¹⁷Sherigo gbɔgo ki nawa mba pɪ koro wa lajɛɔɔ kpoyi ki yeɛɛ, pi ti-tɔnɔwɔ pɪla pye metere nafa. ¹⁸Sediri tire papara papara nda pàa tɛge ma lajɛɔɔ kpoyi ki nawa mbogo ki tɔn, pàa kolokenti tirige pire yanlɛre gbɛgele ti na konaa yarifyɛnre yanlɛre ni, nda tɪ pelegi. Go ki nawa mbogo ki ni fuun kɪla pye ma tɔn sediri tire papara papara ni, ali ki sinndelegɛ ka kpe sila pye na yaan funwa na.

¹⁹Salomɔ wɪla sherigo gbɔgo ki lajɛɔɔ kpoyi ki gbɛgele mbe Yawe Yenɔɛle lɪ *yɔn finliwɛ kɛsu wi tɛge wa ki ni. ²⁰Ki lajɛɔɔ kpoyi ki

titonlwoɔ pɪla pye metere ke. Ki gbeme pɪla pye metere ke. Ki yagawa pɪla pye metere ke. Paa tɛ piiri wo ki nawa mbogo ki lagapyew ki na maga tɔn. Paa *saraga wɔsaga ka gbegele sɛdiri tire ni, ma tɛ piiri wo ki lagapyew ki na maga tɔn. ²¹Salomɔ wɪla tɛ piiri wo sherigo gbɔɔ nawa pi ni fuun pi na maa tɔn. Wɪla tɛ yɔngɔwɔ gbegele maa pɔpɔ lajɛnge kpoyi ki yeyɔngɔ ki na. Lajɛnge kpoyi ki lagapyew kɪla pye ma tɔn tɛ piiri ni. ²²Wɪla tɛ piiri wo sherigo gbɔɔ ki nawa pi lagapyew ki na maga tɔn. Saraga wɔsaga nga kɪla pye wa lajɛnge kpoyi ki yegɛ*, wɪla tɛ piiri wo ki lagapyew ki na maga tɔn.

²³Paa *sherubenye yanlele shyen gbegele oliviye tire yan woro ni, mbe pe tɛgɛ wa lajɛnge kpoyi ki ni. Pe yagawa pɪla pye metere kangurugo kangurugo. ²⁴Ki sherubenye yanlele pe kanwira ti nungba nungba pyew ti titonlwoɔ pɪla pye metere shyenzhyen naa kɔngɔ. Mbege lɛ kanwiga nga ki numaga ki na saga wa sannga ki numaga ki na, ki titonlwoɔ pɪla pye metere kangurugo. ²⁵Sheruben yanlele shyen woo wi kanwira ti titonlwoɔ pɪla pye fun metere kangurugo. Ki sherubenye yanlele shyen pe titonlwoɔ po naa pe cɛnlomɔ pi ni, pɪla pye ja. ²⁶Ki sherubenye yanlele pe ni fuun nungba nungba pe yagawa pɪla pye ja, pɪla pye metere kangurugo kangurugo. ²⁷Salomɔ wɪla sherubenye yanlele pe tɛgɛ wa sherigo gbɔɔ ki lajɛnge kpoyi ki nandogomɔ. Pe kanwira tila pye ma sangasanga. Kɔngbanja wi kanwiga nungba numaga la gbɔn wa go mbogo ki na. A shyen woo wi kanwiga nungba numaga gbɔn wa go mbogo sannga ki na. Pe shyen pe kanwira sannda ti numara tila pye na jiiiri ti yɛɛ na wa go ki nandogomɔ. ²⁸Salomɔ wɪla tɛ wo sherubenye yanlele pe lagapyew ki na^x.

²⁹Kona, a Salomɔ wɪ si sherubenye yanlele keregi keregi wa sherigo gbɔɔ ki nawa mbogo naa ki funwa mbogo ki na, naa sengendire yanlere ni konaa yarifyɛnre yanlere ni, nda tɪ pelegi. ³⁰A wɪ si tɛ wo sherigo gbɔɔ ki nawa tara lara ti ni fuun ti na mari tɔn ma pinle lajɛnge kpoyi ki ni.

³¹A wɪ si kɔrɔ piile shyen gbegele oliviye tire yan woro ni, mberi le lajɛnge kpoyi ki yeyɔngɔ ki na mbaa ki tɔnni. Kɔrɔ ki naayeri tige naa ki kanngara na tire ti ni, ti gbeme pɪla yala mbogo ki walisaga kangurugo wogo ki ni. ³²Ki kɔrɔ piile shyen paa pe gbegele oliviye tire yan woro ni. A wɪ si ti a pɛ sherubenye yanlele, naa sengendire yanlere konaa yarifyɛnre, nda tɪ pelegi ta yanlere gbegele kɔrɔ piile shyen pe na, ma tɛ wo pe na. A pɛ si tɛ gbɔn ma taga sherubenye yanlele naa sengendire yanlere ti na. ³³A wɪ sigi nungba ki pye ma fun sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ wogo ki na. Wɪla ti a pɛ kɔrɔ ki kanngara na tire ti gbegele oliviye tire ni. Ti gbeme pɪla yala mbogo ki

^w 6.22: Saraga wɔsaga nga kɪla pye wa lajɛnge kpoyi ki yegɛ, ko ki yɛn saraga wɔsaga nga paa pye na wusuna nuwɔ taan wi sori ki na we; ɛki 30.1-3. ^x 6.23-28: ɛki 25.18-20

walisaga tijere wogo ki ni. A pè si kɔrɔ piile pe gbegele sipiresi tire ni. ³⁴Pàa kɔrɔ piile shyen pe gbegele sipiresi tire ni. Pàa kɔrɔ piile shyen pe gbegele tire papara papara shyenzhyen ni, ma tugurɔn ta gbegele kiiri kiiri ma kɔrɔ piile pe lele ti na. ³⁵A wì si ti a pè sherubenye yanlɛele, naa sengendire yanlere konaa yarifyɛnre, nda tì pelegi ta yanlere gbegele kɔrɔ piile pe na mari kerikeri, ma te wo ti ni fuun ti na, ma te wi gbɔn maa yɔn yala ti na.

³⁶Ko pɔngo na, a wì si sinndɛere nda pè tɛ ti kɔngolo taanri wa ti yɛ go na, konaa sediri tire kologo nungba ni ti go na, ma loŋgo ki maga.

³⁷Pàa Yawe Yenŋele li go ki nɔgo le Salomɔ wi wunluwɔ pi yele tijere wolo lo ni, Zivu yenŋe ki ni. ³⁸Wi wunluwɔ pi yele kɛ ma yiri nungba wolo li ni, yenŋe kolɔtaanri wogo ki na, ko ŋga pe yinri Buliʸ yenŋe ye, a sherigo gbɔgo ki kanwa pi ni fuun pì si kɔ naa ki tunmbigile ke ni fuun ke ni, paa yege ŋga na kila daga mbe pye we. Yele kolɔshyen Salomɔ wila pye maga kan maga kɔ.

Salomɔ wi wunluwɔ go ki kanwa

7 ¹Salomɔ wila wi wunluwɔ go ki kan fun. Yele kɛ ma yiri taanri wila pye maga kan maga kɔ. ²Wila keli ma wunluwɔ go ŋga pe yinri Liban kolɔgo go ko kan gben. Ki titɔnlɔwɔ pila pye metere nafa shyen ma yiri kɛ. Ki gbeme pila pye metere nafa ma yiri kanŋurugo. Ki yaga-wa pila pye metere kɛ ma yiri kanŋurugo. Ki go kila pye ma cen ***sediri** tire tiyagala koloyo tijere na; pàa ki gona wi biri sediri tiyapaara ni. ³Pàa ***sediri** tire tipaara paragi tiyapaara ti na kɔngolo taanri. Kologo nungba ki tipaara tila pye kɛ ma yiri kanŋurugo. Ki koloyo taanri tipaara tila pye nafa shyen ma yiri kanŋurugo. Ti ni fuun tila pye ma cen tiyagala ke na. ⁴Fenetiriye koloyo taanri yila pye go ki kɛ ki ni fuun ki na. Kologo nungba la pye nɔgɔna, kologo nungba la pye nandogomɔ; kologo nungba la pye wa naayeri. Fenetiriye pàa pye yesinme nungba na. ⁵Go ki kɔrɔ ti ni fuun naa fenetiriye pe ni fuun pe ni, ti titɔnlɔwɔ naa ti gbeme pila pye ma yala. Fenetiriye pàa pye yesinme nungba na. Pàa pye koloyo taanri.

⁶Ko pɔngo na, a Salomɔ wì si go ka yege kan naga yinri tiyagala go. Ki titɔnlɔwɔ pila pye metere nafa ma yiri kanŋurugo. Ki gbeme pila pye metere kɛ ma yiri kanŋurugo. Pàa ndɔgɔrɔ wɔ ki na maga biri wi tɔgɔtɔgo tiyagala ni, mari yege kɛ ki tɔnlɔ.

⁷Ko pɔngo na, a Salomɔ wì si go ka kan naa, naga yinri wunluwɔ jongo go. Pàa pye naga yinri fun kiti kongo. Pa wila pye na leele pe kiti wi kɔɔn wa ki ni. Pàa sediri tire maramara ki go ki lagapyew ki na, maga lɛ wa nɔgɔna fɔ ma saa gbɔn wa ki naayeri. ⁸Salomɔ wila wi yɛera wɔnlɔgo ki kan laga ka yege ni, maga lali Liban kolɔgo go ki ni. Eɛn fɔ, ki kanlɔmɔ pila pye ja sannda ti ni.

ʸ **6.38:** Eburuye yele li ni, Buli yenŋe ki ma saa yala ɔkitɔburu naa novamburu yende ti ni.

Salomɔ wɪla ***Farawɔn** sumborombyɔ ɲa pɔri^z wɪla go ɲga kan wi kan, ki kanlɔmɔ pɪla pye paa wunlunaɲa wi go ki kanlɔmɔ pi yɛn.

⁹Ki yinre ti ni fuun, naa yinre nda pàa kan wa funwa na konaa longo-gbɔɔ ki mbogo ki ni, mbege lɛ wa ki mboro ti nɔɔna, fɔ sa gbɔn wa naayeri pàa ti kan sinndɛɛre tiyɔnrɔ ni, nda pàa tɛ. Pàa ki sinndɛɛre ti kanngɔlɔyɔ shyen yi tɛ sinndɛɛre tɛgbene ni, mayi yɔn yala. ¹⁰Sinndɛɛre tugbɔɔrɔ tiyɔnrɔ tari pàa lɛ ma pye go ki nɔɔ lesinndɛɛre. Ki sinndɛɛre ta titɔnlɔwɔ la pye metere kangurugo kangurugo; ta titɔnlɔwɔ la pye tijere tijere. ¹¹Pàa sinndɛɛre tiyɔnrɔ nda pè taanla ma tɛtɛ ta tagataga sinndɛɛre tugbɔɔrɔ tiyɔnrɔ ti go na ma pinlɛ sɛdiri tire ni. ¹²Wunluwɔ go ki longo mbogo pàa ki kan maga maga sinndɛɛre nda pè tɛtɛ ti kologo taanri ni, naa sɛdiri tire tiyara kologo nungba ni, paa yɛɛɛ ɲga na Yawe Yɛnɲɛlɛ li ***sherigo gbɔɔ** ki longo mbogo naa ki ndɔɔrɔ mbogo pàa ki kan we.

**Salomɔ wɪla Hiramɔ wi yeri
wi pan wi sherigo gbɔɔ tunngo
pyeyaara ti gbegele
(2 Kuro 2.12-13)**

¹³Ko punɔ na, a wunlunaɲa Salomɔ wɪ si tun wa Tiri ca, a pè saa tun-mbyee wa yeri wi kan, ɲa pàa pye na yinri Hiramɔ. ¹⁴Hiramɔ wɪla pye nanɲunɲɔ wa pinambyɔ, ma yiri wa Nefitali cɛnlɛ li ni. Wi to wɪla pye ***Tiri** ca fenne woo. Hiramɔ wɪla pye tuguyenre tunngo pyefɔ. Wɪla pye tijinliwe fɔ konaa kajɛnɲɛ; wɪla ya na kapyɔ tunndo cɛnlɛ pyew ti piin tuguyenre ni. A wɪ si pan wa wunlunaɲa Salomɔ wi yeri, maa tunndo ti ni fuun ti pye.

**Tuguyenre tiyagala ke gbegelelɔmɔ
(2 Kuro 3.15-17)**

¹⁵Hiramɔ wɪla tuguyenre tiyagala shyen gbegele. Li konɲbanna li yagawa pɪla pye metere kɔljɛrɛ. Li gbeme mbeli maga mbeli fili pɪla pye metere kangurugo naa kɔngɔ. Pa tiyala shyen wolo làa pye ma fun. ¹⁶A wɪ si tuguyenre yan ma tiyagala ke gona tɔnyaara shyen gbegele mberi jiile tiyagala ke go na. Ki gona tɔnyaara ti ni fuun nungba nungba ti yagawa pɪla pye metere shyenzhyen naa kɔngɔ. ¹⁷A wɪ si tuguyenre ta gbegele paa mɛrɛ yɛn konaa ma yɔngɔwɔ yangala gbegele, mɛɛ ti lele tiyagala ke gona tɔnyaara ti na mari fere. Ki yaara ti kɔlɔshyen kɔlɔshyen tila pye tiyagala ke gona tɔnyaara ti nungba nungba pyew ti na. ¹⁸A Hiramɔ wɪ si girenadi tige pire yanlɛrɛ gbegele kɔngolo shyen, ma mɛrɛ ti nungba nungba pyew ti lele ti na, mari maga mari fili, ma tiyagala ke gona wi fere.

¹⁹Pàa tiyagala ke gona tɔnyaara ta gbegele ndɔɔrɔ tiyagala ke go na. Ti ni fuun nungba nungba ti yagawa pɪla pye metere shyenzhyen. Pàa ti

^z 7.8: 1 Wunlu 3.1

gbegele paa masho pɔlɔ yarifyɛnre yen. ²⁰Gona tɔnyaara nda tɪla pye tiyagala shyen ke go na, paa girenadi tige pire yanlere cɛnme shyen (200) gbegele mari maga mari fili wa naayeri, le gbungbunɔ na lɔa pye wa mɛrɛ ti naayeri li tanla. ²¹Hiramu wɪla tiyagala shyen ke kan wa sherigo gbɔɔ ki yɛgɛ. Wɪla nungba kan kalige kɛɛ ki na, mali mɛgɛ taga nali yinri Yakini^a; ma nungba kan kamɛngɛ kɛɛ ki na, mali mɛgɛ taga nali yinri Bowazi. ²²A wɪ si masho pɔlɔ yarifyɛnre yanlere gbegele mari taga-tagatagatagala ke ni fuun nungba nungba ke go na. Pa tiyagala ke gbegewe pɪla kɔ yɛn.

Jogoyaraga gbegele
ki gbegelelɔmɔ
(2 Kuro 4.2-5)

²³Ko punɔgo na, a Hiram wɪ si tuguyɛnre yan ma jogoyaraga gbegele ki gbegele. Kɪla pye kiiri. Ki yɛgɛ pyɛlɛwɛ pɪla pye mɛtɛrɛ ka-ɲgurugo. Ki yagawa pɪla pye mɛtɛrɛ shyen naa kɔngɔ. Mbege gbemɛ pi maga mbege fili, ki mana li titɔnlɔwɔ pɪla pye mɛtɛrɛ kɛ ma yiri kanɲurugo. ²⁴Wɪla kolokenti tirige pire yanlere gbegele jogoyaraga gbegele ki yɔn kɛɛrɛ ki nɔɔ, maga maga fili; mɛtɛrɛ kɔngɔ nungba nungba pyew kolokenti pire yanlere kɛ tɪla pye wa, ma jogoyaraga ki maga maga fili. Kolokenti pire yanlere tɪla pye koloyo shyen maga fili. Paa tuguyɛnre yan ma ti ni fuun ti pinlɛ mari gbegele nungba jogoyaraga gbegele ki ni. ²⁵Jogoyaraga kɪla pye ma tɛgɛ tuguyɛnre napɛnɛ kɛ ma yiri shyen na. Napɛnɛ taanri la pye ma yɛgɛ wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. A taanri yɛgɛ wa yɔnlɔ tosaɲa kɛɛ yeri. A taanri yɛgɛ wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. A taanri yɛgɛ wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri. Pe ni fuun paa pye ma punɔgo wa pe yɛɛ yeri wa jogoyaraga gbegele ki nɔɔ. ²⁶Jogoyaraga ki liriwen pɪla pye paa kɛndala gbemɛ yen. Wɪla ki yɔn ki gbegele paa wɔjɛnnɛ wogo yen, ma yiri masho pɔlɔ yarifyɛnre kɔrɔɔ. Litiri waga nafa shyen (40 000) si wɪla pye na yiin wa ki ni.

Tuguyɛnre wotoroye pe gbegelelɔmɔ

²⁷Kona, a Hiram wɪ si tuguyɛnre wotoro kɛ gbegele. Ki wotoroye pe ni fuun nungba nungba pe titɔnlɔwɔ pɪla pye mɛtɛrɛ shyɛnzhyɛn, pe gbemɛ pɪla pye mɛtɛrɛ shyɛnzhyɛn, a pe yagawa pɪ pye mɛtɛrɛ nungba nungba naa kɔngɔ. ²⁸Paa ki wotoroye pe gbegele yɛgɛ ɲga na ki ɲga: Paa tuguyɛnre gbɔn papara papara ma pe kanɲgara na tijɛrɛ tijɛrɛ ti gbegele, mɛɛ ta gbɔn papara papara ma to tɛgɛ mari yigiyigi wa ti yɛngɛlɛ kɛ na. ²⁹A wɪ si jaraye yanlɛɛlɛ, naa napɛnɛ yanlɛɛlɛ konaa **sherubɛnye*

^a 7.21: *Yakini* mɛgɛ ki kɔrɔ wowi ɲa fɔ: Yɛngɛlɛ li maa fanɲga kaan. *Bozazi* mɛgɛ ki kɔrɔ wowi ɲa fɔ: Fanɲga ki yɛn Yɛngɛlɛ lo ni.

yanlɛɛlɛ gbɛgele wotoroye pe kanɔgara na tuguyɛnrɛ papara papara ti na, konaa pe yɛgɛ kɛɛ naa pe punɔgo kɛɛ ki na. A wɛ si yarifyɛnrɛ yanlɛrɛ ta gbɛgele wa jaraye poro naa napɛnɛ pe go na konaa wa pe nɔɔna, a tila yɔɔ. ³⁰Tuguyɛnrɛ nɔgeere tijɛrɛ tijɛrɛ tila pye wotoroye pe ni fuun nungba nungba pe na. Paa nɔgeere ti lele tugurɔn kanɔgagala nɔgele ni, paa ke gbɛgele tuguyɛnrɛ ni fun. Ki tuguyɛnrɛ kanɔgagala kaa pye ma ye tuguyɛnrɛ tɔɔyaara tijɛrɛ ni, wa wotoro wi yɛngɛlɛ tijɛrɛ ke na. Ki tuguyɛnrɛ kanɔgagala koro naa wotoro wi tugurɔn ti ni, paa ti pinlɛ mari gbɛgele mari mara ti yɛɛ na. Ɛɛn fɔ ke titɔnlɔwɔ pi sila toro yarifyɛnrɛ ti titɔnlɔwɔ pi na. ³¹Wa wotoro nungba nungba pyew wi go na, paa wege ka kɔn wa kiiri. Ki tijuguwo pɪla pye mɛtɛrɛ kɔngɔ. Ki nawa pi pyɛlɛwɛ pɪla pye mɛtɛrɛ kɔngɔ naa kɔngɔ ki kɔngɔ. Ko kɪla pye yaara lesaga ye. Ki wege laga nɔga kɪla pye wa go na, yɛngɛlɛ tijɛrɛ la pye ki na. Ke sila pye kiiri. Ki titɔnlɔwɔ naa ki gbɛmɛ pi ni fuun pɪla pye ja. Hiramɔ wɪla yaara ta yanlɛrɛ kɛrɛgi kɛrɛgi ki na maga fɛrɛ. ³²Wotoroye pe nɔgeere tijɛrɛ tila pye wa tuguyɛnrɛ papara papara ti nɔɔna. Nɔgeere tila pye ma ye tugurɔn kanɔgagala nɔgele ni, kaa pye ma kan wa wotoroye pe nɔɔ ki na. Nɔgeere ti ni fuun nungba nungba ti yagawa pɪla pye mɛtɛrɛ kɔngɔ naa kɔngɔ ki kɔngɔ. ³³Paa ki wotoroye pe nɔgeere ti gbɛgele paa wotoroye mɛbɛlɛ shɔnyɛ maa tilɛlɛ pe woro ti yɛn. Nɔgeere tila pye ma ye tugurɔn kanɔgagala nɔgele ni, naa nɔgeere ti zandiye pe ni, naa ɛrɛyɔnyɛ pe ni konaa muwayoye pe ni, paa ti gbɛgele tuguyɛnrɛ ni. ³⁴Tugumbogonɔgolo nɔgele kaa pye ma kurukuru wa wotoro nungba nungba pyew wi yɛngɛlɛ tijɛrɛ ke na, koro naa wotoroye pe tugurɔn sannda pyew ti ni, tila pye ma mara ti yɛɛ na. ³⁵Wege nɔga kɪla pye wa wotoro nungba nungba pyew wi go na, paa yaraga ka gbɛgele kiiri maga maga. Ki yaraga kiiri ki nawa pi pyɛlɛwɛ pɪla pye mɛtɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. Wotoro wɪla pye ma cɛn tugurɔn nda na, naa wi kanɔgara na tuguyɛnrɛ papara papara ti ni konaa naayeri tugurɔn ti ni, tila pinlɛ ma gbɛgele nungba wotoro wi ni. ³⁶Wotoroye pe tugurɔn naa pe tuguyɛnrɛ papara papara ti lara nda pe sila yaraga kɛrɛgi wa ti na, Hiramɔ wɪla shɛrɛbɛnyɛ, naa jaraye konaa sɛngɛmbanra yanlɛrɛ kɛrɛgi kɛrɛgi ki lara ti na, mɛɛ yarifyɛnrɛ gbɛgele mari maga. ³⁷Wotoroye kɛ pe ni fuun pe gbɛgelelɔmɔ pɪla pye ja. Tugurɔn wɪla yan ma pe ni fuun pe gbɛgele. Pe ni fuun pe titɔnlɔwɔ, naa pe gbɛmɛ naa pe yagawa konaa pe cɛnlɔmɔ pɪla pye nungba.

³⁸Ko punɔgo na, a Hiramɔ wɛ si jogoyaara kɛ gbɛgele tuguyɛnrɛ ni. Jogoyaraga ki nungba nungba pyew ki yagawa pɪla pye mɛtɛrɛ shɛn. Litiri waga keɛ nɔgele naa cɛnmɛ kɔɔlɔni (1 600) si wi mbaa ya ye ti nungba nungba pyew ki ni. Jogoyaraga nungba la pye ma taga wotoroye kɛ pe nungba nungba pyew pe na. ³⁹Wɪla wotoroye pe kanɔgurugo tɛgɛ wa shɛrigo gbɔɔgi ki kalige kɛɛ ki na, ma pinlɛ pe jogoyaara ti ni, mɛɛ kanɔgurugo sanmbala pe tɛgɛ wa shɛrigo gbɔɔgi ki kamɛnɔgɛ kɛɛ ki na, ma

pinle pe jogoyaara ti ni. A wì si jogoyaraga gbegebe ki tēge wa sherigo gbōgo ki kalige kēē ki na, yōnlōparawa kalige kēē naa yōnlō yirisaga sōgōwō pi ni.

**Sherigo gbōgo
ki tunngo pyeyaara
(2 Kuro 4.11–5.1)**

⁴⁰Kona, a Hiram wì si tasaala, naa cōnrō koliyaara konaa wōjengele ke gbegele.

Ki pye ma, yaara nda fuun Hiram wila daga mbe gbegele wunlunana Salomō wi kan wa Yawe Yengele li sherigo gbōgo ki ni, a wì siri gbegele mari kō. Tori nda yeen: ⁴¹Tiyagala shyen, naa ke gona tōnyaara shyen nda ti yaa jiile wa ke go na ti ni, konaa mēre shyen nda ti yaa tēge mbe gona tōnyaara ti tōn ti ni; ⁴²naa girenadi tige pire yanlere cēnme tijere (400) ti ni, to nda ti yaa pye mbe yannga yannga wa mēre shyen ti na. Girenadi tige pire yanlere koloyo shyenzhyen yi yaa pye mēre ti nungba nungba pyew ti na, wa tiyagala ke tōnyaara ti go na; ⁴³naa wotoroye ke pe ni, naa jogoyaara ke nda paa tēge wa wotoroye pe nawa ti ni; ⁴⁴naa jogoyaraga gbegebe ki ni, ko nga ki cēnle lāa pye li yē, konaa kila pye ma tēge napēne yanlēle ke ma yiri shyen mbele na pe ni, ⁴⁵naa cōrō ti ni, naa cōnrō koliyaara ti ni konaa wōjengele ke ni. Hiram wila ki yaara nda ti ni fuun ti gbegele wunlunana Salomō wi kan Yawe Yengele li sherigo gbōgo ko woro. Wila ti ni fuun ti gbegele tuguyenre ni, nda ti yen ma wōlōgo. ⁴⁶Wunlunana wila ti a pēge tuguyenre ti yan wa Zhuriden gbaan wi funwa laga falafala ki ni, wa Sukōti naa Zaritan cara ti sōgōwō pi ni. ⁴⁷Salomō wila ti a pēge yaara ti ni fuun ti gbegele, pee tuguyenre ti culo yōn ki jate, katugu tila lege fō jenge.

⁴⁸Kona, a Salomō wì si ti a pē Yawe Yengele li sherigo gbōgo yaara sannda pyew ti gbegele. Tori nda yeen: ***Saraga wōsaga** nga paa gbegele tē ni, naa tē tabali wi ni, wo ŋa buru ŋa pe ma kan Yengele yeri paa pye naa teri wi na we^b; ⁴⁹naa fitanladagaye mbele paa gbegele tē piiri ni pe ni, ma pe tēge wa lajenge ***kpoyi** ki yege. Kangurugo la pye kalige na, kangurugo la pye kameŋge na; naa yarifyēenre yanlere ti ni, naa fitanladagaye pe ni, naa pe yōn yirigeyaara nda tila pye tē woro ti ni^c; ⁵⁰naa tasaala pe ni, naa gbengele ke ni, naa leyaara ti ni, naa wōjengele ke ni, naa nanganra wōyaara ti ni, paa ti gbegele tē piiri ni. Sherigo gbōgo nawa kōrō, to nda ti yen lajenge kpoyi ki kōrō re, ti sanriyenyē poro naa sherigo gbōgo yeyōngo kōrō woolo pe ni, paa pe ni fuun pe gbegele tē ni.

⁵¹Tunngo nga fuun wunlunana Salomō wila pye wa Yawe Yengele li sherigo gbōgo ki ni, pa kila kō yeen. Ko pungo na, wi to Davidi wila yaara

^b 7.48: Eki 25.23-30; 30.1-3 ^c 7.49: Eki 25.31-40; 26.35

nda tege ti ye Yenŋele li kan^d, warifuwe, naa te konaa yaapire ti ni, a wi siri le ma saa ti tege wa Yawe Yenŋele li sherigo gbogɔ ki yarijende tege-saga ki ni.

**Pàa yɔn finliwe kesu wi tege
wa sherigo gbogɔ ki ni
(2 Kuro 5.2–6.2)**

8 ¹Kona, a wunlunana Salomɔ wì si ***Izrayeli** tara ***lelele**, naa cengele teelee konaa sege teelee pe ni fuun pe gbogolo wa wi yee tanla, wa Zheruzalemu ca, jango pe kari wa Davidi ca^e, ko nga pe yinri fun ***Siyon** we, pe sa Yawe Yenŋele li ***yɔn finliwe kesu** wi le. ²A Izrayeli woolo pe ni fuun pè si saa pe yee gbogolo wa wunlunana Salomɔ wi tanla Etamu^f yenge ki ni feti wagati wi ni. Ko yenge ko ki yen yelee li yenge kolɔshyen wogo ye. ³Izrayeli lelele pe ni fuun pàa pan. A ***saraga wɔfenne** pè si yɔn finliwe kesu wi le. ⁴Pàa Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi le naa ***filisaga paraga go** ki ni konaa yaara nda fuun tila tege ti ye Yenŋele kan wa ki ni ti ni. Saraga wɔfenne poro naa ***Levi setirige piile** pe ni, poro pàa ti le ma kari ti ni. ⁵Wunlunana Salomɔ wo naa Izrayeli woolo mbele fuun pàa gbogolo wa wi tanla, pè si yere yɔn finliwe kesu wi yege sɔgɔwɔ. Pàa simbaala naa nere legere wɔ ***saraga**. Tila lege fɔ lere saa ya mberi jiri mberi yɔn jɛn.

⁶Kona, a saraga wɔfenne pè si kari Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi ni, ma saa wi tege wa wi tegesaga, wa ***sherigo gbogɔ** ki nawa, wa lajenge ***kpoyi** ki ni, fɔ wa ***sherubenye** pe kanwira ti nɔgɔ. ⁷Katugu sherubenye pe kanwira tila pye ma jaraga wa yɔn finliwe kesu wi tege-saga ki go na. Sherubenye pe kanwira tila pye ma yɔn finliwe kesu wo naa wi lekanngagala ke tɔn. ⁸Pàa wi lekanngagala ke pye, a kè tɔnlɔ, fɔ lere ma ya ma koro wa sherigo gbogɔ ki ni, wa lajenge kpoyi ki yege, na ke yaan. Eɛn fɔ lere saa ya koro wa funwa na mbe ke yan. Tila koro ma tege wa ki laga ki ni fɔ ma pan gbɔn nala. ⁹Yaraga ka kpe sila pye wa yɔn finliwe kesu wi ni, kaawɔ sinndeere papara papara shyen to cɛ. Moyisi wo wila ti le wa wi ni wa Horebu^g yanwiga ki na, sanga ŋa ni Yawe Yenŋele làa yɔn finliwe le Izrayeli woolo pe ni, pe yiringɔlɔ wa Ezhipiti tara we.

¹⁰Naa saraga wɔfenne pàa kaa yiri wa ***laga kpoyi** ki ni sanga ŋa ni, a kambaaga kà si pan ma Yawe Yenŋele li sherigo gbogɔ ki yin. ¹¹Saraga wɔfenne pe sila ya koro wa mbaa pe tunngo ki piin kambaaga ki kala na; katugu Yawe Yenŋele li gbogɔwɔ yanwa pila li sherigo gbogɔ ki yin^h. ¹²Kona, a Salomɔ wì sho fɔ:

^d 7.51: 2 Sami 8.11; 1 Kuro 18.11 ^e 8.1: 2 Sami 6.12-16; 1 Kuro 15.25-29 ^f 8.2: Eburu-ye yelee li ni, Etamu yenge ki ma saa yala sepitamburu naa ɔkitɔburu yende ti ni (Levi 23.33-34). ^g 8.9: Eki 25.16; 40.20; Dete 10.5 ^h 8.11: Eki 40.34-35

Yawe Yenŋele làa yo li yaa ka cen kambaaga wɔɔɔ ni, wa wɔɔɔ pi ni.
 13 Koni m̀ go kan ma kan,
 ŋga ma yaa cen wa ki ni fɔ sanga pyew.

Salomɔ wila Yenŋele li sɔn
(2 Kuro 6.3-12)

14 Ko pungo na, a wunlunaŋa ẁ si kanŋga ma yege wa, wa Izirayeli woolo janwa wi ni fuun wi yeri ma duwaw pye pe kan. Janwa wi ni fuun wila yiri ma yere. 15 A ẁ sho fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li woo. Lo jate làa senre nda yo wa li yɔn, ma ***yɔn fɔlɔ** na le na to Davidi wi yeri, li ki yɔn fɔlɔ li yɔn fili li yawa pi fanŋga na. Làa yo fɔ: 16 «Maga le pilige ŋa ni mila na woolo, Izirayeli woolo wele, pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni, mi fa ca ka kpe wɔ Izirayeli cengele la kpe ni, jango pe go kan wa ki ni mbaa na ye nari wa ki ni. Eɛn fɔ mila Davidi wi wɔ wi pye Izirayeli, na woolo wele, pe yege sinvɔⁱ.»

17 «Ma sigi ta, na to Davidi wila ki kɔn maga tege wa wi nawa mbe go kan Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li kan. 18 Eɛn fɔ, a Yawe Yenŋele li silan to Davidi wi pye fɔ: «Kì kaa pye maga tege wa ma nawa mbe go kan na kan, ki jatere wi yen ma yɔn. 19 Eɛn fɔ mboro ma ma yaa go ki kan na kan. Ma pinambyɔ, wo ŋa wi yen ma yeera pisee, wo wi yaa go kan na kan^j.»

20 «A Salomɔ ẁ sho naa fɔ: «Yawe Yenŋele làa yɔn fɔlɔ na kɔn, lili pye mali yɔn fili. M̀ kaa cen wa na to Davidi wi yɔnlɔ. M̀ cen wunluwɔ pi na Izirayeli woolo pe go na, paa yege ŋa na Yawe Yenŋele làa ki yo we. Migi go ki kan Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li kan.» 21 Yawe Yenŋele li ***yɔn finliwe** senre ti yen ma tege kesu ŋa ni, m̀ yere laga ka gbegede wi kan wa go ki ni. Ko yɔn finliwe po làa le we teleye pe ni, naa làa pe yirige wa Ezhipiti tara we.»

Wunlunaŋa Salomɔ
wi yenrewe senre
(2 Kuro 6.12-41)

22 Ko pungo na, a Salomɔ ẁ si yiri ma yere wa Yawe Yenŋele li ***saraga wɔsaga** ki yege, Izirayeli woolo janwa wi ni fuun wi yege sɔɔwɔ, maa keyen shyen yi yirige wa naayeri, mee yo fɔ: 23 «Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele, Yenŋele la yege woro wa naayeri, wa yenŋele na, nakoma laga nɔɔna, laga tara ti na paa ma yen. Ma tunmbyeele mbele pe maa tanri na yala ma nandanwa kala li ni pe kotogo ki ni fuun ni, ma ma koro yɔn finliwe na pe ni konaa na kajenge piin pe kan. 24 Yɔn fɔlɔ na màa le ma tunmbyee, na to Davidi wi yeri, maga kala li pye. Senre nda

ⁱ 8.16: 2 Sami 7.4-11; 1 Kuro 17.3-10 ^j 8.19: 2 Sami 7.12-13; 1 Kuro 17.11-12

mboro jate màa yo, màri tanga mari yɔn fili nala ma yawa pi fannga na. ²⁵Koni Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele, yɔn fɔlɔ sanna na màa le na to Davidi wi yeri, li pye mali yɔn fili. Màa wi pye fɔ: «Ma setirige piile wa yaa la taa wa pe ni mbaa cɛɛn wunluwɔ pi na na yege sɔgɔwɔ sanga pyew, Izirayeli woolo pe go na. Ko yaa pye, na pe kaa pe tangalɔmɔ pi kɔrɔsi, mbaa tanri la yala na nandanwa kala li ni, paa yege nga na mboro jate mà tanga na yege sɔgɔwɔ we^k.» ²⁶Ki kala na, Izirayeli woolo Yenɲele, koni ki yaga, yɔn fɔlɔ na mà le na to Davidi, ma tunmbyee wi yeri, mali pye mali yɔn fili.

²⁷«Èɛn fɔ, kaselege ko na, Yenɲele li mbe pan mbe cɛn laga tara ti na okɛ? Ali yere naayeri wo naa wi gbeme pi ni fuun pì kologo ma na, si ka logo go nga mì kan ma kan ko. ²⁸Konaa ki ni fuun, Yawe Yenɲele, na Yenɲele, nunɣbolo jan ma mi ɲa ma tunmbyee na yenrɛwe pi logo. Mala yenrɛwe gbɔɔ pi logo. Mi ɲa ma tunmbyee, gbelege nga mila gbele nɔɔ yenri nala pilige nga ki na, ki logo. ²⁹Maa ki go nga ki kɔrɔsi yɔnlɔ naa yembine; katugu mboro jate, màa ki yo ki laga nga ki wogo na ma yo fɔ: «Pa mi yaa lanla yee nari laga ki laga nga ki ni.» Mi ɲa ma tunmbyee, yenrɛge nga mi yen na yenri laga ki laga nga ki ni, maga logo!^l ³⁰Mi ɲa ma tunmbyee konaa Izirayeli, ma woolo pe ni, na waga pan mbɔɔn yenri laga ki laga nga ki ni, mɔɔ yee yaga ma pe yenrɛwe pi logo. Ee, mbɔɔn ta wa ma cɛnsaga wa naayeri, ma we yenrɛwe pi logo ma we kapere ti kala yaga we na.

³¹«Na lere wa ka kapege pye wi lewee yenle wa na, na paga wi ɲgbanga mbe yo wi pan wi wugu ki wogo ki na wa ma saraga wɔsaga ki yege sɔgɔwɔ, laga ki go nga ki ni, ³²mbɔɔn ta wa yenɲele na, maga kala li logo, mali yege wɔ, mɔɔ tunmbyeele pe kiti wi kɔn, ma kapere pyefɔ wi le jɔlɔgɔ mbe yala wi kapyere ki ni, mbe tanga ki kan ɲa wì sin wi yeri mbe yala wi yen ma sin yege nga na ki ni.

³³«Na ma woolo, Izirayeli woolo wele, paga kari malaga na, pe juguye pe ya pe ni, katugu pè kapege pye ma na, na paga sɔngɔrɔ mbe pan ma kɔrɔgɔ, mbe pan mbɔɔn gbɔgɔ, mbɔɔn yenri, na paga ma yenrɛwe gbɔɔ yenri laga ki go nga ki ni, ³⁴mbɔɔn ta wa yenɲele na, ma logo pe yeri; mɔɔ woolo, Izirayeli woolo pe kapere ti kala yaga pe na. Tara nda màa kan pe tɛleye pe yeri, ma sɔngɔrɔ ma pan pe ni wa ti ni.

³⁵«Na tisaga wegele kaga tɔn wa naayeri, mbe ti tisaga kiga kaa paan naa, katugu ma woolo pè kapege pye ma na, na paga ma yenri laga ki laga nga ki ni, mbɔɔn gbɔgɔ konaa mbe pe kapere ti yaga, mbe pan ma kɔrɔgɔ, na maga pe jɔlɔ mbe kɔ, ³⁶kona mbɔɔn ta wa yenɲele na, ma logo pe yeri, mɔɔ tunmbyeele, Izirayeli woolo wele, pe kapere ti kala yaga pe na. Konɔ na pe daga mbaa tanri li na, mali naga pe na. Konaa ma tisaga ki yaga ki pan wa tara ti ni, to nda màa kan pe yeri ti pye pe woro we.

^k 8.25: 1 Wunlu 2.4 ^l 8.29: Dete 12.11

³⁷«Na fungo ka ka to wa tara ti ni, na tifeleḡe yama ka ka to wa tara ti ni, na yarilire tiga kaa waga mbaa fɔnri yere na, na *gbato wo naa kambɛɛɛ ti ni tiga ka pan mbe yarilire ti jɔɔ, na pe juguye paga ka pan mbe malingbɔɔnɔ censara kan wa pe tara, wa pe cara nda pɛ malaga sigemboro kan mari maga ti tanla mbe pe yɔn tɔn, na jɔɔɔ cɛnɛ pyew konaa yama cɛnɛ pyew ka ka to pe na, ³⁸na lere o lere kɔɔn yɛnri, mbɔɔn yɛnrɛwɛ gbɔɔ yɛnri, nakoma na ma woolo, Izirayeli woolo wele, pe ni fuun paga ŋga kɪ pe nawa pi tanga ki jɛn mbege yaga, mbe pe keyɛn yi yirige mbe wa wa ki go ŋga ki yeri mbɔɔn yɛnri, ³⁹mbɔɔn ta wa yɛnɲɛɛ na, wa ma cɛnsaga, ma logo pe yeri, ma pe kapere ti kala yaga pe na. Ma pe ni fuun pe sara mbe yala pe kapyɛge ki ni, katugu mboro nungba ma senwee piile pe ni fuun pe nawa kala li jɛn. ⁴⁰Ki ka pye ma, pa pe yaa la fyɛ ma yɛḡe wagati ŋa fuun pe yaa pye laga tara ti ni, to nda mɔ kan we teleye pe yeri we.

⁴¹«Ki pyelɔmɔ nungba pi na, nambanŋa ŋa wi woro Izirayeli woo, ma woolo wo wa, na wiga ka yiri taleere ta ni mbe pan ma mɛḡe ni, ⁴²katugu pe yaa kaga logo mbe yo ma mɛḡe kɪ gbɔɔ, fanŋa yɛn ma ni naa yawa ni. Na ki nambanŋa wiga ka pan mbɔɔn yɛnri laga ki go ŋga ki ni, ⁴³mbɔɔn ta wa yɛnɲɛɛ na, wa ma cɛnsaga ki ni, ma logo wi yeri, ma ŋga fuun wɪ yɛnri ma yeri ki pye wi kan, jango dunruya woolo pe ni fuun pɔɔn mɛḡe ki jɛn paa fyɛ ma yɛḡe, paa yɛḡe ŋga na Izirayeli, ma woolo pe yɛn. Ko pe yaa ki jɛn mbe yo fɔ go ŋga mɪ kan, ki yɛn mboro wogo.

⁴⁴«Na ma woolo paga ka yiri mbe sa malaga gbɔn pe juguye pe ni, na ki ka ka pye laga ŋga fuun na, na paga yɛḡe wa wa ca ŋga mɔ wɔ konaa go ŋga mɪ kan ma mɛḡe ni ki yeri, mbɔɔn yɛnri, ⁴⁵mbɔɔn ta wa yɛnɲɛɛ na wa ma cɛnsaga, ma pe yɛnrɛwɛ po naa pe yɛnrɛwɛ gbɔɔ pi logo, ma yere pe kala li ni.

⁴⁶«Na Izirayeli woolo paga kapege pye ma na, ma jɛn lere wo wa woro wa, ŋa wila kapege pye. Na maga nawa ŋgbɔn pe ni, mbe pe le pe juguye pe kɛɛ, na pe juguye paga pe koli mbe kari pe ni kulowo wa pe tara, taleere ni nakoma tara tɔɔn ni, ⁴⁷pɛ pe koli ma kari pe ni tara nda ni, mbe pe ta wa ti ni, na paga pe jatere wi kanŋa mbe sɔngɔɔ mbe pan ma kɔɔɔ, mbɔɔn yɛnrɛwɛ gbɔɔ yɛnri, mbe yo fɔ: «Wɛ kapege pye, ma jɔɔwɔ pye, ma kambasinŋe pye.» ⁴⁸Pe juguye pɛ pe koli ma kari pe ni tara nda ni, mbe pe ta wa ti ni, na paga sɔngɔɔ mbe pan ma kɔɔɔ pe kotogo ki ni fuun ni konaa pe nawa pi ni fuun ni, mbe yɛḡe wa wa tara nda mɔ kan pe teleye pe yeri ti yeri, naa wa ca ŋga mɔ ki yeri konaa go ŋga mɪ kan ma mɛḡe ni ki yeri, ⁴⁹kona mbɔɔn ta wa yɛnɲɛɛ na, wa ma cɛnsaga ki ni, ma pe yɛnrɛwɛ naa pe yɛnrɛwɛ gbɔɔ pi logo ma yere pe kala li ni. ⁵⁰Mɔ woolo pe kapere ti kala yaga pe na naa pe kambasinnde ti ni. Ma ti pe yinriwɛ mbe pye pe kolifɛnnɛ pe na, jango pe pe yinriwɛ ta. ⁵¹Katugu Izirayeli woolo pe yɛn ma woolo konaa ma kɔɔɔ. Poro

mbele mà yirige wa Ezhipiti tara ma pe wɔ wa fugufugu kasɔn gbɔɔ ki ni we^m.

⁵² «Ma yenle mi ɲa ma tunmbyee na yenrewe gbɔɔ pi na konaa Izirayeli, ma woolo pe yenrewe gbɔɔ pi na, mbaa nuru pe yeri sanga o sanga paga ma yenri we. ⁵³Katugu *we Fɔ, Yawe Yenɲele, mboro màa pe wɔ dunruya woolo sanmbala pe ni fuun pe sɔɔwɔ, jango pe pye ma kɔɔɔ, paa yege ɲga na màa ki yo ma tunmbyee Moyisi wi kan, a wigi yo we, sanga ɲa ni màa we teleye pe yirige wa Ezhipiti tara we.»

**Salomɔ wila duwaw pye
Izirayeli woolo janwa wi kan**

⁵⁴ Naa Salomɔ wila kaa kɔ ki yenrewe pi ni fuun pi na konaa yenrewe gbɔɔ pi na Yawe Yenɲele li yeri, a wì si yiri wa Yawe Yenɲele li saraga wɔsaga ki yege sɔɔwɔ, katugu pa wila pye maa kanɲguuro ti kan le ki laga ki na maa keyen yi yirige wa naayeri na yenri. ⁵⁵ Maa ta yere-saga, a wì suu magala li yirige ma duwaw pye Izirayeli woolo janwa wi ni fuun wi kan, ma yo fɔ: ⁵⁶ «Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele li woo, lo na li yeyinɲge kan Izirayeli, li woolo pe yeri, ma yala senre nda fuun làa yo ti ni. Senjende nda fuun làa yo li tunmbyee Moyisi wi kan mbe kajenge ɲga fuun pye we kan, ta kpe si koro nda tii ti yee yɔn filiⁿ. ⁵⁷ Yawe Yenɲele, we Yenɲele li pye we ni paa yege ɲga na làa pye we teleye pe ni we. Liga ka we wa, liga si ka je we na. ⁵⁸ Eɛn fɔ li ti we jatere wi kanɲga mbe pan we ni li yee kɔɔɔ, jango waa tanri li kɔngolo ke ni fuun ke na, mbaa tanri li ɲgasegele, naa li kɔndegengele konaa li kakɔndegengele ɲgele làa kan we teleye pe yeri ke na. ⁵⁹ Senre nda fuun m̀ yo ma naga Yawe Yenɲele li na konaa yenrewe gbɔɔ mba m̀ yenri, Yawe Yenɲele, we Yenɲele le, laa jatere piin pi na yɔnlɔ naa yembine. Laa mi ɲa li tunmbyee na sari konaa Izirayeli, li woolo pe ni pilige nungba nungba pyew. ⁶⁰ Pa kona dunruya woolo pe ni fuun pe yaa ki jen fɔ Yawe Yenɲele lo nungba li yen Yenɲele le. Yenɲele la yege woro wa lo pungo na. ⁶¹ Ki kala na, yoro wo na, ye daga mbe taga Yawe Yenɲele, we Yenɲele li na ye kotogo ki ni fuun ni, paa yege ɲga na ki yen nala we; yaa tanri li kɔndegengele ke na, yeli ɲga-segele ke le yaa tanri ke na.»

**Saara nda pàa wɔ Yenɲele li yeri
(2 Kuro 7.4-10)**

⁶² Kona, a wunlunaɲa wo naa Izirayeli woolo mbele fuun pàa pye wa wi ni pè si saara wɔ Yawe Yenɲele li yeri. ⁶³ Salomɔ wila ***naɲinme saraga** wɔ Yawe Yenɲele li yeri. Yaayoro nda wila wɔ tila pye nere waga nafa ma yiri shyen (22 000) konaa simbaala naa sikaala waga cenme naa

^m 8.51: Dete 4.20 ⁿ 8.56: Dete 12.10; Zhou 21.44-45

nafa (120 000). Ko saraga ko wunlunana wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun paa wa ma Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki yon yenge. ⁶⁴Ki pilige nungba ki ni, a wunlunana wi si sherigo gbogo longo ki nandogomo laga ki pye kpoyi, ko nga ki yen wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki yege kee yeri we. A wi si ***saara sogoworo**, naa muwe saara konaa nayinme saara ti yanlaga ki sogo wa ki laga ki na, katugu tuguyenre saraga wasaga nga kila pye wa Yawe Yenjele li yege sogowa, kila kaa kologo paa saara sogoworo, naa muwe saara konaa nayinme saara ti yanlaga ki sori wa ki na.

⁶⁵Salomo wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun paa feti wi pye ki wagati wi ni. Janwa gbolo laa yiri tara ti lagapyew ma pan, maga le wa Hamati ca wasege ki na fo ma saa gbom wa Ezhipiti tara lafogo yon ki na. Paa pan ma gbogolo ma feti wi pye Yawe Yenjele li yege sogowa piliye kolshyen ni. A pe si piliye kolshyen ya yege pye naa, a yi ni fuun yi pye piliye ke ma yiri tijere. ⁶⁶Pilige koltaanri wogo ki na, a wunlunana wi si leele pe yaga ma yo paa kee. A pe si duwaw pye wunlunana wi kan mee songoro ma kari pe cara. Yawe Yenjele laa kajeenge nga fuun pye li tunmbyee Davidi wi kan konaa Izirayeli, li woolo pe kan, pe ni fuun pe nawa pila yinggi, a paa yogori ki kala na.

Yenjele laa li yee naga
Salomo wi na ki shyen wogo na
(2 Kuro 7.11-22)

9 ¹Naa Salomo wila kaa ko Yawe Yenjele li ***sherigo gbogo** ki kanga ki na, naa wunlunana go ki ni konaa yinre nda fuun wila pye na jaa mbe kan ti ni sanga na ni, ²a Yawe Yenjele li sili yee naga Salomo wi na naa ki shyen wogo na, paa yege nga na laa li yee naga wi na wa Gabawon ca we°. ³A Yawe Yenjele li suu pye fo: «Moo yenrewe naa ma yenrewe gbog pi logo. Go nga ma kan, mi yere ki na mbege pye ***kpoyi** mbaa na yee nari wa ki ni sanga pyew. Mi yaa laga korosi konaa mbaa jatere piin ki na sanga pyew. ⁴Mboro wo na, na ma kaa tanri nawa nungba ni naa kaselege ni paa ma to Davidi wi yen, mbaa nga fuun mi yo ma kan ki piin konaa mbaa tanri na ngasegele koro naa na kakondegengele ke na, ⁵pa kona mi yaa yeresaga kan ma wunluwo pi yeri ***Izirayeli** tara ti go na fo sanga pyew, paa yege nga na mila ki yo ma to Davidi wi kan ma yo fo: «Ma setirige piile wa se ka la wa wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na^p.» ⁶Een fo na yoro naa ye pinambiile pe ni, yaga laga na na, na yee yenle mbaa tanri na ngasegele koro naa na kondegengele ke na, na ye kaa kee mbe saa yarisunndo ta yege gbogo, mbaa foli ti yege sogowa, ⁷kona tara nda mi kan yoro Izirayeli woolo ye yeri, mi yaa ye ko mbe ye wa wa ti ni. Go nga mi pye kpoyi na yee mege ni, mi yaa je ki na. Kona tara woolo

° 9.2: 1 Wunlu 3.7-15; 1 Kuro 1.7 P 9.5: 2 Sami 7.12-16; 1 Wunlu 2.4; 8.25

pe yaa la tege ye na mbaa ki la koo ye na. ⁸Ki sherigo gbɔɔɔ nga konaa ki gbɔɔɔwɔ pi ni fuun ni, na leele mbele ka kaa toro le ki tanla, pe yaa la kawa mbaa wofegele wiin mbaa yuun fɔ: «Kì pye mele, a Yawe Yɛnɛɛle lì sigi tara nda konaa ki sherigo gbɔɔɔ nga ki tege ki tegelɔmɔ mba pi na ma?» ⁹Pa kona leele pe yaa ka pe yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ko pye ma, katugu Izirayeli woolo pè laga Yawe Yɛnɛɛle, pe Yɛnɛɛle li na, lo na làa pe teleye pe yirige wa Ezhipiti tara we. Pè taga yarisunndo ta yege na, na fɔli ti yege sɔɔwɔ nari gbogo konaa na tunngo piin ti kan. Ko kɔ ti Yawe Yɛnɛɛle ligi jɔɔɔɔ nga ki ni fuun ki wa pe na.» »

**Salomɔ wila cara nda laga
ma kan wunlunaja Hiram
wi yeri
(2 Kuro 8.1-2)**

¹⁰Yele nafa Salomɔ wila pye ma yinre shyen ti kan: Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔɔ konaa wunluwɔ go ki ni. ¹¹***Tiri** ca wunlunaja Hiram wila ***sɛdiri** tire naa ***sipiresi** tire, naa te legere kan Salomɔ wi yeri paa yege nga na Salomɔ wila pye naga jaa we. Kì kaa pye ma, a Salomɔ wì si Galile tara ca nafa laga ma kan Hiram wi yeri. ¹²A Hiram wì si yiri wa Tiri ca ma pan ma cara nda Salomɔ wila kan wi yeri ti wele. Eɛn fɔ ki cara ti sila Hiram wi ndanla. ¹³A Hiram wì si Salomɔ wi pye fɔ: «E, na sefɔ, cara nda mà ta ma kan mi yeri tori nda yeen?» A Hiram wì siri mege taga nari yinri Kabuli'. Ko mege ko ki yen ti na, fɔ ma pan ma nala.

¹⁴Ma si yala, te tɔni taanri naa kɔngɔ Hiram wila kan wunlunaja Salomɔ wi yeri.

**Salomɔ wi kapyegele sanngala
(2 Kuro 8.3-18)**

¹⁵Wunlunaja Salomɔ wila leele pe wa pɔɔɔɔɔ tunndo nda na, a pèri pye tori nda yeen: Pàa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔɔ ki kan, naa wi wunluwɔ go ki ni, ma Milo laga ki gbegele, ma Zheruzalemu ca mbogo ki kan, naa Hazori ca ki ni, naa Megido ca konaa Gezeri ca ki ni.

¹⁶***Farawɔn**, Ezhipiti tara wunlunaja we, faa wila saa to Gezeri ca ki na maga shɔ, ma Kana tara fenne mbele pàa pye ma cɛn wa pe gbo ma ca ki sogo. Ko punngo na, naa wi sumborombyɔ wila kaa pɔri Salomɔ wi yeri, a wì sigi ca ki kan wi sumborombyɔ wi yeri wi pɔɔɔɔɔ yarikanga. ¹⁷Salomɔ wila Gezeri ca ki kan naa fɔnngɔ, naa Beti Horɔn ca nga wa nɔɔɔna ki ni; ¹⁸naa Baalati ca konaa Tamari ca nga wa tara ti ***gbinri** wi ni ti ni; ¹⁹naa cara nda fuun wila pye naa kee yaara ti teri wa ti ni,

¶ 9.8: 2 Wunlu 25.9; 2 Kuro 36.19 ¶ 9.13: Eburuye sɛnre ti ni Kabuli mege ki kɔɔ wowi ɲa ki woro yaraga ka.

naa cara nda wila pye naa wotoroye pe teri wa ti ni, naa nda wila pye naa shonye pe teri wa ti ni; yaraga nga fuun wila pye na jaa mbe kan wa Zheruzalemu ca, naa wa Liban tara konaa wi tara lara ti ni fuun ti ni, wila ti ni fuun ti kan. ²⁰Cengele kèle yege la pye wa tara ti ni, koro sila pye Izirayeli woolo. Koro la wele Amori cenle woolo, naa Heti cenle woolo, naa Perezi cenle woolo, naa Hevi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo wele. ²¹Ki cengele ke setirige piile paa koro wa tara ti ni, katugu Izirayeli woolo pe sila ya mbe pe tongo mbe pe ko. Poro wele Salomo wila le ma wa pɔɔɔɔɔɔɔɔ tunndo ti na. Pe yen ki wogo ki na fo ma pan ma gbɔn nala. ²²En fo Salomo wi sila Izirayeli woo wo wa pye kulo. Poro la pye wi malingbɔɔɔɔɔɔ. Wila pele pye wi tara ti legbɔɔɔɔɔɔ, ma pele pye wi mali-ɲgbɔɔɔɔɔɔ teele, ma pele pye wi malaga gbɔnwotoroye pe fevenne konaa wi shɔn lugufenne pe teele.

²³Teele mbele paa pye Salomo wi tunmbyeele pe go na paa pye lere cenme kanɲurugo naa nafa shyen ma yiri ke (550). Poro paa pye na tunmbyeele pe tunngo ki wele.

²⁴Farawɔn sumborombyo wila kaa yiri wa Davidi ca ma ye wa wunluwo go nga Salomo wila kan wi kan ki ni; kona, a Salomo wi si Milo laga ki gbegele.

²⁵Salomo wila *saraga wɔsaga nga kan Yawe Yenɲele li kan, wila pye na *saara sogoworo naa *nayinme saara woo wa ki na ye le pyew wɔsaga taanri. Wila pye na *wusuna nuwo taan sori fun wa saraga wɔsaga nga kila pye wa Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwo ki na. Pa sherigo gbɔgo kila kan ma ko yeen*.

²⁶Wunlunaja Salomo wila tɔnmɔkɔɔɔɔ gbegele wa Eziyɔn Geberi ca, wa Eyilati ca ki tanla, wa Kɔgoje yeen wi yɔn na, wa Edomu tara. ²⁷Wunlunaja Hiram wi tunmbyeele pele torogo Salomo wi kan ki tɔnmɔkɔɔɔɔ ti na, pe pan pe Salomo wi woolo pe saga. Paa pye ma tɔnmɔkɔɔɔɔ tunngo ki jen fo jenge. ²⁸A pɛ si kari tɔnmɔkɔɔɔɔ ti na wa Ofiri tara ma saa te tɔni ke ma yiri shyen naa ki pungo le ma pan wi ni wunlunaja Salomo wi kan.

Seba tara wunlunjo wila kari ma saa wunlunaja Salomo wi shari

10 ¹Saba tara wunlunjo wila ki logo fo Salomo wi mɛge ki yiri Yawe Yenɲele li gbɔgɔwo pi kala na. A wi si yiri wa wi tara ma pan mboo wa mbe wele nandalengele ni. ²Ki wunlunjo wila pan wa Zheruzalemu ca lelegere ni wi pungo na, naa yɔngɔmɛye ni, naa nuwo taanyaara ni, naa te legere ni konaa sinndeere sɔngbanga woro ni. Paa ki tuguro ti taga yɔngɔmɛye poro na. Wila pan wa Salomo wi yeri ma pan ma senre nda fuun tila pye wa wi nawa

* 9.25: Eki 23.17; 34.23; Dete 16.16

ti yo maa kan. ³Yewige nga fuun wila yewe, wunlunana Salomo wila wi yon sogo ki ni fuun ki na. Yewige ka kpe sila pye ma ngban wunlunana wi yeri, nga wi sila ya mboo yon sogo ki na. ⁴Kona, Saba tara wunlunjo wi sigi wele maga yan fo tijinliwe gbwo la pye Salomo wi yeri; Salomo wila go nga kan, wila ki yan fun, ⁵naa yaakara nda pa pye na kaa wa wi go ti ni, naa legbwo pe yinre ti ni, naa pe tunngo pyewe pi ni. Tunmbyeele mbele pe maa yaakara to naa yaara nda pe maa woo ti kaan leele pe yeri, wila pe yariporo ti yan, ma ***saara sogoworo** nda wi maa woo wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbogo** ki ni ti yan. A ki si to wi yon na. ⁶A wi si wunlunana wi pye fo: «Mala ta wa na tara, senre nda mi logo ma kapyegele ke wogo na naa ma tijinliwe pi wogo na, jaga ti ni fuun ti yen kaselege. ⁷Sanga na ni mi fa pan mbege yan na ye, senre nda fuun pa pye na yuun, mi sila taga ti na. Kagala ngele mi yan yenle ni, pe sila koro walaga senre yo na kan yere. Ma tijinliwe gbwo po naa ma yarijende tawa pi we nda mila logo ma kanngolo ti na. ⁸Ferewe yen ma go woolo pe woo! Ferewe yen ma tunmbyeele pe woo, poro mbele pe yen ma ni sanga pyew na tijinliwe senre ti nuru we! ⁹Sonno yen Yawe Yenjele, ma Yenjele li woo, lo na li kajenge pye ma kan, mo tege ***Izrayeli** tara ti wunluwo we. Izrayeli woolo pe yen ma Yawe Yenjele li ndanla fo sanga pyew, ko ki ti lon tege pe wunluwo, jango maa pe kagala ke yege woo kasinje naa kaselege ni.»

¹⁰Ko punjo na, a Saba tara wunlunjo wi si te toni taanri naa kongso kan wunlunana Salomo wi yeri, naa nuwo taanyaara legere ni konaa sinndeere sonngbanga woro ni. Saba tara wunlunjo wila pan ma nuwo taanyaara nda kan Salomo wi yeri, lere fa pan mbe yaara ta kan wa Izrayeli tara mbe we to na^t.

¹¹Wunlunana Hiram wi tonmoko nda tila pan te wi ni ma yiri wa Ofiri tara, tila pan fun santali^u tire legere naa sinndeere sonngbanga woro ni. ¹²Wunlunana wila ki tire ta pye tiyagala wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki nawa, konaa wa wi yera wunluwo go ki ni. Pa ta tege ma ngoniye naa juruye gbegele yurukwo pe kan. Mbe wo ko ni, pe fa pan ki tire cenle ta ni wa Zheruzalemu ca, pe fa si ta yan, ali ma pan ma gbom nala.

¹³Kona, yaraga nga fuun Saba tara wunlunjo wila pye na jaa konaa yaraga nga fuun wila yenri, Salomo wila ki ni fuun ki kan wi yeri. Mbe taga wa ko na, wunlunana wila wi kan yarikanra ni, ma yala wi wunluwo pi gbogo yege nga na ki ni. Ko punjo na, a Saba tara wunlunjo wo naa wi tunmbyeele pe ni, pe si yiri ma songoro wa pe tara.

Wunlunana Salomo wila pye penjagbwo fo

¹⁴Ye le nungba nungba pyew, te toni nafa wila pye na paan na kaan Salomo wi yeri. ¹⁵Safari wafenne konaa perefenne pa pye na lambo na

^t 10.10: Mati 12.42; Luki 11.31 ^u 10.11: Santali tige kila pye tige jenge nga pa pye na kapyo tunndo legere gbegele ki ni.

sara wi yeri, naa Larabuye wunlumbolo konaa tara ti janmaratigiye pàa pye na nizara ŋa woo na kaan wi yeri, to ni sila pye wa.

¹⁶Wunlunana Salomo wila ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔɔ cɛnme shyen (200) gbegele tɛ ni. Ti ni fuun nungba nungba ti nuguwa pila pye culo kɔgɔlɔni kɔgɔlɔni. ¹⁷Wila tugurɔn sigeyaara tumɔɔɔ cɛnme taanri (300) gbegele tɛ ŋa pɛ gbɔn wa ni. Ki tugurɔn sigeyaara ti ni fuun nungba nungba ti nuguwa pila pye tɛ culo nungba nungba naa walaga. A wì si saa ti tɛge wa wunluwa go ŋa pàa pye na yinri Liban kɔlɔgo go ki ni.

¹⁸A wunlunana Salomo wì si wunluwa jɔngɔ gbɛnge ka gbegele solo ŋgangala ni, mɛɛ tɛ piiri wo ki na maga tɔn. ¹⁹Pàa lugusaga gbegele ki wunluwa jɔngɔ ki na, naa tɔɔɔ tagasaga kɔgɔlɔni ni. Jɔngɔ ki tɛlɛgesaga kila pye kiiri. Keyen tagasara la pye ki kanngɔlɔyɔ shyen yi na. Pàa jara yanlɛɛle shyen tɛ ma pe yerege yerege keyen tagasara ti nungba nungba ti tanla. ²⁰Pàa jara yanlɛɛle kɛ ma yiri shyen gbegele ma pe yerege yerege jɔngɔ ki tɔɔɔ tagasaga kɔgɔlɔni ti kanngɔlɔyɔ shyen yi na. Ki jɔngɔ cɛnle ka fa gbegele wunluwa pa yege ni gbɛn.

²¹Wunlunana Salomo wi wɔjɛŋgele kɛ ni fuun kàa pye tɛ wogolo. Wi wunluwa go ŋa pàa pye na yinri Liban kɔlɔgo go ki yaapire ti ni fuun tila pye tɛ piiri woro. Yaraga ko ka sila pye wa ti ni warifuwe wogo, katugu Salomo wagati wi na pe sila pye na warifuwe wi jate. ²²Tarisisi ca tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ la pye wunlunana Salomo wi yeri, nda tila pye na tangangala piin kɔgoje wi na to naa wunlunana Hiram wi woro ti ni. Yelɛ taanrindaanri pyew ki tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ tila pye na paan tɛ naa warifuwe ni, naa solo ŋgangala ni, naa kana ni konaa sannjere nda pe yinri pan ta ni.

²³Wunlunana Salomo wi mege kila yiri ma wɛ dunruya wunlumbolo pe ni fuun pe na wi yarijɛndɛ tawa naa wi tijinliwɛ pi kala na. ²⁴Leele pe ni fuun pàa pye naga jaa mbe wunlunana Salomo wi yan, jango mbe tijinliwɛ mba Yɛnɛle li kan wi yeri pi senre ta logo. ²⁵Pe ni fuun nungba nungba pàa pye na paan yarikanra ni wi kan, to ti yɛn warifuwe yaara, naa tɛ yaara, naa yaripɔɔɔ, naa malingbɔnyaara, naa nuwa taanyaara, naa shɔnye konaa sofilele worosoye ni. Ko la pye na piin ma yelɛ pyew.

²⁶Salomo wila malaga gbɔnwotoroye naa shɔn lugufɛnnɛ gbogolo wi yɛɛ kan. Malaga gbɔnwotoroye pàa pye waga kele naa cɛnme tijɛrɛ (1 400); shɔn lugufɛnnɛ pàa pye lɛrɛ waga kɛ ma yiri shyen (12 000). Wi malaga gbɔnwotoroye pàa pye cara nda ni, wila pele tɛge wa ti ni konaa ma pele tɛge wa wo wunlunana wi yɛɛ tanla wa Zheruzalɛmu ca^ʋ. ²⁷Wunlunana Salomo wila ti a warifuwe wì lɛgɛ wa Zheruzalɛmu ca paa sinndɛɛrɛ ti yɛn. Wila ti a ***sɛdiri** tire tì lɛgɛ fun wa tara ti ni, paa yege ŋga na sikomɔri tire ti yɛn ma lɛgɛ wa yanwira tigiwen tara ti ni wɛ^w.

ʋ 10.26: 1 Wunlu 5.6; Dete 17.16-17 w 10.27: Amɔ 7.14; 1 Kuro 27.28

²⁸Wunlunana Salomo wi shɔnye paa pye na yinrigi pe ni wa Ezhipiti tara. Wunlunana wi safari wafenne poro pele wele paa pye na kee ma saa na pe loo ngbeleye ngbeleye na paan pe ni. Pe sɔnngo kila pye ma jen ma tɛɛ. ²⁹Malaga gbɔnwotoroye mbele paa pye na yinrigi wa Ezhipiti tara, wi nungba nungba pyew wi sɔnngo kila pye warifuwe pyɔ cɛnmɛ kɔgɔlɔni (600), shɔn nungba nungba pyew wi sɔnngo kila pye warifuwe pyɔ cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri kɛ (150). Ki safari wafenne paa pye na paan wotoroye naa shɔnye pele ni fun, na pe pɛrɛ Heti cɛnle woolo pe wunlumbolo pe yeri konaa Siri tara fenne wunlumbolo pe yeri.

**Salomo wila jeele legere le
ma kapege pye Yenjele li na
(2 Kuro 11.8–12.1)**

11 ¹Jeele legere la pye ma wunlunana Salomo wi ndanla ma yiri tara ta yege ni, a wi pe pɔri ma taga ***Farawɔn** wi sumborombyɔ wi na. Poro la wele Mowabu cɛnle jeele, naa Amɔ cɛnle jeele, naa Edomu cɛnle jeele, naa Sidɔn ca jeele konaa Heti cɛnle jeele wele. ²Ma si yala Yawe Yenjele lɔa para ***Iziryeli** woolo pe ni ki cengele ke wogo na ma yo fɔ: «Yaga kaa pe sumbonɔ pe pori, yaga si ka ti paa ye sumbonɔ pe pori ye yeri. Nakoma pe yaa ka ye jatere wi kannga ye na, yaa kee ye saa pe yarisunndo ti gbogo.» Eɛn fɔ, ki cengele ke jeele paa Salomo wi ndanla, a wi mara pe na^x. ³Wi japɔrimbɔlɔ paa pye cɛnmɛ kɔlɔshyen (700), paa pye wunlumbolo piile. Wi cɛnfenne poro la pye cɛnmɛ taanri (300). Ki jeele wele, paa wi jatere wi kannga wi na^y. ⁴Naa Salomo wila kaa le, a wi jeele pɛ suu jatere wi kannga wi na ma kari pe yarisunndo ti yeri. Ki kala na, wi sila taga Yawe Yenjele, wi Yenjele li na wi nawa pi ni fuun ni paa yege nga na wi to Davidi wila ki pye we. ⁵Salomo wila pye na Sidɔn ca fenne yarisunngo jele ***Asitarite** ki gbogo, na Amɔ cɛnle woolo pe yarisunngo tijaanga Milikomu ki gbogo. ⁶Salomo wila Yawe Yenjele li kambenge pye. Wi sila Yawe Yenjele li konɔ li tanga wi kotogo ki ni fuun ni, paa yege nga na wi to Davidi wila ki pye we. ⁷Ki pye ma, tinndi ɲa wi yen wa Zheruzalemu ca ki yɔnlɔ yirisaga yeri, Salomo wila sunsaga kan wa wi na Mowabu cɛnle woolo pe yarisunngo tijaanga Kemashi ki kan, ma ka kan fun Amɔ cɛnle woolo pe yarisunngo tijaanga Moloki^z ki kan. ⁸Wila ki nungba ki pye ma fun jeele mbele fuun wila le cengele kele yege ni pe kan, jango paa ***wusuna nuwɔ taan** sori pe yarisunndo ti kan, paa ***saara** woo ti yeri.

⁹Kona, a Yawe Yenjele li si nawa ngban Salomo wi ni, katugu wila wi jatere wi kannga ma laga Yawe Yenjele, Iziryeli woolo Yenjele li na, lo

^x 11.2: Eki 34.15-16; Dete 7.3-4 ^y 11.3: Dete 17.17 ^z 11.7: Nambu 21.29;
Zhere 48.7,13,16

na làa li yɛɛ naga wi na fɔ nagasaga shyen we^a. ¹⁰Yawe Yɛnɛɛ làa para wi ni ki kala li wogo na ma yo fɔ wiga ka taga yarisunngo ka kpɛ na. Ɛɛn fɔ Salomɔ wi sila logo Yawe Yɛnɛɛ li yeri. ¹¹Kona, a Yawe Yɛnɛɛ lɛ si Salomɔ wi pye fɔ: «Kì kaa pye pa mà tanga yɛɛn, ma silan *yɔn finliwɛ pi yigi, ɲgasegele ɲgele mɪla kan ma yeri, mɛɛ si tanga ke na, ma taga ki na fɔ mi yaa wunluwɔ pi shɔ ma yeri mbooo kan ma tunmbyee wa yeri. ¹²Ɛɛn fɔ ma to Davidi wi kala na, mi sege kala li pye mbɔɔn ta go na. Mi yaa ka wunluwɔ pi shɔ ma pinambyɔ wi sanga wo ni. ¹³Konaa ki ni fuun, mi se ka wunluwɔ pi ni fuun pi shɔ wi yeri. Ɛɛn fɔ mi yaa ka cɛnɛ nungba yaga wi kan na tunmbyee Davidi wi kala na konaa Zheruzalemu ca ɲga mɪ wɔ na yɛɛ kan ki kala na.»

**Yɛnɛɛ làa leele pele yirige
ma wa Salomɔ wi na**

¹⁴Kona, a Yawe Yɛnɛɛ lɛ si jugu wa yirige maa wa Salomɔ wi na. Wo wɪla pye Edɔmu cɛnɛ woolo naɲa Hadadi we. Wɪla pye Edɔmu tara wunlunaɲa wo setirige pyɔ. ¹⁵Wagati ɲa ni Davidi wɪla pye na malaga ki gbɔɔn Edɔmu cɛnɛ woolo pe ni, wi malingbɔɔnɔ to Zhouabu wɪ si kari sa Izirayeli malingbɔɔnɔ mbele pàa ku wa malaga pe gbɔɔlo pe le, mɛɛ saa Edɔmu cɛnɛ nambala pe ni fuun pe gbo. ¹⁶Zhouabu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pàa koro wa Edɔmu tara ma saa gbɔn fɔ yɛnɛ kɔgɔlɔni, fɔ a wɪ saa Edɔmu cɛnɛ nambala pe ni fuun pe tɔngɔ ma pe kɔ. ¹⁷Ki wagati wi ni Hadadi wɪla pye lɛfɔnmɔbile. A wɪ si fe wo naa wi to wi tunmbyeele mbele pàa pye Edɔmu cɛnɛ woolo pe ni, ma kari wa Ezhipiti tara. ¹⁸Pàa yiri wa Madiyan tara ma kari wa Paran *gbinri wi ni, ma Paran tara nambala pele le ma taga pe yɛɛ na. Ko pɔngɔ na, a pè si kari wa Ezhipiti tara, wa Farawɔn wi yeri, Ezhipiti tara wunlunaɲa we. A Farawɔn wɪ si go kan wi yeri, naa yɔn suro ti woo konaa ma tara laga ka kan wi yeri. ¹⁹Hadadi wi kala làa Farawɔn wi ndanla, fɔ a wùu jɔ wi jɔnɔ sumboro wi kan Hadadi wi yeri jele. Wunlunɔ Tapenesi wo jɔnɔ sumboro lawi. ²⁰Tapenesi wi jɔnɔ sumboro wɪla pinambyɔ se Hadadi wi kan, a pòo mege taga naa yinri Genubati. Tapenesi wɪla wi le maa koro wa Farawɔn wi go. Kì pye ma, Genubati wɪla cɛn wa Farawɔn wi go ki ni ma pinle Farawɔn wi pinambiile pe ni.

²¹Ma Hadadi wi ta wa Ezhipiti tara, a wɪ sigi logo ma yo fɔ Davidi wɪla ku ma taga wa wi tɛɛye pe na, fɔ wi malingbɔɔnɔ to Zhouabu wɪla ku fun. Kì pye ma, a wɪ sigi yo Farawɔn wi kan ma yo fɔ: «Kì yaga mbe sɔngɔɔ wa na tara.»

²²A Farawɔn wɪ suu yewe ma yo fɔ: «Yɪngi kɔɔn la laga na yeri, fɔ a maa ki jaa mbe sɔngɔɔ wa ma tara?»

^a 11.9: 1 Wunlu 3.4-15; 9.1-9

A Hadadi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga ko ka kpɛ silan la, ɛɛn fɔ ki yaga mbe kari san.»

²³Yɛnɛlɛ lāa jugu wa yɛɛ yirige maa wa wunlunaŋa Salomɔ wi na naa; wo lawi ŋa Eliyada pinambyɔ Erezɔn we. Erezɔn wila fe wa wi tafɔ Hadadezeri wi yeri, Zoba ca wunlunaŋa we. ²⁴Wagati ŋa ni Davidi wila Erezɔn wi tafɔ wi malingbɔɔnɔ pe tɔngɔ, a Erezɔn wì si leele pele kɔn ma taga wi yɛɛ na ma pye pe to. A pɛ si kari wa Damasi ca, ma saa cɛn wa, ma cɛn ki laga woolo pe go na. ²⁵Erezɔn wila pye Izirayeli woolo pe jugu Salomɔ wi yinwege piliye yi ni fuun ni. Ki wagati nungba wi ni Hadadi fun wila pye na kapege piin Izirayeli woolo pe na. Ma Erezɔn wi ta wila pye Siri tara ti wunluwɔ, wila pye ma Izirayeli woolo pe panra fɔ jɛngɛ.

**Yɛnɛlɛ lāa yɔn fɔlɔ kɔn
mbe wunluwɔ pi kan
Yerobowamu wi yeri**

²⁶Kona, a Nebati pinambyɔ Yerobowamu wì si yiri fun wunlunaŋa Salomɔ wi kɔrɔɔ. Wila pye Efirayimu cɛnlɛ woo ma yiri wa Zereda ca. Pāa pye naa nɔ wi yinri Zeruya; wila pye nangunɔ. Yerobowamu wila pye Salomɔ wi tunmbyee. ²⁷Wila yiri wunlunaŋa wi kɔrɔɔ yɛɛ ŋa na ki ŋa: Ki wagati wi ni Salomɔ wila pye na Milo laga ki gbegele, konaa wi to Davidi wi ca mbogo kila jɛɛnri laga ŋa na, naga tɔnni. ²⁸Yerobowamu wila pye lefɔnɔ fanŋa fɔ ma pye kotogo ni. Naa wunlunaŋa Salomɔ wila kaa wi tunmbyee ki yan, a wì suu tege Zhozefu setirige piile mbele fuun pāa pye na pɔrɔɔya tunŋo piin pe go na, a wila pe kɔrɔsi. ²⁹Pilige ka, Yerobowamu wì si yiri wa Zheruzalemu ca ma saa fili ***Yɛnɛlɛ yɔn sɛnre yofɔ** Ahiya ŋa wila yiri wa Silo ca wi ni wa kɔnɔ. Derigbɔɔ fɔnɔɔ kà la pye Ahiya wi na. Poro leele shyen pāa pye wa wasege ki ni cɛ. ³⁰Derigbɔɔ fɔnɔɔ ŋa kila pye Ahiya wi na, a Ahiya wì sigi yigi maga walagi, a kì yiri parisanyɛɛɛ ke ma yiri shyen. ³¹Kona, a wì si Yerobowamu wi pye fɔ: «Parisanyɛɛɛ ke le ma ta. Katugu Yawe Yɛnɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ, pa lì yo yɛɛn fɔ: «Wele, mi yaa wunluwɔ pi shɔ Salomɔ wi yeri, mbe cɛngɛlɛ ke kan ma yeri ma cɛn ke go na. ³²ɛɛn fɔ cɛnlɛ nungba mi yaa yaga wi kan na tunmbyee Davidi wi kala na, konaa Zheruzalemu ca ki kala na, ko ŋa m̀ wɔ Izirayeli cɛngɛlɛ ke ni fuun ke cara ti sɔɔwɔ we. ³³Mi yaa ko pye ma, katugu Izirayeli woolo pɛ laga na na ma saa na fɔli Sidɔn ca fɛnnɛ pe yarisunŋo jɛlɛ Asitarite ki yɛɛ sɔɔwɔ naga gbogo, naa Mowabu cɛnlɛ woolo pe yarisunŋo Kemɔshi ki ni konaa Amɔ cɛnlɛ woolo pe yarisunŋo Milikɔmu ki ni, katugu pee tanga na kɔngolo ke na, mbe ŋa ki yen ma sin na yɛɛ na ki pye. Pee tanga na ngasegele naa na kakɔnnɛgɛngɛlɛ ke na paa Salomɔ wi to Davidi wi yɛn. ³⁴ɛɛn fɔ mi se ka wunluwɔ pi ni fuun pi shɔ Salomɔ wi yeri. Mi yaa wi yaga wa wunluwɔ pi na, fɔ sa gbɔn wi kupilige ki na, na

tunmbyee Davidi ɲa mɪla wɔ wo kala na, katugu wɪla tanga na ɲgasegele naa na kondegeɲgele ke na. ³⁵Mi yaa ka wunluwɔ pi shɔ wi pinambyɔ wo yeri mbe cengele ke kan mboro Yerobowamu ma yeri ma cɛn ke go na. ³⁶Mi yaa cɛnle nungba yaga Salomɔ wi pinambyɔ wi kan, jango na tunmbyee Davidi wi setirige piile wa mbaa taa pe ni wɪla cɛɛn wunluwɔ pi na, na yege sɔgɔwɔ wa Zheruzalemu ca sanga pyew, ko ɲga mɪ wɔ mbaa na yeɛ nari wa ye sɔgɔwɔ we. ³⁷Mboro wo na Yerobowamu, mi yaa ma le mbɔɔn tege wunluwɔ pi na paa yege ɲga na kɔɔn ndanla we. Ma yaa pye wunluwɔ Izirayeli tara ti go na. ³⁸Na ma kaa na senyoro nda fuun mila yuun ma kan ti nuru, na ma kaa tanri na konɲolo ke na, na ma kaa ɲga ki yen sinɲe na yege na ki piin, na ma kaa tanri na kondegeɲgele naa na ɲgasegele ke na paa yege ɲga na na tunmbyee Davidi wɪla ki pye we, pa kona mi yaa pye ma ni, mbe setirige kan ma yeri ɲga ki yaa yeresaga ta paa yege ɲga na mɪla ki pye Davidi wi kan we. Mi yaa ka Izirayeli tara ti kan ma yeri. ³⁹Mi yaa ki pye ma mbe Davidi setirige piile pe go sogo, ɛɛn fɔ ki se koro ma sanga pyew.»

⁴⁰Ko punɲo na, a Salomɔ wi nɛɛ ki lagajaa mbe Yerobowamu wi gbo. Kona, a Yerobowamu wɪ si fe ma kari wa Ezhipiti tara, ma saa karafa Ezhipiti tara wunlunaɲa Shishaki wi na. Wɪla koro wa fɔ a Salomɔ wɪ saa ku^b.

Wunlunaɲa Salomɔ wi kunwɔ

⁴¹Salomɔ wi kagala sanɲgala, naa wi kapyegele ke ni fuun konaa wi tijinliwe pi ni, ti ni fuun ti yen ma yɔnɔgɔ wa Salomɔ wi kapyegele sɛwe wi ni. ⁴²Salomɔ wɪla yegele ɲgele pye wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti ni fuun ti go na wa Zheruzalemu ca, kaa pye nafa shyen. ⁴³Ko punɲo na, a wɪ si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa wi to Davidi wi ca. A wi pinambyɔ Orobowamu wɪ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

IZIRAYELI TARA WUNLUWɔ PILA KɔN SHYEN

12–22

Orobowamu wɪla je
mbe logo Izirayeli woolo pe yeri
(2 Kuro 10.1-14)

12 ¹Kona, a Orobowamu wɪ si yiri ma kari wa Sishemu ca, katugu ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun paa pan ma gbogolo wa mboo tege wunluwɔ. ²A Nebati pinambyɔ Yerobowamu wɪ sigi logo, maga ta wɪla pye bere wa Ezhipiti tara, to nda wɪla fe wunlunaɲa Salomɔ wi yege ma

^b 11.40: 1 Wunlu 14.25-26

saa lara wa we. Pa Yerobowamu wila pye ma cen wa Ezhipiti tara. ³A pè si leele tun, a pè saa wi yeri ma pan wi ni. Kona, a wo naa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni, pè si kari ma saa para Orobowamu wi ni ma yo fɔ: ⁴«Ma to wila tugugbɔɔ taga we go na. Koni mboro wo na, na maga yenle mbe pɔɔɔɔya tunndo naa tugugbɔɔ nda ma to wila taga we go na ti tifaga we na, pa we yaa la tunngo piin ma kan.»

⁵A Orobowamu wì si pe pye fɔ: «Ye sɔngɔɔ gbɛn, mi yaa jatere pye. Piliye taanri torongɔɔ ye pan laga na yeri.» A leele pè si sɔngɔɔ ma kari.

⁶Kona *lelele mbele pàa pye na tunngo piin wunlunaɲa Orobowamu wi to Salomɔ wi ni wi yinwege sanga wi ni, a wì si saa pe gbogolo ma pe yewe ma yo fɔ: «Yoro naga jaa mbe ki leele mbele pe yɔn sogo mbe yo mele?»

⁷A lelele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Nala na ma kaa tunngo piin ki leele mbele pe kan, mbe pe yenrege ki logo, mbe pe yɔn sogo senjende ni, kona pe yaa pye ma tunmbyeele fɔ sanga pyew.»

⁸Eɛn fɔ Orobowamu wi sila lelele pe yerewe senre ti le. Wo naa lefɔnmbɔɔ mbele pàa yiri ma le ja, poro mbele pàa pye le wi tanla, a wì si poro yewe. ⁹Wila pe pye fɔ: «Ki leele mbele pè pan mala pye ma yo tugugbɔɔ nda na to wila taga pe go na, mberi tifaga pe na. Yaa jaa mbe pe yɔn sogo mbe yo mele?» ¹⁰A wi yenlezaga lefɔnmbɔɔ pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki leele mbele pè pan ma senre nda yo ma kan ma yo fɔ ma to wila tugugbɔɔ nda taga pe go na mari tifaga pe na, pa ma yaa pe yɔn sɔn sogo yeɛn, mbe yo fɔ: «Na yombenjo wì gbɔɔ ma we na to wi senne li na^c.» ¹¹Yè yo na to wì tugugbɔɔ taga ye go na, nda mi wo yaa taga ye go na to yaa nugu na to wo woro to na. Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatorogo ni, mi wo yaa la ye yeregi naala ni^d.»

¹²Pilige taanri wogo ki na, a Yerobowamu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni pè si pan wa Orobowamu wi yeri, paa yege nga na wunlunaɲa wila ki yo pe kan fɔ: «Ye sɔngɔɔ ye pan laga na yeri piliye taanri ni.» ¹³A wunlunaɲa wì si leele pe yɔn sogo senngbanra ni. Lelele pàa yerewe senre nda yo wi kan, wi sila ti le. ¹⁴Wila leele pe yɔn sogo ma yala lefɔnmbɔɔ pàa yerewe senre nda yo to ni. Wila pe pye fɔ: «Na to

^c **12.10:** ɲga ki yo fɔ: *Na yombenjo wì gbɔɔ ma we na to wi senne li na*, ko kɔɔ wo yen fɔ: Fannga yen na yeri ma we na to wi fannga ki na. Faa Izirayeli woolo pàa pye na senne li jate paa senwee wi fannga ki go yen, yombenjo wo la pye na senwee wi fanngɔɔ ko nari. Ki cen ndɛɛ Orobowamu wila ki naga ma yo wo fanngɔɔ ye, ko yen fannga ni ma we wi to wi fannga ki na. ^d **12.11:** Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatorogo ni, mi wo yaa la ye yeregi naala ni: Ko naga nari ma yo tege nga Orobowamu wi yaa taga Izirayeli woolo pe na, ko yaa we nga wi to wila taga pe na ko na. Naala mbele pe senre ti yo tugurɔn kandɔngɔɔɔ jɛɛle jɛɛle kele la wele. Kila pye pe ma ke pɔpɔ wa gbatorogo ki numaga ki na; na paga lere gbɔn ki ni pe maga tile, kandɔngɔɔɔ ke mɛɛ ye wi ni maa kɔɔnɔɔ pɔyi pɔyi.

wila tugugboro taga ye go na, een mi fun, mi yaa ka taga ki tugugboro ti na naa ye go na. Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatorogo ni, mi wo yaa la ye yeregi naala ni.» ¹⁵Ki pye ma, wunlunana wi sila logo leele pe yeri; katugu Yawe Yenɔɔle lo lãa ko pye ma, jango li ***yɔn senre yofɔ** Ahiya na wila yiri wa Silo ca, senre nda lãa yo wi kan, a wiri yo Nebati pinambyo Yerobowamu wi kan, ti ta tiri yee yon fili.

Izirayeli tara woolo mbele
wa yɔnlɔparawa kameɔge kee yeri paa yiri ma je
(2 Kuro 10.16-19)

¹⁶Naa Izirayeli woolo pe ni fuun paa kaa ki yan wunlunana wii yenle mbe logo pe yeri, a pè suu pye fɔ:

«We kala woro Davidi wi ni.

Woro naa Zhese pinambyo wi ni, kɔɔɔɔ liwen woro we sɔɔɔɔ.

Izirayeli woolo ye yiri yaa kee ye yinre.

Koni, mboro ***Davidi setirige pyɔ**, ta jaan ma go woolo pe ni^e.»

Ki pye ma, a Izirayeli woolo pè si yiri ma kari pe yinre. ¹⁷Izirayeli woolo mbele paa pye ma cen wa Zhuda tara cara ti ni poro wele Orobowamu wila pye wunluwo pe go na. ¹⁸Kona, a wunlunana Orobowamu wì si Adoramu na wila pye pɔɔɔɔɔ tunndo pyefenne pe go na wi tun wa Izirayeli woolo pe yeri. Een fɔ, a Izirayeli woolo pe ni fuun pè suu wa sinndeere ni maa gbo. Wunlunana Orobowamu wo la bala ma fyeele ma ye wa wi wotoro na shon maa tilele wi ni ma fe ma kari wa Zheruzalemu ca. ¹⁹Ki pye ma, Izirayeli woolo sanmbala pè si yiri ma je Davidi wunluwo go woolo pe na, fɔ ma pan ma gbɔn nala.

²⁰Naa Izirayeli woolo sanmbala paa kaa ki logo ma yo Yerobowamu wila songoro ma pan, a pè si janwa wi gbogolo maa yeri ma pan maa tege wunluwo Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pe go na. Zhuda cenle lo ce lãa koro ma mara Davidi go woolo pe na.

Yenɔɔle li sila yenle
Izirayeli woolo pe malaga gbɔn
pe yee ni

²¹Naa Orobowamu wila kaa songoro ma ye wa Zheruzalemu ca, a wì si saa Zhuda cenle woolo pe ni fuun pe gbogolo naa Benzhamɛ cenle woolo pe ni. Paa pye malingbɔɔnlo welimbele waga cenme naa nafa tijere (180 000). A pè sho fɔ pe yaa sa malaga gbɔn Izirayeli woolo sanmbala pe ni, jango mbe Izirayeli tara wunluwo pi songoro mboo kan Salomo pinambyo Orobowamu wi yeri. ²²Een fɔ, a Yenɔɔle lè si para ***Yenɔɔle yɔn senre yofɔ** Shemaya wi ni, ma yo fɔ: ²³«Ki yo Salomo wi pinambyo Orobowamu

^e 12.16: 2 Sami 20.1

wi kan, wo nga wi yen Zhuda tara wunlunana we, naa Zhuda cenle woolo pe ni fuun naa Benzhamε cenle woolo pe ni fuun pe kan konaa leele sanmbala pe ni fuun pe kan fɔ: ²⁴Pa Yawe Yenɲele li yo yεen fɔ: Yaga ka yiri mbe sa to ye sefenne Izirayeli woolo pe na malaga ni. Ye ni fuun nungba nungba ye songɔɔ yaa kee ye yinre, katugu ki kala na li yiri mi yeri.»

A leele pɛ si logo Yawe Yenɲele li yeri, mεε songɔɔ ma kari pe yinre ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni.

**Yerobowamu wila
yarisunndo gbegele
ma Izirayeli woolo pe punɔ**

²⁵Kona, a Yerobowamu wɛ si malaga sigembogo kan ma Sishemu ca ki maga, ko nga ki yen wa Efirayimu yanwira tara ti ni, mεε cεn wa ki ni. Ko punɔ na, a wɛ si yiri ma saa malaga sigembogo kan fun ma Penuweli^f ca ki maga. ²⁶A Yerobowamu wɛ suu yεε pye fɔ: «Kona ki ni fuun, wunluwɔ pi mbe ya songɔɔ mbe pye Davidi go woolo pe woo pilige ka. ²⁷Ma jεn ki leele mbele, na paga koro la kee wa Zheruzalemu ca mbe saa *saara woo wa Yawe Yenɲele li *sherigo gbɔɔ ki ni, pa pe jatere wi yaa kannga mbe songɔɔ pe tɔfɔ Orobowamu wi yeri naa, wo nga wi yen Zhuda tara wunlunana we. Ki ka pye ma, pe yaa kanla gbo mbe si songɔɔ mbe taga Orobowamu wi na.»

²⁸Kona, a wunlunana wɛ si jatere pye ki wogo ki na. Ko punɔ na, a wɛ si napire yanlere shyen gbegele tε ni, mεε leele pe pye fɔ: «Izirayeli woolo, ye Zheruzalemu ca karaga ki yaga ma! Ye yarisunndo ti nda! To ti ye yirige wa Ezhipiti tara^g.» ²⁹A wɛ si saa nungba tεge wa Beteli ca, mεε saa sannga ki tεge wa Dan ca. ³⁰Ɛen fɔ ki wogo kila ki kan, a leele pɛ kapege pye, katugu leele paa pye na kee fɔ wa Dan ca ma saa na ki napire yanlere ka nungba gbogo. ³¹Yerobowamu wila yarisunndo gbɔɔ-yinre kankan wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, mεε leele pele wɔ wa tara woolo pe ni, ma poro tεge *saraga wɔfenne, poro sila pye *Levi setirige piile poro pele^h.

³²A Yerobowamu wɛ si fεti wa tεge yele li yenge koltaanri wogo, ki pilige kε ma yiri kangurugo wogo ki na, paa fεti nga wi maa piin wa Zhuda tara wi yen. A wo jate wɛ si saara ta wɔ wa *saraga wɔsaga ki na. Pa wila ki pye ma wa Beteli ca, ma saara wɔ napire yanlere nda wila gbegele ti yeri. Sunzara nda wila gbegele wa Beteli ca, wila saraga wɔfenne tεge paa saara woo wa ti na.

^f 12.25: Zhenε 32.31; Kiti 8.8,17 ^g 12.28: Ɛki 32.4 ^h 12.31: Mbe yala Yenɲele li lasiri wi ni, saraga wɔfenne pe ni fuun paa daga mbe yiri wa Levi sege ko ni. Ɛen fɔ ko wagati wo ni, Levi setirige woolo paa pye Orobowamu wi punɔ na wa Zhuda tara.

³³Yelɛ li yenɛge kolɔtaanri wogo, ki pilige kɛ ma yiri kanɔurugo wogo ki na, a wì si kari wa saraga wɔsaga nga wila kan wa Beteli ca ki laga ki na. Wo wila ki pilige ki kɔn maga tɛge wi yɛ. A wì sigi pilige ki pye fɛti pilige Izirayeli woolo pe kan. Ki pilige ki ni, a wo jate wì si lugu wa saraga wɔsaga ki na ma ***wusuna nuwɔ taan** sogo wa ki na ***saraga**ⁱ.

**Yenɛge yɔn senre yofɔ
wà la Yerobowamu wi jeregi**

13 ¹Ma si yala Yawe Yenɛge li lere wà la yiri wa Zhuda tara ma kari wa Beteli ca, ma yala Yawe Yenɛge li senyoro ti ni. Wila saa gbɔn wa ma Yerobowamu wi ta yeresaga wa ***saraga wɔsaga** ki na, wila jaa mbaa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori mako. ²A Yenɛge li lere wì si para nɔgbanga ma wa saraga wɔsaga ki na, ma yala Yawe Yenɛge li senyoro ti ni, ma yo fɔ: «Mboro saraga wɔsaga nga, mboro saraga wɔsaga nga, pa Yawe Yenɛge li yo yɛn fɔ: «Wele, pe yaa ka pinambyɔ wa se wa Davidi go ki ni, mboo meɛge taga laa yinri Zhoziyasi. Yarisunndo sunzara ti ***saraga wɔfenne** mbele pe maa wusuna nuwɔ taan wi sori laga ma na, wi yaa ka pe gbo mbe pe wɔ ***saraga** wa ma na. Pe yaa ka leele kajeere sogo wa ma na'. » ³Ki pilige nungba ki ni, a Yenɛge li ***yɔn senre yofɔ** wì si kacɛn wa naga ma yo fɔ: «Ye wele, kacɛn ɲa wi yaa kaga naga fɔ Yawe Yenɛge lo li para wi ɲa: «Ki saraga wɔsaga nga ki yaa ka jenw, cɔnrɔ nda ti yen wa ki na ti yaa ka wo.» »

⁴Naa wunlunana Yerobowamu wila kaa senre nda Yenɛge li lere wila yo ma wa Beteli ca saraga wɔsaga ki na ti logo, a wì suu kɛɛ ki yirige wa saraga wɔsaga ki go na, ma yo fɔ: «Yoo yigi na kan.» Eɛn fɔ kɛɛ nga Yerobowamu wila yirige Yenɛge li lere wi na, a kì si waga ma sheli wi na, wii ya mbege tirige naa. ⁵Ki wagati nungba wi ni, a saraga wɔsaga kì si jenw, cɔnrɔ nda tila pye wa ki na, a tì si wo tara ma yala Yenɛge li lere wila kacɛn ɲa senre yo wi ni, ma yala Yawe Yenɛge li senyoro ti ni. ⁶Kona, a wunlunana wì si Yenɛge li lere wi pye fɔ: «Ki yaga ma para ma Yenɛge li ni, mali yenri na kan, jango mbe ya mbanla kɛɛ ki tirige.»

A Yenɛge li lere wì si Yawe Yenɛge li yenri, a wunlunana wì si ya maa kɛɛ ki tirige, a kì songɔrɔ wa ki yɔn lelɛ li ni. ⁷A wunlunana wì si Yenɛge li lere wi pye fɔ: «Shokari wa na go ma sa li. Ko pungo na, mi yaa yari-kanga kan ma yeri.»

⁸Eɛn fɔ, a Yenɛge li lere wì si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ali na maga ma go yaara ti walaga nungba kan na yeri, mi se kari wa ma go, mi se yaakaga ka wa, mi se si tɔnmɔ wɔ wa, ⁹katugu Yawe Yenɛge làa ki tunngo nga ki kan na yeri ma yo fɔ: «Maga ka yaakaga ka wa, maga si ka tɔnmɔ wɔ wa. Kono na ma yaa le mbe kari, maga ka songɔrɔ lo ni.» »

ⁱ 12.33: Levi 23.33-34; 2 Wunlu 23.15-16 j 13.2: 2 Wunlu 23.15-20

¹⁰Kì pye ma, a Yenŋele li lere wì si kono la yege le ma songoro. Kono na wila le ma kari wa Beteli ca wi sila songoro lo ni.

**Pitunŋo wà yege la Yenŋele lere
wi fanla maa punŋo**

(1 Wunlu 20.35-36; Gala 1.6-8)

¹¹Ma si yala, ki sanga wi ni, Yenŋele yon senre yofɔ lelee wà la pye ma cen wa Beteli ca. Kagala ngele fuun Yenŋele li lere wila pye wa Beteli ca konaa senre nda fuun wila yo wunlunana wi kan, ki nana lelee wi pinambyɔ wà si pan maga senre ti yege yo wi kan ki pilige ki ni. Naa pinambiile pàa kaa ki yo pe to wi kan, ¹²a pe to wì si pe yewe ma yo fɔ: «Kono liliin ki nana wi le?» Yenŋele li lere ŋa wila yiri wa Zhuda tara, kono na wila le, a nana lelee wi pinambiile pè sili naga pe to wi na. ¹³A pe to wì si pe pye fɔ: «Ye sofile jongo ki taga wa sofile wi na na kan.» A pè si sofile jongo ki taga wa sofile wi na. A wì si lugu ma cen sofile wi na, ¹⁴mee le ma taga Yenŋele li lere wi na, ma saa wi ta wì cen ***terebenti** tige ka ngo. A wì suu yewe ma yo fɔ: «Mboro ma yen Yenŋele li lere ŋa wì yiri wa Zhuda tara le?»

A Yenŋele li lere wì suu yon sogo ma yo fɔ: «Ee, muwi.»

¹⁵Kona, a wì si Yenŋele li lere wi pye fɔ: «Pan we kari wa na go ma sa li.»

¹⁶A Yenŋele li lere wì suu yon sogo ma yo fɔ: «Mi se ya songoro mbe kari ma ni, mi se ya kari wa ma go; mi se yaakaga ka, mi se si tonmo wo ma ni laga ki laga ŋa ki ni; ¹⁷katugu Yawe Yenŋele li senre tigi yo na kan ma yo fɔ: «Maga ka yaakaga ka wa, maga si ka tonmo wo wa ki laga ki ni. Kono na mà le ma kari, maga ka lo le mbe songoro.» » ¹⁸Kona, a Yenŋele yon senre yofɔ lelee wì suu pye fɔ: «Mi fun, mi yen Yenŋele yon senre yofɔ paa ma yen. ***Merege** wà pan ma para na ni, ma Yawe Yenŋele li senre yo na kan ma yo fɔ: «Kari ma sa ki nana ŋa wi songoro ma kari wi ni wa ma go, wi sa yaakaga ka, wi tonmo wo.» » Een fɔ ki senre tila pye yagbolo. ¹⁹Kì pye ma, a Yenŋele li lere wì si songoro ma pinle nana wi ni, ma saa li ma wo wa wi go.

²⁰Naa paa kaa na nii sanga ŋa ni, a Yawe Yenŋele li si para Yenŋele yon senre yofɔ lelee wi ni, wo ŋa wila saa Yenŋele li lere wi songoro ma pan wi ni wa wi go we. ²¹A wì si para ngbanga Yenŋele li lere ŋa wila yiri wa Zhuda tara wi ni ma yo fɔ: «Pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Mà je Yawe Yenŋele li senre ti na. Yawe Yenŋele, ma Yenŋele le, li ngasegele ngele yo ma kan, mee tanga ke na. ²²Laga ŋa làa yo fɔ ma se ka yaakara ka wa, ma se si ka wo wa, mà songoro ma saa li konaa ma wo wa ki laga ki na. Ki kala na, ma gboo wi se ka le wa ma teleye pe fanga ki ni.» »

²³Naa Yenŋele li lere wila kaa li ma wo mako sanga ŋa ni, Yenŋele yon senre yofɔ lelee ŋa wila wi yeri ma songoro wi ni, a wì suu sofile jongo ki

taga wa sofile wi na wi kan. ²⁴A Yenŋele li lere wì si le na kee. A wì si saa fili jara wa ni wa konɔ. A jara wì si to wi na maa gbo. Wi gboo wila koro le tara wa konɔ. Sofile wila pye ma yere le gboo wi tanla, a jara fun wì yere le gboo wi kanŋgaga na. ²⁵Kona, a torofenne pèle si pan ma gboo wi yan tosaga wa konɔ, ma jara wi yan yeresaga le wi tanla. A pè si saa ki senre ti yege yo wa Yenŋele yɔn senre yofɔ leleɛ wi ca.

²⁶Ki Yenŋele yɔn senre yofɔ leleɛ ŋa wila saa Yenŋele li lere wi songɔɔ ma pan wi ni wa wi go, a wì sigi senre ti logo, mɛɛ yo fɔ: «Yenŋele li lere ŋa wì je Yawe Yenŋele li senre ti na wowi. Yawe Yenŋele li jara wa wi na, a wùu kɔɔnɔ maa gbo ma yala senre nda Yawe Yenŋele làa yo ti ni.» ²⁷Kona, a wì suu pinambiile pe pye fɔ: «Ye sofile jɔngɔ ki taga na sofile wi na na kan.» A pè si sofile jɔngɔ ki taga wi na. ²⁸A wì si lugu wi na ma kari, ma saa gboo wi yan tosaga wa konɔ. Sofile wo naa jara wi ni pàa pye ma yere le wi tanla. Jara wi sila gboo wi ka, wi sila si sofile wi gbo fun. ²⁹A Yenŋele yɔn senre yofɔ leleɛ wì si Yenŋele li lere wi gboo wi le maa taga wa wi sofile wi na, ma songɔɔ wi ni wa wi ca, mbe sa kunwɔ pi gbele mboo le. ³⁰A wì si saa wi gboo wi le wa wi yeera fanga ki ni. A pè si kunwɔ pi gbele ma yo fɔ: «E, we sefɔ.» ³¹Nanɔ wi lengɔɔ, a Yenŋele yɔn senre yofɔ leleɛ wì suu pinambiile pe pye fɔ: «Na mi ka ka ku, Yenŋele li lere pòo le fanga ŋa ni, yanla le wa ki ni fun. Yanla kajeere ti tege wa wi kajeere ti tanla^k. ³²Katugu senre nda Yawe Yenŋele làa le wi yɔn, a wì yo ma wa Beteli ca saraga wɔsaga ki na konaa ***Samari** tara yarisunndo sunzara yinre ti na, ki yen kaselege fɔ ki senre ti yaa ti yee yɔn fili.»

**Yerobowamu wi sila
wi kapege pyege ki yaga
(1 Wunlu 4.7-10; 15.25-30)**

³³Ki kagala ke pyengɔɔ, konaa ki ni fuun, Yerobowamu wi sila wi kombege ki yaga. Wila leele pele wɔ naa fɔngɔ leele pe ni fuun pe sɔgɔwɔ, ma pe tege yarisunndo sunzara ti saraga wɔfenne. Mbele fuun saraga wɔgɔtungɔ kila pe ndanla, wila pe tege yarisunndo sunzara ti saraga wɔfenne. ³⁴Ki wogo ŋa kila pye Yerobowamu go woolo pe kapege. Ko kala na pàa kɔ pew ma wɔ wa. Pàa pe tɔngɔ ma pe kɔ laga tara ti na.

Yerobowamu pinambyɔ Abiya wi kunwɔ

14 ¹Ki wagati nungba wi ni, a Yerobowamu wi pinambyɔ Abiya wì si to na yaa. ²A Yerobowamu wì suu jɔ wi pye fɔ: «Ki yaga ma yiri ma yaripɔɔ ta le, mɔɔ cɛnɔmɔ pi kanŋga, jɔngɔ paga kaga jɛn fɔ mboro ma yen mi Yerobowamu na jɔ we; ma le ma kari wa Silo ca. ***Yenŋele yɔn**

^k 13.31: 2 Wunlu 23.16-18

senre yofɔ Ahiya wi yen wa. Wo wila ki yo na kan ma yo mi yaa ka pye ki tara woolo mbele pe wunluwɔ. ³Buru kɛ lɛ maa le ma yɛɛ go na, naa gato ni konaa senrege kugbogo nunɔgba ni, ma kari wa wi yeri. Na maga sa gbɔn wa, nga ki yaa pyɔ wi ta wi yaa ki yo ma kan.»

⁴A Yerobowamu wi jɔ wi sigi pye ma. Wila yiri ma kari wa Silo ca, wa Ahiya wi go. Ki wagati wi ni, Ahiya wi sila pye na yaan, katugu wi yengele kaa te wi lelewe pi kala na. ⁵Ɛɛn fɔ, a Yawe Yenɔgele li sigi yo Ahiya wi kan fɔ: «Wele, Yerobowamu jɔ wi yen na paan laga ma yeri mbɔɔn yewe wi pinambyɔ wi wogo na, katugu wi yen na yaa. Na wiga pan senre nda, naa senre nda to ma yaa yo wi kan. Na wiga ka sa gbɔn wa ma na, wi yaa wi yɛɛ pye fɔ wi yen lere wa yege.»

⁶Naa Ahiya wila kaa jele wi tangala tinme pi ta sanga ɲa ni wa yeyɔngɔ ki na, a wi sho fɔ: «Yerobowamu jɔ, ye go. Yingi na, a mà sɔɔn yɛɛ pye lere wa yege? Pànla tun ma yeri mbe senngbanra yo ma kan. ⁷Sɔngɔɔ ma saga yo Yerobowamu wi kan fɔ pa Yawe Yenɔgele, ***Izirayeli** woolo Yenɔgele li yo yɛɛn: «Mɔɔ tege cɛnsagbɔɔ na leele sanmbala pe sɔɔwɔ. Mɔɔ tege to Izirayeli, na woolo pe go na. ⁸Mì wunluwɔ pi sho Davidi go woolo pe yeri maa kan ma yeri. Ɛɛn fɔ, na tunmbyee Davidi wila pye yege nga na mboro woro ma. Wila tanga na ngasegele ke na, ma taga na na wi kotogo ki ni fuun ni, na nga fuun ki yen sinɔge na yege na ki piin. ⁹Mà kapege pye ma we mbele fuun pɛ keli ma yege pe na. Mà saa yarisunndo gbegele mɔɔ yɛɛ kan. Mà tugurɔn yan ma yarisunndo yanlere gbegele mbaa ti gbogo, jango mbanla nawa pi ngban. Mà punɔgo le na ni. ¹⁰Ki kala na, mi yaa jɔlɔɔ wa Yerobowamu go woolo pe na. Mi yaa lenambala mbele fuun pe yen wi kɛɛ woolo pe tɔngɔ, kulolo mbe pinle lesele pe ni laga Izirayeli tara. Mi yaa ma setirige piile pe ni fuun pe pɛ mbe pe kɔ, paa yege nga na pe ma kayangara pɛ mberi kɔ we¹. ¹¹Yerobowamu wi go woo ɲa ka ku wa ca nawa, pyɔɔnɔ pe yaa wo ka. ɲa ka ku wa yan naayeri sannjere ti yaa wo yoli. Yawe Yenɔgele lo ligi yo ma.»

¹²«Mboro wo na, yiri maa kee ma go. Na maga sa ma yɔnɔ li wa wa ca sanga ɲa ni, pyɔ wi yaa ku. ¹³Izirayeli woolo pe ni fuun pe yaa kaa kunwɔ pi gbele mbe gboo wi le. Yerobowamu go woolo pe ni fuun pe ni, ko pyɔ wo nunɔgba gboo wi yaa ka le fanga ni; katugu Yerobowamu go woolo pe ni fuun pe ni, wo nunɔgba Yawe Yenɔgele li kajenge yan wi ni. ¹⁴Ko punɔgo na, Yawe Yenɔgele li yaa wunlunɔɲa fɔnɔɲ tege Izirayeli woolo pe go na li yɛɛ kan. Wo wi yaa ka Yerobowamu go woolo pe ni fuun pe tɔngɔ mbe pe kɔ. Ki pilige ki wa na paan, kɔ yere gbɔn makɔ. ¹⁵Yawe Yenɔgele li yaa ka Izirayeli woolo pe gbɔn mbe pe koro, fɔ pe yaa la yege paa yege nga na gbagara ma kaa na yege tɔnmɔ go na we. Tara tiyɔnrɔ

¹ 14.10: 1 Wunlu 15.29

nda làa kan pe teleye pe yeri, li yaa Izirayeli woolo pe purɔ mbe pe yirige wa ti ni, mbe pe jaraga wa Efirati gbaan wi punɔ na, katugu pè yari-sunngo jɛlɛ *Ashera ki tiyagala keke kan naga gbogo ma Yawe Yɛnɛɛle li nawa pi ngban. ¹⁶Yerobowamu wì kapere nda pye konaa ma Izirayeli woolo pe punɔ, a pè kapere nda pye, Yawe Yɛnɛɛle li yaa je pe na ti kala na.»

¹⁷A Yerobowamu ɔ wì si yiri ma kari, mɛɛ saa gbɔn wa Tiriza ca. Pa wila gbɔn le yeyɔngɔ ki na, a pyɔ wì si ku. ¹⁸A Izirayeli woolo pè suu le. Pàa wi kunwɔ pi gbele paa yɛɛɛ nga na Yawe Yɛnɛɛle làa ki le wa li tunmbyee, Yɛnɛɛle yɔn senrɛ yofɔ Ahiya wi yɔn, a wigi yo we.

Yerobowamu wi kunwɔ

¹⁹Yerobowamu wi kapyegele sanngala, naa malaga nga fuun wila gbɔn konaa wi wunluwɔ wila pi pye yɛɛɛ nga na, ki kagala ke yɛn ma yɔnlɔɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewɛ wi ni. ²⁰Yerobowamu wila pye yɛle nafa ma yiri shyen wa wunluwɔ pi na. Kona, a wì si ku ma taga wa wi teleye pe na. A wi pinambyɔ Nadabu wì si cɛn wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunaɲa

Orobowamu wi sanga

(2 Kuro 11.5–12.15)

²¹Salomɔ pinambyɔ Orobowamu wila cɛn wunluwɔ pi na Zhuda tara ti go na. Wila ta yɛle nafa shyen ma yiri nunɔba mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yɛle kɛ ma yiri kɔlɔshyen wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca ki ni, ki ca nga Yawe Yɛnɛɛle làa wɔ Izirayeli cengele ke ni fuun ke sɔɔwɔ mbaa li yɛɛ nari wa. Orobowamu nɔ pàa pye naa yinri Naama ma yiri wa Amɔ cɛnlɛ li ni.

²²Kona, Zhuda cɛnlɛ woolo pè si nga ki yɛn kapege Yawe Yɛnɛɛle li yɛɛ na ki pye. Kapere nda pàa pye ma yɛnjaga yirige li ni, tì wɛ kapere nda pe teleye pàa pye ti na. ²³Porɔ fun pàa yarisunndo sunzara kan wa tinndiye pe na pe yɛɛ kan, ma sinndeɛrɛ titɔɔnrɔ titɔɔnrɔ yerege yerege nari gbogo, konaa ma yarisunngo jɛlɛ Ashera ki tiyagala keke kankan wa tinndiye pe ni fuun pe na konaa wa tire tipiire ti nɔɔ^m.

²⁴Nambala naa jɛɛle pàa pye na yarisunndo gbɔɔsara nanjaraⁿ piin wa tara ti ni yɛrɛ. Cengele nɛɛle Yawe Yɛnɛɛle làa purɔ ma ke yirige wa Zhuda cɛnlɛ woolo pe yɛɛ ke kapyere tijangara ti ni fuun to pàa pye na fɔrɔgi. ²⁵Orobowamu wi yɛle kanɔurugo wolo li ni wa wunluwɔ pi na, a

^m 14.23: 2 Wunlu 17.9-10 ⁿ 14.24: Nambala jajara pyefenne pa pàa pye na ki jajara ti piin wa pe yarisunndo gbɔɔyɛnre ti ni. Pa jɛɛle pàa pye na kee ki nambala pe kɔrɔɔ wa, ki wogo kila pye yarisunndo ti ngasele la (Dete 23.18).

Ezhipiti tara wunlunaŋa Shishaki wì si pan ma to Zheruzalemu ca ki na. ²⁶Wìla Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** yarijende ti le konaa wunlunaŋa wi go yarijende ti ni. Wìla ti ni fuun ti le ma kari ti ni konaa ***tugurɔn sigeyaara** te woro nda Salomɔ wìla gbegele ti ni fun^o. ²⁷A wunlunaŋa Orobowamu wì si tugurɔn sigeyaara ta gbegele tuguyenre ni nda pàa le ti yɔnlɔ, mɛɛ ti le wunlunaŋa wi go kɔɔsifenne teele pe kɛɛ paa ti kɔɔsi, poro mbele pàa pye na wunlunaŋa wi go yeyɔngɔ ki kɔɔsi we. ²⁸Wunlunaŋa wi kaa kee wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni sanga o sanga, kɔɔsifenne pe ma saa tugurɔn sigeyaara ti le ma pan ti ni wa. Ko pɔngɔ na pe mɛɛ ti le mbe sɔngɔɔ ti ni wa kɔɔsifenne pe go ki ni.

²⁹Orobowamu wi kapyegele sanŋgala konaa kagala ŋgele fuun wìla pye ke yen ma yɔnlɔɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

³⁰Malaga la pye Orobowamu naa Yerobowamu pe sɔɔwɔ sanga pyew.

³¹Ko pɔngɔ na, a Orobowamu wì si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pè suu le wa wi teleye pe tanla wa Davidi ca. Pàa pye na Orobowamu wì si yinri Naama ma yiri wa Amɔ cenle li ni. A wi pinambyɔ Abiyamu wì si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunaŋa Abiyamu

wi sanga

(2 Kuro 13.1-14)

15 ¹Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri kolɔtaanri wolo li ni, a Abiyamu wì si cen wunluwɔ pi na wa Zhuda tara ti go na. ²Wìla yeɛ taanri pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Maaka. Maaka wìla pye Abishalom^p wo sumborombyɔ. ³Kapere nda fuun wi to wìla pye faa, wìla ti cenle nɔngba ti pye fun. Wi sila wi kotogo ki ni fuun ki kan Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li yeri paa yege ŋga na wi tele Davidi wìla wi kotogo ki ni fuun ki kan li yeri we. ⁴Ɛɛn fɔ Davidi wi kala na, Yawe Yenŋele, wi Yenŋele le, làa setirige pyɔ kan wi yeri wi cen wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca wi yɔnlɔ, jango wunluwɔ pi koro wa wi setirige ki ni konaa Zheruzalemu ca ki fanŋga ta; ⁵katugu ŋga ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yege na ko Davidi wìla pye. Senre nda fuun làa yo wi kan wi sila ta kpe ke wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, kaawɔ Heti cenle woolo naŋa Uri wi kala lo^q.

⁶Orobowamu wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, malaga la pye wo naa Yerobowamu pe sɔɔwɔ.

⁷Abiyamu wi kapyegele sanŋgala konaa kagala ŋgele fuun wìla pye, ke yen ma yɔnlɔɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. Malaga la pye Abiyamu wo naa Yerobowamu pe sɔɔwɔ suyi.

◦ 14.26: 1 Wunlu 10.16-17; 2 Kuro 9.15-16 P 15.2: 2 Kuro 11.20 q 15.5: 2 Sami 11

⁸Ko punḡo na, a Abiyamu wì si ku ma taga wa wi teleye pe na; a pè suu le wa Davidi ca. A wi pinambyo Asa wì si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

Zhuda tara wunlunana Asa

wi sanga

(2 Kuro 15.16–16.1)

⁹***Izirayeli** tara wunlunana Yerobowamu wi wunluwo pi ye le nafa wolo li ni, a Asa wì si cen wunluwo pi na wa Zhuda tara. ¹⁰Wila ye le nafa shyen ma yiri nunḡba pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Wi mama paa pye naa yinri Maaka. Abishalomu sumborombyo lawi. ¹¹Ḳga ki yen ma sin Yawe Yenḡele li ye ge na ko Asa wila pye, paa wi te le Davidi wi yen. ¹²Wila nambala naa je le mbele pe maa yarisunndo gbogwosaga nanjara piin pe puru ma pe wo wa tara ti ni. Wi teleye paa yarisunndo nda gbegele wila ti jogo mari wo wa tara ti ni'. ¹³Asa wila wi mama Maaka wi laga yere wa wunlunana no censaga ki na, katugu wo la yarisunḡo je le ***Ashera** ka gbegele wi ye kan. Asa wila ki yarisunḡo ki gbɔn maga jaanri, maga le ma saa ki sogo wa Sediron lafonḡologo ki ni. ¹⁴En fo ali mbege ta Asa wila wi kotogo ki ni fuun ki kan Yawe Yenḡele li yeri wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, yarisunndo sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, ti sila ya ko mbe wo wa tara ti ni. ¹⁵Wi to wila yaara nda te ge ti ye Yenḡele li kan konaa wo jate wila yaara nda te ge ti ye Yenḡele li kan, warifuwe, naa te konaa yaara ta ye ge ni, wila ti le ma saa ti te ge wa Yawe Yenḡele li ***sherigo gbogo** ki ni.

¹⁶Malaga la pye Asa naa Izirayeli tara wunlunana Bayesha pe sogwo pe wunluwo sanga wi ni fuun wi ni. ¹⁷Izirayeli tara wunlunana Bayesha wila saa to Zhuda tara ti na malaga ni. Wila malaga sigembogo kan ma Arama ca ki maga, jango leele paga ka ya mbaa yinrigi nakoma mbaa yiin wa Zhuda tara wunlunana Asa wi tara. ¹⁸Ki pye ma, warifuwe naa te na fuun wila koro wa Yawe Yenḡele li sherigo gbogo ki yarijende tegesaga ki ni konaa wa wunluwo go ki yarijende tegesaga ki ni, a Asa wì si wi ni fuun wi le maa kan wi legboolo pe yeri ma yo pe saa kan Beni Hadadi wi yeri. Beni Hadadi wila pye Heziyon pinambyo Tabirimu wo pinambyo. Wila pye Siri tara ti wunlunana ma cen wa Damasi ca. Wunlunana Asa wila yo pe saa pye fo: ¹⁹«Ki yaga mi naa mboro ni we ***yon finliwe** le we ye sogwo, paa ye ge nga na we tee le paa yon finliwe le pe ye sogwo we. Wele, mi yen naga warifuwe na wo naa ki te na wi torogi ma kan yarikanga. Yon finliwe mba pi yen mboro naa Izirayeli tara wunlunana Bayesha wi ni ye sogwo, mila jaa maa joga, jango wi kari wi laga na na.»

²⁰A Beni Hadadi wì si yen le wunlunana Asa wi senre ti na, mee wi mali-ḡgbɔonlo tee le pele torogo, a pè saa to Izirayeli tara cara ti na. Paa ya lyon

ca ki ni, naa Dan ca ki ni, naa Abeli Beti Maaka ca ki ni, naa Kinereti tara ti ni fuun ti ni konaa Nefitali tara ti ni fuun ti ni. ²¹Naa Bayesha wila kaa ki senre ti logo, a wi si Arama ca mbogo kanga ki yaga mee saa koro wa Tiriza ca.

²²Kona, a wunlunaja Asa wi si Zhuda tara woolo pe ni fuun pe yeri; wi sila lere wo wa yaga na wi suu yeri. Bayesha wila pye na Arama ca mbogo ki kanni sinndeere naa tire nda ni, a wi si ti a leele pe saa ti koli ma pan ti ni. A wunlunaja Asa wi siri le ma saa Geba ca ki kan wa Benzhamé tara konaa Mizipa ca ki ni.

²³Asa wi kapyegele sanngala ke ni fuun, naa wi kotogo kagala ke ni fuun, naa kagala ngele fuun wila pye konaa cara nda wila kan, ki kagala ke yen ma yonlogo wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. Een fo naa wila kaa le, a tɔɔɔ yama si to wi na. ²⁴A Asa wi si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pe suu le wa wi teleye pe tanla, wa Davidi ca ki ni. A wi pinambyo Zhozafati wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

Izirayeli tara wunlunaja Nadabu wi sanga

²⁵Zhuda tara wunlunaja Asa wi wunluwo pi ye le shyen wolo li ni, a Yerobowamu pinambyo Nadabu wi si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na. Wila ye le shyen pye wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na. ²⁶Ŋga ki yen kapege Yawe Yenjele li yege na ko wila pye. Wi to wila tanga konɔ na na, lo wila tanga li na maa yee kan kapege pyewe pi yeri ma ti a Izirayeli woolo pe kapege pye. ²⁷Kona, Ahiya pinambyo Bayesha na wila yiri wa Isakari cenle li ni, wi si yon le Nadabu wi na. Ma Nadabu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ta pa pan ma malingboonlo censaga kan wa Gibeton ca ki tanla mbege yon ton, a Bayesha wi si saa Nadabu wi gbɔn maa gbo. Gibeton ca kila pye Filisiti tara fenne poro wogo. ²⁸Zhuda tara wunlunaja Asa wi wunluwo pi ye le taanri wolo li ni ko Bayesha wila Nadabu wi gbo, mee cen wa wi yonlo.

²⁹Naa Bayesha wila kaa cen wunluwo pi na sanga na ni, a wi si Yerobowamu wi go woolo pe ni fuun pe gbo. Wi sila Yerobowamu wi go lere wa kpe yaga go na. Wila pe ni fuun pe tongo pew, ma yala Yawe Yenjele laa senre nda yo li tunmbyee Ahiya na wila yiri wa Silo ca wi kan ti ni^s. ³⁰Ko la pye ma, katugu Yerobowamu wila kapege pye ma ti a Izirayeli woolo pe kapege pye fun ma Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele li nawa pi ngban.

³¹Nadabu wi kapyegele sanngala koro naa kagala ngele fuun wila pye ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ³²Malaga la pye Asa wo naa Izirayeli tara wunlunaja Bayesha pe sogowo pe yinwege piliye yi ni fuun yi ni.

^s 15.29: 1 Wunlu 14.10

**Izirayeli tara wunlunana Bayesha
wi sanga**

³³ Zhuda tara wunlunana Asa wi wunluwo pi yeŋe taanri wolo li ni, a Ahiya pinambyo Bayesha wi si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na wa Tiriza ca. Wila pye yeŋe nafa ma yiri tijere wunluwo pi na. ³⁴ Nga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na ko wila pye. Yerobowamu wila tanga kongolo ngele na, koro wila tanga ke na maa ye kan kapege pyewe pi yeri ma ti a Izirayeli woolo pe kapege pye.

16 ¹ Yawe Yenŋele laa para Hanani pinambyo Yehu wi ni ma yo wigi yo Bayesha wi kan fo: ² «Moo yirige moo wo wa taambugo ki ni moo tege **Izirayeli**, na woolo pe yege sinwo. Een fo ma tanga wa Yerobowamu wi konɔ li ni, ma ti a Izirayeli, na woolo pe kapege pye, mala nawa pi ngban pe kapere ti kala na. ³ Ki kala na, mi yaa Bayesha naa wi go woolo pe ko pew mbe pe wo wa. Mi yaa wi go woolo pe pye paa yege nga na mila Nebati pinambyo Yerobowamu wi go woolo pe pye we. ⁴ Bayesha wi go woo nga ka ku wa ca nawa, pyonlo pe yaa wo ka. Nga ka ku wa yan, naayeri sannjere ti yaa wo yoli.»

⁵ Bayesha wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele wi pye konaa wi kotogo kagala ke ni, ke yen ma yonlo wo Izirayeli wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ⁶ Ko pungo na, a Bayesha wi si ku ma taga wa wi teleye pe na, a pe suu le wa Tiriza ca. A wi pinambyo Ela wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

⁷ Yawe Yenŋele laa para yere li yon senre yofɔ Yehu wi ni, Hanani pinambyo we, ma yo wi para Bayesha naa wi go woolo pe ni pe kapere nda fuun pe pye Yawe Yenŋele li yege sogwo ti kala na, katugu wila Yawe Yenŋele li nawa pi ngban wi kapyere ti ni, paa Yerobowamu go woolo pe yen konaa ma Yerobowamu go woolo pe ni fuun pe tongo ma pe ko pew.

**Izirayeli tara wunlunana Ela
wi sanga**

⁸ Zhuda tara wunlunana Asa wi wunluwo pi yeŋe nafa ma yiri kogoloni wolo li ni, a Bayesha pinambyo Ela wi si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na. Yeŋe shyen wila pye wunluwo pi na wa Tiriza ca. ⁹ Ela wi tunmbyee Zimiri nga wila pye malaga gbɔnwotoroye pe walaga nungba go na, a wo si kaa yon le wi na. Pilige ka, Ela wila pye wa Tiriza ca, wa wunluwo go ki kagala yege wofɔ Ariza wi go. Wila pye na sinme woo na sinndire piin. ¹⁰ A Zimiri wi si pan ma ye wa maa gbɔn maa gbo. Ki kala laa pye Zhuda tara wunlunana Asa wi wunluwo pi yeŋe nafa ma yiri kolshyen wolo lo ni. A Zimiri wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ¹¹ Naa wila kaa ta ma pye wunluwo, ma cen wa wunluwo pi na, a wi si Bayesha wi go woolo pe ni fuun pe gbo. Wi sila lere kpe wo yaga go na;

wi sila wi sege woo nakoma wi wɔnlɔ wa kpɛ yaga go na. ¹²Senrɛ nda Yawe Yɛnɛlɛ làa yo li yɔn senrɛ yofɔ Yehu wi kan Bayesha wi kanngɔlɔ, a wiri yo Bayesha wi kan, Zimiri wila Bayesha wi go woolo pe ni fuun pe tɔngɔ ma yala ki senrɛ ti ni. ¹³Ki kagala kàa pye Bayesha naa wi pina-mbyɔ Ela pe kapere nda fuun pàa pye to kala na konaa pàa ti a Izirayeli woolo pè kapere pye ma Yawe Yɛnɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ li nawa pi ngban pe yarisunndo gbɔgɔwɔ pi ni. ¹⁴Ela wi kapyegele sanngala konaa kagala nɛle wila pye ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwɛ wi ni.

Izirayeli tara wunlunana Zimiri wi sanga

¹⁵Zhuda tara wunlunana Asa wi wunluwɔ pi yɛlɛ nafa ma yiri kɔlɔ-shyɛn wolo li ni, a Zimiri wì si cɛn wunluwɔ pi na, ma piliye kɔlɔshyɛn pye pi na wa Tiriza ca. Ki wagati wi ni, kila yala Izirayeli malingbɔɔnlɔ pàa saa malingbɔɔnlɔ cɛnsaga kan wa Gibetɔn ca ki tanla mbege yɔn tɔn, ko nɔa ki yɛn Filisiti tara fɛnnɛ pe wogo. ¹⁶Naa leele pàa kaa koro wa maga logo ma yo Zimiri wila yɔn le wunlunana wi na maa gbo, a pè si malingbɔɔnlɔ to Omiri wi tɛgɛ wunluwɔ Izirayeli woolo pe go na. ¹⁷Kona, a Omiri wo naa malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni, pè si yiri wa Gibetɔn ca, ma saa malingbɔɔnlɔ cɛnsaga kan wa Tiriza ca ki tanla maga yɔn tɔn. ¹⁸Naa Zimiri wila kaa ki yan pè gbɛrɛ mbe ca ki shɔ mbege ta sanga nɔa ni, a wì si kari ma saa ye wa wunluwɔ go ki yumbyɔ larawa woo wi ni, mɛɛ kasɔn le wunluwɔ go ki ni, ma pinle ma sogo go ki ni. ¹⁹Zimiri wila ku wi kapere to kala na, katugu nɔa kila pye kapege Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ na ko wila pye. Wila tanga wa Yerobowamu wi tulugo ki ni, maa yɛɛ kan kapege ki yeri, ko nɔa Yerobowamu wila pye ma ti a Izirayeli woolo pè kapege pye we. ²⁰Zimiri wi kapyegele sanngala konaa yɔn nɔa wila le, ki kagala ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwɛ wi ni.

²¹Kona, a Izirayeli woolo pè si kɔn shyɛn. Leele pe walaga nungba la taga Ginati pinambyɔ Tibini wi punɔgo na, maa tɛgɛ wunluwɔ; a walaga sannga ko si taga Omiri wo punɔgo na. ²²Ɛɛn fɔ mbele pàa taga Omiri wi punɔgo na poro la ya Ginati pinambyɔ Tibini wi woolo pe ni. A Tibini wì si ku, a Omiri wo si cɛn wunluwɔ pi na.

Izirayeli tara wunlunana Omiri wi sanga

²³Zhuda tara wunlunana Asa wi wunluwɔ pi yɛlɛ nafa ma yiri ke ma yiri nungba wolo li ni, a Omiri wì si cɛn wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na. Wila pye yɛlɛ ke ma yiri shyɛn wa wunluwɔ pi na. Wila keli ma yɛlɛ kɔgɔlɔni lo pye wa Tiriza ca gben. ²⁴A wì si saa ***Samari** tara yanwiga laga ka lɔ nana nɔa pàa pye na

yinri Shemeri wi yeri warifuwe pyɔ waga kɔgɔlɔni (6 000) na. A wì si ca ka kan wa maga mege taga naga yinri ***Samari** ma yala yanwiga laga ki fɔ Shemeri wi mege ki ni.

²⁵Ŋga ki yen kapege Yawe Yenɲele li yege na ko Omiri wila pye. Wila kapege pye ma we mbele fuun pàa keli ma cen wunluwɔ pi na wi yege pe na. ²⁶Wila tanga wa Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi konɔ li ni fuun li ni, maa ye kan kapege pyewe pi yeri, ko ŋga wila pye ma ti a Izirayeli woolo pè kapege pye ma Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li nawa pi ŋgban pe yarisunndo gbɔgɔwɔ pi ni. ²⁷Omiri wi kapyegele sanngala, naa kagala ŋgele wila pye konaa wi kotogo kagala ŋgele wila pye, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ²⁸Ko pungo na, Omiri wì si kaa ku ma taga wa wi tɛɛye pe na. A pè suu le wa Samari ca. A wi pinambyɔ Ashabu wì si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Izirayeli tara wunlunaŋa Ashabu wi sanga

²⁹Zhuda tara wunlunaŋa Asa wi wunluwɔ pi ye le nafa ma yiri ke ma yiri kɔlɔ-taanri wolo li na, a Omiri pinambyɔ Ashabu wì si cen wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na. Wila pye ye le nafa ma yiri shyen Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca. ³⁰Ŋga ki yen kapege Yawe Yenɲele li yege na ko Omiri pinambyɔ Ashabu wila pye. Wì kapege kila we mbele pàa keli ma cen wunluwɔ pi na wi yege pe woro ti na. ³¹Nebati pinambyɔ Yerobowamu wila kapere nda pye ti cen le nungba to wila pye, een fɔ ko yere suu yen le tin bere, fɔ a wì saa Sidɔn ca fenne wunlunaŋa Etibaali wi sumborombyɔ Yezabeli wi pori wi jɔ konaa na tunngo piin yarisunngo ***Baali** ki kan, na fɔli ki yege sɔgɔwɔ naga gbogo. ³²A wì si ***saraga wɔsaga** kan yarisunngo Baali ki kan wa Samari ca, wa yarisunngo gbɔgɔgo ŋga wila kan Baali wi kan ki ni. ³³Ashabu wila yarisunngo jele ***Ashera** ki tiyala la kan mbaa ki gbogo. Wila kapere legerɛ ta yege pye naa ma Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li nawa pi ŋgban. Wi kapere tila we Izirayeli tara wunlumbolo mbele fuun pàa keli ma cen wunluwɔ pi na wi yege pe woro ti na. ³⁴Ashabu wi wagati wi na, a Beteli ca fenne naŋa Hiyeli wì si yiri ma Zheriko ca ki kan naa. Wila tunngo ki nɔgɔ le pilige ŋga ni, a wi pinambyɔ kɔngbanŋa Abiramu wì si ku. Wi yaa ca ki mbogo yeyɔngɔ kɔɔrɔ ti le pilige ŋga ni, a wi pinambyɔ pungofɔ Segubu wì si ku. Kila pye ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni, to nda làa yo Nuni pinambyɔ Zhouzuwe wi kan weɛ.

Yenɲele yɔn senre yofɔ Eli wila yo wawa yaa yere wa Izirayeli tara

17 ¹Naŋa wà la pye wa Tishibe ca, wa Galaadi tara, pàa pye naa yinri ***Eli**. Pilige ka, a wì si saa wunlunaŋa Ashabu wi pye fɔ:

^t 16.34: Zhouzu 6.26

«Yawe Yenŋele na yinwege wolo, *Izirayeli woolo Yenŋele na mi yen na tunngo piin li kan li mege ki na, senre nda mi yen na yuun ti nda: Yegele ŋgele kaa paan ke ni, fɔŋgo se wo laga tara ti na, tisaga se si pan laga tara ti na, kaawɔ mi mbe ka pan mbege yo fɔ ki to^u.»

**Eli wila saa cen
wa Keriti lafogo yɔn ki na**

²Ko punngo na, a Yawe Yenŋele li si para Eli wi ni ma yo fɔ: ³«Yiri laga ki laga nga ki ni, ma kari wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri, ma sa lara wa Keriti lafogo ki tanla, wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga kee yeri. ⁴Maa lafogo tɔnmɔ pi woo. Migi konɔ kan kaankaanye pe yeri pe saa yaa-kara kaan ma yeri wa ki laga ki na.» ⁵A Eli wɔ si yiri ma kari ma yala Yawe Yenŋele li senyoro ti ni. Wila saa cen wa Keriti lafogo ki yɔn na, wa Zhuriden gbaan wi yɔnlɔ yirisaga kee yeri. ⁶Kaankaanye paa pye na paan na buru naa kara kaan wi yeri pinliwe naa yɔnlɔkɔgo. A wi nee lafogo tɔnmɔ pi woo. ⁷Een fɔ sanni sa gbɔn wagati wa ni, a lafogo tɔnmɔ pɔ si waga, katugu tisaga kpe sila pan wa tara ti ni.

**Eli wila kari wa
Sarepita ca nangunjo wa yeri**

⁸Kona, a Yawe Yenŋele li si para Eli wi ni maa pye fɔ: ⁹«Yiri ma kari wa Sarepita ca, wa Sidɔn tara ma sa cen wa. Wele, migi konɔ kan nangunjo wa yeri wila ma kaan maa kaa.»

¹⁰Ki pye ma, a Eli wɔ si yiri ma kari wa Sarepita ca. Naa wila ka saa gbɔn wa ca ki yesaga sanga ŋa ni, a wɔ si nangunjo wa yan wi yen na kanŋgire wulowulo. A Eli wɔ suu yeri maa pye fɔ: «Mila ma yenri, ki yaga ma sa tɔnmɔ ko na kan leyaraga ka ni, jango mbe ta mbe wɔ.» ¹¹A jele wɔ si kari sa tɔnmɔ pa ko wi kan, a Eli wɔ suu yeri naa maa pye fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ki yaga ma sa buru kongo lagaja ma pan ki ni na kan.» ¹²A jele wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele, ma Yenŋele na yinwege wolo li mege ki na, yaakaga kpe woro laga, nga kɔ sɔgo. Een fɔ, muwe kee yenle nunɔba pi yen na yeri cɔlɔ la ni, naa sinme jenri ni sinme cɔpile la ni. Mee na yan mi yen na kanŋgire jenri wulowulo? Po mi yaa songoro sa sɔgo mi naa na pinambyɔ wi ni we ka. Na waga to ka mbe kɔ, kona wee cen waa kunwɔ pi singi.»

¹³A Eli wɔ suu pye fɔ: «Maga ka fye. Kari ma saga pye paa yege nga na mɔga yo. Een fɔ keli ma sa buru wa gbegele na kan jele ma pan wi ni na kan gben. Ko punngo na, mee sa mboro naa ma pinambyɔ wi ni ye woo wi gbegele. ¹⁴Katugu Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele pa li yo yeen fɔ: «Muwe pi se ka kɔ wa cɔlɔ li ni, sinme pi se si ka kɔ wa sinme cɔpile li ni,

^u 17.1: Zhaki 5.17

fɔ pilige nga ni Yawe Yenɲele li yaa ti tisaga ki pan laga tara ti na.» ¹⁵ A jele wì si kari ma saa ki pye paa yege nga na Eli wìla ki yo wi kan we. Jele wo naa wi pinambyɔ wi ni, naa Eli wi ni pàa pye na yaakara taa na kaa fɔ ma saa gbɔn wagati titɔnlɔwɔ ni. ¹⁶ Katugu muwe pi sila kɔ wa ɔɔlɔ li ni, sinmɛ fun pi sila kɔ wa sinmɛ ɔɔpile li ni, ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni Eli wi kan, a wìgi yo we.

**Eli wìla nangunjo
wi pinambyɔ wi yen maa yirige
wa kunwɔ pi ni**

¹⁷ Ki kagala ke punɔgo na, nangunjo ɲa wìla Eli wi yaara wɔ, a wi pinambyɔ wì si to na yaa. Wi yama pìla ɲɔgbɔn fɔ a wi wɔnwɔn pì yere. ¹⁸ Kona, a jele wì si Eli wi pye fɔ: «Yenɲele li lere, yingi ki yen mi naa mboro we sɔɔwɔ? Kì cɛn ma pan laga na yeri mbe pan mbe ti na kapere ti fɔɔ mbe tɔn na na konaa mbe ti na pinambyɔ wi ku wi le?»

¹⁹ A Eli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma pinambyɔ wi kan na yeri.» A Eli wì si pyɔ wi shɔ wi nɔ wi kɛɛ. Wo jate wìla pye na wɔnlɔ sanɲgazo wi yumbyɔ ɲa ni, a wì si lugu ma kari pyɔ wi ni wa wi ni, ma saa wi sinɲge wa wi sinleyaraga ki na. ²⁰ Ko punɔgo na, a wì si Yawe Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele, na Yenɲele, ma mbe yenle kaselege mbe jɔlɔɔ wa ki nangunjo ɲa wìlan yaara wɔ laga wi go wi na mboo pinambyɔ wi gbo le?» ²¹ Kona, a Eli wì si sinle ma sanga pyɔ wi na ma saa ta yɔnlɔ taanri, mɛɛ Yawe Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele, na Yenɲele, mila ma yenri, maga yaga ma yinwege wɔnwɔn pi sɔngɔɔ maa le ki pinambyɔ ɲa wi ni naa.» ²² A Yawe Yenɲele lɔ si Eli wi yenrɛwe pi logo, mɛɛ yinwege wɔnwɔn pi sɔngɔɔ maa le pyɔ wi ni, a wì si sɔngɔɔ ma pye yinwege na naa. ²³ A Eli wì si pyɔ wi le ma yiri wi ni wa sanɲgazo yumbyɔ wi ni, ma tigi wi ni wa go nawa, maa kan wi nɔ wi yeri, mɛɛ wi pye fɔ: «Wele, ma pinambyɔ wi yen yinwege na.» ²⁴ Kona, a jele wì si Eli wi pye fɔ: «Koni mìgi jen fɔ ma yen Yenɲele li lere. Yawe Yenɲele li yɔn senrɛ nda maa yuun ti yen kaselege.»

**Eli wìla kari
wa wunlunɔja Ashabu wi yeri**

18 ¹ Naa wagati titɔnlɔwɔ wà la kaa toro, wawa mba pìla yere pi ye le taanri wolo li ni, a Yawe Yenɲele lɔ si para *Eli wi ni maa pye fɔ: «Yiri ma kari wa Ashabu wi yege sɔɔwɔ, kona mi yaa ti tisaga ki pan laga tara ti ni.» ² A Eli wì si yiri ma kari wa Ashabu wi yeri.

Kila yala funɔgo kì ɲɔgbɔn wa *Samari tara fɔ jɛɲɛ. ³ A Ashabu wì suu wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ Abidiyasi wi yeri, a wì pan wa wi yeri. Ma si yala Abidiyasi wìla pye na fye Yawe Yenɲele li yege fɔ jɛɲɛ; ⁴ katugu sanga ɲa ni Yezabeli wìla pye na Yawe Yenɲele li yɔn senrɛ

yofenne pe tongo, Abidiyasi wila Yenŋele li yon senre yofenne cenme le ma saa pe kon shyen ma pe lara waliwere ta ni lere nafa shyen ma yiri ke ke, nɛɛ pe kaan yaakara naa tɔnmɔ ni. ⁵A Ashabu wɪ si Abidiyasi wi pye fɔ: «Yiri ma sa tara ti yanri ma toro, ma puluyo yi ni fuun naa laforo ti ni fuun ti wele. Kana ma yaa sa yantipirige yan wa laga ka na mbaa ki kaan we shɔnye naa we sofilele worosoye pe yeri paa kaa, jango pe koro yinwege na, waga ka pe gbo jorowo na. ⁶A pɛ si tara ti wali pe yɛ kan mberi yanri mbe toro. Ashabu wila konɔ la le ma kari wi ye, a Abidiyasi wɪ konɔ la yege le ma kari wi ye.»

⁷Ma Abidiyasi wi ta wa konɔ wila kee, a wɪ si saa fo ma fili Eli wi ni. A Abidiyasi wɪ suu jen. A wɪ si to maa yege ki jiile wa tara maa gbɔgo, mɛɛ yo fɔ: «Na tafɔ Eli, mboro wi yɛɛ le?»

⁸A Eli wɪ suu yon sogo ma yo fɔ: «Ee, muwi. Kari ma saga yo na tafɔ Ashabu wi kan fɔ: «Wele, Eli wi yen wa.» »

⁹A Abidiyasi wɪ sho fɔ: «Yingi kapege mɪ pye, fɔ a ma yen na mi ŋa ma tunmbyee na nii Ashabu wi kɛɛ wilan gbo? ¹⁰Yawe Yenŋele, ma Yenŋele na yinwege wolo li mege ki na, mɪ wugu ma kan fɔ cenle lo la woro wa nakoma wunluwɔ tara to ta woro wa, nda na tafɔ Ashabu wii leele tun pe sɔɔn lagaja wa. Eɛn fɔ, na ki woolo paga pan mbe yo fɔ pe sɔɔn yan wa pe yeri, wi ma ti ki cenle woolo nakoma ki wunluwɔ tara woolo pe ma wugu mbege naga fɔ pe sɔɔn yan wa. ¹¹Koni, a mbɔro sho fɔ: «Kari ma saga yo na tafɔ wi kan fɔ: Wele, Eli wi yen wa.» ¹²Mbe sigi ta, na mi ka yiri na ma tanla fɔɔnfɔɔn ŋga na mbe kari, Yenŋele li yinne li yaa ma le mbe kari ma ni laga ŋga mii jen. Na mi ka sɔɔn senre yo Ashabu wi kan, na wi sɔɔn yan pa wi yaa na gbo. Ma si yala mi ŋa ma tunmbyee mi maa fye Yawe Yenŋele li yege maga le wa na punwe sanga wi ni.

¹³«Na tafɔ, sanga ŋa ni Yezabeli wila pye na Yawe Yenŋele li yon senre yofenne pe kuun, ŋga mila pye pe sila ki wogo ki yege yo ma kan wi le? Mila Yenŋele li yon senre yofenne cenme le ma saa pe lara waliwege ka ni nambala nafa shyen ma yiri ke ke, na pe kaan yaakara naa tɔnmɔ ni na pe baro. ¹⁴Koni, a mbɔro sho fɔ: «Kari ma saga yo ma tafɔ Ashabu wi kan fɔ: Wele, Eli wi yen wa.» Pa wi yaa na gbo.»

¹⁵A Eli wɪ suu yon sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, naa yinwege wolo li mege ki na, lo na mi yen na tunngo piin li kan we, ma taga ki na fɔ nala mi jate mi yaa kari wa Ashabu wi yeri.»

Eli wila wi yɛɛ naga Ashabu wi na

¹⁶Kona, a Abidiyasi wɪ si kari ma saa Ashabu wi fili maga senre ti yege yo wi kan. A Ashabu wɪ si kari wa Eli wi yeri. ¹⁷Naa Ashabu wila kaa Eli wi yan, a wɪ sho fɔ: «Ma ŋa san, mboro ŋa maa jɔɔgo ki waa ***Izirayeli** woolo pe na we!» ¹⁸A Eli wɪ suu yon sogo ma yo fɔ: «Mi ma mila jɔɔgo ki waa Izirayeli woolo pe na. Eɛn fɔ mboro naa ma to go woolo pe ni yoro

welɛ, katugu yɛ je mbaa tanri Yawe Yɛnɛɛle li ngasegele ke na, ma taga yarisunndo ***Baali** ti na nari gbogo. ¹⁹Koni leele torogo pe sa Izirayeli woolo pe ni fuun pe yeri pe pe gbogolo wa na tanla wa Karimeli yanwiga ki na, naa yarisunngo Baali ki yɔn senre yofenne cɛnmɛ tijere naa nafa shyen ma yiri kɛ (450) pe ni konaa yarisunngo ***Ashera** ki yɔn senre yofenne cɛnmɛ tijere (400) pe ni, poro mbele pe maa nii wa wunlunjo Yezabeli wi go we.»

**Eli wo naa yarisunngo Baali
ki yɔn senre yofenne pe kala**

²⁰Kona, a Ashabu wɛ si leele torogo Izirayeli woolo pe ni fuun pe yeri, mɛɛ yarisunngo Baali ki yɔn senre yofenne pe gbogolo wa Karimeli yanwiga ki na. ²¹Kona, a Eli wɛ si fulo wa leele pe ni fuun pe tanla mɛɛ pe pye fɔ: «Ye yaa la yewile la kanni kanngɔɔyɔ shyen yi na fɔ sa gbɔn wagati wi wiwiin? Na ki ka pye Yawe Yɛnɛɛle lo li yen Yɛnɛɛle, ye taga li na ye. Eɛn fɔ na ki ka si pye yarisunngo Baali ko ki yen Yɛnɛɛle, ye taga ki na kɛ.» Eɛn fɔ leele pe sila wi yɔn sogo senpyɔ nungba ni. ²²A Eli wɛ si leele pe pye fɔ: «Mi nungba mɛ koro Yawe Yɛnɛɛle li yɔn senre yofɔ, ma si yala yarisunngo Baali ki yɔn senre yofenne pe yen lere cɛnmɛ tijere naa nafa shyen ma yiri kɛ (450). ²³Ye pan napɛnɛ shyen ni we kan. Baali yɔn senre yofenne pe nungba wɔ pe yɛɛ kan, poo gbo, poo kɔɔnɔ, poo taga wa kanngire ti go na mboo pye ***saraga**, paga ka kasɔn le ti ni. Mi fun mi yaa sanja wi lɛ mboo gbegɛle mboo taga wa kanngire ti go na, mi se kasɔn le wa ti ni. ²⁴Ko pɔngɔ na, ye ye yɛnɛɛle li yenri, mi fun mi yaa Yawe Yɛnɛɛle li yenri. Na ɲa Yɛnɛɛle kaa yɔn sogo kasɔn ni, pa kona lo li yaa pye Yɛnɛɛle jenne le.»

A leele pe ni fuun pɛ si Eli wi yɔn sogo ma yo: «Wɛɛ logo.»

²⁵A Eli wɛ si Baali yɔn senre yofenne pe pye fɔ: «Ye keli ye napɔɔ wa wɔ yoo gbegɛle, katugu yoro ye yen ma lɛɛ. Kona ye ye yarisunngo ki yenri, eɛn fɔ yaga ka kasɔn le kanngire ti ni.»

²⁶A pɛ si napɔɔ ɲa pàa kan pe yeri wi lɛ maa gbegɛle, mɛɛ yarisunngo Baali ki yenri maga lɛ pinliwɛ pi ni fɔ ma saa gbɔn yɔnɔfugo ki na. Pàa pye na yuun fɔ: «Baali, we yɔn sogo.» Eɛn fɔ, pe sila magala logo, pe sila si pe yɔn sogo senpyɔ ni. ***Saraga wɔsaga** ɲga pàa kan, a pe nɛɛ yeni na kanni naga mari.

²⁷Naa yɔnɔfugo kɪla kaa gbɔn, a Eli wɛ si to na teɛɛ pe na, na yuun fɔ: «Yaa jɔɔɔgi ɲgbanga, ki kaa pye Baali wi yen yɛnɛɛle we. Kana wi yen na jatere piin kala la na, nakoma wi kɛɛ yen ma yanra, nakoma wi kari ca na, nakoma wi yen na wɔnɔ; ye daga mboo yen.» ²⁸Kona, a pe nɛɛ jɔɔɔgi ɲgbanga naa ma wɛ, na pe yɛɛ wire ti kɔɔnɔ pe tokobiye naa pe njaanra ti ni, ma yala pe kaleɛɛ ki ni, fɔ a kasanwa pila yinrigi na fuun pe na.

²⁹Naa yɔnɔ kɪla kaa pari, a pe nɛɛ Baali wi yɔn senre yuun fɔ ma saa

gbɔn yɔnlɔkɔgɔ saraga wɔsanga wi na. Eɛn fɔ pe sila magala logo, pe sila pe yɔn sogo, pe sila si logo pe yeri.

³⁰Kona, a Eli wì si leele pe ni fuun pe pye fɔ: «Ye fulo laga na tanla.» A leele pe ni fuun pe si fulo wa wi tanla. Kona, a Eli wì si Yawe Yenɛɛle li saraga wɔsaga nga kila to ki gbegele naa fɔnɔgɔ. ³¹A wì si sinndeere ke ma yiri shyen le ma yala Zhakɔbu pinambiile pe cengele ke yɔn ki ni, ki Zhakɔbu wo Yawe Yenɛɛle làa ki yo wi kan ma yo fɔ: «Pe yaa lɔɔn yinri Izirayeli.» ³²A wì sigi sinndeere ti tɛge ma saraga wɔsaga ki kan Yawe Yenɛɛle li mɛge ni. Wila wege wɔ ma saraga wɔsaga ki maga; tɔnmɔ litiri nafa ma yiri ke mbaa ya mbe ye wa ki wege ki ni. ³³A wì si kanngire ti tagala wa saraga wɔsaga ki na, mɛɛ napɔlɔ wi kɔɔnlɔ maa taga wa ti go na. ³⁴Ko pɔnɔgɔ na, a wì sho fɔ: «Ye cɔgbɔrɔ tijere yin tɔnmɔ ni yoo wo ***saraga sogowogo** konaa kanngire ti na.» A pè sigi pye ma. A Eli wì sho fɔ: «Yege pye naa shyen wogo na.» A pè sigi pye ma. A wì sho naa fɔ: «Yege pye naa taanri wogo na.» A pè sigi pye ma. ³⁵Tɔnmɔ pila wo ma fɔ saraga wɔsaga ki kanngara ti lagapyew ma wege ki yin.

³⁶Naa yɔnlɔkɔgɔ saraga wɔsanga wila kaa gbɔn, a ***Yenɛɛle yɔn senre yofɔ** Eli wì si fulo wa saraga wɔsaga ki tanla ma sho fɔ: «Yawe Yenɛɛle, Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu Yenɛɛle, ti leele pege jɛn nala fɔ mboro ma yɛn Yenɛɛle laga Izirayeli tara, fɔ muwi mi yɛn ma tunmbyee we, fɔ mīgi kagala ngele ke ni fuun ke pye ma senre to fannga na. ³⁷Na yɔn sogo Yawe Yenɛɛle, na yɔn sogo, jango ki leele mbele pege jɛn fɔ mboro ma yɛn Yawe Yenɛɛle, Yenɛɛle jenne le, fɔ maa jaa pe sɔngɔrɔ pe pan ma kɔrɔgɔ pe kotogo ki ni fuun ni.»

³⁸Kona, a Yawe Yenɛɛle li kasɔn kì si yiri wa naayeri ma tigi, ma saraga sogowogo ki sogo, naa kanngire ti ni, naa sinndeere to naa tara ti ni konaa ma tɔnmɔ mba pila pye wa wege ki ni pi waga. ³⁹Naa leele pe ni fuun pàa kaa ki wogo ki yan ma, a pè si to ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara nɛɛ yuun fɔ: «Yawe Yenɛɛle lo li yɛn Yenɛɛle le! Yawe Yenɛɛle lo li yɛn Yenɛɛle le!» ⁴⁰A Eli wì sho fɔ: «Ye Baali yɔn senre yofenne pe yigi na kan. Yaga ka ti lere kpɛ mbe fe wi sho pe ni.» A pè si pe yigi wi kan. A Eli wì si ti a pè kari pe ni wa Kishɔn lafogo ki yɔn na ma saa pe kɔnlɔgi wa.

Tisaga kila pan wa tara ti ni naa

⁴¹Kona, a Eli wì si Ashabu wi pye fɔ: «Yiri maa kee ma sa li ma wɔ, katugu mi yɛn na tisaga ki tinme taa.» ⁴²A Ashabu wì si kari sa li mbe wɔ. Eɛn fɔ, a Eli wì si lugu wa Karimeli yanwiga ki go na, ma saa fɔli maa yɛge ki le wa wi kannguuro ti sɔgɔwɔ, maga jiile wa tara ma Yenɛɛle li yɛnri. ⁴³A Eli wì suu tunmbyee lefɔnɔgɔ wi pye fɔ: «Kari ma sa wele wa kɔgɔje kee ki yeri.» A wi tunmbyee wì si kari ma saa wele wa, mɛɛ

▼ 18.31: Zhene 32.29; 35.10; Zhouzu 4.8

sɔngɔɔ ma pan ma yo fɔ: «Mi si yaraga ka yan wa.» Eli wila wi tun ma yo wi sa wele wa fɔ ma saa ta welesaga kolɔshyen. ⁴⁴Welesaga kolɔshyen wogo ki na, a wi tunmbyee wì sho fɔ: «Na yege yen kambaaga jeele la na laa yinrigi wa kɔɔje kee yeri, li gbeme pi yen paa kendala yen.» Kona, a Eli wì suu pye fɔ: «Kari ma saga yo Ashabu wi kan fɔ wuu wotoro ɲa shɔn maa tilele wi gbegele wi yiri wila kee, nakoma tisaga ki yaa wi yɔn tɔn laga.»

⁴⁵Ko pɔngo na, a yenɲele lɪ si wɔ lagapyew. A tifelege kɪ si yiri na gbɔɔn. A tisagbɔɔ kà si pan fɔ jenge. Ashabu wila lugu wi wotoro ɲa shɔn maa tile wi na ma kari wa Zhizireyeli ca". ⁴⁶Yawe Yenɲele làa fannga le Eli wi ni. A wì suu kurusijara wi pɔ wa wi sɛnne, nɛe fee Ashabu wi wotoro wi yege fɔ ma saa gbɔn wa Zhizireyeli ca yesaga ki na.

Eli wila fe ma lara Yezabeli wi na

19 ¹*Eli wila kagala ɲegele fuun pye konaa wila *Baali *yɔn sɛnre yofenne pe gbo tokobi ni yege ɲga na, Ashabu wila saa ki ni fuun ki yege yo Yezabeli wi kan. ²A Yezabeli wì si lere tun wa Eli wi yeri wi saa pye fɔ: «Goto anme yege, na mi sɔɔn gbo paa yege ɲga na mà Baali yɔn sɛnre yofenne pe gbo, kona yarisunndo ti jɔlɔɔ gbɔɔ wa na na.» ³A Eli wì si fye fɔ jenge, mɛe yiri ma fe mbe ta mboo yɛe go shɔ. A wì si saa gbɔn wa Berisheba ca, wa Zhuda tara, mɛe wi tunmbyee lefɔɲɔ wi toro lema.

⁴A Eli wo si kari wa *gbinri wi ni ma pilige nungba tangala tanga. A wì si saa cɛn tipige ka nɔɔ nɛe kunwɔ pi lagajaa ma yo fɔ: «E, Yawe Yenɲele, yingɔ wo ni ki kala na lɪ toro li da wi na. Ma ti mbe ku teere, katugu mii mbɔnrɔ na teleye pe na.»

⁵Ko pɔngo na, a wì si sinle le tipige ki nɔɔ mɛe wɔnlɔ. Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a *mɛrege wà si pan ma jiri wi na maa yen, mɛe wi pye fɔ: «Yiri ma ka.» ⁶A wì si yiri ma wele, mɛe gato wa yan tegesaga wa wi go kee ki yeri konaa tɔnmɔ kugbogo ni. Ki buru cɛnle pe maa fɔ sinndelege ɲga kɪ weri ko ka na. A wì si ka ma wɔ, mɛe sɔngɔɔ ma sinle. ⁷A Yawe Yenɲele li mɛrege wì si pan ma jiri naa Eli wi na ki shyen wogo na, mɛe wi pye fɔ: «Yiri ma ka, katugu ma kondangala li yen ma tɔnlɔ.» ⁸A wì si yiri ma ka ma wɔ. Ki yaakara tila fannga kan wi yeri. A wì si yiri ma tanga piliye nafa shyen ni, ki yɔnlɔ naa ki yembine, fɔ ma saa gbɔn wa Yenɲele li yanwiga ki na, ko ɲga ki yen Horebu yanwiga ye.

Yenɲele làa li yɛe naga Eli wi na

⁹Ma Eli wi ta wa Horebu yanwiga ki na, a wì si ye wa yanwiga ki wege ka ni ma wɔnlɔ wa. A Yawe Yenɲele lɪ si para Eli wi ni maa yewe ma yo fɔ: «Eli, yingɪ ma yen na piin lagame?»

^w 18.45: Zhaki 5.18

¹⁰ A Eli wì si Yenŋele li yòn sogo ma yo fɔ: «Mì jan leele pe ni na fanŋga ki ni fuun ni, Yawe Yenŋele, Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li mege ki kala na; katugu *yòn finliwe mba màa le *Izirayeli woolo pe ni, pòo jɔgɔ, mɔɔ *saraga wɔsara ti jaanri, mɔɔ yòn senre yofenne pe gbo tokobi ni. Mi nunŋba mì koro, koŋga pe yen naga jaa mbanla gbo fun^x.»

¹¹ A Yawe Yenŋele li si Eli wi pye fɔ: «Yiri ma sa yere wa yanwiga ki na mi ŋa Yawe Yenŋele na yege sɔgɔwɔ.» Le ki yɔngɔlɔ nunŋba ke ni, a Yenŋele li nɛe toro. A tifeŋgbɔgɔ kà si yiri nɛe gbɔɔn wa yanwiga ki na, fɔ na yanwira ti walagi, na waara ti jɛenri Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ. Eɛn fɔ, Yawe Yenŋele li sila pye wa tifelege ki ni. Tifelege ki toroŋgɔlɔ, a tara ti si yege, eɛn fɔ Yawe Yenŋele li sila pye wa tara ti yegewe pi ni.

¹² Tara ti yegengɔlɔ, a kasɔn si pan. Eɛn fɔ Yawe Yenŋele li sila pye wa kasɔn ki ni. Kasɔn ki toroŋgɔlɔ, a magala jeele tanla la nɛe yinrigi. ¹³ Naa Eli wila kaa ki magala li logo, a wì suu yege ki fo wi derigbɔgɔ ki ni, mee yiri ma yere wa waliwege ki yòn na. A magala là suu pye fɔ: «Eli yinŋi maa piin lagame?»

¹⁴ A Eli wì sho fɔ: «Mì jan leele pe ni na fanŋga ki ni fuun ni Yawe Yenŋele, Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li mege ki na; katugu yòn finliwe mba màa le Izirayeli woolo pe ni, pòo jɔgɔ, mɔɔ saraga wɔsara ti jaanri, mɔɔ yòn senre yofenne pe gbo tokobi ni, koŋga pe yen naga jaa mbanla gbo fun.»

¹⁵ Eɛn fɔ, a Yawe Yenŋele li suu pye fɔ: «Yiri ma gbinri konɔ li lɛ ma sɔngɔɔ ma kari fɔ wa Damasi ca. Na maga sa ye wa, ma sa *sinme kpoyi wo Hazayeli wi na maa tege Siri tara ti wunlunaŋa^y. ¹⁶ Ko pɔngo na, ma sa sinme kpoyi wo Nimishi pinambyɔ Yehu wi na maa tege Izirayeli tara ti wunlunaŋa. Shafati pinambyɔ Elize ŋa wì yiri wa Abeli Mehola ca, ma sa sinme kpoyi wo wi na fun maa tege *Yenŋele yòn senre yofɔ ma yee yɔnlɔ^z. ¹⁷ Kona lere ŋa fuun ka fe mbe sho Hazayeli wi tokobi wi kee, Yehu wi yaa wo gbo. Ŋa fuun ka fe mbe sho Yehu wi tokobi wi kee, Elize wi yaa wo gbo. ¹⁸ Eɛn fɔ mi yaa lere waga kolɔshyen (7 000) wo yaga na yee kan laga Izirayeli tara, poro mbele pee kanŋguuro kan yarisunŋo Baali ki yege sɔgɔwɔ mbege gbɔgɔ, konaa mbe keyen wa ki yɔlɔgɔ mbege gbɔgɔ^a.»

Eli wila Elize wi yeri
wi pye Yenŋele yòn senre yofɔ
wa wi yɔnlɔ

¹⁹ Kona, a Eli wì si yiri le ki laga ki na ma kari, mee saa Shafati pinambyɔ Elize wi yan. Wila pye na fali kere falinere capire ni. Nere

^x 19.10: Ɔrɔmu 11.3 ^y 19.15: 2 Wunlu 8.7-13 ^z 19.16: 2 Wunlu 9.1-6

^a 19.18: Ɔrɔmu 11.4

shyenzhyen tegesaga ke ma yiri shyen tìla pye wi yeri. Wo jate wìla pye na tunngo piin tegesaga ke ma yiri shyen woro ti ni. A Eli wì si fulo wa wi tanla maa derigbɔgɔ ki wɔ maga wa wi na^b. ²⁰Kì pye ma, a Elize wì suu nɛrɛ ti yaga le, ma fe Eli wi punngo na ma saa wi pye fɔ: «Kì yaga mbe sa keyen wa na to naa na nɔ pe yɔlɔgɔ mbe sara pe na, mbe si jɛn mbe pan mbe taga ma na.»

A Eli wì suu pye fɔ: «Kari ma pan, nga m̀ pye ma na ki kala na.»

²¹A Elize wì si yiri le Eli wi tanla ma kari, mɛɛ saa falinɛrɛ ti shyen yigi mari gbo. A wì si falinɛrɛ capire tire ti tɛgɛ maga kara ti sɔgɔ mari kan wi woolo pe yeri, a p̀rɛ ka. Ko punngo na, a wì si yiri ma taga Eli wi na ma pye wi tunmbyee.

Beni Hadadi naa Ashabu pe malaga kongbannga

20 ¹Kona, a Siri tara wunlunaja Beni Hadadi wì suu malingbɔɔn-
lɔ pe ni fuun pe gbogolo. Wunlumbolo nafa ma yiri ke ma yiri shyen poro la saga wi na, naa shɔnye ni konaa malaga gbɔnwotoroye ni. A wì si kari ma saa malingbɔɔnɔ censaga kan wa ***Samari** ca ki tanla maga yɔn tɔn. ²A wì si pitunmbolo torogo wa ca ki ni wa ***Izirayeli** tara wunlunaja Ashabu wi yeri ma yo pe saa pye fɔ: ³«Beni Hadadi wì yo fɔ ma warifuwe naa ma tɛ wi yɛn wi woo. Ma jɛɛɛ naa ma pinambiile mbele pɛ yɔn ma wɛ pe ni fuun na, pe yɛn wi woolo.»

⁴A Izirayeli wunlunaja wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na tafɔ, sɛnrɛ nda mà yo tori. Mi yɛn ma woo naa na kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni.»

⁵Ko punngo na, a Beni Hadadi wi pitunmbolo pɛ si sɔngɔrɔ ma kari ma saa Ashabu wi pye naa fɔ: «Beni Hadadi pa wì yo yɛɛn fɔ: «M̀ pitunmbolo torogo wa ma yeri pe saga yo ma kan fɔ mɔɔ warifuwe, naa ma tɛ, naa ma jɛɛɛ konaa ma pinambiile pe kan na yeri. ⁶Ɛɛn, goto anme yege, mi yaa na tunmbyeele pe torogo wa ma yeri. Pe yaa sɔɔn go ki san konaa ma legbɔɔlɔ pe yinrɛ ti ni. Yaara nda fuun ti yɛn sɔngɔgbanga woro ma yege na, pe yaa ti ni fuun ti le mbe pan ti ni na kan.» »

⁷Kona, a Izirayeli tara wunlunaja wì si ***tara ti lelelele** pe ni fuun pe yeri ma pe pye fɔ: «Yoro jate yege jɛn ye filige ki na fɔ ki naɲa ɲa wi yɛn na kapege jate we ni; katugu wìla leele torogo laga na yeri ma yo mbanla jɛɛɛ, naa na pinambiile pe kan wi yeri konaa na warifuwe naa na tɛ wi ni. Mi sila je ki na.»

⁸A lelelele pe ni fuun konaa leele sanmbala pe ni fuun pɛ si Ashabu wi pye fɔ: «Maga ka logo wi yeri, maga ka yɛnlɛ nga wì yo ki na.» ⁹Kona, a Ashabu wì si Beni Hadadi wi pitunmbolo pe pye fɔ: «Yɛ kari ye saga yo na

^b 19.19: Eli wìla wi derigbɔgɔ ki wɔ maga wa Elize wi na ko kapyege ko la pye naga nari ma yo wìla Elize wi yeri wi pye Yɛnɲɛle yɔn sɛnrɛ yofɔ.

tafɔ wunlunana wi kan fɔ: «ŋga wila keli ma yenri, mi ŋa wi tunmbyee na yeri kongbannga ki na, mi yere ki na mbe ki ni fuun ki pye. Een fɔ, ŋga wi yo yɔnlɔ na lo na, mi se ya ko pye.» »

A Pitunmbolo pɛ si sɔngɔɔ ma saa ki senre ti yege yo Beni Hadadi wi kan. ¹⁰A Beni Hadadi wi si tunngo torogo naa wa Ashabu wi yeri ma yo fɔ: «Samari ca na ki ka ka tɔngɔ, malingbɔɔnlɔ mbele pe yen na pungo na, na ki mbogo tara tiga pe ni fuun pe kendagala ke yinyin, pa kona na yari-sunndo ti jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa na na!»

¹¹Een fɔ, a Izirayeli tara wunlunana wi si pitunmbolo pe pye fɔ: «Ye saga yo wi kan fɔ lere ŋa wila kee wa malaga gbɔnsaga wo si daga mbaa wi yee sɔnni paa yege ŋga na ŋa wi yiri wa malaga gbɔnsaga na paan wi yen!»

¹²Naa Beni Hadadi wila kaa ki senre ti logo maa ta wi yen na sinme woo wo naa wi wunlumbolo yeenle nafa ma yiri ke pe ni, wa pe ***paara yinre** ti ni, a wi suu malingbɔɔnlɔ pe pye fɔ: «Ye yiri ye yere wa ye yere-sara!» A pɛ si yiri ma yere ma yege wa Samari ca ki yeri. ¹³Kona, a ***Yenjele yɔn senre yofɔ** wà si pan Izirayeli tara wunlunana Ashabu wi kɔrɔgɔ ma yo fɔ: «Yawe Yenjele pa li yo yeen fɔ: «Ki malingbɔɔnlɔ janwa gbɔlɔ na ma woro nali yaan? Mi yaa pe ni fuun pe le ma kee nala. Pa kona ma yaa ki jen mbe yo fɔ muwi mi yen Yawe Yenjele le!» »

¹⁴A Ashabu wi suu yewe ma yo fɔ: «Yawe Yenjele li yaa pe le kee ambo fannga na?»

A Yenjele yɔn senre yofɔ wi suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Janmaratigiye pe yaa ka lefɔnmbɔlɔ mbele wɔ, li yaa pe le kee poro fannga na.» »

A Ashabu wi sho naa fɔ: «Ambɔ wi yaa keli sa to malaga ki na?»

A Yenjele yɔn senre yofɔ wi sho fɔ: «Mboro wi.» ¹⁵Kona, janmaratigiye pàa tunmbyeele lefɔnmbɔlɔ mbele wɔ, a Ashabu wi si pe jiri. Pàa pye lere cɛnme shyen naa nafa ma yiri ke ma yiri shyen (232). Ko pungo na, a wi si Izirayeli malingbɔɔnlɔ pe jiri. Poro la pye lere waga kɔlɔshyen (7 000). ¹⁶A pɛ si yiri mbe sa to pe na yɔnlɔ fungbanga ki na. Kila yala Beni Hadadi naa wunlumbolo nafa ma yiri ke mbele pàa pye wi ni pe yen na sinme woo na sinndire piin wa pe paara yinre ti ni. ¹⁷Janmaratigiye pàa tunmbyeele lefɔnmbɔlɔ mbele wɔ poro pàa keli ma saa to malaga ki na. A Beni Hadadi wi si leele pele torogo pe sa ŋga kila piin wa ki wele. A pɛ si sɔngɔɔ ma pan maga yo wi kan fɔ: «Leele pele yen na yinrigi wa Samari ca na paan.» ¹⁸A Beni Hadadi wi sho fɔ: «Na ki ka pye paa paan mbe yeyingge lagaja, ye pe yigi weele yaa paan pe ni. Na ki ka si pye paa paan mbe to we na malaga ni, ye pe yigi weele yaa paan pe ni.»

¹⁹Ma si yala janmaratigiye pàa tunmbyeele lefɔnmbɔlɔ mbele wɔ pàa yiri wa ca ki ni. A Izirayeli malingbɔɔnlɔ pɛ si yiri ma taga pe na. ²⁰A pe ni fuun nungba nungba pɛ si saa to maliwiinle nungba nungba na ma

pe gbɔn ma pe gbo. Kì kaa pye ma, a Siri tara fenne pè si fe. A Izirayeli woolo pè si taga pe na, na pe puro. Siri tara wunlunana Beni Hadadi wì si lugu shɔn wa na ma fe ma shɔ wo naa wi shɔn lugufenne pele ni. ²¹Ki pyelɔmɔ pi na ma, Izirayeli tara wunlunana wila malaga gbɔn Siri tara fenne pe ni, ma pe shɔnye pe gbo, ma pe malaga gbɔnwotoroye pe jɔgɔ konaa ma pe ya fɔ jenge.

**Beni Hadadi naa Ashabu
pe malaga shyen wogo**

²²Kona, a Yenɛle yɔn senre yofɔ wà si pan wa Izirayeli tara wunlunana Ashabu wi yeri maa pye fɔ: «Bala ma kotogo le ma yɛɛ ni, ma jatere pye jenge, ma nga ma yaa pye ki jen; katugu yelapanna anme yege Siri tara wunlunana wi yaa pan mbe to ma na malaga ni.»

²³Siri tara wunlunana wi legbɔɔlɔ pè si kaa wi pye fɔ: «Izirayeli woolo pe Yenɛle li yen yanwira yenɛle, ko ki ti pè ya we ni. Eɛn fɔ koni, ye ti we sa malaga ki gbɔn pe ni wa funwa laga falafala ki ni. Pa kona we yaa ya pe ni, ki ka kaa ma kɔɔn shyen. ²⁴Ŋga ma daga mbe pye naa ki nga: Ma wunlumbolo pe ni fuun nungba nungba pe laga wa wunluwa pi na, mɛɛ teele pele yege tɛge wa pe yɔnɔ. ²⁵Pè ya malingbɔɔnɔ mbele ni, mboro jate, malingbɔɔnɔ pele yege wɔ naa legerɛ pe yɔnɔ, naa shɔnye ni mbele pè gbo pe yɔnɔ konaa malaga gbɔnwotoroye ni, mbele pè jɔgɔ pe yɔnɔ. Ko pɔngo na, we yaa sa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe ni wa funwa laga falafala ki ni. Pa kona, we yaa ya pe ni, ki ka kaa ma kɔɔn shyen.»

A Beni Hadadi wì si logo pe yeri, ma nga pàa yo wi kan ki pye.

²⁶Ki yelapanna, a Beni Hadadi wì si Siri tara fenne pe jiri naa, mɛɛ pe le ma kari wa Afeki ca ki yeri mbe sa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe ni. ²⁷A Ashabu wì si Izirayeli woolo pe jiri fun, mɛɛ yaakara kan pe yeri fun. Ko pɔngo na, a pè si kari mbe sa fili Siri tara fenne pe ni. Pàa saa pe malingbɔɔnɔ censaga ki kan ma yege wa Siri tara fenne pe yeri. Izirayeli woolo pàa pye jegɛle paa sikanɔbeleye jegɛle jegɛle shyen yen; ma si yala Siri tara fenne poro la tara ti yin lagapyew.

²⁸A Yenɛle yɔn senre yofɔ wì si pan naa wa Izirayeli tara wunlunana wi yeri, maa pye fɔ: «Pa Yawe Yenɛle lì yo yɛɛn fɔ: «Kì kaa pye Siri tara fenne pè yo mi ɲa Yawe Yenɛle mi yen yanwira yenɛle, fɔ mi woro funwa laga falafala ko Yenɛle, mi yaa pe malingbɔɔnɔ janwa gbɔlɔ na li ni fuun li le ye kɛɛ. Pa kona, ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɛle le.» »

²⁹Malingbɔɔnɔ censaga shyen kila yere ma yege wa ki yɛɛ yeri fɔ ma saa gbɔn piliye kɔlɔshyen. Pilige kɔlɔshyen wogo ki na, a pè si to malaga ki na. Ki pilige nungba ki ni, a Izirayeli woolo pè si malingbɔɔnɔ mbele pàa pye tɔɔɔ na pe waga cɛnme (100 000) gbo Siri tara fenne pe ni. ³⁰A

Siri tara malingbɔɔnɔ sanmbala pɛ si fe ma kari wa Afeki ca. Eɛn fɔ, a ca ki mbogo kɪ si toori lere waga nafa ma yiri kɔɔshyen (27 000) na ma pe gbo.

Ashabu wɪla yɔn finliwɛ le
Siri tara wunlunaŋa wi ni

Beni Hadadi wɪla fe fun ma kari wa ca nawa, ma saa na lara yumbiile pe ni na toro^c. ³¹A wi tara legbɔɔɔ pɛ suu pye fɔ: «Wele, wɛge logo ma yo fɔ Izirayeli tara wunlumbolo pe yɛn leele yinriwɛ tafenne. Ki yaga we jatere piriwɛn yariɔɔɔ lele we yɛɛ na, we manda ɔɔɔ wa we yinɛ ti na^d, we kari wa Izirayeli tara wunlunaŋa wi yeri we saa yenri, kana wi yaa ma yaga yinwege na.»

³²A pɛ si jatere piriwɛn yariɔɔɔ lele pe yɛɛ na, ma manda ɔɔɔ wa we yinɛ ti na, mɛɛ le ma kari wa Izirayeli tara wunlunaŋa wi yeri, ma saa wi pye fɔ: «Ma kulonaŋa Beni Hadadi wɪ pan nɔɔ yenri fɔ maa yaga yinwege na.»

A Ashabu wɪ si pe yewe ma yo fɔ: «Wi yɛn yinwege na bere? Eɛn! Koni wi yaa pye na sefɔ.»

³³A ki leele pɛ sigi wele maga yan fɔ ki sɛnɛ ti yɛn sɛnjendɛ. A pɛ si fyɛɛle ma sɛnɛ ti sho wi yɔn na ma yo fɔ: «A, Beni Hadadi wi yɛn ma sefɔ!»

A Ashabu wɪ sho naa fɔ: «Ye saa yeri ye pan wi ni na kan.» A Beni Hadadi wɪ si yiri wa wi larasaga ma pan wa Ashabu wi yeri. A Ashabu wɪ si ti a wɪ lugu wa wi wunluwɔ wotoro ŋa shɔnye maa tilele wi ni. ³⁴A Beni Hadadi wɪ sho fɔ: «Cara nda na to wɪla sho ma to wi yeri mi yaa ti songɔɔ ma na. Ma mbe ya sa peresara ta kan wa Damasi ca fun paa yege ŋga na, na to wɪla saa ta kan wa Samari ca we.»

A Ashabu wɪ sho fɔ: «Mi wo na, mi yaa ***yɔn finliwɛ** le ma ni mbɔɔn yaga maa kee.» A Ashabu wɪ si yɔn finliwɛ le Beni Hadadi wi ni, maa yaga a wɪ songɔɔ ma kari.

Yɛnɛle yɔn sɛnɛ yofɔ
wà la Ashabu wi jeregi

³⁵Pilige ka, wa Yɛnɛle yɔn sɛnɛ yofenne gbogolomɔ pi ni, pe ***fɔɔɔɔ-fɔ** wà sigi yo wi fɔɔɔɔfɔ yɛnle wa kan fɔ: «Yawe Yɛnɛle li yo mala gbɔn mala weleɛ.» Eɛn fɔ, a ki naŋa wɪ si je ma yo wi soo gbɔn mboo weleɛ. ³⁶Kona, ŋa wɪ yo poo gbo, a wɪ suu nimbye wi pye fɔ: «Mà kaa je Yawe

^c 20.30: Ŋga kɪ yo fɔ: *Ma saa na lara yumbiile pe ni na toro* Eburuye sɛnɛ ti ni ki mbe ya logo fɔ ma saa lara wa go ki logologo wa ni. ^d 20.31: Kila pye mbe jatere piriwɛn yariɔɔɔ ti le ko la pye naga nari fɔ lere wa fanŋga ta ma na, a mà go sogo maa kan. Manda to

na, kila pye pe mari ɔɔɔ kasopiile pe kanmishoolo pe na, mari ɔɔɔ wa we yinɛ ti na.

Yenŋele li senyoro ti na, na maga ka yiri na na tanla mbaa kee, jara yaa sa to ma na mbɔɔn gbo.» Naa wi nimbye wila kaa yiri le wi tanla na kee, a jara si saa to wi na teere maa gbo.

³⁷A ki lere nungba wì si kari ma saa wi nimbye wa yege yan ma suu pye fɔ: «Na gbɔn mala weleɛ.» A wo suu gbɔn maa weleɛ. ³⁸Kona, a Yenŋele yɔn senre yofenne pe fɔrɔgɔfɔ wì suu yege ki pɔ parisanga ni, maa yee cenlɔmɔ pi kanŋga, mɛɛ kari ma saa yere wa konɔ na wunlunaŋa wi mbaa le li yɔn na naa singi. ³⁹Naa wunlunaŋa wila kaa na toro, a Yenŋele yɔn senre yofenne pe fɔrɔgɔfɔ wì suu yeri ngbanga ma yo fɔ: «Mi ŋa ma tunmbyee mɪla pye wa malaga gbɔnsaga. Ma we ta wa malaga ki na, a naŋa wà si yiri wa malingbɔɔnɔlɔ pe ni, ma pan ma kasopyɔ wa kan na yeri, mɛɛ na pye fɔ: «Ta ki naŋa ŋa wi wele na kan. Na wi ka fe, mboro ma yaa kɔ ki ni wa wi yɔnlɔ nakoma ma yaa na kan warifuwe pyɔ waga taanri (3 000) ni.» ⁴⁰Ɛɛn fɔ, mi ŋa ma tunmbyee, maga ta na yege kila pye ma weri lagapyew, a naŋa wì si fe.»

A Izirayeli tara wunlunaŋa wì suu pye fɔ: «Mboro jate mà kiti wi kɔn ma yee na makɔ.»

⁴¹Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a Yenŋele yɔn senre yofɔ wì si parisanga ki sanga maga laga wa wi yege ki na. A Izirayeli tara wunlunaŋa wì suu yan maa jen fɔ Yenŋele yɔn senre yofenne wo wa wi. ⁴²Kona, a wì si wunlunaŋa wi pye fɔ: «Pa Yawe Yenŋele lì yo yeen fɔ: «Naŋa ŋa mɪla tege wi ye mboo tɔngɔ, màa yaga wi kari mɛɛ wi gbo. Koni mboro ma yaa ku wi yɔnlɔ, ma tara woolo pe yaa ku wi tara woolo pe yɔnlɔ.» »

⁴³Ki senre ti logongɔlɔ, a Izirayeli tara wunlunaŋa wì si sɔngɔrɔ jatere piriwen naa yesanga ni ma kari wi ca, wa Samari.

Pàa Nabɔti wi gbo

21 ¹Ki kagala ke pungo na, kala na làa pye li na: «Naŋa wà la pye wa Zhizireyeli ca, pàa pye naa yinri Nabɔti. ***Ɛezen** kere la pye wi yeri wa Zhizireyeli ca. Ki kere tila pye ma mara ***Samari** tara wunlunaŋa Ashabu wi wunluwɔ go ki na.» ²Pilige ka, a Ashabu wì si Nabɔti wi pye fɔ: «Ma ɛezen kere ti kan na yeri, mi yaa ti pye sege kere, katugu ti yen le na go ki tanla. Mi yaa ɛezen kere ta yege kan ma yeri nda ti yɔnlɔ, nda tì yɔn ma we. Na ko sɔɔn ndanla pa mi yaa ti sɔngɔ ki kan ma yeri penjara.»

³Ɛɛn fɔ, a Nabɔti wì si Ashabu wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Laga ŋga na tele ye pè kan na yeri kɔrɔgɔ, Yawe Yenŋele lilan shɔ mbe sa ko kan mboro yeri^e.»

⁴A Ashabu wì si sɔngɔrɔ ma kari wi go jatere piriwen naa yesanga ni Zhizireyeli ca fenne naŋa Nabɔti wila senre nda yo ti kala na. Nabɔti wila

^e 21.3: Levi 25.23

wi pye ma yo fɔ: «Na teleye pè laga nga kan na yeri kɔrɔgɔ, mi sege kan ma yeri.» A wì si saa sinle wa wi sinleyaraga ki na ma yege wa wa mbogo ki yeri; wi sila yaraga kpɛ ko ka. ⁵A wi jɔ Yezabeli wì si pan le wi tanla, ma suu yewe ma yo fɔ: «Yingi kɔɔn nawa pi tanga ma na fɔ a mà je yaa-kara ti na?»

⁶A wì suu jɔ wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì saa para Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi ni maa pye fɔ: «Ma ɛɛzen kɛɛ ti pɛɛ na yeri, nakosima na ki kɔɔn ndanla mi yaa ta yege kan ma yeri ti yɔnlɔ.» Ɛɛn fɔ, a wì silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi sanla ɛɛzen kɛɛ ti kan ma yeri.» »

⁷Kona, a wi jɔ Yezabeli wì suu pye fɔ: «Mboro ma ma yɛn ***Izirayeli** tara wunlunana we le? Yiri ma li, maa yɔgɔri. Mi jate mi yaa Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi ɛɛzen kɛɛ ti kan ma yeri.»

⁸A Yezabeli wì si sɛwɛɛle yɔnlɔgɔ Ashabu wi mege na, mɛɛ Ashabu wi mege ki tegere tegɛyaraga ki tagataga pe na, mɛɛ pe torogo Naboti wi ca ***lelele** naa kagala yege wɔfenne pe yeri. ⁹Wila ki yɔnlɔgɔ wa sɛwɛɛle pe ni ma yo fɔ: «Ye pilige ka tegɛ yege yo lagapyew, fɔ lere pyew wi ***yenge le**. Ye Naboti wi tegɛ ki kapyege ki yege na. ¹⁰Ye le jagala shyen tegɛ wi yege sɔgɔwɔ, pe бага wi na pe yo fɔ wì Yɛnɛle li mege ki jɔgɔ, ma wunlunana wi mege ki jɔgɔ. Ko pungo na, ye saa wa sinndɛɛɛ ni yoo gbof.»

¹¹Naboti wi ca woolo, naa wi ca lelele konaa kagala yege wɔfenne pe ni, poro mbele paa pye wi ni wa ca nungba ki ni, a pè sigi pye paa yege nga na Yezabeli wila ki yo pe kan we. Senre nda wila le wa sɛwɛɛle pe ni ma torogo pe kan, a pè sigi pye ma. ¹²A pè si pilige tegɛ yenge lege ki na, mɛɛ Naboti wi tegɛ wi pye ki gbogolomɔ pi yege. ¹³A ki le jagala shyen pè si pan ma cɛn Naboti wi yege sɔgɔwɔ, mɛɛ бага wi na janwa wi yege na ma yo fɔ: «Naboti wì Yɛnɛle li mege ki jɔgɔ, ma wunlunana wi mege ki jɔgɔ.» Kì kaa pye ma, a pè si kari wi ni wa ca ki pungo na, ma saa wi wa sinndɛɛɛ ni maa gbo. ¹⁴Ko pungo na, a pè si leele torogo wa Yezabeli wi yeri ma yo fɔ pè Naboti wi wa sinndɛɛɛ ni maa gbo.

¹⁵Naa Yezabeli wila kaa ki logo ma yo fɔ pè Naboti wi wa sinndɛɛɛ ni maa gbo, a wì si Ashabu wi pye fɔ: «Yiri ma sa Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi ɛɛzen kɛɛ ti le mari ta, to nda wila je ti na ma yo wi seri pɛɛ ma yeri we; katugu Naboti wi woro go na, wì ku.»

¹⁶Naa Ashabu wila kaa ki logo ma yo Naboti wì ku, a wì si yiri ma kari sa Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi ɛɛzen kɛɛ ti le mberi pye wi woro.

Eli wila Ashabu naa Yezabeli pe jɛɛgi

¹⁷Kona, a Yawe Yɛnɛle lɛ si para Tishibe ca fenne nana ***Eli** wi ni maa pye fɔ: ¹⁸«Yiri ma sa Izirayeli tara wunlunana Ashabu wi fili, wo ɲa wa

^f 21.10: Levi 24.10-16

***Samari** ca we. Wowi ŋa yeen wa Naboti erezen kere ti ni, wì kari sari le mberi pye wi woro. ¹⁹Ma saga yo wi kan fɔ mi ŋa Yawe Yennɛle pa mì yo yeen fɔ: «Wele, mà lere gbo, mɛɛ pan naa mboo yarijendɛ ti le mberi pye ma woro!» Maga yo wi kan naa fɔ mi ŋa Yawe Yennɛle pa mì yo yeen fɔ: «Pyɔɔnlɔ pɛ Naboti wi kasanwa pi laala laga ŋga na, pe yaa kɔɔn woo pi laala le ki laga nunɔba ki na.» »

²⁰Naa Ashabu wila kaa ***Eli** wi yan, a wì sho fɔ: «E, na mbenfɔ mà pan na kɔɔɔɔ lagame naa?»

A Eli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, mì pan ma kɔɔɔɔ, katugu mɔɔ yɛ kan kapege ki yeri ma kapege pye Yawe Yennɛle li yege sɔɔɔɔ. ²¹Ki kala na, Yawe Yennɛle li yo fɔ: Wele, mi yaa ti jɔɔɔɔ gbɔɔ mbe to ma na; mbe mboro naa ma setirige piile pe ni ye tɔɔɔ mbe ye kɔ pew. Nambala mbele fuun pe yen Ashabu wi go woolo, kulolo naa lesele, mi yaa pe ni fuun pe kɔ mbe pe wɔ wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni. ²²Mi yaa ma go ki pye paa Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi go ki yen, konaa paa Ahiya pinambyɔ Bayesha wi go ki yen, katugu màla nawa pi ŋɔɔɔ, naa mà ti Izirayeli woolo pɛ kapege pye we.» ²³Yawe Yennɛle làa para fun Yezabeli wi wogo na ma yo fɔ: «Pyɔɔnlɔ pe yaa ka Yezabeli gboo wi ka wa Zhizireyeli ca mbogo ki tanla^g. ²⁴Ashabu wi go lere ŋa fuun ka ku wa ca nawa, pyɔɔnlɔ pe yaa wo ka. Ŋa fuun ka si ku wa wasege, naayeri sannjere ti yaa wo yoli.»

²⁵Lere wo wa fa yiri mboo yɛ kan kapege ki yeri mbaa kapege piin Yawe Yennɛle li yege na paa Ashabu wi yen. Wi jɔ Yezabeli wo la pye naa sunnu naa nii kapege ki ni. ²⁶Wila katijangara pye jenge, maa yɛ kan yarisunndo gbɔɔɔɔ pi yeri, paa yege ŋga na Amɔri cenle woolo pàa pye naga piin we; poro mbele Yawe Yennɛle làa pe purɔ ma pe yirige wa Izirayeli woolo pe yege we^h.

Ashabu wila wi yɛ tirige

Yennɛle li yege sɔɔɔɔ

²⁷Naa Ashabu wila kaa ki senre ti logo, a wì suu yeera yaripɔɔ ti walagi maga naga fɔ wi jatere wì piri wi na, mɛɛ jatere piriwen yaripɔɔ le wi yɛ na, ma je yaakara ti na. Wila pye na sinlele ki jatere piriwen yaripɔɔ ti ni konaa na yinrigi na tanri ti ni yɔɔɔ.

²⁸Kona, a Yawe Yennɛle li si para Tishibe ca fenne naŋa Eli wi ni ma yo fɔ: ²⁹«Ashabu wùu yɛ tirige na yege sɔɔɔɔ yege ŋga na, ma sigi yan? Kì kaa pye wùu yɛ tirige na yege sɔɔɔɔ, mi se jɔɔɔɔ ki wa wi go woolo pe na wi yinwege sanga wo ni. Eɛn fɔ mi yaa kaga wa pe na wi pinambyɔ wi wunluwɔ sanga wo niⁱ.»

^g 21.23: 2 Wunlu 9.36 ^h 21.26: Zhenɛ 15.16; Eki 23.23; Dete 1.17

ⁱ 21.29: 2 Wunlu 10.1-11

**Ashabu wila pye na jaa
mbe sa Aramoti ca ki sho mbege ta**

22 ¹Yegele taanri koro la toro, malaga si yiri ***Izirayeli** woolo naa Siri tara fenne pe sɔgɔwɔ. ²Yegele taanri wolo li ni, a Zhuda tara wunlunana Zhozafati wi si kari wa Izirayeli tara wunlunana Ashabu wi yeri.

³A Izirayeli tara wunlunana wi suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Nde yege jen ma yo Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki yen woro wogo? Ma sigi ta we woro na yaraga ka piin mbege sho Siri tara fenne wunlunana wi yeri.»

⁴A wi si Zhozafati wi yewe ma yo fɔ: «Ma mbe yenle mbe pinle na ni we sa malaga gbɔn Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki ni le?»

A Zhozafati wi si Izirayeli tara wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, mi yaa kari ma ni. Mi naa mboro ni we yen leele nungba, na woolo poro naa ma woolo pe ni pe yen nungba, na shɔnye poro naa ma shɔnye pe ni pe yen nungba.»

⁵Ko pɔngo na, a Zhozafati wi si Izirayeli tara wunlunana wi pye fɔ: «Ki yaga ma Yawe Yenyele li yewe gben.»

**Yenyele yɔn senre yofɔ Mishe
wila Ashabu wi yeri
(2 Kuro 18.2-27)**

⁶Kona, a Izirayeli tara wunlunana wi si ***Yenyele yɔn senre yofenne** pe gbogolo. Paa pye na kee lere cenme tijere (400) yɔn ko yeri. A wi si pe yewe ma yo fɔ: «Mi daga mbe kari sa malaga gbɔn Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki ni lee nakoma mii daga mbe kari?»

A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma mbe ya mbe kari. Yawe Yenyele li yaa pe le wunlunana ma kee.»

⁷Eɛn fɔ, a Zhozafati wi si yewe ma yo fɔ: «Naga yen ma, Yenyele yɔn senre ***yofɔ** wa yege woro laga naa na we mbe ya sa Yawe Yenyele li yewe wa wi yeri?»

⁸A Izirayeli tara wunlunana wi si Zhozafati wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Nana nungba wa yen wa, na we mbe ya sa Yawe Yenyele li yewe wa wi yeri. Eɛn fɔ wi kala li silan ndanla, katugu wila Yenyele li yɔn senre yo mbe sentanra yo na kanngɔlɔ, na senpere ma. Yimila pinambyɔ Mishe wowi.»

A Zhozafati wi sho fɔ: «Wunlunana maga kaga yo ma.»

⁹Kona, a Izirayeli tara wunlunana wi suu wunluwɔ go tunmbyeele pe yegefɔ wa yeri maa pye fɔ: «Kari ma sa Yimila pinambyɔ Mishe wi yeri wi pan laga fyaw.»

¹⁰Kila yala Izirayeli tara wunlunana wo naa Zhuda tara wunlunana Zhozafati wi ni pɛ pe wunluwɔ yaripɔrɔ ti lele ma cencen wa pe wunluwɔ

jɔnrɔ ti na wa finliwɛ pyesaga ki ni, wa ***Samari** ca mbogo yeyɔngɔ ki tanla. Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pɛ ni fuun pàa pye na Yɛnɛle li yɔn sɛnrɛ yuun pɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ. ¹¹Kenaana pinambyɔ Sedesiyasi wila tugurɔn yɛnɛle keke gbegele wi yɛɛ kan. Wila wunlunana wi pye fɔ: «Pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛ fɔ: «Ma yaa Siri tara fɛnnɛ pɛ gbɔn ki yɛnɛle nɛle ke ni fɔ mbe sa pɛ tɔngɔ mbe pɛ kɔ pew.» » ¹²Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pɛ ni fuun pàa pye naga sɛnrɛ nungba ti yuun ma fun fɔ: «Yiri ma kari Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki kɔrɔgɔ. Ma yaa ya ki ni. Yawe Yɛnɛle li yaa ca ki le mboro wunlunana ma kɛɛ.»

¹³Pitunɔɔ ɲa wila kari sa Mishe wi yeri, a wo si Mishe wi pye fɔ: «Wele, Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pɛ ni fuun pɛ yɔn wa nungba na sɛnjɛnde yuun wunlunana wi kan. Ma ti ma woyoro ti pye nungba pɛ woro ti ni. Ma sɛnjɛnde yo wi kan.» ¹⁴A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛle na yinwege wolo li mɛgɛ ki na, Yawe Yɛnɛle liga sɛnrɛ nda yo na kan, to mi yaa yari leele pɛ kan.»

¹⁵Naa Mishe wila ka saa gbɔn wa wunlunana wi na, a wunlunana wì suu yewe ma yo fɔ: «Mishe, we daga mbe kari sa malaga gbɔn Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki ni lee nakoma we daga mbege yaga?»

A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ta kee fasi! Ma yaa cew ta. Yawe Yɛnɛle li yaa ca ki le wunlunana ma kɛɛ.»

¹⁶Ɛɛn fɔ, a wunlunana wì suu pye fɔ: «Mi daga mbege yo ma kan yo-saga jori fɔ ma wugu, maga ka yaraga ka kpɛ yo na kan na kaselege ko cɛ ma Yawe Yɛnɛle li mɛgɛ ki na?»

¹⁷A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ:

«Mì Izirayeli woolo pɛ yan pɛ jaraga wa yanwira ti na paa simbaala yɛn mbele kɔnrifɔ woro pɛ na.

Ki kala na, Yawe Yɛnɛle li yo fɔ: «Ki leele mbele, to woro pɛ na.

Pɛ ni fuun nungba nungba pɛ sɔngɔɔ yɛyinɲgɛ na wa pɛ yinɲɛ^j.»

¹⁸A Izirayeli tara wunlunana wì si Zhozafati wi pye fɔ: «Mi sigi yo na ma kan? Wila Yɛnɛle li yɔn sɛnrɛ yo na kanɲgɔlɔ ti pye sɛnjɛnde, kaawo ti tipere to cɛ wi ma yo.»

¹⁹Kona, a Mishe wì sho naa fɔ: «Wele, Yawe Yɛnɛle li sɛnrɛ ti logo: «Mì Yawe Yɛnɛle li yan lì cɛn wa li wunluwa jɔngɔ ki na, naayeri malingbɔɔn-lɔ^k pɛ ni fuun pɛ yɛn ma yere li tanla, li kalige kɛɛ naa li kamɛngɛ kɛɛ ki na. ²⁰A Yawe Yɛnɛle li sho fɔ: Ambɔ wi yaa kari sa Ashabu wi fanla mbe ti wi sa to Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki na, wi kɔ wa malaga ki ni?» » A naayeri malingbɔɔn-lɔ pɛ ni fuun pɛ si pɛ woyoro yo, a tì yiri ti yɛ ti yɛ. ²¹Kona, a yinne là si pan ma yere Yawe Yɛnɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ ma yo fɔ: «Mi yaa saa fanla.» A Yawe Yɛnɛle li sili yewe ma yo fɔ: «Ma yaa ki

^j 22.17: Nambu 27.17; Mati 9.36; Maki 6.34 ^k 22.19: Naayeri malingbɔɔn-lɔ poro pɛ yɛn Yɛnɛle li mɛrɛgɛye wele.

pye meŋe?» ²²A yinne li sho fɔ: «Mi yaa yiri mbe sa yagbogowo senre le wi Yenŋele yɔn senre yofenne pe ni fuun pe yɔn.» A Yawe Yenŋele li sho fɔ: «A, mboro wo na, ma mbe ya mboo fanla mboo punŋo. Yiri ma saga pye ma.»

²³A Mishe wì sho naa fɔ: «Wele, koni Yawe Yenŋele li yagbogolo yinne le ma Yenŋele yɔn senre yofenne mbele fuun pe yen laga pe nawa; katugu Yawe Yenŋele ligi kɔn maga tege mbe jɔlɔɔ wa ma na.»

²⁴Kona, a Kenaana pinambyɔ Sedesiyasi wì si yiri ma fulo wa Mishe wi tanla maa nunŋbolo li gbɔn, mɛɛ yo fɔ: «Yawe Yenŋele li yinne li wɔmɔ wɔ meŋe mi ni mɛɛ saa ye mboro ni na para?»

²⁵A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pilige ŋga ni maga kaa yiin yumbiile pe ni mbaa lara la toro kona ma yaa ki jɛn.»

²⁶Kona, a Izirayeli tara wunlunaŋa wì si kɔnɔ kan wi tunmbyee wa yeri ma yo fɔ: «Mishe wi le ma kari wi ni wa caɔ Amɔ wi yeri konaa wa na pinambyɔ Zhouasi wi yeri. ²⁷Maga yo pe kan fɔ: «Wunlunaŋa wì yo yege naŋa ŋa wi le wa kaso, yaa yaakara jenri naa tɔnmɔ jenri kaan wi yeri ko cɛ, fɔ mbe ka sa yiri wa malaga ki na mbe sɔngɔɔ yeyinŋe na.» »

²⁸A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na maga sɔngɔɔ mbe pan yeyinŋe na, kona Yawe Yenŋele lo ma li para na ni, a migi yo.» A wì sho naa fɔ: «Yoro sanmbala pyew, yege senre nda ti logo.»

Pàa Ashabu wi gbo malaga na

(2 Kuro 18.28-34)

²⁹Kona, a Izirayeli tara wunlunaŋa wo naa Zhuda tara wunlunaŋa Zhouafati wi ni pè si yiri ma kari sa to Aramɔti ca ŋga wa Galaadi tara ki na. ³⁰A Izirayeli tara wunlunaŋa wì si Zhouafati wi pye fɔ: «Mi yaa yari-pɔɔ ta yege le mbanla cɛnlɔmɔ pi kanŋga mbe kari wa malaga. Eɛn fɔ mboro wo na, mɔɔ wunluwo yari-pɔɔ ti le ma yɛɛ na.» Kona, a Izirayeli wunlunaŋa wì suu yɛɛ cɛnlɔmɔ pi kanŋga ma kari wa malaga.

³¹Ma si yala Siri tara wunlunaŋa wila kɔnɔ kan wi malaga gbɔnwotoro fevenne teeŋe nafa ma yiri ke ma yiri shyen pe yeri ma yo fɔ: «Yaga ka to lepilɛ nakoma legbɔɔ na, eɛn fɔ ye sa to Izirayeli tara wunlunaŋa wo nunŋba na.» ³²Naa malaga gbɔnwotoro fevenne teeŋe pàa kaa Zhouafati wi yan, a pè sho fɔ: «Kaseleŋe ko na Izirayeli tara wunlunaŋa wowi ŋa we.» A pè si go gbɔn wi na mbe to wi na, a Zhouafati wì si gbele ŋgbanga na sagaɔ jaa. ³³Naa malaga gbɔnwotoro fevenne teeŋe pàa kaa ki yan Izirayeli tara wunlunaŋa wo ma, a pè si sɔngɔɔ wi punŋo na. ³⁴A naŋa wà si kaa wanla la wɔn jaga ma wele. A wanla li si saa Izirayeli tara wunlunaŋa wì sun wa wi malaga gbɔnderege ki yɔnrɔ filisaga ka na. A wunlunaŋa wì suu malaga gbɔnwotoro fevɔ wi pye fɔ: «Wotoro wi yege kaw ma wɔ na ni laga malaga gbɔnsaga, katugu mì weleŋe.»

³⁵Malaga kila ŋban ki pilige ki ni fɔ jɛnŋe. Pàa Izirayeli tara wunlunaŋa wi yigi maa yerege wa wi malaga gbɔnwotoro wi ni, maa yege ki wa

wa Siri tara fenne pe yeri. A wì si ku ki yɔnlɔkɔgɔ ki ni. Kasanwa pɪla yiri wa wi weɛgesaga ki ni ma fo wa malaga gbɔnwoto wi ni. ³⁶Ki yɔnlɔkɔgɔ ki ni, a pè si kɔnnɔ wa maga yari wa malingbɔɔnlɔ censaga ma yo fɔ: «Lere nungba nungba pyew wila kee wi ca, wila kee wi tara.»

³⁷Pa Izirayeli wunlunaɲa wila ku yeɛn. A pè si pan wi gboo wi ni wa Samari ca, maa le wa. ³⁸Naa pàa ka saa na malaga gbɔnwoto wi jogo wa Samari ca lambaaga ki ni, a pyɔɔnlɔ pè si pan na Ashabu wi kasanwa pi laala. Nanjaala pèle la pye na wunru wa ki tɔnmɔ pi ni. Ki kagala kàa pye paa yege nga na Yawe Yenɲele làa ki yo we¹.

³⁹Ashabu wi kapyegele sanɲgala, naa kagala ngele fuun wila pye, naa go nga wila kan solo nɲangala ni konaa cara nda fuun wila kan, ki kagala ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ⁴⁰Ashabu wila ku ma taga wa wi teleye pe na. A wi pinambyo Ahaziya wì si cɛn wunluwo pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunaɲa Zhozafati

wi sanga

(2 Kuro 20.31–21.1)

⁴¹Izirayeli tara wunlunaɲa Ashabu wi wunluwo pi yeɛ tijere wolo li ni, a Asa pinambyo Zhozafati wì si cɛn wunluwo pi na wa Zhuda tara.

⁴²Zhozafati wila cɛn wunluwo pi na maga ta wì ta yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri kanɲurugo. Wila pye yeɛ nafa ma yiri kanɲurugo wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Pàa pye naa nɔ wi yinri Azuba, naa nɔ wi to wi yinri Shilishi^m.

⁴³Wi to Asa wila tanga kɔnɔ na na, lo wila tanga li na, wi sila ke mbe wo wa li ni. Kala na li yen ma sin Yawe Yenɲele li yege na lo wila pye na piin. ⁴⁴Konaa ki ni fuun sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, ti sila kɔ wa tara ti ni. Leele pàa pye na ***saara** ti woo konaa na ***wusuna nuwo taan** yaara ti sori bere wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na.

⁴⁵Zhozafati wila pye yeyinɲge na Izirayeli tara wunlunaɲa wi ni.

⁴⁶Zhozafati wi kapyegele sanɲgala, naa kotogo kagala ngele wila pye wa wi kapyegele ke ni konaa malaga nga wila gbɔn, ki kagala ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

⁴⁷Leele mbele pàa pye na yarisunndo gbɔgɔsara nanjara piin, poro mbele pàa koro wa tara ti ni maga le wi to Asa wi wagati wi na, wila pe ni fuun pe yirige wa tara ti ni.

⁴⁸Wunlunaɲa sila pye wa Edomu tara. Eɛn fɔ, Zhozafati wi legbɔ wo wawi wila tege wa ki tara ti go na.

⁴⁹Zhozafati wila Tarisisi ca tɔnmɔkɔkɔrɔ tugbɔrɔ ta gbegele jango mbaa kee ti ni mbe saa te lagajaa wa Ofiri tara. Eɛn fɔ ki tangala li sila ka yiri,

¹ 22.38: 1 Wunlu 21.19 ^m 22.42: 2 Kuro 20.31

katugu tìla saa jɔɔ wa Eziyɔn Geberi ca. ⁵⁰Kona, a Ashabu wi pinambyɔ Ahaziya wì si Zhozafati wi pye fɔ: «Ki yaga na tunmbyeele poro naa ma woolo pe ni, pe pinle pe kari tɔnmɔkɔɔɔ ti na.» Eɛn fɔ, a Zhozafati wì si je. ⁵¹Ko punɔ na, a Zhozafati wì si ku ma taga wa wi telɛye pe na, a pè suu le wa pe tanla, wa wi telɛ Davidi wi ca. A wi pinambyɔ Yoram wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Izirayeli tara wunlunaŋa

Ahaziya wi sanga

⁵²Ashabu pinambyɔ Ahaziya wìla cɛn wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca; kila yala Zhuda tara wunlunaŋa Zhozafati wì ta yeɛ ke ma yiri kɔlɔshyɛn wa wunluwɔ pi na. Yeɛ shyɛn wìla pye wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na. ⁵³Ŋga ki yɛn kapege Yawe Yɛnɲɛle li yeɛ na ko wìla pye. Wi to naa wi nɔ pàa tanga konɔ na na lo wìla tanga li na, konaa ma tanga wa Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi wolo li na, wo ŋa wìla ti a Izirayeli woolo pè kapege pye we. ⁵⁴Wìla tunŋo pye yarisunŋo ***Baali** ki kan, na fɔli ki yeɛ sɔɔwɔ naga gbogo, ma Yawe Yɛnɲɛle, Izirayeli woolo Yɛnɲɛle li nawa pi ŋban paa yeɛ ŋga na wi to wìla ki pye we.

WUNLUMBOLO

sewe shyen woo

Sewe wi nawa senre

Wunlumbolo sewe shyen woo wi yen na para na kee yege Zhuda tara wunluwo naa Izirayeli tara wunluwo po senre n, to nda ti le wa wunlumbolo sewe ko-
ngbanja wi ni we. Wunlumbolo sewe paa wi kon shyen, katugu wi saa ya ko
selege sewe na pe ma migi wi nungba ni.

Wunlumbolo sewe shyen woo wi senre ti kon ma yiri konsaga shyen.

Wa wi konsaga kongbanja ki ni (1-17), Izirayeli wunluwo pila kon shyen yege
nga na ko senre to ti yen na yuun na kee bere. Izirayeli tara, to nda ti yen yonlo-
parawa kamege kee wunluwo we, Asiri tara fenne paa pan ma ye wa ti ni, mari
ton munga; ko la pye, a ye le cenme koloshyen naa nafa ma yiri shyen (722) toro
na Zhezu wi fa se. Paa wunluwo cagbogo Samari ki tongo, ma ca woolo pe koli
ma kari pe ni wa Asiri tara.

Wa sewe wi konsaga shyen wogo ki ni (18-25), yonloparawa kalige kee
wunluwo po la fannja ta ma yere fo ma saa gbɔn wagati na Babiloni tara wunlu-
naja Nebukanezari wila kaa pan ma ye wa ti ni, mari ton munga; ko la pye, a
ye le cenme kangurugo naa nafa tijere ma yiri kogoloni (586) toro na Zhezu wi
fa se. Paa Zheruzalemu cagbogo ki tongo pew, ma ca woolo pe legere yigi kulo-
lo, ma kari pe ni wa Babiloni tara. Een fo wa ki wagati ngbaan wi konsaga yeri, a
Babiloni tara fenne pe si yenle ki na ma wunluwo na paa yigi ma kari wi ni wi wo
wa kaso.

Wunlumbolo sewe shyen woo wi yen naga nari we na, yingi na paa si Izirayeli
tara naa Zhuda tara ti tongo. Ali maga ta Yenjele yon senre yofenne pe legere
la pye na leele pe yeregi, leele wele, konaa wunlumbolo poro tende, paa je
mbe taga Yenjele li na ma saa na yarisunndo ta yege gbogo. Zheruzalemu ca
ki tolo li yen jolgo kagbogo ngele ke Yenjele woolo pe ta, lo la nungba. Sewe
wi yen naga yege yuun we kan fo: «Ki kagala ke ni fuun kaa pye, katugu Yawe
Yenjele laa nawa ngban Zheruzalemu ca woolo naa Zhuda tara woolo pe ni»
(2 Wunlu 24.20).

Sewe wi yen ma koonlo yege nga na

Zhuda tara naa Izirayeli tara wunlumbolo pe kala 1–17

Yenɲele yɔn senre yofɔ Eli wo naa wunlunaɲa Ahaziya pe kala 1

Elize wila pye Yenɲele yɔn senre yofɔ 2.1–8.15

Izirayeli tara wunlumbolo pɔngo woolo naa Zhuda tara wunlumbolo pele
ni 8.16–16.20

Juguye paa ya Samari ca ki ni 17.1–41

Zhuda tara wunlumbolo pɔngo woolo pe kala 18–25

Ezekiyasi wi wunluwo konna Asiri tara fenne pe panga mbe to wi tara ti
na 18–20

Manase naa Amɔ pe wunluwo sanga 21.1–26

Wunlunaɲa Zhoziyasi wila Yenɲele li lasiri sewe wi kara mee kannguwa le
wa tara ti ni 22.1–23.30

Zhuda tara wunlumbolo pɔngo woolo wele 23.31–24.20

Zheruzalemu ca ki tɔngɔwo 25.1–30

ZHUDA TARA NAA IZIRAYELI TARA WUNLUMBOLO PE KALA

1–17

Wunlunaɲa Ahaziya wi kapege naa wi yama kala

1 ¹Wunlunaɲa Ashabu wi kɔngɔɔ, a Mowabu cenle woolo pɛ si yiri
ma je ***Izirayeli** woolo pe na.

²Ma si yala, pilige ka, Izirayeli tara wunlunaɲa Ahaziya wila pye wa
wi sanɲgazo yumbyɔ wa ni wa ***Samari** ca, a wì si kaa yiri wa fenetiri wi
ni ma to, mee wi yee weleɛe fɔ jenge. Kona, a wì si leele tun, ma pe pye
fɔ: «Ye kari ye sa Ekiron^a ca yarisunngo Baali Zebubu^b ki yewe na kaa pye
mi yaa sagala ki yama mba pi na.» ³Ɛen fɔ, a Yawe Yenɲele li ***meregɛ** wì
si pan maga yo Tishibe ca fenne naɲa ***Eli** wi kan, ma yo fɔ: «Yiri ma sa
Samari ca wunlunaɲa wi pitunmbolo pe fili wa kɔnɔ ma pe pye fɔ: «Kì cen
Yenɲele lo la li woro laga Izirayeli tara ti ni, fɔ a yè yiri na kee sa Ekiron
ca yarisunngo Baali Zebubu ki yewe wi le?» ⁴Ki kala na, pa Yawe Yenɲele
lì yo yeen fɔ: «Ma yen ma sinle yama sorondo nda na, ma se yiri wa ti na,
katugu ma yaa ku kaseleɛe.» »

Ko pɔngo na, a Eli wì si kari.

⁵A pitunmbolo pɛ si sɔngɔɔ ma pan Ahaziya wi kɔngɔɔ. A wì si pe
yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a yè si sɔngɔɔ ma pan fyaw?» ⁶A pè suu yɔn
sogo ma yo fɔ: «Naɲa wa wì pan ma fili we ni, mee yo fɔ: «Ye sɔngɔɔ ye

^a 1.2: Ekiron ca kila pye Filisiti tara fenne poro wogo, ki mbaa we culo nafa taanri yɔn ko
na Zheruzalemu ca ki ni. ^b 1.2: Baali Zebubu meɛe ki kɔɔ wowi ɲa tishonɔ ti tafɔ. Ki

meɛe paa ki kan Ekiron ca yarisunngo ko yeri, mbe ta mbaa teɛe ki na, ko ɲga paa pye na
yinri wunluwo pyɔ Baali.

kari wa wunlunana ɲa wì ye tun wi yeri, yoo pye fɔ: Pa Yawe Yenɲele lì yo yeɛn fɔ: Kì cɛn Yenɲele lo la li woro laga Izirayeli tara, fɔ a mà leele torogo pe sa Ekirɔn ca yarisunɲo Baali Zebubu ki yewe kɛ? Ki kala na, ma yɛn ma sinlɛ yama sorondo nda na, ma se yiri wa ti na, katugu ma yaa ku kaselege.»

⁷A Ahiziya wì si pe yewe ma yo fɔ: «Naɲa ɲa wì pan ma ye fili maga senre nda ti yo ye kan, wi cɛnlɔmɔ pi yɛn mɛle?»

⁸A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaayogo ka sire yaripɔɔ kila pye ki naɲa wi na, naa selege kurusijara ni wùu pɔ wa wi sennɛ.» Kona, a Ahaziya wì sho fɔ: «Tishibe ca fenne naɲa Eli wowi^c.»

**Wunlunana Ahaziya
wila leele torogo
pe sa Eli wi yigi wi kan**

⁹Kona, a Ahaziya wì si malingbɔɔnlɔ to wa torogo, ɲa wi yɛn malingbɔɔnlɔ nafa shyen ma yiri kɛ ngbelege go na, wo naa wi lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni, ma yo pe sa Eli wi yigi. A ki malingbɔɔnlɔ to wì si kari, mɛɛ saa Eli wi ta wi yɛn ma cɛn wa yanwiga ki go na, ma suu pye fɔ: «Yenɲele lere, wunlunana wì yo ma tigi ma kari wa.» ¹⁰A Eli wì si malingbɔɔnlɔ to wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye mi yɛn Yenɲele lere, kasɔn mbe yiri wa naayeri kɔɔn sogo mboro naa ma lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni.» Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a kasɔn si yiri wa naayeri ma tigi ma malingbɔɔnlɔ to wo naa wi lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe sogo.

¹¹A Ahaziya wì si malingbɔɔnlɔ ngbelege to wa yege torogo naa wi lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni wa Eli wi yeri. A ki malingbɔɔnlɔ to wì si saa Eli wi pye fɔ: «Yenɲele lere, wunlunana wì yo ma fyɛle ma tigi ma kari wa.» ¹²A Eli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye mi yɛn Yenɲele lere, kasɔn mbe yiri wa naayeri kɔɔn sogo mboro naa ma lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni.» Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a kasɔn kɔ si yiri wa naayeri ma tigi ma malingbɔɔnlɔ to wi sogo wo naa wi lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni. ¹³A Ahaziya wì si nuru ma malingbɔɔnlɔ ngbelege to taanri woo torogo naa wi lenambala nafa shyen ma yiri kɛ pe ni. Naa ki malingbɔɔnlɔ to wila ka saa gbɔn wa Eli wi tanla, a wì si kannguuro kan wi nɔɔɔ maa yɛnri, ma yo fɔ: «Yenɲele lere, mila ma yɛnri, maga yaga na yinwege konaa ki leele nafa shyen ma yiri kɛ mbele pe yinwege ki kala li gbɔɔɔ ma yeri. ¹⁴Mìgi jɛn fɔ kasɔn yiri wa naayeri

^c 1.8: ɲga kɔ yo fɔ: Yaayogo ka sire yaripɔɔ kila pye ki naɲa wi na, Eburuye senre ti ni ki mbe ya logo fɔ ki naɲa wila pye sire ni. Ki laga ɲga ki yaa pye ki yɛn na para naɲa wi yaripɔɔ ko senre na. Zhan Batisi wi yeɛ pɔwɔ pila yiri jɛnri Yenɲele yɔn senre yofɔ Eli wi kɔɔɔɔ; Mati 3.4; Maki 1.6.

ma malingbɔɔnɔ teele kɔngbanmbala shyen pe sogo, poro naa pe le-nambala nafa shyenzhyen ma yiri ke ke pe ni. Eɛn fɔ koni, mila ma yenri, maga yaga na yinwege ki kala li gbɔɔ ma yeri.»

¹⁵Kona, a Yawe Yenɛɛ li mɛrɛge wɔ si Eli wi pye fɔ: «Tigi ma pinle wi ni ma kari. Maga ka fyɛ.» A Eli wɔ si tigi ma pinle wi ni ma kari wa wunlunaɲa wi yeri. ¹⁶Naa pàa ka saa gbɔn wa, a Eli wɔ si wunlunaɲa wi pye fɔ: «Pa Yawe Yenɛɛ li yo yɛɛn fɔ: Mà leele tun pe sa Ekirɔn ca yari-sunɲgo Baali Zebubu ki yewe ndɛɛ Yenɛɛ la woro laga Izirayeli tara pe sali yewe. Ki kala na, ma yen ma sinle yama sorondo nda na, ma se yiri wa ti na, katugu ma yaa ku kaselege.» »

Wunlunaɲa Ahaziya wi kunwɔ

¹⁷Kona, a Ahaziya wɔ si ku ma yala Yawe Yenɛɛ li sɛnrɛ nda làa yo Eli wi kan ti ni. Pinambyɔ sila pye wi yeri, kɔ pye ma, a wi nɔsepyɔ le-naɲa Yoram wɔ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ. Kɔla pye Zhuda tara wunlunaɲa Zhozafati wi pinambyɔ Yoram wɔ wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo lo ni.

¹⁸Ahaziya wi kapyegele sanɲgala konaa kagala ɲgele wɔla pye ke yen ma yɔnɔɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

Yenɛɛ làa Eli wi le ma kari wi ni wa yenɛɛ na

2 ¹Yawe Yenɛɛ làa *Eli wi le tɛfɛlinjolo la ni ma kari wi ni wa yenɛɛ na sanga ɲa ni, kɔla yala *Eli wo naa Elize wi ni pàa pinle ma yiri wa Giligali ca na kee. ²Kona, a Eli wɔ si Elize wi pye fɔ: «Ki yaga ma koro laga, katugu Yawe Yenɛɛ lɛlan tun fɔ wa Beteli ca.»

A Elize wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɛɛ na yinwege wolo li mɛge ki na, konaa mboro jate mbɔɔn ta yinwege na, mi se laga ma na.» Kɔ kaa pye ma, a pɛ si pinle ma kari wa Beteli ca.

³*Yenɛɛ yɔn sɛnrɛ yofenne pe *fɔrɔfenne mbele pàa pye ma cɛn wa Beteli ca, pɛ si yiri ma saa Elize wi fili, ma suu pye fɔ: «Yawe Yenɛɛ li yaa ma tafɔ wi le mbe kari wi ni wa yenɛɛ na nala, ma sigi jɛn le?»

A Elize wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, migi jɛn fun. Eɛn fɔ yoro mbe pyeri san.»

⁴A Eli wɔ si Elize wi pye naa fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ma koro lagame, katugu Yawe Yenɛɛ lɛlan tun wa Zheriko ca.»

Eɛn fɔ, a Elize wɔ suu yɔn sogo naa, ma yo fɔ: «Yawe Yenɛɛ na yinwege wolo li mɛge ki na konaa mboro jate mbɔɔn ta yinwege na, mi se laga ma na.» Kɔ kaa pye ma, a pɛ si pinle ma kari wa Zheriko ca.

⁵Yenɛɛ yɔn sɛnrɛ yofenne pe fɔrɔfenne mbele pàa pye ma cɛn wa Zheriko ca, pɛ si fulo Elize wi tanla maa pye fɔ: «Yawe Yenɛɛ li yaa ma tafɔ wi le nala mbe kari wa yenɛɛ na, ma sigi jɛn le?»

A Elize wì si pe yòn sogo ma yo fɔ: «Ee, mīgi jen fun. Eɛn fɔ, yoro mbe pyeri san.»

⁶A Eli wì si Elize wi pye naa fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ma koro lagame, katugu Yawe Yenɲele lilan tun wa Zhuriden gbaan wi yòn na.»

Eɛn fɔ, a Elize wì suu yòn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo li meɣe ki na konaa mboro jate mbɔɔn ta yinwege na, mi se laga ma na.» A pe shyen pè si pinle ma konɔ li le na kee. ⁷Yenɲele yòn senre yofenne pe fɔɔɔɔfenne pe ni, a lere nafa shyen ma yiri ke si le ma taga pe pɔngo na, ma saa yere pe yesinme na, ma lali pe ni jenri. A Eli naa Elize wi ni pe shyen pè si saa yere wa Zhuriden gbaan wi yòn na. ⁸Kona, a Eli wì suu derigbɔɔ ki wɔ maga migi, mɛɛ gbaan wi tɔnmɔ pi gbɔn ki ni, a pì si kɔn shyen. A pe shyen pè si tanga tawara na ma gbaan wi kɔn ma yiri. ⁹Naa pàa kaa gbaan wi kɔn ma yiri, a Eli wì si Elize wi pye ma yo fɔ: «Ŋga maa jaa mbe pye ma kan, ki yenri na yeri sanni Yawe Yenɲele li sa pan lilan le na ma tanla.»

A Elize wì suu yòn sogo ma yo fɔ: «Mi yen nɔɔ yenri, ma ti yinne na li yen ma ni, li si shyen mbe ye na ni^d.»

¹⁰A Eli wì suu pye fɔ: «Yaraga ŋga mà yenri, ki pyewe pi yen ma ŋgban. Eɛn fɔ na Yenɲele li ka ka pan mbanla le na ma tanla wagati ŋa ni, na maga na yan karisaga, kona ŋga mà yenri ki yaa pye ma kan. Eɛn fɔ, na mɛɛ na yan karisaga, ki se pye ma kan.»

¹¹Ma pe ta paa tanri na para na kee, pe mbe ka wele, mɛɛ malaga gbɔnwotoro kasɔn woo yan, ŋa shɔnye kasɔn woolo la pye naa tilele, a pè si pan ma ye pe sɔɔwɔ ma pe laga pe yɛɛ na. A tifelinjolo là si pan ma Eli wi le ma kari wi ni wa yenɲele na. ¹²A Elize wi nɛɛ wi wele wila kee, nɛɛ gbele na yuun fɔ: «Na to, na to, mboro ŋa màa pye fanŋga ni, paa Izirayeli woolo pe malaga gbɔnwotoroye naa pe shɔn lugufenne pe yen!» Ko pɔngo na, Elize wii Eli wi yan naa. A wì suu yɛɛra yaripɔɔ ti yigi mari walagi shyen yesanga ki kala na^e.

¹³Kona, Eli wila wi derigbɔɔ ŋga yaga, a kì to tara, a Elize wì sigi le. Ko pɔngo na, a wì si sɔngɔɔ ma saa yere le Zhuriden gbaan wi yòn na. ¹⁴Eli wi derigbɔɔ ŋga kila to, Elize wì sigi tɛɣe ma tɔnmɔ pi gbɔn ma sho fɔ: «Yawe Yenɲele, Eli wi Yenɲele li yen se yeri?» Elize fun wila tɔnmɔ pi gbɔn, a pì kɔn shyen ma pa yaga keɛ ŋga na, a pà koro keɛ ŋga na. A Elize wì si tanga ma toro. ¹⁵Yenɲele yòn senre yofenne pe fɔɔɔɔfenne mbele pàa pye wa Zheriko ca, pè si Elize wi yan wa pe yɛɛ yɛɛ, mɛɛ pe yɛɛ pye fɔ: «Yinne na làa pye Eli wi ni, lo lɪ ye Elize wi ni.» A pè si kari ma saa wi

^d 2.9: Kila pye faa wa Izirayeli tara ti ni, pe kaa jaa mbe kɔɔɔɔ ki li, pinambyɔ lɛɛfɔ wo ma daga mbe tasaga shyen ta wa kɔɔɔɔ ki ni. Mbe yala shereɣe kono li ni, Elize wila pye Yenɲele yòn senre yofɔ Eli wi pinambyɔ lɛɛfɔ. Wila pye naga yenri Eli wi yeri mbe cen wa wi yɔnlɔ; Dete 21.17. ^e 2.12: 2 Wunlu 13.14

fili, mɛɛ ɔli ma pe yere ti jiile wa tara wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ. ¹⁶A pɛ suu pye ɔ: «Wele, woro mbele ma tunmbyeele, lenambala kotogofenne nafa shyen ma yiri kɛ yen laga we ni. Ki yaga pe kari pe sɔn tafɔ wi lagaja ma kan. Kana Yawe Yenɣele li yinne lùu lɛ ma saa wi wa yanwiga ka go na nakoma yanwira sɔgɔwɔ pa ni.»

A Elize wì si pe yɔn sogo ma yo ɔ: «Ayoo, yaga ka pe torogo wa.»

¹⁷Ɛɛn ɔ, a pɛ si yanra senre nunɣba ti na, ɔ a Elize wì saa yenle, mɛɛ pe pye ɔ: «Ye pe torogo.» Kona, a pɛ sigi nambala nafa shyen ma yiri kɛ pe torogo, a pɛ saa Eli wi lagaja ma saa gbɔn ɔ piliye taanri, pe suu yan. ¹⁸A pɛ si sɔngɔwɔ ma pan Elize wi kɔɔgɔ wa Zheriko ca, maga ta wi yen wa bere. A wì si pe pye ɔ: «Mila ki yo ye kan ma yo yaga ka kari wa.»

Elize wila Zheriko ca tɔnmɔ pi pye kpoyi

¹⁹Pilige ka, a Zheriko ca woolo pɛ sigi yo Elize wi kan ɔ: «We ca ki censaga ki yen ma yɔn paa yege nɣa na na tafɔ ma yen naga yaan we. Ɛɛn ɔ, ki tɔnmɔ pi woro ma yɔn, ki tara fun ti woro ma tanla.»

²⁰A Elize wì si pe pye ɔ: «Ye pan yanla kan tasa kpakpalakpa fɔnɣɔ ni, ye kɔ le wa wi ni.» A pɛ si pan maa kan wi yeri. ²¹Kona, a Elize wì si yiri ma kari wa laga nɣa pulugo ki yen, ma saa kɔ wi wa wa tɔnmɔ pi ni, mɛɛ yo ɔ: «Nɣa Yawe Yenɣele li yo ki nɣa ɔ: «Migi tɔnmɔ mba pi pye ***kpoyi**. Pi se ya mbe lere gbo naa, pi se si tara ti kan ti pen naa^f.» »

²²Kona, a tɔnmɔ pì si kanɣa ma pye kpoyi ɔ ma pan ma gbɔn nala, ma yala senre nda Elize wila yo ti ni.

Beteli ca piile pèle la Elize wi tɛgele

²³A Elize wì si kaa yiri wa Zheriko ca na kee wa Beteli ca. Maa ta wa konɔ wila kee, a lefɔnmɔbɔlɔ pèle si yiri wa ca ki ni ma pan na tɛge wi na, na yuun ɔ: «Ta kee wa, yumbɛge ɔ; ta kee wa, yumbɛge ɔ.» ²⁴A Elize wì si kanɣa ma pe wele, mɛɛ pe dɔnɣa Yawe Yenɣele li mege ki na. A cɛnre urusiye shyen si yiri wa kɔlɔgɔ ki ni, ma to ki lefɔnmɔbɔlɔ nafa shyen ma yiri shyen pe na, ma pe kɔɔnɔlɔ yuroyuroyuro. ²⁵A Elize wì si yiri le ma kari wa Karimeli yanwiga ki na, ko pɔnɣo na, a wì si sɔngɔwɔ ma kari wa ***Samari** ca.

Izirayeli tara wunlunaɣa Yoramɔ wi sanga

3 ¹Zhuda tara wunlunaɣa Zhozafati wi wunluwɔ pi yele kɛ ma yiri kɔlɔ-taanri wolo li ni, a Ashabu pinambyɔ Yoramɔ wì si cen wunluwɔ pi na

^f 2.21: Nɣa ki yo ɔ: *Pi se si tara ti kan ti pen naa*, seweɛle pele ni, pège yɔnɔgɔ ma yo ɔ: Pi sege kan yaayoro naa senweele paga kaa siin.

***Izirayeli** tara ti go na. Pa wila pye ma cen wa ***Samari** ca. Yele ke ma yiri shyen wila pye wunluwo pi na. ² Iga ki yen kapege Yawe Yenyele li yege na, ko wila pye. Een fo, wi kapege ki sila wi to naa wi no pe wogo ki bo, katugu wi to wila sinndelege nga yerege yarisunngo ***Baali** ki mege ni, wila ki jaanri maga wo wa^g. ³ Een fo Nebati pinambyo Yerobowamu wila kapege nga pye ma ti a Izirayeli woolo pe kapege pye, ko kapege cenle nungba ko wila koro na piin. Wi sila yenle mbe laga ki na.

Izirayeli woolo paa malaga gbɔn

Mowabu cenle woolo pe ni

⁴ Mowabu tara wunlunaga Mesha wila pye simbaala korofɔ. Kila pye yele pyew simbapene yirifonmbolo waga cenme (100 000), naa simbapene waga cenme (100 000) konaa pe sire nda pe kon to wila pye na kaan Izirayeli tara wunlunaga wi yeri wi nizara songo. ⁵ Een fo Ashabu wi kungolo, a Mowabu tara wunlunaga Mesha wi si yiri ma je Izirayeli tara wunlunaga Yoram wi na. ⁶ Kona, a wunlunaga Yoram wi si yiri wa Samari ca ma saa Izirayeli tara mali-ngbɔnlo pe ni fuun pe jiri. ⁷ A wi si yiri mee leele tun wa Zhuda tara wunlunaga Zhozafati wi yeri ma yo fo: «Mowabu tara wunlunaga wi yiri ma je na na, ma mbe yenle mbe pinle na ni we sa malaga gbɔn Mowabu cenle woolo pe ni le?»

A Zhozafati wi suu yon sogo ma yo fo: «Mi yaa pinle ma ni mbe kari. Mi naa mboro ni we yen leele nungba, na woolo poro naa ma woolo pe ni pe yen nungba, na shɔnye poro naa ma shɔnye pe ni pe yen yaraga nungba.» ⁸ A Zhozafati wi suu yewe naa ma yo fo: «We yaa ka toro konɔ liliin mbe si sa to pe na?»

A Yoram wi suu yon sogo ma yo fo: «Pa we yaa ka toro wa Edomu tara gbinri konɔ li ni.»

⁹ Ki pye ma, Izirayeli tara wunlunaga, naa Zhuda tara wunlunaga konaa Edomu tara wunlunaga wi ni, pe si le ma kari. Naa paa kaa piliye kolɔshyen tangala tanga, a tonmo pi si ko leele pe yeri; tonmo sila ta fun yaayoro nda tila pinle pe ni ti kan. ¹⁰ Kona, a Izirayeli tara wunlunaga wi sho fo: «E, Yawe Yenyele li woro wunlumbolo taanri mbele we yeri, mbe pan mbe we le Mowabu cenle woolo pe kee win!»

¹¹ Een fo, a Zhozafati wi si yewe ma yo fo: «Yawe Yenyele li yon senre yofɔ wa woro laga, ɲa wi mbe ya Yawe Yenyele li yewe we kan?»

A Izirayeli tara wunlunaga wi tunmbyee wa sho fo: «Shafati pinambyo Elize ɲa wila pye na tonmo wuun ***Eli** wi keyen yi na, wo wi yen laga^h.»

¹² A Zhozafati wi sho fo: «Ki naja Yawe Yenyele li senre jate to wila yuun.» Ki pye ma, a Izirayeli tara wunlunaga, naa Zhuda tara wunlunaga konaa Edomu tara wunlunaga wi ni pe si kari wa Elize wi yeri.

^g 3.2: 1 Wunlu 16.33 ^h 3.11: Iga ki yo fo: *Elize ɲa wila pye na tonmo wuun Eli wi keyen yi na*, ko koro wo yen fo Elize wila pye Eli wi sagafo jenɲe.

¹³ A Elize wì si Izirayeli tara wunlunana wi pye fɔ: «Yingi ki yen mi naa mboro we sɔgɔwɔ? Kari ma sɔɔn to naa ma nɔ pe *Yenɲele yɔn senre yofenne poro yewe ni.»

A Izirayeli tara wunlunana wì si Elize wi pye fɔ: «Ayoo, katugu woro wunlumbolo taanri mbele yeɛn, Yawe Yenɲele lo lì we yeri mbe pan mbe we le Mowabu cɛnlɛ woolo pe kɛɛ.»

¹⁴ A Elize wì sho naa fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo konaa yawa pi ni fuun fɔ li meɣe ki na, lo na mi maa tunngo piin li kan we, ndɛɛ ki pye Zhuda tara wunlunana Zhozafati wo ja ma mila jate, mi se jen na yeɣe teɣe ma yeri, mi se si jen nɔɔ jate yere. ¹⁵ Eɛn fɔ koni, ye pan ngɔni gbɔnfɔ wa ni na kan.» Naa ngɔni gbɔnfɔ wila kaa na ngɔni wi gbɔɔn, a Yawe Yenɲele li fannga ki si ye Elize wi ni. ¹⁶ A Elize wì sho fɔ: «Pa Yawe Yenɲele lì yo yeɛn fɔ: «Ye were leɣere wɔ wa ki lateɣe waga nga ki ni.» » ¹⁷ Katugu pa Yawe Yenɲele lì yo yeɛn fɔ: «Ye se ka tifeleɣe tinme ta, ye se si ka tisaga yan kila paan. Eɛn fɔ ki lateɣe nga ye yaa sigi yan ki yin tɔnmɔ ni. Ye yaa wɔ, yoro naa ye nɛre, naa ye simbaala naa sikaala konaa ye yaayoro sannda pyew ti ni. ¹⁸ Eɛn fɔ, ko wogo nga ko woro yaraga ka Yawe Yenɲele li yeɣe na. Li yaa Mowabu cɛnlɛ woolo pe le ye kɛɛ. ¹⁹ Pe cara nda fuun pɛ malaga sigemboro kan mari maga konaa pe cagbɔɔrɔ nda fuun ti yen kagbɔɔrɔ yɔn, ye yaa ti ni fuun ti yaari. Ye yaa pe tire tiyɔnrɔ ti ni fuun ti kɔɔnlɔ mberi jaanri, mbe pe puluyo yi ni fuun yi tɔnndɔ tara ni mberi fanri, konaa mbe sinndeɛre wa wa pe keɛre kɔnsara tiyɔnrɔ ti ni mberi jɔɔ.»

²⁰ Ki goto pinliwe pi ni, wagati ɲa pe ma pinliwe *saraga ki wɔ wi ni, pe mbe wele, mɛɛ tɔnmɔ pa yan pì yiri wa Edomu tara yeri, ma pan ma wasege ki ni fuun ki yin.

²¹ Naa Mowabu cɛnlɛ woolo pàa kaa ki logo ma yo fɔ wunlumbolo taanri paa paan mbe to pe na malaga ni, a pɛ si pe woolo mbele fuun pe yeɣe yɔn kila gbɔn mbe malaga gbɔn pe yeri konaa pe yeɣefenne pe ni yere. A pɛ si kari ma saa yere wa pe tara kɔnlɔ li na. ²² Ki goto yirifaga ki na, naa Mowabu cɛnlɛ woolo pàa kaa yiri sanga ɲa ni, kila yala yɔnlɔ kila yiri na yengele wa tɔnmɔ pi ni. A pɛ si tɔnmɔ pi yan pì yanlaga paa kasanwa yen. ²³ A pɛ sho fɔ: «Kasanwa wi! Maga yiri wa, wunlumbolo poro pe pe yeɣe gbɔn tokobi ni ma pe yeɣe gbo. Koni Mowabu cɛnlɛ woolo, yoo kari we sa pe san we pe kɛɛ yaara ti koli.»

²⁴ Ki pye ma, a pɛ si yiri ma kari wa Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ censaga ki ni. Eɛn fɔ, a Izirayeli woolo pɛ si yiri pe kɔrɔɔ ma malaga gbɔn pe ni, fɔ a pɛ fe pe yeɣe. A Izirayeli woolo pɛ si pe purɔ ma saa ye wa Mowabu tara, ma pe gbo. ²⁵ A pɛ si Mowabu tara cagbɔɔrɔ ti jaanri. A pe ni fuun nungba nungba pɛ si sinndeɛre wulo ma wa wa pe keɛre kɔnsara tiyɔnrɔ ti ni ma lagapyew ki teɣe sinndeɛre ni. Pàa pe puluyo yi ni fuun yi tɔnndɔ mayi fanri, ma pe tire tiyɔnrɔ ti ni fuun ti kɔɔnlɔ mari jaanri; kaawɔ Kiri Hareseti ca ko nungba kila koro pe sila to ki na. Eɛn fɔ

malingbɔɔnɔ mbele pàa pye gbafuuro wafenne, pè si pan ma yere ma ca ki maga, mɛɛ ki gbɔn ma ya ki ni.

²⁶Naa Mowabu tara wunlunana wila kaa ki yan malaga kɛ wɛ pe fannga ki na, a wɛ si malingbɔɔnɔ tokobi fenne cɛnmɛ kɔlɔshyɛn (700) lɛ ma taga wi yɛɛ na ma yo pe kɔnɔ yenge wi kan fɔ sa gbɔn wa Edɔmu tara wunlunana wi na. Eɛn fɔ, pe sila ya mbege pye. ²⁷Kɛ kaa pye ma, wi pinambyɔ kɔngbanɔa ɔa wila daga mbe ka cɛn wunluwa pi na wa wi yɔnɔ, a wɛ suu wa ***saraga sogowogo** wa ca ki mbogo ki go na. Naa Izirayeli woolo pàa kaa ki wogo ki yan ma, a kɛ si pe nawa pi ngban pe na fɔ jɛngeⁱ. A pè si sɔngɔɔ Mowabu tara wunlunana wi pɔngo na, ma kari pe tara.

Elize wila nangunɔ fyɔnwɔ fɔ wa saga

4 ¹***Yɛngele yɔn senre yofenne** pe ***fɔɔgɔfenne** wa jɔ la pan Elize wi kɔɔgɔ, ma pan ma gbele maa yɛnri ma yo fɔ: «Na pɔlɔ we, wo ɔa wila pye ma tunmbyee wɛ ku. Mboro jate mɔga jɛn ma yo ma tunmbyee wila pye na fyɛ Yawe Yɛngele li yɛge. Kɔonga wila penjara jin nana wa yeri, wo pan ma yo wi yaa na piile shyɛn pe yigi mbe sa pe pye wi kulolo.»

²A Elize wɛ si jɛle wi pye fɔ: «Yingi mbe ya mbe pye ma kan? Yaraga ɔga ki yɛn ma yeri wa ma go, ki yo na kan.»

A jɛle wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi ɔa ma kulojɔ, yaraga ko ka kpɛ woro na yeri wa na go, kaawɔ sinmɛ cɔpile nungba.» ³Kona, a Elize wɛ suu pye fɔ: «Kari ma sa leyaara yɛnri ma cɛnyɛɛnɛ pe ni fuun pe yeri legɛɛ. Mari yɛnri legɛɛ. ⁴Ko pɔngo na, ma sa ye wa ma go, mboro naa ma piile pe ni, ye kɔɔɔ ti tɔnɔdɔ ye yɛɛ na. Ma sila sinmɛ pi kanngi wa ki leyaara ti ni fuun ti ni; nda ka yin mari tɛge kanngaga na.»

⁵A jɛle wɛ si yiri le ma kari, mɛɛ saa ye wa go, wo naa wi pinambiile pe ni, ma go ki tɔn pe yɛɛ na. A wi pinambiile pe nɛɛ leyaara ti kaan wi yeri, a wi nɛɛ ti yinni sinmɛ pi ni. ⁶Naa leyaara ti ni fuun tila kaa yin, a jɛle wɛ suu pinambyɔ wi pye fɔ: «Leyaraga ka fulo laga na kan naa.» Eɛn fɔ, a pyɔ wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Leyaraga ka yɛge woro wa naa.» Kona, a sinmɛ pɛ si yere. ⁷A jɛle wɛ si yiri ma saa ki yɛge yo Yɛngele lere wi kan. A Yɛngele lere wɛ sho fɔ: «Kari ma sa sinmɛ pi pɛɛ mɔɔ fɔgɔ ki tɔn ki penjara ti ni. Nda ka koro, mboro naa ma pinambiile pe ni, yaa ye yɛɛ kala yɔngɔ ti ni.»

Elize wila Sunemu ca fenne jɔ wa pinambyɔ yɛn maa yirige wa kunwɔ pi ni

⁸Pilige ka Elize wila pye na toro wa Sunemu ca. Ma si yala, jɛle yarijende tafɔ wà la pye wa ki ca ki ni; a wo si Elize wi yɛnri ngbanga ma yo wi sa li

ⁱ 3.27: ɔga ki yo fɔ: A kɛ si pe nawa pi ngban fɔ jɛnge, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni.

wa wi go. Maga le le ko pilige ko na, sanga o sanga Elize wi kaa toro le ki ca ki ni, wi ma yere le ma saa li wa jele wi go. ⁹A jele wì si kaa wi pòlò wi pye fò: «Wele, mīgi jèn ma yo ki nàna ña wi maa toro laga we yeri sanga pyew, wi yen Yènjele li lere ***kpoyi**. ¹⁰Ki yaga we yumbyò jèele wa kan wi kan wa we sanngazo wi go na. We sinleyaraga, naa tabali, naa jòngò konaa fitanla tege wa wi kan. Pa kona wiga pan laga we yeri sanga o sanga, wi yaa wònlò wa wi ni.»

¹¹Pilige ka, a Elize wì si kari wa Sunemu ca, mɛɛ saa ye wa ki yumbyò wi ni wa sanngazo wi go na ma sinle wa. ¹²A Elize wì suu tunmbyee lefònnò Gehazi wi pye fò: «Kari ma sa ki Sunemu ca fenne jò ña wi yeri wa na kan.» A Gehazi wì si kari ma saa wi yeri wi kan. A jele wì si pan ma yere Elize wi yege sògòwò. ¹³A Elize wì si Gehazi wi pye fò: «Ki yo jele wi kan fò wùu yɛɛ te maga kajenge ñga ki ni fuun ki pye we kan. Koni yingì wila jaa we pye wi kan? Wila jaa we sa para wi senre na wunlunàña wi ni lee nakoma malingbòònlò to wi ni?»

A jele wì suu yòn sogo ma yo fò: «Ayoo, mi yen ma cèn yeyinngè na laga na woolo pe sògòwò makò.»

¹⁴Kona, a Elize wì si Gehazi wi yewe ma yo fò: «Kì kaa pye yɛɛn, yingì we mbe ya pye wi kan?»

A Gehazi wì suu yòn sogo ma yo fò: «Wele, pinambyò woro wi yeri. Wi pòlò wi si ña wì le makò.» ¹⁵A Elize wì sho fò: «Wi yeri wa na kan.» A Gehazi wì suu yeri. A jele wì si pan ma yere le yeyòngò ki na. ¹⁶A Elize wì suu pye fò: «Yelapanna anme yege, ma yaa pinambyò yigi wa ma keyen yi ni.»

A jele wì sho fò: «Ayoo, na tafò, mboro ña Yènjele lere, maga ka mi ña ma tunmbyee na fanla.»

¹⁷Konaa ki ni fuun, a ki jele wì si kaa kugbò le ma pinambyò se ki yelapanna, ki wagati nungba wi ni, paa yege ñga Elize wila ki yo wi kan we.

¹⁸Kona, a pyò wì si yiri ma le. Pilige ka, a wì si yiri ma kari wi to wi kòrògò wa yarilire kònfenne pe tanla. ¹⁹A wì si kaa fo ma gbele maa to wi pye fò: «Yeyi na go! Yeyi na go!»

A tofò wì suu tunmbyee lefònnò wi pye fò: «Wi le ma saa kan wi nò wi yeri.» ²⁰A tunmbyee wì si pyò wi le ma saa wi kan wi nò wi yeri. Pyò wila koro ma cèn wa wi nò wi kannguuro ti na, fò ma saa gbòn yònlòfugo ki na, mɛɛ ku. ²¹Kona, a jele wì si lugu pyò wi ni wa sanngazo wi go na, ma saa wi sinngè wa Yènjele lere wi sinleyaraga ki na, mɛɛ kòrò ki tòn wi na ma yiri. ²²A wì suu pòlò wi yeri maa pye fò: «Mi yen nò yènri, maga yaga ma tunmbyee lefònnò nungba torogo laga na kan konaa sofile nò nungba ni. Mi yaa kari fyaw wa Yènjele lere wi yeri mbe pan.»

²³A wi pòlò wì suu yewe ma yo fò: «Yingì na, a ma nɛɛ kee wa wi yeri nala? Nala woro yevònnògò fèti nakoma ***cènpilige**.»

A jele wì suu yòn sogo ma yo fò: «Yaraga ka woro wa.» ²⁴A jele wì si ti a pè sofile jòngò ki taga sofile nò wi na. A wì si lugu ma cèn, mɛɛ wi tunmbyee

lefɔnɔ wi pye fɔ: «Ta fyɛɛ maa kee na ni. Na mi sigi yo ma kan mbe yo ma yere, maga ka yere na ni konɔ.» ²⁵A jele wì si kari wa Yenɛɛ lere wi yeri wa Karimeli yanwiga ki na.

Naa Yenɛɛ lere wila kaa wi yan wa lege wila paan, a wì suu tunmbyee Gehazi wi pye fɔ: «Sunemu ca fenne jɔ wi ɲa! ²⁶Koni fe ma saa fili maa yewe ma yo fɔ: «Yingi kala yen wa? Ma polɔ wo naa ma pyɔ wi ni pe yen ɲgbaanla le?» » (A Gehazi wì si saa jele wi yewe).

A jele wì si Gehazi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, pe yen wa ɲgbaanla.» ²⁷Naa jele wila ka saa gbɔn wa Yenɛɛ lere wi tanla wa Karimeli yanwiga ki na, a wì si tigi ma Yenɛɛ lere wi tɔɔɔ ti yigi. A Gehazi wì si fulo wi tanla na jaa mboo wɔnɔɔ mboo laga wa. Eɛn fɔ, a Yenɛɛ lere wì sho fɔ: «Wi yaga yew, katugu wi nawa pi yen ma tanga wi na, ma si yala Yawe Yenɛɛ ligi wogo ki lara na na, li sigi naga na na.»

²⁸Kona, a jele wì sho fɔ: «Na tafɔ, mla yo mi yen na pinambyɔ jaa ma yeri le? Mi sila ki yo ma kan ma yo maga kanla fanla le?»

²⁹A Elize wì si Gehazi wi pye fɔ: «Ma kurusijara wi pɔ wa ma sennɛ, mala kanɲala li le ma kɛɛ, ma kari wa Sunemu ca. Na maga fili lere ni wa konɔ, maga kaa shari. Lere wa ka sɔɔn shari fun, maga ka sho wi yeri. Na maga sa gbɔn wa, mala kanɲala li taga wa pinambyɔ wi yeɛ ki na.»

³⁰A pyɔ wi nɔ wì sho fɔ: «Yawe Yenɛɛ na yinwege wolo li meɛ ki na konaa mboro jate mbɔɔn ta go na, mi se kari mbɔɔn yaga.» Kona, a Elize wì si yiri ma pinle wi ni ma kari. ³¹Kila yala Gehazi wila keli pe yeɛ ma saa gbɔn wa. A wì si kanɲala li taga wa pinambyɔ wi yeɛ ki na. Eɛn fɔ yaraga ko ka kpɛ sila pye. Pe sila magala logo. Pyɔ wi sila si tigile. A wì si sɔngɔɔ ma pan ma Elize wi fili, mɛɛ ki yo maa kan ma yo pyɔ wii yen mbe yiri.

³²Naa Elize wila ka saa gbɔn wa go sanga ɲa ni, pyɔ wi gboo wila pye sinle-saga wa wi sinleyaraga ki na. ³³Wi yengɔɔ wa go, a wì si kɔɔ ki tɔn pe yeɛ na poro leele shyen, mɛɛ Yawe Yenɛɛ li yenri. ³⁴A wì si lugu wa sinleyaraga ki na ma sinle pyɔ wi na, maa yɔn ki taga pyɔ wi yɔn ki na, maa yengele ke taga pyɔ wi yengele ke na, konaa maa keyen yi taga pyɔ wi keyen yi na. Maa ta wila pye ma fɔli wa pyɔ wi go na, a pyɔ wi wire ti sigi le na weri. ³⁵Ko pɔngo na, a Elize wì si yiri na yanriyanri wa go nawa, mɛɛ sɔngɔɔ ma saa sinle pyɔ wi na naa. Kona, a pyɔ wì si jiri ma saa ta jirisaga kɔɔshyen, mɛɛ wi yengele ke yenge. ³⁶A Elize wì si Gehazi wi yeri maa pye fɔ: «Kari ma sa Sunemu ca fenne jɔ wi yeri wa na kan.» A Gehazi wì si saa wi yeri. A jele wì si pan le Elize wi tanla. A Elize wì suu pye fɔ: «Ma pinambyɔ wi le!» ³⁷A jele wì si saa to Elize wi jegele, maa yeɛ ki jiile wa tara maa gbɔɔ, mɛɛ jen ma yiri maa pyɔ wi le ma yiri wi ni.

Elize wila yaakara nda ti woro kaworo ta pye a ti tanla

³⁸Kona, a Elize wì si sɔngɔɔ ma kari wa Giligali ca. Kila yala ki wagati wi ni, funɔ ki yen wa tara ti ni. A Yenɛɛ yɔn senre yofenne pe

fɔrɔgɔfenne pɛ si pan ma gbogolo wa Elize wi yɛgɛ sɔgɔwɔ. A wì suu tunmbyee lefɔnɔ wi pye fɔ: «Yiri ma nɛgɛdaga gbenɛ wi taga ma yaakara sɔgɔ Yɛnɛlɛ yɔn senrɛ yofenne pe fɔrɔgɔfenne pe kan.» ³⁹Kona, pe ni, a nungba si yiri ma kari wa wasege ki ni mbe sa sɛgɛwɛrɛ lagaja. A wì si saa yantirige ka yan, mɛɛ ki pire ta cɔ maa derege ki yin. Naa wìla kaa sɔngɔrɔ ma pan ca, a pɛ siri kɔɔnɔ kporo kporo mari le wa nɛgɛdaga wi ni yaakara sɔgɔworo ti na. Eɛn fɔ, lere kpe sila ki yaara ti cenlɛ li jɛn. ⁴⁰Ti pengɔlɔ, a pɛ siri ko mari kan leele pe yeri pe ka. Naa pàa kaa ti nɛnɛ sanga ŋa ni, a pɛ si jɔrɔgɔ ma yo fɔ: «E, Yɛnɛlɛ lere, legboyaraga ki yɛn wa nɛgɛdaga wi ni.» Kì pye ma, pe sila ya mberi ka. ⁴¹Kona, a Elize wì sho fɔ: «Ye pan muwɛ ni na kan.» Pɛ kaa pan pi ni, a wì si pa ko ma le wa nɛgɛdaga wi ni, mɛɛ yo fɔ: «Yaa yaakara ti kaan leele pe yeri paa kaa.» Kì pye ma, yaakara nda tila pye wa nɛgɛdaga wi ni, yaripege sila pye wa ti ni naa.

Elize wìla yaakara kan lere cɛnmɛ yeri

⁴²Pilige ka, a naja wà si yiri wa Baali Shalisha ca ma pan yarilire fɔnɔndɔ kɔngbannda ni Yɛnɛlɛ lere wi kan. Tila pye buru pyɔ nafa, ŋa pɛ gbegele ***ɔrizhi** muwɛ ni, naa ***bile** fɔnɔ ni wa wi kasha ki ni. A Elize wì suu tunmbyee lefɔnɔ wi pye fɔ: «Ki yaakara nda ti yɛɛlɛ leele pe na peri ka.»

⁴³Eɛn fɔ, a wi tunmbyee wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yaa ki yaakara nda ti yɛɛlɛ mɛlɛ lere cɛnmɛ na?»

Eɛn fɔ, a Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ti yɛɛlɛ ki leele mbele pe na peri ka; katugu Yawe Yɛnɛlɛ lɔ yo fɔ: «Leele pe yaa ka mbe tin, yaakara ta yaa si koro.» » ⁴⁴A tunmbyee wì si yaakara ti tɛgɛ leele pe yɛgɛ sɔgɔwɔ. A pɛ ka ma tin, a tà koro paa yɛgɛ ŋga na Yawe Yɛnɛlɛ làa ki yo we.

Elize wìla Siri tara fenne naja Naama wi sagala

5 ¹Siri^j tara wunlunaŋa wi malingbɔɔnɔ to pàa pye naa yinri Naama. Naama wi tafɔ, wunlunaŋa we, wìla pye naa jate konaa naa gbogo fɔ jɛngɛ; katugu Naama wo Yawe Yɛnɛlɛ làa tɛgɛ ma Siri tara fenne pe sho. Eɛn fɔ, ki naja ŋa wìla pye malingbɔɔn kotogofɔ, ***yayenwɛ** la pye wi na. ²Ma si yala, wagati wa ni, Siri tara fenne pɛlɛ la yiri ma saa to ***Izirayeli** woolo pe na, mɛɛ sumborombyɔ wa yigi kasopyɔ ma kari wi ni. A pɛ si saa ki sumborombyɔ wi kan Naama wi jɔ wi yeri wi tunmbyee. ³Pilige ka, a wì suu tafɔ jɛlɛ wi pye fɔ: «E! Ndɛɛ ki pye na tafɔ Naama wi mbe ja ya kari wa ***Yɛnɛlɛ yɔn senrɛ yofɔ** ŋa wa ***Samari** ca wi yeri, wi mbe ja ya mboo yayenwɛ pi kɔ wi na.»

j 5.1: Eburuye senrɛ ti ni Siri tara to nungba to pàa pye na yinri Aramu tara.

⁴A Naama wì si saa ki senre ti yege yo wi tafɔ wunlunana wi kan ma yo fɔ: «Sumborombyɔ nɔ wì yiri wa Izirayeli tara, senre nda naa senre nda to wì yo na kan.»

⁵Kona, a Siri tara wunlunana wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yiri ma kari wa Samari ca. Mi yaa sewe wa torogo Izirayeli tara wunlunana wi kan (mbɔɔn senre yo wi kan).»

Kì pye ma, a Naama wì si le ma kari warifuwe culo cenme taanri naa nafa shyen ma yiri ke (350) ni, naa tɛ culo nafa taanri ma yiri ke ni, konaa bunduye ke ni. ⁶A Naama wì si kari ki sewe wi ni ma saa wi kan Izirayeli tara wunlunana wi yeri. Kìla pye ma yɔnlogɔ wa ki sewe wi ni ma yo fɔ: «Na ki sewe nɔ maga wi ta, maga jɛn ma yo fɔ muwi mɪlan tunmbyee Naama wi torogo wa ma yeri, jango maa yayanwe pi kɔ wi na.»

⁷Naa Izirayeli tara wunlunana wila kaa sewe wi kara ma kɔ, a wì suu yɛera yaripɔɔ ti yigi mari walagi jatere piri ndorogo ki na, ma sho fɔ: «Muwi mi yɛn Yɛnɛle le le? Mi mbe ya ti lere mbe ku nakoma mbe yinwege kan lere yeri le, fɔ a wì tun na yeri ma yo mbege nana nɔ wi yayanwe pi kɔ wi na? Yege kala na li wele, yege jɛn ye yo fɔ wi yɛn nala yɔn jaa, mbe malaga gbɔn na ni win.» ⁸Naa Yɛnɛle lere Elize wila kaa ki logo ma yo fɔ Izirayeli tara wunlunana wila wi yɛera yaripɔɔ ti walagi, a wì si tun wa wunlunana wi yeri ma yo pe saa yewe fɔ: «Yingi na, a mà sɔɔn yaripɔɔ ti walagi? Yege nana wi torogo laga na kan. Pa wi yaa ki jɛn fɔ Yɛnɛle yɔn senre yofɔ yɛn laga Izirayeli tara.»

⁹Kona, a Naama wì si pan wi shɔnye naa wi wotoro nɔ shɔn maa tilele wi ni, ma pan ma yere wa Elize wi go yɔn ki na. ¹⁰A Elize wì si lere tun ma yo wi saga yo wi kan fɔ wi kari wi sa woli wa Zhuriden gbaan wi ni wolisaga kɔlɔshyɛn, pa wi yaa sagala mbe pye ***kpoyi**. ¹¹Naa pàa kaa ki yo Naama wi kan, a wì si nawa ngban, mee le na kee wi tara, na yuun fɔ: «Mì jaga yan ndɛɛ ki nana nɔ wo jate wi yaa yiri mbe pan na kɔɔɔ, mbe yere na na tanla, mbe Yawe Yɛnɛle, wi Yɛnɛle li yɛnri na kan, mbooo kee ki tagataga wa na yama lara ti na mbanla yayanwe pi kɔ na na. ¹²Naga yɛn ma, Damasi gbaanla wele, Amana gbaan naa Paripari gbaan, poro si mbɔnɔ Izirayeli tara gbaanla pe ni fuun pe na wi le? Ki cɛn mi se jɛn na ya sa woli wo wa ni mbe sagala ke?» A wì si sɔngɔɔ ma kari nangbanwa ni. ¹³Ɛɛn fɔ, a wi tunmbyeele pɛ si fulo wi tanla ma para wi ni, ma yo fɔ: «Na to, ndɛɛ ki pye Yɛnɛle yɔn senre yofɔ wi yo ma sa kangbanga ka pye, ma se jɛn naga pye le? Pee ka logo wì yo fɔ na maga sa woli ma yaa pye kpoyi.» ¹⁴Kona, a Naama wì si sɔngɔɔ ma kari wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, ma saa woli wa wi ni wolisaga kɔlɔshyɛn paa yege nɔ na Yɛnɛle lere wila ki yo wi kan we. A wi wire tì si kannga ma pye paa lefɔnmbile wire yɛn. A wì si sagala ma pye kpoyi^k. ¹⁵Kì pye ma, a wì si sɔngɔɔ ma

^k 5.1-14: Luki 4.27

pan wa Yenŋele lere wi yeri wo naa mbele fuun pàa pinle wi ni pe ni. Naa wila ka saa gbɔn wa, a wì si saa yere Yenŋele lere wi yege sɔgɔwɔ ma yo fɔ: «Wele, koni mīgi jen ma yo Yenŋele la yege woro laga dunruya wi laga ka kpɛ ni na Izirayeli Yenŋele lo ma. Koni mi ɲa ma kulonaɲa, mi yen naga yarikanra nda ti kaan ma yeri, mɔɔ yeɛ yaga mari shɔ.»

¹⁶ Eɛn fɔ, a Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele na yinwege wolo, lo na mi yen na tunŋgo piin li kan li mege ki na, mi se yaraga ko ka kpɛ shɔ ma yeri.»

A Naama wì suu yenri ɲgbanga ma yo wi yenle ti na. Eɛn fɔ, a Elize wì si je. ¹⁷ Kona, a Naama wì sho fɔ: «Kì kaa pye ma se yenle mbe yaraga ka kpɛ shɔ na yeri, ki yaga pe ye tara ti taambuɔ ka koli mi ɲa ma kulonaɲa na kan, ki sofilele worosoye shyen tuguro bɔ; katugu mi ɲa ma kulonaɲa, mi woro na jaa mbe ***saraga sogowogo** nakoma ***nayinme saraga** wɔ yarisunndo ta yege yeri, kaawɔ Yawe Yenŋele lo cɛ yeri. ¹⁸ Eɛn fɔ, Yawe Yenŋele li mi ɲa ma kulonaɲa na kala yaga ki kala na li ni: «Na na tafɔ, wunlunaɲa we, wi kaa yiin wa wi yarisunŋgo Irimɔ ki gbɔgɔgo ki ni mbe fɔli ki yege sɔgɔwɔ mbege gbɔgɔ, na keɛ ko wi ma jiige ki na; kona mi fun mi ma fɔli wa yarisunŋgo Irimɔ ki gbɔgɔgo ki ni. Yawe Yenŋele li mi ɲa ma kulonaɲa na kala yaga, na mi ka ka sa fɔli wa yarisunŋgo Irimɔ ki gbɔgɔgo ki ni we.» ¹⁹ A Elize wì suu pye fɔ: «Ta kee yeyinŋe na.»

Kapege ɲga Gehazi wila pye

Naa Naama wila kaa yiri le Elize wi tanla ma kari, ma lali jenri, ²⁰ a Yenŋele li lere Elize wi tunmbyee lefɔnŋo Gehazi wì suu yeɛ pye fɔ: «Wele, ki Siri tara fenne naɲa Naama wì pan yaara nda ni, na tafɔ wii yenle mbe yaraga ko ka kpɛ shɔ wi yeri, wì ti ni fuun ti yaga wi kan. Yawe Yenŋele na yinwege wolo li mege ki na, mi yaa yiri mbe fe ki naɲa ɲa wi punɔgo na mbe sa yaraga ka shɔ wi yeri.» ²¹ Kona, a Gehazi wì si le ma taga Naama wi punɔgo na. Naa Naama wila kaa wi yan wila fee na paan wi kɔrɔgɔ, a wì si fyeele ma yiri wa wi wotoro ɲa shɔn maa tilele wi ni ma tigi ma saa wi fili, mee Gehazi wi yewe ma yo fɔ: «Kì yen wa yinŋe le?»

²² A Gehazi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, ki yen wa yinŋe. Na tafɔ wo wilan tun ma yo mbe pan mbege yo ma kan, fɔ Yenŋele yɔn senre yofenne pe ***fɔrɔgɔfenne** lefɔnmbɔlɔ shyen yiri wa Efirayimu yanwiga tara ti ni ma pan wa wi yeri fɔɔnfɔɔn ɲga na, fɔ ma warifuwe culo nafa ma yiri ke ma yiri kanɲurugo naa bunduye shyen kan wi yeri.»

²³ A Naama wì sho fɔ: «Ma yeɛ yaga ma warifuwe culo nafa taanri ma yiri ke shɔ.» Naama wila wi yenri ɲgbanga ma yo wi yenle wiri shɔ. A wì si warifuwe culo nafa taanri ma yiri ke wi le yere kasha shyen ni mari kan wi yeri konaa bunduye shyen pe ni. Wila ti kan wi tunmbyeele shyen yeri, a pèri tugo ma keli Gehazi wi yege. ²⁴ Naa Gehazi wila ka saa gbɔn

wa yanwiga ki na, a wì si yaara ti shɔ pe yeri mari tege wa go, mɛɛ ki tunmbyeele pe sɔngɔɔ ma yo paa kee. ²⁵Ko punɔgo na, a wo jate wì si kari wa wi tafɔ Elize wi yeri. A Elize wì suu yewe ma yo fɔ: «Gehazi, ma yiri se yeri?»

A Gehazi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi ŋa ma tunmbyee, mii kari laga ka kpɛ ni.»

²⁶Ɛɛn fɔ, a Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Sanga ŋa ni ki nanja wì yiri wa wi wotoro wi ni ma tigi ma pan mɔɔ fili, na yinne li pye na ye yaan na. Ma yege na penjara jasanga, naa yaripɔɔ, naa oliviye tire kɛɛ, naa *erezen keere, naa simbaala, naa nɛɛ, naa kulonambala konaa kulo-jaala jasanga wo wì gbɔn kɛ? ²⁷Ŋga mà pye yeɛn ki kala na, Naama wi yayenwe pi yaa sɔngɔɔ mbe mara mboro naa ma setirige piile ye na fɔ sanga pyew.»

A Gehazi wì si yiri le Elize wi tanla, yayenwe pi ni pùu filige lagapyew paa para yen.

Elize wìla ti a gbɔnlimbyɔ

wì yiri tɔnmɔ pi go na

6 ¹Pilige ka, *Yenɛle yɔn senɛ yofenne pe *fɔɔgɔfenne pɛ si Elize wi pye fɔ: «Wele, laga ŋa we maa we ye gbogolo ma yege sɔgɔwɔ, kì kologo we na koni. ²Ki yaga we kari wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, we ni fuun nungba nungba we sa tire nungba nungba kɔn, we laga ka kan wa, we cɛn wa ki ni.»

A Elize wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaa kee.» ³Ɛɛn fɔ pe ni, a nungba si Elize wi yenri ma yo fɔ: «Ki yaga ma pinle woro mbele ma tunmbyeele we ni.»

⁴A Elize wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yaa pinle ye ni mbe kari.» A wì si pinle pe ni ma kari. Naa pàa ka saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi yɔn na, a pɛ si tire ti kɔn. ⁵Maga ta nungba la pye naa tige ki kɔn, a wi gbɔnlimbyɔ wì si fori ma to wa tɔnmɔ pi ni. A wì si gbele ma yo fɔ: «E, na tafɔ, m̀gi gbɔnlgɔ ŋga ki yenri lere wa yeri.»

⁶A Yenɛle lere wì suu yewe ma yo fɔ: «Gbɔnlimbyɔ wi to se yeri?»

A nanja wì suu tosaga ki naga wi na. Kona, a Elize wì si kanngaga kɔn maga wa le ki laga nungba ki na. A gbɔnlimbyɔ wì si yiri tɔnmɔ pi go na teere. ⁷Ko punɔgo na, a Elize wì si nanja wi pye fɔ: «Gbɔnlimbyɔ wi le.» A nanja wì suu kɛɛ ki sanga maa le.

Elize wìla Siri tara malingbɔɔnlɔ

pe yigi kasopiile

⁸Ki wagati wi ni, Siri tara wunlunana wìla pye malaga na *Izirayeli woolo pe ni. A wì si para wi tunmbyeele pe ni ma yo fɔ: «Pa mi yaa na malingbɔɔnlɔ censaga ki kan wa laga ŋga nakoma wa laga ŋga ko ni.»

⁹Ɛɛn fɔ, a Yɛnɛɛ lere wì si tun wa Izirayeli tara wunlunana wi yeri ma yo fɔ: «Ma yɛɛ yingiwe jɛn, maga ka toro wa laga nga ko na, katugu Siri tara fɛnnɛ pe yɛn na kee wa.» ¹⁰Kona, a Izirayeli tara wunlunana wì si leele torogo ma yo pe sa laga nga Yɛnɛɛ lere wìla naga ki kɔrɔsi. Yɛnɛɛ lere wìla Izirayeli tara wunlunana wi yeri, a ki pyesaga dama ko ta.

¹¹A ki wogo kì saa Siri tara fɛnnɛ wunlunana wi nawa pi wɔ wi na fɔ jɛngɛ. A wì suu tunmbyeele pe yeri ma pe yewe, ma yo fɔ: «Kopiire fɔ yɛn laga we ni, ɲa wi yɛn Izirayeli tara wunlunana wi pungo na. Ye woro na jaa mboo naga na na wi le?»

¹²A wi tunmbyeele nungba suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunana, na ta-fɔ, lere kpɛ ma we ni. Ɛɛn fɔ, Yɛnɛɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Elize ɲa wa Izirayeli tara, wo wi ma sɛnrɛ nda fuun ma ma yo wa ma wɔnlɔgo ki ni ti yo Izirayeli tara wunlunana wi kan.»

¹³A wunlunana wì sho fɔ: «Ye kari, wi yɛn laga nga na ye saga wele yege jɛn. Pa mi yaa leele torogo pe saa yigi.»

A ki leele pè si kari, mɛɛ pan maa pye fɔ: «Elize wi yɛn wa Dotan ca.» ¹⁴Ki pye ma, a wunlunana wì si shɔnye, naa malaga gbɔnwotoroye konaa malingbɔɔnlɔ legɛrɛ torogo wa. Poro la saa gbɔn wa ca ki ni yɛmbɛnɛ li ni, mɛɛ wa ma ca ki maga. ¹⁵Ki goto pinliwɛ pi ni, yirifaga ki na, a Yɛnɛɛ lere wi tunmbyee wì si yiri laga funwa na. Wi mbe wele, mɛɛ mali-ɲgbɔɔnlɔ legɛrɛ peɛ yan, naa shɔnye konaa malaga gbɔnwotoroye ni, pè ca ki maga. A tunmbyee lefɔnɲɔ wì si gbeɛ ma Yɛnɛɛ lere wi pye fɔ: «E, na tafa, we yaa ki pye mɛɛ?»

¹⁶A Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga ka fyɛ, katugu leele mbeɛ pe yɛn we ni pè legɛ ma wɛ pe woolo pe na.» ¹⁷A Elize wì si Yɛnɛɛ yɛnri ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ, ki yaga mala tunmbyee wi yɛngɛɛ ke yɛngɛ, jango wila yaan.» A Yawe Yɛnɛɛ lè si tunmbyee lefɔnɲɔ wi yɛngɛɛ ke yɛngɛ wi na. Wi mbe wele, mɛɛ yanwiga ki yan kì yin lagapyew shɔnye, naa malaga gbɔnwotoroye kasɔn woolo pe ni ma Elize wi maga.

¹⁸A Siri tara fɛnnɛ pè si tigi na paan wa Elize wi yeri. A Elize wì si Yawe Yɛnɛɛ li yɛnri ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ, ki yaga ma yɛnfyɔnrɔ wa ki malingbɔɔnlɔ ɲgbeɛɛ ɲga ki na.» A Yawe Yɛnɛɛ lè si yɛnfyɔnrɔ wa ki leele pe na, ma yala Elize wi senyoro ti ni. ¹⁹A Elize wì si pe pye fɔ: «Konɔ li woro lagame, ca ɲga yaa lagajaa ko ma ɲga lagame. Ye taga na na, mi yaa sa ye torogo wa naɲa ɲa yaa lagajaa wi yeri.» A Elize wì si kari pe ni wa ***Samari** ca.

²⁰Naa paa ka saa ye wa Samari ca, a Elize wì sho fɔ: «Yawe Yɛnɛɛ, ki leele mbeɛ pe yɛngɛɛ ke yɛngɛ, jango paa yaan.» A Yawe Yɛnɛɛ lè si pe yɛngɛɛ ke yɛngɛ, a pè si pe yɛɛ yan wa Samari ca ki nandogomɔ.

²¹Naa Izirayeli tara wunlunana wìla kaa pe yan, a wì si Elize wi yewe ma yo fɔ: «Na to, mi daga mbe pe gbo le? Mi daga mbe pe gbo le?»

22 A Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga ka pe gbo. Na maga kari malaga na ma tokobi nakoma ma sandiga ki ni mbe sa leele mbele yigi kasopiile, ma ma poro gbo le? Koni yaakara naa tɔnmɔ kan pe yeri pe ka pe wɔ; ko pungo na, ma pe yaga pe sɔngɔɔ pe kari pe tafɔ wi kɔɔɔɔ.»
 23 A Izirayeli tara wunlunana wì si sɔɔɔ gboɔ sɔɔ pe kan, a pè li ma wɔ. Ko pungo na, a wì si pe yaga ma yo paa kee. A pè si sɔngɔɔ ma kari pe tafɔ wi kɔɔɔɔ. Maga le le kona, Siri tara fenne malingbɔɔnɔ pe sila pye na paan naa wa Izirayeli tara.

Fungo la to wa Samari ca ki na

24 Wagati wa ni naa, a Siri tara wunlunana Beni Hadadi wì suu malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe gbogolo, mɛɛ kari ma saa malingbɔɔnɔ censaga kan wa Samari ca ki tanla maga yɔn tɔn. 25 A fungo kà si to wa Samari ca ki ni. Malingbɔɔnɔ censaga woolo pàa mɔ le ca ki tanla fɔ maga kan sofile wi go^l nungba jate pàa pye naga pere warifuwe pyɔ nafa tijere. Ketene fire^m ti kɛɛ yenle nungba làa pye warifuwe pyɔ kangurugo.

26 Pilige ka, Izirayeli tara wunlunana wila pye na toro wa ca ki mbogo ki go na, a jele wà si gbele ma yo fɔ: «Wunlunana, na tafɔ, na sho.» 27 A wunlunana wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na Yawe Yenɛle lo sɔɔn sho, mi wo yaa ma sho yingi ni? Yarilire ti yen na yeri wa yarilire sunsaga nakoma *erezen tɔnmɔ pi yen na yeri wa erezen tɔnmɔ wɔsaga mbe kan ma yeri le?» 28 A wunlunana wì suu pye naa fɔ: «Yingi kɔɔn ta?»

A jele wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wele, ki jele ɲa wilan pye fɔ: «Ma pinambyɔ wi kan woo ka nala, goto mbee na woo wi kan woo ka.» 29 Kì kaa pye ma, a m̀ silan pinambyɔ wi sɔɔ, a wò ka. Ki goto, a m̀ suu pye fɔ: «Pan ma pinambyɔ wi ni woo kaⁿ.» Eɛn fɔ, a wì suu pinambyɔ wi lara.»

30 Naa wunlunana wila kaa ki sɛnre ti logo jele wi yeri, a wì suu yeera yaripɔɔ ti walagi^o, ma si yala wila pye na toro wa mbogo ki go na. A leele pè suu kɔɔsi maga yan fɔ jatere piriwen yaripɔɔ wila le wa wi wunluwɔ yaripɔɔ ti nɔɔɔna. 31 A wunlunana wì sho fɔ: «Na mi si Shafati pinambyɔ Elize wi go ki kɔw nala, Yenɛle li jɔɔɔ gboɔ wa na na.»

32 Ki wagati wi ni, kila yala Elize wi yen ma cɛn wa wi go, ca *lelele pe ni pe yen ma cɛn wa wi tanla. A wunlunana wì si leele tun wa wi yeri. Eɛn fɔ, sanni pitunɲɔ wi sa gbɔn wa pe na, a Elize wì si lelele pe pye fɔ: «Ye wele, ki legbolere ɲa wì lere tun wi pan wilan go ki kɔw. Yaa kɔɔsiri piin, na ki pitunɲɔ wiga pan mbe gbɔn na, ye kɔɔ ki tɔn, yaga kaa yaga

^l 6.25: Sofile wila pye fyɔngɔ yaraga Yenɛle li yeɛ na (Levi 11.2-8; Dete 14.4-8); pe sila daga mbaa wi kara ti kaa. Fungo ɲga kila to ki kala na, pe sila pye na tanri ki kondege-ɲgele ke na naa. Pe yere la pye na sofile go ɲga kila pye kara ni ki pere sɔnngbanga na.

^m 6.25: *Ketene fire*, yaakara ta lari pe yeri, nda ti sila leele pe ndanla. ⁿ 6.29: Dete 28.57

^o 6.30: Wunlunana wila wi yeera yaripɔɔ ti walagi mbege naga fɔ wi nawa pì tanga wi na.

wi ye laga go. Mi yen naa tafɔ wi tangala tinme pi nuru wila paan wa wi punɔgo na makɔ.» ³³Ma Elize wi ta wila pye na para bere, a wunlunaŋa wì si gbɔn wa pe na^p; ma sho fɔ: «Na ki ka pye ki jɔlɔgo kala na pa li yiri wa Yawe Yenŋele li yeri, mbe ya mbanla jigi wi taga Yawe Yenŋele li na mele naa?»

Elize wila yo funɔgo ki yaa kɔ

7 ¹A Elize wì si wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye Yawe Yenŋele li senyoro ti logo. Pa Yawe Yenŋele lì yo yeen fɔ: «Goto anme yege, wa ***Samari** ca mbogo yeyɔngɔ ki na, muwe mba pì jele pe yaa pi culo ke wi pɛrɛ warifuwe pyɔ nungba na, mbe ***arizhi** culo nafa wi pɛrɛ warifuwe pyɔ nungba na fun.» »

²Wunlunaŋa wi kɔrɔsifɔ ŋa wi maa pinlele wi ni, a wo si Yenŋele lere wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ali Yawe Yenŋele li ka wegele yenge wa naayeri mbe yarilire tirige, ki kala cɛnle na li mbe ya pye mele?»

A Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma yaa ki yan yenle ni, ɛɛn fɔ, ma sege yaara ta ka win.»

Siri tara fenne pàa fe ma pe malingbɔɔnɔ censaga ki yaga

³Ki wagati wi ni, ***yayenwe fenne** tijere la pye wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki tanla. A poro si pe yee pye fɔ: «Yingi na wee koro laga yeen fɔ we sa ku? ⁴Na waga yo we ye wa ca nawa, we yaa sa ku wa, katugu funɔgo ki yen wa ca. Na waga si koro lagame, we yaa ku fun. Ki kala na, ye pan we sa we yee le Siri tara fenne pe keɛ teere. Na paga we yaga koyi. Na paga si we gbo fun kɔ.» ⁵A pè si yiri yɔnɔ ki tosanga wi ni mbe kari wa Siri tara fenne pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni. Naa pàa ka saa gbɔn wa Siri tara fenne malingbɔɔnɔ censaga ki na, pe mbe wele, ali lere nungba wo sila pye wa.

⁶***We Fɔ** wila ti a Siri tara fenne pè malaga gbɔnwotoroye tinme logo, naa shɔnye tinme konaa malingbɔɔnɔ legere tinme ni wa pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni. Ki pye ma, a Siri tara fenne pè si pe yee pye fɔ: «Ye wele, ***Izirayeli** tara wunlunaŋa wo wì saa Heti cɛnle woolo pe wunlunaŋa naa Ezhipiti tara wunlunaŋa konaa pe malingbɔɔnɔ pe le, ma pe sara pe pan pe to we na.» ⁷A pè si yiri ma fe yɔnɔ ki tosanga wi ni, ma pe ***paara yinre**, naa pe shɔnye konaa pe sofilele pe yaga wa censaga ki ni cɛ, paa yege ŋa na kila pye, mbe ta mbe pe yee go sho. ⁸Naa yayenwe fenne pàa ka saa gbɔn wa malingbɔɔnɔ censaga ki yɔn na, a pè si ye paraga go ka ni ma ka ma wɔ. A pè si warifuwe, naa tɛ konaa yaripɔɔ le ma kari ti ni

^p 6.33: Ŋga kɔ yo fɔ: *Wunlunaŋa wì si gbɔn wa pe na*, sɛwɛɛle pele ni kɔ yɔnɔgo wa ma yo fɔ: A pitunɔgo wì si gbɔn wa pe na.

ma saa ti lara. A pè si sɔngɔɔ naa ma pan, ma ye paraga go ka yege ni ma yaara ta le wa, ma saa ti lara.

Yayenwe fenne pàa saa ki yo
Izirayeli tara wunlunaŋa wi kan
fɔ Siri tara fenne pè fe

⁹Ko punŋo na, a yayenwe fenne pè si pe yɛ pye fɔ: «Kala na we yen na piin, li woro ma yɔn. Sentanra ti yen we yeri mbe yo ki nala pilige ŋga ki na. Na waga pyeri, na wee ki yo fɔ sa gbɔn goto lalaaga na, jɔlɔgo yaa to we na. Koni yoo kari we saga yege yo wunlunaŋa wi go woolo pe kan.»
¹⁰A pè si kari ma saa ca ki yeyɔngɔ kɔɔsɔfɔ wa yeri maga kagala ke yege yo wi kan ma yo fɔ: «Wè kari wa Siri tara fenne pe malingbɔɔnɔlɔ censaga ki ni, ma saa ki yan lere kpɛ wo woro wa. Wee lere magala logo, shɔnye poro naa sofilele poro cɛ pe yen wa pɔsara, konaa *paara yinre ti ni wa ti yɔngɔlɔ ke ni.»
¹¹A ca ki yeyɔngɔ kɔɔsɔfɛnne pè si lere wa yeri wa ca nawa ma yo wi saga kagala ke yege yo wunlunaŋa wi go woolo pe kan.
¹²Naa wunlunaŋa wila kaa ki logo, a wì si yiri yembine li ni maga yo wi legbɔɔlɔ pe kan fɔ: «Siri tara fenne pe yen na ŋga piin we na, mi yaa ki yege yo ye kan. Naa pège jen ma yo funŋo to we na, ko pè yiri wa pe malingbɔɔnɔlɔ censaga ki ni ma saa lara wa yan na singi, ma pe yɛ pye fɔ: «Na paga ka yiri wa ca ki ni, we yaa pe yigi weele mbe ye pe ni wa ca.» »

¹³A wi legbɔɔlɔ nungba suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Shɔnye mbele pè koro go na, ye ti we kanŋurugo le pe ni, we leele pele tun wa ca. Pe kari o, pee kari o, ki ni fuun ki yen ja, katugu pe yen paa Izirayeli woolo mbele pe yen go na pe yen. Pe yen kunwɔ pi yɔn na paa ca woolo pe ni fuun pe yen. Ye ti we leele pele tun ki shɔnye pe na, pe sa ŋga ki yen wa ki wele.»
¹⁴Ki pye ma, a pè si malaga gbɔnwotoroye shyen gbɛgele naa pe shɔnye pe ni. A wunlunaŋa wì si leele pele tun pe sa Siri tara fenne pe malingbɔɔnɔlɔ censaga ki wele. Wila pe pye fɔ: «Ye kari ye saga kala li wele.»
¹⁵A pè si taga Siri tara malingbɔɔnɔlɔ pe na, fɔ ma saa gbɔn wa Zhuriden gbaan wi na. Pe mbe wele, mɛɛ konɔ li yan lì yin yaripɔɔ naa yaara nda Siri tara fenne pàa fyeele ma fe ma wa ti ni. Kì pye ma, a pitunmbolo pè si sɔngɔɔ ma saa ki yege yo wunlunaŋa wi kan.

¹⁶Kona, a leele pè si yiri ma kari wa Siri tara fenne pe censaga ki ni ma saa ki san ma yaara ti koli. Kì pye ma, muwe mba pì jele pì culo ke pàa pye naa pɛɛ warifuwe pyɔ nungba na, na ɔrizhi culo nafa wi pɛɛ fun warifuwe pyɔ nungba na, ma yala Yawe Yenŋele li senyoro ti ni.
¹⁷Wunlunaŋa wi kɔɔsɔfɔ ŋa wi maa pinlele wi ni, wo wunlunaŋa wila tege wila ca ki yeyɔngɔ ki kɔɔsɔ. Eɛn fɔ, naa leele pàa kaa na gbinri wa yeyɔngɔ ki na, a pè suu tangala maa gbo, ma yala Yenŋele lere wila senre nda yo ti ni, naa wunlunaŋa wila kari wa wi yeri we.
¹⁸Ki sanga wi ni, Yenŋele lere wila wunlunaŋa wi pye fɔ: «Goto anme yege, muwe mba pì jele pe

yaa pi culo ke wi pere warifuwe pyo nungba na, mbe orizhi culo nafa wi pere warifuwe pyo nungba na fun, wa Samari ca ki mbogo yeyongo ki na.» ¹⁹Ma si yala wunlunana wi korosifo wila Yenjele lere wi yon sogo ma yo fo: «Ali Yawe Yenjele li ka wegele yenge wa naayeri mbe yarilire tirige, ko kala cenle na lo mbe ya pye mele?» Koyi Elize wila wi yon sogo ma yo fo: «Ma yaa ki yan yenle ni, een fo ma sege yaara ta ka.» ²⁰Ko kala lo laa pan ma nana wi ta kaselege, katugu ca woolo paà wi tangala wa ca ki yeyongo ki na maa gbo.

**Sunemu ca fenne jo wi yaara
tila songoro ma kan wi yeri**

8 ¹Kona, Elize wila jele na pinambyo yen maa yirige wa kunwo pi ni^a, a Elize wi si para wi ni maa pye fo: «Yiri mboro naa ma go woolo pe ni, ye kari ye sa cen laga nga ka ye ndanla; katugu Yawe Yenjele li yaa fungo wa laga tara ti ni. Fungo ki yaa to laga tara ti ni fo sa gbón yeke kolshyen.» ²Ki kaa pye ma, a jele wi si yiri maga pye ma yala Yenjele lere wi senyoro ti ni. Wila yiri ma kari wo naa wi go woolo pe ni ma saa cen wa Filisiti tara fenne pe tara, ma saa gbón fo yeke kolshyen.

³Yegele kolshyen ke torongolo, a jele wi si yiri wa Filisiti tara fenne pe tara ma pan wa pe tara. A wi si kari ma saa wunlunana wi yenri wuu saga, jango poo go konaa wi kere ti songoro wi na. ⁴Kila yala wunlunana wila pye na para Yenjele lere wi tunmbyee lefonho Gehazi wi ni na yuun fo: «Kagbologo ngele fuun Elize wi pye ke yege yo na kan.» ⁵Ma Gehazi wi ta wila pye naga yege yuun wunlunana wi kan yege nga na Elize wila gboo wi yen maa yirige wa kunwo pi ni, le ki yongolo nungba ke ni, jele na Elize wila wi pinambyo wi yen maa yirige wa kunwo pi ni, a wi si pan ma wunlunana wi yenri wuu saga, jango poo go naa wi kere ti songoro wi na. A Gehazi wi sho fo: «Wunlunana, na tafa, jele wowi na yeen. Wi pinambyo na Elize wila wi yen maa yirige wa kunwo pi ni wowi na yeen fun.» ⁶A wunlunana wi si jele wi yewe, a jele wi sigi kagala ke yege yo wi kan. A wunlunana wi suu tunmbyee wa pinle jele wi ni, maa pye fo: «Kari, ma ti yaraga nga fuun ki yen ki jele na wi wogo ki songoro wi na, konaa tonli na fuun wi yiri wa kere ti ni, maga le pilige nga ni wi yiri laga tara ti ni fo ma pan ma gbón nala na.»

**Hazayeli wila pye Siri tara
ti wunlunana**

⁷Ko punjo na, a Elize wi si kari wa Damasi ca. Kila yala Siri tara wunlunana Beni Hadadi wi yen na yaa. A pe si saa ki yo wi kan fo: «Yenjele lere wi pan laga.» ⁸A Siri tara wunlunana wi si Hazayeli wi pye

fɔ: «Yarikanga lɛ ma kari wa Yɛnɛlɛ lere wi yeri, ma saa pye wi Yawe Yɛnɛlɛ li yewe na kan na kaa pye mi yaa yiri ki yama mba pi na.» ⁹Kì kaa pye ma, a Hazayeli wì si yiri ma kari wa Elize wi yeri. Wila Damasi ca yarijɛndɛ ta lɛ mbe sa kan Elize wi yeri. Wila ti taga yɔngɔmɛye nafa shyen na ma kari ti ni. Naa wila ka saa gbɔn wa Elize wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, a wì sho fɔ: «Ma tunmbyee Bɛni Hadadi, Siri tara wunlunana wo wìlan tun laga ma yeri, fɔ mbe pan mbɔɔn yewe na kaa pye wi yaa yiri wi yama mba pi na.»

¹⁰A Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kari ma saga yo wi kan fɔ ki woro nala kɔɔn shyen, wi yaa sagala. Eɛn fɔ kaselege ko na, Yawe Yɛnɛlɛ ligi naga na na fɔ wi yaa ku.» ¹¹Ko pungo na, a Yɛnɛlɛ lere wì suu yɛngɛlɛ ke kan Hazayeli wi na maa wele ma mɔ, fɔ a kì fɛrɛ wa Hazayeli wi na; kona, a Yɛnɛlɛ lere wi nɛɛ gbele.

¹²A Hazayeli wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi na, na tafɔ ma nɛɛ gbele?»

A Elize wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yɛn na gbele, katugu kapege nga ma yaa ka pye ^{*}Iziryeli woolo pe na migi jɛn. Ma yaa ka kasɔn le pe cagbɔrɔ nda pɛ malaga sigemboro kan mari maga ti ni, mbe pe lefɔn-mbɔlɔ pe gbo tokobi ni, mbe pe piile tumɔmbɔlɔ pe tɔngɔ konaa mbe pe kugbɔrɔ fɛnnɛ pe lara ti walagi pe na^r.» ¹³A Hazayeli wì sho fɔ: «Mi ɲa ma tunmbyee, mi yɛn ambɔ fɔ mbe sigi kagbɔlɔ na li pye? Mi ɲa mi woro yaraga ka, ndɛɛ pyɔn bɔkɔ.»

A Elize wì suu pye fɔ: «Yawe Yɛnɛlɛ ligi naga na na fɔ ma yaa ka pye Siri tara ti wunlunana^s.»

¹⁴Kona, a Hazayeli wì si yiri le Elize wi tanla ma sɔngɔrɔ wa wi tafɔ wi yeri. A wi tafɔ wì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi Elize wì yo ma kan?»

A Hazayeli wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wì yo fɔ ma yaa yiri ma yama pi na.»

¹⁵Ki goto, a Hazayeli wì si paritɔngɔ lɛ maga le tɔnmɔ, mɛɛ wunlunana wi yɛgɛ ki tɔn ki ni maa wɔnwɔn pi kɔn wi na, a wì si ku. Kì pye ma, a Hazayeli wì si cɛn wunluwɔ wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunana Yoram

wi sanga

(2 Kuro 21.1-20)

¹⁶Iziryeli tara wunlunana Ashabu wi pinambyɔ Yoram wi wunluwɔ pi yɛlɛ kangurugo wolo li ni, a Zhuda tara wunlunana Zhazafati wi pinambyɔ Yoram wì si cɛn wunluwɔ pi na wa Zhuda tara. ¹⁷Wila ta yɛlɛ nafa ma yiri ke ma yiri shyen, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yɛlɛ kolɔtaanri wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. ¹⁸Iziryeli tara wunlumbolo pàa tanga konɔ na na, lo wila tanga li na, paa yɛgɛ nga na Ashabu go woolo

^r 8.12: 2 Wunlu 10.32-33; 13.3-7,22-23 ^s 8.13: 1 Wunlu 19.15

pàa ki pye we, katugu Ashabu sumborombyo wo wawi wila pori wi jo. Iḡga ki yen kapege Yawe Yenḡele li yege na, ko wila pye. ¹⁹Ɛen fo, Yawe Yenḡele li sila pye na jaa mbe Zhuda tara ti tongo wi tunmbyee Davidi wi kala na, katugu laa *yɔn fɔlɔ kɔn wi yeri mbe ti wi setirige piile wa mbaa taa pe ni mbaa cɛen wunluwo pi na sanga pyew^t.

²⁰Yoramu wi wunluwo sanga wi ni, a Edomu cɛnle woolo pɛ si yiri ma je Zhuda tara fanḡga ki na, ma wunluwo wa tege pe ye go na^u. ²¹A Yoramu wɔ si yiri ma kari wi malaga gbɔnwotoroye pe ni fuun pe ni wa Zayiri ca. Ki yembinɛ li ni, a wɔ si saa to Edomu cɛnle woolo pe na ma malaga gbɔn pe ni. Ɛen fo, a poro si pan ma wa maa maga, wo naa wi malaga gbɔnwotoroye teepe pe ni. Kona, a Yoramu wi malingbɔɔnɔ pɛ si fe ma kari pe tara. ²²Maga le le ko na, Edomu cɛnle woolo pɛ si yiri ma je Zhuda tara woolo pe fanḡga ki na, ali ma pan ma gbɔn nala. Ki wagati nungba wi ni, Libina ca woolo pàa yiri ma je fun.

²³Yoramu wi kapegele sanḡgala konaa kagala ḡgele fuun wila pye, ke yen ma yɔnloḡo wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapegele sɛwe wi ni. ²⁴Ko punḡo na, a Yoramu wɔ si ku ma taga wa wi teleye pe na, a pɛ suu le wa wi teleye pe fanga ki ni wa Davidi ca. A wi pinambyo Ahaziya wɔ si cɛn wunluwo pi na wa wi yɔnɔ.

**Zhuda tara wunlunaḡa Ahaziya
wi sanga
(2 Kuro 22.1-6)**

²⁵Izirayeli tara wunlunaḡa Ashabu wi pinambyo Yoramu wi wunluwo pi ye le ke ma yiri shyen wolo li ni, a Yoramu pinambyo Ahaziya wɔ si cɛn wunluwo pi na Zhuda tara ti go na. ²⁶Ahaziya wila ta ye le nafa ma yiri shyen mɛɛ cɛn wunluwo pi na wa Zhuda tara ti go na. Ye le nungba wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Atali. Atali wila pye Izirayeli tara wunlunaḡa Omiri wo pishyenwoo. ²⁷Ashabu go woolo pàa tanga konɔ na na, lo wila tanga li na, ma ḡga ki yen kapege Yawe Yenḡele li yege na ki pye paa Ashabu go woolo pe yen; katugu wila *yɔn finliwe le Ashabu wi ni maa go woo wa pori.

²⁸Ahaziya wila pinle ma kari Ashabu pinambyo Yoramu wi ni ma saa malaga gbɔn Siri tara wunlunaḡa Hazayeli wi ni, wa Aramoti ca, wa Galaadi tara. A Siri tara fenne pɛ si Yoramu wi welege. ²⁹Siri tara fenne pàa Yoramu wi welege lara nda na, naa wila pye na malaga ki gbɔn Siri tara wunlunaḡa Hazayeli wi ni wa Arama ca, a Yoramu wɔ si songɔɔo wa Zhizireyeli ca ma saa ti fɔfɔ. Kona, a Zhuda tara wunlunaḡa Yoramu wi pinambyo Ahaziya wɔ si kari ma saa Ashabu pinambyo Yoramu wi wele wa Zhizireyeli ca, katugu wila pye na joɔ fo jɛḡge.

^t 8.19: 1 Wunlu 11.36 ^u 8.20: Zhene 27.40

**Pàa sinme kpoyi wo Yehu wi na
maa tege Izirayeli tara
ti wunlunaja**

9 ¹*Yenŋele yɔn senre yofɔ Elize wila Yenŋele yɔn senre yofenne pe *fɔrɔɔfenne wa yeri maa pye fɔ: «Yiri ma yaripɔɔ le mɔɔ kurusijara wi pɔ», maga sinme kugbolo na li le, ma kari wa Aramɔti ca, wa Galaadi tara. ²Na maga sa gbɔn wa, ma kari wa Nimishi pinambyɔ Zhozafati wi pinambyɔ Yehu wi yeri, ma saa yeri ma yiri wi ni wa wi nimbiile pe sɔɔwɔ, ma kari wi ni yumbyɔ wa ni ye ye. ³Kona, ma sinme kugbolo li le maa wo wa wi go ki na, ma sho fɔ: «Yawe Yenŋele li yo li yen naga sinme mba pi wuun ma go ki na mbɔɔn tege *Izirayeli tara ti wunluwɔ. Ko pɔnɔ na, ma kɔɔ ki yenge ma fe ma yiri, maga ka mɔ wa.» »

⁴A lefɔnɔɔ Yenŋele yɔn senre yofɔ wɔ si yiri ma kari wa Aramɔti ca, wa Galaadi tara. ⁵Naa wila ka saa gbɔn wa, wi mbe wele mee malingbɔɔnɔ teele pe yan pɛ gbogolo na finliwe piin. A wɔ sho fɔ: «Na to, senre yen na yeri mbe yo ma kan.»

A Yehu wɔ sho fɔ: «We ni ambɔ maa piin?»

A wɔ sho fɔ: «Mboro mi yen na piin na to.» ⁶A Yehu wɔ si yiri ma ye wi ni wa go. A lefɔnɔɔ wɔ si sinme pi wo wa wi go ki na, mee wi pye fɔ: «Pa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li yo yeen fɔ: «Mi yen naga sinme mba pi wuun ma go ki na mbɔɔn tege Izirayeli woolo pe wunluwɔ, mi ŋa Yawe Yenŋele, na woolo pe wunluwɔ». ⁷Ma yaa kɔɔn tafɔ Ashabu wi go woolo pe gbo. Ki ka pye ma, mi ŋa Yawe Yenŋele, na yɔn senre yofenne naa na tunmbyeele sanmbala mbele fuun Yezabeli wila gbo, mi yaa pe gbokala li kayanga ki wɔ pe ni. ⁸Ashabu wi go woolo pe ni fuun pe yaa ku mbe wɔ wa. Nambala mbele fuun pe yen Ashabu wi go woolo, leselele naa kulolo, mi yaa pe ni fuun pe tɔngɔ mbe pe wɔ laga Izirayeli tara. ⁹Mi yaa Ashabu go woolo pe pye paa Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi go woolo pe yen, konaa paa Ahiya pinambyɔ Bayesha wi go woolo pe yen^x. ¹⁰Pɔɔɔnɔ pe yaa ka Yezabeli gboo wi ka wa Zhizireyeli ca kere ti ni. Lere se ka ta mboo gboo wi le.» » Ko pɔnɔ na, a lefɔnɔɔ wɔ si kɔɔ ki yenge, mee fe ma kari^y. ¹¹Naa Yehu wila kaa sɔngɔɔ ma saa gbɔn wa wi tafɔ wi malingbɔɔnɔ teele pe na, a pɛ suu yewe ma yo fɔ: «Yingi wa? Ki yaraɔ ŋa wɔ pan laga ma yeri yingi wogo na?»

A Yehu wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yoro yere yɛge lere cɛnle ŋa wi jen naa wi senyoro ti ni.»

¹²Ɛɛn fɔ, a pɛ si Yehu wi pye naa fɔ: «Kaselege ma. Ŋga ki yen wa, ki yo we kan!»

^v 9.1: Yiri ma yaripɔɔ le mɔɔ kurusijara wi pɔ: Ko kɔɔ wo yen mɔɔ yee gbegele mbe ŋga ma daga mbe pye ki pye. ^w 9.6: 1 Wunlu 19.6 ^x 9.9: 1 Wunlu 15.29; 16.11-12 ^y 9.10: 1 Wunlu 21.23

Kona, a Yehu wì sho fɔ: «Senre nda naa nda to ki lefɔnɔ wì yo na kan. Wìlan pye ma yo fɔ: Yawe Yennɛle li yen naga yuun na kan fɔ: «Mi yen naga sinme mba pi wuun wa ma go ki na mbɔɔn tege Izirayeli tara ti wunluwa.» » ¹³Ki senre ti logonɔ, a malingbɔɔnɔ teele pè si pe derigbɔɔ ti wɔwɔ mari jan Yehu wi jegele wa yeyɔngɔ ki lugusara ti na, a wì si lugu ma yere ti na. Ko pungo na, a pè si mbanlaga ki win mɛe jɔɔgɔ ma yo fɔ: «Wunlunaga Yehu.»

**Yehu wila yiri Yoramu
naa Ahaziya pe kɔɔgɔ**

¹⁴Kona, a Zhazafati pinambyɔ Yehu ɲa wila pye Nimishi wi pishyenwoo wì si yɔn le Yoramu wi na. Ki wagati wi ni, kila yala Yoramu wo naa Izirayeli tara malingbɔɔnɔ pe ni fuun pàa pye na Aramɔti ca ɲga wa Galaadi tara ki kɔɔsi Siri tara wunlunaga Hazayeli wi kala na. ¹⁵Ɛen fɔ wunlunaga Yoramu wo la songɔɔ ma kari wa Zhizireyeli ca mbe saa welegesara ti fɔ, to nda Siri tara fenne pàa wi welege, naa wila pye na malaga ki gbɔɔn Siri tara wunlunaga Hazayeli wi ni we.

Ko Yehu wila ki yo wi malingbɔɔnɔ teele yeenle pe kan fɔ: «Na ki ka pye yaa jaa mbe pye wunluwa, lere wa kpɛ ka ka yiri laga ca mbe saga senre nda ti yari wa Zhizireyeli ca.»

¹⁶Ko pungo na, a Yehu wì si yiri ma lugu wi wotoro ɲa shɔn maa tilele wi na, ma kari wa Zhizireyeli ca, katugu Yoramu wila pye wa yaɲa. Zhuda tara wunlunaga Ahaziya wila kari wa sa Yoramu wi wele.

¹⁷Ca ki kɔɔsifo ɲa wila pye wa Zhizireyeli ca sangazo wi go na na laga ki kɔɔsi, naa wila kaa wele, mɛe janwa wa yan wila paan wa Yehu wi ni. A wì sho fɔ: «Na yege yen janwa wa na wila paan.» A Yoramu wì sho fɔ: «Ye shɔn fevɔ wa tun wi sa pe fili wi pe yewe fɔ: «Ye yen na paan yeyinɲge panga le?» »

¹⁸Ki pye ma, a shɔn fevɔ wì si kari ma saa Yehu wi fili, mɛe wi pye fɔ: «Wunlunaga wì yo fɔ ma yen na paan yeyinɲge panga le?»

A Yehu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yeyinɲge ko yaa yingi yɔn mboro kan? Toro ma taga na pungo na.»

A ca ki kɔɔsifo wì sigi yo wunlunaga wi kan fɔ: «Shɔn fevɔ wì kari ma saa gbɔn wa pe na, Ɛen fɔ wii songɔɔ mbaa paan.»

¹⁹A Yoramu wì si shɔn fevɔ wa yege tun wa pe yeri naa. A wo si kari ma saa gbɔn wa pe na, ma sho fɔ: «Wunlunaga wì yo fɔ ye yen na paan yeyinɲge panga le?»

A Yehu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yeyinɲge ko yaa yingi yɔn mboro kan? Toro ma taga na pungo na waa kee.»

²⁰A ca ki kɔɔsifo wì sho naa fɔ: «Wì kari ma saa gbɔn wa pe na. Ɛen fɔ wii songɔɔ mbaa paan. Janwa wi yege sinfɔ wi wotoro felɔmɔ pì yiri Nimishi pishyenwoo Yehu wi wotoro felɔmɔ pì kɔɔgɔ; katugu wi yen naa

fee paa go yirifo yen.» ²¹Kona, a Yoramu wì sho fɔ: «Yanla malaga gbɔn-wotoro ɲa shɔn maa tilele wi gbɛgele na kan.» A pè suu gbɛgele wi kan. A Izirayeli tara wunlunanya Yoramu, naa Zhuda tara wunlunanya Ahaziya wi ni, pe ni fuun nungba nungba pè si yiri ma lugu wa wotoroye mbele shɔnye maa tilele pe ni ma kari sa Yehu wi fili. A pè si saa wi ta wa Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi kere^z.

²²Naa Yoramu wìla kaa Yehu wi yan sanga ɲa ni, a wì sho fɔ: «Yehu, maa paan yeyinɲe panga gbari?»

A Yehu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yeyinɲe le? Yinɲi yeyinɲe yi ko? Ko ka woro wa, mbege ta ma nɔ Yezabeli wi yen na yarisunndo gbogo konaa na lekara kapyere ti piin bere we?»

²³Kona, a Yoramu wì suu wotoro wi yege kaw na fee, mɛɛ Ahaziya wi pye fɔ: «Ma yɛɛ yigi Ahaziya, pè we fanla.» ²⁴Ɛɛn fɔ, a Yehu wì suu sandiga ki le ma Yoramu wi wɔn wa wi pungo na, wa wi pajoro ti filisaga ki na. A wanla lɪ suu sunndo wi furu ma yiri. A Yoramu wì si wɔ ma to wa wi wotoro wi ni. ²⁵A Yehu wì suu tunmbyee Bidikari wi pye fɔ: «Wi gboo wi wɔ maa wa wa Zhizireyeli ca fenne nana Naboti wi kere ti ni, mɛɛ ma yɛɛ nawa to ki na, wagati ɲa ni mi naa mboro waa pye we yɛɛ ni wa wotoro ɲa shɔn maa tilele wi ni wi to Ashabu wi pungo na, ki jɔlɔgɔ senre nda to Yawe Yenɲele lɔa yo ma wa wi na, fɔ: ²⁶Yunmbaan mila Naboti naa wi pinambiile pe kasanwa pi yan. Mi yaa ki kala cɛnle nungba li pye ma na wa ki kere nungba ti ni. Mi ɲa Yawe Yenɲele, muwi mɪ yo ma^a.» Ki kala na, wi le maa wa wa kere nawa mbe yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni.»

²⁷Naa Zhuda tara wunlunanya Ahaziya wìla kaa ki yan ma, a wì si Beti Hagani laga konɔ li le ma fe ma kari. A Yehu wì si taga wi na naa puro, mɛɛ ki yo wi woolo pe kan ma yo poo wɔn wa wi wotoro ɲa shɔn maa tilele wi ni. A pè suu wɔn maga ta wi yen wa Guri laga ki na, wa Yibileyamu ca ki tanla. A wì si fe ma kari wa Megido ca ma saa ku wa. ²⁸A wi tunmbyeele pè suu gboo wi le maa le wotoro ɲa shɔn maa tilele wa ni, ma kari wi ni wa Zheruzalemu ca. Paa saa wi le wa wi fanga ki ni, ma pinle wi teleye pe ni, wa Davidi ca.

²⁹Ashabu pinambyɔ Yoramu wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri nungba wolo li ni, a Ahaziya wì si cɛn wunluwɔ pi na wa Zhuda tara.

Yehu wìla Yezabeli wi gbo

³⁰Kona, a Yehu wì si saa ye wa Zhizireyeli ca. Naa Yezabeli wìla kaa ki wogo ki logo, a wì si yiri ma kale le, maa go ki gbɛgele, mɛɛ saa yere wa wi sanggazo fenetiri wi tanla na wele. ³¹Naa Yehu wìla ka saa gbɔn wa ca ki yeyɔngɔ ki na, a Yezabeli wì suu pye fɔ: «Ma yen na paan yeyinɲe

^z 9.21: 1 Wunlu 21.1-16 ^a 9.26: 1 Wunlu 21.19

na gbari, mboro Zimiri fɔnɔ ɲa we? Mboro ɲa mɔɔ tafa wi gbo we.»

³²A Yehu wì suu yege ki yirige ma wele wa fenetiri wi yeri, mɛɛ yo fɔ: «Ambɔ wi yen wa naayeri ma pye na ni? Ambɔ fɔ?» Kona, a wunluwa go tunmbyeele shyen nakoma taanri si pan ma felege ma Yehu wi wele wa fenetiri wi ni laga tara. ³³A Yehu wì si pe pye fɔ: «Yoo wɔnɔɔgo yoo jan wa fenetiri wi ni.» A pè si Yezabeli wi wɔnɔɔgo maa jan laga tara na. A wi kasanwa pì si janri ma wo ca mbogo ki na konaa shɔnye pe na. A Yehu wì si lugu wi na wotoro wi ni, maa tangala ma toro.

³⁴Kona, a Yehu wì si ye wa ca ma saa li ma wa. Ko punɔgo na, a wì suu woolo pe pye fɔ: «Ye kari ye sa ki jele danga fɔ ɲa wi kala li yege wa, yoo le, katugu wi yen wunlunaɲa wo sumborombyɔ^b.»

³⁵A pè si yiri ma kari saa le. Eɛn fɔ, pe sila sa yaraga ka yan wa, kaawɔ wi yungɔɔgo, naa wi tɔɔɔ konaa wi kendagala koro pàa yan. ³⁶A pè si songɔɔ ma saa ki yo Yehu wi kan. A Yehu wì sho fɔ: «Ko senre to Yawe Yenɲele làa yo li tunmbyee Tishibe ca fenne naɲa *Eli wi kan ma yo fɔ: «Pyɔɔnɔ pe yaa ka Yezabeli wi wire kara ti ka wa Zhizireyeli ca kere ti ni^c. ³⁷Yezabeli gboo wi yaa ka pye paa fyɔngɔ yen wa tara ti na, wa Zhizireyeli ca kere ti ni, fɔ yere leele pe se ka ya mbaa ki yuun fɔ: Yezabeli wi ɲa.» »

Yehu wila Ashabu go woolo pe gbo

10 ¹Ashabu wi setirige pinambiile nafa taanri ma yiri ke la pye ma cen wa ***Samari** ca. A Yehu wì si seweɛle yɔnɔgo ma pele torogo wa Samari ca, ma pele torogo wa Zhizireyeli ca teele pe yeri, ma pele torogo wa ca ***lelele** pe yeri konaa ma pele torogo wa Ashabu wi setirige piile pe gbegelefenne pe yeri. Kila pye ma yɔnɔgo wa seweɛle pe ni ma yo fɔ: ²«Koni ye tafa wunlunaɲa wi pinambiile pe yen wa ye ni, naa wotoro-ye poro naa shɔnye pe ni, malaga sigemboro yen ma ye ca ki maga, malingbɔnyaara yen wa ye yeri fun. Ki kala na, na ki sewe ɲa wi ka gbɔn wa ye na sanga ɲa ni, ³ye ye tafa wi setirige pinambiile pe wele, yaga ɲa yan jenne konaa ma kala jen pe ni fuun na, yoo tege wunluwa pi na wi to wi yɔnɔ. Kona ye sila malaga gbɔn ye tafa wi go woolo pe kan.»

⁴Ki sewe wi karangɔɔ, a pè si fyɛ fɔ jenne mɛɛ yo fɔ: «Ye wele, wunlumbolo shyen^d poro si ya yere mboo sige, woro wo mbe ya yere mboo sige mele?» ⁵Kona ɲa wi yen ma cen wunlunaɲa wi go ki go na, naa ca fɔ wi ni, naa ca lelele pe ni konaa wunlunaɲa wi piile pe gbegelefenne pe ni, pè si tunɔgo torogo wa Yehu wi yeri ma yo fɔ: «We yen ma tunmbyeele, maga senre nda fuun yo we kan, to we yaa tanga ti na. We se lere wa tege wunluwa, ɲga kɔɔn ndanla ma ko pye.»

^b 9.34: 1 Wunlu 16.31 ^c 9.36: 1 Wunlu 21.23 ^d 10.4: Wunlumbolo shyen mbele paa piin Yoram naa Ahaziya poro la wele (2 Wunlu 9.22-28).

⁶A Yehu wì si sɛwɛ shyen woo torogo wa pe yeri ma yo fɔ: «Na kaa pye ye yɛn na ni, na kaa pye yaa jaa mbe tanga na sɛnrɛ ti na, ye ye tafɔ wi setirige pinambiile pe ni fuun pe yinrɛ ti kɔlɔgi ye pan ti ni na kan laga Zhizireyeli ca goto anmɛ yɛgɛ.»

Ma si yala wunlunaŋa wi setirige pinambiile nafa taanri ma yiri kɛ pàa pye wa ca ki legbɔɔɔ pe sɔgɔwɔ, a paa pe koro. ⁷Naa sɛwɛ wila kaa gbɔn wa pe na, a pɛ si wunlunaŋa wi pinambiile nafa taanri ma yiri kɛ pe yigi ma pe kɔnɔgi, mɛɛ pe yinrɛ ti kɔlɔgi mari le kanjara ni, ma kari ti ni wa Yehu wi yeri wa Zhizireyeli ca. ⁸A pitunŋɔ wì si pan maga yɛgɛ yo Yehu wi kan fɔ pɛ pan wunlunaŋa wi setirige pinambiile pe yinrɛ ti ni. Kona, a Yehu wì sho fɔ: «Ye sa pe yinrɛ ti tɛgɛ tegesaga shyen wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na fɔ sa gbɔn goto pinliwɛ ni.» ⁹Ki goto pinliwɛ pi ni, a Yehu wì si yiri ma yere janwa wi yɛgɛ sɔgɔwɔ ma yo fɔ: «Yoro wo na, ye yɛn lesinmbele. Mi wo na, mɪ yɔn le na tafɔ wi na maa gbo. Ɛɛn fɔ ambɔ wi mbele poro pe ni fuun poro gbo? ¹⁰Koni ye daga mbege jɛn fɔ sɛnrɛ nda fuun Yawe Yɛnŋɛlɛ làa yo ma wa Ashabu wi go woolo pe na, ta se koro na ti siri yɛɛ yɔn fili. Yawe Yɛnŋɛlɛ làa sɛnrɛ nda yo li tunmbyee ^aEli wi kan, a wiri yo, tiri yɛɛ yɔn fili^e.» ¹¹Ashabu wi go woolo mbele fuun pàa koro wa Zhizireyeli ca, Yehu wila pe ni fuun pe gbo, naa wi legbɔɔɔ pe ni, naa wi jɛnfenne konaa wi ^{*}saraga wɔfenne pe ni. Ali lere nungba wi sila wo yaga^f.

¹²Ko punŋo na, a Yehu wì si yiri ma kari wa Samari ca. Maa ta wa konɔ, a wì si saa gbɔn wa Beti Ekedi ca, ko ŋga ki yɛn yaayoro kɔnrifenne pe finliwɛ pyesaga ye. ¹³A Yehu wì si saa Zhuda tara wunlunaŋa Ahaziya wi go woolo pele yan wa; a wì si pe yewe ma yo fɔ: «Ambɛnɛ wɛlɛ yoro?» A pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We yɛn Ahaziya wo go woolo. Wɛ pan mbe wunlunaŋa wo naa wunlunŋɔ^g wi ni pe pinambiile pe shari.» ¹⁴A Yehu wì sho fɔ: «Ye pe yigi weele na kan!» A pɛ si pe yigi weele ma pe kɔnɔgi, mɛɛ saa pe wa wa Beti Ekedi ca tɔnmɔ wege ki ni. Pàa pye lere nafa shyen ma yiri shyen, ali nungba Yehu wi sila wo yaga wi sho.

¹⁵Kona, a Yehu wì si yiri le ma kari, mɛɛ saa fili Erekaɓu pinambyɔ Yonadabu wi ni wila paan wi kɔrɔgɔ. A Yehu wì suu shari maa yewe ma yo fɔ: «Na nawa pi yɛn ma filige ma ni yɛgɛ ŋga na pa ma nawa pi yɛn ma filige na ni ma le?»

A Yonadabu wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee, na nawa pi yɛn ma filige ma ni.»

A Yehu wì sho naa fɔ: «Na kaa pye pa ki yɛn ma, ma kɛɛ ki le na kɛɛ.» A Yonadabu wì suu kɛɛ ki le Yehu wi kɛɛ. Kona, a Yehu wì si ti a wì lugu ma yere le wi tanla wa wi malaga gbɔnwotoro wi ni^h. ¹⁶A wì si Yonadabu wi pye fɔ: «Pan we

^e 10.10: 1 Wunlu 21.20-24,29 ^f 10.11: Oze 1.4 ^g 10.13: Wunlunŋɔ ŋa sɛnrɛ ti yo wo wi yɛn Yezabeli we. ^h 10.15: Erekaɓu setirige piile pe tele wo lawi ŋa Erekaɓu. Erekaɓu setirige piile pɛlɛ la pye wa bere Yɛnŋɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Zheremi wi sanga wi na (Zhere 35.6,8). Pàa pye na yanri na cɛɛn na toro paa yaayoro korofenne yɛn; pe sila pye na sinmɛ wɛlɛwɛ woo. Pa pàa yiri wa Keni setirige ki ni, ko ŋga Moyisi wi nafɔ Zhetiro wila yiri wa ki ni we (Kiti 4.11; 1 Kuro 2.55).

kari, mî bala Yawe Yennele li wogo ki na yege nga na, ma yaa ki yan.» A Yehu wî si kari wi ni wa wi malaga gbɔnwoto wi ni. ¹⁷Naa wîla ka saa gbɔn wa Samari ca, a wî si Ashabu go woolo sanmbala mbele fuun pàa pye wa pe gbo ma pe kɔ pew, ma yala senre nda Yawe Yennele làa yo Eli wi kan ti ni.

**Yehu wîla yarisunngo Baali
ki yɔn senre yofenne pe ni fuun
pe gbo**

¹⁸Ko pungo na, a Yehu wî si leele pe ni fuun pe gbogolo ma pe pye fɔ: «Ashabu wo la yarisunngo ***Baali** ki gbɔɔ jenri, ɛn fɔ, mi wo na, mi yaa ki gbɔɔ fɔ jenge. ¹⁹Koni ye yarisunngo Baali ki yɔn senre yofenne pe ni fuun, naa mbele fuun pe maa tunngo piin ki kan kɔnaa ki saraga wɔfenne pe ni fuun pe yeri pe gbogolo laga na tanla. Lere kpɛ ka ka la wa pe ni, katugu mi yen na jaa mbe ***saraga** gbɔɔ wɔ Baali wi yeri. Lere ɲa fuun ka la wa saraga ki wɔsaga, wo se koro yinwege na.» Yehu wîla pye naga wogo ki piin tijinliwɛ pee ni, jango mbe mbele pe maa tunngo piin yarisunngo Baali ki kan pe gbo. ²⁰A Yehu wî sho fɔ: «Ye leele pe yeri pe pan pe finliwɛ gbɔɔ pye yarisunngo Baali ki mege ni mbege gbɔɔ.» A pɛ sigi yari leele pe kan. ²¹A Yehu wî si pitunmbolo torogo wa ***Izirayeli** tara ti lagapyew ki ni. A Baali tunmbyeele pe ni fuun pɛ si pan, ali nungba wo sila koro. A pɛ si ye wa Baali gbɔɔgo ki ni maga yin, maga lɛ yenle na na fɔ ma saa ki wa yenle sanna li na. ²²Naja ɲa wîla pye na Baali sunvenne pe yaripɔɔ kala li yege woo, a Yehu wî suu pye fɔ: «Yaripɔɔ ta lɛ ma kan mbele fuun pe maa tunngo piin Baali wi kan pe yeri.» A naja wî si yaripɔɔ ta lɛ ma kan pe yeri.

²³Kona, a Yehu wî si saa ye wa Baali gbɔɔgo ki ni wo naa Ereka bu pinambyɔ Yonadabu wi ni. A wî si mbele paa tunngo piin Baali wi kan pe pye fɔ: «Ye wele laga go ki lagapyew ki ni, yege jen na kiga pye Yawe Yennele li gbɔɔfenne pele woro laga, ɛn fɔ yoro mbele yaa tunngo piin Baali wi kan yoro cɛ ye yen laga.» ²⁴Ko pungo na, a pɛ si ye wa saraga ki wɔsaga mbe ***nayinme saara** naa ***saara sogoworo** ti wɔ. Ma si yala Yehu wîla nambala nafa tijere yerege wa funwa na, ma pe pye fɔ: «Leele mbele mila nii ye kɛɛ, na lere ɲa fuun ka wa yaga wiga fe mbe sho wi yeri, ko fɔ wo yaa gbo ɲa wî sho wi yɔnlɔ.»

²⁵Naa pàa kaa kɔ saraga sogowogo ki wɔmɔ pi na, a Yehu wî si yiri ma saa ki yo pingbaanla poro naa pingbaanla teele pe kan fɔ: «Ye ye wa pe kɔɔgo ye pe gbo, ali lere nungba wo ka ka fe mbe sho ye yeri.» A pɛ si ye wa pe kɔɔgo ma pe gbo tokobi ni, mɛɛ pe gbɔlo pe lɛ ma pe wa laga funwa na. Ko pungo na, a pɛ si ye wa Baali wi gbɔɔgo yumbyɔ jate wi ni. ²⁶Sinndeere titɔnɔɔ nda pàa yerege yerege Baali wi mege ni, a pɛ siri lɛ wa Baali gbɔɔgo ki ni ma yiri ti ni mari sogo. ²⁷Baali yanlɛɛ pàa wi gbegele sinndelege nga na, a pɛ sigi yaari, ma Baali gbɔɔgo ki jaanri, maga pye kongaraga pyesaga fɔ ma pan ma gbɔn nala.

28 Pa Yehu wila yarisunngo Baali ki gbogwo tunngo ki ko wa Izirayeli tara yeen.

Yehu wi wunluwo sanga

29 Kona ki ni fuun, Nebati pinambyo Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pe kapere nda pye, Yehu wi sila ya mberi yaga. Yerobowamu wila napire yanlere gbegele te ni ma ka tege wa Beteli ca, ma saa ka tege wa Dan ca, ma ti a Izirayeli woolo pe saa nari gbogoⁱ. 30 A Yawe Yenjele li si Yehu wi pye fo: «Ki kaa pye nga ki yen ma sin na yegge na maga pye, ma nga fuun mila pye na jaa mbe pye Ashabu go woolo pe na ki pye, mi yaa ti ma setirige piile paa een Izirayeli tara wunluwo pi na fo sa gbɔn pe yirisaga tijere wogo ki na.» 31 Kona ki ni fuun, Yehu wi sila tanga Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele li ***lasiri** konɔ li na wi kotogo ki ni fuun ni. Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pe kapere nda pye, wi sila laga ti na.

32 Ki wagati wi ni, ko Yawe Yenjele laa ki le na ka koon Izirayeli tara ti na. A Siri tara wunlunaga Hazayeli wi si pan ma Izirayeli woolo pe gbɔn ma pe purɔ ma pe yirige wa pe tara kongolo ke ni fuun ke na. 33 Wila Zhuriden gbaan yonlo yirisaga tara ti sho, maga le wa Aroyeri ca nga wa Arino lafogo ki yon na, fo ma saa gbɔn wa Galaadi tara naa Bazan tara ti na; ko koro wo yen Gadi cenle woolo, naa Uruben cenle woolo konaa Manase cenle woolo pe tara ti ni fuun.

34 Yehu wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele fuun wila pye konaa wi kotogo kagala ke ni fuun ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. 35 Ko pungo na, a Yehu wi si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pe suu le wa Samari ca. A wi pinambyo Yowahazi wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. 36 Yehu wila pye ye le nafa ma yiri kolotaanri wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na wa Samari ca.

Atali wila cen wunluwo pi na wa Zhuda tara (2 Kuro 22.2-3,10-12; 24.7)

11 1 Naa Ahaziya wi no Atali wila kaa ki yan po pinambyo wi gbo, a wi si yiri ma Zhuda tara wunlunaga wi setirige piile pe ni fuun pe gbo. 2 Een fo, pe gbosanga wi ni, wunlunaga Yoram wi sumborombyo Yehosheba nga wila pye Ahaziya wi nasepyo sumboro wila Ahaziya wi pinambyo Zhouasi wi le larawa wa wunlunaga wi pinambiile mbele pa pye na kuun pe sogwo, ma saa wo naa jele nga wila pye wi gbegelefo pe tege wa ***sherigo gbogo** ki yumbyo nga pe maa wonlo wa wi ni. Pa pa wi

ⁱ 10.29: 1 Wunlu 12.28-30

lara yɛɛn Atali wi na, pe suu ta mboo gbo. ³Wila koro wa larasaga wa ki jele wi ni, wa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, fɔ ma saa gbɔn yele kɔgɔlɔni. Kila yala Atali wi yɛn wunluwɔ pi na wa tara ti ni.

**Pàa Zhouasi wi tege
wunluwɔ pi na
(2 Kuro 23)**

⁴Ki yele kɔlɔshyɛn wolo li ni, a ***saraga wɔfɔ** Yehoyada wì si tun, a pè saa Kari tara' malingbɔɔnɔ cenme cenme teele naa pɛngbaanla sanmbala pe yeri. A wì si ti a pè pan wa wi yeri wa Yawe Yɛnɛɛle li go ki ni. A wì si ***yɔn finliwe** le pe ni, ma ti a pè wugu wi kan wa Yawe Yɛnɛɛle li go ki ni. Ko pɔngɔ na, a wì si wunlunaɲa wi pinambyɔ wi naga pe na. ⁵Kona, a wì si pe pye fɔ: «**Ŋga** ye yaa pye ki **nga**: «***Cɛnpilige** ni, yoro mbele ye yaa tunɔgo ki lɛ, ye yɛɛ wali ngbeleye taanri. Ngbelege nungba yaa la wunluwɔ go ki kɔɔsi. ⁶Ngbelege shyen wogo ki yaa sa yere wa go ki yeyɔngɔ nga pe yinri Suri ki na mbaa ki kɔɔsi. Ngbelege taanri wogo ko yaa sa yere wa yeyɔngɔ nga wa pɛngbaanla pe pɔngɔ na ki na. Ki ngbeleye taanri leele pe yaa la sherigo gbɔɔ ki kɔɔsi laga waa la pe yɛɛ kaan. ⁷Ye malingbɔɔnɔ ngbeleye shyen sannya yan yi woolo pe ni fuun pe se tunɔgo pye cɛnpilige ki na, poro yaa kari saa Yawe Yɛnɛɛle li go ki kɔɔsi mbaa wunlunaɲa wi go singi. ⁸Ye yaa wunlunaɲa wi maga lagapyew ye malingbɔɔnyaara ti ni ye kɛɛ. Lere ɲa fuun ka yo wi yaa toro mbe ye wa ye sɔgɔwɔ, yoo gbo. Wunlunaɲa wi kaa kee laga ɲa fuun na, ye pye wi tanla, mbaa wi kɔɔsi.» »

⁹Saraga wɔfɔ Yehoyada wila senre nda yo, malingbɔɔnɔ teele mbele pàa pye leele cenme cenme go na pè si tanga ti ni fuun ti na. Pe ni fuun nungba nungba pàa pe malingbɔɔnɔ pe lele. Mbele pe mbaa tunɔgo ki lɛ cɛnpilige ki ni konaa mbele pàa tigi tunɔgo ki na pè si kari wa saraga wɔfɔ Yehoyada wi yeri. ¹⁰Kona, wunlunaɲa Davidi wi njaanra naa wi ***tugurɔn sigeyaara** nda tila pye tegesaga wa Yawe Yɛnɛɛle li go ki ni, a saraga wɔfɔ wì siri kan malingbɔɔnɔ cenme cenme teele pe yeri. ¹¹Pɛngbaanla pàa yere ma wunlunaɲa wi maga, pe ni fuun nungba nungba pe malingbɔɔnyaara ti ni pe kɛɛ, wa ***saraga wɔsaga** konaa sherigo gbɔɔ ki tanla, maga lɛ wa go ki kalige kɛɛ ki na ma saa ki wa wa ki kameɲge kɛɛ ki na. ¹²Kona, a saraga wɔfɔ Yehoyada wì si pan wunlunaɲa Ahaziya wi pinambyɔ wi ni, ma wunluwɔ njala li kan wi kan; yɔn finliwe senre ti yɛn sewe ɲa ni, a wì suu le wi kɛɛ. A pè si ***sinme kpoyi** wo wi na maa tege wunluwɔ. A leele pe nɛɛ kɛɛ gbɔɔn na jɔɔgi na yuun fɔ: «Yɛnɛɛle sa yinwege kan wunlunaɲa wi yeri!»

j 11.4: Kari tara fenne pàa pye tara ta yɛge malingbɔɔnɔ mbele pe ma le sara na poro pele. Pe tara tila pye Azi tara ti laga ko ka. Pàa pye malingbɔɔnɔ mbele pe ma le sara na poro pele paa Kereti cenle woolo pe yɛn wunlunaɲa Davidi wi sanga wi na (2 Sami 8.18).

¹³Naa Atali wila kaa pingbaanla poro naa leele pe tinme ta, a wì si pan wa janwa wi tanla wa Yawe Yenŋele li go ki ni ma pan ma wele.

¹⁴Wi mbe wele, mæe wunlunaŋa Zhouwasi wi yan yeresaga wa Yenŋele go ki ndɔgɔɔ ti ni, ma yala pe kalɛge ki ni. Malingbɔɔnlo teele poro naa mbaanra winfenne pàa pye wa wi tanla. Tara woolo pe ni fuun pàa pye na yɔgɔri, na mbaanra ti wiin. Naa Atali wila kaa ki yan ma, a wì suu yaripɔɔ ti walagi nangbanwa pi kala na, mæe yo fɔ: «Pè yɔn le na na! Pè yɔn le na na!»

¹⁵Malingbɔɔnlo teele mbele pàa pye leele cɛnme cɛnme go na, na malingbɔɔnlo pe yege sinni, a saraga wɔfɔ Yehoyada wì si pe pye fɔ: «Yoo yigi ye yiri wi ni wa funwa na ngbeleye yi sɔgɔwɔ. Na lere ŋa fuun ka taga wi na, yoo gbo tokobi ni.» Katugu saraga wɔfɔ wila yo fɔ kii daga poo gbo wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki ni. ¹⁶A pè si konɔ li wa wi kan, yeyɔngɔ ŋa shɔnye pe maa yiin wa ki ni, mæe toro ma saa gbɔn wi ni wa ki na, wa wunluwɔ go ki ni, mæe wi gbo le ki laga ki na.

¹⁷A Yehoyada wì si ti a yɔn finliwe ye Yawe Yenŋele lo naa wunlunaŋa wi ni konaa leele pe sɔgɔwɔ; ki yɔn finliwe pila pye naga nari ma yo leele pe daga mbe pye Yawe Yenŋele li woolo. A wì si ti a yɔn finliwe ye wunlunaŋa wo naa ***Izirayeli** woolo pe sɔgɔwɔ fun. ¹⁸Kona, a tara woolo pe ni fuun pè si kari ma saa to yarisunngo ***Baali** ki gbɔgɔgo ki na maga jaanri. A pè sigi saraga wɔsara to naa ki yaara yanlere ti ni fuun ti yaari, ma Baali saraga wɔfɔ Matan wi gbo wa saara wɔsara ti tanla. A saraga wɔfɔ Yehoyada wì si leele pele tege wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki ni paa ki kɔɔsi. ¹⁹Ko punngo na, malingbɔɔnlo teele mbele pàa pye leele cɛnme cɛnme go na, a wì si pe yeri, naa Kari tara fenne pe ni, naa pingbaanla konaa tara woolo pe ni fuun pe ni. A pè si yiri wunlunaŋa wi ni wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki ni, ma toro wa pingbaanla pe yeyɔngɔ ki ni, ma kari wa wunluwɔ go ki ni. Kona, a Zhouwasi wì si saa cɛn wunluwɔ jɔngɔ ki na. ²⁰Tara woolo pe ni fuun pàa pye na yɔgɔri; ca fun kila pye yeyinŋe na, katugu pàa Atali wi gbo tokobi ni wa wunluwɔ go ki nawa.

Zhuda tara wunlunaŋa Zhouwasi

wi sanga

(2 Kuro 24.1-16)

12 ¹Zhowasi wila ta yeɛ kɔɔshyen mæe cɛn wunluwɔ pi na. ²Yehu wi wunluwɔ pi yeɛ kɔɔshyen wolo li ni, a Zhouwasi wì si cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa shyen wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Pàa pye naa nɔ wi yinri Zibiya, ma yiri wa Berisheba ca. ³Ŋga ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yege na, ko Zhouwasi wila pye na piin wagati wi ni fuun ni, mbege ta wila pye na ***saraga wɔfɔ** Yehoyada wi nagawa senre ti nuru we. ⁴Konaa ki ni fuun, sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, wi sila ti wɔ wa tara ti ni. Leele pàa pye na kee bere ma saa na ***saara** woo

konaa na *wusuna nuwɔ taan sori wa sunzara nda tɪla pye wa tinndiye pe na ti na.

**Zhowasi wila sherigo gbɔɔ
ki jɔɔsara ti gbegele
(2 Kuro 24.1-16)**

⁵Pilige ka, a Zhowasi wɪ si saraga wɔfenne pe pye fɔ: «Leele pe maa paan penjara nda ni, ko kɔɔ wo yɛn pe yɛ go shɔɔ penjara^k re, mbe yala yɔn nga kɪ naga ki ni, naa pe *yɔn fɔlɔ tɔn penjara ti ni, konaa pe *nayinmɛ saraga penjara nda pe ma pan ma kan saraga wa Yawe Yɛnɛle li *sherigo gbɔɔ ki ni, yaa ki penjara ti gbogolo ti yɛ na.

⁶«Penjara shɔfenne paa ti shoo paa ti kaan saraga wɔfenne pe yeri; peri lɛ, na paga sherigo gbɔɔ ki lara nda yan tɪ jɔɔ, paa ti gbegele.»

⁷Ɛɛn fɔ maga lɛ fɔ ma saa gbɔn wunlunana Zhowasi wi wunluwɔ pi yeɛ nafa ma yiri taanri wolo li na, saraga wɔfenne pe sila sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ka gbegele. ⁸A wunlunana Zhowasi wɪ si saraga wɔfɔ Yehoyada wi yeri naa saraga wɔfenne sanmbala pe ni, mɛɛ pe yewe ma yo fɔ: «Yingi na ye fa si sherigo gbɔɔ ki lara nda tɪ jɔɔ ti gbegele? Koni penjara shɔfenne pe maa penjara nda kaan ye yeri, yaga kaa ti teri naa; ɛɛn fɔ yaa ti kaan paa sherigo gbɔɔ ki gbegele ti ni.»

⁹A saraga wɔfenne pɛ si yenle ki na ma yo pe saa penjara ti shoo naa leele pe yeri; pe se sila sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegele fun.

¹⁰A saraga wɔfɔ Yehoyada wɪ si kɛsu wa lɛ maa katɔnɔɔ ki furu, mɛɛ saa wi tɛge wa *saraga wɔsaga ki tanla, wa kalige kɛɛ ki na, wa laga nga leele pe maa toro na yiin wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni. Saraga wɔfenne mbele paa pye na yeyɔɔɔ ki kɔɔsi, penjara nda fuun leele paa pye na paan wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, paa pye nari nii wa kɛsu wi ni. ¹¹Na paga kaga yan penjara nda ti yen wa kɛsu wi ni tɪ lege sanga ɲa ni, wunlunana wi sɛwe yɔnɔɔɔfɔ wo naa *saraga wɔfenne to wi ni pe mɛɛ kari wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, ma saa ti jiri mbe siri lɛ kasha ka ni. ¹²Ko punɔ na, penjara nda pɛ jiri pe mɛɛ saa ti kan mbele pe yen sherigo gbɔɔ ki tunndo pyefenne pe go na pe yeri. Pe mɛɛ ki penjara ti tɛge na tire tɛfenne naa mbele paa pye na tunɔ piin Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki na pe sara ti ni, ¹³naa go wafenne poro naa sinndɛɛɛ tɛfenne pe ni; konaa mbe ta tɛge mbaa tire loo naa sinndɛɛɛ tugbɔɔɔ ni, nda tɪla daga mbe lɛ mbaa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegele, konaa yaraga nga fuun kila daga mbe lɔ go ki jɔɔsara gbegele pi mɛɛ ni.

¹⁴Ɛɛn fɔ penjara nda leele paa pye na paan wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, pe sila ta tɛge mbe warifuwe tasaala gbegele, nakoma

^k **12.5:** Izirayeli tara pinambiile konɔɔnmbala paa daga mbe penjara yɔn ka kan Yɛnɛle li yeri mbe pe yɛ go shɔ; Ɛki 30.11-16; Levi 27.1-8.

gbengele, nakoma wɔjengele, nakoma mbaanra, nakoma mbe yaraga ka yege gbegele te ni nakoma warifuwe ni. ¹⁵Pàa pye naga penjara ti kaan mbele pàa pye na tunngo ki piin poro yeri, jango peri le paa Yawe Yenjele li go ki gbegele ti ni¹.

¹⁶Pàa pye na penjara ti kaan leele mbele yeri paa tunmbyeele pe sara, pe sila pye na pe yewe mbe yo paa penjara ti yelomo wogo ki yege yuun, katugu pàa taga ki leele pe na. ¹⁷En fɔ penjara nda leele pàa pye na woo kajɔɔgo gbewewe saraga konaa kapere ti kala yagawa jasaraga, pe sila pye na paan to ni wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgo kesu wi ni. To la pye saraga wɔfenne poro woro.

Zhowasi wi wunluwo pi kɔwo

¹⁸Ki wagati wi ni, a Siri tara wunlunana Hazayeli wì si pan ma to Gati ca ki na maga sho; ko pungo na, a wi nɛe jaa sa to Zheruzalemu ca ki na. ¹⁹Kona, yaara nda fuun pàa tege ti ye Yenjele li kan, a Zhuda tara wunlunana Zhowasi wì siri le; wi teleye, Zhozafati, naa Yoram konaa Ahaziya, poro mbele pàa pye Zhuda tara wunlumbolo pàa nda tege ti ye Yenjele kan, naa nda fuun wo jate wila tege ti ye, wila to ti ni fuun to le, naa te ɲa fuun wila pye ma tege wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgo ki yarijende tegesaga ki ni wi ni, konaa te ɲa wila pye wa wunlunana jate wi go ki ni wi ni. Wila ti ni fuun ti le mari torogo Siri tara wunlunana Hazayeli wi kan. Kì kaa pye ma, a Hazayeli wì si kari ma laga Zheruzalemu ca ki na.

²⁰Zhowasi wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye, ke yen ma yonlɔgo wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

²¹Wi legbɔɔlɔ pàa yiri ma je wi na, ma yon le wi na. Pàa saa wi gbo wa Beti Milo laga ki na, wa konɔ na li maa kee wa Sila laga tigiwen pi yeri.

²²Wi legbɔɔlɔ wele, Shimeyati pinambyɔ Yozabadi, naa Shomeri pinambyɔ Yozabadi poro pàa wi gbɔn maa gbo. A pè suu le wa wi teleye pe tanla, wa Davidi ca ki ni. A wi pinambyɔ Amaziya wì si cen wunluwo pi na wa wi yonlɔ.

Izirayeli tara wunlunana Yowahazi wi wunluwo sanga

13 ¹Zhuda tara wunlunana Ahaziya wi pinambyɔ Zhowasi wi wunluwo pi ye le nafa ma yiri taanri wolo li ni, a Yehu pinambyɔ Yowahazi wì si cen wunluwo pi na ^{*}**Izirayeli** tara ti go na, wa ^{*}**Samari** ca. Ye le ke ma yiri kolɔshyen wila pye wunluwo pi na. ²ɲga ki yen kapege Yawe Yenjele li yege na ko wila pye. Nebati pinambyɔ Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, ko kapere nungba to wila pye na

¹ 12.15: 2 Wunlu 22.7

piin. Wi sila laga ti na fyew. ³Kì pye ma, a Yawe Yennele lì si nawa ngban Izirayeli woolo pe ni fɔ jenge. A lì si pe le Siri tara wunlunaŋa Hazayeli wi kee, ko punɔ na, ma pe le Hazayeli wi pinambyɔ Beni Hadadi wi kee pe wunluwɔ sanga wi ni fuun wi ni. ⁴Ɛen fɔ, a Yowahazi wì si Yawe Yennele li yenri lili yee yaga. A lì suu yenrewe pi logo, katugu Siri tara wunlunaŋa wila pye na Izirayeli woolo pe jɔlɔ yee nga na làa ki yan. ⁵Kona, a Yawe Yennele lì si lere wa kan Izirayeli woolo pe yeri, a wì pye pe shɔfɔ. A pè si ta ma shɔ Siri tara fenne pe kee. Kì pye ma, a Izirayeli woolo pè si yeyinge ta ma cen wa pe ***paara yinre** ti ni paa yee nga na kila pye faa we. ⁶Ɛen fɔ konaa ki ni fuun, Yerobowamu go woolo pàa ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, pe sila ti yaga. Ko konɔ nungba lo pàa pye na tanri li na naga kapere cenle nungba ti piin. Yarisunngo ***Ashera** ki tiyala làa pye kansaga bere wa Samari ca.

⁷Lere sila koro Yowahazi wi yeri wa wi malingbɔɔnɔ pe ni, kaawɔ shɔn lugufenne nafa shyen ma yiri ke, naa malaga gbɔnwotoroye ke konaa malingbɔɔnɔ mbele pe yen tɔɔɔ na poro waga ke (10 000); katugu Siri tara wunlunaŋa wila wi malingbɔɔnɔ sanmbala pe tɔngɔ ma pe pye paa yarilire sugo gbanngban yen. ⁸Yowahazi wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele fuun wila pye konaa wi kotogo kagala ke ni ke yen ma yɔnɔɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ⁹A Yowahazi wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na; a pè suu le wa Samari ca. A wi pinambyɔ Zhouwasi wì si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Izirayeli tara wunlunaŋa

Zhowasi wi sanga

¹⁰Zhuda tara wunlunaŋa Zhouwasi wi wunluwɔ pi ye le nafa ma yiri ke ma yiri kolɔshyen wolo li ni, a Yowahazi pinambyɔ Zhouwasi wì si cen wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca. Ye le ke ma yiri kɔɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na. ¹¹Ŋga ki yen kapege Yawe Yennele li yee na, ko wila pye na piin. Nebati pinambyɔ Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, wi sila laga ti na, ko konɔ nungba lo wila pye na tanri li na. ¹²Zhowasi wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele fuun wila pye, naa wi kotogo kagala konaa malaga nga wila gbɔn Zhuda tara wunlunaŋa Amaziya wi ni, ki kagala ke yen ma yɔnɔɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ¹³A Zhouwasi wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A Yerobowamu wì si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ. A pè si Zhouwasi wi le wa Samari ca, wa Izirayeli tara wunlumbolo pe tanla.

Yennele yɔn senre yofɔ Elize

wi kunwɔ wogo

¹⁴Yama mba pila Elize wi gbo, naa pila kaa to wi na, a Izirayeli tara wunlunaŋa Zhouwasi wì si kari wa wi yeri, mee saa fɔli ma gbele wa wi

yege sɔgɔwɔ ma yo fɔ: «Na to, na to, mboro ɲa ma yen fanɲa ni paa Izirayeli tara malaga gbɔnwotoroye naa pe shɔn lugufenne pe yen^m.»

¹⁵A Elize wì suu pye fɔ: «Kari ma sa sandiga lɛ naa wangala ni.» A Zhouasi wì si saa sandiga naa wangala lɛ. ¹⁶Kona, a Elize wì si wunlunaɲa wi pye fɔ: «Ma sandiga ki tile.» Naa wila kaa ki tile, a Elize wì suu keyen yi taga wunlunaɲa wi keyen yi na, ¹⁷ma sho fɔ: «Fenɛtiri ɲa wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri wi yenge.» A Zhouasi wì suu yenge. A Elize wì suu pye fɔ: «Wanla li wɔn.» A wì sili wɔn. A Elize wì sho fɔ: «Yawe Yenɲele li yawa tawa wanla loli yeɛn, wanla na li yaa ka ya Siri tara fenne pe ni we. Ma yaa ka ya Siri tara fenne pe ni wa Afeki ca fɔ mbe pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew.»

¹⁸A Elize wì suu pye naa fɔ: «Wangala ke lɛ!» A wunlunaɲa wì si ke lɛ. A Elize wì suu pye fɔ: «Tara ti wɔn.» A wunlunaɲa wì si tara ti wɔn wɔnsaga taanri mɛɛ yere. ¹⁹A Yenɲele lere wì si nawa ɲgban wi ni ma suu pye fɔ: «Ma daga na mberi wɔn wɔnsaga kanɲuru-go nakoma kɔgɔlɔni. Kona ma jɛn na ya Siri tara fenne pe ni fɔ mbe pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew. Eɛn fɔ koni, ma yaa ya pe ni yasaga taanri ko cɛ.»

²⁰A Elize wì si ku, a pòo lɛ. Ki yelapanna, a Mowabu tara bɛɲanri pyefenne pɛle si pan ma to Izirayeli tara ti na. ²¹Pilige ka, leele pàa pye na naɲa wa gboo nii, pe mbe ka wele, mɛɛ ki bɛɲanri pyefenne ɲgbelege ka yan kila paan. Kì pye ma, pàa Elize wi le fanga ɲga ni, a pè sigi gboo wi wa wa ki ni fyelege na mɛɛ fe. Naa gboo wila ka saa jiri Elize wi kajeere ti na, a wì si yen ma yiri wa kunwɔ pi ni, mɛɛ yiri ma yere wi tɔwɔ ti na.

Wunlunaɲa Zhouasi wila ya Siri tara fenne pe ni

²²Yowahazi wi wunluwɔ sanga wi ni fuun wi ni, Siri tara wunlunaɲa Hazayeli wila Izirayeli woolo pe jɔlɔ. ²³Eɛn fɔ, a Yawe Yenɲele lɛ si kaa pe yinriwe ta, a pe yungbɔgɔrɔ li ta. A lɛ jatere pye pe na ^{*}yɔn finliwe mba làa lɛ Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbuⁿ ni pi kala na. Ki wagati wi ni, li sila yenlɛ mbe pe tɔngɔ pew; li sila si pe purɔ pe kari taleere ta ni pe lali li ni. ²⁴Siri tara wunlunaɲa Hazayeli wì si kaa ku, a wi pinambyɔ Beni Hadadi wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ. ²⁵Cara nda Hazayeli wila sho Zhouasi to Yowahazi wi yeri, a Zhouasi wì siri sho Hazayeli wi pinambyɔ Beni Hadadi wi yeri. Zhouasi wila malaga gbɔn Beni Hadadi wi ni ma ya wi ni fɔ yasaga taanri, ma Izirayeli tara cara ti sho wi yeri.

^m 13.14: 2 Wunlu 2.12 ⁿ 13.23: Eki 2.24; Levi 26.42; 1 Wunlu 18.36

**Zhuda tara wunlunaja Amaziya
wi sanga**

14 ¹*Izirayeli tara wunlunaja Yowahazi wi pinambyo Zhouwasi^o wi wunluwo pi yeŋe shyen wolo li ni, a Zhouwasi pinambyo Amaziya wì si cèn wunluwo pi na wa Zhuda tara. ²Wila ta yeŋe nafa ma yiri ka-ŋgurugo mæ cèn wunluwo pi na. Yeŋe nafa ma yiri kolɔjere wila pye wunluwo pi na; wila pye ma cèn wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Yehowadan, ma yiri wa Zheruzalemu ca. ³Iŋga ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yeŋe na, ko wila pye. Eɛn fɔ konaa ki ni fuun, wi sila ki pye mbege yɔn fili paa wi tele Davidi wi yen. Wila tanga wa wi to Zhouwasi wi tulugo ki ni wa wi kapyegele ke ni fuun ke ni. ⁴Konaa ki ni fuun, sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, wì sila ti wɔ wa tara ti ni. Leele pàa pye na kee bere ma saa na *saara woo wa ti na konaa na *wusuna nuwo taan sori wa ti na.

⁵Naa Amaziya wi wunluwo pila kaa yeresaga ta wi kɛe sanga ŋa ni, legboɔɔ mbele pàa wi to, ŋa wila pye wunlunaja wi gbo, a wì si pe gbo. ⁶Eɛn fɔ, wi sila ki legbolele pe pinambiile poro gbo paa yeŋe ŋga na ki yen ma yɔnlɔgo wa Moyisi *lasiri sɛwe wi ni we. Yawe Yenŋele ligi ŋgasele na li kan wa, ma yo fɔ: «Pe se ka teeŋe gbo pe pinambiile kala na. Pe se si ka pinambiile gbo pe teeŋe kala na. Eɛn fɔ lere nungba nungba pyew wi daga mbe gbo wi yeera kapere to kala na^p.»

⁷Amaziya wila saa malaga gbɔn Edomu cɛnle woolo pe ni ma lere waga kɛ (10 000) wo gbo pe ni wa Kɔ gbunlundɛge ki ni. Malaga ki gbɔnsanga wi ni, wila Sela ca ki sho pe yeri maga meŋe taga naga yinri Yokiteyeli. Ko meŋe ko kì koro ki na fɔ ma pan ma gbɔn nala.

⁸Ko pɔngo na, a Amaziya wì si pitunmbolo torogo wa Izirayeli tara wunlunaja Zhouwasi wi yeri; wo ŋa wila pye Yowahazi pinambyo naa Yehu wi pishyenwoo. Wila wi pye fɔ: «Pan we fili we malaga gbɔn we yeɛ ni.»

⁹Kì pye ma, a Izirayeli tara wunlunaja Zhouwasi wì si tun ma yo pe saga yo Zhuda tara wunlunaja Amaziya wi kan fɔ: «Pilige ka, Liban tara wuuro tipile la si tun ma yo pe saga yo Liban tara *sediri tigboŋo ka kan, ma yo fɔ: «Ma sumborombyo wi kan na pinambyo wi yeri wuu pɔri wi jɔ.» Eɛn fɔ, a Liban tara wonŋbo wà si pan ma wuuro tipile li tangala ma toro.» ¹⁰A Zhouwasi wì sho naa fɔ: «Ki yen kaseleŋe fɔ mà ya Edomu cɛnle woolo pe ni, a ko ma kan ma yen nɔɔ yeɛ gbogo. Ta yɔgɔri wa ma gbɔgɔwɔ pi ni, ma koro wa ma tara. Yingi na, a ma nɛɛ jaa mbe go le ki jɔlɔgo kala na li ni, lo na ma yaa kɔ wa li ni, Zhuda tara woolo fun pe yaa kɔ wa li ni we?»

¹¹Eɛn fɔ, Amaziya wi sila yenle mbe logo wi yeri. Kona, a Izirayeli wunlunaja Zhouwasi wì si kari sa malaga ki gbɔn. Wo naa Zhuda tara

^o 14.1: Zhouwasi ŋa meŋe kì yeri lagame Zhouwasi wa yeŋe wi wo. P 14.6: Dete 24.16

wunlunana Amaziya wi ni, pè si saa fili wa Beti Shemeshi ca, wa Zhuda tara ma to yee na. ¹²A Izirayeli woolo pè si ya Zhuda tara woolo pe ni. A Zhuda tara woolo pe ni fuun nungba nungba pè si fe ma kari wa pe yinre. ¹³A Izirayeli tara wunlunana Zhouasi wì si Zhuda tara wunlunana wi yigi maa le kaso wa Beti Shemeshi ca. Amaziya wila pye Zhouasi wo pinambyo naa Ahaziya wo pishyenwoo. Ko pungo na, a wì si kari wa Zheruzalemu ca ma saa ki mbogo laga ka ya nga ki titonlwo pila pye metere cenme shyen (200), maga le wa Efirayimu yeyongo ki na, fo ma saa gbon wa yeyongo nga wa mbogo ki yenle li na ki na. ¹⁴Wila te wi ni fuun le, naa warifuwe wi ni fuun, naa yarijende nda fuun tila pye wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbogo** ki ni konaa wa wunluwo go ki yarijende tegesaga ki ni. Wila leele pele yigi fun ma songoro pe ni wa ***Samari** ca.

¹⁵Zhouasi wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele wila pye, naa wi kotogo kagala ke ni konaa malaga nga wila gbon Zhuda tara wunlunana Amaziya wi ni, ki kagala ke yen ma yonlgo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ¹⁶A Zhouasi wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pè suu le wa Samari ca, wa Izirayeli tara wunlumbolo pe tanla. A wi pinambyo Yerobowamu wì si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

¹⁷Yowahazi pinambyo Zhouasi na wila pye Izirayeli tara wunlunana wi kungolo, a Zhouasi pinambyo Amaziya na wila pye Zhuda tara wunlunana wì si yele ke ma yiri kangurugo pye naa yinwege ki na. ¹⁸Amaziya wi kapyegele sanngala ke yen ma yonlgo wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

¹⁹Paa yon le Amaziya wi na wa Zheruzalemu ca, a wì si fe ma kari wa Lakishi ca. Een fo, a pè si taga wi na maa puro ma saa wi gbo wa Lakishi ca. ²⁰A pè suu gboo wi le shonye na ma saa wi le wa Zheruzalemu ca, wa wi teleye pe tanla, wa Davidi ca. ²¹Kona, a Zhuda tara woolo pe ni fuun pè si Amaziya wi pinambyo Azariya wi le maa tege wunluwo pi na, wa wi to wi yonlo. Kila yala Azariya wì ta yele ke ma yiri kogoloni. ²²Wo wila Eyilati ca ki sho naa maga pye Zhuda tara wogo, mee ki kan naa fonngo, wi to, wo na wila pye wunlunana wi kungolo.

Izirayeli tara wunlunana Yerobowamu shyenwoo wi sanga

²³Zhuda tara wunlunana Zhouasi wi pinambyo Amaziya wi yele ke ma yiri kangurugo wolo li ni wa wunluwo pi na, a Zhouasi pinambyo Yerobowamu^a wì si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca. Yele nafa shyen ma yiri nungba wila pye wunluwo pi na. ²⁴Ngga ki yen kapege Yawe Yenjele li yee na, ko wila pye. Nebati pinambyo

^a 14.23: Yerobowamu na mege ki yeri lagame wi yen Yerobowamu wa yeege.

Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, wì sila laga ki kapere ta kpe na. ²⁵Izirayeli tara lara nda leele pàa shɔ, wila ti shɔ, ma tara ti kɔngɔ ke wɔ naa fɔnngɔ, maga lɛ wa Hamati ca yesaga ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Kɔgɔje kuwo wi na. Ko la pye ma yala senre nda Yawe Yenɛgele, Izirayeli woolo Yenɛgele làa yo li tunmbyee wi kan, a wiri yo ti ni; wo wila pye Amitayi pinambyɔ ***Zhonasi**, Yenɛgele yɔn senre yofɔ weʀ, ma yiri wa Gati Eferi ca. ²⁶Katugu jɔɔgɔ ndorogo nga Izirayeli woolo pàa pye na jɔɔ, Yawe Yenɛgele làa ki yan. Leseele poro naa kulolo pe ni, pe ni fuun pàa pye ja. Lere kpe wo sila pan mbe Izirayeli woolo pe saga. ²⁷Ma si yala, Yawe Yenɛgele li sila ki kɔn mbege tɛgɛ mbe Izirayeli woolo pe mɛgɛ ki kɔ mbege wɔ laga tara ti na. Ki kala na, a lɛ si Zhouwasi pinambyɔ Yerobowamu wi tɛgɛ ma pe shɔ.

²⁸Yerobowamu wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele fuun wila pye, naa wi kotogo kagala wa malaga nga wila gbɔn ki ni, konaa yege nga na wila Damasi naa Hamati cara ti shɔ mari pye Izirayeli tara woro, ma sigi ta ki cara shyen tila pye Zhuda tara woro, ki kagala ke yen ma yɔnɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwɛ wi ni. ²⁹Ko pɔngɔ na, a Yerobowamu wì si ku ma taga wa wi tɛɛye pe na, poro mbele pàa pye Izirayeli tara wunlumbolo wele. A wi pinambyɔ Zakari wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Zhuda tara wunlunaŋa Azariya wi sanga

15 ¹***Izirayeli** tara wunlunaŋa Yerobowamu wi wunluwɔ pi yeɛ nafa ma yiri kɔɔshyen wolo li ni, a Amaziya pinambyɔ Azariya^s wì si cɛn wunluwɔ pi na wa Zhuda tara. ²Wila ta yeɛ ke ma yiri kɔgɔɔni, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen wila pye wunluwɔ pi na. Wila pye ma cɛn wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Yekoliya ma yiri wa Zheruzalemu ca. ³Ŋga ki yen ma sin Yawe Yenɛgele li yege na, ko wila pye kala li ni fuun ni paa yege nga na wi to Amaziya wila ki pye we. ⁴Konaa ki ni fuun, wi sila sunzara nda wa tinndiye pe na ti wɔ wa tara ti ni. Leele pàa pye na kee bere ma saa na ***saara** woo wa ti na konaa na ***wusuna nuwɔ taan** sori wa ti na. ⁵A Yawe Yenɛgele lɛ si kaa ***yayenwe** wa wunlunaŋa wi na, a pì koro wi na fɔ ma saa gbɔn wi kupilige ki na. Wila pye ma cɛn go ka ni wi ye. Wi pinambyɔ Yotamu wo wila cɛn wunluwɔ go ki go na, na tara woolo pe kagala ke yege woo.

⁶Azariya wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye, ke yen ma yɔnɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwɛ wi ni. ⁷A Azariya wì si kaa ku ma taga wa wi tɛɛye pe na. A pè suu le wa

^r 14.25: Zhona 1.1 ^s 15.1: Pàa pye na Azariya wi yinri fun Oziyasi (2 Wunlu 15.13).

wi teleye pe tanla wa Davidi ca ki ni. A wi pinambyo Yotamu wì si cen wunluwo pi na wa wi yonlo^t.

Izirayeli tara wunlunana Zakari wi sanga

⁸Zhuda tara wunlunana Azariya wi wunluwo pi ye le nafa ma yiri ke ma yiri kolotaanri wolo li ni, a Yerobowamu pinambyo Zakari wì si cen wunluwo pi na, ma yenge kogoloni pye pi na Izirayeli tara ti go na; pa wila pye ma cen wa ***Samari** ca. ⁹Iga ki yen kapege Yawe Yenjele li yege na, ko wila pye paa yege nga na wi teleye paa ki pye we. Nebati pinambyo Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye wi sila laga ti na. ¹⁰A Yabeshi pinambyo Shalumu wì si yon le wi na maa gbòn maa gbo leele pe yege sogowa, mee cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

¹¹Zakari wi kapyegele sanngala ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

¹²Ki kala laa pye ma yala senre nda Yawe Yenjele laa yo Yehu wi kan ti ni, ma yo fo: «Ma setirige piile pe yaa la cen Izirayeli tara wunluwo pi na, fo sa gbòn ma setirige piile yirisaga tijere wogo ki na.» Pa kila si pye ma^u.

Izirayeli tara wunlunana Shalumu wi sanga

¹³Zhuda tara wunlunana Oziyasi wi wunluwo pi ye le nafa ma yiri ke ma yiri koljere wolo li ni, a Yabeshi pinambyo Shalumu wì si cen wunluwo pi na. Yenge nungba ko wila pye wunluwo pi na; pa wila pye ma cen wa Samari ca. ¹⁴A Gadi pinambyo Menahemu wì si yiri wa Tiriza ca ma pan wa Samari ca, ma to Yabeshi pinambyo Shalumu wi na maa gbòn maa gbo, mee cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ¹⁵Shalumu wi kapyegele sanngala konaa wi yon leme kagala ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ¹⁶Ki wagati wi ni, ko Menahemu wila yiri wa Tiriza ca ma saa to Tifisa ca ki na ma leele mbele fuun paa pye wa pe tongo ma pinle ki kangara na cara ti ni, fo ma saa gbòn wa Tiriza ca ki na. Wila to ca ki na, katugu ca woolo pe sila yenle mbe ca ki yeyongo ki yenge wi kan wi ye. Wila ti a pè jeele mbele paa pye kugboro ni pe lara ti walagi.

Izirayeli tara wunlunana Menahemu wi sanga

¹⁷Zhuda tara wunlunana Azariya wi wunluwo pi ye le nafa ma yiri ke ma yiri koljere wolo li ni, a Gadi pinambyo Menahemu wì si cen wunluwo pi

^t 15.7: 2 Kuro 26 ^u 15.12: 2 Wunlu 10.30

na Izirayeli tara ti go na. Wila yeŋe ke pye wa wunluwo pi na, wila pye ma cen wa Samari ca. ¹⁸Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na ko wila pye. Nebati pinambyo Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, Menahemu wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni wi sila laga ti na. ¹⁹Ki wagati wi ni, a Asiri tara wunlunana Puli^v wì si pan wa Izirayeli tara mberi sho. A Menahemu wì si warifuwe tɔni nafa ma yiri ke kan Puli wi yeri, jango wuu saga wi wunluwo pi yeresaga ta. ²⁰Menahemu wila ki penjara ti sho Izirayeli tara penjagboro fenne poro yeri mari kan Asiri tara wunlunana wi yeri. Warifuwe pyo nafa shyen ma yiri ke ke wila shoshɔ pe ni fuun nungba nungba pe yeri. Ki kaa pye ma, a Asiri tara wunlunana wì si songoro ma kari, wii koro wa tara ti ni.

²¹Menahemu wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ²²A Menahemu wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A wi pinambyo Pekaya wì si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

Izirayeli tara wunlunana Pekaya wi sanga

²³Zhuda tara wunlunana Azariya wi wunluwo pi yeŋe nafa shyen ma yiri ke wolo li ni, a Menahemu pinambyo Pekaya wì si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca. Yeŋe shyen wila pye wa wunluwo pi na. ²⁴Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko wila pye. Nebati pinambyo Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, wi sila laga ti na. ²⁵Eremaliya pinambyo Peka ŋa wila pye wi korosifo, wì si kaa yon le wi na, ma to wi na maa gbɔn maa gbo wa wunluwo go ki yumbyo wa ni, wa Samari ca, ma pinle Arigobu naa Ariye pe ni fun. Galaadi tara nambala nafa shyen ma yiri ke wila le ma pan ma to pe na. Pa wila Pekaya wi gbo yeŋe, mee cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

²⁶Pekaya wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye ke yen ma yonlogo wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

Izirayeli tara wunlunana Peka wi sanga

²⁷Zhuda tara wunlunana Azariya wi wunluwo pi yeŋe nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen wolo li ni, a Eremaliya pinambyo Peka wì si cen wunluwo pi na Izirayeli tara ti go na, wa Samari ca. Yeŋe nafa wila pye wa wunluwo pi na. ²⁸Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko wila pye. Nebati pinambyo Yerobowamu wila ti a Izirayeli woolo pè kapere nda pye, wi sila laga ti na.

^v 15.19: Asiri tara wunlunana Puli wo nungba wo paà pye na yinri fun Tigilati Pilezeri (2 Wunlu 15.29).

²⁹Izirayeli tara wunlunana Peka wi sanga wi na, a Asiri tara wunlunana Tigilati Pilezeri wì si pan ma to Izirayeli tara ti na ma Iyɔn ca ki sho, naa Abeli Beti Maaka ca ki ni, naa Yanowa ca, naa Kedeshi ca, naa Hazori ca, naa Galaadi tara, naa Galile tara konaa Nefitali tara ti ni fuun ti ni. Wila ki lara ti leele pe koli ma kari pe ni wa Asiri tara.

³⁰A Ela pinambyɔ Oze wì si yɔn le Eremaliya pinambyɔ Peka wi na maa gbɔn maa gbo, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ, Oziyasi pinambyɔ Yotamu wi wunluwɔ pi yeɛ nafa wolo li ni.

³¹Peka wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

Zhuda tara wunlunana Yotamu wi sanga

³²Eremaliya pinambyɔ Peka na wila pye Izirayeli tara wunlunana wi wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo li ni, a Oziyasi pinambyɔ Yotamu wì si cɛn wunluwɔ pi na wa Zhuda tara. ³³Wila ta yeɛ nafa ma yiri kangurugo mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ ke ma yiri kɔgɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na, wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ paa pye naa yinri Yerusha; Zadoki sumborombyɔ lawi. ³⁴Kala na li yen ma sin Yawe Yenɛɛle li yeɛ na lo wila pye. Wila tanga wa wi to Oziyasi wi tulugo ki ni kala li ni fuun ni. ³⁵Konaa ki ni fuun, wi sila sunzara nda wa tinndiye pe na ti wɔ wa tara ti ni. Leele paa pye na kee bere ma saa na saara woo wa ti na konaa na wusuna nuwɔ taan sori wa ti na. Yotamu wo wila Yawe Yenɛɛle li *sherigo gbɔgɔ ki yeyɔngɔ nga wa gona ki wa.

³⁶Yotamu wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wila pye, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ³⁷Ki wagati wi ni, a Yawe Yenɛɛle lì sigi le na Siri tara wunlunana Erezɛn, naa Eremaliya pinambyɔ Peka pe yinrigi na pe waa Zhuda tara woolo pe na. ³⁸A Yotamu wì si kaa ku ma taga wa wi teɛye pe na. A pɛ suu le wa wi teɛye pe tanla, wa wi teɛ Davidi wi ca ki ni. A wi pinambyɔ Ahazi wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunana Ahazi wi sanga

(2 Kuro 28.1-27)

16 ¹Eremaliya pinambyɔ Peka wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri kɔlɔshyen wolo li ni, a Yotamu pinambyɔ Ahazi wì si cɛn wunluwɔ pi na wa Zhuda tara. ²Wila ta yeɛ nafa mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ ke ma yiri kɔgɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na, wa Zheruzalemu ca. Nga ki yen ma sin Yawe Yenɛɛle, wi Yenɛɛle li yeɛ na, wi teɛ Davidi wila ki pye yeɛ nga na, wo sila ki pye ma. ³Ɛɛn fɔ wila tanga wa *Izirayeli tara

wunlumbolo pe tulugo ki ni, fɔ yere ma saa wi pinambyɔ wi sogo maa pye ***saraga** yarisunngo yeri^w, ma yala katijangara nda cengele sanngala ke maa piin ti ni, koro ngele Yawe Yenengele lãa ke purɔ ma ke yirige wa Izirayeli woolo pe yege we. ⁴Wila pye na yaayoro saara naa ***wusuna nuwɔ taan** saara woo wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, naa tinndiye pe na konaa wa tire tipiire nda fuun ti yen were ni ti nɔgo.

**Ahazi wo naa Siri tara
wunlunana wi ni pe kala**

⁵Kona, a Siri tara wunlunana Erezɛn naa Izirayeli tara wunlunana Peka na wila pye Eremaliya pinambyɔ wi ni, pɛ si kari mbe sa to Zheruzalemu ca ki na malaga ni. Pãa saa malingbɔɔnɔ cɛnsaga kan ca ki tanla ma Ahazi wi yɔn tɔn wa ca ki ni. Eɛn fɔ pe sila ya wi ni^{*}. ⁶Ki sanga nungba wi ni, ko Siri tara wunlunana Erezɛn wila Eyilati ca ki shɔ maga pye Siri tara fɛnnɛ wogo, ma Zhuda tara fɛnnɛ pe purɔ ma pe yirige wa ki ni. A Edɔmu cɛnle woolo pɛ si pan ma cɛn wa fɔ ma pan ma gbɔn nala. ⁷A Ahazi wɛ si pitunmbolo torogo wa Asiri tara wunlunana Tigilati Pilezeri wi yeri maa pye fɔ: «Mi yen ma tunmbyee konaa ma pinambyɔ. Ki yaga ma pan mala shɔ Siri tara wunlunana wo naa Izirayeli tara wunlunana wi ni pe kɛɛ, pɛ pan mbe to na na.» ⁸Penjara naa tɛ na wila pye wa Yawe Yenengele li ***sherigo gbɔgo** ki ni konaa wa wunluwɔ go ki yarijende tege-saga ki ni, a Ahazi wɛ siri lɛ mari torogo Asiri tara wunlunana wi kan yarikanga. ⁹A Asiri tara wunlunana wɛ si yenlɛ Ahazi wi senrɛ ti na. A wɛ si yiri ma saa to Damasi ca ki na maga shɔ, ma ca woolo pe koli kulolo ma kari pe ni wa Kiri ca, mɛɛ Erezɛn wi gbo.

¹⁰Ko pungo na, a Ahazi wɛ si kari wa Damasi ca mbe sa Asiri tara wunlunana Tigilati Pilezeri wi fili. ***Saraga wɔsaga** nga ki yen wa Damasi ca, naa Ahazi wila ka saa ki yan, a wɛ si tunngo torogo wa ***saraga wɔfɔ** Uri wi yeri wa Zheruzalemu ca, maga cɛnlɔmɔ naa ki kanlɔmɔ pi kan wi yeri konaa maga gbegɛlɛlɔmɔ pi ni fuun pi yege yo wi kan, jango wi ka gbegɛle paa ki yen. ¹¹Wunlunana Ahazi wila cɛnlɔmɔ mba naga ma yiri wa Damasi ca, a saraga wɔfɔ Uri wɛ si saraga wɔsaga ka kan ma yala ki cɛnlɔmɔ pi ni cɛ. Wila ki kan maga kɔ maga ta wunlunana wi fa yiri wa Damasi ca mbe pan. ¹²Naa wunlunana wila kaa yiri wa Damasi ca ma songɔrɔ ma pan, a wɛ si saraga wɔsaga ki yan, mɛɛ fulo wa ki tanla ma lugu ki na. ¹³A wɛ suu ***saraga sogowogo** ki sogo wa ki na, maa muwe saraga ki wɔ wa ki na konaa duven saraga nga pe ma wo ki ni. A wɛ suu ***nayinme saraga** yaayoro ti kasanwa pi wo wa saraga wɔsaga ki na. ¹⁴Tuguyenrɛ saraga wɔsaga nga kila pye wa Yawe Yenengele li yege sɔgɔwɔ wa sherigo gbɔgo ki yege, a wɛ sigi wɔ wa ki

^w 16.3: Levi 20.2-5; Dete 12.31; 18.10 ^{*} 16.5: Eza 7.1-17; 2 Kuro 28.16-21

tegesaga, wa sherigo gbɔɔ konaa saraga wɔsaga fɔnɔɔ ki ni ti sɔɔwɔ pi ni; a wɔ si saa ki tege wa saraga wɔsaga ki kanngaga na, wa yɔnlɔ-parawa kamɛnɔ kɛ yeri¹. ¹⁵Ko pɔnɔ na, a wunlunana Ahazi wɔ si kono kan saraga wɔfɔ Uri wi yeri ma yo fɔ: «Koni, pa ma yaa la pinliwɛ saraga sogowogo naa yɔnlɔkɔɔ muwɛ saraga ki woo wa saraga wɔsaga gbɔɔ ki na, naa wunlunana wi saraga sogowogo naa wi muwɛ saraga ki ni, naa tara woolo pe ni fuun pe saara sogoworo naa pe muwɛ saara ti ni. Maa pe duven saara ti woo wa ki na. Maa pe saara sogoworo ti kasanwa po naa pe saraga yaayoro sannda ti kasanwa pi ni fuun pi yanragi wa ki na. Yawe Yɛnɔlɛ li tuguyenrɛ saraga wɔsaga ko na, mi yaa ko kala lo yege wɔ na yɛ².» ¹⁶A saraga wɔfɔ Uri wɔ si tanga ma yala senrɛ nda fuun wunlunana Ahazi wɔlɔ yo ti ni.

¹⁷A wunlunana Ahazi wɔ si nuru naa ma sherigo gbɔɔ wotoroye pe kanngara na tuguyenrɛ papara papara ti kɔnlɔ mari lagala, ma yaara kiiri kiiri nda tila pye pe na ti lagala pe na. Jogoyaraga gbegbenɔ kiiri nɔa kɔlɔ pye ma taga tuguyenrɛ napenɛ pe na, a wɔ sigi laga pe na, maga tege sinndeere nda paa tege ma yɔn yala ta na le tara^a. ¹⁸Ko pɔnɔ na, Asiri tara wunlunana wi kala na, mbogo nɔa paa kan gbata wa Yawe Yɛnɔlɛ li sherigo gbɔɔ ki ni, naga yinri ^{*}**cɛnpilige** gbata, a wɔ sigi jan maga wɔ wa konaa wunlumbolo paa pye na yiin yeyɔnɔ nɔa ni wa sherigo gbɔɔ lɔnɔ ki ni maga tɔn.

¹⁹Ahazi wi kapyegele sanngala konaa kagala nɔle fuun wɔlɔ pye, kɛ yɛn ma yɔnlɔɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwɛ wi ni. ²⁰A Ahazi wɔ si kaa ku ma taga wa wi tɛlɛye pe na, a pɛ suu le wa wi tɛlɛye pe tanla wa Davidi ca. A wi pinambyɔ Ezekiyasi wɔ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Izirayeli tara wunlunana pɔnɔ woo Oze wi sanga

17 ¹Zhuda tara wunlunana Ahazi wi wunluwɔ pi yɛlɛ kɛ ma yiri shyen wolo li ni, a Ela pinambyɔ Oze wɔ si cɛn wunluwɔ pi na ^{*}**Izirayeli** tara ti go na. Wɔlɔ pye ma cɛn wa ^{*}**Samari** ca. Yɛlɛ kɔlɔjɛrɛ wɔlɔ pye wunluwɔ pi na. ²Nɔa ki yɛn kapege Yawe Yɛnɔlɛ li yege na, ko wɔlɔ pye. Ɛn fɔ, konaa ki ni fuun wi kapege ki sila Izirayeli tara wunlumbolo mbele paa keli ma toro wi na pe kapere ti bɔ. ³A Asiri tara wunlunana Salimanazari wɔ si pan ma to Oze wi na ma malaga gbɔn wi ni. A Oze wɔ si go sogo maa kan, na nizara woo wi yeri. ⁴Ɛn fɔ, a Asiri tara wunlunana wɔ si kaa ki yan fɔ Oze wɔ yɔn le wi na ma pitunmbolo

y **16.14**: 1 Wunlu 8.64; 2 Kuro 4.1 z **16.15**: Nɔa kɔlɔ yo fɔ: *Mi yaa ko kala lo yege wɔ na yɛ*, sɛwɛlɛ pele ni, pɛge kanngaga ma yo fɔ mi yaa ki pye na kagala yewesaga.

a **16.17**: 1 Wunlu 7.27-39; 2 Kuro 4.2-6

torogo wa Ezhipiti tara wunlunana So wi yeri ma yo wuu saga; katugu wila je wi sila kaa na nizara wi woo naa Asiri tara wunlunana wi yeri yeŋe pyew. Naa Asiri tara wunlunana wila kaa ki wogo ki jen ma, a wi si Oze wi yigi maa le kaso. ⁵Ko pungo na, a Asiri tara wunlunana wi si pan ma Izirayeli tara ti ni fuun ti yanri, mɛɛ kari ma saa malingbɔɔn-lɔ censaga kan wa Samari ca ki tanla maga yɔn tɔn, fɔ ma saa gbɔn yeŋe taanri, mbe malaga gbɔn ki ni. ⁶Oze wi wunluwo pi yeŋe kɔɔjere wolo li ni, a Asiri tara wunlunana wi si Samari ca ki sho maga ta, mɛɛ Izirayeli woolo pe koli ma kari pe ni wa Asiri tara. A wi si ti a pɛle saa cɛn wa Hala ca, a pɛle saa cɛn wa Habɔri gbaan wi yɔn na, wa Gozan tara, konaa wa Medi tara cara ti ni.

Izirayeli woolo pe kapyere tijangara

⁷Ki jɔɔɔ kagala ngele kaa gbɔn Izirayeli woolo pe na, katugu paa kapege pye Yawe Yeŋeŋe, pe Yeŋeŋe li na, lo na laa pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni, ma pe sho Ezhipiti tara wunlunana ^a**Farawɔn** wi jɔɔɔ ki keɛ. Mbe taga wa ko na, paa pye na yarisunndo gbogo fun. ⁸Cengele ngele Yawe Yeŋeŋe laa ke purɔ ma ke yirige wa Izirayeli woolo pe yege, ke kalegele koro paa pye na tanri ke na konaa kɔngolo ngele Izirayeli wunlumbolo paa tege ke ni. ⁹Izirayeli woolo paa kagala kele pye larawa Yawe Yeŋeŋe li na, ngele ke sila daga pyewe ni. Paa sunzara kan wa tinndiye pe na pe cara ti ni fuun ti ni, maga le kapire ti na fɔ ma saa ki wa pe cara nda paa malaga sigemboro kan mari maga ti na. ¹⁰Paa sinndeere titɔɔn-ro yerege yerege, ma tiyagala kankan tinndiye pe ni fuun pe go na konaa tire tipiire ti ni fuun ti nɔɔ yarisunngo jele ^a**Ashera** ki kan^b. ¹¹Sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, paa ^a**wusuna nuwo taan** sogo wa ti ni fuun ti na paa cengele ngele Yawe Yeŋeŋe laa ke purɔ ma ke yirige wa pe yege ke yen. Paa kafaara pye fɔ ma Yawe Yeŋeŋe li nawa pi ngban. ¹²Paa pye na yarisunndo gbogo, ma si yala Yawe Yeŋeŋe laa ki yo pe kan ma yo paga kaa ki piin.

¹³Yawe Yeŋeŋe laa Izirayeli woolo naa Zhuda tara fenne pe yeri ngbanga li ^a**yɔn senre yofenne** pe ni fuun naa yariyanra yanfenne pe ni fuun pe yɔn, ma yo fɔ: «Ye ye kɔngolo tipegele ke wa, yaa tanri na nga-segele naa na kondegeŋeŋe ke na, ki ^a**lasiri** senre nda fuun mi kan ye teŋe pe yeri konaa mari yo na tunmbyeele Yeŋeŋe yɔn senre yofenne pe kan, a pɛri yo ye kan we.» ¹⁴Ɛn fɔ pe sila logo li yeri, paa pe nungbogolo ke ngban paa pe teŋe pe yen, poro mbele pe sila taga Yawe Yeŋeŋe, pe Yeŋeŋe li na we. ¹⁵Paa je Yeŋeŋe li kondegeŋeŋe ke na. ^a**Yɔn finliwe** mba laa le pe ni, paa pi jɔɔ. Yerewe senre nda laa yo ma ngban pe ni,

^b 17.9-10: 1 Wunlu 14.23

pe sila ti lɛ. Pàa taga yarisunndo nda ti yɛn kayɔngɔ fu to na, fɔ a poro yɛrɛ jate pɛ kannga ma pye kayɔngɔ fu. Cɛngɛlɛ nɛgɛlɛ ke yɛn ma pe maga ke kalɛgɛlɛ koro pàa pye na tanri ke na, ma si yala Yawe Yɛnɛgɛlɛ làa ki yo pe kan ma yo paga kaa ki cɛngɛlɛ ke kapyere ti fɔrɔgi. ¹⁶Pàa je Yawe Yɛnɛgɛlɛ, pe Yɛnɛgɛlɛ li nɛgasegɛlɛ ke na. Pàa tugurɔn yan ma napire yanlɛrɛ shyen gbegɛlɛ pe yɛɛ kan nari gbogo. Pàa tiyagala kan yarisunngo jɛlɛ Ashera ki mɛgɛ ni naga gbogo. Pàa pye na fɔli yanwa yirigeyaara nda fuun ti yɛn wa yɛnɛgɛlɛ na ti yɛgɛ sɔgɔwɔ nari gbogo, konaa na yarisunngo ***Baali** ki gbogo^c. ¹⁷Pàa pe pinambiile naa pe sumborombiile pe kan a pɛ pe sogo ma pe pye ***saraga** yarisunndo yeri^d. Pàa pye na jɛrɛ piin konaa na lekara piin, ma pe yɛɛ kan kapege pyewe pi yeri Yawe Yɛnɛgɛlɛ li yɛgɛ na, jango mbeli nawa pi nɛgban. ¹⁸Ko kɪ ti Yawe Yɛnɛgɛlɛ li nawa nɛgban Izirayeli woolo pe ni fɔ jɛngɛ, ma pe purɔ ma pe yirige wa li yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ, kaawɔ Zhuda cɛnɛ woolo poro cɛ pàa koro wa pe tara^e.

¹⁹Ɛɛn fɔ ali Zhuda tara woolo poro fun pe sila Yawe Yɛnɛgɛlɛ, pe Yɛnɛgɛlɛ li nɛgasegɛlɛ ke lɛ mbaa tanri ke na. Izirayeli woolo pe kondɛgɛ-nɛgɛlɛ koro Zhuda tara woolo pàa pye na tanri ke na fun. ²⁰Ko kala kɪ ti Yawe Yɛnɛgɛlɛ li je Izirayeli setirige piile pe ni fuun pe na, ma pe tifaga, ma pe le bɛnganri pyefenne pe kɛɛ, fɔ ma pe purɔ ma pe yirige li yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ ma pe wa lege. ²¹Yawe Yɛnɛgɛlɛ làa Izirayeli woolo pe laga Davidi go woolo pe na sanga nɔ ni, Nebati pinambyɔ Yerobowamu wo Izirayeli woolo pàa wɔ maa tɛgɛ wunluwɔ pe yɛɛ go na. Wo wila Izirayeli woolo pe punɔgo ma pe laga Yawe Yɛnɛgɛlɛ li na, ma ti a pɛ kapegbɔgɔ pye^f. ²²Kapere nda fuun Yerobowamu wila pye, Izirayeli woolo pàa pe yɛɛ kan ki kapere cɛnɛ nunɔgba ti yeri nari piin. Pe sila laga ti na, ²³fɔ a Yawe Yɛnɛgɛlɛ li kaa Izirayeli woolo pe purɔ ma pe yirige wa li yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ ma pe wa lege, paa yɛgɛ nɔ na làa ki yo li tunmbyeelɛ mbele pe yɛn li yɔn sɛnrɛ yofenne pe kan, a pɛri yo we. Pàa Izirayeli woolo pe koli wa pe tara ma kari pe ni lege kulowo ni wa Asiri tara. Pe yɛn wa fɔ ma pan ma gbɔn nala.

Cɛngɛlɛ kɛlɛ la pan ma cɛn wa Samari tara

²⁴Kona, a Asiri tara wunlunɔnɔ wɪ si ti a leelɛ pɛlɛ yiri wa Babilɔni ca, naa Kuta ca, naa Ava ca, naa Hamati ca konaa wa Sefarivayimu ca ki ni, ma pan ma cɛn wa ***Samari** tara cara ti ni, wa Izirayeli woolo pe yɔnɔ. Pàa Samari tara ti shɔ mari ta mɛɛ cɛn wa cara ti ni. ²⁵Naa pàa kaa ki lɛ na cɛn wa ki cara ti ni, pe sila pye na fyɛ Yawe Yɛnɛgɛlɛ li yɛgɛ. A Yawe Yɛnɛgɛlɛ li si jaraye yirige ma pe wa pe na, a poro na pe kuun. ²⁶A pɛ si

^c 17.16: 1 Wunlu 12.28 ^d 17.17: Levi 18.21; Dete 18.10 ^e 17.18: 1 Wunlu 11.31-32
^f 17.21: 1 Wunlu 12

saa ki yo Asiri tara wunlunana wi kan fɔ: «Leele mbele ma koli ma saa pe tege wa Samari tara cara ti ni, pee ki tara ti yenjele na pe maa gbogo li gbogolomo pi jen. Ki kala na, ki tara ti yenjele li jaraye yirige ma pe wa pe na, a paa pe kuun, katugu leele pee ki tara ti yenjele na pe maa gbogo li gbogolomo pi jen.»

²⁷Ki senre ti logongolo, a Asiri tara wunlunana wi sigi konɔ kan ma yo fɔ: «Leele mbele ye koli ma yiri wa ki tara ti ni, ye ti ki ***saraga wɔfo** wa mbe songoro wi kari wi sa cen wa, wila leele pe nari tara ti yenjele na pe maa gbogo li gbogolomo pi ni.» ²⁸Ki kaa pye ma, saraga wɔfenne mbele paa koli ma yiri wa Samari tara, a nungba si songoro ma saa cen wa Beteli ca na leele pe nari yege nga na pe daga mbaa Yawe Yenjele li gbogo.

²⁹En fɔ ki cengele ke ni fuun nungba nungba, a kɛ si ke tara yari-sunndo gbegele ke ye kan. Ki cengele kaa pye ma cen ca nungba nungba nga fuun ni, yinre nda Samari tara fenne paa kankan wa sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na ti na, a pɛ sigi yarisunndo ti tegetege wa ki yinre ti ni. ³⁰Mbele paa yiri wa Babiloni ca poro la yarisunngo nga pe yinri Sukoti Benoti ki gbegele. Mbele paa yiri wa Kuti ca, poro la yarisunngo nga pe yinri Nerigali ki gbegele. Mbele paa yiri wa Hamati ca, poro la yarisunngo nga pe yinri Ashima ki gbegele. ³¹Mbele paa yiri wa Ava ca poro la yarisunndo nda pe yinri Nibihazi naa Taritaki ti gbegele. Mbele paa yiri wa Sefarivayimu ca poro la pye na pe pinambiile pe sori na pe woo saraga pe yarisunndo Adirameleki naa Anameleki ti yeri nari gbogo. To tila pye Sefarivayimu ca fenne pe yarisunndo re. ³²Paa pye na Yawe Yenjele li gbogo fun. Konaa ki ni fuun, poro jate paa saraga wɔfenne pele wɔ tara ti lagapyew ma pe tege pe ye kan, a paa saara woo pe ye kan wa sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na ti na. Ki saraga wɔfenne paa pye na saraga wɔgotunngo ki piin wa sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na ti yinre ti ni. ³³Ki pye ma, paa pye na Yawe Yenjele li gbogo konaa na pe yeera yarisunndo ti gbogo fun, ma yala paa pe koli ma yiri tara nda ni ti kalegele ke ni.

³⁴Ki cengele ke yen na tanri bere pe kalegele ke na, ali ma pan ma gbɔn nala. Ke woro na fye Yawe Yenjele li yege. Ke woro na tanri koro jate ke kondɛgɛgɛle naa ke kakɔndɛgɛgɛle ke na. Yawe Yenjele lɛa lasiri naa ngasegele konaa senre nda fuun yo Zhakɔbu setirige piile pe kan, wo na lɛa wi mege taga naa yinri Izirayeli, ki cengele ke sila pye naga kongolo ke tanri^g. ³⁵Yawe Yenjele lɛa yɔn finliwɛ le Izirayeli woolo pe ni ma yo fɔ: «Yaga kaa yarisunndo gbogo, yaga kaa foli ti yege sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo, yaga kaa tunngo piin ti kan, yaga si kaa saara woo ti yeri^h. ³⁶En fɔ yaa fye mi na Yawe Yenjele na yege. Mi na mɛ ye yirige wa Ezhipiti

g 17.34: Zhenɛ 32; 35.10 h 17.35: Eki 20.5; Dete 5.9

tara yawa gbɔɔ naa fannga gbɔɔ ni. Mi nunnga ye daga mbaa fɔli na yege sɔgɔwɔ mbaa na gbogo konaa mbaa saara woo na yeriⁱ. ³⁷Kondɛge-
ngele, naa kakɔndɛgengele, naa lasiri kongolo konaa ngasegele ngele
mɪ yɔnɔɔ ye kan, ye ke yigi yaa tanri ke na pillige pyew. Yaga kaa yari-
sunndo ta yege gbogo. ³⁸Yɔn finliwɛ mba mɪ le ye ni, yaga ka fɛge pi na.
Yaga kaa yarisunndo ta yege gbogo. ³⁹Eɛn fɔ yaa fye mi ɲa Yawe Yɛngele,
ye Yɛngele na yege, pa kona mi yaa ye shɔ ye juguye pe ni fuun pe kɛɛ.»
⁴⁰Eɛn fɔ ki cengele ke sila yenle mbe logo. Pe kalegele koro pàa koro ma
mara ke na.

⁴¹Ki cengele kàa pye na Yawe Yɛngele li gbogo konaa na pe yarisunndo
ti gbogo fun. Pe pinambiile poro naa pe pishyenwoolo pe ni, pa pe yen na
tanri ma ali ma pan ma gbɔn nala, paa yege ɲga na pe teleye pàa pye na
tanri we.

ZHUDA TARA WUNLUMBOLO PUŊGO WOULO PE KALA

18–25

Zhuda tara wunlunana Ezekiyasi

wi sanga

(2 Kuro 29.1-2)

18 ¹Ela pinambyɔ Oze wi wunluwɔ pi yeɛ taanri wolo li ni ***Izirayeli**
tara ti go na, a Ahazi pinambyɔ Ezekiyasi wɪ si cɛn wunluwɔ pi
na Zhuda tara ti go na. ²Wila ta yeɛ nafa ma yiri kangurugo mɛɛ cɛn
wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa ma yiri kɔɔjɛrɛ wila pye wunluwɔ pi na wa
Zheruzalemu ca. Pàa pye naa nɔ wi yinri Abi; Zakari sumborombyɔ lawi.
³Ŋga ki yen ma sin Yawe Yɛngele li yege na, ko wila pye paa yege ɲga na
wi tele Davidi wila ki pye we. ⁴Sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na
wila ti jɔɔ mari wɔ wa, ma sinndeɛrɛ titɔɔnɔ titɔɔnɔ ti yaari, ma yari-
sunngo ***Ashera** ki tiyagala ke kɔɔnɔ. Moyisi wila tuguyenre wɔɔɔ ɲga
gbegele wila ki gbɔn maga kaari kaari, katugu maga le wa, fɔ ma pan ma
gbɔn ki wagati wi na, Izirayeli woolo pàa pye na ***wusuna nuwɔ taan** sori
wa ki yege sɔgɔwɔ. Pàa pye naga yinri Nehushitan^j. ⁵Ezekiyasi wila wi jigi
wi taga Yawe Yɛngele, Izirayeli woolo Yɛngele li na. Zhuda tara wunlu-
mbolo mbele pàa yiri wi puŋgo na konaa mbele pàa keli ma yiri wi na,
wa kpɛ sila pye jɛnɲɛ pe ni paa wi yen. ⁶Wila koro ma mara Yawe Yɛngele
li na. Wi sila laga li na. Ŋgasegele ngele Yawe Yɛngele làa kan Moyisi wi
yeri, wila ke le na tanri ke na. ⁷Ki pye ma, Yawe Yɛngele làa pye wi ni, a
wi kagala ke ni fuun kaa yɔngɔ wi kan. Wila yiri ma je Asiri tara wunlu-
nana wi na, wi sila go sogo wi kan naa. ⁸Wila malaga gbɔn ma ya Filisiti

ⁱ 17.36: Dete 6.13 ^j 18.4: Nehushitan mege ki kɔɔ wowi ɲa tuguyenre; Nɔmbu 21.8-9.

tara fenne pe ni, ma pe purɔ fɔ ma saa gbɔn wa Gaza ca, ma ca ki tɔngɔ naa ki kanngara na cara ti ni, maga lɛ pe cara nda pàa malaga sigemboro kan mari maga ti na, fɔ ma saa ki wa malingbɔɔnɔlɔ pe kapire ti na.

**Asiri tara fenne
pàa Samari ca ki shɔ**

⁹Ezekiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ tijere wolo li ni, kila yala Ela pinambyɔ Oze wì ta yeɛ kolɔshyen wa wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na, a Asiri tara wunlunaɲa Salimanazari wì si pan ma malingbɔɔnɔlɔ censaga kan wa ***Samari** ca ki tanla maga yɔn tɔn. ¹⁰Sanni sa gbɔn yeɛ taanri, a wì si ca ki shɔ maga ta. Ko la saa yala Ezekiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ kogolɔni wolo li ni. Izirayeli tara wunlunaɲa Oze wi wunluwɔ pi yeɛ kolɔjere wolo li ni, ko pàa Samari ca ki shɔ. ¹¹A Asiri tara wunlunaɲa wì si Izirayeli woolo pe koli ma kari pe ni wa Asiri tara. Wila saa pele tege wa Hala ca, ma saa pele tege wa Habɔri gbaan yɔn ki na, wa Gozan tara konaa wa Medi tara fenne pe cara ti ni. ¹²Ki kagala kàa pye pe na, katugu pe sila Yawe Yenɲele, pe Yenɲele li senre ti logo. Pàa li ***yɔn finliwɛ** pi jɔɔ. Yawe Yenɲele li tunmbyee Moyisi wila senre nda fuun yo pe kan pe sila ti logo, pe sila si tanga ti na.

**Asiri tara fenne pàa pan
ma Zhuda tara ti yin
mbe malaga gbɔn pe ni**

¹³Wunlunaɲa Ezekiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri tijere wolo li ni, a Asiri tara wunlunaɲa Senakeribu wì si pan ma to Zhuda tara cara nda fuun pè malaga sigemboro kan mari maga ti na mari shɔ. ¹⁴Kona, a Zhuda tara wunlunaɲa wì si tunngo torogo, a pè saa ki yo Asiri tara wunlunaɲa wi kan wa Lakishi ca ma yo fɔ: «Mì wa ma la. Maga ka malaga gbɔn na ni naa. Maga penjara yɔn nɲa wa na na, mi yaa laga kaan ma yeri.»

Kì pye ma, a Asiri tara wunlunaɲa wì sigi yo ma yo ki daga Ezekiyasi wila warifuwe tɔni ke naa tɛ tɔni nungba kaan wi yeri. ¹⁵A Ezekiyasi wì si warifuwe nɲa fuun wila pye wa Yawe Yenɲele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni konaa wa wunluwɔ go ki yarijende tegesaga ki ni wi lɛ ma saa wi kan wi yeri. ¹⁶Ki wagati wi ni, tɛ nɲa pàa wo Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ kɔɔɔ naa yeyɔngɔ ki naayeri tire ti na mari tɔn, Zhuda tara wunlunaɲa Ezekiyasi wila wi ni fuun wi lagala fun maa kan Asiri tara wunlunaɲa wi yeri.

**Asiri tara fenne pàa pan
ma Zheruzalemu ca ki maga
mbege shɔ**

¹⁷Kona, a Asiri tara wunlunaɲa wì suu malingbɔɔnɔlɔ nɲbeleye togbɔɔ, naa wi malingbɔɔnɔlɔ togbɔɔ konaa wi laga kɔɔsifenne to wi ni pe tun wa

wunlunaŋa Ezekiyasi wi yeri wa Zheruzalemu ca, ma yiri wa Lakishi ca, ma malingboonlo legere pinle pe ni. Naa paa ka saa gbɔn wa Zheruzalemu ca, tɔnmɔ wege ŋga wa gona kɛɛ yeri, a pɛ si saa yere wa ki lafonɔgologo ki tanla, wa Jogofenne kerɛngonɔ li ni. ¹⁸ Kona, a pɛ si yeri ŋgbanga mbe para wunlunaŋa wi ni. A Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu ŋa wila pye wunluwɔ go ki kagala ke yege wɔfɔ wɛ si yiri ma kari wa pe tanla, wo naa sɛwe yɔnlogɔfɔ Shebina wi ni konaa Asafu pinambyɔ Yowa ŋa wila pye sɛwɛɛɛ tegefɔ wi ni.

¹⁹ A Asiri tara wunlunaŋa wi laga kɔɔsɛfenne to wɛ si pe pye fɔ: «Ye saga senrɛ nda ti yo Ezekiyasi wi kan fɔ wunlunaŋa gbɔ, Asiri tara wunlunaŋa we, pa wɛ yo yɛɛn fɔ: «Mɔ jigi wi taga yingɛ na ma? ²⁰ Mɔ yo fɔ na lere kaa jaa mbe malaga gbɔn, ki daga malaga gbɔngɔ tijinliwɛ naa fannga mbe pye wi ni. Eɛn fɔ to ti ni fuun yɛn go fu senrɛ. Ma jigi wi yɛn ambɔ na ma, fɔ a ma saa yiri ma je na na? ²¹ Wele, migi jɛn ma yo mɔ jigi wi taga Ezhipiti tara to na, to nda ti yɛn paa gbagara kanngaga yɛn, ŋga kɛ kaw we. Lere ŋa fuun wi maa jigi wi taga ki na ma jiige ki na, ki maa kɛ ki sun maga furu. Pa Ezhipiti tara wunlunaŋa ^{*}**Farawɔn** wi yɛn ma. Leele mbele fuun pe ma pe jigi wi taga wi na, pa wi yɛn ma pe kanngɔ.»

²² «Kana ye yaa na pye mbe yo fɔ ye ye jigi wi taga Yawe Yɛnɛle, ye Yɛnɛle lo na. Eɛn fɔ mɛ yo ko Yɛnɛle lo Ezekiyasi wila li gbɔgɔsara nda wa tinndiye pe na to naa li ^{*}**saara wɔsara** ti kɔ mari wɔ wa tara ti ni, maga yo Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe kan, ma yo fɔ saraga wɔsaga ŋga wa Zheruzalemu ca, pe pan paa fɔli ki yege sɔgɔwɔ paa li gbogo wa. ²³ Koni, yɔn kan na tafɔ wi yeri, Asiri tara wunlunaŋa we. Ki ka pye ma, pa mi yaa shɔnye waga shyɛn (2 000) kan ma yeri, na kaa pye ma mbe shɔn lugufenne pele ta paa nuru pe na we.

²⁴ Ma yaa ki pye mɛle mbe si ya mbanla tafɔ wi malingboonlo teele wa nungba kan wi fe, ali na kaa pye wo wi yɛn pe pe ni fuun jɛɛ we? Mɔ jigi wi taga Ezhipiti tara to na, ma yo fɔ pe yaa malaga gbɔnwotoroye naa shɔn lugufenne kan ye yeri. ²⁵ Koni maa ki jate ndɛɛ ki pye Yɛnɛle li nandanwa kala lo ja ma, mbe ja ya pan mbe to ki tara nda ti na mberi tɔngɔ wi le? Yawe Yɛnɛle lo lilan pye fɔ: «Yiri ma sa to ki tara nda ti na mari tɔngɔ.» »

²⁶ Kona, a Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu, naa Shebina konaa Yowa wi ni, pɛ sigi yo Asiri tara wunlunaŋa wi laga kɔɔsɛfenne to wi kan fɔ: «Ki yaga maa para we ni Aramuye senrɛ ni, katugu we maa ti nuru. Maga kaa para we ni Eburuye senrɛ ni, mbe ti leele mbele pe yɛn ma cɛn wa ca ki mbogo ki na paa nuru we yeri.»

²⁷ A Asiri tara wunlunaŋa wi laga kɔɔsɛfenne to wɛ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaa ki jate ndɛɛ na tafɔ wɛlan tun mbe pan mbege senrɛ nda ti yo mboro naa ma tafɔ wi ni, yoro cɛ kan wi le? Ki senrɛ ti yɛn ki leele mbele

fuun pe yen ma cen wa ca ki mbogo ki na pe woro, poro mbele pe yaa ka jori mbaa pe kongaraga ki kaa konaa mbaa pe finriwe pi woo mbe pinle ye ni we.»

²⁸Kona, a Asiri tara wunlunana wi laga korosifenne to wi si yiri ma yere, mee para ngbanga wi fannga ki ni fuun ki ni Eburuye senre ni ma yo fo: «Ye wunlunana gbɔ wi senyoro ti logo, Asiri tara wunlunana we. ²⁹Pa wunlunana wi yo yeen fo: «Yaga ka ye yee yaga Ezekiyasi wi ye fanla, katugu wi se ya mbe ye sho na kee. ³⁰Yaga ka ye yee yaga Ezekiyasi wi ye pungo mbe ye kan ye ye jigi wi taga Yawe Yenjele li na, mbe yo fo: Kaselege ko na Yawe Yenjele li yaa we sho, ki ca nga ki se le Asiri tara fenne wunlunana wi kee. ³¹Yaga ka logo Ezekiyasi wi yeri, katugu pa Asiri tara wunlunana wi yo yeen fo: Ye yeyingge le na ni, ye ye yee kan na yeri, kona ye ni fuun nungba nungba ye yaa la ye ***erezen** naa ye ***figiye** tire pire ti kaa konaa mbaa ye koloye tonmo pi woo; ³²fo mbe ka sa pan mbe ye le mbe kari ye ni tara ta ni paa ye woro ti yen, tara nda ***bile** naa duven yen wa ti ni, tara nda yaakara naa erezen keere yen wa ti ni, tara nda oliviye tire yen wa ti ni mbaa ti pire ti sinme pi woo konaa senrege ni. Kona ye yaa koro wa yinwege na, ye se ku. Ki kala na, yaga ka logo Ezekiyasi wi yeri, katugu wi mbe ya ye fanla mbe yo fo: Yawe Yenjele li yaa we sho. ³³Cengele sanngala ke yarisunndo ti ni fuun nungba nungba ti ya ma ke sho Asiri tara wunlunana wi kee le? ³⁴Hamati ca naa Aripadi ca yarisunndo ti ya ma yingi pye? Sefarivayimu ca, naa Hena ca konaa Iva ca yarisunndo tila koro se yeri? Ki yarisunndo tila ya ma Samari ca ki sho na kee le? ³⁵Ki tara nda ti yarisunndo ti ni fuun ti ni, titiin tila ya ma ti tara woolo pe sho na kee? Ko Yawe Yenjele lo yaa ka Zheruzalemu ca ko sho na kee.» »

³⁶A leele pe ni fuun pe si pyeri dinw, pe sila wi yon sogo senpyo nungba ni, katugu wunlunana Ezekiyasi wila konɔ kan ma yo paga kaa yon sogo. ³⁷Ko pungo na, Hilikiya pinambyo Eliyakimu na wila pye wunluwo go ki kagala yege wofɔ, naa sewe yonlogofɔ Shebina konaa Asafu pinambyo Yowa na wila pye seweere tegefɔ wi ni, pe si songoro ma kari wa wunlunana Ezekiyasi wi tanla. Paa pe yeera yariporo ti walagi jatere piriwen pi kala na. Asiri tara wunlunana wi laga korosifenne to wila senre nda yo, a pe siri yege yo Ezekiyasi wi kan.

Ezekiyasi wila saa
Yenjele yon senre yofɔ Ezayi
wi yewe wi tijinliwe kan wi yeri
(Eza 37.1-7)

19 ¹Naa wunlunana Ezekiyasi wila kaa ki senre ti logo sanga na ni, a wi suu yeera yariporo ti walagi ma jatere piriwen yariporo le ma le, mee yiri ma kari wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbɔgo** ki ni. ²Ko pungo

na, a wì si Eliyakimu ña wìla pye wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ, naa sewe yɔnɔɔgɔfɔ Shebina konaa *saraga wɔfenne læɛle pe tun wa Amɔzi pinambyɔ *Ezayi ña wìla pye *Yenɲele yɔn senre yofɔ wi yeri. Jatere piriwen yaripɔɔ la pye pe ni fuun pe na. ³Pàa Ezayi wi pye fɔ: «Ezekiyasi wì yo wege yo ma kan fɔ: «Ki nala pilige ñga ki yen jatere pirindorogo pilige, naa jɔɔgɔ konaa fere pilige. We yen paa kugbɔɔ fenne yen, mbele pe selara ti yiri pe ni, ɛen fɔ fanɲga woro pe ni pe ya pe se. ⁴Asiri tara wunlunana wùu laga kɔɔsifenne to wi tun, a wì pan ma wi tafɔ wunlunana wi senre nda fuun yo ma Yenɲele na yinwege wolo li tegele, kana Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yaa ki tegele senre ti logo mberi fɔgɔ tɔn wi na. Ki kala na, woro mbele wè koro yinwege na, ma Yenɲele yenri we kan.» »

⁵Kona, a wunlunana Ezekiyasi wi tunmbyeele pè si saa gbɔn wa Ezayi wi na, ⁶A Ezayi wìla pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye saga yo ye tafɔ wi kan fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Senre nda mà logo, Asiri tara wunlunana wi tunmbyeele lefɔnmbɔɔ pè pan mala tegele senre nda ni we, maga ka fye ti yege. ⁷Wele, wi yaa ka senre ta logo. Ti logonɔɔɔ mi yaa wi jatere wi kanɲga mbe ti wi songɔɔ wa wi tara. Pa kona mi yaa ti poo gbo tokobi ni wa wi tara.» »

Senakeribu wìla sewe wa torogo

Ezekiyasi wi kan

(Eza 37.8-13)

⁸Kona, a Asiri tara wunlunana wi laga kɔɔsifenne to wì sigi logo ma yo fɔ wunlunana wì yiri wa Lakishi ca ma saa to Libina ca ki na. Kì pye ma, a wì si songɔɔ ma kari wi kɔɔgɔ wa. ⁹A Asiri tara wunlunana wì si kaa senre ta logo *Etiyopi^k tara wunlunana Tiraka wi kanɲgɔɔ ma yo fɔ wi yen na paan mbe to wi na malaga ni. Kona, a wì si pitunmbolo torogo naa fɔnɲgɔ wa Ezekiyasi wi yeri maa pye fɔ: ¹⁰«Ye saga yo Zhuda tara wunlunana Ezekiyasi wi kan fɔ: «Mòò jigi wi taga Yenɲele na na, maga kɔɔn yee yaga lɔɔn fanla mbe yo fɔ Asiri tara wunlunana wi se ya mbe Zheruzalemu ca ki shɔ. ¹¹Asiri tara wunlumbolo pè ñga pye tara sannda pyew ti na, mboro jate màga logo. Pèri tɔngɔ pew, a mboro nɛɛ ki jate ndɛɛ ma yaa shɔ na yeri? ¹²Na teleye pàa cengele ngele tɔngɔ, ke yari-sunndo tila ya ma ke shɔ le? Koro ngele kàa pye wa Gozan ca, naa Haran ca, naa Erezefu ca konaa Eden setirige piile mbele pàa pye ma cɛn wa Telasari ca ki ni we^l. ¹³Hamati ca, naa Aripadi ca, naa Sefarivayimu ca, naa Hena ca konaa Iva ca ki ni, ti wunlumbolo pe pye meɛ?» »

^k 19.9: Ñga kì yo fɔ: *Etiyopi tara re*, Eburuye senre ti ni ko tara to pe yinri Kushi tara re. Kushi tara lewɔɔɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni. ^l 19.12: Zhene 11.31; 12.5; 2 Wunlu 17.6,24; 18.11,34

Ezekiyasi wi Yenŋele yenrewe
(Eza 37.14-20)

¹⁴Kona, a Ezekiyasi wì si sɛwɛ wi shɔ Asiri tara pitunmbolo pe yeri maa kara. Ko punŋo na, a wì si kari wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgo ki ni, ma saa wi yenge Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ. ¹⁵A Ezekiyasi wì si Yawe Yenŋele li yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele, ***Izirayeli** woolo Yenŋele, mboro ŋa ma yen ma cɛn wa ***Sherubenye** pe go na, mboro nunŋba ma yen Yenŋele dunrɔya wunluwɔ pi ni fuun pi go na. Mboro mà naayeri wo naa tara ti da^m. ¹⁶Yawe Yenŋele, nunŋbolo jan ma logo! Yawe Yenŋele, ma yengele ke yenge ma wele! Senakeribu wi senyoro ti logo, wo ŋa wùu laga kɔɔsifenne to wi torogo, a wì pan ma mboro ŋa Yenŋele na yinwege wolo ma tegele we. ¹⁷Ee, Yawe Yenŋele, ki yen kaselege fɔ Asiri tara wunlumbolo pè cengele sanŋgala koro naa ke tara ti tɔngɔ, ¹⁸ma ke yarisunndo ti wa kasɔn mari sogo. Eɛn fɔ ko yarisunndo to sila pye Yenŋele jenne le. Senwee kɛɛ tunndo lari, nda pàa tire naa sinndɛɛre tege mari gbegele. Ki kala na, pàa ya mari jɔgɔ. ¹⁹Koni, Yawe Yenŋele, we Yenŋele, we shɔ Senakeribu wi kɛɛ, janŋo tara na wunluwɔ pi ni fuun pigi jen fɔ Yawe Yenŋele, mboro nunŋba ma yen Yenŋele le.»

Yenŋele làa Ezekiyasi wi yenrewe
pi logo
(Eza 37.21-38)

²⁰Kona, a Amɔzi pinambyɔ Ezayi wì si leele tun ma yo pe saga yo Ezekiyasi wi kan fɔ: «Pa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele lì yo yɛɛn fɔ: «Yenrege ŋa mà yenri na yeri Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wi wogo na, mìgi logo.» ²¹Senre nda Yawe Yenŋele lì yo ma wa wi na, ti nda fɔ:

***Siyɔn** ca ŋga ki yen paa sumboro naŋa mbajeɛn yen,
ki yen nɔɔ tifaga, ki yen na tege ma na;
Zheruzalemu ca ŋga ki yen paa sumboro yen,
ki yen na go yangara na tege ma kala na.

²²Ambɔ ma tegele ma?

Ambɔ ma senjagara yo wi na ma?

Muwi ma soro na para na ni ma?

Mi ŋa Izirayeli woolo Yenŋele ***kpoyi** le, muwi ma yege le na ni na para ma?

²³Mɔ̀ pitunmbolo pe tun, a pè pan ma mi ŋa ye Fɔ na tegele.

A mà shɔ fɔ: «Mi Senakeribu, na malaga gbɔnwotoroye pe lɛgɛwe pi kala na,

- mi yaa lugu wa yanwira ti go na,
 mbe sa gbɔn fɔ wa Liban tara ti nandogomɔ,
 mbe sa Liban tara ***sɛdiri** tire nda tì tɔnlɔndɔnlɔ ma wɛ ti ni fuun na
 ti kɔɔnlɔ
 naa ***sipiresi** tire nda tì yɔn ma wɛ ti ni fuun na ti ni.
 Mi yaa sa gbɔn wa yanwiga pungo wogo ki go na fun,
 mbe sa gbɔn wa ki kɔwɔɔ ki nawa.»
- 24 A mà yo fɔ mà kɔɔye wɔ tara ta yege ni, ma ki tara woolo pe tɔnmɔ
 pi wɔ,
 fɔ ma yaa Ezhipiti tara Nili gbaan njere tɔnmɔ pi ni fuun pi waga ma
 tɔndanra ti ni.
- 25 «Eɛn fɔ Senakeribu, ma faga logo fɔ muwi mīgi kagala ngele ke
 gbɛgele maga le wa faa,
 fɔ mīgi kagala ke kɔn ma ke tege maga le wa wagati ɲa wì toro wi
 ni?
 Koni ɲga kì kɔn ma tege, ko mi yen na piin na yɔn finli.
 Mila ki kɔn maga tege fɔ cagbɔɔ nda malaga sigemboro yen mari
 maga, mboro ma yaa kari tɔngɔ mberi pye katara.
- 26 Ki cara ti woolo pe fanɲga kì kɔ pe ni,
 paa fye, fere pe yigi.
 Pe yen paa kere yan yen,
 paa yanmɔli yen,
 paa yan ɲga ki ma fi wa go ki go na ki yen,
 paa ***bile** ɲa wì fi ma waga, na wi fa tinne wɔ wi yen.
- 27 Mɔɔ kapyege ki ni fuun ki jɛn.
 Mɔɔ cɛnsanga wi jɛn naa ma yirisanga wi ni,
 naa ma yesanga wi ni konaa ma ma yiri na kɔɔɔɔ sanga ɲa ni.
- 28 Ee, mà yiri na kɔɔɔɔ,
 ma yeɛ gbɔɔwɔ sɛnre nda mà yo, m̀iri logo.
 Ki kala na, mi yaa ma numala li furu mbe kannjine le wa,
 mbanla karafe wi le wa ma yɔn mbe ta mbaa ma yege sinni,
 mbɔɔn pye ma sɔngɔɔ ma toro wa konɔ na mà le ma pan li ni”.
- 29 «Ezekiyasi, mboro wo na, kacɛn ɲa wi yaa ki naga fɔ na sɛnre ti yen
 kaselege wi ɲa:
 «Yarilire pire nda tì to ma fi ti ye, ko yarilire to ye yaa ka yeɛ na.
 Yelapanna nda ti yaa ka fi ti ye, to ye yaa ka ka.
 Eɛn fɔ yeɛ taanri wolo lo ni,
 yoro jate ye ye yariluguro ti lugu, ye kari kɔn yaa ti kaa.
 Ye ye ***ɛrezen** tiire sanri, ye kaa ti pire ti kaa.»

ⁿ 19.28: 2 Wunlu 19.28; Eza 37.29

- ³⁰ Ki ka pye ma, Zhuda cɛnɛ woolo mbele pe yaa ka koro go na,
pe yaa ka pye paa tige yen,
nga ki yen na ninde fɔnnɔ kanni na yiin wa tara, ma se wa naayeri.
- ³¹ Ee, leele pele yege yaa ka yiri bere wa Zheruzalemu ca;
leele pele yaa ka sho mbe koro wa Siyon yanwiga ki na.
Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ, kala na li yaa ka pye ye kan
mbe yiri wa li ndanlawo gbɔɔ pi ni, loli yɛɛn°.
- ³² «Ki kala na, senre nda Yawe Yenɛɛle li yo Asiri tara wunlunaŋa wi
wogo na, ti nda:
«Asiri tara wunlunaŋa wi se ye wa ca ki ni.
Wi se ka lere wɔn wanla ni wa ca ki ni;
wi se ka ***tugurɔn sigeyaraga** le mbe to ca ki na,
wi se ka lugusaga gbegele ca ki mege ni mbe ye wa ki ni mbe to ki
na.
- ³³ Konɔ na wi le ma pan lo wi yaa ka le mbe songɔɔ.
Wi se ka ye laga ki ca nga ki ni.»
Mi ŋa Yawe Yenɛɛle, muwi mi yo ma.
- ³⁴ «Mi yaa la ki ca nga ki go singi, mbege sho wi kee
na yeera mege ki gbɔgɔwɔ pi kala na konaa na tunmbyee Davidi wi
kala na.» »

Yenɛɛle làa Zhuda tara woolo pe sho

³⁵ Ki pilige nungba ki yembinɛ li ni, a Yawe Yenɛɛle li ***merege** wi si
pan wa Asiri tara fenne pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni, ma lere waga
cɛnme naa nafa tijere ma yiri kangurugo (185 000) wo gbo pe ni. Ki goto
pinliwe pi ni, naa paa kaa yiri, pe mbe wele, mee pe ni fuun pe yan pɛ
pye gbɔɔlo. ³⁶Ki pye ma, a Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wi suu mali-
ngbɔɔnɔ censaga ki yirige, mee songɔɔ ma kari ma saa cɛn wa ***Ninive**
ca.

³⁷ Pilige ka, maa ta wa wi yarisunngo Nisirɔki ki gbɔgɔgo ki ni wila
ki gbogo, a wi pinambiile shyen, Adirameleki naa Sarezɛri pɛ suu gbɔn
maa gbo tokobi ni, mee fe ma kari wa Ararati tara. A wi pinambyɔ Azari
Hadɔn wi si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Ezekiyasi wi yama naa wi sagalama senre (Eza 38.1-8,21-22)

20 ¹ Ki wagati wi ni, a Ezekiyasi wi si to na yaa fɔ na kee mbe ku.
A Amɔzi pinambyɔ ***Ezayi** ŋa wila pye ***Yenɛɛle yɔn senre yofɔ**

wì si pan wa wi yeri ma suu pye fɔ: «Pa Yawe Yenɲele lì yo yɛɛn fɔ: «Sɛnre nda ma yaa yo ma go woolo pe kan ti yo pe kan, katugu ma yaa ku, ma se yiri ki yama mba pi na.» »

²Kona, a Ezekiyasi wì si kanɲga ma yege wa mbogo ki yeri ma Yawe Yenɲele li yenri, ma yo fɔ: ³«E, Yawe Yenɲele, ki yaga ma nawa to ki na fɔ mì tanga ma yege sɔgɔwɔ tagawa ni konaa na kotogo ki ni fuun ni. Kala na lòn ndanla, lo mì pye.» Kona, a Ezekiyasi wì si gbele fɔ jɛɲge.

⁴Kila Ezayi wi ta wì yiri wa go ki ni, ɛɛn fɔ wi fa ta mbe yiri wa longo ki nawa gben. A Yawe Yenɲele lì si para wi ni maa pye fɔ: ⁵«Sɔngɔrɔ ma saga yo Ezekiyasi, na woolo pe yege sinɔ wi kan fɔ: «Mì ɲa Yawe Yenɲele, wi tele Davidi wi Yenɲele le, pa mì yo yɛɛn fɔ: Mò yɛnɛwɛ pi logo, mɔ yɛntunwɔ pi yan. Wele, mi yaa ma sagala. Pilige taanri wogo ki na, ma yaa yiri mbe kari wa mi ɲa Yawe Yenɲele na *sherigo gbɔgɔ ki ni. ⁶Mi yaa yeɛ ke ma yiri kangurugo taga wa ma yinwege ki na. Mi yaa mboro naa ki ca ɲga ki ni ye shɔ Asiri tara wunlunɲa wi kɛɛ. Mi yaa la ki ca ɲga ki go singi na mɛge ko kala na konaa na tunmbyee Davidi wo kala na.» »

⁷Kona, a Ezayi wì sho fɔ pe pan *figiye tige pire shashaga nungba ni. A pè si pan ki ni maga pire ti tire mari taga wa Ezekiyasi wi nanɲbanga ki na. A Ezekiyasi wì si sagala. ⁸Ezekiyasi wila Ezayi wi yewe ma yo fɔ: «Kacɛn wiwiin wi yaa ki naga na na fɔ Yawe Yenɲele li yaa na sagala konaa mbe ti pilige taanri wogo ki na mbe kari wa li sherigo gbɔgɔ ki ni?»

⁹Kona, a Ezayi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kacɛn ɲa Yawe Yenɲele li yaa ka pye mbege naga fɔ li yaa li senyoro ti tanga mberi yɔn fili, wi ɲa. Wa go ki yeyɔngɔ lugusaga ki na, maa jaa yinme pi kari yege sa gbɔn tɔɔrɔ tagasaga ke na lee nakoma pi sɔngɔrɔ punɲo na sa gbɔn tɔɔrɔ tagasaga ke na?»

¹⁰A Ezekiyasi wì sho fɔ: «Yinme pi kari yege sa gbɔn tɔɔrɔ tagasaga ke na, ko pyewe yaa pye mbe tanla. Ki kala na, mila jaa pi sɔngɔrɔ punɲo na sa gbɔn tɔɔrɔ tagasaga ke na.» ¹¹Kona, a Yenɲele yɔn sɛnre yofɔ Ezayi wì si Yawe Yenɲele li yenri, a lì si ti a yinme pì sɔngɔrɔ punɲo na, fɔ ma saa gbɔn tɔɔrɔ tagasaga ke na, wa Ahazi go ki lugusaga ki na^p, ko ɲga yinme pila tigi wa ki na makɔ we.

Babilɔni tara fenne pitunmbolo
pèle la pan wa Ezekiyasi wi yeri
(Eza 39.1-8)

¹²Ki wagati nungba wi ni, Baladan pinambyɔ Berodaki Baladan ɲa wila pye Babilɔni tara wunlunɲa, wì si pitunmbolo torogo sɛwɛ naa

^p 20.11: Pa leele pàa pye na yinme pi cenlɔmɔ pi wele wa go ki lugusaga ki na, jangɔ mbe sɔnlɔ ki gbɔn yege ɲga na ki jɛn.

yarikanra ni wa Ezekiyasi wi yeri, katugu wila ki logo ma yo Ezekiyasi wi woro ngbaan. ¹³A Ezekiyasi wì si wagati kan, a wo naa pitunmbolo pe ni pè cèn ma para. Yaara nda fuun tila pye wa wi yarijende sɔ̀nngbanga woro ti tegesaga ki ni, a wì siri naga pe na: Warifuwe naa te, naa nuwɔ taanyaara konaa sinme sɔ̀nngbanga woo, naa wi malingbɔnyaara konaa yaara nda fuun tila pye wa wi yarijende tegesaga ti ni. Yaraga ko ka sila koro nga Ezekiyasi wi sila naga pe na wa wi wunluwɔ go ki ni konaa wa wi wunluwɔ tara ti ni.

¹⁴Kona, a Yenɲele yɔ̀n senre yofɔ Ezayi wì si kari wa wunlunɔ̀na Ezekiyasi wi yeri ma saa wi yewe, ma yo fɔ: «Ki leele mbele pe pan ma yo mele ma kan? Pe yiri se ma pan laga ma yeri?»

A Ezekiyasi wì suu yɔ̀n sogo ma yo fɔ: «Pè yiri taleere ta ni, fɔ wa Babilɔ̀ni tara ma pan.»

¹⁵Kona, a Ezayi wì sho naa fɔ: «Yiŋgi naa yiŋgi pe yan laga ma go?»

A Ezekiyasi wì suu yɔ̀n sogo ma yo fɔ: «Yaraga o yaraga ki yen laga na go, pège yan. Yaraga ko ka si koro wa na yarijende tegesaga ki ni, na mi si nga naga pe na.»

¹⁶Kona, a Ezayi wì si Ezekiyasi wi pye fɔ: «Yawe Yenɲele li senyoro ti logo. ¹⁷Wele, piliye ya wa na paan, yaara nda fuun ti yen laga ma go konaa yaara nda fuun ma teleye pàa tege wa, fɔ ma pan ma gbɔ̀n nala, pe yaa kari koli mbe kari ti ni wa Babilɔ̀ni tara. Ka kpɛ se ka koro wa. Yawe Yenɲele lo lì yo ma^q. ¹⁸Pe yaa kɔ̀ɔ̀n setirige piile pele koli, mboro jate piseele, mbe kari pe ni, mbe sa pe san, mbe pe pye Babilɔ̀ni tara wunlunɔ̀na wi tunmbyeele wa wunluwɔ go ki ni^r.» ¹⁹A Ezekiyasi wì si Ezayi wi yɔ̀n sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele li senre nda mà yo na kan, ti yen senjende.» A wì sho naa fɔ: «Eɛn fɔ mbanla ta go na, m̀i yo yeyiŋge ki yaa pye laga tara ti ni konaa we yaa pye mbe cèn pɔ̀w!»

²⁰Ezekiyasi wi kapyegele sanngala, naa wi kotogo kagala ke ni fuun, naa tɔ̀nmɔ wege nga wila wɔ konaa ma tɔ̀nmɔ fɔ̀ngologo nga wɔ wa tara ti nɔ̀gɔ, ma tɔ̀nmɔ pi tile ma pan pi ni wa Zheruzalemu ca, ki kagala ke yen ma yɔ̀nlɔ̀gɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwe wi ni. ²¹A Ezekiyasi wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A wi pinambyɔ Manase wì si cèn wunluwɔ pi na wa wi yɔ̀nlɔ̀.

Zhuda tara wunlunɔ̀na Manase

wi sanga

(2 Kuro 33.1-25)

21 ¹Manase wila ta yeɛ ke ma yiri shyen mɛɛ cèn wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa shyen ma yiri ke ma yiri kanɲurugo wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Pàa pye naa nɔ̀ wi yinri Hefiziba. ²Ŋga ki yen

^q 20.17: 2 Wunlu 24.13; 2 Kuro 36.10 ^r 20.18: 2 Wunlu 24.14; Dani 1.1-7

kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko wila pye. Yawe Yenŋele làa cengele ŋgele purɔ ma ke yirige wa ***Izirayeli** woolo pe yege kàa pye na katijangara nda piin, to wila pye na piin. ³Wi to Ezekiyasi wila sunzara nda jaanri wa tinndiye pe na mari wɔ wa tara ti ni, Manase wila ti kan naa fɔnŋgo. Wila ***saraga wɔsara** kan yarisunŋgo ***Baali** ki mege ni, ma tiyala kan yarisunŋgo jele ***Ashera** ki mege ni, paa yege ŋga na Izirayeli tara wunlunana Ashabu wila ki pye we. Wila pye na fɔli naayeri yanwa yirigeyaara ti ni fuun ti yege sɔgɔwɔ konaa nari gbogo. ⁴Wila saara wɔsara ta yege kan wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni, ma si yala Yawe Yenŋele làa yo fɔ pa li yaa la li yee nari wa ki laga ki ni, wa Zheruzalemu ca. ⁵Wila saara wɔsara ta kan yanwa yirigeyaara nda wa naayeri ti ni fuun ti mege ni, wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki londo shyen ti ni. ⁶Wila wi pinambyɔ wi wɔ ***saraga** maa sogo. Wila pye na jeere piin konaa na kajenme kagala piin. Wila leele pele tege, a paa kuulo pe yinri na pe yewe, na kagala ŋgele kaa paan wa yege ke yuun. Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko wila pye na piin na kee yege suyi, jango mbeli nawa pi ŋgban. ⁷Wila yarisunŋgo jele Ashera ki yanlee gbegele ma saa ki tege wa sherigo gbɔgɔ ki ni. Ma si yala, Yawe Yenŋele làa ki yo Davidi wi kan, ma kaa ki yo wi pinambyɔ Salomɔ wi kan ma yo fɔ: «Ki sherigo gbɔgɔ ŋga konaa ki Zheruzalemu ca ŋga ki ni, to mɛ wɔ laga Izirayeli cengele ke ni fuun ke sɔgɔwɔ mbaa na yee nari laga ti ni sanga pyew. ⁸Ŋgasegele naa ***lasiri** senre nda fuun mɛ yo Izirayeli woolo pe kan, na paga ti ni fuun ti logo mberi le, konaa mbaa tanri na tunmbyee Moyisi wila lasiri senre nda kan pe yeri ti ni fuun ti na, kona mi se ti pe yiri laga tara nda mila kan pe teleye pe yeri ti ni mbaa yanri mbaa toro*» ⁹Een fɔ Izirayeli woolo pe sila logo Yenŋele li yeri. Manase wila pe punŋgo maga kan, a pè kapege pye ma we cengele ŋgele Yawe Yenŋele làa tongo ma ke kɔ wa pe yege ke na.

¹⁰Kona, a Yawe Yenŋele li si para li tunmbyeele ***Yenŋele yɔn senre yofenne** pe yɔn, ma yo fɔ: ¹¹«Kì kaa pye Zhuda tara wunlunana Manase wigi katijangara nda ti pye, kì kaa pye kapere nda wì pye tì tijanga ma we Amɔri cenle woolo mbele paa pye ma cen laga tara ti ni faa pe woro ti na, ma ti a Zhuda tara woolo pè kapege pye wi yarisunndo gbɔgɔwɔ pi kala na, ¹²ki kala na, pa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li yo yeen fɔ: «Mi yaa jɔlɔgɔ wa Zheruzalemu ca konaa Zhuda tara ti na, fɔ lere ŋa fuun kaga wogo ki logo, ki yaa to wi yɔn na. ¹³Mi yaa ti kala na làa pye ***Samari** ca ki na konaa kala na mila pye Ashabu go woolo pe na, ki kala nunŋba la mbe pye Zheruzalemu ca ki na. Mi yaa Zheruzalemu ca ki pe, mbe ca woolo pe yirige pew paa yege ŋga na pe ma tasa nawa sulu mbe suu jiile wi jogongɔlɔ we. ¹⁴Na woolo mbele pe yaa ka koro, mi yaa kee

° 21.8: 1 Wunlu 9.3-5; 2 Kuro 7.12-18

laga pe na, mbe pe le pe juguye pe kɛɛ. Pe juguye pe ni fuun pe yaa kaa tuun pe na mbaa pe kɛɛ yaara ti shoo, mbaa ti koli pe yeri; ¹⁵katugu nga ki yen kapege na yege na, ko paa piin ma koro nala nawa pi ngbanni, maga le wa pilige nga ni m̀i pe teleye pe yirige wa Ezhipiti tara fɔ ma pan ma gbɔn nala.» »

¹⁶Manase wila Zhuda tara woolo pe le kapege pyewe pi ni, ma ti a pè kapege pye Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ. Mbe taga wa ko na, wila lelegere gbo, mbele pàa pye jeregisaga fu, fɔ a pe kasanwa p̀i wo ma Zheruzalemu ca ki yin, maga le go nga na ma saa ki wa go nga na. ¹⁷Manase wi kapyegele sanɲgala, naa kagala ngele fuun wila pye konaa kapege nga wila pye, ki kagala ke yen ma yɔnɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ¹⁸A Manase ẁi si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pè suu le wa wi wunluwɔ go laga ki nangɔ kɔɔgɔ ki ni, ko nga pàa pye na yinri Uza nangɔ kɔɔgɔ. A wi pinambyɔ Amɔ ẁi si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Zhuda tara wunlunɲa

Amɔ wi sanga

¹⁹Amɔ wila ta yeɛ nafa ma yiri shyen mɛɛ cen wunluwɔ pi na. Yeɛ shyen wila pye wunluwɔ pi na, wila pye ma cen wa Zheruzalemu ca. Pàa pye naa nɔ wi yinri Meshulemeti. Naɲa ɲa pàa pye na yinri Haruzi wo sumborombyɔ lawi, ma yiri wa Yotiba ca. ²⁰ɲga ki yen kapege Yawe Yenɲele li yege na, ko wila pye paa yege nga na wi to Manase wila ki pye we. ²¹Wila tanga wa wi to wi tulugo ki ni fuun ki ni. Yarisunndo nda wi to wila gbɔgɔ to wo fun wila gbɔgɔ konaa ma fɔli ti yege sɔgɔwɔ mari gbɔgɔ. ²²Wila laga Yawe Yenɲele, wi teleye Yenɲele li na. Wi sila tanga Yawe Yenɲele li konɔ li na. ²³A Amɔ wi legbɔɔɔ pè si kaa yɔn le wi na, mɛɛ wi gbo wa wi wunluwɔ go ki ni. ²⁴Ɛen fɔ, a ki tara woolo pè si yiri ma legbɔɔɔ mbele pàa yɔn le wunlunɲa Amɔ wi na pe tɔngɔ. A pè suu pinambyɔ Zhoziyasi wi tege wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

²⁵Amɔ wi kapyegele sanɲgala konaa kagala ngele fuun wila pye ke yen ma yɔnɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ²⁶A pè suu le wa wi fanga ki ni, wa naɲa ɲa pàa pye na yinri Uza wi nangɔ kɔɔgɔ ki ni. A wi pinambyɔ Zhoziyasi ẁi si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Zhuda tara wunlunɲa Zhoziyasi

wi sanga

(2 Kuro 34.1-2)

22 ¹Zhoziyasi wila ta yeɛ kɔɔtaanri, mɛɛ cen wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri nungba wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Yedida. Yedida to wo lawi ɲa

Adaya, ma yiri wa Bozikati ca^t. ²Ŋga ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yege na ko wila pye. Wila tanga wa wi tele Davidi wi tulugo ki ni fuun ki ni. Wi sila ke mbe kari kalige na nakoma kameŋge na.

**Pàa lasiri sewe wi yan
wa sherigo gbɔɔ ki ni
(2 Kuro 34.8-28)**

³Zhoziyasi wi yeke ke ma yiri kolotaanri wolo li ni wa wunluwo pi na, pilige ka, a wì si sewe yonlɔɔfɔ Shafan wi yeri maa tun wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni. Shafan wi to wo lawi ŋa Azaliya. Azaliya to wo lawi ŋa Meshulamu. Zhoziyasi wila wi tun ma yo fɔ: ⁴«Yiri ma kari wa ***saraga wɔfenne to** Hilikiya wi yeri, ma saga yo wi kan fɔ leele pè pan penjara nda ni wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, to nda yeyɔngɔ kɔɔsifenne pè sho pe kee, wiri jiri. ⁵Pege penjara ti kan Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ jɔɔsara gbegelefenne teele pe yeri. Poro mbaa ti kaan tunmbyeele mbele pe yen na sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegele pe yeri. ⁶Pe yaa la tire tefenne, naa go ki tunŋgo pyefenne konaa go wafenne pe sara ti ni, mbe tire naa sinndeere tugbɔɔɔ nda pè tete mbe go ki gbegele ti lo ta ni. ⁷Een fɔ penjara nda fuun pe yaa kan pe yeri, pe se ka pe yewe ti yelɔmɔ pi ni, katugu pe yen leele mbele pè taga pe na.»

⁸Kona, a saraga wɔfenne to Hilikiya wì si sewe yonlɔɔfɔ Shafan wi pye fɔ: «Mì ***lasiri** sewe wi yan wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni.» A Hilikiya wì suu kan Shafan wi yeri. A wì suu kara. ⁹Ko punɔ na, a sewe yonlɔɔfɔ Shafan wì si kari wa wunlunaŋa wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Penjara nda ti yen wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, ma tunmbyeele pèri kan sherigo gbɔɔ jɔɔsara gbegelefenne teele pe yeri.» ¹⁰A sewe yonlɔɔfɔ Shafan wì sigi senre nda ti yo naa wunlunaŋa wi kan fɔ: «Saraga wɔfenne to Hilikiya wì sewe wa kan na yeri.» A wì suu kara wunlunaŋa wi yege na.

¹¹Naa wunlunaŋa wila kaa lasiri sewe senre ti logo sanga ŋa ni, a wì suu yeera yaripɔɔ ti walagi lawɔɔ ti kala na. ¹²Ko punɔ na, a wunlunaŋa wì si ***saraga wɔfɔ** Hilikiya wi yeri, naa Shafan pinambyɔ Ahikamu, naa Mishe pinambyɔ Akibɔri, naa sewe yonlɔɔfɔ Shafan konaa wunlunaŋa wi tunmbyee Asaya wi ni ma pe pye fɔ: ¹³«Ye kari ye sa Yawe Yenŋele li yewe na kan, naa leele pe kan konaa Zhuda tara woolo pe ni fuun pe kan ki sewe ŋa wè yan wi nawa senre ti wogo na; katugu Yawe Yenŋele li nanɔbanwa pì gbɔɔ. Lì nawa ngban we ni fɔ jenge; katugu we teleye pe sila tanga ki sewe ŋa wi senre ti na. Kagala ngele ke yen ma yonlɔɔ wa wi ni, pe sila tanga mbe yala ke ni.»

^t 22.1: Zhere 3.6

**Wunlunana wila leele tun,
a pè saa Yenjele yon senre yofò
jele Hulida wi yewe**

¹⁴Kona, a saraga wòfò Hilikiya, naa Ahikamu, naa Akibori, naa Shafan konaa Asaya wi ni, pè si kari wa ***Yenjele yon senre yofò** jele Hulida wi yeri. Hulida wila pye Tikiva pinambyo Shalumu wo jo konaa ma pye Harikasi pishyenwoo. Shalumu wila pye sherigo gbogo yariporo ti tegefo. Hulida wila pye ma cen wa Zheruzalemu ca laga fonngo ko ni. A pè si para wi ni. ¹⁵A Hulida wì si pe yon sogo ma yo fo: «Pa Yawe Yenjele, ***Izirayeli** woolo Yenjele li yo yeen fo: «Ye saga yo lere na wì ye tun laga na yeri wi kan fo: ¹⁶Pa Yawe Yenjele li yo yeen fo: Mi yaa jologo gbogo wa ki ca nga konaa ca woolo pe na, mbe yala senre nda fuun ti yen ma yonlogo wa ki sewe na Zhuda tara wunlunana wi kara ti ni. ¹⁷Ki kaa pye pè laga na na ma saa na ***wusuna nuwo taan** sori yarisunndo ta yege kan, jango mbanla nawa pi ngban pe kapyere ti ni, ki kala na, mi nawa ngban ki ca nga ki ni fo jenge; ki nangbanwa pi se ko.» ¹⁸Een fo ye saga yo Zhuda tara wunlunana wi kan, wo na wì ye tun ye pan ye Yawe Yenjele li yewe, yoo pye fo: «Senre nda mà logo, Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele, pa li yo yeen ti wogo na, fo: ¹⁹Jologo naa danga kala na mi yo mi yaa wa ki ca nga konaa ca woolo pe na mbe pe pye fyonwo fenne, ki kaa pye ki senre nda mà logo tdon jolo wa ma kotogo ki na, a mdo yee go sogo mi na Yawe Yenjele na yege sogowo, a mdo yeera yariporo ti walagi mbege naga fo mdo yee tirige konaa ma gbele na yege sogowo, mi fun, mdo yenrewe pi logo.» Mi na Yawe Yenjele muwi mi yo ma. ²⁰Ki kala na, mi yaa ka ti ma ku ma kari ma teleye pe korogo. Pe yaa koon le yeyingge na wa ma fanga ka ni. Jologo nga fuun mi yaa wa ki laga nga ki na, ma sege yan yenle ni.»

A pitunmbolo pè si saa ki senre ti yege yo wunlunana wi kan.

**Zhoziyasi wila yon finliwe le naa
Yenjele li ni
(2 Kuro 34.29-32)**

23 ¹Kona, a wunlunana Zhoziyasi wì si Zhuda tara ***lelele** konaa Zheruzalemu ca lelele pe ni fuun pe yeri ma pe gbogolo wa wi yee tanla. ²Ko pungo na, a wunlunana wì si kari wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbogo** ki ni, naa Zhuda tara woolo pe ni fuun pe ni, naa Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe ni, naa ***saraga wofenne** pe ni, naa ***Yenjele yon senre yofenne** pe ni konaa leele pe ni fuun pe ni, maga le piile pe na fo ma saa ki wa lelele pe na. Kona, ***yon finliwe** senre sewe na paa yan wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki ni, a wì suu senre ti ni fuun ti kara janwa wi ni fuun wi kan. ³Wunlunana wila pye ma yere

wa ndɔgɔɔ ti ni, a wì si yɔn finliwe le naa Yawe Yɛnɛle li ni, maga kɔn maga tɛge mbe taga Yawe Yɛnɛle li na mbaa tanri li ngasegele, naa li kɔndegɛngɛle konaa li kakɔndegɛngɛle ke na wi kotogo ki ni fuun ni, naa wi jatere wi ni fuun ni; jaŋgo yɔn finliwe senre nda ti yen ma yɔnɔgɔ wa ki sewe wi ni, mberi le mbaa tanri ti na. A leele pe ni fuun pɛ si yenle ki yɔn finliwe pi na.

Zhoziyasi wila sherege
kɔnɔ li gbegele mali tɛge
naa fɔnɔgɔ wa Zhuda tara
(2 Kuro 34.3-5,33)

⁴Kona, a wunlunana wì si kɔnɔ kan ***saraga wɔfenne to** Hilikiya wi yeri, naa saraga wɔfenne sanmbala poro naa sherigo gbɔgɔ ki yeyɔngɔ kɔɔsifenne pe yeri ma yo fɔ yaara nda fuun tila gbegele yarisunɔgɔ ***Baali** ki kan, naa yarisunɔgɔ ***Ashera** ki kan konaa yanwa yirigeyaara nda wa naayeri ti kan, peri wɔ wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni. A pɛ siri le ma yiri ti ni, ma saa ti sogo wa Zheruzalemu ca ki punɔgo na, wa Sedirɔn lara ti na, mɛɛ ki cɔnrɔ ti le ma kari ti ni wa Beteli ca. ⁵Zhuda tara wunlumbolo pàa saraga wɔfenne mbele tɛge faa, a paa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, wa Zhuda tara cara ti ni, naa wa Zheruzalemu ca ki kanɔgara na cara ti ni, konaa mbele pàa pye na wusuna nuwɔ taan wi sori yarisunɔgɔ Baali ki kan, naa yɔnɔ, naa yenɛge, naa wɔnɔgɔɔ konaa naayeri yanwa yirigeyaara ti ni fuun ti kan, Zhoziyasi wila pe ni fuun pe purɔ ma pe wɔ wa. ⁶Yarisunɔgɔ jele Ashera ki tiyala na làa pye wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni, a wì sili kɔw ma kari li ni wa Zheruzalemu ca ki punɔgo na, wa Sedirɔn gbunlundege ki yeri, ma saa li sogo wa Sedirɔn gbunlundege ki ni mali pye cɔnrɔ. A pɛ sigi cɔnrɔ ti koli ma saa ti wo wa gboolo lesaga nga ki yen lere pyew wogo ki ni^u. ⁷Jajaala mbele pe yinre tila pye wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni, Zhoziyasi wila ti jaanri, to nda jele pàa pye na yaripɔɔ tiin wa ti ni yarisunɔgɔ jele Ashera ki kan naga gbogo we. ⁸Ko punɔgo na, a Zhoziyasi wì si Zhuda tara saraga wɔfenne pe ni fuun pe yeri ma pe gbogolo. Saraga wɔfenne pàa pye na wusuna nuwɔ taan wi sori sunzara nda na wa tinndiye pe na, a wì si ti ni fuun ti jɔgɔ mari tɛge fyɔngɔ ni, maga le wa Geba ca fɔ ma saa gbɔn wa Berisheba ca ki na^v. Sunzara nda tila pye wa ca ki yeyɔnrɔ ti tanla, wila ti jɔgɔ. Iɔga kila pye wa ca fɔ Zhozuwe jate wi yeyɔngɔ ki tanla, ma wa ca ki yeyɔngɔ ki kameɔge kɛɛ yeri, wila ki jɔgɔ fun. ⁹Sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, saraga wɔfenne mbele pàa pye na saara ti woo wa ti na, pe sila

^u 23.6: 2 Wunlu 21.3; 2 Kuro 33.3 ^v 23.8: Maga le wa Geba ca fɔ ma saa gbɔn wa Berisheba ca ki na, ko kɔɔ wo yen fɔ tara ti lagapyew.

yenle ki na poro mbaa *saraga wəgɔtunŋgo ki piin naa wa Yawe Yenŋele li *saraga wəsaga ki na, wa Zheruzalemu ca. Eɛn fɔ pàa pye na *leve fu buru wo kaa ja pe sefenne saraga wəfenne sanmbala pe ni.

¹⁰ Sunzaga ŋga pàa pye na piile woo saraga na pe sori wa ki na, ko ŋga pàa pye na yinri Tofeti, wa Beni Hinɔmu gbunlundɛge ki ni, Zhoziyasi wila ki jɔgɔ maga tɛge fyɔngɔ ni, jaŋgo lere kpɛ ka ka pan mboo pinambyɔ nakoma wi sumborombyɔ wɔ saraga mboo sogo wa ki na yari-sunŋgo Molɔki ki kan^w. ¹¹ Zhuda tara wunlumbolo pàa shɔnye mbele tɛge pe ye wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki yeyɔngɔ ki tanla, mbaa yɔnlɔ ki gbogo pe ni, Zhoziyasi wila pe wɔ wa. Ki shɔnye pàa pye wa ca ki ye-kelewe Netan Meleki wi wɔnlɔgɔ ki tanla, wa sherigo gbɔgɔ laga nawa ki kanŋgara na yinre ti ni. Malaga gbɔnwotoroye mbele pàa tɛge na yɔnlɔ ki gbogo pe ni, wila pe sogo fun. ¹² Zhuda tara wunlumbolo pàa saraga wəsara nda kan wa Ahazi wi go ki biri wi go na konaa saraga wəsara nda Manase wila kan wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ londo shyen ti ni, wunlunaja wila ti jaanri. Naa wila kaa ti yaari maga tara ti koli ma kɔ, a wɔ si saa ti wa wa Sedirɔn gbunlundɛge ki ni^x. ¹³ *Izrayeli tara wunlunaja Salomɔ wila sunzara nda kankan wa tinndiye pe na wa yanwiga ŋga pe yinri Jɔgɔwɔ yanwiga ki kalige kɛɛ ki na, wa Zheruzalemu ca ki yesinme na, Zhoziyasi wila ki sunzara ti jɔgɔ mari tɛge fyɔngɔ ni. Ki sunzara nda wa tinndiye pe na tila kan Sidɔn ca fenne pe yarisunŋgo tijaanga jele Asitarite ko kan, naa Mowabu cɛnle woolo pe yarisunŋgo tijaanga Kemɔshi ko kan konaa Amɔ cɛnle woolo pe yarisunŋgo fyere wogo Milikɔmu ko kan^y. ¹⁴ Sinndɛere titɔɔnrɔ nda pàa yerege yerege na sunnu ti na, Zhoziyasi wila ti gbɔn mari yaari, ma yarisunŋgo Ashera ki tiyagala ŋgele pàa kan naga sunnu ke kɔɔnlɔ; tila pye lara nda na, a wɔ si leele kajeere wa wa mari tɔn mari tɛge fyɔngɔ ni.

Zhoziyasi wila sherege

konɔ li gbegele mali tɛge

naa fɔnŋgɔ wa Izrayeli tara

(1 Wunlu 13.1-2,29-32; Yuuro 69.10)

¹⁵ Mbe taga wa kona, Nebati pinambyɔ Yerobowamu wila saraga wəsaga ŋga kan wa Beteli ca konaa ma sunzaga ŋga kan wa tinndi wi na ma ti a Izrayeli woolo pɛ kapege pye, Zhoziyasi wila ti jaanri, ma sunzaga konaa yarisunŋgo Ashera ki tiyala li ni ti sogo mari pye cɔnrɔ^z. ¹⁶ A Zhoziyasi wɔ si kaa welewele mɛɛ fanra nda tila pye wa yanwiga ki na ti yan. A wɔ si leele tun, a pɛ saa gboolo kajeere ta wɔ wa ki fanra ti ni, a wɔ pan mari sogo wa saraga wəsaga ki na maga tɛge fyɔngɔ ni.

^w 23.10: Levi 18.21; Zhere 7.31; 19.1-6; 32.35 ^x 23.12: 2 Wunlu 21.5; 2 Kuro 33.5

^y 23.13: 1 Wunlu 11.7 ^z 23.15: 1 Wunlu 12.33

Yawe Yenŋele làa senre nda yo li yon senre yofɔ wa kan, a wiri yo ki kagala ke wogo na, kila pye ma yala ko senre to ni^a. ¹⁷A Zhoziyasi wi si yewe ma yo fɔ: «Nandowo sinndelege kikiin mi yen na yaan wame?» A ca woolo pè suu yon sogo ma yo fɔ: «Kagala ŋgele mà pye ki Beteli ca saraga wɔsaga ŋga ki na, Yenŋele lere ŋa wila yiri wa Zhuda tara ma pan maga senre ti yo ma wa ki na wi fanga koyi^b.» ¹⁸Kona, a Zhoziyasi wi sho fɔ: «Ye ko fanga ko yaga wa. Lere kpe ka ka jiri wi kajeere ti na.» Ki pye ma, ki Yenŋele yon senre yofɔ wo naa ŋa wila yiri wa ***Samari** tara ma pan^c, a pè si poro kajeere to yaga wa. ¹⁹Yinre nda fuun Izirayeli tara wunlumbolo pàa kan wa sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na ti na, wa Samari tara cara ti ni na sunnu wa ti ni, ma Yawe Yenŋele li nawa pi ŋgban, Zhoziyasi wila ti jaanri mari wɔ wa. Ŋga wila pye Beteli ca woro ti na ko nungba ko wila pye Samari ca woro ti na. ²⁰Sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, saraga wɔfenne mbele pàa pye na tunngo piin wa ti na, a wi si pe ni fuun pe konlogi wa saraga wɔsara ti na, ma leele kajeere sogo wa ti na mari tege fyongɔ ni. Ko punɔgo na, a wi si songɔɔ wa Zheruzalemu ca.

Paki feti wi pyewe

(2 Kuro 35.1-19)

²¹Kona, a wunlunaja wi sigi yo leele pe ni fuun pe kan ma yo fɔ: «Ye ***Paki** feti wi pye Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li mege ni paa yege ŋga na ki yen ma yonlogɔ wa yon finliwe senre sewe wi ni^d.» ²²Ki Paki feti ŋa pàa pye, pe fa wa pye paa wi yen, maga le wa sanga ŋa ni kiti konfenne pàa pye na Izirayeli tara ti yege sinni konaa sanga ŋa fuun wunlumbolo pàa pye Izirayeli tara naa Zhuda tara ti go na wi ni. ²³Ɛen fɔ Zhoziyasi wi wunluwɔ pi yeke ke ma yiri koltaanri wolo li ni, ko a pè sigi Paki feti wi pye Yawe Yenŋele li mege ni wa Zheruzalemu ca. ²⁴Mbe taga wa ko na, leele mbele pàa pye na kuulo pe yewe konaa jelefenne pe ni, Zhoziyasi wila pe ni fuun pe purɔ. Go nawa yarisunndo, naa yarisunndo ta yege ni konaa yaara tijangara nda fuun pàa pye na yaan wa Zhuda tara naa Zheruzalemu ca ki ni, wila ti ni fuun ti wɔ wa tara ti ni; jango mbe ti ***lasiri** sewe ŋa saraga wɔfɔ Hilikiya wila yan wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, senre nda ti yen ma yonlogɔ wa wi ni, leele paa tanri ti na. ²⁵Wunlumbolo mbele pàa keli ma yiri Zhoziyasi wi yege wa kpe sila songɔɔ mbe pan Yawe Yenŋele li korɔɔ wi kotogo ki ni fuun ni, naa wi nawa pi ni fuun ni konaa wi fannga ki ni fuun ni paa Zhoziyasi wi yen, mbe tanga mbe yala Moyisi lasiri senre ti ni fuun ti ni. Wo punɔgo na, wunlunaja wa kpe sila si yiri paa wi yen.

^a 23.16: 1 Wunlu 13.2 ^b 23.17: 1 Wunlu 13.30-32 ^c 23.18: 1 Wunlu 13.29-31

^d 23.21: Dete 16.1-8

²⁶Konaa ki ni fuun, Yawe Yenjele li nangbanwa gbɔɔ mba pɪla pye Zhuda tara woolo pe ni, ki nangbanwa pi sila sogo li na, kagala ngele fuun Manase wɪla pye mali nawa pi ngban ke kala na. ²⁷Ki kala na, Yawe Yenjele li yo fɔ: «Mi yaa Zhuda tara woolo pe purɔ mbe pe wɔ wa na yɛɛ yege sɔgɔwɔ paa yege nga na mɪla Izirayeli woolo pe purɔ ma pe wɔ wa na yɛɛ yege sɔgɔwɔ. Mi yaa je ki ca nga ki na, ki Zheruzalemu ca nga mɪla wɔ we, konaa mbe je sherigo gbɔgɔ ki na, ko nga mɪla yo mi yaa nala yɛɛ nari wa ki ni we^e.»

²⁸Zhoziyasi wi kapyegele sanngala konaa kagala ngele fuun wɪla pye, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni.

Zhoziyasi wi kunwɔ (2 Kuro 35.20-27)

²⁹Zhoziyasi wi wunluwɔ sanga wi ni, a Ezhipiti tara wunlunaŋa ***Farawɔn** Neko wɪ si kaa yiri ma kari sa malaga gbɔn Asiri tara wunlunaŋa wi ni wa Efirati gbaan wi yɔn na. Kona, a wunlunaŋa Zhoziyasi wɪ si yiri ma saa Farawɔn wi fili mbe malaga gbɔn wi ni. Eɛn fɔ naa Farawɔn wɪla kaa wi yan, a wɪ suu gbo wa Megido ca^f. ³⁰A wi legbɔɔlɔ pɛ suu gboo wi lɛ malaga gbɔnwotoro wa ni ma yiri wi ni wa Megido ca ma kari wi ni wa Zheruzalemu ca, ma saa wi le wa wi fanga ki ni. A Zhuda tara woolo pɛ si ***sinme kpoi** wo Zhoziyasi wi pinambyɔ Yowahazi wi na maa tege wunluwɔ pi na wa wi to wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunaŋa Yowahazi wi sanga (2 Kuro 36.2-4)

³¹Yowahazi wɪla ta yeɛ nafa ma yiri taanri mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yenge taanri wɪla pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Paa pye naa nɔ wi yinri Hamutali. Zheremi ŋa wɪla yiri wa Libina ca wo sumborombyɔ lawi^g. ³²Ŋga ki yen kapege Yawe Yenjele li yege na, ko Yowahazi wɪla pye kala li ni fuun ni paa wi teɛye pe yen. ³³Farawɔn Neko wɪla wi pɔ yɔngɔwɔ ni wa Iribila ca, wa Hamati tara, jango wiga kaa wunluwɔ pi piin wa Zheruzalemu ca naa. A Neko wɪ si lambo wa Zhuda tara woolo pe na ma yo paa warifuwe tɔni taanri naa culo cɛnme tijere konaa te culo nafa ma yiri ke ma yiri tijere kaan wi yeri. ³⁴A Farawɔn Neko wɪ si Zhoziyasi pinambyɔ Eliyakimu wi tege wunluwɔ pi na wa wi to wi yɔnlɔ. A wɪ suu

^e 23.27: 1 Wunlu 8.29 ^f 23.29: Wunlunaŋa Zhoziyasi wɪla yiri ma saa Farawɔn wi fili mbe malaga gbɔn wi ni mboo yege kɔn, jango wiga ka sa malaga gbɔn Babilɔni tara fenne pe ni mbe ya pe ni, ko pɔngɔ na mbe pan mbe to Zhuda tara ti na mbe ya ti ni; 2 Kuro 35.20-24. ^g 23.31: 2 Wunlu 23.31; 2 Kuro 36.2

mɛgɛ ki kanŋa naa yinri Yehoyakimu. A wì si Yowahazi wi yigi ma kari wi ni wa Ezhipiti tara. Pa wìla saa ku wa^h.

³⁵Farawɔn wìla warifuwe naa tɛ ɲa sɛnre yo, Yehoyakimu wìla ti kan wi yeri. Eɛn fɔ mbe ta mbege penjara ti kan Farawɔn wi yeri, wìla tara woolo pe ni fuun nungba nungba pe penjatara ti jate, ma warifuwe naa tɛ yɔn ka shɔ pe ni fuun nungba nungba pe yeri ma yala pe penjatara ti ni. Ko wìla pye mɛɛ ta ma Farawɔn Neko wi penjara ti ta mari kan wi yeri.

Zhuda tara wunlunaŋa

Yehoyakimu wi sanga

(2 Kuro 36.5-8)

³⁶Yehoyakimu wìla ta yeɛ nafa ma yiri kangurugo, mɛɛ cen wunluwo pi na. Yeɛ kɛ ma yiri nungba wìla pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Zebuda. Uruma ca fenne naŋa Pedaya wo sumborombyɔ lawiⁱ. ³⁷Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋɛɛ li yege na, ko wìla pye paa wi teɛye pe yen kala li ni fuun ni.

24 ¹Yehoyakimu wi wunluwo sanga wi ni, a Babilɔni tara wunlu-naŋa Nebukanezari wì si pan ma to Zhuda tara ti na. A Yehoyakimu wì si go sogo maa kan ma saa gbɔn fɔ yeɛ taanri. Eɛn fɔ ko punɔ na, a wì si yiri ma je Babilɔni tara wunlunaŋa wi na naa fɔnɔɔ^j. ²Kona, a Yawe Yenŋɛɛ lì si ti a benŋanri pyefenne pèɛ yiri wa Kalide tara, naa wa Siri tara, naa wa Mowabu cenle li ni konaa wa Amo cenle li ni ma pan mbe to Yehoyakimu wi na. Yenŋɛɛ làa pe yirige ma pe wa Zhuda tara ti na, jango mbe pe tongo pew mbe yala sɛnre nda làa yo li tunmbyeele, ***Yenŋɛɛ yɔn sɛnre yofenne** pe kan ti ni. ³Yawe Yenŋɛɛ lo làa ti, a ki jɔlɔɔ kagala kè gbɔn pe na, katugu làa pye na jaa mbe Zhuda tara woolo pe purɔ mbe pe wɔ li yeɛ yege sɔɔwɔ kapere nda fuun Manase wìla pye ti kala na. ⁴Mbe taga wa ko na naa, Manase wìla leɛgere gbo mbele pàa pye jeregisaga fu, a pe kasanwa pì wo ma Zheruzalemu ca ki yin lagapyew. Ki kala na Yawe Yenŋɛɛ li sila pye na jaa mbe pe kala yaga^k.

⁵Yehoyakimu wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele fuun wìla pye ke yen ma yɔnɔɔ wa Zhuda tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sɛwe wi ni. ⁶A Yehoyakimu wì si kaa ku ma taga wa wi teɛye pe na. A wi pinambyɔ Yehoyakini wì si cen wunluwo pi na wa wi yɔnɔ. ⁷Ki wagati wi ni, Ezhipiti tara wunlunaŋa wi sila pye na yinrigi wa wi tara mbe saa malaga gbɔn pe ni, katugu tara nda fuun wìla shɔ ma ta, Babilɔni tara wunlunaŋa wìla ti ni fuun ti shɔ, maga le wa Ezhipiti tara lafogo ki na, fɔ ma saa gbɔn wa Efirati gbaan wi na.

^h 23.34: Zhere 22.10-12 ⁱ 23.36: Zhere 22.18-19; 26.1-6; 35.1-19 ^j 24.1: Zhere 25.1-38; Dani 1.1-2 ^k 24.4: 2 Wunlu 21.10-16

Zhuda tara wunlunaja
Yehoyakini wi sanga
(2 Kuro 36.9-10)

⁸Yehoyakini wila ta yeŋe ke ma yiri kolɔtaanri mɛɛ cɛn wunluwa pi na. Yeŋge taanri wila pye wunluwa pi na wa Zheruzalemu ca. Paa pye naa nɔ wi yinri Nehushita. Wila pye Elinatan sumborombyɔ, ma yiri wa Zheruzalemu ca. ⁹Ŋga ki yɛn kapege Yawe Yeŋgele li yeŋe na ko wila pye kala li ni fuun ni paa wi to wi yɛn.

Paa malingbɔɔnɔ censaga kan
Zheruzalemu ca ki tanla
maga yɔn tɔn
ma ca woolo pe koli

¹⁰Yehoyakini sanga wi ni, Babilɔni tara wunlunaja Nebukanezari wi malingbɔɔnɔ teeŋe naa wi malingbɔɔnɔ pe ni pɛ si pan mbe to Zheruzalemu ca ki na, mɛɛ malingbɔɔnɔ censaga kan ca ki tanla maga yɔn tɔn. ¹¹Ma malingbɔɔnɔ teeŋe pe ta wa malingbɔɔnɔ censaga ki ni wa ca ki tanla, a Babilɔni tara wunlunaja Nebukanezari wo jate wɛ si pan wa ca ki yesinme na. ¹²Kona, a Zhuda tara wunlunaja Yehoyakini wɛ si yiri wa ca ki ni, ma saa wi yeɛ kan Babilɔni tara wunlunaja wi yeri, wo naa wi nɔ, naa wi malingbɔɔnɔ teeŋe, naa wi tara teeŋe konaa wi legbɔɔɔ pe ni. A Babilɔni tara wunlunaja wɛ si pe yigi kasopiile. Ko la yala wunlunaja Nebukanezari wi yeŋe kolɔtaanri wolo li ni wa wunluwa pi na^l. ¹³A wɛ si Yawe Yeŋgele li ***sherigo gbɔɔɔ** yarijende ti ni fuun naa wunluwa go yarijende ti ni fuun ti koli. ***Izirayeli** tara wunlunaja Salomo wila yaapire nda fuun gbegele tɛ ni ma tɛge wa Yawe Yeŋgele li sherigo gbɔɔɔ ki ni, wila ti ni fuun ti gbɔn mari yaari paa yeŋe ŋga na Yawe Yeŋgele lɔa ki yo we^m. ¹⁴Wila Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe koli naa tara teeŋe pe ni, naa malingbɔɔnɔ teeŋe, naa kapyɔ jenfenne konaa fɛɛnle pe ni fuun pe ni. Pe ni fuun paa pye lere waga ke (10 000); kaawa ca ki fyɔnwɔ fenne poro cɛ paa koro wa ca ki ni. ¹⁵Wila Yehoyakini wi yigi ma kari wi ni wa Babilɔni tara. Wila wunlunaja wi nɔ, naa wi jeele, naa wi legbɔɔɔ konaa tara ti fanŋga fenne pe yigi wa Zheruzalemu ma kari pe ni wa Babilɔni taraⁿ. ¹⁶Babilɔni tara wunlunaja wila malingbɔɔnɔ waga kolɔshyen (7 000) pe ni fuun pe yigi ma kari pe ni wa Babilɔni, naa kapyɔ jenfenne naa fɛɛnle poro waga keŋe (1 000) ni, konaa nambala kotogofenne mbele pe mbaa ya malaga gbɔn pe ni fuun pe ni.

^l 24.12: Zhere 22.24-30; 24.1-10; 29.1-2 ^m 24.13: 2 Wunlu 20.17

ⁿ 24.15: Zhere 22.24-30; 24.1-10; 29.1-2; Eze 17.12

¹⁷Kona, a Babiloni tara wunlunaja wì si Mataniya wi lɛ maa tɛgɛ wunluwɔ wa Yehoyakini wi yɔnlɔ; Mataniya wila pye Yehoyakini wi to jɛɛ. A wì suu mɛgɛ ki kannga naa yinri Sedesiyasi^o.

**Zhuda tara wunlunaja
Sedesiyasi wi sanga
(Zhere 52.1-3)**

¹⁸Sedesiyasi wila ta yeɛ nafa ma yiri nungba mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ kɛ ma yiri nungba wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Hamutali. Libina ca fenne naɲa Zheremi wo sumborombyɔ lawi^p. ¹⁹Ŋga ki yen kapege Yawe Yenɲɛɛ li yeɛ na, ko wila pye kala li ni fuun ni paa Yehoyakimu wi yen. ²⁰Ki kagala ke ni fuun kàa pye, katugu Yawe Yenɲɛɛ làa nawa ŋgban Zheruzalemu ca woolo naa Zhuda tara woolo pe ni, fɔ a lì saa pe purɔ ma pe lali li yeɛ ni. Ko pungo na, a Sedesiyasi wì si kaa yiri ma je Babiloni tara wunlunaja wi na.

**Babiloni tara fenne pàa pan
ma Sedesiyasi wi yigi
wa Zheruzalemu ca
ma kari wi ni
(Zhere 52.3-11)**

25 ¹Sedesiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ kɔɔjɛɛ wolo li ni, yɛngɛ kɛ wogo ki pilige kɛ wogo ki na, a Babiloni tara wunlunaja Nebukanezari wì si pan wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni mbe pan mbe to Zheruzalemu ca ki na. A wì si malingbɔɔnlɔ censaga kan wa ca ki tanla, ma mboro ta wa lugusara ma ca ki maga^q. ²Malingbɔɔnlɔ censaga kila koro wa Zheruzalemu ca ki tanla maga yɔn tɔn, fɔ ma saa gbɔn Sedesiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ kɛ ma yiri nungba wolo li na. ³Ki yeɛ li yɛngɛ tijɛɛ wogo ki pilige kɔɔjɛɛ wogo ki na, ma yala funɲo kì ŋgban wa ca ki ni, yaakara woro leele pe yeri wa tara ti ni, ⁴a Babiloni tara fenne pè si ca ki mbogo ki furu ma torosaga wɔ wa ki ni. A Zhuda tara wunlunaja wì si yiri ki yembine li ni wo naa malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni, ma toro wa yeyɔngɔ ŋga ki yen wa mboro shyen ti sɔgɔwɔ pi ni ki ni, wa wunlunaja wi nanɲo kɔɔɲo ki tanla, mɛɛ Zhuriden gbaan funwa laga falafala konɔ li lɛ ma kari. Ma si yala Kalide tara fenne^r ^s poro la pye ma ca ki maga. ⁵Ɛɛn fɔ, a Kalide tara malingbɔɔnlɔ pè si taga wunlunaja wi na maa purɔ ma saa wi yigi wa Zheriko funwa laga falafala ki ni. A

^o 24.17: Zhere 37.1; Eze 17.13 ^p 24.18: Zhere 27.1-22; 28.1-17 ^q 25.1: Zhere 21.1-10; 34.1-5; Eze 24.2 ^r 25.4: Kalide tara fenne poro nungba poro pàa pye na yinri Babiloni tara fenne. ^s 25.4: Eze 33.21

wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pè si fe ma jaraga. ⁶A pè si wunlunaŋa wi yigi ma kari wi ni, ma saa wi kan Babilɔni tara wunlunaŋa wi yeri wa Iribila ca. A pè si kiti kɔn wi na. ⁷Sedesiya wi pinambiile poro na, pàa pe kɔnlogi wi yege na, ma wo jate wi yengele ke yaari wi na, mɛɛ wi pɔ tuguyenre yɔngɔwɔ ni maa le ma kari wi ni wa Babilɔni ca[†].

Babilɔni tara fenne
pàa Zhuda tara woolo sanmbala
pe koli ma kari pe ni
(Zhere 52.12-33)

⁸Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri kɔɔjere wolo li ni, yenge kanɔurugo wogo, ki pilige kɔɔshyen wogo ki na, Nebuzaradan ŋa wila pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to ma pye wi tara ti legbɔ wa, wì si pan wa Zheruzalemu ca. ⁹A wì si Yawe Yenɔɛle li ***sherigo gbɔɔ** ki sogo, naa wunluwɔ go ki ni, naa Zheruzalemu ca yinre ti ni fuun ti ni. Go ŋa fuun kila pye go jenge wila ki sogo[‡]. ¹⁰Kalide tara malingbɔɔnɔ mbele pàa pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wi ni, a pè si Zheruzalemu ca mbogo ki jaanri. ¹¹Leele sanmbala mbele pàa koro wa ca ki ni, naa mbele pàa keli ma pe yeɛ kan Babilɔni tara wunlunaŋa wi yeri, konaa leele sanmbala pe ni fuun pe ni, Nebuzaradan ŋa wila pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wì si pe koli ma kari pe ni. ¹²Konaa ki ni fuun, wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wila ti a Zhuda tara ti fyɔnwɔ fenne pèle koro wa tara ti ni, jango paa ***erezen** keere ti fali paa keere kɔɔn.

¹³Tuguyenre tiyagala ŋeɛle kàa pye wa Yawe Yenɔɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, naa tuguyenre wotoroye pe ni konaa tuguyenre jogoyaraga gbegbenge ŋa kila pye wa Yawe Yenɔɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, Kalide tara fenne pàa ti gbɔn mari yaari, mɛɛ ki tuguyenre ti le ma kari ti ni wa Babilɔni ca[‡]. ¹⁴Tuguyenre negedagala, naa cɔnrɔ koliyaara, naa gbengele, naa wɔ-jengele konaa tuguyenre yaara nda fuun pàa pye na gbegele ti ni wa Yawe Yenɔɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, pàa ti le ma kari ti ni fun[¶]. ¹⁵Nanganra leyaara to naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi leyaara ti ni, wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wila ti le fun ma kari ti ni, yaraga ŋa fuun kila pye te wogo konaa yaraga ŋa fuun kila pye warifuwe wogo wila ki le^x.

¹⁶Tuguyenre tiyagala shyen, naa jogoyaraga gbegbenge konaa wotoroye mbele Salomɔ wila gbegele ma tege wa Yawe Yenɔɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, lere saa ya mbege tuguyenre ti nuguwɔ pi jen mboo kɔ. ¹⁷Ki tiyagala ke ni fuun nungba nungba ke titɔnlɔwɔ pila pye metere kɔɔjere

[†] 25.7: Eze 12.13 [‡] 25.9: 1 Wunlu 9.8 [¶] 25.13: 1 Wunlu 7.15-26; 2 Kuro 3.15-17; 4.2-5
^w 25.14: 1 Wunlu 7.45; 2 Kuro 4.16 ^x 25.15: 1 Wunlu 7.45-51

kolɔjere. Pàa gona tɔnyaara gbegele ke na tuguyenre ni. Ti nungba nungba pyew ti yagawa pila pye metere nungba nungba naa kɔngɔ. Pàa tuguyenre mere naa girenadi tige pire yanlere gbegele mari le gona tɔnyaara ti na mari fere ti ni. Ti ti ni fuun tila pye tuguyenre. Ti yagala ke shyen kàa pye cɛnlɔmɔ nungba ma pinle ke mere ti ni. ¹⁸Wunlunana wi laga kɔɔsifenne to wila *saraga wɔfenne to Seraya wi yigi, naa *saraga wɔfɔ Sofoni ɲa wila pye wi kɛɛ yigifɔ wi ni konaa saraga wɔfenne taanri mbele pàa pye na Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔgɔ yeyɔngɔ ki kɔɔsi pe ni. ¹⁹Wila ca ki legbɔɔ wa yigi wa ca ki ni, wo la pye malingbɔɔnɔ pe go na, naa Zhuda tara wunlunana wi yerifenne kanɲurugo mbele pàa koro wa ca ki ni pe ni, naa malingbɔɔnɔ ngbelege to wi sɛwe yɔnɔlgɔfɔ ɲa wila pye na leele pe lee na pe nii malingbɔɔnɔ pe ni wi ni, konaa Zhuda tara nambala nafa taanri mbele pàa koro wa ca ki ni pe ni. ²⁰Wunlunana wi laga kɔɔsifenne to Nebuzaradan wila pe yigi ma kari pe ni, ma saa pe kan Babilɔni tara wunlunana wi yeri wa Iribila ca. ²¹A Babilɔni tara wunlunana wì si ti a pè pe gbɔn ma pe gbo wa Iribila ca, wa Hamati tara. Pa Zhuda tara woolo pàa pe koli ma yiri pe ni, wa pe tara ma kari pe ni wa kulowo pi ni yeen.

**Nebukanezari wila Gedaliya
wi tɛge Zhuda tara ti go na
(Zhere 40.7-9; 41.1-3)**

²²Kona, Babilɔni tara wunlunana Nebukanezari wila leele mbele yaga wa Zhuda tara, a wì si Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi tɛge pe go na. Gedaliya wila pye Shafan wi pishyenwoo. ²³Naa Zhuda tara malingbɔɔnɔ teele poro naa pe malingbɔɔnɔ pe ni pàa kaa ki logo ma yo Babilɔni tara wunlunana wila Gedaliya wi tɛge Zhuda tara ti go na, a pè si kari wa Gedaliya wi yeri wa Mizipa ca. Poro la wele Netaniya pinambyɔ Ishimayeli, naa Kareya pinambyɔ Yohana, naa Tanihumeti pinambyɔ Seraya ɲa wila yiri wa Netofa ca wi ni, naa Maaka setirige pyɔ Yaazaniya wi ni konaa nambala mbele pàa pinle pe ni. ²⁴A Gedaliya wì si wugu ma ki malingbɔɔnɔ teele poro naa pe woolo pe kan ma yo fɔ: «Yaga kaa fyɛ Kalide tara teele pe yege mbe yo pe yaa kala la pye ye na. Ye koro laga tara ti ni, yaa tunɲgo piin Babilɔni tara wunlunana wi kan, kona ye yaa yeyinɲge taʔ.» ²⁵Ɛen fɔ, yeɛ li yenɲe kolɔshyen wogo ki na, Zhuda tara wunlunana wi setirige piile pe ni, Netaniya pinambyɔ Ishimayeli ɲa wila pye Elishama pishyenwoo, wì si lere kɛ le ma taga wi yeɛ na, mɛɛ pan ma to Gedaliya wi na maa gbɔn maa gbo, wo naa Zhufuye naa Kalide tara fenne mbele fuun pàa pye wi ni wa Mizipa ca pe ni^z. ²⁶Kona, Zhuda tara fenne pe ni fuun, maga le lepigile ke na fɔ ma saa ki wa legbɔɔlɔ pe na,

y 25.22-24: Zhere 40.7-9 z 25.25: Zhere 41.1-3

konaa malingbɔɔnɔ teele pe ni, a pè si yiri ma fe ma kari wa Ezhipiti tara, katugu pàa pye na fye Kalide tara fenne pe yege^a.

Babilɔni tara wunlunaɲa
wila Yehoyakini wi wɔ
wa kaso wi ni
(Zhere 52.31-34)

²⁷Zhuda tara wunlunaɲa Yehoyakini wi yigingɔɔ ma kari wi ni wa kulowo pi ni, ki yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri kɔɔshyen wolo li yenje ke ma yiri shyen wogo, ki pilige nafa ma yiri kɔɔshyen wogo ki na, Babilɔni tara wunlunaɲa Evili Merodaki wi wunluwɔ pi yeɛ kɔngbanna li ni, a wì si kagbaraga pye Zhuda tara wunlunaɲa Yehoyakini wi kan maa wɔ wa kaso wi ni. ²⁸A wì si sentanra yo wi ni. Wunlumbolo sanmbala mbele fuun pàa yigi, a pè saa koro wa Babilɔni tara wunlunaɲa wi ni wa Babilɔni, wila Yehoyakini wi tɛge poro pe ni fuun go na. ²⁹Wila ti a pè Yehoyakini wi kaso yaripɔɔ ti wɔ wi na. Yehoyakini wila pye na nii wi ni suyi wi yinwege piliye sannya yi ni fuun yi ni. ³⁰Babilɔni tara wunlunaɲa wila pye na Yehoyakini wi kala li yɔngɔ wi kan pilige pyew wi yinwege piliye sannya yi ni fuun yi ni.

^a 25.26: Zhere 43.5-7

Wunlumbolo pe kagala sewe kongbanja na pe yinri KURONIKI

Sewe wi nawa senre

Kuroniki sewe kongbanja wo naa Kuroniki sewe shyen woo wi ni paa pye sewe lombonɔ nungba. Ki sewe paa wi kon, a wi yiri shyen, katugu wi konro shyen ti sila ya ko selege sewe na pe ma migi wi nungba ni. Kagala ngele ke yen ma yonlogo wa Samiyeli seweele naa wunlumbolo seweele pe ni, Kuroniki sewe kongbanja wo naa Kuroniki sewe shyen woo wi ni pe yen na para ki kagala ke gbowa na. Een fo Zhufuye mbele paa yiri wa kulowo pi ni ma songoro wa Zheruzalemu ca, Kuroniki sewe wi yonlogo ma kan poro yeri. Wi senre ti gbowa yen na para Zhuda tara wunluwo po wogo na.

Kuroniki sewe wi konsaga kongbanja (1-9) ki yen na setirige piile yirisaga nga ki yiri ma toro ko mere to nari, mbege le Adama wi na fo sa gbɔn wunlunana Sawuli wi na. Sewe wi go kewogo (10) ki yen na para Sawuli wi kunwo wogo ko na. Sewe wi senre sannda to yen na para Davidi senre na, wo kala lo sewe wi para li na ma we. Davidi wila pye wunluwo, mee Zheruzalemu ca ki gbegele maga tege wi wunluwo ca gbogo (11-12). Wila ti a pe pan yon finliwe kesu wi ni wa Zheruzalemu ca (13-16). Wi wunluwo kapyegele pe ke yonlogo (17-20), ma pinle wila wi yee gbegele mbe sherigo gbogo ki kan yege nga na ki ni (21-29). Wi pina-mbyo Salomo wo wila kaa ki kan wi kungolo (2 Kuroniki).

Wa Kuroniki sewe kongbanja wi ni, wunlunana Davidi wi kala li yen yege nagawa. Wila pye lere wa, na wila taga Yenjele li na nali gbogo paa yege nga na ki daga we. Wila ki jen ma yo Yenjele lo li yen wunluwo jenje we. Wila yo fo:

*Yawe Yenjele, gbogwo, naa yawa, naa tiyɔnwɔ, naa gbogwo yanwa konaa
tegere ti yen ma woro;*

*katugu yaara nda fuun ti yen wa naayeri konaa nda fuun ti yen laga tara na, ti
yen ma woro.*

Wunluwo pi yen ma woo Yawe Yenjele.

Mboro ma yen yaraga pyew ki go na (1 Kuro 29.11).

Sewe wi yen ma kɔɔnlo yege nga na

Adama wi setirige piile fo sa gbɔn wunlunana Sawuli wi na 1-9

Davidi wi wunluwo sanga 10-29
 Sawuli naa wi pinambiile pe kunwo 10.1-14
 Davidi wila pye wunluwo 11.1-12
 Davidi wila pan yon finliwe kesu wi ni wa Zheruzalemu ca 13-16
 Salomo wi yaa ka sherigo gbogo ki kan 17.1-27
 Davidi wila yawa ta 18-20
 Davidi wila sherigo gbogo ki kanga ki gbegele 21-28
 Leele paa yarikanra kan 29.1-20
 Paa Salomo wi tege wunluwo 29.21-25
 Davidi wi kunwo 29.26-30

ADAMA WI SETIRIGE PIILE FO SA GBON SAWULI WI NA

1-9

Mbege le Adama na
 fo sa gbon Abirahamu na
 (Zhenε 5.1-32; 10.1-32; 11.10-26)

1 ¹Adama wo wila Seti se. A Seti wo Enosi se. ²A Enosi wo Kena se.
 A Kena wo Mahalaleyeli se. A Mahalaleyeli wo Yeredi se. ³A Yeredi
 wo Enoki se. A Enoki wo Matusalemu se. A Matusalemu wo Lemeki se. ⁴A
 Lemeki wo *Nowe se.

A Nowe wo Semu se, naa Kamu, naa Zhafeti.

⁵Zhafeti pinambiile pe mere ti nda: Gomeri, naa Magogi, naa Madayi,
 naa Yavan, naa Tubali, naa Mesheki konaa Tirasi. ⁶Gomeri pinambiile pe
 mere ti nda: Ashikenazi, naa Difati konaa Togarima. ⁷Yavan pinambiile
 pe mere ti nda: Elisha, naa Tarisisi, naa Kitimu konaa Orodanimu.

⁸Kamu pinambiile pe mere ti nda: Kushi, naa Mizirayimu, naa Puti konaa
 Kana. ⁹Kushi pinambiile pe mere ti nda: Seba, naa Havila, naa Sabita, naa
 Arayema konaa Sabiteka. Arayema pinambiile pe mere ti nda: Saba konaa
 Dedan. ¹⁰Kushi wo wila Nimirodi se. Nimirodi wo wila keli ma cen fangga
 ki na laga tara ti na. ¹¹Mizirayimu wo wila pye Ludi cenle woolo pe tele,
 naa Anemu cenle woolo, naa Leyabi cenle woolo, naa Nafitu cenle woolo,
¹²naa Paturusi cenle woolo, naa Kasiluhi cenle woolo konaa Kafitri cenle
 woolo pe tele we. Pa Filisiti tara fenne paa yiri wa Kasiluhi cenle li ni.

¹³Kana wo wila Sidon se, wi pinambyo kongbanna we, mee Heti taga.
¹⁴Kana wo wila pye Zhebusi cenle woolo pe tele, naa Amori cenle woolo,
 naa Girigasi cenle woolo, ¹⁵naa Hevi cenle woolo, naa Ariki cenle woolo,
 naa Sini cenle woolo, ¹⁶naa Arivadi cenle woolo, naa Zemari cenle woolo
 konaa Hamati cenle woolo pe tele we.

¹⁷Semu pinambiile pe mere ti nda: Elamu, naa Asuri, naa
 Aripakisadi, naa Ludi, naa Aramu, naa Uzi, naa Huli, naa Geteri

konaa Mesheki. ¹⁸Aripakisadi wo wila Shela se. A Shela wo Heberi se. ¹⁹Pinambiile shyen Heberi wila se. Paa pye na nungba yinri Pelegi, ko koro wo na mbe kon yee na, katugu wi sanga wi ni ko tara woolo paa kon pe yee na. Paa pye naa pinambyo sanga wi yinri Yokitan. ²⁰Yokitan wi pinambiile pe mere ti nda: Alimodadi, naa Shelefu, naa Hazarimaveti, naa Yera, ²¹naa Hadoramu, naa Uzali, naa Dikila, ²²naa Ebali, naa Abimayeli, naa Saba, ²³naa Ofiri, naa Havila konaa Yobabu. Poro pe ni fuun mbele poro la pye Yokitan wi pinambiile.

²⁴Semu wo wila Aripakisadi se. A Aripakisadi wo Shela se. ²⁵A Shela wo Heberi se. A Heberi wo Pelegi se. A Pelegi wo Erewu se. ²⁶A Erewu wo Serugi se. A Serugi wo Nahori se. A Nahori wo Tera se. ²⁷A Tera wo Abiramu se, wo na paa kaa na yinri Abirahamu.

Abirahamu pinambiile pe mere

Ishimayeli setirige piile pe mere

(Zhenε 25.12-16)

²⁸Abirahamu pinambiile pe mere ti nda: Izaki wo naa Ishimayeli. ²⁹Pe setirige piile pe mere ti nda: Ishimayeli pinambyo kongbanja paa pye naa yinri Nebayoti, mee Kedari taga, naa Adibeyeli, naa Mibisamu, ³⁰naa Mishima, naa Duma, naa Masa, naa Hadadi, naa Tema, ³¹naa Yeturi, naa Nafishi konaa Kedima. Poro pe ni fuun mbele poro paa pye Ishimayeli wi setirige piile wele.

Abirahamu wi cenfo Ketura

wi pinambiile pe mere

³²Abirahamu wi cenfo Ketura wila pinambiile mbele se pe mere ti nda: Zimiran, naa Yokishan, naa Medan, naa Madiyan, naa Ishibaki konaa Shuwa. Yokishan pinambiile pe mere ti nda: Saba konaa Dedan. ³³Madiyan pinambiile pe mere ti nda: Efa, naa Eferi, naa Hanoki, naa Abida konaa Elidaa. Poro pe ni fuun mbele poro paa pye Ketura wi setirige piile wele.

Izaki pinambiile pe mere

(Zhenε 36.1-19)

³⁴Abirahamu wo wila Izaki se. A Izaki wo Ezawu naa Zhakobu se.

³⁵Ezawu pinambiile pe mere ti nda: Elifazi, naa Erewuweli, naa Yehushi, naa Yalamu konaa Kora. ³⁶Elifazi pinambiile pe mere ti nda: Tema, naa Omari, naa Zefi, naa Gatamu, naa Kenazi, naa Timina konaa Amaleki. ³⁷Erewuweli pinambiile pe mere ti nda: Nahati, naa Zera, naa Shama konaa Miza.

Edomu tara fenne*Seyiri setirige piile pe mere**(Zhene 36.20-30)*

³⁸Seyiri^a pinambiile pe mere ti nda: Lotan, naa Shobali, naa Zibewon, naa Ana, naa Dishon, naa Ezeri konaa Dishan. ³⁹Lotan pinambiile pe mere ti nda: Hori konaa Homamu. Lotan wi nsepyo sumboro la pye wa paa pye naa yinri Timina. ⁴⁰Shobali pinambiile pe mere ti nda: Aliyan naa Manahati, naa Ebali, naa Shefi konaa Onamu. Zibewon pinambiile pe mere ti nda: Aya konaa Ana. ⁴¹Ana wi pinambyo paa pye naa yinri Dishon. Dishon pinambiile pe mere ti nda: Hamiran, naa Eshiban, naa Yitiran konaa Keran. ⁴²Ezeri pinambiile pe mere ti nda: Bilihan, naa Zaavan konaa Yaakan. Dishan pinambiile poro la wele Uzi konaa Aran.

Edomu tara wunlumbolo*(Zhene 36.31-43)*

⁴³Wunlumbolo mbele paa cen wunluwo pi na Edomu tara ti go na maga ta wunluwo fa cen ^{*}**Izirayeli** tara ti go na gben pe mere ti nda: Bewori pinambyo Bela. Wi ca paa pye naga yinri Dinaba. ⁴⁴Bela wi kungolo, a Bozira ca fenne naja Zera wi pinambyo Yobabu wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ⁴⁵Yobabu wi kungolo, Hushamu na wila yiri wa Tema setirige piile pe tara, a wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ⁴⁶Hushamu wi kungolo, a Bedadi pinambyo Hadadi wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. Wo wila malaga gbɔn Madiyan cenle woolo pe ni, ma ya pe ni wa Mowabu tara wasege ki ni. Wi ca paa pye naga yinri Aviti. ⁴⁷Hadadi wi kungolo, a Masireka ca fenne naja Samila wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ⁴⁸Samila wi kungolo, Sawuli na wila yiri wa Erehoboti gbaan yon tara ti ni, wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ⁴⁹Sawuli wi kungolo, a Akibori pinambyo Baali Hana wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. ⁵⁰Baali Hana wi kungolo, a Hadadi wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo. Wi ca paa pye naga yinri Payi. Paa pye naa jo wi yinri Metabeyeli. Mezahabu sumborombyo Matiredi wo sumborombyo lawi.

⁵¹Hadadi wi kungolo, seye teele paa pye na cen Edomu tara ti go na, pe mere ti nda: Sege to Timina, naa sege to Aliva, naa sege to Yeteti, ⁵²naa sege to Oholibama, naa sege to Ela, naa sege to Pino, ⁵³naa sege to Kenazi, naa sege to Tema, naa sege to Mibizari, ⁵⁴naa sege to Magidi-yeli konaa sege to Iramu. Poro mbele poro paa pye Edomu tara teele wele.

^a 1.38: Seyiri wo naa wi pinambiile pe ni paa pye Edomu cenle woolo pe cencyenle; Zhene 36.20.

**Zhakɔbu pinambiile pe mɛrɛ
konaa Zhuda setirige piile**

2 ¹*Izirayeli^b pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Uruben, naa Simeyɔn, naa Levi, naa Zhuda, naa Isakari, naa Zabulɔn, ²naa Dan, naa Zhozefu, naa Benzhamɛ, naa Nɛfitali, naa Gadi konaa Aseri.

Zhuda wi setirige piile wele

³Zhuda pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Eri, naa Ona konaa Shela^c. Wila ki pinambiile taanri pe se Kana tara fɛnnɛ jɔ Shuwa wo sumborombyɔ na. Zhuda wi pinambyɔ kɔngbanɲa Eri wila pe Yawe Yɛngɛle li yɛgɛ na. A li si ti a wi ku. ⁴Zhuda wi piɲɔ Tamari wila Perezi naa Zera poro se Zhuda wi na^d. Zhuda wi pinambiile pe ni fuun pàa pye kaŋgurugo.

⁵Perezi pinambiile poro la wele Hezirɔn konaa Hamuli.

⁶Zera pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zimiri, naa Etan, naa Hema, naa Kalikɔli konaa Dara. Pe ni fuun pàa pye kaŋgurugo. ⁷Karimi pinambyɔ wo lawi ɲa Akari^e. Yaara nda tila tɛgɛ ti ye pew Yɛngɛle li kan, wo wila ta le, ma ti a jɔlɔgɔ to Izirayeli woolo pe na. ⁸Etan pinambyɔ wo lawi ɲa Azariya.

Hezirɔn pinambiile wele

⁹Hezirɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yerameyeli, naa Aramu konaa Kelubayi^f.

¹⁰Aramu wo wila Aminadabu se. A Aminadabu wo Naashɔn se. Naashɔn wo wila pye Zhuda cenle woolo pe go na. ¹¹A Naashɔn wo Salima se. A Salima wo Bowazi se. ¹²A Bowazi wo Obɛdi se. A Obɛdi wo Zhese se. ¹³A Zhese wi suu pinambyɔ kɔngbanɲa Eliyabu wi se, naa wi shyenwoo Abinadabu wi ni, naa wi taanri woo Shimeya wi ni, ¹⁴naa wi tijɛrɛ woo Netaneyeli wi ni, naa wi kaŋgurugo woo Aradayi wi ni, ¹⁵naa wi kɔgɔlɔni woo Ozemu wi ni, mɛɛ Davidi taga kɔlɔshyen woo. ¹⁶Pe nɔsepiile sumbonɔ poro la wele Zeruya naa Abigayili. Zeruya pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Abishayi, naa Zhouabu konaa Azayeli. Pe ni fuun pàa pye lere taanri. ¹⁷A Abigayili wo si Amasa se. Amasa to wo lawi ɲa Yeteri. Yeteri wila pye Ishimayeli setirige pyɔ.

**Hezirɔn pinambyɔ Kalebu
wi setirige piile wele
(Eki 31.1-5; Nɔmbu 32.39-42)**

¹⁸Hezirɔn wi pinambyɔ Kalebu wila piile se wi jɔ Azuba wi na konaa Yeriyɔti wi na. Pinambiile mbele wila se Azuba wi na pe mɛrɛ ti nda: Yesheri, naa

^b 2.1: Izirayeli wo nungba wo pe maa yinri fun Zhakɔbu (Zhɛnɛ 35.22-26; Eki 1.1-6).

^c 2.3: Zhɛnɛ 38.2-7; 46.12; Nɔmbu 26.19 ^d 2.4: Zhɛnɛ 38.24-30 ^e 2.7: Akari wo nungba wo pàa pye na yinri Akan (Zhozu 7.1-25). ^f 2.9: Kelubayi wo pàa pye na yinri fun Kalebu.

Shobabu konaa Aridon. ¹⁹Naa Azuba wila kaa ku, a Kalebu wì si Efirata le wi jo. A Efirata wì si Huri se wi kan. ²⁰A Huri wo Uri se. A Uri wo Bezaleyeli se.

²¹Ko pungo na, a Heziròn wì si saa Galaadi to Makiri wi sumborombyo wi le wi jo. Heziròn wila wi le maga ta wo jate wì ta ye le nafa taanri. A wì si Segubu wì se wi kan. ²²A Segubu wo si Yayiiri se. Ca nafa ma yiri taanri tìla pye Yayiiri wi yeri wa Galaadi tara. ²³Een fò, a Geshuri tara fenne naa Siri tara fenne pè si kaa Yayiiri kapire ti sho wi setirige piile pe yeri mari ta, naa Kenati ca konaa ki kanngara na kapire ti ni. Ti ni fuun tìla pye ca nafa taanri. Leele mbele fuun pàa pye ma cèn wa ki cara ti ni pàa pye Galaadi to Makiri wo setirige piile.

²⁴Heziròn wi kungolo wa Kalebu Efirata ca, a wi jo Abiya wì si pinambyo se wi kan, a paa wi yinri Ashihuri, wo wila pye Tekowa ca ki kanfò we.

*Heziròn pinambyo Yerameyeli
wi setirige piile wele*

²⁵Heziròn pinambyo kongbanja Yerameyeli wi pinambiile pe mere ti nda: Wi pinambyo kongbanja wo lawi ña Aramu, mee Buna taga, naa Oreni, naa Ozemu konaa Ahiya. ²⁶Je le wà yege la pye Yerameyeli wi yeri, pàa pye naa yinri Atara; wo wila pye Onamu wi nò we. ²⁷Yerameyeli wi pinambyo kongbanja Aramu wi pinambiile pe mere ti nda: Maazi, naa Yamini konaa Ekeri. ²⁸Onamu pinambiile pe mere ti nda: Shamayi konaa Yada. Shamayi pinambiile pe mere ti nda: Nadabu konaa Abishuri. ²⁹Abishuri wi jo pàa pye naa yinri Abihayili. Wila Ahiban naa Molidi pe se wi kan. ³⁰Nadabu pinambiile pe mere ti nda: Seledi konaa Apayimu. Seledi wo sila pinambyo se mee ku. ³¹Apayimu wo wila Yisheyi se. A Yisheyi wo Sheshan se. A Sheshan wo Alayi se. ³²Shamayì wi nòsepyo Yoda wi pinambiile pe mere ti nda: Yeteri konaa Zhonatan. Yeteri wila ku wi sila pyo se. ³³Zhonatan wi pinambiile pe mere ti nda: Peleti konaa Zaza. Poro mbele poro pàa pye Yerameyeli wi setirige piile wele.

³⁴Sheshan wo sila pinambyo se, een fò sumborombiile wila se. Ezhipiti tara fenne naja wà la pye Sheshan wi yeri kulo, pàa pye naa yinri Yariha. ³⁵A Sheshan wì suu sumborombyo wa kan wi kulonaja Yariha wi yeri wi jo. A wo si pinambyo se wi kan, a paa wi yinri Atayi. ³⁶A Atayi wo Natan se. A Natan wo Zabadi se. ³⁷A Zabadi wo Efilali se. A Efilali wo Obedi se. ³⁸A Obedi wo Yehu se. A Yehu wo Azariya se. ³⁹A Azariya wo Helezi se. A Helezi wo Elasa se. ⁴⁰A Elasa wo Sisimayi se. A Sisimayi wo Shalumu se. ⁴¹A Shalumu wo Yekamiya se. A Yekamiya wo Elishama se.

*Heziròn pinambyo Kalebu
wi setiriye ye*

⁴²Yerameyeli wi nòsepyo Kalebu wi pinambiile pe mere ti nda: Wi pinambyo kongbanja wo lawi ña Mesha; wo wila pye Zifu to we, mee

Maresha taga. Wo wila pye Eburɔn to we. ⁴³Eburɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Kora, naa Tapuwa, naa Erekeɛmu konaa Shema. ⁴⁴A Shema wo Yorikeyamu to Arahamu wi se. A Erekeɛmu wo Shamayi se. ⁴⁵Shamayi pinambyɔ wo lawi ɲa Mawɔn. Mawɔn wo wila pye Bɛti Zuri to we. ⁴⁶Kalebu wi cɛnfɔ Efa wila pinambiile mbele se wi kan pe mɛrɛ ti nda: Haran, naa Moza konaa Gazɛzi. A Haran wo Gazɛzi se. ⁴⁷Yadayi pina-mbiile pe mɛrɛ ti nda: Eregemu, naa Yotamu, naa Geshan, naa Peleti, naa Efa konaa Shaafu. ⁴⁸Kalebu wi cɛnfɔ Maaka wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Sheberi konaa Tirihana. ⁴⁹Ko pɔngo na, a wɛ si Madimana to Shaafu wi se konaa Makibena naa Gibeya pe to Sheva wi ni. Kalebu wi sumborombyɔ paa pye naa yinri Akisa. ⁵⁰Kalebu wi setirige piile pele yegɛ mbele: Kalebu wi jɔ Efirata wi pinambyɔ kɔngbanɲa wo lawi ɲa Huri. Huri pinambyɔ wo lawi ɲa Shobali. Shobali wo wila pye Kiriyati Yeyarimu to we, ⁵¹naa Salima ɲa wila pye Betileɛmu ca ki kanfɔ, konaa Harefu ɲa wila pye Bɛti Gaderi ca ki kanfɔ we. ⁵²Kiriyati Yeyarimu to Shobali wi setirige piile pe mɛrɛ ti nda: Haroye konaa Hazi Menuhɔti. ⁵³Kiriyati Yeyarimu seye yoyi yan: Yetɛri sege woolo, naa Puti sege woolo, naa Shumati sege woolo konaa Mishirayi sege woolo pe ni. Zoreya sege woolo naa ʼEshitawɔli sege woolo pa pɛ yiri wa ki seye yan yi ni. ⁵⁴Salima setirige piile poro paa pye Betileɛmu ca woolo, naa Netofa ca woolo, naa Atirɔti Bɛti Zhouabu ca woolo, naa Hazi Manati tara woolo, naa Zoreya ca woolo pe ni, ⁵⁵naa sɛwɛ yɔnɔlgɔfennɛ pe seye yan yila pye ma cɛn wa Yabezi ca yi ni, naa Tireyati sege woolo, naa Shimeyati sege woolo konaa Sukati ca woolo pe ni. Poro mbele poro paa pye Keni cɛnlɛ woolo wele, ma yiri wa Hamati setirige ki ni. Hamati wo wila pye Erekaɓu setirige piile pe telɛ we.

Wunlunaɲa Davidi
wi setirige piile wele
(2 Sami 3.2-5)

3 ¹Davidi wi pinambiile mbele wila se maa ta wa Eburɔn ca pe mɛrɛ ti nda: Wi pinambyɔ kɔngbanɲa wo lawi ɲa Aminɔ. Wi jɔ Ahinowamu ɲa wila yiri wa Zhizireyeli ca wo wila wi se. Wi pinambyɔ shyenwoo wo lawi ɲa Daniyeli. Wi jɔ Abigayili ɲa wila yiri wa Karimeli ca wo wila wi se. ²Wi pinambyɔ taanri woo wo lawi ɲa Abisalomu. Wi jɔ Maaka ɲa wila pye Geshuri ca wunlunaɲa Talimayi wi sumborombyɔ wo wila wi se. Wi pinambyɔ tijɛrɛ woo wo lawi ɲa Adoniya. Wi jɔ Hagiti wo wila wi se. ³Wi pinambyɔ kanɲurugo woo wo lawi ɲa Shefatiya. Wi jɔ Abitali wo wila wi se. Wi pinambyɔ kɔgɔloni woo wo lawi ɲa Yitireyamu. Wi jɔ Egila wo wila wi se. ⁴Ki pinambiile kɔgɔloni mbele Davidi wila pe se maa ta wa Eburɔn ca. Yelɛ kɔɔshyɛn naa yɛngɛ kɔgɔloni wila pye wunluwɔ pi na wa Eburɔn ca, ko pɔngo na, a wɛ si saa

yele nafa ma yiri ke ma yiri taanri pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca^h.

⁵Pinambiile mbele Davidi wila se maa ta wa Zheruzalemu ca pe mere ti nda: Shimeya, naa Shobabu, naa Natan konaa Salomo. Amiyeli sumboro-mbyo Bati Shuwa wo wila ki pinambiile tijere pe seⁱ. ⁶Wila pinambiile pele yegɛ se naa, poro la wele Yibari, naa Elishama, naa Elifeleti, ⁷naa Noga, naa Nefegi, naa Yafiya, ⁸naa Elishama, naa Eliyada konaa Elifeleti. Paa pye kolɔjere.

⁹Poro pe ni fuun mbele poro paa pye Davidi wi pinambiile wele. Pe nɔsepɔ sumboro wo lawi na Tamari. Davidi wi cenfenne paa pinambiile pele se wi kan fun.

Zhuda wunlumbolo pe mere

¹⁰Salomo wi setirige piile pe mere ti nda: Wi pinambyo Orobowamu wo pinambyo lawi na Abiya. Abiya pinambyo wo lawi na Asa. Asa pinambyo wo lawi na Zhozafati. ¹¹Zhozafati pinambyo wo lawi na Yoram. Yoram pinambyo wo lawi na Ahaziya. Ahaziya pinambyo wo lawi na Zhouasi. ¹²Zhouasi pinambyo wo lawi na Amaziya. Amaziya pinambyo wo lawi na Azariya. Azariya pinambyo wo lawi na Yotamu. ¹³Yotamu pinambyo wo lawi na Ahazi. Ahazi pinambyo wo lawi na Ezekiyasi. Ezekiyasi pinambyo wo lawi na Manase. ¹⁴Manase pinambyo wo lawi na Amo. Amo pinambyo wo lawi na Zhoziyasi.

¹⁵Zhoziyasi pinambiile pe mere ti nda: Wi pinambyo kongbanɔ paa pye naa yinri Yohana, na shyen woo wi yinri Yehoyakimu, na taanri woo wi yinri Sedesiyasi, na tijere woo wi yinri Shalumu. ¹⁶Yehoyakimu wi pinambiile pe mere ti nda: Yekoniya konaa Sedesiyasi.

Yekoniya wi setirige piile wele

¹⁷Yekoniya na paa yigi kasopyo wi pinambiile pe mere ti nda: Sheyaliti-yeli, ¹⁸naa Malikiramu, naa Pedaya, naa Shenazari, naa Yekamiya, naa Hoshama konaa Nedabiya. ¹⁹Pedaya pinambiile pe mere ti nda: Zorobabeli konaa Shimeyi. Zorobabeli pinambiile pe mere ti nda: Meshulamu konaa Hananiya; pe nɔsepɔ sumboro wo lawi na Shelomiti. ²⁰Pinambiile pɛle yegɛ la pye wa naa kangurugo, pe mere ti nda: Hashuba, naa Oheli, naa Berekiya, naa Hasadiya, naa Yushabu konaa Hesedi.

²¹Hananiya setirige piile pe mere ti nda: Pelatiya konaa Ezayi, naa Erefaya pinambiile pe ni, naa Arina pinambiile, naa Abidiyasi pinambiile konaa Shekaniya pinambiile pe ni. ²²Shekaniya pinambyo wo lawi na Shemaya. Shemaya pinambiile pe mere ti nda: Hatushi, naa Igali, naa

^h 3.4: 2 Sami 5.4-5; 1 Wunlu 2.11; 1 Kuro 29.27 ⁱ 3.5: 2 Sami 11.3

Bariya, naa Neyariya konaa Shafati. Pàa pye kɔgɔlɔni. ²³Neyariya pina-mbiile pàa pye taanri. Pe mɛrɛ ti nda: Eliyohenayi, naa Ezekiyasi konaa Azirikamu. ²⁴Eliyohenayi pinambiile pàa pye kɔlɔshyen. Pe mɛrɛ ti nda: Hodaviya, naa Eliyashibu, naa Pelaya, naa Akubu, naa Yohana, naa Delaya konaa Anani.

Zhuda setirige piile pele yege

4 ¹Zhuda pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Perezì, naa Hezirɔn, naa Karimì, naa Huri konaa Shobali. ²Shobali pinambyɔ Erewaya wo wila Yahati se. A Yahati wo Ahumayi konaa Lahadi se. Poro mbele poro pàa pye Zoreya seye woolo pe tɛlɛye wele. ³Etamu to wi setirige piile pe mɛrɛ ti nda: Zhizireyeli, naa Yishima konaa Yidiba. Pe nɔsepɔ sumboro pàa pye naa yinri Hazeliponi. ⁴Gedɔri to wo lawi ŋa Penuweli. Husha to wo lawi ŋa Ezeri. Poro mbele poro pàa pye Efirata pinambyɔ kɔŋgbanna Huri wi pinambiile wele. Huri wo wila pye Betilɛmu ca ki kanfɔ we.

⁵Ashihuri ŋa wila pye Tekowa ca ki kanfɔ, jɛɛle shyen pàa pye wi yeri. Pàa pye na nungba yinri Heleya nɛɛ sanŋa wi yinri Naara. ⁶Naara wila pinambiile mbele se wi kan, pe mɛrɛ ti nda: Ahuzamu, naa Eferi, naa Temeni konaa Ahashitari. Poro mbele poro pàa pye Naara wi pinambiile wele. ⁷Heleya pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zereti, naa Zohari konaa Etina.

⁸Kozi wo wila Anubu konaa Hazobeda pe se. Wo wila pye Haramu pinambyɔ Ahareyeli wi seye woolo pe tɛlɛ we. ⁹Pàa pye na Yabezi wi jate ma wɛ wi nɔsepiile sanmbala pe na. Wi nɔ wila wi mege taga naa yinri Yabezi, katugu wila wi yɛɛ pye fɔ: «Mì jɔlɔ mɛɛ wi se.» ¹⁰A Yabezi wì si kaa ***Izirayeli** Yenŋele li yenri ma yo fɔ: «E Yenŋele, ki yaga ma duwaw na na, ma ka taga na tara ti gbeme pi na, ma pye na ni, ma kapege ki lali na ni, mala sho jɔlɔgo ki ni.» A Yenŋele lì si ŋga wila yenri ki pye wi kan.

Setiriye ya yege woolo

¹¹Shuha wi nɔsepɔ lenaŋa Kelubu wo wila Mehiri se. Mehiri wo wila pye Eshitɔn to we. ¹²Eshitɔn wo wila Beti Arafa se, naa Paseya konaa Tehina. Tehina wo wila pye Nahashi ca ki kanfɔ we. Poro mbele poro pàa pye Ereka ca fenne wele.

¹³Kenazi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Otiniyeli konaa Seraya. Otiniyeli pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Hatali, ¹⁴konaa Mewonotayi. A Mewonotayi wo Ofira se. A Seraya wo Zhouabu se. Zhouabu wo wila pye kapyɔ jenfenne pe gbunlundege laga ki kanfɔ we, katugu pàa pye kapyɔ jenfenne.

¹⁵Yefune pinambyɔ Kalebu wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Iru, naa Ela konaa Naamu. Ela wo wila pye Kenazi wi to we.

J 4.1: Naŋa ŋa pàa pye na yinri Kalebu wo nungba wo pàa pye na Karimì fun (1 Kuro 2.9,18).

¹⁶Yehaleleyeli pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zifu, naa Zifa, naa Tiriya konaa Asareyeli.

¹⁷Esidirasi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yeteri, naa Meredi, naa Eferi konaa Yalɔn. Meredi wi ɔ nungba pinambiile la pye Miriyamu, naa Shamayi, konaa Yishiba. Yishiba wo wila pye Eshitemowa ca ki kanfɔ we.

¹⁸***Farawɔn** wi sumborombyɔ Bitiya ɲa Meredi wila pɔri wi pinambiile poro la wele yɛɛn. Meredi wila Zhuda tara jɛle ɲa pɔri wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yeredi, wo wila pye Gedɔri ca ki kanfɔ we, naa Heberi, wo wila pye Soko ca ki kanfɔ we, konaa Yekutiyeli, wo wila pye Zanova ca ki kanfɔ we.

¹⁹Hodiya ɔ wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Garini, wo wila pye Keyila ca ki kanfɔ we, konaa Maaka, wo wila pye Eshitemowa ca ki kanfɔ we. Hodiya ɔ wi nɔsepyɔ sumboro lawi ɲa Nahamu.

²⁰Simɔ pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Aminɔ, naa Irina, naa Beni Hana konaa Tilɔn. Yisheyi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zoheti konaa Beni Zoheti.

Shela setirige piile wele

²¹Zhuda pinambyɔ Shela wi setirige piile pe mɛrɛ ti nda: Eri, wo wila pye Leka ca ki kanfɔ we, naa Layeda, wo wila pye Maresha ca ki kanfɔ we, konaa seye yan yi woolo paa pye na ***len** jese paara ti tiin wa Beti Ashibeya ca pe ni. ²²Shela wila pye fun Yokimu naa Kozeba ca fenne pe tele, naa Zhouasi konaa Sarafu pe tele. Poro mbele poro paa pye ma cɛn Mowabu cenle woolo pe go na konaa Yashubi Lehemu ca woolo pe go na. Ki kagala ke yen kalegele. ²³Ki leele paa pye cɔrɔ fanrifenne, ma cɛn wa Netayimu ca ki ni konaa wa Gedera ca, wa wunlunaɲa wi tanla, jango mbaa tunɲo piin wi kan.

Simeyɔn setirige piile wele

²⁴Simeyɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Nemuweli, naa Yamini, naa Yaribu, naa Zera konaa Sawuli. ²⁵Sawuli pinambyɔ wo lawi ɲa Shalumu. Shalumu pinambyɔ wo lawi ɲa Mibisamu. Mibisamu pinambyɔ wo lawi ɲa Mishima. ²⁶Mishima pinambyɔ wo lawi ɲa Hamuweli. Hamuweli pinambyɔ wo lawi ɲa Zakuri. Zakuri pinambyɔ wo lawi ɲa Shimeyi. ²⁷Shimeyi wi pinambiile paa pye ke ma yiri kɔɔlɔni konaa sumborombiile kɔɔlɔni. Wi nɔsepiile nambala poro sila pinambiile legerɛ se. Ki kala na, pe seye woolo pe sila se mbe lege paa Zhuda setirige piile pe yɛn. ²⁸Simeyɔn setirige piile paa pye ma cɛn wa Berisheba ca, naa Molada ca, naa Hazari Shuwali ca, ²⁹naa Biliha ca, naa Azemu ca, naa Tola ca, ³⁰naa Betuweli ca, naa Orima ca, naa Zikilagi ca, ³¹naa Beti Marikabɔti ca, naa Hazari Susimu ca, naa Beti Bireyi ca, konaa wa Shaarayimu ca. Pe cagbɔrɔ to lari yɛɛn fɔ ma saa gbɔn Davidi wi wunluwɔ sanga wi na. ³²Pe Kapire to lari nda Etamu, naa Ayini, naa Irimɔ, naa Token konaa Ashan;

tila pye ca kangurugo, ³³naa ki cara ti kanggara na kapire ti ni fuun ti ni fɔ saa gbɔn wa Baali ca ki na. Pe cɛnsara naa pe setirige piile poro la wele yɛɛn.

³⁴Simeyɔn setirige piile pe seye teelee pe mɛrɛ ti nda: Meshobadi, naa Yamileki, naa Amaziya pinambyɔ Yosha, ³⁵naa Zhoueli, naa Yehu. Yehu to wo lawi ɲa Yoshibiya. Yoshibiya to wo lawi ɲa Seraya. Seraya to wo lawi ɲa Aziyeli; ³⁶mɛɛ Eliyohenayi taga, naa Yaakoba, naa Yeshohaya, naa Asaya, naa Adiyeli, naa Yesimiyeli, naa Benaya, ³⁷naa Shifeyi pinambyɔ Ziza wi ni. Shifeyi to wo lawi ɲa Alɔn. Alɔn to wo lawi ɲa Yedaya. Yedaya to wo lawi ɲa Shimiri. Shimiri to wo lawi ɲa Shemaya. ³⁸Ki leele mbele pe mɛrɛ tì yeri yɛɛn, pàa pye seye teelee. A pe seye woolo pè lɛgɛ fɔ jɛngɛ. ³⁹Pàa cɛn ma jaraga ma kari wa Gedɔri ca ki yeri, fɔ ma saa gbɔn ki laga ki gbunlundɛgɛ ki yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, jango mbe yaayoro kasara lagaja pe simbaala naa pe sikaala pe kan. ⁴⁰Pàa saa laga ka ta yaayoro kasaga tiyɔngɔ, ɲga yan lɛgɛrɛ la pye wa ki ni. Ki tara tila pye ma gbɔgɔ, a ti cenwe tanla, ma pye yeyinɲge laga. Kamu setirige piile poro pele pàa pye ma cɛn wa faa.

⁴¹Leele mbele pe mɛrɛ tì yɔnlɔgɔ yɛɛn, pàa pan wa ki tara ti ni Zhuda tara wunlunaɲa Ezekiyasi wi wunluwɔ sanga wo ni, ma mbele pàa pye wa pe ***paara yinɛ** naa pe cɛnsara ti jaanri, ma leele pe tɔngɔ ma pe kɔ pew, fɔ ma pan ma gbɔn nala. A pè si cɛn wa tara ti ni pe yɔnlɔ, katugu yaayoro kasara la pye wa pe simbaala naa sikaala pe kan.

⁴²Simeyɔn setirige piile pèle la kari fun ma saa cɛn wa Seyiri yanwira tara ti ni. Pàa pye lere cɛnɛ kangurugo (500). Mbele pàa pye pe go na, pe mɛrɛ ti nda: Pelatiya, naa Neyariya, naa Erefaya konaa Uziyeli. Yisheyi pinambiile la wele. ⁴³Pàa Amaleki setirige piile sanmbala mbele pàa koro pee ta mbe ku pe gbo, mɛɛ cɛn wa tara ti ni fɔ ma pan ma gbɔn nala.

Uruben setirige piile pe mɛrɛ

5 ¹***Izirayeli** pinambyɔ kongbanɲa wo lawi ɲa Uruben. Eɛn fɔ wila wi to fuuro ti tanga^k. Ki kala na, lelewe tɔnli wila sho wi yeri ma kan Izirayeli pinambyɔ Zhouzefu wi pinambiile pe yeri. Kì pye ma, pe sila Uruben wi mege ki yɔnlɔgɔ paa pinambyɔ kongbanɲa yɛn. ²Zhuda wo la fanɲga ta kaselege ko na wi nɔsepiile pe sɔgɔwɔ. Kì pye ma, wunluwɔ la kaa yiri wa wi setirige ki ni. Eɛn fɔ lelewe tɔnli wo la kan Zhouzefu sege ko yeri^l.

³Izirayeli pinambyɔ kongbanɲa Uruben^m wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Hanoki, naa Palu, naa Hezirɔn konaa Karimi. ⁴Zhoueli pinambyɔ wo lawi ɲa Shemaya. Shemaya pinambyɔ wo lawi ɲa Gɔgi. Gɔgi pinambyɔ wo lawi ɲa Shimeyi. ⁵A Shimeyi wo Mika se. A Mika wo Erewaya

^k 5.1: Zhenɛ 35.22; 49.4 ^l 5.2: Zhenɛ 49.5-6 ^m 5.3: Zhenɛ 46.9; Nɔmbu 26.5-6

se. A Erewaya wo Baali se. ⁶A Baali wo Beera se. Beera wila pye Uruben setirige piile pe to. Asiri tara wunlunaŋa Tigilati Pilinezeri wila wi yigi kasopyo ma kari wi ni.

⁷Beera wi nɔsepiile pe mɛrɛ ti nda, mbe yala pe seye yi ni, paa yɛgɛ ŋga na pe setirige piile pe mɛrɛ ti yɛn ma yɔnɔɔgɔ we. Kongbanŋa wo lawi ŋa Yeyiyeli, a Zakari si taga, ⁸konaa Azazi pinambyo Bela. Azazi to wo lawi ŋa Shema. Shema to wo lawi ŋa Zhoueli. Paa pye ma cɛn wa Aroyeri ca, ma kari ma saa gbɔn fɔ wa Nebo yanwiga ki na konaa wa Baali Meyɔn ca ki na. ⁹Wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, paa pye ma cɛn maga lɛ wa ***gbinri** wi yɔn na, fɔ ma saa gbɔn wa Efirati gbaan wi yɔn na, katugu yaayoro lɛgɛrɛ la pye pe yeri wa Galaadi tara ti ni. ¹⁰Sawuli wagati wi ni, paa malaga gbɔn Hagari cɛnlɛ woolo pe ni, ma ya pe ni, mɛɛ saa cɛn wa pe ***paara yinrɛ** ti ni wa Galaadi tara ti yɔnɔ yirisaga kɛɛ ki ni fuun ki na.

Gadi setirige piile pe mɛrɛ

¹¹Gadi setirige piileⁿ paa pye ma cɛn Uruben woolo pe yɛsinmɛ na, wa Bazan tara fɔ ma saa gbɔn wa Salika ca, wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri. ¹²Zhoueli sege ko kila gbɔgɔ ma wɛ yi ni fuun yi na, mɛɛ Shafamu sege ki taga, naa Yanayi sege ki ni, konaa Shafati sege ki ni; pa paa pye wa Bazan tara ti ni. ¹³Pe nɔsepiile pe mɛrɛ ti nda mbe yala pe seye yi ni: Mikayeli, naa Meshulamu, naa Sheba, naa Yorayi, naa Yakan, naa Ziya konaa Heberi. Paa pye kɔɔshyɛn. ¹⁴Porɔ mbele porɔ paa pye Abihayili pinambiile wele. Abihayili to wo lawi ŋa Huri. Huri to wo lawi ŋa Yarowa. Yarowa to wo lawi ŋa Galaadi. Galaadi to wo lawi ŋa Mikayeli. Mikayeli to wo lawi ŋa Yeshishayi. Yeshishayi to wo lawi ŋa Yado. Yado to wo lawi ŋa Buzi. ¹⁵Abidiyeli pinambyo Ahi ŋa wila pye Guni pishyɛn-woo wo wila pye ki seye yi to we. ¹⁶Gadi setirige piile paa pye ma cɛn wa Galaadi tara, naa wa Bazan tara konaa ti kanŋgara na cara ti ni konaa wa Sarɔn laga yaayoro kasaga ki ni fɔ ma saa gbɔn wa ki tara ti kɔnɔ li na. ¹⁷Paa ki cɛnlɛ woolo pe ni fuun pe mɛrɛ ti yɔnɔgɔ wa setirige piile pe mɛrɛ yɔnɔgɔsɛwɛ wi ni, Zhuda tara wunlunaŋa Yotamu wo naa Izirayeli tara wunlunaŋa Yerobowamu^o pe wunluwo wagati wi ni.

¹⁸Urubɛn cɛnlɛ woolo, naa Gadi cɛnlɛ woolo konaa Manase cɛnlɛ li walaga woolo pe ni, nambala kotogofɛnnɛ la pye pe ni, mbele pe mbaa ya malaga gbɔn ***tugurɔn sigeyaara** ni, naa tokobi ni konaa mbe sandiga wɔn. Porɔ mbele paa malaga gbɔngɔ ki yɛgɛ jɛn paa pye lɛrɛ waga nafa shyɛn ma yiri tijɛrɛ, naa cɛnmɛ kɔɔshyɛn naa nafa taanri (44 760). Porɔ pe ni fuun mbaa ya sa malaga gbɔn. ¹⁹Paa malaga gbɔn Hagari cɛnlɛ woolo pe ni, naa Yeturi setirige piile, naa Nafishi setirige piile konaa

ⁿ 5.11: Nɔmbu 26.15-17 ^o 5.17: 2 Wunlu 14.23-29, Yerobowamu shyɛn woo ŋa wila pye Izirayeli tara ti wunlunaŋa wo sɛnrɛ ti yɛn na yuun laga ki laga ŋa ki ni.

Nodabu setirige piile pe ni. ²⁰Yenḡele làa pe saga, ma ti a pè ya Hagari cenle woolo poro naa pe pinleyeenle pe ni fuun pe ni, katugu ki malaga ki nḡo, pàa gbele ma Yenḡele li yenri ma yo li pe saga. A li si pe yenrewe pi logo, katugu pàa pe jigi wi taga li na. ²¹Pàa pe yaayoro ti ni fuun ti sho pe yeri. Tìla pye yḡngḡmēye waga nafa shyen ma yiri ke (50 000), naa simbaala konaa sikaala waga cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke (250 000) konaa sofilele waga shyen (2 000) ni. Mbe taga wa ko na, pàa lere waga cenme (100 000) yigi fun kasopiile. ²²Pàa lelegere gbo fḡ jengḡ, katugu Yenḡele lo làa pye ki malaga ki gbḡnfḡ we. Kona, a pè si cen wa pe yḡnlḡ, fḡ ma pan ma gbḡn wagati ḡa pàa leele pe koli ma kari pe ni wa kulowo pi ni wi na.

**Manase cenle li walaga woolo
pe setirige piile mbele wa
Zhuriden gbaan wi yḡnlḡ
yirisaga kee yeri**

²³Manase cenle li walaga woolo pàa pye ma cen tara nda ni, tìla le wa Bazan tara ti na fḡ ma saa gbḡn wa Baali Erimḡ ca ki na, naa Seniri^p yanwiga konaa Erimḡ yanwiga ki na. Pàa pye ma legḡ fḡ jengḡ. ²⁴Mbele pàa pye seye teelee pe mere ti nda: Eferi, naa Yisheyi, naa Eliyeli, naa Aziriyeli, naa Zheremi, naa Hodaviya konaa Yadiyeli. Pàa pye nambala malingbḡḡnlḡ welimbele, a pe mere tì yiri fḡ jengḡ; poro pàa pye teelee wa pe seye yi ni. ²⁵Een fḡ pḡngo na, ki cengele kàa kaa sḡngḡḡ ma pye mbasinmbele pe teleye Yenḡele li ni; katugu cengele ḡgele Yenḡele làa tḡngḡ ma wḡ wa tara ti ni pe yege, koro yarisunndo to pàa pye na fḡli ti yege sḡḡwḡḡ nari gbogo. ²⁶Kì pye ma, a Izirayeli Yenḡele lḡ si Asiri tara wunlunaḡa Puli ḡa pàa pye na yinri fun Tigilati Pilinezeri wi sun maa wa Uruben cenle woolo pe na, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pe na. A Tigilati Pilinezeri wḡ si pe koli ma kari pe ni wa Hala tara, naa wa Habḡri gbaan wi yḡn na, naa wa Hara tara ti ni konaa wa Gozan ca gbaan yḡn tara ti ni^q. Pa pàa koro ma cen wa fḡ ma pan ma gbḡn nala.

Levi setirige piile pe mere

²⁷Levi pinambiile pe mere ti nda: Gerishḡn, naa Kehati konaa Merari. ²⁸Kehati pinambiile pe mere ti nda: Amiramu, naa Yizehari, naa Eburḡn konaa Uziyeli. ²⁹Amiramu pinambiile pe mere ti nda: ***Arḡn** konaa Moyisi, naa wi sumborombyḡ Miriyamu. Arḡn pinambiile pe mere ti nda: Nadabu, naa Abiyu, naa Eleyazari konaa Itamari. ³⁰Eleyazari wo la Fineyasi se. A Fineyasi wo Abishuwa se. ³¹A Abishuwa wo Buki se. A Buki

wo Uzi se. ³²A Uzi wo Zeraya se. A Zeraya wo Merayoti se. ³³A Merayoti wo Amariya se. A Amariya wo Ahitubu se. ³⁴A Ahitubu wo Zadoki se. A Zadoki wo Ahimaazi se. ³⁵A Ahimaazi wo Azariya se. A Azariya wo Yohana se. ³⁶A Yohana wo Azariya se. Ko Azariya wo wila ***saraga** wogotungo ki pye wa ***sherigo gbogo** nga Salomo wila kan wa Zheruzalemu ca ki ni. ³⁷A Azariya wo Amariya se. A Amariya wo Ahitubu se. ³⁸A Ahitubu wo Zadoki se. A Zadoki wo Shalumu se. ³⁹A Shalumu wo Hilikiya se. A Hilikiya wo Azariya se. ⁴⁰A Azariya wo Seraya se. A Seraya wo Yehozadaki se. ⁴¹Wagati na Yawe Yengele laa ti a Nebukanezari wi Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe koli ma kari pe ni kulo-wo, paà Yehozadaki wi yigi ma kari wi ni fun.

Levi setirige piile sanmbala

6 ¹Levi pinambiile pe mere to lari nda: Gerishomu, naa Kehati konaa Merari. ²Gerishomu pinambiile pe mere ti nda: Libini konaa Shimeyi. ³Kehati pinambiile pe mere ti nda: Amiramu, naa Yizehari, naa Eburon konaa Uziyeli. ⁴Merari pinambiile pe mere ti nda: Mahali konaa Mushi. ***Levi setirige piile** pe seye yi yan mbe yala pe teleye pe mere ti ni.

⁵Gerishomu setirige piile pe mere ti nda: Gerishomu wo pinambyo lawi na Libini. Libini wo pinambyo lawi na Yahati. Yahati pinambyo wo lawi na Zima. ⁶Zima pinambyo wo lawi na Yowa. Yowa pinambyo wo lawi na Ido. Ido pinambyo wo lawi na Zera. Zera pinambyo wo lawi na Yeyatirayi.

⁷Keyati setirige piile pe mere ti nda. Kehati pinambyo wo lawi na Aminadabu. Aminadabu pinambyo wo lawi na Kore. Kore pinambyo wo lawi na Asiri. ⁸Asiri pinambyo wo lawi na Elikana. Elikana pinambyo wo lawi na Ebiyasafu. Ebiyasafu pinambyo wo lawi na Asiri. ⁹Asiri pinambyo wo lawi na Tahati. Tahati pinambyo wo lawi na Uriyeli. Uriyeli pinambyo wo lawi na Uziya. Uziya pinambyo wo lawi na Sawuli.

¹⁰Elikana pinambiile pe mere ti nda: Amasayi konaa Ahimoti.

¹¹Elikana wi setirige piile pe mere ti nda: Elikana pinambyo wo lawi na Zofayi. Zofayi pinambyo wo lawi na Nahati. ¹²Nahati pinambyo wo lawi na Eliyabu. Eliyabu pinambyo wo lawi na Yerohamu. Yerohamu pinambyo wo lawi na Elikana. ¹³Samiyeli wi pinambiile pe mere ti nda: Wi pinambyo kongbanja wo lawi na Zhoueli^r, mee Abiya taga.

¹⁴Merari setirige piile pe mere ti nda: Merari pinambyo wo lawi na Mahali. Mahali pinambyo wo lawi na Libini. Libini pinambyo wo lawi na Shimeyi. Shimeyi pinambyo wo lawi na Uza. ¹⁵Uza pinambyo wo lawi na Shimeya. Shimeya pinambyo wo lawi na Hagiya. Hagiya pinambyo wo lawi na Asaya.

^r 6.13: Zhoueli mege ki woro wa Eburuye senre sewe lee wi ni (1 Sami 8.2; 1 Kuro 6.18).

**Levi setirige piile pàa pye
yurukɔɔ wa sherigo gbɔɔ ki ni**

¹⁶Pàa ***yɔn finliwɛ kesu** wi tɛɛ wa Yawɛ Yɛnɛɛ li sherigo gbɔɔ ki ni sanga ɲa ni, Davidi wɛla Levi setirige piile mbele tɛɛ yurukɔɔ ki go na, pe mɛrɛ ti nda. ¹⁷Pàa pye na yurukɔɔ tunngo ki piin wa Yɛnɛɛ ***censaga paraga go** konaa ***filisaga paraga go** ki yɛɛ, sanni Salomɔ wi sa Yawɛ Yɛnɛɛ li sherigo gbɔɔ ki kan wa Zheruzalɛmu ca. Pàa pye na tunngo piin ma yala kondɛɛɛɛ ɲɛɛ pàa kan pe yeri koro ni. ¹⁸Mbele pàa pye naga tunngo ki piin mbe pinlɛ pe pinambiile pe ni, pe mɛrɛ ti nda: Kehati setirige piile poro la wɛlɛ yurukɔɔ Hema. Hema to wo lawi ɲa Zhouweli. Zhouweli to wo lawi ɲa Samiyeli. ¹⁹Samiyeli to wo lawi ɲa Elikana. Elikana to wo lawi ɲa Yerohamu. Yerohamu to wo lawi ɲa Eliyeli. Eliyeli to wo lawi ɲa Towa. ²⁰Towa to wo lawi ɲa Zufu. Zufu to wo lawi ɲa Elikana. Elikana to wo lawi ɲa Mahati. Mahati to wo lawi ɲa Amasayi. ²¹Amasayi to wo lawi ɲa Elikana. Elikana to wo lawi ɲa Zhouweli. Zhouweli to wo lawi ɲa Azariya. Azariya to wo lawi ɲa Sofoni. ²²Sofoni to wo lawi ɲa Tahati. Tahati to wo lawi ɲa Asiri. Asiri to wo lawi ɲa Ebiyasafu. Ebiyasafu to wo lawi ɲa Kore. ²³Kore to wo lawi ɲa Yizehari. Yizehari to wo lawi ɲa Keyati. Kehati to wo lawi ɲa Levi. Levi to wo lawi ɲa ***Izirayeli**.

²⁴Hema wi nɔsɛpyɔ lenaɲa Asafu wɛla pye na yɛrɛgi wa Hema wi kaligɛ kɛɛ ki na. Asafu to wo lawi ɲa Berekiya. Berekiya to wo lawi ɲa Shimeya. ²⁵Shimeya to wo lawi ɲa Mikayeli. Mikayeli to wo lawi ɲa Baazeya. Baazeya to wo lawi ɲa Malikiya. ²⁶Malikiya to wo lawi ɲa Etini. Etini to wo lawi ɲa Zera. Zera to wo lawi ɲa Adaya. ²⁷Adaya to wo lawi ɲa Etan. Etan to wo lawi ɲa Zima. Zima to wo lawi ɲa Shimeyi. ²⁸Shimeyi to wo lawi ɲa Yahati. Yahati to wo lawi ɲa Gerishomu. Gerishomu to wo lawi ɲa Levi. ²⁹Pe nɔsɛpiile mbele pàa pye Merari setirige piile pe ni, Etan wo wɛla pye na yɛrɛgi wa Hema wi kamɛɛɛ kɛɛ ki na. Etan to wo lawi ɲa Kishi. Kishi to wo lawi ɲa Abidi. Abidi to wo lawi ɲa Maluki. ³⁰Maluki to wo lawi ɲa Hashabiya. Hashabiya to wo lawi ɲa Amaziya. Amaziya to wo lawi ɲa Hilikiya. ³¹Hilikiya to wo lawi ɲa Amizi. Amizi to wo lawi ɲa Bani. Bani to wo lawi ɲa Shemeri. ³²Shemeri to wo lawi ɲa Mahali. Mahali to wo lawi ɲa Mushi. Mushi to wo lawi ɲa Merari. Merari to wo lawi ɲa Levi.

³³Pe nɔsɛpiile, Levi setirige piile sanmbala wɛlɛ, poro la pye na tunndo ti ni fuun ti piin wa Yɛnɛɛ censaga paraga go ki ni.

Aron wi setirige piile wɛlɛ

³⁴***Aron** wo naa wi pinambiile pe ni poro pàa pye na ***saara** ti woo wa ***saara sogoworo** ti ma sogo ***saraga wɔsaga** ɲga na ki na, na ***wusuna**

nuwɔ taan saara ti woo wa wusuna nuwɔ taan wi ma sogo saraga wɔsaga ŋga na ki na. Poro pàa pye na lajɛŋge ***kpoyi** ki tunŋgo ki ni fuun ki piin, na kapere ti kala yagawa ja kapyege ki piin Izirayeli woolo pe kan, ma yala ŋga fuun Yɛŋŋɛle li tunmbyee Moyisi wila yo ki ni.

³⁵Arɔn setirige piile pe mɛrɛ ti nda: Arɔn pinambyɔ wo lawi ŋa Eleya-zari. Eleyazari pinambyɔ wo lawi ŋa Fineyasi. Fineyasi pinambyɔ wo lawi ŋa Abishuwa. ³⁶Abishuwa pinambyɔ wo lawi ŋa Buki. Buki pinambyɔ wo lawi ŋa Uzi. Uzi pinambyɔ wo lawi ŋa Zeraya. ³⁷Zeraya pinambyɔ wo lawi ŋa Merayɔti. Merayɔti pinambyɔ wo lawi ŋa Amariya. Amariya pinambyɔ wo lawi ŋa Ahitubu. ³⁸Ahitubu pinambyɔ wo lawi ŋa Zadɔki. Zadɔki pinambyɔ wo lawi ŋa Ahimaazi.

Cara nda tila kan Levi setirige piile pe yeri

³⁹Tara lara nda pàa kan Arɔn setirige piile pe yeri, mbe yala pe cɛn-sara, naa ti kanŋgara na lara ti ni konaa ti kɔŋgɔlɔ ke ni ti nda. Arɔn setirige pyɔ Kehati wi sege woolo poro wele pete gbɔŋgɔ kila keli ma wɔ, a pɛ pe kan. ⁴⁰Eburɔn ca ko naa ki kanŋgara na lara to pàa kan pe yeri, wa Zhuda tara ti ni. ⁴¹Eɛn fɔ ca ki keere lara to naa ti kanŋgara na kapi-re ti ni, pàa to kan Yefune pinambyɔ Kalebu wo yeri^s. ⁴²Eburɔn ca, ko ŋga kila pye karafari ca^t, pàa ki kan Arɔn setirige piile pe yeri konaa ki kanŋgara na lara ti ni, naa Libina ca ko naa ki kanŋgara na lara ti ni, naa Yatiri ca, naa Eshitemowa ca konaa ti kanŋgara na lara ti ni, ⁴³naa Hilɛn ca konaa ki kanŋgara na lara ti ni, naa Debiri ca konaa ki kanŋgara na lara ti ni, ⁴⁴naa Ashan ca konaa ki kanŋgara na lara ti ni, naa Bɛti Shemeshi ca konaa ki kanŋgara na lara ti ni. ⁴⁵Wa Benzhamɛ cɛnɛ woolo pe tara ti ni, pàa Geba ca naa ki kanŋgara na lara ti kan pe yeri, naa Alemɛti ca naa ki kanŋgara na lara ti ni, naa Anatɔti ca konaa ki kanŋgara na lara ti ni. Pe cara ti ni fuun tila pye ca ke ma yiri taanri ma yala pe seye yi ni^u.

⁴⁶Pàa pete wi gbɔn ma ca ke kan Kehati setirige piile sanmbala pe yeri. Ki cara tila pye wa Efirayimu cɛnɛ woolo pe tara, naa wa Dan cɛnɛ woolo pe tara, konaa wa Manase cɛnɛ li walaga woolo pe tara.

⁴⁷Gerishɔmu setirige piile pàa cara nda ta ma yala pe seye yi ni, tila pye ca ke ma yiri taanri. Ki cara tila pye wa Isakari cɛnɛ woolo pe tara, naa wa Aseri cɛnɛ woolo pe tara, naa wa Nɛfitali cɛnɛ woolo pe tara konaa wa Manase cɛnɛ walaga woolo pe tara ti ni, wa Bazan tara. ⁴⁸Pàa pete wi gbɔn ma ca ke ma yiri shyen kan Merari setirige piile pe

^s 6.41: Zhozu 14.13-14 ^t 6.42: Kila pye, na lere ka lere gbo, na wi sigi siligi wi ma ya ma fe ma saa lara wa karafari ca ki ni (Nambu 35.9-34; Zhozu 21.5-39).

^u 6.45: Zhozu 21.10-19

yeri ma yala pe seye yi ni. Ki cara tìla pye wa Uruben cènle woolo pe tara, naa wa Gadi cènle woolo pe tara konaa wa Zabulòn cènle woolo pe tara^v. ⁴⁹Izirayeli woolo pàa ki cara to naa ti kanngara na lara ti kan Levi setirige piile pe yeri. ⁵⁰Cara nda ti mɛrɛ ti keli ma yeri wa Zhuda cènle woolo pe tara, naa wa Simeyòn cènle woolo pe tara konaa wa Benzhame cènle woolo pe tara, pàa pɛtɛ gbòn mari kan pe yeri. ⁵¹Kehati setirige piile pe seye woolo sanmbala pàa cara nda ta wa Efirayimu cènle woolo pe tara ti nda: ⁵²Sishemu ca nga kila pye karafari ca, pàa ki kan pe yeri naa ki kanngara na lara ti ni, wa Efirayimu yanwira tara ti ni, naa Gezeri ca konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁵³naa Yokineyamu ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Beti Horòn ca konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁵⁴naa Ayalòn ca konaa ki kanngara lara ti ni, naa Gati Irimò ca konaa ki kanngara na lara ti ni. ⁵⁵Wa Manase cènle li walaga woolo pe tara, cara nda pàa kan pe yeri ti nda: Aneri ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Bileyamu ca konaa ki kanngara na lara ti ni. Ki cara nda to pàa kan Kehati setirige piile pe seye woolo sanmbala pe yeri.

⁵⁶Pàa cara ta kan Gerishomu setirige piile pe yeri, wa Manase cènle li walaga woolo pe tara ti ni, tori nda: Golan ca nga wa Bazan tara konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Ashitaroti ca konaa ki kanngara na lara ti ni. ⁵⁷Wa Isakari cènle woolo pe tara, cara nda pàa ta ti nda: Kedeshi ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Dabirati ca konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁵⁸naa Aramoti ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Anemu ca naa ki kanngara na lara ti ni. ⁵⁹Wa Aseri cènle woolo pe tara, cara nda pàa ta ti nda: Mashali ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Abidon ca konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁶⁰naa Hukoki ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Erehobu ca konaa ki kanngara na lara ti ni. ⁶¹Wa Nefitali cènle woolo pe tara, cara nda pàa ta ti nda: Kedeshi ca nga wa Galile tara konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Hamò ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Kiriayatayimu ca konaa ki kanngara na lara ti ni.

⁶²Levi setirige piile mbele pàa koro, poro mbele pàa pye Merari wi setirige piile, cara nda pàa kan pe yeri ti nda: Wa Zabulòn cènle woolo pe tara, pàa Irimono ca ki kan pe yeri konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Tabori ca konaa ki kanngara na lara ti ni. ⁶³Wa Uruben cènle woolo pe tara, wa Zhuriden gbaan wi pungo na, Zheriko ca ki yesinme na, wa Zhuriden gbaan wi yonlo yirisaga kɛɛ yeri, pàa cara ta kan pe yeri fun. Ti mɛrɛ to lari nda: Bezeri ca nga wa ^{*}gbinri wi ni konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Yaza ca konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁶⁴naa Kedemoti ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Mefaati ca konaa ki kanngara na lara ti ni. ⁶⁵Wa Gadi cènle woolo pe tara, cara nda pàa ta ti nda: Aramoti ca nga wa Galaadi tara konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Mahanayimu ca

^v 6.48: Zhouzu 21.5-8

konaa ki kanngara na lara ti ni, ⁶⁶naa Eshibon ca konaa ki kanngara na lara ti ni, naa Yayezeri ca konaa ki kanngara na lara ti ni^w.

Isakari setirige piile pe mere

7 ¹Isakari pinambiile pe mere ti nda: Tola, naa Puwa, naa Yashubu konaa Shimiron. Paa pye pinambiile tijere. ²Tola pinambiile pe mere ti nda: Uzi, naa Erefaya, naa Yeriyeli, naa Yamayi, naa Yibisamu konaa Samiyeli. Poro mbele poro paa pye seye teelee, ma yiri wa Tola setirige ki ni. Paa pye malingbɔɔnlɔ welimbele wa pe seye yi ni. Davidi sanga wi ni, paa pye nambala waga nafa ma yiri shyen naa cenme kɔgɔloni (22 600).

³Uzi pinambyɔ wo lawi ɲa Yiziraya. Yiziraya pinambiile pe mere ti nda: Mikayeli, naa Abidiyasi, naa Zhoueli konaa Yishiya. Pe ni fuun paa pye seye teelee kanngurugo. ⁴Mbe yala pe setirige ki ni konaa pe seye yi ni, nambala mbele paa pye malingbɔɔnlɔ, paa pye lere waga nafa ma yiri ke ma yiri kɔgɔloni (36 000); katugu pe jeele naa piile paa lege fo jenge.

⁵Isakari seye woolo sanmbala pe ni fuun mbele paa jiri, paa pye malingbɔɔnlɔ welimbele waga nafa tijere ma yiri kolshyen (87 000)^x.

Benzhame setirige piile pe mere

⁶Benzhame pinambiile pe mere ti nda: Bela, naa Bekeri konaa Yediyayeli. Paa pye pinambiile taanri. ⁷Bela pinambiile pe mere ti nda: Ezibon, naa Uzi, naa Uziyeli, naa Yerimoti konaa Iri. Paa pye seye teelee kanngurugo, ma pye malingbɔɔnlɔ welimbele. Paa pe seye woolo pe jiri ma pe mere ti yonlɔɔ wa setirige piile sewe wi ni, paa pye lere waga nafa ma yiri shyen naa nafa ma yiri ke ma yiri tijere (22 034). ⁸Bekeri pinambiile pe mere ti nda: Zemira, naa Yowashi, naa Eliyezeri, naa Eliyohenayi, naa Omiri, naa Yeremoti, naa Abiya, naa Anatoti konaa Alemeti. Poro pe ni fuun mbele poro la pye Bekeri wi pinambiile. ⁹Ki seye teelee pe seye woolo paa pe jiri ma pe mere ti yonlɔɔ wa setirige piile sewe wi ni, paa pye malingbɔɔnlɔ welimbele waga nafa naa cenme shyen (2 200). ¹⁰Yediyayeli pinambyɔ wo lawi ɲa Bilihan. Bilihan pinambiile pe mere ti nda: Yehushi, naa Benzhame, naa Ehudi, naa Kenaana, naa Zetan, naa Tarisisi konaa Ahishahari. ¹¹Poro pe ni fuun mbele paa pye Yediyayeli wi pinambiile ma pye seye teelee; pe seye woolo pe ni, nambala kotogofenne waga ke ma yiri kolshyen naa cenme shyen (17 200) la pye pe ni, mbele pe mbaa ya sa malaga gbɔn. ¹²Shupimu naa Hupimu poro la pye Iri pinambiile. Hushimu wo la pye Aheri pinambyɔ^y.

^w 6.51-66: Zhou 21.20-29 ^x 7.1-5: Zhen 46.13; Nambu 1.28; 26.23-25

^y 7.12: Zhen 46.2; Nambu 26.38-39; 1 Kuro 8.1-2

Nefitali setirige piile pe mere

¹³Nefitali pinambiile pe mere ti nda: Yaziyeli, naa Guni, naa Yezeri, konaa Shalumu; pàa pye Biliha wi setirige piile^z.

Manase setirige piile pe mere

¹⁴Manase pinambiile pe mere ti nda: Asiriyeli, Siri tara fenne jɔ ɲa wila pye wi cenfo wo wila wi se wi kan konaa Galaadi to Makiri wi ni. ¹⁵Makiri wila jele pɔri maa kan Hupimu wi yeri konaa ma wa pɔri maa kan Shupimu wi yeri. Wi nɔsepyɔ sumboro la pye wa, pàa pye naa yinri Maaka. Makiri wi pinambyɔ shyen woo pàa pye naa yinri Zelofadi. Sumborombiile Zelofadi wo la se. ¹⁶Makiri wi jɔ Maaka wila pinambyɔ wa se wi kan maa mege taga naa yinri Pereshi. Pereshi wi jɔnɔ pàa pye naa yinri Shereshi. Shereshi pinambiile pe mere ti nda: Ulamu, naa Erekeṃu. ¹⁷Ulamu pinambyɔ wo lawi ɲa Bedan. Poro mbele poro pàa pye Galaadi setirige piile wele. Galaadi to wo lawi ɲa Makiri. Makiri to wo lawi ɲa Manase. ¹⁸Galaadi wi nɔsepyɔ sumboro Hamoleketi wila piile mbele se, pe mere ti nda: Ishɔdi, naa Abiyezeri konaa Mala.

¹⁹Shemida pinambiile pe mere ti nda: Ahiyan, naa Sishemu, naa Likihi konaa Aniyamu^a.

Efirayimu setirige piile pe mere

²⁰Efirayimu pinambyɔ wo lawi ɲa Shutela. Shutela pinambyɔ wo lawi ɲa Beredi. Beredi pinambyɔ wo lawi ɲa Tahati. Tahati pinambyɔ wo lawi ɲa Eleyada. Eleyada pinambyɔ wo lawi ɲa Tahati. ²¹Tahati pinambyɔ wo lawi ɲa Zabadi. Zabadi pinambyɔ wo lawi ɲa Shutela. Efirayimu wi pinambiile sanmbala Ezeri naa Eleyadi poro na, Gati ca woolo mbele pàa pye ki tara ti piseele, pàa yiri ma pe shyen pe gbo, katugu pàa kari sa ca woolo pe yaayoro ti sho pe yeri fannga na. ²²Pe to Efirayimu wila pe kunwo pi gbele ma mɔ. A wi nɔsepiile pè si pan maa kotogo ki sogo wi na. ²³Ko punɔ na, a wì si saa sinle wi jɔ wi ni. A jele wì si kugbo le ma pinambyɔ se wi kan. A wì suu mege taga naa yinri Beriya; katugu wila yo fo jɔlɔɔ to wa wi go ki ni.

²⁴Efirayimu wi sumborombyɔ wo lawi ɲa Sheera. Sheera wo wila Beti Horɔn ca ɲga wa nɔɔna, naa Beti Horɔn ca ɲga wa gona ki kan konaa Uzen Sheera ca ki ni. ²⁵Beriya pinambyɔ wo lawi ɲa Erefa. Erefa pinambyɔ wo lawi ɲa Ereshefu. Ereshefu pinambyɔ wo lawi ɲa Tela. Tela pinambyɔ wo lawi ɲa Tahan. ²⁶Tahan pinambyɔ wo lawi ɲa Layedān. Layedān pinambyɔ wo lawi ɲa Amihudi. Amihudi pinambyɔ wo lawi ɲa Elishama. ²⁷Elishama pinambyɔ wo lawi ɲa Nuni. Nuni pinambyɔ wo

^z 7.13: Zhene 46.24 ^a 7.14-19: Nɔmbu 26.29-34; Zhozu 17.1-18

lawi ɲa Zhozuwe. ²⁸Lara nda tɪla kan Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yeri, a tɪ pye pe woro naa pe censaga, to lari nda: Beteli ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Naaran ca ɲga wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, naa Gezeri ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Sishemu ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, fɔ ma saa gbɔn wa Aya ca konaa ki kanɲgara na kapire ti na. ²⁹Manase setirige piile pe cara to lari nda: Beti Sheyan ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Taanaki ca konaa ki kanɲgara kapire ti ni, naa Megido ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Dori ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni. ^{*}**Izirayeli** pinambyɔ Zhozufu wi setirige piile, pa pàa pye ma cɛn wa ki cara nda ti ni^b.

Aseri setirige piile pe mɛrɛ

³⁰Aseri pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yimina, naa Yishiva, naa Yishivi konaa Beriya. Pe nɔsepɔɔ sumboro wo lawi ɲa Sera. ³¹Beriya pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Heberi konaa Malikiyeli. Malikiyeli wo wɪla pye Barizaviti to we. ³²Heberi wo la Yafileti se, naa Shomeri, naa Hotamu konaa pe nɔsepɔɔ sumboro Shuwa wi ni. ³³Yafileti pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Pasaki, naa Bimali konaa Ashivati, poro mbele poro pàa pye Yafileti wi pinambiile wele. ³⁴Shomeri pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Ahi, naa Orohega naa Uba konaa Aramu ³⁵Shomeri wi nɔsepɔɔ lenaɲa Helemu wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zofa, naa Yimina, naa Sheleshi konaa Amali. ³⁶Zofa pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Suwa, naa Harineferi, naa Shuwali, naa Beri, naa Yimira, ³⁷naa Bezɛri, naa Hodi, naa Shama, naa Shilisha, naa Yitiran konaa Beera. ³⁸Yeteri pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yefune, naa Pisipa konaa Ara. ³⁹Ula pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Ara, naa Haniyeli konaa Iriziya. ⁴⁰Ki leele mbele pe ni fuun pàa pye Aseri setirige piile. Poro pàa pye pe seye teelee wele. Pàa pye nambala fanɲga fenne naa kotogofenne. Pàa pye seye teelee pe go na. Nambala mbele pàa jiri wa pe setirige ki ni, mbele pe mbaa ya sa malaga gbɔn pàa pye lere waga nafa ma yiri kɔɲlɔni (26 000)^c.

Benzhame setirige piile sanmbala mbele pàa pye ma cɛn wa Zheruzalemu ca

8 ¹Benzhame pinambyɔ kongbanɲa wo lawi ɲa Bela, wi shyen woo wo lawi ɲa Ashibeli, wi taanri woo wo lawi ɲa Ahira, ²wi tijɛrɛ woo wo lawi ɲa Noha, wi kanɲgurugo woo wo lawi ɲa Arafa. ³Bela pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Adari, naa Gera, naa Abihudi, ⁴naa Abishuwa, naa Naama, naa Ahowa, ⁵naa Gera, naa Shefufan konaa Huramu^d. ⁶Ehudi pinambiile

^b 7.20-29: Nɔmbu 26.35; Zhozu 16-17 ^c 7.30-40: Zhenɛ 46.17; Nɔmbu 26.44-46

^d 8.1-5: 1 Kuro 7.2-12; Zhenɛ 46.21-22; Nɔmbu 26.38-41

mbele pàa pye seye teelee wa Geba ca woolo pe sɔgɔwɔ poro wele yɛɛn. Pàa pe koli ma kari pe ni wa Manahati ca. ⁷Poro la wele Naama, naa Ahiya konaa Gera. Gera wo wila pe koli ma kari pe ni. Wi pinambiile pe mɛrɛ to lari nda: Uza konaa Ayihudi.

⁸Shaharayimu wila pinambiile pele yɛgɛ se, maa ta wa Mowabu tara wasege ki ni, wi jeele shyen Hushimu naa Baara pe wangɔɔ. ⁹Wila jele wa yɛgɛ le, ɲa pàa pye na yinri Hodɛshi, mɛɛ Yobabu, naa Zibiya, naa Mesha, naa Malikamu, ¹⁰naa Yehuzi, naa Sakiya konaa Mirima pe se wi na. Wi pinambiile poro la wele yɛɛn. Pàa pye seye teelee. ¹¹Wi pinambiile mbele wila se wi jɔ Hushimu wi na, pe mɛrɛ ti nda: Abitubu konaa Elipaali. ¹²Elipaali pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Heberi, naa Misheyamu, naa Shemeri. Shemeri wo wila Ono ca, naa Lɔdi ca konaa ti kanngara na kapire ti kan.

¹³Beriya naa Shema poro pàa pye sege teelee wa Ayalɔn ca woolo pe sɔgɔwɔ. Poro pàa Gati ca woolo pe purɔ. ¹⁴⁻¹⁶Beriya pinambiile poro la wele Ayo, naa Shashaki, naa Yeremɔti, naa Zebadiya, naa Aradi, naa Ederi, naa Mikayeli, naa Yishifa konaa Yoha.

¹⁷⁻¹⁸Elipaali pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Zebadiya, naa Meshulamu, naa Hiziki, naa Heberi, naa Yishimerayi konaa Yobabu.

¹⁹⁻²¹Shimeyi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yakimu, naa Zikiri, naa Zabidi, naa Eliyenayi, naa Zilitayi, naa Eliyeli, naa Adaya, naa Beraya konaa Shimirati.

²²⁻²⁵Shashaki pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Yishipan, naa Heberi, naa Eliyeli, naa Abidɔn, naa Zikiri, naa Hana, naa Hananiya, naa Elamu, naa Antotiya, naa Yifideya konaa Penuweli.

²⁶⁻²⁷Yerohamu pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Shamisherayi, naa Shehariya, naa Ataliya, naa Yaareshiya, naa Eliya konaa Zikiri.

²⁸Ki nambala mbele pe ni fuun pàa pye seye teelee ma yala pe setiriye yi ni. Pàa pye ma cɛn wa Zheruzalemu ca.

Sawuli setirige piile pe mɛrɛ

²⁹Gabawɔn ca ki kanfɔ^e wila pye ma cɛn wa Gabawɔn ca ki ni; pàa pye naa jɔ wi yinri Maaka. ³⁰Wi pinambyɔ kongbanɲa pàa pye naa yinri Abidɔn, mɛɛ Zuri taga, naa Kishi, naa Baali, naa Nadabu, ³¹naa Gedɔri, naa Ayo konaa Zekeri. ³²Mikilɔti wo la Shimeya se. Poro fun pàa pye ma cɛn wa Zheruzalemu ca, ma pinle pe sege woolo pe ni. ³³Neri wo la Kishi se. A Kishi wo Sawuli se. A Sawuli wo Zhonatan se, naa Malikishuwa, naa Abinadabu konaa Eshibaali. ³⁴Zhonatan pinambyɔ wo lawi ɲa Meribu Baali. A Meribu Baali wo Mishe se. ³⁵Mishe pinambiile pe mɛrɛ ti nda:

^e 8.29: Yɛnɲɛle sɛnrɛ sɛwɛɛle pele ni, kɪ yo wa ma wali fɔ Gabawɔn ca ki kanfɔ pàa pye naa yinri Yeyiyeli (1 Kuro 9.35).

Pitɔn, naa Meleki, naa Tayereya konaa Ahazi. ³⁶Ahazi wo la Yehowada se. A Yehowada wo Alemeti se, naa Azimaveti konaa Zimiri. A Zimiri wo Moza se. ³⁷A Moza wo Bineya se. Bineya pinambyɔ wo lawi ɲa Arafa. Arafa pinambyɔ wo lawi ɲa Elasa. Elasa pinambyɔ wo lawi ɲa Azeli. ³⁸Azeli pinambiile pàa pye kɔgɔlɔni, pe mɛrɛ ti nda: Azirikamu, naa Bokiru, naa Ishimayeli, naa Sheyariya, naa Abidiyasi konaa Hana. Poro pe ni fuun mbele poro la pye Azeli wi pinambiile. ³⁹Azeli wi nɔsepyɔ lenaɲa Esheki wi pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Wi pinambyɔ kɔngbanɲa wo lawi ɲa Ulamu, wi shyenwoo wo lawi ɲa Yehushi, wi taanri woo wo lawi ɲa Elifeleti. ⁴⁰Ulamu pinambiile pàa pye nambala malingbɔɔnɔ welimbele konaa sandiga wɔnfenne. Pàa pinambiile naa pishyenwoolo nambala legɛrɛ ta. Pàa pye lere cɛnme naa nafa shyen ma yiri kɛ (150).

Poro pe ni fuun mbele poro pàa pye Benzhame wi setirige piile wele.

**Leele mbele pàa yiri wa kulowo
pi ni ma sɔngɔɔ ma pan
ma cɛn wa Zheruzalemu ca**

9 ¹Pàa ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe jiri ma pe mɛrɛ ti yɔnɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe sewe wi ni^f. Zhuda tara woolo pàa pe koli ma kari pe ni kulowo wa Babilɔni tara pe mbasinme pi kala na. ²Pe sɔngɔɔsaga ma yiri wa kulowo pi ni, leele mbele pàa keli ma sɔngɔɔ ma pan ma cɛn wa pe tara lara ti ni, wa pe cara ti ni, poro pàa pye Izirayeli woolo wele, naa ***saraga wɔfenne** pe ni, naa ***Levi setirige piile** poro naa ***Netiniyenye**^g pàa pye tunmbyeele wa ***sherigo gbɔgɔ** ki ni pe ni.

³Mbe taga wa ko na, Zhuda cɛnle woolo pɛle la pan ma cɛn wa Zheruzalemu ca, naa Benzhame cɛnle woolo pele ni, naa Efrayimu cɛnle woolo konaa Manase cɛnle woolo pele ni^h. ⁴Wa Zhuda cɛnle li ni, mbele pàa yiri wa Perezi sege ki ni poro la wele Utayi. Utayi to wo lawi ɲa Amihudi. Amihudi to wo lawi ɲa Omiri. Omiri to wo lawi ɲa Imiri. Imiri to wo lawi ɲa Bani. ⁵Wa Silo sege ki ni, Asaya wo naa wi pinambiile pe ni poro pàa pye wa. Asaya wo wila pye wi to wi pinambyɔ kɔngbanɲa we. ⁶Wa Zera setirige ki ni, Yewuweli wo wila yiri wa naa wi sefenne sanmbala pe ni. Pàa pye lere cɛnme kɔgɔlɔni naa nafa tijerɛ ma yiri kɛ (690).

⁷Wa Benzhame cɛnle woolo pe ni, Meshulamu pinambyɔ Salu wila pye wa. Meshulamu to wo lawi ɲa Hodaviya. Hodaviya to wo lawi ɲa Hasenuwa. ⁸Yerohamu pinambyɔ wo lawi ɲa Yibineya. Uzi pinambyɔ wo lawi ɲa Ela. Uzi to wo lawi ɲa Mikiri. Shefatiya pinambyɔ wo lawi ɲa

^f 9.1: 2 Sami 24.2 konaa mbe kari yege. ^g 9.2: *Netiniyenye*: Poro pàa pye na tɔnmɔ kori konaa na kanngirɛ jaa na paan ti ni wa Yawe Yɛnɲɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni. Pàa pye kulolo ma yiri cengele kele yege ni (Esidi 2.43,70; Nehe 7.72). ^h 9.3: Esidi 2.27; Nehe 7.72

Meshulamu. Shefatiya to wo lawi ɲa Erewuweli. Erewuweli to wo lawi ɲa Yibiniya. ⁹Benzhame cenle woolo mbele pàa sɔngɔɔ ma pan ma cen wa Zheruzalemu ca, ma yala pe setiriye yi ni, pàa pye nambala cenme kolɔjere naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔgɔloni (956). Pe ni fuun pàa pye seye teelee wa pe seye yi ni.

**Saraga wɔfenne mbele
pàa sɔngɔɔ ma pan
ma cen wa Zheruzalemu ca**

¹⁰Saraga wɔfenne mbele pàa sɔngɔɔ ma pan wa Zheruzalemu ca, poro la wele Yedaya, naa Yehoyaribu, naa Yakini, ¹¹konaa Hilikiya pinambyɔ Azariya. Hilikiya to wo lawi ɲa Meshulamu. Meshulamu to wo lawi ɲa Zadɔki. Zadɔki to wo lawi ɲa Merayɔti. Merayɔti to wo lawi ɲa Ahitubu. Azariya wo wila pye Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki kagala ke yege sinvo. ¹²Adaya wila pye pe ni fun. Adaya to wo lawi ɲa Yerohamu. Yerohamu to wo lawi ɲa Pashuri. Pashuri to wo lawi ɲa Malikiya; mɛ Masayi taga. Masayi to wo lawi ɲa Adiyeli. Adiyeli to wo lawi ɲa Yazera. Yazera to wo lawi ɲa Meshulamu. Meshulamu to wo lawi ɲa Meshilemiti. Meshilemiti to wo lawi ɲa Imeri. ¹³Mbe pinle pe sefenne saraga wɔfenne sanmbala pe ni, pàa pye lere waga kelee naa cenme kolɔshyen naa nafa taanri (1 760). Pe ni fuun pàa pye seye teelee, ma pye fanɲga fenne, na tunɲgo piin wa Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki ni.

**Levi setirige piile mbele
pàa sɔngɔɔ ma pan
ma cen wa Zheruzalemu ca**

¹⁴Levi setirige piile mbele pàa sɔngɔɔ ma pan wa Zheruzalemu ca, poro la wele Shemaya. Shemaya to wo lawi ɲa Hashubu. Hashubu to wo lawi ɲa Azirikamu. Azirikamu to wo lawi ɲa Hashabiya. Pàa pye Merari wi setirige piile. ¹⁵Bakibakari la pye pe ni fun, naa Hereshi, naa Galali, naa Mataniya. Mataniya to wo lawi ɲa Mishe. Mishe to wo lawi ɲa Zikiri. Zikiri to wo lawi ɲa Asafu; ¹⁶mɛ Abidiyasi taga. Abidiyasi to wo lawi ɲa Shemaya. Shemaya to wo lawi ɲa Galali. Galali to wo lawi ɲa Yedutun; mɛ Berekiya taga. Berekiya to wo lawi ɲa Asa. Asa to wo lawi ɲa Elikana. Elikana wila pye ma cen wa Netofa ca woolo pe tara ti ni.

**Sherigo gbɔɔ
yeyɔngɔ kɔɔsifenne
mbele pàa sɔngɔɔ ma pan
ma cen wa Zheruzalemu ca**

¹⁷Sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ kɔɔsifenne mbele pàa sɔngɔɔ ma pan ma cen wa Zheruzalemu ca, poro la wele Shalumu, naa Akubu, naa Talimo,

naa Ahima konaa pe sefenne sanmbala pe ni. Shalumu wo wila pye pe yege sinvo. ¹⁸Ali ma pan ma gbɔn nala, wi setirige piile poro pe maa sherigo gbɔgo ki yeyongo nga wa yɔnlo yirisaga kee yeri ki kɔɔsi, ko nga pe maa yinri Wunlunana yeyongo. Poro mbele poro paa pye yeyongo kɔɔsifenne Levi setirige piile pe ni. ¹⁹Shalumu to wo lawi na Kore. Kore to wo lawi na Ebiyasafu. Ebiyasafu to wo lawi na Kore wa yege. Shalumu naa wi sefenne sanmbala pe ni, poro mbele paa pye Kore wi setirige piile wele, poro paa pye ***filisaga paraga go** yeyongo ki kɔɔsifenne wele, paa yege nga na pe teleye paa pye na Yawe Yenɛɛle li woolo pe ***paara yinre censaga** ki yeyongo ki kɔɔsi we. ²⁰Faa Eleyazari pinambyo Fineyasi wo wila pye pe yege sinvo we, katugu Yawe Yenɛɛle laa pye wi niⁱ.

²¹Meshelemya pinambyo Zakari wila pye filisaga paraga go ki yeyongo kɔɔsifo wa fun. ²²Leele mbele paa wo, a pɛ pye yeyongo kɔɔsifenne, paa pye lere cɛnme shyen naa ke ma yiri shyen (212). Paa pe jiri ma pe mɛrɛ ti yɔnlogɔ wa setirige piile sewɛ wi ni ma yala pe cara ti ni. Davidi wo naa Samiyeli na wila pye yariyanra yanfo wi ni, poro paa pe tege pe tunngo ki na. Pe tagawa pi kala na. ²³Poro naa pe setirige piile pe ni, pe tunngo ko layi nga, mbaa Yawe Yenɛɛle li ***censaga paraga go** ki kɔɔsi, ko nga ki yen filisaga paraga go ye. ²⁴Yeyongo kɔɔsifenne paa pye filisaga paraga go ki kanngɔɔyɔ tijere yi ni fuun yi na. Pɛle la pye wa yɔnlo yirisaga kee yeri, pɛle la pye wa yɔnlo tosaga kee yeri, pɛle la pye wa yɔnloparawa kamenge kee yeri, pɛle la pye wa yɔnloparawa kalige kee yeri. ²⁵Pe sefenne sanmbala mbele paa pye ma cɛn wa pe cara ti ni, paa pye na paan pe kɔɔgo wagati wagati na tunngo piin pe ni yapelege nunɔba nunɔba. ²⁶Katugu yeyongo kɔɔsifenne mbele paa pye yekeele, paa pye tijere wa Levi setirige piile pe ni. Paa pye na tunngo piin sanga pyew. Poro paa pye na Yenɛɛle li sherigo gbɔgo ki yumbiile sanmbala poro naa ki yarijende tegesara ti kɔɔsi. ²⁷Poro paa pye na wɔnlo wa Yenɛɛle li sherigo gbɔgo ki kanngara na lara ti ni, katugu poro paa daga mbaa ki kɔɔsi konaa mbaa ki kɔɔɔ ti yengele pinliwe pyew.

Levi setirige piile sanmbala pe kala

²⁸Sherigo gbɔgo yaapire paa ti le Levi setirige piile pele kee paa ti kɔɔsi. Kila pye, pe kaa yinrigi ti ni, pe mari jiri, pe ka sila songɔɔ ti ni, pe mari jiri. ²⁹Pɛle yege la pye na lajenge ***kpoyi** ki yaapire naa ki tunngo pyeyaara ti kɔɔsi, naa muwe tiyɔɔn pi ni, naa duven na pe ma wo ***saraga** ma wo wi ni, naa sinme mba pe ma wo saraga pi ni, naa ***wusuna nuwo taan** konaa nuwo taanyaara ti ni. ³⁰Ɛɛn fo saraga wɔfenne poro pele wele paa pye na nuwo taanyaara nda ti ma pinle ti

ⁱ 9.20: Ɛki 6.25; Nɔmbu 25.7

yɛɛ ni ti gbegele pe yɛ. ³¹Wɔn ɲa pàa pye na waa tugurɔn sikalaga ni, Shalumu pinambyɔ kongbanɲa Matitiya ɲa wila pye Levi setirige pyɔ, ma yiri wa Kore sege ki ni, wo wila pye na wo gbegeleⁱ. ³²Levi setirige piile pe sefenne mbele pàa pye Keyati sege woolo, pèle la pye na buru ɲa pe ma kan Yenɲele yeri wi gbegele *cɛnpilige pyew^k.

³³Levi setirige piile mbele pàa pye seye teelee, a pè pe pye yurukɔɔɔ, pàa yinɛ ta kan pe yeri, ma pe kɛɛ laga tunndo sannda ti na, katugu pàa pye na pe yurukɔɔ tunngo ki piin yɔnɔ naa yembine. ³⁴Poros mbele poros pàa pye Levi setirige piile pe seye teelee ma yala pe setiriye yi ni. Pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca.

**Wunlunɲa Sawuli wi teleye
naa wi setirige piile kala
(1 Kuro 8.29-38)**

³⁵Gabawɔn ca ki kanfɔ pàa pye naa yinri Yeyiyeli, pa wila pye ma cen wa Gabawɔn ca. Wi jɔ pàa pye naa yinri Maaka. ³⁶Wi pinambyɔ kongbanɲa pàa pye naa yinri Abidɔn, mɛɛ Zuri taga, naa Kishi, naa Baali, naa Neri, naa Nadabu, ³⁷naa Gedɔri, naa Ayo, naa Zakari konaa Mikilɔti. ³⁸Mikilɔti wo la Shimeyamu se. Poros fun pàa pye ma cen wa pe sefenne pe tanla. Pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca, ma pinle pe sefenne sanmbala pe ni.

³⁹Neri wo la Kishi se. A Kishi wo Sawuli se. A Sawuli wo Zhonatan se, naa Malikishuwa, naa Abinadabu konaa Eshibaali. ⁴⁰Zhonatan pinambyɔ wo lawi ɲa Meribu Baali. A Meribu Baali wo Mishe se. ⁴¹Mishe pinambiile pe mɛɛ ti nda: Pitɔn, naa Meleki konaa Tareya. ⁴²Ahazi wo la Yayera se. A Yayera wo Alemeti se, naa Azimaveti konaa Zimiri. A Zimiri wo Moza se. ⁴³A Moza wo Bineya se. Bineya pinambyɔ wo lawi ɲa Erefaya. Erefaya pinambyɔ wo lawi ɲa Elasa. Elasa pinambyɔ wo lawi ɲa Azeli. ⁴⁴Azeli pinambiile pàa pye kɔgɔɔni, pe mɛɛ ti nda: Azirikamu, naa Bokiru, naa Ishimayeli, naa Sheziriya, naa Abidiyasi konaa Hana. Poros mbele poros pàa pye Azeli wi pinambiile wele.

DAVIDI WI WUNLUWɔ SANGA

10–29

**Sawuli wi kunwo
(1 Sami 31.1-13)**

10 ¹Pilige ka, Filisiti tara fenne pàa saa to *Iziryeli woolo pe na malaga ni wa Gilibowa yanwiga ki na. A Iziryeli woolo pè si fe pe yegɛ. Pàa

j 9.31: Levi 2.5 k 9.32: Levi 24.5-8

Izirayeli woolo pe lègere gbo wa. ²A Filisiti tara fenne pè si taga Sawuli wo naa wi pinambiile pe na na pe puro, mɛɛ saa Zhonatan naa Abinadabu konaa Malikishuwa pe gbo, Sawuli wi pinambiile wele. ³Kona, a malaga kɪ si ngban Sawuli wo na koni¹. A sandiga wɔnfenne pè si saa wi yan, a wɪ si fyɛ jɛngɛ, fɔ na seri pe yɛgɛ sɔgɔwɔ. ⁴Kona, a Sawuli wɪ suu malingbɔnyaara lɛfɔ wi pye fɔ: «Ma tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni mala gbo, jango ki leele mbele pee ***kenrekenre** paga ka pan mbaa na jɔlɔ mbaa tege na na.» Eɛn fɔ, a wi malingbɔnyaara lɛfɔ wɪ si je, katugu wila pye na fyɛ fɔ jɛngɛ. Kona Sawuli wo jate wɪ suu tokobi wi le wi yɛ, mɛɛ yew ma kan wi na, maa yɛɛ gbo. ⁵Naa Sawuli wi malingbɔnyaara lɛfɔ wila kaa ki yan Sawuli wɪ ku, a wɪ si yew ma kan wi yɛɛra tokobi wi na fun, mɛɛ ku. ⁶Sawuli wo naa wi pinambiile taanri pe ni, naa wi go woolo pe ni fuun pe ni, pa pàa ku yɛɛn wagati nungba wi ni. ⁷Kɪ kaa pye ma, Izirayeli woolo mbele fuun pàa pye ma cɛn wa gbunlundege laga ki ni, naa pàa kaa ki yan leele paa fee konaa maga yan fɔ Sawuli naa wi pinambiile pe ni pè ku, a pè si yiri wa pe cara ti ni ma fe. A filisiti tara fenne pè si pan ma cɛn wa ki cara ti ni.

⁸Ki goto, Filisiti tara fenne pè si kari mbe sa gboolo pe san. A pè si saa Sawuli wo naa wi pinambiile taanri pe yan pè toori ma ku wa Gilibowa yanwiga ki na. ⁹A pè si Sawuli wi san, mɛɛ wi go ki kɔw ma kari ki ni konaa wi malingbɔnyaara ti ni. Ko punɔ na, a pè si tun, a pè saa ki sentanra ti yari wa Filisiti tara fenne pe tara ti lagapyew ki ni, konaa maga yari pe yarisunndo ti kan naa tara woolo pe kan. ¹⁰A pè si saa Sawuli wi malingbɔnyaara ti tege wa pe yarisunngo go ki ni, mɛɛ Sawuli wi go ki yannga wa pe yarisunngo Dagon ki gbɔgɔgo ki ni. ¹¹Yabeshi ca nga wa Galaadi tara, naa ki ca woolo pàa kaa nga fuun Filisiti tara fenne pàa pye Sawuli wi na ki logo, ¹²a nambala kotogofenne pe ni fuun pè si yiri ma saa Sawuli gboo wo naa wi pinambiile pe gboolo pe le, ma kari pe ni wa Yabeshi ca. A pè si saa pe kajeere ti le wa ***terebenti** tige ki nɔgɔ, wa Yabeshi ca. A pè si ***yenge le** piliye kɔlɔshyen ni.

¹³Sawuli wila ku wi mbasinme kagala ngele wila pye Yawe Yɛnɔɛle li na ke kala na. Wi sila yenle mbe Yawe Yɛnɔɛle li sɛnre ti le. Eɛn fɔ leele mbele pe maa kuulo pe yewe, poro wila saa jele pe yeri. ¹⁴Wi sila yenle mbe Yawe Yɛnɔɛle li yewe li nandanwa kala li ni. Kɪ pye ma, Yawe Yɛnɔɛle làa ti, a pòo gbo, mɛɛ wunluwɔ pi kan Zhese pinambyɔ Davidi wi yeri.

**Davidi wila pye Izirayeli tara
ti wunlunaga
(2 Sami 5.1-5)**

11 ¹Kona, a ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pè si saa gbogolo wa Davidi wi tanla wa Eburɔn ca, ma suu pye fɔ: «Wele, we yen ma cenle woolo

¹ 10.3: Nga ki yo fɔ: A malaga kɪ si ngban Sawuli wo na koni, Yɛnɔɛle sɛnre sɛwɛɛle pele ni, ki yen ma yɔnɔgɔ wa ma yo fɔ Sawuli wila weleɛɛ.

ma pye kasanwa nunḡba ma ni. ²Wagati ḡa wì toro wi ni, sanga ḡa ni Sawuli wìla pye wunluwɔ, mboro maa pye na Izirayeli woolo pe yeḡe sinni wa malaga na kee na paan pe ni. Yawe Yenḡele, ma Yenḡele làa ma pye fɔ: «Ma yaa kaa Izirayeli, na woolo wele, pe yeḡe sinni, mbe cen pe go na.» »

³Kona, a Izirayeli ***lelele** pe ni fuun pè si pan wa Davidi wi yeri wa Eburɔn ca. A Davidi wì si ***yɔn finliwɛ** le pe ni Yawe Yenḡele li yeḡe sɔḡwɔ. A pè si ***sinme kpoyi** wo Davidi wi na maa teḡe wunluwɔ Izirayeli tara ti go na, paa yeḡe ḡa na Samiyeli wìla ki yo, ma yala Yawe Yenḡele li senyoro ti ni.

Davidi wìla Zheruzalemu
ca ki shɔ maga ta
(2 Sami 5.6-10)

⁴Kona, Davidi wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pè si yiri sa to Zheruzalemu ca ki na, ko ḡa paa pye na yinri fun Zhebusi ca. Zhebusi cenle woolo mbele paa pye wa tara ti ni, pa paa pye ma cen wa^m. ⁵A Zhebusi ca woolo pè si Davidi wi pye fɔ: «Ma se ye laga we ca.» Eɛn fɔ, a Davidi wì si malaga sigeca ḡa wa ***Siyɔn** yanwiga ki na ki shɔ maga ta, ko pe yinri Davidi ca ye. ⁶Davidi wìla ki yo wi malingbɔɔnɔ pe kan ma yo fɔ: «Lere ḡa ka keli mbe sa to Zhebusi cenle woolo pe na mbe ya pe ni, ko fɔ wo yaa pye to naa malingbɔɔnɔ pe to.» Kì pye ma, a Zeruya pinambyɔ Zhouabu wì si keli ma yiri ma saa to pe na. A pè suu teḡe malingbɔɔnɔ pe to. ⁷A Davidi wì si saa cen wa ki malaga sigeca ki ni. Ko kala na, paa ki meḡe taga naga yinri Davidi ca. ⁸A Davidi wì si yinre kan ma ca ki maga, maga le wa Milo laga ki na fɔ ma saa gbɔn wa ca ki mbogo ki na. A Zhouabu wo si ca ki lara sannda ti gbegele. ⁹Davidi wìla pye na fanḡa taa na kee yeḡe suyi. Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ làa pye wi ni.

Davidi wi malingbɔɔnɔ
welimbele pe mere
(2 Sami 23.8-39)

¹⁰Davidi wi malingbɔɔnɔ welimbele mbele paa pye teele, pe mere ti nda. Poro naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, poro paa Davidi wi saga maa teḡe fanḡa ki na, ma yeresaga kan wi wunluwɔ pi yeri, ma yala senre nda Yawe Yenḡele làa yo Izirayeli woolo pe wogo na ti ni. ¹¹Ki mali-ḡbɔɔnɔ welimbele poro la wele yeɛn, mbe yala pe yɔn ki ni: Hakimoni setirige pyɔ Yashobeyamuⁿ wìla pye malingbɔɔnɔ kotogofenne taanri^o

^m 11.4: Zhouzu 15.63; Kiti 1.21 ⁿ 11.11: 1 Kuro 27.2 ^o 11.11: Mbe yala Yenḡele senre sewe lee ḡa wi yen Gireki senre ni wi ni, naa sewe ḡa pe yinri Siriyaki konaa ḡa pe yinri vuligati wi ni, ḡa kì yo fɔ: *Wìla pye malingbɔɔnɔ welimbele taanri wo wa*, kì yen ma yɔnɔḡo wa pe ni ma yo fɔ: *Wìla pye malingbɔɔnɔ welimbele nafa ma yiri ke wo wa*.

wo wa. Wo wila lere cénmɛ taanri (300) gbo wi njanraga ki ni malaga gbónsaga nungba na. ¹²Ŋa wila taga wo na, wo lawi ŋa Eleyazari. Ahohi pinambyɔ Dodo wo pinambyɔ lawi. Eleyazari wila pye malingbɔ́nɔ́nɔ́ weli-mbele taanri wo wa. ¹³Wo wila pye Davidi wi ni wa Pasi Damimu laga ki ni, sanga ŋa Filisiti tara fenne pàa pe yɛɛ gbogolo malaga ki na we. Kɛrɛ tà la pye wa ki laga ki na, ***ɔ́rizhi** legerɛ la pye wa ti ni. A Izirayeli woolo pe nɛɛ fee Filisiti tara fenne pe yege. ¹⁴Poro pàa saa yere wa kere ti nandogomɔ nari go singi, mari shɔ, mɛɛ Filisiti tara fenne pe gbo. Yawe Yɛnɔ́le làa ti, a Izirayeli woolo pè Filisiti tara fenne pe ya gbɔ́ɔ ya.

¹⁵Pilige ka, wa malingbɔ́nɔ́nɔ́ teele nafa ma yiri kɛ pe ni, a taanri si yiri ma kari Davidi wi kɔ́wɔ́ wa Adulamu ca waliwege ki ni. Kila yala Filisiti tara fenne pàa pan ma pe malingbɔ́nɔ́nɔ́ censaga ki kan wa Erefayi gbunlundɛge ki ni. ¹⁶Ki sanga wi ni, Davidi wila pye wa wi larasaga ki ni, wa waliwege ki ni. Filisiti tara fenne pe malingbɔ́nɔ́nɔ́ pèle la pan ma cen wa Betilɛmu ca. ¹⁷A wɔ́ɔ́ si kaa Davidi wi yigi fɔ́ jɛnɔ́ge. A wì shɔ fɔ́: «Kɔ́ɔ́ ŋa wi yɛn wa Betilɛmu ca yesaga ki na, ambɔ́ wi mbe ya saa tɔ́nmɔ pa ko na kan mboo wɔ́?»

¹⁸Kona, a ki malingbɔ́nɔ́nɔ́ teele taanri pè si saa Filisiti tara fenne pe malingbɔ́nɔ́nɔ́ censaga ki pari ma saa Betilɛmu ca yesaga kɔ́ɔ́ tɔ́nmɔ pa ko ma pan maa kan Davidi wi yeri. Eɛn fɔ́, Davidi wi sila yɛnɔ́le mboo wɔ́. A wì suu wo tara maa pye ***saraga** Yawe Yɛnɔ́le li yege sɔ́ɔ́wɔ́, ¹⁹ma shɔ fɔ́: «Yawe Yɛnɔ́le lilan shɔ́ ki kala na li pyewe ni! Na mi kaga pye, kona kì cen ndɛɛ ki nambala mbele pè pe yɛɛ go ki pɛrɛ ma kari ma saa tɔ́nmɔ pi ko pe kasanwa po mì wɔ́, katugu pè pe yɛɛ go ki pɛrɛ mɛɛ pan ki tɔ́nmɔ pi ni.» Kì pye ma, Davidi wi sila yɛnɔ́le mboo wɔ́. Ki nambala kotogofenne taanri, ŋa pàa pye koyi yɛɛn. ²⁰Zhowabu wi jɔ́nɔ́ lenaŋa Abishayi wo wila pye ki nambala taanri pe go na. Wo wila lere cénmɛ taanri (300) gbo wi njanraga ki ni. Wi mege kila yiri ki nambala taanri pe sɔ́ɔ́wɔ́. ²¹Ŋgbelege shyen wogo ki nambala taanri pe ni, wo pàa pye na jate ma wɛ. Wo wila pye pe go na. Eɛn fɔ́ wi sila yala nambala kongbanmbala taanri poro ni.

²²Kabiseyeli ca fenne naŋa Yehoyada wi pinambyɔ Benaya wo wila taga wo na. Wila pye malingbɔ́nɔ́nɔ́ kotogofɔ́. Wila kagbɔ́ɔ́lɔ́ legerɛ pye. Wila Mowabu cɛnle woolo nambala shyen gbo mbele pàa pye kotogofenne paa jara yɛn. ***Nɛzhi** wopilige ka ni, ma yala were tila pye na kuun jɛnɔ́ge, wo wila tigi tɔ́nmɔ wege ka ni, jara la pye wa, maa gbɔ́n maa gbo. ²³Wo wila si Ezhipiti tara fenne naŋa wa gbo, ŋa wi titɔ́nɔ́wɔ́ pila pye metere shyen naa kɔ́ngɔ́. Njanraga la pye ki naŋa wi kɛɛ, ŋa ki kanngaga ki gbeme pila pye paa gberɛ bangɔ́lɔ́ma yɛn. Eɛn fɔ́, a Benaya wì si saa to ki naŋa wi na kanngaga ni, ma njanraga ki shɔ́ wi yeri, mɛɛ wi gbo ki ni. ²⁴Kagala ŋgele Yehoyada pinambyɔ Benaya wila pye koro wele yɛɛn. Wila mege ta jɛnɔ́ge nambala kotogofenne taanri pe sɔ́ɔ́wɔ́. ²⁵Wila mege ta ma

we nambala nafa ma yiri ke sanmbala pe na. Een fɔ wi sila yala nambala kotogofenne kongbanmbala taanri poro ni. A Davidi wɔ suu tege mali-
ngbɔɔnɔ mbele pàa pye na wo jate wi kɔɔsi pe go na.

²⁶Malingbɔɔnɔ welimbele sanmbala pe mere ti nda: Zhouabu wi jɔnɔ lenaɲa Azayeli, naa Betilɛmu ca fenne naɲa Dodo wi pinambyɔ Elihana, ²⁷naa Shamoti ɲa wila pye Harori ca fenne woo wi ni, naa Helezi ɲa wila pye Pelɔn ca fenne woo wi ni; ²⁸naa Tekowa ca fenne naɲa Ikeshi wi pinambyɔ Ira wi ni, naa Anatoti ca fenne naɲa Abiyezeri wi ni; ²⁹naa Husha ca fenne naɲa Sibekayi wi ni, naa Ahohi ca fenne naɲa Ilayi wi ni; ³⁰naa Netofa ca fenne naɲa Maharayi wi ni, naa Netofa ca fenne naɲa Baana wi pinambyɔ Heledi wi ni; ³¹naa Iribayi pinambyɔ Itayi wi ni, ma yiri wa Gibeya ca, Benzhamɛ cɛnɛ woolo pe ca ye, naa Piratɔn ca fenne naɲa Benaya wi ni; ³²naa Nahale Gaashi ca fenne naɲa Hurayi wi ni, naa Bɛti Araba ca fenne naɲa Abiyeli wi ni; ³³naa Bahurimu ca fenne naɲa Azimaveti wi ni, naa Shaalibɔn ca fenne naɲa Eliyaba wi ni; ³⁴naa Gizɔn ca fenne naɲa Bene Hashumu wi ni, naa Harari ca fenne naɲa Shage wi pinambyɔ Zhonatan wi ni; ³⁵naa Harari ca fenne naɲa Sakari wi pinambyɔ Ahiyamu wi ni, naa Uri pinambyɔ Elifali wi ni; ³⁶naa Mekera ca fenne naɲa Eferi wi ni, naa Pelɔn ca fenne naɲa Ahiya wi ni; ³⁷naa Karimeli ca fenne naɲa Heziro wi ni, naa Ezibayi pinambyɔ Naarayi wi ni; ³⁸naa Natan wi nɔsepɔ lenaɲa Zhoueli wi ni, naa Hagari pinambyɔ Mibihari wi ni; ³⁹naa Amɔ cɛnɛ woolo naɲa Zeleki wi ni, naa Beroti ca fenne naɲa Naharayi wi ni, wo wila pye na Zeruya pinambyɔ Zhouabu wi malingbɔɔnyaara ti lee; ⁴⁰naa Yeteri ca fenne naɲa Ira wi ni, naa Yeteri ca fenne naɲa Garebu wi ni; ⁴¹naa Heti cɛnɛ woolo naɲa Uri wi ni, naa Alayi pinambyɔ Zabadi wi ni; ⁴²naa Uruben cɛnɛ woolo naɲa Shiza wi pinambyɔ Adina wi ni. Wo wila pye Uruben cɛnɛ woolo pe go na, Malingbɔɔnɔ nafa ma yiri ke la pye wi ni; ⁴³naa Maaka pinambyɔ Hana wi ni, naa Mitini ca fenne naɲa Zhouafati wi ni; ⁴⁴naa Ashitaroti ca fenne naɲa Uziya wi ni, naa Aroyeri ca fenne naɲa Hotamu wi pinambiile Shama konaa Yeyiyeli pe ni; ⁴⁵naa Shimiri pinambyɔ Yediyayeli wi ni, naa wi nɔsepɔ lenaɲa Yoha wi ni ma yiri wa Tizi ca; ⁴⁶naa Mahavimu ca fenne naɲa Eliyeli wi ni, naa Elinaamu pinambiile Yeribayi konaa Yoshaviya pe ni, naa Mowabu cɛnɛ woolo naɲa Yitima wi ni; ⁴⁷naa Eliyeli, naa Obedi konaa Yaasiyeli Mezobaya.

**Malingbɔɔnɔ mbele
pàa pye Davidi wi ni
Sawuli wagati wi ni**

12 ¹Wagati ɲa ni Davidi wila pye na lara Kishi pinambyɔ Sawuli wi na wa Zikilagi ca, nambala mbele pàa yiri ma saa taga wi na, pe mere tori nda yeɛn, malingbɔɔnɔ welimbele mbele pàa Davidi wi saga

wa malaga, poro pele la wele. ²Pàa pye sandiga wɔnfenne. Kìla pye pe ma ya ma sinndelege wa gbafurugo ni pe kalige naa pe kameŋge ki ni, konaa ma ya ma sandiga ki wɔn fun. Poro naa Sawuli wi ni pàa pye sege nungba woolo, ma pye Benzhamɛ cɛnle woolo. ³Ɔa wila pye pe go na, wo lawi Ɔa Ayezɛri. A Shemaa pinambyɔ Zhouasi wì si taga ma yiri wa Gibeya ca, naa Azimaveti pinambiile Yeziyeli konaa Peleti, naa Beraka, naa Anatɔti ca fenne naŋa Yehu; ⁴naa Gabawɔn ca fenne naŋa Yishima-yeya. Wila pye malingbɔɔnɔ welimbele nafa ma yiri ke pe ni ma pye pe to wa; ⁵naa Zheremi, naa Yahaziyeli, naa Yohana, naa Gedera ca fenne naŋa Yozabadi; ⁶naa Eluzayi, naa Yerimoti, naa Beyaliya, naa Shemariya, naa Harɔfu ca fenne naŋa Shefatiya; ⁷naa Elikana, naa Yishiya, naa Azareyeli, naa Yoyezɛri konaa Yashobeyamu, poro la yiri wa Kore setirige ki ni; ⁸naa Gedɔri ca fenne naŋa Yerohamu wi pinambiile Yohela konaa Zebadiya.

**Nambala mbele pàa yiri
wa Gadi cɛnle li ni
ma saa taga Davidi wi na**

⁹Gadi cɛnle li ni, malingbɔɔnɔ welimbele pèle la laga Sawuli wi na, ma saa taga Davidi wi na wa wi larasaga ki ni, wa ***gbinri** wi ni. Pàa malaga gbɔngɔ ki jɛn jɛnge ***tugurɔn sigeyaara** naa njaanra ni. Pàa ngban paa jaraye yɛn, mɛɛ sagala paa lufaala yɛn wa yanwira ti na. ¹⁰Ezeri wo wila pye pe go na, a Abidiyasi wo pye shyen woo. A Eliyabu wo pye taanri woo. ¹¹A Mishamana wo pye tijɛre woo. A Zheremi wo pye kɔngurugo woo. ¹²A Atayi wo pye kɔgɔlɔni woo. A Eliyeli wo pye kɔlɔshyɛn woo. ¹³A Yohana wo pye kɔlɔtaanri woo. A Elizabadi wo pye kɔlɔjɛre woo. ¹⁴A Zheremi wo pye ke woo. A Makibanayi wo pye ke ma yiri nungba woo. ¹⁵Ki Gadi cɛnle woolo mbele pe ni fuun pàa pye malingbɔɔnɔ teelee. Ɔa wi fanŋga kila kologo pe ni fuun na, wi mbaa ya malaga gbɔn nambala cɛnme ni; Ɔa wi fanŋga kila gbɔgɔ pe ni fuun na, wi mbaa ya malaga gbɔn nambala waga kelee (1 000) ni. ¹⁶Poro mbele poro pàa Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri yelee li yɛnge kɔngbanŋga ki ni; kila yala gbaan wì yin ma jaraga kee ki ni fuun ki na. Leele mbele pàa pye ma cɛn wa ki gbunlundege lara ti ni, wa yɔnɔlɔ yirisaga yeri konaa yɔnɔlɔ tosaga yeri, poro mbele poro pàa saa pe purɔ ma pe yirige wa.

**Nambala mbele pàa yiri
wa Benzhamɛ cɛnle
naa Zhuda cɛnle li ni
ma saa taga Davidi wi na**

¹⁷Benzhamɛ cɛnle woolo konaa Zhuda cɛnle woolo pèle la kari wa Davidi wi yeri wa wi larasaga ki ni. ¹⁸A Davidi wì si yiri ma pan ma yere pe yege

sɔɔɔɔ, mɛɛ para pe ni ma yo fɔ: «Na kaa pye yɛ pan na kɔɔɔɔ yeyinɔge ni konaa mbanla saga, pa mi yaa gbogolo ye ni nungba. Eɛn fɔ na kaa pye yɛ pan mbanla fanla mbanla le na juguye pe kɛɛ, mbe sigi ta mi woro na kapege jate lere ni, pa kona we telɛye pe Yɛnɔɔɔ li pye sɛɛfɔ we sɔɔɔɔ, ligi kiti wi kɔn.»

¹⁹Kona, a Yɛnɔɔɔ li yinne li si ye Amasayi wi ni, wo ɔa wila pye mali-ɔgbɔɔɔnɔ nafa ma yiri kɛ go na. A wɔ sho fɔ:

«We yɛn ma ni Davidi,

we yɛn ma ni Zhese pinambyɔ.

Yeyinɔge, ee, yeyinɔge mbe pye ma wogo!

Mbele pe yɛn nɔɔ sari yeyinɔge mbe pye pe wogo,

katugu Yawe Yɛnɔɔɔ lo lɔɔn saga!»

Ki pye ma, a Davidi wɔ si yɛnɔɔ pe na, mɛɛ pe tɛɛ teelee wa wi mali-ɔgbɔɔɔnɔ ɔgbɛɛɛ ki ni.

**Nambala mbele pàa yiri
wa Manase cɛnɔ li ni
ma saa taga Davidi wi na**

²⁰Sanga ɔa ni Davidi wila saa pinɔ Filisiti tara fɛnɛ pe ni mbe sa malaga gbɔn Sawuli wi ni, Manase cɛnɔ woolo pɛɛ la saa taga wi na. Eɛn fɔ Davidi wo naa wi woolo pe ni, pe sila ta mbe pinɔ Filisiti tara fɛnɛ pe ni mbe malaga ki gbɔn; katugu Filisiti tara teelee pàa kaa pe yɛɛ yan, ma Davidi wi sɔngɔɔ ma yo wila kee. Pàa yo fɔ: «Davidi wi yaa ka sa kanɔga mbe taga wi tafɔ Sawuli wi na mbe yiri we kɔɔɔɔ mbe we gboʔ.» ²¹Naa wila kaa sɔngɔɔ ma kari wa Zikilagi ca, Manase cɛnɔ woolo mbele pàa taga wi na, pe mɛɛ ti nda: Adina, naa Yozabadi, naa Yediyayeli, naa Mikayeli, naa Yozabadi, naa Elihu konaa Zilitayi. Pe ni fuun nungba nungba pàa pye teelee malingbɔɔɔnɔ waga kɛɔɔɔɔ (1 000) go na, wa Manase cɛnɔ li ni. ²²Pe ni fuun pàa pye malingbɔɔɔnɔ wɛlimbɛɛ, pàa Davidi naa wi malingbɔɔɔnɔ pe saga. Pàa pe tɛɛ malingbɔɔɔnɔ teelee wa Davidi wi malingbɔɔɔnɔ ɔgbɛɛɛ ki ni. ²³Pilige pyew leele pɛɛ la pye na paan na tari Davidi wi na, naa sari. Ki kala na, wi malingbɔɔɔnɔ pàa kaa lɛɛ paa Yɛnɔɔɔ li malingbɔɔɔnɔ janwa gbɔɔ li yɛn.

**Izirayeli woolo mbele pàa kari
Davidi wi kɔɔɔɔ wa Eburɔn ca**

²⁴Nambala mbele pe mbaa ya malaga gbɔn, poro mbele pàa kari wa Eburɔn ca mbe sa Sawuli wi wunluwɔ pi sho mboo kan Davidi wi yeri, ma yala Yawe Yɛnɔɔɔ làa sɛnɛ nda yo ti ni, pe yɔn koyi ɔga yɛɛn.

²⁵Zhuda cɛnɔ woolo pàa pye nambala waga kɔɔɔɔnɔ naa cɛnɛ kɔɔ-taanri (6 800). Tugurɔn sigeyaara naa njaanra la pye pe yeri, pàa gbɛɛɛ mbe malaga gbɔn.

²⁶Simeyɔn cɛnlɛ woolo pàa pye malingbɔɔnɔ welimbeɛ waga kɔɔ-shyen naa cɛnmɛ (7 100), ma gbɛgeɛ mbe malaga gbɔn.

²⁷***Levi setirige piile** pàa pye nambala waga tijɛrɛ naa cɛnmɛ kɔgɔlɔni (4 600); ²⁸naa Yehoyada ni, wo la pye ***Arɔn** setirige piile pe go na. Nambala waga taanri naa cɛnmɛ kɔɔshyen (3 700) pàa pye wo pɔŋgo na; ²⁹naa Zadɔki ni, wila pye lefɔnɔ malingbɔɔn kotogofɔ, naa malingbɔɔnɔ teeɛ nafa ma yiri shyen ni, ma yiri wa wi sege ki ni.

³⁰Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe ni, poro mbele pàa pye Sawuli wi sefenne, pàa pye nambala waga taanri (3 000); katugu maga ɛ wa fɔ ma pan ma gbɔn ki sanga wi na, ki cɛnlɛ woolo pe legere la koro ma mara Sawuli wi go woolo pe na.

³¹Efirayimu cɛnlɛ woolo pàa pye nambala kotogofenne waga nafa naa cɛnmɛ kɔɔtaanri (20 800). Pe ni fuun pe mɛrɛ tila yiri pe setiriye yi ni.

³²Manase cɛnlɛ li walaga woolo mbele pàa pye wa yɔnɔ tosaɛ kɛɛ yeri, nambala mbele pàa pe mɛrɛ ti yeri, ma pe wɔ ma pe torogo pe sa Davidi wi tege wunluwɔ, pàa pye lere waga ke ma yiri kɔɔtaanri (18 000).

³³Isakari cɛnlɛ woolo pàa pye malingbɔɔnɔ teeɛ cɛnmɛ shyen (200) naa pe sefenne sanmbala pe ni, pàa pye na poro yege sinni. Pàa pye tijinliwe fenne, na kagala ŋgeɛ ***Izirayeli** woolo paa daga mbaa piin konaa ke pyesanga wi jenni naa yege nari.

³⁴Zabulon cɛnlɛ woolo pàa pye nambala waga nafa shyen ma yiri ke (50 000). Pàa malaga gbɔngɔ ki fɔrɔgɔ maga jɛn. Malingbɔnyaara cɛnlɛ pyew tà la pye pe yeri. Pàa gbɛgeɛ mbe malaga gbɔn jatere nungba ni.

³⁵Nefitali cɛnlɛ woolo pàa pye malingbɔɔnɔ teeɛ waga keɛ (1 000) naa malingbɔɔnɔ waga nafa ma yiri ke ma yiri kɔɔshyen (37 000) ni pe pɔŋgo na. Pàa pye tugurɔn sigɛyaara konaa njaanra ni.

³⁶Dan cɛnlɛ woolo mbele pàa gbɛgeɛ mbe malaga gbɔn, pàa pye nambala waga nafa ma yiri kɔɔtaanri naa cɛnmɛ kɔgɔlɔni (28 600).

³⁷Aseri cɛnlɛ woolo mbele pàa malaga gbɔngɔ ki fɔrɔgɔ maga jɛn, ma gbɛgeɛ mbe malaga gbɔn, pàa pye nambala waga nafa shyen (40 000).

³⁸Wa Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, Uruben cɛnlɛ woolo mbele pàa pye wa, naa Gadi cɛnlɛ woolo konaa Manase cɛnlɛ li walaga woolo pe ni, pàa pye nambala waga cɛnmɛ naa nafa (120 000). Malingbɔnyaara cɛnlɛ pyew tà la pye pe yeri.

³⁹Ki nambala mbele pe ni fuun pàa pye malingbɔɔnɔ, ma gbɛgeɛ mbe malaga gbɔn. Pàa pan wa Eburɔn ca ma tagala pe yeɛ na, kotojɛngɛ ni mbe Davidi wi tege wunluwɔ Izirayeli tara ti ni fuun ti go na. Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pàa yɔn wa nungba mbe wunluwɔ pi kan Davidi wi yeri. ⁴⁰Pàa piliye taanri yo pye wa Davidi wi ni, na nii na woo, katugu pe sefenne pàa yaakara gbɛgeɛ pe kan. ⁴¹Tara woolo mbele pàa pye ma cɛn wa pe tanla, ali Isakari cɛnlɛ woolo wele, naa Zabulon

cenle woolo konaa Nefitali cenle woolo pe ni, pàa pye na paan yaakara ni sofilele na, naa yongomeye na, naa sofilele worosoye na konaa nere na, nari kaan. Pàa pan muwe ni, naa ***figiye** pire wara shashara ni, naa ***erezen** pire wara ni, naa duven ni, naa sinme ni, naa nere konaa simbaa-la naa sikaala legere ni, katugu yogorimo pila pye wa Izirayeli tara ti ni.

Davidi wila kari yon finliwe kesu
wi ni wa Zheruzalemu ca
(2 Sami 6.1-11)

13 ¹Kona, a Davidi wì suu malingbɔɔnɔ teele mbele pàa pye lere waga kelengele (1 000) go na, naa lere cenme cenme go na pe yeri konaa kagala yege wafenne pe ni fuun pe ni ma para pe ni. ²Ko pungo na, a wì si para ***Izirayeli** gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe ni, ma yo fɔ: «Na kaa pye ki kala na li yen ma yon ye yege na, na kaa si pye ki yen Yawe Yenjele li nandanwa kala, ye ti we tunngo torogo Izirayeli tara ti lagapyew ki ni we sefenne mbele pè koro wa pe yeri, naa ***saraga wafenne** poro naa ***levi setirige piile** pe yeri wa pe cara ti ni konaa ti kanngara na lara ti ni, jango pe pan pe taga we na. ³Kona we yaa sa we Yenjele li ***yon finliwe kesu** wi le mbe pan wi ni laga we yee tanla, katugu Sawuli wi wunluwo wagati wi ni, we sila ki kala li jate saa le.» ⁴A janwa wi ni fuun wì sigi senre ti yan fɔ ti yen ma yon, a pe ni fuun pè si yenle ti na.

⁵Kona, a Davidi wì si Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo, maga le wa Ezhipiti tara lafogo yon woolo pe na, fɔ ma saa gbɔn wa Lebo Hamati ca yesaga woolo pe na, fɔ pe sa Yenjele li yon finliwe kesu wi le wa Kiriyaati Yeyarimu ca pe pan wi ni^q. ⁶Ki pye ma, a Davidi wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pè si kari wa Baala ca, ko nungba ko pe yinri Kiriyaati Yeyarimu ca ye, wa Zhuda tara, mbe sa Yenjele li yon finliwe kesu wi le, wo ɲa Yawe Yenjele li yen ma cen wa ***sherubenye** pe sogowo, a li mege ki yen na yinri wi na we^r. ⁷A pè si Yenjele li yon finliwe kesu wi le wa Abinadabu wi go maa le wotoro fɔnɲɔ ni, ɲa nere maa tilele. Uza naa Ayo poro pàa pye na wotoro wi yege sinni. ⁸Davidi wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pàa pye na ɲgɔniye gbɔɔn, naa juruye ni, naa pimbigile ni, naa weere^s ni konaa na mbaanra wiin Yawe Yenjele li yege sogowo pe fannga ki ni fuun ni, na yuuro koo.

⁹Naa pàa ka saa gbɔn wa Kidɔn yarilire sunsaga ki na, a Uza wì suu kee ki sanga ma yon finliwe kesu wi yigi, katugu nere tila wɔnri wi ni.

¹⁰Kona, a Yawe Yenjele li si nawa ɲgban Uza wi ni fɔ jenge. A Yawe Yenjele li suu gbɔn maa gbo, katugu wila wi kee ki sanga ma jiri yon

^q 13.5: 1 Sami 7.1-2 ^r 13.6: Eki 25.22 ^s 13.8: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 15.16; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Esidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5

finliwɛ kɛsu wi na. Uza wɪla ku le Yɛnnɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ. ¹¹A Davidi wɪ si nawa ŋgban fɔ jɛngɛ, katugu Yawe Yɛnnɛlɛ lɔa nawa ŋgban Uza wi ni maa gbo. A pɛ sigi laga ki mɛgɛ taga naga yinri Perezɪ Uza' ali ma pan ma gbɔn nala.

¹²A Davidi wɪ si fyɛ Yɛnnɛlɛ li yɛgɛ ki piligɛ ki ni, mɛɛ yo fɔ: «Mɛlɛ mbeɛ kari Yɛnnɛlɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wi ni wa na go?» ¹³Kɪ pyɛ ma, wi sila yɛnlɛ mbe kari yɔn finliwɛ kɛsu wi ni wa wi go, wa Davidi ca ki ni. Ɛɛn fɔ, a wɪ si ti a pɛ kari ma saa wi tɛgɛ wa Gati ca fɛnnɛ naɲa Obɛdi Edɔmu wi go. ¹⁴Yɛnnɛlɛ li yɔn finliwɛ kɛsu wɪla yɛngɛ taanri ko pyɛ wa Gati ca fɛnnɛ naɲa Obɛdi Edɔmu wi go. A Yawe Yɛnnɛlɛ lɪ si duwaw Obɛdi Edɔmu naa wi go woolo pe na konaa wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti na.

**Yɛnnɛlɛ lɔa Davidi wunluwɔ
pi kan yeresaga ni
(2 Sami 5.11-16)**

14 ¹Kona, a *Tiri ca wunlunaɲa Hiramɔ wɪ si leele torogo wa Davidi wi yeri *sɛdiri tire ni, naa sinndɛɛrɛ tɛfɛnnɛ konaa tire tɛfɛnnɛ ni, pe sa wunluwɔ go ki kan Davidi wi kan. ²Kɪ pyɛ ma, a Davidi wɪ sigi jɛn ma yo Yawe Yɛnnɛlɛ lɔa wi gbegele maa tɛgɛ wunluwɔ *Izɪrayɛli tara ti go na, konaa maa wunluwɔ pi mɛgɛ ki yirigɛ Izɪrayɛli, li woolo pe kala na.

³Davidi wɪla jɛɛlɛ peɛlɛ yɛgɛ lɛ naa wa Zheruzalɛmu ca ma pinambiile konaa sumborombiile peɛlɛ yɛgɛ sɛ. ⁴Piile mbeɛlɛ wɪla sɛ wa Zheruzalɛmu ca pe mɛrɛ ti nda: Shamuwa, naa Shobabu, naa Natan, naa Salomɔ, ⁵naa Yibari, naa Elishuwa, naa Elifɛletɪ, ⁶naa Noga, naa Nɛfɛgi, naa Yafiya, ⁷naa Elishama, naa Beeliyada konaa Elifɛletɪ.

**Davidi wɪla malaga gbɔn ma ya
Filisiti tara fɛnnɛ pe ni
(2 Sami 5.17-25)**

⁸Naa Filisiti tara fɛnnɛ pɔa kaa ki logo ma yo pɛ *sinme kpoyi wo Davidi wi na maa tɛgɛ wunluwɔ Izɪrayɛli tara ti ni fuun ti go na, a pe ni fuun pɛ si yiri wi kɔrɔgɔ malaga ni. Naa Davidi wɪla kaa ki wogo ki logo, a wɪ si yiri mbe sa pe fili. ⁹A Filisiti tara fɛnnɛ pɛ si pan ma jaraga wa Erefayi gbunlundege laga ki ni. ¹⁰Kona, a Davidi wɪ si Yawe Yɛnnɛlɛ li yɛwɛ ma yo fɔ: «Mbe ya kari sa to Filisiti tara fɛnnɛ pe na le? Ma yaa pe le na kɛɛ le?»

A Yawe Yɛnnɛlɛ lɪ si Davidi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ta kɛɛ ma sa to pe na, mi yaa pe le ma kɛɛ.»

^{t 13.11}: Maga logo Eburuyɛ sɛnrɛ ti ni Perezɪ Uza ko kɔrɔ wo yɛn fɔ: Gbɔnrɔ nda tɪla Uza gbɔn.

¹¹A Filisiti tara fenne pè si kari ma saa gbɔn fɔ wa Baali Perazimu laga ki na; a Davidi wì si malaga gbɔn ma ya pe ni wa ki laga ki na. Kona, a wì sho fɔ: «Yawe Yenɲele lì tulugo wɔ wa na juguye pe ɲgbeleye yi ni na kɛɛ ki fanɲga na, paa yeɲe ɲga na tɔnmɔ ma kaa tɔnmɔ fɔɲgologo wɔ we.» Ki kala na, pège laga ki meɲe taga naga yinri Baali Perazimu. ¹²A Filisiti tara fenne pè si fe ma kari ma pe yarisunndo ti yaga le ki laga ki na. A Davidi wì si konɔ kan ma yo peri sogo.

¹³Pilige ka naa, a Filisiti tara fenne pè si kari ma saa jaraga wa Erefayi gbunlundɛge ki ni. ¹⁴A Davidi wì si Yenɲele li yewe naa ɲga wìla daga mbe pye ki ni. A Yenɲele li suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga ka taga pe punɲo na mbe sa to pe na. Ɖɛn fɔ ma surugu ma toro ma lali pe ni, ma sa yiri pe na wa pe yeɲe, wa muriye tire ti yesinme na. ¹⁵Na maga kaa tangala nuru wa muriye tire ti go na sanga ɲa ni, pa kona ma yiri ma sa to pe na, kona mà jen mi ɲa Yenɲele, muwì mi yen na tanri ma yeɲe mbe sa malaga gbɔn Filisiti tara fenne malingbɔɔnlɔ cɛnsaga woolo pe ni.» ¹⁶ɲga Yenɲele làa yo Davidi wi kan, a wì sigi pye ma. A wi malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye yì si to Filisiti tara fenne pe na malaga ni, ma ya pe ni, maga le wa Gabawɔn ca fɔ ma saa gbɔn wa Gezeri ca ki na. ¹⁷Davidi wi meɲe kila yiri tara ti ni fuun ti ni. A Yawe Yenɲele lì si ti, a cɛngele ke ni fuun kaa fye Davidi wi yeɲe.

Pàa Yawe Yenɲele
li yɔn finliwe kɛsu wi le
ma kari wi ni wa Zheruzalemu
(2 Sami 6.12-23)

15 ¹Kona, a Davidi wì si ti, a pè yinɛ kan wi kan wa Davidi ca ki ni. A wì si laga ka gbɛgele ma ***paraga go** kan wa Yenɲele li ***yɔn finliwe kɛsu** wi kan. ²Ko punɲo na, a Davidi wì sho fɔ: «***Levi setirige piile** poro cɛ pe daga mbaa Yenɲele li yɔn finliwe kɛsu wi tungu, katugu poro wele Yawe Yenɲele làa wɔ paa wi tungu konaa mbege pye pe tunɲgo fɔ sanga pyew.»

³A Davidi wì si ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe gbogolo wa Zheruzalemu ca, jaɲgo mbe kari Yawe Yenɲele li yɔn finliwe kɛsu wi ni wa laga ɲga wìla gbɛgele wi kan ki ni. ⁴A wì si ***Arɔn** pinambiile poro naa Levi setirige piile pe yeri ma pe gbogolo.

⁵Kehati setirige piile pe ni, Uriyeli wo wìla pye to; wi sefenne nambala cɛnme naa nafa (120) la pye wi ni.

⁶Merari setirige piile pe ni, Asaya wo wìla pye pe to; wi sefenne nambala cɛnme shyen naa nafa (220) la pye wi ni.

⁷Gerishɔmu setirige piile pe ni, Zhoueli wo wìla pye pe to; wi sefenne nambala cɛnme naa nafa ma yiri ke (130) la pye wi ni.

⁸Elizafan setirige piile pe ni, Shemaya wo wìla pye pe to; wi sefenne nambala cɛnme shyen (200) la pye wi ni.

⁹Eburɔn setirige piile pe ni, Eliyeli wo wɪla pye pe to; wi sefenne nambala nafa tijerɛ la pye wi ni.

¹⁰Uziyeli setirige piile pe ni, Aminadabu wo wɪla pye pe to; wi sefenne nambala cenme naa ke ma yiri shyen (112) la pye wi ni.

¹¹Davidi wɪla ***saraga wɔfenne** Zadɔki konaa Abiyatari pe yeri, naa Levi setirige piile Uriyeli, naa Asaya, naa Zhoueli, naa Shemaya, naa Eliyeli konaa Aminadabu pe ni. ¹²A wɪ si pe pye fɔ: «Yoro ye yen Levi setirige piile pe seye teele wele. Ye ye yɛɛ pye ***kpoyi**, yoro naa ye sefenne pe ni, jango ye Yawe Yenɛɛle, Izirayeli woolo Yenɛɛle li yɔn finliwɛ kɛsu wi le, ye kari wi ni wa laga nga mɪ gbɛɛle wi kan ki ni. ¹³Mà jɛn yɔnlo kɔngbanna li na, ye sila pye wa we ni. Ki kala na, Yawe Yenɛɛle, we Yenɛɛle làa nawa ngban jɛngɛ ma wa gbo we ni, katugu we sila sa yɔn finliwɛ kɛsu wi le mbe yala ki kakɔnnɛɛngɛɛle ke ni.»

¹⁴Kɪ pye ma, a saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe ni pɛ si pe yɛɛ pye kpoyi mbe kari sa Yawe Yenɛɛle, Izirayeli woolo Yenɛɛle li yɔn finliwɛ kɛsu wi le. ¹⁵Levi setirige piile pàa saa Yenɛɛle li yɔn finliwɛ kɛsu wi le pe pajoro ti na wi lɛkanngagala ke ni, paa yɛɛɛ nga na Moyisi wɪla ki yo ma yala Yawe Yenɛɛle li sɛnre ti ni^u.

¹⁶A Davidi wɪ sigi yo fun Levi setirige piile pe yekeele pe kan ma yo fɔ pe sefenne mbele pe yen yurukɔɔlɔ pe pele wɔ pe ni, pe pe yarigbɔnrɔ ti le; to ti yen juruye, naa ngɔniye konaa weere ni^v, paa ti gbɔɔn jɛngɛ mbege naga fɔ paa yɔɔrɪ. ¹⁷Kɪ pye ma, a Levi setirige piile pɛ si yurukɔɔlɔ pe wɔ. Poro la wele Zhoueli pinambyɔ Hema, naa wi nɔsepɔɔ Berekiya wi pinambyɔ Asafu wi ni, konaa Kushaya pinambyɔ Etan wi ni, ma yiri wa Merari sege ki ni. ¹⁸Pàa Levi setirige piile mbele pàa pye yeyɔngɔ kɔrɔsifenne pe wɔ ma pe taga pe na paa pe sari. Pe mɛrɛ ti nda: Zakari, naa Beni, naa Yaaziyeli, naa Shemiramɔti, naa Yehiyeli, naa Uni, naa Eliyabu, naa Benaya, naa Maaseya, naa Matitiya, naa Elifelehu, naa Mikineya, naa Obɛdi Edɔmu konaa Yeyiyeli. ¹⁹Yurukɔɔlɔ Hema, naa Asafu konaa Etan poro pàa pye na tuguyenre weere ti gbɔɔn. ²⁰Zakari, naa Aziyeli, naa Shemiramɔti, naa Yehiyeli, naa Uni, naa Eliyabu, naa Maaseya konaa Benaya poro la pye na juruye gbɔɔn, mbele pàa pye maganɔngbanla ni. ²¹Matitiya, naa Elifelehu, naa Mikineya, naa Obɛdi Edɔmu, naa Yeyiyeli konaa Azaziya poro pàa pye na ngɔniye mbele pàa pye mangala kɔlɔtaanri kɔlɔtaanri ni pe gbɔɔn na yurukɔɔlɔ pe yɛɛɛ sinni.

²²Kenaniya ɲa wɪla pye Levi setirige piile pe to, wo wɪla pye na yurukɔɔ ki yɛɛɛ sinni, katugu wɪla ki tunngo ki yɛɛɛ jɛn fɔ jɛngɛ. ²³Berekiya konaa Elikana poro pàa pye na yɔn finliwɛ kɛsu wi kɔrɔsi.

²⁴Saraga wɔfenne Shebaniya, naa Zhouzafati, naa Netaneyeli, naa Amasayi, naa Zakari, naa Benaya konaa Eliyezeri poro pàa pye na

^u 15.15 Èki 25.14 ^v 15.16: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Èsidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5

mbaanra ti wiin wa Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi yege. Obedi Edomu konaa Yehiya poro la pye fun yɔn finliwe kesu wi kɔɔsifenne.

**Pàa ye Yenŋele li yɔn finliwe
kesu wi ni wa Zheruzalemu ca
(2 Sami 6.12-19)**

²⁵Kona, a Davidi wo naa Izirayeli tara ***lelelepe** ni, naa malingbɔɔnlo teele mbele pàa pye lere waga kelengele (1 000) go na pe ni, pè si yiri ma kari sa Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi le wa Obedi Edomu go mbe yiri wi ni. Pàa pye na yɔgɔri fɔ jenge. ²⁶Yenŋele li fanŋga na, Levi setirige piile pàa ya ma Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi tugo. A pè si napene kɔɔshyen naa simbapene kɔɔshyen wɔ ***saraga** li yeri. ²⁷Davidi wila ***len** jese derigbɔgo le. Levi setirige piile mbele pàa yɔn finliwe kesu wi tugo to tari pàa le fun, naa yurukɔɔlo pe ni konaa Kenaniya ŋa wila pye yurukɔɔlo pe to wi ni. Mbe taga wa ko na, ***efɔdi** le jese woo la pye Davidi wi na fun. ²⁸Izirayeli woolo pe ni fuun pàa kari ma saa Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi le na yɔgɔri fɔ jenge, konaa na simbaala yeenre mbaanra naa tuguyenre mbaanra wiin, na weere, naa ŋgɔniye konaa juruye gbɔɔn. ²⁹Naa Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wila kaa na yiin wa Davidi ca ki ni sanga ŋa ni, a Sawuli sumborombyɔ Mikali wì si wele wa fenetiri wi ni, mɛe wunlunana Davidi wi yan wila yoo na yeni nayinme pi kala na. Kona, a Mikali wì si Davidi wi tifaga wa wi kotogo ki na.

16 ¹Naa pàa kaa kari Yenŋele li ***yɔn finliwe kesu** wi ni, a pè si saa wi tege wa ***paraga go** ŋga Davidi wila kan wi kan ki nandogomo. A pè si ***saara sogoworo** naa ***nayinme saara** wɔ Yenŋele li yeri. ²Naa Davidi wila kaa saara sogoworo, naa nayinme saara ti wɔ mako, a wì si duwaw pye leele pe kan Yawe Yenŋele li mege na. ³Ko pungo na, a wì si buru nungba nungba, naa kafɔɔ konaa ***erezen** piwara shashara nungba nungba kankan ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yeri, ki nambala naa ki jeele.

⁴A wì si ***Levi setirige piile** pele wɔ ma pe tege Yawe Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi tunngo ki na, paa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li yenri, paa li gbogo konaa paa li sɔnni. ⁵Asafu wo wila pye pe to, a Zakari si taga, naa Yeyiyeli, naa Shemiramoti, naa Yehiyeli, naa Matitiya, naa Eliyabu, naa Benaya, naa Obedi Edomu konaa Yeyiyeli. Yarigbɔnro la pye pe yeri, to ti yen juruye naa ŋgɔniye. Asafu wo wila pye na weere" ti gbɔɔn. ⁶***Saraga wɔfenne** Benaya konaa Yahaziyeli poro la pye na mbaanra ti wiin suyi Yenŋele li yɔn finliwe kesu wi yege sɔgɔwɔ. ⁷Ko pilige koyi Davidi wila ki peli ma Asafu naa wi sefenne pe tege paa yuuro koo paa Yawe Yenŋele li sɔnni.

W 16.5: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Esidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5

Yurugo nga pàa kɔ
(Yuuro 105.1-15)

- 8 Yaa Yawe Yɛnɛlɛ li sɔnni, yaa li mɛgɛ ki yinri.
Yaa li kagbɔgɔlɔ pyewe pi sɛnrɛ yuun cɛngɛlɛ sanɲgala ke sɔgɔwɔ.
- 9 Yaa yuuro koo li kan, yaa sɔnmɔ yuuro koo yaa li gbogo.
Yaa li kagbɔgɔlɔ ke yari.
- 10 Yaa ye yɛɛ gbogo li mɛgɛ ***kɔpɔyi** ki kala na.
Mbele fuun pe yen na Yawe Yɛnɛlɛ li lagajaa, paa yɔgɔri.
- 11 Yaa wele Yawe Yɛnɛlɛ lo yeri, yaa li fanɲga ki lagajaa.
Yaa li lagajaa sanga pyew.
- 12 Yaa ye yɛɛ nawa tuun kajɛɲgɛ kagbɔgɔlɔ ɲgɛle li pye ke na.
Yaa ye yɛɛ nawa tuun li kafɔɲɲgɔlɔ naa li kiti kɔnkagala ke na,
- 13 yoro Izirayeli setirige piile, yoro mbele li tunmbyeele wele,
yoro Zhakɔbu pinambiile, yoro mbele li wɔ we.
- 14 Lo li yen Yawe Yɛnɛlɛ, we Yɛnɛlɛ le.
Lo li yen fanɲga ki na tara ti lagapyew ki ni.
- 15 Yaa nawa tuun li ***yɔn finliwɛ** pi na sanga pyew,
li sɛnrɛ nda li kan setirige piile yirisaga lɛgɛrɛ yeri ti na.
- 16 Lɔa ki yɔn finliwɛ pi le Abirahamu wi ni,
ma wugu pi wogo na ma Izaki wi kan.
- 17 Lɔa ki yɔn finliwɛ pi gbɛgɛle maa le naa Zhakɔbu wi ni,
maa pye kondɛgɛle wi kan,
maa pye yɔn finliwɛ mbakɔɔ, wo ɲa Izirayeli wi kan^x.
- 18 Lɔa yo fɔ: «Mi yaa Kana tara ti kan ye yeri,
ti yaa pye ye kɔrɔgɔ, ɲga kɔ kan ye yeri^y.»
- 19 Ki wagati wi ni, pàa pye jɛgɛlɛ, pe sila lɛgɛ.
Pàa pye nambanmbala ma cɛn wa ki tara ti ni.
- 20 Pàa pye na yanri cɛngɛlɛ ke sɔgɔwɔ na toro,
pe ma yiri wunluwɔ tara ta ni mbe kari ta ni.
- 21 Ɛn fɔ Yɛnɛlɛ li sila yere ki na lere wa mbege kan pe na mbe pe jɔlɔ.
Lɔa para wunlumbolo pele na pe kala na,
- 22 ma yo fɔ: «Mbele mɔ wɔ na yɛɛ kan,
yaga ka jiri pe na.
Yaga ka kapege pye na yɔn sɛnrɛ yofenne pe na^z.»
- 23 Yoro dunruya woolo ye ni fuun,

^x 16.17: Zhenɛ 12.7; 26.3; 28.13; Yuuro 105.10 ^y 16.17-18: Yuuro 105.11

^z 16.21-22: Zhenɛ 20.3-7; Yuuro 105.15

- yaa yuuro koo Yawe Yenŋele li kan.
 Yaa ki yari pilige pyew, fɔ lo li yen shɔfɔ we.
- 24 Yaa li gbɔgɔwɔ pi senre ti yege yuun cengele ke sɔgɔwɔ.
 Yaa li kajenge kagbɔgɔlɔ ke senre yuun leele pe ni fuun pe sɔgɔwɔ.
- 25 Katugu Yawe Yenŋele li gbɔgɔ,
 li daga paa li sɔnni.
 Ki daga paa fye li yege mbe we yarisunndo ti ni fuun ti na;
 26 katugu yarisunndo nda cengele sanŋgala ke maa gbogo, ti woro
 yaraga ka,
 ma sigi ta Yawe Yenŋele lo li naayeri wi da.
- 27 Gbɔgɔwɔ yanwa naa wunluwɔ pi yen li woo.
 Fannga naa yɔgɔrimɔ maa taa wa li censaga ki ni.
- 28 Cengele ŋgele laga tara na, yaa Yawe Yenŋele li gbogo.
 Yaa li gbɔgɔwɔ yanwa naa li fannga ki senre yuun.
- 29 Yaa Yawe Yenŋele li mege ki gbogo,
 li daga ki wogo ki ni.
 Yaa paan ye yarikanra ti ni li yege sɔgɔwɔ.
 Ye ye yee pye kpoyi, yaa fɔli li yege sɔgɔwɔ yaa li gbogo.
- 30 Dunruya woolo ye ni fuun yaa fye yaa seri Yawe Yenŋele li yege.
 Tara ti yen yeresaga wa ti yɔngɔlɔ ke ni, ti se wɔ wa ti yɔngɔlɔ ke ni
 fyew.
- 31 Naayeri yaara yaa yɔgɔri, tara na yaara ti pye nayinme ni.
 Paa ki yuun cengele ke sɔgɔwɔ fɔ: «Yawe Yenŋele li yen wunluwɔ.»
- 32 Kɔgɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun tila tinme gbɔɔ yinrigi!
 Yan nawa naa yanyaara ti ni fuun tila yɔgɔri!
- 33 Kɔlɔgɔ tire tila jɔrɔgi nayinme ni Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ,
 katugu wila paan mbe kiti sinŋe kɔn laga tara ti na^a.
- 34 Yaa Yawe Yenŋele li sɔnni,
 katugu li yen jenne, katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^b.
- 35 Yaa ki yuun fɔ: «E, Yenŋele, we shɔfɔ, we shɔ.
 Ma we gbogolo, ma we shɔ cengele sanŋgala ke sɔgɔwɔ,
 jango waa ma mege ŋga ki yen kpoyi ki sɔnni.
 Waa yɔgɔri waa ma gbogo.
- 36 Sɔnmɔ yen Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li woo sanga wi ni
 fuun fɔ tetete!»
- Kona, a leele pe ni fuun pɛ sigi shɔ ma yo fɔ: «^{*}**Anmiina**, sɔnmɔ yen
 Yawe Yenŋele li woo^c.»

^a 16.33: Yuuro 96 ^b 16.34: 2 Kuro 5.13; Esidi 3.11; Yuuro 100.5; 107.1; 118.1,29; 136.1; Zhère 33.11 ^c 16.34-36: Yuuro 106.1,47-48

Sherege ki pyelɔmɔ

³⁷Kona, a Davidi wì si Asafu naa wi sefenne pe yaga wa Yawe Yɛnɛle li yɔn finliwɛ kɛsu wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, jango paa pe tunngo ki piin yɔn finliwɛ kɛsu wi yɛgɛ sɔgɔwɔ sanga pyew, mbe yala ki daga mbaa piin yɛgɛ nga na pilige pyew ki ni. ³⁸Wila Yedutun pinambyɔ Obedi Edomu, naa Hosa naa pe sefenne nafa taanri ma yiri kɔlɔtaanri poro wɔ, ma pe tege yeyɔngɔ kɔɔsifenne. ³⁹Yɛnɛle gbɔgɔsaga nga kila pye wa Gabawɔn ca, wila saraga wɔfɔ Zadaki naa wi sefenne sanmbala pe tege paa tunngo piin wa Yawe Yɛnɛle li ***censaga paraga go** nga kila pye wa ki ni, ⁴⁰jango paa saara sogoworo woo wa saara sogoworo ti ma sogo ***saraga wɔsaga** nga na ki na suyi, pinliwɛ naa yɔnlɔkɔgɔ, nga fuun ki yen ma yɔnlɔgɔ wa ***lasiri** ɲa Yawe Yɛnɛle lɔa kan Izirayeli woolo pe yeri mbaa ki yɔn finli. ⁴¹Hema naa Yedutun poro la pye pe ni, konaa leele mbele fuun pɔa wɔ pe ni. Pɔa pe mɛre ti yeri, jango poro mbaa Yawe Yɛnɛle li gbogo, katugu li yinriwɛ tawa pi yen kɔsaga fu. ⁴²Hema naa Yedutun poro pɔa pye na mbaanra ti wiin, na weere ti gbɔɔn, konaa na yarigbɔnrɔ sannda ti gbɔɔn na yala yuuro nda pɔa pye na koo na Yɛnɛle gbogo ti ni. Yedutun wi pinambiile poro pɔa pye yeyɔngɔ kɔɔsifenne wele. ⁴³Ko pɔngɔ na, a leele pe ni fuun nɔngba nɔngba pɛ si kari pe yinre. A Davidi wì si sɔngɔɔ ma kari wi go mbe sa duwaw pye wi go woolo pe kan^d.

Yɛnɛle lɔa yɔn fɔlɔ kɔn

mbe duwaw Davidi

wo naa wi setirige piile pe na

(2 Sami 7.1-17)

17 ¹Naa Davidi wila ka saa cɛn wa wi wunluwɔ go ki ni sanga ɲa ni, pilige ka, a wì si ***Yɛnɛle yɔn senre yofɔ** Natan wi pye fɔ: «Wele, mi yen ma cɛn wunluwɔ go tiyɔngɔ ni, nga pɛ kan ***sediri** tire ni, ma si yala Yawe Yɛnɛle li ***yɔn finliwɛ kɛsu** wo yen ma tege ***paraga go** ni.»

²A Natan wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Iɲga fuun maa jate wa ma nawa ki pye, katugu Yawe Yɛnɛle li yen ma ni.»

³Ɛɛn fɔ, ki yembine li ni, a Yɛnɛle lɔ si para Natan wi ni ma yo fɔ:

⁴«Kari ma saga yo na tunmbyee Davidi wi kan fɔ mi ɲa Yawe Yɛnɛle, pa mɔ yo yɛɛn fɔ: «Mboro ma, ma daga mbe go kan mi kan mbe cɛn wa ki ni.

⁵Mà jɛn maga lɛ mɔ ***Izirayeli** woolo pe yirige wa Ezhipiti tara fɔ ma pan ma gbɔn nala, mi fa cɛn go ni gben. Ɛɛn fɔ, mila pye na cɛɛn paraga go na toro, mbe yiri censaga ka ni mbe kari ka ni. ⁶Mbanla ta wa Izirayeli woolo pe ni fuun pe sɔgɔwɔ pɛ tanga ma toro laga nga fuun na, Izirayeli woolo tee mbele mila wɔ paa Izirayeli, na woolo pe yɛgɛ sinni, wiwiin

^d 16.43: 2 Sami 6.19-20

mìla ki yo wi kan fɔ wi go kan na kan sɛdiri tire ni paa na gbogo wa ki ni?» ⁷Koni, kari ma saga yo na tunmbyee Davidi wi kan, fɔ Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Muwi m̀i saa ma lɛ wa yaayoro kɔnrisaga ki ni wa simbaala pe pɔngo na, jango ma pye Izirayeli, na woolo wele, pe yɛɛ sinvo^e. ⁸Laga o laga màa kari, m̀ila pye ma ni ma kapyegele ke ni fuun ke na. M̀ɔɔ juguye pe ni fuun pe purɔ ma pe yirige wa ma yɛɛ. Mi yaa ma mɛɛ ki gbɔɔ paa yɛɛ nga na mɛgbɔɔfenne mbele laga tara na pe woro ti yɛn. ⁹Mi yaa tara kan Izirayeli na woolo pe yeri. Mi yaa pe gbegele mbe pe tɛɛ, jango pe cɛn wa ti ni. Yaraga ka kpɛ se ka fyɛrɛ wa pe na naa. Lepeelee pe se ka pe jɔlɔ naa, paa yɛɛ nga na p̀aa pye naga piin faa we, ¹⁰paa yɛɛ nga na wagati ɲa ẁi toro faa k̀ila pye we, a m̀i kiti kɔnfenne tɛɛ Izirayeli, na woolo wele, pe go na. Mi yaa ma juguye pe go sogo ma kan. Mi ɲa Yawe Yɛnɛle, mi yaa setirige piile kan ma yeri. ¹¹Na ma kusanga wiga ka gbɔn, a ma ku ma taga wa ma tɛleye pe na sanga ɲa ni, mi yaa mboro jate ma setirige pyɔ wa wɔ mboo tɛɛ wunluwɔ pi na ma yɔnlɔ, wi yaa pye mboro yɛɛra pinambyɔ. Mi yaa wi wunluwɔ pi kan yeresaga ni^f. ¹²Wo wi yaa ka go kan na kan. Mi yaa kaa wunluwɔ pi kan yeresaga ni fɔ sanga pyew^g. ¹³Mi jate mi yaa ka pye wi to, wi yaa ka pye na pinambyɔ. Mi se kanla kagbaraga ki yaga wi kanɔɔlɔ, paa yɛɛ nga na ɲa ẁi keli ma cɛn wunluwɔ pi na ma yɛɛ m̀ila ki yaga wi kanɔɔlɔ we^h. ¹⁴Mi yaa kaa tɛɛ na go woolo poro naa na wunluwɔ tara ti go na fɔ sanga pyew. Wi wunluwɔ pi yaa yeresaga ta fɔ sanga pyew.» »

¹⁵A Natan ẁi si saa ki sɛnre ti ni fuun konaa ki yariyanra ti ni fuun ti yɛɛ yo Davidi wi kan.

Davidi wi yɛnrɛwe sɛnre

(2 Sami 7.18-29)

¹⁶Kona, a wunlunɲa Davidi ẁi si kari wa Yawe Yɛnɛle li yɛɛ sɔɔwɔ, ma yo fɔ: «E, Yawe Yɛnɛle, Yɛnɛle mi yɛn ambɔ fɔ? Na go woolo pe woro yaraga ka, maga censaga nga ki kan na yeri. ¹⁷E, Yɛnɛle, ki cɛn nga mà pye makɔ ko sɔɔn yɛɛ tin bere, fɔ a ma yɛn na para mi ɲa ma tunmbyee, na go woolo pe wagati ɲa wila paan wa lege wi sɛnre na? E, Yawe Yɛnɛle, Yɛnɛle ma yɛn mala yigi paa mɛgbɔɔfɔ yɛn. ¹⁸Mi yaa yingɪ sɛnre yo ma kan naa, mi Davidi, mbe sa we gbɔɔwɔ mba mà kan mi ɲa ma tunmbyee na yeri po na? Mboro jate mà mi ɲa ma tunmbyee na jɛn. ¹⁹Yawe Yɛnɛle, mi ɲa ma tunmbyee, mi yɛn mɔɔ ndanla ko kala na màga kagbɔɔlɔ ɲgele ke ni fuun ke pye, ma yala ma nandanwa kala li ni, jango mɔɔn gbɔɔwɔ pi naga. ²⁰Yawe Yɛnɛle, lere wo wa woro wa

^e 17.7: 1 Sami 16.11 ^f 17.11: 2 Sami 7.12; 1 Kuro 22.9 ^g 17.12: 2 Sami 7.13

^h 17.13: 2 Sami 7.14-15; 2 Koro 6.18; Ebu 1.5

paa ma yen. Yenŋele lo la yege woro wa mboro punŋo na, mbe yala ŋa wè yiri na nuru ki ni. ²¹Cenle liliin li yen laga tara na paa Izirayeli, ma woolo pe yen, Yenŋele, a mà kari ma saa pe go sho mbe pe pye ma woolo? Mà kagbɔgɔɔ naa kafɔŋgɔɔ fyere wogolo pye, mɔɔ yee mege ki yirige; mɔɔ woolo pe go sho ma pe yirige wa Ezhipiti tara, ma cenŋele kele yege purɔ ma ke yirige wa pe yege. ²²Izirayeli, ma woolo wele, mà pe pye ma woolo fɔ sanga pyew. Mboro jate Yawe Yenŋele, a mà pye pe Yenŋele.

²³«E, Yawe Yenŋele, koni senre nda mà yo mi ŋa ma tunmbyee na kanŋɔɔ konaa na go woolo pe kanŋɔɔ, ma ti ki senre ti pye kaselege woro, fɔ sanga pyew. Maga pye ma yala ma senyoro ti ni. ²⁴Ki *yɔn fɔɔ na mà le, ma ti li pye kaselege wolo, janŋo gbɔgɔwɔ mbe pye ma woo fɔ sanga pyew, konaa leele paa ki yuun fɔ: Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenŋele le, lo li yen Izirayeli woolo pe Yenŋele le kaselege.» Ma ti mi Davidi ŋa ma tunmbyee, na setirige ki yeresaga ta ma yege sɔgɔwɔ. ²⁵E, na Yenŋele, mboro jate mboro màga naga mi ŋa ma tunmbyee na na, fɔ ma yaa setirige kan na yeri. Ko kɔ ti mi ŋa ma tunmbyee mi kotogo ta naga yenrege ŋa ki yenri ma yege sɔgɔwɔ. ²⁶Koni Yawe Yenŋele, mboro ma yen Yenŋele le. Mboro mà yɔn fɔɔ kɔn mbege kajenge ki pye mi ŋa ma tunmbyee na kan. ²⁷Koni mà yenle ki na mbe duwaw mi ŋa ma tunmbyee na setirige ki na, janŋo ki koro wa sanga pyew ma yege sɔgɔwɔ; katugu Yawe Yenŋele, na mboro ka duwaw yaraga ŋa na, ko ma duwaw ta fɔ sanga pyew.»

Davidi wila ya tara nda ti woolo

pàa pye maa magà pe ni

(2 Sami 8.1-14)

18 ¹Ko punŋo na, a Davidi wì si malaga gbɔn ma ya Filisiti tara fenne pe ni, a pè go sogo maa kan. Wila Gati ca konaa ki kanŋa-ra na kapire ti sho pe yeri. ²Wila malaga gbɔn ma ya Mowabu cenle woolo pe ni, a pè si go sogo maa kan, na nizara woo wi yeri.

³Davidi wila malaga gbɔn ma ya Zoba ca wunlunana Hadadezeri wi ni, wa Hamati ca ki yeri. Ki sanga wi ni Hadadezeri wila pye na kee sa Efirati gbaan yɔn tara ti sho mbe cen ti go na. ⁴Davidi wila Hadadezeri wi malaga gbɔnwotoroye waga kele (1 000) yigi, naa shɔn lugufenne waga kɔɔshyen (7 000) konaa malingbɔɔnɔ mbele tɔɔɔ fenne pe waga nafa (20 000) ni. Wila shɔnye mbele pe maa wotoroye tilele pe cenme tege wi yee kan, mee sanmbala pe ni fuun pe pannda ti kɔɔnɔ pe na.

⁵Kona Siri tara fenne mbele pàa pye wa Damasi ca, pè si kari ma saa saga Zoba ca wunlunana Hadadezeri wi na. A Davidi wì si ya pe ni, ma lere waga nafa ma yiri shyen (22 000) wo gbo pe ni. ⁶Ko punŋo na, a Davidi wì si malingbɔɔnɔ ngbeleye tegetege wa Damasi ca wasege ki lagapyew ki ni, wa Siri tara. A Siri tara fenne pè si go sogo maa kan, na nizara woo wi yeri. Laga o laga Davidi wila

malaga gbɔn ma toro, Yawe Yenɲele lãa cew kan wi yeri ki lara ti woolo pe na. ⁷Davidi wila tɛ ***tugurɔn sigeyaara** nda tila pye Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ pe yeri ti sho pe yeri ma saa ti tɛge wa Zheruzalemu ca. ⁸Davidi wila tuguyenre legere lɛ wa Tibati ca naa Kuni ca ki ni. Ki cara tila pye Hadadezeri wo woro. Wunlunana Salomɔ wila kaa ki tuguyenre ti lɛ ma ***sherigo gbɔgo** ki jogoyaraga gbegbenge ki gbegele, naa tiyagala ke ni konaa tuguyenre tunngo pyeyaara sannda ti niⁱ.

⁹Naa Hamati ca wunlunana Tohu wila kaa ki logo ma yo Davidi wila ya Zoba ca wunlunana Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe ni, ¹⁰a wì suu pinambyɔ Hadoramu wi torogo wa wunlunana Davidi wi yeri ma yo wi saa shari wuu sɔn malaga nga wila gbɔn ma ya Hadadezeri wi ni ki kala na. Tohu wila ko pye ma, katugu wo naa Hadadezeri wi ni pàa pye malaga na. Hadoramu wila kari tɛ yaara, naa warifuwe yaara konaa tuguyenre yaara ti cenle pyew ta ni Davidi wi kan. ¹¹A wunlunana Davidi wì sigi yaara ti kan Yawe Yenɲele li yeri, ma pinle warifuwe naa tɛ ɲa wila sho cengele ngele fuun wila ya ke ni ke yeri; koro ke yen Edɔmu cenle woolo naa Mowabu cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo, naa Filisiti tara fenne konaa Amaleki setirige piile wele.

¹²Zeruya pinambyɔ Abishayi wila ya Edɔmu cenle woolo pe ni ma lere waga kɛ ma yiri koltaanri (18 000) gbo pe ni wa Kɔ gɔnɔlundege ki ni^j. ¹³A wì si malingbɔɔnɔ ngbeleye tɛgetɛge wa Edɔmu tara. A Edɔmu cenle woolo pe ni fuun pɛ si go sogo ma Davidi wi kan. Laga o laga Davidi wila malaga gbɔn ma toro, Yawe Yenɲele lãa cew kan wi yeri ki lara ti woolo pe na.

Davidi wi legbɔɔnɔ pe mere

(2 Sami 8.15-18)

¹⁴Davidi wila cɛn wunluwɔ pi na ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe go na. Wila pye na kasingge piin konaa na tanri kaselege na wi woolo pe ni fuun pe go na. ¹⁵Zeruya pinambyɔ Zhouabu wo wila pye wi malingbɔɔnɔ pe to. Ahiludi pinambyɔ Zhouafati wo wila pye wunluwɔ kagala ke seweere tɛgefɔ. ¹⁶Ahitubu pinambyɔ Zadoki wo naa Abiyatari pinambyɔ Abimeleki poro pàa pye ***saraga wɔfenne** wele. Shavoha wo wila pye sewe yɔnɔgɔfɔ we. ¹⁷Yehoyada pinambyɔ Benaya wo wila pye Kereti+ cenle woolo naa Peleti^k cenle woolo pe go na. Davidi wi pinambiile poro pàa pye wunluwɔ kagala ke yege wɔfenne wele.

Amɔ cenle woolo pàa fere wa

Davidi wi pitunmbolo pe na

(2 Sami 10.1-5)

19 ¹Ko pɔngo na, a Amɔ cenle woolo pe wunlunana Nahashi wì si ku, a wi pinambyɔ wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ. ²A

ⁱ 18.8: 1 Wunlu 7.40-47; 2 Kuro 4.11-18 ^j 18.12: Yuuro 60.2 ^k 18.17: Kereti cenle woolo naa Peleti cenle woolo pàa pye tara ta yege malingbɔɔnɔ, mbele pe ma lɛ sara na. Poro pàa pye na wunluwɔ wi kɔɔsi.

Davidi wì sho fɔ: «Mi yaa kajenge pye Nahashi pinambyɔ Hanuni wi kan, katugu wi to wila kajenge pye na kan.» A Davidi wì si pitunmbolo torogo pe sa Hanuni wi to kunwɔ pi shari poo kotogo ki sogo wi na. A Davidi wi tunmbyeele pè si saa gbɔn wa Hanuni wi na, wa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara, mboo to wi kunwɔ pi shari. ³Ɛɛn fɔ, a Amɔ cɛnlɛ woolo teele pè si pe tafɔ Hanuni wi pye fɔ: «Maa ki jate ndɛɛ Davidi wila jaa mbɔɔn to wi gbɔɔ ko ki ti wì leele torogo pe pan pɔɔn to wi kunwɔ pi shari wi le? Ma sigi jɛn mbe yo wi tunmbyeele pè pan mbe tara ti yanri mberi wele, mberi kagala ke yewe mbe ke jɛn, jango mberi tongo wi le?» ⁴Kona, a Hanuni wì si Davidi wi tunmbyeele pe yigi, ma ti a pè pe siyɔɔlɔ pe kulu pe na, ma pe yaripɔɔ ti kɔɔnlɔ pe na wa nandogomɔ fɔ ma pan ma gbɔn wa pe nanjegele ke na. Ko punɔ na, a wì si pe wa, a pè kari. ⁵Ŋga kila pye ki nambala pe na, a leele pèle si saa ki yege yo Davidi wi kan. A wì si leele torogo ma yo pe sa ki nambala pe fili wa konɔ, katugu kila fere gbɔɔ wa pe na. Wunlunana wila yo pe sa pe pye fɔ: «Ye koro wa Zheriko ca fɔ ye siyɔ sire ti sa yiri, ko punɔ na, ye si songɔɔ ye pan ca.»

**Davidi wila malaga gbɔn
ma ya Amɔ cɛnlɛ woolo
naa Siri tara fenne pe ni
(2 Sami 10.6-19)**

⁶Naa Amɔ cɛnlɛ woolo pàa kaa ki jɛn ma yo pàa Davidi wi kambenge pye, a Hanuni wo naa Amɔ cɛnlɛ woolo pe ni, pè si warifuwe tɔni nafa ma yiri ke wɔ ma torogo Siri tara fenne mbele wa Mezopotami tara pe yeri, naa mbele wa Maaka¹ ca konaa wa Zoba ca pe yeri, jango mbe pe malaga gbɔnwotoroye naa shɔn lugufenne pele sara mbe taga pe yɛɛ na. ⁷Pàa malaga gbɔnwotoroye waga nafa ma yiri ke ma yiri shyen (32 000) le sara na, naa Maaka ca wunlunana wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni. A pè si kari ma saa pe malingbɔɔnlɔ censaga ki kan wa Medeba ca ki tanla. A Amɔ cɛnlɛ woolo pè si yiri wa pe cara ti ni, ma saa pe yɛɛ gbogolo ma kari sa malaga ki gbɔn.

⁸Naa Davidi wila kaa ki wogo ki logo, a wì si Zhouabu wo naa wi malingbɔɔnlɔ welimbele pe ni fuun pe torogo pe sa malaga gbɔn pe ni. ⁹A Amɔ cɛnlɛ woolo pè si yiri ma saa yere malinje wi na wa ca ki mbogo yeyongo ki na. Wunlumbolo mbele pàa pan mbe pe saga, a poro si saa yere malinje wi na pe ye wa wasege ki ni.

¹⁰Naa Zhouabu wila kaa ki yan wi yaa malaga ki gbɔn kanngɔɔɔ shyen ni, wi juguye pele yen wa wi yege, pele yen wa wi punɔ na, a wì si **Izirayeli* malingbɔɔnlɔ mbele pe yen kotogofenne ma we pele wɔ, mɛɛ yere malinje wi na pe ni, ma yege wa Siri tara fenne pe yeri. ¹¹A wì suu

¹ 19.6: 2 Sami 10.6

nɔsepyɔ lenaŋa Abishayi wi tege malingbɔɔnɔ sanmbala pe go na. A poro si yere malinjɛ wi na mbe to Amɔ cɛnlɛ woolo poro na.

¹² A Zhouabu wɛ si Abishayi wi pye fɔ: «Na maga kaga yan Siri tara fenne paa fanŋga taa na na, kona ma pan ma saga na na. Na mi ka sigi yan Amɔ cɛnlɛ woolo paa fanŋga taa ma na, pa mi yaa sa saga ma na. ¹³ Fanŋga le ma yeɛ ni, we kotogo ta, we malaga ki gbɔn we tara woolo pe kala na konaa Yawe Yenŋele li cara ti kala na. Yawe Yenŋele lili nandanwa kala lo pye we kan!»

¹⁴ Kona, a Zhouabu wo naa malingbɔɔnɔ mbele paa pinle wi ni, pɛ si kari sa to Siri tara fenne pe na. A poro si fe pe yege. ¹⁵ Naa Amɔ cɛnlɛ woolo paa kaa ki yan Siri tara fenne paa fee, a poro fun pɛ si fe Zhouabu wi nɔsepyɔ lenaŋa Abishayi wi yege ma ye wa pe ca ki ni. A Zhouabu wɛ si sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca.

¹⁶ Naa Siri tara fenne paa kaa ki yan Izirayeli woolo pe ya pe ni, a pɛ si pitunmbolo torogo wa Siri tara fenne mbele paa pye ma cɛn wa Efirati gbaan wi kɛɛ sanŋga ki na pe yeri, pe sa pe gbogolo. Wunlunaŋa Hadadezeri wi malingbɔɔnɔ to Shofaki wo wila pye pe go na. ¹⁷ A leele pɛle si saa ki senre ti yege yo Davidi wi kan. A wɛ si Izirayeli woolo pe ni fuun pe gbogolo, ma Zhuriden gbaan wi kɔn ma yiri, ma saa gbɔn wa pe tanla, mɛɛ yere malinjɛ wi na mbe malaga gbɔn pe ni. Wila wi malingbɔɔnɔ pe yerege malinjɛ wi na mbe to Siri tara fenne pe na. A Siri tara fenne pɛ si to pe na. ¹⁸ Eɛn fɔ pe sila ya Izirayeli woolo pe ni, mɛɛ fe pe yege. Davidi wila malaga gbɔnwoto fevenne waga kɔɔshyen (7 000) gbo pe ni konaa malingbɔɔnɔ mbele pe yen tɔɔɔ na pe waga nafa shyen (40 000) ni. Wila pe malingbɔɔnɔ to Shofaki wi gbo fun. ¹⁹ Wunlumbolo mbele paa go sogo Hadadezeri wi kan, naa paa kaa ki yan Izirayeli woolo pe ya pe ni, a pɛ si kari ma saa yeyinŋe lagaja Davidi wi yeri, ma go sogo maa kan. Ko punŋo na, Siri tara fenne pe sila yenle mbe sa Amɔ cɛnlɛ woolo pe saga naa malaga na.

**Zhowabu wila Araba ca ki sho
maga ta
(2 Sami 11.1; 12.26-31)**

20 ¹ Ki yelapanna, wunlumbolo pe maa kee malaga na sanga ŋa ni, naa wila kaa gbɔn, a Zhouabu wɛ si keli malingbɔɔnɔ legere pele yege ma saa Amɔ cɛnlɛ woolo pe tara ti tɔngɔ, mɛɛ kari ma saa malingbɔɔnɔ cɛnsaga kan wa Araba^m ca ki tanla maga yɔn tɔn. Eɛn fɔ Davidi wo la koro wa Zheruzalemu ca. A Zhouabu wɛ si malaga ki gbɔn ma ya Araba ca woolo pe ni, mɛɛ ca ki tɔngɔ. ² A Davidi wɛ si kari ma saa Amɔ cɛnlɛ woolo pe wunlunaŋa wi wunluwo njala li kɔw wa wi go na, ma sigi

^m 20.1: 2 Sami 12.26-29; Araba ca ko kila pye Amɔ cɛnlɛ woolo pe cagbɔgo ye

yan fɔ li yen tɛ njala. Li nuguwɔ pɪla pye culo nafa ma yiri kɛ. Pàa sinndɛɛrɛ sɔɔngbanga woro maramara li na. A pɛ sili kan Davidi wi kan. Davidi wɪla yarilɛgɛrɛ koli wa ca ki ni ma kari ti ni. ³Ca woolo poro na, Davidi wɪla pe koli ma kari pe ni ma saa pe wa kulowo tunndo na. Pɛlɛ la pye na tire walagi, a pele na sinndɛɛrɛ tɛni, a pele na kɔɔn gbɔɔnrɔ ni. Pa wɪla Amɔ cɛnlɛ woolo pe cara sannda pyew ti pye ma fun. Ko punɔ na, a Davidi wɪ si sɔɔgɔrɔ wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni wa Zheruzalemu ca.

Izirayeli woolo pàa ya
Filisiti tara fenne pe ni
(2 Sami 21.15-22)

⁴Ko punɔ na, a malaga kà si yiri naa wa Gezeri ca Filisiti tara fenne pe ni. Kona, Sibekayi ɲa wɪla yiri wa Husha ca wɪ si Erefayi setirige pyo Sipayi wi gbo. A Filisiti tara fenne pɛ si go sogo.

⁵A malaga kɪ si kaa yiri naa Filisiti tara fenne pe ni. Kona, a Yayiiri pinambyɔ Elihana wɪ si Goliyati wi nɔsepɔ Lami ɲa wɪla yiri wa Gati ca wi gbo. Njanraga ɲga kɪla pye wi yeri ki gbeme pɪla pye paa gbɛrɛ bangɔlɔma yenⁿ.

⁶A malaga kà si kaa yiri naa wa Gati ca. Filisiti tara fenne naɲa wà la pye wa titɔnlɔwɔ. Wi keyen naa wi tɔɔrɔ yombegele kaa pye kɔɔlɔni kɔɔlɔni. Ke ni fuun kàa pye nafa ma yiri tijɛrɛ. Wo fun wɪla pye Arafa setirige pyo wo wa. ⁷Wɪla ***Izirayeli** woolo pe tifaga, na pe yinri mbe malaga gbɔn pe ni. Ɛɛn fɔ, a Davidi wi nɔsepɔ lenaɲa Shimeya wi pinambyɔ Zhonatan wɪ suu gbo. ⁸Ki nambala pàa pye Arafa setirige piile, ma yiri wa Gati ca. Davidi naa wi tunmbyeele pe ni pàa pe gbo.

Davidi wɪla ti
a pɛ Izirayeli woolo pe jiri
(2 Sami 24.1-9)

21 ¹Pilige ka, a Sotanla wɪ si yiri ***Izirayeli** woolo pe kɔɔrɔ. A wɪ sigi le wa Davidi wi nawa ma yo fɔ wi Izirayeli woolo pe jiri. ²Kona, a Davidi wɪ sigi yo Zhouabu wo naa Izirayeli tara teelee pe kan fɔ: «Ye yiri ye sa Izirayeli woolo pe jiri, mbege le wa Berisheba ca fɔ sa gbɔn wa Dan ca ki na. Ye sɔɔgɔrɔ ye pan yege yege yo na kan, jango mbe ta mbe pe yɔn ki jɛn.»

³A Zhouabu wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲɛle li ti li woolo pe lɛge pe sa wɛ lɛgesaga cɛnmɛ na. E, wunlunaɲa, na tafɔ, ki leele mbele pe ni fuun pe woro ma tunmbyeele wi le? Ɛɛn fɔ, na tafɔ, yɲgi na ma nɛɛ jaa mbege kala cɛnlɛ na li pye, mbe ti Izirayeli woolo pe kapege pye?»

ⁿ 20.5: 1 Sami 17

⁴Ɛen fɔ, wunlunana wi senre tɪla fannga ta Zhouabu wi woro ti na. Kɪ pye ma, a Zhouabu wɪ si yiri ma saa Izirayeli tara ti ni fuun ti yanri ma leele pe jiri, maa sɔngɔɔ ma pan wa Zheruzalemu ca. ⁵A Zhouabu wɪ si pan ma leele mbele paa jiri pe yɔn ki naga Davidi wi na. Izirayeli woolo nambala mbele pe mbaa ya malaga gbɔn tokobi ni, paa pye lere miliyɔn nungba naa waga cɛnmɛ (1 100 000). Zhuda tara woolo poro la pye lere waga cɛnmɛ tijerɛ na nafa taanri ma yiri kɛ (470 000). ⁶Zhouabu wi sila ***Levi setirige piile** naa Benzhamɛ cɛnlɛ woolo poro jiri mbe pe pinle wa, katugu wunlunana wi tunngo kɪla Zhouabu wi mben.

Yenɲele lɔa jɔlɔɔ wa
Izirayeli woolo pe na
Davidi wi kajɔɔɔ ki kala na
(2 Sami 24.10-17)

⁷Tunngo nga Davidi wɪla pye, kɪla Yenɲele li mben. A lɪ si jɔlɔɔ wa Izirayeli woolo pe na. ⁸A Davidi wɪ si Yenɲele li pye fɔ: «Kala na mɪ pye yɛɛn, kapegbɔɔ mɪ pye. Koni Yenɲele, ki yaga ma mɪ ɲa ma tunmbyee na kajɔɔɔ ki kala yaga na na, katugu mɪ tijinliwe fu kala pye.»

⁹Kona, a Yawe Yenɲele lɪ si para li ***yɔn senre yofɔ** Gadi wi ni, wo ɲa wɪla pye na yariyanra yaan Davidi wi kan, maa pye fɔ: ¹⁰«Kari ma saga yo Davidi wi kan, fɔ mɪ ɲa Yawe Yenɲele, pa mɪ yo yɛɛn fɔ: «Mi yɛn na jɔlɔɔ kagala taanri nari ma na, ma nungba wele ma wɔ, mɪ yaa li wa ma na.» »

¹¹Kona, a Gadi wɪ si kari wa Davidi wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Pa Yawe Yenɲele lɪ yo yɛɛn fɔ: ¹²«Ki kagala taanri ngele, la wele ma wɔ: Maa jaa fungo mbe to wa ma tara fɔ sa gbɔn ye le taanri ni lee, nakoma ma juguye pe ya ma ni, pe pele gbo ye ni tokobi ni fɔ sa gbɔn yenɲe taanri, nakosima Yawe Yenɲele li ye gbɔn li tokobi wi ni, li tifeleɲe yama wa wa tara ti ni piliye taanri ni? Ki piliye taanri yi ni Yawe Yenɲele li ***merege** wi yaa jɔɔwɔ pye Izirayeli tara ti lagapyew ki ni.» Koni jatere pye, ma ka yo na kan, mbe saga yo ɲa wɪlan tun wi kan.»

¹³A Davidi wɪ si Gadi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na nawa pɪ piri na na fɔ jɛɲɛ. Mbanla yɛɛ le Yawe Yenɲele lo kɛɛ lilan jɔlɔ ko mbɔnrɔ na yeri, katugu li yinriwe taga ki yɛn ma gbɔɔ. Ɛen fɔ, kii daga mbanla yɛɛ le leele poro kɛɛ.»

¹⁴Kona, a Yawe Yenɲele lɪ si tifeleɲe yama wa wa Izirayeli tara, ma lere waga nafa taanri ma yiri kɛ (70 000) gbo pe ni. ¹⁵A Yenɲele lɪ si merege wa torogo wi sa Zheruzalemu ca ki tɔngɔ. Naa merege wɪla kaa na ki tɔnri sanga ɲa ni, a Yawe Yenɲele lɪ sigi yan, mɛɛ li jatere wi kannga jɔlɔɔ nga kɪla to ca ki na ki wogo na. A lɪ sigi yo merege ɲa wɪla pye na jɔɔwɔ pi piin wi kan fɔ: «Yere ma. Jɔɔwɔ pi yerege ma!» Kɪla yala Yawe Yenɲele li merege wɪla pye wa Zhebusi cɛnlɛ woolo naɲa Ɔrina wi yarilire

sunsaga ki tanla. ¹⁶Naa Davidi wila kaa wi yege ki yirige ma wele, a wì si Yawe Yenjele li merege wi yan wì yere tara to naa naayeri wi sɔgɔwɔ pi ni, wi tokobi wi ni wi kɛɛ, wùu kɔw wa wi wofogo ki ni, maa yirige maa yege ki sin wa Zheruzalemu ca ki yeri. A Davidi wo naa Izirayeli tara *lelele pe ni, pè si to ma pe yere ti jiile wa tara; pàa jatere piriwen yari-pɔɔ le. ¹⁷A Davidi wì si Yawe Yenjele li pye fɔ: «Muwi m̀ yo pe leele pe jiri. Mi nungba m̀ kapege ki pye konaa ma jɔgɔwɔ pi pye. Eɛn fɔ ki leele mbele yingi pè pye? Yawe Yenjele, na Yenjele, ma kɛɛ ki yirige ma jɔlɔgɔ wa mi naa na go woolo woro na. Eɛn fɔ maga ka jɔlɔgɔ wa ma woolo poro na.»

**Davidi wila saraga wɔsaga kan
Yenjele li kan
(2 Sami 24.18-25)**

¹⁸Yawe Yenjele li merege wila ki yo Gadi wi kan ma yo wi sa para Davidi wi ni, fɔ wi kari wa Zhebusi cenle woolo naɲa Ɔrina wi yarilire sunsaga ki ni, wi sa ***saraga wɔsaga** kan wa Yawe Yenjele li kan.

¹⁹Ki pye ma, a Davidi wì si yiri ma kari, ma yala Yawe Yenjele làa senre nda yo Gadi wi kan, a wìri yo wi kan ti ni. ²⁰Naa Ɔrina wila kaa kanɲga ma wele, mɛɛ merege wi yan. A wo naa wi pinambiile tijere mbele pàa pye wa wi ni, pè si lara. Kila yala wila pye na ***bile** suun. ²¹Naa Davidi wila ka saa gbɔn wa Ɔrina wi tanla, a Ɔrina wì suu yege ki yirige ma wele, mɛɛ Davidi wi yan. A wì si yiri wa yarilire sunsaga ki na, ma saa sogo maa yege ki jiile tara Davidi wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ.

²²A Davidi wì si Ɔrina wi pye fɔ: «Ma yarilire sunsaga ki pere na yeri, jango mbe saraga wɔsaga kan wa Yawe Yenjele li kan, jango tifelege yama mba pi yen leele pe na, pi kɔ pi laga pe na. Ki pere na yeri ma yala ki penjara yɔn ki ni.»

²³A Ɔrina wì si Davidi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Laga ki le. Wunlunɲa, na tafɔ, yaraga nga kɔɔn ndanla, ma ko pye. Wele, mi yen na tunngo pyenere ti kaan ma yeri ti pye ***saraga sogowogo**, naa ***yarilire sunkanɲgaga**° ki ni, ki pye ***saraga** ki sogokanngire konaa bile wi ni, wi pye muwe saraga. Mi yen na ki yaara ti ni fuun ti kaan ma yeri.»

²⁴Eɛn fɔ, a wunlunɲa Davidi wì si Ɔrina wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, mila jaa mberi lɔ ma yeri ti sɔnɲgɔ ki na win, mbege penjara ti kan; katugu mi se yaraga nga ki yen ma wogo ka le mbege wɔ saraga Yawe Yenjele li yeri. Mii penjara wɔ yaraga nga na, mi se yenle mbege wɔ saraga sogowogo li yeri.» ²⁵A Davidi wì si yarilire sunsaga ki lɔ Ɔrina wi yeri te pyɔ cenme kɔgɔlɔni (600) na. ²⁶A Davidi wì si saraga wɔsaga kan

° 21.23: Yarilire sunkanɲgaga ki ma pye papagapa, pe maga tɛ maga pye ɲgundɔ ɲgundɔ, mbe sigi pɔ nere shyen na, ti maa ki tilele wa yarilire ti ni, nari suun, nari pire ti woo.

wa ki laga ki na Yawe Yenŋele li kan, mɛɛ saara sogoworo naa ***nayinme saara** wɔ wa ki na li yeri. A wì si Yawe Yenŋele li yenri, a Yawe Yenŋele li suu yɔn sogo kasɔn ni. Kasɔn kila yiri wa yenŋele na, ma pan ma to saara sogoworo ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na ki na.

²⁷Kona, a Yawe Yenŋele li si para mɛɛge wi ni, a wì suu tokobi wi le wa wi wofogo ki ni.

²⁸Ki wagati wi ni, naa Davidi wila kaa ki yan Yawe Yenŋele lùu yenrɛwe pi logo wa Zhebusi cenle woolo naŋa Ɔrina wi yarilire sunsaga ki na, a wi nɛɛ saara woo wa ki laga ki na. ²⁹Ki wagati wi ni, Yawe Yenŋele li ***censaga paraga go** ŋga Moyisi wila gbegele konaa saara sogo-woro ti ma sogo saraga wɔsaga ŋga na, tìla pye wa Gabawɔn ca Yenŋele gbɔgɔsaga ki ni. ³⁰Eɛn fɔ, Davidi wi saa ya kari wa ki saraga wɔsaga ki na mbe sa Yenŋele li yewe, katugu wila fyɛ Yawe Yenŋele li mɛɛge wi tokobi wi yege.

22 ¹Kona, a Davidi wì sho fɔ: «Yawe Yenŋele, Yenŋele le, pa li ***sherigo** ki yaa ka pye lagame. ***Izirayeli** woolo pe ***saara sogo-woro** ti ma sogo ***saraga wɔsaga** ŋga na, pa ki yaa ka pye lagame.»

Davidi wila sherigo gbɔgɔ

ki kanyaara ti gbegele

(1 Kuro 29.1-5)

²Davidi wila yo fɔ nambanmbala mbele fuun pàa pye ma cen wa Izirayeli tara, pe pe ni fuun pe yeri, pe pe gbogolo. A wì si sinndeere tefenne wɔ pe ni, jango sinndeere nda ti yaa ka tege mbe Yenŋele li ***sherigo gbɔgɔ** ki kan peri tɛ. ³Wila tugurɔn legere lagaja fun ma tege, nda pe yaa ka pye pɔndiile mbe yeyɔnrɔ kɔrɔpiile pe kan pe ni, konaa mbe ta pye kɔrɔrɔ ti gbaseere. Wila tuguyenre lagaja fun legere, a tì legere fɔ pe saa ya mberi taanla mberi nuguwɔ pi jen, ⁴konaa ***sediri** tire legere ni, nda ti yɔn ki sila jen; katugu Sidɔn ca fenne naa ***Tiri** ca fenne pàa pan sediri tire legere ni mari kan Davidi wi yeri. ⁵Davidi wila pye na yuun fɔ: «Na pinambyɔ Salomɔ wi yen pyɔ jɛɛ bere, wii tara ki tunŋgo ŋga ki pyewe ni. Ma si yala go ŋga ki yaa kan Yawe Yenŋele li kan, ki daga mbe pye go tiyɔngɔ jɛngɛ, mbe pye gbɔgɔwɔ ni, ki mɛge ki yiri tara ti ni fuun ti ni. Ki kala na, mi yaa yaara ta gbegele mbe tege wi kan.» Kì pye ma, a Davidi wì si yarilegere gbegele ma tege sanni wi sa ku.

Davidi wila para Salomɔ wi ni

sherigo gbɔgɔ ki kanga

wogo ki na

⁶Kona, a Davidi wì suu pinambyɔ Salomɔ wi yeri maga yo wi kan, fɔ wi sherigo gbɔgɔ kan Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li kan. ⁷Wila Salomɔ wi pye fɔ: «Na pinambyɔ, kila pye na nawa mbe sherigo gbɔgɔ

kan Yawe Yennele, na Yennele li kan. ⁸Een fɔ, a Yawe Yennele li si para na ni ma yo fɔ: «Mà malaga tugbɔɔɔ legere gbɔn, mà lelegere gbo. Mà lelegere gbo na yege sɔgwoɔ laga tara na, ki kala na, mboro ma ma yaa sherigo gbɔɔ kan na kan. ⁹Wele, ma yaa ka pinambyɔ se, wi yaa ka pye yeyinngɛfɔ. Mi yaa ka yeyinngɛ kan wi yeri, mboo sho wi juguye mbele pe yen maa maga pe yeri. Ki kala na, pe yaa kaa wi yinri Salomɔ^p. Wi yinwege sanga wi ni, mi yaa yeyinngɛ kan Izirayeli woolo pe yeri mbe ti kangbanga ka ka gbɔn pe na. ¹⁰Wo wi yaa ka go kan na kan. Wi yaa ka pye na pinambyɔ, mi yaa ka pye wi to. Mi yaa ka yeresaga kan wi wunluwɔ pi yeri wa Izirayeli tara fɔ sanga pyew^q. » ¹¹A Davidi wì sho naa fɔ: «Koni na pinambyɔ, Yawe Yennele li pye ma ni, jango ma ka-pyegele ke yɔn ma kan, ma ya ma Yawe Yennele, ma Yennele li go ki kan paa yege nga na làa ki yo ma kanngɔlɔ we. ¹²Yawe Yennele li kagala kɔɔ jenme naa tijinliwe kan ma yeri, jango na liga kɔɔn tege wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na, ma ya maa tanri Yawe Yennele, ma Yennele li ***lasiri** konɔ li na. ¹³Kondegeɲgele naa kakɔnndegeɲgele ɲgele Yawe Yennele làa kan Moyisi wi yeri Izirayeli woolo pe kan, na maga ke yigi mbaa tanri ke na, pa ma kagala ke yaa la yɔngɔ. Fannga le ma ye ni, ma kotogo ta, maga ka fyɛ, ma sunndo wiga si ka kɔn ma na^r. ¹⁴Migi ɲgbanga ma yaara nda gbegɛle Yawe Yennele li sherigo gbɔɔ ki kanga wogo ki na ti nda: Tɛ tɔni waga taanri (3 000), naa warifuwe tɔni waga nafa ma yiri ke (30 000), naa tuguyenre konaa tugurɔn legere ni, nda ti se ya jiri mbe jen. Mì tire naa sinndeere gbegɛle fun. Ma mbe ka ya mbe ta taga ti na. ¹⁵Tunmbyeele legere yen ma ni, poro yen sinndeere tɛfenne, naa mbele pe maa yaara yanlere keregi keregi sinndeere naa tire na, konaa kapyɔ tunngo cɛnle pyew ki pyefenne pe ni. ¹⁶Tɛ, naa warifuwe, naa tuguyenre konaa tugurɔn nda tì gbegɛle, ti se ya jiri mberi yɔn jen. Yiri ma to tunngo ki na, Yawe Yennele li pye ma ni.»

¹⁷Ko punɔ na, a Davidi wì si konɔ kan Izirayeli tara teele pe yeri ma yo fɔ poo pinambyɔ Salomɔ wi saga. ¹⁸Wila pe pye fɔ: «Yawe Yennele, ye Yennele li yen ye ni. Lo li yeyinngɛ kan ye yeri ye tara ti keɛ ki ni fuun ki na. Mà jen leele mbele pàa pye ma cɛn laga tara ti ni faa, li pe le na keɛ. Koni tara woolo sanmbala pe yen ma go sogo Yawe Yennele lo naa li woolo pe kan. ¹⁹Koni, yaa Yawe Yennele, ye Yennele li lagajaa ye kotogo naa ye nawa pi ni fuun pi ni. Ye yiri ye Yawe Yennele, ye Yennele li laga ***kpoyi** ki kan, jango ye Yawe Yennele li ***yɔn finliwe kesu** wo naa yaara nda ti yen ma tege ti ye Yennele li kan ti lɛ ye pan ti ni wa sherigo gbɔɔ nga ki yaa kan Yawe Yennele li kan ki ni.»

^p 22.9: Salomɔ mege yerege ki yiri senpyɔ ɲa pe ma yo yeyinngɛ Eburuye sɛnre ti ni wi kɔɔɔɔ. ^q 22.7-10: 2 Sami 7.1-16; 1 Kuro 17.1-14 ^r 22.13: Dete 31.7-8; Zhozu 1.6-9

Levi setirige piile pe jinriwe
naa pe tunndo

23 ¹Davidi wila le fɔ ma yinwetɔnlɔgɔ ta. A wì suu pinambyɔ Salomɔ wi tɛgɛ wunluwɔ ***Izirayeli** tara ti go na^s.

²Ko punɔgo na, a wì si Izirayeli tara teele pe ni fuun, naa ***saraga wɔfɛnnɛ** konaa ***Levi setirige piile** pe gbogolo. ³A pè si Levi setirige piile pe jiri nungba nungba, maga le mbele pàa ta yeɛ nafa ma yiri kɛ kɛ pe na konaa pe yegefɛnnɛ pe ni. Pàa pye lere waga nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔtaanri (38 000). ⁴A Davidi wì sho fɔ lere waga nafa ma yiri tijere (24 000) mbe yiri wa pe ni, mbaa Yawe Yenɛɛle li ***sherigo gbɔgɔ** tunndo ti piin, lere waga kɔgɔlɔni (6 000) poro mbe pye kagala yeɛ wɔfɛnnɛ naa kiti kɔnfɛnnɛ, lere waga tijere (4 000) poro mbe pye yeyɔngɔ kɔrɔsifɛnnɛ, ⁵konaa lere waga tijere (4 000) ni poro mbaa Yawe Yenɛɛle li sɔnni yari-gbɔnrɔ nda m̀ gbegele mbaa li sɔnni ti ni.

⁶A Davidi wì si pe walagi nɔgbeleye nɔgbeleye, ma yala Levi wi pinambiile taanri pe ni, Gerishɔn sege woolo, naa Kehati sege woolo konaa Merari sege woolo. ⁷Gerishɔn pinambiile pe mɛrɛ ti nda: Layedan konaa Shimeyi. ⁸Layedan pinambiile pàa pye taanri. Wi pinambyɔ kɔngbanɔa wo lawi ɲa Yehiyeli, mɛɛ Zetamu taga konaa Zhoueli ni. ⁹Shimeyi pinambiile pàa pye taanri: Shelomiti, naa Haziyeli konaa Aran. Poro mbele poro pàa pye Layedan seye teele wele. ¹⁰Shimeyi wi pinambiile tijere pele yeɛ la wele Yahati, naa Ziza, naa Yehushi konaa Beriya. ¹¹Yahati wo wila pye pinambyɔ kɔngbanɔa, a Ziza wo pye shyenwoo. Yehushi naa Beriya poro sila pinambiile legerɛ se. Ki kala na, pàa pe gbogolo ma pe jiri paa sege nungba yen.

¹²Kehati pinambiile pàa pye tijere, poro la wele Amiramu, naa Yizehari, naa Eburɔn konaa Uziyeli. ¹³Amiramu pinambiile poro la wele ***Arɔn** konaa Moyisi. Pàa Arɔn wo naa wi pinambiile poro tɛgɛ pe ye Yenɛɛle kan mbe pye ***kpoyi** fɔ sanga pyew, jango paa tunngo piin wa lajɛngɛ kpoyi ki ni, paa ***wusuna nuwɔ taan** wi sori Yawe Yenɛɛle li yeɛ sɔgɔwɔ, mbaa tunngo piin li kan konaa mbaa duwaw piin leele pe kan li mɛgɛ ki na fɔ sanga pyew^t. ¹⁴Moyisi wo na, wila pye Yenɛɛle li lere. Pàa wi pinambiile pe jiri ma pe pinle Levi cɛnlɛ woolo pe ni. ¹⁵Moyisi pinambiile poro la wele Gerishɔmu konaa Eliyezeri. ¹⁶Gerishɔmu pinambyɔ kɔngbanɔa wo lawi ɲa Shebuweli. ¹⁷Eliyezeri wila se pinambyɔ nungba, wo lawi ɲa Erehabiya. Wi sila pinambiile pele yeɛ se naa. Ëɛn fɔ Erehabiya wo pinambiile poro la leɛ fɔ jɛngɛ.

¹⁸Yizehari pinambyɔ kɔngbanɔa wo lawi ɲa Shelomiti. ¹⁹Eburɔn pinambyɔ kɔngbanɔa wo lawi ɲa Yeriya, wi shyen woo wo lawi ɲa

^s 23.1: 1 Wunlu 1.1-40 ^t 23.13: Ëki 28.1

Amariya, wi taanri woo wo lawi nga Yahaziyeli, wi tijere woo wo lawi nga Yekameyamu. ²⁰Uziyeli pinambyo kongbanja wo lawi nga Mishe, a Yishi-ya pye shyen woo.

²¹Merari pinambiile poro la wele Mahali konaa Mushi. Mahali pinambiile poro la wele Eleyazari konaa Kishi. ²²Eleyazari wo la ku wi sila pinambiile se. Een fo sumborombiile wila se pe yee na. A pe sefenne, Kishi pinambiile wele, pe si pe pori pe jele. ²³Mushi pinambiile paa pye taanri, poro la wele Mahali, naa Ederi konaa Yeremoti.

²⁴Poro mbele poro paa pye Levi setirige piile wele, ma yala pe seye yi ni konaa pe seye teepe pe ni. Paa pe ni fuun nungba nungba pe jiri ma pe mere ti yonlo leele pe jirisanga wi ni. Paa pe tege paa Yawe Yenjele li sherigo gbogo tunngo ki piin, maga le mbele paa ta yele nafa nafa konaa pe yegfenne pe ni. ²⁵Katugu Davidi wila yo fo: «Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele li yeyinje kan li woolo pe yeri; lo jate li yaa cen wa Zheruzalemu ca fo sanga pyew. ²⁶Kona Levi setirige piile pe se kaa ***yon finliwe kesu** wo naa wi tunngo pyeyaara ti tungu la yanri ti ni naa.» ²⁷Levi setirige piile mbele paa ta yele nafa nafa konaa pe yegfenne pe ni, paa pe jiri ma yala Davidi wi senre pungo woro ti ni. ²⁸Pe tunngo ko layi nga mbaa Aron setirige piile pe sari Yawe Yenjele li sherigo gbogo tunndo ti na. Poro paa pye na londo to naa yumbiile pe korosi, yaara nda fuun ti tege ti ye Yenjele kan, nari piin kpoyi konaa na Yenjele li sherigo gbogo tunndo sannda pyew ti piin. ²⁹Buru nga pe ma kan Yenjele yeri, poro paa pye naa gbegele, naa muwe tiyoon mba pe ma pye muwe ***saraga** pi ni, naa ***leve** fu won wi ni, naa gato nga pe ma wa tuguron sikalaga ni wi ni konaa nga pe ma fo wi ni. Poro paa pye naa tiwiyaara naa titonlow taanlayaara ti korosi. ³⁰Mbe taga wa ko na, pinliwe pyew naa yonlo-kogo pyew, paa daga mbaa kee wa Yawe Yenjele li yege sogowo mbe saa yuuro koo mbaa li sonni. ³¹Paa daga mbaa saara sogoworo ti sori Yawe Yenjele li yege sogowo cenpiliye yi ni, naa yevonndo fetiye pe na konaa feti piliye yi na; lere yon nga kila naga pe na, ma yala ***lasiri** konso li ni, ko kila daga mbaa ki tunngo ki piin. ³²Poro paa pye na ***filisaga parago** konaa ***laga kpoyi** ki ni ti korosi; pe sefenne Aron setirige piile wele, na pe ka senre nda fuun yo pe kan Yawe Yenjele li sherigo gbogo tunngo wogo ki na, ko pe ma pye.

**Paa saraga wofenne pe walagi
ngbeleye ngbeleye**

24 ¹Paa ***Aron** wi setirige piile pe walagi ngbeleye ngbeleye. Aron wi pinambiile poro la wele Nadabu, naa Abiyu, naa Eleyazari konaa Itamari. ²Nadabu naa Abiyu poro la keli ma ku pe to wi na maga ta pe fa

u **23.28:** Nambu 3.5-9 v **23.29:** Levi 24.5-9; Nambu 3.5-9

pinambiile se. Eleyazari naa Itamari poro pàa pye na ***saraga** wəgɔtunn̄go ki piin^w. ³Pun̄go na, Davidi wo naa Zad̄ki ɲa w̄la pye Eleyazari setirige pyɔ wi ni, naa Ahimeleki ɲa w̄la pye Itamari setirige pyɔ wi ni, pè si Arɔn setirige piile pe walagi ɲgbeleye ɲgbeleye ma yala pe tunndo ti ni. ⁴Pàa kaa ki yan fɔ sege teele lègere la pye Eleyazari setirige piile pe ni ma wè Itamari setirige piile pe na. Kì pye ma, a pè si Eleyazari setirige piile pe walagi, a pè yiri seye teele kè ma yiri kɔgɔlɔni, ma Itamari setirige piile pe walagi, a pè yiri seye teele kɔlɔtaanri^x. ⁵Pàa pete gbɔn ma ki setiriye shyen piile pe walagi, katugu mbele pàa daga mbe pye teele wa laga ***kpoyi** ki ni konaa mbele paa daga mbe pye Yen̄gele go ki tunngo teele, pèle la yiri wa Eleyazari setirige piile pe ni, a pèle yiri wa Itamari setirige piile pe ni. ⁶***Levi setirige pyɔ** Netaneyeli wi pinambyɔ Shemaya wo w̄la pye sɛwɛ yɔnlɔgɔfɔ we. Wila pe mɛrɛ ti yɔnlɔgɔ wunlunana wi yegɛ na, naa tara ti legbɔɔlɔ, naa ***saraga wɔfɔ** Zad̄ki, naa Abiyatari pinambyɔ Ahimeleki, naa saraga wɔfɛnnɛ poro naa Levi setirige piile pe seye teele pe ni fuun pe yegɛ na. Kila pye, na paga Eleyazari setirige pyɔ wa wɔ, pe ma Itamari setirige pyɔ wa wɔ. ⁷Lere kɔngban̄ɲa ɲa pete gbɔngɔ kila wɔ wo lawi ɲa Yehoyaribu; wi shyen woo wo lawi ɲa Yedaya; ⁸taanri woo wo lawi ɲa Harimu; tijere woo wo lawi ɲa Seworimu; ⁹kangurugo woo wo lawi ɲa Malikiya; kɔgɔlɔni woo wo lawi ɲa Miyamini; ¹⁰kɔlɔshyen woo wo lawi ɲa Hakɔzi; kɔlɔtaanri woo wo lawi ɲa Abiya; ¹¹kɔlɔjere woo wo lawi ɲa Zhouwe; kè woo wo lawi ɲa Shekaniya; ¹²kè ma yiri nungba woo wo lawi ɲa Eliyashibu; kè ma yiri shyen woo wo lawi ɲa Yakimu; ¹³kè ma yiri taanri woo wo lawi ɲa Hupa; kè ma yiri tijere woo wo lawi ɲa Yeshebeyamu; ¹⁴kè ma yiri kangurugo woo wo lawi ɲa Biliga; kè ma yiri kɔgɔlɔni woo wo lawi ɲa Imɛri; ¹⁵kè ma yiri kɔlɔshyen woo wo lawi ɲa Heziri; kè ma yiri kɔlɔtaanri woo wo lawi ɲa Hapizezi; ¹⁶kè ma yiri kɔlɔjere woo wo lawi ɲa Petaya; nafa woo wo lawi ɲa Ezekiyeli; ¹⁷nafa ma yiri nungba woo wo lawi ɲa Yakini; nafa ma yiri shyen woo wo lawi ɲa Gamuli; ¹⁸nafa ma yiri taanri woo wo lawi ɲa Delaya; nafa ma yiri tijere woo wo lawi ɲa Maaziya. ¹⁹Pa pàa pe walagi walagi yɛɛn ma yo paa tunngo piin, jango paa yiin wa Yawe Yen̄gele li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni mbaa pe tunngo ki piin, ma yala pe tele Arɔn wi kakɔnnɛdegele li ni, paa yegɛ ɲga na Yawe Yen̄gele, ***Izirayeli** woolo Yen̄gele làa ki yo wi kan we.

Levi setirige piile sanmbala pe mɛrɛ

²⁰Levi setirige piile seye teele sanmbala pe mɛrɛ ti nda. Wa Amiramu sege woolo pe ni Shubayeli wo w̄la pye to. Wa Shubayeli sege woolo pe

^w 24.2: Levi 10.1-2 ^x 24.4: Davidi w̄la saraga wɔfɛnnɛ pe walagi, a pè yiri ɲgbeleye nafa ma yiri tijere paa Levi setirige piile pe yɛn. Kila pye, ɲgbelege nungba nungba pyew kila pye na paan piin wa sherigo gbɔgɔ ki ni yapeleye shyenzhyen pyew naga waa na pe yɛɛ kaan.

ni Yedeya wo wila pye to. ²¹Wa Erehabiya sege woolo pe ni, Yishiya wo wila pye to. ²²Wa Yizehari setirige piile pe ni, Shelomoti wo wila pye to. Shelomoti sege woolo pe ni, Yahati wo wila pye to. ²³Eburon pinambiile pe mere ti nda: Yeriya wo wila pye pinambyo kongbanja; Amariya wo wila pye shyen woo; Yahaziyeli wo wila pye taanri woo; Yekameyamu wo wila pye tijere woo. ²⁴Uziyeli pinambyo Mishe wi sege woolo pe ni, Shamiri wo wila pye to. ²⁵Mishe wi nasepyo lenaja Yishiya wi sege woolo pe ni, Zakari wo wila pye to. ²⁶Merari wi pinambiile poro la wele Mahali, naa Mushi konaa wi pinambyo Yaaziya wi pinambiile pe ni. ²⁷Merari wi pinambyo Yaaziya wi setirige piile pe mere ti nda: Shohamu, naa Zakuri konaa Ibiri. ²⁸Mahali setirige ki ni, Eleyazari wo wila pye to, wi sila pinambyo se. ²⁹Kishi setirige ki ni, wi pinambyo Yerameyeli wo wila pye to. ³⁰Mushi pinambiile pe mere to lari nda: Mahali, naa Ederi konaa Yerimoti. Poro mbele poro paa pye Levi setirige piile wele, ma yala pe teleye seye yi ni. ³¹Poro fun paa pete gbɔn ma pe wo paa pe sefenne mbele paa pye Aron setirige piile pe yen. Kila pye wunlunaja Davidi wo naa Zadoki pe yege na, naa Ahimeleki, naa saraga wofenne pe seye teele konaa Levi setirige piile pe seye teele pe yege na. Ki pye ma, kala nungba lo laa pye seye yi ni fuun nungba nungba yi kan, ndɔfo wi sege o, jonlofo wi sege o.

Yurukɔɔɔ pe gbogolomo

25 ¹Davidi wo naa ***sherigo gbɔɔ** tunmbyeele teele pele ni, paa Asafu setirige piile, naa Hema setirige piile, konaa Yedutun setirige piile pele wo ma pe tege pe ye, a paa Yenjele li yon senre yuun nari koo yuuro, na juruye, naa ngoniye konaa weere^y gbɔn. Ki tunngo paa ki le mbele kee pe mere ti nda:

²Asafu pinambiile pe ni, mbele paa wo poro la wele Zakuri, naa Zhozufu, naa Netaniya konaa Asarela. Paa pye Asafu wo pinambiile. Asafu wo wila pye pe yege sinvo. Wila pye na Yenjele li yon senre yuun nari koo yuuro, ma yala wunlunaja wi senyoro ti ni.

³Yedutun pinambiile pe ni, mbele paa wo poro la wele Gedaliya, naa Zeri, naa Ezayi, naa Hashabiya, naa Matitiya konaa Shimeyi. Paa pye lere kɔɔɔɔni. Pe to Yedutun wo wila pye pe yege sinvo. Wila pye na Yenjele li yon senre yuun nari koo yuuro, na ngoni gbɔn na Yawe Yenjele li gbogo nali sonni.

⁴Hema pinambiile pe ni, mbele paa wo poro la wele Bukiya, naa Mataniya, naa Uziyeli, naa Shebuweli, naa Yerimoti, naa Hananiya, naa Hanani, naa Eliyata, naa Gidaliti, naa Oromamiti Ezeri, naa

^y 25.1: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Esidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5

Yoshibekasha, naa Maloti, naa Hotiri konaa Mahaziyoti. ⁵Poros pe ni fuun mbele poro la pye Hema wi pinambiile. Hema wila pye wunlunana wi yariyanra yanfo. Wila pye na Yenjele li senyoro ti taa nari yuun wunlunana wi kan, jango mbaa li yawa pi gbogo. Pinambiile ke ma yiri tijere Yenjele laa kan Hema wi yeri konaa sumborombiile taanri ni. ⁶Ki leele mbele pe ni fuun pe to wo wila pye na pe yege sinni yurukogo ki na, wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki ni. Weere, naa juruye konaa ngoniye la pye pe yeri mbaa pe gbogon, a paa pe tunngo ki piin wa sherigo gbogo ki ni. Wunlunana wo wila pye na Asafu, naa Yedutun konaa Hema poro yege sinni.

⁷Ki yurukogol poros naa pe sefenne sanmbala pe ni, paa Yawe Yenjele li gbogoyuuro ti kara mari jen jenge nari koo, pe ni fuun paa pye lere cenme shyen naa nafa tijere ma yiri koltaanri (288). ⁸Paa pete gbogon ma pe tunndo ti yege naganaga pe na, lepigile naa legbogol, nagafenne naa *forogofenne, pe sila lere wo lere ni.

⁹Lere kongbanja na pete gbogogo kila wo, wo lawi na Zhozufu ma yiri wa Asafu sege ki ni. Wi shyen woo wo lawi na Gedaliya, naa wi sefenne nambala konaa wi pinambiile pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁰Lere taanri woo wo lawi na Zakuri, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹¹Lere tijere woo wo lawi na Yizeri, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹²Lere kangurugo woo wo lawi na Netaniya, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹³Lere kogoloni woo wo lawi na Bukiya, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁴Lere koloshyen woo wo lawi na Yeshareyela, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁵Lere koltaanri woo wo lawi na Ezayi, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁶Lere kolojere woo wo lawi na Mataniya, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁷Lere ke woo wo lawi na Shimeyi, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁸Lere ke ma yiri nungba woo wo lawi na Azareyeli, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ¹⁹Lere ke ma yiri shyen woo wo lawi na Hashabiya, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁰Lere ke ma yiri taanri woo wo lawi na Shubayeli, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ²¹Lere ke ma yiri tijere woo wo lawi na Matitiya, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ²²Lere ke ma yiri kangurugo woo wo lawi na Yeremoti, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Paa pye lere ke ma yiri shyen. ²³Lere ke ma yiri kogoloni woo wo lawi na Hananiya, naa wi pinambiile

konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁴Lere ke ma yiri kolshyen woo wo lawi na Yoshibekasha, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁵Lere ke ma yiri kolstaanri woo wo lawi na Hanani, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁶Lere ke ma yiri koljere woo wo lawi na Maloti, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁷Lere nafa woo wo lawi na Eliyata, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁸Lere nafa ma yiri nungba woo wo lawi na Hotiri, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ²⁹Lere nafa ma yiri shyen woo wo lawi na Gidaliti, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ³⁰Lere nafa ma yiri taanri woo wo lawi na Mahazyoti, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen. ³¹Lere nafa ma yiri tijere woo wo lawi na Oromati Ezeri, naa wi pinambiile konaa wi sefenne nambala pe ni. Pàa pye lere ke ma yiri shyen.

Sherigo gbogo yeyongo korosifenne

26 ¹Pàa ***sherigo gbogo** yeyongo korosifenne pe walagi ngbeleye ngbeleye yegé nga na ki nga. Wa Kore wi setirige piile pe ni, Kore wi pinambyo Meshelemiya wila pye wa, ma yiri wa Asafu^z sege ki ni. ²Meshelemiya pinambiile pe méré to lari nda: Wi pinambyo kongbanja wo lawi na Zakari, wi shyen woo wo lawi na Yediyayeli, taanri woo wo lawi na Zebadiya, tijere woo wo lawi na Yatiniyeli, ³kangurugo woo wo lawi na Elamu, kogoloni woo wo lawi na Yohana, kolshyen woo wo lawi na Eliyohenayi.

⁴Obedi Edomu pinambiile pe méré to lari nda: Wi pinambyo kongbanja wo lawi na Shemaya, wi shyen woo wo lawi na Yozabadi, taanri woo wo lawi na Yowa, tijere woo wo lawi na Sakari, kangurugo woo wo lawi na Netaneyeli, ⁵kogoloni woo wo lawi na Amiyeli, kolshyen woo wo lawi na Isakari, kolstaanri woo wo lawi na Pewulitayi; katugu Yennele làa duwaw Obedi Edomu wi na maga pinambiile pe kan wi yeri^a.

⁶Obedi Edomu wi pinambyo Shemaya wila pinambiile pele se; poro pàa pye pe sege ki teelee wele, katugu pàa pye nambala kotogofenne. ⁷Shemaya pinambiile pe méré to lari nda: Otini, naa Erefayeli, naa Obedi, naa Elizabadi konaa pe sefenne nambala sanmbala mbele pàa pye kotogofenne pe ni, Elihu naa Samakiya.

⁸Poro pe ni fuun mbele poro la pye Obedi Edomu wi setirige piile, poro naa pe pinambiile konaa pe sefenne pe ni. Pàa pye nambala kotogofenne,

^z 26.1: Asafu na wi mege ki yeri laga ki laga nga ki ni, wi yen wi ye Asafu na wila pye yurukoo wa sherigo gbogo ki ni wi ni. ^a 26.4-5: 2 Sami 6.11; 1 Kuro 13.14

na pe tunngo ki piin fannga ni. Pàa pye nambala nafa taanri ma yiri shyen.

⁹Meshelemya wi pinambiile naa wi sefenne pe ni, pàa pye nambala kotogofenne ke ma yiri kòlotaanri. ¹⁰Hosa nga wila pye Merari setirige pyo wila pinambiile se. Pe ni Shimiri wo wila pye to, ali mbege ta wo ma wila pye pinambyo kongbannga we. Wi to wila wi tege sanmbala pe go na. ¹¹Wi pinambyo shyen woo wo lawi nga Hilikiya, taanri woo wo lawi nga Tebaliya, tijere woo wo lawi nga Zakari. Hosa pinambiile konaa wi sefenne pe ni fuun pàa pye lere ke ma yiri taanri.

¹²Sherigo gbogo yeyongo kòrsifenne ngbeleye, naa ki ngbeleye yi teele pe ni, konaa leele sanmbala pe ni pàa pye na pe tunngo ki piin wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki ni. ¹³Pàa pete gbòn ma yeyonro nda pe yaa la kòrsi ti naganaga pe na ma yala pe seye yi ni, sege ki kologo o, ki gbogo o, pe sila lere wo lere ni. ¹⁴Pete gbongo kila Shelemya wi wo, jango wo mbaa yonlo yirisaga kee yeyongo ki kòrsi. A pete gbongo ki suu pinambyo Zakari nga wila pye wunlunanga wi yerifo jenne wi wo, jango wo mbaa yonloparawa kameenge kee yeyongo ki kòrsi. ¹⁵Pete gbongo kila yonloparawa kalige kee yeyongo ki wo Obedi Edomu wo kan wila ki kòrsi. A pè si pete gbòn ma yaara tegesaga yinre ti kan wi pinambiile poro yeri paa ti kòrsi. ¹⁶Pete gbongo kila yonlo tosaga yeyongo nga pe yinri Shaleki ki wo Shupimu naa Hosa poro kan paa ki kòrsi. Shaleki yeyongo kila pye wa tinndi konò li yesinme na. Yeyongo kòrsifenne pe censara tila pye ma yege wa ti ye yeri.

¹⁷Wa yonlo yirisaga kee yeyongo ki na, ***Levi setirige piile** kogoloni pàa pye na cèen wa naga kòrsi pilige nungba nungba pyew. Leele tijere la pye na yonloparawa kameenge kee yeyongo ki kòrsi pilige nungba nungba pyew. A leele tijere na yonloparawa kalige kee yeyongo ki kòrsi pilige nungba nungba pyew. A leele tijere na yaara tegesaga yinre ti kòrsi, pàa pe walagi shyenzhyen ma pe tege censara shyen ni. ¹⁸Laga nawa yinre to na, wa yonlo tosaga kee yeri, leele tijere pàa pye na yeyongo nga wa kongbogo kee yeri ki kòrsi, a leele shyen na laga nawa yinre ti kòrsi. ¹⁹Sherigo gbogo yeyonro kòrsifenne ngbeleye yo layi yeen. Pàa pe wowa wa Kore naa Merari setirige piile pe ni.

Levi setirige piile pe tunndo sannda

²⁰Levi setirige piile poro pele wele pàa pye na Yenjele li sherigo gbogo yarijende tegesaga ki kòrsi konaa yaara nda tila tege ti ye Yenjele kan ti tegesaga ki ni. Ahiya wila pye wo wa. ²¹Porò pàa pye Layedani wi setirige piile, ma yiri wa Gerishon setirige ki ni. Pàa pye pe teleye seye yi teele. Poro la wele Yehiyeli, ²²naa wi pinambiile Zetamu naa wi nòsepyo lenanga Zhoueli wi ni. Pa pàa Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki yarijende

²⁹Wa Yizehari sege ki ni, Kenaniya naa wi pinambiille poro pàa pye ***Izirayeli** tara ti kagala yege wofenne. Poro pàa pye fannga fenne konaa kiti konfenne. ³⁰Wa Eburon sege ki ni, Hashabiya naa wi sefenne pe ni, poro mbele pàa pye nambala kotogofenne waga kele naa cenme koloshyen (1 700), poro pàa pye na Izirayeli woolo pe tara nda wa yonlo tosaaga kee yeri ti korosi, ma wa Zhuriden gbaan wi kee yeri, na Yawe Yenyele li tunndo to naa wunlunaga wi tunndo ti yege woo. ³¹Eburon sege woolo pe ni, Yeriya wo wila pye pe go na ma yala pe teleye seye yi ni. Davidi wi wunluwo pi yeke nafa shyen wolo li ni, a pe si yewe yewe ki sege woolo konaa pe setirige piile pe wogo ki na; a pe sigi yan fo nambala kotogofenne peke la pye pe ni wa Yayereri ca, wa Galaadi tara. ³²Yeriya wi sefenne pàa pye nambala kotogofenne waga shyen naa cenme koloshyen (2 700). Pàa pye seye teeke. Wunlunaga Davidi wila pe tegtetge Uruben cenle woolo, naa Gadi cenle woolo konaa Manase cenle li walaga woolo pe go na, jango paa Yenyele li tunndo to naa wunlunaga wi tunndo ti yege woo.

27 ¹**Izirayeli** woolo mbele pàa pye seye teelee, naa mbele pàa pye teelee malingbaaonlo waga kelengele (1 000) go na, naa malingbaaonlo cenme cenme go na konaa tara ti yekeelee mbele pàa pye na wunlunara wi sari malingbaaonlo ngbeleye yi kagala ke yege wama pi ni, pe mere ti nda. Ki ngbeleye yi ni fuun nungba nungba yila pye na tunngo

piin yenḡe nuṅba nuṅba pyew naga waa na pe yeē kaan yeḡe li ni. Ṽḡbelege nuṅba nuṅba pyew kila pye nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000).

²Zabidiyeli pinambyo Yashobeyamu wo wila pye ṅbelege koṅbanṅa ki go na yenḡe koṅbanṅa ki ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni. ³Yashobeyamu wila pye Perezi setirige pyo. Wo wila pye malingbɔɔnɔ teeḡe pe ni fuun pe go na yenḡe koṅbanṅa ki ni. ⁴Dodayi ṅa wila pye Ahohi ca fenne woo, wo wila pye ṅbelege shyen wogo ki go na, yenḡe shyen wogo ki ni. Mikilɔti wo wila pye ki ṅbelege ki yeḡe sinvo. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

⁵Malingbɔɔnɔ to ṅa wila pye ṅbelege taanri wogo ki go na yenḡe taanri wogo ki ni, wo lawi ṅa ***saraga wɔfenne** to Yehoyada wi pinambyo Benaya we. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni. ⁶Ki Benaya wila pye malingbɔɔnɔ welimbeḡe nafa ma yiri ke poro wa nuṅba. Wo wila pye ki malingbɔɔnɔ nafa ma yiri ke pe go na. Wi pinambyo Amizadabu wila pye wi malingbɔɔnɔ to wo wa.

⁷Malingbɔɔnɔ to tijere woo ṅa wila pye yenḡe tijere wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Zhouabu wi nɔsepyo lenaṅa Azayeli. Wi pinambyo Zebadiya wo wila taga wi na. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

⁸Malingbɔɔnɔ to kanḡurugo woo ṅa wila pye yenḡe kanḡurugo wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Shamehuti ṅa wila yiri wa Yizira ca. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

⁹Malingbɔɔnɔ to kɔḡɔɔni woo ṅa wila pye yenḡe kɔḡɔɔni wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Ikeshi pinambyo Ira ṅa wila yiri wa Tekowa ca. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

¹⁰Malingbɔɔnɔ to kɔɔshyen woo ṅa wila pye yenḡe kɔɔshyen wogo ki ṅbelege ki go na wo, lawi ṅa Pelɔn ca fenne naṅa Heḡezi, ma yiri wa Efirayimu setirige piile pe ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

¹¹Malingbɔɔnɔ to kɔɔtaanri woo ṅa wila pye yenḡe kɔɔtaanri wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Husha ca fenne naṅa Sibekayi, ma yiri wa Zera sege ki ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

¹²Malingbɔɔnɔ to kɔɔjere woo ṅa wila pye yenḡe kɔɔjere wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Benzhamɛ cenḡe woolo naṅa Abiyezeri, ma yiri wa Anatɔti ca. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) paa pye wa wi ṅbelege ki ni.

¹³Malingbɔɔnɔ to ke woo ṅa wila pye yenḡe ke wogo ki ṅbelege ki go na, wo lawi ṅa Netofa ca fenne naṅa Maharayi, ma yiri wa Zera sege ki

ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) pàa pye wa wi ngbelege ki ni.

¹⁴Malingbɔɔnɔ to kɛ ma yiri nungba woo ɲa wila pye yenge kɛ ma yiri nungba wogo ki ngbelege ki go na, wo lawi ɲa Piraton ca fenne nana Benaya, ma yiri wa Efirayimu setirige piile pe ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) pàa pye wa wi ngbelege ki ni.

¹⁵Malingbɔɔnɔ to kɛ ma yiri shyen woo ɲa wila pye yenge kɛ ma yiri shyen wogo ki ngbelege ki go na, wo lawi ɲa Netofa ca fenne nana Helidayi, ma yiri wa Otiniyeli sege ki ni. Nambala waga nafa ma yiri tijere (24 000) pàa pye wa wi ngbelege ki ni.

Cengele teele pe mere

¹⁶Izirayeli cengele teele pe mere ti nda: Zikiri pinambyo Eliyezeri wo wila pye Uruben cenle woolo pe to. Maaka pinambyo Shefatiya wo wila pye Simeyon cenle woolo pe to. ¹⁷Kemuweli pinambyo Hashabiya wo wila pye ***Levi setirige piile** pe to. Zadoki wo wila pye ***Arɔn** setirige piile pe to. ¹⁸Elihu wo wila pye Zhuda cenle woolo pe to, wila pye Davidi wi nɔsepiile nambala wo wa nungba. Mikayeli pinambyo Omiri wo wila pye Isakari cenle woolo pe to. ¹⁹Abidiyasi pinambyo Yishima-yeya wo wila pye Zabulon cenle woolo pe to. Aziriyeli pinambyo Yerimoti wo wila pye Nefitali cenle woolo pe to. ²⁰Azaziya pinambyo Oze wo wila pye Efirayimu cenle woolo pe to. Pedaya pinambyo Zhouweli wo wila pye Manase cenle li walaga woolo mbele pàa pye wa yonlo tosaga kɛ yeri pe to. ²¹Zakari pinambyo Yido wo wila pye Manase cenle li walaga woolo mbele pàa pye wa yonlo yirisaga kɛ yeri pe to, wa Galaadi tara. Abineri pinambyo Yaasiyeli wo wila pye Benzhamɛ cenle woolo pe to. ²²Yerohamu pinambyo Azareyeli wo wila pye Dan cenle woolo pe to. Poro mbele poro pàa pye Izirayeli cengele ke teele wele.

²³Mbege lɛ leele mbele pàa ta yeɛ nafa nafa pe na konaa pe pungo-fenne pe ni, Davidi wi sila poro jiri, katugu Yawe Yenɲele làa ki yo ma yo fɔ li yaa ti Izirayeli woolo pe lege paa naayeri wɔnɲɔɔɔ ke yen^b. ²⁴Zeruya pinambyo Zhouwabu wila Izirayeli woolo pe jirige ki lɛ naga piin, ɛɛn fɔ wi sila kɔ ki tunɲo ki na, katugu Yawe Yenɲele làa nawa ɲɲban Izirayeli woolo pe ni. Ki kala na, leele pe jinriwe yon ki sila yonlɔɔ wa wunlunana Davidi wi wagati kapyegele sewe wi ni^c.

Wunlunana Davidi wi yarijende ti yege wɔfenne

²⁵Adiyeli pinambyo Azimaveti wo wila pye wunlunana wi yarijende tɛgesara ti go na. Yarijende nda pàa tɛgetɛge wa tara ti ni, naa wa cagbɔɔ

^b 27.23: Zhene 15.5; 22.17; 26.4 ^c 27.24: 2 Sami 24.1-5; 1 Kuro 21.1-14

to naa kapire ti ni konaa wa malaga sigecara ti ni, Oziyasi pinambyɔ Zhonatan wo wila pye ti go na. ²⁶Kere kɔnfenne mbele paa pye na fali wa tara ti ni, Kelubu pinambyɔ Eziri wo wila pye pe go na. ²⁷Shimeyi ɲa wila yiri wa Arama ca wo wila pye ɛɛɛɛ keere ti go na. Duven tegesara nda tila pye wa ***ɛɛɛɛ** keere ti ni, Zabidi ɲa wila yiri wa Shefamu ca wo wila pye ti go na. ²⁸Oliwiye tire keere, naa sikomɔri tire keere nda tila pye wa yanwira tigiwen tara ti ni, Gederi ca fenne ɲaɲa Baali Hana wo wila pye ti go na. Yowashi wo wila pye sinme tegesara ti go na. ²⁹Nere nda tila pye wa Sarɔn ca yaayoro kɔnrisara ti ni, Sarɔn ca fenne ɲaɲa Shitirayi wo wila pye ti go na. Adilayi pinambyɔ Shafati wo wila pye nere nda paa pye na kɔnri wa Sarɔn ca funwa lara falafala ti ni ti go na. ³⁰Ishimayeli setirige pyɔ Obili wo wila pye yɔngɔmɛye pe go na. Meronɔti ca fenne ɲaɲa Yedeya wo wila pye sofilele pe go na. ³¹Yazizi ɲa wila yiri wa Hagari setirige ki ni, wo wila pye simbaala naa sikaala pe go na. Poro pe ni fuun mbele yeen poro paa pye wunlunana Davidi wi yarijende ti yege wɔfenne wele.

Wunlunana Davidi wi yerifenne wele

³²Zhonatan ɲa wila pye Davidi to wi nɔsepyɔ lenana, wila pye wunlunana Davidi wi yerifo. Wila pye ma jilige fo jenge konaa ma pye sewe jenfo. Hakimoni pinambyɔ Yehiyeli wo wila pye wunlunana wi pinambiile pe nagafo. ³³Ahitofeli wila pye wunlunana wi yerifo. Ariki cenle woolo ɲaɲa Hushayi wo la pye wunlunana wi wonlo. ³⁴Benaya pinambyɔ Yehoyada wo wila kaa cen wa Ahitofeli wi yonlo wo naa Abiyatari. Zhouabu wo wila pye wunlunana wi malingbɔɔnlo pe go na.

Yerewe senre nda Davidi wila yo wi pinambyɔ Salomo wi kan sherigo gbɔgo ki kanga wogo ki na

28 ¹Kona, a Davidi wɔ si ***Izirayeli** tara teelee pe ni fuun pe gbogolo wa Zheruzalemu ca, naa cengele teelee pe ni, naa wunlunana wi tunmbyeele ɲgbeleye teelee pe ni, naa malingbɔɔnlo teelee mbele paa pye malingbɔɔnlo waga kelengele (1 000) go na, naa mbele paa pye malingbɔɔnlo cenme cenme go na pe ni, naa teelee mbele paa pye wunlunana wi yarijende konaa wo naa wi pinambiile pe yaayoro ti go na pe ni, naa wunlunana wi go legbɔɔlo pe ni, naa malingbɔɔnlo kotogofenne konaa leele mbele fuun paa pye mege fenne pe ni.

²Ko pɔngo na, a wunlunana Davidi wɔ si yiri ma yere mee para pe ni, ma yo fo: «Na sefenne, naa na woolo, ye logo na yeri. Kila pye na nawa mbe go kan mbe Yawe Yenɲele li ***yɔn finliwe kesu** wi tege wa ki ni, ki pye we Yenɲele li tɔɔɔ tagasaga. Mɪla pye nala ye gbegele mbege go ki

kan. ³ Eɛn fɔ, a Yɛnɲɛlɛ lɪ silan pye fɔ: «Mboro ma, ma yaa go kan na kan, katugu ma yɛn malingbɔɔn, mà leele gbo.» ⁴ Yawe Yɛnɲɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ lilan wɔ na to go woolo pe ni fuun pe sɔgɔwɔ, jango mbe pye Izirayeli tara ti wunluwɔ fɔ sanga pyew; katugu Zhuda cɛnlɛ lo làa wɔ ma yekeere ti kan pe yeri. Wa ki cɛnlɛ li ni, a li silan to sege ki wɔ, ko punɔgo na, a kɪ sili ndanla, a lilan wɔ na to wi pinambiile pe sɔgɔwɔ mala tɛgɛ wunluwɔ Izirayeli tara ti ni fuun ti go na. ⁵ Yawe Yɛnɲɛlɛ lɪ pinambiile lɛgɛrɛ kan na yeri, eɛn fɔ, na pinambiile pe ni fuun pe ni, na pinambyɔ Salomɔ wo lɪ wɔ mboo tɛgɛ wunluwɔ pi na Yawe Yɛnɲɛlɛ li woolo pe go na, Izirayeli tara re.

⁶ «Làa na pye fɔ: «Ma pinambyɔ Salomɔ wo wi yaa kanla go ki kan konaa ki londo ti ni; katugu mùu wɔ wi pye na pinambyɔ, mi jate mi yaa pye wi to. ⁷ Na wiga bala mbanla ɲgasegele koro naa na kakɔndɛgɛlɛ ke lɛ mbaa tanri ke na, paa yɛgɛ ɲga na wila ki piin nala, pa kona mi yaa yeresaga kan wi wunluwɔ pi yeri fɔ sanga pyew.» »

⁸ A Davidi wɪ sho naa fɔ: «Koni, yoro Izirayeli woolo ye ni fuun ye yɛgɛ na, yoro mbele Yawe Yɛnɲɛlɛ li gbogolomɔ woolo ye ni fuun, konaa we Yɛnɲɛlɛ na li yɛn na nuru we yeri li yɛgɛ na, mi yɛn na ye yɛnri ɲgbanga, fɔ yaa tanri Yawe Yɛnɲɛlɛ, ye Yɛnɲɛlɛ li ɲgasegele ke na ye ke yɔn fili, jango ki tara tiyɔnrɔ nda ti pye ye woro, yoro punɔgo na yeri yaga kɔrɔgɔ ye setirige piile pe kan fɔ sanga pyew.

⁹ «Mboro wo na, na pinambyɔ Salomɔ, mi ɲa ma to, bala mala Yɛnɲɛlɛ li jɛn maa li gbogo ma kotogo ki ni fuun ki ni konaa jatere jɛɲɛ ni. Mà jɛn Yawe Yɛnɲɛlɛ li maa sɛnwɛe wi nawa kagala ke cancan. Li yɛn ma kala na fuun li yɛn wa sɛnwɛe wi jatere wi na li jɛn. Na ma kaa li lagajaa, li mali yɛɛ naga ma na. Eɛn fɔ, na maga laga li na, lo fun li yaa je ma na fɔ sanga pyew. ¹⁰ Koni, ki daga maga jɛn fɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔɔn wɔ, jango ma go kan li kan, ki pye li gbɔgɔsaga. Ki kala na, fanɲga le ma yɛɛ ni, ma tunɲgo pye.»

Davidi wɪla sherigo gbɔgɔ ki kanlɔmɔ pi naga Salomɔ wi na

¹¹ Davidi wɪla *sherigo gbɔgɔ ndɔgɔrɔ ti kanlɔmɔ po naa ki kanɲgara na yinre ti kanlɔmɔ pi naga Salomɔ wi na, naa yarijɛnde tɛgesaga yumbiile pe ni, naa ki sanɲgazo yumbiile pe ni, naa go nawa yumbiile pe ni, konaa yɔn finliwɛ kɛsu wi yaritɔnɲgɔ ɲga ki yɛn kapere ti kasulugo pyesaga ki yumbyɔ wi ni. ¹² Yaraga ɲga fuun kila pye wa wi jatere wi ni Yawe Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ londo ti wogo na, naa ki kanɲgara na yinre ti ni fuun ti ni, naa sherigo gbɔgɔ ki yarijɛnde tɛgesara ti ni, konaa yarijɛnde *kpoyi ti tɛgesara ti ni, wɪla ti ni fuun ti kanlɔmɔ pi kan Salomɔ wi yeri. ¹³ Wɪla *saraga wɔfɛnnɛ naa *Levi setirige piile pe ɲgbeleye yi naga wi na, naa tunɲgo ɲga fuun kila daga mbe pye wa

Yawe Yenŋele li go ki ni, konaa Yawe Yenŋele li go tunngo pyeyaara ti ni fuun ti ni. ¹⁴Yaraga o yaraga ki mbaa gbegele te ni mbe pye tunngo nga fuun pyeyaraga, wila ki te wi nuguwo pi naga wi na; yaraga o yaraga ki mbaa gbegele warifuwe ni mbe pye tunngo nga fuun pyeyaraga, wila ki warifuwe wi nuguwo pi naga wi na. ¹⁵Wila fitanladagaye poro naa pe fitanlaye pe te wi nuguwo pi naga, konaa ma fitanladaga nunŋba nunŋba pyew naa wi fitanlaye pe warifuwe wi nuguwo pi naga, ma yala fitanladagaye pe ni fuun pe tunngo ki ni. ¹⁶Buru ŋa pe ma kan Yenŋele yeri, pe maa wi teri tabaliye mbele na, te ŋa wila daga mbe tege mbe pe gbegele wila wi nuguwo pi naga wi na, ma warifuwe ŋa wila daga mbe tege mbe warifuwe tabaliye pe gbegele wi nuguwo pi naga^d. ¹⁷Kara wo-wangala, naa tasaala, naa copigile ŋele kaa daga mbe gbegele te piiri ni, wila ti gbegelelomo pi naga wi na, naa te wojenŋele ke ni fuun nunŋba nunŋba ke te nuguwo pi ni, konaa warifuwe wojenŋele ke ni fuun nunŋba nunŋba ke warifuwe nuguwo pi ni^e. ¹⁸***Wusuna nuwo taan** pe maa wi sori ***saraga wosaga** nga na wila ki gbegelelomo pi naga, naa te piiri ŋa wi mbaa tege mbege gbegele wi nuguwo pi ni. Wila wotoro wi gbegelelomo pi naga wi na fun, ko ki yen te ***sherubenye** yanlele mbele pe kanwira tila pye ma sanga ma Yawe Yenŋele li yon finliwe kesu wi ton we. ¹⁹A Davidi wi sho fo: «Yawe Yenŋele lo jate ligi kagala ŋele ke ni fuun ke yonlogo ma ke kan na yeri, jango tunngo nga fuun ki daga mbe pye mbe yala ki yaara nda ti cenlomo pi ni, mberi koro jen.»

²⁰Kona, a Davidi wi suu pinambyo Salomo wi pye fo: «Fanŋa le ma yee ni, ma kotogo ta, ma tunngo ki pye. Maga ka fye, ma sunndo wiga si ka kon ma na, katugu Yawe Yenŋele na li yen Yenŋele, na Yenŋele le, li yaa pye ma ni. Li se laga ma na, li se si je ma na fo ma sa Yawe Yenŋele li sherigo gbogo ki tunngo ki ni fuun ki pye ki sa ko^f. ²¹Wele, saraga wofenne naa Levi setirige piile pe ngbeleye yi yen laga ma ni. Pe yen ma gbegele mbe Yenŋele li sherigo gbogo tunndo ti ni fuun ti pye. Leele pe ni fuun pe yen laga ma ni fun, mbele pe yaa ki wo pe yee nawa mbe tunndo ti ni fuun ti pye, poro mbele pe yen kapyo jenfenne mbe ya mbe tunngo cenle pyew ki pye. Tara teelee konaa leele pe ni fuun pe yen laga, maga ŋga yo, pe yaa ki pye.»

Yarikanra nda leele paa kan mbe sherigo gbogo ki kan

29 ¹Kona, a wunlunana Davidi wi sigi yo janwa wi ni fuun wi kan, ma yo fo: «Na pinambyo Salomo wo nunŋba Yenŋele li wo, wi si yen pyo jee bere, wii tara ki tunngo nga ki pyewe ni. Ma si yala tunngo ki yen ma gbogo, katugu ki go nga ki woro na kanni lere kan, een fo Yawe Yenŋele

^d 28.16: Levi 24.5-9 ^e 28.17: Eki 27.3 ^f 28.20: 1 Kuro 22.13; Dete 31.7-8; Zhouzu 1.6-9

na li yen Yenŋele lo go yi. ²Migi ŋgbanga na fanŋga ki ni fuun ki ni, mala Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki kanyaara ti gbegele; tunngo ŋga ki daga mbe pye te ni ko mbe pye te ni, ŋga ki daga mbe pye warifuwe ni ko mbe pye warifuwe ni, ŋga ki daga mbe pye tuguyenre ni ko mbe pye tuguyenre ni, ŋga ki daga mbe pye tugurɔn ni ko mbe pye tugurɔn ni, ŋga ki daga mbe pye tire ni ko mbe pye tire ni; ***ɔnikisi** sinndɛere sɔnŋgbanga woro ti yen wa fun, naa sinndɛere sɔnŋgbanga woro nda pe ma maramara ma yaraga fere ti ni, naa sinndɛere nda ti maa yengele, a ti yege cɛnwɛ pɪ lɛge ta ni, naa sinndɛere sɔnŋgbanga woro ti cɛnwɛ pyew ta ni, konaa maribiri sinndɛere fire fire legere ni⁸. ³Mbe taga wa ko na, yarijende nda ti yen mi jate woro, na te wo naa na warifuwe wi ni, mi yen nari kaan na Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki kanwa wogo ki na, mbe taga nda mɪ gbegele mako Yenŋele li go ***kpoyi** ki kanwa wogo ki mege ni, katugu na Yenŋele li go ki kala li yen mala ndanla fɔ jɛnge. ⁴Mi yen na Ofiri tara te tɔni cɛnwɛ kaan, naa warifuwe piiri tɔni cɛnwɛ shyen naa nafa shyen ma yiri ke ni (250) mboo wo sherigo gbɔɔ mboro ti na mberi tɔn. ⁵Tunngo ŋga ki daga mbe pye te ni ko mbe pye te ni, ŋga ki daga mbe pye warifuwe ni ko mbe pye warifuwe ni konaa tunndo nda fuun kapɔɔ jɛnfenne pe daga mbe pye ti ni. Koni, ye ni, ambo wila jaa mboo keɛ yaraga kan mbe yala wi yeera nandanwa kala li ni konaa wi kotogo ki ni fuun ni Yawe Yenŋele li tunngo wogo ki na?»

⁶Kona, a seye teele, naa ***Izirayeli** cengele teele, naa teele mbele pàa pye malingbɔɔnɔ waga kelengele (1 000) go na, naa mbele pàa pye malingbɔɔnɔ cɛnwɛ cɛnwɛ go na, konaa wunlunaŋa wi tunndo teele pe ni, pɛ si yarikanra kan ma yala pe nandanwa kala li ni. ⁷Pàa te tɔni cɛnwɛ naa nafa taanri ma yiri ke (170) kan Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki kanga wogo ki na, naa te pyɔ waga ke (10 000) ni, naa warifuwe tɔni cɛnwɛ taanri (300) naa ki pɔngo ni, naa tuguyenre tɔni cɛnwɛ kɔgɔɔni (600) si ni, konaa tugurɔn tɔni waga taanri (3 000) naa ki pɔngo ni. ⁸Sinndɛere sɔnŋgbanga woro la pye mbele yeri, a pɛ si pan mari kan Gerishɔn setirige pyɔ Yehiyeli wi yeri, mberi tege wa Yawe Yenŋele li go ki yarijende tege-saga ki ni. ⁹Leele pàa pye na yɔgɔri yarikanra nda pàa kan ma yala pe nandanwa kala li ni ti wogo ki kala na, katugu pàa ti kan Yawe Yenŋele li yeri pe kotogo ki ni fuun ni, ma yala pe nandanwa kala li ni. Wunlunaŋa Davidi wi nawa pɪla yinŋgi fun fɔ jɛnge.

Davidi wi Yenŋele yenrewe

¹⁰Kona, a Davidi wɪ si Yawe Yenŋele li shari janwa wi ni fuun wi yege na, ma yo fɔ:

«Sɔnmɔ yen Yawe Yenŋele, we tele Izirayeli wi Yenŋele li woo sanga pyew fɔ tetete.

- 11 Yawe Yenjele, gbogwo, naa yawa, naa tiyowo, naa gbogwo yanwa konaa tegere ti yen ma woro;
 katugu yaara nda fuun ti yen wa naayeri konaa nda fuun ti yen laga tara na, ti yen ma woro.
 Wunluwo pi yen ma woo Yawe Yenjele. Mboro ma yen yaraga pyew ki go na^h.
- 12 Yarijende tawa naa gbogwo, pa pi maa yinrigi wa ma yeri.
 Mboro ma yen yaraga pyew ki go na. Fannga naa yawa pi yen mboro yeri.
 Fannga yen ma ni mbe lere wi yirige mbe yeresaga kan wi yeri.
- 13 Koni we Yenjele, we yen now sonni now mege ki tiyowo pi gbogo.
- 14 Mi yen ambw fɔ, na woolo pe yen ambene, we si ya wege wo we yee nawa wege yarikanra nda ti cenle kan ma yeri?
 Ti ti ni fuun pa ti yiri wa ma yeri.
 Yaara nda we kan ma yeri, mboro mari kan we yeri.
- 15 We yen nambanmbala naa torofenne ma yee sogwo, paa yee nga na we teleye paa pye.
 We yinwege piliye laga tara ti na, yi yaa toro paa yee nga na yinme ma kaa toro we, jigi tagasaga woro wa.
- 16 Yawe Yenjele, we Yenjele, ki yarijende legeri nda fuun we gbegele mbe go kan ma kan, ki pye ma wogo, ma mege kpoyi ki mege ni, pa ti yiri wa ma yeri.
 Yaara ti ni fuun ti yen ma woro.
- 17 E, na Yenjele, migi jen fɔ ma maa senwee wi nawa jatere wi cancan. Kasinge ko ki yen mo ndanla.
 Ki kala na, migi yarikanra nda ti ni fuun ti kan ma yeri nawa jatere jenne ni, ma yala na nandanwa kala li ni.
 Koni migi yan fun fɔ ma woolo mbele pe yen laga, pe yen na pe yarikanra ti kaan ma yeri yogrimo ni.
- 18 Yawe Yenjele, we teleye Abirahamu, naa Izaki konaa Izirayeli pe Yenjele, ma ti ki kapyee nga konaa ki jatere jenne na wi koro wa ma woolo pe kotogo na sanga pyew,
 ma ti pe jatere wi pye ma na.
- 19 Sunndo jenne kan na pinambyo Salomo wi yeri, jango won ngasegele, naa ma kondegegele konaa ma kakondegegele ke yigi wila tanri ke na, jango go kpoyi nga migi kanyaara ti gbegele, wigi kan.»

Paa Salomo wi tege wunluwo

20 Kona, a Davidi wi si janwa wi ni fuun wi pye fɔ: «Yaa Yawe Yenjele, ye Yenjele li sonni!» A janwa wi ni fuun wi si Yawe Yenjele, pe teleye

^h 29.11: Mati 6.13

Yenŋele li sɔn. A pè si fɔli ma pe yere ti jiile wa tara Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ mali gbɔgɔ konaa wunlunana wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔgɔ. ²¹Ki goto pinliwɛ pi ni, a pè si *saara, naa *saara sogoworo wɔ Yawe Yenŋele li yeri. Pàa napenɛ waga keke (1 000) wɔ saraga, naa simbapenɛ waga keke (1 000) ni, naa simbapenɛ yirifɔnmbɔlɔ waga keke (1 000) ni, ma pinle duven saara nda pe ma wo ti ni. Pàa saara legere ta yege wɔ nda ti mbaa ya Izirayeli woolo pe kan pe ka pe tin. ²²Ki pilige ki ni, a pè si li ma wɔ Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ nayinme gbɔɔ ni.

A pè si Davidi wi pinambyɔ Salomɔ wi tɛge wunluwɔ pi na naa ki yɔnlɔ shyen wogo na. Pàa *sinme kpoyi wo wi na maa wɔ Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ, wi pye pe yege sinwɔ, ma sinme kpoyi wo Zadaki wi na maa wɔ maa tɛge fun *saraga wɔfɔⁱ. ²³A Salomɔ wɔ si cɛn wa Yawe Yenŋele li wunluwɔ jɔngɔ ki na, ma pye wunluwɔ wi to Davidi wi yɔnlɔ. Wila ya wi wunluwɔ pi ni, fɔ a Izirayeli woolo pe ni fuun paa nuru wi yeriⁱ. ²⁴Tara teepe pe ni fuun, naa malingbɔɔnlɔ pe ni fuun konaa yere Davidi wi pinambiile sanmbala pe ni fuun pe ni, pàa go sogo wunlunana Salomɔ wi kan. ²⁵A Yawe Yenŋele li si Salomɔ wi yirige maa gbɔgɔ Izirayeli woolo pe ni fuun pe yege sɔgɔwɔ. Làa wi wunluwɔ pi kan gbɔgɔwɔ ni jɛngɛ. Wunlunana wo wa sila cɛn Izirayeli tara ti go na wi yege, ŋa wi wunluwɔ pila pye gbɔgɔwɔ ni maa woo pi bɔ.

Wunlunana Davidi wi kunwɔ

²⁶Zhese pinambyɔ Davidi wila cɛn wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti ni fuun ti go na. ²⁷Yeke nafa shyen wila pye wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na. Wila yeke kɔlɔshyen pye wa Eburɔn ca, mɛɛ yeke nafa ma yiri ke ma yiri taanri pye wa Zheruzalemu ca. ²⁸Wi lelewe pila yɔn, a wɔ tin yinwege ki na, ma yarijende legere ta naa gbɔgɔwɔ ni. A wɔ si ku. A wi pinambyɔ Salomɔ wɔ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ. ²⁹Wunlunana Davidi wi kapyegele wele, mbege le ke kɔngbanŋgala ke na, mbe saga wa pɔngɔ wogolo ke na, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa yariyanra yanfɔ Samiyeli wi sewe wi ni, naa wa *Yenŋele yɔn senre yofɔ Natan wi sewe wi ni konaa wa yariyanra yanfɔ Gadi wi sewe wi ni. ³⁰Wi wunluwɔ wagati kagala ke ni fuun, naa wi kotogo kagala ke ni fuun, naa kagala ŋgele kè pye wa wo jate wi yinwege ki ni, naa wa Izirayeli tara nakoma wa wunluwɔ tara sannda pyew ti ni, ke yen ma yɔnlɔgɔ wa ki seweɛle pe ni.

ⁱ 29.22: 1 Wunlu 1; 1 Kuro 23.1. ^j 29.23: 1 Wunlu 2.12

Wunlumbolo pe kagala sewe shyen woo ña pe yinri

KURONIKI

Sewe wi nawa senre

Kuroniki sewe shyen woo wi yen na para na kee yege Izirayeli tara senlere to ni, to nda ti peli wa Kuroniki sewe kongbanja wi ni we. Kagala ngele ke yen wa wunlumbolo sewe kongbanja naa shyen woo wi ni koro legere Kuroniki sewe shyen woo wi yen na songoro na yuun naa. Een fo, sewe wila yonlogo ma kan Zhufuye mbele paa yiri wa kulowo pi ni, ma songoro wa Zheruzalemu ca poro yeri, ki kala na wi senre ti gbowa yen na para Zhuda tara wunluwo po wogo na.

Kuroniki sewe shyen woo wi senre tigi peli Salomo wi wunluwo po na fo ma saa gbɔn wi kunwo pi na (1-9). Salomo wo pe naga wa wi ni, paa yege nga na wunluwo daga mbe pye. Wila sherigo gbogo kan wa Zheruzalemu ca, ma ti a paa Yenjele li gbogo wa ki laga ki ni.

Wa sewe wi konsaga shyen wogo ki ni (10-36), cengele ngele kaa pye wa tara ti yonloparawa kamege kee yeri kaa yiri ma je, a wunluwo pi kon shyen. Izirayeli tara wunluwo po la pye wa tara ti yonloparawa kamege kee yeri, Zhuda tara wunluwo po la pye wa tara ti yonloparawa kalige kee yeri. Izirayeli tara wunluwo woolo paa punjo le Yawe Yenjele li ni. Ki pye ma, pe woro na para poro senre na naa. Ma si yala pe para Zhuda tara wunluwo kagala ke senre na ma ke wo ke yee ni. Ezekiyasi naa Zhoziyasi paa pye leele mbele paa taga Yawe Yenjele li na, na leele pe yege sinni, a paa Yenjele li gbogo. Wa sewe wi konsaga yeri, paa Zheruzalemu ca ki tongo, ma Zhuda tara woolo pe koli ma kari pe ni kulowo; ko la pye, a yele cenme kangurugo naa nafa tijere ma yiri kogoloni (586) toro na Zhezu wi fa se. Konaa ki ni fuun, jigi tagasaga jenri la koro bere. Wa senre ti konsaga, a wunlunaja Sirusi wi sigi yo maga naga fo Zhuda tara woolo pe mbe ya songoro mbe kari wa Zheruzalemu ca. Wo wila Babiloni tara ti sho mari ta; kila pye, a yele cenme kangurugo naa nafa ma yiri ke ma yiri koljere (539) toro na Zhezu wi fa se.

Sewe wi yen ma koonlo yege nga na

Salomo wi wunluwo sanga 1-10

Salomo wi wunluwo pi lesaga 1.1-17

Wunlunaŋa Salomɔ wila sherigo gbɔɔ ki kan 2.1–7.10
 Wunlunaŋa Salomɔ wi wunluwaɔ pi kɔyege senre 7.11–9.31
 Zhuda tara wunlumbolo pe kagala 10–36
 Izirayeli tara ti yɔnlɔparawa kameŋge kee wunluwaɔ pila yiri ma je 10.1–19
 Zhuda tara wunlumbolo pe kapyegele ma tagala pe yee na 11.1–36.10
 Zhuda tara wunluwaɔ pi kɔwa 36.11–21
 Sirusi wila Zhufuye pe yaga pɛ sɔngɔɔ ma kari pe tara 36.22–23

SALOMɔ WI WUNLUWAɔ SANGA

1–9

Wunlunaŋa Salomɔ
 wila Yenŋele li yenri tijinliwe ni,
 mbe ya mbaa wi woolo
 pe yege sinni
 (1 Wunlu 3.1–15)

1 ¹Davidi wi pinambyɔ Salomɔ wi wunluwaɔ pila yeresaga ta. Yawe Yenŋele, wi Yenŋele le, làa pye wi ni maa mege ki yirige fɔ jɛŋge.
²A Salomɔ wì si kaa ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe yeri. Poro la wele malingbɔɔnlɔ teele mbele fuun pàa pye lere waga kelɛŋgele (1 000) go na, naa mbele pàa pye lere cɛnme cɛnme go na, naa kiti kɔnfenne, konaa Izirayeli tara teele pe ni, poro mbele pàa pye seye teele wele. ³A Salomɔ wì si kari janwa wi ni fuun wi ni wa Yenŋele gbɔɔsaga ŋga kila pye wa Gabawɔn ca ki ni, katugu Yenŋele li ***filisaga paraga go** ŋga Yawe Yenŋele li tunmbyee Moyisi wila gbegele wa ***gbinri** wi ni pa kila pye wa Gabawɔn ca^a. ⁴Ɛɛn fɔ Davidi wila Yenŋele li ***yɔn finliwe kesu** wi le wa Kiriyaŋi Yeyarimu ca ma kari wi ni wa Zheruzalemu ca, ma saa wi tege wa laga ŋga wila gbegele wi kan ki ni, katugu wila ***paraga go** gbegele wi kan wa Zheruzalemu ca^b. ⁵Tuguyenre ***saraga wɔsaga** ŋga Bezaleyeli wila gbegele kila pye wa Yenŋele ***censaga paraga go** ki yege sɔgɔwa fun. Bezaleyeli to wo lawi ŋa Uri, Uri to wo lawi ŋa Huri. Salomɔ wo naa janwa wi ni pa pàa Yawe Yenŋele li yewe wa ki laga ki na^c. ⁶A Salomɔ wì si lugu wa tuguyenre saraga wɔsaga ki na Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwa, wa filisaga paraga go ki ni, ma ***saara sogoworo** waga kele (1 000) wɔ wa ki na Yenŋele li yeri.
⁷Ki pilige ki yembine li ni, a Yenŋele li sili yee naga Salomɔ wi na, maa pye fɔ: «Yaraga ŋga maa jaa, ki yenri na yeri, pa mi yaa ki kan ma yeri.»
⁸A Salomɔ wì si Yenŋele li yɔn sogo ma yo fɔ: «Mà kajɛŋge gbɔɔ pye na to Davidi wi kan, konaa màla tege wunluwaɔ pi na wa wi yɔnlɔ. ⁹Koni

^a 1.3: Ɛki 36.8–38 ^b 1.4: 2 Sami 6.1–17; 1 Kuro 13.5–14; 15.25–16.1 ^c 1.5: Ɛki 38.1–7

Yawe Yenŋele mboro ŋa ma yen Yenŋele, senre nda mà yo na to Davidi wi kan, ma ti tiri yee yon fili. Mà jen màla tege wunluwa cenle la go na, na li leele pè lege paa taambugo ki yen^d. ¹⁰Ki kala na, ki yaga ma tijinliwe naa kagala koro jenme kan na yeri, jango mi yaa la tanri yege ŋga na mbanla ta ki leele mbele pe go na mbege jen, nakoma ambo wi mbe ya mbaa ma woolo mbele pè lege yeen pe yege sinni?»

¹¹Kona, a Yenŋele li si Salomo wi yon sogo ma yo fo: «Kì kaa pye ko ki yen wa ma kotogo na, kì kaa pye mee penjagboro yenri na yeri, mee yarijende yenri na yeri, mee gbogwo yenri ma yee kan, mee yenri ma panrafenne poro mbe ku, ma yere si yenri mbe yinwetonlogo ta, een fo, kì kaa pye tijinliwe naa kagala koro jenme mà yenri ma yee kan, jango na woolo mbele mdo tege wunluwa pe go na, mbe ya mbaa pe yege sinni, ¹²wele, tijinliwe po naa kagala koro jenme pi ni miri kan ma yeri. Mbe taga wa ko na, mi yaa penjagboro, naa yarijende konaa gbogwo pi kan ma yeri. Wunlumbolo mbele pè keli ma yiri ma na wa fa ti cenle ta ta, mbele pe yaa ka yiri ma pungo na, wa se ka ti cenle ta ta.»

¹³Ko pungo na, a Salomo wi si yiri wa Yenŋele gbogwosaga ŋga kila pye wa Gabawon ca ki ni, ko ŋga filisaga paraga go kila pye wa we, mee songoro wa Zheruzalemu ca, ma saa naa wunluwa pi piin Izirayeli woolo pe go na.

Salomo wi penjagboro tawa naa wi gbogwo

(1 Wunlu 10.26-29; 2 Kuro 9.25-28)

¹⁴Salomo wila malaga gbɔnwotoroye naa shon lugufenne gbogolo wi yee kan. Malaga gbɔnwotoroye waga kele naa cenme tijere (1 400) konaa shon lugufenne waga ke ma yiri shyen (12 000) paa pye wi yeri. Wila pele tegetege wa cara nda malaga gbɔnwotoroye paa pye ti ni konaa ma pele tege wo wunlunana wi yee tanla wa Zheruzalemu^e. ¹⁵Wunlunana wila ti, a warifuwe wo naa te wi ni ti lege wa Zheruzalemu ca paa sindeere ti yen^f, ma ti a ^{*}**sediri** tire ti lege wa fun paa yege ŋga na sikomori tire ti yen ma lege wa yanwira tigiwen tara ti ni we. ¹⁶Salomo wi shonye paa pye na yinrigi pe ni wa Ezhipiti tara na paan pe ni^g. Wunlunana wi safari wafenne poro pele wele paa pye na kee ma saa na pe loo ngbeleye ngbeleye na paan pe ni. Pe songo kila pye ma jen ma tege^h. ¹⁷Paa pye na kee ma saa na malaga gbɔnwotoroye mbele loo wa Ezhipiti tara na paan pe ni, wi nungba nungba pyew wi songo kila pye warifuwe pyo cenme kogoloni (600), shon nungba nungba pyew wi songo kila pye warifuwe

^d 1.9: Zhen 13.16; 28.14 ^e 1.14: 1 Wunlu 5.6; 10.26-29 ^f 1.15: Dete 17.17;

1 Wunlu 10.27 ^g 1.16: Dete 17.16 ^h 1.16: Pa paa pye na yinrigi shonye pe ni wa Ezhipiti tara naa Silisi tara ti ni na paan pe ni Salomo wi kan; 1 Wunlu 10.28.

pyɔ cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri ke (150). Safari wafenne pàa pye na paan pele ni fun na pe pɛrɛ Hɛti cɛnlɛ woolo konaa Siri tara wunlumbolo pe yeri.

**Salomɔ wila wi yɛɛ gbɛgele
mbe sherigo gbɔɔ ki kan
(1 Wunlu 5.15-30; 7.13-14)**

¹⁸Salomɔ wila ki kɔn maga tɛgɛ mbe ***sherigo gbɔɔ** kan Yawe Yɛnɛɛle li mɛgɛ ni konaa mbe wunluwɔ go kan wi yɛɛ kan.

2 ¹Salomɔ wila nambala waga nafa taanri ma yiri ke (70 000) wɔ poro mbe pye tuguro lɛfenne naa nambala waga nafa tijere (80 000) ni, poro mbaa sinndɛɛrɛ teni wa yanwiga ki na, konaa nambala waga taanri naa cɛnmɛ kɔgɔlɔni (3 600) ni poro mbe pye tunmbyeele pe kɔrɔsifenne.

²A Salomɔ wɛ si pitunmbolo torogo wa ***Tiri** ca wunlunaŋa Huramuⁱ wi yeri ma yo fɔ: «Ŋga maa pye na to Davidi wi kan ma ***sɛdiri** tire kan wi yeri, jango wi ta wi wunluwɔ go kan wi yɛɛ kan, mi yɛn nɔɔ yɛnri maga nunɔba ki pye na kan fun. ³Wele, mila jaa mbe go kan Yawe Yɛnɛɛle, na Yɛnɛɛle li kan, mbege kan li yeri, mbaa ***wusuna nuwɔ taan** sori wa ki ni li yɛgɛ sɔgɔwɔ, mbaa buru ŋa pe ma kan li yeri wi teri wa sanga pyew, mbaa ***saara sogoworo** woo wa ki ni pinliwɛ naa yɔnlɔkɔgɔ, naa cɛnpiliye yi ni, naa yevɔndɔ feti piliye yi na konaa Yawe Yɛnɛɛle, we Yɛnɛɛle li feti piliye sannya yi na; ki ŋgasegele ke yɛn ma tɛgɛ ***Izirayeli** woolo pe kan fɔ sanga pyew. ⁴***Sherigo** ŋga mila jaa mbe kan ki daga mbe gbɔɔ, katugu we Yɛnɛɛle li gbɔɔ ma wɛ yarisunndo ti ni fuun ti na. ⁵Eɛn fɔ, ambɔ wi mbe ya mbe go kan li kan? Ki kaa pye naayeri wo naa wi gbemɛ pi ni fuun ni, wi yɛn ma kologo li na we. Mi yɛn ambɔ fɔ mbe si ya mbe go kan li kan? Eɛn fɔ ŋga mbe ya pye koyi ŋga, mbe laga ka kan li kan, paa li gbogo wa ki ni, mbaa wusuna nuwɔ taan sori wa ki ni li yɛgɛ sɔgɔwɔ. ⁶Koni, mi yɛn nɔɔ yɛnri, ma kapyɔ jɛnfɔ wa torogo laga na kan, ŋa wi ma ya na tɛ tunngo ki piin jɛngɛ, naa warifuwe, naa tuguyɛnrɛ, naa tugurɔn, naa pariyɛnrɛ, naa ŋganra paara, naa kondoro paara tunngo ki ni, konaa yaara yanlɛrɛ keregimɛ tunngo pyew ki ni, jango wila tunngo piin ja na kapyɔ jɛnfenne mbele laga na yeri laga Zhuda tara konaa laga Zheruzalɛmu ca pe ni, poro mbele na to Davidi wila wɔ we. ⁷Ki yaga ma sɛdiri tire, naa ***sipiresi** tire konaa santali^j tire torogo na kan mbe yiri wa Liban tara, katugu miɣi jɛn ma yo fɔ ma tunmbyeele pɛ Liban tara tire ti kɔngɔ ki jɛn. Wele, na tunmbyeele pe yaa la tunngo piin ma woolo pe

ⁱ 2.2: 1 Kuro 14.1. Wa 1 Kuro 14.1 konaa 1 Wunlu 5.15Huramu mɛgɛ pɛgɛ yɔnlɔgɔ Hiram. ^j 2.7: Sipiresi tige naa santali tire tila pye tire jɛndɛ nda paa pye na kapyɔ tunndo lɛgɛrɛ gbɛgele ti ni. Pa santali tire tila pye na yinrigi wa Endi tara.

ni ja. ⁸Mila jaa pe tire lègere gbegèle na kan, katugu sherigo nga mi yaa kan, ki yaa pye mbe gbɔɔ konaa mbe yɔn. ⁹Ma tunmbyeele mbele pe yaa tire ti kɔɔnɔ mberi jaanri, mi yaa ka pe kan *bile tɔni waga kɔɔlɔni (6 000) ni, naa ɔrizhi tɔni waga tijere (4 000) ni, naa duven litiri waga cenme kɔɔjere (900 000) ni konaa sinme litiri waga cenme kɔɔjere (900 000) ni.»

¹⁰Ki kaa pye ma, a Tiri ca wunlunaɲa Huramu wì si sɛwe torogo ma Salomɔ wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɲele li woolo pèli ndanla, ko kala ki ti lɔɔn tɛge wunluwɔ pe go na.» ¹¹A Huramu wì sho naa fɔ: «Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛnɲele, Izirayeli woolo Yɛnɲele li woo, lo na li naayeri wo naa tara ti da; katugu li pinambyɔ kan Davidi wi yeri, ɲa wi yɛn kajenɲe, naa jatere jenɲe fɔ konaa tijinliwe fɔ, wo wi yaa *sherigo gbɔɔ kan Yawe Yɛnɲele li kan konaa mbe wunluwɔ go kan wi yɛe kan. ¹²Koni mi yaa naɲa kapyɔ jenfɔ naa tijinliwe gbɔɔ fɔ wa torogo ma kan, ɲa pe maa yinri Huramu Abi. ¹³Wi yɛn Dan cenle woolo jɔ wo wa pinambyɔ. Wi to wo yɛn Tiri ca fenne woo. Wi yɛn ma tɛ, naa warifuwe, naa tuguyenɛ, naa tugurɔn, naa sinndeɛre konaa tire ti tunɲo ki jen fɔ jenge. Wì pariyenɛ, naa kondoro paara, naa ɲanra paara konaa *len jese paara ti gbegewe jen. Wì yaara yanlere keregime tunɲo pyew ki jen. Na paga tunɲo o tunɲo kan wi yeri, wi mbe ya mbe ki ni fuun ki pye. Wi yaa ka saa tunɲo piin ma yɛera kapyɔ jenfenne, konaa na tafɔ Davidi wi kapyɔ jenfenne pe ni ja. ¹⁴Koni na tafɔ, bile naa ɔrizhi, naa sinme konaa duven ɲa maa senɛ yo, ti torogo woro mbele ma tunmbyeele we kan. ¹⁵Woro wo na, we yaa tire nda fuun mà jori ti kala ti kɔn wa Liban tara, mberi pɔɔ pɔɔlɔ pɔɔlɔ, mberi torogo ma kan kɔɔje wi na, fɔ sa gbɔn wa Zhafa ca. Kona mɛe pan mari le lema ma kari ti ni wa Zheruzalemu ca.»

¹⁶Salomɔ wila nambanmbala mbele fuun paa pye wa Izirayeli tara pe jiri, poro mbele fuun wi to Davidi wila keli ma pe jiri faa we. Paa pye lere waga cenme naa nafa ma yiri ke ma yiri taanri naa cenme kɔɔlɔni (153 600). ¹⁷A wì si lere waga nafa taanri ma yiri ke (70 000) wɔ ma poro pye tuguro lefenne, ma lere waga nafa tijere (80 000) wɔ ma poro pye sinndeɛre tefenne wa yanwira ti na, mɛe lere waga taanri naa cenme kɔɔlɔni (3 600) wɔ ma poro pye tunmbyeele pe ni fuun pe kɔɔsifenne, mbe ti paa pe tunɲo ki piin.

Sherigo gbɔɔ ki kanwa senɛ

(1 Wunlu 6.1-38)

3 ¹Kona, a Salomɔ wì sigi le na Yawe Yɛnɲele li *sherigo gbɔɔ ki kanni wa Zheruzalemu ca, wa Moriya^k yanwiga ki na, wa laga ɲga

^k 3.1: Moriya yanwiga ko nungba ko ki yɛn Siyɔn yanwiga ye, pa Abirahamu wila kari wa mbe saa pinambyɔ Izaki wi wɔ saraga Yɛnɲele li yeri; Zhene 22.2. Pa Yawe Yɛnɲele làa li yɛe naga fun wa Davidi wi na; 2 Sami 24.16-17; 1 Kuro 21.15-22.1.

naa jese yeen kpanyi konaa ***len** jese ni, mee sherubenye yanleele gbegele wa ki na^m.

**Tuguyenre tiyagala koro
naa saraga wosaga ki ni
ti gbegeleme
(1 Wunlu 7.15-22)**

¹⁵Kona, a Salomo wi si ti, a pe tiyagala shyen gbegele wa sherigo gbogo ki yegbe kee ki na. Ke yagawa pila pye metere ke ma yiri kolshyen. Ke gona tonyaara ti ni fuun nungba nungba ti yagawa pila pye metere shyen naa kongu. ¹⁶A wi si ti a pe yongowa gbegele maa taga wa tiyagala ke go na, paa Yenjele li yungbogo woo pi yen, ma ti a pe girenadi tige pire yanlere cenme gbegele mari tondo wa yongowa pi na. ¹⁷Wila tiyagala ke kan wa sherigo gbogo ki yegbe kee ki na, nungba la pye kalige na, sanna li yen kamege na. A wi si kalige wolo li mege taga nali yinri Yakiniⁿ, ma kamege wolo li mege taga nali yinri Bowazi.

**Tuguyenre saraga wosaga
konaa jogoyaraga gbegebe
ti gbegeleme
(1 Wunlu 7.23-51)**

4 ¹Kona, a Salomo wi si tuguyenre ***saraga wosaga** ki gbegele. Ki titonlwo pila pye metere ke, ki gbeme pila pye metere ke, ki yagawa pila pye metere kangurugo^o.

²A wi si tuguyenre yan ma jogoyaraga gbegebe ki gbegele. Ki yegbe pyelewe pila pye metere kangurugo. Ki cenlomo pila pye kiiri. Ki yagawa pila pye metere shyen naa kongu. Mbege yon ki maga mbege fili, ki mana li titonlwo pila pye metere ke ma yiri kangurugo. ³Wa jogoyaraga gbegebe ki yon keere ki nagona, paa napene yanleele gbegele kongolo shyen maga maga, maga fili. Paa pe pinle ma pe gbegele nungba jogoyaraga gbegebe ki ni. Metere kongu nungba nungba pyew napene ke pe ma pye le ki fogo ki ni^p. ⁴Jogoyaraga gbegebe kila pye ma tegbe tuguyenre napene yanleele ke ma yiri shyen na. Taanri la pye ma yegbe wa wa yonlparawa kamege kee yeri, a taanri yegbe wa wa yonl tosaaga kee yeri, a taanri yegbe wa wa yonlparawa kalige kee yeri, a taanri yegbe wa wa yonl yirisaga kee yeri. Pe ni fuun paa pye ma pungo wa pe yee yeri.

^m 3.14: Eki 25.23-30 ⁿ 3.17: Yakini mege ki koro wowi na fo wi yeresaga ta. Bowazi mege ki koro wowi na fo fannga yen wi ni. ^o 4.1: Eki 27.1-2. Ki saraga wosaga kila gbogo ma we Yenjele li censaga paraga go wogo ki na. ^p 4.3: Wa 1 Wunlu 7.24 laga ki ni, pe yen na para kolokenti tirige pire yanlere senre na, ma si yala laga ki laga nga ki ni, pe yen na para napene yanleele senre na.

⁵Ki jogoyaraga ki liriwen pîla pye paa kendala yen. Ki yon keere paa ki gbegele paa wajenne wogo yen, ma yiri masho polo yarifyenne korogo. Litiri na wi mbaa ya ye wa ki ni wi mbaa waga nafa shyen (40 000) yon ko tin.

⁶Wîla jogoyaara ke gbegele naa, ma kangurugo tege ***sherigo gbogo** ki kalige kee ki na, ma kangurugo tege ki kameŋge kee ki na, jango paa jogo wa ti ni. Yaapire nda paa pye na ***saara sogoworo** ti wamo tunngo ki piin wa ti ni, paa pye nari jori wa ti ni. Jogoyaraga gbegeŋge ko la tege ***saraga wofenne** poro mbaa pe yee jogo wa ki ni^q.

Sherigo gbogo ki tunngo pyeyaara
(1 Wunlu 7.40-51)

⁷Kona, a wî si ti a pè te fitanladagaye ke gbegele ma yala gbegele-lomo mba pîla yonlago ma naga pi ni, mee pe tege wa sherigo gbogo ki ni. Paa kangurugo tege kalige kee ki na, ma kangurugo sanmbala pe tege kameŋge kee ki na^r.

⁸A wî si tabaliye ke gbegele ma pe tege wa sherigo gbogo ki ni. Wîla kangurugo tege kalige kee ki na, ma kangurugo tege kameŋge kee ki na. Tonmo mba pe maa yanragi yanragi wîla pi leyaara cenme gbegele te ni^s. ⁹A wî si saraga wofenne pe longo ki gbegele konaa longo gbogo ki ni. Wîla ki korog ti gbegele ma tuguyenre yan ma wo korog piile pe na ma pe ton. ¹⁰A wî si jogoyaraga gbegeŋge ki tege wa sherigo gbogo ki kalige kee ki na, wa yonloparawa kalige kee naa yonlo yirisaga kee yeri.

¹¹A Huramu wî si conro koliyaara, naa nanganra woyaara konaa tonmo mba pe maa yanragi yanragi pi leyaara ti gbegele. Kî pye ma, tunngo nga wunlunaga Salomo wîla kan Huramu wi yeri wi pye wa Yenŋele li sherigo ki ni, a wî si ko ki na. ¹²Ki yaara to lari nda: Tiyagala shyen naa ke gona tonyaara shyen nda ti mbaa jiile wa ke na ti ni, naa mere shyen nda ti mbaa gona tonyaara ti ton wa tiyagala ke go na ti ni, ¹³naa girenadi tige pire yanlere cenme tijere (400) nda pe mbaa tondo mere shyen ti na ti ni. Mere ti nungba nungba pyew girenadi tige pire yanlere kongolo shyen kaa pye ti na, mbe tiyagala ke gona tonyaara ti ton wa tiyagala ke go na, ¹⁴naa wotoroye ke pe ni konaa jogoyaara ke nda paa le wa wotoroye pe nawa ti ni, ¹⁵naa jogoyaraga gbegeŋge ki ni, ko nga ki cenle laa pye li ye we, naa napene yanlele ke ma yiri shyen mbele kila pye ma tege pe na pe ni, ¹⁶naa conro koliyaara ti ni, naa nanganra woyaara ti ni konaa kara wawangala ke ni. Ki yaara nda fuun Huramu Abi wîla gbegele Yawe Yenŋele li sherigo gbogo ki kan, ma yala wunlunaga Salomo wi senyoro ti

^q 4.6: Eki 30.17-21 ^r 4.7: Eki 25.31-40. Wa Yenŋele li censaga paraga go ki ni, fitanladaga nungba wîla pye wa njegele kolshyen ni, een fo lagame fitanladagaye ke senre ti yo.
^s 4.8: Eki 25.23-30

ni, wila ti gbegele tuguyenre nda ti wolɔɔ to ta ni. ¹⁷Wunlunana wila ti a pège tuguyenre ti yan wa joro laga ki ni, wa Zhuriden gbaan wi funwa laga falafala ki ni, wa Sukoti naa Zereda cara ti sɔɔwɔ pi ni. ¹⁸Salomɔ wila ki yaara ti gbegele, a ti lege fɔ jɛnge, fɔ pe sila ya mbege tuguyenre ti culo yɔn ki jate.

¹⁹Salomɔ wila ti a pè Yenɛɛle li sherigo gbɔɔ yaara sannda ti gbegele. To tila pye ***wusuna nuwɔ taan** saraga wɔsaga nga kila gbegele tɛ ni, naa buru ɲa pe ma kan Yenɛɛle yeri wi ma tege tabaliye mbele na pe ni, ²⁰naa tɛ piiri fitanladagaye poro naa pe fitanlaye pe ni, poro mbele paa daga mbaa muni wa lajɛnge ***kpoyi** ki yege, mbe yala ***lasiri** konɔ làa ki naga yege nga na ki ni we, ²¹naa pe yarifyɛnre ti ni, naa pe fitanlaye, naa pe yɔn yirigeyaara ti ni, tila gbegele tɛ piiri ni; ²²naa gbɛngele ke ni, naa leyaara ti ni, naa tasaala pe ni, naa tɛ piiri nanɲanra wɔyaara ti ni, naa sherigo gbɔɔ ki nawa yeyɔngɔ kɔɔ piile pe ni, poro mbele pe yen wa lajɛnge kpoyi ki yeyɔngɔ ki na we, konaa sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ kɔɔ piile pe ni. Pàa pe gbegele tɛ ni.

5 ¹Tunngo nga fuun Salomɔ wila pye wa Yawe Yenɛɛle li ***sherigo gbɔɔ** ki ni pa kila kɔ yɛn. Ko punɔ na, wi to Davidi wila yaara nda tege ti ye Yenɛɛle li kan, warifuwe, naa tɛ konaa yaapire ti ni fuun ti ni, a wì siri le ma saa ti tege wa Yenɛɛle li sherigo gbɔɔ ki yarijɛnde tege-saga ki ni^t.

**Pàa kari yɔn finliwe kesu wi ni
wa sherigo gbɔɔ ki ni
(1 Wunlu 8.1-9)**

²Kona, a Salomɔ wì si ***Izirayeli** tara ***lelele**, naa cɛngele teele pe ni fuun konaa Izirayeli seye teele pe gbogolo wa Zheruzalemu ca, jango pe kari wa Davidi ca, ko nga pe yinri ***Siyon** ca ye, pe sa Yawe Yenɛɛle li ***yɔn finliwe kesu** wi le^u. ³A Izirayeli tara woolo pe ni fuun pè si saa pe yɛe gbogolo wa wunlunana wi tanla mbe sherege feti wi pye, wo ɲa wi ma pye ye le li yɛnge kolɔshyen wogo ki ni we^v. ⁴A Izirayeli tara lelele pe ni fuun pè si pan. A ***Levi setirige piile** pè si yɔn finliwe kesu wi le. ⁵Pàa yɔn finliwe kesu wi le, naa ***filisaga paraga go** ki ni konaa yaara nda fuun tila tege ti ye Yenɛɛle kan wa ki ni ti ni. ***Saraga wɔfenne** poro naa Levi setirige piile pe ni, poro pàa ti le ma kari ti ni. ⁶Wunlunana Salomɔ wo naa Izirayeli woolo mbele fuun pàa gbogolo wa wi tanla pè si yere yɔn finliwe kesu wi yege sɔɔwɔ. Pàa simbaala naa nere legere wɔ ***saraga**. Tila lege fɔ lere saa ya mberi jiri mberi yɔn jen. ⁷Kona, a saraga

^t 5.1: 2 Sami 8.11; 1 Kuro 19.11 ^u 5.2: 2 Sami 6.12-15; 1 Kuro 15.25-28 ^v 5.3: Feti ɲa wi senre ti yo laga ki laga nga ki ni, wo wi yen Gbataala nɔɔ feti we (Levi 23.33-43; Nɔmbu 29.12-38; 1 Wunlu 8.2).

wɔfenne pè si kari Yawe Yɛnɛɛle li yɔn finliwɛ kɛsu wi ni ma saa wi tɛgɛ wa wi tɛgɛsaga, wa sherigo gbɔɔ ki nawa, wa lajɛngɛ ***kpoyi** ki ni, fɔ wa ***sherubenye** pe kanwira ti nɔɔ. ⁸Sherubenye pe kanwira tɪla pye ma jaraga wa yɔn finliwɛ kɛsu wi tɛgɛsaga ki go na; tɪla pye ma yɔn finliwɛ kɛsu wo naa wi lɛkanɔgagala ke tɔn. ⁹Pàa wi lɛkanɔgagala ke pye, a kè tɔnlɔndɔnlɔ fɔ lere ma ya ma koro lege yɔn finliwɛ kɛsu wi ni na ke numagala ke yaan wa ***laga kpoyi** ki yɛgɛ sɔɔɔwɔ. Eɛn fɔ lere saa ya koro wa funwa na mbe ke yan. Yɔn finliwɛ kɛsu wɪla koro ma tɛgɛ wa ki laga ki na fɔ ma pan ma gbɔn nala. ¹⁰Yaraga ka kpɛ sila pye wa yɔn finliwɛ kɛsu wi ni kaawɔ sinndɛɛre papara papara shyen to cɛ. Moyisi wo wɪla ti le wa wi ni wa Horebu yanwiga^w ki na, sanga ŋa ni Yawe Yɛnɛɛle làa yɔn finliwɛ le Izirayeli woolo pe ni, pe yiringɔɔ wa Ezhipiti tara we.

¹¹Ki pye ma, a saraga wɔfenne pè si yiri wa laga kpoyi ki ni, katugu poro saraga wɔfenne mbele fuun pàa pye le, pàa pe yɛ pye kpoyi Yɛnɛɛle li yɛgɛ na, ali ngbeleye yan saraga wɔɔtunɔgo ki pyewagati wi sila gbɔn yi na o. ¹²Levi setirige piile mbele fuun pàa pye yurukɔɔɔ, Asafu, naa Hema, naa Yedutun, naa pe pinambiile konaa pe sefenne pe ni, pàa pye ma yere wa ***saraga wɔsaga** ki yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri ***lɛn** yaripɔɔ ni pe na, naa weere^x, naa juruye konaa ngɔniye ni pe kɛɛ. Saraga wɔfenne cɛnmɛ naa nafa (120) la pye le pe tanla na mbaanra wiin. ¹³Mbaanra winfenne, naa yurukɔɔɔ pe ni, pàa gbogolo ja ma pe magala li wa nungba, na Yawe Yɛnɛɛle li gbogo nali sɔnni. Pàa pye na mbaanra ti wiin, na weere ti gbɔɔn konaa yarigbɔnrɔ sannda ti ni, na Yawe Yɛnɛɛle li sɔnni na yuun fɔ:

«Katugu li yen jenne,

li kagbaraga ki yen wa fɔ sanga pyew.»

Ki wagati nungba wi ni, a kambaaga kà si pan ma sherigo gbɔɔ ki yin, Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ye. ¹⁴Saraga wɔfenne pe sila ya mbe koro wa go ki ni mbe pe saraga wɔɔtunɔgo ki pye kambaaga ki kala na; katugu Yawe Yɛnɛɛle li gbɔɔwɔ yanwa pɪla pye na Yɛnɛɛle li go ki yinni.

6 ¹Kona, a Salomɔ wɪ sho fɔ: «Yawe Yɛnɛɛle làa yo fɔ li yaa cɛn wa diwi gbɔɔ li ni^y. ²Mì wo na, mì go kan ma kan ki pye ma censaga, laga ŋa ma yaa cɛn wa ki ni fɔ sanga pyew.»

Salomɔ wɪla Yɛnɛɛle li sɔn

³Ko pungo na, a wunlunana wɪ si kanɔga ma yɛgɛ wa wa ***Izirayeli** woolo janwa wi ni fuun wi yeri, ma duwaw pye pe kan. Janwa wi ni fuun

^w 5.10: Horebu yanwiga ko nungba ko pàa pye na yinri Sinayi yanwiga.

^x 5.12: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 16.5; 25.1.6; 2 Kuro 29.25; Esidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5 ^y 6.1: Fenetiri sila pye lajɛngɛ kpoyi ki na yanwa mbaa yɪin wa ki ni (Eki 19.9; 20.21; 1 Wunlu 8.12).

wila yiri ma yere. ⁴A wì sho fɔ: «Sɔnmɔ yen Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ li woo. Lo jate làa sɛnrɛ nda yo ma *yɔn fɔlɔ na lɛ na to Davidi wi yeri, lili yɔn fili li yawa pi fanɛɛɛ na. Làa yo fɔ: ⁵«Maga lɛ pillige nɛɛɛ ni mɪla na woolo pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni, mi fa ca ka kpɛ wɔ Izirayeli cɛɛɛɛ la kpɛ ni, jango pe *shɛrigo gbɔɔɔ kan wa ki ni panla mɛɛɛ ki taga ki na. Mi fa si lere wa kpɛ wɔ mbe yo wi pye Izirayeli, na woolo pe yɛɛɛ sɪnvɔ. ⁶Ɛɛn fɔ mɪla Zheruzalemu ca ki wɔ mbaa na yɛɛ nari wa ki ni, ma Davidi wi wɔ wi pye Izirayeli, na woolo pe go na.»

⁷«Ma si yala, na to Davidi wila ki kɔn maga tɛɛɛ wa wi nawa mbe go kan Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ li kan. ⁸Ɛɛn fɔ, a Yawe Yɛnɛɛlɛ li silan to Davidi wi pye fɔ: «Kì kaa pye màga jate wa ma nawa mbe go kan na kan, ki jatere wi yen ma yɔn. ⁹Ɛɛn fɔ mboro ma, ma yaa go ki kan na kan. Ma pinambyɔ, wo nɔ wi yen ma yɛɛra pisee, wo wi yaa ka go ki kan na kan^z.»

¹⁰«Kì pye ma, Yawe Yɛnɛɛlɛ làa yɔn fɔlɔ na kɔn, lili pye mali yɔn fili. A mɪ kaa yiri ma cɛn wa na to Davidi wi yɔnlɔ, ma cɛn wunluwɔ pi na Izirayeli woolo pe go na, paa yɛɛɛ nɛɛɛ na Yawe Yɛnɛɛlɛ làa ki yo we. Mìgi go ki kan Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ li kan. ¹¹*Yɔn finliwɛ kɛsu, wo nɔ Yawe Yɛnɛɛlɛ li *yɔn finliwɛ sɛnrɛ ti yen ma tɛɛɛ wa wi ni, mùu tɛɛɛ wa ki ni; ko yɔn finliwɛ po làa lɛ Izirayeli woolo pe ni.»

Wunlunɔɔ Salomɔ
 wi yɛnrɛwɛ sɛnrɛ
(1 Wunlu 8.22-53)

¹²Ko punɔ na, a wunlunɔɔ Salomɔ wì si yiri ma yere wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li *saraga wɔsaga ki yɛɛɛ, ma yɛɛɛ wa Izirayeli woolo janwa wi yeri, maa keyen yi yirige wa naayeri mbe Yɛnɛɛlɛ yɛnri. ¹³Katugu Salomɔ wila yeresaga ka gbɛɛɛɛ maga yagara tuguyɛnrɛ ni, maga tɛɛɛ wa shɛrigo gbɔɔɔ lonɔ ki nandogomɔ. Ki titɔnlɔwɔ pɪla pye mɛtɛrɛ shyɛn naa kɔngɔ, ki yagawa pɪla pye mɛtɛrɛ nɔngba naa kɔngɔ. A wì si saa lugu wa ki na ma kanɔguuro kan, ma yɛɛɛ wa Izirayeli woolo janwa wi yeri, maa keyen yi yirige wa naayeri ¹⁴ma yo fɔ: «E, Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ, Yɛnɛɛlɛ la yɛɛɛ woro wa yɛnɛɛlɛ na, nakoma laga tara na paa ma yen. Ma tunmbyeele mbeɛ pe maa tanri na yala ma nandanwa kala li ni pe kotogo ki ni fuun ni, ma ma koro yɔn finliwɛ na pe ni konaa na kajɛɛɛ piin pe kan. ¹⁵Kì pye ma, yɔn fɔlɔ na màa lɛ ma tunmbyee, na to Davidi wi yeri, màga kala li pye. Sɛnrɛ nda mboro jate màa yo, màri tanga mari yɔn fili nala ma yawa pi fanɛɛɛ na.

¹⁶«Koni Yawe Yɛnɛɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛɛlɛ, yɔn fɔlɔ sanna na màa lɛ ma tunmbyee, na to Davidi wi yeri, li pye mali yɔn fili. Màa wi pye fɔ:

^z 6.4-9: 2 Sami 7.1-13; 1 Kuro 17.1-12

«Ma setirige piile wa yaa kaa taa wa pe ni mbaa cɛɛn wunluwɔ pi na na yege sɔgɔwɔ sanga pyew Izirayeli woolo pe go na. Ko yaa pye ma, na pe kaa pe tangalɔmɔ pi kɔrɔsi, mbaa tanri la yala na *lasiri wi ni, paa yege nga na mboro jate mɔɔ yinwege ki pye na yege sɔgɔwɔ we^a.»

¹⁷«Ki kala na, koni Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele, yɔn fɔlɔ na maa lɛ ma tunmbyee, na to Davidi wi yeri, li pye mali yɔn fili.

¹⁸«Ɛɛn fɔ kaselege ko na, Yenɲele li mbe pan mbe cɛn laga tara ti na senwee wi ni oke? Wele ali yere naayeri wo naa wi gbeme pi ni fuun pɪ kologo ma na, si ka logo go nga mɪ kan ma kan ko. ¹⁹Konaa ki ni fuun, Yawe Yenɲele, na Yenɲele, nunɣbolo jan ma mi ɲa ma tunmbyee na yenrɛwe pi logo, mala yenrɛwe gbɔɔ pi logo. Mi ɲa ma tunmbyee, gbelege nga mila gbele nɔɔ yenri, maga logo. ²⁰Ki yaga maa ki go nga ki kɔrɔsi yɔnlɔ naa yembine, katugu mboro jate maa ki yo ki laga nga ki wogo na ma yo fɔ: «Pa mi yaa lanla yeɛ nari laga ki laga nga ki ni.» Mi ɲa ma tunmbyee, yenrɛwe mba mila yenri laga ki laga nga ki ni, pi logo^b. ²¹Mi ɲa ma tunmbyee konaa Izirayeli, ma woolo pe ni, na waga pan mbe yege wa laga ki laga nga ki yeri mbɔɔn yenri, maga yaga ma we yenrɛwe pi logo. Ee, mbɔɔn ta wa ma cɛnsaga ki ni wa naayeri, ma we yenrɛwe pi logo, ma we kapere ti kala yaga we na.

²²«Na lere wa ka kapege pye wi lewee yenle wa na, na paga wi ɲgbanga mbe yo wi pan wi wugu ki wogo ki na wa ma saraga wɔsaga ki yege sɔgɔwɔ, laga ki go nga ki ni, ²³mbɔɔn ta wa yenɲele na, maga kala li logo, mali yege wɔ, mɔɔ tunmbyeele pe kiti wi kɔn, ma kapere pyefɔ wi le jɔlɔgɔ mbe yala wi kapyege ki ni, mbe tanga kan ɲa wɪ sin wi yeri mbe yala wi yen ma sin yege nga na ki ni^c.

²⁴«Na ma woolo, Izirayeli woolo wele, paga kari malaga na, a pe jugu-ye pɛ ya pe ni, katugu pɛ kapege pye ma na, na paga sɔngɔrɔ mbe pan ma kɔrɔgɔ, mbe pan mbɔɔn gbɔgɔ, mbɔɔn yenri, na paga ma yenrɛwe gbɔɔ yenri laga ki go nga ki ni, ²⁵mbɔɔn ta wa yenɲele na, ma logo pe yeri, mɔɔ woolo, Izirayeli woolo pe kapere ti kala yaga pe na. Tara nda maa kan pe yeri konaa pe tɛlɛye pe yeri, ma sɔngɔrɔ ma pan pe ni wa ti ni.

²⁶«Na tisaga wegele ke ka ka tɔn wa naayeri mbe ti tisaga ki ka kaa paan naa, katugu ma woolo pɛ kapege pye ma na, na paga ma yenri laga ki laga nga ki ni, mbɔɔn gbɔgɔ konaa mbe pe kapere ti yaga, mbe pan ma kɔrɔgɔ, katugu mɔ pe jɔlɔ ma kɔ, ²⁷kona mbɔɔn ta wa yenɲele na, ma logo pe yeri, mɔɔ tunmbyeele, Izirayeli woolo pe kapere ti kala yaga pe na. Pe

^a 6.16: 2 Wunlu 2.4 ^b 6.20: Dete 12.11 ^c 6.23: Kila pye, pe ka бага lere wa na mbe yo wɪ kapege, na yaraga ka si ta wa mbege naga fɔ ki fɔ wi yen kapege pyefɔ nakoma wi yen ma sin, pe ma ti ki fɔ wi ma pan wa Yenɲele li go ki ni, mbe pan mbe wugu mbe dɔnga senre yo mbe wa wi yeɛ na ki wogo ki na. Salomɔ wi yen na Yenɲele li yenri, laa piin laa yala ki wogo ki ni (1 Wunlu 8.31-32).

daga mbaa tanri konɔ jenne na na, mali naga pe na. Ma tisaga ki yaga ki pan laga tara ti ni, to nda màa kan ma woolo pe yeri we.

²⁸ «Na funɔ ka ka to wa tara ti ni, na tifeleɛ yama ka ka to wa tara ti ni, na yarilire tiga kaa waga mbaa fɔnri yere na, na *gbato wo naa kambɛɛɛ ti ni tiga ka pan mbe yarilire ti jɔɔ, na juguye paga ka pan mbe malingbɔɔnɔ censaga kan wa ma woolo pe tara, wa pe cara nda pɛ malaga sigemboro kan mari maga ti tanla mbe pe yɔn tɔn, na jɔɔɔ cenle pyew konaa yama cenle pyew ka ka to pe na, ²⁹na lere o lere ka kɔɔn yenri, mbɔɔn yenrɛwɛ gbɔɔ yenri, nakoma na ma woolo, Izirayeli woolo wele, pe ni fuun nungba nungba paga nga ki pe nawa pi tanga konaa pe tege ki ni ti jɛn mberi yaga, na paga pe keyen yi yirige mbe wa wa ki go nga ki yeri mbɔɔn yenri, ³⁰mbɔɔn ta wa yenɲele na wa ma censaga ki ni, ma logo pe yeri, ma pe kapere ti kala yaga pe na, ma lere nungba nungba pyew wi sara ma yala wi kapyege ki ni, katugu mà lere nungba nungba pyew wi nawa kala li jɛn; katugu mboro ma sɛnwɛe wi nawa kala li jɛn. ³¹Ki ka pye ma, pe yaa la fyɛ ma yɛɛ konaa mbaa tanri ma konɔgolo ke na wagati ɲa fuun pe yaa pye laga tara ti ni wi ni, to nda màa kan we teleye pe yeri we.

³² «Ki pyelɔmɔ nungba pi na, nambanɲa ɲa wi woro Izirayeli tara woo, ma woolo wo wa, na wiga ka yiri taleere ta ni mbe pan ma megbɔɔ ki kala na, naa ma fanɲa konaa ma yawa pi kala na, na wiga ka pan mbɔɔn yenri laga ki go nga ki ni, ³³mbɔɔn ta wa yenɲele na, wa ma censaga ki ni, ma logo ki nambanɲa wi yeri, ma nga fuun wi yenri ma yeri ki pye wi kan, janɔo dunrɛya woolo pe ni fuun pɔɔn meɛ ki jɛn paa fyɛ ma yɛɛ, paa yɛɛ nga na Izirayeli, ma woolo pe yen. Ko pe yaa ki jɛn mbe yo go nga mɪ kan ki yen mboro wogo.

³⁴ «Na ma woolo paga ka yiri mbe sa malaga gbɔn pe juguye pe ni, mbe yala konɔ na ma yaa ka kan pe yeri li ni, na paga yɛɛ wa wa ca nga mà wɔ konaa go nga mɪ kan ma meɛ ni ki yeri mbɔɔn yenri, ³⁵mbɔɔn ta wa yenɲele na, wa ma censaga ki ni, ma pe yenrɛwɛ naa pe yenrɛwɛ gbɔɔ pi logo, ma yere pe kala li na.

³⁶ «Na Izirayeli woolo paga kapege pye ma na, katugu lere wo wa woro wa ɲa wila kapege pye. Na maga nawa ɲɔban pe ni, mbe pe le pe juguye pe kɛɛ, na pe juguye paga pe koli mbe kari pe ni kulowo ni tara ta ni, taleere nakoma tara nda ti yen tɔɔn ta ni, ³⁷pɛ pe koli ma kari pe ni tara nda ni, mbe pe ta wa ti ni, na paga pe jatere wi kanɲa mbe sɔnɔɔ mbe pan ma kɔɔɔ, na paga ma yenrɛwɛ gbɔɔ yenri wa tara nda pɛ pe koli ma kari wa ti ni, mbe yo fɔ: «Wɛ kapege pye, ma jɔɔwɔ pye, ma kamba-sinɲɛ pye,» ³⁸mbe pe ta wa tara nda pe yen wa kulowo pi ni ti ni, to nda pɛ pe koli ma kari pe ni wa, na paga sɔnɔɔ mbe pan ma kɔɔɔ pe kotogo ki ni fuun ki ni konaa pe nawa pi ni fuun pi ni, mbe yɛɛ wa wa tara nda màa kan pe teleye pe yeri ti yeri, naa wa ca nga mà wɔ ki yeri

konaa go nga m̀ kan ma mege ni ki yeri, ³⁹kona mbɔɔn ta wa yenjele na, wa ma censaga ki ni, ma pe yenrewe naa pe yenrewe gbɔɔ pi logo, ma yere pe kala li ni. Mɔɔ woolo pe kapere nda pè pye ma na ti kala yaga pe na.

⁴⁰«Koni, na Yenjele, ma yengele ke yenge ma nungbolo jan, yenrewe mba m̀ɔ yenri laga ki laga nga ki ni, maa logo!

⁴¹Koni Yawe Yenjele, mboro ɲa Yenjele, yiri ma pan ma cɛn laga laga nga ki yen ma wogosaga ki ni.

Ta paan mboro naa ma yɔn finliwe kesu wi ni,

wo ɲa ma yawa pi maa pi yɛ nari wa we.

Yawe Yenjele, mboro ɲa Yenjele, ki yaga ma ***saraga wɔfenne** pe shɔwɔ pi ta, paa yege nga na lere ma kaa wi yɛ fere we.

Mbele pè taga ma na, paa yɔgɔri nayinme gbɔɔ ni.

⁴²Yawe Yenjele, mboro ɲa Yenjele, wunluwɔ ɲa mà ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ, maga kaa wa.

Yinme kagala ɲgele mà pye ma tunmbyee Davidi wi kan, ki yaga ma jatere pye ke na^d.»

**Yenjele li gbɔgɔwɔ yanwa
pila sherigo gbɔgɔ ki yin
(1 Wunlu 8.62-66; Esidi 6.15-18)**

7 ¹Naa Salomɔ wila kaa kɔ wi yenrewe pi na, a kasɔn si yiri wa yenjele na ma to wa ***saraga sogowogo** ki na, maga sogo pew konaa saara sannda ti ni. Kona, a Yawe Yenjele li gbɔgɔwɔ yanwa pì si pan ma ***sherigo gbɔgɔ** ki yin^e. ²***Saraga wɔfenne** pe sila ya ye wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgɔ ki ni, katugu Yawe Yenjele li gbɔgɔwɔ yanwa pila sherigo gbɔgɔ ki yin. ³***Izirayeli** woolo pe ni fuun paa kasɔn k̀i yan k̀i yiri wa naayeri konaa Yawe Yenjele li gbɔgɔwɔ yanwa pi ni na tinri wa sherigo gbɔgɔ ki na. Kona, a pè si fɔli ma pe yere ti jiile wa tara, wa laga nawa mba pè wɔlɔgɔ ki na, ma Yawe Yenjele li gbɔgɔ mali sɔn ma yo fɔ:

«Ee, li yen jenne,

Ee, li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.»

⁴Kona, wunlunaɲa wo naa leele pe ni fuun pe ni, pè si saara wɔ Yawe Yenjele li yeri. ⁵Wunlunaɲa Salomɔ wila nɛrɛ waga nafa ma yiri shyen (22 000) konaa simbaala naa sikaala waga cɛnme naa nafa (120 000) wɔ ***saraga**. Pa wunlunaɲa wo naa leele pe ni fuun pe ni, paa Yenjele li sherigo gbɔgɔ ki yɔn yeenge fɛti wi pye yeɛn. ⁶Saraga wɔfenne paa pye wa pe tunɲgo ki na. ***Levi setirige piile** paa pye na Yawe Yenjele li yari-gbɔnrɔ ti gbɔɔn, to nda wunlunaɲa Davidi wila gbegale paa Yawe Yenjele li sɔnni yuuro ni paa yuun fɔ: «Ee, li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.» Davidi

^d 6.41-42: Yuuro 132.8-10 ^e 7.1: Levi 9.23-24

wo wila ki konɔ kan pe yeri ma yo paa ki yarigbɔnrɔ ti gbɔɔn, paa Yawe Yenɲele li sɔnni. Saraga wɔfenne paa pye na mbaanra ti wiin pe yesinme na. Izirayeli woolo pe ni fuun paa pye ma yere wa.

⁷Kona, a Salomɔ wɔ si sherigo gbɔɔ go longo ki nandogomɔ pi pye ***kpoyi**, ko nga ki yen wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki yege kee yeri we. A wɔ si saara sogoworo to naa ***nayinme saara** ti yanlaga ki wɔ mari sogo wa ki laga ki na, katugu tuguyenre ***saraga wɔsaga** nga Salomɔ wila gbegele kila kologo ki saara ti na, saara sogoworo, naa muwe saara konaa na-yinme saara ti yanlaga ki ni, ti saa kun wa ki na.

⁸Ki wagati wi ni, Salomɔ wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni paa feti wi pye fɔ ma saa gbɔn pilige kolɔshyen. Janwa gbɔlɔ lɔa yiri tara ti lagapyew ki ni ma pan, maga le wa Hamati ca wasege ki na fɔ ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara lafogo ki yɔn na^f. ⁹Pilige kolɔtaanri wogo ki na, a pɛ si gbogolo ma sheri, katugu paa saraga wɔsaga ki yɔn yeenge feti wi pye ma saa gbɔn pilige kolɔshyen, mɛe feti wi pye naa piliye kolɔshyen ya yege ni. ¹⁰Ye le li yenge kolɔshyen wogo ki pilige nafa ma yiri taanri wogo ki na, a Salomɔ wɔ si leele pe yaga ma yo paa kee wa pe ***paara yinre**. Paa kari yɔɔrimɔ naa nayinme ni wa pe kotogo na, kajenge nga Yawe Yenɲele lɔa pye Davidi wi kan, naa Salomɔ konaa Izirayeli, li woolo pe kan ki kala na.

Yenɲele lɔa li yee naga
Salomɔ wi na ki shyen wogo na
(1 Wunlu 9.1-9)

¹¹Kona, a Salomɔ wɔ si kɔ Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ kanga konaa wunluwɔ go kanga ki na. Ki pye ma, tunngo nga fuun wila pye na jaa mbe pye Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki kanga naa wunluwɔ go ki kanga wogo ki na ki si kɔ. ¹²Kona, a Yawe Yenɲele li sili yee naga Salomɔ wi na yembinɛ la ni, ma yo fɔ: «Mɔɔ yenrewe pi logo. Migi laga nga ki wɔ ki pye go nga pe yaa la saara woo wa ki ni na yeri. ¹³Na mi ka ka tisaga wegele ke tɔn wa naayeri mbe ti tisaga ki ka kaa paan naa, na mi ka ka konɔ kan kambeere ti yeri mbe yo ti yaara ti ka laga tara ti ni, na mi ka ka tifelege yama wa na woolo pe na, ¹⁴kona na woolo poro mbele na mege ki yen na yinri pe na, na paga pe yee tirige, mbanla yenri, mbanla lagaja, na paga pungo wa pe kombegele ke ni, mbanla ta wa yenɲele na, mi yaa logo pe yeri, mbe pe kapere ti kala yaga pe na, mbe pe tara ti jɔlɔɔ ki kɔ. ¹⁵Koni na yege yaa pye pe na, mi yaa nungbolo jan mbaa yenrewe mba pila piin laga ki laga nga ki ni pi nuru. ¹⁶Koni migi go nga

^f **7.8:** *Maga le wa Hamati ca wasege ki na fɔ ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara lafogo ki yɔn na, ko kɔɔ wo yen maga le tara ti go nga na wa yɔnlɔparawa kalige kee yeri ma saa ki wa tara ti go nga na wa yɔnlɔparawa kamege kee yeri.*

ki wɔ maga pye kpoyi, jango mbaa na yɛɛ nari wa ki ni sanga pyew. Mi yaa la wele ki na konaa na jatere wi yaa pye ki na sanga pyew. ¹⁷Mboro wo na, na ma kaa tanri na yege sɔgɔwɔ paa yege nga na ma to Davidi wɔ tanga na yege sɔgɔwɔ, mbaa nga fuun mɪ yo ma kan ki piin, mbanla kondɛgɛngɛle naa na kakɔndɛgɛngɛle ke le mbaa tanri ke na, ¹⁸pa kona mi yaa yeresaga kan ma wunluwɔ pi yeri mbe yala *yɔn finliwe mba mɪla le ma to Davidi wi ni pi ni; mɪla wi pye fɔ: «Leele yaa kaa taa ma setirige piile pe ni mbaa cɛɛn wunluwɔ pi na Izirayeli tara ti go na^g.» ¹⁹Ɛɛn fɔ na yaga pɔngɔ wa na yeri, mbe je na kondɛgɛngɛle konaa na ngasegele ngele mɪ kan ye yeri ke na, na yaga kari mbe saa tunngo piin yarisunndo ta yege kan konaa mbaa fɔli ti yege sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo, ²⁰kona tara nda mɪ kan ye yeri, mɪ yaa ye yirige mbe ye wɔ wa ti ni. Ki sherigo gbɔgɔ nga mɪ pye kpoyi, mbaa na yɛɛ nari wa ki ni, mɪ yaa je ki na mbege lali na yɛɛ ni. Pa mɪ yaa ti cengele ke ni fuun kaa ki la koo ye na, kaa tɛge ye na ki wogo ki na.

²¹«Ali mbege ta ki sherigo gbɔgɔ nga ki yaa pye gbɔgɔwɔ ni yege o yege, leele mbele fuun pe yaa kaa tooro le ki tanla, ki yaa ka to pe yɔn na, paa pe yɛɛ yewe mbaa yuun fɔ: «Kɪ pye mele, a Yawe Yɛngɛle li sigi tara nda to naa ki sherigo gbɔgɔ nga ki ni ti tɛge tɛgelɔmɔ mba pi na ma^h?» ²²Pa kona leele pe yaa ka pe yɔn sogo mbe yo fɔ: «Ko pye ma, katugu pɛ laga Yawe Yɛngɛle, pe tɛleye Yɛngɛle li na, lo na lɔa pe yirige wa Ezhipiti tara we. Pɛ taga yarisunndo ta yege na, na fɔli ti yege sɔgɔwɔ nari gbogo konaa na tunngo piin ti kan. Ko kɪ ti ligi jɔlɔgɔ nga ki ni fuun ki wa pe na.» »

Salomɔ wɪla cara ta yege kan

(1 Wunlu 9.10-28)

8 ¹Yele nafa Salomɔ wɪla pye ma Yawe Yɛngɛle li *sherigo gbɔgɔ konaa wi yɛɛra go ki ni ti kan. ²Kona, *Tiri ca wunlunɔɔa Huramu wɪla cara nda kan wi yeri, a wɪ si sɔngɔɔ mari kan naa fɔngɔ, mɛɛ *Izirayeli woolo pele pye, a pɛ saa cɛn wa ti ni. ³Ko pɔngɔ na, a Salomɔ wɪ si yiri ma saa to Hamati Zoba ca ki na maga shɔ maga ta. ⁴A wɪ si Tadimɔri ca ki kan naa fɔngɔ wa *gbinri wi ni konaa cara nda fuun wɪla kan wa Hamati tara mbaa wi yarilire ti teri wa ti ni. ⁵A wɪ si Beti Horɔn ca nga wa gona konaa Beti Horɔn ca nga wa nɔgɔna ti kan. Malaga sigɛ-cara lari, pɔa malaga sigemboro kan mari maga, kɔɔɔ la pye ti na naa sɔgɔyaara ni mari tɔɔndɔ. ⁶Baalati ca naa cara nda fuun tɪla pye Salomɔ wi woro, naa cara nda fuun wɪla pye naa malaga gbɔnwotoroye pe teri konaa cara nda fuun wɪla pye naa shɔnye pe teri, wɪla ti kan. Yaraga nga fuun wɪla pye na jaa mbe kan wa Zheruzalemu ca, naa wa Liban tara

konaa wi fannga kila pye tara ti laga nga fuun go na, wila ki kan. ⁷Leele pèle la pye wa tara ti ni, poro sila pye Izirayeli woolo, poro la wele Heti cenle woolo, naa Amori cenle woolo, naa Perezi cenle woolo, naa Hevi cenle woolo konaa Zhebusi cenle woolo. ⁸Ki cengele ke setirige piile mbele pàa koro wa tara ti ni, poro mbele Izirayeli woolo pe sila pe tongo mbe pe kò, poro wele Salomò wila le ma wa porotaya tunndo ti na; pe yen ki wogo ki na ali ma pan ma gbòn nala. ⁹Een fò Salomò wi sila Izirayeli woo wo wa pye kulo wa tunndo ti ni, katugu poro la pye wi malingbòonlò. Wila pele pye malingbòonlò teelee, naa wi malaga gbònwotoroye teelee konaa wi shòn lugufenne teelee. ¹⁰Teelee cènme shyen naa nafa shyen ma yiri kè (250) wunlunaŋa Salomò wila wò ma tege tunmbyeele pe go na paa pe kòròsi.

¹¹Salomò wila ti a ***Farawòn** wi sumborombyò wì yiri wa Davidi ca ki ni, ma kannga wa go nga wila kan wi kan ki ni; katugu wila wi yee pye fò: «Kii daga na jò wi cèn wa Davidi wi wunluwò go ki ni, Izirayeli tara wunlunaŋa we; katugu Yawe Yenŋele li ***yòn finliwe kesu** pòò tege laga nga na, ki yen ***kpoyi**.»

Sherigo gbògò tunngo ki yege wòmò

¹²Kona Salomò wi nɛɛ ***saara sogoworo** woo Yawe Yenŋele li yeri wa li ***saraga wòsaga** ki na, ko nga wila kan li kan wa sherigo gbògò ki ndògòrò ti yege we. ¹³Wila pye na saara ti woo ki na ma yala Moyisi wila nga yo pilige nungba nungba pyew ***saraga** wògò wogo ki na ki ni, naa cènpiliye woro ti ni, naa yevòndò woro ti ni konaa sherege fetiye taanri mbele pe maa piin yelee li ni pe woro ti ni, poro la wele ***leve fu buru feti**, naa ***Pantikòti** feti konaa ***Gbataala nògò feti** wi niⁱ. ¹⁴Wila ***saraga wòfenne** ngbeleye yi tege pe tunndo ti na, ma yala wi to Davidi wila ki kòn maga tege yege nga na ki ni. Wila ***Levi setirige piile** pe tege pe tunngo ki na. Ko la pye mbaa Yawe Yenŋele li sònni konaa mbaa tunngo piin saraga wòfenne pe yege sògòwò, mbe yala pilige nungba nungba pyew tunngo pyelòmò pi ni. Wila yeyòngò kòròsifenne ngbeleye yi tegetege yeyònrò ti na; katugu Yenŋele li lere Davidi pa wila ki yo ma^j. ¹⁵Iŋgasele na wunlunaŋa wila kan saraga wòfenne naa Levi setirige piile pe wogo na konaa yarijende tegesaga ki wogo na, pe sila li ke.

¹⁶Pa Salomò wi tunndo ti ni fuun tila kò yeen, maga le Yawe Yenŋele li go nògò lepilige ki na fò ma saa gbòn ki kòpilige ki na. Kona, a Yawe Yenŋele li go ki kanga kì si kò.

¹⁷Kona, a Salomò wì si yiri ma kari wa Eziyòn Geberi ca konaa wa Eyilati ca, wa Edòmù tara. ¹⁸Wunlunaŋa Huramu wila tòn mòkòrò

ⁱ 8.13: Eki 23.14-17; 34.22-23; Levi 23; Nambu 28.17-31; 29.12-39; Dete 16.16

^j 8.14: 1 Kuro 26

torogo, mari le wi yɛɛra tunmbyeele poro naa tunmbyeele mbele pe kɔgoje wi jɛn pe kɛɛ, pe sari kan Salomɔ wi yeri. A pɛ si saa gbɔn wa Ofiri tara poro naa Salomɔ wi tunmbyeele pe ni, mɛɛ sɔngɔɔ ma pan tɛ tɔni kɛ ma yiri kanjurugo si ni wunlunana Salomɔ wi kan.

**Seba tara wunlunɔ wila kari
ma saa wunlunana Salomɔ
wi shari**

(1 Wunlu 10.1-13)

9 ¹Saba tara wunlunɔ wila ki logo ma yo Salomɔ wi mɛɛgɛ kɪ yiri, a wɪ si pan wa Zheruzalemu ca, mbe pan mboo wa mbe wele nandale-ɲegele ni. Wila pan lelegere ni wi pungo na, naa yɔngɔmɛye ni mbele tuguro la pye pe na, to la pye nuwɔ taanyaara, naa tɛ legere konaa sinndɛɛrɛ sɔngɔbanga woro. Wila pan wa Salomɔ wi yeri, ma pan ma senre nda fuun tila pye wa wi nawa ti yo maa kan. ²Yewige ɲga fuun wila yewe, Salomɔ wila wi yɔn sogo ki ni fuun ki na. Yewige ka kpɛ sila pye ma ɲgbɔn Salomɔ wi yeri, ɲga wi saa ya mboo yɔn sogo ki na.

³Kona, a Saba tara wunlunɔ wɪ sigi wele maga yan fɔ tijinliwɛ gbɔɔ la pye Salomɔ wi yeri. Salomɔ wila go ɲga kan wila ki yan fun, ⁴naa yaakara nda paa pye na kaa wa wi go ti ni, naa wi legbɔɔɔ pe yinre ti ni, naa wi tunmbyeele pe tunɲgo pyelomɔ konaa pe yaripɔɔ ti ni, naa tunmbyeele mbele paa pye yaara nda pe maa woo ti yɛgɛ wɔfenne konaa pe yaripɔɔ ti ni, konaa ***saara sogoworo** nda wila pye na woo wa Yawe Yɛnɲɛle li ***sherigo gbɔɔ** ki ni ti ni. A kɪ si to wi yɔn na fɔ jɛngɛ. ⁵Kona, a wɪ si wunlunana wi pye fɔ: «Mala ta wa na tara, senre nda mɪ logo ma kapyegele ke wogo na konaa ma tijinliwɛ pi wogo na, jaga ti yɛn kaselege. ⁶Sanga ɲa ni mi fa pan mbege yan na yɛ, senre nda fuun paa pye na yuun, mi sila taga ti na. Wele, ma tijinliwɛ gbɔɔ pe sila pi walaga senre yo na kan yɛrɛ. Ma mɛɛgɛ kɪ yiri yɛgɛ ɲga na, a mɪ logo, mɔ wɛ ko na. ⁷Ferewɛ yɛn ma go woolo pe woo! Ferewɛ yɛn ma tunmbyeele pe woo, poro mbele pe yɛn ma ni nɔɔ tijinliwɛ senre ti nuru wɛ! ⁸Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle li woo, lo na li kajɛngɛ pye ma kan mɔɔ tɛgɛ wa li wunluwɔ jɔngɔ ki na, jɔngɔ ma pye wunluwɔ Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle li mɛɛgɛ ki na! Mɔ jɛn ***Izrayeli** woolo pɔɔn Yɛnɲɛle li ndanla, a laa jaa pe koro wa fɔ sanga pyew. Ko kɪ ti lɔɔn tɛgɛ pe wunlunana, jɔngɔ maa pe kagala ke yɛgɛ woo kasinɲgɛ naa kaselege ni.»

⁹Ko pungo na, a Saba tara wunlunɔ wɪ si tɛ tɔni taanri naa kɔngɔ kan wunlunana Salomɔ wi yeri, naa nuwɔ taanyaara legere ni konaa sinndɛɛrɛ sɔngɔbanga woro ni. Saba tara wunlunɔ wila pan ma nuwɔ taanyaara nda kan wunlunana Salomɔ wi yeri, lere fa pan mbe nuwɔ taanyaara ta kan wa Izrayeli tara mbe wɛ to na^k.

^k 9.1-9: Luki 11.31

¹⁰Huramu wi tunmbyeele naa Salomɔ wi tunmbyeele mbele pàa pan te wi ni ma yiri wa Ofiri tara, pàa pan fun santali tire ni konaa sinnɔɔere sɔnɔgbanga woro ni^l. ¹¹Wunlunana wila santali tire ta tege ma lugu-saga gbegele, mbaa yiin wa Yawe Yenɔɔele li sherigo gbɔɔɔ ki ni konaa wa wunluwa go ki ni, ma ta tege ma ngɔniye naa juruye gbegele yuru-kɔɔɔ pe kan. Pe fa ki tire cɛnle ta yan wa Zhuda tara faa. ¹²Kona, yaraga nga fuun Saba tara wunlunɔ wila pye na jaa konaa nga fuun wila yenri, Salomɔ wila ki ni fuun ki kan wi yeri. Wila yarilegere kan wunlunɔ wi yeri ma we nda wila pan ma kan wunlunana Salomɔ wi yeri ti na. Ko pungo na, a Saba tara wunlunɔ wo naa wi tunmbyeele pe ni pɛ si songɔɔ ma kari pe tara.

Wunlunana Salomɔ
wila pye penjagbɔɔ fɔ
(1 Wunlu 10.14-25; 1 Kuro 1.14-17)

¹³Yeɛ nungba nungba pyew te tɔni nafa pàa pye na paan na kaan Salomɔ wi yeri. ¹⁴Mbe taga wa ko na, safari wafenne, naa perefenne konaa Larabu tara wunlumbolo pàa pye na lambo sara wi yeri; tara ti janmaratigiye pàa pye na nizara woo wi yeri, na paan te naa warifuwe ni wi kan.

¹⁵Wunlunana Salomɔ wila ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔɔ cɛnme shyen (200) gbegele te ɲa pɛ gbɔn wa ni. Te culo kɔɔɔlɔni kɔɔɔlɔni pàa tege ma ti ni fuun nungba nungba ti gbegele. ¹⁶A wì tugurɔn sigeyaara jɛgele jɛgele cɛnme taanri (300) gbegele te ɲa pɛ gbɔn wa ni. Te culo taanri-ndaanri pàa tege ma ti ni fuun nungba nungba ti gbegele. A wunlunana wì si saa ti tege wa wunluwa go nga pàa pye na yinri Liban kɔɔɔɔ go ki ni^m.

¹⁷A wunlunana wì si wunluwa jɔngɔ gbɛngbɛnge ka gbegele solo ngangala ni, mɛɛ te piiri wo ki na maga tɔn. ¹⁸Pàa lugusara kɔɔɔlɔni gbegele ki wunluwa jɔngɔ ki na, naa tɔɔɔ tagasaga te wogo nungba ni ki na. Keyen tagasaga la pye jɔngɔ ki kanngɔɔɔ shyen yi na. Pàa jara yanleɛle shyen te ma pe yerege yerege keyen tagasara ti nungba nungba ti tanla. ¹⁹Pàa jara yanleɛle kɛ ma yiri shyen gbegele ma pe yerege yerege jɔngɔ ki lugusara kɔɔɔlɔni ti kanngɔɔɔ shyen yi na. Ki jɔngɔ cɛnle ka fa gbegele wunluwa pa yege ni gbɛn.

²⁰Wunlunana Salomɔ wi wɔjɛngɛle ke ni fuun kàa pye te wogo-lo. Wi wunluwa go nga pàa pye na yinri Liban kɔɔɔɔ go ki yaapire ti ni fuun tila pye te piiri woro. Yaraga ko ka sila pye wa wari-fuwe wogo, katugu Salomɔ wagati wi na, pe sila pye na warifuwe wi jate. ²¹Katugu tɔnmɔkɔɔɔɔ tugbɔɔɔ la pye wunlunana Salomɔ

^l 9.10: 1 Wunlu 5.6 ^m 9.16: 1 Wunlu 7.2

wi yeri, nda tìla pye na kee wa Tarisisi ca; Huramu woolo poro pàa pye ti tunmbyeele. Yele taanrindaanri pyew tìla pye na paan te, naa warifuwe, naa solo ngangala, naa kana konaa sannjere nda pe yinri pan ti ni. ²²Wunlunana Salomo wi mege kila yiri ma we dunruya wunlumbolo pe ni fuun pe na wi yarijende tawa po naa wi tijinliwe pi kala na. ²³Dunruya wunlumbolo pe ni fuun pàa pye naga lagajaa mbe wunlunana Salomo wi yan, jango mbe tijinliwe mba Yenengele li kan wi yeri pi senre ta logo. ²⁴Pe ni fuun nungba nungba pàa pye na paan pe yarikanra ni wi kan, to lari nda warifuwe yaara, naa te yaara, naa yariporo, naa malingbonyaara, naa nuwo taanyaara, naa shonye konaa sofilele worosoye ni. Ko la pye na piin ma ye le pyew.

²⁵Shonye naa malaga gbɔn wotoroye tegesara waga tijere (4 000) tìla pye Salomo wi yeri, naa shɔn lugufenne waga ke ma yiri shyen (12 000) ni. Wi malaga gbɔn wotoroye pàa pye cara nda ni, wila pele tegetege wa ti ni konaa ma pele tege wa wo wunlunana wi yee tanla wa Zheruzalemu. ²⁶Maga le wa Efirati gbaan wi yɔn na fo ma saa gbɔn wa Filisiti tara fenne pe tara ti na konaa ma kari ma saa gbɔn fo wa Ezhipiti tara kɔnlo li na, Salomo wila pye ko wunlumbolo poro pe ni fuun go naⁿ. ²⁷Wunlunana wila ti, a warifuwe wi lege wa Zheruzalemu ca paa sinndeere yen, ma ti a ***sediri** tire ti lege wa fun paa yege nga na sikomori tire ti yen ma lege wa yanwira tigiwen tara ti ni we^o. ²⁸Pàa pye na yinrigi shonye pe ni wa Ezhipiti tara konaa tara sannda ti ni na paan pe ni Salomo wi kan^p.

Salomo wi kunwo

(1 Wunlu 11.41-43)

²⁹Salomo wi kapyegele sanngala, kongbanngala koro naa pungo wogolo ke ni, ke yen ma yɔnlogo wa ***Yenengele yɔn senre yofɔ** Natan wi kapyegele sewe wi ni, naa wa Yenengele yɔn senre yofɔ Ahiya na wila yiri wa Silo ca wi Yenengele yɔn senyoro ti ni, konaa wa yariyanra yanfo Yedo wi yariyanra sewe wi ni, wo na wila yɔnlogo ma para Nebati pinambyo Yerobowamu wi wogo na we. ³⁰Salomo wila yegele ngele pye wunluwo pi na Izirayeli tara ti ni fuun ti go na wa Zheruzalemu ca kaa pye nafa shyen. ³¹Ko pungo na, a Salomo wi si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pè suu le wa wi to Davidi wi ca. A wi pinambyo Orobowamu wi si cen wunluwo pi na wa wi yɔnlo.

ⁿ 9.26: Zhen 15.18; 1 Wunlu 4.20 ^o 9.27: Dete 17.17; 1 Wunlu 10.27; 1 Kuro 1.15

^p 9.28: Dete 17.17

ZHUDA TARA WUNLUMBOLO PE KAGALA

10-36

Orobowamu wila je
mbe logo Izirayeli woolo pe yeri
(1 Wunlu 12.1-15)

10 ¹Kona, a Orobowamu wì si yiri ma kari wa Sishemu⁹ ca, katugu ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun pàa gbogolo wa mboo tēge wunluwo. ²A Nebati pinambyo Yerobowamu wì sigi wogo ki logo maga ta wila pye bere wa Ezhipiti tara, to nda wila fe wunlunaŋa Salomo wi yege ma saa lara wa we. A wì si yiri wa Ezhipiti tara ma songoro wa Izirayeli tara. ³A pè si leele tun, a pè saa wi yeri ma pan wi ni. Kona, a wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni pè si kari ma saa para Orobowamu wi ni, ma yo fo: ⁴«Ma to wila tugugboro taga we go na. Koni, na maga porotoya tunndo naa tugugboro nda ma to wila taga we go na ti tifaga we na, pa we yaa la tunngo piin ma kan.»

⁵A Orobowamu wì si pe pye fo: «Ye songoro gben, mi yaa jatere pye. Piliye taanri torongolo ye pan laga na yeri.» A leele pè si songoro ma kari.

⁶Kona ^{*}lelele mbele pàa pye na tunngo piin wunlunaŋa Orobowamu wi to Salomo wi ni wi yinwege sanga wi ni, a wì si saa pe gbogolo ma pe yewe ma yo fo: «Yoro naga jaa mbe ki leele mbele pe yon sogo mbe yo mele?»

⁷A lelele pè suu yon sogo ma yo fo: «Na maga pye jenne ki leele mbele pe ni, na maga kajenge pye pe kan mbe pe yon sogo senjende ni, pa pe yaa pye ma tunmbyeele sanga pyew.» ⁸En fo Orobowamu wi sila lelele pe yerewe senre ti le. Wo naa lefonmbolo mbele pàa yiri ma le ja, poro mbele pàa pye le wi tanla, a wì si poro yewe. ⁹Wila pe pye fo: «Ki leele mbele pè pan mala pye ma yo tugugboro nda na to wila taga pe go na, mberi tifaga pe na, yaa jaa mbe pe yon sogo mbe yo mele?» ¹⁰A wi yenlezaga lefonmbolo pè suu yon sogo ma yo fo: «Ki leele mbele pè pan ma senre nda yo ma kan ma yo fo ma to wila tugugboro taga pe go na, mari tifaga pe na, pa ma yaa pe yon sogo mbe yo yeen fo: «Na yombenjo wì gbogo ma we na to wi senne li na^r. ¹¹Koni yè yo fo na to wila tugugboro taga ye go na, nda mi wo yaa taga ye go na, to yaa nugu na

⁹ 10.1: 1 Wunlu 12.1 ^r 10.10: Iŋga ki yo: Na yombenjo wì gbogo ma we na to wi senne li na, ko koro wo yen fo: Fannga yen na yeri ma we na to wi fannga ki na. Faa Izirayeli woolo pàa pye na senne li jate paa senwee wi fannga ki go yen, yombenjo wo la pye na senwee wi fanngogo ko nari. Ki cen ndee Orobowamu wila ki naga ma yo wo fanngogo ye, ko yen fannga ni ma we wi to wi fannga ki na.

to wo woro to na. Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatorogo ni, mi wo yaa la ye yeregi naala ni^s. »

¹²Pilige taanri wogo ki na, a Yerobowamu wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni pè si sɔngɔɔ ma pan wa wunlunaŋa Orobowamu wi yeri, paa yege ŋga na wila ki yo pe kan fɔ: «Ye sɔngɔɔ ye pan laga na yeri pilige taanri wogo ki na.» ¹³A wunlunaŋa wì si pe yɔn sogo sen-ŋgbanra ni. Wi sila lelele pe yerewe senre ti le. ¹⁴Wila pe yɔn sogo ma yala lefɔnmbɔlɔ pàa yerewe senre nda yo to ni. Wila pe pye fɔ: «Na to wila tugugbɔɔ taga ye go na; ɛɛn mi fun, mi yaa ka taga ki tugugbɔɔ ti na naa ye go na. Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatorogo ni, mi wo yaa la ye gbɔɔn mbaa ye yeregi naala ni.» ¹⁵Kì pye ma, wunlunaŋa wi sila logo leele pe yeri, katugu Yawe Yɛnɛle lo làa ko pye ma, jaŋgo li yɔn senre yofɔ Ahiya ŋa wila yiri wa Silo ca, senre nda làa yo wi kan, a wìri yo Nebati pinambyɔ Yerobowamu wi kan, ti ta tiri yee yɔn fili^t.

**Izirayeli tara wunluwɔ
pìla kɔn shyen
(1 Wunlu 12.16-20)**

¹⁶Naa Izirayeli woolo pe ni fuun pàa kaa ki yan wunlunaŋa Orobowamu wii yenle mbe logo pe yeri, a pè suu pye fɔ:

«We kala woro Davidi wi ni.

Woro naa Zhese pinambyɔ wi ni, kɔɔɔɔ liwen woro we sɔgɔwɔ.

Izirayeli woolo ye yiri yaa kee ye yinre.

Koni, mboro ***Davidi setirige pyɔ**, ta jaan ma go woolo pe ni.»

Kì pye ma, a Izirayeli woolo pe ni fuun pè si yiri ma kari pe yinre. ¹⁷Izirayeli woolo mbele pàa pye ma cɛn wa Zhuda tara cara ti ni, poro wele Orobowamu wila pye wunluwɔ pe go na. ¹⁸Kona, a wunlunaŋa Orobowamu wì si Hadoramu ŋa wila pye pɔɔɔɔya tunndo pyefenne pe go na wi tun wa Izirayeli woolo pe yeri. ɛɛn fɔ, a Izirayeli woolo pè suu wa sinndeere ni maa gbo. A Orobowamu wo si bala ma ye wa wi wotoro ŋa shɔn maa tile wi ni ma fe ma kari wa Zheruzalemu ca. ¹⁹Kì pye ma, Izirayeli woolo mbele wa tara ti yɔnɔparawa kamenge kee yeri, pè si yiri ma je Davidi wi wunluwɔ go woolo pe na fɔ ma pan ma gbɔn nala.

^s **10.11:** Ŋga kì yo fɔ: *Na to wila pye na ye gbɔɔn na ye yeregi gbatooro ni, mi wo yaa la ye yeregi naala ni*, ko yen naga nari ma yo tege ŋga Orobowamu wi yaa taga Izirayeli woolo pe na, ko yaa we ŋga wi to wila taga pe na ko na. Naala mbele pe senre ti yo, tugurɔn kandɔɔɔɔɔɔɔ jegele jegele kele la wele. Kila pye pe ma ke pɔpɔ wa gbatorogo ki numaga ki na; na paga lere gbɔn ki ni pe maga tile, kandɔɔɔɔɔɔɔ ke mee ye wi ni maa kɔɔnɔ pɔyi pɔyi. ^t **10.15:** 1 Wunlu 11.29-39, Yawe Yɛnɛle làa kì kɔn maga tege mbe jɔɔɔɔɔ wa Salomo wi go woolo pe na wi kapege ko kala na.

Yenŋele li sila yenle
Izirayeli woolo pe malaga gbɔn
pe yee ni
(1 Wunlu 12.21-24)

11 ¹Naa Orobowamu wila kaa sɔngɔɔ ma ye wa Zheruzalemu ca, a wì si Zhuda cenle woolo naa Benzhamɛ cenle woolo pe gbogolo. Pàa pye nambala malingbɔɔnɔ welimbele waga cenme naa nafa tijere (180 000), jango mbe sa malaga gbɔn *Izirayeli woolo sanmbala pe ni, mbe ta mbe Izirayeli tara wunluwo pi sɔngɔɔ mboo kan Orobowamu wi yeri. ²Een fɔ, a Yawe Yenŋele li si para *Yenŋele yɔn senre yofɔ Shemaya wi ni, ma yo fɔ: ³«Ki yo Salomo wi pinambyɔ Orobowamu wi kan, wo ŋa wi yen Zhuda tara wunlunaŋa we, naa Izirayeli woolo mbele fuun pe yen Zhuda cenle woolo naa Benzhamɛ cenle woolo pe kan ma yo fɔ: ⁴«Pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: Yaga ka yiri mbe sa to ye sefenne pe na malaga ni. Ye ni fuun nungba nungba ye sɔngɔɔ yaa kee ye yinre, katugu ki kala na pa li yiri mi yeri.» » A leele pè si logo Yawe Yenŋele li yeri, mɛɛ sɔngɔɔ ma kari, ma malaga ki yaga Yerobowamu wi ni.

Orobowamu wila malaga
sigemboro kan ma cara ta maga

⁵Kona, a Orobowamu wì si cɛn wa Zheruzalemu ca. A wì si malaga sigemboro kan ma cara ta maga wa Zhuda tara ti ni. ⁶Ki cara to lari nda Betileɛmu ca, naa Etamu ca naa Tekowa ca, ⁷naa Beti Zuri ca, naa Soko ca, naa Adulamu ca, ⁸naa Gati ca, naa Maresha ca, naa Zifu ca, ⁹naa Adorayimu ca, naa Lakishi ca, naa Azeka ca, ¹⁰naa Zoreya ca, naa Ayalon ca konaa Eburɔn ca ki ni. Ki cara nda ti ni fuun pa tila pye wa Zhuda tara konaa wa Benzhamɛ tara ti ni. Wila malaga sigemboro kan ma ki cara ti maga. ¹¹Wila ki malaga sigemboro ti gbegele mari kan jɛŋɛ. Kona, a wì si teelee tɛgetɛɛ wa ti ni, ma yarilire tɛgesara gbegele wa, naa sinme konaa duven tɛgesara ni. ¹²*Tugurɔn sigeyaara tugbɔɔɔ naa njaanra la pye wa ki cara ti ni fuun nungba nungba ti ni. Wila ti a ki cara tì fanŋga ta fɔ jɛŋɛ. Zhuda tara naa Benzhamɛ cenle woolo pe tara tila pye wo kee na.

Saraga wɔfenne
naa Levi setirige piile pàa pan
ma taga Orobowamu wi na

¹³Kona, a *saraga wɔfenne poro naa *Levi setirige piile mbele pàa pye wa Izirayeli tara ti lagapyew ki ni, pè si yiri wa pe tara ti ni fuun ti ni ma pan ma taga Orobowamu wi na. ¹⁴Levi setirige piile pàa yiri wa pe cara ti ni konaa ti kanŋgara na lara nda pàa ta pe woro ti ni, ma pan

wa Zhuda tara konaa wa Zheruzalemu ca, katugu Yerobowamu naa wi pinambiile pe ni pàa pe yege kòn Yawe Yenŋele li ***saraga** wogotunngo ki na. ¹⁵Yerobowamu wila leele pele wò wi ye ma pe tege saraga wofenne wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti go na, a poro na sikapene yanleele konaa napene mbele wila gbegele pe gbogo^u. ¹⁶Kona, Izirayeli cengele woolo mbele fuun pàa pye na jaa mbaa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li gbogo pe kotogo ki ni fuun ni, pè si taga Levi setirige piile pe na ma kari wa Zheruzalemu, mbe saa saara woo Yawe Yenŋele, pe teleye Yenŋele li yeri. ¹⁷Kì pye ma, pàa yeresaga kan Zhuda tara wunluwò pi yeri konaa ma fannga kan Salomò pinambyò Orobowamu wi yeri fò ma saa gbòn yeŋe taanri; katugu wila tanga wa Davidi naa Salomò pe tulugo ki ni yeŋe taanri ni.

Orobowamu wi go woolo

¹⁸Orobowamu wila Yerimòti sumborombyò Mahalati wi pòri wi jò. Yerimòti wila pye Davidi pinambyò. Mahalati nò wo lawi ŋa Abihayili. Abihayili to wo lawi ŋa Eliyabu. Eliyabu wila pye Zhese pinambyò. ¹⁹Orobowamu wi jò wila pinambiile se wi kan, poro la wele Yehushi, naa Shemariya konaa Zahamu. ²⁰Ko pungo na, a wì si Abisalòmu^v sumborombyò Maaka wi le wi jò. A Maaka wì si piile pele se wi kan, poro la wele Abiya, naa Atayi, naa Ziza konaa Shelomiti. ²¹Abisalòmu sumborombyò Maaka wila Orobowamu wi ndanla ma we wi jeele sanmbala naa wi cénfenne pe ni fuun pe na. Wi jàpòrimbòlò pàa pye ke ma yiri kòlòtaanri. Wi cénfenne poro la pye nafa taanri. Wi pinambiile pàa pye nafa ma yiri kòlòtaanri, wi sumborombiile pàa pye nafa taanri. ²²Kona, a Orobowamu wì si yekeere ti kan Maaka pinambyò Abiya wi yeri, maa tege wi to seyeenle pe go na, katugu wila pye na jaa wo mbe ka pye wunluwò. ²³Wila tijinliwe ta maa pinambiile pe ni fuun pe jaraga wa Zhuda tara naa Benzhamè cénle woolo pe tara cagbòrò ti ni, to nda pàa malaga sige-mboro kan mari maga we. Wila yarilire legere kan pe yeri konaa ma jeele legere lagaja pe kan fò jèŋe.

Ezhipiti tara wunlunaja

Shishaki wila pan

ma to Zhuda tara ti na

(1 Wunlu 14.25-28)

12 ¹Naa Orobowamu wi wunluwò pìla kaa yeresaga ta, a wo jate wì fannga ta wa wunluwò pi na, a wì si je Yawe Yenŋele li ***lasiri** wi na. A ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pè si taga wi na. ²Orobowamu wi wunluwò pi yeŋe kangurugo wolo li ni, a Ezhipiti tara wunlunaja

^u 11.15: Levi 17.7 ^v 11.20: 2 Sami 3.3; 1 Kuro 3.2

Shishaki wì si pan ma to Zheruzalemu ca ki na malaga ni, katugu pàa pye mbasinmbele Yawe Yenŋele li ni. ³Malaga gbɔnwotoroye waga keke naa cɛnmɛ shyen (1 200) pàa pye wi yeri konaa shɔn lugufɛnnɛ waga nafa taanri (60 000) ni. Wila yiri wa Ezhipiti tara ma pan malingbɔɔnɔ lɛgɛrɛ ni, mbele pe yɔn ki saa ya jɛn mbe jiri. Poro la wele Libi tara fɛnnɛ, naa Suki cɛnlɛ woolo konaa Kushi tara fɛnnɛ pe ni^w. ⁴A wì si Zhuda tara cara nda pàa malaga sigemboro kan mari maga ti shɔ fɔ ma saa gbɔn wa Zheruzalemu ca.

⁵Kona, a ***Yenŋele yɔn senre yofɔ** Shemaya wì si kari wa Orobowamu wo naa Zhuda tara teelee pe yeri wa Zheruzalemu ca, poro mbele pàa saa gbogolo wa, naa Shishaki wila kaa na yɔngɔ pe ni we. A wì si pe pye fɔ: Pa Yawe Yenŋele li yo yɛɛn fɔ: «Yè je na na, ki kala na mi fun m̀ je ye na mbe ye le Shishaki wi keɛ.»

⁶Ki pye ma, a Izirayeli tara teelee poro naa wunlunaŋa wi ni pè si pe yɛɛ tirige Yenŋele li yege sɔgɔwɔ ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele li yen ma sin!»

⁷Naa Yawe Yenŋele làa kaa ki yan pè pe yɛɛ tirige, a li si para Shemaya wi ni naa ma yo fɔ: «Ki kaa pye pè pe yɛɛ tirige, mi se pe tɔngɔ. Sanni jɛnri mi yaa pe shɔ. Mi se ti Shishaki wilan nangbanwa gbɔɔ pi kayanŋa wɔ Zheruzalemu ca ki ni. ⁸Konaa ki ni fuun, pe yaa la tunngo piin wi kan. Ki ka pye ma, mbaa tunngo piin mi kan nakoma mbaa tunngo piin tara sannda ti wunlumbolo pe kan ki yen yege nŋa na, pa pe yaa ki jɛn.»

⁹Kona, a Ezhipiti tara wunlunaŋa Shishaki wì si saa to Zheruzalemu ca ki na, ma Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** yarijɛnde to naa wunluwɔ go yarijɛnde ti koli. Wila ti ni fuun ti koli. Salomɔ wila ***tugurɔn sigeyaara** nda gbegele tɛ ni, wila ti le ma kari ti ni^x. ¹⁰A wunlunaŋa Orobowamu wì si tuguyenre woro gbegele mari tege wa nda ti yɔnɔ. Wila ti kan wunluwɔ go yeyɔngɔ kɔrɔsifɛnnɛ pe yeri. ¹¹Sanga o sanga wunlunaŋa wi kaa kee wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, laga kɔrɔsifɛnnɛ pe ma pan mari le ma kari ti ni; ko punŋo na pe mɛɛ sɔngɔrɔ ma pan mari tege wa kɔrɔsifɛnnɛ pe go ki ni. ¹²Naa Orobowamu wila kaa wi yɛɛ tirige, a Yawe Yenŋele li nangbanwa p̀ si sogo li na wi kanŋɔlɔ, k̀ pye ma, li sila wi tɔngɔ pew. M̀ jɛn yarijɛnde la pye wa Zhuda tara ti ni bere.

Wunlunaŋa Orobowamu

wi kunwɔ

(1 Wunlu 14.21-24,29-31)

¹³Wunlunaŋa Orobowamu wila yeresaga kan wi wunluwɔ pi yeri wa Zheruzalemu ca, a wila wi wunluwɔ pi piin na kee yege. Wila ta yeɛ nafa shyen ma yiri nungba mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ ke ma yiri kɔlɔshyen

^w 12.3: Kushi tara, Lewɔɔlɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni. ^x 12.9: 1 Wunlu 10.16-17; 2 Kuro 9.15-16

wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca, ko nga Yawe Yenŋele làa wo^y Izirayeli cengele ke ni fuun ke sɔgɔwa mbaa li yee nari wa we. Orobowamu nɔ paa pye naa yinri Naama, ma yiri wa Amo cenle li ni. ¹⁴Ŋga ki yen kapege ko Orobowamu wila pye, katugu wi sila yenle mbaa Yawe Yenŋele li lagajaa wi kotogo ki ni fuun ni.

¹⁵Orobowamu wi kapyegele koŋgbanngala koro naa pungo wogo-lo ke ni, ke yen ma yɔnlogɔ wa Yenŋele yɔn senre yofɔ Shemaya wo naa yariyanra yanfo Ido pe kapyegele sɛwe wi ni, wo ŋa setirige piile pe mere ti yen ma yɔnlogɔ wa wi ni we. Malaga la pye Orobowamu wo naa Yerobowamu pe sɔgɔwa sanga pyew. ¹⁶A Orobowamu wi si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa Davidi ca ki ni^z. A wi pinambyɔ Abiya wi si cen wunluwo pi na wa wi yɔnlo.

Zhuda tara wunlunaŋa Abiya

wi sanga

(1 Wunlu 15.1-8)

13 ¹Yerobowamu wi wunluwo pi yeŋe ke ma yiri kolɔtaanri wolo li ni, a Abiya wi si cen wunluwo pi na Zhuda tara ti go na. ²Wila yeŋe taanri pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ paa pye naa yinri Mikaya. Mikaya wila pye Uriyeli sumborombyɔ ma yiri wa Gibeya ca.

Malaga la pye Abiya naa Yerobowamu pe sɔgɔwa. ³Abiya wila saa to malaga ki na malingbɔɔnlo welimbele waga cenme tijere (400 000) ni, mbele pɛ malaga gbɔngɔ ki jen. A Yerobowamu wi saa yere malinje wi na mbe to wi na malingbɔɔnlo welimbele waga cenme kolɔtaanri (800 000) ni, mbele pɛ malaga gbɔngɔ ki jen.

⁴A Abiya wi si yiri ma yere wa Zemarayimu yanwiga ki na, ko nga ki yen Efirayimu tara yanwiga ka, mɛe yo fɔ: «Yerobowamu naa ^{*}Izirayeli woolo pe ni fuun ye logo na yeri. ⁵Ye mbe ya mbe yo ye sigi jen mbe yo fɔ Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele làa wunluwo pi kan Davidi naa wi setirige piile pe yeri fɔ sanga pyew wi le? Làa ^{*}yɔn finliwe le ki wogo ki na, mba pi se ya kanŋga. ⁶Eɛn fɔ Nebati pinambyɔ Yerobowamu ŋa wila pye Davidi wi pinambyɔ Salomo wi tunmbyee, a wi si yiri ma je wi tafɔ wi na. ⁷Leele mbele pe yen kayɔngɔ fu ma pye lejagala, a poro pɛle si saa taga Yerobowamu wi na, mɛe je Salomo wi pinambyɔ Orobowamu wi na. Orobowamu wila pye lefɔnmbyɔ, wi kotogo ki sila pye ma yere wi na, wi sila ya mbe yere mbe pe sige. ⁸Koni ye yen naga yaan ndɛɛ ye yaa ya Yawe Yenŋele li wunluwo pi ni wi le, po mba li kan Davidi wi setirige piile pe yeri we? Ye yen ma lɛge jɛnge, Yerobowamu wila napire yanlere nda gbegede tɛ ni ye kan, to ti yen ye yeri ye yarisunndo^a. ⁹^{*}Arɔn setirige

^y 12.13: Dete 12.5; 1 Wunlu 11.36; 2 Kuro 6.6 ^z 12.16: 2 Sami 7.5

^a 13.8: 1 Wunlu 12.28

piile mbele pe yen Yawe Yennele li ***saraga wafenne** poro naa ***Levi setirige piile** pe ni, a yè pe purɔ, mɛɛ saraga wafenne pele yege wɔ ma pe tɛge ye yɛ paa yege nga na cengele ke maa ki piin tara sannda ti ni. Lere nga fuun ka ya pan napɔlɔ yirifɔnɔɔ nungba naa simbapene kɔlɔshyen ni, jango poo le ***saraga wɔgɔtunngo** ki ni, ye ma ko fɔ wo pye saraga wɔfɔ, wila tunngo piin ye yarisunndo nda ti woro Yennele ti kan.

¹⁰ «Woro wo na, Yawe Yennele lo li yen we Yennele le. Wee je li na. Saraga wafenne mbele paa tunngo piin li kan poro pe yen Arɔn setirige piile wele^b. Levi setirige piile poro pe yen pe sagafenne tunngo ki na. ¹¹We maa ***saara sogoworo** woo Yawe Yennele li yeri pilige pyew pinliwe naa yɔnlɔkɔɔ, na ***wusuna nuwɔ taan** wi sori li kan. Buru nga pe ma kan Yennele yeri, we maa wi teri li kan wa tabali ***kpoyi** wi na^c. Yɔnlɔkɔɔ pyew we ma tɛ fitanladaga wi fitanlaye pe mu; katugu we yen na tanri Yawe Yennele, we Yennele li sɛnyoro ti na, ma si yala yoro wo je ti na. ¹²Ye wele, Yennele li yen we ni ma pye we go na. Mbaanra nda ti maa magala yinrigi^d ti yen laga li saraga wafenne pe yeri, pe yen ma gbegɛle mberi win mbe malaga kɔnnɔ li wa ye mɛge ni. Izirayeli woolo, yaga ka malaga gbɔn Yawe Yennele, ye teleye Yennele li ni, katugu ye se cew ta wa ki kala na li ni.»

¹³Ki sanga wi ni, a Yerobowamu wɔ suu malingbɔɔnlɔ pele torogo, a pɛ saa lara wa Zhuda tara malingbɔɔnlɔ pe punngo na, a sanmbala poro si koro ma yege wa pe yeri, ma Zhuda tara woolo pe wa nandogomɔ. ¹⁴Kona, a Zhuda tara malingbɔɔnlɔ pɛ si pe yɛɛ yan pɛ pe wa njolo, na malaga gbɔn pe ni, pele yen pe yege, pele yen pe punngo na. Ki kaa pye ma, a pɛ si gbele ma Yawe Yennele li yeri. A saraga wafenne pɛ si mbaanra ti win. ¹⁵A Zhuda tara malingbɔɔnlɔ pɛ si koro le ma malaga kɔnnɔ li wa. Ma pe ta paa jɔrɔgi, a Yawe Yennele li si Yerobowamu wo naa Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe gbɔn wa Abiya naa Zhuda tara woolo pe yege. ¹⁶A Izirayeli woolo pɛ si fe Zhuda tara woolo pe yege. A Yawe Yennele li si Izirayeli woolo pe le Zhuda tara woolo pe kɛɛ. ¹⁷Abiya naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni, paa Izirayeli woolo pe ya fɔ jɛngɛ. Paa Izirayeli malingbɔɔnlɔ welimbele waga cɛnme kangurugo (500 000) poro gbo pe ni. ¹⁸Ki wagati wi ni, Izirayeli woolo poro la go sogo, a Zhuda tara woolo poro fannga ta, katugu paa pe jigi wi taga Yawe Yennele, pe teleye Yennele li na. ¹⁹Abiya wila taga Yerobowamu wi na maa purɔ, ma cara ta shɔ wi yeri. To ti yen Beteli ca naa ki kanngara na kapire ti ni, naa Yeshana ca naa ki kanngara na kapire ti ni konaa Efirɔn ca naa ki kanngara na kapire ti ni. ²⁰Abiya wi wunluwɔ sanga wi ni fuun wi ni, Yerobowamu wi sila fannga ta naa. Ko punngo na, a Yawe Yennele li suu gbɔn, a wɔ si ku. ²¹Ɛɛn fɔ, a Abiya wi wunluwɔ pɛ si yeresaga ta. Wila pɔri jɛɛle ke ma yiri tijɛɛ, mɛɛ se pinambiile nafa ma yiri shyen naa sumborombiile ke ma yiri kɔgɔlɔni.

^b 13.10: Ɛki 28.1; Levi 8 ^c 13.11: Levi 24.5-9 ^d 13.12: Nɔmbu 10.9

²²Abiya wi kapyegele sanngala, naa kagala ngele wila pye konaa senre nda wila yo ti yen ma yonlɔɔ wa *Yenɲele yɔn senre yofɔ Ido wi nandowo senre sewe wi ni.

²³A Abiya wɛ si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa Davidi ca ki ni. A wi pinambyɔ Asa wɛ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

**Zhuda tara wunlunaja Asa
wi wunluwɔ sanga
(1 Wunlu 15.9-12)**

Asa wi wunluwɔ sanga wi ni tara tila pye yeyinɲe na.

14 ¹ɲga ki yen ma yɔn konaa ma sin ko Asa wila pye Yawe Yenɲele, wi Yenɲele li yege na. ²Wila yarisunndo nda tila pye cengele kele yege woro ti ***saraga wɔsara** ti ko mari wɔ wa tara ti ni konaa sunzara nda wa tinndiye pe na ti ni. Wila sinndeere titɔɔnrɔ nda paa yerege yerege ti gbɔn mari yaari konaa ma yarisunngo ***Ashera** ki tiyagala ke kɔɔnlɔ^e. ³Wila ki yo Zhuda tara woolo pe kan ma yo fɔ pe mara Yawe Yenɲele, pe teleye Yenɲele li na, konaa paa tanri li ***lasiri** naa li ɲgasegele ke na. ⁴Wila sunzara nda wa tinndiye pe na to naa ***wusuna nuwɔ taan** saara wɔsara^f ti jɔɔɔ mari wɔ wa Zhuda tara cara ti ni fuun ti ni. A tara ti si yeyinɲe ta wi wunluwɔ sanga wi na. ⁵Ma tara ti ta ki yeyinɲe sanga wi na, a wɛ si malaga sigecara kan wa Zhuda tara. Malaga kpe sila to pe na ki sanga wi ni, katugu Yawe Yenɲele laa wogosaga kan wi yeri. ⁶Asa wila Zhuda tara woolo pe pye fɔ: «Ye pan wege cara nda ti kan, we malaga sigemboro kan weri maga, naa sanngazoye ni mbaa ti kɔɔsi, we kɔɔɔ lele yeyɔnrɔ ti na tugurɔn sɔɔyaara ni ti na. Tara ti nda we yege sɔɔwɔ ma kari, katugu wɛ Yawe Yenɲele, we Yenɲele li lagaja. A li yeyinɲe kan we yeri kee ki ni fuun ki na.»

Ki pye ma, a pɛ si to tunngo ki na, ma ya ma cara ti kan cew ni.

Asa wila ya Kushi tara fenne pe ni

⁷Asa malingbɔɔnlɔ mbele paa pye Zhuda tara nambala paa pye waga cenme taanri (300 000). Pe ni fuun paa pye ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔɔ konaa njaanra ni. Wi malingbɔɔnlɔ mbele paa pye Benzhamɛ cenle woolo paa pye nambala waga cenme shyen naa nafa tijere (280 000). Tugurɔn sigeyaara jegɛle jegɛle la pye pe yeri. Pe ni fuun paa pye sandiga wɔn-fenne konaa malingbɔɔnlɔ welimbele.

⁸Kona, a Kushi tara^g fenne naɲa Zera^h wɛ si yiri mbe sa to pe na malingbɔɔnlɔ miliyɔn nungba (1 000 000) ni, naa malaga gbɔnwotoroye cenme taanri (300) ni. Wila kari fɔ ma saa gbɔn wa Maresha ca ki na. ⁹A Asa wɛ si yiri maa

^e **14.2:** 1 Wunlu 15.13 ^f **14.4:** Levi 26.30 ^g **14.8:** Kushi tara, Lewɔɔɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni. ^h **14.8:** Ki yaa pye Zera wila pye Ezhipiti tara malingbɔɔnlɔ pe togbɔɔ wo wa.

fili mbe to wi na. A ki malingbɔɔnɔ ngbeleye shyen yì si saa yere malinje wi na wa Zefata gbunlundege ki ni, wa Maresha ca ki tanla. ¹⁰Kona, a Asa wì si Yawe Yenɲele, wi Yenɲele li yenri ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele, lere wo wa kpe se ya mbe lere ɲa wi fanɲga kɪ kologo wi shɔ fanɲga fɔ wi yeri na mboro ma. Ki kala na, pan ma we saga we Yenɲele, na Yenɲele, katugu mboro ma yen we kɛɛndaga-serege. Ma mege ko fanɲga na wè pan mbe to ki malingbɔɔnɔ janwa gbɔɔ na li na. Yawe Yenɲele, mboro ma yen we Yenɲele. Maga ka ti senwee mbe fanɲga ta ma na.»

¹¹Kona, a Yawe Yenɲele li si Kushi tara fenne pe gbɔn wa Asa naa Zhuda tara fenne pe yege. A Kushi tara fenne pè si fe. ¹²Asa naa wi woolo pe ni pàa taga pe na ma pe purɔ fɔ wa Gerari ca. Kushi tara fenne pe legere la toori ma ku, wa kpe sila shɔ mbe koro yinwege na, katugu Yawe Yenɲele lo naa li malingbɔɔnɔ pe ni pàa pe tɔngɔ. Asa naa wi woolo pe ni pàa yarilegere koli ma kari ti ni. ¹³Pàa ya Gerari ca ki kanɲgara na cara ti ni fuun ti ni, katugu Yawe Yenɲele làa fyere gbɔɔ wa ki cara ti woolo pe na. A pè sigi cara ti ni fuun ti san maga yaara ti koli. Mà jen yarilegere la pye wa ti ni nda pe mbaa ya koli. ¹⁴Pàa yaayoro ngbeleye yi paara yinre ti jaanri fun, ma simbaala naa sikaala legere koli konaa yɔngɔmeye legere ni. Ko punɲo na, a pè si songɔɔ ma kari wa Zheruzalemu ca.

**Asa wila sherege konɔ li gbegele
mali tege naa fɔnɲɔ
(1 Wunlu 15.13-15)**

15 ¹Kona, a Yenɲele li yinne li si tigi ma ye Obedi pinambyɔ Azariya wi ni. ²A wì si yiri ma kari wa Asa wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Asa, naa Zhuda tara woolo pe ni fuun konaa Benzhamɛ cenle woolo, ye logo na yeri. Na yaga pye Yawe Yenɲele li ni, li yaa pye ye ni. Na yaga li lagaja, ye yaa li yan. Eɛn fɔ, na yaga je li na, li yaa je ye na. ³Maga le wa wagati titɔnɔwɔ ni, Yenɲele jenne sila pye **Izirayeli* woolo pe yeri. **Saraga wɔfɔ* sila pye pe yeri mbaa pe kara, **lasiri* sila pye pe yeriⁱ. ⁴Eɛn fɔ ma pe ta wa pe jɔɔɔ ki ni, pè songɔɔ ma pan Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li kɔɔɔ. Pèli lagaja, a li ti pèli yan. ⁵Ki wagati wi ni, mbele fuun pàa pye na kee lara na, na songɔɔ na paan, pe sila pye yeyinɲge kpe na, katugu jɔɔɔ la pye tara woolo pe ni fuun pe na. ⁶Malaga kila pye na gbɔn lagapyew. Cenle la ma cenle la tɔngɔ, ca ka ma ca ka tɔngɔ, katugu Yenɲele làa pye na pe jɔɔ jɔɔɔ cenle legere ni. ⁷Eɛn fɔ yoro wo na, ye gbegele ye yere jenge, yaga ka ti ye wire ti fanla ye na, katugu kapyere nda yaa piin ti tɔnli wi yaa ka kan ye yeri.»

⁸Naa wunlunɲa Asa wila kaa ki senre ti logo, ma **Yenɲele yɔn senre yofɔ* Azariya ɲa wila pye Obedi pinambyɔ wi Yenɲele yɔn senyoro ti logo, a

ⁱ 15.3: Ki yaa pye ki laga ɲga ki yen na para kiti kɔnfenne pe wagati wo senre na (Kiti 2.10-23).

wì si kotogo ta. A wì si yarisunndo tijangara ti wò wa Zhuda tara ti ni fuun ti ni naa Benzhamè tara ti ni, konaa wa cara nda wila malaga gbòn mari shò wa Efirayimu tara yanwira ti na ti ni. Yawe Yènḡele li ***saraga wòsaga** ḡga kila pye wa li ***sherigo gbògò** ki ndògòrò ti yeḡe, a wì sigi gbegele naa fòḡḡ. ⁹Kona, a wì si Zhuda cenle woolo nambala pe ni fuun naa Benzhamè cenle woolo nambala pe gbogolo, naa Efirayimu cenle woolo nambala pe ni, naa Manase cenle woolo nambala konaa Simeyòn cenle woolo nambala mbele pàa yiri wa Izirayeli woolo pe ni ma pan pe ni. Poro pe ni fuun mbele poro la saa taga wi na, katugu pàa ki yan fò Yawe Yènḡele, wi Yènḡele li yen wi ni. ¹⁰Pàa pe yèe gbogolo wa Zheruzalemu ca wunlunaḡa Asa wi wunluwò pi yeḡe kè ma yiri kangurugo wolo li yènḡe taanri wogo ki ni. ¹¹Ki pilige ki ni, a pè si ***saara** wò Yawe Yènḡele li yeri ma yiri wa yaara nda pàa koli ti ni. To la pye nere cènḡe kòlòshyen (700), naa simbaala konaa sikaala waga kòlòshyen (7 000). ¹²Kona, a pè sigi yòn fòlò kòn mbaa Yawe Yènḡele, pe teleye Yènḡele li lagajaa pe kotogo ki ni fuun ni konaa pe jatere wi ni fuun ni. ¹³Pàa yo fò: Na lere ḡa fuun woro na Yawe Yènḡele, Izirayeli woolo Yènḡele li lagajaa, wi yen pyò nakoma leḡe o, wi yen naḡa nakoma jeḡe o, wi daga poo gbo. ¹⁴A pè si wugu ki na Yawe Yènḡele li kan magangbòlò ni, ma jòròḡ, konaa ma mbaanra naa simbapene yèenre mbaanra ti win. ¹⁵Zhuda tara woolo pe ni fuun pàa pye na yòḡori ki wuguro ti kala na, katugu pàa ki wuguro ti pye pe kotogo ki ni fuun ni. Pàa Yawe Yènḡele li lagaja nandanwa ni, a lè ti a pèli yan. A lè si wogosaga kan pe yeri kèe ki ni fuun na.

¹⁶Wunlunaḡa Asa wila wi mama Maaka wi laga yere wa wunlunḡo censaga ki na, katugu wo la yarisunḡo ***Ashera** ka gbegele wi yèe kan. Asa wila ki yarisunḡo ki gbòn maga jaanri maga pye muwe, maa lè ma saa pi sogo wa Sediròn lafogo gbunlundeḡe ki ni. ¹⁷Eèn fò, ali mbege ta Asa wila wi kotogo ki ni fuun ki kan Yawe Yènḡele li yeri wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, yarisunndo sunzara nda tila pye wa tinndiye pe na, ti sila kò mbe wò wa Izirayeli tara ti ni. ¹⁸Wi to wila yaara nda teḡe ti ye Yènḡele li kan konaa wo jate wila yaara nda teḡe ti ye li kan, warifuwe, naa te konaa yaara ta yeḡe ni, wila ti lè ma saa ti teḡe wa Yènḡele li sherigo gbògò ki ni.

¹⁹Malaga kpe sila pye naa wa tara ti ni fò ma saa gbòn Asa wi wunluwò pi yeḡe nafa ma yiri kè ma yiri kangurugo wolo li ni.

Asa wila yiri mbe malaga gbòn
Izirayeli tara wunlunaḡa
Bayesha wi ni
(1 Wunlu 15.17-22)

16 ¹Asa wi wunluwò pi yeḡe nafa ma yiri kè ma yiri kòḡolòni wolo li ni, a ***Izirayeli** tara wunlunaḡa Bayesha wì si saa to Zhuda tara ti

na malaga ni. Wila malaga sigembogo kan ma Arama ca ki maga, jango leele paga ka ya mbaa yinrigi nakoma mbaa yiin wa Zhuda tara wunlunana wi tara. ²Ki pye ma, a Asa wi si warifuwe naa te wa wo wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbogo** ki yarijende tegesaga konaa wa wunluwo go ki yarijende tegesaga ki ni, maa torogo Siri tara wunlunana Beni Hadadi wi kan, wo ga wila pye ma cen wa Damasi ca, maga yo wi kan fo: ³«Ki yaga mi naa mboro we ***yon finliwe** le we yee sogowa, paa yee nga na ma to wo naa na to wi ni paà ki pye we. Wele, mi yen naga warifuwe naa ki te ga wi torogi ma kan yarikanga. Yon finliwe mba pi yen mboro naa Izirayeli tara wunlunana Bayesha wi ni ye sogowa, ma kari ma saa jogo, jango wi kari wi laga na na.»

⁴A Beni Hadadi wi si yenle wunlunana Asa wi senre ti na, mee wi malingbocno teele pele torogo, a pe saa to Izirayeli tara cara ti na. Paà ya Iyon ca ki ni, naa Dan ca ki ni, naa Abeli Mayimu ca ki ni konaa Nefitali tara cara nda tila pye yarilire tegesara ti ni. ⁵Naa Bayesha wila kaa ki senre ti logo, a wi si Arama ca mbogo ki yaga maa tunndo ti yerege. ⁶Kona Bayesha wila pye na Arama ca mbogo ki kanni sinndeere naa tire nda ni, a wunlunana Asa wi si Zhuda tara woolo pe ni fuun pe gbogolo ma yo pe sari koli pe pan ti ni. A wi siri tege ma Geba naa Mizipa cara ti kan ti ni.

⁷Ki wagati wi ni, a yariyanra yanfo Hanani wi si kari wa Zhuda tara wunlunana Asa wi yeri, ma saa wi pye fo: «Ki kaa pye Siri tara wunlunana wo mà pye ma keendagaserege, mee Yawe Yenjele, ma Yenjele lo pye ma keendagaserege, ki kala na, Siri tara malingbocno pe sho ma yeri. ⁸Ma yee nawa to ki na fo Kushi tara fenne naa Libi tara fenne paà malingbocno ngbelege fannga wogo gbegele, naa malaga gbawotoroye konaa shon lugufenne legere ni. Ma si yala Yawe Yenjele laa pe le ma kee, katugu màa li pye ma keendagaserege. ⁹Mà jen Yawe Yenjele li maa tara ti lagapyew ki wele na toro; mbele fuun pe pe yee kan li yeri pe kotogo ki ni fuun ni, li maa yeresaga kaan pe yeri. Mà tijinliwe fu kala pye wa ki kala na li ni. Ki kala na mbege le yingo wo ni, malaga ki se ko ma na.» ¹⁰A wunlunana Asa wi si nawa ngban yariyanra yanfo wi ni jenge, a wi si ti a pòo yigi maa le kaso, wi tawo ti ni ngbeere na, katugu senre nda wila yo wi na, tila konro lenge wi ni. Ki wagati wi ni, a wunlunana Asa wi sigi kan tara woolo pele na, na pe jolo.

Wunlunana Asa wi kunwo (1 Wunlu 15.23-24)

¹¹Asa wi kapyegele, ke kongbanngala naa pungo wogolo, ke yen ma yonlogo wa Zhuda tara naa Izirayeli tara wunlumbolo pe sewe wi ni. ¹²Asa wi wunluwo pi yele nafa ma yiri ke ma yiri koljere wolo li ni, a yambewe pa si to wi tawo ti na. Tila pye naa yaa fo jenge. Konaa ki ni

fuun, ali mboo ta ki yama pi na, wi sila Yawe Yenŋele li lagaja, een fo were pyefenne poro wila pye na yewe.

¹³A Asa wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. Wi wunluwo pi yeŋe nafa shyen ma yiri nunŋba wolo li ni ko wila ku. ¹⁴A pè suu le fanra nda wila wo ka nunŋba ni^k wa Davidi ca ki ni^l. Pàa wi sinŋge sinleyaraga ka na, ŋga pàa latikoro nuwo taan naa sinme nuwo taanyaara legere wo wa ki na. Tila gbegele ma yala nuwo taanyaara gbegelefenne pe gbegelelomo pi ni. A pè si kasɔn gbogo gberi wi mege ni maa gbogo.

Zhuda tara wunlunana Zhozafati wi sanga

17 ¹Kona, a Asa wi pinambyo Zhozafati wì si cɛn wunluwo pi na wa wi yɔnlɔ. Wila fanŋga kan wi wunluwo pi yeri ***Izirayeli** woolo pe mege ni. ²Zhuda tara cara nda fuun pàa malaga sigemboro kan mari maga, wila malingboɔnlɔ ŋgbele ye tegetege wa ti ni, ma malingboɔnlɔ tegetege wa Zhuda tara ti lagapyew ki ni konaa wa cara nda wi to Asa wila sho wa Efirayimu tara ti ni^m. ³Yawe Yenŋele làa pye Zhozafati wi ni, katugu wila tanga ma yala wi tele Davidi wi tangalomo pi ni wa wi wunluwo pi lesanga wi ni. Wi sila yenle mbe mara yarisunndo ***Baali** ti na. ⁴Een fo wila pye ma mara wi tele wi Yenŋele li na, na tanri na yala li ngasegele ke ni. Wi sila ki pye paa yege ŋga na Izirayeli woolo pàa pye naga piin. ⁵Ki pye ma, a Yawe Yenŋele li suu wunluwo pi kan yeresaga ni. Zhuda tara woolo pe ni fuun pàa pye na kee yarikanra ni Zhozafati wi kan. Wila yarijende legere ta konaa ma megbogo ta jenge. ⁶Wila kotogo le wi yee ni mbaa tanri Yawe Yenŋele li koŋgolo ke na. Ki pye ma, a wì si sunzara nda wa tinndiye pe na to naa yarisunngo ***Ashera** ki tiyagala ke wo wa Zhuda tara ti ni.

⁷Zhozafati wi wunluwo pi yeŋe taanri wolo li ni, a wì suu legboɔlɔ pele torogo wa Zhuda tara cara ti ni pe saa leele pe kara; poro la wele Beni Hayili, naa Abidiyasi, naa Zakari, naa Netaneyeli konaa Mikaya. ⁸Wila ***Levi setirige piile** pele pinle pe ni, poro la wele Shemaya, naa Netaniya, naa Zebadiya, naa Azayeli, naa Shemiramoti, naa Zhonatan, naa Adoniya, naa Tobiya, konaa Tobu Adoniya. ***Saraga wofenne** Elishama naa Yoram pàa pinle pe ni fun. ⁹Pàa saa na leele pe kara wa Zhuda tara ti ni, Yawe Yenŋele li ***Isiri** sewe wo wila pye pe yeri. Pàa Zhuda tara cara ti ni fuun ti yanri na leele pe kara.

Zhozafati wila fanŋga ta

¹⁰Wunluwo tara nda fuun tila pye ma Zhuda tara ti maga ti woolo pàa pye na fye Yawe Yenŋele li yege. Ki kala na, pe sila yenle mbe malaga

^k 16.14: Kila pye faa wunlunana ka ku wa Izirayeli tara, pe ma kasɔn gbogo gberi wi mege ni maa gbogo. ^l 16.14: 2 Sami 5.7 ^m 17.2: 2 Kuro 15.8

gbɔn Zhozafati wi ni. ¹¹ Filisiti tara fenne pèle la pye na paan yarikanra ni Zhozafati wi kan konaa na lambo sara wi yeri penjara ni. Larabuye pàa pye na paan simbaala naa sikaala ni wi kan, simbapene waga kòlòshyen naa cènme kòlòshyen (7 700) konaa sikapene waga kòlòshyen naa cènme kòlòshyen (7 700). ¹² Zhozafati wila pye na fannga taa na kee yegé. A wì si wunluwɔ yinre kan wa Zhuda tara cara ti ni konaa ma cara kan mbaa wi kée yaara ti teri wa ti ni. ¹³ Wila tunngo gbɔɔ pye wa Zhuda tara cara ti niⁿ. Malingbɔɔnlɔ welimbele la pye wi yeri ma cèn wa Zheruzalemu ca. ¹⁴ Ki malingbɔɔnlɔ pe yɔn ko layi nga, ma yala pe setiriye yi ni. Wa Zhuda cenle li ni, mbele pàa pye teele malingbɔɔnlɔ waga kelengele (1 000) go na poro la wele yeen: Malingbɔɔnlɔ to Adina. Wila pye malingbɔɔnlɔ welimbele waga cènme taanri (300 000) go na. ¹⁵ A malingbɔɔnlɔ to Yohana wì si taga wo na. Wila pye nambala waga cènme shyen naa nafa tijere (280 000) go na. ¹⁶ A Zikiri pinambyɔ Amaziya wì si taga wo na. Kila wi ndanla, a wùu yée kan Yawe Yenengele li tunngo ki yeri. Wila pye nambala kotogofenne waga cènme shyen (200 000) go na. ¹⁷ Wa Benzhamé cenle li ni, Eliyada wila pye malingbɔɔn kotogofɔ. Nambala waga cènme shyen (200 000) pàa pye wi ni sandira naa ***tugurɔn sigeyaara** ni pe yeri. ¹⁸ A Yehozabadi si taga wo na. Nambala waga cènme naa nafa tijere (180 000) pàa pye wi ni, ma gbegele mbe malaga gbɔn. ¹⁹ Poro mbele poro pàa pye na tunngo piin wunlunaɲa wi kan. Poro la pye pe ye mbele wunlunaɲa wila tegetege wa Zhuda tara cara nda fuun malaga sigemboro la pye mari maga ti woolo pe ni.

**Zhuda tara wunlunaɲa Zhozafati
wila yɔn finliwé le Izirayeli
tara wunlunaɲa Ashabu wi ni
(1 Wunlu 22.1-28)**

18 ¹ Zhozafati wila yarijende legere naa gbɔɔwɔ gbembe ta. Wila pɔɔɔɔ pye ma ***yɔn finliwé** le Ashabu wi go woolo pe ni^o. ² Yegele kele torongɔlɔ, a Zhozafati wì si kari wa Ashabu wi yeri wa ***Samari** ca. A Ashabu wì si simbaala legere naa nère legere gbo Zhozafati wo naa wi pinleyeenle pe kan. Ko pungo na, a wì suu sun ma yo wi pinle wi ni pe sa to Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki na^p. ³ A ***Izirayeli** tara wunlunaɲa Ashabu wì si Zhuda tara wunlunaɲa Zhozafati wi yewe ma yo fɔ: «Ma mbe yenle mbe pinle na ni we sa malaga gbɔn Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki na le?»

ⁿ 17.13: Eburuye senre ti ni, nga kɔ yo fɔ: *Wila tunngo gbɔɔ pye wa Zhuda tara cara ti ni* ki mbe ya logo fun fɔ yarilire legere la pye wi yeri wa Zhuda tara cara ti ni. ^o 18.1: Zhozafati wi pinambyɔ wila Ashabu sumborombyɔ Atali wi pɔri wi jɔ. ^p 18.2: 1 Wunlu 22.3

A Zhozafati wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yaa pinle ma ni mbe kari, na woolo pe yaa pinle ma woolo pe ni mbe kari. We yaa kari ma ni ja sa malaga ki gbɔn.»

**Yenɲele yɔn senre yofɔ Mishe
wila Ashabu wi yeri**

⁴Ko punɔ na, a Zhozafati wì si Izirayeli tara wunlunaɲa wi pye fɔ: «Koni, ki yaga ma Yawe Yenɲele li yewe gbɛn.»

⁵Kona, a Izirayeli tara wunlunaɲa wì si ***Yenɲele yɔn senre yofenne** pe yeri ma pe gbogolo. Pàa pye na kee lere cenme tijere (400) wo yeri. A wì si pe yewe ma yo fɔ: «We daga mbe kari sa malaga gbɔn Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki ni lee nakoma mii daga mbe kari?»

A pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma mbe ya mbe kari. Yenɲele li yaa pe le wunlunaɲa ma kee.»

⁶Èn fɔ, a Zhozafati wì si yewe ma yo fɔ: «Naga yèn ma, Yawe Yenɲele li yɔn senre yofɔ wa yege woro laga naa, ɲa we mbe ya sa Yawe Yenɲele li yewe wa wi yeri?»

⁷A Izirayeli tara wunlunaɲa wì si Zhozafati wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Naɲa nungba yèn wa, ɲa we mbe ya sa Yawe Yenɲele li yewe wa wi yeri. Èn fɔ wi kala li silan ndanla, katugu wila Yenɲele yɔn senre yo mbe sentanra yo na kanngɔlɔ, na senpere ma. Yimila pinambyɔ Mishe wowi.»

A Zhozafati wì sho fɔ: «Wunlunaɲa, maga ka yo ma.»

⁸Kona, a Izirayeli tara wunlunaɲa wì suu go tunmbyeele pe yegefɔ wa yeri maa pye fɔ: «Kari ma sa Yimila pinambyɔ Mishe wi yeri wi pan laga fyaw.»

⁹Kila yala Izirayeli tara wunlunaɲa wo naa Zhuda tara wunlunaɲa Zhozafati wi ni pè pe wunluwɔ yaripɔɔ ti lele ma cencen wa pe wunluwɔ jɔnɔ ti na, wa finliwe pyesaga ki ni, wa Samari ca mbogo yeyɔngɔ ki tanla. Yenɲele yɔn senre yofenne pe ni fuun pàa pye na Yenɲele yɔn senre yuun wa pe yege sɔgɔwɔ. ¹⁰Kenaana pinambyɔ Sedesiyasi wila yenɲele gbegele tugurɔn ni wi yee kan, ma sho fɔ: «Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Ma yaa Siri tara fenne pe gbɔn ki yenɲele ngele ke ni fɔ mbe sa pe tɔngɔ mbe pe kɔ yeen pew.» » ¹¹Yenɲele yɔn senre yofenne pe ni fuun pàa pye naga senre nungba ti yuun fun fɔ: «Yiri ma kari Aramoti ca nga wa Galaadi tara ki kɔɔgɔ. Ma yaa ya ki ni. Yawe Yenɲele li yaa ca ki le mboro wunlunaɲa ma kee.»

¹²Pitunɔ ɲa wila kari sa Mishe wi yeri, a wo si Mishe wi pye fɔ: «Mishe, Yenɲele yɔn senre yofenne pè yɔn wa nungba na senjende yuun wunlunaɲa wi kan. Ma ti ma senyoro ti pye nungba pe woro ti ni. Ma senjende yo wi kan.»

¹³Èn fɔ, a Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo li mege ki na, na Yenɲele liga senre nda yo na kan to mi yaa yari leele pe kan.»

¹⁴Naa Mishe wila ka saa gbɔn wa wunlunana wi na, a wunlunana wì suu yewe ma yo fɔ: «Mishe, we daga mbe kari sa malaga gbɔn Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki ni lee nakoma we daga mbege yaga?»

A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ta kee fasi! Ma yaa cew ta. Ca woolo pe yaa le ye kɛɛ.»

¹⁵Ɛɛn fɔ, a wunlunana wì suu pye fɔ: «Mi daga mbege yo ma kan sa gbɔn yosaga jori fɔ ma wugu, maga ka yaraga ka kpe yo na kan, na kaselege ko cɛ ma, Yawe Yennɛle li mɛɛge ki na?»

¹⁶A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì Izirayeli woolo pe ni fuun pe yan pɛ jaraga wa yanwira ti na paa simbaala yen, mbele kɔnrifo^q woro pe na. Ki kala na, Yawe Yennɛle li yo fɔ: «Ki leele mbele, to woro pe na. Pe ni fuun nungba nungba pe songɔɔ yeyingɛ na wa pe yinre.» »

¹⁷A Izirayeli tara wunlunana wì si Zhozafati wi pye fɔ: «Mi sigi yo na ma kan? Wila Yennɛle li yɔn senre yo na kanngɔlɔ ti pye senjende, kaawo tipere to cɛ wi ma yo.»

¹⁸Kona, a Mishe wì sho naa fɔ: «Wele, ye Yawe Yennɛle li senre ti logo: «Mì Yawe Yennɛle li yan li cɛn wa li wunluwo jɔngɔ ki na, naayeri malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe yen ma yere li tanla, li kalige kɛɛ naa li kameɛge kɛɛ ki na.» ¹⁹A Yawe Yennɛle li sho fɔ: «Ambɔ wi yaa kari sa Izirayeli tara wunlunana Ashabu wi fanla mbe ti wi sa to Aramɔti ca nga wa Galaadi tara ki na, wi kɔ wa malaga ki ni?» A naayeri malingbɔɔnlɔ pɛ si pe woyoro yo, a ti yiri ti ye ti ye. ²⁰Kona, a yinne là si pan ma yere Yawe Yennɛle li yege sɔgɔwo, ma yo fɔ: «Mi yaa saa fanla.» A Yawe Yennɛle li sili yewe ma yo fɔ: «Ma yaa ki pye mɛle?» ²¹A yinne li sho fɔ: «Mi yaa yiri sa yagbogowo senre le wi Yennɛle yɔn senre yofenne pe ni fuun pe yɔn.» A Yawe Yennɛle li sho fɔ: «A, mboro wo na, ma mbe ya mboo fanla mboo pungo. Yiri ma saga pye ma.» »

²²A Mishe wì sho naa fɔ: «Wele, koni Yawe Yennɛle li yagbogolo yinne le ma Yennɛle yɔn senre yofenne mbele fuun pe yen laga pe ni; katugu Yawe Yennɛle ligi kɔn maga tɛge mbe jɔlɔgɔ wa ma na.»

²³Kona, a Kenaana pinambyɔ Sedesiyasi wì si yiri ma fulo wa Mishe wi tanla maa nungbolo li gbɔn, mɛɛ yo fɔ: «Yawe Yennɛle li yinne li wɔmɔ wɔ mi ni mɛle mɛɛ saa ye mboro ni na para?»

²⁴A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pilige nga ni maga kaa yiin yumbiile pe ni mbaa lara la toro, kona ma yaa ki jen.»

²⁵Kona, a Izirayeli tara wunlunana wì sho fɔ: «Ye Mishe wi le ye kari wi ni wa caɔ Amɔ wi yeri konaa wa na pinambyɔ Zhouasi wi yeri.

²⁶Yege yo pe kan fɔ: «Wunlunana wì yo yege nana na wi le kaso, yaa yaakara jenri naa tɔnmɔ jenri kaan wi yeri ko cɛ, fɔ mbe ka sa yiri wa malaga ki na mbe songɔɔ yeyingɛ na.» »

^q 18.16: Nɔmbu 27.17; 1 Wunlu 22.17; Eze 34.5; Mati 9.36; Maki 6.34

²⁷A Mishe wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na maga sɔngɔɔ mbe pan yeyinŋge na, kona Yawe Yɛnɛle lo ma li para na ni, a mīgi yo.» A wì sho naa fɔ: «Yoro sanmbala pyew, yege senre nda ti logo.»

Pàa Ashabu wi gbo malaga na
(1 Wunlu 22.29-35)

²⁸Kona, a Izirayeli tara wunlunaŋa wo naa Zhuda tara wunlunaŋa Zhozafati wi ni pè si yiri ma kari sa to Aramɔti ca ŋga wa Galaadi tara ki na. ²⁹A Izirayeli tara wunlunaŋa wì si Zhozafati wi pye fɔ: «Mi yaa yari-pɔɔ ta yege le, mbanla cɛnlɔmɔ pi kanŋga mbe kari wa malaga. Eɛn fɔ mboro wo na, mɔɔ wunluwo yari-pɔɔ ti yaga ma yɛ na.» Kona, a Izirayeli tara wunlunaŋa wì suu yɛ cɛnlɔmɔ pi kanŋga ma kari wa malaga.

³⁰Ma si yala, Siri tara wunlunaŋa wila konɔ kan wi malaga gbɔn-wotoro fevenne teele pe yeri, ma yo fɔ: «Yaga ka to lepile nakoma legbɔɔ na, eɛn fɔ ye sa to Izirayeli tara wunlunaŋa wo nɔŋgba na.» ³¹Naa malaga gbɔnwotoro fevenne teele pàa kaa Zhozafati wi yan, a pè sho fɔ: «Izirayeli tara wunlunaŋa wo wi ŋa we.» A wì si gbele ŋgbanga na sagafɔ jaa. A Yawe Yɛnɛle lɔ suu saga. Yɛnɛle làa Siri tara fenne pe laga wi na. ³²Naa malaga gbɔnwotoro fevenne teele pàa kaa ki yan Izirayeli tara wunlunaŋa wo ma, a pè si sɔngɔɔ wi pɔŋgo na.

³³Kona, a naŋa wà si kaa wanla la wɔn jaga ma wele. A wanla lɔ si saa Izirayeli tara wunlunaŋa wì sun wa wi malaga gbɔnderege ki yɔnrɔ ti filisaga ka na. A wunlunaŋa wì suu malaga gbɔnwotoro fevɔ wi pye fɔ: «Wotoro wi yege kaw ma wɔ na ni laga malaga gbɔnsaga ki ni, katugu mɔ wele.»

³⁴Eɛn fɔ, malaga kila ŋgban ki pilige ki ni fɔ jɛŋge. Pàa Izirayeli tara wunlunaŋa wi yigi maa yerege wa wi malaga gbɔnwotoro wi ni, maa yege wa wa Siri tara fenne pe yeri, fɔ ma saa gbɔn yɔnlɔkɔgɔ ki na. A wì si ku ki yɔnlɔkɔgɔ yege ki ni.

Yɛnɛle yɔn senre yofɔ Yehu
wila sɛnɔgbana yo Zhozafati
wi na

19 ¹Kona, a Zhuda tara wunlunaŋa Zhozafati wì si sɔngɔɔ ma kari wi go yeyinŋge na, wa Zheruzalemu ca. ²A Hanani pinambyɔ Yehu ŋa wila pye yariyanra yanfɔ wì si saa wunlunaŋa Zhozafati wi fili maa pye fɔ: «Maga yan ki daga pe lepee wi saga le? Nakoma mbele pe Yawe Yɛnɛle li panra pe kala li daga mbɔɔn ndanla le? Ki wogo ŋga mà pye ki kala na, Yawe Yɛnɛle lɔ nawa ŋgban ma ni fɔ jɛŋge. ³Konaa ki ni fuun, lɔ kajɛŋge yan wa ma ni bere, katugu yarisunŋgo *Ashera mà ki tiyagala ke ni fuun ke sogo ma ke wɔ laga tara ti ni, mà Yɛnɛle li lagaja ma kotogo ki ni fuun ni.»

**Zhozafati wila kannguwa le
wa kiti kɔnlɔmɔ pi ni**

⁴Zhozafati wila koro ma cɛn wa Zheruzalɛmu ca. Ko punɔgo na, a wɛ si kaa yiri ma tara ti yanri, maga le wa Berisheba ca ki na, wa yɔnlɔ-parawa kalige kɛɛ ki na fɔ ma saa gbɔn wa Efirayimu yanwira tara ti na, wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki na, jango mbe ***Izirayeli** woolo pe pye pe sɔngɔɔ pe pan Yawe Yɛnɔɛlɛ, pe teleye Yɛnɔɛlɛ li kɔrɔɔ. ⁵A wɛ si kiti kɔnfennɛ tɛgɛtɛgɛ Zhuda tara cara nda fuun pàa malaga sigemboro kan mari maga ti ni. ⁶A wɛ sigi kiti kɔnfennɛ pe pye fɔ: «Yaa kɔrɔsiri piin ŋga ye yaa kaa piin ki ni, katugu ye se kaa kiti kɔngɔ ki piin leele mɛgɛ na, ɛɛn fɔ ye yaa kaa ki piin Yawe Yɛnɔɛlɛ lo mɛgɛ na. Li yaa ka pye ye ni mbaa ye sari na ye kaa kiti wi kɔɔn we. ⁷Ki kala na, koni, yaa Yawe Yɛnɔɛlɛ li jate jɛngɛ, ye ye yɛɛ yingiwɛ jɛn wa ye kapyere ti ni fuun ti ni, katugu Yawe Yɛnɔɛlɛ laa mbasinmɛ pi kala yaga, laa si yɛnlɛ yarikanra na mbe tɔn kaselegɛ na.»

⁸Ki pyɛlɔmɔ nungba pi ni, Zhozafati wila ***Levi setirige piile**, naa ***saraga wɔfennɛ** konaa Izirayeli seye teelee pele tɛgɛtɛgɛ wa Zheruzalɛmu ca paa kasinngɛ kɔnɔ li tanri Yawe Yɛnɔɛlɛ li yɛgɛ sɔɔɔwɔ, konaa mbaa ca woolo pe kiti kɔnkagala ke yɛgɛ woo pe sɔɔɔwɔ. ⁹Sɛnrɛ nda wila yo ma ŋgbɛn pe ni tori nda fɔ: «Yaa ye kiti kɔngɔ ki piin, yaa fyɛ Yawe Yɛnɔɛlɛ li yɛgɛ. Yaa ki piin jatere jɛngɛ ni konaa ye kotogo ki ni fuun ki ni. ¹⁰Ye sɛfennɛ mbele pe yɛn ma cɛn wa pe cara ti ni, na paga pan kiti kɔnkala la ni ye kɔrɔɔ, li yɛn lere gbokala o, nakoma ***lasiri** jɔgɔkala o, nakoma ŋgasele jɔgɔkala o, nakoma kondɛgɛlɛ jɔgɔkala o, nakoma kakɔndɛgɛlɛ jɔgɔkala o, ye pe yeri, jango paga ka pye jɔgɔfennɛ Yawe Yɛnɔɛlɛ li yɛgɛ sɔɔɔwɔ, mbe ti Yawe Yɛnɔɛlɛ li nawa ŋgbɛn ye ni konaa ye sɛfennɛ pe ni. Yaa ye tunngɔ ki piin ki pyɛlɔmɔ pi na ma, pa ye yaa pye jɛrɛgisaga fu. ¹¹Ye wele, ***saraga wɔfennɛ to** Amariya wo wi yaa pye ye go na mbaa Yawe Yɛnɔɛlɛ li kapyegɛle ke ni fuun ke yɛgɛ woo. Ishimayeli pinambyɔ Zebadiya ŋa wi yɛn Zhuda cɛnlɛ woolo pe go na, wo wi yaa pye ye go na mbaa wunluwɔ kagala ke ni fuun ke yɛgɛ woo. Levi setirige piile pele yaa pye laga ye ni paa kagala yɛgɛ wɔfennɛ yɛn. Ye kotogo le ye yɛɛ ni, yaa ki kagala ke piin. Ŋa kaa kajɛngɛ piin, Yawe Yɛnɔɛlɛ li pye wi ni!»

Mowabu naa Amɔ cɛngɛle

woolo pàa yiri mbe sa to

Zhuda tara ti na;

Zhozafati wila Yɛnɔɛlɛ li yɛnri

20 ¹Ko punɔgo na, Mowabu cɛnlɛ woolo, naa Amɔ cɛnlɛ woolo, mbe pinlɛ Mawɔn cɛnlɛ woolo pele ni, pɛ si kari mbe sa malaga gbɔn Zhozafati wi ni. ²A lere wà si pan maga sɛnrɛ ti yo Zhozafati wi kan,

ma yo fɔ: «Malingbɔɔnɔ janwa gbɔɔ la na paan mbe to ma na, ma yiri wa kɔɔje kuwo wi kɛɛ nga na, wa Edɔmu tara. Pɛ yere gbɔn le Hazazɔn Tamari ca, ko kɔɔ wo yɛn Eni Gedi ca ye.»

³Ki pye ma, a Zhozafati wɔ si fyɛ, mɛɛ ki kɔn maga tɛgɛ mbe Yawe Yɛnɛlɛ li yewe. A wɔ sigi yari Zhuda tara woolo pe ni fuun pe kan ma yo pe ***yɛngɛ le**. ⁴A Zhuda tara woolo pe ni fuun pɛ si gbogolo mbe Yawe Yɛnɛlɛ li yɛnri, li pe saga. Leele pàa yiri Zhuda tara cara ti ni fuun ti ni ma pan mbe Yawe Yɛnɛlɛ li yɛnri li pe saga. ⁵Kona, a Zhozafati wɔ si yiri ma yere wo naa Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo gbogolo-mɔ pi ni, wa Yawe Yɛnɛlɛ li ***sherigo gbɔɔ** ki ni, ma yegɛ wa wa lonɔo fɔnɔɔ ki yeri. ⁶A wɔ si yɛnri ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛlɛ, we tɛlɛye pe Yɛnɛlɛ, mboro ma ma yɛn Yɛnɛlɛ wa naayeri wi le? Mboro ma ma yɛn tara na cengɛlɛ ke wunluwɔ pi go na wi le? Fanɔga naa yawa woro ma ni wi le? Lere kpɛ se ya yere mbɔɔn sige. ⁷E, we Yɛnɛlɛ, mbele pàa pye ma cɛn laga ki tara nda ti ni faa, mɔ yo mboro maa pe purɔ ***Izirayeli**, ma woolo pe yegɛ, mɛɛ ti kan poro mbele pe yɛn Abirahamu ɔa maa pye maa ndanla wi setirige piile pe yeri ti pye pe woro fɔ sanga pyew? ⁸A pɛ si cɛn laga ti ni, mɛɛ laga ***kpoyi** kan laga ti ni ma mɛgɛ ki na, ma sho fɔ: ⁹«Na jɔɔɔ ka to we na, nakoma malaga, nakoma kanɔbanga, nakoma tifelegɛ yambewe, nakoma funɔo, pa we yaa pan mbe yere laga ki go ɔga ki yegɛ sɔɔwɔ konaa ma yegɛ sɔɔwɔ, katugu ma maa ma yɛɛ nari laga ki ***laga kpoyi** ɔga ki ni. Mbe we ta wa we jɔɔɔ gbɔɔ ki ni, we yaa gbele mbɔɔn yɛnri ma we saga. Pa kona ma yaa logo we yeri mbe we sho.» ¹⁰Koni, wele, Amɔ cɛnlɛ woolo, naa Mowabu cɛnlɛ woolo konaa mbele pe yɛn ma cɛn wa Seyiri yanwira tara ti ni, pɛ pan mbe to we na. Naa Izirayeli woolo pàa yiri wa Ezhipiti tara na paan sanga ɔa ni, ma sila yɛnlɛ ki na pe ki leele pe tara ti pari pe toro; ɛɛn fɔ pàa ti sɔɔɔ ma toro, pe sila ti tɔnɔɔ. ¹¹Wele, yegɛ ɔga na pe yɛn na we sara we! Tasaga ɔga mà kan we yeri, pɛ pan mbe we purɔ wa ki ni. ¹²E, we Yɛnɛlɛ, ma sɔɔn kiti sinɔe wi kɔn pe na wi le? Katugu we yɛn fanɔga fu ki malingbɔɔnɔ janwa gbɔɔ na laa paan mbe to we na li yegɛ sɔɔwɔ. We yaa ki pye yegɛ ɔga na weɛ jɛn. ɛɛn fɔ mboro we yɛn na wele ma we saga.»

Yɛnɛlɛ làa cew kan Zhuda tara woolo pe yeri

¹³Zhuda tara woolo pe ni fuun pàa yiri ma yere Yawe Yɛnɛlɛ li yegɛ sɔɔwɔ, poro naa pe piile tunmɔmbɔɔ, naa pe jɛɛlɛ konaa pe pinambiile pe ni. ¹⁴Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ li yinne lɔ si ye Yahaziyeli wi ni. Yahaziyeli wila pye ***Levi setirige pyɔ** ma yiri wa Asafu sege ki ni^s. Wila pye Zakari

^r 20.10: Nɔmbu 20.14-21; Dete 2.1-9 ^s 20.14: Asafu sege woolo pàa pye yurukɔɔɔ wa sherigo gbɔɔ ki ni (1 Kuro 9.15-16; 15.17; 16.37,41-42).

pinambyɔ. Zakari to wo lawi ɲa Benaya. Benaya to wo lawi ɲa Yeyiyeli. Yeyiyeli to wo lawi ɲa Mataniya. ¹⁵A Yahaziyeli wì sho fɔ: «Zhuda tara woolo, naa Zheruzalemu ca woolo konaa mboro wunlunaɲa Zhodzafati ma ni, ye nungbolo jan ye logo! Yawe Yenɲele pa li yo yɛɛ fɔ: «Yaga ka fye, ye sunndo wiga si ka kɔn ye na ki malingbɔɔnɔ janwa gbɔɔ na li kala na, katugu ki malaga ɲga yoro ma ye yaa ki gbɔn, ɛɛn fɔ mi ɲa Yawe Yenɲele mi na wogo yi. ¹⁶Goto, ye yiri ye sa to pe na. Pe yaa ka lugu wa Zizi tinndi wi na mbe pan. Ye yaa ka sa pe yan wa yanwira ti sɔgɔwɔ tɔnmɔ fongologo ki kɔsaga ki na, wa Yeruveli ***gbinri** wi yesinmɛ na. ¹⁷Yoro se ka malaga ko ka gbɔn yere. Ye kari ye sa yere wa ko ɛɛ. Ye koro le ye yere yɛw. Mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa ye sho yɛge ɲga na, pa ye yaa ki yan^t. Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo, yaga ka fye, ye sunndo wiga si ka kɔn ye na. Goto ye yiri ye sa to pe na, mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa pye ye ni.» »

¹⁸A Zhodzafati wì si sogo maa yɛge ki jiile wa tara Yawe Yenɲele li yɛge sɔgɔwɔ mali gbɔɔ. A Zhuda tara woolo pe ni fuun naa Zheruzalemu ca woolo pe ni, pɛ si to ma pe yɛɛ go sogo Yawe Yenɲele li yɛge sɔgɔwɔ mali gbɔɔ. ¹⁹Kona, Levi setirige piile mbele pàa pye Kehati sege woolo konaa mbele paa pye Kore sege woolo^u, pɛ si yiri ma Yawe Yenɲele, Izirayeli woolo Yenɲele li sɔn magangbɔɔ ni.

²⁰Ki goto, a pɛ si yiri faa, mɛɛ lɛ na kee wa Tekowa ca gbinri wi ni. Naa paa kaa na kee, a Zhodzafati wì si yiri ma yere, ma sho fɔ: «Ye logo na yeri Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo: «Ye taga Yawe Yenɲele li na, pa ye yaa fanɲga ta. Ye taga li yɔn sɛnɛ yofenne pe na, pa ye yaa yawa ta.» » ²¹Ko pungo na, a pɛ si yo ma yan pe yɛɛ yeri wo naa leele pe ni. Kona, a wì si yurukɔɔɔ pe le wɔ. Poro la fereyaara nda tila tɛge ti ye Yenɲele kan ta lele^v, nɛɛ tanri malingbɔɔnɔ pe yɛge, na yuuro koo na Yawe Yenɲele li sɔnni na yuun fɔ: «Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni, katugu li kagbaraga ki yɛn kɔsaga fu.»

²²Naa leele pàa kaa ki lɛ na yuuro koo na Yenɲele li sɔnni, Amɔ cɛnɛ woolo, naa Mowabu cɛnɛ woolo konaa Seyiri yanwira tara woolo mbele pàa pan mbe to Zhuda tara woolo pe na, a Yawe Yenɲele li si pe kala li gbɔn mali piri, fɔ a Zhuda tara woolo pɛ ya pe ni. ²³Amɔ cɛnɛ woolo poro naa Mowabu cɛnɛ woolo pàa yiri ma to Seyiri yanwira tara woolo pe na ma pe tɔngɔ ma pe kɔ pew. Naa pàa kaa Seyiri yanwira tara woolo pe tɔngɔ ma pe kɔ, a pɛ si to pe yɛɛ na, na pe yɛɛ kuun. ²⁴Naa Zhuda tara woolo pàa ka saa gbɔn wa laga ɲga lere ma ya ma wele mbe yan wa gbinri wi ni, a pɛ si kanɲga ma wele wa pe juguye pe kɛɛ yeri; pe mbe

^t 20.17: ɛki 14.13; Dete 20.1-4; 1 Sami 12.16 ^u 20.19: 1 Kuro 6.16-23 ^v 20.21: ɲga ki yo fɔ: Poro la fereyaara nda tila tɛge ti ye Yenɲele kan ta lele, Yenɲele sɛnɛ sɛwɛɛɛ pe le ni pɛge yɔnɔgɔ wa ma yo fɔ: Yenɲele li yɛn kpoyi yɛge ɲga na, poro la pye naga gbogo.

wele, mæe gboolo pe yan pè toori tara ti na, ali lere nungba wo sila sho. ²⁵A Zhozafati naa wi woolo pe ni pè si pan ma gboolo pe san. Pàa yarijende legerè ta wa ki gboolo pe sɔgɔwɔ, naa yariɔɔɔɔ^w ni konaa yarijende sɔnggbanga woro ni. Pàa yaara legerè koli fɔ pee ya mbe ti ni fuun ti le mbe kari ti ni. Pàa yaara ti koli fɔ ma saa gbɔn piliye taanri ti legewe pi na. ²⁶Ki pilige tijerè wogo ki na, a pè si saa pe yæe gbogolo wa Beraka^x gbunlundɛge ki ni ma Yawe Yɛnɛle li sɔn. Ko kala na pe maa ki laga ki yinri Beraka gbunlundɛge ali ma pan ma gbɔn nala. ²⁷Ko pɔngɔ na, Zhuda tara woolo pe ni fuun naa Zheruzalɛmu ca woolo pe ni fuun pe ni, pè si sɔngɔɔɔ ma kari wa Zheruzalɛmu ca yɔgɔrimɔ ni. Zhozafati wo wila pye pe yɛge. Pàa pye nayinmɛ gbɔɔ ni, katugu Yawe Yɛnɛle làa pe sho pe juguye pe kɛɛ. ²⁸Pàa juruye naa ngɔniye gbɔn konaa ma mbaanra win ma ye wa Zheruzalɛmu ca, wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni. ²⁹Naa tara sannda pyew ti wunluwɔ woolo pàa kaa ki logo ma yo Yawe Yɛnɛle làa malaga gbɔn Izirayeli woolo pe juguye pe ni, a fyere gbɔɔ si pe yigi. ³⁰Ki pye ma, a Zhozafati wi wunluwɔ pì si yeyinɛge ta. A wi Yɛnɛle lì si wogosaga kan wi yeri kɛɛ ki ni fuun ki na.

Zhozafati wi wunluwɔ pi kɔwɔ

(1 Wunlu 22.41-51)

³¹Zhozafati wila pye wunluwɔ Zhuda tara ti go na. Wila ta yelɛ nafa ma yiri kɛ ma yiri kanɔurugo mæe cɛn wunluwɔ pi na. A wì si yelɛ nafa ma yiri kanɔurugo pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalɛmu ca. Pàa pye naa nɔ wi yinri Azuba, naa nɔ wi to wi yinri Shilishi.

³²Wi to Asa wila tanga konɔ na na, lo wila tanga li na, wi sila kɛ mbe wɔ wa li ni. Kala na li yɛn ma sin Yawe Yɛnɛle li yɛge na, lo wila pye na piin. ³³Konaa ki ni fuun sunzara nda wa tinndiye pe na ti sila kɔ wa tara ti ni. Tara woolo pe sila mara bere pe teleye Yɛnɛle li na pe kotogo ki ni fuun ni.

³⁴Zhozafati wi kapyegele sanngala, ke konɔbanngala naa ke pɔngɔ wogolo ke yɛn ma yɔnɔgɔ wa Hanani pinambyɔ Yehu wi kapyegele sewe wi ni. Ke si yɛn ma yɔnɔgɔ fun wa Izirayeli woolo pe wunlumbolo sewe wi ni.

³⁵Ko pɔngɔ na, a Zhuda tara wunlunɔɔa Zhozafati wì si saa ^{*}yɔn **finliwe** le Izirayeli tara wunlunɔɔa Ahaziya wi ni, wo ɲa wi tangalɔmɔ pi sila yɔn we. ³⁶A pè si gbogolo ma tɔnmɔkɔɔɔɔɔ tugbɔɔɔɔ gbegɛle mbaa kee ti ni wa Tarisisi ca. Pa pàa saa ki tɔnmɔkɔɔɔɔɔ tugbɔɔɔɔ ti gbegɛle wa

^w 20.25: ɲga kì yo fɔ: *Naa yariɔɔɔɔ ni*, Yɛnɛle sɛnre seweɛle mbele pe yɛn Eburuye sɛnre ni peɛ yɛge ni, ki yɛn ma yɔnɔgɔ wa ma yo fɔ: Naa gboolo ni. Yarijende nda ti naganaga, gboolo pe se ya pye ki yarijende to ta mbe yala yarijende sannda ti ni. ^x 20.26: Eburuye sɛnre ti ni, maga logo Beraka ko kɔɔɔ wo ɲa fɔ sɔnmɔ.

Eziyɔn Geberi ca. ³⁷Kona, a Dodava pinambyɔ Eliyezeri ɲa wila yiri wa Maresha ca wì si Yenɲele yɔn senre yo ma wa Zhozafati wi na, ma yo fɔ: «Kì kaa pye mà gbogolo Ahaziya wi ni ja, Yawe Yenɲele li yaa ma tunɲgo ki jɔɔ.» Kì pye ma, tɔnmakɔɔɔ tila jɔɔ ti sila ya mbe kari Tarisisi naa⁷.

21 ¹A Zhozafati wì si kaa ku ma taga wa wi telɛye pe na, a pè suu le wa pe tanla, wa Davidi ca ki ni. A wi pinambyɔ Yoram u wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunɲa Yoram u

wi sanga

(2 Wunlu 8.16-24)

²Nɔsepiile nambala la pye Yoram u yeri. Poro la wele Azariya, naa Yehiyeli, naa Zakari, naa Azariya, naa Mikayeli konaa Shefatiya. Pe ni fuun pàa pye ^{*}**Izirayeli** tara wunlunɲa Zhozafati wo pinambiile^z. ³Pe to wila yarikanra legere kan pe yeri, to lari nda warifuwe, naa te konaa yaara sɔnɲgbanga woro ni. Mbe taga wa to na, Zhuda tara cara nda pàa malaga sigembo ro kan mari maga, wila ta kan pe yeri. Eɛn fɔ wila wunluwɔ po kan Yoram u yeri, katugu wo wila pye pinambyɔ ko-ɲgbannja we. ⁴Naa Yoram u wila kaa cɛn wunluwɔ pi na wa wi to wi yɔnlɔ sanga ɲa ni, ma kaa yeresaga ta, a wì suu nɔsepiile nambala pe ni fuun pe gbo tokobi ni, ma pinle Izirayeli tara tee le pe ni.

⁵Yoram u wila ta ye le nafa ma yiri ke ma yiri shyen, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Ye le kolɔtaanri wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca^a.

⁶Izirayeli tara wunlumbolo pàa tanga konɔ na na, lo wila tanga li na, paa ye ge ɲga na Ashabu go woolo pàa ki pye we, katugu Ashabu wi sumborombyɔ wo wa wila pɔri wi jɔ. ɲga ki yen kapege Yawe Yenɲele li ye ge na, ko wila pye^b. ⁷Konaa ki ni fuun, Yawe Yenɲele li sila pye na jaa mbe Davidi wi go woolo pe tɔngɔ mbe pe kɔ ^{*}**yɔn finliwe** mba làa le Davidi wi ni pi kala na, katugu làa ki ^{*}**yɔn fɔlɔ** kɔn ma yo fɔ li yaa ti pele mbaa taa wa wi setirige piile pe ni, mbaa cɛn wunluwɔ pi na fɔ sanga pyew^c.

⁸Yoram u wi wunluwɔ sanga wi ni, a Edɔmu cɛnle woolo pè si yiri ma je Zhuda tara fanɲga ki na, mɛɛ wunluwɔ wa te ge pe ye go na^d. ⁹Kona, a Yoram u wì si yiri ma kari wi malingbɔɔnlɔ tee le konaa wi malaga gbɔn-wotoroye pe ni fuun pe ni. Ki yembine li ni, a wì si saa to Edɔmu cɛnle woolo pe na. Kila yala poro wa maa maga makɔ. A Yoram u wì si ya pe ni wo naa wi malaga gbɔn-wotoroye tee le pe ni. ¹⁰Maga le le ko na, a Edɔmu cɛnle woolo pè si yiri ma je Zhuda tara woolo pe fanɲga ki na fɔ ma pan ma gbɔn nala. Ki wagati nungba wi ni, Libina ca fenne fun pè si yiri ma je

y 20.37: 1 Wunlu 10.22 z 21.2: 2 Kuro 11.18-22; 1 Kuro 25.5 a 21.5: 2 Wunlu 1.17;

3.1 b 21.6: 1 Wunlu 12.26-28 c 21.7: 1 Wunlu 11.36; 1 Kuro 17.10-14; 2 Kuro 6.16; 7.18

d 21.8: Zhenɛ 27.40

Yoramu wi fanŋa ki na, katugu wila je Yawe Yenŋele, pe teleye Yenŋele li na^e. ¹¹Yoramu wila sunzara kankan yere wa Zhuda tara yanwira ti na. Ki pyelomɔ pi na, wila ti Zheruzalemu ca woolo pè yege wali ma yiri yari-sunndo ti kɔrɔɔ, nari gbogo konaa ma ti a Zhuda tara woolo pè punɔ.

¹²Ki kaa pye ma, a pè si pan ma *Yenŋele yɔn senre yofɔ *Eli wi sɛwe wi kan Yoramu wi yeri, ma yo fɔ: «Pa Yawe Yenŋele, ma tele Davidi wi Yenŋele li yo yeɛn fɔ: «Ki kaa pye mɛɛ tanga wa ma to Zhozafati wi tulugo ki ni, mɛɛ si tanga wa ma tele Asa ŋa wila pye Zhuda tara wunlunaŋa wi tulugo ki ni, ¹³ɛɛn fɔ pa mà tanga wa Izirayeli wunlumbolo pe tulugo ki ni ma ti a Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pè yege wali ma yiri yarisunndo ti kɔrɔɔ nari gbogo, paa yege ŋa na Ashabu go woolo pàa ki pye^f. Mbe taga wa ko na, ma to seyɛɛnle mbele pe yeɛn ma to go woolo, mà yere pe gbo, poro mbele pàa mbɔnrɔ ma na we. ¹⁴Ki kala na, Yawe Yenŋele li yaa yambewe wa ma tara woolo pe na, naa ma pinambiile, naa ma jeele, konaa ma yarijende ti ni fuun ti na. ¹⁵Mboro wo na, li yaa yambewe wa ma na, ki yama pi yaa pye lara yama. Pi yaa kaa seregi ma na pilige pyew, fɔ ma latiire ti sa yiri funwa na yama pi kayanɔa ki kala na.» »

¹⁶Kona, Filisiti tara fɛnne naa Larabuye mbele pàa pye ma cen wa Kushi tara fɛnne pe tanla, a Yawe Yenŋele li si pe yirige ma pe wa Yoramu wi na, jango pe malaga gbɔn wi ni. ¹⁷A pè si pan ma to Zhuda tara woolo pe na. Pàa ye wa tara ti ni, ma yarijende nda tilla pye wa wunluwɔ go ki ni ti koli, ma pinle wunlunaŋa wi pinambiile konaa wi jeele pe ni ma kari pe ni kasopiile. Kaawɔ wi pinambyɔ punɔfoɔ Yowahazi wo nungba wila koro wi yeri. ¹⁸Ko kagala koro ke ni fuun punɔ na, a Yawe Yenŋele li si lara yama wa Yoramu wi na, mba pi saa ya mbe kɔ. ¹⁹A yama pi nɛɛ seregi na kee yege pilige pyew. Wi yama pi yeɛ shyen wolo li kɔsaga, a Yoramu wi latiire ti si yiri funwa na yama pi kayanɔa ki kala na. A yama pi jɔlɔɔ ndorogo ki suu gbo. Wi tara woolo pè si kasɔn gbɔɔ gberi wi mege ni maa gbɔɔ paa yege ŋa na pàa ki pye wi teleye pe kan we^g. ²⁰Yoramu wila ta yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri shyen, mɛɛ cen wunluwɔ pi na. Yeɛ kɔlɔtaanri wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi kunwɔ pi sila lere kpe wo jori. A pè suu le wa Davidi ca. ɛɛn fɔ pe sila wi le wa wunlumbolo pe fanra ti ni.

Zhuda tara wunlunaŋa Ahaziya

wi sanga

(2 Wunlu 8.25-29; 9.27-29)

22 ¹Kona, a Zheruzalemu ca woolo pè si Yoramu wi pinambyɔ punɔfoɔ Ahaziya wi tege wunluwɔ pi na wa wi to wi yɔnlɔ,

^e 21.10: 2 Wunlu 8.22; 2 Kuro 12.2 ^f 21.13: 1 Wunlu 16.30-33; 2 Wunlu 8.18,27

^g 21.19: 2 Kuro 16.14; Zhere 34.5

katugu malingbɔɔnɔ ngbelege kà la pan wa Zhuda tara woolo pe mali-ngbɔɔnɔ censaga ki ni Larabuye ni, ma wi pinambiile lerefenne pe ni fuun pe gbo. Kì pye ma, a Zhuda tara wunlunaŋa wi pinambyɔ Ahaziya wì si cɛn wunluwɔ pi na. ²Ahaziya wila ta yeŋe nafa ma yiri shyen mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeŋe nungba wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemɔ ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Atali. Atali wo wila pye Omiri wi pishyen-woo. ³Ashabu go woolo pàa tanga konɔ na na, lo Ahaziya wila tanga li na fun, katugu wi nɔ wila pye naa yerɛgi wila tipege piin. ⁴Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yeŋe na, ko wila pye paa Ashabu go woolo pe yen. Wi to wi kungɔɔ, ki woolo poro pàa pye Ahaziya wi yerifenne maa punŋo.

⁵Pe yerewe senre ti kala na, a wì pinle ***Izirayeli** tara wunlunaŋa Ashabu wi pinambyɔ Yoramɔ wi ni, ma saa malaga gbɔn Siri tara wunlunaŋa Hazayeli wi ni wa Aramɔti ca, wa Galaadi tara. A Siri tara fenne pɛ si Yoramɔ wi welege. ⁶Siri tara fenne pàa Yoramɔ wi welege lara nda na, naa wila pye na malaga ki gbɔn Siri tara wunlunaŋa Hazayeli wi ni wa Arama ca, a wì si songɔɔ wa Zhizireyeli ca mbe sari fɔfɔ. Kona, a Zhuda tara wunlunaŋa Yoramɔ wi pinambyɔ Ahaziya wì si kari ma saa Ashabu pinambyɔ Yoramɔ wi shari wa Zhizireyeli ca, katugu wila pye na jɔɔ fɔ jɛŋɛ.

⁷Yenŋele làa ti, a Ahaziya wì kari wa Yoramɔ wi yeri wi sharisaga, jango mbe Ahaziya wi gbo. Naa wila ka saa gbɔn wa, a wo naa Yoramɔ wi ni pɛ si yiri ma kari wa Nimishi pinambyɔ Yehu wi yeŋe sɔgɔwɔ, wo ŋa Yawe Yenŋele làa ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ wi Ashabu go woolo pe tongo we. ⁸Maga ta Yehu wila pye na Yenŋele li kiti kɔnkala li piin Ashabu go woolo pe na, a Yehu wì si saa Zhuda tara teeŋe pe yan konaa Ahaziya wi sefenne pele ni. Poro la pye na tunŋo piin Ahaziya wi kan. Kona, a wì si pe gbo^h. ⁹Ko punŋo na, a wi nɛɛ Ahaziya wi lagajaa. A pɛ si saa wi yigi wa ***Samari** ca, wa laga ŋga wila pye ma lara we. A pɛ si pan wi ni wa Yehu wi yeri, a Yehu wì suu gbo. A pɛ suu gboo wi le wi tele Zhozafati wo kala na, katugu wo la pye ma mara Yawe Yenŋele li na wi kotogo ki ni fuun ki ni. Ko pyengɔɔ, lere kpe sila koro wa Ahaziya wi go woolo pe ni, ŋa wi mbaa ya cɛn wunluwɔ pi na.

Atali wila cɛn wunluwɔ pi na
wa Zhuda tara
(2 Wunlu 11.1-3)

¹⁰Naa Ahaziya wi nɔ Atali wila kaa ki yan pòo pinambyɔ wi gbo, a wì si yiri ma saa Zhuda tara wunlunaŋa wi setirige piile pe ni fuun pe gbo.
¹¹Ɛn fɔ pe gbosanga wi ni, wunlunaŋa wi sumborombyɔ Yehoshabeyati

^h 22.8: 2 Wunlu 10.13-14

ɲa wɪla pye Ahaziya wi nɔsepyɔ sumboro, wɪ si Ahaziya wi pinambyɔ Zhouasi wi lɛ larawa, wa wunlunaɲa wi pinambiile mbele paa pye na kuun pe sɔgɔwɔ, ma saa wo naa jele ɲa wɪla pye wi gbegelefo pe tege wa ***sherigo gbɔgɔ** ki yumbyɔ ɲa pe maa wɔnlɔ wa ni. Wunlunaɲa Yoramu wi sumborombyɔ Yehoshabeyati ɲa wɪla pye ***saraga wɔfo** Yehoyada wi ɔ pa wɪla Zhouasi wi lara yɛɛn Atali wi na, wi suu ta mboo gbo. ¹²Wɪla koro pe ni wa larasaga wa Yawe Yɛnɲele li sherigo gbɔgɔ ki ni fo ma saa gbɔn ye le kɔgɔlɔni. Kɪla yala Atali wi yɛn wunluwɔ pi na wa tara ti ni.

**Paa Zhouasi wi tege
wunluwɔ pi na
(2 Wunlu 11.4-16)**

23 ¹Ki ye le kɔlɔshyɛn wolo li ni, a ***saraga wɔfo** Yehoyada wɪ si kotogo le wi yɛɛ ni, mɛɛ ***yɔn finliwɛ** le malingbɔɔnlɔ cenme cenme teele pe ni. Poro la wele Yerohamu pinambyɔ Azariya, naa Yohana pinambyɔ Ishimayeli, naa Obedi pinambyɔ Azariya, naa Adaya pinambyɔ Maaseya konaa Zikiri pinambyɔ Elishafati. ²Kona, a poro si yiri ma Zhuda tara ti yanri ma ***Levi setirige piile** mbele pe yɛn Zhuda tara cara ti ni fuun ti ni pe yeri ma pe gbogolo konaa ***Izirayeli** woolo seye teele pe ni. A pɛ si saa gbɔn wa Zheruzalemu ca. ³A ki janwa wi ni fuun wɪ si yɔn finliwɛ le wunlunaɲa wi ni wa Yɛnɲele li go ki ni. Yehoyada wɪla pe pye fo: «Ye wele, wunlunaɲa wi pinambyɔ wi ɲa. Wo wi yaa cen wunluwɔ pi na, mbe yala ***yɔn folɔ** na Yawe Yɛnɲele lɔa kɔn Davidi wi setirige piile pe wogo na li niⁱ. ⁴ɲga ye yaa pye ki ɲga: «***Cɛnpilige** ɲga kɪla paan ki ni, yoro mbele ye yaa tunɲgo ki le, saraga wɔfɛnnɛ naa Levi setirige piile pe ni, ye yɛɛ walagi ɲgbeleye taanri. ɲgbelege nungba yaa la yeyɔnrɔ ti kɔrɔsi, ⁵ɲgbelege shyɛn wogo ki sa yere kɪla wunluwɔ go ki kɔrɔsi. ɲgbelege taanri wogo ki sa yere wa Yesɔdi^j yeyɔnɲgo ki na mbaa ki kɔrɔsi. Leele sanmbala pe ni fuun pe yaa pye wa Yawe Yɛnɲele li ***sherigo gbɔgɔ** laga nawa pi ni. ⁶Lere kpe si daga mbe ye wa Yawe Yɛnɲele li sherigo gbɔgɔ ki ni, kaawɔ saraga wɔfɛnnɛ naa Levi setirige piile mbele pe yaa pye tunɲgo ki na poro cɛ. Poro wo na, pe mbe ya mbaa yiin wa, katugu pe yɛn ***kpoyi**. ɛɛn fo leele sanmbala poro yaa pye mbe yere wa sherigo gbɔgɔ laga nawa pi ni. ⁷Levi setirige piile pe yaa wunlunaɲa wi maga kɛɛ ki ni fuun ki na, pe ni fuun nungba nungba pe malingbɔɔnyaara ti ni pe kɛɛ. Lere ɲa fuun kaa jaa mbe ye wa sherigo gbɔgɔ ki ni, poo gbo. Wunlunaɲa wi kaa kee laga ɲga fuun na, ye pye wi ni mbaa wi kɔrɔsi.» »

⁸Saraga wɔfo Yehoyada wɪla sɛnrɛ nda fuun yo, a Levi setirige piile naa Zhuda tara woolo pɛ si tanga ti ni fuun ti na. Teele pe ni fuun nungba

ⁱ 23.3: 1 Kuro 17.10-14; 2 Kuro 6.16; 7.18; 2 Kuro 21.7; 2 Sami 7.12-16

^j 23.5: 2 Wunlu 11.6

nunḡba pàa pe malingbɔɔnɔ pe lɛlɛ, mbele pe mbaa tunḡgo ki lɛ cɛn-pilige ki na konaa mbele pe mbaa tigi tunḡgo ki na pe ni; katugu saraga wɔfɔ Yehoyada wi sila nḡbelege ka kpɛ yaga ki kari^k. ⁹Kona wunlunana Davidi wi njaanra naa wi ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔrɔ naa jɛgele jɛgele nḡgele wila tɛge wa Yɛnḡelɛ li sherigo gbɔɔgo ki ni, a saraga wɔfɔ Yehoyada wi siri kan teele mbele pàa pye malingbɔɔnɔ cɛnmɛ cɛnmɛ go na pe yeri^l. ¹⁰Ko punḡo na, a wì si leele pe yerege yerege ma wunlunana wi maga, pe ni fuun nunḡba nunḡba pe malingbɔnyaara ti ni pe kɛɛ, wa ***saraga wɔsaga** konaa sherigo gbɔɔgo ki ni ti tanla, maga lɛ wa sherigo gbɔɔgo ki kalige kɛɛ ki na fɔ ma saa gbɔn wa ki kamɛnḡe kɛɛ ki na. ¹¹Kona, a pè si yiri wunlunana wi pinambyɔ wi ni, ma wunluwɔ njala li kan wi kan, mɛɛ yɔn finliwɛ senre sewɛ wi le wi kɛɛ. A Yehoyada naa wi pinambiile pe ni pè si ***sinmɛ kpoyi** wo wi na maa tɛge wunluwɔ. A leele pè si jɔrɔgo ma yo fɔ: «Yɛnḡelɛ sa yinwetɔnɔgo kan wunlunana wi yeri!»

¹²Kona, a Atali wì si leele pe tinmɛ ta paa fee na toro, na wunlunana wi sɔnni. A wì si pan wa janwa wi tanla, wa Yawe Yɛnḡelɛ li sherigo gbɔɔgo ki tanla. ¹³Wi mbe wele, mɛɛ wunlunana wi yan yeresaga wa ndɔgɔrɔ^m ti ni, wa yeyɔngɔ ki na. Malingbɔɔnɔ teele poro naa mbaanra winfenne pe ni, pàa pye wa wi tanla. Tara woolo pe ni fuun pàa pye na yɔgori na mbaanra ti wiin; a yurukɔɔlɔ paa pe yarigbɔnɔ ti gbɔn na yuuro ti yɛge sinni. Naa Atali wila kaa ko yan ma, a wì suu yaripɔrɔ ti walagi nangbanwa pi kala na, mɛɛ yo fɔ: «Pè yɔn le na na! Pè yɔn le na na!» ¹⁴Kona malingbɔɔnɔ teele mbele pàa pye leele cɛnmɛ go na, na malingbɔɔnɔ pe yɛge sinni, a saraga wɔfɔ Yehoyada wì si pe pye fɔ: «Yoo yigi ye yiri wi ni wa funwa na nḡbeleye yi sɔgɔwɔ. Lere nɔ fuun ka taga wi na, yoo gbo tokobi ni.» Katugu saraga wɔfɔ wila yo fɔ kii daga poo gbo wa Yawe Yɛnḡelɛ li sherigo gbɔɔgo ki niⁿ. ¹⁵A pè si konɔ li wa wi kan, yeyɔngɔ nḡa shɔnye pe maa yiin wa ki ni^o, mɛɛ toro ma saa gbɔn wi ni wa ki na, mɛɛ kari wa wunluwɔ go ki ni, ma suu gbo le ki laga ki na.

**Yehoyada wila kanḡguwa fɔnmɔ le
wa Yɛnḡelɛ li tunḡgo ki ni
(2 Wunlu 11.17-20)**

¹⁶Kona, a saraga wɔfɔ Yehoyada wì si yɔn finliwɛ le wo naa leele pe ni konaa wunlunana wi ni. Ki yɔn finliwɛ pila pye naga nari ma yo fɔ leele pe daga mbe pye Yawe Yɛnḡelɛ li woolo. ¹⁷Kona, a leele pe ni fuun pè si

^k 23.8: Pàa saraga wɔfenne naa Levi setirige piile pe walagi nḡbeleye nḡbeleye, a ki nḡbeleye yila tunḡgo ki piin naga waa na yi yɛɛ kaan (1 Kuro 24.19; 25.8; 26.1).

^l 23.9: 2 Sami 8.7-12 ^m 23.13: Iḡa kà yo fɔ: *Wa ndɔgɔrɔ ti ni*, Eburuye senre ti ni, ki mbe ya logo fun fɔ: *Wa tiyala li tanla* (2 Wunlu 11.14). ⁿ 23.14: Ndɛɛ pàa Atali wi gbo wa sherigo gbɔɔgo ki ni, pe mbaa ki tɛge fyɔngɔ ni (Nɔmbu 19.11-16; 2 Wunlu 23.14).

^o 23.15: 2 Wunlu 11.16

kari ma saa ye wa yarisunngo ***Baali** ki gbɔɔgo ki ni maga jaanri. A pè sigi saara wɔsara to naa ki yaara yanlere ti yaari, ma Baali saraga wɔfo Matan wi gbo wa saara wɔsara ti tanla. ¹⁸Kona, a Yehoyada wì si Yawe Yenɔle li sherigo gbɔɔgo ki le Levi setirige piile mbele saraga wɔfenne pe kee paa ki kɔɔsi. Poro wele Davidi wila walagi ngbeleye ngbeleye paa tunngo piin wa Yawe Yenɔle li sherigo gbɔɔgo ki ni, jango paa ***saara sogoworo** ti woo li yeri, mbe yala nga ki yen ma yɔnɔgo wa Moyisi ***lasiri** sewe wi ni ki ni. Paa ki piin nayinme ni, Davidi wila yuuro nda gbegele, paa ti koo. ¹⁹A wì si yeyɔngo kɔɔsifenne pe tegetege wa Yawe Yenɔle li sherigo gbɔɔgo yeyɔnɔ ti na, jango lere ɲa fuun wi yen ***fyɔngo** ni Yenɔle yege na, ki fyɔngo ki yen yege o yege, wo wa kpe ka ka ye wa sherigo gbɔɔgo ki ni.

²⁰Kona, malingbɔɔnɔ teelee mbele paa pye leele cɛnme cɛnme go na, poro naa legbɔɔɔ pe ni, naa tara woolo pe ni fuun, a Yehoyada wì si pe yeri ma pe gbogolo. A wì si ti a pè yiri wunlunaɲa wi ni wa Yawe Yenɔle li sherigo gbɔɔgo ki ni, ma toro wa yeyɔngo gbɔɔgo ki ni, ma saa ye wa wunluwo go ki ni. A pè si wunlunaɲa Zhouasi wi tenge wa wunluwo jongo ki na. ²¹Tara woolo pe ni fuun paa pye na yɔgɔri. Ca fun kila pye yeyinɲe na, katugu paa Atali wi gbo tokobi ni.

Zhuda tara wunlunaɲa Zhouasi
wi sanga
(2 Wunlu 12.1-4)

24 ¹Zhouasi wila ta yelee kɔɔshyen mee cen wunluwo pi na. Yelee nafa shyen wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Paa pye naa nɔ wi yinri Zibiya ma yiri wa Berisheba ca. ²ɲga ki yen ma sin Yawe Yenɔle li yege na, ko Zhouasi wila pye na piin ***saraga wɔfo** Yehoyada wi yinwege sanga wi ni fuun wi ni. ³Yehoyada wila jeele shyen pɔri Zhouasi wi kan, a Zhouasi wì si pinambiile naa sumborombiile se.

Zhouasi wila sherigo gbɔɔgo
ki jɔɔsara ti gbegele
(2 Wunlu 12.5-17)

⁴Ko pungo na, a Zhouasi wì sigi kɔn maga tege mbe Yawe Yenɔle li ***sherigo gbɔɔgo** ki jɔɔsara ti gbegele. ⁵A wì si saraga wɔfenne naa ***Levi setirige piile** pe gbogolo, ma pe pye fo: «Ye kari wa Zhuda tara cara ti ni, ye saa penjara shoo ***Izirayeli** tara woolo pe ni fuun pe yeri yelee pyew, jango mbaa Yenɔle li sherigo gbɔɔgo ki jɔɔsara ti gbegele. Yege kala li pye fyeege na.» Eɛn fo Levi setirige piile pe sila ki kala li pye fyaw. ⁶A wunlunaɲa wì si ***saraga wɔfenne to** Yehoyada wi yeri maa yewe, ma yo fo: «Lambo ɲa Yawe Yenɔle li tunmbyee Moyisi wila yo Izirayeli woolo pe daga mbaa woo Yenɔle li ***censaga paraga go** ki wogo na, ko ɲga

***yɔn finliwe** senre ti yen ma yɔnlɔɔ ma tege wa ki ni, yingi na mee sigi yo Levi setirige piile pe kan paa ki lambo wi shoo Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe yeri?⁷» 7Katugu kafaara pyefɔ Atali wo naa wi woolo pe ni pɛ Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki jɔɔ, ma yaara nda ti tege ti ye wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni ti le ma saa na tunngo piin ti ni yarisunngo ***Baali** ki kan.

⁸Kona, a wunlunaɲa wɛ si ti, a pɛ kesu wa gbegele ma saa wi tege wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ ki na, wa funwa na. ⁹Kona, a pɛ sigi yari Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe kan ma yo fɔ lambo ɲa Yawe Yɛnɛle li tunmbyee Moyisi wɛla yo Izirayeli woolo pe daga mbaa woo ma pe ta wa ***gbinri** wi ni, paa wi woo paa paan wi ni. ¹⁰A teele pe ni fuun naa tara woolo pe ni fuun pɛ si yɔɔri ki wogo ki na. A pe nɛ paan lambo penjara ti ni nari nii wa kesu wi ni, fɔ a wɛ saa yin. ¹¹Levi setirige piile pe ma kari kesu wi ni wunlunaɲa wi saa wele sanga ɲa ni, na wi ka gbɔn, na pe kaa wele mboo yan penjalegere yen wa wi ni, wunlunaɲa wi sɛwe yɔnlɔɔfɔ wo naa saraga wɛfenne to wi kagala yege wɔfɔ wi ni, pe mee penjara ti wɔ wa kesu wi ni. Ko punɔ na, Levi setirige piile pe mee kesu wi le ma sɔngɔɔ ma saa wi tege wa wi tegesaga. Paa pye naga piin ma pilige pyew fɔ ma saa penjara legere gbogolo ti yeɛ na.

¹²Kona wunlunaɲa wo naa Yehoyada wi ni, pe mee ti kan mbele pe yen Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ tunndo pyefenne pe go na pe yeri paa ki jɔɔsara ti gbegele. A pe nɛ sinndɛere tefenne naa tire tefenne pe lee sara na, jango pe Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegele; konaa, a pɛ ta tege na tugurɔn tunngo pyefenne naa tuguyenre tunngo pyefenne pe sara mbaa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegele. ¹³A tunmbyeele pɛ si to tunngo ki na naga piin. A go ki jɔɔsara ti nɛ gbegele na kee yege pe tunngo pyewe pi fannga na. Paa Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki gbegele maga kɔ maga kan fannga ni. ¹⁴Naa paa kaa kɔ tunngo ki na, a pɛ si saa penjara sannda ti kan wunlunaɲa wo naa Yehoyada pe yeri. A pɛ siri tege ma yaapire gbegele ti ni tunngo ɲa ki yaa la piin wa sherigo gbɔɔ ki ni ki mege ni, ki yaapire tɔ la pye sherege pye woro, tɔ la pye ***saara sogoworo** ti woro, naa wɔjɛngele ni, naa yaapire ta yege ni nda ti yen te woro konaa warifuwe woro. Yehoyada wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni paa pye na saara sogoworo woo wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni suyi.

Yehoyada wi kunwo

¹⁵Yehoyada wɛla le fɔ jenge ma tin yinwege ki na, mee jen ma ku. Wi kusanga wi ni, wɛla ta yeɛ cɛnme naa nafa ma yiri ke (130). ¹⁶Paa wi le wa Davidi ca, wa wunlumbolo pe tanla, katugu wɛla kajenge pye Izirayeli

woolo pe kan, ma kajenge pye Yenŋele li kanngɔɔ konaa li sherigo gbɔɔ ki kanngɔɔ fun.

**Zhowasi wila laga Yenŋele li na
na yarisunndo gbogo**

¹⁷Yehoyada wi kungɔɔ, a Zhuda tara teele pɛ si pan ma fɔli wunlunaŋa Zhowasi wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔɔ. A wunlunaŋa wɛ si logo pe yeri. ¹⁸Ki pye ma, a Izirayeli woolo pɛ si je Yawe Yenŋele, pe telɛye Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki na, ma saa na tunŋgo piin yarisunŋgo ***Ashera** konaa yarisunndo ta yege kan. Kona, a Yawe Yenŋele li si nawa ngban fɔ jenge Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe ni pe kajɔɔ ki kala na. ¹⁹A Yawe Yenŋele li sili yɔn senre yofenne pele torogo wa pe yeri, jango mbe pe pye pe sɔngɔɔ pe pan li kɔɔɔ. A poro pe yeri, ɛɛn fɔ pee yenle mbe logo pe yeri. ²⁰Kona, a Yenŋele li yinne li si ye saraga wɔfɔ Yehoyada wi pinambyɔ Zakari wi ni. A wɛ si kari wa leele pe yege sɔgɔwɔ mɛɛ pe pye fɔ: «Pa Yenŋele li yo yɛɛn fɔ: «Yingɛ na, a ye nɛɛ Yawe Yenŋele li ngasegele ke jogo? Ye kapyege ka kpɛ se yɔn ye kan, katugu yɛ laga Yawe Yenŋele li na. Lo fun li yaa laga ye na.» » ²¹ɛɛn fɔ, a leele pɛ si yɔn le Zakari wi na paa yege ngɛ na wunlunaŋa wila ki yo pe kan we, mɛɛ wi wa sinndeere ni maa gbo wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ longo ki ni^q. ²²Kajenge ngɛ Zakari wi to Yehoyada wila pye wunlunaŋa Zhowasi wi kan, Zhowasi wila fege ki na, ma Yehoyada pinambyɔ wi gbo. ɛɛn fɔ naa Zakari wila kaa na kuun sanga ŋa ni, a wɛ sho fɔ: «Yawe Yenŋele li ngɛ ki yen na piin ki wele, ligi fɔɔ yewe ma na.»

**Zhowasi wi wunluwɔ pi kɔwɔ
(2 Wunlu 12.18-22)**

²³Yeɛ li filisaga, a Siri tara fenne malingbɔɔnɔ pɛ si pan ma to Zhowasi wi na. Paa pan ma Zhuda tara ti sho konaa Zheruzalemu ca ki ni. Paa tara teele pe ni fuun pe tɔngɔ, mɛɛ yaara nda fuun paa koli ti torogo wa Damasi ca pe wunlunaŋa wi kan. ²⁴Siri tara malingbɔɔnɔ mbele paa pan pe sila lege. Konaa ki ni fuun, Yawe Yenŋele laa Zhuda tara malingbɔɔnɔ legerɛ pe le pe keɛ, katugu paa laga Yawe Yenŋele, pe telɛye Yenŋele li na. Ki pye ma, Siri tara fenne poro paa jɔɔɔ wa Zhowasi wi na^r. ²⁵Naa Siri tara fenne paa kaa kari ma laga wi na, maa ta wila pye na jɔɔ fɔ jenge, a wi legbɔɔnɔ pɛ si yɔn le wi na saraga wɔfɔ Yehoyada pinambyɔ ŋa wila gbo wi kunwɔ pi kala na^s. A pɛ suu gbɔn maa gbo wa wi sinleyaraga ki

^q 24.21: Mati 23.35; Luki 11.51 ^r 24.24: ɛki 12.12; Dete 28.25; Eze 5.10,15; 11.19

^s 24.25: 2 Wunlu 12.21; wa Yenŋele senre sewe ŋa wi yen Eburuye senre ni wi ni, ki yen ma yɔnɔɔ wa ma yo fɔ Yehoyada pinambiile; ɛɛn fɔ wa Yenŋele senre sewe ŋa wi yen Gireki senre ni wi ni, ki yen ma yɔnɔɔ wa ma yo fɔ Yehoyada pinambyɔ.

na. Wila ku, a pòò le wa Davidi ca ki ni. Eɛn fɔ pe sila wi le wa wunlumbolo pe fanra ti ni. ²⁶Mbele pàa yɔn ki le wi na maa gbo, poro la wele Zabadi naa Yozabadi. Zabadi wila pye Amɔ cɛnlɛ woolo jɔ Shimeyati wo pinambyɔ. Yozabadi wo la pye Mowabu cɛnlɛ woolo jɔ Shimiriti wo pinambyɔ. ²⁷Zhowasi wi pinambiile pe mɛrɛ to na, naa Yɛnɛɛle yɔn sɛnrɛ lɛgɛrɛ nda tila yo ma wa wi na, konaa wila sherigo gbɔgɔ ki jɔgɔsara ti gbegele yege nga na, ki sɛnrɛ ti ni fuun ti yɛn ma yɔnlɔgɔ wa sɛwɛ ɲa wi maa wunlumbolo pe kagala ke yege yuun wi ni. A wi pinambyɔ Amaziya wì si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

**Zhuda tara wunlunaɲa Amaziya
wi sanga
(2 Wunlu 14.1-7)**

25 ¹Amaziya wila ta yeɛ nafa ma yiri kanɲurugo, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa ma yiri kɔɔjɛrɛ wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Yehowadan, ma yiri wa Zheruzalemu ca. ²ɲga ki yɛn ma sin Yawe Yɛnɛɛle li yege na, ko wila pye. Eɛn fɔ wi sila ki pye wi kotogo ki ni fuun ni. ³Naa wunluwɔ pila kaa yeresaga ta Amaziya wi kɛɛ na sanga ɲa ni, legbɔɔlɔ mbele pàa wi to, wunlunaɲa we wi gbo, a wì si pe gbo. ⁴Eɛn fɔ wi sila pe pinambiile poro gbo. Wila ko pye ma, ma yala nga ki yɛn ma yɔnlɔgɔ wa ***lasiri** wi ni, wa Moyisi sɛwɛ wi ni ki ni. Yawe Yɛnɛɛle ligi ɲgasele na li kan ma yo fɔ: «Pe se ka teele gbo pe pinambiile kala na. Pe se ka pinambiile gbo pe teele kala na. Eɛn fɔ lere nungba pyew wi daga mbe gbo wi yeɛra kapere to kala na^t.»

⁵Kona, a Amaziya wì si Zhuda tara nambala pe yeri ma pe gbogolo laga nungba, ma pele tɛgɛ teele lere waga kelɛngele (1 000) go na, ma pele tɛgɛ lere cɛnmɛ cɛnmɛ go na ma yala pe teɛɛle setiriye yi ni, ko yɛn fɔ Zhuda cɛnlɛ woolo naa Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe ni fuun. A wì si leele pe jiri, maga lɛ mbele pàa ta yeɛ nafa nafa pe na konaa pe yege fɛnnɛ pe ni. A wì sigi yan fɔ pàa pye nambala waga cɛnmɛ taanri (300 000) mbele pe mbaa ya sa malaga gbɔn njanraga naa ***tugurɔn sigeyaraga** ni. ⁶A wì si ***Izirayeli** tara malingbɔɔnlɔ welimbele waga cɛnmɛ (100 000) sara warifuwe tɔni taanri naa kɔngɔ ni ma taga wa mbele pe na. ⁷Eɛn fɔ, a Yɛnɛɛle lere wà si pan maa pye fɔ: «E, wunlunaɲa, maga ka ti Izirayeli tara malingbɔɔnlɔ pele mbe pinle ma ni mbe sa malaga gbɔn, katugu Yawe Yɛnɛɛle li woro Izirayeli woolo pe ni, poro mbele pe yɛn Efirayimu cɛnlɛ woolo wele. ⁸Ali na maga si kari pe ni, mbe sa malaga ki gbɔn ma fanɲga ki ni fuun ki ni yege o yege, Yawe Yɛnɛɛle li yaa ma le ma jugu-pe pe kɛɛ, katugu yawa yɛn Yɛnɛɛle li ni mbe lere saga nakoma mboo

^t 25.4: Dete 24.16; 2 Wunlu 14.6

jan.» ⁹A Amaziya wì si Yennele lere wi pye fɔ: «Warifuwe tɔni taanri naa kɔngɔ ŋga m̀ kan Izirayeli tara malingbɔɔnɔ pe yeri, ko wogo ko yaa pye mele?»

A Yennele lere wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yennele li yaa to legere kan ma yeri naa mbe we ko na.»

¹⁰Kì pye ma, a Amaziya wì si laga malingbɔɔnɔ mbele paa yiri wa Efirayimu cenle li ni pe na. A wì si pe yaga ma yo paa kee pe yeri. Eɛn fɔ, a pè si nawa ŋgban Zhuda tara woolo pe ni fɔ jenge, mɛɛ sɔngɔɔ ma kari pe yeri nangbanwa gbɔɔ ni.

¹¹Kona, a Amaziya wì si kotogo le wi yɛɛ ni, mɛɛ keli wi malingbɔɔnɔ pe yege ma kari pe ni wa Kɔ gbunlundɛge ki ni, ma saa malaga gbɔn Seyiri tara fenne pe ni ma lere waga ke (10 000) gbo pe ni. ¹²Zhuda tara woolo paa lere waga ke (10 000) yigi pe ni weele, ma lugu ma kari pe ni walaga ka namunjo na, mɛɛ saa pe wɔnrɔɔ ma pe jaanri wa titege ki ni ma pe ni fuun pe gbo.

¹³Eɛn fɔ ki sanga wi ni, Izirayeli tara malingbɔɔnɔ mbele Amaziya wila sɔngɔɔ ma yo paga ka pinle wi ni mbe kari wa malaga, a poro si saa to Zhuda tara cara ti na, maga le wa ***Samari** ca ki na fɔ ma saa gbɔn wa Bɛti Horɔn ca ki na. Paa lere waga taanri (3 000) wo gbo ki cara woolo pe ni, ma yarilegere koli ma kari ti ni.

**Izirayeli tara wunlunaja
wila malaga gbɔn ma ya
Amaziya wi ni
(2 Wunlu 14.8-14)**

¹⁴Naa Amaziya wila kaa ya Edɔmu cenle woolo pe ni ma sɔngɔɔ ma pan, wila pan Seyiri setirige piile pe yarisunndo ti ni, ma pan mari pye wi yɛɛra yarisunndo. Wila pye na foli ti yege sɔgɔwɔ nari gbogo, na ***wusuna nuwɔ taan** sori ti kan. ¹⁵Kona, a Yawe Yennele l̀ si nawa ŋgban Amaziya wi ni, mɛɛ Yennele yɔn senre yofɔ wa torogo wa wi yeri ma saa wi pye fɔ: «Yingi na, a ma si saa ki cenle na li yarisunndo ti lagaja, to nda tii ya mberi woolo pe sho ma kee we?» ¹⁶Maga ta ***Yennele yɔn senre yofɔ** wila pye na para bere, a Amaziya wì si senre ti kɔn wi yɔn na, ma suu pye fɔ: «Mɔɔ tege ma pye wunlunaja wi yerifo le? Yiri na ki laga ŋga ki ni. Maga ka ti mbɔɔn gbo de!»

A Yennele yɔn senre yofɔ wì si senre ti kɔn, ma sho fɔ: «Migi jen ma yo Yennele ligi kɔn maga tege mbɔɔn tɔngɔ, katugu m̀aga kala na li pye, ma je mbanla yerewe senre ti logo.»

¹⁷Kona, a Zhuda tara wunlunaja Amaziya wì suu yerifenne poro yerewe senre to logo. A wì si pitunmbolo torogo wa Izirayeli tara wunlunaja Zhouasi wi yeri, wo ŋa wila pye Yowahazi wi pinambyɔ konaa Yehu pishyenwoo, ma yo pe saa pye fɔ: «Pan we fili we malaga gbɔn we yɛɛ

ni.» ¹⁸Kì pye ma, a Izirayeli tara wunlunaṇa Zhouwasi wì si Zhuda tara wunlunaṇa Amaziya wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Pilige ka, a Liban tara wuuro tipile là si tun ma yo pe saga yo Liban tara ***sediri** tigbɔɔ ka kan ma yo fɔ: «Ma sumborombyɔ wi kan na pinambyɔ wi yeri wuu pɔri wi jɔ.» Eɛn fɔ, a Liban tara wongbɔ wà si pan ma wuuro tipile li tangala ma toro.» ¹⁹A Zhouwasi wi sho naa fɔ: «Màa ki yuun wa ma nawa fɔ mà ya Edomu cenle woolo pe ni, a ko ma kan maa ma yɛɛ nari, nɔɔ yɛɛ gbogo. Koni koro wa ma tara. Yingi na ma nɛɛ jaa mbe go le ki jɔlɔɔ kala na li ni, lo na ma yaa kɔ wa li ni, Zhuda tara woolo pe kɔ wa li ni we?»

²⁰Eɛn fɔ, Amaziya wi sila yenle mbe logo wi yeri, katugu ki kala pa làa yiri wa Yenɛɛle li yeri, làa pye na jaa mbe pe le pe juguye pe kɛɛ, katugu pàa kanṅga ma taga Edomu tara yarisunndo ti na. ²¹Kona, a Izirayeli tara wunlunaṇa Zhouwasi wì si yiri ma kari sa malaga ki gbɔn. A wo naa Zhuda tara wunlunaṇa Amaziya wi ni, pè si saa fili wa Beti Shemeshi ca, wa Zhuda tara, ma to pe yɛɛ na. ²²A Izirayeli woolo pè si ya Zhuda tara woolo pe ni. A Zhuda tara woolo pe ni fuun nungba nungba pè si fe ma kari pe ***paara yinre**. ²³A Izirayeli tara wunlunaṇa Zhouwasi wì si Zhuda tara wunlunaṇa Amaziya wi yigi maa le kaso wa Beti Shemeshi ca. Amaziya wila pye Zhouwasi pinambyɔ konaa ma pye Yowahazi pishyen-woo. A wunlunaṇa Zhouwasi wì si kari wi ni wa Zheruzalemu ca ma saa ca ki mbogo laga ka ya, ki titɔnlɔwɔ pila pye mɛtɛɛ cenme shyen (200), maga le wa Efirayimu yeyɔngɔ ki na fɔ ma saa gbɔn wa yeyɔngɔ ṅga wa mbogo ki yenle li na ki na^u. ²⁴Wila tɛ wi ni fuun wo naa warifuwe wi le, yarijende nda fuun tila pye wa Yenɛɛle li ***sherigo gbɔɔ** ki ni Obɛdi Edomu wi kɛɛ na, wila ti le, ma pinle nda tila pye wa wunluwɔ go ki yarijende tegesaga ki ni ti ni. Wila leele pele yigi fun, mɛɛ sɔngɔɔ ma kari wa Samari ca.

Pàa yɔn le ma Amaziya wi gbo

(2 Wunlu 14.15-20)

²⁵Yowahazi pinambyɔ Zhouwasi ṅa wila pye Izirayeli tara wunlunaṇa wi kungɔlɔ, a Zhouwasi pinambyɔ Amaziya ṅa wila pye Zhuda tara wunlunaṇa wì si yeɛ ke ma yiri kangurugo pye yinwege ki na naa. ²⁶Amaziya wi kapyegele, ke kongbanṅgala naa punṅo wogolo ke yen ma yɔnlɔɔ wa Zhuda tara wunlumbolo naa Izirayeli tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ²⁷Naa Amaziya wila kaa laga Yawe Yenɛɛle li na, a pè si yɔn le wi na wa Zheruzalemu ca. A wì si fe ma kari wa Lakishi ca. Eɛn fɔ, a pè si taga wi na, maa purɔ ma saa wi gbo wa Lakishi ca. ²⁸Ko punṅo na, a pè suu gboo wi le shɔn na ma kari wi ni wa Zheruzalemu ca, ko ṅga ki yen Zhuda cenle woolo pe ca ye, ma saa wi le wa wi teleye pe tanla.

^u 25.23: 2 Wunlu 14.13

Zhuda tara wunlunaŋa Oziyasi
wi sanga
(2 Wunlu 14.21-22; 15.1-3)

26 ¹Kona, a Zhuda tara woolo pe ni fuun pè si Oziyasi" wi lɛ maa tɛgɛ wunluwɔ wi to Amaziya wi yɔnlɔ. Kila yala wì ta yeɛ kɛ ma yiri kɔgɔlɔni. ²Wo wila Eyilɔti ca ki kan naa fɔnnɔgɔ, maga sɔngɔrɔ maga kan Zhuda tara woolo pe yeri wunlunaŋa Amaziya wi kungɔlɔ ma taga wa wi teɛye pe na.

³Oziyasi wila ta yeɛ kɛ ma yiri kɔgɔlɔni sanga ŋa ni wila cɛn wunluwɔ pi na. Yeɛ nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri shyen wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ pàa pye naa yinri Yekoliya ma yiri wa Zheruzalemu ca. ⁴Ŋga ki yen ma sin Yawe Yɛnnɛle li yeɛ na, ko wila pye kala li ni fuun ni paa yeɛ ŋga na wi to Amaziya wila ki pye we. ⁵Zakari^w ŋa wila pye na leele pe nari paa fye Yɛnnɛle li yeɛ, wi yinwege sanga wi ni, Oziyasi wila koro ma mara Yɛnnɛle li na. Ma Oziyasi wi ta wila koro ma mara Yawe Yɛnnɛle li na, Yɛnnɛle làa pye naa kagala ke yɔngɔ wi kan.

⁶A Oziyasi wì si yiri ma saa to Filisiti tara fenne pe na, ma Gati ca malaga sigembogo ki jaanri, naa Yabine ca malaga sigembogo konaa Asidɔdi ca malaga sigembogo ki ni. A wì si cara ta kan wa Asidɔdi ca wasege ki ni konaa wa Filisiti tara fenne sanmbala pe sɔgɔwɔ. ⁷Yɛnnɛle làa wi saga, a wì malaga gbɔn Filisiti tara fenne pe ni, ma malaga gbɔn Larabuye mbele pàa pye ma cɛn wa Guri Baali ca konaa wa Mawɔn ca pe ni. ⁸Amɔ cɛnlɛ woolo pàa pye na nizara woo Oziyasi wi yeri. Wi mɛgɛ kila yiri fɔ ma saa gbɔn wa Ezhipiti tara kɔnlɔ li na, katugu wila fanŋga ta fɔ jɛŋgɛ.

⁹A Oziyasi wì si sanngazoye titɔnlɔmbɔlɔ kan wa Zheruzalemu ca, wa yeyɔngɔ ŋga wa ca ki yenlɛ na ki na, naa wa gbunlundɛgɛ kɔnɔ yeyɔngɔ ki na, konaa wa ca mbogo ki yenlɛ li na. Wila sanngazoye pe kan, a pè pye fanŋga ni. ¹⁰Wila sanngazoye titɔnlɔmbɔlɔ kan kɔrɔsiri pyewoolo wa ***gbinri** wi ni, ma tɔnmɔ were legɛrɛ wɔ wa, katugu yaayoro ŋgbeɛye legɛrɛ la pye wi yeri wa yanwira tigiwen tara ti ni konaa wa funwa lara falafala ti ni. Kɛrɛ kɔnfenne naa ***ɛrɛzɛn** kɛrɛ kɔnfenne la pye wi yeri wa yanwira ti na konaa wa Karimeli yanwiga ki na, katugu kɛrɛ tunŋgo kila pye maa ndanla fɔ jɛŋgɛ.

¹¹Malingbɔɔnlɔ ŋgbeɛge la pye Oziyasi wi yeri mbele pe mbaa ya malaga gbɔn. Sewe yɔnlɔgɔfɔ Yeyiyɛli wo naa fanngafɔ Maaseya poro pàa pye na pe jinri, na pe mɛrɛ ti yɔnlɔgi, na pe walagi ŋgbeɛye ŋgbeɛye paa kee wa malaga.

^v **26.1:** Oziyasi wo nungba wo pàa pye na yiri Azariya (2 Wunlu 14.21-22; 15.1-7).

^w **26.5:** Zakari ŋa wi senrɛ ti yo lagame wi yen wi ye Yehoyada setirige pyɔ Zakari wi ni. Ki yaa pye ndɛɛ wo wila pye Oziyasi wi yerifɔ we.

Hananiya ɲa wila pye wunlunaɲa wi malingbɔɔnɔ teele wo wa, wo wila pye na pe yege sinni. ¹²Seye teele waga shyen naa cenme kɔgɔɔni (2 600) paa pye ki malingbɔɔnɔ welimbele pe go na. ¹³Ki seye teele paa pye malingbɔɔnɔ mbele go na, paa pye lere waga cenme taanri ma yiri kɔɔshyen naa cenme kangurugo (307 500). Paa pye malingbɔɔnɔ welimbele, ma pye fanɲga ni. Paa pye na wunlunaɲa wi sari na malaga gbɔɔn wi juguye pe ni. ¹⁴Oziyasi wila ***tugurɔn sigeyaara**, naa njaanra, naa tugurɔn njagala, naa malaga gbɔndeere, naa sandira konaa gbafuuro sinndeere kankan malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe yeri. ¹⁵Wila ti a kapyɔ jɛnfɔ wa malingbɔnyaara ta gbegele wa Zheruzalemu ca, mari tɛgetɛge wa sanɲgazo-ye pe go na konaa ca ki mbogo yengele ke na, janɲo mbaa wangala wɔnni ti ni konaa mbaa sinndelingbɔɔ waa ti ni. Ki pye ma, a wi mege ki si yiri ma kari fɔ lege, katugu Yenɲele lɔa wi saga ma fanɲga gbɔɲo kan wi yeri, a ki pye kafɔnnɔ sagawa.

Yenɲele lɔa yayenwe wa Oziyasi wi na

¹⁶Ɛen fɔ, naa Oziyasi wila kaa fanɲga ta sanga ɲa ni, a wi nɛɛ wi yɛɛ gbogo fɔ ma saa kapege pye. Wila kaa pye mbasinɲɛ Yawe Yenɲele, wi Yenɲele li ni. Wila ye wa Yawe Yenɲele li ***sherigo gbɔɲo** ki ni, ***saraga wɔsaga** ɲga pe maa wusuna nuwɔ taan wi sori ki na, mbe sa ***wusuna nuwɔ taan** sogo wa ki na^x. ¹⁷A ***saraga wɔfɔ** Azariya wɔ si ye wa wi kɔɔɲo wo naa Yawe Yenɲele li saraga wɔfenne nafa tijere ni, mbele paa pye kotogo ni. ¹⁸A pɛ si yiri wunlunaɲa Oziyasi wi kɔɔɲo maa pye fɔ: «Oziyasi, mboro ma, ma daga mbe wusuna nuwɔ taan wi sogo Yawe Yenɲele li kan. Ɛen fɔ ki tunɲgo ki kan saraga wɔfenne mbele ***Arɔn** setirige piile poro yeri. Pɛ pe tɛge pe ye mbaa ki tunɲgo ki piin. Toro ma yiri wa laga ***kpoi** ki ni, katugu mɔ kambasinɲɛ pye. Ki kapyege ki se gbɔɲo kan ma yeri Yawe Yenɲele, Yenɲele le, li yege sɔɲo.»

¹⁹Koni wusuna nuwɔ taan leyaraga kila pye Oziyasi wi kɛɛ, a wɔ si nawa ɲɲban saraga wɔfenne pe ni. Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a ***yayenwe** pi si to wi na wa wi walege ki na le saraga wɔfenne pe yege sɔɲo, wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɲo ki ni, wa wusuna nuwɔ taan pe maa wi sori saraga wɔsaga ɲga na ki tanla^y. ²⁰A ***saraga wɔfenne to** Azariya wo naa saraga wɔfenne sanmbala pe ni pɛ suu wele, mɛɛ yayenwe pi yan pi to wa wi walege ki na. A pɛ suu yirige wa funwa na fyelege na. A wo jate wɔ si fyɛɛle ma yiri, katugu Yawe Yenɲele lɔa wi gbɔn.

Oziyasi wi wunluwɔ pi kɔwɔ (2 Wunlu 15.5-7)

²¹Wunlunaɲa Oziyasi wila koro yayenwe fɔ, fɔ ma saa gbɔn wi kupilige ki na. Wi yayenwe pi kala na, wila pye go ka ni wi ye; katugu wi saa ya mbe

^x **26.16:** Kila pye saraga wɔfenne poro cɛ paa daga mbaa wusuna nuwɔ taan wi sori Yenɲele li kan (Nɔmbu 3.10; 17.5; 18.7; 1 Kuro 23.13). ^y **26.19:** Levi 13.14; Nɔmbu 5.2

ye naa wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni. Wi pinambyɔ Yotamu ŋa wila pye wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ wo wila pye na tara woolo pe yege sinni.

²²Oziyasi wi kapyegele sanŋgala, ke koŋgbanŋgala naa ke puŋgo wogolo, Amɔzi pinambyɔ ***Ezayi** ŋa wila pye Yenŋele yɔn senre yofɔ wila ke yɔnlɔɔ. ²³A Oziyasi wɔ si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa wi teleye pe tanla, wa wunlumbolo pe gboolo lesaga ki ni, naa wila pye yayenwe fɔ ki kala na, pe sila wi le wa wunlunana wi fanga ko ni. A wi pinambyɔ Yotamu wɔ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunana Yotamu

wi sanga

(2 Wunlu 15.32-38)

27 ¹Yotamu wila ta yeŋe nafa ma yiri kaŋgurugo, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeŋe ke ma yiri kɔɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Wi nɔ paa pye naa yinri Yerusha. Zadaki sumborombyɔ lawi. ²Ŋga ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yege na ko wila pye, ma tanga paa yege ŋga na wi to Oziyasi wila ki pye kala li ni fuun ni. Kona ki ni fuun, wi sila ye wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni ki pye kapege wi go na. Eɛn fɔ leele poro la koro na kapege ki piin.

³Yotamu wo wila Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki yeyɔŋgo ŋga wa gona ki wa. Wila Ofeli laga mbogo ki tunndo ti legere pye. ⁴Wila cara kan wa Zhuda yanwira tara ti ni, ma malaga sigecara naa sanŋgazoye kankan wa kɔɔɔ ti ni. ⁵Wila malaga gbɔn Amɔ cɛnle woolo pe wunlunana wi ni ma ya pe ni. Ki pye ma, ki yeŋe li ni, Amɔ cɛnle woolo paa lambo sara wi yeri maa kan wari-fuwe tɔni taanri naa kɔŋgo, naa ***bile** tɔni tijere naa kɔŋgo konaa ***ɔrizhi** tɔni tijere naa kɔŋgo. Ko yaara to yɔŋgo Amɔ cɛnle woolo paa kan wi yeri yeŋe shyen wolo naa taanri wolo li ni. ⁶Yotamu wila fanŋga ta fɔ jɛnge, katugu wila pye naa yinwege ki piin sinŋge Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li yege sɔɔwɔ.

⁷Yotamu wi kapyegele sanŋgala, malaga ŋga fuun wila gbɔn konaa tunndo nda fuun wila pye, ki kagala ke yen ma yɔnlɔɔ wa ***Izirayeli** tara wunlumbolo naa Zhuda tara wunlumbolo pe sewe wi ni. ⁸Wila ta yeŋe nafa ma yiri kaŋgurugo, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeŋe ke ma yiri kɔɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. ⁹A Yotamu wɔ si ku ma taga wa wi teleye pe na. A pɛ suu le wa Davidi ca. A wi pinambyɔ Ahazi wɔ si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnlɔ.

Zhuda tara wunlunana Ahazi

wi sanga

(2 Wunlu 16.1-20)

28 ¹Ahazi wila ta yeŋe nafa, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeŋe ke ma yiri kɔɔlɔni wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Ŋga

ki yen ma sin Yawe Yenŋele li yege na, wi tele Davidi wila ki pye yege ŋga na, wo sila ki pye ma. ²Een fɔ wila tanga wa *Izirayeli tara wunlumbolo pe tulugo ki ni. Wi yere la ti, a pè tugurɔn yan ma yaara yanlere gbegele yarisunndo *Baali ti gbɔgɔwɔ pi mege ni. ³Wila pye na *wusuna nuwɔ taan sori wa Beni Hinɔmu gbunlundege ki ni. Wila wi yeera pina-mbiile pe sogo ma pe pye *saraga yarisunndo yeri, ma yala katijangara nda cengele sanŋgala ke maa piin ti ni, koro ŋgele Yawe Yenŋele làa ke purɔ ma ke yirige wa Izirayeli woolo pe yege we. ⁴Wila pye na yaayoro saara naa wusuna nuwɔ taan saara woo wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, naa tinndiye pe na konaa wa tire tipiire nda fuun ti yen were ni ti nɔgɔ^z. ⁵Kona, a Yawe Yenŋele, wi Yenŋele le, li suu le Siri tara wunlunaŋa wi kee. A Siri tara fenne pè si malaga gbɔn wi ni ma ya wi ni, ma lelegere yigi kasopiile ma kari pe ni wa Damasi ca. A li suu le fun Izirayeli tara wunlunaŋa wi kee, a wi malaga gbɔn wi ni ma ya wi ni fɔ jenge. ⁶Pilige nungba ka ni, a Eremaliya pinambyɔ Peka wi si Zhuda tara nambala waga cenme naa nafa (120 000) gbo pe ni, pe ni fuun nambala kotogofenne, katugu paa laga Yawe Yenŋele, pe teleye Yenŋele li na. ⁷Malingbɔɔn kotogofɔ ŋa paa pye na yinri Zikiri, ma yiri wa Efirayimu tara, wila wunlunaŋa wi pinambyɔ Maaseya wi gbo, naa Azirikamu ŋa wila pye wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ wi ni, konaa Elikana ŋa wila pye megbɔgɔ fɔ ma taga wunlunaŋa wi na wi ni. ⁸Izirayeli woolo paa lere waga cenme shyen (200 000) yigi pe sefenne Zhuda tara woolo pe ni kasopiile, poro la wele jeele, naa pinambiile konaa sumborombiile; paa yarilegere koli wa pe yeri ma kari ti ni wa *Samari ca.

Yenŋele yɔn senre yofɔ
wà la yerewe senre kan
Izirayeli woolo pe yeri

⁹Wa Samari ca, Yawe Yenŋele li yɔn senre yofɔ wà la pye wa, paa pye naa yinri Obedi. A wi si yiri ma saa Izirayeli malingbɔɔnɔ pe fili pe pansaga wa Samari ca, mee pe pye fɔ: «Ye wele, Yawe Yenŋele, ye teleye Yenŋele làa nawa ŋgban Zhuda tara woolo pe ni, ma pe le ye kee. A yè pe tɔngɔ nangbanwa ni fɔ a ki tinme pì gbɔn wa yenŋele na. ¹⁰Koni ye yen naga yuun ma yo fɔ ki Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo mbele yeen, poro ye yaa sa pye ye kulonambala naa ye kulojaala. Een fɔ yoro jate, ye woro kajɔɔgɔ pyefenne Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yege sɔgɔwɔ wi le? ¹¹Koni ye logo na yeri. Ye sefenne mbele yè yigi kasopiile, ye pe wa paa kee, katugu Yawe Yenŋele li nawa ŋgban ye ni fɔ jenge.»

¹²Ki pye ma, malingbɔɔnɔ mbele paa Zhuda tara woolo pe yigi, a Efirayimu cenle woolo teele pèle si yiri pe kɔɔgɔ, poro la wele Yohana

^z 28.4: Dete 12.2

pinambyɔ Azariya, naa Meshilemɔti pinambyɔ Berekiya, naa Shalumu pinambyɔ Ezekiyasi konaa Hadilayi pinambyɔ Amasa wi ni. ¹³Pàa mali-
ngbɔɔnɔ pe pye fɔ: «Ki leele mbele yè yigi kasopiile yɛɛn, yaga ka ye laga
pe ni, katugu yaa jaa mbe we pye kajɔɔɔ pyefenne Yawe Yɛnɛle li yege
sɔɔɔɔ. Yaa jaa mbe ka taga we pɔnguwɔ naa we kapere ti ni. Ma si yala we
yɛn kajɔɔɔ pyefenne makɔ. Yawe Yɛnɛle li nangbanwa gbɔɔ pi yɛn woro
Izirayeli woolo we ni makɔ.» ¹⁴Kona, a malingbɔɔnɔ pè si leele mbele pàa
yigi kasopiile pe yaga konaa yaara nda pàa koli ti ni le teele poro naa janwa
wi ni fuun wi yege sɔɔɔɔ. ¹⁵Ki nambala mbele pè pe mɛɛ ti yeriyeri, a poro
si kasopiile pe kala li yɔn pe kan. Pàa yaripɔɔ ta lagala wa yaara nda tila
koli ti na mari kankan pe yeri konaa sawira ni, a pèri le. A pè pe kan, a pè li
ma wɔ. A pè si mbele pàa weleɛ pe fɔfɔ, ma sinmɛ fafa pe weleɛsara ti na
mari pɔɔɔ^a. Mbele pe saa ya tanga, a pè si pe ni fuun pe luguro sofilele na ma
sɔngɔɔ pe ni wa Zheriko ca, ko ngga ki yɛn sɛngɛndire ca ye, ma kari pe ni
wa pe sefenne pe tanla. Ko pyɛngɔɔ, a pè si sɔngɔɔ wa Samari ca.

Wunlunaŋa Ahazi
wila Asiri tara wunlunaŋa
wi yenri wuu saga
(2 Wunlu 16.7-20)

¹⁶Ki wagati wi ni, a wunlunaŋa Ahazi wì si tunngo torogo wa Asiri tara
wunlunaŋa wi yeri ma yo wuu saga. ¹⁷Katugu Edomu cenle woolo pàa pan
naa, ma malaga gbɔn Zhuda tara woolo pe ni ma ya pe ni, ma pele yigi
kasopiile ma kari pe ni. ¹⁸Ki wagati nungba wi ni, Filisiti tara fenne pàa
saa Zhuda tara cara nda wa yanwira tigiwen tara ti ni ti shɔ konaa nda wa
***Negev**u tara ti ni. To tila pye Beti Shemeshi ca, naa Ayalɔn ca, naa Gederɔti
ca, naa Soko ca konaa ki kanngara na kapire ti ni, naa Timina ca konaa ki
kanngara na kapire ti ni, naa Gimizo ca konaa ki kanngara na kapire ti ni. A
pè si cen wa ki cara ti ni. ¹⁹Ko la pye ma, katugu Yawe Yɛnɛle làa Zhuda tara
woolo pe go sogo Izirayeli tara wunlunaŋa Ahazi wi kala na. Mà jen Ahazi
wila Zhuda tara woolo pe le kapege pyeɛ ki ni konaa ma kambasinngɛ pye
Yɛnɛle li na. ²⁰A Asiri tara wunlunaŋa Tigilati Pilinezɛri wì si pan ma to
Ahazi wi na malaga ni, maa pye paa wi maliwee yɛn, wi sila wi saga. ²¹Ahazi
wila Yawe Yɛnɛle li ***sherigo gbɔɔ** yarijende ti le, naa wunluwɔ go yarijende
ti ni konaa wi legbɔɔ pe yinɛ yarijende ta ni, mari pye yarikanra Asiri tara
wunlunaŋa wi yeri. Ɛɛn fɔ ki wogo ki sila sagawa kpe kan wi yeri.

Wunlunaŋa Ahazi wi kunwɔ

²²Ma wunlunaŋa Ahazi wi ta wila pye wa ki jɔɔɔ gbɔɔ ki ni, wila koro
na kambasinngɛ piin Yawe Yɛnɛle li na. ²³Wila yaayoro wɔ saraga Damasi

^a 28.14-15: Luki 10.25-37

ca yarisunndo ti yeri, a to si ya wi ni. Wila wi yee pye fɔ: «Kì kaa pye Siri tara wunlumbolo pe yarisunndo ti pe saga, mi fun mi yaa saara wɔ ti yeri ti ta tilan saga.» Eɛn fɔ ti sila yaraga ka kpe yɔn wi kan, kaawɔ maa jan wo naa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni. ²⁴A Ahazi wì si Yennɛle li sherigo gbɔgo yaapire ti ni fuun ti gbogolo, mari gbɔn mari yaari. Wila Yawe Yennɛle li sherigo gbɔgo kɔɔrɔ ti tɔnndɔ, ma ti a pè **saara wɔsara* kankan wi kan wa Zheruzalemu ca yengele ke ni fuun ke na. ²⁵Wila sunzara kankan wa tinndiye pe na wa Zhuda tara cara ti ni fuun nungba nungba ti ni, mbe ta mbaa wusuna nuwɔ taan sori wa ti na yarisunndo ta yege kan. Kì pye ma, wila Yawe Yennɛle, wi teleye Yennɛle li nawa pi ngban fɔ jenge.

²⁶Ahazi wi kapyegele sanngala, naa tunndo nda fuun wila pye, kongbanngala naa pɔngo wogolo, ke yen ma yɔnɔgo wa Zhuda tara naa Izirayeli tara wunlumbolo pe sewe wi ni. ²⁷A Ahazi wì si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na, a pè suu le wa Zheruzalemu ca. Eɛn fɔ pe sila wi le wa Izirayeli tara wunlumbolo pe fanra ti ni. A wi pinambyɔ Ezekiyasi wì si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Wunlunana Ezekiyasi
wila sherigo gbɔgo ki pye kpoyi
(2 Wunlu 18.1-3)

29 ¹Ezekiyasi wila ta ye le nafa ma yiri kangurugo, mee cen wunluwɔ pi na. Ye le nafa ma yiri kolɔjere wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. Paa pye naa nɔ wi yinri Abiya; Zakari sumborombyɔ lawi. ²Iɔga ki yen ma sin Yawe Yennɛle li yege na, ko wila pye kala li ni fuun ni paa wi tele Davidi wi yen.

³Wi wunluwɔ pi ye le kongbanna li yenge kongbannga ki na, a wì si Yawe Yennɛle li **sherigo gbɔgo* kɔɔrɔ ti yengele mari gbegele. ⁴A wì si **saraga wɔfenne* naa **Levi setirige piile* pe yeri, ma pe gbogolo wa laga nawa pi yɔnɔ yirisaga kee yeri. ⁵A wì si pe pye fɔ: «Yoro Levi setirige piile, ye logo na yeri. Ye ye yee pye **kpoyi*, ye Yawe Yennɛle, ye teleye Yennɛle li sherigo gbɔgo ki pye kpoyi. Yaara nda fuun ti yen **fyɔngo* ni wa **laga kpoyi* ki ni, yeri wɔ wa. ⁶Katugu we teleye paa kambasingge pye, ma nga ki yen kapege Yawe Yennɛle, we Yennɛle li yege na ki pye. Pè laga li na, ma Yawe Yennɛle li censaga ki yaga, ma pɔngo le li ni. ⁷Pè yere la sherigo gbɔgo ndɔgɔrɔ kɔɔrɔ ti tɔnndɔ, ma fitanlaye pe figi. Pe sila **wusuna nuwɔ taan* wɔ **saraga* konaa mbe **saraga sogowogo* wɔ **Izirayeli* woolo Yennɛle li yeri wa laga kpoyi ki ni. ⁸Kì pye ma, a Yawe Yennɛle li si nawa ngban Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe ni. A li si jatere piriwen wa pe na, naa jɔlɔgo ni konaa ma pe pye titegere yaraga paa yege nga na yaa ki yaan yenle ni we. ⁹Ye wele, paa we teleye pe gbo tokobi ni, ma we pinambiile, naa we sumborombiile konaa we jele pe yigi ma kari pe ni kulolo ki wogo nga ki kala na.

¹⁰ «Koni mîgi kôn maga tege wa na nawa mbe ***yɔn finliwɛ** le Yawe Yɛnɛɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛɛle li ni, jango li nanɣbanwa gbɔɔ pi kɔ we ni. ¹¹ Koni na pinambiile, yaga ka pye sambalawa ni, katugu yoro wɛɛ Yawe Yɛnɛɛle li wɔ yaa yeregi li yege sɔɔwɔ mbaa tunɣgo piin li kan, konaa mbe pye li tunmbyeele mbaa wusuna nuwɔ taan sori li kan.»

¹² Kona, a Levi setirige piile pɛ si yiri ma yere; poro la wɛɛ Amasayi pinambyɔ Mahati, konaa Azariya pinambyɔ Zhoueli ma yiri wa Kehati setirige piile pe ni; naa Abidi pinambyɔ Kishi konaa Yehaleleyeli pinambyɔ Azariya ma yiri wa Merari setirige piile pe ni; naa Zima pinambyɔ Yowa, konaa Yowa pinambyɔ Eden ma yiri wa Gerishɔn setirige piile pe ni; ¹³ naa Shimiri konaa Yeyiyeli ma yiri wa Elizafan setirige piile pe ni; naa Zakari konaa Mataniya ma yiri wa Asafu setirige piile pe ni; ¹⁴ naa Yehiyeli konaa Shimeyi ma yiri wa Hema setirige piile pe ni; naa Shemaya konaa Uziiyeli ma yiri wa Yedutun setirige piile pe ni.

¹⁵ A pɛ si pe sefenne sanmbala pe gbogolo ma pe yɛɛ pye kpoyi. Ko punɣo na, a pɛ si pan mbe Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki pye kpoyi paa yege nɣa na wunlunaɲa wila ki yo pe kan, ma yala Yawe Yɛnɛɛle li senyoro ti ni. ¹⁶ A saraga wɔfenne pɛ si ye wa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki nawa mbege pye kpoyi. Yaara nda fuun paa yan fyɔngɔ woro wa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni, paa ti ni fuun ti le ma yiri ti ni, mari tege wa laga nawa. A Levi setirige piile poro siri le ma yiri ti ni wa funwa na, ma saa ti wa wa Sedirɔn lafogo gbunlundɛge ki ni. ¹⁷ Yɛɛ li yɛnge kɔnɣbanɣa ki pilige kɔnɣbanɣa ki na, a pɛ sigi le na sherigo gbɔɔ ki piin kpoyi. Yɛnge ki pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, a pɛ si ye wa Yawe Yɛnɛɛle li go ki ndɔɔrɔ ti ni. Piliye kɔlɔtaanri paa pye ma Yawe Yɛnɛɛle li go ki pye kpoyi. Yɛnge kɔnɣbanɣa ki pilige kɛ ma yiri kɔɔlɔni wogo ki na, a pɛ si kɔ ki tunɣgo ki na. ¹⁸ Kona, a pɛ si kari wa wunlunaɲa Ezekiyasi wi yeri, ma saa wi pye fɔ: «Wɛ saa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni fuun ki pye kpoyi, naa saara sogoworo ti ma sogo ***saraga wɔsaga** nɣa na ki ni konaa ki yaapire ti ni fuun ti ni, naa buru nɣa pe ma kan Yɛnɛɛle yeri wi ma tege tabali nɣa na wi ni, konaa wi yaapire ti ni fuun ti ni. ¹⁹ Wunlunaɲa Ahazi wi wunluwɔ sanga wi ni, wila yaapire nda fuun tege fyɔngɔ ni wi mbasinmɛ sanga wi ni, wɛ ti ni fuun ti gbegele mari pye kpoyi. Ti yɛn ma tege wa Yawe Yɛnɛɛle li saraga wɔsaga ki yege.»

**Ezekiyasi wila sherege konɔ lo
naa saraga wɔmɔ tunɣgo
ki gbegele maga tege**

²⁰ Ki goto yirifaga ki na, a wunlunaɲa Ezekiyasi wɛ si yiri ma ca ki teepe pe yeri ma pe gbogolo, mɛɛ kari wa Yawe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni. ²¹ A pɛ si kari napene kɔlɔshyɛn ni, naa simbapene kɔlɔshyɛn, naa

simbapene yirifonmbolo koloshyen konaa sikapene koloshyen ni mberi pye kapere kala yagawa jasaara wunluwo tara ti kan, naa laga jenge kpoyi ki kan konaa Zhuda tara woolo pe kan. A wunlunana wi si konɔ kan saraga wofenne mbele paa pye ***Arɔn** setirige piile pe yeri, ma yo peri wo saraga wa Yawe Yenjele li saraga wosaga ki na. ²²A saraga wofenne pɛ si napene pe konlogi ma kasanwa pi tɔgo maa yanragi yanragi saraga wosaga ki na, ma simbapene pe konlogi ma kasanwa pi tɔgo maa yanragi yanragi saraga wosaga ki na, ma simbapene yirifonmbolo pe konlogi ma kasanwa pi tɔgo maa yanragi yanragi saraga wosaga ki na. ²³Ko pungo na, pe yaa kapere ti kala yagawa ja sikapene mbele ni, a pɛ si pan pe ni wa wunlunana wo naa janwa wi yege sogowa. A wunlunana wo naa janwa wi ni pɛ si pe keyen yi taga sikapene pe na. ²⁴A saraga wofenne pɛ si sikapene pe konlogi ma pe kasanwa pi tɔgo, maa yanragi yanragi saraga wosaga ki na, maa pye kapere ti kala yagawa jasaraga, mbe ta mbe kapere ti kala yagawa ja kapyege ki pye Izirayeli woolo pe kan; katugu wunlunana wila ki yo ma yo fɔ saraga sogowogo konaa kapere kala yagawa jasaraga ki ni, ti yaa wo Izirayeli woolo pe ni fuun pe kan.

²⁵A wi si Levi setirige piile pe tɛgetɛge wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgo ki ni weere^b ni pe yeri, naa juruye konaa ngɔniye ni, ma yala Davidi naa Gadi na wila pye wunlunana wi yariyanra yanfo konaa ***Yenjele yɔn sɛnre yofɔ** Natan paa ngasele na tege li ni. Mɛ jen Yawe Yenjele lo ngasele lali, lɛa li kan li yɔn sɛnre yofenne pe yeri, a pɛli yo. ²⁶A Levi setirige piile pɛ si toro ma yere yarigbɔnrɔ nda Davidi la gbegele ti ni pe kɛɛ, konaa saraga wofenne pe ni fun pe mbaanra ti ni pe kɛɛ. ²⁷A Ezekiyasi wi si konɔ kan ma yo pe saraga sogowogo ki wo wa saraga wosaga ki na. Naa paa kaa ki le na saraga ki woo sanga na ni, ki sanga nunɔba wi ni, a pɛ sigi le fun na yuuro koo, na mbaanra ti wiin, na Izirayeli tara wunlunana Davidi wi yarigbɔnrɔ ti gbɔɔn, na Yawe Yenjele li gbogo. ²⁸Kona, a janwa wi ni fuun wi si foli, a pe nɛɛ yuuro ti koo na mbaanra ti wiin, fɔ a saraga sogowogo ki saa wo ma kɔ. ²⁹Naa paa kaa saraga sogowogo ki wo ma kɔ, a wunlunana wo naa mbele fuun paa pye wi ni pɛ si foli ma kannguuro kan ma pe yere ti jiile wa tara ma Yenjele li gbɔgo. ³⁰Ko pungo na, a wunlunana Ezekiyasi wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, pɛ sigi yo Levi setirige piile pe kan ma yo fɔ yuuro nda Davidi wila wo wo naa yariyanra yanfo Asafu wi ni, paa ti koo paa Yawe Yenjele li sɔnni ti ni. A pɛ sili sɔn nayinme gbɔɔ ni, ma foli ma pe yere ti jiile wa tara mali gbɔgo. ³¹Kona, a Ezekiyasi wi sho naa fɔ: «Koni yɛ kaa ye yɛɛ le Yawe Yenjele li kɛɛ, ye fulo laga yaa paan saraga yaayoro naa ***nayinme saara** ti ni wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgo ki ni.» A janwa wi si pan

^b 29.25: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; Esidi 3.10; Nehe 12.27; Yuuro 150.5

saraga yaayoro naa nayinme saara ni. Mbele fuun pàa pye nandanwa ni pàa saara sogoworo wɔ Yɛnɛle li yeri fun. ³² Saara sogoworo nda janwa wila wɔ Yawe Yɛnɛle li yeri, tila pye napene nafa taanri ma yiri kɛ, naa simbapene cɛnme konaa simbapene yirifɔnmbɔlɔ cɛnme shyen (200). Pàa ki yaayoro ti ni fuun ti wɔ saara sogoworo Yawe Yɛnɛle li yeri. ³³ Mbe taga wa to na, pàa nɛrɛ cɛnme kɔgɔlɔni (600) naa simbaala waga taanri (3 000) tɛgɛ ti yɛ saraga Yɛnɛle li kan. ³⁴ Ɛɛn fɔ saraga wɔfɛnnɛ pe sila lɛgɛ, ki kala na, pe sila ya mbe yaayoro nda tila pye saara sogoworo ti ni fuun ti sɛɛrɛ wɔ. Pe sɛfɛnnɛ Levi setirige piile pɛ si pan ma pe saga fɔ ma saa tunɔgo ki kɔ, fɔ saraga wɔfɛnnɛ sanmbala pe sa pe yɛɛ pye kpoyi; katugu kila pye Levi setirige piile pe kotogo na pe pe yɛɛ pye kpoyi mbe wɛ saraga wɔfɛnnɛ pe na. ³⁵ Mbe taga wa saara sogoworo lɛgɛrɛ ti na, nayinme saara ti yanlaga kila pye wa, ma pinle duven saraga ɲga ki ma taga saraga sogowogo ki na ti ni.

Pa pàa shɛrɛgɛ konɔ tunɔgo ki gbɛgɛle maga tɛgɛ naa fɔnɔgo yɛɛn, wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni. ³⁶ A Ezekiyasi wo naa leele pe ni fuun pe ni pɛ si yɔgɔri Yɛnɛle làa ki kala li yɛgɛ sin yɛgɛ ɲga na ki kala na, katugu ki kala li sila mɔ pyewɛ ni.

Wunlunaɲa Ezekiyasi wila Paki fɛti wi gbɛgɛle

30 ¹ Kona, a Ezekiyasi wì si pitunmbolo torogo ***Izirayeli** tara ti lagapyew konaa Zhuda tara ti ni, ma sɛwɛɛlɛ yɔnɔgɔ fun ma pe torogo Efirayimu cɛnlɛ woolo naa Manase cɛnlɛ woolo pe yeri, jango pe pan wa Zheruzalemu ca, wa Yawe Yɛnɛle li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni, mbe pan mbe ***Paki** fɛti wi pye Yawe Yɛnɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛle li mɛgɛ ni. ² Wunlunaɲa wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, naa janwa wi ni fuun wi ni, pàa gbogolo wa Zheruzalemu ca ma yo ma yan pe yɛɛ yeri, maga kɔn maga tɛgɛ mbe Paki fɛti wi pye yɛlɛ li yɛngɛ shyen wogo ki na^c. ³ Pe sila ya mbe Paki fɛti wi pye wi wagati wi na, katugu ***saraga wɔfɛnnɛ** pe lɛgɛrɛ sila pe yɛɛ pye ***kpoyi**, mbe taga wa ko na, leele pe sila pe yɛɛ gbogolo fun wa Zheruzalemu ca. ⁴ Ki Paki fɛti wi pyekala làa wunlunaɲa wo naa janwa wi ni fuun wi ndanla. ⁵ A pɛ sigi kɔn maga tɛgɛ mbege wogo ki yari wa Izirayeli tara ti ni fuun ti ni, mbege lɛ wa Berisheba ca, wa yɔnɔlɔparawa kaligɛ kɛɛ ki na fɔ sa gbɔn wa Dan ca, wa yɔnɔlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki na, jango leele pe pan wa Zheruzalemu ca pe pan pe Paki fɛti wi pye Yawe Yɛnɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛle li mɛgɛ ni; katugu lɛlɛgɛrɛ sila kaa na Paki fɛti wi piin naa, paa yɛgɛ ɲga na ki yɛn ma yɔnɔgɔ wɛ. ⁶ Wunlunaɲa wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni pàa sɛwɛɛlɛ mbele pye, a pitunmbolo pɛ si kari pe ni wa Izirayeli tara ti lagapyew konaa

^c 30.2: Ɛki 12.1-12; Nɔmbu 9.2-3,10-11

Zhuda tara ti ni. Mbe yala wunlunaja wi tunngo ki ni, pàa pye na yuun fɔ: «Yoro Izirayeli woolo wele, yoro mbele yè koro ma ta ma shɔ Asiri tara wunlumbolo pe kɛɛ^d, ye sɔngɔɔ ye pan Yawe Yɛnɛɛ, Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu pe Yɛnɛɛ li kɔɔɔ, janngo li sɔngɔɔ li pan ye kɔɔɔ fun. ⁷Yaga ka pye paa ye telɛye naa ye sefenne pe yɛn, poro mbele pàa kambasinngɛ pye Yawe Yɛnɛɛ, pe telɛye Yɛnɛɛ li na we. Ko kala kɔ ti Yawe Yɛnɛɛ li jɔɔɔ gbɔɔ wa pe na laga tara ti ni paa yɛɛ nga na yaa ki yaan we. ⁸Koni, yaga ka pye nungbongbanla fenne paa ye telɛye pe yɛn. Ye ye yɛɛ tirige Yawe Yɛnɛɛ li kan. Yaa paan wa li ***laga kpoyi** ki ni, ko nga li pye kpoyi fɔ sanga pyew. Yaa tunngo piin Yawe Yɛnɛɛ, ye Yɛnɛɛ li kan, janngo lili nangbanwa gbɔɔ pi kɔ ye ni. ⁹Na yaga sɔngɔɔ mbe pan Yawe Yɛnɛɛ li kɔɔɔ, pa kona mbele pàa ye sefenne naa ye pinambiile pe yigi ma kari pe ni kulowo, pe yaa pe yinriwe ta mbe pe yaga pe sɔngɔɔ laga ki tara nda ti ni naa, katugu Yawe Yɛnɛɛ li yɛn yinme kanfɔ konaa yinriwe tafɔ^e. Na yaga sɔngɔɔ mbe pan li kɔɔɔ, li se pungo wa ye ni fyew.» ¹⁰Kona, a pitunmbolo pè si saa na yanri na toro cara ti ni fuun nungba nungba ti ni, wa Efirayimu cenle woolo pe tara konaa Manase cenle woolo pe tara, fɔ ma saa gbɔn wa Zabulon cenle woolo pe tara naga senre ti yuun. Eɛn fɔ leele pàa pye na pe tifaga, na tege pe na. ¹¹Konaa ki ni fuun, Aseri cenle woolo, naa Manase cenle woolo konaa Zabulon cenle woolo pèle la pe yɛɛ go sogo, ma kari wa Zheruzalemu ca. ¹²Wa Zhuda tara, Yawe Yɛnɛɛ làa tunngo pye leele pe ni, ma ti a pè pe jatere wi wa nungba, ma tanga wunlunaja wo naa wi legbɔɔ pe tunngo ki na, ma yala Yawe Yɛnɛɛ li senyoro ti ni.

Wunlunaja Ezekiyasi wila Paki feti wi pye

¹³Kona, a janwa gbɔɔ là si gbogolo wa Zheruzalemu ca mbe ***leve fu buru feti** wi pye yele li yenge shyen wogo ki ni. Ki janwa wila gbɔɔ fɔ jenge. ¹⁴***Saara wɔsara** nda tila pye wa Zheruzalemu ca konaa ***wusuna nuwɔ taan** pàa pye naa sori saara wɔsara nda na, a pè siri jaanri mari wɔ wa ca ki ni ma saa ti wa wa Sedirɔn lafogo ki ni. ¹⁵Ko pungo na, a pè si Paki feti yaayoro ti gbo yele li yenge shyen wogo ki pilige kɛ ma yiri tijere wogo ki na. Fere la saraga wɔfenne naa ***Levi setirige piile** pe ta, naa pe sila pe yɛɛ pye kpoyi ki kala na. A pè si pe yɛɛ pye kpoyi, mɛɛ ***saara sogoworo** wɔ wa Yawe Yɛnɛɛ li sherigo gbɔɔ ki ni. ¹⁶A pè si pe cɛn-sara ti lele ma yala Yɛnɛɛ lere Moyisi wi ***lasiri** konɔ li nɪf. Levi setirige piile pàa pye na ***saraga** yaayoro ti kasanwa pi kaan saraga wɔfenne pe yeri, a paa pi yanragi yanragi saraga wɔsaga ki na. ¹⁷Wa janwa wi

^d 30.6: 2 Wunlu 17 ^e 30.9: Eki 34.6 ^f 30.16: Zhouz 8.31; 1 Wunlu 2.3; 2 Wunlu 14.6; Esi 3.2

ni, leleɣere la pye wa, mbele pe sila pe yɛɛ pye kpoyi. Kì pye ma, a Levi setirige piile pè si Paki feti saraga yaayoro ti gbo mbele fuun pe sila pye kpoyi pe kan, janɔ mbe pe le Yawe Yɛnɔɛle li kɛɛ. ¹⁸Leleɣere la pye wa janwa wi ni, mbele pe sila pe yɛɛ pye kpoyi, ma yiri wa Efirayimu cɛnle li ni, naa Manase cɛnle, naa Isakari cɛnle konaa Zabulon cɛnle li ni. Poro la Paki feti yaakara ti ka ma sigi ta pe sila ki pye mbe yala nɔa ki yɛn ma yɔnlɔɔ ki wogo na ki ni. Kì pye ma, a Ezekiyasi wì si yɛnri pe kan ma yɔ fɔ: «E, Yawe Yɛnɔɛle, mboro nɔa ma yɛn jɛnɔɛ, ma pe kala yaga; ¹⁹mbele fuun pèɣe nɔɔɔɔɔɔ pe kotogo ki ni fuun ni ma mboro nɔa Yɛnɔɛle, Yawe Yɛnɔɛle, we teleye Yɛnɔɛle, mɔɔ lagaja, ki yaga ma pe kapere ti kala yaga pe na; ali mbege ta pee pe yɛɛ pye kpoyi, mbe yala kapyeye nɔa ki ma pye mbe si pye kpoyi ki ni.» ²⁰A Yawe Yɛnɔɛle lì si Ezekiyasi wi yɛnrɛwɛ pi logo ma leele pe yaga mbajolɔwɔ. ²¹Kì pye ma, Izirayeli woolo mbele pàa pye wa Zheruzalemu ca, pè si leve fu buru feti wi pye fɔ ma saa gbɔn piliye kolɔshyɛn, yɔɔɔrimɔ gbɔɔ ni. Pilige nungba nungba pyew Levi setirige piile poro naa saraga wɔfɛnnɛ pe ni, pàa pye na yuuro koo na yarigbɔnrɔ ti gbɔn nɔɔɔɔɔɔ na Yawe Yɛnɔɛle li sɔnni. ²²Levi setirige piile mbele pàa Yawe Yɛnɔɛle li jate, Ezekiyasi wila para pe ni ma pe kotogo ki kan pe na. Pàa feti yaakara ti ka ma saa gbɔn piliye kolɔshyɛn, ma ***nayinme saara** wɔ ma Yawe Yɛnɔɛle, pe teleye Yɛnɔɛle li sɔn.

²³A janwa wi ni fuun wì si yere ki yerewe mbe piliye kolɔshyɛn ya yege taga wa Paki feti piliye yi na. A pè sigi piliye yi pye yɔɔɔrimɔ ni, ²⁴katugu Zhuda tara wunlunɔa Ezekiyasi wila napɛnɛ waga keke (1 000) wɔ naa simbaala konaa sikaala waga kolɔshyɛn (7 000) ni ma kan janwa wi yeri. A wi legbɔɔɔɔ poro napɛnɛ waga keke (1 000) wɔ, naa simbaala konaa sikaala waga ke (10 000) ni ma kan janwa wi yeri. Saraga wɔfɛnnɛ pe leɣere la pe yɛɛ pye kpoyi. ²⁵Zhuda tara woolo janwa wi ni fuun, naa saraga wɔfɛnnɛ pe ni, naa Levi setirige piile pe ni, naa leele mbele fuun pàa yiri wa Izirayeli wunluwɔ tara ti ni ma pan, naa nambannjɛnle mbele pàa yiri wa Izirayeli wunluwɔ tara ti ni ma pan, nakoma ma pye cɛnfɛnnɛ wa Zhuda tara ti ni, pàa pye na yɔɔɔri. ²⁶Yɔɔɔrimɔ gbɔɔ la pye wa Zheruzalemu ca ki ni. Maga le wa Izirayeli tara wunlunɔa Davidi wi pinambyɔ Salomɔ wi sanga wi na ki yɔɔɔrimɔ cɛnle pa fa pye wa Zheruzalemu ca. ²⁷Ki kɔsaga, a saraga wɔfɛnnɛ poro naa Levi setirige piile pe ni, pè si yiri ma duwaw pye leele pe kan. A pe yɛnrɛwɛ pì si gbɔn wa Yɛnɔɛle li na wa li censaga kpoyi ki ni, wa yɛnɔɛle na. A lì suu logo.

Ezekiyasi wila sherigo
gbɔɔɔ tunɔɔ ki gbegele
maga tege naa fɔnnɔɔ

31 ¹Naa pàa kaa kɔ feti wi na, ***Izirayeli** woolo mbele fuun pàa pye wa, pè si yiri ma kari wa Zhuda tara cara ti ni, ma saa

sinndɛɛrɛ titɔɔnrɔ titɔɔnrɔ nda pàa yerege yerege ti gbɔn mari yaari, ma yarisunngo ***Ashera** ki tiyagala ke kɔɔnlɔ, ma sunzara nda wa tinndiye pe na ti jaanri konaa ***saara wɔsara** ti ni wa Zhuda tara ti ni fuun ti ni, naa wa Benzhame cɛnlɛ woolo, naa Efirayimu cɛnlɛ woolo konaa Manase cɛnlɛ woolo pe tara ti ni. Ko punɔgo na, a Izirayeli woolo pe ni fuun pɛ si sɔngɔrɔ ma kari pe cara, pe ni fuun nunɔgba nunɔgba ma kari wa pe yinre ti ni.

²A Ezekiyasi wì si ***saraga wɔfenne** naa ***Levi setirige piile** pe tɛgɛ-tɛgɛ naa ngbeleye ngbeleye, ma yala pe ngbeleye yi ni. Wila tunndo kankan pe ni fuun nunɔgba nunɔgba pe yeri. Saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe ni, poro pàa pye na ***saara sogoworo** naa ***nayinme saara** ti woo, na sherege tunngo ki piin, na yuuro koo na Yenɔɔle li gbogo konaa nali sɔnni wa Yawe Yenɔɔle li ***sherigo gbɔgo** yeyɔnrɔ ti na. ³A wunlunaɔa wo fun wì suu yarijendɛ ta kan, a pèri pye saara sogoworo, pinliwe naa yɔnlɔkɔgo saara sogoworo, naa cɛnpiliye saara sogoworo, naa yevɔɔngo saara sogoworo konaa sherege fetiye sanmbala pe saara sogoworo, ma yala nɔa ki yen ma yɔnlɔgo wa Yawe Yenɔɔle li ***lasiri** wi ni ki ni^g.

⁴A wunlunaɔa wì sigi yo Zheruzalemu ca woolo pe kan ma yo fɔ yaara nda ti daga mbaa kaan saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe yeri, paa ti kaan pe yeri, jaɔgo pe pe yɛ kan pew Yawe Yenɔɔle li tunngo ki yeri. ⁵Naa ki sɛnrɛ pàa kaa ti yari sanga nɔa ni, a Izirayeli woolo pɛ si pan pe yarilire fɔnnɔ kɔɔgbannɔa ti legere ni ma yiri wa pe ***bile**, naa pe duvɛn, naa sinme, naa sɛnrege konaa pe kɛɛrɛ yaara ti ni fuun ti ni ma pan mari kan. Pàa pan pe yarilire ti ni fuun ti yaga wi ni; tila pye ma lege^h. ⁶Ki pyelɔmɔ nunɔgba pi na fun, Izirayeli tara woolo naa Zhuda tara woolo mbele pàa pye ma cɛn wa Zhuda tara cara ti ni, a pɛ si pan pe nɛrɛ, naa simbaala konaa sikaala yaga wi ni, naa yarikanra nda tila tɛgɛ ti yɛ Yawe Yenɔɔle, pe Yenɔɔle li kan ti yaga wi ni. Pàa ki yaara ti gbogolo gbogolo ti yɛ na. ⁷Pàa ki lɛ na yaara ti gbogolo ti yɛ na yelɛ li yɛɔge taanri wogo ki ni, ma saa ti gbogolomɔ pi kɔ yelɛ li yɛɔge kɔlɔ-shyɛn wogo ki ni. ⁸A Ezekiyasi wo naa wi legbɔlɔ pe ni pɛ si pan ma yaara nda pàa gbogolo ti wele. A pɛ si Yawe Yenɔɔle li shari konaa li woolo pe ni, Izirayeli woolo wele. ⁹A Ezekiyasi wì si saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe yewe yaara nda tila gbogolo gbogolo ti wogo na. ¹⁰Kona, a ***saraga wɔfenne to** Azariya nɔa wila yiri wa Zadaki sege ki ni, wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga lɛ leele pɛge lɛ na paan yarikanra ti ni laga Yawe Yenɔɔle li sherigo gbɔgo ki ni, waa taa na kaa na tinni, fɔ a ta yen na korogi legere fɔ jɛɔge, katugu Yawe Yenɔɔle li duwaw li woolo pe na. Wele, nda tì koro to tì gbogolo na yɛɛn.» ¹¹A Ezekiyasi wì si kɔnɔ kan

^g 31.3: Nɔmbu 28–29 ^h 31.4-5: Nɔmbu 18.12-13,21

ma yo pe yumbiile pele gbegēle wa Yawe Yēnḡele li sherigo gbōḡo ki ni. A pē si pe gbegēle. ¹²A pē si pan yarikanra to naa yaga wi ni konaa yarikanra nda ti yēn ***kpoyi** ti ni, mari tēḡe wa tagawa ni. Levi setirige pyo Konaniya wo wīla pye ki wogo ki yēḡe wōfō, a wi nōsepyo lenaḡa Shimeyi wī pye wi sagafō. ¹³Yehiyeli, naa Azariya, naa Nahati, naa Azayeli, naa Yerimōti, naa Yozabadi, naa Eliyeli, naa Yisimakiya, naa Mahati konaa Benaya poro pāa pye Konaniya naa wi nōsepyo Shimeyi pe sagafenne, ma yala wunlunaḡa Ezekiyasi wo naa saraga wōfenne to Azariya ḡa wīla pye Yēnḡele li sherigo gbōḡo ki go na pāa ḡa kōn ma tēḡe ki ni. ¹⁴Levi setirige pyo Yimina wi pinambyo Kore, ḡa wīla pye yōnlō yirisaga kēe yeyōḡo ki kōrōsifō, wo pāa tēḡe nayinmē yarikanra nda pāa pye na kaan Yēnḡele yeri ti go na, jango yarikanra nda paa kaan Yawe Yēnḡele li yeri wīla ti yēle konaa yarikanra nda ti yēn jendē kpoyi ti ni. ¹⁵Wa saraga wōfenne pe cara ti ni, wīla pye leele mbele go na poro la wēle Eden, naa Miniyamini, naa Zhozuwe, naa Shemaya, naa Amariya konaa Shekaniya. Poro pāa tēḡe paa yaakara ti yēle pe sefenne sanmbala pe na tagawa ni, legbōlō naa lepigile ke na mbe yala pe ḡbeleye yi ni. ¹⁶Nambala mbele fuun pāa jiri ma pe mēre ti yōnlōḡo wa saraga wōfenne pe jirige sēwe wi ni, maga le mbele pāa ta yēle taanrindaanri konaa pe yēḡe fenne pe ni, poro cē ma pāa pye na yaakara ti yēle pe na; ēēn fō mbele fuun pāa pye na paan pilige nungba nungba pyew wa Yawe Yēnḡele li sherigo gbōḡo ki ni na tunḡo piin ma yala pe tunndo naa pe ḡbeleye yi ni, pāa pye nari yēle pe na fun.

¹⁷Pāa saraga wōfenne pe mēre ti yōnlōḡo ma yala pe setiriye yo ni, ma Levi setirige piile mbele pāa ta yēle nafa nafa naa ki pūḡo pe mēre ti yōnlōḡo ma yala pe tunndo naa pe ḡbeleye yi ni. ¹⁸Pāa ki janwa wi leele pe ni fuun pe mēre ti yōnlōḡo ma pinle pe go woolo pe mēre ti ni, pe jēle, naa pe pinambiile konaa pe sumborombiile pe ni. Ki wogo kīla pye ma fun saraga wōfenne naa Levi setirige piile pe ni fuun pe kan, katugu kapyere nda ti maa piin mbe ta mbe pye ***fyōḡo** fu pāa pye nari piin tagawa ni mbe ta mbe pye kpoyi. ¹⁹***Arōn** setirige piile mbele saraga wōfenne pāa pye ma cēn wa saraga wōfenne pe cagbōḡo ti kanḡa-ra na lara nda ni, pāa nambala pele mēre yeriyeri wa ki cara ti nungba nungba pyew ti ni, jango poro mbāa yaakara ti yēle saraga wōfenne nambala pe ni fuun pe na konaa Levi setirige piile mbele fuun pāa pe mēre ti yōnlōḡo pe na.

²⁰Pa wunlunaḡa Ezekiyasi wīla ki pye ma wa Zhuda tara ti ni fuun ti ni. Wīla kajēḡe naa kasinḡe pye konaa ma tanga kaselege na Yawe Yēnḡele, wi Yēnḡele li yēḡe sōḡōwō. ²¹Kala o kala wīla pye wa Yawe Yēnḡele li sherigo gbōḡo tunḡo ki ni, naa lasiri wi wogo na konaa ḡa-segele ke wogo na, wīla ki lagaja na Yēnḡele li nandanwa kala lo piin. Wīla ki kagala ke pye wi kotogo ki ni fuun ki ni, a kē si yōn maa kanⁱ.

ⁱ 31.21: 2 Wunlu 18.5-7

**Asiri tara fenne pàa pan
ma Zhuda tara ti tòn munga
mbe malaga gbòn ti ni
(2 Wunlu 18.13; Eza 36.1)**

32 ¹Kagala ngele Ezekiyasi wila pye maa tagawa pi naga Yenñele li na ke pungo na, a Asiri tara wunlunaña Senakeribu wì si pan ma ye wa Zhuda tara ti ni. Cara nda pàa malaga sigemboro kan mari maga, a wì si malingbòonlò cènsara kan ti tanla, jaŋgo mbe ye wa ti ni mberi sho fannga na. ²Naa Ezekiyasi wila kaa ki yan Senakeribu wila pye na jaa mbe to Zheruzalemu ca ki na, ³a wo naa wi legbòolò poro naa wi mali-ŋgbòonlò welimbele pe ni pè si pe yee yan, jaŋgo mbe puluyo yan wa ca ki pungo na yi tònndò. A pè suu saga ki wogo ki na. ⁴Kona, a lelegere si gbogolo mboo saga; a pè si puluyo yi ni fuun yi tònndò ma pinle lafogo nga ki maa fuun wa tònmo fongologo nga wa tara ti nɔgona ki ni^j. Pàa pe yee pye fɔ: «Kii daga Asiri tara wunlumbolo pe pan pe tònmo legere ta laga.»

⁵Ko pungo na, a Ezekiyasi wì si kotogo le wi yee ni ma ca ki mbogo ki jɔgɔsara ti wa naa fɔnngo, ma mbogo ki yagara fɔ ma saa gbòn sanngazo-ye pe na. A wì si mbogo ka yege kan wa nga ki pungo na, ma Milo laga ki wa naa fɔnngo wa Davidi ca ki ni. A wì si malingbònyaara legere gbegele konaa ^{*}**tugurɔn sigeyaara** ni. ⁶A wì si malingbòonlò teelee tegetege malingbòonlò pe go na, mɛe pe gbogolo wa wi yee tanla wa ca ki mbogo yeyongo ki na, ma para ma kotogo le pe ni, ma yo fɔ: ⁷«Ye fannga le ye yee ni, ye kotogo ta. Yaga ka fyɛ, ye sunndo wiga si ka kɔn ye na^k Asiri tara wunlunaña wo naa malingbòonlò legere mbele pe yen wi ni pe yege; katugu ŋa wi yen we ni wi yen fannga ni ma we wi wogo ki na. ⁸Sen-weele malingbòonlò pe yen wo yeri, ɛɛn fɔ woro wo na, Yawe Yenñele, we Yenñele le, lo li yen we ni. Li yaa pan mbe we saga mbe malaga ki gbòn we kan.» Kona, a leele pè si taga Zhuda tara wunlunaña Ezekiyasi wi senyoro ti na.

**Senre nda Senakeribu wila yo
Zheruzalemu ca woolo pe na
(2 Wunlu 18.17-37; Eza 36.2-22)**

⁹Ko pungo na, kila yala Asiri tara wunlunaña Senakeribu wila pye wa Lakishi ca ki tanla wo naa wi malingbòonlò pe ni fuun pe ni, a wì si leele tun wa Zhuda tara wunlunaña Ezekiyasi wi yeri konaa Zhuda tara woolo mbele fuun pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca pe yeri, ma pe pye fɔ:

^j 32.4: 1 Wunlu 1.33; 2 Wunlu 20.20 ^k 32.7: Dete 31.6-8; Zhozu 1.6-9; 1 Kuro 22.13; 28.20; Zhan 14.1

¹⁰«Pa Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wì yo yeen fɔ: «Ye ye jigi wi taga ambɔ na ma, ma si koro laga Zheruzalemu ca ki jɔlɔɔ gbɔɔ ŋga ki ni?¹
¹¹Ye sigi jen mbe yo fɔ Ezekiyasi wi yen na ye fanla mbe ti ye ku funɔgo konaa wɔɔ ki kee, naa wì yo fɔ: Yawe Yenŋele, we Yenŋele li yaa we sho Asiri tara wunlunaŋa wi kee we? ¹²Naga yen ma ko Ezekiyasi wo ma wila Yawe Yenŋele li gbɔɔsara nda wa tinndiye pe na to naa *saara wɔsara ti kɔ mari wɔ wa tara ti ni, maga yo Zhuda tara woolo, naa Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ pe pan paa fɔli saraga wɔsaga nunɔba yege sɔɔwɔ paa *wusuna nuwɔ taan sori wa ki na? ¹³Mi naa na teleye pe ni ŋga wè pye tara sannda ti woolo pe na ye sigi jen wi le? Ki tara ti woolo pe yarisunndo tila ya ma pe tara ti sho na kee le? ¹⁴Ki cengele ŋgele na teleye pè tɔngɔ ke yarisunndo ti ni fuun ti ni, kikiin ki ya ma ki woolo pe sho pe kee? Ye Yenŋele li mbe ya ye sho na kee me? ¹⁵Koni, yaga ka ti Ezekiyasi wi ye fanla, wi ye punɔgo ki pyelɔmɔ mba pi na. Yaga ka ye jigi wi taga wi na, katugu cenle la kpe yarisunngo nakoma wunluwɔ pa kpe yarisunngo si ya mbe ki woolo pe sho na kee nakoma na teleye pe kee. Ki pyelɔmɔ nunɔba pi na, ye Yenŋele li se ya mbe ye sho na kee.» »

¹⁶Senakeribu wi pitunmbolo pàa pye na senpere yuun Yawe Yenŋele, lo na li yen Yenŋele li na konaa li tunmbyee Ezekiyasi wi na.

Senakeribu wila Yenŋele li tegele

(2 Wunlu 19.14-19; Eza 37.14-20)

¹⁷Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wila sewe yonlɔɔ fun ma Yawe Yenŋele, *Izirayeli woolo Yenŋele li tegele wa ma yo fɔ: «Yege ŋga na tara sannda ti woolo pe yarisunndo ti sila ya mberi woolo pe sho na kee, ki pyelɔmɔ nunɔba pi na fun, Ezekiyasi wi Yenŋele li se ya mbeli woolo pe sho na kee.» ¹⁸A Senakeribu wi pitunmbolo pè si para ngbanga Eburuye senre ni, mbe ta mbe fyere naa sunndo kɔngɔ wa Zheruzalemu ca woolo pe na, poro mbele pàa pye wa ca ki mbogo ki go na we, jaŋgo mbe ta mbe ca ki sho. ¹⁹Pàa para Zheruzalemu ca Yenŋele li wogo na paa tara na cengele sanngala ke yarisunndo ti yen, to nda senwee kee kɔri gbegele we^m.

Asiri tara fenne pàa fe;

Senakeribu wi kunwɔ

(2 Wunlu 19.15,35-37; Eza 37.15,36-38)

²⁰Kona, a wunlunaŋa Ezekiyasi wo naa Amɔzi pinambyɔ *Ezayi ŋa wila pye *Yenŋele yon senre yofɔ wi ni pè sigi le na yenri ki wogo ki

¹ 32.10: Ŋga ki yo fɔ: Ma si koro laga Zheruzalemu ca ki jɔlɔɔ gbɔɔ ŋga ki ni, seweele pele ni pège kannga ma yo fɔ: Ma si koro laga Zheruzalemu ca ŋga pè malingbɔnlɔ censaga kan ki tanla mbege yon tɔn ki ni. ^m 32.19: 2 Wunlu 18.35

na, ma gbele ma Yenŋele li yeri li pe sagaⁿ. ²¹Kona, a Yawe Yenŋele li si ***merege** wa torogo, a wi pan wa Asiri tara wunlunaŋa wi malingbɔɔnɔ censaga ki ni ma saa malingbɔɔnɔ welimbele pe ni fuun, naa tara teelee konaa malingbɔɔnɔ teelee pe gbo. Kona, a Asiri tara wunlunaŋa wi si songɔɔ wa wi tara fere ti ni wi yege na. Pilige ka, a wi si saa ye wa wi yarisunngo ki gbɔgɔgo ki ni mbege gbɔgɔ, a wi yeera pinambiile pɛ si saa wi gbɔn wa, maa gbo tokobi ni^o.

²²Pa Yawe Yenŋele lãa Ezekiyasi wo naa Zheruzalemu ca woolo pe sho yeen Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wi kee konaa leele sanmbala pe ni fuun pe kee. Lãa yeyinŋge kan pe yeri pe tara ti kee ki ni fuun ki na. ²³Lelegere la pye na paan wa Zheruzalemu ca yarikanra ni nari kaan Yawe Yenŋele li yeri konaa na yarikanra sɔnŋgbanga woro kaan Zhuda tara wunlunaŋa Ezekiyasi wi yeri. Maga le le ko sanga wo na, a cengele sanŋgala ke nee wi jate fɔ jɛnŋge.

Ezekiyasi wi wunluwa pi kɔwa
(2 Wunlu 20.1-11; Eza 38.1-22)

²⁴Ki wagati wi ni, a Ezekiyasi wi si to na yaa fɔ na kee kusaga. A wi si Yawe Yenŋele li yenri. A li suu yɔn sogo ma kacɛn wa naga wi na fɔ wi yaa sagala. ²⁵Ɛɛn fɔ kajɛnŋe ŋga Yenŋele lãa pye Ezekiyasi wi kan wi sila ki jen li na; katugu wila wi yee gbɔgɔ, fɔ a Yawe Yenŋele li nawa ŋgban wi ni, naa Zhuda tara woolo poro naa Zheruzalemu ca woolo pe ni.

²⁶Kona, ma Ezekiyasi wi ta wa wi yee gbɔgɔwa pi ni, a wi suu yee tirige ma pinle Zheruzalemu ca woolo pe ni. Kì pye ma, Yawe Yenŋele li sila li nangbanwa kala li wa pe na Ezekiyasi wi yinwege sanga wi ni.

²⁷Ezekiyasi wila yarijende legere ta konaa gbɔgɔwa ni. A wi si yarijende tegesara gbegede wi yee kan mboo penjara, naa tɛ, naa sinndeere sɔn-ŋgbanga woro, naa nuwa taanyaara, naa tugurɔn sigeyaara^p konaa yaara sɔnŋgbanga woro ti cenle pyew ti tege wa ti ni. ²⁸Wila yinre ta kan wi yee kan yarilire tegesara mbaa wi ***bile**, naa wi duven konaa wi sinme pi teri wa. Wila yaayoro tegesaga gbegede wi yaayoro ti cenle pyew ti kan ma nangbondo kan wi yaayoro ngbeleye yi kan. ²⁹Wila cagbɔɔ gbɔɔ kan wi yee kan, ma sikaala naa simbaala konaa nere ngbeleye legere ta wi yee kan; katugu Yawe Yenŋele lãa yarijende legere kan wi yeri. ³⁰Ezekiyasi wo wila Giyɔn pulugo ki tɔn wa naayeri ma tɔnmɔ fɔngologo ki ke, ma ti a pila fuun na kee nɔgɔna wa Davidi ca ki yɔnɔ tosaga kee yeri. Tunndo nda fuun Ezekiyasi wila le tila yɔn wi kan. ³¹Kafɔnnɔ kala na lãa pye wa tara ti ni, Babilɔni tara teelee pãa leele torogo pe sa Ezekiyasi wi yewe li

ⁿ 32.20: 2 Wunlu 19.15-34; Eza 37.15-35 ^o 32.21: 2 Wunlu 19.35-37; Eza 37.36-38
^p 32.27: 1 Wunlu 10.16-17

wogo ki ni, mbe ta mbeli jen^a. A Yenŋele li si laga wi na maa yaga wi ye wa ki kala li ni, mbe ta mboo wa mbe wele.

³²Ezekiyasi wi kapyegele sanngala koro naa kagala ŋgele wila pye tagawa ni ke yen ma yonlɔɔ wa Amɔzi pinambyɔ Ezayi ŋa wila pye Yenŋele yɔn senre yofɔ wi yariyanra sewe wi ni^r konaa wa Zhuda tara naa Izirayeli tara wunlumbolo pe sewe wi ni. ³³A Ezekiyasi wɔ si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na, a pɛ suu le wa Davidi setirige piile pe fanwege ŋga wa gona kɛ yeri ki ni. A Zhuda tara woolo pe ni fuun naa Zheruzalemu ca woolo pɛ si pan maa gbɔɔ jɛŋge wi kunwɔ pi nɔɔ. A wi pinambyɔ Manase wɔ si cen wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Zhuda tara wunlunɔna Manase

wi sanga

(2 Wunlu 21.1-18)

33 ¹Manase wila ta yeŋe kɛ ma yiri shyen mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yeŋe nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri kanɔurugo wila pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. ²Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na ko wila pye. Yawe Yenŋele lɔa cengele ŋgele purɔ ma ke yirige wa ***Izirayeli** woolo pe yege pɔa pye na katijangara nda piin, to wila pye na piin. ³Manase wi to Ezekiyasi wila sunzara nda wa tinndiye pe na ti jaanri mari wɔ wa tara ti ni, Manase wila ti kan naa fɔnɔɔ. Wila ***saara wɔsara** kan yarisunɔgo ***Baali** ki mege ni, ma tiyagala kan yarisunɔgo ***Ashera** ki gbɔɔwɔ pi mege ni. Wila pye na fɔli naayeri yanwa yirige-yaara ti ni fuun ti yege sɔɔwɔ konaa nari gbogo^s. ⁴Wila saara wɔsara ta yege kan wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni, ma si yala Yawe Yenŋele lɔa ki senre nda ti yo ma yo fɔ: «Pa mi yaa lanla yɛɛ nari laga ki laga ŋga ki ni, laga Zheruzalemu ca fɔ sanga pyew^t.» ⁵Wila saara wɔsara kan yanwa yirige-yaara nda wa naayeri ti gbɔɔwɔ pi mege ni, wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki londo shyen ti ni. ⁶Wila wi pinambiile pe wɔ ***saraga** ma pe sogo wa Beni Hinɔmu gbunlundege ki ni. Wila pye na jɛɛɛ piin, na kajenme kagala piin konaa na lekara piin. Wila leele tɛge, a paa kuulo pe yinrigi na pe yewe, ma pele tɛge, a paa kagala ŋgele kaa paan wa yege ke yuun. Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko wila pye na piin na kee yege suyi, jɔnɔ mbeli nawa pi ŋgbɔn. ⁷Wila yarisunɔgo yanlege ka tɛ ma saa ki tɛge wa sherigo gbɔɔ ki ni. Ma si yala, Yenŋele lɔa ki yo Davidi wi kan, ma kaa ki yo wi pinambyɔ Salomɔ wi kan ma yo fɔ: «Ki sherigo gbɔɔ ŋga konaa ki Zheruzalemu ca ŋga ko mɔ wɔ laga Izirayeli cengele ke ni fuun ke sɔɔwɔ mbaa na yɛɛ nari laga sanga pyew.

^a **32.31:** 2 Wunlu 20.12-19 ^r **32.32:** Ezayi go 36 mbe sa gbɔn go 39 ^s **33.3:** 1 Sami 9.12; 1 Wunlu 3.2; 1 Wunlu 14.15; 2 Wunlu 21.3 ^t **33.4:** Dete 12.5,11; 2 Sami 7-13; 1 Wunlu 11.13; 2 Kuro 5.13-14; 7.16

⁸Ngasegele ke ni fuun, naa *lasiri senre ti ni fuun, naa kondegengele konaa kakonndegengele ngele mila yo Moyisi wi kan, a wi kan Izirayeli woolo pe yeri, na paga ke yigi mbaa tanri ke na, pa kona tara nda mila kan pe teleye pe yeri, mi se ti pe yiri laga ti ni mbe kari lege» ⁹Een fɔ Manase wila Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe pungo, ma ti a pè kapege pye ma we cengele ngele Yawe Yennele làa tongo ma ke wɔ wa Izirayeli woolo pe yege ke na.

¹⁰Yawe Yennele làa para Manase naa wi woolo pe ni, een fɔ pe sila pe yee yingiwe jen. ¹¹Kona, a Yawe Yennele li si Asiri tara wunlunaja wi malingbɔɔnlɔ teele pe yirige ma pe wa pe na. A pè si pan ma Manase wi yigi maa le tuguron ngbeere na, mee wi pɔ tuguyenre yongɔwɔ ni ma kari wi ni wa Babiloni ca. ¹²Maa ta wa jɔlɔgɔ ki ni, a wi si Yawe Yennele, wi Yennele li yenri, maa yee tirige lo na li yen wi teleye pe Yennele li yege sɔgɔwɔ. ¹³Wila Yennele li yenri, a Yawe Yennele li suu yinriwe ta, mee wi yenrege ki logo, ma ti a wi songɔɔ wa Zheruzalemu ca, wa wi wunluwɔ tara ti ni. Kona, a Manase wi sigi jen ma yo Yawe Yennele lo li yen Yennele jenne le.

¹⁴Ko kagala koro pungo na, a Manase wi si mbogo ka kan wa Davidi ca ki pungo na, ma toro ki ni wa Giyon puluyo yi yɔnlɔ tosaga kee yeri. Kila toro wa Sediron gbunlundege ki ni, fɔ ma saa gbɔn wa Mbengele yeyongɔ ki na, ma Ofeli laga ki maga. Wila mbogo ki kan maga yagara fɔ jenge. Zhuda tara cara nda fuun paa malaga sigemboro kan mari maga, wila malingbɔɔnlɔ teele tegetege wa ti ni. ¹⁵Tara sannda ti yarisunndo to naa yarisunngo yanlege nga kila pye wa Yawe Yennele li sherigo gbɔgɔ ki ni, wila ti wɔ wa. Yawe Yennele li sherigo gbɔgɔ ki yen yanwiga nga na, saara wɔsara nda wila kankan wa ki na konaa wa Zheruzalemu ca ki ni, wila ti jaanri mari wɔ wa fun, mee ti koli ma saa ti wa wa ca ki pungo na. ¹⁶A wi si Yawe Yennele li saraga wɔsaga ki kan naa fɔnngo, ma ***nayanme saara** wɔ wa ki na li yeri konaa saara ta yege ni mali shari. A wi sigi yo Zhuda tara woolo pe kan ma yo fɔ paa tunngo piin Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele li kan». ¹⁷Konaa ki ni fuun leele paa pye na saara ti woo bere wa Yennele gbɔgɔsara nda wa tinndiye pe na ti na, een fɔ paa pye nari woo Yawe Yennele, pe Yennele lo nungba yeri.

¹⁸Manase wi kapyegele sanngala, naa yenrege nga wila yenri wi Yennele li yeri konaa senre nda ***Yennele yɔn senre yofenne** paa yo wi kan ma yiri wa Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele li yeri, ti yen ma yɔnlɔgɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo pe sewe wi ni. ¹⁹Manase wi yenrewe konaa yege nga na Yennele làa wi yenrewe pi logo, naa wi kapere konaa wi kambasinnde nda wila pye Yennele li na, naa lara nda wila sunzara nda wa tinndiye pe na ti kankan wa ti na, naa lara nda wila

u 33.7-8: 1 Wunlu 9.3-5; 2 Kuro 7.12-18 v 33.15-16: 2 Wunlu 23.4-12

yarisunngo Ashera ki tiyagala ke kankan wa ti na konaa ma yarisunndo yanlere ti tege wa ti na, mee kaa jen maa yee tirige Yenjele li kan, ki kagala ke yen ma yonlogo wa Hozayi sewe wi ni. ²⁰A Manase wi si kaa ku ma taga wa wi teleye pe na. A pe suu le wa wi wunluwo go ki ni. A wi pinambyo Amo wi si cen wunluwo pi na wa wi yonlo.

**Zhuda tara wunlunaga Amo
wi sanga
(2 Wunlu 21.19-26)**

²¹Amo wila ta yele nafa ma yiri shyen mee cen wunluwo pi na. Yele shyen wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. ²²Ŋga ki yen kapege Yawe Yenjele li yege na, ko wila pye paa yege nga na wi to Manase wila ki pye we. Wi to Manase wila yaara yanlere nda gbegele, wila saara wo ti yeri mari gbogo. ²³Wi sila wi yee tirige Yawe Yenjele li yege sogowo paa yege nga na wi to Manase wila ki pye we. Eɛn fo Amo wila pye na kapere ti piin na kee yege. ²⁴A Amo wi legbocolo pe si kaa yon le wi na mee wi gbo wa wi wunluwo go ki ni. ²⁵Eɛn fo, mbele fuun paa yon le wunlunaga Amo wi na, a tara woolo pe si yiri pe korogo ma pe gbo. A pe suu pinambyo Zhoziyasi wi tege wunluwo pi na wa wi yonlo.

**Zhuda tara wunlunaga Zhoziyasi
wi sanga
(2 Wunlu 22.1-2; 23.4-20)**

34 ¹Zhoziyasi wila ta yele koltaanri, mee cen wunluwo pi na. Yele nafa ma yiri ke ma yiri nungba wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. ²Ŋga ki yen ma sin Yawe Yenjele li yege na ko wila pye. Wila tanga wa wi tele Davidi wi tulugo ki ni, wi sila ke mbe kari kalige na nakoma kameɲge na.

³Wi yele koltaanri wolo li ni wa wunluwo pi na, maga ta wila pye pyo bere, a wi sigi le na wi tele Davidi wi Yenjele li lagajaa. Wi yele ke ma yiri shyen wolo li ni wa wunluwo pi na, a wi sigi le na Zhuda tara naa Zheruzalemu ca ki piin ***kpoyi**, na sunzara nda wa tinndiye pe na ti woo wa tara ti ni, naa yarisunngo ***Ashera** ki tiyagala ke ni, naa yarisunndo yanlere nda paa te konaa yarisunndo nda paa tuguron yan mari gbegele ti ni. ⁴Paa yarisunngo ***Baali** ki ***saara wosara** ti jaanri wi yege na. ***Wusuna nuwo taan** sogosara nda tila pye wa Baali saara wosara ti go na, a wi siri gbɔn mari jaanri. Wila yarisunngo Ashera ki tiyagala ke koonlo, ma yarisunndo yanlere nda paa te to naa nda paa tuguron yan mari gbegele^w ti gbɔn mari yaari, mari pye muwe, mee pi koli ma saa pi wo wa mbele paa ***saara** ti wo yarisunndo ti yeri pe fanra ti ni. ⁵Wila

^w 34.4: 2 Kuro 33.3-7; 2 Wunlu 21.3-7

yarisunndo ti ***saraga wɔfenne** pe kajeere ti sogo wa pe saara wɔsara ti na mari tege ***fyɔngɔ** ni. Pa wila Zhuda tara to naa Zheruzalemu ca ki ni ti pye kpoyi yɛɛn*. ⁶Ko punɔgo na, a wɛ si kari wa Manase cɛnlɛ, naa Efirayimu cɛnlɛ, naa Simeyɔn cɛnlɛ woolo pe tara cara ti ni, fɔ ma saa gbɔn wa Nefitali cɛnlɛ woolo pe cara ti na, maga kala nungba li pye wa ti ni konaa wa katara nda tɪla pe maga ti ni funʔ. ⁷Wila saara wɔsara ti gbɔn mari jaanri naa yarisunngo Ashera ki tiyagala ke ni, ma yarisunndo yanlere ti gbɔn mari yaari mari pye muwe. Wila wusuna nuwɔ taan sogo-sara ti ni fuun ti jaanri mari wɔ wa ***Izirayeli** tara ti ni. Ko punɔgo na, a wɛ si songɔɔ wa Zheruzalemu ca ki ni.

Saraga wɔfenne to wila Yɛnɛle

li lasiri sewe wi yan naa

(2 Wunlu 22.3-10)

⁸Zhoziyasi wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri kɔlɔtaanri wolo li ni, maga ta wila pye na tara to naa Zheruzalemu ca ki piin kpoyi, pilige ka, a wɛ si Azaliya pinambyɔ Shafan wi tun, naa caɔ Maaseya wi ni konaa Yowahazi pinambyɔ Yowa ɲa wila pye seweere tegefɔ wi ni ma yo pe sa Yawe Yɛnɛle, wi Yɛnɛle li ***sherigo gbɔɔ** ki jɔɔsara ti gbegele. ⁹A ki nambala taanri pɛ si kari wa saraga wɔfenne to Hilikiya wi yeri, ma saa penjara nda leele paa pan wa Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni ti kan wi yeri. Ko penjara to ***Levi setirige piile** mbele paa pye yeyɔngɔ kɔɔsifenne paa sho Manase cɛnlɛ woolo pe yeri, naa Efirayimu cɛnlɛ woolo, naa Izirayeli woolo sanmbala pe ni fuun pe yeri, naa Zhuda tara woolo pe ni fuun, naa Benzhamɛ cɛnlɛ woolo konaa Zheruzalemu ca woolo pe yeri. ¹⁰A pɛ sɔgi penjara ti kan Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki jɔɔsara ti gbegelefenne teele pe yeri. A poro siri kan tunmbyeele mbele paa pye na sherigo gbɔɔ tunndo ti piin naga jɔɔsara ti gbegele pe yeri. ¹¹Paa pye naga penjara ti kaan tire tɛfenne, naa go wafenne pe yeri, konaa mbaa sinndeere tugbɔɔɔ nda pɛ tɛtɛ ta loo ti ni, naa go kantire konaa tiyapaara ni, jango yinre nda Zhuda tara wunlumbolo paa yaga ti jɔɔ mberi gbegele. ¹²Ki leele paa pye na pe tunngo ki piin nawa sinmbe ni. Mbele paa pye pe go na poro la wele Levi setirige piile Yahati, naa Abidiyasi ma yiri wa Merari sege ki ni, naa Zakari konaa Meshulamu ma yiri wa Kehati sege ki ni. Poro paa pye na tunndo ti kɔɔsi. Ki Levi setirige piile pe ni fuun paa yarigbɔnɔ gbɔnɔwɔ pi yeɛ jen fɔ jenge. ¹³Paa pye tuguro lefenne pe go na. Tunmbyeele paa pye na tunndo cɛnlɛ nda fuun piin poro paa pye na pe yeɛ sinni wa ti ni. Levi setirige piile pɛle yeɛ la pye sewe yɔnɔɔfenne, naa teele konaa yeyɔngɔ kɔɔsifenne.

* 34.5: 1 Wunlu 13.2 ʔ 34.6: Izirayeli tara ti yɔnɔɔparawa kameɲge keɛ wunluwɔ, Asiri tara fenne paa pan mari tɔngɔ, a ti pye katara, ki yeɛ cɛnne torɔngɔlɔ, a Zhoziyasi wɛ si cɛn wunluwɔ pi na.

¹⁴Leele pàa kari penjara nda ni wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, naa pàa kaa ti wɔ wa kesu wi ni ma yiri ti ni sanga ŋa ni, a saraga wɔfɔ Hilikiya wì si Yawe Yenŋele li **lasiri sɛwɛ^z* wi yan wa, wo ŋa làa kan Moyisi wi yeri we. ¹⁵Kona, a Hilikiya wì si sɛwɛ yɔnɔɔɔ Shafan wi pye fɔ: «Mì lasiri sɛwɛ wi yan wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni.» A Hilikiya wì si sɛwɛ wi kan Shafan wi yeri. ¹⁶A Shafan wì si kari ma saa sɛwɛ wi kan wunlunaŋa wi yeri, mɛɛ tunŋo ŋga kì pye ki yege yo wi kan fun, ma yo fɔ: «Woro mbele ma tunmbyeele tunŋo ŋga fuun màa kan we yeri, wège pye. ¹⁷Penjara nda tìla ta wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni pè saa ti kan leele mbele pe yen tunmbyeele pe go na pe yeri konaa mbele pe yen na tunndo ti piin pe yeri.» ¹⁸A sɛwɛ yɔnɔɔɔ Shafan wì si wunlunaŋa wi pye naa fɔ: «Saraga wɔfɔ Hilikiya wì sɛwɛ wa kan na yeri.» Kona, a Shafan wì sigi le naa kara wunlunaŋa wi kan.

Zhoziyasi wila ti a pè saa
Yenŋele yɔn senre yofɔ jele
Hulida wi yewe wi kan
(2 Wunlu 22.11-20)

¹⁹Naa wunlunaŋa wila kaa lasiri sɛwɛ senre ti logo sanga ŋa ni, a wì suu yɛera yaripɔɔ ti walagi lawɔɔ ti kala na^a. ²⁰Ko pɔŋo na, a wunlunaŋa wì si Hilikiya, naa Shafan pinambyɔ Ahikamu, naa Mishe pinambyɔ Abidon, naa sɛwɛ yɔnɔɔɔ Shafan konaa wunlunaŋa wi tunmbyee Asaya wi ni pe pye fɔ: ²¹«Ye kari ye sa Yawe Yenŋele li yewe na kan, naa leele mbele pè koro laga Izirayeli tara konaa Zhuda tara ti ni pe kan ki sɛwɛ ŋa wì yan wi nawa senre ti wogo na; katugu Yawe Yenŋele li nangbanwa pì gbɔɔ we ni. Li nangbanwa pi yen we ni, katugu we teleye pe sila tanga Yawe Yenŋele li senre ti na. Ŋga fuun ki yen ma yɔnɔɔ wa ki sɛwɛ ŋa wi ni, pe sila tanga mbe yala ki ni.» ²²Hilikiya wo naa leele mbele wunlunaŋa wila wɔ ma tun, pè si kari wa **Yenŋele yɔn senre yofɔ jele* Hulida wi yeri. Hulida wila pye Tokehati pinambyɔ Shalumu wo jɔ konaa ma pye Hasira pishyenwoo. Shalumu wila pye sherigo gbɔɔ yaripɔɔ ti tegefɔ. Hulida wila pye ma cɛn wa Zheruzalemu ca laga fɔnŋo ki ni. A pè si para wi ni paa yege ŋga na pàa yo ma yan pe yɛɛ yeri we. ²³A Hulida wì si pe pye fɔ: «Pa Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele lì yo yɛɛ fɔ: «Ye kari ye saga yo lere ŋa wì ye tun na yeri wi kan fɔ: ²⁴Pa Yawe Yenŋele lì yo yɛɛ fɔ: Wele, mi yaa jɔɔɔ gbɔɔ wa wa ki laga ŋga ki ni konaa ki laga woolo pe na. Dangga kagala ŋgele ke yen wa sɛwɛ ŋa pè kara Zhuda tara wunlunaŋa wi yege na, mi yaa ke wa pe na^b. ²⁵Kì kaa pye pè laga na na ma saa na wusuna nuwɔ taan sori yarisunndo ta yege kan, ma ta mala nawa pi ngban pe kapyere ti ni fuun ti ni, ki kala na, mì nawa ngban ki

^z 34.14: 2 Wunlu 22.8 ^a 34.19: Zhenɛ 37.34 ^b 34.24: Dete 27.15-26; 28.15-68

laga nga ki woolo pe ni fɔ jɛŋge; ki nanɗbanwa pi se si kɔ^c. ²⁶Ɛen fɔ, ye saga yo Zhuda tara wunlunaŋa wi kan, wo ɲa wì ye tun ye pan ye Yawe Yɛnɲele li yewe. Yoo pye fɔ: Yawe Yɛnɲele, Izirayeli woolo Yɛnɲele pa li yo yɛen senre nda mà logo ti wogo na fɔ: ²⁷Senre nda ti yo ki laga nga konaa ki woolo pe wogo na, kì kaa pye tòn jɔɔ wa ma kotogo na, a m̀ò yɛ go sogo m̀ì ɲa Yawe Yɛnɲele na yɛge sɔɔwɔ, kì kaa pye m̀ò yaripɔɔ ti walagi ma yɛ na mbege naga fɔ m̀ò yɛ tirige konaa ma gbele na yɛge sɔɔwɔ, mi fun m̀ò yɛnɛwɛ pi logo. Mi ɲa Yawe Yɛnɲele, muwi m̀ì yo ma. ²⁸Ki kala na, mi yaa ka ti ma ku ma kari ma teleye pe kɔɔɔɔ. Pe yaa kɔɔn le yeyinɲge na wa ma fanga ki ni. Jɔɔɔɔ nga fuun mi yaa ka wa ki laga nga konaa ki woolo pe na, ma sege yan yɛnle ni^d. »

A pitunmbolo pè si saa ki senre ti yɛge yo wunlunaŋa wi kan.

**Zhoziyasi wila yɔn finliwɛ le
naa fɔnɲɔ Yɛnɲele li ni
(2 Wunlu 23.1-3)**

²⁹Kona, a wunlunaŋa Zhoziyasi wì si Zhuda tara ***lelele** konaa Zheruzalemu ca lelele pe ni fuun pe yeri ma pe gbogolo wa wi yɛ tanla. ³⁰Ko punɲo na, a wunlunaŋa wì si kari wa Yawe Yɛnɲele li sherigo gbɔɔ ki ni, wo naa Zhuda tara woolo pe ni fuun, naa Zheruzalemu ca woolo, naa saraga wɔfenne, naa Levi setirige piile konaa leele pe ni fuun pe ni, maga le lelele pe na fɔ ma saa ki wa piile pe na. Kona ***yɔn finliwɛ** senre sewe ɲa pàa yan wa sherigo gbɔɔ ki ni, a wì suu senre ti ni fuun ti kara janwa wi ni fuun wi kan. ³¹Wunlunaŋa wila pye ma yere wa ndɔɔɔɔ ti ni Yawe Yɛnɲele li yɛge sɔɔwɔ, a wì si yɔn finliwɛ le naa Yawe Yɛnɲele li ni, maga kɔn maga tɛge mbe taga Yawe Yɛnɲele li na, mbaa tanri li ɲgasegele, naa li kakɔnɲɛgeɲgele konaa li konɲɛgeɲgele ke na wi kotogo ki ni fuun konaa wi jatere wi ni fuun ni^e, jango senre nda fuun ti yɛn ma yɔnɔɔ wa yɔn finliwɛ senre sewe wi ni, mberi le mbaa tanri ti na. ³²Leele mbele fuun pàa pye wa Zheruzalemu ca konaa wa Benzhamɛ cɛnle woolo pe tara, a wunlunaŋa wì si ti, a pɛge yɔn finliwɛ nungba pi le fun. Kona, a Zheruzalemu ca woolo pè si tanga ma yala Yɛnɲele, pe teleye Yɛnɲele li yɔn finliwɛ senre ti ni.

³³Ko punɲo na, a Zhoziyasi wì si yarisunndo tijangara ti ni fuun ti wo wa Izirayeli woolo pe tara ti lagapyew ki ni. Leele mbele fuun pàa pye wa Izirayeli tara, a wì si pe ɲgbanga, a paa tunɲo piin Yawe Yɛnɲele, pe Yɛnɲele li kan. Zhoziyasi wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, leele pe sila laga Yawe Yɛnɲele, pe teleye Yɛnɲele li na.

^c 34.25: 2 Wunlu 22.17 ^d 34.28: 2 Wunlu 22.20; 2 Kuro 35.24-25 ^e 34.31: Dete 4.29; 1 Kuro 22.19

Wunlunaŋa Zhoziyasi
wila Paki feti wi pye
(2 Wunlu 23.21-23)

35 ¹Wunlunaŋa Zhoziyasi wila ***Paki** feti wi pye Yawe Yenŋele li meŋe ni wa Zheruzalemu ca. Pàa Paki feti yaayoro ti gbo yeŋe li yenŋe kongbanŋa ki pilige ke ma yiri tijere wogo ko ni^f. ²Wila ***saraga wɔfenne** pe teŋe wa pe tunŋgo ki na, ma kotogo le pe ni Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki tunŋgo wogo ki na. ³***Levi setirige piile**, poro mbele pàa pye ma teŋe pe ye Yawe Yenŋele li kan konaa na ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe nari, a wì si para pe ni ma pe pye fɔ: «Davidi wi pinambyɔ Salomɔ ŋa wila pye Izirayeli tara wunlunaŋa, wila sherigo gbɔɔ ŋa kan, ye sa ***yɔn finliwe kesu** wi teŋe wa ki ni. Koni ye se kaa wi tungu naa wa ye pajoro ti na. Yaa tunŋgo piin Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li kan konaa Izirayeli, li woolo wele, pe kan. ⁴Ye ye yee gbegɛle ye ye yee walagi mbe yala ye setirige naa ye ŋgbeleye yi ni, paa yeŋe ŋga na Izirayeli tara wunlunaŋa Davidi wo naa wi pinambyɔ Salomɔ wi ni pàa ki yɔnlɔgɔ we^g. ⁵Ye sa yere wa laga ***kpoyi** ki ni mbe yala ye sefenne sanmbala mbele pe yen Izirayeli woolo pe setiriye yi ni konaa mbe yala Levi setirige piile pe seye yi ŋgbeleye yi ni. ⁶Ye Paki feti yaayoro ti gbo. Ye ye yee pye kpoyi, ye Paki feti wi gbegɛle ye sefenne, Izirayeli woolo pe kan, mbe yala senre nda Yawe Yenŋele làa yo Moyisi wi kan, a wiri yo ti ni.»

⁷A Zhoziyasi wì si simbapene yirifɔnmbɔlɔ naa sikapene yirifɔnmbɔlɔ waga nafa ma yiri ke (30 000) kan Izirayeli woolo sanmbala pe yeri, jaŋgo pe Paki feti wi pye, ma pinle napene waga taanri (3 000) ni. Ki yaara pa tìla yiri wa wunlunaŋa wi yarijende ti ni. ⁸Wi legbɔlɔ pàa nandanwa yarikanra kan tara woolo pe yeri, naa saraga wɔfenne konaa Levi setirige piile pe yeri. Hilikiya naa Zakari konaa Yehiyeli, poro mbele pàa pye Yenŋele li sherigo gbɔɔ tunŋgo ki teeŋe, pè si simbaala waga shyen naa cenme kɔgɔlɔni (2 600) kan saraga wɔfenne pe yeri, jaŋgo pe Paki feti wi pye, ma pinle nere cenme taanri (300) ni. ⁹Konaniya, naa wi nɔsepiile nambala Shemaya konaa Netaneyeli, naa Hashabiya, naa Yeyiyeli konaa Yozabadi poro pàa pye Levi setirige piile pe teeŋe wele. Pàa simbapene yirifɔnmbɔlɔ naa sikapene yirifɔnmbɔlɔ waga kaŋgurugo (5 000) kan Levi setirige piile pe yeri, jaŋgo pe Paki feti wi pye, ma pinle nere cenme kaŋgurugo (500) ni.

¹⁰Pàa tunŋgo ki pyelɔmɔ pi gbegɛle. A saraga wɔfenne pè si saa yere wa pe tunŋgo pyesara ti ni. A Levi setirige piile pè pe yee walagi fun ma yala pe ŋgbeleye yi ni, paa yeŋe ŋga na wunlunaŋa wila ki yo we. ¹¹Ko punŋo na, a pè si Paki feti yaayoro ti gbo. A Levi setirige piile pe nɛe kasanwa

^f 35.1: Eki 12.1-28; Levi 23.5 ^g 35.4: 2 Kuro 8.14

pi kaan saraga wɔfenne pe yeri, a paa pi yanragi ***saraga wɔsaga** ki na. A Levi setirige piile pè sigi yaayoro ti kɔɔnɔ. ¹²A pè si yaayoro nda tɔla daga mbe pye ***saara sogoworo** ti tɛgɛ ti yɛ mbe kari kan Izirayeli woolo setiriye ngbeleye yi yeri, jaŋgo peri wɔ ***saraga** Yawe Yɛnɲɛle li yeri, paa yɛgɛ ŋga na ki yɛn ma yɔnɔɔgɔ wa Moyisi ***lasiri** sɛwɛ wi ni we. Ko nungba ko pàa pye nɛrɛ ti wogo ki na fun. ¹³A pè si Paki feti yaayoro ti fɔ kasɔn na, ma yala ki kakɔnnɛgɛle li ni, mɛɛ yarikanra nda ti yɛn kpoyi to sɔgɔ nɛgɛdagala ni, naa cɔɔ ni konaa tugurɔn sikaara ni. Kona, a pè si fyɛɛle ma kara ti wɔwɔ mari yɛɛle Izirayeli woolo pe ni fuun pe na^h. ¹⁴Ko pɔnɔ na, a Levi setirige piile pè si Paki feti yaakara pe yɛra woro sɔgɔ konaa saraga wɔfenne pe woro ti ni, katugu saraga wɔfenne, ***Arɔn** setirige piile wele, pe kɛɛ la pye ma yanra saara sogoworo to naa yanlaga lara ti wɔmɔ pi na fɔ ma saa gbɔn ki yɛmbine li ni. Ko kɪ ti Levi setirige piile pàa Paki feti yaakara pe woro sɔgɔ konaa ma saraga wɔfenne, Arɔn setirige piile wele, pe woro sɔgɔ. ¹⁵Yurukɔɔɔ, Asafu setirige piile wele, pàa koro yeresaga wa pe tunɲgo ki na ma yala Davidi, naa Asafu, naa Hema konaa wunlunaŋa wi yariyanra yanfɔ Yedutun pe sɛnyoro ti ni. Yeyɔnrɔ kɔɔsɪfɛnnɛ pàa pye ma yere yeyɔnɔgɔ nungba nungba pyew ki na. Pe sila pe tunɲgo ki yerege, katugu pe sɛfennɛ, Levi setirige piile wele, pàa pe Paki feti yaakara ti sɔgɔ pe kanⁱ. ¹⁶Ki pilige ki ni, pa pàa Yawe Yɛnɲɛle li tunɲgo ki ni fuun ki yɛgɛ wɔ yɛn, mbe Paki feti wi pye konaa mbe saara sogoworo ti wɔ Yawe Yɛnɲɛle li yeri wa saraga wɔsaga ki na, ma yala wunlunaŋa Zhoziyasi wi sɛnyoro ti ni. ¹⁷Izirayeli woolo mbele pàa pye wa, pàa Paki feti wi pye ki sanga wi ni konaa ***Leve fu buru feti** wi ni fɔ ma saa gbɔn piliye kɔɔshyɛn^j. ¹⁸Maga lɛ Yɛnɲɛle yɔn sɛnrɛ yofɔ Samiyeli wi sanga wi na, pe faga Paki feti ŋa wa pye gben wa Izirayeli tara. Paki feti ŋa Zhoziyasi wɪla pye wo naa saraga wɔfennɛ pe ni, naa Levi setirige piile pe ni, naa Zhuda tara woolo pe ni fuun, naa Izirayeli woolo mbele pàa pye wa feti wi na pe ni konaa Zheruzalemu ca woolo pe ni, Izirayeli tara wunlumbolo wa kpe fa ki feti ŋa wa pye paa wo yɛn. ¹⁹Zhoziyasi wi wunluwɔ pi yɛlɛ kɛ ma yiri kɔɔlɔtanri wolo li ni, a pè sigi Paki feti wi pye.

Zhoziyasi wi kunwɔ
(2 Wunlu 23.28-30)

²⁰Ki kagala ke pɔnɔ na, maga ta Zhoziyasi wɪla Yawe Yɛnɲɛle li sherigo gbɔgɔ ki jɔgɔsara ti gbɛgele makɔ, pilige ka, a Ezhipiti tara wunlunaŋa Neko wɪ si kaa yiri ma kari sa malaga gbɔn wa Karikemi-shi ca, wa Efirati gbaan wi yɔn na. A Zhoziyasi wɪ si yiri ma saa wi fili mbe malaga gbɔn wi ni. ²¹Ɛɛn fɔ, a Neko wɪ si pitunmbolo torogo wa

^h 35.13: Ɛki 12.8-9 ⁱ 35.15: 2 Kuro 25.1 ^j 35.17: Ɛki 12.1-20

Zhoziyasi wi yeri maa pye fɔ: «Zhuda tara wunlunaŋa, yingɪ ki yen mi naa mboro we sɔŋwɔ? Mi woro na paan mboro kɔrɔŋɔ nala malaga ni. Eɛn fɔ go ka yege woolo mi yen na paan pe kɔrɔŋɔ malaga ni. Yenŋele ligi yo na kan ma yo mbege pye fyaw. Maga ka yiri mbe je Yenŋele li na, katugu li yen na ni, nakoma li yaa ma tɔngɔ.» ²²Eɛn fɔ Zhoziyasi wi sila yenle mbe sɔngɔrɔ mbe kari mboo yaga. A wɪ suu yɛɛ cɛnlɔmɔ pi kanŋga mbe sa malaga gbɔn Neko wi ni. Wi sila yenle mbe Neko wi senyoro ti logo, ma si yala Yenŋele lo lɔa ki senre ti le Neko wi yɔn. A Zhoziyasi wɪ si pan mbe malaga gbɔn wi ni wa Megido ca gbunlundege ki ni. ²³Kona, a sandiga wɔnfenne pe si wunlunaŋa Zhoziyasi wi wɔn. A wunlunaŋa wɪ suu tunmbyeele pe pye fɔ: «Yanla le ye kari na ni, katugu mɪ welege fɔ jɛnge.» ²⁴A wi tunmbyeele pɛ suu wɔ wa wi malaga gbɔn-wotoro wi ni, maa le wi magala gbɔnwotoro wa yege ni, mɛɛ kari wi ni wa Zheruzalemu ca. A wɪ si ku, a pɛ suu le wa wi teleye pe fanga ki ni. A Zhuda tara woolo poro naa Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pɛ si Zhoziyasi wi kunwɔ pi gbele.

²⁵Yenŋele yɔn senre yofɔ ***Zheremi** wɪla kunwɔ yurugo kɔ Zhoziyasi wi kunwɔ pi na^k. Maga le le ko na, yurukɔɔɔ, nambala naa jɛɛle pe ni fuun pɛ para Zhoziyasi wi senre na wa pe kunwɔ yuuro ti ni fɔ ma pan ma gbɔn nala. Ki wogo kɪ pye kalege wa Izirayeli tara. Ki yuuro ti yen ma yɔnlɔŋɔ wa kunwɔ yuuro sewe wi ni.

²⁶Zhoziyasi wi kapyegele sanŋgala naa kagala ŋgele wɪ pye tagawa ni, ma yala ŋga ki yen ma yɔnlɔŋɔ wa Yawe Yenŋele li lasiri sewe wi ni, ²⁷wi kapyegele ke kɔŋgbanŋgala naa ke pɔŋgo wogolo, ke yen ma yɔnlɔŋɔ wa Izirayeli tara wunlumbolo konaa Zhuda tara wunlumbolo pe sewe wi ni.

Zhuda tara wunlunaŋa

Yowahazi wi sanga

(2 Wunlu 23.30-34)

36 ¹Kona, a Zhuda tara woolo pɛ si Zhoziyasi wi pinambyɔ Yowahazi wi le maa tege wunluwɔ pi na wa wi to wi yɔnlɔ, wa Zheruzalemu ca. ²Yowahazi wɪla ta yeɛle nafa ma yiri taanri, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na. Yenŋe taanri wɪla pye wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca. ³Katugu Ezhipiti tara wunlunaŋa Neko wɪla wi laga wa wunluwɔ pi na wa Zheruzalemu ca, mɛɛ lambo wɔŋɔ wa tara woolo pe na ma yo paa warifuwe culo waga taanri naa cɛnɛ tijere (3 400) konaa tɛ culo nafa ma yiri ke kaan wi yeri. ⁴Ko pɔŋgo na, a Ezhipiti tara wunlunaŋa wɪ si Yowahazi wi nɔsepyɔ lenaŋa Eliyakimu wi tege wunluwɔ pi na Zhuda tara naa Zheruzalemu ca woolo pe go na. A wɪ si Eliyakimu wi mɛge ki

^k 35.25: Zhere 22.15-16

kannga naa yinri Yehoyakimu. A wunlunaŋa Neko wì si Eliyakimu wi nɔsepyɔ lenaŋa Yowahazi wi yigi ma kari wi ni wa Ezhipiti tara¹.

Zhuda tara wunlunaŋa
Yehoyakimu wi sanga
(2 Wunlu 23.36-37)

⁵Yehoyakimu wìla ta yele nafa ma yiri kanŋurugo mɛɛ cɛn wunluwo pi na. Yele kɛ ma yiri nungba wìla pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Iŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li yege na ko wìla pye^m.
⁶Kona, a Babiloni ca wunlunaŋa Nebukanezari wì si yiri ma saa to wi na malaga ni, maa yigi maa pɔ tuguyenre yɔngɔwo ni, mɛɛ kari wi ni wa Babiloni caⁿ. ⁷Nebukanezari wìla kari fun Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔgɔ** yaapire ta ni ma saa ti tege wa wi wunluwo go ki ni, wa Babiloni ca.

⁸Yehoyakimu wi kapyegele sanŋgala, katijangara nda wìla pye konaa ŋga kila pye wi na, ki kagala ke yen ma yɔnɔgo wa ***Izirayeli** tara wunlumbolo konaa Zhuda tara wunlumbolo pe sɛwe wi ni. A wi pina-mbyɔ Yehoyakini wì si cɛn wunluwo pi na wa wi yɔnɔ.

Zhuda tara wunlunaŋa
Yehoyakini wi sanga
(2 Wunlu 24.8-17)

⁹Yehoyakini wìla ta yele kɔlotaanri^o, mɛɛ cɛn wunluwo pi na. Yenŋe taanri naa pilige ke wìla pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Iŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na ko wìla pye. ¹⁰Ki yelapanna, a wunlunaŋa Nebukanezari wì si ti, a pɛ Yehoyakini wi lɛ ma kari wi ni wa Babiloni ca, ma pinle Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ yarijende sɔnngbanga woro ti ni. A wì si Yehoyakini wi nɔsepyɔ lenaŋa Sedesiyasi wi tege wunluwo Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe go na^p.

Sedesiyasi wi wunluwo sanga
(2 Wunlu 24.18-20; Zhere 52.1-3)

¹¹Sedesiyasi wìla ta yele nafa ma yiri nungba, mɛɛ cɛn wunluwo pi na. Yele kɛ ma yiri nungba wìla pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca^q.
¹²Iŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele, wi Yenŋele li yege na ko wìla pye. Wi sila wi yɛ go sogo ***Yenŋele yɔn sɛnre yofɔ** ***Zheremi** wi kan, wo ŋa wìla pye na para wi ni Yawe Yenŋele li mɛge na we.

¹ 36.4: Zhere 22.11-12 ^m 36.5: 2 Wunlu 23.36-24.7; Zhere 22.18-19; 26.1-6; 35.1-19; 36 ⁿ 36.6: 2 Wunlu 24.1; Zhere 25.1-38; 36.1-32; 45.1-5; Dani 1.1-2 ^o 36.9: Iŋga ki yo fɔ: *Wila ta yele kɔlotaanri* wa Yenŋele sɛnre sɛwe leele mbele pe yen Gireki sɛnre ni pe ni, pɛge yɔnɔgo wa ma yo fɔ: *Wila ta yele kɛ ma yiri kɔlotaanri*; ki yen ma yɔnɔgo wa 2 Wunlu 24.8 laga ki ni. ^p 36.10: Zhere 22.24-30; 24.1-10; 29.1-2; 37.1; Eze 17.13
^q 36.11: Zhere 27.1-22; 28.1-17

¹³Mbe taga wa ko na, wila yiri ma je yere wunlunana Nebukanezari wi na. A wo si ti a wì wugu Yenŋele li mege ki na mbe pye sinŋe wi kan. Eɛn fɔ, a wì si kaa je pew, maa yee pye nungbonŋbanla fɔ. Wii yenle mbe songɔɔ mbe pan Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li kɔɔɔɔɔ. ¹⁴***Saraga wɔfenne tee**le pe ni fuun naa leele pe ni fuun paa koro na kambasinnde ti piin na kee yege, na katijangara nda fuun cengele sanŋgala kaa pye na piin ti piin. Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ŋga lãa pye ***kpoyi** li yee kan wa Zheruzalemu ca, a pè sigi tege ***fyɔngɔ** ni. ¹⁵Yawe Yenŋele, pe tɛleye Yenŋele lãa pitunmbolo torogo pe yeri ma pe yeri yerisaga legere na, katugu poro mbele li woolo pe yinriwe la pye li na, ma pinle li censaga ki ni. ¹⁶Eɛn fɔ paa pye na tege Yenŋele li pitunmbolo pe na, nali senyoro ti tifaga konaa na tege li yɔn senre yofenne pe na^s, fɔ a Yawe Yenŋele li nanŋbanwa pì saa toro li woolo pe ni, yaraga kpe saa ya mboo sogo.

Zhuda tara wunluwa pila kɔ

(2 Wunlu 25.1-21; Zhere 52.3b-11)

¹⁷Kona, a Yawe Yenŋele li si Kalide^t tara fenne wunlunana wi yirige maa wa Zhuda tara fenne pe na. A wì pe lefɔnmbɔlɔ pe gbo tokobi ni fɔ wa ***laga kpoyi** ki ni. Wi sila lefɔnɔ, nakoma sumboro, nakoma lelee nakoma yinzifire fɔ wa kpe yaga yinwege na^u. ¹⁸Nebukanezari wila Yenŋele li sherigo gbɔɔ yaara, tugbɔɔɔ to naa tumɔɔɔ ti ni fuun ti le ma kari ti ni wa Babilɔni tara, naa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ yarijende ti ni konaa wunlunana wo naa wi legbɔɔlɔ pe yarijende ti ni. ¹⁹A Kalide tara fenne pè si Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki sogo konaa ma Zheruzalemu ca mbogo ki jan. Paa kasɔn le wunluwa yinre ti ni fuun ti ni mari sogo konaa ma yaara songbanga woro ti ni fuun ti tɔngɔɔ. ²⁰Ko pyengɔlɔ, mbele paa sho tokobi wi kee, a Nebukanezari wì si pe koli ma kari pe ni wa Babilɔni ca, ma saa pe pye wo naa wi pinambiile pe kulolo fɔ ma saa gbɔn sanga ŋa Perisi tara fenne paa kaa wunluwa pi sho wi yeri wi na. ²¹Ki pyelɔmɔ pi na ma, senre nda Yawe Yenŋele lãa yo wa li yɔn senre yofɔ Zheremi wi yɔn, a tì siri yee yɔn fili. Wila yo fɔ: «Tara ti yaa koro waga fɔ sa gbɔn ye le nafa taanri ma yiri ke, ti yaa wogo wagati ŋa ni fɔ wi sa kɔ, ki wogowo wagati ŋa wila toro pe sila ti yaga ti wogo we.»

Sirusi wila kono kan ma yo

Zhufuye pe songɔɔ wa pe tara

(Esi di 1.1-3)

²²Perisi tara wunlunana Sirusi wi wunluwa pi ye le kongbanna li ni, a Yawe Yenŋele li si jatere jenne tirige wi kotogo na, jango Yawe Yenŋele lãa

^r 36.13: Eze 17.15 ^s 36.16: Zhuda tara fenne paa Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wi yerewe senre ti tifaga, fɔ wila pe yeri kagala ŋgele wogo na, a kè kaa pan ma pe ta. ^t 36.17: Kalide tara to nungba to pe maa yinri Babilɔni tara.
^u 36.17: Zhere 21.1-10; 34.1-5 ^v 36.19: 1 Wunlu 9.8

senre nda le li yon senre yofɔ Zheremi wi yon, a wiri yo ti ta tiri yee yon fili. A Sirusi wi si ti, a pege senre nda ti yari yon ni konaa mari yonlogo sewe na wa wi wunluwo tara ti ni fuun ti ni, ma yo fo: ²³«Pa Perisi tara wunlunaga Sirusi wi yo yeen fo: «Yawe Yenjele, Yenjele na wa naayeri, li tara na wunluwo pi ni fuun pi kan na yeri. Lilan pye ma yo mbe sa go kan li kan wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda tara. Ye ni, yoro mbele fuun ye yen li woolo, ye songoro ye kari wa Zheruzalemu ca. Yawe Yenjele li pye ye ni!» »

ESIDIRASI

SEWE

Sewe wi nawa senre

Wa Kuroniki sewe shyen woo wi kɔsaga yeri, Zhufuye mbele pàa koli ma kari pe ni kulowo wa Babilɔni tara, kɔ yo wa fɔ Perisi tara wunlunaŋa Sirusi wi yaa pe yaga pe sɔngɔɔ wa pe tara, mbe kono kan pe yeri pe sa Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki kan naa wa Zheruzalemu ca.

Esidirasi sewe wi kɔnsaga kɔngbanŋga (1-6) kɔ sɔngɔɔ ma para ki senre ti na konaa Zhufuye pàa sɔngɔɔ yege ŋga na maga yege yo. Ali maga ta kɔngbangala legere la Zhufuye pe ta, sherigo gbɔɔ kila kan ma kɔ; ko la pye yeŋe cenme ka-ŋgurugo naa ke ma yiri kɔnggurugo (515) wolo li ni na Zhezu Kirisi wi fa se.

Sewe wi kɔnsaga shyen wogo (7-10) ko yen na para ŋga kila kaa pye punŋo na wunlunaŋa Aritaserisesi wi wunluwo sanga wi ni ko na. Ki wunlunaŋa wo wila Zhufuye saraga wɔfɔ wa yeri, ŋa pàa pye na yinri Esidirasi, maa pye fɔ: «Mi wunlunaŋa, mi naa na yerifenne pe ni wɔɔn tun ma sa Zhuda tara to naa Zheruzalemu ca kala li wele, na kaa pye pe yen na tanri ma Yenŋele li lasiri wi na, wo ŋa wi sewe wi yen ma kee, a maa jen we» (Esidi 7.14). Saraga wɔfenne legere la pinle ma kari Esidirasi wi ni wa Zheruzalemu ca. Ko la pye yeŋe cenme naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔlɔtaanri (450) wolo li ni na Zhezu Kirisi wi fa se. Wila para leele pe na, katugu pe sila pye na tanri Yenŋele li lasiri wi na. Leele pàa pe kapere ti jen mari yaga, a Esidirasi wɔ si Yenŋele yenri pe kan. Kɔ pye ma, a kono fɔnnɔ si tege naa kagala ke yege wɔmɔ pi na Yenŋele li woolo pe sɔgɔwɔ.

Esidirasi sewe wi senre sannda ti yen wa Nehemi sewe wi ni.

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ŋga na

Izirayeli woolo mbele pàa yiri wa kulowo pi ni ma sɔngɔɔ Zorobabeli
wi ni 1–6

Zhufuye pe sɔngɔɔkala ma yiri wa kulowo pi ni 1–2

Pàa sherigo gbɔɔ ki kan naa fɔnnɔ 3–6

Esidirasi wi kapyegele 7–10

Esidirasi wila sɔngɔɔ ma kari Zhufuye pe ni wa Zheruzalemu ca 7–8

Esidirasi wila ki yo maga ŋgban fɔ jeele mbele Zhufuye pè le cengele kele
yege ni pe pe wa 9–10

IZIRAYELI WOULO MBELE PAA YIRI WA KULOWO PI NI MA SONGORO ZOROBABELI WI NI

1-6

Sirusi wila kologo kan ma yo
pe sherigo gbogo ki kan naa
(2 Kuro 36.22-23)

1 ¹Perisi tara wunlunaga Sirusi wi wunluwo pi yele kongbanna li ni, a Yawe Yenjele li si jatere jenne tirige wa wi kotogo na, jango Yawe Yenjele laa senre nda le wa li ***yon senre yofa** ***Zheremi**^a wi yon, a wiri yo, ti ta tiri yee yon fili. A Sirusi wi si ti, a pege senre nda ti yari yon ni konaa mari yonlaga sewe na wa wi wunluwo tara ti ni fuun ti ni, ma yo fo: ²«Perisi tara wunlunaga Sirusi pa wi yo yeen fo: Yawe Yenjele, Yenjele na wa naayeri, li tara na wunluwo pi ni fuun pi kan na yeri. Lilan pye ma yo mbe sa ***sherigo gbogo** kan li kan wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda tara^b. ³Ye ni, yoro mbele fuun ye yen li woolo, ye songoro ye kari wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda tara. Ye sa Yawe Yenjele, ***Izirayeli** woolo Yenjele li sherigo gbogo ki kan naa. Lo li yen Yenjele na li yen wa Zheruzalemu ca we. Ye Yenjele li pye ye ni! ⁴Izirayeli woolo mbele pe koro go na, pe yen ma cen laga o laga nga na, ki laga woolo pe daga mbe warifuwe, naa te, naa yarijende, naa yaayoro kan pe yeri, konaa mbe nayinme yarikanra kan pe yeri Yenjele li sherigo gbogo ki kanwa wogo ki na, ko nga ki yen wa Zheruzalemu ca we.»

⁵Ki pye ma, Zhuda cenle naa Benzham cenle seye teelee, naa ***saraga wafenne** konaa ***Levi setirige piile** pe ni, poro mbele fuun Yenjele laa ki jatere wi tirige wa pe koto na, pe si yiri mbe kari sa Yawe Yenjele li go ki kan naa, ko nga ki yen wa Zheruzalemu ca. ⁶Mbele fuun paa pye ma pe maga, pe si pe saga ma warifuwe yaara, naa te yaara, naa yarijende, naa yaayoro konaa yaara songbanga woro kan pe yeri, to la pye ti ye nayinme yarikanra sannda pyew to ni. ⁷Yawe Yenjele li go yaapire nda wunlunaga Nebukanezari wila le wa Zheruzalemu ca ma saa ti tege wa wi yarisungo gbogogo ki ni, a Perisi tara wunlunaga Sirusi wi siri songoro pe na^c. ⁸Perisi tara wunlunaga Sirusi wila ki yo wi yarijende tegef Mitiredati wi kan ma yo wigi yaapire ti yirige, wiri jiri, wiri kan Zhuda tara to Sheshibazari wi yeri. ⁹Ki yaapire ti yon ki nga: warifuwe tasaala waga kele (1 000), naa gbengele nafa ma yiri koljere^d, ¹⁰naa te

^a 1.1: Zhere 25.11; 29.10 ^b 1.2: Eza 44.28 ^c 1.7: 2 Wunlu 25.13-15; Dani 1.2; 5.2

^d 1.9: Nga ki yo fo: *Gbengele nafa ma yiri koljere*, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni.

wɔjɛngɛlɛ nafa ma yiri kɛ, naa warifuwe wɔjɛngɛlɛ nɛgɛlɛ pɛ ma wa kɛɛ na ke cɛnɛɛ tijɛrɛ naa kɛ (410) ni, konaa yaapirɛ ta yɛgɛ ni waga keɛ (1 000)^e. ¹¹Tɛ yaapirɛ to naa warifuwe yaapirɛ ti ni fuun tɪla pye waga ka-ɲgɜrugo naa cɛnɛɛ tijɛrɛ (5 400). Sanga ɲa ni leele mbele pàa koli pàa yiri wa Babilɔni tara ma sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca, a Sheshibazari wɪ si ti, a pɛ sɔngɔɔ ma kari ti ni fuun ti ni.

**Zhuda tara woolo mbele
pàa sɔngɔɔ ma pan
wa pɛ tara pàa pɛ jiri
(Nehe 7.6-72)**

2 ¹Zhuda tara woolo mbele Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wɪla koli ma kari pɛ ni wa Babilɔni tara, poro mbele pàa yiri wa kulowo pi ni ma sɔngɔɔ ma pan wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda tara, pɛ ni fuun nungba nungba, a pɛ si saa cɛn wa pɛ cara, poro la wele yɛɛn. ²Pàa sɔngɔɔ ma pinlɛ ma pan Zorobabeli ni, naa Zhozuwe, naa Nehemi, naa Seraya, naa Ereelaya, naa Maridoshe, naa Bilishan, naa Misipari, naa Bigivayi, naa Erehumu konaa Baana ni, poro pàa pye na pɛ yɛgɛ sinni.

Izirayeli woolo nambala pɛ yɔn ko layi yɛɛn:

³Parewɔshi setirige piile pàa pye lere waga shyen naa cɛnɛɛ naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri shyen (2 172).

⁴Shefatiya setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ taanri naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri shyen (372).

⁵Ara setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ kolɔshyen naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kaɲgɜrugo (775).

⁶Pahati Mowabu setirige piile mbele pàa pye Zhozuwe naa Zhouabu pɛ setirige piile pàa pye lere waga shyen naa cɛnɛɛ kolɔtaanri naa kɛ ma yiri shyen (2 812).

⁷Elamu setirige piile pàa pye lere waga keɛ naa cɛnɛɛ shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri tijɛrɛ (1 254).

⁸Zatu setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ kolɔjɛrɛ naa nafa shyen ma yiri kaɲgɜrugo (945).

⁹Zakayi setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ kolɔshyen naa nafa taanri (760).

¹⁰Bani setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ kɔgɔlɔni naa nafa shyen ma yiri shyen (642).

¹¹Bebayi setirige piile pàa pye lere cɛnɛɛ kɔgɔlɔni naa nafa ma yiri taanri (623).

¹²Azigadi setirige piile pàa pye lere waga keɛ naa cɛnɛɛ shyen naa nafa ma yiri shyen (1 222).

^e 1.10: ɲga kɪ yo fɔ: Warifuwe wɔjɛngɛlɛ nɛgɛlɛ pɛ ma wa kɛɛ na ke cɛnɛɛ tijɛrɛ naa kɛ (410) ni, ki sɛnrɛ ti woro ma filigɛ Eburuyɛ sɛnrɛ ti ni.

¹³Adonikamu setirige piile pàa pye lere cenme kɔgɔlɔni naa nafa taanri ma yiri kɔgɔlɔni (666).

¹⁴Bigivayi setirige piile pàa pye lere waga shyen naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔgɔlɔni (2 056).

¹⁵Adini setirige piile pàa pye lere cenme tijere naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri tijere (454).

¹⁶Ateri setirige piile mbele pàa pye Ezekiyasi sege woolo pàa pye lere nafa tijere ma yiri ke ma yiri kɔlɔtaanri.

¹⁷Bezayi setirige piile pàa pye lere cenme taanri naa nafa ma yiri taanri (323).

¹⁸Yora setirige piile pàa pye lere cenme naa ke ma yiri shyen (112).

¹⁹Hashumu setirige piile pàa pye lere cenme shyen naa nafa ma yiri taanri (223).

²⁰Gibari setirige piile pàa pye lere nafa tijere ma yiri ke ma yiri kangurugo.

²¹Betileemu ca fenne pàa pye lere cenme naa nafa ma yiri taanri (123).

²²Netofa ca fenne pàa pye lere nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔgɔlɔni.

²³Anatɔti ca fenne pàa pye lere cenme naa nafa ma yiri kɔlɔtaanri (128).

²⁴Azimaveti ca fenne pàa pye lere nafa shyen ma yiri shyen.

²⁵Kiriyati Arimu ca fenne, naa Kefira ca fenne konaa Beerɔti ca fenne pàa pye lere cenme kɔlɔshyen naa nafa shyen ma yiri taanri (743).

²⁶Arama ca naa Geba ca fenne pàa pye lere cenme kɔgɔlɔni naa nafa ma yiri nungba (621).

²⁷Mikimashi ca fenne pàa pye lere cenme naa nafa ma yiri shyen (122).

²⁸Beteli ca naa Ayi ca fenne pàa pye lere cenme shyen naa nafa ma yiri taanri (223).

²⁹Nebo ca fenne pàa pye lere nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen.

³⁰Magibishi setirige piile pàa pye lere cenme naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔgɔlɔni (156).

³¹Elamu sanja wi setirige piile pàa pye lere waga kele naa cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri tijere (1 254).

³²Harimu setirige piile pàa pye lere cenme taanri naa nafa (320).

³³Lɔdi ca fenne, naa Hadidi ca fenne konaa Ono ca fenne pàa pye lere cenme kɔlɔshyen naa nafa ma yiri kangurugo (725).

³⁴Zheriko ca fenne pàa pye lere cenme taanri naa nafa shyen ma yiri kangurugo (345).

³⁵Senaa ca fenne pàa pye lere waga taanri naa cenme kɔgɔlɔni naa nafa ma yiri ke (3 630).

³⁶***Saraga wɔfenne** poro na, Yedaya setirige piile mbele pàa pye Zhozuwe wi go woolo pàa pye lere cenme kɔlɔjere naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri taanri (973).

³⁷Imeri setirige piile pàa pye lere waga kele naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen (1 052).

³⁸Pashuri setirige piile pàa pye lere waga kele naa cɛnmɛ shyen naa nafa shyen ma yiri kɔlɔshyen (1 247).

³⁹Harimu setirige piile pàa pye lere waga kele naa ke ma yiri kɔlɔshyen (1 017).

⁴⁰***Levi setirige piile** poro na, Zhozuwe naa Kadimiyeli pe setirige piile wele, poro mbele pàa pye Hodaviya sege woolo pàa pye lere nafa taanri ma yiri ke ma yiri tijere.

⁴¹Yurukɔlɔ poro na, Asafu setirige piile wele, pàa pye lere cɛnmɛ naa nafa ma yiri kɔlɔtaanri (128).

⁴²Yeyɔngɔ kɔrɔsifennɛ pe setirige piile poro na, Shalumu setirige piile, naa Ateri setirige piile, naa Talimɔ setirige piile, naa Akubu setirige piile, naa Hatita setirige piile, konaa Shobayi setirige piile pe ni, pe ni fuun pàa pye lere cɛnmɛ naa nafa ma yiri ke ma yiri kɔlɔjere (139).

⁴³***Netiniyenye^f** mbele pàa pye tunmbyeele wa ***sherigo gbɔgɔ** ki ni poro pàa pye Ziha setirige piile wele, naa Hasufa setirige piile, naa Tabawɔti setirige piile, ⁴⁴naa Kerɔsi setirige piile, naa Siyaha setirige piile, naa Padɔn setirige piile, ⁴⁵naa Lebana setirige piile, naa Hagaba setirige piile, naa Akubu setirige piile, ⁴⁶naa Hagabu setirige piile, naa Shamilayi setirige piile, naa Hana setirige piile, ⁴⁷naa Gideli setirige piile, naa Gahari setirige piile, naa Erewaya setirige piile, ⁴⁸naa Erezɛn setirige piile, naa Nekoda setirige piile, naa Gazamu setirige piile, ⁴⁹naa Uza setirige piile, naa Paseya setirige piile, naa Besayi setirige piile, ⁵⁰naa Asina setirige piile, naa Mewunimu setirige piile, naa Nefusimu setirige piile, ⁵¹naa Bakibuki setirige piile, naa Hakufa setirige piile, naa Harihuri setirige piile, ⁵²naa Baziluti setirige piile, naa Mehida setirige piile, naa Harisha setirige piile, ⁵³naa Barikɔsi setirige piile, naa Sisera setirige piile, naa Tama setirige piile, ⁵⁴naa Neziya setirige piile konaa Hatifa setirige piile.

⁵⁵Salomɔ^g tunmbyeele pe setirige piile poro la pye Sotayi setirige piile wele, naa Soferɛti setirige piile, naa Peruda setirige piile, ⁵⁶naa Yaala setirige piile, naa Darikɔn setirige piile, naa Gideli setirige piile, ⁵⁷naa Shefatiya setirige piile, naa Hatili setirige piile, naa Pokerɛti Hazebayimu setirige piile konaa Ami setirige piile.

^f **2.43:** *Netiniyenye:* Poro pàa pye na tɔnmɔ kori konaa na kanngire jaa na paan ti ni wa Yawe Yenɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni. Pàa pye kulolo ma yiri cengele kele yege ni.

^g **2.55:** Nehe 7.57,60; 11.3

⁵⁸Netiniyenye poro naa Salomɔ tunmbyeele pe ni, pe ni fuun pàa pye lere cɛnmɛ taanri naa nafa tijerɛ ma yiri kɛ ma yiri shyen (392).

⁵⁹Leele mbele pàa yiri wa Teli Mela ca, naa Teli Harisha ca, naa Kerubu Adan ca konaa wa Imeri ca ma sɔngɔɔ ma pan, pe sila ya mbe pe seye, naa pe cengele ke jen mbe wali ke na, mbege naga fɔ pe yɛn *Izrayeli woolo poro pele, poro la wele yɛɛn: ⁶⁰Delaya setirige piile, naa Tobiya setirige piile, konaa Nekoda setirige piile; pàa pye lere cɛnmɛ kɔgɔlɔni naa nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri shyen (652).

⁶¹Saraga wɔfenne pe ni, mbele pàa pye ki cɛnlɔmɔ nungba pi na, poro la pye Hobaya setirige piile wele, naa Hakɔzi setirige piile, naa Barizilayi^h setirige piile. Ko Barizilayi wo la Galaadi tara fenne naɲa Barizilayi wi sumborombyɔ pɔri wi jɔ, a pè sigi mege ki taga wi na. ⁶²Pàa pe mɛrɛ ti lagaja wa pe teleye setirige sɛwɛ wi ni, ɛɛn fɔ pe sila ti yan. A pe nɛɛ pe jate leele mbele pe yɛn *fyɔngɔ ni, a pè pe wɔ *saraga wɔgɔtunngo ki ni. ⁶³A gboforonɛri wi si pe pye ma yo paga kaa yaara nda ti yɛn ma tege ti yɛ pew Yɛnɲele kanⁱ ti kaa, fɔ saraga wɔfɔ wa mbe ka sa Yɛnɲele li yewe yaara nda pe yinri Urimu naa Tumimu^j ti ni pe wogo na.

⁶⁴Leele pe gbogolomɔ pi ni fuun pi yɔn kila pye lere waga nafa shyen ma yiri shyen naa cɛnmɛ taanri naa nafa taanri (42 360). ⁶⁵Pe kulo-nambala naa pe kulojaala pe sila poro jiri mbe pe taga wa, poro la pye lere waga kɔlɔshyen naa cɛnmɛ taanri naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔshyen (7 337). Nambala yurukɔɔlɔ naa jeele yurukɔɔlɔ cɛnmɛ shyen (200) la pye pe ni. ⁶⁶Pe shɔnye pàa pye cɛnmɛ kɔlɔshyen naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔgɔlɔni (736). Pe sofilele worosoye pàa pye cɛnmɛ shyen naa nafa shyen ma yiri kanɲurugo (245). ⁶⁷Pe yɔngɔmɛye pàa pye cɛnmɛ tijerɛ naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kanɲurugo (435). Pe sofilele pàa pye waga kɔgɔlɔni naa cɛnmɛ kɔlɔshyen naa nafa (6 720).

⁶⁸Naa pàa kaa saa gbɔn wa Yawe Yɛnɲele li go ki na wa Zheruzalemu ca, a seye teele pe legerɛ si nayinmɛ yarikanra kan Yɛnɲele li yeri sherigo gbɔgɔ ki wogo na, janɲo pege kan naa wa ki titelege ki ni. ⁶⁹Pàa te pyɔ waga nafa taanri ma yiri nungba (61 000) kan tunndo ti mege ni, naa warifuwe pyɔ waga kanɲurugo (5 000) ni, konaa saraga wɔmɔ tunngo yaripɔɔ cɛnmɛ ni, ma yala pe mbaa ya kan yege nɲa na ki ni.

⁷⁰A saraga wɔfenne, naa Levi setirige piile, naa tara woolo sanmbala pele ni, naa yurukɔɔlɔ, naa yeyɔngɔ kɔɔsifenne, konaa Netiniyenye pe ni pè si saa cɛn wa pe cara ti ni. A Izrayeli woolo pe ni fuun pè saa cɛn wa pe cara ti ni.

^h 2.61: 2 Sami 17.27; 19.32-35 ⁱ 2.63: Levi 6.22; 7.1; Nɔmbu 27.21 ^j 2.63: Urimu naa Tumimu tila pye yaara shyen ta, nda wee jen nala. Kana kanɲagala la wele nakoma yaanɲumbigile. Pàa ti tege na we Fɔ wi yewe ke ni, mbe ta mbaa wi nawa kagala ke jenni. Ye wele wa (Nɔmbu 27.21; Nehe 7.65) lara ti ni!

**Pàa saraga wɔsaga ki kan naa
konaa ma sherege ki le naa
naga piin**

3 ¹Naa yeɛ le yenge kolɔshyen^k wogo kila kaa pan ma gbɔn, ***Izirayeli** woolo pàa pye ma cɛn wa pe cara ti ni. Kona, a leele pè si pe yeɛ gbogolo wa Zheruzalemu ca ma yɔn wa nungba. ²Kona Yozadaki pinambyɔ Zhozuwe wo naa wi sefenne pe ni, poro mbele pàa pye ***saraga wɔfenne** wele, naa Sheyalitiyeli pinambyɔ Zorobabeli^l wo naa wi sefenne pe ni, pè si yiri ma Izirayeli woolo Yenɛɛle li ***saraga wɔsaga** ki kan mbaa ***saara sogoworo** woo wa ki na, paa yege nga na ki yen ma yɔnlɔgo wa Yenɛɛle lere Moyisi wi ***lasiri** wi ni we^m. ³Ali mbege ta pàa pye na fyɛ ki tara woolo pe yege, pàa saraga wɔsaga ki kan wa ki titelege ki ni. A pè si saara sogoworo wɔ wa ki na Yawe Yenɛɛle li kan, pinliwɛ saara sogoworo to naa yɔnlɔkɔgo saara sogoworo ti ni. ⁴Kona, a pè si ***Gbataala nɔgo feti** wi pye paa yege nga na ki yen ma yɔnlɔgo we, mɛɛ pilige pyew saara sogoworo ti wɔ ma yala yɔn nga kɔ tege mbaa woo pilige pyew ki niⁿ. ⁵Ko pɔngo na, a pe nɛɛ pilige pyew saraga sogoworo ki woo, naa yevɔnnɔ saara sogoworo ti ni, naa sheripiliye yan yɛ tege yi ye Yawe Yenɛɛle li kan yi saara ti ni, konaa nayinme yarikanra nda lere ɲa fuun la pye na paan na kaan Yawe Yenɛɛle li yeri ti ni^o. ⁶Mbege le yeɛ le yenge kolɔshyen wogo ki pilige kongbannga ki na, a pè sigi le na saara sogoworo ti woo Yawe Yenɛɛle li yeri, ma sigi ta pe fa Yawe Yenɛɛle li ***sherigo gbɔgo** ki nɔgo le gben.

⁷A pè si penjara kan sinndeere tefenne konaa tire tefenne pe yeri, ma yarilire, naa yaara nda pe maa woo konaa sinme torogo Sidɔn ca fenne pe kan konaa ***Tiri** ca fenne pe kan, jango pe pan Liban tara ***sediri** tire ta ni kɔgoje wi na fɔ wa Zhafa ca, mbe yala Perisi tara wunlunaɲa Sirusi wila senre nda yo pe kan ti ni.

⁸Naa pàa ka saa gbɔn wa Yenɛɛle li go ki na wa Zheruzalemu ca, ki yeɛ shyen wolo li yenge shyen wogo ki na, Sheyalitiyeli pinambyɔ Zorobabeli, naa Yozadaki pinambyɔ Zhozuwe, konaa pe sefenne sanmbala pe ni, naa saraga wɔfenne, naa ***Levi setirige piile** pe ni konaa mbele fuun pàa yiri wa kulowo pi ni ma pan wa Zheruzalemu ca, a pè sigi le na tunngo ki piin, ma Levi setirige piile pe tɛgetɛge, maga le mbele pè ta yeɛ nafa nafa konaa pe yege fenne pe ni, paa Yawe Yenɛɛle li go ki kanwa kagala ke yege woo. ⁹Zhozuwe, naa wi pinambiile pe ni konaa wi sefenne pe ni, naa Kadimiyeɛli

^k 3.1: Kila pye yeɛ le yenge kolɔshyen wogo ki ma saa to ma yala sepitamburu yenge naa okitɔburu yenge ko ni. Sherege fetiye la pye na piin ki yenge sanga wi ni (Levi 23.23-43).

^l 3.2: Zorobabeli wila pye wunlunaɲa Davidi wi setirige pyɔ (Mati 1.12-13; Luki 3.27).

^m 3.2: Eki 27.1 ⁿ 3.4: Eki 23.16; Nɔmbu 29.12-38 ^o 3.5: Nɔmbu 28.11-29.39

konaa wi pinambiile pe ni, poro mbele pàa pye Zhuda cenle woolo wele, naa Henadadi pinambiile poro naa pe pinambiile pe ni konaa pe sefenne mbele Levi setirige piile pe ni, pe ni fuun pè si pe yee gbegele ja mbaa mbele pàa pye na tunngo piin wa Yawe Yennele li go ki ni pe kòrasi.

¹⁰Naa tunmbyeele pàa kaa Yawe Yennele li sherigo gbogo ki nogo le sanga na ni, a pè si saraga wofenne pe yerege wa ki laga ki ni pe mbaanra ti ni pe kee. Pe ***saraga** wogo yariporo tila pye pe na. Levi setirige piile mbele pàa pye Asafu wi setirige piile, pàa pye ma yere wa fun tuguyenre weere^p ni, jango mbaa Yawe Yennele li sonni mbe yala kondégle na Izirayeli tara wunlunana Davidi wila tege li ni^q. ¹¹Pàa pye na yuuro koo nari shoo pe yee yon na, na Yawe Yennele li sonni, nali shari na yuun fo:

«Katugu li yen jenne,

Li kagbaraga ki yaa koro Izirayeli woolo pe ni fo sanga pyew.» A leele pe ni fuun pe nee jorogi ngbanga yogorimo ni na Yawe Yennele li sonni, katugu pàa pye nali sherigo gbogo ki nogo nii^r. ¹²Een fo saraga wofenne, naa Levi setirige piile, naa seye teelee mbele pàa pye pe ni lele- ngbaara, poro mbele pàa sherigo gbogo kongbannga ki yan, a poro nee gbele ngbanga sanga na ni pàa pye na go ki nogo ki nii naa fonngo pe yege na we. Ma si yala lelegere la pye na jorogi ngbanga nayinme ni, ¹³fo lere saa ya mbe yogorimo tinme naa gbeere tinme pi jen mboo wo pi yee ni, mà jen leele pàa pye na jorogi ngbanga, fo a paa ki tinme pi nuru lege.

**Zhufuye pe juguye pàa yiri ma je
ma yo pe sherigo gbogo
ki kanga ki yerege**

4 ¹Kona, Zhuda cenle woolo naa Benzham cenle woolo pe juguye, a pè sigi logo ma yo mbele pàa koli ma kari wa kulowo pi ni pè pan na ***sherigo gbogo** kanni Yawe Yennele, ***Izirayeli** woolo Yennele li kan. ²Ki pye ma, a pè si pan Zorobabeli naa seye teelee pe korogo, mee pe pye fo: «Waa jaa mbe ye saga sherigo gbogo ki kanga ki na. Mà jen woro fun, ye Yennele lo we maa yenri paa yege nga na ye maa ki piin we. We maa ***saara** woo li yeri maga le wa Asiri tara wunlunana Azari Hadon wi wagati wi na, wo na wila pan we ni lagame we^s.»

³Een fo, a Zorobabeli, naa Zhouwe konaa Izirayeli tara seye teelee pe ni, pè si pe yon sogo ma yo fo: «Kii daga woro naa yoro we pinle we we Yennele li go ki kan; woro ce we yaa ki kan Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele li kan, paa yege nga na Perisi tara wunlunana Sirusi wigi yo maga ngban we ni we.»

P **3.10**: 1 Sami 18.6; 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Nehe 12.27; Yuuro 150.5 ^q **3.10**: 1 Kuro 25.1 ^r **3.11**: 1 Kuro 16.34; 2 Kuro 5.13; 17.3; Yuuro 100.5; 106.1; 107.1; 118.1; 136.1; Zhere 33.11 ^s **4.2**: 2 Wunlu 17.24-41

⁴Kona, a ki tara woolo pè si Zhuda tara woolo pe wire ti fanla pe na, ma pe figiri pe ta pe go ki kanga ki yerege. ⁵A pè si yerifenne pe le sara na, jango pe go ki kanga ki yerege. A pè ya maga pye ma Perisi tara wunlunaja Sirusi wi wagati wi ni fuun wi na, fɔ ma saa gbɔn Perisi tara wunlunaja Dariyusi wi wagati wi na.

⁶Wunlunaja Serisesi^t wi wagati wi na, wi wunluwo pi lesaga, a pè si sewe wa yɔnlogo ma Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca fenne pe le kee.

⁷Ko pɔngo na, Aritaserisesi^u wi wunluwo wagati wi ni, a Bishilamu, naa Mitiredati, naa Tabeyeli konaa pe pinleyeenle sanmbala pe ni pè si sewe wa pye maa torogo Perisi tara wunlunaja Aritaserisesi wi kan. Ki sewe paa wi yɔnlogo Aramuye senre yɔnlogolomo na, Aramuye senre ni.

⁸Tara ti gboforoneri Erehumu wo naa sewe yɔnlogofɔ Shimishayi wi ni, poro paa ki sewe ɲa wi pye maa torogo wunlunaja Aritaserisesi wi kan Zheruzalemu ca ki mege ni, ma yo fɔ: ⁹«Sewe pyefenne poro wele tara ti gboforoneri Erehumu, naa sewe yɔnlogofɔ Shimishayi, naa pe pinleyeenle sanmbala mbele pè yiri wa Den ca, naa Afarisataki cenle woolo, naa Taripeli cenle woolo, naa Afarasi cenle woolo, naa Ereki ca fenne, naa Babiloni tara fenne, naa Suzi ca fenne, naa Deha cenle woolo, naa Elamu tara fenne, ¹⁰naa cengele sanngala ke ni, koro ngele Osinapari ɲa wi yen megbogofɔ naa fannga fɔ wila pan ke ni ma pan ma ke tege wa ***Samari** ca konaa lara ta yege ni, wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaga kee yeri we.»

¹¹Sewe ɲa paa yɔnlogo ma torogo wunlunaja Aritaserisesi wi kan wi nawa senre to lari yeen: «Ma tunmbyeele wele, poro mbele ma woolo mbele pe yen ma cen wa gbaan wi kee ɲga na, pɔɔn shari. ¹²Wunlunaja, ki jen ma yo fɔ Zhufuye mbele pè yiri wa ma yeri, pè gbɔn laga we na laga Zheruzalemu ca. Pe yen na ki ca pege ɲga kɪ yiri ma je ki kanni naa fɔɲgo. Pe yen na mbogo ɲga ki yen maga maga ki kanni^v naa fɔɲgo, naga nɔgo ɲga kila le ki gbegele. ¹³Wunlunaja, ki jen ma yo fɔ na ki ca ɲga ki ka kan naa fɔɲgo, na ki mbogo kiga kan mbe yirige, pe saa lambo wi sara, mbaa nizara wi woo konaa mbaa tara kɔnlɔ kɔnsaga penjara ti sara wunlunaja wi yeri. Ki kɔsaga ki yaa pye kala na wunlunaja wi yaa to li ni. ¹⁴Ki kala na, maga we yen na tunngo piin ma kan konaa a wège yan fɔ ki woro yalaga pɔɔn tifaga wunlunaja, kɪ pye ma, we yen na ki

^t 4.6: Wunlunaja Aritaserisesi wo nungba wo paa pye na yinri Serisesi; Aritaserisesi mege ko yen Eburuye senre ni. Serisesi mege ko yen Gireki senre ni. Ki yaa pye ndee Aritaserisesi wo wila pye wunlunaja Seriseri Kongbanja we. Ki yen ndee wo wila pye Perisi tara ti wunlunaja maga le yele cenme tijere naa nafa tijere ma kogoloni (486) wolo li na ma saa gbɔn yele cenme tijere naa nafa taanri ma yiri tijere (464) wolo li na, na Zhezu wi fa se (Esite 1.1). ^u 4.7: Aritaserisesi wila pye Perisi tara ti wunlunaja maga le yele cenme tijere naa nafa taanri ma yiri tijere (464) wolo li na ma saa gbɔn yele cenme tijere naa nafa ma yiri tijere (424) wolo li na, na Zhezu Kirisi wi fa se. ^v 4.12: Eza 58.12-14

kagala ke torogi ma kan wunlunana, ma ta ma ke jen, ¹⁵jango ma ti pege lagaja wa ma teleye pe nadowo kagala sewe wi ni, ma yaa ki yan wa wi ni mbege jen fɔ ki ca nga ki yen ca nga ki maa yinrigi na jege, fɔ kila pye na wunlumbolo poro naa tara ti kindaye kagala ke jogo. Maga le wa wagati na wì toro faa wi ni, ki ca woolo pe maa yinrigi na jege suyi. Ko kì ti ki ca nga pàa ki ya. ¹⁶We yen naga yuun wunlunana ma kan fɔ na ki ca nga ki ka kan naa fɔnɔɔ, mbogo nga kigi maga na ki ka kan mbe yiri, kona ma se tasaga ta naa wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaaga kɛɛ yeri.»

**Yɔn sogomɔ senre nda
wunlunana Aritaserisesi wila yo**

¹⁷Kona, a wunlunana wì sigi yɔn sogomɔ senre nda ti yɔnlɔɔ mari torogo tara ti gboforoneri Erehumu wi kan, naa sewe yɔnlɔɔɔ Shimishayi konaa pe pinleyɛenle mbele pàa pye ma cɛn wa Samari ca pe kan konaa lara ta yege ni wa gbaan wi yɔnlɔ tosaaga kɛɛ yeri, ma yo fɔ: «Mì ye shari. ¹⁸Sewe na yè torogo we kan pòo kara na kan maa filige. ¹⁹Mì konɔ kan ma yo pege lagaja; a pège yan fɔ maga le wa faa, ki ca nga ki maa yinrigi na jege wunlumbolo pe na, fɔ ki maa yinrigi na jege na malaga yinrigi sanga pyew. ²⁰Wunlumbolo fannga fenne la yiri wa Zheruzalemu ca, mbele pàa cɛn tegere ti na tara nda fuun ti yen wa gbaan wi pɔnɔ na wa yɔnlɔ tosaaga kɛɛ yeri ti go na. Pàa pye na lambo wi sara pe yeri, na nizara wi woo pe yeri konaa na tara kɔnlɔ konsaga penjara ti sara pe yeri. ²¹Ki kala na, yege konɔ kan fɔ ki leele pe pe tunndo ti yerege, jango ki ca ki ka ka kan naa, fɔ mbe ka saga konɔ kan pe yeri. ²²Ye ye yɛ yingiwe jen, yaga ka yaraga ka pye sambalawa ni wa ki kala na li ni, jango kapege naa jɔɔwɔ ka ka wunlumbolo pe ta.»

²³Naa pàa kaa wunlunana Aritaserisesi wi sewe wi kara Erehumu, naa sewe yɔnlɔɔɔ Shimishayi naa pe pinleyɛenle pe yege na, a pè si kari fyelege na wa Zhufuye pe yeri wa Zheruzalemu ca, ma saa pe nɔgbanga ma pe tunndo ti yerege nɔgbanga konaa fannga na.

²⁴Kona, a Yenɔle li go tunɔgo kì si yere wa Zheruzalemu ca. Kila yere fɔ ma saa gbɔn Perisi tara wunlunana Dariyusi wi wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo li na.

**Pàa ki le na Yenɔle li
sherigo gbɔɔ ki kanni
naa fɔnɔɔ**

5 ¹Pilige ka, *Yenɔle yɔn senre yofɔ Azhe wo naa Yenɔle yɔn senre yofɔ Zakari na wila pye Ido wi pishyenwoo pè si Yenɔle li yɔn senre yo Zhufuye mbele pàa pye ma cɛn wa Zhuda tara konaa

wa Zheruzalemu ca pe kan ^w**Izirayeli** woolo Yenŋele li mɛge ni^w. ²Kì pye ma, a Sheyalitiyeli pinambyɔ Zorobabeli naa Yozadaki pinambyɔ Zhozuwe^x wi ni pè si yiri ma to Yenŋele li ^x**sherigo gbɔɔ** ki na naga kanni naa wa Zheruzalemu. Yenŋele li yɔn senre yofenne pàa pye wa pe ni na pe sari.

³Ki wagati nunŋba wi ni, tara nda tila pye wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaŋa kɛɛ yeri, Tatinayi ŋa wila pye ti janmaratigi wo naa Shetari Bozinayi konaa pe pinleyɛenle pe ni pè si pan wa Zhufuye pe kɔrɔɔ, mɛɛ pe yewe ma yo fɔ: «Ambɔ wi konɔ kan ye yeri yege go ŋga ki kan naa konaa mbege mboro nda ti kan mberi yirige?» ⁴A pè si yewe naa ma yo fɔ: «Mbele pe yɛn naga go ŋga ki kanni, pe maa pe yinri mele?» ⁵Ɛɛn fɔ Yenŋele làa pye na Zhufuye ^y**lelele** pe kɔrɔsi na pe sari. Pe sila pe yege kɔn mbe pe tunŋgo ki yerege sanni pe sa keli pe sɛwe torogo wa Dariyusi wi yeri ki wogo na, wo mbe pe yɔn sogo ki kala li na.

⁶Kona tara nda tila pye wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaŋa kɛɛ yeri ti janmaratigi Tatinayi, naa Shetari Bozinayi, konaa pe pinleyɛenle pe ni, poro mbele pàa pye tara nda tila pye wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaŋa kɛɛ yeri ti teelee, pàa sɛwe ŋa pye ma torogo wunlunaŋa Dariyusi wi kan, wowi ŋa yɛɛn. ⁷Pa pàa sɛwe wi torogo wi kan yɛɛn ma yo fɔ:

«Wunlunaŋa Dariyusi, yeyinŋe jɛŋge mbe pye ma wogo!

⁸«Waa jaa wunlunaŋa maga jɛn fɔ wàa kari wa Zhuda kinda wi ni, ma saa gbɔn fɔ wa Yenŋele ŋgbɔɔ ki sherigo gbɔɔ ki na. Pe yɛn naga kanni sinndeere nda pè tɛ ta ni, na tire ti tari mboro ti na makɔ^z. Tunŋgo ki yɛn na piin tiyɔŋɔ, ki nɛɛ kee yege pe kɛɛ. ⁹Kì pye ma, a wè si lelele pe yewe, ma para pe ni ma yo fɔ: «Ambɔ wi konɔ kan ye yeri ma yo yege go ŋga ki kan naa konaa yege mboro ti gbegele yeri yirige?» ¹⁰A wè si pe yewe fun pe mɛrɛ ti ni, jɛŋgo mbe mbele pe yɛn teelee pe mɛrɛ ti yɔnlɔɔ mberi torogo ma kan mbe pe naga ma na.

¹¹«Kì leele pè we yɔn sogo senre nda ni tori nda yɛɛn. Pàa yo fɔ: «Yenŋele na wa naayeri konaa laga tara ti na, we yɛn lo tunmbyeele. Sherigo ŋga kila kan faa ko we yɛn na kanni naa. Kì yegele legere yɔn ka tin, Izirayeli tara wunlunaŋa gbɔɔ wà laga kan maga kɔ^z. ¹²Ɛɛn fɔ, a we teleye pè si kaa Yenŋele na wa naayeri li nawa pi ŋgban, a lì si pe le Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi kɛɛ, wo ŋa wila pye Kalide tara fenne woo. A wo sigi sherigo gbɔɔ ŋga ki jan, mɛɛ leele pe koli ma kari pe ni kulowo wa Babilɔni tara^a. ¹³Konaa ki ni fuun, Babilɔni tara wunlunaŋa Sirusi wi wunluwɔ pi yele kongbanna li ni, a wì si konɔ

^w 5.1: Kì Yenŋele yɔn senre yofenne shyen pàa para Zhuda tara woolo pe ni ma pe kotogo ki kan pe na, ma yo pe songɔrɔ pege le paa sherigo gbɔɔ ki kanni naa.

^x 5.2: Azhe 1.12; Zaka 3.4; 4.6-9 ^y 5.8: 1 Wunlu 6.14-18,36; 7.12 ^z 5.11: 1 Wunlu 6

^a 5.12: 2 Wunlu 25.8-12; 2 Kuro 36.17-20; Zhere 52.12-16

kan ma yo pe Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ nga ki kan naa. ¹⁴Wunlunaŋa Nebukanezari wila tɛ yaapire naa warifuwe yaapire nda le ma yiri ti ni wa sherigo gbɔɔŋ ki ni, wa Zheruzalemu ca ma saa ti tɛge wa Babilɔni ca sherigo gbɔɔŋ ki ni, wunlunaŋa Sirusi wila ti le ma yiri ti ni yere wa ki sherigo gbɔɔŋ ki ni, mari le Sheshibazari wi kɛɛ, wo ŋa wila tɛge wi pye tara ti janmaratigi. ¹⁵A wɛl sɔgi yo wi kan ma yo wigi yaapire ti le wi kari wi sari tɛge wa Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki ni wa Zheruzalemu ca, ma nuru ma yo fɔ pe sherigo gbɔɔŋ ki kan wa ki titelege ki ni. ¹⁶Ki pye ma, a Sheshibazari wɛl si pan laga, ma pan ma Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki nɔɔŋ le laga Zheruzalemu ca. Maga le wa ko wagati wo na fɔ ma pan ma gbɔn nala, ki sherigo gbɔɔŋ nga ki yen na kanni, ki fa kɔ gbɛn.»

¹⁷«Koni, wunlunaŋa na maga ki yan ki yen ma yɔn, ma ti pege saga ja wunluwɔ kapyegele seweele pe ni wa Babilɔni ca, jango mbege jen na kaa pye wunlunaŋa Sirusi wila ki konɔ kan ma yo pe Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ nga ki kan laga Zheruzalemu ca. Ko pɔŋŋo na, wunlunaŋa, mɔɔ nandanwa kala li yo we kan wa ki kala na li ni.»

Wunlunaŋa Dariyusi wila yɔn sogomɔ senre nda yo

6 ¹Kona, a wunlunaŋa Dariyusi wɛl si konɔ kan ma yo pe wunluwɔ kapyegele seweele pe saga ja wa seweere tegesaga ki ni, wa laga ŋa paa pye na yarijende ti teri, wa Babilɔni ca. ²A pɛl si saa selege sewe ŋa pe ma migi wa yan wa Medi kinda wi ni, wa cagbɔɔŋ Akibatani ki ni. Ki nandowo senre nda to tila pye ma yɔnlɔɔŋ wa wi ni ma yo fɔ:

³«Wunlunaŋa Sirusi wi wunluwɔ pi yele kongbanna li ni, a wɛl si konɔ kan Yenŋele li ***sherigo gbɔɔŋ** nga wa Zheruzalemu ca ki wogo na ma yo fɔ: «Ki daga pe sherigo gbɔɔŋ ki kan naa fɔŋŋɔ, ki pye laga ŋa pe yaa la ***saara** woo wa. Ki nɔɔŋ pege le ki liri. Ki yagawa pi yaa pye metere nafa ma yiri kɛ. Ki gbeme pi yaa pye metere nafa ma yiri kɛ. ⁴Pe yaa sinndeere nda pɛl tɛ ti kolooyo taanri pye ki na, naa tire nda pɛl walagi ti kologo nungba ni^b. Penjara nda ti yaa tɛge mbege kan, pa ti yaa yiri wa wunlunaŋa wi go penjara ti ni. ⁵Mbe taga wa ko na, Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki tɛ yaapire naa warifuwe yaapire nda Nebukanezari wila le ma yiri ti ni wa sherigo gbɔɔŋ ki ni wa Zheruzalemu ca ma kari ti ni wa Babilɔni ca, ti daga mbe songɔɔ sa tɛge wa sherigo gbɔɔŋ ki ni, wa tegesaga ŋa tila pye we, wa Zheruzalemu ca. Peri tɛge wa Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki ni.»

⁶«Eɛn koni, mboro Tatinayi, mboro ŋa ma yen tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnlɔɔŋ tosaɔa kɛɛ yeri ti janmaratigi, naa Shetari Bozinayi konaa ye pinleyeenle pe ni, yoro mbele ye yen tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnlɔɔŋ tosaɔa kɛɛ yeri ti teelee wele, ye kɛɛ wɔ ki kala li ni. ⁷Ye Yenŋele

^b 6.4: 1 Wunlu 6.36

li go ki kanga tunngo ki yaga kila piin kila kee yege. Zhufuye janmaratigi wo naa pe ***lelele** pe ni pe sherigo gbogo ki kan wa ki titelege ki ni. ⁸Kono na mi yen na kaan ye yeri nga ye yaa pye mbe Zhufuye lelele pe saga sherigo gbogo ki kanga wogo ki na, loli na fo: Ki leele, penjara nda ti yaa pe kala li yon, ti daga mbaa woo wa wunlunana wi yarijende ti ni mbaa kaan pe yeri suyi, to nda ti maa taa wa nizara nga pe maa shoo tara nda wa Efirati gbaan wi yonlo tosaga kee yeri ti woolo pe yeri we. ⁹Pe jorowo yen yaraga o yaraga na mbege pye ***saraga sogowogo** Yenjele na wa naayeri li yeri, yaa ki kaan pe yeri pilige pyew, ki ka ka pye sambalawa ni, mbe yala Zheruzalemu ca ***saraga wafenne** pe senyoro ti ni, to ti yen napene yirifonmbolo, naa simbapene, naa simbapene yirifonmbolo, naa yarilire nda pe yinri furoma, naa ko naa duven konaa sinme ni; ¹⁰jango paa nuwo taan saara woo Yenjele na wa naayeri li yeri konaa paa Yenjele li yenri wunlunana wo naa wi pinambiile pe kan pe yinwege ta. ¹¹Ki senre nda, lere o lere kari ke, mila ki kono na li kaan wi wogo na fo: Pe tige ka tile pe wo wa wi go ki ni, pege numaga ki filige, pege kan poo nari wa ki na. Poo go ki pye kayege. ¹²Wunluwo o wunluwo, naa cenle o cenle li mbe kee yirige mbe yo li yaa ki senre nda ti kannga mbe Yenjele li sherigo gbogo nga wa Zheruzalemu ca ki jan, ko nga Yenjele li yen nali yee nari wa ki ni we, Yenjele li ki fenne pe tongo. Mi Dariyusi, muwi migi kono na li kan. Peli senre ti tanga ti kologo ki na ce.»

¹³Ki pye ma, tara nda wa Efirati gbaan wi yonlo tosaga kee yeri ti janmaratigi Tatinayi, naa Shetari Bozinayi konaa pe pinleyeenle pe ni, pe si wunlunana Dariyusi wi senyoro ti tanga ti kologo ki na ce, to nda wila torogo pe kan we.

**Paa sherigo gbogo ki kan
maga ko konaa
maga yon yeenge feti wi pye**

¹⁴Kona, a Zhufuye lelele pe nee sherigo gbogo ki kanni na kee ki ni yege, a tunngo ki saa pye ma yon, ma yala ***Yenjele yon senre yofa** Azhe wo naa Ido pinambyo Zakari pe Yenjele yon senyoro ti ni. A pe go ki kan maga ko ma yala kono na ***Izirayeli** woolo Yenjele laa kan li ni, konaa ma yala kono na Sirusi, naa Dariyusi konaa Perisi tara wunlunana Aritaserisesi wi ni paa kan li ni. ¹⁵Go ki kanga kila ko Adari^c yenge ki pilige taanri wogo ko ni, wunlunana Dariyusi wi wunluwo pi yele

^c 6.15: Adari yenge ki ma saa to ma yala feviriye yenge naa marisi yenge ki ni. Yele cenme naa ke ma yiri tijere (514) wolo li ni maga ta Zhezu Kiriwi fa se, kila yala Izirayeli woolo pe juguye paa pan ma sherigo gbogo ki tongo mako; ko pungo na, yele nafa taanri ma yiri ke torongolo sherigo gbogo ki tongongolo, Adari yenge ki ni, a pe si nuru maga kan naa fonggo.

kɔgɔlɔni wolo li ni. ¹⁶Izirayeli woolo, naa saraga wɔfenne, naa ***Levi setirige piile** konaa mbele paa yiri wa kulowo pi ni ma pan pɛ si Yɛnɛɛle li sherigo gbɔgɔ ki yɔn yɛɛnge feti wi pye nayinme ni^d. ¹⁷Mbe Yɛnɛɛle li sherigo gbɔgɔ ki yɔn yɛɛnge feti wi pye, paa napenɛ cɛnme wɔ ***saraga**, naa simbapenɛ cɛnme shyen (200) konaa simbapenɛ yirifɔnmbɔlɔ cɛnme tijere (400) ni; mɛɛ sikapenɛ kɛ ma yiri shyen pye Izirayeli woolo pe ni fuun pe kapere ti kala yagawa jasaraga, ma yala Izirayeli woolo pe cengele ke yɔn ki ni^e. ¹⁸A pɛ si saraga wɔfenne pe tɛgetɛgɛ ma yala pe ɛgbeleye yi ni, ma Levi setirige piile pe tɛgetɛgɛ ma yala pe ɛgbeleye yi ni Yɛnɛɛle li tunngo pyege ki na wa Zheruzalemu ca, paa yegɛ ɛga na ki yɛn ma yɔnlgɔ wa Moyisi sewɛ wi ni^f.

Zhufuye paa Paki feti wi pye

¹⁹Kona, mbele paa yiri wa kulowo pi ni, pɛ si ***Paki** feti wi pye yeɛ li yɛnge kɔngbannga ki pilige kɛ ma yiri tijere wogo ki na^g. ²⁰Saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe ni paa pinle ma pe yɛɛ pye ***fyɔngɔ** fu, a pe ni fuun pɛ pye fyɔngɔ fu. A pɛ si Paki feti yaayoro ti kɔnlogi mbele paa yiri wa kulowo pi ni pe mɛgɛ ni, naa pe sefenne saraga wɔfenne pe mɛgɛ ni konaa pe yɛɛ mɛgɛ ni. ²¹Izirayeli woolo mbele paa yiri wa kulowo pi ni ma pan, pɛ si Paki feti yaakara ti ka ma pinle leele mbele paa pe yɛɛ pye fyɔngɔ fu ma laga cengele sanngala ke fyɔngɔ kapyere ti na pe ni, poro mbele paa taga pe na, na Yawe Yɛnɛɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛɛle li lagajaa we. ²²A pɛ si ***leve fu buru feti** wi pye nayinme ni piliye kɔlɔshyen ni, katugu Yawe Yɛnɛɛle lɔa yɔgɔrimɔ kan pe yeri, ma Asiri^h tara wunlunaɲa wi jatere wi kannga pe kanngɔlɔ, a wɛ pe saga Yɛnɛɛle, Izirayeli woolo Yɛnɛɛle li sherigo gbɔgɔ ki kanga tunngo ki na.

ESIDIRASI WI KAPYEGELE

7–10

Esidirasi wɛla kari wa Zheruzalemu ca

7 ¹Ki kagala ke pungo na, Perisi tara wunlunaɲa Aritaserisesi wi wunluwɔ sanga wi ni, naɲa ɲa paa pye na yinri Esidirasi wɛ si pan wa Zheruzalemu ca. Esidirasi wɛla pye Seraya pinambyɔ. Seraya to wo lawi ɲa Azariya. Azariya to wo lawi ɲa Hilikiya. ²Hilikiya to wo lawi ɲa Shalumu. Shalumu to wo lawi ɲa Zadɔki. Zadɔki to wo lawi ɲa Ahitubu.

^d 6.16: 1 Wunlu 8.63 ^e 6.17: 2 Sami 6.13; 2 Kuro 29.21; 30.24 ^f 6.18: Nɔmbu 3.6-9; 18.1-7; 1 Kuro 24.1-19 ^g 6.19: ɛki 12.1-20 ^h 6.22: Asiri tara wunlunaɲa ɲa wi senre ti yo lagame wo nungba wo wi yɛn Perisi tara wunlunaɲa ɲa paa pye na yinri Dariyusi.

³Ahitubu to wo lawi ɲa Amariya. Amariya to wo lawi ɲa Azariya. Azariya to wo lawi ɲa Merayɔti. ⁴Merayɔti to wo lawi ɲa Zeraya. Zeraya to wo lawi ɲa Uzi. Uzi to wo lawi ɲa Buki. ⁵Buki to wo lawi ɲa Abishuwa. Abishuwa to wo lawi ɲa Fineyasi. Fineyasi to wo lawi ɲa Eleyazari. Eleyazari to wo lawi ɲa ***saraga wɔfenne** to ***Arɔn** we.

⁶Ki Esidirasi wì si yiri wa Babilɔni ca ma pan wa Zheruzalemu ca. Wila pye ***lasiri sewe jenfɔ**, ma Moyisi ***lasiri** wi kɔɔ wi jen fɔ jenge; ko lasiri wo Yawe Yenɲele, ***Izirayeli** woolo Yenɲele làa kan li woolo pe yeri. Yaraga ɲga fuun wila pye na jaa, wunlunaɲa wila ki ni fuun ki kan wi yeri, katugu Yawe Yenɲele, wi Yenɲele làa pye wi ni. ⁷Wunlunaɲa Aritaserisesi wi wunluwɔ pi ye le kɔlɔshyen wolo li ni, Izirayeli woolo pèle la pan fun wa Zheruzalemu ca, pàa pye saraga wɔfenne poro pele, naa ***Levi setirige piile** pele ni, naa yurukɔɔ pele ni, naa yeyɔngɔ kɔɔsifenne pele ni, konaa ***Netiniyenye** pele ni. ⁸Esidirasi wila pan ma gbɔn wa Zheruzalemu ca pe ni, wunlunaɲa wi wunluwɔ pi ye le kɔlɔshyen wolo li yenge kanɲurugo wogo ki na. ⁹Wila tangala li le ma yiri wa Babilɔni ca ye le li yenge kanɲanɲga ki pilige kanɲanɲga ki na ma saa gbɔn wa Zheruzalemu ca yenge kanɲurugo wogo ki pilige kanɲanɲga ki na, katugu wi Yenɲele làa pye wi ni na wele wi na tiyɔngɔ. ¹⁰Katugu Esidirasi wila wi jatere wi ni fuun wi tege na Yawe Yenɲele li ***lasiri** senre ti kara na tanri ti na, na Izirayeli woolo pe nari lasiri wi kondegengele naa wi kakɔndegegele ke ni.

Wunlunaɲa Aritaserisesi wila sewe kan Esidirasi wi yeri

¹¹Sewe ɲa wunlunaɲa Aritaserisesi wila kan saraga wɔfɔ naa lasiri sewe jenfɔ Esidirasi wi yeri, wo ɲa wila Yawe Yenɲele li ɲgasegele naa li kondegengele ɲgele làa kan Izirayeli woolo pe yeri ke kara ma ke jen ma wali ke na, ki sewe wi nawa senre tori nda yeen:

¹²«Aritaserisesi ɲa wi yen wunlumbolo pe wunluwɔ, wo wila ki sewe ɲa wi kaan saraga wɔfɔ naa lasiri sewe jenfɔ Esidirasi wi yeri, Yenɲele na wa naayeri, wo ɲa wili lasiri wi jen ma wali wi na we.

¹³«Izirayeli woolo pe ni fuun, naa saraga wɔfenne konaa Levi setirige piile mbele pe yen ma cɛn laga na wunluwɔ tara ti ni, neɛ ki jaa mbe kari wa Zheruzalemu ca, mɛ konɔ kan ma yo pe pe yaga pe pinle ma ni paa kee. ¹⁴Ki kala na, mi wunlunaɲa, mi naa na yerifenne kɔlɔshyen pe ni, wɔɔn tun ma sa Zhuda tara to naa Zheruzalemu ca kala li welewele na kaa pye pe yen na tanri ma Yenɲele li lasiri wi na, wo ɲa wi sewe wi yen ma keɛ, a maa jen we. ¹⁵Maa kee warifuwe naa te ɲa mi naa na yerifenne pe ni wè kan nandanwa ni Izirayeli woolo Yenɲele li yeri wi ni, lo na li censaga ki yen wa Zheruzalemu ca we. ¹⁶Warifuwe naa te ɲa fuun ma yaa ta laga Babilɔni kinda wi ni fuun wi ni, konaa nandanwa yarikanra nda leele poro

naa saraga wɔfenne pe yaa kan pe Yenɲele li ***sherigo gbɔɔ** ki meɛ ni wa Zheruzalemu, yaa kee ti ni fun. ¹⁷Ki kala na, ma sa ki penjara ti teɛ ma napene lo ti ni yetogowo ni, naa simbapene konaa simbapene yirifɔnmɔlo ni, naa muwe ni mba pi yaa wɔ saraga, konaa duven ɲa pe ma wo ***saraga**, ma sari wɔ saraga wa ***saraga wɔsaga** ɲga wa ye Yenɲele li go ki ni ki na, wa Zheruzalemu ca. ¹⁸Warifuwe naa te ɲa wi yaa koro, yaraga o yaraga ki yen ma yɔn mboro naa ma sefenne pe ni ye yeɛ na, yoo teɛ yeɛ pye wi ni mbe yala ye Yenɲele li nandanwa kala li ni. ¹⁹Yaapire nda ti kan ma yeri ma Yenɲele li go tunɲo ki kala na, ma sari teɛ ma Yenɲele li yeɛ sɔɔwɔ wa Zheruzalemu ca. ²⁰Ma jorowo ka pye mbe yaara ta yeɛ lo ma Yenɲele li go ki meɛ ni, maga penjara ti wɔ wa wunlunɲa wi go ki yarijende tegesaga ki ni.

²¹«Mi wunlunɲa Aritaserisesi, penjara teɛfenne mbele pe yen wa tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnlo tosaga kee yeri ti ni, mi yen na konɔ kaan ye ni fuun ye yeri fo saraga wɔfo naa lasiri sɛwe jenfo Esidirasi ɲa wi Yenɲele na wa naayeri li lasiri wi jen ma wali wi na, na wi kaa yaraga o yaraga jaa yeɛ kan wi yeri. ²²Yoo kan ye sa gbɔn fo warifuwe culo waga taanri naa cenme kangurugo (3 500), naa ***bile** culo waga nafa ma yiri ke (30 000), naa duven litiri waga tijere naa cenme kangurugo (4 500) konaa ko ni nandanwa ni. ²³Yenɲele na wa naayeri li konɔ kan ɲga fuun wogo na li go ki wogo na, ki daga ki wogo ki gbegale ki yala cecce, jango liga ka nawa ɲgban na wunluwo po naa na setirige pinambiile pe ni. ²⁴Ki kala na, we yen naga yuun ye kan fo lambo, naa nizara konaa tara konlo konsaga penjara si daga mbaa shoo saraga wɔfenne, naa Levi setirige piile, naa yurukɔlo, naa yeyɔngo kɔɔsifenne konaa Netiniyenye naa sherigo gbɔɔ tunmbyeele pe yeri.

²⁵«Mboro wo na Esidirasi, mbe yala Yenɲele li tijinliwe mba ma ta ta pi ni, ma kundigile naa kiti konfenne tegeteɛ, paa kiti sinɲe kɔɔn mbele fuun pe yen wa tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnlo tosaga kee yeri pe kan, poro mbele pɔɔn Yenɲele li lasiri konɔlo ke jen we, konaa ma ti paa lasiri konɔlo ke nari mbele pee ke jen pe na. ²⁶Na lere ɲa fuun woro na tanri ma Yenɲele li lasiri wi na konaa wunlunɲa wi lasiri konɔ li na, wo daga pe kiti kon wi na poo gbo, nakoma poo purɔ poo wɔ pe yeɛ sɔɔwɔ, nakoma pe yigile wa wi na, nakosima poo le kaso.»

Esidirasi wila Yenɲele li shari

²⁷Kona, a Esidirasi wi sho fo: «Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele, we tele-ye Yenɲele li woo, lo na ligi le wa wunlunɲa wi kotogo na wi Yawe Yenɲele li go ki gbɔɔ ki gbɔɔloɔmɔ mba pi na wa Zheruzalemu ca we. ²⁸Li kajɛɲe pye na kan, ma ti a na kala li wunlunɲa wi ndanla, naa wi yerifenne, konaa wi legbɔlo mbele fanɲa fenne pe ni. Ki pye ma, a mi si fanɲa ta, katugu Yawe Yenɲele, na Yenɲele laa pye na ni nala kɔɔsi. A mi si Izirayeli woolo teepe pe gbogolo, jango pe pinle na ni pe kari.»

Izirayeli woolo mbele
pàa pinle Esidirasi wi ni
ma songoro wa Zheruzalemu ca

8 ¹Wunlunaja Aritaserisesi wi wunluwo sanga wi ni, seye teele mbele pàa yiri wa Babiloni ca ma pinle na ni ma kari wa Zheruzalemu ca, pe mere tori yeen ma yala pe setiriye yi ni; ²Gerishomu ma yiri wa Fineyasi setirige piile pe ni; naa Daniyeli ma yiri wa Itamari setirige piile pe ni; naa Hatushi ma yiri wa Davidi setirige piile pe ni; ³naa Zakari ma yiri wa Shekaniya setirige piile naa Parewoshi setirige piile pe ni, nambala cenme naa nafa shyen ma yiri ke (150) la pinle wi ni, mbele pàa pe mere ti yonlɔgo; ⁴naa Zeraya pinambyo Eliyohenayi ma yiri wa Pahati Mowabu setirige piile pe ni, nambala cenme shyen (200) la pinle wi ni; ⁵naa Mahaziyeli pinambyo wi ni ma yiri wa Shekaniya setirige piile pe ni, nambala cenme taanri (300) la pinle wi ni; ⁶naa Zhonatan pinambyo Ebēdi wi ni ma yiri wa Adini setirige piile pe ni, nambala nafa shyen ma yiri ke la pinle wi ni; ⁷naa Ataliya pinambyo Ezayi ma yiri wa Elamu setirige piile pe ni, nambala nafa taanri ma yiri ke la pinle wi ni; ⁸naa Mikayeli pinambyo Zebadiya ma yiri wa Shefatiya setirige piile pe ni, nambala nafa tijere la pinle wi ni; ⁹naa Yehiyeli pinambyo Abidiyasi ma yiri wa Zhouabu setirige piile pe ni, nambala cenme shyen ma yiri ke ma yiri kolotaanri (218) la pinle wi ni; ¹⁰naa Yosifiya pinambyo wi ni ma yiri wa Shelomiti setirige piile pe ni, nambala cenme naa nafa taanri (160) la pinle wi ni; ¹¹naa Bebayi pinambyo Zakari ma yiri wa Bebayi setirige piile pe ni, nambala nafa ma yiri kolotaanri la pinle wi ni; ¹²naa Hakatan pinambyo Yohana ma yiri wa Azigadi setirige piile pe ni, nambala cenme ma yiri ke (110) la pinle wi ni; ¹³Adonikamu setirige piile, poro mbele pe yen pongo woolo wele, pe mere tori nda yeen: Elifeleti, naa Yeyiyeli, konaa Shemaya, nambala nafa taanri la pinle pe ni; ¹⁴naa Utayi konaa Zakuri ma yiri wa Bigivayi setirige piile pe ni, nambala nafa taanri ma yiri ke la pinle pe niⁱ.

¹⁵Kona, a m̀ si pe gbogolo wa gbaan ɲa wi maa fuun na kee wa Ahava ca ki yeri wi yon na. A wè si ***paara yinre** kan ma cen le piliye taanri. A m̀ si leele poro naa ***saraga wofenne** pe welewele, mii ***Levi setirige pyo** yan wa pe ni. ¹⁶Kì pye ma, a m̀ si tun, a pè saa kundigile pe yeri, Eliyezeri, naa Ariyeli, naa Shemaya, naa Elinatan, naa Yaribu, naa Elinatan, naa Natan, naa Zakari konaa Meshulamu, ma taga ***lasiri** nagafenne Yoyaribu konaa Elinatan pe ni. ¹⁷A m̀ si konɔ kan pe yeri ma

ⁱ **8.1-14:** Nambala mbele pàa jiri laga ki laga ɲga ki ni, pe ni fuun pàa pye lere waga kele naa cenme koloshyen naa ke ma yiri shyen (1 712); jeele naa piile pe sila poro jiri mbe pe pinle wa.

yo pe kari wa kundigi Ido wi yeri, wo ɲa wila pye ma cɛn wa Kasifiya ca we, ma sɛnrɛ le pe yɔn pe sari yo Ido wo naa wi sefenne mbele paa pye ***Netiniyenye** pe kan, poro mbele paa pye wa Kasifiya ca we, ɲaŋgo paa paan tunmbyeele ni we kan we Yɛnɲɛle li go tunɲo ki mɛɛ ni. ¹⁸Maga ta Yawe Yɛnɲɛle lɛa pye na we kɔrɔsi ki kala na, a pɛ si pan Sherebiya ni we kan, wila pye ɲaɲa tijinliwɛ fɔ ma yiri wa Mahali setirige piile pe ni. Mahali wila pye Levi wi pinambyɔ konaa ma pye ***Izirayeli** wi pishyen-woo. Sherebiya wila pan wo naa wi pinambiile konaa wi sefenne pe ni, paa pye lere kɛ ma yiri kɔlɔtaanri; ¹⁹konaa Hashabiya, naa Ezayi ma yiri wa Merari setirige piile pe ni, naa wi sefenne konaa wi pinambiile pe ni, paa pye lere nafa; ²⁰paa pan fun Netiniyenye cɛnmɛ shyen naa nafa (220) ni. Davidi wo naa kundigile pe ni paa Netiniyenye mbele kan, ɲaŋgo paa Levi setirige piile pe sari, paa pye poro setirige piile. Paa pe ni fuun nungba nungba pe mɛrɛ ti yeri.

²¹Kona, a mɛ si gi yari wa Ahava gbaan yɔn tara ti ni, ma yo we ***yɛnɲɛle** le we we yɛɛ tirige we Yɛnɲɛle li yɛɛ sɔgɔwɔ, ɲaŋgo mbeli yenri li ti we tanga yinɲɛ, woro naa we piile konaa we kɛɛ yaara ti ni fuun ti ni.

²²Ki mbaa pye na yeri fɛrɛ ni mbe malingbɔɔnɔ ɲgbelege konaa shɔn lugufenne yenri wunlunaɲa wi yeri paa we go singi we juguye pe na kɔndangala li na; katugu waa wunlunaɲa wi pye ma yo fɔ we Yɛnɲɛle li maa mbele fuun pe maa li lagajaa pe go singi, na kaɲɲɛ piin pe kan, ɛɛn fɔ mbele pe ma je li na, li ma nawa ɲgban pe ni fɔ tiɲɛ. ²³Ki pye ma, a wɛ si yɛnɲɛle le ma we Yɛnɲɛle li yenri ki wogo ki na. A li si logo we yeri.

²⁴Kona, a mɛ si kundigile kɛ ma yiri shyen wɔ ***saraga wɔfenne teelee** pe ni, poro la wɛlɛ Sherebiya, naa Hashabiya konaa pe sefenne lee le kɛ ni. ²⁵A mɛ si warifuwe, naa tɛ konaa yarijende nda paa kan ti taanla mari kan pe yeri, to nda wunlunaɲa wo naa wi yerifenne, naa wi kundigile, konaa Izirayeli woolo mbele fuun paa pye wa tara ti ni paa kan we Yɛnɲɛle li go ki mɛɛ ni we. ²⁶Ki pye ma, a mɛ si warifuwe tɔni nafa kan pe yeri, naa warifuwe yaara tɔni taanri, naa tɛ tɔni taanri, ²⁷naa tɛ wɔɲɛnɲɛle nafa ni ɲgele kaa tɛ pyɔ waga kele (1 000) yɔn tin konaa tuguyenrɛ cɔrɔ tiyɔnrɔ shyen ni, nda tila pye ma yɔn paa tɛ yɛn.

²⁸Kona, a mɛ si pe pye fɔ: «Ye yɛn ma tɛɛ ye yɛ Yawe Yɛnɲɛle li kan, ki yaara nda fun ti yɛn ma tɛɛ ti yɛ li kan. Ki warifuwe ɲa naa ki tɛ ɲa wi yɛn nandanwa yarikanra nda ti kan Yawe Yɛnɲɛle, ye tɛlɛye Yɛnɲɛle li yeri. ²⁹Yaa ki yaara nda ti kɔrɔsi, yeri yingiwe jɛn jɛnɲɛ fɔ ye ka sari taanla saraga wɔfenne teelee pe yɛɛ na, naa Levi setirige piile konaa Izirayeli tara teelee pe yɛɛ na wa Zheruzalemu ca, wa Yawe Yɛnɲɛle li ***sherigo gbɔgɔ** ki kanɲaga na yinrɛ ti ni.»

³⁰Warifuwe, naa tɛ konaa yaara nda paa taanla, a saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pɛ siri shɔ mbe kari ti ni wa Zheruzalemu ca, wa we Yɛnɲɛle li go ki ni.

³¹ Yele li yenje kongbannga ki pilige ke ma yiri shyen wogo ki na, a wè si yiri wa Ahava gbaan wi yon na mbe kari wa Zheruzalemu ca. We Yenjele làa pye we ni na we korsi, ma we go sige we juguye poro naa benjanri pyefenne pe na we kondangala li na. ³² Naa waa ka saa gbɔn wa Zheruzalemu ca, a wè si wogo piliye taanri ni. ³³ Pilige tijere wogo ki na, a wè si warifuwe, naa te konaa yaapire ti taanla wa we Yenjele li go ki ni, mari le Uri pinambyɔ Meremoti ɲa wila pye saraga wɔfɔ wi kee. Fineyasi pinambyɔ Eleyazari wila pye wa wi ni. Levi setirige piile paa pye wa pe ni, naa Zhozuwe pinambyɔ Yozabadi konaa Binuyi pinambyɔ Nowadiya. ³⁴ Naa paa kaa ti ni fuun ti jiri mari taanla, a pè si ti nuguwo pi yon ki yonlɔgo ki wagati jate wi ni.

³⁵ Kulolo mbele paa yiri wa kulowo pi ni ma pan, a pè si *saara sogoworo wɔ Izirayeli woolo Yenjele li yeri Izirayeli woolo pe ni fuun pe kala na. To la pye napene ke ma yiri shyen, naa simbapene nafa tijere ma yiri ke ma yiri kɔɔlɔni, naa simbapene yirifɔnmbɔlɔ nafa taanri ma yiri ke ma yiri kɔlɔ-shyen, konaa sikapene ke ma yiri shyen ma poro pye kapere ti kala yagawa jasaraga. Paa ti ni fuun ti wɔ saara sogoworo Yawe Yenjele li yeri. ³⁶ A pè si wunlunana wi ɲgasegele ke kan wunlunana wi kundigile pe yeri konaa wi gboforoneriye mbele pe yen wa tara nda wa Efirati gbaan wi yonlɔ tosaaga kee yeri pe yeri. A poro si leele pe saga Yenjele li go ki kanga wogo ki na.

Zhufuye paa cengele kele yege

jeele pɔri

9 ¹ Ki kagala ke ni fuun ke torɔngɔlɔ, a kundigile pèle si fulo na tanla mala pye fɔ: «**Izirayeli** woolo, naa *saraga wɔfenne konaa *Levi setirige piile pee yenle mbe laga ki tara nda ti woolo poro naa pe katijangara ti na, to nda Kana tara fenne pe maa piin, naa Heti cenle woolo pe ni, naa Perezɔ cenle woolo, naa Mowabu cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo, naa Zhebusi cenle woolo, naa Ezhipiti tara fenne konaa Amɔri cenle woolo pe ni. ² Katugu pè ki cengele ke sumboro-mbiile pele pɔri pe jeele konaa pe pinambiile pe jeele. Ki pyelɔmɔ pi na ma, poro mbele cenle na li yen *kpoyi pè pe yee pinle tara ti cengele ke ni. Kundigile poro naa yekeele pe ni, poro paa pye kongbanmbala maga kapege ki pye.»

³ Naa mɪla kaa ki logo sanga ɲa ni, a mɪ silan yaripɔɔ to naa na derigbɔgo ki ni ti tilele mari walagi, mala yinzire to naa na siyɔ sire ti tilele mari kɔlɔgi jatere pirindorogo ki na mɛɛ cɛn. ⁴ Kɪ pye ma, mbele fuun paa pye na fye Izirayeli woolo Yenjele li senre ti yege, mbele paa yiri wa kulowo pi ni pe mbasinme pi kala na, a pè si pe yee gbogolo wa na tanla. Mɪla koro ma cɛn le yesanga ni fɔ ma saa gbɔn yonlɔkɔgo yege saraga wɔsanga wi na.

Esidirasi wila yenri mbele

pe sila pye ma sin pe kan

⁵ Yonlɔkɔgo yege *saraga wɔsanga wi ni, mɪla pye ma cɛn yesanga ni laga ɲga na, a mɪ si yiri le na yaripɔɔ to naa na derigbɔgo ki ni tɪ walagi

na na. A mî si kannguuro kan, mala keyen yi yirige ma wa wa Yawe Yenjele, na Yenjele li yeri, ⁶ma yo fɔ: «Na Yenjele, na jatere wî piri na na, a fere na ta, mi se ya mbanla yege ki yirige mbɔɔn wele, e, na Yenjele. We kambasinnde ti lege fɔ ma we tɔn, a we kajɔɔɔɔ ti tanli ti yee na fɔ ma saa gbɔn wa yenjele na. ⁷Maga le wa we teleye pe sanga wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala, we yen kajɔɔɔ pyefenne fɔ jenge. We kambasinnde ti kala na, woro naa we wunlumbolo konaa we saraga wɔfenne pe ni paa we le tara woolo pe wunlumbolo pe kee pe we gbo tokobi ni, pe we koli pe kari we ni kulowo, pe we kee yaara ti koli we yeri konaa fere mbe we ta paa yege nga na ki yen nala we. ⁸En fɔ koni, ki fa mɔ, Yawe Yenjele, we Yenjele, maa yɔn we na ma we pele yaga wè koro yinwege na, ma larasaga kan we yeri we cɛn wa ma tara nda ti yen kpoyi ti ni; kî pye ma, we Yenjele mà yanwa yirige we kan konaa ma yinwege jenri kan we yeri wa we kulowo pi ni. ⁹Katugu we yen kulolo, en fɔ we Yenjele lii we yaga wa we kulowo pi ni. Lî ti a Perisi tara wunlumbolo pè kajenge pye we kan ma we yaga, a waa we yinwege ki piin naa, jango we we Yenjele li go ki kan naa, wege jɔɔsara ti gbegele konaa mbe larasaga kan we yeri wa Zhuda tara konaa wa Zheruzalemu ca.

¹⁰«E, we Yenjele, koni yingi we yaa yo nga kî pye yeen ko pungo na? Mà jen wè je ma ngasegele ke na, ¹¹koro ngele maa yo ma tunmbyeele *Yenjele yɔn senre yofenne pe kan, a pè ke kan we yeri we, ma yo fɔ: «Tara nda ye yaa sa ye wa ti ni mberi shɔ mberi ta ti pye ye woro, ki tara ti yen *fyongo ni tara woolo pe fyongo kapyere ti kala na; pèri yin pe katijangara ti ni, maga le ti go nga na fɔ ma saa ki wa ti go nga na^j. ¹²Ki kala na, yaga kaa ye sumborombiile pe kaan pe pinambiile pe yeri pe jeele, yaga si kaa pe sumborombiile pe kaan ye pinambiile pe yeri pe jeele. Yaga kaa ki jaa pe yeyinge ta nakoma mbaa pe yonwo jaa. Ki ka pye ma, pa ye yaa fannga ta, mbaa tara ti yarilire tiyonro ti kaa konaa mberi yaga ti pye korogo sanga pyew ye piile pe kan^k. ¹³We Yenjele, nga fuun ki wè ta ko yiri we kapyere tijangara naa we kajɔɔɔ gbɔɔ ko yeri, ali konaa ki ni fuun, mee we le jɔɔɔ mbe yala we kapere ti ni, a mà pele jenri yaga pè koro go na we ni. ¹⁴Mele wee nuru naa waa ma ngasegele ke jogo la pɔɔɔ piin ki cengele ngele ke maa katijangara piin ke ni? Ki ka pye ma, mee yaa nawa ngban we ni jenge fɔ mbe we tongo mbe we kɔ ali pele se koro go na we ni, pele se si shɔ we ni? ¹⁵Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele, ma yen sinje, katugu woro we yen leele jenri mbele pè koro go na, ma shɔ nala. Wele, we mbele ma yege sɔɔɔɔ we kajɔɔɔ ki ni, mbe sigi ta, wa ko cɛnɔmɔ mba po ni, we se ya koro go na ma yege sɔɔɔɔ.» »

j 9.11: Ki laga nga ki yen na para na kee Kana tara fenne pe yarisunndo gbɔɔɔ po yeri, konaa keenre lime kapyere nda paa pye na piin na tari wa ti ni (Levi 18.3; 2 Kuro 29.5; Eze 7.20; 36.18). ^k 9.12: Eki 34.11-16; Dete 7.1-5; 11.8; 23.7

**Zhufuye pàa jeele mbele pòri
cengele kele yege ni pàa pe wa**

10 ¹Ma Esidirasi wi ta wila pye na gbele ma kannguuro kan wa Yenjele li ***sherigo gbogo** ki yege, naga yenrewe mba pi yenri naga nari ma yo pè kapege pye, a ***Izirayeli** woolo janwa gbolo là si gbogolo wa wi tanla, nambala, naa jeele konaa piile pe ni. Leele pàa gbele ma yentunwo legere wo. ²Kona, Yehiyeli pinambyo Shekaniya nga wila pye Elamu setirige pyo wi si senre ti le, mee Esidirasi wi pye fo: «Wè kapege pye we Yenjele li na ma cengele kele yege jeele pòri. Een fo konaa ki ni fuun, jigi tagasaga yen Izirayeli woolo pe yeri wa ki kala li ni. ³Mbege le yingo wo ni, ye ti we ***yon finliwe** le we Yenjele li ni mbege naga fo we yaa ki jeele mbele pe ni fuun poro naa pe piile pe ni pe yaga paa kee, mbe yala na tafa Esidirasi wi senyoro ti ni konaa mbele pe maa fye we Yenjele li ngasegele ke yege pe senyoro ti ni. Ki pye ki yala ngasegele ke ni. ⁴Yiri, katugu mboro ma mbe ya mbege kala na li yege wo. We yaa pye ma ni. Fannga le ma yee ni, maga kala li yege wo.»

⁵Ki pye ma, a Esidirasi wi si yiri, mee ki ngban ***saraga wofenne teelee** pe na, naa ***Levi setirige piile** konaa Izirayeli woolo pe ni fuun pe na ma yo pe wugu pege naga fo nga ki yo pe yaa ki pye. A pè si wugu ki na. ⁶Ko pungo na, a Esidirasi wi si yiri le Yenjele li sherigo gbogo ki yege, mee kari ma saa ye wa Eliyashibu pinambyo Yohana wi yumbyo wi ni. Naa wila ka saa ye wa, wii li, wii si wo, katugu kila pye kunwo kayanga wi yeri mbele pàa yiri wa kulowo pi ni pe kapege ki kala na.

⁷Kona, a pè sigi yari wa Zhuda tara konaa wa Zheruzalemu ca ma yo fo mbele pè yiri wa kulowo pi ni, pe ni fuun pe pe yee gbogolo wa Zheruzalemu ca. ⁸Mbege le sa gbòn piliye taanri, lere nga fuun si pan mbe yala kundigile poro naa ***lelele** pe senyoro ti ni, pe yaa ki fo wi kee yaara ti sho wi yeri mboo puru mboo wo wa mbele pe yiri wa kulowo pi ni pe gbogolomo woolo pe sogowa.

⁹Ki pye ma, a Zhuda tara naa Benzhamé tara nambala pe ni fuun pè si pe yee gbogolo wa Zheruzalemu ca piliye taanri fogo ni. Ko la pye ye le li yenge kolojere wogo ki pilige nafa wogo ki na. Janwa wi ni fuun wila saa yere wa Yenjele li sherigo gbogo longo ki nawa pi ni. Pàa pye na seri ki kala li kala na, konaa katugu tisaga la pye na paan fun. ¹⁰Ko pungo na, a ***saraga wofa** Esidirasi wi si yiri ma yere, mee leele pe pye fo: «Yè kapege pye ma tara ta yege jeele pòri, ma ti a kà taga Izirayeli woolo pe kajogo ki na. ¹¹Koni, yege yo fo yè kapege pye Yawe Yenjele, ye teleye Yenjele li yege na, ye sila pye na li nandanwa kala li piin. Ye ye yee laga tara ti cengele ke na konaa jeele mbele yè le cengele kele yege ni pe na.» ¹²A gbogolomo woolo pe ni fuun pè suu yon sogo magangbobo ni ma yo fo: «Ee, we yaa ki pye paa yege nga na màga yo we.»

¹³ «Ἐν ᾧ leele pè lège, tisaga wagati si wi, we se ya koro funwa na. Mbe si taga wa ko na, ki kala na li se ya yège wɔ pilige nungba, nakoma piliye shyen, katugu we lègèrè wè kapege pye wa ki kala na li ni. ¹⁴Ki kala na, ki daga we kundigile poro mbe koro laga gbogolomɔ woolo pe yɔnɔ. We cara ti ni, mbele fuun pè tara ta yège jèele pɔri, poro naa pe lelele pe ni, naa pe kiti kɔnfenne pe ni, paa yinrigi ca nungba nungba pyew ki ni paa paan pe kɔrɔgɔ wagati ɲa wi yaa kɔn mbe tège pe kan wi ni, ɲango we sho we Yenɲele li nangbanwa gbɔɔ pi ni wa ki kala na li ni we kanngɔɔ.»

¹⁵ Azayeli pinambyɔ Zhonatan wo naa Tikiva pinambyɔ Yaziya poro cɛ pàa je ki senrɛ ti na. A Meshulamu naa Levi setirige pyɔ Shabetayi poro pe saga. ¹⁶Ἐν ᾧ mbele pàa yiri wa kulowo pi ni, a pè si ɲga kila yo ki pye. A pè si saraga wɔfɔ Esidirasi wo naa seye teele pele wɔ ma yala pe setiriye yi ni. Pàa pe ni fuun pe mɛrɛ ti yeriyeri. A ki leele pè si gbogolo yele li yɛnge ke wogo ki pilige kɔngbanɲga ki na mbege kala li yège wɔ. ¹⁷Yefɔnnɔ li yɛnge kɔngbanɲga ki pilige kɔngbanɲga ki na, nambala mbele fuun pàa tara ta yège jèele pɔri, a pè si kɔ ki woolo pe kala li yège wɔmɔ pi ni.

Zhufuye mbele pàa tara ta yège jèele pɔri pe mɛrɛ re

¹⁸ Wa saraga wɔfenne pe ni, mbele pàa tara ta yège jèele pɔri poro wele yeen. Yozadaki pinambyɔ Zhouwe wi setirige piile pe ni konaa wi sefenne nambala pe ni, poro la wele Maaseya, naa Eliyezeri, naa Yaribu konaa Gedaliya. ¹⁹A pè si yere ki yerewe mbe pe jèele pe wa konaa mbe simbapɔɔ wɔ saraga mbe pe kajɔgɔ ki gbegele. ²⁰Wa Imɛri setirige piile pe ni, poro la wele Hanani konaa Zebadiya. ²¹Wa Harimu setirige piile pe ni, poro la wele Maaseya, naa Eliya, naa Shemaya, naa Yehiyeli konaa Oziyasi. ²²Wa Pashuri setirige piile pe ni, poro la wele Eliyohenayi, naa Maaseya, naa Ishimayeli, naa Netaneyeli, naa Yozabadi konaa Eleyasa. ²³Levi setirige piile pe ni, poro la wele Yozabadi, naa Shimeyi, naa Kelaya, wo ɲa pàa pye na yinri fun Kelita, naa Petaya, naa Zhuda, konaa Eliyezeri. ²⁴Wa yurukɔɔɔ pe ni, wo lawi ɲa Eliyashibu. Wa yeyɔnrɔ kɔrɔsifenne pe ni, poro la wele Shalumu, naa Telɛmu konaa Uri. ²⁵Izirayeli woolo sanmbala pe ni, wa Parewɔshi setirige piile pe ni, poro la wele Aramiya, naa Yiziya, naa Makiya, naa Miyamini, naa Eleyazari, naa Malikiya konaa Benaya. ²⁶Wa Elamu setirige piile pe ni, poro la wele Mataniya, naa Zakari, naa Yehiyeli, naa Abidi, naa Yeremɔti konaa Eliya. ²⁷Wa Zatu setirige piile pe ni, poro la wele Eliyohenayi, naa Eliyashibu, naa Mataniya, naa Yeremɔti, naa Zabadi konaa Aziza. ²⁸Wa Bebayi setirige piile pe ni, poro la wele Yohana, naa Hananiya, naa Zabayi konaa Atilayi. ²⁹Wa Bani setirige piile pe ni, poro la wele Meshulamu,

naa Maluki, naa Adaya, naa Yashubu, naa Sheyali konaa Yeramoti. ³⁰ Wa Pahati Mowabu setirige piile pe ni, poro la wele Adina, naa Kelali, naa Benaya, naa Maaseya, naa Mataniya, naa Bezaleyeli, naa Binuyi konaa Manase. ³¹ Wa Harimu setirige piile pe ni, poro la wele Eliyezzeri, naa Yishiya, naa Malikiya, naa Shemaya, naa Simeyon, ³² naa Benzhamé, naa Maluki konaa Shemariya. ³³ Wa Hashumu setirige piile pe ni, poro la wele Matinayi, naa Matata, naa Zabadi, naa Elifeleti, naa Yeremayi, naa Manase konaa Shimeyi. ³⁴ Wa Bani setirige piile pe ni, poro la wele Maadayi, naa Amiramu, naa Uveli, ³⁵ naa Benaya, naa Bediya, naa Keluhi, ³⁶ naa Vaniya, naa Meremoti, naa Eliyashibu, ³⁷ naa Mataniya, naa Matinayi, naa Yaasayi, ³⁸ naa Bani, naa Binuyi, naa Shimeyi, ³⁹ naa Shelemiya, naa Natan, naa Adaya, ⁴⁰ naa Makinadibayi, naa Shashayi, naa Sharayi, ⁴¹ naa Azareyeli, naa Shelemiya, naa Shemariya, ⁴² naa Shalumu, naa Amariya konaa Zhozufu. ⁴³ Wa Nebo setirige piile pe ni, poro la wele Yeyiyeli, naa Matitiya, naa Zabadi, naa Zebina, naa Yadayi, naa Zhoueli konaa Benaya.

⁴⁴ Poro pe ni fuun mbele poro la tara ta yege jele pori. Pe legere la piile se ki jele pe na.

NEHEMI

SEWE

Sewe wi nawa senre

Nehemi sewe wi yen na para na kee yege senlere nda tì peli wa Esidirasi sewe wi ni to na. Nehemi wila pye Zhufuye mbele pàa koli ma kari pe ni wa kulowo pi ni wo wa. Wila pye na tunngo piin Perisi tara wunlunaṅa Aritaserisesi wo kan. Naa Nehemi wila kaa ki logo ma yo Zheruzalemu ca mbogo kì jɔɔ, a wì si saa wunlunaṅa wi yenri wuu yaga wi sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca. A wunlunaṅa wì suu tege Zhuda tara ti gboforoneri. A wì si kari ma saa ca ki mbogo waga tunngo ki yege sin.

Sewe wi kɔnsaga kɔngbanṅga ki yen na para Nehemi wi sɔngɔɔmɔ wa Zhuda tara ko senre na. Wi kɔnsaga shyen wogo ko yen naga nari yege ṅga na leele pàa ya ma ca ki mbogo ki wa naa fɔnṅɔ. Ali maga ta wagati legere na, leele pèle la yiri pe kɔɔɔ, mbe pe yege kɔn mbogo ki waga wogo ki na, konnaa ki fuun, pàa ya maga wa, a kì kò. Ko la pye yele cenme tijere naa nafa shyen ma yiri kangguru (445) wolo li ni na Zhezu Kirisi wi fa se. Wa sewe wi kɔnsaga taanri wogo ki ni, ca woolo pàa gbogolo mbe logo saraga wɔfɔ Esidirasi wi yeri wi Yenṅele li lasiri sewe wi kara pe kan. Ki senre tìla leele pe sun wa pe kotogo na. A pè si pe kapere ti jèn mari yaga, mee Yenṅele li yenri. Pàa yere ki yerewe mbaa tanri Yenṅele li lasiri wi na. Wa sewe wi kɔsaga, Nehemi wila leele pe kajɔɔɔ ta gbegele konnaa ma tara nawa kagala ke gbegele ma ke tege naa fɔnṅɔ.

Laga ki sewe ṅa wi ni, Nehemi wùu yee naga fɔ wila pye lere wa, ṅa wila pye tagawa ni. Eɛn fɔ wila pye fun lere wa, ṅa wila pye gbegelefɔ. Pàa yiri wi kɔɔɔ pyelomɔ cenle legere ni, eɛn fɔ wila pɔ ki na ma fanṅga ta ma kalegere pye mari yon fili Yenṅele li woolo pe sɔɔɔ.

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ṅga na

Nehemi wila sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca 1–2

Pàa Zheruzalemu ca mboro ti wa naa fɔnṅɔ 3–7

Esidirasi wila Yenṅele li lasiri wi kara 8.1–18

Leele pàa pe kapere ti yo mari filige 9.1–37

Leele pàa yon finliwe le naa fɔnṅɔ Yenṅele li ni 9.37–10.40

Nehemi wila tara nawa kagala ke legere gbegele naa fɔnṅɔ 11–13

**Pàa Zheruzalemu ca ki senre yo
Nehemi wi kan**

1 ¹Hakaliya pinambyo Nehemi wi senyoro ti nda. Wunlunaḡa Aritaserisesi^a wi wunluwo pi yele nafa wolo li ni, Kisilevu^b yenge ki ni, mi Nehemi mala ta wa wunluwo ca Suzi ki ni, ²Hanani ḡa wila pye na nḡsepiile wo wa, a wo naa leele pele ni pè si yiri wa Zhuda tara ma pan wa Suzi ca. A m̀ si pe yewe Zhufuye mbele pàa koro go na pe wogo na, poro mbele pàa yiri wa kulowo pi ni wa Babiloni tara ma songoro wa Zhuda tara ti ni we, konaa ma yewe Zheruzalemu ca ki wogo na. ³A pè silan yon sogo ma yo fɔ mbele pàa koro go na ma yiri wa kulowo pi ni, pe yen wa Zhuda kinda wi ni, wa jɔlɔḡo gbɔḡo konaa fere ti ni. Zheruzalemu ca mbogo k̀ toori fun, a ki yeyonro kɔro ti sogo^c.

**Nehemi wila Yenḡele li yenri
Zhufuye pe kan**

⁴Naa mila kaa ki senre ti logo sanga ḡa ni, a m̀ si cen ma gbele. Na nawa pila tanga na na ma piliye leḡere ta. A m̀ si ***yenge le** ma Yenḡele na wa naayeri li yenri ma yo fɔ:

⁵«E, Yawe Yenḡele, Yenḡele na wa naayeri, Yenḡele ma yen ma gbɔḡo, ma yen fyere ni. Ma yen ma mbele ndanla, a pɔn ngasegele ke le na tanri ke na, ma ma koro ma ***yon finliwe** pi na pe ni, konaa ma koro sinḡe pe ni. ⁶Mi yen nɔ yenri, ma yeḡe wa na yeri, ma nunḡbolo jan, mi ḡa ma tunmbyee yenrewe mba mila yenri ma yeri, maa logo. Mi yen nɔ yenri sonlo naa yembine, ma tunmbyeele, ***Izirayeli** woolo pe kan. Mi yere woro Izirayeli woolo we kapere ti wogo ki na, to nda wè pye ma na we. Mi naa na go woolo pe ni wè kapere pye ma na. ⁷Wè kapegbɔḡo pye ma na, katugu wee ma ngasegele, naa ma kondengḡele konaa ma kakonndengḡele ke yigi mbaa tanri ke na, koro ḡele maa kan ma tunmbyee Moyisi wi yeri we. ⁸Senre nda maa yo ma tunmbyee Moyisi wi kan, a wiri yo, mila ma yenri ma jatere pye ti na; maa yo fɔ: «Na yaga ka pye mbasinmbele na ni, mi yaa ye purɔ mbe ye jaraga cengele sanḡala ke sɔḡwo^d. ⁹Een fɔ na yaga songoro mbe pan na korɔḡo, mbanla ḡa-segele ke yigi mbaa tanri ke na, kona ali na kaa pye yè jaraga ma kari wa

^a **1.1:** Aritaserisesi: Ki yaa pye nde Aritaserisesi Kongbanḡa wo lawi, wila wi wunluwo pi pye maga le yele cenme tijere naa nafa taanri ma yiri tijere (464) wolo li na ma saa gbɔn yele cenme tijere naa nafa ma yiri tijere (424) wolo li na, na Zhezur Kirisi wi fa se.

^b **1.1:** Kisilevu yenge ki ma saa to ma yala novamburu yenge naa desamburu yenge ki ni.

^c **1.3:** 2 Wunlu 25.8-10; 2 Kuro 36.19; Zhere 52.12-14 ^d **1.8:** Levi 26.33; Dete 4.27; 28.64; 30.1-4

dunruya wi kɔsaga ki na, mi yaa sa ye gbogolo wa ki laga ki na, laga nga mi wɔ mbaa na yɛɛ nari wa ki ni, mi yaa ye lɛ mbe pan ye ni wa ki ni^e. »

¹⁰ «Pe yɛn ma tunmbyeele ma pye ma woolo. Mboro mà pe shɔ ma yawa gbɔɔ po naa ma fannga ki ni. ¹¹Ee, Yawe Yɛnɛɛle, mi yɛn nɔɔ yɛnri, maga yaga ma nungbolo jan ma mi ɲa ma tunmbyee na yɛnɛwɛ pi logo. Ma tunmbyeele mbele pɛ yɛnlɛ na fyɛ ma yɛgɛ, ma pe yɛnɛwɛ pi logo fun. Kala na mila jaa mbe pye nala, ki yaga, ma ti li yɔn na kan, jango wunlunana wi kajɛngɛ pye na kan.»

Ma si yala, ki sanga wi ni, wunlunana wila pye na yaara nda woo, muwi mila pye ti kanfɔ wi yeri.

**Wunlunana wila konɔ kan
Nehemi wi yeri, a wì sɔngɔrɔ
wa Zheruzalemu ca**

2 ¹Wunlunana Aritaserisesi wi wunluwɔ pi yelɛ nafa wolo li ni, nisan^f yɛngɛ ki ni, pilige ka, a mi si duvɛn ɲa pàa pan wunlunana wi kan wi lɛ maa kan wi yeri. Maga lɛ wa mi fa yɛgɛ san wi yɛgɛ na gbɛn, na ko pilige ko ma. ²A wunlunana wì silan yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a mà si yɛgɛ san, ma si yala ma woro na yaa? Yaraga ka kpɛ ma, ma nawa po pì piri ma na.»

Kona, a mi si fyɛ fɔ jɛngɛ. ³A mi si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunana, Yɛnɛɛle sa yinwetɔnlɔgɔ kan ma yeri! Ki yaa pye mɛlɛ mi se si yɛgɛ san? Na tɛɛɛɛ pe fanra ti yɛn ca ɲga ni kì tɔngɔ, a kasɔn ki yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti sogo^g.»

⁴Kona, a wunlunana wì silan yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa mbe pye ma kan?»

A mi si Yɛnɛɛle na wa naayeri li yɛnri, ⁵mɛɛ wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunana, na kaa pye mi ɲa ma tunmbyee na kala lɔɔn ndanla, konɔ kan na yeri mbe kari wa Zhuda kinda wi ni, wa ca ɲga na tɛɛɛɛ pe fanra ti yɛn we, jango mbe saga kan naa fɔnngɔ.» ⁶Ma wunlunɔ wi ta wila pye ma cɛn lɛ wunlunana wi tanla, a wunlunana wì silan yewe ma yo fɔ: «Wagati jori ma yaa pye wa ki kondangala li na? Ma yaa sɔngɔrɔ mbe pan sanga wiwiin ni?» A kì si wunlunana wi ndanla, a wì si konɔ kan na yeri. A mi silan pansanga wi naga wi na.

⁷Ko punɔ na, a mi si wunlunana wi pye fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunana, tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, ki yaga ma sewɛɛle kan na yeri mbe sa pe kan ti gbɔforɔnɛriye pe yeri, jango panla yaga

^e 1.9: Dete 30.2,4,8; 1 Sami 7.3; 1 Wunlu 8.47 ^f 2.1: Nisan yɛngɛ ki ma saa to ma yala marisi yɛngɛ naa avirili yɛngɛ ki ni. ^g 2.3: 2 Wunlu 25.8-10; 2 Kuro 36.19; Zhere 52.12-14

mbe toro fɔ sa gbɔn wa Zhuda tara. ⁸Ma sɛwɛ wa kan na yeri fun mbe saa kan Asafu wi yeri, wo ɲa wi yɛn wunlunaɲa wi kɔlɔgɔ ki weleɔ, jaɲgo wi tire kan na yeri. Mi yaa ti tɛgɛ mbe ***malaga sigego** ɲga wa ***sherigo gbɔgɔ** ki tanla ki kɔɔɔ ti gbɛgele ti ni, naa ca ki mbogo yeyɔngɔ kɔɔɔ ti ni, konaa mi jate na wɔnɔlɔgɔ ki ni.» A wunlunaɲa wɔ sigi sɛwɛle pe kan na yeri, katugu Yɛnɲɛle lɔa pye nala go singi.

⁹Kona gboforonɛriye mbele pɔa pye wa tara nda wa Efirati gbaan wi yɔnɔ tosaɲa kɛɛ yeri, a mɔ si saa wunlunaɲa wi sɛwɛle pe kan pe yeri. Wunlunaɲa wɔla malingbɔɔnɔ teele, naa shɔn lugufenne pinle na ni pe sanla torogɔ^h.

¹⁰Sanbala ɲa wɔla yiri wa Horɔn ca wo naa Amɔ cɛnle woolo naɲa Tobiya ɲa wɔla pye wunlunaɲa wi kagala yɛgɛ wɔfɔ, naa pɔa kaa ki logo ma yo fɔ lere wɔ pan mbe kaɲɲɛ pye ***Izrayeli** woolo pe kan, a kɔ si pe mbɛn fɔ jɛɲgɛ.

Nehemi wɔla Zheruzalemu ca mbogo ki cɛnɔmɔ pi wele

¹¹Naa mɔla kaa gbɔn wa Zheruzalemu ca, a mɔ si wogo piliye taanri.

¹²Ko pɔɲgo na, a mɔ si yiri yɛmbine la ni mi naa leele pele ni jɛnri. Ɛɛn fɔ ɲga na Yɛnɲɛle lɔa le wa na nawa mbe pye wa Zheruzalemu ca, mi sila ki yo lere kɛɛ kan. Yaayogo ka yɛgɛ sila pye wa na yeri kaawɔ sofile ɲa mi maa nuru wi na wo cɛ. ¹³Mɔla yiri yɛmbine li ni ma toro wa Gbunlundɛgɛ konɔ yeyɔngɔ ki ni, mɛɛ kari wa ***Yarifeleɛgɛ** gbɛgbɛɲgɛ pulugo ki yeri, konaa ma kari wa Kayɛgɛ yeyɔngɔ ki yeri, ma Zheruzalemu ca mbogo ki wele jɛɲgɛ ma toro. Mbogo ki lara tɔ la toori lagapyew, a ki yeyɔnɔ kɔɔɔ tɔ sogo. ¹⁴Kona, a mɔ si kari yɛgɛ naa, ma saa Pulugo yeyɔngɔ ki wele konaa wunlunaɲa wi tɔnmɔ wege ki ni. Ɛɛn fɔ mɔla pye sofile ɲa na, wi sila torosaga ta wa ki laga ki na. ¹⁵Ki yɛmbine nungba li ni, a mɔ si saa toro wa Sedirɔn lafɔɲgologo ki ni ma mbogo ki wele. Ko pɔɲgo na, a mɔ si sɔngɔɔ ma saa ye wa Gbunlundɛgɛ konɔ yeyɔngɔ ki ni ma kari na go.

¹⁶Ca ki teele pe sila na karisaga ki jɛn konaa ɲga mɔla pye na piin ki ni, katugu ali ma pan ma gbɔn ki wagati wi na, mi sila yaraga ka kɛɛ yo Zhufuye pe ni, nakoma ***saraga wɔfenne**, nakoma legbɔɔɔ, nakoma ca ki teele, nakoma leele mbele fuun pɔa pye na tunɲgo ka yɛgɛ piin pe ni.

¹⁷Kona, a mɔ si pe pye fɔ: «Jɔlɔgɔ ɲga we na, yɛgɛ wele! Zheruzalemu ca kɔ tɔngɔ, a kasɔn kigi yeyɔngɔ kɔɔɔ ti sogo. Ye yiri we Zheruzalemu ca mbogo ki kan naa fɔɲɲgɔ, jaɲgo mbege fɛɛ kala li laga we yɛɛ na.» ¹⁸Na Yɛnɲɛle lɔa tɔn na na yɛgɛ ɲga na konaa wunlunaɲa wɔla sɛnɛ nda yo na kan, a mɔ siri yɛgɛ yo pe kan. Kona, a pɛ sho fɔ: «Ye yiri wege kan!» Kɔ pye ma, a pɛ si kotogo le pe yɛɛ ni mbege tunɲgo jɛɲgɛ ki pye.

¹⁹Ɛɛn fɔ, Sanbala ɲa wɔla yiri wa Horɔn ca, wo naa Amɔ cɛnle woolo naɲa Tobiya ɲa wɔla pye wunlunaɲa wi kagala yɛgɛ wɔfɔ, konaa

^h 2.9: Dete 30.1-5

Larabuye nana Geshemu wi ni, naa pàa kaa ki wogo ki logo, a pe nɛɛ tɛgɛ we na, na we tifaga, ma sho fɔ: «Yingi yaa piin yɛɛn? Yaa jaa mbe yiri mbe je wunlunana wi na wi le?» ²⁰A mi si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yɛnɛle na wa naayeri, li yaa we saga mbe we tunngo ki yɔn. Woro mbele li tunmbyeele, we yaa yiri mbe to mbogo ki na mbege kan. Yoro wo na, ye tasaga woro wa Zheruzalemu ca ki ni, fannga kpe woro ye ni ki ca nga ki go na, pe se ka nawa to ye na laga ki ni fyew.»

**Zhufuye pàa Zheruzalemu ca
mbogo ki kan naa**

3 ¹Kona, a ***saraga wɔfenne** to Eliyashibu wo naa wi sefenne saraga wɔfenne sanmbala pe ni, pɛ si yiri ma Simbaala yeyɔngɔ mbogo ki kan, maga le Yɛnɛle kɛɛ, mɛɛ ki kɔɔ piile pe le. A pɛ si mbogo ki kan naa fɔ ma saa gbɔn Meya sanngazo titɔnlɔwɔ wi na, maga le Yɛnɛle kɛɛ fun, fɔ ma saa gbɔn Hananeyeli sanngazo titɔnlɔwɔ wi na.

²A Zheriko ca fenne pɛ si mbogo laga ka kan ma taga Eliyashibu wi na. A Imiri pinambyɔ Zakuri wɛ si mbogo laga ka kan ma taga poro na.

³A Senaa setirige piile poro si Mbengele yeyɔngɔ mbogo ki kan, maga gona wi biri, ma kɔɔ le ki na, mɛɛ sɔgɔyaara naa gbaseere le ki na.

⁴Uri pinambyɔ Meremɔti na wila pye Hakɔzi pishyenwoo, a wɛ si mbogo laga ka kan ma taga poro na.

Berekiya pinambyɔ Meshulamu na wila pye Meshezabeyeli pishyenwoo, a wɛ si mbogo laga ka kan ma taga wo na.

A Baana pinambyɔ Zadoki wɛ si mbogo laga ka kan ma taga poro na.

⁵A Tekowa ca fenne pɛ si mbogo laga ka kan ma taga wo na. Ɛɛn fɔ Tekowa ca fenne pe yekeele pe sila yɛnle mbe pe yɛɛ tirige tunngo teelee pe kan mbe tunngo ki pye.

⁶Paseya pinambyɔ Yoyada, naa Besodiya pinambyɔ Meshulamu, a poro si Yeyɔngɔ lege ki gbegele, maga gona wi biri, ma kɔɔ le ki na, naa ki sɔgɔyaara konaa ki gbaseere ti ni.

⁷Gabawɔn ca fenne nana Melatiya, naa Meronɔti ca fenne nana Yadɔn, naa Gabawɔn ca fenne poro naa Mizipa ca fenne pe ni, a poro si mbogo laga ka kan ma taga poro na. Gboforoneri na wila pye wa Efirati gbaan wi yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, pa ki woolo pàa pye wa wi kinda wi ni.

⁸Haraya pinambyɔ Uziyeli na wila pye tɛ gbɔnfenne pe ni, a wɛ si mbogo laga ka kan ma taga poro na.

Hananiya na wila pye nuwɔ taanyaara gbegelefɔ, a wɛ si mbogo laga ka kan ma taga le wo na. Pàa tunngo ki pye fɔ ma saa gbɔn wa laga nga Zheruzalemu ca mbogo kila pye ma liri ki na.

⁹A Huri pinambyɔ Erefaya wɛ si kan ma taga le wo na. Wila pye Zheruzalemu ca kinda wi walaga nunɔba yegɛfɔ.

¹⁰A Harumafu pinambyɔ Yedaya wì si mbogo laga ka kan ma taga wo na, le wi yeera go ki yesinme pi na. A Hashabiniya pinambyɔ Hatushi wì si kan ma taga le wo na.

¹¹Harimu pinambyɔ Malikiya naa Pahati Mowabu pinambyɔ Hashubu poro la mbogo ki laga ka kan ma pinle Yira sanngazo laga ki ni.

¹²Haloheshi pinambyɔ Shalumu ɲa wila pye Zheruzalemu ca kinda wi walaga nungba yegefɔ, a wo naa wi sumborombiile pe ni pè si mbogo laga ka kan ma taga poro na.

¹³Hanuni naa Zanowa ca woolo pè si Gbunlundɛge konɔ yeyɔngɔ ki gbegele. Pàa ki kan maga kɔɔɔ ti le, ma sɔgɔyaara konaa gbaseere le ki na. Mbe taga wa ko na, pàa mbogo ka kan metere cenme kangurugo (500) fɔ ma saa gbɔn wa Kayege yeyɔngɔ ki na.

¹⁴Erekabu pinambyɔ Malikiya ɲa wila pye Beti Hakeremu ca kinda wi yegefɔ, a wì si Kayege yeyɔngɔ ki gbegele. Wila ki kan maga kɔɔɔ ti le, ma sɔgɔyaara konaa gbaseere le ki na.

¹⁵Kɔli Hoze pinambyɔ Shalumu ɲa wila pye Mizipa ca kinda wi yegefɔ, a wì si Pulugo yeyɔngɔ ki gbegele. Wila ki kan maga gona wi biri, maga kɔɔɔ ti le, ma sɔgɔyaara konaa gbaseere le ki na. Kona mbogo ɲa kila pye na kee wa Silowe pulugo ki yeri, wa wunlunana wi nangɔ kɔlɔgɔ ki tanla, a wì sigi kan fɔ ma saa gbɔn wa lugusara nda ti maa tinri na yiin wa Davidi ca ki ni ti na.

¹⁶ɲa wila tunngo pye ma taga wo na, wo lawi ɲa Azibuki pinambyɔ Nehemi. Wila pye Beti Zuri ca kinda walaga ki yegefɔ. Wila mbogo ki gbegele fɔ ma saa gbɔn wa Davidi wi gboolo lesaga ki yesinme na, fɔ ma saa gbɔn wa tɔnmɔ wege ki na konaa wa malingbɔɔnlɔ kotogofenne pe go ki na.

¹⁷A ***Levi setirige piile** pèle si mbogo laga ka kan ma taga wo na. Poro la wele Bani pinambyɔ Erehumu; a Hashabiya si tunngo pye ma taga wo na. Wo wila pye Keyila ca kinda wi walaga nungba yegefɔ. ¹⁸Wa wo pungo na, Henadadi pinambyɔ Bavayi ɲa wila pye pe sefɔ wì si kan ma taga wi na. Wila pye Keyila ca kinda wi walaga nungba yegefɔ. ¹⁹A Zhozuwe pinambyɔ Ezeri wì si tunngo pye ma taga le wo na. Wila pye Mizipa cafɔ. Wila mbogo ki laga ka yege kan. Kila pye wa malingbɔn-yaara tegesaga ki yesinme na fɔ ma saa gbɔn wa mbogo ki yenle li na.

²⁰Wa wo pungo na, a Zabayi pinambyɔ Baruki wì si bala ma mbogo laga ka kan ma taga le wo na, maga le le mbogo ki yenle li na fɔ ma saa gbɔn wa ***saraga wɔfenne to** Eliyashibu wi go yeyɔngɔ ki na. ²¹Wa wo pungo na, Uri pinambyɔ Meremoti ɲa wila pye Hakɔzi pishyenwoo wì si mbogo laga ka kan ma taga le wo na, maga le le Eliyashibu go yeyɔngɔ ki na fɔ ma saa gbɔn wa wi go ki kɔsaga ki na. ²²Saraga wɔfenne mbele pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca ki kanngara na lara ti ni, a poro si kan ma taga le wo na. ²³Wa poro pungo na, a Benzhamɛ naa Hashubu pè si

kan pe yeera yinre ti yesinme na ma taga le pe na. A Maaseya pinambyo Azariya na wila pye Ananiya pishyenwoo wi si kan ma taga le pe na wa wi go ki yesinme na. ²⁴Wa wo pungo na, a Henadadi pinambyo Binuyi wi si mbogo laga ka kan ma taga le wi na, maga le le Azariya go ki na fo ma saa gbɔn wa mbogo ki yenle li na, wa logologo wi ni.

²⁵A Uzayi pinambyo Palali wi si kan wa mbogo ki yenle lo naa sanngazo titɔnlɔwɔ wi yesinme na, ma yege wa wunlunana go ki yeri, wa kaso go ki tanla. A Parewashi pinambyo Pedaya wi si mbogo laga ka kan ma taga le wo na. ²⁶***Netiniyenyeⁱ** poro mbele paa pye tunmbyeele wa ***sherigo gbɔgɔ** ki ni paa pye ma cen wa Ofeli tinndi wi na, a poro si mbogo ki kan fo ma saa gbɔn wa Tɔnmɔ yeyongo ki yesinme na, ma wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri konaa sanngazo titɔnlɔwɔ wi yesinme na. ²⁷A Tekowa ca fenne pe si mbogo laga ka kan ma taga le poro na, maga le le sanngazo gbɔɔ titɔnlɔwɔ wi yesinme pi na fo ma saa gbɔn wa Ofeli tinndi mbogo ki na.

²⁸Maga le le Shɔnye yeyongo ki na, a saraga wɔfenne pe si mbogo laga ka kan ma kari, pe ni fuun nungba nungba paa kan pe yinre ti yesinme na. ²⁹Wa poro pungo na, a Imeri pinambyo Zadoki wi si mbogo laga ka kan ma taga poro na le wi yeera go ki yesinme na. Shekaniya pinambyo Shemaya na wila pye yɔnlɔ yirisaga kee yeyongo ki korɔsifo, a wi si mbogo laga ka kan ma taga wo na. ³⁰Wa poro pungo na, Shelemiya pinambyo Hananiya naa Zalafu pinambyo kogoloni woo Hanuni wi ni, pe si mbogo laga ka kan ma taga poro na. A Berekiya pinambyo Meshulamu wi si mbogo laga ka kan ma taga le poro na, wa wi go ki yesinme na.

³¹Wa wo pungo na, Malikiya na wila pye te gbɔnfenne wo wa, a wi si mbogo laga ka kan ma taga wo na, fo ma saa gbɔn wa Netiniyenye naa perefenne pe yinre ti na, wa Mifikadi yeyongo ki yesinme pi na, fo ma saa gbɔn wa sanngazo na wa mbogo ki yenle li na wi na. ³²Mbogo nga kila pye sanngazo na wa mbogo ki yenle li na wo naa Simbaala yeyongo ki sogowɔ pi ni, a te gbɔnfenne poro naa perefenne pe ni, pe sigi mbogo ki kan.

**Zhufuye pe juguye paa pye
naga jaa mbe pe tunngo
ki yerege**

³³Naa Sanbala wila kaa ki logo ma yo fo we yen na Zheruzalemu ca mbogo ki kanni sanga na ni, a ki suu mben, a wi si nawa ngban fo jenge. Kona, a wi nee tege Zhufuye pe na^j. ³⁴Wila ki yo wi ca woolo poro naa

ⁱ **3.26:** *Netiniyenye:* Poro paa pye na tɔnmɔ kori konaa na kanggire jaa na paan ti ni wa Yawe Yenjele li sherigo gbɔgɔ ki ni. Paa pye kulolo ma yiri cengele kele yege ni (Esidi 2.43).
^j **3.33:** Yenjele senre seweele pele ni, ki sewe na wi go tijere wogo pa ki ma le le konɔ nafa ma yiri ke ma yiri taanri wolo li lesaga.

***Samari** ca malingbɔɔnɔ pe kan, ma yo fɔ: «Ki Zhufuye fanngɔɔ fenne mbele yeɛn, yingɔ tunngo paa piin yeɛn? Paa ki yaan ndɛɛ we yaa pe yaga pe pe tunngo ki kɔ konaa mbe saraga wɔ pe Yenɲele li yeri wi le? Pe mbe ya mbe mbogo ki kan mbege kɔ pilige nungba wi le? Sinndeere nda kasɔn kɪri sogo, a tɪ tɔn wa taambugɔ ki ni, poro mbe ya mberi yirige funwa na naa, mbe mbogo ki kan ti ni naa kɛ?»

³⁵ Amɔ cɛnlɛ woolo naɲa Tobiya wɪla pye le wi tanla, a wo sho fɔ: «Ye pe yaga pege kan san! Ali na tafɔɔɔyan ka yew mbe to pe sinndeere mbogo nga ki na, ki yaa toori.»

³⁶ Kona, a mɪ sho fɔ: «E, we Yenɲele, nungbolo jan ma logo we yeri, katugu pe yen na we tifaga. Pe yen na we tifaga yege nga na, ki yaga ki tifagawa kala li sɔngɔɔ poro yere jate pe na. Ma pe le tara ta yege woolo kɛɛ, pe pe koli pe kari pe ni kulolo tara ta yege ni. ³⁷ Maga ka pe kajɔɔɔ ki kala yaga pe na. Maga ka pe kapere ti kɔ mberi wɔ wa ma yege sɔɔɔɔ, katugu woro mbele we yen na mbogo ki kanni pɛ we tɛgeɛ.» ³⁸ Kɪ pye ma, a wɛ si mbogo ki kan maga fili. Waa ki wa maga yirige ma gbɔn fɔ wa ki yagawa pi nandogomɔ, katugu leele pe ni fuun nungba nungba paa tunngo ki le pe kotogo ki ni fuun ki ni.

4 ¹ Eɛn fɔ, naa Sanbala, naa Tobiya, naa Larabuye, naa Amɔ cɛnlɛ woolo poro naa Asidɔdi ca fenne pe ni paa kaa ki logo sanga ɲa ni ma yo fɔ Zheruzalemu ca mbogo ki kanga ki yen na kee yege, mbogo ki lara nda tɪ toori, a ti yen na tɔnni na kee, a pɛ si nawa ngban fɔ jɛngɛ. ² A pe ni fuun pɛ si yɔn le mbe kari sa to Zheruzalemu ca ki na, jango mbege gbɔn mbege piri.

³ Kɪ pye ma, a wɛ si we Yenɲele li yenri, mɛɛ kɔɔsiri pyefenne tɛgetɛge paa laga ki kɔɔsi sɔnɔ naa yembinɛ mbaa we go singi pe na. ⁴ Konaa ki ni fuun, Zhuda tara woolo paa pye na yuun fɔ: «Mbele paa tunngo ki piin, pe fannga kila koo, ma si yala sinndeere gbogolosara ti yen ma lɛge bere. We se ya mbege mbogo nga ki kan.» ⁵ We juguye poro na, paa pye naga yuun ma yo fɔ pe yaa ka pan mbe gbɔn laga we sɔɔɔɔ, we se ka pye ki jenme, we se ka yaraga ka yan, fɔ pe yaa ka pan mbe gbɔn laga mbe we gbo mbe tunngo ki yerege.

Nehemi wɪla malingbɔɔnyaara kan tunmbyelee pe yeri

⁶ Ma si yala Zhufuye mbele paa pye ma cɛn wa we juguye pe ni, paa pan pansaga kɛ ma pan ma we kɔɔri fɔ: «Yaga kannga kɛɛ nga fuun na, pe yaa pan mbe to ye na.» ⁷ Ki kala na, mbogo kila pye ma were lara nda na, a mɪ si leele pele tɛgetɛge wa ti pungo na, ma pinle ti lara nda tɪla pye kpɛngele ti ni. Mila pe tɛgetɛge seye seye, tokobiye, naa njaanra konaa sandira ni pe kɛɛ. ⁸ Naa mila kaa pe wele ma toro ma kɔ, a mɪ si legbɔɔ, naa tara teelee konaa leele sanmbala pe pye fɔ: «Yaga ka fye pe yege. Ye nawa to we Fɔ wi

¹⁶Ki wagati wi ni, mila ki yo leele pe kan naa ma yo fɔ pe ni fuun nungba nungba pe saa wɔnlɔ wa Zheruzalemu ca poro naa pe tunngo pyeyɛnlɛ pe ni, jango yembinɛ waa ca ki go singi, sɔnlɔ na we sila tunngo ki piin. ¹⁷Mi naa na sefenne nambala pe ni, naa na tunmbyeele konaa laga kɔɔsifenne mbele pàa pye na ni, we sila we yaripɔɔ ti wɔ we yɛ na. We ni fuun nungba nungba we malingbɔnyaara to naa we tɔnmɔ po cɛ pìla pye we yeri^l.

La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire; © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

⁴Pèle yege la pye na yuun fɔ: «We daga mbe we kɛɛɛ konaa we ɛɛɛɛn kɛɛɛ ti kan mbe penjara jin, punɔ na mbe tɔnli taga wa peri sɔngɔɔ we na, janɔ mbe ta mbe wunlunana wi lambo wi sara. ⁵Ma si yala woro naa we tara woolo pe ni we yen cɛnɛ nungba woolo. We piile poro naa pe piile pe ni pe yen nungba. Konaa ki ni fuun, wɛ jori fɔ na we pinambiile poro naa we sumborombiile pe kaan kulolo. We sumborombiile pèle pye kulolo mako. Fanɔga si koro we ni naa, katugu we kɛɛɛ naa we ɛɛɛɛn kɛɛɛ tì pye pele woro.»

⁶Naa mila kaa pe jɔɔɔɔ kala lo naa ki sɛnɛ ti logo sanga ɔa ni, a na nawa pì si ɔnɔan fɔ jɛnɔ. ⁷A mì sigi kɔn maga tɛɛ mbe sɛnɔnɔanra yo legbɔɔɔ poro naa tara teele pe na. Mila pe pye fɔ: «Mɛɛ, a ye nɛɛ ye sɛfɛnnɛ pe jinni yaara ni nɛɛ tɔnli jaa pe go na^m?» Kì pye ma, a mì si finliwɛ gbɔɔ pa pye mbege kala li yege wɔ. ⁸A mì si pe pye fɔ: «We mbe ya ɔga pye, wɛɛ pye ma we sɛfɛnnɛ Zhufuye mbele pàa pe yɛɛ pɛɛ kulo-lo cɛngɛɛ keɛ yege yeri pe go shɔ. Koni yoro yɛɛ ye yen na ye sɛfɛnnɛ pe pɛɛ. Ye si yen na pe pɛɛ yɛɛ we tara woolo poro yeri.» Ɛɛn fɔ, a pè si pyeri, pe sila na yɔn sogo?

⁹Ko punɔ na, a mì sho naa fɔ: «Ɔga ye yen na piin ki woro ma yɔn. Ye ja daga mbaa tanri mbaa fye we Yɛnɔɛɛ li yege, janɔ we juguye, poro mbele pe yen cɛngɛɛ keɛ yege woolo paga ka fɛɛ wa we na. ¹⁰Mi fun, mi naa na sɛfɛnnɛ pe ni, naa na tunmbyeele pe ni, wɛ pele jin penjara naa yarilire ni. Koni ye ti wege fɔɔɔ ki kala yaga pe naⁿ. ¹¹Mila ye yenri fɔ ye pe kɛɛɛ, naa pe ɛɛɛɛn kɛɛɛ, naa pe oliviye tire konaa pe yinɛ ti sɔngɔɔ pe na nala. Penjara, naa bile, naa duvɛn fɔnɔ konaa sinmɛ mba yɛ shɔ pe yeri ye tɔnli, yeri sɔngɔɔ pe na fun.»

¹²A pè silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ɔga mà yo, we yaa ki pye. We yaa ti ni fuun ti sɔngɔɔ pe na. We se yaraga ka kpe shɔ pe yeri naa.» Kona, a mì si ^{*}**saraga wɔfɛnnɛ** pe yeri, ma ti a leele pè wugu pe yege na mbe tanga sɛnɛ nda pàa yo ti na. ¹³Ko punɔ na, a mì silan derigbɔɔɔ jufa wi yangara ma sho fɔ: «Na lere ɔa fuun si tanga wi senyoro ti na, Yɛnɔɛɛ ligi fɔ wi yangara ki yangaralɔmɔ mba pi na fun, mboo wɔ wa wi go woolo pe sɔɔwɔ, wuu kɛɛ yaara ti la, wi kewaga mbe yiri.» A janwa wi ni fuun wì sho fɔ: «^{*}**Anmiina.**» A pè si Yawe Yɛnɔɛɛ li sɔn. A leele pè si tanga ma yala pe senyoro ti ni.

¹⁴Maga ɛ pilige ɔga ni wunlunana wila na tɛɛ Zhuda kinda wi go na, ko kɔɔ wo yen maga ɛ wunlunana Aritaserisesi wi wunluwɔ pi yeɛ nafa

^m 5.7: Ɛki 22.25; Levi 25.35-37; Dete 23.19-20

ⁿ 5.10: Moyisi lasiri wila ki naga ma yo lere si daga mbaa nii wi tara woo wa go na, mbaa wi yɛɛ yɔnɔɔ fyɔnɔwɔ mba pì to wi tara woo wi na po kala na (Yuuro 119.36; Eza 56.9-12; 57.17; Zhere 6.13; 8.10; 22.13-17; Eze 22.12-13; 33.31). Naa Nehemi wila kaa ki wogo ki yan ma tara woolo pe na, a wì sho fɔ pe fyɔnɔwɔ fɛnnɛ pe fɔɔ ti kala yaga pe na.

wolo li na fɔ ma saa gbɔn pi yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri shyen wolo li na, ki yegele ke ma yiri shyen ke ni, nizara ɲa wi maa woo wunlunaɲa wi yeri, mi naa na sefenne pe ni we sila wa kpɛ sho leele pe yeri wi pye we yɔn suro. ¹⁵Teele mbele pɛ keli ma cɛn na yege, paa pye na leele pe tege, na yaakara naa duven shoo pe yeri konaa warifuwe pyɔ nafa shyenzhyen ni. Ki teele pe tunmbyeele paa pe tegere ti ɲgban leele pe na. Eɛn fɔ, mi wo na, Yenɲele li yege fyere ti kala na, mi sigi wogo ɲga ka pye. ¹⁶Eɛn fɔ, mi jate mɪ mbogo ki kanga tunɲgo ki pye. Na tunmbyeele pe ni fuun paa tunɲgo ki pye. Wee kere kpɛ lɔ lere yeri. ¹⁷Mbe taga wa ko na, Zhufuye poro naa legbɔɔ mbele paa pye na nii wa na tabali wi na, paa pye lere cɛnme naa nafa shyen ma yiri ke (150); poro la pye pe ye mbele paa pye na yinrigi we kanɲgara na cengele ke ni na paan we kɔrɔɔ pe ni. ¹⁸Pilige nungba nungba pyew, napɔɔ nungba wi ma yiri wa na yeri mbe gbo mbe sɔɔ, naa simbaala jembele kɔgɔɔni konaa sannjere legere ni. Piliye ke ke pyew, paa pye na duven cɛnle legere gbegele na kan ma yala ɲa wila daga wi ni. Konaa ki ni fuun, tasaga ɲga kila daga mbaa kaan tara ti to wi yeri, mi sila pye naga shoo leele pe yeri, katugu mbogo tunɲgo kila pye ma gbɔɔ leele pe go na ma toro.

¹⁹E, na Yenɲele, jatere pye na na, ma kajenge pye na kan, ɲga fuun mɪ pye ki leele mbele pe kan ki kala na.

Zhufuye pe juguye paa yiri pe kɔrɔɔ naa

6 ¹Kona, Sanbala, naa Tobiya, naa Larabuye naa Geshemu konaa we juguye sanmbala pe ni pɛ sigi logo ma yo fɔ mɪ mbogo ki kan makɔ, fɔ ki lara nda tila toori ka sila koro wa naa. Ki sanga wi ni, yeyɔnrɔ kɔrɔ to cɛ tila koro mi sila le. ²Kona, a Sanbala naa Geshemu ni pɛ si tunɲgo torogo wa na yeri mala pye ma yo fɔ mbe kari wa, mi naa poro ni, we sa we yeɛ yan wa Kefirimu ca, wa Ono gbunlundege ki ni. Paa pye naga jate mbe kapege pye na na. ³Eɛn fɔ, a mɪ si pitunmbolo torogo wa pe yeri pe sa pe yɔn sogo pe yo fɔ: «Tunɲgo gbɔɔ yen na na mbe pye, ki kala na, mi se ya kari wa ye yerege ki na. Na mi ka yiri mbe kari wa ye yeri, pa tunɲgo ki yaa yere.»

⁴Eɛn fɔ, a pɛ sigi tunɲgo nungba ki tun na yeri fɔ ma saa gbɔn tunsaga tijere. A mi fun mɪ si pe yɔn sogo ki senre nungba nda ti ni.

⁵Ki yɔnɔ kanɲurugo wolo li na, a Sanbala wɪ suu tunmbyee lefɔnɲo wi torogo wa na yeri ki senre nungba ti ni, sewe wà la pye wi keɛ ɲa wila pye yenleɛ. ⁶Kila pye ma yɔnɔɔ wa ki sewe wi ni fɔ: «Pe yen naga yuun wa cengele ɲgele kɛ ye maga ke sɔɔwɔ, fɔ mboro naa Zhufuye pe ni yaa jaa mbe yiri mbe je wunlunaɲa wi na. A Geshemu fun wigi wogo nungba ki yo maga filige na kan. Fɔ ko kɪ ti mà mbogo ki kan naa fɔnɲɔ. Pe yere naga yuun fun fɔ maa jaa mbe pye pe wunlunaɲa. ⁷Fɔ mà yere ***Yenɲele**

yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pele wɔ pege yari wa Zheruzalɛmu ca ma wogo na, fɔ wunlunaɲa yen laga Zhuda tara. Koni ki sɛnrɛ cɛnlɛ nda ti se koro na tii gbɔn wa wunlunaɲa wi na. Ki kala na, ma pan we yɛɛ yan.»

⁸Kona, a mɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Sɛnrɛ nda maa yuun ta kpe woro wa kaselege. Mboro m̀ari jate mari yo ma yɛ.»

⁹Ki leele mbele pe ni fuun p̀aa pye na jaa mbe we kan waa fyɛ. P̀aa pye naga jate fɔ ki sɛnrɛ ti yaa we wire ti fanla we na, mbe ti we tunngo ki yerege.

E, Yɛnɲɛlɛ, ki yaga ma fannga le na ni koni mbe tunngo pye!

¹⁰Ko pungo na, pilige ka, Delaya pinambyɔ Shemaya ɲa wila pye Metabeyeli pishyenwoo, a mɪ si kari wi kɔrɔgɔ wa wi go. Mɪla saa wi ta wɪ go ki tɔn wi yɛɛ na. A wɪ silan pye fɔ: «Pan we kari wa Yɛnɲɛlɛ li go ki ni, wa *sherigo gbɔgɔ ki laga *kpoyi ki ni we sa we yɛɛ yan. We kɔrɔ ti tɔn we yɛɛ na, katugu leele pele yen na jaa mbe pan mbɔɔn gbo. Pe yaa si pan mbɔɔn gbo yembinɛ.»

¹¹Ɛɛn fɔ, a mɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi woro ko lere wo wa, ɲa wi ma fe. Lere wiwiin wi yen paa mi yen wi sa ye wa sherigo gbɔgɔ ki ni, poo yaga yinwege na? Mi se ye wa fyew.»

¹²A mɪ sigi wele maga yan fɔ Yɛnɲɛlɛ lo ma l̀aa wi tun na yeri, ɛɛn fɔ Sanbala naa Tobiya poro p̀aa wi kan penjara ni, a wɪ si pan maga Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ ti yo na wogo na. ¹³P̀aa ki penjara ti kan wi yeri, jango wi pan wilan pye mbe fyɛ, mbe ta mbe yenlɛ wi sɛnyoro ti na, mbe kapege ka pye. Kona wi mbaa ko kala lo lɛ mbanla mɛgɛ ki jɔgɔ, mbe fɛrɛ wa na na^o.

¹⁴E, na Yɛnɲɛlɛ, jatere pye Tobiya naa Sanbala pe na, ma pe sara ma yala pe kapyegele ke ni, ma jatere pye fun Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ jele Nowadiya wi na konaa Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ sanmbala pe na, poro mbele p̀aa pye na jaa mbanla pye mbaa fyɛ we.

¹⁵Ki pye ma, mbogo ki kanga kɪla kɔ Eluli^p yɛngɛ ki pilige nafa ma yiri kanɲurugo wogo ki na. P̀aa ki tunngo ki pye piliye nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri shyen ni. ¹⁶Naa we juguye pe ni fuun konaa cɛngɛlɛ ɲgele ke yen ma we maga, p̀aa kaa ki wogo ki logo, a p̀ɛ si fyɛ, ma fɛrɛ shɔ fɔ jɛngɛ, katugu p̀aa ki jɛn ma yo fɔ ki tunngo kɪla pye ma yala Yɛnɲɛlɛ li nandanwa kala lo ni.

¹⁷Ki wagati wi ni, Zhuda tara legbɔɔlɔ p̀ɛlɛ la pye na sɛwɛɛlɛ torogi Tobiya wi kan, a wo fun wila pele torogi pe kan. ¹⁸Ko la pye ma, katugu Zhuda tara woolo pe lɛgɛrɛ la wugu ma yɔn kan Tobiya wi yeri mbe pye

^o 6.12-13: Ʋga lasiri wɪ yo lere si daga mbe pye, naa Shemaya wila pye na jaa Nehemi wigi pye, ko ki yen naga nari ma yo Shemaya wi yen Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ yagboyoo (Dete 13.3; 18.20; Eza 8.19-20). P 6.15: Eluli yɛngɛ ki ma saa to ma yala uti yɛngɛ naa sɛpitamburu yɛngɛ ko ni. Mbogo ki kanga kɪla kɔ yɛlɛ cɛnnɛ tijɛrɛ naa nafa shyen ma yiri kanɲurugo (445) wolo lo ni, eluli yɛngɛ ki ni, na Zhezu Kirisi wi fa se.

wi ni, mà jen wila pye Zhufuye naŋa Ara wi pinambyɔ Shekaniya wi nafa. Tobiya wi yeera pinambyɔ Yohana wila Berekiya pinambyɔ Meshulam wi sumborombyɔ wi pɔri wi jɔ. ¹⁹Pè yeɛ la pye na Tobiya wi metanga yinri na yege sɔgɔwɔ konaa na kee ma saa nala senre yuun wi kan fun. Tobiya wila pye na seweele torogi na kan, jaŋgo mbanla kan mbaa fyɛ.

**Pàa pye na Zheruzalemu ca
ki go singi**

7 ¹Naa mbogo kila kaa kan ma kɔ, a mì sigi yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti lele. A wè si yeyɔnrɔ kɔɔsifenne, naa yurukɔɔlɔ konaa ***Levi setirige piile** pe tegetege wa pe tunndo ti na. ²A mì si Zheruzalemu ca kagala ke go le na nɔsepyɔ Hanani wo naa Hananiya pe kee, wo ŋa wila pye ***malaga sigego** ki go na we, katugu wila pye lesinŋe, na fyɛ Yenŋele li yege ma we lelegere na. ³A mì sigi yo pe kan fɔ Zheruzalemu ca kɔɔrɔ tii daga mbaa yenŋele fɔ sa gbɔn yɔnlɔ ki sa ŋgban. Yɔnlɔkɔgɔ kɔɔrɔ ti daga mbe tɔnndo mbe sɔgɔsɔgɔ sanni yeyɔnrɔ kɔɔsifenne pe sa tigi tunŋgo ki na paa kee. Zheruzalemu ca woolo paa ca ki kɔɔsi paa ki waa paa pe ye kaan. Pele mbe yere wa ca ki kɔɔsiri pyesara ti ni. Pele mbe yereyere wa pe yinre ti yesinme na.

⁴Zheruzalemu ca nawa pila pye ma pyeele konaa ma gbɔgɔ. Eɛn fɔ leele pe sila pye ma lege wa ki ni, ki yinre ti sila si ta mbe kan naa fɔnŋgo.

**Zhufuye kɔŋgbanmbala mbele
pàa yiri wa kulowo pi ni
ma sɔngɔrɔ ma pan pe tara
(Esidi 2.1-70)**

⁵Kona, a na Yenŋele lì sigi le wa na nawa fɔ mbe legbɔɔlɔ, naa tara teelee konaa leele sanmbala pe yeri mbe pe gbogolo mbe pe jiri. Leele mbele pàa keli ma yiri wa kulowo pi ni ma pan, pàa pe jiri ma pe mere ti yɔnlɔgɔ sewe ŋa ni, a mì suu yan. A mì si wele wa wi ni, maga yan wa fɔ:

⁶Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wila Zhuda kinda woolo mbele koli ma kari pe ni wa kulowo pi ni, mbele pàa kaa sɔngɔrɔ ma yiri wa kulowo pi ni ma pan wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda kinda wi ni, pe ni fuun nungba nungba wa pe cara ti ni, pe mere ti nda: ⁷Zorobabeli, naa Zhozuwe, naa Nehemi, naa Azariya, naa Araamiya, naa Nahamani, naa Maridoshe, naa Bilishan, naa Misipereti, naa Bigivayi, naa Nehumu konaa Baana poro pàa pe yege sin ma pan pe ni.

Izirayeli woolo nambala pe yɔn koyi ŋga yeɛn:

⁸Parewɔshi setirige piile pàa pye lere waga shyen naa cenme naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri shyen (2 172).

⁹Shefatiya setirige piile pàa pye lere cenme taanri naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri shyen (372).

¹⁰ Ara setirige piile pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri shyen (652).

¹¹ Pahati Mowabu setirige piile, poro mbele pàa yiri wa Zhouwe naa Zhouwe seye yi ni, pàa pye lere waga shyen naa cənme kəɔtaanri naa lere ke ma yiri kəɔtaanri (2 818).

¹² Elamu setirige piile pàa pye lere waga kele naa cənme shyen naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri tijere (1 254).

¹³ Zatu setirige piile pàa pye lere cənme kəɔtaanri naa nafa shyen ma yiri kanğurugo (845).

¹⁴ Zakayi setirige piile pàa pye lere cənme kəɔshyen naa nafa taanri (760).

¹⁵ Binuyi setirige piile pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa shyen ma yiri kəɔtaanri (648).

¹⁶ Bebaya setirige piile pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa ma yiri kəɔtaanri (628).

¹⁷ Azigadi setirige piile pàa pye lere waga shyen naa cənme taanri naa nafa ma yiri shyen (2 322).

¹⁸ Adonikamu setirige piile pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa taanri ma yiri kəɔshyen (667).

¹⁹ Bigivayi setirige piile pàa pye lere waga shyen naa nafa taanri ma yiri kəɔshyen (2 067).

²⁰ Adini setirige piile pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa shyen ma yiri ke ma yiri kanğurugo (655).

²¹ Ateri setirige piile mbele pàa yiri wa Ezekiyasi sege ki ni, pàa pye lere nafa tijere ma yiri ke ma yiri kəɔtaanri.

²² Hashumu setirige piile pàa pye lere cənme taanri naa nafa ma yiri kəɔtaanri (328).

²³ Bezayi setirige piile pàa pye lere cənme taanri naa nafa ma yiri tijere (324).

²⁴ Harifu setirige piile pàa pye lere cənme naa ke ma yiri shyen (112).

²⁵ Gabawon ca woolo pàa pye lere nafa tijere ma yiri ke ma yiri kanğurugo.

²⁶ Betileemu ca woolo, naa Netofa ca woolo pàa pye lere cənme naa nafa tijere ma yiri kəɔtaanri (188).

²⁷ Anatoti ca woolo pàa pye lere cənme naa nafa ma yiri kəɔtaanri (128).

²⁸ Beti Azimaveti ca woolo pàa pye lere nafa shyen ma yiri shyen.

²⁹ Kiriya Yeyarimu ca woolo, naa Kefira ca woolo konaa Beeroti ca woolo pàa pye lere cənme kəɔshyen naa nafa shyen ma yiri taanri (743).

³⁰ Arama ca woolo konaa Geba ca woolo pàa pye lere cənme kəgəlɔni naa nafa ma yiri nungba (621).

³¹ Mikimashi ca woolo pàa pye lere cənme naa nafa ma yiri shyen (122).

³²Beteli ca woolo konaa Ayi ca woolo pàa pye lere cɛnmɛ naa nafa ma yiri taanri (123).

³³Nebo ca sannga ki woolo pàa pye lere nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri shyen.

³⁴Elamu sanɲa wi setirige piile pàa pye lere waga kele naa cɛnmɛ shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri tijerɛ (1 254).

³⁵Harimu setirige piile pàa pye lere cɛnmɛ taanri naa nafa (320).

³⁶Zheriko ca woolo pàa pye lere cɛnmɛ taanri naa nafa shyen ma yiri kanɲurugo (345).

³⁷Lɔdi ca, naa Hadidi ca konaa Ono ca woolo pàa pye lere cɛnmɛ kɔlɔshyen naa nafa ma yiri nungba (721).

³⁸Senaa ca woolo pàa pye lere waga taanri naa cɛnmɛ kɔlɔjerɛ naa nafa ma yiri kɛ (3 930).

³⁹***Saraga wɔfenne** mbele pàa pye Yedaya setirige piile, ma yiri wa Zhozuwe sege ki ni, pàa pye lere cɛnmɛ kɔlɔjerɛ naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri taanri (973).

⁴⁰Imɛri setirige piile pàa pye lere waga kele naa nafa shyen ma yiri kɛ ma yiri shyen (1 052).

⁴¹Pashuri setirige piile pàa pye lere waga kele naa cɛnmɛ shyen naa nafa shyen ma yiri kɔlɔshyen (1 247).

⁴²Harimu setirige piile pàa pye lere waga kele naa kɛ ma yiri kɔlɔshyen (1 017).

⁴³Levi setirige piile mbele pàa pye Zhozuwe, naa Kadimiyeli pe seye woolo ma yiri wa Hodiva setirige ki ni, pàa pye lere nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri tijerɛ.

⁴⁴Yurukɔlɔ mbele pàa pye Asafu setirige piile, pàa pye lere cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri kɔlɔtaanri (148).

⁴⁵Yeyɔnrɔ kɔrɔsifenne mbele pàa pye Shalumu setirige piile, naa Ateri setirige piile, naa Talimɔ setirige piile, naa Akubu setirige piile, naa Hatita setirige piile konaa Shobayi setirige piile, pàa pye lere cɛnmɛ naa nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔlɔtaanri (138).

⁴⁶***Netiniyɛnye** poro la welɛ Ziha setirige piile, naa Hasufa setirige piile, naa Tabahɔti setirige piile, ⁴⁷naa Kerɔsi setirige piile, naa Siya setirige piile, naa Padɔn setirige piile, ⁴⁸naa Lebana setirige piile, naa Hagaba setirige piile, naa Salimayi setirige piile, ⁴⁹naa Hana setirige piile, naa Gideli setirige piile, naa Gahari setirige piile, ⁵⁰naa Erewaya setirige piile, naa Erezɛn setirige piile, naa Nekoda setirige piile, ⁵¹naa Gazamu setirige piile, naa Uza setirige piile, naa Paseya setirige piile, ⁵²naa Besayi setirige piile, naa Mewunimu setirige piile, naa Nefisimu setirige piile, ⁵³naa Bakibuki setirige piile, naa Hakufa setirige piile, naa Harihuri setirige piile, ⁵⁴naa Baziliti setirige piile, naa Mehida setirige piile, naa Harisha setirige piile, ⁵⁵naa Barikɔsi setirige piile, naa Sisera

setirige piile, naa Tama setirige piile, ⁵⁶naa Neziya setirige piile konaa Hatifa setirige piile pe ni.

⁵⁷Salomɔ tunmbyeele pe setiriye piile poro la wele Sotayi setirige piile, naa Sofereti setirige piile, naa Perida setirige piile, ⁵⁸naa Yaala setirige piile, naa Darikon setirige piile, naa Gideli setirige piile, ⁵⁹naa Shefatiya setirige piile, naa Hatili setirige piile, naa Pokereti Hazebayimu setirige piile konaa Amɔ setirige piile pe ni. ⁶⁰Netiniyenye poro naa Salomɔ tunmbyeele pe setiriye piile pe ni fuun paa pye lere cenme taanri naa nafa tijere ma yiri ke ma yiri shyen (392). ⁶¹Leele mbele paa yiri wa Teli Mela ca, naa Teli Harisha ca, naa Kerubu Adon ca konaa wa Imeri ca, poro mbele pe sila pe teleye setiriye yi jen konaa pe cengele ke ni, mbege naga fo pe yen Izirayeli woolo poro pele, pe mere tori yeen: ⁶²Delaya setirige piile, naa Tobiya setirige piile konaa Nekoda setirige piile. Paa pye lere cenme kogoloni naa nafa shyen ma yiri shyen (642).

⁶³Saraga wofenne pele la pye ki cenlomɔ nungba pi na fun. Poro la wele Hobaya setirige piile, naa Hakɔzi setirige piile konaa Barizilayi setirige piile. Ki Barizilayi wila Galaadi tara fenne naga Barizilayi wi sumborombiile wa pori wi jo, ki pye ma, a pe sigi mege ki taga wi na. ⁶⁴Paa pe teleye setirige mere sewe wi lagaja, pe sila wi yan. Ki pye ma, a pe nee pe jate fo pe yen fyongo ni; a pe si pe wo wa *saraga wogotunngo ki ni. ⁶⁵A gboforoneri wi si pe pye ma yo fo paga kaa yaara nda ti yen *kpoyi ti kaa, fo saraga wofɔ wa mbe ka sa ta wi Yengele li yewe Urimu naa Tumimu wi ni gben, mbege kala li yege jen^a.

⁶⁶Izirayeli woolo mbele fuun paa yiri wa kulowo pi ni ma pan, paa pye lere waga nafa shyen ma yiri shyen naa cenme taanri naa nafa taanri (42 360). ⁶⁷Pe sila pe kulonambala naa pe kulojaala poro jiri mbe pe pinle wa. Poro la pye lere waga koloshyen naa cenme taanri naa nafa ma yiri ke ma yiri koloshyen (7 337). Yurukoolo nambala naa jele la pye pe ni, paa pye lere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kangurugo (245). Shonye cenme koloshyen naa nafa ma yiri ke ma yiri kogoloni (736) naa sofile worosoye cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kangurugo (245) la pye pe yeri, ⁶⁸naa yongomeye cenme tijere naa nafa ma yiri ke ma yiri kangurugo (435) ni konaa sofilele waga kogoloni naa cenme koloshyen naa nafa (6 720) ni.

⁶⁹Seye teele legere la yarikanra kan mbogo ki kanga wogo ki na. Gboforoneri wila te pyo waga kele (1 000) kan, naa wojengele nafa shyen ma yiri ke konaa saraga womo tunngo yariporo cenme kangurugo naa nafa ma yiri ke (530) ni.

⁷⁰Seye teele paa yarikanra nda kan tunngo ki wogo ki na, tila pye te pyo waga nafa (20 000) konaa warifuwe culo waga kele naa cenme (1

^a 7.65: Eki 28.30; Dete 33.8

100) ni. ⁷¹Izirayeli woolo sanmbala poro la tɛ pyɔ waga nafa (20 000) kan, naa warifuwe culo waga kele (1 000) konaa saraga wɔfenne yaripɔɔ nafa taanri ma yiri kɔlɔshyen ni.

⁷²Kona saraga wɔfenne, naa Levi setirige piile, naa yeyɔnrɔ kɔɔsifenne, naa yurukɔlɔ, naa leele sanmbala pe ni, naa Netiniyenye konaa Izirayeli woolo pe ni fuun pe ni, pɛ si saa cen wa pe cara ti ni.

**Ɛsidirasi wila Yɛnɛlɛ li lasiri
sewe wi kara janwa wi kan**

Yɛlɛ li yɛngɛ kɔlɔshyen wogo kila gbɔn maga ta Izirayeli woolo pe cen wa pe cara ti ni makɔ.

8 ¹Kona, laga ŋga ki yɛn wa Tɔnmɔ yeyɔngɔ ki yɛgɛ, a janwa wi ni fuun wɔ si yɔn wa nungba ma saa pe yɛgɛ gbogolo wa ki na. A pɛ sigi yo ***lasiri sewɛ jɛnfɔ** Ɛsidirasi wi kan ma yo wi pan Moyisi ***lasiri sewɛ** wi ni, wo ŋa Yawe Yɛnɛlɛ lɔa kan ***Izirayeli** woolo pe yeri we. ²Kona, yɛlɛ li yɛngɛ kɔlɔshyen wogo ki pilige kɔngbanŋga ki na^r, Ɛsidirasi we, wo ŋa wila pye fun ***saraga wɔfɔ** wɔ si pan sewɛ wi ni janwa wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, nambala naa jɛlɛ, konaa mbele fuun pe mbaa ya mbe senrɛ ti logo mberi kɔɔ jɛn.

³A wɔ si sewɛ wi kara pe kan maga lɛ pinliwɛ pi ni fɔ ma saa gbɔn yɔnɔfugo ki na. Wila pye ma yere wa laga ŋga kila pye wa Tɔnmɔ yeyɔngɔ ki yɛgɛ ki na, wa nambala, naa jɛlɛ konaa mbele fuun pe mbaa ya mbe senrɛ logo mberi kɔɔ jɛn pe yɛgɛ sɔgɔwɔ nari kara.

⁴Paa yeresaga ka gbegele tire ni ki kala li mɛgɛ na. Pa lasiri sewɛ jɛnfɔ Ɛsidirasi wila pye ma lugu ma yere ki na. Matitiya, naa Shema, naa Anaya, naa Uri, naa Hilikiya konaa Maaseya poro la pye ma yere wi tanla wa wi kalige kɛɛ ki na; Pedaya, naa Mishayeli, naa Malikiya, naa Hashumu, naa Hashabadana, naa Zakari konaa Meshulamu poro la pye ma yere wa wi kameŋgɛ kɛɛ ki na. ⁵A Ɛsidirasi wɔ si sewɛ wi yɛngɛ janwa wi ni fuun wi yɛgɛ na, katugu wila pye ma yere yeresaga ki na leele pe ni fuun pe go na. Naa wila kaa sewɛ wi yɛngɛ sanga ŋa ni, a leele pe ni fuun pɛ si yiri ma yere. ⁶A Ɛsidirasi wɔ si Yawe Yɛnɛlɛ li sɔn, Yɛnɛlɛ ŋgbɔgɔ ye. Kona, a leele pe ni fuun pɛ sigi shɔ mɛɛ pe keyen yi yirige wa naayeri ma yo fɔ: «***Anmiina**, anmiina!» Ko pɔngɔ na, a pɛ si fɔli ma pe yɛrɛ ti jiile wa tara Yawe Yɛnɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ mali gbɔgɔ. ⁷Kona Zhouuwe, naa Bani, naa Sherebiya, naa Yamini, naa Akubu, naa Shabetayi, naa Hodiya, naa

^r 8.2: Yɛlɛ li yɛngɛ kɔlɔshyen wogo ki pilige kɔngbanŋga ki na, ko yɛngɛ ko ki ma saa yala ɔkitɔburu yɛngɛ ki ni. Wagati ŋa wɔ naga laga ki laga ŋga ki ni wi torɔngɔlɔ, ki yɛlɛ cɛnmɛ tijɛrɛ naa nafa shyen ma yiri kɔngurugo (445) wolo li ni, a pɛ si jɛn ma Zhezu Kirisi wi se. Nala ko pilige ko ki pan ma pye Zhufuye pe yeri yɛlɛ li yɛngɛ ki pilige kɔngbanŋga ye. Ki fɛti pilige ki ka gbɔn pe ma mbaanra win ki nɔgɔ (Levi 23.24).

Maaseya, naa Kelita, naa Azariya, naa Yozabadi, naa Hana, naa Pelaya konaa ***Levi setirige piile** sanmbala pe ni, pe nɛɛ lasiri senre ti kɔɔ wi yuun leele pe kan, ma pe ta wa pe yeresara ti na. ⁸Pàa pye na Yɛnɛɛɛ li lasiri sɛwɛ senre ti kara nari finligi na kee, nari kɔɔ wi yuun, janɔɔ nda pɛ kara leele peri logo pe wali ti na.

⁹Naa janwa wi ni fuun wila kaa lasiri sɛwɛ senre ti logo paa ti kara, a pe ni fuun pe nɛɛ gbele. Kona Nehemi ɲa wila pye gboforonɛri wo naa Ɛsidirasi ɲa wila pye saraga wɔfɔ naa lasiri sɛwɛ jɛnfɔ konaa Levi setirige piile mbele pàa pye na leele pe nari pe ni, pɛ si leele pe pye fɔ: «Ki nala pilige ɲa ki yɛn ma tɛɛ ki yɛ Yawe Yɛnɛɛɛ, we Yɛnɛɛɛ li kan. Ki kala na yaga ka yɛɛ san mbaa gbele.» ¹⁰Ko pɔngo na, a Ɛsidirasi wɛ si pe pye naa fɔ: «Yaa kee ye yinre ye sa yaakara jɛndɛ ka, ye sinmɛ taan wɔ. Yaa-kara woro mbele yeri ma gbɛɛɛ, ye ta kan pe yeri, katugu ki pilige ɲa ki yɛn ma tɛɛ ki yɛ ***we Fɔ** wo kan. Yaga ka pye yɛsanga ni, mà jɛn Yawe Yɛnɛɛɛ li nayinmɛ mba kan po pi yɛn ye fanɲga ye.»

¹¹Levi setirige piile pàa pye na leele pe kotogo ki sogo pe na na yuun fɔ: «Ye pyeri, yaga ka yɛɛ san, katugu ki pilige ɲa ki yɛn ma tɛɛ ki yɛ Yɛnɛɛɛ li kan.» ¹²Kona, a leele pe ni fuun pɛ si kari pe yinre mbe sa li mbe wɔ, mbe yaakara kan fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yeri konaa mbe yɔɔrimɔ gbɔɔ pye, katugu senre nda pàa kara mari yɛɛ yo pe kan, pàa ti logo.

Pàa Gbataala nɔɔɔ feti wi pye

¹³Pilige shyen wogo ki na, a Izirayeli woolo seye teeɛ pe ni fuun, naa saraga wɔfɛnnɛ pe ni konaa Levi setirige piile pe ni, pɛ si saa pe yɛɛ gbogolo wa lasiri sɛwɛ jɛnfɔ Ɛsidirasi wi tanla, janɔɔ mbe lasiri sɛwɛ senre ti cancan jɛɲɛ. ¹⁴Ki lasiri sɛwɛ ɲa Yawe Yɛnɛɛɛ làa kan Moyisi wi yeri, a wùu kan Izirayeli woolo pe yeri, a pɛ sigi yan ki yɛn ma yɔnɔɔɔ wa wi ni fɔ feti ɲa wi maa piin yɛɛ li yɛɲɛ kɔɔshyɛn wogo ki ni wi nɔɔɔ, Izirayeli woolo pe daga mbaa cɛɛn gbataala nɔɔɔ^s. ¹⁵Fɔ ki daga pege wogo ki yari cara ti ni fuun nungba nungba ti ni konaa wa Zheruzalɛmu ca mbe yo fɔ: «Ye yiri ye kari wa yanwira ti na, ye sa oliviye tire nda pɛ sanri ti njere ta kɔn ye pan ti ni, naa yan oliviye tire njere ta ni, naa miriti tipire njere ta ni, naa sɛngɛmbanra ni konaa tire nda ti fun ti njere ta ni, ye pan ye gbataala kan ti ni mbe yala ki yɛn ma yɔnɔɔɔ yɛɛ ɲa na ki ni^t.»

¹⁶Kona, a leele pɛ si yiri ma kari ma saa tire njere ti kɔn ma pan ti ni, mɛɛ gbataala kankan wa pe biriyyinre ti go na, naa wa pe lara nawa, naa wa Yɛnɛɛɛ li ***sherigo gbɔɔɔ** londo ti ni, naa wa Tɔnmɔ yeyɔɲɔɔ laga ki na konaa wa Ɛfirayimu yeyɔɲɔɔ laga ki na. ¹⁷Leele mbele fuun pàa yiri wa kulowo pi ni ma pan, pàa gbataala kan ma cɛn wa ti ni. Maga ɛ wa

^s 8.14: Nɔmbu 29.12-39 ^t 8.15: Levi 23.37-40

Nuni pinambyɔ Zhozuwe wi wagati wi na fɔ ma pan ma gbɔn ki pilige ki na, Izirayeli woolo pe sila ki fɛti cɛnlɛ wa pye mbe yan gbɛn. Pàa yɔgɔri fɔ jɛngɛ.

¹⁸Pàa pye na Yɛnɛɛlɛ li lasiri sɛwɛ sɛnrɛ ti kara pilige nungba nungba pyew, maga lɛ fɛti wi pilige kongbannga ki na fɔ ma saa gbɔn pilige punɔgo wogo ki na. Pàa fɛti wi pye fɔ ma saa gbɔn piliye kɔlɔshyɛn. Pilige kɔlɔtaanri wogo ki na, a pɛ si gbogolo ma Yɛnɛɛlɛ gbɔgo ma yala ki lasiri konɔ li ni^u.

Izirayeli woolo
pàa yere pe kapere ti na
mari yo Yɛnɛɛlɛ li kan

9 ¹Kona ki yɛngɛ nungba ki ni, ki pilige nafa ma yiri tijɛrɛ wogo ki na, a ***Izirayeli** woolo pɛ si gbogolo ma ***yɛngɛ lɛ**. Pàa jatɛrɛ piriwɛn yaripɔɔ lɛ konaa ma tara wo pe yɛɛ na mbege naga fɔ pɛ pe yɛɛ tirige. ²Leele mbele pàa pye Izirayeli woolo piseele pɛ si laga mbele fuun pàa pye nambanmbala pe na ma cɛn pe yɛ. A pɛ sigi yo maga naga fɔ pɛ kapere pye poro naa pe tɛɛɛɛ pe ni. ³A pɛ si yiri ma yere ma koro wa pe yeresara, a pɛ Yawɛ Yɛnɛɛlɛ, pe Yɛnɛɛlɛ li ***lasiri** sɛwɛ wi kara pe kan fɔ ma saa gbɔn lɛri taanri. Ko punɔgo na, a pɛ si lɛri taanri pye naa ma pe kapere ti yo, konaa ma fɔli Yawɛ Yɛnɛɛlɛ, pe Yɛnɛɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ mali gbɔgo.

⁴Kona, a Zhozuwe, naa Bani, naa Kadimiyɛli, naa Shebaniya, naa Buni, naa Sherebiya, naa Bani konaa Kenani pɛ si lugu ma yere wa yeresaga nga pàa gbegele ***Levi setirige piile** pe kan ki na, ma gbele ngbanga ma Yawɛ Yɛnɛɛlɛ, pe Yɛnɛɛlɛ li yɛnri.

⁵Ko punɔgo na, Levi setirige piile wele, Zhozuwe, naa Kadimiyɛli, naa Bani, naa Hashabiniya, naa Sherebiya, naa Hodiya, naa Shebaniya konaa Petaya pɛ sho fɔ: «Ye yiri ye yere, yaa Yawɛ Yɛnɛɛlɛ, ye Yɛnɛɛlɛ li sɔnni wagati wi ni fuun konaa sanga pyew.»

Levi setirige piile
pàa Yɛnɛɛlɛ li yɛnri

Yawɛ Yɛnɛɛlɛ, ti leele paa ma mɛgɛ nga kɔ gbɔgo ki sɔnni, ko nga kɔ gbɔgo ma wɛ duwaw wi ni fuun naa sɔnmɔ pi ni fuun pi na we.

⁶Mboro nungba ma yɛn Yawɛ Yɛnɛɛlɛ lɛ.

Mboro mà naayeri wo naa wi gbemɛ pi ni fuun pi da, ma wɔnnɔgɔlɔ ke da.

Mà tara to naa yaara nda fuun ti yɛn laga ti ni ti da,

^u 8.18: Dete 31.10-11

naa kɔɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti ni.

Mboro ma maa yinwege ki kaan ki yaara ti ni fuun ti yeri.

Naayeri fannga yaara ti maa fɔli ma yege sɔgɔwɔ ɔɔ gbogo.

⁷ Yawe Yenɛle, mboro maa Abiramu wi wɔ.

Mboro maa wi yirige wa Uri ca, wa Kalide tara,

maa wi mege ki taga naa yinri Abirahamu^v.

⁸ Maa ki yan fɔ wi yen ma sin wa wi kotogo ki na ma ni;

kɔ pye ma, a maa si ***yɔn finliwɛ** le wi ni

mbe Kana tara fenne, naa Heti cɛnle woolo, naa Amɔri cɛnle woolo,

naa Perezɛ cɛnle woolo, naa Zhebusi cɛnle woolo konaa Girigasi

cɛnle woolo pe tara ti kan wi setirige piile pe yeri^w.

A mɔ sɛnyoro ti tanga mari yɔn fili, katugu ma yen sinɛ.

⁹ Maa we teleye pe jɔlɔɔ ki yan wa Ezhipiti tara.

Maa pe gbeere ti logo wa Kɔɔje yɛn wi yɔn na^x.

¹⁰ Maa kacɛn kagala naa kagbɔɔlɔ pye ***Farawɔn** wi na,

naa wi legbɔɔlɔ pe ni fuun pe na

konaa wi tara woolo pe ni fuun pe na,

katugu wa pe yɛ gbɔɔwɔ pi ni paa we teleye pe jɔlɔ yege nga na maa jen.

Kona, a maa si ti a ma mege kɔ yiri jɛnge fɔ ma pan ma gbɔn nala^y.

¹¹ Maa kɔɔje tɔnmɔ pi kɔn shyen wa we teleye pe yege,

a pɛ tanga ma toro tawara na wa wi nandogomɔ.

Ɛn fɔ mbele paa taga pe na na pe puro,

maa pe jaanri wa kɔɔje wi latijugo ki ni

paa yege nga na sinndelege ma kaa tigi tɔnngbɔɔ nɔɔ we^z.

¹² Yɔnlɔ na, maa pye na pe yege sinni kambaaga titɔnlɔɔ yerege ka ni,

yembɛn na pe yege sinni kasɔn titɔnlɔɔ yerege ka ni

na yanwa yinrigi pe kan wa konɔ na pe mbaa le li ni^a.

¹³ Maa tigi wa ***Sinayi** yanwiga ki na.

Maa koro wa naayeri ma para pe ni.

Maa kakɔnnɔdegeɛle sinɛgele kan pe yeri,

naa lasiri sɛnrɛ nda ti yen kaselege woro,

naa kondegeɛle ni konaa ngasegele tiyɔngɔlɔ ni.

¹⁴ Maa pe naga ma ***cɛnpilige** ***kpoyi** ki wogo ki ni.

Maa ngasegele, naa kondegeɛle konaa lasiri kan pe yeri ma

tunmbyee Moyisi wi yɔn^b.

¹⁵ Sanga ɲa ni funɔgo kɔla pe yigi,

maa yaakara kan pe yeri ma yiri wa yenɛle na ma pe funɔgo ki kɔ.

^v 9.7: Zhenɛ 11.31-32; 12.1; 17.5 ^w 9.8: Zhenɛ 15.18-21 ^x 9.9: Ɛki 3.7; 14.10-12

^y 9.10: Ɛki 7.3-12.32 ^z 9.11: Ɛki 14.21-29; 15.4-5 ^a 9.12: Ɛki 13.21; 14.19

^b 9.13-14: Ɛki 19-23

- Sanga ɲa ni wɔɔɔ kɪla pe yigi,
 maa ti a tɔnmɔ janri ma yiri wa walaga ki ni ma pe wɔɔɔ ki kɔ.
 Tara nda maa wugu pe kan ti wogo na, mbe kan pe yeri,
 maa ki yo pe kan fɔ pe sa ye wa peri shɔ peri ta^c.
- 16 Ɛɛn fɔ poro wele, we tɛɛye wele,
 paa pe yɛɛ gbɔɔɔ, ma pe yɛɛ pye nuɲgbɔɲɔɲɔ fɛnnɛ.
 Pe sila tanga ma ɲgasegele ke na.
- 17 Paa je mbe logo ma yeri, ma fɛɛɛ kagbɔɔɔɔ ɲgele maa pye pe kan ke
 na.
 Paa pe yɛɛ pye nuɲgbɔɲɔɲɔ fɛnnɛ,
 ma yiri ma je fɔ pe yen na to wa jaa mbe tɛɛɛ pe yɛɛ go na, mbe
 sɔɲɔɔ wa pe kulowo pi ni wa Eɓhipiti tara.
 Ɛɛn fɔ mboro wo na, ma yen Yenɲɛle na li maa leele kala yari.
 Ma yen yinriwe tafa ma pye yuɲgbɔɔɔ tafa.
 Maa nawa ɲɔɲɔ jaga jaga, ma kagbaraga kɪ gbɔɔɔ.
 Ki kala na, ma sila je pe na^d.
- 18 Ali sanga ɲa ni paa tugurɔn ti yan ma napige yanlɛɛ ki gbɛgele pe
 yɛɛ kan,
 ma yo fɔ: «We Yenɲɛle li na,
 lo na li we yirige wa Eɓhipiti tara!»
 Paa ki pye ma, ma kapegbɔɔ pye ma na^e.
- 19 Mboro wo na, wa ma yinriwe tawa gbɔɔ pi ni,
 ma sila laga pe na wa *gbinri wi ni.
 Kambaaga titɔnɔɔ yerege kɪla pye na pe yege sinni na kɔnɔ li nari
 pe na yɔnɔ na,
 ki sila pe yege sinmɛ pi yaga.
 Yɛmbɛɛ, kasɔn titɔnɔɔ yerege kɪla koro na yanwa yinrigi pe kan
 wa kɔnɔ na pe mbaa lɛ li ni^f.
- 20 Maa ma yinne jenne li kan pe yeri,
 jaɲɔ paa kagala kɔɔ jenni.
 Ma sila je mbaa *manɛ wi kaan pe yeri paa kaa.
 Maa tɔnmɔ kan pe yeri ma pe wɔɔɔ ki kɔ.
- 21 Yeɛ nafa shyen na paa pye wa gbinri wi ni li ni, maa pe kala li yɔn
 pe kan.
 Pe sila yaraga ka kpɛ la.
 Pe yaripɔɔ ti sila lɛ mbe kɔɔnɔ, pe tɔɔɔ ti sila tinndi pe na^g.
- 22 Maa ti a pɛ ya wunluwa tara legere naa cengele ni.
 A maa si ki woolo pe tara ti kan pe yeri peri yeɛle pe yɛɛ na,
 fɔ ma saa gbɔn wa ti kɔɲɔɔ ke na.

^c 9.15: Ɛki 16.14-15; 17.1-7; Dete 1.21 ^d 9.16-17: Nɔmbu 14.1-14; Dete 1.26-33

^e 9.18: Ɛki 32.1-6 ^f 9.19: Nɔmbu 9.15-23; Dete 8.2-4 ^g 9.21: Dete 2.7; 8.4; 29.5

- Pàa Eshibon ca wunlunana Sihon wi tara
to naa Bazan tara wunlunana Ogi wi tara ti sho mari ta^h.
- 23 Maa setirige piile legere kan pe yeri paa naayeri wonngolo ke yen.
Tara nda maa yo pe teleye pe sari sho peri ta,
maa kari pe ni wa ti niⁱ.
- 24 Pe setirige piile paa saa ye wa ti ni mari sho mari ta.
Kona mbele paa pye ma cen wa tara ti ni, Kana tara fenne wele,
a ma si ki Kana tara fenne pe go sogo pe kan,
ma pe le pe kee,
ma pinle ki tara ti wunlumbolo konaa ki tara woolo pe ni,
jango ki ka pe ndanla pe pe yigi yege nga na, pe pe yigi ma^j.
- 25 Cara nda pe malaga sigembo ro kan mari maga,
paa ti sho mari ta konaa tara nda ti yen tanra ti ni.
Yinre nda tila pye ma yin yarijende cenle pyew ta ni,
paa ti sho mari ta,
naa tonmo were ni nda paa wo mako,
naa *erezen keere ni, naa oliviye tire keere ni
konaa tire nda ti maa seni ti legere ni.
Ma kajenge gbogo ki kala na, pe li ma tin, fo ma tugbolo;
paa pye na pe yinwege ki piin wa tanwa pi ni^k.
- 26 Een fo pe sila logo ma yeri, paa yiri ma je ma na.
Paa pungo le ma lasiri wi ni.
Ma yon senre yofenne mbele paa pye na pe ngbanga ma yo pe
songoro ma korogo paa pe gbo.
Paa kapegboro pye ma na.
- 27 Ki pye ma, a ma si pe le pe juguye pe kee,
a pe pe jolo jenge.
Een fo ma pe ta wa pe jologo ki ni,
paa gbele mo yeri ma pe saga.
Mboro wo na, mo ta wa naayeri, wa yenyele na, maa pe gbelege ki
logo.
Wa ma yinriwe tawa gbao pi ni, a ma si shofenne torogo,
a pe pan ma pe sho pe juguye pe kee.
- 28 Een fo naa paa kaa wogosaga ta,
a pe sigi le naa na kapege piin ma yege songwo.
Kona, a ma si pe le naa pe juguye pe kee,
a pe pe jolo.
Een fo, a pe si gbele mo yeri naa fonngo ma pe saga.
Mboro wo na, mo ta wa naayeri, wa yenyele na,

^h 9.22: Nambu 21.21-35 ⁱ 9.23: Zhené 15.5; 22.17; Zhouz 3.14-17 ^j 9.24: Zhouz 11.23

^k 9.25: Dete 6.10-12; 8.7; Zhouz 24.13

- a mà si pe gbelege ki logo.
 Wa ma yinriwe tawa gbɔɔ pi ni, màa pe shɔ shɔsaga lɛgere na¹.
- 29 A mà si pe nḡbanga ma yo pe sɔngɔɔ pe pan
 paa tanri ma lasiri wi na.
 Ɛn fɔ pàa pe yɛe gbɔɔ, pe sila yenlɛ mbɔɔn nḡgasegele senre ti logo.
 Pàa ma kakɔnnɛgɛngɛle ke jɔɔ,
 ma sigi ta koro ke ma yinwege kan mbele pe maa tanri ke na pe
 yeri.
 Pàa yiri ma je ma pe yɛe pye nungbonḡbanla fenne,
 pe sila yenlɛ mbe logo^m.
- 30 Maa pe kala li kun ma yɛe ni yegɛle lɛgere ni.
 Maa ma yinne li le ma yɔn senre yofenne pe ni,
 a poro pe yeri.
 Ɛn fɔ pe sila nungbolo jan mbe logo.
 Kona, a mà si pe le cɛngɛle kele yegɛ kɛɛⁿ.
- 31 Ɛn fɔ, konaa ki ni fuun, wa ma yinriwe tawa gbɔɔ pi ni,
 ma sila pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew,
 ma sila si je pe na,
 katugu ma yen Yenḡele na li maa yinne kaan konaa na leelee yinriwe
 taa.
- 32 Koni, we Yenḡele, Yenḡele nḡbɔɔ, yawa yen ma ni,
 a mà pye fyereyaraga.
 Mà koro sinḡe wa ma yɔn finliwe pi ni konaa ma koro na kajɛngɛ
 piin we kan;
 jɔlɔɔ nḡa kɔ we ta,
 woro naa we wunlumbolo, naa we tara teelee,
 naa we ***saraga wɔfenne**, naa we Yenḡele yɔn senre yofenne,
 naa we teleye konaa tara woolo pe ni fuun pe ni,
 maga le wa Asiri tara wunlumbolo pe wagati wi na fɔ ma pan ma
 gbɔn nala,
 maga ka ki jɔlɔɔ ki jate kala jɛɛle^o.
- 33 Kala na fuun màa ti, a lɛ we ta,
 tanga yen ma yeri ki wogo ki ni fuun ki ni,
 katugu ma yen senre nungba yofɔ.
 Ɛn fɔ woro wo na, wɛ kapege pye.
- 34 We wunlumbolo, naa we tara teelee,
 naa we saraga wɔfenne konaa we teleye pe ni,
 pe sila tanga ma lasiri wi na;
 pe sila ma nḡgasegele ke yigi,

¹ 9.26-28: Kiti 6.3-6 ^m 9.29: Levi 18.5 ⁿ 9.30: 2 Wunlu 17.13-18; 2 Kuro 36.15-21
^o 9.32: 2 Wunlu 15.19,29; 17.3-6; 18.9,13; 24.10-17; 25.1-22; Ɛsidi 4.1-7

- yerewe senre nda màa yo pe kan pe sila ti logo.
 35 Sanga ña ni pàa pye wa pe wunluwo tara ti ni,
 màa kajenge gbogo pye pe kan,
 ma pe ta pàa pye na yogori wa ki kajenge ki ni,
 konaa tara gbende tanra nda màa kan pe yeri,
 ma pe ta wa ki tara ti ni,
 pe sila ma gbogo,
 pe sila si laga pe kapyere tijangara ti na.
 36 Nala, we mbele wè pye kulolo.
 Tara nda màa kan we teleye pe yeri,
 jango paa ti kere yarilire naa ti yarijende ti kaa,
 wè pye kulolo laga ti ni.
 37 Wunlumbolo mbele mà we le pe kee,
 we kapere ti kala na,
 poro pe yen na ki tara ti yarilire legere ti tonli wi nii.
 Pe yen na we piin yege nga na ki pe ndanla,
 ma pinle we yaayoro ti ni.
 We yen jologo na.

**Leele pàa yere ki yerewe
mbaa tanri lasiri wi na**

10 ¹Kagala ngele fuun kè we ta ke kala na, wège kòn maga tège maga ngban, maga senre ti yonlogo sewe na. We tara teelee, poro naa ***Levi setirige piile** mbele laga we sogwo konaa we ***saraga wofenne** pe ni fuun pè pe kee yonlo taga ki sewe wi na. ²Leele mbele pàa pe kee yonlo li taga ki sewe wi na, pe mere to lari nda: Hakaliya pinambyo Nehemi ña wila pye gboforoneri, naa Sedesiyasi, ³naa Seraya, naa Azariya, naa Zheremi, ⁴naa Pashuri, naa Amariya, naa Malikiya, ⁵naa Hatushi, naa Shebaniya, naa Maluki, ⁶naa Harimu, naa Meremoti, naa Abidiyasi, ⁷naa Daniyeli, naa Gineton, naa Baruki, ⁸naa Meshulamu, naa Abiya, naa Miyamini, ⁹naa Maaziya, naa Biligayi konaa Shemaya. Poro pàa pye saraga wofenne wele.

¹⁰Mbele pàa pye Levi setirige piile poro wele Azaniya pinambyo Zhouwe, naa Binuyi ma yiri wa Henadadi setirige ki ni, naa Kadimiyele, ¹¹naa pe sefenne Shebaniya, naa Hodiya, naa Kelita, naa Pelaya, naa Hana, ¹²naa Mika, naa Erehobu, naa Hashabiya, ¹³naa Zakuri, naa Sherebiya, naa Shebaniya, ¹⁴naa Hodiya, naa Bani konaa Beninu.

¹⁵Tara teelee mbele pàa pe kee yonlo li taga sewe wi na poro la wele Parewoshi, naa Pahati Mowabu, naa Elamu, naa Zatu, naa Bani, ¹⁶naa Buni, naa Azigadi, naa Bebayi, ¹⁷naa Adoniya, naa Bigivayi, naa Adini, ¹⁸naa Ateri, naa Ezekiyasi, naa Azuri, ¹⁹naa Hodiya, naa Hashumu, naa Bezayi, ²⁰naa Harifu, naa Anatoti, naa Nebayi, ²¹naa Magipiyashi, naa

Meshulamu, naa Heziri, ²²naa Meshezabeyeli, naa Zadaki, naa Yaduwa, ²³naa Pelatiya, naa Hana, naa Anaya, ²⁴naa Oze, naa Hananiya, naa Hashubu, ²⁵naa Haloheshi, naa Piliha, naa Shobeki, ²⁶naa Erehumu, naa Hashabina, naa Maaseya, ²⁷naa Ahiya, naa Hana, naa Ana, ²⁸naa Maluki, naa Harimu konaa Baana.

²⁹Mbe taga wa poro na, ***Izirayeli** woolo sanmbala, naa saraga wɔfenne pele ni, naa Levi setirige piile pele ni, naa yeyɔnrɔ kɔrɔsifenne, naa yurukɔɔɔ, naa ***Netiniyenyɛ** konaa leele mbele fuun pàa laga tara sannda ti cengele ke na ma mara ***Yɛnɛle li lasiri** wi na, naa pe jɛele, naa pe pinambiile, naa pe sumborombiile, mbele fuun pàa jilige konaa ma kala jɛn, ³⁰pàa taga pe sefenne mbele pàa pye na jate pe ni ma we pe na. Pàa ***yɔn fɔɔ** lɛ ma wugu ma taga wa mbaa tanri Yɛnɛle li lasiri wi na, wo ɲa làa kan li tunmbyee Moyisi wi yeri, a wùu kan pe yeri we; konaa pàa yo fun fɔ pe yaa Yawe Yɛnɛle, ***we fɔ** we, wi ɲgasegele ke ni fuun ke yigi mbaa tanri ke na, naa wi kakɔndegengele konaa wi kɔndegengele ke ni.

³¹Pàa yo naa fɔ: «Wè yɔn fɔɔ lɛ fɔ we saa we sumborombiile pe kaan cengele kele yɛgɛ woolo yeri paa pe pori, we se sila pe sumborombiile pele kaan we pinambiile pe yeri paa pe pori pe jɛelɛʔ.

³²«Na ki cengele woolo paga pan pe yaripeere ti ni, nakoma yarilire cenle nda fuun ni mbe pan mberi pere ***cɛnpilige** ni nakoma sherege feti pilige niʔ, we se lɔ pe yeri. Yele kɔɔshyɛn kɔɔshyɛn pyew, we yaa tara ti yaga ti wogo yele kɔɔshyɛn wolo li niʔ.

³³«Wègɛ ɲgban we yɛɛ na ma ɲgasele tɛgɛ fɔ we yaa la warifuwe giramu tijere tijere kaan yele nungba nungba pyew we Yɛnɛle li ***sherigo gbɔgɔ** tunndo ti wogo naʔ; ³⁴jango mbaa buru ɲa wi ma kan Yɛnɛle yeri wi gbegɛle, naa muwe ***saraga** konaa ***saraga sogowogo** ɲga ki maa woo pilige pyew ki ni, naa saraga ɲga ki maa woo cɛnpilige ki na, naa yevɔndɔ feti piliye yi na, naa feti piliye sannya yi na, naa yarikanra nda ti tɛgɛ ti yɛ Yɛnɛle kan ti ni, naa saara nda ti ma wɔ mbe Izirayeli woolo pe kapere ti kala yagawa ja ti ni konaa tunngo ɲga fuun ki maa piin wa we Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni, we yaa la ki warifuwe wi kaan ko kala na. ³⁵Woro saraga wɔfenne, naa Levi setirige piile konaa leele sanmbala pe ni, wàa pɛtɛ gbɔn mbe ta mbege jɛn wagati ɲa ni we seye yi nungba nungba pyew yi daga mbaa paan yele pyew kanngire ni yarikanra wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔgɔ ki ni, mbaa ti sori wa Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle li saraga wɔsaga ki na, paa yɛgɛ ɲga na ki yɛn ma yɔnɔgɔ wa lasiri sɛwɛ wi ni we.

¶ 10.31: Èki 34.15-16; Dete 7.3 ¶ 10.32: Yaripeere nda ti senre ti yo to wogo ko na, ye wele wa Èki 20.8-11; Dete 5.12-15 lara ti ni. ¶ 10.32: Wogoyele senre yeri wele wa Èki 23.10-11; Levi 25.1-7; Dete 15.1-2. ¶ 10.33: Èki 30.11-16

³⁶«Wègè yɔn fɔlɔ lɛ mbaa paan we kɛɛrɛ yarilire fɔnndɔ kɔŋgbannɔ ti ni konaa we tige pire kɔŋgbannɔ ti ni fuun ti ni wa Yawe Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki ni^t.

³⁷«We yaa la paan we pinambiile kɔŋgbanmbala pe ni wa we Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki ni konaa we yaayoro ti pinambire kɔŋgbannɔ ti ni, paa yɛgɛ ŋga na ki yɛn ma yɔnlɔgɔ wa lasiri sewɛ wi ni we; konaa mbaa paan we nɛrɛ, naa simbaala konaa sikaala pe pinambire kɔŋgbannɔ ti ni saraga wɔfɛnnɛ pe kan, poro mbele pe yɛn na tunŋgo piin wa sherigo gbɔgɔ ki ni we^u.

³⁸«We yaa la paan we yarilire fɔnndɔ kɔŋgbannɔ ti muwɛ pi ni, naa yarikanra nda we ma lagala we yarilire ti na, naa we tige pire ti ni fuun ta ni, naa we duvɛn fɔnɲɔ konaa we sinmɛ pi ni saraga wɔfɛnnɛ pe kan wa we Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki yumbiile pe ni.

«We yaa la we kɛɛrɛ yarilire ti ***yaga** wi kaan Levi setirige piile pe yeri. We yɛn ma cɛn cara nda fuun ni na fali, Levi setirige piile poro jate poro pe yaa la kee saa ki yaga wi shoo we yeri wa ki cara ti ni^v. ³⁹Na Levi setirige piile pe kaa kee saa yaga wi shoo sanga ŋa ni, saraga wɔfɔ ŋa wi yɛn ***Arɔn** setirige pyɔ wa daga mbe pinlɛ pe ni. Na paga yaga wi sho, Levi setirige piile pe daga mbe yaga wi yaga wɔ mbe kari wi ni wa we Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki ni, wa yarijɛndɛ tɛgɛsara ti ni^w. ⁴⁰Katugu Izirayeli woolo naa Levi setirige piile pe ni, pe daga mbaa paan pe ***bile** yarikanra, naa pe duvɛn fɔnɲɔ yarikanga konaa pe sinmɛ yarikanra ti ni wa ki yarijɛndɛ tɛgɛsara ti ni. Laga ***kpoyi** ki yaapirɛ ti yɛn ma tɛgɛ wa ki yumbiile pe ni fun. Saraga wɔfɛnnɛ mbele pe maa saraga wɔgɔtunŋgo ki piin, naa yeyɔngɔ kɔrɔsifɛnnɛ konaa yurukɔɔlɔ pe ni pa pe maa cɛɛn wa ki yumbiile pe ni.

«Ki pyɛlɔmɔ pi na ma, we se we Yɛnɲɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki yigi sambalawa ni.»

**Zhufuye mbele pàa pan ma cɛn
wa Zheruzalɛmu ca
(1 Kuro 9.3-17)**

11 ¹Kona, a tara ti teepe pɛ si saa cɛn wa Zheruzalɛmu ca. Leele sanmbala, a poro si pɛtɛ gbɔn ma leelee nungba nungba wɔwɔ leelee kɛ kɛ tɛgɛsaga nungba nungba pyew ki ni, poro mbe sa cɛn wa Zheruzalɛmu ca, ko ŋga ki yɛn ***kpoyi** we. Leele kɔlɔjɛrɛ kɔlɔjɛrɛ sanmbala poro mbe sa cɛn wa cara sannda ti ni. ²Leele mbele pàa ki wɔ pe yɛɛ nawa mbe sa cɛn wa Zheruzalɛmu ca, a janwa wɛ si duwaw pye pe kan. ³***Izirayeli** woolo, naa ***saraga wɔfɛnnɛ**, naa ***Levi setirige piile**, naa

^t 10.36: ɛki 23.19; 34.26; Dete 26.2 ^u 10.37: ɛki 13.2 ^v 10.38: Nɔmbu 18.21

^w 10.39: Nɔmbu 18.26

*Netiniyenye, konaa Salomo tunmbyeele pe setirige piile pe ni, pè si saa cen wa Zhuda tara cara ti ni. Pe ni fuun nungba nungba pàa saa cen wa tara lara nda pàa ta kòrògo ti ni, wa pe yèera cara ti ni. Kinda teele mbele pàa saa cen wa Zheruzalemu ca poro la wele yéen^x. ⁴Zhuda cenle woolo naa Benzhamè cenle woolo pèle la saa cen wa Zheruzalemu ca. Zhuda cenle woolo mbele pàa saa cen wa pe méré ti nda: Oziyasi pinambyo Ataya. Ataya to wo lawi na Zakari. Zakari to wo lawi na Amariya. Amariya to wo lawi na Shefatiya. Shefatiya to wo lawi na Mahalaleyeli, ma yiri wa Perezí sege ki ni; ⁵naa Baruki pinambyo Maaseya. Baruki to wo lawi na Kòli Hoze. Kòli Hoze to wo lawi na Hazaya. Hazaya to wo lawi na Adaya. Adaya to wo lawi na Yoyaribu. Yoyaribu to wo lawi na Zakari. Zakari to wo lawi na Shiloni. ⁶Perezí setirige piile mbele pàa saa cen wa Zheruzalemu ca pe ni fuun pàa pye nambala kotogofenne cenme.

⁷Benzhamè cenle woolo pe méré ti nda: Meshulamu pinambyo Salu. Meshulamu to wo lawi na Yowedi. Yowedi to wo lawi na Pedaya. Pedeya to wo lawi na Kolaya. Kolaya to wo lawi na Maaseya. Maaseya to wo lawi na Itiyeli. Itiyeli to wo lawi na Ezayi. ⁸Salu wo pungo na, a Gabayi si taga, naa Salayi; pe ni fuun pàa pye lere cenme kòlòjere naa nafa ma yiri kòlòtaanri (928). ⁹Zikiri pinambyo Zhoueli wo wila pye pe go na. Hasenuwa pinambyo Zhuda wo wila pye ca ki to shyen woo.

¹⁰Saraga wofenne mbele pàa saa cen wa Zheruzalemu pe méré ti nda: Yoyaribu pinambyo Yedaya, naa Yakini, ¹¹naa Hilikiya pinambyo Seraya. Hilikiya to wo lawi na Meshulamu. Meshulamu to wo lawi na Zadòki. Zadòki to wo lawi na Merayoti. Merayoti to wo lawi na Ahitubu. Ahitubu wo wila pye Yenjele li ***sherigo gbògo** ki go na, ¹²poro naa pe sefenne mbele pàa pye na sherigo gbògo tunndo ti piin; pàa pye lere cenme kòlòtaanri naa nafa ma yiri shyen (822); naa Adaya, Adaya to wo lawi na Yerohamu. Yerohamu to wo lawi na Pelaliya. Pelaliya to wo lawi na Amizi. Amizi to wo lawi na Zakari. Zakari to wo lawi na Pashuri. Pashuri to wo lawi na Malikiya, ¹³naa wi sefenne mbele pàa pye seye teele poro cenme shyen naa nafa shyen ma yiri shyen (242) ni, naa Azareyeli pinambyo Amashisayi wi ni. Azareyeli to wo lawi na Ahizayi. Ahizayi to wo lawi na Meshilemòti. Meshilemòti to wo lawi na Imeri; ¹⁴naa wi sefenne nambala kotogofenne welimbele pele ni, pàa pye nambala cenme naa nafa ma yiri kòlòtaanri (128). Gedolimu pinambyo Zabidiyeli wo wila pye pe go na.

¹⁵Levi setirige piile mbele pàa saa cen wa Zheruzalemu ca pe méré ti nda: Hashubu pinambyo Shemaya. Hashubu to wo lawi na Azirikamu. Azirikamu to wo lawi na Hashabiya. Hashabiya to wo lawi na Buni; ¹⁶naa Shabetayi konaa Yozabadi, poro la pye Yenjele li **sherigo gbògo** laga

^x 11.3: Nehe 7.7

nawa tunndo ti yege wofenne. Pàa pye Levi setirige piile poro pele; ¹⁷nàa Mataniya, Mataniya to wo lawi ɲa Mishe. Mishe to wo lawi ɲa Zabidi. Zabidi to wo lawi ɲa Asafu. Asafu wo wila pye na Yenɲele li sɔnmɔ yuuro ti yege sinni Yenɲele yenrisanga wi ni; a Bakibukiya si taga wo na ma yiri wa wi sefenne pe ni, naa Shamuwa pinambyɔ Abida wi ni. Shamuwa to wo lawi ɲa Galali. Galali to wo lawi ɲa Yedutun. ¹⁸Levi setirige piile mbele pàa pye ma cen wa ca kpoyi ki ni, pàa pye lere cenme shyen naa nafa tijere ma yiri tijere (284).

¹⁹Yeyɔnrɔ kɔrɔsifenne Akubu, naa Talimo konaa pe sefenne mbele pàa pye na yeyɔnrɔ ti kɔrɔsi, pàa pye lere cenme naa nafa taanri ma yiri ke ma yiri shyen (172).

²⁰Izirayeli woolo sanmbala, naa saraga wofenne, naa Levi setirige piile sanmbala pe ni pàa pye ma cen wa Zhuda tara cara ti ni fuun ti ni, pe ni fuun nungba nungba wa tara lara nda pàa ta ta kɔrɔgo ti ni.

²¹Netiniyenye poro la saa cen wa Zheruzalemu ca laga ɲa pe yinri Ofeli^y ki ni. Ziha naa Gishipa poro pàa pye pe go na. ²²Levi setirige piile mbele pàa pye wa Zheruzalemu ca, pe yege sinvo wo lawi ɲa Uzi. Uzi to wo lawi ɲa Bani. Bani to wo lawi ɲa Hashabiya. Hashabiya to wo lawi ɲa Mataniya. Mataniya to wo lawi ɲa Mishe, ma yiri wa Asafu sege ki ni^z. Poro pàa pye yurukɔɔɔ wa Yenɲele li sherigo gbɔgo ki ni. ²³Wunlunaɲa wila kala la kɔn ma tege yurukɔɔɔ pe wogo na, na pe pilige nungba nungba pyew kala li yege woo. ²⁴Meshezabeyeli pinambyɔ Petaya wo wila pye na wunlunaɲa wi sari leele pe kagala ke yege wɔmɔ pi na. Wila pye Zhuda pinambyɔ Zera wo setirige pyɔ.

Zhufuye mbele pàa saa cen cara ta yege ni

²⁵Zhuda cenle woolo pèle la saa cen wa kapire to naa ti kanɲgara na lara ti ni; to tila pye Kiriyaɲi Ariba ca^a konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Dibɔn ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Yekabizeyeli ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, ²⁶naa Yeshuwa ca, naa Molada ca, naa Beti Paleti ca, ²⁷naa Hazari Shuwali ca, naa Berisheba ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, ²⁸naa Zikilagi ca, naa Mekona ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, ²⁹naa Eni Irimɔ ca, naa Zoreya ca, naa Yarimuti ca, ³⁰naa Zanowa ca, naa Adulamu ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni, naa Lakishi ca konaa ki keere lara ti ni, naa Azeka ca konaa ki kanɲgara na kapire ti ni. Pàa cen maga le wa Berisheba ca ki na fɔ ma saa gbɔn wa Hinɔmu gbunlundege ki na^b. ³¹Benzhame cenle woolo poro la cen maga le wa Geba ca, naa Mikimashi ca ki ni, naa Aya ca, naa Beteli ca konaa ki

^y 11.21: Nehe 3.26 ^z 11.22: 1 Kuro 9.15-16; 15.17; 16.37,41-42 ^a 11.25: Zhenɛ 23.2; Zhou 15.54 ^b 11.28-30: Zhou 15.31,33,35,39

kanngara na kapire ti ni; ³²naa Anatɔti ca, naa Nɔbu ca, naa Ananiya ca, ³³naa Hazɔri ca, naa Arama ca, naa Gitayimu ca, ³⁴naa Hadidi ca, naa Zeboyimu ca, naa Nebalati ca, ³⁵naa Lɔdi ca konaa Ono ca ki ni, ko laga ko pe yinri kapɔɔ jɛnfenne gbunlundɛgɛ. ³⁶Levi setirige piile gbogolo-mɔ pà la yiri wa Zhuda cɛnle woolo pe sɔgɔwɔ ma saa cɛn wa Benzhamɛ cɛnle woolo pe ni.

Saraga wɔfenne
naa Levi setirige piile mbele
pàa yiri wa kulowo pi ni ma pan
wa Izirayeli tara
(ɛsidi 2.36-42)

12 ¹***Saraga wɔfenne** naa ***Levi setirige piile mbele** pàa pinle Sheyalitiyeli pinamɔɔ Zorobabeli wo naa Zhozuwe wi ni ma pan pe mɛrɛ ti nda: Seraya, naa Zheremi, naa ɛsidirasi, ²naa Amariya, naa Maluki, naa Hatushi, ³naa Shekaniya, naa Erehumu, naa Meremɔti, ⁴naa Ido, naa Ginetoyi, naa Abiya, ⁵naa Miyamini, naa Maadiya, naa Biliga, ⁶naa Shemaya, naa Yoyaribu, naa Yedaya, ⁷naa Salu, naa Amɔki, naa Hilikiya konaa Yedaya. Poro mbele poro pàa pye ***saraga wɔfenne teele**, poro naa pe sefenne saraga wɔfenne sanmbala pe ni, Zhozuwe wagati wi na^c.

⁸Levi setirige piile mbele pàa pan pe mɛrɛ ti nda: Zhozuwe, naa Binuyi, naa Kadimiyeli, naa Sherebiya, naa Zhuda konaa Mataniya ɲa wila pye na Yenɲele li sɔnmɔ yuuro ti yeɲɛ sinni, ma pinle wi sefenne pe ni. ⁹Pe sefenne sanmbala Bakibukiya, naa Uni poro la pye na yeregi pe yesinme na, na yuuro ti shoo pe yɔn na.

¹⁰Zhozuwe wo wila Yoyakimu se. A Yoyakimu wo Eliyashibu se. A Eliyashibu wo Yoyada se. ¹¹A Yoyada wo Zhonatan se. A Zhonatan wo Yaduwa se.

¹²Yoyakimu wagati wi na, saraga wɔfenne mbele pàa pye seye teele pe mɛrɛ ti nda: Wa Seraya sege ki ni, Meraya wila pye sege to. Wa Zheremi sege ki ni, Hananiya wila pye sege to. ¹³Wa ɛsidirasi sege ki ni, Meshulamu wila pye sege to. Wa Amariya sege ki ni, Yohana wila pye sege to. ¹⁴Wa Meluki sege ki ni, Zhonatan wila pye sege to. Wa Shebaniya sege ki ni, Zhozɛfu wila pye sege to. ¹⁵Wa Harimu sege ki ni, Adina wila pye sege to. Wa Merayɔti sege ki ni, Helikayi wila pye sege to. ¹⁶Wa Ido sege ki ni, Zakari wila pye sege to. Wa Ginetɔn sege ki ni, Meshulamu wila pye sege to. ¹⁷Wa Abiya sege ki ni, Zikiri wila pye sege to. Wa Miniyamini naa Mowadiya sege ki ni, Pilitayi wila pye sege to. ¹⁸Wa Biliga sege ki ni, Shamuwa wila pye sege to. Wa Shemaya sege ki ni, Zhonatan

^c 12.1-7: 1 Kuro 24.1-19

wila pye sege to. ¹⁹Wa Yoyaribu sege ki ni, Matinayi wila pye sege to. Wa Yedaya sege ki ni, Uzi wila pye sege to. ²⁰Wa Salayi sege ki ni, Kalayi wila pye sege to. Wa Amoki sege ki ni, Heberi wila pye sege to. ²¹Wa Hilikiya sege ki ni, Hashabiya wila pye sege to. Wa Yedaya sege ki ni, Netaneyeli wila pye sege to.

²²Saraga wofenne Eliyashibu, naa Yoyada, naa Yohana konaa Yaduwa pe wagati wi na, paa Levi setirige piile pe seye teelee poro naa saraga wofenne pe seye teelee pe mere ti yonlogo. Paa pe mere ti yonlogo fo ma saa gbon Perisi tara wunlunaja Dariyusi wi wagati wi na. ²³Levi setirige piile pe seye teelee pe mere paa ti yonlogo wa wagati kapyegele sewe wi ni fo ma pan ma gbon Eliyashibu pishyenwoo Yohana wi wagati wi na. ²⁴Hashabiya, naa Sherebiya, naa Kadimiyeli pinambyo Yeshuwa wi ni, poro mbele paa pye Levi setirige piile pe seye teelee, poro naa pe sefenne sanmbala pe ni, paa pye na yeregi na yege waa pe yee yeri, na Yawe Yenyele li sonmo yuuro naa li gbogo yuuro ti koo naga waa pe yee kan gbogolomo gbogolomo, ma yala Yenyele lere Davidi wi senyoro ti ni^d. ²⁵Mataniya, naa Bakibukiya, naa Abidiyasi^e, naa Meshulamu, naa Talimo konaa Akubu paa pye yeyongo korosifenne. Paa pye na yaara tege-sara ti korsi wa ***sherigo gbogo** yeyonro ti tanla. ²⁶Poro paa pye tunngo ki na Zhozuwe pinambyo Yoyakimu na wila pye Yozadaki pishyenwoo wi wagati wi na, naa Nehemi na wila pye gboforoneri konaa Esidirasi na wila pye saraga wofa naa ***lasiri sewe jenf**o pe wagati wi na.

Zheruzalemu ca mbogo ki kanga ki pungo na feti na paa pye

²⁷Zheruzalemu ca mbogo ki kanga ki pungo na, naa ki yon yeenge feti wila kaa gbon, a pe si ti, a Levi setirige piile pe yiri wa lara nda fuun paa pye ma cen, ma pan wa Zheruzalemu ca; jango pe pan pe mbogo ki yon yeenge feti wi pye yongrimo ni, pe yuuro ko pe Yenyele li son weere^f ni, naa juruye konaa ngoniye ni. ²⁸Yurukoolo paa pe yee gbogolo ma yiri wa Zheruzalemu ca kanngara na kapire ti ni, naa Netofa ca ki kanngara na kapire ti ni, ²⁹naa wa Beti Giligali ca, naa wa Geba ca konaa wa Azimaveti ca tara ti ni; katugu yurukoolo paa kapire ta kan pe yee kan wa Zheruzalemu ca ki kanngara lara ti ni. ³⁰Saraga wofenne poro naa Levi setirige piile pe ni, paa pe yee pye ***fyongo** fu, ma tara woolo pe pye fyongo fu, ma yeyonro to naa mbogo ki ni ti pye fyongo fu.

³¹Kona, a mi si ti, a Zhuda tara teelee pe lugu wa mbogo ki go na. A mi si yurukoolo ngbeleye tugboloyo shyen gbegele. Ngbelege kongbannga

^d **12.24:** Eki 15.20-21; 1 Sami 18.7; Esidi 3.11 ^e **12.25:** Mbe yala Nehe 11.17; 12.8-9 lara ti ni, Mataniya, naa Bakibukiya, naa Abidiyasi paa pye yurukoolo. ^f **12.27:** 2 Sami 6.5; 1 Kuro 13.8; 15.16; 16.5; 25.1,6; 2 Kuro 5.12; 29.25; Esidi 3.10; Yuuro 150.5

kila pye na tanri na toro wa mbogo ki na, wa ki kalige kɛɛ yeri, ma wa wa Kayege yeyɔngɔ ki yeri. ³²Hoshaya naa Zhuda tara teelee pe walaga la taga pe pɔngɔ na na tanri, ³³naa Azariya, naa Ɛsidirasi, naa Meshulam, ³⁴naa Zhuda, naa Benzhamɛ, naa Shemaya konaa Zheremi. ³⁵Kona, a saraga wɔfenne pɛle si taga pe na mbaanra ni pe kɛɛ. Poro la wɛle Zakari, Zakari to wo lawi ɲa Zhonatan, Zhonatan to wo lawi ɲa Shemaya, Shemaya to wo lawi ɲa Mataniya, Mataniya to wo lawi ɲa Mikaya, Mikaya to wo lawi ɲa Zakuri, Zakuri to wo lawi ɲa Asafu; ³⁶naa Zakari wi tunmbyee yɛnle Shemaya, naa Azareyeli, naa Milalayi, naa Gilalayi, naa Maayi, naa Netaneyeli, naa Zhuda konaa Hanani; Yɛnɲele li lere Davidi wi yarigbɔnrɔ tila pye pe yeri paa ti gbɔɔn. Lasiri sɛwe jɛnfɔ Ɛsidirasi wo wila pye pe yɛɛ. ³⁷Kona, a pɛ si saa gbɔn wa Pulugo yeyɔngɔ ki na, mɛɛ kari yɛsinmɛ na ma saa gbɔn konɔ na li ma lugu ma kari wa Davidi ca ki yeri li na. A pɛ si lugu lugusara nda ti yɛn mbogo ki na ma kari wa ki go na, ma saa gbɔn wa Davidi wunluwɔ go ki go na. Ko pɔngɔ na, a pɛ si saa gbɔn Tɔnmɔ yeyɔngɔ ki na, wa ca ki yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri.

³⁸Yurukɔɔlɔ ɲgbelege shyen wogo ko la kari mbogo ki kamɛɲɛ kɛɛ yeri. Mi Nehemi, a mɛ si taga pe pɔngɔ na na tanri, mi naa leele pe walaga sanɲga ki ni wa mbogo ki go na. Waa saa toro wa Yira sanɲgazo wi tanla mɛɛ saa gbɔn wa laga ɲga mbogo kɛ liri ki na. ³⁹A wɛ si saa toro wa Efirayimu yeyɔngɔ ki go na, naa wa ca ki yeyɔngɔ leɛ ki go na, naa wa Mbɛɲɛle yeyɔngɔ ki go na, ma saa toro Hananeyeli sanɲgazo wi tanla konaa Meya sanɲgazo wi tanla, mɛɛ saa gbɔn wa Simbaala yeyɔngɔ ki na. Kona, wɛ si saa yere wa kaso go yeyɔngɔ ki na. ⁴⁰A yurukɔɔlɔ pe ɲgbeleye shyen yɛ si saa yere wa Yɛnɲele li go ki ni. A mi naa tara teelee mbele paa pye na ni wɛ si ye ma yere fun, ⁴¹naa saraga wɔfenne Eliyakimu, naa Maaseya, naa Miniyamini, naa Mikaya, naa Eliyohenayi, naa Zakari, naa Hananiya, pe mbaanra tila pye pe kɛɛ, ⁴²naa Maaseya, naa Shemaya, naa Eleyazari, naa Uzi, naa Yohana, naa Malikiya, naa Elamu konaa Ezeri. Yurukɔɔlɔ paa pye na yuuro ti koo ɲgbanga, Yizirahiya wila pye na pe yɛɛ sinni.

⁴³Ki pilige ki ni, leele paa *saara leɛɛɛ wɔ, ma yɔgɔri jɛɲɛ, katugu Yɛnɲele laa nayinmɛ gbɔ kan li woolo pe yeri. Jɛle poro naa piile pe ni paa yɔgɔri fun. Paa pye na Zheruzalemu ca woolo pe nayinmɛ tinmɛ pi taa fɔ leɛ.

Paa yaga wo naa yarikanra ti wɔlɔmɔ pi gbegele maa tɛɛ

⁴⁴Ki wagati wi ni, yarikanra nda pe ma lagala yarilire ti na, naa yarilire fɔnndɔ nda pe ma pye yarikanra to naa *yaga wi ni, pe maa ti teri yinɛ nda ni, paa nambala pele wɔ ma pe tɛɛ paa ti kɔrɔsi. Mbe yala

***lasiri** wi ni, tasaga nga kila daga mbaa kaan saraga wofenne poro naa Levi setirige piile pe yeri, mbaa yinrigi wa keere nda ti cara ti maga ti yarilire ti ni, ki nambala poro paa tege fun paa ki yaara ti shoo. Zhuda tara woolo paa pye na yɔgɔri maga yan fɔ saraga wofenne naa Levi setirige piile pe ni, paa pye na pe tunngo ki piin. ⁴⁵Paa pye na pe Yenɲele li tunngo ki piin konaa na kagala ngele ke ma lere pye fyɔngɔ fu ke piin. Yurukɔɔɔ naa yeyɔngɔ kɔɔsifenne paa pye na pe tunngo ki piin, ma yala Davidi naa wi pinambyɔ Salomɔ paa ki kɔn maga tege yege nga na ki ni^g; ⁴⁶katugu faa Davidi naa Asafu pe wagati wi na, yurukɔɔɔ teele la pye wa. Paa pye na yuuro koo na Yenɲele li sɔnni konaa nali shari. ⁴⁷Zorobabeli wagati wi na konaa Nehemi wagati wi na, ***Izirayeli** tara woolo paa pye na yurukɔɔɔ naa yeyɔngɔ kɔɔsifenne pe tasaga ki kaan pe yeri pilige nungba nungba pyew. Paa pye na yaara nda ti yen ***kpoyi** ti kaan Levi setirige piile pe yeri. Levi setirige piile poro mɛ tasaga nga ki daga mbe kan Arɔn setirige piile pe yeri ki kan pe yeri.

**Izirayeli woolo paa pe yee laga
cengele sangala ke woolo pe na**

13 ¹Ki wagati wi ni, paa pye na Moyisi ***lasiri** sewe wi kara leele pe yege na. Pilige ka, a pɛ sigi yan ki yen ma yɔnɔgɔ wa wi ni ma yo fɔ Amɔ cenle woolo poro naa Mowabu cenle woolo pee daga mbe pinle Yenɲele li gbogolomɔ woolo pe ni^h; ²katugu faa, pe sila pan yaakara naa tɔnmɔ ni mbe ***Izirayeli** woolo pe fili. Eɛn fɔ paa Balaamu wi sun maa wa pe na ma yo wi pe danga. Eɛn fɔ, we Yenɲele lɔa ki danga ki kannga maga pye duwawⁱ. ³Naa leele paa kaa lasiri sewe wi senre ti logo, a pɛ si nambanmbala pe ni fuun pe wɔ wa Izirayeli gbogolomɔ woolo pe ni.

⁴Sanni ko mbe sa pye, ***saraga wɔfɔ** Eliyashibu paa wo tege wila we Yenɲele li ***sherigo gbɔgɔ** yumbiile pe kɔɔsi. Eliyashibu wila pye Tobiya^j wi sege woo wo wa. ⁵Ki kala na, wila sherigo gbɔgɔ yumbyɔ gbeɲe wa kan Tobiya wi yeri. Faa yarilire nda paa pye na woo yarikanra, paa pye nari teri wa wi ni, naa ***wusuna nuwɔ taan** wi ni, naa sherigo gbɔgɔ tunngo pyeyaara ti ni, naa ***bile** wi ***yaga**, naa duven fɔnɲɔ wi yaga konaa sinme pi yaga wi ni; ki yaara tila daga mbaa kaan ***Levi setirige piile**, naa yurukɔɔɔ konaa yeyɔngɔ kɔɔsifenne pe yeri, konaa ta la daga mbaa kaan saraga wofenne pe yeri. ⁶Wagati ɲa ni ko ki ni fuun ko la pye na piin, mi sila pye wa Zheruzalemu ca, katugu mɛla sɔngɔɔ wa Babilɔni tara wunlunɔɲa Aritaserisesi^k wi tanla wi wunluwɔ pi yeɛ nafa ma yiri ke ma yiri shyen wolo li ni. La kee wa yeɛ li kɔsaga ki yeri, a mɛ

g **12.45:** 1 Kuro 25.1-8; 26.1-12 h **13.1:** Dete 23.4-6 i **13.2:** Nɔmbu 22.1-6; Dete 23.6
j **13.4:** Tobiya wila pye Amɔ cenle woolo wo wa. k **13.6:** Aritaserisesi: Ye wele wa
Nehe 1.1 laga ki ni konaa ki senre ti kɔɔ wi ni wa ki sewe pyɔ wi nɔgɔ.

si wagati wa yenri naa wunlunana wi yeri, ⁷ma songoro wa Zheruzalemu ca. Kona, kajoggo nga Eliyashibu wila pye ma yumbyo wa kan Tobiya wi yeri wa Yenjele li sherigo gbogo ki ni, a mi sigi yan. ⁸A ki silan mben fo jenge. A mi si Tobiya wi yaara ti ni fuun ti yirige mari wa wa funwa na. ⁹Ko pungo na, a mi si ti a pe yumbiile pe pye fyongo fu. A mi si ti a pe Yenjele li sherigo gbogo tunngo pyeyaara ti songoro mari tege wa, naa yarikanra ti ni konaa wusuna nuwo taan wi ni.

**Sherigo gbogo tunmbyeele
pe yaakara wogo ki yege woma**

¹⁰Mila ki logo fun fo Levi setirige piile pe tasaga ki sila kaa na kaan pe yeri. Ki kala na, Levi setirige piile naa yurukoolo mbele paa pye na tunngo piin wa Yenjele li sherigo gbogo ki ni, pe ni fuun nungba nungba paa fe ma saa cen wa pe tara lara ti ni. ¹¹Kona, a mi si sennngbanra yo tara teepe na ki wogo ki na, ma pe pye fo: «Yingi na, a ye si yon wo Yenjele li sherigo gbogo ki ni.» A mi si Levi setirige piile naa yurukoolo pe gbogolo, me pe tegetege pe tunndo ti na naa. ¹²Ki pye ma, a Zhuda tara woolo pe ni fuun pe si pan pe bile yaga, naa pe duven yaga konaa pe sinme yaga wi ni wa yarilire tegesara ti ni¹. ¹³A mi si saraga wofa Shelemiya, naa sewe yonlogofa Zadoki konaa Levi setirige pyo Pedaya pe tege paa yarilire tegesara yumbiile pe korosi; Zakuri pinambyo Hana na wila pye Mataniya wi pishyenwoo mila wi taga pe na wila pe sari, katugu paa pye leele mbele pe taga pe na. Poro paa tege paa yaakara ti yeele pe sefenne pe na. ¹⁴E, na Yenjele, jatere pye na na wa ki kala na li ni. Kagala ngele mi pye tagawa ni na Yenjele ma sherigo gbogo wogo ki na konaa ma tunngo wogo ki na, maga ka fege ki na.

**Nehemi wila para Zhuda tara
woolo pe ni cenpilige ki wogo na**

¹⁵Ki wagati wi ni, a mi sigi wele maga yan, fo wa Zhuda tara leele pele na ***erezen** pire ti tonmo woo wa ti tonmo wosara ti ni ***cenpilige** ki na. Pele la pye na pe bile wi tungu sofilele na, naa pe duven wi ni, naa pe erezen pire ti ni, naa pe ***figiye** pire konaa tuguro cenle pyew ta ni na paan ti ni wa Zheruzalemu ca cenpilige ki ni^m. Pilige nga ni paa pye na pe yaripeere ti pere, mila para pe ni ma pe yeri ngbanga ki wogo ki na. ¹⁶***Tiri** ca fenne pele la pye ma cen fun wa Zheruzalemu ca. Paa pye na paan ngbanra ni, konaa yaripeere cenle pyew ta ni nari pere Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe yeri cenpilige ki na. ¹⁷Mila sennngbanra yo Zhuda tara teepe na, ma pe pye fo: «Ki kapege nga yaa piin yeen na cenpilige ki jogo, ki go ko yen kikiin? ¹⁸Pa ye teleye pe sila ki pye yeen, ma ti a

¹ 13.12: Mishe 3.10 ^m 13.15: Eki 20.8-11; Dete 5.12-14; Zhere 17.21-22; Nehe 10.32

Yenɲele ligi jɔlɔɔ kagala ngele ke ni fuun ke wa we na, konaa ki ca nga ki na? Ko yoro pan nali cɛnpilige ki jogo naa, na ka tari wa li nanɣbanwa pi na Izirayeli woolo pe ni.»

¹⁹Maga le le ko na, a m̀ si konɔ kan ma yo fɔ yembine li kaa woo pe Zheruzalemu ca kɔɔɔ ti tɔnndɔ cɛnpilige ki yege. Paga si kari yenɲele na cɛnpilige ki fa toro. A m̀ silan tunmbyeele pele tegetege yeyɔnrɔ ti tanla paa ti kɔɔsi, jango tuguro kpɛ ka ka toro mbe ye wa cɛnpilige ki ni. ²⁰Kona, a safari wafenne naa yaara cɛnle pyew ti pɛɛfenne pɛ si pan ma wɔnɔsaga nunɣba naa wɔnɔsaga shyen si wɔnɔ wa Zheruzalemu ca mbogo ki punɔ na. ²¹A m̀ si pe yeri ki sɛnre nda ti ni, ma yo fɔ: «Yingi na, a yɛ si pan na wɔnɔ laga ca ki mbogo ki tanla? Na yaga nuru mbe ka pye naa, mi yaa ti pe ye yigi.» Maga le le ko pilige ko na, pe sila pan le naa cɛnpilige ka ni. ²²Kona, a m̀ sigi yo Levi setirige piile pe kan ma yo pe pe ye pye ***kpoyi**, pe pan paa yeyɔnrɔ ti kɔɔsi, jango cɛnpilige ki ta kila jate kpoyi.

«E, na Yenɲele, jatere pye na na ki kagala ngele ke kala na! Na yinriwe ta ma kajɛnge pyewe gbɔɔ pi kala na.»

Nehemi wila Zhufuye pe jeregi

jeele mbele paa pori ma yiri

tara ta yege ni pe wogo na

²³Ki wagati nunɣba wi ni, a m̀ sigi wele maga yan fɔ Zhuda tara fenne pɛle la Asidɔdi ca jeele, naa Amɔ cɛnle woolo jeele konaa Mowabu cɛnle woolo jeele pele pori pe jeele. ²⁴Pe piile pe walaga la pye na Asidɔdi ca fenne sɛnre yuun, pe sila Zhufuye sɛnre ti jen. Cengele kele sɛnre paa jen na yuun. ²⁵A m̀ si para ki Zhuda tara fenne pe na, ma pe danɣa. M̀ yere la nambala pele gbɔn pe ni, ma pe yinzire ta kɔlɔgi pe na. Ko punɔ na, a m̀ si ti, a pɛ wugu Yenɲele li mege ki na, ma yo fɔ: «Ye se kaa ye sumborombiile pe kaan cengele kele yege pinambiile yeri paa pe pori, nakoma mbaa ke sumborombiile pe kaan ye pinambiile pe yeri paa pe poriⁿ.» ²⁶A m̀ si pe pye fɔ: «Ki pɔɔɔ cɛnle nga ko ka ma ki ti Izirayeli tara wunlunaɲa Salomo wila kapege pye? Cengele legerɛ ke ni fuun ke wunlumbolo pe ni, wi yɔngɔ sila pye wa. Wila pye maa Yenɲele li ndanla, a li suu tege wunluwa Izirayeli tara ti ni fuun ti go na. Konaa ki ni fuun, cengele kele yege jeele la ti, a wɛ kapege pye^o. ²⁷We woro na jaa mbege logo ye kanɣɔlɔ fɔ ye yen naga kapegbɔɔ nga ka piin, ma cengele kele yege jeele pori ma pye mbasinmbele we Yenɲele li ni.»

²⁸***Saraga wɔfenne to** Eliyashibu wi pinambyɔ Yehoyada wi pinambiile pe ni, wà la Horɔn ca fenne naɲa Sanbala wi sumborombyɔ pori wi jɔ. Kì pye ma, a m̀ si wo purɔ maa lali na ye ni.

ⁿ 13.23-25: Eki 34.11-16; Dete 7.3 ^o 13.26: 2 Sami 12.24-25; 1 Wunlu 11.1-8; 2 Kuro 1.11-12

²⁹ «E, na Yenŋele, jatere pye ki nambala pe na, katugu pè saraga wɔgɔ-tunngo ki tɛgɛ fyɔngɔ ni, ma *yɔn finliwɛ mba màa le saraga wɔfenne poro naa Levi setirige piile pe ni, pòo jɔgɔ.»

³⁰ Kì pye ma, m̀ pe pye kpoyi ma nambanmbala pe ni fuun pe wɔ wa pe sɔgɔwɔ, ma saraga wɔfenne naa Levi setirige piile pe tunngo wogo ki yege wɔ, jango pe ni fuun nunɔba nunɔba paa pe tunngo ki piin.

³¹ Kanngire nda ti yaa la woo yarikanra, m̀rì wogo ki yege wɔ fun, jango tila kaan mbe yala wagati ŋa ẁ kɔn ma tɛgɛ wi ni, konaa yarilire fɔnndo kɔŋgbannɔnda nda ti yaa la kaan yarikanra ti ni.

«E, na Yenŋele, jatere pye na na, ma kajɛŋge pye na kan.»

Sewe ɲa wi yen na para

ESITERI

wi senre na

Sewe wi nawa senre

Esiteri sewe wi yen na para jasumboro wa senre na, ɲa wila wi yee go ki pere, jango mboo woolo pe sho.

Ki kagala kaa pye Perisi tara wunlunana Serisesi wi wunluwo sanga wi ni. Zhufuye pe gbowa la songoro ma kari pe tara. Een fo pele la koro wa Perisi tara bere. Ki Perisi tara wunluwo po pila saa Babiloni tara wunluwo pi jan. Wunlunana Serisesi wila wi jo wi wa, mee Esiteri wi pori wi jo. Esiteri wila pye Zhufuye jo ɲa wila pye ma yon fo jenge. Ki sanga wi ni, tara ti togbo shyen woo ɲa pa pye na yinri Hama, a wi si yon le Zhufuye pe na mbe pe tongo mbe pe ko pew. A Esiteri wi ndoje Maridoshe wi si yiri ki yon leme pi koro na. Kona, a Esiteri wo naa Maridoshe wi ni pe si gbogolo, ma ngbeli, ma pe woolo pe sho.

Yenyele li mege kii yeri wa sewe wi ni, een fo Yenyele lili woolo pe sho yege ɲa na, sewe wi yen na para ko na. Esiteri wi ndoje wila wi pye fo:

Amba ki jen na kaa pye ki wagati ɲa wi kala lo ma li ti ma pye wunlunjo (Esite 4.14b).

Zhufuye pe feti ɲa pe yinri «Purimu», ki sewe ɲa wi yen na wi yirisaga konaa wi koro wi yege yuun we kan fun.

Sewe wi yen ma koonlo yege ɲa na

Esiteri wila pye wunlunjo 1-2

Hama wila pye na jaa mbe Zhufuye pe gbo 3.1-15

Maridoshe wila Esiteri wi yenri wi pe saga 4.1-17

Wunlunana wila Maridoshe wi gbogo 5-6

Pa Hama wi gbo 7.1-10

Zhufuye pa pe juguye pe gbo 8.1-9.19

Pa Purimu feti wi pye 9.20-32

Seriseri naa Maridoshe pa fannga ta fo jenge 10.1-3

**Wunlunana Serisesi wila sɔgɔlɔ
gbɔlɔ sɔgɔ wi tara woolo pe kan**

1 ¹Ki kagala ngele laga, kè pye wunlunana Serisesi^a wi sanga wo ni. Serisesi wila pye naa wunluwo pi piin kinda cenme naa nafa ma yiri kolshyen (127) go na, maga le wa Endi tara ti na fo ma saa ki wa Kushi^b tara ti na. ²Ki wagati wi ni, wunlunana Serisesi wila pye ma cen wa wi wunluwo jongo ki na, wa wi wunluwo ca Suzi^c ki ni. ³Wi wunluwo pi yele taanri wolo li ni, a wi si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ wi tara teelee pe ni fuun poro naa wi legbɔlɔ pe kan. Perisi tara naa Medi tara malingbɔɔnɔ teelee, naa legbɔlɔ konaa tara teelee paa pye wa wi ni. ⁴A wi suu wunluwo pi yarijende tawa pi gbɔgɔwo po naa wi wunluwo pi gbɔgɔwo pi naga pe na piliye legere ni, ko yen fo piliye cenme naa nafa tijere (180) ni.

⁵Ko piliye yo kɔngɔlɔ, a wunlunana wi si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ piliye kolshyen ni wi wunluwo ca Suzi woolo pe ni fuun pe kan, legbɔlɔ ma pinle lepigile ke ni, wa wi wunluwo go laga nangɔ kolɔgɔ ki ni. ⁶***Len** jese paritiyɔnɔ fire fire naa nganra woro la pye ma po, ma yannga yannga wa. Paa ti popo maribiri sinndeere tiyagala na len mangala figile figile naa yengele yengele ni, ngele paa lele warifuwe vegembe ni. A pè si tɛ naa warifuwe sinleyaara^d tɛgetege tara laga nga paa wolɔgɔ ki na; ko la pye pɔrifiri sinndeere yenre ni, naa maribiri sinndeere fire, naa nakiri sinndeere konaa maribiri sinndeere woro ni. ⁷Paa pye na leele pe kaan paa woo tɛ wojengele cenle legere ni. Paa pye na paan wunlunana wi duven wi ni legere legere, ma yala wila wi kee ki sanga yege nga na ko ni. ⁸Jorowo sila pye wa, ma daga mbe wo mbe gbɔn yege nga na ki wogo na; katugu wunlunana wila ki yo wi go tunmbyeele pe ni fuun pe kan ma yo paa lere nungba nungba pyew wi kaan, mbe yala nga wila jaa ko ni.

⁹Wunlunjo Vasiti wila sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ fun jeele pe kan wa wunlunana Serisesi wi wunluwo go ki ni.

**Wunlunjo wi sila logo
wunlunana wi yeri,
a wunlunana wuu wa**

¹⁰Pilige kolshyen wogo ki na, ma wunlunana Serisesi wi ta wi nawa pi yinggi wi na duven nga wila wo wi kala na, nambala kolshyen mbele paa

^a **1.1:** Wunlunana Aritaserisesi wo nungba wo paa pye na yinri Serisesi; Aritaserisesi mege ko yen Eburuye senre ni. Serisesi mege ko yen Gireki senre ni. Ki yaa pye ndee Serisesi wo wila pye wunlunana Seriseri Kɔngbanja we. Ki yen ndee wo wila pye Perisi tara ti wunlunana maga le yele cenme tijere naa nafa tijere ma yiri kɔgɔlɔni (486) wolo li na ma saa gbɔn yele cenme tijere naa nafa taanri ma yiri tijere (464) wolo li na, na Zhezu wi fa se (Esidi 4.6). ^b **1.1:** Kushi tara, Lewɔlɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni. ^c **1.2:** Nala wo ni Suzi ca pa ki yen wa Iran tara. ^d **1.6:** Kila pye faa, liwen gbɔɔ na, leele mbele pè yeri pe ma sinle ma sangasanga sinle-yaara na sila kaa (Amɔ 6.4).

*san, a pè pye wi yeera tunmbyeele: Mehuma, naa Bizita, naa Haribona, naa Bigita, naa Abagita, naa Zetari konaa Karikasi, a wì si tunngo yo pe kan, ¹¹ma yo pe sa wunlunjo Vasiti wi pye wi pan wi yere wunlunaja wi yege sɔgɔwɔ wi wunluwɔ njala li ni wa wi go na, jango mboo tiyɔnwɔ pi naga janwa wo naa legbɔɔɔ pe na, katugu wila pye ma yɔn jate. ¹²Een fɔ, a wunlunjo Vasiti wì si je, wii yenle mbe pan mbe yala wunlunaja wi senre ti ni, to nda wila yo nambala mbele pàa san, a pè pye wi yeera tunmbyeele pe kan, a pè saa ti yo wi kan we. Kì pye ma, a kì si wunlunaja wi ya fɔ jenge, maa nawa pi ngban wi na fɔ jenge.

¹³Kona, a wunlunaja wì si para tijinliwè fenne mbele pàa wagati wi jèn pe ni, katugu kila pye wi ma wunluwɔ kala li yege wɔ, wo naa nga-segele jenfenne konaa kiti kongo jenfenne pe ni, ¹⁴poro mbele pàa pye wi tanla we. Poro la wele Karishena, naa Shetari, naa Adimata, naa Tarisisi, naa Meresi, naa Marisena konaa Memukan. Ki nambala kolɔshyen poro pàa pye Perisi tara naa Medi tara teelee wele, ma yongo wunlunaja wi ni. Poro pàa pye wunluwɔ pi censara kongbannda ti na. ¹⁵Wila pe pye fɔ: «Yingi we daga mbe pye wunlunjo Vasiti wi na mbe yala *lasiri kongolo ke ni? Mà jèn mi wunlunaja Serisesi, tunngo nga mi yo na tunmbyeele pe kan, a pè saa yo wi kan, wii yenle mbege pye.»

¹⁶A Memukan wì sigi yo wunlunaja wo naa tara teelee pe yege na ma yo fɔ: «Wunlunjo Vasiti wì kajɔɔɔ pye, een fɔ wi sigi pye wunlunaja wo nungba na, wigi pye tara teelee pe ni fuun pe na, naa leelee mbele fuun pe yèn wa wunlunaja Serisesi wi wunluwɔ tara kindaye pe ni fuun pe ni pe na. ¹⁷Mà jèn wunlunjo wì nga pye, pe yaa ki yo jeele pe ni fuun pe kan. Kona pe yaa la pe penè pe tifaga, mbaa yuun fɔ: «Wunlunaja Serisesi wila tunngo kan ma yo wunlunjo Vasiti wi pan wi yere wi yege sɔgɔwɔ, een fɔ wi sila yenle mbe pan.» ¹⁸Mbege le nala wo na, Perisi tara teelee naa Medi tara teelee pe jeele pe ni fuun pe yaa nga wunlunjo Vasiti wì pye ki logo mbaa ki senre nungba ti yuun wunlunaja wi tara teelee pe na. Pa pe yaa la pe penè pe tifaga mbaa kayanga nii pe ni. ¹⁹Na kaa pye ki wunlunaja wi ndanla, wi kondegele la tege, peli yɔnlogɔ wa Perisi tara naa Medi tara fenne pe lasiri sewe wi ni, jango liga ka ya mbe kannga, mbege naga fɔ Vasiti wii daga mbe pan mbe yere wunlunaja Serisesi wi yege sɔgɔwɔ naa. Wunlunaja wi wunlunjo censaga ki sho wi yeri wigi kan jele wa yege yeri, nga wì mbɔnrɔ Vasiti wi na. ²⁰Wunlunaja, na ma kondegele li senre tiga ka gbɔn ma wunluwɔ tara ti laga ki ni fuun ki ni, pa jeele pe yaa la pe penè pe gbogo, legbɔɔɔ mbe pinle lepigile ke ni.»

²¹A ki senre ti si wunlunaja wo naa wi tara teelee pe ndanla. A wunlunaja wì si tanga Memukan wi yerewe senre ti na. ²²A wì si sewe torogo wi wunluwɔ tara lagapyew ki ni. Wila lara pyew ti seweele pe yɔnlogɔ ma yala pe senre yɔnlogɔlɔmɔ po ni konaa cengele ngele fuun ke yèn wa ke senre to ni. Kila yo wa ki seweele pe ni fɔ nambala pe ni fuun pe daga mbe pye pe yinre ti go na, paa pe cengele ke senre to yuun.

Pàa Esiteri wi wɔ maa pye wunlunjo

2 ¹Ki kagala ke punjo na, a wunlunana Serisesi wi nangbanwa pi si sogo wi na. A wi si nawa to Vasiti wi na, naa nga wila pye wi na ki na, konaa nga kila kon ma tege wi kanngolo ki na. ²Ki pye ma, nambala mbele paa pye na tunngo piin wunlunana wi kan pe sho fo: «Ye ti we sa sumbono nana mbajeenle mbele pe yonyon jenge pele lagaja wunlunana wi kan. ³Wunlunana wi teele pele tegetege wi wunluwo tara ti lagapyew ki ni, poro mbe sumbono nana mbajeenle mbele pe yonyon pe ni fuun pe gbogolo laga nungba wa wunluwo ca Suzi ki ni, wa jele go ki ni. Pe pe le wunlunana wi go tunmyee Hegayi na pe san wi kee wila wele pe na, wo na pe tege wila jele pe korosi we. Wila pe wire gbegelesinme yaara ti kaan pe yeri. ⁴Sumboro na kala ka ka wunlunana wi ndanla, wo yaa pye wunlunjo Vasiti wi yonlo.»

A ki wogo ki si wunlunana wi ndanla, a wi sigi pye ma.

⁵Zhufuye nana wa la pye wa wunluwo ca Suzi ki ni, paa pye naa yinri Maridoshe. Paa pye naa to wi yinri Yayiiri, na Yayiiri to wi yinri Shimeyi, nee Shimeyi to wi yinri Kishi ma yiri wa Benzham cenle li ni. ⁶Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wila leele mbele koli wa Zheruzalemu ca ma kari pe ni wa kulowo pi ni, ma pinle Zhuda tara wunlunana Yekoniya wi ni, Maridoshe wila pye pe ni^e. ⁷Wo wila Hadasa^f na pe yinri Esiteri wi gbegele. Ki sumboro wila pye Maridoshe wi to wi nasepyo lenana wo pyo. Wi to naa wi no paa ku. Sumboro wila yon fo jenge. Esiteri wi to naa wi no pe kungolo, a Maridoshe wi suu le maa gbegele paa wi yera sumborombyo yen.

⁸Ki pye ma, naa paa kaa wunlunana wi konjo kanga naa wi kondegele li senre ti yari, a pe si sumbono legere gbogolo wa wunluwo ca Suzi ki ni, ma pe le Hegayi wi kee wila wele pe na. Paa kari Esiteri wi ni fun wa wunlunana wi go ma saa wi le jele pe korosifo Hegayi wi kee. ⁹A sumboro wi kala li si Hegayi wi ndanla, a wila kajeenge piin wi kan. A wi si fyeele ma wi wire gbegelesinme yaara ti kan wi yeri, naa yaakara nda ti daga mbe kan wi yeri ti ni, konaa sumbono tunmyeele koloshyen mbele paa wo wa wunlunana wi go mbe kan wi yeri pe ni. A wi si censaga nga ki yon ma we ki ni fuun na wa jele pe go ki ni ko kan Esiteri wo naa wi sumbono tunmyeele pe yeri.

¹⁰Esiteri wi sila wi cenle naa wi go woolo pe naga lere na, katugu Maridoshe wila ki yo wi kan ma yo wiga kaga yo lere kan. ¹¹Pilige pyew Maridoshe wila pye na yanri na torotoro le jele pe go yeyongo ki na, jango mbege jen na kaa pye Esiteri wi yen ngbaan konaa paa wi piin yege nga na.

^e 2.6: 2 Wunlu 24.10-16; 2 Kuro 36.10 ^f 2.7: Eburuye senre ti ni, Esiteri mege koyi nga Hadasa. Esiteri mege ko yen Babiloni tara fenne senre ni, nga paa taga sumboro wi na.

¹² Sumbono pe ni fuun paa daga mbe pe yee gbegele yenje ke ma yiri shyen ni, mbe yala nga kila tege jele pe yee gbegewe mbe yon ki wogo ki ni, katugu ko wagati wo wila kon ma tege pe yee gbegewe pi mege ni. Yeyen kogoloni yo pe ma pye ma pe yee gbegele sinme mba pe yinri *miiri pa ni, mbe si yeyen kogoloni sannya yi pye mbe pe yee gbegele nuwo taanyaara naa jele wire yonsinme yaara ni. Ko punjo na, ki mee gbun sumboro nungba nungba pyew wi na wi ye wa wunlunana Serisesi wi korogo. ¹³ Na sumboro wi kaa kee wa wunlunana wi korogo sanga na ni, yaraga nga fuun wila jaa, pe maga kan wi yeri, jango wi yiri ki ni wa jele pe go ki ni mbe kari wa wunlunana wi go ki ni. ¹⁴ Wi ma ye wa yonlokogo mbe si yiri wa ki goto pinliwe ni, mbe si sa ye wa jele go shyen wogo ki ni, mbe pye Shaashigazi wi kee na, wunlunana wi go tunmbyee na wila pye wunlunana wi cenfenne pe korosifo we. Ko sumboro wo na songoro wa wunlunana wi yeri naa, kaawo wi kala mbe pye wunlunana wi na konaa wuu mege yeri.

¹⁵ Maridoshe wi to wi nasepyo lenana Abihayili wi sumborombyo Esiteri na Maridoshe wila le ma gbegele, naa kila kaa gbun wi na wi ye wa wunlunana wi go ki ni, wi sila yaraga ko ka kpe yenri mbe taga wa nda Hegayi wila ti senre yo wi kan ti na, wo na wila pye wunlunana wi go tunmbyee konaa ma pye jele pe korosifo. Esiteri wi kala laa mbele fuun paa wi yan pe ndanla. ¹⁶ Paa kari Esiteri wi ni wa wunlunana Serisesi wi yeri wa wunluwo go ki ni, yele li yenje ke wogo ki ni, ko nga pe yinri Tebeti^g yenje ye; ko la pye wi wunluwo pi yele kolshyen wolo li ni. ¹⁷ A Esiteri wi si wunlunana wi ndanla ma we jele sanmbala pe ni fuun pe na. A wi kajenge naa kagbaraga pye wi kan ma we sumbono nana mbajeenle pe ni fuun pe na. A wi si wunluwo njala li kan Esiteri wi kan, maa tege wunlunjo Vasiti wi yonlo. ¹⁸ Ki pye ma, a wunlunana wi si sogolo gbolo sogo wi legbololo naa wi tunmbyeele pe ni fuun pe kan Esiteri wi gbogowo pi kala na, ma kon lambo wi na wa wi wunluwo tara kindaye pe ni, ma yarikanra legere torogo leele pe kan, ma yala wi kee ki mbe ya sanga yeye na nga ni ki ni.

Maridoshe wila wunlunana

Serisesi wi sho

pe suu gbo

¹⁹ Naa paa kaa sumbono nana mbajeenle pe gbogolo ki shyen wogo ki na^h, Maridoshe wila pye ma cen wa wunlunana wi yeyongo ki na.

^g 2.16: Tebeti yenje ki ma saa yala desamburu yenje naa zhanviye yenje ki ni.

^h 2.19: Nga ki yo fo: Naa paa sumbono nana mbajeenle pe gbogolo ki shyen wogo ki na: Ki mbe ya logo fo: Naa paa kaa sumbono nana mbajeenle pe gbogolo wa jele pe go shyen wogo ki ni.

²⁰ Esiteri wo na, wi sila wi go woolo naa wi cɛnlɛ woolo pe naga wunlunaŋa wi na, ma yala yege nga na Maridoshe wila ki yo maga ngban wi ni ki ni. Esiteri wila pye na nuru Maridoshe wi yeri paa yege nga na wila pye na nuru wi yeri sanga ŋa ni wila wi le naa gbegele we.

²¹ Ki piliye yi ni, ma Maridoshe wi ta wila pye na cɛɛn le wunlunaŋa wi yeyɔŋɔ ki na, a wunlunaŋa wi yeyɔŋɔ kɔɔsɪfenne shyen, Bigitan naa Tereshi, pɛ si nawa ngban wunlunaŋa Serisesi wi kala na, nɛɛ pyelɔmɔ jaa mboo gbo. ²² A Maridoshe wɪ sɪgi wogo ki logo. A wɪ sɪgi yo maga naga wunlunɔ Esiteri wi na. A Esiteri wɪ si saa ki yo wunlunaŋa wi kan Maridoshe wi mɛge na. ²³ A pɛ sɪgi kala li cancan ma wele, maga jɛn ma yo li yɛn kaselege. Kɪ pye ma, a pɛ si ki nambala shyen pe to tige na. A pɛ sɪgi wogo ki yɔnlɔgɔ wa wagati kapyegele sɛwɛ wi ni wunlunaŋa wi yege na.

Maridoshe wila Hama wi nawa pi ngban

3 ¹ Ko kagala koro punɔ na, a wunlunaŋa Serisesi wɪ si Agagiⁱ setirige pyɔ Hamedata wi pinambyɔ Hama wi gbɔgɔ. Wila wi yirige maa tege cɛnsagbɔgɔ na ma we tara teele sanmbala mbele paa pye wi tanla pe na. ² Wunlunaŋa wi tunmbyeele mbele fuun paa pye na cɛɛn le wunluwɔ go ki yeyɔŋɔ ki na, paa pye na kanɔguuro kanni na go sogo Hama wi nɔgɔ naa gbogo, katugu wunlunaŋa wo wila ki konɔ kan ma yo kila piin ma wi kan. Eɛn fɔ, Maridoshe wi sila yenle mbaa kanɔguuro kanni konaa mbaa go sogo Hama wi nɔgɔ mbaa wi gbogo. ³ Wunlunaŋa wi tunmbyeele mbele paa pye na cɛɛn le wunluwɔ go ki yeyɔŋɔ ki na, a pɛ si Maridoshe wi yewe ma yo fɔ: «Konɔ na wunlunaŋa wɪ kan, yɪŋi na, a mɔ si je li na?» ⁴ Paa pye naga wogo ki yuun wi ni pilige pyew. Eɛn fɔ wii logo pe yeri. Punɔ na, a pɛ si kaa ki wogo ki yo Hama wi kan, jango mbege jɛn na kaa pye Maridoshe, wo ŋa wila pe pye ma yo wi yɛn Zhufuye woo, wi yaa koro mbaa ki piin ma. ⁵ A Hama wɪ sɪgi wele maga yan fɔ Maridoshe wii yenle mbaa kanɔguuro kanni konaa mbaa go sogo wi nɔgɔ, mbaa wi gbogo, a kɪ suu ya fɔ jɛŋge. ⁶ Mbe Maridoshe wo nungba gbo Hama wila ki jate fɔ ko suu yenle tin. Mɔ jɛn Maridoshe wila pye cɛnlɛ ŋa woo, paa ki yo wi kan. Kɪ pye ma, Zhufuye mbele fuun paa pye wa wunlunaŋa Serisesi wi wunluwɔ tara ti lagapyew ki ni, a Hama wi nɛɛ jaa mbe pe gbo, katugu Maridoshe wila pye ki cɛnlɛ woolo wo wa.

⁷ Yɛle li yɛnge konɔbanɔga ki na, ko ŋga ki yɛn Nisan yɛnge ye, wunlunaŋa Serisesi wi wunluwɔ pi yɛle ke ma yiri shyen wolo li ni, a pɛ si Puri^j wi wa,

ⁱ 3.1: Amaleki setirige piile pe wunlunaŋa Agagi wila pye Izirayeli woolo pe wunlunaŋa Sawuli wi jugu (1 Sami 15). ^j 3.7: Puri ko kɔɔ wo yɛn mbe pete gbɔn. Kila pye faa pe ma pete gbɔn kala la na.

ko kɔɔ wo yen fɔ a pɛ si pete gbɔn Hama wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, piliye yo naa yɛlɛ li yeyɛn yi ni fuun yi wogo na. A pete gbɔngɔ kɪ si yɛngɛ kɛ ma yiri shyɛn wogo ko wɔ, ko ŋga ki yen Adari^k yɛngɛ ye.

**Hama wila pye na jaa
mbe Zhufuye pe ni fuun pe gbo**

⁸Kona, a Hama wɪ sigi yo wunlunaŋa Serisesi wi kan fɔ: «Cɛnlɛ la woolo yen ma jaraga laga ma wunluwɔ tara ti lagapyew ki ni, cɛngɛlɛ kɛ ni fuun kɛ sɔgɔwɔ. Pe yen pe ye. Pe ^{*}lasiri kɔŋgolo kɛ yen kɛ yɛ cɛngɛlɛ sanŋgala kɛ wogolo kɛ ni. Pe woro na tanri wunlunaŋa wi lasiri wi na. Mbe ki leele pe yaga yeyinŋɛ na, wunlunaŋa wi tɔnli kpe woro wa ki ni. ⁹Na kaa pye ki wunlunaŋa wi ndanla, wɛ sɛwɛ wa yɔnɔgɔ fɔ pe daga mbe tɔngɔ. Kona mi yaa warifuwɛ tɔni cɛnmɛ taanri naa nafa taanri ma yiri kɛ ma yiri kɔŋgurugo (375) taanla mboo kan wunluwɔ kagala yɛgɛ wɔfɛnnɛ pe yeri pe saa le wa wunlunaŋa wi yarijɛndɛ tɛgɛsaga ki ni.»

¹⁰Kɪ pye ma, a wunlunaŋa wɪ suu vegeŋɛ wi wɔ wa wi yɛɛra yombɛlɛ li na maa kan Zhufuye pe winfɔ Hama wi yeri, Agagi setirige pyɔ Hamedata wi pinambyɔ wɛ. ¹¹Ko pɔŋgo na, a wunlunaŋa wɪ sigi yo Hama wi kan fɔ: «Migi warifuwɛ wi yaga ma kan konaa ki leele pe ni, ŋga kɔɔn ndanla, ma ko pye pe na.»

¹²Kona, a pɛ si wunlunaŋa wi sɛwɛ yɔnɔgɔfɛnnɛ pe yeri yɛlɛ li yɛngɛ kɔŋgbanŋga, ki pilige kɛ ma yiri taanri wogo ki na. Sɛnrɛ nda fuun Hama wila yo, a pɛ siri yɔnɔgɔ mari torogo wunluwɔ tara teeɛlɛ pe yeri, naa kindayɛ teeɛlɛ konaa cɛngɛlɛ teeɛlɛ pe yeri. Wunluwɔ tara ti lara nungba nungba pyew pe sɛwɛ wila yɔnɔgɔ ma yala pe sɛnrɛ yɔnɔgɔlɔmɔ po ni. Cɛngɛlɛ kɛ ni fuun nungba nungba kɛ woro tila yɔnɔgɔ ma yala kɛ sɛnrɛ to ni. Paa sɛwɛɛɛlɛ pe yɔnɔgɔ wunlunaŋa Serisesi wo mege na, mɛɛ tɛgɛrɛ tɛgɛ pe na wunlunaŋa wi yombɛlɛ vegeŋɛ^l wi ni. ¹³Paa ki sɛwɛɛɛlɛ pe kan pitunmbolo mbeɛlɛ pɛ wege poro yeri pe sa pe kan wunlunaŋa wi tara ti kinda nungba nungba pyew wi ni, ma yo pe Zhufuye pe ni fuun pe gbo, pe pe tɔngɔ pe pe kɔ pe pe wɔ wa pilige nungba ki ni, piilɛ naa ^{*}lelelele, naa jɛɛlɛ konaa piyɛngɛlɛ kɛ ni. Pege wogo ki pye yɛlɛ li yɛngɛ kɛ ma yiri shyɛn wogo, ki pilige kɛ ma yiri taanri wogo ko ni; ko kɪ yen Adari yɛngɛ ye. Fɔ pe pe kɛɛ yaara ti koli fun. ¹⁴Paa sɛwɛ wi sɛnrɛ nungba ti yɔnɔgɔ mari torogo tara ti kinda nungba nungba pyew wi ni, maga kala li yari leele pe ni fuun pe kan, jɔŋgo pe pe yɛɛ gbɛgɛlɛ ki pilige ki mege ni.

¹⁵Pitunmbolo mbeɛlɛ pɛ wege, a pɛ si yiri ma fyɛɛlɛ ma kari ma yala wunlunaŋa wi sɛnyoro ti ni. A pɛ sigi kɔndɛgɛlɛ li yari fun wa wunluwɔ

^k 3.7: Adari yɛngɛ ki ma saa yala feviriye naa marisi yɛngɛ ko ni. ^l 3.12: Kɪ yombɛlɛ vegeŋɛ wila pye na wunlunaŋa wi yawa po nari. Wunlunaŋa wi yɛɛra tɛgɛrɛ to tila pye wa vegeŋɛ wi na. Kɪla pye pe maa tɛgɛ ma wunlunaŋa wi tɛgɛrɛ ti tɛgɛ sɛwɛɛlɛ pe na. Kɪla pye, kɪ vegeŋɛ wi ka pye lɛrɛ ŋa yeri, wi ma ya na gbɛgɛlɛ wunlunaŋa wi mege na.

ca Suzi ki ni. A wunlunaja wo naa Hama wi ni pè si cèn na woo. Ma si yala Suzi ca woolo poro la pye na gbele.

**Maridoshe wila Esiteri wi yenri
sagawa ni**

4 ¹Naa Maridoshe wila kaa nga fuun kila pye ki wogo ki jen, a wì suu yaripɔɔ ti walagi, ma jatere piriwen yaripɔɔ le ma le, mɛɛ cɔnɔ wi yɛɛ na. A wì si kari wa ca ki nandogomɔ, wi nawa pila pye ma tanga wi na, a wila kɔnɔgɔlɔ waa. ²A wì si kari ma saa yere fɔ wa wunlunaja wi yeyɔngɔ ki na, katugu ki sila daga lere mbe ye wa wunlunaja wi laga nawa jatere piriwen yaripɔɔ ni wi na. ³Wunlunaja wi senyoro to naa wi sewe wi ni tila gbɔn kinda ɲa fuun ni, kila pye kunwɔ kayanɲa Zhufuye pe yeri. A pe nɛɛ yɛngɛ nii, na yanli, na gbele. Pe legere la pye na sinlele jatere piriwen yaripɔɔ na konaa wa cɔnɔ ti ni.

⁴Kala na làa pye, a Esiteri wi tunmbyeele jɛɛle naa wi go tunmbyeele nambala pè si pan mali yege yo Esiteri wi kan. A kì si wunlunɔ wi jatere wi piri wi na fɔ jɛngɛ. A wì si yaripɔɔ torogo wa Maridoshe wi yeri ma yo wi jatere piriwen yaripɔɔ ti wɔ wi yɛɛ na, wi ko yaripɔɔ to le. Eɛn fɔ, a Maridoshe wì si je. ⁵Kì pye ma, a Esiteri wì si tunmbyeele mbele wunlunaja wila kan wi yeri paa tunngo piin wi kan nungba yeri, pàa pye naa yinri Hataki. A wì suu tun ma yo wi sa Maridoshe wi yewe ki wogo ki go ki ni. ⁶A Hataki wì si yiri ma kari wa Maridoshe wi yeri wa katogo, wa wunlunaja wi go yeyɔngɔ yesinmɛ pi na. ⁷A Maridoshe wì si kagala ɲgele fuun kàa pye wi na ke yege yo wi kan konaa penjara yɔn ɲa Hama wila yo wi yaa le wa wunluwɔ go yarijende tɛgesaga ki ni ti ni, jango mbe Zhufuye pe ni fuun pe gbo. ⁸Wunlunaja wi kondɛgele na pàa yari Zhufuye pe tɔngɔwɔ wogo ki na wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, a Maridoshe wì sigi kondɛgele li senre ti sewe wa kan Hataki wi yeri fɔ wi saa naga Esiteri wi na, wiri yege yo wiri filige wi kan, fɔ wi kari wa wunlunaja wi yeri wi saa yenri ɲgbanga fɔ wi yɔn wi woolo pe na. ⁹Kì pye ma, a Hataki wì si sɔngɔɔ ma saa Maridoshe wi senre ti yege yo Esiteri wi kan. ¹⁰Eɛn fɔ, a Esiteri wì si tunngo kan Hataki wi yeri ma yo wi saga yege yo Maridoshe wi kan fɔ: ¹¹«Wunlunaja wi tunmbyeele pe ni fuun, naa wi wunluwɔ tara ti kindaye woolo pe ni fuun pɛge jen ma yo naɲa nakoma jele ɲa fuun ka ye wa wunlunaja wi kɔɔɔgɔ wa wi laga nawa, na pe suu yeri, *lasiri konɔ nungba yɛn wa, na lìgi naga ma yo ki lerefɔ wi daga poo gbo, ki lasiri konɔ li yɛn lere pyew wolo; kaawɔ wunlunaja wi kaa tɛ gbɔtangala li sanga mbeli kan ɲa yeri wo wi ma koro mbagbowo. Ma si yala, mi wo na, nala yɛn ki pilige nafa ma yiri kɛ, na pe fanla yeri mbe kari wa wunlunaja wi yeri.»

¹²A pè si saa Esiteri wi senre ti yo Maridoshe wi kan. ¹³Kona, a Maridoshe wì si ti, a pè saa Esiteri wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga kaa ki

jate ndɛɛ naa mà kaa pye wa wunluwɔ go ki ni, mboro nungba ma yaa sho Zhufuye pe ni fuun pe sɔɔwɔ. ¹⁴Katugu nala, na maga pyeri wa ki kala na li ni, Zhufuye pe yaa sagawa naa showɔ ta mbe yiri laga ka yege ni^m, ɛɛn fɔ mboro naa ma to go woolo pe ni, pe yaa ye tɔngɔ. Ambɔ ki jɛn na kaa pye ki wagati ɲa wi kala lo ma li ti ma pye wunlunɔ?»

¹⁵Kona, a Esiteri wì si ti, a pè saa Maridoshe wi yɔn sogo ma yo fɔ: ¹⁶«Kari ma sa Zhufuye mbele fuun pe yɛn wa wunluwɔ ca Suzi ki ni pe gbogolo ye ***yenge le** na kan. Yaga ka li, yaga si ka wɔ fɔ sa gbɔn pilige taanri, ki sɔnɔ naa ki yembine. Mi jate, mi naa na tunmbyeele jɛle pe ni we yaa yenge le fun. Ko punɔgo na, mi yaa ye wa wunlunana wi kɔɔɔgo, ali mbege ta ki yɛn lasiri konɔ li jɔɔwɔ. Na kiga yere mbe ku wi yo, pa mi yaa ku.» ¹⁷Ki pye ma, a Maridoshe wì si kari ma saa ɲga fuun Esiteri wila yo ki pye.

**Esiteri wila sɔɔɔɔ gbɔɔ sɔɔ
wunlunana wo naa Hama pe kan**

5 ¹Naa pilige taanri wogo kila kaa gbɔn, a Esiteri wì suu wunluwɔ yaripɔɔ ti le, ma saa ye ma yere wa wunlunana wi laga nawa, wa wunlunana wi go ki yesinme na. Wunlunana wila pye ma cɛn wa wi wunluwɔ jɔngɔ ki na, wa wunluwɔ go ki ni, ma yege wa wa yeyɔngɔ ki yeri. ²Naa wunlunana wila kaa wunlunɔ Esiteri wi yan yeresaga wa laga nawa sanga ɲa ni, a wì si kajenge pye Esiteri wi kan. A wì suu tɛ gbɔtangala na làa pye wi kɛɛ li sanga mali kan Esiteri wi yeri. A Esiteri wì si fulo wa, mɛɛ jiri tɛ gbɔtangala li numala li na. ³A wunlunana wì suu pye fɔ: «Yingi maa jaa, wunlunɔ Esiteri? Yingi maa jaa mbe yenri? Ali na ma kaa wunluwɔ pi walaga nungba jaa, mi yaa pi kan ma yeri.»

⁴A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunana, mì sɔɔɔɔ gbɔɔ sɔɔ ma yo mboro naa Hama ye sa li wa na yeri nala.» ⁵A wunlunana wì si tunɔgo torogo ma yo pe sa Hama wi pye wi pan fyaw, jango pe kari Esiteri wi yerege ki na.

Ki pye ma, sɔɔɔɔ gbɔɔ na Esiteri wila sɔɔ, a wunlunana wo naa Hama wi ni pè si kari wa ki liwen pi na. ⁶Ma pe ta pàa pye na duven wi woo, a wunlunana wì si Esiteri wi pye fɔ: «Maga yaraga ɲga fuun yenri, ki yaa kan ma yeri. Yingi maa jaa? Ali na kaa pye wunluwɔ po walaga yi, pi yaa kan ma yeri.»

⁷A Esiteri wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga ɲga mila yenri, yaraga ɲga mila jaa we? ⁸Na kaa pye na kala lɔɔn ndanla wunlunana, na kaa pye ma mbe yenle mbe ɲga mila yenri ma yeri ki kan na yeri, mbe ɲga mila jaa ki pye, mi yaa sɔɔɔɔ gbɔɔ la sɔɔ naa goto, wunlunana, mboro naa Hama

^m 4.14: ɲga kì yo fɔ *Zhufuye pe yaa sagawa naa showɔ ta mbe yiri laga ka yege ni* ki yɛn na jate ma yo sagawa naa showɔ pi yaa yiri wa Yenɲele lo yeri.

wi ni, ye pan ye li naa. Kona wunlunaŋa, mi yaa ma yɔn sogo mbe yala ma senre ti ni.»

**Hama wila pye na jaa
mbe Maridoshe wi gbo**

⁹Ki pilige ki ni, a Hama wì si yiri wa wunlunjo wi yeri nayinme naa yɔɔɔrimɔ ni. Eɛn fɔ, a wì si saa Maridoshe wi yan wi yen ma cɛn le wunluwɔ go ki yeyɔngɔ ki na. Maridoshe wii yenle mbe yiri wi yege sɔɔɔwɔ mboo gbɔɔ, wii si seri wi kala na. A wì si nawa ŋgban Maridoshe wi ni fɔ jenge. ¹⁰Konaa ki ni fuun, a wì sigi kun wi yee ni, mɛɛ kari wi go. Wì ka saa gbɔn, a wì si ti, a pè saa wi wenne poro naa wi jɔ Zereshi wi ni pe yeri wi kan. ¹¹Kona, a wì suu penjagbɔɔ tawa pi senre yo pe kan, naa wi piile pe legewe wogo ki ni konaa yege ŋga na wunlunaŋa wùu yirige maa gbɔɔ ma wɛ wi tara teele naa wi wunluwɔ go tunmbyeele pe na ki wogo ki ni fuun ki ni. ¹²A wì si pe pye naa fɔ: «Mbe taga wa ko na, wunlunjo Esiteri wì sɔɔɔɔ gbɔɔ na sɔɔ, wii lere wa yeri wì pinle wunlunaŋa wi ni li na, kaawɔ mi nungba. Wì yere mi naa wunlunaŋa wi ni we yeri naa goto wa wi yee yeri. ¹³Eɛn fɔ ko ka woro na yege na yaraga ka, na mi ka Zhufuye naŋa Maridoshe wi yan cɛnsaga sanga o sanga le wunlunaŋa wi yeyɔngɔ ki na we.»

¹⁴Kona, a wi jɔ Zereshi wo naa wi wenne pe ni fuun pè suu pye fɔ: «Ti pe tige titɔnɔɔ ka gbegele, pege kan ki titɔnɔwɔ pi metere nafa ma yiri kangurugo bɔ. Goto pinliwe ni, ma saga yenri wunlunaŋa wi yeri fɔ wigi yaga pe Maridoshe wi nɔri wa ki na. Ko pɔngɔ na, ma yaa pinle mbe kari wunlunaŋa wi ni nayinme coli wa liwen gbɔɔ pi na.»

A ki senre tì si tanla Hama wi ni. A wì si ti, a pè tige titɔnɔɔ ki gbegele maga kan.

**Hama wila go sogo
Maridoshe wi yege sɔɔɔwɔ**

6 ¹Ki pilige ki yembine li ni, wunlunaŋa wi sila ya mbe wɔnɔ. A wì sho fɔ pe pan wagati kapyegele sewe wi ni, wo ŋa pàa pye na wunluwɔ tara ti kapyegele ke yɔnɔgi wa wi ni we. A pè pan maa kara wunlunaŋa wi kan. ²A pè sigi yan wa wi ni fɔ wunlunaŋa wi yeyɔngɔ kɔɔsifenne shyen, Bigitan naa Tereshi, pàa yɔn le wunlunaŋa Serisesi wi na mboo gbo, fɔ a Maridoshe wigi wogo ki logo maga yoⁿ.

³Ki pye ma, a wunlunaŋa wì si yewe ma yo fɔ: «Gbɔɔwɔ pipiin wè Maridoshe wi gbɔɔ konaa ma tɔnli wiwiin kan wi yeri ki wogo ki na?»

A wunlunaŋa wi tunmbyeele pè suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga ka si pye wi kan.»

ⁿ 6.2: Esite 2.21-22

⁴A wunlunana wì si yewe ma yo fɔ: «Ambɔ wi yen wa laga nawa?» Ko la yala Hama wì pan le wunluwɔ go yeyɔngɔ ki na mbe pan mbege yenri wunlunana wi yeri fɔ pe Maridoshe wi yigi poo nɔri wa tige titɔnlɔgɔ nga wila gbɛgɛlɛ wi mɛgɛ ni ki na.

⁵Wunlunana wi tunmbyeele nambala pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Hama wi yen wa laga nawa.»

A wunlunana wì sho fɔ: «Ye ti wi ye laga.»

⁶Kona, a Hama wì si ye. A wunlunana wì suu yewe ma yo fɔ: «Wunlunana wila jaa mbe nana na gbɔgɔ, yingɪ ki daga mbe pye wi kan?»

A Hama wì suu yɛɛ pye fɔ: «Wunlunana wila jaa mbe ambɔ gbɔgɔ, na mi ma?»

⁷A Hama wì si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunana wila jaa mbe nana na gbɔgɔ, ⁸ki daga pe pan derigbɔgɔ nga wunlunana wì le ka ni, naa wunlunana wì lugu shɔnye mbele na wa ni pe wunluwɔ njala kan ki shɔn wi kan. ⁹Pe derigbɔgɔ konaa shɔn wi kan wunlunana wi legbɔɔlɔ wa yeri, na wi yen mɛgɛfɔ. Wo mbe derigbɔgɔ ki le wunlunana wila jaa mbe nana na gbɔgɔ wì na, wuu luguro wa shɔn wi na, wi fefe wi ni wa ca ki katogo ki ni, mbaa jɔrɔgi nɔgbanga wi yɛgɛ, mbaa yuun fɔ: «Wunlunana wila jaa mbe nana na gbɔgɔ, pa ki yen na piin wi kan yɛɛn.» »

¹⁰A wunlunana wì si Hama wi pye fɔ: «Fyɛɛlɛ ma ki derigbɔgɔ konaa ki shɔn wi ni ti le paa yɛgɛ nga na mɔga yo we. Zhufuye nana Maridoshe na wi yen ma cɛn le wunluwɔ go yeyɔngɔ ki na, maga pye ma wi kan cɛ. Iɔga fuun mɔ yo, maga ka ka yaga mbapyewe.»

¹¹Kì pye ma, a Hama wì si saa derigbɔgɔ ki le naa shɔn wi ni, ma derigbɔgɔ ki le Maridoshe wi kan, maa luguro shɔn wi na, ma fefe wi ni wa ca ki katogo ki ni, na jɔrɔgi nɔgbanga wi yɛgɛ, na yuun fɔ: «Wunlunana wila jaa mbe nana na gbɔgɔ, pa ki yen na piin wi kan yɛɛn.»

¹²Ko pɔngɔ na, a Maridoshe wì si sɔngɔrɔ ma kari wa wunlunana wi yeyɔngɔ ki na, ɛɛn fɔ, a Hama wì si fyɛɛlɛ ma kari wi go yesanga ni, maa go ki tɔn fɛrɛ ti kala na. ¹³Iɔga fuun kila pye Hama wi na, a wì sigi yɛgɛ yo wi jɔ Zereshi konaa wi wenne pe ni fuun pe kan. A wi yerifenne poro naa wi jɔ wi ni pɛ suu pye fɔ: «Ki Maridoshe na wi yen Zhufuye woo, kì kaa pye ma tolo lì le wi yɛgɛ sɔgɔwɔ, ma se ya fanɔga ta wi na. Tolo lo na, ma yaa to pew wi yɛgɛ sɔgɔwɔ.»

¹⁴Ma pe ta pàa pye na para Hama wi ni bere, a wunlunana wi tunmbyeele pɛ si gbɔn wa, mɛɛ kari Hama wi ni fyɛlɛgɛ na wa Esiteri wila sɔgɔlɔ gbɔlɔ na sɔgɔ li laga ki na.

Hama wi gbokala

7 ¹Kì pye ma, a wunlunana wo naa Hama wi ni pɛ si kari wa wunlunɔ Esiteri wi go sa liwen gbɔɔ pi li. ²Kì pilige shyen wogo ki na, ma pe ta pàa pye na duven wi woo, a wunlunana wì si nuru naa ma

Esiteri wi yewe ma yo fɔ: «Yingi maa jaa mbe yenri wunlunjo Esiteri? Ki yaa kan ma yeri. Yingi maa jaa? Ali na kaa pye wunluwo pi walaga yi, pi yaa kan ma yeri.»

³Kona, a wunlunjo Esiteri wi suu yɔn sogo ma yo fɔ: «E, wunlunaja, na kaa pye na kala lɔn ndanla, na kaa pye kɔn ndanla, nga mila yenri, ko yen mala yaga yinwege na, nga mila jaa koyi nga fɔ na woolo pe koro go na; ⁴katugu mi naa na woolo pe ni pɛ we pɛrɛ, jango pe we tongo, pe we gbo pe we kɔ. Ndɛɛ pɛ we pɛrɛ we pye kulonambala naa kulojaala, mi se jen na para ki na; katugu go se jen na pye ki na, mbaa wunlunaja ma tege ki kala na li ni^o.»

⁵Ki pye ma, a wunlunaja Serisesi wi si senre ti le, mɛɛ wunlunjo Esiteri wi yewe ma yo fɔ: «Ambɔ fɔ wi? Lere ɲa wi kotogo ta maga kala cɛnle na li jate, wi yen se yeri?»

⁶A Esiteri wi suu yɔn sogo ma yo fɔ: «We winfɔ naa we jugu wo wi yen ki lepee Hama ɲa we.»

Ki pye ma, a Hama wi sunndo wi si kɔn wi na fɔ jɛnge wunlunaja wo naa wunlunjo wi ni pe yege sɔgɔwo. ⁷A wunlunaja wi si yiri le liwen lisaga nangbanwa gbɔɔ ni, mɛɛ kari wa wunluwo go laga nawa nangɔ kɔlɔɔ ki ni. Eɛn fɔ, a Hama wi si koro wa na wunlunjo Esiteri wi yenri, jango wuu go sho, katugu wila ki yan fɔ wunlunaja wi yaa kapege pye wi na. ⁸A wunlunaja wi si songɔɔ ma yiri wa wunluwo go laga nawa nangɔ kɔlɔɔ ki ni ma pan wa lisaga ki ni. Esiteri wila pye sinleyaraga nga na ma sinle ma sanga, a wi si pan ma Hama wi ta wi to wa ki na.

Kona, a wunlunaja wi si gbele ngbanga ma yo fɔ: «Wi yere to wunlunjo wi na naa lagajaa jele na yege sɔgɔwo laga na go ki ni yere?» Naa wunlunaja wila kaa ko senre to yo laga nga na, a pɛ si Hama wi yege ki tɔn^p. ⁹Haribona ɲa wila pye wunlunaja wi go tunmbyeele wa, a wo si wunlunaja wi pye fɔ: «Wele, Hama wo jate wi tige titɔnlɔɔ ka gbegɛle mbe Maridoshe wi nɔri wa ki na, wo ɲa wi senyoro tila yɔn wunlunaja wi na we. Ki tige ki yen kansaga wa Hama wi go yɔn ki na, ki titɔnlɔwo pi yen metere nafa ma yiri kangurugo.»

Kona, a wunlunaja wi sho fɔ: «Ye sa Hama wi nɔri wa ki na.»

¹⁰Ki pye ma, tige titɔnlɔɔ nga Hama wila gbegɛle Maridoshe wi mɛge ni, a pɛ si saa Hama wi nɔri wa ki na. Ko punjo na, a wunlunaja wi nangbanwa pi si sogo wi na.

^o 7.4: ɲga kɔ yo fɔ: *Katugu go se jen na pye ki na, mbaa wunlunaja ma tege ki kala na li ni*, ki senre ti kɔɔ wi woro ma jen ma filige Eburuye senre ti ni. Seweele pele ni kɔ yɔnlɔɔ wa ma yo fɔ: Eɛn fɔ, we jugu wi tɔnli ɲa kan, wunlunaja wi yaa bɔnlɔ yaraga nga na, ki tɔnli wi se ya mbege yongo songɔɔ wi na. ^p 7.8: Paa Hama wi yege ki tɔn mbege naga fɔ wila daga poo gbo.

**Wunlunana wila censagbaga kan
Maridoshe wi yeri
konaa ma kondegele tege
mbe yon Zhufuye pe na**

8 ¹Ki pilige nungba ki ni, a wunlunana Serisesi wi si Zhufuye pe winfo Hama wi go ki kan wunlunjo Esiteri wi yeri. Ko pyengolo, a Maridoshe wi si kari wa wunlunana wi yeri, katugu Esiteri wila ki yo wi kan ma yo Maridoshe wi yen wi go lere. ²Kona, a wunlunana wi suu vegeje wi wo maa kan Maridoshe wi yeri, katugu wila wi sho Hama wi yeri. A Esiteri wi si Maridoshe wi tege Hama wi go ki go na.

³Esiteri wi sila ki yaga ko na. A wi si saa para naa wunlunana wi ni, ma to wi jegele sogowa, maa yenri na gbele wuu yinriwe ta, jango Agagi setirige pyo Hama wila kapege naa kala na kon ma tege Zhufuye pe mege ni, wunlunana wigi sa. ⁴A wunlunana wi suu te gbotangala li sanga mali kan Esiteri wi yeri. A Esiteri wi si yiri ma yere wunlunana wi yege sogowa, ⁵mee yo fo: «Wunlunana, na kaa pye kon ndanla, na kaa pye ma mbe kajenge pye na kan, na kaa pye ki yala wunlunana ma yege na, a na kala lon ndanla, seweele mbele Hamedata pinambyo Hama, na wi yen Agagi setirige pyo, wila yonlogo ma torogo wunlunana wi tara kindaye pe ni fuun pe ni, ma yo pe Zhufuye mbele pe yen wa pe gbo, wunlunana wigi yaga wi seweele pele yege yonlogo wigi katege ki sa. ⁶Katugu jologo nga ki yaa to na woolo pe na, mi yaa ki yan mbe si ya mbege kun na yee ni mele? Mbe ya mbe pye na woolo pe gbowo pi sere mbe sigi kun na yee ni mele?» ⁷Kona, a wunlunana Serisesi wi sigi yo wunlunjo Esiteri wo naa Zhufuye naja Maridoshe wi kan fo: «Wele, mi Hama wi go ki kan Esiteri wi yeri. A pe Hama wi nari wa tige titonlogo ki na, katugu wila yiri Zhufuye pe korogo. ⁸Yoro wo na, koni, yaraga o yaraga ki ye ndanla Zhufuye pe yonwo pi kala na, yege yonlogo wunlunana wi mege na. Ye wunlunana wi vegeje tegere ti taga wi na. Katugu katege sewe na pe ma yonlogo wunlunana wi mege na, mboo tegere ti taga wi na, wi senre ti se ya kannga.»

⁹Le ki yongolo nungba ke ni, yeke li yenge taanri wogo ki pilige nafa ma yiri taanri wogo ki na, ko nga pe yinri Sivan yenge ye, a pe si wunlunana wi sewe yonlogofenne pe ni fuun pe yeri. A pe si seweele pele yonlogo ma yala Maridoshe wila senre nda yo ti ni, ma pe torogo Zhufuye, naa tara teele, naa fannga fenne, naa kindaye cenme naa nafa ma yiri kolshyen (127) teele pe kan, maga le wa Endi tara fo ma pan ma gbom wa Kushi tara. Tara nungba nungba pyew ti seweele paa pe yonlogo ma yala pe senre yonlogolomo pi ni. Cenle nungba nungba pyew li seweele paa pe yonlogo ma yala pe senre to ni. Zhufuye pe seweele paa pe yonlogo ma yala pe senre yonlogolomo pi ni konaa pe senre ti ni. ¹⁰Paa seweele

pe yɔnɔɔ wunlunaŋa Serisesi wi mege ki na, maa tegere ti taga pe na, mæe pe kan pitunmbolo mbele pe maa shɔnye fee pele yeri, a poro kari pe ni wunlunaŋa wi shɔnye pele na, mbele pè wege. ¹¹Wunlunaŋa wila konɔ kan wa ki sɛwɛɛle pe ni ma yo Zhufuye pe yen ca nga fuun ni, pe pe yɛ gbogolo laga nungba wa ki laga ki na, paa pe yɛ go singi. Wunluwo tara ti ni cenle na fuun woolo konaa kinda nga fuun woolo ka yiri mbe to Zhufuye pe na malingbɔnyaara ni, Zhufuye pe pe tɔngɔ, pe pe gbo pe pe kɔ, mbe pinle pe piile naa pe jɛɛle pe ni, pe pe yaara ti koli. ¹²Pege wogo ki pye pilige nungba ki ni wunlunaŋa Serisesi wi tara lagapyew ki ni, yeɛ li yenje ke ma yiri shyen wogo, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na, ko nga ki yen Adari yenje ye^q. ¹³Paa ki sewe cenle nungba wi yɔnɔɔ maa torogo cengele ke ni fuun ke kan kinda wi ni fuun wi ni, a kɔ pye kondegele jango Zhufuye pe pe yɛ gbɛgele ki pilige ki na mbe pe kayanga wo pe juguye pe ni. ¹⁴Pitunmbolo paa lugu wunlunaŋa wi shɔnye mbele pè wege pe na, ma fyeele ma kari fyeele na wunlunaŋa wi tunngo ki ni. Ki kondegele li senre paa ti yari fun wa wunluwo ca Suzi ki ni.

¹⁵A Maridoshe wɔ si yiri wa wunlunaŋa wi yeri wunluwo yaripɔɔ ni wi na, nda tila pye nganra woro konaa ma filige, naa te wunluwo njala ni, konaa derigbɔɔ ni nga ki yen fige naa yenge ni. Suzi ca woolo paa pye na tinni konaa na yɔɔri nayinme ni. ¹⁶Zhufuye pe yege welewe pila tanla, a kɔ pye yɔɔrimɔ, naa nayinme konaa cew tawa. ¹⁷Kinda o kinda, naa ca o ca konaa laga o laga wunlunaŋa wi senyoro naa wi kondegele li ni ti senre tila gbɔn wa, kila pye Zhufuye pe yeri nayinme, naa yɔɔrimɔ, naa liwen gbɔɔ konaa fɛti pilige. Tara woolo pe legere la taga Zhufuye pe na, katugu paa pye na fyɛ Zhufuye pe yege.

Zhufuye paa pe juguye pe gbo

9 ¹Yeɛ li yenje ke ma yiri shyen wogo, ko nga ki yen Adari yenje ye, ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na, a wunlunaŋa wi senyoro naa wi kondegele li pyesanga wɔ si gbɔn. Zhufuye pe juguye paa pye naga jate pe yaa fannga ta Zhufuye pe na. Eɛn fɔ, a kala li si wa ma kannga, a Zhufuye poro si fannga ta pe winfenne pe na. ²Zhufuye paa pe yɛ gbogolo wa pe cagbɔɔ ti ni, wunlunaŋa Serisesi wi wunluwo tara kindaye pe ni fuun pe ni, jango mbele paa pye naga jaa mbe kapege pye pe na, pe malaga gbɔn pe ni. Lere kpɛ wo sila ya yere mbe pe sige, katugu leele pe ni fuun paa fyɛ pe yege. ³Tara teeɛle pe ni fuun, naa tara ti legbɔɔɔ, naa kindaye teeɛle konaa legbɔɔɔ mbele pe ma pye le wunlunaŋa wi tanla, paa Zhufuye pe saga, katugu paa pye na fyɛ Maridoshe wi yege. ⁴Mà jen Maridoshe wila kaa pye legbɔɔ wa wunluwo go ki ni. Wi mege

^q 8.12: Ki pilige ko Hama wila ki konɔ kan, maga naga ma yo pe Zhufuye pe tɔngɔ; Esite 3.13.

kila yiri tara ti lagapyew ki ni. Wila pye na fannga taa na kee yege. ⁵Ki pye ma, Zhufuye paa pe juguye pe gbɔɔ gbɔn tokobi ni, ma pe gbo, ma pe tɔngɔ, ma nga kɪ pe ndanla ki pye poro mbele pe winfenne pe na.

⁶Zhufuye paa lere cɛnmɛ kangurugo (500) wo gbo wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, ⁷ma pinle Parishandata ni, naa Dalifɔn, naa Asipata, ⁸naa Porata, naa Adaliya, naa Aridata, ⁹naa Parimashita, naa Arizayi, naa Aridayi konaa Vayezata. ¹⁰Ki leele ke poro paa pye Hamedata pinambyɔ Hama ɲa wila pye Zhufuye pe winfɔ wi pinambiile wele. Eɛn fɔ Zhufuye pe sila pe kee yaara ti koli.

¹¹Leele mbele paa gbo wa wunluwɔ ca Suzi ki ni, paa pe yɔn ki naga wunlunaɲa wi na ki pilige nungba ki ni. ¹²A wunlunaɲa wɪ si wunlunɲɔ Esiteri wi pye fɔ: «Zhufuye pɛ lere cɛnmɛ kangurugo (500) wo gbo laga wunluwɔ ca Suzi ki ni konaa Hama wi pinambiile ke pe ni. Yɪngi pe pye wunluwɔ tara ti lara sannda ti ni? Eɛn fɔ yɪngi maa jaa mbe yenri naa? Mi yaa ki pye ma kan. Yɪngi maa jaa ki pye ma kan naa? Ki yaa kan ma yeri.»

¹³A Esiteri wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na kaa pye kɔɔn ndanla wunlunaɲa, Zhufuye mbele pe yɛn laga wunluwɔ ca Suzi ki ni, nga pɛ pye nala pege yɔngɔ pye naa goto, pe Hama wi pinambiile ke pe gbɔlo pe nɔrɔgi tiye titɔnɔyɔ ya na.» ¹⁴A wunlunaɲa wɪ si konɔ kan ma yo ki pye ma. A pɛ sigi kɔndɛgele li yari wa wunluwɔ ca Suzi ki lagapyew ki ni. A pɛ si Hama wi pinambiile ke pe nɔrɔgi tiye titɔnɔyɔ ya na. ¹⁵Zhufuye mbele paa pye wa Suzi ca ki ni, pɛ si pe yɛe gbogolo naa fɔngɔ Adari yɛnge ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, mɛe lere cɛnmɛ taanri (300) wo gbo wa Suzi ca ki ni; eɛn fɔ pe sila pe kee yaara to ta kpe koli.

¹⁶Zhufuye sanmbala mbele paa pye wunluwɔ tara ti lara sannda ti ni, a pɛ si pe yɛe gbogolo, ɲango mbe malaga gbɔn mbe pe yɛe go shɔ konaa mbe pe yɛe tanga pe juguye pe na. Paa pe juguye lere waga nafa taanri ma yiri ke ma yiri kangurugo (75 000) gbo pe ni, eɛn fɔ pe sila pe kee yaara to koli. ¹⁷Ko la pye Adari yɛnge ki pilige ke ma yiri taanri wogo ki na. Ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, a pɛ si cɛn ma wogo, mɛe ki pilige ki pye liwen gbɔɔ naa nayinmɛ pilige. ¹⁸Zhufuye mbele paa pye wa Suzi ca poro na, paa pe yɛe gbogolo yɛnge ki pilige ke ma yiri taanri wogo naa tijere wogo ki na, mɛe cɛn ma wogo pilige ke ma yiri kangurugo wogo ki na ma ko pye liwen gbɔɔ naa nayinmɛ pilige. ¹⁹Ko kɪ ti Zhufuye mbele pe yɛn ma cɛn wa yan nawa cara ti ni, pɛ Adari yɛnge ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki tege, a kɪ pye nayinmɛ, naa liwen gbɔɔ, konaa feti pilige, nga ni pe maa yaakara torogi pe yɛe kan.

Nadowo feti ɲa pe yinri Purimu wi lesaga

²⁰Kona, a Maridoshe wɪ sigi kagala ke ni fuun ke yɔnɔgɔ sɛwɛɛle na, mɛe pe torogo Zhufuye mbele fuun paa pye wa wunlunaɲa Serisesi wi wunluwɔ

tara kindaye pe ni fuun pe ni pe yeri, mbele pè yɔngɔ konaa mbele pè lali pe yeri, ²¹maga yo pe kan fɔ pe Adari yenge ki pilige kɛ ma yiri tijɛrɛ wogo naa pilige kɛ ma yiri kanɔurugo wogo ki tɛgɛ, yi pye feti piliye yɛlɛ nungba nungba pyew. ²²Katugu Zhufuye pàa ya pe juguye pe ni ma wogosaga ta ko piliye yo ni. Ki yenge ki ni, a pe jɔlɔgɔ kɪ kannga ma pye nayinme; a pe kunwɔ kayanga ki kannga ma pye yɔgɔrimɔ. Kɪ pye ma, a wɪ sho fɔ pege piliye yi tɛgɛ yi pye liwen gbɔɔ naa nayinme piliye, paa yaakara torogi pe yɛ kan konaa paa yari-kanra kaan fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yeri. ²³Ki feti ɲa Zhufuye pàa nɔgɔ lɛ ma pye konaa kagala ngele Maridoshe wɪla yɔnlɔgɔ, pàa kɛ tɛgɛ kalɛgɛ. ²⁴Katugu Agagi setirige pyɔ Hamedata wi pinambyɔ Hama ɲa wɪla pye Zhufuye pe winfɔ, wɪla ki kɔn maga tɛgɛ mbe Zhufuye pe tɔngɔ. Wɪla Puri wi wa, ko kɔrɔ wo yen fɔ wɪla pɛtɛ gbɔn mbe pe jɔlɔ konaa mbe pe tɔngɔ. ²⁵Ɛn fɔ, naa Esiteri wɪla kaa kari wa wunlunaɲa wi yeri, a wɪ si konɔ kan maga yɔnlɔgɔ ma yo fɔ kapege ɲga Hama wɪla jate mbe pye Zhufuye pe na, ki sɔngɔrɔ ki to wo jate wi na. Poo nɔri wa tige titɔnlɔgɔ ki na wo naa wi pinambiile pe ni. ²⁶Ko kɪ ti pe maa ki feti piliye yi yinri Purimur' ma yala Puri mɛgɛ ki ni. Kɪ pye ma, kagala ngele fuun kàa pye ma yɔnlɔgɔ wa sɛwɛ ɲa Maridoshe wɪla torogo wi ni, konaa poro jate ɲga pàa yan yenlɛ ni naa ɲga kɪla pye pe na ki ni, ²⁷a Zhufuye pè si ko pye kalɛgɛ maga tɛgɛ pe yɛ kan, naa pe setirige piile pe kan konaa mbele fuun ka mara pe na pe kan, fɔ pe yaa la ki piliye shyen feti wi piin yɛlɛ pyew, mbe yala ɲga kɪ yɔnlɔgɔ ki ni konaa wagati ɲa wɪ tɛgɛ wi ni. ²⁸Fɔ pe setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punɔ na, paa nawa tuun ki piliye shyen feti wi na paa wi piin go pyew ki ni, naa kinda pyew wi ni konaa ca pyew ki ni. Ki Purimu feti piliye yiga ka sa Zhufuye pe yeri, pe setirige piile paga ka fɛgɛ yi na.

²⁹Wunlunɔ Esiteri, Abihayili sumborombyɔ we, a wɪ si sɛwɛ wa yɔnlɔgɔ ma pinlɛ Zhufuye naɲa Maridoshe wi ni, pe fannga ki ni fuun ni, jango mbe Purimu sɛwɛ shyenwoo wi kala li yo mbeli filige. ³⁰Kona, a pè si sɛwɛlɛ torogo Zhufuye pe ni fuun pe yeri Serisesi wi wunluwɔ tara kindaye cɛnnɛ naa nafa ma yiri kɔlɔshyen (127) pe ni. Yeyinɲge naa kaselege sɛnrɛ tila pye ma yɔnlɔgɔ wa pe ni. ³¹A pè si Purimu feti piliye wogo ki yo maga filige pe kan fɔ paa wi piin wagati ɲa wɪ tɛgɛ wi ni, paa yɛgɛ ɲga na Zhufuye naɲa Maridoshe wo naa wunlunɔ Esiteri wi ni pàa ki kɔn maga tɛgɛ wɛ; konaa yɛgɛ ɲga na kɪla kɔn ma tɛgɛ Zhufuye poro naa pe setirige piile pe kan, ma yala pe yenge lege wogo naa pe kunwɔ gbelege wogo ki ni wɛ. ³²Kɪ pye ma, Esiteri wi senyoro tila yeresaga kan Purimu feti wogo ki yeri; ki woro ti yen ma yɔnlɔgɔ wa sɛwɛ wi ni.

Wunlunaɲa Serisesi wo naa Maridoshe pe gbɔgɔwɔ kala

10 ¹Wunlunaɲa Serisesi wɪla nizara wɔgɔ wa wi wunluwɔ tara woolo pe na, naa leele mbele pàa pye *lɔgɔ furo nda wa kɔgoje

wi nandogomɔ pe na. ²Wila yawa ta ma kagala ngele pye, naa wi kotogo kagala ke ni konaa wila Maridoshe wi yirige maa tege censagbɔɔ na yege nga na, ki kagala ke ni fuun ke yen ma yɔnlɔɔ wa Medi tara naa Perisi tara wunlumbolo pe wagati kapyegele sewe wi ni. ³Mà jen Zhufuye naja Maridoshe wo wila pye fannga fɔ ma taga wunlunaja Serisesi wi na. Wila pye legbɔɔ Zhufuye pe sɔɔwɔ. Wi kala làa pye maa sefenne pe ndanla. Wila pye naa woolo pe yɔnwɔ pi jaa konaa na para poro mbele wi cenle woolo pe yeyinnye wogo ki na.

Sewe ɲa wi yen na para

ZHɔBU

wi senre

Sewe wi nawa senre

Zhɔbu sewe wi yen na para ɲaɲa wa senre na, ɲa pàa pye na yinri Zhɔbu. Wila pye ma sin konaa a wi nawa pì filige wi na. Ali mbege ta kanɣbanra legere la gbɔn wi na, wila koro ma taga Yenɲele li na.

Pilige ka, a Sɔtanla wì si kari wa Yenɲele li yeri ma saa na бага Zhɔbu wi na, ma yo fɔ wì taga Yenɲele li na tɔnli ɲa wila taa wo kala na. Sɔtanla wila ki naga ma yo fɔ Zhɔbu wì taga Yenɲele li na katugu lì duwaw wi na. Kona, a Yenɲele lî si ti, a Sɔtanla wì Zhɔbu wi wa ma wele, maa kee yaara ti ni fuun ti jɔɔ. Wi piile pàa ku konaa wi yaayoro ti ni; wi yarijende ti ni fuun tila kɔ. A yambewe pà si kaa to Zhɔbu wi na. Een fɔ wa ki jɔɔɔ kagala ke ni fuun ke ni, Zhɔbu wi sila wi jɔɔɔ ki go jen. Kala na làa kɔn ma tege wa Yenɲele li laga ki na, wi sila li jen.

Wenne taanri la pye Zhɔbu wi yeri; a poro si pan wa wi yeri, mbe pan mbe yerewe kan wi yeri. Ki sanga wi ni, leele pàa pye naga jate ma yo mbele pe maa kajenge piin, Yenɲele li ma duwaw pe na sanga pyew; mbele pe maa kapege piin, li ma jɔɔɔ wa pe na sanga pyew. Kì pye ma, mbe yala Zhɔbu wi wenne taanri pe jatere wi ni, Zhɔbu wi jɔɔɔ kila pye naga nari ma yo wì kapege pye. Een fɔ mbe yala Zhɔbu jatere wo ni, ki kala li yege yowo pi yen le kpegeri ma toro. Ki jɔɔɔ cenle na lo si daga wi ni, katugu wi tangalɔmɔ pila pye sinmbe Yenɲele li yege na. Wii jen yingì na, a Yenɲele lî si ti, a ki jɔɔɔ gbɔɔ ɲa kì si to wi na. A wì sigi yenri Yenɲele li yeri ma yo ligi yo ligi filige fɔ wi yen sinɲe.

Yewige ɲa Zhɔbu wila yewe, Yenɲele li sila yɔn sogomɔ kan wi yeri le teere, een fɔ làa li yee naga wi na. Yenɲele làa kaa ki naga Zhɔbu wi na senyoro fannga woro ni, fɔ lo na Yenɲele li maa ɲa piin, senwee piile pe se ya mbege pye. Pe se si ya mbege kɔɔ jen fyew yingì na Yenɲele li mee kala na lo pye nakoma mbe na lo pye. Kona ma Zhɔbu wi ta wa wi dafɔ Yenɲele li yege sɔɔɔ, wila wi yee tirige ma yere ki na fɔ Yenɲele lo nungba li yen ma gbɔɔ konaa ma kala jen. Kila pye naa kɔɔn shyen Yenɲele li wogo ki na yege ɲa na, a wì sigi kapege ki jen maga yaga.

Wa sewe wi go kaaga senre ti ni, Yenjele làa songoro ma Zhòbu wi tege wa wi yon lele li ni. Yaara nda tila jògò wi yeri, làa ti yongò shyenzhyen kan wi yeri. Zhòbu wi wenne pe sila tanga ta. Zhòbu wi sila wi jòlògò ki kòrò jen fyew, een fò wila koro ma taga Yenjele li na ma yo fò:

*Een fò, mi wo na, migi jen ma yo na go shòfò wi yen yinwege na,
wo wi yaa ka pye puggofò mbe yiri mboo yee naga laga tara ti na.
Ali na na wire ti ka jògò sa kò,
mi jate mi yaa ka Yenjele li yan yenle ni (19.25-26).*

Zhòbu sewe wi lesaga senre (1-2) konaa wi go kaaga senre ti ni (42.7-17), to ti yen wa sewe wi nawa senre ti nandogomò. Senre nda Zhòbu wo naa wi wenne pe ni pàa pye na waa na pe yee kaan, konaa nda Zhòbu wo naa Yenjele li ni pàa pye na waa na pe yee kaan, ti yen ma yonlogò ma yala yuuro kolomò ni.

Sewe wi yen ma kòonlò yegé nga na

Sewe wi lesaga senre 1-3

Zhòbu wi kée yaara ti ni fuun tila jògò 1-2

Zhòbu wila wi jòlògò ki senre yo 3.1-26

Zhòbu wi wenne taanri pe yerewe senre 4-26

Senre kongbannda 4-14

Senre shyen woro 15-21

Senre taanri woro 22-26

Zhòbu wi senyoro pungo woro 27-31

Zhòbu wila wugu maga naga fò wi yen jeregisaga fu 31.1-40

Elihu wila para Zhòbu wi ni 32-37

Yenjele làa Zhòbu wi yon sogo 38.1-42.6

Sewe wi kòsaga senre: Yenjele làa duwaw Zhòbu wi na 42.7-17

SEWE WI LESAGA SENRE

1-3

Naja nga pàa pye na yinri Zhòbu

wila pye ma sin,

a wi nawa pì filige wi na

1 ¹Naja wà la pye wa Uzi^a tara, pàa pye naa yinri Zhòbu. Ki naja wi nawa pila pye ma filige wi na konaa ma pye lesingé. Wila pye na fye Yenjele li yegé, maa yee laga kapege pyege ki na. ²Pinambiile kolòshyen naa sumborombiile taanri wila se. ³Simbaala waga kolòshyen (7 000) pàa pye wi yeri, naa yongómeye waga taanri (3 000) ni, naa néré nda ti maa fali ti shyenzhyen tegesaga cenme kangurugo (500) ni, naa sofilele neele

^a **1.1:** Uzi tara tila pye wa Izirayeli tara ti yonlòparawa kalige kée konaa yonlò yirisaga kée yeri, wa Edomu tara wasege ki ni, wa Larabuye tara ti ni (Zhené 36.28; Zhere 25.20; Yungbo 4.21).

cenme kangurugo (500) ni konaa tunmbyeele legere ni. Ki naja pàa pye naa jate ma we yonlo yirisaga kee tara woolo pe ni fuun pe na.

⁴ Zhòbu wi pinambiile pàa koro na tooro pe yee yinre ti ni na sògòlò gbòlò sori na nii. Pàa pye na pe nòsepiile sumbonò pe yinri fun na nii na woo ja pe ni. ⁵ Eén fò na ki liwèn piliye yi ka toro sanga ña ni, Zhòbu wi maa piile pe yeri mbe pan mbe pe pye *kpoyi. Wi ma yiri faa pinliwe ni mbe *saraga sogowogo wò pe ni fuun nungba nungba pe mege ni; katugu wila pye naa yee piin fò: «Kana ki mbe ya pye na piile pè kapege pye, kana pè Yènjele li mege ki jògò wa pe kotogo na.» Pa Zhòbu wila pye naga piin ma sanga pyew.

Zhòbu wi jòlògò kongbannga

⁶ Ma si yala, pilige ka, a Yènjele li mérégeye pè si kari wa Yawe Yènjele li yege sògòwò; a Sòtanla^b fun wì si pan ma yere wa pe sògòwò. ⁷ A Yawe Yènjele li si Sòtanla wi yewe ma yo fò: «Ma yiri se yeri?» A Sòtanla wì si Yawe Yènjele li yon sogo ma yo fò: «Mì saa tara ti maga, mari yanriyanri ma toro.» ⁸ A Yawe Yènjele li si Sòtanla wi yewe ma yo fò: «Naga yen ma, mala tunmbyee Zhòbu wi kala li kòròsi mali yan? Lere kpe woro wa tara na paa wi yen. Wi yen lere ña wi nawa pi yen ma filige wi na konaa ma pye lesinje. Wi maa fye mi ña Yènjele na yege, maa yee laga lali kapege pyege ki ni?» ⁹ A Sòtanla wì si Yawe Yènjele li yon sogo ma yo fò: «Naga yen ma, ma yo fò Zhòbu wi yen na fye mboro Yènjele ma yege jaga wi le? ¹⁰ Mboro ma ma yen naa go singi, wo naa wi go woolo konaa wi kee yaara ti ni fuun ti ni wi le? Maa kee tunngo ki ni fuun ki yon, wi yaayoro ti jaraga laga tara ti lagapyew ki ni. ¹¹ Eén fò ma kee ki yirige wi kee yaara to naa wi go woolo pe na ma wele; mì taga ki na ma yo wi yaa ma mege ki jògò kpengbelengbe.»

¹² Kona, a Yawe Yènjele li si Sòtanla wi pye fò: «Wele, mùu kee yaara ti ni fuun ti yaga ma kee na. Eén fò maga ka jiri wo na.» Kona, a Sòtanla wì si yiri le Yawe Yènjele li yege sògòwò ma kari.

¹³ Pilige ka, maga ta Zhòbu wi pinambiile poro naa wi sumborombiile pe ni pàa pye na nii na duven woo wa pe ndò lerefò wi go ki ni, ¹⁴ a pitunngò wà si pan ma gbòn wa Zhòbu wi na, mee wi pye fò: «Falinere ti pye na tunngo piin wa kere, a sofile neele paa nii le pe tanla. ¹⁵ A Sabe tara fenne^c pèle si pan ma to we na fyelege na, ma yaayoro ti yigi ma kari ti ni, maa tunmbyeele pe ni fuun pe gbo tokobi ni. Mi nungba mì fe ma sho mbe pan mbege yo ma kan.»

^b 1.6: Sòtanla mege ki kòrò wowi ña fò: Ña wi maa бага leele na, nakoma ña wi maa leele waa na wele, nakoma leele winfò. ^c 1.15: Sabe tara fenne pàa pye bennganri pyefenne pele, mbele pàa pye na yinrigi wa Larabu tara ti yonlòparawa kalige kee yeri ma pan na tuun leele pe na wa gbinri wi ni.

¹⁶Maa ta wìla pye na para bere, a pitunḡ wà yege si pan naa, ma yo fɔ: «Yenḡele gbanlaga kasɔn kì yiri wa naayeri ma to ma simbaala naa sikaala konaa tunmbyeele pe na, ma pe sogo ma pe kɔ pew. Mi nunḡba mì fe ma shɔ mbe pan mbege yo ma kan.»

¹⁷Maa ta wìla pye na para bere, a pitunḡ wà yege si pan naa, ma yo fɔ: «Kalide tara fenne^d pèle pe yɛ kɔn ma yiri gbogolomɔ taanri, ma pan ma to yongomɛye pe na, ma pe yigi ma kari pe ni, ma tunmbyeele pe ni fuun pe gbo tokobi ni. Mi nunḡba mì fe ma shɔ mbe pan mbege yo ma kan.»

¹⁸Maa ta wìla pye na para bere, a pitunḡ wà yege si pan naa, ma yo fɔ: «Ma pinambiile poro naa ma sumborombiile pe ni, pè pye na nii na duven woo wa pe ndɔ lɛrɛfɔ wi go ki ni, ¹⁹le ki yongolɔ nunḡba ke ni, a tifelingbɔgɔ kà si yiri wa ***gbinri** kɛ ki yeri, ma pan ma go ki yenḡele tijerɛ ke gbɔn ngbanga ma ke jaanri. Go kì toori ma piile pe na, a pè ku. Mi nunḡba mì fe ma shɔ mbe pan mbege yo ma kan.»

²⁰Kona, a Zhòbu wì si yiri ma yere, maa derigbɔgɔ ki yigi maga wali, maa go ki kulu mbege naga fɔ kunwɔ kayanḡa gbɔn wi na; a wì si to tara maa yege ki jiile wa tara ma Yenḡele li gbɔgɔ. ²¹A wì sho fɔ:

Mila yiri wa na nɔ wi lara ma pan kewara,

mì yaa si ka songɔɔ mbe kari kewara.

Yawe Yenḡele lo ligi kan,

Yawe Yenḡele lo lɔ sigi shɔ.

Waa Yawe Yenḡele lo mɛge ko sɔnni!

²²Wa ki kagala ḡgele ke ni fuun ke ni, Zhòbu wi sila kapege pye. Wi sila yo mbe ye Yenḡele li ni.

Zhòbu wi jɔlɔgɔ shyen wogo

2 ¹Pilige ka naa, a Yenḡele li mɛrɛgeye pè si pan ma yere Yawe Yenḡele li yege sɔgɔwɔ. A Sɔtanla fun wì pan ma yere wa pe nandogomɔ Yawe Yenḡele li yege sɔgɔwɔ. ²Kona, a Yawe Yenḡele lɔ si Sɔtanla wi yewe ma yo fɔ: «Ma yiri se yeri?»

A Sɔtanla wì si Yawe Yenḡele li yɔn sogo ma yo fɔ: «Mì saa tara ti maga mari yanriyanri ma toro.»

³A Yawe Yenḡele lɔ suu pye fɔ: «Mala tunmbyee Zhòbu wi kala li kɔɔsi mali yan kɛ? Lere wo wa woro wa tara na paa wi yɛn. Wi yɛn lere ḡa wi nawa pi yɛn ma filige wi na, ma pye sinḡe. Wi maa fye mi ḡa Yenḡele na yege. Wùu yɛe laga lali kapege pyege ki ni. Wì yere ngbanga ma koro wi nawa pi ni pì filige wi na. Eɛn fɔ, a mboro nɛɛ na sunnu nala waa wi na mboo jɔgɔ go fu.»

^d 1.17: Kalide tara fenne pàa pye leele pele, mbele pàa pye na yanri na cɛɛn na toro wa gbinri wi ni, mbele pàa pye na yinrigi wa Larabu tara ti yɔnlɔparawa kameḡge kɛ yeri.

⁴A Sòtanla wì si Yawe Yènɲele li yòn sogo ma yo fò: «Sɛnwɛe wi wire to ti ma tɛgɛ ma sɛnwɛe wi wire ti sara^e sɛnwɛe wi mbe ya mboo kɛɛ yaara ti ni fuun ti kan, jàngo mboo yɛɛ go shò. ⁵Ɛɛn fò ma kɛɛ ki taga wi na maa wire ti jòlò jɛnri ma wele, ki woro na lere kòòn shyɛn, wi yaa ma mɛgɛ ki jògò kpɛngbelɛngbe.» ⁶A Yawe Yènɲele lɛ si Sòtanla wi pye fò: «Wele, wi wire miri le ma kɛɛ, ɛɛn fò maga kaa gbo.»

⁷Kona, a Sòtanla wì si yiri le Yawe Yènɲele li yɛgɛ sògòwò, mɛɛ kari. A wì si saa sagbanra tipere wa Zhòbu wi na lagapyew, maga le wa wi tɔndagala ke na fò ma saa gbòn wa wi go ki na. ⁸A Zhòbu wì si tiselegɛ le naa yɛɛ gbori ki ni, mɛɛ koro ma cɛn cònrò ni. ⁹A wi jò wì suu pye ma yo fò: «Ma yɛn ma pò ki na bere ma nawa pi koro pi filige ma na! Yènɲele li mɛgɛ ki jògò ma ku ye!»

¹⁰A Zhòbu wì suu jò wi yòn sogo ma yo fò: «Ma yɛn na para paa jɛlɛ lembige yɛn. Naga yɛn ma, kajɛngɛ we yaa la taa Yènɲele li yeri, we se ka tipege ta li yeri wi le?»

Wa ki kagala ke ni fuun ke ni, Zhòbu wi sila sɛnrɛ ta kpɛ yo mbe kapege pye Yènɲele li na.

Zhòbu wi wɛnnɛ taanri la saa wi kòn ma wele

¹¹Wònlò nambala taanri la pye Zhòbu wi yeri. Pàa pye na nungba yinri Elifazi ma yiri wa Tema^f ca, na wa yinri Bilidadi ma yiri wa Shuwa tara, na wa yinri Zofari ma yiri wa Naama tara ti ni. A pè si kaa jòlògò kagala ɲgele fuun kàa Zhòbu wi ta ke logo. A pe ni fuun nungba nungba pè si yiri wa pe tara ti ni, ma yòn wa nungba ma pinle mbe sa para Zhòbu wi ni mboo kotogo ki sogo wi na. ¹²Ma pe ta wa lege, a pè si pe yɛrɛ ti yirige ma Zhòbu wi yan, pe suu jɛn, mɛɛ pe magangala ke yirige ma gbele ɲgbanga. A pè si pe derigbòrò ti walagi, na taambugò koli naga waa wa naayeri, naga wuun wa pe yinrɛ ti na jatere pirindorogo ki na. ¹³Kona, a pè si saa cɛn le tara wi tanla piliye kòlòshyɛn naa yembine kòlòshyɛn; lere kpɛ sila ya mbe sɛnpɔyò yo wi ni, katugu paa wi jòlògò ki yan kì gbògò wi na ma toro.

Zhòbu wìla wi sepilige ki dangga

3 ¹Ko pɔngò na, a Zhòbu wì si sɛnrɛ ti le ma para maa sepilige ki dangga^g. ²Wìla para ma yo fò:

^e 2.4: Sɛnwɛe wi wire to ti ma tɛgɛ ma sɛnwɛe wi wire ti sara, ki yaa pye ki sɛnrɛ nda, yomiyɛlɛ lali, na li kòrò wi mbe ya pye fò sɛnwɛe wi ma kala li ni fuun li pye, jàngo mboo yɛɛ go shò. Nakosima, na sɛnwɛe wi wire ti ka jòlògò ta, wi mbe ya sɛnpɛrɛ yo Yènɲele li na. ^f 2.11: Tema ca pàa pye naga yinri tijinliwɛ fɛnnɛ ca (Zhere 49.7). Shuwa naa Naama, ki yaa pye cara lari nakoma tara lari; lere sigi cara ti saga jɛn. ^g 3.1-19: Zhere 20.14-18

- 3 Yenŋele sa ti na sepilige ki ko ki wo wa,
konaa yembinε na ni pεge yo ma yo fo pε pinambyo wa kugbo le,
Yenŋele sa ti ki yembinε li ko li wo wa!
- 4 Ki pilige ye, Yenŋele sa ti ki kannga diwi,
mbe Yenŋele li ta wa naayeri, liga ka jatere tege ki pilige ki na naa
fyew.
Yanwa ka ka yiri ki pilige ki ni!
- 5 Diwi gbolo mbe ye ki pilige ki ni konaa kunwo pi diwi wi ton ki na,
kambaara woro mbe ton ki na,
diwi fyere woo mbe ye ki yonlo ki na!
- 6 Diwi gbolo mbe ye mbege pilige ki ton pew,
yogorimo kpe ka ka pye ki yembinε li ni yele li piliye sannya yi
sogowa,
ki yembinε paga kali jiri mbeli pinle yende piliye sannya yi ni!
- 7 Ee, ki yembinε li ni, jele ka ka ya yere kugbo ni,
yogorimo tinme kpe ka ka logo ki yembinε li ni!
- 8 Yenŋele sa ti mbele pe maa piliye yi dangi pege yembinε li danga,
poro mbele pe ma ya ma ***yarifelege** Leviyatan ki pye mbege yirige
we!
- 9 Ki yembinε li yindogo yon wonngolo ke pye diwi,
li lalaaga yanwa pi sige sa te, piga ka pan,
liga ka lalaaga yon yanwa pi yan!
- 10 Katugu lara nda tila na kugbo ki le, ki yembinε li sila kala la pye
mbe ti paga kanla se,
mbe ti mi ka kaa ki jolowo nga ki yaan yenle ni.
- 11 Yingi na mi sila si ku wa na no wi lara na sesaga?
Yingi na na sesaga ma yiri wa na no wi lara, wonwon pi sila si sho
na yeri?
- 12 Yingi na lere la si ta mala tenge wa wi tooro ti na?
Yingi na yinne la si ta ma kan na yeri, a mi wonri?
- 13 Ndee ko sila pye, anme mi yen ma sinle ma pye yeyingge na wa
fanga ki ni,
anme mi yen wa kunwo pi wonlowo pi ni na wonlo, anme mi yen na
wogo.
- 14 Mi jen na pye wa wunlumbolo poro naa tara ti legboko pe ni,
poro mbele pe maa wunlumbolo yinre kanni pe yee kan we.
- 15 Mi jen na pye wa wunlumbolo piile pe ni, poro mbele te la pye pe
yeri,
a pe pe yinre ti yinyin warifuwe ni.

- 16 Nakoma mi se jèn na pye laga, mi jèn na pye
paa pyɔ ɲa wì ku wa wi nɔ lara, a pè suu se wi yèn,
paa pipigile yèn, ɲgele kè ku ke sila yɔnlɔ yanwa pi yan.
- 17 Wa ko laga ko ni, lepeepe pe se ya mbe kapege pye lere na,
mbele pe yèn tege na ma pye fanɲga fu fennɛ, pe yèn na wogo wa ki
laga ki ni.
- 18 Kasopiile pe yèn wa yeyinɲge na,
pe woro na pe jɔɔfennɛ pe magala li nuru naa.
- 19 Lepigile naa legbɔɔlɔ pe yèn ja,
kulo wì shɔ wi tafɔ wi fanɲga ki kɛɛ.
- 20 Yिंगi na Yɛnɲele li mɛɛ mbele pe yèn na jɔɔ pe yaga pe ma yanwa pi
yan?
Yिंगi na mbele pe nawa pì tanga pe na, li mɛɛ pe yaga yinwege na?
- 21 Pe maa kunwɔ pi singi, ɛɛn fɔ pila pan mbe pe le,
pe maa kunwɔ pi lagajaa ma we penjagbɔɔɔ jawa na^h.
- 22 Ndeɛ ki pye pe fanra ti ta, a pe pe le,
pe jèn na yin nayinmɛ ni mbaa yɔɔɔri jɛnɲge.
- 23 Mi yèn lere wa, ɲa wi suu karisaga ki jèn,
ɲa Yɛnɲele lùu yɔn tɔn kɛɛ ki ni fuun ki na,
yिंगi na Yɛnɲele li silan yaga yinwege na naa?
- 24 Katugu jɛnɲge ɲga mila jɛɛn ko ki pye na yaakara re,
na kayanga gbelege ki yèn na yinrigi kɔnlɔ fu.
- 25 ɲga mi yèn na fyɛ ki yɛɲɛ, ko ki mala ta,
ɲga kila na sunndo wi kɔɔn na na, ko kì gbɔn na na.
- 26 Mi woro na yɛɛ kan, yeyinɲge woro na na, wogosaga si woro na na;
ɛɛn fɔ yewerege ko ki yèn na na.

ZHÒBU NAA WI WÈNNÈ TAANRI PE SÈNYORO

4-26

Elifazi wi sɛnyoro kɔnɲbannda:

**Wì yo Yɛnɲele li daga
mbe sɛnwee wi koro**

4 ¹ Kona, Elifazi ɲa wìla yiri wa Tema ca wì si sɛnɲɛ ti lɛ ma Zhòbu wi
pye fɔ:

² Na lere wa ka yo wi yaa para ma ni, ki yaa pye ma yeri tɛge le?
ɛɛn fɔ ambɔ wi mbe si ya pyeri mboo sɛnɲɛ ti yaga mbayoro?

^h 3.21: Naga 9.6

- 3 Wele, mboro mà nagawa kan lelegere yeri,
mbele pe fannga kì kò pe ni, a mà fannga kan pe yeri.
- 4 Kila pye, lere ña ka kurugo mbe to, ma yon senre ti ma ki fò wi kan
wi ma yiri,
mbele pàa pye tege ni, màa pe saga ma pe kan fannga ni.
- 5 Koni jòlògò kì to mboro jate na, a ma wire tì si fanla ma na!
Koni kì gbòn mboro na, ma sunndo wila kòon ma na.
- 6 Ma Yenñele yege fyere to ma ti daga mbe pye ma kee kansaga wi le?
Ma nawa mba pì filige ma na, po ma pi daga mbe pye ma jigi
tagasaga wi le?
- 7 Jatere pye ki wogo ñga ki na, lere ña wi yen jeregisaga fu, wiwiin
ma yan wi tongo ma wò wa?
Lesinmbele wiwiin ma yan wi kò ma wò wa?
- 8 Mi wo na, mīgi wele maga yan fò mbele pe maa kambasinnde ti piin,
konaa na tipege ki sanri paa yaruluguro yen, pe yaa kaga tónli wi ta.
- 9 Yenñele li ma pe fe li yon tifelege ki ni ma pe tongo,
li nanḡbanwa tifelege ki ma pe kò ma pe wò wa.
- 10 Kunruwò mba pe yen na kuunru paa jaraye yen, konaa na jengeri
paa cenre yen, Yenñele li maga kò,
li ma ki jara yirifonmbòlò pe ngangala ke kaari.
- 11 Jara wi ma ku kara lawa kala na,
jara piile pe ma gbòn ma jaraga.
- 12 Senlaara tari tì ye na nunḡbolo,
ki kalegere senre, na nunḡbogolo kèri logo.
- 13 Yembiné, sanga ña ni senwee wi jatere wi ma gbòn ma piri wòonrò
na,
sanga ña ni senwee wi ma wònlò ma ku,
- 14 ki wagati wi ni, a fyere naa sunndo kongo silan yigi;
fò a na wire ti ni fuun tila seri na na.
- 15 A tifene yinne là silan fe wa na yege sògòwò,
a na wire ti ni fuun tì si tò na na suu.
- 16 Yaraga kà la pye ma yere le ki laga ki na, een fò mi saa ya mbege
cenlòmò pi jen mbe wali pi na;
yaraga ka cenlòmò la pye ma yere na yege sògòwò.
A mì si magala jeele la logo ma yo fò:
- 17 «Naga yen ma, senwee ña wi yen kufò, wo mbe ya mbe pye sinḡe
mele Yenñele li yege na?
Naga yen ma, senwee wi mbe ya pye ***fyongò** fu mele wi dafò wi
yege na?
- 18 Kì kaa pye Yenñele lii taga li tunmbyeele pe na,
kì kaa pye poro mbele li mēregeye lì pūngosara yan pe na,

- 19 li yaa taga senwee piile mbele pe wire ti yen joro poro na mɛɛ?
 Poro mbele pè taambugo tɛɛ ma pe gbegele,
 poro mbele pe mbe ya mbe pe purugu wa tara paa fyenge yen we.
 20 Mbege lɛ pinliwɛ ni sa gbɔn yɔnlɔkɔgɔ, pe ma tɔngɔ ma wɔ wa,
 pe ma kɔ ma wɔ wa, lere kpɛ na la jatere piin pe na naa.
 21 Pe yinwege mana li ma kɔnⁱ,
 pe ma ku mbege ta pe fa kajenmɛ ta gben.»

Elifazi wì yo Zhòbu wi jɔlɔgɔ
kì yiri wo jate yeri

- 5** ¹ Koni yeri ma wele! Ambo wi yaa ta mbɔɔn yɔn sogo?
² *Mɛrɛgɛ *kpoyi wiwiin ma yaa yeri wi pan wɔɔn saga?
³ Nanɔbanwa pi ma lembige ki gbo,
 kɔnrɔ tendorogo ki ma kambajenɛ wi gbo.
⁴ Mila lembige ki yan kila jiti na kee yege,
 le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a mì sigi sege woolo pe danga ma yo fɔ:
⁵ Yenɛle sa ti sagafɔ ka ka ta ki piile pe na,
 kiti mbe to pe na, lere ka ka ta mbe yere pe ni mbe pe shɔ!
⁶ Yarilire nda pè kɔn, Yenɛle sa ti funɔgo yen mbele na, pe pan peri ka
 pew!
 Ali yarilire nda wa wuuro ti sɔgɔwɔ, pe ti ni fuun ti koli!
 Yege mbatinwɛ fenne poo kee yaara ti koli!
- ⁷ Jɔlɔgɔ kila fi mbe yiri wa tara paa tige yen,
 tege nga senwee wi na, kila fi wa tara paa yan yen.
⁸ Eɛn fɔ senwee wi ma se mbaa jɔlɔ,
 paa yege nga na kasɔn ma fugu kparira ma yiri wa naayeri.
- ⁹ Mi wo na, ndɛɛ mi ja pye mboro, mi jen nala kala li le Yenɛle lo
 keɛ;
 mi jen nala kala li yege yo lo kan.
¹⁰ Yenɛle li maa kagbɔgɔlɔ piin, ngele kè toro senwee wi jatere pyege
 na;
 li maa kafɔnɔgɔlɔ ngele piin ke se ya jen mbe kɔ.
¹¹ Lo li ma ti tisaga ki ma pan laga tara ti na,
 lo li ma ti tɔnmɔ pi ma pan mbe wasege ki yinɔgi.
¹² Li ma mbele pè pe yɛɛ tirige pe yirige naayeri,
 li ma mbele yesanga gbɔn pe na pe yirige mbe pe shɔ.
¹³ Tijinliwɛ pee fenne pè kagala ngele kɔn mbe pye, li ma ke jɔgɔ;

ⁱ 4.21: Nɔga ki yo fɔ: *Pe yinwege mana li ma kɔn*, Yenɛle sɛnrɛ sɛwɛɛle pele ni, ki yen ma yɔnlɔgɔ fɔ pe paraga go ki mangala pè ke kɔɔnlɔ.

nga fuun pè yòn kòn na piin ki ma jɔgɔ pe kɛɛ.

13 Li ma kajenmbele pe yigi pe yɛɛra tijinliwɛ pee pi ni,
mbe nambara fɛnnɛ pe kakɔnnɔɔgɛngɛlɛ ke jɔgɔ fyɛlɛgɛ na^j.

14 Diwi wi ma ye pe na yɔnlɔ na;

yɔnlɔ ngbanga na, pe maa talitali na toro ma mbe yo yembine li.

15 Ɛɛn fɔ Yɛngɛlɛ li ma fyɔnwɔ fɔ wi shɔ ki leelee pe yòn sɛnpere ti kɛɛ,
mbe pe shɔ mbe pe wɔ wa fannga fɛnnɛ pe kɛɛ.

16 Li ma jigi tagasaga kan ɲa wi fannga kɪ kɔ wi yeri,
ɛɛn fɔ li ma tipere pyefennɛ pe yɔnrɔ ti tɔn pe na.

17 Ki kala na, Yɛngɛlɛ li ka lere ɲa jɛrɛgi mboo le konɔ, fɛrɛwɛ yɛn ki fɔ
wi woo;

Yɛngɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ maga ka je li yɛrɛwɛ sɛnrɛ ti na^k.

18 Katugu lo li ma sɛnwɛe wi wɛlɛgɛ, lo li mɛɛ wi sagbanra ti fɔ;
lo li maa pye wi maa yaa, lo li mɛɛ wi sagala.

19 Jorowo kagala kɔgɔlɔni mbe gbɔn ma na, ɛɛn fɔ Yɛngɛlɛ li yaa ma
shɔ ke ni fuun ke ni;

ali na li kɔlɔshyɛn wolo ka pan, la mbe taga lo na, jɔlɔgɔ se gbɔn ma
na.

20 Funɔ sanga ni, li yaa ma shɔ kunwɔ pi kɛɛ,
malaga sanga ni, li yaa ma shɔ tokobi wi kɛɛ.

21 Yɛngɛlɛ li yaa ma shɔ lepeelee pe lesangara sɛnrɛ ti kɛɛ,
na jɔgɔwɔ ka pan sanga ɲa ni, ma se ka fyɛ.

22 Ma yaa kaa tɛgɛ jɔgɔwɔ sanga naa funɔ sanga ni, mbege yan fɔ ki
woro yaraga ka,

ma se kaa fyɛ yan wɔngaala pe yɛgɛ;

23 katugu sinndɛɛrɛ se ka pye wa ma kɛɛrɛ ti ni,
yan wɔngaala pe yaa ka pye yeyinɲgɛ na ma ni.

24 Ma yaa kaga yan fɔ yeyinɲgɛ ki yɛn wa ma go,
na maga ka sa ma yaayoro ti wele wa ti kasaga, ma yaa ki yan fɔ ka
kpɛ si la wa ti ni.

25 Ma yaa kaga yan fɔ ma setirige piile pe yɛn na lege,
fɔ ma sege woolo pe yɛn na lege paa yan ɲga wa wasege ki yɛn.

26 Ma yaa ka lɛ mbe tin yinwege ki na si jɛn mbe ku pɔɔn le wa fanga
ki ni,

paa yɛgɛ ɲga na pe ma kaa yarilire pɔgɔlɔ gbogolo yarilire kɔnsanga ni.

27 Wele, wɛ ki kala li cancan jɛngɛ mali wele, pa li si yɛn ma.

Mboro ma daga mbege logo, mbɔɔn yɛɛ kala yɔn li ni.

j 5.13: 1 Koren 3.19 k 5.17: Yomi 3.11-12; Ebu 12.5-6

**Zhòbu wila yòn sogomò kan
maa wenne pe jeregi**

- 6** ¹ Kona, a Zhòbu wì si Elifazi wi yòn sogo ma yo fò:
² E, ndée ki pye pe mbe ja ya mbanla jòlògò ki taanla culo na mbege jen!
 Ndée ki pye pe mbe ja ya mbanla tege kagala ke ni fuun ke taga taanlayaraga na mbe ke jen!
³ Kaselege ko na, na jòlògò ki jen na nugu mbe we kògòje yòn taambugò ki na,
 ko kì ti mi yen na para nala yée tooro.
⁴ Katugu Yènḡele na yawa pì ni fuun fò lilan wòn li jòlògò wangala ke ni,
 ke shònrò pere tì ye na wire ti lagapyew ki ni.
 Sunndo kòngò kagala ḡgele Yènḡele li maa waa senweele pe na, kè yere malinje wi na na mège ni.
- ⁵ Naga yen ma, yan sofile wi mbe ya mbaa gbele yan wogo na mboo ta wi yen ma yere le yan tipirige ki tanla le?
 Naga yen ma, nège ki mbe ya mbaa gbele mbege ta ki yen ma yere le ki yaakara ti tanla le?
- ⁶ Naga yen ma, tanwa woro yaakara nda ni, lere mbe ya mberi ka kò fu le?
 Naga yen ma, ḡgojene tipinne tanwa ma pye wa li nawa lafige ki ni le?
- ⁷ Ki yaakara nda mi sila pye na jaa mbe jiri ti na,
 to tì pan ma pye na yaakara re, ali mbege ta ti yen mala mben.
- ⁸ E, ḡga mi yen na yenri Yènḡele li yeri, ndée ki pye ki mbe ja ya pye na kan!
 Na jigi wi yen yaraga ḡga na, ndée Yènḡele li mbe jaga kan na yeri!
- ⁹ Mila jaa Yènḡele li yenle ki na lilan tòngòlò,
 lili kée ḡga kila na go singi ki laga na na, lilan laba teere!
- ¹⁰ Pa kona, na kotogo ki jen na sogo na na,
 mi jen naa yenì mbaa kanni nayinme ni, ali wa ki jòlògò gbògò ḡga ki ni,
 katugu mii je Yènḡele na li yen ***kpoyi** li senre ti na.
- ¹¹ Een fò fanḡga si koro na ni naa mbaa ki kòsaga tanga singi,
 mi yaa kò kòwò mba na po yen yḡngi mbe sigi kun na yée ni?
- ¹² Naga yen ma, na fanḡga ki yen paa sinndelege fanḡga yen wi le?
 Na witige ki yen paa tuguyenre yen wi le?

- 13 Sagafɔ kpe woro na na naa,
ali yere yirisaga jeele lo si koro na yeri naa.
- 14 Lere ɲa wi yen na jɔɔ, wi daga wi wenne pe kagbaraga ki ni,
ali na kaa pye wigi yaga, wi woro na fye naa Yafɔ Yenɲele li yegɛ.
- 15 Na wenne pànlà java paa lafogo ma kaa lere java we,
pànlà java paa yanwira lafogo ka yen, ɲga ki lapyɔ wì waga pew.
- 16 Were sanga wi kɔsaga, tɔnmɔ mba pì simbi po naa ***nezhì** wi ni ti
kaa yanni,
ti tɔnmɔ pi maga yin ma gbɔn ma piri.
- 17 Eɛn fɔ kanga na, ki ma waga,
kafugo sanga ni, tɔnmɔ na pye wa ki ni.
- 18 Yɔngɔmɛ fenne mbele pe maa tooro wa ***gbinri** wi ni, pe ma koro na
tɔnmɔ lagajaa fɔ ma pe konɔ li wa,
pe ma ye ma kari wa gbinri wi ni ma saa kɔ wa.
- 19 Tema ca tangafenne mbele pe maa tooro yɔngɔmɛye na wa gbinri wi
ni, pe ma pe yere ti yirige na ki tɔnmɔ pi lagajaa,
Saba tara tangafenne pe ma pe jigi wi taga ki tɔnmɔ pi na.
- 20 Eɛn fɔ pe jigi ɲa pàa taga pi na, a wì kanɲga ma pye fere pe yeri,
katugu naa pàa ka saa gbɔn wa, a pe jigi wì si kɔn pe na.
- 21 Koni, yoro fun pa ye wogo ki yen ma na yeri.
Naa yànlà jɔɔɔ ki yan, a yè si fye.
- 22 Naga yen ma, mi ye yenri ma yo ye yaraga ka kan na yeri le?
Mi ye pye ma yo ye yarikanra ta lagala wa ye yarijende ti na mberi
kan na kala na le?
- 23 Mi ye pye ma yo yanla sho na jugu wi kee le?
Nakoma yanla sho lewelewe wi kee le?
- 24 Yege naga na na, pa kona mi yaa pyeri,
na pɔngosaga yege naga na na!
- 25 Kaselege senre ti maa yaa,
eɛn fɔ ye senɲgbanra yogo ki yaa yɛngi yɔn na kan?
- 26 Naga yen ma, yaa jaa mbanla jerɛgi na senyoro ti kala na wi le?
Mbe lere ɲa wi jigi wì kɔn wi na wi senre ti jate go fu senre wi le?
- 27 Ye mbe yenle mbe pete gbɔn pijiriwe go na mbe ta mboo tafɔ wi jen
le?
Ye mbe yenle mbe ye wɔnlɔnɲa wi pere ke?
- 28 Koni ye ye yengele ke kan na na yaa na wele,
yege yan mi yen na finlele ye yegɛ sɔgɔwɔ wi le?
- 29 Ye ye jatere wi kanɲga, yaga ka kambasinɲge pye;
ye ye jatere wi kanɲga, yege jen ye yo fɔ na kala li yen ma sin.

- 30 Naga yen ma, ye senre mbasinnde logo na yon le?
Naga yen ma, na yon ki se ya mbe kapege senre ti jen mberi wo ti
yee ni wi le?

Zhòbu wi yon sogomo sanmba:

Wi yen naa kayanga

ki yege yuun Yengele li kan

- 7** ¹ Senwee wi yinwege laga tara ti na, ki yen ma ngban paa sorodashe
tunngo yen;
wi yinwege piliye yi yen jologo ni paa tunmbyee na pe maa sara wi
woyo yi yen.
- ² Wi yen paa kulo yen wa yonlo ki na, na wi yen na yinme jenri
lagajaa,
wi yen paa tunmbyee yen, na wi jori wi sara wi na naa singi.
- ³ Ki pyelomo nungba pi na, na tasaga ki pye jologo maga le yeyen
legere ni,
yembine o yembine tege ki yen na na.
- ⁴ Na mi ka sinle yembine, mi mala yee yewe fo: «Mi yaa yiri wagati
wiwiin?»
Yembine li ma tonlo na yege na,
mi ma koro na waa na kanngi wa na sinlesaga fo mbe sa laga ki
laga.
- ⁵ Fyenre ye na wire ti lagapyew ki ni, mari kurukuru paa fenrege
waga yen,
na witige kila koonlo sagbanra na finriwe yinrigi.
- ⁶ Na yinwege ki yen na koo fyelege na paa yege nga na ghere tifo wi
lola wi maa tooro we,
ki yen na koo, jigi tagasaga fun ki yen na koo!
- ⁷ E, Yengele, ma jatere wi tege ki na fo na yinwege ki yen paa tifelege
yen;
mi se ferewe po yan yenle ni naa fyew.
- ⁸ Mboro na maa na wele, ma yengele ke se kanla yan naa;
ma yaa kaa na lagajaa ma yengele ke ni, een fo ma se kanla yan.
- ⁹ Yege nga na kambaaga ki ma toro ma ko saw,
ki pyelomo nungba pi na, lere na kari wa ***kuulo tara mbe songoro**
naa.
- ¹⁰ Wi se ka songoro mbe pan wa wi go naa,
wila pye ma cen mbele ni, pe ma fege wi na.
- ¹¹ Ki kala na, mi se ya mbanla yon ki ton;
mbanla ta na jatere wi piri na na, mi daga mbe para,

- mbanla ta na nawa pì tanga na na, mi yaa na kayan̄ga ki sen̄re yo.
- 12 Naga yen ma, muwi mi yen kògòje we lee nakoma kògòje wi
 *yarifelege ye^l,
 fò a ma n̄e na kòròsi ma saa gbòn ma?
- 13 Na mi ka sinle mi maa ki sònri wònlowò po yaa na kotogo ki sogo na
 na,
 fò wa na sinlesaga, na kayan̄ga ki mbe mbònro na na.
- 14 Kona, ma ma fyere wa na na wònro tijangara ni,
 mbe yariyanra naga na na, nda ti maa na sunndo wi kòn.
- 15 Ki kala na, nde mala sere wa na yòlògò ma wònwon pi kòn na na,
 mala gbo ko mbe ja mbònro na na,
 kunwò po mbònro na na, na kajeere ti ni fuun ti yiri funwa na yeen
 ko na.
- 16 Yinwege ki la kì kò na na ma, mi se koro yinwege na fò sanga pyew!
 Na yaga yeyin̄ge na ma, katugu na yinwege piliye yi woro yaraga ka.
- 17 Senwee wi yen yingi, a wi kala li si gbògò ma yeri ma,
 yingi na, a ma n̄e jatere piin wi wogo na ma^m?
- 18 Fò pinliwe pyew ma ma pan mboo kòn mbe wele,
 konaa wagati pyew ma maa wa ma wele mboo kala li jen.
- 19 Ma yaa ma yege ki laga na na wagati wiwiin?
 Ma yaa na yaga mbe wogosaga jenri ta mbe cènre yòli wagati wiwiin?
- 20 Na kaa pye mi kapege pye, yingi mi pye ma na, senwee piile welefò?
 Yingi na, a ma n̄e na gbòn?
 Na kala li yen tuguro ma go na wi le?
- 21 Yingi na ma se si ya mbanla kapere ti kun ma yee ni,
 konaa mbanla kajògò ki kala yaga na na?
 Sanni jenri mi yaa ku mbe sinle wa taambugò ki ni,
 ma yaa kanla lagaja, een fò mi se pye wa naa.

Bilidadi wi senyoro kongbannda:

Wì yo ki m̄n̄o o m̄n̄o,
 kajògò ti fògò ki ma tòn

- 8 ¹ Kona, Bilidadi ña wila yiri wa Shuwa tara wì si sen̄re ti le m̄e
 Zhòbu wi pye fò:
- 2 Ma yaa koro mbaa ki sen̄re cènle nda ti yuun fò sa gbòn wagati
 wiwiin?

¹ 7.12: Ki wagati wi ni, leele pèle la pye naga jate ma yo fò kògòje wo naa wi yarifelege ki ni, tila pye yaara nda pe maa gbogo to ta; fò pe yarisun̄go kila ya ma malaga gbòn ma ya kògòje wo naa wi yarifelege ki ni, mari pò mari wa. Ye Eza 27.1 naa Yuuro 74.13 lara ti kara ye wele. ^m 7.17: Yuuro 8.5; 144.5

- Ma yɔn senyoro wara nda ti yen paa tifelingbɔɔ yen, ti yaa kɔ wagati wiwiin?
- 3 Naga yen ma, Yenɲele li yaa ŋga kɪ sin ki kannga wi le?
Naga yen ma, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa kaselege konɔ li kannga wi le?
- 4 Kana ki mbe ya pye fɔ ma pinambiile pè kapege pye ma ye Yenɲele li ni,
ko a lɪ si pe kapere ti go kala li wa pe na.
- 5 Eɛn fɔ mboro wo na, na ma kaa Yenɲele li lagajaa,
na ma kaa Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yenri lɔɔn yinriwe ta,
- 6 na ma ka pye jɛɛgisaga fu konaa mbe pye sinɲe,
kona li se mɔ li yaa la wele ma na,
mbe yeyinɲe le wa ma go ki ni naa, mbe yala ma yen sinɲe yegɛ
ŋga na ki ni.
- 7 Pa kona ma cɛnlɔmɔ konɲbanmba, ma se po jate naa yaraga ka,
ɛɛn fɔ ma cɛnlɔmɔ fɔnmbɔ, po yaa yɔn mbe we faa woo po na.
- 8 Faafɛnnɛ pe yewe ma wele,
ŋga pe tɛlɛye paa cancan ma jɛn, mɔɔ jatere wi tɛgɛ ki na.
- 9 Katugu pè woro se yunmbaan, wee yaraga ka jɛn,
laga dunruya wi ni, we yinwege piliye yi ma toro paa tige yinmɛ
yɛn.
- 10 Faafɛnnɛ poro pe yaa ma naga, poro pe yaa ka yo ma kan;
ŋga ki yen wa pe nawa, pe yaa ki wogo ka yo ma kan fɔ:
- 11 «Gbagara wi mbe ya mbe yiri, na wi woro lɔɔ yɔn na le?
Lɔɔ yɔn yan ki mbe ya mbe fi, na ki woro tɔnmɔ laga na le?
- 12 Na tɔnmɔ woro ki nɔɔ, ki tipirige ki ma waga fyaw ma yan sanɲga
ki yaga,
mbege ta kɪ fyɛɛnɛ yiri, na pe faga kɔn gben.»
- 13 Mbele pe ma fɛgɛ Yenɲele li na, pa pe kala li ma pye ma;
pa lepee wi jigi tagasaga ki yaa ka kɔ ma.
- 14 Wi kɛɛndagaserege ki ma jɔɔ ma wɔ wa,
wi jigi tagasaga ki ma tifaga paa sipee mɛɛ yɛn.
- 15 Wɪ yo wi yaa jiige wi go ki na, ɛɛn fɔ, a go kɪ si to;
wɪ yo wi yaa ki yigi mbe mara ki na, ɛɛn fɔ kii ya yere.
- 16 Wi yen paa tige yɛn, ŋga kɪgi yɛɛ ta wa yɔnlɔ ki na;
ki njere tɪ jaraga ma nanɲɔ kɔlɔɔ tire sannda ti tɔn.
- 17 Ki ma ki ninde ti migili ti yɛɛ ni ma ye fɔ wa sinndɛɛɛɛ ti sɔɔwɔ;
ki ma yesaga lagaja ma kari fɔ wa waara ti nɔɔ.

- 18 Eén fò pilige nga ni paga ki kòw mbege wò wa laga nga kila pye,
ki cènsaga ki ma je ki na, maga pye fò: «Mi sòon jèn fyew.»
- 19 Wele, nayinmè mba ki lerefò wi ma ta laga dunruya wi ni, pi kò pow
yèen!
Tige ka yègè mèè fi ma yiri naa wa titegè lègè ki ni.
- 20 Lere nga wi nawa pi yèn ma filige wi na, Yènngèlè laa je wo na fyew,
laa si kèè le kapere pyefènnè pe ni mbe pe saga.
- 21 Li yaa ka ti ma tégè naa wa ma yòn,
mbe ti maa yògòrimò yuuro koo wa ma yòn.
- 22 Mbele fuun pòòn panra, pe yaa ka fèrè shò;
lepeepe pe yinre ti yaa ka jògò mbe wò wa.

Zhòbu wila Bilidadi wi yòn sogo:

**Wì yo Yènngèlè lo li yèn
fannga ni ma we**

- 9 1 Kona, a Zhòbu wì si Bilidadi wi yòn sogo ma yo fò:
2 Kaselege ko na, mìgì jèn ma yo nga mà yo, pa ki yèn ma;
èèn fò sènwee wì mbe ya mbe sin mèlè Yènngèlè lo yègè na?
- 3 Na maga yo ma yaa kendige wò Yènngèlè li ni,
na li ka yewige waga kele (1 000) yewe, lere se ya mbe yòn sogomò
nùngba kan yèrè.
- 4 Kajenmè pi yèn Yènngèlè lo woo, yawa si yèn li ni fò jènggè;
ambò wi mbe ya yere mbeli sige mbe koro mbajòlòwò?
- 5 Lo li ma yanwira ti kòlògi wa ti yòngòlò ke ni, ti yèrè naga jèn,
na li ka nawa ngban, li mari jaanri.
- 6 Li ma tara ti tigile mari yirige wa ti nògò ki na,
li mari nògòna cènyaara ti yègèyègè.
- 7 Li ma para yònlò ki ni mbe yo kiga ka yiri, yònlò kila yiri;
li ma wònngòlò ke yòn tòn kaa ya yiri.
- 8 Lo nùngba li ma naayeri fowaga ki sanga maga jaraga;
li maa tanri kògòje wi tònno mba pi maa yinrigi na tuun pi go na.
- 9 Lo li wònngòlò ke cènle pyew ke da;
yònlòparawa kamènggè kèè wònngòlò, naa wònndaanla pe ni,
naa ngòno gbògò pire konaa yònlòparawa kalige kèè wònngòlò ke ni.
- 10 Li maa kagbògòlò piin, ngele sènwee jatere se ya jèn;
li maa kafònngòlò piin, ngele ke se ya jiri mbe kò.
- 11 Wele, li ma toro na tanla, èèn fò mi seli yan,
li ma yiri le na tanla ma kari, mila pye ki jènne.
- 12 Li ka yaraga nga yigi fannga na, ambò wi mbe ya mbege shò?

Ambɔ wi mbe ya mbeli pye fɔ: «Yɪŋgi maa piin yeɛn?»

- 13 Na Yɛnɲɛlɛ li ka nawa ŋɔban, lere se ya mbeli nanɔɔbanwa pi sogo;
kɔɔɔje nawa yariɲɛrɛⁿ to naa ti pinlɛyɛɛnlɛ sanmbala pe ni, ti maa ti
yeɛ go sogo li yeɛɛ sɔɔɔwɔ.
- 14 Mi wo na, mbe ya mbeli yɔn sogo mbe yo mɛlɛ?
Sɛnrɛ titiin mi yaa ta mbe yo li ni?
- 15 Ali na mi ka pye sinɲɛ, mi se ya mbeli yɔn sogo;
lo na li yɛn na kiti kɔnfɔ, mbe ya mbeli yɛnri lilan yinriwɛ ta ko cɛ.
- 16 Na mi kali yeri, ali na li kanla yɔn sogo,
mi se ya taga ki na yɛrɛ mbe yo li nɔnɔɔbɔlo jan ma logo na yeri.
- 17 Li yɛn nala tɔnɔɔlɔ li tifɛlɪŋɔɔɔɔ ki ni,
li yɛn na jɔɔɔɔ leɲɛrɛ waa na na go fu.
- 18 Li woro nala yari mbe wɔn mbe tigi;
li yɛn nala nawa pi tanga na na fɔ jɛnɲɛ.
- 19 Na mi ka yo mi yaa ki pye fanɲɔɔ kala, lo fanɲɔɔ ko ki yɛn ma ɔɔɔɔ;
na mi ka yo mi yaa kari li ni kiti kɔnsaga, ambɔ wi yaa we yeri ki
kiti wi na?
- 20 Ali na kaa pye mi yɛn ma sin, na yɔn ko ki yaa kiti wi jan na na;
ali na kaa pye na nawa pi yɛn ma filige na na, na yɔn sɛnrɛ ti yaa na
jɛrɛgi.
- 21 Naga yɛn ma, na nawa pi yɛn ma filige na na kaseleɲɛ le? Mi si jɛn
yɛrɛ.
Na yinweɲɛ ki la kɪ kɔ na na.
- 22 Ki ni fuun ki yɛn na yeɛɛ na nɔnɔɔba, ki kala na mɪ yo fɔ:
«Yɛnɲɛlɛ li ma lere ŋa wi nawa pi yɛn ma filige wi na wo naa leɲɛɛ
wi ni pe tɔnɔɔ tɔnɔɔlɔmɔ nɔnɔɔba na.»
- 23 Na kapeɲɛ ka ka fo mbe to lere ŋa wi yɛn jɛrɛɲɛsaga fu wa na mɔɔ
ɔɔɔ,
Yɛnɲɛlɛ li maa tɛɲɛ wi yeɲsaga kala li na.
- 24 Na tara ta ka ye leɲɛɛ wa kɛɛ wi cɛn ti go na, Yɛnɲɛlɛ lo li ma ti kiti
kɔnfɛnnɛ pe ma pe yeɲɲɛlɛ ke tɔn kaseleɲɛ ki na.
Na lo ma, ambɔ mbe ya mbe ko pye?
- 25 Na yinweɲɛ piliye yi yɛn na tooro na fyɛɛɛ ma wɛ fevɔ ŋa wɪ weɲɛ
wi na,

ⁿ 9.13: Ŋga kɪ yo fɔ kɔɔɔje nawa yariɲɛrɛ, Eburuye sɛnrɛ ti ni ki yɛn ma yɔnɔɔɔ ma yo
fɔ Arahavu. Wa Izirayeli tara kɛɛ ki na, leele paa pye naga jate ma yo Arahavu, yariɲɛleɲɛ
kayi, ŋga paa pye na ɔɔɔɔ; ye wele wa Zhɔbu 7.12 laga ki ni.

- na yinwege ki yen na koo, na mi fa ferewe pi yan yenle ni.
 26 Na yinwege piliye yi yen na tooro fyaw fyaw paa gbegewe tɔnmɔkɔɔ
 yen, nga kɔ tɔfaga,
 paa yɔn yen, nga wi ma tigi fyɛlege na yaraga nga wi yaa le ki na.
- 27 Ali na mi ka yo fɔ mi yaa fɛge na kayanga ki na,
 mbanla yesanga ki yaga, mbaa yɔgɔri,
 28 na jɔlɔgɔ ki maa fyere waa na na;
 katugu migi jen ma yo Yenɛle li sege jate mbe yo mi yen jeregisaga
 fu.
- 29 Muwi mi yaa pye jɔgɔfɔ we;
 yingɔ na mbe sila na yɛ tege jaga?
 30 Ali na mi ka woli ***nezhi** nga wi yan wi tɔnmɔ pa ni,
 mbanla keyen yi jogo tafilan ni yi laga,
 31 konaa ki ni fuun, ma yaa kanla piligi naa wa fenrege ki ni,
 mi yaa pye mbe tijanga na yaripɔɔ ti yeri.
- 32 Yenɛle li woro senwee paa mi yen,
 jango mbeli yɔn sogo,
 mi se ya mbeli yeri kiti kɔnsaga.
- 33 Kasuluwo woro mi naa lo ni we sɔgɔwɔ,
 nga wi yaa kee taga we nii shyen we na mbe we kala li yege wɔ.
- 34 Yenɛle ligi yaga lilan gbɔnrɔ ti yaga ma li kanngala li ni,
 fyere kagala ngele li yen na waa na na, ke ka kaa na sunndo wi kɔɔn
 naa.
- 35 Kona mi jen na ya mbaa para li ni, mi se jen naa fye li yege;
 een fɔ ki woro ma, mi koro na ye.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ sanmba:

Wɔ yo Yenɛle làa wi da mboo tɔngɔ

- 10** ¹ Yinwege kɔ la ki kɔ na na!
 Koni mi yaa na kayanga ki yege yo,
 mi yaa para mbe yala na nawa pɔ tanga yege nga na ki ni.
- ² Mi yaa ki yo Yenɛle li kan fɔ maga ka kiti kɔn na na mbanla le jɔlɔgɔ,
 een fɔ maa na jeregi go nga na ki yo na kan!
- ³ Naga yen ma, mbaa na jɔlɔ ko ki yen mɔɔ ndanla wi le?
 Mbe je yaraga nga mà gbegede ma kee ki ni,
 konaa mbe ti lepeepe pe kee tunndo tila yɔngɔ pe kan, ko ki yen mɔɔ
 ndanla.
- ⁴ Naga yen ma, senwee yengele ke yen ma na wi le?
 Naga yen ma, ma yaara yanlɔmɔ po naa senwee yanlɔmɔ pi ni, pi
 yen ja wi le?

5 Naga yen ma, ma yinwege piliye yi were paa senwee woyo yi yen wi le?

Ma yegele yɔn kɪ were paa senwee wogo ki yen wi le?

6 Yɪngi na, a ma nɛɛ na pɔŋgosaga ki jaa mbege jɛn?

Yɪngi na, a ma nɛɛ na kapege ki sɛgesɛge mbege jɛn?

7 Ma si yala maga jɛn makɔ ma yo fɔ mi woro jɔɔfɔ,
fɔ lere kpɛ se ya mbanla sho ma kɛɛ.

8 Yɛnɲɛle, mboro mɔla da, ma keyen yo yɪlan wire lombondo ti fanri;
ɛɛn fɔ koni ma yen na jaa mbanla tɔŋɔ!

9 Ki yaga mɔɔ jatere wi tɛge ki na fɔ mɔla fanri paa pe ma kaa yaraga
ka fanri joro ni we;

naga yen ma, ma yen na jaa mbanla tɔŋɔ mbanla sɔŋɔɔ wa
taambugɔ ki ni wi le?

10 Maa na fyɛnli paa nɔnɔ yen mala gbegele,
a mɔ ti mɪ simbi paa nɔnɔ nara yen.

11 Kona, a mɔ si sɛlɛge naa wire kara le na ni,
mɛɛ na sogolo yɛɛ na kajeere naa kapannɔ ni.

12 Mɔ yinwege kan na yeri, ma kagbaraga pye na kan,
mɔɔ jatere wi tɛge na na, nala yinwege ki go singi.

13 Ma si yala, ma yen na larawa kala la lara wa ma kotogo na,
ɛɛn fɔ ŋga ki yen wa ma nawa, mɪgi jɛn.

14 Maa pye na jaa mbaa na kɔɔsi mbe ta mbanla yigi kapege pyege ka
go na;

kona ma se yenle mbanla pɔŋguwɔ pi kala yaga na na.

15 Na kaa pye mi yen jɔɔfɔ, jɔɔɔɔ yen na wogo!

Na kaa si pye mi yen sinɲɛ, mi se ya mbanla go ki yirige,
fɛrɛ tilan yigi matoro, na fyɔnɔwɔ pɪ kɛɛ toro.

16 Na mi ka yo mi yaa na go ki yirige, ma maa na puro paa jara yen;
ma maga ŋɔban na na jɛŋge ma fanŋga fyɛrɛ wogo ki ni.

17 Ma yen na yinrigi na kɔɔɔɔ naga tagala ki yɛɛ na,
ma nanɔbanwa pi yen na sɛregi na ni;
ma malingbɔɔnɔ pe yen na tuun na na naga waa na pe yɛɛ kaan.

18 Yɪngi na maa si ti, a mɪ yiri wa na nɔ wi lara?

Nɔɛɛ mɪla ku, lere kpɛ se jɛn nala yan yenle ni.

19 Mi jɛn na pye paa lere ŋa wi sila yiri laga dunruya wi ni;
na nɔ wi mbaa na se mɪ ku, pe sila kee na ni teere wa fanga ki ni.

20 Na yinwege piliye yɪ koro jɛnri.

Koni Yɛnɲɛle lilan yaga ma.

- Li laga na na, mbe ta mbe wòn mbe tigi jenri;
 21 sanni mbe sa kari wa laga nga mi se sòngò mbe pan naa,
 wa tara nda diwi gbòlò lo naa kunwò pi diwi wi yèn.
 22 Diwi gbòlò tara ri, ki laga kì wò conjonjo paa yembinè wòlò yèn;
 kunwò pi diwi wowi, laga nga kala pyew lì gbòn ma piri wa;
 ki laga ki yònlò yanwa pi yèn paa yembinè wòlò yèn.

Zofari wi senyoro kóngbannda:

Wì yo Zhòbu wi sòngò

wi pan Yènḡele li kòrògò

- 11** 1 Kona, Zofari ḡa wìla yiri wa Naama tara wì si senrè ti le, mée
 Zhòbu wi pye fò:
 2 Naga yèn ma, yòn sogomò si daga mbe kan ki senlegere nda tì yo ti
 na wi le?
 Naga yèn ma, yòn tangawa po mbe ya mbe tanga kan lere yeri wi le?
 3 Naga yèn ma, ma senlegere to kala na leele pe daga mbe pyeri wi le?
 Ma yèn naga lakoo leele sanmbala poro na, ko lere ka ka mboro
 tifaga wi le?
 4 M̀a yere ki yo maga filige ma yo ma nagawa senrè ti yèn ma sin,
 fò ma yèn fyòngò fu Yènḡele li yegè na.
 5 E! Ndeè Yènḡele li mbe ja yenlè mbe para,
 ndeè li mbe ja yenlè mbeli yòn ki yengè mbòòn yòn sogo,
 6 ndeè li mbe ja li kajenme larawa kagala ke naga ma na,
 koro ḡele kè wè senwee tijinliwè pi na,
 pa ma jèn naga jèn fò Yènḡele lòn kajògòrò ta yan, mari kala yaga
 ma na.
 7 Naga yèn ma, ma mbe ya mbe Yènḡele li larawa kagala ke segesège
 mbe ke jèn wi le?
 Ma mbe ya mbe lo na yawa pi ni fuun fò li kagala ke ni fuun ke jèn
 mbe ke kò wi le?
 8 Ke yèn ma yagara ma wè naayeri wi na, yingì ma mbe ya pye?
 Ke yèn ma jugo ma wè kuulo tara ti tijuguwo pi na, yingì ma mbe ya
 jèn wa ko ni?
 9 Ke titònlòwò pi wè tara ti titònlòwò pi na,
 ke gbeme pì wè kògòje wi gbeme pi na.
 10 Na Yènḡele li kaa tooro, mbe si lere wa yigi mbeli le kaso,
 na li ka lere wa yeri kiti kònsaga, ambò wi mbe ya mbeli yegè kòn?
 11 Katugu lì leele fanlafenne pe jèn,

- li ma kambasinɔge ki yan, laa cɛn laga saga jaa tetete.
 12 Ɛɛn fɔ lembige ki se ya mbe kajenme ta fyew,
 fɔ ndɛɛ pilige ɔga ni yan sofile wi ka ca sofile se ko lembige ki yaa
 kajenme ta°.
- 13 Mboro wo na, na maga ma jatere wi kanɔga mboo wa Yenɔele li na,
 na maga ma keyen yi yirige wa naayeri mbeli yenri,
 14 na maga ma kɛɛ ki wɔ kapege pyege ki ni,
 na mɛɛ yere ki na kambasinɔge ki koro wa ma go,
 15 pa kona ma yaa ma yɔlɔɔ ki yirige caw, jeregisaga se pye ma na;
 ma yaa yeresaga ta, ma saa fyɛ yaraga ka na.
 16 Pa ma yaa fɛge ma tege ki na;
 ma yaa la nawa tuun ki na paa yege ɔga na tɔnmɔ ma kaa fo ma kari
 we.
- 17 Ma yinwege ki yaa ka yanwa ta mbe laga mbe wɛ yɔnlɔfunɔgbanga
 yanwa pi na;
 diwi wi yaa pye paa lalaaga yanwa yen ma kan.
- 18 Pa ma yaa taga ma yeɛ na, katugu jigi tagasaga yaa pye ma yeri;
 kala li ni fuun li yaa yɔn ma kan, ma yaa la sinlele yeyinɔge na pɔw.
- 19 Ma yaa ka sinle mbaa wogo, lere kpɛ se pan mbɔɔn jɔlɔ;
 lelegere yaa kaa paan mbaa ma yenri ma pe saga.
- 20 Ɛɛn fɔ lepeepe pe yaa ka wele mbe te, yengɛle ke sa wɔ sagawa wogo
 na;
 larasaga kpɛ se ka ta pe na,
 jigi tagasaga nungba ɔga ki yaa ka koro pe yeri, ko ki yaa pye kunwɔ
 we.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ:
ɔga ka Yenɔele li ndanla
ko li ma pye

- 12** 1 Kona, a Zhɔbu wɛ si Zofari wi yɔn sogo ma yo fɔ:
 2 Kaselege ko na, senwee piile pe jenme pi ni fuun pi yen yoro
 yeri,
 na yoro ka ku, kona kajenme po pɛ ku.
 3 Konaa ki ni fuun, mi fun tijinliwe yen na ni paa ye yen,
 ye woro ma mbɔnrɔ na na,
 nda yɛ yo, lere pyew ti jen.

° 11.12: ɔga ki yo fɔ: *Fɔ ndɛɛ pilige ɔga ni yan sofile wi ka ca sofile se ko lembige ki yaa kajenme ta*, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni. Ki senre ti mbe ya logo fun fɔ: *Lere ɔga kajenme woro wa wi go ki ni, wi se ya pye kajenɔge paa yege ɔga na yan sofile se ya mbe senwee se we.*

- 4 Mì pye titegere yaraga na wenne pe yeri,
mi na mi ma Yenŋele li yenri, jango lilan yon sogo,
mi na mi yen lesinŋe, a na nawa pi yen ma filige na na,
mì pye pe yeri titegere yaraga.
- 5 Lere na wi yen tege na, wo wi ma tifagawa ta,
ko ki yen lere na wi yen ferewe na wi sonrimo we.
Lere na ka kurugo mbe to, ko fo wo daga mbe tifagawa ta.
- 6 Ma si yala benganri pyefenne poro yen yeyinŋe na wa pe yinre ti ni;
mbele pe maa Yenŋele li yinjere jaa, poro yen ma cen yeyinŋe na pow,
poro mbele pe ma pe yera fanŋa ki pye pe yenŋele le.
- 7 Een fo yaayoro ti yewe, ti yaa ma naga;
naayeri sannjegele ke yewe, ke yaa ka yo ma kan.
- 8 Para tara na yaara ti ni, ti yaa ma kara,
kogoŋe ngbanra ti yaa ki yege yo ma kan.
- 9 Ki yaara nda ti ni fuun ti ni, kikiin ki sigi jen
mbe yo fo Yawe Yenŋele lo ligi kagala ŋele ke pye?
- 10 Yaara yenwere ti ni fuun ti yinwege ki yen lo kee,
senwee wi yinwege wonwon pi yen lo kee.
- 11 Pe maa ki senre nda ti yuun ma yo fo:
«Nungbolo li ma senre ti logo ma wali ti na,
paa yege nga na yon ki ma suro ti tanwa pi jen maa wo pi yee ni we.
- 12 Kajenme yen leleŋgbaara ti yeri,
kagala koro jenme yen yinwetonlogo fenne pe yeri.»
- 13 Een fo kajenme naa fanŋa to yen Yenŋele lo woro,
mbe kala kon mbeli tege mbeli yon konaa tijinliwe, to yen li woro.
- 14 Yenŋele li ka yaraga nga joga, lere se ya mbege gbegele naa,
na li ka koro ki ton lere na na, lere se ya mbege koro ki yenge wi na.
- 15 Na li ka tisaga ki yerege, yaraga pyew ki ma waga,
na li ka tonmo pi yaga pila paan, pi ma tara ti joga.
- 16 Fanŋa naa kapyo jenme pi yen lo ni;
lere na wi pungo konaa lere na wi pele pungo, pe ni fuun pe yen li woolo.
- 17 Li ma ti tara ti yegefenne pe maa tanri toro wara^p,
li ma tara teepe pe jatere wi joga pe na.
- 18 Li ma wunlumbolo pe kurusijaraye mbele megboŋa woolo pe sangala
pe na,

P 12.17: Ki senre nda ti koro wi mbe ya pye fo: Li ma tara ti yegefenne pe kajenme pi sho pe yeri, nakoma li ma tara ti yege fenne pe le kulowo ni.

- mbe si pe pɔ kulowo mangala ni wa pe sɛnɲɛle ke na⁹.
- 19 Li ma ti *saraga wɔfɛnnɛ pe maa tanri tɔɔɔ wara,
mbele pe fanɲga ki gbegele ma cɛn, li ma pe fanɲga ki jan le yɔnlɔ
nɲɲɔba li ni.
- 20 Leele pe jigi wi yɛn leele mbele na, li ma sɛnrɛ ti kɔ wa pe yɔn,
mbe kagala yɛgɛ jɛnmɛ pi shɔ lelɲɲɔbaara ti yeri.
- 21 Li ma tifagawa kan mɛgbɔɔ fɛnnɛ pe yeri,
mbe fanɲga fɛnnɛ pe fanɲga ki kɔ le yɔnlɔ nɲɲɔba li ni.
- 22 Li ma diwi kagala ngele ke yɛn ma lara ke yirige funwa na,
mbe kunwɔ pi diwi wi yirige funwa na.
- 23 Li ma cɛngele ke jiti, kona mbe si ke tɔngɔ,
li ma ti cɛngele ke ma lɛgɛ, ko pɲngo na, li mɛɛ ke jaraga.
- 24 Li ma tijinliwe pi shɔ tara woolo pe teele pe yeri,
mbe pe yaga paa yanri paa toro faa wa *gbinri wi ni, wo nɲa konɔ woro wa.
- 25 Pe maa talitali na tooro wa diwi wi ni yanwa fu;
li ma pe yaga pe maa gbali na tooro paa sinndire fɛnnɛ yɛn.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ

mbe kari yɛgɛ:

Wila jaa wo naa Yɛnɲɛle li ni

pe para pe yɛɛ ni

- 13** ¹Eɛ, kaseleɛ yɛ, ki kagala mɛ ke ni fuun ke yan yɛnlɛ ni,
mɛ ke logo ma wali ke na wa na nɲɲɔgbogolo ke ni.
- ²Ŋga yɛ jɛn, mi fun mɛgi jɛn;
ye woro ma mbɔnrɔ na na.
- ³Ɛɛn fɔ mila jaa mbe para yawa pi ni fuun fɔ wo ni,
mila jaa mbe para mbanla yɛɛ shɔ Yɛnɲɛle lo yɛgɛ na.
- ⁴Yoro wo na, ye yɛn na finlele na tɔnni kaseleɛ ki na;
ye yɛn wɛrɛ pyɛfɛnnɛ mbele pe se ya yaraga ka yɔn.
- ⁵Nɔɔɛ ki pye ye ja pyeri yɛɛ para,
ko jɛn na pye ye yeri kajɛnmɛ.
- ⁶Ye logo na yeri, mi yaa para mbanla yɛɛ shɔ,
sɛnrɛ nda mi yaa yo wa na yɔn, ye nɲɲɔbolo jan yeri logo!
- ⁷Naga yɛn ma, ye mbe yɛnlɛ mbe sɛnrɛ mbasinnde yo Yɛnɲɛle li mɛgɛ
ni wi le?
Naga yɛn ma, ye mbe ya mbaa yagbogolo finlele mbe si yo Yɛnɲɛle lo
yaa sari wi le?

⁹ 12.18: Ki verise nɲa wi kɔɔ wowi nɲa fɔ: Li ma wunlumbolo pe fanɲga ki shɔ pe yeri, mbe si pe le kulowo ni.

- 8 Yaa ki jate mbe gbogolo Yenŋele li ni wi le?
Yaa ki jaa mbe para mbeli shɔ wi le?
- 9 Na Yenŋele li ka ye sɛgesɛge mbe wele, ki mbe yɔn ye na?
Ye se ya mbe Yenŋele li fanla paa yɛge ŋga na pe ma lere fanla.
- 10 Ki woro na lere kɔɔn shyen, pa li yaa ye jɛrɛgi,
na kaa pye ye yen na leele pele mbɔnrɔgi leele pele na larawa we.
- 11 Naga yen ma, li gbɔgɔwɔ pi se ka fyere wa ye na wi le?
Naga yen ma, ye se kaa fyɛ li yɛge wi le?
- 12 Ye lelele senyoro nda yɛ yo, ti yen kayɔngɔ fu paa cɔnrɔ yen;
yànlà yɔn sogo sɛnrɛ nda ni ti yen fanŋga fu paa joro yen.
- 13 Ye pyeri wa, yanla yaga mi yaa para!
Ŋga ki yaa pye na na, ko mbe pye.
- 14 Mì cɛn kala li ni fuun li cɛnwɛ,
ali mbanla go ki pɛrɛ.
- 15 Ki ka Yenŋele li ndanla lilan gbo, jigi tagasaga ka yɛge woro na yeri
naa.
Ɛɛn ɔ mi yaa para mbanla yɛɛ shɔ li yɛge na, ɔ na tangalɔmɔ pi yen
jɛrɛgisaga fu.
- 16 Na mi ka ko pye ma, ko mbe ya mbanla shɔ;
katugu lere ŋa wila la fyɛ Yenŋele li yɛge, wi se yenlɛ mbe yere li
yɛge sɔgɔwɔ.
- 17 Ye logo na yeri, yanla sɛnrɛ ti logo jɛŋge!
Ye nungbolo jan ye nda mi yaa yo ti logo!
- 18 Ye wele, mì gbɛgɛlɛ mbege yɛge naga ɔ mi yen kaselege ko na;
mìgi jɛn ma yo tanga yen na yeri.
- 19 Ambɔ wila jaa mbe бага na na?
Na ko ka pye, pa mi yaa pyeri mbe ku.
- 20 Ɛɛn ɔ, Yenŋele, mila ma yenri, maga kagala shyen ŋgele ke pye na kan,
kona mi se lara ma na naa.
- 21 Ma kɛɛ ŋga kila na tege, ki laga na na,
maga ka ti ma fyere kagala kaa na sunndo wi kɔɔn naa.
- 22 Ko pɔŋgo na, ma para, pa mi yaa ma yɔn sogo,
nakosima mi ka para, mboro mbanla yɔn sogo.
- 23 Kambasinnde naa pɔŋguwɔ jori mi pye?
Na pɔŋgosara naa na kapere ti naga na na!
- 24 Yɔŋgi na, a ma nɛɛ ma yɛɛ lara na na,
nala jate paa ma jugu yen?
- 25 Naga yen ma, wɛwaga ŋga tifeleɛge kigi lɛ na kee ki ni, ko ma mbe
yenlɛ mbaa wiin ki ni wi le?

²⁶ Ma yen na jɔlɔgɔ kɛngbangala yɔnlɔgi na mɛgɛ ni;
kajɔgɔrɔ nda mi pye na lefɔnrɔ sanga wi ni, m̀ari go kala li wa na.

²⁷ M̀ala tɔɔrɔ ti le tugurɔn ngbeere na,
ma yen nala kapyegele ke ni fuun ke kɔrɔsi;
m̀a kɔngɔlɔ gbɔn na torosara ti na.

²⁸ Ma si yala na yinwege ki yen na jogo
paa yege nga na kambuguwo ma kaa ye tige ni maga fongo we,
paa yege nga na yaawere ma kaa ye paara ni mari jɔgɔ we.

Wì yo sɛnwɛɛ wɪ yɪnwɛgɛ
ki yɛn tɛgɛ nɪ

La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire; © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

wi se yen mbe yiri, fɔ naayeri wi ka sa kɔ wi wɔ wa,
wi se yen mbe yiri wɔnlɔwɔ pi na.

¹³ E, Yenɲele, ndɛɛ ki pye ma mbe ja yenle mbanla lara wa ***kuulo**
tara,

mbanla yaga wa larasaga fɔ ma nangbanwa pi sa sogo na ni,
mbe wagati wa kɔn mbe tege na kan, ɲa ni ma yaa kɔɔn jatere wi
tege na na, ki jen nala ndanla!

¹⁴ Naga yen ma, na senwee wi ka ku, wi mbe ya yiri mbe pye yinwege
na naa wi le?

Ndɛɛ ki mbe ja ya pye, mi jen naga kun na yeɛ ni, mbaa singi na tege
tunɲo wagati wi ni fuun wi ni,
fɔ na wagati wi ka sa gbɔn, wa mbe cɛn wa na yɔnlɔ.

¹⁵ Kona ma jen nala yeri, pa mi jen kɔɔ yɔn sogo;
mi ɲa mɔla da, na la ki jen kɔɔ yigi maa ki jaa mbanla yan.

¹⁶ Ma si yala koni, ma yen nala yɔngɔlɔ ke jinri,
ma se jen naa na kapege ki wele naa.

¹⁷ Ma jen nala kapere ti le kasha ka ni, mberi lara, mbege yɔn ki pɔ ti na,
ma jen nala kajɔgɔɔ ti tɔn.

¹⁸ Kona ki ni fuun, yanwiga ki ma to ma jaraga,
walaga ki ma jɛnri ma wɔ wa ki yɔnlɔ li ni.

¹⁹ Tɔnmɔ pi maa fuun sinndelege ki na naga mugu,
pi maa fuun na kee tara ti ni yege ɲga na,
mboro fun pa ma ma senwee wi jigi tagasaga ki jɔgɔ ma.

²⁰ Ma ma to wi na yɔnlɔ nungba, ma ya wi ni, wi ma toro;
ma maa yege cenwe pi kanɲga, ko pungo na, ma maa purɔ.

²¹ Wi pinambiile pe yaa ka gbɔgɔwɔ ta laga wi pungo na o, wi se ko jen;
pe yaa kaa pe tifaga wi yo, wi se pye ko jenme.

²² Tege ɲga ki ma pye wa wi yeɛra wire ti ni ko wi ma jen,
wi yinne li ma pye kunwɔ kayanɲa na wi yeɛ wogo na.

Elifazi wi senyoro shyen woro:

Wì yo lepee wi yaa jɔlɔgɔ ta

15 ¹ Kona Elifazi ɲa wila yiri wa Tema ca, wì si senre ti le ma Zhobu
wi pye fɔ:

² Naga yen ma, ki yen ma yala kajenɲe wi lere yɔn sogo jenme ni, mba
pi yen go fu paa tifelege yen le?

Naga yen ma, wi maa fungbolo li yin yɔnlɔ yirisaga tifelege wɛrege
ko ni, mbe sila para wi le'?

^r 15.2: Ki verise ɲa wi kɔɔ wo wi ɲa fɔ: Ki woro ma yala kajenɲe wila go fu senre naa
senwara yuun.

- 3 Naga yen ma, wi maa para mboo yɛɛ shɔ tɔnli fu senrɛ ni wi le,
nakoma senwara ni wi le?
- 4 Mboro wo na, mbaa fyɛ Yɛnɛle li yɛɛ, ko mboro yen na jogo,
leele paa jatere piin Yɛnɛle wogo ki na yenrɛwe ni, ko ma yen na
jogo.
- 5 Ma kajɔɔɔ to tɔɔn yɔn ki le ki senrɛ nda ti yowo pi ni;
tijinliwɛ pee fennɛ pe senrɛ yolɔmɔ po mà fɔɔɔ mbaa para.
- 6 Ma yɛɛra yɔn ko kila ma jɛɛgi, mi ma!
Ma yɛɛra yɔn senrɛ to tì senrɛ ti jan ma na.
- 7 Naga yen ma, mboro pe keli ma se senwee piile pe ni fuun pe na wi
le?
Pe keli ma mboro se, mɛɛ kaa jɛn ma tinndiye poro da wi le?
- 8 Naga yen ma, maa pyɛ Yɛnɛle li ni wa li gbogolomɔ pi ni, mali
ngundo kagala ke logo wi le?
Mà kajɛnmɛ pi ni fuun pi shɔ maa ta ma yɛɛ nunɔba woo wi le?
- 9 Yिंगi ma jɛn, na woro sigi jɛn?
Kagala yɛɛ jɛnmɛ pipiin pi yen ma yeri, na pi woro we yeri?
- 10 Yinzifire fennɛ yen we ni, lelɛngbaara yen we ni,
mbele pè le jɛngɛ ma to wi na.
- 11 Kotogo sogowo mba Yɛnɛle li kan ma yeri,
konaa senjɛndɛ nda fuun tì yo ma kan, to sɔɔn yɛnlɛ ti berɛ!
- 12 Yिंगi na, a mà si nawa ngban ma?
Yिंगi na, a ma nɛɛ we kanli ma?
- 13 Mà kɔnrɔ ta Yɛnɛle li ni,
fɔ maga senrɛ cɛnlɛ nda ti yirige wa ma yɔn!
- 14 Senwee pyɔ wi yen yिंगi, mbe suu yɛɛ pyɛ mbe yo wi yen ***kpoyi**?
Wo ɲa jɛlɛ wì se, wi mbe ya pyɛ sinɔɛ mɛlɛ?
- 15 Wele, Yɛnɛle lii taga li ***mɛɛɛɛɛ** kpoyi pe na yɛɛ,
ali naayeri wi woro kpoyi li yɛɛ na yɛɛ,
- 16 pee ka logo senwee pyɔ, ɲa wi yen yaritijaanga, ma jɔɔ,
wo ɲa wi maa kambasinɔɛ ki piin maga pyɛ paa wi tɔnwɔɔ yen.
- 17 Koni logo na yeri, mi yaa ta yɛɛ yo ma kan!
ɲga m̀ jɛn, mi yaa ki senrɛ yo ma kan.
- 18 ɲga kajɛnmbele pè yo,
ko ɲga pè logo pe telɛye pe yeri, pee ka lara wa ki ni.
- 19 Ki sanga wi ni Yɛnɛle làa tara ti kan poro nunɔba yeri;
nambanɲa kpe sila pan mbe pinle pe ni gbɛn, mbe pe go jɔɔ.

- 20 Lepee wi maa yinwege ki ni fuun ki pye wa jɔlɔɔ ki ni;
yegɛlɛ ngele kɛ kan lepee wɛlɛwɛ wi yeri, ke yɔn ki yen ma jiri ma
jen.
- 21 Maganɔala ngele ke maa fyɛrɛ waa, koro ke maa yiin wa wi
nunɔgbogolo ke ni;
yeyinɔge sanga ni, jɔɔwɔ pyefɔ wa yaa to wi na.
- 22 Wi se taga ki na mbe yo fɔ wi mbe ya shɔ, mbe wɔ wa ki diwi wi ni,
tokobi wi yen naa pɛɛlɛ mboo gbo.
- 23 Wi maa yanri na toro faa, naa yaakara ti lagajaa*,
wigi jen ma yo pilige ka yen ma tɛgɛ naa singi.
- 24 Jɔlɔɔ naa jatere piriwɛn yen na sunndo kɔngɔ waa wi na,
ti yen na fanɔga taa wi na,
paa yegɛ nga na wunlunɔja wa naa wi malingbɔɔnɔ ma gbɛgele
mbe sa to malaga na;
- 25 katugu wuu kɛɛ ki yirige Yenɔɔle li na,
wi soro ma yere ma Yenɔɔle na yawa pi ni fuun fɔ li sige.
- 26 Wuu go ki liri ma yiri na kee sa to Yenɔɔle li na,
naa yɛ go singi wi ***tugurɔn sigeyaraga** lirige ki ni.
- 27 Wila tɔrɔ, fɔ a wi yegɛ kila yengele,
wila gbɔɔ fɔ ma liri.
- 28 Ɛɛn fɔ cara nda ti jɔɔ, pa wi yaa ka sa cen wa ti ni,
mbaa wɔnɔ wa yinɛ nda lere woro wa ti ni, nda tila tuunri we.
- 29 Ki lerefɔ wi se koro mbe pye penjagbɔrɔ fɔ fyew,
wi yarijendɛ legɛrɛ ti se yere;
wi kɛ yaara ti se legɛ mbe jaraga mbe gbɔn tara ti lagapyew.
- 30 Wi se ka shɔ mbe wɔ wa kunwɔ pi diwi wi ni;
wi yaa pye paa tige yen, nga kasɔn yinne ki njere tunmɔɔrɔ ti waga,
Yenɔɔle li yɔn tifelegɛ ki yaa wi lɛ mbe kari wi ni lege.
- 31 Wiga kaa jigi wi taga nambara wi na mboo yɛ punɔgo;
katugu nambara wo wi yaa ka sɔngɔrɔ wi na, mbe pye wi tɔnli.
- 32 Ki kagala ke yaa pye mbe yɔn fili sannɩ wi kupilige ki sa gbɔn;
wi yaa pye paa tige njege yen, nga ki se fun naa fyew.
- 33 Wi yaa pye paa ***ɛɛzen** tirige pire mbalende yen, nda tila kɔɔn na
tuun;
nakoma paa oliviye tige yen, nga ki fyɛɛnɛ tila kaanla na tuun.
- 34 Lere ɔa wila la fye Yenɔɔle li yegɛ, wi go ki yaa koro waga piile fu;

* 15.23: Nga ki yo fɔ: Wi maa yanri na toro faa naa yaakara ti lagajaa, wa Yenɔɔle senre
sewe ɔa wi yen gireki senre ni wi ni, kl yo wa ma yo fɔ: Pɛtɛɛle pe yaa wi wire kara ti yɔli.

35 Pe ma tipege ki jate wa pe nawa,
mbe kambasinnye pye,
ko maga kan pe ma pe yee pungo.

16 ¹ Kona, a Zhobu wi si Elifazi wi pye fa:
² Migi senre cenle nda ti legere logo faa;
 yoro ye ni fuun yen yerifenne mbele pe yen leele tefenne.
³ Ye yaa ki go fu senre ti yowo pi yaga sanga wiwiin?
 Yingi koon nawa pi tanga ma na, a ma silan yon sogo yeen?

4 Iṅga kì gbón ná na, ndéé kò kí ja gbón yé ná,
mí jén ná yá mbe para paa yéḡe ṅga ná yé yén ná para wé.
Mí jén ná sènré tá gbogoló mbe yó yé ná,
mí jén ná gò yángara yé ná yínriwé tawá ní.

5 Ná yón sènré tí jén ná fánṅga kán yé yérí,
sènjèndé ndá mí jén ná yó, tí jén ná yé kòtoro tí sògò yé ná.

⁶ Koni, na mi ka para, ki se ka kɔn na jɔlɔɔ ki na,
na mi ka si pyeri, ko mbe ya mbanla jɔlɔɔ ko laga na na wi le?

⁷Koni wo na, Yenŋele lîlan fanŋga ki kɔ na ni pew!
Yenŋele, màla go woolo pe ni fuun pe tongo.

⁸ Màla yigi kala li tijanga, a ko pye sereya naga nari fɔ tanga woro na yeri;
na cɔgɔɔ ti yɛn naga nari fɔ m̀ pye jɔgɔfɔ.

⁹ Wa li nangbanwa pi ni, Yenpele lilan kacnlɔ paa yege nga na cenge
ma ki kagboro pye we, ma to na na,
li yen nala puro nali ngangala ke kaa na mege ni;
na jugu wi yen nala wele yenpele ni.

¹⁰ Leele pè pe yonro ti yenge na mege ni mbanla figiri,
pe yen nala feele nala tifaga.
Pe ni fuun pè gbogolo ma yiri na korogo.

¹¹ Yenyele lilan le lembasinmbele pe kee,
lilan wonrogo mala wa wa lepeepe pe kee.

¹² Mila pye yeyinge na, een fo Yennele li pan mala yangara, mala gbɔn
mala piri,
lilan yigi wa na kɔnɔ li na mala wɔnrɔɔ, mala jan, mala kaari kaari;

l̩li wangala ke yege sin na na mala wɔn.

¹³ Li wangala ke yen na yinrigi kɛɛ ki ni fuun ki na, nala sugulo;
l̩lan wɔn na sɛnnɛ li na mali furugu, ali yere l̩i yinriwɛ ta,
l̩lan tisoolo li furu mali wo tara.

¹⁴ Li yen na gbinri na tuun na na paa malingbɔɔn yen,
mala weleɛ lagapyew.

¹⁵ Kunwɔ kayanga yaripɔɔ m̩i yoli na nii nala wire ti tɔnni,
m̩lan go ki piligi wa tara ti ni.

¹⁶ Na yengele kɛ yanlaga gbelege ki kala na,
kunwɔ pi diwi wi yen wa na yengele ke ni.

¹⁷ Ma sigi ta, mi si kapege pye,
na nawa pi yen ma filige na na wa na Yenɛle yenrɛwɛ pi ni.

¹⁸ E, mboro tara, maga kanla kasanwa mba pi wo pi tɔn,
janɔ na gbelege ki logo lagapyew^t.

¹⁹ Koni na sɛrɛfɔ wi yen wa yengele na makɔ,
ɲa wi yen na para na yɔnlɔ, wi yen wa naayeri lara ti ni.

²⁰ Na wenne pe yen naga lakoo na na,
ɛɛn fɔ mi yen na Yenɛle li yenri yɛntunwɔ ni.

²¹ Ki yen ma yala na sɛrɛfɔ wi pye kala li yege wɔfɔ leele poro naa
Yenɛle li sɔɔwɔ,
wili yege wɔ sɛnwee wo naa wi sɛnwee yenlɛ pe sɔɔwɔ.

²² Katugu na yinwege piliye yi yen na kee kɔsaga;
mi yaa konɔ na lɛ mbe kari, lere na kari wa mbe songɔɔ mbe pan.

Zhəbu wi yɔn sogomɔ

mbe kari yege:

W̩i yo wi wenne

p̩o jigi wi kɔn wi na

17 ¹Na wɔnwɔn pi yen na koo na kee,
na yinwege k̩i gbɔn ki kɔsaga,
fanga ko ki yen nala singi.

² Mbele pe maa kala lakoo leele na, poro pe yen mala maga;
mila ya mbanla yengele ke tɔn mbe wɔnlɔ, tegele na paa tegele li kala na.

³ E, Yenɛle, yere na kala li ni le ma yeɛ tanla;

^t 16.18: Leele p̩aa pye naga jate ma yo na pe ka lere wa gbo, na pe suu kasanwa pi tɔn tara ni, ki kasanwa pi gbelege ki ma gbɔn wa Yenɛle li na, naga yenri ligi kayanga wɔ legbolere wi ni; Zhene 4.10; Eze 24.7-8.

- na mboro ma, ambò wi yaa ta mbe yere na kala li ni?
 4 Katugu mà pe jatere wi shò pe yeri, jango paga ka tijinliwe ta,
 ki kala na, ma se pe yaga pe cew ta.
 5 Pe yen paa lere wa yen, ña wùu wenne yeri lige na",
 ma si yala, funjo ki yen na wo jate wi piile pe gbònlò fò jenge.
 6 Leele pànlà le yurugo ni,
 mi yen lere ña pe yen na cènre sunrugu wa wi yegé ki na.
 7 Na yengele kè wò na na, na nawa mba pì tanga na na pi kala na;
 na wire tì waga na na ma pye paa yaraga ka yinme yen.
 8 Lesinmbele paga na kala li wele, ki ma to pe yon na;
 mbele pe yen jeregisaga fu, pe ma yiri mbele paa la fye Yenñele yegé
 pe kòrò.
 9 Konaa ki ni fuun, lesinñe wi maa ki piin papaga ni, ma koro wa wi
 konò li ni;
 leele mbele pe kapyere ti yen ma filige, ka maa tari pe fanña ki na
 na kee yegé.
 10 Yoro wo na, ye ni fuun ye sòngòrò ye senyoro ti na naa ye!
 Mi si kajenñe nungba yan wa ye sògòwò.
 11 Na yinwege piliye yì kò, kagala ñgele mì kòn ma tégé, kè jògò,
 konaa kagala ñgele kànla ndanla wa na kotogo na ke ni.
 12 Pe ma yembine li le nali jate ma yo yonlò yì,
 pe ma yo yanwa pi laga si lali, mbe sigi ta diwi wo wi yen na paan.
 13 Censaga ñga mi yen na singi, ko ki yen ***kuulo tara re**;
 mi yaa sanla sinlesaga ki gbegele wa ki laga ki diwi wi ni.
 14 Mi yen na jòrògi na fanga ki yinri na yuun fò: «Mboro ma yen na to we!»
 Mi yen naga yuun fyenre ti kan fò: «Yoro ye yen na nò konaa na
 nòsepiile jeele wele.»
 15 Na jigi tagasaga ko yen se san?
 Ambò wi yen nala jigi tagasaga ki yaan naa?
 16 Ki yaa pinle mbe tigi na ni, mbe kari wa kuulo tara,
 na waga ka pinle mbe ye wa tara ti ni, mbe saa wogo we.

Bilidadi wi senyoro shyen woro:
Wì yo lepee wi kòwò pi ma tijanga

18 ¹ Kona, Bilidadi ña wìla yiri wa Shuwa tara wì si senre ti le, mee
 zhòbu wi pye fò:

^u 17.5: Ñga kì yo fò pe yen paa lere wa yen, ña wùu wenne yeri lige na, Yenñele senre
 sèweele pele ni, ki yen ma yonlògò ma yo fò: Pe yen paa lere wa yen, ña wùu wenne fanla
 tònli kala na.

2 Ye yaa ki senlegere nda ti yowo pi yaga sanga wiwiin?
Ye jatere ta, ko punɔgo na, wee jɛn we para.

3 Yɛngi na we sila we yɛɛ piin paa yaayoro yɛn?
Yɛngi na ye sila ki yaan ndɛɛ we yɛn lembire?

4 Zhɔbu, mboro ŋa mà nawa ŋgban, fɔ a ki nangbanwa pila ma jɔɔ,
naga yɛn ma, mboro yɛn naga jaa dunruya wo mbe koro waga
mboro kala na wi le?
Konaa walaga ki yiri wa ki yɔngɔɔ nungba ke ni wi le?

5 Ee, lepee wi fitanla yanwa pi yaa ka figi,
wi gbɔngɔɔ kasɔn yinnɛ li yaa figi.

6 Yanwa pi yaa kɔ wa wi go ki ni,
wi fitanla ŋa wi maa yanwa yinrigi wi kan, wi yaa figi.

7 Wila pye na tanri fanŋga ni, koni wi tangala li yaa yinngi;
kagala ŋgele wɔ kɔn ma tɛgɛ mbe pye, koro ke yaa wi jan.

8 Katugu mɛrɛ yaa wi tɔɔɔ ti yigi,
wi yɛn na kee saa yɛɛ le wa mɛrɛ ti ni tuu yigi.

9 Pɛnɛ yaa wi yigi wi yengbele li na,
mana yaa wi tɔɔɔ ki yigi mbege gbɛrɛ.

10 Wi yigimana li yɛn ma pɛri ma lara wa tara ti ni,
pɛnɛ yɛn ma pɛri wa wi kɔnɔ li ni.

11 Fyɛrɛ kagala yaa kaa sunndo kɔngɔ waa wi na kɛɛ ki ni fuun ki na,
koro ke yɛn naa tuuro tɔnri.

12 Funɔgo ki yaa wi fanŋga ki kɔ,
jɔɔɔgo ki yɛn le wi tanla.

13 Yama pi yɛn naa sɛlɛgɛ ki nii na kee;
yambewe yɛn naa wire ti ni fuun ti nii na kee.

14 Wi yɛn ma cɛn wi ***paraga go** ŋa ni yeyinngɛ na, pe yaa kaa tilele
mboo wɔ wa ki ni,
pe yaa kaa tilele mbe kari wi ni wa wunluwɔ ŋa wi maa fyɛrɛ waa^v
wi yeri.

15 Wi paraga go ki yaa koro waga, lere wa yɛgɛ wi yaa ye wa ki ni,
pe yaa ***kiribi** wo wi censaga ki na.

16 Kona wi yaa pye paa tige yɛn, ŋa kɔ ku, a ki ninde tɔ waga wa tara,
a njere tɔ waga wa naayeri.

^v 18.14: Ŋga ki yo fɔ: *Wunluwɔ ŋa wi maa fyɛrɛ waa*, ko yɛn na para kunwɔ po senre na.
Kunwɔ po pi yɛn kuulo pe go na.

- 17 Lere se ka nawa to wi na naa laga tara ti ni,
 wi mege ki se ka yeri laga ka kpe ni naa.
- 18 Pe yaa wi wɔnrɔɔ mboo wɔ wa yanwa pi ni, mboo wa wa diwi ni,
 pe yaa wi purɔ mboo wɔ laga dunruya wi ni.
- 19 Pyɔ nakoma pishyenwoo se ka koro wi punɔ na, wa wi woolo pe
 sɔɔwɔ,
 wi lere wa kpe se ka koro yinwege na wa wi go ki ni.
- 20 Yɔnlɔ tosaga kee woolo pe yaa kaa kawa wi tɔngɔkala li wogo na,
 yɔnlɔ yirisaga kee woolo pe yaa kaa fyɛ mbaa seri.
- 21 Pa lepee wi go ki ma kɔ yɛn;
 lere ŋa wii Yenɲele jen, pa wi laga ki ma cɛn yɛn.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ:
Wì yo Yenɲele lo li yaa kaa go shɔ

- 19** ¹ Kona, a Zhɔbu wì si Bilidadi wi yɔn sogo ma yo fɔ:
² Ye yɛn nala nawa pi tanga na na yege ŋa na,
 konaa nala sugulo ye senre ti ni yege ŋa na, ye yaa koro mbaa ki
 piin ma fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
- ³ Wele, yànlà tegele yɔnlɔ legere na!
 Naa yaa na jɔlɔ yɛn, ki fere woro ye na wi le?
- ⁴ Ali na kaa pye kaselege yi m̀ punɔ,
 ki punɔwɔ pi yɛn mi nungba go kala.
- ⁵ Eɛn fɔ na kaa pye yaa jaa mbege naga fɔ ye mɔnɔrɔ na na,
 mbe koro mbaa na jerɛgi na tifagawa kala li wogo na,
- ⁶ kona ye daga mbege jen fɔ Yenɲele lo jate lilan wogo ki pɛn,
 lo lilan yigi wa li mere ti ni.
- ⁷ Ali na mi ka jɔrɔɔ mbe yo fɔ: «Pe yɛn nala jɔlɔ,»
 lere woro wa mbanla yɔn sogo.
 Na mi ka yeri mbe yo panla shɔ,
 lere na ta mbanla tanga ki yo.
- ⁸ Yenɲele l̀ konɔ li tɔn na na, mi se ya toro,
 l̀ diwi le wa na torokonɔ li ni.
- ⁹ Lilan gbɔɔwɔ pi shɔ na yeri,
 mala wunluwɔ njala li kɔw wa na go na.
- ¹⁰ Lilan jɔɔ kee ki ni fuun ki na, mbanla wogo ki kɔ;
 lilan jigi tagasaga ki kɔ na yeri paa pe ma kaa tige kɔw we.
- ¹¹ L̀ nawa ŋgban na ni fɔ jɛnge,
 mala pye paa li jugu wa yɛn.

- 12 Li malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye yì pinle na paan,
 pè konɔ yenge fɔ ma pan ma gbɔn laga na na;
 pè pe censaga ki kan mala ***paraga go** ki maga.
- 13 Lilan sefenne pe laga lali na ni,
 na jenfenne pè laga na na.
- 14 Mbele pè yɔngɔ na ni, pè laga na na,
 na wɔnlɔngbaala pè fɛge na na.
- 15 Na laga woolo poro naa na tunmbyeele jeele pe ni, paa na piin paa
 nambanɲa yen;
 m̀ pye pe yeri paa letelewe yen.
- 16 Mi mala tunmbyee wi yeri, wila sho na yeri;
 ali na mi kaa yenri ɲgbanga o.
- 17 Na nuwɔ pì la kɔ na jɔ wi na,
 na la kɔ na piile pe na.
- 18 Ali yere piile pe yen nala tifaga,
 na mi ka yiri, pe maa tɛge na na.
- 19 Mbele m̀la pye na wɔnlɔngbaala, m̀ pye pe yeri yaritijaanga;
 mbele pe kala làa na ndanla, pè yiri na kɔrɔgɔ.
- 20 M̀ cɔgɔ fɔ a na kajeere tì yiri funwa na;
 k̀ koro jɛnri mi se jɛn naga go li.
- 21 Yanla yinriwe ta, na wenne, yanla yinriwe ta,
 katugu Yenɲele li kee k̀ gbɔn na na!
- 22 Yɲgi na yoro fun ye nɛɛ na jɔlɔ paa Yenɲele li yen?
 Na jɔlɔgɔ ɲga yaa jɔlɔ ki fa ye yenle tin bere?
- 23 E, ndɛɛ na senre peri yɔnlɔgɔ, ki jɛn na tanla na ni!
 Nɛɛ pe mbe ja ya mberi yɔnlɔgɔ sewe wa ni!
- 24 Nɛɛ ki pye pe mbe ja ya mberi keregi keregi walaga ki na
 tugurɔn wanga konaa sunmu ni,
 jaŋgo ti koro wa fɔ sanga pyew!
- 25 Eɛn fɔ, mi wo na, m̀gi jɛn ma yo na go shɔfɔ wi yen yinwege na,
 wo wi yaa ka pye pɲngofɔ mbe yiri mboo yɛɛ naga laga tara ti na.
- 26 Ali na na wire ti ka jɔgɔ sa kɔ,
 mi jate mi yaa ka Yenɲele li yan yenle ni.
- 27 Mi jate mi yaa ka li yan,
 na yengele ke yaa ka li yan, ki se ka pye lere wa yɛgɛ yengele ni;
 mi yen naga wagati wi singi ma saa jori wi kala.
- 28 Yoro mbele ye yen naga yuun fɔ: «We yaa taga wi na mbaa wi puro
 mele san?

Yingi kala we yaa yan wi na, mbe ta mboo kiti?»

- ²⁹ Yaa fyɛ tokobi wi yegɛ, wiga ka gbɔn ye na,
katugu yege ɲgban na na yegɛ ɲga na, ki mbe ya mbe tokobi kunwɔ
kan ye yeri,
kona ye yaa ki jɛn fɔ kiti kɔngɔ yɛn na ye singi.

Zofari wi senyoro shyen woro:
Wì yo lepee wi kɛɛ yaara
tila mɔ wi kɛɛ

20 ¹ Kona, Zofari ɲa wìla yiri wa Naama tara wì si senrɛ ti lɛ, mɛɛ
Zhɔbu wi pye fɔ:

- ² Koni jatere ɲa wi yɛn na ni, wi yɛn nala wɔnrɔgi mbe yɔn sogomɔ
kan,

na nawa mba pì tanga na na mi se ya mbege kun na yɛɛ ni.

- ³ Mì jɛrɛgi senrɛ ta logo, nda ti yɛn nala tifaga,
ɛɛn fɔ tijinliwɛ jatere ɲa wi yɛn na yeri, mi yaa yɔn sogomɔ kan ma
yeri wo ni.

- ⁴ Ki daga maga jɛn fɔ maga lɛ wa fafafa,
maga lɛ Yɛnɲɛlɛ lì senwɛɛ wi da laga tara ti na,

- ⁵ lepeepe pe cew tawa pila mɔ,
lere ɲa wìla la fyɛ Yɛnɲɛlɛ yegɛ wi nayinmɛ pi ma pye wagati jɛnri
ni.

- ⁶ Ali na wi ka tɔnlɔ fɔ sa gbɔn wa yɛnɲɛlɛ na,
ali na wi go ki kaa jiiinri wa kambaara ti na,

- ⁷ wi yaa ka kɔ mbe wɔ wa paa wi yɛɛra kɔɲgaraga ki yɛn,
kona mbele pàa pye naa yaan, pe yaa kaa yuun fɔ: «Wi yɛn se yeri?»

- ⁸ Wi yaa ka toro paa wɔnrɔ yɛn, wi se ka yan naa,
wi yaa ka kɔ mbe wɔ wa, paa yegɛ ɲga na lere ma kaa yariyanra yan
yembine we.

- ⁹ Mbele pàa pye naa yaan, pe se kaa yan naa,
wi censaga woolo pe se kaa yan naa.

- ¹⁰ Wi pinambiile, ki pe ndanla ma pe mbɛn, pe yaa fyɔnwɔ fɛnnɛ pe
kɛɛ yaara ti sɔngɔrɔ pe na;

yarijende nda wìla ta, wo jate wi kɛɛ ki yaa ti sɔngɔrɔ pe na.

- ¹¹ Wi kajeere tila pye fanɲga ni paa wi lɛfɔnrɔ sanga wi yɛn,
konaa ki ni fuun, ti yaa ka pinlɛ mbe ye wi ni wa fanga, wa tara ti ni.

- ¹² Tipege kila tanla wa wi yɔn,

- ƒɔ wi maga tɛgɛ wa wi ŋgayinne li nɔɔ.
 13 Wi maga tɛgɛ ki ma mɔ, wila yɛnlɛ mbege yaga,
 wi maga yigi maga yaga wa wi yɔn.
 14 Ɛɛn ƒɔ ki yaakara ti yaa kannga, mbe ƒɔngɔ wa wi lara ti ni;
 ti yaa kannga mbe pye wɔɔɔɔ shɔnrɔ wa wi nawa.
- 15 Yarijende lɛgɛɛ nda wɔ li leele pe yeri, wi yaa kari tuguru;
 Yɛnɛle li yaa ka ti ni fuun ti yirige mberi wɔ wa wi lara.
 16 Wɔɔɔɔ shɔnrɔ wila pye na mugu,
 ki kala na, mɛrɛgɛ ki yaa kaa nɔ mboo gbo.
 17 Wi se ka sɛnrɛgɛ naa nɔnɔ lɛgɛɛ yɛn tila fuun naa,
 paa gbaan tɔnmɔ nakoma lafogo tɔnmɔ yɛn.
- 18 Yaraga o yaraga wɔ ta, wi yaa kaga sɔngɔɔ mbege kan, wi se kaga
 li;
 safari ŋa wila waa, wi se ka ki tɔnli wi tanwa pi li.
 19 Katugu wila fyɔnwɔ fɛnnɛ pe tɔnyɔɔɔ, ƒɔ ma pe kɛyɛn yi yaga waga,
 wila pe yinre ti shɔ pe yeri fannga, wii ka kan nungba.
- 20 Kila pye yaraga naa yɛnlɛ tin,
 ɛɛn ƒɔ wi se ya yaraga ŋa ki wogo kɔ gbɔɔɔ wi yeri ki shɔ jɔɔɔɔ pi
 yeri.
 21 Wi yɛgɛmbatinwɛ pi kala na, wi sila yaraga ka kpɛ yaga kuu toro;
 ki kala na, wi fɛrɛwɛ pi se mɔ.
- 22 Ali mbege ta yarijende lɛgɛɛ yɛn wi yeri, nandangawa yaa gbɔn wi
 na;
 jɔɔɔɔ ki cɛnlɛ pyew ka yaa to wi na.
 23 Na wi kaa wi fungbolo li yinni sanga ŋa ni,
 ko sanga wo ni, Yɛnɛle li yaa pye nangbanwa gbɔɔ ni wi ni,
 pi yaa to wi na paa tisaga yɛn, mbe pye wi yaakara.
- 24 Na wi ka fe mbe shɔ tugurɔn malingbɔnyaara ti kɛɛ,
 sandiga tuguyɛnrɛ wanla yaa wi sun mboo furu.
 25 Na wi ka ki wanla li tile mbeli kɔw wa wi pɔɔɔɔ,
 na wi ka ki wanla numala pyembye wolo li tile mbeli kɔw wa wi
 lara ti na,
 kona sunndo kɔngɔ kunwɔ wogo yaa to wi na.
- 26 Diwi gbɔɔ li yɛn ma tɛgɛ wi kan, mboo yarijende ti jɔɔɔ;
 kasɔn yaa wi sogo, ŋga sɛnwɛɛ ma wigi gbɛri.
 Yaraga o yaraga kɔ koro wa wi go ki ni, kasɔn yaa ki ni fuun ki sogo.

- 27 Wi kolomɔ pi yaa jɛn wa yɛnɛlɛ na,
tara ti yaa yiri wi kɔrɔgɔ mbe yo wi yɛn jɔgɔfɔ.
28 Wi go yarijɛndɛ ti yaa ka pɛ mbe wɔ wa,
Yɛnɛlɛ li nangbanwa pilige ki na, pɛ yaa kari koli mbe kari ti
ni.
29 Ko ki yɛn tasaga nga Yɛnɛlɛ li yɛn na kaan lepee wi yeri,
ko kɔrɔgɔ ko Yɛnɛlɛ li wɔ ma tɛgɛ wi kan.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ:
Wì yo lepee wi kala li maa yɔngɔ
na kee yegɛ

- 21** ¹ Kona, a Zhɔbu wì si Zofari wi yɔn sogo ma yo fɔ:
² Ye nungbolo jan, yanla senrɛ ti logo jɛngɛ,
yegɛ yaga ye ko kala nungba lo pye yanla kotogo ki sogo na na!
³ Yanla kala li kun ye yɛɛ ni, jangɔ mbe para,
na mi ka para mbe kɔ, yaa ki lakoo na na.

⁴ Naga yɛn ma, na kayanga ki yɛn sɛnwɛɛ wo ni wi le?
Yingi na mi sɛ si kɔnrɔ ta?
⁵ Ye kannga yanla kala li wele, ki yaa to ye yɔn na,
fɔ ye yaa kɛɛ taga yɔn na mbe pyeri.
⁶ Na mi kaa sɔnrɔ na yɛɛ kala li na, na sunndo wi maa kɔɔn na na,
fɔ na wire ti maa seri na na fɔ jɛngɛ.

⁷ Yingi na lepeeɛ pɛ si yɛn yinwɛgɛ na?
Yingi na pɛ mɛɛ lɛ fɔ ma fannga ta?
⁸ Pɛ setirige piilɛ pɛ ma yiri ma fannga ta pɛ yegɛ na, ma pye le pɛ
ni;
pɛ pishyɛnwoolo pɛ ma yiri ma lɛ pɛ yegɛ na.
⁹ Yeyingɛ ki yɛn wa pɛ yinrɛ ti ni, fyɛrɛ kpɛ woro pɛ na;
Yɛnɛlɛ li leelɛ gbɔngbɛgɛ kila gbɔn pɛ na.

¹⁰ Pɛ napɛnɛ pɛ ma pye fannga ni, na siin nanɛɛlɛ pɛ na;
pɛ nanɛɛlɛ pɛ maa siin, wa kugbɔ na jɔgɔ.
¹¹ Pɛ ma pɛ piilɛ tumɔmbɔlɔ pɛ yaga pɛ maa fɛɛ na mari paa
simbangbeɛgɛ yɛn;
pɛ piilɛ pɛ maa jinrigi na yɛni na kanni.
¹² Pɛ maa yuuro koo na pimbigilɛ naa juruyɛ gbɔɔn,
na yɔgɔri wegɛlɛ winmɛ ni.
¹³ Pɛ ma pɛ yinwɛgɛ ki pye wa fɛrɛwɛ pi ni,
ko pɔngɔ na, pɛ ma tigi ma kari yɛw wa ***kuulo tara.**

- 14 Ma sigi ta, poro pàa pye naga yuun Yènɲɛlɛ li kan fɔ: «Ma yɛɛ laga lali we ni,
we woro na jaa mbɔɔn kongolo ke jɛn.
- 15 Ambɔ wi yɛn yawa pi ni fuun fɔ wo, we sila wi gbogo?
Na we kaa li yɛnri, yingɪ we yaa ta wa ki ni?»
- 16 Mbe sigi ta, ki leele pe fɛrɛwɛ pi woro poro jate kɛɛ.
Yènɲɛlɛ sanla shɔ mbe taga ki lepeepe pe kagala ɲgele pɛ kɔn mbe pye ke na!
- 17 Naga yɛn ma, ki yɛn kaselege fɔ lepeepe pe yinwege fitanla wi ma figi fyaw le?
Naga yɛn ma, jɔgɔwɔ maa tuun pe na wi le?
Naga yɛn ma, Yènɲɛlɛ li nanɲbanwa kala li yaa to pe na wi le?
- 18 Leele pe maa ki yuun ma yo fɔ ki daga pe pye paa yan waga yɛn,
ɲga tifeleɣɛ ki maga le,
nakoma paa yan sigire yɛn, nda tisaga tifelingbɔgɔ ki mari le mbe kari ti ni.
- 19 Ye maa ki yuun ma yo fɔ Yènɲɛlɛ li yaa ka lepee wi kapere ti fɔgɔ tɔn wi piile pe na;
ɛɛn fɔ ki ja daga Yènɲɛlɛ ligi fɔgɔ tɔn wo yɛrɛ jate wi na, jango wigi jɛn ki yɛn yeɣɛ ɲga na.
- 20 Ki ja daga lepee wuu yɛɛra jɔlɔgɔ kagala ke yan yɛnlɛ ni,
Yawa pi ni fuun fɔ wi nanɲbanwa kala li daga mbe to wo na.
- 21 Na wi yinwege kiga ka kɔ mbe wɔ wa,
wi kala la na pye wi go woolo pe ni naa wi pɔngo na.
- 22 Lere se ya mbe jɛnɛ naga Yènɲɛlɛ li na,
lo na li maa ***merɛɣɛye** pe kiti wi kɔɔn we.
- 23 Lere wa ma ku mboo ta wi witige fanɲga ki ni bere,
wi ma ku yeyinɲɛ na konaa jatere wi ni wi yɛn ma cɛn wi na.
- 24 Wi ma gbɔgɔ ma liri wi kanɲgaya yi na,
wi kajeere ti ma pye ma yinyin sɔmbɛ ni.
- 25 Lere wa yeɣɛ ma ku wi nawa pi ni pɪ tanga wi na,
wila fɛrɛwɛ kpɛ ta.
- 26 ɛɛn fɔ ki leele shyɛn pe ni fuun pe ma ye wa fanga ki ni,
fyɛnrɛ ma ye pe ni fuun shyɛn pe ni.
- 27 Ye wele, mɪ ye nawa jatere wi jɛn,
ye yɛn na tipege ɲga sɔnri na ni, mɪgi jɛn.
- 28 Ye maa ki yuun ma yo fɔ: «Ki nanɲa fanɲga fɔ wi go ki yɛn se yeri yingɔ?
Ki lepee wɪla pye ma cɛn ***paraga go** ɲga ni, ki yɛn se yeri?»

- 29 Naga yen ma, ye sila kondorowolo pe yewe wi le?
 Ɔga pàa yan ma yo ye kan, ye woro na jaa mbe yenle ki na wi le?
- 30 Jòlògò ki panmbilige, lepee wi ma sho ki kɛɛ,
 Yenɲele li nanɲbanwa pilige ki na, yaraga ka na pye wi na.
- 31 Ambò wi mbe ya yere wi yege sògòwò mboo jeregi?
 Ambò wi yaa ta mboo kapege ki fògò tòn wi na?
- 32 Na wi ka ku, pe maa gboo wi le ma kari wi ni wa fanra ti ni,
 pe maa wele wi fanga ki na.
- 33 Leele pe ni fuun pe ma taga wi gboo wi pùngò na,
 janwa gbòlò ma keli wa gboo wi yege na tanri,
 fanga ki kanimboro ti ma tifaga wi na.
- 34 Naga yen ma, ye mbe ya mbanla kotogo ki sogo meɛ ye senwara ti
 ni?
 Senre nda fuun yè yo mala yòn sogo, ti yen leele fanlasenre.

Elifazi wi senyoro taanri woro:

Wì yo Zhòbu wi yen

kaselege ko na jògòfò

22 ¹Kona, Elifazi ɲa wila yiri wa Tema ca wì si Zhòbu wi yòn sogo
 ma yo fò:

- ²Senwee wi mbe ya mbe yingi yòn Yenɲele li kan?
 Kajenje wi kayòngò ki ma pye wi yeɛ wogo.
- ³Na ma ka pye mbe sin ko yaa yingi yòn Yawa pi ni fuun fò wi kan?
 Na ma nawa pi ka pye mbe filige ma na, yingi tònli wi yaa ta wa ko
 ni?
- ⁴Ma nawa po ni, Yenɲele li yen na jòlògò waa ma na konaa na kiti
 kòòn ma na,
 naa ma yen na fyɛ li yege ko kala na le?
- ⁵Ma tipere legere to kala li,
 ma kajògòrò ti se ya mbe jiri mbe kò.
- ⁶Màa pye na yaara shoo ma sefenne pe yeri go fu nari teri fògò yòn
 na,
 màa pye na pe yaripòrò ti shoo pe yeri na pe yari witiwaga.
- ⁷Mbele wògò la pye pe na, ma sila wòtònmo kan pe yeri,
 mbele fungo la pye pe na, màa je mbe yaakara kan pe yeri.
- ⁸Màa tara ti yaga, a lewelimbele pèri sho,
 ma mbele pe yen yeɛ gbògòwò ni pe tɛge ti go na.
- ⁹Màa pye na nanɲunjaala pe yari paa kee kɛɛ wara,

na pijiriwele pe fannga ki koo pe ni.

¹⁰ Ko kî ti ki pengele ngele kè le mɔɔ maga kɛɛ ki ni fuun ki na;
fyere gbɔɔ to ma na go nungba nɔɔ sunndo wi kɔɔn.

¹¹ Diwi wî ye ma na fɔ ma se ya yan naa,
tɔnɔgbɔɔ pɔɔn li.

¹² Naga yen ma, Yenɔɔle li woro wa naayeri, wa yenɔɔle na wi le?
Wɔnɔngɔɔ ke wele wa naayeri, paa yeɛ ɔga na ke yen ma lali we!

¹³ A mbɔro sho fɔ: «Yenɔɔle lo yingi jen?
Naga yen ma, li mbe ya koro wa kambaara diwi wi ni mbe kiti kɔn
lere na wi le?

¹⁴ Kambaara tili tɔn, li woro na yaraga ka yaan,
li maa yanri na mari naayeri wi go na.»

¹⁵ Naga yen ma, kolɛle lo maa jaa mbaa tanri li na wi le,
kapege pyefenne paa tanga kɔɔ na na we?

¹⁶ Paa kari ma wɔ wa, na pe wagati wi fa gbɔn,
paa yeɛ ɔga na logbɔɔ tɔnmɔ ma kaa fo ma kari mbogo ni.

¹⁷ Ki leele paa pye naga yuun Yenɔɔle li kan fɔ: «Ma yeɛ laga lali we ni.
Yenɔɔle na yawa pi ni fuun fɔ li mbe ya mbe yingi pye we kan?»

¹⁸ Ma sigi ta Yenɔɔle lo lɔa pe yinre ti yinyin yarijende ti ni;
Yenɔɔle sanla sho mbe taga ki lepeepe pe kagala ngele pɛ kɔn mbe
pye ke na!

¹⁹ Lesinmbele pe yaa ka pe tɔngɔkala li yan, mbaa yɔɔɔri,
mbele pe yen jeregisaga fu pe yaa kaa ki lakoo pe na, mbaa yuun fɔ:

²⁰ «We winfenne pe mbele pɛ tɔngɔ ma wɔ wa,
kasɔn kî pe kɛɛ yaara ti sogo wele wele wele.»

²¹ Ki kala na, ki yaga ma yɔn wa nungba Yenɔɔle li ni, pa ma yaa
yeyinɔge ta;

ki ka pye ma, ma wogo ki yaa yɔn.

²² Nagawa senre nda li yen na kaan, yenle ti na,
li senyoro ti teɛ wa ma kotogo na.

²³ Na ma ka songɔɔ mbe pan Yawa pi ni fuun fɔ wi kɔɔɔɔ, wi yaa ma
teɛ wa ma yɔnlele li ni;
ma yeɛ laga lali kambasingɔge ki ni.

²⁴ Ma te wi wa wa taambugɔ ki ni,
mɔɔ Ofiri tara te^w wi wa wa yanwira laforo sinndeɛɛɛ ti sɔɔɔɔ.

²⁵ Kona Yawa pi ni fuun fɔ wo wi yaa pye ma te we,

^w 22.24: Ofiri tara te wo wila pye ma yɔn te wi ni fuun wi na (1 Wunlu 9.28).

mbe pye ma yeri ma warifuwe lɛgɛwe.

- 26 Kona Yawa pi ni fuun fɔ wo wi yaa pye ma nayinmɛ kala le,
ma mbe ya mbɔɔn yɛgɛ ki yirige mbaa Yɛnɛlɛ li wele.
27 Maga li yɛnri, li yaa ma yɔn sogo;
pa ma yaa *yɔn fɔɔlɔ nɛgele mɔ le li yeri ke yɔn fili.
28 Maga kala o kala na kɔn mbe pye, li yaa yɔn ma kan;
yanwa yaa yiri ma kan wa ma kɔngolo ke ni.
29 Na lere wa ka go sogo, mboro ma yaa kaa yirige;
katugu lere ɲa wùu yɛ go sogo, Yɛnɛlɛ li maa saga.
30 Ali yere ɲa wi yɛn jɔɔfɔ, li yaa wi shɔ tipege ki kɛɛ;
li yaa ma shɔ ma keyen yan fyɔngɔ fu yi kapyere ti kala na.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ:
Wì yo Yɛnɛlɛ lɔ je mbe para wi ni

23 ¹ Kona, a Zhɔbu wì si Elifazi wi yɔn sogo ma yo fɔ:
² Ali ma pan ma gbɔn, na kayanga ki yɛn na seregi na kee yɛgɛ,
jɔlɔɔ ɲga Yɛnɛlɛ lɔ taga na na, kɔ wɛ jɛngɛ ɲga mila jɛɛn ki na.

- ³ Ɛnhen! Ndɛɛ ki pye Yɛnɛlɛ li yɛn laga ɲga na migi jɛn,
mi jɛn na kari fɔ wa li censaga!
⁴ Mi jɛn na kari sanla kala li yɛgɛ yo, mbanla tanga ki naga,
mi jɛn na sa senlɛgɛrɛ yo na tanga ki wogo na.
⁵ Senrɛ nda li jɛn na yo mbanla yɔn sogo, mi jɛn nari jɛn;
mi jɛn nali woyoro ti kɔɔ jɛn.
⁶ Naga yɛn ma, li yaa li fanɲga ki ni fuun ki tɛgɛ mbe win na ni wi le?
Ayoo de! Ɛɛn fɔ lo na, li yaa nungbolo jan mbe logo na yeri.
⁷ Li jɛn naga jɛn fɔ lesinɲɛ wawi wi yɛn na para li ni;
lo na li yɛn na kiti kɔnfɔ, li jɛn na tanga ki kan na yeri sanga pyew.
⁸ Ɛɛn fɔ na mi ka kari wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, li woro wa ma,
na mi ka kari wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, mi seli yan wa ma.
⁹ Naga yɛn ma, li kɛɛ yɛn ma yanra tunɲgo ka na wa yɔnlɔparawa
kamenɲɛ kɛɛ yeri wi le? Ayoo mi seli yan wa ma.
Li saa lara wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri wi le? Na yɛnlɛ li se taga
li na?
¹⁰ Konaa ki ni fuun, mi yɛn na tanri kɔnɔ na na, lili jɛn;
na li kanla wa mbe wele, pa mi yaa yiri *kpoyi paa tɛ yɛn.
¹¹ Katugu mi yɛn na tanri wa li tulugo ki ni suyi;
mi yɛn na tanri li kɔnɔ li na, mii kɛ mbe wɔ wa li ni.

- 12 Mii je mbaa tanri li ngasegele ke na;
mìlan nandanwa kala li yaga wa, ma tanga ma yala li yɔn senyoro ti
ni.
- 13 Eɛn fɔ na li ka kala na kɔn mbe tɛgɛ, ambɔ wi mbe ya mbeli kannga.
Kala na kali ndanla, lo li ma pye.
- 14 Ŋga li kɔn ma tɛgɛ na kanngɔlɔ, ko li yaa pye,
li ko kagala koro cɛnle lɛgɛrɛ gbɛgɛlɛ ma tɛgɛ na kan.
- 15 Ki kala na, na sunndo wi yɛn na kɔɔn na na wa li yɛgɛ sɔgɔwɔ;
na mi kaa sɔnri li wogo ki na, mi maa fye.
- 16 Yɛnɣɛlɛ lo lɪlan fannga ki kɔ na ni,
Yɛnɣɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lɪlan sunndo wi kɔn na na.
- 17 Konaa ki ni fuun, ali mbege ta diwi ye na na, kii na yɔn ki tɔn na na;
ali mbege ta diwi gbɔlɔ na tɔn.

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ sanmba:
Wì yo Yɛnɣɛlɛ li ma kapege pyefɔ
wi yaga wi yɛ na

- 24** ¹Yingɪ na Yɛnɣɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lɪi si piliye ya tɛgɛ mbaa
kiti kɔɔn yi ni;
yingɪ na mbele pɛli jɛn, pe si woro nali yaan laa kala la piin?
- ²Leele pe ma pe kɛrɛ ngɔngɔlɔ ke kɛ ma ye pe lewee yɛɛnlɛ pe ni, mbe
ka taga pe yɛɛra kɛɛrɛ ti na*;
pe ma saa yaayoro yu ma saa nari kɔnri nari kaan tila kaa.
- ³Pe ma pijiriwe wi sofile wi shɔ wi yeri ma kari wi ni,
pe ma nangunɔ wi nɛgɛ ki shɔ wi yeri mbege tɛgɛ fɔgɔ ŋga pɛ le wi
na ki yɔnlɔ.
- ⁴Pe maga pye, ma mbele pe yɛn tege ni pe wɔ wa konɔ li ni,
pe maga ngban tara ti fyɔnwɔ fɛnnɛ pe ni fuun pe na, fɔ pe maa lara.
- ⁵Fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yɛn paa yan sofilele yɛn wa ***gbinri** wi ni;
pe ma yiri pinliwɛ ni faa, ma kari pe tunngo ki na, mbe sa yaakara
lagaja;
pa pe ma yaakara ta wa funwa laga falafala ki ni mbe kan pe piile
pe yeri.
- ⁶Pe ma saa yaayoro yan kɔn wa yan,
mbe sa lepee wi ***ɛrɛzɛn** pire ti cɔ wi kan.

^x **24.2:** Mbe yala Izirayeli woolo pe lasiri wi ni, kɔngɔlɔ ngele kàa gbɔn kɛɛrɛ ti sɔgɔwɔ,
lere kpɛ sila daga mbe ki kɔngɔlɔ ke kannga jango mbe ka taga wi yɛɛra kɛrɛ ti na;
Dete 19.14; Oze 5.10; Yomi 22.28.

- La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire; © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 Wawa po naa yònlò tufunwò pi ni, ti ma ***nezhi** wi yan maa kò yegé nga na,
ki pyelómò nungba pi na fun, ***kuulo tara** diwi wi ma kapere
pyefenne pe tòn saw.

20 Pe nòsee wi ma fègè pe na,
pe ma pye fanga fyenrè ti yaakara tanra;
lere na la nawa tuun pe na naa,
kambasinngè ki yaa ka tòngò, paa yegé nga na pe ma kaa tige kòn
maga jan we.»

21 Ki leele poro pàa pye na jambasee, jèlè ña pyò woro wi yeri, wi kèe
yaara ti shoo wi yeri;
pe sila nanngunjo wi yigi kala li yòn.

22 Èn fò Yènngèlè li ma lewelimbele pe purò li yawa pi fannga na';
na li ka yiri pe kòrògò, paa taga ki na mbe yo pe yaa koro go na.

23 Yènngèlè li ma pe yaga, pe maga yan ndèe pe yen ma cèn yeyingge na
pòw,
èn fò li yegé yen pe tangalómò pi na.

24 Pe ma yiri wagati jenri ni, ko pungo na mbe si kò mbe wò wa;
pe ma to paa yegé nga na yarifyeenrè ma kaanla ma toori we,
pe ma kòn ma to, paa yegé nga na pe ma yarilire sheshegele kòn we.

25 Ambò wi mbe ya mbanla yòn kannga mbe yo nda mì yo ti yèn
yagbolo, kaselege ma?

Ambò wi yaa ta mbanla senrè ti kannga senwara?

Bilidadi wi senyoro taanri woro:

Wì yo senwee wi se ya pye kpoyi

Yènngèlè li yegé na

25 ¹ Kona, Bilidadi ña wila yiri wa Shuwa tara, wì si senrè ti le, mèe
Zhòbu wi pye fò:

² «Tegere ti yèn Yènngèlè lo woro, a li yèn sunndo kòngò yaraga;
li ma ti yeyingge ma pye wa naayeri lara ti ni.

³ Naga yen ma, ambò wi mbe ya mbeli malingbòonlò ngbeleye yi jiri?
Ambò wi yèn laga, ña li yanwa pi woro na gbòon wi na?

⁴ Senwee pyò wo mbe ya mbe sin mèlè Yènngèlè li yegé na?
Senwee ña jèlè wì se, wo mbe ya pye ***kpoyi** mèlè?

⁵ Wele, yengè ki yerè woro ma filige Yènngèlè li yegé na,

y **24.22:** Ñga kì yo fò: *Yènngèlè li ma lewelimbele pe purò li yawa pi fannga na*, Yènngèlè senrè
sèwèlè pele ni, pègè yònlògò ma yo fò: Yènngèlè li ma lewelimbele pe yinwege piliye yi lègè
li yawa pi fannga na.

wɔnɔŋɔɔ ke yere woro fyɔnɔɔ fu li yege na;
 6 pee ka logo senwee pyɔ, wo ɔa wi yen paa fyenge yen,
 senwee wi woro yaraga ka, na ndɔnɔɔ ma.»

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ:
Wi yo lere se ya mbe Yenɔɔle
li kapyegele ke kɔɔɔ jen

- 26** ¹ Kona, a Zhɔbu wi si Bilidadi wi yɔn sogo ma yo fɔ:
² E, lere ɔa fanɔɔa woro wi ni, maa sagalɔmɔ pi jen fasi!
 Lere ɔa wi yen fanɔɔa fu fɔ, maa shɔlɔmɔ pi jen de!
³ Ma kambajenɔɔ wi yerilɔmɔ pi jen de!
 Ma yen nɔɔ jenme pi nari gbɔɔ de!
⁴ Maa ki senre nda ti yuun ambɔ fɔ kan ma?
 Ambɔ wigi senre nda ti le ma yɔn ma?
- ⁵ Kuulo pe yen na seri
 wa kɔɔɔe wo naa wi nawa yaara ti nɔɔɔ.
⁶ ***Kuulo tara** ti yen ma yenge kpengbelengbe Yenɔɔle li yege na,
 wege tijugo ki woro ma lara li na.
- ⁷ Yenɔɔle lo li naayeri wi yɔnlɔparawa kamenge kee ki tege wa fowaga
 ki go na,
 li tara ti yerege, ma sigi ta li siri yerege yaraga na.
- ⁸ Li ma tɔnmɔ pi gbogolo pi yee na wa li kambaara ti ni,
 een fɔ kambaara tila si walagi tɔnmɔ pi nuguwa pi kala na.
- ⁹ Li ma li wunluwa jɔnɔɔ ki yege tɔn,
 li ma kambaara ti tege mali wunluwa jɔnɔɔ ki tɔn.
- ¹⁰ Li perege kacɛn wogo kɔn wa kɔɔɔe wi na,
 ma ko pye yanwa po naa diwi wi ni ti filisaga.
- ¹¹ Na li ka gbanla,
 naayeri wi nɔɔɔna cɛnyaara ti ma tigile fɔ ma yegeyege.
- ¹² Li ma kɔɔɔe tɔnmɔ pi tigile li yawa pi fanɔɔa na,
 li ma kɔɔɔe yarifelege Arahavu^z ki tɔnɔɔ li kajenme pi fanɔɔa na.
- ¹³ Li yɔn tifelege ki ma yenɔɔle li pe mali sulu coyi,
 li kee ki ma wɔɔɔ pepege^a ɔga kila fee ki furugu.

^z **26.12:** Senre nda ti yo kɔɔɔe yarifelege Arahavu ki wogo na, yege senre ti wele wa Zhɔbu 7.12; 9.13 lara ti ni. ^a **26.13:** Ki wɔɔɔ pepege ki senre ti yo fun wa Eza 27.1 laga ki ni.

- 14 Ma si yala, ko wogo ŋga ko yen Yenŋele li kapyegele ke ke ni fuun jɛɛle le.
 Tinme jenri wè logo cɛ wa ki kagala ke ni;
 na liga ka li yawa pi naga paa yenŋele gbaanra yen, ambo wi mbe ya mberi jen mbe wali ti na?

ZHɔBU WI SENYORO PUŋGO WORO

27–31

Zhɔbu wi yɔn sogomɔ sanmba:

Wi yo wi yen jeregisaga fu

- 27** 1 Kona, a Zhɔbu wì si ka taga wi leɛɛɛ senyogo ki na, ma yo fɔ:
 2 Yenŋele na yinwege wolo, mì wugu li meɛge ki na, lo na lì je mbanla tanga ki yo,
 lo na yawa pi ni fuun fɔ ŋa wìlan nawa pi tanga na na,
 3 mbanla ta yinwege na sanga ŋa fuun ni,
 mbege ta Yenŋele li wɔnwɔn tifeɛge ki yen na yinrigi wa na numawegele ke ni sanga ŋa fuun ni,
 4 mi se senre mbasinnde yo,
 mi se si java senre yo wa na yɔn.
 5 Mi kɔnli se tanga kan ye yeri fyew!
 Fɔ sa gbɔn na kunwɔ pi na, mi yen jeregisaga fu, mi se je ki na.
 6 Mì taga ki na ma yo mi yen sinŋe, mi se ki wogo ki yaga;
 na nawa pii na jeregi kala la kpɛ na, na yinwege ki ni.
- 7 Ŋga ki ma pye lepee wi na, ko mbe pye na jugu wi na,
 lere ŋa wi woro ma sin, ŋga ki ma pye wi na, ko mbe pye na winfɔ wi na.
- 8 Jigi tasaga kikiin ki yaa koro ŋa wi woro na fyɛ Yenŋele yeɛɛ wi kan naa,
 na wi yinwege ki ka ka kɔ,
 a Yenŋele lùu ni wi wɔ we?
- 9 Naga yen ma, na jɔɔɔɔ ki ka gbɔn wi na sanga ŋa ni,
 Yenŋele li maa wi gbelege ki nuru wi le?
- 10 Naga yen ma, wi mbe yɔɔrimɔ ta yawa pi ni fuun fɔ wi yeri naa wi le?
 Naga yen ma, wi mbe koro mbaa Yenŋele li yenri sanga wi ni fuun wi le?
- 11 Koni, mi yaa ye naga Yenŋele li yawa kapyegele ke ni,

- mi se yawa pi ni fuun fɔ wi nawa kagala ke lara ye na.
- 12 Ye ni fuun yɛgɛ yan yenlɛ ni;
naga yen ma, yingɪ ki yen na ye nii ki jatere fu senrɛ nda ti yowo pi ni?
- 13 Wele, tasaga nga lɪ tɛgɛ lepee wi kan koyi yɛɛn;
kɔrɔgɔ nga yawa pi ni fuun fɔ wila kaan lepee welɛwɛ wi yeri koyi we^b.
- 14 Na wi ka piile lɛgɛrɛ ta, tokobi wi yaa pe gbo,
wi setirige piile pe se kaa yaakara taa mbaa tinni.
- 15 Mbele ka shɔ mbe koro go na, tifelegɛ yama yaa ka poro gbo,
pe nanɔnɔjaala pe se ka ya mbe pe kunwɔ pi gbele.
- 16 Ali na paga warifuwe lɛgɛrɛ gbogolo pe yɛɛ kan paa taambugɔ yen,
ali na paga yaripɔrɔ lɛgɛrɛ gbogolo ti yɛɛ na paa joro yen,
- 17 ye pe yaga paa ti gbogolo, ɛɛn fɔ lesinɔgɛ wa wi yaa kaa ti nii;
ki warifuwe wi yaa ka pye lere ɲa wi yen jeregisaga fu wo wa woo.
- 18 Lepee wi ma go nga kan, ki ma tifaga paa fyenge forogo yen;
ki maa yɛgɛ paa kɛrɛ welefennɛ gbata yen.
- 19 Wi ma sinle na wɔnlɔ paa penjagbɔrɔ fɔ yen, ɛɛn fɔ ki mɛɛ pye ko ki
yen wi kɔsaga ye;
na wi ka ka yengele ke yenge, yaraga kpɛ na koro wi kɛɛ naa.
- 20 Fyɛrɛ gbɔrɔ ma fo maa yigi paa yɛgɛ nga na tɔnɔgbɔɔ ma kaa fo ma
yaraga lɛ;
tifelinjolo maa lɛ ma kari wi ni yembine.
- 21 Yɔnlɔ yirisaga tifelegɛ wɛrɛgɛ ki maa lɛ ma kari wi ni lege,
ki maa lɛ fanɔga na maa wɔ wa wi censaga ki ni.
- 22 Yenɔgɛlɛ li maa wɔn wangala ke ni, laa wi yinriwe ta,
wo wi ma bala ma fe, jango mboo yɛɛ shɔ ke kɛɛ.
- 23 Pe maa kendagala gbɔɔn wi tolo li kala na,
wila pye ma cɛn laga nga na, pe maa ki wele na kawa, fɔ na
wofegele wiin.

Kajɛnmɛ pi ma ta se yeri

- 28** ¹ Warifuwe wi wɔsaga yen wa,
tɛ wi ma jogo ma cɔnri laga nga na ki yen wa.
- ² Pe maa tugurɔn ti woo wa tara ti ni,

^b 27.13: Mbege le konɔ 13 sa gbɔn 23, senrɛ nda tɪ yo le ki laga ki ni, tɪ yiri Zhɔbu wi wɛnnɛ pe senyoro ti kɔrɔgɔ. Ki kala na, pele yen naga jate ndɛɛ Zofari wi yerɛwɛ senrɛ taanri woro tori.

pe ma yaannguro ti yan ma tuguyenre ti wɔ.

3 Leele pe ma ye kasɔn yanwa ni wa tara ti nɔɔ, ma diwi wi kɔ maa wɔ wa,

pe maa tara ti tunru nari, sanni ma tigi fɔ wa nɔɔna,
pe ma saa na sinndeere wɔɔ ti lagajaa wa diwi wi ni, wa diwi wɔɔ
li ni.

4 Pe ma were ti wɔ mari jugo, mari laga lali leele pe cɛnsara ti ni,
lara nda sɛnwee se ya yere wa tɔɔ na;
pe ma manda pɔ mari yigi na yɔɔ ti na wa ki were ti ni, to nda ti
ma pye ma lali leele pe ni.

5 Sɛnwee wi yaakara ti maa taa na yinrigi tara nda ni,
pe ma ki tara ti nɔɔna wi tugu, mari pagala, mari wa mari kannga,
maga tege nde kasɔn yaraga sogo.

6 Pa pe maa *safiri sinndeere sɔɔɔgbanga woro ti taa wa ki yaannguro
ti ni,
pa pe maa tɛ muwe pi taa wa fun.

7 Kara kasannjere ti sigi konɔ li saga jen,
peteele pe faga konɔ li yan yenle ni.

8 Yan yaara ti wunluwɔ wi fa gbɔn wa gbɛn;
jara wi fa gbɔn wa ki laga ki na gbɛn.

9 Sɛnwee piile pe ma saa to walaga ki na mbege ya,
pe ma yanwiga ki pagala fɔ wa ki nɔɔ ki na.

10 Pe ma walaga ki ya ma torosaga wɔ wa ki nawa;
pe ma tara ti nɔɔna yarijende ti ni fuun ti yan yenle ni.

11 Pe ma tɔnmɔ wegele ke tɔn ma ke fanri,
ma yarijende nda ti yen ma lara wa ti le ma yiri ti ni funwa na.

12 Eɛn fɔ kajenmɛ pi maa taa se yeri?
Tijinliwe pi tasaga ki yen se yeri?

13 Sɛnwee wi se ya mboo sɔɔɔɔ ki jen,
katugu pila la taa mbele pe yen yinwege na laga tara na poro sɔɔɔɔ.

14 Tɔɔɔɔɔɔ tijuguwo pɔ yo fɔ: «Pi woro laga mi ni!»
Kɔɔɔɔ wɔ yo fɔ: «Pi woro laga mi yeri!»

15 Lere se ya mbe kajenmɛ pi suru tɛ piiri na,
lere se ya mboo lɔ warifuwe ni.

16 Ofiri tara tɛ ɲa wɔ yɔn ma we, wi se ya taanla pi ni,
*ɔnikisi sinndelege sɔɔɔgbanga wogo nakoma safiri sinndelege
sɔɔɔgbanga wogo ki se ya taanla pi ni.

- 17 Tɛ nakoma duwale sɔɔngbanga woo^c wi se ya taanla pi ni,
pe se ya mboo suru tɛ piiri ɔɔɔ yɛnɛ na.
- 18 Sinndɛɛrɛ sɔɔngbanga woro nda pe yinri Korayi^d nakoma ***Kirisitali**
ti woro yaraga le pi tanla;
kajenmɛ pi mbɔnrɔ somu sɔɔngbanga woo na.
- 19 ***Etiyopi** tara ***topazi** sinndɛɛrɛ sɔɔngbanga wogo ki se ya taanla pi
ni,
tɛ piiri wi se ya taanla pi ni.
- 20 Ɛɛn fɔ kajenmɛ pi maa yinrigi se yeri?
Tijinliwɛ pi tasaga ki yɛn se yeri?
- 21 Pi yɛn ma lara yaraga yɛnwege pyew ki na,
pi yɛn ma lara naayeri sannjɛrɛ ti na.
- 22 ***Kuulo tara** to naa kunwɔ pi ni, ti yo fɔ:
«We nungbogolo kàa pi sɛnrɛ logo jate.»
- 23 Yɛnɛɛle lo li pi konɔ li saga jɛn,
lo nungba li pi laga ki saga jɛn;
- 24 katugu lo li maa wele na gbɔɔn fɔ wa tara ti kɔsaga ki na,
yaraga o yaraga ki yɛn laga tara na, li yɛgɛ yɛn ki ni fuun ki na.
- 25 Sanga ɲa ni làa tifeleɛgɛ ki nuguwɔ pi kɔn maa tɛgɛ,
sanga ɲa ni làa tɔnmɔ pi legewɛ pi jate maa tɛgɛ,
- 26 sanga ɲa ni làa ɲgasele kɔn ma tɛgɛ tisaga ki kan,
ma kɔngolo wɔ yɛnɛɛle yɛngɛɛmɛ naa yɛnɛɛle gbaanra ti kan,
- 27 ko sanga wowi làa kajenmɛ pi yan, ma para pi wogo na,
maa gbɛgele maa tɛgɛ, maa cancan jɛngɛ ma pi lɔmɔ pi naga.
- 28 Ko pɔɔngɔ na, a li si sɛnwɛ wi pye fɔ:
«Wele, mbaa fyɛ wɛ ***Fɔ** wi yɛgɛ, ko ki yɛn kajenmɛ wɛ!
Mbɔɔn yɛɛ laga kapege ki na, ko ki yɛn tijinliwɛ wɛ!»

Zhɔbu wila para
wi faa yinwege ki sɛnrɛ na

- 29** ¹ Kona, a Zhɔbu wì si ka taga wi leleɛɛ sɛnyogo ki na naa, ma yo
fɔ:
- ² E, ndɛɛ ki pye mbe ja ya sɔngɔrɔ mbe pye paa wagati ɲa wì toro faa
wi yɛn,
mbe pye paa wagati ɲa Yɛnɛɛle làa pye na wele na na wi yɛn!
- ³ Wagati ɲa ni li fitanla wila pye na yiin na go na,

^c **28.17:** Kila pye faa, duwale wi tawa sila tanla, ki kala na wila pye yaraga sɔɔngbanga wogo. ^d **28.18:** *Korayi*, sinndɛɛrɛ sɔɔngbanga wogo kayi, ɲga ki yɛgɛ cɛnwɛ pi yɛn yɛɛn nakoma fuwɛ?

a li yanwa pìla na yēge sinni wa diwi wi ni.

4 E, ndēē ki pye mbe ja ya pye paa yēge ŋga na mīla pye wa na lefōnrō sanga wi ni;
ki wagati wi ni, Yēngēle lāa pye wēenrē na na ni, na wele na go ki go na.

5 Ki wagati wi ni, Yawa pi ni fuun fō wīla pye na ni,
na piile pe ma cēn mala maga.

6 Ki wagati wi ni, kīla pye ma tanla, a mīla na tōrō ti jogo wa nōnō wi ni,
oliviye tige pire sinmē legerē la pye na fuun na yinrigi wa walaga ki ni na kan^e.

7 Kīla pye, na mi kaa kee wa *lelele pe gbogolosaga wa ca ki mbogo yeyōngō ki na,

mbe sa cēn wa finliwē pyesaga, wa katogo,

8 na lefōnmbōlō pe kanla yan mīla paan, pe ma yiri wa, ma laga ki kan na yeri,

lelēngbaara ti ma yiri ma yere mbanla gbōgō.

9 Ca ki fannga fenne pe ma pe sēnrē ti yerege,
mbe kēē taga yōn na, mbe pyeri mbanla gbōgō.

10 Ca ki teele pe ma pe magangala ke sogo,
pe ŋgayinŋgele ke ma mara wa pe yōnrō ti naayeri.

11 Lere ŋa wīla pye na nuru na yeri, wo la pye na yuun fō fērēwē yēn na woo;

lere ŋa wīla pye nala yaan, wo la pye nala metanga yinri;

12 katugu kīla pye, mi ma fyōnwō fō ŋa wīla pye na sagawa jaa wi shō,
sagafo sila pye pijiriwe ŋa na, mi maa saga.

13 Kīla pye, lere ŋa kaa jaa mbe ku wi ma duwaw pye na kan;
mīla pye na nangunjaala pe nawa pi yinŋgi pe na.

14 Mbe pye mbe sin kīla pye na yeri paa yaripōrō yēn na na,
na kaselege ko kīla pye paa derigbōgō yēn na yeri konaa paa gbōgōwō njala yēn.

15 Muwi mīla pye fyōnō wi yēngēle wele, mbaa wi yēge sinni,
konaa jejōgōlō fō wi jegele wele mbaa wi sari.

16 Muwi mīla pye fyōnwō fenne pe to we, na pe go sinni,

^e 29.6: Mbe tōrō ti jogo wa nōnō wi ni, ko kōrō wo yēn fō nērē legerē la pye wi yeri; oliviye tige pire sinmē legerē la pye na fuun na yinrigi wa walaga ki ni, ko kōrō wo yēn fō wi kēere tīla pye na yōngō fō jēngē.

- kɪla pye mi ma nambanmbala pe kala li cancan jɛŋgɛ mbe yere pe ni.
- 17 Ɛɛn fɔ kɪla pye mi ma lembasinmbele pe tugbilala pe kaari pe na, mbe yaara nda pɛ shɔ ti tile mberi wɔ wa pe yɔn.
- 18 Ki wagati wi ni, mɪla pye nala yɛɛ piin fɔ mi yaa ka ku yeyinŋgɛ na wa na go,
fɔ na yinwege piliye yi yaa lɛgɛ paa kɔgɔje yɔn taambugɔ ki yɛn.
- 19 Mi yɛn paa tige yɛn, ŋga ki niŋgɛ kɪ ye ma gbɔn wa tɔnmɔ pi na, yembine fɔngɔ ki ma wo na njere tunmɔwɔ ti na.
- 20 Kona mi yaa koro mbaa gbɔgɔwɔ fɔnmɔ taa suyi, na sandiga ki yaa koro mbaa fanŋga taa na kɛɛ sanga pyew.
- 21 Ki wagati wi ni, paa pye na nuru na yeri, nala singi, pe ma pyeri mbe ta mbanla yɛrɛwɛ sɛnrɛ ti logo.
- 22 Na mi ka para mbe kɔ, lere nala sɛnrɛ ti kɛ;
na sɛnrɛ tila pye na yiin pe ni, na taan pe ni paa yɛgɛ ŋga na fɔngɔ ma kaa na wuun we.
- 23 Leele paa pye nala singi, paa yɛgɛ ŋga na paa pye na tisaga ki singi, paa pe yɔn ki yɛngɛ na singi, paa yɛgɛ ŋga na pe ma kaa na tisaga kɔŋgbanŋga singi.
- 24 Na pe kɛɛ ka kɔn pe na sanga ŋa ni, mi maa tɛgɛ pe ni fuwɛɛ mbe nayinmɛ kan pe yeri,
yaraga ka nala yɛgɛ kɔn mbe kajɛŋgɛ pye pe kan.
- 25 Mɪla pye na kɔnɔ na pe yaa lɛ li nari pe na, mɪla pye pe yɛgɛ sinwɔ; mɪla pye pe sɔgɔwɔ paa yɛgɛ ŋga na wunluwɔ ma pye wi malingbɔɔnlɔ sɔgɔwɔ,
paa lere ŋa wi maa mbele pe jatere wɪ piri pe na pe kotogo ki sogo pe na.

**Zhɔbu wi sɛnrɛ
pɔŋgo woro sannda:
Wi yɛn na para wi nala yinwege
ki sɛnrɛ na**

- 30** 1 Ɛɛn fɔ koni, mbele pe yɛn na kɔrɔgɔ jɛɛnlɛ, poro pe yɛn na tɛgɛ na na,
poro mbele pe teele mi sila pye na pe jate yaraga ka,
mi sila yɛnlɛ yɛrɛ mbe pe pinlɛ na pyɔɔnlɔ pe ni pe taga na yaayoro ti pɔŋgo na, mbaa ti kɔrɔsi.
- 2 Naga yɛn ma yɛrɛ, yɪŋgi ki leele pe fanŋga kɛɛ ki mbe ya yɔn na kan san?
Poro mbele pe fanŋga kɪla kɔ pe ni makɔ we.

- 3 Fyɔnwɔ po naa funɔgo ki ni, tɪla pe fanɔga ki kɔ pe ni,
pàa pye na yanri na yaakara jaa wa lawaga ki ni,
wa tara nda tɔnmɔ woro wa, konaa laga nga ki yen ma tijanga.
- 4 Pàa pye na yanwere ti kologi wa tipire ti nɔgo,
tipigile ninde to tɪla pye pe yaakara re.
- 5 Pàa pe purɔ ma pe yirige wa pe woolo pe sɔgɔwɔ,
pàa pye na jɔrɔgi pe na, paa yege nga na pe maa jɔrɔgi yoo na.
- 6 Kɪla pye, pe ma saa koro yanwira were ta ni,
naa waliwere konaa tara were ta ni.
- 7 Leele pàa pye na pe gbeere ti nuru wa tipire ti sɔgɔwɔ,
pe ma saa gbogolo pe ye na wa wuuro ti sɔgɔwɔ.
- 8 Pàa pye lejagala naa lewee cenleye,
mbele pàa gbɔn, ma pe purɔ, ma pe yirige wa tara ti ni.
- 9 Koni, muwi paa na mege ki koo wa pe yuuro ti ni,
pe yen nala senre yuun wa pe baro pyege ki ni.
- 10 Mi la kɔ pe na, fɔ a pè pe ye na laga na na,
pe yere na singi mbe cenre surugu wa na yege sɔgɔwɔ.
- 11 Katugu Yenɔele lɪlan sandiga mɔnga ki sanga mala go sogo;
leele pee pe ye yigi na ni naa.
- 12 Lejagala pèle yiri na kɔrɔgo mbe ta mbe бага na na,
pe yen nala jele li lee mbe ta mbanla jan,
pe yen na tuun na na mbe ta mbanla tɔngo.
- 13 Pè konɔ pyew li tɔn na na,
pe yen nala tɔngɔsaga jaa,
pe ni wa kpe woro na sagawa jaa.
- 14 Mbogo nga kɪla pye mala maga nala go singi, pège furu,
pè toro wa ki wege ki ni mbogo sinndeere nda tì toori ti na, na paan
na kɔrɔgo.
- 15 Fyere gbɔrɔ yen nala yinri;
na gbɔgɔwɔ pì kɔ paa yege nga na tifelege ma kaa kari yaraga ni we,
na ferewe pì kari ma wɔ wa paa kambaara yen.
- 16 Koni, mila kee kusaga,
jɔlɔgo piliye gbɔn na na.
- 17 Yembine, yama pi maa na kaa fɔ wa na kajeere ti na,
yama pila na kaa win, pila ya sinle.
- 18 Yenɔele lɪlan yigi na yaripɔgo ki na li fanɔga ki ni fuun ki ni,
lɪlan yɔlɔgo ki fyenri na na paa derege nga ki yɔlɔgo ma lere yigi ki
yen.

- 19 Lilan jan wa fɛnɛɛ ki ni,
mì pye paa gbanɔɔban naa cɔnrɔ yɛn.
- 20 E Yɛnɛɛ, mi maa gbele nɔɔ yinri mala saga, ɛɛn fɔ maa na yɔn sogo;
mi ma yere ma yɛɛ sɔɔwɔ mbɔɔn yɛnri, ɛɛn fɔ maa yɛnlɛ mbanla wele.
- 21 M̀a pe na ni fɔ tipeɛ,
m̀a to na na ma fanɔga ki ni fuun ki ni.
- 22 M̀a ti a tifeɛɛ kilan lɛ ma kari na ni,
a tisaga tifeɛɛ kilan lɛ na mari na ni kɛɛ ki ni fuun ki na.
- 23 M̀gi jɛn ma yo ma yɛn na kee na ni wa kunwɔ pi ni,
wa lere pyew wi karisaga ki ni.
- 24 ɛɛn fɔ lere ɲa wila kee kuwele, wii daga mboo kɛɛ ki yirige mbɔɔn yɛnri wi le?
Naga yɛn ma, lere ɲa jɔɔɔ gbɔn wi na, wo si daga mbɔɔn yeri maa
saga wi le?
- 25 Naga yɛn ma, mi sila pye na gbele ja mbele p̀a pye na jɔɔ pe ni wi le?
Naga yɛn ma, na nawa pi sila pye ma tanga na na fyɔnwɔ fɛnnɛ pe
kala na wi le?
- 26 M̀la pye na fɛrɛwɛ singi, ɛɛn fɔ, a kapeɛ si pan;
m̀la pye naga singi yanwa mbe yiri na na, ɛɛn fɔ, a diwi si tɔn na na.
- 27 Na nawa p̀i wɔ na na kɔnlɔ fu,
maga lɛ ki jɔɔɔ ɲga k̀i to na na.
- 28 Mi yɛn na tanri na nawa pi ni p̀i tanga na na, yɔnlɔ yanwa woro wa
mbe nayinmɛ kan na yeri;
mi ma kaa yiri ma yere wa janwa wi sɔɔwɔ, mbe gbele ɲgbanga
mbe yo panla saga.
- 29 Na jatere piriwɛn gbeere ti kala na, mì pye paa dabaala pe sefɔ yɛn,
konaa ma pye paa kɔnrɔsogolo wi pinlɛyɛnlɛ yɛn^f.
- 30 Na wire t̀i wɔ na na tititi fɔ na fogolo,
witiwerɛwɛ p̀lan kajeere ti gbo na na.
- 31 Na ɲɔni ẁi koro koni na gbɔɔn kunwɔ yuuro na,
na wele l̀i koro na wiin kunwɔ gbelefɛnnɛ yuuro na.

Zhɔbu wi sɛnrɛ

punɔgo woro sannda:

Wi yɛn na tanga kaan wi yɛɛ yeri

31 ¹Mila *yɔn fɔɔ kɔn na yɛnmbigile ke kan,
ma yo fɔ mi se sumboro wele mbe yɛɛ yirige wi na.

^f 30.29: Dabaala konaa kɔnrɔsogolo wi ni, ti maa gbele ti yɛ yɛɛ ɲga na wa wasege ki ni,
pa Zhɔbu wi wogo k̀i pan ma pye ma.

2 Na ki yen yeen, tasaga kikiin Yenɲele li tege na kan wa yenɲele na?
Kɔɔɔɔ kikiin Yawa pi ni fuun fɔ wi yaa kan na yeri wa yenɲele na?

3 Naga yen ma, jɔɔwɔ pi woro ma gbegele ma tege lepee wi kan wi le?

Naga yen ma, jɔɔɔɔ ki woro ma gbegele ma tege kapere pyefenne poro kan wi le?

4 Naga yen ma, Yenɲele li woro nala tangalɔmɔ pi yaan wi le?
Naga yen ma, li woro nala yɔngɔɔ ke yaan wi le?

5 Naga yen ma, mɪ tanga yagbogolo na wi le?

Naga yen ma, mila jele li le nambara kapyere ni wi le?

6 Ki yen ma yala Yenɲele lilan taanla wa li culo ɲa wɪ yala wi na!
Kona li yaa ki jɛn fɔ mi yen jɛregisaga fu.

7 Na kaa pye mɪ ke ma wɔ wa kozinne li ni,
na kaa pye na yenɲele ke yen na ɲga yaan pa na jatere wi yen ki na,
na kaa pye mi kala la pye na keyen yi ni, na lilan tege *fyɔngɔ ni,
8 kona yariluguro nda mɪ lugu, lere wa yege mbe ki yarilire ti kɔɔgi wiri li,
na yariluguro nda tɪ fi, peri kɔɔgi peri wa.

9 Na kaa pye jele wa na nege, a mɪ yege yirige wi na,
na kaa pye mi saa lara na cɛnyenle wa yeyɔngɔ na naa jɔ wi singi,

10 kona Yenɲele li ti na jɔ wi saa muwe tire naɲa wa yege kan^g,
nambala pele yege mbe sinle wi ni.

11 Katugu ki jɛn na pye kapegbɔɔ,
kambasingɲe yi ɲga ki daga kiti kɔnfenne pe kiti kɔn ki pyefɔ wi na.

12 Kasɔn kayi ɲga ki jɛn na jɔɔwɔ pye mbe tigi fɔ wa *kuulo tara,
ki mbe ya ti na kee yaara ti ni fuun ti jɔɔɔ na yeri.

13 Na kaa pye kiti kɔnkala la ye mi naa na tunmbyee naɲa nakoma
tunmbyee jele wa sɔɔwɔ, a mɪu tanga ki tifaga,

14 kona na Yenɲele li ka ka yiri ki senre ti ni, yɪngi mi yaa pye?
Na li ka kanla yewe ki kala li ni, mi yaa li yɔn sogo mbe yo mɛle?

15 Yenɲele na lilan gbegele wa na nɔ wi lara, lo ma lilan tunmbyee ni
gbegele fun wi le?

Yenɲele nungba lo ma li we ni fuun shyen we fanri wa we neele pe lara wi le?

16 Naga yen ma, fyɔnwɔ fenne panla yenri yaraga ni, a mɪ je le?
Naga yen ma, nangunɔ wilan wele ma te mi suu saga wi le?

^g 31.10: Na jɔ wi saa muwe tire naɲa wa yege kan, ko kɔɔ wo yen fɔ Yenɲele li ti na jɔ wi pye naɲa wa yege tunmbyee.

- 17 Naga yen ma, mila yaakara ti ka na ye wi le?
Mi si pijiriwe wi tasaga kan wi yeri wi le?
- 18 Katugu maga le wa na lefɔnrɔ sanga wi ni, mɪ pijiriwe wi gbegele ma
pye paa wi to yen;
maga le pànlà se, mi yen nangunjo wi yege sinvo.
- 19 Naga yen ma, lere ɲa wi yen tege ni, mi wa yan yaripɔrɔ fu,
konaa ma fyɔnwɔ fɔ wa yan paritɔnɲɔ fu,
- 20 na mi silan simbaala pe sire nda pè ti yaripɔrɔ ta kan ki fɔ wi yeri
wuu ye tɔn were ti na,
mbe ti wila duwaw piin na kan wi le?
- 21 Na kaa pye mi pijiriwe wa figiri kiti kɔnsaga na,
katugu kiti kɔnfenne pe mbe ya mbanla saga,
- 22 kona na keyen yi kɔɔnlɔ yi laga wa na pajoro ti na,
na keyen yi kɔɔnlɔ wa na kanmishoolo pe na yi toori.
- 23 Katugu mila pye na fye Yenɲele li jɔlɔɔ wa na na,
mi saa ya mbe yaraga ka pye li gbɔɔwɔ gbembe pi yege sɔɔwɔ.
- 24 Naga yen ma, mila na jigi wi taga te na wi le?
Naga yen ma, mila ki yo te piiri wi kan ma yo fɔ: «Pa na jigi wi yen
mboro na wi le?»
- 25 Na kaa pye mi yen na yɔɔri na penjagbɔrɔ tawa pi wogo na,
konaa na yarijende ti legewe pi kala na,
- 26 na kaa pye mi yɔnlɔ ki yan kila yinrigi ɲgbanga,
nakoma ma yenge ki yan kɪ pan na finri,
- 27 na kaa pye na jatere wɪlan fanla mala pɔnɔ larawa,
na kaa pye mɪlan kee ki taga wa na yɔn ki na ki yaara ti mege ni
mari gbɔɔ,
- 28 ki pyewe pi na ma, ki jen na pye kapege na na, ɲga kiti daga mbe
kɔn ki na,
kona mi jen na Yenɲele na wa naayeri li java.
- 29 Naga yen ma, mila pye na yɔɔri na jugu wi jɔlɔɔ ki wogo na wi le?
Naga yen ma, mila pye na yeni nayinme ni kapege ɲga kɔu ta ki kala
na wi le?
- 30 Mi sila yenle yere na yɔn ki para ki wa ki la,
mbe danga senre yo mbe wa wi na, mbaa ki jaa wi ku.
- 31 Leele mbele paa pye wa na go ki ni, paa pye na yuun fɔ:
«Ambɔ wi fa kara ka wa wi yeri mbe tin?»
- 32 Nambanɲa na wɔnlɔ na yeri laga funwa na;
na go kila pye ma yenge ma nambanmbala pe kan.
- 33 Naga yen ma, mila kapere ti lara paa senwee piile sanmbala pe yen
wi le?

Mila kambasinnde ti tɔn wa na nawa pi ni wi le?

³⁴ Mi sila pye na fye janwa wi senyoro ti yege,
leele paa na tifaga ki sila pye na sunndo kɔngɔ waa na na,
mbanla kan mbe pyeri mbe koro wa na go.

³⁵ Enhen, mi yaa ambo fɔ ta wi logo na yeri?
Na senre pungo woro tori yeen.
Ki yen ma yala Yenhele na yawa pi ni fuun fɔ lilan yɔn sogo!
Sewe ɲa na winfo wɔ yɔnlogɔ na бага na na,

³⁶ mi yaa wi le wa na pajoro ti na,
mboo pye paa wunluwo njala yen, mbeli kan wa na go ki na.

³⁷ Mi yaa na yɔngɔlɔ yɔn ki ni fuun ki yege yo Yenhele li kan;
mi yaa fulo li tanla paa wunluwo pyɔ yen.

³⁸ Na kaa pye na keere ti yen na gbele na бага na na ma yo mɪri yu,
na kaa pye na keere palaye pe yen na yanli nala jeregi,

³⁹ na kaa pye mɪ keere ti yarilire ti li mɪ siri sara,
na kaa pye mɪ ti jɔlogɔ to ti tunmbyeele pe na mbaa pe kuun,

⁴⁰ kona wuuro mbe fi wa keere ti ni *bile wi yɔnlɔ,
yanpege mbe fi wa *ɔrizhi wi yɔnlɔ.

Zhɔbu wi senre pa tɪ kɔ namena.

ELIHU WI SENYORO

32–37

Elihu wi yen naga yege yuun
kɔrɔ ɲa wɔ ti wi daga mbe para

32 ¹Kona, a ki nambala taanri pɛ si Zhɔbu wi yɔn sogomɔ pi yaga,
katugu Zhɔbu wɪla pye naa yee jate lesinɲe. ²A ko si Barakeli
pinambyɔ Elihu wi ya fɔ jenge. Elihu wɪla pye Buzi cenle woo, ma yiri
wa Aramu setirige ki ni. Wɪla nawa ɲgban Zhɔbu wi ni fɔ jenge, katugu
wɪla pye naa yee piin ma yo wi yen ma sin Yenhele li yege na. ³Wɪla nawa
ɲgban fun Zhɔbu wi wenne taanri pe ni, katugu pe sila senre ta mbe
Zhɔbu wi yɔn sogo, een fɔ paa pye naa jeregi. ⁴Maga ta leele sanmbala
paa pye ma le Elihu wi na, kɪ pye ma Elihu wɪla sige gben, mee kaa jen
ma para Zhɔbu wi ni. ⁵Naa Elihu wɪla kaa ki yan senre sila ta ki nambala
taanri pe yeri mbe Zhɔbu wi yɔn sogo, a wɔ si nawa ɲgban fɔ jenge.
⁶Kona, Barakeli pinambyɔ Elihu ɲa wɪla pye Buzi cenle woo, wɔ si senre ti
le ma yo fɔ:

Muu yen pyɔ jee, yoro wo yen lelenɲbaara,

- ki kala na, mi yèn na fyè, a kila na kòòn shyèn mbanla nawa jatere
wi yègè yo ye kan.
- 7 Mìla pye nala yèè piin ma yo fò yoro mbele yè lè, yoro ye daga mbe
para,
yoro mbele yè yèlè yòn ka ta, yoro ye yaa kajènme pi yègè naga.
- 8 Èn fò kaselege ko na, Yènḡelè li yinnè lo li ma tijinliwè kan sènwee
wi yeri,
Yawa pi ni fuun fò wi yòn tifelegè ko ki ma jènme kan wi yeri.
- 9 Yègèlè yòn lègèrè ko ma ki ma sènwee wi pye kajènḡe,
lèlèwè po ma pi ma kaselege ki kòrò jènme pi kan sènwee wi yeri.
- 10 Ki kala na, mì yo ye logo na yeri,
mì fun mi yaa ḡga mì jèn ki yègè yo.
- 11 Ye wele, mìla sige mbe ye woyoro ti logo,
mìla nungbolo jan ma ye sènre yolòmò pi logo,
ma ye yaga, a yèri cancan fò ma saa gbòn wa ye sènre ti kòsaga ki
na.
- 12 Mìla na jatere wi tégè laga nungba, ma logo ye yeri jèḡgè,
ye ni, wa kpe si ya yo mbe sènre ti kò wa Zhòbu wi yòn;
wa kpe si ya mbe yòn sogomò kan wi sènyoro ti na.
- 13 Konaa ki ni fuun, yaga ka yo fò we pye tijinliwè fenne,
Yènḡelè lo nungba li mbe ya mbe tanga ta Zhòbu wi na, èn fò
sènwee se ya.
- 14 Ma si yala Zhòbu wi suu sènre ti yo mberi sin mi na,
ki kala na, mi se ye sènyoro lòmò po lè mboo yòn sogo.
- 15 Wele, kì to pe yòn na, pee ya yòn sogomò kan naa,
sènre ti kò wa pe yòn.
- 16 Mìla pe sige pe para, èn fò kì kaa pye pe woro na para naa,
kì kaa pye pè sènre ti yerege, pe woro na yòn sogomò kaan naa,
- 17 kì pye ma, mi fun mi yaa na yòn sogomò kan;
mi fun mi yaa ḡga mì jèn ki yègè naga.
- 18 Katugu sènlegèrè yèn na yeri mbe yo,
na nawa jatere wi yèn nala wònṛḡgi mbe para.
- 19 Ki yèn paa duven yèn, ḡa wi yèn na kanni wa na nawa,
paa selege kashara fònnḡo yèn, nda duven wi yèn na jaa mberi
walagi.
- 20 Ki kala na, mi yaa para mbe ta mbanla yèè ta,
mi yaa na yòn ki yèḡgè mbe yòn sogomò kan.
- 21 Mi se para mbe lere wò lere ni,
mi se para mbe lere fanla.
- 22 Katugu mi si lefanlaga jèn,
na mi kaga pye, na Dafò wi yaa na wò laga fyèlègè na.

Elihu wì yo Yenɲele
li maa senwee
wi nari jɔlɔɔ sanga ni

- 33** ¹Koni Zhɔbu, na senre ti logo na yeri!
Nungbolo jan mala senre ti ni fuun ti logo!
- ²Wele, mi yaa na yɔn ki yenge mbe para,
mi yaa na yɔn senre ti yo.
- ³Kaselege ŋga ki yen wa na kotogo na, ko mi yaa yo,
jenme mba pi yen na ni, po senre mi yaa yo wa na yɔn mboo filige.
- ⁴Yenɲele li yinne lo lilan gbegele, Yawa pi ni fuun fɔ wi yɔn tifelege
ko kigi kan mi yen yinwege na.
- ⁵Na kaa pye ma mbe ya mbanla yɔn sogo,
ma yeɛ gbegɛle ma yere na yege sɔɔwɔ,
mɔɔ woyoro ti yo!
- ⁶Wele, mi naa mboro ni we yen ja Yenɲele li yege na,
katugu mi fun joro pɛ tɛge mala fanri.
- ⁷Ki kala na, kii daga ma sunndo wila kɔɔn maa seri na yege sɔɔwɔ,
mi se ya mbanla fanɲga ki taga ma na.
- ⁸Mà para, na nungbogolo yen ki senre ti na,
ma senyoro m̀iri logo.
- ⁹Mà yo fɔ: «Mi yen ***kpoyi** ma pye kapege fu,
mi yen ma yala, kajɔɔɔ kpe woro na na.
- ¹⁰Konaa ki ni fuun, Yenɲele li yen nala jeregisaga jaa,
li yen nala jate paa li jugu yen.
- ¹¹Lilan tɔɔɔ ti le ngbeere na,
li yen nala torosaga pyew ki kɔɔsi.»
- ¹²Mi yen nɔɔ yɔn sogo Zhɔbu naga yuun ma kan fɔ tanga woro ma yeri
wa ki kala na li ni,
katugu Yenɲele li gbɔɔ ma we senwee wi na.
- ¹³Yingi na ma nɛɛ kendige woo li ni,
fɔ li woro na li kapyegele ke pyego ki yuun lere kan?
- ¹⁴Yenɲele li ma para yege ka na wagati wa ni,
mbe ka para yege ka yege na wagati wa ni, ɛɛn fɔ senwee wo wila
laga kɔɔsi.
- ¹⁵Li ma para senwee wi ni wɔɔnɔ na, naa yariyanra ni yembine,
sanga ŋa ni senwee wi ma wɔnɔ ma ku we,
sanga ŋa ni wi ma pye ma sinle na wɔnɔ wa wi sinleyaraga ki na
we.
- ¹⁶Ko sanga wowi li ma senre le senwee piile pe nungbolo,

- mbe nagawa kan pe yeri jenge;
 17 jango mbe senwee wi laga wi kapyere tijangara ti na,
 mboo sho yee gbɔgɔwɔ pi kee.
 18 Ki ka pye ma, wi yaa wi yee sho fanga ki kee,
 konaa mboo yee sho sɔgbɔ kunwɔ pi kee.
- 19 Mbe taga wa ko na, Yenjele li ma yama tege ma lere wa koro, mboo
 ta sinlesaga wa wi fuuro ti na;
 kona wi wire ti maa seri wi na werewe pi kala na.
 20 Yaakara tila tanla wi yɔn naa,
 ali yaakara tanra ti la ma kɔ wi na.
 21 Wi ma cɔgɔ ma cɛn kekeleke,
 wi kajeere nda ti sila pye na yaan, koni wi ma koro kajeere.
 22 Ko sanga wo ni, wi ma yɔngɔ fanga ki ni,
 wi yinwege ki ma pye kunwɔ *mɛrege wi kee na.
- 23 Een fɔ, na ki ka pye mɛrege wa yen le ki naɲa wi tanla,
 na mɛrege nungba pe ka yiri wa Yenjele li mɛregeye mbele
 kasulumbolo pe waga kele (1 000) sɔgɔwɔ,
 mbe kaselege konɔ li naga ki naɲa wi na,
 24 na ko mɛrege wo kaa yinriwe ta, mbe Yenjele li pye fɔ:
 «Wi sho wiga ka ta mbe tigi wa fanga ki ni,
 katugu mùu go shɔgɔ sara wi ta.»
 25 Kona wi wire ti ma kannga ma pye paa wi punwe sanga wire ti yen,
 wi ma sɔngɔrɔ ma pye paa wi lefɔnrɔ sanga wi yen.
 26 Wi ma Yenjele li yenri, li maa yenrewe pi logo;
 wi ma kari wa li yege sɔgɔwɔ yɔgɔrimɔ ni,
 katugu Yenjele lo li ma sɔngɔrɔ na senwee wi jate naa lesinge.
 27 Ki lerefɔ wi maa yuuro koo leele pe yege na na yuun fɔ:
 «Mila kapege pye, mi sila tanga kasinnye ki na,
 een fɔ nga kila daga mbe pye na na, Yenjele lii ko pye na na.
 28 Yenjele lilan sho, jango mi ka ka tigi wa fanga ki ni,
 ki pye ma, mi yen yinwege na, mi yen na yanwa pi yaan.»
- 29 Wele, Yenjele lo li maa ko ki ni fuun nga ko piin senwee wi kan,
 li maga pye pyesaga shyen, maga pye pyesaga taanri,
 30 jango mbe senwee wi yinwege ki sho mbege wɔ wa fanga ki ni,
 jango mbe weele pe yanwa pi yirige wi kan.
 31 Koni Zhɔbu, nungbolo jan ma logo na yeri,
 pyeri maga yaga mi yaa para.
 32 Na kaa pye senre yen ma yeri mbanla yɔn sogo, ti yo!
 Ma para, katugu ki yen mala ndanla mbege yan ma tanga ta.

33 Na kaa si pye senre si woro ma yeri, ma logo na yeri!
Ma pyeri mi yaa ma naga kajenme pi ni.

Elihu wì yo Yenɛɛle li yen ma sin

34

¹ Kona, a Elihu wì si senre ti le ma yo fɔ:

² Yoro kajenmbele, yanla senre ti logo!

Yoro mbele jenme pi yen ye yeri, ye nungbogolo jan ye logo na yeri!

³ Katugu nungbolo li ma senre ti segesege mari jen yege nga na,
pa yɔn ki ma yaakara ti nene mari tanwa pi jen ma fun.

⁴ Koni nga ki yen ma sin, we ko wɔ,
nga ki yen ma yɔn, waa ko jaa we yee sɔɔwɔ.

⁵ Zhɔbu wìgi yo ma yo fɔ: «Mi yen sinɛ,
een fɔ Yenɛɛle li je mbe tanga ki kan na yeri.

⁶ Ali mbege ta mi yen sinɛ, pe yen nala jate yagbogolo fɔ,
na welegesaga yama pi woro na koo, ma sigi ta mii kapege pye.»

⁷ Lere wiwiin wi yen wa paa Zhɔbu wi yen,
wo ɲa wi maa yee nagawa senre yuun paa lere ma kaa na tɔnmɔ woo
we?

⁸ Wo ɲa wì kapere pyefenne pe pye wi tangayeenle,
ma lepeepe pe pye wi pinleyeenle.

⁹ Katugu wi ma yo fɔ: «Na lere kaa ki jaa wi kala li Yenɛɛle li ndanla,
tɔnli woro ki ni.»

¹⁰ Ki kala na, ye logo na yeri, yoro kajenmbele wele,
tipewe pi laga yen ma lali Yenɛɛle li ni,
kambasinge ki laga yen ma lali Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ li ni.

¹¹ Li ma senwee wi sara mbe yala wi kapyegele ke ni,
li ma lere nungba nungba pyew wi sara mbe yala wi tangalɔmɔ pi ni.

¹² Kaselege ko na, Yenɛɛle laa tipege pye,
Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ laa kiti kɔn mbe kasinge ki ke.

¹³ Ambɔ wi tara ti tegere ti kan li yeri?
Ambɔ wi dunruya wi ni fuun wi le li kee?

¹⁴ Na kaa pye Yenɛɛle làa pye na jatere piin li yɛera wogo ko ce na,
ndeɛ ki pye lili yinne lo naa li yinwege wɔnwɔn pi sɔngɔɔ maa wɔ we ni,

¹⁵ yaara yenwere pyew ti jen na ku mbe wɔ wa yɔnlɔ nungba,
senwee pyɔ wi jen na sɔngɔɔ wa taambugo ki ni.

¹⁶ Zhɔbu, na kaa pye ma jilige, ma logo na yeri,
ma nungbolo jan mala senre ti logo!

¹⁷ Naga yen ma, Yenɛɛle li mbe ya cɛn dunruya wi go na mbege ta li
yen ma kasinge ko panra wi le?

- Naga yen ma, Yenñele na sinne naa fannga fò, mboro mbe ya kiti kòn wi to li na wi le?
- 18 Lo li maga yo wunluwò wa kan fò: «Ma woro yaraga ka,» mbege yo fannga fenne pe kan fò: «Ye yen lepee!»
- 19 Yenñele laa fannga fenne pe wò pe yè leele sanmbala pe ni, laa si yarijende tafò wi mbònrò fyònwò fò wi na, katugu lo li pe ni fuun shyen pe gbegele li kèe ki ni.
- 20 Pe ma ku le yònlò nungba li ni, tara woolo pe ma yiri ma je yindege na, kundigile pe ma tòngò ma wò wa, fannga fenne pe ma kò ma wò wa, mbe sigi ta lere kèe na gbòn pe na.
- 21 Katugu Yenñele li yège yen senwee wi tangalòmò pi na, li yen na senwee wi yònglò ke ni fuun ke yaan.
- 22 Diwi wo wa woro wa nakoma kunwò pi diwi wo wa woro wa, ña tipege pyefenne pe mbe ya lara wa wi ni.
- 23 Yenñele lii jori mbe lere kala wele mbe mò, mbe si ka jen mbe kiti kòn wi na wa li yèe yège sògòwò.
- 24 Li ma fannga fenne pe jan laa cèn mbaa yewe pe wogo na, mbe si pele yège tège wa pe yònlò;
- 25 katugu li pe kapyegele ke jen, li ma pe jan yembine ma pe tònglò.
- 26 Li ma pe gbòn lere pyew wi yège na, paa lepeele yen.
- 27 Katugu pàa pe yèe laga Yenñele li na, pe sila yenle mbe tanga li kòngolo ke ni fuun ke na.
- 28 Pàa ti a fyònwò fenne pe gbelege mbe sagawa ja kì gbòn wa li na, a li mbele pe yen tege ni pe gbelege ki logo.
- 29 Na Yenñele li ka pyeri lii yaraga ka pye, ambò wi mbe ya mbeli jeregi?
Na li ka li yège ki lara, ambò wi mbe ya mbeli yan?
Konaa ki ni fuun, li maa cengele ke kòròsi yège ñga na, pa li maa senwee piile pe kòròsi ma;
- 30 jàngo mbele pe woro na fyè Yenñele li yège, mbe pe yège kòn wa ka ka cèn fannga ki na, konaa paga ka pye paa pene yen tara woolo pe na.
- 31 Ndèe ki pye lere wa mbe ja ya mbege yo Yenñele li kan mbe yo fò: «Milan kapege ki jòlògò ki jòlò makò, mi se kapege pye naa.
- 32 Yaraga ñga mi woro na yaan, ki naga na na, na kaa pye mi kambasinngè pye, mi se ka pye naa.»
- 33 Naga yen ma, mboro ña mà je Yenñele li kapyegele ke na,

mbe yala ma jatere wi ni, li daga mbe ki lerefo wi le jɔɔgo wi le?
 Mboro ma daga mbe ka yo, mi ma.
 Ɔga mà jɛn ki yo na kan!

- 34 Leele mbele pè jilige,
 mbe pinle kajɛnmbele mbele pe yɛn na nuru na yɔn na pe ni, pe yaa
 kanla pye fɔ:
 35 «Zhɔbu wi yɛn na para jɛnme fu,
 tijinliwe woro wa wi sɛnre ti ni.
 36 Ki kala na, ki daga Zhɔbu wi wamawelewe pi pye wi na fɔ sa gbɔn
 wa pi kɔsaga ki na,
 katugu wùu yɔn sogomɔ pi kan paa lepee yɛn.
 37 Katugu wi yɛn na yinrigi na jege, na ka tari wa wi kapege ki na,
 wi yɛn na sɛnlegere yuun Yɛnɛle li na, maga kan we jatere wi yɛn
 na kɔɔn shyen we na.»

Elihu wì yo go fu sɛnre
Zhɔbu wi yɛn na yuun

- 35** ¹ Kona, a Elihu wì si ka taga wa wi sɛnre ti na, ma yo fɔ:
² Naga yɛn ma, maa ki sɔnri tanga yɛn ma yeri wi le?
 Naa mà yo fɔ: «Mi yɛn ma sin Yɛnɛle li yegɛ na we!»
³ Mà yo naa fɔ: «Na mii kapege pye, yingɛ tɔnli mi yaa ta wa ki ni?
 Yingɛ ki yaa yɔn na kan^h?»
- ⁴ Muwi mi yaa ma yɔn sogo,
 mboro naa ma wɛnnɛ pe ni.
⁵ Ma yɛnɛle ke kan ma naayeri wi wele jɛngɛ,
 kambaara ti wele wa naayeri fɔ wa lege!
⁶ Na maga kapege pye, ko yaa yingɛ jɔgo Yɛnɛle li na?
 Na ma kapere ti ka lege, ko yaa yingɛ pye Yɛnɛle na?
⁷ Na maga pye mbe sin, ma yaa yingɛ kan Yɛnɛle li yeri?
 Yingɛ li yaa ta ma yeri?
⁸ Ma lewee yɛɛnle poro wele ma tipewe pi yaa la jɔɔ;
 maga pye mbe sin, ki yaa la ma lewee yɛɛnle poro kala yɔngɔ.
- ⁹ Leele pe maa gbele, na pe jɔɔfɛnnɛ paga jɔɔgo taga pe na sa toro;
 pe maa gbele na sagafɔ jaa wi pe shɔ fannga fɛnnɛ pe kɛɛ.
¹⁰ Ɛɛn fɔ lere kpe na ta mbe yo fɔ: «Na Dafɔ Yɛnɛle li yɛn se yeri,
 lo na li ma ti sɛnwee wi maa sɔnmɔ yuuro koo yɛmbine,

^h 35.3: Ɔga kì yo fɔ: *Yingɛ ki yaa yɔn na kan*, ki mbe ya logo fɔ: Yingɛ ki yaa yɔn ma kan.

- 11 lo na li ma we naga ma we pye tijinliwè fenne ma wè yan wongaala
pe na,
ma we pye tijinliwè fenne ma wè naayeri sannjere ti na.»
- 12 Leele pe maa gbele na sagafò jaa, èn fò Yèngèle laa pe yòn sogo,
lepeele pe yèè gbògòwò pi kala na.
- 13 Kaselege ko na, pe yen na gbele wagafe; Yèngèle li woro na nuru pe
yeri,
Yawa pi ni fuun fò wi suu jatere wi tegè pe na.
- 14 Èn fò Yèngèle li yaa ma yòn sogo mèle, mboro ña mà yo ma woro
nali yaan,
fò mòò kala li le li kèè, mali sige ma saa te.
- 15 Hèen koni, mbege ta li nanngbanwa pi woro na yaraga ka piin lere na,
a kì cen ndèè naa senwee wi ma yiri ma je li woro naga jate;
- 16 kì pye ma, Zhòbu wùu yòn ki yengè na senwara yuun,
wi yen na senlegere yuun, nda ti yen jenme fu.

Elihu wì yo Yèngèle
li ma lere wi koro jòlògò ni

- 36** ¹ Kona, a Elihu wì si para Zhòbu wi ni naa, ma yo fò:
² Na sige naa jenri, mi yaa ma yègè naga,
katugu senrè yen na yeri bere mbe yo ma kan Yèngèle li wogo na.
- ³ Mi yaa na jenme pi lagaja mbe yiri fò lege,
mi yaa para mbe tanga kan na Dafò wi yeri.
- ⁴ Kaselege ko na, na senrè ti woro yagbogowo senrè;
lere ña wi jenme pi yen jembe ma yòn fili, wo wi yen na ma yègè
sògòwò yèèn.
- ⁵ Wele, Yèngèle li yen yafò, laa lere tifaga;
li yawa pì gbògò li tijinliwè gbòò pi fannga na.
- ⁶ Laa yere ki na lepee wi yinwege ta;
èn fò mbele pe yen tegè ni, li ma pe tanga ki kan pe yeri.
- ⁷ Laa li yègè ki laga lesinmbele pe na mbe pùngò le pe ni,
li ma pe tenge wunluwò jòngò na paa wunlumbolo yen;
li ma pe tegè wunluwò pi na fò sanga pyew,
jàngo mbe pe yirige.
- ⁸ Na paga yòngòwò le pe na,
nakoma na jòlògò ka to pe na,
- ⁹ kona Yèngèle li ma pe kapyere ti yirige funwa na mari naga pe na,
mbe taga wa ko na, naa pè yiri ma je pe yèè gbògòwò pi kala na we.
- ¹⁰ Li ma ti pe ma nungbolo jan nali yerewe senrè ti nuru,

- li maga yo pe kan fɔ pe kambasinnde ti yaga.
- 11 Na paga logo li yeri mbe yere li wogo ki na,
pa pe yaa pe yinwege ki pye ki sa kɔ wa fɛrɛwɛ pi ni,
pe yegɛle yɔn ki yaa sa kɔ wa yɔɔrimɔ pi ni.
- 12 Ɛn fɔ na pee logo li yeri, li yaa ti pe pe gbo sɔgbɔ ni,
pe yaa ku wa pe kambajenme pi ni.
- 13 Mbele pe woro na fye Yɛnɛɛle li yegɛ, pe ma nawa ngban li ni,
ali na Yɛnɛɛle li ka pe pɔ li yɔngɔwɔ pi ni, paa gbele mbeli yeri li pe
saga.
- 14 Ki kala na, pe ma ku wa pe lefɔnrɔ sanga wi ni,
pe ma ku paa nambala jajara pyefenne yenⁱ.
- 15 Ɛn fɔ Yɛnɛɛle li ma ɲa wi yen tege ni wi tege ki tɛgɛ mboo sho,
li ma jɔlɔɔ ki tɛgɛ mboo yeri.
- 16 Mboro fun, li yaa ma tile mbɔɔn wɔ wa jɔlɔɔ ki ni,
mbɔɔn kee yaara ti legɛ, yaraga ka sɔɔn yanra,
mbe ti yaakara tanra ti legɛ le ma tanla.
- 17 Ɛn fɔ koni, jɔlɔɔ ɲga ki daga mbe to lepeepe pe na, ko kɪ to ma na;
kiti wo naa jɔlɔɔ ki ni, tɪ to ma na.
- 18 Ɛn fɔ maga ka ti nangbanwa pɔɔn kan ma yiri ma je;
maga kaa ma yɛ fanla mbaa ki sɔnri ndɛɛ ma yaa Yɛnɛɛle li go jɔɔ
yarikanra legere ni.
- 19 Naga yen ma, gbelege ɲga maa gbele na sagafɔ jaa ki mbe ya mbɔɔn
shɔ jɔlɔɔ ki ni wi le?
Ma yɛra fannga ki ni fuun ki se ya mbɔɔn shɔ ki ni^j.
- 20 Ma kaa ki yegeri yembine li wɔ,
ki yembine na cɛngɛle ke yaa ka yiri wa ke censara ti ni.
- 21 Ma yɛ yingiwɛ jɛn, maga kɔɔn yɛ kan kapege pyege ki yeri;
katugu ko kɪ ti ma yen na jɔlɔ.
- 22 Wele, Yɛnɛɛle li yen fannga fɔ li yawa pi fannga na;
ambɔ wi mbe ya mbe lere naga paa lo yen?
- 23 Ambɔ wi mbe ya mbe konɔ na li daga mbe tanga li naga li na?
Ambɔ wi mbe ya mbege yo li kan fɔ li kambasinnge pye?
- 24 Ma jatere wi tɛgɛ ki na, maa Yɛnɛɛle li gbogo li kapyege ki kala na,
ko ɲga sɛnwee piile pe maa ki sɔnni yuuro ni.

ⁱ 36.14: Nambala jajara pyefenne pa paa pye na ki jajara ti piin wa pe yarisunndo gbɔɔyinre ti ni. Pa jeele paa pye na kee ki nambala pe kɔrɔɔ wa, ki wogo kɪla pye yarisunndo ti ngasele la (Dete 23.18; 1 Wunlu 14.24). ^j 36.19: Yɛnɛɛle sɛnre sɛwɛɛle pele ni, ki verise ɲa wi yen ma yɔnɔɔ ma yo fɔ: Naga yen ma, yarijende ti mbe ya mbɔɔn shɔ jɔlɔɔ ki ni wi le? Ma tɛ wo naa ma fannga ki ni fuun ki se ya mbɔɔn shɔ ki ni.

- 25 Senwee pyɔ pyew wi yen naga yaan,
lere pyew wi ma koro lege naga wele jɛnge.
- 26 Yenɛɛle li yen ma gbɔgo, li gbeme pì toro we jatere wi kɔsaga ki na;
lere se ya mbeli yegɛle yɔn ki jiri mbege jen.
- 27 Li ma tɔnmɔ pi tile jɛnnjenri ma kari pi ni wa naayeri,
mbe suu kannga mboo pye tisaga wa kambaara ti ni.
- 28 Kona kambaara ti mɛɛ tisaga ki yaga ki ma tigi,
ki ma to senwee piile janwa legɛle li na.
- 29 Ambɔ wi mbe ya mbe kambaara ti torolɔmɔ pi jen
konnaa yenɛɛle gbanlaga ki ma tin yege nga na wa yenɛɛle na ki ni?
- 30 Wele, Yenɛɛle li ma yenɛɛle yengeleme pye li kɛɛ ki ni fuun ki na wa
naayeri,
mbe kɔgoje wi latijuro ti tɔn diwi ni.
- 31 Li ma ki kagala ke tɛge ma kiti kɔn cɛngele ke na,
li ma yaakara legere kan ke yeri.
- 32 Li ma yenɛɛle yengeleme pi yigi wa li keyen yi ni,
mbe suu torogo wa pi karisaga.
- 33 Li ma li yɛɛ naga wa yenɛɛle gbaanra ti ni,
yaayoro ti ma pye li panga ki jenme.

Yenɛɛle li kapyege ki yen ma gbɔgo

37 ¹A Elihu wì sho naa fɔ:
Na sunndo wi yen na kɔɔn na na ki kagala ngele ke kala na,
fɔ a wila suun na jaa mbe wɔ wa wi yɔnlɔ li ni.

- 2 Ye pyeri ye logo, ye Yenɛɛle li gbanlaga magala li logo,
konnaa gbaanra nda ti yen na yinrigi wa li yɔn ti ni!
- 3 Li yen na yenɛɛle yengeleme piin naayeri wi lagapyew,
li yenɛɛle yengeleme pi ma gbɔn fɔ wa tara ti kɔsaga ki na.
- 4 Ko pɔngo na, pe ma Yenɛɛle li magala gbɔlɔ li logo,
li ma yenɛɛle tinme yirige ngbanga,
ko sanga wo ni li ma yenɛɛle yengeleme pi torogo kɛɛ ki ni fuun ki
na.
- 5 Yenɛɛle li ma tin ngbanga fɔ ki ma pye kafɔnnɔ,
li maa kagbɔgɔlɔ piin, ngele we se ya ke kɔrɔ jen.
- 6 Li maga yo sinndeere tisaga ki kan ma yo fɔ ki to laga tara ti na,
li ma tisaga ki pye ki ma pan, mbe tisagbɔgo ki pye ki ma pan.
- 7 Ki pyewe pi na ma, li ma senwee pyɔ pyew wi tunngo ki yerege,
jango pe ni fuun pege jen fɔ lo kɛɛ tunngo yi.
- 8 Yan yaara ti ma ye wa ti were ti ni,

ti ma koro wa ti sinlesara ti ni.

9 Tisaga tifeleḡe ki maa paan na yinrigi wa yonlòparawa kalige kée yeri,

yonlòparawa kamenge kée tifeleḡe ko maa paan were ni.

10 Yenḡele li yon tifeleḡe ki ma tònmo pi simbi,
tònmo pi gona wi ma simbi paa sinndeḡe yèn.

11 Li ma kambaara ti yin tònmo pi ni;
yenḡele yengeleme maa piin kambaara ti sòḡwo kée ki ni fuun ki na.

12 Li ma ti ti maa kee na mari na yala li nandanwa kala li ni,
janḡo ḡa fuun li yèn na jaa, paa ki piin laga tara ti na.

13 Na li ka yo li yaa tara ti gbòn li gbèḡe ki ni,
nakoma na li ka yo li yaa kagbaraga pye,
ko yaara to li ma torogo^k.

14 Zhòbu, nuḡgbogolo jan ki kagala ke yeri ma ke logo!
Ma yere jenri, ma sònri Yenḡele li kagbòḡo ke na.

15 Yenḡele li maa ki yaara ti yeḡe sinni yeḡe ḡa na,
konaa li maa yenḡele yengeleme pi piin yeḡe ḡa na wa kambaara ti
sòḡwo, maga jèn le?

16 Kambaara ti ma yere yeḡe ḡa na wa naayeri fowaga ki ni, maga jèn
le?

ḡa wi jènme pi yèn ma yon fili wo wi ma ko kafònno tunḡo ko pye.

17 Na yonlòparawa kalige kée tifeleḡe ki kaa gbòòn mbe tara ti weri,
mboro ḡa ma yaripòḡo ti maa kafugo waa ma na,

18 naga yèn ma, mboro mbaa ya mbe Yenḡele li saga mbe naayeri wi
gbegēle mboo jaraga le,
nakoma mboo pye wi sheli paa duwale ḡa pè tuguròn tèḡe maa
gbegēle wi yèn le?

19 ḡga we daga mbe yo Yenḡele li kan ki naga we na,
woro se ka jèn mbe yo, we yèn wa wòwo pi ni.

20 Naga yèn ma, sanni mbe sa para, ki daga peḡe yo li kan wi le?
Naga yèn ma, lere daga mbe Yenḡele li kòḡri kala la na, janḡo li ta
li ki kala li jèn wi le^l?

21 Yòḡòḡo ke ni, kambaara ti ma kaa yonlò yanwa pi tòn lere naa yan,
èèn fò tifeleḡe ka mée kaa pan mari pè mari laga wa.

^k 37.13 Ki verise ḡa, Yenḡele senre sèwèele pele ni, ki yèn ma yonlòḡo ma yo fò: Na li ka
yo li yaa jòḡḡo wa tara ti na, nakoma mberi suguru tònmo ni, nakoma mbe duwaw ti na,
ko yaara to li ma torogo. ^l 37.20: ḡga kì yo fò: Naga yèn ma, lere daga mbe Yenḡele li
kòḡri kala la na, janḡo li ta li ki kala li jèn wi le? Yenḡele senre sèwèele pele ni, ki yèn ma
yonlòḡo ma yo fò: Ambo wila jaa poo tòngḡo?

- 22 Yanwa pa na yinrigi wa yɔnlɔparawa kamɛnge keɛ yeri, na yengele
paa tɛ yɛn;
Yɛngele li gbɔgɔwɔ yanwa pi yɛn fyere ni dɛ.
23 Yɛngele li yɛn yawa pi ni fuun fɔ, we se ya gbɔn li na,
li gbɔgɔ li yawa pi fannga na naa li kasinnga ki fannga na,
laa jɔlɔgɔ wa lesinnga wi na.
24 Ki kala na sɛnwee piile pe daga mbaa fyɛ li yɛge;
ɛɛn fɔ mbele pe maa pe yɛɛ jate kajɛnmbele laa la pe jate.

YɛNGELE LAA ZHɔBU WI YɔN SOGO

38.1–42.6

Yɛngele lɔa naayeri wo naa tara
ti dakala li yɛge yo Zhɔbu
wi kan

- 38** ¹ Kona, a Yawe Yɛngele li si yɔn sogomɔ kan Zhɔbu wi yeri, mali
ta wa tisaga tifelege ki nandogomɔ, ma yo fɔ:
² Ambɔ wi mboro, mboro ŋa maa na kagala ŋgele mi kɔn mbe pye ke
tɔnni
ma kambajɛnmɛ sɛnrɛ ti ni we?
³ Ma kurusijara wi pɔ wa ma sɛnnɛ paa lenaŋa kotogofɔ yɛn;
mi yaa ma yewe, mala naga.

⁴ Sanga ŋa ni mɪla pye na tara ti nɔgɔ nii, maa pye se yeri?
Ki yo na kan na kaa pye tijinliwe yɛn ma ni.
⁵ Ambɔ wila tara ti gbemɛ naa ti titɔnlɔwɔ pi kɔn maa tege, maa jɛn
le?
Ambɔ wila mana li sanga mari taanla?
⁶ Tara ti nɔgɔ ki yɛn ma tɛnge yingɪ na?
Ambɔ wila ti yɛnlɛ sinndelege kɔngbannga ki tege;
⁷ sanga ŋa lalaaga wɔnngɔlɔ kaa pinle na yɔgɔrimɔ yuuro koo,
a Yɛngele li ***merɛgeye** paa yɔgɔri na jɔrɔgi we?

⁸ Sanga ŋa ni kɔgɔje wila janri ma yiri ndɛɛ pɔdɛ se,
ambɔ wila saa kɔɔrɔ le wi na, maa yɔn tɔn maa yerege?
⁹ Sanga ŋa ni mɪla kambaara ti pye wi yaripɔrɔ maa tɔn,
ma diwi gbɔlɔ lo pye wi paara maa maga we?
¹⁰ Sanga ŋa ni mɪla ŋgasegele tege wi na,
ma kɔɔrɔ le wi na maa yɔn tɔn, ma sɔgɔyaara le wi na we?
¹¹ A mi suu pye ma yo fɔ:

«Ma yaa pan mbe gbɔn fɔ namena, ɛɛn fɔ mɛɛ daga mbe ko laga nga ko kaanla,
katugu ma tɔngbɔɔ mba pi maa kɔɔn na tuun, pa pi yɛɛ gbɔgɔwɔ pi yaa yere namena!»

12 Maga le ma yen yinwege na, maa ki yo lalaaga ki kan ma yo ki laga le?

Maa lalaaga ki lagasanga wi naga ki na le,

13 jango ki yanwa pi tara ti lagapyew ki laga, mbe lepeelee pe purɔ le?

14 Ko wagati wo ni, tara ti yegɛ cɛnwɛ pi ma kannga paa joro yen, nda pɛ mɛgɛ tɛgɛɛ tɛgɛyaraga taga ti na, ti ma pye ndɛɛ tiri yɛɛ fere yaripɔɔ ni.

15 ɛɛn fɔ lepeelee pe yanwa pi ma shɔ pe yeri; kɛɛ nga paa yirige mbe gbɔnrɔ pye, ki ma kaari.

16 Naga yen ma, ma ye ma gbɔn wa kɔgɔje wi tɔnmɔ pi yirisaga ki na le?

Ma ye maa latijuro ti yanri mari yan le?

17 Pe kunwɔ pi yeyɔngɔ kɔɔɔ ti yengele mari naga ma na le? Naga yen ma, ma kunwɔ pi diwi yeyɔngɔ ki yan le?

18 Naga yen ma, ma tara ti gbemɛ pi yan maa jen ma kɔ le? Na kaa pye ma ki kagala ke ni fuun ke jen, ki yo!

19 Yanwa pi ca konɔ li yen se yeri? Diwi wi censaga ki yen se yeri?

20 Ma mbe ya yanri mberi wele fɔ wa ti censaga, na kaa pye pe ma gbɔn wa ti na yegɛ nga na maga jen we?

21 Mɔga jen jate, katugu kila yala pɔɔn se mako, ma yengele yɔn kɔ leɛ fɔ jɛngɛ!

22 Maa gbɔn wa *nezhi wi tɛgesaga ki na wi le?

Maa sinndeere tisaga ki tɛgesaga ki yan wi le?

23 Mɔ ki yaara ti tɛgɛ wa pilipeye yo kala na, malaga gbɔnpilige naa malaga ko kala na.

24 Yanwa pi ma toro konɔ liliin ni mbe si gbɔn lagapyew ki ni? Yɔnlɔ yirisaga tifeleɛgɛ ki ma yiri se yeri mɛɛ tara ti tɔn?

25 Ambɔ wi ma konɔ yengɛ tisaga ki kan?

Ambɔ wi ma konɔ wɔ yɛnɛle yengeleɛmɛ naa yɛnɛle gbaanra ti kan?

26 Tara nda lere woro ma cɛn wa ti ni, ambɔ wi ma ti tisaga ki ma to wa ti ni,

- mbe ti ki ma to wa ***gbinri** ɲa lere woro wa wi ni,
 27 ɲango mbe tara nda ti waga ma ɲogo ti kan tɔnmɔ ni,
 mbe ti yan mbe fi wa ki yiri?
 28 Naga yen ma, to yen tisaga ki yeri le?
 Ambɔ wi fɔɔngo ɲga ki maa wuun ki sɔɔɔsaga nungba nungba pyew
 ki da?
 29 Tɔnmɔ mba pi ma simbi pi ma yiri se yeri?
 Ambɔ wi tisaga yaanngumbire ti da?
 30 Ko sanga wo ni, tɔnmɔ pi ma simbi ma sheli paa sinndelege yen,
 pi gona wi ma pinle ma sheli ma pye nungba.
 31 Wɔnɲogoɔ ke wele, mboro mbe ya mbe ɲgonoɔ gbogo pire ti pɔ ti yeɛ
 na,
 nakoma mbe wɔnndaanla pe sangala mbe pe lagala pe yeɛ na?
 32 Ma mbe ya ti yɔnɔparawa kalige keɛ wɔnɲogoɔ kaa yinrigi ke
 yirisanga wi ni le?
 Ma mbe ya mbe konɔ wɔ yɔnɔparawa kameɲge keɛ wɔnɲogoɔ naa ke
 wɔnmbigile ke kan le?
 33 Naga yen ma, ma naayeri kondegeɲgele ke ɲen wi le,
 ke maa ɲga piin laga tara ti ni mboro ma maa ki yege nari ke na wi
 le?
 34 Naga yen ma, mboro mbe ya para ɲgbanga kambaara ti ni,
 mbe ti ti pan tisagbogo ni ma na wi le?
 35 Mboro ma ma ti yenɲele yengeleme pi maa yinrigi na kee wa pi
 karisaga wi le?
 Naga yen ma, na maga pi yeri pi mɔɔ pye mbe yo fɔ: «Mi ɲa» wi le?
 36 Ambɔ wila kajenme pi le wa senwee wi kotogo na,
 ambɔ wila kagala kɔɔ jenme pi le wa wi tijinliwe pi ni^m?
 37 Ambɔ wi mbe ya wi kajenme pi ni mbe kambaara ti jiri?
 Ambɔ mbe ya mbe naayeri tɔnmɔ kugboro ti go sogo mbe ti tisara ti
 pan,
 38 mbe taambugo ki yinɲgi mbege pye fenrege,
 mbe tara ti kanimboro ti mara ti yeɛ na?
 39 Mboro ma ma kara lagaja mberi kan jara nɔ wi yeri wi le?
 Mboro ma ma yaakara kan jara piile pe yeri mbe pe fungo ki kɔ wi
 le,

^m 38.36: Ki verise ɲa, Yenɲele senre seweele pele ni, ki yen ma yɔnɔgo ma yo fɔ: Ambɔ wi kajenme pi kan tɔnmɔ sannjege ki yeri, konaa ma tijinliwe pi kan ɲgopɔɔ wi yeri, a wi sigi jen ma yo gbaan wi yaa yin?

- 40 sanga ɲa ni ti ma pye ma sinɛ wa ti were ti ni,
nakoma sanga ɲa ni ti ma pye ma lara wa kɔɔɔ ki ni na kara singi
mbe to ti na we?
- 41 Na kaankaan pire ti kaa gbele mbaa Yenɲele li yinri liri saga sanga
ɲa ni,
mbaa yanri la toro yaakara lama pi kala na,
ambɔ wi ma ti yaakara ti kan ti yeri?

Yenɲele li yen wɔngaala pe tafa

Likatɔɔ

- 39** ¹ Likatɔɔye pe ma pe piile pe se sanga ɲa ni, maa jɛn le?
Lufanɛele pe kaa siin sanga ɲa ni, ma maa pe yaan le?
- ² Pe ma yeyen yɔn ɲa pye kugbɔ ki ni mbe si jɛn mbe se, ma maga
jɛn le?
Pe ma kaa pe piile pe se sanga ɲa ni, maa jɛn le?
- ³ Pe ma sugulo, mɛɛ pe piile pe se;
kona pe mɛɛ shɔ pe sege jɔɔɔ ki kɛɛ.
- ⁴ Pe piile pe ma fanɲga ta, ma lɛ wa yan,
pe ma kaa lagala pe nɛɛle pe na, paa sɔngɔɔ mbe pan pe kɔɔɔ naa.

Yan sofile

- ⁵ Ambɔ wi yan sofile wi yaga wi yɛɛ kan wila kee?
Ambɔ wi mana li sangala wi na maa wa?
- ⁶ Tara nda ti yen ma waga, mɪri pye wi laga,
ma tara laga falafala ɲa ki yen kɔ ni ki pye wi cɛnsaga.
- ⁷ Wi kala woro wa ca nawa tinmɛ pi ni,
wotoroye mbele sofilele maa tilele, wila la pe fevenne pe jɔɔɔmɔ
mba pe maa jɔɔɔ pe na pi nuru.
- ⁸ Wi maa yanri na toro wa yanwira ti na naa yaakara ti lagajaa,
wi maa yan tipirige cɛnle pyew ki lagajaa.

Yanno

- ⁹ Naga yen ma, yanno wi mbe yenɛ mbaa tunɲgo piin ma kan le?
Wi mbe yenɛ mbe sinɛ wa nanɲbɔɲgo ki ni le?
- ¹⁰ Ma mbe ya mboo le manɲa na mbe yo wila fali ma kan le?
Wi mbe yenɛ mbaa falinɛɛ capire ti tile ma punɲgo na, mbɔɔn kɛɛ
laga ki yɔn yala wa gbunlundɛɛ ki ni le?
- ¹¹ Naga yen ma, mboro mbe yenɛ mbɔɔn jigi wi taga wi na, fɔ wi yen
fanɲga ni,
ki kala na ma yaa ma kɛɛ tunndo ti ni fuun ti le wi kɛɛ le?
- ¹² Ma mbe yenɛ mbe taga ki na fɔ wi yaa ma yarilire ti shiye ma kan,

mbe kari sari gbogolo wa ma yarilire sunsaga ki na le?

Kɔnrɔsogolo

- 13 Kɔnrɔsogolo wi maa wi kanwira ti gbɔɔn yɔɔrimɔ ni,
 ɛɛn fɔ wi se ya yiri sire na paa jagapan yen.
- 14 Wi maa jenrewe pi se le tara, mbe kari mboo toro le,
 mbe ti taambugɔ ki tufunwɔ pi maa weri.
- 15 Wi ma fɛɛge ki na fɔ yaraga ka mbe ya mboo tangala mboo yaari tɔɔɔɔ ni,
 wi ma fɛɛge ki na fɔ wɔngbɔ wa mbe ya mboo tangala mboo purugu.
- 16 Wi yen ma weli wi piile pe ni, ndɛɛ wo yɛera piile ma,
 wila la wi pisege tege ko jate.
- 17 Katugu Yɛnɛɛ lɛi kajɛnmɛ kan wi yeri,
 lɛi si tijinliwe kan wi yeri.
- 18 Ɛɛn fɔ na wi ka yiri mbe yere mbaa fee,
 wi ma fe ma saa shɔn naa wi fevɔ pe toro pew.

Shɔn

- 19 Naga yen ma, mboro ma fanɔga kan shɔn wi yeri wi le?
 Mboro ma mbeɛwe kan wi yeri maa yɔɔɔɔ ki fere wi le?
- 20 Mboro ma ti wi ma ya na yeni paa gbato yen wi le?
 Wi yɛɛ gbɔɔwɔ gbelege ki maa fyere waa lere na.
- 21 Wi maa gbunlundege tara ti gbɔɔn wi yɛnjoro ti ni, na yɔɔɔɔ wi
 fanɔga ki kala na,
 wi ma fe mbe sa malingbɔɔnɔ pe fili.
- 22 Wila la fyere ti jate yaraga ka, yaraga ko ka kpɛ na sunndo kɔngɔ wa
 wi na,
 wila tokobi fɔ yan mbe sɔngɔɔ pɔngɔ na.
- 23 Sanɔgbɔ nɔ wi yen ma yanɔga wi kanɔgaga ki na, wi maa tinni
 wangala ke ni,
 naa njanraga nɔ ki maa yengeɛ ki ni konaa sɔgbɔ wi ni.
- 24 Wi maa wire mbaa fee mbaa kee lagapyew,
 na pe ka mbanlaga ki win, wi se ya yere laga nungba naa.
- 25 Na paga mbanlaga ki win, wi ma gbele maga shɔ hanhan,
 wi ma koro lege na malaga ki nuwɔ taa,
 wi maa malingbɔɔnɔ teeɛ pe jɔɔɔɔɔ pi nuru,
 na malingbɔɔnɔ pe tinmɛ taa.

Gbinɛ naa yɔn

- 26 Naga yen ma, mboro ma ma tijinliwe pi kan gbinɛ wi yeri, wi mɛɛ
 ya ma yiri sire na wi le?
 Mboro ma ma, ti wi mɛɛ kanwira ti jaraga ma kari wa yɔnɔparawa
 kalige kee yeri wi le?

27 Naga yen ma mboro ma ma konɔ kan yɔn wi yeri wi mɛɛ yiri wa naayeri wi le?

Mboro ma maga yo wi kan fɔ wi sa sere ti pɔ lege wa naayeri wi le?

28 Pa wi cɛnsaga ki ma pye wa waara ti sɔgɔwɔ, pa wi maa wɔnɔ wa, yanwiga titɔnɔgɔ ki namunjɔ wo wi ma pye wi larasaga ye.

29 Wi ma koro wa ki laga ki na, na wi kagboro ti pɛɛɛ, wi ma koro wa lege nari yaan.

30 Wi piile pe ma kasanwa pi wɔ, yarikugo ka pye laga ŋga na, pa wi ma pye waⁿ.

Yɛnɛɛlɛ lì yo Zhòbu wili yɔn sogo

40

1 Kona, a Yawe Yɛnɛɛlɛ lì si Zhòbu wi pye fɔ:

2 «Mboro ŋa ma yen na kendige woo mi ŋa Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ na ni, naga yen ma, maa jaa mbe kiti kɔn na ni wi le?

Mboro ŋa maa mi ŋa Yɛnɛɛlɛ na jɛrɛgi, ma mbe ya mbe yɔn sogomɔ kan yewige ŋga mì yewe ki na le?»

3 Kona, a Zhòbu wì si Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɔn sogo ma yo fɔ:

4 «Wele, mi woro yaraga ka, mi yaa ma yɔn sogo mbe yo mɛɛɛ? Mi yaa na kɛɛ ki taga wa na yɔn ki na mbe pyeri.

5 Mì para parasaga kɔngbanŋga na makɔ, mi se yɔn sogomɔ kan naa, ma nuru ma para parasaga shyen wogo na, mi se ta taga to na naa.»

Yɛnɛɛlɛ lì yo

fanŋga woro Zhòbu wi ni

6 Yawe Yɛnɛɛlɛ làa koro wa tisaga tifelingbɔgɔ ki nandogomɔ ma Zhòbu wi yɔn sogo ma yo fɔ:

7 Kurusijara lɛ maa pɔ wa ma sennɛ paa lenaŋa kotogofɔ yen, mi yaa ma yewe, ma nagawa kan na yeri.

8 Naga yen ma, maa jaa na kiti kɔngɔ kila lere kɔɔn shyen wi le?

Naga yen ma, ma yen na jaa mbanla jɛrɛgi mbe tanga kan ma yɛɛ yeri wi le?

9 Naga yen ma, ma fanŋga kɛɛ ki yen paa mi ŋa Yɛnɛɛlɛ na wogo ki yen wi le?

Naga yen ma, ma magala li maa yɛnɛɛlɛ gbaanra yinrigi paa mi ŋa Yɛnɛɛlɛ na woro ti yen wi le?

10 Na kaa pye pa ki yen ma, ma yɛɛ fere wunluwɔ naa gbemɛ ni; ma gbɔgɔwɔ naa tiyɔnwɔ kan ma yɛɛ yeri!

11 Ma nanŋbanwa gbɔɔ kala li wa leele pe na paa tɔnŋgbɔɔ yen, mbele fuun pe maa pe yɛɛ gbogo, pe wele ma pe tirige!

ⁿ 39.30: Ki senre nda tì yo fun wa (Mati 24.28; Luki 17.37).

- 12 Mbele fuun pe maa pe yɛɛ gbogo, pe wele ma pe go sogo!
 Lepeelee pe purugu yɔnlɔ nungba!
 13 Ki yaga pe ni fuun pe pinle pe tigi wa tara ti nɔɔ yɔnlɔ nungba,
 ma pe yɔn tɔn wa kunwɔ pi kaso wi ni.
 14 Pa kona mi jate mi yaa ma shari mbɔɔn sɔn,
 katugu ma yɛera fannga ko kɪ cew kan ma yeri.

**Yenɛɛlɛ làa tɔnmɔ yaara
 ta senre yo Zhòbu wi ni**

Ngunduro

- 15 Ngunduro wi wele, mùu da paa yɛɛɛ nga na mɔɔ da we;
 wi maa yan ki kaa paa nɛɛɛ yɛn.
 16 Ɛn fɔ wi wele, fannga yɛn wa wi senne li ni,
 fannga yɛn wa wi lara kafyoolo pe ni.
 17 Wi maa naga ki yirige maga sheli paa *sediri tige yɛn,
 kapannda nda ti yɛn ma ti yɛ faara wa wi jegbɔɔɔ ke ni, ti yɛn
 fannga ni.
 18 Wi kajeere ti sheli paa tuguyɛnre tugumbogonɔgolo yɛn,
 wi kendingaanra ti yɛn paa tugumbiile yɛn.
 19 Wi yɛn kafɔnnɔ yaraga yaara nda mi ɲa Yenɛɛlɛ mɪ da ti ni,
 mi ɲa wi dafɔ mi nungba mbe ya fannga ta wi na.
 20 Wi maa wi yaakara ti taa wa yanwira ti na,
 wa laga nga wonɔgaala pe ni fuun pe maa fee na jinrigi.
 21 Wi ma saa sinle wa lɔɔ yɔn tire ti nɔɔ,
 wi ma lara wa gbagara wi sɔɔwɔ, wa ngbɔɔɔ tɔnmɔ pi ni.
 22 Lɔɔ yɔn tire ti yinme pi ma tɔn wi na,
 yanwira laforo yɔn soli tire ti ma pye maa maga.
 23 Ali na gbaan wi ka yin yɛɛ o yɛɛ, wila la fyɛ wi yɛɛ,
 ali na Zhuriden gbaan wi ka yin mbe gbɔn wa wi konɔo ki na, wi ma
 cɛn yeyinɔɔ na pɔw.
 24 Mboo yengele ke ta ke yɛn ma yenge, ambɔ wi mbe ya mboo yigi?
 Ambɔ wi mbe ya mboo yigi penɛ ni mboo numaga ki furu wanga ni?

Yarifeleɛ Leviyatan ki senre

- 25 Naga yɛn ma, ma mbe ya mbe *yarifeleɛ Leviyatan ki yigi njegene
 ni le?
 Ma mbe ya mbeɛ ngayinne li pɔ mana ni le?
 26 Naga yɛn ma, ma mbe ya mbe mana le ki numaga ki na le?
 Ma mbe ya mbeɛ tugbila wi furu wanga ni le?
 27 Maa ki jate ki yaa ma yɛnri ngbanga mbe yo maga yaga wi le?
 Nakoma maa ki jate ki yaa sentanra yo ma ni wi le?

- 28 Ma nawa po ni ki yaa tanwa le ma ni,
mbege yɛ pye ma kulo fɔ sanga pyew wi le?
- 29 Naga yen ma, ma yaa la jinrigi ki ni paa sannjele yen wi le,
nakoma ma yaa ki pɔ mana ni ma sumborombiile paa jinrigi ki ni wi
le?
- 30 Naga yen ma, ngbanra wɔfenne gbogolomo pi mbe ya mbege yigi
mbaa ki pere wi le?
Pe mbe yenle mbege kɔnlɔ mbege yɛle jawo pyefenne pe na wi le?
- 31 Ma mbe ya mbege wɔn wangala ni mbege selege ki furugu lagapyew
wi le,
nakoma ma mbe ya mbege go ki furu laje ni wi le?
- 32 Ma kɛ ki taga ki na ma wele, na ma kaa ki jate malaga ni,
nga ki yaa yiri wa, ma se ka ki shyen wogo pye naa.
- 41** ¹Wele, na maga ma jigi wi taga ki na mbe yo fɔ ma yaa ya
*yarifelege Leviyatan ki ni, maa ma yɛ fanla wi;
na maga kaga yan le teere, ma mɛ laga ma to sunndo kɔngɔ ki kala
na.
- ²Lere se ya soro mbe yere mbege yɔn ja.

Ko mi ɲa Yenjele, ambo wi mbe ya yere mbanla sige?

- ³Ambo wi fɔgɔ taga na na, jango mbege tɔn wi yeri?
Yaraga ɲga fuun ki yen laga dunruya wi ni, ki yen na wogo.
- ⁴Koni mi se ya pyeri na mi si para yarifelege Leviyatan ki witige ki
senre na,
naa ki fannga konaa ki witige cɛnlɔmɔ pi tiyɔnwɔ pi senre na.
- ⁵Ambo wi mbe ya mbege selege ki wɔ?
Ambo wi mbe ya ye wa ki ngangala kɔngolo shyen sɔgɔwɔ pi ni?
- ⁶Ambo wi ya maga yɔn ki yenge ma wele?
Ki ngangala ke maa sunndo kɔngɔ waa lere na.
- ⁷Ki pɔgɔlɔ selege ki yen kɔɔɔ ni, ma tanli paa *tugurɔn sigeyaara
yen naga go singi^o.
Tɪ maramara ma ye ti yɛ ni paa tegere tegeyaraga yen.
- ⁸Tɪ maramara ti yɛ na jenge,
ali yere tifelege se ya toro wa ti sɔgɔwɔ pi ni.
- ⁹Ti ni fuun nunɔba nunɔba ti yen ma pɔ ti yɛ na, ma ti yɛ yigi,
ti yen mari yɛ yigi, ti se ya laga ti yɛ na.

^o 41.7: ɲga ki yo fɔ: Ki pɔgɔlɔ selege ki yen kɔɔɔ ni, ma tanli paa tugurɔn sigeyaara yen naga go singi, ki kɔɔ wi mbe ya pye fun fɔ: Ki pɔgɔlɔ selege ki yen kɔɔɔ ni, ma tanli paa tugurɔn sigeyaara yen; to ti maa ki yɛ gbɔgɔwɔ pi nari.

- 10 Na ki ka jiri, yanwa pi ma janri ma yiri;
ki yengele ke maa yengele paa lalaaga yonlo yanwa pi yen.
- 11 Kasɔn yinngɛle maa janri na yinrigi wa ki yɔn,
kasɔn njaanra maa yinrigi wa ki yɔn.
- 12 Wirige maa yinrigi wa ki numawegele ke ni,
paa yege nga na negedaga nakoma cɔgo gbenge ma kaa na kanni
kasɔn na, na tufunwo yinrigi.
- 13 Ki yɔn tifelege ki yen ma weri fɔ ki mbe ya mbe kasɔn nanjanra fe
mberi yigi,
kasɔn nanjanra maa janri na yinrigi wa ki yɔn.
- 14 Ki fannga ki yen wa surugubari wo ni,
ki maa sunndo kɔngo waa mbele fuun kaga yan pe na.
- 15 Ki witige lara pyew ti yen ma sogolo ma pye ti yee ni,
ti fanri ma ye ti yee ni, ma sheli paa tira pyo yen.
- 16 Ki sunndo wi sheli paa sinndelege yen,
wi sheli paa tira pyo yen.
- 17 Na ki ka yiri mbe yere, nambala mbele kotogofenne jembele pe maa
seri fyere ti kala na;
sunndo kɔngo ki kala na, pe maa fee.
- 18 Ma kaga gbɔn tokobi ni, kila ya yaraga ka kpe pye ki na,
njanraga nakoma wangala nakoma sɔgbɔ, tila ya mbe yaraga ka kpe
pye.
- 19 Tugurɔn ti yen ki yege na paa yan waga yen,
tuguyenre ti yen ki yege na paa tige fɔngo yen.
- 20 Sandiga wanla lo se ya ti ki fe,
gbafurugo sinndelege ki yen ki yege na paa yan waga yen.
- 21 Ngbogo ki yen ki yege na paa yan waga yan;
njanraga ki kaa tinni la toro, ki kala na pye wa.
- 22 Kɔɔɔɔ nda ti yen wa ki fungbogo ki na, ti yɔnrɔ ti wɔwɔ ma tanla;
ki ka toro wa fenrege ki ni, ki ma pye ndee falinere capire ki fulo ma
toro.
- 23 Na ki ka tigile wa tɔnmɔ pi nɔgo, ki ma latijugo tɔnmɔ pi yirige paa
yege nga cɔgo tɔnmɔ ma kaa na kanni kasɔn na we;
ki ma gbaan tɔnmɔ pi tɔngɔlo maa tege paa sinme nuwo taan cɔgo
yen.
- 24 Ki torosaga tulugo tɔnmɔ pi maa ngbɔrɔgo kɔɔn na yengele ki pungo
na;
latijugo tɔnmɔ pi yege ki ma filige paa yinzifire yen.
- 25 Yaraga ko ka woro wa nga ki yen ki to laga tara ti na;
pɛge da ki ka ka fye yaraga ko ka kpe na.
- 26 Yaara tugbɔɔɔɔ nda fuun ti da, ki maa ti tifaga;
ko ki yen wɔngaala mbele fuun pe yen yee gbɔgɔwɔ ni pe wunluwo.

**Zhòbu wìgi jèn ma yo
wi yen kambajenje**

42 ¹Kona, a Zhòbu wì si Yawe Yènḡele li yòn sogo ma yo fò:
²Mìgi jèn ma yo fò ma mbe ya kala pyew li pye,
yaraga ko ka kpè se ya mbòòn kakònnḡegele li sa.

³Màa ki yo na kan ma yo fò mi yen nòò kakònnḡegeḡgele ke gbòòn na
ke pinri na kambajenme senyoro ti ni.
Kaselege yi, kagala ḡgele mii ke kòrò jèn, koro senre mi yen na yuun,
kafòḡḡòḡò ḡgele kè toro na jènme pi na, koro senre mì para ke na^p.

⁴Màa na pye fò: «Ki yaga ma logo na yeri, mi yaa para ma ni;
mì yaa ma yewe, mala naga^q.»

⁵Na nūḡbolo làa ma senre logo,
een fò koni mi yen nòò yaan yenle ni.

⁶Ki kala na, mi yen nala yee jeregi; milan kapere ti jèn mari yaga,
mala yee tirige ma cen wa taambugò konaa cònrò ti ni.

SÈWE WI KÒSAGA SÈNRE

42.7-17

**Yènḡele làa sòngòrò
ma Zhòbu wi wogo ki yòn naa**

⁷Naa Yawe Yènḡele làa kaa para Zhòbu wi ni ma saa kò, a lì si para Elifazi ḡa
wìla yiri wa Tema ca ki ni, maa pye fò: «Mì nawa ḡḡban mboro naa ma wenne
shyen pe ni fò jenge, katugu yee para na senre na kaselege ni paa yee ḡa na na
tunmbyee Zhòbu wìgi pye we. ⁸Ki kala na, ye sa napene kòlòshyen naa simba-
pene kòlòshyen lagaja, ye kari pe ni na tunmbyee Zhòbu wi kòròḡ; yeri wò
^{*}saraga sogoworo ye kajòḡòrò ti kala na. Pa wi yaa na yenri ye kan. Kona mi
yaa wi yenrewe pi logo, pa mi se ye yigi mbe yala ye kambajenme pi ni, katugu
yee para na senre na kaselege ni paa yee ḡa na na tunmbyee Zhòbu wìgi pye.»

⁹Kona, Elifazi ḡa wìla yiri wa Tema ca, naa Bilidadi ḡa wìla yiri wa
Shuwa tara konaa Zofari ḡa wìla yiri wa Naama tara, pè si kari ma saa ki
pye paa yee ḡa na Yawe Yènḡele làa ki yo pe kan we. A Yawe Yènḡele li
si Zhòbu wi yenrewe pi logo.

¹⁰Naa Zhòbu wìla kaa yenri wi wenne pe kan ma kò, a Yawe Yènḡele
lì si Zhòbu wi sòngòrò maa tege wa wi faa cenlòmò pi ni. Yaara nda fuun
tìla pye wi yeri faa, a lì siri yòḡḡò shyenzhyen kan wi yeri.

^p 42.3: Zhòbu 38.2 ^q 42.4: Zhòbu 38.3

¹¹Kona, Zhòbu wi sefenne nambala naa jeele konaa mbele fuun pàa wi jen faa, pè si pan maa shari. A pè pinle ma li wi ni wa wi go. Jòlògò kagala ngele fuun Yawe Yennele làa ti, a kè gbòn wi na, a pè si para wi ni maa kotogo ki sogo wi na ke wogo na. Ko pungo na, a pe ni fuun nungba nungba pè si warifuwe pyo nungba nungba naa tɛ kannjingele nungba nungba kan wi yeri yarikanra.

¹²A Yawe Yennele lì si duwaw Zhòbu wi yinwege pungo wogo ki na ma we nga wila pye faa ki na. Wila simbaala waga kɛ ma yiri tijere (14 000) ta naa, naa yongomɛye waga kɔgɔlɔni (6 000) ni, naa falinere waga shyen (2 000) konaa sofile jeele waga kele (1 000) ni. ¹³Wila pinambiile kɔlɔshyen naa sumborombiile taanri se naa. ¹⁴Wila wi sumborombyo kɔngbanja wi mege taga naa yinri Yemima, na shyen woo wi yinri Keziya, nɛɛ taanri woo wi yinri Kereni Hapuki'. ¹⁵Tara ti ni fuun ti ni, jele sila pye wa tiyɔɔn paa Zhòbu sumborombiile pe yen. Wila pe tasaga kan pe yeri wa wi kɔrɔgɔ ki ni ma yala pe nɔsepiile nambala pe ni.

¹⁶Ko pungo na, a Zhòbu wì si yeɛ cɛnme naa nafa shyen (140) pye naa. Wila wi piile naa wi pishyenwoolo pe yan fɔ ma saa gbòn wi setirige piile yirisaga tijere wogo ki na. ¹⁷Zhòbu wila le ma tin yinwege ki na, mɛɛ jen ma ku.

^r 42.14: Yemima mege ki kɔrɔ wo yen fɔ jendetuwa, Keziya mege ki kɔrɔ wo yen fɔ yari-fyɛnre, Kereni Hapuki mege ki kɔrɔ wo yen fɔ yengele kale.

Yenɲele gbɔɔ

YUURO

SEWE

Sewe wi nawa senre

Yuuro sewe wi yen Zhufuye poro Yenɲele gbɔɔɔyuro naa pe Yenɲele yenrewe sewe. Ki yuuro ti yen cenme naa nafa shyen ma yiri ke (150), ti wofenne pe yen pe ye pe ye; ti wɔmɔ pɔo pye yegele legere ni. Ko punɔo na, a pè si kaa ti gbogolo ti yee na mari le sewe kangurugo ni.

Ki yuuro ti yen na para senre yinre legere na nda ti yen ti ye ti ye: Yenɲele li gbɔɔɔyuro naa li sɔnmɔ woro wa. Mbeli yenri lɔɔn saga ko yuuro yen wa, laa ma go singi ko woro yen wa, lɔɔn sho nakoma lɔɔn kala yaga ko woro yen wa. Yenɲele li sharaga yuuro yen wa li kajenge pyege ki kala na, konaa mbeli yenri li jɔɔɔɔ wa juguye pe na ko woro yen wa. Ki yenrewe yuuro ta yen na leele nungba nungba jatere nari, ta yen na gbogolomɔ woolo pe jatere wo nari, ma si yala, ta yen wa, to yen na Yenɲele woolo pe ni fuun pe jorowo kagala koro nari konaa nga ki yen wa pe nawa ki ni.

Leele mbele pège yuuro nda ti wɔ, wee ka jen jenge pe wogo na. Wagati legere ni, wee jen yingi na ki yurugo nga nakoma yurugo nga ko yen sewe ɲa nakoma sewe ɲa wo ni. Wagati wa ni, senre go jele la ma pye yurugo ka lesaga na, na kala la yege nari we na ki wogo na. Wa sewe kongbanɲa naa shyen woo wi ni, yuuro legere yen wa, pe yen na to kaan wunlunɲa Davidi wo yeri (Yuuro 52-65; 67-71). Wa sewe taanri woo wi ni, yuuro ta yen wa to yen Kore go gbogolomɔ woolo poro woro (Yuuro 42-49; 84-88) konaa Asafu woro (Yuuro 73-83). Wa sewe tijere woo wi ni, yuuro nda ti yen na para wunluwɔ wi senre na pa ti yen wa (Yuuro 93-99) ti ni. Wa sewe kangurugo woo wi ni, yuuro nda tila pye na shoo tangala gbɔɔɔɔ ke na mbe kari wa Zheruzalemu ca sa Yenɲele gbɔɔɔ, to ti yen wa (Yuuro 120-134) ti ni. Sewe wi nungba nungba pyew wi ma saa kɔ Yenɲele li sɔnmɔ yuuro ni.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ɲga na

Sewe kongbanɲa wi yuuro 1–41

Sewe shyen woo wi yuuro 42–72

Sewe taanri woo wi yuuro 73–89
 Sewe tijere woo wi yuuro 90–106
 Sewe kangurugo woo wi yuuro 107–150

SEWE KONGBANJA

Yuuro 1–41

Yuuro 1

Kono sinne na li maa ferewe kaan

- ¹ Lere ŋa wi woro na tanri lepeelee pe yerewe senre ti na,
 wii si kapere pyefenne pe kono li le,
 wi si woro na cɛn mbele pe maa tege Yenŋele na pe ni,
 ferewe yen ki lerefɔ wi woo!
- ² Yawe Yenŋele li ***lasiri** senre to ti yen maa ndanla,
 wi maa jatere piin ki lasiri senre ti na sɔnlɔ naa yembine.
- ³ Ki lerefɔ wi yen paa tige yen, ŋga pɛ sanri lafogo yɔn na,
 ki maa sɛni ki sɛsanga wi na,
 ki were tila fanla.
 Kala o kala ki lerefɔ wi ma pye li ma yɔn wi kan^a.
- ⁴ Eɛn fɔ lepeelee poro wogo ko woro ma.
 Pe yen paa yan sigire yen, ŋga tifeleɛge ki maga le ma kari ki ni.
- ⁵ Ki kala na, lepeelee pe se ka yeresaga ta kiti kɔnpilige;
 poro mbele kapere pyefenne pe se ka censaga ta wa lesinmbele pe
 gbogolomɔ pi ni.
- ⁶ Katugu Yawe Yenŋele li maa wele lesinmbele pe kono li na,
 eɛn fɔ lepeelee pe kono li yaa pe jɔgɔ mbe pe wɔ wa.

Yuuro 2

Wunluwa ŋa Yenŋele li wɔ ma tege

- ¹ Yinŋi na cengele kɛ si yiri ma je ma?
 Yinŋi na tara woolo pe nɛɛ yɔn nii wagafe ma?

^a 1.3: Zhere 17.8

- 2 Tara na wunlumbolo pe yen na pe yee gbegele mbe malaga gbɔn,
tara teele pe yen na pe yee gbogolo mbe yiri Yawe Yenɛle li
kɔɔɔɔ,
konaa wunlunana ɲa li ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ wi
kɔɔɔɔ^b.
- 3 Pè yo fɔ: «Ye pan we pe manda ti kɔɔnɔ we yee na,
yɔɔɔɔ mba pè le we na, woo kɔɔnɔ kporo kporo kporo^c.»
- 4 Eɛn fɔ ɲa wi yen ma cɛn wi wunluwɔ jɔɔɔ ki na wa yenɛle na, wi
nɛɛ tɛɛ pe na,
***we Fɔ** wi yen naga la koo pe na.
- 5 Kona, wi nɛɛ para pe ni naɔɔbanwa ni,
a wi naɔɔbanwa ndorogo ki nɛɛ pe sunndo wi kɔɔn pe na.
- 6 A wì sho fɔ: «Muwi milan wunlunana wi tɛɛ
wa ***Siyon** yanwiga ki na, na yanwiga ***kpoyi** ye.»
- 7 (A wunlunana wì sho fɔ):
«Mi yaa Yawe Yenɛle li kakɔɔndɛɛle li yari ye kan.
Lilan pye fɔ: «Ma yen na pinambyɔ,
a mì pye ma to nala^d.
- 8 Na yenri, pa mi yaa cɛɛɛle ke ni fuun ke kan ma yeri kɔɔɔɔ,
pa dunruya wi ni fuun wi yaa pye ma woo.
- 9 Ma yaa ka ya pe ni tugurɔn kanɔɔala ni,
ma yaa ka pe tɔɔɔɔ paa yeɛɛ ɲa na cɔɔɔ ma kaa yaari we^e.» »
- 10 Koni yoro wunlumbolo wele, ye tijinliwɛ ta!
Ye yenle ki na paa ye yerɛgi, yoro mbele tara ti teele wele!
- 11 Ye go sogo yaa tunɔɔ piin Yawe Yenɛle li kan, yaa fyɛ li yeɛɛ!
Yaa yɔɔɔri yaa seri li yeɛɛ!
- 12 Yeli pinambyɔ wi kanɔɔguuro ti yigi yoo gbɔɔɔ,
jaɔɔɔ liga ka nawa ɲɔɔban ye ni,
ye kɔ wa konɔ na yè le li ni;
katugu li mbe ya mbe nawa ɲɔɔban yɔɔnɔ nɔɔɔba!

Mbele fuun pe mali pye pe larasaga, ferɛwɛ yen pe woo!

^b 2.1-2: Ki laga ɲa ki yen na para Izirayeli tara wunlunana wo sɛnre na, kana ɲa pàa pye na yinri Davidi; punɔɔ na tagafenne pe kaa naga laga ɲa ki jate ma yo ki yen na para shɔfɔ Zhezu ɲa Yenɛle li wɔ wo sɛnre na (Kapye 4.25-26). Kila pye, pe kaa jaa mbe lere tɛɛ wunluwɔ, pe ma sinme kpoyi wo wa wi go ki na mbege naga fɔ pòo tɛɛ wunluwɔ.
^c 2.3: ɲɔɔ ki yo fɔ: *Ye pan we pe manda ti kɔɔnɔ we yee na, yɔɔɔɔ mba pè le we na woo kɔɔnɔ kporo kporo kporo ko kɔɔ wo yen fɔ ye pan we je pe fanɔɔa ki na, we pe tegere ti laga we yee go na.* ^d 2.7: Kapye 13.33; Ebu 1.5; 5.5 ^e 2.9: Naga 2.26-27; 12.5; 19.15

Yuuro 3

Juguye pe yen mala maga,
Yenhele na sho

¹ *Davidi Yenhele gbogoyurugo, sanga nga ni wila pye na
fee mbe sho wi pinambyo Abisalomu wi keef.*

² Yawe Yenhele, na juguye pe lege de!
Lelegere yiri na korogo.

³ Lelegere pe yen naga yuun na kanngolo fo:
«Yenhele li soo sho.»

Wonmatigiwen laga.⁸

⁴ Een fo mboro wo na Yawe Yenhele, ma yen paa na ^{*}**tuguron**
sigeyaraga yen nala go singi.

Mboro ma yen na gbogowo pi tago ye,
mala yologo ki yirige caw.

⁵ Mi ka gbele ngbanga mbe Yawe Yenhele li yeri lilan saga,
mbeli ta wa li yanwiga ^{*}**kpoyi** ki na, li mala yon sogo. *Wonmatigiwen laga.*

⁶ Mi ma sinle ma wonlo;
mi ma yen ma yiri, katugu Yawe Yenhele li togo na ni.

⁷ Janwa gbolo na li gbogolo mala maga lagapyew mbe to na na,
mi woro na fye li yegɛ.

⁸ Yawe Yenhele, yiri!
Na Yenhele, na sho!

Katugu mala juguye pe ni fuun pe feele pe mbateere ti na,
ma poro mbele lepeepe pe ngangala ke kaari.

⁹ Yawe Yenhele, mboro ma maa leele pe shoo;
ki yaga ma duwaw ma woolo pe na!

Wonmatigiwen laga.

Yuuro 4

Yenhele lo li maa yeyinngɛ kaan

¹ *Yurukolo to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na ngoni gbɔn. Davidi yurugo.*

² E Yenhele, mboro nga mala pye sinhe,

^f **3.1:** 2 Sami 15.13–17.23 ⁸ **3.3:** Nga ki yo fo wonmatigiwen laga, Eburuye senre ti ni, ki senpyo wowi nga: Sela. Ki senpyo wi koro wi woro ma jen ma filige; een fo ki koro wi mbe ya pye fo mbe yarigbonro ti yerege jenri mbege yaga yurugo kogo ko na, nakoma mbe yurugo ki yerege jenri mbege yaga yarigbonro ti gbongo ko na.

na mi kɔɔn yeri mbe yo mala saga, mala yɔn sogo!
 Wa na jatere pirindorogo ki ni, ma mala shɔ.
 Na yinriwe ta, mala yenrewe pi logo!

3 Yoro senwee piile wele, ye yaa lanla gbɔgɔwɔ pi tifaga fɔ sa gbɔn
 wagati wiwiin?
 Ki yen ma ye ndanla mbaa na jeregi jaga konaa mbaa yagbogolo
 finlele mbaa tari na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? *Wɔnmatigiwen
 laga.*

4 Yege jɛn ye yo fɔ ɲa wi maa yeɛ kan, Yawe Yenɲele li maa wɔ li yeɛ
 kan.
 Na mi ka Yawe Yenɲele li yenri, li ma logo na yeri.

5 Na yaga nawa ɲgbɔn, yaga ka kapege pye;
 ɛɛn fɔ mbe ye ta wa ye sinlesaga yembine,
 ye jatere pye, ye cɛn yɛw.

6 ***Saara** nda tì yala yaa to woo,
 ye ye jigi wi taga Yawe Yenɲele li na.

7 Lelegere maa yuun fɔ:
 «Ambɔ wi yaa ti we ferewe ta?»
 E, Yawe Yenɲele, ki yaga ma kajeɲge pye we kan!
 8 Pe yarilire to naa pe duven wi ni, na tiga lege pe yeri sanga ɲa ni,
 pe ma nayinme ta yege ɲga na,
 ma ma nayinme kan na yeri ma we ko na.
 9 Kona, mi ka sinle le teere, mi ma wɔnlɔ yeyinɲge na;
 katugu Yawe Yenɲele, mboro nungba ma ma ti mi ma pye yeyinɲge
 na pɔw wa na censaga.

Yuuro 5

Yenɲele li yenle lere ɲa na,
 wi yenrewe

1 *Yurukɔɔlɔ to wi sɛwe yurugo, ɲga pe maa koo na wegele wiin. Davidi yurugo.*
 2 Yawe Yenɲele, nungbolo jan mala senyoro ti logo,
 mi yen na jɛɛn yege ɲga na maga logo!
 3 Mboro ɲa na wunluwɔ naa na Yenɲele,
 gbelege ɲga mila gbele na sagawa jaa ki logo!
 Katugu mboro mi yen na yenri ma yeri.

- 4 Yawe Yenŋele, pinliwe ni, ma mala yenrewe magala li logo;
pinliwe ni, mi mala ye gbegele mbe kari wa ma yege sɔgɔwɔ, mbaa
ma singi.
- 5 Katugu ma yen Yenŋele na tipege ki woro mali ndanla;
lepee wi se ya cɛnsaga ta wa ma tanla.
- 6 Mbele pe maa pe ye gbogo, pe se ya yere ma yege sɔgɔwɔ;
tipege pyefenne pe kala li yen mɔɔ mben.
- 7 Ma ma yagboyoolo pe tɔngɔ ma pe wɔ wa;
legbolele poro naa nambara pyefenne pe kala li yen ma tijanga
Yawe Yenŋele ma yege na.
- 8 Eɛn fɔ mi wo na, ma kagbaraga gbɔgɔ ki kala na, mbe ya ye wa ma
go ki ni;
mi yaa fɔli mbɔɔn gbɔgɔ wa ma ***sherigo gbɔgɔ *kpoyi** ki yege
sɔgɔwɔ, mbaa fye ma yege.
- 9 Yawe Yenŋele, mboro ŋa ma yen sinŋe, ki yaga maa na yege sinni,
mbele pe yen nala pɛele pe kala na;
ma yen na jaa mbe konɔ na lɛ, li gbegele na kan!
- 10 Katugu lere se ya taga pe yɔn senre ti na;
ŋga pe maa jate ko yen mbe jɔgɔwɔ pye,
senre nda ti maa yinrigi wa pe yagbotiire ti ni, ti yen ma tisaw paa
fanga yen, ŋga ki yen ma yenge,
pe ma pe ŋgayinŋele ke tɛge na leele lele^h.
- 11 E, Yawe Yenŋele, ki naga pe na fɔ pe yen kajɔɔgɔ pyefenne!
Kagala ŋgele paa kɔɔn mbe pye, ki yaga ke sɔngɔɔ pe na, ke pe
jan!
Pe purɔ pe kapere legere ti kala na,
katugu pɛ yiri ma je ma na!
- 12 Eɛn fɔ, mbele fuun pe pe ye karafa ma na, pe yaa kaa
yɔgɔri,
pe yaa kaa jɔrɔgi nayinme ni sanga pyew,
katugu ma yen na pe go singi.
Ma mege ki yen ma mbele ndanla, pe yaa kaa yɔgɔri ma kala
na.
- 13 Katugu Yawe Yenŋele, mboro ma ma duwaw lesinŋe wi na;
ma kagbaraga pyege ki ma tɔn wi na naa go singi, paa ***tugurɔn
sigeyaraga** yen.

^h 5.10: Orɔmu 3.13

Yuuro 6

Yawe Yenŋele na saga

¹ *Yurukwɔɔ to wi sewe yurugo, ŋga pe maa koo na ŋgɔni mangala
kɔɔɔtaanri woo gbɔɔn. Davidi Yenŋele gbɔgɔyurugo.*

- 2 Yawe Yenŋele maga kanla jerɛgi nanŋbanwa ni!
Maga kanla le jɔɔɔɔ nanŋbanwa gbɔɔ ni!ⁱ
- 3 Yawe Yenŋele, na yinriwe ta, katugu fanŋga si koro na ni!
Na sagala, katugu na wire lombondo tila seri na na!
- 4 Na jatere wɔ piri na na fɔ ma saa toro;
ɛɛn fɔ Yawe Yenŋele, ko yaa pye ma fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
- 5 Yawe Yenŋele, sɔngɔɔ ma pan mala sho;
mala go yirige ma kagbaraga ki kala na!
- 6 Katugu mbele pɛ ku, pe se ya mbaa jatere piin ma na naa;
wa ***kuulo tara** ambo wi yaa lɔɔn sɔnni?
- 7 Na fanŋga kɔ saa kɔ, naa mɔ koro na jɛɛn we;
yembine pyew mi ma gbele fɔ mala sinleyaraga ki yinŋgi pɔɔɔɔ,
na yentunwɔ pi mala sinlesaga ki yinŋgi pɔɔɔɔ.
- 8 Na yege kɔ tiletile jatere pirindorogo ki na,
na yenŋele ke woro na yaan naa jɛŋge na winfenne pe ni fuun pe
kala na.
- 9 Ye laga na na tanla, yoro kapere pyefenne ye ni fuun,
katugu Yawe Yenŋele lilan gbelege ki logo^j.
- 10 Yawe Yenŋele lilan yenrewe gbɔɔ pi logo,
lɔ yenle na yenrewe pi na.
- 11 Na juguye pe ni fuun pe yaa fere sho mbaa fye fɔ jɛŋge,
fere ti yaa pe go sogo, pe sɔngɔɔ fyaw.

Yuuro 7

Yawe Yenŋele, tanga kan na yeri

¹ *Davidi yungbɔgɔɔ yurugo. Wɔla ki kɔ Yawe Yenŋele li kan
Benzhame cɛnle woolo naŋa Kushi^k wi wogo na.*

- 2 Yawe Yenŋele, na Yenŋele, mila yeɛ karafa ma na;

ⁱ 6.2: Yuuro 38.2 ^j 6.9: Mati 7.23; Luki 13.27 ^k 7.1: Ki Benzhame cɛnle woolo naŋa Kushi wi woro ma jɛn. Ki yaa pye ndɛɛ wɔla pye Davidi wi jugu wa, ŋa wɔla pye na tunŋgo piin wa wunlunaŋa Sawuli wi laga nawa.

na sho mbele fuun paa na jolo pe kee,
 mala go yirige!
 3 Nakoma pe yaa na koonlo yuroyuroyuro, paa yege nga na jara ma
 kaa ki pye,
 lere se ta mbanla sho pe kee.

4 Yawe Yenjele, na Yenjele, na kaa pye nga pe yo pa migi pye ma,
 na kaa pye mi kambasinje pye,
 5 na kaa pye mi naa lere na yeyinje yen we sogowa, mi kapege pye
 wa na,
 na kaa pye mila winfenne wa yaara koli go fu,
 6 pa kona ma ti na jugu wa mbanla puru wi sanla yigi,
 wilan jan wilan tangala mbanla purugu wee le tara,
 wilan gbogowa pi jan wuu piligi wa fenrege ki ni! *Wonmatigiwen
 laga.*

7 Yawe Yenjele, yiri nangbanwa ni!
 Yiri na winfenne pe korogo, poro mbele pe yen ma yin nangbanwa
 gbwa ni we!
 Yen ma yiri ma yere na ni, mboro na ma ma kasinje ki kon mbege
 tege we!
 8 Ki yaga cengele gbogolomo woolo pe pan pe gbogolo pcon maga,
 ma cen pe go na, mbcon ta wa ma wunluwa jongo ki na, wa naayeri!
 9 Yawe Yenjele lo li maa kiti kon cengele ke na;
 Yawe Yenjele, kiti kon na na mbe yala mi yen ma sin yege nga na
 konaa na nawa pi yen ma filige yege nga na ki ni.
 10 Ma ti lepee pe pe tipewe kapyere ti yaga;
 ma yeresaga kan lesinmbele pe yeri,
 mboro na ma yen Yenjele na li yen ma sin, ma maa senweele pe
 jatere naa pe nawa kagala ke cancan¹!

11 Na ^{*}**tuguron sigeyaraga** nga ki yen nala go singi, ko ki yen Yenjele
 le,
 lo li maa lesinmbele pe shoo.
 12 Yenjele li yen kiti konfo sinje,
 een fo li yen pilige pyew Yenjele na li mbe ya nawa ngban.
 13 Na lepee wii kannga,
 wi maa tokobi wi yo,
 wi maa sandiga wanla li taga mbe taanla.

¹ 7.10: Naga 2.23

- 14 Wi ma mara yaara nda ti ma lere gbo ta gbegbe wi yee kan;
wi ma wangala kasɔn wogolo gbegbe.
- 15 Ye wele, lepee wi maa tipere gbegbe,
wi maa kapege jate wa wi nawa mbe pye, mbe sila kafaara piin.
- 16 Wi ma titege wɔ maga jugo,
ɛɛn fɔ wo jate wi ma to wa ki pene na wɔl peri li ni.
- 17 Tipege nga wɔl gbegbe, ki yaa songoro mbe to wi na,
wi lewelewe kapyere wi yaa ti go kala li le.
- 18 Mi yaa Yawe Yenbele li sɔn, naa li yen ma sin ki kala na;
mi yaa Yawe Yenbele na yaara ti ni fuun ti go na li mege ki sɔn
yurugo ni.

Yuuro 8

**Yenbele li gbɔgbɔ yanwa konaa
senwee wɔl gbɔgbɔ yegbe nga na**

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sɛwe yurugo, nga pe maa koo na Gati
ca ngɔni gbɔɔn. Davidi Yenbele gbɔgbɔyurugo.*

- 2 Yawe Yenbele, ^{*}**we Fɔ**,
ma mege ki gbɔgbɔ laga tara ti lagapyew ki ni.

Ma gbɔgbɔ yanwa pɔl gbɔgbɔ ma we naayeri wi gbeme pi na.

- 3 Mɔga pye, a piile poro naa piyengele ke ni pe yen nɔɔ sɔnni wa pe
yɔn^m,
mbɔɔn yawa pi naga ma winfenne pe yegbe na,
mbe senre ti kɔ wa ma juguye tipeele pe yɔn.

- 4 Na mi ka naayeri wi wele, wo nga wi yen ma kee yɔnlɔ tunngo,
naa yenge konaa wɔngɔlɔ ke ni, to nda mɔ gbegbe ma tɛge we,

- 5 mi maa na yee yewe fɔ:
«Senwee wi yen yingi, fɔ a maa jatere piin wi wogo na?
Senwee pyɔ wi yen yingi, fɔ a maa wi kɔrɔsi?»

- 6 Ma si yala, mɔa da maa tirige jenri ma we mboro Yenbele ma yee
na^o;
mɔ gbɔgbɔ naa sɔnmɔ kan wi yeri paa wunluwa njala yen.

^m 8.3: Mati 21.16 ⁿ 8.5: Zhɔbu 7.17-18; Yuuro 144.3; Ebu 2.6-8 ^o 8.6: Nga ki yo fɔ:
Mɔa da maa tirige jenri ma we mboro Yenbele ma yee na, ki mbe ya logo fun fɔ: *Mɔa da maa
tirige jenri ma we mɛregeye pe na*.

- 7 Maa tege yaara nda mà da ti go na;
mà yaara ti ni fuun ti tirige mari tege wi nɔgɔ^p;
8 simbaala naa sikaala konaa nɛrɛ ti ni,
ali yere yan wongaala pe ni,
9 naa naayeri sannjere to naa kɔgɔje ngbanra ti ni,
konaa yaara nda fuun ti maa yanri na toro wa tɔnmɔ ti ni.
- 10 Yawe Yenjele, we Fɔ,
ma mege ki gbɔgɔ laga tara ti lagapyew ki ni.

Yuuro 9

**Yenjele lo li yen fyɔnwɔ fenne
naa mbele pe yen yungbɔgɔrɔ ni
pe shɔfɔ**

- 1 Yurukɔlɔ to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo nga kɔlɔmɔ na,
pe maa ki yinri pinambyɔ kunwɔ. Davidi Yenjele gbɔgɔyurugo.*
- 2 Yawe Yenjele, mi yaa lɔɔn sɔnni na kotogo ki ni fuun ki ni,
mi yaa lɔɔn kafɔngɔlɔ ke ni fuun ke senre yuun^a.
3 Yenjele, mboro ɲa yaara ti ni fuun ti go na, mi yaa yin nayinme ni
mbaa yɔgɔri ma kala na,
mi yaa lɔɔn mege ki sɔnni yuuro ni.
- 4 Na na juguye paga pungo kanɲa mbaa fee,
pe ma kurugo ma toori ma ku ma yege sɔgɔwɔ.
5 Mà tanga ki kan na yeri, ma yere na ni;
ma yen ma cɛn wa ma wunluwɔ jɔngɔ ki na, mboro ɲa ma yen kiti
kɔnfɔ sinɲɛ.
- 6 Ma ma cɛngele sanɲgala ke jɔlɔ, mbe lepeele pe tɔngɔ;
ma ma pe mege ki kɔ mbege wɔ wa sanga pyew fɔ tetete.
7 Juguye pɛ kɔ ma wɔ wa,
pɛ tɔngɔ ma kɔ pew fɔ sanga pyew.
Pe cara nda mà tɔngɔ, lere se ka nawa to ti na naa.
- 8 Yawe Yenjele li yen wunluwɔ fɔ sanga pyew;

P 8.7: Zhene 1.28; 1 Korɛn 15.27; Efɛ 1.22; Ebu 2.8 **¶ 9.2:** Ki yurugo nga ki verise nunɲba nunɲba pyew wì lɛ Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnlɔgi wo wa ni, maga lɛ wi senpyɔ kɔngbanɲa wi na, wo ɲa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi punɲo woo wi na, wo ɲa pe yinri tavu, mbege lɛ go 9 ki na sa gbɔn go 10 ki na.

lili wunluwa jongo ki gbegele maga tege mbe kiti kon.

⁹ Lo li yen na dunruya woolo pe yege sinni kasingge ni,
na kiti kon cengele ke na kaselege ni.

¹⁰ Yawe Yenhele li yen larasaga lere na wi yen tege na wi kan,
li yen larasaga jologo sanga ni.

¹¹ Ki kala na, mbele pon jen, pe pe jigi wi taga ma na,
katugu mbele paa ma lagajaa Yawe Yenhele, ma se pe wa.

¹² Yaa sonmo yuuro koo Yawe Yenhele li kan,
lo na li yen ma cen wa *Siyon ca ki ni we!
Yaa li kagbogo ke yari wa cengele ke sogowa!

¹³ Katugu li yaa legbolele pe yewe pe yon senre ni, pe legbogo ki wogo
na,
li maa jatere piin piile mbele pe gbo pe na,
li se fege jologo fenne pe gbelege ki na.

¹⁴ Yawe Yenhele, na yinriwe ta,
na panrafenne pe jologo nga wa na na, ki wele!
Na sho kunwo pi ni,

¹⁵ jango mbaa ma sonni, mbaa ma sonmo pi senre yuun leele pe kan wa
Siyon ca mbogo yeyonro ti na^r.
Mi yaa kaa yogori, naa mala sho ki kala na.

¹⁶ Cengele sangala ke titege nga wo, ke toori wa ki ni,
mere nda pe jan wa larawa, ti pe yigi pe toro ti na!

¹⁷ Yawe Yenhele lili ye naga, li yen na kasingge piin;
lepee wi yera pene li songoro maa yigi.

Wonmatigiwen laga.

¹⁸ Lepee pe songoro paa kee wa *kuulo tara,
ki cengele ngele fuun ke ma fege Yenhele li na we!

¹⁹ Een fo Yenhele li se fege fyonwo fenne pe na tatata,
mbele pe yen tege na, pe jigi tagasaga ki se ko fo sanga pyew.

²⁰ Yiri Yawe Yenhele, maga ka ti senwee pyo mbe cew ta ma na!
Ki yaga kiti mbe kon cengele sangala ke na ma yege sogowa!

^r 9.15: Wa Izirayeli tara, kila pye pe cagbogo pyew, pe ma mbogo kan maga maga, maga fili, jango mbe ta mbaa ca ki go singi pe juguye pe na. Kila pye, ki mbogo ki ma liri ma yagara. Pa leelele paa pye na cen wa ca ki mbogo yeyongo ki na, na kagala ke yege woo; Zhené 19.1.

- ²¹ Yawe Yenŋele, fyere gbɔɔ wa ke na!
Ki yaga cengele sanŋala kɔɔn jɛn fɔ ke yɛn sɛnwee piile ko cɛ!

Yuuro 10

Yenŋele li ma ŋa wi yɛn tege na wi sho

- ¹ Yawe Yenŋele, yinŋi na, a mà sɔɔn yɛɛ laga lali na ni?
Yinŋi na jɔɔɔ sanga ni, ma mɛɛ ma yɛɛ lara?
- ² Lepee, wa pe yɛɛ gbɔɔɔɔ pi ni,
pe ma taga jɔɔɔ fenne pe na na pe tege.
Yon leme mba pɛ le, pe ma pe yigi wa pi ni
- ³ Lepee wi maa wi yɛɛ gbogo wa wi jogopere ti ni,
lere ŋa wi maa tɔnli pee jaa fanŋa na, wi maa Yawe Yenŋele li
tegele nali tifaga.
- ⁴ Lepee, wa wi yɛɛ gbɔɔɔɔ pi ni, wi maa yuun fɔ:
«Yenŋele woro wa. Li se lere le jɔɔɔ.»
Wi jatere wi kɔ wowi yɛɛn.
- ⁵ Wi kapyegele ke ni fuun ke maa yɔɔɔ wi kan sanga pyew,
Yenŋele li kiti kɔɔɔ kila gbɔn wi na;
wi ma wi juguye pe pe ma pe wɔ wa.
- ⁶ Wi maa wi yɛɛ piin fɔ: «Yaraga ko ka kpɛ silan ta,
jɔɔɔ ko ka kpɛ se gbɔn na na fɔ sanga pyew.»
- ⁷ Danga senre, naa lefanlaga senre konaa lewelewe senre ti yɛn wa wi
yɔn,
tipege naa mbasinme senre ti maa yinrigi wa wi yɔn ki ni^s.
- ⁸ Wi ma saa lara na singi le cara ti tanla,
wi ma lere ŋa wi yɛn jeregisaga fu wi gbo larawa;
wi maa fanŋa fu fɔ wi wele tipege ni.
- ⁹ Wi ma lara na singi wa wi larasaga paa jara ma kaa pye wa wi wege,
wi ma lara na singi mbe to fyɔnɔ fɔ wi na,
wi maa nege mboo le wa wi mere ti ni, mbe suu yigi.
- ¹⁰ Wi ma gbɔw, ma sogo,
ŋa wi yɛn tege na, wi mɛɛ to wa ki lepee wi fanŋa ki nɔɔɔ.
- ¹¹ Lepee wi mɛɛ wi yɛɛ pye fɔ: «Yenŋele li yɔn woro wa,
li woro na jaa mbe ka jɛn wa,

^s 10.7: Orɔmu 3.14

li woro na yaraga ka kpɛ yaan.»

12 Yawe Yɛnɛɛ, yiri! Yɛnɛɛ, kala la pye!

Maga ka fɛgɛ fɔɔnwɔ fɛnnɛ pe na!

13 Yɛngi na lepee wi nɛɛ tɛgɛ ma na Yɛnɛɛ,

nɛɛ ki yuun wa wi nawa fɔ ma se kaa yewe wi yɔn sɛnɛ?

14 Yɛnɛɛ, ɲa wi yɛn tege na, mboro maa wi jɔɔɔɔ naa wi tege ki yaan;

maa wi wele mboo kala li le.

ɲa wi yɛn tege na, wi maa kala li le mboro kɛɛ,

mboro ma yɛn pijiriwe wi sagafɔ we.

15 Lepee tipee we, maa fanɲga ki jɔɔɔ!

Maa yewe tipege ɲga wɪ pye, wigi yɛgɛ naga,

janɲo ki tulugo kpɛ ka ka yan naa!

16 Yawe Yɛnɛɛ li yɛn wunluwɔ sanga pyew fɔ tetete;

cɛngɛɛ sanɲgala kɛ kɔ ma wɔ wa li tara.

17 Yawe Yɛnɛɛ, mbele pe yɛn tege na, ɲga paa jaa, ma maga logo, ma ma kotogo kan pe yeri,

ma ma nɲɲɔɔɔ jan ma logo pe yeri,

18 mbe ta mbe tanga kan pijiriwe wi yeri konaa ɲa paa jɔɔ wi yeri.

Kona sɛnwɛɛ pyɔ ɲa laga tara na, wo wa se lere kan wi sunndo wila kɔɔn wi na naa.

Yuuro 11

Yɛnɛɛ lo li yɛn larasaga jɛngɛ ye

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛɛ gbɔɔɔyurugo.*

Pa mɪlan yɛɛ karafa Yawe Yɛnɛɛ lo na.

Mɛɛ, a ye nɛɛ ki yuun na kan fɔ:

«Yiri ma fe paa sannjɛɛ yɛn, ma kari wa yanwira ti na (mbe sa lara)?»

2 Wele, lepeeɛ pe yɛn na pe sandira ti tileɛ,

pɛ pe wangala ke taga sandira ti na na taanla,

janɲo mbe leɛɛ mbele pe yɛn sinmbele wa pe kotogo na pe wɔn wa wɔwɔ pi ni.

3 Na kagala ke nɔɔɔ lɛsara to ka piri,

yɛngi lɛsinɲɛ wo mbe ya pye naa?

4 Yawe Yɛnɛɛ li yɛn wa li *shɛrigo gbɔɔɔ *kpoyi ki ni,

- li wunluwa jongo ki yen wa yenjele na;
 li yege yen senwee piile pe na,
 li maa pe kagala ke cancan.
- 5 Yawe Yenjele li maa lesinje wo naa lepee wi ni pe kagala ke cancan,
 een fo lewelewe kapyere ti yen ma lere nga ndanla, wi kala li yen mali
 mben.
- 6 Li yaa kasɔn nanɔanra konaa *kiribi kasɔn wo lepee pe na,
 tifelege nga ki ma weri, ka yaa gbɔn pe na;
 ko ki yen pe tasaga ye.
- 7 Ee, Yawe Yenjele li yen ma sin, kasinje ko ki yen mali ndanla;
 lesinmbele poro pe yaa kali yan gbɔgyi.

Yuuro 12

Mbe Yenjele li yenri lɔɔn saga

*1 Yurukɔɔ to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na ngɔni mangala
 kolɔtaanri woo gbɔɔn. Davidi Yenjele gbɔgyurugo.*

- 2 Yawe Yenjele, ki yaga ma we sho,
 katugu leele mbele pe maa fye Yenjele yege pɛ ko!
 Leele mbele pe yen tagawa ni pe yen na koo senwee piile pe sɔgɔwa.
- 3 Pe ni fuun nungba nungba pe maa yagbogolo finlele na pe yee kaan,
 pe maa yɔn tangawa senre yuun na yee fanla,
 paa pe nawa pi filige pe yee kan.
- 4 Yawe Yenjele, mbele fuun pe maa yɔn tangawa senre yuun na leele
 fanla, pe tongo ma pe wo wa;
 mbele fuun pe maa yee gbɔgɔwa senre yuun, pe tongo ma pe wo wa,
- 5 konaa mbele pe yen na yuun fo:
 «Wè yawa ta we yɔn senre to fannga na,
 wè senre jen,
 ambo wi mbe ya cɛn we go na?»
- 6 Een fo Yawe Yenjele li yo fo:
 «Ki kaa pye pe yen na fyɔnwɔ fenne pe jɔɔ,
 mbele pe yen yungbɔgɔɔ ni pe yen na jɛɛn,
 koni mi yaa yiri mbe pe sho, poro mbele pe yen na jɔɔ we.»
- 7 Yawe Yenjele li senre ti yen ma filige,
 ti yen paa warifuwe yen, nga pɛ yan fugufugu kasɔn ni maa pye
 *kpoyi fo ma saa ta yansaga kolɔshyen.
- 8 Mboro wo na, Yawe Yenjele, ta we go singi!

Maa we kɔrɔsi ki leelee cɛnle pe na fɔ sanga pyew!
 9 Lepeelee pe yɛn na yanri na mari lagapyew;
 jɔgɔwɔ pi yɛn na kee yɛgɛ sɛnwee piile pe sɔgɔwɔ.

Yuuro 13

We Fɔ ma yaa koro
 mbaa fege na na fɔ sa gbɔn
 wagati wiwiin?

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛle gbɔgɔyurugo.*

- 2 Yawe Yɛnɛle, ma yaa koro mbaa fege na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
 Ma yaa ma yɛɛ lara na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
- 3 Na jatere wi yaa pye mbe piri na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
 Na nawa pi yaa pye mbe tanga na na pilige pyew fɔ sa gbɔn wagati
 wiwiin?
 Na jugu wi yaa koro mbe fannga ta na na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
- 4 Yawe Yɛnɛle, na Yɛnɛle, na wele mala yɔn sogo!
 Fannga le na ni, nakoma mi yaa ku!
- 5 Na ko ka si pye, pa na juguye pe yaa yo pe ya na ni,
 pa na winfenne pe yaa la yɔgɔri na tolo li kala na.
- 6 Ɛɛn fɔ mi wo na, mɪlan jigi wi taga ma kagbaraga ki na,
 mi yɛn na yɔgɔri wa na nawa, naa mɔla sho we.
 Mi yaa la yurugo koo mbaa Yawe Yɛnɛle li sɔnni,
 katugu li kajɛnge pye na kan.

Yuuro 14

Lesinmbele poro naa pe Yɛnɛle
 laga dunruya ŋa wɔ jɔgɔ wi ni
 (Yuuro 53)

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛle gbɔgɔyurugo.*

- Tijinliwe fu fɔ wi maga yo wa wi nawa fɔ:
 «Yɛnɛle woro wa.»
 Pɛ pe yɛɛ jɔgɔ,
 pe yɛn na katijangara piin;
 kajɛnge pyefɔ kpɛ woro wa.
- 2 Ma Yawe Yɛnɛle li ta wa naayeri, lili yɛgɛ ki sogo na sɛnwee piile
 pe wele,

janngo mbege jen na kaa pye tijinliwe fɔ yen pe ni, ɲa wi yen na
Yenɲele li lagajaa.

³ Pe ni fuun pè punngo,
pe ni fuun pè pinle ma jɔgɔ;
kajenɲe pyefɔ kpɛ woro pe ni, ali nungba sant.

⁴ Yawe Yenɲele li yo fɔ:
«Naga yen ma, mbele fuun pe yen na kapere ti piin, pee kala jen wi
le?
Pe yen nala woolo pe nii, paa yeɣe ɲga na pe maa suro nii we;
paa sila yenri mi ɲa Yawe Yenɲele na yeri.»

⁵ Koongɔ fyere gbɔɔ yaa ka pe yigi fɔ paa seri,
katugu Yenɲele li ma pye wa lesinmbele poro sɔgɔwɔ na pe sari.
⁶ Yaa jaa mbe fyɔnwɔ fɔ wi kagala ɲgele wi kɔn mbe pye ke jɔgɔ;
ɛɛn fɔ, Yawe Yenɲele lo li yen wi larasaga yeri.

⁷ Ambɔ wi yaa yiri wa *Siyɔn ca mbe pan mbe *Izirayeli woolo pe
shɔ, na lo ma?
Na Yawe Yenɲele liga kali woolo pe cɛnlɔmɔ pi kanɲga,
poro mbele Zhakɔbu setirige piile pe yaa la yɔgɔri,
poro Izirayeli woolo pe yaa yin nayinmɛ ni.

Yuuro 15

**ɲga Yenɲele li yen na jaa
mbele pè taga li na pe yeri**

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo.*

Yawe Yenɲele, ambɔ wi yaa ka sa cɛn wa ma *sherigo gbɔgɔ ki ni?
Ambɔ wi yaa ka sa cɛn wa ma yanwiga *kpoyi ki na mbɔɔn gbɔgɔ?
² Ko fɔ wo wi yen lere ɲa wi tangala li yen jeregisaga fu,
a wila kasingɲe piin,
na kaseleɣe yuun wi nawa pi ni fuun pi ni.
³ Wila lere mɛpeɣe yeri wa wi yɔn,
wila tiɣeɣe pye wi lewee yenle na,
wila sila wi cɛnyɛɛnle pe tegele.
⁴ Mbele pè je Yenɲele li na, pe yen maa mben;
ɛɛn fɔ mbele pe maa fye Yawe Yenɲele li yeɣe, wi maa pe gbogo.

^t 14.1-3: Orɔmu 3.10-12

Wi ka wugu mbe yo wi yaa kala na pye, wi mali pye, ali na li ka pye mbe ngban o.

- ⁵ Wi ka lere jin penjara ni, wila la tɔnli jaa ti go na;
wila yenle mbe yarikanga sho mbe lere na wi yen jeregisaga fu wa le kee.

Lere na kaa tanri ma, wi se to fyew.

Yuuro 16

Lesinge wi yaa tasaga nga ta
Yenyele li yeri

¹ *Davidi yurugo.*

Yenyele, ki yaga maa na go singi, katugu pa milan yee karafa ma na.

- ² Migi yo Yawe Yenyele li kan fo: «Mboro ma yen ***na fo** we.
Pa na ferewe pi yen na taa mboro nungba yeri.»

- ³ Mbele pe yen Yenyele li leele kpoyi laga tara ti ni,
poro wo na, pe yen legboɔɔ mbele pe kala li yen mala ndanla fo jenge.

- ⁴ Mbele pe yen na fee yarisunndo ta yee pungo na nari gbogo,
poro yen na ka tari pe jɔɔɔ ki na na kee yee.
Mi se ka ***saraga** yaayoro wo mberi kasanwa pi wo ti kan,
mi se ka ti ti mege mbe yiri wa na yon.

- ⁵ Yawe Yenyele, mboro ma yen na kala li ni fuun, ma pye na tasaga ye,
na goto kala li yen mboro kee.

- ⁶ Na tasaga ki yen ma yon jenge,
nga ki kan na yeri kɔɔɔ, ki yen ma yon fo jenge.

- ⁷ Mi yen na Yawe Yenyele li sonni, lo na li maa na yeregi;
ali yembine, na nawa jatere wi mala yeri.

- ⁸ Na yee yen Yawe Yenyele li na na yee sɔɔɔ sanga pyew,
ki kaa pye li yen na kalige kee ki na, mi se wo mbe to^u.

- ⁹ Ki kala na, na nawa pi yinggi na na, a mila yɔɔɔri wa na nawa,
mi yen yeyingge na pɔw.

^u 16.8: Kapye 2.25-28

- ¹⁰ Katugu ma sanla yinne li yaga ***kuulo tara** ti kan,
ma se yenle ki na ma woo ***kpoyi wi fongɔ**”.
- ¹¹ Ma yaa ka yinwege konɔ li naga na na;
mi yen ma yin nayinme gbɔɔ ni wa ma yege sɔgɔwɔ,
ferewe mbakɔɔ maa taa wa ma tanla”!

Yuuro 17

Lesinge ɲa wi Yenɲele li yeri
luu sho wi juguye pe kee

¹ *Davidi wi Yenɲele yenrewe.*

- Yawe Yenɲele, na yenrewe sinmbe pi logo!
Nunɲbolo jan gbelege ɲga mila gbele nɔɔ yenri ki yeri!
Nunɲbolo jan yenrewe mba mila yenri nawa jembe ni maa logo!
- ² Kiti kon na na, mala tanga ki yo!
Ki yaga ma ɲga ki yen ma sin ki yan!
- ³ Ma mala nawa pi cancan,
mala wa ma wele yembine.
Màla wa ma wele, een fɔ mee jeregisaga kpe yan na na.
Na jatere wo naa na yon senre ti ni, ti yen nunɲba.
- ⁴ Na mi ka senweele pe kapyere ti wele,
ma senre ti mala kan mi mala yee yigi lewelimbele pe kongolo ke ni.
- ⁵ Mì yeresaga ta wa ma konɔ li ni,
mii ke mbe wɔ wa li ni.
- ⁶ E, Yenɲele, mi yen nɔɔ yinri, katugu ma mala yon sogo;
nunɲbolo jan na yeri mala senre ti logo!
- ⁷ Ma kagbaraga kafɔnnɔ wogo ki naga na na!
Mbele pe ma pe yee karafa ma na,
mboro ma ma pe sho pe juguye pe kee.
- ⁸ Tanla go singi, paa yege ɲga na lere maa wi yenmbyɔ wi go singi!
Na lara wa ma kanwira ti nɔgɔ,
- ⁹ mala sho lepee mbele pe yen nala jɔlɔ pe yeri,
konaa na juguye tipeele mbele pè yiri mala maga pe yeri!
- ¹⁰ Paa lere yinriwe ta fyew,

▼ 16.10: Kapye 13.35 ✱ 16.8-11: Kapye 2.25-28

- yee gbogwo senre to pe maa yuun wa pe yon.
 11 Pe yen nala tuuro tonri, pe yere wa mala maga makɔ;
 pe yen na peele naga jaa mbanla jan.
 12 Pe yen paa jara yen, na wila jaa mbe kara ka,
 paa cenge yen, nga ki lara na singi.
- 13 Yiri Yawe Yengele,
 ma to na juguye pe na, ma pe go sogo;
 mala sho lepeele pe yeri ma tokobi wi ni!
 14 Yawe Yengele, na sho ki leele mbele pe yeri ma yawa pi ni,
 mala sho ki fonmo woolo pe yeri!
 Ki dunruya yinwege nga ko mbe pye pe tasaga ye!
 Pe kan pe ka ngbanga ngbanga, pe tin nga ma tege pe kan ki ni,
 pe piile pe ka pe tin pe sannga yaga pe pishyenwoolo pe kan!
- 15 Mi wo na, naa mi yen ma sin ki kala na, mi yaa koon yan gbogoyi.
 Na mi ka ka yen mbe yiri, mbaa ma wele, ko yaa na bo.

Yuuro 18

Wunlunaga wa cew tangolo,
 wi nee Yengele li shari
 (2 Sami 22.1-51)

- ¹ *Yurukolo to wi sewe yurugo. Yawe Yengele li tunmbyee Davidi wi yurugo. Davidi wila ki yurugo nga ki ko ma Yawe Yengele li son sanga na ni laa wi sho wi juguye pe ni fuun pe kee konaa sawuli wi kee.*
- 2 Wila yo fo:
 Yawe Yengele, mboro na ma yen na fannga ye,
 ma yen mala ndanla.
- 3 Yawe Yengele li yen paa na walaga yen, naa na malaga sigeca konaa na go shofɔ;
 na Yengele li yen paa na walaga nga ki yen na larasaga,
 li yen paa na ***tuguron sigeyaraga** yen nala go singi konaa fannga gbogo nga ki yen nala shoo,
 li yen na malaga sigembogo mala maga.
- 4 Mi yen na jorogi na yuun fo: Sonmo yen Yawe Yengele li woo!
 Mili yeri lilan saga,
 a lilan sho na juguye pe kee.
- 5 Kunwo pila gbɔn na na, mala sere pi mana li ni,

- na fyere waa na na paa lafogo nga ki maa jɔgɔwɔ piin ki yen.
- 6 ***Kuulo tara** ti mangala kaa migili na ni mako,
a kunwɔ pi mere tilan yigi.
- 7 Mala ta wa na jɔlɔgɔ ki ni, mɪla gbele ma Yawe Yenɲele li yeri,
na Yenɲele mɪla li yeri lilan saga.
Mali ta wa li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni, làa na magala li logo,
li nunɣbolo la pye na gbelele ki na.
- 8 Kona, a tara tì si tigile, ma yegeyege,
yanwira ti yen ma cɛn yaara nda na, tila yegeyege;
tila tigile, katugu Yenɲele li nawa pɪla nɣban.
- 9 Wirige la pye na yinrigi wa li numawegele ke ni na kee wa naayeri,
kasɔn la pye na yinrigi wa li yɔn na sori,
a kasɔn nanganra na janri na yinrigi wa ki ni.
- 10 Làa naayeri wi tirige tɔɔn, mɛɛ tigi ma pan,
kambaaga wɔgɔ kà la pye wa li tɔɔɔ ti nɔgɔ.
- 11 Làa pye ma lugu ***sherubenye** wa na, ma yiri sire na,
làa pan tifeleɣe ki na.
- 12 Làa wɔwɔ pi tege mali yee fo, ma lara wa ki yinme pi ni,
làa pye ma tɔn kambaaga wɔgɔ ni, nga kɪla pye ma yin tɔnmɔ legere
ni.
- 13 Yanwa mba pɪla pye li yege,
kambaara, naa sinndeere tisaga konaa kasɔn nanganra la pye na
yinrigi wa pi ni.
- 14 Yawe Yenɲele li gbanla nɣbanga wa naayeri,
Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na lili magala li yirige ma gbanla;
a sinndeere tisaga naa kasɔn nanganra tigi.
- 15 Làa wangala wɔn, a na juguye pè gbɔn ma jaraga,
ma yenɲele yengeleme pye, a pè fe ma jaraga.
- 16 Ee, Yawe Yenɲele, naa mòò juguye pe figiri,
naa mòò nanɣbanwa tifeleɣe ki wɔn, a pè kɔgɔje wi nɔgɔna tara ti
yan,
a dunruya wi nɔgɔna cɛnyaara tì yiri funwa na.
- 17 Yenɲele làa koro wa naayeri mali kee ki sanga mala yigi,
mala tile mala wɔ wa tɔnɣbɔɔ pi ni.
- 18 Làa na shɔ na mbenfo ɲa wi yen fanɲga ni wi kee,
mala shɔ na panrafenne pe kee, poro mbele pè nɣban ma we na na
we.
- 19 Na jɔlɔgɔ pilige ki ni, pàa pan ma to na na;

een fɔ Yawe Yenɲele lo làa pye na kɛɛ kansaga ye.

20 Làa na yirige wa jorowo laga ki ni, ma wogosaga kan na yeri;
làa na sho, katugu na kala li yen mali ndanla.

21 Yawe Yenɲele lilan yigi ma yala mi yen ma sin yege nga na ko ni;
lilan sara ma yala na keyen yi yen *fyɔngɔ fu yege nga na ki ni;

22 katugu mɪ Yawe Yenɲele li kongolo ke yigi jɛnge na tanri ke na;
mi fa nambewe pye mbe laga na Yenɲele li na.

23 Li kondɛgɛngɛle ke ni fuun ke yen na yege sɔgɔwɔ, a mila tanri ke na,
mi fa kɛ mbe laga li ɲgasegele ke na.

24 Mi yen jeregisaga fu li yege sɔgɔwɔ,
mɪlan yɛɛ yingiwɛ jɛn, jaŋgo mi ka ka kapege pye.

25 Kɪ pye ma, Yawe Yenɲele lilan sara ma yala mi yen ma sin yege nga
na ki ni,
konaa mi yen fyɔngɔ fu yege nga na li yege sɔgɔwɔ ki ni.

26 Yawe Yenɲele, lere ɲa ka pye sinɲe ma ni, ma ma pye sinɲe wi ni;
lere ɲa ka pye jeregisaga fu ma ni, ma mɔɔ yɛɛ naga jeregisaga fu wi na.

27 Lere ɲa ka pye fyɔngɔ fu, ma mɔɔ yɛɛ naga fyɔngɔ fu wi na;
een fɔ ma ma lembasinɲe wi sara mbe yala wi mbasinmɛ pi ni.

28 Leele mbele pe yen fyɔnwɔ ni, ma ma pe sho;
een fɔ, mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, ma ma pe tirige.

29 Ee, mboro ma yen na yanwa mba pi yen na yinrigi;
Yawe Yenɲele, na Yenɲele, ma mɔɔ yanwa pi yirige, ma wɔwɔ mba pi
yen na ni pi kɔ.

30 Mboro fanɲga na, mi ma fyɛɛle ma saa to malingbɔɔnɔ ɲgbelege na;
na Yenɲele li fanɲga na, mi ma ya ma malaga sigembogo kaanla.

31 Yenɲele li kongolo ke yen ma yɔn fili,
Yawe Yenɲele li sɛnrɛ ti yen kaselege.
Mbele fuun pe ma pe yɛɛ karafa li na, li maa pe go singi paa tugurɔn
sigeyaraga yen.

32 Ambɔ wi yen Yenɲele lo, na Yawe Yenɲele lo ma?
Ambɔ wi yen paa walaga yen na we go singi, na we Yenɲele lo ma?

33 Yenɲele lo li maa fanɲga nii na ni;
lo li maa na yege sinni wa kozinne li ni.

34 Lɪ ti, a mɪ fɛnge jɛn paa lufaa yen;
li mala lurugo mala sho wa tinndiye mbele pe yagara pe go na^x.

^x 18.34: Aba 3.19

- 35 Li maa na nari malaga gbongo ki ni,
fɔ na kɛɛ ki ma ya na tuguyɛnre sandiga ki waa.
- 36 Ma tugurɔn sigeyaraga nga ki ma lere sho, mɔga kan na yeri;
ma fannga kɛɛ ki mala tɔgo.
Ma kajɛnge nga mɔ pye na kan, kɪ gbɔgɔwɔ kan na yeri.
- 37 Ma fannga ki na, mi maa fee fyeleɛge na,
na yɔngɔɔ ke se wa mbe la fyew.
- 38 Mi mala juguye pe purɔ mbe sa pe yigi;
mila sɔngɔɔ mbe pan, na mi fa pe tɔngo mbe pe kɔ.
- 39 Mi ma pe tɔngo, paa ya mbe yiri naa;
pe ma toori na jegele sɔgɔwɔ.
- 40 Ma ma fannga le na ni malaga gbongo ki na,
ma mala winfenne pe kunnu na nɔgo.
- 41 Ma ma ti na juguye pe maa fee na yeɛɛ,
mi yaa na panrafenne pe tɔngo.
- 42 Pe maa gbele na sagawa jaa, ɛɛn fɔ sagafɔ na yiri pe na;
pe ma gbele ma Yawe Yɛnɛle li yeri li pe saga, ɛɛn fɔ laa pe yɔn
sogo.
- 43 Mi ma pe tire paa taambugɔ yɛn, nga tifeleɛge ki maga le ma kari ki
ni;
mi ma pe pe ma pe wɔ wa paa konɔ fɛnreɛge yɛn.
- 44 Mɔla sho tara woolo mbele pɛ yiri ma je pe kɛɛ,
mala teɛge cɛngele ke go na;
leele mbele mi sila jɛn, poro yɛn na tunngo piin na kan.
- 45 Mi ka ya para mbe sɛnre nda yo, pe mari le.
Tara ta yeɛge woolo ma pan ma go sogo na kan.
- 46 Tara ta yeɛge woolo kɛɛ kansaga na koo pe yeri na kee,
pe yɛn na seri na yinrigi wa pe malaga sigeca ki ni, fyere ti kala
na.
- 47 Yawe Yɛnɛle li yɛn yinwege wolo.
Lo na li yɛn paa na walaga yɛn nala go singi, sɔnmɔ yɛn li woo!
Lo na li yɛn nala shoo, gbɔgɔwɔ yɛn li woo!
- 48 Lo li yɛn Yɛnɛle na li maa na kayɛnga ki woo na juguye pe ni,
lo li maa cɛngele ke go sogo na kan.
- 49 Lo li mala sho na juguye pe kɛɛ;
ee, Yɛnɛle, mɔla yirige na winfenne pe go na,
mɔla sho lewelimbele pe kɛɛ.
- 50 Ki kala na, Yawe Yɛnɛle, mi yaa kaa ma gbogo cɛngele ke sɔgɔwɔ;

mi yaa kaa yuuro koo mbaa ma mege ki sɔnniʔ.

⁵¹ Yenŋele li maa kagbɔɔɔɔ piin na wunlunaŋa ŋa li wɔ wi sari.

Ŋa li ***sinme kpoi** wo wi na maa tege wunluwɔ pi na, li maa kagbaraga piin wi kan;

li maa ko piin mi Davidi na kan, konaa na setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɔ na pe kan, fɔ sanga pyew.

Yuuro 19

Yenŋele li gbɔɔwɔ pi ma yan
wa yaara nda li da ti ni
konaa wa li lasiri senre ti ni

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenŋele gbɔɔyurugo.*

² Naayeri wi ni fuun wi maa Yenŋele li gbɔɔwɔ pi nari,
naayeri wi fowaga ki maa Yenŋele li kee tunngo ki nari.

³ Pilige ka ma ki ye wogo yari pilige ka yege kan,
yembine la ma li ye wogo yege yo yembine la yege kan.

⁴ Ki woro na piin senyoro ni, nakoma senre ni,
magala si ma li ma logo.

⁵ Konaa ki ni fuun, ŋga ti yen na yuun,
ki yen na gbɔɔn fɔ wa dunrɔya wi kɔsara ti na.

Yenŋele li ***paraga go** ka kan wa naayeri yɔnɔ ki kanʔ.

⁶ Pinliwe ni, yɔnɔ ki ma yiri na paan wa paa japɔɔ yen, ŋa wɔ yiri wa
wi wɔnlogo ki ni;

ki ma ki kɔnɔ li le na kee yɔɔɔrimɔ ni paa malingbɔɔn kotogofɔ yen.

⁷ Ki ma yiri tara ti go ŋga na,
mbe toro sa to wa ti go ŋga na;
yaraga ko ka na sho ki tufunwɔ pi yeri.

⁸ Yawe Yenŋele li ***lasiri** wi yen ma yɔn fili, wi maa yinwege kaan.
Yawe Yenŋele li kondegeŋgele ke yen kaselege,
ke maa tijinliwe kaan kambajenŋe wi yeri.

⁹ Yawe Yenŋele li kategeŋgele ke yen ma sin, ke maa yɔɔɔrimɔ kaan
senwee wi yeri.

Yawe Yenŋele li ŋgasegele ke yen ma filige,
ke ma senwee wi yenŋele ke yenge.

¹⁰ Mbaa fye Yawe Yenŋele li yege ki yen ma yɔn, ki wogo ki yaa koro
wa fɔ sanga pyew.

- Yawe Yenŋele li kakɔ̀ndegengɛle ke yen kaselege, ke ni fuun ke yen ma sin.
- 11 Ke yen ma yɔ̀n ma wɛ tɛ na, ma wɛ yɛrɛ tɛ piiri legere na.
Ke yen ma tanla ma wɛ sɛnrɛge na, ma wɛ yɛrɛ sɛnrɛge tunwɔ mba pi ma pye wa fanvan fiile pe ni ki na.
- 12 Mi ŋa ma tunmbyee, mi maa yɛrɛwɛ taa wa ke ni fun;
lere ŋa ka ke yigi mbaa tanri ke na, wi ma tɔ̀nli ta wa ke ni.
- 13 Lere wiwiin wi yen wa ŋa wi maa pɔ̀ngosara ti jen mberi kɔ̀?
Pɔ̀nguro nda m̀i pye kambajenme na, mari kala yaga na na!
- 14 Mi ŋa ma tunmbyee, ki yaga mala shɔ mbele pe maa pe yɛ gbogo pe kɛɛ;
maga ka ti pe cɛn na go na!
Pa kona mi yaa pye sinŋe konaa jɛrɛgisaga fu kapegbɔ̀gɔ pyewe kanŋɔ̀lɔ.
- 15 Ki yaga ma yenle na yɔ̀n sɛnrɛ to naa na nawa jatere wi na,
Yawe Yenŋele, mboro ŋa ma yen paa na walaga yen konaa na go shɔfɔ!

Yuuro 20

Yenŋele yenrewe
wunlunaŋa wi kan
jaŋgo wi cew ta wa malaga ki ni

- ¹ *Yurukɔ̀lɔ to wi sewɛ yurugo. Davidi Yenŋele gbɔ̀gɔyurugo.*
- 2 Yawe Yenŋele lɔ̀n yɔ̀n sogo wunlunaŋa, ma nandangawa pilige ki na!
Zhakɔbu Yenŋele^a lo jate laa ma go singi!
- 3 Mbeli ta wa li censaga ***kpoyi** ki ni, li pan lɔ̀n saga!
Li pan lɔ̀n tɔ̀gɔ, mbeli ta wa ***Siyɔ̀n** yanwira ti na we!
- 4 Li jatere wi koro ma yarikanra ti ni fuun ti na,
li yenle ma ***saraga sogoworo** ti na! *Wɔ̀nmatigiwen laga.*
- 5 Ŋga maa jaa wa ma kotogo na, ligi kan ma yeri!
Kagala ŋgele fuun m̀a kɔ̀n ma tege mbe pye, li ke yɔ̀n ma kan!
- 6 Kona we yaa yɔ̀gɔri ma cew tawa pi wogo na,

^a 20.2: *Zhakɔbu Yenŋele*: Ko kɔ̀rɔ wo yen fɔ Izirayeli woolo pe Yenŋele le.

we yaa we dirapo wi yirige wa naayeri mbe we Yenŋele li mege ki gbɔgɔ.
Ŋga fuun maa yenri Yawe Yenŋele li yeri, ligi pye ma kan!

7 Migi jen koni ma yo lere ŋa Yawe Yenŋele li ***sinme kpoi** wo wi na
maa wɔ, li maa sho;
mbeli ta wa li censaga kpoi ki ni wa yenŋele na, li ma wi yenrewe
pi logo,
li yaa wi sho li yawa gbɔɔ pi fanŋga na.

8 Pele ma pe jigi wi taga pe malaga gbɔnwotoroye poro na,
pele ma pe jigi wi taga pe malaga gbɔnshɔnye poro na;
ɛɛn fɔ woro wo na, wɛ we jigi wi taga Yawe Yenŋele, we Yenŋele li
mege ko na.

9 Poro wo na, pe yen na gbali na woo na tuun;
ɛɛn fɔ woro wo na, we yen yeresaga ma koro ma yere kpanw.

10 Yawe Yenŋele, cew kan wunlunaŋa wi yeri!
Na waga wi yeri wi we saga sanga ŋa ni, wi we yɔn sogo!

Yuuro 21

Wunlunaŋa wi jigi wi yen Yenŋele lo na

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenŋele gbɔgɔyurugo.*

2 Yawe Yenŋele, wunlunaŋa wi yen na yɔgɔri ma fanŋga ko kala na.
Naa maa sho ki kala na, wi yen ma yin nayinme ni.

3 Ŋga wila pye na jaa wa wi nawa, mɔga kan wi yeri,
ŋga wila pye na yenri ma yeri, ma sila je ki na. *Wɔnmatigiwen laga.*

4 Maa pan wi kɔrɔgɔ mbe duwaw jenŋe legere tirige wi na;
mà tɛ piiri wunluwo njala kan wi kan.

5 Wila ma yenri yinwege ki ni, a mɔga kan wi yeri,
mà yinwetɔnɔgɔ kan wi yeri sanga pyew fɔ tetete.

6 Naa maa sho ki kala na, wi gbɔgɔwo gbembe ta;
maa fere gbɔgɔwo naa tiyɔnwo pi ni.

7 Maa pye duwaw pyɔ fɔ sanga pyew;
mà nayinme kan wi yeri ma yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwo.

8 Ee, wunlunaŋa wuu jigi wi taga Yawe Yenŋele li na;
Yenŋele na yaara ti ni fuun ti go na li kagbaraga ki kala na, yaraga
ko ka se wunlunaŋa wi ta.

- 9 E, wunlunana, ma yaa koon juguye pe ni fuun pe yigi ma kee ki ni;
ma fannga kee ki yaa koon panrafenne pe yigi.
- 10 Na maga koon yee naga, ma yaa ka pe sogo kason ni paa yira kason
yen.
- Wa Yawe Yengele li nangbanwa gbaw pi ni, li yaa ka pe jowo,
kason ki yaa ka pe sogo mbe pe ko.
- 11 Ma yaa ka pe setirige piile pe ko mbe pe wo laga tara ti ni,
ma yaa ka pe cenle li ko mbeli wo senwee piile pe sogowo.
- 12 Na paga tipege jate ma ni,
na paga yon le ma na,
pe se ya yaraga ko ka kpe pye ma na,
- 13 katugu ma yaa ka pe won ma wangala ke ni,
pe yaa ka fe ma yee.
- 14 Yawe Yengele, yiri maw fannga ki naga!
Woro wo na, we yaa kaa yuuro koo mbaa ma sonni ma yawa pi kala
na.

Yuuro 22

Na Yengele, yingi na,
a ma si je na na?

- ¹ *Yurukawo to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo nga kolomo na, pe
maa ki yinri: «Pinliwe yon safuwe». Davidi Yengele gbogoyurugo.*
- 2 Na Yengele, na Yengele, yingi na, a ma si je na na?
Yingi na, a ma soon yee laga lali na ni?
Ma yen nala yungbaworo gbelege ki nuru, ma si woro nala shoo^b.
- 3 Na Yengele, yonlo na mi ma gbele mbawon yeri mala saga,
een fo maa na yon sogo;
yembine fun, mila wogosaga ta.
- 4 Ma si yala mboro na ma yen Yengele ***kpoyi**, ma yen ma cen wa ma
wunluwo jongo ki na;
a ***Izirayeli** woolo paa ma sonni yuuro ni suyi.
- 5 We teleye pa paa pe jigi wi taga mboro na;
paa pe jigi wi taga ma na, a ma pe sho.
- 6 Paa gbele maw yeri ma pe saga, a ma pe sho;
paa pe jigi wi taga ma na, pe sila fere sho.

^b 22.2: Mati 27.46; Maki 15.34

- 7 Mi wo na, mi yen paa fyenge yen,
mi si senwee wo wa bɔ naa yere.
Leele paa na tegele,
tara woolo paa na tifaga.
- 8 Mbele fuun paa na yaan, pe yen na tege na na;
pe maa ki yɔgɔri na na, na go yangara na na^c.
- 9 Pe maa yuun fɔ: «Wùu jigi wi taga Yawe Yenɲele li na,
ɛɛn, luu sho ye!
Wi yen ma Yawe Yenɲele li ndanla,
ɛɛn luu sho ye wege yan^d!»
- 10 Ee, Yawe Yenɲele, mboro mala yirige wa na nɔ wi lara,
màa jigi kan na yeri mala ta na nɔ wɪlan le wa wi kotogo ki na.
- 11 Maga le pànlà se, a pè silan karafa ma na;
mala ta wa na nɔ wi lara, màa pye na Yenɲele.
- 12 Jɔlɔgɔ ki kaa yɔngɔ na ni sanga ŋa ni, maga kɔɔn yee laga lali na ni,
sagafo wa yee woro na na naa!
- 13 Na winfenne pe yen mala maga paa napene legembele yen,
pè perege kɔn mala maga paa Bazan tara napene ŋgbaanla pe yen.
- 14 Pe yen paa jaraye yen, mbele pe yen na kuunru,
mbele pè pe yɔnrɔ ti yenge mbe nɔɔri mbe kɔɔnɔ.
- 15 Na fanŋga ki yen na koo na kee paa yee ŋga na tɔnmɔ ma kaa na
fuun,
mi se ya yere na tɔɔrɔ ti na.
Kotogo ŋga ki yen na ni, ki yen paa senringuro yen na yanni wa na
lara.
- 16 Na fanŋga ki kɔ na ni mala waga paa fɛnrege yen,
na ŋgayinne lì mara wa na yon ki naayeri.
Mà ti kunwɔ pi wirige ki yen na tɔnni na na.
- 17 Kapege pyefenne ŋgbelege na maga mala fili,
ki pyɔɔnɔ wele, pee yirisaga yaga na kan;
pànlà keyen yo naa na tɔɔrɔ ti pɔ^e.
- 18 Mì cɔgɔ fɔ na kajeere tì yiri funwa na, mbe ya mberi jiri.
Na winfenne pè pe yengele ke kan na na nala wele.

^c 22.8: Mati 27.39; Maki 15.29; Luki 23.35 ^d 22.9: Mati 27.43 ^e 22.17: Ŋga kɪ yo fɔ:
Pànlà keyen yo naa na tɔɔrɔ ti pɔ, wa Yenɲele senre sewe lee ŋa wi yen Girekiye senre ni wi
ni, ki yen ma yonlogɔ ma yo fɔ: *Pànlà keyen yo naa na tɔɔrɔ ti furugu*.

19 Pànla yaripɔɔ ti yɛɛ pe yɛɛ na,
pè petɛ gbɔn na derigbɔɔ ki wogo naʼ.

20 Mboro wo na, Yawe Yɛnɛɛ, maga ka lali na ni!
Mboro ɲa ma yɛn na fanɲa ye, fyɛɛ ma pan mala saga!

21 Na sho tokobi kunwɔ pi kɛɛ!
Na sho ki pyɔɔnɔ tipee pe ɲgangala ke kɛɛ!

22 Na sho jaraye pe yɔn nɔɲɔ ki kɛɛ,
mala sho yannɔ wi yɛnɛɛ ke kɛɛ!

Ee, màla yɔn sogo.

23 Mi yaa kaa ma sɛnrɛ yuun na sɛfɛnnɛ pe kan,
mi yaa kaa ma sɔnni wa janwa wi sɔɔwɔʼ.

24 Yoro mbele ye maa fye Yawe Yɛnɛɛ li yɛɛ, yaa li sɔnni!
Yoro Zhakɔbu setirige piile ye ni fuun yaa li gbogo!

Yoro Izirayeli woolo, yaa seri fyɛɛ ti na li yɛɛ sɔɔwɔ!

25 Katugu ɲa wi yɛn na jɔɔ, li soo tifaga, li se je wi na jɔɔɔ sanga ni.
Lii pɔɲɔ wa wi yeri;
ɛɛn fɔ, na wi ka gbɛle mbeli yeri luu saga sanga ɲa ni, li ma logo wi
yeri.

26 Yawe Yɛnɛɛ, ma fanɲa na, mi yaa lɔɔn sɔnni wa janwa gbɔɔ li
sɔɔwɔ;

*yɔn fɔɔɔ ɲɛɛlɛ mɔ kɔn ma yeri, mi yaa ka ke tɔn mbe ke yɔn fili
mbele pe maa fye ma yɛɛ pe yɛɛ sɔɔwɔ.

27 Fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yaa kaa kaa mbaa tinni.
Mbele pe yɛn na Yawe Yɛnɛɛ li lagajaa, paa li sɔnni!
Yɛnɛɛ sa ti pe yinwɛtɔnɔɔ ta!

28 Mbele fuun pe yɛn wa tara ti kɔsaga kɛɛ ki na, pe yaa ka nawa to
Yawe Yɛnɛɛ li na, mbe sɔɲɔɔ mbe pan li kɔɲɔɔ;
cɛɲɛɛ ke seye woolo pe ni fuun pe yaa kaa fɔli mbaa pe yɛɛ ti jiile
wa tara li yɛɛ sɔɔwɔ.

29 Katugu wunluwɔ pi yɛn Yawe Yɛnɛɛ lo woo,
li yɛn ma cɛn cɛɲɛɛ ke go na.

30 Fanɲa fɛnnɛ mbele fuun laga tara na, paa nii paa fɔli li yɛɛ sɔɔwɔ
fun, paa li gbogo!

Mbele fuun pe yɛn kufɛnnɛ mbe sɔɲɔɔ wa taambuɔ ki ni, pe yaa
kanɲguuro kan li yɛɛ sɔɔwɔ,
poro mbele pe se ya koro yinwege na we.

^f 22.19: Mati 27.35; Maki 15.24; Luki 23.34; Zhan 19.24 § 22.23: Ebu 2.12

- ³¹ Pe setirige piile pe yaa kaa tunngo piin Yawe Yenŋele li kan,
pe yaa kaa li senre yuun mbele pe yaa ka yiri poro pungo na pe
kan.
- ³² Pe yaa kaa li kasingge wogo ki yuun mbele pe yaa ka se pungo na pe
kan,
mbaa ŋga lì pye mali woolo pe sho ki yari.

Yuuro 23

**Yenŋele li yen na go sigefo
paa yaayoro kɔnrifo yen**

¹ *Davidi Yenŋele gbɔgyurugo.*

- Yawe Yenŋele li yen na kɔnrifo,
mi se yaraga ko ka kpe la.
- ² Li ma ti mi ma sinle na wogo yantipirige laga na,
li ma kari na ni tɔnmɔ yɔn na, mba pi yen yinmbe pɔw^h.
- ³ Li maa fanŋga fɔnŋgo kaan na yeri;
li maa na yege sinni wa kozinne li ni li mege gbɔgɔwɔ pi kala
na.
- ⁴ Ali na mi kaa tanri la toro wa kunwɔ pi gbunlundɛge ki diwi wi
ni,
mi se ka fye yaraga ko ka kpe na,
katugu ma yen na ni.
Ma maa na yege sinni ma yaayoro kɔnrikanŋgala li ni,
na kotogo nii na ni ma gbɔtangala li ni.
- ⁵ Ma ma yaakara tiyɔnrɔ tege na yege sɔgɔwɔ na winfenne pe yege
na;
ma mala yigi tiyɔngɔ, ma sinme nuwɔ taan wo na go ki naⁱ
Ma mala wojenne li yin fɔ li maa wuun.
- ⁶ Ee, ma kajɛŋge naa ma kagbaraga pyege
ki yaa pye na ni na yinwege piliye yi ni fuun yi ni;
mi yaa kaa songɔwɔ mbaa paan wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔgɔ** ki
ni
na yinwege sanga wi ni fuun wi ni.

^h 23.2: Naga 7.17 ⁱ 23.5: Kila pye, Zhufuye pe ka lere yeri liwen gbɔɔ na, pe ma sinme
nuwɔ taan wo wi go ki na maa gbɔgɔ (2 Sami 12.20; Dani 10.3).

Yuuro 24

Yenɛɛle li yaa ye
wa li sherigo gbɔɔ ki ni

¹ *Davidi Yenɛɛle gbɔɔɔyurugo.*

Tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun ti yen Yawe Yenɛɛle lo
woro;

dunruya wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti yen lo woro^j.

² Lo li tara ti tenge wa kɔɔɔjeye pe na,
ma ti a ti yere jenge wa gbaanla pe na.

³ Ambɔ wi mbe ya lugu wa Yawe Yenɛɛle li yanwiga ki na?
Ambɔ wi yaa ka sa yere wa li censaga ^{*}**kpoyi** ki ni?

⁴ Wo wi yen lere ɲa wi yen jeregisaga fu, a wi nawa pì filige
wi na^k,
wi suu yɛ kan yagbogowo pi yeri,
wila wugu yagbolo na.

⁵ Ko lerefɔ wo yaa duwaw ta Yawe Yenɛɛle li yeri,
wi shɔfɔ Yenɛɛle li yaa laa jate lesinɲɛ.

⁶ Ko woolo poro pe yen na Yenɛɛle li lagajaa jenge;
poro pe maa Zhakɔbu wi Yenɛɛle li lagajaa. *Wɔnmatigiwen
laga.*

⁷ Yoro yeyɔnrɔ kɔɔrɔ, ye yengele!
Yeyɔnrɔ kɔɔrɔ nda wa maga le wa fafafa, ye yengele tiyɔngɔ,
jango wunlunana ɲa wi yen gbɔɔɔwɔ fɔ wi ye!

⁸ Ambɔ wi yen ki wunlunana ɲa wi yen gbɔɔɔwɔ fɔ wo?
Wo wi yen Yawe Yenɛɛle na fanɲga fɔ naa yafɔ,
Yawe Yenɛɛle na li yen yafɔ wa malaga ki ni.

⁹ Yoro yeyɔnrɔ kɔɔrɔ, ye yengele!
Yoro yeyɔnrɔ kɔɔrɔ nda wa maga le wa fafafa, ye yengele
tiyɔngɔ,
jango wunlunana ɲa wi yen gbɔɔɔwɔ fɔ wi ye!

¹⁰ Ambɔ wi yen ki wunlunana ɲa wi yen gbɔɔɔwɔ fɔ wo?
Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ loli.
Lo li yen wunlunana ɲa wi yen gbɔɔɔwɔ fɔ we. *Wɔnmatigiwen
laga.*

Yuuro 25

Yenɲele, konɔ na maa jaa mbe le,
li naga na na

¹ *Davidi Yenɲele gbɔɔɔyurugo.*

Yawe Yenɲele, mi yen na wele mboro yeri¹.

² Na Yenɲele, milan jigi wi taga mboro na,
maga ka ti mbe fere sho,
maga ka ti na juguye paa yɔɔɔri na na!

³ Mbele pè pe jigi wi taga ma na, wo wa se fere sho;
ɛɛn fɔ, mbele pè yiri ma je ma na go fu, poro yaa ka fere sho.

⁴ Yawe Yenɲele, ma konɔgolo ke naga na na,
mala kara ma kondɛɛɲele ke ni!

⁵ Tanla yege sinni wa ma kaselege konɔ li ni, maa na nari;
katugu mboro ma yen na shoɔ Yenɲele le.
Na jigi wi yen mboro na pilige pyew.

⁶ Yawe Yenɲele, jatere pye ma yinriwe tawa naa ma kagbaraga ki na,
katugu maga le wa, ti yen kɔsaga fu.

⁷ Maga kaa jatere piin na leɔnɔ sanga kajɔɔɔɔ to naa na kapere ti
na!
Ma kagbaraga ki kala na, ta nawa tuun na na Yawe Yenɲele, mboro
ɲa ma yen ma yɔn!

⁸ Yawe Yenɲele li yen ma yɔn, ma pye sinne;
ko kala na li ma konɔ na li daga mbe le li naga kapere pyefenne pe
na.

⁹ Leele mbele pè pe ye go sogo, li maa pe yege sinni wa kasingge ki
ni,
na pe kara li konɔ li ni.

¹⁰ Yawe Yenɲele li konɔgolo ke maa li kagbaraga naa kasingge ki nari
mbele pe mali ^{*}**yɔn finliwe** naa li kondɛɛɲele ke le na tanri ke na
pe na.

¹¹ Yawe Yenɲele, ma mege gbɔɔɔɔ pi kala na, na kapere ti kala yaga
na na,
katugu ti yen ma lege.

¹ **25.1:** Ki yurugo nga ki verise nungba nungba pyew wi le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnɔgi wo wa ni, maga le wi senpyɔ konɔbanɲa wi na, wo ɲa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi punɔgo woo wi na, wo ɲa pe yinri tavu.

- 12 Lere ɲa wi maa fyɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛgɛ,
konɔ na ki lerefɔ wi daga mbe lɛ, li mali naga wi na.
- 13 Ki fɔ wi yaa wi yinwege ki pye wa fɛrɛwɛ pi ni,
wi setirige piile pe yaa tara ti ta pe kɔrɔgɔ.
- 14 Leele mbele pe maa fyɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛgɛ, li ma li ɲgundo kagala
ke telege pe na,
ma li yɔn finliwɛ pi naga pe na.
- 15 Yawe Yɛnɲɛlɛ lo mi yɛn na wele suyi,
katugu li yaa na tɔɔɔ ti wɔ wa na yigimere ti ni.
- 16 ***We Fɔ**, ki yaga ma yɛgɛ wa na yeri, mala yinriwɛ ta,
katugu mi koro na yɛ, ma pye fyɔnwɔ fɔ!
- 17 Na nawa pi tanga na na fɔ jɛɲgɛ.
Ki yaga mala shɔ na jatere piriwen pi ni!
- 18 Na tege naa na jɔɔgɔ ki wele,
mala kapere ti ni fuun ti kala yaga na na!
- 19 Ki wele, yɛgɛ ɲga na na juguye pe yɛn ma lɛgɛ we,
a pɔnla panra fɔ tipege.
- 20 Tanla go singi mala shɔ!
Mboro milan yɛɛ karafa ma na, maga ka ti mbe fɛrɛ shɔ!
- 21 Ki yaga maa na go singi nawa jembe naa kasinɲgɛ ki kala na,
katugu milan jigi wi taga ma na.
- 22 E, Yɛnɲɛlɛ, ***Izirayɛli** woolo pe shɔ pe jɔɔgɔ ki ni fuun ki
ni!

Yuuro 26

Lere ɲa wi yɛn jɛrɛgisaga fu
wi Yɛnɲɛlɛ yɛnrɛwɛ

¹ *Davidi Yɛnɲɛlɛ gbɔgɔyurugo.*

- Yawe Yɛnɲɛlɛ, tanga kan na yeri,
katugu mi yɛn jɛrɛgisaga fu wa na tangalɔmɔ pi ni!
Milan jigi wi taga Yawe Yɛnɲɛlɛ li na,
mi se to fyew.
- 2 Yawe Yɛnɲɛlɛ, na sɛgɛsɛgɛ mala wa ma wele!
Na jatere naa na nawa kagala ke cancan ma wele!
- 3 Ma kagbaraga ki yɛn na yɛgɛ sɔgɔwɔ,
mi yɛn na tanri fun ma kaselege ki na.
- 4 Mila la cɛɛn nambara fenne pe ni,
mila sila pinlele kopiire fenne pe ni.

- 5 Kapere pyefenne gbogolomɔ pi yen mala mben;
mila la cɛn lepeepe pe ni ja.
- 6 Mi yaa na keyen yi jogo mbege naga fɔ mi yen jeregisaga fu,
Yawe Yenɲele, mi yaa yere wa ma *saraga wɔsaga ki yege sɔgɔwɔ;
7 janɲo mbe ta mbɔɔn sɔn sharaga ni,
konaa mbaa ma kafɔnɲɔlɔ ke ni fuun ke yege yuun.
- 8 Yawe Yenɲele, ki yen mala ndanla mbe sa koro wa ma go,
wa laga ŋga ma gbɔgɔwɔ pi yen we.
- 9 Maga kanla yigi paa kapere pyefenne pe yen!
Maga kanla gbo mbe pinle legbolele pe ni!
- 10 Poro mbele pe keyen yi yen wa katijangara ti ni;
pe kalire ti yen ma yin yarikanra ni mbaa leele yinre jogo.
- 11 Mi wo na, na yinwege ki yen jeregisaga fu;
na yinriwe ta mala shɔ!
- 12 Mi yen na tanri wa kozinne li ni.
Mi yaa Yawe Yenɲele li sɔn wa janwa wi sɔgɔwɔ.

Yuuro 27

Mi yen we fɔ wi ni,
tipege se ya gbɔn na na

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

Yawe Yenɲele li yen na yanwa konaa nala shoo,
mi yaa la fye ambo fɔ yege?
Yawe Yenɲele li yen na go sigefɔ,
na sunndo wi yaa la kɔɔn ambo fɔ yege?

2 Na lepeepe pe kaa fulo na tanla mbe yo pe yaa na kɔɔnlɔ
yuroyuroyuro paa cɛnre yen,
poro mbele na winfenne naa na juguye, poro pe yaa kurugo mbe toori.

3 Na malingbɔɔnlɔ ŋgbelege ka pan mbe malingbɔɔnlɔ cɛnsaga kan
mbanla yɔn tɔn,
na sunndo wi se kɔn na na.
Ali na paga yiri malaga ni na kɔrɔgɔ,
konaa ki ni fuun, na jigi wi yaa pye mbe cɛn.

4 Yaraga nungba mi yen na yenri Yawe Yenɲele li yeri,

ko mi yen na jaa fɔ jɛŋgɛ.

Ko yen fɔ mila jaa mbe cɛn wa Yawe Yɛŋɛlɛ li go ki ni na yinwege
piliye yi ni fuun yi ni,
janɔgo mbaa li tiyɔnwɔ pi wele
konaa mbaa li nandanwa kala li jaa wa li *sherigo gbɔgɔ ki ni.

5 Katugu li yaa lanla go singi wa li *paraga go ki ni jɔlɔgɔ pilige ki
na,

mbanla lara wa li *censaga paraga go ki logologo wi ni.
Li yaa kanla yerege walaga ka go na, ŋga tipege se ya gbɔn na na.

6 Koni mbe ya mbanla yɔlɔgɔ ki yirige caw na juguye mbele pɔnla
maga pe go na;
mi yaa kaa yɔgɔrimɔ *saara woo Yawe Yɛŋɛlɛ li yeri wa li go ki
ni;
mi yaa kaa yuuro koo mbaa sɔnmɔ yuuro koo Yawe Yɛŋɛlɛ li
kan.

7 Yawe Yɛŋɛlɛ, mi yen nɔɔ yenri, logo na yeri!

Ki yaga mala yinriwe ta, mala yɔn sogo!

8 Senrɛ nda mɔ yo, mi yen na jatere piin ti na, fɔ: «Yaa na lagajaa!»
E, Yawe Yɛŋɛlɛ, mi yen nɔɔ lagajaa!

9 Maga ka pɔŋgo wa na yeri,
maga ka je mi ŋa ma tunmbyee na na nanɔɔbanwa ni!
Mboro ma yen na sagafɔ,
maga kanla wa, maga ka je na na, na shɔfɔ Yɛŋɛlɛ!

10 Ali na to wo naa na nɔ wi ni paga je na na,
Yawe Yɛŋɛlɛ, mboro yaa na yigi.

11 Yawe Yɛŋɛlɛ, ma konɔ li naga na na,
na yege sin wa kozinne li ni mbele paa na pɛɛle pe kala na!

12 Na winfenne paa ŋga jaa, maga kanla le ki keɛ,
katugu yagbogolo sɛrɛya yofenne naa lewelimbele yiri na kɔrɔgɔ.

13 Ndɛɛ na jigi wi sila pye ki na mbe Yawe Yɛŋɛlɛ li kaŋɛŋɛ pyege ki
yan,
mbe we ta yinwege na laga ki dunruya ŋa wi ni, mbe ja pye
mele?

14 Ma jigi wi taga Yawe Yɛŋɛlɛ li na!
Fanŋga le ma yɛɛ ni, ma kotogo ta!
Ma jigi wi taga Yawe Yɛŋɛlɛ li na!

Yuuro 28

Lere ɲa wì yongo kunwɔ pi ni
wi Yenɲele yenrewe

¹ Davidi Yenɲele gbɔɔyurugo.

Yawe Yenɲele, mboro mi yen na yinri mala saga!
Mboro ɲa ma yen paa na walaga yen nala go singi,
maga kɔɔn nungbogolo ke tɔn na yenrewe pi na!
Na maga pyeri, mɛɛ na yɔn sogo,
pa mi yaa pye paa lere wa yen, ɲa wi wogo kɪ kɔ.

² Na mi kɔɔn yeri mbe yo mala saga,
na mi kanla keyen yi yirige mbe wa wa ma cɛnsaga ki lajɛɲge ***kpoyi**
ki yeri mbɔɔn yenri,
maga yaga mala yenrewe gbɔɔ pi logo!

³ Maga ka mi naa lepeelee naa kapere pyefenne we le kasha nungba
ni;

poro mbele pe maa yeyinɲge sɛnre yuun pe lewee yɛɛnlɛ pe kan,
mbe sigi ta kapege ko ki yen wa pe kotogo na.

⁴ Ma pe sara wi kan pe yeri mbe yala pe kapyere ti ni,
mbe yala pe tipewe pi ni!

Ma pe sara wi kan pe yeri mbe yala pe kɛɛ tunɲgo ki ni;
ɲga pɛ pye, maga yongo sɔngɔɔ pe na^m!

⁵ Katugu pe woro na Yawe Yenɲele li kapyegele ke jate konaa li kɛɛ
tunndo ti ni.

Yawe Yenɲele li pe tongo paga ka ya yiri naa!

⁶ Sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele li woo!

Katugu lilan yenrewe gbɔɔ pi logo.

⁷ Yawe Yenɲele lo li yen na fanɲga naa na ***tugurɔn sigeyaraga** ye.

Milan jigi wi taga li na na kotogo ki ni fuun ni.

Nayinme gbɔɔ yen na yeri wa na kotogo na;

mi yaa yuuro kɔ mbeli sɔn.

⁸ Yawe Yenɲele lo li yen li woolo pe fanɲga ye;

li yen paa ***malaga sigego** yen mbe wunluwɔ ɲa li sinme ***kpoyi** wo
wi na maa wɔ wi shɔ.

⁹ ***We Fɔ**, ma woolo pe shɔ, poro mbele pe yen ma kɔɔɔgo ye, duwaw
pe na!

Ki yaga ma pye pe yɛɛɛ sinwɔ konaa pe sagafɔ sanga pyew!

Yuuro 29

Yenɲele li senyoro

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo.*

Yoro naayeri fanɲga fenneⁿ, yaa Yawe Yenɲele li gbogo!

Yaa li gbogo yaa li fanɲga ki sɔnni!

² Ye Yawe Yenɲele li mɛgɛ ki gbɔgɔ!

Ye fɔli ye ye yɛrɛ ti jiile wa tara Yawe Yenɲele li yɛgɛ sɔgɔwɔ yeli
gbɔgɔ, li yen ***kpoyi** yɛgɛ ɲga na ki kala^o!

³ Yawe Yenɲele li magala li yen na yinrigi wa tɔnmɔ pi go na,
Yenɲele na gbɔgɔwɔ wolo li yen na yenɲele gbaanra piin;
Yawe Yenɲele li yen tɔnɲgbɔɔ pi go na.

⁴ Yawe Yenɲele li magala li yen fanɲga ni,
Yawe Yenɲele li magala li yen fanɲga gbɔgɔ ni.

⁵ Yawe Yenɲele li magala li ma ***sɛdiri** tire ti walagi,
Yawe Yenɲele li ma Liban tara sɛdiri tire ti walagi mari
jaanri.

⁶ Li ma ti Liban tara yanwira ti maa yeni na kanni paa napɛnɛ
yirifɔnmɔbɔ yɛn;
li ma ti ɛrimɔ yanwira ti maa yeni na kanni paa yanno yirifɔnmɔbɔ
yɛn.

⁷ Yawe Yenɲele li magala li maa kasɔn ɲgbanli janri na
yinrigi.

⁸ Yawe Yenɲele li magala li maa ***gbinri** wi tigile,
Yawe Yenɲele li maa Kadeshi gbinri wi tigile.

⁹ Yawe Yenɲele li magala li ma safuwe wi ɲgbanga wi ma se^p;
li magala li ma ti kɔɔɔ ti ma koro waga.

Wa li gbɔgɔgo ki ni, pe ni fuun pe yen na yuun fɔ: «Gbɔgɔwɔ yɛn
Yenɲele li woo!»

¹⁰ Yawe Yenɲele lɔa pye wunluwɔ tɔnɲgbɔɔ pi pansanga wi ni,
Yawe Yenɲele li yen wunluwɔ fɔ sanga pyew.

¹¹ Yawe Yenɲele li fanɲga kan li woolo pe yeri;
li duwaw pe na, li yeyinɲge kan pe yeri!

ⁿ **29.1:** Naayeri fanɲga fenne poro pe yen Yenɲele li mɛrɛgɛye wele; Eburuye senre ti ni, ki yen ma yɔnɔgɔ ma yo fɔ: Yenɲele li pinambiile. ^o **29.1-2:** Yuuro 96.7-9 ^p **29.9:** ɲga kɔ yo fɔ: Yawe Yenɲele li magala li ma safuwe wi ɲgbanga wi ma se, Yenɲele senre sewɛɛle pele ni, kɔ yo fɔ: Yawe Yenɲele li magala li ma tigbɔɔ gbɔɔ ti tigile.

Yuuro 30

Yenŋele, mboro màla kan
yinwege ni

¹ *Yurugo nga kila kɔ ma *sherigo gbɔɔ ki le Yenŋele
keɛ. Davidi Yenŋele gbɔɔyurugo.*

- ² Yawe Yenŋele, mi yaa ma sɔn,
katugu mala yirige mala wɔ wa wetijugo^q ki ni.
Mɛɛ yere ki na na juguye paa yɔɔri na kala na.
- ³ Yawe Yenŋele, na Yenŋele,
mìla gbele mɔɔ yeri mala saga, a màla shɔ.
- ⁴ Yawe Yenŋele, màla wɔ wa *kuulo tara ti ni;
na jele nungba la pye wa fanga ki ni,
ɛɛn fɔ màla yinwege ki sɔngɔɔ maga kan na yeri.
- ⁵ Yoro mbele ye yen sinmbele Yawe Yenŋele li ni,
yaa li sɔnni yuuro ni!
Li yen *kpoyi yege nga na, yaa ki sɔnni!
- ⁶ Katugu li nangbanwa pi ma mɔ wagati jenri ni mbe si kɔ,
ɛɛn fɔ li kagbaraga pyewe po yen wa fɔ sanga pyew.
Ali na kaa pye yembinɛ, gbelege ma pye wa,
pinliwe ni, yɔɔrimɔ ma pan.
- ⁷ Mi wo na, mala ta mìla pye ma cɛn pɔw, mìla pye na yuun fɔ:
«Kangbanga kpɛ se ya gbɔn na na.»
- ⁸ Yawe Yenŋele, ma kagbaraga pyege ki kala na, mi yen yanwiga nga
na, màa fannga kan ki yeri.
ɛɛn fɔ màa pungo le na ni, a na jatere wì piri na na.
- ⁹ Yawe Yenŋele, mìla gbele mɔɔ yeri mala saga;
*na Fɔ mboro mìla yenri mala yinriwe ta.
- ¹⁰ Na mi ka ku, na mi ka tigi wa fanga ki ni,
yiŋgi ma yaa ta san?
Lere ŋa wi yen gbanngban ko cɛ, wo mbe ya mbaa ma sɔnni mɛɛ?
Ma yen sɛnrɛ nungba yofɔ yege nga na, wo mbe ya mbege yari mɛɛ?
- ¹¹ Yawe Yenŋele, logo na yeri mala yinriwe ta!
Yawe Yenŋele, pan mala saga!
- ¹² Na nawa mba pì tanga na na, màa kannga maa pye yɔɔrimɔ kala;

^q 30.2: Wetijugo nga ki sɛnrɛ tì yo laga ki laga nga ki ni, ki yen na para kuulo tara to sɛnrɛ na.

- jatere piriwen yaripɔɔ nda na na, màri wɔ na na, ma fɛti yaripɔɔ le na kan;
 13 jango mbaa ma sɔnni yuuro ni wa na kotogo na, mi ka ka pyeri mbege yaga.
 Yawe Yɛnɛle, na Yɛnɛle, mi yaa lɔɔn sɔnni fɔ sanga pyew.

Yuuro 31

Yɛnɛle mboro ma yɛn na go sigefɔ we

- ¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛle gbɔɔyurugo.*
 2 Yawe Yɛnɛle, pa milan yɛɛ karafa mboro na;
 maga ka ti mbe fɛre shɔ fyew!
 Na shɔ, naa ma yɛn ma sin ko kala na!
 3 Nunɔbolo jan ma logo na yeri, fyɛɛle ma pan mala shɔ!
 Ki yaga ma pye walaga nga ki yɛn na larasaga,
 konaa malaga sigeca nga ki yɛn nala shoo!
 4 Ee, mboro ma yɛn na walaga nga ki yɛn na larasaga, naa na malaga sigeca nala shoo.
 Ma mege ko kala na, ki yaga maa na kɔnri konaa maa na yɛge sinni!
 5 Na wɔ wa mɛrɛ nda pɛ jan na na ti ni,
 katugu mboro ma yɛn na go sigefɔ we.
 6 Mi yɛn nala yinne li nii ma kɛɛ,
 Yawe Yɛnɛle, mboro na Yɛnɛle na kaselege wolo, na go shɔ'!
 7 Mbele pe maa yarisunndo gbogo, pe kala li yɛn mala mben;
 mi wo na, milan jigi wi taga Yawe Yɛnɛle lo na.
 8 Mila jaa mbaa yɔɔɔri jɛnge konaa mbaa nayinmɛ nii ma kagbaraga ki kala na;
 katugu ma yɛge yɛn na tege ki na,
 na nawa pɛ tanga yɛge nga na mɔga jɛn.
 9 Mɛɛ na le jugu wi kɛɛ,
 ɛɛn fɔ mɔla yirige mala yerege na tɔɔɔ ti na, ma ti a mɛ koro na yɛɛ kan.
 10 Yawe Yɛnɛle, na yinriwe ta,
 katugu na nawa pɛ tanga na na;

lawɔɔ ti na, na yengele kè jɔɔ na na,
na wire tì wɔ ti yɛ yɔɔ, a na jatere wì piri na na.

11 Mi yen nala yinwege ki piin nandangawa ni,
mi yen na jɛn wa jɔɔ ki ni na yinwege piliye yi ni fuun ni.
Na fannga ki yen na koo na ni na kajɔɔ ti kala na,
na kajeere ti yen na kuun na na.

12 Na juguye pe ni fuun pe yen nala tegele lagapyew,
mì pye titegere yaraga na cɛnyɛnle pe yeri fun;
mì pye fyere yaraga na wɛnnɛ pe yeri,
leele mbele ka fili na ni wa konɔ, poro ma fe ma laga na na.

13 Pè fɛgɛ na na, paa yɛgɛ nga na pe ma kaa fɛgɛ lere ɲa wì ku wi na
we;

mi yen paa yaapige nga kì jɔɔ ki yen.

14 Sɛnpere nda leɛgere yen na yuun na na, mi yen nari nuru;
fyere kapyere to ti yen mala maga lagapyew.
Pe yen na pe yɛ yaan na mɛgɛ ni,
pe yen na yɔn nii na na mbanla gbo.

15 Ɛɛn fɔ mi wo na, mɪlan jigi wi taga ma na Yawe Yɛngele;
mi yen na yuun fɔ: «Mboro ma yen na Yɛngele le!»

16 Na yinwege ki yen ma kɛɛ,
na sho na juguye poro naa na jɔɔfɛnnɛ pe kɛɛ!

17 Mi ɲa ma tunmbyee, ki yaga mala wele kajɛgɛ ni!
Na sho ma kagbaraga ki kala na!

18 Yawe Yɛngele, na mi kɔɔn yɛnri sanga ɲa ni, maga ka ti mbe fɛrɛ sho;
lepeelee poro mbe fɛrɛ sho,
pe tigi yɔnmboro wa ***kuulo tara!**

19 Yagbogolo yofɛnnɛ pe yɔnrɔ ti tɔn pe na,
poro mbele pe maa yɔn gbɔgɔwɔ sɛnrɛ yuun lesinɲɛ wi na, naga piin
yɛ gbɔgɔwɔ ni konaa leele tifagawa ni!

20 Ma kajɛgɛ pyege kì gbɔgɔ,
ma maa ki piin mbele pe maa fyɛ ma yɛgɛ pe kan,
naga piin mbele pe ma pe yɛ karafa ma na pe kan sɛnwee piile pe
yɛgɛ na.

21 Ma ma pe lara ma yɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ mbele pe maa pe jɔɔ pe na.
Ma ma pe lara wa ma ***paraga go** ki ni, sɛnjagara nda ti maa yuun
ti na.

22 Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛngele li woo!

Katugu lili kagbaraga nga ki yen kafonno wogo ki naga na na,
mi na mila pye ndee ca yi, nga pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga kan ki tanla
maga yon ton we.

- 23 Na jatere wila piri na na, fɔ a mɛ yo fɔ:
«Pànlà purɔ mala wɔ wa ma yege sɔgɔwɔ.»
Een fɔ, naa mila kaa ma yenrewe gbɔɔ yenri,
màa na yenrewe pi logo.

- 24 Yoro mbele fuun ye yen Yawe Yenɲele li lesinmbele,
ye ti li ye ndanla!
Yawe Yenɲele li maa mbele pè taga li na pe go singi,
een fɔ mbele pe maa pe ye gbogo, li ma jɔɔgɔ gbɔgɔ wa poro na.
25 Yoro mbele fuun yè ye jigi wi taga Yawe Yenɲele li na,
ye fannga le ye ye ni, ye kotogo ta!

Yuuro 32

**Lere na wi kapere ti kala yaga
wi na, wi yen ferewe na**

¹ *Davidi yurugo. Nagawa yurugo.*

Lere na wi kajɔɔgɔ kɛ kɔ ma wɔ wa,
a wi kapere ti kala yaga wi na,
ferewe yen wi woo!

- 2 Lere na Yawe Yenɲele li woro naa kajɔɔgɔ ki jate wi go na naa,
wo na nambara woro wa wi jatere wi ni,
ferewe yen wi woo^s!

- 3 Sanga na ni mila na yon ki ton na kapere ti na,
na fannga kila pye na koo, a mila jeen sanga pyew;

- 4 katugu màa pye nala jɔɔ sɔnɔ naa yembine.

Na fannga kila pye na koo paa tipile ma kaa na yangara kanga na we.
Wɔnmatigiwen laga.

- 5 Een fɔ punɔ na, mila na kapege ki yo ma kan,
mi sila na kajɔɔgɔ ki lara ma na.

Mila yo fɔ: «Mì yere na kolomɔ pi na Yawe Yenɲele li yege na.»

Mboro wo na, a mà silan kajɔɔgɔ ki kala yaga na na^t. *Wɔnmatigiwen laga.*

- 6 Ki kala na, mbele pe yen sinmbele ma ni, pe daga mbaa ma yenri
wagati jenɲe wi na;

^s 32.1-2: Orɔmu 4.7-8 ^t 32.5: 2 Sami 12.13

kona, ali na kangbanga kaa jaa mbe pe ta, ki se gbɔn pe na.

- ⁷ Mboro ma yen na larasaga ye,
ma maa na shoo jɔɔɔɔ gbɔɔɔ ki kɛɛ;
màla maga nala shoo,
ki kala na, mi yen na yɔɔɔrimɔ yuuro koo.

Wonmatigiwen laga.

- ⁸ ***We Fɔ** wì yo fɔ:

«Mi yaa ma kara mbɔɔn naga konɔ na ma daga mbe ɛ li ni;
mi yaa yerewe kan ma yeri, na yege yaa pye ma na.

- ⁹ Maga ka pye tijinliwe fu fɔ paa shɔn nakoma sofile woroso yen;
poro mbele pe ma karafe naa mana le wa pe yɔnrɔ ti na, na pe
yeregi konaa na pe yege sinni,
janɔgo paa ma senre ti nuru^u.»

- ¹⁰ Jɔɔɔɔ legerɛ yen ma gbɛgele lepee wi kan,
ɛɛn fɔ lere ɲa wùu jigi wi taga Yawe Yenɲele li na, li yinriwe tawa pi
ma tɔn wi na.

- ¹¹ Yoro lesinmbele, yaa yɔɔɔri Yawe Yenɲele li mege ni!
Ye yin nayinme ni, yaa yɔɔɔrimɔ yuuro koo, yoro mbele fuun ye
nawa pi yen ma sin we!

Yuuro 33

**Yenɲele na li yen dafɔ konaa shɔfɔ,
sɔnmɔ yen li woo**

- ¹ Yoro mbele ye yen lesinmbele, yaa jɔɔɔgi yaa yɔɔɔri Yawe Yenɲele li
mege ni;
ki yen ma yala mbele pe nawa pi yen ma filige paa li sɔnni.
- ² Yaa Yawe Yenɲele li shari ɲɔɔni ni,
yaa juru mangala ke woo wi gbɔɔn yaa li sɔnni!
- ³ Ye yurugo fɔɔɔɔ wɔ yege kɔ li mege ni,
ye ye yarigbɔnrɔ ti gbɔn yeri kenlegi, ye ti magala li yirige yeli sɔn!
- ⁴ Yawe Yenɲele li senre ti yen ma sin,
lere mbe ya taga li kapyegele ke ni fuun ke na.
- ⁵ Kasinɲge naa kaselege ko ki yen mali ndanla;
Yawe Yenɲele li kagbaraga kɔ dunruya wi lagapyew ki yin.

^u 32.9: ɲga kɔ yo fɔ: *Janɔgo paa ma senre ti nuru*, Eburuye senre ti ni, ki mbe ya logo fun fɔ:
Janɔgo yaraga ka kpe ka kɔɔn ta.

- 6 Yawe Yenɲele li naayeri wi da li senre to fanɲga na;
naayeri wi nawa yaara ti da li yɔn tifeleɲe ko fanɲga na.
- 7 Li ma kɔɲɔje tɔnmɔ pi ni fuun pi gbogolo laga nunɲba,
li ma tɔnɲgbɔɔ pi gbogolo maa teɲe wa titegbɔɔ ti ni.
- 8 Tara woolo, ye ni fuun yaa fyɛ Yawe Yenɲele li yeɲe!
Dunruya woolo, yaa seri fyere ti na li yeɲe!
- 9 Katugu li ka senre nda yo, ki kala li ma pye;
li ka yo yaraga ɲga mbe pye, ko ki ma pye.
- 10 Yawe Yenɲele lo li ma cengele kɛ kagala ɲele kɔn mbe pye ke sa;
lo li ma kagala ɲele leele pe yen na jate mbe pye ke jɔɲɔ.
- 11 Ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li kagala ɲele kɔn mbe pye ke yaa koro wa ke
yɔnɔ li ni suyi;
li nawa kagala ɲele li kɔn ma teɲe, ke yaa koro wa ke yɔnɔ li ni
sanga pyew fɔ tetete.
- 12 Yawe Yenɲele li yen cenle na woolo Yenɲele, ferewe yen pe woo;
leele mbele li wɔ li woolo, ferewe yen pe woo!
- 13 Yawe Yenɲele li ma koro wa naayeri na wele,
li yeɲe yen senwee piile pe ni fuun pe na.
- 14 Mbeli ta wa li censaga ki ni, li yen na tara woolo pe ni fuun pe wele.
- 15 Lo li jatere pyelɔmɔ le senwee pyew wi ni;
li yen na pe kapyegele ke ni fuun ke kɔɔsi.
- 16 Malingbɔɔnɔ pe leɲewe po ma pi ma wunlunana wi shɔ wa
malaga,
malingbɔɔn kotogofɔ wi fanɲga gbɔɲɔ ko ma ki maa shɔ.
- 17 Mbɔɔn jigi wi taga malaga gbɔnshɔn na mbe yo wɔɔn shɔ wa
malaga, ko yen wagafe,
shɔn wo naa wi fanɲga ki ni fuun ni, wi se ya lere shɔ.
- 18 Ɛɛn fɔ mbele pe maa fyɛ Yawe Yenɲele li yeɲe, li maa wele pe na,
poro mbele pe ma pe jigi wi taga li kagbaraga ki na we;
- 19 jaɲgo mbe pe shɔ kunwɔ pi keɛ,
mbe pe kala li yɔn pe kan funɲgo sanga ni.
- 20 Woro wo na, we jigi wi yen Yawe Yenɲele lo na;
lo li yen we sagafɔ konaa we ***tugurɔn sigeyaraga** na we go singi.
- 21 Ee, we yen na yɔɲɔri wa we nawa lo kala na,
wɛ we jigi wi taga lo na, Yenɲele ***kpoyi** lo na.

22 E, Yawe Yenŋele, ki yaga ma kagbaraga pye we kan,
katugu we jigi wi yen mboro na!

Yuuro 34

Yenŋele lilan sho na fyere kagala
ke ni fuun ke ni

*1 Davidi Yenŋele gbogoyurugo. Davidi wila wi yee pye paa yarafa yen
wunlunana Abimeleki wi yege sagowa. Naa wo la kaa wi purɔ maa
yirige wa wi yee yeri, a Davidi wi sigi yurugo nga ki yonlogo'.*

- 2 Mi yaa la Yawe Yenŋele li shari wagati wi ni fuun ni,
mi yaa la li sonni sanga wi ni fuun ni wa na yon".
- 3 Na nayinme pi go koyi nga Yawe Yenŋele le;
yoro mbele ye ye yee tirige, ye logo na yeri, ye ta yaa yɔgɔri!
- 4 Ye pan we pinle waa ki yari fɔ Yawe Yenŋele li gbogɔ,
we pinle waa li mege ki gbogo!
- 5 Mila Yawe Yenŋele li yeri, a lilan yon sogo,
laa na sho na fyere kagala ke ni fuun ke ni.
- 6 Mbele pe maa wele li yeri, nayinme maa yaan wa pe yege ki na;
fere se ka pe yigi.
- 7 Na fyɔnwɔ fɔ wi kaa gbele mbaa sagawa jaa, Yawe Yenŋele li maga
logo;
li maa sho wi jɔlogo kagala ke ni fuun ke kee.
- 8 Mbele pe maa fyɛ Yenŋele li yege, Yawe Yenŋele li **mɛrege** wi maa
wele pe na,
ma pe sho kanɓbanga ki ni.
- 9 Ye pan yege nɛnɛ ye wele, yege jɛn yege nga na Yawe Yenŋele li yen
ma yon;
lere ŋa wi maa yee karafa li na, ferewe yen wi woo!
- 10 Yoro mbele ye yen Yawe Yenŋele li leele **kpoyi**, yaa fyɛ li yege;
katugu mbele pe maa fyɛ li yege, yaraga ko ka se pe la.
- 11 Ali yere jara yirifɔnmbɔlo pe ma kaa na jɔlo yaakara lama konaa funɓo ki kee;

^v 34.1: Ki kagala ŋele pa ke yen wa 1 Sami 21.11-16 laga ki ni. Wunlunana Abimeleki wo nungba wo paa pye na yinri Akishi, Filisiti tara fenne wunlunana we. Ki yaa pye pe sege kila pye wunluwa tulugo. ^w 34.2: Ki yurugo nga ki verise nungba nungba pyew wi le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yonlogi wo wa ni, maga le wi senpyɔ konɓbanga wi na, wo ŋa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi punɓo woo wi na, wo ŋa pe yinri tavu. ^x 34.8: Ŋga ki yo fɔ: *Yawe Yenŋele li mɛrege*, Yenŋele lo jate lo laa li yee naga paa mɛrege yen (Zhenɛ 16.7).

een fɔ mbele pe maa Yawe Yenɲele li lagajaa, poro na jori yariɲenge ko ka kpe na.

- 12 Yaa paan na piile, ye pan ye logo na yeri;
mi yaa ye naga yege ɲga na ye daga mbaa fye Yawe Yenɲele li yege.
- 13 Yinwege ki yen ma ambɔ ndanla?
Ambɔ wila jaa mbe pye fere we na wi yinwege ki ni?
- 14 Ki fɔ wuu ye yigi senpere yogo ki ni;
wuu yɔn ki yigi yagbogowo senyogo ki ni.
- 15 Ki fɔ wuu ye laga lali kapege ki ni, wila kajenge piin,
wila yeyinɲenge ki lagajaa wi mara ki na.
- 16 Yawe Yenɲele li yege yen lesinmbele pe na,
li nuɲgbolo yen pe gbeere ti na.
- 17 Yawe Yenɲele li ma yiri kapege pyefenne pe kɔɔɔɔ,
janɲo mbe pe tɔɲɔ mbe pe mege ki kɔ mbege wɔ laga tara ti ni.
- 18 Na lesinmbele pe kaa gbele mbaa sagafɔ jaa, Yawe Yenɲele li maga logo,
mbe pe sho mbe pe wɔ wa pe jɔɔɔɔ ki ni.
- 19 Yawe Yenɲele li ma pye mbele pe nawa pɪ tanga pe na pe tanla,
li ma mbele pe jatere wɪ piri pe na pe sho.
- 20 Jɔɔɔɔ legerɛ mbe ya gbɔn lesinɲe wi na,
een fɔ Yawe Yenɲele li maa wi shoo ki ni fuun ki ni.
- 21 Li maa wi witige lara ti ni fuun ti kɔɔsi,
pe se ka wi kajelege ka kpe kaw^y.
- 22 Tipewe po pi ma kaa lepee wi gbo,
mbele pe ma lesinɲe wi panra, pe yaa ka pe le jɔɔɔɔ.
- 23 Yawe Yenɲele li maa li tunmbyeele pe go shoo,
mbele pe ma pe ye karafa li na, wo wa kpe se ka ye jɔɔɔɔ.

Yuuro 35

Lesinɲe ɲa wi yen na jɔɔ
wi Yenɲele yenrewe

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

Yawe Yenɲele, ma pye na winfenne pe winfɔ,

^y 34.21: Ki senre nda ti yo Zhezu Kirisi wi wogo na wa
(Eki 12.46; Nɔmbu 9.12; Zhan 19.36) lara ti ni.

- mbele pe yen na malaga gbɔɔn na ni, maa malaga gbɔɔn pe ni!
- 2 Ma ***tugurɔn sigeyaraga** jɛɛ ki lɛ konaa ma tugurɔn sigeyaraga
gbegbenge ki ni,
ma yiri ma pan mala saga malaga ki na!
- 3 Sɔgbɔ wo naa njanraga ki ni, ti yirige na jɔɔfenne pe na;
maga yo na kan fɔ mboro ma yen na shɔfɔ we!
- 4 Mbele paa jaa mbanla gbo, ma ti pe fɛrɛ shɔ konaa pe go sogo!
Mbele paa kapege jate na ni, ma ti pe sɔngɔɔ pɔngo, fɛrɛ mbe pe
yigi!
- 5 Pe pye paa yan waga yen, nga tifeɛɛɛ ki maga lɛ ma kari ki ni;
Yawe Yɛnɛɛɛ li ***mɛrɛɛ** wi taga pe na wila pe puro!
- 6 Diwi mbe ye wa pe konɔ li ni konaa laa wɔnri;
Yawe Yɛnɛɛɛ li mɛrɛɛ wila pe puro!
- 7 Pɛ baga na na go fu, ma titeɛɛ kɔn, ma mɛrɛ jan ki na, na mɛɛ ni;
pɛ titeɛɛ wɔ go fu, janɔ mbe to wa ki ni.
- 8 Ki daga jɔɔɔ mbe fɔ ki to pe na, nga pee cɛn ki cɛnwɛ;
ki mɛrɛ ti pe yigi mbe pe tɔngɔ!
- 9 Mi wo na, mi yaa kaa yɔɔɔri Yawe Yɛnɛɛɛ li fannga na;
mi yaa kaa nayinmɛ nii li shɔwɔ mba lilan shɔ pi kala.
- 10 Mi yaa kaa ki yuun na nawa pi ni fuun ni fɔ:
«Yawe Yɛnɛɛɛ, ambɔ wi yɛn fannga ni paa ma yɛn?
Mboro ma ma fyɔnwɔ fɔ wi shɔ wi winfenne mbele pe fannga kɔ wɛ
wi na pe kɛɛ;
ma ma fyɔnwɔ fɔ wo naa ɲa wi yɛn tege na pe shɔ mbele pe yen na
nii pe go na pe kɛɛ.»
- 11 Sɛrɛfenne yagboyoolo pɛɛ yiri na kɔɔɔɔ;
pe yen nala yewe kagala ɲgele mii jɛn ke wogo na.
- 12 Kajɛɲge ɲa mɔ pye, pe maga fɔɔɔ tɔn kapege ni;
leele pe je na na.
- 13 Ma si yala, mi wo na, sanga ɲa ni pàa pye na yaa, mi ma jatere
piriwen yaripɔɔ le pe wogo na;
mi mala yɛɛ tirige ma ***yɛɲge le**,
mi ma koro na yɛnri pe kan suyi.
- 14 Mɔla pye naga piin, paa yɛɛɛ ɲa na ma wɔnɔ nakoma ma nɔsepyɔ
kala ma pye;
na jatere wila piri na na, a mɔ yɛɛɛ san na toro shɔɔn, paa yɛɛɛ ɲa
na lere nɔ ma kaa ku wɛ.

- 15 Eɛn fɔ na jɔɔɔɔ ka to na na, pe ma saa pe yɛɛ gbogolo na yɔɔɔɔ;
 pe ma saa pe yɛɛ gbogolo mbe yiri na kɔɔɔɔ, mila pye ki jɛnɛɛ;
 pe maa gbele na na sanga pyew.
- 16 Na pe kanla yan mi kurugo, pe maa tɛɛ na na fɔ jɛɛɛ,
 fɔ na pe ɲgangala ke kaa nala fingiri.
- 17 E, Yawe Yɛɲɛɛ, ma yaa pyeri laga kala li wele fɔ sa gbɔn wagati wi
 wiin?
 Na go shɔ ki jɔɔɔɔ pyɛfɛnnɛ pe kɛɛ;
 na shɔ ki jaraye pe kɛɛ!
- 18 Kona, mi yaa kaa sharaga kaan ma yeri wa janwa gbɔɔ li sɔɔɔɔ;
 mi yaa kaa ma sɔnni wa leɛɛɛ ti sɔɔɔɔ.
- 19 Mbele pe yɛn nala wiin go fu, maga ka ti paa tɛɛ na na!
 Mbele pɔnla panra go fu, maga ka ti paa yɛɲɛɛ kɔɔn na na mbaa
 na tegele!
- 20 Katugu paa la yɛyɛɲɛɛ sɛnɛ yuun fyew,
 mbele pe yɛn ma cɛn pɔw laga tara ti ni, pe yɛn na lesangara sɛnɛ
 yuun pe mɛɛɛ ni.
- 21 Pe yɛn na yɔɲgbɔɔ yuun na na, na yuun fɔ:
 «ɛnɛɛn cɔ, wɔɔ yan gbɔɔyi we yɛɲɛɛ ke ni.»
- 22 Eɛ, Yawe Yɛɲɛɛ, ɲga kɔ pye mɔga yan, maga ka pyeri pe na;
 maga ka ma yɛɛ laga lali na ni Yawe Yɛɲɛɛ!
- 23 Yɛn ma yiri, yiri ma pan mala tanga ki kan na yeri,
 na Yɛɲɛɛ, na Tafɔ, yere na kala li ni!
- 24 Yawe Yɛɲɛɛ, na Yɛɲɛɛ, na kiti wi kɔn ma yala ma yɛn sinɲɛ yɛɛɛ
 ɲga na ki ni,
 janɲo paga kaa yɔɔɔɔ na kala na!
- 25 Paga kaa ki yuun mbe yo fɔ: «ɛnɛɛn, ɲga wɔa pye na jaa koyi ɲga
 yɛɛn.»
 Paga kaa ki yuun mbe yo fɔ: «Wɔɔ jɔɔɔ pew!»
- 26 Mbele fuun pe yɛn na yɔɔɔɔ na jɔɔɔɔ ki kala na, fɛɛ mbe pe yigi,
 pe go sogo;
 mbele pɛ yiri na kɔɔɔɔ, pe fɛɛ shɔ, pe go sogo!
- 27 Eɛn fɔ mbele paa ki jaa mbege yan fɔ mi yɛn jɛɛɛɛɛɛɛ fu,
 poro mbaa jɔɔɔɔɛɛɛ ni paa yɔɔɔɔ;
 pe yaa koro mbaa ki yuun suyi fɔ:
 «Yawe Yɛɲɛɛ, Yɛɲɛɛ le, li yɛn ma gbɔɔ,
 lo na li maa ki jaa li tunmbyee wi pye yɛyɛɲɛɛ na we!»

28 Kona Yawe Yenŋele, ma yen sinŋe yege ŋga na, mi yaa la ki wogo ki yege yuun,
mbaa ma sɔnni sanga pyew.

Yuuro 36

Lere ŋa lepeelee paa puro
wi Yenŋele yenrewe,
jango laa wi go singi

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Yawe Yenŋele li
tunmbyee Davidi wi Yenŋele gbɔɔyurugo.*

2 Lepee wo ŋa wì yiri ma je Yenŋele li na, wi maa senre nda yuun ti yen wa na nawa;
wi ma yo fɔ go woro ki na lere mbaa fye Yenŋele li yege.

3 Katugu wi maa wi yee yaan ndee wi si woro,
ki kala na, wila yere wi kapege ki ni, mboo kapege ki panra.

4 Wi yɔn senre ti yen mbasinnde ma pye nambara ni;
mbaa kajeŋge piin ki yen go fu kala wi yege na.

5 Mboo ta wa wi sinleyaraga ki na yembine, kapege ko wi maa sɔnni mbe pye;
konɔ na li woro ma yɔn lo wi ma le, wila yenle mbe je kapege pyege ki na.

6 E, Yawe Yenŋele, ma kagbaraga kì gbɔɔ maga le laga tara na fɔ wa yenŋele na;
ma yen senre nunɔba yofɔ fɔ sa gbɔn wa kambaara ti na.

7 Ma yen sinŋe yege ŋga na, kì we yanwira nda tì yagara ti ni fuun ti na;
kagala ŋgele mà kɔn mbe pye, ke yen ma jugo paa tɔnɔgbɔɔ tijuguwo pi yen.
Yawe Yenŋele, mboro ma maa senwee piile pe shoo, naa yanyaara konaa yaayoro ti ni.

8 Ee, Yawe Yenŋele ma kagbaraga ki yen ma gbɔɔ fɔ jenge!
Senwee piile pe maa pe yee lara wa ma kanwira ti nɔɔ.

9 Ma mɔɔ go yarijende ti kan pe yeri fɔ ti ma pe yenle tin;
ma maa ma kajeŋge ki piin pe kan paa lafogo tɔnmɔ ma kaa na fuun we.

10 Katugu yinwege pulugo ko yi mboro we,
ma yanwa po pi ma ti we maa yanwa pi yaan.

11 Mbele pɔɔn jen, ma koro maa ma kagbaraga ki piin pe kan,

- mbele pe nawa pi yen ma sin pe na, ma koro sinɲe pe ni!
¹² Mbele pe maa pe ye gbogo, maga ka ti pe gbɔn laga na na;
 maga ka ti lepeelee pe ya panla purɔ!
¹³ Lepeelee poro wele pe yen na tuun yeen,
 pè to, pe se ya yiri naa.

Yuuro 37

**Maga ka nawa ngban
 lepee wi yaritara ti kala na**

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

- Maga ka nawa ngban lepeelee pe kala na,
 maga kaa yege yinrigi mbele pe yen na kapere piin pe na^z!
² Pe yaa ka fanla fyaw paa yan yen,
 pe yaa ka waga paa yantipirige ma kaa ku we.
- ³ Ma jigi wi taga Yawe Yenɲele li na, maa kajenge piin,
 kona ma yaa cɛn laga tara ti ni, mbaa ma yinwege ki piin yeyinɲe
 na.
- ⁴ Ma ti Yawe Yenɲele li kala lɔɔn ndanla jenge mbe we yaraga ki ni
 fuun na,
 pa kona li yaa yaraga nga maa jaa wa ma kotogo na ki kan ma yeri.
- ⁵ Ma kala li le Yawe Yenɲele li kee,
 mɔɔ jigi wi taga li na, lo li yaa ma kala li yege wɔ.
- ⁶ Ma yen ma sin yege nga na, li yaa ki yirige funwa na paa yanwa yen,
 mbɔɔn tanga ki yirige funwa na paa yɔnlɔfunɲgbanga yen.
- ⁷ Pyeri maa Yawe Yenɲele lo wele, maga kun ma ye ni maa li singi,
 leele mbele pe kagala kaa yɔngɔ na kee yege, maga ka nawa ngban
 pe kala na,
 maga ka kɔnrɔ ta katijangara pyefenne pe kala na!
- ⁸ Maga ka nawa ngban, naɲɲbanwa ndorogo ki yaga;
 maga ka nawa ngban, nakoma ki yaa ma le kapege.
- ⁹ Katugu kapere pyefenne pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa,
 ɛɛn fɔ mbele pè pe jigi wi taga Yawe Yenɲele li na, pe yaa ka tara ti
 ta pe woro.

^z **37.1-39:** Ki yurugo nga ki veriseye pèle le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari
 yɔnlɔgi wo wa ni, maga le wi senpyɔ kongbanɲa wi na, wo ɲa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn
 wi punɲo woo wi na, wo ɲa pe yinri tavu.

- 10 Sanni wagati jenri ni, lepee wi se yan naa,
ma yaa ka wele wa wi cɛnsaga ki ni, ma soo yan naa.
- 11 Ɛɛn fɔ, leele mbele pɛ pe yɛɛ tirige, poro pe yaa tara ti ta pe woro;
pe yaa ka yɛyinge gbɔɔ ta mbaa yɔɔri.
- 12 Lepee wi ma yɔn le lesinɛ wi na,
wi maa wi ɲgangala ke kaa naa fingiri ke ni.
- 13 Ɛɛn fɔ, Yawe Yɛnɲɛle li yɛn na tɛɛ kapege pyefɔ wi na,
katugu li yɛɛ yɛn wi jɔɔɔ pilige ki na kila paan tɔɔn.
- 14 Lepee pe yɛn na pe tokobiye pe kologi wa pe woforo ti ni,
pɛ pe sandira ti taga,
janɔ mbe lere ɲa wi yɛn tege ni konaa fyɔnwɔ fɔ wi ni pe wɔn mbe
pe gbo,
mbe ta mbe mbele pe yɛn na tanri kozinne li na pe kɔnɔgi.
- 15 Ɛɛn fɔ, pe tokobiye pe yaa ka poro yɛɛ jate pe sugulo wa pe
sunndoolo pe na,
pe sandira ti yaa ka kaari.
- 16 Lesinɛ wi yarijendɛ jenri ta
ko mbɔnrɔ lepee pe yarijendɛ tawa po na;
- 17 katugu lepee wi fanɲa ki yaa ka to,
ɛɛn fɔ, Yawe Yɛnɲɛle li ma lesinmbele pe tɔɔ.
- 18 Leele mbele pe nawa pi yɛn ma filige pe na, Yawe Yɛnɲɛle li maa
jaterɛ piin pe wogo na;
tara nda pɛ ta kɔrɔɔ ti yaa ka koro pe kan fɔ sanga pyew.
- 19 Jɔɔɔ sanga ni, pe se ka fɛɛ shɔ;
funɲo gbɔɔ sanga ni, pe yaa kaa yaakara taa mbaa kaa mbaa tinni.
- 20 Ee, lepee pe yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa,
Yawe Yɛnɲɛle li juguye pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa paa yarifyɛɛnɛ yɛn,
pe yaa ka kɔ saw, pe yaa ka kɔ saw paa wirige yɛn.
- 21 Lepee wi ma saa jin, ɛɛn fɔ wila ti sɔngɔrɔ mberi kan;
ɛɛn fɔ, lesinɛ wo maa leele yinriwe taa, nɛɛ kaan.
- 22 Katugu Yawe Yɛnɲɛle li ka duwaw leele mbele na, poro yaa ka tara ti
ta pe woro;
ɛɛn fɔ li ka leele mbele danɲa, poro yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- 23 Lere ɲa wi tangalɔmɔ pi yɛn ma Yawe Yɛnɲɛle li ndanla,
li ma yeresaga kan ki fɔ wi yinwege ki yeri.

- 24 Na wi ka kurugo, wila to,
katugu Yawe Yenŋele li maa yigi kee na.
- 25 Mìla pye pyo jee, koni m̀lè ma pye leleŋgbaraga,
mi faga yan gben fɔ Yenŋele li je lesinŋe wi na,
nakoma wi setirige piile pe yen na yaakara yenri.
- 26 Lesinŋe wi maa senwee yinriwe taa pilige pyew, na fɔɔ tari leele pe
na;
wi setirige piile pe yaa duwaw ta.
- 27 Ma yee laga lali tipege ki ni, maa kajenge piin,
pa ma yaa koro wa tara ti ni fɔ sanga pyew!
- 28 Katugu nga k̀i sin ko ki yen ma Yawe Yenŋele li ndanla;
laa li lesinmbele pe wa.
- Li maa pe kɔɔsi sanga pyew,
een fɔ lepee pe setirige piile pe yaa ka tongo mbe wo wa.
- 29 Lesinmbele pe yaa ka tara ti ta pe woro,
pe yaa ka cɛn wa tara ti ni fɔ sanga pyew.
- 30 Kajenme senre ti maa yinrigi wa lesinŋe wi yon,
nga k̀i sin ko wi maa yuun.
- 31 Wi Yenŋele li ***lasiri** wi yen wa wi kotogo na,
wa wi tangala li ni, wi se kurugo mbe to.
- 32 Lepee wi ma peri na lesinŋe wi wele,
wi maa ki lagajaa mboo gbo.
- 33 Een fɔ Yawe Yenŋele laa wi le wi kee;
na paga kari wi ni sa kiti kon wi na, laa ti kiti wi to wi na mboo le
jɔɔɔɔ.
- 34 Ma jigi wi taga Yawe Yenŋele li na, maa tanri li konɔ li na,
li yaa kɔon yirige mbe tara ti kan ma yeri ti pye ma woro;
ma yaa ka lepee pe yan pe yen na koo na woo wa.
- 35 M̀lè lepee wi yan wa wi lewelewe kapyere ti ni,
wi fannga kila pye na gbogo na kee yee paa tigboɔɔ yen, nga k̀i fun.
- 36 Een fɔ ẁi toro, wii yan naa,
m̀uu lagaja, een fɔ mi suu yan naa.
- 37 Lere ŋa wi nawa pi yen ma filige wi na, taa kɔɔsi, ŋa wi yen ma sin
maa wi wele;

ma yaa ki yan fɔ lere ɲa wi yen yeyinngɛfɔ, wi yaa yinwetɔnlogɔ ta!
 38 Eɛn fɔ mbele pe ma yiri ma je, pe ni fuun pe yaa ka tɔngɔ mbe wɔ
 wa,
 lepee wi goto kala li yaa ka pye jɔgɔwɔ.

39 Yawe Yenɲele li ma lesinmbele pe sho,
 lo li ma pye pe larasaga jɔlogɔ sanga ni.
 40 Yawe Yenɲele li ma pe kɛɛ tɔgɔ, mbe pe sho;
 li ma pe wɔ wa lepeepe pe kɛɛ, mbe pe sho,
 katugu pɛ pe yɛɛ karafa li na.

Yuuro 38

Lere ɲa wi yen na jɔlɔ,
 wa yen na Yenɲele li yenri,
 jango luu kala yaga

¹ Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo. Nandowo yurugo.

- 2 Yawe Yenɲele, mà nawa ɲgban na ni, eɛn fɔ maga kanla jɛregi;
 ma yen nanɲbanwa gbɔɔ ni na ni, eɛn fɔ maga ka jɔlogɔ wa na na.
- 3 Katugu ma wangala kànla sugulo,
 ma kɛɛ kɪ gbɔn na na.
- 4 Na wire ti ni fuun ti yen nala yaa ma nanɲbanwa gbɔɔ pi kala na,
 yaraga ko ka kpe woro ma yɔn wa na kajeere ti ni, na kapege ki kala
 na.
- 5 Katugu na kambasinnde tì lɛgɛ ma gbogolo na go na,
 ti yen paa tugugbɔɔ yen na yiin na ni.
- 6 Na sagbanra tì fɔngɔ ma finriwe le,
 ko pye ma, na lembigewe pi kala na.
- 7 Mì te, na fanɲga kɪ kɔ na ni pew fɔ mala kuru,
 pilige nungba nungba pyew na jatere wi yen ma piri na na.
- 8 Na sɛnnɛ li yen nala sorogi fɔ jɛngɛ,
 na wire ti ni fuun ti yen nala yaa.
- 9 Fanɲga si koro na ni naa, na wire ti ni fuun tì ku na na pew,
 mi koro na jɛɛn, katugu mi yen na jɔlɔ wa na kotogo na.
- 10 Yawe Yenɲele, ɲga mi yen na jaa, maga jen;
 ɲga ki yen mala nawa pi tanga na na, ki woro ma lara ma na.
- 11 Na sunndo wi yen na kɔɔn na na ɲgbanga, na fanɲga ki yen na koo,
 na yengele ke woro na yiin naa.
- 12 Na wenne naa na pinleyɛɛnle pɛ laga na na, na jɔlogɔ ki kala na;
 na sɛfenne pɛ pe yɛɛ laga lali na ni.

- 13 Mbele pe yen naga jaa mbanla gbo, pe yen na pengele nii na na,
mbele pe yen na jaa kapege mbanla ta, pe yen nala jɔgɔsenre yuun,
pilige ki lombongo ki ni, pe ma koro na yɔn nii na na.
- 14 Eɛn fɔ mi wo na, mi yen paa nunɗbojili yen, mila logo;
mi yen paa bombo yen, mi sanla yɔn ki yenge mbe senpyɔ kpe yo.
- 15 Mi yen paa lere ɲa wi woro na nuru,
ɲa wila lere yɔn sogo senpyɔ ni.
- 16 Yawe Yenɲele, mboro mɪlan jigi wi taga ma na,
mboro ma yaa na yɔn sogo Yawe Yenɲele, na Yenɲele.
- 17 Ko mɪ yo fɔ: «Maga ka ti paa tɛge mbaa yɔgɔri, naa mɪ wɔnri ki kala
na;
maga ka ti paa pe yɛɛ gbogo na na, na mi ka kurugo mbe to we.»
- 18 Katugu kɪ koro jenri, mi yaa to,
na jɔlɔgɔ ki si ɲga na na bere.
- 19 Ee, mɪ yere na kajɔgɔrɔ ti ni,
na kapege kilan jatere wi piri na na.
- 20 Na juguye pe yen ɲgbaanla, ma pye fanɲga ni,
mbele pɔnla panra go fu, pe yen ma leɛ.
- 21 Pe mala kajenɲe ki fɔgɔ tɔn kapege ni,
pe maa na jeregi, katugu mi yen naga lagajaa mbaa kajenɲe piin.
- 22 E, Yawe Yenɲele, maga kanla wa!
Na Yenɲele, maga kɔɔn yɛɛ laga lali na ni!
- 23 We Fɔ, na shɔfɔ, fyɛɛɛ ma pan mala saga!

Yuuro 39

Senwee wi yinwege
ki woro yaraga ka

- 1 *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo, Yedutun^a yurugo. Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo.*
- 2 Mɪla pye na yuun fɔ: «Mi yaa lanla tangalɔmɔ pi kɔrɔsi,
janɲo mi ka ka kapege pye wa na senyoro ti ni;
na lepee wi ka pye na tanla sanga ɲa ni, mi yaa na yɔn ki tɔn.»
- 3 Kɪ pye ma, a mɪ si pyeri, mi sila para,
mɪla pyeri, mi si senpyɔ wo yo;
ɛɛn fɔ, a na jɔlɔgɔ ki nɛɛ gbogo na seregi.
- 4 Na kotogo kɪla pye nala sorogi,
na mi ka jatere pye, ki ma pye ndɛɛ kasɔn ki yen wa na nawa;
a kɪgi kan mɪlan yɔn ki yenge na para.

- 5 E, Yawe Yenɲele, na yinwege kɔsanga wi naga na na;
na yinwege piliye yi koro jori;
janɲo mbege jɛn fɔ na yinwege ki woro yaraga ka.
- 6 Wele, mɔla yinwege ki titɔnlɔwɔ pi were paa kɛndala gbeme yɛn,
na yinwege piliye yi woro yaraga ka ma yege sɔgɔwɔ;
ee, sɛnwee ɲa fuun wɔl yiri laga, wi yinwege ki yɛn paa yɔn tifelege
yɛn. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 7 Ee, sɛnwee wi maa kee na paan paa tige yinme yɛn,
wi maa yege yege ki wɛri, ɛɛn fɔ wi ma kaa toro paa tifelege yɛn;
wi maa yarijende gbogolo wi yege kan, ɛɛn fɔ wila ki jɛn ti yaa ka pye
ambo woro wi punɲo na.
- 8 Koni, *we fɔ, mi yaa na jigi wi taga yingi na san?
Pa na jigi wi yɛn mboro na.
- 9 Na sho na kajɔgɔɔ ti ni fuun ti kɛɛ,
maga ka ti kambajenɲe wila na tifaga.
- 10 Mi yaa pyeri, mi sanla yɔn ki yenge naa;
katugu mboro ma yɛn ki kagala ke pyefɔ we.
- 11 Na gbɔnrɔ ti yaga ma,
gbɔnrɔ nda maa na gbɔɔn ti we na fanɲa ki na.
- 12 Ma ma sɛnwee wi koro mbe jɔlɔgɔ wa wi na wi kajɔgɔ ki kala na;
yaraga ɲga ki yɛn kagbɔgɔ yɔn wi yeri, ma maga jɔgɔ paa yege ɲga
na fyɛnrɛ ma kaa yaraga jɔgɔ we.
Ee, sɛnwee pyɔ wi woro yaraga ka, kaawɔ tifelege. *Wɔnmatigiwen
laga.*
- 13 Yawe Yenɲele, na yɛnrɛge ki logo,
nɔnɲbolo jan, mala yerege ki logo;
maga kɔɔn yɛngele ke tɔn na gbelege ki na,
katugu mi yɛn nambanɲa wa ma yeri, mi yɛn nambanndorowo paa
na teleye pe yɛn.
- 14 Ma yege ki laga na na, janɲo na yege welewe pi ta pi tanla,
sanni mbe sa kari mbe wɔ wa pew.

Yuuro 40

Yurugo mbe Yenɲele li kagbaraga ki yege yo

- 1 *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo, Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo.*
- 2 Mɔla na jigi wi ni fuun wi taga Yawe Yenɲele li na,

- a li nungbolo jan, mala yerege ki logo.
- 3 Lilan tile mala wɔ wa jɔgɔwɔ wegbɔgɔ ki ni,
mala wɔ wa fɛnɛge ki ni, wa wetijugo ki ni;
lilan yerege na tɔɔɔ ti na wa walaga ki na, mala jɛgele ke
yeregelɔmɔ pi yɔn.
- 4 Li yurugo fɔnɔgɔ le wa na yɔn, a m̀igi kɔ,
a k̀i pye sɔnmɔ yurugo, mbege kɔ we Yɛnɛɛle li mɛge ni.
Leɛgere yaa ki wogo ki yan mbaa fye li yege,
mbe pe jigi wi taga Yawe Yɛnɛɛle li na.
- 5 Lere ɲa kaa jigi wi taga Yawe Yɛnɛɛle li na, fɛrɛwe yɛn wi woo!
Wila yɛnle mbe yege wa mbele pe maa pe ye gɔgo pe yeri konaa
yagbogolo yofenne pe yeri.
- 6 E, Yawe Yɛnɛɛle, na Yɛnɛɛle,
kagbɔgɔlɔ ngele m̀a pye we kan, konaa kajɛnge ɲga fuun m̀a kɔn ma
tege mbe pye we kan, k̀e lege;
yaraga ko ka kpe woro wa ma yala ma ni.
Na mi ka yo fɔ mi yaa ke ni fuun ke yo, mbe ke yari,
mi se ya mbege pye, katugu k̀e lege ma toro.
- 7 *Saara to naa yarikanra to ma ti yɛn mɔɔ ndanla,
m̀a ko senre to yo mari filige na kan jɛnge.
Ma woro na *saara sogoworo naa kapere kala yagawa jasaara jaa
na yeri.
- 8 Kona, a m̀i sho fɔ: «Mi ɲa mi yɛn na paan ma kɔɔgɔ,
mi na kala li yɛn ma yɔnlɔgɔ wa selege sewe ɲa pe ma migi wi ni^b.»
- 9 Na Yɛnɛɛle, mila jaa mbaa ma nandanwa kala li piin;
ma *lasiri senre m̀iri tege wa na nawa.
- 10 Ma yɛn sinɲe yege ɲga na mi yɛn naga sentanra ti yari wa ma janwa
gbɔlɔ woolo pe sɔgɔwɔ.
Wele, mii na yɔn ki tɔn ki wogo ki na;
Yawe Yɛnɛɛle, mboro jate maga jɛn.
- 11 Mi woro nɔɔ kasinge ki lara wa na kotogo na;
ma yɛn senre nungba yofɔ yege ɲga na konaa ma shɔwɔ pi ni, mi yɛn
naga wogo ki yari;
mi woro nɔɔ kagbaraga konaa ma kaselege ki lara wa ma janwa
gbɔlɔ woolo pe sɔgɔwɔ.
- 12 Mboro wo na Yawe Yɛnɛɛle, ma se je mbanla yinriwe ta;
ma kagbaraga konaa ma yɛn senre nungba yofɔ yege ɲga na, ki yaa
lanla go singi sanga pyew.

- 13 Jɔlɔɔ ɛgere to na na mala maga,
 yɔn woro ki jɔlɔɔ ki na.
 Na kambasinnde ti go kala li to na na,
 mi se ya mbege kun na yɛɛ ni mbaa ti yaan.
 Ti ɛge ma wɛ na yinzire ti na,
 na jigi wɛ kɔn na na pew.
- 14 Yawe Yɛnɛɛle, ki yaga mala shɔ,
 Yawe Yɛnɛɛle, fyɛɛle ma pan mala saga!
- 15 Mbele fuun paa ki jaa mbanla gbo, fere mbe pe ta, pe go sogo!
 Mbele paa ki jaa jɔlɔɔ mbe to na na, poro mbe gbɔɔwɔ la fɔ mbaa
 sɔngɔɔ pɔngo na!
- 16 Mbele pe yen na tege na na kiyakiya kiyakiya,
 fere gbɔɔ mbe pe yigi fɔ mbe pe yɔn ki tɔn pe na!
- 17 Eɛn fɔ mbele fuun pe yen nɔɔ lagajaa,
 poro mbaa nayinme nii paa yɔɔɔri ma kala na!
 Mboro ŋa ma yen shɔfɔ, ma yen ma mbele ndanla,
 poro mbaa ki yuun suyi fɔ: «Yawe Yɛnɛɛle li gbɔɔɔ!»
- 18 Mi wo na, mi yen tege na ma pye fyɔnwɔ fɔ,
 eɛn fɔ we Fɔ wi yen na jatere piin na na.
 Mboro ma yen na sagafɔ konaa na shɔfɔ;
 na Yɛnɛɛle, maga ka mɔ na sagawa pi ni!

Yuuro 41

Yanɔ wa Yɛnɛɛle yenrewe senre

- 1 *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛɛle gbɔɔyurugo.*
- 2 Lere ŋa wi maa fyɔnwɔ fɔ wi jate, ferewe yen wi woo!
 Jɔlɔɔ sanga ni, Yawe Yɛnɛɛle li maa shɔ.
- 3 Yawe Yɛnɛɛle li maa wi go singi, mboo yaga yinwege na,
 li ma ferewe kan wi yeri laga tara ti na.
 Laa wi le wi juguye pe keɛ.
- 4 Mboo ta wa wi yama fuuro ti na wila jɔɔ, Yawe Yɛnɛɛle li maa saga;
 li maa wi kala yɔngɔ wi yama sanga ni.
- 5 Mi wo na, mɛ yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛle, ki yaga mala yinriwe ta!
 Na sagala, katugu mɛ kapege pye ma na!»
- 6 Na juguye pe yen na senpere yuun na na fɔ:
 «Wi yaa ku wagati wiwiin mbe wɔ wa, jango wi mege ki ta ki kɔ ki
 wɔ wa?»

- 7 Na wa ka pan mbanla wele, wi maa tuun na tanla wa wi senyoro ti ni,
 wi ma jatere pere ti gbogolo wa wi nawa,
 na wi ka ka yiri mbe kari, wi ma saa nari yuun.
- 8 Mi yen ma mbele fuun mben, pe maa kalegere senre yuun pe yee kan na kanngolo,
 pe maa tipege jate na ni.
- 9 Pe ma yo fo: «Jologo gbogo ki to wi na yeen!
 Wi na wa wi sinle, wi se ya yiri naa.»
- 10 Ali na wonlo jenne, wo na mila na jigi wi taga wi na,
 wo na wila pye na nii ja na ni,
 wi yiri na korogo^c.
- 11 Een fo mboro wo na, Yawe Yennele, na yinriwe ta, mala yirige,
 jango mbanla kayanga ki wo pe ni.
- 12 Na na jugu wii cew ta na na,
 pa kona mi yaa ki jen mbe yo fo na kala li yen mo ndanla.
- 13 Mi wo na, ma yen mala togo, naa na nawa pi yen ma filige na na ki kala na;
 mala tege ma yee yege sogowo na wele na na fo sanga pyew.
- 14 Sonmo yen Yawe Yennele, ***Izirayeli** woolo Yennele li woo, sanga pyew fo tetete!
***Anmiina!** Anmiina!

SEWE SHYEN WOO

Yuuro 42–72

Yuuro 42

Lere na wila Yennele li jaa,
 wi jigi tagasaga ko ki yen
 Yennele le

¹ *Yurukolo to wi sewe yurugo. Kore pinambiile pe nagawa yurugo^d.*

- 2 Safuwe na wogo wi yigi wi maa lafogo tonmo pi lagajaa yege nga na,
 ee, na Yennele, pa mi yen noo lagajaa ma.
- 3 Yennele li la ki yen na na paa tonmo wogo ma kaa lere yigi we,
 Yennele na yinwege wolo le.

Mi yaa ka ye wa li ***sherigo gbogo** ki ni wagati wiwiin mbe sa yere
li yege sogo?

4 Yonlo naa yembine, yentunwo po mi yen pi na suyi paa na suro yen;
ma si yala, pe maa ki yuun na na sanga pyew fo: «Ma Yenjele lo yen
na yingi piin?»

5 Ma si yala, na mi ka nawa to ki kagala njele ke na,
ke mala jatere wi lege na na, fo:
Faa, mila pye na tanri wa janwa gbolo li sogo;
mi ma keli pe yege na tanri na kee wa Yenjele li go ki yeri,
wa yogorimo yuuro naa Yenjele li sonmo yuuro ti sogo;
maga ta janwa wila pye na yogori feti wi na fo jenge.

6 E, mi we, yingi na mbe silan wire ti fanla na yee na?
Yingi na mbe sila yogo mbaa na yee tooro na cenlomo pi kala na?
Mbanla jigi wi taga Yenjele li na ko mbonro, katugu mi yaa li shari
mbeli son naa,
lo li yen na shofa konaa na Yenjele.

7 Na Yenjele, na nawa pi wo na na;
ki kala na, mbanla ta wa Zhuriden gbaan yon tara ti ni, naa wa
Erimo yanwira lara ti na, konaa wa Mizeyari yanwira lara ti na,
na jatere wi yen ma na.

8 Ma ma tonngbo pi pye pi maa tinme gbo yinrigi,
tonngbo pa ma taga tonngbo pa yege na, na fuun na tinni ngbanga;
ma tonmo mba pila fuun konaa mba pila yinrigi na tuun ngbanga,
ma ti a pi toro na go na, mala li pew.

9 Yonlo na, Yawe Yenjele li ma li kagbaraga ki pye na kan,
yembine mi yaa yurugo ko li mege ni;
Yenjele na li ti mi yen yinwege na, mi yaa lali yenri.

10 Mi yen na jaa mbege yo Yenjele li kan, lo na li yen na walaga, nala
go singi fo:

«Yingi na, a ma si fege na na?
Yingi na, mbe sila tanri mbaa tooro nandangawa ni,
jologo nga na juguye paa na jolo ki kala na?»

11 Na winfenne pe yen nala tifaga
fo mala wire ti gbo na na;
pe yen naga yuun na na sanga pyew fo:
«Ma Yenjele li yen se yeri?»

12 E, mi we, yingi na, mbe silan wire ti fanla na yee na?

Yingi na mbe sila yogo mbaa na yee tooro na cɛnlɔmɔ pi kala na?
 Mbanla jigi wi taga Yenɲele li na ko mbɔnrɔ, katugu mi yaa li shari
 mbeli sɔn naa;
 lo li yen na shɔfɔ konaa na Yenɲele.

Yuuro 43

- ¹ E, Yenɲele, na kiti wi kɔn, mala tanga ki kan na yeri,
 yere na kala li ni mbele pe woro na fye Yenɲele yege pe kanɲɔlɔ;
 na sho leele fanlafenne naa katijangara pyefenne pe kee.
- ² Mboro ma yen Yenɲele konaa na go sigefɔ.
 Yingi na, a ma silan wa?
 Yingi na mbe sila tanri mbaa tooro nandangawa ni,
 jɔlɔɔ ɲa na juguye paa na jɔlɔ ki kala na?
- ³ Ma yanwa pi naga na na konaa ma kaselege ki ni,
 ti ta tila na yege sinni mbe kari na ni wa ma yanwiga ***kpoyi** ki na,
 wa ma censaga ki ni.
- ⁴ Kona, Yenɲele, mi yaa kari wa ma ***saraga wɔsaga** ki tanla, wa
 Yenɲele ma yeri,
 mboro ɲa ma yen na nayinme po naa na yɔɔrimɔ pi go ye;
 mi yaa ka ɲɔni gbɔn mbɔɔn sɔn, mboro ɲa ma yen Yenɲele, na
 Yenɲele le!
- ⁵ E, mi we, yingi na mbe silan wire ti fanla na yee na?
 Yingi na mbe sila yogo mbaa na yee tooro na cɛnlɔmɔ pi kala na?
 Mbanla jigi wi taga Yenɲele li na ko mbɔnrɔ, katugu mi yaa li shari
 mbeli sɔn naa;
 lo li yen na shɔfɔ konaa na Yenɲele.

Yuuro 44

Mbaa yenri Yenɲele laa ma go singi

¹ *Yurukɔlɔ to wi sewe yurugo. Kore pinambiile pe nagawa yurugo.*

- ² E, Yenɲele, kagala ɲele mà pye we teleye pe sanga wi na,
 maga le wa fafafa,
 wè ke logo we nungbogolo ke ni;
 we teleye pè ke yege yo we kan.
- ³ Maa ma fanɲga ki tege ma cengele kele purɔ, ma censaga kan we
 teleye pe yeri laga tara ti ni;
 maa cengele kele tɔngɔ,
 jaŋgo we teleye pe tara gbende ta pe cɛn.

4 We teleye pe sila malaga gbɔn mbe tara ti shɔ pe tokobiye poro ni,
 pe yɛra fanŋga ko ma kila cew kan pe yeri,
 ɛɛn fɔ, ma fanŋga, naa ma yawa konaa ma kagbaraga pyege ko
 fanŋga na kila pye,
 katugu pe kala lɛa ma ndanla.

5 E, Yenŋele, mboro ma yen na wunlunaŋa we,
 mboro mɛga kɔn maga tɛge mbe woro Zhakɔbu setirige piile we shɔ
 we juguye pe kɛɛ.

6 Mboro fanŋga na, we ma we juguye pe purɔ,
 ma mɛge ki fanŋga na, we ma we winfenne pe tɔngɔ.

7 Katugu na jigi wi woro na sandiga ko na,
 na tokobi wo ma wi yaa na shɔ.

8 Ɛɛn fɔ, mboro ma ma we shɔ we juguye pe kɛɛ,
 we yen ma mbele mbɛn, ma ma fɛrɛ wa pe na.

9 Yenŋele, we maa ma gbogo pilige pyew,
 we maa ma mɛge ki sɔnni sanga pyew. *Wɔnmatigiwen laga.*

10 Konaa ki ni fuun ni, mɛ we wa, mɛ fɛrɛ wa we na,
 ma woro na pinlele na kee we malingbɔɔnɔ pe ni naa wa malaga
 gbɔnsaga.

11 Mɛ ti, a waa fee we juguye pe yɛge,
 we yen ma mbele mbɛn, pe yen na we yaara ti koli paa yɛge ŋga na
 ki yen ma pe ndanla.

12 Ma wɛ le pe kɛɛ paa simbaala yen, mbele pe yen na kee pe ni wa pe
 gbosaga;
 mɛ we jaraga wa cɛngele sanŋgala ke sɔgɔwɔ.

13 Mɔɔ cɛnle woolo pe pɛrɛ sɔnnɔdanga na,
 ali yɛrɛ mɛɛ ya mbe pe sɔnnɔ ki ŋgbɛn jɛnri.

14 Mɛ ti we cɛnyɛɛnle pe yen na we tifaga,
 mbele pe yen ma we maga, pe yen na tɛge naga lakoo we na.

15 Mɛ ti a cɛngele sanŋgala ke yen na yomiyɛgele waa we mɛge ni;
 tara woolo pe yen na go yangara na tɛge we na.

16 Fɛrɛ ti yen na na sanga pyew,
 fɛrɛ tilan go ki sogo na na;

17 katugu mi yen nala tɛgele sɛnrɛ naa na mɛjɔɔɔ sɛnrɛ ti nuru,
 na yɛge yen na jugu wi na, wi yen na jaa mboo kayanŋa ki wɔ na ni.

18 Ki kagala ŋgele ke ni fuun ke yen na gbɔɔn we na, konaa ki ni fuun
 ni, wee si fɛge ma na;
 wee sɔɔn *yɔn finliwɛ pi jɔɔɔ.

- 19 Wee we jatere wi laga ma na,
wee sɔɔn konɔ li wa.
- 20 Ma si yala, mà we tɔngɔ ma we censaga ki pye dabaala censaga;
mà we tɔn kunwɔ pi diwi wi ni.
- 21 Ndɛɛ kɪ pye we fɛgɛ ma na, we Yɛnɛlɛ,
ndɛɛ ki pye we we keyɛn yi yirige ma yarisunndo ta yɛgɛ yɛnri,
- 22 Yɛnɛlɛ, ma se jɛn naga jɛn wi le?
Katugu mà sɛnwee wi ngundo kagala ke ni fuun ke jɛn.
- 23 Ɛɛn fɔ ma kala na, pe yɛn na we kuun pilige pyew,
pe yɛn na we jate paa simbaala mbele pe yɛn pe gbosaga.
- 24 ***We Fɔ**, yiri! Yɛngi na, a ma nɛɛ wɔnɔɔ?
Yɛn ma yiri! Maga ka we wa fɔ sanga pyew.
- 25 Yɛngi na, a ma sɔɔn yɛɛ lara we na?
Yɛngi na, a ma si fɛgɛ we tege naa we jɔɔɔɔ ki na?
- 26 Ma si yala, wɛ to wa taambugɔ ki ni ndɛɛ kunwɔ kayanɔa to we na;
wɛ to ma mara tara ti na kpanɔgbannɔgbann.
- 27 Yiri ma pan ma we saga;
we shɔ ma kagbaraga ki kala na!

Yuuro 45

Wunlunana wa jayire yurugo

*¹ Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo nga
kɔɔɔɔ na pe maa ki yinri «Masho pɔɔ yarifyɛɛnɛ.» Kore
pinambiile pe nagawa yurugo. Ndanlawa yurugo yi.*

- 2 Na nawa pi yɛn ma yin sentanra ti ni fɔ nala wire;
ko mɪ yo mi yaa na yurugo ki kɔ mbe wunlunana wi tanga.
Mila jaa na yɔn ki pye paa sewe yɔnɔɔɔɔ jennɛ wi sewe yɔnɔɔɔ
kanɔgala yɛn.
- 3 Ma yɛn ma yɔn ma wɛ sɛnwee piile pe ni fuun pe na;
ma yɔn sɛnɛ ti yɛn ma tanla,
ki kala na, Yɛnɛlɛ lɪ duwaw ma na fɔ sanga pyew.
- 4 Mboro na malingbɔɔn kotogofɔ, ma tokobi wi pɔ wa ma sɛnnɛ;
wi yɛn ma dɛngɛ konaa ma gbɔɔɔɔ!
- 5 Wa ma gbɔɔɔɔ pi ni, ye wa ma malaga gbɔnɔwotoro wi ni,
ma sa malaga gbɔn ma jugu wi ni ma cew ta;
malaga ki gbɔn kaselege, naa nandanwa konaa kasinɔgɛ ki kala na.
Ma fanɔga kɛɛ ki ya ki malingbɔngɔ kagbɔɔɔɔ pye ma kan!

6 Ma wangala ke yɔnrɔ tì tanla;
ke yaa wunlunana ma juguye pe kotoɔ ti furugu,
tara woolo pe yen na tuun ma fannga ki nɔɔ.

7 E, Yenɛɛ, ma wunluwa pi yaa koro wa sanga pyew fɔ tetete;
ma yen nɔɔ wunluwa pi yeɛ sinni kasingɛ ni.

8 Kasingɛ ki yen mɔɔ ndanla, a tipewe pɔɔn mben,
Ko kala ki ti, Yenɛɛ, ma Yenɛɛ lɔɔn wa,
ma ***sinme kpoyi** wo wa ma go ki na, mba pi yen yɔɔrimɔ woo,
mɔɔ kala li mbɔnrɔ ma we ma pinleyɛnle pe naʼ.

9 Sinme nuwa taan mba pe yinri ***miiri**, naa ***alovesi** kona kasi ti
nuwa taan pi yen ma yaripɔɔ ti na;
ma wunluwa go nga pɛ gbegɛle ma fere solo ngangala ni,
yarigbɔnrɔ magangala tangala na yinrigi wa ki ni, na nayinme kaan
ma yeri.

10 Wunlunana sumborombiile yen wa jɛɛ mbele pɔɔn ndanla pe ni;
wunlunɔ wi yen ma yere wa ma kalige kɛɛ ki na, wi yen maa yeɛ
fere Ofiri tara te piiri ni.

11 Na sumborombyɔ, logo na yeri! Wele, ma nungbogolo ke jan ma logo
na yeri;

maga kaa jatere piin ma cɛnle woolo naa ma to go woolo pe na!

12 Wunlunana wi yeɛ yiri ma na ma tiyɔnwɔ pi kala na;
wo wi yen ma tafɔ we, kannguuro kan wi nɔɔ maa gbɔɔ.

13 Kona, ***Tiri** cafenne wele,
poro mbele leele mbele pe yen penjagbɔɔ fenne ma we,
pe yaa kaa paan yarikanra ni ma kan,
jangɔ mbe ti pe kala lɔɔn ndanla.

14 Wunlunana sumborombyɔ wi yen wa wunluwa go ki ni, wi yen
gbɔɔnwɔ ni lagapyew;
wi yaripɔɔ pɛri sɔɔ te ni.

15 Pɛ kari wi ni wa wunlunana wi yeri, wi yaripɔɔ nda pɛ sɔɔ ti ni wi
yeɛ na.

Sumbɔɔ pele yen wi punɔ na, wi wɔnlɔnjaala wele, pe yen na kee
pe ni wa wunlunana ma tanla.

16 Pe yen na kee pe ni wa yɔɔrimɔ naa nayinme pi sɔɔnwɔ,
pɛ ye wa wunlunana wi go ki ni.

17 Wunlunana, pilige ka, ma pinambiile pe yaa ka cɛn wa ma telɛye pe
yɔɔlɔ,
ma yaa ka pe pye kundigile tara ti lagapyew ki ni.

- 18 Mi wo na, mi yaa kaa ma mege ki yari setirige piile mbele fuun pe
yaa ka yiri pungo na pe kan;
kona cengele ke yaa loon gbogo sanga pyew fo tetete.

Yuuro 46

Yenjele li yen we ni

¹ *Yurukoolo to wi sewe yurugo, Kore pinambiile pe Yenjele
gbogoyurugo, nga pe maa koo magambile ni.*

- 2 Yenjele li yen we larasaga konaa we keendagaserege;
li yen ma gbegele mbe we saga wa we jologo ki ni.
3 Ki kala na, we woro na fye, ali na tara ti kaa yege,
ali na yanwira ti ka kologi mbe sa toori wa kogje wi latijugo ki ni,
4 ali na kogje wi tonmo mba pi maa yinrigi na tuun pi kaa tinni
ngbanga mbaa ngborogo koon,
konaa mbaa yinrigi wa naayeri fo mbaa yanwira ti yegeyege.
Wonmatigiwen laga.

- 5 Gbaan wa yen wa, nga wi njere ti maa fuun na nayinme kaan Yenjele
li ca woolo pe yeri,
ki ca nga ki yen Yenjele na yaara ti ni fuun ti go na li censaga ***kpoyi** ye.
6 Yenjele li yen wa ki ca ki ni, yaraga ko ka kpe sege jan;
pa laga kila lari, Yenjele li mee pan mbe pe saga.
7 Cengele sanngala ke yen na tinni, wunluwo pi yen na yege;
Yenjele li ka li magala li yirige, tara ti ma yan ma ko saw.

- 8 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li yen we ni,
Zhakobu Yenjele le, li yen we larasaga. *Wonmatigiwen laga.*

- 9 Ye pan ye Yawe Yenjele li kapyegele ke wele,
li jogowo gbao mba pye laga tara ti na, ye pan yoo wele!
10 Lo li ma maara ti ko fo mbe sa gboun wa tara ti go nga na,
li ma sandira ti kaari, mbe njaanra ti kaari,
li ma kason le malaga gbounwotoroye pe ni mbe pe sogo.

- 11 ***We Fo** wi yo fo: «Yege yerege ma, yege jen ye yo fo muwi mi yen
Yenjele le;

muwi mi yen cengele ke go na,
muwi mi yen tara ti go na.»

- 12 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li yen we ni,
Zhakobu Yenjele le, li yen we larasaga. *Wonmatigiwen laga.*

Yuuro 47

Yenɲele li yen wunluwaɗ dunruya
wi ni fuun wi go na

- ¹ *Yurukɔɔɓ to wi sɛwɛ yurugo. Kore pinambiile pe Yenɲele gbɔɔyurugo.*
- ² Yoro cɛngɛle woolo yaa kɛndagala gbɔɔɗ,
yaa yɔɔɔri yaa jɔɔɔgi yaa Yenɲele li sɔnni!
- ³ Katugu Yawe Yenɲele, Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, li yen
fyereyaraga gbɔɔɗ;
li yen wunluwaɗ gbɔɔ tara ti ni fuun ti go na.
- ⁴ Li ma tara woolo pe go sogo ma we kan,
li ma tara na cɛngɛle ke tirige we jegele.
- ⁵ Li we tara ti wɔ we kan kɔɔɔɗ,
ki yen we gbɔɔɔwɔ pi go, woro mbele Zhakɔbu woolo mbele we yen
mali ndanla we.
- ⁶ Yenɲele li yen na nuru na kee wa li *sherigo gbɔɔɗ ki ni, wa li woolo
pe yɔɔɔrimɔ jɔɔɔɔmɔ pi sɔɔɔwɔ,
Yawe Yenɲele li yen na nuru na kee wa mbaanra winmɛ maganɲala
ke sɔɔɔwɔ.
- ⁷ Ye yuuro kɔ ye Yenɲele li sɔn, ye yuuro kɔ yeli sɔn!
Ee, ye yuuro kɔ ye we wunlunɲa wi sɔn, ye yuuro kɔ yoo sɔn!
- ⁸ Katugu Yenɲele lo li yen tara ti ni fuun ti wunluwaɗ we;
ye yurutanga sho yeli sɔn!
- ⁹ Yenɲele li yen wunluwaɗ cɛngɛle ke go na,
Yenɲele li yen ma cɛn wa li wunluwaɗ jɔɔɔɗ *kpoyi ki na.
- ¹⁰ Cɛngɛle teepe pe yen na pe yɛɛ gbogolo
na pinlele Abirahamu Yenɲele li woolo pe ni,
katugu dunruya wunlumbolo pe yen ma cɛn ma Yenɲele lo kan.
Li yen yaara ti ni fuun ti go na.

Yuuro 48

Zheruzalemu,
wunlungbɔɔ wi ca ye

- ¹ *Yurugo. Kore pinambiile pe Yenɲele gbɔɔyurugo.*
- ² Yawe Yenɲele li yen ma gbɔɔɗ, ki daga paa li sɔnni jɛɲɲɛ,
paa li sɔnni wa li ca ki ni, wa li yanwiga *kpoyi ki na.
- ³ Ki yanwiga ki cɛnlɔmɔ pi yen ma yɔɔɔɗ;
ki yen na yɔɔɔrimɔ kaan dunruya woolo pe ni fuun pe yeri.

- Ko ki yen ***Siyon** yanwiga ye, Yenjele li censaga ye;
wunlungbɔɔ wi ca koyi.
- 4 Yenjele li yen wa Siyon ca wunluwa yinre tugbɔɔɔ ti ni,
pɛge jen ma yo lo li yen larasaga jenge ye.
- 5 Wele, wunlumbolo paa saa pe yɛɛ gbogolo,
ma pinle ma yiri ca ki kɔɔɔɔ.
- 6 Ɛɛn fɔ, naa paa yɛge taga ***we Fɔ** wi na sanga ɲa ni, kɪ si to pe yɔn
na,
a pe sunndo wɪ si kɔn pe na, a pɛ si fe.
- 7 Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a pe nɛɛ seri le teere fyɛɛ ti na,
paa yɛge ɲa na jɛle selara ma kaa yiri wi ni we;
- 8 paa yɛge ɲa na yɔnɔ yirisaga tifeleɛ ki ma kaa na gbɔɔn
mbaa Tarisisi ca tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ^g ti kaari we.
- 9 ɲga waa logo, ko wɛ yan
wa Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li ca ki ni,
wa we Yenjele li ca ki ni;
Yenjele li yaa yeresaga kan ca ki yeri fɔ sanga pyew.
- 10 E Yenjele, mbe we ta wa ma ***sherigo gbɔɔɔ** ki ni,
we yen na jatere piin ma kagbaraga ki na.
- 11 E, Yenjele, pe yen nɔɔ sɔnni fɔ wa dunruya wi kɔsaga ki na,
ma mege kɪ yiri dunruya wi keɛ ki ni fuun ki na.
Kasinɲge ko ma maa piin ma fanɲga keɛ ki ni.
- 12 Yaa yɔɔɔri wa Siyon yanwiga ki na,
Zhuda tara cara woolo ye yin nayinme ni,
kiti ɲa mà kɔn wi kala na!
- 13 Ye yiri ye Siyon ca ki maga,
ye ki sanɲgazoye pe jiri!
- 14 Ye mbogo ɲga ki ca ki maga ki wele,
ye wunluwa yinre tugbɔɔɔ ti wele jenge,
janɲo ye kaga yege yege yo setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɲo
na pe kan;
- 15 fɔ Yenjele lo li yen we Yenjele sanga pyew fɔ tetete;
lo li yaa la we yɛge sinni fɔ sa gbɔn kunwa pi na.

^g 48.8: Tarisisi ca tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔɔ, ko kɔɔ wo yen tɔnmɔkɔɔɔɔ nda ti maa kee lege.

Yuuro 49

Senwee wi ka ku,
wila kari yaraga ka kpe ni

¹ *Yurukwɔlɔ to wi sɛwɛ yurugo. Kore pinambiile pe Yenɛɛle gbɔgɔyurugo.*

- 2 Yoro tara woolo ye ni fuun yege wogo nga ki logo,
dunruya woolo ye ni fuun ye nungbolo jan ye logo,
- 3 yoro lepigile naa legbɔɔlɔ pe ni,
penjagbɔɔ fenne naa fyɔnwɔ fenne pe ni.
- 4 Mi yaa kajenme senre yo wa na yɔn,
katugu tijinliwe senre ti yen wa na kotogo na.
- 5 Mi ma nungbolo jan na kajenmbele pe yomiyegɛle ke nuru;
mi yaa la ke kɔɔ wi yuun ngɔni gbɔngɔ ni.
- 6 Ali na tipege ka gbɔn na na,
na na winfenne paga na maga pe kambasinnde ti ni sanga ŋa ni,
yɛŋgi na mbe sila fyɛ pe yege?
- 7 Pe jigi wi yen pe yarijende to na,
pe maa pe yɛɛ gbogo pe penjagbɔɔ lɛgɛrɛ to kala na.
- 8 Ma si yala, lere wa kpe se ya mboo lewee yenle wa go shɔ,
nakoma mboo yeera go shɔgɔ sara wi kan Yenɛɛle li yeri.
- 9 Pe go shɔgɔ sara wi sɔnɔgɔ kɪ ŋgban ma toro,
lere se ya mbege sara fyew.
- 10 Pe yen naga yaan ndɛɛ pe yaa koro yinwege na suyi,
pe se ka ye wa fanga ki ni wi le?
- 11 We yen naga yaan fɔ kajenɛ wi ma ku,
lembige ko naa tijinliwe fu fɔ wi ni pe ma ku,
pe ma kari ma pe yarijende ti yaga pele yege kan.
- 12 Pe maa ki sɔnri pe yinre ti yaa koro wa sanga pyew,
pe censara ti yaa koro wa sanga pyew fɔ tetete,
fɔ pe mɛrɛ ti yaa tagataga pe tara lara ti na.
- 13 Eɛn fɔ senwee mboo ta wa wi fɛrɛwɛ pi ni, wila ki jen mbe yo fɔ wi
se mɔ,
wi yen paa yaayoro yen, nda ti ma ku.
- 14 Mbele pe ma pe jigi wi taga pe yɛɛ na, pa pe kɔwɔ pi yaa ka pye ma,
mbele pe maa jaa mbaa para paa nuru pe yeri, pa pe kɔwɔ pi yaa ka
pye ma. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 15 Pe maa pe kɔnri paa simbangbelege yen na kee pe ni wa ***kuulo**
tara,
kunwɔ po pi yen pe kɔnrifɔ we.
Pinliwe yege ni, lesinmbele pe yaa cɛn pe go na,

- pe tiyɔnwɔ pi yaa ka kɔ saw,
kuulo tara to ti yen pe cɛnsaga ye.
- 16 Ɛɛn fɔ Yɛnɲɛlɛ li yaa na go shɔ, mbanla wɔ wa kuulo tara ti ni,
ee, li yaa na shɔ. *Wɔnmɔtigiwen laga.*
- 17 Na lere wa ka pye penjagbɔrɔ fɔ, kiga ka ma jatere wi piri ma na,
na wi go woolo pe yarijende ti kaa lege la kee yege, kiga ka ma jatere
wi piri ma na;
- 18 katugu na wiga ka ku, wi se ka kari yaraga ka kpɛ ni,
wi yarijende ti se taga wi na wa fanga ki ni.
- 19 Mboo ta yinwege na sanga ŋa ni, wi mbe ya mbe yo fɔ wi yen ferewe
na,
katugu na dunruya wi ka tanla ma na, leele pe maa ma sɔnni.
- 20 Kona ki ni fuun ni, wi yaa ka ku mbe taga wa wi teleye pe na wa
pe karisaga,
poro mbele pe se ka sɔngɔrɔ mbe pan mbe yanwa pi yan naa fyew.
- 21 Ɛɛn fɔ senwee mboo ta wa wi ferewe pi ni, wila ki jen mbe filige ki
na,
fɔ wi yen paa yaayoro yen, nda ti ma ku.

Yuuro 50

Yɛnɲɛlɛ li gbɔgbɔlɔmɔ jembe

¹ *Asafu^h Yɛnɲɛlɛ gbɔgyurugo.*

- Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ le, li para.
Li tara woolo pe ni fuun pe yeri, maga lɛ wa yɔnlɔ yirisaga fɔ ma saa
gbɔn wa yɔnlɔ tosaga ki na.
- 2 Wa ***Siyɔn** ca, ko ŋa ki tiyɔnwɔ pi yen ma pi yee yɔn fili,
Yɛnɲɛlɛ li li yee naga wa li gbɔgɔwɔ yanwa pi ni.
- 3 Yawe Yɛnɲɛlɛ li yen na paan, li se pyeri;
kasɔn ki yen na yaraga pyew ki sori wa li yege,
tifeliŋgbɔgɔ ki yen na gbɔɔn mali maga.
- 4 Yɛnɲɛlɛ li yen na naayeri wi yinri wa go na,
kona na tara ti yinri ti pye serefɔ mbe kiti kɔn li woolo pe na.
- 5 Li yo fɔ: «Yanla lesinmbele pe gbogolo na yege sɔgɔwɔ,
poro mbele pɛ ***saraga** wɔ na yeri ma ***yɔn finliwe** le na ni we.»
- 6 Naayeri wi yen naga yari fɔ Yɛnɲɛlɛ li yen ma sin,
Yɛnɲɛlɛ lo jate, lo li yen kiti kɔnfɔ we.

Wɔnmɔtigiwen laga.

- 7 «Na woolo, ye logo na yeri, senre yen na yeri mbe yo ye kan;
***Izirayeli** woolo, mi yaa ye jeregi!

Muwi mi yen Yenŋele, ye Yenŋele le.

- 8 Mi woro na ye jeregi ye saara nda ye maa woo to kala na,
ye maa ***saara sogoworo** woo na yeri suyi.
- 9 Mi se napene sho mbe yiri wa ye go ki ni,
mi se ka sikapene yigi mbe yiri wa ye sikaala jasaala pe ni fun.
- 10 Katugu yan wongaala pe ni fuun pe yen na woolo,
yaayoro waga legere nda wa yanwira ti na, ti yen na woro.
- 11 Sannjere nda fuun ti yen wa naayeri, m̀iri jen,
yanyaara nda fuun ti yen wa yan, ti yen na woro.
- 12 Ndee ki pye fungo yen na na, mi se jen naga yo ye kan,
katugu dunruya wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti yen na woro.
- 13 Naga yen ma, mi maa napene kara kaa wi le?
Naga yen ma, mi maa sikapene kasanwa woo wi le?
- 14 Ŋga kilan ndanla, ko yen fɔ ma sharaga kan mi ŋa Yenŋele na yeri
paa saraga yen,
mi ŋa Yenŋele na yaara ti ni fuun ti go na, ***yon fɔgɔlɔ** ŋgele mà le
na yeri, ma ke tɔn ma ke yon fili!
- 15 Kona ma jɔlɔɔ pilige ki na, mala yeri mbɔɔn saga,
pa mi yaa ma sho, ma sila na gbogo.»
- 16 Eɛn fɔ Yenŋele li yen naga yuun lepee wi kan fɔ:
«Ki tɔnli wo yen se? Mboro ŋa ma maa na kondegeŋgele ke kara,
ma koro naga yuun wa ma yon ko ni ma yo mà yon finliwe le na ni.
- 17 Mbe sigi ta, na yerewe senre to yen mɔɔ mben;
a mà je na senre ti na.
- 18 Na maga yoo yan, ma maa pye ma pinleyenle,
jataala poro pe yen ma cɛnyeɛnle wele.
- 19 Senpere to ti yen wa ma yon ki ni,
lefanlaga senre to ti maa yinrigi wa ma yon.
- 20 Na maga sa cɛn pele ni, ma maa ma sefɔ wi sanga;
ma maa ma nɔsepyɔ ŋa wi yen nɔ yinne nungba ma ni wi mege ki
jogo.
- 21 Ko kapyere nda to maa piin, mi si para ma ni,
ki pye ma, maa ki jate ndee mi yen paa ma yen.
Eɛn fɔ koni, mi yaa ma jeregi, mbɔɔn kolomɔ kapyere ti tanli ti yee
na ma yee sɔgɔwɔ.»
- 22 «Yoro mbele ye yen na fege mi ŋa Yenŋele na na, yanla senre nda ti
logo ye wali ti na,
nakoma mi yaa ye kɔɔnɔ curo curo curo, lere kpe se ya mbe ye sho.
- 23 Lere ŋa wi ma sharaga kan na yeri, ko ki yen saraga ŋga ki maa na
gbogo,

lere ɲa wi maa wi tangalɔmɔ pi kɔɔsi, mi yaa ki naga wi na fɔ mi
ɲa Yenɲele mi yen wi shɔfɔ.»

Yuuro 51

Yenɲele yenrewe mbe kapere kala yagawa ja

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo.*

² *Naa Davidi wila sinle Uri jɔ Batisheba wi ni, ko punɔ na, a*

**Yenɲele yɔn senre yofɔ Natan wi si kari wa wi yeri ma saa para wi
ni ki kala li wogo na. A Davidi wi sigi yenrege ɲga ki yenri¹.*

³ E, Yenɲele, na yinriwe ta ma kagbaraga ko kala na;
ma yinriwe tawa gbɔɔ pi kala na, na kambasinnde ti kɔ mari wɔ wa.

⁴ Na woli mala kajɔɔɔ ki laga na na pew,
mala kapege ki kɔ mala pye ***fyɔngɔ** fu.

⁵ Katugu na kambasinnde mɪri jen;
mi yen nala kapere ti yaan na yɛɛ yege sɔgɔwɔ sanga pyew.

⁶ Mboro nunɔba pe, mboro mɪ kapege pye ma na,
ɲga ki yen tipege ma yege na, ko mɪ pye.
Ki kala na, tanga yen ma yeri, na maga ɲga fuun kɔn mbe tɛge na
mɛge ni;
ma yen jɛregisaga fu wa ma kiti kɔngɔ ki ni na na².

⁷ Wele, pànlà se wa kambasinɲge ki ni.
Maga le na nɔ wilan kugbɔ ki le, mi yen wa kapege ki ni.

⁸ Eɛn fɔ ma maa ki jaa kaselege mbe pye wa senwee wi kotogo na.
Ki yaga ma kajenme kan na yeri wa na nawa pi ni fuun pi ni!

⁹ Na kapere ti laga na na ***yizɔpi^k** were ni, pa mi yaa pye fyɔngɔ fu.
Na woli pa mi yaa laga mbe filige yege yege yege.

¹⁰ Ki yaga mbe nayinme naa yɔgɔrimɔ senre logo,
janɔ mi ɲa mà kaari, mbe yɔgɔrimɔ ta naa!

¹¹ Maga kanla kapere ti wele,
na kambasinɲge ki kɔ maga wɔ wa!

¹² E, Yenɲele, kotogo ***kpoyi** kan na yeri,
jatere jenɲe fɔnɲɔ le na ni, ɲa wi yaa koro ma na!

¹³ Maga kanla wa lege mbanla lali ma yɛɛ ni!
Maga kɔɔn yinne na li yen kpoyi li wɔ na ni!

- 14 Shɔwɔ mba mɔla shɔ ki yɔɔɔrimɔ pi kan na yeri naa fɔnɔɔ,
ma kajɛɔɔ pyeɔɔ jatere le wa na nawa!
- 15 Kona, mi yaa kaa leele mbele pɛ yiri ma je ma na pe nari ma
konɔɔlo ke ni,
pa kona kapere pyefenne pe yaa sɔnɔɔɔ mbe pan ma kɔɔɔɔɔ.
16 E, Yɛnɔɔɔ, na shɔfɔ Yɛnɔɔɔ, na shɔ kasanwa mba mi wo ki kapege
ki kɛɛ,
pa kona ma yen ma sin yege nɔɔ na, mi yaa laga yari nayinmɛ ni!
17 *Na Fɔ, na yɔn ki yɛnɔɔ,
janɔɔ mbe ya mbaa ma sɔnni!
- 18 *Saara ma ti yen mɔɔ ndanla mbe wɔ ma yeri,
nakoma mi jɛn na ta wɔ ma yeri;
*Saara sogoworo ma ti yen mɔɔ ndanla.
19 Saraga nɔɔ ki yen mɔɔ ndanla Yɛnɔɔɔ,
ko ki yen lere nɔɔ wi kapege kɔ ye wi go na.
Lere nɔɔ wi kapege kɔ ye wi go na, maa nawa pi tanga wi na,
Yɛnɔɔɔ, maa je ko fɔ wo na.
- 20 Wa ma kagbaraga pyeɔɔ ki ni, kajɛɔɔ pye *Siyɔn ca ki kan;
ko nɔɔ ki yen Zheruzalemu ca ye, ma ti pege malaga sigembogo ki
kan naa fɔnɔɔ mbeɔɔ maga!
21 Kona saara nda ti maa woo na yala kasingɔɔ ki ni ti yaa pye mbɔɔɔ
ndanla,
to ti yen saara sogoworo to naa yarikanra nda pe ma sogo pew ti ni.
Kona pe yaa kaa napene woo saraga wa ma *saraga wɔsaga ki na.

Yuuro 52

Yɛnɔɔɔ li yaa lere nɔɔ
wi maa wi yeɛ gbogo
na kapege piin wi tɔnɔɔ

¹ Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi nagawa yurugo.

² Wila ki yurugo ki kɔ, naa Edɔmu cenle woolo nana Dowegi wila kari ma saa ki
yo Sawuli wi kan ma yo Davidi wila kari wa *saraga wɔfɔ Ahimeleki wi yeri we¹.

³ Mboro nɔɔ fanɔɔ fɔ, yingɔ na, a ma nɛɛ ma yeɛ gbogo ma kapege
pyeɔɔ ki kala na?

Ma si yala Yɛnɔɔɔ li kagbaraga ki yen wa fɔ sanga pyew.

⁴ Ma mɔɔ yɔn senre ti le na legbogo kagala gbɛɛɛ mbe pye,
ma yɔn kɔ tanla paa yunɔɔɔɔɔ yɛn,

- ma yen nambara fɔ.
- ⁵ Kapege kɔɔn ndanla ma we kajenge ki na,
yagbogowo pɔɔn ndanla ma we kaselege ki na. *Wɔnmatigiwen laga.*
- ⁶ Lere jɔgɔsɛnrɛ to ti mɔɔ ndanla;
mboro ŋa ma maa lere fanla ma yɔn ki ni we.
- ⁷ Ki kala na, Yenŋele li yaa kɔɔn jɔgɔ mbɔɔn wɔ wa fɔ sanga pyew,
li yaa ma yigi mbɔɔn tile mbɔɔn wɔ wa ma ***paraga go** ki ni,
li yaa kɔɔn kɔlogi mbɔɔn wɔ laga leweele pe tara ti ni. *Wɔnmatigiwen laga.*
- ⁸ Kona lesinmbele pe yaa kaga wogo ki yan mbaa fyɛ,
pe yaa kaa tɛge wi na, mbaa yuun fɔ:
- ⁹ Ki naŋa fanŋa fɔ ŋa, yoo wele! Wo ŋa wi sila Yenŋele li pye wi go
sigefɔ.
Wila wi jigi wi taga wi penjagbɔɔ to na.
Wila pye naa yɛɛ jate fanŋa fɔ wi kapyere tijangara ti kala na^m.
- ¹⁰ Eɛn fɔ mi wo na, mi yen paa oliviye tige yen, ŋga kɔ fun ma wɛrɛ ta
wa Yenŋele li go ki ni;
milan jigi wi taga Yenŋele li kagbaraga ki na sanga pyew fɔ tetete.
- ¹¹ Mi yaa lɔɔn sɔnni sanga pyew ŋga mɔ pye ki kala na;
mi yaa na jigi wi taga ma na, mbele pɛ taga ma na pe yɛge sɔgɔwɔ,
katugu ma yen jenge.

Yuuro 53

Leele mbele
pe woro na fyɛ Yenŋele yɛge,
pe yaa ka kɔ yɛge ŋga na
(Yuuro 14)

- ¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo, pe maa ki koo na
wegeleⁿ wiin. Davidi nagawa yurugo.*
- ² Lembige ki maga yo wa ki nawa fɔ:
«Yenŋele woro wa.»
Pɛ pe yɛɛ jɔgɔ.
Pe yen na katijangara piin.
Kajenge pyefɔ kpɛ woro wa.
- ³ Ma Yenŋele li ta wa naayeri, lili yɛge ki sogo na sɛnwee piile pe
wele,

jango mbege jen na kaa pye tijinliwe fɔ yen pe ni, ɲa wi yen na
Yenɲele li lagajaa.

⁴ Pe ni fuun pè laga Yenɲele li na,
pe ni fuun pè pinle ma jɔɔ.
Kajenɲe pyefɔ kpɛ woro pe ni, ali nunɲba san°.

⁵ Yenɲele li yo fɔ:
«Naga yen ma, mbele fuun pe yen na kapere ti piin, pee kala jen wi
le?
Pe yen nala woolo pe nii, paa yeɲɲe ɲga na pe ma kaa na suro nii we.
Pe woro na yenri mi ɲa Yenɲele na yeri.»

⁶ Koonga fyere gbɔɔ yaa ka pe yigi fɔ paa seri,
mbe sigi ta fyere kala woro wa;
ee, Yenɲele li yaa ka li woolo pe juguye pe tongo mbe pe kajeere ti
jaraga lagapyew.
Fere yaa ka pe yigi, katugu Yenɲele li je pe na.

⁷ Ambɔ wi yaa yiri wa ***Siyɔn** ca mbe pan mbe Izirayeli woolo pe sho,
na lo ma?
Na Yenɲele liga ka li woolo pe cɛnlɔmɔ pi kanɲga,
poro mbele Zhakɔbu setirige piile pe yaa kaa yɔɔɔri,
poro mbele Izirayeli woolo pe yaa ka yin nayinme ni.

Yuuro 54

Yenɲele yenrewe lɔɔn sho juguye pe kɛɛ

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo, ɲga pe maa koo na
ɲɔɔni gbɔɔn. Davidi nagawa yurugo.*

² *Naa Zifu ca woolo pàa saa ki yo wunlunɲa Sawuli wi kan ma yo fɔ Davidi
wi yen ma lara wa pe yeri, a Davidi wì sigi yurugo ki kɔ ma yo fɔ^P:*

³ E, Yenɲele, na sho ma meɲɲe ko kala na,
na kiti kala li yeɲɲe wɔ, ma tanga kan na yeri ma yawa gbɔɔ pi
fanɲga na!

⁴ E, Yenɲele, na yenrewe pi logo!
Nunɲbolo jan mala yɔn sɛnɲɛ ti logo!

⁵ Katugu nambanmbala^a pèle yiri na kɔɔɔɔ,
lewɛlimbele pèle yiri nala lagajaa mbanla gbo.
Ki leele pe woro na Yenɲele li jate.

Wɔnmatigiwen laga.

- 6 Eɛn fɔ, wele, Yenɲele lo li yen na sagafɔ we,
 ***We Fɔ** wo wi yen na kɛendagaserege ye.
- 7 Yenɲele sa ti jɔlɔɔ ki sɔngɔɔ ki to na juguye pe na!
 Ma yen senre nunɲba yofɔ yege ɲa na, ki naga na na ma pe tongo
 ma pe wɔ wa!
- 8 Mi yaa ka ***saara** wɔ ma yeri nandanwa ni.
 Yawe Yenɲele, mi yaa lɔɔn mege ki sɔnni yuuro ni,
 katugu ma yen ma yɔn.
- 9 Mɔla sho na jɔlɔɔ kagala ke ni fuun ke ni.
 Koni mi yen naga yaan nayinme ni fɔ yawa ta na juguye pe na.

Yuuro 55

Lere ɲa pɔɔ java
 wi Yenɲele yenrewe

*¹ Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo, ɲa pe maa koo na
 ɲgɔni gbɔɔn. Davidi nagawa yurugo.*

- 2 E, Yenɲele, nunɲbolo jan mala yenrewe pi logo,
 na mi kaa ma yenriɲgbanga yenri sanga ɲa ni, maga ka ma yee lara
 na na!
- 3 Logo na yeri mala yɔn sogo!
 Na jatere wɔ piri na na, na nandangawa pi kala na.
 Mi yen na jɛɛn,
- 4 na juguye pe senyoro ti kala na,
 konaa jɔlɔɔ ɲa lepeepe pe yen na tari na na ki kala na.
 Pe yen na tipege piin na na,
 pɛ yiri na kɔɔɔɔ nangbanwa ni.
- 5 Na sunndo wila kɔɔn na na,
 kunwɔ pi fyere tilan yigi.
- 6 Fyere gbɔɔ na yigi, a mila seri;
 sunndo kɔngɔ gbɔɔ to na na.
- 7 Kona, a mɔ sho fɔ: «Ndɛɛ ki pye mi kanwira ta paa jendetuwa woro
 yen,
 mi jen na yiri sire na mbe sa cɛn laga ka yege ni.
- 8 Pa kona mbe ja fe mbe kari fɔ lege,
 mbe ja kari sa cɛn wa ***gbinri** wi ni. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 9 Mi jen na fyeele mbe sa larasaga lagaja,
 mbe fyeele mbe lara tifelingbɔɔ konaa tisaga tifelege ki na.»

- 10 E ***we Fɔ**, na juguye pe yɔn sɛnrɛ ti gbɔn mari piri, ma ti pe yɔn ki yiri ki yɛ ki yɛ;
katugu lewelewe kapyere naa maara to mila yaan laga ca ki ni.
- 11 Sɔnlɔ naa yembine ko kapyere to ti yɛn na piin wa ca ki malaga sigembogo ki go na, naga mari;
jɔlɔgɔ naa tege ko ki yɛn laga ca ki ni.
- 12 Legbogo ko cɛ ki yɛn na piin wa ca nawa pi ni;
wa katoro ti ni, lejɔlɔgɔ kapyere naa nambara wo paa piin pe lewee yɛɛnlɛ pe na.
- 13 Ndɛɛ ki pye na jugu wo wa wila na tegele, pa mbe ja ya mbege kun na yɛɛ ni;
ndɛɛ ki pye ɲa wɪlan panra wo wa wɪ yiri na kɔrɔgɔ, pa mbe ja ya mbe lara wi na.
- 14 Eɛn fɔ mboro wi, mboro ɲa mi naa mboro we yɛn ja, ma yɛn na wɔnlɔ konaa na pinleyenle.
- 15 Waa tanla fɔ na ɲgundo sɛnrɛ yuun we yɛɛ kan;
kila pye mi naa mboro we ma pinle janwa wi ni mbe kari wa Yɛnɲɛle li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni.
- 16 Yɛnɲɛle sa ti kunwɔ pilan juguye pe fo pi to pe na,
pe tigi weele wa ***kuulo tara** ti ni,
katugu tipewe po pi yɛn wa pe yinɛ ti ni, po pi yɛn wa pe koto ro na!
- 17 Mi wo na, Yɛnɲɛle lo mi yɛn na yinri lilan saga,
Yawe Yɛnɲɛle li yaa na sho.
- 18 Pinliwe, naa yɔnlɔfugo konaa yɔnlɔkɔgɔ, mi maa yungbɔgɔrɔ sɛnrɛ yuun na jɛɛn,
ɛɛn fɔ li nungbolo yɛn na magala li na.
- 19 Malaga ɲga pɛ yiri ki ni na kɔrɔgɔ, li yaa na sho ki kɛɛ, mbe yeyinɲɛ kan na yeri;
katugu mbele pɛ yiri na kɔrɔgɔ, pɛ lɛgɛ.
- 20 Yɛnɲɛle li yaa na yɛnrɛwe pi logo mbe pe go sogo,
lo na li yɛn wunluwɔ fɔ sanga pyew. *Wɔnmatigiwen laga.*
Pe se kanɲga fyew,
pe si woro na fyɛ Yɛnɲɛle li yɛgɛ.
- 21 Na pinleyenle lɛɛ wɪ yiri wi wenne pe kɔrɔgɔ,
ma ***yɔn finliwe** mba wɪla le pe ni pi jɔgɔ.
- 22 Wi yɔn sɛnrɛ tɪ tanla ma we sɛnrɛge na,
ɛɛn fɔ malaga ko ki yɛn wa wi kotogo na.
Wi sɛnrɛ tɪ tanla ma cɛn pɔw ma we sinmɛ liwoo na,
ɛɛn fɔ ti yɛn paa tokobi yɛn, ɲa pɛ kɔw mbe jɔgɔwɔ pye.

23 Ma jatere legere ti ni fuun ti le Yawe Yenŋele li kee, pa li yaa ma tɔɔ;

li se yenle mbe lesinŋe wi yaga wi to.

24 Mboro wo na, Yenŋele, ma yaa ti ki leele pe ku pe tigi wa fanga ki ni.

Poro mbele pe yen legbolele naa nambara fenne, pe se pe yinwege ki walaga pye.

Een fo mi wo na, milan jigi wi taga ma na.

Yuuro 56

**Milan jigi wi taga Yenŋele li na,
mi woro na fye**

1 Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo nga kɔɔmɔ na, pe maa ki yinri: «Tigboroŋ na wa lege ti jendetuwa.» Davidi yurugo yi, wila ki kɔ sanga ŋa ni Filisiti tara fenne paa pan maa yigi wa Gati caʼ.

2 E, Yenŋele, na yinriwe ta, katugu leele pe yen nala puro nala tege; pe yen na wiin na ni pilige pyew, nala jɔɔ.

3 Pilige pyew na juguye pe yen nala puro nala tege, pe yen ma lege, poro mbele paa wiin na ni yee gbɔɔɔwɔ ni.

4 Een fo fyere ti kanla yigi sanga ŋa ni, pa mi mala jigi wi taga mboro na.

5 Mi yen na Yenŋele li sonni li senre ti kala na, milan jigi wi taga Yenŋele lo na, mi woro na fye; yinŋi senwee mbe ya pye na na?

6 Pilige pyew pe maa na jɔɔ pe senre ti ni, kapege ko ce pe maa jate na ni.

7 Pe ma yon le na na, pe maa na torosara ti korosi, katugu paa jaa mbanla gbo.

8 Naga yen ma, pe mbe sho mbege ta paa ki kambasinnde na ti piin le?

E, Yenŋele, wa ma nangbanwa pi ni, ki leele pe tongo!

9 Mالا yongɔɔ kansara ti jen, sanga ŋa ni mila pye na fee nala yee go jaa we,
ta nawa tuun na yentunwɔ pi na suyi;
naga yen ma, pi wɔmɔ kala li woro ma yonɔɔɔ wa ma sewe wi ni wi le?

10 Na mi koon yeri pilige nga ni mala saga,

ko pilige ko ni, na juguye pe yaa sɔngɔɔ pɔngɔ na.

Mìgi jɛn fɔ mboro ŋa Yɛnɛlɛ ma yɛn na ni.

¹¹ Mi yɛn na Yɛnɛlɛ li sɔnni li sɛnrɛ ti kala na,

mi yɛn na Yawe Yɛnɛlɛ li sɔnni li sɛnrɛ ti kala na.

¹² Milan jigi wi taga Yɛnɛlɛ li na, mi woro na fyɛ,

yɛŋgi sɛnwɛɛ mbe ya pye na na?

¹³ E, Yɛnɛlɛ, ***yɔn fɔɔɔɔ** ŋgele m̀ kɔn ma yeri, mi yɛn na jaa mbe ke
tɔn mbe ke yɔn fili,

mi yaa ka ***nayinmɛ saara** wɔ ma yeri mbɔɔn shari,

¹⁴ katugu m̀ala shɔ kunwɔ pi kɛɛ,

ma ti mii kurugo mbe to,

janɔ mbaa tanri Yɛnɛlɛ ma yɛgɛ sɔɔwɔ mbaa na yinwɛgɛ ki piin
wa yanwa pi ni.

Yuuro 57

Yɛnɛlɛ yɛnrɛwɛ lɔɔn saga

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sɛwɛ yurugo. Pe maa ki koo yurugo ŋga kɔɔmɔ na, pe
maa ki yinri: «Maga kaga tɔngɔ.» Davidi yurugo yi, wila ki kɔ sanga ŋa
ni wila fe wunlunɔŋa Sawuli wi yɛgɛ ma saa lara wa waliwɛgɛ ki ni^s.*

² Na yinriwɛ ta, e Yɛnɛlɛ, na yinriwɛ ta!

Katugu mboro milan yɛɛ karafa ma na.

M̀ lara wa ma kanwira ti nɔɔɔ, fɔ jɔɔɔɔ sanga wi sa toro.

³ Mi yɛn na gbele na Yɛnɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li yinri,

Yɛnɛlɛ na li ma kala li ni fuun li pye na kan mbeli yɔn fili wɛ.

⁴ Mbeli ta wa naayeri, li yaa na shɔ,

li yaa fɛrɛ wa mbele pe yɛn nala jɔɔ pe na. *Wɔnmatigiwɛn laga.*

Yɛnɛlɛ li yaa li kagbaraga konaa li yɛn sɛnrɛ nungba yofɔ yɛgɛ ŋga
na, ki pye mbege naga na na.

⁵ Mi yɛn jaraye sɔɔwɔɔ,

mi yɛn ma sinlɛ lewelimbele sɔɔwɔɔ;

pe ŋgangala ke yɛn pyombyo paa njaanra naa sandiga wangala yɛn.

Pe yɔnrɔ ti yɛn ma pe paa shɔrina taan yɛn.

⁶ E, Yɛnɛlɛ, ma gbɛmɛ po mba p̀ wɛ naayeri wi ni fuun wi na, pi
naga;

ki yaga ma gbɔɔwɔɔ pi pye tara ti lagapyew ki ni!

⁷ P̀aa mɛrɛ jan wa na yɛgɛ mbe ta mbanla jan,

na jatere wila piri na na fɔ jenge;
 pàa titɛgɛ kɔn wa na yɛgɛ,
 ɛɛn fɔ poro yɛrɛ pɛ kaa to wa ki titɛgɛ ki ni.

8 Na jatere wi yen ma cɛn na na, e Yɛnɛlɛ, na jatere wi yen ma cɛn na
 na;
 mi yaa yurugo shɔ, mi yaa yurugo shɔ mbe Yɛnɛlɛ li sɔn yarigbɔnrɔ
 ni.

9 Na jatere, yen ma yiri!
 Na juru naa na ŋɔni, ye yen ye yiri;
 mi yaa keli mbe yen lalaaga ki yɛgɛ, mbe leele pe yen.

10 ***We Fɔ**, mi yaa ma sɔn tara woolo pe sɔgɔwɔ,
 mi yaa yurugo kɔ mbɔɔn sɔn cɛngɛlɛ ke sɔgɔwɔ;
 11 katugu ma kagbaraga kɔ gbɔgɔ ma gbɔn fɔ wa yɛnɛlɛ na,
 ma yen senre nungba yofɔ yɛgɛ ŋga na, kɔ yagara ma we kambaara ti
 na.

12 E, Yɛnɛlɛ, ma gbemɛ po mba pɛ we naayeri wi ni fuun wi na, pi
 naga;
 ki yaga ma gbɔgɔwɔ pi pye tara ti lagapyew ki ni!

Yuuro 58

Yɛnɛlɛ lo nungba
 li yen tara woolo
 pe kiti kɔnfɔ

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sɛwɛ yurugo. Pe maa ki koo yurugo ŋga kɔlɔmɔ
 na, pe maa ki yinri: «Maga kaga tɔngɔ.» Davidi yurugo.*

2 Yoro fanŋga fenne wele, naga yen ma, lere mbe ya mboo jigi taga ye
 na kiti kɔnkala ni oke?

Naga yen ma, ye kaa senwee piile pe kiti wi kɔɔn, ye maa kɔn
 kasiŋŋɛ ni oke?

3 Ayoo, ye maga siligi na kambasiŋŋɛ ki piin,
 lewɛlɛwɛ kapyere to ye yen na piin laga tara ti ni.

4 Lepee wi ma kombele li lɛ, mbege lɛ le wi sepilige ki na,
 yagboyoo wi maa yɛɛ pɔŋgo mbege lɛ le wi sepilige ki na.

5 Shɔnrɔ nda ti yen pe ni, tɛ pe paa wɔɔgɔ shɔnrɔ yen,
 pe yen paa ***merege** yen, ŋga ki woro na nuru, ŋga kigi nungbogolo
 ke tɔn;

⁶ jango ki ka ka ta mbe wɔɔɔ yigifenne pe magala li logo,
ali kajenne pyefɔ ɲa wɔ jilige ma we, kiga ka ta mboo magala li
logo^t.

⁷ E Yenɲele, ki lepeelee pe ɲgangala ke kaari wa pe yɔn,
Yawe Yenɲele, poro mbele pe yen paa jara yirifɔnmbɔlo yen, pe
tugbilala pe kaari pe na.

⁸ Ki yaga pe kɔ pe wɔ wa paa yegɛ ɲga na tɔnmɔ ma kaa fo ma kari
we,

na paga pe sandira ti wɔn, pe wangala ke ka ka yaraga ka yɔn!

⁹ Ki yaga pe pye paa ndɔɲɔ yen, ɲga ki maa tanri na kee mbe sa koro
wa mbe waga,
pe pye paa pyɔ yen, ɲa wi kugbɔ si lɛ, a pɛ suu se, ɲa wii sɔnlɔ ki
yan.

¹⁰ Sanni pe wuuro ti sa yiri ti pye yuguyugu,
ti yen tipire o, nakoma ti waga o, ko yaa yala tifelinjolo li pan ma
poro mbele lepeelee pe pe ma kari pe ni.

¹¹ Lesinɲe wi yaa yɔɔɔri, katugu wi yaa kaga yan fɔ Yenɲele li kayanɲa
wɔ lepeelee pe ni;
wi yaa kaa tɔɔɔ ti jogo wa lepeelee pe kasanwa pi ni.

¹² Kona, leele pe yaa kaa yuun fɔ: «Kaselege ko na, tɔnli yen lesinɲe wi
woo.

Kaselege ko na, Yenɲele li yen wa, lo li yen na kiti wi kɔɔn laga
dunruya wi ni.»

Yuuro 59

Yenɲele, na sho na juguye pe kee

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sɛwe yurugo. Pe maa ki koo yurugo ɲga kɔɔmɔ
na, pe maa ki yinri: «Maga kaga tɔɲɔ.» Davidi yurugo yi, wila
ki kɔ sanga ɲa ni wunlunɲa Sawuli wila leele torogo, a pɛ saa
Davidi wi go ki maga, mbe ta mboo yigi mboo gbo^u.*

² E, Yenɲele, na sho na juguye pe kee,
mbele pɛ yiri na kɔɔɔ, na go yirige mala sho pe kee!

³ Na sho kambasinɲe pyefenne pe kee,
na sho legbolelee pe kee!

⁴ Wele, pe saa lara nala singi mbanla gbo,
lewɛlimbele pɛ gbogolo mbe to na na;
ma sigi ta, Yawe Yenɲele, mi si kajɔɔɔ kpe pye,
mi si kapege pye.

5 Mi si kapege kpe pye,
 een fɔ pe yen na fee na pe yee gbegbele mbe to na na.

Yen ma yiri, ma pan na kɔrɔɔ, mala saga!

6 E, Yawe Yenɛɛle, mboro ŋa Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli**
 woolo Yenɛɛle,
 yiri ma win cengele ke ni fuun ke ni,
 maga ka ki javafenne naa ki lembasinmbele wa kpe yinriwe ta.

Wɔnmatigiwen laga.

7 Yɔnlɔkɔɔ, pe ma sɔngɔɔ ma pan,
 pe maa weli paa pyɔɔnlɔ yen,
 na ca ki mari na toro.

8 Wele, sɛnpere to ti maa yinrigi wa pe yɔn,
 pe yɔn sɛnrɛ ti maa sugulo paa shɔrinaye yen,
 pe maa yuun fɔ: «Ambɔ wi yen na we magala li nuru?»

9 Een fɔ mboro wo na, Yawe Yenɛɛle, ma yen na tɛge pe na?
 Ma yen naga lakoo cengele ke ni fuun ke na.

10 Mboro ŋa ma yen na fanɔga ye, mboro mi yen na wele,
 katugu Yenɛɛle, mboro ma yen na go sigefɔ we.

11 Yenɛɛle, lo na li yen na kagbaraga pyefɔ, li yaa pan na kɔrɔɔ
 mbanla saga,

li yaa ti mbaa na juguye pe tolo li wele nayinme ni.

12 Maga ka pe gbo fɔɔnfɔɔn ŋa na, jango cew ŋa mà ta, na woolo paga
 ka fege wi na;

een fɔ ma yawa pi tɛge ma pe jaraga ma pe tɔngɔ,
 konaa ma pe jaanri;

***we Fɔ**, mboro ma yen we ***tugurɔn sigeyaraga** na we go singi.

13 Sɛnrɛ nda ti maa yinrigi wa pe yɔn ki ni, ti yen kapege,
 ki yaga pe yee gbɔgɔwɔ pi pye paa penɛ yen mbe pe yigi,
 katugu danɔga sɛnrɛ naa yagbogowo sɛnrɛ to pe maa yuun!

14 Wa ma nanɔbanwa gbɔɔ pi ni, pe tɔngɔ,
 pe tɔngɔ pe kɔ pe wɔ wa!

Jango pege jɛn fɔ sa gbɔn wa dunruya wi kɔsaga, fɔ mboro Yenɛɛle,
 mboro ma yen wunluwɔ Zhakɔbu setirige piile' pe go na.

15 Yɔnlɔkɔɔ pe ma sɔngɔɔ ma pan,
 pe maa weli paa pyɔɔnlɔ yen,
 na ca ki mari na toro.

16 Pe maa yanri na toro na pe yaakara jaa,
 na pee ka mbe tin, pe ma yembine li pye na kɔngɔri.

- ¹⁷ Mi wo na, mi yaa yurugo kɔ mbɔɔn fanŋga ki wogo yo,
 pinliwɛ ni, mi yaa ma kagbaraga wogo ki yari.
 Katugu ma yen paa na malaga sigeca yen,
 jɔlɔgɔ sanga ni, mi ma karafa ma na.
- ¹⁸ Mboro ŋa ma yen na fanŋga ye, mi yaa yurugo kɔ mbɔɔn sɔn,
 katugu ma yen paa na malaga sigeca yen,
 Yenŋele, ma yen kajɛŋge pyefɔ na kan.

Yuuro 60

Yenŋele li mali woolo pe yenrewe pi logo

- ¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo, pe maa ki koo yurugo ŋga kɔlɔmɔ na, pe maa ki yinri: «Sereya masho pɔlɔ yarifyeenre wogo na.» Davidi yurugo.*
- ² *Wila ki yurugo ki kɔ sanga ŋa ni, ko kila yala wila saa malaga ki gbɔn Siri tara fenne mbele paa pye wa Mezopotami tara konaa wa Zoba tara pe ni. Ko pungo na, wi malingbɔɔnlɔ togbɔɔ Zhouabu wi si songɔɔ ma pan ma Edɔmu tara fenne malingbɔɔnlɔ waga ke ma yiri shyen (12 000) gbo pe ni wa Kɔ gbunlundege ki ni^w.*
- ³ E, Yenŋele, maa we wa, maa ti a wɛ gbɔn ma jaraga.
 Maa nawa ŋgbɔn we ni, ɛɛn fɔ ki yaga ma yenle we na naa!
- ⁴ Maa tara ti yege, ma ti a ti jɛɛnri,
 ki yaga mari jɛɛnrisara ti gbegele, katugu ti yen na tigile!
- ⁵ Woro mbele ma woolo, maa ti a kaŋgbanga we ta,
 a ki cɛn ndɛɛ maa we ŋgbanga ma duven ŋa wi maa yege kaŋgi wa kan we yeri wɛ wɔ.
- ⁶ Mbele paa fyɛ ma yege, maa dirapo kan pe yeri paa kacɛn yen, mbe pe yeri,
 jaŋgo paa fee pe sho pe juguye pe wangala ke yeri. *Wɔnmatigiwen laga.*
- ⁷ We yɔn sogo, ma we sho ma fanŋga keɛ ki ni,
 jaŋgo woro mbele we kala li yen mɔɔ ndanla, we ta we sho^x!
- ⁸ Yenŋele li para wa li censaga ^{*}**kpoi** ki ni, ma yo fɔ: «Mi yaa cew ta.
 Mi yaa Sishemu ca ki yeele,
 mbe Sukɔti gbunlundege ki taanla mana ni mbege kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ.
- ⁹ Galaadi tara ti yen na woro,
 Manase tara ti yen na woro;
 Efirayimu tara ti yen paa na tugurɔn njala yen mala go ki tɔn;
 Zhuda tara to yen paa na wunluwɔ kaŋgala yen.
- ¹⁰ Mowabu tara to yen paa na woliyaraga yen, ŋga mi maa wunru wa ki ni,

Edomu tara tegere ti yen na yeri, mi mala sawira ti wo mberi wa wa;
mi yen na cew tawa konno waa Filisiti tara ti mege ni.»

- 11 Yenjele, ambo wi yaa kari na ni wa ca nga pe malaga sigembogo kan
maga maga ki ni?
Ambo wi yaa sanla torogo fo wa Edomu tara?
- 12 Kaawo Yenjele mboro ma mbe ya mbege pye, mboro na maa we wa
we.
E, Yenjele, mboro na ma sila pye na pinlele we malingbɔɔnɔ pe ni
mbaa kee wa malaga.
- 13 Pan ma we saga, ma we sho we winfenne pe kee,
katugu senwee piile pe sagawa pi woro yaraga ka!
- 14 Na Yenjele li ka pye we ni, we yaa kagbɔɔnɔ pye,
lo li yaa we winfenne pe tongo.

Yuuro 61

Mila jaa mbe koro
wa Yenjele li go ki ni suyi

¹ *Yurukɔɔn to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na
ngoni gbɔɔn. Davidi Yenjele gbɔɔnyurugo.*

- 2 E, Yenjele, na gbelege ki logo,
nungbolo jan mala yenrege ki logo!
- 3 Mbanla ta wa tara ti kosaga ki na, mi yen na gbele no yinri,
katugu na jigi wi kon na na.
Walaga nga ki yen ma yagara ma pye mi se ya gbɔn ki na,
na luguro wa ki na, maa wele na na;
- 4 katugu mboro ma yen na larasaga ye,
ma yen paa malaga sigesanngazo yen mbanla sho na juguye pe yeri!
- 5 Mila jaa mbe koro wa ma go ki ni fo sanga pyew,
mbanla yee lara wa ma kanwira ti ngo. *Wonmatigiwen laga.*
- 6 Katugu Yenjele, ***yɔn fɔɔnɔ** ngele mi le ma yeri kagala ngele fuun
na, ma ke pye ma ke yon fili;
mbele pe maa fye ma yege, kɔɔngo nga ma tege pe kan, ma yaa ki
kan na yeri.
- 7 Ki yaga ma ka taga wunlunaŋa wi yinwege piliye yi na,
wi yinwetɔnɔgo ta fo jenge!
- 8 Ki yaga wi koro wa wunluwo pi na mboro na Yenjele ma yege
sɔɔwo fo sanga pyew!

Ma ti ma kagbaraga konaa ma yen sinɲe yege ɲga na tila wi kɔɔsi!
 9 Pa kona mi yaa la yuuro koo mbaa ma sɔnni sanga pyew,
 yɔn fɔgɔɔ ɲgele mi kɔn ma yeri, mi yaa la ke tɔnni mbaa ke yɔn fili
 pilige pyew.

Yuuro 62

Le Yenɲele li tanla,
 mbe ya pye yeyinɲge na

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo, mbe yala Yedutun' wi
 yurugo kɔɔmɔ pi ni. Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

- 2 Pa mi ma yeyinɲge ta le Yenɲele lo nungba tanla,
 mi maa shɔwɔ pi taa lo nungba yeri.
- 3 Lo nungba li yen walaga nala go singi naa na shɔfɔ,
 li yen paa na malaga sigeca yen, yaraga ko ka kpe sanla kan mbe to.
- 4 Ye yaa koro mbaa gbogolo mbe to lere na fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
 Ye maa wi jaa mboo gbo, paa yege ɲga na mbogo ɲga ki yeri pe ma
 gbogolo ki na mbege jan we,
 nakoma paa yege ɲga na lere ma jasa mbogo ɲga ki jɔɔɔ ki jan we.
- 5 Ye ma yɔn wa nungba mbe ki lerefɔ wi jan mboo laga wa wi
 cɛnsagbɔɔ ki na,
 yagbogolo koro ke yen ma pe ndanla.
 Pe maa duwaw piin wa pe yɔn ko ni,
 ɛɛn fɔ wa pe nawa po ni, pe maa na dangi. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 6 Pa mi yaa yeyinɲge ta le Yenɲele lo nungba tanla,
 katugu lo li yaa jigi tagasaga kan na yeri.
- 7 Lo nungba li yen walaga nala go singi naa na shɔfɔ,
 li yen paa na malaga sigeca yen, yaraga ka kpe sanla kan mbe to.
- 8 Pa na shɔwɔ po naa na gbɔɔwɔ pi ni, ti maa yinrigi wa Yenɲele li
 yeri;
 Yenɲele lo li yen walaga ɲga ki yen fanɲga ni nala go singi konaa na
 larasaga.
- 9 Yoro senwee piile wele, ye ye jigi wi taga li na sanga pyew;
 yaa ye nawa kagala ke yege yuun, yaa ke tanli li yege sɔɔwɔ;
 katugu Yenɲele lo li yen we larasaga ye. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 10 Ee, senwee piile pe ma toro paa tifeɛɛɛ yen,
 senwee pe woro yaraga ka ndɛɛ yagboyoolo.
 Ali na ma ka pe ni fuun pe pinle mbe pe taga ^{*}culo na,

pe ni fuun pe yaa tifaga mbe we tifelege ki na.

- 11 Yaga ka ye jigi wi taga lewelewe kapyere ti na,
yaga ka ye jigi wi taga yaara nda yè sho fannga na ti na.
Na ye yarijende ti kaa lege la kee yege,
yaga ka ye jigi wi taga ti na.
- 12 Yenŋele li keli ma para ki koŋgbannga na,
ma nuru ma para ki shyen wogo na maga ŋgban, a mīgi logo;
li yo fɔ: «Mi ŋa Yenŋele, muwi mi yen yawa pi ni fuun fɔ we.»
- 13 *We Fɔ, mboro ma yen fun kagbaraga fɔ we;
katugu ma yaa ka senwee nuŋba nuŋba pyew wi sara mbe yala wi
kapyegele ke ni^z.

Yuuro 63

**Yenŋele, ma kagbaraga ki tawa
pì mbɔnrɔ yaraga pyew ki na**

*¹ Davidi Yenŋele gbɔɔyurugo. Wila ki kɔ sangɔ ŋa
ni, wila pye wa Zhuda tara *gbinri wi ni^a.*

- 2 E, Yenŋele, mboro ma yen na Yenŋele le,
mi yen nɔɔ lagajaa, ma la ki yen na na paa tɔnmɔ wɔɔ yɛn;
na wire ti lombondo ti yen na tile nɔɔ lagajaa
paa yege ŋga na tara nda ti waga ma jɛnri, ma pye tɔnmɔ woro ti
ni, tɔnmɔ kala li ma pye ti na we.
- 3 Ki kala na, mbanla ta wa ma laga *kpoyi ki ni, mi yen nɔɔ wele
jɛnge,
mbe ta mbɔɔn yawa po naa ma gbɔɔwɔ pi yan.
- 4 Katugu ma kagbaraga ki tawa pì mbɔnrɔ yinwege ki na,
ki kala na, mi yaa la yuuro koo mbaa ma sɔnni.
- 5 Kì pye ma, mi yaa lɔɔn shari na yinwege piliye yi ni fuun ni,
mi yaa lanla keyen yi yinrigi wa naayeri ma mege ni mbaa ma yenri.
- 6 Ki yaa na yenle ti, paa yege ŋga na lere ma kaa yaakara tanra ka,
nda ti yen yanlaga naa sɔmbe ni;
mi yaa kaa ma sɔnni yɔɔrimɔ gbɔɔ ni.
- 7 Na mi ka pye wa na sinlesaga, na jatere wi ma tigi ma na,
mi ma koro na jatere piin ma wogo ki na yembine li ni fuun ni,
- 8 katugu mboro ma yen na sagafɔ we.
Mbanla ta larasaga wa ma kanwira ti nɔɔɔ, mi yen na jɔɔgi
nayinme ni.

9 Mì mara ma na na kotogo ki ni fuun ni,
ma kalige kɛɛ ki yɛn mala tɔɔ.

10 Ɛɛn fɔ, mbele paa ki jaa mbanla gbo,
ki yaga pe tigi wa tara ti nɔɔ, wa ti latijugo ki ni!

11 Ki yaga pe pe gbo tokobi ni,
pe pye dabaala pe yaakara!

12 Ɛɛn fɔ wunlunana wi yaa yɔɔrimɔ ta Yɛnɛle li kala na;
lere o lere wi ma wugu Yɛnɛle li mɛɛ ki na, wo yaa ka gbɔɔwɔ ta,
katugu yagboyoolo pe yɔn ki yaa ka tɔn pe na.

Yuuro 64

Yɛnɛle li yaa ka jɔɔɔ wa
senpere yofenne pe na

1 Yurukɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛle gbɔɔyurugo.

2 E, Yɛnɛle, mila jɛɛn na gbelege nga gbele, ki logo;
na go sho na juguye pe yeri, poro mbele mila fyɛ pe yɛɛ we!

3 Na sho lepeelee pe yɔn lemɛ pi na,
konaa mala sho kapege pyefenne pe du lemɛ pi na!

4 Pe yɔnrɔ tì tanla paa tokobi yɛn na pɛ yɔ;
pe senrɛ tì pe na sugulo, paa wangala yɛn ngele pɛ gbɛɛle.

5 Pe ma lara mbe lere na wi yɛn jɛɛgisaga fu wi wɔn ke ni;
pe ma fo maa wɔn, pe yɛɛ na fyɛ.

6 Pe maa fannga nii pe yɛɛ ni kapege pyewe pi na,
pe maa para pɛnɛle ngele pe yaa sa le larawa ke wogo na,
pe maa yuun fɔ: «Lere kpɛ se kala la jɛn wa ki wogo ki ni.»

7 Kapege ko pe maa jate mbe pye,
pe ma yo fɔ: «We yɔn lemɛ pì gbɛɛle ma yala dɛ!»
Kaselege kona, senwee wi nawa kagala naa kagala ngele ke yɛn wa
wi kotogo na, ke yɛn paa wetijugo yɛn, nga ki tijuguwo pi se jɛn.

8 Ɛɛn fɔ, Yɛnɛle li yaa pe wɔn wangala ni,
ke yaa pe ta, mbe pe fo, mbe pe jaanri.

9 Pe yɛɛra yɔn senrɛ to ti yaa pe yigi mbe pe jan,
lere o lere ka pe yan, wi yaa la go fingi mbaa tɛɛ pe na.

10 Lere pyew wi yaa ka fyɛ,
pe yaa kaa Yɛnɛle li kapyegele ke yɛɛ yuun,
mbe kagala ngele lɛ pye ke kɔɔ jɛn.

11 Lesinmbele pe yaa kaa yɔɔri Yawe Yɛnɛle li kapyege ki kala na,

mbe pe yɛɛ karafa li na;
leele mbele fuun pe nawa pi yen ma filige pe na, pe yaa kaa yɔgɔri
ki kala na.

Yuuro 65

Yenɛɛle li daga waa li sɔnni
yarijende nda li yen na kaan
we yeri ti kala na

- ¹ *Yurukɔɔlo to wi sɛwe yurugo. Davidi Yenɛɛle gbɔgɔyurugo. Yurugo.*
- ² E, Yenɛɛle, ma daga paa ma sɔnni wa *Siyɔn ca,
leele pɛ *yɔn fɔgɔlo nɛɛle kɔn ma yeri, pe yaa ka ke yɔn fili.
- ³ Mboro ŋa ma maa yenrɛwɛ pi nuru,
leele pe ni fuun pe yaa la paan ma kɔrɔgɔ mbaa ma gbogo.
- ⁴ We kajɔgɔrɔ ti go kala li wɛ we na,
ɛɛn fɔ mboro mbe ya mbe we kapere ti kala yaga we na.
- ⁵ Yenɛɛle, lere ŋa ma ma wɔ, mboo fulo ma yɛɛ tanla,
mbe ti wi koro wi cɛn wa ma go ki ni, fɛrɛwɛ yen ki fɔ wi woo!
Yaritiyɔnrɔ nda ti yen wa ma go ki ni, ki yen ma we ndanla waa ti
tanwa pi nii,
ma *sherigo gbɔgɔ *kpoyi ki tanwa we.
- ⁶ We shɔfɔ Yenɛɛle, ki yaga ma kafɔnɔgɔlo pye ma we yɔn sogo, wa
ma kasinɔge ki ni,
leele pe ni fuun pe jigi wi yen ma na, mbe sa gbɔn fɔ wa tara ti
kɔsaga ki na,
fɔ sa gbɔn wa kɔgɔje wi kɔsaga ki na!
- ⁷ Yenɛɛle lo li yanwira ti tenge li fanɔga ki ni,
yawa yen li ni.
- ⁸ Li ma kɔgɔjeye pe tinmɛ pi yerege,
mbe kɔgɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi tinmɛ pi yerege,
mbe cɛnɛɛle ke tinmɛ gbɔɔ pi yerege.
- ⁹ Leele mbele pe yen ma cɛn fɔ wa dunrɛya wi kɔsaga ki na, ma
kafɔnɔgɔlo ke yen na pe sunndo wi kɔɔn pe na,
ma ma ti yɔnlɔ yirisaga kɛɛ woolo naa yɔnlɔ tosaga kɛɛ woolo pe ma
yin nayinmɛ ni.
- ¹⁰ Ma maa jatere piin tara ti wogo na, na tisaga kaan ti yeri;
ma ma tara ti pye ti ma tanla;
Yenɛɛle ma mɔɔ lafogo ki yin tɔnmɔ pi ni;
ma maa yarilire ti yɔngɔ sɛnweele pe kan,
katugu mà tara ti gbɛɛle ko kala na.

- 11 Ma ma keere ti sonyo yi suguru tonmo ni jenge,
mbe ti kanimboro ti ma pe ma yon yala;
ma ma ti tisara ti ma tara ti pe pugo,
ma ma fannga kan yariluguro ti yeri ti ma fi.
- 12 Ma yarijende ti kala na, ma ma ti yele li lombono li ma ko tanga,
maga toro laga o laga, ko yaara to ma yon.
- 13 Naniwe mba wa *gbinri wi ni, pi maa yongo na kee yege,
yogorimo gbeere yen na yinrigi wa tinndiye pe na lagapyew.
- 14 Simbaala naa sikaala pe naniwe pi yin lagapyew,
keere nda wa gbunlundere ti ni ti yin yarilire ti ni,
ti ni fuun ti yen na yogori na yuuro koo paa senwee yen.

Yuuro 66

Ye we shofa Yenhele li son

¹ *Yurukoolo to wi sewe yurugo. Yurugo. Yenhele gbogoyurugo.*

- Yaa Yenhele li sonni yogorimo gbao ni, yoro dunruya woolo wele!
- 2 Yaa yuuro koo yaa li mege ki gbogowa pi yari,
yaa li sonni yaa li gbogo!
- 3 Yege yo Yenhele li kan fo: «Ma kapyegele ke yen fyere gboro ni,
ma yawa gbao pi kala na, ma juguye pe yen na kannguuro kanni ma
yege sogowa.
- 4 Dunruya woolo pe ni fuun pe yen na foli ma yege sogowa nao gbogo,
na yuuro koo nao gbogo,
na yuuro koo nao mege ki gbogo.» *Wonmatigiwen laga.*
- 5 Ye pan ye Yenhele li kapyegele ke wele,
kagala ngele li yen na piin senwee piile pe kan ke yen fannga ni!
- 6 Li kogaje wi waga ma tawara yirige,
ma ti a leele pe tanga tooro na maa kon ma yiri.
Ki kala na, we yen na yogori li kapyegele ke kala na^b.
- 7 Li yen tegere ti na yaraga pyew ki go na fo sanga pyew, li yawa pi
fannga na;
li yege yen cengele ke na, na ke korosi,
jango mbele pe yiri ma je, paga ka pe yee yirige. *Wonmatigiwen laga.*
- 8 Yoro cengele woolo, yaa Yawe Yenhele li shari!
Ye ye magangala ke yirige yaa li sonni!
- 9 Lo fannga na we yen yinwege na,
lil yere ki na we to.

- 10 E, Yenhele, ma we wa ma wele,

- mà we wa ma wele, paa yege nga na pe ma warifuwe wa mbe wele
kasɔn mboo pye ***kpoyi**.
- 11 M̀a we le m̀ere ni,
m̀a jɔɔɔ gbɔɔɔ wa we na.
- 12 M̀a ti we juguye p̀e pe shɔnye pe fe ma lugu we yinre ti na ma toro;
a ẁe jɔɔ ndɛɛ ẁe kasɔn naa tɔnmɔ kɔn ma yiri,
ɛɛn fɔ m̀a we tile ma we wɔ wa ki kagala ke ni ma we kan wogosaga
ni.
- 13 Mi yaa kari wa ma ***sherigo gbɔɔ** ki ni mbe sa ***saara sogoworo**
wɔ ma yeri,
mi yaa ***yɔn fɔɔɔ** ngele m̀la kɔn ma yeri ke tɔn.
- 14 Ki yɔn fɔɔɔ koro wele m̀la kɔn na yɔn senre ti ni,
sanga ɲa ni m̀la pye na jɔɔ we.
- 15 Mi yaa yaayoro nda t̀i tɔrɔ ta wɔ ma yeri saara sogoworo,
naa simbapene konaa ***wusuna nuwɔ taan** saara ni;
m̀i yaa napene konaa sikapene wɔ ma yeri saraga. *Wɔnmatigiwen
laga.*
- 16 Yoro mbele fuun ye maa fye Yɛnɲele li yege, ye pan ye logo,
nga Yɛnɲele l̀i pye na kan, mi yaa ki yege yo ye kan!
- 17 M̀i gbele mali yeri lilan saga,
a m̀i ya mali sɔn wa na yɔn.
- 18 Ndɛɛ ki pye m̀i kapege yaga wa na nawa,
Yawe Yɛnɲele li se jɛn na logo na yeri.
- 19 ɛɛn fɔ, ye wele, Yawe Yɛnɲele l̀i logo na yeri,
l̀i nɔngbolo jan mala yɛnɲewe pi logo.
- 20 Sɔnmɔ yɛn Yɛnɲele li woo,
katugu lii je na yɛnɲewe pi na;
lii si je mbeli kagbaraga ki pye na kan!

Yuuro 67

Cɛngele ke ni fuun kaa Yɛnɲele
li sɔnni

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na
ɲɔni gbɔɔn. Yɛnɲele gbɔɔyurugo. Yurugo.*

- 2 Yɛnɲele sa we yinriwe ta, li duwaw we na!
Laa we wele kajɛnge ni! *Wɔnmatigiwen laga.*
- 3 Jango laga tara na, leele pɔɔn kapyege ki jɛn,
cɛngele ke ni fuun kege jɛn fɔ mboro ma yɛn shɔfɔ we!

- 4 E, Yenŋele, ki yaga cengele kaa ma sɔnni!
Ki yaga cengele ke ni fuun kaa ma sɔnni!
- 5 Tara woolo paa yɔgɔri paa nayinme yuuro koo;
katugu ma maa kiti wi kɔɔn cengele ke na kasinŋe ni.
Ma maa tara woolo pe yege sinni laga tara na. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 6 E, Yenŋele, ki yaga cengele kaa ma sɔnni!
Ki yaga cengele ke ni fuun kaa ma sɔnni!
- 7 Tara na yarilire ti maa yɔngɔ.
Yenŋele, we Yenŋele, ma maa duwaw we na.
- 8 Ee, Yenŋele sa duwaw we na!
Leele pe ni fuun paa fye li yege fɔ sa gbɔn wa dunruya wi kɔsaga ki na!

Yuuro 68

Mbe yurugo kɔ mbe Yenŋele na cew tafo li sɔn

- 1 *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenŋele gbɔgɔyurugo. Yurugo.*
- 2 Yenŋele li yiri, a li juguye pɛ gbɔn ma jaraga,
mbele pɛli panra, pɛ fe li yege.
- 3 Yege ŋga na wirige ki ma jaraga ma kɔ saw, pa li ma pe jaraga pe ma kɔ ma;
yege ŋga na kasɔn ma sɛnrɪŋguro yan,
pa lepee pe yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa Yenŋele li yege sɔgɔwɔ ma.
- 4 Ɛn fɔ, lesinmbele pe yaa kaa yɔgɔri,
pe yaa kaa nayinme nii jɛŋge Yenŋele li yege sɔgɔwɔ,
pe yaa ka yin nayinme ni fɔ jɛŋge.
- 5 Yaa yuuro koo Yenŋele li kan, yaa Yenŋele gbɔgɔyuuro koo, yeli mege ki gbɔgɔ;
yeli fili yeli gbɔgɔ, lo na li ma kambaara ti pye paa li malaga gbɔnwotoɔ yɛn na paan ti na!
Li mege koyi ŋga Yawe Yenŋele, yaa yɔgɔri li yege sɔgɔwɔ!
- 6 Lo li yɛn pijiriwele pe to we, konaa li ma yere nanŋunjaala pe ni kiti kɔngɔ na.
Yenŋele pa li yɛn ma, mbeli ta wa li censaga ***kpoyi** ki ni.
- 7 Leele mbele pɛ koro pe nɔŋgba nɔŋgba, Yenŋele li pe pye leelee fɛnnɛ,
lo li ma kasopiile pe yirige, mbe pe yaga yeŋinŋe na, mbe nayinme kan pe yeri.

- Ɛɛn fɔ mbele pɛ yiri ma je li na, poro pe yaa ka cɛn wa tara lara nda
tì waga ti ni.
- 8 E, Yɛnɛɛlɛ, naa màa yiri ma keli ma woolo pe yɛgɛ sanga ɲa ni,
naa màa kari wa ***gbinri** wi ni sanga ɲa ni,
Wɔnmaticiwen laga
- 9 tara tìla yɛgɛ, a naayeri wì tisaga ki yaga kì pan;
ko la pye Yɛnɛɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ, Yɛnɛɛlɛ na lìli yɛɛ naga wa ***Sinayi**
yanwiga ki na we;
ko la pye Yɛnɛɛlɛ li yɛgɛ sɔgɔwɔ, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛɛlɛ lɛ^c.
- 10 E, Yɛnɛɛlɛ, mà tisagbaraga ki kan we yeri jɛngɛ,
ma tara tìla waga, a mà yinmɛ tirige ti na.
- 11 Pa ma woolo pɛ cɛn wa ki laga ki na.
E, Yɛnɛɛlɛ, ma kajɛngɛ ki kala na, màga laga ki gbɛgɛlɛ mbele pe yɛn
tege na pe kan.
- 12 ***We Fɔ** wì para,
jɛɛlɛ mbele ki sɛntanra ti yarifennɛ, pɛ pan ma pye janwa gbɔɔ.
- 13 Juguye pe malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye naa pe wunlumbolo pe yɛn na fee,
pe yɔngɔɔ kɛ wege;
jɛɛlɛ mbele pɛ koro wa yinɛ ti ni, pe yɛn na juguye pe kɛɛ yaara ti
yɛɛlɛ pe yɛɛ na.
- 14 Ali ye ni, yoro mbele yɛ koro ma sinlɛ wa simbangbondo ti sɔgɔwɔ,
jɛndetuwaye yanlɛɛlɛ yɛn wa, mbele pɛ warifuwe wo pe kanwira ti
na mari tɔn,
ma tɛ piiri wo pe kanwira sire ti na mari tɔn^d.
- 15 Sanga ɲa ni Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ làa wunlumbolo pe gbɔn
ma pe jaraga,
kila cɛn ndɛɛ fɔɔngɔ kila wuun wa Zalimɔ yanwiga ki na.
- 16 Yɛnɛɛlɛ li yanwiga ye, Bazan tara yanwiga ye,
yanwiga ɲa ki yinɛ ti yɛn ma lɛgɛ, Basan tara yanwiga ye.
- 17 Yɛnɛɛlɛ lì yanwiga ɲa wɔ mbege pye li cɛnsaga,
yɛɲgi na yoro yanwira nda ye yinɛ ti yɛn ma lɛgɛ, kì si yɛnjaga
yirige ye ni?
Yawe Yɛnɛɛlɛ li yaa ki pye li cɛnsaga fɔ sanga pyew.
- 18 Yɛnɛɛlɛ li malaga gbɔnwotoroye pe yɛn wagaye yɔn lɛgɛɛ,
pe yɛn wagaye yɔn lɛgɛɛ lɛgɛɛ.
Yawe Yɛnɛɛlɛ lì pan pe ni, ma yiri wa Sinayi yanwiga ki na, ma ye
wa li lajɛngɛ kpoyi ki ni.
- 19 Mà lugu ma kari wa naayeri,
mà pele yigi kasopiile ma kari pe ni.

Mà yarikanra sho leele pe yeri, ali leele mbele pè yiri ma je pe yeri^e;
 jango mboro nga Yawe Yenjele, ma ki Siyon yanwiga ki pye ma
 censaga.

- 20 Ki daga waa Yawe Yenjele li shari pilige pyew!
 Lo li yen ma yere we go kala li ni,
 we shofa Yenjele loli. *Wonmatigiwen laga.*
- 21 Ko Yenjele lo li yen we Yenjele, na we shoo;
 Yawe Yenjele, we Fo we, pyelomo yen wi yeri mbe we sho kunwo pi
 kee.
- 22 Een fo Yenjele li yaa kali juguye pe yinre ti yaari;
 mbele pè koro na kapere ti piin na kee yegge, li yaa ka pe yinre ti
 yaari mbe pinle pe yinzire ti ni.
- 23 We Fo wì yo fo: «Mi yaa songoro mbe pan ye juguye pe ni, mbe yiri
 wa Bazan yanwiga ki na;
 mi yaa songoro mbe pan pe ni, mbe yiri fo wa kogoje wi ngo;
 24 jango ye ye toro ti jogo wa pe kasanwa pi ni,
 ye pyonlo pe pe tasaga ta wa ye juguye pe kasanwa pi ni poo laala.»
- 25 E, Yenjele, pòon cew tawa tangala li yan ma woolo pe ni,
 ma tangala lomo pòo yan ma ye wa ***laga kpoyi** ki ni, mboro nga na
 Yenjele naa na wunluwo.
- 26 Yurukoolo poro paa keli yegge, a yarigbonro fenne pè si taga pe na;
 sumborombiile poro la pye wa nandogomo na pimbigile gbòn.
- 27 Yaa Yenjele li shari wa janwa wi gbogolosara ti ni!
 Yaa Yawe Yenjele li shari, yoro mbele yè yiri wa Izirayeli setirige ki
 ni.
- 28 Benzhamè nga wi yen pe pe ni fuun jonlo, wi cenle woolo poro pe yen
 kongbanmbala wele;
 a Zhuda cenle woolo teelee pè si taga, naa pe malingbòonlo ngbelege
 ki ni,
 naa Zabulon cenle woolo teelee pe ni konaa Nefitali cenle woolo teelee
 pe ni.
- 29 Ma Yenjele ligi konò kan ma yo ma fannga ta^f.
 E, Yenjele nga mà pye we kan, yeresaga kan ki yeri!
- 30 Mbòon ta wa ma ***sherigo gbogo** ki ni, ko nga kì yiri Zheruzalemu ca
 ki go na,
 wunlumbolo pe yaa kaa paan yarikanra ni wa ma kan.

- 31 Sennḡbanra yo Ezhipiti tara ti na, to nda ti yen paa wojɔn yen wa
gbagara wi sɔḡwɔ;
sennḡbanra yo cengele ke na, koro nḡele ke yen paa napenɛ nḡbelege
yen mbe pinle ki napire ti ni.
Poro mbele pe ma pan na kanḡguuro kanni na warifuwe kaan ma
yeri;
malaga ki yen ma cengele nḡele ndanla, ma ke purɔ ma ke jaraga!
- 32 Legbɔɔɔ⁸ yiri wa Ezhipiti tara na paan;
***Etiyopi** tara fenne pè pe keyen yi yirige fyeleḡe na wa Yenḡele li
yeri mbeli yenri.
- 33 Dunruya wunluwɔ pyew yaa yuuro koo Yawe Yenḡele li kan;
yaa Yenḡele gbɔḡyuuro koo we Fɔ wi kan.
- Wɔnmatigiwen laga.*
- 34 Li lugu naayeri wi na paa shɔn yen, naayeri nḡa wì da maga le wa
fafafa;
ye wele, li yen nali magala li yinrigi, li yen nali magala na yawa
wolo li yinrigi.
- 35 Yege jen ye yo fɔ yawa pi yen Yenḡele lo yeri,
li tegere ti yen Izirayeli woolo pe go na,
li yawa pi yen naayeri wi lagapyew.
- 36 E, Yenḡele, ma yen fyere ni, mbɔɔn ta wa ma censaga kpoyi ki ni!
Izirayeli woolo Yenḡele lo li ma fanḡga naa yawa kan poro mbele li
woolo pe yeri.
Sɔnmɔ yen Yenḡele li wool!

Yuuro 69

Yenḡele lo li ma senwee wi sho

- ¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo nḡa kɔɔmɔ na, pe
maa ki yinri «Masho pɔɔ yarifyeenre.» Davidi Yenḡele gbɔḡyurugo.*
- 2 E, Yenḡele na sho,
katugu tɔnmɔ pìlan li ma gbɔn fɔ wa na yɔɔḡɔ.
- 3 Mì tigi wa fenrege ki ni fɔ wa nɔḡɔna,
mì si yeresaga ta na yee na.
Mì tigi wa tɔnmɔ pi latijugo ki ni,
tɔnmɔ mba pi yen na fuun pìlan li.
- 4 Mi yen na gbele na sagawa jaa, fɔ a na magala lì wɔ;
mi yen na Yenḡele li wele konɔ, fɔ a na yengele ke saa te welege ki
na.

- 5 Leele mbele pànlà panra go fu pè lègè ma wè na yinzire ti na,
mbele paa ki jaa mbanla gbo, pe fannga kì gbògò;
pe yen na бага na na wi.
Mii yaraga nga le, pe ma yo mbe ko yongo kan.
- 6 E, Yèngèlè, màlà kambajenmè pi jèn,
na kajògòrò ti woro ma lara ma na.
- 7 *We Fò, Yawe Yèngèlè, mboro ña yawa pi ni fuun fò,
mbele pè pe jigi wi taga ma na, maga ka ti pe fere sho na kala na!
*Izirayeli woolo Yèngèlè,
mbele pe yen nòo lagajaa, maga ka ti pe fere sho na kala na!
- 8 Katugu mboro kala na, pe yen nala tegele, mìgi kun na yee ni;
mboro kala na, fere tilan go sogo.
- 9 Mì pye nambanña na sefenne pe yeri,
mì pye cènle la yègè woo na nòsepiile pe yègè na.
- 10 Ma go ki yen mala ndanla ndanlawa mba ni, pi yen paa kasòn yen
nala sori wa na kotogo na^h;
mbele pe yen nòo tegele, pe tègele lì to na naⁱ.
- 11 Mi mala yee tirige ma *yèngè le,
ko maga kan pe maa na tegele.
- 12 Na mi ka jatere piriwen yaripòrò le,
pe mala mège ki le maga le yomiyèlè.
- 13 Mbele pe maa cèen wa ca ki mbogo yeyongo ki na, pe maa baro piin
nala sanga,
sinwòlò pànla mège ki le yurugo.
- 14 Èen fò Yawe Yèngèlè, mboro mi yen na yenri;
wagati ña wo wì yala mòo kagbaraga ki pye.
E, Yèngèlè, ma kagbaraga kì gbògò, ki kala na, na yòn sogo;
na sho mbe yala ma yen senre nungba yofò yègè nga na ki ni!
- 15 Na tile mala wò wa fenrègè ki ni, jàngo mi ka ka liwi wa ki ni naa,
na sho na panrafenne pe kèe;
na tile mala sho tònngbòò pi yeri!
- 16 Maga ka ti tònmo mba pila fuun pi kari na ni,
maga ka ti tònmo pi latijugo kilan li,
maga ka ti fanga kilan yòn tòn.
- 17 Yawe Yèngèlè, na yòn sogo, katugu ma kagbaraga ki yen ma yòn;
ma yinriwè tawa gbòò pi kala na, ki yaga ma kannga ma yègè wa na
yeri mala saga!
- 18 Mi ña ma tunmbyee, maga ka pungo wa na yeri!
Tege yen na na, ki yaga mala yòn sogo fyaw!

- 19 Fulo na tanla mala go sho,
pan mala sho na juguye pe kɛɛ!
- 20 Pànla tifaga, ma fɛrɛ ti wa na na konaa mala go sogo yɛgɛ nga na,
màga jɛn;
ma yɛgɛ yɛn na winfɛnnɛ pe ni fuun pe na.
- 21 Tɛgɛlɛ na paa na tegele, lɪlan nawa pi tanga na na fɔ mala pye yaɲa;
mɪla pye naga sɔnri ndɛɛ lere wa yaa na yinriwe ta, ɛɛn fɔ lere sila
na yinriwe ta;
mɪla pye naga sɔnri ndɛɛ lere wa yaa ta mbanla kotogo ki sogo na
na, ɛɛn fɔ lere sila ta.
- 22 Pɛ shɔnrɔ le wa na yaakara ti ni,
wɔgɔ la pye na na, a pànla kan duvɛn tangara ni mbe wɔʹ.
- 23 Yɛnɲɛle sa ti pe liwɛn pi pye paa pɛnɛ yɛn wa pe yɛgɛ,
pe fɛrɛwɛ pi pye paa mɛrɛ yɛn mbe pe yigi.
- 24 Pe yɛnɲɛle ke wɔ pe na binriw paga kaa yaan naa,
pe sɛnɲɛle ke kurukuru pe na fɔ sanga pyew!
- 25 Ma ti naɲɲbanwa gbɔɔ mbe pye ma ni pe ni,
ma naɲɲbanwa ndorogo ki gbɔn pe na!
- 26 Ma ti pe cɛnsara ti jɔgɔ ti wɔ wa pew,
lere kpe ka ka cɛn wa pe ***paara yinre** ti ni naa^k!
- 27 Katugu mborɔ jate mà jɔlɔgɔ wa lere ɲa na makɔ, pe maa wi jɔlɔgɔ
ki sɛregi wi na naa;
lere ɲa ma kɛɛ kɪ gbɔn wi na, wi jɔlɔgɔ ko sɛnrɛ pe maa yari na toro.
- 28 Pe kajɔgɔrɔ ti ni fuun ti taga pe go na,
maga ka pe yigi paa lesinmbele yɛn!
- 29 Pe mɛrɛ ti gbo mari wɔ wa yinwege sɛwɛ wi ni,
maga kaa pe jate mbe pe pinlɛ lesinmbele pe ni^l.
- 30 Mi wo na, mi yɛn fyɔnwɔ fɔ na jɔlɔ,
e, Yɛnɲɛle, na sho mala yirige!
- 31 Mi yaa la yuuro koo mbaa Yɛnɲɛle li sɔnni,
mi yaa la li gbogo mbaa li shari.
- 32 Paa ma sɔnni Yawe Yɛnɲɛle, ko yɛn mɔɔ ndanla ma wɛ pe nɛgɛ wɔ
ma yeri ***saraga** ko na;
konaa ma wɛ napɔlɔ ɲa wɪ yɛnɲɛle yiri ma pye yɛnɲoro ni wi na.
- 33 Leele mbele pɛ pe yɛɛ tirige, pe yaa ki wogo ki yan mbaa yɔgɔri;
yoro mbele ye yɛn na Yɛnɲɛle li lagajaa, Yɛnɲɛle sa yinwɛtɔnlɔgɔ kan
ye yeri!
- 34 Katugu Yawe Yɛnɲɛle li maa nuru fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yeri,
li woolo mbele kasopiile li se pe tifaga.
- 35 Naayeri wo naa tara ti ni, ti daga mbaa li sɔnni,

- kɔgɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti daga mbaa li sɔnni!
³⁶ Katugu Yenɲele li yaa *Siyɔn ca ki shɔ,
 li yaa ti pe Zhuda tara cara ti kan naa fɔnɲɔ,
 li woolo pe yaa ka cɛn wa ti ni naa, mberi pye pe woro.
³⁷ Li tunmbyeele pe setirige piile pe yaa ka ki tara ti ta pe kɔrɔgɔ,
 li yen ma leele mbele ndanla, ti yaa ka pye pe cɛnsaga.

Yuuro 70

Yawe Yenɲele,
 pan mala saga fyaw
 (Yuuro 40.14-18)

- ¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenɲele gbɔgɔyurugo. Nandowo yurugo.*
² E, Yenɲele na shɔ,
 Yawe Yenɲele, fyeele ma pan mala saga!
³ Mbele paa ki jaa mbanla gbo, Yenɲele sa ti pe fere shɔ, pe go ki sogo
 pe na!
 Mbele paa ki jaa tipege mbanla ta, Yenɲele sa ti pe tifaga fɔ paa
 sɔngɔɔ pɔngo na!
⁴ Mbele paa tege na na kiyakiya kiyakiya,
 paa sɔngɔɔ pɔngo na fere nda ti pe yigi ti kala na!
⁵ Mbele fuun pe yen nɔɔ lagajaa,
 poro mbe yin nayinme ni, paa yɔgɔri ma kala na!
 Mboro ŋa ma yen shɔfɔ, ma yen ma mbele ndanla,
 poro mbaa ki yuun suyi fɔ: «Yenɲele li gbɔgɔ.»
⁶ Mi wo na, mi yen tege na, ma pye fyɔnwɔ fɔ.
 E, Yenɲele, fyeele ma pan mala saga!
 Mboro ma yen na sagafɔ konaa na shɔfɔ;
 Yawe Yenɲele, maga ka mɔ na sagawa pi ni!

Yuuro 71

Lelee wa Yenɲele yenrewe

- ¹ Yawe Yenɲele, mboro milan yee karafa ma na;
 maga ka ti mbe fere shɔ!
² Mboro ŋa ma yen sinɲe, na shɔ, mala saga!
 Nunɲbolo jan ma logo na yeri, mala shɔ!
³ Pye paa walaga yen na kan, ŋga ki yen na larasaga,
 laga ŋga mbe ya sa lara wa sanga pyew mbe shɔ.
 Ee, mɔga kɔn maga tege mbanla shɔ,

katugu ma yen paa walaga yen na kan konaa malaga sigeca yen nala go singi.

- 4 E, na Yenŋele, na sho lepeelee pe kɛɛ,
na sho ki lembasinmbele naa lewɛlimbɛlɛ pe kɛɛ.
5 Katugu *na Fɔ, Yawe Yenŋele, mboro ma yen na jigi tagasaga ye;
mboro milan jigi wi taga ma na maga le wa na punwe pi ni.
6 Maga le pànla se, mi yen ma kɛɛ kan mboro na,
maga le wa na sepilige ki na, ma yen na wele na na.
Ki kala na, go yen ki na mbaa ma sɔnni suyi.

- 7 Mì pye paa kafɔnnɔ yaraga yen leɛgere yeri,
ɛɛn fɔ mboro ma yen na larasaga jɛŋge ye.
8 Ma sɔnnɔ yuuro ti se kɔ wa na yɔn,
mi yaa lɔɔn gbɔgɔwɔ pi senre yuun pilige pyew.

- 9 Na leɛwe sanga ni, maga kanla wa,
na na fanŋga ki ka kaa koo na ni sanga ŋa ni, maga ka je na na!
10 Katugu na juguye pe maa para na senre na,
mbele pe yen nala pɛɛle, pe yen na yɔn nii na na.
11 Pe yen na yuun fɔ: «Yenŋele lì laga wi na;
ye pan woo purɔ woo yigi,
lere woro wa mboo sho.»

- 12 E, Yenŋele, maga kɔɔn yɛɛ laga lali na ni!
Mboro ŋa na Yenŋele, fyɛɛle ma pan mala saga!
13 Mbele pe yen na бага na na, poro mbe fɛrɛ sho pe kɔ pe wɔ wa!
Mbele paa ki jaa mbe tipege pye na na, fɛrɛ mbe pe yigi, pe go ki
sogo pe na!

- 14 Mi wo na, na jigi wi yen ma na sanga pyew,
mi yaa koro mbaa ma sɔnni suyi.
15 Mi yaa laga yege yuun yege ŋga na ma yen sinŋɛ,
mbaa ma showɔ pi senre yuun,
katugu ma kajɛŋge pyege ki se ya jen mbe kɔ.
16 We Fɔ, Yawe Yenŋele, mi yaa kari wa ma yeri saa ma yawa kagbɔgɔlɔ
ke senre yuun;
mi yaa lɔɔn kasinŋge ki senre yuun, mboro nungba wogo ye.

- 17 E, Yenŋele, màla naga maga le wa na punwe pi ni,
ali ma pan ma gbɔn nala, mi yen nɔɔ kagbɔgɔlɔ ke senre yuun.
18 E, Yenŋele, ali na mi ka ka le, na yinzire ti ka filige,

- maga kanla wa,
 pa kona mi yaa lɔɔn fannga ki senre yuun nala pilige woolo pe kan,
 mbaa ma yawa pi senre yuun setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri
 pungo na pe kan!
- 19 E, Yenɲele, ma yen ma sin yege nga na, kɪ yiri ma gbɔn fɔ wa
 naayeri,
 katugu mà kagbɔgɔlɔ pye.
 E, Yenɲele, ambo wi yen paa ma yen?
- 20 Mboro kala na, tege legere naa jɔlɔgɔ legere gbɔn na na,
 ɛɛn fɔ, ma yaa pan mbe yinwege kan na yeri naa;
 ma yaa kanla yirige mbanla wɔ wa wegbɔgɔ tijugo ki ni.
- 21 Ki yaga mala gbɔgɔwɔ pi kan na yeri naa fɔnɲɔ,
 mala kotogo ki sogo na na naa fɔnɲɔ.
- 22 Kona mi wo na, mboro ɲa na Yenɲele, mi yaa lɔɔn sɔnni ɲɔɔni ni, ma
 yen senre nunɲba yofɔ yege nga na ki kala na.
 Mboro ɲa ***Izrayeli** woolo Yenɲele ***kpoyi** le, mi yaa la juru gbɔɔn
 mbaa ma gbogo.
- 23 Na mi ka kaa yarigbɔnrɔ gbɔɔn mbaa ma gbogo, mi yaa la jɔrɔgi
 nayinme ni;
 mi yaa la yuuro koo mbaa ma sɔnni, katugu màla go shɔ.
- 24 Ma yen sinɲe yege nga na, mi yaa laga senre yuun wa na yɔn pilige
 pyew,
 katugu mbele pàa pye naga jaa tipege mbanla ta, pè fere shɔ, a pe go
 kɪ sogo pe na.

Yuuro 72

Mbe Yenɲele li yenri
 li duwaw wunlunana wi na

¹ *Wunlunana Salomɔ wi yurugo.*

- E, Yenɲele, wunlunana wi naga ma kiti kɔnlɔmɔ pi ni,
 ma kasiɲɲe jatere wi kan wunlunana pinambyɔ wi yeri!
- 2 Ki ka pye ma, wi yaa la kiti wi kɔɔn ma woolo pe na kasiɲɲe ni,
 mbaa ma woolo mbele pe yen tege na pe kiti wi kɔɔn mbe yala
 kaselege ki ni.
- 3 Yanwira ti yaa ka pan yeyinɲe ni leele pe kan,
 tinndiye fun pe yaa ka pan yeyinɲe ni leele pe kan kasiɲɲe ki
 fannga na.
- 4 Wi woolo pe ni, mbele pe yen fyɔnwɔ fenne, wi yaa ka pe tanga ki
 kan pe yeri,

mbe mbele pe yen tege na pe sho,
mbe mbele pe yen na pe jolo pe tongo.

- 5 Kona mbe yonlo konaa yenge ki ni ti ta ti yen na yinrigi fo mbe sa
dunruya wi ko,
leele pe yaa la fye ma yeye fo sanga pyew.
- 6 Wunlunana wi yaa pye paa tisaga yen, nga ki ma pan yariluguro
yirifonndo na,
paa tisafongo yen, nga ki ma tara ti yinngi jenge.
- 7 Kasinngi ki yaa fannga ta wi wunluwo sanga wi ni,
mbe yenge ki ta ki yen na yinrigi fo sa dunruya wi ko, yarijende ti
yaa la lege mbaa kee yeye.
- 8 Wi yaa ka cen tara ti ni fuun ti go na,
mbege le Efirati gbaan wi na fo sa gbɔn wa tara ti kosaga ki na.
- 9 Mbele pe yen ma cen wa ***gbinri** wi ni, pe yaa kaa kannguuro kanni
wi yeye sogowo mbaa wi gbogo,
wi juguye pe yaa kaa taambugo ki mugu (mbege naga fo wi ya pe
ni).
- 10 Tarisisi tara wunlumbolo konaa ***logo furo** nda wa kogɔje wi ni wa
lege, ti wunlumbolo pe yaa kaa paan mbaa boyan yaara kaan wi
yeri;
Saba tara wunlumbolo naa Seba tara wunlumbolo pe yaa kaa paan
yarikanra ni wi kan^m.
- 11 Wunlumbolo pe ni fuun pe yaa ka pan mbaa foli wi yeye sogowo
mbaa wi gbogo,
cengele ke ni fuun ke yaa ka go sogo mboo kan.
- 12 Katugu mbele pe yen tege na, na gbele naa yinri wi pe saga, wi yaa
ka pe sho,
mbe fyɔnwɔ fenne mbele sagafɔ woro pe na pe sho.
- 13 Wi yaa ka fanngɔgo fenne poro naa mbele pe yen tege na pe yinriwe
ta;
wi yaa ka fyɔnwɔ fenne pe go sho.
- 14 Wi yaa ka pe sho pe jolɔfenne poro naa lewɛlimbele pe kee,
katugu pe yinwege wogo ki yen ma gbɔgo wi yeri fo jenge.
- 15 Yenɛle sa yinwetɔnlogɔ kan wunlunana wi yeri!
Leele mbaa yinrigi te ni wa Saba tara, paa paan wi ni wi kan!
Leele mbaa Yenɛle li yenri wi kan sanga pyew,
mbaa duwaw piin wi kan pilige pyew!
- 16 Yenɛle sa ti yarilire tila yongo jenge wa tara ti ni,
yarilire sheshere mbe pye fo wa yanwira ti go na mbaa fige,

ti yɔn paa yegɛ nga na tire ti ma kaa fyenwe wa Liban tara yanwira ti na we.

Leele pe legɛ wa cara ti ni, paa yegɛ nga na yan ki yen wa wasege ki ni!

17 Yɛnɛle sa ti wi mɛgɛ ki koro wa fɔ sanga pyew;
wi mɛgɛ ki ka ka kɔ paa yegɛ nga na yɔnlɔ ki yen wa suyi.
Leele paa duwaw piin pe yɛɛ kan wi mɛgɛ ki ni;
cɛngɛle kaa ki yuun fɔ wi yen ferɛwɛ na!

18 Sɔnmɔ yen Yawe Yɛnɛle, Yɛnɛle le, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle li woo,

lo nungba pe, lo li maa kagbɔgɔlɔ piin!

19 Yɛnɛle na gbɔgɔwɔ wolo, sɔnmɔ yen li woo fɔ sanga pyew!
Li gbɔgɔwɔ yanwa pi tara ti lagapyew ki yin!
***Anmiina!** Anmiina!

20 Zhese pinambyɔ Davidi wi Yɛnɛle yenrɛwɛ sɛnre pa ti kɔ lagamɛ.

SEWE TAANRI WOO

73–89

Yuuro 73

Yɛnɛle li maa kasingge piin

¹ *Asafuⁿ Yɛnɛle gbɔgyurugo.*

Kaselege ko na, Yɛnɛle li yen jenne ***Izirayeli** woolo pe ni,
li yen jenne mbele pe nawa pi yen ma filige pe na pe ni.

2 Ma si yala, mi wo na, kila koro jenri na tɔɔɔ ti mbaa wɔnri,
kila koro jenri anmɛ mila wɔ ma to;

3 katugu mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, yɛnjaga la pye na ni pe ni,
naa mila pye na poro kapere pyefɛnnɛ pe yaan pe kagala kaa yɔngɔ
na kee yegɛ we.

4 Ki leele kangbanra kpɛ woro na gbɔɔn pe na fɔ sa gbɔn kunwɔ pi na,
pe yen ma yɔn wire na, ma tugbɔlɔ.

5 Jɔlɔgɔ nga ki maa sɛnwɛɛle pe taa ko ka na gbɔn pe na;
kapege na pe ta paa leele sanmbala pe yen.

6 Ki kala na, yɛɛ gbɔgɔwɔ pi yen pe yeri paa fereyaraga yen wa pe
yɔlɔgɔ,

lewɛlɛwɛ kapyere ti yen pe yeri paa yaripɔɔ yen ma pe tɔn.

7 Pɛ tɔɔ tɔɔ fɔ a pe yɛngɛle kaa yɛngɛle pe na,

- jatere pere nda ti yen wa pe kotogo na, ti yen kɔnɔ fu.
- 8 Pe maa kala lakoo leele na, na sɛnɔŋbanra yuun mbe kapege pye,
pe maa para na yege tungu leele na, mbaa pe jɔɔ.
- 9 Pe ma para ma ye Yɛnɔɛle na wa naayeri li ni,
pe yɔn sɛnrɛ ti maa jɔgɔwɔ piin tara ti lagapyew.
- 10 Ki kala na, Yɛnɔɛle li woolo pe ma taga pe pɔngo na,
ma pe sɛnrɛ ti lɛ na tanri ti na, paa yege ɔga na pe maa tɔnmɔ woo
we.
- 11 Ki leele pe maa yuun fɔ: «Yɛnɔɛle li mbe ya mbege jɛn meɛ?
Yɛnɔɛle na yaara ti ni fuun ti go na, li mbe ya mbege jɛn meɛ?»
- 12 Pa lepeele pe kala li yen ma,
pe yen yeɣinɔge na, a pe koro na ka tari pe yarijɛndɛ ti na na kee
yege.
- 13 Kaselege ko na, ki cɛn ndɛɛ mɪlan nawa pi yaga pɪ filige na na jaga
win,
mɪlan keyɛn yi jogo mbege naga fɔ mi yen jɛrɛgisaga fu jaga win.
- 14 Katugu tege ki yen na na pilige pyew,
pinliwɛ nungba nungba pyew jɔɔgɔ ki ma gbɔn na na.
- 15 Ndɛɛ mɪla yo mi yaa la para paa pe yen,
kona mi jɛn nɔɔ woolo pe fanla.
- 16 Kɪ pye ma, a mɪ si jatere pye ki kala li na, mbe ta mbeli kɔrɔ jɛn,
a mɪ sigi yan fɔ li yen ma ɔgbɔn.
- 17 Fɔ naa mɪla ka saa ye wa ma ***sherigo gbɔgɔ** ki ni pilige ɔga na,
lepeele pe yaa kɔ yege ɔga na, a mɪ si jɛn maga kɔrɔ jɛn.
- 18 Kaselege ko na, Yɛnɔɛle, ma pe le kɔnɔ la ni, na li maa wɔnri,
jɔngo mbe pe jan mbe pe tɔngo!
- 19 E, wele, pɛ tɔngo ma wɔ wa yɔnɔ nungba!
Pɛ kɔ ma wɔ wa, fyɛrɛ gbɔrɔ tɪ pe tɔngo pew.
- 20 ***We Fɔ**, na maga yiri pe kɔrɔgɔ, pe yaa kɔ saw,
paa yege ɔga na lere ka wɔɔnɔrɔ wɔnɔ mbe yaara yan, wi ka yen mbe
yiri, ti ma kɔ wi yege na we.
- 21 Sanga ɔa ni na nawa pɪla tanga na na,
a kayanga kilan jatere wi piri na na fɔ ma saa toro,
- 22 mɪla pye lembige, mi sila kala jɛn,
mɪla pye tijinliwɛ fu fɔ paa yaayogo yen ma yege sɔgɔwɔ.
- 23 Konaa ki ni fuun, mi yen ma ni sanga pyew,
màla yigi na kalige kɛɛ ki na.
- 24 Ma maa na yɛrɛgi nala yege sinni wa kɔnɔ li ni,
ko pɔngo na, ma yaa kanla lɛnge wa ma gbɔgɔwɔ yanwa pi ni.

- 25 Ambɔ wi yen na yeri wa yenɲele na mbanla saga, na mboro ma?
Mi woro na yaraga ko ka jaa laga tara ti ni, na mboro ma.
- 26 Na wire ti fanɲga ki mbe ya kɔ, na jatere wi kɔ na na,
ɛɛn fɔ Yenɲele lo li yen na kɛɛndagaserege, naa na tasaga fɔ sanga
pyew!
- 27 Wele, mbele pe ma pe yɛɛ laga ma na, pe ma punɔ, mbele
pe woro sinmbele ma ni, ma ma pe tɔngɔ ma pe wɔ wa.
- 28 Mi wo na, mbe koro mbe mara ma na Yenɲele, ko ki yen na ferewe
we,
pa milan jigi wi taga mboro na we Fɔ, Yawe Yenɲele,
janɔ mbe ya mbaa ma kapyegele ke ni fuun ke yɛɛ yuun.

Yuuro 74

**Yenɲele, yinɲi na, a mà si juguye
pe yaga pè sherigo gbɔɔ ki tɔngɔ**

¹ *Asafu^o nagawa yurugo.*

- E, Yenɲele, yinɲi na, a ma si we wa pew?
Woro mbele we yen ma simbaɲgebelege ɲga ma maa kɔnri,
yinɲi na, a ma si nawa ɲɔban we ni?
- 2 Ki yaga ma jatere pye ma gbogolomɔ woolo pe na,
poro mbele màa wɔ ma yɛɛ kan maga le wa fafafa!
Ki cɛnle na li yen ma woolo, a mà pe go shɔ, jatere pye pe na;
jatere pye Siyɔn yanwiga ɲga ki yen ma cɛnsaga ki na!
- 3 Kari ma sa jɔɔwɔ mba pì pye, a kì mɔ pi wele;
we juguye pè yaraga pyew ki jɔɔ wa ma laga ***kpoyi** ki ni.
- 4 Ma winfenne pè cew tawa kɔnnɔ wa wa laga ɲga leele pe maa finli
ma ni ki ni yere,
pè pe dirapoye pe pɔ wa, mbege naga fɔ pè cew ta.
- 5 Pè pe yɛɛ naga paa tire janfenne yen,
mbele pè pe gbɔɔnɔ ti yirige tire ti na wa kɔɔɔ ki ni.
- 6 Yaara yanlere nda tila pye ma ***sherigo gbɔɔ** ki nawa pi fere,
pèri gbɔn mari yaari gbɔɔnɔ naa maritoye pe ni.
- 7 Pè kasɔn le ma cɛnsaga kpoyi ki ni maga sogo;
ma mege ki yen go ɲga na, pège jan maga tɛge ***fyɔngɔ** ni.
- 8 Pàa pye naga yuun wa pe yɛɛ nawa fɔ: «We yaa pe ni fuun pe pinle
mbe pe tɔngɔ pew.»
Yenɲele gbɔɔsara nda fuun ti yen wa tara ti ni, pè ti ni fuun ti sogo.
- 9 We woro nɔ kacen kagala ke yaan naa,

- *Yenŋele yon senre yofɔ** woro wa naa,
 lere kpɛ woro we ni, ŋa wi yen ma ki kala na li kɔsanga wi jen.
 10 E, Yenŋele, we winfenne pe yaa lɔɔn tegele fɔ sa gbɔn wagati
 wiwiin?
 Naga yen ma, pa we jugu wi yaa koro mbaa ma tifaga yɛɛn
 wi le?
 11 Yinŋi na, ma si woro na kala la piin mbe we saga?
 Ma kɛɛ ki yirige ma pe tɔngɔ!
- 12 E, Yenŋele, mboro ma yen na wunlunaŋa maga lɛ wa fafafa;
 mboro ma maa leele pe shoo tara ti lagapyew ki ni.
 13 Mboro maa kɔgɔje tɔnmɔ pi kɔn shyen ma yawa pi fanŋga na;
 mboro maa ***yarifeleye** yi yinre ti yaari wa tɔnmɔ pi ni.
 14 Mboro maa yarifeleŋe Leviyatan^p ki yinre ti yaari,
 mɛɛ ki kara ti kan yanyaara ti yeri yaakara wa ***gbinri** wi ni.
 15 Mboro maa puluyo naa laforo ti yon yenge, a tila fuun,
 gbaanla mbele pe tɔnmɔ pila waga, maa ti a pɛ waga.
 16 Yɔnlɔ ki yen ma wogo, yembinɛ li yen ma wolo;
 mboro maa yɔnlɔ naa yenge ki da.
 17 Mboro maa tara ti kɔngɔlɔ ke ni fuun ke gbɔn,
 mboro maa kanga naa yɔnrɔ ti tɛgɛ.
- 18 Ma jatere wi tɛgɛ ki wogo ŋga ki na Yawe Yenŋele, fɔ we juguye pe
 yen nɔɔ tegele,
 cɛnlɛ na li woolo pe yen tijinliwɛ fu fɛnnɛ pe yen nɔɔ tifaga.
 19 Ma woolo poro mbele pe yen kagbɔgɔ yon ma yeri, maga ka pe go
 pɛrɛ yan cɛnrɛ ti yeri^q;
 ma woolo mbele pe yen tege na, maga ka fɛgɛ pe na fɔ sanga
 pyew!
- 20 Ta jatere piin ***yon finliwɛ** mba maa le pe ni pi na;
 katugu lewelimbele pe yen na lewelewe kapyere piin tara ti
 lologɔngolo ke ni fuun ke ni.
 21 Maga ka ti lere ŋa wi yen tege na, wi sɔngɔrɔ wi kari fɛrɛ ni;
 Ma ti mbele pe yen yungbɔgɔrɔ ni konaa fyɔnwɔ fɛnnɛ pe ni paa ma
 sɔnni!

^p 74.14: *Leviyatan*, yarifeleŋe tiŋge kayi, ŋga paa pye na para ki senre na muŋgooro ni faa wa Izirayeli tara kɛɛ ki yeri. Kila pye ma taanla tiŋge fanŋga ko ni. Paa pye naga jate yanyaraga cinjannji kayi, ŋga yinre kɔlɔshyen la pye ki na, nakoma naga jate paa wɔɔgɔ nakoma wojɔn yen. ^q 74.19: Ŋga ki yo fɔ: *Ma woolo mbele pe yen kagbɔgɔ yon ma yeri*, Eburuye senre ti ni, ki yen ma yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: *Ma jendetuwa*. Izirayeli woolo poro pe yen ma taanla jendetuwa wi ni, poro pe yen Yenŋele li jendetuwa ŋa wi kala li yen ma ngban li ni.

- 22 E, Yenŋele, yiri ma yere ma yee ni,
ma jatere wi tege ki na fɔ tijinliwe fu fenne pe yen nɔɔ tegele pilige
nɔngba nɔngba pyew.
- 23 Kɔngɔlɔ ŋgele ma winfenne paa waa, maga ka fege ke na;
mbele pɛ yiri ma kɔrɔgɔ pe yen na tinme gbɔɔ mba tinni suyi, maga
ka fege pi na!

Yuuro 75

Yenŋele lo li yen kiti kɔnfɔ we

- 1 *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo. Pe maa ki koo yurugo ŋga kɔlɔmɔ na, pe
maa ki yinri: «Maga kaga tɔngɔ.» Asafu Yenŋele gbɔgɔyurugo. Yurugo.*
- 2 We yen nɔɔ sɔnni, e, Yenŋele, we yen nɔɔ sɔnni;
ma yen yege ŋga na we yen naga senre yuun.
We yen nɔɔ kagbɔgɔlɔ ke yari.
- 3 Yenŋele li yo fɔ: «Wagati ŋa mi yaa ka kɔn mbe tege, na wiga ka
gbɔn,
mi jate mi yaa ka kiti wi kɔn kasingge ni.
- 4 Tara ti kaa yege to naa ti nawa woolo pe ni fuun pe ni,
muwi mi mari yerege ti nɔgɔna cɛnyaara ti na.» *Wɔnmatigiwen laga.*
- 5 Mi yen naga yuun mbele pe maa pe yee gbogo pe kan fɔ: «Yaga kaa
ye yee gbogo,»
naga yuun lepee pe kan fɔ: «Yaga kaa ye yee nari.»
- 6 «Yaga kaa ye yege ki tungu ma,
yaga ka ye yege ki waga mbaa yee gbɔgɔwɔ senre yuun.»
- 7 Katugu gbɔgɔwɔ tawa pila yiri wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri,
pila yiri wa yɔnlɔ tosaga kee yeri,
pila si yiri wa ***gbinri** wi ni.
- 8 Mɔ jɛn Yenŋele lo li ma kiti wi kɔn;
li ma lere wa tirige, mbe wa yirige.
- 9 Wɔjenne la yen Yawe Yenŋele li kee,
na li yen ma yin duven welewe ni, ŋa wi yen ma pinle wi yee ni na
ŋgbɔrɔgɔ kɔɔn.
Li yen naa kanŋgi lepee mbele fuun pe yen laga tara na pe kan poo
wɔ;
pe daga mboo wɔ fɔ mbe sa sindere ti ni fuun ti pinle mberi wɔ.
- 10 Mi wo na, mi yaa laga wogo ki yari suyi;
mi yaa la yuuro koo mbaa Zhakɔbu Yenŋele li sɔnni.
- 11 Mi yaa ka lepee pe yee gbɔgɔwɔ pi kɔ mboo wɔ wa;
ma si yala, lesinmbele poro yɔlɔgɔ ko yaa ka yiri caw.

Yuuro 76

Yenŋele lo li yen cew tafa

¹ *Yurukoolo to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na ngoni
gboon. Asafu Yenŋele gbogoyurugo. Yurugo.*

- ² Zhuda tara woolo pè Yenŋele li jen,
li mege ki yen ma gbogo wa **Izirayeli* tara ti ni.
- ³ Li **paraga go* ki yen ma kan wa Salemu' ca;
li censaga ki yen wa **Siyon* ca.
- ⁴ Pa làa juguye pe sandiga wangala kasɔn wogolo ke kaari wa ki laga
ki na,
naa pe **tuguron sigeyaara* ti ni, naa tokobiye konaa
malingbɔnyaara sannda ti ni. *Wɔnmatigiwen laga.*
- ⁵ E, Yenŋele, ma gbogowo yanwa naa ma tiyɔnwɔ pi ni,
tì wɛ yanwira tugbɔwɔ nda tì da maga lɛ wa fafafa ti na^s.
- ⁶ Yenŋele lì malingbɔonlo kotogofenne pe kɛɛ yaara ti koli pe
yeri;
pe yen na wɔnlo, pe se ka yen naa.
Ki malingbɔonlo kotogofenne pe ni fuun wa kpɛ si ya mbe kɛɛ yirige
mbe kala la kpɛ pye.
- ⁷ Zhakɔbu Yenŋele, naa mà pe figiri,
shɔn lugufenne konaa shɔnye pè si toori, fɔ a pe yege wɔ pe
na.
- ⁸ Mboro Yenŋele, ma yen fyere yaraga gbogo,
na ma nawa piga ngban, ambɔ wi mbe ya yere ma yege?
- ⁹ Mà koro wa yenŋele na ma kiti wi kɔn,
dunruya woolo pè fyɛ ma pyeri dinw;
- ¹⁰ naa mboro Yenŋele, mà yiri ma kiti wi kɔn,
mbe mbele fuun pe yen tege ni laga tara na pe shɔ we. *Wɔnmatigiwen
laga.*
- ¹¹ Ali na sɛnwɛe wi nawa pi ka ngban, ma ma ti wi maa ma
gbogo;
mbele pè shɔ ma nangbanwa pi kɛɛ, ma ma pe mara ma yɛɛ
na^t.
- ¹² Yaa **yɔn fɔgɔlo* kɔɔn Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yeri, yaa ke yɔn
fili;
yoro mbele fuun ye yen ma cɛn mali maga, yaa paan yarikanra ni
Yenŋele na li yen fyere wolo li kan.
- ¹³ Li ma kundigile pe yɛɛ gbogowo pi kɔ pe ni,
li maa fyere gbɔwɔ waa dunruya wunlumbolo pe na.

Yuuro 77

Wa na jɔlɔɔ ki ni, mi maa
Yenɲele ma kagbɔɔɔ
ke senre yuun

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sɛwe yurugo, mbe yala Yedutun^u yurugo
kɔɔmɔ pi ni. Asafu Yenɲele gbɔɔyurugo.*

- ² Mi yen nala magala li yinrigi na gbele na Yenɲele li yinri;
mi yen nala magala li yinrigi na Yenɲele li yinri, jango li nunɓbolo
jan li logo na yeri.
- ³ Sanga ɲa ni mɪla pye na jɔɔ, mɪla Yawe Yenɲele li lagaja.
Yembine li ni, mɪla na keyen yi yirige wa naayeri na yenri li yeri, mi
sila te;
mi sila yere ki na lere mbanla kotogo ki sogo na na.
- ⁴ Na mi kaa sɔnri Yenɲele li wogo ki na, mi maa jɛɛn;
na mi kaa jatere piin li wogo ki na, na nawa pi ma tanga na na.
Wɔnmatigiwen laga.
- ⁵ Yenɲele, mɔ ti a wɔnɔwɔ pi gbaanri na na;
na jatere wɪ piri na na, mi se ya mbe para naa.
- ⁶ Mi yen na sɔnri piliye yan yɪ toro faa yi wogo na;
konaa wagati titɔnɔwɔ ɲa wɪ toro wa fafafa wi wogo na.
- ⁷ Yuuro nda mɪla pye na koo, mi maa nawa tuun ti na yembine;
mi maa jatere piin ki kagala ke na wa na nawa,
mi maa na yɛɛ yewe na yuun fɔ:
- ⁸ Naga yen ma, ***wɛ fɔ** wɪ je we na fɔ sanga pyew wi le?
Naga yen ma, we kala li soo ndanla naa fɔnɲɔ wi le?
- ⁹ Naga yen ma, wi kagbaraga ki kɔ we kan wi le?
Naga yen ma, senre woro wi yeri wi yo we kan naa, sanga pyew fɔ
tetete wi le?
- ¹⁰ Naga yen ma, Yenɲele li fɛɛ mbaa we yinriwe taa wi le?
Naga yen ma, wa li nanɓanwa pi ni, li je mbaa we yinriwe taa wi
le?
Wɔnmatigiwen laga.
- ¹¹ Kona, a mɪ silan yɛɛ pye fɔ: «Ŋga ki yen nala jɔɔ,
ko yen fɔ Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, li woro na yaraga ka
kpe piin naa we kan.»
- ¹² Mi yaa ka nawa to Yawe Yenɲele ma kagbɔɔɔ ke na,
mi yaa kaa jatere piin ma kafɔnɲɔɔ ɲgele mɔa pye maga le wa
fafafa ke na.
- ¹³ Mi yaa ka ma kapyegele ke ni fuun ke jatere wi le,
mi yaa ka sɔnri ma kagbɔɔɔ ke na.

- 14 E, Yenŋele, ma koŋgolo ke yen *kpoyi;
Yenŋele liliin li yen ma gbɔɔ paa mboro Yenŋele ma yen?
- 15 Mboro ma yen Yenŋele na li maa kafɔŋgɔlɔ piin.
Mɔɔ yawa pi pye maa naga cɛngele sanŋgala pe naʋ.
- 16 Mɔɔ woolo pe sho ma fanŋga ki ni,
poro mbele pe yen Zhakɔbu naa Zhozefu pe setirige piile wele.
Wɔnmatigiwen laga.
- 17 E, Yenŋele, tɔnmɔ pɪla ma yan.
Tɔnmɔ pɪla ma yan ma yiri ma tin;
latijugo tɔnmɔ pɪla yegeyegeʋ.
- 18 Kambaara tila tisaga legerɛ kan fɔ jɛŋge;
Yenŋele làa wɔ, a yenŋele gbaanra yiri,
ma yenŋele yengeleme pɪla pye na yengele na kee paa wangala yen
kee ki ni fuun ki na.
- 19 Ma yenŋele gbaanra tila yiri wa tɪfelinjolo li sɔɔwɔ,
yenŋele yengeleme pɪla dunruya wi filige lagapyew pow;
tara tila tigile fɔ ma yege.
- 20 Maa ma kono li wɔ wa kɔɔje wi nandogomɔ,
maa ma torosaga ki wɔ wa tɔnngbɔɔ pi nandogomɔ;
ɛɛn fɔ ma torɔŋgɔlɔ, ma tuuro si yan.
- 21 Maa keli ma woolo pe yege na pe yege sinni paa simbaŋgebelege yen,
Moyisi naa *Arɔn poro maa pye pe yekeele.

Yuuro 78

Yenŋele làa kagala ŋgele pye fafafa
Izirayeli woolo pe kan,
pee daga mbe fɛge ke na

¹Asafu nagawa yurugo.

Na woolo, yanla nagawa sɛnre ti logo!

Ye nungbogolo ke jan yanla yɔn sɛnre ti logo!

- 2 Mi yaa na yɔn ki yenge mbe para ye ni yomiyegɛle ni;
larawa kagala ŋgele kɛ pye wa wagati ŋa wɪ toro faa wi ni, mi yaa
ke yege yo ye kan^x.

- 3 Kagala ŋgele wɛ logo konaa ŋgele wɛ jɛn,
koro ŋgele wɛ tɛɛye pɛ ke yege yo we kan,

- 4 we se ke lara we piile pe na,
ɛɛn fɔ we yaa kaa Yawe Yenŋele li kapyegele tugbɔŋgɔlɔ ke yuun
setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɔ na pe kan;

we yaa kaa li yawa po naa kagbɔgɔlɔ ngele li pye ke senre yuun pe kan.

- 5 Yɛnɛɛlɛ lɛ̀a kondɛɛɛlɛ kan Zhakɔbu setirige piile pe yeri,
lɛ̀a ***lasiri** kan poro mbele ***Izirayeli** woolo pe yeri.
Lɛ̀a konɔ kan we tɛɛye pe yeri ma yo paa wi nari pe piile pe na;
- 6 jango setirige piile mbele pe yaa ka yiri pungo na,
piile mbele pe yaa ka se mbe yiri pungo na,
poro fun pe kaa jɛn,
pe ka sɔngɔɔ poɔ yɛɛ ye yo pe yɛɛra piile pe kan.
- 7 Na ki ka pye ma, pe yaa ka pe jigi wi taga Yɛnɛɛlɛ li na,
pe se ka fɛɛɛ Yɛnɛɛlɛ li kapyegele ke na;
pe yaa ka li nɔgasegele ke yigi mbaa tanri ke na.
- 8 Pa pe se ka pye paa pe tɛɛye pe yɛn,
mbe pye nungbɔngbanla fɛnnɛ konaa leele mbele pɛ yiri ma je,
mbe pye leele mbele pe jatere wi woro ma cɛn laga nungba konaa pe
woro tagawa ni Yɛnɛɛlɛ li na.
- 9 Efirayimu cɛnlɛ woolo malingbɔɔnlɔ mbele pɛa pye sandira ti ni kɛɛ,
pɛa fe ma sɔngɔɔ malaga gbɔnpilige ki na.
- 10 Yɛnɛɛlɛ lɛ̀a ***yɔn finliwɛ** mba le pe ni, pe sila pi yigi mbaa tanri pi
na,
pɛa je mbe tanga li lasiri wi na.
- 11 Pɛa fɛɛɛ Yɛnɛɛlɛ li kagbɔgɔlɔ ke na,
kafɔngɔlɔ ngele lɛ̀a pye, a pɛ yan, pɛa fɛɛɛ ke na.
- 12 Lɛ̀a kafɔngɔlɔ pye pe tɛɛye pe yɛɛ naʸ,
wa Ezhipiti tara, wa Zowan caʒ wasege ki ni.
- 13 Lɛ̀a kɔɔje wi kɔn shyɛn, ma ti a pɛ toro wa wi nandogomɔ,
lɛ̀a tɔnmɔ pi yerege maa gbogolo pi yɛɛ na paa mbogo yɛnᵃ.
- 14 Yɔnlɔ na, lɛ̀a pye na pe yɛɛ sinni kambaaga ni,
yembine na pe yɛɛ sinni kasɔn yanwa niᵇ.
- 15 Lɛ̀a walaga ka wali wa ***gbinri** wi ni,
ma tɔnmɔ legerɛ yirige wa ki ni pe kan, a pɛ wɔ, ma mbe yo pɛ yiri
latijugo ni.
- 16 Lɛ̀a ti a tɔnmɔ janri ma yiri wa walaga ki ni na fuun,
pɛa pye na fuun paa gbaan yɛnᶜ.
- 17 Ɛɛn fɔ pɛa koro na kapere piin Yɛnɛɛlɛ li na na kee yɛɛɛ,
pɛa yiri ma je Yɛnɛɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li na, wa tara nda
ti yɛn ma waga ti ni.
- 18 Pɛa Yɛnɛɛlɛ li wa ma wele wa pe kotogo na,
ma yaakara yɛnri li yeri ma yala nɔga paa jaa ki ni.

- 19 Pàa sɛnpɛrɛ yɔ Yɛnɛlɛ lɪ na ma yɔ fɔ:
 «Naga yɛn ma, Yɛnɛlɛ lɪ mbe ya yaakara kan we yeri laga gbinri wi
 ni we ka?»
- 20 Ki yɛn kaseleɛ, làa walaga ko gbɔn, a tɔnmɔ janri ma yiri
 fɔ na fuun lɛɛrɛ.
 Ɛɛn fɔ naga yɛn ma, lɪ mbe ya yaakara ta kan fun,
 konaa mbe kara kan woro mbele lɪ woolo we yeri?»
- 21 Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ lɪ sigi logo mɛɛ nawa nɔɔban fɔ jɛnɛ;
 a lɪ si kasɔn ka mu ma wa poro Zhakɔbu setirige piile pe na,
 lɪ nanɔɔbanwa pɪla yiri poro Izirayeli woolo pe mɛɛ ni;
 22 katugu pe sila taga Yɛnɛlɛ lɪ na,
 pe sila pe jigi wi taga lɪ na fɔ lɪ mbe ya mbe pe shɔ.
 23 Konaa ki ni fuun, làa para kambaara ti ni wa naayeri,
 ma naayeri weɛle ke yɛnɛ.
 24 Làa ***manɛ** wi tirige paa tisaga yɛn poo pye pe yaakara,
 làa naayeri yaakara kan pe yeri.
 25 Pe ni fuun pàa ***mɛrɛɛyɛ** yaakara ka,
 làa yaakara lɛɛrɛ kan pe yeri, fɔ a pɛ ka ma tin.
- 26 Ko pɔnɔ na, làa yɔnlɔ yirisaga tifeleɛ ki yirige, a kila gbɔn wa
 naayeri;
 lɪ yawa pi fanɔga na, làa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tifeleɛ ki yirige, a
 kila gbɔn.
- 27 Làa kara tirige pe kan lɛɛrɛ paa gbannɔɔban yɛn;
 sannjɛrɛ lɛɛrɛ naa ti mɛɛ, paa kɔɔɔɔ yɔn taambugɔ ki yɛn.
- 28 Làa ti tirige wa pe ***paara yinre censaga** ki ni,
 ma pe ***paara yinre** ti maga.
- 29 Pàa ti ka ma tin fɔ jɛnɛ,
 yaraga nɔa pàa pye na jaa, làa ki kan pe yeri.
- 30 Ɛɛn fɔ maga ta ti la sila kɔ pe na gbɛn,
 ma yaakara ti ta bere wa pe yɔn,
- 31 a Yɛnɛlɛ lɪ nanɔɔbanwa pɪ si yiri pe kɔɔɔɔ.
 A lɪ si mbele fuun pàa pye fanɔga ni pe gbo,
 làa Izirayeli woolo lɛfɔnmɔlɔ pe gbo ma pe jaanri tara^d.
- 32 Konaa ki ni fuun, pàa koro na kapere ti piin,
 pe sila taga lɪ kafɔnnɔɔlɔ ke na.
- 33 Ki kala na, làa ti a pe yinweɛ piliye yɪ pye tɔnli fu,
 ma sunndo kɔnɔ wa pe na wa pe yinweɛ ki kɔsaga yeri.
- 34 Na Yɛnɛlɛ lɪ ka pele gbo pe ni sanga nɔa ni, pe mɛɛ nali lagajaa,

- pe ma pe kapere ti jɛn mari yaga nɛɛ li lagajaa.
- 35 Kona pe mɛɛ nawa to ki na fɔ Yɛnɛɛ lo li yɛn pe walaga na pe go singi,
fɔ Yɛnɛɛ na yaara ti ni fuun ti go na lo li yɛn pe go shɔfɔ we.
- 36 Ɛɛn fɔ pàa pye na ko ki ni fuun ko piin ma, na Yɛnɛɛ li fanla pe yɔn sɛnrɛ ti ni;
pàa pye na finleɛ li kan pe sɛnyoro ti ni.
- 37 Pe sila pe yɛɛ kan Yɛnɛɛ li yeri pe kotogo ki ni fuun ni,
pe sila pye tagawa ni li yɔn finliwɛ pi kanɲɔɔ.
- 38 Ɛɛn fɔ, lo na li yɛn yinriwɛ tafɔ,
ki kala na, làa pye na pe kapere ti kala yari pe na,
li sila pye na pe tɔnri.
Wagati legɛrɛ na, li ma li nanɲbanwa pi sogo pe ni,
laa yɛnlɛ mbe li nanɲbanwa gbɔɔ kala li wa pe na.
- 39 Li jatere wila pye ki na fɔ pe yɛn sɛnwɛɛle ko ɛɛ,
ma pye tifelegɛ ɲga ki ma toro, kila sɔnɲɔɔ naa.
- 40 Pàa yiri ma je li na wagati legɛrɛ ni wa gbinri wi ni,
pàa li nawa pi tanga li na wa tara nda tɔnmɔ woro wa ti ni.
- 41 Pàa pye na Yɛnɛɛ li yɔn jaa sanga pyew,
Izirayeli woolo Yɛnɛɛ ***kpoyi** pàa pye na li nawa pi tanga li na.
- 42 Pe sila nawa to li yawa pi na,
konaa pilige ɲga ni làa pe shɔ pe juguye pe kɛɛ ki na.
- 43 Pe sila nawa to kacɛn kagala ɲgele làa pye wa Ezhipiti tara ke na,
konaa kafɔnɲɔɔ ɲgele làa pye wa Zowan ca wasege ki ni ke na.
- 44 Làa pe Nili gbaan wi njere ti tɔnmɔ pi kanɲga kasanwa,
Ezhipiti tara fɛnnɛ pe sila ya mbege tɔnmɔ pa wɔ naa^e.
- 45 Làa nakɔɔnrɔ shɔnrɔ woro yirige ma wa pe na, a tì pe nɔɔri,
ma ɲgbeye yirige pe kɔrɔɔ, a pè yaraga pyew ki jɔɲɔf.
- 46 Làa pe yarilire ti kan kambɛɛrɛ ti yeri, a tiri ka,
ma pe tunɲgo tɔnli wi kan ***gbato** wi yeri^g.
- 47 Làa pe ***ɛrɛzen** tiire kɛɛrɛ ti jɔɔ sinndeɛrɛ tisaga ki ni,
ma ti a were tì pan ma pe sikomɔri tire ti gbo.
- 48 Làa ti a sinndeɛrɛ tisaga kì pan ma pe simbaala naa sikaala pe gbo,
ma ti a yɛnɛɛ gbaanra tì pe nɛrɛ ti gbo^h.
- 49 Làa li nanɲbanwa gbɔɔ pi naga pe na,
naa li nanɲbanwa ndorogo ki ni, naa li kɔnrɔ tandorogo ki ni, konaa
jɔɔɔ gbɔɔ ni;
làa mɛrɛgɛye mbele pe maa jɔɔwɔ piin pe legɛrɛ torogo pe kɔrɔɔ.
- 50 Làa kologo yaga li nanɲbanwa pi kan;
li sila pe shɔ kunwɔ pi yeri,
ɛɛn fɔ làa yambewɛ wa pe na.

- 51 Låa Ezhipiti tara pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe gbo,
poro mbele pàa pye Kamu wi setirige piile wele, mbele pàa se pe
fannga sanga wi niⁱ.
- 52 Kona, a lî si li woolo pe yirige ma kari pe ni,
lâa pe yege sin wa gbinri wi ni, paa yege nga na ***simbaala kônrifo**
maa wi simbaala kônri^j we.
- 53 Låa pe yege sin ma kari pe ni yeyinnga na pɔw, pe sila pye na fyε;
εen fɔ kɔgɔje wîla pe juguye pe li^k.
- 54 Låa kari pe ni wa li tara kpoyi ti yɔn na,
ma saa gbɔn fɔ wa yanwiga ki na, ko nga lâa shɔ li yawa pi ni we^l.
- 55 Låa cengele kele purɔ ma ke yirige wa pe yege,
ma pete gbɔn pe tara ti na, mari yeεle pe na ti pye pe kɔrɔgɔ;
lâa Izirayeli woolo pe tege wa ki cengele ke paara yinre ti ni^m.
- 56 Eεn fɔ konaa ki ni fuun, pàa Yenngaεle na yaara ti ni fuun ti go na li
wa ma wele;
pàa yiri ma je li na, pe sila tanga li kondegeengaεle ke na.
- 57 Pàa pe yeε laga Yenngaεle li na, ma pye javafenne paa pe teleye pe yen;
sandiga nga ki woro ma yɔn, ki wanla li ma fenge ma konɔ li wa
yege nga na,
pa pè ke ma konɔ li wa ma.
- 58 Pàa li nawa pi ngban pe yarisunndo sunzara nda tîla pye wa
tinndiye pe na ti ni;
pàa yenjaga yirige li ni pe yaara yanlere nda pàa gbegele mbaa
gbogo ti kala na.
- 59 Naa Yenngaεle lâa kaa ki yan ma, a lî si nawa ngban fɔ jεngaε,
mεε je Izirayeli woolo pe na pew.
- 60 A lî si censaga nga kîla pye wa Silo ca ki yaga,
li ***censaga paraga go** nga kîla pye wa senweele pe sɔgɔwɔ, a lî si je
ki naⁿ.
- 61 Li ***yɔn finliwe kesu** ɲa wi yen li yawa pi kacεn, lâa wi yaga, a pe
juguye pɔɔ le ma kari wi ni;
lâa li gbɔgɔwɔ pi yaga juguye pe keε^o.
- 62 Låa li woolo pe yaga, a pè pe gbo tokobi ni,
katugu lâa nawa ngban pe ni.
- 63 Kasɔn la pe lefɔnmbɔɔ pe sogo,
jayire yuuro sila ya mbe kɔ pe sumbonɔ pe kan.
- 64 Pàa pe ***saraga wɔfenne** pe gbo tokobi ni,
pe nanɲunjaala pe sila ya mbe kunwɔ pi gbele.

- 65 Ko pungo na, a ***we Fɔ** wì si yiri, ma mbe yo lere yen ma yiri
wɔnlɔwɔ na,
wila pye paa yege nga na duven ma kaa malingboon yigi maa pye
lewelewe.
- 66 Wila wi juguye pe gbɔn, a pè fe ma songoro pungo na;
wila fere wa pe na, nda kosaga woro ti na.
- 67 Eɛn fɔ wila je Zhozufu setirige piile pe na,
wi sila yenle mbe poro mbele Efirayimu^p cenle woolo pe wɔ naa.
- 68 Zhuda cenle woolo poro wila wɔ,
***Siyɔn** yanwiga nga wa, ko kila wi ndanla.
- 69 A wì suu censaga kpoyi ki kan wa, ma yeresaga kan ki yeri paa
naayeri wi yen,
maga nɔgo ki tenge paa tara ti yen, ki koro wa ki yɔnlɔ fɔ sanga
pyew.
- 70 A wì suu tunmbyee Davidi wi wɔ fun,
wila wi le maa wɔ wa simbaala jasaala pe ni.
- 71 Wila saa wi le maa wɔ wa simbaala mbele pe yen piile fenne pe
pungo na,
jango wi pan wi pye wi woolo mbele Zhakɔbu setirige piile pe
konrifɔ,
poro mbele pe yen Izirayeli woolo mbele pe yen wi kɔrɔgo ye^q.
- 72 A Davidi wì si pe konri wi nawa pi ni pì filige wi na,
wila pe konri tijinliwe ni.

Yuuro 79

Lere ɲa wi jigi wì kɔn wi na
wi Yenɲele yenrewe

¹ *Asafu Yenɲele gbɔgyurugo.*

- E, Yenɲele, cengele kèle yege pan ma tara nda ti yen ma woro ti tɔn
munga,
pɔɔn censaga ***kpoyi** ki tege ***fyɔngɔ** ni,
pè Zheruzalemu ca ki ya maga pye kataga^r.
- 2 Pɔɔn tunmbyeele pe gbo ma pe gboolo pe kan naayeri sannjere ti
yeri yaakara.
Poro mbele pe maa ma gbogo, pè pe wire kara ti kan yan cenre ti
yeri.
- 3 Pè pe kasanwa pi wo paa tɔnmɔ yen ma Zheruzalemu ca ki maga;
lere kpe sila ta mbe pe gboolo pe le fanra ni.
- 4 We cɛnyeenle pe yen na we tifaga,

cengele ngele ke yen ma we maga, ke yen na tege we na, naga lakoo we na.

5 E, Yawe Yenengele, ma yaa koro mbe nawa ngban we ni suyi fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

Yenjaga nga ki yen ma ni we kala na paa kasɔn yen, ki yaa koro wa fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

6 Ma kɔnrɔ tandorogo ki naga cengele sanngala koro na, koro ngele kee ma jen we;

maga naga wunluwɔ tara nda ti woolo pe woro nɔɔ gbogo poro na.

7 Katugu pɛ Zhakɔbu setirige piile pe tɔngɔ,
pɛ pe cɛnsaga ki jɔɔ maga yaga waga.

8 Maga ka ma jatere wi tege we kajɔɔɔɔ nda wɛ pye faa ti na,
ki yaga ma we yinriwe ta fyaw,
katugu we fannga kɪ kɔ fɔ ma toro!

9 We shɔfɔ Yenengele, pan ma we saga, ma mɛgbɔɔ ko kala na;
we shɔfɔ, ma we kapere ti kala yaga we na ma mɛge ko kala na!

10 Yɪngi na ma yaa si ti cengele sanngala kaa ki yuun we na fɔ:
«Pe Yenengele li yen se yeri?»

Ma tunmbyeele mbele ki cengele kɛ gbo ma pe kasanwa pi wo, ki
kayaŋa ki wɔ pe ni;

janɔ woro yere wege yan yenle ni konaa cengele sanngala kege jen.

11 Nungbolo jan ma kasopiile pe gbelege ki logo,
pɛge kɔn maga tege mbe mbele gbo, ki yaga ma pe shɔ ma yawa
gbɔɔ pi fannga na!

12 ***We Fɔ**, we cɛnyɛɛnle pɔɔn tifaga yɛge nga na,
ma ki tifagawa pi yɔngɔ kɔlɔshyen sɔngɔɔ pe na!

13 Ɛɛn fɔ, woro wo na, woro mbele ma woolo, konaa ma pye ma
simbanɔbelege,
we yaa lɔɔn gbogo suyi,
we yaa lɔɔn sɔnni wagati wi ni fuun fɔ tetete.

Yuuro 80

Yenengele, mboro ŋa Izirayeli woolo
pe kɔnrifɔ, nungbolo jan ma logo

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sɛwe yurugo, ŋga pe maa yinri «Masho pɔɔ
yarifyɛɛnrɛ.» Sɛrɛya. Asafu Yenengele gbɔɔyurugo.*

² ***Izirayeli** woolo kɔnrifɔ, nungbolo jan!

Mboro ña ma maa Zhozefu setirige piile pe yege sinni paa
simbangbelege yen, nungbolo jan ma logo!

Mboro ña ma yen ma cən wunluwɔ pi na ***sherubenye** pe sɔɔɔwɔ,
ma gbɔɔɔwɔ yanwa pi naga*!

3 Ma fannga ki pye maga naga Efirayimu cənle woolo, naa Benzhame
cənle woolo konaa Manase^t cənle woolo pe na,
ma pan ma we shɔ!

4 E, Yenɲele, we pye we sɔngɔɔ ma kɔɔɔɔ naa!
Ki yaga ma we wele kajɲɲe ni, pa we yaa shɔ!

5 E, Yawe Yenɲele, yawa pi ni fuun fɔ, ma yaa koro mbe nawa ɲɔɔɔ,
ma se yenle mbɔɔɔ woolo pe yenrewe pi logo fɔ sa gbɔɔɔ wagati
wiwiin?

6 Maa ti pe yesanga yentunwɔ pi kannga ma pye pe yaakara,
maa yentunwɔ legere kan pe yeri pi pye pe tɔnwɔɔ.

7 Maa ti we cɛnyɛɛnle pe yen na kendige woo pe yɛɛ ni we tara ti go na,
we juguye pe yen naga lakoo we na.

8 E, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, we pye we sɔngɔɔ ma kɔɔɔɔ naa!
Ki yaga ma we wele kajɲɲe ni, pa we yaa shɔ!

9 Yenɲele, maa ***ɛɛɛɛ** tirige" ka kɔw wa Ezhipiti tara ma pan ki ni;
maa cɛngele kele purɔ ma ke yirige, mɛɛ ki sanri wa ke tara ti ni.

10 Maa laga gbegere ki kan jɲɲɲe wa ki yege,
ki ndire kan ma ye tara ti ni fɔ ma tara ti yin lagapyew.

11 Ki yinme pila yanwira ti tɔn,
ki njere tila pye paa Yenɲele li ***sɛdiri** tire tugbɔɔɔ ti njere ti yen.

12 Ki njere tila tɔnɔɔɔɔɔɔ ma saa gbɔɔɔ fɔ wa kɔɔɔɔ wi na,
a ki njere tunmɔɔɔɔ tɔ saa gbɔɔɔ fɔ wa Efirati gbaan wi na.

13 Yɲɲi na mbogo ɲga kigi maga, a ma sigi jan,
maga kan torofenne pe ni fuun pe yen naga pire ti yuun.

14 Yan cele wi yen naga kaa naga jogo,
wɔɲgaala pe yen na paan naga kaa.

15 Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, sɔngɔɔ ma pan we kɔɔɔɔ!
Mbɔɔɔ ta wa naayeri, ma yege ki sogo ma wele, ma ki ɛɛɛɛ tirige
ki shɔ!

16 Mboro jate ɲga maa sanri, taga go singi!
Ki pinambyɔ ɲa maa wɔ, ma fannga kan wi yeri!

17 Kasɔɔ ki ɛɛɛɛ tirige ki sogo, a pɛɛ kɔɔɔɔ kɔɔɔɔ,
pe tɔngɔ ma pe wɔ wa ma kayannga gbɔɔɔ ki ni!

18 Lere ɲa maa wɔ, wi yen wa ma kalige kɛɛ ki na,

- kɛɛ taga wi na maa wele wi na;
 ki lere ɲa mà fanɲga kan wi yeri,
 kɛɛ taga wi na maa wele wi na.
- 19 Ki ka pye ma, we se laga ma na fyew,
 fanɲga fɔnɲɔ le we ni, pa we yaa lɔn sɔnni!
- 20 Yawe Yɛnɲɛle, Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ, we pye we sɔnɲɔ ma
 kɔɔɔ naa!
 Ta we wele kajɛɲɛ ni, pa we yaa sho!

Yuuro 81

Senwee wi daga mbaa nuru Yɛnɲɛle li yeri

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo, pe maa ki koo na Gati ca
 fenne ɲɔni gbɔn. Asafu Yɛnɲɛle gbɔɔyurugo.*

- 2 Yaa yuuro koo Yɛnɲɛle li kan yɔɔrimɔ ni,
 katugu lo li maa fanɲga kaan we yeri!
 Yaa Zhakɔbu Yɛnɲɛle li sɔnni maganɲɔɔɔ ni!
- 3 Yaa yuuro koo, yaa pimbigile gbɔn,
 yaa ɲɔni magandanla woo gbɔn konaa juru ni.
- 4 Yaa mbanlaga ki wiin yevɔnɲɔ feti wi na,
 na yɛɲɛ kiga ka wali, ye mbanlaga win we feti pilige ki naʋ.
- 5 Katugu ki yen kondegele ma *Iziryeli woolo pe kan,
 ki yen Zhakɔbu Yɛnɲɛle lo kakɔnndegele.
- 6 Ki yen ɲgasele na làa kan Zhozufu setirige piile pe yeri,
 sanga ɲa ni làa yiri Ezhipiti tara fenne pe kɔɔɔ we.
- Mila magala la logo, na mi sila jen, ma yo fɔ:
- 7 «Mì tuguro ti tugu mari laga wa ye pajoro ti na,
 ma ye keyen yi wɔ tunɲɲanra ti kanjapige leme pi ni.
- 8 Wagati ɲa ni yàa ye wa jɔɔɔ ki ni, yàa gbele mala yeri, a mì ye sho.
 Mala ta wa yɛnɲɛle gbaanra ti sɔɔwɔ, mila ye yɔn sogo,
 mila ye wa ma wele wa Meriba tɔnmɔ laga ki niʋ. *Wɔnmatigiwen
 laga.*
- 9 Na woolo, yaa nuru na yeri, mi yaa yerewe kan ye yeri!
 E, Iziryeli woolo, ndɛɛ ki pye ye mbe ja yenle mbaa nuru na yeri, ki
 mbe jaga jen!
- 10 Yarisunɲɔ ka yege si daga mbe yan wa ye yeri,
 yaga ka kanɲguuro kan cɛnle la yege yarisunɲɔ yege sɔɔwɔ mbege
 gbɔɔɔʋ.
- 11 Muwi mi yen Yawe Yɛnɲɛle, ye Yɛnɲɛle le,

na li ye yirige ma ye wɔ wa Ezhipiti tara;
ye ye yɔn ki yenge jenge, mi yaa ye kan ye tin.

12 «Eɛn fɔ, na woolo pee logo na yeri,
Izirayeli woolo pee yenle na na.

13 Kona, a mɛ si pe yaga wa pe nungbongbanla li ni,
a pe nɛɛ tanri pe yɛɛra nandanwa kongolo ke na.

14 «E, ndɛɛ ki pye na woolo pe mbe ja yenle mbaa nuru na yeri,
ndɛɛ Izirayeli woolo pe mbe ja yenle mbaa tanri na kongolo ke na,
15 mi jen na pe juguye pe go sogo pe kan le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni,
mi jen nala kɛɛ ki yirige pe winfenne pe na.

16 Kona Yawe Yenɛɛle li yen ma mbele mbɛn, pe jen naa fɔli li yɛɛɛ
sɔɔwɔ.

Pa ko ki jen na kɔn mbe tɛɛɛ pe kan fɔ sanga pyewʔ.

17 Yenɛɛle li jen naa pe baro ***bile** wi ni fuun tiyɔɔn wo ni,
mbe waliwege senreɛɛ kan pe yeri pe ka pe tin jenge.»

Yuuro 82

**Yenɛɛle li yen na kiti kɔɔn
dunruya kiti kɔnfenne pe na**

¹ *Asafu Yenɛɛle gbɔɔɔyurugo.*

Yenɛɛle li yen ma cɛn wa li kiti kɔnfenne janwa wi sɔɔwɔ,
li yen na kiti wi kɔɔn wa yengɛɛɛle sanngala ke sɔɔwɔ.

2 Li yo fɔ: «Naga yen ma, ye yaa koro mbaa kiti mbasinɛɛ kɔɔn,
mbaa tanga ki kaan lepeelee pe yeri fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

Wɔnmatigiwen laga.

3 Yaa mbele pe yen tege ni poro naa pijiriwele pe tanga ki kaan pe
yeri,
yaa fyɔnwɔ fenne poro naa yungbɔɔɔrɔ fenne pe kiti wi kɔɔn
kasinɛɛ ni.

4 Yaa mbele pe yen tege ni poro naa fyɔnwɔ fenne pe shoo,
yaa pe shoo lepeelee pe kɛɛ.

5 «Eɛn fɔ, pee yaraga ka kpɛ jen, pee kala la kɔɔɔ jen;
pe yen na tanri wa wɔwɔ pi ni,
katugu dunruya wi ni, kasinɛɛɛ ki nɔɔɔna cɛnyaara ti yen na yeri na
woo wa ti yɔnlɔ li ni.

6 Mɛla ki yo ye kan fɔ ye yen yengɛɛɛle kele,
ye ni fuun ye yen Yenɛɛle na yaara ti ni fuun ti go na li piileʔ.

7 Konaa ki ni fuun, ye yaa ka ku paa senwee piile pe yen,
ye yaa ka sinle paa dunruya teelee sanmbala pe yen.»

8 E, Yenŋele, yiri ma kiti kɔn dunruya woolo pe na,
katugu cengele ke ni fuun ke yen ma wogolo!

Yuuro 83

Izirayeli woolo pe yen
na Yenŋele li yenri li yiri
pe juguye pe kɔrɔgɔ

¹ *Yurugo. Asafu Yenŋele gbɔgɔyurugo.*

- 2 E, Yenŋele, maga ka koro na mɛɛ para,
maga ka pyeri,
maga ka koro kapyegele fu.
- 3 Wele, ma juguye pe yen na tinni mbe kala la pye,
ma yen ma mbele mben, pe yen na yege tungu.
- 4 Pe yen na yɔn leme tipee nii ma woolo pe na,
pe yen na pe yeɛ gbogolo na pe yeɛ yaan ma woolo mbele ma yen na
pe go singi pe na.
- 5 Pe yen na pe yeɛ piin fɔ: «Ye pan we pe tɔngɔ we pe wɔ cengele
sanŋgala ke sɔgɔwɔ,
jaŋgo lere ka ka nawa to ***Izirayeli** mege ki na naa.»
- 6 Pe yen na yɔn nii jatere nunŋba ni,
na ***yɔn finliwe** nii pe yeɛ ni ma mege ni.
- 7 Poro pe yen Edomu cenle woolo, naa Ishimayeli setirige piile pe ni,
naa Mowabu tara woolo, naa Hagari setirige piile pe ni,
- 8 naa Gebali cenle woolo, naa Amɔ cenle woolo, naa Amaleki setirige
piile,
naa Filisiti tara fenne konaa ***Tiri** ca fenne pe ni.
- 9 Asiri tara fenne pɛ taga wa pe na fun,
poro fun pàa Loti setirige piile pe saga. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 10 Ki yaga ma pe pye paa yege ŋga na màa Madiyan tara fenne pe pye
we,
paa yege ŋga na màa Sisera naa Yabini pe pye wa Kishɔn lafogo ki
yɔn na we^a!
- 11 Màa pe tɔngɔ wa Eni Dɔri wasege ki ni,
ma pe gboolo pe pye fyɔngɔ wa tara ti na.
- 12 Pe fanŋga fenne pe pye paa yege ŋga na màa Orɛbu naa Zɛebu pe pye
we;

pe kundigile pe ni fuun pe pye paa yege nga na màa Zeba naa
Salimuna pe pye we^b!

13 Poro wele pàa pye na yuun fɔ: «We yaa Yenɲele li tara laga ki sho
mbege pye we yege wogo!»

14 E, na Yenɲele, pe pye paa tifelinjolo gbanngban yen,
pe pye paa yan sigire yen, nda tifelege ki mari le ma kari ti ni we!

15 Yege nga na kasɔn ma kaa to kɔlɔgo maga sogo,
yege nga na kasɔn yinne maa yanwira lara sori,

16 tisaga tifelege ki yirige ma pe purɔ ma,
ma tifeleɲgbɔgo yirige ma sunndo kɔngɔ wa pe na!

17 Yawe Yenɲele, fere gbɔɔ wa pe na,
janɲo paa ma lagajaa!

18 Ti fere mbe pe yigi, pe sunndo wila kɔɔn pe na sanga pyew,
ti pe fere sho, pe tɔngɔ pe wɔ wa!

19 Pege jen fɔ ma mege koyi nga Yawe Yenɲele,
fɔ mboro nuɲgba ma yen Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na tara ti
laga ki ni fuun ni.

Yuuro 84

**Yenɲele li laga kpoyi ki yen
mali woolo pe ndanla**

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo, nga pe maa koo na Gati ca fenne
ngɔni gbɔɔn. Kore pinambiile pe Yenɲele gbɔɔyurugo.*

2 E, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ,
ma go ki yen mala ndanla!

3 Yawe Yenɲele, ma ***sherigo gbɔɔ** londo nawa pi la kilan yigi fɔ
mala fanɲga ki kɔ na ni,
mi yen na yɔɔɔrimɔ kɔngɔlɔ waa na kotogo naa na wire ti ni fuun ni
Yenɲele na yinwege wolo li kala na.

4 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, na wunluwɔ konaa na Yenɲele,
ali yere karikana le, li ma censaga ta,
ndine li ma sere pɔ mbeli piile pe tege wa, wa ma ***saraga wɔsara** ti
kanɲgara na.

5 Mbele pe yen ma cɛn wa ma sherigo gbɔɔ ki ni, ferewe yen pe woo!
Katugu pe yaa lɔɔn sɔnni suyi. *Wɔnmatigiwen laga.*

6 Mbele pe maa pe fanɲga ki taa na yinrigi wa ma yeri,
ferewe yen pe woo!

Ma sherigo gbɔɔ konɔ tangala li yen ma mbele ndanla mbaa kee
wa,

ferewe yen pe woo!

⁷ Ali na pe kaa Baka gbunlundegē^e ki koon mbe yiri,
ki ma pye puluyo na tonmo yinrigi wa pe pungo na,
kanga tisaga ki ma pan fun ma yinme tirige ki na.

⁸ Mbe pe ta paa kee, ka maa tari pe fannga ki na suyi,
fo sa gbɔn wa Yenɲele li yege sɔgɔwɔ wa ***Siyon** ca.

⁹ Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fo, ki yaga mala yenrewe
pi logo,
Zhakɔbu Yenɲele, nungbolo jan ma logo na yeri! *Wɔnmatigiwen laga.*
¹⁰ E, Yenɲele, wunlunaja wi wele kajenge ni, wo ɲa wi yen paa we
***tuguron sigeyaraga** yen na we go singi;
wo ɲa ma wɔ ma sinme fa wi na, wi yigi jenge!

¹¹ Mbe pilige nungba pye wa ma sherigo gbɔgo londo ti nawa,
ko mbonro mbe sa pilige wagakele (1 000) pye laga ka yege ni ko na;
mbe yere le na Yenɲele li go yeyongo shon wi na,
ko na ndanla ma we mbe sa cen ja lepeele pe ni wa pe ***paara yinre**
ti ni ko na.

¹² Katugu Yawe Yenɲele, Yenɲele le, li yen paa yonlo yen, paa tuguron
sigeyaraga yen mbaa lere go singi.
Yawe Yenɲele li maa kagbaraga naa gbɔgɔwɔ kaan lere yeri;
mbele pe maa tanri pe nawa pi ni pi filige pe na,
laa je mbe kajenge pye pe kan.

¹³ Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fo,
lere ɲa wi maa jigi wi taga ma na, ferewe yen wi woo!

Yuuro 85

**Yenɲele li yen na yeyingge
senre yuun li woolo pe ni**

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Kore pinambiile pe Yenɲele gbɔgyurugo.*

² Yawe Yenɲele, ma kajenge pye ma tara woolo pe kan,
Zhakɔbu setirige piile mbele paɔ yigi kasopiile, ma songɔɔ ma pan
pe ni.

³ Mɔɔ woolo pe kajɔgɔɔ ti laga pe go na,
ma pe kapere ti ni fuun ti kala yaga pe na.

Wɔnmatigiwen laga.

⁴ Mɔɔ nangbanwa gbɔɔ pi ni fuun pi sogo we ni,
mɔɔ konro tandorogo ki ko we ni.

- 5 We shɔfɔ Yenŋele, sɔngɔɔ ma we le naa,
mɔɔ nanŋbanwa pi kɔ we kanŋɔɔ!
- 6 Naga yen ma, ma yaa koro mbe nawa ŋgban we ni suyi wi le?
Naga yen ma, ma yaa koro mbɔɔn nanŋbanwa pi tɛɛ we ni sanga
pyew fɔ tetete wi le?
- 7 Naga yen ma, mboro ma ma yaa sɔngɔɔ mbe pan mbe fanŋga
fɔnŋɔ le we ni,
janŋo woro mbele ma woolo, waa yɔɔɔri ma ni wi le?
- 8 Yawe Yenŋele, ma kagbaraga ki pye we kan,
ma we shɔ!
- 9 Yenŋele li yen na ŋga yuun, Yawe Yenŋele li yen na ŋga yuun, mi yaa
ki logo;
li yen na yeyinŋge sɛnre yuun li woolo pe ni, poro mbele pɛ pe yɛɛ
kan li yeri pe ni;
janŋo paga ka sɔngɔɔ naa wa pe tijinliwɛ fu kapyere ti ni.
- 10 Kaselege ko na, mbele pe maa fyɛ Yenŋele li yɛɛ, li shɔwɔ pi yen ma
yɔngɔ pe ni,
janŋo sanni jenri, li gbɔɔwɔ yanwa pi pan pi koro laga we tara ti ni.
- 11 Kagbaraga konaa kaselege ki ni, tiri yɛɛ fili,
kasinŋge konaa yeyinŋge ki ni tiri yɛɛ yigi.
- 12 Kaselege ki ma yiri laga tara ti ni paa yɛɛ ŋga na yariluguro ma fi;
kasinŋge ko ma yiri wa naayeri ma tigi laga tara na.
- 13 Yawe Yenŋele lo jate li yaa fɛrɛwɛ kan we yeri,
kona tara ti yarilire ti yaa la yɔngɔ.
- 14 Kasinŋge ki yaa pye wa ***we Fɔ** wi yɛɛ,
mbaa wi konɔ li gbɛgele wi kan.

Yuuro 86

Yenŋele yenrewɛ
mba pi ma pye jɔɔɔ sanga

¹ Davidi wi Yenŋele yenrewɛ.

- Yawe Yenŋele nunŋbolo jan na yeri, mala yɔn sogo,
katugu mi yen fyɔnwɔ fɔ, ma pye yunŋbɔɔɔɔ ni!
- 2 Tanla go singi, katugu mɪlan yɛɛ kan ma yeri!
Mboro ma yen na Yenŋele le,
mi ŋa ma tunmbyee, na shɔ, mɪlan jigi wi taga ma na!
- 3 ***We Fɔ**, na yinriwɛ ta,
katugu mboro mi yen na gbele na yinri pilige pyew!

- 4 Ki yaga ma nayinme kan mi ɲa ma tunmbyee na yeri,
katugu na jatere wi yen ma tege mboro na we Fɔ!
- 5 Ee, ma yen jenɲe we Fɔ, ma maa kapere ti kala yari.
Ma kagbaraga ki yen ma gbɔɔ mbele fuun pe maa gbele nɔɔ yinri
pe kan.
- 6 Yawe Yenɲele, nunɣbolo jan mala yenrewe pi logo,
mala yenrewe gbɔɔ pi logo!
- 7 Mi kaa jɔɔ sanga ɲa ni, mi ma gbele mbɔɔn yeri mala saga,
katugu ma mala yɔn sogo.
- 8 We Fɔ, yarisunndo ti ni, ka woro wa paa mboro yen,
yaraga ka kpe se ya mbe ɲga mà pye ki pye.
- 9 Cengele ɲgele fuun mà da,
ke yaa kaa paan mbaa kanɲguuro kanni ma yege sɔɔwɔ, we
Fɔ,
mbaa ma mege ki gbogo.
- 10 Katugu ma yen ma gbɔɔ, ma maa kagbɔɔɔɔ piin,
mboro nunɣba ma yen Yenɲele le.
- 11 E, Yawe Yenɲele, na naga ma konɔ li ni!
Pa mi yaa la tanri ma kaselege ki na;
na jatere wi pye nunɣba, mbaa fye ma yege.
- 12 We Fɔ, na Yenɲele, mi yaa lɔɔn sɔnni na kotogo ki ni fuun
ni,
mi yaa lɔɔn mege ki gbogo wagati wi ni fuun ni.
- 13 Katugu ma kagbaraga ki gbɔɔ na kanɲɔɔɔ,
màla sho kunwɔ pi wetijugo ki kee.
- 14 E, Yenɲele, mbele pe maa pe ye gbogo, pèle yiri na kɔɔɔɔ,
lewelimbele pele yen naga jaa mbanla gbo,
pe woro na jatere piin ma wogo ki na.
- 15 Een fɔ mboro wo na we Fɔ, ma yen Yenɲele na li yen yinriwe tafɔ
konaa yunɣbɔɔɔɔ tafɔ,
maa la nawa ɲgbanni jaga jaga, ma kagbaraga ki gbɔɔ, a ma yen
senre nunɣba yofɔ.
- 16 Ki yaga ma yege wa na yeri mala yinriwe ta,
ma fanɲga ki le mi ɲa ma tunmbyee na ni,
mi ɲa ma tunmbyee jele wi pinambyɔ, na sho!
- 17 Kacen wa pye maga naga na na fɔ ma yaa kajenɲe pye na
kan,
janɲo na juguye pe ki kacen wi yan, ki fere wa pe na;

katugu Yawe Yenjele, mboro màla saga, mala kotogo ki sogo
na na!

Yuuro 87

Siyon ca ko ki yen cengele
ke ni fuun ke cagbɔɔ ye

¹ *Kore pinambiile pe Yenjele gbɔɔyurugo. Yurugo.*

Yenjele li Zheruzalemu ca ki nɔɔ le wa yanwira ***kpoi** ti go na.

² ***Siyon** ca ki yen ma Yawe Yenjele li ndanla ma we Zhakɔbu setirige
piile pe cara sannda ti ni fuun ti na.

³ E, mboro Yenjele ca ye,

ɲga ki yen na yuun ma wogo na, ki yen ma gbɔɔwɔ kala.

Wɔnmatigiwen laga.

⁴ Na jenfenne pe ni, mi yen na Ezhipiti tara fenne pe mege yinri, naa
Babiloni tara fenne,

ma pinle Filisiti tara fenne, naa Tiri ca fenne konaa ***Etiyopi** tara
fenne pe ni;

ki woolo pa pè se wa ki tara ti ni.

⁵ Siyon ca ko na, ki daga paa ki yuun ki wogo na fɔ:

«Pa pe ni fuun nungba nungba pè se laga ki ni.

Yenjele na yaara ti ni fuun ti go na, lo li ca ki kan yeresaga ni.»

⁶ Yawe Yenjele li yen na cengele ke jinri na ke mere ti yɔnɔgi,

naga yuun ke ni fuun nungba nungba ke wogo na fɔ: «Pa cɛnle na li
se laga Siyon ca ki ni.»

Wɔnmatigiwen laga.

⁷ Yurukɔɔɔ naa yɔfenne pe yen naga yuun Siyon ca ki wogo na fɔ:

«Pa na ferewe pyew pi yiri laga ma ni.»

Yuuro 88

Lere ɲa wi yen na kee kuwele
wi Yenjele yenrewe

¹ *Yurugo. Kore pinambiile pe Yenjele gbɔɔyurugo. Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo,
pe maa ki koo na wegele wiin. Ezirahi setirige pyɔ Hema wo nagawa yurugo yi.*

² Yawe Yenjele, na shɔfɔ Yenjele,

mi yen na gbele ma yege sɔɔwɔ yɔnɔ naa yembine fɔ mala saga.

³ Ki yaga na yenrewe pi gbɔn wa ma na,

nungbolo jan mala gbelege ki logo!

⁴ Katugu jɔɔɔɔ kilan sen,

mì yɔngɔ kunwɔ pi ni tɔɔn.

- 5 Pe yen nala jate makɔ kufenne pe ni,
mi yen paa lere ŋa fanŋga kɔ wi ni.
- 6 Mi yen sinlesaga wa gboolo pe sɔgɔwɔ,
paa leele mbele pɛ ku makɔ, a pɛ pe sinŋge wa fanra ti ni pe yen,
poro mbele ma jatere wi woro pe na naa,
ma woro na yaraga ka kpe piin pe kan naa.
- 7 Mالا wa wetijugo ka ni,
mالا wa wa diwi gbɔɔ li ni, wa wege ki nɔgɔna.
- 8 Ma nangbanwa gbɔɔ pɛ gbɔn na na,
ma pye paa kɔgɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi yen mala
yɔn tɔn. *Wɔnmatigiwen laga.*
- 9 Mالا jenfenne pe laga na na,
mala pye paa yaritijaanga yen pe yege na.
Mالا yɔn tɔn jɔɔgɔ ki ni, yirisaga woro na na.
- 10 Jɔɔgɔ kilan yengele ke wɔ na na binriw.
E, Yawe Yenŋele, pilige nungba nungba pyew mi ma gbele mbɔɔn
yeri mala saga,
mi mala keyen yi yirige ma wa wa ma yeri nɔɔ yenri.
- 11 Naga yen ma, ma yaa ma kafɔnŋgɔɔ ke pye kuulo poro kan wi le?
Naga yen ma, kuulo pe mbe ya yiri naa mbɔɔn sɔn wi le?
Wɔnmatigiwen laga.
- 12 Naga yen ma, mbe pe ta wa fanra ti ni, pe yaa ma kagbaraga ki
senre yo wa wi le?
Naga yen ma, ma yen senre nungba yofɔ yege ŋga na, pe yaa ki yege
yo wa ***kuulo tara** wi le?
- 13 Ambɔ wi yaa ma kagbɔgɔɔ koro jen wa kunwɔ pi diwi wi ni?
Ma yen sinŋge yege ŋga na, ambɔ wi yaa ko jen wa fegere tara ti ni?
- 14 Eɛn fɔ, mi wo na, Yawe Yenŋele, mboro mi yen na gbele nɔɔ yinri
mala saga,
pinliwe ni mi mɔɔ yenri.
- 15 E, Yawe Yenŋele, yingɔ na, a ma silan je?
Yingɔ na, a ma sɔɔn yeɛ lara na na?
- 16 Maga le na puwen pi ni, mi yen na jɔɔ, ma yɔngɔ kunwɔ pi ni tɔɔn,
mà fyere gbɔɔ wa na na fɔ mala jigi wi kɔn na na.
- 17 Ma nangbanwa kayaŋga kɔ to na na,
fyere kagbɔgɔɔ ŋgele mà wa na na, kànlà yinwege ki jɔgɔ pew.
- 18 Ke yen mala maga pilige pyew paa tɔnngbɔɔ yen,
mala tɔn keɛ ki ni fuun na.
- 19 Mالا wenne naa na cɛnyɛnle pe laga na na,
diwi wo cɛ wɔ koro na cɛnyɛnle we.

Yuuro 89

We Fɔ, yɔn fɔgɔɔ ɲgele mà kɔn
wunlunana Davidi wi yeri,
ke koro se yeri?

¹ Ezirahi setirige pyɔ Etan wi nagawa yurugo^d.

² Mi yaa la Yawe Yenɲele li kagbaraga ki koo yurugo ni sanga pyew,
mà yen senre nunɲba yofɔ yeɣe ɲga na, mi yaa laga yari sanga pyew
fɔ tetete.

³ Mi yen naga yuun fɔ ma kagbaraga ki yen wa fɔ sanga pyew,
ma yen senre nunɲba yofɔ yeɣe ɲga na, mà yeresaga kan ki yeri wa
yenɲele na.

⁴ *We Fɔ, màa ki yo ma yo fɔ: «Mì *yɔn finliwɛ le na tunmbyee Davidi
ɲa mì wɔ wi ni,
mìla wugu maa kan ma yo fɔ:

⁵ «Mì yaa yeresaga kan ma setirige piile pe yeri fɔ sanga pyew,
mì yaa yeresaga kan ma wunluwɔ pi yeri sanga pyew fɔ tetete^e.» »
Wɔnmatigiwen laga.

⁶ Yawe Yenɲele, naayeri wo naa wi nawa yaara ti ni ti yen nɔɔ sɔnni
ma kagbɔgɔɔ ke kala na,
ma yen senre nunɲba yofɔ yeɣe ɲga na, mbele pe yen *kpoyi^f pe yaa
laga wogo ki yari.

⁷ Yawe Yenɲele, ambɔ wi yen wa naayeri, ɲa wi mbe ya mboo yɛɛ
taanla ma ni?

Yenɲengele ke ni, liliin li yen wa paa mboro yen Yawe Yenɲele?

⁸ Yenɲele li yen fyere yaraga wa mbele pe yen kpoyi pe gbogolomɔ pi
sɔgɔwɔ,

li yen fyere ni ma wɛ mbele fuun pe yen mali maga pe na.

⁹ Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, yawa yen ambɔ ni paa
mboro yen, Yawe Yenɲele?

Ma yen senre nunɲba yofɔ mɔɔ yɛɛ maga kɛɛ ki ni fuun na.

¹⁰ Kɔɔje wi ka yiri mbaa tinni, mboro ma maa pye wi ma sinle,
na wi tɔnmɔ pi kaa yinrigi mbaa tuun, mboro ma maa sinɲge.

¹¹ Mboro mà kɔɔje yaripege Arahavu^g ki purugu maga pye gboo,
màa ma juguye pe gbɔn ma pe jaraga ma yawa gbɔɔ pi ni.

¹² Naayeri wi yen ma woo, tara ti yen ma woro fun,
mboro mà dunruya wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti da.

¹³ Mboro ma yɔnlɔparawa kamɲge kɛɛ naa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki
ni ti da,

Tabɔri yanwiga naa ɛrimɔ yanwiga ki ni, ti yen na jɔɔgi na yɔɔɔri
ma meɣe ni.

- 14 Fannga yen ma kɛɛ ki ni fɔ jɛŋgɛ,
yawa yen ma kɛɛ ki ni,
ma fannga kɛɛ ki yen ma yiri wa naayeri.
- 15 Kasinŋge ko naa kaselege ki ni, to tɔɔn wunluwɔ pi tenge,
kagbaraga konaa mbe pye sɛnrɛ nungba yofɔ, to ti maa yaan wa ma
yɛgɛ sɔgɔwɔ.
- 16 Yawe Yɛnŋɛlɛ, mbaa ma sɔnni yuuro ni, cɛnlɛ na li woolo pe yen
maga jɛn, fɛrɛwɛ yen pe woo!
Pe yaa la tanri ma yɛgɛ, wa ma yanwa pi ni.
- 17 Pe yaa la yɔgɔri suyi ma mɛgɛ ki kala na,
ma yen sinŋɛ yɛgɛ ŋga na, ki maa gbɔgɔwɔ kaan pe yeri.
- 18 Katugu mboro ma yen pe gbɔgɔwɔ naa pe fannga ye,
ma kagbaraga ko fannga na we ma cew ta.
- 19 Kaselege ko na, we ***tugurɔn sigeyaraga** ki yen Yawe Yɛnŋɛlɛ mboro
kɛɛ na,
mboro Izirayeli woolo Yɛnŋɛlɛ kpoyi le, we wunlunɔŋa wi yen
mboro kɛɛ.
- 20 Pilige ka, maa ma yɛɛ naga yariyanga^h ni, mbele pɛ pe yɛɛ kan ma
yeri, ma para pe ni, ma yo fɔ:
Mì malingbɔɔn kotogofɔ wa saga,
mì lefɔnŋɔ wa wɔ wa janwa wi sɔgɔwɔ.
- 21 Milan tunmbyee Davidi wi ta,
mila ***sinmɛ kpoyi** pi wo wi na maa wɔⁱ.
- 22 Mi jate mi yaa kɛɛ le wi ni mboo tɔgɔ,
na yawa pi yaa fannga le wi ni.
- 23 Wi jugu wi se ya pan mboo fo,
lepee wi se ya mbe fannga ta wi na.
- 24 Mi yaa kaa winfenne pe tɔngɔɔ wa wi yɛgɛ,
mbe win wi panrafenne pe ni.
- 25 Mi yaa pye sɛnrɛ nungba yofɔ wi ni mbe kagbaraga pye wi kan,
wi wunluwɔ fannga ki yaa la gbogo mbaa kee yɛgɛ na mɛgɛ ko kala
na.
- 26 Mi yaa kɔgɔje wi le wi kɛɛ,
mboo tɛgɛ gbaanla pe go na^j.
- 27 Wo na, wi yaa kaa na yɛnrɛ mbaa yuun fɔ:
«Na to, na Yɛnŋɛlɛ, mboro ma yen walaga ŋga kilan shɔ.»
- 28 Mi wo na, mi yaa kaa pye na pinambyɔ kongbanŋa,
mboo yirige mbe wɛ dunrɛya wunlumbolo pe ni fuun pe na^k.
- 29 Mi yaa ti na kagbaraga ki koro wi ni fɔ sanga pyew,
mi yaa ti na yɔn finliwɛ mba mì le wi ni pi yeresaga ta wi ni.

30 Mi yaa ti setirige piile mbaa yinrigi wi punḡo na suyi,
mbe ti wi wunluwɔ pi koro wa suyi paa yeḡe nga na naayeri wi yen
wa we.

31 «Na wi setirige piile paga na ***lasiri** wi wa,
na pe woro na tanri mbaa yala na kakɔ̀ndegengele ke ni,
32 na paga na kondɛgengele ke jɔḡɔ,
na pee na ngasegele ke le mbaa tanri ke na,
33 pa kona mi yaa yiri pe kɔ̀rɔḡo kanḡgaga ni mbe pe jɔlɔ pe
mbalogowo pi kala na;
mbe yiri pe kɔ̀rɔḡo mbe pe gbɔn pe mbasinme pi kala na.
34 Eɛn fɔ mi se na kagbaraga ki yaga wi kanḡɔlɔ,
mi yen senre nunḡba yofɔ yeḡe nga na, mi sege wogo ki sa wi ni.
35 Mi se na yɔn finliwe pi jɔḡɔ wi ni,
mi se na yɔn senre ti kanḡa wi kanḡɔlɔ.
36 Mɪla wugu wugusaga nunḡba ki wogo na, mi yen kpoyi yeḡe nga na
ki na,
fɔ mi se Davidi wi fanla.
37 Setirige piile yaa la yinrigi wi punḡo na suyi,
wi wunluwɔ pi yaa mɔ na yeḡe sɔḡɔwɔ paa yɔnlɔ ki yen.
38 Pi yaa yeresaga ta fɔ sanga pyew paa yenḡe ki yen,
ko nga ki yen serefɔ na wi yen kaselege fɔ wa kambaara ti punḡo
na.»

Wɔnmatigiwen laga.

39 Eɛn fɔ, we Fɔ, konaa ki ni fuun, mà je wunluwɔ na mà sinme kpoyi
wo wi na maa wɔ wi na, màa wa,
mà nawa ḡgban wi ni.
40 Yɔn finliwe mba màa le ma tunmbyee wi ni, màa jɔḡɔ,
màa wunluwɔ njala li kɔw wa wi go na mali wa tara mali tɛḡe
***fyɔngɔ** ni.
41 Maa malaga sigemboro ti ni fuun ti jaanri,
ma malaga sigecara ti tɔḡɔ.
42 Torofenne pe ni fuun pɔo yaara ti koli,
wi cɛnyɛenle pe yen naa tifaga.
43 Wi winfenne mà pe kotogo ki kan pe na,
mà yɔḡɔrimɔ kan wi juguye pe ni fuun pe yeri.
44 Maa ti wi tokobi wii ya kala la yɔn,
ma suu saga malaga ki na.
45 Wi wunluwɔ gbɔḡɔwɔ màa kɔ,
màa wunluwɔ jɔḡɔ ki jan tara.
46 Maa wi lefɔnrɔ piliye yi were,

ma fere gborɔ wa wi na.

Wɔnmatigiwen laga.

47 Yawe Yenɲele, ma yaa koro mbaa ma yee lara fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

Ma nangbanwa pi yaa koro mbaa yiin paa kasɔn yen fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

48 Ma jatere wi tɛge ki na fɔ na yinwege ki woro sa,

ma kaga wele, ma maga yan senwee piile mɔ pe da pe kɔ pe wɔ wa.

49 Lere wiwiin wi yen wa, wi yaa koro yinwege na wi se ka ku?

Ambɔ wi mbe ya mboo yee sho kunwɔ pi kee? *Wɔnmatigiwen laga.*

50 E, Yawe Yenɲele, kagbaraga ɲga mɔa pye na piin fafafa, ki kari se yeri?

Mɔa wugu mbe kagbaraga ɲga pye Davidi wi kan mbe yala ma yen senre nunɲba yofɔ yɛge ɲga na ki ni, ki koro se yeri?

51 E, we Fɔ, lee pe yen nɔɔ tunmbyeele pe tifaga yɛge ɲga na, ma jatere wi tɛge ki na,

ma jatere wi tɛge ki na fun fɔ ki janwa gbɔɔ na, pa li go tuguro ti yen mi go na.

52 E, Yawe Yenɲele, ma jatere wi tɛge ki na fɔ ma juguye pe yen nala tifaga,

lere ɲa mɔ sinme pi wo wi na maa wɔ, ma juguye pe yen naa tuuro lee naa tifaga.

53 Sɔnmɔ mbe pye Yawe Yenɲele li woo fɔ sanga pyew!

**Anmiina, anmiina.*

SEWE TIJERE WOO

Yuuro 90–106

Yuuro 90

Yenɲele li yen kɔsaga fu,
ɛɛn fɔ senwee wi yen torofɔ

¹ *Yenɲele li lere Moyisi wi Yenɲele yenrewe.*

**We Fɔ*, mboro ma yen we larasaga sanga wi ni fuun, fɔ tetete.

² Sanni ma sa yanwira ti da,

sanni ma sa dunruya wi da,

mboro ma yen Yenɲele sanga pyew fɔ tetete.

³ Mboro ma ma ti senwee wi ma songɔɔ wa taambugɔ ki ni,

ma maa pye fɔ: «Senwee pyɔ, songɔɔ wa tara ti ni^l.»

4 Katugu yele wagakele (1 000) li yen ma yege na paa yunmbaan
pilige nga ki toro ki yen,
nakoma paa yembine leri yon ka yen^m.

5 Ma ma senwee piile pe yinwege ki pe mbege wo wa,
ki ma ko paa wonlowa jenri ma kaa ko pinliwe yon na we,
ki ma ko paa yan yen.

6 Pinliwe ni, yan ki ma fyenwe, ma pelegi,
yonlowo ki ma fanla, mee waga.

7 Ma nangbanwa pi we jowo,
ma nangbanwa gbwo pi yen na we sunndo wi koon we na.

8 Ma yege yen we kajoworo ti na,
ma we kagala ngele ke yen ma lara ke yirige funwa na, ma ke tege
ma yege sowo.

9 We yinwege ki yen na were na kee ma nangbanwa pi kala na,
we yegele yon ki ma ko paa yon tifelege wonsaga nungba yen.

10 We yinwege piliye yi mbe ya yele nafa taanri ma yiri ke yon ko tin,
na leele mbele ka pye fannga ni, poro mbe ya mbe yele nafa tijere
ta.

Een fo wa ko yinwege ko ni, tege naa jowo ki yen wa;
dunruya yinwege ki ma ko fyaw, woro fun waa toro na kee win.

11 Amba won nangbanwa pi kosaga jen?
Ma nangbanwa gbwo mba pi ma ti leele pe maa ma fyee, amba wuu
kosaga jen?

12 We naga wege jen fo we yinwege piliye yi yen ma jiri,
jango we ya we kaje nme ta wa we kotogo na!

13 Yawe Yenyele, ma yaa nawa ngban we ni fo sa gbom wagati
wiwiin?

Songoro ma pan we korowo,
ma we yinriwe ta!

14 Pinliwe ni, ma kagbaraga ki pye we kan ma we yege tin,
pa we yaa la jorogi nayinme ni we yinwege piliye yi ni fuun ni.

15 Ma fere ti wa we na ma saa gbom piliye yon nga na, nayinme kan we
yeri mbe yala ki piliye yon ki ni;
we jolo ma saa gbom yele yon nga na, yoworimo kan we yeri mbe yala
ki yele yon ki ni!

16 Ki yaga mwo kapyegele ke naga woro mbele ma tunmbyeele we
na,
mwo gbogwo yanwa pi naga we setirige piile pe na!

17 We Fɔ, we Yenɲele, ki yaga ma yinme pi tɔn we na!
 Ma ti we kɛɛ tunndo tila yɔngɔ tila kee yege!
 Ee, ma ti we kɛɛ tunndo tila yɔngɔ tila kee yege!

Yuuro 91

Yenɲele li yen li woolo pe larasaga

- 1 Lere ɲa fuun wi maa yeɛ lara wa Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na
 li tanla,
 wo ma wogosaga ta wa lo na yawa pi ni fuun fɔ li yinme pi ni.
- 2 Wi ma Yawe Yenɲele li pye fɔ: «Ma yen na larasaga, ma pye na
 *malaga sigeca,
 ma yen Yenɲele na mɪlan jigi wi taga li na.»
- 3 Katugu lo li mɔɔ shɔ mɛrɛ janfɔ wi mɛrɛ ti kɛɛ,
 mɔɔ shɔ yambewe mba pi maa jɔgɔwɔ piin pi kɛɛ.
- 4 Li yaa tɔn ma na paa yege ɲga na ɲgolo ma kaa wi piile tɔn wi
 kanwira sire ti nɔɔ,
 ma yaa ma yeɛ lara wa li yeri paa yege ɲga na ɲgolo ma kaa wi piile
 lara wi kanwira nɔɔ.
 Li yen senre nungba yofɔ yege ɲga na, ki yen paa *tugurɔn
 sigeyaraga yen nakoma paa malaga gbɔnderege yen nɔɔ go singi.
- 5 Kona yaara nda ti maa fyere waa lere na yembine, ma se ka fye ko
 ka na,
 nakoma wangala ɲgele pe mbe ya mbɔɔn wɔn ke ni yɔnlɔ na;
- 6 nakoma yambewe mba pi maa tooro wa diwi wi ni mbe sa to lere
 na,
 nakoma kapege ɲga ki ma to lere na mboo gbo yɔnlɔ ɲgbanga na,
 ma se ka fye ko ka na.
- 7 Ali na lere wagakele (1 000) ka to mbe ku le ma tanla,
 lere wagake (10 000) mbe to wi ku wa ma kalige kɛɛ ki na,
 yaraga kpɛ se mboro ta.
- 8 Mboro wo na, ma yɛngele ke kan maa wele,
 ma yaa ki yan yege ɲga na Yenɲele li yaa lepeepe pe sara.
- 9 Kaselege ko na, Yawe Yenɲele li yen laga ɲga mà saa karafa wa,
 Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, màli pye ma larasaga.
- 10 Kapege kpɛ se gbɔn ma na,

- yambewe kpɛ se gbɔn ma go woolo pe na;
 11 katugu li yaa konɔ kan li *mɛrɛgɛyɛ pe yeri,
 mbe yo paa wele ma na wa ma kongolo ke ni fuun ke ni".
 12 Pe yaa ma tɔgɔ wa pe keyen yi ni, jango maga kɔɔn tɔlɔgɔ ki kurugo
 sinndɛlɛgɛ ka na°.
- 13 Ma yaa ka jara wi tangala mbe toro, mbe mɛrɛgɛ ki tangala mbe
 toro,
 ma yaa ka jara yirifɔnnɔ wi tangala mbe toro, mbe wɔɔgɔ pege ki
 tangala mbe toro, yaraga ka se pye ma na".
- 14 *We Fɔ wì yo fɔ: «Kì kaa pye mi yen maa ndanla, mi yaa wi shɔ ti
 yeri,
 mi yaa laa go singi, katugu wìlan jɛn.
- 15 Na wi kanla yeri mboo saga, pa mi yaa wi saga;
 wi jɔlɔgɔ sanga ni, mi jate mi yaa pye wi ni,
 mi yaa wi shɔ mbe gbɔgɔwɔ kan wi yeri.
- 16 Mi yaa ka yinwetɔnlɔgɔ kan wi yeri mboo yenlɛ tin,
 mi yaa ki naga wi na fɔ muwi mi yen shɔfɔ we.»

Yuuro 92

Ki yen ma yɔn
 mbaa Yɛnnɛlɛ li sɔnni

¹ *Yɛnnɛlɛ gbɔgɔyurugo. *Cɛnpilige yurugo.*

- 2 Ki yen ma yɔn mbaa Yawe Yɛnnɛlɛ li gbogo,
 mbaa yuuro koo mbaa lo na yaara ti ni fuun ti go na li mɛgɛ ki
 sɔnni;
- 3 mbaa ma kagbaraga ki sɛnrɛ yuun pinliwɛ ni,
 ma yen sɛnrɛ nungba yofɔ yɛgɛ nɔga na, mbaa ki yari yɛmbine;
- 4 mbaa ki piin nɔgɔni mɔngala kɛ woo ni,
 naa juru ni konaa nɔgɔni gbɔngɔ ni.
- 5 E, Yawe Yɛnnɛlɛ, kapyɛgele nɔgele mà pye, kɛ yɔgɔrimɔ kan na yeri,
 mi yen na jɔrɔgi nayinmɛ ni ma kɛɛ tunɔgo ki kala na.
- 6 E, Yawe Yɛnnɛlɛ, ma kapyɛgele kɛ tugbɔlɔ,
 ma jatere wi yen ma jugo.
- 7 Kambajɛnnɛ wila kala lo la jɛn wa ki ni,
 lembige kila tijinliwɛ ta mbege kɔrɔ jɛn.
- 8 Ali na lepeelee paga yiri mbe jiti paa yan yen,
 ali na kapere pyɛfɛnnɛ pe kagala kɛ kaa yɔngɔ la kɛɛ yɛgɛ,
 pe yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa pew.

- 9 Eɛn fɔ, mboro wo na, Yawe Yenɲele,
ma yen yaara ti ni fuun ti go na fɔ sanga pyew.
- 10 E, ma juguye pe wele Yawe Yenɲele,
ma juguye pe wele pe yen na koo na woo wa,
mbele fuun pe yen na kambasinnde ti piin, ma yaa pe gbɔn mbe pe
jaraga.
- 11 Ma ma fanɲga kan na yeri paa yanno wogo yen,
mà sinme nuwo taan fɔnmbo wo na na mala nawa pi yinɲgi.
- 12 Mi yen nala winfenne pe tolo li yaan,
mbele pe yen na yinrigi na kɔrɔgɔ mbe kapege pye na na, na
nunɲbolo yen pe gbelege ki na.
- 13 Eɛn fɔ lesinmbele pe kagala ke maa yɔngɔ na kee yege paa
sengendige ma kaa na tɔnlɔ we,
pe maa fanɲga taa na kee yege paa Liban tara *sediri tire ti yen.
- 14 Pe yen paa tige yen ɲga pè sanri wa Yawe Yenɲele li go ki ni,
pe ma yiri ma yɔn wa we Yenɲele li *sherigo gbɔgɔ londo nawa pi
ni.
- 15 Ali mbege ta pè le, pe maa siin,
pe yen tɔnmɔ ni na funnu;
- 16 ki ka pye ma, ki maga naga fɔ Yawe Yenɲele li yen ma sin,
lo li yen na walaga mbaa na go singi, kambasinɲge kpe woro li ni.

Yuuro 93

Yawe Yenɲele li yen wunluwo

- 1 Yawe Yenɲele li yen wunluwo,
gbɔgɔwo pi yen mali fere paa yaripɔrɔ yen,
Yawe Yenɲele lili yee fere jate, fanɲga yen li ni mali maga paa
kurusijara yen.
Ki kala na, dunruya wi yen ma gbegele ma cɛn, wi se ya wo wa wi
yɔnlɔ.
- 2 *We Fɔ, ma wunluwo pi yen ma gbegele ma tege maga le wa fafafa,
ma yen Yenɲele, maga le wa fafafa fɔ tetete.
- 3 Yawe Yenɲele, gbaanla tɔnmɔ pi yen na tinme yinrigi,
gbaanla tɔnmɔ pi yen na tinni,
gbaanla tɔnmɔ pi yen na kunlu ɲgbanga.

4 Eɛn fɔ Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɛn yaara ti ni fuun ti go na wa naayeri lara ti ni.

Li fanɲa kɪ gbɔɔ ma wɛ tɔnɲgbɔɔ tinmɛ na,
kɪ gbɔɔ ma wɛ kɔɔɔ tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi fanɲa ki na.

5 Yawe Yɛnɛɛlɛ, ma kondɛgɛnɛɛlɛ ke yɛn kaselege piiri,
mbe dunruya wi ta wa sanga ɲa fuun ni, ma *sherigo gbɔɔ ki daga mbe pye *kpoyi.

Yuuro 94

Leele pe kambasinnde ti kayanga wɔ pe ni, Yɛnɛɛlɛ

1 Yawe Yɛnɛɛlɛ, kayanga wɔfɔ Yɛnɛɛlɛ,
kayanga wɔfɔ Yɛnɛɛlɛ, ma yɛɛ naga!

2 Mboro ɲa dunruya kiti kɔnfɔ, yiri ma yere,
mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, ma pe sara ma yala pe kapyegele ke ni!

3 Yawe Yɛnɛɛlɛ, naga yɛn ma, lepeepe pe yaa koro mbaa yɔɔɔri fɔ sa
gbɔn wagati wiwiin?

Enhen, pe yaa koro mbaa yɔɔɔri fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?

4 Pe maa yɔnɲgbɔɔwɔ sɛnrɛ yuun na leele pe tifaga,
ki tipere pyefennɛ pe ni fuun pe maa pe yɛɛ gbogo.

5 E, Yawe Yɛnɛɛlɛ, pe yɛn nɔɔ woolo pe jɔɔ,
poro mbele ma kɔɔɔ ye, pɛ pe yigilɔmɔ pi tisaw.

6 Pe yɛn na nɔnɲjaala naa nambannjɛnɛ pe kuun,
na pijiriwele pe kuun.

7 Pe ma yo fɔ: «Yawe Yɛnɛɛlɛ li woro na yaraga ka yaan.
Zhakɔbu Yɛnɛɛlɛ lii kala la kpe jɛn wa ki ni.»

8 Ye ye yɛɛ yingiwe jɛn, yoro lembire re,
yoro tijinliwe fu fennɛ, ye yaa tijinliwe ta wagati wiwiin?

9 Yɛnɛɛlɛ na li nɲnɲbolo li kan sɛnwee wi yeri, naga yɛn ma, laa la
nuru wi le?

Yɛnɛɛlɛ na li yɛnmbyɔ wi gbɛgele sɛnwee wi na, laa la yaan wi le?

10 Yɛnɛɛlɛ na li maa cɛngele ke koro na ke nii kɔɔ, naga yɛn ma, li se
ka ye le jɔɔɔ wi le?

Lo na li maa leele pe nari jɛnmɛ pi ni, li mbe ya pye tijinliwe fu fɔ
wi le?

11 Yawe Yɛnɛɛlɛ li sɛnweele pe jatere wi jɛn,

līgi jen ma yo wi yen wagafe.

- 12 Yawe Yenŋele, mboro ka lere ŋa koro mboo le konɔ, ferewe yen ki fɔ wi woo,
na maga ma ***lasiri** wi naga lere ŋa na, ferewe yen ki fɔ wi woo!
- 13 Na jɔlɔɔ sanga ka gbɔn wi na, ma maa kotogo ki sogo wi na,
ma si yala, wege ki yen na kɔɔn lepee wo mege ni.
- 14 Katugu Yawe Yenŋele laa li woolo pe wa,
poro mbele pe yen li kɔrɔɔ ye, laa si je pe na.
- 15 Kiti wi yaa kaa kɔɔn naa kaselege ni,
mbele fuun pe nawa pi yen ma sin pe na, pe yaa yenle wi na.
- 16 Ambɔ wi yaa yere na kala li ni lepee pe yegɛ na, wa kiti konsaga?
Ambɔ wi yaa taga na pɔŋgo na mbe yiri ki kapege pyefenne mbele
pe kɔrɔɔ?
- 17 Ndeɛ Yawe Yenŋele li sila na saga,
anme mila ku mako.
- 18 Sanga o sanga mila yo fɔ: «Na tɔɔɔ ti yen na wɔnri;»
ko sanga wo ni, ma kagbaraga ki ma fanŋga le na ni Yawe Yenŋele.
- 19 Na na jatere wi ka lege na na sanga ŋa ni,
ma mala kotogo ki sogo na na, mbe nayinme kan na yeri.
- 20 Naga yen ma, mboro mbe yenle mbe gbogolo ki kiti kɔnfenne
legbolele pe ni,
poro mbele pe ma Yenŋele li kondɛgɛŋgɛle ke wa, mbe si jɔlɔɔ wa
leele pe na?
- 21 Pe ma pe yɛ gbogolo ma yiri lesinŋe wi kɔrɔɔ,
pe ma kiti wi kɔn mboo jan lere ŋa wi yen jɛrɛgisaga fu wi na, mboo
gbo jaga.
- 22 Ɛn fɔ Yawe Yenŋele lo li yen paa na ***malaga sigeca** yen nala go singi,
na Yenŋele li yen walaga ŋa ki yen na larasaga.
- 23 Li yaa ti pe kapere ti go kala li to pe na,
li yaa pe tɔngɔ pe tipewe pi kala na.
Ee, Yawe Yenŋele, we Yenŋele li yaa ka pe tɔngɔ.

Yuuro 95

Leele pe daga mbaa Yenŋele
li gbogo konaa mbaa li sɔnni

- 1 Ye pan waa jɔrɔgi yɔgɔrimɔ ni Yawe Yenŋele li mege ni;
waa yuuro koo nayinme ni, mbaa Yenŋele na li yen paa we walaga
yen konaa we shɔfɔ li sɔnni!

- 2 Ye pan we kari wa li yege sɔgɔwɔ, we sharaga kan li yeri,
waa yuuro koo nayinme ni waa li sɔnni!
- 3 Katugu Yawe Yenɲele lo li yen Yenɲele nɲɔɔgo ye,
li yen wunluwɔ gbɔɔ yarisunndo ti ni fuun ti go na.
- 4 Tara ti latijuguwo lara ti yen li kɛɛ,
yanwira titɔɔnrɔ ti namunɲɔye pe yen li woolo.
- 5 Kɔɔɲe wi yen li woo, lo lɛu da;
tara fun lo kɛɛ tunɲgo yi.
- 6 Ye pan we go sogo, we fɔli li yege sɔgɔwɔ weli gbɔɔ,
Yawe Yenɲele na li we da, we kanɲguuro kan li nɔɔgo mbeli gbɔɔ!
- 7 Katugu lo li yen we Yenɲele le,
we yen li woolo mbele li yen na kɔɔsi,
we yen paa simbaɲgbelege yen, nɲa lo jate li yen na kɔnri.

Ki kala na, na ye ka li magala li logo nala,

- 8 yaga ka ye kotoɔ ti nɲban ye ye na, paa yege nɲa na kɪla pye wa
Meriba laga ki na,
paa yege nɲa na kɪla pye wa Masa^q laga ki na, wa *gbinri wi ni^r.
- 9 Wa ki laga ki na, ye teleye paa na wa ma wele,
paa na yɔn ja wa ki lara ti na, ali maga ta paa na kapyegele ke yan
o^s.
- 10 Maga yigi fɔ ma saa gbɔn yeɛ nafa shyen, ki cɛnɛ woolo pe la kɪla
kɔ na na;
a mɪ sho fɔ: «Pe yen cɛnɛ woolo mbele pɛ wa ma la wa pe kotogo
na,
pe fanla kɔɲgolo ke jɛn.»
- 11 Ki kala na, wa na nɲbanwa pi ni, mɪ wugu ma yo fɔ:
«Pe se ye wa na wogosaga ki ni fyew^t.»

Yuuro 96

Ki daga dunruya woolo
paa yurugo koo
paa Yenɲele li gbogo
(1 Kuro 16.23-33)

- 1 Ye yurugo fɔɲɲɔ kɔ ye Yawe Yenɲele li sɔn!
Dunruya woolo ye ni fuun yaa yuuro koo Yawe Yenɲele li kan!
- 2 Yaa yuuro koo Yawe Yenɲele li kan, yaa li sɔnni,
yaa ki sentanra ti yari pilige nungba nungba pyew fɔ lo li yen shɔfɔ
we.

- 3 Yaa li gbɔgɔwɔ yanwa pi senre yuun dunruya cengele ke sɔgɔwɔ,
yaa li kagbɔgɔlɔ ke yege yuun tara nungba nungba pyew ti woolo pe
kan.
- 4 Katugu Yawe Yenɲele li yen ma gbɔgɔ, li daga paa li sɔnni fɔ jenge;
li yen fyere yaraga ma we yarisunndo ti ni fuun ti na.
- 5 Katugu yarisunndo nda fuun cengele sanɲgala ke maa gbogo ti woro
yaraga ka,
ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele lo li naayeri wi da.
- 6 Gbɔgɔwɔ yanwa naa tiyɔnwɔ pi yen li woo,
fanɲga naa tiyɔnwɔ pi yen wa li censaga *kpoyi ki ni.
- 7 Cengele ɲgele laga tara na, yaa Yawe Yenɲele li gbogo,
yaa li gbɔgɔwɔ yanwa naa li yawa pi senre yuun!
- 8 Yaa Yawe Yenɲele li mege ki gbogo,
yaa paan ye yarikanra ti ni yaa yiin wa li *sherigo gbɔgɔ londo ti
ni.
- 9 Ye fɔli ye ye yere ti jiile wa tara Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ yeli
gbɔgɔ, li yen kpoyi yege ɲga na ki kala na"
Dunruya woolo ye ni fuun yaa fye yaa seri li yege!
- 10 Yaa ki yuun wa cengele ke sɔgɔwɔ fɔ: «Yawe Yenɲele lo li yen
wunluwɔ we!»
Ko kɪ ti tara ti yen wa ti yɔngɔlɔ ke ni, ti se yeri mbe wɔ wa ti
yɔngɔlɔ ke ni.
Yawe Yenɲele li yaa ka kiti kɔn cengele ke na kasinge ni.
- 11 Naayeri yaara, yaa yɔgɔri, tara na yaara, ye yin nayinme ni,
kɔgɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun, yaa tinme gbɔɔ yinrigi!
- 12 Yan nawa naa yanyaara ti ni fuun yaa yɔgɔri!
Kɔɔɔ tire ti ni fuun yaa jɔɔgi nayinme ni!
- 13 Yaa ki piin Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ, katugu li yen na paan,
li yen na paan mbe kiti sinɲe kɔn tara woolo pe na,
li yaa kiti kɔn dunruya woolo pe na mbe yala kasinge ki ni,
li yaa kiti kɔn cengele ke na mbe yala li kaselege ki ni.

Yuuro 97

Yenɲele li yen wunluwɔ dunruya wi go na

- 1 Yawe Yenɲele lo li yen wunluwɔ we,
tara na woolo yaa yɔgɔri,
*lɔgɔ furo janwa woolo" ye yin nayinme ni!

- 2 Kambaaga naa diwi wɔɔɔ yen mali maga,
kasingge ko naa kaselege ki ni, to tɔɔn wunluwɔ pi tenge.
- 3 Kasɔn maa yiin wa li yege,
nga ki maa wi juguye pe sorogi kee ki ni fuun ki na.
- 4 Li yenjele yengeleme pi ma yanwa yirige dunruya wi kan,
tara woolo pe maga yan nee seri fyere ti kala na.
- 5 Yanwira ti yen na yanni Yawe Yenjele li yege sɔgɔwɔ paa senringuro
yen
ti yen na yanni Yenjele na dunruya wi ni fuun tafɔ li yege sɔgɔwɔ.
- 6 Li yen ma sin yege nga na, naayeri wi yen naga wogo ki senre yuun,
dunruya woolo pe ni fuun paa li gbɔgɔwɔ yanwa pi yaan.
- 7 Mbele fuun pe maa yaara yanlere nda pɛ tɛ ti gbogo,
poro mbele pe maa pe yee gbogo yarisunndo ti kala na,
pe yaa ka fere sho;
yarisunndo sannda pyew yaa kannguuro kanni Yawe Yenjele li yege
sɔgɔwɔ mbaa li gbogo!
- 8 ***Siyɔn** ca woolo pe yaa ki wogo ki logo mbe yin nayinme ni,
Zhuda tara cara ti woolo pe yen na yɔgɔri kiti ɲa mɔ kɔn wi kala na.
- 9 Katugu Yawe Yenjele, mboro ma yen Yenjele na yaara ti ni fuun ti
go na laga tara ti ni fuun ti ni,
ma yen yarisunndo sannda pyew ti go na pew.
- 10 Yoro mbele Yawe Yenjele li yen ma ye ndanla, ye ti kapege ki ye
mben;
mbele pɛ pe yee kan li yeri li maa pe yinwege ki kɔɔsi,
li ma pe sho lepee wi kee.
- 11 Yenjele li ma li kajenge yanwa pi yirige lesinge wi kan,
mbele pe nawa pi yen ma filige pe na, li ma nayinme kan pe yeri.
- 12 Yoro lesinmbele wele, yaa yɔgɔri Yawe Yenjele li kala na,
ye yuuro kɔ yeli sɔn li yen ***kpoi** yege nga na ki kala na!

Yuuro 98

Yenjele lo li yen dunruya wi go na

¹ *Yenjele gbɔgyurugo.*

Ye yurufɔngɔ kɔ ye Yawe Yenjele li sɔn,
katugu li kagbɔɔɔ pye!

Li cew ta li fannga kee ko naa li yawa ***kpoi** pi fannga na.

2 Yawe Yenjele ligi naga dunruya woolo pe na fɔ lo li yen shɔfɔ we,

- li yen ma sin yege nga na, ligi naga cengele ke na.
- 3 Li jatere wi yen li kagbaraga ki na konaa li yen senre nungba yofɔ yege nga na ki na ***Izirayeli** woolo pe kanngɔɔ;
dunruya wi kee ki ni fuun ki na, leele pɛge yan fɔ we Yenɛɛle lo li yen shɔfɔ we.
- 4 Dunruya woolo ye ni fuun yaa jɔrɔgi yɔgɔrimɔ ni yaa Yawe Yenɛɛle li sɔnni,
yaa jɔrɔgi nayinme ni, yaa yuuro koo yaa li sɔnni!
- 5 Yaa yuuro koo ngɔni ni yaa Yawe Yenɛɛle li gbogo,
yaa li sɔnni ngɔni magala naa yuuro shɔgɔ ni!
- 6 Yaa li sɔnni mbaanra winme konaa simbapene yeenre mbaanra winme ni,
yaa jɔrɔgi yɔgɔrimɔ ni wunlunana wi yege sɔgɔwɔ, Yawe Yenɛɛle le!
- 7 Kɔgɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun, tila tinme gbɔɔ yinrigi,
tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun, tila tinme gbɔɔ yinrigi!
- 8 Ngbaanla tɔnmɔ pila kendagala gbɔɔn,
yanwira ti pinle pi ni tila jɔrɔgi nayinme ni!
- 9 Tila ki piin Yawe Yenɛɛle li yege sɔgɔwɔ, katugu li yen na paan mbe kiti kɔn dunruya woolo pe na!
Li yaa kiti kɔn dunruya woolo pe na mbe yala kasingge ki ni,
li yaa kiti kɔn cengele ke na mbe yala kaselege ki ni.

Yuuro 99

Yawe Yenɛɛle li yen kpoyi

- 1 Yawe Yenɛɛle li yen wunluwɔ, dunruya woolo pe yen na seri li yege sɔgɔwɔ fyere ti kala na;
li wunluwɔ jɔngɔ ki yen ma tege wa ***Sherubenye** pe go na, tara ti yen na yege li yege sɔgɔwɔ.
- 2 Yawe Yenɛɛle li yen ma gbɔgɔ wa ***Siyon** ca ki ni,
li yen wa naayeri dunruya woolo pe ni fuun pe go na.
- 3 Ki daga leele paa ma sɔnni, mboro na ma mege kɔ gbɔgɔ, a ma yen fyere yaraga;
Yenɛɛle li yen ***kpoyi**.
- 4 Mboro ma yen wunluwɔ, ki daga paa ma yawa pi sɔnni,
kaselege ki yen mɔɔ ndanla,
ma ma kasingge ki kan yeresaga ni,
mboro ma ma kaselege naa kasingge ki le wa Zhakɔbu setirige piile pe sɔgɔwɔ.

- 5 Yaa Yawe Yenŋele, we Yenŋele li gbogo,
ye fɔli ye ye yere ti jiile wa tara le li tɔɔɔ ti nɔɔɔ!
Yenŋele li yen kpoyi.
- 6 Moyisi naa *Arɔn pàa pye li *saraga wɔfenne poro pele,
Samiyeli wila pye li yenrifenne wo wa;
pàa Yawe Yenŋele li yeri li pe saga, a li pe yɔn sogo.
- 7 Làa pye na para pe ni wa kambaaga titɔnɔɔ ki ni;
pàa li kakɔndeŋŋele ke yigi na tanri ke na,
ma li kondɛŋŋele ŋele làa kan pe yeri ke tanga ma ke yɔn
fili.
- 8 Yawe Yenŋele, we Yenŋele, mboro màa pe yɔn sogo;
màa pye pe Yenŋele, na làa pye na pe kala yari,
ɛn fɔ màa pye na pe kambasinnde ti fɔɔ tɔnni pe na.
- 9 Yaa Yawe Yenŋele, we Yenŋele li sɔnni,
yaa fɔli yaa li gbogo wa li yanwiga kpoyi ki yege sɔɔɔ,
katugu Yawe Yenŋele, we Yenŋele li yen kpoyi!

Yuuro 100

Leele pe ni fuun pe daga
mbaa Yenŋele li gbogo

¹ *Yurugo mbe Yenŋele shari.*

- Dunruya woolo ye ni fuun yaa yɔɔɔri yaa yuuro koo Yawe Yenŋele li
mege ni!
- 2 Yaa tunŋgo piin Yawe Yenŋele li kan yɔɔrimɔ ni!
Yaa paan li yege sɔɔɔɔ nayinme yuuro ni!
- 3 Yege jen ye yo fɔ Yawe Yenŋele lo li yen Yenŋele le.
Lo li we da, we yen lo woolo.
We yen li woolo ma pye paa li simbaŋbelege yen ŋga li yen na
kɔnni.
- 4 Yaa yiin wa li *sherigo gbɔɔ ki ni yaa li shari yuuro ni!
Yaa yiin wa li sherigo gbɔɔ londo ti ni yaa li sɔnni yuuro ni!
Yaa li sɔnni yaa li mege ki gbogo!
- 5 Ee, Yawe Yenŋele li yen ma yɔn,
li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.
Li yen senre nungba yofɔ wagati wi ni fuun ni fɔ tetete.

Yuuro 101

Wunlunana wi yere ki yerewe
mbaa tanri kasingge ki na

¹ *Davidi Yenhele gbogoyurugo.*

Mi yaa la yuuro koo mbaa Yenhele li kagbaraga naa li kasingge ki
wogo yuun;
Yawe Yenhele, mi yaa la yuuro koo mbaa ma gbogo.

² Mbele pe nawa pi yen ma filige pe na, mi yaa bala mbaa tanri pe
konɔ li na;

Yenhele, ma yaa pan na kɔɔɔɔ wagati wiwiin ni?
Mi yaa la tanri nawa jembe ni na go woolo pe sɔɔɔɔ.

³ Mi se yere ki na tipege mbaa
piin na yege sɔɔɔɔ;

mbele pee Yenhele jen pe tangalɔɔ pi yen mala mben,
mi se gbogolo pe ni ki wogo ki na.

⁴ Mi yaa na yeɛ laga lali nambewe fɔ wi ni,
mi se kapege kpe pye.

⁵ Lere o lere wi maa wi lewee yenle wi mege jogo larawa, mi yaa wi
tɔngɔ mboo wɔ wa;

mbele pe maa yege tungu leele na konaa mbele pe maa pe yeɛ
gbogo, mi se pe kala li kun na yeɛ ni.

⁶ Na yege ki yaa pye lesinmbele mbele laga tara ti ni pe na,
mbe ti pe ka cɛn le na tanla.

Leele mbele pe nawa pi yen ma filige pe na, lere o lere kaa tanri pe
konɔ li na, wo yaa la tunngo piin na kan.

⁷ Lere o lere wi maa nambara piin,
wo wa se ka cɛn wa na go ki ni,
lere o lere wi maa finlele,
wo wa se ka yere na yege sɔɔɔɔ.

⁸ Pinliwe nungba nungba pyew,
mi yaa yiri mbe lepeele mbele laga tara ti ni pe tɔngɔ mbe pe wɔ
wa,

jango mbe kapege pyefenne pe ni fuun pe kɔ,
mbe pe wɔ laga Yawe
Yenhele li ca ki ni.

Yuuro 102

Lere ɲa wi yen na jɔɔ
wa yen na Yenɲele li yenri
luu saga

- 1 Jɔɔɔɔɔɔ wa Yenɲele yenɲewe, mbege ta wi fanɲga kila kɔ wi ni, a
wì si yenri maa yungbɔɔɔɔ senɲe ti yo Yawe Yenɲele li kan.*
- 2 Yawe Yenɲele, na yenɲewe pi logo,
yerege ɲga mila ma yinri mala saga, ki yaga ki gbɔn wa ma na!
- 3 Na mi kaa jɔɔ pilige ɲga ni, maga kɔɔn yeɛ lara na na!
Nungbolo jan ma logo na yeri!
Na mi ka gbele mbɔɔn yeri mala saga, mala yɔn sogo fyaw!
- 4 Katugu na yinwege piliye yi yen na koo na kee paa wirige yen.
Na fanɲga ki kɔ paa yege ɲga na kasɔn nanɲanra ma kaa sogo ma kɔ
we.
- 5 Na jatere wì kɔ na yeri, ma koro paa yan yen ɲga pè kɔn kila waga.
Mi ma fege yere na yaakara ti na.
- 6 Mì koro na jɛɛn,
fɔ mì saa cɔɔ ma koro kajeere.
- 7 Mi yen paa lɔɔ sumbyɔ yen, ɲa wi ma pye wa *gbinri wi ni.
Mi yen paa kuwegbɔɔ ma kaa pye ki ye yumbara na.
- 8 Wɔnɔwɔ pi gbaanri na na.
Mi yen paa sannjele nungbanna yen, na li yen ma cɛn go go na.
- 9 Na juguye pe yen nala tifaga pilige pyew.
Poro mbele na winfenne pe yen na tɛge na na,
na leele pe danɲi pe cɛnɔwɔ pi pye paa na woo pi yen.
- 10 Cɔnɔ to tì pye na yaakara wa suro ti yɔnɔ.
Na yɛntunwɔ pi ma pinle na tɔnwɔɔ pi ni.
- 11 Ko yen na piin ma, ma kɔnɔ tandorogo naa ma nanɲbanwa gbɔɔ pi
kala na,
katugu màla le mala wa fɔ lege.
- 12 Na yinwege piliye yi yen na tooro paa yɔnɔkɔɔ yinme yen.
Mi yen paa yan yen, ɲga ki yen ma waga.
- 13 Ɛɛn fɔ, mboro wo na Yawe Yenɲele, ma yen wunluwɔ fɔ sanga pyew.
Wagati ɲa fuun wila paan wi woolo pe yaa lɔɔn mege ki yinri fɔ ma
yen Yenɲele.
- 14 Ma yaa ka yiri mbe *Siyɔn ca ki yinriwe ta;
katugu wagati wì gbɔn mbe yinme tirige ki na,
wagati ɲa wì kɔn ma tɛge ki pyewe na wì gbɔn.
- 15 Woro mbele ma tunmbyeele, Siyɔn ca ki sinndeɛɛɛ ti yen ma we
ndanla.

- Ki kataga ki yinriwe yen na we taa.
- 16 Pa kona cengele ke yaa la fye Yawe Yenjele li yege.
Tara na wunlumbolo pe ni fuun pe yaa koon gbogwo yanwa pi jen.
- 17 Yawe Yenjele li yaa ka Siyon ca ki kan naa fonggo,
li yaa kali yee naga wa li gbogwo yanwa pi ni.
- 18 Li ma mbele pe yen tege na pe yenrewe pi logo.
Li se je pe yenrewe pi na.
- 19 Ki wogo yege yonlgo yege tege mbele pe yaa ka yiri pungo na pe kan.
Cenle fonno na li yaa ka yiri pungo na li ta laa Yawe Yenjele li gbogo.
- 20 Ma Yawe Yenjele li ta wa yenjele na, li go sogo na wele;
mali ta wa li laga *kpoyi ki ni, li go sogo na wele laga tara na.
- 21 Li ko pye, jango kasopiile pe yen na jenge nga jeen mbege logo,
konna mbe mbele kunwo pi gbera gbom pe na pe sho;
- 22 jango paa Yawe Yenjele li mege ki yari wa Siyon ca,
paa li sonni yuuro ni wa ko nga ki yen Zheruzalemu ca ki ni;
- 23 ko sanga wo ni, cengele naa wunlumbolo pe yaa ka pe yee gbogolo,
mbaa Yawe Yenjele li gbogo.
- 24 Yenjele lilan fangga ki ko mala yaga konoo;
li ka kon na yinwege piliye yi na.
- 25 Ki kala na, mi yo fo: «Na Yenjele, mboro na ma yen wa fo sanga pyew,
maga kanla le mbanla yinwege ki kon shyen!»
- 26 Ma tara ti da maga le wa fafafa.
Naayeri wi yen ma kee yonlo tunngo.
- 27 Ti yaa ka ko, een fo mboro yaa koro wa fo sanga pyew.
Ti ni fuun ti yaa ka le paa yariporo yen.
Ma yaa kari kannga paa yege nga na pe ma yariporo kannga we; pa
ti yaa si kannga.
- 28 Een fo, mboro wo na, ma yaa koro wa ma cenlomo nungba pi na.
Ma yegele ke se ko».
- 29 Ma tunmbyeele pe piile pe yaa ka censaga ta.
Pe setirige piile pe yaa ka yeresaga ta ma yege sogwo.

Yuuro 103

Mila jaa mbaa Yenjele
na li yen yinne kanfo li shari

¹ *Davidi Yenjele gbogoyurugo.*

Mi we, mi yen na Yawe Yenjele li sonni,

mi yen na Yawe Yenŋele li mege ***kpoyi** ki sɔnni na nawa pi ni fuun ni.

2 Ee, mi yen na Yawe Yenŋele li sɔnni,
mi se fege li kajɛŋge pyege ka kpe na.

3 Lo li mɔɔ kajɔgɔɔ ti ni fuun ti kala yaga ma na,
lo li mɔɔ sagala ma yama pi ni fuun pi ni.

4 Lo li mɔɔ go sho wetijugo ki ni,
mbe kagbaraga pye ma kan konaa mbɔɔn yinriwe ta fɔ jɛŋge.

5 Lo li ma ferewe kan ma yeri ma lelewe pi ni,
mɔɔ pye lefɔŋɔ caricari, mbe fanŋga fɔŋŋɔ kan ma yeri paa yɔn yen.

6 Yawe Yenŋele li maa kasinŋge piin,
pe yen na mbele fuun jɔɔ, li ma tanga kan pe yeri.

7 Lɔa li kɔŋgolo ke naga Moyisi wi na,
mali kagbɔgɔ ke pye ma ke naga ***Izirayeli** woolo pe na.

8 Yawe Yenŋele li yen yinriwe tafɔ naa yunŋgbɔgɔ tafɔ,
laa la nawa ŋgbanni jaga jaga.
Li kagbaraga ki yen ma gbɔgɔ.

9 Li se koro mbaa leele jeregi sanga pyew,
Laa si gbu tege lere ni kudɛyi.

10 Laa we yigi mbe yala we kapere ti ni,
laa si we sara mbe yala we kajɔgɔɔ ti ni.

11 Tara to naa naayeri wi ni ti fogo ki yen ma gbɔgɔ yege ŋga na,
pa Yenŋele li kagbaraga ki yen ma gbɔgɔ ma mbele pe maa fyɛ li yege pe kan.

12 Yege ŋga na yɔnɔ yirisaga ki yen ma lali yɔnɔ tosaga ki ni,
pa li ma we kajɔgɔɔ ti laga lali we ni ma.

13 Yege ŋga na tofɔ maa wi piile yinriwe taa,
ki pyelɔmɔ nunŋba pi na fun, Yawe Yenŋele li maa mbele pe maa fyɛ li yege pe yinriwe taa.

14 Katugu yaraga ŋga li tege ma we gbegele lo yere ligi jen.
Li jatere wi yen ki na fɔ we yen taambuɔ.

15 Senwee wi yinwege piliye yi yen paa yan yen;
ki ma gbɔgɔwɔ ta paa yan fyɛɛnre yen.

16 Na tifelege jenri ka ka gbɔn ti na, ti ma waga saw, tila yan naa.
Tila pye laga ŋga na, ko na jen naa.

17 Ɛn fɔ Yawe Yenŋele li kagbaraga ki yen kɔsaga fu mbele pe maa fyɛ li yege pe kan sanga pyew naa wagati wi ni fuun;
li yaa koro sinne pe piile poro naa pe piile pe ni,

- 18 naa mbele pe yaa koro mbeli ***yɔn finliwɛ** pi yigi,
mbaa nawa tuun li katɛgɛŋgele ke na mbaa tanri ke na pe ni.
- 19 Yawe Yɛnɛle lili wunluwɔ ɔŋɔ ki tɛgɛ wa yɛnɛle na,
li yɛn wunluwɔ pi na yaraga pyew ki go na.
- 20 Yoro mbele Yawe Yɛnɛle li ***merɛgɛye**, yaa li sɔnni!
Yoro mbele fanŋga gbɔɔ yɛn ye ni,
a yaa tanri li sɛnrɛ ti na nari yɔn finli, na nuru li yeri.
- 21 Yoro mbele fuun ye yɛn Yawe Yɛnɛle li malingbɔɔnɔ, yaa li sɔnni!
Yoro mbele ye yɛn na tunŋgo piin li kan konaa nali nandanwa kala
li piin we.
- 22 Yoro mbele fuun Yawe Yɛnɛle li da,
li tegere ti gbɔn laga ŋga fuun ni,
yaa li sɔnni!

Mi we, mi yɛn na Yawe Yɛnɛle li sɔnni!

Yuuro 104

Ki daga yaara nda Yɛnɛle li da
tila li sɔnni

- 1 E, mi we, mi yɛn na Yawe Yɛnɛle li sɔnni!
Yawe Yɛnɛle, na Yɛnɛle, ma yɛn ma gbɔɔ fɔ jɛŋgɛ;
gbɔɔwɔ naa tiyɔnwɔ pi yɛn mali fere paa yaripɔwɔ yɛn.
- 2 Mɔ yanwa pi tɛgɛ mɔw yɛɛ fɔ paa derigbɔɔ yɛn,
mɔ naayeri wi sanga maa jaraga paa ***paraga go** yɛn.
- 3 Mɔw cɛnsaga ki gbegele maga tɛgɛ wa naayeri tɔnmɔ pi go na,
kambaara to ti yɛn ma malaga gbɔnwɔtoro we,
ma maa tanri tifeleɛgɛ ko na.
- 4 Ma ma tifeɛrɛ ti pye ma pitunmbolo,
mbe kasɔn yinɛle ke pye ma tunmbyeelɛ*.
- 5 Mɔ tara ti tɛŋgɛ wa ti nɔɔna cɛnyaara ti na,
ti se ya yeri mbe wɔ wa ti yɔnɔ fyew.
- 6 Mɔ tara ti tɔn tɔnɔgbɔɔ pi ni paa paraga yɛn,
tɔnmɔ pila yiri ma saa gbɔn fɔ wa yanwira ti namunjɔye pe na.
- 7 Ɛɛn fɔ mɔa gbanla pi na, a pɛ fe ma tigi,
mɔa yɛnɛle gbaanra ti yirige sanga ŋa ni, a pɛ si fyɛɛle ma kari pew.
- 8 Pila lugu yanwira ti na ma kari, ma tigi wa yanwira gbunlundɛrɛ ti
ni,

x 104.4: Ebu 1.7

- ma saa koro wa pi yeresara nda màa gbegele pi kan ti ni.
 9 Mà kɔngɔɔ gbɔn tɔnmɔ pi kan, pii daga mbe koro kaanla,
 jango piga ka sɔngɔɔ mbe tara ti tɔn naa.
 10 Ma ma ti puluyo yi ma pulo, na fuun, na yiin wa laforo ti ni,
 yi maa fuun na toro wa yanwira ti sɔgɔwɔ pi ni.
 11 Yan wɔngaala pe ni fuun pe ma pan na woo wa yi ni,
 yan sofilele pe ma pan na woo wa yi ni.
 12 Naayeri sannjere ti ma pan ma ti sere ti pɔ wa ki tɔnmɔ pi yɔn na,
 ti ma koro na gbele wa tire were ti sɔgɔwɔ.
- 13 Ma ma koro wa ma censaga ki ni wa yenɣele na, mbe ti tisaga ki ma
 pan wa yanwira ti na,
 ma keɛ yɔnlɔ tunngo tɔnli wɔ tara ti yin.
 14 Ma ma ti yan ki ma fi yaayoro ti kan,
 ma ma ti yariluguro ti ma fi senweele pe kan,
 jango paa pe yɔn suro ti taa paa yinrigi wa tara ti ni;
 15 konaa duven ni, ɲa wi ma nayinme kan senwee wi yeri,
 naa sinme fawoo ni mba pi ma yege ki kan ki maa yenɣele,
 konaa yaakara nda ti maa fanɲga kaan wi yeri.
- 16 Yawe Yenɣele li tigbɔɔ gbɔɔ ti ma tɔnmɔ ta fɔ ma tin pi na,
 Liban tara ***sediri** tire nda li sanri, ti ma tɔnmɔ ta.
 17 Pa sannjere ti ma pan mari sere ti pɔ wa,
 jagapan wi maa sere ti pɔ wa ***sipiresi** tigbɔɔ ti ni.
 18 Yanwira nda ti yagara to yen likatɔɔye poro censara,
 waara to yen damaye^y poro larasaga.
- 19 Mboro mà yenɣe ki gbegele, jango mbaa wagati wi nari mbaa wi
 woo wi yeɛ ni,
 yɔnlɔ fun kigi tosanga wi jen.
 20 Ma ma ti diwi wi ma ye, yembine li ma wɔ,
 ko wagati wo ni, kɔɔgɔ wɔngaala pe ma yiri na yanri.
 21 Jara yirifɔnmɔɔ pe maa gbele pe yaakara ti punɲo na,
 pe maa pe yaakara ti yenri Yenɣele li yeri.
 22 Eɛn fɔ pa yɔnlɔ kila yinrigi, pe mɛɛ sɔngɔɔ
 ma saa sinle wa pe were ti ni.
 23 Ko sanga wo ni, senwee wi mɛɛ yiri ma kari wi tunngo yeri,
 wi ma koro wa wi tunngo ki na fɔ sa gbɔn yɔnlɔkɔgɔ.
- 24 E, Yawe Yenɣele, ma kapyegele kè lege fɔ jɛnge,

^y 104.18: Damaye pe yen ma yiri polo kɔɔgɔ.

- mà ke ni fuun ke pye ma kajenme po ni;
 tara ti yen ma yin yaara nda mà da ti ni.
- 25 Kɔɔje wi wele, pa wì gbɔɔ ma jaraga ma kari pya!
 Yaara yenwere nda ti yen wa wi ni na yanri na mari, ti yon ki se jen
 mbe kɔ,
 ti tunmɔɔɔ naa ti tugbɔɔɔ.
- 26 Tɔnmɔkɔɔɔ gbende ti maa yanri wa wi ni,
 naa ***yarifelege** Leviyatan ki ni, ko nga mà da jango kila jinrigi wa
 wi ni^z.
- 27 Kì yaara ti ni fuun ti yen na wele mboro yeri,
 jango maa ti yaakara ti kaan ti yeri ti kasanga wi na.
- 28 Ma mari kan ti yeri, ti mari sho,
 ma mɔ kɛ ki sanga na kaan, ti mɔ yarijende ti ta fɔ ti mari yenle
 tin.
- 29 Eɛn fɔ na ma kɔɔn yɛ lara ti na, ti sunndo wi ma kɔn ti na,
 na ma kɔɔn yinwege wɔnwɔn pi sho ti yeri, ti ma ku,
 ti ma songɔɔ ma pye naa taambugɔ.
- 30 Eɛn fɔ na ma kɔɔn yinwege wɔnwɔn pi kan ti yeri, ta ma se naa
 fɔnndo,
 kona yaraga pyew ki ma pye yarifɔngɔ laga tara ti na.
- 31 Yawe Yɛngele, ti ma gbɔɔɔɔ yanwa pi koro wa fɔ sanga
 pyew!
 Yawe Yɛngele, ta yɔɔri ma kapyegele ke kala na!
- 32 Na maga tara ti wele, ti maa seri;
 na maga jiri yanwira ti na, ti maa wirige yinrigi.
- 33 Mbanla ta yinwege na, mi yaa la yuuro koo Yawe Yɛngele li
 kan,
 mbanla ta go na, mi yaa lanla Yɛngele li sɔnni!
- 34 Ki yaga na sɔnrimɔ pɔɔn ndanla;
 mi wo na, mi yaa la yɔɔri Yawe Yɛngele li kala na!
- 35 Ki yaga kapere pyefenne pe kɔ pe wɔ laga tara ti ni,
 lepeepe paga ka pe yan naa!

Mi we, mi yen na Yawe Yɛngele li sɔnni!
 Yaa Yawe Yɛngele li sɔnni!

^z 104.26: Zhɔbu 40.25; Yuuro 74.14; Eza 27.1

Yuuro 105

Yenŋele li yen senre nuŋgba yofɔ
li yɔn finliwɛ pi kanŋɔɔ
(1 Kuro 16.8-22)

- 1 Yaa Yawe Yenŋele li sɔnni, yaa li meɣe ki yinri!
Yaa li kagbɔɔɔ pyewe pi senre yuun cengele sanŋgala ke sɔɔwɔ!
- 2 Yaa yuuro koo li kan, yaa sɔnmɔ yuuro koo yaa li gbogo;
yaa li kagbɔɔɔ ke ni fuun ke yari!
- 3 Yaa ye yɛ gbogo li meɣe ***kpoɣi** ki kala na,
mbele fuun pe yen na Yawe Yenŋele li lagajaa, paa yɔɔɔri!
- 4 Yaa wele Yawe Yenŋele lo yeri, yaa li fanŋga ki lagajaa,
yaa li lagajaa sanga pyew!

- 5 Yaa ye yɛ nawa tuun kajɛŋge kagbɔɔɔ ŋgele li pye ke na,
yaa ye yɛ nawa tuun li kafɔŋŋɔɔ naa li kiti kɔnkagala ke na,
- 6 yoro Abirahamu setirige piile, yoro mbele li tunmbyeele wele,
yoro Zhakɔbu setirige piile, yoro mbele li wɔ we!

- 7 Lo li yen Yawe Yenŋele, we Yenŋele le.
Lo li yen fanŋga ki na tara ti lagapyew ki ni.

- 8 Li jatere wi yen li ***yɔn finliwɛ** pi na sanga pyew,
li senre nda li kan setirige piile yirisaga lɛgere yeri we.

- 9 Lɔa ki yɔn finliwɛ pi le Abirahamu wi ni,
ma wugu pi wogo na ma Izaki wi kan^a.
- 10 Lɔa ki yɔn finliwɛ pi gbegɛle maa le naa Zhakɔbu wi ni, maa pye
kondɛgele wi kan,
maa pye yɔn finliwɛ mbakɔ wo ŋa ***Izirayeli** wi kan.
- 11 Lɔa yo fɔ: «Mi yaa Kana tara ti kan ye yeri,
ti yaa pye ye kɔɔɔ ŋga ki kan ye yeri^b.»

- 12 Ki wagati wi ni, pɔa pye jegɛle, pe sila lɛge,
pɔa pye nambanmbala ma cɛn wa tara ti ni.
- 13 Pɔa pye na yanri cengele ke sɔɔwɔ na toro,
pe ma yiri wunluwɔ tara ta ni mbe kari ta ni.
- 14 Ɛn fɔ Yenŋele li sila yere ki na lere wa mbege kan pe na mbe pe
jɔɔ,
lɔa para wunlumbolo pele na pe kala na.

^a 105.9: Zhene 12.7; 17.8; 26.3 ^b 105.10-11: Zhene 28.13

- 15 Låa pe pye fɔ: «Mbele mî wɔ na yɛɛ kan, yaga ka jiri pe na,
yaga ka kapege pye na *yɔn senrɛ yofennɛ pe na^c.»
- 16 Låa fungo wa wa tara ti ni,
a yarilire ti kɔ leele pe yeri pew^d.
- 17 Låa lere wa torogo wa pe yɛɛ,
wo wi yɛn Zhozɛfu we, wo ŋa pàa pɛrɛ, a wì pye kulo^e.
- 18 Pàa wi tɔɔɔ ti pɔ yɔngɔwɔ ni,
ma tugurɔn ŋgbɛɛrɛ le wa wi yɔlɔɔ,
19 fɔ ma saa gbɔn pilige ŋga ni senrɛ nda wìla yo, a tì saa ti yɛɛ yɔn fili;
a Yawe Yɛnɛlɛ li senrɛ tì tanga kan wi yeri^f.
- 20 Kì pye ma, a wunlunana wì si konɔ kan ma yo poo wa,
wo ŋa tara ti kundigi wì sho fɔ poo wɔ wa kaso^g.
- 21 A wunlunana wì suu tɛɛ to wi go ki go na,
maa tɛɛ wi kɛɛ yaara ti ni fuun ti go na^h;
- 22 jango wila wunlunana wi legbɔɔlɔ pe nari, mbe yala wi yɛɛra
nandanwa kala li ni,
wila *lelele pe nari kajenme ni.
- 23 Ko pungo na, a Izirayeli wì si kari wa Ezhipiti tara,
wo ŋa Zhakɔbu, a wì si saa cɛn wa to nda ti yɛn Kamu tara ti niⁱ.
- 24 Yɛnɛlɛ làa ti, a li woolo pè se ma lɛɛ fɔ jɛnɛ,
mɛɛ fannga kan pe yeri ma we pe juguye pe na.
- 25 Pungo na, a lì si kaa Ezhipiti tara fennɛ pe jatere wi kannga pe na,
ma ti a Yɛnɛlɛ li woolo pe kala li pe mbɛn;
a paa poro mbele Yɛnɛlɛ li tunmbyeele pe java^j.
- 26 Kona, a lì sili tunmbyee Moyisi wi tun wa pe yeri,
konnaa *Arɔn ni, wo ŋa làa wɔ we^k.
- 27 Pàa kacɛn kagbɔɔlɔ pye Yɛnɛlɛ li fannga na wa Ezhipiti tara fennɛ
pe sɔɔwɔ,
ma kafɔngɔlɔ pye wa to nda ti yɛn Kamu tara ti ni.
- 28 Yɛnɛlɛ làa diwi wi lɛnɛ wa tara ti ni, a diwi wì ye tara ti lagapyew
ki ni;
lere kpɛ sila je li senrɛ ti na^l.
- 29 Låa pe lɔɔ tɔnmɔ pi kannga kasanwa,

^c 105.15: Zhɛnɛ 20.3-7 ^d 105.16: Zhɛnɛ 41.53-57 ^e 105.17: Zhɛnɛ 37.28; 45.5

^f 105.18-19: Zhɛnɛ 39.20-40.23 ^g 105.20: Zhɛnɛ 41.14 ^h 105.21: Zhɛnɛ 41.39-41

ⁱ 105.23: Zhɛnɛ 46.6; 47.11. Ezhipiti tara to pe maa yinri fun Kamu tara.

^j 105.25: Èki 1.7-14 ^k 105.26: Èki 3.1-4.17 ^l 105.28: Èki 10.21-23

ma pe ngbanra ti gbo^m.

30 Pe tara tila yin ngbeye pe ni lagapyew,

fo ma saa ye wa pe wunlumbolo pe wonlo yinre ti niⁿ.

31 Yenjele laa para, a nakonro nda ti yen shonro ni to naa namara pan,

ma tara ti ton lagapyew^o.

32 Laa ti, a sinndere tisaga pan tisaga jenge ki yonlo,

ma ti a yenjele gbanlaga kason ki to wa tara ti ni.

33 Laa pe *crezen tiire naa *figiye tire ti jogo,

ma pe tara tire ti kaari kaari^p.

34 Laa para, a kambeere pan,

a *gbato legere pan, na wi saa ya mbe jiri;

35 tila pe tara yan ki ni fuun ki ka,

ma pe tara yarilire ti ka pew^q.

36 Laa pe pinambiile kongbanmbala pe ni fuun pe gbo,

poro mbele paa pye pe fannga ki ni fuun ki yaraga kongbannga ye^r.

37 Laa ti, a li woolo pe yiri wa Ezhipiti tara warifuwe naa te ni,

pe cengele ke ni, wa kpe sila te mbe koro pungo na.

38 Pe yinriwe wa tara ti ni kila yogrimo kan Ezhipiti tara fenne pe yeri,

katugu pe kala laa sunndo kongwa Ezhipiti tara fenne pe na^s.

39 Yenjele laa kambaaga yirige ma li woolo pe ton,

ma kason mu na yanwa yinrigi pe kan^t.

40 Paa li yenri kara ni, a li si siringbangala torogo pe kan,

ma yaakara kan pe yeri ma yiri wa yenjele na, a pe ka ma tin^u.

41 Laa walaga ki yon yenge, a tonmo pe yiri na fuun,

pila yiri na fuun paa gbaan yen wa *gbinri^v wi ni.

42 Katugu li jatere wila pye li senre kpoyi nda laa yo ti na,

konaa li tunmbyee Abirahamu wi na.

43 Laa li woolo pe yirige wa tara ti ni yogrimo ni,

poro mbele li woolo laa pe yirige nayinme gbwo ni.

44 Laa cengele kele yege tara kan pe yeri,

ma leele pele yege ke tunngo tonli kan pe yeri^w,

45 jango paa tanri li kondegeengele ke na

konaa pe *lasiri senre ti le paa tanri ti na.

Yaa Yawe Yenjele li sonni!

^m 105.29: Eki 7.17-21 ⁿ 105.30: Eki 7.26-8.1 ^o 105.31: Eki 8.12-13,16-20

^p 105.32-33: Eki 9.22-25 ^q 105.34-35: Eki 10.12-15 ^r 105.36: Eki 12.29

^s 105.37-38: Eki 12.33-36 ^t 105.39: Eki 13.21-22 ^u 105.40: Eki 16.2-15

^v 105.41: Eki 17.1-7; Nombu 20.2-13 ^w 105.44: Zhouzu 11.16-23

Yuuro 106

Izirayeli woolo
pe senre mbalogowo
koonaa Yenjele
li kagbaraga pyege

- 1 Yaa Yawe Yenjele li shari yaa li sonni,
katugu li yen ma yon;
li kagbaraga ki yen wa fo sanga pyew^x.
- 2 Amba wi mbe ya mbe Yawe Yenjele li kagbongolo ke yege yo?
Amba wi mbe ya mbeli sonmo kagala ke ni fuun ke yege yo?
- 3 Mbele pe maa tanri kaselege ki na, koonaa mbele pe maa kasingge
piin,
ferewe yen pe woo!
- 4 Yawe Yenjele, na ma kaa kagbaraga piin ma woolo pe kan sanga na
ni, ma jatere pye na na;
ma kaa pe shoo sanga na ni, mala sho fun,
- 5 jango ma woolo mbele ma wo, mbe pe yan pe yen na ferewe taa,
na yologo ki yiri caw ma kongoo woolo pe songoo.
- 6 We kapere pye paa we teleye pe yen,
we kajogoo pye, ma tipere pye.
- 7 Ma we teleye pe ta wa Ezhipiti tara, pe sila ma kafongolo ke koro
jen,
kajenge legera nga ma pye pe kan, pe sila nawa to ki na,
paa yiri ma je wa kongoje wi tanla, wa Kongoje yeen wi tanla^y.
- 8 Een fo laa pe sho li yera mege ko kala na,
mbe ta mbeli yawa pi naga.
- 9 Laa para ngbanga Kongoje yeen wi na, a wi waga le ki yongolo nungba
ke ni,
a li si ti li woolo pe tanga ma toro wa lawege ki ni
nde pe yen na tanri na toro wa ^{*}gbinri wi ni^z.
- 10 Laa pe sho pe mbenfenne pe yeri,
ma pe tile ma pe sho pe juguye pe kee.
- 11 Tonmo pila pe winfenne pe li,
ali lere nungba wo sila sho mbe to pe ni.
- 12 Kona, a pe si taga Yenjele li senre ti na,
ma yuuro ko mali son^a.

^x 106.1: 1 Kuro 16.34; 2 Kuro 5.13; Esidi 3.11; Yuuro 105; 107.1; 118.1; 136.1; Zhere 33.11

^y 106.7: Eki 14.10-12 ^z 106.9-12: Eki 14.21-31 ^a 106.12: Eki 15.1-21

- 13 Eɛn fɔ sanni jenri, a pè si fɛgɛ li kapyegele ke na,
pe sila ya mbege kun pe yɛɛ ni, mbe kagala ngele li kɔn mbe pye ke
sige,
mbe ke kɔsaga ki yan.
- 14 Ma pe ta wa gbinri wi ni, jogo pege la yiri pe ni,
ma pe ta wa wasege nga tɔnmɔ woro wa ki ni, pàa Yɛngele li wa ma
wele.
- 15 A Yɛngele li si yaraga nga pàa yɛnri ki kan pe yeri,
ɛɛn fɔ ko pɔngo na, a li si yambewe wa pe na^b.
- 16 Ma pe ta wa ***paara yinre cɛnsaga** ki ni, pàa pye na yɛnjaga piin
Moyisi wi ni,
konaa ***Arɔn** wi ni, wo ɲa wila pye ***kpoyi** Yawe Yɛngele li kan we.
- 17 Kona, a tara ti si jɛnw ma Datan wi yɔli,
tila Abiramu naa wi pinlɛyɛnle pe tɔn.
- 18 Kasɔn kila pe gbogolomɔ woolo pe sogo,
kasɔn yinne làa poro kapere pyefɛnnɛ pe sogo^c.
- 19 Pàa napige yanlɛgɛ gbegele pe yɛɛ kan wa Horebu yanwiga ki tanla,
ki yarisunngo nga pàa tugurɔn yan maga gbegele,
pàa pye na fɔli ki yege sɔgɔwɔ naga gbogo.
- 20 Pàa nege yanlɛgɛ gbegele, ko nga ki maa yan kaa,
ma ko tɛgɛ wa Yɛngele na li yɛn pe gbɔgɔwɔ li yɔnɔ.
- 21 Pàa fɛgɛ Yɛngele li na, pe Shɔfɔ we,
lo na làa kagbɔgɔlɔ pye wa Ezhipiti tara we;
- 22 lo na làa kafɔngɔlɔ pye wa to nda Kamu tara ti ni,
konaa ma kagbɔgɔlɔ fyɛrɛ wogolo pye wa Kɔgɔje yɛɛn wi ni we.
- 23 Làa para ma yo li yaa pe tɔngɔ,
kaawɔ Moyisi wo nungba, wo ɲa làa wɔ we;
wo wila yiri ma yere lo naa poro ni pe sɔgɔwɔ,
janngo mbeli nangbanwa gbɔɔ pi sogo li na, liga ka ta mbe pe tɔngɔ.
- 24 Pàa ki tara tiyɔnrɔ ti kala li tifaga,
katugu pe sila taga Yɛngele li sɛnrɛ ti na.
- 25 Pàa pye na kɔngɔri wa pe ***paara yinre** ti ni,
pe sila logo Yawe Yɛngele li yeri.
- 26 Kona, a Yɛngele li si kɛɛ yirige ma wugu pe kan,
ma yo li yaa ti pe ku wa gbinri wi ni^d,
- 27 mbe ti pe setirige piile pe jaraga pe kari tara sannda pyew ti ni,

^b 106.14-15: Nɔmbu 11.4-34 ^c 106.16-18: Nɔmbu 16.1-35 ^d 106.24-26: Nɔmbu 14.1-35

mbe ti pe ku wa cengele sanngala ke sɔgɔwɔ^e.

28 Ko punɔgo na, pàa pe yɛɛ kan na yarisunngo Baali Pewɔri ki gbogo,
*saara nda pàa pye na woo kuulo yeri, pàa pye nari kaa.

29 Pàa Yɛnɛle li nawa nɔgban pe kapyere ti ni,
kì pye ma, a yambewe pà si to pe na.

30 Ɛɛn fɔ Fineyasi wila pye wa, a wo si yiri maga kala li yɛgɛ wɔ,
a yambewe pì si yere.

31 A Yɛnɛle lì suu jate lesinɛ ki kapyege ki kala na,
sanga pyew fɔ tetetef.

32 Pàa Yawe Yɛnɛle li nawa nɔgban fun wa Meriba tɔnmɔ lara ti ni,
ma ti a Moyisi wi jɔlɔgɔ ta pe kala na;

33 katugu pàa Moyisi wi jatere wi piri wi na,
maga kan a wì para wii jatere pye^g.

34 Cengele nɛle Yawe Yɛnɛle làa yo pe ke tɔngɔ,
pe sila ke tɔngɔ paa yɛgɛ nga na làa ki yo we.

35 Pàa pe yɛɛ pinle ki cengele sanngala ke ni,
ma pe kapyere ti fɔrɔgɔ nari piin.

36 Pàa pye na ki woolo pe yarisunndo ti gbogo,
a tì pye penɛ ma pe yigi^h.

37 Pàa pe pinambiile naa pe sumborombiile pe wɔ saraga
ma pe kan gboshugulo yeriⁱ.

38 Pàa leele mbele pàa pye jeregisaga fu pe gbo,
ko kɔrɔ wo yɛn pàa pe pinambiile naa pe sumborombiile pe gbo,
ma pe wɔ saraga ma pe kan Kana tara yarisunndo ti yeri;
a ki legbogo ki tara ti tɛgɛ *fyɔngɔ ni^j.

39 Pe kapyere tila pe tɛgɛ fyɔngɔ ni,
pe kapyere ti kala na, pè pye kalikalawa pyefenne.

40 Kona, Yawe Yɛnɛle li nanɔgbanwa pì si yiri li woolo pe kɔrɔgɔ paa
kasɔn yɛn,
poro mbele li woolo, a pè sili mbɛn.

41 Làa pe le cengele kele yɛgɛ kɛɛ,
pe mbenfenne pàa cɛn pe go na.

42 Pe juguye pàa pe jɔlɔ,
a pè go sogo pe juguye pe nɔgɔ.

43 Wagati legere na Yɛnɛle làa pe shɔ,

^e 106.27: Levi 26.33 ^f 106.28-31: Nɔmbu 25.1-13 ^g 106.32-33: Nɔmbu 20.2-13

^h 106.36: Kiti 2.1-3; 3.5-6 ⁱ 106.37: 2 Wunlu 17.17 ^j 106.38: Nɔmbu 35.33

- ɛɛn fɔ pàa pe yɛɛ pye leele mbele pè yiri ma je,
 na ka tari pe kajɔɔɔ ti na, na kee yɛɛ.
 44 ɛɛn fɔ pàa pye na gbelege nga gbele nali yinri, naa làa kaa ki
 logo,
 a li si pe jɔɔɔ ki wele maga yan.
 45 Làa li jatere wi tɛɛ li ***yɔn finliwɛ** pi na pe kanngɔɔ,
 ma pe yinriwɛ ta li kagbaraga gbɔɔ ki kala na.
 46 Mbele fuun pàa pe yigi kulolo ma kari pe ni, làa ti, a pe yinriwɛ ki
 woolo pe ta^k.

 47 E, Yawe Yɛnɛɛ, we Yɛnɛɛ, we shɔ!
 We yirige wa cɛnɛɛ sanngala ke sɔɔɔ ma we gbogolo,
 jango waa ma shari waa ma sɔnni ma mɛɛ kpoyi ki kala na;
 konaa we yɛɛ gbɔɔɔ pi go ko mbe pye mbaa ma sɔnni.

 48 Sɔnmɔ yɛn Yawe Yɛnɛɛ, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛɛ li woo sanga
 pyew fɔ tetete!
 Leele pe ni fuun pege yo fɔ: «***Anmiina**^l.»

 Yaa Yawe Yɛnɛɛ li sɔnni!

SEWE KAN̄GURUGO WOO

107–150

Yuuro 107

Waa Yɛnɛɛ li shari li kajɛɛ ki kala na

- 1 Yaa Yawe Yɛnɛɛ li shari katugu li yɛn jenne,
 katugu li kagbaraga ki yɛn kɔsaga fu^m.
 2 Leele mbele Yawe Yɛnɛɛ li pe go shɔ paa ki wogo ki yuun,
 poro mbele li shɔ pe winfɛnnɛ pe kɛɛ we;
 3 poro mbele li pe gbogolo ma yiri tara pyew ti ni,
 ma yiri wa yɔnlɔ yirisaga naa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri,
 naa yɔnlɔparawa kamɛnɛɛ kɛɛ naa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki yeri.

 4 Pèle la pɔngo na yanri na toro wa ***gbinri** wi ni,

^k 106.40-46: Kiti 2.14-18 ^l 106.47-48: 1 Kuro 16.35-36 ^m 107.1: 1 Kuro 16.34;
 2 Kuro 5.13; 7.3; Esidi 3.11; Yuuro 100.5; 106.1; 118.1; 136.1; Zhere 33.11

- pe sila konɔ ta mbe kari ca ka kpɛ ni, nga pe mbaa ya sa cɛn wa ki ni.
- 5 Fungo naa wɔɔɔ ki ni tila pe yigi,
pe fannga kila pye na koo.
- 6 Ma pe ta wa pe jɔɔɔ ki ni, a pɛ si gbele ma Yawe Yɛnɛɛ li yeri li pe saga,
a li si pe sho ma pe wɔ wa pe kangbanga ki ni.
- 7 Lɛa pe yɛɛ sin wa kozinne li ni,
mbe ta mbe kari ca ka ni, nga pe mbaa ya cɛn wa ki ni.
- 8 Ki daga leele paa Yawe Yɛnɛɛ li shari paa li sɔnni li kagbaraga ki kala na,
konaa kafɔnnɔɔɔ nɛɛ li pye sɛnwɛɛɛ pe kan ke kala na!
- 9 Katugu wɔɔ la pye mbele na, lɛa pe wɔɔ ki kɔ,
fungo la pye mbele na, lɛa pe kan yarijɛnde ni ma pe yɛnle tin.
- 10 Pɛle la pye ma cɛn wa kunwɔ pi diwi wɔɔ li ni,
paa pye wa kaso na jɔɔ, a pɛ pe pɔ yɔngwɔ ni,
- 11 katugu paa yiri ma je Yɛnɛɛ li senyoro ti na,
ma lo na li yɛn yaara ti ni fuun ti go na li tifaga.
- 12 Ko kala na lɛa tege wa pe na ma pe go sogo,
paa kurugo ma to, lere kpɛ sila ta mbe pe saga.
- 13 Ma pe ta wa pe jɔɔɔ ki ni, a pɛ si gbele ma Yawe Yɛnɛɛ li yeri li pe saga,
a li si pe sho ma pe wɔ wa pe kangbanga ki ni.
- 14 Lɛa pe yirige ma pe wɔ wa kunwɔ pi diwi wɔɔ li ni,
ma manda nda tila pye ma pe pɔ ti kɔɔnɔ pe na.
- 15 Ki daga leele paa Yawe Yɛnɛɛ li shari paa sɔnni li kagbaraga ki kala na,
konaa kafɔnnɔɔɔ nɛɛ li pye sɛnwɛɛɛ pe kan ke kala na!
- 16 Katugu li tuguyɛnre kɔɔ ti kaari,
ma ti sɔɔyaara nda ti yɛn tugurɔn woro ti kaari mbeli woolo pe sho".
- 17 Tijinliwɛ fu fɛnnɛ pɛle la pye na kapere piin,
fɔ a pe kajɔɔɔ tɛ tege wa pe na ma pe jɔɔ.
- 18 Yaakara cɛnɛ pyew ti la kila kɔ pe na,
paa pye ma yɔngɔ kunwɔ pi ni tɔɔn.
- 19 Ma pe ta wa pe jɔɔɔ ki ni, a pɛ si gbele ma Yawe Yɛnɛɛ li yeri li pe saga,

ⁿ 107.16: Eza 45.1-2

a li si pe sho ma pe wo wa pe kangbanga ki ni.

20 Naa làa kaa para, a li senre ti si pe sagala,
a li si pe sho kunwo pi kee.

21 Ki daga leele paa Yawe Yenyele li shari paa sonni li kagbaraga ki
kala na,

konaa kafonngolo ngele li pye senweele pe kan ke kala na!

22 Pe daga mbe ***nayinme saara** wo Yenyele li yeri mbeli shari,
mbaa jorogi nayinme ni mbaa li kapyegele ke yege yuun.

23 Pèle la pye na tangala piin wa kogje wi na, ma ye tonmokoro
tugboro ni,

paa pye na safari waa wa tonmo pi go na.

24 Ki woolo paa Yawe Yenyele li kapyegele ke yan,
ma li kagbologo ngele li pye wa latijuguwo pi ni ke yan.

25 Làa para, ma ti a tifelingbogo ka yiri na gbón,
kila ti, a kogje tonmo pi yen na yinrigi na tuun.

26 Pe tonmokoro tugboro tila pye na yinrigi wa naayeri, na songoro na
tinri wa tonmo pi ni,
pe sunndo wila kon pe na fo ma pe jatere wi piri pe na.

27 Yekannguwa la pye pe na, a paa tanri na gbali ndee sinwoko wele;
pe kajenme pyew pila ko pe yeri.

28 Wa pe jologo ki ni, a pe si gbele ma Yawe Yenyele li yeri li pe saga,
a li si pe wo wa pe kangbanga ki ni.

29 Làa tifelingbogo ki yerege,
ma ti tonmo mba pi yen na yinrigi na tuun, a pi sinle.

30 Naa laga kila kaa yere ma pyeri dinw, a ki si yogorimo kan pe yeri,
làa pe yege sin fo ma saa gbón wa pe yeresaga.

31 Ki daga leele paa Yawe Yenyele li shari paa li sonni li kagbaraga ki
kala na,

konaa kafonngolo ngele li pye senweele pe kan ke kala na!

32 Ki daga paa li gbogo wa li gbogolomo woolo pe sogwo,
paa li sonni wa ***lelele** pe finliwe pyesaga ki ni!

33 Yawe Yenyele lo li ma gbaanla pe waga mbe pe kannga gbinri,
mbe puluyo yi kannga mbeyi pye tawara.

34 Li ma tara nda ti tanla ti kannga mberi pye gbannga tara,
mbele pe yen ma cen wa tara ti ni pe tipewe pi kala na.

35 Li ma gbinri wi kannga fun mboo pye lambaaga,
mbe tawara laga ki kannga mbege pye puluyo laga.

- 36 Li ma ti fungo yen mbele na pe ma cen wa,
mbe ti pe ma ca kan mbe cen wa ki ni.
- 37 Li ma ti pe ma keere kon ma yariluguro lugu,
mbe *erezen tiire sanri, nda ti maa pire legere seni.
- 38 Li ma duwaw pe na, pe ma se ma lege fo jenge,
ka na kon wa pe yaayoro legewe pi na.
- 39 Een fo pele yon la pye na kologi na kee, fo a pe go ki sogo pe na,
tege naa jolgo nga paà taga pe na ki kala na.
- 40 Yengele li ti, a fannga fenne pe tifagawa ta,
ma ti a paa yanri na toro faa wa gbinri wi ni yirisaga fu.
- 41 Li ma fyonwo fo wi sho mboo wo wa jolgo ki ni,
mbe pe seye woolo pe pye pe ma se ma lege paa yaayoro ngbeleye
yen.
- 42 Lesinmbele pe ma ki kagala ke yan ma ke koro jen, nee yogori,
een fo lepee pe ni fuun pe yon ki ma ton pe na.
- 43 Lere na wi yen kajeenge wila ki kagala ngele ke korosi,
pa wi yaa Yawe Yengele li kagbaraga ki jen.

Yuuro 108

Yengele yenrewe mbe cew ta

¹ *Yurugo. Davidi Yengele gbogoyurugo.*

- 2 Na jatere wi yen ma cen na na, e, Yengele;
mi yaa yurugo sho, mi yaa yurugo sho mbe Yengele li son yarigbonro
ni.
- 3 Na juru naa na ngoni, ye yen ye yiri!
Mi yaa keli mbe yen lalaaga ki yege mbe leele pe yen.
- 4 Yawe Yengele, mi yaa ma son tara woolo pe sogowa,
mi yaa yurugo ko mbon son cengele sanngala ke sogowa;
- 5 katugu ma kagbaraga ki gbogwa ma gbun fo wa yengele na,
ma yen senre nungba yofa yege nga na, ki yagara ma we kambaara ti
na.
- 6 E, Yengele, ma gbogowa po mba pi we naayeri wi ni fuun wi na, pi
naga,
ki yaga ma gbogowa yanwa pi pye tara ti lagapyew ki ni°!
- 7 Na yon sogo, ma we sho ma fannga ki ni,

janjo woro mbele we kala li yen mɔɔ ndanla we ta we sho!

⁸ Yenŋele li para wa li cɛnsaga ***kɔyɪ** ki ni ma yo fɔ: «Mi yaa cew ta.
Mi yaa Sishemu ca ki yeɛle,
mbe Sukɔti gbunlundɛge ki taanla mana ni, mbege kɔɔnlɔ kɔɔnlɔ.

⁹ Galaadi tara ti yen na woro,
Manase tara ti yen na woro;
Efirayimu tara ti yen paa na tugurɔn njala yen mala go ki tɔn;
Zhuda tara to yen paa na wunluwɔ kanŋgala yen.

¹⁰ Mowabu tara to yen paa na woliyaraga yen, ŋga mi maa wunru wa
ki ni,
Edɔmu tara ti tegere ti yen na yeri, mi mala sawira ti wɔ mberi wa
wa;
mi yen na cew tawa kɔnnɔ waa Filisiti tara ti mɛge ni.»

¹¹ Ambɔ wi yaa kari na ni wa ca ŋga pɛ malaga sigembogo kan maga
maga ki ni?

Ambɔ wi yaa sanla torogo fɔ wa Edɔmu tara?

¹² Kaawɔ Yenŋele mboro ma mbe ya mbege pye, mboro ŋa maa we wa
we.

E, Yenŋele, mboro ŋa ma sila pye na pinlele we malingbɔɔnlɔ pe ni
mbaa kee wa malaga we.

¹³ Pan ma we saga, ma we sho we winfenne pe keɛ,
katugu sɛnweele pe sagawa pi woro yaraga ka!

¹⁴ Na Yenŋele li ka pye we ni, we yaa kagbɔgɔlɔ pye,
lo li yaa we winfenne pe tɔngɔ^p.

Yuuro 109

Lere ŋa wi yen tege ni
wi Yenŋele yenrewe

¹ *Yurukɔɔlɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenŋele gbɔgɔyurugo.*

E, Yenŋele, mboro mi maa sɔnni, maga ka pyeri na na!

² Katugu lepeelee naa nambara fenne pɛ pe yɔn ki yenge na na, na бага
na na,
pe yen na finlele na tari na na.

³ Mbenwe sɛnrɛ to pe maa yuun na na lagapyew,
pe yen na wiin na ni go fu.

- 4 Ali mbege ta poro yen ma mi ndanla, pe yen mala panra,
 ɛɛn fɔ mi wo na, mi yen na yenri pe kan.
- 5 Pe mala kajeŋge ki fɔɔ tɔn kapege ni,
 mala ndanlawa mba pi yen na ni pe kan pi fɔɔ tɔn mbenwe ni.
- 6 Pe yen na yuun fɔ: «Ki daga lepee wa mbe yiri wi kɔɔɔ mboo le
 kɛɛ,
 ɲa wi yaa бага wi na, wa mbe yere wa wi kalige kɛɛ ki na.
- 7 Na pe ka kiti kɔn wi na, kiti wi to wi na,
 wi yenrewe paa pi jate kapege wi go na.
- 8 «Ki daga wi yinwege piliye yi were,
 lere wa yege mbe cɛn tunngo ki na wa wi yɔnlɔʔ!
- 9 Ki daga wi piile pe pye pijiriwele,
 wi jɔ wi pye nanɔnɔ.
- 10 Ki daga wi piile pe pye leɲagala paa yaara yenri,
 pe yiri wa pe yumbara ti ni, pe saa yaakara yenri fɔ lalerege na!
- 11 Ki daga fɔɔ fenne pe saa pe kɛɛ yaara ti ni fuun ti koli,
 leele pele yege mboo kɛɛ tunngo tɔnli wi le!
- 12 Ki daga lere kpe ka ka kajeŋge pye wi kan,
 lere kpe ka ka pijiriwele mbele wi yaa yaga wi yeɛ punɔo pe yinriwe
 ta!
- 13 Ki daga wi setirige piile pe tɔngo pe wɔ wa,
 pe mege ki kɔ ki wɔ wa setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɔo na
 pe sɔɔwɔ!
- 14 Ki daga Yawe Yenɲele li jatere wi pye wi teleye pe kajɔɔɔ ti na,
 wi nɔ wi kapere tiga ka kala yaga wi na!
- 15 Ki daga pe kapere ti pye Yawe Yenɲele li yege sɔɔwɔ sanga pyew,
 li pe mege ki kɔ ligi wɔ laga tara ti ni!
- 16 «Ko yaa pye ma, katugu ki lerefɔ wi sila ki jate mbe kagbaraga pye
 lere kan,
 wila yiri fyɔnwɔ fɔ, naa yunɲɔɔɔɔ fɔ konaa ɲa wɔ jatere wi piri wi
 na pe kɔɔɔ, ma pe jɔɔ mbe pe gbo.
- 17 Mbaa leele daŋgi ko kila wi ndanla,
 koni danga mbe wo jate wi yigi!
 Mbaa duwaw piin leele kan, ki sila wi ndanla,
 koni duwaw wi laga mbe lali wo yeɛ jate wi ni!
- 18 Wila pye na leele pe daŋgi suyi, koni ki daga danga kuu le derege,
 ki ye wa wi nawa paa tɔnmɔ yen,

- ki ye wi kajeere ti ni paa sinme yen.
 19 Danğa ki pye paa yaripɔɔ yen mboo tɔn,
 ki pye wi na suyi paa wi kurusijara yen.»
- 20 Mbele pe yen na бага na na konaa mbele pe yen na sɛnpere yuun na na,
 ko kagala koro Yawe Yɛnɲɛlɛ li yaa ka tɛgɛ mbe pe sara ke ni.
- 21 Ɛɛn fɔ mboro wo na, Yawe Yɛnɲɛlɛ, ***na Fɔ**, na saga ma mɛgɛ ko kala na,
 na sho, katugu ma kagbaraga kɪ yɔn!
 22 Mi yen yunɲɔɲɔɲɔ fɔ naa fyɔnwɔ fɔ,
 na nawa pɪ tanga na na.
 23 Mi yen na koo na kee paa yeɣe ŋga na yɔnɔkɔɔ yinme ma kaa ko
 ma kari,
 pe yen nala yangara nala puro paa ***gbatɔ** yen.
 24 Na kanɲguuro ti yen na seri na na yɛngɛ lemɛ pɪ kala na,
 fɔ a mɪ ɔɔɔ ma waga.
 25 Ki leele pe yen nala tifaga,
 na paga na yan pe maa pe yinre ti fingi na tɛgɛ na naʼ.
- 26 Yawe Yɛnɲɛlɛ, na Yɛnɲɛlɛ, na saga!
 Na sho ma kagbaraga ki kala na!
 27 Na juguye pege jɛn fɔ ma yawa po pɪ ko pye ma,
 pege jɛn fɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ, mboro jate mɔga pye.
 28 Ali na poro kaa na danɲi, mboro wo na, ma yaa duwaw na na,
 na paga yiri na kɔɔɔ, pe yaa fɛrɛ sho;
 kona mi ŋa ma tunmbyee, mi yaa la yɔɔri.
 29 Mbele pe yen na бага na na, poro mbe tifaga,
 fɛrɛ mbe pe yigi mbe pe tɔn paa derigbɔɔ yen!
 30 Mi yaa la Yawe Yɛnɲɛlɛ li shari mbaa li sɔnni maganɲɔɔ ni,
 mi yaa lali sɔnni wa li janwa woolo pe sɔɔɔ;
 31 katugu li ma yere fyɔnwɔ fɔ wi tanla mboo saga,
 mboo sho mbele pe yen na wi jɛrɛgi pe kɛɛ.

Yuuro 110

**ŋa wi yen wunlunana
 naa saraga wɔfɔ**

¹ *Davidi Yɛnɲɛlɛ gbɔɔyurugo.*

Yawe Yɛnɲɛlɛ ligi yo maga ŋgban na tafɔ wi ni, ma yo fɔ:

- «Cɛn wa na kalige kɛɛ ki na
fɔ mbe sɔɔn mbenfenne pe ngbanga, mbe pe pye ma tɔɔɔ ti
tegesaga^s.»
- 2 Yawe Yɛnɛle li yaa ti ma wunluwa fannga ki le le ***Siyon** ca ki na,
mbe kari fɔ lege;
ma yaa cɛn ma juguye mbele pɔɔn maga pe go na.
- 3 Pilige nga ni ma kaa ma malingbɔɔnɔ pe gbogolo,
ma woolo pe yaa pan kotogo ni, mbe pinle ma ni.
Wa yanwira ***kpoyi** ti na, ma lefɔnmbɔɔ pe yɛn na paan ma kɔɔɔ,
paa pinliwe yɔn fɔɔɔ yɛn.
- 4 Yawe Yɛnɛle li wugu ki na, li se yɔn sɔɔɔɔ naa fyew, ma yo fɔ:
«Ma yɛn ***saraga wɔfɔ** fɔ sanga pyew,
paa yege nga na ***Melikisedeki** wila pye^t.»
- 5 Yawe Yɛnɛle li yɛn wa ma kalige kɛɛ ki na nɔɔ sari,
li yaa wunlumbolo pele tɔɔɔɔ li nanɔɔnwa pilige ki na.
- 6 Li yɛn na kiti kɔɔn cengele sanngala ke na, gboolo pɛ wo pe yeɛ na
lagapyew.
Li yɛn na tee mbele pe yɛn laga tara ti lagapyew ki ni pe tɔɔɔɔ.
- 7 Mbe wunlunana wi ta wa kɔɔ, wi yaa wɔ wa lafogo ki ni,
kona wi yɔɔɔ ki yaa pye wi na caw.

Yuuro 111

Leele pe daga mbaa Yɛnɛle li sɔnni

1 Yaa Yawe Yɛnɛle li sɔnni!

Mi yaa la Yawe Yɛnɛle li shari mbaa li sɔnni na kotogo ki ni fuun
ni,
wa lesinmbele pe finliwe pi na, wa janwa wi gbogolomɔ pi sɔɔɔɔ^u.

2 Yawe Yɛnɛle li kapyegele ke yɛn ma tugbɔɔ, ke yɛn ma mbele ndanla pe maa sɔnni ke na.

^s 110.1: Ki verise ɔa wi senre ti yo wa Yɔn fɔɔ fɔnnɔ

sewe wi lara ti legere ni (Mati 22.44; Maki 12.36;

Luki 20.42-43; Kapye 2.34-35; 1 Koren 15.25; Efe 1.20-22; Kolɔ 3.1; Ebu 1.13; 8.1; 10.12-13).

^t 110.4: Zhene 14.18; Ebu 5.6; 6.20; 7.17,21

^u 111.1: Ki yurugo nga ki senyoro nungba
nungba pyew ti le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnɔgi wo wa ni, maga
le ti senpyɔ kongbanɔa wi na, wo ɔa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi pungo woo wi na, wo
ɔa pe yinri tavu.

3 Tiyoŋwɔ naa gbɔgɔwɔ yen wa li kapyegele ke ni,
li yen ma sin fɔ sanga pyew.

4 Li yen na jaa leele paa nawa tuun li kafɔŋŋɔɔ ke na,
Yawe Yenŋele li yen jenne konaa ma pye leele yinriwe tafɔ.

5 Mbele pe maa fyɛ li yege, li maa pe yɔn suro ti kaan pe yeri,
li jatere wi yen li *yɔn finliwe pi na fɔ sanga pyew.

6 Lili fanŋga ki naga li woolo pe na wa li kapyegele ke ni,
ma cɛngele sanŋgala ke tara ti shɔ mari kan pe yeri.

7 Li kapyegele ke ni fuun ke yen naga nari fɔ li yen senre nungba yofɔ
konaa ma sin,

lere mbe ya taga li kakɔndɛgɛŋgele ke ni fuun ke na.

8 Ke yen ma gbegele ma tɛge mbe koro wa sanga pyew fɔ tetete,
ke nɔgɔ ki yen ma cɛn kaselege naa kasinge ko na.

9 Lili woolo pe go shɔ,
ma yɔn finliwe mbakɔ le pe ni;

li yen Yenŋele na li yen *kpoyi, ma pye fyere yaraga.

10 Mbaa fyɛ Yawe Yenŋele li yege ko ki yen kajenme pi lesaga ye,
mbele fuun pe maa yigi na tanri pi na, poro yen tijinliwe fenne.
We Fɔ wi daga paa wi sɔnni fɔ sanga pyew”!

Yuuro 112

Lere ŋa wi maa Yenŋele li gbogo,
ferewe yen wi woo

1 Yaa Yawe Yenŋele li sɔnni!

Lere ŋa wi maa fyɛ Yawe Yenŋele li yege,
ma li ŋgasegele ke yigi na tanri ke na nayinme ni,
ferewe yen ki fɔ wi woo”!

2 Wi setirige piile pe yaa fanŋga ta laga tara ti ni,
Yenŋele li yaa duwaw lesinmbele pe setirige piile pe na.

3 Ki lerefɔ wi ma yarijendɛ legere naa penjagbɔɔ ta wa wi go,
Wi maa kasinge piin sanga pyew.

4 Wa diwi wi ni, yanwa pi maa yinrigi lesinmbele pe kan,
lesinŋe wi maa kajenge piin, na leele yinriwe taa.

† 111.10: Zhɔbu 28.28; Yomi 1.7; 9.10 * 112.1: Ki yurugo ŋga ki senyoro nungba nungba pyew ti le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tɛge nari yɔnlɔgi wo wa ni, maga le ti senpyɔ kongbanja wi na, wo ŋa pe yinri alefu ma saa gbɔn wi punŋo woo wi na, wo ŋa pe yinri tavu.

- 5 Lere ɲa wi maa leele yinriwe taa, na fɔɔ tari pe na,
naa kapyegele ke piin na yala kaselege ki ni,
ki lerefɔ wi yɛn jɛnɲɛ.
- 6 Ki lerefɔ wi se fige mbe wɔ wa wi yɔnlɔ fyew,
leele pe yaa la nawa tuun lesinɲɛ wi na fɔ sanga pyew.
- 7 Wila la fye mbe sɛnpere logo,
wi jatere wi ma pye ma cɛn wi na,
wi maa jigi wi taga Yawe Yɛnɲɛle li na.
- 8 Wi kotogo ki ma pye ma kan wi na, wila la fye,
ki kɔsaga wi yaa kaa yɛnɲɛle ke kan wi winfenne pe na, mbaa pe
tolo li wele.
- 9 Wi kɛɛ ki yɛn ma sanga, wi maa fyɔnwɔ fenne pe kaan,
wi yaa koro sinɲɛ fɔ sanga pyew,
wi yaa la fanɲa taa gbɔɔwɔ ni*.
- 10 Lepee wi maa yan, ki maa wi yaa,
wi maa wi ɲɔngala ke kaa yɛnɲaga ki na, fɔ mboo yɛɛ fanɲa ki kɔ;
lepeelee pe maa ɲa jaa mbe pye ki ma yiri waga.

Yuuro 113

Yawe Yɛnɲɛle li yɔngɔ woro wa

- 1 Yaa Yawe Yɛnɲɛle li sɔnniʸ!

Yoro mbele Yawe Yɛnɲɛle li tunmbyeele yaa li sɔnni,
yaa Yawe Yɛnɲɛle li mɛɛ ki sɔnni!

- 2 Ki daga paa Yawe Yɛnɲɛle li mɛɛ ki sɔnni,
mbege le yɛnɲɔ fɔ sanga pyew!

- 3 Mbege le wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri fɔ saga wa wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ
ki na,
ki daga paa Yawe Yɛnɲɛle li mɛɛ ki sɔnni!

- 4 Yawe Yɛnɲɛle li yɛn wa cɛnɲɛle ke ni fuun ke go na,
li gbɔɔwɔ pɪ gbɔn fɔ wa naayeri wi go na.

- 5 Ambɔ wi yɛn paa Yawe Yɛnɲɛle, we Yɛnɲɛle li yɛn?

* 112.9: 2 Korɛn 9.9 ʸ 113.1: Mbege le go 113 ki na sa gbɔn go 118 ki na, pe maa ki
yuuro ti yinri Ye Yawe Yɛnɲɛle li sɔn. Paa pye na ki yuuro ti koo Zhufuye Paki feti wo na.
Kila pye go woolo pe ma keli mbe go 113 mbe sa gbɔn 114 ko yuuro to kɔ gbɛn, mbe si jɛn
mbe feti yaakara ti ka. Paga ka li mbe kɔ, pe mɛɛ go 115 mbe sa gbɔn 118 ki yuuro ti kɔ
(Mati 26.30; Maki 14.26).

- Lo na li yen ma cɛn wa naayeri wi go na.
 6 Ɛɛn fɔ li ma li yeɛɛ ki sogo
 ma naayeri wo naa tara ti wele.
 7 Li ma ɲa wi yen tege ni wi yirige wa tara ti na mboo yerege,
 mbe fyɔnwɔ fɔ wi yirige mboo wɔ wa fyɔngɔ ki ni;
 8 mbe pe kan censaga ni wa legbɔɔlɔ pe sɔgɔwɔ,
 wa li woolo pe legbɔɔlɔ pe sɔgɔwɔ.
 9 Li ma go woolo kan jambasee wi yeri,
 mboo pye nɔfɔ ɲa wi nawa pì yinggi wi piile pe sɔgɔwɔ.

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!

Yuuro 114

Yenɲele làa kagbɔgɔlɔ ɲele pye
 Izirayeli woolo pe yirisanga wi ni
 wa Ezhipiti tara

- 1 Sanga ɲa ni ***Izirayeli** woolo pàa yiri wa Ezhipiti tara,
 sanga ɲa ni poro Zhakɔbu setirige piile pàa yiri wa ki cenle woolo
 mbele nambanmbala pe sɔgɔwɔ^z;
 2 Zhuda tara tila kanɲga ma pye we ***Fɔ** wi censaga ***kpoyi**,
 a Izirayeli tara ti pye wi tara.
- 3 Naa kɔgɔje wila Yenɲele li woolo pe yan sanga ɲa ni, a wì si fe ma
 wɔ wa,
 a Zhuriden gbaan tɔnmɔ pì songrɔ pɔngɔ na^a.
 4 Yanwira tila pye na yeni na kanni paa simbapene yen,
 a tinndiye paa yeni na kanni paa simbapiile yen.
- 5 Kɔgɔje, mboro wo fɛngala ma wɔ wa?
 Zhuriden gbaan, mboro wo songrɔkɔla pɔngɔ na?
 6 Yanwira, yoro yewile kala na kanni paa simbapene yen?
 Tinndiye, yoro yewile kala na kanni paa simbapiile yen?
- 7 Tara, mboro mbaa seri Yawe Yenɲele li yeɛɛ sɔgɔwɔ,
 maa seri Zhakɔbu Yenɲele li yeɛɛ sɔgɔwɔ!
 8 Lo na li ma walaga ki kanɲga mbege pye lambaaga,
 mbe walingungo ki kanɲga mbege pye pulugo^b.

^z 114.1: Ɛki 12.51 ^a 114.3: Ɛki 14.21; Zhouzu 3.16 ^b 114.8: Ɛki 17.1-7; Nɔmbu 20.2-13

Yuuro 115

Yenɲele lo nungba li daga
mbaa gbogo

- 1 Woro ma we daga mbe gbɔɔwɔ ta, Yawe Yenɲele, woro ma we daga
mbe gbɔɔwɔ ta,
ɛɛn fɔ gbɔɔwɔ kan ma yɛɛ meɛ ki yeri,
ma kagbaraga konaa ma yen sɛnre nungba yofɔ yɛɛ ɲga na ki kala na.
- 2 Yɲgi na cɛnɲele sanɲgala ke sila yuun fɔ:
«Pe Yenɲele li yen se yeri?»
- 3 We Yenɲele li yen wa yenɲele na,
kala o kala kali ndanla, lo li ma pye.
- 4 Pe yarisunndo ti yen warifuwe naa te woro,
sɛnwee kɛɛ kɪri gbegele.
- 5 Yɔn yen ti na, ɛɛn fɔ tila ya mbaa para,
yɛnɲele yen ti na, ɛɛn fɔ tila ya mbaa yaan.
- 6 Nungbogolo yen ti na, ɛɛn fɔ tila ya mbaa nuru,
numagala yen ti na, ɛɛn fɔ tila la nuwɔ taa.
- 7 Keyen yen ti na, ɛɛn fɔ tila ya mbe yaraga yigi,
tɔɔɔ yen ti na, ɛɛn fɔ tila ya mbe tanga,
magala kpɛ na ya yiri wa ti yagbowegele ke ni.
- 8 Ti gbegelefenne poro naa mbele pe ma pe jigi wi taga ti na,
poro naa ki yarisunndo ti ni pɛ yala^c.
- 9 Izirayeli woolo ye ye jigi wi taga Yawe Yenɲele lo na!
Lo li yen ye sagafɔ konaa ye ***tugurɔn sigeyaraga** na ye go singi.
- 10 Yoro ***Arɔn** setirige piile ye ye jigi wi taga Yawe Yenɲele li na!
Lo li yen ye sagafɔ konaa ye tugurɔn sigeyaraga na ye go singi.
- 11 Yoro mbele ye maa fyɛ Yawe Yenɲele li yɛɛ, ye ye jigi wi taga Yawe
Yenɲele li na!
Lo li yen ye sagafɔ konaa ye tugurɔn sigeyaraga na ye go singi.
- 12 Yawe Yenɲele li jatere wi yen we na, li yaa duwaw we na;
li yaa duwaw Izirayeli woolo pe na,
li yaa duwaw Arɔn setirige piile pe na.
- 13 Lo na Yawe Yenɲele, mbele pe maa fyɛ li yɛɛ, li yaa duwaw pe na,
lepigile mbe pinle legbɔɔɔ pe ni^d.
- 14 Yawe Yenɲele li ti ye seye woolo pe legɛ,

^c 115.4-8: Yuuro 135.15-18; Naga 9.20 ^d 115.13: Naga 11.18; 19.5

goro naa ye piile pe ni ye læge!

15 Yawe Yenŋele li duwaw ye na,
lo na li naayeri wo naa tara ti da we!

16 Naayeri wi yen Yawe Yenŋele lo nungba woo,
ɛɛn fɔ̀ lɪ tara to kan sɛnwɛɛ piile poro yeri.

17 Kuulo poro ma pe maa Yawe Yenŋele li sɔnni,
mbele pɛ tigi wa ***kuulo tara**, poro ma pe maa li sɔnni.

18 Ɛɛn fɔ̀ woro we yaa la Yawe Yenŋele li sɔnni,
mbege læ yingɔ̀ fɔ̀ sanga pyew.

Yaa Yawe Yenŋele li sɔnni!

Yuuro 116

Lere ŋa wɪ shɔ kunwɔ pi kɛɛ
wi Yenŋele sharaga

1 Yawe Yenŋele li yen mala ndanla,
katugu na mi ka gbele mbeli yeri, mbeli yenrɛwɛ gbɔɔ yenri, li ma
logo na yeri.

2 Li ma nungbolo jan ma logo na yeri,
mi yaa la li yenri na yinwege piliye yi ni fuun yi ni.

3 Kunwɔ pɪla gbɔn na na, mala sere pi mana li ni,
***kuulo tara** ti jatere pirindorogo kɪla gbɔn na na,
jɔlɔɔ naa lawɔɔ ndorogo gbɔn na na.

4 Ɛɛn fɔ̀, a mɪ si Yawe Yenŋele li mɛge ki yeri, ma yo fɔ̀:
«E, Yawe Yenŋele, na shɔ!»

5 Yawe Yenŋele li maa yinmɛ kaan, li yen ma sin;
we Yenŋele li yen yinriwe tafɔ.

6 Yawe Yenŋele li maa wele mbele pɛ pe yɛɛ tirige pe na;
mɪla pye tege na, a lilan shɔ.

7 Na jatere, sɔngɔɔ ma cɛn yɛw laga nungba,
katugu Yawe Yenŋele lɪ kajɛŋɛ pye na kan!

8 Kaselege yi, mɪla shɔ kunwɔ pi kɛɛ,
ma yɛntunwɔ pi kɔ wa na yɛge ki na,
mɪla shɔ mii kurugo mbe to.

9 Koni mi yaa la tanri Yawe Yenŋele li yɛge sɔɔwɔ,
laga ki leweele tara nda ti ni.

- 10 Mîla taga Yɛnɛɛ li na, ali sanga ɲa ni mîla pye na yuun fɔ:
«Mi yɛn tege na ma toro^e.»
- 11 Na jatere pirindorogo ki kala na, mîla pye na yuun fɔ:
«Sɛnwɛɛle pe ni fuun pe yɛn yagboyoolo.»
- 12 Yɛŋgi mbe ya kan Yawe Yɛnɛɛ li yeri
kajɛŋɛ ɲga fuun li pye mala kan ki kala na?
- 13 Mi yaa wɔjɛnnɛ li yirige li pye na shɔwɔ pi kacɛn^f,
mbe Yawe Yɛnɛɛ li mɛgɛ ki yeri mbɛli shari.
- 14 Mi yaa kanla *yɔn fɔgɔɔ ke tɔn Yawe Yɛnɛɛ li yeri,
li gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yɛgɛ na.
- 15 Mbeɛlɛ pɛ taga Yawe Yɛnɛɛ li na,
pe kunwɔ wogo ki yɛn ma ɲgban li na.
- 16 E, Yawe Yɛnɛɛ, mi yɛn ma tunmbyee,
kaseɛge yi, mi yɛn ma tunmbyee, mi yɛn ma tunmbyee jɛɛ wo
pinambyɔ.
Mboro mɔla pɔmanda ti sangala mala shɔ.
- 17 Ki kala na, mi yaa *saraga wɔ ma yeri mbɔɔn shari,
mi yaa mboro ɲa Yawe Yɛnɛɛ ma mɛgɛ ki yeri mbɔɔn shari.
- 18 Mi yaa kanla yɔn fɔgɔɔ ke tɔn Yawe Yɛnɛɛ li yeri,
li gbogolomɔ woolo pe ni fuun pe yɛgɛ na.
- 19 Mi yaa ka ko pye wa Yawe Yɛnɛɛ li londo nawa pi ni,
wa mboro Zheruzalemu ca nandogomɔ pi ni.

Yaa Yawe Yɛnɛɛ li sɔnni!

Yuuro 117

Leele pe ni fuun pe daga
mbaa Yɛnɛɛ li sɔnni

- 1 Cɛngɛɛ woolo ye ni fuun yaa Yawe Yɛnɛɛ li sɔnni!
Yoro dunruya woolo ye ni fuun yaa li gbogo!
- 2 Katugu li kagbaraga pyege we kan ki gbɔgɔ jɛŋɛ,
Yawe Yɛnɛɛ li yɛn sɛnrɛ nɔŋgba yofɔ sanga pyew.

Yaa Yawe Yɛnɛɛ li sɔnni!

^e 116.10: 2 Koren 4.13 ^f 116.13: Wɔjɛnnɛ na li sɛnrɛ tì yo lagame, lo yɛn wɔjɛnnɛ na kila pye pe ma duven le wa li ni, mboo wɔ saraga Yɛnɛɛ li yeri, mbege naga fɔ pe yɛn nali shari li kajɛŋɛ pyege ki kala na.

Yuuro 118

Mi yaa lanla yinwege ki piin
mbaa Yenŋele li kapyegele
ke senre yuun

- 1 Yaa Yawe Yenŋele li shari yaa li sɔnni, katugu li yen jenne,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu[§]!
- 2 ***Izirayeli** woolo pe daga mbaa ki yuun fɔ:
«Li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.»
- 3 ***Arɔn** setirige piile pe daga mbaa ki yuun fɔ:
«Li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.»
- 4 Mbele pe maa fyɛ Yawe Yenŋele li yɛɛ pe daga mbaa ki yuun fɔ:
«Li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.»
- 5 Mala ta wa na jɔlɔɔ ki ni, mɪla Yawe Yenŋele li yeri lilan saga,
a Yawe Yenŋele lilan yɔn sogo, ma wogosaga kan na yeri.
- 6 Yawe Yenŋele li yen na ni, mi woro na fyɛ yaraga ko ka yɛɛ.
Yiŋgi senwee mbe ya pye na na^h?
- 7 Yawe Yenŋele li yen na ni, lo li yen na sagafɔ we;
mi yaa kanla juguye pe tolo li yan.
- 8 Mɔɔ yɛɛ karafa Yawe Yenŋele li na,
kɔ mbɔnrɔ mɔɔ jigi wi taga senwee na ko na.
- 9 Mɔɔ yɛɛ karafa Yawe Yenŋele li na,
kɔ mbɔnrɔ mɔɔ jigi wi taga legbɔɔlɔ na ko na.
- 10 Cengele sanngala ke ni fuun kàa wa mala maga,
ɛɛn fɔ Yawe Yenŋele li mɛɛ ki fanŋga na, mɪla pe tɔngɔ.
- 11 Pàa wa mala maga, mala wa njolo,
ɛɛn fɔ, Yawe Yenŋele li mɛɛ ki fanŋga na, mɪla pe tɔngɔ.
- 12 Pàa wa mala maga paa senrege yen,
ɛɛn fɔ pàa ku ma wɔ wa paa wuuro kasɔn ma kaa figi we;
Yawe Yenŋele li mɛɛ ki fanŋga na, mɪla pe tɔngɔ.
- 13 Pàa na wɔnrɔɔ ŋgbanga mbe ta mbe to,
ɛɛn fɔ, a Yawe Yenŋele lilan saga.
- 14 Yawe Yenŋele lo li yen na fanŋga ye, mi maa yuuro koo nali gbogo.
Lo li yen na shɔfɔ weⁱ.
- 15 Lesinmbele pe yen na jɔrɔgi nayinmɛ ni,

§ 118.1: 1 Kuro 16.34; 2 Kuro 5.13; 7.3; Esidi 3.11; Yuuro 100.5; 106.1; 107.1; 136.1;
Zhere 33.11 h 118.6: Ebu 13.6 i 118.14: Eki 15.2; Eza 12.2

- na cew tawa kɔŋɔɔ waa wa pe ***paara yinre** ti ni.
 Yawe Yenŋele li fanŋga kɛɛ ki yen na kagbɔɔɔ piin.
- 16 Yawe Yenŋele lili fanŋga kɛɛ ki yirige mbe cew kan,
 Yawe Yenŋele li fanŋga kɛɛ ki yen na kagbɔɔɔ piin.
- 17 Mi se ku, ɛɛn fɔ mi yaa koro go na,
 janŋo mbaa Yawe Yenŋele li kagala ke yege yuun.
- 18 Yawe Yenŋele li jɔɔɔ wa na na fɔ jɛŋge,
 ɛɛn fɔ li silan yaga kunwɔ pi kan.
- 19 Ye kasiŋge go kɔɔɔ^j ti yɛŋele na kan,
 janŋo mbe ye mbe Yawe Yenŋele li shari mbeli sɔn.
- 20 Yawe Yenŋele li go yeyɔŋɔ koyi ŋga yɛɛn,
 pa lesinmbele pe maa yiin wa ki ni.
- 21 We Fɔ, mi yaa ma shari mbɔɔn sɔn, katugu mɔla yɔn sogo,
 mboro ma yen na shɔfɔ we.
- 22 Go wafɛnne pɛ je sinndelege ŋga na, ko kɪ pye go yenle li sinndelege
 kɔŋbanŋga ye^k.
- 23 Pa ko wogo ŋga kɔ yiri wa Yawe Yenŋele li yeri,
 a kɪ pye kagbɔɔ we yege na^l.
- 24 Ko pilige ŋga yɛɛn, ko Yawe Yenŋele li kɔn ma tɛge,
 ye pan waa yɔɔri waa nayinme nii ki ni!
- 25 E, Yawe Yenŋele, ki yaga ma we shɔ!
 Yawe Yenŋele, ki yaga we cew ta!
- 26 Ŋa wila paan Yawe Yenŋele li mɛge ki na, Yenŋele sa duwaw wi na!
 Mbe we ta wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni, we yaa duwaw
 pye ye kan^m!
- 27 Yawe Yenŋele lo li yen Yenŋele le, li maa yanwa yinrigi we kan!
 Ye pan wa gbogolomɔ pi ni feti wi na, tige njere ni wa ye keyen yi ni,
 fɔ sa gbɔn wa ***saraga wɔsaga** ki yenŋele ke tanla!
- 28 Mboro ma yen na Yenŋele le, mi yaa lɔɔn shari mbaa ma sɔnni,
 na Yenŋele, mi yaa lɔɔn sɔnni.
- 29 Yaa Yawe Yenŋele li shari yaa li sɔnni, katugu li yen jenne,
 li kagbaraga ki yen kɔsaga fu.

^j 118.19: Kasiŋge go kɔɔɔ to ti yen Zheruzalemu ca sherigo gbɔɔ ki yeyɔnɔ re.

^k 118.22: Luki 20.17; Kapye 4.11; 1 Pye 2.7 ^l 118.22-23: Mati 21.42; Maki 12.10-11

^m 118.25-26: Mati 21.39; Maki 11.9; Luki 13.5; 19.38; Zhan 12.13

Yuuro 119

Yenŋele li lasiri wi yen ma yɔn

- 1 Leele mbele pe tangalɔmɔ pi yen ma sin,
poro mbele pe maa tanri na yala Yawe Yenŋele li *lasiri wi ni,
fere we yen pe woo"!
- 2 Leele mbele fuun pe ma li kondɛŋɛŋele ke lɛ na tanri ke na,
konna naga lagajaa mbaa li nandanwa kala li piin pe kotogo ki ni
fuun ni,
fere we yen pe woo!
- 3 Poro na la kambasinŋge piin,
Yenŋele li kɔngolo koro pe maa tanri ke na.
- 4 We Fɔ, mɔɔ katɛŋɛŋele ke naga we na,
jaŋgo we ke yigi waa tanri ke na tiyɔŋɔ.
- 5 Ki yaga na tangalɔmɔ pi pye pi sin,
jaŋgo mbe ya mbɔɔn katɛŋɛŋele ke yigi mbaa tanri ke na!
- 6 Pa kona mi se ka fere shɔ,
na mi kaa ma ŋgasegele ke ni fuun ke jate we.
- 7 Mi yaa lɔɔn shari lɔɔn sɔnni kotogo sinŋge ni,
mbe koro mbaa ma kakɔndɛŋɛŋele ke kara, koro ŋgele ke yen ma
sin we.
- 8 Mi yaa ma kondɛŋɛŋele ke yigi mbaa tanri ke na,
ki kala na, maga kanla wa pew!
- 9 Lefɔŋŋɔ wi mbe ya mboo tangalɔmɔ pi pye fyɔŋɔ fu meɛ?
- 10 Kaawɔ wɔɔn senre to yigi wila tanri ti na.
- 11 Mi yen nɔɔ lagajaa na kotogo ki ni fuun ni,
maga ka ti mbe wa mbe la ma ŋgasegele ke na!
- 12 Mɔɔ senyoro ti tege wa na kotogo na,
jaŋgo mi ka ka kapege pye ma na.
- 13 E, Yawe Yenŋele, mi yen nɔɔ sɔnni!
Na naga ma kondɛŋɛŋele ke ni!
- 14 Kakɔndɛŋɛŋele ŋgele fuun mɔ yo wa ma yɔn,
mi yen na ke ni fuun nungba nungba ke yege yuun.
- 15 Mbaa tanri ma kondɛŋɛŋele ke na, ki ma nayinme kan na yeri,
ma pye ndɛɛ mɔ yarijende lɛgere ta.

ⁿ 119.1: Ki yurugo ŋga ki kɔngolo kɔlɔtaanri tegesaga nungba nungba pyew ki lɛ Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnɔgi wo wa ni, maga lɛ ti senpyɔ kɔngbanŋa wi na, wo ŋa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi pungo woo wi na, wo ŋa pe yinri tavu. Ki kɔngolo ke ni fuun nungba nungba ke yen na Yenŋele li lasiri wo mege yinri, ke ni fuun kɛ lɛ Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnɔgi wo wa ni.

- 15 Mi yen na sɔnri ma kateɣeɣele ke na,
konna màla jatere wi tɛɣe ma koŋgolo ke na.
- 16 Ma kondeɣeɣele ke yen mala ndanla,
mi se fɛɣe ma sɛnrɛ ti na.
- 17 Kajɛɣe pye mi ɲa ma tunmbyee na kan,
jaŋgo mbe koro yinwege na mbɔɔn sɛnrɛ ti yigi mbaa tanri ti na!
- 18 Na yengele ke yenge,
jaŋgo kagbɔɔɔ ɲele wa ma *lasiri wi ni, mbe ke yan!
- 19 Mi yen nambanɲa laga tara ti na,
maga kɔɔn ɲgasegele ke lara na na!
- 20 Ma kakɔɔndeɣeɣele ke la yen na na sanga pyew,
fɔ a ke wogo kɪ ɲgban na ni wa na kotogo na.
- 21 Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, ma ma sɛnɲgbanra yo pe na,
poro mbele pe yen ma danga we,
poro mbele pè pe yɛɛ pɔŋgo ma lali ma ɲgasegele ke ni we.
- 22 Na sho tegele na paa na tegele konna tifagawa mba paa na tifaga pi
kɛɛ,
katugu mi yen na tanri ma kondeɣeɣele ke na.
- 23 Ali na kundigile paga cɛn mbe yɔn le na mɛɣe ni,
mi ɲa ma tunmbyee, mi wo yaa la jatere piin ma kondeɣeɣele koro na.
- 24 Ma kondeɣeɣele ke yen mala ndanla,
koro ke yen na yerifo we.
- 25 Mi ɲa mɪ sinle tara, wa taambugo ki ni,
yinwege kan na yeri naa, mbe yala ma sɛnrɛ ti ni!
- 26 Milan kagala ke yɛɣe yo ma kan, a màla yɔn sogo;
ki yaga mɔɔ kondeɣeɣele ke naga na na!
- 27 Ma kateɣeɣele ke yen na kono na nari, ki yaga mbeli jen mbe wali li
na,
jaŋgo mbaa sɔnri ma kafɔɔɲgɔɔ ke na!
- 28 Jatere pirindorogo kilan nawa pi tanga na na,
na yirige mala saga, mbe yala ma sɛnrɛ ti ni!
- 29 Yagbogolo kono li laga lali na ni;
ɛɛn fɔ ki yaga ma yɔn na na, ma ti mbɔɔn lasiri koŋgolo ke jen mbaa
tanri ke na!
- 30 Kaselege kono lo mɪ lɛ,
mi yen na tanri na yala ma kakɔɔndeɣeɣele ke ni.
- 31 Mi yaa koro mbe mara ma kondeɣeɣele ke na,
Yawe Yenɲele, maga ka ti fɛɣe mbanla ta!
- 32 Mi yen na fogolo mbaa tanri wa ma ɲgasegele kono li ni,
katugu màla jatere wi yenge na kan.

- 33 Yawe Yenɲele, na naga ma kondeɲɲele ke ni,
janɲo mbaa tanri ke na fɔ sa gbɔn wa ki kɔsaga!
- 34 Tijinliwe kan na yeri, janɲo mbe ya mbaa tanri ma lasiri wi na,
mboo yigi mbaa tanri wi na, na kotogo ki ni fuun ni!
- 35 Na yege sin mbaa tanri wa ma ngasegele konɔ li ni,
katugu ki wogo ki yen mala ndanla!
- 36 Ma ti na jatere wi pye ma kondeɲɲele koro na,
wiga ka kari na yeera tɔnli jawa po yeri!
- 37 Ma ti na yege ki wɔ wa yaara nda ti yen go fu ti yeri,
ma ti mbaa tanri wa ma konɔ li ni!
- 38 *Yɔn fɔlɔ na mà kɔn mbele pe maa fyɛ ma yege pe yeri,
li yɔn fili mi ɲa ma tunmbyee na kanɲɔlɔ!
- 39 Mi yen na fyɛ tifagawa senre nda yege, ti laga lali na ni,
katugu ma kakɔndeɲɲele ke yen ma yɔn!
- 40 Wele, ma kateɲɲele ke la yen na na fɔ jɲɲɛ,
yinwege kan na yeri ma kasinɲɛ ki fanɲa na!
- 41 Yawe Yenɲele, ki yaga mɔɔ kagbaraga ki pye na kan;
na sho, mbe yala ma yɔn fɔlɔ na mà kɔn li ni!
- 42 Ki ka pye ma, mbele pe yen nala tegele, mbe ya mbe pe yɔn sogo,
katugu mɪ taga ma senre ti na.
- 43 Maga ka ti kaselege senre ti kɔ wa na yɔn,
katugu na jigi wi yen ma kakɔndeɲɲele koro na.
- 44 Mi yaa la tanri ma lasiri konɲolo ke na suyi,
mbe koro ki na fɔ tetete.
- 45 Mi yaa la tanri yeɲinɲɛ na yinwege ki ni,
katugu mi yen naga lagajaa mbaa tanri ma kateɲɲele koro na.
- 46 Mi yaa lɔɔn kondeɲɲele ke yege yuun wunlumbolo pe kan,
ki se pye na yeri fɛrɛ ni.
- 47 Ma ngasegele ke kala li yen mala ndanla,
ke yen mala ndanla.
- 48 Milan keyen yi yirige ma ngasegele ke yeri nɔɔ yenri, katugu ke yen
mala ndanla;
mila jaa mbaa sɔnri ma kondeɲɲele ke na.
- 49 Senre nda mà yo mi ɲa ma tunmbyee na kanɲɔlɔ, ma jatere wi tɛge
ti na,
to ti yen na jigi tagasaga kaan na yeri.
- 50 To ti maa na kotogo ki sogo na na jɔlɔɔ sanga ni,
katugu yɔn fɔlɔ na mà lɛ na yeri, li yen na yinwege kaan na yeri.
- 51 Mbele pe maa pe yeɛ gbogo, pe yen naga lakoo na na,
ɛɛn fɔ mi se ke mbe wɔ wa ma lasiri konɔ li ni.

- 52 Yawe Yenɲele, ma kakɔɔndegɲele ɲele mà kan we yeri maga le
wa faa, na mi ka nawa to ke na,
ki mala kotogo ki sogo na na.
- 53 Kayanɲa gbɔɔ ma pye na ni,
na mi ka lepeelee pe yan pè je ma lasiri wi na we.
- 54 Mi yen nɔɔ kondegɲele ke koo yurugo,
mbanla ta laga ki tara nda ti ni paa nambanɲa yen.
- 55 E, Yawe Yenɲele, mi maa jatere piin ma wogo ki na yembine,
mɔɔ lasiri konɔ li yigi na tanri li na.
- 56 ɲga ki yen na tasaga ye,
ko yen fɔ mbɔɔn katɛgɲele ke yigi mbaa tanri ke na.
- 57 E, Yawe Yenɲele, ɲga ki yen na tasaga ye, mi yaa sɔngɔɔ mbege yo,
ko ki yen mbɔɔn sɛnɛ ti yigi mbaa tanri ti na.
- 58 Mi yen naga jaa na kotogo ki ni fuun ni, na kala lɔɔn ndanla,
yinme tirige na na, mbe yala ma sɛnyoro ti ni!
- 59 Milan tangalɔmɔ pi cancan ma wele,
mila jaa mbe sɔngɔɔ mbaa tanri ma kondegɲele ke na.
- 60 Mi woro na mɔɔ, mila fyɛɛɛ,
mbɔɔn ɲgasegele ke yigi mbaa tanri ke na.
- 61 Lepeelee pànla yigi pe mɛɛ ti ni,
ɛɛn fɔ, mii fɛgɛ ma lasiri wi na.
- 62 Mi ma yiri yindegɛ na mɔɔ sɔn,
ma kakɔɔndegɲele ke kala na, koro ɲele ke yen ma sin we.
- 63 Mbele fuun pe maa fyɛ ma yege,
konaa mbele pe maa tanri ma katɛgɲele ke na, mi yen pe wɔnɔ.
- 64 Yawe Yenɲele, ma kagbaraga kɪ tara ti yin,
ma kondegɲele ke naga na na!
- 65 Yawe Yenɲele, ma maa kajɛɲge piin mi ɲa ma tunmbyee na kan,
ma yala ma sɛnɛ ti ni.
- 66 Na naga mbaa kagala ke jenni mbaa ke woo ke yɛɛ ni konaa kajɛnmɛ
ni,
katugu mɪ taga ma ɲgasegele ke na!
- 67 Sanni ma sanla le jɔɔɔ, mila pɔɲgo,
ɛɛn fɔ koni, mɔɔ sɛnyoro ti yigi na tanri ti na.
- 68 Ma yen jɛɲɛ, ma maa kajɛɲge piin;
ma kondegɲele ke naga na na!
- 69 Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, pe yen na finleɛ na tari na na;
ɛɛn fɔ mi wo na, mi yen na tanri ma katɛgɲele ke na, na kotogo ki
ni fuun ni.
- 70 Pe jatere wɪ tɔn pe na,

- een fɔ mi wo na, ma lasiri wi yen mala ndanla.
 71 Naa màla le jɔlɔɔ, kɪ pye katiyɔngɔ na yeri,
 katugu kilan kan mila ma kondɛgɛngɛlɛ ke kara.
 72 Lasiri senrɛ nda tɪ yiri wa ma yɔn, tɪ mbɔnrɔ na yeri
 ma wɛ tɛ naa warifuwe yaara waga legɛrɛ na.
- 73 Ma keyen yo yɪlan fanri mala gbegele,
 tijinliwɛ kan na yeri, janɔ mɔɔn ngasegele ke kara mbe ke jen.
 74 Mbele pe maa fyɛ ma yɛgɛ, pe yaa na yan mbaa yɔɔɔri,
 katugu pe yaa ki yan fɔ na jigi wi yen ma senrɛ to na.
 75 E, Yawe Yɛngɛlɛ, mɪgi jɛn ma yo ma kakɔndɛgɛngɛlɛ ke yen ma sin,
 mà jɔlɔɔ wa na na, ma yala ma kaseleɛ ki ni.
 76 Ma kagbaraga kilan kotogo ki sogo na na,
 ma yala ma senyoro ti ni mi ɲa ma tunmbyee na kan.
 77 Ki yaga mala yinriwɛ ta, janɔ mbe yinweɛ ta,
 katugu ma lasiri wi kala li yen mala ndanla!
 78 Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo nala jɔlɔ go fu, fɛrɛ mbe pe yigi!
 Mi wo na, mi yen na jatere piin ma katɛgɛngɛlɛ ke na.
 79 Mbele pe maa fyɛ ma yɛgɛ, poro mbe sɔngɔɔ pe pan na kɔɔɔɔ,
 konaa mbele pɔɔn kondɛgɛngɛlɛ ke jɛn pe ni.
 80 Ti mbaa tanri ma kondɛgɛngɛlɛ ke na nawa jemɛ ni,
 pa kona mi se fɛrɛ shɔ.
- 81 Ma shɔwɔ pi la yen na na fɔ ma saa toro, fɔ nala teɛ;
 een fɔ na jigi wi yen ma senrɛ ti na.
 82 Ma senyoro mɪri kapyɛgɛ ki wele konɔ, fɔ a yɛngɛlɛ kɛ saa tɛ,
 ko mila na yɛɛ yewɛ fɔ: «Ma yaa na kotogo ki sogo na na wagati
 wiwiin ni?»
 83 Mi yen paa seɛgɛ kasha yen wirige go na, ɲga ki se ya yaraga ka
 yɔn,
 een fɔ mii fɛgɛ ma kondɛgɛngɛlɛ ke na.
 84 Mi ɲa ma tunmbyee, na yinweɛ piliye yi koro jori?
 Mbele pe yen nala jɔlɔ, ma yaa kiti wi kɔn pe na wagati wiwiin ni
 mbe pe jɔlɔ?
 85 Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, peɛ yen na weɛ kɔɔn wa na yɛgɛ
 mbanla yigi,
 mbe sigi ta ki woro ma yala ma lasiri konɔ li ni.
 86 Ma ngasegele ke ni fuun ke yen kaseleɛ,
 pe yen nala jɔlɔ go fu, ki yaga mala saga!
 87 Kila koro jenri anmɛ paa na gbo mala wɔ laga tara ti ni,
 een fɔ mi wo na, mii jɛ ma katɛgɛngɛlɛ ke na.
 88 Ma kagbaraga ki kala na, yinweɛ kan na yeri,

janngo sereya senre nda ti yiri wa ma yon mbaa tanri ti na!

- 89 E, Yawe Yenhele, ma senre ti yen wa fo sanga pyew,
ti yen kosaga fu wa yenhele na.
- 90 Ma yen senre nungba yofa sanga pyew fo tetete,
ma tara ti gbegele mari tenge, ti yen wa ti yongolo ke ni.
- 91 Ma kakonndegengele koro fannga na yaara ti ni fuun ti yen wa nala,
katugu yaraga pyew ki yen na tunngo piin mboro kan.
- 92 Ndee ki pye ma lasiri wi kala li sila na ndanla,
anne mila ku wa na jologo ki ni.
- 93 Mi se fegge ma kategeengele ke na fyew,
katugu koro fannga na, ma yinwege ki kan na yeri.
- 94 Mi yen mboro woo, na sho,
katugu mi yen na jaa mbaa tanri ma kategeengele koro na.
- 95 Lepeepele pe yen nala singi mbanla gbo,
een fo ma kondengeengele koro mi yen na nuru.
- 96 Migi yan fo yaraga pyew kosaga yen ki na,
een fo ma ngasegele ke yen konlo fu.
- 97 Wele, ma lasiri wi yen mala ndanla fo jenge,
mi maa sonri wi na pilige pyew.
- 98 Ma ngasegele kanla kan kajenne ni ma we na juguye pe na,
katugu ke yen na ni wagati wi ni fuun ni.
- 99 Kagala koro jenme yen na yeri ma we na nagafenne pe na,
katugu mi maa sonri jenge ma kondengeengele ke na.
- 100 Tijinliwe yen na yeri ma we lelengbaara ti na,
katugu mo kategeengele ke yigi na tanri ke na.
- 101 Mi mala jele li koro kombele li ni,
janngo mbe ya mbon senre ti yigi mbaa tanri ti na.
- 102 Mi se laga ma kakonndegengele ke na fyew,
katugu mboro mala naga ke ni.
- 103 Ma senre ti yen ma tanla wa na yon,
ti tanla na ni ma we senrege na.
- 104 Ma kategeengele ke tijinliwe kan na yeri,
ki kala na, yagbogolo kongolo ke yen mala mben.
- 105 Ma senre ti yen paa fitanla yen wa na toro ti ngo,
ti yen paa yanwa yen wa na kon li ni.
- 106 Mi wugu ki na, mi yaa sigi pye mbege yon fili,
fo mi yaa ma kakonndegengele ke yigi mbaa tanri ke na, koro ngele
ke yen ma sin we.
- 107 Mala le jologo mala go ki sogo na na fo jenge;

Yawe Yenŋele, yinwege kan na yeri mbe yala ma senre ti ni!

108 E, Yawe Yenŋele, yenrege ŋga mila yenri maga pye paa saraga yen
ma yeri, yenle ki na!

Mala kara ma kakɔndegengele ke ni!

109 Na yinwege ki yen kunwɔ pi yɔn na sanga pyew,
ɛɛn fɔ mi se fɛge ma lasiri wi na.

110 Lepeelee pɛ pengele le na na,
ɛɛn fɔ, mi se ka laga ma katengegele ke na.

111 Ma kondengegele ke yen na kɔrɔgɔ tiyɔngɔ fɔ sanga pyew,
ti maa yɔgɔrimɔ kaan na yeri wa na kotogo na.

112 Migi kɔn wa na kotogo na mbaa tanri ma kondengegele ke na,
wagati wi ni fuun ni, fɔ sa gbɔn wa ki kɔsaga.

113 Leele mbele pe nawa pi yen pe na shyenzhyen, pe kala lilan mben,
ma lasiri wo wi yen mala ndanla.

114 Mboro ma yen na larasaga naa na ***tugurɔn sigeyaraga** mbaa na go
singi,
na jigi wi yen ma senre to na.

115 Yoro lepeelee wele, ye ye yee laga lali na ni,
janɔgo mbaa tanri na Yenŋele li ŋgasegele ke na!

116 Na tɔgɔ ma yigi na ni, mbe yala ma senyoro ti ni, janɔgo mbe go ta;
maga ka ti mbe fere sho na jigi tagasaga wogo ki na!

117 Na tɔgɔ ma yigi na ni, janɔgo mbe ta mbe sho,
janɔgo na yee ki koro ma kondengegele ke na fɔ sanga pyew!

118 Mbele fuun pe ma pe yee punɔgo ma laga ma kondengegele ke na, ma
ma je poro na;

katugu pe nambara kapyere ti yen yagbogowo.

119 Lepeelee mbele fuun pe yen laga tara ti na, ma ma pe wa paa tugurɔn
fire yen;

ki kala na, ma kondengegele ke yen mala ndanla.

120 Mi yen na fye ma yee fɔ na seri,
mi yen na fye ma kakɔndegengele ke yee.

121 Mi yen na tanri kaselege konaa kasingge na,
maga kanla le na jɔɔfenne pe kee!

122 Mi ŋa ma tunmbyee, yere na ni mala wogo ki yɔn,
maga ka ti mbele pe maa pe yee gbogo panla yigi tijaanga!

123 Ma sagawa po naa shɔwɔ mba maa pi yɔn fɔɔ le mbanla sho,
mɪ wele ma saa te pi wogo na.

124 Mi ŋa ma tunmbyee, ki yaga mala yigi ma yala ma kagbaraga ki ni,
mala naga ma kondengegele ke ni!

125 Mi yen ma tunmbyee, tijinliwe kan na yeri,

- jango mbɔɔn kondɛgɛngɛle ke jɛn!
 126 Yawe Yɛngɛle, wagati wɪ gbɔn ma kala la pye;
 katugu leele pɔɔn lasiri wi jɔɔ.
 127 Mi wo na, ma ngasegele ke yɛn mala ndanla,
 ke yɛn mala ndanla ma wɛ tɛ na, ma wɛ tɛ piiri na.
 128 Ki kala na, ma katɛgɛngɛle ke ni fuun ke yɛn ma sin na yɛgɛ na,
 yagbogolo konɔ pyew li yɛn mala mben.

 129 Ma kondɛgɛngɛle ke yɛn yaritiyɔngɔ,
 ki kala na, mi yaa ti yigi mbaa tanri ti na.
 130 Ma sɛnrɛ ti jɛnmɛ pi ma yanwa yirige lere kan,
 ti ma tijinliwɛ kan kambajɛngɛ wi yeri.
 131 Ma sɛnrɛ ti la kilan yigi jɛngɛ,
 ma ngasegele ke la yɛn na na fɔ jɛngɛ.
 132 Surugu ma yɛgɛ wa na yeri, mala yinriwɛ ta,
 paa yɛgɛ nga na ma yɛn ma mbele ndanla, mɔga kɔn maga tɛgɛ pe
 kan wɛ!
 133 Yeresaga kan na tangalɔmɔ pi yeri, mbe yala ma sɛnrɛ ti ni,
 maga ka ti tipege ka kpɛ mbe fannga ta na na!
 134 Na shɔ leele pe jɔɔɔ ki kɛɛ,
 jango mbɔɔn katɛgɛngɛle ke yigi mbaa tanri ke na!
 135 Mi ɲa ma tunmbyee, ki yaga mala wele kajɛngɛ ni,
 mala naga ma kondɛgɛngɛle ke ni!
 136 Mi yɛn na gbele na yɛntunwɔ lɛgɛrɛ woo,
 katugu leele pe woro na tanri ma lasiri konɔ li na.

 137 E, Yawe Yɛngɛle, ma yɛn ma sin,
 ma kakɔnnɛgɛngɛle ke yɛn ma sin.
 138 Mɔɔ kondɛgɛngɛle ke kan kasinngɛ ni,
 konaa ma yɛn sɛnrɛ nungba yofɔ yɛgɛ nga na ki ni.
 139 Kayanga gbɔɔ yɛn na ni fɔ jɛngɛ,
 katugu na winfenne pɛ fɛgɛ ma sɛnrɛ ti na.
 140 Ma sɛnyoro tiri yɛɛ naga fɔ ti yɛn kaselege fɔ jɛngɛ,
 mi ɲa ma tunmbyee ti yɛn mala ndanla.
 141 Mɪ kologo, leele pe woro nala jate,
 ɛɛn fɔ mi se fɛgɛ ma katɛgɛngɛle ke na.
 142 Ma kasinngɛ ki yɛn kasinngɛ nga ki yɛn kɔsaga fu,
 ma lasiri wi yɛn kaselege.
 143 Jɔɔɔ naa jatere piriwɛn yɛn na na,
 konaa ki ni fuun, ma ngasegele ke maa nayinmɛ kaan na yeri.
 144 Ma kondɛgɛngɛle ke yɛn ma sin fɔ sanga pyew,
 tijinliwɛ kan na yeri, mberi jɛn mbe wali ti na, jango mbe go ta!

- 145 Yawe Yenŋele, mi yen nɔɔ yenri na kotogo ki ni fuun ni mala saga,
na yɔn sogo,
janŋo mbɔɔn kondɛŋɛŋele ke lɛ mbaa tanri ke na!
- 146 Mi yen nɔɔ yinri fɔ mala shɔ,
janŋo mbɔɔn kondɛŋɛŋele ke yigi mbaa tanri ke na.
- 147 Mi ma keli lalaaga ki yɛŋ mɔɔ yeri mala saga,
katugu na jigi wi yen ma sɛnre to na.
- 148 Yembine sanga wi ni fuun wi ni, mila la wɔnɔ,
mi maa jatere piin ma senyoro ti na.
- 149 Yawe Yenŋele, ki yaga mala yerege ki logo ma kagbaraga ki kala na,
ki yaga mbe koro go na, mbe yala ma kakɔnnɛŋɛŋele ke ni!
- 150 Mbele pe maa tipege gbɛgele mbe pye, pe yen na fulo na tanla,
pe yen na pe yɛŋ laga lali ma lasiri wi ni.
- 151 Ɛn fɔ Yawe Yenŋele, ma yen ma yɔngɔ na ni,
ma ngasegele ke ni fuun ke yen kaselege.
- 152 Maga le wa wagati titɔnɔwɔ ni, migi jɛn
ma yo ma kondɛŋɛŋele maa ke kan ke koro wa fɔ sanga pyew.
- 153 Na jɔɔɔ kagala ke wele, mala shɔ,
katugu mi se fɛŋ ma lasiri wi na!
- 154 Yere na kala li ni, mala go shɔ,
na yaga go na, mbe yala ma senyoro ti ni!
- 155 Showɔ pi laga yen ma lali lepeepe pe ni,
katugu pe woro nɔɔ kondɛŋɛŋele ke lagajaa.
- 156 Yawe Yenŋele, ma yinriwe tawa pi yen ma gbɔɔ,
na yaga go na ma kakɔnnɛŋɛŋele ke fanŋa na!
- 157 Na jɔɔfenne naa na winfenne pe yen ma lɛŋ,
ɛn fɔ mi se ke mbe laga ma kondɛŋɛŋele ke na.
- 158 Mi leele javafenne pe yan, fɔ a pe la ki kɔ na na,
poro mbele pe sɔɔn senyoro ti yigi mbaa tanri ti na.
- 159 Yawe Yenŋele, ki jɛn maga jɛn fɔ ma katɛŋɛŋele ke yen mala ndanla,
ki yaga mbe go ta ma kagbaraga ki kala na!
- 160 Ma sɛnre ti go ko yen kaselege,
ma kakɔnnɛŋɛŋele ke yen ma sin fɔ sanga pyew.
- 161 Kundigile pɛle yiri nala jɔɔ go fu,
ɛn fɔ, ma sɛnre to nungba ti maa fyɛŋ waa na na.
- 162 Mi yen na yɔɔri ma senyoro ti kala na,
ma mbe yo fɔ lere ŋa yarijende lɛŋɛŋ ta.
- 163 Yagbogowo pi yen mala mben, pi yen ma tijanga na yeri,
ɛn fɔ ma lasiri wi yen mala ndanla.
- 164 Mi mɔɔ sɔn sɔnsaga kɔɔshyɛn pilige nungba ki ni,

- ma kakɔ̀ndegengele ngele ke yen ma sin ke kala na.
- 165 Ma lasiri wi yen ma mbele ndanla, yeyinŋe gbɔ̀ɔ yen pe wogo,
yara ga ka kpɛ se ya mbe pe kan pe kurugo pe to.
- 166 E, Yawe Yenŋele, na jigi wi yen ma na mala sho,
ma ngasegele koro mi yen na tanri ke na.
- 167 Mɔ̀ɔ kondegengele ke yigi na tanri ke na, na kotogo ki ni fuun ni,
ti yen mala ndanla fɔ jenge.
- 168 Mɔ̀ɔ katengengele koro naa ma kondegengele ke yigi na tanri ke na,
katugu ma yege yen na kapyegele ke ni fuun ke na.
- 169 Yawe Yenŋele, ki yaga na yenrege gbelege ki gbɔ̀n wa ma na,
tijinliwe kan na yeri mbe yala ma senre ti ni.
- 170 Ki yaga na yenrewe gbɔ̀ɔ pi gbɔ̀n wa ma na,
na sho mbe yala ma senyoro ti ni!
- 171 Ki yaga mbaa ma sɔ̀nni legere,
katugu ma yen nala nari ma kondegengele ke ni!
- 172 Ki yaga mbaa ma senyoro ti koo yurugo wa na yɔ̀n,
katugu ma ngasegele ke yen ma sin!
- 173 Na saga ma kee ki ni,
katugu ma katengengele koro mi wɔ mbaa piin!
- 174 E, Yawe Yenŋele, ki la ki yen na na mala sho,
ma lasiri wi yen mala ndanla.
- 175 Ki yaga mbe koro go na mbaa ma sɔ̀nni,
ma kakɔ̀ndegengele ke pye na sagawa!
- 176 Mi yen na yanri na toro paa simbapɔ̀ yen, ŋa wɔ̀ pungo, yiri ma mi
ŋa ma tunmbyee na lagaja;
katugu mii fege ma ngasegele ke na!

Yuuro 120

Lere ŋa pè бага wi na
wi Yenŋele yenrewe

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

Mala ta wa na jɔ̀lɔ̀ɔ ki ni, mɪla gbele ma Yawe Yenŋele li yeri lilan
saga,
a lilan yɔ̀n sogo.

2 E, Yawe Yenŋele, na sho yagboyoolo pe kee,
na sho leele fanlafenne pe kee!

3 Yoro leele fanlafenne, yingɪ ki yaa ka pye ye sara we?
Yingɪ tɔ̀nli wi yaa ka kan ye yeri?

- 4 Malaga gbɔnwangala ngele pè ke le nanganra kasɔn ni ma ke yɔnrɔ
ti wɔwɔ,
koro ke yaa ka pye ye sara we.
- 5 Jɔlɔɔ yɛn na wogo, katugu mɪ saa cɛn wa Meshɛki tara ti
ni,
katugu mɪ saa cɛn wa Kedari tara cɛnlɛ woolo pe sɔɔwɔ°.
- 6 Ki leele mbele yeyinɔge ki yɛn ma pe mbɛn,
mɪ cɛn ma mɔ wa pe sɔɔwɔ matoro.
- 7 Yeyinɔge mi wo yɛn na jaa,
ɛɛn fɔ na mi ka ya para ki wogo na, poro ma yo malaga.

Yuuro 121

Na go sigefɔ wo wi yɛn
Yawe Yɛnɔgele le

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

- Milan yɛgɛ ki yirige ma wele wa yanwira ti kɛɛ yeri,
na sagawa pi yaa yiri se yeri?
- 2 Na sagawa pa pi yaa yiri wa Yawe Yɛnɔgele li yeri,
lo na li naayeri wo naa tara ti da.
- 3 Li se ti ma tɔlɔɔ ki wɔnri.
Ŋa wi yɛn nɔɔ go singi wi se wɔnlɔ.
- 4 Ye wele, ***Izirayeli** woolo pe go sigefɔ wila wɔnlɔ mbe tigi,
wila si wɔnlɔ.
- 5 Yawe Yɛnɔgele lo li yɛn nɔɔ go singi,
Yawe Yɛnɔgele li yɛn yinmɛ ma go na nɔɔ go singi, ma pye le ma
tanla.
- 6 Yɔnlɔ na, yɔnlɔ ki sɔɔn ya,
yesogo ki se sɔɔn jɔlɔ yembine.
- 7 Yawe Yɛnɔgele li yaa lɔɔn go singi kapege ki ni fuun ki na,
li yaa lɔɔn yinwege ki go singi.
- 8 Ma karisaga naa ma sɔngɔɔsaga, Yawe Yɛnɔgele li yaa lɔɔn
go singi,
mbege le yinɔɔ fɔ sanga pyew!

° 120.5: Ki laga nɔa ki yɛn naga nari ma yo sɛnrɛ ti yɔfɔ wila pye ma cɛn laga nɔa na, ki leele paa pye paa Meshɛki tara naa Kedari tara fɛnnɛ pe yɛn. Ki leele paa pye kababaara pyefɛnnɛ konaa legbolele.

Yuuro 122

Yaa yenri Zheruzalemu ca
ki yeyingge ta

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca. Davidi Yenɲele gbɔɔyurugo.*

Na paga na pye mbe yo fɔ:

«Yaa shokari wa Yawe Yenɲele li go ki ni,»

ki ma pye na yeri yɔɔrimɔ ni!

² Zheruzalemu ca, wè pan ma yere koni na ma yeyɔnrɔ ti na.

³ Zheruzalemu, ma yen ca ɲga ki yen ma kan ma yɔn,
malaga sigembogo yen ma kan mɔɔ maga.

⁴ ***Izirayeli** cɛɲɛle woolo pa pe maa kee wa,
Yawe Yenɲele li cɛɲɛle woolo wele,
janɲo mbe Yawe Yenɲele li gbɔɔ,
paa yegɛ ɲga na làa ki kondɛɲɛle li kan Izirayeli woolo pe yeri paa ki
piin we.

⁵ Davidi naa wi setirige piile pa pe wunluwɔ jɔɲɔ ki yen wa,
pa pe maa cɛn wa mbaa leele pe kiti wi kɔɔn.

⁶ Yaa yenri Zheruzalemu ca ki yeyingge ta.
Zheruzalemu, ma yen ma mbele ndanla, Yenɲele sa ti pe cɛn pɔw!

⁷ Yeyingge mbe pye wa ca ki ni,
tanwa mbe pye wa wunluwɔ yinɛ ti ni!

⁸ Na sefenne naa na wenne pe kala na,
mi yen na jaa yeyingge mbe pye wa ma ni!

⁹ Yawe Yenɲele, we Yenɲele le, li go ɲga ki yen mala ndanla ki kala na,
mi yen na jaa ferewe mbe pye ma woo!

Yuuro 123

Yawe Yenɲele, we yinriwe ta

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

Milan yegɛ ki yirige na wele wa ma yeri,
mboro ɲa ma yen ma cɛn wunluwɔ pi na wa yenɲele na.

² Yegɛ ɲga na kulonambala maa wele pe tafɔ naɲa yeri, wi yere pe ni,
yegɛ ɲga na kulojaala maa wele pe tafɔ jɛle yeri, wi yere pe ni,
ki pyelɔmɔ nungba pi na, woro fun we yen na wele wa Yawe Yenɲele
li yeri, fɔ li ka sa yinme kan we yeri.

- ³ Yinme kan we yeri Yawe Yenɲele, yinme kan we yeri;
katugu tifagawa mba pè we tifaga pì saa kɛɛ toro.
⁴ Leele mbele pe maa pe yɛɛ nari, pè tɛɛ we na ma ta ma,
mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, pè we tifaga ma ta ma.

Yuuro 124

Yenɲele lo li yen Izirayeli woolo
pe shɔfɔ we

- ¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca. Davidi Yenɲele gbəɔyurugo.*
Nɔɛ ki pye Yawe Yenɲele li sila pye we ni,
***Izirayeli** woolo pege yo fɔ:
² Nɔɛ ki pye Yawe Yenɲele li sila pye we ni,
sanga ŋa ni leele pàa yiri we kɔɔɔ,
³ naa pàa nawa ŋgban we ni,
pe mbaa we kɔ mbe we wɔ wa weele.
⁴ Pa kona tɔnmɔ pi mbaa we li,
lafogo tɔnmɔ pi mbaa fo mbe toro we go na.
⁵ Tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun ŋgbanga pi mbaa fo
mbe toro we go na.
⁶ Ɛɛn fɔ sɔnmɔ yen Yawe Yenɲele li woo!
Lo na lii yenle ki na mbe we le we juguye pe kɛɛ, paa pe kagboro
yen.
⁷ Wè shɔ pe kɛɛ, paa yɛɛ ŋga na sannjɛle ma fegele mali yɛɛ shɔ
sannjɛle yigifɔ wi mɛɛ ti kɛɛ we;
mɛɛ tila kɔɔnɔ, a wè fe ma shɔ.
⁸ We sagawa pa pi ma yiri wa Yawe Yenɲele li yeri,
lo na li naayeri wo naa tara ti da we.

Yuuro 125

Mbele pè pe jigi wi taga
Yenɲele li na li maa pe kɔɔsi

- ¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*
Mbele pè pe jigi wi taga Yawe Yenɲele li na
pe yen paa ***Siyɔn** yanwiga ki yen;
ki se yɛɛyɛɛ fyew,
ki yen wa ki yɔnɔ li ni fɔ sanga pyew.

- ² Yanwira ti yen ma Zheruzalemu ca ki maga yege nga na,
pa Yawe Yenŋele li yen mali woolo pe maga ma fun,
mbege le yingɔ fɔ sanga pyew.
- ³ Lepeelee pe se ka koro mbe cen fanŋa ki na lesinmbele pe tara ti go
na,
jaŋgo lesinmbele paga kaa tilele mbe saa kapege piin.
- ⁴ E, Yawe Yenŋele, kajenge pye lejembeler pe kan,
konaa mbele pe nawa pi yen ma sin pe na pe ni!
- ⁵ Een fɔ mbele pe yen na tanri wa kongolo ngele kè koolo ke
ni,
Yawe Yenŋele li yaa ka pe pe mbe pe wɔ wa,
mbe pinle kambasinnde pyefenne pe ni.

Yenŋele sa yeyinŋe kan ***Izirayeli** woolo pe yeri!

Yuuro 126

Yenŋele sa ti li woolo
pe yesanga ki songɔɔ
ki pye yɔɔrimɔ

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

- Yawe Yenŋele lāa songɔɔ ma pan mbele paa yigi kasopiile pe ni wa
***Siyon** ca sanga ŋa ni,
kila pye we yeri paa wɔɔnɔ yen.
- ² Ki sanga wi ni, wāa koro na tɛge fɔ jenge,
wāa pye na jɔɔgi nayinme ni.
Cengele sanŋala kaa pye naga yuun fɔ:
«Yawe Yenŋele li kagbɔɔɔlɔ pye pe kan haan!»
- ³ Ee, Yawe Yenŋele li kagbɔɔɔlɔ pye we kan,
ki kala na, we yen na yɔɔri.
- ⁴ Yawe Yenŋele, we wogo ki songɔɔ maga yon naa,
paa yege nga na laforo nda ti waga wa ***Negvu** tara ti ni, ma ma ti
ti maa fuun!
- ⁵ Mbele pe maa yariluguro ti nuru yentunwɔ ni,
pe ma kaa yarilire ti kɔn yɔɔrimɔ ni.
- ⁶ Mbele pe maa yanli yariluguro ni pe kee na kee sari lugu,
pe ma kaa songɔɔ nayinme gbɔɔ ni
yarilire pɔɔɔlɔ ni pe kee ma pan.

Yuuro 127

Yenɲele lo li ma go pyew ki pye go

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca. Salomɔ Yenɲele gbɔgɔyurugo.*

Na Yawe Yenɲele li woro na go ɲga kanni,
mbele pe yen naga kanni, poro yen na pe yɛɛ tege jaga.
Na Yawe Yenɲele li woro na ca ɲga kɔɔsi,
mbele pe yen naga kɔɔsi, poro yen na wɔnɔwɔ gbaanri pe yɛɛ na
jaga.

² Ye ma yen ma yiri faa, yaa si sinle faa,
na ye yɛɛ tege jaga na ye yɔn suro ti jaa;
ma si yala Yawe Yenɲele li maa ti nunɲba ti kaan li yen ma mbele
ndanla pe yeri, ali mbe pe ta pe yen na wɔnɔ.

³ Ye wele, piile pe yen Yawe Yenɲele lo yarikanga wa sege ki ni,
pisege ki yen li duwaw.

⁴ Wangala ke ma pye yɛɛ ɲga na wa malingbɔɔn wi kɛɛ,
piile mbele naɲa wi ma se wa wi lefɔnrɔ sanga wi ni, pa pe ma pye
ma wi kɛɛ.

⁵ Lere ɲa wi ma ke ta maa sanɲgbɔ wi yin, ferewe yen wi woo!
Na wi kaa para wi juguye pe ni wa kiti kɔnsaga wa ca ki mbogo
yeyɔngɔ ki na, wi se fere sho.

Yuuro 128

Mbele pe maa nuru Yenɲele li yeri,
pe yaa ferewe ta

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

Lere o lere wi maa fyɛ Yawe Yenɲele li yɛɛ konaa na tanri li
kɔngolo ke na,
ferewe yen ki fɔ wi woo!

² Ma yaa kɔɔn kɛɛ tunɲgo tɔnli wi li,
ma yaa pye ferewe na, ma kapyere ti ni fuun ti yaa la yɔngɔ la kee
yɛɛɛ.

³ Ma jɔ wi yaa pye wa ma go paa ***ɛrezen** tirige yen,
ɲga ki maa pire leɲere seni;
ma piile pe yaa cɛn mbɔɔn maga wa lisaga
paa oliviye tire yirifɔnndɔ yen.

⁴ Lere ɲa wi maa fyɛ Yawe Yenɲele li yɛɛɛ,
pa li yaa duwaw wi na yɛɛn.

⁵ Yawe Yenɲele li yaa koro wa ***Siyɔn** ca mbe duwaw ma na,
kona mbɔɔn ta yinwege na sanga ŋa fuun ni, ma yaa Zheruzalemu ca
ferewe pi yan.

⁶ Ma yaa kɔɔn piile pe piile pe yan yenle ni.

Yenɲele sa yeyinɲe kan ***Izirayeli** woolo pe yeri!

Yuuro 129

Pànla jɔlɔ,
ɛɛn fɔ Yenɲele lilan sho

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

Pànla jɔlɔ jɛɲge maga le wa na punwe sanga wi ni.

***Izirayeli** woolo pe daga mbege yo ma!

² Pànla jɔlɔ jɛɲge maga le wa na punwe sanga wi ni,
ɛɛn fɔ pee cew ta na na.

³ Pànla gbɔn ma sagbanra tuuro kɔɔnlɔ wa na pɔɔlɔ,
paa yege ŋga na kekɔɔnlɔ ma kaa palaye wari we.

⁴ Ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li yen ma sin,
lì lepeepe pe manda ti sangala na na.

⁵ ***Siyɔn** ca ki yen ma mbele fuun mbɛn,
fere mbe pe ta fɔ paa songɔɔ pɔɲgo na.

⁶ Pe pye paa yan ŋga ki ma fi wa birigo ki go na ki yen,
ko ŋga ki ma waga sanni ki sa yiri ki le.

⁷ Kila ki kɔlɔgifo wi keɛ ki yin,
ki pɔfɔ wila ki pɔlɔ ta mbege le mboo
kanɲgaga ki yin ki ni.

⁸ Torofenne pe se ka pe pye mbe yo fɔ:
«Yawe Yenɲele li duwaw ye na!
We yen na duwaw piin ye kan Yawe
Yenɲele li mege na!»

Yuuro 130

Wa jɔlɔɔ ki ni,
Yenɲele li mali woolo pe saga

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

Mbanla ta wa wegbɔɔ tijugo ki ni,

Yawe Yenɲele, mi yen nɔɔ yinri mala saga!

- 2 ***We Fɔ**, na yerege ki logo,
nunɔbɔlo jan mala yenɔwɛ gbɔɔ pi logo!
- 3 Yawe Yenɔɛle, ndɛɛ ki pye ma yen na we kajɔɔɔɔ ti jate,
ambɔ wi jɛn na koro yinwege na?
- 4 Ɛn fɔ mboro wo na, ma maa kapere ti kala yari,
ki kala na leele pe daga mbaa fye ma yeɛɛ!
- 5 Milan kɛɛ ki kan Yawe Yenɔɛle lo na,
mɪlan kɛɛ ki kan lo na kaselege, na jigi wi yen li senɔɛ ti na.
- 6 Yeɛɛ nɔa na ca welefenne pe maa yindogo ki singi ki gbɔn,
yeɛɛ nɔa na pe maa lalaaga ki singi ki gbɔn,
mi yen na Yawe Yenɔɛle li singi
lilan saga ma wɛ poro na.
- 7 Yoro ***Izirayeli** woolo, ye ye jigi wi taga Yawe Yenɔɛle li na,
katugu kagbaraga ki ma ta lo yeri;
li ma senwee wi go shɔ pyelɔmɔ legɛɛ ni.
- 8 Lo li yaa Izirayeli woolo pe go shɔ
pe kajɔɔɔɔ ti ni fuun ti ni^p.

Yuuro 131

Na jigi wi yen Yenɔɛle lo na,
ki woro nala kɔɔn shyen

- 1 *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca. Davidi Yenɔɛle gbɔɔɔyurugo.*
Yawe Yenɔɛle, yeɛ gbɔɔɔwɔ woro wa na kotogo na,
mila la yeɛ tungu leele na.
Mila la sɔnri kagbɔɔɔɔ pyewe na
konaa kagala nɔɛle kɛ wɛ na na ke na.
- 2 Ɛn fɔ mɪ pyeri ma cɛn yɛw,
paa pyɔ nɔ wɪ wɔnri ma tin ma cɛn wi nɔ tɔɔɔ na wi yen,
na jatere wɪ cɛn na na, paa pyɔ nɔ wɪ wɔnri ma tin ma cɛn wi nɔ
tɔɔɔ na wi yen.
- 3 ***Izirayeli** woolo, ye kɛɛ kan Yawe Yenɔɛle li na,
mbege lɛ yinɔɔ fɔ sanga pyew!

Yuuro 132

Siyon ca ki yen Yenjele li censaga
konaa Davidi wi ca

¹ *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*

- E, Yawe Yenjele, ma jatere wi tege Davidi wi wogo ki na,
ma jatere wi tege jɔɔɔɔ nga fuun wì jɔɔ ki na.
- ² Wila ki wuguro nda ti wugu Yawe Yenjele li kan,
ma ki ***yɔn fɔɔ** na li le lo na li yen Zhakɔbu Yenjele na fannga
gbɔɔɔɔ li yeri ma yo fɔ:
- ³ «Mi se ye wa na ***paraga go** ki ni fyew,
mi se sinle na sinleyaraga ki na fyew,
- ⁴ mi se ti wɔnɔwɔ mbanla yigi,
mi se ti wɔnɔwɔ pilan yenjele ke tɔn na na,
- ⁵ fɔ mbe ka sa laga ka ta Yawe Yenjele li kan li wogo,
fɔ mbe ka sa censaga ta Zhakɔbu Yenjele na fannga gbɔɔɔɔ li kan.»
- ⁶ Wele, wè ***yɔn finliwe kesu** wi sɛnrɛ logo wa Efirata ca,
wàa saa wi yan wa Yahari^q ca wasege ki ni.
- ⁷ Yoo kari wa li censaga ki ni,
we fɔli we we yere ti jiile wa tara li tɔɔɔ ti nɔɔɔ.
- ⁸ Yiri Yawe Yenjele, ma pan wa ma wogosaga ki ni,
ma pan mboro naa ma yɔn finliwe kesu wi ni, wo ɲa wi yen nɔɔ
yawa pi nari we!
- ⁹ Ma ***saraga wɔfenne** pe pye sinmbele, ki sinmɛ pi pye paa derege
yen pe na,
mbele pè pe yɛɛ kan ma yeri, paa yɔɔrimɔ kɔɔɔɔ waa!
- ¹⁰ Davidi ɲa wila pye ma tunmbyee wi kala na,
wunlunana ɲa mà wɔ, maga ka je wi na^s!
- ¹¹ Yawe Yenjele làa wugu Davidi wi kan kaselege ko na, li se yɔn
sɔɔɔɔ;
làa yo fɔ: «Ma setirige pyɔ wo wa mi yaa ka tege wunluwɔ pi na wa
ma yɔnɔ^t.
- ¹² Na ma piile paga na yɔn finliwe pi yigi konaa na sereya sɛnrɛ ti ni,
mbaa tanri ti na, to nda m̀ naga pe na we,
pa kona pe setirige piile fun,
pe yaa la cɛɛn wunluwɔ pi na fɔ sanga pyew.»
- ¹³ Kaselege ko na, Yawe Yenjele li ***Siyon** ca ki wɔ,
ko laga ko kì li ndanla mbege pye li censaga.

- 14 Lâa yo fɔ: «Ki laga nga ko ki yen na wogosaga ye, fɔ sanga pyew;
pa mi yaa cɛn wa ki ni, katugu ki kala li yen mala ndanla.
- 15 Mi yaa duwaw pe yarilire ti na fɔ jɛngɛ,
mbe yaakara kan fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yeri pe ka pe tin.
- 16 Mi yaa ca ki sagara wɔfɛnnɛ pe shɔ, ki shɔwɔ pi pye paa derege yen
pe na,
ca ki woolo mbele pɛ pe yɛɛ kan ma yeri, yaa yɔɔrimɔ kɔngɔlɔ waa.
- 17 Ko laga koyi mi yaa ka Davidi fannga ki kan ki gbɔɔ,
wunluwɔ ɲa mɪ wɔ, wi yaa koro paa fitanla yen, ɲa wi yen na yiin".
- 18 Mi yaa ka fɛrɛ wa wi juguye pe na, ti pye pe na paa derege yen,
ɛɛn fɔ mi yaa ka wunluwɔ njala kan wo kan, na li yen na yɛngɛlɛ.»

Yuuro 133

Ki yen ma yɔn
sefenne pe pye laga nungba

- 1 *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca. Davidi Yɛngɛlɛ gbɔɔyurugo.*
Kaselege ko na, sefenne paa ki taa pe yɛɛ yeri pe cɛn laga nungba,
ki yen ma yɔn, ki si yen ma tanla.
- 2 Ki yen paa sinme nuwɔ taan yen, mba pɛ wo wa *Arɔn wi go ki na,
a pɪ fo ma tigi wa wi siyɔ wi na,
ma fo ma tigi fɔ wa Arɔn wi siyɔ wi na,
ma tigi ma gbɔn fɔ wa wi yaripɔrɔ ti yɔlɔɔ ki na".
- 3 Ki yen paa ɛrimɔ yanwiga fɔɔngɔ nga
ki maa tinri wa *Siyɔn yanwira ti na ki yen;
katugu pa Yawe Yɛngɛlɛ li maa duwaw leele pe na wa ki laga ki na,
konaa na yinwege ki kaan fɔ sanga pyew.

Yuuro 134

Yawe Yɛngɛlɛ li tunmbyeele
pe daga mbaa li sɔnni

- 1 *Tangala yurugo mbe kari wa Zheruzalemu ca.*
Yoro mbele fuun ye yen Yawe Yɛngɛlɛ li tunmbyeele, yaa li sɔnni!
Yoro mbele fuun ye maa tunngo piin wa Yawe Yɛngɛlɛ li go ki ni
yembine li ni fuun ni, yaa li sɔnni!
- 2 Ye ye keyen yi yirige ye wa wa li laga *kpoyi ki yeri,
yaa li sɔnni!
- 3 Yawe Yɛngɛlɛ li koro wa *Siyɔn ca li duwaw ma na,
lo na li naayeri wo naa tara ti da we!

Yuuro 135

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni
li yawa pi kala na

- 1 Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!
Yaa Yawe Yenɲele li meɣe ki sɔnni!
Yoro mbele Yawe Yenɲele li tunmbyeele, yaa li sɔnni,
- 2 yoro mbele ye maa tunɲgo piin wa Yawe Yenɲele li go ki ni we,
wa we Yenɲele li go londo ti ni we!
- 3 Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni, katugu li yen ma yɔn,
yaa yuuro koo yaa li meɣe ki sɔnni, katugu li yen nandanwa ni.
- 4 Yawe Yenɲele li Zhakɔbu setirige piile pe wɔ li yɛ kan,
li poro *Izirayeli woolo pe wɔ ma pe pye li yɛ woolo.
- 5 Kaselege ko na, mīgi jɛn ma yo Yawe Yenɲele li yen ma gbɔɔ,
fɔ we Fɔ wɪ wɛ yarisunndo ti ni fuun ti na.
- 6 Kala o kala li yen ma Yawe Yenɲele li ndanla, li mali pye,
wa yenɲele na konaa laga tara na,
wa kɔɔjeye pe ni konaa wa pe wetijuro ti ni.
- 7 Li ma kambaara ti yirige mbege le fɔ wa tara ti kɔsaga ki na,
li ma yenɲele yengeleme yirige mbe ti tisaga ki ma pan;
li ma ti tifelege ki ma yiri wa ki censaga na funlu.
- 8 Lɔa Ezhipiti tara fenne pe pinambiile kongbanmbala pe gbo,
maga le senwee piile pe na fɔ ma saa ki wa yaayoro ti na.
- 9 Lɔa kacɛn kagala naa kafɔnɲɔɔ pye wa mboro Ezhipiti tara ma ni,
ma ke pye *Farawɔn wo naa wi tunmbyeele pe ni fuun pe na.
- 10 Lɔa cengele legerɛ tɔnɔ,
ma wunlumbolo fanɲga fenne gbo.
- 11 Poro wele Amɔri cɛnle woolo pe wunlunɔna Sihɔn,
naa Bazan tara wunlunɔna ɔgi,
konaa Kana tara wunlumbolo pe ni.
- 12 Lɔa pe tara ti kan kɔɔɔ li woolo pe yeri,
lɔa ti kan kɔɔɔ Izirayeli, li woolo pe yeri.
- 13 Yawe Yenɲele, ma meɣe ki yaa koro wa fɔ sanga pyew,
Yawe Yenɲele, leele pe jatere wi yaa pye ma meɣe ki na sanga pyew
fɔ tetete.
- 14 Yawe Yenɲele li yaa kiti kɔn li woolo pe na, mbe tanga ki kan pe
yeri,

li yaa li tunmbyeele pe yinriwe ta.

- 15 Cengele sanngala ke yarisunndo ti yen warifuwe naa te woro,
senwee kee kiri gbegele.
- 16 Yon yen ti na, een fo tila ya mbaa para,
yengele yen ti na, een fo tila ya mbaa yaan.
- 17 Nungbogolo yen ti na, een fo tila ya mbaa nuru,
yon tifelege kpe na la yinrigi wa ti yon.
- 18 Ti gbegelefenne poro naa mbele fuun pe ma pe jigi wi taga ti na,
poro naa ki yarisunndo ti ni pe yala".
- 19 Yoro Izirayeli cengele woolo, yaa Yawe Yenengele li sonni!
Yoro ***Aron** setirige piile, yaa Yawe Yenengele li sonni!
- 20 Yoro ***Levi** setirige piile, yaa Yawe Yenengele li sonni!
Yoro mbele ye maa fye Yawe Yenengele li yege, yaa Yawe Yenengele li
sonni!
- 21 Ki daga paa Yawe Yenengele li sonni wa ***Siyon** yanwiga ki na,
lo na li Zheruzalemu ca ki pye li censaga!

Yaa Yawe Yenengele li sonni!

Yuuro 136

Yawe Yenengele li kagbaraga
ki yen kosaga fu

- 1 Yaa Yawe Yenengele li sonni,
katugu li yen ma yon,
katugu li kagbaraga ki yen kosaga fu^x!
- 2 Yenengele na li we yarisunndo ti ni fuun ti na, yaa li sonni,
katugu li kagbaraga ki yen kosaga fu!
- 3 Lo na li yen tafenne pe ni fuun Fo, yaa li sonni,
katugu li kagbaraga ki yen kosaga fu!
- 4 Lo nungba lo li maa kafonngolo tugbongolo piin,
katugu li kagbaraga ki yen kosaga fu!
- 5 Lo li naayeri wi gbegele tijinliwe ni,
katugu li kagbaraga ki yen kosaga fu^y!
- 6 Lo li tara ti gbegele mari tege tonngbwo pi go na,

^w 135.15-18: Yuuro 115.4-8; Naga 9.20 ^x 136.1: 1 Kuro 16.34; 2 Kuro 5.13; Esidi 3.11;
Yuuro 100.5; 106.1; 107.1; 108.1; Zhere 33.11 ^y 136.5: Zhené 1.1

- katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^z!
- 7 Lo li yanwa yirigeyaara tugbɔɔɔɔ ti gbegele,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 8 Lo li yɔnlɔ ki gbegele, jaŋgo ki cɛn pilige ki go na,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu;
- 9 ma yɛŋge ko naa wɔnŋɔɔl ke gbegele, jaŋgo ke cɛn yembine li go na,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^a!
- 10 Lo làa Ezhipiti tara fenne pe pinambiile kongbanmbala pe gbo,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^b!
- 11 Lo làa ***Izirayeli** woolo pe yirige ma pe wɔ wa Ezhipiti tara,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^c!
- 12 Làa ki pye li fanŋga ko naa li yawa po ni,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 13 Làa Kɔgɔje yɛɛn wi tɔnmɔ pi kɔn shyen,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu;
- 14 ma ti a Izirayeli woolo pɛ tanga ma kɔgɔje wi kɔn wa wi nandogomo
ma yiri,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 15 Ɛɛn fɔ làa ***Farawɔn** wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe jaanri wa Kɔgɔje
yɛɛn wi ni,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^d!
- 16 Lo làa li woolo pe yɛge sin wa ***gbinri** wi ni,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 17 Lo làa wunlumbolo tugbɔmbɔlɔ tɔngɔ,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 18 Lo làa wunlumbolo fanŋga fenne gbo,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 19 Lo làa Amɔri cɛnle woolo pe wunlunana Sihon wi gbo,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^e.
- 20 Lo làa Bazan tara wunlunana Ɖgi wi gbo,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu^f!
- 21 Làa pe tara ti shɔ mari kan li woolo pe yeri kɔɔɔɔ,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 22 Làa ti kan Izirayeli woolo, li tunmbyeele pe yeri kɔɔɔɔ,
katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
- 23 Lo làa jatere pye we na sanga ŋa ni wàa pye wa we jɔlɔɔ ki ni,

^z 136.6: Zhenɛ 1.2 ^a 136.7-9: Zhenɛ 1.16 ^b 136.10: Ɛki 12.29 ^c 136.11: Ɛki 12.51

^d 136.13-15: Ɛki 14.21-29 ^e 136.19: Nɔmbu 21.21-30 ^f 136.20: Nɔmbu 21.31-35

- katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
 24 Lo làa we sho we jɔɔfenne pe kɛɛ,
 katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
 25 Lo li maa yaakara kaan yaara nda fuun ti da ti yeri,
 katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
 26 Yaa Yenɲele na wa naayeri li sɔnni,
 katugu li kagbaraga ki yen kɔsaga fu!

Yuuro 137

Izirayeli woolo pe jɔɔɔ ma pe ta
 pe yen ma cen wa Babilɔni tara
 gbaanla pe yɔn na

- 1 Ma we ta wàa pye ma cen wa Babilɔni tara gbaanla pe yɔn na,
 wa ki laga ki na, a *Siyɔn ca wogo ki si tigi wa we kotogo na,
 a we nɛɛ gbele.
- 2 Tipire nda tila pye wa ki laga ki na,
 wàa we ɲɔniye pe yanɲa yanɲa wa ti ni.
- 3 Ma we ta wa ki laga ki na, mbele pàa we yigi kasopiile,
 pàa pye naga yuun we kan ma yo waa yuuro koo;
 we jɔɔfenne pàa pye na we piin ma yo we yuuro kɔ we pe nawa pi
 yinɲgi.
- Pàa yo fɔ: «Ye Siyɔn ca yuuro ta kɔ we kan ye!»
- 4 Naga yen ma, we mbe ya mbaa Yawe Yenɲele li yuuro ti koo
 tara ta yege ni meɛ san?
- 5 E, Zheruzalemu ca, na mi ka fɛge ma na,
 pa kona, na kalige kɛɛ ki sho na na!
- 6 Na mi woro na nawa tuun ma na,
 na mi woro na Zheruzalemu ca ki jate mbe wɛ na yɔɔɔrimɔ kagala
 ke ni fuun ke na,
 pa kona na ɲgayinne li mara wa na yɔn ki naayeri!
- 7 Yawe Yenɲele, ɲga Edɔmu cenɛ woolo pàa pye we na, ma jatere wi
 tege ki na,
 pilige ɲga ni Babilɔni tara fenne pàa Zheruzalemu ca ki sho we;
 poro pàa pye naga yuun fɔ: «Ye ca ki ya, ye ca ki ya,
 fɔ sa gbɔn wa yinɛ ti nɔɔ nda pè le ti na!»
- 8 Mboro Babilɔni tara, sanni jenri pe yaa ma tɔngɔ;
 tipege ɲga mà pye we na, lere o lere wi yaa ki yɔngɔ pye ma na,

ferewe yen ki fɔ wi woo^h!
 9 Lere o lere wi yaa ma piile pe yigi, mbe pe gbɔn mbe pe tɔngɔɔ wa
 walaga ki na,
 ferewe yen ki fɔ wi woo!

Yuuro 138

Lere pyew wi daga
 mbaa Yenɛɛle li sɔnni
 wi nawa pi ni fuun pi ni

¹ *Davidi Yenɛɛle gbɔgɔyurugo.*

- Yawe Yenɛɛle mi yen nɔɔ shari nɔɔ sɔnni na kotogo ki ni fuun ki
 ni,
 mi yaa la yuuro koo mbaa ma sɔnni ***mereɛɛye** pe yeɛɛ sɔgɔwɔⁱ.
 2 Mi yaa fɔli mbe yeɛɛ wa wa ma ***sherigo gbɔgɔ** ***kpoyi** ki yeri
 mbɔɔn gbɔgɔ,
 mi yen nɔɔ shari nɔɔ sɔnni ma kagbaraga konaa ma yen senre
 nungba yofɔ yeɛɛ ɲga na ki kala na;
 katugu ɲga mà pye, ki wɛ ɲga mà ***yɔn fɔlɔ** kɔn mbe pye ki na,
 ma wɛ ɲga waa singi ma yeri ki na.
 3 Pilige ɲga ni mila ma yeri mala saga, màa na yɔn sogo;
 màa kotogo le na ni, ma fanɲga kan na yeri.
 4 Yawe Yenɛɛle, tara na wunlumbolo pe yaa lɔɔn sɔnni,
 na paga ma yɔn senyoro ti logo we!
 5 Pe yaa la Yawe Yenɛɛle li kapyegele ke koo yuuro,
 katugu Yawe Yenɛɛle li gbɔgɔwɔ yanwa pì gbɔgɔ.
 6 Yawe Yenɛɛle li yen wa naayeri, ɛɛn fɔ li yeɛɛ yen leele mbele pè pe
 yeɛ tirige pe na;
 leele mbele pe maa pe yeɛ gbogo, li ma koro wa lege ma pe jen.
 7 Ali na mi ka pye wa jɔlɔgɔ ki ni, ma mala shɔ,
 ma mɔɔ kɛɛ ki sanga mbanla shɔ na juguye pe nanɲbanwa pi kɛɛ,
 ma mala shɔ ma fanɲga kɛɛ ki ni.
 8 Yawe Yenɛɛle, li yaa kala li ni fuun li pye mbeli yɔn fili na kan.
 Yawe Yenɛɛle, ma kagbaraga ki yen kɔsaga fu!
 Ma yeɛra kɛɛ tunɲgo maga kaga wa!

^h 137.8: Naga 18.6 ⁱ 138.1: ɲga kɔ yo fɔ *mereɛɛye*, pa ki yen wa Yenɛɛle senre sewe ɲa wi
 yen Gireki senre ni wi ni, wa Yenɛɛle senre seweɛle sanmbala pe ni, ki yen ma yɔnlogɔ ma
 yo fɔ *tara na wunlumbolo* nakoma *kiti kɔnfenne*.

Yuuro 139

Yenɲele li senwee
wi nawa kala li ni fuun li jen

¹ *Yurukɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

Yawe Yenɲele, m̀la jatere wi cancan ma wele,
mala nawa kala li jen.

² Ma mala cɛnsanga naa na yirisanga wi jen,
mbɔɔn ta wa lege m̀la jatere wi jen.

³ Na mi kaa tanri konaa na mi ka sinle, ma maga jen,
m̀la kala pyew li jen.

⁴ Katugu Yawe Yenɲele, sanni senpyɔ mbe sa yiri wa na yɔn,
ki ma yala senre nda mi yaa yo, mboro to ti ni fuun to jen mako.

⁵ Ma yen na punɔgo na, ma yen na yege,
mɔɔ kee ki taga na na nala go singi.

⁶ Ki jenme mba m̀la jen pi yen kagbɔgo ma toro na jatere wi na,
pi toro na kagala kɔɔ jenme pi na pew.

⁷ Mbe ya kari se mbe lali ma ni?

Mbe ya fe mbe kari se, na ma woro nala yaan?

⁸ Na mi ka lugu mbe kari wa naayeri, ma yen wa;
na mi ka tigi mbe kari wa ***kuulo tara**, ma yen wa.

⁹ Na mi ka yiri sire na mbe kari fɔ wa yɔnlo yirisaga ki kɔsaga ki na,
mbe sa cɛn fɔ wa kɔɔje wi kɔsaga ki na, wa yɔnlo tosaga kee yeri,

¹⁰ ali mbanla ta wa ki laga ki na, ma yaa nala yege sinni ma kee ki ni,
ma fannga kee ki sanla wa fyew.

¹¹ Na mi ka yo fɔ diwi wi ye wilan tɔn,
kona yembinɛ li ma kannga yere ma pye yɔnlo yanwa mala maga.

¹² Ali yere diwi wila ya pye diwi ma yege na;
yembinɛ li maa yanwa yinrigi paa yɔnlo yen,
diwi wi yen paa yanwa yen ma yege na.

¹³ Mboro m̀la nawa lagapyew ki da,
mboro m̀la gbegede mala sogolo na yee na wa na nɔ lara.

¹⁴ Mi yen nɔɔ shari nɔɔ sɔnni, katugu m̀la da mala pye yarigbɔgo
kafɔnnɔ wogo,
yaara nda fuun m̀da da ti yen yarijende tiyɔnrɔ;
mi jate migi jen ma wali ki na.

¹⁵ Na witige laga ka kpe woro ma lara ma na,
sanga ɲa ni m̀a pye nala wire ti gbegede wa larawa we,
sanga ɲa ni m̀a na witige lara ti sogolo ti yee na wa na nɔ lara we.

¹⁶ Ali sanga ɲa ni na wire ti fa gbegede mbe kɔ, m̀a pye nala yaan.

Piliye yɔn nga kila kɔn ma tɛɛ na kan,
 kila yɔnlɔɔ makɔ wa ma sɛwɛ wi ni,
 ma si yala, ki piliye ka kpɛ fa gbɔn gben.

17 E, Yɛnɛɛ, ma sɔnrɛmɔ kagala ke kɔrɔ jɛnmɛ pi yɛn ma ngban na yeri,
 ke yɔn ki se ya jɛn mbe kɔ.

18 Na mi ka yo mi yaa ke jiri,
 kɛ lɛɛ ma wɛ kɔɔɔje yɔn taambugɔ ki na.
 Na mi ka yɛn sanga o sanga,
 mi naa mboro we ma pye we yɛɛ ni bere¹.

19 E, Yɛnɛɛ, ndɛɛ ki pye ma mbe ja yɛnlɛ mbe lepee wi gbo, ki mbe
 jaga jɛn!

Yoro legboleele, ye ye yɛɛ laga lali na ni!

20 Pe maa para ma kanɔɔɔɔ tipege ni,
 pe maa ma mɛɛ ki yinri mbe ta mbaa finlele, ma winfenne wele.

21 Yawe Yɛnɛɛ, ma yɛn ma mbele mben pe yɛn mala mben;
 mbele pɛ yiri ma kɔrɔɔ, pe kala li yɛn mala mben.

22 Pɔnla mben fɔ jɛnɛ,
 pɛ pye mi jate na juguye.

23 E, Yɛnɛɛ, na cancan ma wele, mala jatere wi jɛn,
 mala wa ma wele mala nawa kagala ke jɛn.

24 Ki wele, na kaa pye mi yɛn kombele ni,
 mala yɛɛ sin wa ma kɔnɔ na li yɛn kɔsaga fu li ni!

Yuuro 140

Yɛnɛɛ li ma lere
 ɲa pe maa mɛɛ ki jɔɔ wi shɔ

¹ *Yurukɔɔɔ to wi sewe yurugo. Davidi Yɛnɛɛ gbɔɔyurugo.*

2 Yawe Yɛnɛɛ, na shɔ lepee pe kɛɛ,
 na go sige lewɛlimbele pe na.

3 Kapege ko cɛ pe maa jate wa pe kotogo na mbaa piin,
 pe maa maara kɔɔn pilige pyew.

4 Pe maa pe ɲgayinɲgele ke yinrigi na ke piin pyembye paa wɔɔɔ
 yɛn,

j 139.18: ɲga kɔ yo fɔ na mi ka yɛn sanga o sanga, mi naa mboro we ma pye we yɛɛ ni bere, ki mbe ya logo fun fɔ: Ali ndɛɛ ki pye mi ya ma ke jiri ma ke yɔn jɛn, mi se ya mbɔɔn kɔrɔ jɛn mbe sa yiri.

pe yɔn senre ti yen paa merege shɔnrɔ yen.

Wɔnmatigiwen laga.

5 Yawe Yenɲele, na sho lepeepe pe kee,
na go sige lewelimbele pe na,

poro mbele pe yen naga jaa mbanla jan we.

6 Mbele pe maa pe yee gbogo, pè penɛ le na na, ma mana yannga na
na,

pè mere jan na na konɔ yɔn ki na;

pè leele lara paa na singi.

Wɔnmatigiwen laga.

7 Migi yo Yawe Yenɲele li kan fɔ: «Mboro ma yen na Yenɲele le.»
Yawe Yenɲele, nungbolo jan mala yenrewe gbɔɔ pi logo!

8 Yawe Yenɲele, ***we Fɔ**, mboro ma yen fannga fɔ ɲa wɪlan sho,
mboro ma mala go sige malaga gbɔnpilige ki na.

9 Yawe Yenɲele, maga ka ti ɲga lepee wi yen na jaa ki pye!

Maga ka ti kagala ɲgele wɪ kɔn ma tege mbe pye ke yɔn,

nakoma wi yaa la wi yee nari!

Wɔnmatigiwen laga.

10 Na juguye mbele pàna maga,
tipege senre nda pè gbegɛle na mege ni,
ki tipege ki sɔngɔɔ ki to poro jate pe na.

11 Kasɔn nanganra mbe wo pe na,
pe pe wa kasɔn ka ni,
wetijuro ta ni, nda pe se ya yiri wa ti ni naa fyew!

12 Lere ɲa wi maa senpere yuun, wiga ka yeresaga ta laga tara ti ni,
jɔlɔɔ ki taga lewelewe wi pɔngo na sanga pyew!

13 Migi jen ma yo Yawe Yenɲele li yaa ka mbele pe yen tege na pe kiti
wi kɔn, mbe ɲga kɪ sin ki yo;
mbe tanga ki kan fyɔnwɔ fenne pe yeri.

14 Kaselege ko na, lesinmbele pe yaa lɔɔn shari mbaa ma sɔnni,
leele mbele pe nawa pɪ filige pe na, pe yaa ka cɛn wa ma yege
sɔgɔwɔ.

Yuuro 141

Yenɲele, tanla kɔrɔsi

¹ *Davidi Yenɲele gbɔgyurugo.*

Yawe Yenɲele, mi yen kɔɔ yenri, ma fyeele ma pan mala saga!
Na mi kɔɔn yeri mala saga, ma nungbolo jan ma logo na yeri!

2 Ma ti na yenrewe pi tanla ma ni paa ***wusuna nuwɔ taan** yen;

na mi kanla keyen yi yirige wa ma yeri mbɔɔn yenri, ki tanla
ma ni paa yɔnlɔkɔgɔ *saraga yen.

- 3 Yawe Yenɲele, tanla yɔn ki kɔrɔsi sɛnpere yogo ki na,
na yɔn ki yingiwe jɛn sɛnpere yogo ki na!
- 4 Maga ka ti na jatere wila na tilele mbaa kee kapege pyege ki kɔrɔgɔ,
maga ka ti mbe kɛɛ le katijangara pyege ni,
mbanla jele li migi kambasinɲe pyefenne pe ni,
maga ka ti mbe pe liwen gbɔɔ suro ta li!
- 5 Lesinɲe wo mbanla gbɔn, ko yen kagbaraga na yeri;
na wi kanla jeregi mbanla le konɔ kona kɪ cɛn ndɛɛ wɪ sinmɛ nuwɔ
taan wo wa na go ki na;
mi se je ki sinmɛ pi wogo na wa na go ki na.
ɛɛn fɔ sanga pyew mi yen na Yenɲele li yenri lepeepe pe kapyere
tijangara ti jɔgɔ.
- 6 Yenɲele sa ti pe pe kiti kɔnfenne pe wɔnrɔgɔ pe pe jaanri walaga ka na!
Na ki ka pye ma, pa pe yaa na senyoro ti logo, mbege jɛn mbe yo ti
yen ma tanla.
- 7 Yegɛ ɲga na kɛrɛ kɔnfɔ wi kaa palaye pe wari wi ma tara ti walagi
mberi jaraga,
pa pe kajeere ti yaa ka jaraga ma wa fanga ki yɔn na wa *kuulo tara^k.
- 8 Yawe Yenɲele, na Fɔ, mboro mi yen na wele,
pa mɪlan yɛɛ karafa mboro na; maga kanla yaga mbe ku!
- 9 Penɛ na pɛ le na na, na sho li ni,
mala sho kambasinnde pyefenne mbele pɛ lara nala singi pe kɛɛ!
- 10 Yenɲele sa ti lepeepe pe yɛɛra mɛrɛ ti pe yigi,
ɛɛn fɔ, mi wo na, mbe sho pe yeri!

Yuuro 142

Lere ɲa paa jɔɔ,
Yenɲele lo li yen wi larasaga ye

¹ *Davidi nagawa yurugo, sanga ɲa ni wila pye ma lara wa waliwege ki ni. Yenɲele yenrewe^l.*

² Mi yen na gbele ɲgbanga na Yawe Yenɲele li yinri lilan saga,

^k 141.7: Mbege le verise kanɲurugo mbe pan mbe gbɔn kɔɔshyen, ki laga ki senre ti woro
ma filige Eburuye senre ti ni, ti kɔrɔ wi logowo pi yen ma ɲgban. ^l 142.1: 1 Sami 22.1;
24.1-4

- mìlan magala li yirige na Yawe Yenŋele li yenrewe gbɔɔ yenri.
- ³ Mi yen nala nawa kala li yege yuun li kan,
mi yen nala jɔlɔgɔ kagala ke yege nari li na.
- ⁴ Na na jatere wi ka piri na na, mboro ma mala torosaga ki jen;
pè mere jan na na wa konɔ na mɪ lɛ na kee li ni.
- ⁵ Wele mala maga,
ma yaa ki yan fɔ lere woro wa, ŋa wi yen na nawa tuun na na;
larasaga si koro na yeri,
na kala lii lere kpe jori.
- ⁶ Yawe Yenŋele, mboro mi yen na gbele na yinri, mɪ yo fɔ: «Mboro ma
yen na larasaga ye;
mboro ma yen na tasaga ye, laga ki dunruya ŋa senweele pe yen laga
wi ni.»
- ⁷ Nunɓbolo jan mala yenrewe gbelege ki logo, katugu mi yen tege na
fɔ jɛŋge!
Na sho mbele paa na puro pe kee, katugu pe fanŋga kɪ wɛ na wogo
ki na.
- ⁸ Na sho mala wɔ wa kaso wi ni, jango mbaa ma shari mbaa ma sɔnni!
Lesinmbele pe yaa ka pan mbanla maga, katugu mà kajɛŋge pye na
kan.

Yuuro 143

Yenŋele, maga ka kiti kɔn na na

¹ *Davidi Yenŋele gbɔgɔyurugo.*

- Yawe Yenŋele, na yenrewe pi logo,
nunɓbolo jan mala yenrewe gbɔɔ pi logo!
Na yɔn sogo, naa ma yen senre nunɓba yofɔ konaa ma pye sinŋe ki
kala na!
- ² Mi ŋa ma tunmbyee, maga ka ti kiti kɔnkala mbe ye mi naa mboro
we sɔgɔwɔ,
katugu senwee wo wa woro wa, ŋa wi yen sinŋe ma yege na^m.
- ³ Na jugu wɪ taga na na nala jɔlɔ,
wilan jan tara nala tunrugu makɔ,
wilan wa wa diwi gbɔlɔ li ni,
paa yege ŋga na mbele pè ku maga lɛ wa faa pe yen.
- ⁴ Na jatere wɪ piri na na,

^m 143.2: Orɔmu 3.20; Gala 2.16

na jigi wì kòn na na pew.

- 5 Mi yèn na nawa tuun wagati ña wì toro wa faa wi na,
mi yèn na jatere piin ma kapyegele ke ni fuun ke na,
mi yèn na sònri ma kée tunndo ti na.
- 6 Mìlan keyen yi yirige ma wa wa ma yeri na yènri,
ma la kìlan yigi paa yege ñga na tònmo kala ma pye tawara na we.
Wònmatigiwen laga.
- 7 Yawe Yènḡele, fyeele mala yòn sogo,
tòtògòtò wo si koro na ni naa!
Maga kòon yee lara na na,
nakoma mi yaa pye paa mbele pe ma tigi wa fanga pe yèn.
- 8 Pinliwe ni, ma ti mbòon kagbaraga ki yan,
katugu mìlan jigi wi taga ma na!
Konò na mi daga mbaa tanri li na, li naga na na,
katugu mboro mi yèn na wele ma yeri!
- 9 Yawe Yènḡele, na shò mala wò wa na juguye pe kée!
Mi yèn nala yee lara le ma tanla!
- 10 Na kara mbaa ma nandanwa kala li piin,
katugu mboro ma yèn na Yènḡele le!
Ki yaga ma yinne jenne laa na yege sinni wa konò na li yèn ma yòn yala li ni!
- 11 Yawe Yènḡele, ki yaga ma yinwege kan na yeri ma mege ko kala na;
naa ma yèn sinḡe ki kala na, na tile mala wò wa na jòlògò ki ni!
- 12 Ma kagbaraga ki kala na, ma yaa na juguye pe kò mbe pe wò wa,
mbanla winfenne pe ni fuun pe tòngò mbe pe wò wa,
katugu mi yèn ma tunmbyee.

Yuuro 144

Wunlunaga wa na Yènḡele li shari
cew ña lì kan wi yeri
wi juguye pe na wi wogo na

¹ *Davidi wogo.*

Yawe Yènḡele, mboro ña ma yèn paa na walaga yèn nala go singi,
sònmo yèn ma woo!
Lo lìlan keyen yi fòrògò malaga gbòngò ki ni,
mala yombegele ke naga malaga gbònòlòmo pi ni.

- 2 Lo li yèn na kajenḡe pyefò konaa na go sigefò,

naa na malaga sigeca, nga ni milan yee karafa konaa na shɔfɔ;
lo li yen na ***tugurɔn sigeyaraga** nala go singi konaa na larasaga,
lo li ti, a na woolo pe go sogo na kan.

3 Yawe Yenɲele, senwee wi yen yingɪ fɔ a maa jatere piin wi wogo
na?

Lere wi yen yingɪ fɔ a maa sɔnri wi wogo na?

4 Senwee wi yen paa tifeleɛ yen,
wi yinwege piliye yi yen paa yinme yen, mba pi ma toro ma kɔ.

5 Yawe Yenɲele, ki yaga mɔɔ naayeri wi tirige tɔɔn, ma tigi laga,
ma jiri yanwira ti na, jango tila wirige yinrigi!

6 Yenɲele yengeleme yirige mala juguye pe gbɔn ma pe jaraga,
pe wɔn ma wangala ke ni ma pe jaraga!

7 Mbɔɔn ta wa naayeri, ma kee ki sanga mala shɔ,
mala tile mala shɔ wa tɔnɲgbɔɔ tijuguwo pi ni,
na shɔ cengele sanɲgala woolo pe kee!

8 Poro mbele pe maa finlele wa pe yɔn we,
pe ma pe kalige kee ki yirige, mbe wugu yagbolo li na.

9 E, Yenɲele, mi yaa yurugo fɔnɲɔ shɔ ma kan mbɔɔn gbɔɔ,
mi yaa yurugo kɔ mbɔɔn sɔn nɲɔni mangala ke woo ni.

10 Mboro ma maa wunlumbolo pe shoo,
mboro mɔɔ tunmbyee Davidi wi shɔ tokobi ɲa wi ma lere gbo wi
kee.

11 Na shɔ, mala wɔ wa cengele sanɲgala woolo pe kee,
poro mbele pe maa finlele wa pe yɔn we,
pe ma pe kalige kee ki yirige, mbe wugu yagbolo li na.

12 Yenɲele sa ti we pinambiile pe pye paa tire yen, nda ti yirilɔmɔ pi
yɔn maga le wa ti yirifɔnɔmɔ pi ni,
we sumborombiile pe pye paa tiyagala yen, ngele pè te ma yerege
wa wunluwɔ go ki ni maga fere.

13 We bondoolo pe yinyin,
pe yin yarilire cenle pyew ta ni!
We simbaala naa we sikaala pe lege pe pye wagaye legerɛ,
pe lege pe pye waga ke ke tegesaga legerɛ wa wasege ki ni!

14 We nere ti tugbɔɔ ti tɔrɔ!
We juguye paga ka ya pan mbe to we na naa, mbe we yigi kasopiile
mbe kari we ni naa;
paga ka jɔɔɔ gbelege logo wa we katoro ti ni naa!

15 Cenle na ka pye ko cenlɔmɔ mba po na, ferewe yen li woo!
Yawe Yenɲele li ka pye cenle na woolo Yenɲele, ferewe yen pe woo!

Yuuro 145

Yenŋele li wunluwa
pi yen kɔsaga fu

¹ *Yenŋele li sɔnmɔ yurugo. Davidi wogo.*

- Na Yenŋele, mi yaa lɔɔn gbogo, mboro ŋa na wunluwa,
mi yaa lɔɔn sɔnni sanga pyew fɔ teteteⁿ.
- ² Mi yaa lɔɔn shari pilige nungba nungba pyew,
mi yaa lɔɔn sɔnni sanga pyew fɔ tetete.
- ³ Yawe Yenŋele li gbɔɔ, li daga paa li sɔnni fɔ jenge,
li gbɔɔwɔ pi yen kɔnɔ fu.
- ⁴ Sere nungba woolo yirisaga ŋa fuun ki yaa yiri, paa ma kapyegele
ke senre yuun pɔngofenne pe kan,
paa ma kagbɔɔlɔ ke yege yuun pe kan;
- ⁵ paa ma gbɔɔwɔ gbembe naa ma tiyɔnwɔ pi senre yuun!
Mi yaa la jatere piin ma kapyegele kafɔnnɔ wogolo ke na.
- ⁶ Pe yaa kaa para ma fanŋga gbɔɔ ki senre na, ko ŋa ki yen fyere ni
we;
mà gbɔɔ yege ŋa na, mi yaa kaa ki yege yuun.
- ⁷ Pe yaa kaa nawa tuun ma kajenge gbɔɔ ki na, mbaa ki senre
yuun,
ma yen sinŋe yege ŋa na mbaa ki wogo ki yuun yɔɔrimɔ ni.
- ⁸ Yawe Yenŋele li yen yinriwe tafɔ naa yungbɔɔɔɔ tafɔ,
laa la nawa ngbanni jaga jaga, li kagbaraga ki yen ma gbɔɔ.
- ⁹ Yawe Yenŋele li yen jenne lere pyew wi ni,
li maa yaara nda fuun li da ti yinriwe taa.
- ¹⁰ Yawe Yenŋele yaara nda fuun mà da, ti yen nɔɔ shari nɔɔ sɔnni,
mbele pè pe ye kan ma yeri, pe yaa lɔɔn sɔnni.
- ¹¹ Pe yaa kaa ma wunluwa pi gbɔɔwɔ pi senre yuun,
mbaa ma yawa pi senre yuun.
- ¹² Pe yaa ka ti leelee pɔɔn kapyegele tugbɔɔngɔlɔ ke jen
konaa mbɔɔn wunluwa pi gbɔɔwɔ yanwa pi jen.
- ¹³ Ma wunluwa pi yen wa fɔ sanga pyew,
ma fanŋga ki yen wa sanga pyew fɔ tetete.
Yawe Yenŋele li ma li yɔn senre ti tanga mari yɔn fili,

ⁿ 145.1: Ki yurugo ŋa ki verise nungba nungba pyew wi le Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnɔgi wo wa ni, maga le ti senpyɔ kongbanja wi na, wo ŋa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi pɔngo woo wi na, wo ŋa pe yinri tavu.

nga fuun li ma pye, ki maa li kajenge ki nari°.

14 Yawe Yenjele li ma mbele fuun pe yen na tuun pe tɔɔ,
li ma mbele pè kurukuru pe yirige mbe pe sin.

15 Lere pyew wi yen na wele mboro yeri,
mboro ma maa pe yaakara ti kaan pe yeri ti kansanga wi na.

16 Ma mɔɔ kɛɛ ki sanga mbe kan,
mbe yaraga nga fuun ki yen yinwege na ki kan mbege yenle tin.

17 Yawe Yenjele li yen ma sin wa li kagala ke ni fuun ke ni,
li maa li kapyegele ke ni fuun ke piin kajenge ni.

18 Mbele fuun pe maa yenri Yawe Yenjele li yeri, li ma pye pe tanla tɔɔn,
poro mbele fuun pe maa li mɛge ki yinri kaselege ni we.

19 Mbele pe maa fyɛ li yege, li maa pe kandanlangala ke piin pe kan,
li ma pe gbelege ki logo ma pe shɔ.

20 Yawe Yenjele li yen ma mbele fuun ndanla, li maa pe go singi,
ɛɛn fɔ li ma lepeelee pe ni fuun pe tɔngɔ.

21 Yawe Yenjele li ti mbaa li sɔnni wa na yɔn,
yaraga nga fuun kɪ da, kila Yenjele na li yen *kpoyi li sɔnni sanga
pyew fɔ tetete!

Yuuro 146

Mbele pe fannga kɪ kologo, Yenjele li yen pe sagafɔ

1 Yaa Yawe Yenjele li sɔnni!

Mi yen na Yawe Yenjele li sɔnni.

2 Mi yaa la Yawe Yenjele li sɔnni na yinwege sanga wi ni fuun wi ni,
mi yaa la yuuro koo mbaa na Yenjele li gbogo, mbanla ta yinwege
na sanga ɲa ni.

3 Yaga ka ye jigi wi taga legbɔɔlɔ na,
yaga ka ye jigi wi taga sɛnwee na, wo ɲa wi se ya mbe lere shɔ we.

4 Na wi yinwege wɔnwɔn piga yere pilige ɲa ni, wi ma sɔngɔɔ wa
taambugɔ ki ni;

° 145.13: Ki verise ɲa wi sɛnre pɔngɔ woro ti woro Yenjele sɛnre sɛwɛɛle mbele pe yen
Eburuye sɛnre ni pe ni fuun ni, ɛɛn fɔ pa ti yen wa Yenjele sɛnre sɛwɛɛle mbele pe yinri
Sepitanti naa Siriyaki poro ni.

ki pilige nungba ki ni, nga fuun wila pye na jate, ko ma kɔ saw.

- 5 Lere ɲa ka Zhakɔbu Yenɲele li pye wi sagafɔ, ferewe yen wi woo;
lere ɲa ka wi jigi wi taga Yawe Yenɲele, wi Yenɲele li na, ferewe yen
wi woo!
- 6 Lo li naayeri wo naa tara ti da,
naa kɔɔje wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti ni;
li yen senre nungba yofɔ fɔ sanga pyew.
- 7 Pe yen na mbele jɔɔ, li ma pe tanga ki kan pe yeri,
funɔ yen mbele na, li ma yaakara kan pe yeri.
Yawe Yenɲele li ma kasopiile pe sho.
- 8 Yawe Yenɲele li ma fyɔɔnɔ pe yengele ke yenge,
mbele pɛ kurukuru, Yawe Yenɲele li ma pe yirige mbe pe sin,
lesinmbele pe yen ma Yawe Yenɲele li ndanla.
- 9 Yawe Yenɲele li maa nambanmbala pe go singi,
li maa pijiriwele poro naa nanɲunjaala pe sari;
ɛn fɔ lepeeɛ pɛ kagala ɲele kɔn mbe pye, li ma ke jɔɔ.
- 10 Yawe Yenɲele li yen wunluwɔ fɔ sanga pyew;
yoro *Siyɔn ca woolo, lo li yen ye Yenɲele sanga pyew fɔ tetete.

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!

Yuuro 147

**Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ
li daga paa li sɔnni**

- 1 Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!
Katugu ki yen ma yɔn waa yuuro koo waa we Yenɲele li gbogo,
ki yen ma yɔn waa li sɔnni, konaa ma yala!
- 2 Yawe Yenɲele li yen na Zheruzalemu ca ki kanni naa fɔnɲɔ;
*Izirayeli woolo mbele paa koli ma kari pe ni tara ta yege ni, li yaa
pe gbogolo.
- 3 Mbele pe nawa pɛ tanga pe na, li ma pe kotogo ki sogo pe na,
ma pe welegesara ti fɔfɔ pe na.
- 4 Li wɔnɲɔɔɔ ke yɔn ki jɛn,
li mege taga ke ni fuun nungba nungba ke na.
- 5 We Fɔ wi yen ma gbɔɔ, wi fanɲga ki yen ma gbɔɔ,
wi tijinliwe pi yen kɔnɔ fu.

6 Yawe Yenŋele li ma mbele pe yen tege na pe tɔgɔ;
 ɛɛn fɔ li ma lepeelee pe go sogo fɔ wa tara.

7 Ye yuuro kɔ Yawe Yenŋele li kan yeli sɔn,
 ye yuuro kɔ ŋɔɔni ni, ye we Yenŋele li sɔn!

8 Li ma kambaara ti yirige ma naayeri wi tɔn,
 li ma tisaga ki gbɛgele, ki ma pan tara ti na,
 li ma ti yan ki ma fi yanwira ti na.

9 Li maa yaakara kaan yaayoro ti yeri;
 na kaankaanye pire ti kaa gbele fungo ki kɛɛ sanga ŋa ni, li ma ti
 yaakara ti kan ti yeri^P.

10 Yenŋele lii jori malaga gbɔnshɔn fanŋga na,
 sɛnwee fanŋga ki woro yaraga li yege na.

11 ɛɛn fɔ mbele pe maa fye Yawe Yenŋele li yege, poro kala lo li yen
 mali ndanla,
 poro mbele pɛ pe jigi wi taga li kagbaraga ki na we.

12 Yoro Zheruzalemu ca woolo, yaa Yawe Yenŋele li gbogo,
 yoro ***Siyɔn** ca woolo, yaa ye Yenŋele li sɔnni!

13 Katugu li ma mbogo ŋga kɔ ca ki maga ki yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti sɔgɔyaara
 ti kan fanŋga ni,
 li duwaw ye piile pe na wa ki ni.

14 Li ma yeyinŋe le wa tara ti ni,
 li ma yarilire ti ni fuun tiyɔnrɔ ti kan ye yeri, fɔ ye ma ka ma tin.

15 Li ma li yɔn sɛnrɛ ti torogo laga tara ti ni,
 li sɛnrɛ ti ma kari lagapyew ki ni fyeleɛge na.

16 Li ma ***nezhi** wi tirige wi ma filige paa simbasire yen,
 li ma ti fɔɔngɔ ki ma wo ma simbi lagapyew, ma cɛn paa cɔnrɔ yen.

17 Li ma ti sinndeere tisaga ki ma pan;
 ambɔ wi mbe ya yere mbeli were ti sige?

18 ɛɛn fɔ na li ka para, ki yaara ti ma yan,
 li ma li tifeleɛge ki pye ki maa gbɔɔn, tɔnmɔ pi mɛɛ nɛɛ fuun.

19 Laa li sɛnrɛ ti yo Zhakɔbu setirige piile pe kan,
 ma li kondeɛɛngele naa li kakɔndeɛɛngele ke naga poro ***Izirayeli**
 woolo pe na.

20 Li sigi wogo ka pye cengele sanŋgala la kpɛ kan,

^P 147.9: Kaankaan, sannjege kayi, ŋga leele paa pye na jate ma yo kila ki jatere wi tege ki
 pire ti na.

ke sili kakɔndegengele ke jɛn.

Yaa Yawe Yengele li sɔnni!

Yuuro 148

Yaara nda fuun ti da
ti yɛn na Yengele li sɔnni

¹ Yaa Yawe Yengele li sɔnni!

Yoro naayeri yaara, yaa Yawe Yengele li sɔnni,
yaa li sɔnni wa naayeri lara ti ni!

² Yoro mbele li ***meregeye**, ye ni fuun yaa li sɔnni!
Yoro naayeri malingbɔɔnɔ ngbeleye^q ye ni fuun, yaa Yawe Yengele li
sɔnni!

³ Yɔnɔ naa yenge, yaa li sɔnni!
Yoro wɔngɔɔɔ ngɛle fuun ke maa yiin, yaa li sɔnni!
⁴ Naayeri lara to naayeri, yaa li sɔnni!
Tɔnmɔ mba pi yɛn wa naayeri wi go na, pila li sɔnni!

⁵ Ki yaara ti ni fuun tila Yawe Yengele li sɔnni!
Katugu lɔa para ma kɔnɔ kan, a ki yaara ti si da.

⁶ Liri tege ti tegesaga, ti koro wa fɔ sanga pyew,
li kondegele tege ti go na, na li se ya kanɔga.

⁷ Yoro tara na yaara, yaa Yawe Yengele li sɔnni!
Kɔgɔje nawa yaritugbɔɔɔ, naa tɔngbɔɔ tijuguwo pi ni, yaa li
sɔnni,

⁸ Yengele yengeleme naa sinndeere tisaga ki ni, naa ***nezhi** wi ni, naa
fɔngɔ ki ni,
konaa tisaga tifelege ki ni, ko nga ki maa tanri li senre ti na we!

⁹ Yaa li sɔnni, yoro yanwira konaa tinndiye pe ni fuun,
naa tire nda ti maa pire seni konaa ***sediri** tire ti ni fuun ti ni,

¹⁰ naa wɔngɔala konaa yaayoro ti ni,
naa yaara nda ti maa fulolo lara na konaa sannjere ti ni!

¹¹ Yaa li sɔnni, yoro dunruya wunlumbolo naa cengele ke ni fuun,
naa fanɔga fenne konaa dunruya kiti kɔnfenne pe ni fuun,

¹² naa lefɔnbɔɔ konaa sumbonɔ pe ni,
naa ***lelele** konaa piile pe ni!

¹³ Pe ni fuun paa Yawe Yengele li mege ki sɔnni,

^q 148.2: Meregeye poro pe yɛn naayeri malingbɔɔnɔ ngbeleye ye.

katugu lo nunḡba meḡe ko ki yen ma gbḡḡ,
li yawa pi yen naayeri wo naa tara ti go na!

- ¹⁴ Li fanḡga le li woolo pe ni,
janḡo mbele pè pe yeḡ kan li yeri, paa li sḡnni,
konaa ***Izirayeli** woolo pe ni, poro mbele pe yen cenle na li wogo ki
yen ma ḡḡban li ni we.

Yaa Yawe Yenḡele li sḡnni!

Yuuro 149

**Yenḡele li yaa cew kan
li woolo pe yeri**

- ¹ Yaa Yawe Yenḡele li sḡnni!

Ye yurugo fḡnḡḡ ko Yawe Yenḡele li kan,
ye yurugo shḡ yeli sḡn wa mbele pè pe yeḡ kan li yeri pe gbogolomḡ
woolo pe sḡḡḡḡ!

- ² ***Izirayeli** woolo, yaa yḡḡri ye dafḡ wi kala na,
***Siyḡn** ca woolo, ye yin yḡḡrimḡ ni ye wunlunḡḡ wi kala na!

- ³ Yaa wi meḡe ki sḡnni yḡḡ ni,
yaa yuuro koo yaa wi sḡnni, yaa pimbigile naa juruye gbḡḡn!

- ⁴ Katugu Yawe Yenḡele li woolo pe yen mali ndanla,
li maa mbele pè pe yeḡ tirige pe jate mbe pe shḡ.

- ⁵ Mbele pè pe yeḡ kan Yawe Yenḡele li yeri, paa yḡḡri li gbḡḡḡḡ pi
kala na;

paa jḡḡḡ yḡḡrimḡ ni, ali mbe pe ta wa pe sinleyaara ti na!

- ⁶ Yenḡele li sḡnmḡ yuuro to mbe pye wa pe yḡn,
tokobi yḡn shyen taan woo mbe pye wa pe keḡ;

- ⁷ janḡo mbe kayanḡa wḡ cenḡele sanḡgala ke ni,
mbe jḡḡḡ wa cenḡele ke na;

- ⁸ mbe pe wunlumbolo pe pḡ yḡḡḡḡ ni,
mbe pe fanḡga fenne pe le tugurḡn ḡḡbeere na!

- ⁹ Kiti kḡḡḡ ḡḡa kila yḡḡḡḡ pe meḡe ni, mbe ki kiti wi kḡn pe na mbe
yala ki ni!

Ko yaa gbḡḡḡḡ kan mbele fuun pè pe yeḡ kan li yeri pe
yeri.

Yaa Yawe Yenḡele li sḡnni!

Yuuro 150

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni

¹ Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni wa li laga *kpoyi ki ni!

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni wa naayeri fowaga ki ni, wa laga ŋga li
maa li yawa pi nari we!

² Yaa li sɔnni li kagbɔgɔɔ pyewe pi kala na!

Yaa li sɔnni mbe yala li gbɔgɔwɔ gbembe pi ni!

³ Yaa li sɔnni mbanlaga winme ni!

Yaa li sɔnni ŋgɔni naa juru gbɔngɔ ni!

⁴ Yaa li sɔnni pimbile gbɔngɔ naa yɔɔ ni!

Yaa li sɔnni ŋgɔni gbɔngɔ naa wegele winme ni!

⁵ Yaa li sɔnni weere^r maganɲbɔɔ woro ni!

Yaa li sɔnni weere maganɲbanla woro ni!

⁶ Yaraga o yaraga ki maa wɔɔn, kila Yawe Yenɲele li sɔnni!

Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni!

YOMIYEĞELE

SEWE

Sewe wi nawa senre

Yomiyegēle sewe wi yen nagawa pa mba pi gbogolo pi yee na, ma pye yomiyegēle naa nandalengele. Ki yomiyegēle kē legere ta ma yiri wa wunlunaŋa Salomo wi yeri (1-29), a kēle ta ma yiri wa Aguri wi yeri (30), a kēle ta ma yiri wa wunlunaŋa Lemuweli wi yeri (31).

Ki yomiyegēle ke yen naga nari we na yege nga na we daga mbaa we yinwege ki piin pilige nungba nungba pyew. Ki yomiyegēle keke yen na para seye woolo pe yee sɔɔwɔ kagala koro na, keke yen na para jawo kapyere na. Tangalomo pi daga mbe pye yege nga na cenwe pi ni, ke legere yen na ko nari fun, konaa ma daga mbɔɔn yee yingiwe jen yege nga na ki ni. Senwee wi daga mboo yee go sogo yege nga na, ke yen na para ki wogo ki na, naa mbaa kagala kunni yee ni, naa mbaa fyɔnwɔ fenne pe jate konaa tagawa mba pi daga mbe pye wenne sɔɔwɔ pi wogo ki na. Yomiyegēle sewe wi yen naga nari fɔ senweele pe daga mbaa nga ki daga sanmbala pe ni ki jate, mbe pye mbe go sogo, mbaa kasingge ki lagajaa, naa kaselege ki ni, konaa kajenme pi ni. Sewe wi lesaga ki yen naga nari we na yege nga na we daga mbege le mbaa jaa, fɔ:

Mbaa fye Yawe Yenŋele li yege ko ki yen kajenme pi lesaga ye (Yomi 1.7).

Yomiyegēle ke gbɔɔ yen senre konŋolo shyenzhyen, ŋgele ke ma pye ma yala. Mbe ke kara go ni mbe ke jen ki yen ma tanla. Wagati wa ni, pe ma yomiyegēle ke legere wa na para senre go ka na paa kajenme konaa tijinliwe fu wogo yen (9.1-18), naa katiyɔngɔlɔ ŋgele ke ma pye jele jenŋe ni (31.1-31) konaa senre yinre ta yege ni.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege nga na

Kajenme pi daga mbe lagaja 1-9

Wunlunaŋa Salomo wi yomiyegēle 10-29

Nanŋa ŋa paa pye na yinri Aguri wo naa Lemuweli pe senyoro 30-31

Aguri wi yomiyegēle 30.1-33

Lemuweli wi nɔ wila wi yeri kagala ŋgele ni 31.1-31

KAJENME PI DAGA MBE LAGAJA

1-9

Sewe wì yonlɔgo go nga na

- 1** ¹ Davidi wi pinambyɔ Salomɔ ɲa wila pye ***Izirayeli** tara ti wunlu-
naja wi yomiyegele wele^a.
² Ki yomiyegele ke go ko yen mbaa kajenme kaan senwee wi yeri,
mbaa wi nari,
konnaa mbaa tijinliwe senyoro ti kɔɔ jenni;
³ mbaa wi nari wila tanri tijinliwe ni,
mbe pye sinɲe, mbe pye mbe yala, mbaa tanri kaselege ki na;
⁴ mbe kambajenmbele pe kan pe jilige,
mbe jenme naa jatere pyelomɔ jembe kan lefonmbɔɔ pe yeri.
⁵ Kajenɲe wi kaa ke nuru, wi ma ka taga wi kajenme pi na;
lere ɲa wi yen ma jilige, ke ma yege sinme kan wi yeri.
⁶ Ke ma ti senwee wi maa yomiyegele naa nandalenɲele ke kɔɔ jenni,
mbaa kajenmbele pe senre to naa pe ɲgundo senre ti kɔɔ jenni.
⁷ Mbaa fye Yawe Yenɲele li yege ko ki yen kajenme pi lesaga ye,
een fɔ lembire ti maa tijinliwe naa nagawa senre ti tifaga^b.

Piile pe daga mbaa pe sevenne
pe yerewe senre ti nuru

- ⁸ Na pinambyɔ, tɔɔn to wi yerewe senre ti nuru,
maga ka si je ma nɔ wi nagawa senre ti na;
⁹ katugu ti yen paa wunluwɔ njala gbɔgɔwɔ wolo yen wa ma go ki na,
ma pye paa fereyaara yen wa ma yɔɔgo.
¹⁰ Na pinambyɔ, na kapere pyefenne pe kaa jaa mbɔɔn fanla mbɔɔn
pungo,
maga ka yere ki na.
¹¹ Na paga ma pye mbe yo fɔ: «Shokari, we sa lara we lere wa sige,
woo gbo;
we sa mɛɛ jan, we to lere ɲa wi yen jeregisaga fu wa na go fu.
¹² We pe tɔngɔ weele mbe pe kɔ, paa yege ɲga na kunwɔ ma kaa leele
kɔ ma kari pe ni ***kuulo tara**,
mbe pe kɔ mbe pe wɔ wa, paa yege ɲga na pe ma kaa gboo le fanga
we;
¹³ kona, pa we yaa yarijende ti cenle pyew ta ta,

^a 1.1: 1 Wunlu 5.9-14 ^b 1.7: Zhɔbu 28.28; Yuuro 111.10; Yomi 9.10

- mberi koli mbe we yinre ti yinyin ti ni.
 14 Mboro fun ma yaa ma tasaga ta wa ti ni we ni,
 ki penjara ti yaa pye we ni fuun woro.»
 15 Na pinambyo, maga kaa tanri ki leele cenle pe ni,
 ma jele li wo wa pe konɔ li ni pew;
 16 katugu pe yongolo kè wege kapege pyege ki na,
 pè wege legbogo ki na.
 17 Mbe mere ti jan sannjele li na li yegɛ na,
 ko mere to jan wagafe.
 18 Een fo ki leele mbele pe yen na lara na leele singi mbe gbo, poro yere
 jate pe yaa pe gbo;
 mere nda pe yen na jaan, ti yaa ka poro yere jate pe yigi.
 19 Mbele fuun pe maa tonli pee jaa, pa pe wogo ki yaa ka ko yeen;
 tonli pee wi ma kaa wi tafɔ wi gbo.

Kajenme pi maa we yeregi

- 20 Kajenme pi yen na jorogi ngbanga wa ca nawa kongolo ke ni,
 pi magala li yen na yinrigi ngbanga wa katoro ti ni.
 21 Pi yen na jorogi ngbanga wa janwa lara ti na,
 pi yen naga yuun leele pe kan wa ca ki mbogo yeyonro ti na fo:
 22 «Yoro kambajenmbele wele, kambajenme pi yaa ye ndanla fo sa gbɔn
 wagati wiwiin?
 Yoro mbele ye maa tege leele na, ye yaa la yɔgɔri wa ki titegere ti ni
 fo sa gbɔn wagati wiwiin?
 Yoro lembire re, kajenme pi yaa ye mbɛn fo sa gbɔn wagati wiwiin?
 23 Ye songoro ye pan yanla yerewe senngbanra ti logo.
 Ye wele, mi yaa na yinne li tirige ye na.
 Mi yaa ti yanla senre ti jen.
 24 Een fo ki kaa pye mɪ ye yeri, a yè je,
 a milan kee ki sanga ye kan, lere kpe sigi jate;
 25 ki kaa pye yè je na yerewe senre ti ni fuun ti na,
 yee si yenle na korowo senre ti na;
 26 ki kala na mi fun, mi yaa kaa tege ye na, na jɔlɔgɔ ki ka ka to ye na
 sanga ɲa ni we,
 mi yaa kaa ki la koo ye na, na fyere gbɔro ka ka ye yigi sanga ɲa ni
 we.
 27 Na fyere gbɔro ka ye yigi paa tifelingbɔgɔ yen,
 na jɔlɔgɔ ka to ye na paa tifelinjolo yen,
 na yesanga naa jatere piriwen ka ka to ye na,
 pa mi yaa kaa ki la koo ye na fun.

- 28 Kona pe yaa kanla yeri mbe pe saga, ɛɛn fɔ mi se kaga sho;
pe yaa kaa na lagajaa, ɛɛn fɔ pe se kanla yan.
- 29 Katugu pɛ je kajenme pi na,
pee yenle mbaa fye Yawe Yenyele li yege,
30 katugu pee yenle na yerewe senre ti ni fuun ti na,
pànlà korowo senre ti tifaga.
- 31 Ki kala na, pe yaa ka pe kapyere ti tɔnli wi ta;
pe yɛra yerewe senre ti tɔnli wo pe yaa ka li mbe tin wi na,
32 katugu lembire ti ka pungo le kajenme pi ni, ki ma kaa ti gbo,
kambajenmbele pe jatere mbatawa pi ma kaa pe tongo.
- 33 ɛɛn fɔ lere ŋa kaa nuru na yeri, wi yaa pye mbe cɛn yeyinŋe na
pɔw;
wi yaa pye mbe cɛn pɔw, wi se fye tipege kpe yege.»

**Kajenme pi ma lere sho
kapege ki ni**

- 2** 1 Na pinambyɔ, na maga yenle na senre ti na,
na maga na ngasegele ke yigi mbaa tanri ke na,
2 na maga nungbolo jan mbaa kajenme senre ti nuru,
na maga ma kotogo ki yaga kila jenme pi jaa,
3 na maga tijinliwe pi yeri pɔɔn saga,
na maga ma magala li yirige mbe kagala kɔɔ jenme pi lagaja pɔɔn
saga,
- 4 na ma kaa pi lagajaa paa warifuwe yen,
na ma kaa pi lagajaa jenge paa yarijende nda ti yen ma lara ti yen,
5 kona, mbaa fye Yawe Yenyele li yege pa ma yaa ki kɔɔ jen,
konaa mbe Yenyele li jen.
- 6 Katugu Yawe Yenyele lo li maa kajenme pi kaan,
kajenme naa jenme pa pi maa taa na yinrigi wa li yɔn senre ti ni.
- 7 Li ma showɔ kan lesinmbele pe yeri;
mbele pe tangalɔmɔ pi yen ma sin, li yen pe ***tugurɔn sigeyaraga**
na pe go singi.
- 8 Mbele pe maa tanri kaselege konɔ li na, li maa wele pe na,
nali lesinmbele pe konɔ li kɔɔsi.
- 9 Ki ka pye ma, pa ma yaa kasinŋe ki kɔɔ jen, naa ŋga kɔ yala ki ni,
naa kaselege konaa kongolo ŋgele ke ma lere wogo yɔn ke ni.
- 10 Kona, kajenme pi yaa pan wa ma kotogo na,
jenme pi yaa ma ndanla wa ma kotogo na.
- 11 Kagala ke cancan jatere pyelɔmɔ jembe pi yaa kɔɔn sho punnguwa pi
ni,
kagala kɔɔ jenme pi yaa lɔɔn go singi.

- 12 Pi yaa ma sho kombele li ni,
mbɔɔn sho senpere yofenne pe kee,
13 mbɔɔn sho mbele pe ma kaselege konɔ li wa pe kee,
naa mbele pe maa tanri wa diwi konɔ li ni pe kee.
14 Poro mbele pe maa kapege ki piin na yɔɔri wa ki ni,
na kajagara ti piin na nayinme nii wa ti ni.
15 Ki leele wele, kongolo ngele ke ma lere pungo koro pe ma le,
pe maa tanri kongolo ngele na, ke yen ma koolo koolo.
- 16 Ki ka pye ma, pa ma yaa ma yee sho nanjaa wi kee,
ki jele nambanja na wi yon ki tanla wi kee.
17 Wo na wi je wi sumborowo sanga polɔ wi na,
ma fɛge ***yɔn finliwe** mba wila le wi Yenɛle li ni pi na.
18 Wi go ki konɔ li yen na kee wa kunwa pi yeri;
konɔ na wi le, li yen na kee wi ni wa ***kuulo tara**.
19 Mbele fuun pe maa yiin wi kɔrɔɔ, wo wa kpe na sɔngɔrɔ mbe pan
naa,
wo wa kpe se yinwege konɔ li ta naa.
20 Ki kala na, maa tanri wa lejembele pe kologo ki ni,
ma koro wa lesinmbele pe kongolo ke ni.
21 Katugu lesinmbele poro pe yaa cɛn laga tara ti ni,
mbele pe nawa pɪ filige pe na, poro pe yaa ka koro wa ti ni.
22 Eɛn fɔ lepeele pe yaa ka pe mbe wɔ laga tara ti ni,
mbasinmbele pe yaa ka kɔ mbe wɔ laga ti ni.

**Mbe kajenme ta
konaa mbaa fye Yenɛle li yege**

- 3** 1 Na pinambyɔ, maga ka fɛge na nagawa senre ti na,
na ngasegele ke tege wa ma kotogo na maa tanri ke na;
2 katugu ki senre ti yaa yinwetɔnlɔɔ kan ma yeri,
mbe ka taga ma yinwege piliye yi na, mbe yeyinɛge kan ma yeri.
3 Maga ka ti kagbaraga pyege konaa mbe pye tagawa ni tɔɔn la,
mari pye fereyaara wa ma yɔɔɔ,
ma ti ti censaga ta wa ma kotogo na.
4 Kona, ma kala li yaa Yenɛle li ndanla mbe senweele pe ndanla,
pe yaa lɔɔn jate tijinliwe fɔ^d.
- 5 Ma jigi wi taga Yawe Yenɛle li na ma kotogo ki ni fuun ni,
maga ka kee kan ma yeera tijinliwe po na.
6 Ma li wogo ki tege wa ma jatere wi na ma kapyege ki ni fuun ni,

^d 3.4: Luki 2.52

- ki ka pye ma, li yaa ma konḡolo ke yɔn yala ma kan.
 7 Maga kaa ma yɛɛ jate kajenḡe,
 ɛɛn fɔ ta fyɛ Yawe Yɛnḡele li yeḡe,
 mɔɔ yɛɛ laga kapege pyege ki na^e.
 8 Ko ki yaa ma wire ti sagala,
 mbɔɔn kajeere ti kan fanḡa ni.
 9 Ta Yawe Yɛnḡele li gbogo ma kɛɛ yaara ti ni,
 maa li gbogo ma kɛɛre yarilire pyew ti konḡbannda ti ni.
 10 Pa kona ma bondoolo pe yaa yinyin yarilire ti ni fɔ mbaa wuun,
 ma kopere ti yaa yinyin ***erezen** pire tɔnmɔ pi ni fɔ mbaa wuun.
 11 Na pinambyɔ, maga ka Yawe Yɛnḡele li korowo pi tifaga,
 maga ka ti li yerewe sɛnre ti pye tege ni ma yerif;
 12 katugu ḡa wi yen ma Yawe Yɛnḡele li ndanla, li maa koro,
 paa yeḡe ḡa na pyɔ ḡa wi yen maa to ndanla wi maa wi koro we^g.

Kajenme pi tɔnli wi yen ma gbɔḡo

- 13 Lere ḡa ka kajenme pi ta, ferewe yen wi woo,
 lere ḡa ka tijinliwe pi ta, ferewe yen wi woo!
 14 Katugu pi tawa pi mbɔnrɔ ma we warifuwe tawa na,
 tɔnli ḡa wi maa taa wa pi ni, wɔ we tɛ na.
 15 Kajenme pi sɔnḡo kɔ ḡban ma we somu sɔnḡbanga woo na;
 yaraga ḡa fuun ma yeḡe maa yinrigi ki na, ko ka kpɛ woro kayɔḡo
 ni mboo bɔ.
 16 Yinwetɔnḡo maa taa wa pi kalige kɛɛ ki ni,
 yarijende naa gbɔḡɔwɔ maa taa wa pi kamɛḡe kɛɛ ki ni.
 17 Pi maa kee sɛnwee wi ni konḡolo ḡele ni, ke tangala yen ma tanla;
 yeyinḡe yen wa pi kombigile ke ni fuun ke ni.
 18 Pi yen yinwege tige ma mbele kaa yigi pe kan,
 mbele kaa yigi mbe koro pi na, ferewe yen pe woo.
 19 Yawe Yɛnḡele li tara ti nɔḡo ki tenḡe kajenme po fanḡa na;
 tijinliwe po fanḡa na, li naayeri wi gbegɛle maa tɛḡe.
 20 Li jenme po fanḡa na, tara ti nɔḡɔna tɔnmɔ were ti yɛḡele;
 po fanḡa na kambaara ti maa fɔḡḡo wuun.

Yɛnḡele lo li maa kajenḡe wi go singi

- 21 Na pinambyɔ, tijinliwe po naa jatere pyelɔmɔ jembe pi yigi ma mara pi na,
 maga ka ti pi lali ma ni.

^e 3.7: Ɔrɔmu 12.16 ^f 3.11: Zhɔbu 5.17 ^g 3.11-12: Ebu 12.5-6; Naga 3.19

- 22 Ti yaa yinwege kan ma yeri,
mbe pye fereyaara wa ma yɔɔɔɔ.
23 Pa kona ma yaa la tanri wa ma konɔ li ni yeyinɔge na pɔw,
ma se kurugo yaraga ka kpɛ na.
24 Na maga sinɛ, ma se ka fyɛ yaraga ka kpɛ na,
na maga sinɛ, ma yaa wɔnɔ yinɔge.
25 Fyɛɛ kala kɔɔn fo, maga ka fyɛ;
nakoma na lepeele paga yiri ma kɔɔɔɔ, maga ka fyɛ;
26 katugu Yawe Yɛnɔɛɛ li yaa pye ma jigi tagasaga,
mbaa ma tɔɔɔ ki kɔɔsi kiga ka ye pɛnɛ.

**Ma lewee yenɛ
wi daga mbɔɔn ndanla**

- 27 Na kaa pye lere wa daga ma kajɛɔge pye wi kan,
na ki fanɔga ka pye ma ni, maga pye wi kan,
maga ka je mbege kajɛɔge ki pye wi kan.
28 Maga kɔɔn lewee yenɛ wi pye mbe yo fɔ:
«Kari ma sɔɔɔɔ ma pan, goto mi yaa ki kan ma yeri,»
mbe sigi ta yaraga yen ma yeri maa kan.
29 Maga ka kapege jate ma lewee yenɛ wi ni,
wo ɔa wi yen ma cɛn le ma tanla, maa jigi wi taga ma na we.
30 Maga ka win lere ni go fu,
ɔa wii kapege kpɛ pye ma na.
31 Maga ka yɛɛ yirige lewelewe wa na,
maga kaa tanri wi tangalɔɔ pa kpɛ na.
32 Katugu lepeele pe kala li yen ma tijanga Yawe Yɛnɔɛɛ li yɛɛ na;
ɛɛn fɔ li ma wɛɛnɛ le lesinmbele poro ni.
33 Yawe Yɛnɔɛɛ li ma lepee wi go ki dɔɔga,
ɛɛn fɔ li ma duwaw lesinɔge wi go ki na.
34 Mbele pe maa tɛɛ li na, li maa tɛɛ pe na fun,
ɛɛn fɔ mbele pɛ pe yɛɛ tirige, li yen na yinmɛ kaan pe yeri^h.
35 Kajenmbele pe yaa gbɔɔɔwɔ ta kɔɔɔɔ,
ɛɛn fɔ lembire to yaa fɛɛ gbɔɔɔ shɔ.

**Pinambyɔ wi ma kajenmɛ ta
wi to wi yeri**

- 4** ¹Na pinambiile, yaa ye to wi nagawa sɛnɛ ti nuru,
ye nɔɔɔɔɔɔɔ jan yaa nuru, ye ta ye pye tijinliwɛ fɛnɛ;
²katugu mi yen na jenmɛ jembe kaan ye yeri,
ki kala na, yaga ka je na nagawa sɛnɛ ti na.

^h 3.34: Zhaki 4.6; 1 Pye 5.5

- 3 Mi fun, mîla pye pinambyɔ na to wi yeri,
na kala làa na nɔ wi ndanla paa pinunɔgbanna yen.
- 4 Na to wîla pye nala nari na yuun fɔ:
«Na senre ti yigi mari tege wa ma kotogo na;
ta tanri na ɲgasegele ke na, pa ma yaa yinwege ta.
- 5 Kajenme pi lagaja, ma tijinliwe pi lagaja,
maga ka fege na yɔn senyoro ti na, maga si ka laga ti na.
- 6 Maga ka laga kajenme pi na, pa pi yaa la wele ma na;
pi yaga pɔɔn ndanla, pa pi yaa lɔɔn go singi.
- 7 Kajenme pi lesaga koyi ɲga fɔ ma bala ma kajenme pi lagaja;
ma yaritaga ki ni fuun ki ni, tijinliwe pi lagaja.
- 8 Ta kajenme pi jate kagbɔɔ yɔn, pa pi yaa ma mege ki yirige;
na maga pi yigi keyen shyen, pa pi yaa gbɔɔwɔ kan ma yeri.
- 9 Pi yaa pye paa fereyaraga tiyɔngɔ yen wa ma go ki na,
mbe pye paa wunluwɔ njala gbɔɔwɔ wolo yen wa ma go ki na.»

**Kajenme pi yaa yinwetɔnɔɔ kan
ma yeri mbaa ma kɔɔsi**

- 10 Na pinambyɔ, nunɔgbolo jan mala senre ti logo,
pa ma yaa yinwetɔnɔɔ ta.
- 11 Mɔɔ naga kajenme konɔ li ni,
mɔɔ yege sin wa kasinɲge konɔ li ni.
- 12 Na ma kaa tanri, yaraga ka sɔɔn yege kon;
na ma kaa fee, ma se kurugo mbe to.
- 13 Nagawa senre nda ti kan ma yeri, ti yigi jenge, maga ka ti ti sho ma yeri;
mari yigi tiyɔngɔ, katugu ma yaa yinwege ta to fanɲga na.
- 14 Maga kaa tanri wa lepeele pe konɔ li ni,
maga ka kapere pyefenne pe tulugo ki le.
- 15 Ki konɔ li yan mali yaga wa, maga ka toro wa li ni;
ke ma lali li ni, maa kee ma konɔ.
- 16 Katugu ki leele paa ya wɔnɔ na pe fa kapege pye,
wɔnɔwɔ na pe yigi na pe fa tipege pye lere wa na;
- 17 katugu tipewe pyewe po pi yen pe yaakara re,
lewɛlewɛ kapyere pyege ki maa yinrigi pe ni paa duven wɔɔɔ yen.
- 18 Lesinmbele pe tangalɔmɔ pi yen paa lalaaga yanwa yen;
ki yanwa pi maa yinrigi na kee yege fɔ mbe sa gbɔn yɔnɔfugo na.
- 19 Lepeele pe tangalɔmɔ pi yen paa diwi yen,
yaraga ɲga ki yaa pe kan pe kurugo pe to paa ki jen.

Ma tangalɔmɔ pi yaga pi koro jembe

- 20 Na pinambyɔ, tanla senre ti nuru jenge,
nunɔgbolo jan mala senyoro ti logo.

- 21 Maga ka ti ti fεge ma ni fyew,
ti tεge wa ma nawa pi ni;
22 katugu mbele fuun pe ma yenle ti na, ti ma yinwege kan pe yeri,
mbe ngbanwa kan pe yeri wa pe wire ti ni.
23 Jatere ŋa wa ma kotogo na, taa kɔɔsi ma wε yaraga ki ni fuun ki
na,
katugu pa ma yinwege kagala ke maa yinrigi wa ma kotogo ki ni.
24 Ma yɔn ki yingiwe jen yagbogowo senre ti ni,
ma lefanlaga senre ti lali ma yɔn ki ni.
25 Ta wele wa ma yεe yεge, maa kee,
ma yengele ke kan maa wele wa ma yεe yεge.
26 Kono na ma yaa le, li gbegele mali yɔn yala,
pa kona ma kongolo ke ni fuun ke yaa pye mbe sinⁱ.
27 Maga ka ke mbe kari kalige na nakoma kameŋge na,
ma yεe laga lali kapege ki ni.

**Mbaa ma yεe kɔɔsi
jele kalikalifo wi ni**

- 5** ¹Na pinambyɔ, na kajenme senre ti logo,
ma nungbolo jan mala tijiniwe senre ti logo;
²janɔ ma jatere pyelɔmɔ jembe ta,
kajenme senre mbaa yinrigi wa ma yɔn.
³Katugu jele kalikalifo wi yɔn senre ti tanla ndee senrege yi;
ti ma wolɔɔ paa sinme fawoo yen.
⁴Een fo wa kala li kɔsaga, ti ma sori paa kurugbege yen,
wi yɔn senre ti maa sugulo paa tokobi yɔn shyen fo yen.
⁵Wi tangalɔmɔ pi maa kee wa kunwo pi yeri,
wi yongɔɔ ke ma sin na kee wi ni wa ***kuulo tara**.
⁶Kono na li maa yinwege kaan, wila lo le,
wi ma pungo wi kono li na, wila sigi jen.
- ⁷Koni na pinambiile, yaa nuru na yeri,
yaga ka je na yɔn senre ti na.
⁸Ma kono li laga lali ki jele cenle wi ni,
maga ka fulo wa wi go yeyongo ki tanla.
⁹Janɔ maga kɔɔn gbɔɔɔwa pi kan leele pele yεge yeri,
mbe ti naja yinriwe mbataa wa mbɔɔn yinwege ki jɔɔ ma yeri;
¹⁰janɔ cengele kele yεge woolo ka ka pan mbe tege ŋga mɔ te ki
yarijende ti koli mberi ta;
ma tunngo ki tɔnli wi kari pele yεge yinre ni.

ⁱ 4.26: Ebu 12.13

- 11 Jango wa ma yinwege ki kɔsaga maga kaa jɛɛn,
na ma fannga kiga ka kɔ, a ma wire ti te ma na we.
- 12 Jango maga ka yo fɔ: «Ki pye mɛɛ, a mi si je nagawa sɛnɛ ti
na?
Ki pye mɛɛ, a yɛrɛwɛ sɛnɛ ti silan mbɛn?
- 13 Ki pye mɛɛ mii si yɛnɛ mbanla nagafɛnnɛ pe sɛnɛ ti logo?
Mii si yɛnɛ mbe nungbolo jan, mbanla karafɛnnɛ pe nagawa sɛnɛ ti
logo?
- 14 Kɪ koro jɛnri anmɛ mi jɔgɔ ma kɔ ma wɔ wa pew,
wa na woolo pe gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ.»

**Ma pye sinɛ ma jɔ wi ni
konaa wɔɔn ndanla**

- 15 Ma yɛɛra tɔnmɔ wege ta ko tɔnmɔ po woo,
tɔnmɔ mba pila pulo na yinrigi wa ma kɔlɔ wi ni, maa po woo^j.
- 16 Yɛngi na mɛɛ ma pulugo tɔnmɔ pi yaga, pila wuun funwa na jaga?
Yɛngi na mɛɛ ma lɔgɔ tɔnmɔ pi yaga pila fuun, mbaa kee wa katoro
ti ni^k?
- 17 Ki tɔnmɔ pi daga mbe pye mboro nungba woo,
pii daga mbe pye leele pele yɛgɛ woo.
- 18 Yɛnɛɛle sa duwaw ma pulugo ki na,
jele ɲa mà pɔri ma lefɔnrɔ sanga wi ni, ta yɔgɔri wi ni!
- 19 Wi yɛn ma yɔn paa lufanɔ yɛn, paa dagbe nɔ tiyɔɔn yɛn.
Wi tiyɔnwɔ pɔɔn yɛnɛ tin fɔ sanga pyew,
wi ndanlawa pi nayinmɛ kan ma yeri fɔ sanga pyew.
- 20 Na pinambyɔ, yɛngi na mɛɛ sa yɛgɛ yirige jele kalikalifɔ wa na?
Yɛngi na mɛɛ sa jele wa yɛgɛ yinɛgele yigi?
- 21 Katugu Yawe Yɛnɛɛle li yɛgɛ yɛn sɛnwɛɛ wi kɔngolo ke na,
li maa wi kɔngolo ke ni fuun ke yaan.
- 22 Lepee wi yɛɛra kajɔgɔrɔ ti maa yigi paa pɛnɛ yɛn,
wi yɛɛra kapere ti ma pye mangala maa pɔ.
- 23 Wi yaa ku wi mbakorowo pi kala na,
mbe kɔ mbe wɔ wa, naa wi yɛn lembige ma toro ki kala na.

Na maga yɔn fɔlɔ kɔn mali tɔn

6 ¹Na pinambyɔ, na maga yere ma lewee yɛnɛ wa fɔgɔ kala ni, mbe
yo ma yaa ki tɔn,

^j 5.15: Ki verise ɲa wi yɛn na para nana naa wi japɔrɔwɔ poro sinlesaga wogo na.

^k 5.16: Ki verise ɲa wi yɛn naga nari ma yo lere ɲa wi pɔrɔgɔ pye, wii daga mbe kari jele
nakoma nana wa yɛgɛ kɔrɔgɔ.

- na maga kee le lere wa yegede kee, mbe yon kan wi yeri, mbe yere wi
fɔɔ kala li ni;
 2 na ma yon senre tige ma yigi wa ki kala li ni,
 na ma senyoro tige ma po;
 3 na pinambyo, ma yaa ki pye yegede nga na mbɔɔn yee wo wa ki kala li
 ni, koyi nga yeen:
 Ki kaa pye mɔɔ yee le ma lewee yenle wi kee mako,
 kari wi korogo, ma sɔɔn yee tirige wi nogo, maa yenri ngbanga.
 4 Maga kaga yaga wonlowo mbɔɔn yigi,
 maga kaga yaga wonlowo pɔɔn yengede ke ton, na ki kala li fa yegede
 wo.
 5 Ma yee sho wi yeri paa yegede nga na lufaa ma kaa wi yee sho koniyeen
 yeri we,
 paa yegede nga na sannjele ma fegele mali yee sho li yigifo yeri we.

Ma yee yigi, maga ka pye tiyanja

- 6 Mboro tiyanja, kari ma sa mimbele pe wele;
 ma pe tunmbyege ki wele, ma kajenme ta.
 7 To woro pe go na,
 tunngo welefo woro pe go na, yegedo woro pe yeri.
 8 Een fo, pe ma pe yaakara ti wulo mari tege kanga na;
 pe ma pe yaakara ti gbogolo yarilire konsanga ni.
 9 Mboro tiyanja, ma yaa koro mbe sinle fo sa gbɔn wagati wiwiin?
 Ma yaa ka yen mbe yiri wa wonlowo pi na wagati wiwiin?
 10 Mbe wonlo jenri, mbe wonlo mbe tigi jenri,
 mbɔɔn keyen yi migi yi yee ni, mbe sinle jenri.
 11 Maga koro ko na, fyɔnwɔ pi yaa ka pan mbɔɔn fo paa yoo ma kaa
 lere fo we,
 jɔɔgo ki yaa pan mbɔɔn fo paa malingbɔɔn benganri pyefo ma kaa
 lere fo we¹.

Lepee wi wogo ki se yon

- 12 Lejaga ngbali, wo na wi woro ma sin,
 wi maa yanri na toro yagbogowo senre ti ni wa wi yon.
 13 Wi maa wi yengede ke gbɔɔnngbɔɔn na senre ta yuun,
 na para tɔɔɔ ni,
 na kacɛn wa piin wi yombegele ke ni na senre ta yuun.
 14 Nambara wi yen wa wi kotogo na,
 kapege pyewe po wi maa jate sanga pyew,
 na leele pe pinri.

¹ 6.10-11: Yomi 24.33-34

- 15 Ki kala na, jɔɔɔ ki yaa ka to wi na le yɔɔɔɔ nungba ke ni;
wi yaa ka tɔɔɔ mbe wɔ wa yɔɔɔ nungba, wɛɛ se ka pye ki na.

Kagala kɔɔshyen
ɔgele kee Yenɔgele li ndanla

- 16 Kagala kɔɔɔɔni yen wa, ɔgele ke yen ma Yawe Yenɔgele li mben;
ke yɛɛ mbe kɔɔshyen bɔ, ɔgele ke yen ma tijanga li yɛɛ na:
17 Lere ɔa wi maa yɛɛ tungu leele na, yɔɔ ɔga ki maa finlele,
ɔa wi maa lere ɔa wi yen jɛɛgisaga fu wi gbo,
18 lere ɔa wi kotogo ki maa kapege gbɛgele mbe pye,
lere ɔa wi yɔɔɔ li wege kapege pyege ki pɔɔɔ na,
19 sɛɛfɔ yagboyoo ɔa wi maa yagbogolo finlele,
konaa ɔa wi maa leele pinri pe yɛɛ ni.

Ma yɛɛ yigi kalikalawa pi ni

- 20 Na pinambyɔ, tɔɔ to wi yɛɛɛ senɛ ti nuru,
maga ka si je ma nɔ wi nagawa senɛ ti na.
21 Ki senɛ ti gbɛgele mari tɛɛ wa ma kotogo na sanga pyew,
mari pye fɛɛyaara wa ma yɔɔɔ.
22 Na ma kaa tanri, ti yaa lɔɔɔ yɛɛ sinni,
na maga sinle, ti yaa lɔɔɔ go singi,
na maga yen mbe yiri, ti yaa la para ma ni.
23 Katugu ki yɛɛɛ senɛ ti yen paa fitanla yen,
ki nagawa senɛ ti yen paa yanwa yen,
yɛɛɛ mba pi maa taa wa ki korowo pi ni, pi yen yinwege konɔ.
24 To ti yaa ma shɔ jele kalikalifo wi yeri,
mbɔɔɔ shɔ nambannɔ yɔɔ tangafɔ wi yeri.
25 Maga ka yɛɛ yirige wi na wa ma kotogo na wi tiyɔɔwɔ po kala na,
maga ka ti wi la mbɔɔɔ ta wi welelɔɔ po kala na.
26 Katugu nanjaa wi maa lere wi kɛɛ yaara ti li mberi kɔ pew, mboo
yaga singbele nungba ni kɛɛ;
ɛɛn fɔ japɔɔwɔ ɔa wi yen nandaa, wo maa lere wi yinwege ɔga ki yen
kagbɔɔ yɔɔ ma wɛ yaraga ki ni fuun na ki le jɔɔɔ.

27 Naga yen ma, lere mbe ya mbe kasɔɔ le wa wi jufa wi ni,
na wi yaripɔɔ tii sogo le?
28 Naga yen ma, lere mbe ya tanga nanɔanra na, na ti suu tɔɔɔ ti sogo
le?
29 Lere ɔa wi ma fili wi lewee yenle wi jɔ wi ni, pa ki yen ma fun;
lere o lere ka jiri wi lewee yenle wi jɔ wi na, wi se koro mbajɔɔwɔ.
30 Yoo ɔa funɔ wi yigi, a wi saa yu ma ka funɔ ki kala na,
pe se ya mboo tifaga.

- 31 Konaa ki ni fuun, na paga wi yigi, yaraga nga wì yu, wi yaa ki yongo
koloshyen sara,
wi yaa wi go yaara ti ni fuun ti kan.
- 32 Lere nga ka wa yege jo ta, wi yen tijinliwe fu fo;
lere nga wi maa ko piin, wo yen na wi yege jogo.
- 33 Ki lerefo gbɔnrɔ naa fere ti yen wi woro,
ki fere ti se ko wi na fyew.
- 34 Katugu yenjara ti ma japɔɔ wi nanjbanwa pi yirige fo ma toro;
wi kaa jaa mboo kayanga ki wo pilige nga ni, wi se lere yinriwe ta.
- 35 Ali maa kan yingi yarikanga ni, wi sege jate;
ali ma yarikanra ti lege yege o yege, wi se yenle ti na.

**Jele keenre lifo wi ma lefonjo
wi fanla mboo le kapege**

- 7** 1 Na pinambyɔ, na senre ti le,
mala ngasegele ke tege wa ma kotogo na.
- 2 Maa tanri na ngasegele ke na, pa ma yaa yinwege ta;
maa na nagawa senre ti korɔsi jenge paa ma yenmbyɔ wi yen.
- 3 Mari le wa ma yombegede ke na paa vegenge yen,
ma ti ti censaga ta wa ma kotogo na.
- 4 Maga yo kajenme pi kan fo ma yen na nɔsepyɔ sumboro,
ma tijinliwe pi pye ma wonlonjo;
- 5 jango pila ma go singi nanjaa wi na,
mbɔɔn sho nambannjo yon tangafɔ wi kee.
- 6 Pilige ka, mila pye wa na go ki fenetiri wi na,
mila pye na wele wa fenetiri wi tuguron nda ti paragi paragi ti
wegele ke ni.
- 7 A mi si lefonjo wa yan wa lembire ti sɔgɔwɔ,
ma lefonjo tijinliwe fu fo wa yan wa lefonmbɔɔ pe sɔgɔwɔ.
- 8 Wila pye na tooro wa ca nawa konɔ li ni, le ki jele cenle wa laga
tanla;
a wi sigi jele wi go konɔ li le na kee.
- 9 Kila pye yonɔ tosaanga wi ni, yonɔkɔgɔ yege ni;
laga kila pye na woo makɔ, a diwi wila yiin.
- 10 Mbe ka wele, mee jele wa yan wi pan mboo fili;
wila wi yege po paa nanjaa yen, tijinliwe pee la pye wa wi kotogo na.
- 11 Wila pye werewerefo naa ferembandaa;
wi nanjegele kaa kan wa wi go.
- 12 Sanni jenri wi ma pye wa ca nawa kongolo ke ni, sanni jenri mbe
pye wa katoro ti ni;
wi maa yeregi kongegele ke ni fuun ke na, na nambala pe singi.

- 13 A ki jele wì si yiri ma lefɔ́nɔ́ wi yigi, ma magala wi ni,
mɛɛ ki yo wi kan wii fere ta, ma yo fɔ:
- 14 «Mila daga mbe ***nayinme saraga**^m wɔ mbanla ***yɔ́n fɔ́lɔ** tɔn,
mìgi wɔ maga yɔ́n fɔ́lɔ li tɔn nala.
- 15 Ko kala na mì yiri ma pan mbɔ́ɔn fili,
mìla pye naga jaa mbɔ́ɔn yan, koonɔ́ mɔ́ɔ yan.
- 16 Mì yarisinlɛɛɛ ti jan mala sinlesaga ki gbegele maga yɔ́n makɔ;
mì Ezhipiti tara ***len** jese yarisinlɛɛɛ tiyɔ́nrɔ ta jan wa ti na.
- 17 Mì nuwɔ taanyaara wo wa na sinlesaga ki na,
nuwɔ taanyaara nda pe yinri ***miiri**, naa ***alowesi** konaa
sinamɔmu.
- 18 Pan we sa ndanlawa kala li pye we tin li na, we yegɛ kila kanngi fɔ
sa gbɔn goto pinliwɛ ni,
we we yɛɛ la kɔ jɛngɛ wa ndanlawa pi ni.
- 19 Katugu na pɔ́lɔ wi woro ca,
wì kari ca na fɔ lege.
- 20 Wùu penjara bɔtele li lɛ mali yin penjara ni,
wi se sɔngɔɔ mbe pan fɔ sa gbɔn yevɔ́nɔ́ ki nandogomɔ.»
- 21 A ki jele wì si lefɔ́nɔ́ wi fanla, ma fanɔ́ga ta wi na wi yɔ́n sɛnrɛ ti
ni;
a wì suu tile wi yɔ́n tangawa sɛnrɛ ti ni ma kari wi ni.
- 22 Le ki yɔ́ngɔ́lɔ nungba ke ni, lefɔ́nɔ́ wì si yiri ma taga wi na,
paa nɔ yɛn ɲa wi yɛn na kee wa yaayoro gbosaga,
paa yara fɔ yɛn ɲa pè pɔ na kee wi ni mbe saa gbɔn;
- 23 fɔ wanla la mbe ka pan luu sunndo wi sun mboo furu,
paa sannjele yɛn na lì gbinri ma saa ye mɛɛ ni,
katugu wi sigi jɛn mbe yo fɔ wi go ki yaa kɔ wa ki ni.
- 24 Koni na pinambiile, yaa nuru na yeri,
ye nungbolo jan yanla sɛnrɛ ti logo!
- 25 Maga ka ma jatere wi yaga wɔ́ɔn tile mbe taga ki jele cɛnlɛ ɲa wa
pungo na,
maga kaa tulugo ki lɛ mbɔ́ɔn yɛɛ pungo.
- 26 Katugu wì nambala legɛɛ jan ma pe gbo;
mbele fuun wì si gbo, pàa pye fanɔ́ga ni fun.
- 27 Wi go ko ki yɛn ***kuulo tara** konɔ le,
li ma tigi ma kari lere wi ni wa kunwɔ pi ca ki ni.

^m 7.14: Kila pye, pe ka nayinme saraga yaayogo ki wɔ, pe maga kara ta sɔ́gɔ mbe ka. Jele wila yiri ma saa lefɔ́nɔ́ wi fili mboo yeri ko yaakara to na. Mbe sigi ta wila pye na finlele win (Levi 7.11-21).

Kajenme pi yen na para we ni naa

- 8** ¹ Kajenme po ma pi yen na leele pe yinri yeen?
 Tijinliwe pi magala lo ma li yen na yinrigi yeen?
² Pi yen ma yere wa tinndiye pe na, wa konɔ li yon na,
 pi yen ma yere wa kongolo ke filisara ti na.
³ Pi yen wa ca ki mbogo yeyonɔ ti tanla, wa ca ki yeyongo shon wi
 na;
 pi yen wa yeyonɔ nda pe maa tooro na yiin wa ti ni ti tanla, na
 jɔɔgi na yuun fɔ":
⁴ «Yoro leele wele, yoro mi yen na jɔɔgi na yinri;
 yoro senweele wele, yoro mi yen na para ye ni!
⁵ Yoro lembire re, yaa kagala kɔɔ jenme pi jaa.
 Yoro tijinliwe fu fenne wele, ye tijinliwe ta!
⁶ Yaa nuru, katugu kagala ngele ke yen kagbɔgo yon, mi yaa ke yo;
 mi yaa na yon ki yenge mbe nagawa kan nga ki yen ma sin ki wogo na.
⁷ Katugu kaselege ko mi maa yuun wa na yon,
 een fɔ senpere to yen mala mben wa na yon.
⁸ Na yon senre ti ni fuun ti yen ma sin,
 yagbogolo nakoma nambara kpe woro wa na senre ti ni.
⁹ Ti ti ni fuun ti yen ma filige tijinliwe fɔ wi kan,
 konaa ma sin kajenje wi kan.
¹⁰ Yanla nagawa senre ti le ye we penjara ti na,
 kajenme pi mbonɔ ye yeri mbe we te piiri wi na.
¹¹ Katugu kajenme pi mbonɔ somu songbanga woo na,
 yaraga nga fuun lere yegɛ maa yinrigi ki na, ko ka woro kayongo ni
 mboo bɔ.»

Kajenme pi yen na pi yee nari

- ¹² Mi ɲa kajenme we, mi naa tijinliwe pi ni, woro we yen ma cen ja,
 jenme po naa jatere pyelomɔ jembe pi yen na yeri.
¹³ Yawe Yenɲele li yegɛ fyere ti yen lere ɲa ni, kapege ki maa mben;
 yee nagawa, naa yee gbogowɔ, naa tangalomɔ pee konaa yon nga ki
 maa finlele ti yen mala mben.
¹⁴ Yerewe po naa jatere jenne wi ni, ti yen na yeri;
 muwi mi yen tijinliwe we, fannga ki yen na yeri.
¹⁵ Wunlumbolo pe maa pe wunluwɔ pi piin mi fannga na,
 tara teele pe maa kondeɲɲele sinɲele teri mi fannga na.
¹⁶ Kundigile, naa legbɔɔ konaa kiti konfenne pe ni fuun pe maa pe
 tegere ti piin mi fannga na.

- 17 Mi we, mi yen ma mbele ndanla pe yen mala ndanla,
mbele pe yen nala lagajaa poro mala yan.
- 18 Penjagboro tawa naa gbogwo pi maa taa mi yeri,
yarijende nda ti ma mo konaa ferewe pi maa taa mi yeri.
- 19 Tonli nga wi ma ta na ni, wi mbonro te wi na, ali te piiri wi na;
tonli nga wi ma ta na ni, wi mbonro warifuwe wi ni fuun tiyoon wi na.
- 20 Mi yen na tanri konon na li sin li na,
mi yen na toro wa kaselege konon li ni.
- 21 Jango mbe yarijende wo mbele mi yen ma ndanla pe na,
mbe pe yarijende tegesara ti yinyin.
- 22 Yawe Yenjele lilan gbegele li tunmbyege ki lesanga wi ni,
li kee tunndo kongbannda ti yegē°.
- 23 Panla tege maga le wa fafafa;
maga le wa ki lesaga ki na, maga le wa tara ti dasanga wi yegē.
- 24 Mila pan maga ta tōngbōo tijuguwo pi woro wa gben,
mila pan maga ta puluyo tōngbōo pi woro wa gben.
- 25 Mila pan maga ta yanwira ti fa tege gben,
mila pan maga ta tinndiye pe fa tege gben;
- 26 ko la yala Yawe Yenjele li fa tara to naa yan nawa pi da,
li fa ali dunruya tambyo kongbanja wi da.
- 27 Sanga nga ni Yenjele laa naayeri wi gbegele maa tege wa wi yonlo,
mila pye wa;
sanga nga ni laa tōngbōo tijuguwo pi konggo ki wo,
- 28 sanga nga ni laa kambaara ti tege wa naayeri,
sanga nga ni laa ti, a tōngbōo tijuguwo pi janri ma yiri fannga ni, mila pye wa.
- 29 Sanga nga ni laa kogje konggo ki wo,
jango wi tonmo piga ka toro wi konggo ki na,
sanga nga ni laa tara ti ngo ki tenge, mila pye wa.
- 30 Mila pye le li tanla wa li tunngo ki ni.
Mila pye nali kandanlaga ki piin pilige pyew,
na yogori li yegē sogwo sanga pyew.
- 31 Mila pye na yogori laga li tara ti na,
ma pye nayinme ni senwee piile pe sogwo.

**Lere nga wi maa nuru kajenme
pi yeri, ferewe yen wi woo**

- 32 Koni, na pinambiile, yaa nuru na yeri!

- Mbele pe maa tanri na kongolo ke na, ferewe yen pe woo!
 33 Yanla nagawa senre ti logo, ye ta ye pye kajenmbele,
 yaga kari yigi sambalawa ni.
 34 Lere na wi maa nuru na yeri,
 na wi maa yeregi le na go yon ki na na nuru pilige pyew,
 na wi maa na yeyongɔ ki korɔsi,
 ferewe yen ki fo wi woo!
 35 Katugu lere na ka mi ta ko fo wo yaa yinwege ta;
 ki fo wi kala li yaa Yawe Yenɲele li ndanla.
 36 Een fo lere na ka wa mbe la na na, ko fo wo kapege pye wi yee na;
 mbele fuun panla panra, kunwo po pi yen ma poro ndanla.

**Kajenme pi yen
na leele pe yinri naa**

- 9** ¹ Kajenme pi tiyagala kolɔshyen te,
 ma go kan pi yee kan.
² Pi yaayoro konlogi sɔgɔɔ gbɔɔ mege ni,
 ma pi duven taan wi gbegede.
 Pi pi lisaga ki gbegede ma ko.
³ Pi pi tunmbyeele jele pe tun ma yo pe saga yerege nga ki yari.
 Pe yen wa ca ki tinndiye pe namunjo wi na, naga yari fo:
⁴ «Lere o lere wi yen kambajenje, wo mbe toro laga na yeri!»
 Mbele tijinliwe woro pe ni, pi yen naga yuun pe kan fo:
⁵ «Ye pan yanla suro ti li,
 yanla duven taan na mi gbegede wi wo!
⁶ Ye kambajenme kagala ke yaga wa, pa ye yaa yinwege ta;
 yaa tanri wa kagala korɔ jenme konɔ lo ni!»

**Kajenje wo
naa yee gbɔgɔwo fo wi ni pe jen
ma wo pe yee ni yege nga na**

- ⁷ Lere na ka senngbanra yo yee gbɔgɔwo fo wi na mbe ta mboo le
 konɔ, wi ma ti pe maa tifaga;
 lere na kaa lepee wi yeregi, wo ma kaa tɛgele ta.
⁸ Maga ka lere na wi maa kala lakoo wi yeri, nakoma wi yaa ma panra;
 een fo kajenje wo yeri, pa ma yaa pye mboo ndanla.
⁹ Ta kajenje wi nari, pa ka yaa taga wi kajenme pi na;
 lesenje wi kara jenme pi ni, pa wi yaa ka taga wi jenme pi na.
¹⁰ Mbaa fye Yawe Yenɲele li yege ko ki yen kajenme pi lesaga ye;
 mbe Yenɲele na ***kpoyi** li jen ko ki yen tijinliwe we^p.

- 11 Ee, mi ɲa kajenme we, mi yaa ka taga ma yinwege piliye yi na;
ma yaa yinwetɔnɔɔ ta.
- 12 Na maga pye kajenɲe, mboro ma yaa ma kajenme tɔnli wi li ma ye;
na maga sila kala lakoo, mboro ma yaa ki go kala li ɛ ma ye.

**Leele mbele pee jilige,
kambajenme pi yen na pe yinri**

- 13 Kambajenme pi yen paa jele pyenpyenfo yen, ɲa wii kala jen;
ɲa wii kala la kpe kɔɔ jen.
- 14 Wi ma cen wa wi go yɔn ki na,
wi ma cen jɔngɔ na wa ca ki laga ɲga kɔ yaraga ki go na,
- 15 mbaa jɔɔgi la torofenne pe yinri ɲgbanga,
poro mbele pe ma sin na kee pe kɔnɔ li ni we.
- 16 Wi ma yo fo: «Lere o lere wi yen kambajenɲe, wo mbe toro laga na
yeri;»
tijinliwe woro mbele ni wi yen na pe piin fo:
- 17 «Tɔnmɔ mba mɔ yu ma wɔ, pi ma tanla fo jɛngɛ,
yaakara nda mɔ lara ma ka, ti ma tanla fo jɛngɛ^q.»
- 18 Eɛn fo ki leele pe sigi jen mbe yo fo pa kunwɔ pi yen wa ki laga ki ni,
fo leele mbele ki jele wi yeri, pe yen na kee wa ***kuulo tara** ti
gbunlundege ki ni.

WUNLUNAŋA SALOMɔ WI YOMIYEGELE

10–29

**Wunlunaŋa Salomɔ
wila yomiyegɛle ɲgele wa**

10 ¹Wunlunaŋa Salomɔ wi yomiyegɛle.

Pinambyɔ kajenɲe wi maa to wi nawa pi yinggi,
ɛɛn fo pinambyɔ ɲa wi yen lembige wi maa nɔ wi nawa pi tanga wi
na.

²Yarijende nda ti ta nambara ni tila tɔnli kan lere yeri;
ɛɛn fo mbe pye sinɲe ki ma lere sho kunwɔ pi yeri.

³Yawe Yenɲele laa lesinɲe wi yaga fungo mbe to wi na;
ɛɛn fo ɲga lepeelee pe maa tilele na jaa, li maga laga lali pe ni.

^q 9.17: Ki verise ɲa wi yen na para jele kala naa nambala kala na li maa piin wa larawa, a Yenɲele senre ti je li na ko senre na.

- ⁴ Tiyanra ti maa paan fyɔnwɔ ni;
 ɛɛn fɔ keyen yan yi maa tunngo piin jenge, yi ma lere pye yarijende
 legere tafa.
- ⁵ Lere ɲa wi maa yarilire ti kɔn yarilire kɔnsanga ni mari gbogolo, wo
 yen tijinliwe fɔ;
 ɛɛn fɔ ɲa wi ma sinle na wɔnlo yarilire kɔnsanga ni, wo maa fere
 waa lere na.
- ⁶ Duwaw ma tigi lesinɲe wi na;
 ɛɛn fɔ lewelewe kapyere to ti ma pye ma lara wa lepee wi yɔn senre
 ti ni.
- ⁷ Mbe nawa to lesinɲe wi kala li na, ki ma pye duwaw ni leele pe yeri,
 ɛɛn fɔ pe ma fege lepee wo mege ko na pew.
- ⁸ Lere ɲa wi yen kajenɲe wa wi kotogo na, wi ma yenle ɲgasegele ke
 na;
 ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa para faa, wi ma wi yeɛ jɔɔ.
- ⁹ Lere ɲa wi maa tanri kono sinne li na, wi maa tanri yeyinɲe na
 pɔw;
 ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa tanri kongolo ɲgele kè koolo ke na, wi kala li
 yaa ka yiri funwa na.
- ¹⁰ Lere ɲa wi maa yengɛle ke gbɔnɲgbɔn mbe kaselege ki lara, wi ma
 jɔlɔɔ wa sanmbala pe na;
 ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa para faa, wi ma wi yeɛ jɔɔ.
- ¹¹ Lesinɲe wi yɔn senre ti yen paa pulugo tɔnmɔ yen, mba pi maa
 yinwege kaan;
 ɛɛn fɔ lewelewe kapyere to ti ma pye ma lara wa lepee wi yɔn senre
 ti ni.
- ¹² Lapanraga ki maa paan maara ni;
 ɛɛn fɔ ndanlawa pi maa kajɔɔɔɔ ti ni fuun ti kala yari^r.
- ¹³ Kajenme maa taa wa tijinliwe fɔ wi yɔn senre ti ni;
 ɛɛn fɔ lere ɲa tijinliwe woro wi ni, sanwiga ki ma pye wi pɔɔlo ke
 na mboo koro.

^r 10.12: Zhaki 5.20; 1 Pye 4.8

- 14 Kajenmbele pe maa jenme pi taa na kee yege;
een fo tijinliwe fu fo wi yon ko ki ma kaa wi jan fyaw.
- 15 Penjagboro fo wi yarijende ti maa wi go singi paa malaga sigembogo yen;
een fo fyonwo fenne pe fyonwo po pi ma kaa pe jan.
- 16 Lesinge wi tunngo sara wi maa kan yinwege ni;
een fo lepee wi tunngo tonli wi maa kan wi maa kapege piin.
- 17 Lere na wi maa nagawa senre ti nuru, wi ma pye wa yinwege konɔ li ni,
een fo lere na wi ma je yerewe senre ti na, wi maa yee pungo.
- 18 Lere na wi maa lewee yenle wi panra larawa, wi maa yagbogolo finlele,
lere na wi maa leele mege jogo na toro, wi yen lembige.
- 19 Lere na kaa para mbe sa toro, wi ma pungo fyaw;
een fo lere na wi maa yon ki yingiwɛ jen wo yen tijinliwe fo.
- 20 Lesinge wi yon senre ti yen paa warifuwe piiri yen;
een fo lepee wi jatere wi woro kagboro yon.
- 21 Lesinge wi yon senre ti ma lelegere kala yon;
een fo tijinliwe fu fenne pe yaa ku pe tijinliwe lawa pi kala na.
- 22 Yawe Yengele li duwaw wo wi ma lere pye yarijende tafa,
lewee wi yera fannga ko se ya yaraga ka kpe taga wa.
- 23 Mbaa kapege ki piin ki yen paa jiire pyewe yen lembige ki yeri;
een fo tijinliwe fo wi kandanlaga ko yen mbe yin kajenme ni.
- 24 Nga lepee wi maa fye, ko ki maa ta;
nga lesinge wi maa jaa, ko ki ma pye wi kan.
- 25 Na kangbanga ka pan sanga na ni, lepee wi ma tongo ma wo wa;
een fo lesinge wo ma koro wa wi yonlo li ni sanga pyew.
- 26 Tonndangara ti ma ngangala ke tanga yege nga na,
wirige ki maa yaa wa yengele ke ni yege nga na,
ki pyelomo nungba pi na, pa tiyannga wi maa wi tafa wi jolo ma fun.

27 Mbaa fye Yawe Yenŋele li yege, ki ma yinwetɔnlɔgo kan lere yeri,
 ɛɛn fɔ Yenŋele li ma lepee wi yinwege ki were.

28 Lesinmbele pe jigi tagasaga ki ma pe kan yɔgɔrimɔ ni;
 ɛɛn fɔ lepeepe pe jigi wi ma kɔn pe na.

29 Mbaa tanri Yawe Yenŋele li konɔ li na, ki yen paa malaga sigeca yen
 lere ŋa wi nawa pi yen ma filige wi kan;
 ɛɛn fɔ li ma mbele pe maa tipege piin pe tɔngɔ.

30 Lesinŋe wo na fige mbe wɔ wa wi yɔnlɔ fyew;
 ɛɛn fɔ lepeepe pe se koro mbe mɔ laga tara ti na.

31 Lesinŋe wi yɔn sɛnrɛ ti maa kajenme kaan,
 ɛɛn fɔ yɔn ŋga ki maa finlele, ki ŋgayinne li daga mbe kɔn.

32 Lesinŋe wi yɔn ki ma senyoro jen;
 ɛɛn fɔ lepeepe wele, lefanlaga sɛnrɛ pe maa yuun.

11 ¹Culo ŋa wi yen ma gbɔn maa piri, wi kala li yen ma tijanga
 Yawe Yenŋele li yege na;
 ɛɛn fɔ puwakuru ŋa wɔ yala, wo yen mali ndanla.

2 Mbaa ma yɛɛ nari ki maa lere tifaga,
 ɛɛn fɔ mbɔɔn yɛɛ go sogo ki maa kajenme kaan.

3 Lesinmbele pe nawa mba pɔ filige pe na, pi maa pe yege sinni;
 ɛɛn fɔ nambara fenne pe kambasinnde ti yaa ka pe jɔgɔ.

4 Kiti kɔnpilige, yarijende ti se yaraga ka yɔn;
 ɛɛn fɔ tangalɔmɔ sinmbe po pi ma lere sho kunwɔ pi yeri.

5 Lere ŋa wi nawa pɔ filige wi na wi kasinŋe ki maa le konɔ jɛnɛ ni;
 ɛɛn fɔ lepee wi tipewe pi maa jan.

6 Lesinŋe wi kasinŋe ki maa sho kaŋgbanga ki ni;
 ɛɛn fɔ nambara fenne pe yegembatinwe pi ma pye paa pɛnɛ yen mbe
 pe yigi.

7 Na lepee wi ka ku, wi jigi tagasaga ki ma kɔ;
 wila wi kɛɛ ki kan fanŋga ŋga na, ki ma kɔ ma wɔ wa.

8 Lesinŋe wi ma sho jɔlɔgɔ ki kɛɛ;

een fɔ lepee wo ma ye wa jɔɔɔ ki ni wi yɔɔɔ.

9 Lere ɲa wii Yennegede jen, wi maa jaa mboo lewee yenle wi tongo wi
yɔɔ senre ti ni;
een fɔ lesinmbele pe yaa sho jenme po fanɲa na.

10 Na lesinmbele pe kala liga yɔɔ, ca woolo pe maa nayinme nii;
een fɔ lepee wi ka ku, pe maa yɔɔɔri.

11 Lesinmbele pè duwaw ɲa ta wi fanɲa na, ca ki mege ki ma yiri;
een fɔ lepee pe yɔɔ senre ti ma ca ki jɔɔɔ.

12 Lere ɲa wi maa wi lewee yenle wi tifaga wi yen tijinliwe fu fɔ;
een fɔ lere ɲa wɔ jilige wo ma pyeri.

13 Lere ɲa wi maa leele sanga na toro, wi maa leele pe ɲgundo kagala
ke yinrigi funwa na;
een fɔ lere ɲa pè taga wi na, wo ma ke tege wa wi nawa.

14 Na yege sinfo jenɲe woro cenle na go na, ki cenle woolo pe ma to;
een fɔ na yerifenne paga lege, ki ma pan cew tawa ni.

15 Lere ɲa ka yɔɔ kan mbe yere wa fɔɔ tongo ni, wi yen na tege waa
wi ye na;
een fɔ lere ɲa si yenle mbe yɔɔ kan mbe yere wa fɔɔ tongo ni, wo
yaa koro wi ye kan.

16 Jele ɲa wi nawa pi yen jembe, wo wi ma gbɔɔɔ ta;
een fɔ fanɲa fɔ, yarijende legerɔ wo ma ta ɛ.

17 Kagbaraga pyefɔ wi kagbaraga ki tɔnli wi ma pye wi woo;
een fɔ, lewelewe wi maa tipege piin wi ye na.

18 Lepee wi maa tɔnli lagajaa wi ye kan, ɲa wi yen kayongo fu;
een fɔ lere ɲa wi maa kasingge piin wo yaa tɔnli jenɲe ta.

19 Mbaa tanri kasingge na, ki ma yinwege kan lere yeri;
een fɔ lere ɲa kaa ye kan kapege pyewe pi yeri, wi ma kunwo ta.

20 Mbele pe nawa pi woro ma filige pe na, pe kala li yen ma tijanga
Yawe Yennegede li yege na;
een fɔ mbele pe tangalɔmɔ pi yen ma sin, pe kala li yen mali ndanla.

- 21 Ki woro na lere koon shyen, lepee wi se ka koro mbajolowo;
een fo lesinmbele pe setirige piile pe yaa ka sho jolowo ki kee.
- 22 Jele tiyoon tijinliwe fu fo
wi yen paa pe ma kaa te vegenge le cele numaga na we.
- 23 Lesinmbele pe sonrimo pi pungo kala lo yen kagbaraga;
een fo lepee wi jigi wi yaa ka sa ko Yenjele li nangbanwa gbao po ni.
- 24 Wa kee ma pye ma sanga wi na, een fo wo maa jiti na kee yegge;
wa ma pye kengbanga ni fo ma saa toro ki da wi na, een fo wo maa
piin fyonwo fo na kee.
- 25 Lere na wi maa kaan nandanwa ni, wi yarijende ti ma jiti;
lere na wi maa tonmo kaan sanmbala pe yeri, wi wogo ki yaa ka ko.
- 26 Lere na wi ma je ma yo wi soo yarilire ti pere ti jasanga wi ni, leele
pe ma wo danga;
een fo na wi maa yarilire ti pere ti jasanga wi ni, wo ma duwaw ta.
- 27 Lere na kaa ki jaa mbaa kajenge piin, wi kala li ma Yenjele li ndanla;
een fo lere na kaa ki jaa mbe tipege pye, tipege ma kaa wi ta.
- 28 Lere na kaa jigi wi taga wi penjagboro ti na, wi ma kaa to;
een fo lesinmbele pe yaa la yongo mbaa kee yegge, paa yegge nga na
tige ma kaa fun ma were ta we.
- 29 Lere na wi ma jolowo wa wi yera go ki na, wi kewaga yaa yiri;
tijinliwe fu fo wi ma pye kajenge wi kulo.
- 30 Lesinge wi kapyere ti yen paa tige yen, nga ki pire ti maa yinwege kaan;
lere na wi yen kajenge wi ma leele ta wi yee kan.
- 31 Ye wele, lesinge wi maa kapyere ti sara wi ta laga dunruya wi ni,
pee ka logo lepeelee poro naa kapere pyefenne poro^s.
- 12** ¹ Korowo pi yen ma lere na ndanla, jenme pi yen maa ndanla fun;
een fo yerewe senre ti yen ma lere na mben, wo yen lembige.

- ² Kajenge pyefo wi kala li yen ma Yawe Yenjele li ndanla;
een fo na wi maa kapege jatere piin, li yaa ko fo wo jeregi.

^s 11.31: 1 Pye 4.17-18

- 3 Lere se ya yeresaga ta wi tipewe po fannga na;
 een fɔ lesinɲe wi ndire ti se ya kɔlɔgi wa ti yɔnlɔ.
- 4 Jele jɛnɲe wi yɛn paa wi pɔlɔ wi wunluwɔ njala yɛn;
 een fɔ ɲa wi maa fere waa wi pɔlɔ wi na, wo yɛn paa sagbanpanraga
 yɛn, ɲa ki maa kajelege ki mugu.
- 5 Lesinɲe wi jatere wi ma pye kaselege ko na;
 een fɔ lepeelee poro jatere wo ma pye nambara cɛ.
- 6 Lepee wi yɔn sɛnrɛ ti yɛn paa bɛnganri pyefɔ ma kaa lara na singi
 mbe legbogo pye;
 een fɔ lesinɲe wi yɔn sɛnrɛ ti ma lere shɔ.
- 7 Na lepee wiga tɔngɔ mbe wɔ wa, yaraga kpɛ na koro wi pungo na;
 een fɔ lesinmbele pe yinrɛ ti ma koro wa suyi.
- 8 Pe ma lere wi sɔn wi tijinliwɛ po kala na;
 een fɔ ɲa wi nawa pɪ pe wi na leele pe maa wi tifaga.
- 9 Paa ma tifaga mbege ta tunmbyee nungba wi yɛn ma kɛɛ na,
 ko mbɔnrɔ maa ma yɛɛ gbogo mbe sigi ta yaakara woro ma yeri ko na.
- 10 Lesinɲe wi maa wi yɛɛra yaayoro ti kala yɔngɔ nari kaan yaakara
 ni;
 een fɔ lepeelee wele, lewɛlewɛ kapyere pe maa piin.
- 11 Lere ɲa wi maa wi kɛrɛ ti tunɲo ki piin, wi ma yaakara legɛrɛ ta;
 een fɔ ɲa wi maa tɔnli fu kapyere piin, wo yɛn tijinliwɛ fu fɔ.
- 12 Yarijende nda ti ma ta nambara wi fannga na, to lepeelee pe maa yegɛ
 yinrigi ti na;
 een fɔ lesinmbele pe ma ndire kan fɔ ma pye tɔnli ni.
- 13 Lepee wi yɔn sɛnpere ti ma pye paa penɛ yɛn mboo yigi;
 een fɔ, lesinɲe wi ma shɔ ma wɔ wa kaɲgbanga ki ni.
- 14 Yɔn sɛnyogo jɛɲɛ ki ma tɔnli kan lere yeri,
 ki pyelɔmɔ nungba pi na, lere wi kɛɛ tunɲo ki sara wo wi ma ta.
- 15 Tijinliwɛ fu fɔ wo yegɛ na, wi konɔ li yɛn ma sin;
 een fɔ lere ɲa wi ma yɛnlɛ yɛrɛwɛ sɛnrɛ na, wo wi yɛn kajɛɲɛ we.

- 16 Tijinliwe fu fɔ wi maa nangbanwa pi naga le yɔngɔɔ nungba ke ni;
ɛɛn fɔ lere ɲa wɪ jilige wi ma tɛgele li kun wi yɛɛ ni.
- 17 Lere ɲa wi maa kaselege yuun, wi ma ɲa ki yɛn ma sin ki yɛge yɔ;
ɛɛn fɔ sɛɛfɔ yagboyoo wo maa leele fanla.
- 18 Lere ɲa wi maa para faa, wi senre ti maa sugulo paa tokobi yɛn;
ɛɛn fɔ kajenmbele pe yɔn senre ti maa kotogo sogowo kaan.
- 19 Yɔn ɲa ki maa kaselege yuun, ki senre ti ma koro wa suyi;
ɛɛn fɔ yɔn ɲa ki maa yagbogowo yuun, ki senre ti mɔnɔ li yɛn mbe
yɛnle li gbɔn mbeli yenge.
- 20 Mbele pe maa kapege pyewe jatere piin, lefanlaga ko ki ma pye wa
pe kotogo na;
ɛɛn fɔ mbele pe maa yerewe kaan yeyinnye wogo na, pe ma nayinme ta.
- 21 Tipege kpɛ na lesinnye wi ta;
ɛɛn fɔ jɔɔɔɔ ki yɛn lepeepe pe wogo.
- 22 Yɔn ɲa ki maa finlele ki yɛn ma tijanga Yawe Yɛnnele li yɛge na;
ɛɛn fɔ mbele pe maa tanri kaselege ki na, pe kala li yɛn mali ndanla.
- 23 Lere ɲa wɪ jilige wi maa jenme pi lara;
ɛɛn fɔ kambajenne wi maa wi kambajenne pi nari na toro.
- 24 Lere ɲa wi keyen yɪ ɲɔɔn tunngo ki na, wo wi ma cɛn tegere ti na;
ɛɛn fɔ tiyanɲa wo ma kaa ye pɔɔɔɔɔ tunngo.
- 25 Senwee wi jatere pirindorogo ki maa fanɲa ki kɔ;
ɛɛn fɔ senjende ti ma nayinme kan senwee wi yeri.
- 26 Lesinnye wi maa wi lewee yɛnle wi nii konɔ jɛnɛ;
lepee wi tangalɔmɔ pi maa pungo.
- 27 Koniyeɛn tiyanɲa wi se ya kara gbo mbe ta fɔ;
ɛɛn fɔ mbaa tunngo piin jɛnge, tɔnli gbɔɔ yɛn ki ni.
- 28 Yinwege ki ma ta wa kasinnye konɔ li ni,
kunwɔ woro wa ki konɔ li ni.

13 ¹Pyɔ kajenne wi ma wi to wi nagawa senre ti logo;
ɛɛn fɔ pyɔ ɲa wi maa kala lakoo wila yerewe senre logo.

- 2 Lejenne wi senyoro ti fannga na, wi ma yarijende ta tɔnli;
 ɛɛn fɔ lewelewe kapyere to javafenne pe maa jaa mbaa piin.
- 3 Lere ɲa wi maa yɔn ki yingiwe jen, wi maa yee sho;
 ɛɛn fɔ lere ɲa wi yen yɔngbɔgɔwɔ ni, wi maa yee jɔgɔ.
- 4 Tiyanɲa wi yee maa yinrigi yaara na, wi se siri ta;
 ɛɛn fɔ mbele pe maa tunngo piin jenne, poro ma yarilegere ta.
- 5 Yagbogowo senre ti ma pye ma lesinne wi mben;
 ɛɛn fɔ lepee wi maa sanmbala pe tifaga na fere waa pe na.
- 6 Lere ɲa wi tangalɔmɔ pi yen ma filige, kasinne ki maa sho;
 ɛɛn fɔ lepee wi kapege ki maa jɔgɔ pew.
- 7 Wa maa yee pye penjara fɔ, mbe sigi ta yaraga woro wi yeri;
 wa yee maa yee pye fyɔnwɔ fɔ, mbe sigi ta penjagbɔɔ yen wi yeri.
- 8 Wagati wa ni, penjara fɔ wi ma kaa wi penjara ta kan maa yee go sho;
 ɛɛn fɔ fyɔnwɔ fɔ wo na la fyɛ mbe yo pe yaa wi figiri.
- 9 Lesinmbele pe maa yengele paa yanwa yen;
 lepeele poro yen paa fitanla yen, ɲa wi yen na finri.
- 10 Yee gbɔgɔwɔ pi maa maara kɔɔn;
 ɛɛn fɔ mbele pe maa yerewe senre nuru, poro yen kajenmbele.
- 11 Penjagbɔɔ nda ti ma ta fyaw, pa ti maa koo na kee fyaw ma;
 ɛɛn fɔ nda ti maa taa jeennjenri ti ma kaa lege.
- 12 Senwee wi jigi wi yen yaraga ɲga na, na ki ka mɔ mbe toro, wi nawa
 pi ma tanga wi na;
 yaraga ɲga ki la yen ma na, ki ka kan ma yeri, ki ma yinwege kan
 ma yeri.
- 13 Lere ɲa wi maa senre tifaga, ki fɔgɔ ki ma tɔn wi na;
 lere ɲa wi maa tanri ngasegele ke na, wo yaa tɔnli ta.
- 14 Kajenne wi nagawa senre ti maa yinwege kaan lere yeri,
 ti ma lere sho kunwɔ pi yanwa pi kee.
- 15 Tijinliwe jembe pi ma ti lere kala ma leele pe ndanla;

een fɔ nambara fenne pe konɔ li yen ma ngban.

16 Leele mbele fuun pè jilige, pe maa pe kagala ke piin tijinliwɛ ni;
een fɔ kambajenje wi maa kambajenme pi naga lere pyew wi na.

17 Pitunɔ tipeg wi ma ti jɔɔɔ ma pan;
een fɔ pitunɔ ɲa pè taga wi na, wi ma kotogo sogowo kan lere yeri.

18 Lere ɲa wi ma je nagawa senre ti na, wi wogo ki yen fyɔnwɔ naa
fere;
een fɔ ɲa wi ma yenle ki na poo jeregi, wo yaa gbɔɔwɔ ta.

19 ɲga senwee wila jaa, wi kaga ta ki ma tanla wi ni;
Kambajenmbele pe kapege ki yaga, ki ma pe mben.

20 Lere ɲa wi maa tanri kajenmbele pe ni, wi ma kala jen;
een fɔ lere ɲa wi ma lembire ti pye wi cɛnyeenle, wi ma tege ta.

21 Jɔɔɔ ko ki ma pye kapere pyefenne pe pungo na;
een fɔ kajenge ko ki yen lesinmbele pe tɔnli we.

22 Lere jenne wi ma kɔɔɔ yaga wi pishyenwoolo pe kan;
een fɔ kapere pyefenne pe kɔɔɔ ki yen ma tege lesinmbele poro
kan.

23 Kere nda fyɔnwɔ fɔ wɔ fali, ti yarilire ti ma yɔn jenge;
een fɔ lere wa woro ma jɔɔ wi mbasinme pi kala na.

24 Lere ɲa wi ma korowo sanwiga ki wa, wi pinambyɔ wi suu ndanla;
een fɔ lere ɲa wi pinambyɔ wi yen maa ndanla, wila la singi mboo
koro.

25 Lesinne wi ma li ma tin;
een fɔ lepee wi fungbolo li yaa koro waga.

14 ¹Jele kajenje wi maa go ki kan;
een fɔ jele ɲa wi yen lembige, wi maa go ki ya wi yeera keyen yi ni.

² Lere ɲa wi maa tanri kozinne li na, wo maa fyɛ Yawe Yenɲele li yege;
een fɔ ɲa wi maa tanri kongolo ɲele kè koolo ke na, wo maa li tifaga.

³ Kambajenje wi yɔn senre ti yen paa gbɛge yen, mboo gbɔn mboo yeɛ
gbɔɔwɔ pi laga wi na;

een fɔ kajenmbele pe yɔn senre ti ma pe sho.

4 Na falinere woro wa, bondoolo pe ma koro waga;
een fɔ falinere ti fannga na, yarilire legere ma ta.

5 Serefɔ sinne na yagbolo finle;
een fɔ serefɔ tipee wo maa yagbogolo finlele.

6 Ŋa wi maa tege leele na, wi maa kajenme pi lagajaa, wi se suu ta;
een fɔ tijinliwe fɔ wi jenme taga si ngban.

7 Ma yee laga lali lembige ki ni,
katugu mee yaa jenme ta mbe yiri wa wi yɔn senre ti ni.

8 Lere ŋa wì jilige wi kajenme pi maa wi kologo ki yee finligi wi kan;
een fɔ kambajenje wi kambajenme pi maa wi punngu.

9 Kambajenmbele pe ma yo go woro ki na mbe kajɔɔɔ gbegele;
een fɔ wa lesinmbele pe sɔɔwɔ kajenge ko ki ma pye wa.

10 Lere wi nawa pì tanga yee nga na, wo wi maga jen wa wi nawa;
na nayinme ka si pye wa, lere wa yee se ya mbege tanwa pi jen.

11 Lepee wi go ki yaa ka ya;
een fɔ lesinje wi go ki yaa la jiti mbaa kee yee.

12 Konɔ la ma pye ma sin lere wa yee na,
ma si yala li pungo kala lo yen kunwɔ konɔ.

13 Lere mbe ya mbaa tege mbe sigi ta wi nawa pi yen ma tanga wi na;
nayinme pi kɔsaga ki mbe ya pye nandangawa.

14 Lere ŋa wi sɔ wi yen ma tijanga, wi yaa kaa kapyere ti tɔnli wi ta;
lejenje wi yaa kaa tɔnli wi ta mbe tin wi na.

15 Kambajenje wi ma taga senre nda fuun pe ma yo wi kan ti na;
een fɔ lere ŋa wì jilige, wi maa wi tangalɔmɔ pi kɔrɔsi.

16 Kajenje wi maa fye kapege pyewe pi na, mboo yee laga lali ki ni;
een fɔ lembige kila ki yee yingiwe jen, katugu ki ma taga ki yee na.

17 Lere ŋa wi maa nawa ngbanni jaga jaga, wi maa kajagara piin;
lere ŋa wi maa tipege jaa mbe pye, leele pe maa panra.

- 18 Kambajenmbele pe kɔɔɔɔ ko ki yen kambajenme we;
een fɔ jenme po pi yen mbele pɛ jilige pe gbɔɔɔɔ we.
- 19 Lepeepe pe yaa ka kannguuro kan lejembale pe nɔɔɔ;
kapere pyefenne pe yaa ka kannguuro kan wa lesinmbele pe go
yeyɔɔɔ ti na mbe pe yenri.
- 20 Fyɔɔɔ fɔ wi cɛnyɛnle yere pe maa panra;
een fɔ penjagbɔɔ fɔ wi wenne pe ma pye ma lege.
- 21 Lere ɲa wi maa cɛnyɛnle wi tifaga, wi yen kapege pyefɔ;
een fɔ lere ɲa wi maa lere ɲa wi yen tege na wi yinriwe taa, ferewe
yen ki fɔ wi woo!
- 22 Mbele pe maa kapege ki jate mbege pye, naga yen ma, paa la pe yɛ
punngu wi le?
Mbele pe maa kajenge ki jate mbege pye, pe maa tanri kagbaraga
pyege naa kaselege na.
- 23 Senwee wi ma te tunngo ɲaga fuun ni, tɔnli ma ta ki ni;
een fɔ senwara yogo ki maa paan fyɔɔɔ ni.
- 24 Penjagbɔɔ tawa po pi yen kajenmbele pe wunluɔ njala le;
tjinliwe fu fɔ wi wogo ko ki yen tjinliwe fu kapyere re.
- 25 Serefɔ ɲa wi maa kaselege yuun, wi ma lere sho;
een fɔ serefɔ ɲa wi yen yagboyoo, wi maa nambara piin.
- 26 Lere ɲa wi maa fyɛ Yawe Yenɲele li yege, jigi tagasaga gbɔɔ yen wi yeri;
katugu li maa wi pinambiile pe go singi.
- 27 Mbaa fyɛ Yawe Yenɲele li yege, ki ma yinwege kan lere yeri;
ki ma senwee wi sho kunwo pi yanwa pi keɛ.
- 28 Na tara ti woolo paga lege, ki ma gbɔɔɔɔ kan wunlunana wi yeri;
een fɔ na tara ti woolo paga pye mbe kologo, ki ma pye wunlunana
pyɔ wi towo.
- 29 Lere ɲa wila la nawa ɲgbanni jaga jaga, tjinliwe gbɔɔ yen wi yeri;
een fɔ lere ɲa wi maa nawa ɲgbanni jaga jaga, wo maa wi lembigewe pi nari.
- 30 Kotoyinnye ki ma ɲgbanwa kan witige ki yeri;

een fɔ yenjaga ko yen paa sagbanpanraga yen, nga ki maa witige ki nii.

31 Lere ɲa wi maa fyɔnwɔ fɔ wi jɔɔ, wi maa ɲa wùu da wi tifaga;
een fɔ lere ɲa ka fyɔnwɔ fɔ wi yinriwe ta, wo ma ɲa wùu da wi gbɔɔ.

32 Lepee wi tipege ko ki maa jan;
een fɔ lesinɲe wi jigi wi ma koro ma cen wi na, ali sa gbɔn wi kunwɔ pi na.

33 Kajenme pi ma pye wa tijinliwe fenne pe kotogo na;
een fɔ pi se ya jen wa lembire ti sɔɔwɔ.

34 Mbaa kasinɲe piin wa tara ti ni, ki ma tara ti mege ki yirige;
een fɔ kapege pyege ko maa fere waa tara woolo pe na.

35 Tunmbyee ɲa wì jilige wi kala li ma wunlunɲa wi ndanla;
een fɔ tunmbyee ɲa wi ma fere wa wi na, wi ma nawa ɲgban wo ni.

15 ¹Mbe lere wi yɔn sogo sentanra ni, ki ma nanɲbanwa gbɔɔ sinɲge;
een fɔ senjagara ti ma lere nawa ɲgban.

² Kajenɲe wi yɔn senre ti maa jenme pi tanwa nii lere ni;
een fɔ tijinliwe fu fɔ, lembigewe senre ti maa yinrigi wa wi yɔn.

³ Yawe Yenɲele li maa yaan lagapyew;
li maa lepeelee naa lejembele pe wele.

⁴ Senre nda ti maa fanɲga kaan, ti yen paa tige yen, nga ki maa yinwege kaan;
een fɔ senpere to maa lere jɔɔ wa wi kotogo na.

⁵ Kambajenɲe wila wi to wi yerewe senre ti le;
een fɔ ɲa wi ma yenle yerewe senre ti na, wo yen tijinliwe fɔ.

⁶ Yarijende legere ma pye wa lesinɲe wi go;
een fɔ lepee wi tawa pi ma jɔɔɔ wa wi na.

⁷ Kajenɲe wi yɔn senre ti maa jenme kaan lere yeri;
een fɔ ko wogo ɲga ko ka se ya yiri wa lembige ki kotogo na.

⁸ ***Saraga** ɲga lepeelee pe ma wɔ Yawe Yenɲele li yeri, ki ma pye ma tijanga li yege na;

een fɔ li ma yenle lesinmbele pe yenrewɛ pi na.

9 Lepee wi tangalɔmɔ pi yen ma tijanga Yawe Yenɲele li yege na;
een fɔ mbele pe maa kasinɲge piin, poro yen mali ndanla.

10 Lere ɲa wi ma kozinne li wa, wo pe ma korowo gbɛge ki le wi na;
lere ɲa pe kaa yeri senɲɲbanra ni ki maa mben, wo yaa ku.

11 Kì kaa pye ***kuulo tara** to naa kuulo ca ki ni, ki kala la si fun Yawe
Yenɲele li na,
lì senwee wi nawa kala li jɛn pyew.

12 Lere ɲa wi maa kala lakoo, kila wi ndanla poo jɛregi,
wila kari mbe sa kajenmbele pe yewe poo yeri.

13 Nayinme ka pye lere ɲa ni, wi yege welewe pi ma tanla;
een fɔ lere ɲa nawa ka piri wi na, wi nawa pila tanla wi na.

14 Lere ɲa wì jilige, wi maa jɛnme pi lagajaa;
een fɔ lembige, tijinliwe fu kapyere to ti maa nayinme kaan ki yeri.

15 Piliye yi ni fuun yi yɛn pilipeye lere ɲa wi yɛn tege na wi yeri;
een fɔ lere ɲa wi yɛn fɛrewɛ na, wo maa nayinme nii pilige pyew.

16 Tawa jɛnri mbe pye ma yeri, ma sila fyɛ Yawe Yenɲele li yege,
ko mbɔnrɔ penjagbɔrɔ mbe pye ma yeri, mɛɛ pye yɛwɛrɛge na ko na.

17 Pe sɛgɛwɛrɛ sɔgo ma kan yaakara ndanlawa ni,
ko mbɔnrɔ pe nɔ kara tanra jɛnde sɔgo peri kan ma yeri mbenwɛ ni
ko na.

18 Lere ɲa wi maa nawa ɲgbanni jaga jaga, wi maa maara kɔɔn;
lere ɲa wi maa kala kunni wi yɛɛ ni, wi ma malaga kɔ.

19 Tiyanɲa wi konɔ li yɛn ma yin wuuro yuguyugu ni;
een fɔ lesinmbele pe konɔ li yɛn ma laga ***kpoɲi**.

20 Pyɔ kajɛnɲɛ wi maa to wi nawa pi yinɲgi;
een fɔ pyɔ tijinliwe fu fɔ wi maa wi nɔ wi tifaga.

21 Lembigewe kapyere ti maa nayinme kaan tijinliwe fu fɔ wi yeri;
een fɔ lere ɲa wì jilige, wi ma sin wa wi tangalɔmɔ pi ni.

- 22 Na yerifenne woro wa mbe yo mbe yan pe yɛɛ yeri, kagala ngele kè
kɔn ma tɛge mbe pye, ke ma jɔɔ;
na yerifenne paga lege, kagala ke maa yɔngɔ.
- 23 Lere ɲa wi ma lere yɔn sogo senjende ni, ki ma nayinme kan wi yeri;
na senre ti ka yo ti yosanga na, ki ma pye ma yɔn.
- 24 Lere ɲa wi yen tijinliwe fɔ, konɔ na li maa kee wa naayeri na
yinwege kaan lere yeri, lo wi ma le;
ɛɛn fɔ konɔ na li maa tinrigi wa nɔɔna wa kuulo tara, wi maa yɛɛ sho li ni.
- 25 Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, Yawe Yɛnɲele li ma pe yinre ti tɔngɔ;
ɛɛn fɔ li maa wele nangunɔ wi laga ki na.
- 26 Jatere pere ti yen ma tijanga Yawe Yɛnɲele li yege na;
ɛɛn fɔ senjende ti ma pye ma laga li yege na.
- 27 Lere ɲa wi yenle na tin tɔnli pee jawa na, wi ma jɔɔɔ wa wi go
woolo pe na;
ɛɛn fɔ lere ɲa yarikanra nambara woro ti yen maa mben, wi yaa
yinwege ta.
- 28 Lesinɲe wi ma jatere pye jɛnge gben mbe si jɛn mbe yɔn sogomɔ kan
lere yeri;
ɛɛn fɔ senpere to ti maa yinrigi wa lepee wi yɔn.
- 29 Yawe Yɛnɲele li yen ma lali lepee pe ni;
ɛɛn fɔ li ma lesinmbele pe yenrewe pi logo.
- 30 Welelɔmɔ jembe pi ma nayinme kan lere yeri wa wi kotogo na,
sentanra logowo pi ma fannga le lere ni.
- 31 Yerewe senre nda ti ma lere le konɔ jenne ni, lere ɲa kaa ti nuru,
wi yaa ka cɛn wa kajenmbele pe sɔɔwɔ.
- 32 Lere ɲa wi ma je yerewe senre ti na, wi yeera yinwege ki yen maa mben;
ɛɛn fɔ lere ɲa wi ma yenle yerewe senngbanra ti na, wo ma tijinliwe ta.
- Yawe Yɛnɲele li yen fannga fɔ
kala li ni fuun ni**
- 33 Mbaa fye Yawe Yɛnɲele li yege ki maa kajenme nari lere na;
gbɔɔwɔ pi ma ta yɛɛ go sogowo po punɔ na.

16 ¹ Senwee wi ma kagala kele kɔn ma tɛgɛ wa wi nawa mbe pye;
ɛɛn fɔ ke pyewe po yɛn Yawe Yɛnɛle lo wogo.

² Senwee wi kapyegale ke ni fuun ke yɛn ma yɔn wi yɛɛ yɛgɛ na;
ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɛle lo li sɛnwee wi jatere pyelɔmɔ pi jɛn.

³ Ma kala li le Yawe Yɛnɛle li kɛɛ,
pa kagala nɛgale mɔ kɔn ma tɛgɛ mbe pye ke yaa yɔn ma kan.

⁴ Yawe Yɛnɛle li yaara ti ni fuun ti da go ka na;
ali yɛrɛ lepee lɔu da jɔlɔgɔ pilige ko kala na.

⁵ Lere nɔ fuun wi maa wi yɛɛ gbogo, wi kala li yɛn ma tijanga Yawe
Yɛnɛle li yɛgɛ;
ki woro na lere kɔn shyɛn, ki lerefɔ Yɛnɛle li se kaa yaga mbajɔlɔwɔ.

⁶ Mbaa kajɛngɛ piin konaa mbe pye lere nɔ pɛ taga wi na, ki ma ti ma
kajɔɔgɔ ki ma kala yaga ma na;
lere nɔ wi maa fyɛ Yawe Yɛnɛle li yɛgɛ, wi ma kapege pyege ki yaga.

⁷ Na lere nɔ tangalɔmɔ ka Yawe Yɛnɛle li ndanla,
li ma tanwa le ki fɔ wo naa wi mbɛnfennɛ pe sɔgɔwɔ.

⁸ Ma yaara jɛnri ta kasinɛgɛ ni,
ko mbɔnrɔ ma yarilegɛrɛ ta nambara ni ko na.

⁹ Senwee wi ma kagala kɔn ma tɛgɛ mbe pye;
ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɛle lo li ma ti ke ma pye.

Wunlumbolo pe kala

¹⁰ Wunlunɔnɔ wi senyoro ti yɛn paa Yɛnɛle li sɛnrɛ yɛn;
wi kaa kiti wi kɔn wii daga mbe punɔgɔ.

¹¹ ***Culo** kanngaga woo naa culo nɔ wɔ yala poro pe yɛn ma Yawe
Yɛnɛle li ndanla;
puwakuruye mbele pe ma pye wa kasha ki ni, lo kɛɛ tunngɔ yi.

¹² Kapege pyewe pi yɛn ma tijanga wunlumbolo pe yɛgɛ na,
katugu mbaa kasinɛgɛ piin ko ki ma wunluwɔ pi kan yeresaga ni.

¹³ Mbele pe maa sensinnde yuun, pe kala li yɛn ma wunlumbolo pe
ndanla;

lere ɲa wi maa kaselege yuun, wi yen ma pe ndanla.

14 Wunlunaja wi ka nawa ɲɔban, wi mbe ya ti pe lere gbo;
ɛɛn fɔ sɛnwee kajɛnɲɛ wi maa naɲɔbanwa pi sogo wi na.

15 Wunlunaja wi yege welewe pi ka tanla, leele pe ma yinwege ta;
wi kagbaraga pyege ki yen paa yɔnrɔ tisaga koɲɔbanɲa yen.

Lerewe kapyere cacɛnwɛ pi ni

16 Mbe kajɛnmɛ ta kɪ mbɔnrɔ ma wɛ tɛ tawa na;
mbe tijinliwɛ ta kɪ mbɔnrɔ ma wɛ warifuwe tawa na.

17 Lesinmbele pe tangalɔmɔ po yen mbe yɛɛ laga kapege ki na;
lere ɲa wi maa wi tangalɔmɔ pi kɔrɔsi, wo maa wi yɛɛ yinwege ki
kɔrɔsi.

18 Yɛɛ gbɔɔɔwɔ pi ma lere jɔɔɔ;
yɛɛ nagawa pi ma lere jan.

19 Mbɔɔn yɛɛ tirige mbe pinlɛ mbele pe yen tege na pe ni,
ko mbɔnrɔ ma wɛ ma sa pinlɛ mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, na yaara
nda pɛ koli na yɛɛle pe yɛɛ na ko na.

20 Lere ɲa wi ma jatere pye kala na, wi wogo ki ma yɔn;
lere ɲa wi maa jigi wi taga Yawe Yenɲɛle li na, fɛrɛwɛ yen wi woo!

21 Lere ɲa wɪ jilige wa wi kotogo na, wo pe maa yinri tijinliwɛ fɔ;
sɛnjɛndɛ yogo ki ma fanɲa ta lere na.

22 Kagala kɔrɔ jɛnmɛ pi ma yinwege kan mbele pɛ kala jɛn pe yeri;
ɛɛn fɔ lembire ti kambajɛnmɛ pi ma jɔlɔɔ wa ti na.

23 Sɛnwee kajɛnɲɛ wi ma jatere pye gben mbe si jɛn mbe para;
ko ki ma fanɲa kan wi yɔn sɛnrɛ ti yeri.

24 Sɛnjɛndɛ ti yen paa sɛnrɛɛ yen,
ti ma kotoyinɲɛ kan sɛnwee wi yeri konaa maa wire ti pagala.

25 Konɔ la ma pye sinne lere wa yege na,
ɛɛn fɔ li kɔsaga ko ma pye kunwɔ.

26 Sɛnwee wi fungbolo lo li maa le tunɲo pyege ki ni;

wi yɔn suro jawa pi maa wa tunngo na.

27 Lejaga wi ma tipege ki gbegede,
wi yɔn senre ti yen ma pe paa kasɔn ngbanli yen.

28 Tijinliwe pee fɔ wi maa maara kɔɔn;
leele sangafɔ wi ma wenne kɔn pe yee na.

29 Lewelewe wi maa lewee yenle wi fanla mboo pungo,
mboo le kombege.

30 Lere ɲa wi maa yengede ke tɔn na tipege jatere piin mbe pye, konaa
mboo yɔngbaselege ki nɔ ko jatere wo ni,
ki fɔ wɔ tipege pye makɔ.

31 Lelewe yinzifire ti yen gbɔgɔwɔ wunluwɔ njala,
mbele pe tangalɔmɔ pɔ sin poro pe mali ta.

32 Lere ɲa wila la nawa ngbanni jaga jaga, wɔ mbɔnrɔ malingbɔɔn
kotogofɔ na;
lere ɲa wi maa yee yingiwɛ jɛn, wɔ mbɔnrɔ lere ɲa wi ma malaga
gbɔn ma ca sho ma ta wi na.

33 Leele pe ma pete gbɔn mbe ta mbe kala la kɔn mbe tege;
ɛɛn fɔ kala o kala li ma kɔn ma tege, li ma yiri wa Yawe Yenɲele lo
yeri.

17 ¹Ma yaakara wara jenri ta ma ka yeyinɲge na,
ko mbɔnrɔ go kɔ yin kara ni maa kaa, mbe sigi ta maara yen wa
ki ni ko na.

2 Kulo ɲa wi yen tijinliwe fɔ wi yaa ka cɛn wi tafɔ wi pinambyɔ lejaga
wi go na;
wi yaa ka wi tasaga ta wa wi tafɔ wi pinambiile sanmbala pe kɔrɔgo
ki ni.

3 Pe ma warifuwe wi yan wa fugufugu kasɔn ki ni, mbe te wi yan wa
yira kasɔn ki ni mberi pye ***kpoyi**,
ki pyelɔmɔ nungba fun, Yawe Yenɲele lo li ma senwee wi sunndo wi
cancan mbe wele, mboo tiyɔnwɔ pi jɛn.

4 Kapege pyefɔ wo wi maa nuru senpere yofɔ wi yeri;
yagbogolo fɔ wo wi ma nungbolo jan senjagara yofɔ wi yeri.

- ⁵ Lere ña wi maa tēge fyɔnwɔ fɔ wi na, wi dafɔ wo ki fɔ wi maa tifaga;
lere ña wi maa yɔgɔri lere wa jɔɔgɔ wogo na, Yɛnɲele li se ka ki fɔ
wi yaga mbajɔɔwɔ.
- ⁶ Pishyenwoolo pe yɛn paa wunluwɔ njagala yɛn lelɛngbangala ke
kan;
piile pe gbɔgɔwɔ po pi yɛn pe sevenne wele.
- ⁷ Senjende ti woro ma yala wa lembige ki yɔn;
ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, yagbolo mbe yiri wa yɛkelewe wi yɔn
kɪ tijanga ma wɛ.
- ⁸ Yarikanra nda ti ma kan larawa, ti yɛn paa sinndelegɛ sɔnɲgbanga
wogo yɛn ti kanfenne pe yɛge na;
pe maa ki jate ma yo ti kanwa pi kala na, paga kɛɛ le kala o kala ni,
li yaa yɔn.
- ⁹ Lere ña wi ma kajɔɔgɔ ŋga kɪ pye wi na ki kala yaga, wi maa ki jaa
ndanlawa mbe pye pe sɔgɔwɔ;
ɛɛn fɔ, ña wi ma koro na kajɔɔgɔ ŋga kɪ pye ki sɛnre yuun suyi, wi
ma wenne jembele kɔn pe yɛɛ na.
- ¹⁰ Lere ña wɪ jilige mboo jeregi, ki ma ye wi ni,
ma wɛ pe lembige gbɔn gbatorogo yɛnle cenme ni ki na.
- ¹¹ Lepee wi maa ŋga jaa ko yɛn mbe yiri mbe je;
ɛɛn fɔ pitunɲɔ ŋa wila lere yinriwe ta, pe yaa ka wa torogo wa wi
yeri.
- ¹² Cenge urusi ŋga ki piile pɛ wɔ ki kɛɛ, a kɪ jangari, mbe sa fili ko ka
ni,
ki mbɔnrɔ ma sa fili lembige ka ni, ŋga ki yɛn naga lembigewe
kapyere piin ko na.
- ¹³ Lere ña wi ma kajɛnɲɛ ki fɔgɔ tɔn tiɲɛge ni,
tiɲɛge ki se kɔ wa ki fɔ wi go ki ni.
- ¹⁴ Mbe malaga kɔn ki yɛn paa yɛge ŋga na ma ma kaa lasulugo yɛnɲɛ we;
sanni maara ti sa yiri ti ŋgban, ma yɛɛ wɔ wa ti ni.
- ¹⁵ Lere ña wi ma tanga kan lepee wi yeri, konaa ŋa wi ma lesinɲɛ wi le
jɔɔgɔ,

pe ni fuun shyen pe kala li yen ma tijanga Yawe Yenyele li yege na.

16 Mbe penjara le lembige ki kee ki sa kajenme lo,
ko yaa yingi yon ki kan? Ma jen tijinliwe woro ki ni.

17 Wenne pe ma pye ma pe yee ndanla wagati pyew,
nosepyo wo ma pye le mboon saga jorowo sanga ni.

18 Tijinliwe fu fo wo wi ma yon kan,
mbe yere wi lewee yenle wa fogo ni mbege ton.

19 Lere na maara yen maa ndanla, kapege ko ki yen maa ndanla;
lere na wi maa wi yee nari, wi maa wi yee jogosaga jaa.

20 Lere na wi nawa pi woro ma filige wi na, wi se ferewe ta;
lere na wi yon ki pe wi na, jologo yaa to wi na.

21 Lere na wi ma lembige ki se, wi wogo yen jatere piriwen;
kambajenje wi to wila ya mbaa yogori.

22 Nayinme pi maa yambagawa kaan;
een fo jatere piriwen pi ma lere fannga ko.

23 Lepee wi ma yarikanra nambara woro sho larawa,
mbe kiti wi kon mbe ton nga ki yen ma sin ki na.

24 Tijinliwe fo wila pungo kajenme po na;
een fo lembige ki yengele ke ma pye yaara nda ki se ya ta to na.

25 Pyo na wi yen lembige, wi maa to wi nawa pi tanga wi na;
mboo no wi jatere wi piri wi na.

26 Ki woro ma yon pe wono wa lesinge wa na;
ki woro ma yala fun pe fannga fo wi gbom wi kasinge pyewe pi kala na.

27 Lere na wi maa wi senyoro ti korosi, wo yen ma kala jen;
lere na wuu yee yingiwe jen, wo yen tijinliwe fo.

28 Ali yere tijinliwe fu fo, na wi ka pyeri, pe maa ki jate ndee wi yen kajenje;
na wi kaa yon ki ton, pe maga yan ndee wi yen tijinliwe fo.

18 1 Lere na wi maa een wi ye, wi yeera tonli wo wi maa jaa;
paga yo pe yaa wi saga jatere jenne ni, wi ma nawa ngban.

- 2 Ɗga ki yen ma lembige ki ndanla ko ma ki yen tijinliwe we;
 een fɔ mboo yɛera nawa kala li naga, ko ki yen maa ndanla.
- 3 Tipewe pi maa paan letifagawa ni;
 mbe yɛɛ tifaga ki maa paan fɛrɛ ni.
- 4 Senwee wi yɔn senrɛ ti yen ma jugo paa kɔgɔje yen;
 ti yen paa lafogo yen ɲga ki yin ma jaraga, ti maa kajenmɛ kaan.
- 5 Ki woro ma yɔn pe gbogolo lepee wi ni, pe tanga ki kan wi yeri;
 mbe si kiti kɔn mbe tanga ki sho lesinɲe wi yeri, ki woro ma yɔn.
- 6 Lembige ki senyoro ti maa maara kɔɔn;
 ki yɔn senrɛ ti ma kaa wi kan pe maa gbɔn.
- 7 Lembige ki senyoro ti maga jɔgɔ,
 ki yɛera yɔn senrɛ ti maga yigi paa pɛne yen.
- 8 Leele sangafɔ wi senrɛ ti yen paa sutanra yen,
 ti ma ye ma gbɔn fɔ wa senwee wi sunndo wi na.
- 9 Lere ɲa wi maa tiyanra piin wa wi tunngo ki ni,
 wo naa jɔgɔwɔ pyefɔ wi ni pe ni fuun pe yen nungba.
- 10 Yawe Yɛnɲɛle li yen paa malaga sigesanngazo yen,
 lesinɲe wi ma fe ma saa lara wa mbe sho.
- 11 Penjagbɔrɔ fɔ wi penjara ti yen wi yeri paa malaga sigeca yen;
 wi maa ki jate ndɛɛ ***malaga sigembogo** yi, ɲga ki maa wi go singi
 yaraga pyew ki na.
- 12 Yɛɛ gbɔgɔwɔ pi ka pan wa senwee wi kotogo na, ki punngo kala li yen
 jɔgɔwɔ;
 een fɔ mbe yɛɛ tirige, ki punngo kala li yen gbɔgɔwɔ.
- 13 Lere ɲa wi ma yɔn sogowo kan senrɛ na, na wi fari logo mbe wali ti
 na, ki fɔ wi yen tijinliwe fu fɔ,
 fɛrɛ ti yen wi woro.
- 14 Senwee wi jatere wi ka pye mbe cɛn wi na, ki maga kan wi ma ya
 yama pi ni;
 een fɔ jatere wi ka piri wi na, ambɔ wi yaa fanɲga kan wi yeri?

15 Lere ɲa wì jilige wi ma yenle mbe jenme ta,
kajenmbele pe maa nagawa senjende jaa mbe logo.

16 Yarikanra ti ma konɔ kan senwee wi yeri,
mbe ti wi ya wila gbɔɔn legbɔɔlɔ pe na.

17 Lere ɲa wi ma keli ma wi kiti kɔnkala li yegɛ yo, pe maga yan ndɛɛ
wo wogo ko ki tanla;
ɛɛn fɔ na wi maliwee wi ka ka pan mboo woyoro ti yo, pe mɛɛ ti
sɛgesɛge mbe sa yiri wa.

18 Mbe pɛtɛ gbɔn mbe kaselege ki jen, ki ma malaga kɔ,
mbe kala la kɔn mbe tɛge fannga fenne pe sɔgɔwɔ.

19 Sefɔ ɲa pè ye wi tɛge, mbe fulo wi tanla kì ɲgbɔn ma wɛ, ma sa to
malaga sigeca na maga sho ko na;
malaga ki kɔwɔ pì ɲgbɔn ma wɛ mbe wunluwɔ go ki sɔgɔyaara ti kaari ko na.

20 Senwee wi maa wi yɔn suro ti taa wi yɔn senre to fannga na;
wi yɔn senyoro ti fannga na, wi maa kaa na tinni.

21 Senwee wi senyoro ti mbe ya ti wi kunwɔ ta nakoma wi yinwege ta,
yogo ki ka lere ɲa ndanla, wi ma kaa ki tɔnli wi ta.

22 Lere ɲa wì jele ta ma pɔri, fɛrɛwe yen wi woo;
kagbaraga Yawe Yenɲele lì pye ki fɔ wi kan.

23 Fyɔnwɔ fɔ wi maa para go sogowo ni,
ɛɛn fɔ penjagbɔrɔ fɔ wi maa yɔn sogo senɲgbɔnra ni.

24 Wenne legere ka pye lere ɲa yeri, wi mbe ya jɔlɔgo ta,
ɛɛn fɔ wonlɔ ɲgbarawa wi ma mara ma na ma wɛ nɔsepyɔ na.

19 1 Fyɔnwɔ fɔ ɲa wi nawa pi yen ma filige wi na,
wo mbɔnrɔ lembige ɲa ki maa finlele ko na.

2 Mbe ye kala li ni li mbajenme, ko si yɔn;
mbe fyɛle mbe toro, ki ma lere pɔngo.

3 Senwee wi lembigewe pi maa le kombege;
kona wi mɛɛ nawa ɲgbɔn Yawe Yenɲele lo ni.

4 Penjagbɔrɔ tawa pi ma senwee wi wenne pe lege;

- een fɔ fyɔnwɔ fɔ wi wenne pe ma laga wi na.
- 5 Serefɔ yagboyoo wi se ka koro mbajɔlwɔ;
lere ɲa wi maa yagbogolo finlele wi se ka sho jɔlɔgo ki ni.
- 6 Lelegere pe maa ki jaa pe kala li legbɔɔ wi ndanla;
lere ɲa wi maa kaan, wi ma pye leele pe ni fuun pe wɔnlɔ.
- 7 Fyɔnwɔ fɔ wi nɔsepiile pe ni fuun pe maa panra;
wi wenne poro wogo ko we, pe ma laga wi na;
ali na wi kaa jaa mbe para pe ni, wila lere yan.
- 8 Lere ɲa wi maa ki jaa mbaa jatere piin, wi yeera kala li yen maa
ndanla;
lere ɲa wi ma kagala kɔrɔ jenme pi ta, ferewe yen wi woo!
- 9 Serefɔ yagboyoo wi se ka koro mbajɔlwɔ;
lere ɲa wi maa yagbogolo finlele wi yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa.
- 10 Mbaa ma yinwege ki piin paa legbɔɔ yen, kii daga lembige ni;
ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, kulo wii daga mbe cɛn wunluwɔ piile
go na.
- 11 Lere ɲa wì jilige wi maa kala kunni wi yeɛ ni;
wi ma kajɔɔɔ ɲga kì pye wi na ki kala yaga, ko ma pye wi gbɔɔwɔ.
- 12 Wunlunɲa wi nangbanwa pi yen fyere ni paa jara gbelege yen;
een fɔ wi kagbaraga ki yen paa fɔngɔ yen, ɲga kì wo yan na.
- 13 Pyɔ ɲa wi yen lembige, wi ma jɔlɔgo wa wi to wi na;
jele maara konfɔ wi ma pye paa tɔnmɔ sɔlsaga yen, ɲga ki maa sɔlɔ
suyi.
- 14 Lere mbe ya mbe go naa penjagbɔrɔ ta kɔrɔgo wi teelee pe yeri;
een fɔ jele ɲa wì jilige, Yawe Yenyele lo li ma wo kan lere yeri.
- 15 Tiyanra ti ma wɔnlɔwɔ gbɔɔ wa lere na,
lere ɲa wi ma koro tunngo mbapyege, fungo ma to wi na.
- 16 Lere ɲa wi maa tanri ɲgasegele ke na, wi maa wi yeera yinwege ki
kɔrɔsi;
een fɔ lere ɲa wi woro naa tangalɔmɔ pi kɔrɔsi, wo yaa ku.

- 17 Lere ɲa ka kajenge pye fyɔnwɔ fɔ wi kan, ki fɔ wɪ fɔɔ taga Yawe
Yenɲele li na;
li yaa ka ki fɔ wi kajenge ki fɔɔ tɔn wi yeri.
- 18 Ma pyɔ wi koro sanga ɲa ni ma jigi wi yen ki na mboo saga;
ɛɛn fɔ maga ka nawa ɲɔban wi ni fɔ mbe saa wi gbosaga jaa.
- 19 Lere ɲa wɪ nawa ɲɔban na lewɛlewe kapyere piin, wi daga mbe
yariwɔndɔ wɔ;
nakoma ma kaa kala yaga, wi yaa nuru mbe ka pye naa.
- 20 Ta yerɛwe sɛnre ti nuru, ma yenle nagawa sɛnre ti na;
janɔ ko punɔ na, ma pye kajenge!
- 21 Kagala legere yen wa sɛnwee wi nawa mbe pye,
ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li ka ɲga kɔn mbe tɛge ko ki yaa pye.
- 22 ɲga pe maa jaa sɛnwee wi yeri ko yen fɔ wi pye lere ɲa pe taga wi
na;
ma pye fyɔnwɔ fɔ ko mbɔnrɔ ma pye yagbogolo fɔ ko na.
- 23 Mbaa fye Yawe Yenɲele li yege ki ma yinwege kan lere yeri;
wi ma tin wi yeɛ ni, ma cɛn yeyinɲe na, tipege kpɛ se ya gbɔn wi na.
- 24 Tiyanɲa wi maa kɛɛ ko le wa sogbolo lo ni,
ɛɛn fɔ wila ya mbege songɔrɔ yere mbe kari ki ni wa wi yɔn ko yeri.
- 25 Lere ɲa wi maa kala lakoo, na ma kaa gbɔn, kambajenɲe wi kaga
yan, wi ma tijinliwe ta;
na maga tijinliwe fɔ wi yeri, ki ma ka taga wi jenme pi na.
- 26 Pyɔ ɲa wi maa to wi wogo ki jɔɔ, mboo nɔ wi purɔ,
wi yen pyɔ ɲa wi ma fere wa lere na, ma letifagawa kala pye.
- 27 Na pinambyɔ, na mɛɛ yenle mbaa nagawa sɛnre ti nuru,
ma yaa ma yeɛ laga lali jenme pi ni.
- 28 Sɛrefɔ tipee wi maa tɛge kaselege ki na;
kapege pyege ki yen ma lepee wi ndanla.
- 29 Jɔɔɔ yen ma gbɛgele na mbele pe maa kala lakoo pe singi;
gbɔnrɔ yen ma gbɛgele na lembige ki pɔɔɔ ke singi.

20 ¹Duven wi ma lere kan wi maa wi yee gbogo,
sinme welewe pi maa paan yogo legere ni;
lere o lere wi maa pi woo na tinni wo yen kambajenje.

²Wunlunaja wi nangbanwa pi yen fyere ni paa jara yirifonjo ma kaa
na gbele we;
lere na ka wi nawa pi ngban, wi maa yee go ki pere.

³Mboun yee laga lali maara ti ni, ki ma gbogwo kan lere yeri;
een fo kambajenje wi maa maara kon.

⁴Were ti kala na, tiyanja wila yenle mbaa fali wa wi kere,
na yarilire konsanga wiga ka pan mbe gbou, wi maa ki jaa mbe
yarilire kon,
een fo wila yaraga ka kpe ta.

⁵Kagala ngele senwee wi ma kon ma tege wa wi nawa ke yen ma lara
paa latijugo tonmo yen,
een fo lere na wi jilige, wo wi ma ke yirige funwa na.

⁶Lelegere pe maa ki yuun ma yo pe yen leele mbele pe mbe ya taga
pe na;
een fo lere na pe mbe ya taga wi na wo tawa si tanla.

⁷Lesinge wi tangalom pi yen ma filige,
wi pungo na, ferewe yen wi piile pe woo!

⁸Na wunlunaja wi ka cen kiti kongu ki na sanga na ni,
nga fuun ki yen tipege, wi maga yan teere.

⁹Ambu wi mbe ya mbege yo mbe yo fo: «Milan nawa pi pye pi filige,
na kapere pyew ti laga na na mala pye ***kpoyi?**»

¹⁰Mbaa perege naa lono piin puwakuruye cenle shyen nakoma
tiwiyaara cenle shyen ni,
ki kagala shyen ke yen ma tijanga Yawe Yenjele li yege na.

¹¹Ali yere pyo jee wi kapyegele ke maga naga,
na kaa pye wi tangalom pi yaa ka pye jeregisaga fu konaa mbe
sin.

¹²Yawe Yenjele lo li nungbogolo ke da mbaa nuru ke ni,

konaa ma yengele ke da mbaa yaan ke ni.

13 Maga ka ti wɔnɔwɔ pɔɔn ndanla mbe sa toro, jango maga ka pye fyɔnwɔ
fɔ;
ɛɛn fɔ maa yinrigi faa, pa ma yaa la yaakara taa mbaa tinni.

14 Lɔfɔ wi maa gbele na yuun fɔ: «Ki woro ma yɔn! Ki woro ma yɔn!»
Na wiga ka lɔ mbaa kee, wi mɛɛ yo fɔ wɔ yeriyege ta.

15 Tɛ wi ma ta, somu sɔnɔgbanga woo wi legere ma ta,
ɛɛn fɔ lere ɲa jenme senre maa yinrigi wa wi yɔn, wo yen yaraga ɲga
ki yen sɔnɔgbanga wogo naa ma we to na.

16 Na lere wa ka yere letelewe wa fɔɔ go kala ni, ki fɔ wi derege ki shɔ
wi yeri maga tɛge fɔɔ ki yɔnɔ;
na wi ka yere nambanɲa wa fɔɔ go kala ni, yaraga ka shɔ wi yeri
maga tɛge fɔɔ ki yɔnɔ.

17 Suro nda tɔ ta nambara ni, ti ma tanla wa senwee wi yɔn;
ɛɛn fɔ pungo na, ti ma pye paa yelege yen maa yɔn ki yin kanw.

18 Kagala ɲgele senwee wɔ kɔn ma tɛge mbe pye, ke ma pye ma yɔn fili
yerewe po fanɲa na;
na ma kaa kee malaga, ma daga mbe jatere pye ma kagala ke na.

19 Lere ɲa wi maa lesangara senre yuun, wi ma ɲgundo kagala ke
yirige funwa na;
tɔɔn ye kɔɔsi lere ɲa wi yɔn ki yen forifori wi ni.

20 Lere ɲa wi maa to naa wi nɔ pe tifaga,
wi yaa wi ye yinwege ki yan kila koo paa fitanla yen, ɲa wi yaa figi
diwi wɔɔ ni.

21 Penjagbɔɔ nda tɔ ta fyelɛge na wa ki lesaga,
pungo na duwaw na pye ti ni.

22 Maga ka yo fɔ: «Kapege ɲga kɔ pye na na, mi yaa ki fɔɔ tɔn.»
Ma jigi wi taga Yawe Yenɲele li na, pa li yaa ma shɔ.

23 Puwakuru ɲa pe ma gbɔn ma piri, wi kala li yen ma tijanga Yawe
Yenɲele li yege na;
mbe culo wi nambara ki woro ma yɔn.

24 Senwee wi yinwege kala pyew li yen Yawe Yenyele lo kee;
senwee yinwege ki yen na kee laga nga na, wi mbe ya mbege jen mele?

25 Lere nga wi ma ***yɔn fɔlɔ** kɔn fyelege na mbe yo wi yaa yaraga ka kan
Yawe Yenyele li yeri,
ki yɔn fɔlɔ li lengɔlɔ mbe si jen mbaa jatere piin, ki fɔ wi maa ye le
pene.

26 Wunlunaga nga wi yen kajenje, wi ma lepee pe pe ma pe wɔ wa;
wi ma pe le jɔlɔgɔ, wila pe yinriwe ta.

27 Senwee wi jatere wo wi yen fitanla yanwa mba Yawe Yenyele li kan
wi yeri,
jango mbaa wi nawa kagala ngele ke yen ma jugo ke cancan mbe ke
jen.

28 Kagbaraga konaa mbe pye tagawa ni, ko ki maa wunlunaga wi go
singi;
kagbaraga pyege ko ki maa wunluwɔ pi kan yeresaga ni.

29 Lefɔnmɔlɔ pe fannga ko ki yen paa pe fereyaraga yen;
***lelele** pe yinzifire to ti yen pe gbɔgɔwɔ we.

30 Gbɔnrɔ sagbanra to ti yen kapege pyefɔ wi kapege ki were re;
gbɔnrɔ nda ti ma ye senwee wi ni, ti maa nawa jatere wi kannga
maa pye kpoyi.

21 ¹Wunlunaga wi jatere wi yen Yawe Yenyele li kee, na wi yege
sinni paa lafogo tɔnmɔ yen,
laga nga ka li ndanla li ma pi yege sin wa ma.

2 Senwee wi kapyegele ke ni fuun ke yen ma yɔn wi ye yege na;
een fɔ Yawe Yenyele lo li ma senwee wi jatere pyelɔmɔ pi jen.

3 Mbaa nga ki yen ma yala konaa ma sin ki piin,
ko yen ma Yawe Yenyele li ndanla ma we ***saraga** wɔmɔ na li yeri ko
na.

4 Mbaa ye tungu leele na konaa mbaa ye gbogo,
ki yen kagala ngele ke maa lepee wi kapege ki nari.

5 Lere nga wi ma kagala kele kɔnkɔn ma tegetege wi tunngo ki pyelɔmɔ
pi na, wi ma kaa yarijende legere ta;

een fɔ lere ɲa wi ma fo ma keɛ le kala ni, ki kosaga wi ma pye fyɔnwɔ fɔ.

6 Mbele pe ma yarijende lɛgere ta yagbogowo pi fanɲga na,
ki yen paa tifeleɛ torowogo yen, ɲga ki ma kunwɔ kan lere yeri.

7 Lepee pe lewelewe kapyere ti yaa ka pe jɔɔ mbe pe wɔ wa,
katugu paa yenle mbaa kasinɲge piin.

8 Kajɔɔ pyefɔ wi tangalɔmɔ pi yen ma kolo,
een fɔ lere ɲa wi nawa pɛ filige wi na, wi tangalɔmɔ pi ma pye ma sin.

9 Maa wɔnlɔ wa birigo ki go na logologo wa ni,
ko mbɔnrɔ ma pye go nungba ni jele malinɲagara winfɔ wi ni ko na.

10 Kapege pyege ki la ma pye lepee wi na,
wila wi wɔnlɔ jate wi yinriwe ta yere.

11 ɲa wi maa kala lakoo, na paga wi le jɔɔɔ, ki ma kajenme kan
kambajenɲge wi yeri;
na maga tijinliwe fɔ wi yege naga, wi ma jenme ta.

12 Yenɲele le, lo na li yen ma sin, li yege yen ɲga ki yen na piin wa
lepee wi go ki na;
li ma jɔɔɔ wa lepee wi na fyaw.

13 ɲa wi yen tege na wi kaa gbele mbaa sagawa jaa, lere ɲa wi maa
nungbogolo ke tɔn ki na,
wo fun wi yaa ka yeri mbe sagawa ja, een fɔ pe se kaa yɔn sogo.

14 Mbe yarikanga kan nangbanwa fɔ wi yeri larawa, ki maa
nangbanwa pi sogo wi na;
mbe yarikanga ki kan ngundo ni, ki maa nangbanwa gbɔɔ pi kɔ.

15 Mbaa tanri ɲga kɪ sin ki na, ki ma pye nayinme lesinɲge wi yeri;
een fɔ ki ma pye fyere gbɔɔ ni kapege pyefɔ wi yeri.

16 Lere o lere kaa yeɛ laga tijinliwe konɔ li na,
sanni jenri wi yaa wi yeɛ yan wa kuulo pe sɔɔwɔ.

17 Katangala ke yen ma lere ɲa ndanla, wi ma kaa pye tege na;
duven wo naa legbɔɔɔ lige ki yen ma lere ɲa ndanla, wo se pye
penjagbɔɔ fɔ fyew.

- 18 Lepee wo wi yaa ka pye lesinɛ wi go shɔɔ sara;
leele fanlaɔ wo wi yaa ka pye lejenɛ wi go shɔɔ sara we.
- 19 Lere mbe sa cɛn wa ***gbinri** wi ni wi yɛ,
ko mbɔnrɔ wi sa cɛn jele ɲa wi yen malinjagara ɔ naa cɛnɲbanwa
ɔ wi ni ko na.
- 20 Yarijende tiyɔnrɔ naa sinme liwoo ma pye wa kajenɛ wi go;
ɛn ɔ lembige ko ma ki woro ti ni fuun ti li yɔn.
- 21 Lere ɲa kaa kasinɲge naa kajenɛ jaa mbaa piin, ko ɔ wo yaa
yinwege ta;
pe yaa wi yigi kasinɲge ni mbaa wi gbogo.
- 22 Kajenɛ wi ma ya ma ye, ma malingbɔɔnɔ welimbele ca shɔ maga ta;
pe jigi wi yen ca ki fanɲga laga ɲa na, wi maga tɔngɔ.
- 23 Lere ɲa wi maa yɔn konaa wi senyoro ti yingiwe jen,
ko ɔ wo maa yɛe shɔ nandangawa kagala ke na.
- 24 Lere ɲa wi maa wi yɛe nari naa yɛe gbogo, wo wi maa kala la koo
leele na;
wi maa wi kagala ke ni fuun ke piin yɛe gbɔɔwɔ ni.
- 25 Kagala ɲgele ke la yen tiyanɲa wi na, ke mbapyewe po pi yaa kaa gbo;
katugu wila yenle mbaa tunngo piin wi wire ti ni.
- 26 Pilige lombɔngo ki ni, wi yegɛ maa yinrigi yaara ti na, tila wi yenle
tin;
ma si yala lesinɛ wo maa kaan wila keɛ ɲgban.
- 27 Lepee wi saraga ki yen yaritijaanga,
pee ka logo wigi wɔ nawa jatere pee ni.
- 28 Yagbogolo sereya yofɔ wi yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa;
ɛn ɔ lere ɲa wi ma senre ti logo ma wali ti na, wo wi ma yosaga ta
na para suyi.
- 29 Lepee wi maa go ki sheli na kagala ke piin,
ɛn ɔ lesinɛ wi maa wi tangalɔmɔ pi kɔɔsi.
- 30 Senwee wi kajenme, naa wi tijinliwe,

konaa wi jatere pyewe po pa se ya mbe Yawe Yenjele li nandanwa
kala li kannga.

³¹ Senwee wi ma shon gbegale malaga gbopilige ki mege ni,
een fo cew tawa pa po ma yiri wa Yawe Yenjele lo yeri.

22 ¹ Metanga ki mbonro yarijende legere tawa na,
ma kala li ka leele pe ndanla ko mbonro warifuwe naa te na.

² Penjagboro fo wo naa fyonwo fo wi ni pe yen ja,
Yawe Yenjele lo li pe ni fuun shyen pe da.

³ Lere na wi jilige, wi ka tipege ki yan kila paan, wi ma lara;
een fo kambajenje wo ma tipege ki yan, ma saa ye wa ki ni ma
jologo wa wi yee na.

⁴ Mboun yee go sogo, konaa mbaa fye Yawe Yenjele li yee,
ki tonli wo wi yen penjagboro tawa, naa gbogwo konaa
yinwetonlo.

⁵ Wuuro naa penjele ma pye wa lembasinge wi konso li ni,
een fo lere na wi maa wi yee yinwege ki jaa, wi maa yee laga lali li ni.

⁶ Konso jenne na pyo wi daga mbaa tanri li na, wi naga li ni,
ali na wi ka ka yiri mbe le, wi se wo wa li ni.

⁷ Penjagboro fo wi ma cen fyonwo fenne pe go na,
fogo konfo wi ma pye fogo tagafo wi kulo.

⁸ Lere na kaa kambasinge piin, tipege wi ma ta,
wi lewelewe kapyere wi maa ti piin fannga nga ni, ki yaa ka ko.

⁹ Lere na wi maa kajenge piin wi yaa duwaw ta,
katugu wi maa wi yaakara ta kaan fyonwo fenne pe yeri.

¹⁰ Lere na wi maa tege leele na, wi puro, pa malaga ki yaa ko;
kendige wogo konaa mbaa ye yee tifaga ki yaa ko fun.

¹¹ Lere na ki yen maa ndanla wi nawa pi filige wi na, a wila senjende
yuun,
wi mbe ya pye wunlunaga wi wonlo.

¹² Jenme jembe pi yen lere na yeri, Yawe Yenjele li maa wele wi na;

een fɔ li ma nambara fɔ wi senre to jɔɔ.

13 Tiyanɔa wi ma yo fɔ: «Jara yen wa funwa na!
Na mi ka yiri, wi yaa na gbo wa konɔ!»

14 Jɛɛɛ nandaala pe yɔn senre ti yen paa wetijugo yen,
Yawe Yenɔɛle li ka nawa nɔɔban naɔa nɔa ni, wo wi ma to wa ki ni.

15 Tijinliwɛ fu kapyere to ti ma pye wa pyɔ wi kotogo na,
mboo gbɔn sanwiga ni mboo koro, ko ki maa wɔ ti ni.

16 Lere nɔa wi ma fyɔnwɔ fɔ wi jɔɔ mbe ta mbe ka taga wi yarijende ti
na,
nakoma lere nɔa wi ma yarikanra kan penjagbɔɔ fɔ wi yeri, ki lerefɔ
wi ma kaa pye fyɔnwɔ fɔ.

**Yerewe senre kagala kele na
ke ye ke ye**

17 Nunɔɔbolo jan ma kajenmbeɛ pe senre ti logo,
ma jatere wi teɛe jenme senre nda mila yuun ti na.

18 Katugu ki yaa nayinme kan ma yeri, na ma kari teɛe wa ma nawa
we;
ma gbegale maa ti yuun na senre ka pan.

19 Mila jaa mbɔɔn naga nala,
jango mɔɔ jigi wi taga Yawe Yenɔɛle li na.

20 Mi yo mɔ yerewe senre nafa ma yiri ke yɔnlogɔ ma kan ma yeri,
mbaa ma yeregi konaa mbaa jenme kaan ma yeri?

21 Jango mbe nɔa ki yen tagawa ni konaa kaselege ki ni, ti naga ma na;
ki ka pye ma, lere nɔa wɔɔn tun ma sa kaselege ki lagaja, ma ta ma
yɔn sogomɔ jembe kan wi yeri.

22 Maga ka fyɔnwɔ fɔ wi kee yaara ti sho wi yeri, katugu wi yen fyɔnwɔ
fɔ;

lere nɔa wi yen tege na ma pye lere si yere wi ni, maga kaa jɔɔ wa
kiti konsaga;

23 katugu Yawe Yenɔɛle li yaa ka yere pe kala li ni,
pe kee yaara mbele pɛri sho pe yeri, li yaa ka pe yinwege ki kɔ.

24 Maga ka weenre le lere nɔa wi maa nawa nɔɔbanni jaga jaga wi ni,
maga kaa pinlele lewelewe ni.

25 Nakoma ma yaa kaa wi tangalɔmɔ pi fɔɔɔgi,
mbe ka sa ma ye le penɛ.

27 Na kaa pye yaraga woro ma yeri ma fɔɔ ki tɔn,
yingi na ma yaa si ti pe pan pɔɔn sinleyaraga ki wɔ wa ma nɔɔ,
mbege sho ma yeri?

28 Ma tɛleye pàa sinnɔɔɛɛɛɛ nda yerege maga ɛ wa fafafa, ma kɛɛɛɛ ti
kɔngɔɔ ke gbɔn,
maga ka ka wɔ wa ki yɔngɔɔ nungba ke ni.

²⁹ Maga lere o lere yan wì yεge to naa tunngo ki piin jεnge,
ki kɔsaga wi ma ka saa na tunngo piin wunlumbolo kan;
wi se koro mbaa tunngo piin leele mbele pee pe mεge jen poro kan.

23 ¹Na ma ka sa cɛn lisaga legbɔɔ wa ni,
lere ŋa wi yen ma cɛn ma yege sɔgɔwɔ, ta wi kɔrɔsi.

² Na kaa pye mā yēn mafe fə,
mə mafe suro lige ki yerege.

³ Ma yege ka ka yiri wi yaakara tanra ti na,
pe yen nari kaan ma yeri nɔɔ lele.

⁴ Maga kaa ma yee tege mbaa penjagboro lagajaa, maga kaa ki wogo ki jate yere.

⁵ Ma yengele kaa tuun penjagboro ti na, ti mɛɛ kɔ le teere saw;
ki ma cɛn ndɛɛ ti kanwira kan ti yɛɛ na,
mbe yiri sire na paa yɔn yɛn, mbe kari lege wa naayeri.

⁶ Maga ka yenle mbe sa lere na wila ma wele tipege ni wi suro li;
ma yegge ka ka yiri wi yaakara tanra ti na;

⁷katugu nga ki yen wa wi nawa konaa nga wi ma yo, ki woro nungba; wi ma yo fɔ: «Ta nii, ta woo,» mbe sigi ta ki woro na yiin wa wi nawa.

⁸ Ko pungo na, singbele na mà li, ma yaa li tuguru;
sentanra nda mà yo wi ni, ti yaa yiri waga.

⁹ Maga ka senre yo lembige ki kan,
katugu ki yaa ma tijinliwe senre ti tifaga.

¹⁰ Sinndεere nda pε yerege maga le wa fafa, ma lara ti kɔngɔlɔ ke
gbɔn, maga kari wɔ wa ti yɔngɔlɔ ke ni,
mbe kere kɔn mbe ye wa pijiriwele pe lara ti ni;

¹¹ katugu pe go shɔfɔ, fannɔga yɛn wi ni;
wi yaa ka yere pe go kala li ni mbe win ma ni.

12 Kara ŋa paa kaan ma yeri, ma yee kan wi yeri ma kotogo ki ni fuun ni,
ma nungbolo jan ma jenne senre ti logo!

13 Maga ka pyɔ wi yaga mbakorowo,
na ma kaa gbɔn sanwiga ni mboo koro, wi se ku.

14 Na ma kaa gbɔn sanwiga ni mboo koro,
ma yaa wi sho kunwo pi kee.

**Yerewe mba teelee pè kan
pe pinambiile pe yeri**

15 Na pinambyɔ, na kajenne ka pye wa ma kotogo na,
pa mi fun mi yaa yɔgɔrimɔ ta wa na kotogo na.

16 Na ma kaa kaselege senre yuun,
mi yaa la yɔgɔri wa na nawa.

17 Maga kaa yee yinrigi kapere pyefenne pe na,
een fɔ, maa fye Yawe Yennele li yee wagati wi ni fuun ni.

18 Ki ka pye ma, pa ma goto wi yaa yɔn,
ma jigi tagasaga ki se kɔ.

19 Na pinambyɔ mboro wo na, logo na yeri, ma pye kajenne,
mɔɔ jatere wi tege kozinne li na.

20 Maga ka pye sinwɔɔɔ pe ni,
nakoma mbele pe wogo yen mbaa kara legere kaa pe ni;

21 katugu sinwɔɔɔ poro naa sugbɔɔ lifenne pe ni, ki kɔsaga pe ma kaa
pye fyɔnwɔ fenne;
pe tiyanra ti kala na, pe yaa kaa yaripɔɔ kɔnrɔkɔnrɔ nii.

22 Ta nuru ma to wi yeri, wo ŋa wɔɔn se we;
maga ka ma nɔ wi tifaga, ali na wi ka ka le.

23 Kaselege ki lagaja maga ta, maga ka ti ki sho ma yeri;
ma kajenne naa nagawa konaa tijinliwe pi lagaja, maa ta fun!

24 Yɔgɔrimɔ yen lesinne wi to wi woo,
lere ŋa ka pyɔ kajenne se, nayinme yen wi woo!

25 Ki yaga ma to naa ma nɔ wi ni paa yɔgɔri,
ki yaga ma nɔ ŋa wɔɔn se wi nayinme ta!

26 Na pinambyɔ, ma jigi wi taga na na,
maga yaga na tangalɔmɔ pɔɔn ndanla!

27 Katugu nanjaa wi yen paa wetijugo yen,
jele kalikali fɔ wi yen paa kɔɔ yen, ŋa wi wele li yen ma jori.

28 Wi ma lara na singi paa benjanri pyefɔ yen;

wi ma nambala legere le kalikalawa pi ni.

Sinwɔɔɔ pe kala

- 29 Ambɔ wi ma yo fɔ: «How?» Ambɔ wi ma yo fɔ: «Ew?»
 Ambɔ wi maa wiin suyi? Ambɔ wi nawa yen ma tanga wi na?
 Ambɔ pe maa gbɔɔn go fu naa welegi sanga pyew?
 Ambɔ yengele ke yen ma yanlaga wi na?
- 30 Mbele pe maa cɛen na mɔni wa duven wɔɔɔ ki na, poro wele;
 mbele pe maa duven cengele ke pinlele ke yee ni naa woo poro wele.
- 31 Maga kaa duven wi yenwe tiyɔnwɔ po wele mbaa yegɛ yinrigi wi na,
 maga kaa wi ngbɔrɔɔ konaa wi yen sooro yegɛ nga na wa wɔjɛnne li
 ni ki wele mbaa yegɛ yinrigi wi na.
 Wi tigiwen po yen ma tanla wa sɛnwee wi yagbolo lo ni,
- 32 ɛen fɔ ki kɔsaga, wi ma kaa ma nɔ paa wɔɔɔ yen;
 wi ma kaa ma nɔ paa firisho yen.
- 33 Kona ma yegɛ ki yaa la kanngi maa yaara ta yegɛ yaan,
 ma jatere wi yaa ma kan maa go fu sɛnre yuun.
- 34 Ma yaa pye paa lere wa yen, ɲa wi yen ma sinle wa kɔɔɔɔ wi nandogomɔ,
 paa lere wa yen, ɲa wi yen ma sinle wa tiyala na li ma pye
 tɔnmɔkɔɔ gbenge ki go na li naayeri, a laa fingi wi ni.
- 35 Ma yaa yo fɔ: «Pɔnla gbɔn, ɛen fɔ kii na ya;
 pɔnla faragi, ɛen fɔ mi sigi sanga jɛn;
 na mi ka ka yen, mi yaa sa pa lagaja mbe wɔ naa.»

Yerewe sɛnre nda tɪ kan kajenje wo naa lepee wi yeri

- 24** ¹ Maga kaa yegɛ yinrigi lepee pe na,
 maga kaa ki jaa mbe pye pe pinleyɛenle;
² katugu lewelewe kapyere to pe maa jate mbaa piin,
 tipege ɲga pe yaa pye ko sɛnre pe maa yuun.
- ³ Kajenme po fannga na lere ma ya ma go kan,
 tijinliwe po fannga na ki ma yeresaga ta.
- ⁴ Jenme pi fannga na, pe ma yumbiile pe yinyin
 yarijende sɔnngbanga woro ti cenle pyew naa ti tiyɔnrɔ ta ni.
- ⁵ Sɛnwee kajenje wi ma pye fannga ni,
 lere ɲa wɪ jɛnme ta wi maa ka tari wi fannga ki na.
- ⁶ Kagala pyelɔmɔ jatere jenne wi ma ti ma ma ya ma malaga gbɔn;
 na yerifenne paga lege, ma ma cew ta.
- ⁷ Kajenme pi laga yen ma lali tijinliwe fu fɔ wi ni,

ki kala na wi se ya para wa kagala yɛge wɔsaga, wa ca ki mbogo yeyɔngɔ
ki na.

8 Lere ɲa wi maa ki sɔnri mbe kapege pye,
pe maa ko fɔ wo yinri jɔɔfɔ.

9 Tijinliwɛ fu fɔ, kapege ko wi maa jate mbaa piin,
lere ɲa wi maa kala lakoo, wi kala li ma tijanga leele pe yɛge.

10 Na maga kotogo la kanɔgbanga sanga ni,
kona ma fanɔga kɪ kologo fɔ jɛngɛ.

11 Pe yɛn na kee mbele ni sa pe gbo, pe sho,
pe yɛn na mbele tilele na kee pe gbosaga, pe sho.

12 Nakoma, na ma ka yo fɔ: «Mi sila ki jen!»
Kona ɲa wi maa senwee wi nawa pi cancan na wele, wo sege yan wi le?
ɲa wi yɛn nɔɔ yinwege ki kɔɔsi, wo sege jen wi le?
Wi yaa ka senwee nunɔba nunɔba pyew wi sara mbe yala wi kapyege ki ni.

13 Na pinambyɔ, sɛnɛge ki ka, katugu ki yɛn ma yɔn;
sɛnɛge sheshege ki ma tanla wa ma yɔn.

14 Ki pyelɔmɔ nunɔba pi na, ki jen ma yo fɔ kajenmɛ pi yɛn ma yɔn fun
wa ma kotogo na,
na ma kaa ta, pi yaa ma wogo ki yɔn goto;
ma jigi wi se kɔn ma na.

15 Maga ka pye lepee mbe sa lara mbe lesinɛ wi sige wa wi go yɔn ki na;
maga si kaa censaga ki jɔɔ wi yeri;

16 katugu lesinɛ wi mbe ya to sa gbɔn tosaga kɔlɔshyen, ɛɛn fɔ wi yaa
si yiri ki ni fuun ki na,
ɛɛn fɔ na jɔlɔɔ ka to lepee wi na, wi ma kɔ wa ki ni.

17 Na ma jugu wi ka to, maga kaa yɔɔɔri wi na;
na wi ka si kurugo, ki ka kɔɔn nawa pi yinɔgi ma na.

18 Nakoma Yawe Yɛnɛle li kaga yan ma, ki yaa li mben;
pa kona, nanɔbanwa mba pɪla pye li ni ma jugu wi ni, li yaa pi kɔ.

19 Maga ka nawa ɲɔban kapege pyefɔ wi kala na,
maga kaa yɛge yinrigi lepee pe na;

20 katugu lepee wi goto wi se yɔn,
lepee wi yinwege ki yɛn paa fitanla yɛn, ɲa wi yaa ka figi.

21 Na pinambyɔ, ta fye Yawe Yɛnɛle li yɛge konaa wunlunɔna wi yɛge,

maga ka pinle leele mbele pe yiri ma je pe ni;
 22 katugu jɔɔwɔ pi yaa fo mbe to pe na;
 Yawe Yenyele lo naa wunlunana wi ni pe yaa jɔɔɔɔ nga wa ma na,
 ambo wi mbe ya ko jen?
 23 Senre ta yegɛ nda, ma yiri wa kajeɛmbele pe yeri.

Mbe lere wa mbɔnrɔ wa na kiti kɔngɔ na,
 ki woro ma yɔn.
 24 Lere na wi ma lepee wi pye fɔ: «Ma yen ma sin!»
 Janwa wi yaa wi danga,
 leele pe yaa wi mege ki pen.
 25 Eɛn fɔ lere na wi ma kapege pyefɔ wi jeregi, ki fɔ wi wogo ki yaa
 yɔn,
 wi yaa duwaw naa metanga ta leele pe yeri.

26 Mbe yɔn sogomɔ kan lere yeri nawa jembe ni,
 ko ki maga naga ma yo ma yen weenre jende na ki fɔ wi ni.

27 Ma tunndo ti gbegɛle mari yala wa funwa na,
 mɔɔ keere tunndo ti gbegɛle mari yala,
 ko pungo na, ma mbe ya mbɔɔn go ki kan.

28 Maga ka sereya pee yo mbe taga ma lewee yenle wi na go fu,
 maga ka lere fanla mboo pungo ma senre ti ni.

29 Maga ka yo fɔ: «Ŋga wi pye na na, ko yɔngɔ mi yaa pye wi na
 fun;
 mi yaa ŋga wi pye na na ki fɔɔ tɔn wi na.»

Ŋga tiyanra ti maa piin

30 Mɪla toro tiyanra wa kere tanla,
 konaa tijinliwe fu fɔ wa *erezen kere tanla.
 31 Mbe ka wele, a mɪ si wuuro yan ti fi kere ti lagapyew ki ni,
 yan pege la fi ma lagapyew ki tɔn;
 sinndeere mbogo ŋga paa kan mari maga, kɪla toori.
 32 Ŋga mɪla yan, a mɪ si jatere pye ki na jenge,
 a kɪ si nagawa kan na yeri.
 33 Mbe wɔnlɔ jenri, mbe wɔnlɔ mbe tigi jenri,
 mbe sinle mbɔɔn keyen yi migi yi yee ni,
 34 na maga koro ko na, fyɔnwɔ pi yaa ka to ma na mbɔɔn fo paa yoo
 yen,
 jɔɔɔɔ ki yaa ka pan mbɔɔn fo paa benjanri pyefɔ yen.

Ki daga paa wunluwa wi gbogo

25 ¹Wunlunana Salomo wi yomiyegele keke yegge ngele; Zhuda tara wunlunana Ezekiyasi wi sewe yonlogofenne poro paa ke gbogolo ma ke yonlogo.

²Yenyele li gbogowa po yen mbe kagala keke lara,
een fo mbaa kagala ke cancan, ko yen wunlunana wi gbogowa.
³Naayeri wi yagawa pi se ya jen mbe ko,
tara ti tijuguwo pi se ya jen mbe ko;
ki pyelomo nungba pi na fun, wunlunana wi nawa jatere wi se ya
cancan mbe jen.

⁴Na warifuwe wi fyongu ki ka jogo mbe wa wi ni,
kona warifuwe gbongu wi ma ya ma leyaraga ka gbegele wi ni.
⁵Na paga lepee wi puru mboo wa le wunlunana wi tanla,
wi wunluwa pi yaa yeresaga ta kasinge pyege ki fannga na.

⁶Maga ka ma yee gbogw wunlunana wi yegge sogowa,
maga ka ma yee tegge legbalo censaga.
⁷Poon yeri pe yo fo: «Yiri ma pan ma cen laga yegge, laga censagbogo nga ko
ni,
ko mbonro poon tifaga fannga fo wa yegge na ko na.»

**Pyelomo jembe
konaa senre yolomo jembe**

⁸Ŋga ma yan ma yengele ke ni,
maga ka fogolo mbe saga yo kiti konsaga.
Na lere wa yegge ka yiri mbege naga fo tanga woro ma yeri,
pa ma yaa ki pye mele san?
⁹Na kala la ka ye mboro naa ma lewee yenle ye sogowa, mali yegge wa
mboro naa wo sogowa;
een fo maga ka lere wa yegge ngundo senre yo.
¹⁰Nakoma na ki fo wi ka kaga logo, wi yaa ma tegele,
ma mepenge ki yaa koro mbaa yinri.
¹¹Senre jende nda ti yo ti yosanga na,
ti yen kagbogo yon paa pomu tige pire yanlere yen, nda pe te tegge
mari gbegele, mee ti fere warifuwe ni.
¹²Kajenje wi yerewe senre ti yen kagbogo yon wa ti logofu wi
nungbolo

paa te nungbolo naa te fereyaara yen.

- 13 Yarilire kɔnsanga ni, sanga ŋa ni laga kɪ wɛri, tɔnyinme pi ma
nayinme kan yege ŋga na,
ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, pitunŋɔ ŋa wùu tunŋgo ki pye ki
kologo ki na, pa wi ma pye ma wi tunvɔ wi kan,
wi ma nayinme kan wi kundigi wi yeri.
- 14 Lere ŋa wi maa wi yɛ gbogo naga yuun fɔ wi maa yarikanra kaan
leele yeri, mbe sigi ta wi woro naga piin,
ko fɔ wo yen paa Yenŋele wɔwɔ naa tifelege yen, nda tii pan tisaga
ni.
- 15 Na ma kaa kagala kunni ma yɛ ni, ma mbe ya mbe fanŋga fɔ wi
jaterɛ wi kanŋga wi na;
sɛntanra ti ma ya ma lere ŋa wùu kala li yerege laga nungba wi
nawa pi kanŋga.
- 16 Na maga sɛnrege ta, ŋga ki yaa yala ma ni, ma ko ka;
nakoma, na maga ki ka mbe tin mbe toro, pa ma yaa ki tuguru.
- 17 Maga ka koro mbaa kee wa ma cɛnyenle wi go sanga pyew^t,
nakoma wi yaa ka te ma ni, maa mben.
- 18 Lere ŋa wi ma yagbogowo sɛreya yo ma taga wi lewee yenle na,
ki ma tipege pye paa simbine, nakoma tokobi, nakoma wanga yen,
ŋga pɛge yɔn ki wɔ.
- 19 Mbɔɔn jigi wi taga nambara fɔ na kanɓbanga sanga ni,
ki yen tijinliwɛ fu kala paa yege ŋga lere ma kaa na kaa wi ŋganla
na li yen na yegeyege li ni, nakoma wi ma jiige wi jele na wi yen
na sege li na.
- 20 Mbaa nayinme yuuro koo lere ŋa wi nawa pɪ tanga wi na wi kan,
ki yen tijinliwɛ fu kala paa yege ŋga na lere ma tondara wɔ wi yɛ
na were sanga ni, nakoma mbe vinegiri wo sagbanga na^u.
- 21 Na funɓo ka pye ma jugu wi na, maa kan wi ka;
na wɔɔ ka pye wi na, maa kan wi wɔ.

^t 25.17: Wa Zhufuye pe yeri mbe koro mbaa kee wa ma cɛnyenle wi go sanga pyew ki woro
ma yɔn. ^u 25.20: ɪŋga kɪ yo fɔ: *Mbe vinegiri wo sagbanga na*, Yenŋele sɛnre sewɛle pele
ni, ki yen ma yɔnlɔɔ fɔ: *Mbe vinegiri wo gbanŋga na*.

- 22 Na ma kaa ki piin ma, kona kî cen ndeē ma yen na kasɔn nanɔanra
gbogolo wa wi go ki na^v.
Yawe Yenɔgele li yaa ka tɔnli kan ma yeri.
- 23 Yɔnlɔ parawa kameɔge kee tifeleɔge ki ma pan tisaga ki ni fyeleɔge na
yege ɔga na^w,
yɔn ɔga ki maa finlele larawa, pa ki maa leele nawa ɔgbanni ma.
- 24 Maa wɔnlɔ wa birigo ki go na logologo wa ni,
ko mbɔnrɔ ma pye go nungba ni jele malinjagara winfo wi ni ko na^x.
- 25 Tɔnyinme pi ma kajeɔge pye lere ɔa wɔɔ wi yigi wi kan yege ɔga na,
sentanra nda ti ma logo ma yiri taleere ni, pa ti ma pye ma.
- 26 Lesinɔge ɔa kaa yeē yaga lepee wi fanɔga ta wi na,
wi ma pye paa pulugo tɔnmɔ mba pì tɔngɔlɔ pi yen, nakoma kɔlɔ
tɔnmɔ mba pì jɔɔ pi yen.
- 27 Mbe sɛnrege ki ka mbe sa toro, ki woro ma yɔn;
mbaa ki lagajaa paa ma gbogo, ki woro ma yɔn.
- 28 Lere ɔa wila ya mboo yeē yigi,
wi yen paa ca yen, ɔga ki yen yenleɔge, malaga sigembogo woro maga
maga.

Lembigewe kala

- 26** ¹ Were tii daga kafugo sanga ni,
tisaga kii daga yarilire konsanga ni;
ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, gbɔɔwɔ pii daga lembige ki ni paa ki gbogo.
- ² Karikana li ma yiri ma kari yege ɔga na,
nakoma ndine li ma yiri sire na na toro yege ɔga na,
ki pyelɔmɔ nungba pi na, maga lere danɔa go fu, ki ma toro kila wi yigi.
- ³ Sapige ki daga shɔn wi ni, karafe wi daga sofile wi ni,
gbɔnkanɔgala li daga lembige ki pɔɔlɔ ke ni mbege koro.
- ⁴ Maga ka lembige ki yɔn sogo mbe yala ki lembigewe senyogo ki ni,

^v 25.21-22: Ko ki naga ma yo na ma kaa ki piin ma, ma yaa ka fere wa wi na
(Orɔmu 12.20). ^w 25.23: Wa ki tara ti ni, tifeleɔge ki ma kaa fo ma yiri wa yɔnlɔparawa
kameɔge kee yeri, ma pan tisaga ni, ɔga ki ma ya ma jɔɔwɔ pye. ^x 25.24: Yomi 21.9

nakoma ma yaa ka pye mbe yala ki ni.

⁵ Lembige ki yon sogo mbe yala ki lembigewe pi ni,
nakoma ki yaa la ki yee jate kajenje.

⁶ Lere na ka tijinliwe fu fo tun tunngo ni,
ki fo wi lembigewe kala pye, paa yee nga lere ma kaa wi yera
tologo ki kon we,
katugu wi yen na kangbanra lagajaa wi yee kan.

⁷ Jejogolo fo wi jele li ma pye fannga fu yee nga na,
ki pyelomo nungba pi na, yomiyale li woro fannga ni wa lembige ki yon.

⁸ Mbe lembige ki gbogo,
ki yen paa yee nga na lere ma sinndelege po gbafurugo na mbe si yo
wi yaa ki wa.

⁹ Yomiyale li ma pye wa lembige ki yon
paa wuuro sanwiga ma kaa pye sinwao wi kee mbe gbom.

¹⁰ Lere na wi ma lembige ki le tunngo na,
nakoma mbe torofo wa le tunngo na,
wi yen paa sandiga fo yen, na wi yen na lere pyew wi welegi.

¹¹ Yee nga na pyon wi ma songoro wi tuguro ti korogo nari kaa',
ki pyelomo nungba pi na, lembige ki ma songoro mbaa ki lembigewe
kapyere ti piin.

¹² Na maga lere yan wi yen naa yee piin kajenje,
kona mo jigi wi taga lembige na ko mbomro ma we wo na.

Tiyanja kala

¹³ Tiyanja wi ma yo fo: «Cenge yen wa konol
Jara yen wa ca nawa kongolo ke ni!»

¹⁴ Yee nga na koropyo wi maa sunrugu sunrugu wa sariyenye pe na,
pa tiyanja wi maa sunrugu sunrugu wa wi sinleyaraga ki na ma.

¹⁵ Tiyanja wi maa kee ki le wa sogbolo li ni,
een fo mbege songoro mbe kari ki ni wa yon ki yeri, wi maga yan ki
yen tege ni.

- 16 Tiyanŋa wi maa wi yɛɛ jate wi yen kajenŋe
ma we leele kɔlɔshyen na, mbele pɛ yɔn sogomo kanga jɛn tijinliwe ni.

Maara kɔnfɔ wi kala

- 17 Torofɔ ŋa wi maa yɛɛ le malaga ka ni, ŋga ki woro wi wogo,
wi yen paa lere wa yen, ŋa wi ma pyɔn yan wila toro, mbe si yo wi
yaa wi yigi wi nungbogolo ke na.
- 18 Yaraɔ wi maa kasɔn sumboyuro ti waa,
na wangala ke wɔnni, na legbogo kagala piin yegɛ ŋga na,
19 lere ŋa wi maa lewee yenlɛ wi fanla mboo punŋo,
mbe si songɔɔ mbe yo fɔ: «Sagbasi mɪ pye na waa ma ni;» pa ki fɔ
wi yen ma.
- 20 Na kanŋgire ti ka kɔ wa kasɔn ki ni, ki ma figi;
ki pyelɔmɔ nunŋba pi na fun, na lesangara fɔ woro wa, malaga ki ma
kɔ.
- 21 Nanŋanra ti kaa yiin ti ma pye kasɔn nanŋanra,
kanŋgire ti maa yiin ma pye kasɔn;
ki pyelɔmɔ nunŋba pi na fun, maara kɔnfɔ wi maa malaga ki seregi.
- 22 Lesangara fɔ wi yɔn senrɛ ti yen paa sutanra yen,
nda ti ma tigi ma ni fɔ ma gbɔn wa latiire ti na.
- 23 Yɔn sentanra yofɔ ŋa wi nawa pi yen ma pe wi na,
wi yen paa pe ma kaa warifuwe ŋa fire ni wa yan mboo fa joro cɔɔ
na.
- 24 Lere ŋa wi maa leele panra, wi maga lara wi yɔn senrɛ ti ni,
mbe sigi ta tipewe po pi yen wa wi kotogo na.
- 25 Ali na wi kaa yɔn senrɛ ti tanla yegɛ o yegɛ, maga ka taga wi na;
katugu jatere tijangara legere ti yen wa wi nawa.
- 26 Wi mbe ya mboo lepanraga ki lara wi tijinliwe pee pi ni;
ɛɛn fɔ wi tipewe pi yaa ka yiri funwa na janwa wi yegɛ na.
- 27 Lere ŋa ka titɛgɛ wɔ lere mege ni, wo jate wi ma kaa to wa ki ni;
lere ŋa kaa sinndelegɛ konŋi mbege wa lere na, ki ma kaa songɔɔ
ma to wo yɛɛ jate na.
- 28 Yagboyoo wi ma finlele ma ye leele mbele ni, wi ma pe panra fun;
yɔn ŋga ki maa leele lele, ki maa jɔɔwɔ piin.

Yomiyegɛɛ keɛ yegɛ

27 ¹Ŋga ma yaa pye goto, maga kaa ma yɛɛ gbogo ki wogo na;
katugu ŋga ki yaa pye nala yere, ma sigi jɛn^z.

²Ki yaga lere wa yegɛ mbaa ma sɔnni, mboro yere ka kaa ma yɛɛ sɔnni;
lere wa yegɛ mbege pye, ki ka ka yiri wa mboro yere jate ma yɔn.

³Sinndelege ki ma nugu, taambugo fun ki yen ma nugu;
ɛɛn fɔ tijinliwe fu fɔ wi ma gbu ŋa tege lere ni, wi ma nugu ma we ki
yaara shyen ti na.

⁴Kɔnrɔ tandorogo ki yen ma tijanga fɔ jenge, nangbanwa pi yen paa
lafogo yen ŋga ki yin, ma jaraga;
ɛɛn fɔ ambo wi mbe ya yere mbe yenjaga winfɔ wi sige?

⁵Lere mbɔɔn jeregi nawa jembe ni,
ko mbɔnrɔ weenre nda ti mɔɔ jeregisaga ki lara ma na to na.

⁶Wɔnlɔ ŋa wi mɔɔ jeregi kaselege na, ko maga naga fɔ wi yen sinje ma ni;
ɛɛn fɔ ma jugu wi keɛ wa ma yɔlɔgo mbɔɔn shari, ko yen nambara wogo.

⁷Lere ŋa wi yen ma tin, wi ma je senrege na;
ɛɛn fɔ fungo fɔ wo na, yaraga pyew ki ma pye ma tanla, ali ŋga ki
yen ma sori.

⁸Lere ŋa wi ma yiri na yanri, ma lali wi to ca ki ni,
wi yen paa sannjele na li yiri ma kari lege, ma lali li sere ti ni li yen.

⁹Sinme nuwo taan naa ^{*}**wusuna nuwo taan** yaara ti ma nayinme kan
senwee wi yeri;
ɛɛn fɔ weenre ti tanwa pi ma nayinme kan ma we ko na.

¹⁰Maga ka ma wɔnlɔ wi wa, nakoma ma to wi wɔnlɔ we;
kangbanga ka gbɔn ma na sanga ŋa ni, maga ka kari ma nɔsepyɔ wi
kɔɔgo wa wi go;
katugu ma cɛnyenle ŋa wi yɔngo ma ni, wi ma mbɔnrɔ ma nɔsepyɔ
ŋa wi yen ma lali ma ni wi na.

¹¹Na pinambyɔ, pye kajenje mala nawa pi yinngi na na;
ki ka pye ma, lere ŋa kaa na tifaga, pa mbe ya mboo yɔn sogo.

^z 27.1: Zhaki 4.13-16

- 12 Lere ɲa wì jilige, wi ka kapege ki yan kila paan, wi ma lara;
 ɛɛn fɔ kambajenɲe wo ma kapege ki yan, ma saa ye wa ki ni, ma
 jɔlɔɔ ta.
- 13 Na lere wa ka yere letelewe wa fɔɔ go kala ni, ki lerefɔ wi derege ki
 sho wi yeri maga tɛge fɔɔ ki yɔnlɔ;
 na wi ka yere nambannjo wa fɔɔ go kala ni, yaraga ka sho ki lerefɔ
 wi yeri maga tɛge fɔɔ ki yɔnlɔ.
- 14 Na lere wa ka sa wi cɛnyenlɛ shari maganɲɔlɔ ni yirifaga na,
 ki ma jate ndɛɛ danga yi.
- 15 Jɛlɛ malinjagara winfɔ wi yɛn paa
 go ɲga ki ma koro na sɔɔlɔ, na tisaga kaa paan we.
- 16 Na lere ɲa kaa jaa mboo yerege wi malinjagara ti na, ki ma cɛn ndɛɛ
 tifelegɛ ko wila jaa mbe yerege,
 nakoma wila jaa mbe sinme tɔnmɔ yigi wa wi kendala.
- 17 Tugurɔn to ti ma tugurɔn ti yɔ mberi yɔn ki tanla;
 ki pyelɔmɔ nungba pi na, senwee wi ma wi senwee yɛnlɛ wi kan
 tijinliwe ni.
- 18 Lere ɲa kaa wi ***figiye** tige ki gbegele, wi ma kaa ki pyɔ wa ka;
 lere ɲa kaa wi tafɔ wi gbegele, pe ma kaa wi gbɔɔ.
- 19 Ma kaa wele tɔnmɔ, ma maa ma yɛɛ yege ki yaan wa cɛ;
 ki pyelɔmɔ nungba pi na, na maga ma senwee yɛnlɛ wa nawa jatere
 cancan mbe wele, ma mɔɔ yɛɛra jogo wi jɛn.
- 20 Yege ɲga na ***kuulo tara** to naa wege tijugo ki ni, ti fa yin mbege
 yan,
 ki pyelɔmɔ nungba pi na, senwee wi yege na tin yaara welege na.
- 21 Pe ma warifuwe wo naa tɛ wi ni ti le kasɔn mberi yan mberi tiyɔnwɔ
 pi jɛn;
 ki pyelɔmɔ nungba pi na, sɔnmɔ mba pe maa senwee wi sɔnni, po pi
 maga naga wi yɛn yege ɲga na.
- 22 Ali na ma ka kambajenɲe wi le sugulo mboo sun paa yarilire ti yɛn,
 wi kambajenmɛ pi se ya laga wi na.
- 23 Ma daga mbɔɔn yaayoro ti cɛnlɔmɔ pi jɛn jɛɲɛ,

- ma jatere wi pye ma yaayoro ngbeleye yi na jenge;
 24 katugu penjagboro tila koro lere yeri fo sanga pyew,
 wunluwo pila koro mbaa kaan setirige nungba piile yeri.
 25 Yan ki kon maga wo, na yan fonngo ki kaa yinrigi,
 ma yaa yan waga ki koli wa yanwira ti na.
 26 Ma mbe ya mbaa ma yariporo ti gbegele ma simbaala pe sire ti ni,
 mbaa ma sikapene poro pere, mbe kere fonndo lo.
 27 Nono legere na wi maa taa wa ma sikaneele pe ni, maa pye ma
 yaakara, naa ma go woolo pe yaakara,
 konaa maa ma tunmbyeele jele pe kala yongo wi ni.

28 1 Lepee wi maa fee ali mbege ta lere woro naa puro;
 een fo, lesinge wi ma taga wi yee na paa jara yirifonngo yen.

- 2 Na tara woolo paga yiri mbe je, teepe pe ma lege,
 een fo na tijinliwe fo naa kagala koro jenfo ka pye wa, tara ti ma
 yeresaga ta ma mo.
- 3 Kundigi na wi yen fyonwo fo, mee fyonwo fo wi yigi kala li tijanga,
 wi yen paa tisagbogo nga ki ma pan ma yarilire ti jogo ki yen.
- 4 Leele mbele pe ma je Yenjele li ***lasiri** wi na, poro maa lepeepe pe sonni;
 een fo mbele pe maa tanri lasiri wi na, poro maa wiin lepeepe pe ni.
- 5 Lepeepe paa kasinnye ki koro jen;
 een fo mbele pe maa Yawe Yenjele li lagajaa, poro ma ki ni fuun ki
 koro jen.
- 6 Fyonwo fo na wi nawa pi yen ma filige wi na, wi mbonro
 penjagboro fo na wi yen na tanri kon na li kolo li na wi na.
- 7 Pyo na wi maa tanri Yenjele li lasiri wi na, wo yen tijinliwe fo;
 een fo pyo na wi maa yee pinle kalikali pyefenne pe ni, wi maa fere
 waa wi to wi na.
- 8 Lere na wi maa leele jinni penjara ni na tonli gbao jaa ti go na, jango
 mbe ka taga wi penjara ti legewe pi na,
 wi maa ti gbogolo, ti ma kaa pye lere wa yee woro, na wi maa
 fyonwo fenne pe yinriwe taa.
- 9 Lere na wi maa nungbogolo ke ton, jango wiga ka ta mbe lasiri wi
 senre ti logo,
 ki fo wi Yenjele yenrewe jate pi ma pye yaritijaanga.

- 10 Lere ɲa wi maa lesinmbele pe punngu na pe nii kombege,
ki fɔ wi yaa to wa wege ɲga wo jate wì kɔn ki ni;
ɛɛn fɔ, lesinmbele poro yaa ka fɛrɛwɛ ta kɔɔɔɔ.
- 11 Penjagbɔɔ fɔ wi maa wi yɛɛ jate wi yɛn kajɛɲɲɛ,
ɛɛn fɔ fyɔnwɔ fɔ tijinliwɛ fɔ wi mbe ya mboo fɔ furu.
- 12 Na lesinmbele paga cew ta, ki ma pye yɔɔɔɔɔ gboɔ;
ɛɛn fɔ na lepeelee poro ka fannga ki ta, lere pyew wi maa wi yɛɛ go jaa.
- 13 Lere ɲa wi maa wi kajɔɔɔɔ ti lara, wi kapyegele kaa la yɔngɔ;
ɛɛn fɔ lere ɲa wi ma yere wi kajɔɔɔɔ ti na, mberi yo konaa mberi
yaga, Yenɲele li ma ki fɔ wi yinriwɛ ta.
- 14 Lere ɲa wi maa fyɛ mbe tipege pye, fɛrɛwɛ yɛn ki fɔ wi woo!
ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa kotogo ki ɲgban wi yɛɛ na, jɔlɔɔ yaa to wi
na.
- 15 Na lepee ka cɛn tegere ti na fyɔnwɔ fɛnnɛ pe go na,
wi ma pye paa jara ɲa wi yɛn na kuunru wi yɛn, nakoma paa cɛngɛ
urusi ɲga fungo kɔ yigi ki yɛn.
- 16 Kundigi ɲa ka pye tijinliwɛ fu fɔ, wi kambasinnde to ti ma lɛgɛ;
ɛɛn fɔ tɔnli ɲa wi ma ta nambara ni, wi yɛn ma lere ɲa mbɛn, wo
yaa yinwetɔnɔɔ ta.
- 17 Lere ɲa wì lere gbo, a kila wi jɔlɔ wa wi nawa,
wi maa fee mbe sa to wa wi yɛɛra fanga ki ni.
Lere kpɛ ka kaa yerege.
- 18 Lere ɲa kaa tanri wi nawa pi ni pì filige wi na, wi yaa shɔ;
ɛɛn fɔ lere ɲa kaa kɔngolo shyɛn tanri, ɲgele kè koolo koolo, ki
kɔsaga wi yaa ka to nungba ni.
- 19 Lere ɲa wi maa wi kɛɛ ti fali, wi maa yaakara taa suyi;
ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa go fu kagala piin, fyɔnwɔ pi yaa to wo na suyi.
- 20 Lere ɲa pè taga wi na, wi yaa duwaw lɛgɛɛ ta;
ɛɛn fɔ lere ɲa wila ki jaa mbe pye penjagbɔɔ fɔ fyaw, wi se ka koro
mbajɔlɔwɔ.
- 21 Mbe lere wa mbɔnɔ wa na kiti kɔngɔ na, ki woro ma yɔn;

ma si yala pele ma kapege pye ki wogo ki na singbele nungba kala na.

22 Yege mbatinwe fɔ wi maa gbinri penjara ti na,
ɛɛn fɔ wila ki jɛn mbe yo fɔ fyɔnwɔ yaa ka to wi na.

23 Na lere wa kaa lewee yenle wa jeregi wi punnguwo na,
ki lerefɔ wi kala li ma kaa songɔɔ maa ndanla ma we ɲa wi maa wi
lele naa fanla wi na.

24 Lere ɲa wi maa to nakoma wi nɔ wi yu mbe sho fɔ kapege ma,
ki fɔ wi yen jɔgɔwɔ pyefɔ wi pinleyenle.

25 Lere ɲa wi maa yege tungu leele na, wi maa maara kɔɔn;
ɛɛn fɔ lere ɲa kaa jigi wi taga Yawe Yenyele li na, wi yaa yarijende
legere ta.

26 Lere ɲa wi maa jigi wi taga wi yeera nawa jatere wi na, ki fɔ wi yen
lembige;
ɛɛn fɔ ɲa wi maa tanri na yala kajenme pi ni, wo yaa ka sho.

27 Lere o lere wi maa fyɔnwɔ fenne pe kaan, wo se ka yaraga ka la;
ɛɛn fɔ lere ɲa wi woro na jaa mbaa fyɔnwɔ fenne pe yaan, danga yaa
wo yigi.

28 Na lepeele paga fannga ki ta, lere pyew wi maa wi yee go jaa;
ɛɛn fɔ, na paga laga wa fannga ki na, lesinmbele pe ma lege.

29 ¹Lere ɲa pɛ yeri yerewe legere ni, a wuu nungbolo li ɲgban ma je
pi na,
ki fɔ wi yaa ka tongo mbe wɔ wa yɔnlɔ nungba, were se ka ta wi kala li na.

2 Na lesinmbele paga lege^a, tara woolo pe maa yɔgɔri;
ɛɛn fɔ na lepeele paga cɛn fannga ki na, tara woolo pe maa jɛɛn jɔlɔgɔ
ki keɛ.

3 Lere ɲa kajenme pi yen maa ndanla, wi maa to wi nawa pi yinggi;
ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa kee nanjaala kɔɔgɔ, wi maa yarijende ti jɔgɔ.

4 Wunlunana ɲa wi maa wi wunluwo pi piin na kasingge piin, wi tara
ti ma yeresaga ta;

^a 29.2: ɲga kɔ yo fɔ: *Na lesinmbele paga lege*, Eburuye senre ti ni ki mbe ya logo fun fɔ: *Na lesinmbele paga cɛn fannga ki na*.

een fɔ ɲa wi ma nizara wɔɔɔ ki ɲɔɲan tara woolo pe na, wo ma tara ti jɔɔɔ.

5 Lere ɲa wi maa wi lewee yenle wi lele,
ki fɔ wi yen na mɛɛ jaan wa wi yeɛ yeɛ.

6 Lepee wi kajɔɔɔɔ ti ma pye penɛ wi na,
een fɔ lesinɲe wo maa nayinmɛ nii na yɔɔɔɔ.

7 Lesinɲe wi ma ɲga ki daga fyɔɲwɔ fɔ wi ni ki jɛn;
een fɔ lepee wila ko jɛnmɛ po ta.

8 Mbele pe maa tɛɛ leele na, pe ma ca ki gbɔn mbege piri;
een fɔ mbele pɛ kala jɛn, poro ma ca woolo pe naɲɲbanwa pi sogo pe na.

9 Na kiti kɔnkala ka ye kajɛɲɲe wo naa kambajɛɲɲe wi ni pe sɔɔɔwɔ,
kambajɛɲɲe wi mbe ya nawa ɲɲban nakoma mbaa tɛɛ, een fɔ wi se
yeɲinɲɛ ta wa ki kala li ni.

10 Lere ɲa wi nawa pi yen ma filige wi na, legboleele pe maa panra;
een fɔ lesinmbele poro maa pye pe cɛnyɛle.

11 Lembige ki maga naɲɲbanwa kapyere ti ni fuun ti naga kpeɲɲɛɲɲɛ;
een fɔ kajɛɲɲe wo maa naɲɲbanwa pi yingiwe jɛn mboo sogo.

12 To ɲa kaa yagbogolo sɛnɛ nuru,
wi tara legbɔɔɔ pe ni fuun pe ma pye lepee.

13 Fyɔɲwɔ fɔ wo naa ɲa wi maa nii fyɔɲwɔ fɔ wi go na wi ni, kala
nɲɲba li yen ma pe pinle, lo yen fɔ:
Yawe Yenɲɛle li yɛɲɛle kan pe ni fuun shyɛn pe yeri mbaa yaan.

14 Wunlunɲa ɲa wi maa fyɔɲwɔ fɛnnɛ pe kiti wi kɔɔn na kasinɲɛ
piin,
wi wunluwɔ pi ma yeresaga ta fɔ sanga pyew.

15 Korowo gbɔnɔ to naa yerewe sɛnɛ ti ni, ti ma kajɛnmɛ kan lere yeri;
een fɔ pyɔ ɲa ka koro wi yeɛ na, wi ma fɛɛ wa wi nɔ wi na.

16 Na lepee paga lɛɛ, kapere pyege ki ma lɛɛ;
een fɔ pilige ka, lesinmbele pe yaa ka lepee pe yan pe yen na tuun.

17 Ma pyɔ wi koro jɛɲɛ, pa kona wi yaa ka yeɲinɲɛ kan ma yeri,

mbɔɔn nawa pi yinŋgi ma na.

18 Na Yenŋele li yɔn senre ti kanagala woro wa (mbaa leele pe yerɛgi),
tara woolo pe tangalɔmɔ pi ma piri;
ɛɛn fɔ lere ŋa wi maa tanri *lasiri senre ti na, ferewe yen wi wool!

19 Yɔn senyoro to ɛɛ ma ti ma tege ma kulo wi koro,
katugu, ali na wi kari logo mbe wali ti na, wila tanga ti na.

20 Na maga lere yan, ŋa wi ma para wila jatere pye,
kona mɔɔ jigi wi taga lembige na ko mbɔnrɔ ma we wo na.

21 Lere ŋa kaga tanla wi kulo wi na mbe sa toro, mbege le wa wi
punwe sanga wi ni,
ki kɔsaga, wi ma kaa (hearteyes)yo wi yen wi tafɔ wo pyɔ.

22 Lere ŋa wi maa nawa ŋgbanni jaga jaga, wi maa maara kɔɔn;
lere ŋa wi kotogo ki yen ma gbɔgɔ wi na, wi maa kapere legere piin.

23 Senwee wi yee gbɔgɔwɔ pi ma kaa wi tifaga;
ɛɛn fɔ lere ŋa wi maa yee tirige, wi yaa ka gbɔgɔwɔ ta.

24 Lere ŋa ka yɔn wa nungba yoo ni, wi yee yinwege ko wi panra;
wi maa danga ŋga ki yaa to wi na ki senre nuru, ɛɛn fɔ wila yenle
mbe yoo wi naga.

25 Ma kaa fyɛ senweele pe yege, ki ma pye penɛ wa ma tɔɔrɔ ti nɔgɔ;
ɛɛn fɔ lere ŋa wi maa jigi wi taga Yawe Yenŋele li na, tipege se gbɔn wo na.

26 Lelegere pe maa ki jaa pe kala li pe kundigi wi ndanla;
ɛɛn fɔ Yawe Yenŋele lo li ma lere nungba nungba pyew wi kala li
cancan kasiŋge ni.

27 Leele mbele pee sin pe kala li yen ma tijanga lesinmbele pe yege na;
lesinmbele pe kala li yen ma tijanga lepeele pe yege na.

AGURI WO NAA LEMUWELI PE SENYORO

30–31

Aguri wi senre

30 ¹Yake pinambyɔ Aguri wi senyoro ti nda. Senre nda to ki naŋa
wila yo Itiyeli wi kan. Wila ti yo Itiyeli wo naa Ukali pe kan.

- 2 Ee, mi yen lembige ma we senwee pyew wi na;
senwee tijinliwe woro na yeri.
- 3 Mi si kajeñme pi ta,
mba pi yaa ti mbe Yenñele na li yen ***kpoyi** li jen.
- 4 Ambɔ wi lugu ma kari wa yenñele na, ma yiri wa ma tigi?
Ambɔ wila ya ma tifelege ki yigi maga kuru wa wi kendala li ni?
Ambɔ wila ya ma tɔnmɔ pi fo wa wi derigbɔgo ki ni?
Ambɔ wi tara ti kɔngɔlɔ ke gbɔn?
Ki fɔ wi mege ko yen kikiin? Wi pinambyɔ wi mege ko yen kikiin?
Na kaa pye maga jen, ki yo!
- 5 Yenñele li senre ti ni fuun ti yen kaselege,
li yen paa ***tugurɔn sigeyaraga** yen mbele fuun pe ma pe yee karafa
li na pe kan.
- 6 Maga ka yaraga ka taga li senre ti na,
nakoma li yaa ma jeregi mbege naga fɔ ma yen yagboyoo.
- 7 Yenñele, mi yen na kagala shyen yenri ma yeri,
maga ka je mbe ke pye na kan sanni mbe sa ku.
- 8 Nambara senre naa yagbogowo senre ti laga lali na ni;
maga kanla pye fyɔnwɔ fɔ mbe sa toro, maga si kanla pye penjagbɔrɔ
fɔ mbe sa toro,
een fɔ yɔn suro nda ti yala na ni mbaa na yinwege ki piin, ma to kan
na yeri.
- 9 Mɔ jen na mi ka pye penjagbɔrɔ fɔ mbe sa toro mi yaa ka ya mbe je
ma na,
mbe yo fɔ: «Yawe Yenñele lo yen ambɔ fɔ?»
Nakosima na mi ka pye fyɔnwɔ fɔ mbe sa toro, mi yaa ka ya mbaa yuun,
mbe mboro ŋa na Yenñele ma mege ki jɔgo.
- 10 Maga ka sa tunmbyee wa mepege yeri wi tafɔ wi kan;
nakoma wi yaa ma danɔa, ma yaa sɔɔn kajɔɔgo ki go kala li le.
- 11 Leele pele yen wa, pe ma pe teele pe danɔa,
paa si sentanra yo pe neele pe ni.
- 12 Leele pele yen wa, pe maa pe yee jate pe yen ***fyɔngɔ** fu,
mbe sigi ta pe fa pe kapere fyɔngɔ ki jogo mbege laga wa.
- 13 Leele pele yen wa, pe maa pe yee gbogo fɔ ma saa toro,
ali yere pe maa leele pe wele taw.
- 14 Leele pele yen wa, pe ŋgangala ke yen paa tokobiye yen,
pe tugbilala ŋgangala ke yen paa gbengele yen;
pe ma mbele pe yen tege na pe kɔ mbe pe wɔ wa tara ti ni,

mbe fyɔnwɔ fenne pe kɔ mbe pe wɔ wa sɛnwɛɛ piile pe sɔɔwɔ.

**Yomiyegele ngele ke yen
na yaara yɔn nari**

15 Sumbono shyen yen kasanwa shɔnrindɔŋɔ ki yeri,
mbele pe maa yuun fɔ: «Ki kan! Ki kan.»

Yaara taanri yen wa, nda ti yenle na tin yaraga na,
ti yere yen fɔ yaara tijere, nda tila yo fɔ: «Ki yala ma!»

16 ***Kuulo tara** re, naa jambasee,
naa tara nda tɔnmɔ nari labɔ,
konaa kasɔn ki ni, ko nɔga kila yo fɔ: «Ki yala ma!»

17 Lere nɔa wi maa tɛɛ wi to na,
konaa mbe je mbaa nuru wi nɔ wi yeri,
yanwira laforo kaankaanye pe yaa kaa yengɛle ke sugulo mbe ke wɔwɔ,
yɔn piile pe yaa kaa yoli.

18 Yaara taanri wa, nda ti toro na jenme pi na,
ti yere yen fɔ yaara tijere, nda mi siri kɔɔ jen.

19 Yɔn wi torokonɔ wa naayeri,
naa wɔɔɔ ki torokonɔ wa walaga ki na,
naa tɔnmɔkɔɔ ki torokonɔ wa kɔɔje wi nandogomɔ,
konaa nɔa wi torokonɔ mbe kari wa sumboro wi yeri^b.

20 Nandaa wi maa piin yege nɔga na koyi yeɛn:
Wi ma li mboo yɔn ki turugo,
mbe sho fɔ: «Mii kapege pye^c.»

21 Yaara taanri yen wa, nda ti ma ti tara ti ma yegeyege,
ti yere yen yaara tijere nda ti kala li se kun tara ti ni.

22 Kulonɔa wi pye wunluwɔ,
tijinliwe fu fɔ wi yarijende legerɛ ta wi tin,

23 jele nɔa wi jogo wii yɔn, wi nɔa ta wi pɔri wi yeri,
konaa kulojɔ wi cɛn wi tafɔ jele wi yɔnlɔ.

24 Yaara yenwere tijere yen laga tara ti na, nda ti yen ma tunmɔlɔ fɔ jenge,

^b 30.19: Nɔga ki yo fɔ: *Konaa nɔa wi torokonɔ mbe kari wa sumboro wi yeri* pele maa ki jate ma yo ki sɛnre ti kɔɔ wi mbe ya logo fun fɔ nɔa naa jele pe ma pe yeɛ ndanla yege nɔga na mbe sa gbɔn pe yeɛ na. ^c 30.20: *Wi ma li mboo yɔn ki turugo*, ko kɔɔ wo yen fɔ na wi ka saa nangala li pye mbe kɔ, wi ma saa woli jango lere ka kaga jen.

- een fɔ kajenme gbɔɔ si yen ti yeri jenge.
- 25 Mimbele pe yen yaara cenle na fannga woro li ni,
een fɔ pe ma pe yaakara ti wulo mari gbogolo yarilire
konsanga ni.
- 26 Yan yaara nda pe yinri damaye^d, pe yen yaara cenle na fannga woro
li ni,
een fɔ pe ma saa pe sinlesara ti gbegele wa waliwere ti sɔgɔwɔ.
- 27 Wunluwɔ woro kambɛere ti go na,
een fɔ ti maa yinrigi ngbeleye ngbeleye na kee na yala.
- 28 Lere mbe ya faramandana li yigi kee,
een fɔ li ma ye wa wunlumbolo pe wunluwɔ yinre ti ni.
- 29 Yaara yenwere taanri wa, nda ti tangala lɔmɔ pi yen ma yɔn,
ti yere yen yaara yenwere tijere, nda ti karilɔmɔ pi yen ma yɔn.
- 30 Jara we, wo ɲa wi yen kotogo ni ma we wɔngaala pe ni fuun pe na,
wila sɔngɔɔ pɔngo yaraga ka kpe yege.
- 31 ɲgopɔlɔ we, wo ɲa wi ma yiri ma yere wi tɔɔɔ ti na konaa sikapɔlɔ^e
wi ni;
naa wunlunɔɲa ɲa wi ma keli malingbɔɔnɔ pe yege na tanri.
- 32 Na kaa pye kambajenme pɪ toro ma ni, fɔ a mɔɔ yee gbɔɔɔ,
nakoma na kaa pye mɔ jatere pee pye,
koni ma daga mbɔɔn yɔn ki tɔn mbe pyeri;
- 33 katugu na maga nɔnɔ ɲa wɪ tanga wi gbɔn, wi ma yiri nɔnɔ nara;
na maga ma numala li tere, li ma kasanwa yiri;
na maga nangbanwa kala pye, ma ma maara kɔn.

Yerewe senre nda wunlunɔɲa
Lemuweli wi nɔ wila kan wi yeri

- 31** ¹ Wunlunɔɲa Lemuweli wi senre ti nda, wi nɔ wila wi naga ma
yerewe senre nda yo wi kan tori yeen.
- ² Na pinambyɔ, mbe yingi yo ma kan san?
Na latirige pyɔ, mbe yingi yo ma kan?
Mboro ɲa mi ***yɔn fɔlɔ** kɔn mɛɛ ma se, mbe yingi yo ma kan?
- ³ Maga kɔɔn fannga ki kɔ jeele wogo na,
jeele mbele pe maa wunlumbolo pe punngu, maga kɔɔn yee le pe
kee!
- ⁴ Lemuweli, duven wii daga wunlumbolo pe ni,
fannga fenne pee daga mbaa sinme welewe lagajaa mbaa woo.

^d 30.26: Dama wi yen ma yiri polo kɔɔɔɔ. ^e 30.31: Sikapɔlɔ ɲa senre ti yo wi ma pye ma
yagara ma tɔnɔ, wi tangala lɔmɔ pi si yen ma yɔn.

Wunluwɔ si daga mbaa ko piin.

- 5 Nakoma na wi ka wɔ mbe tin, wi yaa fɛgɛ kondegɛngɛle ke na,
mbe mbele fuun pe yɛn tege na pe tanga ki sho pe yeri.
6 Ye sinmɛ welɛwɛ pi kan lere ɲa wi yɛn na kee kusaga wo yeri,
ye duvɛn wi kan lere ɲa wi nawa pi tanga wi na wo yeri.
7 Wi ta wuu wɔ wi fɛgɛ wi fyɔnwɔ pi na,
wi ta wi nawa wɔ wi tege ki na pew!
- 8 Mbele sɛnyogo ki yɛn ma ɲgban pe yeri, ma daga mbe para mbe
yere pe ni,
pɛ je mbele na, ma daga mbe para mbe yere pe ni.
9 Ma daga mbaa para, mbaa kiti sinɲɛ kɔɔn,
mbe yere fyɔnwɔ fɛnnɛ naa yungbɔgɔrɔ fɛnnɛ pe ni.

Jɛle ɲa wi yɛn jɛnɲɛ

- 10 Ambɔ wi mbe ya mbe jɛle jɛnɲɛ ta?
Wi sɔnɲɔ ki wɛ lagba sɔnɲgbanga woo na^f.
11 Wi pɔlɔ wi ma taga wi na fɔ jɛnɲɛ,
yarijɛnɲɛ ko ka soo pɔlɔ wi la wa go ki ni.
12 Wi maa kajɛnɲɛ piin wi pɔlɔ wi kan,
wila tipege kpɛ pye wi na wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni.
13 Wi ma simbasire naa ***ɪɛn** jɛse lagaja,
mberi tunɲgo pye wi yɛɛra keyɛn yi ni nayinmɛ ni.
14 Wi ma pye paa safari wafɛnnɛ pe tɔnmɔkɔɔrɔ tugbɔɔrɔ ti yɛn,
wi maa yinrigi wi yaakara ti ni lege na paan ti ni.
15 Wi ma yiri faa na laga ki fa laga gbɛn,
mbe yaakara gbegele wi go woolo pe kan,
mbe tunndo ti yɛɛle wi tunmbyeele jɛɛle pe na.
16 Wi ma jatere pye kɛɛ ta wogo na, mbe siri lɔ,
wi ka tɔnli ɲa ta wa wi tunɲgo ki ni, wi maa lɛ ma ***ɛɛɛɛn** tiire
sanri.
17 Wi maa kurujara wi pɔ mbe fanɲga lɛ wi yɛɛ ni,
mboo keyɛn yi ɲgban tunɲgo ki na.
18 Wi maga yan fɔ wi yɛn na tɔnli lɛgɛɛ taa wa wi safari waga ki ni,
wi fitanla wila figi yɛmbinɛ, (wi maa tunɲgo piin wi na).
19 Wi ma kaande wi yigi mbaa pinli,
mbaa vaan wi sunrugu wi yombɛgɛle ke ni.

^f 31.10: Mbege lɛ verise kɛ woo wi na fɔ sa gbɔn verise nafa ma yiri kɛ woo wi na, verise nungba nungba pyew wi lɛ Eburu sɛnɛ ti sɛnpiile mbele pe ma tege nari yɔnlogi wo wa ni, maga lɛ wi sɛnpyɔ kongbanɲa wi na, wo ɲa pe yinri alɛfu fɔ ma saa gbɔn wi punɲgo woo wi na, wo ɲa pe yinri tavu.

- 20 Wi maa kɛɛ ki sanga na fyɔnwɔ fɛnnɛ pe kaan;
 wi maa kɛɛ ki sanga na mbele pe yɛn tege na pe sari.
- 21 Were sanga ni, wila la fyɛ mbe yo were yaa wi go woolo pe yigi,
 katugu yaripɔɔ liire yɛn pe ni fuun pe yeri.
- 22 Wi ma danɲgoolo ti wi yɛɛ kan;
 lɛn jese yaripɔɔ naa kondoro yaripɔɔ tiyɔnrɔ yɛn wi yeri fun.
- 23 Na wi pɔlɔ wi ka sa cɛn wa ca *lelele pe ni, wa ca ki mbogo
 yeyɔngɔ ki na,
 leele pe maa wi jate.
- 24 Wi maa yaripɔɔ tiin nari pɛrɛ,
 na kurusijaraye gbegele na pe kaan safari wafennɛ pe yeri paa pe
 pɛrɛ.
- 25 Fannga konaa gbɔgɔwɔ pi ni, to ti yɛn wi fereyaara re;
 wi maa sɔnrɪ wi goto kala li na, na tegɛ.
- 26 Wi maa para kajɛnmɛ ni,
 yerɛwɛ sɛnrɛ jɛnde to ti maa yinrigi wa wi yɔn.
- 27 Wi maa wi go kagala ke kɔɔsi,
 wila la tiyanra piin mbaa wi yɔn suro ti taa.
- 28 Wi piile pe ma yiri naa metanga yinri,
 wi pɔlɔ wi maa wi sɔnni na yuun fɔ:
- 29 «Jɛle legerɛ yɛn wa, mbele pe tangalɔmɔ pi yɛn ma yɔn,
 ɛɛn fɔ mboro wogo ko wɛ pe ni fuun pe wogo ki na.»
- 30 Wire ti ka pye sara ni ki maa lere fanla, tiyɔnwɔ pi ma kaa kɔ,
 ɛɛn fɔ jɛle ɲa wi maa fyɛ Yawe Yɛnɲɛle li yɛgɛ, wo pe yaa ka sɔn.
- 31 Wi tunɲgo ki tɔnli wi daga yoo kan wi yeri;
 ca woolo pe daga mbaa wi gbogo wi tunɲgo ki kala na.

YENŊELE SENRE YOFƆ

WĪ SƆWE

Sewe wi nawa senre

Yenŋele senre yofɔ wi sɛwe meɛe kɪ ta ma yiri wa Eburuye senre ti senpyɔ ɲa pe yinri «Koheleti» wo ni. Maga logo Koheleti ko kɔɔ wo yen fɔ: «NagaƆ» nakoma «Leele gbogolofɔ.» Ki sɛwe ɲa wi yen na lere wa jatere yeɛe nari we na, ɲa wila jatere pye jenge yinwege ki kɔɔ wi na konaa tɔnli ɲa pe mbe ya ta wa ki ni wi na. Mbe yala jenme pi ni, ki kajenje wi yen na yinwege kagala ke ni fuun nunɔba nunɔba ke cancan na wele konaa na ke kayɔngɔ ki taanla taanla na wele. Koro ke yen mbaa jenme pi lagajaa, mbaa yarijende gbogolo yeɛe kan, konaa ki dunruya ɲa wi katangala ke ni. Wigi senre ti go kaw ma yo fɔ to ti ni fuun to yen tifeleɛe. Ki senpyɔ pe maa kanɲa ki gbɔ na mbe yala wi kɔɔ konɔbanɲa pe maa logo logowo mba na po ni, ko yen fɔ: «Ki woro pyewe.» Wigi jen ma filige ki na ma yo yinwege ki yen ma were konaa kanɔɔbangala yen wa ki ni; koro ke yen mbe yeɛsanga wa lere na, naa jɔɔɔ konaa kambasinnde.

Ki kagala ɲele ke jenwe po naa ki ni fuun, kajenje wigi jen ma yo Yenŋele li yen wa. Zhɔbu wila ki yo yeɛe ɲga na, wo fun wigi yan ma fɔ senwee wi se ya mbe ɲga Yenŋele laa piin ki kɔɔ jen, nakoma mbeli jatere wi tijuguwo pi kɔɔ jen. Mbe kajenje wi ta wa ki kagala ke kɔɔ mbajenje pi ni, wɪ kala la wele ma yan, ma yo fɔ:

Migi jen fɔ senwee pyɔ wila yɔɔɔri, wila kajenje piin wi yinwege piliye yi ni, yaraga ka woro wa ma yɔn wi yeri mbe sa we ko na. Lere o lere wi maa nii, na woo, na yɔɔɔri wi tunndo ti ni fuun ti tɔnli wi kala na, ko yen Yenŋele li yari-kanga (3.12-13).

NagaƆ wigi naga ma yo wo yere jate wi yen na para, ɛen fɔ wagati wa ni, ki yen ma ɲɔɔban mbe senre ti kɔnsara ti jen mberi wɔwɔ ti yeɛe ni wa sɛwe wi ni. Wo jate wi yen na para kagala ɲele na, kɛ pinle yuuro jende tanra ta ni (1.3-11; 3.1-8), naa kagala jɛɛle jɛɛle keke ni (4.7-8) konaa yomiyeɛle ni, ɲele ke yen ma gbogolo ke yeɛe na (7.1-14; 10.1-11.6). Maga le wa wagati ɲa wɪ toro wa fafafa wi ni, leele pɛ ki kajenje ɲa wi senre ti kɔɔ wi logo logolɔmɔ leɛere na, mba pi yiri pi ye pi ye. ɛen fɔ we daga mbege jen fɔ ki nagaƆ wɪu senre ti go kaw ma senre nda yo, ti yen lere sagaworo ma we ti se ya mbe lere saga ko na.

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ŋga na

Kajenŋe wi senre 1.1–6.9

Go yen senwee wi yinwege ki na le? 1–2

Kala pyew naa li wagati 3.1–8

Nagafo wi yen na jatere piin yinwege kagala kele na 3.9–6.9

Nagafo wi Kajenme yerewe senre 6.10–12.14

Yinwege kagala ke yege 6.10–8.15

Yeresaga yen kajenme pi na 8.16–9.10

Kajenme naa Yara kapyere 9.11–11.6

Yaa Yenŋele li jate yaa tanri li senre ti na 11.7–12

KAJENŊE WI SENRE

1.1–6.9

Yiŋgi ki yen wa yinwege ki ni

- 1** ¹Yenŋele senre yofɔ wi senyoro ti nda, Davidi wi pinambyɔ we, wo ŋa wila pye Zheruzalemu ca ki wunlunaja.
- ²Wagafe naa wagafe, Yenŋele senre yofɔ wo wɔ yo ma, wagafe naa wagafe, yaara ti ni fuun ti yen wagafe.
- ³Senwee pyɔ wi maa yee yege ki weri tunŋgo ŋga na laga dunruya wi ni,
yiŋgi tɔnli wi ma kaa ta wa ki ni?
- ⁴Sere nunŋba woolo yirisaga ka ma yiri ma kari, sere nunŋba woolo yirisaga ka yege ma pan,
een fɔ tara ti yen wa ti yɔngɔɔ ke ni sanga pyew.
- ⁵Yɔnɔ ki ma yiri, yɔnɔ ki ma saa to,
ko punŋo na, ki ma fyeele ma songɔɔ wa ki yirisaga naa.
- ⁶Tifelege ki ma gbɔn ma kari yɔnɔparawa kalige kee yeri,
mbe gbɔn mbe kari yɔnɔparawa kameŋge kee yeri;
ki maa gbɔn na sunrugu sunrugu,
mbe si songɔɔ wa ki torosaga lege ki ni naa.
- ⁷Gbaanla pe ni fuun pe maa fuun ma saa na yiin wa kɔgoje wi ni,
een fɔ kɔgoje wi fa yin gben;
ma sigi ta gbaanla pe maa fuun na kee kee ŋga na,
pa pe koro na fuun na kee wa ki kee ki na suyi.
- ⁸Yaara pyew ti yen tege na;
lere se ya mbege wogo ki yo mbege kɔ,
yenle laa te welege na,
nunɔbolo laa te logowo na.
- ⁹Kagala ŋgele kaa pye wa faa, ke yaa pan naa fɔnŋɔ;

kagala ŋgele kàa pye ma toro wa faa, ke yaa pye naa;
 yaraga ko ka kpe woro fɔnngɔ laga tara ti na.

¹⁰ Ali na lere wa ka yaraga ka yan mbege yo ki wogo na fɔ: «Ye wele,
 yaraga ŋga ko yen fɔnngɔ,»

ma yaa saga yan fɔ ki kala làa pye na piin faa, wagati titɔnlɔwɔ ŋa
 wì toro wa fafafa we yege wi ni.

¹¹ Kagala ŋgele kè pye ma toro wa faa, lere se ya nawa to ke na naa,
 kagala ŋgele ke yaa pye punɔ na, mbele pe yaa ka yiri punɔ na, pe
 se ka nawa to ke na^a.

Kajenme pi yen wagafe

¹² Mi Yenŋele senre yofɔ mɪla pye ^a**Izrayeli** tara ti wunlunaŋa, ma cen wa
 Zheruzalemu ca. ¹³ Kala o kala li yen na piin laga tara ti na, mɪla ki kɔn maga
 tege ma yewe jenge ke ni fuun ke wogo na konaa ma ke cancan ma wele, ma yala
 kajenme pi ni. Ke yen tege gbɔɔ ka, ŋga Yenŋele li wa senwee piile pe na paa tege.

¹⁴ Koni migi wele maga yan fɔ kala o kala li yen na piin laga tara ti na,
 koro ke ni fuun yen wagafe,

paa yege ŋga na lere ma kaa na tifelege ki puro mbege yigi we.

¹⁵ Yaraga ŋga kɪ kuru ki se ya mbe sin,
 yaraga ŋga woro wa, pe se ya mbege jiri.

¹⁶ Mɪla na yee pye fɔ: «Wele, mɪ kari yege ma kajenme gbɔɔ ta ma we
 mbele fuun paa keli ma cen wunluwɔ pi na na yege wa Zheruzalemu ca
 pe na.» Mɪ kajenme gbɔɔ naa jenme gbɔɔ ta^b. ¹⁷ Mɪla ki kɔn maga tege wa
 na kotogo na mbege lagaja mbege jen yingi ki yen kajenme we, mbege jen
 yingi ki yen lembigewe konaa yara kapyere ti ni. Een fɔ migi wele maga
 yan fɔ ko fun ki yen paa lere ma kaa na tifelege ki puro mbege yigi we.

¹⁸ Katugu na maga kajenme gbɔɔ ta, jatere piriwen gbɔɔ yen ma woo;
 maga jenme gbɔɔ ta, tege gbɔɔ ki yen ma wogo.

Dunruya katangala

naa yarijende ti ma yingi yɔn

2 ¹ Mɪla na yee pye fɔ: «Koni, mi yaa yɔɔrɪmɔ kapyere pye mbe wele,
 mbe katangala ke tanwa pi li mbe wele.»

Een fɔ ko ki ni fuun ŋga ko yen wagafe. ² A mɪ sho fɔ:

«Titegere ti yen lembigewe kala,
 yɔɔrɪmɔ pila si kala yɔn.»

³ Kona, a mɪ sigi kɔn maga tege wa na nawa fɔ mi yaa koro wa na
 tijinliwe kono li ni, mbanla yee kan duven wɔɔɔ ki yeri, konaa mbanla yee

^a **1.11:** Ki verise ŋa wi senre ti mbe ya logo naa fɔ: Faa woolo mbele pè toro, lere se ya
 nawa to pe kagala ke na naa; mbele pe yaa yiri punɔ na, pe kagala wele, mbele pe yaa ka
 yiri poro punɔ na, pe se ka nawa to ke na. ^b **1.16:** 1 Wunlu 3.12; 5.9-14

le lembigewe pi ni. Mìla pye na jaa mbege jɛn ki tunŋgo ŋga senwee piile paa piin laga tara ti na pe yinwege piliye yi ni, ki ma kajenŋe ŋga pye pe kan.

⁴Mì tunŋgbɔɔ pye, ma yinre kan na yee kan, ma *erezen tiire sanri na yee kan^c. ⁵Mì nangɔ kɔlɔɔ kɔn, ma tire keere sanri na yee kan; mì tire nda ti maa seni ti cɛnlɛ pyew ta sanri wa ti ni. ⁶Mì tɔnmɔ were wɔ na yee kan, mbe ta mbaa tipire yirifɔnndɔ ti sugurun ti tɔnmɔ pi ni. ⁷Mì kulo-nambala naa kulojaala lɔ na yee kan. A pɛ piile se wa na go ki ni. Mì nere naa simbaala konaa sikaala legerɛ ta ma we mbele fuun paa keli ma cen na na wa Zheruzalemu ca pe na^d. ⁸Mì warifuwe, naa tɛ gbogolo na yee kan fun, konaa wunlumbolo yarijende naa tara ta yege yarijende ni. Mì yurukɔlɔ nambala naa jeele lagaja yurukɔɔ ki na na yee kan. Mì jeele legerɛ ta na yee kan fun, poro mbele pe yen nambala pe kandanlaga ye^e.

⁹Mìla pye legbɔɔ ma we mbele fuun paa keli ma cen na na wa Zheruzalemu ca pe na. Konaa ki ni fuun, na kajenme pila pye na ni^f. ¹⁰Yaraga ŋga fuun na yege la yiri ki na, mi sila na yee kun ko ka kpe ni. Mi sila na yee kun yɔgrimɔ kala la kpe ni; katugu mìla pye na yɔgɔri na tunŋgo ki fanŋga na, ko kila pye na tunŋgo tege ki ni fuun ki tɔnli we.

¹¹Ko pungo na, tunndo nda fuun mì pye konaa tege ŋga mì te mari pye, a mì si jatere pye ki na. A mì sigi yan fɔ ko ki ni fuun ko yen wagafe, paa yege ŋga na lere ma kaa na tifeleɛ ki puro mbege yigi we. Tɔnli woro ko ka kpe ni laga tara ti na.

Lere pyew wi yen kufɔ

¹²Kona, a mì sigi lagaja mbe kajenme, naa kambajenme konaa yara kapyere ti cancan mbe wele. A mì silan yee yewe fɔ lere ŋa wi yaa ka cen wunluwɔ pi na wunlunaŋa wi yɔnlɔ, yingi wi yaa ka pye fɔnŋɔ, ŋga ki fa pye faa gben? ¹³Kì pye ma, mìgi wele maga yan fɔ kajenme pì mbɔnrɔ ma we lembigewe pi na, paa yege ŋga na yanwa pì mbɔnrɔ ma we diwi wi na we.

¹⁴Kajenŋe wi maa karisaga ki jɛn;

ɛɛn fɔ lembige ki maa tanri wa diwi wi ni.

Konaa ki ni fuun, mìgi kɔrɔsi maga yan, fɔ pe pe ni fuun shyen pe kɔlɔmɔ pi yen nunɔba. ¹⁵A mì silan yee pye fɔ: «Lembige ki yaa ka kɔ yege ŋga na, pa mi yaa ka kɔ ma fun. Kì pye ma, na kajenme pi tɔnli wo yen yingi?» A mì silan yee pye ma yo fɔ ko fun ko yen wagafe. ¹⁶Katugu leele pe se koro mbaa nawa tuun kajenŋe wi kala li na mbe mɔ mbe sa we lembige ki kala li na. Sanni la kee wa yege, leele pe ma fege pe ni fuun shyen pe kala li na. Enhen, kajenŋe wi ma ku, lembige ki ma ku fun.

^c 2.4-8: 1 Wunlu 10.23-27; 2 Kuro 9.22-27 ^d 2.7: 2 Kuro 8.8-9

^e 2.8: 1 Wunlu 10.10,14-22 ^f 2.9: 1 Kuro 29.25

¹⁷Kì pye ma, yinwege kɛlan mben, katugu mi wo yeri, kagala ngele ke yen na piin laga tara ti na, ke yen jɔɔɔ; ko ki ni fuun ko yen wagafe paa yege nɔga na lere ma kaa na tifeleɛ ki puro mbege yigi we.

**Mbaa tunngo piin la tege
ki tɔnli wo yen yingi**

¹⁸Tunngo nɔga fuun mɛ pye ma te laga tara ti na, ki ni fuun kɛlan mben; katugu mi yaa ka kari mbege tɔnli wi yaga nɔ wi yaa ka pan na punɔ na wo kan. ¹⁹Ambɔ ki jɛn na kaa pye wi yaa ka pye kajɛnɛ nakoma lembige? Ma si yala mɛlan yɛ te ma tunngo nɔga fuun pye na kajɛnɛ pi ni laga tara ti na, ko fɔ wo wi yaa ka pye ki tɔnli wi tafɔ. Ko ki ni fuun nɔga ko yen wagafe. ²⁰Kì pye ma, tunngo nɔga fuun mɛ pye laga tara ti na, a kɛ silan jatere wi piri na na. ²¹Lere wa maa tunngo ki pye kajɛnɛ ni, naa jɛnɛ ni konaa mbe fanɔga ta ki ni. Ɛɛn fɔ wi ma kaa ki tɔnli wi yaga wa yege kan, nɔ wi sigi tege ka te. Ko fun ko yen wagafe, ma pye kayanɔga gbɔɔ. ²²Tunngo nɔga fuun senwee wi maa piin na tege laga tara ti na, konaa tege nɔga fuun wi ma taga wi yɛ na wa ki ni, yingi tɔnli wi yaa ka ta wa ki ni? ²³Wi yinwege piliye yi ni fuun yi ma pye tege ni, wi tunndo ti maa jatere wi piri wi na. Ali yere yembine wila wogosaga ta. Ko fun ko yen wagafe^g.

²⁴Yaraga ko ka woro wa ma mbɔnrɔ senwee wi yeri mbe pye, kaawɔ mbe li mbe wɔ konaa mbaa yɔɔri wi tunngo tɔnli wi kala na. Ɛɛn fɔ ko fun migi wele maga yan fɔ Yenŋele lo li ma ko pye senwee wi kan^h. ²⁵Ambɔ wi mbe ya mbaa nii mbaa yɔɔri, na Yenŋele li sigi kan wi yeri? ²⁶Katugu lere nɔ kala ka Yenŋele li ndanla, li ma kajɛnɛ, naa jɛnɛ konaa yɔɔrimɔ kan wi yeri. Ɛɛn fɔ li ma ti kapege pyefɔ wo maa tunngo piin na yarijende gbogolo, mbe kari yaga nɔ wi kala li yen mali ndanla wo kanⁱ. Ko fun ko yen wagafe, paa yege nɔga na lere ma kaa na tifeleɛ ki puro mbege yigi we.

Kala li ni fuun naa li wagati

- 3** ¹Kala li ni fuun naa li wagati,
kala pyew naa li pyesanga laga tara ti na.
²Lere sesanga yen wa, kusanga yen wa.
Tire sanrisanga yen wa, ti kɔɔgisanga yen wa.
³Lere gbosanga yen wa, wi sagalama sanga yen wa.
Go jansanga yen wa, ki kansanga yen wa.
⁴Gbelesanga yen wa, titegere sanga yen wa.
Kunwɔ gbelesanga yen wa, yɔrɔ sanga yen wa.

^g 2.23: Zhɔbu 5.7; 14.1 ^h 2.24: Yofɔ 3.13; 5.17; 9.7; Eza 56.12; Luki 12.19; 1 Korɛn 15.32

ⁱ 2.26: Zhɔbu 32.8; Yomi 2.6

⁵ Sinndɛɛre wasanga yen wa, sinndɛɛre gbogolosanga yen wa.

Mbe magala yɛɛ ni mbe shari ko sanga yen wa, yaga ka magala ye yɛɛ ni mbe shari ko sanga yen wa.

⁶ Yaraga jasanga yen wa, yaraga punɔsanga yen wa.

Yaraga tegesanga yen wa, yaraga wasanga yen wa.

⁷ Paraga ki walisanga yen wa, ki yɔlisanga yen wa.

Lere wi pyerisanga yen wa, wi parasanga yen wa.

⁸ Ndanlawa sanga yen wa, lere panrasanga yen wa.

Malaga gbɔnsanga yen wa, yeyinŋge sanga yen wa.

⁹ Tunmbyee wi ma tege ŋga te, yingi tɔnli wi ma ta wa ki ni? ¹⁰ Tege ŋga Yenŋele li wa senwee piile pe na mbe pe kuru, migi wele maga yan. ¹¹ Li kala pyew li pye ma li yɔn li sanga wi na. Li yere wagati kɔsaga fu woo wi jatere wi le wa senwee wi kotogo na. Kona ki ni fuun, tunŋgo ŋga Yenŋele li pye, mbege le wa ki lesaga fɔ sa gbɔn wa ki kɔsaga, senwee wi se ya mbege kɔɔ wi jen mbe sa yiri wa. ¹² A mɪ sigi jen fɔ kala lo la woro ma mbɔnrɔ senwee wi yeri mbe pye, kaawɔ mbaa yɔɔri kona mbaa katangala ke tanwa pi nii wi yinwege piliye yi ni. ¹³ Na lere o lere kaa nii, mbaa woo, mbaa wi keɛ tunndo ti tɔnli wi nii, wi daga mbege jen fɔ ko yen Yenŋele li yarikanga.

¹⁴ Migi kɔɔsi maga yan fɔ yaraga ŋga fuun Yenŋele li ma gbegele, ki ma koro wa fɔ sanga pyew. Yaraga ka se ya taga ki na, yaraga ka se si ya kɔn ki na. Yenŋele li ko pye ma, jango senwee wila fyɛ li yɛge.

¹⁵ Kala o kala li yen wa nala, lɔa pye faa ma toro;

kala o kala li yaa ka pye punɔ na, lo la pye faa makɔ.

Kagala ŋgele kɛ toro makɔ, Yenŋele li ma ti ke ma sɔngɔɔ ma pan.

Kala pyew li kɔsaga

ko ki yen kunwɔ we

¹⁶ Migi wele maga yan laga tara ti na naa, fɔ kaselege ki ja daga mbe pye laga ŋga na, tipege ki maa piin wa ki yɔnɔ; kasinŋge ki ja daga mbaa piin laga ŋga na, tipege ki maa piin wa ki yɔnɔ. ¹⁷ Kona, a mɪ silan yɛɛ pye fɔ: «Yenŋele li yaa ka kiti kɔn lesinŋge wo naa lepee wi na, katugu kala pyew naa li pyesanga, kapyege pyew naa ki pyesanga.»

¹⁸ A mɪ sigi yo na yɛɛ kan senwee piile pe wogo na, fɔ Yenŋele li yen na pe waa na wele, jango mbege naga pe na fɔ poro naa yaayoro ti ni pe yen yaraga nungba. ¹⁹ Katugu senwee wi kɔlɔmɔ po naa yaayogo ki kɔlɔmɔ pi ni pi yen nungba. Senwee wi ma ku, yaayogo ki ma ku fun. Yinwege wɔnwɔn nungba po pi yen pe ni fuun shyen pe ni. Senwee wii mbɔnrɔ yaayogo ki na kala la kpɛ ni, katugu kala pyew li yen wagafe.

²⁰ Pe ni fuun pe yen na kee wa laga nungba ki ni. Pa pe ni fuun pɛ yiri wa taambugɔ ki ni, pa pe ni fuun pe yaa ka sɔngɔɔ wa taambugɔ ki ni naa.

²¹ Ambɔ ki jen na kaa pye senwee ka ku wi yinne li ma kari naayeri wa yenŋele na, yaayogo ka ku ko yinne lo ma tigi wa tara ti nɔɔna.

²²Migi wele maga yan fɔ kala lo la woro ma mbɔnrɔ senwee wi yeri mbe pye, kaawɔ mbaa yɔgɔri wi tunngo tɔnli wi kala na. Ko ki yen wi tasaga ye, katugu nga ki yaa kaa piin laga wi punɔgo na wi kungɔɔ, ambo wi yaa kaa sɔngɔɔ laga dunruya na wi pan wigi yan?

**Senwee piile pe yee jɔɔkɔkala
naa pe tege laga cɛnwɛ pi ni**

4 ¹Ko punɔgo na, jɔɔɔɔ nga fuun leele pe maa tari pe yee na laga tara ti na, a mɔ sigi wele maga yan fun.

Pe yen na mbele jɔɔ, pe yen na gbele, ɛɛn fɔ lere kpɛ woro wa mbe pe kotogo ki sogo pe na.

Fannga ki yen pe jɔɔfɛnnɛ pe yeri, ɛɛn fɔ lere kpɛ woro wa mbe pe kotogo ki sogo pe na.

²Kona, a mɔ sigi yo ma yo fɔ mbele pɛ ku makɔ, poro wogo ko mbɔnrɔ weele poro na, poro mbele pe yen yinwege na we. ³ɛɛn fɔ lere ɲa pe fa se, wo ɲa wi fa tipere nda ti yen na piin laga tara na ti yan, wo mbɔnrɔ poro pe ni fuun shyen poro na.

⁴Migi wele maga yan fun fɔ senwee wi maa wi yee tege na wi tunngo ki piin kila yɔngɔ, katugu wi cɛnyɛɛnlɛ pe yaritara ti ma yɛnjara yirige wi ni. Ko fun ki yen wagafe, paa yegɛ ɲga na lere ma kaa na tifelegɛ ki puro mbege yigi we.

⁵Lembige ki maga keyen yi migi yi yee ni ma cɛn na wele, mbege yee jɔɔɔ. ⁶Ma kɛɛ yenlɛ nungba ta konaa wogosaga jɛnri ni, ko mbɔnrɔ ma kɛɛ yenlɛ shyen ta konaa yewerege ni ko na. Ki yen paa yegɛ ɲga na lere ma kaa na tifelegɛ ki puro mbege yigi we.

⁷Mi kala la wele ma yan, na li yen wagafe laga tara ti na. ⁸Lere wa ma pye wa, wi yen wi nungba, lere wa yegɛ woro wi ni. Pyɔ woro wi yeri, nɔsepɔɔ woro wi yeri. ɛɛn fɔ wi maa tunngo piin sanga pyew. Wi yegɛ na tin yarijende legɛɛ tawa na. Konaa ki ni fuun, wi maa yee pye fɔ: «Mi yen naga tunngbɔɔ na li piin, mala yee kun katangala ke ni ambo fɔ kan?» Ko fun ko yen wagafe, ma pye nandangawa kala.

⁹Leele shyen mbe pye pe yee ni ko mbɔnrɔ lere nungba na, katugu leele shyen tunngo tɔnli wo ma pye ma gbɔɔɔ. ¹⁰Pe shyen pe ni, na nungba ka to, sanɲa wi maa yirige. ɛɛn fɔ lere ɲa wi yen wi nungba, tege yen ki fɔ wi wogo, na wi ka to, lere woro wa mboɔ yirige. ¹¹Ki pyɛlɔmɔ nungba pi na, na leele shyen ka sinlɛ pe yee tanla, pe maa tufunwɔ nii pe yee ni. ɛɛn fɔ lere ɲa wi maa sinlɛ wi yɛ, wi yaa tufunwɔ po le wi yee ni mɛlɛ? ¹²Lere nungba mbe ya nana nungba ni, ɛɛn fɔ nambala shyen poro mbe ya yere mboɔ sige. Mana na pɛ pili garipiile taanri ni, li kɔnwɔ na tanla.

¹³Lɛfɔnɲɔ fyɔnwɔ fɔ ɲa wi yen kajɛnɲɛ, wɔ mbɔnrɔ wunlunɲa leleɛ ɲa wi yen lembige wi na, wo ɲa wila yenlɛ yerɛwe senre na we. ¹⁴Ali na ki ka pye ki lɛfɔnɲɔ wi yiri wa kaso wi ni, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na, nakoma ki pye poo se

wa fyɔnwɔ pi ni wa wunluwɔ tara ti ni, ko mbɔnrɔ. ¹⁵Migi wele maga yan fɔ senwee piile mbele fuun pe yen yinwege na laga tara ti na, ko lefɔnɔ cenle ŋa wi yaa cen wunluwɔ pi na wa wunlunaŋa lɛ wi yɔnlɔ, wo pe ma taga wi punɔ na. ¹⁶Leele mbele paa taga ki wunlunaŋa wi punɔ na, ki janwa wi yɔn ki saa jɛn. Ma si yala, setirige piile mbele pe yaa ka yiri punɔ na, wi kala li se ka yɔɔrimɔ kan poro yeri. Ko fun ko yen wagafe, paa yege ŋga na lere ma kaa na tifelege ki puro mbege yigi we.

Senwee wi daga mbaa wi senyoro ti kɔrɔsi

¹⁷Na ma kaa yiin wa Yenñeŋe li gbɔɔgo ki ni, ma daga mbaa ma tanga-lɔmɔ pi kɔrɔsi. Ma fulo wa maa nuru Yenñeŋe li yeri, ko mbɔnrɔ ma sa *saraga wɔ paa lembige saraga wɔmɔ yen ko na; katugu lembire to naga jɛn mbe yo kapege ti yen na piin.

5 ¹Maga ka fyeele mbe senre ta yirige wa ma yɔn, maga ka fogolo mbe *yɔn fɔlɔ le Yenñeŋe li yeri; katugu Yenñeŋe lo yen wa yenñeŋe na, mboro wo yen laga tara ti na. Ki kala na, maga kɔɔn senyoro ti lege. ²Jatere legere ti maa paan wɔɔnrɔ ni, ki pyelɔmɔ nungba pi na, senlegere maa yinrigi wa lembige ki yɔn.

³Na maga yɔn fɔlɔ kɔn Yenñeŋe li yeri, maga ka mɔ mbeli yɔn fili, katugu lembire ti kapyege ki woro ma Yenñeŋe li ndanla. Ki kala na, na maga yɔn fɔlɔ kɔn, mali yɔn fili. ⁴Maga ka yɔn fɔlɔ kɔn ko mbɔnrɔ mali kɔn maga si kali tɔn ko na. ⁵Maga ka ti ma yɔn kɔɔn le kapege. Maga kaga yo Yenñeŋe li pitunɔ^k wi kan fɔ: «Mila wa ma la maga yɔn fɔlɔ li kɔn win.» Ki ka pye ma, pa Yenñeŋe li yaa nawa ŋgban ma ni ma senyoro ti kala na, mbɔɔn kee tunɔgo pyew ki jɔɔ. ⁶Yege ŋga na wɔɔnrɔ ti ka lege mbe toro, ti ma pye go fu, ki pyelɔmɔ nungba pi na, senre ti ka lege mbe toro, ti ma pye go fu. Ki kala na, ma daga mbaa fye Yenñeŋe li yege.

Fannga fenne pe lejɔlɔɔ

⁷Na maga ki yan tara ta ni pe yen na fyɔnwɔ fenne pe jɔlɔ, ma je kaselege konaa kasiŋŋe ki na, kiga ka to ma yɔn na; katugu fannga fɔ wa ma pye fannga fɔ wa go na, fannga fɔ wa yege yen poro pe ni fuun shyen poro go na. ⁸Tara ti tɔnli wi ma pye lere pyew wi woo. Ali wunlunaŋa wo jate wi kala pyew pa li maa yinrigi wa keere ti ni^l.

Penjagbɔrɔ ti yen toroyaraga

⁹Lere o lere penjara ti yen maa ndanla, wi yenle na tin ti na. Lere o lere yarijende tawa pi yen maa ndanla, wi tawa pila wi yenle tin. Ko fun

j 5.3: Yuuro 66.13-14 k 5.5: Pitunɔ ŋa senre ti yo wo wi yen Yenñeŋe li saraga wɔfɔ we.

^l 5.8: Eburuye senre ti ni, ŋga kɔ yo fɔ: *Ali wunlunaŋa wo jate wi kala pyew pa li maa yinrigi wa keere ti ni ki senre ti kɔrɔ wi logowo pi yen ma ŋgban. Pɛle ki kannga ma yo fɔ: Wunlunaŋa ŋa wi ma ti keere tunɔgo wogo ki ma pye kagbɔɔ yɔn, wo wi yen ma yɔn tara ti go na.*

ko yen wagafe. ¹⁰Na ma yarijende ti ka lege, ti lifenne pe ma lege fun. Naga yen ma, ti tafɔ wo tɔnli wo yen yingi? Kaawɔ naa wiri yan yenle ni ko cɛ. ¹¹Tunmbyee wi yaakara jenri ta ma ka wi yo, nakoma wi yaakara legere ta ma ka wi yo, wi ma wɔnlɔndanwa ta yembine. Eɛn fɔ penjagbɔrɔ fɔ wi tawa gbɔɔ pi maga kan wila ya mbe wɔnlɔ.

¹²Mi kapege gbɔɔ ka yan laga tara ti na, ko yen fɔ: Penjagbɔrɔ fɔ wi maa wi penjara ti gbogolo wi yeera jɔlɔɔ ki mege ni. ¹³Ki penjagbɔrɔ ti ma kaa jɔɔ wi yeri kawaga ka ni. Ali na ki lerefɔ wi ka ka pyɔ se, ki pyɔ wila ka yaraga ka kpe ta wa ki penjara ti ni. ¹⁴Ki naŋa wila yiri wa wi nɔ wi lara ma pan kewara yege nga na, pa wi yaa ka sɔngɔrɔ mbe kari kewara ma, wi se ka kari wi tunngo tɔnli wa kpe ni wi kee^m. ¹⁵Ko fun ki yen kapege gbɔɔ ka. Senwee wila se ma pan waga yege nga na, pa wi yaa ka sɔngɔrɔ mbe kari waga ma. Kona yingi tɔnli wɔ ta wa wi tunngo ki ni? Wi tunngo tɔnli wɔ yiri tifelege. ¹⁶Mbe taga wa ko na, wuu yinwege ki ni fuun ki pye wa yesanga ki ni, naa jɔlɔɔ ki ni, naa nandangawa pi ni konaa kayanga ki ni.

¹⁷Migi wele maga yan fɔ nga kɔ mbɔnrɔ senwee wi yeri mbe pye, ko yen mbaa nii mbaa woo konaa mbaa yɔɔrɔ wi tunngo tɔnli wi kala na, wi yinwege piliye yan Yenŋele li kan wi yeri yi ni. Ko ki yen wi tasaga ye. ¹⁸Na Yenŋele li ka penjagbɔrɔ ti kan lere o lere yeri mboo pye yarijende tafɔ, mbe ti ki fɔ wila ti tanwa pi nii, mbaa yɔɔrɔ wi tunngo tɔnli wi kala na, ko yen Yenŋele li yarikanga. ¹⁹Ki lerefɔ wila la sɔnri wi yinwege kɔ were yege nga na ki na naa, katugu Yenŋele lɔu nawa pi yin yɔɔrimɔ ni.

Mbe yarijende ta, maga ka ya mberi tanwa pi li

6 ¹Mi kapege ka yege yan laga tara ti na, nga ki yen na senwee piile pe jɔlɔ fɔ jenge. ²Lere wa yen wa, Yenŋele li ma penjagbɔrɔ kan wi yeri, naa yarijende legere ni konaa gbɔɔwɔ ni. Yaraga nga fuun ki la yen wi na, wi maga ta. Konaa ki ni fuun, Yenŋele laa wi yaga wila ti tanwa pi nii, eɛn fɔ lere wa yege wi ma kaa nari nii. Ko fun ki yen wagafe, ma pye jɔlɔɔ gbɔɔ. ³Lere wa mbe ya mbe pyɔ cɛnme se, mbe yinwetɔnlɔɔ ta. Ali na wi ka yinwetɔnlɔɔ ta yege o yege, mbe sigi ta wii yɔɔrimɔ kpe ta wi yarijende ti ni, fanga yere si ta mboo gboo wi le, kona, mi wo yeri, pyɔ ŋa pɛ se, a wɔ toro, wi wogo kɔ mbɔnrɔ wi na. ⁴Katugu ki pyɔ pɔo se wagafe, wɔ sɔngɔrɔ ma kari wa diwi wi ni. Wi mege kɔ koro wa larawa. ⁵Ki pyɔ wii funwa pi yan, wii si yinwege kala la kpe jen. Wo yen yeyinŋge na ma we ŋa wɔ yinwetɔnlɔɔ ta wi na. ⁶Ali na lere wa ka yeŋe waga kelengele tegesaga shyen ta yinwege ki ni, mbe sigi ta wii ferewe ta, ko yaa yingi yɔn wi kan? Katugu pa pe ni fuun paa kee wa laga nungba ki ni.

^m 5.14: Zhɔbu 1.21; Yuuro 49.18; 1 Timo 6.7

Senwee wi yenle na tin yaraga na

⁷Senwee wi maa tunngo piin na tege wi yɔn suro to kala na; konaa ki ni fuun, wi yege na tin yaraga na. ⁸Yingi tɔnli kajenje wi ta ma saa we lembige ki na? Na fyɔnwɔ fɔ wi ka wi yee yingiwe jen senwee piile pe sɔgɔwɔ, ko yaa yingi yɔn wi kan? ⁹Senwee wi kaa yaraga nga yaan yenle ni, ko mbɔnrɔ ma we wi jatere wila wi tile wila kee wi yenle yaara ti kɔrɔgɔ ko na. Ko fun ki yen wagafe paa yege nga na lere ma kaa na tifelege ki puro mbege yigi we.

NAGAFO WI KAJENME YEREWƐ SENRE

6.10–12.14

Kajenme yerewe

¹⁰Yaraga o yaraga ki yen laga mako, ki mege ki jen maga le wa faa. Senwee wi yen yaraga nga cenle, ki yen ma jen. Wila ya mbe kendige wɔ lere ŋa wi fannga ki we wi wogo ki na wi ni. ¹¹Na senre ti ka lege, ti gbɔɔ ma pye wagafe. Lere na tɔnli kpe ta wa ti ni. ¹²Senwee wi yinwege piliye yi woro yaraga ka. Wi yinwege nga ki were, ki ma toro paa yinme yen. Yaraga nga ki yɔn senwee wi kan, ambɔ ki jen? Ŋga ki yaa ka pye laga tara na wi pɔngo na, ambɔ wi mbe ya mbege yo wi kan?

Ŋga ki yɔn senwee wi kan wi yinwege ki ni

7 ¹Metanga tawa pi mbɔnrɔ sinme nuwɔ taan sɔnɔgbanga woo na, senwee wi kupilige ki mbɔnrɔ wi sepilige ki na.

²Mbe kari kunwɔ go ni
ki mbɔnrɔ mbe kari liwen gbɔɔ lisaga ko na;
katugu kunwɔ po pi yen lere pyew wi kɔsaga ye.
Senwee piile pe daga mbaa sɔnri ki wogo ki na jenge.

³Yesanga ki mbɔnrɔ titegere na,
katugu yesanga ki ma ti senwee wi ma jatere jenne ta.

⁴Kajenje wi maa jatere piin kunwɔ go wogo ki na,
ɛɛn fɔ lembige ko maa jatere piin katangala pyege go ko na.

⁵Mbe kajenje wi yerewe sɔnɔgbanra ti logo,
ko mbɔnrɔ lembige ki yuuro logowo po na.

⁶Wuuro ti maa fuunru wa kasɔn ki ni cɔgɔ ki nɔgɔ yege nga na,

pa lembige ki titegere ti ma pye ma fun.
Ko fun ki yen wagafe.

7 Mbe jɔɔɔɔ ki taga kajenŋe wi na, ki maa pye lembige,
yarikanra ti ma senwee wi jatere jenŋe wi jɔɔɔ wi na.

8 Kala li kɔsaga kɪ mbɔnrɔ li lesaga ki na,
mbaa kala kunni yɛɛ ni kɪ mbɔnrɔ yɛɛ gbɔɔwɔ na.

9 Maga kaa kɔnrɔ taa jaga jaga,
katugu nangbanwa pi ma pye lembire to wooⁿ.

10 Maga ka yewe mbe yo fɔ: «Yiŋgi na faa wagati wo la si tanla nala wo
na?»
Katugu ki yewige ki woro kajenme wogo.

11 Kajenme pi yen ma yɔn paa kɔrɔɔ yen,
mbele fuun pe yen yinwege na, pe maa tɔnli taa wa pi ni.

12 Kajenme pi ma lere fɛrɛ tɔn paa yɛɛ ŋga na penjara ti ma lere fɛrɛ
tɔn we;
ɛɛn fɔ kajenme pi kayɔŋɔ ko yen fɔ mbele kaa ta, pi ma yinwege
kan pe yeri.
Ki kala na, mboo jen ki yen tɔnli ni.

13 Yenŋele li kapyegele ke wele!
Yaraga ŋga kɪ kuru, ambɔ wi mbe ya mbege sin?

14 Fɛrɛwe pilige ka pan, maa yɔɔri!
ɛɛn fɔ jɔɔɔɔ pilige ka pan, maa sɔnri!
Katugu Yenŋele lo ligi kagala shyen ke pye ma ke yala,
jaŋgo ŋga ki yaa ka pye senwee wi punɔ na, wiga kaga jen.

**Senwee wi daga
mbaa kasingge piin
konaa mbe kajenme ta**

15 Na yinwege jenri ŋga mɪ pye ki ni, ko ŋga ki woro yaraga ka, mɪgi
kagala ŋgele ke ni fuun ke yan. Lesinŋe wa ma ku fyaw, ali mbege ta wi
yen ma sin; ma si yala lepee wa ma yinwetɔnɔɔ ta wi tipewe po naa ki
ni fuun ni. 16 Maga kɔɔn yɛɛ pye lesinŋe mbe sa toro, maga si kɔɔn yɛɛ
pye kajenŋe mbe sa toro. Yiŋgi na mɛɛ ma yɛɛ jɔɔɔ? 17 Maga ka pye lepee
mbe sa toro, maga si ka pye lembige fun. Yiŋgi na ma yaa ti ma ku fyaw,

ⁿ 7.9: Zhaki 1.19

na ma kusanga wi fa gbɔn gben? ¹⁸Ki yen ma yɔn, maga yerewe senre shyen nda ti yigi, maga ka ti ta mbe sho ma yeri ti shyen ti ni; katugu lere o lere wi maa fyɛ Yenŋele li yege, wi yaa yigilɔmɔ ta ki kagala shyen ŋele ke na.

¹⁹Kajenme pi ma fanŋga kan kajenŋe wi yeri mbe we ca ki fanŋga fenne ke na. ²⁰Lere wo wa woro sinŋe laga dunruya wi ni, ŋa wi maa kajenŋe piin, wi fa wa mbe la mbe kapege pye.

²¹Maga kaa senre nda fuun leele pe maa yuun ti nuru, nakoma ma yaa kaga logo fɔ ma tunmbyee wi yen na senpere yuun ma kanŋgɔlɔ; ²²katugu mboro yere jate mɔga jen ma yo wagati legere na mɔ senpere yo pele yege na.

²³Migi kagala ŋele ke ni fuun ke cancan ma wele kajenme pi fanŋga na, a mɔ silan yeɛ pye fɔ: «Mila jaa mbe kajenme ta.» Eɛn fɔ kajenme pi laga la lali na ni. ²⁴Yaraga ŋga ki yen wa, ki yen ma lali, ki kɔrɔ wi jugo fɔ ma jugo. Ambɔ wi mbe ya mbege jen mbe wali ki na? ²⁵Kona, a mɔ silan yeɛ kan na kotogo ki ni fuun ki ni, janŋo mbe kajenme po naa kagala ke pyego ki ni ti sagaja, mberi cancan mbe wele, mberi kɔrɔ jen; a mɔ sigi wele maga yan fɔ mbe pye lepee ki yen lembigewe, fɔ kamba-jenme pi yen yara kapyere.

²⁶Mɔ kala la yege wele ma yan, na li pe ma we kunwɔ pi na. Lo yen fɔ jele ŋa wi yen paa pene yen mbe lere yigi, wi nawa pi yen paa mere yen, wi keyen yi yen paa yɔngɔwɔ yen, mba pi ma lere pɔ. Lere ŋa wi kala li yen ma Yenŋele li ndanla, wo ma sho wi yeri. Eɛn fɔ wi ma kapege pyefɔ wi yigi.

²⁷Yenŋele senre yofɔ wɔ yo fɔ: «Mɔ kagala ke cancan nungba nungba mbe ke pyego ki jen, ŋga mɔ yan wa koyi ŋga. ²⁸Mi yen na yaraga nungba ki lagajaa ali ma pan ma gbɔn yingɔ, mi fa yege ta ki na gben. Mɔ nana nungba ta wa nambala wagakele (1 000) sɔgɔwɔ; ŋa wi yen ki nana sinŋe we; eɛn fɔ wa jeele pe ni fuun pe sɔgɔwɔ, mii jele nungba yan wa, ŋa wi yen ki jele. ²⁹Kala nungba mɔ yan wa, loli na fɔ: «Yenŋele li senwee wi da lesinŋe, eɛn fɔ senwee wo wɔ kapyere ti lagaja mari ŋgban wi yeɛ na.» »

Mbaa wunlunana wi gbogo, ko ki naga fɔ ma yen kajenŋe

8 ¹Ambɔ wi yen kajenŋe jate wo?
Ambɔ wi mbe ya mbe kagala ke kɔrɔ jen?
Kajenme pi ma ti senwee wi yege welewe pi ma tanla,
wi yesanga ki ma kɔ ma kanŋga yɔgɔrimɔ.

²Mɔ yo fɔ: «Ta tanri wunlunana wi senyoro ti na,
wuguro nda mɔ wugu ki wogo ki na Yenŋele li yege na ti kala na.»

³Maga ka fyeele mbe yiri le wi yege sɔgɔwɔ (mbe je wi fanŋga ki na).
Kapyege ŋga ki yen maa mben, maga ka koro mbaa ki piin kapɔrɔ ni,

katugu kala o kala li wunlunaŋa wi ndanla, lo wi ma pye.

⁴ Ma jɛn wunlunaŋa wi sɛnyoro ti ma pye fanŋga ni,
ambɔ wi mbe ya mboo yɔn kanŋga, mbe yo fɔ: «Yiŋgi maa piin
yɛɛn?»

⁵ Lere ŋa kaa tanri wi sɛnyoro ti na, kapege se gbɔn wo na;
ɛɛn fɔ kajenŋe wi maga jɛn fɔ kiti sinŋe kɔnsanga yɛn wa.

⁶ Katugu kala pyew naa li pyesanga konaa li pyelɔmɔ wi;
ɛɛn fɔ kapegbɔgɔ kayi ki yɛn sɛnwee pyɔ wi na.

⁷ Ŋga ki yaa ka pye pɔŋgo na, sɛnwee se ya mbege jɛn.

Ki yaa ka pye yɛge ŋga na, ambɔ wi mbe ya mbege yo wi kan?

⁸ Sɛnwee pyɔ wo wa kpɛ yinwege woro wi kɛɛ mbe yo wi se ku,
lere se ya mbe fanŋga ta wi kupilige ki na;
lere kpɛ se ya mboo yɛɛ shɔ ki malaga ŋga ki ni.

Lepee wi tipewe fun pi se ya mboo shɔ.

⁹ Migi kagala ŋgele ke ni fuun ke yan, ma jatere pye jɛnŋe ŋga fuun ki
yɛn na piin laga tara ti ni ki na. Wagati wa ni, lere wa maa fanŋga ki taga
wi lewee yɛnlɛ wa na, mbe jɔlɔgɔ wa wi na.

**Lere ŋa wi kapege
kɪ koro mbajɔlɔwɔ
ki ma pele kan pe ma pɔŋgo**

¹⁰ Migi wele maga yan fun fɔ pe ma lepeepe pe gbɔlo pe gbegele ma
pe le tiyɔngɔ. Leele paa pye na kee na paan na yinrigi wa Yenŋele li laga
^{*}**kpoyi** ki ni, na ki leele pe sɔnni wa ca ki ni, ki ca ŋga paa pe kapere ti
pye wa ki ni we^o. Ko fun ko yɛn wagafe.

¹¹ Kɪ kaa pye kapere nda ti pye ti fɔgɔ kila tɔn le teere ti pyefɔ wi na, ki
kala na sɛnwee pyɔ wi kotogo ki yɛn ma yin kapege pyela ki ni. ¹² Ali na
kapege pyefɔ wiga kapege ki pye sa gbɔn fɔ kapege pyesaga cɛnme, mbe
si yinwetɔnlɔgɔ ta, konaa ki ni fuun, migi jɛn ma yo mbele pe maa fye
Yenŋele li yɛge, pe yaa ka fɛrɛwɛ ta pe Yenŋele yɛge fyɛrɛ ti kala na. ¹³ Ɛɛn
fɔ lepee wi se fɛrɛwɛ ta; wi se yinwetɔnlɔgɔ ta, wi yaa ka toro paa yinme
yɛn, katugu wi woro na fye Yenŋele li yɛge.

¹⁴ Kawaga ka yɛge yɛn na piin laga tara ti na. Wagati wa ni, ma maga
yan fɔ ŋga ki daga mbe pye lepeepe pe na, ko ki ma pye lesinmbele pe na;
ŋga ki daga lesinmbele pe ni, ko ki ma pye lepeepe pe kan. Mi yɛn naga
yuun fɔ ki wogo fun ki yɛn wagafe. ¹⁵ Ki kala na, mi yɛn naga yuun fɔ

^o 8.10: Ŋga kɪ yo fɔ: Leele paa pye na kee na paan na yinrigi wa Yenŋele li laga kpoyi ki ni, na
ki leele pe sɔnni wa ca ki ni, ki ca ŋga paa pe kapere ti pye wa ki ni we, Yenŋele senre seweɛle
pele ni, ki yɛn ma yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: Leele paa pye na kee na paan na yinrigi wa Yenŋele li
laga kpoyi ki ni, na ki leele pe sɔnni wa ca ki ni, ɛɛn fɔ paa fɛge mbele paa pye na kasiŋŋe ki
piin wa ca ki ni poro na.

mɓaa yɔɔɔri ko ki yen ma yɔn; katugu kala lo la si mɓonɔ senwee wi yeri mbe pye laga tara ti na, kaawɔ mɓaa nii, mɓaa woo konaa mɓaa yɔɔɔri ko cɛ. Ko wi daga mɓaa piin mɓoo ta wa wi tunŋgo ki ni wi yinwege piliye yi ni fuun yi ni, yo yan Yenŋele li kan wi yeri wi pye laga tara ti na we.

**Yeresaga yen senwee pyɔ
wi kajenme pi na**

¹⁶Naa mɪla ki kɔn maga tɛge wa na kotogo na mbege lagaja mbege jɛn yingɪ yi kajenme we, mbe jatere pye senwee piile pe kapyegele ke na laga tara ti na, maga wele maga yan fɔ pe se wonlɔ sɔnlɔ naa yembine; ¹⁷kona, a mɪ si Yenŋele li tunŋgo ki ni fuun ki wele maga yan; kagala ŋgele ke maa piin laga tara ti na, lere se ya mbe ke kɔɔ jɛn. Senwee wi maa wi yɛɛ tege na yaraga ŋga jaa mbe jɛn, wi se ya mbege jɛn. Ali na kajenŋe wa kaa ki jate mbe yo wigi jɛn, ma yaa saga yan fɔ wi se ya mbege kɔɔ jɛn mbe wali ki na.

Kunwɔ pi yaa gbɔn lere pyew wi na

9 ¹Kona, a mɪ si jatere pye ki kagala ŋgele ke ni fuun ke na. Migi cancan maga yan fɔ lesinmbele poro naa kajenmbele pe ni, konaa pe kapyegele ke ni fuun ke yen Yenŋele lo kɛɛ. Senwee wi mbe ka sa fili ndanlawa ni wi yo, nakoma mbenwe ni wi yo, wi se ya mbe ko jɛn. ²Kala nungba lo li ma lere pyew wi ta. Kala na li ma lesinŋe wi ta, lo nungba lo li ma lepee wi ta fun; li nungba lo li ma lejennɛ wo naa ŋa wi yen fyɔngɔ fu konaa ŋa wi yen ***fyɔngɔ** ni pe ta; li ma ŋa wi yen na ***saraga** woo wi ta mbe ŋa wi woro na saraga woo wi ta; li ma lejennɛ wo naa kapege pyefɔ wi ta; li ma lere ŋa wi ma wugu mbe yɔn kan Yenŋele yeri konaa ŋa wi maa fye mbe wugu mbe yɔn kan li yeri wi ta. ³Kapyere nda fuun ti maa piin laga tara ti na, wa ti sɔɔwɔ kapegbɔɔ kayi ŋga yɛɛn, fɔ kala nungba lo li ma senwee piile pe ni fuun pe ta. Mbe taga wa ko na, senwee wi kotogo ki yen ma yin tipewe pi ni. Yara kapyere to ti yen wa senwee wi kotogo na wi yinwege piliye yi ni. Ko punɔ na, wi mɛɛ ku ma taga wa kuulo pe na.

⁴Lere ŋa wi yen yinwege na leweele pe sɔɔwɔ, jigi tagasaga yen wi yeri; pyɔn ŋa wi yen wee wo mɓonɔ jara kugo na. ⁵Leele mbele pe yen yinwege na, pɛge jɛn ma yo fɔ pe yaa ka ku. Ɛɛn fɔ kuulo poro si yaraga ka jɛn naa. Tasaga si koro pe yeri naa, katugu lere woro na nawa tuun pe na naa. ⁶Pe ndanlawa, naa pe mbenwe konaa pe yenjara ti ni ti kɔ ma wɔ wa. Ŋga fuun ki yen na piin laga tara ti na, tasaga ka kpe woro pe yeri naa fyew wa ki ni.

⁷Kari ma saa ma suro ti nii yɔɔɔrimɔ ni, maa ma duven wi woo na-yinme ni, katugu Yenŋele li yenle ma kapyegele ke na mako. ⁸Maa

yaripɔrɔ fire nii sanga pyew, maga ka ti sinme nuwɔ taan pi kɔ wa ma go ki na. ⁹Jele ŋa wɔɔn ndanla, ta yɔɔrɔ wi ni ma yinwege piliye jenri yi ni fuun yi ni, yo yan Yenŋele li kan ma yeri laga tara ti na we; ko ki yen ma tasaga jenge ye laga dunruya wi ni, mbɔɔn ta wa tege ŋa fuun ma yen na tege laga tara ti na ki ni. ¹⁰Tunŋgo o tunŋgo mà ta mbe pye, ki pye fanŋa ŋa ki yen ma ni ki ni; katugu ma yen na kee laga ŋa na, ko ŋa ki yen kuulo tara re, tunŋgo, naa jatere pyege, naa jenme konaa kajenme woro wa.

Kunwɔ pi ma pan pila sara lere na

¹¹Migi wele maga yan naa laga tara ti na, fɔ mbele pè fenge ya poro ma pe ma fe ma yiri kongbanmbala kashara fene li na; malingbɔɔnlɔ kotogofenne poro ma pe ma cew ta wa malaga; kajenmbele poro ma pe ma yaakara ta; tijinliwe fenne poro ma pe ma penjagbɔrɔ ta; jenme yen mbele yeri poro ma pe ma gbɔɔwɔ ta; katugu yenlindanga konaa yewɔɔ ki ni, ti maa gbɔɔn pe ni fuun pe na. ¹²Senwee pyɔ wi suu kusanga wi jen. Ki yen paa yege ŋa na ŋbanra yigimere ma ŋbanla yigi li gbowo pi mege ni, nakoma paa sannjegele yen, ŋgele penɛ ma ke yigi. Ki pyelɔmɔ nunŋba pi na, pa kapenle li ma fɔ mbe to senwee wi na ma, mboo yigi.

Kajenme pì mbɔnrɔ fanŋa na

¹³Migi wele maga yan naa kajenme pi wogo na laga tara ti na, fɔ pi yen kagbɔɔ yɔn na yege na. ¹⁴Capile là la pye wa, na li leele pe sila lege. A wunlunaja fanŋa fɔ wà si pan ma to li na, ma malingbɔɔnlɔ censaga kan ma ca ki yɔn tɔn; mɛɛ lugusara gbegele ca ki mbogo ki na maga maga. ¹⁵Naja fyɔnwɔ fɔ wà la pye wa ki ca ki ni, ŋa wila pye kajenŋe. Wila ki ca ki sho wi kajenme pi fanŋa na. Ma si yala, lere kpe sila pye na nawa tuun ki naja wi na naa. ¹⁶Kona, a mɛ sho fɔ:

Kajenme pì mbɔnrɔ fanŋa na;
ɛɛn fɔ pe maa fyɔnwɔ fɔ wi kajenme pi tifaga,
lere na sila wi senyoro ti nuru.

¹⁷Kajenŋe ŋa wi maa para pɔw, mbaa wi senre ti nuru,
ko mbɔnrɔ to ŋa wi maa jɔrɔgi ŋgbanga wa lembire ti sɔɔwɔ wi
senre to na.

¹⁸Kajenme pì mbɔnrɔ ma we malingbɔnyaara na;
ɛɛn fɔ kapege pyefɔ wi kajɔɔɔ nunŋba ki ma kajenŋe legere jɔɔ.

Kajenme pi fanŋa konaa senwee wi yara kapyere ti ni

10 ¹Tishɔnrɔ ti ka ku wa sinme nuwɔ taan pi ni, ti maa jɔɔ mboo
nuwɔ pi ŋban yege ŋa na,

ki pyelomɔ nunɔba pi na, lembigewe jenri pi ma kajenme pi jɔɔ mbe
senwee wi gbɔɔwɔ pi laga wi na.

2 Kajenje wi jatere wi maa kee wi ni kalige na,
ɛɛn fɔ lembige ki jatere wo maa kee ki ni kamenge na.

3 Ali na lembige ki kaa tanri la kee wa konɔ, tijinliwe na pye ki ni,
ki maa ki nari lere pyew wi na ma yo ki yen lembige^p.

4 Na kundigi wi ka nawa ngban ma ni, ma koro le ma cɛnsaga,
katugu mbe pyeri yew, ki ma kajɔɔwɔ legere kɔ.

5 Mì kapege ka yan laga tara ti na,
ko ki yen tara teelee pe punɔguwɔ we.

6 Lembige ka ma kaa cɛnsagbɔɔ ta,
ma si yala, megbɔɔ fenne^q poro yen ma cɛn wa nɔɔna.

7 Mì kulolo pele yan pɛ lugu shɔnye na,
ma si yala, wunluwɔ piile pele yen na tanri tara paa kulolo yen.

8 Lere ɲa wi yen na titege woo, ki fɔ wi mbe ya to wa ki ni;
lere ɲa wi yen na mbogo jaanri, ki fɔ wɔɔɔ mbe ya mboo nɔ.

9 Lere ɲa wi yen na sinndeere woo, ki fɔ sinndelege mbe ya mboo
welege;

lere ɲa wi yen na kanngire walagi, ki fɔ kanɔbanga mbe ya mboo ta.

10 Na gbɔnɔɔ ki yɔn kiga pen, na lere sigi yɔn ki yɔ,
kona tunmbyee ɲa wila kɔɔn ki ni, wo wi daga mbe ka taga wi
fanɔga ki na;

ɛɛn fɔ kajenme pi maga kan tunngo ki ma pye ma yɔn.

11 Sanni wɔɔɔ yigifɔ wi saa jenme pi pye, na wɔɔɔ ka lere wa nɔ,
kona go woro ki na wɔɔɔ yigifɔ wuu jenme pi pye naa.

Maga kaa para mbe sa toro

12 Kajenje wi yɔn senre ti ma ti leele pe ma yenle wi na;
ɛɛn fɔ lembige ki yɔn ki maga jɔɔ.

13 Ki ma ki senre ti le lembigewe senre ni, mbe sari kɔ yara tijangara
senre ni.

14 Lembige ki maa senre ti lege na kee.

Senwee se ya mbe kala na laa paan wa yege li jen.

^p 10.3: ɲga kɔ yo fɔ: *Ki maa ki nari lere pyew wi na ma yo ki yen lembige*, Eburuye senre
ti ni, ki mbe ya logo fun fɔ: *Ki maa ki yuun lere pyew wi kan ma yo pe yen lembire*.

^q 10.6: ɲga kɔ yo fɔ megbɔɔ fenne, ki mbe ya kanɔga fun fɔ penjagbɔɔ fenne.

Ŋga ki yaa ka pye wi punngo na, ambo wi mbe ya mbege yo wi kan?

¹⁵ Lembige ki tunngo ki maga te jaga,
ali yere ki ca konɔ kila li jen mbeli le.

¹⁶ Tara nda ti wunlunaga wi yen pyɔ jee,
to nda ti teepe pe maga le pinliwe ni na liwen gbɔɔ nii,
jɔlɔɔ yen ki tara ti wogo!

¹⁷ Een fɔ tara nda ti wunlunaga wi sege ki yen megbɔɔɔ fenne wogo,
to nda ti legbɔɔɔ pe maa nii na yala wagati ŋa wɔ yala wi ni, jango
mbe ta mbe fannga ta,
paa si sinme wɔ mbe tin,
ferewe yen ki tara ti wogo!

¹⁸ Tiyandra to ti ma ti senwee wi go ki naayeri wi ma kɔn ma to;
na lere ŋa woro na tunngo piin, tisaga ki maa yiin wa wi go.

¹⁹ Leele pe ma sɔɔɔɔ gbɔɔ li sɔɔ mbe nayinme li,
duwen wi ma yɔɔrimɔ kan pe yeri,
penjara ti ma kala pyew li yege wɔ.

²⁰ Maga ka senpere yo wunlunaga wi na, ali yere wa ma kotogo na;
maga ka senpere yo penjagbɔɔɔ fɔ wa na, ali yere wa ma yumbyɔ ŋa
ma maa wonɔ wi ni;
katugu sannjele la mbe ya mbɔɔn senyoro ti le mbe kari ti ni;
kanwira fɔ wa mbe ya mbe kari saga senre ti yari lagapyew.

**Mbɔɔn yee yingiwe jen
kangbangala ke ni**

11 ¹Ma yaakara ti wa wa lɔɔ tɔnmɔ pi go na,
ki mɔnɔ o mɔnɔ, ma yaa kari ta pilige ka^r.

²Ma kee yaara ta kan leele kɔlɔshyen, nakoma leele kɔlɔtaanri yeri
yere,
katugu jɔlɔɔ ŋga ki yaa to tara ti na, lere si ko jen.

³Na kambaara ti ka yin tɔnmɔ pi ni,
ti ma ti tisaga ki ma pan.
Na tige ki ka to mbe wa yɔnɔparawa kalige kee yeri, nakoma mbe
wa yɔnɔparawa kameŋge kee yeri,

^r 11.1: Ki verise ŋa wi kɔɔ wo yen fɔ: Ma yee le kapyege ka ni, ko punngo na, ŋga ki ma ta
wa, ma yaa kaga ta.

- kì to laga ŋga na, pa ki yaa koro le ki laga ki na.
- 4 Lere ŋa kaa tifeleɛge ki gbɔnlɔmɔ po kɔɔsi, ko fɔ wo na yariluguro lugu;
lere ŋa ka koro mbaa tisaga kambaara to wele, ko fɔ wo na yarilire kɔn.
- 5 Yeɛ ŋga na mɛɛ tifeleɛge ki torokonɔ li jɛn,
yeɛ ŋga na pyɔ wi wire ti ma gbegele wa wi nɔ lara, ma sigi jɛn,
ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, Yenŋele na li yɛn kagala ke ni fuun ke pyefɔ, ma se ya mbeli kapyegele ke kɔɔ jɛn.
- 6 Tɔɔn yariluguro ti nuru pinliwe yɔn na,
maga ka wogosaga kan ma yeɛ yeri yɔnlɔkɔɔ yɔn na;
katugu nda ti yaa ka yɔn nakoma nda ti yaa ka jɔɔ, ma sigi jɛn,
na kaa pye ti ni fuun ti yaa ka yɔn, ma sigi jɛn.
- 7 Yanwa pi yɛn ma yɔn,
senwee wila yɔnlɔ yanwa pi yaan yengele ni, ko yɛn yaritanga.
- 8 Na lere ŋa ka yinwetɔnlɔɔ ta, wi daga mbaa yɔɔri ki yegele nungba nungba ke ni fuun ke ni;
ɛɛn fɔ wi daga mbaa nawa tuun ki na fɔ piliye tipeye leɛɛre yaa ka pan.
Ŋga fuun ki yaa ka pan mbe pye, ko yɛn wagafe.

**Ta yɔɔri ma lefɔnrɔ sanga wi ni,
ɛɛn fɔ maga ka fege ma daɔ wi na**

- 9 Mboro lefɔnɔ, ta yɔɔri ma lefɔnrɔ sanga wi ni,
maa nayinmɛ nii wa ma kotogo na ma lefɔnrɔ piliye yi ni;
kala o kala kɔɔn ndanla, maa li piin,
ma yege ki ka yiri kala o kala na, maa li piin.
ɛɛn fɔ maga jɛn ma yo fɔ kiti kɔnpilige, Yenŋele li yaa ka sɔɔn yewe ki kagala ke ni fuun ke ni.
- 10 Ki kala na, yesanga kagala ke wɔ wa ma kotogo na,
kala na li yaa jɔɔɔ wa ma wire ti na, mali laga lali ma yeɛ ni;
katugu lefɔnrɔ sanga wo naa wi fanŋga ki ni fuun ni, wi ma toro fyaw paa lalaaga yɔn yɛn.

12 ¹ Ta nawa tuun ma Daɔ wi na ma lefɔnrɔ sanga wi ni,
sanni piliye tipeye yi sa gbɔn,
sanni yegele yɔn ki sa koro jɛnri,
yegele ŋgele ni mboro yeɛ jate ma yaa kaa yuun fɔ: «Yaraga ko ka kpe la woro na na naa.»

- ² Ta nawa tuun ma Daɔ wi na sanni yɔnlɔ konaa yanwa pi ni ti sa pye diwi,
sanni yesogo konaa wɔnɔɔɔ ke ni ti sa pye diwi,

sanni kambaara ta yege mbe sa yiri ti pan naa tisaga ki panngɔɔ^s.

- 3 Ko sanga wo ni, go ki kɔɔsifenne pe yaa la seri,
nambala fannga fenne pe yaa kurukuru,
muwe sunvenne pe yaa sugo ki yaga, katugu pɛle wɔ wa pe ni,
mbele pe maa wele wa fenetiri wi ni, pe yaa wɔ binriw^t.
- 4 Yeyɔngɔ kɔɔ piile shyen mbele pe yen yenlege ma wa wa kɔɔ li
yeri, pe yaa tɔn,
muwe sugo magala li yaa jerege,
senwee wi ma yen sannjele gbelesanga ni,
yurukɔɔɔ pe magala li yaa jerege^u.
- 5 Ko sanga wo ni, senwee wi maa fyɛ mbe lugu laga nga kɔ yagara ki
na,
kondangala li sunndo kɔngɔ ma pye wi na;
amandi tige ki ma fyɛnwɛ ma filige pow,
kamberege kila ya mbaa yeni naa^v,
yaraga ko ka kpe tanwa na koro wi ni naa;
katugu pilige ka senwee wi yen na kee wa wi censaga kɔsaga fu
wogo ki ni,
censaga nga wi yaa sa koro wa tetete fɔ sanga pyew;
kunwɔ gbelefenne pe yen na gbele makɔ wa ca nawa kɔngolo ke ni.
- 6 Ta nawa tuun ma Dafɔ wi na, sanni warifuwe mana li sa kɔn,
sanni te ɔɔɔ li sa ya,
sanni kojɛnɛ li sa ya wa pulugo ki yɔn na,
sanni mana li ma pɔ tugurɔn nda na, ti sa kaw ti to wa kɔɔ wi ni^w.
- 7 Ta nawa tuun ma Dafɔ wi na, sanni taambugɔ ki sa sɔngɔɔ wa tara
ti ni,
paa yege nga na kɔla yiri wa tara ti ni we,
sanni senwee wi yinwege wɔnwɔn pi sa sɔngɔɔ wa pi kanfɔ Yenjele
li yeri.
- 8 Wagafe naa wagafe, Yenjele senre yofɔ wɔ yo ma,
yaara ti ni fuun ti yen wagafe.

^s 12.1-2: Ki verise ɲa wi senpiile pe yen na kunwɔ pi kacɛn wo nari. ^t 12.3: Go ki kɔɔsifenne poro pe yen senwee wi keyɛn ye; na lelewɛ pi ka pan senwee wi yeri, wi keyɛn yi maa seri. Nambala fannga fenne poro pe yen jɛgele wele. Muwe sunvenne poro pe yen ɲangala wele. Mbele pɛ maa wele wa fenetiri wi ni poro pe yen yɛngɛlɛ wele. ^u 12.4: Yeyɔngɔ kɔɔ piile shyen mbele pe yen yenlege, poro pe yen senwee wi nungbogolo wele. Muwe sugo magala naa yurukɔɔɔ poro pe yen senwee wi magala le. ^v 12.5: Amandi tige ki ma fyɛnwɛ, ko ki yen senwee wi lelewɛ yinzifire re. Kamberege kila ya mbaa yeni, ko yen naga nari ma yo lere wi ka le wi kala pyew li ma yingɛi. ^w 12.6: Ki senre nda ti yen na para kunwɔ po senre na. Sanga o sanga wi ka kunwɔ pi ndanla, pi mbe ya pan. Ko kɔ ti senwee wi daga mbe wo naa Yenjele sɔgɔwɔ pi gbegele.

Senre pungo woro

⁹Yenhele senre yofɔ wi sila pye kajenje ko cɛ, ɛɛn fɔ wila leele pe naga jenme pi ni. Wila yomiyegɛle legerɛ cancan ma wele, ma ke kɔɔ wi lagaja, ma ke sogolo sogolo ke yɛɛ na ma ke yɔnlɔɔ. ¹⁰Yenhele senre yofɔ wila ki ngbanga ma senjende yo, mari yɔnlɔɔ mari yɔn, ma yala kaselege ki ni.

¹¹Kajenje wi senre ti yen paa yaayoro kɔnrɪkanngagala yen, ngele pɛ ke numara ti yɔn wɔwɔ. Wi yomiyegɛle ke yen paa wangala yen, ngele pɛ kan wa tara, a kɛ yere kinw. Ki senre nda pa tɪ yiri wa Yenhele nunɔba li yeri, lo na li yen ***simbaala kɔnrɪfɔ** jenje we. ¹²Mbe taga wa ko na, na pinambyɔ, ma yɛɛ yingiwe jen, maga ka ka taga ki senre nda ti na. Sɛwɛɛle mbele senwee pyɔ wi mbe ya wɔ, yɔn woro pe na. Mbe kara wi pye mbe sa toro, ki ma senwee pyɔ wi fannga ki kɔ.

¹³Senre nda fuun tɪ yo, ti go kaaga senre tori nda: Ta fye Yenhele li yɛɛ, maa tanri li ngasegele ke na. Ko senwee pyɔ wi daga mbaa piin.

¹⁴Katugu Yenhele li yaa ka kiti kɔn senwee piile pe kapyegɛle ke ni fuun ke na, ali ngele ke yen ma lara o, kajenje konaa tipege ki ni.

YUURO TI YURUTANGA

SEWE

Sewe wi nawa senre

Eburuye senre ti ni, ki sewe ɲa pe maa wi yinri «Salomɔ yuuro ti yurugo,» ko kɔɔ wo yen fɔ «yurugo ɲga kɔ tanla ma we yuuro ti ni fuun na» nakoma «yuuro ti ni fuun tiyɔngɔ.» Yenɲele senre seweele pele ni, pe maa wi yinri «Salomɔ yurugo,» katugu Eburuye senre ti ni, sewe wi yen na para na kee Salomɔ wo kanɲɔlɔ (1.1).

Ki sewe ɲa, yuuro nakoma lelewe senyogo yuuro ti yen wa wi ni; ti yen na para ndanlawo mba pi yen lefɔnɲɔ wa naa sumboro wa sɔɔwɔ po senre na. Wagati wa ni, ki leele shyen mbele pe yen ma pe yeɛ ndanla, pe maa para pe yeɛ ni. Wagati wa ni, ki ma cɛn ndɛɛ pe ni fuun nungba nungba pe yen na para pe ye pe ye, nakoma pe yen na para gbogolomɔ woolo pele ni, pe ma yo fɔ: «Zheruzalemu ca sumbonɔ.»

Zhufuye poro na, pe yen naga jate ma yo nungbanma mba pi yen Yenɲele lo naa li woolo pe sɔɔwɔ, yuuro ti yen na ko wogo ko nari. Ma si yala, tagafenne poro yen naga jate ma yo ndanlawo mba pi yen Kirisi wo naa wi legilizi woolo pe sɔɔwɔ, ti yen na ko wogo ko nari. Pele yege yen naga jate ma yo ndanlawo gbɔɔ mba pi ma pye naɲa naa jele sɔɔwɔ, ti yen na ko wogo ko nari. Wa ki yuuro ti ni, wɛge yan fɔ ndanlawo senyogo yen ma lara wa kacɛn yaara ta ni, to ti yen tige pire, naa yarifyɛɛnre konaa naniwe. Wagati wa ni, ki ma pye ma ngban mbe ya mbe sewe wi kɔɔnlɔ kɔnsara kɔnsara, nakoma mbe lere ɲa wi yen na para sewe wi laga ka ni wi jen. Ko kɔ ti Yenɲele senre seweele pe legere ni, lere ɲa wi yen na para pe maa naga senre ti karafo wi na.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ɲga na

Yurugo konɲanɲga 1.1–2.7

Yurugo shyen wogo 2.8–3.5

Yurugo taanri wogo 3.6–5.1

Yurugo tijere wogo 5.2–6.3

Yurugo kanɲurugo wogo 6.4–8.4

Yurugo kɔɔlɔni wogo 8.5–14

1 ¹Yurugo nga kî tanla ma we yuuro ti ni fuun na; Salomo wîla ki yonlɔɔ.

**Mbele pè pe yê ndanla
pe baro pyege**

(Sumboro wi senyoro)

- ² Tanla talitali, tanla talitali na witige ki lagapyew!
Katugu ma ndanlawa pî tanla ma wê duven na.
- ³ Ma sinvawa pi nuwɔ pî tanla fɔ jɛŋgɛ!
Ma mege ki yen paa sinme nuwɔ taan yen, mba pi nuwɔ taan pî
jaraga lagapyew.
Ko kala na ma yen ma sumbonɔ pe ndanla.
- ⁴ Na yigi mala taga ma yê punɔ na, we pinle waa fee!
Wunlunaja, ye na ni wa ma go ki ni!
Ti waa nayinme nii waa yɔgɔri ma kala na!
Wɔɔn ndanlawa pi tanwa pi li fɔ mbe sa wê duven wi na!
Sumbonɔ pe tanga yi ma yen ma pe ndanla.
- ⁵ Zheruzalemu ca sumbonɔ, na witige ki yen ma wɔ, ɛɛn fɔ mi yen ma yɔn,
paa Kedari cɛnle woolo pe ***paara yinre** ti yen,
paa Salomo wunluwɔ go ki yeyɔngɔ tɔnpaara tiyɔnrɔ ti yen.
- ⁶ Yaga kaa na witige wɔmɔ po wele,
yɔnlɔ ko kilan witige ki wɔ,
na nɔsepiile nambala pè nawa ngban na ni,
mala tege ma yo mbaa ***erezen** tiire kɛɛre singi.
ɛɛn fɔ na yɛɛra erezen tiire kɛɛ mi woro na to singi.
- ⁷ Enhen, mboro ɲa ma yen mala ndanla, ki yo na kan san!
Ma ma saa nɔɔ yaayoro ti kɔnrɪ, nari kaan ti maa kaa se yeri?
Ma ma saa ti yerege se yeri, mari yaga ti ma wogo yɔnlɔfugo na?
Na mi kaga jen, mi se sa koro mbaa yanri la toro ma pinleyɛɛnle
yaayoro kɔnrifenne pe yaayoro ti punɔ na.

(Simbaala kɔnrifenne pe senyoro)

- ⁸ Mboro ɲa ma yen ma yɔn ma wê jɛɛle pe ni fuun pe na, na ma sigi
saga jen,
ma yiri ma yaayoro ti tuuro tɔnrɪ,
mɔɔ sikapigile ke kɔnrɪ ma kari ke ni ke saa nii wa yaayoro
kɔnrifenne pe segbara ti tanla.

(Lefɔnɲɔ wi senyoro)

- ⁹ E, na wɔnlɔnɲɔ jɛnɲɛ, mi yen nɔɔ tiyɔnwɔ pi taanla

shɔnye mbele pe maa ***Farawɔn** wi wunluwa wotoro wi tilele pe ni.

¹⁰ Ma yege ki yen ma yɔn wa nungbogolo ngele mà le ke sɔɔwa,
ma yɔlɔɔ ki yen ma yɔn wa ma yɔlɔɔ somu wi ni.

(Simbaala kɔnrifenne pe senyoro)

¹¹ We yaa tɛ nungbogolo gbɔn ma kan,
mbe ke kenlegi kenlegi warifuwe ni.

(Sumboro wi senyoro)

¹² Mbanla wunlunaja wo naa wi cɛnyɛnɛ pe ta wa cɛnsaga,
a na sinmɛ nuwa taan pi nuwa pi nɛ jaragi lagapyew.

¹³ Na ndanlaɔ wi yen na yeri paa nuwa taanyaara nda pe yinri ***miiri**
ti wofolo yen,
wi yen ma sinɛ wa na yinngɛle shyen ke sɔɔwa pi ni.

¹⁴ Na ndanlaɔ wi yen na yeri paa jabi tire nuwa taan yarifyɛnre
shashaga yen,
wa Eni Gedi tɔnmɔ lara ti ɛrɛzɛn kɛɛrɛ ti sɔɔwa.

(Lefɔnɔɔ wi senyoro)

¹⁵ E, ma yen ma yɔn, na wɔnlɔnɔ jɛnɔ, ma yen ma yɔn!
Ma yenmbigile ke yen ma yɔn paa jɛndetuwa yen.

(Sumboro wi senyoro)

¹⁶ Mboro fun na ndanlaɔ, ma yen ma yɔn, ma kala li yen mala ndanla
fɔ jɛnɔ.

We sinleyaraga kɔ gbɛɛle ma yɔn, ki yege cɛnwɛ pi ni paa
yantipirige yen.

¹⁷ We go ki tiyapaara ti yen ***Sɛdiri** tire tiyɔnrɔ ni,
ki mbogo ki yen ***sipiresi** tire tiyɔnrɔ ni.

2 ¹ Mi wo na, mi yen ma yɔn paa yarifyɛnre yen wa Sarɔn funwa laga
falafala ki ni,
mi yen paa masho pɔlɔ yarifyɛnre yen, nda ti ma fi wa yanwira
gbunlundere ti ni.

(Lefɔnɔɔ wi senyoro)

² Yege nɔa na masho pɔlɔ yarifyɛnre tiyɔnrɔ ma pye wuuro sɔɔwa,
pa na wɔnlɔnɔ jɛnɔ wi yen ma wa sumbonɔ sanmbala pe sɔɔwa.

(Sumboro wi senyoro)

³ Yege nɔa na pɔmu tige ki ma pye wa kɔlɔɔ tire ti sɔɔwa,
pa na ndanlaɔ wi yen ma wa lefɔnmɔlɔ sanmbala pe sɔɔwa.
Ki yen mala ndanla mbaa cɛn wa wi yinmɛ pi ni,

- wi tige pire ti yen ma tanla wa na yɔn.
 4 Wì ye na ni wa nayinme go ki ni,
 wùu ndanlawa pi tɛgɛ mala go tɔn.
 5 Ye *erezen piwara shashara kan na yeri mbe ka mbe fannga ta,
 ye pɔmu tige pire kan na yeri mbe ka mbe fannga le na yɛɛ ni;
 katugu ndanlawa kala lilan tɛgɛ yaɲa.
 6 Wi kamɛngɛ ko mbanla go ki tɔgɔ,
 wi kalige ko mbaa na talitali.

(Lefɔnɔ wi senyoro)

- 7 Zheruzalemu ca sumbonɔ, mi yen na ye yenri ngbanga,
 lufaala naa safiile pe mɛgɛ ni^a,
 yaga kanla ndanlaɔ wi yirige,
 yaga kaa yen mboo yirige
 mbege ta wi faa ki jaa gbɛn.

Lefɔnɔ wi yen na paan

(Sumboro wi senyoro)

- 8 Ye wele, na ndanlaɔ wi magala lo li.
 Wi ɲa wila paan!
 Wi yen na yenɪ wa yanwira ti na,
 wi yen na yenɪ na kanni wa tinndiye pe na na paan!
 9 Na ndanlaɔ wi yen ma yɔn paa lufaa yen,
 nakoma paa safuwe pyɔ yen.
 Ye wele, wi yen ma yere wa funwa na, wa we go mbogo ki pɔngɔ na.
 Wi yen na wele wa fenetiri wi ni,
 wi yɛgɛ le na wele wa fenetiri mɛrɛ wegele ke ni.
 10 Na ndanlaɔ wì para na ni ma yo fɔ:
 «Yiri, na wɔnɔnɔ, na sumborɔngbarawa, ma pan laga!
 11 Wele, were sanga wì toro,
 tisara tì yere, tisara tì kari.
 12 Yan yaara ti yen na fyɛnwɛ laga tara ti na;
 yuuro kɔsanga wì gbɔn,
 ketɛngɛle ke magangala ke yen na yinrigi laga we tara ti ni.
 13 *Figiye tire pire kɔngbannda ti yen na yanlagi mako,

^a 2.7: Eburuye senre ti ni, lufaa mɛgɛ konaa Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, ki mɛrɛ shyɛn ti yerewe pì kari pi yɛɛ kɔrɔgɔ; safuwe mɛgɛ konaa Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, ki mɛrɛ shyɛn ti yerewe pì kari pi yɛɛ kɔrɔgɔ. Wa Izirayeli tara kɛɛ ki yeri, kila pye faa, lufaa wo naa safuwe wi ni pàa pye ndanlawa pi kacɛn.

***erezen** tiire tì fyenwe na nuwɔ taan yinrigi.

Yiri, na wɔnlɔnɔ, na sumboriŋbarawa, ma pan laga!

¹⁴ E, na Jendetuwa, mboro ŋa ma yen fɔ wa waliwere ti sɔɔwɔ,
ma yen ma lara wa yanwira were ti ni.

Ki yaga mbɔɔn yege ki yan,

ki yaga mbɔɔn magala li logo,

katugu ma magala li yen ma tanla, ma yege ki yen ma yɔn.»

(Sumboro wi nɔ wi senyoro)

¹⁵ Ye dabaala pe yigi we kan,

ki dabaala tunmɔmbɔlɔ mbele pe yen na erezen tiire ti jogo we,
ma si yala, we erezen tiire tì fyenwe.

(Sumboro wi senyoro)

¹⁶ Na ndanlaɔ wi yen na woo, mi fun mi yen wi woo.

Wi maa wi yaayoro ti kɔnri tila kaa wa masho pɔlɔ yarifyɛnre ti
sɔɔwɔ.

¹⁷ Sanni yɔnlɔ ki sa tigi wa,

sanni tire yinmɛ pi sa to tara mbe kari yege,

ma sɔngɔɔ ma pan na ndanlaɔ;

maa fee maa paan paa lufaa yen,

nakoma paa safuwe pyɔ yen, ŋa wi yen wa Beteri^b yanwira ti na.

Sumboro wila wɔɔnɔ wɔnlɔ

lefɔnɔ wi ni

(Sumboro wi senyoro)

3 ¹ Mala ta wa na sinleyaraga ki na yembine li ni,
ŋa wi yen mala ndanla wa na kotogo na, mùu lagaja,
maa lagaja ma saa te, mi suu yan.

² A mì si yiri ma ca ki yanri ma toro;
ŋa wi yen mala ndanla wa na kotogo na, a mùu lagaja
wa ca nawa kɔngolo ke ni konaa wa katoro ti ni.
Mùu lagaja ma saa te, mi suu yan.

³ Ca ki go sigefenne mbele pe yen na ca ki mari naga go singi,
a mì si saa fili pe ni.

A mì si pe yewe ma yo fɔ: «Ŋa wi yen mala ndanla wa na kotogo na,
yoo yan laga le?»

⁴ Pa mila pe tooro,

^{b 2.17:} Beteri kɔɔ wi mbe ya pye fɔ yanwira nda tì lagala ti yɛɛ na nakoma yanwira nda tì tigitigi ma yiriyiri.

- a m̀ si ɲa wi yen mala ndanla wa na kotogo na wi yan le teere.
 A m̀ suu yigi kɛɛ na, mi soo wa naa,
 fɔ mbe ka sa ye wi ni wa na nɔ wi go,
 wo ɲa wɪlan se, wa wi go^c.
- 5 Zheruzalemu ca sumbonɔ, mi yen na ye yenri ɲgbanga,
 lufaala naa safiile pe mɛɛ ni,
 yaga kanla ndanlaɔ wi yirige,
 yaga kaa yen mboo yirige,
 mbege ta wi faa ki jaa gbɛn.
- 6 Ambɔ wi yen na yinrigi wa ***gbinri** wi ni na paan ma,
 paa wirige gbɔɔ titɔnɔɔ yen?
 Nuwɔ taanyaara nda pe yinri ***miiri**, naa ***wusuna nuwɔ taan**,
 konaa nuwɔ taanyaara gbegelefenne pe nuwɔ taanyaara ti ni fuun ti
 nuwɔ taan pa yen wi na.
- 7 Ye wele, wunlunɔɲa Salomɔ pe maa wi lee sinleyaraga ɲga na koyi.
 Malingbɔɔnɔ kotogofenne nafa taanri yen maa maga na tanri,
 ***Izirayeli** malingbɔɔnɔ mbele pe yen pe pe ni fuun kotogofenne
 poro wele.
- 8 Pe ni fuun pe yen tokobiye ni,
 pɛ malaga gbɔɔɔ ki fɔrɔɔ maga jɛn jɛɲɛ,
 pe ni fuun nungba nungba pe tokobiye pe yen ma pɔpɔ wa pe sɛɲɲɛle ke na,
 mbaa pe yɛɛ go singi kangbangala ke na yembine.
- 9 Wunlunɔɲa Salomɔ pe maa wi lee sinleyaraga ɲga na,
 wila ki gbegele Liban tara tire tiyɔnɔ ni.
- 10 Wila ki jegele ke gbegele warifuwe ni,
 ma ki telegesaga ki gbegele tɛ ni,
 ma ki censaga ki gbegele kondoro paraga tiyɔɔɔ ni.
 Zheruzalemu ca sumbonɔ, pɛɛ nawa pi gbegele, maa sɔɔɔ, maa yɔn
 ndanlawa pi kala na.
- 11 Siyɔn ca sumbonɔ, ye yiri, ye pan ye wunlunɔɲa Salomɔ wi wele,
 wunluwɔ njala li ni wa wi go na!
 Lo wi nɔ wila kan wi kan wi jayire pilige ki na.
 Ko pilige ko kila pye wi nayinmɛ pilige ye.

(Lefɔnɲɔ wi sɛnyoro)

- 4** ¹E, ma yen ma yɔn, na wɔnɔnɔɔ, ma yen ma yɔn fɔ jɛɲɛ!
 Ma yɛɲɛle ke yen ma yɔn paa jendetuwaye yen wa ma gbato wi
 nɔɔɔ.

^c 3.4: ɲga ki yɔ fɔ: Wo ɲa wɪlan se, wa wi go, ki sɛnre ti kɔrɔ wi mbe ya pye fɔ wo ɲa wɪlan
 kugbɔ ki lɛ, nakoma wa laga ɲga mbe ya mbe kugbɔ lɛ.

- Ma yinzire ti yen ma tɔnlɔndɔnlɔ ma wɔ paa sikanɔbelege yen,
nga ki yen na tinri ma yiri wa Galaadi tara yanwira ti na.
- 2 Ma ngangala kɛ filige pow paa simbafiile ngbelege yen,
mbele pɛ pe sire ti kɔnlɔ pe na, a pɛ yiri wa pe wolisaga na paan;
pe pe ni fuun naa pe waan yɛɛnle,
wa kpɛ suu woo la.
- 3 Ma yɔngbasɛngele kɛ yanlaga ma yɔn paa mana yenle yen,
ma yɔn cɛnwɛ pi yen ma yɔn
ma kanɔngɔgolo ke ni fuun nungba nungba kɛ yanlaga ma yɔn paa
girenadi tige pige walaga yen,
wa ma gbato wi nɔgɔ.
- 4 Ma yɔlɔgɔ ki yen ma tɔnlɔ ma yɔn, paa wunlunaɲa Davidi wi
sanɔgazo kiiri tiyɔɔn wi yen,
wo ɲa pɛ kan maa pye malingbɔnyaara tegesaga.
***Tugurɔn sigeyaara** waga kele (1 000) yen ma yanɲa wa wi nawa,
ti ni fuun ti yen malingbɔɔnlɔ kotogofenne woro.
- 5 Ma yinɲege shyen ke yen jɛgele jɛgele ma yɔn paa safuwe piile shyen
yen,
ke yen paa lufanɔ piile waanla yen,
mbele pe yen na nii wa masho pɔlɔ yarifyɛɛnre ti sɔgɔwɔ.
- 6 Sanni tifene li sa yinɲgi yɔnlɔkɔgɔ,
sanni yinmɛ pi sa kari,
mi yaa lugu wa ki nuwɔ taanyaara nda pe yinri ***miiri** ti yanwiga ki
na,
mi yaa kari wa ki ***wusuna nuwɔ taan** tipire yanwiga ki na.
- 7 Na wɔnlɔɲɔ, ma yen ma yɔn fɔ jɛnge,
tegelesaga kpɛ woro ma na.
- 8 Yiri wa Liban tara yanwira ti na ma pan na kɔrɔgɔ, na katogo jɔ,
yiri wa Liban tara yanwira ti na ma pan na kɔrɔgɔ.
Tigi ma yiri wa Amana yanwira ti na, ma pan ma wele,
tigi ma yiri wa Seniri yanwira ti na, ma pan ma wele,
tigi ma yiri wa Ɛrimɔ yanwira ti na, ma pan ma wele,
wa jaraye pe were ti yɔn na,
wa ki yanwira nda ti yen kamɛɛle pe larasaga ye.
- 9 E, na jɔnlɔ sumboro, na katogo jɔ, ma kala lilan kotogo ki yigi.
Naa mɔla wele welesaga nungba ko cɛ, ma kala lilan kotogo ki yigi.
Ma yɔlɔgɔ somu tinne nungba lo cɛ lilan kotogo ki yigi.
- 10 Na jɔnlɔ sumboro, na katogo jɔ, ma ndanlawa pɛ tanla na ni dɛ;
ma ndanlawa pɛ tanla ma wɛ duven na.
Ma sinmɛ nuwɔ taan pi nuwɔ pɛ tanla ma wɛ nuwɔ taanyaara ti ni
fuun ti na.

- 11 Na katogo jɔ, senrege yen na sɔɔlɔ na yinrigi wa ma yɔngbasenɔgele ke ni,
 senrege naa nɔnɔ yen wa ma ngayinne li nɔɔɔ.
 Ma yaripɔɔ ti nuwɔ pɛ tanla paa Liban tara tire ti nuwɔ pi yen.
- 12 Na jɔnɔ sumboro, na katogo jɔ, ma yen paa nangɔ yen, ɲa pɛ jasa le wi na na kan,
 paa pulugo yen, ɲa pɛ jasa le ki na na kan,
 paa kɔlɔ yen, ɲa pɔɔ yɔn ki sɔɔɔ na kan.
- 13 Ma yen paa girenadi tire kere tiyɔnɔ yen,
 nda ti maa pire jende seni, ti pire ti yen ma tanla;
 jabi tire naa nari tire nuwɔ taan woro yen wa ti ni.
- 14 Nari tire, naa safiran tire nuwɔ taan woro yen wa ti ni,
 naa gbagara kanɲgire, naa sinamɔmu tire
 konaa tire nda fuun pe ma tɛge na wusuna nuwɔ taan wi gbegele ti ni,
 miiri tire naa ***alowesi** tire
 konaa nuwɔ taanyaara nda fuun ti nuwɔ pɛ tanla ma wɛ ti ni^d.
- 15 Ma yen paa pulugo yen wa nangɔ kɔlɔɔ ki nawa,
 paa lɔɔ yen, ɲa ki tɔnmɔ pi yen na fuun,
 mba pi yen na yinrigi fɔ wa Liban tara yanwira ti na.

(Sumboro wi senyoro)

- 16 Yɔnɔ parawa kamɛnge kɛɛ tifeleɛge, yiri maa gbɔn!
 Yɔnɔ parawa kalige kɛɛ tifeleɛge, ta gbɔɔn maa paan!
 Ta gbɔɔn wa na nangɔ kɔlɔɔ ki ni,
 jango mbege nuwɔ taan pi yirige mboo jaraga!
 Mboro wo na, na ndanlafo, pan ma ye laga ma nangɔ kɔlɔɔ ki ni,
 maga pire tanra ta cɔ ma ka!

(Lefɔnɲɔ wi senyoro)

- 5** ¹ Mi yen na paan wa na nangɔ kɔlɔɔ ki ni, na jɔnɔ sumboro, na katogo jɔ.
 Mi yaa na ***miiri** tipire ta cɔ konaa na nuwɔ taanyaara sannda ta ni.
 Mi yaa na senrege shashaga ki ka naa ki tunwɔ pi ni;
 mi yaa na duven wo naa na nɔnɔ wi wɔ.

(Wenne pe senyoro)

Na wenne, yaa nii yaa woo, yaa ndanlawa kala li piin fɔ li saa ye yege kanɲgi!

^d 4.13-14: Tire nda fuun ti mɛge ki yeri laga ki veriseye shyen mbele pe ni, pe mari tɛge na nuwɔ taanyaara muwe gbegele ti ni.

**Sumboro wi sila yeyongo
ki yenge fyaw**

(Sumboro wi senyoro)

- 2 Mìla pye na wɔnlɔ, ɛɛn fɔ mi sila wɔnlɔ mbe fɛgɛ.
Mìlan ndanlaɔ wi magala li logo, wi yen na kɔrɔ ki gbɔɔn, ma yo
fɔ:

(Lefɔnɔ wi senyoro)

«Kɔrɔ ki yenge na kan, na jɔnlɔ sumboro, na wɔnlɔnɔ,
na jendɛtuwa tiyɔɔn, na jɔ ɲa wi yen maa yɛɛ yɔn fili.
Fɔɔngɔ kɪ wo mala go ki yinɲgi,
yembine fɔɔngɔ kɪ wo mala yinzire ti yinɲgi.»

(Sumboro wi senyoro)

- 3 Mìlan yaripɔrɔ ti wɔ na yɛɛ na makɔ,
naga yen ma, mi yaa ti le naa wi le?
Mìlan tɔrɔ ti jogo makɔ,
naga yen ma, mi yaa ti tɛgɛ *fyɔngɔ ni naa wi le?
- 4 Na ndanlaɔ wùu kɛɛ ki le wa kɔrɔ wele li ni,
a na jatere wɪ si piri na na wi kala na.
- 5 A mì si yiri mbe sa kɔrɔ ki yenge na ndanlaɔ wi kan;
ma si yala miiri sinme nuwɔ taan pɪla pye na fuun na keyen yi na,
miiri sinme nuwɔ taan pɪla pye na yinrigi wa na yombɛgɛlɛ ke na
na sɔɔlɔ kɔrɔ ki sɔgɔyaraga ki yigisaga ki na.
- 6 A mì si kɔrɔ ki yenge na ndanlaɔ wi kan,
ɛɛn fɔ, a kɪ si yala wɪ pɔngɔ le ma kari makɔ.
Mi sila na yɛɛ yɛgɛ jɛn naa, wi karaga ki kala na.
A mùu lagaja ma saa te, mi suu yan;
a mùu yeri ma saa te, wii na yɔn sogo.
- 7 Ca ki go sigefenne mbele pe yen na ca ki mari, pè si saa fili na ni;
a pè silan gbɔn fɔ mala welegɛ.
Poro mbele pe yen ca ki mbogo ki go sigefenne, a pè silan langana li
shɔ na yeri.
- 8 Zheruzalɛmu ca sumbonɔ, mi yen na ye yenri ɲgbanga,
na ye kanla ndanlaɔ wi yan,
ye yaa yo mɛlɛ wi kan san?
Yege yo wi kan fɔ wi ndanlawa pɪlan tɛgɛ yaɲa.

(Sumboro pe senyoro)

- 9 E, mboro ɲa ma yen jɛɛlɛ pe ni fuun tiyɔɔn,

yingi ki yen ma ndanlafo wi na ma saa we nambala sanmbala pe na ma?

Yingi ki yen ma ndanlafo wi na ma saa we nambala sanmbala pe na ma,

fo a maa we yenri ngbanga ma?

(Sumboro wi senyoro)

- 10 Na ndanlafo wi yanlaga ma yon, wi wire ti yen na yengele.
Wi yongoro woro ali nambala waga ke (10 000) sogowa.
- 11 Wi go ki yen paa te piiri yen,
wi yinzire ti yen milonli milonli ma tonlonlonlo na yolo,
ti yen ma wo binriw paa kaankaan sire yen.
- 12 Wi yenmbigile ke yen ma yon paa logo yon ketengele yen,
ngele ke woli nono ni ma filige, ke cenlomo pi yen ma yon.
- 13 Wi kangungolo ke yen paa nangoro koloko laga nga ki yen yan were
nuwo taan woro ni ki yen,
nga wusuna nuwo taan tipire yen wa ki ni.
Wi yongbasengele ke yen ma yon paa masho polo yarifyeenre yen,
ngele miiri sinme nuwo taan yen na yinrigi wa ke ni.
- 14 Wi keyen yi yen paa te kannjengele kee wogolo yen,
ngele pe kenlegi kenlegi ***kirizoliti** sinndelege songbanga wogo ka ni.
Wi witige ki yen ma yon paa solo nganla yen, na li yen ma woloko,
na pe ***safiri** sinndelege songbanga wogo ka wo li na mali fo.
- 15 Wi jegele ke yen ma yon paa maribiri sinndeere songbanga woro
fire fire ti yen,
nda pe yerege yerege te piiri na.
Wi yege yanwa pi yen ma yon paa Liban tara yanwira ti yen,
wi tiyowoo pi yen paa ***sediri** tige yen, nga ki yongoro woro tire
sannda ti sogowa.
- 16 Wi yon senre ti tanla,
wi lagapyew ki yen mala ndanla.
Pa na ndanlafo wi yen ma, pa na wonlo wi yen ma,
yoro Zheruzalemu ca sumbono wele.

(Sumbono pe senyoro)

6 ¹ Mboro nga ma yen jeele pe ni fuun tiyoon,
ma ndanlafo wi kari se yeri?
Ma ndanlafo wi kari kee kikiin na? Ki yo we kan woon saga woo
lagaja.

(Sumboro wi senyoro)

- ² Na ndanlafo wi kari wa wi nangoro koloko ki ni,

wa laga nga tipire nuwo taan woro ti yen;
 jango mbe saa wi yaayoro ngbelege ki konri kila kaa wa,
 mbe masho polo yarifyeenre ta kon wa.

- ³ Mi yen na ndanlafa wi woo,
 na ndanlafa fun wi yen na woo;
 wi yen naa yaayoro ti konri tila kaa wa masho polo yarifyeenre ti sogowa.

Sumboro wi tiyongwa senre

(Lefnɔɔ wi senyoro)

- ⁴ E, na wonlonjo, ma yen ma yon de, paa Tiriza ca tiyongo ki yen,
 ma yen letiyoon paa Zheruzalemu ca ki yen,
 ma yen sunndo kongɔ ni paa malingbɔɔnɔ ngbelege yen ki dirapoye
 pe ni.
- ⁵ Ma yege ki laga na na,
 katugu ma welege ki mala jatere wi piri na na.
 Ma yinzire ti yen ma tɔnlɔndɔnɔ ma wo paa sikaŋbelege yen,
 nga ki yen na tinri ma yiri wa Galaadi tara yanwira ti na.
- ⁶ Ma ngangala kɛ filige paa simbafiile ngbelege yen,
 mbele pɛ yiri wa pe wolisaga na paan;
 pe pe ni fuun naa pe waan yeenle,
 wa kpe suu woo la.
- ⁷ Ma kanngungolo ke ni fuun nungba nungba kɛ yanlaga ma yon paa
 girenadi tige pige walaga yen,
 wa ma gbato wi ngo.
- ⁸ Wunlunana jele pe mbe ya pye nafa taanri,
 wi cenfenne pɛ pye nafa tijere,
 konaa wi sumbonɔ pe yon kiga ka ya mbe jen.
- ⁹ Een fo mi wo yeri, jele nungba pe wi yen laga dunruya wi ni,
 wo wi yen na jendetuwa tiyoon we, na jo na wi yen maa yee yon fili.
 Wo nungba pe wi yen wi no wi yeri,
 wi kala li yen ma gbogo wi nosee wi yeri.
 Sumbono sanmbala pe kaa yan, pe maa ki yuun wi wogo na ma yo
 wi yen ferewe na.
 Wunlunana jele poro naa wi cenfenne pe ni pe kaa yan, pe maa wi
 sonni.
- ¹⁰ Jele tiyoon wiwiin wi yen na paan wa yeen paa lalaaga yon yen?
 Wi yen ma yon paa yenge ki yen,
 wi yen na yengele paa yonɔ ki yen;
 wi yen sunndo kongɔ ni paa malingbɔɔnɔ ngbelege yen ki dirapoye
 pe ni.

- 11 Mì tigi wa nangɔ kɔlɔɔ ki ni, ko nga tire nda ti yen pire seworo ti yen wa we,
 mbe sa yaara ti finmɛ pi wele wa gbunlundɛgɛ ki ni,
 mbege wele na kaa pye ***ɛrɛzɛn** tiire ti yen na funnu,
 mbege wele na kaa pye girenadi tire ti yen na fyenwe.
- 12 Mi woro na kala lo la jenni naa, nayinmɛ pi kala na,
 ma mbe yo fɔ lere ɲa yen na malaga gbɔnwotoro fee mɛgbɔɔfɔ ni^e.

(Jeele naa sumboro pe senyoro)

7 ¹Sɔngɔɔ maa paan, sɔngɔɔ maa paan, Sulamu ca sumboro!
 Sɔngɔɔ maa paan, sɔngɔɔ maa paan, jaŋgo wɔɔn wele jɛŋgɛ!

(Sumboro wi senyoro)

Yingi na ye sila Sulamu ca sumboro wi wele jɛŋgɛ,
 wo ɲa pɔɔ fɔɔɔgɔ leele gbogolomɔ shyen yɔɔ ni we^f?

(Lefɔŋɔ wi senyoro)

- ² E, wunlunaŋa sumborombyɔ, ma tɔɔɔ tì yɔn wa ma sawira ti ni de!
 Ma sennɛ li kɔn kiiri ma yɔn paa yɔlɔɔ somu yen,
 ɲa wi yen kapyɔ jɛnfɔ kɛɛ tunŋo.
- ³ Ma fungbolo nɔɔ kì kɔn kiiri ma yɔn paa wɔjennɛ yen,
 na duven nuwɔ taan na kɔ wa li ni;
 ma fungbolo li yen paa ***bile** ɲa wi yen ma gbogolo wi yen,
 ɲa masho pɔlɔ yarifyɛɛnɛ yen maa maga.
- ⁴ Ma yinŋgele shyen ke yen jɛgele jɛgele paa safuwe piile shyen yen,
 ke yen paa lufaa piile waanla yen.
- ⁵ Ma yɔlɔɔ ki yen kiiri ma tɔnlɔ ma yɔn paa sanŋgazo yen,
 ɲa pè kan solo ŋgangala ni.
 Ma yenmbigile ke yen na yɛgele paa ɛshibɔn ca tɔnmɔ were ti yen,
 wa ca ki yeyɔngbɔɔ ɲa pe yinri Bati Arabimu ki tanla.
 Ma numala li yen ma yɔn paa Liban tara sanŋgazo wi yen,
 ɲa wi yen ma kan ma yɛgɛ wa wa Damasi ca ki yeri.
- ⁶ Ma go ki yen caw ma yɔn ma na paa Karimeli yanwiga ki yen,
 ma go ɲa kì ti ki njegele ke yen ma yɔn paa kondoro pariyeɛgɛ yen.
 Ma go njegele ke tiyɔnwɔ pi mbe ya mbe wunlunaŋa wi yigi mboo
 jan.
- ⁷ E, ma yen ma yɔn dɛ, ma kala lilan ndanla jɛŋgɛ,
 na ndanlafo, na lendaŋlawa.
- ⁸ Ma tɔnlɔ faraw ma yɔn paa sengendige yen,

^e 6.12: Eburuye senre ti ni, ki verise ɲa wi senre ti woro ma filige. ^f 7.1: ɲa kì yo fɔ: Wo ɲa pɔɔ fɔɔɔgɔ leele gbogolomɔ shyen yɔɔ ni, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni.

ma yinggele ke yen paa sengezhara yen.

⁹ A mi sho fo mi yaa lugu wa sengendige ki ni, mbe sa ki shashara ti yigi.

Ki yen ma yala ma yinggele ke pye legelège na yeri paa *erezen shashaga yen.

Ki yen ma yala ma yon ki nuwo pi pye pi tanla paa pomu tige pire pende nuwo yen.

¹⁰ Ma yon ki pye ki tanla paa duven taan yen.

(Sumboro wi senyoro)

E, ki duven taan wi yen ma tege na ndanlafa wo kan,
wi maa fuun wa we yongbasengele ke na fo we ma ka saa wonlo.

**Nayinme mba pi ma pye wa,
na yaga ye yee ndanla**

(Sumboro wi senyoro)

¹¹ Mi yen na ndanlafa wi woo,
na la ki yen wi na fo jenge.

¹² Na ndanlafa, pan we kari wa keere ti ni,
we yaa sa wonlo wa kere kapige ka ni.

¹³ Pinliwe ni yirifaga na, we yaa kari wa erezen keere ti ni
mbe sari wele na kaa pye erezen tiire ti fun, na kaa pye ti fyenwe ma pelegi;

na kaa pye girenadi tire ti fyenwe.

Wa ki laga ki na, mi yaa ki naga ma na fo ma yen mala ndanla.

¹⁴ Yan were nda pe yinri madiragori⁸ ti nuwo taan pi yiri ma jaraga lagapyew;

tige pire nda ti tanlandanla ti cenle pyew ta yen le we yeyongo ki na,
tige pire fonndo nda ti co to naa lere ti ni.

Na ndanlafa, miri tege mboro kan.

8 ¹E, ndee ki pye ma yen na nsepyo lenaga,
ga mi naa wo, we no yinne nungba li wonri ma we yee kan,
mi jen na yiri mboon fili wa funwa na, mbe keyen wa ma yologo,
lere kpe se jen naa na tifaga.

² Mi jen na kari ma ni, mbe sa ye ma ni wa na no wi go,
ma jen nala naga ndanlawa kala li ni.

Mi jen na duven taan kan ma yeri maa wo,
mbanla girenadi tige pire tonmo pa kan ma yeri.

⁸ 7.14: Leele paa pye naga jate ma yo yan were nda pe yinri madiragori ti pire ti ma ti jele wi ma pye sevo (Zhené 30.13-14).

- ³ Wi kamenge ko mbanla go ki tɔgo,
wi kalige ko mbaa na talitali.
⁴ Zheruzalemu ca sumbonɔ, mi yen na ye yenri ngbanga,
yaga kanla ndanlafo wi yirige,
yaga kaa yen mboo yirige
mbege ta wi faa ki jaa gben.

(Sumbono pe senyoro)

- ⁵ Ambɔ wi yen ki jele ɲa wi yen na yinrigi wa ***gbinri** wi ni na paan,
ma telege wi ndanlafo wi na?

**Ndanlawa pi yen fannga ni
paa kunwo pi yen**

(Sumboro wi senyoro)

- Mɔɔ yen mɔɔ yirige wa pɔmu tige ki nɔgo,
wa laga ɲga ma nɔ wila ma kugbo ki le,
wa laga ɲga wila ma se we.
⁶ Na kala li tege wa ma kotogo ki na paa tegere yen,
na tege ma yee tanla paa tegere tegeyaraga yen wa ma kee ki na;
katugu ndanlawa pi yen fannga ni paa kunwo pi yen,
yenjaga ki pe paa ***kuulo tara** ti yen.
Ndanlawa pi kasɔn ki yen paa kasɔn ngbanli yen,
paa yennele gbanlaga kasɔn gbɔgo yen ma yiri wa Yawe Yennele li
yeri.
⁷ Tɔnngbɔɔ pi ni fuun pi se ya mbe ndanlawa pi kasɔn ki figi,
gbaanla tɔnmɔ pi se ya mbe ndanlawa pi tɔn.
Ali na lere wa ka wi go yarijende ti ni fuun ti kan mbe yo wi yaa
ndanlawa pi lo,
wi se yaraga ko ka ta, kaawɔ tifagawa.

*(Sumboro wi nɔsepiile nambala
pe senyoro)*

- ⁸ We jɔnlɔ sumboro wa yen wa,
wi fa yinnele yiri gben.
Yingi we yaa ka pye mbe we jɔnlɔ sumboro wi saga,
na paga kaa ki jaa mboo pɔri pilige ɲga ni we?
⁹ Nɔɔ ki pye we jɔnlɔ wi yen paa ***malaga sigembogo** yen,
we jen na warifuwe sannɔgazo kan wa wi go na mbaa wi go singi.
Nɔɔ ki pye wi yen paa yeyɔngo yen,
we jen naga tɔn mbege fere ***sediri** tire papara papara fannga woro
ni.

(Sumboro wi senyoro)

- ¹⁰ Mi yɛn paa malaga sigembogo yɛn,
 ɛɛn fɔ koni na yinŋgele ke yɛn paa sanŋgazoye yɛn.
 Kì pye ma, mi wo na, mi yɛn na ndanlafɔ wi yeri paa yeyinŋge ki
 kanfɔ yɛn wi yeri.

(Lefɔnŋɔ wi senyoro)

- ¹¹ ***Ɛɛzen** kɛɛɛ la pye Salomɔ wi yeri wa Baali Hamɔ laga ki na,
 a wì siri telege kɛɛ welefennɛ pele na paa ti wele.
 Pe ni fuun nungba nungba paa daga mbaa wi kaan warifuwe pyɔ
 waga kele ŋgele (1 000) ni wi tige pire ti sɔnŋɔ.
¹² Mi na ɛɛzen kɛɛ to yɛn laga na yɛge sɔɔwɔ.
 Salomɔ, mboro mbaa kee ma warifuwe pyɔ waga kele (1 000) wi ni,
 warifuwe pyɔ cɛnmɛ shyenzhyɛn (200) wo mbe pye kɛɛ welefennɛ
 poro woo.
¹³ Mboro sumboro ŋa ma yɛn ma cɛn wa nangɔ kɔlɔɔ ki ni,
 na pinlɛyɛɛnle pɛle nungbogolo jan naga jaa mbɔɔn magala li logo.
 Ki yaga mbɔɔn magala li logo san!

(Sumboro wi senyoro)

- ¹⁴ Ta fee maa paan, na ndanlafɔ,
 paa lufaa yɛn, nakoma paa safuwe pyɔ yɛn,
 ŋa wi yɛn na yenì na kanni wa yanwira nda nuwɔ taan tipire ti yɛn
 wa ti go na.

Yenŋele yɔn senre yofɔ

EZAYI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Ezayi wila pye Yenŋele yɔn senre yofɔ gbɔɔ wa, ŋa wila wi yinwege ki pye wa Zheruzalemu ca. Wi meɛ ko pɛ taga ki sewe ŋa wi na. Wi meɛ ki kɔɔ wowi ŋa fɔ Yawe Yenŋele li maa leele shoo. Yenŋele lãa wi yeri wila li yɔn senre ti yuun, a ki ye le cenme kɔlɔshyen naa nafa shyen (740) yɔn ko tin Zhezu Kirisi wi sege ki yege. Wila wi Yenŋele yɔn senre ti yo ye le nafa shyen ni. Eɛn fɔ kagala ŋgele ke yen ma yɔnlɔɔ laga sewe wi ni, koro wagati wo tɔnlɔ ma we, ke yen na kee ye le cenme shyen (200) yeri. Sewe wi kɔɔnlɔ ma yiri kɔnsara tugbɔɔɔ taanri. Ki kɔnsara ti ni fuun nungba nungba ti yen na para kagala ŋgele na, ke wagati wi yen wi ye wi ye.

Wa wi kɔnsaga kɔngbanŋga ki ni, mbege le go nungba sa gbɔn go nafa ma yiri ke ma yiri kɔlɔjere (1–39), Ezayi wi yen naga yuun leele pe kan fɔ Yawe Yenŋele li nawa ŋgan lewelewe kapyere, naa kambasinnde konaa java kapyere nda ti yen na piin wa tara ti ni ti kala na. Yenŋele li yen kpoyi, li si yen tara lombondo ti wunluwɔ. Li se li woolo pe kapere to naa cengele sanŋgala ke kapere ti kala yaga, na lii pe jɔlɔ. Yenŋele li yaa Asiri tara woolo naa Babilɔni tara woolo pe yirige mbe pe wa li woolo pe na. Ali mbege ta Yenŋele lãa ki senŋgbanra ti yo, Yenŋele li yo li woolo pe mbe ya sɔngɔɔ mbe pan li kɔɔɔɔ. Wagati wa yen wa na paan, leele pe ni fuun pe yaa ka pye yeyinŋe na.

Sewe wi go nafa shyen mbe sa gbɔn nafa shyen ma yiri ke ma yiri kangurugo (40–55), ko yen na para wagati ŋa Zhuda tara woolo pãa pe gbɔɔ yigi kasopiile ma kari pe ni wa Babilɔni tara. Pɛ jigi wila kɔn pe na, a pe fanŋga ki kɔ pe ni. A Yenŋele yɔn senre yofɔ wi sigi yo pe kan ma yo Yenŋele li yaa poro mbele li woolo pe sho mbe sɔngɔɔ pe ni wa Zheruzalemu ca. Kagala ŋgele kɛ pye ma toro faa konaa ŋgele ke yen na piin, Yenŋele lo li yen ke fɔ we. Li yaa Izirayeli woolo poro tɛge mbe duwaw cengele sanŋgala ke na. Wa ki kɔnsaga shyen wogo ŋga ki ni, lara ta yen wa ti yen na para «Yawe Yenŋele li tunmbyee» senre na. Ki lara ti yen ma jen jenge wa Yɔn fɔlɔ lele sewe wi ni.

Sewe wi go nafa shyen ma yiri ke ma yiri kɔgɔlɔni mbe sa gbɔn nafa taanri ma yiri kɔgɔlɔni (56-66), ko yen na para mbele paa yigi kasopiile ma kari tara ta yege ni, wagati ɲa pe gbɔɔ la sɔngɔɔ ma pan wa pe tara wo senre na. Yenɲele yɔn senre yofɔ wi yen naga nari ma yo mbaa cɛnpilige ki cɛɛn, naa saara wɔmɔ konaa Yenɲele yenrewe pi ni, ti yen kagbɔgɔ yɔn. Yenɲele ligi yo maga filige li woolo pe kan ma yo fɔ na paga koro sinmbele li kan, li yaa duwaw pe na. Eɛn fɔ Yenɲele yɔn senre yofɔ wi sila wi senre ti yo Zhuda tara to cɛ kan, wila ti yo fun cengele ɲgele fuun ke yen laga tara na ke kan. Koro fun ke yaa ka ke tasaga ta wa naayeri fɔnɲɔ wo naa tara fɔnnɔɔ nda Yenɲele li yaa ka da ti ni. Ki yen ma yɔnlɔgɔ fɔ:

Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ:

Naayeri fɔnɲɔ naa tara fɔnnɔɔ nda mi yaa ka da,

ti yaa mɔ na yege sɔgɔwɔ yege ɲga na,

pa ye setirige piile konaa ye mege ki ni, ti yaa koro mbe mɔ na yege sɔgɔwɔ ma fun.

Yevɔnɲgɔ o yevɔnɲgɔ, naa cɛnpilige o cɛnpilige,

senwee piile pe ni fuun pe yaa kaa paan mbaa fɔli na yege sɔgɔwɔ mbaa na gbogo (Eza 66.22-23).

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ɲga na

Sewe wi kɔnsaga kɔnɲbanɲga 1-39

Yenɲele li yen na Zhuda tara woolo konaa Zheruzalemu ca woolo pe jeregi 1-5

Yenɲele làa Ezayi wi yeri wi pye li yɔn senre yofɔ 6.1-13

Zhuda tara ti yaa ka tɔngɔ konaa pe yaa ka sɔngɔɔ mberi kan naa fɔnɲɔ 7-12

Yenɲele li yaa jɔlɔgɔ wa cengele sanɲgala ke na 13-23

Yenɲele li yaa ka cew ta 24-27

Yenɲele li yaa ka kiti kɔn li woolo pe na 28-31

Yenɲele li yaa Edomu cɛnlɛ woolo pe le jɔlɔgɔ, mbe duwaw Zheruzalemu ca woolo pe na 32-35

Paa Ezekiyasi wi tege wunluwɔ 36-39

Sewe wi kɔnsaga shyen wogo 40-55

Yenɲele li yaa li woolo pe shɔ 40-48

Yenɲele li yaa tunmbyee wa kan 49-53

Yenɲele li yɔn fɔlɔ na lɛ, li yaa li tɔn 54-55

Sewe wi kɔnsaga taanri wogo 56-66

Cengele sanɲgala ke yaa ka pye Yenɲele li woolo pele fun 56.1-8

Tara ti yekeele pe yaa ka jɔlɔgɔ ta 56.9-59.21

Zheruzalemu ca ki yaa ka gbɔgɔwɔ ta 60-62

Yenɲele li yaa ka dunruya fɔnɲɔ da 63-66

SÈWE WI KONSAGA KOŊGBANŊGA

1–39

1 ¹Yariyanra nda to Amɔzi pinambyɔ ^a**Ezayi** wila yan Zhuda tara naa Zheruzalemu ca ki wogo na; kila pye Zhuda tara wunlumbolo Oziyasi, naa Yotamu, naa Ahazi, konaa Ezekiyasi pe wagati wi na ma tagala pe yee na^a.

Yenŋele woolo pe kambajenme we

- ² Mboro naayeri, ta nuru. Mboro tara, nunŋbogolo jan ma logo^b!
 Katugu Yawe Yenŋele li yen na para fɔ:
 «Mì piile gbegele ma pe koro, een fɔ pè yiri ma je na na.
³ Nege kigi tafɔ wi jen,
 sofile wùu kayaraga ki jen wa wi tafɔ wi laga.
 Een fɔ ^a**Izirayeli** woolo pee yaraga ka kpɛ jen,
 na woolo pee kala la kɔɔ jen.»

Yarijenge ka si koro naa
wa Zhuda tara

- ⁴ Yoro cɛnlɛ woolo mbele kapere pyefenne, jɔɔɔɔ yen ye wogo!
 Ye kajɔɔɔɔ ti yen ma legɛ!
 Yoro cɛnlɛ woolo mbele tipeele!
 Yoro pijɔɔɔmbɔɔ wele!
 Yè je Yawe Yenŋele li na,
 yè Izirayeli Yenŋele ^a**kpoyi** li tifaga,
 yè pɔnŋo le li ni.
⁵ Mi yaa ye gbɔn laga kikiin ni naa?
 Naa ye koro na yinrigi na jege suyi we?
 Ye go ki yen sagbanra ni lagapyew,
 ye nawa pi yen ma tanga ye na.
⁶ Mbege lɛ wa ye tɔndanra ti na fɔ sa gbɔn wa ye go ki na,
 ngbanwa laga ka kpɛ si koro;
 lagapyew welegesaga, naa gbɔnrɔ tuuro, naa sagbanra nda tì kɔɔnlɔ
 pɔyi pɔyi;
 pee ti fɔ, sinme si taga ti na, mberi pɔpɔ.
⁷ Ye tara tì tɔnŋo ma koro waga,

^a 1.1: 2 Wunlu 15.1-7; 15.32–16.20; 18.1-20; 2 Kuro 26.1-3; 27.1-9; 28.1-27; 29.1–

32.33 ^b 1.2: Ki sɛnrɛ nda Yenŋele li mari yo mbe naayeri wo naa tara ti pye paa sɛrfenne shyen yen, mbeli woolo pe jeregi pe kapere ti wogo na. Ki sɛnrɛ ti yen fun wa Dete 4.26; 30.19; 31.28; 32.1 lara ti ni.

kasɔn ye cara ti sogo;
nambanmbala pele pè pan na ye tara ti tɔnli wi nii ye yege sɔgɔwɔ.
Tì tɔngɔ ma koro waga,
paa nambanmbala ma kaa laga nga jɔgɔ we.

- 8 ***Siyɔn** ca kì koro ki ye
paa segbaga yen ***erezen** kere ta nawa,
paa gbata yen kɔnkɔnmburu kere ta nawa,
paa ca yen nga pè malingbɔɔnɔ censaga kan ki tanla maga yɔn tɔn.
9 Ndɛe Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ li sila leele pele jenri yaga
we ni yinwege na,
anmɛ we tɔngɔ paa ***Sodɔmu** ca ki yen,
anmɛ we pye paa ***Gomɔri** ca ki yen^c.

**Yenɛɛle li gbɔgɔlɔmɔ
mba pi sili ndanla**

- 10 Yoro Sodɔmu ca teeɛle ye Yawe Yenɛɛle li sɛnrɛ ti logo!
Yoro Gomɔri ca woolo^d, ye nuɔgbolo jan ye Yenɛɛle li ***lasiri** sɛnrɛ ti
logo!
11 Ye ***saara** legerɛ nda ye yen na woo, ti yaa yɔɔgi yɔn na kan?
Yawe Yenɛɛle lo li yo ma.
Mì tin ye simbapɛnɛ ***saara sogoworo** ti na, naa ye napire saara
yanlaga ki na.
Ye napɛnɛ, naa ye simbapiile konaa ye sikapɛnɛ pe kasanwa pì la kɔ
na na.
12 Ye ma pan ma yere na yege sɔgɔwɔ,
ambɔ wi maga kɔnɔ kan ye yeri yaa tanri wa na ***sherigo gbɔgɔ** laga
nawa pi ni?
13 Ye kayɔngɔ fu yarikanra nda ye yen na kaan na yeri, yege yaga;
ye ***wusuna nuwɔ taan** wi yen mala mben.
Ye ***yevɔnndɔ fetiye**, naa ye cɛnpilige sherege konaa ye gbogolomɔ
gbɔɔ mba ye ma pye mbanla gbɔgɔ, mi se yenle ti na naa;
ye sherege gbogolomɔ mba ye maa piin na pinlele ye kapere tugbɔɔrɔ
ti ni, mi woro nari jaa.
14 Ye yevɔnndɔ fetiye sanmbala pe yen mala mben.
Pe yen paa tugbɔɔrɔ yen na go na,
mi se ya mberi kun na yɛɛ ni naa.
15 Na yaga ye keyen yi yirige mbaa na yenri,

^c 1.9: Sodɔmu ca fenne naa Gomɔri ca fenne paa kapere legerɛ pye faa, ki kala na, Yenɛɛle
lɔa ki cara ti tɔngɔ. Ki sɛnrɛ ti yen wa Zhɛnɛ 19.24-25 laga ki ni. ^d 1.10: Laga ki laga nga
ki ni, Ezayi wila Zhuda tara naa Izirayeli tara teeɛle pe taanla Sodɔmu naa Gomɔri cara
teeɛle pe ni; Sodɔmu naa Gomɔri tila pye cara shyen ta, nda tila tipege pye fɔ ma saa toro.

- mi yaa na yege ki lara ye na, jango mi ka ka ye yan.
 Ali na ye kaa yenri lari lege yege o yege,
 mi se logo ye yeri,
 katugu ye keyen yi yen ma fa legbogo kasanwa pi ni.
- 16 Ye ye yee woli ye pye fyongɔ fu,
 ye ye kapyere tijangara ti kɔ yeri wɔ na yege sɔgɔwɔ,
 ye kapere pyege ki yaga.
- 17 Yaa kajeɲge pyege ki fɔrɔgi,
 yaa kasinɲge ki lagajaa.
 Pe yen na mbele jɔɔ, yaa pe shoo,
 yaa pijiriwele pe kiti wi kɔɔn kasinɲge ni.
 Ye yere nangunjaala pe ni.
- 18 Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ:
 «Koni, ye pan we yo we yan we yee yeri.
 Ali na kaa pye ye kapere ti yanlaga kpanyi,
 ti yaa filige pow paa *neɓhi yen.
 Ali na kaa pye ti yanlaga fɔ ma saa na woo,
 ti yaa filige pow paa simbasifire yen.
- 19 Na yaga yenle mbaa nuru na yeri,
 tara ti yarilire ti ni fuun tiyɔnrɔ to ye yaa la kaa.
- 20 Een fɔ na yaga je mbe yo ye se logo, na yaga yiri mbe je na na,
 kona tokobi wo wi yaa ye tɔngɔ mbe ye kɔ,
 katugu Yawe Yenɲele lo li para wa li yɔn.»

Zheruzalemu ca ki kapere re

- 21 Ki cɛn mɛle? Ca ɲga kɪla pye ma sin,
 ko kɪ sɔngɔrɔ ma pye paa nanjaa yen.
 Kɪla pye ma yin kaselege ki ni,
 kasinɲge la pye na piin wa ki ni.
 Een fɔ koni, kɪ kanɲga ma pye legboleele cɛnsaga.
- 22 Zheruzalemu ca woolo, ye warifuwe wɪ kanɲga ma pye tugurɔn fire;
 tɔnmɔ ye wa ye duven taan wi ni maa pɛn.
- 23 Ye yekeele pe yen leele mbele pɛ yiri ma je;
 yoolo poro pe yen pe pinlɛyɛɛnle wele.
 Yarikanra nda ti maa leele go jogo, to ti yen ma pe ni fuun pe
 ndanla,
 boyan yaara to pe maa fee ti pɔngo na.
 Paa kiti wi kɔn mbe pijiriwe wi tanga ki kan wi yeri;
 nangunɔ wi go kala lii pe jori.
- 24 Ki kala na, *we Fɔ, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ,

- Izirayeli woolo Yenŋele na fanŋga gbɔgɔfɔ, lo lì yo ma fɔ:
 «E, mi yaa na kayanŋa ki fɔgɔ tɔn na winfenne pe na;
 mi yaa na kayanŋa ki wɔ na juguye pe ni.
 25 Mi yaa na kɛɛ ki yirige mboro Zheruzalemu ca ma na naa,
 mi yaa kason tɛgɛ mbɔɔn pye ***kpoi**, mbɔɔn tugurɔn ti yan mberi
 fire ti wɔ wa ma ni,
 paa yɛgɛ ŋga na gbanŋga maga pye we;
 mi yaa ***fyɔngɔ** pyew ki wɔ ma ni, mbɔɔn pye kpoyi.
 26 Mi yaa kiti kɔnfenne kan ma yeri naa, paa yɛgɛ ŋga na kila pye faa
 we,
 mbe yerifenne kan ma yeri naa, paa wagati ŋa wì toro faa wi yɛn.
 Ko punŋo na, pa pe yaa lɔɔn yinri «kasiŋge ca» konaa «ca ŋga ki yɛn
 sinŋge mi Yenŋele na ni.» »
- 27 Siyɔn ca ki yaa go shɔsaga ta kaselege ko fanŋga na,
 ca woolo na paga pe kapere ti jɛn mberi yaga, pe yaa go shɔsaga ta
 kasiŋge ko fanŋga na.
 28 Eɛn fɔ mbele pè yiri ma je konaa kapere pyefenne pe ni, poro yaa ka
 tɔngɔ,
 mbele pè je Yawe Yenŋele li na, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- 29 Pa kona ***terebenti** tire nda tì ye ndanla, a yaa sunnu wa ti nɔgɔ,
 ye yaa fɛrɛ shɔ ti kala na;
 nanŋɔ kɔɔɔɔ nda yàa wele ma wɔ na sunnu wa ti nɔgɔ,
 fɛrɛ yaa ye ta ti kala na.
 30 Katugu ye yaa ka pye paa terebenti tige yɛn, ŋga ki wɛrɛ tì fanla;
 mbe pye paa nanŋɔ kɔlɔgɔ yɛn, ŋga tɔnmɔ woro wa mbaa yaara ti
 suguru.
 31 Naja ŋa wi yɛn ma ŋgban, wi yaa ka pye paa kanngewaga fɔɔngɔ
 yɛn,
 wi kapyegele ke yaa ka pye paa kason njaanra yɛn.
 Pe ni fuun shyɛn pe yaa ka pinlɛ mbe sogo,
 lere kpe se ka ta mbege kason ki figi.

**Cengele ke ni fuun ke yaa ka kari
 wa Zheruzalemu**

- 2** ¹Kagala ŋgele koro Yenŋele làa naga Amɔzi pinambyɔ ***Ezayi** wi na
 Zhuda tara naa Zheruzalemu ca ki wogo na.
²Wagati wa yɛn wa na paan, Yawe Yenŋele li sherigo gbɔgɔ ki yɛn ma
 kan yanwiga ŋga na,
 ko ki yaa ka pye yanwira ti ni fuun ti go na;
 ki yaa ka yagara tinndiye pe ni fuun pe na.

- Cengele ke ni fuun ke yaa kaa gbinri mbaa paan wa ki na.
³ Tara legere woolo yaa kaa paan wa, mbaa yuun fo:
 «Ye pan we lugu we kari wa Yawe Yenjele li yanwiga ki na,
 wa lo na Zhakobu Yenjele li sherigo gbogo ki ni,
 jango li we naga li kongolo ke ni,
 waa tanri li kongolo ke na.
 Katugu pa ***lasiri** senre ti yaa ka yiri wa ***Siyon** ca ki ni,
 pa Yawe Yenjele li senre ti yaa ka yiri wa ko nga Zheruzalemu ca ki ni.»
⁴ Yenjele li yaa kaa kiti wi koon cengele ke sogowa,
 li yaa kaa cengele legere woolo kagala yege woo.
 Kona pe yaa ka pe tokobiye pe gbɔn mbe pe pye falinere capire,
 mbe pe njaanra ti gbɔn mberi pye mali kongbengele.
 Cenle la se ka yiri cenle la yege korogo malaga ni naa,
 pe se kaa malaga gbongo ki forogi naa^e.
⁵ Yoro Zhakobu setirige piile,
 ye pan waa tanri wa Yawe Yenjele li yanwa pi ni.

**Yenjele li kiti konpilige
 ki yen na paan**

- ⁶ Kaselege ko na, Yawe Yenjele, ma je ma woolo, Zhakobu setirige
 piile pe na,
 katugu pe tara ti yen ma yin yonlo yirisaga kee woolo pe kalegele ke ni;
 pe maa jeere kapyere piin paa ***Filisiti tara fenne** pe yen;
 pe pye tara ta yege woolo pinleyeenle.
⁷ Pe tara ti yen ma yin warifuwe naa te wi ni,
 yon woro pe yarijende tegesara yarijende ti na.
 Pe tara ti yen ma yin shonye pe ni,
 yon woro pe malaga gbɔn wotoroye pe na.
⁸ Pe tara ti yen ma yin yarisunndo ti ni.
 Pe maa foli yaara nda poro yere jate pe gbegele ti yege sogowa nari
 gbogo;
 pe maa foli pe yera kee tunndo ti yege sogowa nari gbogo.
⁹ Ki kala na, senwee piile pe yaa ka go sogo,
 senwee pe yaa ka fere sho.
 Een fo Yawe Yenjele, maga ka pe kala yaga!
¹⁰ Ye sa ye wa waliwere ti ni,
 ye lara wa tara ti ngof,
 Yawe Yenjele li yen na sunndo kongɔ nga waa, ye lali ki ni,
 konaa li gbogowa yanwa pi ni.

^e 2.4: Zhoue 4.10 ^f 2.10: 2 Tesa 1.9; Naga 6.15

- 11 Lere ɲa wi maa yege tungu leele na, wi yaa ka go sogo,
lere ɲa wi maa wi ye mbɔnrɔgi leele na, wi yaa ka fere sho;
Yawe Yenɲele lo nungba pe lo li yaa ka gbɔɔwɔ ta ko pilige ko
ni.
- 12 Kaselege ko na, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, li pilige ka kɔn
ma tege,
mbe yiri mbele fuun pe maa yege tungu leele na konaa mbele pe
maa pe ye gbogo pe kɔrɔɔ;
janɔ mbe pe tirige.
- 13 Li yaa ka yiri Liban tara *sediri tire nda ti tɔnlɔndɔnlɔ ma yagara ti
ni fuun ti kɔrɔɔ,
naa Bazan tara tigbɔrɔ ti ni fuun ti kɔrɔɔ.
- 14 Li yaa ka yiri yanwira titɔnrɔ ti ni fuun ti kɔrɔɔ,
konaa tinndiye mbele fuun pɛ yagara pe kɔrɔɔ;
- 15 mbe yiri malaga sigesanɲgazoye titɔnlɔmbɔlɔ pe kɔrɔɔ,
konaa malaga sigemboro nda ti liri ti ni fuun ti kɔrɔɔ;
- 16 mbe yiri Tarisisi tɔnmɔkɔrɔ tugbɔrɔ ti ni fuun ti kɔrɔɔ,
konaa tɔnmɔkɔrɔ tiyɔnrɔ sɔnɲgbanga woro ti ni fuun ti kɔrɔɔ.
- 17 Senwee pyɔ ɲa wi maa yege tungu leele na, wi yaa ka go sogo,
lere ɲa wi maa wi ye mbɔnrɔgi leele na, wi yaa ka fere sho.
Yawe Yenɲele lo nungba pe lo li yaa ka gbɔɔwɔ ta ko pilige ko
ni.
- 18 Yarisunndo ti ni fuun ti yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- 19 Leele pe yaa ka ye wa waliwere ti ni,
mbe ye fɔ wa tara ti nɔɔ,
mbe lara Yawe Yenɲele li yen na sunndo kɔngɔ ɲga waa ki yege,
konaa li gbɔɔwɔ yanwa pi yege,
na liga ka yiri mbe fyere wa tara woolo pe na sanga ɲa ni we.
- 20 Ko pilige ko ni, warifuwe yarisunndo konaa tɛ yarisunndo nda
senwee piile pɛ gbegele,
na foli ti yege sɔɔwɔ nari gbogo,
pe yaa kari wa ndagasene naa ndiire ti kan.
- 21 Leele pe yaa ka ye wa waliwere ti ni,
mbe ye fɔ wa yanwira were ti ni,
mbe lara Yawe Yenɲele li yen na sunndo kɔngɔ ɲga waa ki
yege,
konaa li gbɔɔwɔ yanwa pi yege,
na liga ka yiri mbe fyere wa tara woolo pe na sanga ɲa ni we.
- 22 Yaga ka ye jigi wi taga senwee pyɔ na,
katugu na wi yinwege wɔnwɔn po ka ya yere, wi wogo ki ma kɔ.
Yinɲi wi mbe ya yɔn naa?

**Zhuda tara naa Zheruzalemu
ca kagala kè gbɔn ma piri**

- 3** ¹Ye wele, ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ,
li yaa Zheruzalemu ca woolo naa Zhuda tara woolo pe sagawa pi
yirisaga ki ni fuun ki shɔ pe yeri konaa pe kɛendagaserege ki ni
fuun ki ni,
li yaa pe yaakara tasara ti ni fuun konaa pe tɔnmɔ tasara ti ni fuun
ti kɔ mberi wɔ wa;
²naa nambala kotogofenne konaa malingbɔɔnɔ pe ni,
naa kiti kɔnfenne konaa ***Yɛnɛɛle yɔn sɛnre yofenne** pe ni,
naa jɛɛfenne konaa leɛɛɛ pe ni;
³naa malingbɔɔnɔ tee le mbele pe yɛn nambala nafa shyen ma yiri ke
kɛ go na
konaa legbɔɔnɔ pe ni,
naa yerifenne konaa kapyɔ jɛnfenne pe ni,
naa lekara jɛnfenne jɛmbele pe ni.
⁴Mi yaa lefɔnmɔɔ kan pe yeri pe pye pe tee le;
piile pe yaa ka cɛn pe go na.
⁵Tara woolo pe yaa kaa pe yɛɛ jɔɔ,
wa yaa yiri wa kɔrɔɔ,
cɛnyɛnɛ wa yaa yiri wi cɛnyɛnɛ wa kɔrɔɔ,
lefɔnɔ wi yaa yiri mbe je leɛgbaraga ki na,
lejaga wi yaa yiri mbe je legbɔ wi na.
⁶Ko wagati wo ni, lere wa yaa ka saa nɔsepɔ lenaɲa wa yigi
wa wi tosee wi go ki ni, mboo pye fɔ:
«Derigbɔɔ nungba yɛn mboro yeri, pan ma pye we to!
Cɛn tegere ti na, maa ki katara nda ti yege sinni!»
⁷Ɛn fɔ ko pilige ko ni, ki lerefɔ wi yaa kaa yɔn sogo mbe yo fɔ:
«Mi woro lɔgɔrɔ mbe ye yama pi gbara!
Yarikara kpe woro wa na go, yaripɔrɔ si woro wa;
yaga kanla tege tara woolo pe to!»
⁸Ee, Zheruzalemu ca tee le pɛ kurugo,
Zhuda tara tee le pɛ toori,
katugu pɛ yiri ma je Yawe Yɛnɛɛle li na wa pe sɛnyoro to naa pe
kapyere ti ni;
pɛ je li gbɔgɔwɔ pi na.
⁹Porɔ jate pe yege cɛnwɛ pi yɛn na pe jɛrɛgi,
pe yɛn na pe kapere ti piin kpɛngbelɛngbe paa Sodɔmu^g ca ki yɛn,
pe yɛrɛ woro nari lara.

^g 3.9: Ye Sodɔmu ca woolo pe kala li wele wa Eza 1.9 laga ki ni.

Jɔlɔɔ yɛn pɛ wogo,
katugu pɛ yɛn na jɔlɔɔ gbɛgɛlɛ pɛ yɛɛ kan.

10 Ye mbe ya mbaa ki yuun fɔ lesinɛ wi wogo kɪ yɔn,
katugu wi yaa kaa kapyere jɛndɛ ti tɔnli wi ta.

11 Ɛɛn fɔ lepee wo na, jɔlɔɔ ki yɛn wi wogo, kapege ki yaa kaa ta,
katugu kapyere nda wɪ pye, ko sara wo wi yaa ta.

12 Piile pɛ yɛn nala woolo pɛ jɔlɔ,
jɛɛlɛ pɛ yɛn ma cɛn pɛ go na.
Na woolo, ye yɛkeelɛ pɛ yɛn na ye punngu,
pɛ yɛn na ye nii kombele.

**Yɛnɛɛlɛ li yaa kiti kɔn
li woolo pɛ na**

13 Yawe Yɛnɛɛlɛ lɪ yiri mbe leelee pɛ jɛrɛgi,
lɪ yiri ma yere mbe kiti kɔn li woolo pɛ na.

14 Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɛn na li woolo pɛ leleɛle poro naa teelee pɛ yinri kiti
na,

lɪ yo fɔ: «Yoro yɛ ***ɛrɛzɛn** kɛrɛ^h ti jɔɔ;
yɛ fyɔnwɔ fɛnnɛ pɛ kɛɛ yaara ti shɔ ma ye yinrɛ ti yin.

15 Yɪngi na, ye nɛɛ na woolo pɛ jɔlɔ?
Yɪngi na, ye nɛɛ fyɔnwɔ fɛnnɛ pɛ tege?

***We Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lo lɪ yo ma.»

**Yɛnɛɛlɛ lɔa yɛrɛwe kan
Zheruzalɛmu ca jɛɛlɛ pɛ wogo na**

16 Yawe Yɛnɛɛlɛ lɪ yo fɔ:

«***Siyɔn** ca jɛɛlɛ pɛ maa yɛgɛ tungu leelee na,
pɛ ma pɛ yɔlɔɔ ki yirige caw na tanri,
na nambala pɛ nɛgɛnɛgɛ pɛ welelɔmɔ pi ni.
Pɛ maa sumborowo tangala li tanri yɔɔɔ,
na pɛ tɔɔɔ wenjanra ti tinni.

17 Ki kala na, we Fɔ wi yaa Siyɔn ca jɛɛlɛ pɛ yinrɛ ti kulu;
Yawe Yɛnɛɛlɛ li yaa pɛ fɛrɛ ti yirige funwa na.»

18 Ko pilige ko ni, we Fɔ wi yaa ka pɛ fɛrɛyaara ti ni fuun ti wɔ pɛ na,
to ti yɛn pɛ tɔɔɔ wenjanra, naa gbatoye, naa yɔlɔɔ somu kiiri kiiri wi
ni, 19naa nunɔgbogolo, naa kɛɛ kannjɪngɛlɛ, naa pɛ go tɔnmbɔɔɔlɔ ke ni,
20naa wunluwɔ njagala nɛɛlɛ pɛ fɛrɛ ke ni, naa pɛ tɔɔɔ yɔngɔwɔ pi ni, naa

^h 3.14: Ɛrɛzɛn kɛrɛ nda ti sɛnrɛ ti yo, ti yɛn ma taanla Izirayɛli tara to ni, Yawe Yɛnɛɛlɛ li woolo wele; Eza 5.1-7.

kurusijaraye, naa latikɔɔ nuwɔ taan kugbogolo ke ni, naa tafoolo pe ni,
²¹naa vegembele, naa numala kannjingele, ²²naa feti yaripɔɔ, naa bundu-
 ye, naa derigbɔɔ, naa kɛɛ kashara, ²³naa duwaleele, naa yaripɔɔ nda ti
 yen milɛnmilɛn, naa gbɔɔwɔ njagala, konaa lanjanaye pe ni.

²⁴Pe sinmɛ nuwɔ taan pi yaa ka kannga mbe pye yarifɔngɔ nuwɔ,
 manda ti yaa ka pye pe na kurusijaraye pe yɔnlɔ,
 go yinzire nda ti kɔlɔgi kɔlɔgi, to ti yaa ka pye pe na yinrɛ nda ti ti
 ma yɔn ti yɔnlɔ,
 kunwɔ yaripɔɔ ti yaa ka pye pe na derigbɔɔ tiyɔnrɔ ti yɔnlɔ,
 pe witire tiyɔnwɔ pi yaa kannga mbe tijanga.

Zheruzalemu ca jeele pe kɔlɔmɔ

²⁵Mboro Siyɔn ca, tokobi wi yaa ma malingbɔɔnlɔ pe gbo,
 ma malingbɔɔnlɔ kotogofennɛ pe yaa ku malaga.
²⁶Kona, ca woolo pe yaa kaa jɛɛn mbaa kunwɔ gbelege gbele,
 pe yaa ka koro kɛwara mbe cɛn tara.

4 ¹Ko pilige ko ni, jeele kɔlɔshyen yaa ka gbogolo naɲa nungba na
 mboo pye fɔ:
 «We yaa yere we yɔn suro ti ni, mbe yere we yaripɔɔ wogo ki ni,
 ɛɛn fɔ ki yaga ma we lɛ ma jeele,
 janngo mbe we fɛrɛ ti laga we na.»

Yɛnɲɛle li yaa ka Zheruzalemu ca woolo pele yaga go na

²Ko wagati wo ni, Yawe Yɛnɲɛle li yaa ka vile na yirige wa tara ti ni, li
 yaa ka pye tiyɔnwɔ naa gbɔɔwɔ ni; li yaa ka tɔnli ɲa lenge wa tara ti ni,
 wi yaa ka gbɔɔwɔ naa fɛrɛwɛ kan ^{*}**Izirayeli** woolo mbele pe yaa ka koro
 yinwege na pe yeri. ³Ko wagati wo ni, mbele pe yaa ka koro yinwege na wa
^{*}**Siyɔn** ca ki ni, poro mbele pe yaa ka koro go na wa ko ɲga Zheruzalemu ca
 ki ni, pe yaa kaa pe yinri leele mbele pe yɛn ^{*}**kpoyi**; poro pe ni fuun poro
 mɛrɛ to ti yaa yɔnlɔɔ, mbaa pe yinwege ki piin wa Zheruzalemu ca. ⁴**We**
Fɔ wi yaa ka Siyɔn ca jeele pe fyɔngɔ ki jogo mbege laga pe na; leele pɛ leele
 mbele gbo wa ki Zheruzalemu ca ki ni, mbe pe kasanwa pi jogo mboo wɔ
 wa ki ni wi kiti sinɲɛ kɔngɔ konaa wi tifelege kasɔn ɲga ki maa jɔɔwɔ piin
 ki fanɲga na. ⁵Ko sanga wo ni, Yawe Yɛnɲɛle li yaa ka kambaaga naa wirige
 yirige wa Siyɔn yanwiga ki lagapyew ki ni, konaa janwa ɲa fuun wi ma
 gbogolo wa ki na wi go na yɔnlɔ na, mbe kasɔn yinne gbɔlɔ yanwa yirige wa
 ki go na yembinɛ; li gbɔɔwɔ yanwa po pi yaa ka tɔn yaara ti ni fuun ti naⁱ.
⁶Ki yaa ka pye paa segbaga yɛn, mbaa yinmɛ kaan yɔnlɔ tufunwɔ sanga ni,
 mbe pye larasaga naa gona tɔnyaraga tisaga tifelingbɔɔ to naa tisara ti na.

ⁱ 4.5: Eki 13.21-22; 16.10; 24.17; 40.34-35

Yawe Yenŋele li ɛɛzen kɛɛɛ kala

- 5** ¹Yege yaga mbe yurugo kɔ na wɔnlɔ wi kan,
mi yen na jaa mbege yurugo ki kɔ na ndanlaɔ wi kan wi ***ɛɛzen**
kɛɛ ti wogo na.
ɛɛzen kɛɛ tɔ la pye na ndanlaɔ wi yeri yanwiga tigiwen pa na,
tara tanra ta na.
- ²A wɔ si kɛɛ sigewe gbata titɔnlɔwɔ wa kan wa kɛɛ ti nandogomɔ,
ma wege wɔ ma ɛɛzen pire ti tɔnmɔ wɔsaga ki gbegede wa.
Wila pye naga sɔnri ndɛɛ kɛɛ ti yaa ɛɛzen pire jende se wi kan,
ɛɛn fɔ, a tɔ si kaa ɛɛzen pire tijangara sɛʼ.
- ³Koni, yoro Zheruzalemu ca woolo naa Zhuda tara woolo,
mi yen na ye yenri fɔ ye kiti wi kɔn mi naa na ɛɛzen kɛɛ ti ni we
sɔgɔwɔ.
- ⁴Yingi kɔ koro mbe pye na ɛɛzen kɛɛ ti kan,
ŋga mi si pye ti kan?
Mila pye naga sɔnri ma yo tila pire jende seni,
yingi na, a tɔ si pire tijangara sɛʼ?
- ⁵Koni ŋga mi yaa pye na ɛɛzen kɛɛ ti na,
mi yaa ki yo ye kan.
Jasa ŋa mila le mari maga, mi yaa wi kɔlogi,
jaŋgo yaayoro tiri ka.
Mbogo ŋga ki yen mari maga, mi yaa ki jan,
jaŋgo leele paa ti tangala.
- ⁶Mi yaa ti jɔgɔ mberi yaga waga;
lere se ka ta mberi yaanla, mberi nɔgɔ ki fali naa.
Yantiire naa wuuro ti yaa fi wa ti ni.
Mi yaa kaga yo kambaara ti kan fɔ tiga ka ti tisaga mbe pan ti
na.
- ⁷Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li ɛɛzen kɛɛ to ti yen ***Izirayeli**
woolo wele;
Zhuda tara woolo poro pe yen ɛɛzen kɛɛ nda ti yen mali ndanla we.
Laa pye naga sɔnri pe yaa la tanri kaselege na,
ɛɛn fɔ kambasinnde to paa pye na piin,
laa pye naga sɔnri pe yaa la tanri kasingge na,
ɛɛn fɔ pe yen na mbele tege, pe gbeere to ti yen na yinrigi wa^k.

j 5.2: Mati 21.33; Maki 12.1; Luki 20.9

**Jɔlɔɔ yɛn kambasinnde pyefenne
pe wogo**

- 8 Jɔlɔɔ yɛn ye wogo, yoro mbele ye maa yinre kanni nari tagala yinre na,
na keere shoo nari tagala keere na,
fo laga ka kpe si koro naa,
mbe ti yoro ce mbe cen laga tara ti ni.
- 9 Wuguro senre nda to Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li le na
nungbolo ma yo fo:
«Ki woro nala koon shyen, ki yinre legere nda ti yaa ka tongo mbe wo
wa,
ki yinre tugbooro tiyoro nda ti yaa ka koro waga,
lere se ka pye mbe cen wa ti ni.
- 10 Ezen kere ekitari taanri, ki ezen pire tonmo pe kaa wo, pi se toro
litiri nafa shyen ma yiri ke na,
yariluguro ti culo cenme pe kaa lugu, ki yarilire tiga ka kon, ti se
toro culo ke na.»
- 11 Mbele pe ma yiri yirifaga na,
na fee sinme welewe pi pungo na,
jɔlɔɔ yɛn pe wogo;
poro mbele yige ki ma saa le mbe pe ta pe yen ma tin duven wi ni
we.
- 12 Pe maa pe sinndire ti piin na ngoni, naa juru konaa pimbicile gboun,
na wegele wiin,
na duven wi woo wa pe liwen gbou lara ti ni.
Een fo paa la Yawe Yenjele li kapyegele ke jate,
paa la li kee yonlo tunngo ki yaan.
- 13 Ki kala na, pe yaa na woolo pe yigi mbe kari pe ni kulowo ni,
pe kambajenme pi kala na.
Pe legboolo pe yaa kaa kuun fungo ki kee,
wogo ki yaa kaa pe janwa woolo pe kuun.
- 14 Ki kala na, ***kuulo tara** tiri yon ki yenge gbegebe,
tiri yon ki yenge maga piyele konlo fu,
pe legboolo poro naa ca ki janwa woolo pe yaa tigi wa ti ni,
mbe pinle pe tinme gbou naa pe yagrimo pi ni.
- 15 Ki kala na, senwee pyo wi yaa ka go sogo,
senwee wi yaa ka tirige,

^k 5.1-7: Ezen kere senre nda ti yo ti yen na para Yenjele li woolo poro senre na;
Eza 3.14; 27.2-7; Zher 12.10; Eze 17.6; Oze 10.1; Yuuro 80.9-17; Mati 20.1; 21.33; Zhan 15

mbele pe maa yege tungu leele na, pe yaa ka go sogo.

16 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa ka gbɔgɔwɔ ta li kaselege ki fanɲga na,

Yenɲele na li yen ***kpoyi**, li yaa kaga naga fɔ li yen kpoyi kasingɲe ki fanɲga na.

17 Simbaala pele yaa ka saa kaa wa ca ki kataga ki ni paa yaayoro kasaga yen; penjagbɔɔ fenne pe lara nda tì tɔngɔ, to ti yaa pye sikapire ti kasara.

18 Leele mbele fuun pe ma yagbogowo pi pye paa manɲa yen ma pɔ kambasingɲe ki na,

na kapege ki tile pe yeɛ punɲo na, paa pe ma kaa wotoro pɔ shɔn na manɲala ŋgbangala ni, jɔlɔɔ yen pe wogo.

19 Pe maa yuun fɔ: «Yenɲele ligi pye fyaw ye, lili kapyegele ke pye fyaw, janɲo we ke yan. Izirayeli Yenɲele kpoyi li kagala ŋgele kɔn ma tege mbe pye, li ke pye li ke yɔn fili fyaw, janɲo wege jɛn.»

20 Leele mbele pe maa kapege ki yinri kajenɲe, na kajenɲe ki yinri kapege, jɔlɔɔ yen pe wogo! Poro mbele pe ma yanwa pi pye diwi mbe diwi wi pye yanwa, mbe yaritorisoro ki pye mbe yo kɔ tanla, mbe yaritanga ki pye mbe yo kɔ sori.

21 Leele mbele pe maa pe yeɛ jate kajenmbele, konaa na pe yeɛ yaan tijinliwe fenne, jɔlɔɔ yen pe wogo!

22 Leele mbele pe maa pe yeɛ jate pe yɔngɔ woro wa duven wɔɔ ki na, mbele pe maa sinme welewe pi pinlele pi yeɛ ni, mbe pe yeɛ weri, jɔlɔɔ yen pe wogo!

23 Pe ma tanga ki kan jɔgɔfɔ wi yeri yarikanga na, mbe tanga ki sho lesinɲe wi yeri.

24 Ki kala na, kasɔn yinne li ma yan waga ki sogo yege ŋga na, kasɔn yinne li ma yan sigire ti sogo mberi kɔ yege ŋga na, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, pɛ ndire nda kan ti yaa ka fɔngɔ, tifelege yaa ka pe yarifyeenre ti le mbe kari ti ni paa gbanɲban yen; katugu pɛ je Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li ***lasiri** wi na, pɛ Izirayeli Yenɲele na kpoyi li senre ti tifaga.

25 Ki kala na, Yawe Yenɲele li nawa ŋban li woolo pe ni fɔ jenɲe, lili keɛ ki yirige pe na ma pe gbɔn.

Yanwira tì tigile;
 pe gboolo pe yèn na tuunri wa ca nawa kongolo ke ni paa kayangara
 yèn.
 Kona ki ni fuun, li nangbanwa pi fa sogo li na gben,
 li kɛɛ ki yèn ma yirige pe na bere.

**Yenɲele li cengele kele yege yeri
 ma wa Izirayeli woolo pe na**

- 26 Yawe Yenɲele li yaa dirapo wa yirige mboo naga taleere woolo pele
 na;
 li yaa wofele win mbe pe yeri, mbe yiri fɔ wa dunruya wi go ka na.
 Pe mbele pe yèn na fyɛɛle na paan.
- 27 Pe ni, wa kpe si te, wa kpe si kurugo mbe to,
 wa kpe woro na wɔnɔ na tingi, wa kpe woro na wɔnɔ,
 wa kpe suu kurusijara wi sanga,
 wa kpe sawira manda si sangala.
- 28 Pè pe wangala ke yɔnrɔ ti wɔwɔ,
 ma pe sandira ti ni fuun ti wangala ke taga mbe wɔn;
 pe shɔnye pe yenjoro tì sheli paa sinndeere yèn,
 pe malaga gbɔnwotoroye pe ngeere tì wege paa tifelinjolo yèn.
- 29 Ti yèn na tinme yinrigi paa jara nɔ ma kaa na kuunru we,
 pe yèn na gbele paa jara yirifɔnmbɔlɔ yèn;
 pe yèn na jengeri, ma pe kagboro ti yigi na kee ti ni,
 lere se ya mberi shɔ pe yeri.
- 30 Ko pilige ko ni, tinme gbɔɔ pa yaa yiri ki tara nda ti go na,
 paa kɔɔje tinme gbɔɔ pi yèn.
 Na maga ka tara ti wele, diwi naa jɔlɔɔ ma yaa yan;
 kambaara wɔrɔ ta yaa ka pan, mbe yanwa pi tɔn, mbe laga ki pye
 diwi.

Yenɲele làa Ezayi wi yeri

6 ¹Wunlunɲa Oziyasi wi kuyele li ni, a m̀ si ^{*}**we fɔ** wi yan wi yèn
 ma cɛn wunluwɔ jɔngɔ ka na, nɲa k̀i yaraga wa naayeri fɔ jɛngɛ.
 Wi wunluwɔ derege yɔnrɔ tɪla sherigo gbɔɔ ki yin¹. ²Mɛrɛgeye mbele
 pe yinri Serafɛnye pɛle la pye ma yere wa wi go na. Kanwira kɔɔlɔni
 kɔɔlɔni tɪla pye pe ni fuun nungba nungba pe na. Pe ma shyen tɛge ma
 pe yere ti tɔn, mbe shyen tɛge mbe pe tɔɔrɔ ti tɔn, mbe si shyen tɛge mbaa
 yinrigi sire na.

³ Pàa pye na para pe yeɛ ni na yuun fɔ:

¹ 6.1: Oziyasi wo nungba wo pàa pye na yinri fun Azariya; 2 Wunlu 15.7.

«Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ,
li yen ***kpoi**, kpoyi, kpoyi;
tara ti ni fuun ti yen ma yin li gbɔgɔwɔ yanwa pi ni.»

⁴Pe jɔrɔgɔmɔ pi kala na, ***sherigo gbɔgɔ** yeyɔnrɔ ti nɔgɔ leyaara tɪla pye na tigile, a wirige si sherigo gbɔgɔ ki yin. ⁵Kona, a mɪ sho fɔ: «E! Jɔlɔgɔ yen na wogo, na wogo kɪ kɔ^m, katugu mi yen lere ŋa wi yɔn sɛnrɛ ti yen ***fyɔngɔ** ni. Mi yen ma cɛn leele mbele sɔgɔwɔ pe yɔn sɛnrɛ ti yen fyɔngɔ ni fun, ma si yala, mɪ wunlunɔŋa, Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yan yenle ni.»

⁶Ɛɛn fɔ mɛrɛgɛye mbele pe yinri Serafenye, a nungba si yiri sire na ma pan na kɔrɔgɔ kasɔn nanganga ni wi kɛɛ; wɪla ki wɔ wa ***saraga wɔsaga** ki na kamilan ni. ⁷A wɪ sigi jiri na yɔn ki na, mɛɛ yo fɔ:

«Koni naa ŋga kɪ jiri ma yɔngbasɛrɛ ti na,
ma kajɔɔgɔ kɪ laga ma na,
ma kapege kɪ kala yaga ma na.»

⁸Ko pɔngɔ na, a mɪ si we Fɔ wi magala li logo ma yo fɔ:

«Ambɔ fɔ mi yaa tun?
Ambɔ wi yaa kari we tunngɔ ki na?»

A mɪ sigi sho ma yo fɔ: «Mi ŋa, na tun!»

⁹Kona, a wɪ sho fɔ:

«Kari ma saga yo ki leele mbele pe kan fɔ:
Ƴe yaa kaa nuru jɛŋgɛ, ɛɛn fɔ ye se kaa ti kɔrɔ jɛnni,
ye yaa kaa wele jɛŋgɛ, ɛɛn fɔ ye se kaa yaan!»

¹⁰Ma ti ki leele mbele pe kotogo ki ngban pe na,
ma pe pye nungbongbanla fɛnnɛ,
ma pe yɛngɛlɛ ke tɔn pe na,
jaŋgo paga kaa yaan pe yɛngɛlɛ ke ni,
paga kaa nuru pe nungbogolo ke ni,
paga kaa kagala kɔrɔ jɛnni wa pe kotogo na,
jaŋgo paga ka kanŋga mbe pan mi Yenŋele na kɔrɔgɔ mbe ta mbe sagalaⁿ.»

¹¹A mɪ si yewe ma yo fɔ: «Ko yaa pye ma fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?» A wɪ sho fɔ: «Kɪ yaa pye ma fɔ cara ti sa tɔngɔ, lere ka ka pye wa ti ni naa, sɛnwee pyɔ kpɛ ka ka pye go ka ni naa, fɔ pe tara ti sa tɔngɔ ti koro waga.

¹²«Yawe Yenŋele li yaa ka sɛnwee piile pe purɔ mbe kari pe ni fɔ lege, lalɛgɛrɛ yaa ka koro waga wa tara ti ni.

^m 6.5: Yenŋele sɛnrɛ sɛweelɛ peɛ yege ni, ŋga kɪ yo fɔ: *Na wogo kɪ kɔ*, ki yen ma yɔnlɔgɔ wa ma yo fɔ: *Mi pɔngɔ*. ⁿ 6.10: Mbege lɛ konɔ kɔlɔjɛrɛ mbe gbɔn kɛ (9-10), ki sɛnrɛ tɪ yo wa Mati 13.14-15; Maki 4.12; Luki 8.10; Zhan 12.40; Kapyɛ 28.26-27 lara ti ni.

¹³ Ali na tara woolo pe kɔnsaga kewogo ki leele paga koro wa tara ti ni,
 poro fun pe yaa ka tɔngɔ;
 ɛɛn fɔ yɛgɛ ŋga na pe ka ***terebɛnti** tige kɔn nakoma pe ka tigbɔgɔ
 kɔn, ki yunŋgɔngɔ ki ma koro wa tara,
 ki pyelɔmɔ nɔŋgba pi na, ki leele pe yunŋgɔngɔ ki yaa setirige piile
 yirige, mbele pe yaa pye kpoyi.»

**Yenŋɛlɛ lɛa Ezayi wi tun
 wa wunlunaŋa Akazi wi yeri**

7 ¹Oziyasi pinambyɔ Yotamu wi pinambyɔ Ahazi wi wunluwɔ sanga wi ni wa Zhuda tara ti ni, a Siri tara wunlunaŋa Erezɛn wo naa Eremaliya pinambyɔ Peka ŋa wila pye ***Izirayeli** tara wunlunaŋa wi ni, pɛ si kari sa to Zheruzalɛmu ca ki na, mbe malaga gbɔn ki ni, ɛɛn fɔ pe sila ya mbe ca ki shɔ.

²A pɛ si saa ki senrɛ ti yo Davidi wi go woolo pe kan, ma yo fɔ: «Siri tara fɛnnɛ malingbɔɔnɔ pɛ pan ma pe malingbɔɔnɔ cɛnsaga ki kan wa Efirayimu tara^o.» A wunlunaŋa Akazi wo naa wi woolo pe ni pe sunndo wi nɛɛ suun pe na fyɛrɛ ti kala na, paa yɛgɛ ŋga na tifeɛɛgɛ ma kaa na kɔlɔgɔ tire fingi we.

³Kona, a Yawe Yenŋɛlɛ li si ***Ezayi** wi pye fɔ: «Yiri mboro naa ma pinambyɔ Sheyari Yashubu^p wi ni, ma sa Ahazi wi fili wa tɔnmɔ fɔngologo ki kɔsaga ki na, ko ŋga ki ma saa ye wa tɔnmɔ wege ŋga wa ca ki go na ki ni we, wa kɔnɔ na li maa kee wa paara jogofɛnnɛ pe paara jogosaga ki ni. ⁴Maga yo wi kan fɔ: «Ma jatere wi tɛgɛ laga nɔŋgba, maga ka fyɛ. Ma sunndo wiga ka kɔn ma na, ma wire tige ka fanla ma na Siri tara fɛnnɛ naŋa Erezɛn wo naa Eremaliya pinambyɔ pe naŋbanwa pi kala na, poro mbele pe yɛn paa sumboyuro shyɛn yɛn, nda ti yɛn na wirige yinrigi. ⁵Ki yɛn kaseɛɛgɛ fɔ Siri tara fɛnnɛ, naa Efirayimu tara fɛnnɛ konaa Eremaliya pinambyɔ wi ni, pɛgɛ kɔn maga tɛgɛ mbe kapege pye ma na. Pe yɛn na yuun fɔ: ⁶Yoo kari we sa to Zhuda tara ti na, we sunndo kɔngɔ wa ca woolo pe na, we pe tara ti shɔ, we Tabeyeli pinambyɔ wi tɛgɛ pe go na wunluwɔ. ⁷ɛɛn fɔ, pa ***wɛ fɔ**, Yawe Yenŋɛlɛ li yo yɛɛn fɔ:

Ki kala li se yere,
 li se si pye.

⁸Katugu Damasi ca ko ki yɛn Siri tara ti cagbɔgɔ ye,
 a Erezɛn wo pye Damasi ca ki to we;

^o 7.2: Efirayimu tara tila pye Izirayeli tara ti laga ŋga wa yɔnɔɔparawa kamɛŋgɛ kɛɛ ki na; ki laga ki sila lali Zheruzalɛmu ca ki ni. ^p 7.3: Sheyari Yashubu mege ki kɔrɔ wowi ŋa fɔ leele peɛlɛ jɛnri yaa ka koro, mbe sɔngɔrɔ mbe pan (10.21). Pinambiile shyɛn Ezayi wila se. Ŋga ki mbaa pye Izirayeli woolo pe na, pe mɛrɛ tila pye na ko kɔrɔ wo nari.

sanni sa gbɔn yeɛ nafa taanri ma yiri kangurugo Efirayimu cɛnɛ
woolo pe yaa tɔngɔ,
pe se pye naa cɛnɛ.

- ⁹ ***Samari** ca ko ki yen Efirayimu tara ti cagbɔgɔ ye,
a Eremaliya pinambyɔ wo pye Samari ca ki to we.
Na yee yeresaga ta wa tagawa pi ni, pa ye se fannga ta mbe yere.» »

**Pɔɔ ɲa pe yaa ka se
mboo meɛ taga Emanuweli**

¹⁰ A Yawe Yenɲele li si para naa Ahazi wi ni, maa pye fɔ: ¹¹ «Kacɛn wa yenri Yawe Yenɲele, ma Yenɲele li yeri luu naga ma na, mbe yiri wa tara ti nɔgɔna, wa ***kuulo tara**, nakoma mbe yiri wa naayeri, wa yenɲele na.»

¹² A Ahazi wì sho fɔ: «Mi se yaraga ko ka kpɛ yenri, mi se si Yawe Yenɲele li wa mbe wele.»

¹³ Kona, a Ezayi wì sho fɔ: «Yaa nuru, yoro Davidi go woolo wele! Naa ye yen na leele pe tege, ko si ye bɔ bere, fɔ a yaa jaa mbaa na Yenɲele li tege! ¹⁴ Ki kala na, we Fɔ wo jate wi yaa ka kacɛn wa naga ye na, wo yen fɔ sumboro ɲa wii naja kala jɛn, wi yaa ka kugbɔ lɛ mbe pinambyɔ se, mboo meɛ taga mbaa wi yinri Emanuweli⁹. ¹⁵ Nɔnɔ nara naa senreɛ wi yaa kaa kaa, fɔ wi sa kala jɛn, mbe je kapege ki na, mbe kajɛnge ki jɛn mbaa ki piin. ¹⁶ Ɛɛn fɔ sanni pɔɔ wi sa kapege ki jɛn mbe je ki na, mbe kajɛnge ki jɛn mbaa ki piin, ki wunlumbolo shyen mbele maa fyɛ pe yege, pe tara ti yaa jɔgɔ mbe koro waga. ¹⁷ Ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li yaa ka ti jɔlɔgɔ wagati wa mbe gbɔn mboro naa ma tara woolo konaa ma go woolo ye na; ki wagati wi yɔngɔ fa pan gbɛn, maga lɛ Efirayimu tara ti wali ma laga Zhuda tara ti na⁷. Ki senre ti yen na para Asiri tara wunlunaja wi sanga wo na.»

**Asiri tara fenne pe yaa ka
ɲga pye Zhuda tara ti na**

¹⁸ Ko pilige ko ni, Yawe Yenɲele li yaa ka tishɔnrɔ nda wa Ezhipiti tara Nili gbaan wi lago ki na ti yeri wofele ni, mbe pan ti ni konaa senrimbire^s nda wa Asiri tara ti ni. ¹⁹ Ti ni fuun ti yaa ka pan mbe cɛn-cɛn wa yanwira tigiwen lawere tijangara ti ni, naa wa waliwere ti ni,

⁹ 7.14: Emanuweli meɛ ki kɔrɔ wowi ɲa fɔ Yenɲele li yen we ni. Ki senre ti yo wa Mati 1.23 laga ki ni. ⁷ 7.17: Ki laga ɲga ki yen na para wagati ɲa senre na, ki kala làa pye yegele cenme shyen (200) koro la toro Ezayi sanga wi yege. ^s 7.18: Tishɔnrɔ to naa senrimbire kacɛn wi yen na para tara shyen nda tila pye fannga ni ki sanga wi ni to senre na; ki tara shyen, Yenɲele li yaa ti torogo ti sa to Zhuda tara ti na.

naa wa kɔmbigile ke ni fuun ke ni, konaa wa tɔnmɔ lara ti ni fuun ti ni.

²⁰Ko pilige ko ni, we Fɔ wi yaa ka yunguluwo wa lɛ sara na mbe yiri wa Efirati gbaan wi kɛɛ sannga ki na. Wo wi yɛn Asiri tara wunlunaŋa we. Wi yaa ka ye yinrɛ ti kulu, naa ye tɔɔɔ sire to naa ye siyɔɔɔ pe ni^t.

²¹Ko pilige ko ni, lere nungba nungba pyew wi yaa kaa nasumboro nungba naa simbanɛɛɛ shyen koro. ²²Nɔnɔ legere yaa kaa taa wa ki yaayoro ti ni, fɔ nɔnɔ nara wo wi yaa ka pye leele pe yaakara. Mbele pe yaa ka koro go na wa tara ti ni, nɔnɔ nara naa senrege ki yaa ka pye pe yaakara^u.

²³Ko pilige ko ni, ***erezen** tiire wagakele (1 000) ka ka pye kere nda ni, kere nda ti sɔnŋɔ ki mbe ya mbe warifuwe pyɔ wagakele (1 000) bɔ, ti yaa ka koro wa yantiire to naa wuuro ti sɔɔwɔ. ²⁴Leele pe yaa kaa kee mbe saa yanri wa sandira naa wangala ni, katugu tara ti lagapyew ki yaa ka pye yantiire naa wuuro ni. ²⁵Yanwira tigiwen lara nda leele paa pye na fali ti na capire ni, leele pe se ka ya mbaa yiin wa ti ni, yantiire to naa wuuro ti fyere ti kala na. Pe yaa ka nere ti wa tila kaa wa, mbe simbaala naa sikaala pe yaga paa yanri wa.

Kapege ŋga Asiri tara fenne pe yaa ka pye

8 ¹Yawe Yenŋele lɛa na pye fɔ: «Yiri ma walaga gbeŋe wa lagaja, ma yɔɔnɔ tugbɔɔɔ ta yɔnɔɔ wi na, ma yo fɔ: «Maheri Shalali Hashi Bazi», ko kɔɔ wo ŋa fɔ: «Ye fyɛɛle ye yaara ti koli, ye gbinri ye yarijende ti shɔ!» » ²A mɛ si leele pele lɛ ma pe pye na serefenne jembele. Poro paa pye ***saraga wɔfɔ** Uri konaa Yeberekiya pinambyɔ Zakari.

³Ko pɔnŋo na, a mɛ si ye ***Yenŋele yɔn senre yofɔ** jele wi kɔɔɔ, wo ŋa wi yɛn na jɔ we. A wɛ si kugbɔ lɛ ma pinambyɔ se. A Yawe Yenŋele li silan pye fɔ: «Wi mege ki taga maa wi yinri: «Maheri Shalali Hashi Bazi», ko kɔɔ wo yɛn fɔ: «Ye fyɛɛle ye yaara ti koli, ye gbinri ye yarijende ti shɔ!» ⁴Katugu sanni pyɔ wi sa ya wi yo fɔ: «Baba» nakoma «Nɔ», Asiri tara wunlunaŋa wi yaa pan mbe Damasi ca yarijende naa ***Samari** ca fenne pe kɛɛ yaara ti koli mbe kari ti ni.»

⁵A Yawe Yenŋele li si para na ni naa, ma yo fɔ:

^t 7.20: Wi yaa ka ye yinrɛ ti kulu, naa ye tɔɔɔ sire to naa ye siyɔɔɔ pe ni: Ki kapyege kila pye kacɛn wa, ŋa wila pye naga nari fɔ fɛrɛ nakoma kunwɔ to leele mbele paa kulu pe na, naga nari fun fɔ pɛ pe yigi malaga kasopiile. ^u 7.21-22: Nɔnɔ, naa nɔnɔ nara konaa senrege ki ni, ti yɛn naga nari fɔ Yenŋele li woolo jenri mbele pe yaa ka koro, li yaa ka kagbaraga pye pe kan, mbe yaakara legere kan pe yeri. ^v 8.1: Senre nda ti yo fɔ: Ye fyɛɛle ye yaara ti koli, ye gbinri ye yarijende ti shɔ, ki senre ti yɛn na para Asiri tara fenne poro senre na. Pe yaa ka pan mbe to Izirayeli tara ti na mberi shɔ, mbe pe yarijende ti koli mbe kari ti ni.

- 6 «Kì kaa pye ki tara nda ti woolo pè je Silowe lawege tònmo pi na,
po mba pi ma yege to na fuun yɔɔɔ,
ma saa na yɔɔɔ Erezɛn wo naa Eremaliya pinambyɔ pe kala na»,
7 ki kala na, ye wele, ***we fɔ** wi yaa Efirati gbaan tɔnngbɔɔ mba pi
yɛn fannga ni pi yirige mboo wa pe na;
po pi yɛn Asiri tara wunlunaŋa wo naa wi fannga ki ni fuun.
Gbaan wi yaa yin fɔ mbe toro wi yɔn konggo ki na, mbe jaraga mboo
kanngara lara ti ni fuun ti yin.
- 8 Wi yaa ka fo mbe ye wa Zhuda tara ti ni,
wi yaa ka yin mbe fo mbe lagapyew ki shɔ,
tònmo pi yaa ka leele pe yigi yɔɔɔɔ.
Pi yaa jaraga mbe kari fɔ lege, mbɔɔn tara ti lagapyew ki yin,
Emanuweli.»

Emanuweli wi cew tawa kacɛn

- 9 Yoro cɛngele woolo wele, yaa malaga kɔngɔɔ waa;
fyɛɛ gbɔɔ yaa ka ye yigi.
Ye ni fuun ye nungbogolo jan,
yoro taleere fennɛ wele.
Ye ye yɛɛ gbɛgele malaga ki na;
fyɛɛ gbɔɔ yaa ka ye yigi.
Ye ye yɛɛ gbɛgele malaga ki na;
fyɛɛ gbɔɔ yaa ka ye yigi.
- 10 Ye kagala kele kɔn ye tɛge mbe pye;
ke yaa ka jɔɔ.
Ye yo ye ye yɔn ki wa nungba;
ki kala li se yɔn,
katugu Yɛnɛle li yɛn we ni.

We daga mbaa fyɛ Yɛnɛle lo yege

- 11 Pa Yawe Yɛnɛle ligi yo na kan yɛɛn, sanga ŋa ni làa na yigi li kɛɛ ki
ni, mala yeri ma yo mi ka kaa tanri ki tara woolo pe tangalɔmo pi na.
- 12 Lì yo fɔ: «Yaraga ŋga ki leele mbele pe maa yinri yɔnlemɛ,
yaga kaa ki yinri yɔnlemɛ.
Pe maa fyɛ yaraga ŋga yege, yaga kaa fyɛ ki yege;
ki ka kaa ye sunndo wi kɔɔn ye na fun.

^w 8.6: Erezɛn wila pye Siri tara to wunlunaŋa konaa ma pye Eremeliya wi pinambyɔ; Peka wila pye Izirayeli tara ti wunlunaŋa; Eza 7.1. ^{*} 8.8: Tònmo pi ka leele pe yigi yɔɔɔɔ, go ŋga kɔ koro, ko yɛn ma taanla Zheruzalemu ca ko ni, Zhuda tara cagbɔɔ ye; ko nungba ki yaa ka koro juguye pe se ya mbege shɔ. Ki kala làa kaa pye ki yɛle cennɛ kɔɔshyɛn ma yiri nungba (701), na Zhezu wi fa se. Ye sɛwɛ wi yinɛ 36-37 lara ti wele.

- 13 Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ lo ye daga mbaa jate Yenḡele na li yen ***kpoyi**,
 lo ye daga mbaa gbogo,
 lo ye daga mbaa fye li yeḡe.
- 14 Li yen larasaga ḡga ki yen kpoyi,
 ɛen fɔ li yaa ka pye sinndelege ḡga leele pe yaa kaa kunrugu ki na;
 li yaa ka pye walaga ḡga ***Izirayeli** tara wunluwɔ shyen woolo pe
 yaa kaa kunrugu ki na mbaa tuunri,
 mbe pye paa mɛɛ naa penɛ yen Zheruzalemu ca woolo pe na.
- 15 Lelegeɛ yaa ka kurugo ki na,
 pe yaa ka toori mbe pe yeɛ kaari;
 pe yaa ka pe yigi penɛ ni, na pe se ya wɔ wa li ni.»

**Yenḡele yɔn senre yofɔ wi daga
 mbaa Yenḡele li singi**

16 Ki sereya senre nda ti gbegeler mari teḡe, ki nagawa senre nda ti tɔn ma tegere teḡe ti na, mari teḡe na fɔɔḡɔfenne pe kan. 17 Mi yen na wele Yawe Yenḡele lo yeri, lo na lili yeɛ lara Zhakɔbu setirige piile pe na we; milan jigi wi taga lo na. 18 Piile mbele Yawe Yenḡele li kan na yeri, mi ḡa pe ni. We yen kagala ḡgele ke yen na paan ke kacɛn konaa ma pye yaraga ḡga ki ma lere nunḡbolo kan laga Izirayeli tara ti ni; pa ki wogo kɔ yiri wa Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ li yeri, lo na li censaga ki yen wa ***Siyɔn** yanwiga ki na we.

19 Na leele pele ka ye pye mbe yo fɔ leele mbele pe maa kuulo pe yewe, ye kari ye sa pe yewe konaa jelefenne pe ni, poro mbele pe maa kalegere senre yuun, na kɔḡori; na paga yo fɔ: «Naga yen ma, cengele kee daga mbaa ke yarisunndo ti gbogo wi le? Konaa mbaa kuulo pe yewe weele pe kan wi le?» Kona ye pe yɔn sogo fɔ: 20 «Yenḡele li ***lasiri** naa li sereya senre to we daga mbaa tanri ti na.» Na lere ḡa si para mbe yala ko senre to ni, wo se ka lalaaga yanwa pi yan.

21 Pe yaa ka tara ti pari mbe toro, teḡe naa funḡo ki ni; na funḡo ki ka ka weri pe na, pe yaa ka nawa ḡḡban mbaa pe wunlunana wi dangi konaa mbaa pe yengengele ke dangi. Pe yaa ka pe yere ti yirige wa naayeri, 22 ko punḡo na, mbe yere ti sogo mbaa tara ti wele. Pe se ka yaraga ko ka yan, kaawɔ jatere piriwen, naa diwi konaa lawɔɔ ndorogo. Pe Yaa ka pye wa diwi wɔlɔ li ni.

Pɛ pyɔ se we kan

23 ɛen fɔ koni, lawɔɔ ti yen leele pe na laga tara nda ni, diwi wi se koro wa ki tara ti ni sanga pyew. Ali mbege ta Zabulon tara naa Nefitali tara tila tifagawa ta wagati ḡa wɔ toro faa wi ni, ɛen fɔ wa wagati ḡa wila paan wi ni, gbɔḡɔwɔ yaa ka pye ki kɔḡje konɔ yɔn tara ti na, Zhuriden gbaan wi yɔnɔ yirisaga kee tara ti na, konaa Galile tara nda ti yen cengele sanḡgala ke tara ti na.

- 9¹ Leele mbele pe yen na tanri wa diwi wi ni,
pè yanwa gbɔɔ yan.
Mbele pàa pye ma cèn wa kunwɔ ca ki diwi wi ni,
yanwa yiri pe kan^y.
- 2^{*} **We Fɔ**, mà nayinmɛ gbɔɔ kan cènle woolo pe yeri,
ma yɔɔrimɔ legere kan pe yeri.
Pe yen na yɔɔri ma yege sɔɔwɔ
paa yege nga na leele ma kaa na yɔɔri yarilire kɔnsanga ni
we,
nakoma paa yege nga na malingbɔɔnɔ ma kaa na yɔɔri yaara nda
pè koli ti yelesanga ni we.
- 3 Katugu nere ***tunngo pyetige** nga kila pye na yiin pe ni,
naa gbɔnɔ kanngala na làa tege na pe gbɔɔn wa pe pɔɔlɔ,
naa pe jɔɔfenne pàa pye na pe gbɔɔn sanwiga nga ni,
màri kaari
paa yege nga na màa ki pye Madiyan tara fenne pe sɔnɔ ki na, ma
ya pe ni^z.
- 4 Sawira nda fuun leele paa le ma kari wa malaga gbɔnsaga,
derigbɔɔ nda fuun pè piligi wa kasanwa pi ni,
to ti ni fuun to yaa ka wa wa kasɔn ki ni,
mbe sogo mbe kɔ.
- 5 Katugu pè pyɔ wa se we kan,
pinambyɔ kan we yeri.
Tegere ti yaa ka kan wi yeri,
pe yaa kaa mege taga mbaa wi yinri
«Yerifo ɲa wi yen kafɔnnɔ pyefɔ,
Yenɲele na li yen yafɔ,
To Yenɲele na li yen kɔsaga fu, Yeyinɲge wunluwɔ.»
- 6 Wi fannga ki yaa ka gbɔɔ mbe kari yege,
wi yaa ka yeyinɲge mbakɔɔ kan Davidi wunluwɔ pi yeri konna wi
wunluwɔ tara ti yeri.
Wi yaa ka yeresaga kan pi yeri, mboo gbegele mboo tenge kaselege
naa kasinɲge ki fannga na,
mbege le yinɲɔ fɔ sanga pyew.
Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa ko kala lo pye li ndanlawa
gbɔɔ pi kala na.

^y 9.1: Ki senre nda ti yo Zhezu Kirisi wi wogo na wa Mati 4.16 naa Luki 1.79 lara ti ni.

^z 9.3: Yawe Yenɲele làa ti, a Zhedewɔn wi ya Madiyan tara fenne pe ni ko pilige ko ni
(Kiti 6–7).

**Yenŋele li yaa jɔɔɔ wa
Izirayeli wunluwa pi na**

- 7 We Fɔ wì senre ta yo Zhakɔbu setirige piile pe na,
ki senre tì to ***Izirayeli** tara ti na.
- 8 Leele pe ni fuun pe yaa ka ki kala li jɛn,
Efirayimu tara woolo naa Samari ca fenne wele,
poro mbele pe maa pe yee gbogo na pe yee nari na yuun fɔ:
- 9 «Tofa mboro tì toori,
een fɔ we yaa ti wa naa sinndeere nda pè tete to ta ni.
Sikomɔri tire tiyapaara tì kaari,
een fɔ ***sediri** tire tiyapaara we yaa tege wa ti yɔnlɔ.»
- 10 Yawe Yenŋele li yaa cew kan Erozen wi juguye pe yeri mbe pe yirige
mbe pe wa Izirayeli woolo pe na,
mbe poro mbele pe winfenne pe sun mbe pe wa pe na^a.
- 11 Siri tara fenne mbe yiri wa yɔnlɔ yirisaga kɛe yeri,
Filisiti tara fenne mbe yiri wa yɔnlɔ tosaga kɛe yeri;
pe yaa pan mbe Izirayeli tara ti tongo.
Een fɔ konaa ki ni fuun, li nangbanwa pi woro na sogo li na,
li yɛn mali kɛe ki yirige pe na bere.
- 12 Izirayeli woolo pee songɔɔ mbe pan pe gbɔnfɔ wi kɔɔɔɔ,
pee songɔɔ mbe pan Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li kɔɔɔɔ.
- 13 Ki kala na, Yawe Yenŋele li yaa Izirayeli tara ti go naa ti naga ki kon
mberi wɔ wa,
mbe sengembanra to naa gbagara wi ni, ti kɔn mberi wɔ wa pilige
nungba ki ni^b.
- 14 Lelele poro naa megbɔɔ fenne pe ni, poro pe yɛn go ye,
***Yenŋele yɔn senre yofenne** yagboyoolo poro pe yɛn nɔɔna we.
- 15 Ki leele mbele pe yekele pe yɛn na pe punngu,
mbele pè pe yee yaga pe yɛn na pe yege sinni, poro fun pè wa ma la.
- 16 Ki kala na, we Fɔ wi nawa pi woro ma yinggi pe lefɔnmɔɔ pe ni,
wi se pe pijiriwele poro naa pe nangunjaala pe yinriwe ta;
katugu pe ni fuun pe yɛn mbasinmbele ma pye lepee,
senfaara ti maa yinrigi wa pe ni fuun pe yɔn.
Een fɔ konaa ki ni fuun, wi nangbanwa pi woro na sogo wi na, wi
yɛn maa kɛe ki yirige pe na bere.
- 17 Kaselege ko na, nambewe pi maa jɔɔɔɔ piin paa kasɔn yɛn;
ki ma yantiire naa wuuro ti sogo mari kɔ,
ki ma wirige gbɔɔ yirige ma kari wa naayeri pya.

- 18 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li nangbanwa gbɔɔ pi kala na,
tara ti yen na sori.
Leele pe yen ndɛɛ kasɔn yen na pe sori,
lere kpɛ woro naa nɔsepyɔ wi yinriwe taa.
- 19 Pe ma wa yigi pe kalige kɛɛ ki na mbe ka,
ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, fungo yen pe na bere;
pe ma wa yigi pe kamɛnɔge kɛɛ ki na mbe ka,
ɛɛn fɔ pe se si tin.
Pe ni fuun nunɔba nunɔba pe yen na pe lewee yɛɛnle pe kaa.
- 20 Manase cɛnle woolo pe yen na Efirayimu cɛnle woolo pe kaa,
Efirayimu cɛnle woolo pe yen na Manase cɛnle woolo pe kaa;
poro pe ni fuun shyen poro gbogolo ma saa to Zhuda cɛnle woolo pe
na.
ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, li nangbanwa pi woro na sogo li na,
li yen mali kɛɛ ki yirige pe na bere.

**Zhuda tara yekeele mbele
pe Yenjele li nangbanwa pi yirige**

- 10** 1 Leele mbele pe ma kondɛgɛnɔgele mbasinɔgele tɛgɛtɛgɛ,
poro mbele pe ma kakɔndɛgɛnɔgele tɛgɛ ma ke yɔnɔɔ,
jɔɔɔɔ yen pe wogo!
- 2 Pe ma ko pye ma, jango mbe mbele pe yen tege ni pe tanga ki sho pe
yeri,
na woolo mbele pe yen fyɔnwɔ fɛnnɛ, mbe nɔga ki daga pe ni ki sho
pe yeri.
Pe ma nangunjaala pe pye paa yarijɛnde nda pɛ koli ti yen,
mbe pijiriwele pe san mbe pe kɛɛ yaara ti sho pe yeri.
- 3 Na ye kapere ti fɔgɔ tɔnpilige ki ka ka gbɔn, yingɔ ye yaa ka pye san?
Na jɔɔɔɔ ki ka ka yiri wa lege mbe pan mbe to ye na pilige nɔga ni,
yingɔ ye yaa ka pye san?
Ye yaa ka fe mbe kari ambɔ fɔ kɔrɔgɔ mbe yo wi ye sho?
Ye yaa ka ye yarijɛnde ti tɛge se yeri?
- 4 Ye se ka ya mbe kala la yɛgɛ pye, kaawɔ mbe gbɔw wa kasopiile
sanmbala pe sɔgɔwɔ,
mbe to tara leele mbele pe yaa gbo pe ni.
ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, ***we Fɔ** wi nangbanwa pi woro na sogo wi na,
wi yen maa kɛɛ ki yirige pe na bere.

**Jɔɔɔɔ yen Asiri tara fenne
pe wogo**

- 5 We Fɔ wì yo fɔ: «Jɔɔɔɔ yen Asiri tara fenne pe wogo,
poro mbele pe yen paa na nangbanwa kanngaga yen.

- ɲgbologo ɲga ki yɛn pɛ kɛɛ,
 ko yɛn nala kɔnrɔ tandorogo ki nari.
- 6 Mi ma pɛ yirige mbe pɛ wa cɛnlɛ na li woro na fyɛ mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na
 yɛgɛ li na,
 cɛnlɛ na kanla nawa pi ɲgban, mi ma pɛ yeri mbe pɛ wa ki cɛnlɛ
 woolo pɛ na,
 ɲango pɛ sa pɛ kɛɛ yaara ti koli, pɛ pɛ san pɛ pɛ yarijɛndɛ ti sho pɛ yeri,
 mbe pɛ tangala paa ca nawa kɔngolo fɛnrege yɛn.
- 7 «Ɛɛn fɔ Asiri tara fɛnnɛ pɛ sigi jɛn mbe wali ki na ma,
 pɛɛ jatere pyɛ ki na ma.
 Ɛɛn fɔ poro jatere wo yɛn mbaa jɔgɔwɔ piin,
 mbe cɛngɛlɛ lɛgɛrɛ tɔngɔ.
- 8 Katugu pɛ yo fɔ: «Naga yɛn ma, wɛ kundigile pɛ ni fuun pɛ woro
 wunlumbolo wi lɛ?
- 9 Naga yɛn ma, wɛ sila Kalino ca ki pyɛ paa yɛgɛ ɲga na wàa
 Karikemishi ca ki pyɛ wi lɛ?
 Ma Hamati ca ki pyɛ paa yɛgɛ ɲga na wàa Aripadi ca ki pyɛ wi lɛ,
 ma ***Samari** ca ki pyɛ paa yɛgɛ ɲga na wàa Damasi ca ki pyɛ wi lɛ?
- 10 Kì kaa pyɛ wɛ ya ma kɛɛ taga wunluwɔ tara nda ti maa yarisunndo
 gbogo ti na mari sho,
 ma si yala, ki yarisunndo tì lɛgɛ ma wɛ Zheruzalemu ca naa Samari
 ca woro ti na,
- 11 kona ɲga wɛ pyɛ Samari ca naa ki yarisunndo ti na,
 naga yɛn ma, wɛ sɛ ya mbege nungba ki pyɛ Zheruzalemu ca naa ki
 yarisunndo yanlɛrɛ ti na wi lɛ?» »
- 12 Ɛɛn fɔ na wɛ Fɔ wi ka ka wi kapyegele kɛ pyɛ mbe kɛ yɔn fili sanga
 ɲa ni wa ***Siyon** yanwiga ki na, konaa wa Zheruzalemu ca ki ni, wi
 yaa yo fɔ: «Mi yaa yiri Asiri tara wunlunaɲa wi kɔrɔgɔ wi yɛɛ gbɔgɔwɔ
 jatere konaa wi yɛɛ nagawa mba wi maa piin na yɛgɛ tungu pi kala na.
- 13 Katugu Asiri tara wunlunaɲa wì yo fɔ:
 «Mì ki ni fuun ki pyɛ na yɛɛra fanɲga ki ni,
 konaa na yɛɛra kajɛnmɛ pi ni, katugu m̀ jilige;
 m̀ cɛngɛlɛ sanɲgala kɛ tara kɔngɔlɔ kɛ wɔ wa kɛ yɔngɔlɔ kɛ ni, ma
 ka taga na tara ti na,
 m̀ pɛ yarijɛndɛ ti sho pɛ yeri.
 M̀ wunlumbolo tirige ma pɛ laga wa pɛ jɔnrɔ ti na,
 paa lenaɲa kotogofɔ yɛn.
- 14 M̀ leele pɛ yarijɛndɛ ti sho pɛ yeri na kɛɛ ki ni,
 paa yɛgɛ ɲga na lɛrɛ ma kàa sannjesere laga wɛ;

c 10.9: Asiri tara fenne pàa malaga gbɔn ki cara ti ni, ma ya ti ni.

mì tara woolo pe ni fuun pe yarijende ti koli pe yeri,
 paa yege nga na lere ma kaa sannjele jenrewa koli we.
 Yaraga ka kpe si kanwiga gbɔn,
 nakoma mbe yɔn yenge, nakoma mbe senpyɔ yo.»

- 15 Naga yen ma, gbɔnlɔgo ki maa ki yee gbogo na wila kɔɔn ki ni wi na wi le?
 Naga yen ma, tire kɔnsi wi maa yee mbɔnrɔ na wila kɔɔn wi ni wi na
 wi le?
 Ki yen ndee kanngaga ko ki yen na ki yigifo wi kee ki yinrigi,
 ki yen ndee ngbologo ko ki yen na ki yigifo wi kee ki yinrigi.
- 16 Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa cɔgɔrɔ
 yama wa Asiri tara malingbɔɔnlɔ mbele pe yen fannga ni pe na;
 pe gbɔgɔwɔ kala li yaa ka sogo paa yege nga na kasɔn ma kaa na
 yiin ma yaara sogo.
- 17 Yenjele na li yen Izirayeli woolo pe yanwa, li yaa ka pye paa kasɔn yen;
 Izirayeli woolo pe Yenjele ***kpoyi** li yaa ka pye paa kasɔn yinne yen,
 na li yaa yantiire naa wuuro pyew ti sogo,
 mberi kɔ pilige nungba ki ni.
- 18 Li yaa ka pe kɔɔrɔ tiyɔnrɔ naa pe tire keere tiyɔnrɔ ti sogo mberi kɔ pew,
 ki yaa ka pye paa yaɲa yen, na yama pɔu fannga ki kɔ.
- 19 Pe kɔɔrɔ tire nda ti yaa ka koro, ti yaa ka pye jeegele,
 fɔ pyɔ jee mbe ka ya mberi jiri mberi yɔn jen.

Izirayeli woolo mbele pe yaa ka koro go na pe kala

20 Ko sanga wo ni, Izirayeli woolo sanmbala mbele pe yaa ka koro go na,
 poro Zhakɔbu setirige piile mbele pe yaa ka shɔ mbe koro yinwege na, pe se ka
 kee kan mbele paa pe gbɔɔn pe na naa. Eɛn fɔ pe yaa ka kee kan Yawe Yenjele,
 Izirayeli woolo Yenjele kpoyi lo na kaselege ni. 21 Pe sanmbala mbele pe yaa ka
 koro, pe yaa ka songɔrɔ mbe pan, poro Zhakɔbu setirige piile mbele pe yaa ka
 koro, pe yaa ka songɔrɔ mbe pan Yenjele na fannga fɔ li kɔrɔgo. 22 E, Izirayeli
 woolo, ali na yaga lege paa kɔgɔje yɔn taambugɔ ki yen, ye jenri ye yaa ka
 songɔrɔ mbe pan. Ye tɔngɔ kala li kɔn ma tege makɔ. Ko yaa ti kasinnye ki yaa
 la kee yege. 23 We Fɔ, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, li tɔngɔwɔ kala na
 kɔn ma tege, li yaa li pye mbeli yɔn fili tara ti lagapyew ki ni^d.

Yenjele li yaa jɔlɔgo wa Asiri tara fenne pe na

24 Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen
 fɔ: «Na woolo, yoro mbele ye yen ma cɛn wa Siyɔn ca, yaga kaa fye Asiri

^d 10.23: Orɔmu 9.27-28

tara fenne pe yege. Pe yen na ye gbɔɔn kanngaga ni, ma pe ngbologo ki yirige ye na paa yege nga na Ezhipiti tara fenne pàa pye naga piin we.
²⁵ Eɛn fɔ sanni wagati jenri ni, na nanngbanwa gbɔɔ pi yaa kɔ ye ni, eɛn fɔ na kɔnrɔ tandorogo ki yaa pye poro Asiri tara fenne poro ni mbe pe tɔngɔ.» ²⁶ Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa yiri pe kɔrɔgɔ sapige ni, paa yege nga na làa ki pye Madiyan tara fenne pe na wa Orebu walaga ki tanla we. Li yaa ka li kanngala li yirige wa kɔgɔje wi go na, paa yege nga làa li yirige Ezhipiti tara ti na we^e.

- ²⁷ Ko pilige ko ni, Asiri tara fenne pe tugugbɔrɔ nda wa ye pajoro ti na, ti yaa laga wa ti na;
 pe nɛrɛ ***tunngo pyetige** nga pè taga wa ye yɔlɔgɔ ki na kila yiin ye ni, ki yaa ka laga wa;
 ye yaa ka tugbɔlɔ, fɔ mbege kaari mbege laga wa^f.

Juguye pè yɔngɔ
Zheruzalemu ca ki ni

- ²⁸ Juguye pè gbɔn wa Ayati ca ki na,
 pè Migirɔn ca ki kɔn ma yiri,
 pè saa pe tuguro ti tɛge wa Mikimashi ca.
²⁹ Ye wele, pe yen na tooro wa yanwira ti sɔgɔwɔ kombile li ni.
 Pè yo fɔ: «Ye pan we sa wɔnlɔ wa Geba ca!»
 Arama ca woolo pe yen na seri fyɛrɛ ti kala na;
 Gibeya ca woolo, ko nga ki yen Sawuli ca ye, pe yen na fee.
³⁰ Yoro Galimu ca woolo, yaa jɔrɔgi!
 Yoro Layisha ca woolo, yaa ye yɛɛ kɔrɔsi!
 Yoro Anatɔti ca woolo, jɔlɔgɔ yen ye wogo!
³¹ Madimena ca woolo pè gbɔn ma jaraga,
 Gebimu ca woolo pe yen na fee na larasaga jaa!
³² Nala yɛrɛ, juguye pe yaa sa yere wa Nɔbu ca;
 pe yaa pe kɛɛ ki yirige Siyɔn ca woolo pe yanwiga ki mɛge ni,
 ko nga ki yen Zheruzalemu ca tinndi we.
³³ Ye wele, we Fɔ, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ,
 li yen na tige njere ti yaanla fannga gbɔgɔ ni;
 li yen na tire tugbɔrɔ ti kɔɔnlɔ,
 na tire titɔɔnrɔ tugbɔrɔ ti kɔɔnlɔ nari jaanri.
³⁴ Li yen na kɔlɔgɔ tire ti kɔɔnlɔ gbɔnlɔgɔ ni nari jaanri,
 paa yege nga na Liban tara ***sediri** tire tiyɔnrɔ ti yen na tuunri tara we^g.

^e 10.26: Kiti 7.25; Eki 14.15-28 ^f 10.27: Ŋga ki yo fɔ: Ye yaa ka tugbɔlɔ, fɔ mbege kaari mbege laga wa, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni. ^g 10.34: Eza 37.24; Nawu 1.1-4; Sofo 2.13-15

**Zhese setirige pyo
wi wunluwa fɔnmbo**

- 11** ¹Koni, tige njege fɔnɔŋɔ yaa yiri wa Zhese wi tige yungɔŋɔ ki na,
vile fɔnnɔ yaa ka fi mbe yiri wa wi ndire ti na^h.
²Yawe Yenɣele li yinne li yaa ka pye wi ni;
li yen yinne na li yaa kajenme naa tijinliwe kan wi yeri,
yinne na li yaa yerewe kajenme naa fanɔga kan wi yeri,
yinne na li yaa Yenɣele jenme naa li yege fyere ti kan wi yeri.
³Mbaa fye Yawe Yenɣele li yege ko ki yaa ka pye wi kandanlaga gbɔgɔ ye.
Wi se kaa kiti wi kɔɔn mbaa leele yege wele;
wi se kaa kagala ke yege woo, mbaa yala nungbolo li yen na nda nuru to ni.
⁴Eɛn fɔ wi yaa kaa fyɔnwɔ fenne pe kiti wi kɔɔn mbe yala kasingge ko ni;
wi yaa kaa tara woolo mbele pe yen tege ni pe kagala ke yege woo, mbaa yala kaselege ko ni.
Wi yɔn senre ti yaa kaa dunruya woolo pe gbɔɔn paa kanɔgaga yen, wi yɔn senyoro tifelege ki yaa la lepeepe pe kuunⁱ.
⁵Kasingge ki yaa ka pye paa kurusijara yen wa wi senne;
mbe pye senre nungba yofɔ ki yaa ka pye paa kurusijara yen wa wi nandogomɔ^j.

⁶Kona, kombokaga konaa simbapyɔ wi ni, ti yaa ka pinle mbe cɛn laga nungba,
kamɔɔ wo naa sikapile li ni, pe yaa ka sinle pe yee tanla.
Napige ko naa jara yirifɔnɔŋɔ wi ni, naa yaayoro nda pɛ gbegele ti tɔrɔ ti ni, ti yaa ka pye laga nungba;
lenambile lali li yaa kaa ti kɔnri.
⁷Nanɔ wo naa cenge urusi ki ni, pe yaa ka pinle mbaa kaa laga nungba,
pe piile pe yaa kaa sinlele pe yee tanla;
jara wi yaa kaa yan ki kaa paa nege yen.
⁸Piyenle li yaa kaa jinrigi wa merege ki wege ki yɔn na,

g 10.34: Eza 37.24; Nawu 1.1-4; Sofɔ 2.13-15 h 11.1: Zhese wila pye wunlunaŋa Davidi wo to. Ki verise ŋa wi kɔrɔ wo yen fɔ Yenɣele li yaa ka lere wa yirige wa pe setirige piile pe sɔgɔwɔ, mboɔ pye Yenɣele lere. Ki Yenɣele yɔn senre nda tila yo ma yege sin we Fɔ Zhezɔ wo senre na (1 Sami 16.18-19; Naga 5.5; 22.16). i 11.4: 2 Tesa 2.8 j 11.5: Efe 6.14

pyɔ ɲa wì laga yinne na, wi yaa kaa kɛɛ ki le wa firisho wi wege ki ni kanɓbanga fu.

⁹ Pe se ka tipege nakoma jɔɓɔwɔ pye wa Yenɲele li yanwiga ***kpoyi** ki na;

katugu Yawe Yenɲele li jenme pi yaa ka tara ti yin, paa yege ɲga na tɔnmɔ pi ma kɔɓje wi yin we^k.

**Yenɲele li woolo
pe yaa ka yeresaga ta**

¹⁰ Ko pilige ko ni, Zhese setirige pyɔ wi yaa ka yiri mbe yere, mbe pye paa kacɛn yaraga yɛn, ɲga pɛ yirige tara sannda ti woolo pe kan. Cɛngele ke yaa ka sɔngɔɔ mbe pan wi kɔɔɓɔ. Wi yaa ka pye mbe cɛn laga ɲga na, Yenɲele li gbɔɓɔwɔ yanwa pi yaa kaa yiin wa^l.

¹¹ Ko pilige ko ni, we ***Fɔ** wi yaa kaa kɛɛ ki sanga naa ki shyen wogo na, mboo woolo mbele pɛ koro yinwege na pe go shɔ, poro mbele pe yaa koro go na wa Asiri tara, naa wa Ezhipiti tara, naa wa Patirosi tara, naa wa ***Etiyopi** tara, naa wa Elamu tara, naa wa Sineyari tara, naa wa Hamati ca konaa wa ***lɔɓɔ furo** nda wa kɔɓje wi ni ti ni.

¹² We Fɔ wi yaa kacɛn yaraga ka yirige wa naayeri cɛngele sanɲgala ke kan;

wi yaa ka ***Izirayeli** woolo mbele pɛ yigi malaga kasopiile pe gbogolo naa,

mbe Zhuda tara woolo mbele pɛ gbɔn ma jaraga tara ti go tijere ki na pe gbogolo pe yeɛ na naa.

¹³ Efirayimu cɛnle woolo pe yenjaga ki yaa ka kɔ Zhuda tara woolo pe ni,

Zhuda tara woolo pe yaa ka pe tipewe pi yaga Efirayimu cɛnle woolo pe ni.

¹⁴ Pe yaa ka gbogolo mbe gbinri sa to ***Filisiti tara fenne** pe na wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri,

mbe gbogolo mbe sa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ tara woolo pe kɛɛ yaara ti koli pe yeri.

Pe yaa ka Edomu tara naa Mowabu tara ti shɔ mberi ta;

Amɔ cɛnle woolo pe yaa ka go sogo pe kan.

¹⁵ Yawe Yenɲele li yaa ka Ezhipiti tara kɔɓje wi waga;

li yaa ka li kɛɛ ki yirige mbege fige Efirati gbaan wi go na,

mbe tifelingbɔɓɔ ka yirige kila gbɔn wi na,

mboo gbɔn mboo kɔɔnlɔ wi yiri lɔpigile kɔlɔshyen,

ɲgele lere mbe ya mbe ke kɔn mbe yiri wi sawira ti ni wi tɔɔɔ na.

^k 11.9: Aba 2.14 ^l 11.10: ɔɔɔmu 15.12

- ¹⁶ Li woolo sanmbala mbele pe yaa ka koro wa Asiri tara,
 pe yaa ka konɔ ta mbe pan,
 paa yege nga na fafafa Izirayeli woolo pàa konɔ ta ma pan,
 pilige nga ni pàa yiri wa Ezhipiti tara we.

**Yurugo nga kɪ kɔ
 mbe Yenɲele na shɔfɔ li sɔn**

- 12** ¹ Ko pilige ko ni, ma yaa kaga yo fɔ:
 «Yawe Yenɲele mi yen nɔɔ sɔnni;
 katugu màa nawa ngban na ni.
 Een fɔ ma nangbanwa pɛ kɔ na ni,
 a màla kotogo ki sogo na na.
² Ee, Yenɲele lo li yen na shɔfɔ we,
 na jigi wi yen li na, mi woro na fye yaraga ko ka na;
 katugu Yawe Yenɲele le, Yawe Yenɲele lo li yen na fanɲga ye,
 mi yaa la yurugo koo mbaa li sɔnni;
 lo li yen na shɔfɔ we^m.
³ Ye yaa kaa yɔgɔri mbe saa kori wa shɔwɔ pulugo ki ni.»
- ⁴ Ko pilige ko ni, ye yaa kaa yuun fɔ:
 «Yaa Yawe Yenɲele li sɔnni, yaa li mege ki gbogo!
 Yaa li kagbɔgɔlɔ ke yari wa cɛngele ke sɔgɔwɔ,
 yaa ke nawa tuun ki na fɔ li mege ki yen ma gbɔgɔ.
⁵ Yaa yuuro koo Yawe Yenɲele li kan,
 katugu li katiyɔngɔlɔ tugbɔngɔlɔ pye.
 Tara woolo pe ni fuun pe daga mbe ke jɛn.»
⁶ Yoro ^{*}**Siyon** ca woolo, yaa yɔgɔrimɔ kɔngɔlɔ waa, yaa jɔrɔgi nayinme
 ni,
 katugu ^{*}**Izirayeli** woolo Yenɲele ^{*}**kpoyi** na wa ye sɔgɔwɔ, li yen ma
 gbɔgɔ.

Babilɔni tara ti tɔngɔkala

- 13** ¹ Yenɲele yɔn sɛnrɛ nda Yenɲele làa naga Amɔzi pinambyɔ ^{*}**Ezayi**
 wi na Babilɔni tara ti wogo na.
² ^{*}**We Fɔ** wɛ yo fɔ: «Ye kacɛn yaraga ka yirige wa naayeri yanwiga ka
 go na, nga ki yen waga!
 Ye ye magala li yirige ye leele pe yeri!
 Ye kɛɛ wa pe yeri,
 pe pan pe ye wa legbɔlɔ pe yeyɔngɔ ki ni.
³ Nambala mbele pɛ tɛge pe ye na kan, mɛ konɔ kan pe yeri,

^m 12.2: Eki 15.2; Yuuro 118.14

mìlan malingbɔ̀ɔ̀nɔ̀ kotogofenne pe yeri,
poro mbele mi yaa ti panla nanɔ̀banwa pi kayanga wɔ we;
poro mbele na gbɔ̀ɔ̀wɔ̀ kala li yen ma pe ndanla we.»

- 4 Tinme gbɔ̀ pa yen na yinrigi wa yanwira ti go na,
paa janwa gbɔ̀ tinme yen!
Wunluwɔ̀ tara woolo poro tinme gbɔ̀ wi,
cengele ngele kè gbogolo koro tinme gbɔ̀ wi!
Yawe Yenɔ̀le na yawa pi ni fuun fɔ li yen nali malingbɔ̀ɔ̀nɔ̀ pe jinri
malaga ki mege ni.
- 5 Pe yen na paan ma yiri taleere ta ni,
ma yiri fɔ wa dunruya wi kɔ̀saga ki na.
Yawe Yenɔ̀le lo naa li nanɔ̀banwa pi kayanga wɔfenne pe ni,
pe yaa ka ki tara nda ti ni fuun ti tɔ̀ɔ̀.
- 6 Yaa kunwɔ̀ gbelege gbele,
katugu Yawe Yenɔ̀le li pilige kɔ̀ yɔ̀ɔ̀;
ki yen na paan, ko ki yen yawa pi ni fuun fɔ wi jɔ̀ɔ̀wɔ̀ pyepilige
gbɔ̀ yeⁿ.
- 7 Ki kala na, leele pe ni fuun pe keyen yì fanla pe na,
lere pyew wi sunndo wila kɔ̀ɔ̀ wi na.
- 8 Fyere gbɔ̀ pe yigi,
jɔ̀ɔ̀ɔ̀ naa tege yen pe na.
Pe yen na nagala jɔ̀ɔ̀ɔ̀ ki kala na paa jele selara ma kaa yiri wi ni
we.
Pe ni fuun nungba nungba pe yen na pe ye wele lawɔ̀ɔ̀ ni;
pe yenle li yanlaga pe na.
- 9 Ye wele, Yawe Yenɔ̀le li pilige ki yen na paan,
ki yen pilipege, naa kɔ̀ɔ̀ tanderogo konaa nanɔ̀banwa gbɔ̀ pilige.
Li yaa ka tara ti tɔ̀ɔ̀ ti koro waga,
mbe kapere pyefenne pe kɔ̀ mbe pe wɔ wa.
- 10 Naayeri wɔ̀ɔ̀ɔ̀ koro naa ke wɔ̀ɔ̀ɔ̀ gbogolomɔ̀ pi ni, ke se kaa
yanwa yinrigi naa.
Yɔ̀ɔ̀ ki yaa ka kanɔ̀ga diwi ki yirisanga wi ni,
yenge ki se ka ki yanwa pi yirige^o.
- 11 We Fɔ̀ wì yo fɔ̀: «Mi yaa ka jɔ̀ɔ̀ɔ̀ wa dunruya woolo pe na pe tipewe
pi kala na,
mbe lepeepe pe jɔ̀ɔ̀ pe kapere ti kala na.

ⁿ 13.6: Zhoue 1.5 ^o 13.10: Eze 32.7; Mati 24.29; Maki 13.24-25; Luki 21.25;
Naga 6.12-13; 8.12

- Mi yaa ka mbele pe maa yege tungu leelee na pe yege gbogwo pi ko,
mbe lewelimbele pe yege nagawa pi ko.
- 12 Mbe senwee yan, mi yaa ka ti ki ngban mbe we te piiri wi yanga na,
mbe ti senwee piile pe yanga ki ngban mbe we Ofiri tara te wi na.»
- 13 Ki kala na, mi yaa naayeri wi tigile,
mbe tara ti yege mberi fenge wa ti ngona canyaara ti na.
Mi na Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo na nangbanwa gbwo pi
kala na,
pilige nga ni na konro tandorogo ki yaa yiri we.
- 14 Kona, pe yaa pye paa lufaa yen, na pe yen na puro,
paa simbaala yen, mbele konrifo woro pe na mbe pe gbogolo.
Pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka songoro wa pe cenle woolo pe
yeri,
pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka fe mbe kari pe tara.
- 15 Na paga ka mbele fuun yan, pe yaa ka pe furugu wangala ni;
na paga ka mbele fuun yigi, pe yaa ka poro gbo tokobi ni.
- 16 Pe yaa ka pe piile tunmambolo pe wa tara, mbe pe tongolo pe yege
sogwo;
pe yaa ka pe go nawa yaara ti koli,
mbe pe jele pe yigi mbe sinle pe ni fannga na.
- 17 Wele, mi yaa Medi tara fenne pe sun mbe pe wa Babiloni tara fenne
pe na.
Poro woro na warifuwe wi jate,
pee si jori te kala.
- 18 Pe yaa ka pe lefonmbolo pe won pe wangala ke ni, mbe pe jaanri
tara;
piile pe yungbogoro se ka pye pe na,
pe se ka piile tunmambolo pe yinriwe ta.
- 19 Kona, Babiloni ca nga kila pye wunluwo tara pyew ti ca tiyongo ye,
ko nga kila pye Babiloni tara fenne pe yege fereyaraga konaa pe yege
gbogwo pi go ye,
ki yaa pye paa ***Sodumu** naa ***Gomori** cara nda Yenjele laa tongo ti
yen^p.
- 20 Lere se ka pye mbe cen wa ki ni,
ki yaa ka koro waga sanga pyew fo tetete.
Ali mbele pe maa yanri na cen pe yaayoro ti ni na toro, pe se ka pe
***paara yinre** ti kan wa,
yaayoro konrifenne pe se ka cen wa pe yaayoro ti ni tila wogo wa.
- 21 Een fo yanyaara nda wa ***gbinri** wi ni to ti yaa kaga pye ti sinlesaga,

kuwere to ti yaa ka ye wa pe yinre ti ni mberi yin.

Konrɔsogoloye pe yaa kaga pye pe cɛnsaga,

sikapɛnɛ pe yaa kaa yenɛ mbaa kanni wa^q.

²² Komboolo poro pe yaa kaa gbele wa pe wunluwa yinre ti ni,

dabaala poro pe yaa kaa gbele wa pe yungbɔrɔ ngbɔrɔ tiyɔnrɔ ti ni.

Babilɔni ca ki kɔsanga wɛ gbɔn,

ka se taga wa ki piliye yɔn ki na naa.

Izirayeli woolo pe yaa yiri

wa kulowo pi ni

mbe sɔngɔrɔ wa pe tara

14 ¹Ki yen ma filige fɔ Yawe Yɛnɛɛ li yaa Zhakɔbu setirige piile pe yinriwe ta naa, li yaa ka poro ***Izirayeli** woolo pe wa naa. Li yaa ka sɔngɔrɔ pe ni wa pe tara ti ni naa. Nambanmbala yaa ka pan mbe taga pe na, pe yaa ka pinle mbe cɛn poro Zhakɔbu setirige piile pe ni.

²Cɛnɛɛ keke yege woolo yaa ka pe lɛ mbe kari pe ni wa Izirayeli tara. Izirayeli woolo pe yaa ka ki cɛnɛɛ woolo pe pye pe kulonambala naa pe kulojaala wa Yawe Yɛnɛɛ li tara ti ni. Cɛnɛɛ woolo mbele paa Izirayeli woolo pe yigi malaga kasopiile, Izirayeli woolo pe yaa ka poro fun pe yigi malaga kasopiile, mbele paa pye ma cɛn Izirayeli woolo pe go na, Izirayeli woolo poro pe yaa ka cɛn poro go na.

Babilɔni tara wunlunaŋa

wi kunwa sɛnrɛ

³Na Yawe Yɛnɛɛ liga ka wogosaga kan yoro Izirayeli woolo ye yeri sanga ŋa ni, ye tege naa ye jɔɔɔ ki pɔŋgo na, konaa kulowo tunŋbanra nda tila taga ye na ti pɔŋgo na, ⁴pa kona yege yurugo ŋga ki le Babilɔni tara wunlunaŋa wi na, ye yo fɔ:

E, kɛ pye mɛɛ, leele jɔɔɔ wɛ wogo kɛ si kɔ yeɛn?

Wi fanŋga ŋga wɛla taga leele pe na kɛ kɔ.

⁵Yawe Yɛnɛɛ li lepeepe pe fanŋga kanŋgala li kaari, ma fanŋga fenne tipeele pe wunluwa kanŋgala li kaari.

⁶Wo wɛla koro na tara sannda ti woolo pe kuun wa wi nanŋbanwa gbɔɔ pi ni, na pe kuun kɔnɔ fu; wa wi kɔnrɔ tanderogo ki ni, wɛla cɛnɛɛ sanŋgala ke go sogo fanŋga na, ma jɔɔɔ gbɔɔ wa pe na, ŋga kɔsaga woro ki na.

⁷Koni tara ti ni fuun ti yen yeyinŋge na na wogo; leele pe yen na yɔɔrimo yuuro koo.

- 8 Ali yere ***sipiresi** tire to naa Liban tara ***sediri** tire ti yen na yɔgɔri
ma tolo li kala na.
Tì yo fɔ: «Maga le mà to,
tire kɔnfenne pe woro na paan mbaa we kɔɔn.»
- 9 ***Kuulo tara** ti yen na tinni wa nɔgɔna, nɔɔ panga ki singi mbɔɔn fili;
ti yen na kuulo pe yenni ma kala na,
mbele fuun pàa pye legbɔɔlɔ laga dunruya wi ni we.
Ti yen na cengele ke wunlumbolo pe ni fuun pe yinrigi wa pe
wunluwɔ jɔnrɔ ti na ma kala na.
- 10 Pe ni fuun pe yaa ka sɛnrɛ ti le mbɔɔn pye fɔ:
«Mboro fun ma pye fanɔga fu fɔ paa we yen,
mboro fun mà pye paa we yen.»
- 11 Ma yɛɛ gbɔgɔwɔ pì tigi wa kuulo tara ti ni,
konaa ma juruye maganɔala ke ni;
fanga fyɛnrɛ to tì pye ma sinleyaraga ye,
fyɛnrɛ tunmɔɔrɔ to tì pye ma paritɔnɔgo ye.
- 12 E, yindogo wɔnnɔ, lalaaga wɔnnɔ!
Mboro mà yiri wa yɛnɔle na ma to yɛɛn?
Pɔɔn wa tara,
mboro ɲa màa fanɔga ta cengele sanɔgala ke na we^r.
- 13 Maa pye naga yuun wa ma nawa fɔ:
«Mi yaa lugu mbe kari fɔ wa yɛnɔle na,
mi yaa sanla wunluwɔ jɔngɔ ki tege fɔ wa Yɛnɔle li wɔnɔgɔlɔ ke go
na;
mi yaa sa cɛn fɔ wa yanwiga ɲga yɛngɛngɛle ke maa ke yɛɛ gbogolo
wa ki na,
fɔ wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki punɔgo na^s.
- 14 Mi yaa lugu mbe kari fɔ wa kambaara ti go na,
mi yaa pye paa Yɛnɔle na yaara ti ni fuun ti go na li yɛn^t.»
- 15 Ɛɛn fɔ pɔɔn wɔnrɔgɔ mɔɔ tirige wa kuulo tara ti ni,
fɔ wa wegɔgɔ tijugo ki nɔgɔna.
- 16 Leele mbele kɔɔn yan, poro yaa pe yɛngɛle ke kan ma na lɔɔn wele,
pe yaa lɔɔn kɔrɔsi jɛngɛ mbe yo fɔ:
«E, naɲa ɲa wila pye na tara ti tigile, wowi yɛɛn gbari?
Wo ɲa wila pye na wunluwɔ tara sannda ti yɛgɛyɛgɛ we.
- 17 Wo ɲa wila pye na tara ti kanɔgi nari piin ***gbinri** na kee,
na cara ti tɔnrɪ;
kila pye, mbele wì yigi malaga kasopiile, wila yɛnlɛ mbe wa wa fyew.»

^r 14.12: Naga 8.10; 9.1 ^s 14.13: Fafafa Kana tara fenne pàa pye naga sɔnrɪ ndɛɛ pe yɛngɛngɛle kaa pye na ke finliwɛ pi piin yanwiga ka na, fɔ wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki punɔgo na, na dunruya kagala ke kɔɔn na ke teri. ^t 14.14: Mati 11.23; Luki 10.15

- 18 Cengele sanngala ke wunlumbolo pe ni fuun,
 ee, pe ni fuun pe yen ma sinle na wogo wa pe fanra ti ni gbogwo ni.
 19 Een fo mboro wo na, pɔɔn wa wa funwa na, mɔɔ laga lali ma fanga
 ki ni.
 Mɔ pye paa pyɔ ɲa wɪ ku wa wi nɔ lara, a pɛ suu se;
 ɲa wi kala li lakɔ leele pe na.
 Pɔɔn yɔn tɔn wa leele mbele pɛ gbo pe sɔgɔwɔ,
 poro mbele pɛ pe gbo tokobi ni, ma pe gboolo pe wa waliwege ka ni
 wa sinndɛɛɛ ti na.
 Mɔ pye paa gboo yen, ɲa leele pɔɔ tangala.
 20 Pe se kɔɔn le fanga ni paa wunlumbolo sanmbala pe yen,
 katugu mɔɔ tara ti jɔgɔ,
 mɔɔ tara woolo pe gbo.
 Lepee wi cenle li mɛge ki se ka yeri naa fyew.

- 21 Ye pe piile pe gbo kala li gbɛgele,
 pe teelee pe kambasinnde ti kala na,
 janɔ paga ka yiri pilige ka mbe tara ti sho mberi ta,
 mbe pe cara ti kan lagapyew ki ni.
 22 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fo lo li yo ma fo: «Mi yaa ka yiri pe
 kɔɔgɔ. Mi yaa ka Babilɔni ca ki tɔngɔ mbege mɛge ki kɔ mbege wɔ wa,
 naa leele jenri mbele pe yaa ka koro wa ki ni pe ni, naa ki piile konaa ki
 setirige piile pe ni. Yawe Yenɲele lo li yo ma. 23 Mi yaa kaga pye njuguni-
 ye pe censaga konaa mbege pye lanɔgɔgɔ. Mi yaa kaga pe kambere nda ti
 maa jɔgɔwɔ piin ta ni.» Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fo lo li yo ma^u.

Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Asiri tara ti wogo na

- 24 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fo li wugu ma yo fo:
 «ɪga mɪ sɔnri mbe pye, ko ki yaa pye.
 ɪga mɪ kɔn ma tege mbe pye, ki yaa pye mbe yɔn fili!
 25 Mi yaa ka Asiri tara fenne pe tɔngɔ laga na tara ti ni,
 mi yaa ka pe tangala wa na yanwira ti na.
 Nere ^{*}**tunngo pyetige** ɲa pɛ taga na woolo pe na na pe tege, mi
 yaa ki laga pe na,
 tuguro nda pɛ taga pe na, mi yaa ti laga wa pe pajoro ti na.»
 26 Kala na ^{*}**we fo** wɪ kɔn ma tege dunruya lombɔɔ wi wogo na, loli
 na;

^u 13.1–14.23: Eza 47.1-15; Zhere 50.1–51.64

lili kɛɛ ki yirige cɛngɛle ke ni fuun ke na, mbe kala na pye ke na, loli na.

27 Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo ligi kala na li kɔn ma li tɛgɛ; ambɔ wi mbe ya mbeli sa?

Lili kɛɛ ki yirige mbeli pye,
ambɔ wi mbe ya mbege yerege”?

**Yɛnɛɛle yɔn sɛnrɛ nda tila yo
Filisiti tara ti wogo na**

28 Wunlunana Ahazi wila ku yeɛle na ni ko ki Yɛnɛɛle yɔn sɛnrɛ nda tila yo, ma yo fɔ”:

29 Yoro Filisiti tara lombondo, yaga kaa yɔgɔri
mbe yo fɔ ye gbɔnkanngaga ki kaari;
katugu firisho yaa yiri wa wɔɔgɔ kugo ki ni,
ko yaa pyɔ ɲa se, wo yaa pye wɔɔgɔ pege, ɲga ki yɛn kanwira wogo^x.

30 Pa kona, mbele pe yɛn tege na ma we pe ni fuun na, pe yaa la
yaakara taa mbaa kaa,
fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yaa wogosaga ta mbe pye yeyinɲge na pɔw.
ɛɛn fɔ yoro ***Filisiti tara fɛnnɛ**, mi yaa ye setirige piile pe gbo fungo ni,
ye woolo mbele fuun pe yaa ka koro yinwege na, mi yaa ka pe gbo.

31 Mboro ca yeyɔngɔ, ta gbele!
Mboro cagbɔgɔ, ta jɔɔgi;
yoro Filisiti tara lombondo, yaa seri fyɛrɛ ti na,
katugu wirige ka yɛn na yinrigi wa yɔnlɔparawa kamɛɲgɛ kɛɛ yeri
na paan,
wa ki leele pe malingbɔɔnlɔ ɲgbelege ki ni, lere wa kpɛ si koro
pungo na^y.

32 Ki cɛnlɛ na li pitunmbolo, we yaa pe yɔn sogo yingɪ ni?
Fɔ Yawe Yɛnɛɛle lo li ***Siyɔn** ca ki kan,
fɔ wa li woolo pe ni, mbele pe yɛn fyɔnwɔ fɛnnɛ pe yaa larasaga ta wa.

**Yɛnɛɛle yɔn sɛnrɛ nda tila yo
Mowabu tara fɛnnɛ pe wogo na**

15 ¹ Sɛnngbanra nda tila yo Mowabu tara ti wogo na.

Ee, Ari ca ɲga wa Mowabu tara kɪ tɔngɔ yɛmbine nungba li ni!

^v 14.27: Eza 10.5-34; Nawu 1.1-13; Sofo 2.13-15 ^w 14.28: 2 Wunlu 16.20; 2 Kuro 28.27

^x 14.29: ɲga ki yo fɔ: Ye gbɔnkanngaga kɔnaa wɔɔgɔ pege ɲga ki yɛn kanwira wogo, ki sɛnrɛ ti yɛn na para Asiri tara to naa ti wunlunana wo sɛnrɛ na, poro mbele pe yɛn juguye wele.

^y 14.29-31: Zhɛrɛ 47.1-7; Eze 25.15-17; Zhɔwɛ 3.4-5; Amɔ 1.6-8; Sofo 2.4-7; Zaka 9.5-7

- Ee, Kiri ca nga wa Mowabu tara kî tongo yembine nungba li ni^z!
- 2 Dibon ca woolo pè kari wa pe yarisunggo gbogogo ki ni,
pè kari wa pe sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, mbe sa gbele wa.
Mowabu cenle woolo pe yen na kunwo gbelege gbele Nebo ca naa
Medeba ca ki kala na.
Pe ni fuun pè pe yinre ti kulu, ma pe siywole pe kulu.
- 3 Pè jatere piriwen yariporo le pe yee na wa ca nawa kongolo ke ni;
pe ni fuun nungba nungba pe yen na gbele,
pe yen na yentunwo woo
wa pe biriyinre ti go na konaa wa pe katoro ti ni.
- 4 Eshibon ca woolo naa Eleyale ca woolo pe yen na jorogi na sagawa jaa.
Pe jorogomo pi yen na gboun fo wa Yahazi ca.
Ki kala na, Mowabu cenle woolo pe malingbounlo pe yen na kongolo
waa,
pe sunndo wila koun pe na fo jenge.
- 5 Na nawa pi tanga na na Mowabu cenle woolo pe wogo na;
pe woolo mbele pe yen na fee malaga ki yee, pè saa gboun wa Sowari
ca,
fo ma saa gboun wa Egilati Shelishiya ca.
Pe yen na gbele na nuru na kee wa Luhiti ca ki yeri;
ma pe ta wa Horonayimu ca konko li na paa kee, pe yen na kongolo
waa jogowo mba pi pye pe na pi kala na.
- 6 Nimirimu ca tonmo lara ti waga,
yan ki waga,
wasege yan ki ko,
yan tipirige woro laga ka kpe ni.
- 7 Ki kala na, pe kee yaara nda ti koro pe yeri,
konaa tegewe mba fuun paa ya ma tege,
soli tire ti yen yanwira lafogo nga ni, pe yen nari koli na kee ti ni wa
ki pungo na.
- 8 Katugu gbeere yen na yinrigi Mowabu tara ti kee ki ni fuun ki na,
pe gbelege ki yen na gboun fo wa Egilayimu ca ki na,
na gboun fo wa Beri Elimu ca ki na.
- 9 Dimo ca loro tonmo pi ni fuun pi kannga kasanwa;
een fo mi yaa ka jolgo kagala kele yee taga Dimo ca wogolo ke na naa.
Mowabu cenle woolo mbele pè sho ma koro go na, mbele pè koro wa
tara ti ni,
mi yaa ti jara mbe yiri pe korogo mbe to pe na.

^z 15.1–16.14: Eza 25.10-12; Zhere 48.1-47; Eze 25.8-11; Amos 2.1-3; Sofos 2.8-11

**Mowabu cenle woolo pe yen
na Zheruzalemu ca woolo pe yenri
pe pe saga**

16 ¹Ye simbapɔɔ yirifɔnɔɔ wa torogo tara ti wunlunana wi kan yarikanga,
mbe yiri wi ni wa Sela ca mbe toro wa ***gbinri** konɔ li ni,
mbe saa kan wi yeri fɔ wa ***Siyɔn** yanwiga ki na.

² Mowabu tara jɛɛɛ pe yaa ka pye wa laga nga pe maa Arinɔ lafogo ki kɔɔn tɔɔɔ na we,
paa yeɛɛ nga na pe ma kaa sannjele purɔ mali yirige li sere ni, li maa mari na toro faa.

³ Pe yen naga yuun Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ: «Yaa yerewe kaan we yeri,
ye kala la kɔn ye tɛɛɛ we wogo na;
ye pye yinme ye tɔn we na yɔnɔ fungbanga na, paa yeɛɛ nga na diwi ma kaa ye laga ni we.

We woolo mbele pe yen na fee mbe sho, ye pe lara;
mbele pe yen na fee malaga ki yeɛɛ, yaga ka pe java.

⁴ Yege yaga Mowabu cenle woolo mbele pɛ purɔ, pe sa karafa wa ye yeri,
ye pye pe larasaga mbe pe sho jɔɔɔɔ pyefɔ wi kɛɛ.»

Katugu pilige ka, lepee wi yaa ka kɔ mbe wɔ wa,
jɔɔɔɔ ki yaa ka kɔ,
jɔɔɔɔ pyefɔ wi yaa kɔ mbe wɔ wa tara ti ni.

⁵ Ko punɔ na, wunlunana wa yaa ka yiri mbe cen wunluwɔ pi na Davidi wi yɔnɔ.

Wi wunluwɔ pi yaa ka yeresaga ta,
katugu wi yaa kaa leele pe yege sinni kajenge ni konaa mbe pye senre nungba yofɔ;
wi yaa kaa kiti wi kɔɔn kaselege ni,
mbaa fyeele kasingge pyege ki na.

**Zheruzalemu woolo pe se ya
mbe Mowabu cenle woolo pe saga**

⁶ Wɛ Mowabu cenle woolo pe yeɛ gbɔɔɔɔ pi senre logo,
naa pe yeɛ gbɔɔɔɔ ndorogo ki ni,
naa pe yeɛ nagawa po naa pe yeɛ gbɔɔɔɔ pi ni,
naa pe yɔn gbɔɔɔɔ senyoro ti ni konaa pe maa pe yeɛ mbɔnrɔgi leele na, na senwara nda yuun ti ni.

⁷ Ki kala na, Mowabu cenle woolo pe yen na gbele Mowabu tara ti wogo na,

pe ni fuun pe yen na gbele.

Yaa yungbɔgɔɔ gbelege gbele, ye jatere wi piri ye na,
katugu pe se ka ***erezen** gato gbelege wa Kiri Hareseti ca naa.

⁸ Eshibɔn ca keere ti waga,

naa Sibima ca erezen keere ti ni.

Cengele sanngala ke teele pɛ ki erezen tiire njere ti kaari kaari,
to nda tila jaraga ma kari fɔ wa Yayereri ca,
ma saa gbɔn fɔ wa gbinri wi ni.

Ti njere tila fun ma tɔnlɔndɔnlɔ ma gbɔn fɔ wa Kɔgɔje kuwo wi pungo na.

⁹ Ki kala na, mi yen na gbele ja Yayereri ca fenne pe ni

Sibima erezen keere ti wogo na;

e, Eshibɔn ca woolo! E, Eleyale ca woolo!

Mi yen na yentunwɔ legere woo na ye yinngi;

katugu malaga kɔngɔlɔ kele yen na yinrigi

ma ye yarilire kɔngɔ yɔgɔrimɔ po naa ye erezen pire cɔgɔ yɔgɔrimɔ pi kɔ.

¹⁰ Yɔgɔrimɔ po naa nayinme pi ni, ti kɔ wa ye tire keere ti ni,

nayinme yuuro woro na shoo wa erezen keere ti ni,

yɔgɔrimɔ tinme woro wa naa.

Lere kpɛ woro na erezen pire ti tangala mbaa ti tɔnmɔ pi woo wa ti
pire tɔnmɔ wɔsaga ki ni naa,

katugu mɪ ti, a pe nayinme gbeere ti kɔ.

¹¹ Ki kala na, na nawa pɪ tanga na na Mowabu cɛnlɛ woolo pe wogo na,

paa ŋɔni yen, ŋa pe yen na gbɔɔn na yungbɔgɔɔ yuuro koo wi ni;

na jatere wɪ piri na na Kiri Hareseti ca ki wogo na.

¹² Mowabu cɛnlɛ woolo pe yen na pe yɛɛ tege na kee wa pe sunzara

nda wa tinndiye pe na ti na,

pe yen na kee wa pe yarisunndo gbɔgɔyinre ti ni, ma saa nari yenri wa,
ɛɛn fɔ ko se ya yaraga ka kpɛ yɔn.

¹³ Senre nda to Yawe Yenŋele làa yo Mowabu cɛnlɛ woolo pe wogo na, maga

lɛ wa wagati titɔnlɔwɔ ni. ¹⁴ Koni, Yawe Yenŋele lɪ yo fɔ: «Sanni yele taanri ni,

mbe yala tunmbyee ŋa pe maa sara wi maa yele yɔn ki jinri yegɛ ŋga na ki ni,

Mowabu tara gbɔgɔwɔ pi yaa kɔ, ali mbege ta janwa gbɔlɔ yen wa tara ti ni; leelee
jenri mbele pe yaa ka koro yinwege na, pe yaa ka kologo, pe se ka fanŋga ta.»

Yenŋele yɔn senre nda tila yo

Damasi ca naa Izirayeli woolo

pe wogo na

17

¹ Senngbanra nda tila yo Damasi ca ki wogo na.

Wele, Damasi ca ki se ka pye ca naa;

ki yaa ka tɔngɔ mbe pye kataga^a.

- 2 Aroyeri ca ki kanngara na cara ti yaa ka koro waga,
ti yaa ka pye yaayoro ngbeleye yi censaga,
ti yaa ka pye ti sinlesara,
lere kpe se kaa ti maga wa.
- 3 ***Malaga sigecara** ti yaa ka kɔ mbe wɔ wa Efirayimu tara ti ni,
Damasi ca tara wunluwɔ pi yaa ka kɔ mbe wɔ wa,
Siri tara fenne, jenri mbele pe yaa ka koro pe ni,
pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa, paa yege nga na ***Izirayeli** tara woolo pe
gbɔgwɔ pɛ kɔ ma wɔ wa we.
Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.
- 4 Ko pilige ko ni, Zhakɔbu setirige piile pe gbɔgwɔ pi yaa ka kologo;
pe yaa ka cɔgɔ cɔgɔ, yanlaga ki kɔ ki wɔ wa pe witire ti ni.
- 5 Yarilire nda ti ma pye yere na, yarilire kɔnfenne pe maa ti yinri
keyen ni nari kɔɔn yege nga na,
pa Izirayeli woolo pe yaa ka pye ma;
pe yaa ka pye paa yege nga na pe maa yarilire sheshegele wulowulo
wa Erefayi gbunlundege ki ni.
- 6 Izirayeli woolo jenri mbele pe yaa ka koro go na, pe yaa ka pye paa
yege nga na pe ma oliviye tige yangara mbege pire ti wo tara;
pe yaa ka pye paa tige pire shyen, nakoma taanri yen, nda ti koro wa
tige namunjɔ wi na,
nakoma paa tige pire tijere nakoma kangurugo yen, nda ti koro wa
njere nda ti maa seni jenge ti na.
Yawe Yenɛle, Izirayeli woolo Yenɛle lo li yo ma.

7Ko pilige ko ni, senwee piile pe yaa ka kannga mbe yege wa pe Dafɔ wi
yeri, pe yaa kaa wele Izirayeli woolo Yenɛle ***kpoyi** li yeri. 8Pe se ka yege wa
***saara wɔsara** nda pɛ gbegele pe keyen yi ni to yeri naa; yaara nda pɛ gbege-
le pe yeera keyen yi ni, yarisunngo jelege ***Ashera** ki tiyagala koro naa saara
wɔsara nda pe maa wusuna nuwɔ taan wi sori ti na, pe se kaa to wele naa.

9Ko pilige ko ni, Izirayeli woolo pe malaga sigecara ti yaa ka koro
waga, paa yege nga na cara nda tila pye katara wa kɔɔɔ ti sɔgwɔ konaa
wa yanwira ti go na^b fafafa ti yen, to nda leele paa fe mari yaga waga,
sanga ɲa ni Izirayeli woolo paa pan ma to pe na mari shɔ we. Pa Izirayeli
woolo pe cara ti yaa ka koro waga ma.

10 Katugu yoro Izirayeli woolo, yɛ fege ye shɔfɔ Yenɛle li na,

^a 17.1: Damasi ca ko kila pye Siri tara ti cagbɔgɔ ye (Eza 10.9). Damasi ca ki tɔngwɔ senre
ti yo wa 2 Wunlu 16.9 laga ki ni. ^b 17.9: ɲga kɛ yo: Wa kɔɔɔ ti sɔgwɔ konaa wa yanwira
ti go na, Yenɛle senre seweale pele ni, ki yen ma yɔnɔgɔ ma yo fɔ: Hevi cenle woolo konaa
Amɔri cenle woolo pe cara.

yee nawa to ɲa wi yen paa ye walaga yen na fannga kaan ye yeri wi na.

Ki kala na yè tire kere tiyɔnrɔ kɔn,
ma *erezen njere luguworo ti lugu yarisunndo nambannda ta mege
ni mbaa ti gbogo.

11 Pillige ɲga ni yèri lugu, ki pilige nungba ki ni, a yè siri yan tì fi ma yiri;

ki goto pinliwe pi ni, a yè siri yan tì fyenwe.
Een fɔ yarilire kɔnsanga ni, yaraga ka kpɛ se ta wa,
were woro ki jɔlɔɔ ɲga ki na.

Yenɲele li yen ma yere li woolo pe ni

12 E, cengele legere tinme yen na yinrigi!

Ki tinme pi yen paa kɔɔje tinme yen.
Cengele tugbɔngɔlɔ kunluwa yen na yinrigi,
ki kunluwa pi yen paa tɔngbɔɔ ma kaa na kunlu.

13 Cengele tugbɔngɔlɔ kele yen na kunlu paa yege ɲga na tɔngbɔɔ ma kaa na kunlu we;

een fɔ Yenɲele li yaa ka pe figiri,
pe yaa ka fe mbe kari fɔ lege.

Li yaa ka pe gbɔn mbe pe jaraga paa yege ɲga na tifelege ma kaa yiri
yanwira go na ma yan waga fe ma kari ki ni we;
paa yege ɲga na tisaga tifelege ma kaa gbanngban yirige tifeɲjolo
ni we.

14 Yɔnlɔkɔɔ yege ni, fyere gbɔrɔ ma pe yigi,

een fɔ sanni lalaaga yege ni, pe ma kɔ saw ma wɔ wa.

Mbele pe yen na we kee yaara ti koli we yeri, ko ki yen pe tasaga ye;
mbele pe yen na we sanni na we yaara ti shoo, ko ki yen pe tasaga ye.

Yenɲele yɔn senre nda tila yo Etiyopi tara ti wogo na

18 ¹E, jɔlɔɔ yaa to mboro tara nda ma na, tara nda kanwira tinme
yen na yinrigi wa ti ni^c,

tara nda ti yen wa Kushi^d tara gbaanla pe punɔgo na we.

²Mboro tara nda ma yen na pitunmbolo tugbɔmbɔlɔ pe torogi
tɔngbɔɔ pi na,

^c 18.1: Tinme mba pi senre ti yen na yuun laga ki laga ɲga ki ni, pi mbe ya pye gbato tinme nakoma tɔnmɔkɔɔrɔ tugbɔrɔ nda parigbɔrɔ ma pye ma pɔ ti na to ta tinme. ^d 18.1: Kushi tara, Lewɔlɔ tara laga ko kayi. Kila Ezhipiti tara laga ka le ma saa pinle Sudan tara laga ka ni.

poro mbele pe ma ye tɔnmɔkɔɔɔ ni, nda pɛ gbegele gbagara
 kanngire ni we.
 Yoro pitunmbolo mbele ye yɛn ma wege,
 yaa kee ki cɛnlɛ woolo mbele pe kɔɔɔɔ,
 poro mbele pe yɛn ma tɔnlɔndɔnlɔ, a pe wire tì wɔlɔɔɔ pe na;
 poro cɛnlɛ woolo mbele pe maa fyere waa leele mbele pe yɛn tɔɔn
 konaa mbele pe yɛn wa lege pe na.
 Cɛnlɛ woolo mbele pe yɛn fannga ni,
 poro mbele pe ma yaraga pyew ki tɔngɔlɔ tɔɔɔ ni we.
 Gbaanla pɛ pe tara ti pari ma yiri.

3 Yoro dunruya woolo ye ni fuun,
 yoro mbele ye yɛn ma cɛn laga tara ti na,
 na paga ka dirapo wi yirige wa yanwira ti na sanga ŋa ni, yaa wi
 wele!

Na paga ka mbanlaga ki win sanga ŋa ni, yege logo!

4 Katugu Yawe Yɛnɛle ligi yo na kan ma yo fɔ:
 «Mi yaa koro wa na censaga mbaa wele;
 mi yaa cɛn yɛw
 paa yege ŋa na kafugo ma kaa na wuun yɔnlɔfunngbanga na tinme
 fu,
 paa yege ŋa na kambaaga ma kaa fɔɔngɔ wo yarilire konsanga ni
 kafugo wagati ni.»

5 Ma si yala, na ***erezen** wi ka ka fyenwe mbe kɔ, erezen wi cɔsanga wi
 yege,
 na wi fyɛnre tiga ka kannga mbe pye shashara nda ti pire tì le,
 pe ma njere tunmɔɔɔ fɔnndɔ ti yaanla mari wɔ wa mali
 kɔngbengele ni,
 mbe njewara ti kɔɔnlɔ mberi wɔ wa.

6 Pe yaa ka malingbɔɔnlɔ pe gbolo^e pe ni fuun pe yaga wa,
 pe yaa ka pye kara kasannjere nda ti ma pye wa yanwira ti na to woro,
 mbe pye yan wɔngaala pe yaakara.

Kara kasannjere ti yaa ka kafugbɔɔ sanga wi pye wa pe na,
 yan wɔngaala pe ni fuun pe yaa ka weresanga wi pye wa pe na.

7 Ko wagati wo ni, leele pe yaa kaa paan yarikanra ni Yawe Yɛnɛle na
 yawa pi ni fuun fɔ li kan, mbaa yinrigi wa cɛnlɛ woolo mbele pɛ tɔnlɔ-
 ndɔnlɔ, a pe wire tì wɔlɔɔɔ pe na pe yeri. Cɛnlɛ woolo mbele pe maa fyere
 waa leele mbele pe yɛn tɔɔn konaa leele mbele pe yɛn wa lege pe na.

^e 18.6: Gbolo mbele pe sɛnre tì yo laga ki laga ki ni, pe mbe ya pye Asiri tara
 malingbɔɔnlɔ pe gbolo poro pele.

Cenle woolo mbele pe yen fannga ni, poro mbele pe ma yaraga pyew ki tɔngɔɔ tɔɔɔ ni we. Poro mbele gbaanla pɛ pe tara ti pari ma yiri we. Pe yaa kaa paan yarikanra ni Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li kan, wa laga nga li meɲe ki yen na yinri ki na, wa *Siyɔn yanwiga ki na.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Ezhipiti tara ti wogo na**

- 19** ¹ Senngbanra nda tila yo Ezhipiti tara ti wogo na.
Ye wele, Yawe Yenɲele li lugu kambaaga nga ki wege ka na,
li yen na paan wa Ezhipiti tara.
Ezhipiti tara fenne pe yarisunndo ti yen na seri li yege sɔgɔwɔ fyere
ti kala na.
Ezhipiti tara fenne pe sunndo wi yen na kɔɔn pe na.
- ² ***We Fɔ** wi yo fɔ:
«Mi yaa Ezhipiti tara fenne pe sun mbe pe wa pe yeɛ na.
Nɔsepiile nambala pe yaa ka wiin pe yeɛ ni,
wenne pe yaa kaa wiin pe yeɛ ni,
cara ti yaa kaa wiin ti yeɛ ni, wunluwɔ tara ti yaa kaa wiin ti yeɛ ni.
- ³ Ezhipiti tara fenne pe yaa ka kotogo la,
kagala ngele pɛ kɔn ma tege mbe pye mi yaa ka ke jɔgɔ.
Pa kona pe yaa ka saa jele pe yarisunndo fenne pe yeri, naa kajenme
pyefenne pe yeri
naa kuulo yewefenne konaa jelefenne pe yeri.
- ⁴ Mi yaa Ezhipiti tara fenne pe le tafɔ welewe wa keɛ,
wunlunaga tipee welewe wa wi yaa ka cen pe go na.
We Fɔ, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.»
- ⁵ Kɔgɔje tɔnmɔ pi yaa ka waga,
Nili gbaan tɔnmɔ pi yaa ka kɔ.
- ⁶ Gbaanla tɔnmɔ pi yaa ka jɔgɔ,
Ezhipiti tara Nili gbaan njere tɔnmɔ pi yaa ka tigi mbe waga;
gbagara wo naa yan ki ni, ti yaa ka waga.
- ⁷ Yan nga fuun ki yen Nili gbaan wi yɔn ki na ma kari, konaa wa
gbaan wi yesaga wa kɔgɔje wi ni,
yaraga o yaraga pe ma lugu Nili gbaan wi yɔn na, ki ni fuun ki yaa
ka waga,
tifeleɲe ki yaa kaga le mbe kari ki ni, mbege kɔ pew.
- ⁸ ɲgbanra wɔfenne pe yen na jɛɛn,
mbele pe maa njegengele ke waa wa Nili gbaan wi ni, pe yaa kaa
kunwɔ gbelege gbele,
mbele pe yen na mere ti waa wa Nili gbaan wi ni, pe jigi wi yaa ka
kɔn pe na.

- ⁹ Mbele pe maa len jese tiyɔɔn wi tunngo piin, pe jatere wi yaa piri pe na;
 jeele mbele pe maa jese wi canri konaa nambala mbele pe maa
 parisanɣere fire fire ti tiin, pe yaa ka fere sho.
- ¹⁰ Pe gberɛ tifene pe jigi wi yaa ka kon pe na,
 mbele pe yen na tunngo piin sara na, pe jatere wi yaa ka piri pe na.
- ¹¹ Zowan^f ca teele pe yen lembire,
 ***Farawɔn** wi kajenmbele mbele pe yen wi yerifenne, pe yen tijinliwe
 fu fenne.
 Ye mbe ya saga yo Farawɔn wi kan mele mbe yo fo:
 «We yen kajenmbele piile,
 we yen wunlumbolo leele piile?»
- ¹² Ye kajenmbele pe yen se san?
 Yawe Yenɣele na yawa pi ni fuun fo li kagala ngele kon ma tɛge
 Ezhipiti tara ti wogo na,
 ye ti pe ke yo ye kan ye ke jen yingo ye!
- ¹³ Zowan ca teele pe jatere wi jɔɔ pe na,
 Mefisi^g ca teele pe yen na pe yɛ fanla;
 Ezhipiti tara cengele teele paa Ezhipiti tara fenne pe fanla na pe
 punngu.
- ¹⁴ Yawe Yenɣele li yekannguwa yama wa pe na,
 ma ti Ezhipiti tara fenne pe yen na punngu wa pe kapyere ti ni fuun
 ti ni,
 paa yege nga na sinwɔɔ ma kaa gbali ma to wa wi yɛra tuguro ti ni
 we.
- ¹⁵ Lere kpɛ se ka ta wa Ezhipiti tara mbe kala la yon tara ti kan naa;
 yekelewe se ka ya, pungofɔ se ka ya,
 legbɔ se ka ya, lepile se ka ya^h.

¹⁶ Ko pilige ko ni, Ezhipiti tara fenne pe yaa ka pye paa jeele yen. Yawe Yenɣele na yawa pi ni fuun fo, na liga kali kee ki yirige pe na mbege fige pe go na, pe yaa kaa seri fyere ti kala na. ¹⁷Zhuda tara ti yaa ka pye sunndo kongo yaraga Ezhipiti tara fenne pe yeri. Na lere wa ka ka Zhuda tara mege ki yeri pe yege na sanga o sanga, pe yaa la fye kagala ngele Yawe Yenɣele na yawa pi ni fuun fo li kon ma tɛge mbe pye pe na ke kala na.

^f 19.11: Zowan ca kila pye Ezhipiti tara ca ko ka; kila pye wa Nili gbaan wi yonlo yirisaga kee yeri. Paa pye naga ca ki yinri fun Tanisi. ^g 19.13: Mefisi ca kila pye Ezhipiti tara cagbɔɔ ko ka; paa pye naga yinri fun Nɔfu. ^h 19.15: Eburuye senre ti ni, yekelewe wo wi yen go ye, pungofɔ wo wi yen naga ye; legbɔ wo wi yen sengembanra re; lepile lo li yen gbagara we.

¹⁸Ko pilige ko ni, cara kangurugo yaa ka ta wa Ezhipiti tara, nda ti woolo pe yaa kaa Eburuye senre ti yuun. Pe yaa kaa wungu Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li mege ki na. Wa ki cara ti ni, pe yaa kaa nungba yinri Yonlo caⁱ.

¹⁹Ko pilige ko ni, *saraga wosaga ka yaa ka pye wa Ezhipiti tara ti nandogomo Yawe Yenjele li mege ni; pe yaa ka sinndelege titonlogo ka yerege wa tara ti konlo li na Yawe Yenjele li mege ni, mbege pye nandowo yaraga. ²⁰Ki yaa ka pye kacen naa sereya yaraga Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li wogo na, mbege naga fo li yen wa Ezhipiti tara ti ni; na paga kaa gbele mbaa Yawe Yenjele li yinri pe jolofenne pe kee sanga na ni, pa li yaa ka shofa torogo pe kan, na wi yaa ka yere pe go kala li ni, mbe pe sho pe juguye pe kee. ²¹Yawe Yenjele li yaa ka li yee naga Ezhipiti tara fenne pe na; Ezhipiti tara fenne pe yaa ka Yawe Yenjele li jen pe Yenjele ko pilige ko ni. Pe yaa kaa li gbogo saara wogo naa yarikanra ni. Pe yaa ka *yon fagalo kon Yawe Yenjele li yeri, mbe ke yon fili. ²²Yawe Yenjele li yaa ka Ezhipiti tara fenne pe jolo; li yaa ka pe jolo, een fo li yaa ka pe sagala. Poro jate pe yaa ka sonrogo mbe pan Yawe Yenjele li korogo. Li yaa ka yenle pe yenrewe pi na, mbe pe sagala.

²³Ko pilige ko ni, kongbogo ka yaa ka yiri wa Ezhipiti tara mbe kari wa Asiri tara. Asiri tara fenne pe yaa kaa kee wa Ezhipiti tara, Ezhipiti tara fenne paa paan wa Asiri tara. Ezhipiti tara fenne poro naa Asiri tara fenne pe ni, pe yaa ka pinle mbaa tunngo piin Yawe Yenjele li kan.

²⁴Ko pilige ko ni, *Izirayeli tara to ti yaa ka pye tara taanri woro mbe taga Ezhipiti tara naa Asiri tara ti na; ki tara taanri ti kala na, Yawe Yenjele li yaa ka duwaw dunruya woolo pe na. ²⁵Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li yaa ka duwaw pe na, mbe yo fo: «Ferewe yen Ezhipiti tara fenne pe woo, poro mbele pe yen na woolo; ferewe yen Asiri tara fenne pe woo, poro mbele mi da na kee ki ni we; ferewe yen Izirayeli woolo pe woo, poro mbele pe yen na korogo ye.»

**Ezayi kala laa pye Ezhipiti
tara fenne naa Etiyopi tara fenne
pe tege ki kacen**

20 ¹Yele na ni Asiri tara wunlunaga Sarigon wila wi malingbocolo ngbeleye togbo wi torogo, a wi saa malaga gbou Asidodi ca ki ni maga sho, ²ki wagati wi ni, Yawe Yenjele laa para Amazi pinambyo *Ezayi wi ni ma yo fo: «Jatere piriwen yariporo nda ti yen ma na, kari ma sari wo mari tege, mo sawira ti wo wa ma toro ti na.» A Ezayi wi sigi pye ma, nee yanri witiwaga naa towara^j.

ⁱ 19.18: Yenjele senre seweele pele ni, nga ki yo fo Yonlo ca, pege yonlogo ma yo fo: Tongwo ca. ^j 20.2: Kila pye pe ka lere wa yigi malaga kasopyo, wi maa yanri witiwaga naa towara; Eza 3.24; 2 Kuro 28.15.

³Kona, a Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Na tunmbyee Ezayi wì tanga witi-waga naa tɔwara fɔ ma saa gbɔn yeŋe taanri, a kì pye kacɛn konaa na kagala ŋgele ke yen na paan ke yeŋe nari Ezhipiti tara naa *Etiyopi tara ti wogo na yeŋe nga na, ⁴ki pyelɔmɔ nungba pi na, Asiri tara wunlunaja wi yaa Ezhipiti tara fenne pe yigi malaga kasopiile, mbe Etiyopi tara fenne pe koli mbe kari pe ni kulowo ni. Wi yaa kari lefɔnmɔlɔ naa lelele pe ni witiwaga naa tɔwara, konaa nawewara; ko yaa pye fere gbɔrɔ Ezhipiti tara fenne pe yeri.

⁵«Kona, mbele pàa pe jigi wi taga Etiyopi tara ti na, na pe yeŋe gbogo Ezhipiti tara ti sagawa pi kala na, sunndo kɔngɔ naa fere yaa pe ta. ⁶Ko pilige ko ni, ki kɔgɔje yɔn tara fenne pe yaa kaa yuun fɔ: «Ye wele, wàa we jigi wi taga leele mbele na, poro mbele wàa pye we larasaga ma yo pe we saga, mbe we sho Asiri tara wunlunaja wi kee, nga kì poro ta koyi yeen; woro wo yaa sho mele koni?» »

Babilɔni tara ti tolo kala

21 ¹Senŋbanra nda tila yo kɔgɔje yɔn tara *gbinri wi wogo na, fɔ: Yeŋe nga na tifelingbɔgɔ ma yiri ma pan ma *Negɛvu tara ti pari ma toro,

pa juguye pe yen na paan ma, ma yiri wa gbinri wi ni,
ma yiri wa tara nda ti yen fyere ni ti ni.

²Kanŋbanga kayi kì naga na na yariyanga ni.

Leele javafɔ wi yen na java wi piin,
jɔgɔwɔ pyefɔ wi yen na jɔgɔwɔ pi piin.

Elamu tara malingbɔɔnlɔ, ye yiri ye sa to malaga ki na!

Medi tara^k malingbɔɔnlɔ ye sa malingbɔɔnlɔ censaga kan ye ca ki yɔn tɔn!

*We Fɔ wì yo fɔ: «Leele pe yen na jenge nga jɛen, mi yaa ki ni fuun ki kɔ.»

³Ki kala na, na sɛnne li yen nala yaa jenge,

lara ti yen nala yaa paa yeŋe nga na jele selara ma kaa yiri wi ni.

Na jigi wì kɔn na na fɔ mi woro na nuru naa,
sunndo kɔngɔ ki kala na, mi woro na yaan naa.

⁴Na jatere wì piri na na,

fyere gbɔrɔ na yigi.

Mila pye na yembine li singi, mbe ta mbe tifene tanla ta,
ɛen fɔ lì kanŋga ma pye fyere ni na yeri.

⁵Pe yen na lisaga ki gbegele, na paara ti jaan,

^k 21.2: Elamu tara fenne naa Medi tara fenne pe tara to tila pye nala pilige Iran tara re.

pe yen na nii, pe yen na woo.
 Een fɔ pe yaa ka fɔ mbege logo fɔ:
 «Yoro malingbɔɔnɔ teele, ye yiri!
 Ye sinme fa ye *tugurɔn sigeyaara ti na!»

- 6 Katugu we Fɔ wigi yo na kan fɔ:
 «Kari ma sa kɔɔsiri pyefɔ wa tɛge wila laga ki kɔɔsi,
 fɔ na wi ka yaraga nga yan wigi yo.»
- 7 Na wi ka malaga gbɔnwotoɔ yan shɔnye shyen na tilele,
 na wi ka leele pele yan pɛ lugu sofilele na,
 mbe pele yan pɛ lugu yɔngɔmɛye na,
 wila kɔɔsiri piin jɛnge,
 wila kɔɔsiri piin jɛnge tiyɔngɔ.
- 8 A kɔɔsiri pyefɔ wɔ si kaa gbele ngbanga paa jara yen, ma yo fɔ:
 «Na tafɔ, sanngazo ɲa pe maa kɔɔsiri piin wi na mɔ yere wa wi go
 na, na kɔɔsiri piin pilige lombɔngo ki ni;
 mɔ koro ma yere wa na yeresaga na wele yembine li ni fuun li ni.
- 9 Ye wele, naɲa wa yen na paan wa, malaga gbɔnwotoɔ na,
 ɲa shɔnye shyen na tilele.
 Wɔ senre ti le na yuun fɔ:
 «Kɔ to, Babilɔni ca kɔ to!
 Pe yarisunndo yanlere ti toori tara, ma yaari.» »
- 10 E, na woolo, yoro mbele pɛ ye sun paa yarilire yen, wa na yarilire
 sunsaga ki ni,
 nga mɔ logo Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, *Izirayeli woolo
 Yenɲele li yeri,
 koyi nga mɔ yo ye kan we.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
 Duma tara ti wogo na**

- 11 Senngbanra nda tila yo Duma¹ tara ti wogo na.
 Lere wa koro wa Seyiri^m tara ma gbele ngbanga mala yeri, ma yo fɔ:
 «Kɔɔsiri pyefɔ, yembine li yen mele?
 Kɔɔsiri pyefɔ, yembine li yen mele?»
- 12 A kɔɔsiri pyefɔ wɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ:
 «Lalaaga ki ma pan, yembine fun li ma wɔ.

¹ 21.11: Duma tara ti yen wa Larabuye tara ti yɔnɔparawa kamɛnge kɛɛ yeri, wa Babilɔni tara naa Siri tara ti shyen ti sɔgɔwɔ pi ni. Leele pele maa ki sɔnri ma yo Duma tara to ti yen Edɔmu tara re. Duma kɔɔ wowi ɲa fɔ «pyerege.» ^m 21.11: Seyiri tara to pe maa yinri fun Edɔmu.

Na kaa pye ye yen na jaa mbe yewe, ye yewe;
ko punḡo na, ye sɔngɔɔ ye pan naa fɔnḡɔ.»

**Yenḡele yɔn senre nda tila yo
Larabu tara ti wogo na**

¹³ Sɛnḡbanra nda tila yo Larabu tara ti wogo na.

Yoro Dedan ca yɔngɔme fenne mbele tangafenne,
ye yaa sa wɔnɔ wa Larabu tara yan nawa pi ni.

¹⁴ Yoro Tema tara fenne,

ye sa mbele wɔɔ ye pe na pe fili, ye tɔnmɔ kan pe yeri.
Ye sa yaakara kan mbele paa fee mbe sho pe yeri.

¹⁵ Katugu pe yen na fee tokobi wi yeḡe,

tokobi ḡa pè kɔw wa wi wofogo ki ni, pe yen na fee wi yeḡe,
naa sandiga ḡa pe yen na tile pe na ki yeḡe,
naa malaga ki jɔɔɔ ki yeḡe.

¹⁶ Katugu pa we Fɔ wigi yo na kan yeɛn fɔ: «Sanni yeḡe nungba, mbe yala tun-
mbyee ḡa pe maa sara wi tunḡo pyeyele li ni, mi yaa Kedari tara ti gbɔɔwɔ pi
kɔ pew. ¹⁷Kedari tara malingbɔɔnɔ mbele pe yen sandira wɔnfenne jembele, pe
yaa ka koro jeḡele. Katugu Yawe Yenḡele, Izirayeli woolo Yenḡele lo li yo ma.»

Yenḡele yɔn senre nda tila yo Zheruzalemu ca ki wogo na

22 ¹ Sɛnḡbanra nda tila yo yariyanra gbunlundeḡe ki wogo na.
Zheruzalemu ca, ki cɛn mele?

Yingi na, a ca woolo pe ni fuun pè si lugu wa biriyinre ti go na?

² Mboro ca ḡa tinme gbɔ maa yinrigi wa ma ni,
ca ḡa ki yen ma yin tinme legerɛ naa yɔɔrimɔ ni we.
Ma woolo mbele pè ku, tokobi ma wi pe gbo,
pee pe gbo malaga gbɔnsaga na.

³ Ma malingbɔɔnɔ teeḡe pe ni fuun pè pinle ma fe,
sandiga wɔnfenne pè pe yigi malaga kasopiile.
Pɔɔn ca woolo mbele fuun pe yan pe yigi malaga kasopiile,
ali mbele paa fe ma kari lege pè pe yigi malaga kasopiile.

⁴ Ki kala na, mi yen naga yuun ye kan fɔ:

«Ye ye yeḡe ti laga na na,
yanla yaga mbe gbele jeḡe.
Yaga kaa ye yeḡe tege mbe yo fɔ ye yaa na kotogo ki sogo na na,
na woolo pe tɔngɔwɔ pi kala na.

⁵ Katugu ki nala pilige ḡa ki yen yewereḡe pilige,
naa jatere piriwen pilige konaa lawɔɔ pilige.»

***We Fɔ**, Yawe Yenḡele, Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ lo li ko wa we
na wa yariyanra gbunlundeḡe ki ni.

- Pe yen na ca ki malaga sigembogo ki jaanri,
 jɔlɔɔ gbeere yen na yinrigi wa yanwira kɛɛ yeri na sagawa jaa.
- 6 Elamu tara malingbɔɔnɔ pɛ pe sanngbɔye pe lɛ;
 malingbɔɔnɔ yen wa pe malaga gbɔnwotoroye pe ni, a pɛle lugu shɔnye na.
 Kiri ca malingbɔɔnɔ pɛ pe ***tugurɔn sigeyaara** ti yirige funwa na.
- 7 E, Zheruzalemu ca fenne, ye gbunlunderɛ nda ti yɔn ti ni fuun ti na,
 ti yen ma yin malaga gbɔnwotoroye pe ni!
 Malingbɔɔnɔ mbele pe yen shɔn lugufenne, pɛ pan ma yere malinjɛ
 wi na wa ye ca mbogo yeyɔngɔ ki na.
- 8 Pɛ Zhuda tara woolo pe go sigeyaara ti shɔ pe yeri.

- Ko pilige ko ni, go nga paa pye na yinri Kɔlɔɔ go pa pe jigi wila pye
 ki malingbɔnyaara ti na.
- 9 Mbogo nga ki yen ma Davidi ca ki maga, ki jɛnri sara lɛgere yɛri yan;
 yaa tɔnmɔ yetɛgewɛ tege ye yɛɛ kan wa nɔɔna tɔnmɔ wege ki ni.
- 10 Yaa Zheruzalemu ca yinre ti jiri mari yɔn jɛn,
 ma yinre ta jaanri ti ni, mbe ta mbe ka taga ca ki malaga sigembogo
 ki liriwen pi na.
- 11 Yaa tɔnmɔ wege ka wɔ wa mboro shyen ti sɔɔwɔ pi ni, jango mbe
 tɔnmɔ wege lɛge ki tɔnmɔ pi tile mboo le wa ki ni.
 ɛɛn fɔ ɲa wi yen ki kagala ɲgele ke pyefɔ, ye sila pye na wo wele.
 ɲa wigi kagala ke gbɛgele maga le wa fafafa, ye sila wi jate.
- 12 Ko pilige ko ni, we Fɔ, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ lɔa ye yeri,
 ma yo fɔ yaa gbele, yaa yungbɔɔrɔ sɛnre yuun,
 ye ye yinre ti kulu, ye jatere piriwen yaripɔrɔ le ye yɛɛ na.
- 13 ɛɛn fɔ, ye wele, ye yen nayinmɛ na, na yɔɔri!
 Ye yen na nɛre kuun, na simbaala kɔnlɔgi,
 na kara ti kaa, na duven woo.
 Ye yen na yuun fɔ: «Ye ti waa nii waa woo,
 katugu goto we yaa ku"!»
- 14 Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ ligi sɛnre nda ti le na nungbolo ma yo fɔ:
 «Ki kajɔɔɔ nga ki se kala yaga ye na fɔ ye sa ku.»
 We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo lɔ yo ma.

**Yɛnɲɛle yɔn sɛnre nda tila yo
 Shebina wi wogo na**

- 15 We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa lɔ yo yɛɛn fɔ: «Yiri
 ma kari wa Shebina wi yeri, wo ɲa wi yen ma cɛn wunluwɔ go ki go na,
 maga yo wi kan fɔ:

ⁿ 22.13: Pɔli wila ki sɛnre nda ti yo wa 1 Koren 15.32 laga ki ni.

16 «Yingi yaraga ki yen ma yeri lagame,
 ma sege woo wiwiin wi yen ma yeri lagame,
 fɔ a maa fanga woo ma yee kan lagame?
 Ma yen na fanga woo ma yee kan wa yanwira ti go na,
 ɲɔ gboo wi sinlesaga ki teni wa walaga ki ni mbege tege.
 17 Wele, mboro ɲa nanja fannga fɔ, Yawe Yenɲele li yaa ma yigi mbɔɔn
 kunnu jɛnge,
 mbɔɔn wa fannga ni fɔ lege.

18 Li yaa kɔɔn wa maa kongi, maa kongi paa funɲɔɲɔɲɔ yen,
 mbe kari tara ta ni, nda ti nawa pɪ gbɔɲɔ.
 Pa ma yaa ka sa ku wa, ma malaga gbɔnwotoroye mbele pe yen
 gbɔɲɔɲɔ ni, pa pe yaa ka koro wa,
 mboro ɲa maa fere wa ma tafɔ wi go woolo pe na we.

19 Mi yaa kɔɔn purɔ mbɔɔn laga wa ma tunɲo ki na,
 we fɔ wo wi yo ma, fɔ mi yaa kɔɔn tile mbɔɔn laga wa ma censaga
 ki na.

20 Ko pilige ko ni, mi yaa kanla tunmbyee wi yeri,
 Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu we.

21 Mi yaa kɔɔn legbɔɔɔɔ derigbɔɲɔ ki le wi kan,
 mbɔɔn kurusijara wi pɔ wa wi sɛnnɛ,
 mbɔɔn fannga ki le wi kɛɛ.
 Wi yaa ka pye Zheruzalemu ca woolo pe to,
 mbe pye Zhuda tara wunluwɔ pi to.

22 Mi yaa ka Davidi wi wunluwɔ go lakile wi le wi kɛɛ.
 Wi ka go ɲga yɛnge, lere kpɛ se ya mbege tɔn.
 Wi ka go ɲga tɔn, lere kpɛ se ya mbege yɛnge°.

23 Mi yaa kaa kan mboo yerege wa tara ti na, paa tugumbolo yen
 lashelege ka na;
 wi wunluwɔ jɔɲɔ ki yaa ka gbɔɲɔɲɔ ta, mbe megbɔɲɔ kan wi to go
 woolo pe yeri.»

24 «Wi go woolo pe ni fuun pe yaa ka pye mbe yannga yannga
 wi na, legbɔɔɔɔ mbe pinle lepigile ke ni, paa yɛge ɲga na pe ma
 kaa yaapire yannga tugumbolo na, mbege le wɔjɛɲɲele ke na mbe
 saga wa cɔgbɔɔɔ ti na.» 25 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo
 li yo ma fɔ: «Ko pilige ko ni, ki tugumbolo na paa kan mali yere-
 ge lashelege ka na, li yaa ka kɔw mbe wɔ wa. Pe yaa kali kaari
 mbeli jaanri. Tuguro nda fuun tila pye ma yannga yannga li na,
 ti yaa ka toori mbe jɔɲɔ.» Yawe Yenɲele lo li yo ma.

° 22.22: Mati 16.19; Naga 1.18; 3.7

**Yenŋele yɔn senre nda tila yo
Tiri naa Sidɔn cara ti wogo na**

- 23** ¹ Senŋbanra nda tila yo ***Tiri^p** ca ki wogo na.
Yoro Tarisisi ca tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ, yaa yungbɔɔɔ gbelege gbele,
katugu Tiri ca kɪ tɔngɔ!
Yinre woro wa naa, tɔnmɔkɔɔɔ yeresaga woro wa naa!
Pe yirisanga wi ni wa Shipiri ***lɔɔ fugo** tara ti ni ma pan, pàa ki
senre ti yo pe kan.
- ² Yoro kɔɔje yɔn tara fenne, ye pyeri fyere ti kala na,
yoro Sidɔn ca safari wafenne, ye pyeri,
yoro mbele ye pitunmbolo pe maa yanri na kee na paan wa kɔɔje
wi na.
- ³ Yariluguro nda pàa pye na nuru wa Nili gbaan wi yɔn na,
ki yarilire nda pàa pye na kɔɔn wa gbaan wi yɔn na,
to tila pye Sidɔn ca fenne pe yarijende tawa pi go ye.
Pe ca ko kila pye cengele sanŋgala ke safari wasaga ye.
- ⁴ Mboro Sidɔn ca, ki yala fere mbɔɔn yigi,
mboro ŋa ma yen kɔɔje yɔn tara cagbɔɔ ŋga ki yen fanŋga ni we;
katugu pa kɔɔje wɪ yo yɛɛn fɔ:
«Mi si selara yama jen, mi fa pyɔ se;
mi si pinambiile koro,
nakoma mbe sumborombiile gbelege^q.»
- ⁵ Na Ezhipiti tara fenne paga ki senre ti logo,
na paga Tiri ca tolo wogo ki logo,
pe yaa la seri fyere ti kala na.
- ⁶ Ye kɔɔje wi kɔn ye kari wa Tarisisi ca,
yoro kɔɔje yɔn tara woolo, yaa yungbɔɔɔ gbelege gbele!
- ⁷ Ye ca ŋga kila pye yɔɔrimɔ ni, ko ki cɛn yɛɛn gbəri?
Ki ca ŋga kɪ kan maga lɛ wa fafafa wa;
ca ŋga ki woolo pàa pye na tanri na kee fɔ lege,
ma saa yinre kan ma cɛn wa cengele kele yɛɛ go na fanŋga na.
- ⁸ Ambɔ wigi kala na li kɔn mali tɛge Tiri ca ki mɛge ni ma?

P 23.1: Tiri naa Sidɔn cara tila pye Fenesi tara ti cagbɔɔ shyen to ta. Ki cara tila pye wa kɔɔje wi yɔn na. Tɔnmɔkɔɔɔ yeresara la pye wa ki cara ti ni fun. Lelegere tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ la pye na paan wa yarilegere ni. **q 23.4:** Ki senre nda ti kɔɔ wo yen fɔ Fenesi tara fenne pe se ka yarijende ta naa tunŋgo ŋga paa piin wa kɔɔje wi ni ki fanŋga na. Lagame pɛ kɔɔje wi taanla jɛlɛ ŋa pɛ pɔri wa ni, katugu ki leelee pàa pye naga sɔnri ndɛɛ kɔɔje wi yen pe cɛnle woolo pe jɔ.

Ca nga kila pye na wunluwo njagala ke kaan we,
 ko nga ki safari wafenne paa pye na jate paa fannga fenne yen,
 ko nga ki perafenne paa pye megbugo fenne laga dunruya wi ni we.
 9 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo lo ligi kala na li kon mali tege,
 jango mbe leele mbele pe maa pe yee gbogo, mbe pe yee gbogowo pi
 ko,
 mbe legbowo mbele fuun pe yen laga dunruya wi ni pe tirige.

10 Yoro Tarisisi ca fenne, ye yiri yaa ye tara ti fali,
 paa yee nga na Ezhipiti tara fenne pe maa Nili gbaan yon tara ti fali
 we;

katugu tonmawo yeresaga woro wa ye yeri naa.

11 Yawe Yenjele li li kee ki yirige kogoje wi na,
 li yen na wunluwo tara pyew ti tigile.
 Li kon kan leele pele yeri ma yo pe Kana tara fenne^r pe ***malaga
 sigeyinre** ti jaanri.

12 Li yo fo: «Yoro Sidon ca woolo, ye se ka yogori naa,
 yoro mbele ye yen paa sumboro nanjambajeen yen, na pe sinle wi ni
 fannga na.

Ye yiri ye kogoje wi kon ye kari wa Shipiri logo fugo tara ti ni, ye sa
 cen wa,

een fo ali mbe ye ta wa ki laga ki na, ye se wogosaga ta.»

13 Ye Kalide tara fenne pe tara ti wele,
 pe cenle li ko ma wo wa.

Asiri tara fenne pege laga ki sho maga pye yanyaara ti censaga.

Pe lugusara gbegele ma Babiloni ca mbogo ki maga,
 ma pe wunluwo yinre ti jaanri, mari pye kataga.

14 Yoro Tarisisi ca tonmawo tugbowo, yaa yungbowo gbelege gbele,
 katugu pe ye malaga sigeca ki jaanri.

15 Ko wagati wo ni, leele pe yaa ka fege Tiri ca ki na, fo sa gbom ye
 nafa taanri ma yiri ke; ko yen wunlunana nungba yinwege yegele yon. Na
 ki yegele nafa taanri ma yiri ke ke ka ka ke yee yon fili, Tiri ca kala li yaa
 ka pye paa nanjaa na wi senre ti yo wa yurugo ki ni, ma yo fo:

16 «Mboro nanjaa na leele pe fege ma kala,
 ngoni wa le maa ca ki mari.

Maa ngoni wi gbom jenge, maa yuuro legere koo,
 jango nambala pe ta pe nawa to ma na naa.»

17 Na yegele nafa taanri ma yiri ke ke ka ka toro mbe ko, pa Yawe
 Yenjele li yaa jatere pye Tiri ca ki na naa. Pa ca ki yaa songoro naa,

^r 23.11: Fenisi tara fenne paa pye Kana tara fenne poro pele (Zhen 10.15), wagati wa ni,
 paa pye na safari wafenne pe yinri fun Kana tara fenne.

mbaa ki penjara mbasinnde woro ti taa; ki yaa ka koro mbaa nanjara piin wunluwo tara ti ni fuun ti ni laga tara ti na. ¹⁸ Eɛn fɔ ki tɔnli wo naa ki yaritara nda ti yɛn fyɔngɔ woro, ti yaa ka tege ti yɛ Yawe Yɛnɛle li kan. Pe se kari gbogolo ti yɛɛ na, pe se si kari tege naa. Mbele pe yɛn na tunngo piin Yawe Yɛnɛle li yɛge sɔgɔwɔ, ti yaa ka pye poro woro, jango paa yaakara taa paa tinni, konaa paa yaripɔrɔ tiyɔnrɔ taa paa nii.

Yɛnɛle li yaa ka tara ti tɔngɔ

- 24** ¹ Wele, Yawe Yɛnɛle li yaa ka tara ti tɔngɔ mberi yaga waga; li yaa kari gbɔn mberi piri mbe leele pe jaraga.
- ² ɔga ki yaa pye leele sanmbala pe na, ko nungba ko ki yaa pye
^{*}saraga wɔfenne pe na,
 nga ki yaa pye kulonana wi na, ko nungba ko ki yaa pye wi tafɔ wi na,
 nga ki yaa pye kulojo wi na, ko nungba ko ki yaa pye wi tafɔ jɛle wi na,
 nga ki yaa pye pɛrɛfɔ wi na, ko nungba ko ki yaa pye lɔfɔ wi na,
 nga ki yaa pye leele jinfɔ wi na, ko nungba ko ki yaa pye na wi saa jin wi na,
 nga ki yaa pye fɔgɔ kɔnfɔ wi na, ko nungba ko ki yaa pye fɔgɔ tagafɔ wi na.
- ³ Tara ti yaa ka tɔngɔ pew mbe koro waga;
 katugu Yawe Yɛnɛle lo ligi sɛnre nda ti yo.
- ⁴ Tara ti yɛn na kunwɔ gbelege gbele, ti fannga kɔ kɔ,
 tara woolo pe yɛn tege na, pe yɛn na cogo,
 dunruya legbɔɔlɔ pe yɛn na cogo.
- ⁵ Tara woolo pɛ tara ti tege ^{*}fyɔngɔ ni,
 katugu pɛ Yɛnɛle li lasiri wi jɔgɔ,
 mali kondɛgɛngɛle ke kannga,
 mali ^{*}yɔn finliwɛ mbakɔ pi jɔgɔ.
- ⁶ Ki kala na danga tara ti yigi nari jogo,
 tara woolo pe kajɔgɔrɔ ti go kala lɔ to pe na.
 Ki kala na tara woolo pe yɛn na koo na kee,
 leele jɛnri pɛ koro ko cɛ.
- ⁷ Duven fɔngɔ wɔ kɔ pew,
^{*}ɛrɛzɛn tiire tɔ waga;
 leele mbele fuun paa pye nayinmɛ na, pe yɛn na jɛɛn.
- ⁸ Pimbicile gbɔngɔ yɔgɔrimɔ pɔ kɔ,
 leele pe yɔgɔrimɔ tinmɛ pɔ yere,
 ngɔni magala tanla lɔ kɔ.

- 9 Lere woro na duven woo na yuuro koo naa;
sinme welewe pì sori wa pì wofenne pe yon.
- 10 Ca kì ya ma koro waga;
yinre ti ni fuun ti yen ma tòn,
lere kpe woro na yiin wa ti ni naa.
- 11 Leele pe yen na gbele wa ca nawa kongolo ke ni,
katugu duven wì jerege.
Yogorimò pì kò pew,
nayinme pì kò laga tara ti ni.
- 12 Ca ki ni fuun kì tongo ma koro waga,
ca ki yeyonrò kòrò tì kaari ma jògò.
- 13 Ìga ki yaa ka pye laga tara ti ni, konaa cengele ke sògòwò,
ki yaa ka pye paa yege nga na pe ma kaa oliviye tige ki yangara
mbege pire ti wo we,
konaa paa yege nga na erèzen pire ti còngòlò, pe ma kaa erèzen kere
ti san we.

**Yenḡele li woolo pe yen na yògòri,
na yògòrimò wagati wi fa gbòn**

- 14 Èn fò mbele pè sho, pè pe magangala ke yirige na nayinme kòngòlò
waa;
pe yen na yògòrimò kòngòlò waa, na Yawe Yenḡele li gbogo, ma yiri
wa yonlò tosaga kee yeri.
- 15 Ki kala na, yaa Yawe Yenḡele li gbogo wa yonlò yirisaga kee tara ti
ni;
yaa Yawe Yenḡele, ***Izirayeli** woolo Yenḡele li mege ki gbogo wa
***logò furo** tara nda wa kògòje wi ni ti ni.
- 16 We yen na yuuro shògò nuru na yinrigi wa dunruya wi kòsaga ki na,
na yuun fò:
«Gbògòwò yen Yenḡele na li yen sinne li woo!»
Èn fò, a m̀ sho fò: «E, na wogo kì jògò! Na wogo kì jògò!
Jòlògò yen na wogo!»
Java pyefenne pe yen na java wi piin! Java wo wi!
Java pyefenne pe yen na java wi piin!
- 17 Sunndo kòngò, naa wetijugo konaa mere ti ni,
to ti yen wa ye yege, yoro tara woolo wele.
- 18 Lere ḡa kaa fee sunndo kòngò kagala ke yege,
wo yaa sa to wa wetijugo ki ni,
lere ḡa ka yiri wa wetijugo ki ni,
mere ti yaa wo yigi;
katugu naayeri wegele kè yenge,

- tara ti nɔgɔna cɛnyaara ti yɛn na yɛgɛyɛgɛ.
 19 Tara tì jɛnri na lagala,
 tara ti yaari fɔ na pagala,
 tara ti yɛn na yɛgɛyɛgɛ fɔ jɛngɛ.
 20 Tara ti yɛn na fingi paa sinndire fɔ yɛn;
 ti yɛn na yɛgɛ paa segbaga yɛn.
 Ti kapere ti yɛn ma nugu ti go na;
 ti yaa to, ti se ya yiri naa.

**Yawe Yenɲele lo li yaa ka pye
 wunluwa wa Zheruzalemu ca**

21 Ko pilige ko ni, Yawe Yenɲele li yaa ka naayeri fanɲga yaara ti fɔgɔ tɔn ti na, mbe tara na wunlumbolo pe kapere ti fɔgɔ tɔn pe na. 22 Pe yaa ka pe gbogolo pe yɛɛ na paa kasopiile yɛn wege ka ni. Pe yaa ka kaso go ki yɔn tɔn pe na; na wagati titɔnlɔwa wa ka ka toro, pe yaa ka pe le jɔlɔgɔ.

- 23 Yenge ki yaa ka go sogo,
 yɔnlɔ ki yaa ka fɛrɛ shɔ;
 katugu Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa ka cɛn wunluwa pi
 na wa ***Siyɔn** yanwiga ki na konaa wa Zheruzalemu ca.
 Li gbɔgɔwa yanwa pi yaa kaa yengele li tara ***lelele** pe yɛgɛ sɔgɔwa.

**Yenɲele li woolo pe daga
 mbaa li sɔnni**

25 1 Yawe Yenɲele, mboro ma yɛn na Yenɲele le.
 Mi yaa lɔɔn sɔnni mbaa ma gbogo,
 katugu mà kagbɔgɔlɔ pye.
 ɲga mà kɔn ma tɛgɛ, maga le wa wagati titɔnlɔwa ni, ki yaa koro wa
 ki yɔnlɔ li ni, ki se kanɲga.

- 2 Mà ca ki tɔngɔ maga pye kataga,
 ko ɲga ***malaga sigeca**, màga jɔgɔ maga pye sinndeɛrɛ gbogolosaga,
 ko ɲga nambanmbala pe wunluwa go gbɔgɔ ye, màga ya, pe se kaga kan naa.
 3 Ki kala na, cengele ɲgele ke yɛn fanɲga ni ke yɛn nɔɔ gbogo;
 cengele woolo mbele pe yɛn lewelimbele pe cara ti yɛn na fyɛ ma yɛgɛ.
 4 Mboro ma yɛn fanɲga fenne pe larasaga ye,
 mboro ma yɛn fyɔnwɔ fenne pe larasaga pe jorowo sanga ni,
 mboro ma yɛn pe larasaga ye tisagbɔgɔ wagati ni,
 mboro ma yɛn paa pe yinmɛ yɛn kafugo sanga ni,
 katugu lewelimbele pe nanɲbanwa pi yɛn paa tisagbɔgɔ ma kaa na
 paan na mbogo gbɔɔn we;

⁵ nakoma paa yege nga na yɔnlɔ tufunwɔ pi ma tawara ti weri we.
 Mboro ma ma cengele ke ye gbɔgwɔ tinme pi kɔ;
 yege nga na kambaara ti ma yɔnlɔ ki tɔn mbege tufunwɔ pi yerege,
 mboro fun pa ma ma lewelimbele pe yurukɔgɔ ki kɔ ma.

**Yenɛle li yen
 na liwen gbɔ gbegɛle
 cengele ke ni fuun ke kan**

⁶ Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yen na liwen gbɔ gbegɛle
 cengele ke ni fuun ke kan,
 wa ***Siyɔn** yanwiga ki na.
 Yanlaga kara naa duven taan yen wa pi ni,
 naa kara nda ti sɔgɔlɔ lɔ yɔn konaa ti sinme pi ni,
 konaa duven taan ɲa pɛ fyenli tiyɔngɔ!
⁷ Wa ki yanwiga nungba ki na, yesanga mbɔgbɔgɔ nga ki yen ma tara
 na leele pe ni fuun pe yege ki tɔn, li yaa kaga walagi;
 paritɔngɔ nga ki yen ma cengele ke ni fuun ke yege ki tɔn, li yaa
 kaga walagi^s.
⁸ Li yaa ka kunwɔ pi fannga ki kɔ pew,
 ***we Fɔ**, Yawe Yenɛle li yaa ka yɛntunwɔ pi tulu wa pe ni fuun pe
 yere ti na^t.
 Tifagawa mba pɪla pye li woolo pe na, li yaa pi kɔ mboo laga pe na
 tara ti lagapyew ki ni.
 Yawe Yenɛle lo lɔ yo ma.

**Izirayeli woolo pe yaa yeyinɛge ta,
 Mowabu tara woolo
 poro yaa jɔlɔgɔ ta**

⁹ Ko pilige ko ni, pe yaa ka yo fɔ:
 «We Yenɛle loli na yeɛn,
 wɛ we jigi wi taga lo na,
 lo lɔ we shɔ.
 Lo li yen Yawe Yenɛle na wɛ we jigi wi taga li na;
 ye ti waa yɔgri we yin nayinme ni,
 katugu lɔ we shɔ.
¹⁰ Yawe Yenɛle li yaa li kɛ ki taga ki yanwiga nga ki na mbaa ki go singi.»

Eɛn fɔ pe yaa ka Mowabu tara ti tangala mberi tɔngɔlɔ yɔnlɔ
 nungba,

^s 25.7: 1 Wunlu 19.13; Eza 29.10-12; 2 Korɛn 3.13-18 ^t 25.8: 1 Korɛn 15.54; Naga 7.17;
 21.4

- paa yege nga na pe ma kaa yan waga kaari mbege le titege mbege
fongo mbege pye fyongo.
- 11 Mbe pe ta wa ki titege ki ni, pe yaa kaa keyen yi yinrigi mbaa yi
fingi,
paa yege nga na logo gbongo maa wi keyen yi yinrigi na logo gbongo
we;
een fo Yawe Yengele li yaa ka pe yee gbogowo pi ko
konaa pe fannga kagala ke ni.
- 12 Yoro Mowabu tara fenne, ye malaga sigemboro nda ti yagara ma pye
fannga ni,
Yawe Yengele li yaa kari yaari mberi jaanri,
mberi sinngge tara wa taambugo ki ni.

**Cagbogo nga ki yen fannga ni
ki cew tawa yurugo**

- 26** ¹ Ko pilige ko ni, pe yaa kaga yurugo nga ki sho wa Zhuda tara
mbe yo fo:
«***Malaga sigeca** yen we yeri;
Yawe Yengele lo jate li nawa mboro naa pungo mboro wa maga maga,
jango mbe we sho.
- ² Ye ca ki yeyonro ti yengele,
ye cenle na li woolo pe yen ma sin pe yaga pe ye,
ki cenle na li woolo pe yen tagawa ni we.
- ³ Lere na wi jatere wi yen ma cen wi na laga nungba,
ma ma yeyingge jenge kan wi yeri,
katugu wuu jigi wi taga ma na.
- ⁴ Ye ye jigi wi taga Yawe Yengele li na fo sanga pyew,
katugu Yawe Yengele li yen paa walaga yen na we go singi wagati wi
ni fuun.
- ⁵ Leele mbele paa pye ma cen wa yanwira ti go na yee gbogowo ni, li
pe tirige,
li cagbogo nga kila pye fannga ni ki jan tara,
maga jan maga sinngge wa taambugo ki ni.
- ⁶ Leele pe yen naga tangala tooro ni,
fyonwo fenne pe yen naga tangala,
mbele pe yen tege na, pe yen naga tangala.»

Yengele jafenne pe Yengele yenrewe

- ⁷ Lesingge wi konso li yen sinne;
***we Fo**, mboro na ma yen sinngge, ma ma lesingge wi konso li yon yala
wi kan.

- 8 Kaselege ko na, Yawe Yenŋele, ma kakɔ̀ndegengɛle ke yen na kono
na nari, we yaa koro wa li ni;
we yen na wele mboro yeri.
We nandanwa kala lo yen mbaa ma mege ki yinri konaa mbaa ma
gbogo.
- 9 Yembinɛ ma wogo ki ma pye wa na jatere wi na;
mi maa ma lagajaa na kotogo ki ni fuun ki ni.
Na ma kiti kɔ̀nkala li ka to dunrɔya woolo pe na sanga ŋa ni,
ko senwee piile pe maa kasinŋe kono li lagajaa.
- 10 Ali na pe ka lepee wi yinriwe ta,
wila kasinŋe kono li lagaja.
Wi ma koro na kapege ki piin wa lesinmbele pe tara ti ni;
wila la Yawe Yenŋele li gbɔ̀gɔwa pi jate.
- 11 Yawe Yenŋele, mɔ̀ɔ kɛɛ ki yirige lepeepe pe na,
ɛɛn fɔ pe woro naga yaan.
Ŋga ma yaa pye ma woolo pe kan ma ndanlawaa gbɔ̀ɔ pi fanŋa na,
pe yaa ki yan fɔ mbe fere shɔ.
Kasɔn ŋa ki gbɛgele ma juguye pe mege ni, ko ki yaa ka lepeepe pe
sogo pew.
- 12 Yawe Yenŋele, ma maa yeɣinŋe kaan we yeri;
katugu kala o kala we ka li nɔ̀gɔ le, mboro ma mali pye mbeli yɔn
fili.
- 13 Yawe Yenŋele, we Yenŋele, tafenne pɛle yege ɛɛn we go na, mbele pe
yen pe ye mboro ni,
ɛɛn fɔ, ma fanŋa na, mboro nunŋba pe, mboro mege ko we yen na
gbogo.
- 14 Mbele pɛ ku mako, pe se ka yiri mbaa pe yinwege ki piin naa;
kuulo pe se ka yiri naa.
Kì pye ma, mà yiri pe kɔ̀rɔgɔ ma pe tɔ̀ngɔ,
ma pe mege ki kɔ̀ maga wɔ wa leele pe jatere wi ni.
- 15 Yawe Yenŋele, we ɛɛnle woolo pe pye pe lege,
we ɛɛnle li pye li lege, mɔ̀ɔ gbɔ̀gɔwa pi naga;
ma we tara ti kɔ̀ngɔlɔ ke kanŋa ma ka taga we tara ti gbeme pi na.
- 16 Yawe Yenŋele, sanga ŋa ni wàa pye wa jɔ̀lɔgɔ ki ni, wàa ma lagaja;
sanga ŋa ni màa we le jɔ̀lɔgɔ, wàa ma yenri jɛnŋe ma yo ma we saga.
- 17 Yawe Yenŋele, wàa pye ma yege sɔ̀gɔwa paa yege ŋa na jɛle selara
ma kaa yiri wi ni,
ŋa wi yen na gbele na nagala lara yama pi kɛɛ.
- 18 Wàa kugbɔ le, ma selara yama pi jɛn,
ɛɛn fɔ tifelege wàa kaa se.

Wee ya mbe kala la pye mbe tara woolo pe sho,
wee ya mbe piile se mbe taga wa dunruya woolo pe na.

**Kuulo pe yaa ka yen
mbe yiri wa kunwo pi ni**

19 Na woolo, ye woolo mbele pè ku pe yaa ka yen mbe pye yinwege na,
ye kuulo pe yaa ka yen mbe yiri wa kunwo pi ni.
Yoro mbele ye yen ma sinle wa tara ti nɔgɔna,
ye yen ye yiri wa kunwo pi ni, yaa jɔrɔgi nayinme ni;
katugu Yenɲele li yaa li fɔngɔ ɲga ki maa yanwa kaan ki tirige tara ti na,
pa kona tara ti yaa ti leele mbele pè ku pe sɔngɔrɔ pe yen pe yiri.

20 Na woolo, ye kari ye sa ye wa ye yinre ti ni,
ye kɔrɔ ti tɔn ye yee na,
ye lara wa wagati jenri ni,
sanni we Fɔ wi nangbanwa wagati wi sa kɔ.

21 Katugu, ye wele, Yawe Yenɲele li yen na yinrigi wa li cɛnsaga ki ni,
janɲo mbe tara na woolo pe kapere ti fɔgɔ tɔn pe na.
Leele mbele pè gbo, tara ti yaa ka pe kasanwa pi yirige funwa na;
leele mbele pè gbo, ti se ka pe lara naa.

**Pè cew ta
yarifelege Leviyatan ki na**

27 1 Ko pilige ko ni, Yawe Yenɲele li yaa ka li tokobi pee, ɲa wi yen gbegebeɲe,
ma pye fanɲga ni wi le ***yarifelege** Leviyatan ki na, mbege le jɔlɔgɔ; ko
ɲga ki yen wɔɔgɔ ɲga ki yen na fee we; yarifelege Leviyatan, ko ɲga ki yen wɔɔgɔ
ɲga ki kuuro kuuro we! Li yaa ka ki yarifelege ɲga wa kɔgɔje wi ni ki gbo.

Yawe Yenɲele li ɛrezen kere kala

2 Ko pilige ko ni, ye yurugo sho
ye ***ɛrezen** kere nda ti maa duven taan kaan ti sɔn!

3 Mi Yawe Yenɲele, muwi mi yen ti welefo;
mi yaa lari suguru tɔnmɔ ni sanga pyew.
Mi yaa lari go singi sɔnlɔ naa yembine,
janɲo yaraga kpe ka ka pan mberi jɔgɔ.

4 Nangbanwa kpe woro na ni naa;
ɛen fɔ, na mi ka wuuro naa yantiire wuuro yan wa ti ni,
kona mi yaa yiri ti kɔrɔgɔ mbe malaga gbɔn ti ni,
mbe ti ni fuun ti pinle mberi sogo.

5 Kaawɔ panla pye pe larasaga,
pe yeyinɲge le mi naa poro sɔgɔwɔ,
ee, pe yeyinɲge le mi naa poro sɔgɔwɔ.

**Izirayeli woolo pe kapere
ti yaa ka kala yaga pe na**

- 6 Wagati wa yen wa na paan, Zhakɔbu setirige piile pe yaa ka ndire kan,
poro ***Izirayeli** woolo pe yaa ka njere fɔnnɔ yirige, mbe fyenwe,
fɔ mbe dunruya wi yin pe pire ti ni.
- 7 Naga yen ma, Yawe Yenɲele li pe gbɔn paa yege nga na lɔa pe
gbɔnfenne pe gbɔn wi le?
Naga yen ma, lɔa pe gbo paa yege nga lɔa pe gbofenne pe gbo wi le?
- 8 Ayoo, li pe kiti wi kɔn maa yala:
Li pe purɔ ma kari pe ni kulowo ni tara ta yege ni;
li pe fe li yɔn tifelege ngbanga ki ni ma kari pe ni,
paa yɔnɔ yirisaga tifeɲgbɔɔ ki yiripilige ka yen.
- 9 Ki pyewe pi na ma, pa Zhakɔbu setirige piile pe kajɔɔrɔ ti kasulugo
ki yaa ka pye yeɛn,
pe kapere ti ka kala yaga pe na ki pɔngo kala lo li na:
Pe yaa ka pe yarisunndo ***saara wɔsara** sinndeere ti ni fuun ti yaari
mberi pye muwe
paa pe ma kaa supugu purugu maa pye muwe we.
Yarisunngo jelege ***Ashera** ki tiyagala ngele pe ma kan naga gbogo
konaa ***wusuna nuwɔ taan** saara wɔsara ta se ka pye wa naa.

- 10 Ee, ***malaga sigeca** gbɔɔ ki pye kataga;
leele pe ni fuun pɛ kari maga yaga waga, a ki pye paa ***gbinri** yen.
Napire to ti maa nii na sinlele wa,
na tipire ti were ti kaa.
- 11 Na ti njere tiga ka waga, pe mari kaari kaari,
jele pe ma saa ti le mbe sa kasɔn gberi ti ni.
Ki cenle woolo pe yen tijinliwe fu fenne,
ki kala na, pe dafɔ wi sila pe yinriwe ta,
ɲa wila pe fanri pe yunɲgbɔɔrɔ woro wi na.

**Izirayeli woolo mbele paa yigi
malaga kasopiile
pe yaa ka sɔngɔrɔ mbe pan**

- 12 Ko pilige ko ni, Yawe Yenɲele li yaa yarilire tiire ti yangara,
mbege le Efirati gbaan wi na fɔ saga wa Ezhipiti tara lafogo ki na.
Eɛn fɔ yoro Izirayeli woolo wele, li yaa ka ye wulowulo nunɲba
nunɲba.
- 13 Ko pilige ko ni, pe yaa ka mbanlaga gbeɲɲenge ki win;

kona mbele pàa pũngo wa Asiri tara ti ni,
 mbele pàa purɔ ma kari pe ni wa Ezhipiti tara,
 pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan.
 Pe yaa ka pan mbaa fɔli Yawe Yẽnɛle li yegɛ sɔgɔwɔ, mbaa li gbogo,
 wa li yanwiga kpoyi ki na wa Zheruzalemu ca.

Efirayimu tara ti yaa ka tɔngɔ

28 ¹Jɔlɔgɔ yẽn ***Samari**^u ca ki wogo,
 ki ca nga ki yẽn paa wunluwɔ njala yẽn,
 ko nga ki yẽn ma cẽn wa gbunlundegɛ tara tanra ti sɔgɔwɔ.
 Ko Efirayimu tara sinwɔɔlɔ pe maa pe yɛɛ gbogo ki kala na.
 Pe fereyaara ti yẽn yarifyɛnre nda ti fanla ko cɛ wa pe sinwɔɔlɔ pe
 go na.

²Ye wele, naɲa wà yiri wa ***wɛ Fɔ** wi yeri,
 naɲa ɲa wi yẽn fanɲga ni ma pye kotogofɔ;
 wi yẽn na paan paa sinndeere tisaga yẽn,
 paa tisaga tifeɲɲgbɔgɔ ɲga ki maa jɔgɔwɔ piin ki yẽn,
 paa tisagbɔgɔ yẽn, ɲga ki ma pan ma lɔɔ ti fo.
 Wi lewelewe kapyere ti yaa yaraga pyew ki jan tara.

³Ki wunluwɔ njala na li ti a Efirayimu tara sinwɔɔlɔ pe nɛɛ pe yɛɛ
 gbogo,
 leele pe yaa kali tangala tɔɔɔ ni.

⁴Ki yarifyɛnre nda ti fanla, a pèri pye pe fereyaara,
 to nda ti yẽn wa pe gbunlundegɛ tara tanra ti go na,
 ti yaa ka pye paa ***figiye** pige yẽn,
 ɲga ki keli ma pe sannda ti na ti cɔsanga wi yegɛ.
 Lere ɲa kaga yan, wi maga cɔ,
 mbe sigi ka le teere.

⁵Ko pilige ko ni, Yawe Yẽnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, li woolo sanmbala
 mbele pè koro go na, li yaa ka pye paa pe wunluwɔ njala gbɔgɔwɔ wolo yẽn,
 konaa mbe pye paa pe fereyaraga tiyɔngɔ yẽn. ⁶Mbele pe yaa ka cẽn mbaa kiti
 wi kɔɔn, li yaa ka kasinɲge jatere kan pe yeri; mbele pe ma malaga ki gbɔn
 juguye pe ni, mbe pe wɔnrɔgɔ fɔ wa ca ki yeyɔngɔ ki na, li yaa kotogo le pe ni.

Sinwɔɔlɔ pe yẽn na tegɛ Yẽnɛle yɔn senre yofenne pe na

⁷Zhuda tara woolo poro fun pe yẽn na gbali duven wi kala na,
 sinme welewe pì pe pũngo.

^u **28.1:** Samari ca ko kila pye Izirayeli wunluwɔ tara nda wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ
 yeri ti cagbɔgɔ ye. ^v **28.2:** Naɲa ɲa wi yẽn fanɲga ni ma pye kotogofɔ wo wi yẽn Asiri
 tara wunluɲaɲa we.

- ***Saraga wafenne** poro naa ***Yenjele yon senre yofenne** pe yen na
 gbali sinme welewe pi kala na,
 pè tin duven wi ni;
 sinme welewe pì pe pungo,
 pe kaa pe yariyanra ti senre yuun pe maa gbali,
 pe maa fingi nêe kiti wi koon.
- 8 Pe tabaliye pe ni fuun pe yen ma yin pe tuguro naa pe ***fyongo**
 yaara ti ni,
 laga ka si koro naa kpoyi wa tabaliye pe na.
- 9 Pe yen na yuun fɔ: «Ambɔ ***Ezayi** wila jaa mbaa nari kajenme ni okɛ?
 Wila jaa mbaa kagala kɔɔ jenme kaan ambɔ yeri yere?
 Wi yen naga sɔnri ndɛɛ piile mbele pè laga yinne na fɔnɔgo poro
 pele wele woro wi le?
 Piile mbele pè wɔ yinne ni fɔɔnfɔɔn nga, we yen poro pele wi le?
- 10 Katugu wi yen na yuun fɔ: «Ye toro lagame, ye ye lagame,
 yege pye yɛɛn, ye kari yɛɛn,
 ye jenri pye lagame, ye jenri pye wameʷ.» »
- 11 Ki kala na, pe woro na leele mbele senre nuru,
 to nda ti yen cɛnlɛ la yege woolo senre,
 ko senre to Yawe Yenjele li yaa ka tɛge mbaa para pe ni.
- 12 Lɛa ki yo pe kan fɔ: «Lagame wi yen wogosaga ye,
 ye leele mbele pè te pe yaga pe cɛn pe wogo.
 Wogosaga koyi yɛɛn.»
 ɛɛn fɔ pe sila yenlɛ mbe logo na yeriʷ.
- 13 Ki kala na, poro wo yeri, Yawe Yenjele li senre ti yaa pye fɔ:
 «Ye toro lagame, ye ye lagame,
 yege pye yɛɛn, ye kari yɛɛn,
 ye jenri pye lagame, ye jenri pye wame.»
 Kona, pe yaa gbali mbe to mbe jali pe sɛnnɛ li na, mbeli kɔn,
 pe yaa ka ye penɛ ni, li pe yigi.

Go yenlɛ sinndelege

- 14 Ki kala na, yoro mbele ye maa kala lakoo leele na,
 ma pye ma cɛn Zheruzalemu ca woolo pe go na,
 ye Yawe Yenjele li senre ti logo!
- 15 Ye maa yuun fɔ: «Wè ***yon finliwe** le kunwɔ pi ni,

^w 28.10: Ki senre cɛnlɛ nda leele paa pye nari yuun mbege naga fɔ pe woro piile mbele pe yen na kara poro pele, jango mbaa tɛge konaa mbaa ki lakoo Yenjele yon senre yofɔ wi na.

^x 28.12: Ki senre nda ti yo wa 1 Korɛn 14.21 laga ki ni.

ma ***yɔn fɔlɔ** lɛ ***kuulo tara** ti yeri.
 Ali na jɔlɔgɔ jɔgɔwɔ pyewogo ka pan, ki se gbɔn we na;
 katugu wɛ nambara wi pye we larasaga,
 ma yagbolo li tɛgɛ na we yɛɛ tɔnni.»

- 16 Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ:
 «Ye wele, mi yɛn na sinndelegɛ ka teri mbege pye gonɔgɔ lege
 sinndelegɛ wa ***Siyɔn** ca;
 Ki yɛn sinndelegɛ jɛnɛgɛ,
 go yɛnlɛ sinndelegɛ kɔnɔgbannɛgɛ yi, sinndelegɛ sɔnɔgbanga wogo yi,
 go nɔgɔ lege sinndelegɛ jɛnɛgɛ yi.
 Lere nɔ kaga pye wi kɛɛ ndagaserege, wi se ka fyɛ mbe fɛʸ.
 17 Mi yaa kaselege ki pye na taanlamana,
 mbe kasinɛgɛ ki pye na mbogo sinmana.
 Ye larasaga nɛgɛ ki yɛn yagbogowo we, sinndeɛre tisaga ki yaa ki pɛ
 mbege wɔ wa;
 tɔnɔgbɔɔ pa yaa pan mbe ye yagbogowo mba pi yɛn ye larasaga pi
 kɔ mboo wɔ wa.»
 18 Kona, yɔn finliwɛ mba yɛ le kunwɔ pi ni, pi yaa ka jɔgɔ mbe wɔ wa,
 yɔn fɔlɔ na yɛ kɔn kuulo tara ti yeri, li se ka koro wa naa.
 Jɔlɔgɔ nɛgɛ ki maa jɔgɔwɔ piin, na ka ka pan,
 ki yaa ka ye purugu mbe toro.
 19 Na jɔlɔgɔ ki kaa toro sanga o sanga, ki yaa gbɔn ye na;
 katugu ki yaa kaa tooro pinliwɛ pyew, naa yɔnlɔ pyew konaa
 yembine pyew;
 ki sɛnrɛ ti logowo po cɛ ko yaa sunndo kɔngɔ wa ye na.
 20 Sinleyaraga ki yaa ka pye mbe were, fɔ lere se ka ya mbe sinlɛ ki na
 mbe sanga,
 paritɔnɔgɔ ki yaa ka pye mbe kologo, fɔ lere se ka ya mboo yɛɛ tɔn ki ni^z.

**Ŋga Yɛnɛlɛ li yaa ka pye
 lepeele pe na**

- 21 Yawe Yɛnɛlɛ li yaa ka yiri paa yɛgɛ nɛgɛ na làa yiri wa Perazimu
 yanwiga ki na we^a;
 li yaa ka nawa nɔgbɔn paa yɛgɛ nɛgɛ na làa nawa nɔgbɔn wa Gabawɔn^b
 ca gbunlundɛgɛ ki ni we.
 Li yaa ka li kapyegɛ ki pye, kapyegɛ nɛgɛ ki cɛnlɛ la fa pye;

^y 28.16 Ki sɛnrɛ nda tì yo wa Yuuro 118.22-23; Ɔrɔmu 9.33; 10.11; 1 Pye 2.6.

^z 28.20: Sinleyaraga naa paritɔnɔgɔ nɛgɛ ki sɛnrɛ tì yo, to yɛn ma taanla senwee piile pe yaara nda ki mbatagambala pɛ pe jigi wi taga ti na to sɛnrɛ na. Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ wi yɛn na tɛgɛ ko yaara to na. ^a 28.21: 2 Sami 5.20 ^b 28.21: Zhouzɔ 10.10-11; 1 Kuro 14.16

li yaa kali tunngo ki pye, kafonno tunngo nga ki cenle la fa pye.
 22 Ki kala na koni, yaga ka koro mbaa kala lakoo leele na,
 jango ye pomangala kaga ka ye sere mbe ngban ye na;
 katugu migi logo we Fɔ, Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yeri fɔ
 tara ti ni fuun ti tongkala li kon ma tege.

**Kere falifo wi tijinliwe
 konaa Yenŋele li kajenme kala**

23 Koni ye nungbolo jan ye logo na yeri,
 yanla senre ti logo ye wali ti na.
 24 Naga yen ma, lere ŋa kaa laga fali mbe yariluguro lugu, wi ma koro
 na fali suyi wi le?
 Naga yen ma, wi ma koro na palaye wari, nakoma na tara ti yon
 yala sanga pyew wi le?
 25 Na wi ka laga ki yon yala mbe ko,
 ko pungo na, wi mɛɛ jen ma sere yaara nda pe yinri nizheli ti pire ta
 yanragi wa, konaa mbe nda pe yinri kume ti pire ta lugu wa;
 ko pungo na, wi mɛɛ jen ma ***bile** wi lugu koloyo koloyo,
 mbe si ***orizhi** wi lugu kere ti laga ka yegɛ ni,
 mbe si jen mbe shogolo ke lugu mbe kere ti maga.
 26 Ma si yala, Yenŋele lo lɔu naga ki pyelomo pi ni,
 ma ki nagawa pi kan wi yeri.

27 Paa yarilire sunkanngaga pɔ nege na mbaa sere yaara nizheli ti suun
 mbaa ti pire ti woo;
 paa lugu sere yaara kume ti na wotoro ngerege ni mbaa ti pire ti woo.
 Een fɔ pe ma nizheli wi sun simbine ni mboo pire ti wɔ,
 mbe kume wi gbɔn kanngagala ni mboo pire ti wɔ.
 28 Pe ma bile wi sun mboo muwe wɔ mboo pye buru,
 een fɔ paa koro mbaa wi suun mbaa wi pyɔ wi woo.
 Pe ma lugu yarilire ti na wotoro ngeere naa nere ni, nari tangala
 nari pire ti woo,
 een fɔ paa ti tangala mberi purugu^d.
 29 Ko wogo nga fun pa ko yiri wa Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li
 yeri,
 kagala ngele li kon ma tege mbe pye ke yen kafonno wogolo,
 li kajenme pi gbɔɔ.

^c 28.24: Yege nga na falifo wila koro mbaa fali suyi, ki pyelomo nungba pi na fun Yenŋele li kiti konsanga wi yen ma tege wa wagati wi ni. ^d 28.28: Yege nga na paa yarilire pire ti tangala mberi purugu, ki pyelomo nungba pi na fun, pe se ka Yenŋele li woolo pe tongo mbe pe ko pew.

Jɔlɔɔ yɛn Zheruzalemu ca ki wogo

- 29** ¹Jɔlɔɔ yɛn Ariyeli^e laga ki wogo, jɔlɔɔ yɛn Ariyeli laga ki wogo!
 Davidi wila saa malingbɔɔnɔ censaga kan ma ca nga yɔn tɔn we.
 Yelɛ o yelɛ, yɛ maa yɛ shɛrɛɛ fetiye pe piin.
- ²Konaa ki ni fuun, mi yaa Ariyeli laga ki jori;
 gbɛɛrɛ naa yɛntunwɔ pi yaa ka pye wa.
 Mi yaa ka ca ki tɛɛ paa ^{*}saara sogoworo ti maa woo ^{*}saraga
 wɔsaga nga na ki yɛn.
- ³Mi yaa ka malingbɔɔnɔ censaga kan mbe yɛ yɔn tɔn kɛɛ ki ni fuun
 na;
 mi yaa malingbɔɔnɔ ngbeleyɛ tɛɛtɛɛ mbe yɛ maga,
 mi yaa lugusara gbɛɛlɛ ca ki mbogo ki na mberi yagara yɛ mɛɛ ni.
- ⁴Yɛ yaa ka to bugu bugu bugu,
 yɛ sɛnpaara ti yaa kaa yinrigi ndɛɛ yɛ yɛn tara;
 yɛ sɛnyoro ti yaa kaa tigi ndɛɛ ti yɛn na yinrigi wa taambugo ki ni;
 yɛ magala li yaa kaa yinrigi wa tara ti nɔɔna paa gbɔɔ yinne wolo
 yɛn,
 yɛ sɛnyoro ti yaa kaa yinrigi wa tara ti nɔɔna paa kalɛɛrɛ sɛnrɛ
 yɛn.
- ⁵Yɛ juguye janwa wi yaa ka pye paa gbanngban yɛn;
 ki lewelimbelɛ janwa wi yaa ka pye paa yan waga yɛn, nga tifeleɛɛ
 ki maga lɛ.
 Ki kagala ke yaa ka fo mbe pye yɔnɔ nungba li ni^f.
- ⁶Yawe Yɛnɛɛ na yawa pi ni fuun fo li yaa ka yɛ saga;
 li yaa ka yɛnɛɛ gbaanra pye, naa tara tigilemɛ ni, naa tinmɛ gbɔɔ
 ni,
 naa tisagbɔɔ konaa tifeɛngbɔɔ ni, konaa kasɔn yinne ni, na li yɛn
 na sorogi.
- ⁷Cɛngɛ woolo lɛɛrɛ mbeɛ paa pye na malaga gbɔɔn Ariyeli laga
 woolo pe ni,
 poro mbeɛ fuun paa yiri ma to pe na,
 ma to poro naa pe malaga sigeyinɛ ti na ma pe jori,
 pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa paa wɔɔnrɔ yɛn, paa yariyanra yɛn yɛmbinɛ^g.

^e 29.1: Maga logo lagamɛ Ariyeli, Zheruzalemu ca ko pe yɛn na piin. Ariyeli mɛɛ ki
 kɔrɔ wowi ŋa fo saraga wɔsaga ki gbɔngɔ; ko laga koyi paa pye na saara yaayoro ti
 sori wa ki na; 2 Sami 5.6-7. ^f 29.5: Ki laga nga ki yɛn na para Asiri tara fɛnnɛ poro
 sɛnrɛ na, pe yaa ka pan mbe malingbɔɔnɔ censaga kan mbe Zheruzalemu ca ki yɔn tɔn.
^g 29.6-7: Eza 36-37

8 Ki yaa ka pye paa fungo fɔ wa yen, ɲa wi yen na wɔɔnrɔ wɔnlɔ maga
 yan ndɛ wi yen na nii,
 ɛɛn fɔ na wi ka ka yen, wi mɛ ki yan fɔ wi lara ti yen waga.
 Nakoma ki yaa ka pye paa lere wa yen, ɲa wɔɔ wɔl yigi, a wi nɛ
 wɔɔnrɔ wɔnlɔ maga yan ndɛ wi yen na woo,
 ɛɛn fɔ na wi ka ka yen, wi mɛ wi yɛ yan wi yen ma te wɔɔ ki kɛɛ,
 yagbolo li waga wi na.
 Ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, cengele woolo lɛgɛrɛ mbele pe yen na
 malaga gbɔɔn *Siyɔn yanwiga ki ni,
 pa pe yaa ka pye ma.

**Yenɛle woolo
 pe kagala kɔɔ mbajenme**

9 Yaa kawa, ki to ye yɔn na;
 ye pye fyɔɔnlɔ, yaga kaa yaan.
 Pe yɛrɛ tila kanɲgi pe na, ma si yala duven ma pe wɔ;
 pe yen na tanri na gbali, ma si yala sinme welewe ma pe wɔ.

10 Katugu Yawe Yenɛle li ye jatere wi tɔn ye na;
 li yoro *Yenɛle yɔn sɛnrɛ yofenne ye yengele ke tɔn ye na,
 li yoro yariyanra yanfenne ye yɛrɛ ti tɔn paraga ni.

11 Koni, kagala ɲgele fuun kɛ naga ye na, ke yen ye yeri paa selegɛ sewɛ
 wa nawa sɛnrɛ yen, nda pɛ selegɛ sewɛ wi migili ti na, maa yɔn tɔn maa
 mara tegɛrɛ ni. Na ma kaa kan sewɛ jenfɔ wa yeri mbe yo wuu kara, wi
 yaa ma yɔn sogo mbe yo fɔ: «Mi se ya mboo kara, katugu wi yɔn ki yen
 ma tɔn, ma mara tegɛrɛ ni.» 12 Nakoma, na pe ka ki selegɛ sewɛ wi kan
 sewɛ mbajɛɛn wa yeri mbe yo fɔ: «Ki yaga maga sewɛ ɲa wi kara.» Wi yaa
 ki fɔ wi yɔn sogo mbe yo fɔ: «Mi si sewɛ jen.»

13 *We Fɔ wi yo fɔ: «Ki leele mbele pe maa fulo na tanla nala gbogo pe
 yɔn ko ni win,
 pe maa na gbogo pe yɔn sɛnrɛ to ni win,
 ɛɛn fɔ wa pe nawa jatere wo ni, pe yen ma lali na ni.
 Na yege fyɛrɛ nda ti yen pe ni, to ti yen ɲgasegele ɲgele pe ma fɔɔɔ
 ma jen senwee piile pe yeri koro cɛ^h.

14 Ki kala na, ye wele, mi yaa koro mbaa kafɔɲɲɔɔ naa kagbɔɔɔɔ
 piin,
 mbe ti kaa tuun ki leele mbele pe yɔn na;
 kajenmbele pe kajenme pi yaa kɔ,
 tijinliwe fenne pe tijinliwe pi yaa yiri wagaⁱ.»

15 Jɔɔɔɔ yen pe wogo,

^h 29.13: Mati 15.8-9; Maki 7.6-7 ⁱ 29.14: 1 Korɛn 1.19

- leele mbele pe maa pe kagala ngele pè kòn ma tɛgɛ mbe pye ke lara
 fɔ lege Yawɛ Yɛnɛle li na,
 poro mbele pe maa pe kapyegele ke piin wa diwi wi ni,
 na yuun fɔ: «Ambɔ wi yɛn na we yaan? Ambɔ wi we jɛn?»
- 16 Ye ta ma pye kagala pirifenne!
 Naga yɛn ma, ki daga paa cɔgɔ fanrifɔ wi jate paa joro ti yɛn wi le?
 Naga yɛn ma, yaraga nɔga pè gbegele, ki daga mbege gbegelefɔ wi
 pye mbe yo fɔ: «Mboro ma mala gbegele wi le?»
 Nakoma cɔgɔ ki daga mbege yo ki gbegelefɔ wi kan mbe yo fɔ:
 «Tijinliwe woro ma ni wi le?»

**Yɛnɛle li yaa ka li woolo pe jatere
 wi kannga pe na**

- 17 Naga yɛn ma, ye sigi jɛn wi le?
 Sanni wagati jenri ni, Liban tara ti yaa kannga mbe pye tire kɛrɛ,
 ki tire kɛrɛ ti yaa kannga mbe pye kɔlɔgɔ.
- 18 Ko pilige ko ni, nungbojiile pe yaa kaa sɛwɛ wi sɛnrɛ ti nuru.
 Fyɔnɔlɔ pe yaa ka yiri wa wɔwɔ pi ni, wa diwi wɔlɔ li ni; pe yaa kaa
 yaan pe yengɛle ke ni.
- 19 Mbele pè pe yɛɛ tirige, ka yaa ka koro mbaa tari pe yɔgɔrimɔ pi na
 Yawɛ Yɛnɛle li fannga na;
 sɛnwɛɛ piile pe sɔgɔwɔ, mbele pe yɛn fyɔnwɔ fɛnnɛ ma wɛ, pe yaa
 kaa nayinmɛ nii ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle ***kpoyi** li kala na.
- 20 Katugu lewɛlimbele se ka pye wa naa,
 mbele pe maa tɛgɛ Yɛnɛle na pe yaa ka kɔ;
 mbele pàa pye na leele pe pɛɛle mbe kapege pye pe na, pe yaa ka kɔ
 mbe wɔ wa;
- 21 poro mbele pàa pye na бага leele pe na ma yo pè kapege pye wa kiti
 kɔnsaga,
 na pɛnɛgele nii ca ki kiti kɔnfenne pe na, na pe punngu wa ca ki
 mbogo yeyɔngɔ ki na,
 na lesinmbele pe tanga ki shoo pe yeri go fu.
- 22 Ki kala na, Yawɛ Yɛnɛle na làa Abirahamu wi go shɔ,
 pa li yo yɛɛn Zhakɔbu setirige woolo pe kan fɔ:
 «Koni, Zhakɔbu setirige piile pe se ka fɛrɛ shɔ naa,
 pe se ka go sogo naa.»
- 23 Katugu na pe piile paga kanla kɛɛ yɔnɔlɔ tunngo ki yan wa pe yɛɛ
 sɔgɔwɔ sanga nɔ ni,
 pa pe yaa lanla mɛgɛ ki jate fɔ ki yɛn kpoyi,

mi ɲa Zhakɔbu Yɛnɲɛlɛ na li yɛn kpoyi pe yaa lanla jate,
mbaa mi ɲa Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ na gbogo.

24 Mbele pe jatere wɪla pye na pe punɲgu, pe yaa tijinliwɛ ta;
mbele paa pye na kɔngɔri, pe yaa nagawa ta.

**Ezhipiti tara sagawa
pi se yaraga ka yɔn**

30

¹ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yo fɔ:

«Piile mbele pɛ yiri ma je, jɔɔɔ yɛn pe wogo,
pe ma pe kagala ke kɔn ma ke tɛgɛ, ma si yala kee yiri mi yeri.
Pe ma saa *yɔn finliwɛ le, mba pi woro na nandanwa kala,
ma koro na kapere ta tari kapere ta na.

² Pe ma kɔnɔ li le ma kari wa Ezhipiti tara,
ma si yala paa na yewe,

pe ma saa pe yɛ karafa wa *Farawɔn wi fanɲga ki nɔɔ,
mbe sa larasaga ja wa Ezhipiti tara yinmɛ pi ni.

³ Ye larasaga wa Farawɔn wi yeri, ki yaa ka sɔngɔɔ mbe pye fɛrɛ kala
ye yeri;

ye larasaga wa Ezhipiti tara, ki yaa ka sɔngɔɔ mbe pye go sogowo
kala ye yeri.

⁴ Ye yekɛɛle pɛ ye wa Zowan ca makɔ,
ye pitunmbolo gbɔɔɔ pɛ gbɔn wa Hanɛsi ca makɔ.

⁵ Ɛɛn fɔ pe ni fuun pe yaa ka fɛrɛ shɔ Ezhipiti tara woolo pe wogo
na,

katugu pe yɛn cɛnlɛ woolo mbele pe se ya yaraga ka yɔn lɛrɛ kan,
pe se ka ya mbe pe saga,
nakoma mbe pe wogo ki yɔn;

ɛɛn fɔ Ezhipiti tara woolo pe kala li yaa ka pye pe yeri fɛrɛ naa
tifagawa kala.»

⁶ Senrɛ nda ti yo *Negɛvu tara yaayoro ti wogo na ti nda fɔ:

«Tara nda jɔɔɔ naa lawɔɔ yɛn wa ti ni,
jara nɛɛlɛ naa jara pɛnɛ pe yɛn wa ti ni,

mɛɛrɛ naa wɔɔɔ pege ɲga ki maa yinrigi sire na ti yɛn wa ti ni,
pe ma pe yarijɛndɛ tuguro ti taga sofilele pe na,

ma pe yarijɛndɛ sɔnɲgbanga woro ti taga yɔnɔmɛye pe na, ma ki
tara ti kɔn ma yiri,

mbe sa ki yarijɛndɛ ti kan cɛnlɛ la yɛgɛ yeri, cɛnlɛ na li se ya yaraga
ka yɔn pe kan.

⁷ Ezhipiti tara sagawa pi yɛn wagafɛ, pi se ya yaraga ka yɔn.

Ki kala na, mi yɛn naga yuun ki tara ti wogo na fɔ:

«Tinmɛ gbɔɔ yirigefɔ, mba pi se ya yaraga ka pye.» »

Yenḡele li woolo pè yiri ma je

- 8 Koni, yiri ma sa ki kagala ke yɔnɔɔ pe yege na sinndelege paparapa ka na;
ma ke yɔnɔɔ selege sewe ḡa pe ma migi wa na,
janḡo ke koro wa wagati ḡa wila paan wa yege wi kala na,
mbe pye paa serefo yen sanga pyew fo tetete.
- 9 Katugu pe yen cenle na li yiri ma je,
pe yen piile mbele pe maa yagbogolo finlele,
pe yen piile mbele pe woro na jaa mbaa Yawe Yenḡele li lasiri senre ti nuru.
- 10 Pe maa ki yuun ***Yenḡele yɔn senre yofenne** pe kan fo:
«Yaga kaa Yenḡele yɔn senre yuun naa.»
Pe maa ki yuun yariyanra yanfenne pe kan fo:
«Yaga kaa yariyanra kaselege woro yuun we kan!
Yaa sentanra to ce yuun we kan,
yaa lefanlaga senre yuun we kan.
- 11 Ye kee wo wa konɔ jene li ni,
ye ke ye kozinne li wa!
Yaga kaa ***Izirayeli** woolo Yenḡele ***kpoyi** li senre yuun we yege soḡwo naa.»
- 12 Ki kala na, pa Izirayeli woolo Yenḡele kpoyi li yo yeen fo:
«Ki kaa pye ye je ki senre nda ti na,
ma ye jigi wi taga lewelewe kapyere naa nambara wo na,
mari pye ye keendagaserege,
- 13 ki kala na, ki kambasinnde ti yaa pye ye yeri
paa jenwsaga ma kaa pye mbogo ḡa ki yaraga ki na, ma yeri we,
ki mbogo ki ma kaa fo ma to yɔnɔ nungba.
- 14 Ki yaa ka to mbe yaari paa yege ḡa na joro cɔḡo ma to ma yaari we,
mbe yaari wɔngɔwɔngɔ fo yaraga se koro wa ki ni,
tisege se ta wa ki ni ḡa pe mbe ya tege mbaa kasɔn woo ki ni,
nakoma mbaa tɔnmɔ kori ki ni tɔnmɔ wege ni.»

Ye koro yew ye taga Yenḡele li na

- 15 Kona, a ***we fo**, Yawe Yenḡele, Izirayeli woolo Yenḡele kpoyi li sho fo:
«Na yaga soḡɔɔ mbe pan mi ḡa Yenḡele na kɔɔḡo, mbe ye jatere wi tege laga nungba, pa ye yaa sho.
Na yaga yege to, mbe ye jigi wi taga na na, pa ye yaa fanḡa ta.
Een fo yee si yenle ki na.
- 16 A ye sho fo: «Ayoo, we yaa lugu shɔnye na mbe fe!»

Ɛɛn koni, yaa fee fasi!

A yè sho fɔ: «We yaa lugu shɔnye na, mbele pè wege!»

Ki kala na, mbele pe yaa taga ye na mbaa ye puro, pe yaa wege mbe we ye na.

- 17 Ye ni, nambala wagakele (1 000) yaa ka fe ye juguye nungba yɛgɛ;
ye juguye kanɔurugo yaa ti ye ni fuun ye fe,
fɔ mbe ti ye sanmbala ye koro nungba nungba paa pe ma kaa tiyala
kan yanwira go na,
paa dirapoye yen tinndi wa go na.»

Yenɛle li yinriwe taga kɪ gbɔgɔ

- 18 Kona ki ni fuun, Yawe Yenɛle li yen na jaa mbe ye yinriwe ta,
ye yungbɔgɔɔ yen na jaa mbe pye li na,
katugu Yawe Yenɛle li yen Yenɛle na li yen ma sin.
Mbele fuun pe maa wele li yeri, fɛrɛwe yen pe woo.
- 19 Yoro *Siyɔn ca fenne, yoro mbele ye yen ma cen wa Zheruzalemu ca,
ye se kaa gbele naa.
Na yaga ka gbele mbe Yenɛle li yeri, a ligi logo,
li yaa ye yinriwe ta.
Na liga ka ye gbelege ki logo, li yaa ye yɔn sogo.
- 20 We Fɔ wi yaa yaakara kan ye yeri ye jorisanga wi ni,
mbe ye kan tɔnmɔ ni ye jɔlɔgɔ sanga wi ni.
Ye nagafenne pe se ka lara ye na naa;
ɛɛn fɔ ye yaa kaa pe yaan gbɔgyi.
- 21 Na ye kaa kee kalige kɛɛ yeri, nakoma kamɛngɛ kɛɛ yeri,
ye yaa kaa ki senrɛ nda ti nuru ye pɔngɔ na fɔ:
«Kɔnɔ li na, yaa tanri li na!»
- 22 Kona, warifuwe ɲa yè maramara ye yaara yanlɛrɛ nda yè tɛ ti na,
kɔnaa tɛ ɲa yè gbɔn ma mara ye yarisunndo nda yè gbegele tugurɔn
ni ti na,
ye daga mbaa ti jate *fyɔngɔ ni.
Ye yaa ka ki yaara ti koli mbe sari wa paa fyɔngɔ yaara yen,
mbe sigi yo ti kan fɔ: «Ye kari ye wɔ laga!»
- 23 Pa ko na, yariluguro nda yè lugu wa tara ti ni,
Yenɛle li yaa tisaga ki yaga ki pan ti na.
Yarilire nda ti yaa ka yiri wa tara ti ni, ti yaa pye mbe yɔn, mbaa
fanɔga nii lere ni.
Ko wagati wo ni, ye yaayoro kasara ti yaa ka pye mbe yɔn mbe
tugbɔlɔ.
- 24 Nɛrɛ to naa sofilele mbele pe maa fali wa kɛrɛ ti ni,
pe yaakara ti yaa ka pye kɔ ni, mbe tanla;

yan nga pe maa kaa, pe yaa kaga fe mbege cənri yarilire fekanngaga naa teli ni.

- 25 Ye juguye pe gbopilige ki na,
 ki pilige nga sanngazoye titɔnlɔmbɔlɔ pe yaa ka toori,
 tɔnmɔ yaa kaa fuun legerɛ mbaa yinrigi wa yanwira nda ti yagara ti
 ni fuun na ti go na,
 konaa tinndiye mbele fuun pɛ yagara pe go na.
- 26 Yawe Yɛnɛɛle li ka kaa li woolo pe sagbanra ti foo pilige nga ni,
 mbaa pe weleɛgesara ti sagala pilige nga ni,
 pa yɛnɛɛ ki yanwa pi yaa ka gbɔɔɔ paa yɔnlɔ ki yanwa pi yɛn.
 Yɔnlɔ ko yanwa po yaa ka gbɔɔɔ gbɔɔɔsaga kɔlɔshyɛn,
 mbe pye paa piliye kɔlɔshyɛn yɔnlɔ yanwa yɛn, mba pi gbogolo pi
 yɛɛ na.

Yɛnɛɛle li yaa malaga gbɔn

Asiri tara fenne pe ni

- 27 Ye wele, Yawe Yɛnɛɛle lo yɛɛ jate li yiri taleere ta ni na paan,
 li nanɔbanwa pi yɛn na sorogi ma weli paa kasɔn yɛn.
 Li yɛn na paan paa kambaaga wɔɔɔ gbɛnɛ yɛn;
 li sɛnpaara ti yɛn na fyɛɛ gbɔɔɔ waa,
 li yɔn sɛnre ti yɛn paa kasɔn yɛn, nga ki yɛn na sorogi.
- 28 Li yɔn tifeleɛ ki yɛn paa lafogo yɛn nga kɔ yin ma jaraga,
 nga ki tɔnmɔ pi ma lere yigi fɔ wa wi yɔlɔɔɔ;
 li yaa ka cɛnɛle ke jɛle mbe ke yuguyugu wa li jɔɔɔɔ pye kɛnmɛ
 wi ni.
- Li yaa ka karafe le wa cɛnɛle woolo pe yɔnrɔ ti na, mbe kari pe ni
 wa laga nga pe woro na jaa.
- 29 Yoro Zheruzalemu ca woolo, yoro wo na, ye yaa kaa yuuro koo,
 paa yɛɛ nga na ye maa ki piin yɛmbinɛ ye fetiye piliye yi na we. Ye
 nawa pi yaa ka yinɔgi, paa yɛɛ nga na pe ma kaa na wegele wiin leele
 mbele kan, pe yɛn na tanri na kee wa Yawe Yɛnɛɛle li yanwiga ki na, wa
 Izirayeli woolo pe go sigɛfɔ ɔa wi yɛn paa walaga yɛn wi yeri.
- 30 Yawe Yɛnɛɛle li yaa li wunluwɔ magala li yirige mbe para,
 leele pe yaa kali fannga kɛɛ ki yan ki yɛn na tinrigi pe na, mbe pe
 gbɔn wa li nanɔbanwa gbɔɔ pi ni,
 naa li kasɔn yinne na li yɛn na sorogi li ni,
 naa tisagbɔɔɔ ni, naa tisaga tifeleɛɛ ni, konaa sinndɛɛɛ tisaga ni.
- 31 Kona, na Asiri tara fenne paga ka Yawe Yɛnɛɛle li magala li logo, pa
 pe yaa la seri fyɛɛ ti kala na;
 li yaa ka pe gbɔn li gbɛɛ ki ni.
- 32 Gbɛɛ gbɔnsaga nungba nungba nga fuun Yawe Yɛnɛɛle li yaa pe
 gbɔn mbe pe koro, pe yaa pimbigile naa ɔɔni magala logo li woolo pe

yeri. Yawe Yenŋele lo jate li yaa ka malaga ki gbɔn pe ni li fanŋga kɛɛ ki ni.

³³ Maga le wa wagati titɔnlɔwɔ ni, kasɔn gbɔɔ ka yen ma gbɛgele mako,
 ki yen ma gbɛgele Asiri tara wunlunaja wo mege ni.
 Ki yen ma jugo, ma pyeele,
 kasɔn gbɔlo li, naa kanŋgire legere ni;
 Yawe Yenŋele li yɔn tifelege ko ki yaa ki mu mbege pye paa kiribi
 kasɔn yinne gbɔlo yen.

**Mbele pè pe jigi wi taga
 Ezhipiti tara ti na,
 jɔlɔɔ yen pe wogo**

31 ¹ Leele mbele pe yen na kee wa Ezhipiti tara, mbe sa sagawa lagaja wa, jɔlɔɔ yen pe wogo!

Poros mbele pe ma pe kɛɛ ki kan ma sere Ezhipiti tara shɔnye pe na,
 ma pe jigi wi taga malaga gbɔnwotoroye pe legewe pi na,
 konaa ma pe jigi wi taga shɔn lugufenne pe fanŋga ki na;
 een fɔ paa la wele ***Izirayeli** woolo Yenŋele ***kpoyi** lo yeri,
 paa sila Yawe Yenŋele li lagajaa.

² Ma si yala lo fun, li yen ma jilige,
 li ma jɔlɔɔ wa lere na,
 laa li yɔn senre ti kanŋga.
 Li ma yiri lepeepe pe gbogolomo pi kɔɔɔɔ,
 li ma kambasinnde pyefenne pe sagawa pi jɔɔ.

³ Ezhipiti tara fenne pe yen senwee piile, pe woro Yenŋele;
 pe shɔnye pe yen yaayoro ko ɛɛ, pe woro Yenŋele yinne.
 Na Yawe Yenŋele li kali kɛɛ ki yirige,
 ŋa wila sagawa piin, wi yaa kurugo,
 ŋa pe yen na sari wi yaa to.
 Pe ni fuun shyen pe yaa pinle mbe tɔngɔ mbe ko ja.

**Yenŋele lo nunŋba li yen
 Zheruzalemu ca ki shɔfɔ**

⁴ Yawe Yenŋele ligi yo na kan fɔ:

«Jara nakoma jara yirifɔnŋɔ wi maa kuunru wi kagboro ti go na
 yege ŋga na,
 ali na paga yaayoro kɔnrifenne legere yeri wi na,
 pe tinme pila fyere wa wi na,
 pe legewe pila wi sunndo wi kɔn wi na,
 ki pyelomo nunŋba pi na fun, Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, li
 yaa ka tigi

mbe pan mbe malaga gbɔn wa ***Siyɔn** yanwiga ki na, konaa wa ki tinndi wi na.

⁵ Yɛgɛ nga na sannjele li ma li kanwira ti sanga mari jaraga mali piile pe tɔn,

ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, Yawe Yɛngele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa kaa Zheruzalemu ca ki go singi mbege sho,

li yaa kaga go yirige mbege wɔ kala.»

⁶ Koni, yoro ***Izirayeli** woolo wele, Yɛngele na yɛ yiri ma je li na pew, ye songɔɔ ye pan li kɔɔgɔ. ⁷ Ko pilige ko ni, ye warifuwe yarisunndo, naa ye tɛ yarisunndo nda yɛ gbegele ye kapere keyen yi ni, ye ni fuun nungba nungba ye yaa kari wa.

⁸ «Tokobi wa yaa ka Asiri tara fenne pe gbo, ɲa wi woro lere woo; tokobi ɲa wi woro senwee pyɔ woo, wo wi yaa ka pe tongo.

Pe yaa ka fe ki tokobi wi yɛgɛ mbe ta mbe sho.

Pe juguye pe yaa ka pe lefɔnmbɔlɔ pe yigi mbe kari pe ni kulowo tunndo ni.

⁹ ɲa wi yen pe lenaɲa fanɲga fɔ jenne, wi yaa ka fe fyere ti kala na; pe malingbɔɔnɔ teele pe yaa ka fyɛ mbe fe mbe pe dirapo wi yaga.»

Yawe Yɛngele lo li yo ma,

lo na li kasɔn ki yen na yiin wa Siyɔn ca,

lo na li kasɔn gbɔgɔ ki yen wa Zheruzalemu ca.

Wunlunana ɲa wi yen ma sin wi kala

32 ¹ Ye wele, wunlunana wa yaa ka cɛn mbaa wi wunluwɔ pi piin kasingɛ ni^k;

wi tara teele pe yaa kaa tara ti yɛgɛ sinni kaselege ni.

² Pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka pye paa larasaga yen, mbaa lere go singi tifelege ki na,

mbe pye paa go yen, ɲga ki ma lere go tɔn tisaga tifelege ki na,

mbe pye paa lafogo yen, ɲga ki yen na fuun wa lawaga ki ni,

paa waliɲgunɔ gbenge ka yen, ɲga ki yen na yinme waa lawaga tara ta na.

³ Leele mbele pe yen na yaan, pe yɛngele ke se ka wɔ pe na;

mbele pe yen na nuru, pe yaa ka nungbolo jan jenge.

⁴ Leele mbele jatere woro pe ni, pe yaa ka tijinliwe ta mbaa kagala kɔɔ jenni;

mbele pe yen dagbara fenne, pe yaa kaa para pe senre ti laga.

⁵ Pe se ka lembige ki tɛge megbɔgɔ na,

nakoma mbe nambara fɔ wi pye legbɔɔ.

^k 32.1: Wunlunana wa yaa ka cɛn mbaa wi wunluwɔ pi piin kasingɛ ni: Ki yaa pye ki wunlunana wo wila pye Ezekiyasi we.

- 6 Lembige ki maa lembigewe senre yuun,
kapege ko wi maa sonri wa wi kotogo na mbe pye;
wi maa Yawe Yenjele li tifaga,
na para nali mege jogo.
Wi ma lere na fungo yen wi na, wi yaga lawara ni,
mbe lere na wogo yen wi na, wi kun tonmo pi ni.
- 7 Nambara fo wi kapyere ti ma pye ma tisaw;
wi ma kapege ki gbegele wa wi nawa,
jango mbaa mbele pe yen tege na pe jolo wi yagbogowo senre ti ni,
ali mbege ta fyonwo fo wi yen wi tanga na wa nga wila yuun ki ni.
- 8 Een fo lejenje we, kajenge ko wi maa sonri,
wi ma koro na kajenge piin.

Yerewe mba pila kan
Zheruzalemu ca jele pe yeri

- 9 Yoro jele mbele ye yen na ye yinwege ki piin yeyinje na,
ye yiri ye logo na yeri!
Yoro sumbono mbele ye yen ma taga ye yee na,
ye nungbolo jan yanla senre ti logo!
- 10 Na yele nungba naa piliye jenri ka toro mbe ko,
yoro mbele ye yen ma taga ye yee na, ye yaa kaa seri;
katugu *erezen pire se ka ta mbe co,
yarilire kongu se ka pye wa naa.
- 11 Yoro jele mbele ye yen na ye yinwege ki piin yeyinje na, ye
sunndo wi yaa kaa kon ye na!
Yoro mbele ye yen ma taga ye yee na, yaa seri fyere ti kala na!
Ye ye yariporo ti wo ye yee na, ye koro waga,
ye jatere piriwen yariporo le ye yee na.
- 12 Yaa ye koto ro ti gboun kayanga ki kala na,
yaa gbele ye keere tiyoro ti kala na,
konaa ye erezen keere nda ti maa seni jenge ti jogowo pi kala na.
- 13 Yaa gbele na woolo pe tara ti kala na,
to nda wuuro naa yantiire wuuro yiri wa ti ni mari ton,
ali ma yiri fun wa pe yinre ti ni fuun ti ni, to nda nayinme la pye wa
ti ni
konaa ma yiri wa ki ca nga kila pye ma yin yogorimo ni ki ni.
- 14 Katugu wunluwo go ki koro waga,
ca nga kila pye na tinme gbou yinrigi pege yaga waga.
Ofeli laga tinndi wo naa malaga sigesanngazo titonlwo wi ni, ti yaa
ka pye kataga fo sanga pyew;
ti yaa ka pye yan sofilele pe yanrisaga konaa mbe pye yaayoro ti
kasaga.

**Kasinngɛ ki tɔnli
wi yaa pye yeyinngɛ**

- 15 Ki yaa pye ma fɔ sa gbɔn pilige nga ni Yɛnɛɛle li yinne li yaa ka yiri
wa naayeri mbe tigi we na;
kona *gbinri wi yaa ka kannga mbe pye tire kɛrɛ,
mbe tire kɛrɛ ti kannga mberi pye kɔlɔɔ.
- 16 Ko sanga wo ni, pe yaa kaa tanri kasinngɛ na wa gbinri wi ni,
kasinngɛ yaa ka pye wa tire kɛrɛ ti yɛn tara nda ni ti ni.
- 17 Kasinngɛ ki tɔnli wi yaa ka pye yeyinngɛ,
kasinngɛ ki pɔngo kala li yaa ka pye mbe koro ma yɛɛ kan
konaa mbe pye yeyinngɛ na pɔw fɔ sanga pyew.
- 18 Na woolo pe yaa ka pye mbe cɛn yeyinngɛ laga na,
wa yinrɛ nda kanɔgbanga se ya gbɔn pe na we,
wa wogosara nda ti yɛn pɔw.
- 19 Sinndɛɛrɛ tisaga ki yaa ka kɔlɔɔ tire ti tɔngo,
mbe ca ki ya pew.
- 20 Ɛɛn fɔ yoro wo na, fɛrɛwɛ yɛn ye woo,
yoro mbele ye maa yariluguro nuru lɔrɔ yɔnrɔ ti lagapyew ki na,
mbe ye nɛrɛ naa ye sofilele pe sanga mbe pe wa paa yanri pe yɛ.

Jɔɔwɔ pyefɔ wi jɔlɔɔ kala

33 ¹Mboro ɲa ma yɛn na jɔɔwɔ pi piin, mbe sigi ta pe fɔɔn jɔɔ gben,
mboro ɲa ma yɛn na java wi piin, mbe sigi ta pe fɔɔn java gben,
jɔlɔɔ yɛn ma wogo!
Na maga ka jɔɔwɔ pi pye mbe kɔ sanga ɲa ni,
pe yaa kɔɔn jɔɔ fun;
na maga ka java wi pye mbe sa kɔ sanga ɲa ni,
pe yaa kɔɔn java fun.

- ² E, Yawe Yɛnɛɛle, we yinriwɛ ta,
we jigi wi yɛn mboro na.
Ki yaga maa fannga kaan we yeri pilige pyew,
konaa maa we shoo we jɔlɔɔ sanga ni.
- ³ Na ma ka tinmɛ gbɔɔ yirige, leele pe maa fee;
na ma ka yiri mbe yere, cɛngɛɛ ke ma gbɔn ma jaraga.
- ⁴ Juguye pe yɛn na pe kɛɛ yaara ti koli pe yeri paa yɛɛɛ ɲga na gbato
ma kaa yarilire ka we,
pe yɛn na gbinri ti na paa kambɛɛrɛ lɛɛrɛ yɛn.
- ⁵ Yawe Yɛnɛɛle li yɛn yaraga pyew ki go na,

katugu li yen ma cən wa naayeri,
lì kaselege konaa kasingge ki ni ti lenge wa *Siyon ca lagapyew ki
ni.

- 6 Yoro mbele ye yen *we Fə wi woolo, ye yinwege piliye yi ni fuun yi
ni, wi yaa la ye go singi;
tijinliwe po naa kajenme pi ni, ti yen yarijende nda ti ma showo kan
lere yeri;
mbaa fye Yawe Yenjele li yegε ko ki yen ye yarijende songbanga
woro re.

**Yawe Yenjele li yaa li woolo
pe saga**

- 7 Ye wele, nambala kotogofenne pe yen na jorogi wa ca nawa kongolo
ke ni,
pitunmbolo mbele paa kari sa yeyingge ki lagaja pe yen na paan na
gbele ngbanga¹.
- 8 Kongboro ti koro waga,
lere kpe woro na toro wa kongolo ke ni naa.
Jogwo pyefo wi *yon finliwe pi jogo,
wi serefenne pe tifaga,
wii lere wo wa kpe jate.
- 9 Kunwo kayanga to wa tara ti ni, ti tongo.
Liban tara ti fere sho, tire ti yen na waga,
Sarɔn tara ti pye paa *gbinri yen,
Bazan tara tire naa Karimeli yanwira tire ti ni ti yangara ma wo.
- 10 Yawe Yenjele li yo fo: «Koni mi yaa yiri mbe kala la pye,
koni mi yaa yiri mbe yere,
ee, koni mi yaa na gbogwo pi naga.
- 11 Kagala ngele ye kon ma tegε mbe pye, ke yen paa yan waga yen,
na kaga ka pye sanga na ni, ke yaa pye paa yan sigire yen;
ye yon tifelege ki yaa pye paa kasɔn yen mbe ye sogo.
- 12 Cengele woolo pe yaa ka sogo, mbe pye paa cɔnrɔ fire yen,
nakoma paa wuuro yen nda pε kon ma wa kasɔn, ti yen na sori.»
- 13 Yoro mbele ye yen wa lege, ye nungbolo jan ye kapyegele ngele mɪ
pye ke senre logo,
yoro mbele ye yen na tɔɔn, yawa mba pi yen na ni ye daga mboo jen.
- 14 Kapere pyefenne pe sunndo wi yen na kɔɔn pe na wa Siyon ca,
mbele pe woro na fye Yenjele li yegε pe yen na seri fyere ti kala na.

¹ 33.7: 2 Wunlu 18.13-37

- Pe yen na pe yɛɛ piin fɔ: «We ni, ambɔ wi mbe ya koro le ki kasɔn
ngbanli nga ki se figi ki tanla?»
- 15 Lere ɲa wi maa tanri kasinɲe ki na,
lere ɲa wi maa kaselege senre yuun,
lere ɲa wi ma je tɔnli pee na,
lere ɲa wi ma je yarikanra nda pe ma sho mbe tɔn kaselege ki na ti
na,
lere ɲa wi maa nunɲbogolo ke tɔn, janɲo wiga ka ta mbaa legbogo
senre nuru,
lere ɲa wi maa yengele ke tɔn, janɲo wiga ka ta mbaa kapege pyewe
pi yaan yenle ni,
- 16 ko lerefɔ wo wi yaa ka cen wa naayeri lara ti ni,
waara lara nda ti yen fannga ni, to ti yaa pye wi larasaga ye;
yaakara ti yaa la kaan wi yeri,
tɔnmɔ fun pi se ko wi yeri.

Zheruzalemu ca ki yaa ka sho

- 17 Ye yaa ka wunlunana wo naa wi tiyɔnwɔ pi yan yengele ni,
ye yaa ka tara ti yan naa ti gbeme pi ni fuun pi ni.
- 18 Ye yaa ka nawa to ye fyere kagala ngele kɛ toro faa ke na.
Ye yaa kaa yewe mbaa yuun fɔ: «Sewe yɔnlogɔfɔ ɲa wi maa nizara
penjara ti jinri wi yen se yeri?
Nizara shɔfɔ wi yen se yeri?
Sanɲgazoye titɔnlɔmbɔlɔ kɔɔsifo wi yen se yeri?»
- 19 Ye se ka ki leele mbele pe yen yɛɛ nagawa ni pe yan naa;
ki leele mbele pe senre ti logowo pi yen ma ngban, ye se ya mberi jen;
ki leele mbele pe senre ti yen ma piri, ye se ya mberi logo mbe wali
ti na.
- 20 Ye Siyɔn ca ki wele, we maa we sherege fetiye pe piin ca ɲa ni koyi;
ye yaa ka Zheruzalemu ca ki yan, ki ca ɲa ki yen pɔw we;
ki ***paara yinre** ti se ka kɔlɔgi mbe wɔ wa ti yɔngɔlɔ ke ni,
paara yinre ti kankanɲagala ke se ka kɔlɔgi naa,
ti pɔmanda ti se ka kɔɔnɔ naa.
- 21 Pa Yawe Yenɲele li yaa li gɔɔɔwɔ pi naga we na wa ki laga ki na;
ki yaa pye laga ɲa gbaanla tugbɔmbɔlɔ yen wa konaa laforo
tugbɔɔɔ ni.
Malingbɔɔnɔ tɔnmɔkɔɔɔ se kaa tooro wa,
tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ ti se kaa tooro wa fun.
- 22 Katugu Yawe Yenɲele lo li yen we yege sinɔ we,
Yawe Yenɲele lo li yen we yekelewe we,

Yawe Yenjele lo li yen we wunluwo we,
lo li yaa we sho.

²³ Yoro Asiri tara fenne wele, ye tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki manda tì yɔgɔrɔ,
tɔnmɔkɔrɔ ki parigbɔgɔ ki ma pɔ tiyala titɔɔnlɔ na na, manda ti woro
ma pɔ ma ngban li na,
tii ya mbaa tɔnmɔkɔrɔ ki parigbɔgɔ ki tile naa, mbege kan ki yenge
tifelege ki na.

Kì pye ma, pe yaa ka pe kee yaara ti legere koli mberi yeele pe yee
na;

ali jeɔgɔlɔ fenne pe yaa ka sa yaara ta koli fun.

²⁴ Zheruzalemu ca woolo wa kpɛ se ka yo fɔ: «Mi woro ngbaan.»
Leele mbele pe yen ma cɛn wa Zheruzalemu ca, pe kambasinnde ti
yaa ka kala yaga pe na.

Yenjele li yaa ka kiti kɔn

Edɔmu tara woolo pe na

34 ¹ Cengele woolo ye fulo laga ye logo!
Tara nungba nungba pyew woolo, ye nungbolo jan ye logo!

Tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun, yaa nuru,
konaa dunruya wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti ni.

² Katugu Yawe Yenjele li nawa ngban cengele ke ni fuun ke ni,
li kɔnrɔ tendorogo ki yen ke malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi ni fuun yi ni.
Li yaa ke tɔngɔ mbe ke wɔ wa,
li yaa ke kan pe ke gbogbɔlɔ gbo.

³ Pe woolo mbele pɛ gbo, pe yaa ka pe wa wa tara ti na,
gboolo pe yaa kaa lugo, pe kasanwa pi yaa kaa fuun wa yanwira ti
na.

⁴ Yaara nda fuun ti yen wa yenjele na, ti yaa ka yan,
naayeri wi yaa ka migili paa yege nga na pe ma selege sewe migili
we;
naayeri yaara ti ni fuun ti yaa ka toori
paa yege nga na ***erezen** tirige were ma kaa fanla ma kaanla ma
toori,
paa yege nga na ***figiye** tige were ma kaa fanla ma kaanla ma toori
we^m.

⁵ Yenjele li yo fɔ: Na tokobi wì tin kasanwa pi ni wa naayeri, fɔ a wi
yege kila kanngi;

^m 34.4: Naga 6.13-14

koni wi yen na tinrigi Edōmu cenle woolo pe na,
ki leele mbele mīgi kɔn maga tɛgɛ mbe pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew we.

- 6 Yawe Yɛnɣɛlɛ li tokobi wi yen ma fa kasanwa pi ni lagapyew,
yanlaga ki yen ma fa wi na.
To ti yen simbapiile naa sikapɛnɛ kasanwa we,
naa simbapɛnɛ pe jinɣɛle yanlaga ki ni;
katugu pe yaa ***saraga** ka wɔ Yawe Yɛnɣɛlɛ li yeri wa Boziraⁿ ca,
pe yaa leele pe gbogbɔlɔ gbo wa Edōmu tara.
- 7 Ki wagati nungba wi ni, yannɛrɛ ti yaa ka toori,
naa napɛnɛ konaa nanɛɛlɛ pe ni;
pe tara ti yaa ka kasanwa pi wɔ mbe tin,
taambugɔ ki yaa kaa yanni yanlaga ki ni^o.
- 8 Katugu ki pilige ki yen kayanga wɔpilige Yawe Yɛnɣɛlɛ li yeri,
konaa ma pye kapere ti fɔgɔ tɔn yelɛ, mbe ***Siyaɔn** ca ki kayanga wɔ.
- 9 Edōmu tara laforo tɔnmɔ pi yaa ka kanɣga mbe pye nguro wɔrɔ
tɔnmɔ;
ti taambugɔ ki yaa kanɣga mbe pye paa ***kiribi** yen,
tara ti yaa ka pye paa nguro wɔrɔ tɔnmɔ yen, mba pi yen na sori.
- 10 Ki kasɔn ki se figi yɔnlɔ na, ki se si figi yembine;
ki wirige ki yaa la yinrigi sanga pyew.
Edōmu tara ti yaa ka koro kataga sanga pyew fɔ tetete,
lere kpɛ se ka toro wa ti ni naa fyew.
- 11 Lɔgɔ simbaala naa njuguniye poro pe yaa kari shɔ mberi ta;
gbinɣbiinle naa kaankaanye poro pe yaa kari pye pe censaga.
Yɛnɣɛlɛ li yaa ka jɔgɔwɔ pyemana tɛgɛ mbe tara ti taanla mberi
tɔngɔ,
mbe mbogo sinmana tɛgɛ mberi taanla mberi jɔgɔ.
- 12 Legbɔɔlɔ se ka pye wa pe ni mbe wunluwɔ wa yɛgɛ tɛgɛ,
tara teepe pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- 13 Wuuro yuguyugu wi yaa ka fi wa pe wunluwɔ yinɛ ti ni,
yanpege naa wurufire yaa ka fi wa pe ***malaga sigeyinɛ** ti ni.
Ti yaa ka pye kombokara ti censara
konaa kɔnrɔsogoloye pe larasaga.
- 14 Cɛnrɛ to naa komboolo pe ni, pe yaa kaa pe yɛɛ finli wa;

ⁿ 34.6: Bozira ca kila pye Edōmu tara ca ko ka, nga yaayoro korowo pila pye ma gbɔgɔ wa ki ni. Kila pye wa Kɔgɔje kuwo wi yɔnlɔ yirisaga kɛɛ ki na mbe kari yɔnlɔparawa kameɣgɛ kɛɛ yeri; ti sɔgɔwɔ pi mbaa culo nafa ma yiri kɛ ma yiri kangurugo yɔn ko tin. ^o 34.5-7: Eza 63.2-6; Zhere 49.7-22; Eze 25.12-14; 35.1-15; Amɔ 1.11-12; Abi 1-14; Mala 1.2-5

likatɔbye pe yaa kaa pe yɛɛ yinri wa,
gbinngbiinle^p pe yaa kari pye pe cɛnsaga,
katugu pe yaa ka wogosaga ta wa ti ni.

15 Wɔɔɔ ki yaa titɛge kɔn wa mbege jɛnrɛwɛ pi se wa,
mboo tɔn fɔ pi sa jiri, mbe sigi pire ti gbogolo wa ki yɛɛ nɔɔ.
Pɛtɛɛle pe yaa kaa pe yɛɛ gbogolo wa,
pe ni fuun nungba nungba naa pe pinlɛyɛnle.

16 Ye Yawe Yɛnɛle li senre sɛwe wi segɛsege, yoo kara, ye yaa ki yan wa fɔ:
Ki yanyaara nda ka kpɛ se la wa ti ni,
ka kpɛ se kaga pinlɛyɛnle wi la;
katugu Yawe Yɛnɛle lo jate ligi yo wa li yɔn ki ni,
li yinne lo li ki yaara ti gbogolo.

17 Yɛnɛle lo jate li pete gbɔn ma ti ni fuun nungba nungba ti tasaga
kan ti yeri,
lo jate lo li tara ti taanla mana ni mari yɛɛle ti na.
Ti yaa ka pye ti woro fɔ sanga pyew,
ti yaa ka cɛn wa ti ni sanga pyew fɔ tetete.

**Yɛnɛle woolo pe sɔngɔrɔkala
ma yiri wa kulowo pi ni**

35 ¹ *Gbinri wo naa tara nda ti waga ti ni, ti yaa kaa yɔɔri,
funwa laga falafala tara nda ti waga ti yaa kaa yɔɔrimɔ kɔngɔlɔ
waa,

tire yaa fi wa mbe yarifyɛnre yirige mbe yɔn, paa wasege yan yɛn.

2 Funwa laga falafala ki yaa ka yarifyɛnre yirige lagapyew,
lagapyew ki yaa kaa nayinmɛ nii, mbaa yɔɔrimɔ yuuro koo.
Liban tara yanwira ti gbɔɔwɔ po cɛnle li yaa kan ti yeri,
Karimeli yanwira to naa Sarɔn laga falafala ki ni, ti tiyɔnwɔ po cɛnle
li yaa kan ki yeri.

Leele pe yaa ka Yawe Yɛnɛle li gbɔɔwɔ yanwa pi yan,
pe yaa kali tiyɔnwɔ pi yan.

3 Leele mbele pɛ te, a pe keyɛn yì fanla pe na, ye fannga le pe ni;
mbele pe kannguuro tila seri pe na, ye fannga le pe ni.

4 Mbele pe sunndo wila kɔɔn pe na, yege yo pe kan fɔ:
«Ye kotogo le ye yɛɛ ni, yaga ka fyɛ.

Ye wele, ye Yɛnɛle li na li yɛn na paan mbe ye kayanga ki wɔ ye
kan,

^p 34.14: ɲga ki yo fɔ *Gbinngbiinle*: Eburuye senre ti ni pɛge yo ma yo fɔ Liliti. Pele yɛn naga
sɔnri ma yo fɔ wa Babilɔni tara fɛnnɛ pe yeri, ki mɛge kila pye gbosho nɔ wo wa mɛge.

mbe kapege nga ye juguye pè pye ye na ki fɔgo tɔn pe na ye kan.
Yenɲele lo jate li yaa pan mbe ye shɔ.»

- ⁵ Ko wagati wo ni, fyɔɔnɔ pe yaa kaa yaan,
nungbojiile pe yaa kaa nuru.
- ⁶ Jejɔɔɔ fenne pe yaa kaa yeni mbaa kanni paa wolowo yen,
bomboolo pe yaa kaa yɔɔrimɔ yuuro koo wa pe yɔn.
Katugu tɔnmɔ yaa ka janri mbe yiri wa gbinri wi ni mbaa fuun,
laforo yaa kaa fuun wa lawaga tara ti ni⁹.
- ⁷ Lawaga tara nda ti maa sorogi, ti yaa ka kannga mbe pye
lambaaga,
tara nda tɔnmɔ woro wa ti yaa kannga mbe pye puluyo ni.
Kombokara tila pye na sinlele lara nda na, gbagara naa lɔgo yɔn yan
yaa ka fi wa ti ni.
- ⁸ Konɔ la yaa ka pye wa ki laga ki ni, pe yaa kaa li yinri Konɔ kpoyi.
Lere ɲa wi yen *fyɔngɔ ni wa kpɛ se ka toro wa li ni,
kaawɔ Yenɲele li woolo poro cɛ pe yaa ka toro wa li ni,
ali mbele pe yen lembire wa se sa pɔngo wa li ni.
- ⁹ Jara se ka pye wa ki konɔ li ni,
cenge ɲga kɪ pe ka se ka yan wa ki konɔ li ni;
pe se ka fili ki cenre nda ka kpɛ ni wa ki konɔ li ni.
Yenɲele li leele mbele go shɔ, poro pe yaa kaa tanri wa li ni.
- ¹⁰ Ki pyewe pi na ma, leele mbele Yawe Yenɲele li pe go shɔ,
pe yaa ka sɔngɔ mbe pan,
mbe pan mbe ye wa *Siyɔn ca ki ni yɔɔrimɔ yuuro ni paa koo.
Nayinme mba pi yen kɔsagafu, pa yaa ka pye wa pe go ki na paa
wunlunjala yen.
Nayinme naa yɔɔrimɔ yaa ka pye pe yeri,
yesanga konaa mbaa jɛɛn, ti yaa ka kɔ mbe wɔ wa.

Asiri tara wunlunaja wila pan
mbe to Zheruzalemu ca ki na
(2 Wunlu 18.13,17-37)

36 ¹ Wunlunaja Ezekiyasi wi wunluwɔ pi yeɛ ke ma yiri tijere wolo
li ni, a Asiri tara wunlunaja Senakeribu wɪ si pan ma to Zhuda
tara cara nda fuun pè malaga sigemboro kan mari maga ti na mari shɔ.
² Kona, a Asiri tara wunlunaja wɪ suu laga kɔɔsifenne to wi tun wa
wunlunaja Ezekiyasi wi yeri wa Zheruzalemu ca, ma yiri wa Lakishi
ca, ma malingbɔɔnɔ legere pinle wi ni. A laga kɔɔsifenne to wɪ si saa
yere wa tɔnmɔ wege ɲga wa gona keɛ yeri ki lafɔngologo ki tanla, wa

Jogofenne kere ngonɔ li ni'. ³Kona, a Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu ɲa wila pye wunluwɔ go ki kagala yegewɔfɔ wɔ si yiri ma kari wa wi tanla, wo naa sewe yonlɔgɔfɔ Shebina wi ni, konaa Asafu pinambyɔ Yowa ɲa wila pye seweere tegɛfɔ wi ni.

⁴A Asiri tara wunlunaɲa wi laga kɔɔsifenne to wɔ si pe pye fɔ: «Ye saga senre nda ti yo Ezekiyasi wi kan fɔ wunlunaɲa gbɔɔ, Asiri tara wunlunaɲa we, pa wɔ yo yeen fɔ: «Mɔɔ jigi wi taga yingɔ na ma? ⁵Mi yen naga yuun ma kan fɔ, na kaa pye ma yen naga yuun ma yo fɔ malaga gbongɔ tijinliwe, naa malaga gbongɔ fanɲa yen ma ni, to yen go fun senre. Koni mɔɔ jigi wi taga yingɔ na ma, mɛe yiri ma je na na? ⁶Wele, mɔɔ jigi wi taga Ezhipiti tara to na, to nda ti yen paa gbagara kanngaga yen, ɲga ki kaw we. Lere ɲa fuun wi maa jigi wi taga ki na ma jiige ki na, ki maa kee ki sun maga furu. Pa Ezhipiti tara wunlunaɲa ***Farawɔn** wi yen ma. Leele mbele fuun pe ma pe jigi wi taga wi na, pa wi yen ma pe kanngɔɔ.»

⁷«Kana ma yaa na pye mbe yo fɔ yɛ yɛ jigi wi taga Yawe Yenɲele, ye Yenɲele lo na. Een fɔ, mɔ yo ko Yenɲele lo Ezekiyasi wila li gbogɔsara nda wa tinndiye pe na to naa li ***saara wɔsara** ti kɔ mari wɔ wa tara ti ni, mɛe ki yo Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe kan ma yo fɔ saraga wɔsaga ɲga wa Zheruzalemu ca, pe pan paa fɔli ki yege sɔgɔwɔ paa li gbogo wa! ⁸Koni, yɔn kan na tafɔ wi yeri, Asiri tara wunlunaɲa we. Ki ka pye ma, pa mi yaa shɔnye waga shyen (2 000) kan ma yeri, na kaa pye ma mbe shɔn lugufenne pele ta paa nuru pe na we. ⁹Ma yaa ki pye mele mbe si ya mbanla tafɔ wi malingbɔɔnɔ teelee wa nungba kan wi fe, ali na kaa pye wo wi yen pe pe ni fuun jee we? Mɔɔ jigi wi taga Ezhipiti tara to na, ma yo fɔ pe yaa malaga gbɔnwotoroye naa shɔn lugufenne kan ma yeri. ¹⁰Koni maa ki jate ndee ki pye Yawe Yenɲele li nandanwa kala lo ja ma, mbe ja ya pan mbe to ki tara nda ti na mberi tongɔ wi le? Yawe Yenɲele lo lilan pye fɔ: «Yiri ma sa to ki tara nda ti na, mari tongɔ.» »

¹¹Kona, a Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu, naa Shebina konaa Yowa wi ni, pɛ sigi yo Asiri tara wunlunaɲa wi laga kɔɔsifenne to wi kan fɔ: «Ki yaga maa para we ni Aramuye senre ni, katugu we maa ti nuru. Maga kaa para we ni Eburuye senre ni, mbe ti leele mbele pe yen ma cɛn wa ca ki mbogo ki na, paa nuru we yeri.» ¹²A Asiri tara wunlunaɲa wi laga kɔɔsifenne to wɔ si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaa ki jate ndee na tafɔ wilan tun mbe pan mbege senre nda ti yo mboro naa ma tafɔ wi ni, yoro cɛ kan wi le? Ki senre nda ti yen ki leele mbele fuun pe yen ma cɛn wa ca ki mbogo ki na pe woro, poro mbele pe yaa ka jori mbaa pe kongaraga ki kaa konaa mbaa pe finriwe pi woo mbe pinle ye ni we.»

¹³Kona, a Asiri tara wunlunaɲa wi laga kɔɔsifenne to wɔ si yiri ma yere, mɛe para ngbanga wi fanɲa ki ni fuun ni Eburuye senre ni, ma yo fɔ: «Ye wunlunaɲa

gbɔɔ wi senyoro ti logo, Asiri tara wunlunana we. ¹⁴Pa wunlunana wì yo yeen fɔ: Yaga ka ye yee yaga Ezekiyasi wi ye fanla, katugu wi se ya mbe ye sho. ¹⁵Yaga ka ye yee yaga Ezekiyasi wi ye pungo mbe ye kan ye ye jigi wi taga Yawe Yenjele li na, mbe yo fɔ: Kaselege ko na, Yawe Yenjele li yaa we sho, ki ca nga ki se le Asiri tara wunlunana wi kee. ¹⁶Yaga ka logo Ezekiyasi wi yeri, katugu pa Asiri tara wunlunana wì yo yeen fɔ: Ye yeyingge le na ni, ye ye yee kan na yeri, kona ye ni fuun nungba nungba ye yaa la ye ***erezen** naa ye ***figiye** tire pire ti kaa konaa mbaa ye kolɔye tɔnmɔ pi woo; ¹⁷fɔ mbe ka sa pan mbe ye le mbe kari ye ni tara ta ni, paa ye woro ti yen, tara nda ***bile** naa duven yen wa ti ni, tara nda yaakara naa erezen keere yen wa ti ni. ¹⁸Ki kala na, yaga ka ti Ezekiyasi wi ye pungo, mbe yo fɔ: Yawe Yenjele li yaa we sho. Cengele sanngala ke yarisunndo ti ni fuun nungba nungba ti ya ma ke sho Asiri tara wunlunana wi kee le? ¹⁹Hamati ca naa Aripadi ca yarisunndo ti ya ma yingi pye? Sefarivayimu ca yarisunndo tila koro se yeri? Ki yarisunndo tila ya ma ***Samari** ca ki sho na kee le? ²⁰Ki tara nda ti yarisunndo ti ni fuun ti ni, kikiin kila ya ma ki tara woolo pe sho na kee? Ko Yawe Yenjele lo yaa ka Zheruzalemu ca ko sho na kee! »

²¹A leele pè si pyeri dinw, pe sila wi yɔn sogo senpyɔ nungba ni, katugu wunlunana Ezekiyasi wila konɔ kan ma yo paga kaa yɔn sogo. ²²Ko pungo na, Hilikiya pinambyɔ Eliyakimu na wila pye wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ, naa sewe yɔnlogɔfɔ Shebina konaa Asafu pinambyɔ Yowa na wila pye seweere tegefɔ wi ni, pè si songɔɔ ma kari wa wunlunana Ezekiyasi wi tanla. Pàa pe yera yaripɔɔ ti walagi jatere piriwen pi kala na. Asiri tara wunlunana wi laga kɔɔsifenne to wila senre nda yo, a pè siri yo Ezekiyasi wi kan.

**Ezekiyasi wila saa Yenjele
yɔn senre yofɔ Ezayi wi yewe
wi tijinliwe kan wi yeri
(2 Wunlu 19.1-7)**

37 ¹Naa wunlunana Ezekiyasi wila kaa ki senre ti logo sanga na ni, a wì suu yera yaripɔɔ ti walagi ma jatere piriwen yaripɔɔ le ma le, mee yiri ma kari wa Yawe Yenjele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni. ²Ko pungo na, a wì si Eliyakimu na wila pye wunluwɔ go ki kagala yege wɔfɔ, naa sewe yɔnlogɔfɔ Shebina konaa ***saraga wɔfenne** leele pe tun wa Amɔzi pinambyɔ ***Ezayi** na wila pye ***Yenjele yɔn senre yofɔ** wi yeri. Jatere piriwen yaripɔɔ tila pye pe ni fuun pe na. ³Pàa Ezayi wi pye fɔ: «Ezekiyasi wì yo wege yo ma kan fɔ: «Ki nala pilige nga ki yen jatere pirindorogo, naa jɔlogɔ konaa fere pilige. We yen paa kugbɔɔ fenne yen, mbele pe selara yiri pe ni, een fɔ fannga woro pe ni pe ya pe se. ⁴Asiri tara wunlunana wùu laga kɔɔsifenne to wi tun, a wì pan ma wi tafɔ wunlunana wi senre nda yo ma Yenjele na yinwege wolo li tegele, kana Yawe Yenjele, ma Yenjele li yaa ki tegele senre ti logo mberi fɔgɔ tɔn wi na. Ki kala na, woro mbele wè koro yinwege na, ma Yenjele yenri we kan.» »

⁵Kona, a wunlunana Ezekiyasi wi tunmbyeele pè si saa gbɔn wa Ezayi wi na. ⁶A Ezayi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye saga yo ye tafɔ wi kan fɔ pa Yawe Yenɲele li yo yɛn fɔ: «Senre nda mà logo, Asiri tara wunlunana wi tunmbyeele lefɔnmɔlɔ pè pan mala tegele senre nda ni we, maga ka fye ti yege. ⁷Wele, wi yaa ka senre ta logo. Ti logonɲɔlɔ mi yaa wi jatere wi kannga, mbe ti wi songɔrɔ wa wi tara. Pa kona mi yaa ti poo gbo tokobi ni wa wi tara.» »

Senakeribu wila sewe wa torogo

Ezekiyasi wi kan

(2 Wunlu 19.8-13)

⁸Kona, a Asiri tara wunlunana wi laga kɔɔsifenne to wì sigi logo ma yo fɔ wunlunana wì yiri wa Lakishi ca ma saa to Libina ca ki na. Kì pye ma, a wì si songɔrɔ ma kari wi kɔɔɔ wa. ⁹A Asiri tara wunlunana wì si kaa senre ta logo ^{*}Etiyopi tara wunlunana Tiraka wi kanngɔlɔ, ma yo fɔ wi yɛn na paan mbe to wì na malaga ni. Naa wila kaa ki senre ti logo, a wì si pitunmbolo torogo wa Ezekiyasi wi yeri, maa pye fɔ: ¹⁰«Ye saga yo Zhuda tara wunlunana Ezekiyasi wi kan fɔ: «Mɔɔ jigi wi taga Yenɲele na na, maga kɔɔn yɛe yaga lɔɔn fanla mbe yo fɔ Asiri tara wunlunana wi se ya mbe Zheruzalemu ca ki shɔ. ¹¹Asiri tara wunlumbolo pè nga pye tara sannda pyew ti na, mboro jate maga logo. Pèri tongo pew, a mboro nɛe ki jate ndɛɛ ma yaa shɔ na yeri? ¹²Na teleye paa cengele ngele tongo, ke yarisunndo tila ya ma ke shɔ le? Koro ngele kaa pye wa Gozan ca, naa Haran ca, naa Erezefu ca konaa Eden setirige piile mbele paa pye ma cɛn wa Telesari ca ki ni we. ¹³Hamati ca, naa Aripadi ca, naa Sefarivayimu ca, naa Hena ca konaa Iva ca ki ni, ti wunlumbolo pe pye mele?» »

Ezekiyasi wi Yenɲele yenɛwe

(2 Wunlu 19.14-19)

¹⁴Kona, a Ezekiyasi wì si sewe wi shɔ Asiri tara pitunmbolo pe yeri maa kara. Ko pungo na, a wì si kari wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki ni, ma saa wi yenge Yawe Yenɲele li yege sɔɔwɔ. ¹⁵A Ezekiyasi wì si Yawe Yenɲele li yenri ma yo fɔ: ¹⁶«Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, ^{*}Izirayeli woolo Yenɲele, mboro ɲa ma yɛn ma cɛn wa ^{*}Sherubenyè pe go na, mboro nungba ma yɛn Yenɲele dunruya wunluwɔ pi ni fuun pi go na. Mboro mà naayeri wo naa tara ti da^s. ¹⁷Yawe Yenɲele, nungbolo jan ma logo! Yawe Yenɲele, ma yengele ke yenge ma wele! Senakeribu wi senyoro ti ni fuun ti logo, wo ɲa wì lere torogo, a wì pan ma mboro ɲa Yenɲele na yinwege wolo ma tegele we. ¹⁸Ee, Yawe Yenɲele, ki yɛn kaselege fɔ Asiri tara wunlumbolo pè cengele sangala ke ni fuun koro naa ke tara ti tongo, ¹⁹ma ke yarisunndo ti wa wa kasɔn mari sogo. Eɛn fɔ

^s 37.16: Eki 25.22

ko yarisunndo to sila pye Yenŋele jenne le. Senwee kee tunndo lari, nda pàa tire naa sinndæere tege mari gbegele. Ki kala na, pàa ya mari jɔɔ.
²⁰Koni, Yawe Yenŋele, we Yenŋele, we sho Senakeribu wi kee, jango tara na wunluwo pi ni fuun pigi jen fo mboro nunŋba mboro ma yen Yawe Yenŋele le.»

**Yawe Yenŋele làa Ezekiyasi
 wi yenrewe pi logo**

²¹Kona, a Amɔzi pinambyɔ Ezayi wì si leele tun ma yo pe saga yo Ezekiyasi wi kan fo: «Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele le, lo na màli yenri Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wi wogo na, pa li yo yeen.

²²Senre nda Yawe Yenŋele li yo ma wa wi na ti nda fo:

«Siyon ca ŋga ki yen paa sumboro naŋa mbajeen yen, ki yen nɔɔ tifaga, ki yen na tege ma na;

Zheruzalemu ca ŋga ki yen paa sumboro yen, ki yen na go yangara na tege ma kala na.

²³Ambɔ ma tegele ma?

Ambɔ ma senjagara yo wi na ma?

Muwi ma soro na para na ni ma?

Mi ŋa Izirayeli woolo Yenŋele ***kpoyi** le, muwi ma yege le na ni na para ma?

²⁴Ma pitunmbolo mà pe tun, a pè pan ma mi ŋa ***ye Fo** na tegele.

A mà sho fo: Mi Senakeribu, na malaga gbɔnwotoroye pe legewe pi kala na,

mi yaa lugu wa yanwira ti go na,

mbe sa gbɔn fo wa Liban tara ti nandogomo,

mbe sa Liban tara ***sediri** tire nda ti tɔnlɔndɔnlɔ ma we ti ni fuun na ti kɔɔnlɔ

naa ***sipiresi** tire nda ti yon ma we ti ni fuun na ti ni.

Mi yaa sa gbɔn wa yanwiga pungo wogo ki go na fun,

mbe sa gbɔn wa ki kɔwɔɔ ki nawa.»

²⁵A mà yo fo mà kɔloye wɔ tara ta yege ni, ma ki tara woolo pe tɔnmɔ pi wɔ,

fo ma yaa Ezhipiti tara Nili gbaan njege tɔnmɔ pi ni fuun pi waga ma tɔndanra ti ni.»

²⁶Een fo Senakeribu, ma faga logo fo muwi migi kagala ŋgele ke gbegele maga le wa faa,

fo migi kagala ke kɔn ma ke tege maga le wa wagati ŋa wì toro wi ni?

Koni ŋga ki kɔn ma tege, ko mi yen na piin na yon finli.

Mila ki kɔn maga tege fo cagbɔɔ nda malaga sigemboro yen mari maga, mboro ma yaa kari tɔngɔ mberi pye katara.

27 Ki cara ti woolo pe fannga kî kò pe ni,
 paa fyɛ, fɛrɛ pe yigi.
 Pe yen paa kɛrɛ yan yen, paa yanmɔli yen,
 paa yan nga ki ma fi wa go ki gona ki yen,
 ko nga ki ma waga na ki fa tinne wɔ.

28 Eɛn fɔ mɔ̀ censanga wi jɛn,
 naa ma yirisanga wi ni, naa ma yesanga wi ni,
 konaa ma ma yiri na kɔ̀rɔ̀rɔ̀ sanga nga ni wi ni.

29 Ee, mà yiri na kɔ̀rɔ̀rɔ̀,
 ma yɛɛ gbɔ̀gɔ̀wɔ̀ senrɛ nda mà yo, m̀iri logo.
 Ki kala na, mi yaa ma numala li furu mbe kannjine le wa,
 mbanla karafe wi le wa ma yɔ̀n, mbe ta mbaa ma yege sinni,
 mbɔ̀ɔ̀n pye ma sɔ̀ngɔ̀rɔ̀ ma toro wa konɔ̀ na mà le ma pan li ni.

30 «Ezekiyasi, mboro wo na, kacɛn nga wi yaa ki naga fɔ na senrɛ ti yen
 kaselege wi nga:

Yariluguro nda tì to ma fi ti yɛ, ko yarilire to ye yaa ka yeɛ na.
 Yelapanna nda ti yaa ka fi ti yɛ, to ye yaa ka ka.
 Eɛn fɔ yeɛ taanri wolo lo ni,
 yoro jate ye ye yariluguro ti lugu, ye kari kɔ̀n yaa ti kaa.
 Ye ye ***ɛrɛzɛn** tiire ti sanri, ye kaa ti pire ti kaa.»

31 Na ki ka pye ma, Zhuda cenɛ woolo mbele pe yaa ka koro go na, pe
 yaa ka pye paa tige yen,
 nga ki yen na ninde fɔ̀nndɔ̀ kanni na yiin wa tara, ma sɛ wa
 naayeri.

32 Ee, leele pele yege yaa ka yiri bere wa Zheruzalemu ca;
 leele pele yaa ka shɔ̀ mbe koro wa Siyɔ̀n yanwiga ki na.
 Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ̀, kala na li yaa ka pye ye kan
 mbe yiri wa li ndanlawa gbɔ̀ɔ̀ pi ni, loli yɛɛn.

33 «Ki kala na, senrɛ nda Yawe Yɛnɛɛle lì yo Asiri tara wunlunana wi
 wogo na ti nda:

Asiri tara wunlunana wi se ye wa ca ki ni.
 Wi se ka lere wɔ̀n wanla ni wa ca ki ni,
 wi se ka ***tugurɔ̀n sigeyaraga** le mbe to ca ki na,
 wi se ka lugusaga gbɛgele ca ki mege ni, mbe ye wa ki ni, mbe to ki
 na.

34 Konɔ̀ na wì le ma pan, lo wi yaa ka le mbe sɔ̀ngɔ̀rɔ̀,
 wi se ka ye laga ki ca nga ki ni.»
 Mi nga Yawe Yɛnɛɛle, muwi m̀i yo ma.

35 «Mi yaa la ki ca nga ki go singi, mbege shɔ̀ wi kɛɛ,
 na yɛɛra mege ki gbɔ̀gɔ̀wɔ̀ pi kala na konaa na tunmbyee Davidi wi
 kala na.» »

Yawe Yenŋele
lâa Zhuda tara woolo pe sho
(2 Wunlu 19.35-37)

³⁶Kî pye ma, a Yawe Yenŋele li ***merege** wî si pan wa Asiri tara fenne pe malingbɔɔnɔ censaga ki ni, ma lere waga cɛnme naa nafa tijere ma yiri kanŋurugo (185 000) wo gbo pe ni. Ki goto pinliwɛ pi ni, naa pàa kaa yiri, pe mbe wele, mɛɛ pe ni fuun pe yan pe pye gboolo. ³⁷Kî pye ma, a Asiri tara wunlunaŋa Senakeribu wî suu malingbɔɔnɔ censaga ki yirige, mɛɛ sɔŋɔɔ ma kari ma saa cɛn wa Ninive ca.

³⁸Pilige ka, maa ta wa wi yarisunŋo Nisiraki ki gbɔɔgo ki ni wila ki gbogo, a wi pinambiile shyen, Adirameleki naa Sarezɛri pɛ suu gbɔn maa gbo tokobi ni, mɛɛ fe ma kari wa Ararati tara. A wi pinambyɔ Azari Hadɔn wî si cɛn wunluwɔ pi na wa wi yɔnɔ.

Ezekiyasi wi yama
naa wi sagalama senre
(2 Wunlu 20.1-11)

38 ¹Ki wagati wi ni, a Ezekiyasi wî si to na yaa fɔ na kee mbe ku. A Amɔzi pinambyɔ ***Ezayi** ŋa wila pye ***Yenŋele yɔn senre yofɔ**, wî si pan wa wi yeri ma suu pye fɔ: «Pa Yawe Yenŋele li yo yɛɛn fɔ: «Senre nda ma yaa yo ma go woolo pe kan, ti yo pe kan, katugu ma yaa ku, ma se yiri ki yama mba pi na.» ²Kona, a Ezekiyasi wî si kanŋa ma yegɛ wa mbogo ki yeri, ma Yawe Yenŋele li yenri. ³Wila pye na yuun fɔ: «E, Yawe Yenŋele, ki yaga ma nawa to ki na fɔ mî tanga ma yegɛ sɔɔwɔ tagawa ni konaa na kotogo ki ni fuun ni. Kala na lɔɔn ndanla, lo mî pye.» Kona, a Ezekiyasi wî si gbele fɔ jɛŋge.

⁴Kona, a Yawe Yenŋele li si para Amɔzi pinambyɔ Ezayi wi ni, ma yo fɔ: ⁵«Kari ma saga yo Ezekiyasi wi kan fɔ Yawe Yenŋele le, wi tele Davidi wi Yenŋele le, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mɔɔ yenrewɛ pi logo, mɔɔ yentunwɔ pi yan. Wele, mi yaa yeɛ ke ma yiri kanŋurugo taga wa ma yinwege ki na. ⁶Mi yaa mboro naa ki ca ŋga ki ni ye sho Asiri tara wunlunaŋa wi kɛɛ. Mi yaa la ki ca ŋga ki go singi. ⁷Kacɛn ŋa Yawe Yenŋele li yaa ka pye ma kan, mbege naga fɔ li yaa li senyoro ti tanga mberi yɔn fili, wi ŋa. ⁸Wele, Ahazi go yeyɔŋgo lugusaga ŋga yɔnɔ kî pye ki na, yinme mba pî tigi ki na, mi yaa ti pi sɔŋɔɔ pɔŋgo na, mbe sa gbɔn fɔ tɔɔɔ tagasaga ke na.» Kî pye ma, yinme pîla pye yeyɔŋgo lugusaga ŋga na, a yɔnɔ kî si sɔŋɔɔ ki na naa, ma saa gbɔn fɔ tɔɔɔ tagasaga ke na.

Ezekiyasi wi Yenŋele gbɔɔyurugo
wi sagalama pi pɔŋgo na

⁹Zhuda tara wunlunaŋa Ezekiyasi wila yurugo ŋga yɔnɔɔ wi yama po naa wi sagalama pi wogo na koyi ŋga fɔ:

- 10 «Mila pye nala yɛɛ piin fɔ, mbanla ta mila na yinwege ki piin
yɛyinge na,
mi daga mbe ku makɔ mbe kari wa *kuulo tara,
mbe sanla yinwege sannga ki pye wama.
- 11 Mila pye na yuun fɔ mi se ka Yawe Yɛnɛɛle li yan naa,
mi se ka Yawe Yɛnɛɛle li yan senwee piile mbele pe yɛn yinwege na
laga dunruya wi ni pe sɔɔwɔ naa,
mi se ka senwee pyɔ kpɛ yan laga dunruya woolo pe sɔɔwɔ naa.
- 12 Mila yo fɔ na yinwege kɪ wɔ na ni, ma kari lege, ma lali na ni,
paa yɛɛɛ nga na *simbaala kɔnrifɔ wi *paraga go ki ma pye ma lali
wi ni we.
Mila yo fɔ na yinwege kɪ kɔn, paa yɛɛɛ nga na gberɛ tifɔ ma kaa
pariyɛɛge migi bangolɔma na, mbe si jɛn mbege kɔn jese piile pe na.
Mila yo fɔ sanni yɔnɔ ki sa kɔ mbe sa gbɔn yembinɛ li na, Yawe
Yɛnɛɛle, ma yaa kɔ na ni!
- 13 Milan jɔlɔɔ ki kun na yɛɛ ni ma saa gbɔn lalaaga ki na.
Yɛnɛɛle lɔa na kajeere ti yaari na na paa jara yɛn.
Mila yo fɔ sanni yɔnɔ ki sa kɔ mbe sa gbɔn yembinɛ li na, Yawe
Yɛnɛɛle, ma yaa kɔ na ni.
- 14 Mila pye na gbele paa yɛɛɛ nga na ndinɛ maa gbele na toro wa naayeri we;
mila pye na jɛɛn paa jɛndetuwa yɛn.
Mila pye na wele wa naayeri, fɔ a na yɛnɛɛle ke saa wɔ binriw.
E, *we Fɔ, mi yɛn na jɔlɔ; pan mala saga!
- 15 «Yingi mbe ya yo koni?
Lilan yɔn sogo, lo jate lo ligi kagala ke pye.
Mi yaa la tanri go sogowo ni^t na yinwege piliye yi ni fuun yi ni na
nawa mba pɪ tanga na na pi kala na.
- 16 E, we Fɔ, senwee wi ma yinwege ta ma kajɛnɛɛ kagala koro fannga
na,
koro kala na mi yɛn yinwege na bere;
ma yɛn nala sagala, na yinwege kaan na yeri.
- 17 Wele, na nandangawa pɪ kannga ma pye yɛyinge;
mboro wo na, ma ndanlawa pi kala na, mɔla tile mala wɔ wa
wegbɔɔɔ tijugo ki ni,
mɔla kapere ti wa wa ma yɛɛ punɔ na.
- 18 Katugu kuulo tara fɛnnɛ poro ma pe yaa kaa ma shari mbaa ma
gbogo,
kuulo poro ma pe yaa kaa ma sɔnni;

^t 38.15: ɪnga ki yo fɔ: Mi yaa la tanri go sogowo ni, Yɛnɛɛle sɛnɛ sɛwɛɛle pele ni ki yɛn ma
yɔnɔlɔɔ ma yo fɔ: Mi se ya mbe wɔnɔ.

- ma yen senre nunḡba yofɔ yɛɛ ɲa na,
 mbele pè tigi wa kuulo tara, pe jigi wi woro ki na naa.
- ¹⁹ Leele mbele pe yen yinwege na, poro cɛ pe maa ma shari nɔɔ gbogo,
 paa yɛɛ ɲa na mi yen naga piin nala we.
 Ma yen senre nunḡba yofɔ yɛɛ ɲa na,
 teele pe ma pe piile pe kara, pe ta pege jen.
- ²⁰ Yawe Yenḡɛle lilan sho!
 We yaa la sɔnmɔ yuuro koo li kan we yarigbɔnrɔ ti ni we yinwege
 piliye yi ni fuun ni,
 wa li *sherigo gbɔɔ ki ni.»
- ²¹ Kona, a Ezayi wì sho fɔ pe pan *figiye tige pire shashaga nunḡba ni,
 peri tire peri taga wa nanḡbanga ki na, pa Ezekiyasi wi yaa sagala. ²² A
 Ezekiyasi wì si Ezayi wi yewe ma yo fɔ: «Kacɛn wiwiin wi yaa ki naga na
 na fɔ mi yaa ka kari wa Yawe Yenḡɛle li sherigo gbɔɔ ki ni naa?»

Babilɔni tara pitunmbolo
pèle la pan wa Ezekiyasi wi yeri
(2 Wunlu 20.12-19)

39 ¹ Ki wagati nunḡba wi ni, Baladan pinambyɔ Berodaki Baladan
 ɲa wila pye Babilɔni tara wunlunaɲa, wì si pitunmbolo torogo
 sewe naa yarikanra ni wa Ezekiyasi wi yeri, katugu wila Ezekiyasi wi
 yama naa wi sagalama wogo ki logo. ² A kì si tanla Ezekiyasi wi ni fɔ
 jɛɲɛ. Kì pye ma, yaara nda fuun tila pye wa wi yarijende sɔnḡbanga
 woro ti tegesaga ki ni, a wì siri naga pitunmbolo pe na: Warifuwe, naa te,
 naa nuwɔ taanyaara, naa sinme sɔnḡbanga woo, naa wi malingbɔnyaara
 konaa yaara nda fuun tila pye wa wi yarijende tegesaga ki ni ti ni. Yaraga
 ko ka sila koro, ɲa Ezekiyasi wi sila naga pe na wa wi wunluwɔ go ki ni
 konaa wa wi wunluwɔ tara ti ni.

³ Kona, a *Yenḡɛle yɔn senre yofɔ *Ezayi wì si kari wa wunlunaɲa
 Ezekiyasi wi yeri, ma saa yewe ma yo fɔ: «Ki leelee mbele pè pan ma yo
 mele ma kan? Pè yiri se ma pan laga ma yeri?»

A Ezekiyasi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Pè yiri taleere ta ni, fɔ wa
 Babilɔni tara, ma pan mbanla yan.»

⁴ Kona, a Ezayi wì sho naa fɔ: «Yingi naa yingi pè yan laga ma go?»

A Ezekiyasi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Yaraga o yaraga ki yen laga na
 go, pège yan. Yaraga ko ka si koro wa na yarijende tegesaga ki ni, na mi si
 ɲa naga pe na.»

⁵ Kona, a Ezayi wì si Ezekiyasi wi pye fɔ: «Yawe Yenḡɛle na yawa pi ni
 fuun fɔ li senyoro ti logo! ⁶ Wele, piliye ya wa na paan, yaara nda fuun ti
 yen laga ma go konaa yaara nda fuun ma teleye pàa tɛɛ wa, fɔ ma pan
 ma gbɔn nala, pe yaa kari koli mbe kari ti ni wa Babilɔni tara. Ka kpɛ se
 ka koro wa. Yawe Yenḡɛle lo lì yo ma. ⁷ Pe yaa kɔɔn setirige piile pele koli,

mboro jate piseele, mbe kari pe ni, mbe sa pe san mbe pe pye Babiloni tara wunlunaŋa wi tunmbyeele wa wunluwɔ go ki ni.» ⁸A Ezekiyasi wɔ si Ezayi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele li senre nda mà yo na kan ti yen senjende.» A wɔl sigi senre nda ti taga wa naa fɔ: «Een fɔ mbanla ta go na, mɔl yo yeyingge ki yaa pye laga tara ti ni, konaa we yaa pye mbe cɛn pɔw!»

SƐWE WI KɔNSAGA SHYEN WOGO

40–55

Yenŋele làa Zheruzalemu ca woolo pe kotogo ki sogo pe na

- 40** ¹Ye pe kotogo ki sogo pe na, yanla woolo pe kotogo ki sogo pe na,
ye Yenŋele lo lɔ yo ma.
- ²Ye para Zheruzalemu ca ki ni, yege kotogo ki sogo ki na,
yege yari ki kan fɔ pe jɔɔɔ tunngbanra tɔ kɔ,
fɔ pe kajɔɔɔ tɔ kala yaga pe na,
fɔ Yawe Yenŋele lɔ ki kapere ti ni fuun ti fɔɔ ki tɔn ki na fɔ tɔnsaga shyen.
- ³Lere wa magala yen na yinrigi na yuun fɔ:
«Ye konɔ li gbegele Yawe Yenŋele li kan wa ***gbinri** wi ni,
ye kongbɔɔ wɔ, yege yala we Yenŋele li kan wa ki tara nda tɔ waga ti ni^u».
- ⁴Ye yanwira gbunlundere ti ni fuun ti yinyin,
ye yanwira to naa tinndiye pe ni ti yaari yeri yɔn yala,
ye mbogolo ke jaraga ye ke pye falafala,
ye tigiwen lara nda tɔ tijanga ti yɔn yala.
- ⁵Kona, Yawe Yenŋele li gbɔɔwɔ yanwa pi yaa pi yɛɛ naga,
senwee pyɔ pyew wi yaa kaa yan;
katugu Yawe Yenŋele lo lɔ yo ma^v».
- ⁶Magala la yen na yuun fɔ: «Ta jɔɔgi!»
A mɔl sho fɔ: «Mi yaa la jɔɔgi mbaa yuun mele?»
A magala lɔ sho fɔ: «Senwee pyɔ pyew wi yen paa yan yen,
pe tiyɔnwɔ pi yen paa yanfyɛnre yen wa wasege.
- ⁷Na Yawe Yenŋele li yɔn tifeleɛge ki ka yan ki fɛ,
ki ma waga, ki fyɛnre ti ma fanla.

^u 40.3: Mati 3.3; Maki 1.3; Zhan 1.23 ^v 40.5: Luki 3.4-6

Kaselege ko na, senwee piile pe yen paa yan yen.

- ⁸ Yan ki ma waga, ki fyænre ti ma fanla,
 æen fɔ we Yenŋele li senre ti yaa koro wa ti yɔnlɔ fɔ sanga pyew^w.»

Sentanra nda ti daga mbe yari

- ⁹ Mboro ***Siyɔn** ca, lugu yanwiga titɔnlɔgɔ ka go na,
 mboro ca ŋga ma maa sentanra ti yari we.
 Mboro Zheruzalemu ca, ma magala li yirige ŋgbanga,
 mboro ca ŋga ma maa sentanra ti yari we.
 Maga ka fyɛ, maga yo Zhuda tara cara ti kan fɔ:
 «Ye Yenŋele li na!»
- ¹⁰ Wele, ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li yen na paan fanŋga gbɔgɔ ni,
 li yen nali tegere ti piin li fanŋga kɛɛ ki ni.
 Li yen na paan li sara wi ni li kɛɛ,
 li tunŋgo tɔnli wì keli li yege^x.
- ¹¹ Li yaa kaa li woolo pe kɔrɔsi paa ***simbaala kɔnrifo** yen;
 wi yaa ka simbapiile pe gbogolo wi kɛɛ ki ni,
 mbe pe lɛ mbe pe taga kotogo na.
 Li yaa kaa simbanɛɛle mbele piile na wɔnri pe na pe kɔnri yɔɔrɔ^y.

Yenŋele li gbɔgɔwɔ po naa li tijinliwe gbɔɔ

- ¹² Ambɔ wila kɔgɔje tɔnmɔ pi taanla wi kendala li ni?
 Ambɔ wila naayeri wi taanla wi kendala gbemɛ pi ni?
 Ambɔ wila tara ti gbanŋban wi ni fuun wi le tiwiyaraga ni maa
 taanla?
 Ambɔ wila yanwira to naa tinndiye pe nuguwɔ pi taanla culo na?
- ¹³ Ambɔ wi Yawe Yenŋele li nawa jatere gbemɛ pi jen?
 Ambɔ wi yen li yerifo mali naga^z?
- ¹⁴ Laa yerewɛ pi lagaja ambɔ yeri, jango mbe kagala kɔrɔ jenmɛ pi ta?
 Ambɔ wi kasiŋŋe kɔnɔ tangala li naga wi na?
 Ambɔ wili naga jenmɛ pi ni,
 ma kajenmɛ kɔnɔ li naga li na?
- ¹⁵ Wele, cengele ke yen li yege na paa tɔnmɔ sɔlɔsaga nunŋba yen, ma
 yiri kponŋbo ni,
 ke yen paa tambyɔ nunŋba yen culo na;

^w 40.6-8: Zhaki 1.10-11; 1 Pye 1.24-25 ^x 40.10: Ŋga kɔ yo fɔ li sara naa li tunŋgo tɔnli, ki
 mbe ya mbe pye Izirayeli tara woolo poro, poro mbele Yenŋele lɛa pe yirige ma pe wɔ wa
 Babilɔni tara fanŋga ki nɔgɔ, ma sɔngɔrɔ pe ni wa pe tara ti ni. ^y 40.11: Yuuro 23.1; 80.2;
 Zhan 10.11 ^z 40.13: Orɔmu 11.34; 1 Koren 2.16

***logɔfuro** tara ti yen li yege na paa gbanngban yen wa naayeri.

16 Liban tara tire ti ni fuun ti se ya mbeli ***saraga** sogowo kanngire ti
bɔ,

ti yaayoro ti se ka bɔ mbe pye li ***saara sogoworo**.

17 Cengele ke ni fuun ke woro yaraga ka li yege na,
li yen na ke jate kayongo fu yaara, ma pye wagafe.

Yenɛle li yongo woro wa

18 Ye yen na jaa mbe Yenɛle li taanla yingi yaraga ni?

Yaraga yanlege kikiin ye mbe gbegele ki yiri li korogo?

19 Kapyɔ jenfo wi ma tuguron ti yan ma yaraga yanlege ka gbegele,
te gbɔnfo wi ma te wi yan mboo wo ki na,
mbe si warifuwe yongowo yangala kele tege mbege fere.

20 Lere ɲa ka pye fyɔnwo fo mbe sa toro, mbe pye wi se ya ko wogo ɲga
ko ka ta,
ko fo wo ma saa tige ka lagaja, ɲga kambuguwo se ya mbege jɔgo.
Wi mee saa kapyɔ jenfo wa lagaja,
wo mbe yaraga yanlege ka gbegele yarisunngo, ɲga wi mbe ya
yerege, ki yere tiyongo.

21 Ye sigi jen wi le? Ye faga logo wi le?

Pe faga yo ye kan maga le wa fafafa wi le?

Pe tara ti ngo ki tenge yege ɲga na, ye sigi wogo ki jen mbe wali ki
na wi le?

22 Yawe Yenɛle lo li yen ma cen wa tara ti go na, to nda ti yen kiiri,
tara na woolo pe yen li yege na paa kambeere yen.

Lo li naayeri wi jaraga paa parigbogo fegefegɛ yen,
ma naayeri wi pye paa ***paraga go** yen, mbe cen wa ki nawa.

23 Li ma tara ti fanɲga fenne pe pye yarijagara,
mbe dunruya kiti konfenne pe pye leele mbele pe woro yaraga ka.

24 Na pe pe tege, pa paa cen,
pe yere fa ta mbe ndire kan wa tara,
a Yenɛle li si pe fe li yon tifelege ki ni, a pe si waga.
A tisaga tifelege ki si pe le paa yan waga yen.

25 Yenɛle na ***kpoyi** li yo fo:

«Ye yen na jaa mbanla taanla ambo fo ni?

Mi naa ambo we yala?»

26 Ye ye yere ti yirige ye wele wa naayeri!

Ambo wigi yaara nda ti da?

Wo wi yen ɲa wi ma wonngɔlɔ ke yirige ma ke tanli ke yee na paa
malingbɔɔnlɔ yen,

wi maa ke ni fuun nungba nungba ke yinri ke mɛrɛ ti na.
 Wi fanŋga gbɔɔ ko naa wi yawa gbɔɔ pi kala na, ali nungba lo na la
 wa ke ni.

**Yenŋele li yaa ka fanŋga fɔnŋɔ le
 fanŋga fu fenne pe ni**

27 Yoro Zhakɔbu setirige piile, yingɪ na, a ye nɛɛ ki sɛnrɛ nda ti
 yuun?

Yoro ***Izirayeli** woolo wele, yingɪ na, a ye nɛɛ ki sɛnrɛ nda ti yuun
 nari tagala ti yɛɛ na fɔ:

«We yinwege kala li yɛn ma lara Yawe Yenŋele li na,
 we daga mbe tanga ta laga ŋga na, li woro naga jate.»

28 Ye sigi jɛn wi le?

Ye faga logo wi le?

Yawe Yenŋele lo li yɛn Yenŋele na li yɛn kɔsaga fu,
 lo li tara ti da ma gbɔn fɔ wa ti kɔsaga ki na.

Li fanŋga ki se kɔ, li se te,
 li tijinliwe pi se ya jɛn mbe kɔ.

29 Li ma fanŋga kan ŋa wɪ te wi yeri,
 mbe fanŋga le ŋa wi fanŋga kɪ kɔ wi ni.

30 Lefɔnmbɔlɔ yirifɔnmbɔlɔ pe ma te, pe fanŋga ki ma kɔ pe ni;
 ali lefɔnmbɔlɔ tugbɔmbɔlɔ pe ma kurugo ma to.

31 Ɛɛn fɔ mbele pe maa wele Yawe Yenŋele li yeri,
 pe maa fanŋga taa.

Pe maa yinrigi sire na paa yɔn yɛn,
 pe maa fee, paa te,
 pe maa tanri, pe fanŋga kila kɔ.

Shɔfɔ ŋa Yawe Yenŋele li torogo

41 ¹Yoro ***Iɔgo furo** tara woolo, ye pyeri ye logo na yeri!
 Cɛnŋele woolo, ye fanŋga le ye yɛɛ ni;
 ye fulo laga na tanla ye para,
 ye pan we pinle we sa we kiti kɔnkala li yege wɔ.

2 Ambɔ wɪgi cew tafɔ ŋa wi yeri ma yiri wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ
 yeri,

wo ŋa wɪ kasingɛ ki le naga piin lagapyew?

Ambɔ wi cɛnŋele ke le wi kɛɛ,
 ma wunlumbolo pe go sogo wi nɔɔ?

Wi tokobi wi yaa ka pe tɔngɔ, mbe pe tɛge paa taambugɔ
 yɛn,

- wi wangala ke yaa ka pe gbɔn mbe pe jaraga, paa yege nga na tifelege ma kaa yan waga jaraga we^a.
- 3 Wi ma taga pe na ma pe purɔ, ma toro na kee, yaraga naa ta,
wa konɔ na wi fa yɔnɔ kan wa li ni faa.
- 4 Ambɔ wigi kagala ngele ke pye ma ke yɔn fili?
Ŋa wi wagati wi ni fuun woolo pe yeri maga le wa fafafa, wowi.
Mi ŋa Yawe Yenŋele, mi ŋa mi yen kongbanŋa kona mi ŋa mi yen punɔfo, muwi.
- 5 Lɔɔ furo tara woolo paa ki wogo ki yan ma fye fɔ jɛnge;
mbele pe yen wa tara ti kɔsaga ki na, pe yen na seri fyere ti kala na,
pe yen na fulo na paan.
- 6 Pe yen na pe ye sari,
pe ni fuun nunɔba nunɔba pe yen naga yuun pe ye kan fɔ: «Ye kotogo le ye ye ni.»
- 7 Kapyɔ jɛnfɔ wi maa kotogo nii tɛ gbɔnfɔ wi ni,
ŋa wi ma tugurɔn ti wɔlɔgo marito wi ni, wi maa kotogo nii ŋa wi maa tunngo piin fɛnle sinndelege na wi ni;
wi ma yo fɔ: «Tugurɔn ti maralɔmɔ pɛ yɔn!»
Pe ma yarisunngo ki gbegele, mbege kan pɔndiile ni, mbege yerege,
janngo ki ka kaa yegyege.

Yaga kaa fye koni

- 8 Ɛn fɔ yoro ***Izirayeli** woolo, yoro mbele na tunmbyeele,
yoro Zhakɔbu setirige piile, yoro mbele mɛ wɔ,
yoro Abirahamu setirige piile mbele na wenne,
- 9 yoro mbele mɛ saa yigi kee na ma yiri ye ni fɔ wa tara ti kɔsaga ki na,
mɛ saa ye yeri ma yiri fɔ wa tara ti lologongolo ke ni.
Migi yo ye kan, ma yo fɔ yoro ye yen na tunmbyeele wele,
mɛ ye wɔ, mɛ se je ye na.
- 10 Yaga kaa fye, katugu mi yen ye ni,
ye jatere wiga ka piri ye na, katugu muwi mi yen ye Yenŋele le.
Mi yaa fannga le ye ni mbe ye saga,
mi yaa la ye tɔɔlɔ na yawa gbɔ mba pi ma cew ta pi ni.

^a 41.2: Yenŋele yɔn senre yɔfɔ wi yen na para lere ŋa senre na wo wi yen Perisi tara wunlunana Sirusi we. Wo wi mbaa ka malaga gbɔn Babilɔni tara fenne pe ni mbe pe fannga ki sho pe yeri. Wo wila Izirayeli woolo pe yaga, a pɛ songoro wa pe tara, ma pan ma Zheruzalemu ca ko naa sherigo gbɔgo ki ni ti le nari kanni (Ɛsidi 1.2; Eza 41.25; 44.28; 45.1).

- 11 Ye wele, mbele fuun pàa nawa ṅgban ye ni,
 pe yaa ka fere shò mbe go sogo;
 mbele pe yen na wiin ye ni,
 pe yaa ka tongo mbe wò wa pew.
- 12 Mbele pè yiri ye kòrogo,
 ye yaa ka pe lagaja, éen fò ye se ka pe yan naa;
 mbele pe yen na malaga gbòn ye ni,
 pe yaa ka kò mbe wò wa.
- 13 Katugu muwi mi yen Yawe Yèṅṅele, ye Yèṅṅele le;
 muwi mì ye yigi kée na, mée ye pye ma yo fò:
 «Yaga ka fyé, mi yaa ye saga.»
- 14 Yaga ka fyé, yoro Zhakòbu setirige piile wele, fannga fu fenne paa
 fyenge yen,
 yoro Izirayeli woolo mbele fanngogo fenne,
 mi jate mi yaa ye saga.
 Yawe Yèṅṅele, ye go shòfò we, Izirayeli woolo Yèṅṅele ***kpoyi** le, lo lì yo ma.
- 15 Ye wele, mi yen na ye piin paa yarilire sunkanngaga yen, nga ki maa
 yarilire ti suun nari pire ti woo,
 nga ki yen fongo, ma pye ngangala ni, ngele ke yonro ti yen ma tanla.
 Ye yaa ka yanwira ti walagi mberi yaari,
 mbe tinndiye pe jaraga mbe pe pye paa yan waga yen^b.
- 16 Ye yaa kari fè paa yarilire yen, tifelege ki yaa kari le mbe kari ti ni,
 tisaga tifelege ki yaa kari jaraga.
 Éen fò yoro wo na, ye yaa ka yògorimo ta Yawe Yèṅṅele li yeri,
 ye yaa kaa ye yée gbogo Izirayeli woolo Yèṅṅele kpoyi li fannga na.

Yèṅṅele li yaa ka gbinri
 ṅa wì waga wi kannga
 mboo pye tònmo tara

- 17 Fyonwo fenne poro naa fanngogo fenne pe yen na tònmo lagajaa,
 éen fò pe woro na tònmo taa,
 pe yagbogolo kè waga pe na wogo ki kala na.
 Mi ṅa Yawe Yèṅṅele, mi yaa ka pe yon sogo,
 mi ṅa Izirayeli woolo Yèṅṅele le, mi se je pe na.
- 18 Yanwira nda tire woro wa ti go na, mi yaa ti gbaanla mbe janri mbe
 yiri wa ti go na mbaa fuun,
 mbe ti puluyo yila fuun wa yanwira gbunlundere ti ni;
 mi yaa ***gbinri** wi kannga mboo pye lambaaga,

^b 41.15: Yéḡe ṅga na yarilire sunkanngaga ma yarilire sun mari pire ti wò, pa Izirayeli woolo pe yaa ka pe juguye pe tòngòlò ma; Eza 28.27.

mbe tara nda tì waga ti pye tɔnmɔ mbaa fuun wa ti ni.

- 19 Mi yaa ti ***sɛdiri** tire mbe fi wa gbinri wi ni, naa akasiya tire ni, naa miriti tire ni konaa oliviye tire ni,
mi yaa ti ***sipiresi** tire mbe fi wa tara nda tì waga ti ni, naa pen tire ni konaa buyisi tire ni, ti ni fuun ti yaa fi wa ja;
20 jango leele pege yan pege jen,
pe jatere pye ki na, pege kɔrɔ jen,
fɔ Yawe Yɛnɛle li kɛɛ ko kigi kagala nɛgele ke pye,
fɔ ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle kpoyi lo liri da.

Yarisunndo ti se ya yaraga ka yɔn

- 21 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma fɔ: «Yoro yarisunndo re, ye pan ye ye yɛɛ go sɛnre ti yo!»
Zhakɔbu setirige piile pe wunlunaŋa wo wì yo ma fɔ: «Ŋga ki yen ye yeri, yege yo!»
22 Kala na li yen na paan wa yɛɛɛ, ye pan yeli yɛɛɛ yo we kan.
Kagala nɛgele kè pye ma toro faa, ye ke naga we na;
pa kona we yaa jatere pye ke na, mbe nɛga ki yaa pye pɔŋgo na ki jen, nakosima kagala nɛgele ke yen na paan goto, ye ke yo we kan.
23 Kagala nɛgele ke yen na paan wa pɔŋgo na, ye ke yari we kan,
pa kona we yaa ki jen mbe yo fɔ kaselege ko na, ye yen yɛnɛnɛnɛle kele.
Ye kajɛnɛ nakoma kapege ka pye,
jango wege yan, ki ta ki to we yɔn na.
24 Ye wele, ye woro yaraga ka.
Ye kapyegele ke yen wagafe!
Ki yen katijaanga lere wa mbe ye wɔ paa wi yɛnɛle yen.
25 Mì lere wa yirige wa yɔnlɔparawa kamɛnɛ kɛɛ yeri,
wì pan ma yiri wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri;
na mɛɛ ko wi yen na yinri.
Wi yen na tara teelee pe tangala tɔrɔrɔ ni paa joro yen,
paa yɛɛ nɛga na ɔrɔrɔ fanrifɔ wi maa joro ti tangala we.
26 Ambɔ wigi kagala ke yan ma ke yo maga lɛ wa faa, jango we ke jen?
Ambɔ wila keli ma ke sɛnre yo we kan, jango we yo fɔ kaselege yi?
Lere kpɛ sila ki wogo ki yo, lere kpɛ sila ki yari,
lere kpɛ sila yaraga ka logo ye yeri ki wogo na.
27 Ɛɛn fɔ muwi mì pye kɔŋbanɛa maga yo ***Siyɔn** ca ki kan fɔ:
«Wele, pe mbele paa paan!»
Mì sentanra yofɔ wa torogo wa Zheruzalemu.
28 Ma si yala, na mi ka wele, mila lere kpɛ yan;

yerifo kpɛ woro wa ki yarisunndo ti sɔɔwɔ.
 Na mi ka yewe, ka woro wa mbe ya mbanla yɔn sogo.
 29 Ye wele, ti ti ni fuun ti woro yaraga ka,
 ti kapyegele ke yen wagafe.
 Pe tugurɔn yarisunndo ti yen tifelege ma pye yarijagara.

Yenɛle li tunmyee wi kala

Yurugo kongbannga

42 ¹ *We Fɔ wì yo fɔ: «Na tunmyee wi ɲa,
 wo ɲa mi yen ma tɔɔ we;
 wo wi yen ɲa mì wɔ,
 wi kala li yen mala ndanla fɔ jɛɲɛ.
 Milan yinne li le wi ni,
 wi yaa kaa kasinɲɛ ki nari cɛɲɛle woolo pe na.
 2 Wi se ka jɔɔɔ, wi se kaa magala li yirige ɲgbanga;
 pe se kaa yogo logo wa ca nawa kongolo ke ni.
 3 Wi se ka gbagara kanɲala na lì kunnu li kaari,
 wi se ka fitanla ɲa wi yen na finri wi figi;
 wi yaa kaa kiti wi kɔɔn mbaa yala kaselege ki ni.
 4 Wi fanɲa ki se ka kɔ wi ni, wi wire ti se ka fanla wi na,
 fɔ wi ka sa kasinɲɛ ki kan ki yeresaga ta laga tara ti na.
 *Lɔɔ furo tara fenne pe yaa ka pe jigi wi taga wi *lasiri wi na^c.»

Yanwa mba pì yiri cɛɲɛle woolo pe kan

5 Yenɛle le, Yawe Yenɛle le, lo lì naayeri wi da maa sanga ma kari,
 ma tara ti jaraga lagapyew, ma yaara nda ti ma fi ti yirige wa ti na,
 ma yinwege kan tara woolo pe yeri,
 ma yinwege wɔnwɔn pi le mbele pe maa yanri tara ti na pe ni^d; lì yo fɔ:
 6 «Mi Yawe Yenɛle, muwi mɔ yeri, ma ta maa kasinɲɛ ki nari;
 mi yaa kɔɔn yigi kɛɛ na, mbaa wele ma na.
 Mi yaa kɔɔn tege mbɔɔn pye na *yɔn finliwe pi lefɔ mi naa leele pe sɔɔwɔ,
 mbɔɔn pye paa yanwa yen cɛɲɛle ke kan^e,
 7 jango mbe fyɔɔnɔ pe yengele ke yenge,
 mbe kasopiile pe wɔ wa kaso wi ni,
 mbe mbele pe yen ma tɔn wa diwi ni pe tile mbe pe wɔ wa wi ni^f.

8 «Muwi mi yen Yawe Yenɛle le, ko ki yen na meɣe ye;

^c 42.4: Mati 12.18-21 ^d 42.5: Kapye 17.24-25 ^e 42.6: Eza 49.6; Luki 2.32; Kapye 13.47; 26.25 ^f 42.7: Luki 4.18

mi se na gbɔgɔwɔ pi kan wa yege yeri,
sɔnmɔ mba pi daga paa na sɔnni, mi se ti poo kan yarisunndo tige
woro yeri.

9 Ye wele, kagala ngele kàa keli ma yo faa, kè pye ma yɔn fili;
koni mi yen na kagala fɔnnɔlɔ yege yuun ye kan,
sanni ke sa pye, mi yaa ti yege jɛn.»

**Dunruya woolo pe ni fuun
pe yaa kaa Yɛngele li cew tawa
pi sɔnni**

10 Ye yurugo fɔnnɔ shɔ ye Yawe Yɛngele li gbɔgɔ,
yaa li sɔnni fɔ wa tara ti kɔsaga ki na,
yoro mbele ye maa tangangala piin tɔnmɔkɔwɔ ti ni wa kɔgɔje wi na,
naa kɔgɔje nawa yaara ti ni fuun,
naa lɔgɔ furo tara to naa ti nawa fɛnnɛ pe ni.

11 ***Gbinri** wo naa cara nda wa gbinri wi ni tiri magangala ke yirige
mbeli sɔn,
konaa Kedari cenle woolo pe kapire ti ni.
Yoro Sela waara lara woolo yaa yɔgɔrimɔ yuuro koo;
ye koro wa yanwira ti go na yaa yɔgɔrimɔ kɔngɔlɔ waa.

12 Yaa Yawe Yɛngele li gbogo,
yoro lɔgɔ furo tara woolo yaa li sɔnni.

13 Yawe Yɛngele li yen na yinrigi paa malingbɔɔn kotogofɔ yen,
li yen nali kayanga ki yinrigi li yɛɛ ni paa malingbɔɔn yen;
li yen na malaga kɔngɔlɔ waa, na magangbɔlɔ yinrigi,
li yen na cew taa li juguye pe na.

**Yawe Yɛngele li yaa kali tunngo
ki yɔn fili**

14 We Fɔ wì yo fɔ: «Mila pyeri ma mɔ;
mi sila para, mila na yɛɛ yingiwe jɛn.
Ɛɛn fɔ koni, mi yen na jɛɛn paa kugbɔfɔ selara ma kaa yiri wi ni we,
ɲa wi wɔnwɔn pì gbɔn ma piri wi na, a wila wɔɔn na kologi.

15 Mi yaa ka yanwira naa tinndiye pe tɔngɔ,
mbe yan tipirige naa tige tipirige pyew ki waga;
mi yaa ka gbaanla pe kannga mbe pe pye lawaga tara,
mbe lambaara ti waga.

16 Mi yaa ka ti fyɔɔnlɔ paa tanri konɔ la ni,
konɔ na pee jɛn;
konɔ na pee jɛn, pa mi yaa pe yege le wa li ni.
Mi yaa ka diwi wi kannga mboo pye yanwa wa pe yege,

mbe lara nda ti yagara yagara ti yon yala.
Ko kagala ngele koro mi yaa pye;
mi se ka ke yaga mbapyewe.

- 17 «Mbele pe ma pe jigi wi taga yarisunndo yanlere nda pè te ti na,
pe yaa ka songoro pungo ni, mbe fere sho fo jenge;
poro mbele pe maa ki yuun tuguron yarisunndo ti kan fo:
«Yoro ye yen we yarisunndo re!» »

**Izirayeli woolo pe yen nungbojiile
naa fyoonlo**

- 18 Yenjele li yo fo: «Yoro nungbojiile, yaa nuru!
Yoro fyoonlo, yaa wele, yaa yaan!
- 19 Amba wi yen fyoon wo, na na tunmbyee wo ma?
Amba wi yen nungbojiile wo paa na yera pitunjo na mi tun wi yen?
Amba wi yen fyoon wo paa na wi yeyinge ta wi yen?
Amba wi yen fyoon wo paa Yawe Yenjele li tunmbyee wi yen?
- 20 Ye yarilegere yan, een fo ye siri jate;
ye nungbogolo ke yen ma yenge ye na, een fo yee yaraga ko ka logo.»
- 21 Yawe Yenjele li yen ma sin, ki kala na,
laa pye na jaa mbe gbogwo kan li lasiri wi yeri, mboo tiyow pi naga.
- 22 Een fo Izirayeli woolo pe mbele, leele pele pan ma to pe na,
ma pe kee yaara ti koli, ma pe san mari sho pe yeri.
Pe ni fuun pe toori wegbogo ka ni, a ki pye penne ma pe yigi;
paa pe yigi ma pe ton kaso.
Paa pe kee yaara ti koli, lere kpe sila ta mbe pe sho.
Paa pe san ma pe yarijende ti sho pe yeri, een fo lere kpe sila ta mbe
yo fo yeri songoro pe na.
- 23 Een fo ye ni, amba wi yaa nungbolo jan ki kagala ke yeri, mbe ke
tege wi nawa?
Amba wi yaa nungbolo jan, mbe kagala ngele ke yen na paan wa yegge ke logo?
- 24 Naga yen ma, amba wi Zhakubu setirige piile pe kee yaara ti le
mbele pe pe san mari sho pe yeri pe kee?
Amba wi pe yarijende ti le mbele peri koli pe kee?
Naga yen ma, Yawe Yenjele lo ma wi le? Lo na we kapege pye li na we.
Wee yenle mbe tanga li konso li na,
wee yenle mbeli lasiri senre ti logo.
- 25 Ki kala na, nanbanwa gbow yen li ni Izirayeli woolo pe ni,
a li malaga wa pe na fo tipege.
Ki malaga kason kila pye na sori kee ki ni fuun ki na, een fo pe sila
kala la koro jen;
ki kason kila pe sogo, een fo pe sila ki kala li yigi kala.

**Yawe Yennele lo nungba li yen
Izirayeli woolo pe shof we**

- 43** ¹Koni, Zhakɔbu setirige piile, Yawe Yennele na li ye da,
lo na li ye gbegele yoro ***Izirayeli** woolo wele,
pa li yo yeɛn fɔ: «Yaga ka fyɛ, katugu mi ye go shɔ;
muwi mi ye yeri ye meɛ ki na, ye yen na woolo.
- ²Ali na ye kaa tɔnɔgbɔɔ kɔɔn mbe yiri, mi yaa pye ye ni,
ali na yaga gbaan wi pari mboo kɔn mbe yiri, wi se ye li;
ali na ye kaa tanri wa kasɔn ki nandogomɔ, ki se ye sogo,
kasɔn yinne li se ye sogo.
- ³«Katugu muwi mi yen Yawe Yennele, ye Yennele le;
muwi mi yen yoro Izirayeli woolo Yennele ***kpoyi** le, ye shof we.
Mi yaa Ezhipiti tara ti kan, ti pye ye go shɔɔ sara,
mbe ***Etiyopi** tara naa Seba tara ti kan ye yɔnlɔ, mbe ye shɔ.
- ⁴Ki kaa pye ye kala li yen ma nɔgban na ni,
ye kala li yen ma gbɔɔ na yeri, ye si yen mala ndanla,
ki kala na, leele pele yeɛ mi yaa kan ye yɔnlɔ,
mbe cɛngɛ kele yeɛ kan mbe ye go shɔ.
- ⁵«Ki kala na, yaga ka fyɛ, katugu mi yen ye ni.
Mi yaa ka ye setirige piile pe yirige wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, mbe
pan pe ni,
mbe ye yirige wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, mbe pan mbe ye gbogolo.
- ⁶Mi yaa kaga yo yɔnlɔparawa kamɛnɔ kɛɛ tara ti kan fɔ: «Ye pe kan
na yeri,»
mbege yo yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tara ti kan fɔ: «Yaga ka pe yaga wa
ye yeɛ yeri naa.»
Yanla pinambiile pe yirige wa taleere ti ni, pe pan,
yanla sumborombiile pe yirige fɔ wa tara ti kɔsaga ki na, pe pan.
- ⁷Poro mbele fuun na meɛ ki yen na yinri pe na,
poro mbele fuun mi da paa na gbogo,
poro mbele fuun mi fanri ma pe gbegele we.»

**Izirayeli woolo poro pe yen
Yennele li serefenne wele**

- ⁸Ye ki leele mbele pe yaga paa paan,
poro mbele pe woro na yaan, ma si yala yengele yen pe na;
poro mbele pe woro na nuru, ma si yala nungbogolo yen pe na.
- ⁹Cengele ke ni fuun ke daga mbe gbogolo,
leele pe ni fuun pe daga mbe pile pe yeɛ na.

Pe ni ambɔ wila ki kagala ke yan ma ke yo?
 Ambɔ wila kagala ngele kè pye ma toro faa ke sɛnrɛ yo we kan?
 Pe pan pe sɛrɛfɛnnɛ pe ni, pege naga fɔ tanga yɛn pe yeri;
 ki sɛrɛfɛnnɛ pe logo pe yeri, pege yo pege filige fɔ: «Kaselege yi.»

- 10 Yawe Yɛnnɛle lo lì yo ma fɔ: Yoro Izirayeli woolo, yoro ye yɛn na sɛrɛfɛnnɛ wele;
 yoro ye yɛn na tunmbyeele mbele mì wɔ,
 janɔ yege jɛn; ye taga na na,
 ki filige ye kan fɔ muwi mi yɛn Yɛnnɛle le.
 Yɛnnɛle la yɛgɛ sila pye wa na yɛgɛ,
 la yɛgɛ se si pan mi punɔ na.
- 11 Muwi mi yɛn Yawe Yɛnnɛle le,
 mbe wɔ mi wo ni, shɔfɔ wa yɛgɛ woro wa naa.
- 12 Muwi mɪla ki kagala ke yo, muwi mì ye shɔ, muwi mɪla ke yo ma ke naga;
 yarisunndo nambannɔ na wa ye sɔgɔwɔ ko ka ma.
 Yoro ye yɛn na sɛrɛfɛnnɛ wele,
 Yawe Yɛnnɛle lo lì yo ma.
 Muwi mi yɛn Yɛnnɛle le.
- 13 Mi yɛn Yɛnnɛle wagati wi ni fuun ni,
 lere se ya yaraga ka shɔ na kɛɛ.
 Mi ka kala na pye, ambɔ wi mbe ya mbeli kanɔga?

**Yawe Yɛnnɛle li yaa sagafɔ
 torogo Izirayeli woolo pe yeri**

- 14 Yawe Yɛnnɛle na li yɛn ye go shɔfɔ we, Izirayeli woolo Yɛnnɛle kpoyi le, pa lì yo yɛn fɔ:
 «Yoro kala na, mi yaa lere wa torogo wa Babilɔni tara malaga ni,
 wi sa Babilɔni tara fenne pe tirige wi pe jan;
 pe yaa ka ye wa pe tɔnmɔkɔwɔ ti ni mbe fe,
 to na paa pye na jɔrɔgi wa ti ni nayinme ni.
- 15 Muwi mi yɛn Yawe Yɛnnɛle, ye Yɛnnɛle kpoyi le,
 yoro Izirayeli woolo dafɔ we, ye wunlunana we.»
- 16 Faa Yawe Yɛnnɛle lo làa kologo wɔ wa kɔgɔje wi ni,
 ma torosaga wɔ wa tɔnɔgbɔɔ mba pi yɛn fanɔga ni pi ni.
- 17 Lo làa malaga gbɔnwotoroye poro naa shɔnye pe yirige, ma pe torogo malaga ki na,
 konaa malingbɔɔnɔ ngbelege naa malingbɔɔnɔ kotogofenne pe ni.
 Pè toori ma sinle sinle, pe se ka yiri naa,
 pè figi paa fitanla manɔga yɛn^g.

- 18 Pa li yo yeɛn fɔ: «Yaga kaa nawa tuun kagala ngele kè pye ma toro
faa ke na naa,
yaga kaa jatere piin faa kagala ke na naa.
- 19 Ye wele, mi yaa kala fɔnnɔ la pye,
li yere le na piin makɔ, ye woro na li yaan wi le?
Mi yaa konɔ wɔ wa ***gbinri** wi ni,
mbe ti gbaanla mbaa fuun wa lawaga tara ti ni.
- 20 Yan wongaala pe yaa kaa na gbogo,
poro pe yen dabaala poro naa kɔnrɔsogolo ye wele;
katugu mi yaa ka tɔnmɔ yirige wa gbinri wi ni,
mbe ti gbaanla mbaa fuun wa lawaga tara ti ni,
mbe ta mbe tɔnmɔ kan na woolo pe yeri poo wɔ, poro mbele mɔ wɔ
we.
- 21 Leele mbele mɔ gbɛgele na yeɛ kan,
pe yaa kaa na gbɔgɔwɔ wogo ki yari.»

**Yawe Yenɛɛle li yen
na li woolo pe jeregi**

- 22 «Kona ki ni fuun, yoro Zhakɔbu setirige piile, ye sila na mege ki
yeri mbanla gbɔgɔ,
yoro Izirayeli woolo yè te na ni.
- 23 Ye sila ye simbapiile pe wɔ na yeri ***saraga sogowogo**,
ye sila pye na ye ***saara** ti woo mbaa mi gbogo;
mi sila ye nɔgbanga mbe yo fɔ yaa yarikanra kaan na yeri,
nakoma mbe ye te ***wusuna nuwɔ taan** saara wɔgɔ ni.
- 24 Ye sila penjara wɔ mbe gbagara kanngire nuwɔ taan woro lo na
kan,
ye sila na nawa pi yinngi ye yaayoro saara yanlaga lara ti ni;
ɛɛn fɔ yàa ye kapere tuguro ti taga na go na,
yàa na te ye kambasinnde ti ni.
- 25 Kona ki ni fuun, mi jate, muwi mi yen na ye kapere ti kala yari ye
na, na yeera gbɔgɔwɔ pi kala na;
mi se jatere pye ye kapere ti na naa.
- 26 «Yanla nawa to nɔga mɔ pye ki na, we yo we yan we yeɛ yeri;
yoro jate ye para yege naga fɔ ye tanga ta.
- 27 Ye tele kɔngbanɔ wila kapege pye,
a ye sɛnrɛ yofenne pè yiri ma je na na.

§ 43.17: Ki laga nɔga ki yen na nadowo kaan Moyisi sanga wo na, paa yege nɔga na Yenɛɛle
làa Izirayeli woolo pe sho Farawɔn wi keɛ, ma ti a pè Kɔgɔje yeɛn wi kɔn ma yiri we
(Eki 14.1-31).

28 Ki kala na, mîla sherigo gbɔgɔ kpoyi ki yekeelee pe tifaga,
ma Zhakɔbu setirige piile pe tɔngɔ, ma poro Izirayeli woolo pe kan
paa tɛgɛ pe na.»

**Yenŋele lo nunŋba li yen Yenŋele
na li yaa li woolo pe saga**

- 44** ¹Koni, yoro Zhakɔbu^h setirige piile, yoro mbele na
tunmbyeele,
yoro ***Izirayeli** woolo, yoro mbele mî wɔ, yaa nuru!
²Yawe Yenŋele na li ye da, lo na li ye gbegele wa ye nɔ wi lara sanni
ye sa se,
lo na li yen ye sagafo we, pa li yo yeɛn fo:
«Yaga kaa fyɛ, Zhakɔbu setirige piile yoro mbele na tunmbyeele,
yoro Yeshuruniⁱ woolo, yoro mbele mî wɔ we.
³Mi yaa tɔnmɔ yirige pila fuun wa tara nda tɔnmɔ woro wa ti ni,
mbe laforo yirige tila fuun wa lawaga tara ti ni.
Mi yaa kanla yinne li tirige ye setirige piile pe na,
mbe duwaw ye piile pe na.
⁴Pe yaa ka yiri mbe jiti paa lɔgɔ yɔn yan yen,
paa laforo yɔn sɔli tire yen.
⁵Lere wa yaa ka yo fo: «Mi yen Yawe Yenŋele li wool!»
Wa yaa ka yo fo mi yen Zhakɔbu setirige pyɔ.
Wa yege yaa kaga yɔnlɔgɔ wa wi kɛɛ ki na mbe yo fo: «Mi yen Yawe
Yenŋele li wool!»
Pe yaa kaa pe yeɛ gbogo Izirayeli mege ki kala na.»

**Yenŋele la yege woro wa
Yawe Yenŋele lo punŋo na**

- ⁶Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo wunlunaŋa we, lo na li yen na pe go
shoo,
Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeɛn fo:
«Muwi mi yen konŋbanŋa, muwi mi yen punŋofo,
mbe wɔ mi wo ni, Yenŋele la yege woro wa^j.
⁷Ambɔ wi yen paa na yen, ki fo wi yiri wigi yo!
Ki fo wi para wigi filige, wigi yege naga na na,
kagala ŋgele kɛ pye maga le na woolo mî pe tɛgɛ wa fafafa;

^h 44.1: Zhakɔbu mege ki kɔrɔ wowi ŋa fo lere ŋa wi maa leele fanla;
Zhenɛ 27.36; Eza 41.8; 42.23. ⁱ 44.2: Izirayeli woolo poro pe maa yinri fun Yeshuruni.
Ki mege ki kɔrɔ wowi ŋa fo mbe pye tagawa ni; Dete 32.15; 33.5,26.
^j 44.6: Eza 48.12; Naga 1.17; 22.13

kagala ngele ke yen na paan konaa ngele ke yaa ka pye koro pungo na, wi ke yo!

8 «Yoro mbele na woolo, yaga ka fyε, yaga kaa seri fyεre ti kala na; naga yen ma, mi sila ki kagala ke yo ma ke naga ye na maga le wa faa wi le?

Yoro ye yen na serefenne wele:

Naga yen ma, Yenhele la yege yen wa mi pungo na le?

Walaga ka yege woro wa, mi si ka yege jen^k.»

Yarisunndo gbegefenne pe kala

9 Leele mbele pe maa yaara yanlere ti gbegele yarisunndo, pe woro yaraga ka;

pe yarisunndo nda pè gbegele, wa ti ni, nga ki yon ma we ti ni fuun na, ki yen wagafe.

Mbele pe yen ki yarisunndo ti serefenne pe woro na yaan, pee yaraga ko ka jen,

ki kala na, pe yaa ka fere sho.

10 Mbe yarisunngo gbegele ma yee kan nakoma mbe tuguron yan mbe yaraga yanlege ka gbegele,

ko yaa yingi yon lere kan, mbe sigi ta tonli woro ki ni?

11 Wele, mbele fuun pe maa ki yarisunndo ti gbogo, pe yaa ka fere sho; yarisunndo gbegefenne pe yen senwee piile ko ce.

Ki daga pe ni fuun pe pan pe gbogolo, pe ni fuun pe pan pe yere lagame!

Pe ni fuun pe sunndo wi yaa ka kon pe na, pe yaa fere sho.

12 Fenlenana wi ma tuguron ti kon mberi le wa kason ki ni, mbe siri gbɔn marito ni, mbe yarisunngo gbegele.

Wi maa ki tunngo ki piin wi kee fannga ki ni fuun ki ni.

Een fo na fungo kaa yigi wi fannga ki ma ko, na wii tonmo ta mbe wo, wi ma te.

13 Tire tefo wi ma mana li sanga mbe tige ki taanla,

mbe sigi tuuro ti kerikeri nanganga ni,

ko pungo na, wi mee kotene li le mbege te,

wi maa ki taanla taanlayaraga ki ni, naga teni naga yon yala.

Wi maga te maga pye paa lere yen,

mbege pye ki ma yiri senwee korogo, ma yon,

mbe saga yerege go ka ni.

^k 44.8: Eza 17.10

- 14 Wi ma ***sediri** tire ta kɔn,
 nakoma wi ma ***sipiresi** tire naa sheni tire ta cɔnri, mbe to yaga ti
 tugbɔɔ wa kɔɔɔ tire ti sɔɔɔ;
 nakosima wi ma pɛn tire ta sanri wi ye,
 tisara ti mɛɛ pan ti na mberi le.
- 15 Ko tire nunɔba to tari sɛnwee wi ma pye kanɔgire mbaa gberi,
 wi ma ta le wa kasɔn ki ni mbaa ki waga,
 mbe ta le mbe kasɔn gberi, mbe yaakara ti sɔɔ ki na.
 Wi ma ka gbegele mbege pye yɛnɔɔ, mbaa ki gbogo,
 mbe ka gbegele yarisunɔgo, mbaa fɔli ki yɛge sɔɔɔ mbaa ki gbogo.
- 16 Wi ma tige ki walaga pye kanɔgire, mberi le kasɔn, mbe kara sɔɔ ki
 na;
 wi ma kara ta fɔ ki na mbe ka mbe tin.
 Wi maa ki kasɔn ki waga fun mbe sho fɔ:
 «E, mi yɛn na waga jɛnɔ, kasɔn yinnɛ li wele!»
- 17 Wi mɛɛ tige walaga sanɔga ki le mbege gbegele yɛnɔɔ la, mbege
 pye wi yarisunɔgo;
 wi maa fɔli ki yɛge sɔɔɔ, naga gbogo.
 Wi maa ki yɛnri na yuun fɔ:
 «Na shɔ, katugu mboro ma yɛn na yɛnɔɔ le!»
- 18 Ki leele pee kala jɛn, pee kala kɔɔ jɛn;
 pe yɛnɔɔ ke yɛn ma tɔn pe na, jɔnɔ paga kaa yaan,
 pe jatere wi yɛn ma tɔn pe na, jɔnɔ paga kaa kagala kɔɔ jenni.
- 19 Lere kpɛ woro na jatere piin wa wi nawa,
 nakoma mbe kajɛnɛ ta, nakoma mbe tijinliwɛ ta mbe yo fɔ:
 «Mì tige ki walaga pye kanɔgire mari le wa kasɔn,
 ma yaakara sɔɔ ki nanganra ti na,
 ma kara fɔ mari ka.
 Yɛnɔ na mi nɛɛ yarisunɔgo tijaanga gbegele ki tige sanɔga ki ni?
 Yɛnɔ na mbe sila fɔli ki tikɔnɔ ki yɛge sɔɔɔ mbaa ki gbogo?»
- 20 Lere ɲa wi maa ki piin, wi yɛn paa lere ɲa wi maa fee cɔnɔ pɔnɔ
 na,
 wi jatere ɲa wì jɔɔ wi na, wi maa pɔnɔ.
 Wi se ya mboo yɛɛ shɔ, wi se suu yɛɛ pye fɔ:
 «Yaraga ɲga ki yɛn na kɛɛ, ki yɛn lere fanlayaraga.»

Yɛnɔɔ lo li yɛn Izirayeli woolo
pe go shɔfɔ we

- 21 Yoro Zhakɔbu setirige piile, yaa nawa tuun ki na;
 yoro Izirayeli woolo, yoro ye yɛn na tunmbyeele wele.
 Muwi mì ye gbegele, jɔnɔ ye pye na tunmbyeele;

goro Izirayeli woolo, mi se fεge ye na.

- 22 Mì ye kapere ti jogo mari wɔ wa, paa yege nga na kambaaga wɔgɔ
ma kaa kɔ ma wɔ wa,
mì ye kajɔgɔɔ ti jogo mari wɔ wa, paa yege nga na kambaaga ma
kaa kari ma wɔ wa.
Ye sɔngɔɔ ye pan na kɔɔgɔ,
katugu mì ye go shɔ.

- 23 Mboro naayeri, ta yɔgɔri maa jɔɔgi,
katugu Yawe Yɛngele lo lìgi kala na li pye!
Tara ti nɔgɔna latijuro, yaa nayinme yuuro koo!
Yoro yanwira, yaa yɔgɔrimɔ kɔngɔɔ waa,
Yoro fun kɔɔyɔ konaa tire ti ni fuun, yaa yɔgɔrimɔ kɔngɔɔ waa,
katugu Yawe Yɛngele lì Zhakɔbu setirige piile pe go shɔ,
mali gbɔgɔwɔ pi naga poro Izirayeli woolo pe na.

- 24 Yawe Yɛngele na li yen ye go shɔfɔ,
lo na làa ye gbegele wa ye nɔ wi lara sanni ye sa se, lì yo fɔ:
«Mi Yawe Yɛngele, muwi mì yen na ki kagala ngele ke ni fuun ke piin;
mì nungba muwi mì naayeri wi sanga maa jaraga,
mì nungba muwi mì tara ti jaraga lagapyew.

- 25 Mi ma Yɛngele yɔn senre yofenne yagboyoolo pe kacɛn kagala ke jɔgɔ,
mbe yara senyogo le jelefenne pe yɔn;
mì ma kajenmbele pe sɔngɔɔ pungo na,
mbe pe kajenme pi kannga lembigewe.

- 26 Eɛn fɔ mì yen naga yuun naga finligi, fɔ na tunmbyee wi senre ti yen
kaselege,
mì yen nala *yɔn senre yofenne pe Yɛngele yɔn senyoro ti piin nari
yɔn finli.

Mi yen naga yuun Zheruzalemu ca ki wogo na fɔ: «Leele yaa ka cen
wa ki ni naa,»

naga yuun Zhuda tara woolo pe cara ti wogo na fɔ:

«Pe yaa kari kan naa fɔngɔ,

mì yaa ka pe katara ti kan mberi yirige naa fɔngɔ.»

- 27 Mi maga yo kɔgɔje wi latijugo ki kan fɔ: «Waga!
Mi yaa ma tɔnmɔ pi ni fuun pi waga!»

- 28 Mi maga yo Sirusi wi kan fɔ: «Wi yen na woolo pe kɔnrifo.
Wi yaa kanla nandanwa kagala ke ni fuun ke pye.
Wi yaa ka yo fɔ pe Zheruzalemu ca ki kan naa fɔngɔ,
mbe yo fɔ pe sherigo gbɔgɔ ki nɔgɔ le naa fɔngɔ'. »

¹ 44.28: 2 Kuro 36.23; Esidi 1.2; Eza 41.2

**Yawe Yenḡele làa Sirusi wi wə
ma tunḡgo kan wi yeri**

- 45** ¹Pa Yawe Yenḡele lì yo yeen Sirusi wi kan, wo ḡa wi yen lere ḡa
lì wə we;
wo ḡa lì yigi kēe na ma fanḡga le wi ni,
janḡo mbe cengele sanḡgala ke go sogo wi fanḡga ki nḡḡo,
mbe wunlumbolo pe fanḡga ki sho pe yeri,
mbe cara ti kḡḡḡ ti yenḡele wi kan,
tiga ka ya mbe tḡn naa^m. Lì yo fḡ:
²«Mi jate mi yaa keli ma yeḡe mbaa tanri,
mbe tinndiye pe yḡn yala mbe pe pye falafala,
mbe tuguyenḡe kḡḡḡ ti kaari,
mbe tugurḡn sḡḡyaara ti kaari kaari.
³Mi yaa ka yarijende nda ti yen ma lara ti kan ma yeri,
mbe yarijende sḡḡḡbanga woro nda ti yen wa larasaga ti kan ma
yeri,
janḡo maga jēn fḡ mi Yawe Yenḡele, muwi mḡḡ yeri ma meḡe ki na,
muwi mi yen ***Izirayeli** woolo Yenḡele le.

⁴«Na tunmbyeele, Zhakḡbu setirige piile pe kala na,
poro Izirayeli woolo mbele mḡ wə pe kala na,
mḡḡ yeri ma meḡe ki na,
ma meḡbḡḡ kan ma yeri, ma sigi ta ma silan jēn.
⁵Muwi mi yen Yawe Yenḡele le, Yenḡele la yeḡe woro wa,
Yenḡele la yeḡe woro wa mi punḡo na.
Mḡ fanḡga kan ma yeri, ma sigi ta ma silan jēn.
⁶Ko pye ma, janḡo mbege le wa yḡnḡ yirisaga kēe ki na mbe saga wa
wa yḡnḡ tosaḡa kēe ki na,
leele peḡe jēn fḡ mbe wə mi wo ni, Yenḡele la yeḡe woro wa;
muwi mi yen Yawe Yenḡele le, Yenḡele la yeḡe woro wa mi punḡo
na.
⁷Muwi mi ma yanwa pi pye pi ma yiri,
mbe diwi wi pye wi ma ye;
muwi mi ma yeyinḡe ki pye ki ma pan,
mbe jḡḡḡḡ ki pye ki ma pan.
Mi ḡa Yawe Yenḡele, muwi mi yen na ki kagala ke ni fuun ke piin.

⁸«Naayeri wi ti kasiḡḡe ki tigi ki pan paa fḡḡḡḡ yēn,
kambaara ti ti kasiḡḡe ki pan paa tisaga yēn;

^m 45.1: Eza 41.1-4

tara tiri yɔn ki yenge, jango showo pi pan fun,
 kasingge ki fi ki pan.
 Mi ɲa Yawe Yennele, muwi mi yen na ki kagala ke ni fuun ke piin.»

Yaara nda ti da to naa ti dafɔ

- 9 Lere ɲa wi maa kendige woo wi dafɔ wi ni, danga yen wi wogo,
 ma sigi ta mboro jate ma yen joro cɔgo wa cɔro sannda ti sɔgo.
 Naga yen ma, joro ti mbe ya mbege yo cɔgo fanrifɔ wi kan fɔ: «Yingi
 maa piin yeen?»
 Nakoma «Ma tunngo kii pye mbe yɔnⁿ.»
- 10 Lere ɲa wi maga yo wi to wi kan fɔ: «Yingi na ma sanla se?»
 Nakoma mbege yo wi nɔ wi kan fɔ: «Yingi pyɔ ma se?»
 Jɔlɔgo yen wi wogo.
- 11 Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele kpoyi le, lo na li yen pe dafɔ li
 yo fɔ:
 «Naga yen ma, na piile pe yaa ka pye yegɛ ɲga na, yoro ye daga
 mbanla yewe ko ni wi le?
 Yoro ye daga mbanla kapyegele ke naga na na wi le?
- 12 Muwi mɪ tara ti da,
 ma sɛnwɛɛ piile pe da, ma pe tɛgɛ wa ti ni.
 Mi jate muwi mɪ naayeri wi sanga maa jaraga na keyen yi ni,
 muwi mi yen naayeri wi yanwa yirigeyaara ti go na.»
- 13 Yawe Yennele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma fɔ:
 «Muwi mɪ Sirusi wi sun maa yirige na kasingge pyege ki kala na;
 mi yaa wi kongolo ke ni fuun ke yɔn yala wi kan.
 Wi yaa kanla Zheruzalemu ca ki kan naa fɔngɔ,
 mbanla woolo mbele paa yigi ma kari pe ni pe yaga, pe sɔngoro pe
 pan,
 wi se ka go shɔgo sara shɔ pe yeri nakoma yarikanra.»

Yennele li yen Izirayeli woolo pe ni

- 14 Pa Yawe Yennele li yo yeen fɔ:
 Ezhipiti tara fenne pe yaritara, naa ***Etiyopi** tara fenne pe tɔnli wi
 ni,
 naa Seba tara fenne mbele letitɔnro pe ni,
 to ti ni fuun to yaa ka pan wa ye yeri, mbe pye ye woro.
 Ki cengele woolo pe yaa ka taga ye pungo na, mbe pye mbe pɔ
 yɔngɔwa ni.
 Pe yaa kaa fɔli ye yegɛ sɔgo wa mbaa ye gbogo,

mbaa ye yenri mbaa yuun fɔ:
 «Yenɲele li yen laga yoro cɛ yeri, Yenɲele la yeɣe woro wa naa.
 Yarisunndo ti yen wagafe.»

- 15 Kaselege ko na, mboro ma yen Yenɲele na li yen ma lara;
 Izirayeli woolo Yenɲele, mboro ma yen shɔfɔ Yenɲele le.
- 16 Yarisunndo gbegelefennɛ pɛ fɛrɛ shɔ, a pe go kɪ sogo pe na;
 pe ni fuun pe yen na sɔngɔɔ na kee fɛrɛ ti kala na.
- 17 Eɛn fɔ Izirayeli woolo poro na, pɛ shɔwɔ mbakɔɔ ta Yawe Yenɲele lo
 fanɲga na.
 Ye se ka fɛrɛ shɔ,
 ye se ka go sogo fɔ sanga pyew.
- 18 Yawe Yenɲele lo li naayeri wi da,
 lo nungba lo li yen Yenɲele na li tara ti gbegele,
 mari gbɛgele, mari kan yeresaga ni.
 Li siri da mberi yaga waga,
 eɛn fɔ liri da, jango leele mbe cɛn wa ti ni,
 pa li yo yɛn fɔ: «Muwi mi yen Yawe Yenɲele le,
 Yenɲele la yeɣe woro wa mi punɲo na.
- 19 Mi sila para larawa,
 mi sila para tara ti diwi laga ka ni,
 mi sila ki yo Zhakɔbu setirige piile pe kan fɔ:
 «Yaa na lagajaa wagafe!»
 Mi Yawe Yenɲele, ɲga ki yen ma sin ko mi maa yuun,
 ɲga ki yen kaselege ko mi maa yari.»

**Cɛngele sanɲgala
 ke yaa ka Yenɲele li jen**

- 20 Yoro cɛngele sanɲgala ɲgele yɛ koro yinwege na, ye gbogolo ye pan,
 ye pinle ye fulo laga!
 Mbele pe ma pe yarisunndo tire woro ti tugo na yanri ti ni, pee kala
 la jen;
 pe maa yenri yenɲele la yeri, na li se ya mbe pe shɔ.
- 21 Ye ye woyoro ti yo, ye kagala ɲgele ke yen ye yeri ke yeɣe naga.
 Ye cɛn ye yo ye logo ye yɛɛ yeri!
 Ambɔ wigi kagala ɲgele kɛ yo maga le wa wagati titɔnlɔwɔ ni?
 Ambɔ wi ke yeɣe yo maga le wa faa?
 Naga yen ma, mi Yawe Yenɲele mi ma wi le?
 Mbe wɔ mi ni, yenɲele la yeɣe woro wa naa;

Yenŋele la yege woro wa, na li yen ma sin, na li ma lere sho;
mbe wɔ mi ni, la yege woro wa naa.

22 Ye kannga ye yege wa na yeri, jango ye ta ye sho,
yoro mbele ye yen fɔ wa dunruya wi kɔsaga ki na;
katugu muwi mi yen Yenŋele le,
la yege woro wa mi pungo na.

23 Mì wugu na yeera mege ki na,
sensingde ti maa yinrigi wa na yɔn,
senre nda ti se ya mbe kannga, fɔ:
«Senwee piile pe ni fuun pe yaa ka kannguuro kan na yege sɔgɔwɔ,
leele pe ni fuun pe yaa kaa wungu na mege ki na°.

24 Pe yaa kaa ki yuun na wogo na fɔ:
«Kasingge naa fannga ki maa taa Yawe Yenŋele lo nunŋba yeri.» »
Mbele fuun paa nawa ngban li ni,
pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan li kɔɔgɔ fere ni pe na.

25 Yawe Yenŋele lo fannga na, Izirayeli setirige piile pe ni fuun pe yaa
ka kasingge ta,
konaa mbaa pe yee tanga.

**Babiloni tara yarisunndo kala
to naa Yenŋele jenne li ni**

46 ¹Yarisunngo Beli kɔ kannguuro kan, yarisunngo Nebo^p ki fannga
kɔ;

pɛ ki yaara yanlere ti pɔ mari taga yaayoro nda ti maa tuguro lee ta
na.

Yaa pye na ki yarisunndo ti tungu faa na kee ti ni,
tɔ pye tuguro nda ti yen ma nugu wa yaayoro ti pɔgɔɔ ke na, nari
tege.

2 Ki yarisunndo ti fannga kɔ, tɔ kannguuro kan,
ti se ya mberi yee sho;
pɛ to jate ti yigi kasopiile na kee ti ni tara ta yege ni.

3 Yoro Zhakɔbu setirige piile, ye logo na yeri,
yoro ^{*}**Izirayeli** woolo sanmbala mbele fuun yɛ koro go na, ye logo
na yeri.

Yoro mbele mɔ yere ye go kala li ni maga le wa ye sesanga wi
ni,

ma ye kala li le maga le wa ye sepilige ki na.

4 Mi yaa koro ma ye ni fɔ sa gbɔn ye lelewe sanga wi na;

° 45.23: Orɔmu 14.11; Fili 2.10-11 ^p 46.1: Beli naa Nebo paa pye Babiloni tara fenne poro
yarisunndo.

mi yaa la ye sari fɔ ye yinzire ti ka sa filige.
Muwi m̀ yere ye ni, mi yaa si yere ye ni bere;
mi yaa ye go kala li lɛ mbe ye sho.

- 5 Ye yen na jaa mbanla taanla ambɔ ni,
mbe yo fɔ mi naa ki fɔ wi ni we yen ja?
Ye yen na jaa mbanla yala ambɔ ni,
mbe yo fɔ mi naa ki fɔ wi ni we yen nungba?
- 6 Leele pele ma tɛ ɲa wa pe bɔtɛ pile li ni wi wɔ,
mbe pe warifuwe wi taanla taanlayaraga ni,
pe mɛɛ tɛ gbɔnfɔ wa sara mberi kan wi yeri, mbe yo wiri gbegele pe
kan yarisunngo,
kona pe mɛɛ la fɔli ki yɛgɛ sɔgɔwɔ naga gbogo.
- 7 Pe maga lɛ pe pajogo ki na, mbe kari ki ni,
mbe saga tɛgɛ ki tɛgɛsaga, ki ma koro wa;
kila ya yiri wa ki yɔnlɔ li ni.
Ali na lere wa kaga yeri ɲgbanga, kila ya mbege sho;
kila ya mbe lere sho mboo wɔ wa jɔlɔgɔ ki ni.
- 8 Ye ye yɛɛ nawa to ki wogo ɲga ki na, ye pye lenambala!
Yoro mbele yɛ yiri ma je, ye jatere pye jɛngɛ!
- 9 Ye ye yɛɛ nawa to kagala ɲgele kɛ pye ma toro faa ke na,
katugu muwi mi yen Yɛnɲɛle le, Yɛnɲɛle la yɛgɛ woro wa mi punngo
na;
muwi mi yen Yɛnɲɛle le, la yɛgɛ woro wa paa mi yen.
- 10 Kala na li yaa ka pye, mi mali yo wa li lɛsaga
kagala ɲgele ke fa pye gben, m̀ ke yo maga lɛ wa fafafa.
M̀ yo fɔ: «Kagala ɲgele m̀ kɔn ma tɛgɛ mbe pye, ke yaa yeresaga
ta,
mi yaa na nandanwa kala li ni fuun li pye mbeli yɔn fili.»
- 11 Mi yaa kara kasannjɛgɛ^q ka yeri mbe yiri wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri,
naɲa wa wi, ɲa mi yaa yeri mbe yiri fɔ taleere ta ni,
wi yaa kagala ɲgele m̀ kɔn ma tɛgɛ mbe pye ke yɔn fili;
ɲga m̀ yo, mi yaa ti ki pye,
ɲga m̀ kɔn ma tɛgɛ mbe pye, mi yaa ki pye mbege yɔn fili.
- 12 Yoro kotɔngbanga fɛnnɛ, ye logo na yeri,

^q 46.11: *Kara kasannjɛgɛ*: Yɔn wila pye wunlunaɲa Sirusi wi kacɛn yaraga. Mbe to tara na malaga ni mberi sho, Sirusi wila pye ma wege ki pyewe pi na paa yɛgɛ ɲga na yɔn yen ma wege (Eza 8.8; Zhere 49.22).

yoro mbele ye yen ma lali kasinngɛ ki ni we.

- ¹³ Mi yen na paan na kasinngɛ ki ni,
 ki laga woro ma lali naa;
 mi se mɔ ye shɔwɔ pi ni naa.
 Mi yaa *Siyɔn ca ki shɔ,
 mbanla gbɔgɔwɔ yanwa pi kan Izirayeli woolo pe yeri.

Babilɔni ca ki yaa to

- 47** ¹ *We Fɔ wì yo fɔ: «Yoro Babilɔni ca woolo, ye tigi ye cɛn wa taambugɔ ki ni!
 Ye tigi ye cɛn tara, katugu wunluwɔ jɔngɔ woro ye yeri naa, yoro Kalide tara fennɛ^r wele.
 Lere se kaa ye ca ki yinri naa fɔ: «Ca tiyɔngɔ, ca ŋga ki yen ferewe na!»
² Ye yiri ye tirara shyen lɛ, ye muwe pi tire.
 Ye ye gbato wi laga wa ye go ki na,
 ye ye deritonlɔgɔ ki yirige, ye ye saanra ti yirige funwa na, ye gbaan wi kɔn ye yiri.
³ Pe yaa ka ye witiwaga ki yan,
 ye fere laga ki yaa ka yiri funwa na.
 Mi yaa kanla kayanga ki wɔ ye ni,
 lere kpɛ se kanla yɛgɛ kɔn mbege pye^s.»
⁴ We go shɔfɔ pe maa wi yinri Yawe Yenŋɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ,
 *Izirayeli woolo Yenŋɛlɛ *kpoyi le.
⁵ «Babilɔni ca woolo, ye cɛn ye koro ye pyeri,
 ye ye wa diwi wi ni ye lara;
 pe se kaa ye yinri naa cɛngɛlɛ ke wunluwɔ ca.
⁶ Mìla nawa ŋgban na woolo pe ni fɔ jɛngɛ,
 poro mbele pe yen na kɔrɔgɔ ye, mìla pe tifaga,
 ma pe le ye kɛɛ.
 Ɛɛn fɔ ye sila pe yinriwɛ ta,
 yàa jɔlɔgɔ gbɔgɔ taga lelɛɛlɛ pe na.
⁷ Yàa pye na yuun fɔ: «We ca ki yaa koro wunluwɔ ca fɔ sanga pyew.»
 Ye sila ki kagala ke yigi kala,
 ki yaa ka sa kɔ yɛgɛ ŋga na, ye sila sɔnri ki na.
⁸ «Koni yaa nuru na yeri, yoro mbele katangala ke yen ma ye ndanla.

^r 47.1: Kalide tara fenne poro nungba poro pe yen Babilɔni woolo wele. ^s 47.3: Tunndo nda Babilɔni tara fenne pe yaa la piin konnaa tifagawa mba pe yaa ta, ti yaa pye kulolo woro.

Yoro mbele ye yɛn ma cɛn yeyinŋge na pɔw, naga yuun wa ye yɛɛ
nawa fɔ:

«Woro wo na, we yɔŋɔ woro wa!

We se ka pye nanŋunjaala fyew,

we se ka we piile pe la fyew!»

9 Ki jɔlɔɔ kagala shyen ke yaa gbɔn ye na yɔnlɔ nungba ni, pilige
nungba ki ni;

ye yaa ka ye piile pe la, mbe pye nanŋunjaala.

Ki kagala ke yaa gbɔn ye na fɔ mbe tijanga,

ye lekara kapyere to naa ki ni fuun ni, konaa ye dobodobo kapyere
legere to naa ki ni fuun ni.

10 «Yaa ye jigi wi taga ye kapere pyege ko na;

yaa pye na yuun fɔ: «Lere kpe woro na we yaan!»

Ye tijinliwe po naa ye kajenme pi ye punŋo.

Yaa pye na ye yɛɛ piin fɔ: «Woro wo na, we yɔŋɔ woro wa.»

11 Jɔlɔɔ ka yaa to ye na,

ye se kaga yigilɔmɔ pi jɛn;

jɔɔwɔ pa yaa gbɔn ye na,

ye se ka ya shɔ pi kɛɛ.

Kapege ka yaa fɔ mbe to ye na,

sanni ye saga jɛn.

12 «Ye koro yaa ye dobodobo kapyere ti piin san, konaa lekara kapyere
ti ni,

to nda yɛ ye yɛɛ kan ti tunŋo ki yeri, maga le wa ye punwe pi ni we.

Kana ye yaa ka tɔnli ta wa ti ni,

kana ti yaa ti paa fye ye yɛge.

13 Yɛ ye yɛɛ te wa jɛɛɛ kapyere ti ni san!

Koni mbele pe naayeri kacɛn kagala ke kɔɔ jɛn, mbele pe maa jɛɛɛ
piin wɔnŋɔlɔ ke kacɛn wi ni,

mbele pe maa yevɔnndɔ kacɛn wi wele na kagala ŋgele kaa paan wa
yɛge ke yuun ye kan,

poro mbe yiri pe ye shɔ san!

14 «Wele, pe ni fuun pe yaa ka pye paa yan waga yɛn,

ŋga kasɔn yaa ki sogo.

Pe se ya mbe pe yɛɛ shɔ ki kasɔn yinne li yeri.

Nanŋanra kasɔn ŋga lere ma yaakara sɔɔ ki na, ko ka ma,

lere ma cɛn kasɔn ŋga tanla na waga ko ka ma.

15 Ye wele, yaa pye na ye yɛɛ tege mbele kala na, na kanungbanga piin
pe ni,

poro mbele yàa pye na yewe, maga le wa ye punwɛ pi ni,
 pe yaa ka pye yɛgɛ ɲga na, koyi ɲga yɛɛn;
 pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka gbɔn mbe jaraga, mbe kari pe
 yɛ pe yɛ.
 Lere kpɛ se ka ye shɔ.»

**We Fɔ wi yɛn na kagala fɔnnɔlɔ
 kele sɛnrɛ yuun**

- 48** ¹Yaa nuru, yoro Zhakɔbu setirige piile wele,
 yoro mbele *Iziryeli mɛgɛ ki yɛn ye na we,
 yoro mbele yɛ yiri wa Zhuda sege ki ni we,
 yoro mbele ye maa wungu Yawe Yɛnnɛle li mɛgɛ ki na we,
 yoro mbele ye maa Iziryeli woolo Yɛnnɛle li yɛnri;
 ɛɛn fɔ ye woro naga piin kaselege naa kasinɲge ni.
- ²Ma sigi ta ye maa ye yɛɛ gbogo na ye yɛɛ yinri ca *kpoyi ki woolo,
 ma ye kɛɛ ki kan Iziryeli woolo Yɛnnɛle lo na,
 lo na pe maa yinri Yawe Yɛnnɛle na yawa pi ni fuun fɔ.
- ³Kagala ɲgele kɛ pye ma toro,
 mɪla ke sɛnrɛ yo ma ke naga, maga le wa wagati titɔnlɔwɔ ni.
 Ki sɛnrɛ tila yiri wa na yɔn, a mɪri yo ye kan.
 A mɪ si kaa ki pye le ki yɔnnɔlɔ nungba ke ni,
 a kɪ pye ma ki yɛɛ yɔn fili.
- ⁴Katugu migi jɛn ma yo yoro Iziryeli woolo, ye yɛn
 nungbɔnnɔngbanga fɛnnɛ,
 ye yɔlɔɔ kɪ sheli ye na paa tugurɔn yɛn,
 ye go kɪ liri ye na paa tugurɔn yɛn.
- ⁵Mɪla ki kagala ke yo ye kan maga le wa faa,
 mɪla ke sɛnrɛ yo ye kan sannɪ ke sa gbɔn ye na,
 jaŋgo yaga kaa ki yuun mbe yo fɔ ye yarisunndo to tigi kagala ke
 pye,
 fɔ ye yaara yanlɛrɛ tire woro nakoma tuguyɛnrɛ woro to tigi kagala
 ke kɔn ma ke tɛgɛ.
- ⁶Nda mɪ yo yeri logo, yoro jate yɛgɛ yan fɔ ti ni fuun tɪri yɛɛ yɔn fili,
 naga yɛn ma, ye se ki wogo ki yari fun wi le?
- Koni mi yaa ti ye kagala fɔnnɔlɔ sɛnrɛ logo,
 kagala ɲgele ke yɛn ma lara,
 ɲgele ye sila ke jɛn faa.
- ⁷Yiŋɔ ko ke yaa pye, ke woro kagala ɲgele kɛ toro wa faa;
 fɔ ma pan ma gbɔn yiŋɔ, ye fa ke sɛnrɛ logo gbɛn;
 jaŋgo yaga kaa ki yuun mbe yo fɔ yàa ke jɛn faa!

8 Ye sila ki kagala ke senre logo, ye sila kala la jen ke wogo na,
maga le wa wagati titonlowo ni, ye sila yenle mbe logo.
Migi jen ma yo ye yen leele fanlafenne ko ce,
maga le wa ye sesanga wi na, pe maa ye yinri leele mbele pe yiri ma je.

9 Een fo na mege ki kala na, mila nangbanwa gbaw pi sogo,
na gbogowo pi kala na, milan yee yigi
janjo mi ka ka ye tongo.

10 Ye wele, mi ye wa ma wele, ma ye pye fyango fu,
een fo kii pye paa yege nga na pe ma warifuwe wi wa maa wele
kason ni;

mi ye wa ma wele wa jolowo ki kason ki ni.

11 Mi yaa ko pye ma, na mege ko kala na, na yera mege ko kala na,
katugu mi se yere ki na panla mege ki jowo.
Mi sanla gbogowo pi kan lere wa yege yeri.

**Yenyele laa tunngo kan
wunlunana Sirusi wi yeri**

12 Yoro Zhakobu setirige piile, ye logo na yeri,
yoro Izirayeli woolo, yoro mbele mi yeri, ye logo na yeri!
Muwi mi yen kongbanja, muwi mi yen pungofot.

13 Na yera kee ko ki tara ti ngo ki tenje,
na kalige kee ko ki naayeri wi jaraga ma kari lagapyew;
na mi kari yeri, ti ma pinle ma pan.

14 Ye ni fuun ye pan ye gbogolo, ye logo na yeri!
Ye ni ambo wi keli ma ki kagala ke yo?
Lere na wi yen ma Yawe Yenyele li ndanla, wi yaa li nandanwa kala
li pye Babiloni tara ti na,
wi yaa wi kee ki yirige poro Kalide tara fenne pe na.

15 Mi kpaw, muwi mi para, muwi muu yeri;
muwi muu pye wi pan, wi kagala ke yaa si yon.

16 Ye fulo laga na tanla, yege senre nda ti logo!
Maga le wa ki lesaga ki na, mii para larawa.
Maga le wa ki kagala ke lesaga ki na, mila pye wa.

Koni ***we Fo**, Yawe Yenyele lilan tun mali yinne li tirige na na.

17 Yawe Yenyele na li yen ye go shof, Izirayeli woolo Yenyele ***kpoyi**
le, pa li yo yeen fo:

^t 48.12: Eza 41.4; 44.6; Naga 1.17; 2.8; 22.13

«Muwi mi yen Yawe Yenhele, ye Yenhele le,
na li yen na ye nari ye tɔnli wo kala na,
na ye yege sinni wa konɔ na ye daga mbaa tanri li ni.

18 Ndeɛ ki pye yaa yenle ma ye jatere wi tege na ngasegele ke na,
ye mbe ja yeyingge ta ki pye paa gbaan yen mbaa fuun,
kasingge ki jen na lege ye sogɔwo paa kɔgoje tɔnmɔ mba pi maa
yinrigi na tuun pi yen.

19 Ye setirige piile pe jen na lege paa taambugo ki yen,
ye piile pe jen na lege paa taayenge ki yen.
Pe mege ki se jen na kɔ nakoma mbe tongo mbe kɔ mbe wo wa na
yege sogɔwo.»

**Yenhele li woolo pe yaa ka yiri
wa Babilɔni ca**

20 Ye yiri wa Babilɔni ca ki ni, ye fe ye yiri wa poro Kalide tara fenne
pe sogɔwo.
Yaa yɔgorimɔ kɔngɔɔ waa, yaa ki wogo nga ki yari, mbe ti lere pyew
wigi logo;
yege senre ti jaraga fɔ wa dunruya wi kɔsaga ki na,
yege yo fɔ Yawe Yenhele li li tunmbyeele Zhakɔbu setirige piile pe go sho.

21 Li pe yege sin wa ***gbinri** ɲa wɛ waga wi ni, wɔgo si pe yigi;
li ti tɔnmɔ janri ma yiri wa walaga ki ni,
li walaga ki jenw, a tɔnmɔ janri ma yiri wa ki ni^u.

22 Eɛn fɔ lepeelee pe se yeyingge ta fyew.
Yawe Yenhele lo li yo ma.

**Yurugo shyen wogo:
Yawe Yenhele li tunmbyee**

49 ¹Yoro ***ɔgo furo** tara fenne, ye logo na yeri!
Yoro taleere fenne, ye nungbolo jan na yeri!
Yawe Yenhele lilan yeri mala ta wa na nɔ wi lara,
lɔa na mege ki taga maga le wa na sesanga wi ni^v.
2 Lilan yɔn ki pye kɛ tanla, paa tokobi yɔn tanga woo yen,
lilan lara wa li kee ki nɔgo.
Lilan pye paa wanla yen, na pɛli yɔn ki wɔ,
lilan lara wa li sanngbo wi ni.
3 Ligi yo na kan fɔ: «Mboro ***Izirayeli** tara, mboro ma yen na
tunmbyee we,

^u 48.21: Eki 17.1-7; Nɔmbu 20.1-13 ^v 49.1: Zhere 1.5; Gala 1.15

- mboro mi yaa tɛgɛ mbanla gbɔgɔwɔ pi naga.»
- 4 Mi wo na, a m̀ silan yɛɛ pye fɔ: «M̀ilan yɛɛ te jaga,
m̀ilan fannga k̀i kɔ wagafe, tɔnli fu kala na.
Ɛɛn fɔ n̄ga ki daga na ni, ki yɛn Yawe Yɛnɛlɛ lo yeri,
na sara wi yɛn wa Yɛnɛlɛ lo yeri.»
- 5 Koni, Yawe Yɛnɛlɛ l̀i para,
lo l̀ilan fanri maga lɛ wa na nɔ wi lara, mala pye li tunmbyee,
jan̄go mbe ti Zhakɔbu setirige piile pe sɔngɔɔ li kɔɔgɔ,
mbe poro Izirayeli woolo pe gbogolo wa li tanla.
M̀i gbɔgɔwɔ ta Yawe Yɛnɛlɛ li yeri,
na Yɛnɛlɛ lo li yɛn na fannga ye.
- 6 L̀aa na pye fɔ: «Mbɔɔn pye na tunmbyee,
mbe ta mbe Zhakɔbu setirige piile pe cɛnlɛ li yirige,
mbe ta mbe poro Izirayeli woolo sanmbala mbele pɛ koro go na pe
pye pe sɔngɔɔ pe pan,
ki kɔ wo ma.
Ɛɛn fɔ mi yaa ma pye paa yanwa yɛn cɛngɛlɛ sanngala ke kan,
jan̄go na shɔwɔ kala li gbɔn fɔ wa tara ti kɔsaga ki na.»

**Yɛnɛlɛ li yaa ka pan
Izirayeli woolo pe ni**

- 7 Yawe Yɛnɛlɛ lo li yɛn Izirayeli woolo pe go shɔfɔ, ma pye pe Yɛnɛlɛ
*kpoyi le;
lere n̄a pe yɛn na tifaga,
a ẁi pye yaritijaanga cɛngɛlɛ sanngala ke yɛgɛ na,
ma pye fannga fɛnnɛ pe kulo,
Yawe Yɛnɛlɛ na Izirayeli woolo pe go shɔfɔ, ma pye pe Yɛnɛlɛ
kpoyi le,
pa l̀i yo yɛɛn wi wogo na fɔ:
«Na wunlumbolo paga kɔɔn yan, pe yaa yiri mbe yere;
na tara teelee paga kɔɔn yan, pe yaa fɔli ma yɛgɛ sɔgɔwɔ mbɔɔn
gbɔgɔ,
Yawe Yɛnɛlɛ na li yɛn sɛnrɛ nungba yofɔ li kala na,
lo na li yɛn Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ kpoyi na l̀ɔɔn wɔ we.»
- 8 Yawe Yɛnɛlɛ l̀i yo fɔ: «M̀ɔ yɛnrɛwɛ pi logo na wagati jɛnnɛ wi ni,
mɛɛ ma saga shɔwɔ pilige ki ni.
Mi yaa l̀ɔɔn go singi, mbɔɔn tɛgɛ ma pye *yɔn finliwɛ pi lefɔ mi naa
leele pe sɔgɔwɔ,
mbe tara ti yirige naa fɔnn̄gɔ,
mbe kɔɔgɔ tara nda t̀i jɔgɔ ma koro waga ti yɛɛlɛ pe na naa;

- 9 mbege yo kasopiile pe kan fɔ: «Ye yiri wa kaso,»
 mbege yo mbele pe yen wa diwi wi ni pe kan fɔ: «Ye yiri wa diwi wi
 ni!»
 Pa kona, pe yaa kaa taa mbaa nii kongolo ke yɔn na,
 mbaa yaakara taa mbaa kaa wa tinndiye pe ni fuun pe na, paa
 yaayoro ngbelege yen.
- 10 Funjo se ka pe yigi naa, wɔɔ se ka pe yigi naa,
 ***gbiri** tifelege tufunwɔ naa yɔnlɔ se ka pe ya naa;
 katugu ɲa wi yen na pe yinriwe taa, wi yaa pe yege sin,
 mbe kari pe ni puluyo tɔnmɔ tanla.
- 11 Mi yaa kongolo wɔ wa na yanwira ti ni fuun ti go na,
 mbanla kongbɔɔ ti yɔn yala.
- 12 Na woolo pe mbele paa paan ma yiri fɔ lege,
 pele mbele pɛ yiri wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri, konaa ma yiri
 wa yɔnlɔ tosaga kee yeri;
 pele mbele pe yen na paan ma yiri wa Sinimu tara.»
- 13 Mboro naayeri, ta nayinme kongolo waa!
 Mboro tara, ta yɔɔri!
 Yoro yanwira, yaa nayinme yuuro koo!
 Katugu Yawe Yenjele li yen nali woolo pe kotogo ki sogo pe na,
 li yen na li woolo mbele pe yen tege na pe yinriwe taa.

Yenjele li se fege li woolo pe na

- 14 ***Siyon** ca woolo paa pye na yuun fɔ: «Yawe Yenjele li we wa,
 ***we fɔ** wi fege we na.»
- 15 Naga yen ma, jele wi mbe ya mbe fege wi pyɔ ɲa wi yen na wɔnri wi
 na, wi na le?
 Naga yen ma, wi soo yeera pisee wi yinriwe ta wi le?
 Ali na wi ka fege wi na, mi wo se fege ye na fyew.
- 16 Wele, mboro Siyon ca, mɔɔ kerikeri wa na kendala paa tegere yen,
 mbogo ɲga ki yen mɔɔ maga, ki yen na yege sɔɔwɔ sanga pyew.
- 17 Ma piile pe yen na fee na paan,
 ma si yala, mbele pɔɔn tɔngɔ konaa mɔɔ jɔɔ mɔɔ pye kataga, pe yaa
 kari mbe laga ma na.
- 18 Ma yege ki yirige ma wele mɔɔ ye maga,
 ma piile pe ni fuun pe yen na pe ye gbogolo na paan ma kɔɔɔɔ.
 Mbege ta mi yen Yenjele na yinwege wolo,
 mi wugu fɔ ma yaa ka pe pɔ ma ye na paa fereyaara yen,
 mbɔɔn ye fere pe ni paa piɔ fɔɲɔ yen.
 Yawe Yenjele lo li yo ma.
- 19 Ma ca ɲga ki pye kataga, naa ma lara nda ti koro waga,
 konaa ma tara nda ti jɔɔ ti ni,

- ti yaa ka kologo ma woolo pe na.
 Mbele pàa pye nɔɔ jogo, pe yaa ka fe mbe kari mbe laga ma na.
- 20 Maa pye naga sɔnri mà la ma piile mbele ni,
 pe yaa kaa ki yuun wa ma nungbolo fɔ:
 «Laga kɪ kologo we na, laga ka kan we yeri we ta we cɛn wa ki ni.»
- 21 Kona, ma yaa kaa ma yɛɛ piin fɔ:
 «Ambɔ wigi piile mbele pe se na kan?
 Katugu mila pye piile fu, ma pye jambasee.
 Pàa na yigi ma kari na ni kasopyɔ,
 mala purɔ ma kari na ni tara ta yɛɛ ni.
 Naga yɛn ma, ambɔ wigi piile mbele pe gbegele?
 Mì koro na yɛ, mbele yɛɛn poro la pye se yeri?»
- 22 Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛlɛ lì yo yɛɛn fɔ:
 «Mi yaa na kɛɛ ki yirige mbe wa cɛnɛlɛ sanngala ke yeri,
 mbanla dirapo wi yirige tara woolo pe kan.
 Kona, pe yaa ma pinambiile pe lɛ keyɛn na, mbe pan pe ni,
 mbɔɔn sumborombiile pe lɛ pajoro na mbe pan pe ni.
- 23 Wunlumbolo poro pe yaa ka pye teelee mbele pe yɛn ma piile pe nagafɛnnɛ,
 wunlunjaala poro pe yaa ka pye nɛɛlɛ mbele pe yɛn ma piile pe
 gbegelefɛnnɛ;
 pe yaa kaa fɔli ma yɛɛ sɔɔwɔ, mbaa pe yɛrɛ ti jiile wa tara, mbaa
 ma gbogo,
 mbaa ma tɔɔɔ gbanngban wi laala.
 Pa kona, ma yaa ki jɛn mbe yo fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛlɛ lɛ,
 fɔ mbele pɛ pe jigi wi taga na na, pe se ka fɛrɛ shɔ.»
- 24 Naga yɛn ma, malingbɔɔn kotogofɔ wì yaara nda koli wa malaga,
 ti mbe ya shɔ wi yeri lɛ?
 Naga yɛn ma, lewɛlɛwɛ wì lere ɲa yigi kasopyɔ, wi mbe ya shɔ wi yeri wi lɛ?
- 25 Ee, Yawe Yɛnɛlɛ lo lì yo ma fɔ:
 «Malingbɔɔn kotogofɔ wì yaara nda koli wa malaga ki na, ti yaa ka
 shɔ wi yeri,
 lewɛlɛwɛ wì kasopyɔ ɲa yigi wa malaga, wi yaa ka shɔ wi yeri.
 Mi yaa ka malaga gbɔn ma winfɛnnɛ pe ni,
 mbɔɔn piile pe shɔ.
- 26 Mi yaa ka ti mbele pe yɛn nɔɔ jɔlɔ, pe pe yɛɛra wire kara ti ka;
 pe yaa ka pe yɛɛra kasanwa pi wɔ paa duvɛn fɔnɲɔ yɛn, fɔ wila pe
 yɛɛ ki kanngi.
 Pa kona lere pyew wi yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛlɛ na li
 yɛn ma shɔfɔ we,
 naa ma go shɔfɔ, konaa Zhakɔbu Yɛnɛlɛ na fanngɔ gbɔɔɔfɔ.»

Yenɲele lii je li woolo pe na

- 50** ¹Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:
 «Pɔɔɔɔ ɔɔɔɔɔɔ ɲa mi kan ye nɔ ɲa wi yen Zheruzalemu ca ki yeri, ma wi pɔɔɔɔ ki sa, wi yen se yeri?
 Ambɔ fɔɔ kila pye na na, fɔ a mi ye pɛɛ ki fɔ wi yeri kulolo mala fɔɔ ki tɔn?
 Eɛn fɔ yege jɛn ye yo fɔ pɛ ye pɛɛ ye kajɔɔɔ to kala na; ye nɔ wi pɔɔɔɔ ki ɔɔɔ, naa yɛ yiri ma je ki kala na.
² Naa mila pan, yinɔi na mi sila si lere yan?
 Mila ye yeri, eɛn fɔ lere kpɛ sigi shɔ.
 Naga yen ma, na kɛɛ ki were ma toro mbe ye shɔ wi le?
 Naga yen ma, fanɲga woro na ni mbe ya mbe ye shɔ wi le?
 Ma si yala, na mi ka gbanla nunɲba kɔɔɔje wi na, wi ma waga, mi ma gbaanla pe kanɲga ma pe pye lawaga;
 ɲgbanra ti ma fɔɔɔ tɔnmɔ lama pi kala na, katugu wɔɔ ki mari gbo.
³ Mi ma diwi wi le wa naayeri maa fo paa paraga yen, mbe naayeri lara ti tɔn paa lere ma kaa jatere piriwen yaripɔɔ le wi yeɛ na we.»

Yurugo taanri wogo:

Yenɲele li tunmbyee wi kala

- ⁴ ***We Fɔ**, Yawe Yenɲele lilan naga sɛnrɛ yolɔmɔ pi ni, janɔ lere ɲa wi yen tege na, mbe ya mboo saga na senyoro ti ni. Pinliwe nunɲba nunɲba pyew li mala yen, li mala yen, janɔ mbe nunɲbolo jan mbaa nuru paa fɔɔɔɔfenne yen.
⁵ Ee, we Fɔ, Yawe Yenɲele lilan nunɲbogolo ke yenge; mii yiri mbe je, mii si sɔɔɔɔɔ pɔnɔ na.
⁶ Mila na pɔɔɔ ke kan na gbɔnfenne pe yeri, mala mbatelege ki jan mbele paa pye nala siyɔ wi kologi pe kan; mbele paa pye nala tegele konaa na cɛnrɛ ti surugun na na, mi sila na yege ki lara pe na.
⁷ Eɛn fɔ we Fɔ, Yawe Yenɲele lilan saga, ki kala na, mi sila go sogo, ki kala na, mila na go ki sheli paa sinndelege yen; katugu mila ki jɛn ma yo mi se fɛɛ shɔ.
⁸ ɲa wi yen na tanga ki kaan na yeri, wi yen na tanla tɔɔɔ; ambɔ wila jaa mbe kiti kɔn na na? Ki lerefɔ wi pan we kari wa kiti kɔnsaga. Ambɔ wi yen na winfɔ wo?

Ki lerefo wi yiri wi pan na mege ni.
 9 Ee, we Fo, Yawe Yenjele lilan saga,
 ambo wi mbe ya mbe kiti kon mboo jan na na?
 Na winfenne pe ni fuun pe yaa kon mbe toori paa parisankonro
 konro yen,
 fyenre yaa ka ye pe ni mbe pe ka mbe pe ko.

10 Ye ni, ambo wi maa fye Yawe Yenjele li yege
 nali tunmyee wi senre ti nuru?
 Lere o lere wi yen na tanri wa wowa pi ni;
 yanwa kpe si woro wi yeri wa wi kon li ni,
 wo mboo jigi wi taga Yawe Yenjele li na,
 wuu kee ki kan wi Yenjele lo na.
 11 Een fo yoro mbele fuun ye yen na kason ki muni,
 ma ye yee maga wangala kason wogolo ni,
 yaa kee ye sa ye wa kason nga ye mu ye ye ki ni,
 konaa wa ye wangala kason wogolo ke sowowa.
 Muwi mi yaa ti ki wogo nga ki gbom ye na,
 ye yaa ka sinle mbe ku wa jolgo ki ni.

Yenjele li showa pi yen kosaga fu

51 1 Yenjele li yo fo: «Yoro mbele ye taga kasinnye ki na naga jaa,
 yoro mbele ye yen na Yawe Yenjele li laga jaa,
 ye logo na yeri!
 Pe ye te ma ye wa walaga nga ni, yege walaga ki wele,
 pe ye tile ma ye wa waliwege nga ni, yege wele!
 2 Ye ye tele Abirahamu wi wele
 konaa Sara na wi se wi ni;
 mila Abirahamu wi yeri sanga na ni, kila yala pyo woro wi yeri,
 een fo, a mi si duwaw wi na ma setirige piile kan wi yeri".»
 3 Yawe Yenjele li yaa ka ***Siyon** ca woolo pe kotogo ki sogo pe na,
 mbe lara nda ti jago ma koro waga ti koto ti sogo ti na.
 Li yaa ka ***gbiri** wi kannga mboo pye paa Eden nanggo kolgo ki yen.
 Nayinme naa yagrimo yaa ka pye wa ki ni,
 naa Yenjele li sonmo yuuro konaa yuuro shogo ni.
 4 «Yoro mbele na woolo, ye logo na yeri,
 yoro mbele cenle na li yen na woolo, ye nungbolo jan na yeri!
 Katugu pa ***lasiri** senre ti yaa yiri laga na yeri mbe kan ye yeri;
 mi yaa kakonndegenyele tege, mbe ta mbe yanwa yirige cengele ke kan.

^w 51.2: Zhen 12.2; Dete 7.12-14

- 5 Na kasinŋge wagati wì yɔ̀ngɔ̀,
 na shɔ̀wɔ̀ wagati wì gbɔ̀n makɔ̀;
 mi jate mi yaa kiti kɔ̀n cengele sanŋgala ke na,
 ***lɔ̀gɔ̀ furo** tara woolo pe yaa ka pe jigi wi taga na na,
 mbe pe jigi wi taga na fanŋga ki na.
- 6 Ye ye yere ti yirige ye naayeri wi wele,
 ye ye yere ti sogo ye tara ti wele;
 katugu naayeri wi yaa ka kɔ̀ saw paa wirige yen,
 tara ti yaa ka le mbe wɔ̀ ti yeɛ ni paa parisankɔ̀nrɔ̀ kɔ̀nrɔ̀ yen,
 tara woolo pe yaa ka ku paa tishɔ̀nrɔ̀ yen.
 Eɛn fɔ̀ shɔ̀wɔ̀ mba mi yen na kaan, pi yaa koro wa fɔ̀ sanga pyew,
 na kasinŋge ki se kɔ̀ fyew.
- 7 «Yoro mbele ye yen ma kasinŋge ki jen, ye logo na yeri,
 yoro mbele na lasiri senre ti yen wa ye kotogo na we!
 Yaga ka fye senwee piile pe tifagawa senre ti yege,
 ye sunndo wiga ka kɔ̀n ye na pe tegele li kala na.
- 8 Yaawere yaa ka ye pe ni, mbe pe ka paa paraga yen,
 fyenre yaa ka pe ka paa simbasire yaripɔ̀rɔ̀ yen.
 Eɛn fɔ̀ na kasinŋge ki yaa koro wa fɔ̀ sanga pyew;
 na shɔ̀wɔ̀ mba mi yen na kaan, pi yaa koro wa sanga pyew fɔ̀ tetete.»

**Yenŋele li woolo pe yenrewe
 pì pe saga**

- 9 Yen ma yiri, Yawe Yenŋele, yen ma yiri, mɔ̀ɔ̀ fanŋga ki le ma yeɛ ni!
 Yen ma yiri paa yege nga na maa pye naga piin fafafa we,
 wa wagati ŋa wì toro faa wi ni.
 Naga yen ma, mboro ma maa yaripege Arahavu ki tɔ̀ngɔ̀ wi le?
 Mboro ma maa kɔ̀ɔ̀je ***yarifelege** ki gbo wi le?
- 10 Naga yen ma, mboro ma maa kɔ̀ɔ̀je wi waga,
 ma latijugo tɔ̀nggbɔ̀ pi waga wi le?
 Naga yen ma, mboro ma maa torosaga wɔ̀ wa kɔ̀ɔ̀je wi nandogomɔ̀,
 ma woolo mbele mà pe go shɔ̀, ma ti a pe toro wi le^x?
- 11 Yawe Yenŋele li woolo mbele lì pe go shɔ̀, pa pe yaa ka sɔ̀ngɔ̀rɔ̀ ma;
 pe yaa ka pan mbe ye wa Siyɔ̀n ca yɔ̀ɔ̀rɔ̀mɔ̀ yuuro ni,
 nayinme mbakɔ̀ yaa ka pye pe yeri paa wunluwo njala yen pe go na.
 Yɔ̀ɔ̀rɔ̀mɔ̀ naa nayinme yaa ka pye pe yeri,
 yesanga naa jenge ki ni, ti laga yaa ka lali pe ni.

^x 51.10: Eki 14.21

Yenɛɛle li woolo pe daga mbaa fye

- 12 Yenɛɛle li yo fɔ: «Mi we, muwi mi yaa ye kotogo ki sogo ye na;
yɛŋgi na ye sila fye senwee yegɛ, wo ɲa wi yen kufɔ we?
Yɛŋgi na ye sila fye senwee pyɔ yegɛ, wo ɲa wi yen paa yan yen we?»
- 13 Ye pye mɛle mɛɛ fɛgɛ Yawe Yenɛɛle li na, lo na li yen ye dafɔ we?
Lo li naayeri wi jaraga ma kari, ma tara ti nɔgɔ ki tenge.
Ye yen na fye suyi ye jɔlɔfɔ wi yegɛ pilige pyew,
fɔ wɛ gbegɛle mbe pan mbe ye tɔngɔ.
Ɛn fɔ ye jɔlɔfɔ wi nangbanwa pi yen se koni?
- 14 Sanni jenri, mbele pɛ pɔ ma le wa kaso, pe yaa pe wa pe koro pe yɛɛ
kan;
pe se koro wa kaso go ki ni mbe ku,
pe se ka pe yɔnsuro ti la fun.
- 15 Muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle le;
muwi mi ma ti kɔgɔje wi maa tinme yinrigi,
mbe ti wi tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun, pi maa kunlu ɲgbanga.
Na mege koyi ɲga Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ.
- 16 Milan senre ti le ma yɔn,
mala kɛɛ yinme pi tegɛ mɔɔ tɔn.
Muwi mɛ naayeri wi jaraga ma kari lagapyew, ma tara ti nɔgɔ ki
tenge,
maga yo Siyɔn ca fenne pe kan fɔ: «Yoro ye yen na woolo wele.» »

Zheruzalemu ca, yen ma yiri

- 17 Yen ma yiri, Zheruzalemu ca, yen ma yiri,
ma yiri ma yere.
Yoro mbele yàa Yawe Yenɛɛle li nangbanwa wojenne li sho li kɛɛ ma
li wɔ we.
Yàa li wɔ mali kɔ pew, fɔ ma saa gbɔn sinndeere ti na, fɔ a ye yegɛ
kila kanngi.
- 18 Pàa piile mbele fuun se,
ali lere nungba wo sila ta wa pe ni mbe pe yegɛ sin;
pàa piile mbele fuun gbegɛle,
ali lere nungba wo sila ta wa pe ni mbe pe yigi kɛɛ na.
- 19 Jɔlɔgɔ kagala shyenzhyen gbɔn ye na,
koro ke yen tɔngɔwɔ naa jɔgɔwɔ, naa fungo konaa tokobi wi ni.
Ambɔ fɔ wi yaa gbele mbe ye kan?
Ambɔ fɔ wi yaa ye kotogo ki sogo ye na?
- 20 Ye piile pe fannga kɛ kɔ pe ni,
pɛ toori, ma sinle wa ca nawa kɔngolo ke ni fuun ke yɔn na,
paa pe ma kaa wɔngoli yigi mɛɛ ni we.

Ko pye ma, Yawe Yenŋele li nangbanwa gbɔɔ mba pi yen li ni pe ni
pi kala na,
konaa naa Yenŋele li yiri pe kɔrɔɔ we.

- 21 Ki kala na, ye logo na yeri, yoro Zheruzalemu ca woolo mbele
yungbɔɔrɔ ni,
yoro mbele ye yegɛ ki yen na kanŋi, ma si yala duven ma ye wɔ.
22 Ye Fɔ, Yawe Yenŋele, ye Yenŋele le,
lo na li yen ma yere yoro mbele li woolo ye go kala li ni, pa li yo
yɛɛn fɔ:
«Ye wele, wɔjennɛ na li yen ye kɛɛ,
lo na li duven wi maa lere yegɛ kanŋi,
mi yaa li sho ye yeri.
Na nangbanwa wɔjennɛ ye se wɔ wa li ni naa.
23 Mi yaa li le ye jɔɔfennɛ pe kɛɛ;
poro mbele pàa pye na ye piin fɔ:
«Ye sinle, we yaa lugu ye na, mbe ye tangala mbe toro!»
Ko sanga wo ni, yàa ye pɔɔɔɔ ke pye paa tara ti yen,
paa torokono yen torofennɛ pe kan.»

**Zheruzalemu ca
ki yaa ka yiri naa fɔnŋɔ**

- 52** ¹Yen ma yiri, yen ma yiri!
²***Siyɔn** ca, yiri ma fanŋga le ma yɛɛ ni!
Mboro Zheruzalemu ca ŋga ki yen ***kpoyi**, ma yaripɔrɔ tiyɔnrɔ ti le
ma yɛɛ na!
Katugu leele mbele pee ***kenrɛkenrɛ** konaa leele mbele pe yen ***fyɔnŋɔ**
ni, wo wa kpɛ se ka ye wa ma ni naa.
2 Yiri ma gbanngban wi yangara, maa lagala ma yɛɛ na,
ma pan ma cɛn wa ma censaga, mboro Zheruzalemu ca ye!
Kulowo manŋa ŋga pɛ le wa ma yɔɔɔɔ, ki sanga,
mboro Siyɔn ca ŋga paa sumboro yen.
³Katugu pa Yawe Yenŋele li yo yɛɛn fɔ: «Ki kaa pye pàa ye pɛrɛ sɔnŋɔ fu na,
penjara se ka sara fun mbe ye go sho.» ⁴Katugu pa ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li yo
yɛɛn fɔ: «Maga le wa faa, na woolo pàa kari wa Ezhipiti tara ma saa cɛn wa; ko
punŋo na, a Asiri tara fennɛ pɛ si pan ma бага pe na ma pe jɔɔ go fu.» ⁵Yawe
Yenŋele lo li yo ma fɔ: «Koni yinŋi mi daga mbe pye? Katugu pànla woolo pe
yigi ma kari pe ni kulowo ni wagafe. Mbele pɛ cɛn pe go na fanŋga, pe yen na
cew tawa yɔɔrimɔ kanŋɔɔ waa. Pe yen nala meɛ ki jogo pilige pyew. Yawe
Yenŋele lo li yo ma. ⁶Ki kala na, pilige ka, na woolo pe yaa kanla meɛ ki jɛn.
Ko pilige ko ni, pe yaa kaga jɛn fɔ muwi mɛ para. Mi kpaw muwi!»

**Yenɲele li yaa sɔngɔɔ
mbe pan wa Zheruzalemu ca**

- 7 Mbele pe yen na paan sentanra ti ni mberi yo,
pe panlɔmɔ pi yen ma yɔn wa yanwira ti na,
poro mbele pe yen na yeyinɲge senre ti yari,
na yarijende sentanra ti yuun,
na showɔ pi senre ti yari,
naga yuun Siyɔn ca ki kan fɔ: «Ye Yenɲele lo li yen wunluwɔ we!»
- 8 Ye ca kɔɔsifenne pe maganɲala ke yen na yinrigi,
pè pinle na cew tawa yɔɔrimɔ kɔɲɲɔlɔ waa;
katugu poro jate pe yen naga yaan yenle ni
fɔ Yawe Yenɲele li sɔngɔɔ na paan wa Siyɔn ca.
- 9 Zheruzalemu katara woolo, ye pinle yaa jɔɔgi nayinme ni;
katugu Yawe Yenɲele li yen na Zheruzalemu ca woolo pe kotoɔ ti
sogo pe na,
li yaa Zheruzalemu ca ki go shɔ.
- 10 Yawe Yenɲele lili yawa po naa li yen kpoyi yege ɲga na ki naga
cɛngele sanɲala ke yege na;
leele pe ni fuun pe yaa ka we Yenɲele li showɔ pi yan sa gbɔn fɔ wa
tara ti kɔsaga ki na.

**Yenɲele li yaa kali woolo pe yirige
wa Babilɔni tara**

- 11 Yaa kee, yaa kee ye yiri laga ki laga ɲga ki ni!
Yaga ka jiri fyɔngɔ yaraga ka kpe na.
Ye yiri wa Babilɔni ca ki ni, ye ye yee pye kpoyi,
yoro mbele ye maa Yawe Yenɲele li gbɔɔyaara ti lee we^z.
- 12 Yaga ka yiri wa fyɛleɲe na,
yaga ka fe mbe yiri,
katugu Yawe Yenɲele li yaa ka keli ye yege,
lo na ^{*}**Izirayeli** woolo Yenɲele le, li yaa ka pye ye punɲo na.

**Yurugo tijere wogo:
Yenɲele li tunmbyee wi jɔɔɲɔ kala**

- 13 Yenɲele li yo fɔ: «Wele, na tunmbyee wi kagala ke yaa kaa yɔngɔ
mbaa kee yege,
wi yɔɔɲɔ ki yaa ka yiri caw,
wi yaa ka gbɔɔwɔ ta,
wi yaa ka yiri naayeri fɔ jɛɲge.

^y 52.7: Ki senre nda ti yo wa Ɔɔmɔ 10.15 laga ki ni. ^z 52.11: 2 Wunlu 24.13; 25.13-14

- ¹⁴ Wìla pye fyere yaraga lelegere yeri,
katugu wi yege cenwe pila jɔɔ ma piri, pi sila yiri senwee woo kɔɔɔɔ,
wi cenlɔmɔ pi sila senwee pyɔ woo lɛ.
- ¹⁵ Ki kala na, wi kala li to cengele legere yɔn na fun,
wunlumbolo pele yaa ka pyeri dinw wi yege sɔɔɔɔ,
katugu kala na pe fa li yege yo pe kan faa, lo pe yaa yan.
Kala na pe fa logo faa, pe yaa li kɔɔ jen.»

53 ¹ Senre nda ti yo we kan, ambɔ wi taga ti na?

- Ambɔ wi Yawe Yenɲele li fanɲga ki jen^a?
- ² Wìla yiri ma lɛ Yawe Yenɲele li yege sɔɔɔɔ paa tipile yirifɔnnɔ yen,
paa tige ninge yen, ɲga ki fi ma yiri tawara na.
Tiyɔnwɔ kpɛ sila pye wi na, wi sila pye sara ni, jango leele paa wi
wele;
gbɔɔɔɔ kpɛ sila pye wi na mbe ti lere mbaa yege yinrigi wi na.
- ³ Leele pàa wi tifaga ma je wi na,
wìla pye tege na, ma tara wa jɔɔɔ ki ni.
Wìla pye lere ɲa lere kpɛ sila pye na jaa mbaa wi wele;
wàa wi tifaga, we sila pye naa jate.

- ⁴ Ma si yala, wìla we jɔɔɔ kagala ke lɛ we yɔnlɔ,
ma we tege ki go tugo.
A woro nɛɛ ki jate ma yo Yenɲele lo li jɔɔɔ wa wi na,
maa gbɔn maa tifaga.

- ⁵ Eɛn fɔ pàa wi furugu we kapere to kala na,
pàa wi gbɔn maa tɔngɔlɔ we kajɔɔɔ to kala na;
jɔɔɔ ɲga ki mbaa yeyinɲge ki kan we yeri, ki to wo na,
wi welegesara to fanɲga na wè sagala.

- ⁶ We ni fuun wàa punɲo na yanri faa paa simbaala yen,
we ni fuun nungba nungba wàa pye na kee we yeera kongolo koro ni;
ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele làa we ni fuun we kajɔɔɔ tuguro ti taga wi go
na^b.

- ⁷ Pàa wi jɔɔ fɔ tipege, a wùu yeɛ tirige pe kan,
wi suu yɔn ki yenge.
Wìla pye paa simbapɔ yen, ɲa pè yigi na kee wi ni wa wi gbosaga,
paa sumbyɔ yen, ɲa wì pyeri wi sire kɔnfenne pe keɛ,
wi suu yɔn ki yenge.

- ⁸ Pàa wi yigi fanɲga ma kiti kɔn wi na, maa yigi ma kari wi ni.
Wi wagati woolo wi kala li sila wa kpɛ jori,
naa pàa wi yinwege ki kɔn, maa wɔ laga dunruya wi ni weele pe
sɔɔɔ we.

^a 53.1: Zhan 12.38; Dɔmɔ 10.16 ^b 53.6: 1 Pye 2.24-25

- Pàa wi gbo na woolo pe kapere to kala na^c.
 9 Pàa wi le wa lepeelee pe sɔɔwɔ,
 wi kungɔlɔ, pàa saa wi gboo wi le wa penjagbɔɔ fenne pe gboolo pe
 lesaga ki ni;
 ma si yala, wi sila lewelewe kapyege kpɛ pye,
 lefanlaga senre kpɛ sila yiri wa wi yon.
- 10 Eɛn fɔ kila Yawe Yenɲele li ndanla mbeli tunmbyee wi jɔlɔ, mboo
 tɔngɔlɔ.
 Wuu yɛɛ kan ma pye kapere ti kala yagawa jasaraga.
 Wi yaa ka setirige piile ta,
 mbe yinwetɔnlɔɔ ta;
 wi yaa ka Yawe Yenɲele li nandanwa kala li pye mbeli yon fili.
- 11 Wi jɔlɔɔ gbɔɔ ko pɔngɔ na, wi yaa yinwetanga ta fɔ kuu yenle tin.
 Naa lelegere yaa kaa jen,
 ki kala na, na tunmbyee sinɲe wi yaa ka ki leele pe jate lesinmbele,
 wi yaa ka yere pe kapere ti go kala li ni.
- 12 Ki kala na, mi yaa ka wi tasaga ki kan wi yeri wa legbɔɔlɔ pe
 sɔɔwɔ,
 wo naa megbɔɔ fenne pe ni, pe yaa ka yarijende nda tì koli ti yeele
 pe yɛɛ na;
 katugu wì yere ki na maa yɛɛ kan ma ku.
 Pɔo jate kapere pyefenne wo wa;
 ma si yala, wì lelegere kapere tuguro le,
 ma yenri kajɔɔɔ pyefenne pe kan^d.

Zheruzalemu ca ki yaa ka gbɔɔwɔ ta naa

- 54** ¹«Mboro ɲa jambasee, ta yɔɔɔri!
 Mboro ɲa ma fa pyɔ se mbe yan, ta nayinme nii, maa yɔɔɔrimɔ
 kɔɲɔlɔ waa!
 Katugu jele ɲa pè wa,
 wi piile pe yaa ka lege mbe we jele ɲa wì pɔri naɲa yeri wi woolo pe
 na.
 Yawe Yenɲele lo lɔ yo ma^e.»
- ² Ka taga ma ***paraga go** ki gbeme pi na,
 ma paraga go ki tɔnpaara ti sangala jɛɲge maga gbɔɔɔ,
 maga kaa ki sɔɲɲɔ ko jate.
 Ma ka taga ki pɔmanda ti titɔnlɔwɔ pi na,
 ma ki kankanɲagala ke kan ke yere tiyɔɲɔ.

^c 53.8: Kapye 8.32-33 ^d 53.12: Maki 15.28; Luki 22.37 ^e 54.1: Ki senre nda tì yo fun
 wa Galasi sewe wi ni (Gala 4.27).

3 Katugu ma piile pe yaa ka lege mbe jaraga mbe kari kee ki ni fuun ki na.

Ma setirige piile pe yaa ka cengele sanngala ke tara ti sho ke yeri mberi ta,

mbe cen wa ma cara nda ti koro waga ti ni, mberi yin leele pe ni naa.

4 Maga ka fye, katugu ma se ka fere sho naa;

ma jatere wiga ka piri ma na, katugu pe se koon tifaga.

Fere nda tila ma ta ma sumborowo sanga wi ni, ma yaa ka fege ti na; tifagawa mba maa ta ma nangunjagara sanga wi ni, ma se ka nawa to pi na naa.

5 Katugu ma Daf wo wi yaa pye ma namborowo we;

wi mege koyi nga «Yawe Yengele na yawa pi ni fuun fo.»

Ma go shof wo wi yen ***Izirayeli** woolo Yengele kpoyi le; li mege koyi nga Tara ti ni fuun Yengele.

6 Yawe Yengele li yen nwo yinri naa,

paa jele yen na wi polo wi wa, a wi jatere wi piri wi na.

Yengele li yo fo: «Ma lefonro sanga japorowo ma mbe ya mboo je mele?»

7 Mila ma je wagati jenri ni ko ce;

een fo na yinriwe tawa gbwo pi kala na, mi yaa ma le naa.

8 Wa na nangbanwa gbwo pi ni ma ni,

mila na yege ki lara ma na wagati jenri ni;

een fo wa na ndanlawa mba pi yen kosaga fu pi ni,

mi yaa koon yinriwe ta naa.»

Ma go shof, Yawe Yengele le, lo li yo ma.

9 «Mi yaa ki pye paa yege nga na mila ki pye Nowe^f sanga wi ni.

Mila wugu ma yo fo tanngbwo po pa se pan mbe tara ti li naa, paa

Nowe sanga woo pi yen.

Ki pyelomo nungba pi na, mi wugu ki na fo mi se ka nawa ngban ma ni naa,

mi se ka yiri ma korowo naa.

10 Ali na yanwira ti ka yiri wa ti yongolo ke ni,

ali na tinndiye paga tigile,

na kagbaraga pyege ma kan ki se wo wa ki yonlo li ni;

na yeyingge ***yon finliwe** mba mi le ma ni, pi se kannga.

Yawe Yengele na li yen nwo yinriwe taa lo li yo ma.»

^f 54.9: Zhen 9.8-17

**Zheruzalemu ca
ki yaa ka kannga fonggo**

- 11 E, mboro ca nga ki yen na jɔɔ, a tisaga tifelege kɔɔn fige mɔɔ
jan,
lere kpe wo sila ta mbɔɔn kotogo ki sogo ma na.
«Wele, sinndɛɛɛ sɔɔngbanga woro mi yaa tɛge mbɔɔn kan,
mbɔɔn nɔɔ ki le ***safiri** sinndɛɛɛ ni.
- 12 Mi yaa ma naayeri mboro ti wa mberi yirige urubisi sinndɛɛɛ
sɔɔngbanga woro ni,
mbe ca ki mbogo yeyɔɔrɔ ti gbegele ***esikaribukili** sinndɛɛɛ
sɔɔngbanga woro ni,
mbe mboro nda ti ca ki maga maga fili ti wa sinndɛɛɛ sɔɔngbanga
woro ni».
- 13 «Yawe Yɛnɛɛle lo li yaa ka pye ma piile pe ni fuun pe
nagaɔ,
ma piile pe yaa ka fɛrɛwɛ gbɔɔ ta.
- 14 Ma yaa ka yeresaga ta yeyinɛge ki fanga na,
ma yaa ka shɔ leele pe jɔɔɔ ki kɛɛ;
ma se kaa fyɛ yaraga ko ka kpe yɛge,
ma yaa ka shɔ sunndo kɔɔɔ kagala ke kɛɛ,
sunndo kɔɔɔ se ka gbɔn ma na naa.
- 15 Na lere wa ka yiri mbe to ma na malaga ni,
ko se ka yiri mi yeri;
lere o lere wi yaa ka yiri mbe yo wi yaa to ma na,
ki fɔ wi yaa to ma yɛge sɔɔɔɔ.
- 16 Wele, fɛnlenaga wi ma nanɔanra kasɔn ki fɛ
mbe malingbɔnyaraga ka gbegele kala la mɛge ni,
muwi mɔ wo da.
ɛɛn fɔ jɔɔɔɔ pyɛfɔ ɔa wi ma ki malingbɔnyaraga ki jɔɔɔ, muwi mɔ
wo fun wi da.
- 17 Malingbɔnyaraga nga fuun pɛ gbegele ma mɛge ni,
ko ka se ka ya yaraga ka kpe yɔn;
lere o lere ka yiri ma kɔɔɔɔ, mbe yo wi yaa kiti kɔn mboo jan ma na
kiti kɔnsaga,
kiti wi yaa to ko fɔ wo na.»
Ko ki yaa pye Yawe Yɛnɛɛle li tunmbyeele pe tasaga ye,
pa mi yaa tanga ki kan pe yeri yɛɛn;
Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma.

Yenŋele li ma li kajenge ki pye
we kan waga

- 55** ¹Yoro mbele fuun wɔɔ yɛn ye na,
ye pan tɔnmɔ pi kɔrɔɔ ye wɔ!
Ali yoro mbele penjara woro ye yeri,
ye pan ye lɔ ye ka.
Ye pan ye duven naa nɔnɔ lɔ penjara fu, penjara wɔmɔ woro wa.
- ²«Yaraga ŋga ki se ya mbe ye baro, yingɪ na, a ye nɛɛ ye penjara ti nii
wa ko ni?
Yaraga ŋga ki se ya lere tin, yingɪ na, a ye nɛɛ ye yɛɛ tege ko kala na?
Yaa nuru na yeri jɛŋge, pa kona ye yaa la yaakara jende kaa,
ye yaa la yaakara tanra kaa.
- ³Ye nunɣbolo jan na yeri, ye pan na kɔrɔɔ!
Yaa nuru na yeri, pa ye yaa yinwege ta.
Mi yaa *yɔn finliwɛ mbakɔ le ye ni.
Kajenge ŋga mila ki *yɔn fɔlɔ le mbe pye Davidi wi kan, mi yaa ki
pye ye kan kasinɣe ni^h.
- ⁴Wele, mila wi pye na kapyegele ke serefɔ wa cɛngele ke sɔɔwɔ,
maa pye cɛngele ke yɛge sinfɔ konaa ke fanŋga fɔ.
- ⁵Wele, cɛnle na yee jɛn, ye yaa ka ki cɛnle woolo pe yeri pe pan ye
kɔrɔɔ;
cɛnle na lii ye jɛn, ki cɛnle woolo pe yaa ka fe mbe pan ye kɔrɔɔ,
Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li kala na, *Izirayeli woolo Yenŋele *kpoyi
li kala na,
lo na li gbɔɔwɔ kan ye yeri we.»

Yenŋele li ka yɔn fɔlɔ na le,
li ma li yɔn fili

- ⁶«Yaa Yawe Yenŋele li lagajaa, sanga ŋa ni ye mbe ya mbeli yan we,
yaa li yinri, sanga ŋa ni li yɛn ma yɔngɔ ye ni we.
- ⁷Lepee wi wɔ wa wi kombele li ni,
kapege pyefɔ wuu jatere pere ti yaga;
wi sɔngɔrɔ wi pan Yawe Yenŋele, we Yenŋele li kɔrɔɔ,
pa li yaa wi yinriwe ta;
katugu li maa kapere ti kala yari legere legere.
- ⁸«Katugu na jatere wi woro paa ye woo wi yɛn,
na kongolo ke woro paa ye wogolo ke yɛn.

^h 55.3: Kapye 13.34

Yawe Yenjele lo li yo ma.

⁹ Naayeri wi yen ma lali tara ti ni yege nga na,
pa na kongolo ke yen ma lali ye wogolo ke ni ma,
ki pyelomɔ nungba pi na, pa na jatere wi yen ma lali ye woo wi ni
ma.

¹⁰ «Yege nga na tisaga konaa ***nezhi** wi ni ti ma yiri wa naayeri ma
pan,
een fɔ tila songoro mbe kari, na tii tara ti yinngi mberi pe,
mbe ti yariluguro ti fi ti yiri,
mbe yariluguro kan kere konfo wi yeri,
konaa mbe ti ti fenne pe ma pe yon suro ti ta,
¹¹ ki pyelomɔ nungba pi na, senre nda ti ma yiri wa na yon pa ti yen
ma.
Tila songoro mbe pan na korogo wagafe,
na tii nga mila jaa ki pye mbege yon fili,
na tii nga mila kon ma tege ki pye.

¹² «Ee, ye yaa ka yiri wa Babiloni tara yagorimo ni mbe kari,
pe yaa ka keli ye yege mbe kari ye ni yeyingge na;
yanwira to naa tinndiye pe ni, ti yaa kaa yagorimo kongolo waa wa
ye yege,
yan nawa tire ti ni fuun ti yaa kaa kendagala gbɔɔn ye kanⁱ.
¹³ ***Sipiresi** tire tiyonro yaa ka fi wa wuuro yuguyugu wi yonlo,
miriti tire wetipiire woro yaa ka fi wa yanpege ki yonlo;
ki yaa ka gbogwo kan Yawe Yenjele li yeri,
mbe pye kacɛn ɲa wi yen kosaga fu, ɲa wi se wo wa wi yonlo.»

SEWE WI KONSAGA TAANRI WOGO

56–66

Yenjele li sherigo gbogo ki yaa
ka pye cengele ke ni fuun wogo

56 ¹ Pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ:
«Yaa tanri kaselege ki na,
nga ki sin yaa ko piin;
katugu showo mba mi yaa ye sho pi gberɛ pan,

ⁱ 55.12: Ko korɔ wo yen fɔ Yenjele li woolo pe yaa ka yiri wa Babalonni tara, to nda ti yen
pe juguye pe tara re, mbe songoro wa pe yera tara ti ni. Ki yaa ka pye nayinme konaa
yagorimo legere ni.

- na kasinŋe ki yaa ki yee naga wagati ŋa ni wì yongo.
- 2 Lere ŋa kaa tanri ŋga mla yuun ki na,
senwee pyɔ ŋa kaga yigi jenge, mbe koro mbaa tanri ki na,
mbaa cɛnpilige ki cɛn, wiga kaa ki jogo,
mbe kee wɔ kapege pyege cɛnle pyew ki ni,
ferewe yen ki fɔ wi woo!»
- 3 Nambanŋa ŋa fuun ka mara Yawe Yenŋele li na, wiga kaa ki jate
mbe yo fɔ:
«Ki woro nala kɔɔn shyen, Yawe Yenŋele li yaa na laga li woolo pe na!»
Nanŋa ŋa pɛ san wiga ka yo fɔ: «E, mi wo yen paa tiwaga yen!»
- 4 Katugu Yawe Yenŋele li yo fɔ:
«Ki nambala mbele pɛ san, na pe kaa na ***cɛnpilige** ki cɛn,
mbaa na nandanwa kala li piin,
mbe koro mbe mara na ***yɔn finliwe** pi na,
5 pa mi yaa nandowo yaraga ka gbegele pe mege ni,
mbe megbɔgo kan pe yeri wa na sherigo gbɔgo ki ni, wa na go ki nawa,
mege ŋa kɪ mbɔnrɔ ma we pinambiile konaa sumborombiile na.
Mi yaa mege kan pe yeri, ŋga ki yen kɔsaga fu,
mege ŋa ki se ka kɔ mbe wɔ wa.»
- 6 Nambanmbala mbele pe yaa ka mara Yawe Yenŋele li na,
mbaa tunŋgo piin li kan, Yawe Yenŋele li mege ki pe ndanla,
mbe pye li tunmbyeele,
mbele fuun pe yaa kaa cɛnpilige ki cɛn, pe se kaga jɔgo,
mbe koro mbe mara na yɔn finliwe pi na,
- 7 pa mi yaa kari pe ni wa na yanwiga ***kpoyi** ki na,
mbe yɔgɔrimɔ kan pe yeri wa na yenrigo ki ni.
Pe ***saara sogoworo** to naa pe yaayoro ***saara** nda pe maa woo na
yeri wa ***saraga wɔsaga** ki na,
pa mi yaa yenle ti na;
katugu na go pe yaa kaa ki yinri cengele ke ni fuun ke Yenŋele yenrigo^j.
- 8 We Fɔ, Yawe Yenŋele na li ***Izirayeli** woolo mbele paa jaraga pe gbogolo,
lo li yo ma fɔ: «Na woolo mbele mɪ gbogolo makɔ, mi yaa pele yege
gbogolo mbe taga wa pe na.»

**Yenŋele làa Izirayeli tara teelee
pe jeregi**

- 9 Yoro yan wongaala ye ni fuun yaa paan,
yoro yanyaara nda fuun ti yen wa kɔlɔgo ki ni, yaa paan ye ka!

^j 56.7: We Fɔ Zhezu wila ki senre ti yo wa (Mati 21.13; Maki 11.17) konaa (Luki 19.46) lara ti ni.

- ¹⁰ Izirayeli tara kòròsifenne pe ni fuun pè pye fyòònlò,
 pee kala la kpè jèn;
 pe yèn paa pyòònlò bomboolo yèn,
 mbele pe se ya mbaa weli.
 Pe ma sinlé na wònlò, na wòònrò wònlò;
 wònlòwò po pi yèn ma pe ndanla.
- ¹¹ Pe yèn paa pyòònlò yèn, mbele pe yèn mafè ni, paa ka mbe tin;
 pe yèn ***simbaala kònrifenne** mbele pee kala la kòrò jèn.
 Pe pe ni fuun pe yèn na tanri pe yèera kòngolo koro na,
 pe pe ni fuun pe yèera tònli wo pe yèn na lagajaa^k.
- ¹² Pe ma yo fò:
 «Ye pan we sa duven lagaja we wò,
 we sinmé wèlèwè wò we tin, pila we yèrè ti kanngi;
 goto we nuru wege pye ma naa,
 katugu pi legere pi yèn wa mbe wò.»

**Yenḡele làa li woolo pe jeregi
 yarisunndo ta yege wogo na**

- 57** ¹ Lesinḡe wi ma ku,
 èn fò lere kpè na laga wogo ki jate;
 lejenḡe wi ma ku ma wò wa,
 èn fò lere kpè naga kòrò jèn,
 mbe yo fò lesinḡe wi ma ku mbe ta mbe sho jòlògò ko kèè^l.
- ² Yeyinḡe ki yaa ka sòngòrò mbe pan,
 mbele pe yèn na tanri wa kozinne li ni,
 pe yaa ka sinlé mbaa wogo yeyinḡe na.
- ³ Èn fò yoro wo na, ye fulò laga,
 yoro lekaajo piile wele,
 yoro cènle woolo mbele kèènre piile konaa nanjara piile.
- ⁴ Ye yèn naga lakoo ambo na ma?
 Ye yèn na tège ambo na ma, fò na ye ḡgayinne li yinrigi nali waa?
 Naga yèn ma, ye woro leele mbele pe yiri ma je konaa yagboyoolo
 wi le?
- ⁵ Nanjara la ki ma yiri ye ni wa ***terebenti** tire ti nògò
 konaa wa tire nda fuun ti yèn wetiipiire ni ti nògò;
 ye maa ye piile pe kònlògi na pe piin saraga,
 wa yanwira laforo ti ni konaa wa waliwere ti ni.

^k 56.11: Simbaala kònrifenne poro pe yèn Izirayeli tara teelee wele. ^l 57.1: ḡga ki yo fò: Lesinḡe wi ma ku mbe ta mbe sho jòlògò ko kèè, Yenḡele senre sèwèèle pele ni ki yèn ma yònlògò wa ma yo fò: Lesinḡe wi ma ku lepeelee pe tipewe po kala na.

- 6 Yanwira laforo sinndengele ngele kè wɔlɔɔ, koro ye pye yarisunndo
nda ye maa gbogo;
koro yè pye ye yaritara re.
Duven saraga nga pe ma wo, pa ye maa ki woo ki sinndengele ke yeri,
na ye yarilire ***saraga sogoworo** ti woo ke yeri.
Naga yen ma, mi ɲa Yenjele, mbaa yarisunndo ti gbogo ki mbe ya
mbanla kotogo ki sogo mele na na?
- 7 Ye ma saa ye sinleyaraga ki gbegede yanwiga nga kɪ yaraga ka go na
kalikalawa pi mege ni^m;
ye ma lugu wa ti go na, ma saa na ye ***saara** ti woo wa fun.
- 8 Ye ma ye yarisunndo nadowo woro ti yannga wa kɔɔɔ ti punɔ na,
konaa wa yeyɔɔɔ kɔɔɔ tire ti na.
Yè lara na na, ma ye yee pagala,
ma lugu wa ye sinleyaraga ki na,
ma ye yarisinlege ki pyeele.
Ye yen na keɛnle jaa ye yee kan,
poro mbele ki yen ma ye ndanla yaa sinlele pe ni,
yaa pe witiwaga ki wele.
- 9 Ye ma tangala tanga ma kari wa wunlungbɔɔⁿ wi yeri;
ye ma saa wi gbɔɔ sinme nuwɔ taan ni.
Yè pitunmbolo torogo fɔ wa lege,
yège pye ma, ma tigi ma kari fɔ wa ***kuulo tara**.
- 10 Yè tanga fɔ ma saa te,
ɛɛn fɔ ye fa sho fɔ: «Ki yen go fu kala.»
Yè fannga le ye yee ni naa,
kɪ pye ma, ye fannga kii kɔ.
- 11 «Kɪ pye ma, yaa fye ambɔ yeege?
Ambɔ wila fyere waa ye na, fɔ a yànla java,
ma ye jatere wi laga na na,
mala kala li wɔ wa ye kotogo na?
Naga yen ma, naa mɪ pyeri maga le wa wagati titɔɔɔɔ ni, ko kɪ ti wi le?
Naga yen ma, ko kɪ ti ye woro na fye na yee wi le?
- 12 Koni, mi yaa ye kasinɔge konaa ye kapyegele ke yirige funwa na;
ɛɛn fɔ ki kagala ke se yaraga ka yɔn ye kan.

^m 57.7: Pe ma saa pe sinleyaraga ki gbegede nanjara ti mege ni. Kila pye faa, pe kaa yarisunndo ti gbogo, pe maa nanjara ti piin wa fun. Mbaa yarisunndo ti gbogo kila pye katijangara Yenjele li yege na konaa ma pye paa nanjara yen. ⁿ 57.9: Iɲga kɪ yo fɔ wunlungbɔɔ, kɪ yaa pye yarisunngo Molɔki ko paa pye na yinri ma.

13 Na yaga kaa gbele mbaa sagafɔ jaa sanga ɲa ni,
 kona ye yarisunndo legerɛ ti yiri ti ye shɔ!
 Tifeleɛge kayi ki yaa ka ti ni fuun ti le mbe kari ti ni,
 tifeleɛge kayi ki yaa kari pe mbe kari ti ni.
 Een ɔ lere ɲa kaa yee karafa na na,
 wo yaa tara ti ta kɔrɔgɔ,
 na yanwiga ***kpoyi** ki yaa ka pye wi wogo.»

**Yenɲele li yaa kali woolo
 pe yinriwe ta**

- 14 ***We Ɔ** wì yo ɔ:
 «Ye konɔ li wɔ, ye konɔ li wɔ, yeli yenɲe,
 ye kurugosara ti ni fuun ti wɔ wa na woolo pe konɔ li ni.»
- 15 Katugu Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na,
 lo na li censaga ki yen kɔsaga fu wogo,
 lo na li meɛge ki yen kpoyi, li yo ɔ:
 «Mi yen ma cen wa naayeri lara to naa ***laga kpoyi** ki ni;
 een ɔ mi yen mbele pe yen tege na pe ni konaa mbele pè pe yee go
 sogo pe ni,
 jaŋgo mbe mbele pè pe yee go sogo pe yirige,
 mbe mbele pe yen tege na pe yirige.
- 16 Mi se koro mbaa leele pe jeregi sanga pyew;
 nakoma mbe nawa ɲgban pe ni sanga wi ni fuun ni;
 na ko ka pye, senwee piile mbele m̀ da,
 pe jen na pe yinwege wɔnwɔn pi la, mbe ku mbe wɔ wa na yeege sɔgɔwɔ.
- 17 «***Izirayeli** woolo pe yeege mbatinwe tipewe pi kala na,
 m̀la nawa ɲgban pe ni, ma jɔɔgɔ wa pe na;
 na naɲgbanwa gbɔɔ pi na, m̀la na yee lara pe na.
 Konaa ki ni fuun, p̀aa koro mbalogombolo, na kee wa pe yeeera nawa
 jatere koɲgolo koro ni.
- 18 M̀ pe tangalɔmɔ pi yan,
 een ɔ konaa ki ni fuun, mi yaa ka pe sagala;
 mi yaa ka keli pe yeege
 mbe pe kotogo ki sogo pe na;
 mbe pinle pe woolo mbele pe yen yesanga ni pe ni.
- 19 Mi yaa ka sɔnmɔ yuuro le wa pe yɔn paa koo.
 Yeyinɲge naa yeyinɲge mbe pye ɲa wi yen wa lege wi wogo, konaa
 ɲa wi yen tɔɔn wi wogo!
 Mi yaa ka pe sagala.
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

- 20 Eɛn fɔ lepeelee poro yen paa kɔgɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na
 tuun pi yen,
 mba pi se ya sinle yew.
 Pi maa fenrege konaa kayangara ti yinrigi.
 21 «Lepeelee pe se yeyinngɛ ta fyew.»
 Na Yenngɛle lo li yo ma.

**Yenɛge lege nga
 ki yen ma Yenngɛle li ndanla**

- 58** 1 *We Fɔ wɔ yo fɔ: «Ta jɔrɔgi ngbanga ma yagbotirige ki ni fuun
 ki ni,
 maga ka pyeri;
 ma magala li yirige paa mbanlaga magala yen,
 mala woolo pe kambasinnde ti naga pe na,
 ma poro Zhakɔbu setirige piile pe kapere ti yo pe kan.
 2 Pe yen nala lagajaa pilige pyew,
 pe yen naga jaa mbanla kongolo ke jen;
 pɛ pe yɛɛ pye paa cɛnlɛ la yen, na li yen na tanri kasiɛngɛ ki na,
 na lii je li Yenngɛle li kakɔndɛgele na li yen ma sin li na.
 Pe maa jaa mbaa pe kiti wi kɔɔn mbaa yala kasiɛngɛ ki ni,
 pe maa jaa mi ɲa Yenngɛle mbe fulo pe tanla.
 3 «Eɛn fɔ, pe maa yuun fɔ:
 «We yenɛge lege ki go ko yen kikiin,
 mbege ta ma woro na we yaan we!
 We yɛɛ tigiwen pi go ko yen kikiin,
 mbege ta ma woro naga jate we?»
 Kona, a mɪ si pe yɔn sogo ma yo fɔ:
 Ye yenɛge lepilige ki na, ye nandanwa kagala koro ye maa piin,
 ye maga ngban ye tunmbyeele pe ni fuun pe na.
 4 Wele, na yaga yenɛge ki le,
 kendige ye maa woo ye yɛɛ ni na maara wiin,
 na leele pe gbɔɔn ye kɛngungolo ke ni tipewe pi kala na;
 yenɛge lege cɛnlɛ ɲa yaa piin nala, ye woro naga piin na yala ki
 lelɔmɔ pi ni,
 jango ye yenrɛwe pi logo wa yenngɛle na.
 5 Naga yen ma, yenɛge lege cɛnlɛ ɲa ki yen mala ndanla pa ki yen
 yɛɛn le?
 Senwee wi daga mboo yɛɛ tirige yɛɛɛ ɲa na koyi yɛɛn wi le?
 Na senwee wi kaa go ki sogo paa gbagara kanɲgaga yen,
 mbe jatere piriwen yaripɔɔ le wi yɛɛ na,
 mbe sa sinle wa cɔnrɔ ti ni,

naga yen ma, ko ye maa yinri yenge lege wi le?
Ko pilige ko mbe ya ti ye kala li Yawe Yenjele li ndanla mele?

- 6 «Yenge lege nga ki yen mala ndanla koyi nga fɔ:
Yè yɔngɔwɔ pi le leele mbele na ye tipewe pi kala, yoo sangala pe na,
fannga nga yè taga leele pe na kila dingi pe na, yege laga pe na,
leele mbele pe yen na jɔlɔ, ye pe wa paa kee,
ye kulowo cenle pyew pi laga leele pe go na.
7 Fungo yen mbele na, ye yaakara kan pe yeri,
fyɔnwɔ fenne mbele sinlesaga woro pe yeri, ye pe lenge wa ye yinre
ti ni.
Ye yaripɔɔ le lere ɲa wi yen witiwaga wi na,
yaga ka pungo le ye lewee yenle wi ni°.»

- 8 «Pa kona ki yaa pye yanwa, mbaa yinrigi ye kan paa pinliwe yɔn
yɔnlɔ yen,
pa mi yaa ye yama pi kɔ le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni;
ye kasinge ki yaa ka pye paa ye yekelewe yen,
Yawe Yenjele li gbɔgɔwɔ pi yaa pye ye pungo na, mbaa ye kɔɔsi.
9 Pa kona yaga yeri, Yawe Yenjele li yaa ye yɔn sogo,
na yaga gbele mbeli yenri sagawa ni, pa li yaa yo fɔ: «Mi ɲa!»

«Na yaga jɔlɔgɔ nga ye yen na tari leele pe na ki yaga,
na yaga yombe le na ye maa nari pe na konaa mbe senpere nda ye
maa yuun pe na ti yaga.

- 10 Na ye kaa ye yeera yaakara ta kaan mbele fungo yen pe na pe yeri,
na ye kaa mbele pe yen tege na pe kala li yɔngɔ,
pa kona yanwa yaa yiri ye kan wa diwi wi ni;
ye yembine li yaa kannga mbe pye paa yɔnlɔ fungbanga yanwa yen.
11 Yawe Yenjele li yaa la ye yege sinni sanga pyew,
li yaa la ye kala li yɔngɔ ali wa lawaga tara ti ni,
mbe fannga le ye ni.
Ye yaa ka pye paa nangɔ kere yen, nda ti yen tɔnmɔ legere laga na,
paa pulugo yen, nga ki tɔnmɔ pila waga fyew.
12 Pa ye woolo pe yaa ka ye katara lere ti gbegele mberi kan naa fɔngɔ,
yinre lere nda ti nɔgɔ kila le maga le wa faa, ye yaa ka ki mboro ti
kan mberi yirige naa.
Pe yaa ka ye mege taga mbaa ye yinri: «Mbogo nga kɔ jɛenri ki
gbegelefenne»
konaa «kongolo gbegelefenne jango tara ti pye leele censaga naa.» »

**Cɛnpilige ŋga
ki yen ma Yenŋele li ndanla**

- ¹³ «Na ye kaa ***cɛnpilige** ki cɛɛn ye woro naga jogo,
na ye woro na kee mbe saa ye nandanwa kagala piin na pilige
***kpoyi** ki ni,
na yaga cɛnpilige ki pye ye nandanwa pilige,
na yaga gbɔɔwɔ taga Yawe Yenŋele li cɛnpilige kpoyi ki na,
na ye kaa ki gbogo mbe ye yɛɛra kɔŋgolo ke yaga wa, ye woro na
tanri ye yɛɛra nandanwa kagala ke na,
nakoma mbaa sɛnwara yuun,
¹⁴ pa kona Yawe Yenŋele li wogo ki yaa yɔɔɔrimɔ kan ye yeri,
mi yaa ka ye tara ti yirige tara sannda pyew ti go na.
Ye tele Zhakɔbu wila tara nda ta kɔɔɔɔ, mi yaa ti yeri tanwa pi li.
Yawe Yenŋele lo li yo ma.»

**Leele pe kapere ti fogo le
poro naa Yenŋele li sɔɔwɔ pi ni**

- 59** ¹ Ayoo, Yawe Yenŋele li kee kii were mbege kan liga ka ya mbe ye
shɔ;
li woro nungbojili mbege kan liga ka ya mbe logo ye yeri.
² Ɛɛn fɔ ye kambasinnde to ti fogo le yoro naa ye Yenŋele li sɔɔwɔ pi
ni;
ye kapere to tili yege ki lara ye na,
maga kan li se yenle mbe logo ye yeri.
³ Leele mbele yɛ gbo pe kasanwa pi ye keyen yi tɛge ***fyɔngɔ** ni,
ye kapere ti ye yombɛgele ke tɛge fyɔngɔ ni;
ye maa yagbogolo finlele wa ye yɔn ki ni,
ye ŋgayinŋele ke maa sɛnre mbasinnde yuun kalegere ni.

⁴ Lere kpe woro na kiti wi kɔɔn kasinŋe ni,
lere kpe woro na kiti kɔngɔ ki piin kaselege ni.
Pe ma kee kan yagbogowo sereya na, na go fu sɛnre yuun;
pe ma tipege ki sɔnri wa pe nawa, mɛɛ kapege ki pye.
⁵ Pe ma sinle firisho jenrewe pi na maa jiri,
mbe mere wa paa sipee mere yen.
Lere ŋa ka ki wɔɔɔɔ jɛnɛ la ka, wo yaa ku;
lere ŋa ka ki wɔɔɔɔ jɛnɛ la jiri, merege ki ma yiri wa li ni.
⁶ Mere nda pe ma wa paa sipee mere yen, pe se ya mberi ti paraɔa,
pe se ya mbege tɛge mbe pe yɛɛ tɔn ki ni;
pe kapyegele ke yen kapyegele tipegele,
lewɛlewɛ kapyere to cɛ pe maa piin pe keyen yi ni.

- 7 Pe maa fee kapege pyege ki pungo na,
 pe maa fyeele mbe lere na wi yen jeregisaga fu wi gbo.
 Pe sonrimo po yen mbaa kapege piin,
 jɔgɔwɔ naa tɔngɔwɔ po pi yen wa pe torosara ti ni.
- 8 Pee yeyingge konɔ li jen,
 kasingge woro wa pe torosara ti ni;
 kongolo ngele kè koolo koro pe maa tanri ke na,
 lere o lere ka ki konɔ li le, wo se yeyingge ki yan yenle ni.

**Yenɛle li woolo paa pe kapere
 ti jen ma yere ti na**

- 9 Ko kɪ ti kasingge ki laga yen ma lali we ni,
 shɔwɔ pi se gbɔn we na.
 Waa pye na yanwa pi singi,
 een fɔ diwi wo ce wɪ ye.
 Waa pye na lalaaga ki singi ki pan,
 een fɔ we yen na tanri wa wɔwɔ pi ni.
- 10 We yen na talitali paa fyɔɔn ma kaa na talitali na mbogo ka sɔlɔgi na kee;
 we yen na talitali paa leele mbele yengele woro pe na pe yen.
 We yen na kunrugu yɔnlɔfunɔgbanga na ma mbe yo fɔ yembinɛ wɔ;
 we yen nɔgbaanla, een fɔ konaa ki ni fuun, we yen paa gboolo yen.
- 11 We ni fuun we yen na kuunru paa cɛnrɛ urusiye pe yen;
 we yen na kɔngɔri paa ketɛngele yen.
 Waa pye naga sɔnri Yenɛle li yaa pan mbe we shɔ, een fɔ lii we shɔ.
 Waa pye naga sɔnri mbe shɔwɔ pi ta, een fɔ pi laga lali we ni.
- 12 Katugu we ***lasiri** jɔgɔwɔ pɪ lɛgɛ ma yegɛ sɔgɔwɔ ***we Fɔ**,
 we kapere ti yen na we jeregi,
 we kajɔgɔrɔ ti yen we na;
 wè we kambasinnde ti jen.
- 13 Wè pye mbalogombolo ma Yawe Yenɛle li fanla,
 wè pungo le we Yenɛle li ni.
 We yen na lewelewe kapyere sɛnrɛ yuun, ma yiri ma je li na,
 we yen na yagbogowo sɛnrɛ sɔnri wa we nawa nari yuun.
- 14 Kɪ pye ma, nɔga ki yen ma yala kɪ pungo le we ni,
 a kasingge kɪ laga lali we ni;
 kaselege kii yeresaga ta wa we katoro ti ni,
 nɔga ki yen ma sin kii yeresaga ta wa.
- 15 Kaselege kɪ kɔ ma wɔ wa;
 lere na kaa yɛɛ laga kapege ki na, pe ma wo kɛɛ yaara to koli wi
 yeri.

Yenɲele li yaa kali woolo pe sho

Ŋga ki yen ma yala ki woro na piin,
ki wogo ki Yawe Yenɲele li mben.

¹⁶ Ligi wele maga yan, fɔ ali lere kpɛ wo woro wa,
kì to li yɔn na fɔ lere kpɛ woro wa na kasulugo piin.
Kì pye ma, a li yɛra kɛɛ kì pye li sagawa,
a li kasingɛ kì pye li kɛendagaserege^p.

¹⁷ Li kasingɛ ki le li yɛ na paa malaga gbɔnderege yen,
ma shɔwɔ pi pye paa tugurɔn njala yen, mali kan wa li go ki na.
Li li kayanga wɔmɔ pi pye paa derege yen, maga le li yɛ na,
ma li lewelewe kapyere ti pye paa derigbɔɔ yen, maga le^q.

¹⁸ Li yaa ka lere nungba nungba pyew wi sara mbe yala wi kapyegele
ke ni,
mbe pye nangbanwa gbɔɔ ni li winfenne pe ni.
Li yaa ka li juguye pe sara, mbe yala nga ki daga pe ni ki ni,
mbe *lɔɔ fugo tara fenne mbele wa lege pe le jɔlɔɔ, mbe yala nga
ki daga pe ni ki ni.

¹⁹ Ki ka pye ma, mbege le wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, pe yaa la fyɛ Yawe
Yenɲele li mɛge ki yɛge,
mbe sa gbɔn wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, pe yaa la fyɛ li gbɔɔwɔ
yanwa pi yɛge.

Li yaa ka pan paa tɔnngbɔɔ yen, mba pi yen na fuun nɔgbanga,
mba Yawe Yenɲele li yɔn tifeleɛ kùu wɔnrɔɔ.

²⁰ Go shɔfɔ wa yaa pan wa *Siyɔn ca;
Zhakɔbu setirige piile mbele ka pe kapere ti jen mberi yaga, wi yaa
ka poro go sho.

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

²¹ Yawe Yenɲele li yo fɔ: «Mi wo na, *yɔn finliwe mba mi yaa le pe ni,
powi mba: «Na yinne li yaa pye pe ni, na sɛnrɛ nda m̀ le pe yɔn, ti se ka
shɔ pe yeri, ti se ka shɔ pe piile pe yeri, ti se ka shɔ pe piile poro piile pe
yeri, mbege le yingɔ fɔ sanga pyew’». Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

Zheruzalemu ca ki yaa gbɔɔwɔ ta

60 ¹ «Zheruzalemu ca, yiri maa yengele, katugu ma yanwa pì pan.
Yawe Yenɲele li gbɔɔwɔ yanwa pi yen na yinrigi ma kan.

² Wele, diwi wì tara ti tɔn munga,

^p 59.16: Eza 63.5 ^q 59.17: Efe 6.14-17; 1 Tesa 5.8 ^r 59.21: Ezayi wi yen na Yenɲele li
yɔn finliwe pi sɛnrɛ yari naa fɔngɔ, paa yɛge nga na Zheremi naa Ezekiyeli paa keli maga
pye we (Zhere 31.31-34; Eze 36.26-27).

- diwi wɔɔ lɪ ye ma cɛngɛlɛ ke yɔn tɔn;
 ɛɛn fɔ mboro wo na, Yawe Yɛnɛlɛ li yaa yanwa yirige ma kan,
 li gbɔgɔwɔ yanwa pi yaa la yinrigi ma kan.
- 3 Cɛngɛlɛ keke yɛgɛ yaa kaa tanri mbaa paan ma yanwa pi na,
 yanwa mba pila yinrigi ma kan, wunlumbolo pele yaa kaa tanri,
 mbaa paan wa pi na.
- 4 «Ma yɛgɛ ki yirige ma wele mɔɔ yɛɛ maga;
 pe pe ni fuun pe yɛn na pe yɛɛ gbogolo, mbe pan ma kɔrɔgɔ.
 Ma pinambiile pɛ yiri fɔ lege na paan,
 pɔɔn sumborombiile pe lɛ pajoro na na paan pe ni.
- 5 Na maga ka pe yan, ma nawa pi yaa yinngi,
 ma yaa la yɔgɔri fɔ sa toro ki da wi na;
 katugu pe yaa ka pan kɔgɔje wi nawa yarijendɛ ti ni ma kɔrɔgɔ,
 cɛngɛlɛ sanɔgala ke yarijendɛ ti yaa ka pan ma kɔrɔgɔ.
- 6 «Yɔngɔmɛye legɛrɛ yaa ka pan mbɔɔn tara ti yin,
 Madiyan tara naa Efa tara yɔngɔmɛye wele.
 Pe ni fuun pe yaa ka yiri wa Saba tara mbe pan;
 pe yaa ka pan tɛ naa *wusuna nuwɔ taan ni,
 pe yaa kaa Yawe Yɛnɛlɛ li sɔnmɔ kagala ke yari yuuro ni.
- 7 Kedari tara yaayoro nɔgbeleye yi ni fuun yi yaa ka yi yɛɛ gbogolo wa
 ma tanla,
 Nebayɔti cɛnlɛ woolo pe simbapɛnɛ pe yaa ka pye ma kɛɛ na.
 Pe yaa ka pye *saraga sogoworo wa na *saraga wɔsaga ki na,
 saraga nɔga ki yɛn mala ndanla.
 Mi yaa na gbɔgɔwɔ yanwa pi tɛgɛ mbe gbɔgɔwɔ taga na sherigo
 gbɔgɔ ki na^s.
- 8 «Ambɛnɛ pe yiri na toro wa naayeri paa kambaara yɛn,
 paa jendetuwaye yɛn, mbele pe yɛn na kee pe sinlesaga?
- 9 *Lɔgɔ furo tara fɛnnɛ mbele wa kɔgɔje wi pɔngɔ na, pe jigi wi yɛn
 mi na,
 Tarisisi tara tɔnmɔkɔɔrɔ tugbɔɔrɔ to ti yaa keli yɛgɛ,
 ti yaa kɔɔn piile pe lɛ fɔ wa taleere ti ni, mbe pan pe ni;
 ti yaa pan pe warifuwe naa pe tɛ wi ni,
 pe yaa pan mbe gbɔgɔwɔ taga Yawe Yɛnɛlɛ, ma Yɛnɛlɛ li mɛgɛ ki na,
 *Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ *kpoyi na lɪ gbɔgɔwɔ kan ma yeri we.
- 10 «Cɛnlɛ la yɛgɛ woolo yaa ka pan mbɔɔn ca mboro ti kan,

^s 60.6-7: Cara nda fuun ti mɛrɛ ti yeri laga ki laga ki ni, tila pye Larabu tara cara to ta.

- pe wunlumbolo pe yaa kaa tunngo piin ma kan;
na nanngbanwa pi kala na mĩla ma gbɔn,
ɛɛn fɔ koni, na kajeŋge pyege ki kala na, mi yaa ma yinriwe ta.
- 11 Ma ca mboro yeyɔnrɔ ti yaa koro yelende sanga pyew,
ti se ka tɔn yɔnlɔ na, ti se si ka tɔn yembine,
janngo cengele sanngala ke yarijende ti pan ti ye laga ma ni,
pe wunlumbolo fun pe tanli pe yee na, pe pan pe ye laga ma ni.
- 12 «Katugu cɛnle nakoma wunluwɔ tara nda ti woolo pee yenle mbaa
tunngo piin ma kan, poro yaa kɔ mbe wɔ wa,
ki cengele ke yaa tɔngɔ pew.
- 13 «Liban tara gbɔgɔwɔ pi yaa ka pan mbe pye ma woo,
mi yaa ti ***sipiresi** tire, naa pɛn tire konaa buyisi tire mbe pan wa
ma ni,
janngo mberi tɛge mbanla ***laga kpoyi** ki gbegele mbege fere ti ni,
mbe gbɔgɔwɔ kan na censaga ki yeri.
- 14 Ma jɔɔfenne pe pinambiile pe yaa ka pan, mbaa pe yee tinrigi ma
yege sɔgɔwɔ;
mbele paa pye nɔɔ tifaga pe yaa ka pan, mbaa foli ma jegele.
Pe yaa kaa ma yinri fɔ: «Yawe Yenŋele li ca»,
kona «ɔzirayeli woolo Yenŋele kpoyi li ca Siyɔn.»
- 15 «Leele paa je ma na, mɔɔ panra,
lere kpe sila pye na paan wa ma yeri naa;
ɛɛn fɔ mi yaa ma yɔɔgɔ ki yirige caw fɔ sanga pyew,
mbe ti setirige piile mbele fuun pe yaa ka yiri punngo na, paa yɔgɔri
ma kala na.
- 16 Ma yaa kaa cengele sanngala ke nɔnɔ wi woo,
wunlumbolo pe yaa kaa ma yɔn suro ti woo, paa yege ŋga na jele
maa pyɔ kaan wi maa wɔnri we.
Pa kona ma yaa ki jen mbe yo fɔ muwi mi yen Yawe Yenŋele, ma
shɔfɔ we,
kona ma go shɔfɔ, Zhakɔbu Yenŋele na fannga gbɔgɔfɔ we.
- 17 «Mi yaa ka pan tɛ ni ma kan tuguyenre ti yɔnlɔ,
mbe pan warifuwe ni ma kan tugurɔn ti yɔnlɔ,
mbe pan tuguyenre ni ma kan tire ti yɔnlɔ,
mbe pan tugurɔn ni ma kan sinndeere ti yɔnlɔ.
Mi yaa ka yeyinŋge ki kan kila ye go singi,
mbe kasinŋge ki pye ye kagala yege wɔfɔ.
- 18 Pe se kaa benŋanri kapyere senre nuru wa ma tara naa,

jɔgɔwɔ nakoma tɔngɔwɔ senre se ka logo fɔ sa gbɔn wa ma tara
kɔngɔlɔ ke na.

Ɛɛn fɔ ma yaa kɔɔn ca mboro ti mege taga mbaa ti yinri Shɔwɔ,
mbe yeyɔnrɔ ti mege taga mbaa ti yinri Yɛnɲɛle li Sɔnmɔ.

19 «Yɔnlɔ na, yɔnlɔ ko ma ki yaa kaa yanwa yinrigi ma kan,
yembine, yenge ko ma ki yaa kaa yanwa yinrigi ma kan;
ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɲɛle lo li yaa ka pye yanwa ma kan fɔ sanga pyew,
ma Yɛnɲɛle lo li yaa ka pye ma gbɔgɔwɔ yanwa we’.

20 Ma yɔnlɔ ki se ka to naa,
ma yenge ki se ka ye diwi naa;
katugu Yawe Yɛnɲɛle lo li yaa pye ma yanwa fɔ sanga pyew,
ma kunwɔ gbelege ki yaa ka kɔ.

21 «Ma woolo pe ni fuun pe yaa ka pye lesinmbele,
pe yaa ka tara ti ta ti pye pe woro fɔ sanga pyew;
katugu pe yɛn paa tige vige yɛn, ɲga mi sanri na yɛ,
na keyen yo yigi tunɲo ki pye, janɲo mbe gbɔgɔwɔ taga na yɛɛ na.

22 Ma woolo pe ni, sege ɲga kɔ kologo, poro yaa ka lege mbe pye lere
waga kele (1 000),
cɛnlɛ na li kologo ma wɛ ke ni fuun na, lo yaa ka pye cɛnlɛ gbɛnɛ
fanɲga wolo.

Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle, mi yaa fyɛɛle mbe ki kagala ke pye mbe ke yɔn
fili ke wagati wi na.»

Yawe Yɛnɲɛle li pitunɲɔ wi tunɲo konaa wi senyoro

61 ¹ *We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛle li yinne li yɛn na ni,
katugu li ^{*}sinme kpoyi wo na na mala wɔ.

Lilan tun mbe saa sentanra ti yuun fyɔnwɔ fenne pe kan,
mbaa jigi kaan mbele pe jigi wɔ kɔn pe na pe yeri,
mbaa ki yari mbele pɛ yigi kulolo pe kan fɔ pe yaa ka koro pe yɛɛ kan,
mbaa ki yari kasopiile pe kan fɔ pe yaa ka pe wa,

2 mbaa Yawe Yɛnɲɛle li kajɛɲge pyeyɛle li wogo ki yari,
we Yɛnɲɛle li yaa ka li kayanɲa ki wɔ li juguye pe ni pilige ɲga ni,
mbaa ki wogo ki yari fun.

Lilan tun mbaa mbele fuun kunwɔ kayanɲa gbɔn pe na pe kotogo ki
sogo pe na^u.

3 ^{*}Siyɔn ca woolo mbele kunwɔ kayanɲa gbɔn pe na, lilan tun mbe pe
pye pe pyeri,

^t 60.19: Naga 21.23; 22.5 ^u 61.1-2: Eza 63.4; Luki 4.18-19

- mbe wunluwa njala kan pe yeri cɔnɔ ti yɔnɔ,
 mbe nayinme sinme nuwa taan wo pe yinre ti na kunwa gbelege ki yɔnɔ,
 mbe sɔnmɔ yaripɔɔ le pe kan yesanga ki yɔnɔ.
 Pa kona leele pe yaa kaa pe yinri kasingge ki ***terebenti** tire,
 ki tire nda Yawe Yennɛle li sanri mbaa li gbɔgɔwa pi nari.
- 4 Pe yaa ka katara lere ti kan mberi yirige naa fɔngɔ;
 yinre nda tila toori maga le wa faa, pe yaa kari kan naa fɔngɔ,
 cara nda tila tɔngɔ ma koro waga maga le wa wagati titɔnɔwa ni,
 pe yaa kari kan naa fɔngɔ.
- 5 Nambanmbala pele yaa ka pan mbaa ye simbaala naa sikaala pe kɔnri,
 cɛngele kele yege woolo pe yaa ka pan mbaa ye keere ti kɔɔn ye kan
 konaa mbaa ye ***erezen** tiire keere ti fali ye kan.
- 6 Eɛn fɔ yoro wo na, pe yaa kaa ye yinri: «Yawe Yennɛle li ***saraga**
wɔfenne,»
 leele pe yaa kaa ye yinri: «We Yennɛle li tunmbyeele.»
 Ye yaa kaa cɛngele sanngala ke yarijende ti tanwa pi nii,
 mbe pe gbɔgɔwa pi le, mbe ye ye fere pi ni.
- 7 Ye yaa gbɔgɔwa shyen ta fere nda tila ye ta ti yɔnɔ;
 ye yaa yɔgɔrimɔ ta tifagawa mba pila gbɔn ye na pi yɔnɔ.
 Ye yaa ka ye tara ti gbeme pi yɔngɔ shyenzhyen ta wa pe tara ti ni;
 ye nayinme pi se ka kɔ fyew.
- 8 «Katugu mi ŋa Yawe Yennɛle, kaselege ko ki yen mala ndanla,
 eɛn fɔ benganri kapyere to naa nambara wi ni ti yen mala mben;
 mi yaa ka pe kajenge ki sara wi kan pe yeri, mbe yala mi yen senre
 nunɔba yofɔ yege ŋa na ki ni,
 mi yaa ka ***yɔn finliwe** mbakɔ le pe ni.»
- 9 Pe yaa ka ye setirige piile pe jen mbe pe wɔ pe ye wa cɛngele
 sanngala ke sɔgɔwa,
 mbe ye piile pe jen mbe pe wɔ pe ye wa tara sannda ti ni.
 Leele mbele fuun ka ka pe yan,
 pe yaa ki jen mbe yo fɔ Yawe Yennɛle li duwaw cɛnle na na lo li.

Zheruzalemu ca woolo
pe yaa ka Yennɛle li shari
yurugo ni

- 10 Zheruzalemu ca kɔ yo fɔ:
 «Mi yaa la nayinme nii jenge Yawe Yennɛle li kala na,

^v 61.3: Kila pye faa, na jɔlɔgɔ gbɔgɔ nakoma yesanga kala ka gbɔn lere wa na, wi ma cɔnɔ wo wa wi yeera go ki na mbege naga fɔ yesanga gbɔn wi na.

mi yaa la yɔgɔri wa na nawa na Yenɲele li kala na;
katugu li shɔwɔ pi le na na paa yaripɔɔ yɛn,
ma kasingɲe ki le na na paa derigbɔgɔ yɛn,
paa yegɛ ɲga na japɔɔ ma kaa nɔɔmiri wi migi wa wi yɛɛ go na,
maa yɛɛ fere we,
paa yegɛ ɲga na piɲɔ ma kaa wi fereyaara le wi yɛɛ na we^w.»
11 Tara ti ma ti yariluguro ti ma fi ma yiri yegɛ ɲga na,
nanɔ kere ti ma ti sege yaara ti ma fi ma yiri yegɛ ɲga na,
pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yaa ka kasingɲe konaa li sɔnmɔ pi ni ti
pye mberi yirige cengele ke ni fuun ke yegɛ na ma.

**Yenɲele li yaa ka Zheruzalemu ca
ki shɔ**

- 62** ¹ *Siyɔn ca ki yɛn mala ndanla yegɛ ɲga na ki kala na, mi se ya
mbe pyeri;
Zheruzalemu ca ɲga kilan ndanla ki kala na, mi se wogosaga kan na
yɛɛ yeri,
fɔ Yenɲele li ka sa pe kasingɲe ki naga paa pinliwe yɔnɔ yanwa yɛn,
mbe pe shɔwɔ kala li filige paa yangambɔɔ kasɔn yanwa yɛn.
2 Pa kona cengele ke yaa ma kasingɲe ki yan,
wunlumbolo pe ni fuun pe yaa ma gbɔgɔwɔ pi yan.
Pe yaa ka mɛgɛ fɔnɲɔ taga ma na,
Yawe Yenɲele lo jate li yaa kaga mɛgɛ ki yeri wa li yɔn.
3 Ma yaa ka pye paa wunluwɔ njala gbɔgɔwɔ wolo yɛn wa Yawe
Yenɲele li kɛɛ,
mbe pye paa gbɔgɔwɔ njala yɛn wa ma Yenɲele li kɛɛ.
4 Pe se kaa ma yinri naa fɔ: «Ca ɲga pɛ fe ma yaga.»
Pe se kaa ma tara ti yinri naa fɔ: «Tara nda ti koro waga.»
ɛn fɔ pe yaa kaa ma yiri fɔ: «Yawe Yenɲele li nandanwa laga,»
katugu ma kala li yaa ka Yawe Yenɲele li ndanla,
li yaa kɔɔn tara ti le mberi pye li woro.
5 Lefɔnɲɔ ma sumboro naɲa mbajeen pɔri yegɛ ɲga na,
pa ma piile pe yaa kɔɔn le mbɔɔn tɛgɛ ma;
piɲɔ wi ma japɔɔ wi nawa pi yinɲgi yegɛ ɲga na,
pa ma yaa kɔɔn Yenɲele li nawa pi yinɲgi ma.
6 Zheruzalemu ca, mɪ kɔɔsiri pyefenne tɛgɛ wa mbogo ɲga kɔɔn maga
ki go na;
pe se ka pyeri yɔnɔ naa yembinɛ.

^w 61.10: Naga 21.2

Yoro mbele ye maa Yawe Yennele li mege ki yinri, nali nawa tuun
Zheruzalemu ca ki wogo na,
yaga ka wogosaga kan ye yee yeri.

7 Yaga ka wogosaga yaga li kan, fo li sa Zheruzalemu ca ki kan naa
fonngo,
mbe ti dunruya woolo pe ni fuun paa ki gbogo.

8 Yawe Yennele lili kalige kee ki yirige,
lili fannga kee ki yirige ma wugu ma yo fo:
«Mi se koon *bile wi kan ma juguye pe yeri yaakara naa,
tara ta yeege woolo se koon *erezen pire tonmo pa wo naa,
po mba ma te pi tunngo ki na we.

9 Een fo mbele pe yaa ka yarilire ti lugu mbe kari kon,
poro pe yaa kaa ti kaa mbaa Yawe Yennele li sonni;
mbele pe yaa ka erezen tiire sanri mbe kari pire ti co,
poro pe yaa kaa ti tonmo pi woo wa na laga *kpoyi ki laga nawa pi
ni.»

10 Zheruzalemu ca woolo, ye yiri, ye yiri fyaw wa ca ki mbogo yeyonro
ti ni!

Ye konɔ yenge na woolo mbele paa songoro na paan pe kan!

Ye konɔ wo, ye konɔ wo yeli yon yala!

Ye sinndeere ti wo wa konɔ li ni!

Ye kacɛn yaraga ka yirige wa naayeri cengele ke kan!

11 Yawe Yennele li magala li yen na yinrigi na gbɔɔn wa dunruya wi
kosaga ki na, na yuun fo:

«Ye saga yo Siyon ca woolo pe kan fo:

«Ye Shɔfo wi yen na paan;

wi yen na paan wi sara wi ni wi kee,

wi yen na paan wi tunngo tonli wi ni wi yeege^x.» »

12 Pe yaa kaa ki leele pe yinri «Cɛnle na li yen kpoyi,
leele mbele Yawe Yennele li pe go shɔ.»

Mboro Zheruzalemu ca, mboro wo na, pe yaa kaa ma yinri fo:

«Ca nga ki mege ki tanla, ca nga kii koro waga.»

**Yennele li yaa kali woolo
pe kayanga ki wo**

63 ¹ Ambɔ fo wi yiri wa Edomu tara na paan yeen?
Ambɔ fo wi yiri wa ti cagbɔgo Bozira ki ni yariporo yenre ni wi
na?

^x 62.11: Eza 40.10; Naga 22.12

Ambo fɔ wi yaripɔɔ gbɔɔwɔ woro le,
na tanri na paan wi yɔlɔɔ ki ni caw, wi fannga ki ni fuun ki ni?

«Mi Yawe Yenɲele muwi, mi ɲa mi yen na para na yala kasiɲɲe ki ni,
mi ɲa ki fannga yen na yeri mbanla woolo pe sho!»

2 Yinɲi na, a ma deere ti si yanlaga,
a ma yaripɔɔ ti cen paa lere ɲa wi yen na ***erezen** pire tangala wa
erezen pire tɔnmɔ wɔsaga wi woro ti yen?

3 «Ee, mi nungba mi erezen pire ti tangala wa erezen pire tɔnmɔ
wɔsaga ki ni;

cɛɲɛle ke ni, lere wa kpɛ sila pye wa na ni.

Wa na nanɲbanwa pi ni, mila leele pe tangala,

wa na kɔnrɔ tandorogo ki ni, mila pe tɔngɔɔ;

pe kasanwa pila janri ma wo na yaripɔɔ ti na,

mala deere ti ni fuun ti tɔɲɲitɔɲɲi^y.

4 Katugu mila ki kɔn maga tɛɛ ɲa na kotogo na, mbanla kayanɲa ki
wɔ nala;

mi yaa na woolo pe go sho yeɛ na ni lo li gbɔn.

5 Mila welewele, ɛɛn fɔ mi sila sagaɔ yan;

kila to na yɔn na maga yan fɔ lere sila pye wa mbe saga na na.

Ki pye ma, a na yeera keɛ ki silan saga,

a na nanɲbanwa gbɔɔ pi tɔɔ na ni^z.

6 Wa na nanɲbanwa pi ni, mila leele pele tangala;

wa na kɔnrɔ tandorogo ki ni, mila pe kan pɛ wɔ, fɔ a pe yeɛ kila

kanɲgi,

mila pe kasanwa pi wo tara, fɔ a pila fuun^a.»

Yenɲele li kajɲɲe pyege

li woolo pe kan

7 Mila jaa mbaa Yawe Yenɲele li kajɲɲe pyege ki yari,

kona li kapyegele ɲgele ke daga sɔnmɔ ni ke ni,

mbe yala kajɲɲe ɲa fuun Yawe Yenɲele li pye we kan ki ni,

naa kajɲɲe gbɔɔ ɲa li pye woro ***Izirayeli** woolo we kan ki ni,

liɲi pye ma yala li yinriwe tawa

kona li kagbaraga pyege ki ni.

8 Laa ki yo Izirayeli woolo pe wogo na ma yo fɔ: «Kaselege ko na, pe
yen na woolo,

^y 63.3: Naga 14.20; 19.13,15 ^z 63.5: Eza 59.16 ^a 63.1-6: Eza 34.5-17; Zhèrè 49.7-22;
Eze 25.12-14; 35.1-15; Amɔ 1.11-12; Abi 1.1-14; Mala 1.2-5

pe yen na piile mbele pe se kanla fanla.»

Kì pye ma, a lî si pye pe shɔfɔ.

9 Wa pe jorowo sanga wi ni fuun wi ni, jorowo la gbɔn lo jate li na.

Li mɛɛɛɛ ɲa wi yen le li tanla, wo wîla pe shɔ;

lo yɛɛ lɔa pe go shɔ li ndanlawa po naa li yinriwe tawa pi kala na;

lɔa pe kala li lɛ ma yere pe go kala li ni, wagati ɲa wî toro maga lɛ
wa faa wi ni fuun wi ni.

10 Ɛɛn fɔ pàa yiri ma je,

ma yesanga wa Yɛnɲɛlɛ li yinne *kpoyi li na;

a Yɛnɲɛlɛ li kannga ma pye pe jugu,

a lo jate li yen na malaga gbɔɔn pe ni.

11 Kona, a li woolo pɛ si nawa to fafafa wagati ɲa wî toro wi na,

wagati ɲa ni Moyisi wîla pye pe ni we.

A pɛ sho fɔ: «Yɛnɲɛlɛ na lɔa ti, a li woolo pɛ kɔɔɔɔ wi kɔn ma yiri,

ma ti a *simbaala kɔnrifenne poro naa simbaɲɔbelege ki ni pɔo kɔn
ma yiri, li yen se yeri?

Yɛnɲɛlɛ na lɔa li yinne kpoyi li tirige wa pe sɔɔɔɔ li yen se yeri?

12 Yɛnɲɛlɛ lɔa pye Moyisi wi tanla,

naa sari li fannga kɛɛ ɲa ki yen gbɔɔɔɔ ni ki ni;

lɔa kɔɔɔɔ wi kɔn shyen wa pe yɛɛɛ,

ma mɛgbɔɔɔ kan li yɛɛ yeri, ɲa ki yen kɔsaga fu^b.

13 Lɔa toro pe ni wa tɔnɲgbɔɔ pi latijugo ki ni,

paa yɛɛ ɲa na shɔn ma kaa *gbinri kɔn ma yiri we, pe sila kurugo mbe to.

14 Yawe Yɛnɲɛlɛ li yinne lɔa kari pe ni wogosaga na,

paa yɛɛ ɲa na simbaɲɔbelege maa nii ma tigi gbunlundɛɛ ni we.»

Pa màa keli ma woolo pe yɛɛ yɛɛn we,

ma gbɔɔɔɔ gbembe kan ma yɛɛra mɛɛ ki yeri.

Yɛnɲɛlɛ li woolo pe yenɛwe

15 Yawe Yɛnɲɛlɛ, mbɔɔn ta wa yɛnɲɛlɛ na, wa ma censaga kpoyi ɲa ki

yen gbɔɔɔɔ ni ki ni,

ma yɛɛ ki sogo ma wele!

Ma ndanlawa gbɔɔ po naa ma yawa gbɔɔ pi kari se yeri?

Ma yinrindawa gbɔɔ po naa ma yunɲgbɔɔɔ tawa gbɔɔ pi ni, tî ti yɛɛ
laga lali we ni.

16 Konaa ki ni fuun, mboro ma yen we to we,

Abirahamu wî sila we jɛn,

Izirayeli wi jatere wi sila pye we na.

Yawe Yɛnɲɛlɛ, mboro ma yen we to we;

^b 63.12: Ɛki 14.21

maga le wa fafafa mboro we maa yinri we go shɔfo.

17 E, Yawe Yenɲele, yinɲi na, a ma si we yaga we punɲo ma lali ma
konɲolo ke ni?

Yinɲi na, a ma si ti we kotoɲo ti ɲɲban we na, we woro na fyɛ ma
yeɲe?

Ma yeɛ yaga, ma sɔɲɔɲɔ ma pan woro mbele ma tunmbyeele we
kala na,

ma tara woolo pe kala na.

18 Woro mbele ma woolo kpoyi, tara tila koro we kɛɛ na wagati jenri ni;
ko punɲo na, a we juguye pɛ si pan mɔɔ ***laga kpoyi** ki tangala.

19 Maga le wa wagati titɔnɔwɔ ni, wɛ pye paa leele mbele ma woro pe
go na,
paa leele mbele ma mɛɲɛ ki woro na yinri pe na.

E, ndɛɛ kɪ pye ma mbe ja yenɔ mbe naayeri wi jenw mbe tigi,
yanwira ti jen na tigile ma yeɲɛ sɔɲɔwɔ.

64 ¹ Kasɔn ki ma yimbiwara ti sogo yeɲɛ ɲga na,
kasɔn ki ma ti tɔnmɔ mba pɛ taga pi maa kanni yeɲɛ ɲga na,
pa ma juguye pe yaa ma mɛɲɛ ki jen ma,
mbe ti cengele kaa fyɛ fɔ mbaa seri ma yeɲɛ.

² Sanga ɲa ni maa kagbɔɲɔɔ fyɛɛ wogolo ke pye ma we fo,
naa maa tigi, a yanwira ti si yeɲɛyeɲɛ.

³ Lere kpɛ faga logo,
lere kpɛ nɲɲɔɔ faga logo,
lere faga yan yenɔ ni,
mbe yo fɔ yarisunɲo ka yeɲɛ yen wa,
kaawɔ Yenɲele mboro ɲa ma maa kagbɔɲɔɔ piin mbele pe maa wele
ma yeri pe kan,
mboro nɲɲa ko cɛ.

⁴ Leele mbele pe maa kasinɲɛ ki piin nayinmɛ ni,
mbele pe maa tanri ma konɲolo ke na, na jatere piin ma wogo ki na,
ma ma poro fili.
ɛɛn fɔ maa nawa ɲɲban we ni,
katugu waa kapege pye.

We yaa shɔ, na we kaa tanri ki faa konɲolo ke na we.

⁵ We ni fuun we yen leele mbele pe yen ***fyɔɲɔ** ni;
we kasinɲɛ ɲga fuun wɛ pye, kɪ kanɲga ma pye paa yaripɔɲɔ yen,
nda ti yen fyɔɲɔ ni.

We ni fuun wɛ pye paa wɛɛ yen nda ti fanla,
we kambasinnde ti yaa kari we ni paa tifeɲɛ yen.

- 6 Lere kpɛ woro nɔɔ mɛgɛ ki yinri naa,
lere kpɛ si yiri mbe yere, mbe mara ma na;
katugu mɔɔ yɛgɛ ki lara we na,
mà we yaga, a pè we tɔngɔ we kajɔgɔɔ ti kala na.
- 7 Konaa ki ni fuun, Yawe Yɛnɛɛlɛ, mboro ma yɛn we To we;
woro we yɛn joro re, mboro ma yɛn we fanrifɔ we.
We ni fuun we yɛn mboro kɛɛ yɔnlɔ tunɔgo.
- 8 E, Yawe Yɛnɛɛlɛ, maga ka nawa ɲgban we ni mbe sa toro,
maga ka ma jatere wi tɛgɛ we kajɔgɔɔ ti na fɔ sanga pyew;
ki yaga maa wele we na, we ni fuun we yɛn ma woolo.
- 9 Ma cara *kpoyi tì koro waga;
*Siyɔn ca kì kanɲga ma pye *gbinri,
Zheruzalemu ca kì kanɲga ma pye kataga.
- 10 We sherigo gbɔgɔ kpoyi ɲga kila pye gbɔgɔwɔ ni,
ko ɲga we tɛɛye pàa pye nɔɔ sɔnni wa ki ni,
kasɔn yinɲgele kè ki sogo.
Ki laga ɲga fuun kila pye kagbɔgɔ yɔn we yeri,
ki ni fuun kì kanɲga ma pye kataga.
- 11 E, Yawe Yɛnɛɛlɛ, ki kagala ɲgele koro ke ni fuun pɔnɔ na,
ma yaa pyeri ma se kala la pye we kan wi le?
Ma yaa pyeri mbe we yaga wa jɔlɔgɔ ki ni,
fɔ sa toro ki da wi na wi le?

Kiti kɔngɔ ɲga ki yɛn na paan

- 65** ¹ Yawe Yɛnɛɛlɛ lɔ yo fɔ:
Leele mbele pe sila pye na yaraga ka yewe na wogo na,
mɪla na yɛɛ naga pe na.
Leele mbele pe sila pye nala lagajaa, mɪla ti a pòro na yan.
Cɛnlɛ na li sila pye nala mɛgɛ ki yinri,
mɪla ki yo li kan ma yo fɔ: «Mi ɲa, mi ɲa lagame!»
- ² Mɪla na keyen yi sanga pilige lombɔngɔ ki ni cɛnlɛ la woolo kan,
mbele pè yiri ma je,
mbele pe yɛn na tanri kombele na,
mbele pe yɛn na tanri na yala pe yɛɛra nawa jatere wo ni^c.
- ³ Pe yɛn cɛnlɛ na lìgì siligì nala nanɲbanwa kagala ke piin na yɛgɛ
sɔgɔwɔ suyi;
pe ma saa na *saara woo wa pe nangɔ tire kɔlɔyɔ yi nawa,
na *wusuna nuwɔ taan wi sori sinndeɛɛɛ tofa wi na.

^c 65.1-2: Ɔɔmɔ 10.20-21

- 4 Pe ma saa na cɛɛn wa fanra ti sɔɔwɔ,
 ma saa na wɔnɔ wa waliwere ti ni.
 Pe maa cɛɛ kara ti kaa;
 yaakara nda ti yɛn *fyɔngɔ ni, to ti yɛn ma pe leyaara ti yinyin.
 5 Pe maa sanmbala pe piin fɔ: «Ye fulo wa, yaga ka yɔngɔ we ni, mbe
 jiri we na,
 nakoma we yɛn *kpoyi yɛgɛ nɔga na, ki yaa ye gbol!»

- Mi ka ki kagala ke yan, ke mala nawa pi nɔgbɛn, ma pye paa wirige
 yɛn na yiin wa na numawegele ke ni,
 ma pye paa kasɔn yɛn, nɔga ki yɛn na sori suyi.
 6 Ye wele, ye kapyegele ke ni fuun ke yɛn ma yɔnɔɔɔ na yɛgɛ sɔɔwɔ;
 mi se pyeri mbege yaga ma, fɔ mbege fɔɔ ki tɔn ye na.
 Kaselege ko na, mi yaa pe kapere ti sara wi kan pe yeri mboo yɔn
 fili.
 7 Yawe Yɛnɔɔɔ lo li yo ma fɔ:
 «Mi yaa pe kajɔɔɔ to naa pe telɛye pe kajɔɔɔ ti fɔɔ tɔn pe na,
 katugu paa pye na wusuna nuwɔ taan sori yarisunndo kan wa
 yanwira ti na,
 paa pye nala tifaga wa tinndiye pe na.
 Pe kapyere nda pɛ pye maga lɛ wa faa, mi yaa ti fɔɔ tɔn pe na,
 mbege yɔn fili.»

- 8 Pa Yawe Yɛnɔɔɔ li yo yɛɛn fɔ:
 Na lere wa ka *ɛɛɛɛ shashaga ka yan ki pire ti yɛn tɔnmɔ ni wa
 ɛɛɛɛ tirige ki na,
 wi ma yo fɔ: «Yaga kaga jɔɔ, katugu duvɛn tiyɔɔn yaa yiri wa ki ni.»
 Ko nɔngba ko mi yaa pye na tunmbyeele pe wogo na,
 jango mi ka ka pe ni fuun pe tɔngɔ.
 9 Mi yaa ka setirige piile kan Zhakɔbu wi yeri,
 mbe piile yirige wa Zhuda cɛnɛ li ni, mbele pe yaa kanla yanwira ti
 ta ti pye pe woro;
 leele mbele mɔ wɔ ti yaa ka pye pe woro,
 poro mbele na tunmbyeele, pe yaa ka cɛn wa ti na.
 10 Sarɔn laga falafala ki yaa ka pye simbaala naa sikaala pe kasaga,
 Akɔri gbunlundɛgɛ ki yaa ka pye nɛɛ ti sinlɛsaga,
 na woolo mbele paa na lagajaa, poro pe yaa kaga laga ki ta^d.

- 11 ɛɛn fɔ yoro mbele yɛ je mi nɔ Yawe Yɛnɔɔɔ na na,
 ma fɛgɛ na yanwiga *kpoyi ki na,

^d 65.10: Zhozu 7.24-26

ma saa na yaakara kaan yarisunngo Gadi ki yeri saraga,
na duven ɲa pè pinle wi yɛɛ ni wi kaan saraga yarisunngo Meni^e ki
yeri,

12 mi yaa ti tokobi mbe ye gbo.

Ye ni fuun ye yaa ka kannguuro kan pe ye kɔnlogi;
katugu mɪla ye yeri, ɛɛn fɔ yee na yɔn sogo,
mɪla para ye ni, ɛɛn fɔ ye sila logo na yeri.
Ŋga ki yen mala mbɛn, ko pàa pye,
ŋga ki woro mala ndanla, ko pàa wele ma wɔ na piin.

13 Ki kala na, *we Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ pa li yo yɛɛn fɔ:

«Ye wele, na tunmbyeele pe yaa ka yaakara ta mbe ka,
ɛɛn fɔ yoro wo na, fungo yaa ka pye ye na.
Ye wele, na tunmbyeele pe yaa ka tɔnmɔ ta mbe wɔ,
ɛɛn fɔ yoro wo na, wɔgɔ yaa ka pye ye na.
Ye wele, na tunmbyeele pe yaa kaa yɔgɔri,
ɛɛn fɔ yoro wo na, ye yaa ka fɛrɛ shɔ.

14 Ye wele, na tunmbyeele pe yaa kaa jɔrɔgi yɔgɔrimɔ ni, mbe pye
nayinmɛ ni wa pe kotogo na,
ɛɛn fɔ yoro wo na, ye yaa kaa gbele nandangawa ni,
ye yaa kaa jɔrɔgi yɛsanga ki kala na.

15 Na woolo mbele mɪ wɔ, pe yaa kaa ye mɛgɛ ki yinri mbaa leele
danɲi ki ni,

mbaa yuun fɔ: «We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ li ti ye ku paa lere tisilan wi
yɛn!» »

ɛɛn fɔ na tunmbyeele poro na, mɛgɛ fɔnɲɔ ki yaa ka taga poro na.

16 Lere o lere kaa jaa mbe duwaw pye lere wa kan laga tara ti na,
ki fɔ wi yaa ka ki duwaw wi pye Yɛnɲɛlɛ na li yɛn kaselege wolo li
mɛgɛ ko na.

Lere o lere kaa jaa mbe wugu laga tara ti ni,
ki fɔ wi yaa ka wugu Yɛnɲɛlɛ na li yɛn kaselege wolo li mɛgɛ ko na;
katugu jɔlɔgɔ ŋga kɪ pan ma toro faa, pe yaa ka fɛgɛ ki na,
ki kagala ke yaa ka kɔ mbe wɔ wa na yɛgɛ sɔgɔwɔ.

Naayeri fɔnɲɔ naa tara fɔnɲɔ

17 Ye wele, mi yaa naayeri fɔnɲɔ naa tara fɔnɲɔ da;

lere se ka nawa to kagala ŋgele kɛ pye ma toro faa ke na,
lere jatere se ka pye ke na naa^f.

^e 65.11: Faa wa Izirayeli tara kɛɛ yeri, leele pàa pye naga jate ma yo, yarisunngo Gadi
kila pye na yerijɛgɛ kaan leele pe yeri, yarisunngo Meni ko ma yeresaga kan senwee wi
yinwege kala li yeri. ^f 65.17: Eza 66.22; 2 Pyɛ 3.13; Naga 21.1

- 18 Ki daga yaa yɔgɔri, yaa nayinme nii sanga pyew,
yaara nda mi yaa da ti kala na;
katugu mi yaa ka Zheruzalemu ca ki kan naa fɔngɔ, mbege kan yɔgɔrimɔ ni,
mbe ca woolo pe pye pe yin nayinme ni.
- 19 Mi yaa kaa yɔgɔri Zheruzalemu ca ki kala na,
mbaa nayinme nii na woolo pe kala na;
pe se kaa gbelege nakoma kɔngɔɔ nuru wa ki ni naa^g.
- 20 Piyenle se ka pye wa, na li yaa piliye jenri pye mbe si ku;
lele se ka pye wa, na wi suu yinwege piliye yi pye mbeyi yɔn fili;
katugu lere ɲa ka ka ku mbege ta wi ta ye le cenme, pe yaa ka yo fɔ
wi ku wa wi punwe pi ni.
Kapege pyefɔ ɲa ka ku mbege ta wi fa ye le cenme ta, pe yaa la ko fɔ
wo jate wi danga.
- 21 Pe yaa ka yinre kan mbe cen wa ti ni,
mbe *erezen kere kɔn mbaa ti pire ti kaa.
- 22 Pe se ka yinre kan, lere wa yege mbe cen wa ti ni,
pe se ka erezen tiire kere kɔn, lere wa yege mbe kaa ki pire ti kaa;
katugu na woolo pe yaa ka yinwetɔnɔgɔ ta paa tige yen;
poro mbele mi wɔ, pe yaa kaa pe tunngo tɔnli wi nii.
- 23 Pe se kaa tege jaga naa,
pe se kaa piile siin mbaa pe yaan paa kuun;
katugu pe yaa ka pye cenle na li woolo pe yen Yawe Yenɲele li duwaw piile,
poro naa pe setirige piile pe ni.
- 24 Kona, sanni pe sanla yenri, pa mi yaa pe yɔn sogo,
sanni pe sa yo pe para makɔ, pa mi yaa logo pe yeri.
- 25 Kombokaga konaa simbapɔ wi ni, pe yaa ka pinle mbaa kaa,
jara wi yaa kaa yan kaa paa nege yen;
wɔɔgɔ ko na, gbanngban wo wi yaa pye ki yaakara re.
Kapege kpe nakoma jɔgɔwɔ kpe se ka pye wa na yanwiga kpoyi ki
laga ka kpe ni.
Yawe Yenɲele lo li yo ma^h.

Yenɲele li woolo pɛ kannga
ma pye fɔnmbɔɔ

Yenɲele li gbɔgɔɔmɔ jembe

66 ¹Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:
«Naayeri wi yen na wunluwɔ jɔngɔ,

- tara ti yen na tɔɔɔ tegesaga;
 Yingi go ye mbe ya kan na kan naa?
 Laga kikiin ki yen wa mbe pye na wogosagaⁱ.
 2 Ki yaara nda ti ni fuun, m̀iri gbegele na kɛɛ ki ni,
 ki yaara ti yen wa mi fannga na.
 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.
 Wele, lere ɲa wi kala li yen ma gbɔɔ na yeri,
 wo wi yen fyɔnwɔ fɔ ɲa wùu yɛɛ go sogo, wi nawa pi yen ma tanga
 wi na,
 ɲa wi maa fyɛ na senrɛ ti yɛɛɛʃ.
- 3 «Lere ɲa wi ma nɛɛ wɔ *saraga,
 wo nungba wo wi ma lere gbo fun.
 Lere ɲa wi ma sumbyɔ wɔ saraga,
 wo nungba wo wi ma pyɔn wi go ki ya.
 Lere ɲa wi ma muwɛ saraga ki wɔ,
 wo nungba wo wi ma cɛɛ gbo mboo kasanwa pi wɔ saraga.
 Lere ɲa wi ma *wusuna nuwɔ taan wi sogo saraga,
 wo nungba wo wi maa yarisunndo ti sunnu.
 Ki leele mbele pe ni fuun pe yɛɛra nandanwa kɔngolo koro wele pe
 wele ma wɔ,
 pe katijangara to ti yen ma pe ndanla.
- 4 Ki kala na, mi fun ki yaa na ndanla mbe jɔɔɔ wa pe na,
 jɔɔɔ kagala ɲɛle ke yen na fyɛɛ waa pe na, koro mi yaa wa pe na;
 katugu m̀i pe yeri, ɛɛn fɔ lere kpɛ si shɔ na yeri,
 m̀i para pe ni, ɛɛn fɔ pee logo na yeri.
 ɛɛn fɔ ɲga kilan mben, ko pɛ pye,
 ɲga ki woro mala ndanla, ko pɛ wele ma wɔ.»

Yɛnɛle li yaa kali woolo pe saga

- 5 Yoro mbele ye maa fyɛ na seri Yawe Yɛnɛle li senrɛ ti yɛɛɛ,
 yeli senrɛ ti logo.
 Ye sefɛnnɛ mbele pɛ ye panra,
 poro mbele pɛ je ye na na mɛɛ ki kala na,
 pe yen naga yuun ye kanngɔɔ fɔ: «Yawe Yɛnɛle lili gbɔɔwɔ pi
 naga,
 jango we ye yɔɔgrimɔ pi yan ye!»
 ɛɛn fɔ poro yɛɛ jate fɛɛ yaa ka pe yigi.
- 6 Tinmɛ gbɔɔ pa yen na yinrigi wa ca nawa,
 magala gbɔɔ la yen na yinrigi wa sherigo gbɔɔ ki ni.

ⁱ 66.1: Mati 5.34-35; 23.22 ^j 66.2: Kapye 7.49-50

Yawe Yenŋele li magala loli,
li yen nali juguye pe kapere ti fɔɔ ki tɔnni pe na.

*Pe yaa ka Zheruzalemu ca ki tɛge
wa ki yɔnlɔ li ni*

- 7 Sanni *Siyɔn ca ki selara ti sa yiri ki ni, a kɪ si se!
Sanni selara yama pi sa yiri ki ni, a kɪ si pinambyɔ se!
- 8 Ambɔ wila ki wogo cɛnlɛ ŋga ka logo?
Ambɔ wila ki wogo cɛnlɛ ŋga ka yan?
Naga yen ma, pe mbe ya mbe tara lombondo se pilige nungba ki ni le?
Naga yen ma, pe mbe ya mbe cɛnlɛ nungba se yɔnlɔ nungba ni le?
Ma si yala, pa selara ti yen na yinrigi Siyɔn ca ki ni,
le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a kɪ si piile se.
- 9 Mi ŋa mi ma ti jɛlɛ wi kugbɔ ki ma gbɔn ki sesanga wi na,
naga yen ma, muwi mi yaa ki yege kɔn mbe yo wiga ka se le?
Yawe Yenŋele lo lɪ yo ma.
Mi ŋa mi ma ti lere mɛɛ pyɔ se,
naga yen ma, muwi mi yaa sege ki yege kɔn le?
Ma Yenŋele lo lɪ yo ma.
- 10 Yoro mbele fuun Zheruzalemu ca ki yen ma ye ndanla,
yaa nayinmɛ nii ki kala na,
yege pye ye yɔgɔrimɔ pi go.
Yoro mbele fuun yaa pye na gbele Zheruzalemu ca ki kala na,
yaa yɔgɔri.
- 11 Katugu ki yaa ka kotogo sogowo kan ye yeri, mbe ye yenlɛ tin
paa yege ŋga na piyenlɛ ma yinne wɔnri ma tin we,
janɔ ki gbɔgɔwɔ mba pi yen wa pi pi yɛɛ yɔn fili,
yoo tanwa pi jen ye wali pi na.
- 12 Katugu pa Yawe Yenŋele lɪ yo yɛɛn fɔ:
«Mi yaa yeyinŋge kan Zheruzalemu ca ki yeri paa gbaan tɔnmɔ
yɛn,
mbe cɛngele ke yarijende ti kan ki yeri legerɛ paa yege ŋga na lafogo
ma kaa yin ma jaraga.
Pa kona pe yaa ka ye lɛ mbaa yinriwe kaan ye yeri,
mbe ye taga tɔɔɔ na mbaa ye talitali.
- 13 Pyɔ nɔ wi ma wi pyɔ wi kotogo ki sogo wi na yege ŋga na,
pa mi yaa ka ye kotogo ki sogo ye na ma fun;
mi yaa ka ye kotogo ki sogo ye na wa Zheruzalemu ca.
- 14 Ye yaa kaga yan, ye nawa pi yaa yinŋgi ye na;
ye wire ti yaa ka pagala paa yan tipirige yen.

Yawe Yennele li yaa kali fannga ki naga li tunmbyeele pe na,
 een fo li yaa ka pye nangbanwa ni li juguye pe ni.»

Yennele li kiti konkala

- 15 Wele, Yawe Yennele li yen na paan wa kason ki nandogomo,
 li malaga gbɔnwotoroye mbele shɔnye maa titele pe wege paa tifelinjolo yen.
 Li yen na paan mbeli juguye pe sara wa li nangbanwa gbɔɔ pi ni,
 mbe leele pe kambasinnde ti fɔɔ tɔn pe na kason yinngede ni.
- 16 Yawe Yennele li yaa ka kiti kon leele pe ni fuun pe na kason ni;
 li yaa ka kiti kon senwee piile pe ni fuun pe na tokobi ni.
 Yawe Yennele li yaa ka mbele gbo, pe yaa ka lege.
- 17 Yawe Yennele li yo fo:
 «Mbele pe ma pe yee pye ***fyongo** fu konaa mbe pe yee pye ***kpoyi**
 mbe kari wa nango kolɔɔ ki ni mbe saa sunnu,
 pe ma tagala pe yee na, ma saa yereyere ma lere nungba wa nandogomo;
 pe ma saa na cele kara ti kaa, naa yaritijangara to naa sacuulo pe ni.
 Ki leele pe ni fuun pe yaa ka tongo.»

Yennele li yaa kali yee naga cengele woolo pe na

18 Yawe Yennele li yo fo: «Mi pe kapyegele koro naa pe nawa jatere wi jen.
 Wagati wi gbɔn mi yaa cengele ke ni fuun ke gbogolo naa, naa senre pyew ti
 woolo pe ni. Pe yaa ka pan mbanla gbɔɔɔ pi yan. 19 Mi yaa ka kacɛn wa pye
 wa pe sɔɔɔ. Pe woolo mbele pe yaa ka sho na kiti kongo ki kee mbe koro go na,
 mi yaa ka poro pele tun cengele ke yeri wa Tarisisi tara, naa wa Puli konaa Ludi
 tara. Ko leele poro pe sandiga wɔnmɔ pi jen jenge. Mi yaa ka pele tun wa Tubali
 tara naa Yavan tara konaa wa ***lɔɔ fugo** tara nda wa lege ti ni, poro mbele pe
 fanla senre ti logo faa fyew, pe fa silan gbɔɔɔ pi yan yenle ni. Pe yaa kaa na
 gbɔɔɔ pi senre yuun ki cengele ke kan^k. 20 Pe yaa ka ye sefenne pe ni fuun
 pe le wa cengele ke ni fuun ke sɔɔɔ, mbe pan pe ni Yawe Yennele li kan paa
 saraga yen. Pe yaa ka pele le shɔnye na, mbe pele le wotoroye mbele shɔnye maa
 tilele pele na, mbe pele le mere ni, mbe pele le sofiele worosoye na, mbe pele le
 yongomeye na, mbe pan pe ni wa na yanwiga kpoyi ki na, wa Zheruzalemu ca.
 Yawe Yennele lo li yo ma. Pe yaa ka pan paa yege nga na ***Izirayeli** woolo pe maa
 paan yarikanra ni, leyaara nda ti yen fyongo fu ta ni, wa Yawe Yennele li sherigo
 gbɔɔ ki ni we. 21 Mi yaa ka pele wo wa ki leele pe ni, mbe poro pye ***saraga**
wɔfenne naa ***Levi setirige piile**. Yawe Yennele lo li yo ma.»

^k 66.19: Tarisisi tara pa ti mbaa pye wa Esipayin tara ti yɔnɔparawa kalige kee yeri; Puli
 tara naa Ludi tara to yen Lewɔɔɔ tara lara to ta, ma mara wa Somali tara naa Libi tara ti
 na; Tubali tara to yen nala pilige Turiki tara laga ko ka; Yavan tara to ti yen Giresi tara naa
 ti lɔɔ furo tara re.

22 Yawe Yenhele lo li yo ma fɔ:

«Naayeri fɔnɔ naa tara fɔndɔ nda mi yaa ka da,
ti yaa koro mbe mɔ na yege sɔgɔwɔ yege nga na,
pa ye setirige piile konaa ye mege ki ni, ti yaa koro mbe mɔ na yege
sɔgɔwɔ ma fun¹.»

23 Yawe Yenhele li yo fɔ:

«Yevɔnɔgɔ o yevɔnɔgɔ, naa cɛnpilige o cɛnpilige,
senwee piile pe ni fuun pe yaa kaa paan mbaa fɔli na yege sɔgɔwɔ
mbaa na gbogo.

24 Na leele paga ka yiri wa ca ki ni,

pe yaa leele mbele paa yiri ma je na na pe gboolo pe yan.

Fyenre nda ti yaa kaa pe kaa, ti se ka ku fyew;

kasɔn nga ki yaa kaa pe sori, ki se ka figi.

Pe yaa ka pye yaritjaanga leele pe ni fuun pe yeri^m.»

¹ 66.22: Eza 65.17; 2 Pye 3.13; Naga 21.1 ^m 66.24: Maki 9.48

Yenŋele yɔn senre yofɔ

ZHEREMI

WI SƐWƐ

Sewe wi nawa senre

Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wila ki yari fun paa Yenŋele yɔn senre yofenne sanmbala pe yen, fɔ Yenŋele li yaa jɔlɔɔ wa Zhuda tara woolo pe na pe kapere naa pe yarisunndo gbɔɔwa pi kala na. Eɛn fɔ Zheremi wi Yenŋele yɔn senre yolɔmɔ pila pye pi ye sanmbala pe woo pi ni, katugu wo la pye na leele pe yeɛgi ma yo pe pe ye go sogo pe juguye pe kan. Ki kala na, tara woolo paa pye na Zheremi wi jate paa leele fanlafɔ yen. Kɪ pye ma, paa wi jɔl fɔ jɛŋge. Eɛn fɔ Yenŋele yɔn senre nda fuun Zheremi wila yo, ti kagala kaa kaa pye wi yege na konaa tara woolo pe yege na. Wunlunaŋa Nebukanezari wi malingbɔɔnɔ ngbele-ye yila pan ma to Zheruzalemu ca ki na, ma sherigo gbɔɔ ki tɔngɔ. Paa Zhuda tara wunlunaŋa wo naa tara woolo pe legerɛ yigi kasopiile, ma kari pe ni tara ta yege ni.

Zheremi wila pye lere wa, ŋa kala maa jori. Yenŋele lɔa kiti kɔngɔ ŋga senre yo tara woolo pe kanŋɔlɔ ma yo wiri yo pe kan, ki senre tila wi jatere wi piri wi na. Yawe Yenŋele li senre tila pye paa kasɔn yinne yen, na sori wa wi kotogo ki na, wi saa ya mbe pyeri na wi woro nari yuun. Iŋga kila pye sagawa po ni, ko yen fɔ Zheremi wi sila pye na jɔlɔɔ senre to cɛ yuun. Wila pye naga yari fun fɔ Zhuda tara woolo mbele paa yigi kasopiile, ma kari pe ni tara ta yege ni, pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan, mbe cɛn wa Zhuda tara naa fɔnŋɔ. Wila pye na para fun pilige ka wogo na, ŋga ni Yenŋele li yaa ka yɔn finliwe fɔnmbo le lo naa senwee wi ni pe sɔgɔwa. Ki senre ti nda fɔ:

Yawe Yenŋele lo li yo ma fɔ:

«Yɔn finliwe mba mi yaa ka le Izirayeli woolo pe ni, pow mba fɔ:

«Mi yaa kanla lasiri senre ti le wa pe nawa,

mberi yɔnlɔɔ wa pe kotoɔ ti na.

Mi yaa ka pye pe Yenŋele, pe yaa ka pye na woolo» (Zhere 31.33).

Sewe wi yen ma koonlo yege nga na

Yenḡele li yaa jɔlɔɔ wa Zhuda tara woolo konaa Zheruzalemu ca woolo pe na 1–26

Yenḡele li yaa jɔlɔɔ wa Zhuda tara ti na 1–12

Zheremi wila yo pe yaa Izirayeli woolo pe yigi kulolo mbe kari pe ni 13–20

Zhuda tara woolo poro naa Zheruzalemu ca woolo pe jɔlɔɔ kagala 21–26
Zheremi wila yiri Yenḡele yɔn senre yofenne yagboyoolo pe kɔɔɔɔ 27–29

Yenḡele li yaa ka sɔngɔɔ li woolo pe ni wa pe tara 30–33

Senre nda Zheremi wila yo Sedesiyasi wo naa Erekaɔ setirige piile pe kan 34–35

Zheremi wila jɔlɔ maga ta wi yen Yenḡele yɔn senre yofɔ 36–45

Pàa Zheruzalemu ca ki tɔngɔ 36–42

Zheremi wi karaga wa Ezhipiti tara 43–44

Yenḡele làa para Baruki wi ni 451.1–5

Yenḡele li yaa ka jɔlɔɔ wa cengele sanḡala ke na 46–51

Zheruzalemu ca ki tɔngɔwo senre ti yen na yuun naa 52.1–34

YENḡELE LI YAA JɔLɔGɔ WA ZHUDA TARA TI NA

1.1–12.17

Yenḡele làa Zheremi wi yeri

1 ¹Naga ḡa pàa pye na yinri Hilikiya wi pinambyɔ Zheremi wo senre ri nda. Hilikiya wila pye Anatɔti^a ca ***saraga wɔfenne** wo wa, ma yiri wa Benzhamɛ cenle woolo pe tara ti ni.

²Yawe Yenḡele làa li senre ti yo Zheremi wi kan Zhuda tara wunlunaḡa Zhoziyasi wi wunluwo pi yeɛ ke ma yiri taanri wolo li ni. Zhoziyasi wila pye Amɔ pinambyɔ. ³Làa para wi ni naa Zhoziyasi wi pinambyɔ Yehoyakimu wi wunluwo sanga wi na Zhuda tara ti go na, ma saa gbɔn Zhoziyasi wi pinambyɔ Sedesiyasi wi wunluwo pi yeɛ ke ma yiri nunḡba wolo li na Zhuda tara ti go na, fɔ ma saa gbɔn ki yeɛ li yenḡe kangurugo wogo ki na, sanga ḡa ni pàa Zheruzalemu ca woolo pe koli ma kari pe ni kulowo ni we.

⁴Kona, a Yawe Yenḡele li si para na ni ma yo fɔ:

⁵«Sanni mbe sɔɔn gbegele wa ma nɔ wi lara, mla ma jen;
sanni pe sɔɔn se, mla ma wɔ mɔɔ tege ma ye na yeɛ kan,
mɔɔ pye ***Yenḡele yɔn senre yofɔ** cengele ke kan.»

⁶A mì sili yɔn sogo ma yo fɔ: «E, na ***Fɔ**, Yawe Yenḡele, mi si senre jen, katugu mi yen pyɔ jɛɛ.»

^a 1.1: Anatɔti ca kila pye saraga wɔfenne poro ca. Kila pye wa Zheruzalemu ca ki yɔnlɔ-parawa kameḡe kee yeri; culo kangurugo wila pye ti sɔɔɔɔ pi ni.

⁷A Yawe Yennele li silan pye fo:

«Maga ka yo ma yen pyo jee;

katugu mi yaa ma tun leele mbele fuun yeri, ma yaa kari pe korogo,
nda fuun mi yaa yo ma kan, ma sari yo pe kan.

⁸Maga ka fye pe yee,

katugu mi yaa pye ma ni, mbaa ma shoo.

Yawe Yennele lo li yo ma.»

⁹Ko pungo na, a Yawe Yennele li si li kee ki sanga ma jiri na yon ki na,
mee na pye fo:

«Wele, milan senre ti le ma yon.

¹⁰Wele, mi yen noo teri nala cengele koro naa wunluwo tara pyew ti go
na,

jango ma pe kologi ma pe jaanri,

ma pe jogo ma pe tongo,

ma pe yerege ma pe sanri.»

Amandi tige konaa negedaga

na wi yen na kanni kason na

pe kala.

¹¹Kona, a Yawe Yennele li si para na ni ma yo fo: «Zheremi, yingi ma
yen na yaan?»

A mi sili yon sogo ma yo fo: «Na yege yen amandi tige njege na^b.»

¹²A Yawe Yennele li silan pye fo: «Maga yan ma wali ki na jate, katugu
na jatere wi yen na senyoro ti na mberi yon fili.»

¹³Kona, a Yawe Yennele li si para na ni ki shyen wogo na, mala pye fo:
«Yingi ma yen na yaan?»

A mi sili yon sogo ma yo fo: «Na yege yen negedaga wa na, na wi yen na
kanni, ma wa wa yonloparawa kamege kee yeri.»

¹⁴A Yawe Yennele li silan pye fo:

«Pa jolgo ki yaa ka yiri wa yonloparawa kamege kee yeri,

mbe pan mbe to tara woolo pe ni fuun pe na.

¹⁵Katugu mi yaa ka cengele ke ni fuun ke yeri,

mbe yiri wa yonloparawa kamege kee wunluwo tara pyew ti ni.

Yawe Yennele lo li yo ma.

Ke ni fuun nungba nungba ke yaa ka pan,

mbe ke wunluwo jonro ti tegetege wa Zheruzalemu ca yeyonro ti

tanla,

mbe ca ki mbogo ki maga,

^b 1.11-12: Eburuye senre ti ni, amandi tige mege yerege ki yiri senpyo na wi ma yo mbaa ki
korosi wi korogo. Ki kologo ko na, kanga na, ki tige ki ma cen ndee ki yen na korosiri piin,
katugu ko ki ma keli ma fyenwe.

- konaa mbe cɛn Zhuda tara cara ti ni fuun ti tanla mbe to ti na.
- 16 Mi yaa na kiti wi kɔn mboo jan pe na pe tipere ti ni fuun ti kala na, katugu pɛ je na na.
Pe saa na *wusuna nuwɔ taan sori yarisunndo ta yɛge kan nari gbogo,
ki yarisunndo nda pe yɛɛra keyen yiri gbegele, to pe maa fɔli ti yɛge sɔgɔwɔ nari gbogo.
- 17 «Mboro wo na Zheremi, yiri mɔɔ kurusijara wi pɔ, ma gbɛgele;
senre nda fuun mi yaa yo ma kan,
ma yiri ma sari yo pe kan.
Maga kaa fyɛ pe yɛge,
nakoma pa mi jate mi yaa sunndo kɔngɔ wa ma na, maa seri pe yɛge sɔgɔwɔ.
- 18 Wele, mi wo na, mbege lɛ nala wo na, mɪ fanŋga kan ma yeri,
paa ca ŋga malaga sigembogo yɛn maga maga ki yɛn,
mɔɔ pye paa tugurɔn tiyala yɛn,
mɔɔ pye paa tuguyenre mbogo yɛn,
mbe yiri Zhuda tara ti ni fuun ti kɔrɔgɔ,
mbe yiri ti wunlumbolo naa ti legbɔɔlɔ pe kɔrɔgɔ,
naa ti saraga wɔfenne konaa tara woolo pe kɔrɔgɔ.
- 19 Pe yaa ka malaga gbɔn ma ni,
ɛɛn fɔ pe se ka ya ma ni,
katugu mi yɛn ma ni mbɔɔn shɔ.»
Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.

**Yawe Yɛnɛle làa pye
na Izirayeli woolo pe kala yɔngɔ**

2 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛle li si para na ni, ma yo fɔ: ²«Yiri ma saga yari ŋgbanga Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ: «Pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛn fɔ:

Yàa pye ma mara na na ye punwe sanga wi ni yɛge ŋga na, na jatere wi yɛn ki na,
sanga ŋa ni mɪla pye ma ye ndanla, paa yɛge ŋga na piɔ fɔnɔ wi pɔlɔ wi maa ndanla we,
sanga ŋa ni yàa taga na punɔ na wa *gbinri wi ni,
wa tara nda yaraga se ya lugu wa.

³ Ko sanga wo ni, *Izirayeli woolo yàa pye ma tɛge ye yɛ mi ŋa Yawe Yɛnɛle na kan,
paa yɛge ŋga na pe ma yarilire fɔnndo kɔngbannda tɛge ti yɛ na kan we.

Lere o lere ka ta ka, wi ma pye kajɔɔgɔ pyefɔ;

jɔlɔɔ ma to wi na. »

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

**Izirayeli woolo pe teleye
pàa kapere nda pye**

⁴«Yoro Zhakɔbu setirige piile, ye Yawe Yenɲele li senre ti logo, konaa yoro mbele fuun ye yen Izirayeli seye woolo ye ni fuun. ⁵Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:

«Naga yen ma, yinɲi kambasinɲge ye teleye pe yan na na,
ɲga kigi kan, a pè si laga na na,
ma saa taga go fu yaara na,
fɔ a poro jate pè kanɲa ma pye go fu yaara?»

⁶«Pe sila yewe mbe yo fɔ: «Yawe Yenɲele li yen se yeri?

Lo na làa we yirige wa Ezhipiti tara ti ni,
lo na làa keli we yege wa gbinri wi ni,
wa tara nda ti yen ma waga naa titere lara ti ni,
wa ki lawaga tara ti ni, ki tara tipere ti ni,
wa tara nda lere kpe na toro wa ti ni,
wa laga ɲga senwee pyɔ kpe woro ma cen wa.»

⁷Ma si yala, mɪ pan ye ni laga tara nda tì tanla ti ni,
janɲo yaa ti yarilire ti kaa, yaa yɔɔri ti yarijende ti kala na.
Een fɔ naa yè pan ma ye wa, yànlà tara ti tɛgɛ *fyɔngɔ ni,
mala kɔɔɔ tara ti pye yaritjaanga.

⁸Saraga wɔfenne pe sila yewe mbe yo fɔ: «Yawe Yenɲele li yen se yeri,
*lasiri sewe jenfenne pe sila na jen.

Kundigile pàa yiri ma je na na, *Yenɲele yɔn senre yofenne pàa pye
na para yarisunɲgo *Baali ko mege na,
yaara nda ti se ya mbe pe kala yɔn, to pè taga ti punɲo na.» »

**Yawe Yenɲele li yen
na Izirayeli woolo pe jeregi**

⁹«Ki kala na, mi yen na ye jeregi naa,

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

Mi yen na ye piile pe piile pe jeregi.

¹⁰Ye kɔɔje wi kɔn ye kari fɔ wa lege, wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, wa

*lɔɔ fugo ɲga pe yinri Kitimu ki na ye sa wele wa,
ye leele torogo pe sa yewe jɛnɲge wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, wa Kedari
tara ti ni,

na kaa pye ɲga ye yen na piin laga ko nunɲba ko pe yen na piin wa.

¹¹Naga yen ma, cenle liliin li yen wa li mbe yenle mbeli yarisunndo ti
suru yarisunndo ta yege na,

- ali na kaa pye li yarisunndo ti woro yarisunndo jendε?
 Ma sigi ta, mi ɲa Yenɲele na li yen na woolo pe gbɔgɔwɔ, pànlà suru
 yaraga ɲga ki yen tɔnli fu ka na.
- 12 Yoro naayeri yaara, ye ti ki to ye yɔn na,
 ye wire ti fanla ye na yaa seri fyere ti kala na fɔ jɛɲge!
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 13 Kapere shyen na woolo pè pye:
 Pè je na na, mi ɲa mi yen paa yinwege pulugo tɔnmɔ yen
 we,
 ma saa tɔnmɔ were wɔ pe yee kan, nda ti jɛenri jɛenri,
 nda tɔnmɔ se ya yere wa ti ni.»

**Na ma ka je Yenɲele li na
 ki yen ma tisaw**

- 14 «Naga yen ma, Izirayeli woolo pe yen kulolo mbele pè lo poro pele
 lee,
 nakoma mbele pè se wa kulowo pi ni go ka ni poro pele?
 Een fɔ (na kaa pye pe woro kulolo) yingi na, a pe juguye pe nɛɛ pe
 kɛɛ yaara ti koli pe yeri?
- 15 Pe yen na kuunru pe na paa jara yirifɔnmɔlɔ yen,
 na gbele pe na ɲgbanga,
 pè pe tara ti jɔgɔ mari yaga waga,
 pè pe cara ti sogo, lere woro ma cɛn wa ti ni.
- 16 Ali yere Mefisi ca woolo konaa Tapanesi ca woolo pe ni,
 pe yaa ka pan mbe ye yinre ti kulu ye na^c.
- 17 Ko kagala koro yen na piin ye na ma,
 katugu yè je Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li na,
 sanga ɲa ni làa pye na ye yege sinni wa konɔ jɛnɛ li ni we.
- 18 Koni, ki yaa yingi kan ye yeri, na yaga kari wa Ezhipiti tara,
 mbe saa Nili gbaan tɔnmɔ pi woo?
 Yingi tɔnli ye yaa ta, na yaga kari wa Asiri tara,
 mbe saa Efirati gbaan tɔnmɔ pi woo we?
- 19 Ye tipewe pi sara wi yaa kan ye yeri,
 ye mbasinme pi sara wi yaa jɔlɔgɔ wa ye na.
 Kona ye yaa ki yan mbege jɛn fɔ ki yen nandangawa kala, ma pye
 ma tisaw,
 na yaga je mi ɲa Yawe Yenɲele, ye Yenɲele na na,
 na ye woro na fyɛ na yege we.
 We Fɔ, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.»

^c 2.16: Mefisi naa Tapanesi cara tɪla pye Ezhipiti tara cara to ta. Kɪla pye paga leele mbele yigi wa malaga kasopiile, pe ma pe yinre ti kulu; Eza 7.20.

**Izirayeli woolo pàa je
mbe Yenŋele li gbɔɔ**

- 20 We ***Fɔ** wì yo fɔ: «Izirayeli woolo, maga le wa wagati titɔnlɔwɔ ni, yè yiri ma je na na,
ma we sɔɔwɔ pi jɔɔ.
Ye yen na yuun fɔ: «We woro na jaa mbe pye lere wa kulo naa.»
Ki kala na, ye yen na sinlele paa nanjaala yen na nanjara piin wa tinndiye mbele pè yagara pe go na,
konaa wa tigbɔɔ nda fuun ti yen wetipiiire ni ti nɔɔ^d.
21 Ma si yala, mɪla ye sanri paa ***erezen** tirige jɛŋɛ yen,
ŋga ki yen erezen tirige tiyɔŋɔ jɛŋɛ ko ka.
Kì pye mɛle, a yè si wa ma kanŋga ma pye paa erezen tirige tijaanga yen?
22 Ali na ye ka woli gbanŋga tɔnmɔ ni,
mbe ye yɛɛ jogo tafilan legere ni,
ye kajɔɔɔ ti yaa koro ye na paa tuuro yen na yɛɛ sɔɔwɔ.»
We Fɔ, Yawe Yenŋele lo lì yo ma.
23 «Ye mbe ya mbege yo mɛle mbe yo fɔ ye woro fyɔŋɔ ni,
fɔ yee taga yarisunŋo Baali ki na mbaa ki gbogo?
Ye sa ye yɔŋɔlɔ ke wele wa gbunlundɛɛ^e ki ni yɛɛ ŋga na yèɛ pye we!
Ŋga yè pye, yɛɛ jɛn ye wali ki na.
Ye yen paa yɔŋɔmɛ nɔ yen,
ŋa wi yen na fee na jiire lagapyew.
24 Ye yen paa yan sofile yen, ŋa wi yen ma tara wa ***gbinri** wi ni.
Na wi lugusanga wi ka gbɔn, wi maa sofile pɛnɛ pe nuwɔ pi lee tifeleɛ na.
Nambala kala li maa ta, ambɔ wi mbe ya mbeli wogo ki sa wi yeri?
Nambala mbele pe maa wi jaa mbe lugu wi na, paa la pe yɛɛ tege yɛɛ,
katugu pe maa ta yɛɛn fyaw, wi lugusanga wi ni.»

25 We Fɔ wì yo fɔ: «Izirayeli woolo, ye ye yɛɛ yingiwe jɛn!

^d 2.20: Ki verise ŋa wi yen naga nari ma yo Izirayeli woolo pàa yiri ma je Yenŋele li na, na yarisunndo ta yɛɛ gbogo. Ko yen paa nanjara yen Yenŋele li yɛɛ na; Oze 4.12-14. Ki yarisunndo tila pye Kana tara fenne poro woro. Ki yarisunndo ti gbɔɔsara pa tila pye wa tinndiye naa yanwira ti na, konaa tigbɔɔ nda fuun ti yen wetipiiire ni ti nɔɔ.

^e 2.23: Gbunlundɛɛ ŋga ki senre ti yo, ki yaa pye Hinɔmu gbunlundɛɛ ko layi; pa kila pye wa Zheruzalemu ca ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. Leele pàa pye na pe piile pe woo wa saraga na pe sori kason ni, konaa na katijangara ta yɛɛ piin. To ti ni fuun nda to la pye Yenŋele li kambenge, Zhere 7.31-32; 19.2-6; 32.35; 2 Wunlu 23.10.

Yaga ka ti ye tɔɔɔ ti koro waga sawira fu mbe ye yɛɛ weleɛge.
 Tɔnmɔ wɔɔɔ kiga ka ye yagbolo li waga ye na, ye yarisunndo
 gbɔɔɔwɔ pi kala ni!
 Ɛn fɔ, a yɛ sho fɔ: Ƴenɛle, ma kaa ma yɛɛ tege.
 Yarisunndo nambannda to ti yen ma we ndanla,
 to waa jaa mbe taga ti na.» »

**Izirayeli woolo pe daga jɔlɔɔ
 mbe to pe na**

- 26 «Pe ka yoo yigi, fɛɛ ti maa yigi yɛɛ nga na,
 pa fɛɛ ti yaa Izirayeli woolo pe yigi ma,
 poro naa pe wunlumbolo pe ni, naa pe tara teele pe ni,
 naa pe ***saraga wɔfenne** konaa pe ***Ƴenɛle yɔn senre yofenne** pe ni.
- 27 Poro mbele pe maga yo tikɔɔ ki kan fɔ: «Mboro ma yen na to wel»
 Mbege yo sinndeɛge ki kan fɔ: «Mboro ma yen na nɔ ɲa wɪlan se!»
 Katugu pɛ pɔɔɔ le na ni,
 pee yɛɛ wa na yeri.
 Ɛn fɔ na jɔlɔɔ ka to pe na sanga ɲa ni,
 pe mɛɛ na yeri mbe yo fɔ: «Yiri ma pan ma we sho!»
- 28 Naga yen ma, ye yarisunndo nda yɛ gbegele ye yɛɛ kan, to kari se
 yeri?
 Na kaa pye ti mbe ya, ti yiri ti ye sho ye jɔlɔɔ sanga wi ni!
 Katugu yoro Zhuda tara woolo, ye cara ti leɛ yɛɛ nga na,
 pa ye yarisunndo ti leɛ ma fun.
- 29 «Yiɔɔ na ye nɛɛ na jɛɛɛɛ,
 ma si yala, ye ni fuun ye yiri ma je na na?
 Yawe Ƴenɛle lo li yo ma.
- 30 Mɪ ye piile pe gbɔn ma saa te, kii yaraga ka yɔn.
 Pee yenle na yerewe senre ti na.
 Yaa ye Ƴenɛle yɔn senre yofenne pe gbo tokobi ni,
 paa jara yen, ɲa wi maa jɔɔwɔ piin.
- 31 Yoro nala pilige woolo, Yawe Ƴenɛle li yen na nga yuun,
 yege logo.
 Naga yen ma, mɪ pye paa gbinri yen,
 nakoma paa diwi tara yen Izirayeli woolo pe yeri wi le?
 Yiɔɔ na, a na woolo pɛ sho fɔ: «Wɛ koro we yɛɛ woolo,
 we se sɔɔɔɔ li kɔɔɔɔ naa?»
- 32 Naga yen ma, sumborombyɔ wi mbe fɛɛ wi fereyaara ti na le?
 Nakoma piɔ wi mbe ya fɛɛ wi piɔ paraga ki na le?
 Ma sigi ta, na woolo poro na, pɛ fɛɛ na na,
 maga le wa wagati titɔnɔwɔ ni.

33 «Haan! Ye ma ye yɛɛ gbegele tiyɔngɔ na ye ndanlafɛnnɛ pe lagajaa dɛ!

Wa ye tangalɔmɔ pi ni, ye mbe ya yɛɛ mbaa jɛɛ nɔ wɛ pe ma we jɛɛ pe ni fuun na wi nari.

34 Fyɔnwɔ fɛnnɛ mbele jɛɛgisaga fu, yɛ бага pe na ma pe gbo go fu, pe kasanwa pi yɛn bere wa ye yaripɔɔ ti yɔnrɔ ti na, ma si yala, ye sila pe yigi pe yɛn na ye kɔɔ ki kaari mbe yu.

35 Konaа ki ni fuun, ye ma yo fɔ: «We yɛn jɛɛgisaga fu! Yɛnɛɛ li yaa li nanɔbanwa pi laga lali we ni.»

Ki kala na, mi yaa kiti kɔn ye na, katugu yɛ yo fɔ yee kapege pye.

36 Yɛngi na, a ye nɛɛ fogolo na ye kɔnɔ li kanɔgi? Ye yaa ka sa fɛɛ shɔ wa Ezhipiti tara, paa yɛɛ nɔ na yaa fɛɛ shɔ wa Asiri tara we.

37 Ye yaa ka keyen taga wa ye yinre ti na fɛɛ ti kala na, mbe yiri wa ki laga ki ni; katugu poro mbele yɛ ye jigi wi taga pe na, Yawe Yɛnɛɛ li je pe na; ye kala la kpɛ se yɔn wa pe yeri.»

Izirayeli woolo pàа je Yɛnɛɛ li na

3 ¹Yawe Yɛnɛɛ li yo fɔ: «Na nanɔ wa kaa jɔ je, na ki jɛɛ wi ka sa nanɔ wa yɛɛ tɛɛ, naga yɛn ma, wi pɔɔ lɛ wi mbe yɛnɛ mbege jɛɛ wi lɛ naа le? Ayoo, na ki ka pye ma, ki yaa ki tara ti ni fuun ti tɛɛ *fyɔngɔ nɛ. Yoro fun yɛ yiri ma saa nanjara pye nambala lɛɛɛ ni; mɛɛ, a yɛ shɔ fɔ ye yaa sɔngɔɔ mbe pan na kɔɔɔ?» Yawe Yɛnɛɛ lo li yo ma.

²Ye ye yɛɛ ti yirige ye wele wa tinndiye pe na, laga kikiin ki koro yee nanjara pye wa ki na? Ye ma saa cɛn wa kɔngolo ke yɔn na, na ye nanjara pyeyɛnɛ pe singi, paa yɛɛ nɔ na benɔanri pyefɔ ma lara na singi wa *gbinri wi ni. Yɛ tara ti tɛɛ fyɔngɔ ni ye nanjara naа tipege nɔ yɛ pye ki ni.

³Ko kala na tisara ti yere, tisara pɔngɔ woro tii pan. Konaа ki ni fuun, yɛ ye yinre ti liri na ye nanjara ti piin, yee yere ki na mbe yo fɔ ye fɛɛ shɔ.

⁴Koni ko yɛɛ jɛn na gbele nala yinri, na yuun fɔ: «We to!

^f 3.1: Ye wele wa Dete 24.1-4 laga ki ni.

Mboro ma yen we wɔnlɔ, maga le wa we punwe sanga wi ni!»

⁵ Ye yen na yewe na yuun fɔ:

«Naga yen ma, li yaa nawa ŋgban we ni sanga pyew wi le?

Naga yen ma, li yaa gbu tege we ni sanga pyew wi le?»

Ko senre to ye yen na yuun,

ɛɛn fɔ, a yè si koro na kapege ki piin fannga ni na kee yege.

**Izirayeli tara woolo naa Zhuda
tara woolo pe yen ma taanla
nɔsepiile sumbonɔ shyen ni,
mbele pe woro ma sin**

⁶ Kona, wunlunaŋa Zhoziyasi wi wagati wi na, a Yawe Yenŋele li si para na ni ma yo fɔ: «***Izirayeli**[§] woolo mbasinmbele pè kala na pye, mali yan ke? Pè kari wa yanwira titɔɔnrɔ ti ni fuun ti go na, konaa ma kari wa tigbɔɔrɔ nda fuun ti yen wetipiire ni ti nɔɔɔ, ma saa na nanjara piin wa.»

⁷ Mɪla na yee pye fɔ: «Ko kagala ŋgele koro ke ni fuun pyengɔlɔ, pe yaa songɔɔrɔ mbe pan na kɔɔɔɔ. ɛɛn fɔ pee songɔɔrɔ mbe pan na kɔɔɔɔ. Pe nɔsepyɔ Zhuda tara woolo javapyefenne paa pye ki kagala ke serefenne fun. ⁸ Mɪ Izirayeli woolo mbasinmbele pe wa, ma pɔɔɔɔ jɔɔɔ sɛwe kɔn ma kan pe yeri pe nandara ti kala na. Konaa ki ni fuun, mɪgi wele maga yan fɔ ko ka si fyere wa pe nɔsepyɔ Zhuda tara woolo javapyefenne pe na. ɛɛn fɔ poro fun paa saa na nanjara piin. ⁹ Izirayeli woolo pè tara ti tege fyɔngɔ ni pe nanjara tipere ti ni; pè kalikalawa pye yarisunndo sinndeere woro konaa tire woro ti ni.

¹⁰ «Konaa ki ni fuun, pe nɔsepyɔ Zhuda tara woolo javapyefenne pe sila songɔɔrɔ mbe pan na kɔɔɔɔ pe kotogo ki ni fuun ni. ɛɛn fɔ paa pye naga piin kopiire ni.» Yawe Yenŋele lo li yo ma.

¹¹ A Yawe Yenŋele li silan pye naa fɔ: «Izirayeli woolo mbasinmbele poro pe yee naga ndee pè sin ma we Zhuda tara woolo java pyefenne poro na. ¹² Yiri ma saga senre nda ti yari wa yɔnlɔparawa kameŋge kee tara ti yeri fɔ:

«Yoro Izirayeli woolo mbasinmbele, ye songɔɔrɔ ye pan!»

Yawe Yenŋele lo li yo ma.

«Mi se yege san ye ni naa,

katugu mi yen kagbaraga pyefɔ.»

Yawe Yenŋele lo li yo ma.

«Mila gbu tege lere ni sanga pyew.

¹³ Ye ye kajɔɔɔ ki jen ye yere ki na ko ce,

§ 3.6: Naa Izirayeli tara wunluwo pila kɔn shyen, lagame Izirayeli mege ŋga ki yeri, ko yen na para yɔnlɔparawa kameŋge kee wunluwo tara to senre na. Asiri tara woolo paa pan ma pe koli ma kari pe ni kulolo wa Asiri tara; 2 Wunlu 17.

yege jen ye yo fɔ yè yiri ma je mi ɲa Yawe Yenɲele, ye Yenɲele na na.
 Ye saa na yanri na toro yarisunndo nambannda pungo na,
 wa tigbɔɔrɔ nda fuun ti yen wetipiire ni ti nɔɔɔ;
 yee yenle mbe logo na yeri.» »
 Yawe Yenɲele lo li yo ma^h.

**Yenɲele li yen na li woolo pe yinri
 pe sɔngɔɔrɔ pe pan li kɔɔɔɔ**

14 Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ:

«Ye sɔngɔɔrɔ ye pan na kɔɔɔɔ, yoro piile mbele yè yiri ma je,
 katugu muwi mi yen ye tafɔ we.
 Mi yaa ka nungba nungba le ye ni, mbe yiri cara ti ni,
 mbe shyenzhyen le ye ni, mbe yiri seye yi ni,
 mbe sɔngɔɔrɔ ye ni wa ***Siyɔn** ca.

15 «Mi yaa ka kundigile tɛge ye go na mbe yala na nandanwa kala li ni.
 Pe yaa kaa ye yege sinni kajenme naa tijinliwe ni. 16 Na yaga ka lege wa tara
 ti ni, mbe piile legere se sanga ɲa ni, ki wagati wi ni, pe se kaa para mi ɲa
 Yawe Yenɲele na ***yɔn finliwe kesu** wi wogo na naa. Yawe Yenɲele lo li yo
 ma. Wi wogo ki se ka tigi lere nawa naa, pe se ka nawa to wi na naa, pe se
 si ka wa yege gbegele naa. 17 Ko wagati wo ni, pe yaa kaa Zheruzalemu ca
 ki yinri «Yawe Yenɲele li wunluwo jɔngɔ». Cengele ke ni fuun ke yaa ka sa
 ke yee gbogolo wa, wa Zheruzalemu ca mbaa Yawe Yenɲele li gbogo. Pe se
 koro mbaa tanri mbaa yala pe yɛera nawa jatere pere to ni. 18 Ki wagati wi
 ni, Zhuda tara woolo pe yaa ka pan mbe taga Izirayeli woolo pe na. Pe yaa
 ka pinle mbe yiri wa yɔnlɔparawa kamɛnge kee tara ti yeri, mbe sɔngɔɔrɔ wa
 pe tara ti ni, tara nda mila kan pe teleye pe yeri ti pye pe kɔɔɔɔ ye.»

**Izirayeli tara woolo
 pe sɔngɔɔrɔkala Yenɲele li kɔɔɔɔ**

19 We Fɔ wì yo fɔ:

«Mila pye nala yee piin ma yo
 mila jaa mbaa ye jate paa na piile yen,
 mila pye naga jaa mbe tara nda tì tanla ti kan ye yeri;
 mbe tara laga tiyɔngɔ kan ye yeri, ɲa ki yɔngɔ woro cengele
 sanɲgala ke sɔɔɔɔ.
 Mila pye naga yuun fun fɔ ye yaa kaa na yinri we to,
 fɔ ye se ka laga na na fyew.

20 Eɛn fɔ, jele ɲa wii sin wi maa pɔlɔ wi java yege ɲa na,
 pa yoro Izirayeli woolo yànlà java ma.
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.

^h 3.13: Ye wele wa Zhèrè 2.20 laga ki ni.

- 21 «Magangala yen na yinrigi wa tinndiye pe na,
 Izirayeli woolo pe gbeere naa pe yenringbanga nga pe yen na yenri
 koyi,
 katugu pè kombele le;
 pè fègè mi ɲa Yawe Yenɲele, pe Yenɲele na na.
- 22 Yoro piile mbele yè yiri ma je, ye sɔngɔɔ ye pan na kɔɔɔɔ!
 Pa mi yaa ye sagala, mbe ye sho ye kambasinnde ti ni.»

- Kona, a leele pè sho fɔ: «We mbele, wè sɔngɔɔ na paan ma kɔɔɔɔ,
 katugu mboro ma yen Yawe Yenɲele, we Yenɲele le.
- 23 Kaselege ko na, yarisunndo gbɔgɔwɔ mba pi yen na piin wa tinndiye
 pe na,
 ki tinmè mba fuun pi yen na yinrigi wa yanwira ti na,
 pe yen na we fanla wi wagafe.
 Èn fɔ kaselege ko na, pa Izirayeli woolo pe yaa shɔwɔ pi ta Yawe
 Yenɲele, we Yenɲele lo yeri.»
- 24 «Maga le wa we punwè sanga wi ni,
 yarisunndo fèrè woro nda we teleye pàa pye na gbogo, tì pe tunngo
 tɔnli wi li,
 pe simbaala naa sikaala konaa pe nɛrè ti ni,
 naa pe pinambiile konaa pe sumborombiile pe ni.
- 25 We daga mbe sinle fèrè ti ni,
 we tifagawa pì pye paa we tɔnparaga yen;
 katugu wè kapere pye Yawe Yenɲele, we Yenɲele li na, woro naa we
 teleye pe ni,
 maga le wa we punwè sanga wi ni fɔ ma pan ma gbɔn nala.
 Wee yenle mbe logo Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yeri.»

**Yenɲele li yo Izirayeli woolo
 pe pe kapere ti jèn peri yaga**

- 4** ¹Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ:
 «**Izirayeli** woolo, na yaga sɔngɔɔ mbe pan,
 na yaga sɔngɔɔ mbe pan na kɔɔɔɔ,
 na yaga ye yarisunndo tijangara ti kɔ mberi wɔ wa na yɛgɛ sɔgɔwɔ,
 na yee koro mbaa yanri la kee kɛɛ ki ni fuun ki na,
- ²na yaga wugu mi ɲa Yawe Yenɲele na yinwege wolo na mɛgɛ ki na,
 na yaga ki pye kaselege ni, naa nawa lagawa ni konaa kasingɛ ni,
 pa kona cengele sanɲgala ke yaa nala yenri mbe duwaw ke na,
 pa ke yaa gbɔgɔwɔ ta na fanɲga na.»
- ³Katugu Yawe Yenɲele li yen naga yuun Zhuda tara woolo naa
 Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ:

«Ye kere fɔnnɔ kɔn ye yɛ kan,
 yaga ka yariluguro lugu wa wuuro ti sɔgɔwɔ naa.
 4 Yoro Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo,
 ye ye yɛ *kenrekenre mbege naga fɔ yɛ pye mi ŋa Yawe Yɛnɛle na
 woolo,
 ye ye kotoɔ ti pye *kpoyi.
 Nakoma na naŋbanwa pi yaa yiri ye kɔɔgɔ paa kasɔn yɛn,
 mbaa sori ŋa lere se ya figi,
 ye kapyere tijangara ti kala na.»

**Jɔlɔgɔ ŋga ki yaa to
 Zhuda tara woolo pe na**

- 5 «Ye saga wogo ŋga ki yari Zhuda tara woolo pe kan,
 ye ti Zheruzalemu ca woolo pege wogo ki jɛn!
 Ye mbanlaga win wa tara ti ni ye leele pe yeri,
 ye ye maganlaga ke yirige yege yo fɔ leele pe pe yɛ gbogolo wa cara
 nda pɛ malaga sigemboɔ kan mari maga ti ni.
 6 Ye kacɛn yaraga ka pye yege yirige wa naayeri mbaa *Siyaɔn ca kɛɛ
 ki nari!
 Yaa fee, yaga ka yere!
 Katugu mi yaa ti jɔlɔgɔ mbe yiri wa yɔnlɔparawa kamɛnɛ kɛɛ yeri
 mbe pan,
 ki yaa ka pye jɔgɔwɔ gbɔɔ.
 7 Jaraⁱ wì yew ma yiri wa wi larasaga;
 cɛnɛle ke tɔngɔfɔ wi yɛn wa kɔnɔ na paan.
 Wì yiri wa wi cɛnsaga ki ni,
 mbe pan mbe ye tara ti jɔgɔ mberi yaga waga;
 ye cara ti yaa ka tɔngɔ mbe pye katara,
 lere se ka pye wa ti ni.
 8 Ki kala na, ye jatere piriwɛn yaripɔɔ le ye yɛ na;
 yaa kunwɔ gbele, yaa yunɔgbɔgɔɔ sɛnre yuun,
 katugu Yawe Yɛnɛle li naŋbanwa gbɔɔ pi se kɔ ye ni.»
 9 Yawe Yɛnɛle lo lɔ yo ma fɔ:
 «Ko pilige ko ni, wunlumbolo naa kundigile pe ni, pe yaa ka kotogo
 la.
 *Saraga wɔfenne pe jigi wi yaa ka kɔn pe na,
 *Yɛnɛle yɔn sɛnre yofenne pe nawa pi yaa ka wɔ pe na.»

10 Kona, a mɔ sho fɔ: «E, we Fɔ, Yawe Yɛnɛle,

ⁱ 4.7: Jara ŋa sɛnre tì yo, wo wi yɛn Babilɔni tara re, to ti yɛn cɛnɛle ke tɔngɔfɔ we.

kì cén mà ki cénlè woolo mbele poro naa Zheruzalemu ca woolo pe
fanla wi,
maga yo pe kan fɔ: «Ye yaa ka yeyinnge ta»,
ma si yala, tokobi wi yén wa pe yɔlɔgɔ ki na makɔ!»

- 11 Ko sanga wo ni, pe yaa kaga yo ki cénlè woolo poro naa
Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ:
«Tifelegé werége ka yén na gbɔɔn na yinrigi wa *gbinri wi ni, wa
tinndiye pe na.
Ki yén na gbɔɔn na paan na woolo pe kɔrɔgɔ.
Ki woro na paan mbe yarilire sigire fé, nakoma mbe yarilire pyɔ fé.
- 12 Tifelingbɔgɔ kayi,
ɲga ki yiri wa na paan, mbe pan mbanla nandanwa kala li pye.
Koni mi jate mi yaa kiti wi kɔn pe na.»
- 13 Leele pe yén na yuun fɔ: «Wele, juguye pe yén na paan paa
kambaara yén.
Pe malaga gbɔnwotoroye pe yén paa tifelinjolo yén;
pe shɔnye pè wege ma wé yɔnye na.
Jɔlɔgɔ yén we wogo, katugu pè we tɔngɔ pew.»
- 14 «Zheruzalemu ca woolo, ye ye kotoɔ ti pye kpoyi, ye tipere pyew ti
wɔ wa,
janɔgo ye ta ye shɔ.
Ye yaa jatere pere ti yaga wa ye kotoɔ na
sa gbɔn fɔ wagati wiwiin?
- 15 Pe yén na sɛnre ta nuru na yinrigi wa Dan tara ti ni, wa yɔnlɔparawa
kamɛngɛ kɛɛ yeri,
ti yén na jɔlɔgɔ panga wogo yari na yinrigi wa Efirayimu tara
yanwira ti na.
- 16 Yege sɛnre nda ti yo ye cɛngele sanngala ke kan,
ye ti Zheruzalemu ca woolo peri logo fɔ:
Malingbɔɔnlɔ mbele pe ma pan ma ca ki yɔn tɔn mbege shɔ, pele yén
na paan, ma yiri taleere ta ni.
Pe yén na malaga kɔɲgɔlɔ waa na paan Zhuda tara cara ti mɛge ni.
- 17 Pe yaa pan mbe Zheruzalemu ca ki maga mbege fili paa yɛge ɲga na
kere sigefenne maa ki piin we,
katugu pè yiri ma je na na.
Yawe Yɛnɲele lo lì yo ma.
- 18 Ye tangalɔmɔ pee po naa ye kapere tijangara to tì ti
ki wogo ɲga kɔ gbɔn ye na.
Ye tipere ti tɔnli wowi,

kaselege yi, kì ye nawa pi tanga ye na,
ki yèn na ye jɔlɔ fɔ wa ye sunndo wi na.»

**Tara woolo pe kala
làa Zheremi wi nawa pi tanga wi na**

- 19 E, na nawa, na nawa!
Kayanga yèn wa na kotogo na fɔ jɛŋɛ.
Na kotogo ki yèn ma weri na na;
mi se ya mbe pyeri,
katugu m̀ mbanlaga winme pi logo,
ma malaga kɔŋɔlɔ ke logo.
- 20 Tɔŋɔwɔ naa tɔŋɔwɔ sɛnrɛ pe yèn na yari,
pè tara ti ni fuun ti tɔŋɔ.
Pànla ***paara yinre** ti jaanri yɔnlɔ nungba,
mala wɔnlɔsara ti jɔɔ go nungba.
- 21 Mi yaa koro mbaa ki malaga gbɔnkacɛn ɲa wi yaan fɔ sa gbɔn
wagati wiwiin?
Mi yaa koro mbaa ki mbanlaga magala li nuru fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?
- 22 «Kaselege ko na, na woolo pe yèn kambajenmbele,
pee na jɛn;
pe yèn piile mbele pe yèn lembire,
tijinliwɛ woro pe ni.
Kapege pyege ko cɛ pè jɛn,
ɛɛn fɔ kajɛŋɛ pyege pee ko jɛn.»

Jɔɔwɔ gbɔɔ pyesanga

- 23 M̀ tara ti wele, mari yan ti woro ma yala, ti yèn waga!
M̀ naayeri wi wele, m̀ si yanwa kpɛ yan.
- 24 M̀ yanwira ti wele, mɛɛ ti yan ti yèn na yegeyege!
Tinndiye pe ni fuun pe yèn na tigile tigile.
- 25 M̀ wele, mi si senwee pyɔ kpɛ yan naa!
Naayeri sannjɛɛ ti ni fuun t̀ fe ma kari.
- 26 M̀ wele, mɛɛ tara ti kɛɛ kɔnsara tiyɔnrɔ ti yan t̀ kannga ma pye
gbinri ɲa ẁ waga!
Ki cara ti ni fuun t̀la kannga ma pye katara,
Yawe Yɛnɲɛle li yɛɛ sɔɔwɔ, li nanɲbanwa gbɔɔ pi kala na.
- 27 Katugu pa Yawe Yɛnɲɛle l̀ yo yɛɛn fɔ:
«Tara ti ni fuun ti yaa ka koro waga,
ɛɛn fɔ mi se ka ti ti ni fuun ti tɔŋɔ pew.
- 28 Ki kala na, tara ti yaa ka kunwɔ gbele.

Wa naayeri, wa yennɛɛ na, diwi wi yaa ye;
 katugu mīgi yo, maga kɔn maga tɛɛ.
 Ki kala li se ye na go na,
 mi se si yɔn kannga.»

Siyɔn ca ki tɔngɔkala

- 29 Shɔn lugufenne naa sandira wɔnfenne pe tinme pi kala na,
 ca woolo pe ni fuun pɛ fe.
 Pe yen na lara wa kɔɔɔ ti ni.
 Pɛ fe ma lugu wa waara ti na.
 Cara ti ni fuun ti koro waga,
 lere kpɛ si koro wa ca ki ni naa.
- 30 Mboro Zheruzalemu ca nga pɛ tɔngɔ mako, yingɪ ma yaa pye san?
 Ali na ma kaa pariyeɛnre sɔngbanga woro nii,
 mbaa tɛ fereyaara nii,
 mbaa kale nii wa ma yengɛɛ ke ni,
 maa ko piin nɔɔ yɛɛ gbegele wagafe.
 Ma kɛɛnɛ pɛ je ma na,
 pe yen naga jaa ma ku.
- 31 Mi yen na jɔɔɔɔɔ pa nuru paa jeɛ ɲa wi selara yiri wi ni wi
 jɔɔɔɔɔ pi yen,
 na jɔɔɔ jenge ka nuru paa jeɛ ɲa wi yen na wi pyɔ kɔngbanɲa siin wi yen.
 *Siyɔn ca woolo pe jɔɔɔɔɔ powi;
 pe yen na jeɛn, na pe keyen yi yinrigi wa naayeri na yuun fɔ:
 «Ow! We wogo kɪ jɔɔ!»
 We yen na kuun legbolele pe gbɔnrɔ ti kɛɛ.»

Zheruzalemu ca woolo pe kapere

tɪ saa toro ti da wi na

- 5** ¹Ye Zheruzalemu ca ki yanri ye toro wa ki nawa kɔngolo ke ni,
 ye wele jɛɲɛ, ye ca kagala ke yewe ye ke jen;
 ye wele wa katoro ti ni yege jen,
 na kaa pye mbe lere nɔngba ta wa,
 lere nɔngba pe, ɲa wi yen na kasinɲɛ ki piin,
 ɲa wi yen naga jaa mbaa tanri kaselege na;
 pa kona mi yaa Zheruzalemu ca ki kala yaga.
- ² Ali na paga ki yo mbe yo fɔ: «Mɪ wugu ki na Yawe Yennɛɛ na
 yinwege wolo li mɛɛ ki na,»
 yagbogowo wuguro pe ma wugu.
- ³ E, Yawe Yennɛɛ, naga yen ma, kaselege ko ma ma yen na lagajaa wi
 le?

Mà pe gbɔn, ɛɛn fɔ kii pe ya.
 Mà pe tɔngɔ, ɛɛn fɔ pee yenle ma yerewe senre ti na.
 Pè pe yere ti waga ma we walaga na,
 pee yenle mbe sɔngɔɔ mbe pan ma kɔrɔɔ.

- 4 Mìla pye nala yee piin fɔ: «Ki leele mbele pe yen fyɔnwɔ fenne,
 tijinliwe woro pe ni;
 katugu pee Yawe Yenɲele li konɔ li jɛn,
 pee pe Yenɲele li kakɔndɛgele li jɛn.
- 5 Ki kala na, mi yaa kari wa pe legbɔɔlɔ pe yeri,
 mbe sa para pe ni;
 ki woro nala kɔɔn shyen, poro wo na, pè Yawe Yenɲele li konɔ li jɛn,
 pè pe Yenɲele li kakɔndɛgele li jɛn.»
 ɛɛn fɔ poro fun, pè yiri ma je paa yee ɲga na falinere ma kaa ti
 tunɲo pyetige ki kaw maga laga ti yee na,
 ma pe manda nda tila pye ma pe pɔ pe Yenɲele li na ti sangala^j.
- 6 Ki kala na, jara yaa yiri wa kɔlɔɔ ki ni mbe to pe na,
 dabaaga yaa yiri wa funwa lara falafala ti ni, mbe pan mbe pe
 kɔɔnlɔ,
 kamɔlɔ yaa pan mbe lara wa pe cara ti tanla, mbaa pe singi.
 Lere o lere ka yiri wa ca, wi yaa to wo na mboo kɔɔnlɔ yuroyuroyuro;
 katugu pe kajɔɔrɔ ti lege,
 pe mbasinme pì gbɔɔ.
- 7 Zheruzalemu ca woolo, mi yaa ye kapere ti kala yaga ye na mele?
 Ye piile pè je na na;
 yaara nda ti woro Yenɲele,
 to pe yen na wungu ti mege ki na.
 Mìla pe kala yɔn yaara ti ni fuun ti kan pe yeri,
 konaa ki ni fuun, pe yen na jatara naa nandara piin.
 Pe ma kari legere ma saa nanjaa wi go ki yin kanw.
- 8 Pe yen paa shɔnye nambala yen, mbele pè tin pe yee ni pe lugusanga
 ni,
 pe ni fuun nungba nungba pe yen na gbele pe nambala yeenle pe
 jeele pe pɔngɔ na.
- 9 Naga yen ma, mii daga mbe jɔlɔɔ wa pe na ki kagala ke mege ni wi
 le?
 Yawe Yenɲele lo lì yo ma.
 Naga yen ma, mii daga mbanla kayanga ki wɔ ki cɛnle woolo mbele
 pe cɛnle li ni wi le?

^j 5.5: Ko kɔrɔ wo yen fɔ pè yiri ma je Yenɲele li na, ma poro naa Yenɲele sɔgɔwɔ pi jɔɔ.

- 10 Mbogo nga kɪ pe ***ɛɛɛɛ** kɛɛɛ ti maga, yege kaanla ye ye wa ti ni
 yeri jɔɔ,
 ɛɛ fɔ yaga kari tɔngɔ pew.
 Ye ɛɛɛɛ tiire njere ti kɔɔnɔ,
 katugu ti woro mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na woro.
- 11 Kaselege ko na, ***Izɪɾayeli** tara woolo naa Zhuda tara woolo
 pànlà java wi;
 Yawe Yɛnɲɛle lo lì yo ma.

Yawe Yɛnɲɛle li woolo pe kiti kala

- 12 Zhuda tara woolo pɛ finɛ Yawe Yɛnɲɛle li wogo na, ma yo fɔ:
 «Li se ya yaraga ka pye we na!
 Jɔɔɔ kpe se gbɔn we na!
 Malaga se gbɔn we na, funɔ se si to we na.
- 13 ***Yɛnɲɛle yɔn sɛnɾɛ yofɛnnɛ** pe woro yaraga ka naa, kaawɔ tɪfɛɛɛ
 ko ɛ;
 pe Yɛnɲɛle yɔn sɛnɾɛ ti yɛn wagafe.
 Jɔɔɔ kagala ɲɛɛle pe yɛn na yari, ke sɔngɔɔ ke to pe na!»
- 14 Ki kala na, Yawe Yɛnɲɛle, Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa lì yo yɛɛn fɔ:
 «Kì kaa pye ko sɛnɾɛ nda to yɛ yo,
 wele, mi yaa ti na sɛnɾɛ ti pye paa kasɔn yɛn wa mboro Zheremi ma
 yɔn;
 ki leele mbele pe yaa pye paa kanngire yɛn, nda ki kasɔn ki yaa sogo.
- 15 Wele, yoro Izɪɾayeli woolo wele,
 mi yaa ɛɛɛ la yirige mbe wa ye na, mbe yiri fɔ wa lege;
 Yawe Yɛnɲɛle lo lì yo ma.
 ɛɛɛ lali na li yɛn fanɲga ni,
 ɛɛɛ na li yɛn wa maga ɛ wa fafafa;
 ɛɛɛ na ye sili sɛnɾɛ ti jɛn,
 ye woro nali sɛnɾɛ ti nuru.
- 16 Pe sanngbɔ wi yɛn paa fanga yɛn, ɲga ki yɔn ki yɛn ma yɛnge;
 pe ni fuun pe yɛn malingbɔɔnɔ kotogofɛnnɛ.
- 17 Pe yaa ka ye yarilire naa ye yaakara ti ka,
 mbe ye pinambiile naa ye sumborombiile pe tɔngɔ,
 mbe ye simbaala naa ye nɛɛ ti ka,
 mbe ye ɛɛɛɛ tiire naa ye figiye tire ti jɔɔ;
 ye malaga sigecara nda yɛ ye jigi wi taga ti na,
 pe yaa kari tɔngɔ tokobi ni.»

18 «ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, ko wagati wo ni, mi se ka ye tɔngɔ mbe ye kɔ pew.
 Yawe Yɛnɲɛle lo lì yo ma. 19 Na paga ka yewe mbe yo fɔ: ʔɪngi na, Yawe Yɛnɲɛle, we

Yenɲele li si ki wogo nga ki ni fuun ki pye we na? Kona ma pe yɔn sogo, fɔ m̀ yo fɔ: «Kɪ kaa pye yè je na na, na yarisunndo ta yege gbogo laga ye tara, ki kala na, ye yaa ka saa tunngo piin cenle la yege woolo kan tara ta yege ni, nda ti woro ye tara.» »

**Yenɲele làa li woolo pe yeri
ma yo li yaa jɔlɔɔ wa pe na**

- 20 «Yege senre nda ti yari Zhakɔbu setirige piile pe kan,
ye ti Zhuda tara woolo peri logo, fɔ:
- 21 «Yege senre nda ti logo,
yoro cenle woolo mbele tijinliwe fufenne naa kambajenmbele!
Yenɲele yen ye na, een fɔ ye woro na yaan;
nungbogolo yen ye na, een fɔ ye woro na nuru^k.
- 22 Ye woro na fye na yege wi le?
Yawe Yenɲele lo li yo ma.
Ye woro na seri fyere ti na na yege sɔɔwɔ wi le?
Muwi m̀ taambugɔ ki tege ma kɔnɔ gbɔn kɔɔje wi kan,
maga pye kɔnɔ na li yen kɔsagafu, na wi se ya kaanla.
Kɔɔje wi tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun, pi maa tinni ngbanga,
een fɔ pi se ya mbeli kaanla;
pi maa tinme gbɔ yinrigi, een fɔ pi se ya toro kɔnɔ lo na.»
- 23 Een fɔ ki cenle na li woolo pe yen kotongbanga fenne, ma pye leele
mbele pè yiri ma je;
pè je na kɔnɔ li na ma kari pe yee kɔnɔ.
- 24 Pe yere woro naga yuun wa pe yee nawa mbe yo fɔ:
«Ye ti waa fye Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yege,
lo na li ma tisara ti kan we yeri ti wagati wi na we,
tisara kɔngbannda naa pungo woro ti ni,
mbe yapeleye ya kan we yeri yarilire konyapeleye.»
- 25 Ye kajɔɔɔ to tì ti ki kagala kè gbɔn ma piri;
ye kapere to tì ti yè ki yarijende ti la.
- 26 «Katugu lepeelee yen wa na woolo pe sɔɔwɔ.
Pe ma lara na leele pe singi, paa sannjegele yigifo yen;
pe ma mere jan wa leele pe yege na pe yinri.
- 27 Sannjegele yigifo wi maa ngonjogo ki yin sannjegele ke ni yege nga
na,
pa pè pe yinre ti yin ma, yaara nda pè ja nambara ni ti ni.
Pa pège pye ma, ma fannga ta konaa ma yarijende legere ta.
- 28 Pè tugbɔlɔ ma tɔɔ na yengele;
pe kapege pyewe pì kɛɛ toro.

^k 5.21: Ye ki verise ɲa wi senre ti taanla Eza 6.9-10 naa Maki 8.18 lara ti ni.

- Paa kiti wi kɔn kaselege na, mbe pijiriwe wi tanga ki kan wi yeri,
 ɛɛn fɔ poro wogo ko yen na yɔngɔ na kee yɛgɛ.
 Paa yenlɛ mbe fyɔnwɔ fɔ wi tanga ki kan wi yeri.
 29 Naga yen ma, mii daga mbe ki kagala ke fɔgɔ tɔn pe na wi le?
 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.
 Naga yen ma, mii daga mbanla kayanɛa ki wɔ ki cɛnlɛ woolo mbele
 pe cɛnlɛ li ni wi le?
 30 Kapegbɔgɔ naa katijangara yen na piin wa tara ti ni.
 31 Yɛnɛle yɔn senrɛ yofennɛ pe yen na yagbogowo senrɛ yuun,
 saraga wɔfennɛ pe yɛra tɔnli wo cɛ pe yen na jaa.
 Ki kagala koro ke yen mala woolo pe ndanla!
 ɛɛn fɔ wa ki kagala ke kɔsaga, ye yaa ki pye mɛle san?»

**Zheruzalemu ca juguye pe pan
 maga maga, maga fili**

- 6** ¹«Yoro Benzhamɛ cɛnlɛ woolo, ye fe ye yiri wa Zheruzalemu ca ki ni.
 Ye mbanlaga ki win wa Tekowa ca.
 Ye wirige ka yirige paa kacɛn yen wa Beti Hakeremu ca;
 katugu jɔlɔgɔ naa jɔgɔwɔ gbɔɔ pà yiri wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ
 yeri na paan.
 2 ***Siyɔn** ca tiyɔngɔ naa ki mɛgɛ, ko nɔga ki yen dɛngɛ ni,
 mi yaa ki tɔngɔ yɛɛn pew.
 3 Leele pele yen na paan ca ki mɛgɛ ni paa ***simbaala kɔnrifennɛ** yen,
 naa pe simbaɔgbele ye ni.
 Pɛ pe malingbɔɔnɔlɔ ***paara yinrɛ** ti kan maga maga;
 pe ni fuun nungba nungba pe simbaala pe yen na pe tasaga yan ki
 kaa¹.
 4 Pe yen na yuun fɔ: «Ye ye yɛɛ gbɛgɛle ye sa to ca ki na!
 Ye yiri we sa to ki na yɔnlɔ fungbanga na!
 E, jɔlɔgɔ yen we wogo, katugu yɔnlɔ kila tuun makɔ,
 yinmɛ pila tuun tara.
 5 Ye yiri we sa to pe na yembinɛ,
 we pe wunluwɔ yinrɛ ti jaanri.» »
 6 Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:
 «Ye tire kɔn ye lugusara gbɛgele Zheruzalemu ca ki na.
 Ca kayi nɔga ki daga jɔlɔgɔ mbe to ki na;
 lewɛlɛwɛ kapyere to ti yen na piin wa ki ni.
 7 Pulugo tɔnmɔ maa pulo na yinrigi yɛgɛ nɔga na,

¹ 6.3: Nɔga ki yo fɔ: *Simbaala kɔnrifennɛ naa pe simbaɔgbele ye* ko yen na para wunlumbolo pele naa pe malingbɔɔnɔlɔ senrɛ na, mbele pe yaa pan mbe to Zheruzalemu ca ki na.

pa ki ca ki tipere ti maa pulo ma.
 Lewelēwē kapyere naa jōgōwō kapyere to cē ti yēn na piin wa ki ni.
 Jōlōgō naa tege ki yēn na yēgē sōgōwō sanga pyew.

- 8 «Zheruzalemu ca woolo, ye yēnlē na yērēwē sēnrē ti na,
 nakoma mi yaa na yēē laga ye na,
 mi yaa Zheruzalemu ca ki kannga mbege pye laga nga ki yēn waga,
 laga nga lere se ya cēn wa ki ni.»

**Izirayeli woolo pè je
 mbe logo Yēnḡelē li yeri**

- 9 Yawe Yēnḡelē na yawa pi ni fuun fō, pa li yo yēēn fō:
 «Izirayeli woolo sanmbala mbele pè koro go na,
 ye pe wulowulo pyew paa yēgē nga na pe ma kaa *ērezen pire cō
 pew we;
 ko punḡo na, ye sōngōrō yeri san paa yēgē nga na ērezen pire cōfō wi
 ma kaa ērezen tiire ti san we.»
- 10 Mi yaa para ambō ni?
 Ambō mi yaa yērēwē kan wi yeri wi logo na yeri?
 Wele, pe nungbogolo kē jili pe na,
 pe se ya jatere tēgē na sēnrē ti yeri.
 Yawe Yēnḡelē li sēnrē ti pye pe yeri tifagawa yaraga,
 pe woro na tanwa kpe yaan wa ti ni.
- 11 Na nawa pī yin na na Yawe Yēnḡelē li nanḡbanwa pi ni,
 mi se ya mboo kun na yēē ni naa.

Yēnḡelē, ma nanḡbanwa kala li wa piile pe na wa ca nawa kōḡgolo
 ke ni,

konaa lefōnmbōlō mbele pè gbogolo pe na.
 Pe yaa ka ki nanḡbanwa kala li wa nana wo naa jēlē wi na,
 naa *lēlēlē poro naa lelēḡbanḡala ke na.

- 12 Pe yinrē ti yaa ka pye leele pele yēgē woro,
 naa pe kēēē konaa pe jēlē pe ni;
 katugu mi yaa kēē wa ki tara nda ti woolo pe na.
 Yawe Yēnḡelē lo li yo ma.
- 13 Mbege lē piile pe na mbe saga wa lelēlē pe na,
 pe ni fuun pe yēēra tōnli wo pe yēn na jaa;
 mbege lē *Yēnḡelē yōn sēnrē yofenne pe na mbe saga wa *saraga
 wōfenne pe na,
 pe ni fuun pe yēn yagbogolo yofenne.
- 14 Pe woro na yēgē teri na woolo pe yama wogo ki yeri,

- mbe pe were pye tiyɔŋɔ.
 Pe yen naga yuun wi cɛ fɔ: «Yeyinŋge pan, yeyinŋge pan!»
 Ma si yala, yeyinŋge woro wa.
- 15 Naga yen ma, fere pe yigi pe katijangara nda pè pye ti kala na wi le?
 Ayoo, ali yere fere yana lo si pe yigi,
 pee fere jen naa.
 Ki kala na, pe yaa ka to mbe tɔŋɔ,
 mbe pinle mbele pe yaa ka to mbe tɔŋɔ pe ni.
 Na mi ka ka jɔɔŋɔ wa pe na sanga ŋa ni,
 pe yaa ka kurugo mbe to.
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.
- 16 Pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Ye sa yere wa kongolo ke na, ye welewele!
 Ye yewe kolegele ke wogo na,
 ye konɔ jenne li lagaja yaa tanri li na.
 Pa kona ye yaa yeyinŋge ta.»
 Een fɔ, a yè sho fɔ: «We se tanga ki konɔ li na.»
- 17 «Kona, a mɛ si kɔɔsiri pyefenne tɛge wa ye sɔɔwɔ paa ye yerɛgi,
 yaa nungbolo jaan mbanlaga magala li yeri.
 Een fɔ, a yè sho fɔ: «We se logo li yeri!»
- 18 «Ki kala na, cengele woolo, ye nungbolo jan ye logo!
 Yoro janwa woolo, yege jen ye wali ki na, kala na li yaa ka pe ta we.
- 19 Tara woolo, yege senre nda ti logo!
 Mi yaa jɔɔŋɔ gbɔɔ wa ki leele mbele pe na;
 ko ki yen pe jatere pere tɔnli we;
 katugu pee yenle mbanla senre ti jate,
 pè je na *lasiri senre ti na.
- 20 *Wusuna nuwɔ taan ŋa wɛ yiri wa Saba tara, mi yaa yingi pye wo ni?
 Gbagara kanngire nuwɔ taan woro nda ti yiri wa taleere ti ni, mi yaa yingi pye to ni?
 Ye *saara sogoworo ti silan ndanla;
 ye yaayoro *saara ti la woro na na.» »
- 21 Ki kala na, pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ:
 «Ye wele, mi yaa kurugo yaraga tɛge wa konɔ, wa ki leele mbele pe yege pe kurugo ki na;
 teelee naa piile pe yaa kurugo ki na,
 pe cɛnyeenle naa pe wenne pe yaa kurugo ki na,
 pe ni fuun pe yaa ka tɔŋɔ.»

**Izirayeli woolo pe juguye
pe yen na paan**

22 Pa Yawe Yenñele li yo yeen fɔ: «Ye wele, cenle là yiri wa yɔnlɔparawa
kamɛnge kɛɛ tara ti yeri na paan,
cenle gbenɛ la na yinrigi fɔ wa tara ti kɔsaga ki na na paan.

23 Sandira naa njaanra yen pe kɛɛ, pɛri yirige.
Pe yen lewelimbele, paa lere yinriwe ta.
Pe tinmɛ pi yen paa kɔɔje tinmɛ yen,
pe yen ma lugu shɔnye na.
Pɛ gbɛgɛle malaga ki na paa lere nunɔba yen,
mbe pan mbe malaga gbɔn mboro Siyɔn ca ma ni.»

24 «Naa wɛge sɛnrɛ ti logo,
a we wire tì si fanla we na;
we sunndo wì kɔn we na,
a waa jɔlɔ paa jɛle selara ma kaa yiri wi ni we.

25 Yaga ka yiri mbe kari wa wasege ki ni dɛ,
yaga ka kari wa kɔngolo ke ni dɛ;
katugu juguye pe yen wa, tokobiye pe yen pe kɛɛ,
sunndo kɔngɔ ki yen kɛɛ ki ni fuun ki na.»

26 «Na woolo, ye jatere piriwen yaripɔɔ le ye yɛɛ na,
yaa kɔngi wa cɔnrɔ ti ni yesanga ki kala na.
Yaa gbele paa yɛgɛ ŋga na lere ma kaa na wi pinambyɔ nunɔba
kunwɔ gbele we;
yaa gbele yaa yunɔgbɔɔrɔ sɛnlegɛɛ yuun,
katugu jɔgɔwɔ pyefɔ yaa ka pan mbe fo mbe to ye na.»

**Izirayeli woolo
pe jatere wi se ya kanɔga**

27 «Zheremi, mɔɔ tɛgɛ wa na woolo pe sɔgɔwɔ paa fɛnlɛ yen, ŋa wì ma
tugurɔn ti sɛgesɛgɛ ma wele;

janɔgo ma pe sɛgesɛgɛ ma pe tangalɔmɔ pi jen.

28 Pe ni fuun pe yen leele mbele pɛ yiri ma je konaa nunɔgbɔngbanla fɛnnɛ,
pe yen leele mɛgɛ jɔgɔfɛnnɛ;
pe kotoɔ tì ŋgbɔn pe na paa tuguyɛnrɛ naa tuguwɔrɔ yen,
pe ni fuun pe yen jɔgɔwɔ pyefɛnnɛ.

29 Fɛnlɛnɔŋa wi fugufugu wi ma kasɔn ki fɛ jɛŋgɛ,
kasɔn ki ma sunmu wi sogo mboo yan;
ɛɛn fɔ wi maa wi yɛɛ tege jaga, ma yo fɔ wi yaa tugurɔn ti yan mberi
fire ti wɔ ti ni,

katugu fire ti se ya wɔ ti ni.

³⁰ Pe yaa kaa ki leele pe yinri warifuwe ɲa wi yen tɔnli fu, katugu Yawe Yenɲele li je pe na.»

**Zheremi wila Yenɲele senre yo
wa sherigo gbɔgo ki yɔn na**

7 ¹Yawe Yenɲele làa ki senre nda ti yo Zheremi wi kan ma yo fɔ:
²«Kari ma sa yere wa ***sherigo gbɔgo** ki yɔn na, maga senre nda ti yo, ma yo fɔ: «Yoro Zhuda tara woolo mbele fuun ye maa yiin laga ki yeyɔnrɔ nda ti ni, ma saa na fɔli Yawe Yenɲele li yege sɔgɔwɔ nali gbogo, ye Yawe Yenɲele li senre ti logo.» ³Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: «Ye ye tangalɔmɔ naa ye kapyere ti kanɲga. Na ki ka pye ma, pa mi yaa ye yaga ye cɛn laga ki tara nda ti ni. ⁴Yaga ka ye jigi wi taga ki yagbogowo senre nda ti na, mbe koro mbaa ki yuun fɔ: Yawe Yenɲele li sherigo gbɔgo ki yen namena! Yawe Yenɲele li sherigo gbɔgo ki yen namena! Ee, lagame Yawe Yenɲele li sherigo gbɔgo ki yen! ⁵Na yaga ye tangalɔmɔ naa ye kapyere ti kanɲga kaselege na, na ye kaa leele pe kiti kɔnkagala ke yege woo kasingɲe ni, ⁶na ye woro na nambannjɛnle, naa pijiriwele konaa nangunjaala pe jɔlɔ, na ye woro na leele mbele jeregisaga fu pe kuun laga tara ti ni, na yee taga yarisunndo ta yege pɔngo na mbe jɔlɔgo wa ye yee na, ⁷pa kona mi yaa ye yaga ye cɛn laga ki laga ɲga ki ni, ki tara nda mɪ kan ye teleye pe yeri, ti pye pe woro sanga pyew fɔ tetete.»

⁸«Èn fɔ ye wele, yè ye jigi wi taga yagbogowo senre na, nda ti se ya mbe yaraga ka yɔn ye kan. ⁹Yiŋgi! Ye maa yuun, na leele kuun, na nandara naa jatara piin, na wungu yagbolo na; ye maa ***wusuna nuwɔ taan** sori yarisunngo ***Baali** ki kan, yè taga yarisunndo ta yege na, nda yee jen; ¹⁰ko pɔngo na, ye mɛɛ pan ma yere na yege sɔgɔwɔ laga ki go ɲga ki ni, ko ɲga na mɛge ki yen na yinri ki na, mbe sho fɔ yè sho, mbe si yala ye yen naga katijangara nda ti ni fuun ti piin bere. ¹¹Naga yen ma, ki go ɲga na mɛge ki yen na yinri ki na, yaa ki jate ki yen bɛŋganri pyefenne larasaga wi le^m? Ma si yala, mi wo yen naga yaan ma. Yawe Yenɲele lo li yo ma.

¹²«Ye kari wa Silo ca, wa laga ɲga na cɛnsaga ***kpoyi** kila pye we, ko ɲga mila keli mala mɛge ki taga ki na we. ɲga mɪ pye ki laga ki na, Izirayeli woolo mbele na woolo pe kapere ti kala na, ye saga weleⁿ.

¹³Koni, Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: Kì kaa pye yè ki kagala ɲgele ke ni fuun ke pye, kì kaa pye mɪ para ye ni pilige pyew, èn fɔ yee yenle mbe

m **7.11:** Zhezu Kirisi wila ki senre nda ti yo fun; Mati 21.13; Maki 11.17. n **7.12:** Silo ca ko kila pye faa ca kpoyi ye, Zhouz 18.1; 1 Sami 1.3; 3.21; 4.3; Yuuro 78.60; Zhere 26.6. Èn fɔ leele pe kapere ti kala na, Yenɲele làa yere ki na, a pège tɔngo.

logo na yeri; kî kaa pye mî ye yeri, ɛɛn fɔ yee sho na yeri, ¹⁴ki kala na, ki go nga na mege ki yen na yinri ki na, ko nga yè ye jigi wi taga ki na, ki laga nga mîla kan ye teleye pe yeri, mi yaa ki go nga ki pye paa yege nga na mîla Silo ca wogo ki pye we. ¹⁵Mi yaa ye purɔ na yee yege sɔgɔwɔ, mbe ye lali na yee ni, paa yege nga na mîla ye sefenne, Efirayimu setirige piile pe purɔ na yee yege sɔgɔwɔ we.»

**Yenɛle li yo li se logo
Izirayeli woolo pe yeri naa**

¹⁶«Mboro wo na Zheremi, maga ka yenri ki leele mbele pe kan, maga ka gbele mbanla yenri pe kan, maga kanla yenringbanga yenri pe kan, katugu mi se logo ma yeri. ¹⁷Ŋga pe yen na piin wa Zhuda tara cara ti ni konaa wa Zheruzalemu ca nawa kongolo ke ni, ma woro naga yaan wi le? ¹⁸Piile pe yen na kanɲgire jaa, teele pe yen na kasɔn gberi, jeele pe yen na muwe gbɔɔn mbe wɔn wa mboo kan pe yarisunngo nga pe yinri «naayeri wunlunjo»^o ki yeri. Pe yen na duven ŋa pe ma wo ***saraga** wa kaan yarisunndo ta yege yeri mala nangbanwa pi yirige na ni. ¹⁹Naga yen ma, mi na nawa po pe yen na ngbanni wi le? Yawe Yenɛle lo li yo ma. Ayoo de, pe yen naga piin pe yee na, mbe fere wa pe yee na.»

²⁰Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yeen fɔ: «Wele, na nangbanwa naa na nangbanwa gbɔɔ kala li yaa to ki laga nga ki na, naa senweele poro naa yaayoro ti na, naa yan nawa tire to naa kere yarilire ti na. Pi yaa jɔgɔwɔ pye paa kasɔn yen, nga ki se figi.»

**Izirayeli woolo pè je
mbe logo Yenɛle li yeri**

²¹Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɛle le, pa li yo yeen fɔ: «Ye ye ***saara sogoworo** to naa ye yaayoro saara sannda ti taga ti yee na, yeri kara ti ka! ²²Katugu sanga ŋa ni mîla ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara, mi sila yaraga ka yo pe kan. Mi sila konɔ kan pe yeri saara sogoworo naa saara sannda ti wɔmɔ wogo na. ²³Ɛɛn fɔ senre nda mîla yo pe kan ti nda fɔ: «Yaa nuru na yeri, pa kona mi yaa pye ye Yenɛle, yoro fun ye yaa pye na woolo. Konɔ na fuun mî kan ye yeri, yaa tanri li na, kona ye yaa ferewe ta.» ²⁴Ɛɛn fɔ pe sila logo na yeri, pe sila si nungbolo jan na senre ti yeri. Pè tanga ma yala pe yeera nandanwa kala lo ni, pe yeera jatere pere to ni. Kî pye ma, pee kari yege, pè songɔɔ pongo na wi.

²⁵«Maga le pilige nga ni ye teleye pè yiri wa Ezhipiti tara fɔ ma pan ma gbɔn nala, mîlan tunmbyeele, ***Yenɛle yɔn senre yofenne** pe ni fuun pe torogo wa ye yeri. Mîla koro na pe tunnu ye yeri suyi pilige pyew.

^o **7.18:** Naayeri wunlunjo, Babiloni tara fenne pe yarisunngo jelege Ishitari ko paa pye na yinri ma. Kîla pye pe kagbɔgɔ yɔn fɔ jenge, paa yege nga na Kana tara fenne pe yarisunngo Asitarite kîla pye; 1 Sami 7.3.

26 Eén fɔ ye sila logo na yeri, ye sila nungbolo jan na sɛnrɛ ti yeri. Yàa ye nungbolo li ngban, ma kapere pye ma wɛ ye tɛlɛye pe na.

27 «Mboro Zheremi, na maga ka saga sɛnrɛ nda ti ni fuun ti yo pe kan, pe se logo ma yeri. Na maga pe yeri, pe se ma yɔn sogo. 28 Kona, maga yo pe kan, ma pe pye fɔ: «Ye yɛn cɛnlɛ woolo mbele pe woro na nuru Yawe Yɛnɛlɛ, pe Yɛnɛlɛ li yeri, pee si yɛnlɛ yɛrɛwɛ sɛnrɛ na. Kaselege kɪ kɔ ma wɔ wa pew, kaselege sɛnrɛ woro wa pe yɔn naa.» »

Kapegbɔgɔ wagati

29 We *Fɔ wɪ yɔ fɔ: «Yoro Zhuda tara woolo, ye yinzire titɔnɔrɔ nda ti yɛn naga nari ma yo yɛ ye yɛɛ kan na yeri, yeri kɔnɔlɔ yeri waʰ.

Ye kari wa tinndiye pe go na ye saa kunwɔ yuuro koo, katugu mi ŋa Yawe Yɛnɛlɛ, mɪ je ki leele mbele pe na, mɪ pe wa, naa pànlà nanɣbanwa pɪ yirige na ni we.»

30 «Zhuda tara woolo pɛ kapege pye na yɛgɛ sɔgɔwɔ, Yawe Yɛnɛlɛ lo lì yo ma. Go ŋga na mɛgɛ ki yɛn na yinri ki na, pɛ pe yarisunndo tijangara ti tɛgɛ wa ki ni maga tɛgɛ *fyɔngɔ ni. 31 Wa Beni Hinɔmu gbunlundɛgɛ ki ni, pɛ sunzaga kan wa, ŋga pe yinri Tofeti, jango mbaa pe pinambiile naa pe sumborombiile pe piin saraga, mbaa pe sori kasɔn ni wa ki na. Ma si yala, mi sila ki wogo ŋga ki kɔnɔ kan pe yeri, mi sila si sɔnri ki na yɛrɛ.»

32 Ki kala na, pa Yawe Yɛnɛlɛ lì yo yɛn fɔ: «Pilige ka yɛn wa na paan, pe se kaa yuun naa fɔ Tofeti, nakoma Beni Hinɔmu gbunlundɛgɛ; één fɔ pe yaa kaa ki yinri fɔ: «Legbogo gbunlundɛgɛ.» Pe yaa kaa gboolo pe nii wa Tofeti laga ki ni, laga lama pi kala naʳ. 33 Ki leele mbele pe gboolo pe yaa ka pye naayeri sannjɛrɛ to naa yan-yaara ti yaakara; lere se ka ta mberi purɔ. 34 Mi yaa ti nayinmɛ yuuro, naa yɔgɔrimɔ yuuro, naa japɛnɛ yuuro naa pijaala yuuro ti kɔ ti wɔ wa Zhuda tara cara ti ni konaa wa Zheruzalemu ca nawa kɔngolo ke ni; katugu tara ti yaa ka koro kataga.»

8 1 Yawe Yɛnɛlɛ lo lì yo ma fɔ: «Ko sanga wo ni, pe yaa ka Zhuda tara wunlumbolo pe kajeere ti wɔ wa fanra ti ni, naa tara teepe pe woro ti ni, naa *saraga wɔfɛnnɛ pe woro ti ni, naa *Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yɔfɛnnɛ pe woro ti ni konaa Zheruzalemu ca woolo pe woro ti ni. 2 Pe yaa ka ki kajeere ti jaraga yɔnɔlɔ naa yɛngɛ konaa wɔnɣgɔlɔ ke ni fuun ke yɛgɛ sɔgɔwɔ; katugu ko yaara to tila pe ndanla, a paa saara woo ti yeri, ma taga ti na, na jɛlɛ ti yeri konaa nari gbogo. Lere se ka ta mbe ki kajeere ti wɔ mberi le fanga ni naa; ti yaa ka pye fyɔngɔ wa tara ti na. 3 Mi yaa ka ki lepeepe mbele pe purɔ mbe kari pe ni laga o laga ŋga ni, sanmbala

P 7.29: Kɪla pye Izirayeli woolo pele ma pe yinzire ti yaga ti ma tɔnɔlɔnɔlɔ, mbege

naga fɔ pe yɛn ma tɛgɛ pe ye Yɛnɛlɛ li kan; Nɔmbu 6.5,9; Kiti 13.5,7; 16.17; 1 Sami 1.11.

¶ 7.32: Mbege ta Tofeti laga ko kɪla pye pe sunzaga, pe sila daga mbaa gboolo pe nii wa ko laga ko ni, katugu ki wogo ki mbaa sunzaga ki jɔgɔ pe yeri.

mbele fuun pe yaa ka koro go na pe ni, kunwɔ po yaa ka mbɔnrɔ pe yeri mbe wɛ yinwege ko na. Yawe Yɛnɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.»

**Yɛnɛlɛ li yaa ka jɔlɔgɔ wa
li woolo pe na pe kapere ti kala na**

- 4 «Ki yo ki leelee mbele pe kan fɔ Yawe Yɛnɛlɛ pa li yo yɛɛn fɔ:
 «Naga yɛn ma, na lere ka to wila yiri naa wi le?
 Naga yɛn ma, na lere ka pɔŋgo mbe konɔ li wa, wila sɔŋɔrɔ wa li ni naa wi le?
- 5 Yɛŋgi na Zheruzalemu ca woolo pɛ si yiri ma je,
 ma koro wa pe mbasinmɛ pi ni sanga pyew?
 Yɛŋgi na pɛ si koro na kee yɛgɛ wa pe kombele li ni,
 ma je mbe sɔŋɔrɔ mbe pan mi ŋa pe Yɛnɛlɛ na kɔrɔgɔ?»
- 6 Mɪ nɔŋgbolo jan ma logo pe yeri,
 pe woro na sɛnsinnde yuun.
 Wa kpɛ suu tipere ti yaga mbe yo fɔ:
 «Yɛŋgi mɪ pye yɛɛn?»
 Pe ni fuun pe yɛn na fee na kee yɛgɛ go fu,
 paa yɛgɛ ŋga na shɔn ma kaa na gbinri na kee malaga na we.
- 7 Ali yere jagapan mboo ta wa naayeri, wuu pansanga wi jɛn;
 ketene, naa ndine konaa kunaagbe wi ni, pɛ pe sɔŋɔrɔsanga wi jɛn.
 Ɛɛn fɔ na woolo poro na, pee mɪ ŋa Yawe Yɛnɛlɛ na
 kakɔnnɛgɛŋgɛlɛ ke jɛn.»
- 8 «Mɛlɛ ye ma sila ye yɛɛ piin ma yo fɔ:
 «We yɛn kajɛnmɛlɛ, Yawe Yɛnɛlɛ li ***lasiri** wi yɛn we yeri?
 Ma si yala, kaselege ko na, ***lasiri sɛwɛ jɛnfɛnnɛ** pe sɛwɛ yɔnlɔgɔ
 kanŋgagala, yagbogowo sɛnrɛ ke maa yɔnlɔgi;
 pɛ lasiri sɛnrɛ ti kanŋga mari pye yagbogowo sɛnrɛ.
- 9 Kajɛnmɛlɛ pɛ fɛrɛ shɔ,
 pe sunndo wila kɔɔn pe na, pɛnɛ pe yigi,
 katugu pɛ Yawe Yɛnɛlɛ li sɛnrɛ ti tifaga.
 Naga yɛn ma, pe kajɛnmɛ pi yɛn se yeri?»
- 10 We ***Ɔ** wɪ yo fɔ: «Mi yaa pe jɛɛlɛ pe kan nambala pele yɛgɛ yeri,
 mbe pe kɛɛrɛ ti kan ti shɔfɛnnɛ pe yeri;
 katugu mbege lɛ piile jɛɛlɛ jɛɛlɛ pe na mbe saga wa ***leleɛlɛ** pe na,
 pe ni fuun pe yɛɛra tɔnli wo pe yɛn na jaa;
 mbege lɛ Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yɔfɛnnɛ pe na mbe saga wa saraga
 wɔfɛnnɛ pe na,
 pe ni fuun pe yɛn yagbogolo yɔfɛnnɛ.
- 11 Pe woro na yɛgɛ teri na woolo pe yama wogo ki yeri

- mbe pe wɛrɛ pye tiyɔŋɔ.
 Pe maa ki yuun wɛ ɛɛ ma yo fɔ: «Yeyinŋge pan! Yeyinŋge pan!»
 Ma si yala yeyinŋge woro wa.
- 12 Naga yen ma, fɛrɛ pe yigi pe katijangara nda pɛ pye ti kala na wi le?
 Ayoo, ali yɛrɛ fɛrɛ yanna lo si pe yigi,
 pee fɛrɛ jɛn naa.
 Ki kala na, pe yaa ka to mbe tɔŋɔ
 mbe pinlɛ mbele pe yaa ka to mbe tɔŋɔ pe ni,
 na mi ka ka jɔlɔɔ wa pe na sanga ŋa ni,
 pe yaa ka kurugo mbe to.
 Yawe Yɛnŋɛlɛ lo li yo ma.»
- 13 Yawe Yɛnŋɛlɛ lo li yo ma fɔ:
 «Mi yen na jaa mbe kɔ pe ni pew.
 ***ɛrɛzɛn** pire kpe se ka yan ɛrɛzɛn tiire na naa,
 ***figiye** tige pire kpe se ka yan figiye tire na naa.
 Ti wɛrɛ ti yaa ka fanla;
 yaraga ŋga mila kan pe yeri, mi yaa kaga sho pe yeri.»
- 14 «Yingi na we si koro we ɛɛn laga nungba?
 Ye pan we gbogolo we kari malaga sigecara ta ni we sa ku wa,
 katugu Yawe Yɛnŋɛlɛ li yen na jaa mbe we gbo;
 li shɔnrɔ tɔnmɔ kan we yeri ma yo woo wɔ,
 katugu wɛ kapege pye Yawe Yɛnŋɛlɛ li na.
- 15 We jigi wɛla pye mbe yeyinŋge ta, ɛɛn fɔ we si yaraga kpe yan;
 we jigi wɛla pye we jɔlɔɔ ki kɔwɔ po na, ɛɛn fɔ sunndo kɔŋɔ ki yen
 we na.
- 16 Pe yen na juguye pe shɔnye pe tinme pi nuru na yinrigi wa Dan tara
 ti kɛɛ yeri,
 pe shɔnye nambala pe gbelege ki yen na tara ti ni fuun ti tigile.
 Pe yen na paan na tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun ti nii,
 konaa cara to naa mbele pe yen ma ɛɛn wa ti ni pe ni.»
- 17 Yawe Yɛnŋɛlɛ lo li yo ma fɔ: «Ye wele, mi yaa wɔwɔ pere yirige mbe
 wa ye na,
 nda lere se ya mbe jɛnme pye mberi yigi;
 ti yaa kaa ye nɔɔri.»

**Yɛnŋɛlɛ li woolo pe kapyere
 tɪla Zheremi wi nawa pi tanga wi na**

- 18 E, na nawa mba pɪ tanga, wɛrɛ se ta mbege kɔ,
 na jatere wɪ piri na na fɔ jɛŋge.

19 Ye wele, mi yen nala woolo pe gbeere ti nuru
na yinrigi taleere ta ni na sagafɔ jaa.
Naga yen ma, Yawe Yenɲele li woro wa *Siyɔn ca ki ni naa wi le?
Siyɔn ca ki wunlunaja wi woro wa ca ki ni wi le?

Yenɲele li yo fɔ: «Yingi na, a pè silan nawa pi ngban pe yaara yanlere
nda paa gbogo ti ni,
ki yarisunndo go fu woro nda ti yen cengele kele yege woro ti ni?»

20 Zheremi wì yo fɔ: «Yarilire kɔnsanga wì toro mako, yɔnrɔ tì kɔ,
ɛɛn fɔ ali ma pan ma gbɔn, we fa shɔ gbɛn!»

21 Jɔlɔgɔ ɲga ki to na woolo pe na, ki yen nala jɔlɔ wa na kotogo na fɔ
jɛɲge;

yesanga gbɔn na na, sunndo kɔngɔ na ta.

22 Naga yen ma, were faworo woro wa Galaadi tara ti ni wi le?
Were pyefɔ woro wa naa wi le?

Yingi na, na woolo pe yama pi si woro na koo?

23 E, ndɛɛ ki pye na go ki ja kanɲga ma pye lɔgɔ,
ndɛɛ ki pye na yengɛle ke ja kanɲga ma pye pulugo ma yin yentunwo
ni,

mi jen naa gbele yɔnlɔ naa yembine,
na woolo pe gbogo ki kala na.

Yagbogowo pì tara ti yin

9 ¹E, ndɛɛ ki pye mi jen na saga ta wa *gbinri wi ni paa
canakarifenne pe yen,
mi jen na laga na woolo pe na, mbe kari fɔ lege;
katugu pe ni fuun pe yen jataala naa nandaala,
pe yen javapyefenne.

2 Pè pe ɲgayinɲgele ke yirige ma ke gbegɛle mbaa finlele
paa pe ma kaa sandiga mɔnga tile maga ngban mbe wɔn.
Pè fanɲga ta wa tara ti ni, ɛɛn fɔ kii pye kaselege ko ni;
pe yen na kapege ki piin na ka tari ki na suyi,
pe silan jen naa.
Yawe Yenɲele lo li yo ma.

3 Pe ni fuun nungba nungba pè pe yɛɛ yingiwe jen pe wenne pe ni,
lere kpe ka ka taga wi nɔsepyɔ wi na;
katugu nɔsepiile pe ni fuun pe maa pe yɛɛ fanla,
wenne pe ni fuun pe yen leele mɛge jɔgɔfenne.

4 Pe yen na pe lewee yɛɛnle pe fanla,
pe woro na kaselege yuun.

- Pè pe yɔn ki tara yagbogolo yomɔ pi ni,
 pè bala na kapege ki piin fɔ ma pe yɛɛ fanŋga ki kɔ.
 5 Pe yɛn ma cɛn wa yagbogowo pi sɔgɔwɔ;
 pe yagbogowo pi kala na, pè je mbanla jɛn pe Yɛnŋɛlɛ.
 Yawe Yɛnŋɛlɛ lo lì yo ma.
- 6 Ki kala na, Yawe Yɛnŋɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa lì yo yɛɛn fɔ:
 «Yɛ wele, mi yaa pe yan paa warifuwe yɛn, mbe pe segesege mbe
 wele.
 Nakoma yingɪ kala mi yaa pye na woolo pe kapere ti wogo na naa?
 7 Pe ŋgayinŋɛle ke yɛn paa lere gbowangala yɛn, ŋgele pè ke yɔnrɔ ti
 wɔ;
 yagbogowo sɛnrɛ to cɛ ti maa yinrigi wa pe yɔn.
 Pe maa yeyinŋge sɛnrɛ yuun wa pe yɔn pe lewee yɛɛnlɛ pe ni,
 ma si yala wa pe nawa po ni, pe maa pɛnŋɛlɛ nii pe na.
 8 Naga yɛn ma, mi si daga mbe pe le jɔlɔgɔ pe kapere ti kala na wi le?
 Yawe Yɛnŋɛlɛ lo lì yo ma.
 Naga yɛn ma, mii daga mbanla kayanŋa ki wɔ ki cɛnlɛ woolo mbele
 pe cɛnlɛ li ni wi le?»

**Yɛnŋɛlɛ lì yo Zheruzalɛmu ca
 ki yaa ka pye kataga**

- 9 Mi yaa la gbele mbaa jɛɛn yanwira ti wogo na;
 mi yaa la kunwɔ yuuro koo wa gbinri wi ni yaayoro kasara ti wogo
 na,
 katugu tì sogo, lere woro na toro wa ki lara ti ni naa.
 Pe woro na yaayoro gbelege nuru wa naa;
 mbege lɛ sannjɛrɛ ti na saga wa yan wonŋaala pe na, ti ni fuun tì fe
 ma kari.
- 10 We Fɔ wì yo fɔ: «Mi yaa Zheruzalɛmu ca ki pye kataga,
 mbege pye kombokara ti larasaga.
 Mi yaa Zhuda tara cara ti jɔgɔ mberi yaga waga,
 laga ŋga lere se ka cɛn wa ki ni naa.
 11 Lere wiwiin wi yɛn kajɛnŋɛ,
 ŋa wi mbe ya mbege kagala ke kɔrɔ jɛn?
 Yawe Yɛnŋɛlɛ ligi kagala ke yɛgɛ yo ambɔ fɔ kan?
 Ki lerefɔ wigi yo we kan.
 Yingɪ na, a tara tì si jɔgɔ,
 ma sogo ma cɛn paa gbinri yɛn,
 ŋa lere woro na toro wa wi ni naa.»

¹² Yawe Yennele li yo fɔ: «Ko pye ma, katugu ***lasiri** ɲa mɪla kan pe yeri pɛ je wi na. Pee yenle mbe logo na yeri, pee tanga na senyoro ti na. ¹³ Eɛn fɔ pɛ tanga ma yala pe yɛɛra kotonɔgbanga jatere wo ni, ma taga yarisunngo ***Baali** ki punɔ na, paa yeɛ ɲga na pe teleye paa pe naga ki ni we. ¹⁴ Ki kala na, Yawe Yennele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yennele le, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa yaritorisoro go kan ki cenle woolo mbele pe yeri pe ka, mbe shɔnrɔ tɔnmɔ kan pe yeri poo wɔ. ¹⁵ Mi yaa pe jaraga wa cengele ke sɔgɔwɔ, ɲgele poro naa pe teleye pe ni pee ke jɛn. Mi yaa taga pe na tokobi ni, fɔ mbe sa pe tɔngɔ mbe pe kɔ.» »

¹⁶ Yawe Yennele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:

«Ye jatere pye! Ye sa jɛle mbele pe maa kunwɔ gbele pe yeri pe pan. Jɛle mbele pɛ kunwɔ gbelege ki yeɛ jɛn, ye sa pele lagaja ye pan.

¹⁷ Pe fyɛle pe pan pe kunwɔ yuuro kɔ we kala na, fɔ we yengele ke yin yɛntunwɔ ni, yɛntunwɔ mbaa fuun pila yinrigi wa we yengele ke ni.»

¹⁸ Zheremi wi yo fɔ:

«Katugu kunwɔ gbelege yɛn na yinrigi wa ***Siyon** ca na yuun fɔ:

«Ow! We wogo ki jɔgɔ pew.

Fɛɛ gbɔrɔ to we na.

We daga mbe yiri laga we tara ti ni,

pɛ we yinre ti jaanri.» »

¹⁹ Yoro jɛle wele, ye Yawe Yennele li senre ti logo!

Ye ye nɔngbogolo ke yenge ye ɲga li yo wa li yɔn ki logo.

Ye ye sumborombiile pe naga kunwɔ gbelege ki ni,

yaa ye yɛɛ nari kunwɔ yuuro shɔgɔ ki ni.

²⁰ Katugu kunwɔ pɪ lugu ma ye wa we fenɛtiriye pe ni,

pɪ ye wa wunluwɔ yinre ti ni;

pi yɛn na piile pe kuun wa ca nawa kɔngolo ke yɔn na,

na lefɔnmɔbɔlɔ pe kuun wa katoro ti ni.

²¹ Zheremi, ki yo pe kan fɔ pa Yawe Yennele li yo yɛɛn fɔ:

«Senwee piile pe gboolo pe yaa ka jaraga tara ti na,

paa pe ma kaa fyɔngɔ le kɛɛ we,

paa yeɛ ɲga na yarilire sheshegele ma kaa toori yarilire kɔnfenne punɔ na, lere na ta mbe ke wulo.»

**Mbe Yennele li jen
ko ki yɛn kajenme jembe we**

²² Pa Yawe Yennele li yo yɛɛn fɔ:

«Kajenje wiga kaa wi yɛɛ gbogo wi kajenme pi kala na, ɲa wi yɛn fanɲga ni wiga kaa wi yɛɛ gbogo wi fanɲga ki kala na, penjagbɔrɔ fɔ wiga kaa wi yɛɛ gbogo wi penjagbɔrɔ ti kala na.

23 Eɛn fɔ lere ɲa kaa jaa mbaa wi yɛɛ gbogo,
wila wi yɛɛ gbogo, katugu wì tijinliwɛ ta mala jɛn,
maga jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ,
fɔ mi maa kagbaraga piin,
na tanri kaselege naa kasinɲɛ na laga tara ti na;
katugu ko ki yɛn mala ndanla.»
Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lì yo ma.

**Cɛnlɛ na lii yɛnlɛ
mbeli jogo wi kanɲga**

24 Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lì yo ma fɔ: «Wele, pilige ka yɛn wa na paan, mbele pɛ ***kɛnrɛkɛnrɛ** wire ti kanɲgɔlɔ mbe sigi ta pe nawa po si kanɲga, mi yaa ka yiri pe kɔrɔɔ. 25 Poro wele Ezhipiti tara fɛnnɛ naa Zhuda tara fɛnnɛ, naa Edɔmu tara woolo, naa Amɔ cɛnlɛ woolo naa Mowabu cɛnlɛ woolo konaa leele mbele pe yɛn ma cɛn wa gbinri wi ni, poro mbele pe maa pe siyɔ wi kanɲgara ti kunlu^r; katugu ki cɛngele ke ni fuun kee kɛnrɛkɛnrɛ mbe ke jogo wi kanɲga, ***Izirayeli** tara woolo pee kɛnrɛkɛnrɛ mbe pe jogo wi kanɲga.»

**Yarisunndo ti se ya taanla
Yɛnɲɛlɛ jenne li ni**

10 ¹Yoro ***Izirayeli** woolo, Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛn na senrɛ nda yuun na waa ye na, yeri logo.

² Yawe Yɛnɲɛlɛ lì yo fɔ:

«Yaga kaa cɛngele sanɲgala ke kapyere ti fɔrɔgi;
kacɛn kagala ɲgele wa yɛnɲɛlɛ na, yaga kaa fyɛ ke yɛɛɛ,
ali na kaa pye cɛngele sanɲgala ke maa fyɛ ke yɛɛɛ o.

³ Katugu cɛngele sanɲgala ke kalɛgele ke yɛn wagafe.

Pe ma saa tige ki kɔn wa kɔlɔɔ ki ni,
kapyɔ jɛnfɔ wi maga tɛ kotɛnɛ ni yarisunɲgo.

⁴ Pe maga fere warifuwe naa tɛ ni,
pe ma marito tege maga kan pɔndiile ni,
janɲo ki ta ki yere.

⁵ Ki yarisunndo ti yɛn paa kɛrɛ sigewe yɛn, ɲa wi maa fingifingi na sannjɛrɛ ti puro wa kɛrɛ nawa,
ti se ya para.
Lere wi mari lɛ,
katugu ti se ya mbe tanga.
Yaga kaa fyɛ ti yɛɛɛ,

^r 9.25 Cɛngele kɛlɛ la pye na pe siyɔ wi kanɲgara ti kunlu ma yala pe yarisunndo ti kalɛgele ke ni. Eɛn fɔ Yɛnɲɛlɛ li sila yɛnlɛ ki na li woolo paa ki kalɛgele ke fɔrɔgi.

katugu ti se ya kapege pye,
ti se si ya fun mbe kajenge pye.»

6 E, Yawe Yenjele ma yongo woro wa!

Ma yen ma gbogo, ma mege ki gbogo ma yawa pi fannga na!

7 Amba wi se fye ma yege, mboro na cengele ke wunluwa?

Ki daga paa fye ma yege,

katugu wa cengele ke kajenmbele pe ni fuun pe ni, wa pe wunluwa
tara ti ni fuun ti ni,

ma yongo woro wa.

8 Pe ni fuun pe yen tijinliwe fu fenne naa lembire.

Pe yarisunndo ti se ya lere naga yaraga ko ka kpe ni, katugu ti yen tire ko ce.

9 Pe maa paan warifuwe na pe gbom papara papara wi ni na yinrigi
wa Tarisisi ca,

na paan te ni fun na yinrigi wa Ufazi^s tara.

Kapyo jenfɔ wi mari tunngo pye,

te gbomfo wi mari gbegele.

Ki yarisunndo pe mari fere nganra yariporo tiyoro konaa kondoro
yariporo ni.

Ti ni fuun ti yen kapyo jenfenne poro kee yonlo tunngo.

10 Een fo kaselege ko na, Yawe Yenjele lo li yen Yenjele le;

li yen Yenjele na yinwege wolo konaa wunluwa fo sanga pyew.

Na li ka nawa ngban, tara ti maa yegeyege,

cengele ke se ya yere mbeli konro tandorogo ki sige.

11 Ye yaa ki yo pe kan fo yarisunndo nda ti sila naayeri wo naa tara ti da, ti
yaa ka ko mbe wo wa laga tara ti ni, ti yaa ka ko mbe wo laga dunruya wi ni.

12 Yawe Yenjele li tara ti da li yawa pi fannga na,

ma dunruya wi da li kajenme pi fannga na,

ma naayeri wi gbegele li tijinliwe pi fannga na.

13 Na li ka gbanla, tonmo pi ma gbogolo pi yee na wa yenjele na,

li ma ti kambaara ti ma yiri fo wa tara ti kosaga ma pan;

li ma yenjele yengeleme pye mbe ti tisaga ki ma pan,

li ma ti tifelege ki ma yiri wa ki censaga na gbom.

14 Senwee piile pe ni fuun pe yen tijinliwe fu fenne, wa kpe si kala
jen;

^s 10.9: Pa Tarisisi ca kila pye wa Esipayin tara, tonmokoro yeresagbogo la pye wa ki ca ki
ni. Ufazi tara paà to jen ti te piiri wogo ki na.

- te gbɔnfenne pe ma yarisunndo nda gbegele, fere ma kaa pe yigi ti
kala na;
katugu ki yaara yanlere nda pe ma gbegele, ti maa leele fanla,
yinwege wɔnwɔn kpe woro ti ni.
15 Ki yaara ti yen wagafe, ma pye titegere yaara;
na pe kiti kɔnwagati wiga ka gbɔn, ti yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
16 Eɛn fɔ Zhakɔbu setirige piile pe Yenɲele li woro paa ki yarisunndo ti
yen;
katugu lo li yaara ti ni fuun ti da.
Izirayeli woolo poro pe yen cɛnlɛ na li yen li kɔrɔgɔ ye.
Li mɛge koyi ɲga Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ.

**Jɔgɔwɔ pɛ yɔngɔ Zheruzalemu ca
ki ni tɔɔn**

Zheremi wi senyoro

- 17 Zheruzalemu ca woolo, yoro mbele pɛ malingbɔɔnlɔ censaga kan ma
ye yɔn tɔn,
ye yiri ye ye tuguro ti koli wa tara ti na.
18 Katugu pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:
«Wele, yingɔ wo ni, mi yaa tara ti woolo pe purɔ mbe pe wa fɔ lege
paa gbafurugo funɲɔrɔgɔ yen;
mi yaa jɔlɔgɔ wa pe na mbe pe jori, janɲo pe juguye pe pe yigi.»

Zheruzalemu ca woolo pe senyoro

- 19 E, jɔlɔgɔ to na na, pànlɔ tɔngɔ;
na sagbanga kɔsaga woro ki na!
Mila pye naga yuun ma yo fɔ: «Tege gbɔn na na, eɛn fɔ mi yaa ki kun
na yɛɛ ni.
20 Na ***paraga go** kɛ jɔgɔ, ki pɔmanda ti ni fuun tɛ kɔɔnlɔ.
Na piile pe ni fuun pɛ kari mala yaga, wa kpe woro wa naa.
Lere woro na yeri mbanla paraga go ki kan naa fɔnɲɔ,
mbanla wɔnlɔgo ki yirige naa.»

Zheremi wi senyoro

- 21 ***Simbaala kɔnrifenne**^t pɛ pye tijinliwe fu fenne,
pee Yawe Yenɲele li lagaja;
ki kala na, pe tunɲgo kii yɔn,
pe simbaala pe ni fuun pɛ gbɔn ma jaraga.

^t 10.21: *Simbaala kɔnrifenne*: Ko kɔrɔ wo yen fɔ tara ti yekeele wele, pee ya mbe tara ti
yege si tiyɔngɔ.

22 Ye tinme pa logo! Pi yen na yinrigi na yongo we ni!
 Tinme gbɔɔ pa yen na yinrigi wa yonlɔparaga kamenge kee tara ti ni.
 Pe yaa Zhuda tara cara ti tongo mberi pye tara nda ti yen waga,
 mberi pye kombokara ti censaga.

**Zheremi wila yenri wi cenle woolo
 pe kan**

23 E, Yawe Yenɛɛle, migi jen ma yo senwee pyɔ wi yinwege kala li woro
 wi yeɛ keɛ,
 senwee wi se ya mbaa wi tangalɔmɔ pi yege sinni wa konɔ sinne li
 ni.

24 E, Yawe Yenɛɛle, na gbɔn mala le konɔ, ɛɛn fɔ maga pye maga yala;
 maga kaga pye nangbanwa ni, nakoma ma yaa na tongo pew.

25 Ma nangbanwa pi yirige cengele sanɔgala ngele kee ma jen koro ni,
 ki leele mbele pe woro nɔɔ mege ki gbogo we.
 Katugu poro pe yen na Zhakɔbu setirige piile pe tɔnri,
 pe yen na pe tɔnri mbe pe kɔ, mbe pe wɔ wa;
 pɛ pe tara ti jɔɔ mari yaga waga.

**Yenɛɛle làa yon finliwe mba le
 Izirayeli woolo pe ni
 pàa pi jɔɔ**

11 ¹Yawe Yenɛɛle làa ki senre nda ti yo Zheremi wi kan ma yo fɔ:
²«Ye ki ***yon finliwe** senre nda ti logo. Mari yo Zhuda tara woolo
 naa Zheruzalemu ca woolo pe kan. ³Ki yo pe kan fɔ: «Yawe Yenɛɛle,
***Izirayeli** woolo Yenɛɛle, pa li yo yeɛn fɔ: Lere o lere wii yenle mbe yon
 finliwe senre ti yigi mbaa tanri ti na, ko fɔ wo mbe danɔa. ⁴Ki yon finliwe
 senre mɪla ti kan ye teleye pe yeri, sanga ɲa ni mɪla pe yirige wa Ezhipiti
 tara, wa yira kasɔn ki ni; mɪla pe pye fɔ: Yaa nuru na yeri, ɲa fuun mɪ
 yo ma ye kan, yaa ki ni fuun ki piin, kona ye yaa pye na woolo, mɪ fun mɪ
 yaa pye ye Yenɛɛle. ⁵Kona mɪla wuguro nda wugu ye teleye pe kan ma yo
 mɪ yaa tara kan pe yeri, nda nɔnɔ naa senrege maa fuun wa ti ni, mɪ yaa
 ki kala li pye mbeli yon fili; ki tara to ye yen laga ti ni nala we.» »

Kona, a mɪ sigi shɔ ma yo fɔ: «***Anmiina**, Yawe Yenɛɛle!»

⁶A Yawe Yenɛɛle li silan pye naa fɔ: «Kari ma saga senre nda ti ni fuun
 ti yari wa Zhuda tara cara to naa Zheruzalemu ca nawa kongolo ke ni,
 ma pe pye fɔ: «Ye ki yon finliwe senre nda ti logo, yeri le yaa tanri ti na.
⁷Katugu maga le pilige ɲa ni mɪ ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara fɔ
 ma pan ma gbɔn nala, mɪ pe yeri yerisaga legerɛ na ma yo fɔ: Yaa nuru na
 yeri. ⁸ɛɛn fɔ pe sila logo na yeri, pe sila nungbolo jan na yeri; pe ni fuun
 nungba nungba pɛ koro na tanri na yala pe nawa jatere pere to ni pe
 kotongbanga ki kala na. Kɪ pye ma, yon finliwe mba mɪla le pe ni ma yo

⁹A Yawe Yenɲɛɛ li silan pye naa fɔ: «Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe yen na yɔn lemɛ piin. ¹⁰Pe teleye kongbanmbala pàa kajɔgɔɔ nda pye, to pè sɔngɔɔ na piin, poro mbele pàa je mbanla senre ti logo we. Pàa taga yarisunndo ta yeɛ na nari gbogo. Yɔn finliwe mba mɪla le pe teleye pe ni, Izirayeli tara woolo naa Zhuda tara woolo pòo jɔɔ.

¹⁴ «Mboro Zheremi, maga ka yenri ki leele mbele pe kan naa; maga koon magala li yirige mbe gbele mbanla yenri pe kan, katugu na paga gbele mbanla yenri pe jolɔɔ ki kala na, mi se logo pe yeri.»

15 ***We Fɔ** wì yo fɔ:

Naga yen ma, ko mbe ya mbe yirisaga kan ye yeri wi le?»

Oliviye tige nga wetipiire ni, pire tiyɔnrɔ sɛfo!

mi yaa kason le tige ki ni mbege njere ti ni fuun ti jɔgo.

¹⁸Yawe Yenn̄ɛ l̄a ki naga na na, a m̄gi j̄en. Koni ma t̄i, a m̄i pe kapyere
tijangara ti yan. ¹⁹Mila pye paa simbapɔ ȳen, ɲa wi ȳen p̄w, a p̄o ȳigi na

kee wi ni wa yaayoro gbosaga. Mi sila ki jen mbe yo fɔ ye yɛn na yɔn nii na na, ma yo fɔ: «Ye pan we tige ki tɔngɔ konaa ki pire ti ni. Wege kɔw wege wɔ laga sɛnwɛɛle pe dunrɛya wi ni. Lere kpɛ ka ka nawa to ki mɛgɛ ki na naa.»

²⁰ Ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yɛn kiti kɔnfɔ sinɛɛ,
li ma sɛnwɛɛ wi nawa kagala naa wi jatere wi cancan mboo jɛn.
Yɛnɛɛle, ma yaa ma kayɛngɔ ki wɔ pe ni yɛgɛ ŋga na, ti mbege yan yɛnlɛ ni;
katugu pa mɪlan kala li le mboro kɛɛ.

²¹ Ki kala na, sɛnrɛ nda to Yawe Yɛnɛɛle li yo Anatɔti ca fɛnnɛ pe na, poro mbele pe yɛn nɔɔ gbosaga jaa, na yuun fɔ: «Maga kaa Yɛnɛɛle yɔn sɛnrɛ yuun Yawe Yɛnɛɛle li mɛgɛ ki na nakoma we yaa ma gbo.» ²² Kì pye ma, Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa yiri pe kɔrɔgɔ. Pe juguye pe yaa pe lɛfɔnmɔɔlɔ pe gbo tokobi ni, funɔgɔ ki yaa ka pe pinambiile naa pe sɛmborombiile pe gbo. ²³ Wa se shɔ mbe to pe ni. Yɛle na ni mi yaa Anatɔti ca fɛnnɛ pe kapere ti fɔgɔ ki tɔn pe na, mi yaa ka jɔlɔgɔ gbɔgɔ wa pe na.»

Zheremi wila Yɛnɛɛle li yewe kagala kele wogo na

12 ¹ Yawe Yɛnɛɛle, ma yɛn sinɛɛ wagati wi ni fuun ni,
mbe ya mbe kendige wɔ ma ni mɛɛ?

Konaa ki ni fuun, mila jaa mbɔɔn yewe kiti kɔnkagala wogo na.

Yingɪ na lepeeɛle pe kapyegele ke ma sila yɔngɔ pe kan?

Yingɪ na java pyɛfɛnnɛ pe si yɛn yɛyingɛ na?

² M̀a pe sanri paa tige yɛn, fɔ a pɛ ndire kan;
pe yɛn na gbogo fɔ na pire sɛni.

Ma mɛgɛ ki yɛn wa pe yɔn wagati pyew,
ma si yala, pe nawa jatere wi yɛn ma lali ma ni.

³ Ɛɛn fɔ mboro wo na, Yawe Yɛnɛɛle, m̀ala jɛn, ma yɛgɛ yɛn na na;
m̀ala nawa jatere wi cancan ma wele, maga jɛn ma yo na jatere wi
yɛn mboro na.

Lepeeɛle pe yigi paa simbaala yɛn, mbele pe yɛn na kee pe ni wa
yaayoro gbosaga;
pe tɛgɛ pe yɛ pe gbopilige ki kan!

⁴ Tara woolo pe yaa koro mbaa kunwɔ gbelege gbele fɔ sa gbɔn wagati
wiwiin?

Yan ki yaa koro mbe waga wa wasege ki ni fɔ sa gbɔn wagati
wiwiin?

Tara woolo pe tipewe pi kala na, wɔngɔala naa sannjɛrɛ ti yɛn na
kuun;

katugu pe yɛn na yuun fɔ: «Yɛnɛɛle lii we goto kala li jɛn.»

Yawe Yenŋele làa yon sogomo kan

- ⁵ Kì kaa pye mbaa fee tɔɔɔ fenne pe ni kɔn te,
 ma yaa pye mele mbe si ya mbaa fee shon lugufenne poro ni?
 Kì kaa pye tara ti ka yinne ta ko mboro ma pye yeyinŋe na ɔw,
 koni na maga ka sa cen wa Zhuriden gbaan tonmo tinme gbɔ pi
 sɔɔɔ, ma yaa ki pye mele?
- ⁶ Katugu ali yere ma nɔsepiile naa ma go woolo pe ni, pe yen nɔɔ java;
 pe yen na pe maganŋala ke yinrigi na senpere yuun ma na.
 Ki kala na, maga ka taga pe na,
 ali na pe kaa sentanra yuun ma ni o!

**Yenŋele li je li sherigo gbɔɔ
 konaa li woolo pe na**

- ⁷ Mì je na gbɔɔgo ki na,
 milan woolo pe wa;
 poro mbele paa pye mala ndanla we,
 mì pe le na juguye pe kee.
- ⁸ Na woolo pè kanŋa ma pye na yeri paa jara yen wa kɔɔgo ki ni,
 pe yen na kuunru na na;
 ki kala na, pe yen mala mben.
- ⁹ Ma yo mele hen? Na woolo pè kanŋa ma pye na yeri paa sannjege
 tiyongo yen, nga kasanwa yen ki na,
 kara kasannjere tì pan maga maga kee ki ni fuun na.
 Ye sa wonŋaala pe ni fuun pe gbogolo,
 pe pan liwen gbɔ pi na.
- ¹⁰ Yaayoro konrifenne legere pan mala ***erezen** kere ti jɔɔ,
 panla kere ti tangala ma toro;
 panla kere tiyɔnɔ ti jɔɔ mari pye laga nga ki yen waga, laga nga kɔ
 tongo.
- ¹¹ Pèri jɔɔ mari yaga waga;
 tì koro yesanga ni,
 pèri tongo mari yaga waga na yege sɔɔɔ.
 «Tara ti ni fuun tì jɔɔ ma koro waga,
 katugu lere kpe suu jatere wi tege ti na.
- ¹² Jɔɔɔ pyefenne pe yen na paan,
 na yinrigi wa ***gbinri** wi yanwira nda fuun ti yen waga ti go na;
 katugu Yawe Yenŋele li tokobi wi yen na jɔɔɔ piin,
 maga le tara ti go nga na mbe saga wa ti go nga na.
 Lere kpe se yeyinŋe ta.
- ¹³ Pè yariluguro lugu, ma kaa pan ma wuuro kon wa yarilire ti yonɔ;
 pè pe ye te pee tonli ta wa.

Ye yarilire kongo kɛ pye fere ni ye yeri,
katugu Yawe Yenɲele li nawa ɲgban ye ni fɔ jɛɲɛ.»

**Yenɲele li yaa yiri Izirayeli woolo
pe cɛnyɛnle pe kɔɔɔɔ**

¹⁴Pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «Tara nda mi kan Izirayeli woolo, na woolo pe yeri ti pye pe woro, na cɛnyɛnle tipeele mbele fuun ka kɛɛ taga ti na, mi yaa ka pe ni fuun pe purɔ mbe pe yirige wa pe tara ti ni, mbe Zhuda tara woolo pe yirige mbe pe wɔ wa pe sɔɔɔɔ fun. ¹⁵Ɛɛn fɔ na mi ka ka pe purɔ mbe pe yirige mbe kɔ, mi yaa ka sɔɔɔɔ pe ni fuun nungba nungba pe ni wa pe tara ti ni. ¹⁶Na paga ka yenle mbanla woolo pe tangalɔmɔ pi fɔɔɔɔ, mbaa tanri pi ni, na pe kaa wungu na meɛɛ ki na mbaa yuun fɔ: «Yawe Yenɲele na yinwege wolo li meɛɛ ki na» paa yeɛɛ ɲga na pàa na woolo pe naga ma yo paa wungu yarisunngo ***Baali** ki meɛɛ ki na, pa kona pe yaa cɛnsaga ta wa na woolo pe sɔɔɔɔ. ¹⁷Ɛɛn fɔ na cɛnle na si yenle mbe logo na yeri, mi yaa ki cɛnle li tɔngɔ mbeli kɔ pew. Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

**Izirayeli woolo pe yen
paa kurusijara yen ɲa wɛ fɔngɔ**

13 ¹Yawe Yenɲele làa para na ni ma yo fɔ: «Kari ma sa kurusijara lɔ, ɲa pè gbegele lɛn jese ni, maa pɔ wa ma sɛnnɛ. Ɛɛn fɔ maga kaa le tɔnmɔ mboo jogo.» ²Kona, a mi si saa kurusijara wa lɔ ma yala Yawe Yenɲele li senyoro ti ni na kan, maa pɔ wa na sɛnnɛ.

³A Yawe Yenɲele li si para na ni naa ki shyen wogo na, ma yo fɔ: ⁴«Kurusijara ɲa mà lɔ maa pɔ wa ma sɛnnɛ, wi lɛ ma kari wi ni wa Efirati gbaan wi kɛɛ yeri, ma saa lara wa waliwege ka ni.» ⁵A mi si kari ma saa wi lara wa Efirati gbaan wi tanla, paa yeɛɛ ɲga na Yawe Yenɲele làa ki yo na kan we.

⁶Naa wagati titɔnlɔwɔ wà la kaa toro, a Yawe Yenɲele li si para na ni ma yo fɔ: «Yiri ma kari wa Efirati gbaan wi yeri, kurusijara ɲa mila yo ma sa lara, ma saa lɛ.» ⁷A mi si yiri ma kari wa Efirati gbaan wii tanla, mila kurusijara wi lara laga ɲga na, a mi saa ki jeregi maa wɔ. Ɛɛn fɔ, a mi sigi yan fɔ kurusijara wɛ fɔngɔ, wi saa ya yaraga ka yɔn naa.

⁸A Yawe Yenɲele li si para na ni naa, ma yo fɔ: ⁹«Mi ɲa Yawe Yenɲele, pa mi yo yɛɛn fɔ: «Ki pyelɔmɔ nungba pi na, pa mi yaa Zhuda tara woolo pe yeɛ gbɔɔɔɔ pi kɔ yɛɛn, konaa Zheruzalemu ca woolo pe yeɛ gbɔɔɔɔ ndorogo ki ni. ¹⁰Ki cɛnle woolo tipeele pè je mbanla sɛnnɛ ti logo, poro mbele pe yen na tanri pe yeɛra nawa jatere wi na nungbongbanla ni, ma taga yarisunndo ta yeɛɛ na na tunngo piin ti kan, konaa na fɔli ti yeɛɛ sɔɔɔɔ nari gbogo. Ki leele pe yaa pye paa ki kurusijara ɲa wi se ya yaraga ka yɔn wi yen. ¹¹Katugu yeɛɛ ɲga na lere maa yeɛ pɔ kurusijara

ni wa wi senne, pa mla Izirayeli tara woolo naa Zhuda tara woolo pe ni fuun pe pɔ na yee na ma. Yawe Yenjele lo li yo ma; jango pe pye na woolo, mbe ti na mege ki yiri, mbe pye na sɔnmɔ pi go konaa na gbɔgwɔ yanwa. Een fɔ pee logo na yeri.» »

**Yenjele li nangbanwa Izirayeli
woolo pe ni**

¹² Maga senre nda ti yo pe kan, fɔ Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele le, pa li yo yeen fɔ: «Duvɛn cɔgɔlɔ ke ni fuun ke daga mbe yin duven ni.» Kona pe yaa ma yɔn sogo mbe yo fɔ: «Naga yen ma, we sigi jɛn mbe yo fɔ duven cɔgɔlɔ ke daga mbe yin duven ni wi le? ¹³ Kona ma pe pye ma yo fɔ, pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Mi yaa ki tara nda ti woolo pe ni fuun pe kan pe wɔ pe tin; wunlunana ɲa wi yen ma cen wunluwɔ pi na Davidi wi yɔnlɔ, naa *saraga wɔfenne pe ni, naa *Yenjele yɔn senre yofenne pe ni, konaa Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe ni, mi yaa pe ni fuun pe kan pe wɔ pe tin fɔ pe yege kila kanɲi. ¹⁴ Mi yaa pe gbɔn pe yee na mbe pe purugu, teelee poro naa piile pe ni. Yawe Yenjele lo li yo ma. Mi se ka wa kpe yaga, mi se ka pe yinriwe ta, wa yunɲgbɔgɔ se kanla ta. Yaraga ka se kanla yege kɔn mbe pe tɔngɔ.» »

**Yerewe senre sanni ki kala
li sa gbɔn**

- ¹⁵ Yaa nuru, ye nungbogolo jan ye logo jenge,
yaga kaa ye yee nari, katugu Yawe Yenjele lo li yen na para.
- ¹⁶ Yaa Yawe Yenjele, ye Yenjele li shari,
sanni li sa diwi wi tirige ye na,
sanni ye ka sa kurugo yanwira ti na yɔnlɔ tosanga diwi wi ni.
Ye yaa kaa yanwa pi yinri pi pan,
een fɔ li yaa kaa kanɲa kunwɔ diwi,
li yaa kaa pye diwi wɔlɔ conjonjo.
- ¹⁷ Na yee ki senre nda ti logo,
pa mi yaa sa lara mbe gbele ye yee gbɔgwɔ pi kala na;
mi yaa yanli mbe yɛntunwɔ legere wɔ,
katugu pe yaa ka Yawe Yenjele li simbaala ngbelege^u ki yigi mbe
kari ki ni.

**Senre nda Yenjele lɔa yo
wunlunana wi go woolo pe kan**

- ¹⁸ Maga yo wunlunana wo naa wunlunana nɔ wi kan fɔ:

^u 13.17 Simbaala ngbelege, ko kɔrɔ wo yen Zheruzalemu ca fenne wele, pe juguye pe yaa ka pan mbe pe koli mbe kari pe ni kulowo ni.

«Ye tigi ye cən tara,
katugu wunluwɔ njala gbɔɔwɔ wolo na lɔa pye wa ye go na,
lì kɔw ma to.

- 19 ***Negɛvu** tara cara ti yeyɔnrɔ tì tɔn,
lere woro wa mbe ya mberi yenge.
Pè Zhuda tara woolo pe ni fuun pe koli ma kari pe ni kulowo ni,
pè pe ni fuun pe koli ma kari pe ni kulolo.»

**Fere yaa Zheruzalemu
ca woolo pe ta**

- 20 «Zheruzalemu ca, ma yegɛ ki yirige ma wele,
ma juguye mbele pè yiri wa yɔnlɔparawa kamenge kɛɛ yeri na paan
pe wele!
Simbangbelege nga kila kan ma yeri, ki yen se yeri?
Ki simbangbelege nga kila pye na gbɔɔwɔ kaan ma yeri we.
- 21 Leele mbele mboro yere jate mà pe kara ma pe pye teelee,
na paga ka yiri mbe cən ma go na, ma yaa yo mele san?
Naga yen ma, kayanga ma ki yaa ka to ma na,
paa yegɛ nga na jele selara ma kaa yiri wi ni wi le?
- 22 Na maga kɔɔn yɛɛ yewe mbe yo fɔ:
«Yingi na ki kagala ngele ke nɛɛ gbɔɔn na na?»
Ma kapere legere to kala na,
pɔɔn paraga ki yirige ma na ma kari naayeri,
a pè to ma na fannga na.
- 23 «Naga yen ma, ***Etiyopi** tara fenne woo mbe ya mboo witige cənɔmɔ
pi kannga wi le?
Nakoma kamɔɔ wi mbe ya mboo witige yɔɔnrɔ ti kannga wi le?
Ayoo. Ki pyelɔmɔ nungba pi na, yoro mbele yè tara kapege pyege ki
na,
ye mbe ya mbaa kajege ko piin mele?
- 24 Mi yaa ka ye jaraga
paa yegɛ nga na ***gbinri** tifelege ki ma yan waga ki le maga jaraga
we.
- 25 «Ko ki yen ma tasaga ye,
nga m̀ kɔn ma tege ma kan we.
Yawe Yenjele lo lì yo ma;
katugu mà fegɛ na na,
mà saa ma jigi wi taga yarisunndo yagbogolo woro na.
- 26 Mi yaa ma paraga ki yirige ma na, mbe sa gbɔn fɔ wa ma yegɛ
sɔɔwɔ,

janngo pɔɔn fere ti yan.

- ²⁷ Mɔɔ nandara kapyere ti yan, naa ma nangala gbelege ki ni,
naa ma nanjara fere woro nda maa piin wa tinndiye pe na konaa wa
wasege ki ni ti ni.
Mɔɔ yarisunndo tijangara ti yan.
E, Zheruzalemu, jɔɔɔ yen ma wogo!
Mboro ɲa mɛɛ ma yɛɛ pye ***kpoi**, ma yaa koro ma fɔ sa gbɔn wagati
wi wiin?»

**Zheremi wila Yenɲele li yenri
tisaga wogo na wawa pa kala na**

- 14** ¹ Yawe Yenɲele lɔa senre nda yo Zheremi wi kan wawa mba pɪla
to pi wogo na, ti nda:
² «Zhuda tara woolo pe yen kunwɔ kayanɲa na,
pe cara ti yen na tuun na kee,
yesanga gbɔn leele pe na, pe yen ma cɛn tara;
Zheruzalemu ca woolo pe gbelege ki yen na yinrigi na sagawa jaa.
³ Legbɔɔɔ pe ma pe tunmbyeele pe tun pe sa tɔnmɔ ko pe kan,
pe ma le ma kari wa tɔnmɔ were ti yɔn na, ɛɛn fɔ paa sa tɔnmɔ yan
wa.
Pe ma sɔngɔɔ ma pan pe koyaara ti ni waga.
Pe jigi ɲa wɪ kɔn pe na konaa jatere piriwen pi kala na, pe ma pe
yere ti tɔn fere ti na.
⁴ Tara tɪ waga fɔ ma jɛɛnri,
katugu tisaga woro na paan wa tara ti ni.
Ki kala na, kɛrɛ kɔnfɛnnɛ pe jigi wɪ kɔn pe na, fɔ a pɛ pe yere ti tɔn
fere ti na.
⁵ Ali yere safuwe ɲa wa wasege ki ni, wi ma se ma kari maa pyɔ wi
toro,
katugu yan woro wa. ⁶ Yan sofilele pe ma saa na yeregi wa tinndiye
pe go na,
na tifeleɲe ki shoo paa dabaala yen;
pe yengele ke saa na woo pe na, katugu yan woro wa pe ka.»

Tara woolo pe senyoro re

- ⁷ «E, Yawe Yenɲele, ali na kaa pye we kajɔɔɔɔ ti yen na we jeregi,
kala la pye ma we saga ma mɛɛɛ ko kala na!
Katugu we kambasinnde tɪ lɛɲɛ,
wɛ kapege pye ma na.
⁸ Mboro ɲa ma yen ***Izirayeli** woolo pe jigi tagasaga ye,
mboro ɲa pe shɔfɔ jɔɔɔ sanga ni,
yɪngi na mɛɛ ma yɛɛ pye paa nambanɲa yen laga tara ti ni?

Nakoma paa canakarifo yen, ɲa wi yaa pan mbe wɔnlɔsaga nungba
wɔnlɔ mbe si kari?

⁹Yingi na mɛɛ ma yɛɛ pye paa lere wa yen, ɲa wì fanɲga kì kɔ,
paa malingbɔɔn kotogofɔ yen, ɲa wi se ya mbe lere sho?
Ma si yala, Yawe Yɛnɲɛlɛ, ma yen laga we sɔgɔwɔ,
ma mɛgɛ ki yen we na;
maga ka we wa!»

¹⁰Yawe Yɛnɲɛlɛ li yen na sɛnrɛ nda yuun ki leele mbele pe wogo na ti
nda: «Kaselege ko na, mbaa yanri faa la toro ko ki yen ma pe ndanla. Paa
ya cɛn laga nungba. Ki kala na, pe kala li woro ma Yawe Yɛnɲɛlɛ li ndanla.
Koni li yaa li jatere wi tɛgɛ pe kajɔgɔɔ ti na, mbe pe kapere ti fɔgɔ tɔn
pe na.» ¹¹A Yawe Yɛnɲɛlɛ li silan pye naa fɔ: «Maga kanla yenri mbe yo
mbe kajɛngɛ pye ki leele mbele pe kan. ¹²Ali na pe ka yɛngɛ le mbanla
yɛnrɛ, mɛ se pe sagawa jagbelege ki logo. Na pe ka *saara sogoworo naa
muwe *saara wɔ na yeri, mɛ se yɛnlɛ ti na. Katugu mi yaa pe tɔngɔ tokobi,
naa funɲo konaa yambewe ni.» ¹³A mɛ sho fɔ: «E, *we fɔ Yawe Yɛnɲɛlɛ,
*Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yen naga yuun pe kan fɔ: «Tokobi kpe se
gbɔn ye na, funɲo se to ye na. Ɛɛn fɔ Yɛnɲɛlɛ li yaa yeyinɲgɛ jɛngɛ kan
ye yeri laga ki laga ɲga ki ni.» » ¹⁴A Yawe Yɛnɲɛlɛ li silan pye naa fɔ: «Ki
Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ, yagbogolo sɛnrɛ pe yen na yuun na mɛgɛ ki
na. Mɛ si pe tun, mɛ sigi konɔ kan pe yeri, mɛ si sɛnrɛ kpe le pe yɔn. Yari-
yanra yagbogolo woro, naa jɛɛrɛ kapyere konaa lefanlaga sɛnrɛ nda ti yen
na yinrigi wa pe yɛɛra nawa jatere wi ni, to pe yen na yuun ye kan ma
yo Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ ri.» ¹⁵Ki kala na, Yawe Yɛnɲɛlɛ ligi yo ma yo fɔ: «Ki
Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yen na para na mɛgɛ ni, naga yuun ma yo
fɔ malaga naa funɲo se to laga tara ti ni, ma si yala, mɛ ma mɛ pe tun. Ki
Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ wele, tokobi naa funɲo ki yaa pe gbo. ¹⁶Pe yen
na ki Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ ti yuun leele mbele kan, tokobi naa funɲo ki yaa
pe gbo fun mbe pe jaanri wa Zheruzalɛmu ca nawa kongolo ke ni. Lere se
ka ta mbe poro naa pe jɛɛlɛ, naa pe pinambiile konaa pe sumborombiile pe
gboolo pe le. Mɛ yaa pe kapege ki yaga ki sɔngɔɔ ki to pe na.»

Zheremi wi yen na Yɛnɲɛlɛ li yenri
li leele pe kapere
ti kala yaga pe na

¹⁷Ki sɛnrɛ nda ti yo leele pe kan fɔ:
«Na yɛntunwɔ pi yen na fuun yɔnlɔ naa yɛmbɛɛ,
pi woro mbe yere,
katugu jɔlɔgɔ to na woolo mbele na lɛndanlambala pe na,
pɛ wɛlɛgɛ fɔ jɛngɛ.
¹⁸Na mɛ ka kari wa wasege ki ni,
tokobi wì leele mbele gbo, poro mɛ ma yan wa;

na mi ka ye wa ca nawa,
 fungo ki yen na leele mbele jɔɔ, poro mi ma yan wa.
 Yenɲele yɔn senre yofenne poro naa saraga wofenne pe ni, pe yen na
 tara ti yanri na toro,
 een fɔ pe woro na kala la kɔɔ jenni.»

Tara woolo pe senyoro re

- 19 «Yenɲele, naga yen ma, ma Zhuda tara woolo pe wa pew wi le?
 Naga yen ma, ***Siyɔn** ca woolo pe lakɔ ma na wi le?
 Yingi na, a ma si jɔɔɔ wa we na,
 nga were woro ki na?
 Waa pye naga singi mbe yeyinɲe ta,
 een fɔ wee yaraga ka kpe yan;
 waa pye na we jɔɔɔ ki mbɔnrɔsanga wi singi,
 een fɔ ki pan ma pye we yeri sunndo kɔɔɔ gbɔɔ.
- 20 Yawe Yenɲele, wɛ yenle we kapere ti na,
 we teleye pe kajɔɔɔ wɛge jɛn;
 katugu wɛ kapege pye ma na.
- 21 Ma mege ki kala na, maga ka we tifaga,
 maga kɔɔn wunluwa jɔɔɔ nga gbɔɔwa ni ki tifaga!
 ***Yɔn finliwe** mba mɔ le we ni, ma jatere wi tɛge pi na.
 Maga kaa jɔɔ.
- 22 Cengele sanɲala ke yarisunndo nda ti woro yaraga ka, ti ni fuun ti
 ni,
 kikiin ki mbe ya mbe tisaga ki pye ki pan?
 Naga yen ma, naayeri wo ce wi ma ti tisaga ki maa paan wi
 le?
 Yawe Yenɲele, we Yenɲele, mboro ma, ma ma ti tisaga ki ma pan wi
 le?
 We jigi wi yen ma na,
 katugu mboro ma yen ki kagala ke ni fuun ke pyefɔ we.»

Jɔɔɔ yaa to

Yenɲele li woolo pe na

- 15** ¹Kona, a Yawe Yenɲele li silan pye fɔ: «Ali Moyisi naa Samiyeli
 pe ka pan mbe yere na yege sɔɔwa, mbanla yenri ki leele mbele
 pe kan, mi se yenle pe na naa. Pe purɔ ma pe wa na yege sɔɔwa, pe yaga
 paa kee! ²Na pe kɔɔn yewe mbe yo fɔ: «We yaa kari se yeri?» Ma pe yɔn
 sogo ma yo fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ:
 «Mbele pe daga mbe ku, poro mbe ku;
 mbele pe daga tokobi mbe gbo, tokobi mbe poro gbo;
 mbele pe daga fungo mbe to pe na, fungo mbe to poro na;

mbele pe daga mbe yigi mbe kari pe ni kulowo ni, pe poro yigi pe kari pe ni kulowo ni.» »

³ Yawe Yenŋele lo lì yo ma fɔ: «Jɔlɔɔ cɛnɛ tijerɛ mi yaa wa pe na. Pe yaa ka pe gbo tokobi ni, pyɔɔnɔ pe yaa kaa pe wire kara ti tilele mbaa ti kɔɔnɔ, sannjerɛ ti yaa ka pe wire kara ti yɔli, cɛnrɛ ti yaa ka pe ka mbe pe jɔɔ. ⁴ Mi yaa ti pe kala laa fyere gbɔɔ waa dunruya wunluwɔ pyew pi na; mi yaa ko pye ma Ezekiyasi pinambyɔ Manase ŋa wila pye Zhuda tara wunlu-nanɔ wi kapere to kala na, to nda fuun wila pye wa Zheruzalemu we'.»

**Zheruzalemu ca woolo,
Yenŋele li se ye yinriwe ta**

- ⁵ «E, Zheruzalemu, ambɔ wi yaa ma yinriwe ta san?
Ambɔ wi yaa ma kotogo ki sogo ma na?
Ambɔ wi yaa laa yɛɛ tege mbe pan mbaa ma kala yewe?
- ⁶ Yawe Yenŋele lo lì yo ma fɔ:
«Mboro mà je mi na, mà punɔ le na ni;
ki kala na, mɪlan kɛɛ ki yirige ma na mbɔɔn tɔngɔ,
mì te ma yinriwe tawa pi ni.
- ⁷ Mi yaa na woolo pe fɛ mbe pe yirige wa tara ti ni yarilire
fekannɔgaga ni, mbe pe jaraga;
mi yaa ti pe pe piile pe la.
Mi yaa pe tɔngɔ,
katugu pee pe tangalɔmɔ pi kanɔga.
- ⁸ Muwi m̀ ti, a pe nanɔnɔjaala pɛ si lɛge ma we kɔɔɔje yɔn taambuɔ ki na.
Mi yaa jɔɔwɔ pyefɔ wi torogo yɔnɔ fungbanga na malingbɔɔn
lefɔnɔ wi nɔ wi kɔɔɔɔ,
mi yaa fo mbe fyere naa sunndo kɔngɔ wa ye na.
- ⁹ Jɛle ŋa wì pinambiile kɔlɔshyɛn se, wi fanɔga k̀ kɔ wi ni,
wi yinwege wɔnɔnɔ p̀ shɔ wi yeri.
Yembine lì wɔ wi na ma yɔnɔ ki yaga go na;
fɛrɛ tùu yigi fɔ maa go sogo.
Mbele ka koro yinwege na, mi yaa pe le juguye pe kɛɛ,
pe pe gbo tokobi ni.
Yawe Yenŋele lo lì yo ma.» »

**Yenŋele li yaa fanɔga le
Zheremi wi tunɔgo ki ni**

- ¹⁰ «E, na nɔ, jɔlɔɔ yɛn na wogo, katugu màla se!
Muwi m̀ pye kendige wɔfɔ naa maara kɔnfɔ tara woolo pe ni fuun pe yeri.

^v 15.4: Manase kagala ke yɛn ma yɔnɔɔ lara nda na, tori nda yɛen:
2 Wunlu 21.1-16; 2 Kuro 33.1-20.

Mi si fɔɔ kɔn lere yeri, mi si fɔɔ taga lere na,
ma si yala lere pyew wi yen nala dangi.»

- 11 Kona, a Yawe Yenɲele li silan yɔn sogo ma yo fɔ:
«Kaselege ko na, mi yaa ma sho ma jɔɔɔ sanga naa ma jorowo
sanga wi ni;
ma juguye poro pe yaa ka pan mbaa ma yenri.
12 Naga yen ma, lere mbe ya mbe tugurɔn kaw le,
tugurɔn nda ti yiri wa yɔnɔparawa kamɲɛ kɛ tara ti ni, nakoma
tuguyenɛ le?»

We Fɔ wi senyoro

- 13 «Mi yaa ti leele pe pan pe ye kɛ yaara naa ye yarijende ti ni fuun ti
koli, pe se yaraga ka sara ye yeri;
ko yaa pye ma, ye kapere nda fuun yɛ pye to kala na, to nda yɛ pye
laga tara ti lagapyew ki ni.
14 Mi yaa ti ye sa pye ye juguye pe kulolo, tara ta yɛɛ ni, nda yee jen;
katugu na nangbanwa pi yiri na ni paa kasɔn yen,
ɲga ki yen na sori ye mɛɛ ni.»

Zheremi wi senyoro

- 15 «E, Yawe Yenɲele, mɔ kala pyew li jen,
ma jatere wi tɛɛ na na, ma yere na kala li ni,
mala kayanga ki wɔ na jɔɔfenne pe ni;
maga kaa pe kala li kunni ma yɛ ni mbe ti panla gbo.
Ki jen ma yo fɔ mboro kala na, pe yen nala tifaga, a migi kun na yɛ
ni.
16 Ma senɛ ti ka gbɔn na na sanga ɲa ni, mi mari yigi mari tɛɛ wa na
nawa;
ma senɛ tilan nawa pi yinɲi, ma yɔɔɔrimɔ kan na yeri,
katugu ma mɛɛ ko ki yen na yinri na na.
Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ.
17 Mi fa sa cɛn mbele pe maa kala lakoo leele na pe ni, mbaa tɛɛ pe ni ja;
ma fanɲa kɛ kilan jori, a mɔ koro na yɛ,
katugu mala nawa pi ɲgbɔn na na jɛɲɛ leele pe ni.
18 Yinɲi na, a na jɔɔɔ ki nɛ seregi na kee yɛɛ?
Yinɲi na, na yama pi si panra na na, pi si woro na koo?
Naga yen ma, ma yen na jaa mbe pye na yeri kaselege ko na paa
pulugo yen, ɲga ki maa lere fanla wi le,
pulugo ɲga lere se ya mboo jigi wi taga ki tɔnmɔ pi na wi le?»

- 19 Ki kala na, pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ:
 «Na ma ka sɔngɔɔ mbe pan na kɔɔɔɔ,
 mi yaa ma le naa mbɔɔn pye na tunmbyee.
 Na ma ka yarijende ti wɔ ti ye nda ti yen kayɔngɔ fu ti ni,
 pa kona ma yaa pye na yɔn sɛnre yofɔ.
 Een fɔ leele poro pe daga mbe sɔngɔɔ mbe pan ma kɔɔɔɔ,
 mboro ma ma daga mbe sɔngɔɔ mbe kari poro kɔɔɔɔ.»
- 20 Mi yaa ma tɛge ki leele mbele pe yege sɔɔwɔ paa tuguyenre
 *malaga sigembogo yen;
 pe yaa malaga gbɔn ma ni,
 een fɔ pe se ya ma ni,
 katugu mi yaa pye ma ni, jango mbɔɔn sho mbɔɔn go yirige.»
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.
- 21 «Mi yaa ma sho lepeepe pe yeri,
 mbɔɔn go sho lewelimbele pe kee.»

Zheremi wì koro wi ye

- 16** 1 Yawe Yenŋele làa para na ni ma yo fɔ: 2 «Maga ka jele pɔri, maga ka pinambiile nakoma sumborombiile se laga ki laga ŋga ki ni.
 3 Katugu pinambiile, naa sumborombiile mbele pe yaa se laga ki laga ki ni, naa pe nɛele poro naa pe teele mbele pe yaa ka pe se pe ni, Yawe Yenŋele pa li yo yeen pe wogo na fɔ: 4 «Yambewe pi yaa ka pe gbo, lere se ka ta mbe pe kunwɔ pi gbele, pe se ka pe gboolo pe le. Pe gboolo pe yaa ka pye fyɔngɔ wa tara ti na. Tokobi naa fungo ko ki yaa ka pe tɔngɔ mbe pe kɔ. Pe gboolo pe yaa pye naayeri sannjere to naa cɛnre ti yaakara.» »
- 5 Yawe Yenŋele làa na pye naa fɔ: «Maga ka ye kunwɔ go ni, maga ka kari kunwɔ na, maga ka lere kunwɔ gbele, katugu mila yeyinŋe, naa na yinriwe tawa konaa na kagbaraga pyege ki ni ti kɔ mari wɔ wa ki leele pe sɔɔwɔ. Yawe Yenŋele lo li yo ma. 6 Legbɔɔɔ naa fyɔnwɔ fenne pe yaa ka ku laga ki tara nda ti ni. Lere se ka ta mbe pe gboolo pe le, lere se ka pe kunwɔ pi gbele. Lere kpe se ka wi witige jɛnri jɛnri nakoma mboo go ki kulu mbege naga fɔ yesanga to wi na pe kala na. 7 Lere se ka sɔɔɔɔ sɔɔ mbe suro kan kunwɔ fɔ wi yeri, mbe ta mboo kotogo ki sogo wi na. Lere se ka tɔnmɔ jɛnɛ ko kunwɔ fɔ wi kan, mbe ta mboo kotogo ki sogo wi na wi to nakoma wi nɔ kunwɔ pi wogo na.
- 8 «Maga ka sa ye liwɛn gbɔɔ go ka ni, mbe sa cɛn mbaa nii mbaa woo lifenne pe ni. 9 Katugu Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, *Izirayeli woolo Yenŋele le, pa li yo yeen fɔ: «Mi yaa nayinme yuuro, naa yɔɔgrimɔ yuuro, naa japene yuuro konaa pijaala yuuro ti shɔɔ ki kɔ laga ki laga ŋga ki ni ye yege sɔɔwɔ, ye wagati wi na.»
- 10 «Na maga saga sɛnre nda ti ni fuun ti yo ki leele mbele pe kan, na paga ma yewe mbe yo fɔ: «Yingi na Yawe Yenŋele li sigi kɔn maga tɛge

mbe jɔlɔɔ gbɔɔ ɲa ki ni fuun ki wa we na? Yɪŋgi kapege we pye ma? Yɪŋgi kajɔɔ we pye Yawe Yɛnɲele, we Yɛnɲele li na ma?» ¹¹Kona ma pe yɔn sogo ma yo fɔ, pa Yawe Yɛnɲele li yo yɛn fɔ: «Ko pye ma, katugu ye teleye pàa je na na, ma saa taga yarisunndo ta yege na, na tunngo piin ti kan, na fɔli ti yege sɔɔwɔ nari gbogo. Mi wo na, pè je na na, pe woro na tanri na *lasiri senre ti na. ¹²Yoro wo na, yè tipege pye ma we ye teleye pe na; ye ni fuun nungba nungba ye yɛn na tanri ye nawa jatere pere to na, ye woro na nuru na yeri. ¹³Ki kala na, mi yaa ye purɔ mbe ye yirige laga ki tara nda ti ni, mbe sa ye wa tara ta yege ni, nda yoro naa ye teleye pe ni ye siri jen. Mbe ye ta wa ki tara ti ni, ye yaa kaa yarisunndo ta yege gbogo sɔnlo naa yembine, katugu mi se ka ye yinriwe ta naa.» »

**Yɛnɲele li yaa ka ti li woolo
pe sɔngɔɔ wa pe tara**

¹⁴Ki kala na, Yawe Yɛnɲele lo li yo ma fɔ: «Piliye ya yɛn wa na paan, pe se kaa ki yuun naa fɔ: «Mì wugu Yawe Yɛnɲele na yinwege wolo li mege ki na, lo na làa Izirayeli woolo pe yirige ma pe wɔ wa Ezhipiti tara we.» ¹⁵Ɛɛn fɔ pe yaa kaa yuun fɔ: «Mì wugu Yawe Yɛnɲele na yinwege wolo li mege ki na, lo na li sɔngɔɔ ma Izirayeli woolo pe yirige ma pe wɔ wa yɔnlɔparawa kamenge kee tara ti ni, konaa tara sannda nda fuun làa pe purɔ ma kari pe ni wa we.» Mi yaa ka sɔngɔɔ mbe pan pe ni wa pe tara, to nda mɪla kan pe teleye pe yeri we.»

¹⁶Yawe Yɛnɲele lo li yo ma fɔ: «Wele, mi yaa ka ɲɔbanra wɔfenne legere torogo, poro yaa ka kari sa pe yigi; ko pungo na, mi yaa ka koniyɛenle legere torogo, poro yaa ka sa pe purɔ wa yanwira ti ni fuun ti na konaa tinndiye pe ni fuun pe na, fɔ mbe sa ye wa waliwere ti ni. ¹⁷Katugu na yege yɛn pe kapyegele ke ni fuun ke na, pe kala la kpɛ woro ma lara na na, pe kajɔɔɔ ti se ya lara na na. ¹⁸Mi yaa keli mbe pe kajɔɔɔ to naa pe kapere ti fɔɔ tɔn pe na gbɛn fɔ tɔnsaga shyen, katugu pànlà tara ti tegɛ *fyɔngɔ ni pe yarisunndo yinwege fu woro ti ni, mala laga ki yin pe yarisunndo tijangara ti ni.»

¹⁹Yawe Yɛnɲele, mboro ma yɛn na fanɲga, ma pye paa na malaga sigeca yɛn

kona na larasaga jɔlɔɔ sanga ni.

Cengele ke yaa kaa yinrigi fɔ wa dunrɔya wi kɔsaga ki na mbaa paan ma kɔɔɔ,

mbaa yuun fɔ: «We teleye pe yɛngɛngɛle ke sila pye Yɛnɲele jenne; kàa pye yarisunndo nda ti yɛn wagafe, nda ti se ya yaraga ka yɔn.

²⁰Naga yɛn ma, sɛnwee pyɔ mbe ya mbe yɛngɛngɛle gbegɛle wi yɛɛ kan le?

Ayoo, ki yaara nda wi ma gbegɛle, ti se ya pye yɛngɛngɛle!»

²¹ Ki kala na, Yenŋele li yo fɔ:

«Yɔnlɔ na lo na, mi yaa na fanŋga naa na yawa pi naga pe na,
pa kona pe yaa ki jen fɔ na mɛgɛ koyi ŋga Yawe Yenŋele.»

**Yenŋele li yen na para
Zhuda tara woolo pe na
pe kapere ti wogo na**

17 ¹«Zhuda tara woolo pe kapere ti yen paa yɔɔnrɔ yen, nda pɛ
yɔnlɔgɔ tugurɔn yɔnlɔgɔkanŋgala ni,

nda pɛ yɔnlɔgɔ lulu pɔnde ni;

ti yen ma yɔnlɔgɔ wa pe kotoɔ ti na,

kona wa pe ***saara wɔsara** ti yenŋele ke na^w.

² Ki pyelɔmɔ pi na ma, pe pinambiile pe yaa la nawa tuun pe saara
wɔsara ti na,

naa pe yarisunŋgo jeleɛge ***Ashera** ki tiyagala ŋele pɛ kan na sunnu ke na,
koro ŋele pɛ kan wa tigbɔɔrɔ nda ti yen wetipiire ni ti nɔgɔ na, naa
tinndiye mbele pɛ yagara pe go na,

³ naa yanwira ti na, kona wa wasege ki ni.

Yoro Zhuda tara woolo, mi yaa ye yarijende naa ye keɛ yaara ti ni

fuun ti le leele pe keɛ, peri koli pe kari ti ni,

mbe pinle ye yarisunndo sunzara ti ni!

Mi yaa ko pye, ye kapere nda yɛ pye

wa tara ti lagapyew ki ni, to kala na.

⁴ Tara nda mɪla kan ye yeri, yoro jate ye yaa ka ti peri sho ye yeri.

Mi yaa ka ti ye pye ye juguye pe kulolo tara ta yege ni, nda yee jen;

katugu yɔnla nanŋbanwa pi yirige na ni paa kasɔn yen,

ŋga ki yen na sori fɔ sanga pyew.»

**Yenŋele lo li yen
jigi tagasaga jɛnge ye**

⁵ Pa Yawe Yenŋele li yo yɛen fɔ:

«Lere ŋa wi maa jigi wi taga sɛnwee pyɔ na,

mbe sɛnwee wi pye wi keɛndagaserege,

mbe laga mi ŋa Yawe Yenŋele na na,

ki fɔ wi yen ma danga.

⁶ Ki lerefɔ wi yen paa tipile yen wa ***gbinri** ŋa wɪ waga wi ni,
wi se ferewe ta.

Wi yaa koro mbe cɛn wa tara nda ti waga ti ni,

tara nda ti yen kɔ ni, lere woro wa ti ni.

^w 17.1: ŋga kɪ yo fɔ: *Pe kapere ti yen paa yɔɔnrɔ yen nda pɛ yɔnlɔgɔ tugurɔn yɔnlɔgɔkanŋgala ni, nda pɛ yɔnlɔgɔ lulu pɔnde ni*, ko kɔɔ wo yen fɔ ki sewe yɔɔnrɔ ti se jɔgɔ mbe wɔ wa.

- 7 «Èen fɔ lere ɲa wi maa jigi wi taga Yawe Yɛnɲɛlɛ li na,
mboo kala pyew li le li kɛɛ,
fɛrɛwɛ yɛn ki fɔ wi woo!
- 8 Wi yɛn paa tige yɛn, ɲga ki yɛn ma sanri lɔɔ yɔn na,
ki ndire ti ma ye ma kari wa tɔnmɔ pi yeri;
na kafugo sanga wi ka gbɔn, kila yaraga ka kpɛ pye ki na,
ki wɛrɛ ti ma koro tipiire sanga pyew.
Ali na wawa pi ka yere yɛlɛ na ni, kila yaraga ka kpɛ pye ki na,
ki maa seni sanga pyew.»
- 9 «Sɛnwɛe wi nawa jatere wì tisaw ma wɛ yaraga ki ni fuun ki na,
wɛrɛ woro wa mboo sagala.
Ambɔ wi mbe ya mboo nawa pi jɛn?
- 10 Yawe Yɛnɲɛlɛ lo li ma sɛnwɛe wi nawa jatere wi cancan mbe wele,
mboo nawa kagala ke sɛgɛsɛgɛ mbe ke jɛn,
jango mbe lere nungba nungba pyew wi sara mbe yala wi tangalɔmɔ pi ni,
konna mbe yala wi kapyere ti ni.
- 11 «Lere ɲa wi ma penjagbɔrɔ ti ta kambasinnde ti fanɲga na,
wi yɛn paa sico yɛn, ɲa wi sinlɛ jɛnrɛwɛ pa na, mba wo ma wuu se.
Wi yinwɛgɛ ki ka ka gbɔn nandogomɔ sanga ɲa ni, wi penjagbɔrɔ ti
mɛɛ fɛ maa wa,
wa wi kala li kɔsanga wi ni, wi ma kaa pye lembige.
- 12 «We *sherigo gbɔɔ *kpoyi ki yɛn wunluwɔ jɔngɔ gbɔɔwɔ wogo,
ɲga ki yɛn ma yagara maga lɛ wa dunruya wi dasanga wi ni.
- 13 E, Yawe Yɛnɲɛlɛ, mboro ɲa ma yɛn Izirayɛli woolo pɛ jigi tagasaga,
lere o lere ka jɛ ma na, ko fɔ wo yaa fɛrɛ shɔ.
Mbele ka laga ma na, poro go ko yaa kɔ wa taambugɔ ki ni;
katugu pɛ jɛ yinwɛgɛ pulugo tɔnmɔ pi na, po mba pi yɛn Yawe
Yɛnɲɛlɛ lɛ.»

Zheremi wi Yɛnɲɛlɛ yɛnrɛwɛ

- 14 «E, Yawe Yɛnɲɛlɛ, na sagala, pa kona mi yaa sagala;
na shɔ, pa kona mi yaa shɔ.
Mboro mi maa sɔnni.
- 15 Wele, leele pɛ yɛn nala piin fɔ:
«Yawe Yɛnɲɛlɛ lɛ yo li yaa ɲga pye, kɪ koro se yeri?
Ligi pye kɛ!»
- 16 Èen fɔ, mi wo na, mi se jɛ mbe taga ma na, mbe pye *simbaala
kɔnrifɔ ma kan.
Mi sila pye na jaa jɔlɔɔ mbe gbɔn pɛ na; mboro jate mà ko jɛn.

Senre nda fuun tì yiri wa na yon, màri jen,
ta si fun ma na.

¹⁷ Maga ka pye fyereyaraga na yeri,
katugu jolɔɔ sanga ni, mboro ma yen na larasaga ye.

¹⁸ Ki yaga na jolɔfenne pe fere sho,
een fo, mi wo ka ka fere sho;
ki yaga pe sunndo wi kon pe na,
een fo na sunndo wi ka ka kon na na.
Jolɔɔ wa pe na,
ma pe tongo tongsaga shyen.»

Yenɛle li yo paa li cenpilige ki jate

¹⁹ Pa Yawe Yenɛle lãa para na ni yeen, ma yo fo: «Kari ma sa yere wa
ca ki mbogo yeyongo nga pe yinri Tara woolo pe yeyongo ki na, Zhuda
tara wunlumbolo pe maa yiin na yinrigi yeyongo nga ni we, konaa ma sa
yere fun Zheruzalemu ca yeyonro sannda ti ni fuun ti na. ²⁰ Maga yo leele
pe kan fo: «Ye Yawe Yenɛle li senre ti logo, yoro Zhuda tara wunlumbolo,
naa Zhuda tara woolo ye ni fuun konaa yoro Zheruzalemu ca woolo ye
ni fuun, yoro mbele ye maa yiin na yinrigi wa ki yeyonro nda ti ni we.
²¹ Yawe Yenɛle li yo fo: Ye ye yee yingiwɛ jen, yaga kaa tuguro tungu
*cenpilige ki na, yaga kaa yiin tuguro ni laga Zheruzalemu ca ki ni.
²² Yaga ka tuguro le mbe yiri ti ni wa ye yinre ti ni cenpilige ki na. Yaga
ka tunngo kpe pye, een fo ye cenpilige ki tege ki ye na kan, paa yege nga
na mila ki yo ye teleye pe kan we.»

²³ «Een fo pee yenle mbe logo na yeri, pee nungbolo jan na yeri. Paa
pe nungbogolo ke ngban ma je mbe logo na yeri, pe sila yenle na yerewe
senre ti na.»

²⁴ Yawe Yenɛle li yo fo: «Na yaga yenle mbaa nuru na yeri jenge, na ye
woro na tuguro tungu mbaa yiin ti ni laga ki ca nga ki yeyonro ti ni cen-
pilige ki na, na yaga cenpilige ki tege ki ye na kan, na ye woro na tunngo
ka kpe piin ki pilige ki na, ²⁵ pa kona wunlumbolo mbele pe yaa kaa een
wunlunana Davidi wi wunluwo jongo ki na wi yonlo, poro naa pe legboolo
pe ni, pe yaa kaa tooro mbaa yiin laga ki ca nga ki yeyonro ti ni. Pe yaa
ka pye pe wotoroye mbele shonye maa tilele pe na, konaa shonye na, poro
naa pe legboolo pe ni, naa Zhuda tara woolo pe ni konaa Zheruzalemu ca
woolo pe ni. Leele yaa ka pye mbe cen laga ki ca nga ki ni sanga pyew. ²⁶ Pa
kona leele pe yaa kaa yinrigi wa Zhuda tara cara ti ni, naa wa Zheruzalemu
kanngara na cara ti ni, naa wa Benzhamɛ tara ti ni, naa wa yanwira tigiwen
tara ti ni, naa wa yanwira tara ti ni konaa wa *Negevu tara ti ni, mbe
pan mbaa *saara sogoworo woo, naa *saara ta yege ni, naa muwe saara
ni, naa *wusuna nuwo taan ni konaa nayinme saara ni wa mi na Yawe

Yenɲele na ***sherigo gbɔɔ** ki ni. ²⁷Ɛen fɔ na yee yenle mbe logo na yeri, na yee cɛnpilige ki tɛɛ ki ye na kan, na ye kaa tuguro tungu mbaa yiin wa Zheruzalemu ca yeyɔnrɔ ti ni cɛnpilige ki na, pa kona mi yaa kasɔn le ca ki yeyɔnrɔ ti ni; ki kasɔn ki yaa Zheruzalemu ca wunluwɔ yinre ti sogo, ki kasɔn ki se si figi.»

**Zheremi wila kari cɔɔ fanrifɔ
wa yeri**

18 ¹Yawe Yenɲele làa li senre ti kan Zheremi wi yeri, ma yo fɔ:
²«Yiri ma kari wa cɔɔ fanrifɔ wi go, na maga sa gbɔn wa, senre nda ti yen na yeri, mi yaa ti yo ma kan.»

³Kona, a mɪ si kari wa cɔɔ fanrifɔ wi go, mɛɛ saa wi yan wila cɔɔ ka fanri wa cɔɔ fanripele li ni. ⁴Cɔɔ ɲga wila pye na fanri joro ti ni, a kɪ si jɔɔ wi kɛɛ. A wɪ si cɔɔ ka yeɛ fanri ki joro nungba ti ni, paa yeɛ ɲga kùu ndanla we.

⁵Kona, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan na yeri ma yo fɔ: ⁶«Yoro ***Izirayeli** woolo, naga yen ma, ɲga ki cɔɔ fanrifɔ ɲa wɪ pye, mɪ se ya mbege kala nungba li pye ye na wi le?» Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Joro ti yen wa cɔɔ fanrifɔ wi kɛɛ yeɛ ɲga na, yoro Izirayeli woolo, pa ye yen na kɛɛ ma. ⁷Sanga wa ni, mɪ ma para cɛnle la wogo na, nakoma wunluwɔ tara ta wogo na mbe yo fɔ mi yaa pe yirige wa pe yɔnlɔ, mbe pe gbɔn, mbe pe tɔngɔ. ⁸Ɛen fɔ ki cɛnle na mi ma para li wogo na, na li woolo paga pe kapege ki jen mbege yaga, pa kona jɔlɔɔ ɲga mɪla pye na jaa mbe wa pe na, mɪ maga yaga. ⁹Sanga wa ni fun, mɪ ma para cɛnle la wogo na, nakoma wunluwɔ tara ta wogo na mbe yo fɔ mi yaa ti gbegede mbe yeresaga kan ti yeri. ¹⁰Ɛen fɔ na ki cɛnle woolo pe kaa ɲga ki yen mala mben ki piin, na pe woro na nuru na yeri, pa kona kajɛɲge ɲga mɪla pye na jate mbe pye pe kan, mɪ maga yaga.

¹¹«Koni, ki yo Zhuda tara woolo pe kan konaa Zheruzalemu ca woolo pe kan fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛ fɔ: «Mi yen na jɔlɔɔ ka gbegede ye meɛ ni, mɪ yen na kala la kɔɔn na teri ye meɛ ni. Ki kala na, ye ni fuun nungba nungba, ye sɔngɔɔ ye yiri wa ye kombegele ke ni, ye ye tanga-lɔmɔ naa ye kapyere ti kanɲga.» ¹²Ɛen fɔ pe yaa ma yɔn sogo mbe yo fɔ: «Maga kaa ma yeɛ tege! ɲga we yen na sɔnri, ko we yaa pye; we ni fuun nungba nungba we yaa la tanri mbaa yala we nawa jatere pere to ni.» »

**Izirayeli woolo pè fɛge
Yawe Yenɲele li na**

¹³Ki kala na, pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛ fɔ:
«Ye kari ye sa cɛngele sanɲgala ke yewe;
ambo wila ki kala cɛnle na la logo faa?
Izirayeli woolo pè kapegbɔɔ pye fɔ ma toro.

14 Naga yen ma, yaa *nezhi wi yan wi kɔ wa Liban tara yanwira ti go na, wa wasege ki ni wi le?

Naga yen ma, tɔnyinme mba pi maa yinrigi fɔ wa lege na fuun na tinri, pi mbe ya waga wi le?

15 Ma si yala na woolo pè fɛgɛ na na,
pe saa na wusuna nuwɔ taan sori yarisunndo nda ti yen wagafe ti kan.

Ti pe kan pe yen na kunrugu wa pe kondangala li ni;

pè ke ma wɔ wa pe kolɛle li na,
ma kɔngolo kele yege le, ngele ke woro ma yɔn.

16 Pège pye, a pe tara ti jɔgɔ ma koro waga,
ma pye titegere yaraga fɔ sanga pyew.
Kì to torofenne pe ni fuun pe yɔn na,
fɔ pe maa go fingi ti na.

17 Mi yaa ka pe gbɔn mbe pe jaraga wa pe juguye pe yege,
paa yege nga na yɔnlɔ yirisaga tifelege ki ma yaara ti gbɔn mberi jaraga we.

Pe jɔlɔgɔ sanga ni, mi yaa pɔngɔ wa pe yeri,
mi se yege wa pe yeri mbe pe saga.»

Leele pàa yɔn le Zheremi wi na,
konaa Zheremi wi Yenɛle yenrewe

18 Leele pàa yo fɔ: «Ye pan we yɔn le Zheremi wi na. We se *saraga wɔfɔ la, mbaa we nari Yenɛle li lasiri wi ni, kajenge se la we yeri, mbaa yerewe jembe kaan we yeri, we se *Yenɛle yɔn senre yofɔ la, mbaa Yenɛle senre yuun we kan. Ye pan woo mege ki jɔgɔ we yɔn senre ti ni; waga kaa wi senre ti jate.»

19 «Yawe Yenɛle, logo na yeri;
na winfenne pe yen na senre nda yuun, ti logo!

20 Naga yen ma, ki daga pe kajenge ki fɔgɔ tɔn kapege ni le?
Ma si yala, pè titege wɔ wa na yege, jango mbe to wa ki ni.
Yenɛle, ma jatere wi tege ki na fɔ mila yere ma yege sɔgɔwɔ,
mɔɔ yenri ma kajenge pye na kan,
jango mbɔɔn nangbanwa pi laga lali pe ni.

21 Ki kala na, ma ti fungo mbe to pe piile pe na;
pe pe gbo tokobi ni.
Pe jeele pe pe piile pe la, pe pye nangunjaala;
ma ti yambewe mbe pe penɛ pe gbo,
tokobi mbe pe lefɔnmbɔlɔ pe gbo malaga na.

22 Na maga ka pe fo mbe benjanri pyefenne torogo pe yeri sanga ɲa ni,
ma ti gbeere mbaa yinrigi wa pe yinre ti ni,
katugu pè titege wɔ wa na yege mbanla yigi.

Pè mere jan na na mbanla yigi.

23 «Èen fɔ, mboro wo na Yawe Yennɛle, yɔn leme mba fuun pè le na na mbe ta mbanla gbo, maa jen. Maga ka pe kajɔɔɔ ki kala yaga pe na, maga ka pe kapere ti kɔ mberi wɔ wa ma yee yege sɔɔwɔ. Ma ti pe toori ma yege sɔɔwɔ, na ma nangbanwa sanga wi ka gbɔn, ma yiri pe kɔɔɔɔ.»

**Yennɛle làa ki yo Zheremi wi kan
ma yo wi cɔɔ le wigi ya**

19 ¹Yawe Yennɛle làa para na ni ma yo fɔ: «Kari ma sa cɔɔ ka lɔ cɔɔ fanrifɔ wa yeri, kona mee sa ca ***lelele** poro naa ***saraga wɔfenne** lelele pele yeri ma pinle ma yee ni. ²Ye yiri ye kari wa Beni Hinɔmu gbunlundege ki ni, wa Cɔyaara yeyɔngɔ^x ki yɔn na. Na yaga sa gbɔn wa, senre nda mi yaa yo ma kan, mari yari ngbanga. ³Ma pe pye fɔ: «Yoro Zhuda tara wunlumbolo konaa Zheruzalemu ca woolo, ye Yawe Yennɛle li senre ti logo! Yawe Yennɛle na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yennɛle le, pa li yo yeen fɔ: Mi yaa jɔlɔɔ gbɔɔ ka wa ki laga nga ki na, lere o lere wi yaa ki senre ti logo, ti yaa to wi yɔn na mboo yɔn tɔn. ⁴Katugu pè je na na, maga laga nga ki kannga maga tege tegelɔmɔ pa na, nga lere sege yan mbege jen. Pè ***wusuna nuwɔ taan** sogo yarisunndo ta yege kan, nda poro yere jate, naa pe teleye pe ni, konaa Zhuda tara wunlumbolo pe ni, pe sila ti jen. Leele mbele pe yɛn jeregi-saga fu, pè бага pe legerɛ na ma pe gbo laga ki laga nga ki ni. ⁵Pè sunzara kan yarisunngo ***Baali** ki kan, mbaa pe pinambiile pe sori kasɔn ni, mbaa pe piin ***saara sogoworo** yarisunngo Baali ki yeri; ma si yala, mi sila ki wogo ki konɔ kan pe yeri, mi sila para ki wogo na, mi sila si sɔnri ki na yere.»

⁶«Ki kala na, ye wele, pa Yawe Yennɛle li yo yeen fɔ: «Pilige ka yɛn wa na paan, pe se kaa ki laga nga ki yinri naa Tofeti, nakoma Beni Hinɔmu gbunlundege. Èen fɔ pe yaa kaa ki yinri Legbogo gbunlundege. ⁷Mi yaa ka Zhuda tara woolo poro naa Zheruzalemu ca woolo pe kakɔndegengɛle ke jɔɔ laga ki laga nga ki ni. Mi yaa ti pe juguye pe pe gbo tokobi ni, mi yaa pe le mbele pe yɛn na pe gbosaga jaa pe kee. Mi yaa pe gboolo pe kan naayeri sannjere naa yan cɛnre ti yeri ti yaakara. ⁸Mi yaa ti ki ca nga ki jɔɔ ki koro waga, ki pye titegere yaraga. Torofenne mbele ka gbɔn le ki tanla, ki yaa to pe yɔn na, pe yaa la tege ki na ki jɔlɔɔ ki ni fuun ki kala na. ⁹Mi yaa ka ti paa pe pina-mbiile naa pe sumborombiile pe wire kara ti kaa. Pe yaa kaa pe yee wire kara ti kaa; ko yaa ka yala pe juguye mbele pe yɛn na pe gbosaga jaa, pè malingbɔɔnɔ censaga kan ma pe yɔn tɔn konaa ma pe jori fɔ jenge.»

^x 19.2: Pa paa pye na kayangara ti waa wa Cɔyaara yeyɔngɔ ki tanla.

¹⁰ «Ko pungo na, leleele mbele pè pinle ma kari ma ni, ma yaa cɔgo ki ya pe yege na, mbe si pe pye fɔ: ¹¹ «Pa Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yo yeen fɔ: Pa mi yaa ki leele mbele poro naa ki ca nga ki ni ti tongo yeen, paa yege nga na pe ma cɔgo yaari, nga ki se ya gbegele naa. Pe yaa kaa gboolo pe nii wa Tofeti laga ki na, gboolo lesaga lama pi kala na'.

¹² Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: Ki wogo nga ko mi yaa pye ki laga nga konaa ki woolo pe na. Mi yaa ki ca nga ki pye paa Tofeti laga ki yen.

¹³ Paa pye na wusuna nuwɔ taan wi sori saara Zheruzalemu ca yinre nda ni, konaa Zhuda tara wunluwɔ yinre nda fuun go na, na naayeri yaara ti gbogo, konaa na duven saara nda pe ma wo ti woo yarisunndo nda yeri, mi yaa ka ki yinre ti tege fyongo ni paa Tofeti laga ki yen.» »

¹⁴ Ko pungo na, a Zheremi wì si yiri wa Tofeti laga ki na ma songoro, ko laga koyi Yenɲele làa wi tun wa, wi sa li yon senre ti yo we. A wì si pan ma yere wa Yawe Yenɲele li ***sherigo gbɔgo** longo ki nawa, maga yo leele pe ni fuun pe kan fɔ: ¹⁵ «Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: «Jɔlɔgo nga fuun mila ki senre yo ma yo mi yaa ki wa ki ca nga konaa ki kanngaga na cara ti na, mi yaa ki wa ti na, katugu pè pe nungbogolo ke ngban, pee yenle mbanla senre ti logo.» »

Pàa Zheremi wi le kaso

20 ¹ Zheremi wila pye na Yenɲele li yon senre nda yuun, Imèri pina-mbyɔ Pashuri ɲa wila pye ***saraga wɔfɔ** konaa ma pye Yawe Yenɲele li ***sherigo gbɔgo** welefenne to, wila ki senre ti logo. ² Kona, a Pashuri wì si ***Yenɲele yon senre yofɔ** Zheremi wi gbɔn, ma saa wi le ngbeere na, maa le kaso wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔgo yeyongo nga wa gona ki tanla, ko nga pe maa yinri Benzhame yeyongo.

³ Ki goto pinliwe pi ni, a Pashuri wì si Zheremi wi wɔ wa ngbeere ti na, maa yirige wa kaso wi ni. A Zheremi wì suu pye fɔ: «Yawe Yenɲele li saa ma yinri naa Pashuri, een fɔ li yaa lɔɔn yinri Magɔri Misabibu, ko koro wo yen fɔ «Sunndo kongo ki yen kee ki ni fuun ki na.» ⁴ Katugu pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Wele, mi yaa fyere gbɔɔ wa ma na, mboro naa ma wenne pe ni fuun pe ni. Pe juguye pe yaa pe gbo tokobi ni ma yege sɔgɔwɔ. Mi yen na Zhuda tara ti ni fuun ti nii Babilɔni tara wunlunana wi kee. Wi yaa pe koli mbe kari pe ni wa Babilɔni tara, mbe sa pe gbo tokobi ni. ⁵ Ki ca nga ki yarijende ti ni fuun, naa ki tunngo tɔnli wi ni fuun, naa yaara songbanga woro ti ni fuun konaa Zhuda tara wunlumbolo pe yarijende ti ni fuun, mi yaa ti le pe juguye pe kee. Pe yaa ti koli, mberi le, mbe kari ti ni wa Babilɔni tara. ⁶ Mboro Pashuri, mboro wo na, pe yaa mboro naa ma go woolo ye ni fuun ye yigi kulolo mbe kari ye ni. Ma

ʸ **19.11:** Mbege ta Tofeti laga ko kila pye pe sunsaga, pe sila daga mbaa gboolo nii wa ko ni, katugu ki wogo ki mbaa sunzaga ki jɔgo pe yeri.

yaa kari wa Babiloni tara. Pa ma yaa ka ku wa, pɔɔn le wa, mboro naa ma wenne pe ni fuun pe ni, poro mbele maa ma yagbogowo Yenɲele yɔn senre ti yo pe kan we.» »

**Jɔɔɔŋa ŋga kɪ taga Zheremi wi na
mbege ta wi yen Yenɲele
yɔn senre yofɔ**

- 7 E, Yawe Yenɲele, mɔla neɲe mala fanla,
a milan yɛe yaga mɔla neɲe mala fanla.
Mɔla yigi fanɲga, mɔ cew ta na na.
Pilige pyew, leele pe yen na tɛɲe na na;
leele pe ni fuun pe yen naga lakoo na na.
- 8 Katugu sanga o sanga mi kaa para, mi ma daga mbaa gbele ŋgbanga;
mi maa para ŋgbanga na leele pe lewelewe kapyere to naa jɔɔɔwɔ
mba paa piin pi senre yuun.
Yawe Yenɲele li yɔn senre nda mila yuun ti kala na, pe yen nala
tifaga kona na tɛɲe na na.
- 9 Na mi ka yo fɔ mi se para li senre na naa,
fɔ mi se para li meɲe ki na naa,
kona li senre ti ma pye paa kasɔn yen nala sori wa na nawa,
ki ma pye ndɛe kasɔn ki ye na kajeere ti ni nari sori;
mi maga ŋgbanga mbege kun na yɛe ni,
ɛɛn fɔ mila ya.
- 10 Janwa wi yen na senpere nda yuun na na, mi yen nari nuru.
Pɔnla meɲe taga nala yinri «Fyere gbɔɔɔ ti yen keɛ ki ni fuun ki na!»
Pe yen na yuun fɔ: «Yoo senre yo! Ee, ye ti woo senre yo fanɲga
fenne pe kan!»
Na wenne pe ni fuun pe yen nala peɛle na wele, na kaa pye mi yaa to.
Paa yuun fɔ: «Kana wi yaa wi yɛe yaga poo neɲe poo fanla,
pa kona we yaa cew ta wi na,
mbe we kayanɲa ki wɔ wi ni.»
- 11 ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li yen na ni paa malingbɔɔn kotogofɔ yen;
ki kala na, na jɔɔɔfenne pe yaa ka kurugo mbe to,
pe se cew ta.
Pe yaa ka fere sho jɛɲɲe mbege yan fɔ pee cew ta;
ki fere ti yaa koro pe na fɔ sanga pyew,
lere se ka feɲe ki fere ti na fyew.
- 12 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, li ma lesinɲe wi kala li cancan
ma wele,

li ma senwee wi jatere naa wi nawa kagala ke jen.
Yenŋele, na kayanŋa ki wɔ na juguye pe ni, ma ti mbege yan,
katugu mboro milan kala li le ma keɛ.

¹³ Yaa yuuro koo Yawe Yenŋele li kan, yaa li sɔnni,
katugu li ma fyɔnwɔ fɔ wi go sho,
maa wɔ wa lepeepele pe keɛ.

¹⁴ Yenŋele sa ti na se pilige ki danŋa!

Na nɔ wilan se pilige ŋga ni, Yenŋele ka ka duwaw ki na!

¹⁵ Lere ŋa wila saa na sege ki senre yo na to wi kan maa nawa pi yinŋgi,
ma yo fɔ: «Mà pinambyɔ se!»

Yenŋele sa ki lerefɔ wi danŋa.

¹⁶ Ki lerefɔ wì pye paa Yawe Yenŋele làa cara nda tɔngɔ pew ti yen,
nda li sila ti yinriwe ta.

Pinliwe ni, wila gbeere nuru,

yɔnlɔ ŋgbanga na, wila malingbɔɔnlɔ kɔngɔlɔ nuru!

¹⁷ Yinŋi na Yenŋele li sila si ti mbe ku wa na nɔ wi lara?

Kona na nɔ wi lara to ti jen na pye na fanga ye,

mi jen na koro wa wi nawa fɔ sanga pyew.

¹⁸ Yinŋi na, mila si yiri wa na nɔ wi lara ti ni,

ma pan naga jɔlɔɔ naa ki tege ŋga ki yaan,

konaa mbanla yinwege piliye yi pye mbeyi kɔ wa fere ti ni?

Yenŋele làa wunlunaŋa Sedesiyasi

wi yɔn sogo

21 ¹ Senre nda to Yawe Yenŋele làa yo Zheremi wi kan wunlunaŋa
Sedesiyasi^z wi woro. Ki sanga wi ni, Wunlunaŋa wila Malikiya
pinambyɔ Pashuri wo naa ^{*}**saraga wɔfɔ** Sofoni ŋa wila pye Maaseya
pinambyɔ pe torogo wa Zheremi wi yeri, ma yo pe saa pye fɔ: ² «Ki
yaga ma Yawe Yenŋele li yewe we kan, katugu Babilɔni tara wunlunaŋa
Nebukanezari wi yen na malaga gbɔɔn we ni. Kana Yawe Yenŋele li yaa li
kafɔnŋɔlɔ la pye we kanŋɔlɔ, janŋo wi kari wi laga we na^a.»

³ Kona, a Zheremi wì si pitunmbolo pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ye kari ye
saga yo Sedesiyasi wi kan fɔ: ⁴ Yawe Yenŋele, ^{*}**Izirayeli** woolo Yenŋele le,
pa lì yo yeen fɔ: Ye yen na malaga gbɔɔn Babilɔni tara wunlunaŋa wo naa
Kalide tara fenne pe ni ye malingbɔnyaara ti ni ye keɛ, wa ca ki malaga

^z **21.1:** Sedesiyasi wila pye Zhoziyasi wi pinambyɔ taanri woo. Wo wila pye
Zhuda tara ti wunlunaŋa pɔnŋo woo wa Zheruzalemu ca; 2 Wunlu 24.17–25.7.

^a **21.2:** Zhuda tara woolo poro naa Babilɔni tara fenne pe ni, pe malaga senre tì yo wa
2 Wunlu 25.1-11; 2 Kuro 36.17-21 lara ti ni.

sigemboro ti pungo na, katugu pè pan ma malingbɔɔnɔ censaga kan ma ca ki yɔn tɔn; ɛɛn fɔ ye malingbɔɔnɔ mbele pe yen na malaga ki gbɔɔn wa ca ki mboro ti pungo na, mi yaa pe ngbanga pe wa pe kannga pe yɛgɛ kan wa ca nawa pi yeri. ⁵Mi jate mi yaa malaga gbɔn ye ni na yawa naa na fannga ki ni, naa na nangbanwa pi ni, naa na kɔnrɔ tandorogo konaa na nangbanwa gbɔɔ pi ni. ⁶Mi yaa ca nga ki nawa yaara ti ni fuun ti tɔngɔ, senweele mbe pinle yaayoro ti ni; tifelegɛ yambewe pa yaa pe gbo. ⁷Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma. Ko pungo na, Zhuda tara wunlunana Sedesiya-si wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, naa tara woolo poro naa mbele fuun pe yaa ka shɔ laga ki ca nga ki ni tifelegɛ yambewe pi kɛɛ, naa tokobi wo naa fungo ki kɛɛ, mi yaa ka pe le Babilɔni tara wunlunana Nebukanezari wi kɛɛ. Mi yaa pe le pe juguye pe kɛɛ, poro mbele pe yen na pe gbosaga jaa we. Nebukanezari wi yaa ka pe gbo tokobi ni; wi se ka pe yinriwe ta, wi se ka wa kpe yaga, pe yungbɔɔrɔ se ka pye wi na.» »

⁸Ki leele mbele poro na, ki yo pe kan naa fɔ: «Pa Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «Ye wele, mɪ yinwege kɔnɔ lo naa kunwɔ kɔnɔ li ni ke tɛgɛ ye yɛgɛ sɔgɔwɔ. ⁹Lere o lere ka ka koro laga ki ca nga ki ni, tokobi naa fungo ki yaa wo gbo, nakoma tifelegɛ yambewe. ɛɛn fɔ lere ɲa fuun ka yiri mbe saa yɛɛ kan Kalide tara fenne pe yeri, poro mbele pè malingbɔɔnɔ censaga kan ma ca ki yɔn tɔn, wo yaa shɔ, wi yinwege ko ki yaa pye wi tɔnli we. ¹⁰Katugu mɪ yɛgɛ wali ma yiri ki ca nga ki kɔrɔgɔ, jango mbe kapege pye ki na, kajɛngɛ ma mi yaa pye ki kan. Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma. Mi yaa ki ca nga ki le Babilɔni tara wunlunana wi kɛɛ wigi sogo kasɔn ni.» »

**Yɛnɛlɛ li yaa ka jɔlɔgɔ wa
wunlunana wo naa wi go woolo
pe na**

¹¹ Zhuda tara wunlunana wi go woolo,
ye Yawe Yɛnɛlɛ li senrɛ ti logo!

¹² Yoro Davidi setirige piile, pa Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ:
«Yaa kiti wi kɔɔn yaa yala kasingɛ ki ni pilige pyew.
Pe yen na mbele jɔlɔ, ye pe shɔ pe jɔlɔfenne pe kɛɛ.
Jango na nangbanwa piga ka yiri ye kɔrɔgɔ paa kasɔn yɛn, mbaa
sori,
nga lere se ya figi.
Ko yaa pye ye kapyere tijangara ti kala na.»

¹³ Yawe Yɛnɛlɛ li yo fɔ:

«Mi naa yoro ni we yen we yɛɛ na, yoro mbele ye yen ma cɛn wa
gbunlundɛgɛ ki go na we,
yoro mbele ye yen ma cɛn wa walaga ki na, wa funwa laga falafala
ki ni we.

Yoro mbele ye yen na yuun fɔ: «Ambɔ wi mbe ya tigi mbe pan mbe to we na?

Ambɔ wi mbe ya ye fɔ laga we larasaga ki ni, mbe to we na?»

¹⁴ Mi yaa ye sara mbe yala ye kapyegele ke ni.

Mi yaa kasɔn le wa ye tire kɔɔgɔ ki ni, mbe ye kanngara lara ti ni fuun ti sogo^b.

Yawe Yenɛɛle lo li yo ma.»

**Yenɛɛle lɔa Zheremi wi tun
wa Zhuda tara wunlunaŋa
wi go woolo pe yeri**

22 ¹Yawe Yenɛɛle lɔa para Zheremi wi ni ma yo fɔ: «Kari wa Zhuda tara wunlunaŋa wi go, ma saga senre nda ti yo wi kan. ²Maa pye fɔ: «Yawe Yenɛɛle li yen na senre nda yuun ti logo, mboro Zhuda tara wunlunaŋa, mboro ŋa mɔ cɛn wa Davidi wunluwa jɔngɔ ki na wi yɔnlɔ, mboro naa ma legbɔɔlɔ pe ni, konaa ma woolo sanmbala pe ni, poro mbele pe maa yiin laga ki yeyɔnrɔ nda ti ni we.» ³Pa Yawe Yenɛɛle li yo yen fɔ: «Yaa tanri kaselege naa kasinŋe na. Pe yen na mbele jɔlɔ, ye pe sho pe jɔɔfenne pe keɛ. Yaga kaa nambannjeen wo naa pijiriwe konaa nangunjo wi ni pe jɔlɔ. Yaga kaa lewelewe kapyere piin pe na. Yaga ka lere ŋa wi yen jeregisaga fu wa gbo laga ki laga ŋa ki ni. ⁴Katugu kaselege ko na, na ye kaa tanri ki senre nda ti na, pa kona wunlumbolo yaa la taa mbaa cɛen wa Davidi wunluwa jɔngɔ ki na wi yɔnlɔ; pe yaa ka lugu wa wotoroye mbele shɔnye maa tilele pe ni konaa pe shɔnye pe na mbaa yiin laga ki go ŋa ki yeyɔnrɔ ti ni, poro naa pe legbɔɔlɔ konaa pe tara woolo pe ni. ⁵Ɛen fɔ, na yee na senre ti logo, mɔ wugu na yɛɛra mege ki na, Yawe Yenɛɛle lo li yo ma, fɔ ki laga ŋa ki yaa ka pye kataga.» »

⁶Katugu pa Yawe Yenɛɛle li yo yen Zhuda tara wunlunaŋa wi wunluwa go ki wogo na fɔ:

«Ma yen ma yɔn na yege na, paa Galaadi tara ti yen,
paa Liban tara yanwira ti go na wi yen;
konaa ki ni fuun, mi yaa kɔɔn pye paa *gbinri yen,
mbɔɔn pye paa ca yen, ŋa lere woro wa ki ni.

⁷Mi yen na jɔgɔwa pyefenne gbɛgele ma mege ni,
pe ni fuun nungba nungba pe malingbɔnyaara ti yen pe keɛ.
Pe yaa kɔɔn wunluwa go ki *sediri tire tiyɔnrɔ ti kɔɔnlɔ mberi wa wa kasɔn.

⁸«Cengele legerɛ woolo yaa kaa tooro laga ki ca ŋa ki yɔn na; pe yaa kaa pe yɛɛ yewe mbaa yuun fɔ: «Yingi na, a Yawe Yenɛɛle li sigi cagbɔgɔ

^b 21.14: Wunluwa go ŋa kila pye wa Zheruzalemu ca, a paa ki yinri Liban kɔɔgɔ go, ki yaa pye ki laga ŋa ki yen na para ko senre na; 1 Wunlu 7.2.

nga ki tege ki tegelomɔ mba pi na ma?» ⁹Pa kona pe yaa pe yɔn sogo mbe
yo fɔ: «Katugu pè je Yawe Yenɲele, pe Yenɲele li *yɔn finliwɛ pi na, ma
saa na fɔli yarisunndo ta yege sɔgɔwɔ nari gbogo.» »

**Senre nda tila yo wunlunaŋa
Shalumu wi wogo na**

¹⁰ Yaga kaa gbele ŋa wì ku wo kala na,
yaga kaa wi kunwɔ pi gbele.
Ɛen fɔ ŋa pè yigi ma kari wi ni, yaa gbele wo kala na,
katugu wi se sɔngɔɔ naa,
pɔɔ se tara nda ni, wi seri yan yenle ni naa.

¹¹ Ki senre nda to Yawe Yenɲele li yo Zhuda tara wunlunaŋa Zhoziyasi
wi pinambyɔ Shalumu wi wogo na, wo ŋa wila cɛn wunluwɔ pi na wi to
Zhoziyasi wi yɔnlɔ. A pè si kaa wi yigi ma kari wi ni, ma yiri laga ki tara
nda ti ni; ligi yo ma yo wi se sɔngɔɔ laga naa fyew. ¹²Pɔɔ yigi ma kari
wi ni tara nda ni, pa wi yaa ku wa ti ni, wi sege tara nda ti yan naa.

**Senre nda tila yo wunlunaŋa
Yehoyakimu wi wogo na**

¹³ Lere ŋa wi maa go ki kan kambasinŋge ki fanŋga na,
mboo sanŋgazo yumbiile pe wa, wila sila tanri kaselege na,
wi lewee yenle wi maa tunŋgo piin wi kan, wila suu sara,
danga yen ki fɔ wi wogo!

¹⁴ Wo ŋa wi maa yɛɛ pye fɔ: «Mi yaa yunɲbɔɔ ka kan na yɛɛ kan,
mbe ki naayeri yumbiile pe tugbɔɔ,
mbe ki fenetiriye pe wɔ mbe pe yɔn,
mbe sɛdiri tire papara papara maramara ki nawa mbogo ki na
mbege tɔn,
mbege fa penduru yɛɛn ni!

¹⁵ Naga yen ma, maa ki jate ndɛɛ na maga ma wunluwɔ go ki kan
sɛdiri tire legerɛ ni
ko ki yaa yeresaga kan ma wunluwɔ pi yeri wi le?
Naga yen ma, ma to wi sila pye na nii na woo paa leele sanmbala pe
yen wi le?
Kona ki ni fuun, wila pye na tanri kaselege naa kasinŋge konɔ li na;
ki kala na, wi kagala kaa pye na yɔngɔ wi kan.

¹⁶ Wila pye na fyɔnwɔ fenne poro naa mbele pe yen tege na pe kiti wi
kɔɔn naa yɔngɔ,
ki kala na, wi kagala kaa pye na yɔngɔ wi kan.
Ko kapyege ŋga ko ki maa ki nari ma yo ki lerefɔ wì mi ŋa Yenɲele
na jɛn.
Yawe Yenɲele lo lì yo ma.»

- 17 Eɛn fɔ mboro wo na, ma yege woro yaraga ka kpe na, ma woro
na yaraga ka kpe jate,
kaawɔ ma yeera tɔnli wo cɛ,
konaa mbaa бага leele mbele pe yen jeregisaga fu pe na mbaa
pe kuun,
mbaa leele pe jɔlɔ mbe pe yigilɔmɔ pi tisaw.
- 18 Ki kala na, Zhoziyasi pinambyɔ Yehoyakimu ɲa wi yen Zhuda
tara ti wunlunaja, pa Yawe Yenɲele li yo yeɛn wi wogo na fɔ:
«Lere se ka wi kunwɔ pi gbele paa yege ɲga na ki maa piin,
mbe yo fɔ:
«E, na nɔsepyɔ lenaɲa!» Nakoma «E, na nɔsepyɔ sumborol!»
Lere se ka wi kunwɔ pi gbele paa yege ɲga na ki maa piin, mbe
yo fɔ:
«E, we tafɔ!» Nakoma «E, we wunluwɔ!»
- 19 Pe yaa kaa gboo wi le paa yege ɲga na pe ma kaa sofile gboo le
we;
pe yaa kaa fulolo mbe saa wa wa Zheruzalemu ca ki punɲo na.»

Jɔlɔɔ yaa to Zheruzalemu ca ki na

- 20 Lugu wa Liban tara yanwiga ki na ma jɔrɔɔ!
Lugu wa Bazan tara yanwiga ki go na mɔɔ magala li yirige
ɲgbanga!
Lugu wa Abarimu yanwira ti go na ma jɔrɔɔ!
Katugu ma ndanlafenne pɛ tɔngɔ ma wɔ wa.
- 21 Sanga ɲa ni maa pye kanɲbanga se gbɔn ma na, mɪla ma
yeri;
ɛɛn fɔ maa pye na yuun fɔ: «Mi se logo!»
Pa ma yen na tanri ma, maga le wa ma punwe sanga wi ni;
mɛɛ logo na yeri.
- 22 Tifeleɣe yaa ka kari ma ***simbaala kɔnrifenne** pe ni fuun pe
ni,
pe yaa kɔɔn ndanlafenne pe koli mbe kari pe ni tara ta yege ni;
ko sanga wo ni, fere ti yaa ma yigi fɔ mbɔɔn go ki sogo ma na,
ma kapere ti ni fuun ti kala na.
- 23 Mboro ɲa ma yen ma cɛn wa Liban tara^c,
mɔɔ censaga ki gbegele sɛdiri tire tiyɔnrɔ ti ni we.
Na jɔlɔɔ ka ka gbɔn ma na sanga ɲa ni,
jɔlɔɔ ɲga ki yen paa yege ɲga na jele selara ma kaa yiri wi ni,
ma yaa kaa jɛɛn fɔ jɛɲɣe.

^c 22.23: ɲga ki yo fɔ Liban tara, wunluwɔ go ɲga kɪla pye wa Zheruzalemu ca, a paa ki
yinri Liban kɔlɔɔ go ko senre ti yen na yuun laga ki laga ɲga ki na; 1 Wunlu 7.2.

**Yenŋele li yaa jɔlɔgɔ wa
Yehoyakimu pinambyɔ Koniya wi na**

²⁴Yawe Yenŋele li yo fɔ: «Mì wugu mi ɲa Yenŋele na yinwege wolo na yɛɛ meɛge ki na, fɔ ali ndɛɛ ki pye Yehoyakimu pinambyɔ Koniya^d ɲa wi yen Zhuda tara ti wunlunaɲa wi ja pye paa vegeɲɛ yen wa na kalige kɛɛ ki na, mi jen naa tile mboo wɔ wa. ²⁵Mi yaa ma le mbele pe yen nɔɔ gbosaga jaa pe kɛɛ, poro mbele ma yen na fyɛ pe yege we, Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wo naa Kalide tara fenne wele. ²⁶Mi yaa ka mboro naa ma nsee wi ni ye purɔ mbe kari ye ni tara ta yege ni, nda pe sila ye se wa ti ni. Pa ye yaa ka sa ku wa ma. ²⁷Ye tara ti la yaa ka ye ta fɔ yaa ki jaa mbe songɔɔ wa ti ni, ɛɛn fɔ ye se ka songɔɔ wa ti ni naa fyew.» ²⁸Leele pe yaa kaa yuun fɔ: «Naga yen ma, Koniya wi yen paa cɔgɔ ɲga kɪ ya ka yen, ɲga lere woro naga jate wi le? Wi yen paa leyaraga yen, ɲga lere woro ki kɔɔgɔ naa wi le? Yingi na, a pe si wo naa wi piile pe purɔ ma saa pe wa tara ta yege ni, nda pee jen?»

²⁹E, na tara, na tara, na tara, Yawe Yenŋele li senɛ ti logo! ³⁰Pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Ye ki naja ɲa wi meɛge ki yɔnlɔgɔ ndɛɛ lere ɲa pyɔ woro wi yeri, ndɛɛ lere ɲa wi wogo kɪ jɔgɔ wi yinwege piliye yi ni; katugu wi setirige pyɔ wa se ka ta mbe cɛn wi yɔnlɔ, wa Davidi wunluwɔ jɔngɔ ki na, mbe cɛn Zhuda tara ti go na.»

**Simbaala kɔnrifenne tipeele
konaa simbaala kɔnrifenne
jembele kala**

23 ¹Yawe Yenŋele lo li yo ma fɔ: «^{*}**Simbaala kɔnrifenne^e** mbele pe yen nala simbaŋgebelege ki punngu, nala simbaala pe jaragi, jɔlɔgɔ yen pe wogo!» ²Ki kala na, Yawe Yenŋele, ^{*}**Izirayeli** woolo Yenŋele le, senɛ nda to li yo simbaala kɔnrifenne mbele pe yen nali woolo pe kɔɔsi pe wogo na, ma yo fɔ: «Yoro yàla simbaala pe purɔ ma pe jaraga. Yee ye jatere wi tege pe na. Ki kala na, mi yaa ye sara ye kapyere tijangara ti kala na.» Yawe Yenŋele lo li yo ma. ³«Na simbaala mɪ pe purɔ ma kari pe ni tara nda fuun ni, mbele pɛ koro go na, mi jate mi yaa ka pe gbogolo laga nungba. Mi yaa ka songɔɔ pe ni wa pe laga ki na, pe yaa ka se mbe lege jenge. ⁴Mi yaa ka simbaala kɔnrifenne tege na woolo pe

^d 22.24: Koniya wo nungba wo wila pye Yekoniya we. Ki meɛge ɲga kila pye wunlunaɲa Yehoyakini wi meɛge ko ka. Wi wunluwɔ pi yele tijere wolo li ni, ko pàa Zhuda tara woolo pe koli ma kari pe ni wa Babilɔni tara; 2 Wunlu 24.8-16; 2 Kuro 36.8-10. ^e 23.1: Simbaala kɔnrifenne mbele pe senɛ ti yo, poro pe yen Izirayeli tara wunlumbolo wele, simbaŋgebelege ko ki yen tara woolo wele.

go na, mbele pe yaa la pe kɔrɔsi. Pe se kaa fye naa, pe sunndo wi se kaa kɔɔn pe na naa; wa kpe se ka punɔgo pe ni naa.» Yawe Yenɔɔle lo li yo ma.

⁵ Yawe Yenɔɔle li yo fɔ:

«Wele, piliye ya yen wa na paan,
mi yaa ka lesinɔe wa yirige wa Davidi setirige ki ni,
ɲa wi yaa ka cɛn wunluwɔ pi na mbaa wi wunluwɔ pi piin tijinliwe ni.
Wi yaa kaa tanri kasingɔe naa kaselege na laga tara ti ni.

⁶ Wi wunluwɔ sanga wi na, Zhuda tara woolo pe yaa ka sho,
Izirayeli woolo pe yaa ka cɛn yeyinɔe na pɔw;
pe yaa kaa meɣe taga mbaa wi yinri: «Yawe Yenɔɔle lo li yen we
kasingɔe fɔ.» »

⁷ Yawe Yenɔɔle lo li yo ma fɔ: «Ki kala na, piliye ya yen wa na paan,
leele pe se kaa ki yuun naa fɔ: «Mì wugu Yawe Yenɔɔle na yinwege wolo li
meɣe ki na, lo na làa Izirayeli woolo pe yirige ma pe wɔ wa Ezhipiti tara
we.» ⁸ Eɛn fɔ pe yaa kaa yuun fɔ: «Mì wugu Yawe Yenɔɔle na yinwege wolo
li meɣe ki na, lo na li sɔngɔɔ ma Izirayeli setirige piile pe yirige ma pe
wɔ wa yɔnɔparawa kameɲɔe kɛɛ tara^f ti ni, konaa tara sannda nda fuun
làa pe purɔ ma kari pe ni wa ti ni.» Pe yaa ka sɔngɔɔ mbe cɛn wa pe tara
ti ni naa.»

**Senre nda Zheremi wila yo
Yenɔɔle yɔn senre yofenne
tipeele pe wogo na**

⁹ Senre da to ti yo ***Yenɔɔle yɔn senre yofenne** pe wogo na ma yo fɔ:

«Na nawa pi tanga na na,
fɔ a na wire ti ni fuun tila seri na na.
Mì cɛn paa lere ɲa sinme wɔ ma tin,
paa lere ɲa sinme wɔ pila wi yeɣe kanɲgi,
Yawe Yenɔɔle lo naa li senre nda ti yen ***kpoyi** ti kala na.

¹⁰ Katugu tara ti yin nandara naa jatara ti ni,
tara ti yen na kunwɔ gbelege gbele, danga ɲa kɔ to ti na ki kala na.
Yaayoro kasara nda wa ***gbinri** wi ni, ti waga.
Leele pe yen na fee kapege ki punɔgo na,
pe ma kotogo le pe yeɛ ni na kambasinɲe ki piin.

¹¹ Yenɔɔle yɔn senre yofenne naa ***saraga wɔfenne** pe woro na fye
Yenɔɔle li yeɣe;
ali wa na ***sherigo gbɔɔ** ki ni, mɛ pe tipere ti yan wa.
Yawe Yenɔɔle lo li yo ma.

¹² Ki kala na, pe konɔ li yaa kaa wɔnri mbe pye diwi ni pe na.
Pe yaa ka pe wɔnɔɔgo, pe yaa wɔ mbe toori;

^f 23.8: Yɔnɔ parawa kameɲɔe kɛɛ tara to ti yen Babilɔni tara re.

katugu mi yaa ka yiri pe kɔrɔɔ sanga ɲa ni,
mi yaa ka jɔlɔɔ wa pe na.
Yawe Yɛnɲɛle lo li yo ma.»

- 13 «Mì kambapyere yan wa ***Samari** tara Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ pe yeri,
pe yɛn na Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yuun yarisunɲɔ ***Baali** ki mɛgɛ ni,
pànla woolo, Izirayeli woolo pe punɲo.
- 14 Ɛɛn fɔ, Zheruzalemu ca Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ poro na, mì katijangara yan wa pe yeri;
pe yɛn na jatara naa nandara piin, na tanri yagbolo na.
Pe yɛn na kotogo nii kapere pyefɛnnɛ pe ni,
janɲo wa kpe ka kaa tipege pyege ki yaga.
Pe ni fuun pe yɛn na yɛgɛ sɔɔwɔ paa Sodɔmu ca woolo pe yɛn,
Zheruzalemu ca woolo pe yɛn na yeri paa Gomɔri ca woolo pe yɛn^g.»
- 15 Ki kala na, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ pe wogo na fɔ:
«Wele, mi yaa pe kan yaritorisoroɲo ni pe ka,
mbe tɔnmɔ mba pi yɛn shɔnrɔ ni pa kan pe yeri poo wɔ;
katugu Zheruzalemu ca Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ poro pè ti
leele pe woro na fyɛ Yɛnɲɛle li yɛgɛ tara ti lagapyew ki ni.»

Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ yagboyoolo

- 16 Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ:
«Yɛnɲɛle yɔn sɛnɛ yofɛnnɛ pe yɛn na sɛnɛ nda yuun ye kan, yaga kaa ti nuru,
katugu pe yɛn na ye nɛgɛ ki sɛnwara ti ni.
Pe yɛn na yariyanra nda sɛnɛ yuun ye kan, ti yɛn poro yɛɛra nawa jatere,
ki sɛnɛ tii yiri mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle mi yɔn.
- 17 Pe ma soro naga yuun mbele pe maa na tifaga pe kan fɔ:
«Yawe Yɛnɲɛle li yo fɔ ye yaa yɛyingɛ ta.»
Pe maa ki yuun mbele fuun pe yɛn na tanri pe yɛɛra nawa jatere wi na pe kan fɔ:
«Jɔlɔɔ kpe se gbɔn ye na!»
- 18 Naga yɛn ma, ambɔ wila pye wa Yawe Yɛnɲɛle li ni wa ɲga làa kɔn ma tɛgɛ ki kɔnsaga?

^g 23.14: Gomɔri naa Sodɔmu tila pye fafafa cara ta, nda leelee pàa kapere lɛgɛrɛ pye wa ti ni; Zhene 19.1-29.

Ambɔ wɪla li yan mali sɛnrɛ ti logo?
 Ambɔ wɪla nɔŋgbolo jan li sɛnrɛ ti yeri ma ta mari logo?»

Zheremi wi woyoro

- 19 «Wele, Yawe Yɛnɛlɛ lɪ tisaga tɪfɛlɛgɛ ki yirige,
 li nɔŋgbanwa po pɪ yiri;
 pi yɛn paa tɪfɛlɛŋgbɔgɔ yɛn na gbɔɔn na sunrugu,
 na funlu wa lepeepe pe go na.
- 20 Yawe Yɛnɛlɛ li nɔŋgbanwa pi se sogo li na,
 fɔ li ka sa ŋga lɪ kɔn ma tɛgɛ wa li nawa ki pye mbege yɔn fili.
 Wagati ŋa wɪla paan wa pɔŋgo na wi ni, ye yaa ka ki kagala ke kɔrɔ
 jɛn.»

Yɛnɛlɛ li woyoro

- 21 «Ki Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ, mi ma mi pe tun,
 ɛɛn fɔ, a pɛ si fe ma kari mbe sa tunngo yo;
 mi sila sɛnrɛ le pe yɔn,
 ɛɛn fɔ, a pe saa nala yɔn sɛnrɛ yuun.
- 22 Nɔdɛ ki pye paa pye na ni wa ŋga mɪla kɔn ma tɛgɛ ki kɔnsaga,
 pe jɛn nala sɛnrɛ ti yo na woolo pe kan,
 mbe ti pe sɔŋgɔrɔ pe wɔ wa pe kombele li ni,
 mbe pe katijangara pyege ki yaga.»

Yawe Yɛnɛlɛ li yɛn lagapyew

- 23 Yawe Yɛnɛlɛ lo lɪ yo ma fɔ:
 «Naga yɛn ma, mi yɛn Yɛnɛlɛ na li yɛn tɔɔn ko cɛ wi le?
 Naga yɛn ma, mi woro Yɛnɛlɛ na li yɛn wa lege fun wi le?
- 24 Naga yɛn ma, lere wa mbe ya sa lara larasaga ka ni, ŋga mi soo yan le?
 Yawe Yɛnɛlɛ lo lɪ yo ma.
 Naga yɛn ma, mi woro ma naayeri wo naa tara ti yin lagapyew wi le?
 Yawe Yɛnɛlɛ lo lɪ yo ma.»

**Yarilire sigire to naa ti pyɔ wi ni
 ti ma jɛn ma wɔ ti yɛɛ ni**

25 «Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yɛn na sɛnrɛ nda yuun, mɪri logo, poro
 mbele pe yɛn na Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yuun na mɛgɛ ki na, na finlɛlɛ na yuun
 fɔ: «Mɪ wɔɔnrɔ wɔnɔɔ, ɛɛ, mɪ wɔɔnrɔ wɔnɔɔ.» 26 Ki Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ
 pe yɛn na yagbogowo Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ nda yuun, na lefanlaga sɛnrɛ nda
 yuun na yala pe yɛɛra nawa jatere wi ni, pe yaa koro mbaa ti yuun fɔ sa
 gbɔn wagati wiwiin ni? 27 Pɛ koro na pe wɔɔnrɔ ti yɛgɛ yuun pe yɛɛ kan, pe
 yɛn naga sɔnrɪ nɔdɛ ko yaa ti na woolo pe fɛgɛ na mɛgɛ ki na, paa yɛgɛ ŋga
 na pe tɛlɛye paa fɛgɛ na na yarisunngo *Baali ki kala na we. 28 Yɛnɛlɛ yɔn

senre yofɔ ɲa ka wɔɔnrɔ wɔnɔ, wo mbaa wi wɔɔnrɔ ti yege yuun; ɛɛn fɔ na senre ti ka gbɔn lere ɲa na, wo mbaa na senre ti yuun kaselege ni.

Yingi na yarilire sigire ti sila jate ti yen ja yarilire pyɔ^h wi ni?

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

²⁹ Naga yen ma, na senre ti woro paa kasɔn yen wi le?

Naga yen ma, ti woro paa marito yen, ɲa wi ma walaga ki ya wi le?

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

³⁰ «Ki kala na, Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Yenɲele yɔn senre yofenne mbele pe mala senre ti yu pe yeɛ yeri nari yege yuun, mi yaa yiri pe kɔrɔɔ.» ³¹ Ki kala na, Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Yenɲele yɔn senre yofenne mbele pe maa yɔn tangawa piin, na pe yeɛra senre yuun ma yo fɔ: Yawe Yenɲele li yo, mi yaa yiri pe kɔrɔɔ.» ³² Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Mbele pe maa Yenɲele yɔn senre yuun na yagbogowo wɔɔnrɔ yege yuun, mi yaa yiri pe kɔrɔɔ. Poro mbele pe yen na pe wɔɔnrɔ ti yege yuun, nala woolo pe punngu pe yagbogowo senre naa pe yeɛ gbɔɔwɔ senre ti ni. Ma si yala, mi si pe tun, mi sigi konɔ kan pe yeri. Pe se yaraga ka yɔn na woolo pe kan.» Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

Yenɲele li senre ti yaa kiti kɔn li woolo pe na

³³ Na ki leele mbele, nakoma Yenɲele yɔn senre yofɔ wa, nakosima saraga wɔfɔ wa kɔɔn yewe mbe yo fɔ: «Yenɲele li senre to yen titiin? Yingi tuguro li taga we go na?» Pa kona ma pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yoro jate yoro ye yen tuguro re, mi yaa ki tuguro ti laga na yeɛ go na.» Yawe Yenɲele lo li yo ma. ³⁴ Na Yenɲele yɔn senre yofɔ, nakoma saraga wɔfɔ wa, nakosima tara woolo wa ka yo fɔ: «Yawe Yenɲele li tuguro tori nda we go na!» Pa kona mi yaa yiri ki fɔ wo naa wi go woolo pe kɔrɔɔ, mbe jɔɔɔ wa pe na. ³⁵ Ki daga yaa ye cɛnyɛɛnle nakoma ye nɔsepiile pe yewe fɔ: «Yawe Yenɲele li we yɔn sogo ma yo mele? Yawe Yenɲele li yo mele?» ³⁶ ɛɛn fɔ yaga kaa ki yuun naa fɔ: «Yawe Yenɲele li tuguro tori nda we go na! Naga yen ma, Yawe Yenɲele li senre ti yen tuguro senwee wi go na wi le? Ayoo! Na ye kaa ki yuun ma, kona ye yen na Yenɲele na yinwege wolo li senre ti waa nari kanɲgi, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, we Yenɲele le.» ³⁷ Ye daga mbe Yenɲele yɔn senre yofɔ wi yewe mbe yo fɔ: «Yawe Yenɲele lɔɔn yɔn sogo ma yo mele?» Nakoma: «Yawe Yenɲele li yo mele?» ³⁸ ɛɛn fɔ na yaga koro mbaa ki yuun fɔ: «Yawe Yenɲele li tuguro tori nda we go na!» Kona pa Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ: «Ki kaa pye ye yen naga senre nda ti yuun fɔ: «Yawe Yenɲele li tuguro tori nda we go na,» ma si yala, mi yerewe kan ye yeri ma yo yaga kaa ki yuun ma, ³⁹ ki pye

^h 23.28: Yarilire sigire to yen ma taanla yagbogowo Yenɲele yɔn senre to ni, yarilire pyɔ wo yen ma taanla Yenɲele li yen senre jate to ni.

ma, mi yaa je ye na pew. Mi yaa yoro naa ye ca ki ni ye wa fɔ lege, mbe ye purɔ mbe ye laga na yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ, ki ca nga m̀ kan ye yeri we, ko nga mila kan yoro naa ye teleye pe yeri we. ⁴⁰Mi yaa fɛrɛ wa ye na, nda ti yɛn kɔsaga fu; fɛrɛ gbɔrɔ nda ti yaa ye go ki sogo ye na. Lere se ka fɛgɛ ti na fyew.»

**Kanja pire shyen nda tila pye
ma yin figiye pire ni**

24 ¹Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ l̀ si kanja pire shyen naga na na, nda tila pye ma yin ***figiye** pire ni. Ki kanja pire tila pye ma tɛgɛ wa Yawe Yɛnɛlɛ l̀ ***sherigo gbɔgɔ** ki yɛgɛ sɔgɔwɔ. Kila pye ma yala Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wila pan ma Yehoyakimu pinambyɔ Yekoniya ŋa wila pye Zhuda tara wunlunaŋa wi yigi wa Zheruzalemu ca, ma kari wi ni wa Babilɔni tara, naa Zhuda tara teelee pe ni, naa kapyɔ jenfenne konaa tugurɔn tunŋgo pyefenne pe niⁱ. ²Kanja pige nunŋba figiye pire la pye ma yɔn fɔ jɛngɛ, paa figiye pire kongbannda nda pe ma cɔ ti yɛn. Kanja pige sanŋga ki figiye pire to la pye ma tisaw, tila tisaw fɔ lere saa ya mberi ka.

³A Yawe Yɛnɛlɛ l̀ silan yewe ma yo fɔ: «Zheremi, yingɛ maa yaan?»

A m̀ sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yɛn na figiye pire yaan. Ti tiyɔnrɔ t̀ yɔn fɔ jɛngɛ, ɛɛn fɔ ti tisawira t̀ tisaw fɔ jɛngɛ, pe se ya mberi ka ti tisawima pi kala na.»

⁴Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ l̀ sigi sɛnrɛ nda ti yo na kan ma yo fɔ: ⁵«Mi ŋa Yawe Yɛnɛlɛ, Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ le, pa m̀ yo yɛɛn fɔ: «Yɛgɛ ŋga na ki ma tanla ma ni mbaa figiye pire tiyɔnrɔ ti wele, ki pyelɔmɔ nunŋba pi na fun, mi yɛn na Zhuda tara woolo pe wele kajɛngɛ ni, poro mbele paa pe koli ma kari pe ni, poro mbele mila pe purɔ ma pe wɔ laga ki laga ŋga ki ni, ma kari pe ni wa Kalide tara we. ⁶Mi yaa kaa pe wele kajɛngɛ ni, mbe ti pe sɔngɔrɔ laga ki tara nda ti ni naa. Mi yaa ka pe kan pe yeresaga ta, mi se ka pe tɔngɔ naa; mi yaa ka pe yerege mbe pe sanri, mi se ka pe kolɔgi naa. ⁷Mi yaa ka ti pege jen wa pe kotogo na fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛlɛ le. Pe yaa ka pye na woolo, mi yaa ka pye pe Yɛnɛlɛ, katugu pe yaa ka sɔngɔrɔ mbe pan na kɔrɔgɔ pe kotogo ki ni fuun ki ni.»

⁸«ɛɛn fɔ figiye pire nda t̀ tisaw fɔ jɛngɛ, to nda pe se ya mberi pire ti ka ti tisawima pi kala na, pa Yawe Yɛnɛlɛ l̀ yo yɛɛn ti wogo na fɔ: «Pa mi yaa Zhuda tara wunlunaŋa Sedesiyasi wi pye ma, wo naa wi legbɔlɔ pe ni, naa Zheruzalemu ca woolo sanmbala mbele pe yaa ka koro go na pe ni, poro mbele pe yaa ka pye laga ki tara nda ti ni konaa mbele pe yaa ka pye mbe cɛn wa Ezhipiti tara ti ni. ⁹Mi yaa ka ti pe pye sunndo kɔngɔ yaraga dunruya wunluwɔ pyew pi yeri, mbe jɔlɔgɔ wa pe na. Mi yaa ka pe purɔ mbe kari pe ni tara nda fuun ni, ki lara woolo pe yaa kaa pe

ⁱ 24.1: 2 Wunlu 24.12-16

tifaga, mbaa pe mɛrɛ ti nii wa pe yomiyegɛlɛ ke ni, mbaa ki lakoo pe na konaa mbaa pe dangi. ¹⁰Mi yaa ka malaga, naa funɔgo konaa yambewe wa pe na, fɔ pe sa tɔngɔ pe kɔ pe wɔ wa tara nda mɪla kan poro naa pe tɛlɛye pe yeri ti ni.» »

Zheremi wɪla Yɛnɛɛlɛ
li yɔn sɛnrɛ yo
leele pe kan ma saa gbɔn
yɛle nafa ma yiri taanri

25 ¹Sɛnrɛ nda to Yawe Yɛnɛɛlɛ lɔa kan Zheremi wi yeri Zhuda tara woolo pe ni fuun pe wogo na, Zhoziyasi pinambyɔ Yehoyakimu ŋa wɪla pye Zhuda tara wunlunaŋa wi wunluwɔ pi yɛlɛ tijɛrɛ wolo li ni; ko la yala Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi wunluwɔ pi yɛlɛ kɔŋgbanna li ni. ²Yɛnɛɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Zheremi wɪla ki sɛnrɛ ti yo Zhuda tara woolo naa Zheruzalɛmu ca woolo pe ni fuun pe yɛgɛ na, ma yo fɔ: ³«Maga lɛ wa Amɔ pinambyɔ Zhoziyasi ŋa wɪla pye Zhuda tara ti wunlunaŋa wi wunluwɔ pi yɛlɛ ke ma yiri taanri wolo li ni fɔ ma pan ma gbɔn nala, ki yɛlɛ nafa ma yiri taanri wolo loli na, Yawe Yɛnɛɛlɛ li li sɛnrɛ ti kan na yeri. A mɪ koro nari yuun ye kan pilige pyew, ɛɛn fɔ yee logo na yeri. ⁴Yawe Yɛnɛɛlɛ lili tunmbyeele pe ni fuun pe torogo ye yeri, li ***yɔn sɛnrɛ yofennɛ** wele. Lɔa pye na pe tunnu ye yeri suyi, ɛɛn fɔ ye sila logo pe yeri, ye sila nungbolo jan mbe logo pe yeri. ⁵Pɔa pye naga yuun ye kan fɔ: «Ye ni fuun nungba nungba ye wɔ wa ye kombegele ke ni, ye ye kapyere tijangara ti yaga, pa kona tara nda Yawe Yɛnɛɛlɛ lɔa kan yoro naa ye tɛlɛye pe yeri, ye yaa koro mbe cɛn wa ti ni sanga pyew fɔ tetete. ⁶Yaga ka taga yarisunndo ta yɛgɛ na mbaa tunŋgo piin ti kan, mbaa fɔli ti yɛgɛ sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo. Yaga kanla nawa pi ŋgban ye yarisunndo nda yɛ gbɛgele ye yɛɛra keyɛn yi ni ti ni, pa kona mi se kapege kpɛ pye ye na.» ⁷ɛɛn fɔ yee yɛnlɛ mbe logo na yeri; Yawe Yɛnɛɛlɛ lo li yo ma. Yɔa na nawa pi ŋgban ye yarisunndo nda yɛ gbɛgele ye yɛɛra keyɛn yi ni ti ni, ma jɔlɔgɔ wa ye yɛɛ na. ⁸Ki kala na, Yawe Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Kɪ kaa pye yee na sɛnrɛ ti logo, ⁹ye wele, mi yaa ka tun pe sa yɔnlɔparawa kameŋgɛ kɛɛ tara woolo pe yeri, Yawe Yɛnɛɛlɛ lo li yo ma, mbe pinlɛ Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari ŋa wi yɛn na tunmbyee wi ni. Mi yaa ti pe pan ki tara nda to naa tara woolo pe kɔrɔgɔ, konaa cɛngɛlɛ ŋgele fuun ke yɛn ma pe maga ke kɔrɔgɔ, jɔŋgo mbe pe tɔngɔ pew, mbe pe kala li pye sunndo kɔngɔ kala konaa paa ki lakoo pe na, mbe ti pe tara ti koro kataga fɔ sanga pyew. ¹⁰Mi yaa ti pe yɔgɔrimɔ yuuro, naa pe nayinmɛ yuuro, naa japɛnɛ yuuro, naa pijaala yuuro konaa muwɛ tire tinmɛ pi kɔ wa pe sɔgɔwɔ, mbe pe fitanlaye yanwa pi figi^j. ¹¹Ki

j 25.10: Zherɛ 7.34; 16.9; Naga 18.22-23

tara nda ti ni fuun ti yaa ka pye kataga mbe koro waga. Ki cengele ngele ke ni fuun ke yaa ka go sogo Babiloni tara wunlunana wi kan fo sa gbɔn yeŋe nafa taanri ma yiri ke.»

¹² «Ɛn fo na ki yeŋe nafa taanri ma yiri ke liga kali yeŋe yɔn fili, mi yaa yiri Babiloni tara wunlunana wo naa wi tara woolo pe kɔrɔgo pe kamba-sinnde ti kala na. Yawe Yenŋele lo li yo ma; mi yaa jɔlɔgo wa poro Kalide tara fenne pe na, mbe pe tara ti pye kataga fo sanga pyew. ¹³Jɔlɔgo kagala ngele fuun mila ke senre yo ki tara nda ti wogo na, mi yaa ti ke to ti na; ki senre nda ti yen ma yɔnɔgo laga ki sɛwe ŋa wi ni we, to nda Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wila yo cengele ke ni fuun ke na we. ¹⁴Katugu cengele ngele ke yen fanŋa ni, koro naa wunlumbolo tugbɔmbɔlo pele yaa ka yiri mbe Babiloni tara fenne poro fun pe go sogo pe yeŋe kan. Mi yaa ka pe sara mbe yala pe kapyere to naa tipege ŋga fuun pe pye ki ni.»

Yenŋele li yaa ka jɔlɔgo wa cengele ke na

¹⁵Yawe Yenŋele, ***Izirayeli** woolo Yenŋele le, pa li yo yeŋe fo: «Ki wɔjenne na li sho na keɛ, li yen ma yin duven ŋa ni, na nanŋbanwa pow. Mi yen nɔɔ tunnu cengele ngele fuun yeri, maa kan ki woolo pe yeri pe pa wɔ. ¹⁶Pe yaa kaa wɔ mbe tin, mbaa gbali, mbe pye ndɛɛ yarafenne wele, tokobi ŋa mi yaa torogo wa pe sɔgɔwɔ wi yanga ki kala na.»

¹⁷Kona, a mi si wɔjenne li sho Yawe Yenŋele li yeri; lãa na tun cengele ngele fuun yeri, a mi saa li kan ke yeri koo wɔ. ¹⁸Mila ki le Zheruzalemu ca ki na, naa Zhuda tara cara ti ni, naa wunlumbolo poro naa legbɔɔlo pe ni, ma pe kan pɛ wɔ, jango mbe pe tongo mbe pe tara ti pye katara, mberi yaga waga, mberi pye titegere yaraga, konaa mbe pe danga paa yege ŋga na ki yen nala we.

¹⁹Mila Ezhipiti tara wunlunana ***Farawɔn** wi kan, a wɛ wɔ, wo naa wi tunmbyeele pe ni, naa wi legbɔɔlo konaa wi tara woolo pe ni fuun pe ni; ²⁰naa cengele ngele fuun ke yen ma cɛn wa pe ni ke ni, naa Uzi tara wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa Filisiti tara fenne pe wunlumbolo pe ni fuun pe ni, poro mbele pe yen wa Asikalɔn ca, naa wa Gaza ca, naa Ekirɔn ca, naa Asidɔdi ca woolo sanmbala mbele pɛ koro pe ni; ²¹naa Edɔmu cɛnle woolo pe ni, naa Mowabu tara woolo pe ni, naa Amɔ cɛnle woolo pe ni; ²²naa Tiri ca wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa Sidɔn ca wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa wunlumbolo mbele fuun pe yen ma cɛn wa ***lɔgo furo** ti ni wa kogje wi pungo na pe ni; ²³naa Dedan ca woolo pe ni, naa Tema ca woolo pe ni, naa Buzi ca woolo pe ni, naa mbele fuun pe maa pe siyɔ wi kanngara na lara ti kunlu pe ni^k; ²⁴naa Larabu tara

^k **25.23:** Mbele pe maa pe siyɔ wi kanngara na lara ti kunlu, ki senre ti wele wa Zhere 9.25 laga ki ni.

wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa cengele ngele ke yen ma cen wa ***gbinri** wi ni ke wunlumbolo pe ni; ²⁵naa Zimiri tara wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa Elamu tara wunlumbolo pe ni fuun pe ni, naa Medi tara wunlumbolo pe ni fuun pe ni; ²⁶naa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ tara wunlumbolo pe ni fuun pe ni, mbele pe yen ma yɔngɔ pe yɛɛ ni konaa mbele pe yen ma lali pe yɛɛ ni konaa wunluwɔ mba fuun pi yen laga dunruya wi ni pi ni. Sheshaki¹ tara wunlunaga wo wi yaa ka wɔ pe ni fuun pe pɔngɔ na.

²⁷Maga yo pe kan fɔ: «Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yɛnɛle le, pa li yo yɛɛn fɔ: «Yege duven wi wɔ, ye tin, yaa tunguru, ye to tara yaga ka ya mbe yiri naa, tokobi ɲa mi yaa torogo wa ye sɔgɔwɔ wi yanga ki kala na.»

²⁸«Na paga je mbe yo pe se wɔjɛnnɛ li shɔ ma kɛɛ mbe pa wɔ, pa kona maga yo pe kan fɔ: «Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: Ye yaa pi wɔ kpa! ²⁹Ye wele, na mɛgɛ ki yen na yinri laga ki ca ɲa ni, pa mi yaa ki le le ki na mbaa jɔgɔwɔ pi piin. Naga yen ma, yoro wo na, yaa ki jate mi yaa ye yaga mbajɔlɔwɔ wi le? Mi se ye yaga mbajɔlɔwɔ de! Katugu mi yaa malaga yirige mbe wa dunruya woolo pe ni fuun pe na. Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.» »

³⁰Mboro wo na Zheremi, Yɛnɛle li yɔn sɛnre ti yo ki kagala ke ni fuun ke wogo na, ma pe pye fɔ:

«Ma Yawe Yɛnɛle li ta wa naayeri, li yen na gbanla paa cenge yen, mali ta wa li censaga ***kpoi** ki ni, lili magala li yirige; li yen na gbanla li censaga woolo pe na paa cenge yen; li yen na jɔrɔgi paa mbele pe ma pye wa ***ɛrɛzɛn** pire tɔnmɔ wɔsaga pe yen,

li yen na jɔrɔgi dunruya woolo pe ni fuun pe na.

³¹Ki tinme pi yen na gbɔɔn fɔ wa tara ti kɔsaga ki na, katugu Yawe Yɛnɛle li yen kiti na cengele ke ni, li yen na kiti kɔɔn sɛnwɛɛle pe ni fuun pe na. Li yaa lepeele pe ni fuun pe gbo tokobi ni. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.»

³²Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:

«Ye wele, jɔlɔgɔ ka yen na paan, ki yaa to cɛnɛ la na, mbe yiri le ma mbe to cɛnɛ la yɛgɛ na. Tifelingbɔgɔ kà yiri fɔ wa dunruya wi kɔsaga na paan.»

³³Yawe Yɛnɛle li yaa ka mbele gbo ki pilige ki ni, pe gbɔolo pe yaa ka jaraga mbege le tara ti go ka na mbe saga wa tara ti go ka na. Lere se ka ta mbe pe kunwɔ pi gbele; lere se ka ta mbe pe gbɔolo pe le, pe se ka pe le. Pe yaa ka tɔngɔ mbe pye paa fyɔngɔ yen wa tara ti na.

¹ 25.26: Sheshaki, ko kɔrɔ wo yen Babilɔni tara re.

34 Yaa gbele, yoro ***simbaala kɔnrifenne**^m wele, yaa jɔɔgi!
 Ye to yaa kɔngi tara ti na, yoro simbangbelewe teelee wele;
 katugu pe yaa ye kɔnɔgi pilige nga ni kɔ gbɔn.
 Ye yaa ka toori mbe yaari paa yege nga na yaapige sɔnnɔgbanga wogo
 ma to ma yaari we.

35 Larasaga se ka ta simbaala kɔnrifenne pe na naa,
 shɔsaga se ka pye simbangbelewe teelee pe na.
 36 Yaa simbaala kɔnrifenne pe gbelege ki nuru!
 Yaa simbangbelewe teelee pe jɔɔgimɔ pi nuru,
 katugu Yawe Yɛnɛle li yen na pe yaayoro kɔnrɪsara ti tɔnri!
 37 Pe yaayoro kɔnrɪsara nda tila pye yeyinɔge na, ti jɔɔ ma koro waga,
 Yawe Yɛnɛle li nangbanwa ndorogo ki fanɔga na.
 38 Li yiri wa li censaga ki ni paa yege nga na jara yirifɔnɔ ma kaa yiri
 wi larasaga we;
 katugu pe tara ti jɔɔ ma koro waga,
 jɔɔwɔ pyefɔ wi nangbanwa gbɔɔ pi kala na,
 konaa ***we fɔ** wi nangbanwa ndorogo ki kala na.

**Zheremi wi juguye paa pye
 na jaa mboo gbo**

26 ¹Zhoziyasi pinambyɔ Yehoyakimu ɔa wila pye Zhuda tara wunlu-
 naɔa wi wunluwɔ pi lesanga wi ni, a Yawe Yɛnɛle li sigi senre nda ti
 yo Zheremi wi kan ma yo fɔ: ²«Yawe Yɛnɛle pa li yo yɛn fɔ: «Yiri ma sa yere
 wa Yawe Yɛnɛle li ***sherigo gbɔɔ** lonɔo nawa pi ni; leele mbele pe yen na
 yinrigi wa Zhuda tara cara ti ni fuun ti ni, na paan nali gbogo laga li go ki ni,
 ma senre nda fuun mɔ le ma yɔn ti yo pe kan, maga ka senpyɔ nungba wɔ wa
 ti ni. ³Kana pe yaa ma senre ti logo, pe ni fuun nungba nungba pe yaa sɔngɔɔ
 mbe wɔ wa pe kombele li ni; pa kona kapege nga mɔla kɔn ma tɛge mbe pye pe
 na pe kapyere tijangara ti kala na, pa mi yaa ki yaga.» ⁴Maga yo pe kan fɔ pa
 Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ: «Na ye woro na nuru na yeri, mbaa tanri mbaa yala
 na ***lasiri** ɔa mɔ kan ye yeri wi ni, ⁵na yee na tunmbyeele mbele ***Yɛnɛle yɔn**
senre yofenne pe senre ti logo, poro mbele mɔla pye na tunnu ye yeri pilige
 pyew, a yɛ je mbe logo pe yeri, ⁶pa kona mi yaa ki go nga ki pye paa yege nga
 na mɔla Silo ca ki pye we", mbege Zheruzalemu ca nga ki pye ca nga pe yaa
 laga mɛge yinri mbaa leele dangi dunruya cengele ke ni fuun ke yege na.»

⁷Ki pye ma, ***saraga wɔfenne**, naa Yɛnɛle yɔn senre yofenne konaa
 tara woolo pe ni fuun pe ni, paa ki senre ti logo Zheremi wi yeri wila
 ti yuun wa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki ni. ⁸Senre nda fuun Yawe

^m 25.34: Simbaala kɔnrifenne poro pe yen janwa wi yege sinvenne wele.

ⁿ 26.6: Zhozu 18.1; Yuuro 78.60; Zhere 7.12-14

Yenŋele làa le Zheremi wi yɔn ma yo wiri yo leele pe kan, naa wila kaa ti yo ma kɔ ti na, a saraga wɔfenne, naa Yenŋele yɔn senre yofenne konaa leele pe ni fuun pe ni, pɛ suu yigi ma yo fɔ: «Ki daga pɔɔn gbo. ⁹Yingi na ma nɛ Yenŋele li yɔn senre yuun Yawe Yenŋele li mege ni, ma yo fɔ ki sherigo gbɔɔŋ nga ki yaa ka pye paa yege nga na Silo ca kila pye, fɔ ki ca nga ki yaa ka tɔngɔ mbe koro waga, leele se ka pye mbe cɛn laga ki ni?» Kona, a leele pe ni fuun pɛ si gbogolo ma Zheremi wi maga wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki ni. ¹⁰Naa Zhuda tara teelee pàa kaa ki kagala ke logo, a pɛ si yiri wa wunlunaŋa wi go ki ni ma kari wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki ni, ma saa cɛn wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔŋ ki yeyɔngɔ ki na. ¹¹Kona, a saraga wɔfenne poro naa Yenŋele yɔn senre yofenne pe ni, pɛ sigi yo tara teelee poro naa leele pe ni fuun pe kan fɔ: «Ki naŋa ŋa ki daga poo gbo, katugu wì Yenŋele yɔn senre yo ma wa ki ca nga ki na. Yoro jate yege senre ti logo wa ye nɔngbogolo ke ni.»

¹²Kona, a Zheremi wì sigi yo tara teelee pe ni fuun poro naa leele pe ni fuun pe kan fɔ: «Senre nda fuun yè logo, Yawe Yenŋele lo lilan tun ma yo mbe pan mbege Yenŋele yɔn senre ti yo mbe wa ki go nga konaa ki ca nga ki na. ¹³Koni ye ye tangalɔmɔ po naa ye kapyere ti kanŋga, yaa nuru Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li yeri; pa kona kapege nga Yawe Yenŋele làa kɔn ma tɛge mbe pye ye na, li yaa li jatere wi kanŋga mbege wogo ki yaga. ¹⁴Mi wo na, mi yɛn ye kɛɛ, nga ka ye ndanla, mbe pye sinŋge ye yege na, ye ko pye na na. ¹⁵Ɛɛn fɔ yege jɛn ye yo fɔ na yaga na gbo, kona yè lere ŋa wi yɛn jeregisaga fu wa gbo ma ki kapege ki go kala li lɛ, yoro naa ki ca nga konaa ca woolo pe ni; katugu kaselege ko na, Yawe Yenŋele lo lilan tun ye yeri mbe pan mbege senre nda ti ni fuun ti yo ye kan.»

¹⁶Kona tara teelee poro naa leele pe ni fuun pe ni, pɛ si saraga wɔfenne poro naa Yenŋele yɔn senre yofenne pe pye fɔ: «Ki naŋa ŋa kii daga poo gbo, katugu wì para we ni Yawe Yenŋele, we Yenŋele lo mege ni.»

¹⁷A tara ti ^{*}lelele pèle si yiri maga yo janwa wi ni fuun wi kan fɔ: ¹⁸«Mishe ŋa wila yiri wa Moresheti ca, wila pye na Yenŋele li yɔn senre yuun Zhuda tara wunlunaŋa Ezekiyasi wi wagati wi na. Wila pye naga yuun Zhuda tara woolo pe ni fuun pe kan fɔ:

Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa lî yo yɛɛn fɔ:
Pe yaa ka ^{*}Siyon ca ki wari paa kere yɛn,
Zheruzalemu ca ki yaa ka pye kataga.
Sherigo gbɔɔŋ ki yɛn yanwiga nga na,
tire yaa ka fi wa mbe pye kolɔɔɔ.^o»

¹⁹«Naga yɛn ma, Zhuda tara wunlunaŋa Ezekiyasi wo naa Zhuda tara woolo pe ni fuun pe ni, paa Mishe wi gbo wi le? Naga yɛn ma, Ezekiyasi wi sila pye na fye Yawe Yenŋele li yege, mbeli yɛnri wi le? Ki kala na, Yawe Yenŋele làa ki kɔn maga

° 26.18: Ki senre nda ti yo wa Mishe sewe wi ni; Mishe 3.12.

tɛgɛ mbe jɔɔgɔ nga wa pe na, a li sili jatere wi kannga maga yaga. Na waga ki nana nga wi gbo, we yaa kapegbɔgɔ pye we yɛɛ na.»

**Wunlunana Yehoyakimu
wila Yenɲele yɔn senre yofɔ Uriya
wi gbo**

²⁰Nana wa yɛgɛ la pye wa, wo fun wila pye na Yenɲele li yɔn senre yuun Yawe Yenɲele li mɛgɛ ni. Paa pye naa yinri Uriya, Shemaya pinambyɔ lawi, ma yiri wa Kiriya Yeyarimu ca. Wila pye na Yenɲele li yɔn senre yuun na waa Zheruzalemu ca ki na konaa Zhuda tara ti na, paa yɛgɛ nga na Zheremi wila ki pye we. ²¹Wunlunana Yehoyakimu, wo naa wi malingbɔɔnɔ kotogofenne pe ni fuun pe ni konaa wi tara teele pe ni paa ki senre ti logo. A wunlunana wi nɛɛ ki lagajaa mboo gbo. Naa Uriya wila kaa ki senre ti logo, a wi si fyɛ, mɛɛ fɛ ma kari wa Ezhipiti tara. ²²Kona, a wunlunana Yehoyakimu wi si nambala pele pinle Akibori pinambyɔ Elinatan wi ni, ma pe tun wa Ezhipiti tara. ²³A pɛ saa Uriya wi yigi wa Ezhipiti tara ma yiri wi ni, ma pan maa kan wunlunana Yehoyakimu wi yeri. A wunlunana wi si ti, a pe Uriya wi gbo tokobi ni, ma saa wi gboo wi wa wa lere pyew gboolo lesaga ki ni.

²⁴Ɛɛn fɔ Shafan pinambyɔ Ahikamu wila Zheremi wi go sige, janɲo paga kaa le leele pe kɛɛ poo gbo.

**ZHEREMI WILA YIRI YENɲELE YɔN SENRE YOFENNE
YAGBOYOLO
PE KɔRɔGɔ**

27–29

**Cɛngɛle sanngala
ke yaa ka go sogo
mbe Babilɔni tara wunlunana
wi kan**

27 ¹Zhuda tara wunlunana Zhoziyasi wi pinambyɔ Yehoyakimu wi wunluwo pi lesanga wi ni, a Yawe Yenɲele li sigi senre nda ti yo Zheremi wi kan; ²pa Yawe Yenɲele laa para na ni yɛɛn, ma yo fɔ: «Mangala pili konaa ma nɛɛ ***tunngo pyetire** gbegele ma yɛɛ kan, mari pɔ wa ma yɔɔgɔ ki naʔ. ³Ko punngo na, ma tunngo torogo wa Edomu cɛnle wunlunana wi yeri, naa Mowabu tara wunlunana wi yeri, naa Amɔ cɛnle wunlunana wi yeri, naa Tiri ca wunlunana wi yeri konaa Sidɔn ca wunlunana wi yeri. Ki wunlumbolo pe pitunmbolo gbɔɔɔ mbele pɛ pan wa Zheruzalemu ca, wa Zhuda tara wunlunana Sedesiyasi wi

P 27.2: Nɛɛ tunngo pyetige, ki yɛn kanngaga ka nga pe ma tɛ ki ma pye ma nugu, pe maga pɔ nɛɛ shyen yɔɔɔ na, ma cafalaga nakoma wotoro pɔ ti na ma ta nari kɔnri. Lagame tunngo pyetire ti yɛn paa kacɛn yɛn na para Babilɔni tara fannga ko senre na.

yeri, maga tunngo ki le poro kɛɛ.⁴ Maga yo pe kan fɔ tunngo nga mi yen na kaan, pe saga yo pe tafennɛ pe kan cɛ, fɔ Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle le, li yo pe saga yo pe tafennɛ pe kan pe yo fɔ: ⁵«Muwi mɛ tara ti da, ma sɛnwɛɛ piilɛ poro naa yaayoro nda ti yen laga tara ti ni ti da. Mɪri da na yawa gbɔɔ po naa na fannga gbɔɔ ki ni. Lere ɲa kala kanla ndanla, mi ma tara ti kan wo yeri. ⁶Koni mi yen naga tara nda ti ni fuun ti nii na tunmbyee Nebukanezari ɲa wi yen Babilɔni tara wunlunana wi kɛɛ. Mɪ yan wongaala pe le wi kɛɛ fun, janngo pe go sogo wi kan. ⁷Cɛnɛle ke ni fuun ke yaa ka go sogo mboo kan, mbe ka go sogo wi pinambyɔ wi kan, mbe ka go sogo wi pishyenwoo wi kan, fɔ wo jate wi tara ti wagati wi ka sa gbɔn fun, wagati ɲa ni cɛnɛle legere konaa wunlumbolo fannga fenne yaa ka yiri mboo go sogo fun.»

⁸«Cɛnɛle o cɛnɛle, nakoma wunluwɔ tara o wunluwɔ tara ti woolo pee yɛnɛle mbe go sogo Babilɔni tara wunlunana Nebukanezari wi kan, na pee yɛnɛle wuu tunngo pyetige ki taga pe na, mi yaa yiri ko cɛnɛle lo kɔrɔɔ mbeli gbo tokobi ni, naa fungo ni konaa yambewe ni, fɔ mbe ti Nebukanezari wigi cɛnɛle li tɔngɔ wili kɔ pew. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma. ⁹Yoro wo na, yaga kaa nuru ye ***Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofennɛ** pe yeri, naa ye jɛlɛfennɛ pe yeri, naa ye wɔɔnrɔ kɔrɔ yofennɛ pe yeri, naa ye kuulo yewe fenne konaa taluguya pyefennɛ pe yeri, poro mbele pe yen naga yuun ye kan ma yo fɔ ye se ka go sogo Babilɔni tara wunlunana wi kan we. ¹⁰Katugu pe Yɛnɛle yɔn senyoro ti yen yagbogowo sɛnrɛ, ti yaa ye kan pe ye purɔ mbe ye lali ye tara ti ni, mbe kari ye ni lege mbe ye tɔngɔ pew. ¹¹Ɛɛn fɔ na cɛnɛle na ka yɛnɛle Babilɔni tara wunlunana wuu tunngo pyetige ki taga li na, mbe go sogo mboo kan, pa mi yaa yeyingɛ kan ki cɛnɛle woolo pe yeri wa pe tara ti ni, mbe ti pe cɛn wa ti ni paa ti fali. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.»

¹²Ki pye ma, ko sɛnrɛ nungba to mɪla yo Zhuda tara wunlunana Sedesiyasi wi kan, ma yo fɔ: «Ye yɛnɛle ki na Babilɔni tara wunlunana wuu tunngo pyetige ki taga ye na, ye go sogo wo naa wi tara woolo pe kan, pa kona ye yaa koro yinwege na. ¹³Yingi na mboro naa ma woolo pe ni ye yaa si ti tokobi, naa fungo konaa yambewe pi ni, ti ye gbo, paa yɛge ɲa na Yawe Yɛnɛle ligi yo cɛnɛle o cɛnɛle na li se yɛnɛle mbe go sogo Babilɔni tara wunlunana wi kan li wogo na we? ¹⁴Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofennɛ mbele pe yen naga yuun ye kan ma yo fɔ: «Ye se ka go sogo mbe Babilɔni tara wunlunana wi kan,» yaga kaa poro sɛnrɛ to nuru. Katugu pe Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ ti yen yagbogowo.» ¹⁵Yawe Yɛnɛle lo li yo ma fɔ: «Mi ma mi pe

¶ 27.3: Mbe yala Eburuye sɛnrɛ ti ni, pele yen naga jate ma yo tunngo pyetire to Zheremi wila torogo wa ki wunlumbolo pe yeri, ɛɛn fɔ pele yen naga jate ma yo sɛnrɛ nda Yɛnɛle lɔa yo, to Zheremi wila yo pitunmbolo gbɔɔɔ pe kan ma yo pe sari yo wunlumbolo pe kan. Ki yaa pye ndɛɛ ki pitunmbolo gbɔɔɔ paa pan ma yɛɛ yan mbe yɔn le Babilɔni tara wunlunana wo na; ɛɛn fɔ, a Yɛnɛle li si li yɔn sɛnrɛ yofɔ wi torogo wa pe yeri ma yo paga kaga pye.

tun. Yenŋele yɔn senre nda pe yen na yuun na mege ni, ti yen yagbogowo. Na ye kaa nuru pe yeri, mi yaa ye purɔ laga, ye yaa tɔngɔ mbe kɔ pew, yoro naa ki Yenŋele yɔn senre yofenne mbele pe yen naga Yenŋele yɔn senre ti yuun ye kan pe ni.»

¹⁶ Ko pungo na, mi Zheremi, a mɛ sigi senre nda ti yo ***saraga wɔfenne** poro naa ki leele mbele pe ni fuun pe kan fun ma yo fɔ, pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Ye Yenŋele yɔn senre yofenne pe yen na senre nda yuun ye kan, ma yo fɔ: Ye wele, sanni jenri pe yaa yiri Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** yaapire ti ni wa Babilɔni tara mbe sɔngɔɔ mbe pan ti ni!» Yaga kaa ki senre ti nuru, katugu pe Yenŋele yɔn senre nda pe yen na yuun ti yen yagbogowo. ¹⁷ Yaga kaa nuru pe yeri, een fɔ ye go sogo ye Babilɔni tara wunlunaŋa wi kan, pa kona ye yaa koro yinwege na. Yingi na, ye yaa si ti ki ca ŋga ki pye kataga?»

¹⁸ «Na kaa pye pe yen kaselege Yenŋele yɔn senre yofenne, na kaa pye Yawe Yenŋele lo jate li yen na para pe ni, pa kona pe Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yenri, jɔŋgo yaapire sannda nda ti koro wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, naa nda ti koro wa Zhuda tara wunlunaŋa wi go ki ni, konaa wa Zheruzalemu ca ki ni, Babilɔni tara fenne paga ka pan mberi koli mbe kari ti ni wa Babilɔni tara. ¹⁹ Katugu pa Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yo yeen ki sherigo gbɔɔ ŋga ki tiyagala ke wogo na, naa jogoyaraga gbegbenge, naa nɔɔna cɛnyaara to naa yaapire sannda nda fuun ti koro laga ki ca ŋga ki ni ti wogo na; ²⁰ ko yaara nda to Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi sila ta mbe koli mbe kari ti ni, sanga ŋa ni wila Yehoyakimu pinambyɔ Yekoniya ŋa wila pye Zhuda tara wunlunaŋa wi yigi wa Zheruzalemu ca, ma kari wi ni wa Babilɔni tara, wo naa Zhuda tara naa Zheruzalemu ca legbɔɔ pe ni fuun pe ni. ²¹ Yaa-pire nda ti koro wa sherigo gbɔɔ ki ni, naa wa Zhuda tara wunlunaŋa wi go ki ni konaa wa Zheruzalemu ca ki ni, Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenŋele le, pa li yo yeen ti wogo na fɔ: ²² «Pe yaa ka ki yaara nda ti koli mbe kari ti ni wa Babilɔni tara; ti yaa sa koro wa fɔ sa gbɔn pilige ŋga ni mi yaa ka yiri ti leme pi mege ni. Yawe Yenŋele lo li yo ma. Ko pilige ko ni, mi yaa ti le mbe sɔngɔɔ mbe pan ti ni laga ki laga ŋga ki ni.» »

**Yenŋele yɔn senre yofɔ Hananiya
wila yiri Zheremi wi kɔɔɔ**

28 ¹ Ki yeɛ nungba li ni, ko yeɛ lo lɔa pye Zhuda tara wunlunaŋa Sedesiyasi wi wunluwa pi yeɛ tijere wolo le, wi wunluwa pi lesanga wi ni, ki yeɛ li yenge kangurugo wogo ki ni, pilige ka, a Azuri pinambyɔ Hananiya ŋa wila pye ***Yenŋele yɔn senre yofɔ**, ma yiri wa Gabawɔn ca, wɛ sigi yo na kan wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔɔ** ki ni, ***saraga wɔfenne** poro naa leele pe ni fuun pe yege na ma yo fɔ: ² «Yawe

Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: «Babilɔni tara wunlunaɲa wì nɛrɛ ***tunngo pyetige** nga taga ye na, mi yaa ki kaari mbege laga wa ye yɔlɔɔ ki na! ³Sanni yele shyen ni, Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wila Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ yaa-pire nda le laga ki laga nga ki ni ma kari ti ni wa Babilɔni tara, mi yaa songɔɔ mbe pan ti ni laga ki laga nga ki ni naa. ⁴Mi yaa songɔɔ mbe pan Yehoyakimu pinambyɔ Yekoniya ɲa wi yen Zhuda tara wunlunaɲa wi ni laga ki laga nga ki ni, konaa Zhuda tara woolo mbele fuun paa yigi ma kari pe ni kasopiile wa Babilɔni tara pe ni, katugu Babilɔni tara wunlunaɲa wì nɛrɛ tunngo pyetige nga taga ye na, mi yaa ki kaari mbege laga wa ye yɔlɔɔ ki na.» » Yawe Yenɲele lo li yo ma.

⁵Kona, a Yenɲele yɔn senre yofɔ Zheremi wì si Yenɲele yɔn senre yofɔ Hananiya wi yɔn sogo saraga wɔfenne pe yege na konaa leele mbele fuun paa pye ma yere wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔɔ ki ni pe yege na. ⁶Yenɲele yɔn senre yofɔ Zheremi wila wi yɔn sogo ma yo fɔ: «***Anmiina!** Yawe Yenɲele li ti ki pye ma! Yenɲele yɔn senre nda mà yo, Yawe Yenɲele li ti tiri yee yɔn fili, li ti li sherigo gbɔɔ yaapire konaa leele mbele fuun paa yigi ma kari pe ni kasopiile, pe yiri wa Babilɔni tara pe songɔɔ pe pan laga ki laga nga ki ni! ⁷Een fɔ konaa ki ni fuun, senre nda mi yaa le wa ma nungbolo konaa leele pe ni fuun pe nungbolo, ki senre ti logo. ⁸Yenɲele yɔn senre yofenne mbele pè keli ma toro wa fafafa mi naa mboro we yege, paa Yenɲele yɔn senre yo ma wa tara legere na konaa wunluwɔ tara tugbɔɔ na ma yo malaga, naa jɔlɔɔ konaa yambewe yaa ka to pe na. ⁹Een fɔ na Yenɲele yɔn senre yofɔ wa ka para yeyinɲge wogo na, senre nda wì yo, na tige ka ti yee yɔn fili, ko leele pe maga jen mbe yo kaselege wi yen Yawe Yenɲele li pitunɲɔ.»

¹⁰Kona, nɛrɛ tunngo pyetige nga kila pye wa Yenɲele yɔn senre yofɔ Zheremi wi yɔlɔɔ ki na, a Yenɲele yɔn senre yofɔ Hananiya wì sigi laga wa maga kaari. ¹¹Kona, a Hananiya wì sigi yo leele pe ni fuun pe yege na ma yo fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Sanni yele shyen nɛrɛ tunngo pyetige nga Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wì taga wa cengele ke ni fuun ke yɔlɔɔ ki na, pa mi yaa ki kaari yeen mbege laga wa ki na.»

Kona, a Yenɲele yɔn senre yofɔ Zheremi wì si toro maa konɔ le ma kari.

¹²Naa Yenɲele yɔn senre yofɔ Hananiya wila kaa nɛrɛ tunngo pyetige ki laga wa Yenɲele yɔn senre yofɔ Zheremi wi yɔlɔɔ ki na, maga kaari sanga ɲa ni, a Yawe Yenɲele li si para Zheremi wi ni ma yo fɔ: ¹³«Kari ma saga yo Hananiya wi kan fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Mà ya ma nɛrɛ tunngo pyetige ko kaari, een fɔ nɛrɛ tunngo pyetige tugurɔn wogo ma yaa tege wa ki yɔnlɔ. ¹⁴Katugu Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: Mì nɛrɛ tunngo pyetige tugurɔn wogo taga wa ki cengele ke ni fuun ke yɔlɔɔ ki na, jango ke go sogo Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wi kan. Ke yaa si go sogo mbaa tunngo piin wi kan. Mi yen na yan wongaala pe nii wi kee fun.» »

¹⁵Kona, a Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wɔ si Yenŋele yɔn senre yofɔ Hananiya wi pye ma yo fɔ: «Hananiya, logo na yeri! Yawe Yenŋele li sɔɔn tun. Kona ki ni fuun, ma ti a ki leele mbele pɛ pe jigɪ wi taga yagbogo-wo senre na. ¹⁶Ki kala na, pa Yawe Yenŋele li yo yɛn fɔ: «Wele, mi yaa ma yirige mbɔɔn wɔ laga tara ti ni, ma yaa ku ye le na li ni; katugu mɔ yiri ma je Yenŋele li na wa ma senyoro ti ni.» »

¹⁷A Yenŋele yɔn senre yofɔ Hananiya wɔ si ku ki ye le nungba li yenŋe kolɔshyen wogo ki ni.

**Zheremi wɔla sewe wa yɔnlogo
ma torogo Zhufuye mbele
paa pye wa Babilɔni tara pe yeri**

29 ¹Nebukanezari wɔla leele mbele fuun yigi kasopiile wa Zheruzalemu ca ma kari pe ni wa Babilɔni tara, ***lelele** mbele paa koro yinwege na pe ni, poro naa ***saraga wɔfenne** pe ni, naa ***Yenŋele yɔn senre yofenne** kona leele pe ni fuun pe ni, Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wɔla koro wa Zheruzalemu ma sewe wa yɔnlogo maa torogo pe kan. Ki sewe wi senre tori nda yɛn. ²Wɔla ki sewe wi torogo maga ta wunlunaŋa Yekoniya wo naa wi nɔ, naa wunluwɔ go legbɔɔlɔ pe ni, naa Zhuda tara kona Zheruzalemu ca teele pe ni, naa kapyɔ jenfenne kona tugurɔn tunŋo pyefenne pe ni paa pe yigi kasopiile makɔ ma yiri pe ni wa Zheruzalemu ca. ³Zheremi wɔla ki sewe wi kan Shafan pinambyɔ Eleyasa wo naa Hilikiya pinambyɔ Gemariya poro yeri, katugu Zhuda tara wunlunaŋa Sedesiyasi wɔla pe tun wa Babilɔni tara, wa Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi yeri. Kɪla yo wa sewe wi ni ma yo fɔ: ⁴«Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yenŋele le, pa li yo yɛn fɔ: «Yoro mbele fuun mɔ ti pɛ ye yigi kasopiile ma kari ye ni, yoro mbele fuun mɔ yirige laga Zheruzalemu ca ma kari wa Babilɔni tara, ⁵ye yinre kan ye cɛn wa ti ni, ye nangɔ keere kɔn yaa ki nangɔ keere yaara ti kaa. ⁶Yaa jele porɪ yaa pinambiile naa sumborombiile siin. Yaa jele kaan ye pinambiile pe yeri, yaa ye sumborombiile pe kaan nambala yeri, jango pe pinambiile naa sumborombiile se. Ye ta yaa lege yaa kee yege wa ki laga ki ni, yaga kaa kologi. ⁷Mɔ ti pɛ ye yigi kasopiile ma kari ca ŋga ni, yaa yeyinŋe jaa ki ca ki kan. Yaa mi ŋa Yawe Yenŋele na yenri ki kan, katugu ki ka yeyinŋe ta, yoro fun ye yaa yeyinŋe ta.»

⁸«Katugu Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenŋele le, pa li yo yɛn fɔ: «Yaga ka ti ye Yenŋele yɔn senre yofenne poro naa ye jefenne mbele pe yen wa ye sɔgɔwɔ pe ye fanla pe ye pungo. Yaga kaa wɔɔnrɔ nda ye maa wɔnɔ ti jate. ⁹Yenŋele yɔn senre nda pe maa yuun ye kan na mege ni, ti ni fuun ti yen yagbogowo. Mi ma mi pe tun.» » Yawe Yenŋele lo li yo ma.

¹⁰«Eɛn fɔ pa Yawe Yenŋele li yo yɛn fɔ: «Na Babilɔni tara wunluwɔ piga ka ta ye le nafa taanri ma yiri ke sanga ŋa ni, pa kona mi yaa ye saga,

senjende nda mîla yo ye wogo na, mi yaa ki kala li pye mbeli yon fili, mbe songoro mbe pan ye ni naa laga ki tara nda ti ni. ¹¹Katugu kagala ngele mi kon ma tege mbe pye ye kan, mi jate mîgi jen. Yawe Yenenge lo li yo ma. Yeyinge mi yaa kan ye yeri, jologo kala ma, jango mbe ye goto kala li yon, mbe jigi jenge kan ye yeri. ¹²Pa kona, yaga na mege ki yeri, mbanla yenri, pa mi yaa logo ye yeri. ¹³Ye yaa kaa na lagajaa, pa ye yaa na yan, katugu ye yaa kaa na lagajaa ye kotogo ki ni fuun ni. ¹⁴Mi yaa ka ti yanla yan. Yawe Yenenge lo li yo ma. Ye woolo mbele paa yigi kasopiile ma kari pe ni, mi yaa songoro mbe pan pe ni. Mîla ye puru ma kari ye ni cengele ngele fuun songoro konaa laga nga fuun ni, mi yaa ka ye yirige wa ki lara ti ni, mbe pan mbe ye gbogolo laga naa; Yawe Yenenge lo li yo ma. Mîla ye puru ma ye yirige tara nda ni, mi yaa ka songoro mbe pan ye ni wa ti ni naa.»

¹⁵«Ma si yala, ye yen na yuun fo: «Yawe Yenenge li Yenenge yon senre yofenne pele yirige we kan wa Babiloni tara.»

¹⁶«Koni, wunlunana na wi yen ma cen wa wunlunana Davidi wi wunluwo jongo ki na wa wi yonlo, naa leele mbele fuun pe yen ma cen laga ki ca nga ki ni, konaa ye sefenne mbele pe sila pe yigi kasopiile mbe kari pe ni wa Babiloni tara, pa Yawe Yenenge li yo yeen pe wogo na; ¹⁷Yawe Yenenge na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeen fo: «Ye wele, mi yaa pe gbo tokobi ni, mbe fungo konaa yambewe wa pe na, mbe pe pye paa *figiye tige pire fonro yen, nda ti se ya ka, naa ti jongo ki kala na. ¹⁸Mi yaa taga pe pungo na tokobi, naa fungo konaa yambewe ni. Mi yaa ti pe pye fyere yaraga tara na wunluwo pyew pi yeri. Mi yaa ka pe puru mbe pe jaraga cengele ngele fuun songoro, mi yaa ka pe pye danga yaraga, naa sunndo kongo yaraga, naa langogo yaraga konaa tifagawa yaraga wa ke yege na, ¹⁹katugu pee na senre ti logo; Yawe Yenenge lo li yo ma. Ma si yala, mîla na tunmbyeele mbele Yenenge yon senre yofenne pe tun wa pe yeri. Mîla pye na pe tunnu wa pe yeri pilige pyew, een fo pee yenle mbe logo na yeri.» Yawe Yenenge lo li yo ma.

²⁰«Koni, ye Yawe Yenenge li senre ti logo, yoro mbele fuun pe ye yigi kasopiile ma kari ye ni, yoro mbele mîla ye yirige laga Zheruzalemu ka ma kari ye ni wa Babiloni tara we.

²¹«Kolaya pinambyo Ashabu wo naa Maaseya pinambyo Sedesiyasi wi ni, poro mbele pe yen na yagbogowo Yenenge yon senre yuun Yawe Yenenge na yawa pi ni fuun fo, Izirayeli woolo Yenenge li mege ni, pa li yo yeen pe wogo na fo: «Ye wele, mi yaa pe le Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wi kee, wi yaa pe gbo ye yege na.» ²²Zhuda tara woolo mbele fuun paa yigi kasopiile ma kari wa Babiloni tara, pe yaa ki nambala shyen pe kala li le, na pe kaa jaa mbe lere wa danga, mbaa pe mege yinri mbaa yuun fo: «Yawe Yenenge lon pye paa yege nga na Babiloni tara wunlunana wila Sedesiyasi naa Ashabu pe sogo weele

we.» ²³Katugu pè kapege tijaanga pye laga Izirayeli tara, ma jatara pye na sinlele pe senwee yeenle pe jeele pe ni, na yagbogowo senre yuun na mege ni, ma si yala mi sigi konɔ kan pe yeri. Mi jate mɪ pe kapyege ki jɛn, ma pye ki serefɔ. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.»

**Yɛnɛle yɔn senre yofɔ Shemaya
wila sewe ɲa torogo Sofoni
wi kan**

²⁴Maga yo Shemaya ɲa wɪ yiri wa Nehelamu ca wi kan fɔ: ²⁵«Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yɛnɛle le, pa li yo yɛen fɔ: «Mà seweɛle pele torogo ma yɛe mege ki na wa Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe yeri, naa saraga wɔfɔ Maaseya wi pinambyɔ Sofoni wi yeri konaa wa saraga wɔfenne sanmbala pe ni fuun pe yeri, ma yo fɔ: ²⁶Mboro Sofoni, mboro Yawe Yɛnɛle li tɛge saraga wɔfɔ wa saraga wɔfɔ Yehoyada wi yɔnlɔ, jango maa Yawe Yɛnɛle li ***sherigo** ki kɔɔsi; jango lere o lere ka yara lenge wi yɛe ni mboo yɛe pye Yɛnɛle yɔn senre yofɔ, maa le ɲgbɛere na, maa le kaso. ²⁷Koni yingi na mɛe si yaraga ka pye Anatɔti ca fenne naɲa Zheremi wo na, wo ɲa wuu yɛe pye Yɛnɛle yɔn senre yofɔ wa ye sɔɔwɔ we? ²⁸Wɪ yere sewe torogo we yeri laga Babilɔni tara ma yo fɔ: Ye yaa cɛn mbe mɔ wa Babilɔni tara ti ni, ki kala na, ye yinre kan ye cɛn wa ti ni, ye nanɔ keere kɔn yaa ki nanɔ keere yaara ti kaa.» »

²⁹Kona, a saraga wɔfɔ Sofoni wɪ sigi sewe wi kara Yɛnɛle yɔn senre yofɔ Zheremi wi yege na. ³⁰A Yawe Yɛnɛle li si para Zheremi wi ni ma yo fɔ: ³¹«Tunngo torogo wa leele mbele pè yigi kasopiile ma kari pe ni pe yeri, fɔ pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛen Nehelamu ca fenne naɲa Shemaya wi wogo na fɔ: «Ki kaa pye Shemaya wi yɛn na Yɛnɛle yɔn senre yuun wa ye sɔɔwɔ, ma si yala, mi ma muu tun, ma ti a yè ye jigi wi taga yagbogowo senre na, ³²ki kala na, pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛen fɔ: Mi yaa yiri Nehelamu ca fenne naɲa Shemaya wo naa wi setirige piile pe kɔɔɔ. Wi lere wa kpe se ka koro go na wa ki leele mbele pe sɔɔwɔ. Kajenge ɲa mi yaa ka pye na woolo pe kan, wi lere wa kpe se kaga yan yenle ni; Katugu wi senre ti ti, a leele pè yiri ma je na na. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.» »

**YɛNɛLE LI YAA KA SɔNGɔRɔ IZIRAYELI WOOLo PE NI
WA PE TARA**

30–33

**Yɛnɛle li yaa kali woolo pe sho
li juguye pe kee**

30 ¹Senre nda to Yawe Yɛnɛle làa yo Zheremi wi kan; làa yo fɔ: ²«Yawe Yɛnɛle, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle, pa li yo yɛen fɔ: «Senre nda fuun mɪ

yo ma kan, ti yɔnɔɔ sɛwɛ wa na. ³Yawe Yɛnɔɔ lo lɪ yo ma fɔ: Piliye ya yɛn wa na paan, na woolo, Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo wele, mi yaa ka sɔngɔɔ pe ni mbe yiri wa kulowo pi ni. Yawe Yɛnɔɔ lo lɪ yo ma fɔ: Mi yaa sɔngɔɔ pe ni wa tara nda mila kan pe tɛɛye pe yeri ti ni, peri lɛ ti pye pe woro.»

⁴Sɛnrɛ nda Yawe Yɛnɔɔ lɪa yo Izirayeli tara naa Zhuda tara ti wogo na tori nda. ⁵Pa Yawe Yɛnɔɔ lɪ yo yɛn fɔ:

«We yɛn na sunndo kɔngɔ magala nuru; fyɛrɛ kala li, yeyinɔɔ kala ma.

⁶Ye yewe jɛngɛ yege jɛn,

na kaa pye naɲa ma kugbo lɛ ma pyɔ se!

Yingi na mi nɛɛ nambala pe ni fuun pe yaan pe pe sɛnɔɔ ke tɔgɔtɔgɔ paa yɛgɛ nga na jɛle selara ma kaa yiri wi ni we?

Yingi na pe ni fuun pe si yɛgɛ san?

⁷Jɔɔɔ ko kala li! Katugu ki pilige ki yɛn pilipege!

Ki pilige ki yɔngɔ woro wa.

Ki yɛn jɔɔɔ wagati Zhakɔbu setirige piile pe yeri.

ɛɛn fɔ pe yaa ka shɔ mbe wɔ wa ki ni.»

⁸Yawe Yɛnɔɔ na yawa pi ni fuun fɔ lo lɪ yo ma fɔ: «Ko pilige ko ni, mi yaa nɛrɛ ***tunngo pyetige** nga ki yɛn wa pe yɔɔɔ ki na ki kaari mbege wɔ wa, mbe pe pɔmanda ti kɔɔnɔ; nambanmbala se ka pe pye kulolo naa.

⁹Pe yaa kaa tunngo piin mi Yawe Yɛnɔɔ, pe Yɛnɔɔ na kan konaa pe wunlunaɲa Davidi wi setirige pyɔ ɲa mi yaa ka tɛgɛ pe go na wi kan.»

¹⁰«Yoro Zhakɔbu setirige piile, yoro mbele na tunmbyeele, yaga ka fyɛ!

Yawe Yɛnɔɔ lo lɪ yo ma.

Yoro Izirayeli woolo, ye sunndo wiga ka kɔn ye na;

katugu mi yaa ka ye shɔ mbe ye wɔ wa taleere ti ni,

mbe ye setirige piile pe shɔ, mbe pe wɔ wa tara nda paa pe yigi

kasopiile ma kari wa pe ni ti ni.

Zhakɔbu setirige piile ye yaa ka sɔngɔɔ mbe pan,

ye yaa kaa yɔgɔri wogosaga naa yeyinɔɔ nga ye yaa ta ki kala na,

lere kpe se ka pan mbaa ye jɔɔ naa.

¹¹Katugu mi yɛn ye ni, mbe ye shɔ.

Yawe Yɛnɔɔ lo lɪ yo ma.

Mila ye jaraga ma kari ye ni cɛngɛle ɲgele fuun sɔgɔwɔ,

mi yaa ka ke ni fuun ke tɔngɔ pew;

ɛɛn fɔ yoro wo na, mi se ka ye tɔngɔ pew.

Mi yaa ka ye jɔɔ mbe yala kaselege ki ni,

mi se ka ye yaga jɛrɛgisaga fu.»

Yɛnɔɔ lɪ yaa kali woolo

pe sagala

¹²Pa Yawe Yɛnɔɔ lɪ yo yɛn fɔ: «Ye yama pi yɛn ma tijanga, ye jɔɔɔ ki kayanga kɪ gbɔɔ.

- 13 Lere kpɛ se ta mbe yere ye kala li ni, mbe ye sagbanra ti fɔ;
wɛrɛ tanra woro wa mbe ye yama pi kɔ.
- 14 Yàa pye ma mbele fuun ndanla, pɛ fɛgɛ ye na.
Pe woro na sɔnri ye wogo na naa;
katugu m̀i ye gbɔn paa yɛgɛ ɲga na lere ma kaa wi jugu gbɔn we;
m̀i ye jɔlɔ ɲgbanga ye kajɔgɔɔ nda ti se jɛn mbe kɔ ti kala na,
ye kapere lɛgɛrɛ ti kala na.
- 15 Yɛ̃ɲgi na ye nɛɛ gbele ye yama pi kala na?
Ye kayanga ki woro kɔwogo.
Ye kajɔgɔɔ nda ti se jɛn mbe kɔ to naa ye kapere lɛgɛrɛ to kala na,
m̀igi jɔlɔgɔ ɲga ki wa ye na.
- 16 Ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, mbele fuun pe yɛn na ye tɔnri, mi yaa ka pe
tɔngɔ;
mbele fuun pe yɛn na ye jɔlɔ, pe yaa ka pe yigi kasopiile mbe kari pe
ni.
Mbele pe yɛn na ye kɛɛ yaara ti shoo ye yeri, pe yaa ka poro fun pe
kɛɛ yaara ti shɔ pe yeri;
mbele fuun pe yɛn na ye kɛɛ yaara ti koli, mi yaa ka ti pe pe kɛɛ
yaara ti koli fun.
- 17 Katugu mi yaa ka ye sagala,
mbe ye yama pi kɔ.
Yawe Yɛ̃ɲgɛlɛ lo l̀i yo ma;
katugu leele pe yɛn na ye yinri na yuun fɔ: «Leele mbele pɛ purɔ,
***Siyɔn** ca woolo, poro mbele lere kpɛ woro na pe lagajaa.» »
- 18 Yawe Yɛ̃ɲgɛlɛ pa l̀i yo yɛɛn fɔ:
«Ye wele, Zhakɔbu setirige piile mbele pàa yigi kasopiile ma kari pe
ni, mi yaa ka sɔngɔɔ mbe pan pe ni,
mi yaa ka pe yinrɛ ti yinriwɛ ta naa.
Cara ti yaa ka sɔngɔɔ mbe kan naa wa ti katara ti ni.
Wunluwɔ go ki yaa sɔngɔɔ mbe kan naa wa ki yɔnɔlɔ lɛlɛ li ni.
- 19 Yɛ̃ɲgɛlɛ li sɔnmɔ yuuro naa yɔgɔrimɔ tinmɛ yaa kaa yinrigi wa pe
sɔgɔwɔ.
Mi yaa ka ti pe lɛgɛ, ka se ka kɔn pe lɛgɛwɛ pi na;
mi yaa ka gbɔgɔwɔ kan pe yeri,
mi se ka pe tifaga.
- 20 Pe piile pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pye paa yɛgɛ ɲga na pàa pye faa we,
pe gbogolomɔ woolo pe yaa ka yeresaga ta na yɛgɛ sɔgɔwɔ.
Mi yaa ka yiri mbele fuun pe yɛn na pe jɔlɔ pe kɔɔgɔ.
- 21 Pe yekelewe wi yaa ka yiri wa poro yɛrɛ jate pe ni,
pe kundigi wi yaa ka yiri wa poro yɛrɛ jate pe sɔgɔwɔ.
Mi yaa kaa fulo na yɛɛ tanla,

wo fun wi yaa pan na kɔrɔɔ.

Nakoma ambɔ wi yaa soro mbe yo wi yaa fulo na tanla wi yɛɛ
fannga?

Yawe Yɛnɛɛ lo li yo ma.

- ²² Ye yaa ka pye na woolo,
mi fun mi yaa ka pye ye Yɛnɛɛ.»

Yawe Yɛnɛɛ li tifelingbɔɔ ye

- ²³ Ye wele, Yawe Yɛnɛɛ li tifelingbɔɔ kila paan,
li nangbanwa po pi yiri;

pi yen paa tisaga tifelingbɔɔ yen na gbɔɔn na sunrugu,
ki yen na funlu wa lepeepe pe go na.

- ²⁴ Yawe Yɛnɛɛ li nangbanwa gbɔɔ pi se sogo li na,
fɔ li ka sa nga li kɔn ma tɛɛ wa li nawa ki pye mbege yɔn fili.
Wagati ɲa wila paan wa pɔngo na wi ni, ye yaa ka ki kagala ke kɔrɔ
ɲɛn.

Izirayeli woolo pe yaa ka sɔngɔrɔ wa pe tara ti ni

31 ¹ Yawe Yɛnɛɛ li yo fɔ: «Ko sanga wo ni, mi yaa ka pye ^{*}Izirayeli
seye woolo pe ni fuun pe Yɛnɛɛ, poro fun pe yaa ka pye na
woolo.»

- ² Pa Yawe Yɛnɛɛ li yo yɛɛn fɔ:

«Leele mbele pɛ shɔ tokobi wi kɛɛ,
poro wele pe kala li yen ma mi ɲa Yɛnɛɛ na ndanla wa ^{*}gbinri wi ni.
Izirayeli woolo pe yen na kee wa pe wogosaga kɛɛ ki yeri.»

- ³ Yawe Yɛnɛɛ lili yɛɛ naga we na maga ɛ wa faa, ma yo fɔ:

«Ye yen mala ndanla ndanlawaa mbakɔɔ ni,
ko kala ki ti mi koro ma mara ye na wa na kagbaraga pyege ki ni.

- ⁴ Mi yaa ye tɛɛ naa fɔnɔɔ wa ye cɛnsaga ɛɛ ki ni, ye yaa si koro
mbe yeresaga ta,

yoro Izirayeli woolo mbele na lendanlambala!

Ye yaa ka ye pimbigile ke ɛ naa paa ye yɛɛ fereyaara yen,
ye yaa ka yiri mbe pinle mbaa yoo yɔfenne mbele paa yɔɔri pe ni.

- ⁵ Ye yaa ka ^{*}erezen tiire sanri naa wa ^{*}Samari yanwira ti na,
mbele pe yaa ti sanri pe yaa kaa ki pire ti kaa.

- ⁶ Pilige ka yen wa na paan,

ca ki kɔrɔsifenne pe yaa kaa kɔngɔɔ waa wa Efirayimu yanwira ti
na, mbe yo fɔ:

«Ye yiri we kari wa ^{*}Siyɔn ca,
wa Yawe Yɛnɛɛ, we Yɛnɛɛ li yeri!»

7 Katugu pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ:

«Yaa jɔɔgi nayinme ni Zhakɔbu setirige piile pe kala na;

yaa yɔɔri nayinme gbɔɔ ni pe cɛnle li kan,

lo na li yen cɛngele ke ni fuun ke yege we.

Ye ye maganŋala ke yirige yaa Yenŋele li sɔnni yaa yuun fɔ:

«Yawe Yenŋele, ma woolo pe sho, Izirayeli woolo sanmbala mbele pɛ koro go na we.»

8 Ye wele, mi yaa ka pe yirige wa yɔnɔparawa kamɛŋge keɛ tara ti ni mbe sɔŋɔɔ pe ni;

mi yaa ka pe gbogolo mbe yiri fɔ wa tara ti kɔsaga ki na.

Fyɔɔnɔ na jeɔɔɔ fenne yaa ka pye pe ni,

naa kugbɔɔ fenne konaa jɛɛle mbele pe selara yiri pe ni;

janwa gbɔɔ li yaa ka sɔŋɔɔ mbe pan laga ki laga ŋga ki ni.

9 Pe yaa kaa paan mbaa gbele.

Mi yaa ka keli pe yege mbe sɔŋɔɔ pe ni, mbe pe ta pe yen nala yenringbanga yenri we.

Mi yaa ka kari pe ni laforo yɔn na,

mi yaa ka toro pe ni konɔ na li yen ma yala la ni,

na pe se kurugo wa li ni;

katugu muwi mi yen Izirayeli woolo pe to we,

Efirayimu wo wi yen na pinambyɔ konŋbanŋa we.»

10 Yoro cɛngele woolo wele, ye Yawe Yenŋele li senre ti logo,

ye kari ye saga senre ti yari wa lege, wa ***logo furo** tara ti ni.

Yege yo fɔ: «Ŋa wila Izirayeli woolo pe gbɔn ma pe jaraga, wo wi yaa ka pe gbogolo naa;

wi yaa kaa pe kɔɔsi paa yege ŋga na ***simbaala kɔnrifo** ma kaa naa simbanŋbelege kɔɔsi we.

11 Katugu Yawe Yenŋele lo li yen na Zhakɔbu setirige piile pe go shoo;

ŋa wi yen fanŋa ni ma we pe na, li yen na pe shoo wi keɛ.

12 Pe yaa ka pan mbaa yɔɔrimɔ konŋɔɔ waa wa Siyɔn yanwira ti na;

pe yaa kaa gbinri mbaa paan Yawe Yenŋele li yarijende ti kɔɔɔ:

***Bile**, naa ɛɛzen tɔnmɔ, naa sinme liwoo,

naa simbaala, naa sikaala konaa nere ni.

Pe yaa ka pye paa nanŋo kere yen, nda pe yen na suguru tɔnmɔ ni jɛŋge,

pe jatere wi se ka piri pe na naa.

13 Ko sanga wo ni, sumboro nanŋa mbajɛɛn wi yaa kaa yoo yɔɔrimɔ ni,

lefɔnmɔɔ naa lelɛŋbaara ti ni, pe yaa kaa yɔɔri ja.

Mi yaa ka pe kunwɔ gbelege ki kanŋa mbege pye yɔɔrimɔ kala,

mbe pe kotogo ki sogo pe na;

- mi yaa pe nandangawa pi kɔ mbe yɔgɔrimɔ kan pe yeri.
 14 Mi yaa *saraga wɔfenne pe kan *saraga kara yanlaga woro ni pe tin;
 mi yaa na woolo pe kan pe tin na yarijende ti ni.
 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.»

**Yɛnɛle li yaa Izirayeli woolo
 pe yinriwe ta**

- 15 Pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ:
 «Paa gbeere nuru wa Arama ca,
 nandangawa gbeere ri.
 Arasheli^r wo wila wi piile pe kunwɔ pi gbele,
 wi woro na jaa poo kotogo ki sogo wi na,
 katugu pɛ ku.»
- 16 Pa Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ:
 «Ye ye gbelege ki yaga, ye ye yɛntunwɔ pi tulu;
 katugu ye yaa ye tunngo ki sara wi ta.
 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.
 Ye piile pe yaa ka sɔngɔɔ mbe yiri wa pe juguye pe tara.
- 17 Ye setirige piile pe yaa ka jigi tagasaga ta.
 Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.
 Ye piile pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan laga pe yɛera tara ti ni.
- 18 «Mì Efirayimu^s cɛnle woolo pe yungbɔgɔɔ senre ti logo, pe yɛn na
 yuun fɔ:
 «Mà we koro, a wè koro
 paa napige yɛn, nga ki fa koro gbɛn.
 Sɔngɔɔ ma pan we ni ma yɛɛ kɔɔgɔ, pa we yaa sɔngɔɔ mbe pan ma
 kɔɔgɔ,
 katugu mboro ma yɛn Yawe Yɛnɛle, we Yɛnɛle le.
- 19 Wàa laga ma na, ɛɛn fɔ koni wè we kapere ti jɛn mari yaga;
 naa wè kaa ki wogo ki jɛn sanga nga ni,
 ndajɛn we yigi, fɔ a waa we kotogo ki gbɔɔn.
 Fɛɛ tì we yigi, a wè go sogo;
 katugu kapyere nda wè pye we punwɛ sanga wi ni, ki fɛɛ ti yɛn we na.»
- 20 Efirayimu wi yɛn na pinambyɔ nga wi kala li yɛn ma gbɔgɔ na yeri,
 pyɔ nga wi kala li yɛn mala ndanla fɔ jɛngɛ.
 Sanga o sanga mi kaa para wi senre na,
 mi maa jatere piin wi wogo na naa.

^r 31.15: Lagame Arasheli wi yɛn ma taanla Izirayeli tara ti ni fuun ti ni. Ki senre nda ti yo fun wa Matiye sewe wi ni, wa go 2.18 laga ki ni. ^s 31.18: Laga ki laga nga ki ni, Efirayimu mege nga ki yeri ko kɔɔ wo yɛn Izirayeli tara woolo wele.

Ki kala na, wi wogo ki yen ma gbɔɔ wa na kotogo ki na.
 Mi yaa ka pe yinriwe ta naa fɔ jɛŋɛ.
 Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma.»

Izirayeli woolo ye sɔngɔɔ ye pan

- 21 «Ye tɛgɛrɛ yaara tɛgɛ ye torokonɔ li yɔn na,
 ye tire kankan tila konɔ li nari;
 konɔ na yɛ lɛ yaa li kɔɔsi jɛŋɛ.
 Ye sɔngɔɔ ye pan, Izirayeli woolo, yoro mbele ye yen na
 lendanlambala,
 ye sɔngɔɔ ye pan wa ye ca ki ni.
 22 Ye yaa koro mbaa mari la toro fɔ sa gbɔn wagati wiwiin,
 yoro mbele ye yen paa sumboro ŋa wì yiri ma je we?
 Yawe Yɛnɛlɛ li yaa kala fɔnnɔ pye laga tara ti ni.
 Jɛlɛ wo wi yaa kaa naŋa wi lagajaa^t.»

Zhuda tara woolo pe yaa ka sɔngɔɔ mbe cɛn wa pe yɔnlɔ li ni

23 Yawe Yɛnɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yɛnɛlɛ lɛ, pa
 li yo yɛn fɔ: «Zhuda tara woolo mbele pàa yigi kasopiile, na mi ka ka
 sɔngɔɔ mbe pan pe ni sanga ŋa ni, kona wa Zhuda tara konaa ti cara ti
 ni, leelee pe yaa kaa ki yuun fɔ:

«Yawe Yɛnɛlɛ li duwaw ma na,
 mboro Siyɔn yanwiga *kpoyi ye,
 mboro ŋa kasiŋŋɛ ki cɛnsaga ye.»

24 «Kona Zhuda tara woolo poro naa Zhuda cara woolo pe ni fuun pe
 yaa ka cɛn wa ki laga ki ni, naa kɛrɛ kɔnfɛnnɛ poro naa mbele pe maa
 yanri na toro pe yaayoro ŋgbeleye yi ni. 25 Katugu mi yaa ka fanŋa kan
 mbele pè te pe yeri, mbe fanŋa gbɔɔ le mbele fuun pe fanŋa kɔ pe
 ni. 26 Ko sanga wo ni, a m̀ si yen ma yiri wa na wɔnlɔwɔ pi na, a m̀ sigi
 yan fɔ na wɔnlɔwɔ pì tanla.»

27 Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma fɔ: «Piliye ya yen wa na paan, mi yaa ka
 Izirayeli tara naa Zhuda tara ti yin sɛnwee piile naa yaayoro ti ni, paa
 yɛgɛ ŋa na pe ma kaa yariɓuguro yanragi kɛrɛ we. 28 M̀la yɛgɛ kan pe
 na ma pe kɔlɔgi, ma pe jan, ma pe jɔɔ, ma pe tɔŋɔ ma pe kɔ konaa ma
 kapege pye pe na yɛgɛ ŋa na, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, mi yaa yɛgɛ
 kan pe na mbe pe gbɛgele mbe pe tɛgɛ konaa mbe yeresaga kan pe yeri.
 Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma. 29 Ko piliye yo ni, pe se kaa ki yuun fɔ:

«Teele pè ɛrɛzɛn pire tugbɔɔnrɔ ti ka,

^t 31.22: Ki sɛnrɛ nda ti kɔɔ wi mbe ya pye fun fɔ: Jɛlɛ wo wi yaa kaa naŋa wi go singi.

a piile pe ngangala kè tanga pe na.»

³⁰ «Èn fò lere nungba nungba pyew wi yaa ka ku wi yëera kajogɔɔ to kala na. Lere o lere ka ɛɛɛɛɛn pire tugbɔɔnɔ ka, ko fò wo ngangala koro ke yaa tanga wi na.»

³¹ Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma fò: «Wele, piliye ya yën wa na paan, mi yaa ka *yɔn finliwɛ fɔnmbo le Izirayeli woolo poro naa Zhuda tara woolo pe ni. ³² Ki yɔn finliwɛ pi se ka pye paa yɔn finliwɛ mba mɪla le pe tɛɛɛye pe ni pi yën, pilige nga ni mɪla pe yigi kɛɛ na ma yiri pe ni wa Ezhipiti tara ti ni we; ki yɔn finliwɛ mba paa jɔɔ we, ma sigi ta muwi mɪla pye *pe fò we. Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma. ³³ Èn fò ko piliye yan yo pungo na, yɔn finliwɛ mba mi yaa ka le Izirayeli woolo pe ni pow mba yën. Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma fò: Mi yaa kanla lasiri sɛnɛ ti le wa pe nawa, mberi yɔnɔɔɔ wa pe kotoɔ ti na. Mi yaa ka pye pe Yënɛɛle, pe yaa ka pye na woolo. ³⁴ Lere se kaa wi lewee yenle wi kara naa, nakoma mbaa wi sefò wi kara naa, mbaa yuun fò: «Ki daga ma Yawe Yënɛɛle li jɛn.» Katugu leeɛ pe ni fuun pe yaa kanla jɛn, mbege le lepigile ke na mbe sa gbɔn legbɔɔɔ pe na. Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma. Mi yaa ka pe kajogɔɔ ti kala yaga pe na, mi se kanla jatere wi tɛge pe kapere ti na naa.»

³⁵ Yawe Yënɛɛle na lì yɔnɔ ki tɛge, jango kila yanwa yinrigi yɔnɔ na, lo na ligi kɔn maga tɛge yɛnge konaa wɔnngɔɔ ke kan, jango kaa yanwa yinrigi yɛmbine, lo na li ma kɔɔje wi yirige mbe ti wi tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pila tinme yinrigi, lo na pe maa li yinri Yawe Yënɛɛle na yawa pi ni fuun fò, pa lì yo yën fò:

³⁶ «Ki kagala ngele kè kɔn ma tɛge, na koro ka ya kɔ mbe wɔ wa na yɛge sɔɔɔɔ, pa kona Izirayeli setirige piile pe mbe ya kɔ mbe wɔ wa na yɛge sɔɔɔɔ, pa pe se pye naa cɛnle na yɛge sɔɔɔɔ. Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma.»

³⁷ Pa Yawe Yënɛɛle lì yo yën fò:

«Ndɛɛ ki pye lere mbe ya mbe naayeri wi yagawa pi taanla, ndɛɛ ki pye lere mbe ya mbe tara ti tijuguwo pi taanla mbe gbɔn fò wa ti nɔɔna cɛnyaara ti na, pa kona mi jɛn na je Izirayeli setirige piile pe ni fuun pe na, kapyere nda fuun pè pye ti kala na. Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma.»

³⁸ Yawe Yënɛɛle lo lì yo ma fò: «Ye wele, piliye ya yën wa na paan, pe yaa ka Zheruzalemu ca ki kan naa fɔnngɔ Yawe Yënɛɛle li kan, mbege le le Hanane-yeli sanngazo wi na fò sa gbɔn wa ca ki mbogo ki yenle yeyɔngɔ ki na. ³⁹ Pe yaa ka taanlamana li wa mbeli sin naa perew, mbe ca ki kɔngɔ ke gbɔn mbe kari sa gbɔn fò wa Garebu tinndi wi na, kona mbe sili ke mbe taanla mbe kari wa Gowati laga kɛɛ ki yeri. ⁴⁰ Pe maa gboolo pe nii konaa na cɔnɔ ti waa gbunlundege nga ni ki ni fuun, naa kɛɛɛ lara ti ni fuun fò mbe sa gbɔn

Sedirɔn lafogo ki na, mbe sa gbɔn fɔ wa Shɔnye yeyɔngɔ ki yenlɛ li na, wa yɔnlɔ yirisaga kɛ yeri, ko lara to ti ni fuun to yaa tege ti ye mbe kan Yawe Yenɣele li yeri. Ki lara ta kpɛ se ka jaanri naa, nakoma mbe tɔngɔ naa^u.»

Zheremi wila kere ta lɔ

32 ¹Yawe Yenɣele làa para Zheremi wi ni Zhuda tara wunlunaɲa Sedesiyasi wi wunluwɔ pi yele kɛ wolo li ni. Kila pye Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wi wunluwɔ pi yele kɛ ma yiri kolɔtaanri wolo li ni. ²Ki wagati wi ni, Babilɔni tara wunlunaɲa wi malingbɔɔnlɔ pàa malingbɔɔnlɔ censaga kan ma Zheruzalemu ca ki yɔn tɔn. **Yenɣele yɔn senre yofɔ** Zheremi pàa wi yigi maa le kaso wa Zhuda tara wunlunaɲa wi go welefenne pe laga nawa. ³Zhuda tara wunlunaɲa Sedesiyasi wo wila wi le kaso, ma yo yingi na Zheremi wi yen na Yenɣele li yɔn senre yuun, ma yo fɔ Yawe Yenɣele li yo fɔ: «Ye wele, mi yaa ki ca ɲga ki le Babilɔni tara wunlunaɲa wi kɛ, wi yaa sigi shɔ. ⁴Zhuda tara wunlunaɲa Sedesiyasi wi se shɔ mbe to Kalide^v tara fenne pe kɛ, ɛɛn fɔ mi yaa kaa le Babilɔni tara wunlunaɲa wi kɛ. Wi yaa kaa yan gbɔgɔyi mbe para wi ni yɔn naa yɔn. ⁵Pe yaa ka Sedesiyasi wi yigi mbe kari wi ni wa Babilɔni tara. Wi yaa ka sa koro wa fɔ sa gbɔn pilige ɲga ni mi yaa yere wi kala li ni. Mi ɲa Yawe Yenɣele, muwi mi yo ma. Na ye kaa malaga gbɔɔn Kalide tara fenne pe ni, ye se ya pe ni.»

⁶Zheremi wila yo fɔ: «Yawe Yenɣele làa para na ni ma yo fɔ: ⁷Wele, ma tojɛ Shalumu wi pinambyɔ Hanameyeli wi yaa pan laga ma kɔrɔgɔ, mbe pan mbɔɔn pye mbe yo fɔ wi kere nda wa Anatɔti ca, mari lɔ; katugu ti go shɔgɔ kologo ki yen ma yeri mberi lɔ, mberi pye ma woro^w.»

⁸Kona, a na tojɛ wi pinambyɔ Hanameyeli wì si pan na kɔrɔgɔ wa wunlunaɲa wi go welefenne pe laga nawa pi ni, ma yala Yawe Yenɣele li senre ti ni. A wì silan pye fɔ: «Na kere nda wa Anatɔti ca, wa Benzhamɛ tara, mi yen nɔɔ yenri mari lɔ, katugu ti go shɔgɔ kologo ki yen ma yeri mberi lɔ, mberi pye ma woro.»

Kona, a m̀ sigi jɛn ma filige ki na ma yo Yawe Yenɣele lo jate senre ti yo na kan.

⁹Ki pye ma, a m̀ sigi kere nda wa Anatɔti ca ti lɔ na tojɛ wi pinambyɔ Hanameyeli wi yeri. A m̀ si warifuwe pyɔ kɛ ma yiri kolɔshyen jiri ma kan wi yeri kere ti sɔɲɲgɔ. ¹⁰A m̀ si kere ti lɔsewe wi gbegele ma pe pye

^u 31.40: Ko senre nda to yen naga nari ma yo fɔ ka yaa ka taga ca ki gbɛmɛ pi na, konaa ki yaa ka pye kpoyi Yenɣele kan. ^v 32.4: Kalide tara to pe maa yinri fun Babilɔni tara.

^w 32.7: Kila pye, na naɲa wa ka ku, na wi go lere ka pye wa lenaɲa, a ki yala kufɔ wila wi yaraga ka kan fɔgɔ yɔn paa laga yen, ko naɲa wo ma ya maga lɔ naa mbege go shɔ, mbege yaga sege woolo pe kan; Levi 25.25-28.

shyen, mɛɛ nungba tɔn mala tɛgɛrɛ ti tɛgɛ wi na. Mɪla sɛrɛfɛnnɛ yeri, a kɪ pye pe yɛgɛ na, a mɪ si warifuwe wi taanla culo na maa nuguwɔ pi jɛn. ¹¹Ko pɔngɔ na, kɛrɛ ti lɔsɛwɛ ɲa wɪla pye ma tɔn, tɛgɛrɛ ti yɛn wi na, wo ɲa kɛrɛ ti lɔkala naa ti lɔ magala na ni, tila pye ma yɔnlɔgɔ wa wi ni, a mɪ suu lɛ, konaa sɛwɛ sanɲa ɲa wɪla pye ma yɛngɛ wi ni. ¹²A mɪ sigi kɛrɛ lɔsɛwɛ wi kan Neriya pinambyɔ Baruki wi yeri; Neriya to wo lawi ɲa Maseya. Mɪla wi kan wi yeri na tojɛ wi pinambyɔ Hanameyeli wi yɛgɛ na, naa sɛrɛfɛnnɛ mbele paa pe kɛɛ yɔnlɔ li taga kɛrɛ lɔsɛwɛ wi na pe yɛgɛ na, konaa Zhuda tara woolo mbele fuun paa pye wa wunlunaɲa wi go welefɛnnɛ pe laga nawa pi ni pe yɛgɛ na. ¹³A mɪ sigi konɔ na li kan Baruki wi yeri pe yɛgɛ na, ma yo fɔ: ¹⁴«Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, *Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ lɛ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Kɛrɛ ti lɔsɛwɛlɛ mbele pe lɛ, ɲa tɛgɛrɛ ti yɛn ma tɛgɛ wi na kona ɲa wi yɛn ma yɛngɛ wi ni, ma sa pe lɛ cɔgɔ ɲga pɛ fanri ka ni, jango pe koro wa tɛgɛsaga mbe mɔ wa.» ¹⁵Katugu Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yɛnɲɛlɛ lɛ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Pe yaa ka yinrɛ, naa kɛɛrɛ konaa *ɛrɛzɛn kɛɛrɛ lɔ laga ki tara nda ti ni naa.» »

Zheremi wi Yɛnɲɛlɛ yɛnrɛwɛ

¹⁶Naa mɪla kaa kɛɛrɛ ti lɔsɛwɛ wi kan Neriya pinambyɔ Baruki wi yeri sanga ɲa ni, a mɪ sigi yɛnrɛgɛ ɲga ki yɛnri Yawe Yɛnɲɛlɛ li yeri ma yo fɔ: ¹⁷«E, *na fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ, wele, mborɔ maa naayeri wo naa tara ti da ma yawa gbɔɔ po naa ma fanɲga gbɔɔ ki ni. Yaraga ko ka woro wa ma ɲgban ma yɛgɛ na. ¹⁸Ma mɔɔ kagbaraga ki pye sɛnwɛ wi kan fɔ mbe sa gbɔn wi setirige piilɛ pe yirisaga waga lɛgɛrɛ na. Ɛɛn fɔ ma ma teeɛlɛ pe kajɔgɔrɔ ti fɔgɔ tɔn pe piilɛ pe na, poro pɔngɔ na. Ma yɛn Yɛnɲɛlɛ ɲgbɔgɔ konaa fanɲga fɔ, ma mɛgɛ koyi ɲga Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ. ¹⁹Ma kakɔnnɛgɛnɲɛlɛ kɛ yɛn ma tugbɔlɔ, ma maa ma kapyɛgɛlɛ kɛ piin yawa ni. Ma yɛgɛ yɛn sɛnwɛ piilɛ pe tangalɔmɔ pi ni fuun pi na. Ma ma lɛrɛ nungba nungba pyew wi sara mbe yala wi tangalɔmɔ pi ni konaa mbe yala wi kapyɛgɛlɛ kɛ ni.

²⁰«Maa kacɛn kagala naa kafɔnɲgɔlɔ pye wa Ezhipiti tara; ali ma pan ma gbɔn nala, ma yɛn na kɛ piin Izirayeli woolo poro naa sɛnwɛ piilɛ pe kan. Mɔɔ yɛɛ mɛgɛ ki gbɔgɔ fɔ ma pan ma gbɔn nala. ²¹Ma woolo, Izirayeli woolo wele, maa pe yirige wa Ezhipiti tara kacɛn kagala ni, naa kafɔnɲgɔlɔ, naa fanɲga gbɔgɔ, naa yawa gbɔɔ ni, konaa ma fyɛrɛ gbɔrɔ wa leelɛ pe na. ²²Maa wugu pe tɛlɛyɛ pe kan mbege tara nda ti kan pe yeri, a maa pan mari kan pe yeri; to nda nɔnɔ wo naa sɛnrɛgɛ ki ni, ti yɛn na fuun wa ti ni we. ²³A pɛ si pan maga tara nda ti shɔ mari ta. Ɛɛn fɔ pe sila logo ma yeri, pe sila tanga ma *lasiri wi na, ɲga fuun maa yo pe kan ma yo pe pye, pe sila ka kpɛ pye. Ko kala kɪ ti maa ki jɔlɔgɔ ɲga ki ni fuun ki wa pe na.

²⁴ «Wele, Kalide tara fenne pe yen na lugusara kanni na ca ki mbogo ki mari, mbe ca ki sho. Pè yiri ca ki korogo, ki yaa ye pe kee tokobi naa fungo konaa yambewe pi fannga na. Nga maa yo, koyi nga ki gbɔn yeen, ma yen naga yaan. ²⁵ Konaa ki ni fuun, we Ɔ, Yawe Yenjele, maa ki yo na kan ma yo Ɔ mbe sa kere ta lo penjara na, mberi sara serefenne yege na, ma si yala, ca ki ye Kalide tara fenne pe kee.»

Yenjele làa Zheremi wi yon sogo

²⁶ Yawe Yenjele làa li senre ti kan Zheremi wi yeri ma yo Ɔ: ²⁷ «Muwi mi yen Yawe Yenjele, senwee piile pe ni fuun pe Yenjele le. Naga yen ma, yaraga ka yen wa mala pari le?» ²⁸ Ki kala na, pa Yawe Yenjele li yo yeen Ɔ: «Wele, mi yen naga ca nga ki nii Kalide tara fenne pe kee, naga nii Babiloni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi kee. Wi yaa ki sho. ²⁹ Kalide tara fenne mbele pè pan ma to ki ca nga ki na, pe yaa ye wa ki ni, mbe kasɔn le ki ni, mbege sogo. Biriyrɛ nda paa pye na ***wusuna nuwo taan** wi sori yarisunngo ***Baali** ki kan wa ti go na, na duven ***saara** ti woo yarisunndo ta yege yeri wa ti go na, jango mbanla nawa pi ngban, pe yaa ka ki yinre ti sogo.» ³⁰ Yawe Yenjele lo li yo ma Ɔ: «Katugu maga le wa pe punwe pi ni, Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo, na kambenge ko ce pè koro na piin na yege sogowa. Izirayeli woolo pè koro nala nawa pi ngbanni pe kapyere ti ni. ³¹ Katugu maga le wa ki ca nga ki kanpilige ki na Ɔ ma pan ma gbɔn nala, ki yen na nangbanwa po naa na konro tendorogo ki go. Ki kala na, mi yaa ki jɔgo mbege wo wa na yege sogowa. ³² Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo pè kapere pye na na mala nawa pi ngban, poro naa pe wunlumbolo pe ni, naa pe yeketele pe ni, naa pe ***saraga wofenne** pe ni, naa pe ***Yenjele yon senre yofenne** pe ni, naa Zhuda tara woolo konaa Zheruzalemu ca woolo pe ni. ³³ Pe pungo wa na yeri, pee yege wa na yeri; ma si yala mi yen na pe nari pilige pyew, een Ɔ pee yenle mbe logo na yeri, pee silan yerewe senre ti le. ³⁴ Go nga na mege ki yen na yinri ki na, paa pe yarisunndo tijangara ti tege wa ki ni maga tege ***fyongo** ni. ³⁵ Paa sunzara kan yarisunngo Baali ki kan wa Beni Hinomu gbunlundege ki ni, jango mbaa pe pinambiile naa pe sumborombiile pe woo saraga, mbaa pe sori kasɔn ni yarisunngo Moleki ki kan. Ma si yala, mi sila ki wogo nga ki konɔ kan pe yeri, mi sila si sɔnri ki na yerɛ, mbe yo Ɔ pege katijangara cenle li pye, mbe ti Zhuda tara fenne pe pye kapere pyefenne.» ³⁶ «Een Ɔ konaa ki ni fuun, ye yen naga yuun ki ca nga ki wogo na ma yo Ɔ ki yaa ka le Babiloni tara wunlunaŋa wi kee tokobi, naa fungo konaa yambewe po fannga na. Een Ɔ koni Yawe Yenjele, Izirayeli woolo Yenjele li yen naga senre nda ti yuun ki ca nga ki wogo na, ma yo Ɔ: ³⁷ «Wele, mila na woolo pe purɔ ma kari pe ni tara nda fuun ni na nangbanwa, naa na kayanga konaa na konro tendorogo ki kala na, mi yaa ka pe gbogolo mbe yiri wa pe ni, mbe pan pe ni laga ki laga nga ki ni, mbe ti pe cen laga yeyingge na pow. ³⁸ Pe yaa ka pye na

woolo, mi yaa ka pye pe Yenŋele. ³⁹Mi yaa ka pe jatere wi pye nungba, mbe pe tangalomo pi pye nungba, mbe ti paa fye na yege sanga pyew, jango pe wogo ki yon, poro naa pe piile mbele pe yaa ka yiri pungo na pe ni. ⁴⁰Mi yaa ka ***yon finliwe** mbakwo le pe ni. Mi se ka pungo wa pe yeri naa, mi yaa la kajenge piin pe kan. Mi yaa kanla yege fyere ti le wa pe kotogo na, jango paga ka pe yee laga na na. ⁴¹Mi yaa kaa kajenge piin pe kan nayinme ni; mi yaa yeresaga kan pe yeri jenge laga ki tara nda ti ni, na kotogo ki ni fuun ni konaa na nawa pi ni fuun ni.» »

⁴²«Katugu pa Yawe Yenŋele li yo yeen fo: «Yege nga na mila ti, a ki jologo gbogo nga ki gbom ki leele mbele pe na, ki pyelomo nungba pi na fun, kajenge nga fuun migi senre yo, mi yaa ki ni fuun ki pye pe kan. ⁴³Ye yen naga yuun ki tara nda ti wogo na ma yo fo ti jogo ma koro waga, senwee pyo woro wa ti ni, yaayoro woro wa ti ni, fo ti ye Kalide tara fenne pe kee. Pe yaa ka keere ta lo laga tara nda ti ni naa. ⁴⁴Pe yaa ka keere lo penjara na, mbe kere lseweele pye, mbe tegere tege pe na, mbe serefenne le ki pye pe yege na. Ki yaa ka pye wa Benzhame tara ti ni, naa wa Zheruzalemu kanngara na lara ti ni, naa wa Zhuda tara cara ti ni, naa cara nda wa yanwira ti na ti ni, naa cara nda wa yanwira tigiwen tara ti ni konaa cara nda wa ***Negevu** tara ti ni; katugu leele mbele paa yigi kasopiile ma kari pe ni, mi yaa ka songoro mbe pan pe ni. Yawe Yenŋele lo li yo ma.» »

Izirayeli tara cara ti yaa ka kan naa fonngo

33 ¹Yawe Yenŋele laa li senre ti kan Zheremi wi yeri naa ki shyen wogo na, maa ta wi yen ma ton bere wa kaso wi ni, wa wunlunana wi go welefenne pe laga nawa, ma yo fo: ²«Yawe Yenŋele na li tara ti da, Yawe Yenŋele na liri gbegele mari yerege, lo na pe maa yinri Yawe Yenŋele, pa li yo yeen fo: ³«Na yenri, mi yaa ma yon sogo. Mi yaa kagbogolo senre yo ma kan, kagala ngele ke yen ma lara, ngele mee ke jen.» ⁴Katugu Yawe Yenŋele, ***Izirayeli** woolo Yenŋele le, pa li yo yeen ki ca nga ki yinre ti wogo na konaa Zhuda tara wunlumbolo pe yinre ti wogo na. To nda pe yaa ka jaanri mbege sinndeere ti tege mbe ca ki mbogo ki gbegele ti ni, jango pe juguye mbele pe pan ma ca ki maga, paga ka lugusara ta mbe ye wa ca ki ni, mbe pe gbo tokobi ni. ⁵Ki yaa pye mbege ta wagati na ni poro naa Kalide tara fenne pe ni, pe yen malaga na. Ki yinre ti yaa ka yin gboolo pe ni, poro mbele mi yaa ka gbo na nangbanwa naa na konro tandorogo ki kala we. Mi yaa na yege ki lara ki ca nga ki na pe tipere nda pe pye ti kala na.

⁶«Een fo konaa ki ni fuun, mi yaa ka pe were pye, mbe pe sagala; mi yaa yeyinngge gbogo kan pe yeri, pe koro pe yee kan kangbanga fu. ⁷Zhuda tara woolo mbele paa yigi kasopiile konaa Izirayeli tara woolo mbele paa yigi kasopiile, mi yaa ka songoro mbe pan pe ni naa, mbe ti pe

La Bible en langue djimini de Côte d'Ivoire; © 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

¹⁷Katugu pa Yawe Yennele li yo yeen fo: «Wa Davidi setirige ki ni, lere yaa la taa mbaa ceen wunluwo pi na Izirayeli woolo pe go na. ¹⁸***Saraga wafenne**, Levi setirige piile wele, pele yaa la taa sanga pyew mbaa yeregi na yege sogowo, mbaa ***saara sogoworo** woo, mbaa muwe saara woo mbaa ti sori, konaa mbaa saara woo na yeri pilige pyew.»

¹⁹Yawe Yennele laa li senre ti kan Zheremi wi yeri naa ma yo fo: ²⁰«Pa Yawe Yennele li yo yeen fo: «Na kaa pye ye mbe ya mbe ***yɔn finliwe** mba pi yen mi naa yɔnlo ki ni pi jɔgo, mbe yɔn finliwe mba pi yen mi naa yembine li ni pi jɔgo, mbe ti yɔnlo ki ka ka yiri ki yirisanga wi ni, mbe ti yembine li ka ka wo li wosanga wi ni, ²¹pa kona yɔn finliwe mba mi le na tunmbyee Davidi wi ni, po fun pi mbe ya jɔgo; pinambyo se ta wa wi setirige ki ni mbe cen wunluwo pi na wa wi yɔnlo. Kona yɔn finliwe mba mi le saraga wafenne pe ni, poro Levi setirige piile mbele pe yen na tunngo piin na kan, pa pi yaa jɔgo fun. ²²Yege nga na lere se ya mbe wɔngɔlo ke jiri mbe ke yɔn jen, yege nga na lere se ya mbe kɔgoje yɔn taambugo ki jiri, ki pyelomɔ nungba pi na fun, mi yaa na tunmbyee Davidi wi setirige piile pe lege konaa Levi setirige piile mbele pe yen na tunngo piin na kan pe ni.» »

²³Yawe Yennele laa li senre ti kan Zheremi wi yeri naa ma yo fo: ²⁴«Ki leele mbele pe yen na senre nda yuun, ma woro nari nuru wi le? Pe yen na yuun fo: «Yawe Yennele laa seye shyen yan wo, li je yi na.» Pe yen naga piin ma, nala woolo pe tifaga. Pe woro nala woolo pe jate naa paa cenle yen naa.»

²⁵Pa Yawe Yennele li yo yeen fo: «Ndee mi sila na yɔn finliwe pi le yɔnlo ki ni, mboo le yembine li ni, ndee mi sila ngasegele tege naayeri wo naa tara ti na, ²⁶kona mi jen na je Zhakɔbu setirige piile pe na konaa na tunmbyee Davidi wi setirige piile pe na; mi se jen na wi setirige pyo wa wo wa pe ni, mboo tege tegere ti na Abirahamu, naa Izaki konaa Zhakɔbu setirige piile pe go na. Ki kala na, pe woolo mbele paa yigi kasopiile ma kari pe ni, mi yaa ka songoro mbe pan pe ni, mbe pe yinriwe ta.»

SENRE NDA ZHEREMI WILA YO SEDESIYASI WO NAA EREKABU SETIRIGE PIILE PE KAN

34–35

Senre nda Zheremi wila yo
Sedesiyasi wi wogo na

34 ¹Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wo naa wi malingbɔɔnlo pe ni fuun pe ni, naa wunluwo tara nda fuun tila pye wa wi fannga ki nɔgo, naa cengele ngele fuun kaa pye wa wi fannga ki nɔgo, paa pye na malaga gbɔɔn Zheruzalemu ca konaa ki kanngara na cara ti

ni sanga nga ni, a Yawe Yennele li sili senre ti kan Zheremi wi yeri ma yo fɔ: ²«Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele pa li yo yeen fɔ: «Kari ma saga yo Zhuda tara wunlunanga Sedesiyasi wi kan, maa pye fɔ Yawe Yennele pa li yo yeen fɔ: Wele, mi yen naga ca nga ki nii Babiloni tara wunlunanga wi kee, wi yaa ka kasɔn le ki ni mbege sogo. ³Mboro jate ma se ka sho wi yeri; pe yaa kɔɔn yigi fannga mbɔɔn le wi kee. Mboro naa Babiloni tara wunlunanga wi ni, ye yaa ka ye yee yan gbɔgyi, mbe para ye yee ni yɔn naa yɔn. Pe yaa ka kari ma ni wa Babiloni.»

⁴«Een fɔ mboro wo na, Zhuda tara wunlunanga Sedesiyasi, Yawe Yennele li senre ti logo. Yawe Yennele pa li yo yeen ma wogo na fɔ: «Pe se kɔɔn gbo tokobi ni» ⁵Ma yaa ka ku yeyinge na. Wunlumbolo leele mbele pe keli ma toro ma na, poro mbele ma teleye wele, paa ***wusuna nuwɔ taan** sogo pe gboolo pe kan yege nga na, ki pyelɔmɔ nungba pi na, mboro fun pe yaa ka wusuna nuwɔ taan wa sogo ma kan. Pe yaa kɔɔn kunwɔ pi pye mbaa yuun fɔ: «E, we tafɔ wi ku.» Muwi migi senre nda ti yo. Yawe Yennele lo li yo ma.»

⁶***Yennele yɔn senre yofɔ** Zheremi wila saa ki senre nda ti ni fuun ti yo Zhuda tara wunlunanga Sedesiyasi wi kan wa Zheruzalemu ca. ⁷Ki wagati wi ni, Babiloni tara wunlunanga wi malingbɔɔnɔ paa pye na malaga gbɔɔn Zheruzalemu ca ki ni, naa Zhuda tara cara sannda ti ni, Lakishi ca naa Azeka ca ye; katugu ko cara shyen to tila koro ***malaga sigecara** wa Zhuda tara cara ti ni.

**Kulolo pe tafenne paa pe kulolo
pe wɔ wa kulowo pi ni, ma sɔngɔɔ
ma pe le naa wa pi ni**

⁸Yawe Yennele lãa li senre ti kan Zheremi wi yeri naa; ki wagati wi ni, wunlunanga Sedesiyasi wila ***yɔn finliwe** le Zheruzalemu ca woolo pe ni, ma yo ki daga pege yari lagapyew fɔ pe kulolo pe wɔ wa kulowo pi ni. ⁹Leele pe ni fuun nungba nungba paa daga mbe pe kulonambala nakoma kulojaala mbele Eburuye woolo pe wɔ wa kulowo pi ni. Lere kpe sila daga mboo sefɔ Eburuye woo wa yaga wa wi yee yeri wa kulowo pi ni naa. ¹⁰Tara ti teele poro naa leele sanmbala pe ni fuun mbele paa ki yɔn finliwe pi le, pe ni fuun nungba nungba paa yere ki na mbe pe kulonambala naa kulojaala pe wɔ wa kulowo pi ni, jango paga ka koro wa kulowo pi ni wa pe yee yeri. Paa tanga ki senre ti na ma pe kulolo pe wɔ wa kulowo pi ni.

¹¹Een fɔ pungo na, a pɛ si kaa pe jatere wi kannga, paa pe kulonambala naa kulojaala mbele wɔ wa kulowo pi ni, a pɛ si saa pe yigi naa, ma pan ma pe le naa wa kulowo pi ni. ¹²Ki kaa pye ma, a Yawe Yennele li sili senre ti kan naa Zheremi wi yeri, ma yo fɔ: ¹³«Yawe Yennele, Izirayeli woolo Yennele le, pa li yo yeen fɔ: «Pilige nga ni mila ye teleye pe yirige wa Ezhipiti tara, wa kulowo tara ti ni, mila yɔn finliwe le pe ni ma pe pye fɔ: ¹⁴Ye sefenne Eburuye mbele ka pe yee perɛ ye yeri, mbe pye ye kulolo, pe kulowo pi ye le kɔɔshyen wolo li ni, ye daga mbe pe wɔ wa

kulowo pi ni. Pe daga mbe tunngo pye ye kan sa gbɔn yeŋe kɔgalɔni, ko pungo na, pe pe wɔ wa kulowo pi ni paa kee pe yinɛ. » Eɛn fɔ ye teleye pe sila logo na yeri, pe sila nungbolo jan na sɛnɛ ti yeri. ¹⁵Yoro wo na, nala ŋa wi na, yàa ye tangalɔmɔ pi kannga, ma ŋga ki yen ma sin na yege na ki pye. Ye cɛnyɛɛnɛ mbele pe yen kulolo wa ye yeri, ye ni fuun nungba nungba yàa ki yari ma yo ye yaa pe wɔ wa kulowo pi ni. Yoro jate yàa yɔn finliwɛ le na yege sɔgɔwɔ, wa go ŋga na mege ki yen na yinri ki na ki ni. ¹⁶Eɛn fɔ yɛ sɔngɔɔ ma ye jatere wi kannga, mala mege ki jɔgɔ. Ye kulonambala naa ye kulojaala mbele yàa wɔ wa kulowo pi ni ma yo pɛ koro pe yɛ kan, yɛ sɔngɔɔ ma saa pe yigi ma pe ngbanga pe pye naa ye kulonambala naa ye kulojaala. »

¹⁷Ki kala na, Yawe Yɛnɛɛle pa li yo yɛɛn fɔ: «Ki kaa pye yee yenɛ mbe logo na yeri, ye sefɛnnɛ naa ye cɛnyɛɛnɛ mbele pe yen kulolo, yee yenɛ mbe pe wɔ wa kulowo pi ni, mi fun mi yaa ye le tokobi, naa yambewe konaa fungo ki kɛɛ. Mi yaa ti ye kala laa fyere gbɔɔ waa dunruya wunluwɔ pi ni fuun pi na. Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma. ¹⁸Ki leele mbele pàa *yɔn fɔlɔ na kɔn na yeri ma sɔngɔɔ mali jɔgɔ, poro mbele pàa yɔn fɔlɔ li kɔn na yege sɔgɔwɔ, ma napige wɔ *saraga maga kɔn shyen, ma toro wa ki kɔnɔ shyen ti sɔgɔwɔ pi ni, eɛn fɔ pee si ka ki yɔn finliwɛ pi kala li pye mbeli yɔn fili, mi yaa ki leele pe le pe juguye pe kɛɛ. ¹⁹Zhuda tara teelee, naa Zheruzalemu ca teelee, naa wunluwɔ go tunmbyeele teelee pe ni, naa *saraga wɔfɛnnɛ konaa tara woolo mbele fuun pɛ toro wa napige ki kɔnɔkɔnɔ shyen ti sɔgɔwɔ pi ni, ²⁰mi yaa pɛ le pe juguye pe kɛɛ, poro mbele pe yen na pe gbosaga jaa pe kɛɛ. Pe gboolo pe yaa ka pye sannjere to naa cɛnɛ ti yaakara. ²¹Mi yaa Zhuda tara wunlunaŋa Sedesiyasi naa wi tara teelee pe le pe juguye pe kɛɛ, mi yaa pe le mbele pe yen na pe gbosaga jaa pe kɛɛ. Mi yaa pe le Babilɔni tara wunlunaŋa wi malingbɔɔnɔ pe kɛɛ, poro mbele pɛ kari ma laga ye na we. » ²²Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma fɔ: «Wele, mi yaa kɔnɔ kan pe yeri pe sɔngɔɔ pe pan ki ca ŋga ki mege ni naa. Pe yaa ka malaga gbɔn ca ki ni mbege sho, mbe kasɔn le ki ni mbege sogo. Mi yaa ka Zhuda tara cara ti pye katara, lere se ka pye wa ti ni. »

Zheremi naa Erekaɓu setirige piile pe kala

35 ¹Yawe Yɛnɛɛle làa li sɛnɛ ti kan Zheremi wi yeri, Zhoziyasi pinambyɔ Yehoyakimu ŋa wila pye Zhuda tara wunlunaŋa wi wagati wi ni, ma yo fɔ: ²«Kari wa Erekaɓu setirige piile pe yeri ma sa para pe ni, ma pan pe ni wa Yawe Yɛnɛɛle li *sherigo gbɔgɔ ki ni, ma duvɛn kan pe yeri poo wɔ. » ³Kona, Zheremi^y pinambyɔ Yaazaniya ŋa wila pye Habaziniya pishyenwoo, a wì si saa wi le wo naa wi sefɛnnɛ nambala,

* 34.18: Kila pye faa, na leele pe ka yɔn finliwɛ le pe yɛɛ sɔgɔwɔ, pe ma ki saraga cɛnɛ ŋga ki wɔ mbege naga fɔ pɛ yɔn finliwɛ le pe yɛɛ ni, ma yere kagala kele na mbaa ke piin. Ko kɔɔ wo yen fɔ na lere ŋa si yɔn fɔlɔ na wì le li yɔn fili, pe mbaa ya mbe ki fɔ wi gbo mbooo pye yege ŋga pàa yaayogo ki gbo maga kɔn shyen we (Zhenɛ 15.10).

naa wi pinambiile pe ni fuun pe ni, konaa Ereka bu setirige piile sanmba-
la pe ni fuun pe ni. ⁴A mi si kari pe ni wa Yawe Yenjele li sherigo gbogo
ki ni, wa Igidali pinambyo Hana wi forogofenne pe go ki ni, Hana wila
pye *Yenjele yon senre yofa. Ki go kila pye wa sherigo gbogo teele pe go
ki tanla; kila pye wa Shalumu pinambyo Maaseya wi yumbyo wi go na.
Shalumu wila pye sherigo gbogo yeyongo ki korosifo. ⁵A mi si pan cogolo
kele ni, njele ke yin duven ni konaa wjengele ni, ma ke tge le Ereka bu
setirige piile pe yeg sogo, mee pe pye fa: «Ye duven wa wa!»

⁶En fa, a pe silan yon sogo ma yo fa: «We se duven wa, katugu we tele
Yonadabu na wila pye Ereka bu wi pinambyo wila ki yo we kan ma yo fa:
Yoro naa ye piile pe ni, yaga ka duven wa fyew. ⁷Yaga ka yinre kan, yaga
ka kere kon mbe yariluguro lugu, yaga ka *erezen tiire sanri, ki yaara ta
si daga mbe pye ye yeri yere. En fa ye yinwege piliye yi ni fuun yi ni, ye
yaa la een *paara yinre ni; pa kona ki tara nda ye yen ma een wa ti ni
paa nambanmbala yen, ye yaa yinwetonlogo ta wa ti ni.»

⁸«We tele Yonadabu na wila pye Ereka bu wi pinambyo wila
senre nda fuun yo we kan, to we yen na tanri ti na. We yinwe-
ge piliye yi ni fuun yi ni, we woro na duven woo, woro naa we
jeele, naa we pinambiile konaa we sumborombiile pe ni. ⁹We
se yinre kan mbe een wa ti ni, erezen keere woro we yeri, kere
woro we yeri, tara woro we yeri we yariluguro lugu wa. ¹⁰We
maa een paara yinre ngo; senre nda fuun we tele Yonadabu
wila yo we kan, to we yen na tanri ti na ti yeg ki na. ¹¹Wagati
na ni Babiloni tara wunlunaga Nebukanezari wila pan ma to
ki tara nda ti na malaga ni, a we sho fa: «Ye pan we kari wa
Zheruzalemu ca, we fe Kalide tara fenne naa Siri tara fenne pe
malingbonlo ngebeleye yi yeg.» Ko ki ti we yen ma een laga
Zheruzalemu ca.»

¹²Kona, a Yawe Yenjele li sili senre ti kan Zheremi wi yeri ma yo
fa: ¹³«Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fa, *Izirayeli woolo Yenjele
le, pa li yo yeen fa: «Kari ma saga yo Zhuda tara woolo konaa
Zheruzalemu ca woolo pe kan fa: Naga yen ma, ye sanla senre ti
logo mbaa tanri ti na wi le? Yawe Yenjele lo li yo ma. ¹⁴Ereka bu
pinambyo Yonadabu wila ki yo wi piile pe kan ma yo paga ka duven
wa, a pege senre ti le na tanri ti na fa ma pan ma gbon nala, paa
duven wa, katugu pe yen na tanri na yala pe tele wi senre to ni.
En fa mi wo na, mi yen na para ye ni maga le wa, mi yen na para
ye ni pilige pyew, en fa yee yenle mbe logo na yeri. ¹⁵Mila na tun-
mbyeele Yenjele yon senre yofenne pe ni fuun pe tun wa ye yeri.
Mila pye na pe tunnu wa ye yeri sanga pyew, a pe saa naga yuun

ye kan fɔ: Ye ni fuun nungba nungba, ye sɔngɔɔ ye yiri wa ye ko-mbegele ke ni, ye ye tangalɔmɔ pi kannga, yaga ka taga yarisunndo ta yege na mbaa ti gbogo. Pa kona tara nda mi kan ye yeri, yoro naa ye teleye ye yeri, ye yaa koro wa ti ni. Eɛn fɔ ye sila nungbolo jan na yeri, ye sila yenle mbe logo na yeri. ¹⁶Erekabu pinambyɔ Yonadabu wi setirige piile pe yen na tanri na yala pe tele wi senre ti ni, eɛn fɔ ki cɛnle woolo mbele poro woro na nuru na yeri.» »

¹⁷Kona, a Zheremi wì sho naa fɔ: «Ki kala na, Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa lì yo yeɛn fɔ: «Wele, jɔlɔgɔ nga fuun migi senre yo ma yo mi yaa wa Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe na, mi yaa ki ni fuun ki wa pe na, katugu mì para pe ni, pee logo na yeri; mì pe yeri, pee sho na yeri.» » ¹⁸Kona, a Zheremi wì sigi yo Erekabu setirige piile pe kan fɔ: «Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa lì yo yeɛn fɔ: «Kì kaa pye yè ye tele Yonadabu wi senre ti le, ma tanga ma yala wi senyoro ti ni fuun ti ni, ma nga fuun wì yo ye kan ki pye, ¹⁹ki kala na, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɲele le, pa lì yo yeɛn fɔ: Lere yaa la taa wa Erekabu pinambyɔ Yonadabu wi setirige piile pe ni sanga pyew, mbaa tunngo piin na yege sɔgɔwɔ.» »

ZHEREMI WILA JLO MAGA TA WI YEN YENɲELE YON SENRE YOFɔ

36–45

Wunlunaɲa Yehoyakimu wila Zheremi wi Yenɲele yon senre sewe wi sogo

36 ¹Zhuda tara wunlunaɲa Yehoyakimu ɲa wila pye Zhoziyasi pinambyɔ wi wunluwɔ pi yele tijere wolo li ni, a Yawe Yenɲele lì siri senre ti kan Zheremi wi yeri, ma yo fɔ: ²«Selege sewe ɲa pe ma migi wa le, senre nda fuun mì yo ma kan ^{*}Izirayeli tara, naa Zhuda tara, konaa cengele sanɲgala ke ni fuun ke wogo na, maga le wa wunlunaɲa Zhoziyasi wi wagati wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala, ma ki senre ti ni fuun ti yonlɔgɔ wa ki sewe wi ni^z. ³Kana kapege nga fuun mila sɔnri mbe pye Zhuda tara woolo pe na, na pe kaga senre ti logo, pe ni fuun nungba nungba pe yaa

^z 36.2: Ki wagati wi ni, pàa pye na yonlɔgi selege na, ɲga pe ma migi maga pɔ. Ko pàa pye na yinri selege sewe ɲa pe ma migi.

sɔngɔɔ mbe yiri wa pe kombegele ke ni; pa kona mi yaa pe kajɔɔɔ to naa pe kapere ti kala yaga pe na.»

⁴Ki pye ma, a Zheremi wì si Neriya pinambyɔ Baruki wi yeri. Senre nda fuun Yawe Yɛnɛɛlɛ làa yo Zheremi wi kan, a wì si ti ni fuun ti yo Baruki wi kan, a Baruki wì siri yɔnɔɔɔ wa ki selegɛ sewɛ ɲa pe ma migi wi ni. ⁵Ko punɔɔ na, a Zheremi wì sigi konɔ na li kan Baruki wi yeri ma yo fɔ: «Pànlà yigi mala jori lagame, mi se ya kari wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li *sherigo gbɔɔ ki ni. ⁶Ki kala na, mboro jate ma kari wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li sherigo gbɔɔ ki ni, Yawe Yɛnɛɛlɛ li senre nda m̀ yo ma kan, a màri yɔnɔɔɔ wa selegɛ sewɛ ɲa pe ma migi wi ni, ma sari kara leele pe yege na *yɛnge lege pilige ka ni. Mari kara fun Zhuda tara woolo mbele fuun pe yaa ka yiri wa pe cara ti ni mbe pan wa pe yege na. ⁷Kana ko yaa ki kan pe Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɛnringbanga yɛnri, pe ni fuun nungba nungba pe sɔngɔɔ pe yiri wa pe kombegele ke ni; katugu Yawe Yɛnɛɛlɛ li nangbanwa naa li kɔnrɔ tendorogo ɲga ki senre tì yo ki leele mbele pe mege ni, ki gbɔɔ fɔ jɛnge.»

⁸Kala na fuun Yɛnɛɛlɛ yɔn senre yofɔ Zheremi wìla yo Neriya pinambyɔ Baruki wi kan, wìla li pye. Yawe Yɛnɛɛlɛ li senre nda tila pye ma yɔnɔɔɔ wa sewɛ ɲa pe ma migi wi ni, wìla ti kara wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li sherigo gbɔɔ ki ni. ⁹Zhuda tara wunlunaɲa Yehoyakimu ɲa wìla pye Zhoziyasi pinambyɔ wi wunluwɔ pi yeɛ kangurugo wolo li yɛnge kolɔjɛre wogo ki na, a pè si yɛnge lege pilige ka yari Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe kan, konaa Zhuda tara cara woolo mbele fuun pàa pan wa Zheruzalemu ca pe kan, wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li yege sɔɔwɔ. ¹⁰Ki sanga wi ni, a Baruki wì si Zheremi wi senre ti kara ma yiri wa sewɛ wi ni, wa Yawe Yɛnɛɛlɛ li sherigo gbɔɔ ki ni leele pe ni fuun pe yege na. Pa wìla pye wa Shafan pinambyɔ Gemariya wi go ki ni, Gemariya wìla pye sewɛ yɔnɔɔɔfɔ; ki go kila pye wa sherigo gbɔɔ lonɔ ki naayeri, wa sherigo gbɔɔ Yeyɔngɔ fɔngɔ ki tanla.

¹¹Yawe Yɛnɛɛlɛ li senre nda fuun tila kara wa sewɛ wi ni, Gemariya pinambyɔ Mishe ɲa wìla pye Shafan pishyenwoo wìla ki senre ti ni fuun ti logo. ¹²A wì si tigi ma kari wa wunluwɔ go ki ni, ma saa ye wa sewɛ yɔnɔɔɔfɔ wi go ki ni. Tara ti teeɛ pe ni fuun pàa pye wa na finliwɛ piin. Elishama ɲa wìla pye sewɛ yɔnɔɔɔfɔ wìla pye wa, naa Shemaya pinambyɔ Delaya, naa Akibɔri pinambyɔ Elinatan, naa Shafan pinambyɔ Gemariya, naa Hananiya pinambyɔ Sedesiyasi konaa tara teeɛ sanmbala pe ni fuun pe ni. ¹³Sanga ɲa ni Baruki wìla pye na sewɛ wi kara leele pe yege na, senre nda fuun Mishe wìla logo, a wì si ti ni fuun ti yege yo pe kan.

¹⁴Kona, a tara teeɛ pe ni fuun pè si Yehudi wi tun wa Baruki wi yeri, Yehudi to wo lawi ɲa Netaniya, Netaniya to wo lawi ɲa Shelemiya, Shelemiya to wo lawi ɲa Kushi; pàa wi pye ma yo wi saga yo Baruki wi

kan fɔ selege sewe ɲa pe ma migi, wo ɲa wì kara leele pe kan, wi pan wi ni. A Neriya pinambyɔ Baruki wì si saa selege sewe ɲa pe ma migi wi shɔ ma kari wi ni pe kɔrɔɔ. ¹⁵A pè suu pye fɔ: «Cɛn ma sewe wi kara we kan.» A Baruki wì si cɛn maa kara pe kan. ¹⁶Naa pàa kaa ki senre ti ni fuun ti logo sanga ɲa ni, a pè si fyɛ fɔ jɛngɛ, mɛɛ pe yɛɛ welewele, ma si Baruki wi pye fɔ: «We yaa ki senre nda ti ni fuun ti yege yo wunlunana wi kan.»

¹⁷Kona, a pè si Baruki wi yewe naa ma yo fɔ: «Maga senre nda ti ni fuun ti yɔnlɔɔ yege ɲga na, ki yo we kan. Zheremi wo wìri yo ma kan wi le?» ¹⁸A Baruki wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Wìla pye naga senre ti ni fuun ti yuun yɔn ni na kan, a mi nɛɛ ti yɔnlɔgi laga ki sewe ɲa wi ni lankiri tɔnmɔ ni.» ¹⁹A tara teelee pè si Baruki wi pye fɔ: «Mboro naa Zheremi wi ni ye kari ye sa lara. Yaga ka ti lere mbe ye saga jɛn.»

²⁰Ko pɔngɔ na, a tara teelee pè si kari wa wunlunana wi laga. Pàa sewe wi yaga wa sewe yɔnlɔɔfɔ Elishama wi go, mɛɛ saa wi senre ti ni fuun ti yege yo wunlunana wi kan.

²¹Kona, a wunlunana wì si Yehudi wi tun ma yo wi sa selege sewe ɲa pe ma migi wi le. A Yehudi wì si kari ma saa wi le wa sewe yɔnlɔɔfɔ Elishama wi go, ma pan maa kara wunlunana wi yege na konaa tara teelee mbele fuun pàa pye wa wunlunana wi tanla pe yege na. ²²Ki wagati wi ni, kila yala wunlunana wìla pye ma cɛn wa wi were sanga go ki ni; yelee li yɛngɛ kɔlɔjɛre wogo ko layi. Kasɔn la pye furune wa ni le wunlunana wi tanla. ²³Kila pye, na Yehudi wi ka selege sewe ɲa pe ma migi wi go taanri nakoma go tijɛre kara, wunlunana wi ma ki kɛɛ ɲga ki sanga ma tigi ki kɔɔnlɔ sewe yɔnlɔɔfɔ wi yunnguluwo wi ni, maga wa wa furune kasɔn ki ni. Wìla ki pye ma fɔ ma saa selege sewe ɲa pe ma migi wi ni fuun wi sogo maa kɔ pew. ²⁴Ki pye ma, wunlunana wo naa wi tara teelee mbele fuun pàa ki senre ti ni fuun ti logo pe sila fyɛ, pe sila si pe yaripɔɔ ti walagi mbege naga fɔ yesanga pe ta^a. ²⁵Konaa ki ni fuun, Elinatan, naa Delaya konaa Gemariya poro la wunlunana wi yenri ngbanga ma yo paga ka sewe wi sogo; ɛɛn fɔ wi sila logo pe yeri. ²⁶Ko pɔngɔ na, a wunlunana wì si konɔ kan wi pinambyɔ Yerameyeli, naa Aziriyeli pinambyɔ Seraya konaa Abideyeli pinambyɔ Shelemiya pe yeri ma yo pe sa sewe yɔnlɔɔfɔ Baruki wo naa Yɛngɛle yɔn senre yofɔ Zheremi pe yigi pe pan pe ni. ɛɛn fɔ Yawe Yɛngɛle làa pe lara.

Jɔlɔɔ senre nda tila yo wunlunana wi kanngɔlɔ

²⁷Senre nda fuun Zheremi wìla yo Baruki wi kan, a wìri yɔnlɔɔ, naa wunlunana wìla kaa ki selege sewe senre ti sogo sanga ɲa ni, a Yawe Yɛngɛle lì sili senre ti kan Zheremi wi yeri ma yo fɔ: ²⁸«Selege sewe ɲa pe ma migi wa yege le naa; senre nda fuun tila pye wa selege sewe

^a 36.24: 1 Wunlu 22.11

kongbanja wi ni, mari yonlogɔ wa wi ni, wo ɲa Zhuda tara wunlunana Yehoyakimu wila sogo we.» ²⁹Ki yo Zhuda tara wunlunana Yehoyakimu wi kan fɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yɛn fɔ: «Mboro mà ki selege sewe ɲa wi sogo, ma yo fɔ: «Yingi na, a mà sigi senre nda ti yonlogɔ? Ma nuru ma yo fɔ Babiloni tara wunlunana wi yaa pan kaselege, mbe pan mbege tara nda ti tongo, mbe senwee piile poro naa yaayoro ti tongo mberi wo wa!»

³⁰«Ki kala na, ɲga ko Yawe Yenɲele li yo Zhuda tara wunlunana Yehoyakimu wi mege ni, fɔ wi setirige piile wa kpɛ se ka cɛn wa Davidi wunluwo jongo ki na fyew; yonlo na, wi gboo wi yaa ka pye mbe wa wa yonlo ki na; yembinɛ wi yaa pye wa were ti ni. ³¹Mi yaa ka yiri wo naa wi setirige piile pe korogɔ konaa wi tara teelee pe korogɔ, mbe pe sara pe kajogɔɔ ti kala na. Mla para pe ni, ma jolɔɔ ɲga fuun senre yo pe kan, a pɛ je mbe logo na yeri, mi yaa ka ki jolɔɔ ki ni fuun ki wa poro naa Zheruzalemu ca woolo konaa Zhuda tara woolo pe na.»

³²Kona, a Zheremi wì si selege sewe ɲa pe ma migi wa yegɛ le maa kan Neriya pinambyɔ Baruki wi yeri; wo ɲa wila pye sewe yonlogɔfɔ we. Zhuda tara wunlunana Yehoyakimu wila selege sewe ɲa sogo, a Zheremi wì sigi selege sewe wi nawa senre ti ni fuun ti yo yon ni Baruki wi kan, a wiri yonlogɔ. Wila senre ta yegɛ yo naa legere ma taga wa, paa ki woro cenle nda ti yɛn.

Wunlunana Sedesiyasi

wila leele tun

pe sa Zheremi wi yewe

37 ¹Kona, wunlunana Sedesiyasi ɲa wila pye Zhoziyasi pinambyɔ wì si cɛn wunluwo pi na wa Yehoyakimu pinambyɔ Koniya^b wi yonlo. Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wo wila wi tege wunluwo pi na Zhuda tara ti go na. ²Yawe Yenɲele làa senre nda le ***Yenɲele yon senre yofɔ** Zheremi wi yon, a wì yo, Sedesiyasi wo naa wi tunmbyeele pe ni, konaa wi tara woolo pe ni pe sila yenle mbege senre ti logo.

³Konaa ki ni fuun, wunlunana Sedesiyasi wila Shelemiya pinambyɔ Yehukali naa ***saraga wofɔ** Maaseya wi pinambyɔ Sofoni pe tun wa Yenɲele yon senre yofɔ Zheremi wi yeri ma yo pe saga yo wi kan fɔ: «Ki yaga ma Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yenri we kan.»

⁴Kila yala pe fa Zheremi wi le wa kaso wi ni gben. Wila pye na yanri na kee na paan tara woolo pe sɔgɔwɔ. ⁵Ki wagati wi ni, Ezhipiti tara wunlunana ***Farawon** wi malingbɔɔnlo paa yiri wa Ezhipiti tara na paan. Kalide tara fenne mbele paa pan ma malingbɔɔnlo censaga kan le

^b 37.1: Koniya wo nungba wo wi yen Yehoyakini we.

Zheruzalemu ca ki tanla maga yɔn tɔn, naa pàa kaa ki finlɛwɛ kɔn, a pɛ si laga le Zheruzalemu ca ki tanla. ⁶Kona, a Yawe Yɛnɛlɛ lɛ sili sɛnrɛ ti kan Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Zheremi wi yeri ma yo fɔ: ⁷«Yawe Yɛnɛlɛ, *Izirayɛli woolo Yɛnɛlɛ, pa lɛ yo yɛɛn fɔ: «Ye saga yo Zhuda tara wunlunana wi kan, wo ɲa wɛ ye tun ma yo ye pan yanla yewe wi kan fɔ: Ye wele, Farawɔn wi malingbɔɔnɔ ɲgbelege ɲa kɪla yiri mbe pan mbe ye saga, ko ki yɛn na sɔngɔri wa ki tara, wa Ezhipiti. ⁸Kalide tara fɛnnɛ pe yaa sɔngɔrɔ mbe pan naa, pe yaa pan mbe to ki ca ɲga ki na, mbe kasɔn le ki ni mbege sogo.» ⁹Yawe Yɛnɛlɛ lɛ yo fɔ: «Yaga kaa ye yɛɛ fanla mbaa yuun fɔ Kalide tara fɛnnɛ pe yaa kari lege mbe laga we na; katugu pe se kari mbe laga ye na. ¹⁰Kalide tara fɛnnɛ mbele pe yɛn na malaga ki gbɔɔn ye ni, ali na ye ka ya pe malingbɔɔnɔ ɲgbelege ki ni, ali na paga sa koro mbele pɛ welege poro cɛ, pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka yiri wa pe *paara yinrɛ ti ni mbe pan mbe kasɔn le ki ca ɲga ki ni mbege sogo.» »

Pàa Zheremi wi le kaso

¹¹Sanga ɲa ni Kalide tara malingbɔɔnɔ ɲgbelege kɪla kari ma laga Zheruzalemu ca ki na Farawɔn wi malingbɔɔnɔ ɲgbelege ki kala na, ¹²a Zheremi wi nɛɛ ki jaa mbe yiri wa Zheruzalemu ca mbe kari wa Benzhamɛ tara, mbe sa tara wi tasaga ta wa wi woolo pe sɔgɔwɔ. ¹³Naa wila ka saa gbɔn wa Benzhamɛ yeyɔngɔ ki na, kɪla yala yeyɔngɔ kɔrɔsifɛnnɛ to ɲa pàa pye na yinri Yiriya wi yɛn le. Hananiya pinambyɔ Shelemiya wo pinambyɔ lawi. A wɛ si Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ Zheremi wi yigi ma suu pye fɔ: «Ma yɛn na kee sa taga Kalide tara fɛnnɛ pe na win!» ¹⁴A Zheremi wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Kaselege ma! Mi woro na kee sa taga Kalide tara fɛnnɛ pe na.» Ɛɛn fɔ Yiriya wi sila yɛnlɛ mbe logo Zheremi wi yeri. A wɛ suu yigi ma saa wi kan tara teelee pe yeri. ¹⁵A tara teelee pɛ si nawa ɲgbɔn Zheremi wi ni, mɛɛ wi yigi maa gbɔn, ma saa wi le kaso, wa sewe yɔnlɔgɔfɔ Zhonatan wi go, katugu pàa ki go ki kannga maga pye kaso go. ¹⁶Kɪ pye ma, pàa saa Zheremi wi le kaso, wa yumbyɔ ɲa wi yɛn wa tara ti nɔgɔ wa ni. Wila koro wa ma mɔ.

Wunlunana wila saa Zheremi wi yewe sɛnrɛ ta ni larawa

¹⁷Ko pɔngɔ na, a wunlunana Sedesiyasi wɛ si lere tun ma yo pe sa Zheremi wi yirige pe pan wi ni, wa wi wunluwɔ go ki ni. A wunlunana wɛ suu yewe larawa ma yo fɔ: «Naga yɛn ma, Yawe Yɛnɛlɛ lɛ sɛnrɛ ta yo ma kan we wogo na le?» A Zheremi wɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ee.» Kona, a wɛ sigi yo maga taga wa ma yo fɔ: «Pe yaa kɔɔn le Babilɔni tara wunlunana wi kɛɛ.» ¹⁸A Zheremi wɛ si wunlunana Sedesiyasi wi pye naa fɔ: «Yingi kapege mɛ pye ma na, naa tara teelee konaa tara woolo pe na, fɔ a yànlɛ yigi ma pan mala le kaso? ¹⁹Ye Yɛnɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ mbele

pàa pye na Yenñele li yon senre ti yuun ye kan ma yo fɔ Babiloni tara wunlunaŋa wi se ka pan mbe to ye na, konaa mbe to ki tara nda ti na, pe yen se yeri? ²⁰Koni, wunlunaŋa, na tafa, mi yen naɔ yenri, ma logo na yeri. Mi yen naɔ yenringbanga nga yenri, ki yaga maga logo! Maga ka ti mbe songoro naa wa sewe yonlogofɔ Zhonatan wi go ki ni, jango mi ka ka ku wa!»

²¹Ki pye ma, a wunlunaŋa Sedesiyasi wì si kono kan ma yo pe Zheremi wi tege wa wunluwo go korosifenne pe laga nawa pi ni, paa buru nungba nungba kaan wi yeri pilige nungba nungba pyew, mbaa yinrigi wa buru fɔfenne pe yeri, fɔ yaakara ti sa ko wa ca ki ni. Ki pye ma, a Zheremi wì si koro wa wunluwo go korosifenne pe laga nawa pi ni.

**Pàa Zheremi wi wa tɔnmɔ wege
ka ni na jaa mboo gbo**

38 ¹Matan pinambyɔ Shefatiya, naa Pashuri pinambyɔ Gedaliya, naa Shelemiya pinambyɔ Yukali konaa Malikiya pinambyɔ Pashuri wi ni, pàa senre nda Zheremi wila yo tara woolo pe ni fuun pe kan ti logo; wila pye na yuun fɔ: ²«Yawe Yenñele pa lì yo yeen fɔ: «Lere o lere ka koro laga ki ca nga ki ni, tokobi, nakoma fungo, nakoma yambewe pi yaa wo gbo. Een fɔ lere o lere ka yiri mbe saa yee le Kalide tara fenne pe kee, wo yaa sho; wi yinwege ko ki yaa pye wi yaritaga ye. Wi yaa koro yinwege na.» »

³Yawe Yenñele pa lì yo yeen fɔ: «Kaselege ko na, ki ca nga ki yaa le Babiloni tara wunlunaŋa wi malingboonlo ngbelege ki kee; ki yaa ka ca ki sho.»

⁴Kona, a tara teele pè si wunlunaŋa wi pye fɔ: «Ki naŋa ŋa ki daga poo gbo! Katugu malingboonlo mbele pè koro laga ki ca nga ki ni konaa leele pe ni fuun pe ni, wo wi yen na pe wire ti fanla pe na ki senre nda wila yuun ti ni. Ki naŋa ŋa wi woro na tara woolo pe yonwo po jaa, een fɔ pe jolgo ko wi yen na jaa.»

⁵Kona, a wunlunaŋa Sedesiyasi wì si pe yon sogo ma yo fɔ: «Wi ŋa, wi yen ye kee, mi yen wunluwo konaa ki ni fuun, mi se ya yaraga ka pye ye na.»

⁶Ki pye ma, a pè si Zheremi wi yigi ma saa wi wa wa wunlunaŋa wi pinambyɔ Malikiya wi tɔnmɔ wege ki ni; ki tɔnmɔ wege kila pye wa wunluwo go korosifenne pe laga nawa pi ni. Pàa Zheremi wi tirige wa tɔnmɔ wege ki ni mangala ni. Tɔnmɔ sila pye wa ki ni, een fɔ fenrege la pye wa ki ni. Zheremi wila tigi wa fenrege ki ni.

⁷Ma si yala, ***Etiyopi** tara fenne naŋa wà la pye wa, ŋa pàa pye na yinri Ebèdi Meleki. Wila pye wunluwo go ki yekelewe wa; a wì sigi logo ma yo pàa Zheremi wi yigi maa tirige wa tɔnmɔ wege ki ni. Wunlunaŋa wila pye ma cen wa Benzhamè yeyongo ki na. ⁸A Ebèdi Meleki wì si yiri wa

wunluwɔ go ki ni, mɛɛ saa para wunlunana wi ni ma yo fɔ: ⁹«E, wunlunana, na tafɔ, kagala ngele fuun ki leele mbele pɛ pye Yɛngele yɔn sɛnre yofɔ Zheremi wi na, ki yɛn kapege. Pɛ saa wi wa wa tɔnmɔ wege ki ni. Funɔ ko ki yaa wi gbo wa, katugu yaakara ti kɔ laga ca ki ni.»

¹⁰A wunlunana wɛl sɛgi konɔ na li kan Etiyopi tara fɛnnɛ nana Ebɛdi Meleki wi yeri, ma yo fɔ: «Nambala nafa ma yiri kɛ lɛ laga, ma kari pɛ ni ye sa Yɛngele yɔn sɛnre yofɔ Zheremi wi wɔ wa tɔnmɔ wege ki ni, sannɪ wi sa ku.»

¹¹A Ebɛdi Meleki wɛl sɛgi nambala pɛ lɛ ma kari pɛ ni wa wunluwɔ go ki ni, ma ye yumbyɔ wa ni wa yarijɛndɛ tɛgesaga go ki nɔɔna. A pɛ si parisankɔɔnrɔ naa yaripɔrɔ lɛrɛlɛrɛ ta lɛ, mari tirige wa Zheremi wi kɔrɔɔ wa tɔnmɔ wege ki ni mangala ni. ¹²A Etiyopi tara fɛnnɛ nana Ebɛdi Meleki wɛl si Zheremi wi pye fɔ: «Ki parisankɔɔnrɔ naa yaripɔrɔ lɛrɛlɛrɛ nda ti lɛ wa ma yanfoforo ti ni mangala kɛ na.» A Zheremi wɛl sɛgi pye ma. ¹³A pɛ si Zheremi wi tile mangala kɛ ni, maa wɔ wa tɔnmɔ wege ki ni. A Zheremi wɛl si koro wa wunluwɔ go kɔrɔsɛfɛnnɛ pɛ laga nawa pi ni.

Wunlunana Sedesiyasi wɛlɛ saa Zheremi wi yewe ki punɔgo wogo na

¹⁴Kona, a wunlunana Sedesiyasi wɛl si tun, a pɛ saa Yɛngele yɔn sɛnre yofɔ Zheremi wi yeri wi kan. A wɛl si kari wi ni kanɔgaga na wa Yawe Yɛngele li ***sherigo gbɔɔ** ki yeyɔngɔ taanri wogo ki yɔn na. A wunlunana wɛl suu yewe ma yo fɔ: «Mila jaa mbɔɔn yewe kala la ni, ɛɛn fɔ maga ka yaraga ka lara na na.» ¹⁵A Zheremi wɛl si Sedesiyasi wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Na mi ka kaselege ki yo ma kan, ma se na gbo wi lɛ? Ali na mi ka yɛrɛwe kan ma yeri, ma se yɛnlɛ mbe logo na yeri.» ¹⁶A wunlunana Sedesiyasi wɛl si wugu larawa Zheremi wi kan ma yo fɔ: «Yawe Yɛngele na yinwege wolo, lo na li maa yinwege ki kaan we yeri li mɛɛge ki na, mi sɔɔn gbo, mi se sɔɔn lɛ mbele paa jaa mbɔɔn gbo pɛ kɛɛ.»

¹⁷Kona, a Zheremi wɛl si Sedesiyasi wi pye fɔ: «Yawe Yɛngele, Yɛngele na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yɛngele lɛ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Na maga yiri mbe sɔɔn yɛɛ kan Babilɔni tara wunlunana wi tara teepe pɛ yeri, pa ma yaa sho, ki ca nga fun pɛ sege sogo kasɔn ni, mboro naa ma go woolo pɛ ni ye yaa koro yinwege na. ¹⁸ɛɛn fɔ na mɛɛ yiri mbe sɔɔn yɛɛ kan Babilɔni tara wunlunana wi tara teepe pɛ yeri, pa kona ki ca nga ki yaa lɛ Kalide tara fɛnnɛ pɛ kɛɛ, pɛ yaa ki sogo kasɔn ni, mboro fun ma se sho pɛ kɛɛ.» »

¹⁹A wunlunana Sedesiyasi wɛl si Zheremi wi pye fɔ: «Na jatere wɛl piri na na Zhuda tara fɛnnɛ mbele pɛ saa pɛ yɛɛ kan Kalide tara fɛnnɛ pɛ yeri pɛ wogo na. Mi yɛn na fyɛ paga kanla lɛ pɛ kɛɛ panla jɔlɔ.»

²⁰A Zheremi wì suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Babilɔni tara fenne pe sɔɔn le pe kɛɛ, ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɲɛle li sɛnrɛ ti logo, to nda mila yuun ma kan we. Pa ma wogo ki yaa yɔn, ma yinwege ki yaa shɔ fun. ²¹Ɛɛn fɔ, na ma ka je, mɛɛ yiri mbe sɔɔn yɛɛ kan pe yeri, ki sɛnrɛ nda to Yawe Yɛnɲɛle li yo ma naga na na fɔ: ²²«Jɛɛle mbele fuun pe yaa ka koro wa Zhuda tara wunlunaɲa wi go ki ni, pe yaa ka pe ni fuun pe yirige mbe kari pe ni wa Babilɔni tara wunlunaɲa wi tara tee le pe yeri. Ki jɛɛle pe yaa kaa yuun fɔ:

Ma wennɛ mbele pàa pye na yeyinɲge sɛnrɛ yuun ma ni,
pɔɔn fanla ma ya ma ni!

Naa ma tɔɔɔ tì kaa yanra wa fenrege ki ni,
a pè si pɔnɲo le ma ni ma kari mɔɔ toro le!»

²³«Pe yaa kɔɔn jɛɛle pe ni fuun konaa ma piile pe lɛ mbe kari pe ni wa Kalide tara fenne pe yeri; mboro fun ma se ka shɔ pe kɛɛ, katugu Babilɔni tara wunlunaɲa wi yaa kɔɔn yigi, pe yaa ka kasɔn le ca ki ni mbege sogo.» ²⁴Kona, a Sedesiyasi wì si Zheremi wi pye fɔ: «Maga ka ti lere mbege sɛnrɛ nda ti logo, pa kona ma se ku. ²⁵Na tara tee le paga ki logo mbe yo fɔ mì para ma ni, na paga pan mbɔɔn yewe mbe yo fɔ: «Sɛnrɛ nda mà yo wunlunaɲa wi kan konaa wunlunaɲa wì nda yo ma kan, ti yo we kan, maga ka yaraga ka kpɛ lara we na, pa kona we sɔɔn gbo.» ²⁶Kona, ma pe yeri fɔ: «Mì pye na wunlunaɲa wi yɛnringbanga yɛnri, jango wiga ka ti mbe sɔnɲɔɔ naa wa Zhonatan wi go ki ni, nakoma mi yaa ku wa.» »

²⁷Kì pye ma, a tara tee le pe ni fuun pè si pan wa Zheremi wi yeri, ma pan maa yewe. A wì si pe yɔn sogo ma yala wunlunaɲa wila ki yo wi kan yɛge ɲga na ki ni. Kona, a pè si kari maa yaga yew, katugu sɛnrɛ nda wunlunaɲa wo naa Zheremi pàa yo pe yɛɛ kan, lere kpɛ sila ka jɛn wa ti ni.

²⁸Kì pye ma, Zheremi wila koro wa wunluwɔ go kɔɔsifenne pe laga nawa pi ni, fɔ ma saa gbɔn pilige ɲga ni pàa kaa Zheruzalemu ca ki shɔ ki na.

**Babilɔni tara fenne pàa pan
ma Zheruzalemu ca ki shɔ**

(2 Wunlu 25.1-12; 2 Kuro 36.15-19; Zhèrè 52.4-16)

39 ¹Zhuda tara wunlunaɲa Sedesiyasi wi wunluwɔ pi yɛɛ kɔlɔjɛrɛ wolo li yɛnɲge kɛ wogo ki na, a Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wì si pan wi malingbɔɔnɔ ɲgbelege ki ni fuun ki ni, ma pan ma malingbɔɔnɔ censaga kan Zheruzalemu ca ki tanla maga yɔn tɔn. ²Sedesiyasi wi wunluwɔ pi yɛɛ kɛ ma yiri nungba wolo li yɛnɲge tijɛrɛ wogo ki pilige kɔlɔjɛrɛ wogo ki na, a Babilɔni tara fenne pe si ca ki ***malaga sigembogo** ki furu ma torosaga wɔ wa ki ni. ³Kona, Babilɔni tara wunlunaɲa wi tara tee le pe ni fuun pè si ye wa ca ki ni, ma saa cɛn wa ca ki mbogo Nandogomɔ yeyɔnɲo ki na. Poro la wele Nɛrigali Sarezɛri,

naa Samugari Nebu, naa Sarisekimu ɲa wɪla pye wunlunaɲa wi laga kɔɔsɪfenne to, naa Nɛrigali Sarezɛri ɲa wɪla pye malingbɔɔnɔ togbɔɔ, konaa Babilɔni tara wunlunaɲa wi tara teelee sanmbala pe ni fuun pe ni.

⁴Naa Zhuda tara wunlunaɲa Sedesiyasi wo naa malingbɔɔnɔ pe ni fuun paa kaa pe yan sanga ni, a pɛ si fe ma yiri wa ca ki ni yembine li ni. Wunlunaɲa wi naɲɔ kɔɔɔ konɔ lo paa lɛ; yeyɔɔɔ ɲga ki yɛn wa mboro shyen ti sɔɔɔ pi ni, a pɛ si saa toro ma yiri wa ki ni, mɛɛ konɔ na li maa kee wa Zhuriden gbaan funwa laga falafala ki ni li lɛ na kee. ⁵Ɛn fɔ, a Kalide tara malingbɔɔnɔ pɛ si taga pe na, na pe puro, mɛɛ saa Sedesiyasi wi yigi wa Zheriko funwa laga falafala ki ni. A pɛ suu lɛ ma kari wi ni wa Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wi yeri, wa Iribila ca, wa Hamati tara. A Nebukanezari wɪ si kiti kɔn wi na wa. ⁶Babilɔni tara wunlunaɲa wɪ si ti, a pɛ Sedesiyasi wi pinambiile pe kɔnɔɔ le wi yeɔɔ sɔɔɔ, wa Iribila ca. Wɪla ti, a pɛ Zhuda tara teelee pe ni fuun pe kɔnɔɔ fun. ⁷A wɪ si ti, a pɛ Sedesiyasi wi yengele ke yaari wi na, maa le tuguyenre ɲgbɛɛɛ na, mɛɛ kari wi ni wa Babilɔni tara. ⁸Kalide tara fenne paa wunlunaɲa wi go ki sogo konaa ma leele pe yinre ti sogo, mɛɛ Zheruzalemu ca mbogo ki jaanri.

⁹Ko pɔɲɔ na, leele sanmbala mbele paa koro wa ca ki ni, naa leele mbele paa yiri ma saa pe yeɛ kan Nebukanezari wi yeri, konaa tara woolo sanmbala mbele paa koro, wunlunaɲa laga ki kɔɔsɪfenne to Nebuzaradan wɪla ki woolo pe yigi kasopiile ma kari pe ni wa Babilɔni tara. ¹⁰Ɛn fɔ mbele paa pye fanɲɔɔ fenne wa leele pe sɔɔɔ, mbele yaraga sila pye pe yeri, wunlunaɲa laga kɔɔsɪfenne to Nebuzaradan wɪla poro yaga wa Zhuda tara. A wɪ si ***ɛɛɛɛ** keɛɛ naa keɛɛ kankan pe yeri ki wagati nɲɲa wi ni.

Paa Zheremi wi wɔ wa kaso

¹¹Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wɪla konɔ kan wunlunaɲa laga kɔɔsɪfenne to Nebuzaradan wi yeri Zheremi wi wogo na ma yo fɔ: ¹²«Kari ma saa lɛ maa wele wi na, maga ka kapege kpe pye wi na. Wi ka yaraga ɲga fuun yenri ma yeri, maga pye wi kan.» ¹³Kona, wunlunaɲa laga kɔɔsɪfenne to Nebuzaradan, naa go nawa tunmbyeele to Nebushaziban, naa Nɛrigali Sarezɛri ɲa wɪla pye malingbɔɔnɔ togbɔɔ konaa Babilɔni tara wunlunaɲa wi tara teelee pe ni fuun, ¹⁴pɛ si pitunmbolo torogo, a pɛ saa Zheremi wi lɛ ma yiri wi ni wa wunlunaɲa laga kɔɔsɪfenne pe laga nawa pi ni, ma saa wi karafa Shafan pinambyɔ Ahikamu wi pinambyɔ Gedaliya wi na, ma yo wi kari wi ni wa wi go. Kɪ pye ma, a Zheremi wɪ si koro wa leele pe ni.

Yenɲele lɔa ki yɔn fɔlɔ lɛ mbaa Ebedi Meleki wi go singi

¹⁵Sanga ɲa ni Zheremi wɪla pye wa kaso wi ni, wa wunlunaɲa laga kɔɔsɪfenne pe laga nawa pi ni, Yawe Yenɲele lɔa li senre ti kan wi yeri ma

yo fɔ: ¹⁶«Kari ma saga yo ***Etiyopi** tara fenne naŋa Ebədi Məleki wi kan fɔ: «Yawe Yənŋeɛle na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yənŋeɛle le, pa li yo yeen fɔ: Wele, sənre nda mɪla yo ki ca ŋga ki wogo na, mi yaa ti ki kala li pye ca ki na; ki yaa pye jɔlɔɔ kala, ki se pye kajenge. Ki kala li yaa pye ki wagati wi ni ma yege na. ¹⁷Een fɔ ki pilige ki ni, mi yaa ma sho; Yawe Yənŋeɛle lo li yo ma. Ma yen na fye leele mbele yege, ma se ka ye pe kee. ¹⁸Mi yaa ti ma sho pe yeri, pe sɔɔn gbo tokobi ni. Ma yinwege ko ki yaa pye ma tasaga ye, katugu mɔ taga na na. Yawe Yənŋeɛle lo li yo ma.» »

**Zheremi wila saa koro
wa Gedaliya wi ni**

40 ¹Wunlunaŋa laga kɔɔsifenne to Nebuzaradan wila Zheremi wi wɔ wa kaso maa yirige wa Arama ca sanga ŋa ni, a Yawe Yənŋeɛle li sili sənre ti kan Zheremi wi yeri. Pilige ŋga ni wila kari ma saa wi wɔ wa kaso wi ni, wila saa Zheremi wi ta pɔɔ pɔ yɔngɔwɔ ni wa Zheruzalemu woolo naa Zhuda tara woolo mbele paa yigi kasopiile mbe kari pe ni wa Babilɔni tara pe sɔɔwɔ.

²A wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wɪ si ti, a pɛ Zheremi wi lɛ ma yiri wi ni wa leele pe sɔɔwɔ, ma suu pye fɔ: «Yawe Yənŋeɛle, ma Yənŋeɛle le, lɔa ki jɔlɔɔ ŋga ki wogo ki yari ki laga ŋga ki wogo na. ³Yawe Yənŋeɛle lɔa ŋga yo, koyi ŋga kɪ gbɔn, a ligi kala li pye mali yɔn fili; katugu yɛ kapege pye Yawe Yənŋeɛle li na. Ye sila logo li yeri. Ki kala na, ŋga lɔa yo, kɪ ye ta. ⁴Koni, wele, yɔngɔwɔ mba wa ma kee ki na, mi yaa pi sangala ma na nala, mbɔɔn yaga. Na kaa pye ma yen na jaa mbe pinle na ni mbe kari wa Babilɔni tara, ma pan we kari, mi yaa saa ma kɔɔsi. Een fɔ na ma si woro na jaa mbe pinle na ni mbe kari wa Babilɔni tara, ma koro laga. Tara ti ni fuun ti nda ma yege sɔɔwɔ, laga ŋga kɔɔn ndanla, mbe pye mbe yala ma yege na, ma kari wa ma.»

⁵Naa Zheremi wila kaa na mɔni mboo yɔn sogo, a Nebuzaradan wɪ suu pye fɔ: «Sɔngɔɔ ma kari wa Gedaliya wi yeri, Shafan pinambyɔ Ahikamu wi pinambyɔ we; wo ŋa Babilɔni tara wunlunaŋa wɪ tɛge Zhuda tara cara ti go na we. Kari ma sa koro wa wi ni, wa leele sanmbala pe sɔɔwɔ; nakosima laga ŋga fuun kɔɔn ndanla, maa kee wa ma.» A wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wɪ si yarilire naa yarikanra kan Zheremi wi yeri, mɛɛ wi yaga wila kee. ⁶A Zheremi wɪ si kari wa Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi yeri wa Mizipa ca, ma saa koro wa wi ni wa leele sanmbala mbele paa koro wa tara ti ni pe sɔɔwɔ.

**Zhuda tara woolo paa saa gbogolo
wa Gedaliya wi tanla
(2 Wunlu 25.22-26)**

⁷Zhuda tara malingbɔɔnɔ tee le mbele fuun paa pye wa wasege ki ni, poro naa nambala pe ni, a pɛ sigi logo ma yo fɔ Babilɔni tara wunlunaŋa wila

Ahikamu pinambyo Gedaliya wi tege tara ti go na, ma tara ti fyɔnwɔ fenne pe le wi kee wila pe kɔɔsi, ki nambala naa ki jele konaa piile pe ni, poro mbele pe sila yigi kasopiile mbe kari pe ni wa Babilɔni tara we.

⁸Ki pye ma, a pɛ si kari Gedaliya wi kɔɔgo wa Mizipa ca. Poro la wele Netaniya pinambyo Ishimayeli, naa Kareya pinambiile Yohana naa Zhonatan, naa Tanihumeti pinambyo Seraya, naa Efayi pinambiile pe ni ma yiri wa Netofa ca, naa Maaka setirige pyo Yezaniya konaa poro naa pe lenambala pe ni. ⁹Gedaliya ɲa wila pye Shafan pinambyo Ahikamu wi pinambyo, a wɛ si wugu ma poro naa pe lenambala pe kan ma yo fɔ: «Yaga kaa fye mbe ye ye go sogo Kalide tara fenne pe kan; ye cɛn laga tara ti ni, ye go sogo Babilɔni tara wunlunaɲa wi kan, pa kona ye yaa ferewe ta. ¹⁰Mi wo na, mi yaa koro laga Mizipa ca, Kalide tara fenne mbele ka pan laga we yeri, mi yaa yere ye yɔnɔ pe yege na. Eɛn fɔ yoro wo na, yaa ye *erezen pire tɔnmɔ pi woo, yaa ye tige pire ti coo, yaa ye sinme liwoo pi woo, yaa ti nii leyaara ni yaa ti teri. Ye Yen ma cɛn cara nda ni, ye koro wa ki cara ti ni.» ¹¹Ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, Zhuda tara fenne mbele fuun paa pye wa Mowabu tara, naa wa Amɔ cenle woolo pe tara, naa wa Edomu tara konaa wa tara sannda pyew ti ni, a pɛ sigi logo ma yo fɔ Babilɔni tara wunlunaɲa wila leele pele yaga wa Zhuda tara, ma Shafan pinambyo Ahikamu wi pinambyo Gedaliya wi tege pe go na. ¹²Ki Zhuda tara fenne paa jaraga ma kari lara nda fuun ni, a pe ni fuun pɛ si yiri wa ki lara ti ni ma songɔɔ wa Zhuda tara, wa Gedaliya wi tanla, wa Mizipa ca. Paa keere kɔn ma erezen pire tɔnmɔ legere ta konaa tige pire legere ni.

Paa Gedaliya wi gbo kala li yo

¹³Pilige ka, a Kareya pinambyo Yohana wo naa malingbɔɔnɔ teele mbele fuun paa pye wa wasege ki ni, pɛ si yiri wa ma pan wa Gedaliya wi yeri wa Mizipa ca. ¹⁴A pɛ suu yewe ma yo fɔ: «Naga yen ma, ma sigi jen mbe yo fɔ Amɔ cenle woolo pe wunlunaɲa Baalisi wi Netaniya pinambyo Ishimayeli wi torogo wi pan wɔɔn gbo wi le?» Eɛn fɔ Ahikamu pinambyo Gedaliya wi sila taga pe senre ti na. ¹⁵Ko pɔngo na, a Kareya pinambyo Yohana wɛ sigi yo Gedaliya wi kan larawa, ma pe ta wa Mizipa ca ma yo fɔ: «Ki yaga ma kono kan na yeri mbe sa Netaniya pinambyo Ishimayeli wi gbo, lere kpɛ sege jen. Yingi na ma yaa si ti pɔɔn gbo? Yingi na ma yaa si ti Zhuda tara woolo mbele pɛ pan ma gbogolo laga ma tanla pe jaraga naa, konaa leele sanmbala mbele pɛ koro laga Zhuda tara pe tongo pe wɔ wa?» ¹⁶Eɛn fɔ, a Ahikamu pinambyo Gedaliya wɛ si Kareya pinambyo Yohana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Maga kaga pye, katugu senre nda ma yen na yuun Ishimayeli wi kanngɔɔ, ti yen yagbolo.»

Ishimayeli wila Gedaliya wi gbo

41 ¹Yele li yenge kolɔshyen wogo ki na, Elishama pinambyo Netaniya wi pinambyo Ishimayeli ɲa wila pye wunluwɔ go setirige woo wa, wɛ si

pan wunlunaŋa wi legboɔɔɔ pele ni konaa nambala ke ni wa Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi yeri, wa Mizipa ca. A pɛ si pinle ma li ja wa Mizipa ca. ²Kona, a Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wɛ si yiri wo naa nambala ke mbele paa pye wi ni pe ni, ma to Shafan pinambyɔ Ahikamu wi pinambyɔ Gedaliya wi na, maa gbɔn maa gbo tokobi ni. Nana ŋa Babilɔni tara wunlunaŋa wila tege Zhuda tara ti go na, pa Ishimayeli wila wi gbo yɛn. ³Ko pungo na, Zhufuye mbele fuun paa pye wa Gedaliya wi ni wa Mizipa ca, a Ishimayeli wɛ si pe gbo fun konaa Kalide tara mali-ŋgbɔɔɔɔ mbele paa pye wa pe ni.

**Ishimayeli wila Yenŋele gbɔgɔfenne
nafa tijere gbo**

⁴Gedaliya wi gbɔŋɔɔɔ, ki pilige shyen wogo ki na, maga ta lere kpɛ fa ki kala li jɛn gbɛn, ⁵a nambala nafa tijere si yiri wa Sishemu ca, naa Silo ca konaa wa ***Samari** tara ma pan. Paa pe siyɔɔɔ pe kulu kulu, ma pe yaripɔɔ ti walagi pe yɛn na, ma pe yɛn wire ti kɔɔɔɔ kɔɔɔɔ jatere piriwen pi na; paa pan muwe ***saara**, naa ***wusuna nuwo taan** ni mbe pan mberi wo saraga wa Yawe Yenŋele li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni.

⁶A Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wɛ si yiri wa Mizipa ca mbe sa pe fili. Wila pye na tanri na gbele na kee pe kɔɔɔɔ. Naa wila ka saa gbɔn wa pe na, a wɛ si pe pye fɔ: «Ye pan we kari wa Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi yeri.»

⁷Ɛn fɔ naa paa ka saa gbɔn wa ca nawa sanga ŋa ni, a Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wo naa nambala mbele paa pye wi ni, pɛ si pe kɔɔɔɔ, mɛɛ pe gboolo pe wa tɔnmɔ wege ka ni. ⁸Ɛn fɔ, wa ki leele pe ni, nambala ke la pye wa, a poro si Ishimayeli wi pye fɔ: «Maga ka we gbo, katugu we yen ma yarilire lara wa keere ti ni: ***Bile**, naa ***ɔrizhi**, naa sinme liwoo, konaa senrege ni.» Ki pye ma, a wɛ si poro yaga, wii poro pinle mbe pe gbo pe sefenne sanmbala pe ni.

⁹Ishimayeli wila leele mbele gbo ma pinle Gedaliya wi ni, wila pe gboolo pe ni fuun pe wa tɔnmɔ wege ŋga ni, wunlunaŋa Asa wila ki tɔnmɔ wege gbɔgɔ ki wo maga pye wi larasaga, sanga ŋa ni wila pye na malaga gbɔɔɔ ***Izirayeli** tara wunlunaŋa Bayesha wi ni. Ki tɔnmɔ wege ko Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wila yin gboolo pe ni. ¹⁰Ko pungo na, leele sanmbala mbele paa koro wa Mizipa ca, Ishimayeli wila pe yigi kasopiile ma kari pe ni. Poro la wele wunlunaŋa wi sumborombiile wele, konaa leele sanmbala mbele paa koro wa Mizipa ca pe ni, poro mbele wunlunaŋa wi laga kɔɔɔɔfenne to Nebuzaradan wila le Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi kee we. Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wila kari pe ni kasopiile wa Amɔ cɛnle woolo pe tara.

**Yohana wila leele mbele
Ishimayeli wila yigi kasopiile
pe sho**

¹¹Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wila kapege ŋga fuun pye, Kareya pinambyɔ Yohana wo naa malingbɔɔɔɔ tee mbele fuun paa pye wi ni, paa

ki senre ti logo. ¹²A pè si pe malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe le mbe kari sa to Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wi na. Pàa saa wi yigi wa Gabawɔn ca tɔnmɔ were tugbɔɔɔ ti tanla. ¹³Leele mbele fuun Ishimayeli wila yigi kasopiile ma pinle wi yɛ ni, naa pàa kaa Kareya pinambyɔ Yohana wo naa malingbɔɔnɔ ɲgbelege teele pe ni fuun pe yan sanga ɲa ni, a pe nawa pì si yinɲgi pe na. ¹⁴Kì pye ma, leele mbele fuun Ishimayeli wila yigi kasopiile wa Mizipa, pè si wa ma kanɲga, mɛɛ sɔngɔɔ ma saa taga Kareya pinambyɔ Yohana wi na. ¹⁵Ɛɛn fɔ Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wo naa wi lenambala kɔɔtaanri pe ni, pè si fe ma shɔ Yohana wi yeri, mɛɛ kari wa Amɔ cɛnle woolo pe yeri.

¹⁶Ko pungo na, Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wila leele mbele yigi kasopiile ma yiri wa Mizipa ca, Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi gbɔɲɔɔ, Kareya pinambyɔ Yohana wo naa malingbɔɔnɔ teele mbele fuun pàa pye wi ni, pè si ki leele pe le ma pe taga pe yɛ na; wa pe ni, malingbɔɔnɔ la pye wa, naa jɛɛle, naa piile konaa wunluwa go legbɔɔ pe ni. Yohana wila yiri pe ni wa Gabawɔn ca ma sɔngɔɔ pe ni. ¹⁷A pè si konɔ li le na kee, mɛɛ saa yere wa Kimihamu nambanmbala tugugo laga ki ni, wa Betilɛmu ca ki tanla. Pàa pye naga sɔnri mbe kari wa Ezhipiti tara, ¹⁸janɲo pàa pye na fyɛ Kalide tara fenne mbele yɛɛ, mbe ta mbe lali pe ni, katugu Netaniya pinambyɔ Ishimayeli wila Ahikamu pinambyɔ Gedaliya wi gbo, wo ɲa Babilɔni tara wunlunɲa wila tege Zhuda tara ti go na we.

Zheremi wila yo leele paga ka kari wa Ezhipiti tara

42 ¹Kona, malingbɔɔnɔ teele pe ni fuun, naa Kareya pinambyɔ Yohana, naa Hoshaya pinambyɔ Yezaniya konaa leele sanmbala pe ni fuun, maga le lepigile ke na ma saa ki wa legbɔɔ pe na, pè si kari ²wa ***Yɛnɲɛle yɔn senre yofɔ** Zheremi wi yeri, ma saa wi pye fɔ: «Yɛnri-ɲgbanga ɲga we yɛn nɔɔ yɛnri, ki yaga maga logo. Ma Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle li yɛnri woro sanmbala mbele wè koro we kan; katugu wàa pye ma legɛ, koni wè koro jegɛle, paa yɛɛ ɲga na ma yɛn naga yaan we. ³Konɔ na we daga mbe le konaa ɲga we daga mbe pye, ma Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle li yewe ligi naga we na.»

⁴A Yɛnɲɛle yɔn senre yofɔ Zheremi wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Mìgi logo, mi yaa Yawe Yɛnɲɛle, ye Yɛnɲɛle li yɛnri ye kan, mbe yala yɛɛ ɲga na yèɛ yo ki ni. Yawe Yɛnɲɛle liga ka senre nda fuun yo, mi yaa ti yo ye kan, mi se ta kpɛ lara ye na.» ⁵A pè si Zheremi wi pye fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle, ma Yɛnɲɛle li ka kɔɔn tun we yeri, mbe senre nda fuun yo ma kan, na wee tanga mbe yala ti ni ki yɛɛ ki na, pa kona Yawe Yɛnɲɛle li yiri we kɔɔɔ, mbe pye sɛɛfɔ jɛnɲɛ konaa kaselege yofɔ. ⁶Ki tanla o, ki pɛn o, Yawe Yɛnɲɛle, we Yɛnɲɛle na we yɛn nɔɔ tunnu li yeri, li ka senre nda fuun yo, we yaa tanga ti na; katugu we yaa pye yɛyinɲge na, na we kaa nuru Yawe Yɛnɲɛle, we Yɛnɲɛle li yeri we.»

⁷Ki pye ma, piliye ke torongɔɔ, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan Zheremi wi yeri. ⁸A Zheremi wi si Kareya pinambyɔ Yohana wi yeri, naa malingbɔɔnɔ tee le mbele paa pye wi ni pe ni, konaa leele sanmbala pe ni fuun pe ni, maga le lepigile ke na ma saa ki wa legbɔɔɔ pe na. ⁹A wi si pe pye fɔ: «Yawe Yenɲele, *Izrayeli woolo Yenɲele le, lo na yaa na tun li yeri ma yo mbe ti ye yenrege ki gbɔn wa li na, pa li yo yeen fɔ: ¹⁰«Na yaga koro mbe cɛn laga ki tara nda ti ni, mi yaa yeresaga kan ye yeri, mi se ye tɔngɔ; mi yaa ye yerege mbe ye sanri, mi se ka ye kɔlogi; katugu jɔlogɔ nga mi wa ye na, mi yaa na jatere wi kannga mbege wogo ki yaga. ¹¹Babilɔni tara wunlunaŋa ŋa yaa fye wi yege, yaga kaa fye wi yege. Yawe Yenɲele lo li yo ma, katugu mi yen ye ni, mi yaa ye sho, mbe ye sho wi kee. ¹²Mi yaa ye yinriwe ta, mbe ti wi ye yinriwe ta, mbe ye yaga ye songɔɔ, ye pan ye cɛn wa ye tara ti ni.» »

¹³«Een fɔ na yaga yo fɔ: «We se cɛn laga ki tara nda ti ni,» na yee yenle mbe logo Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yeri, ¹⁴na yaga yo fɔ: «We se yenle ki na, we yaa kari wa Ezhipiti tara, wa laga nga we se malaga yan, we se malingbɔɔnɔ mbanlaga tinme logo wa, we se yaakara la wa, pa we yaa sa cɛn wa ki laga ki ni.» ¹⁵Ko ka pye ma, yoro Zhuda tara woolo sanmbala mbele ye koro, ye Yawe Yenɲele li senre ti logo. Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izrayeli woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: «Na yaga yere ki yerewe mbe kari wa Ezhipiti tara, na yaga kari mbe sa cɛn wa, ¹⁶pa kona tokobi ŋa ye yen na fye wi yege, wi yaa ye tɔn wa Ezhipiti tara; ye jatere wi lege ye na fungo nga wogo na, ki yaa to ye na wa Ezhipiti tara. Pa ye yaa ku wa ki tara ti ni. ¹⁷Leele mbele fuun pe yaa ki kɔn mbege tege, mbe kari wa Ezhipiti tara, mbe sa cɛn wa, tokobi, naa fungo konaa yambewe pi yaa poro pe ni fuun poro gbo. Pe ni, wa kpe se ka koro go na, jɔlogɔ nga mi yaa wa pe na, wa kpe se ka sho ki kee.» » ¹⁸«Katugu Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, Izrayeli woolo Yenɲele le, pa li yo yeen fɔ: «Yege nga na milan nangbanwa naa na kɔnrɔ tendorogo kala li wa Zheruzalemu ca woolo pe na, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, na yaga kari wa Ezhipiti tara, na nangbanwa kala li yaa to ye na. Ye yaa ka pye mejɔɔgo yaraga, naa sunndo kɔngɔ yaraga, naa danga yaraga konaa tifagawa yaraga leele pe yege na. Kona ye se ka ki tara nda ti yan yenle ni naa.» » ¹⁹«Yoro Zhuda tara woolo sanmbala mbele ye koro, Yawe Yenɲele li yo fɔ: «Yaga ka kari wa Ezhipiti tara. Yege jen ye wali ki na fɔ mi yen na ye yeregi nala.» ²⁰Yoro jate ye wa ma la, katugu yaa na tun Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yeri, ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele, we Yenɲele li yenri we kan; na Yawe Yenɲele, we Yenɲele li ka senre nda fuun yo, mari yo we kan, we yaa ki kala li pye.» ²¹Koni, migi yo ye kan nala, een fɔ yee yenle mbe logo Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yeri, senre nda fuun li yo na kan mbe yo ye kan, yee yenle mberi logo. ²²Yege jen ye filige ki na koni, fɔ yaa jaa mbe kari sa cɛn laga nga na, tokobi naa fungo konaa yambewe pi yaa ye gbo wa ki laga ki ni.» »

**Pàa Zheremi wi yigi ma kari wi ni
wa Ezhipiti tara**

43 ¹Yawe Yenngele, pe Yenngele làa senre nda fuun yo Zheremi wi kan ma yo wiri yo leele pe kan, naa wila kaa Yawe Yenngele, pe Yenngele li senre ti ni fuun ti yo pe kan makɔ sanga ɲa ni, ²kona, a Hoshaya pinambyɔ Azariya, naa Kareya pinambyɔ Yohana konaa ki leele mbele fuun pàa pye yee gbɔgɔwɔ ni, pè si Zheremi wi pye fɔ: «Senre nda mà yo, mà finle; Yawe Yenngele, we Yenngele lo ma lɔɔn tun ma pan maga yo we kan, fɔ waga ka kari sa cɛn wa Ezhipiti tara. ³Neriya pinambyɔ Baruki wo wi yɛn nɔɔ sunnu nɔɔ waa we na, jaŋgo mbe we le Kalide tara fenne pe kɛɛ, pe ta pe we gbo nakoma pe we yigi kasopiile mbe kari we ni wa Babilɔni tara.» ⁴Kona, Kareya pinambyɔ Yohana wo naa mali-ŋgbɔɔnlɔ teepe pe ni fuun pe ni, konaa leele mbele fuun pàa pye pe ni, pee yɛnlɛ mbe Yawe Yenngele làa senre nda yo ti logo, mbe koro mbe cɛn wa Zhuda tara ti ni. ⁵Kona, a Kareya pinambyɔ Yohana wo naa mali-ŋgbɔɔnlɔ teepe pe ni fuun pè si Zhuda tara woolo sanmbala pe ni fuun pe le, poro mbele fuun pàa pe gbɔn ma pe jaraga wa cengele sanŋgala ke sɔgɔwɔ, a pè songɔɔ ma pan ma cɛn wa Zhuda tara ti ni naa we. ⁶Pàa pye nambala, naa jeele, naa piile, naa wunlunaŋa wi sumborombiile, konaa leele mbele fuun wunlunaŋa wi laga kɔɔsɛfenne to Nebuzaradan wila le Shafan pinambyɔ Ahikamu wi pinambyɔ Gedaliya wi kɛɛ pe ni, naa ***Yenngele yɔn senre yofɔ** Zheremi wi ni konaa Neriya pinambyɔ Baruki wi ni. ⁷A pè si kari wa Ezhipiti tara, katugu pe sila logo Yawe Yenngele li yeri. A pè si saa gbɔn wa Tapanesi ca.

**Zheremi wì yo Babilɔni tara fenne
pe yaa pan mbe to
Ezhipiti tara ti na**

⁸Yawe Yenngele làa li senre ti kan Zheremi wi yeri wa Tapanesi ca, ma yo fɔ: ⁹«Kari ma sa sinndeere tugbɔɔɔ ta le ma sari lara wa joro ti ni, wa tofa gbɔnsaga ki ni, wa wunlunaŋa ***Farawɔn** wi go yɔn ki na, wa Tapanesi ca, Zhuda tara fenne pe yege na. ¹⁰Maga yo pe kan fɔ Yawe Yenngele na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yenngele le, pa li yo yɛn fɔ: «Ye wele, mi yaa sa na tunmbyee Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi yeri wi pan. Mi yaa ka wi wunluwa jɔngɔ ki tɛge ki sinndeere nda ti na, to nda mì lara wa joro ti ni we. Pa wi yaa ka wi wunluwa ***paraga go** ki kan wa ti go na. ¹¹Wi yaa ka pan mbe malaga gbɔn Ezhipiti tara ti ni. Mbele pe yaa ku, poro yaa ku; pe yaa mbele yigi kasopiile, pe yaa poro yigi kasopiile; pe yaa mbele gbo tokobi ni, pe yaa poro gbo tokobi ni. ¹²Mi yaa ti wi kasɔn le Ezhipiti tara yarisunndo gbɔgɔyinre ti ni. Wi yaa ka yarisunndo ta sogo konaa mbe ta koli mbe kari ti ni wa Babilɔni

tara. Yaayoro kɔnrifo wi maa derigbɔgo ki migi wi yɛɛ na yɛgɛ nga na, pa wi yaa ka Ezhipiti tara yarijɛnde ti koli mboo yɛɛ migi ti ni ma. Wi yaa ka yiri wa tara ti ni mbe kari yeyinɔge na. ¹³Yarisunngo nga ki yɛn yɔnlo ki kacɛn, ki sinndɛɛrɛ titɔɔnrɔ nda pɛ yerege yerege wa ki gbɔgɔgo ki ni wa Ezhipiti tara, wi yaa kari gbɔn mberi yaari, mbe kasɔn le Ezhipiti tara yarisunndo gbɔgɔyinrɛ ti ni, mberi sogo.» »

**Zhuda tara fenne mbele paa kari
wa Ezhipiti tara,
Yenɔge laa senre nda yo
pe wogo na**

44 ¹Zhuda tara fenne mbele fuun paa pye wa Ezhipiti tara ma cɛn wa Migidɔli ca, naa wa Tapanesi ca, naa wa Mefisi ca konaa wa Patiroso tara, ki senre nda to ***we Fɔ** wila kan Zheremi wi yeri pe wogo na, ma yo fɔ: ²«Yawe Yenɔge na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yenɔge le, pa li yo yɛn fɔ: «Jɔlɔgo nga fuun mi wa Zheruzalemu ca konaa Zhuda tara cara sannda ti ni fuun ti na, yɛgɛ yan. Ye wele, ti ni fuun ti pye katara nala wo ni, lere woro ma cɛn wa ti ni. ³Ko pye ma, kapege nga ki leele pɛ pye ko kala na, katugu pɔnla nawa pi ngban na na, naa paa saa na ***wusuna nuwɔ taan** ***saara** woo yarisunndo ta yɛgɛ yeri nari gbogo, to nda poro jate pe sila ti jɛn, yoro naa ye teleye pe ni, ye sila ti jɛn. ⁴Ma si yala, mila na tunmbyeele, ***Yenɔge yɔn senre yofenne** pe ni fuun pe torogo wa ye yeri; mila koro na pe tunnu wa ye yeri suyi, ma yo pe saga yo ye kan fɔ yaga kaa ki katijangara nda ti piin, to nda ti yɛn mala mben we. ⁵Ɛn fɔ yee logo na yeri, yee nungbolo jan mbanla senre ti logo; yee yɛnle mbe ye tipere pyege ki yaga, yee yɛnle mbe wusuna nuwɔ taan saara wɔgo ki yaga yarisunndo ta yɛgɛ yeri. ⁶Ki pye ma, na kɔnrɔ tɔndorogo naa na nangbanwa pɛ si yiri na ni paa kasɔn yɛn, ma Zhuda tara cara to naa Zheruzalemu ca nawa kɔngolo ke ni ti sogo mari tɛge katara, a ti koro waga.» ⁷Kona, a Zheremi wi sho naa fɔ: «Koni Yawe Yenɔge na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenɔge le, pa li yo yɛn fɔ: «Yingi na, a yɛ sigi kapege gbɔgo cɛnle nga ki pye ye yɛɛ na, mbe ti Zhuda tara woolo, nambala naa jɛɛle, piile konaa piyengele ke tɔngo ke wɔ wa, ali lere kpe ka ka koro go na ye ni? ⁸Ye yɛn nala nawa pi ngbanni ye kapyere nda yaa piin ti ni, na wusuna nuwɔ taan saara woo yarisunndo ta yɛgɛ yeri wa Ezhipiti tara, to nda ye yɛn ma cɛn wa ti ni we. Ye yaa ki kan pe ye tɔngo, mbe pye cɛnle na li dangɔ konaa mbe pye tifagawa yaraga cɛngele sanngala ke ni fuun ke sɔgɔwɔ. ⁹Naga yɛn ma, kapere nda ye teleye pɛ pye, naa nda Zhuda tara wunlumbolo pɛ pye, naa nda pe jɛɛle pɛ pye, naa nda yoro jate yɛ pye konaa nda ye jɛɛle pɛ pye wa Zhuda tara konaa wa Zheruzalemu ca nawa kɔngolo ke ni, ye fɛge ti na wi le? ¹⁰Ali ma pan ma gbɔn nala, ki kala li fa ye lere kpe go na, lere kpe woro na fye na yɛgɛ;

na lasiri wo naa na kondɛgɛngɛle ɲgele mɪla kan yoro naa ye tɛlɛye pe yeri, yee yɛnlɛ mbe tanga ki konɔ li na.» »

¹¹ Kona, Zheremi wɪ sho naa fɔ: «Ki kala na, Yawe Yɛɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayɛli woolo Yɛɲɛle le, pa li yo yɛɛn fɔ: Ye wele, mi yaa yiri ye kɔrɔgɔ, mbe jɔlɔgɔ wa ye na, mbe Zhuda tara woolo pe ni fuun pe tɔngɔ. ¹² Zhuda tara woolo sanmbala mbele pɛ yere ki yerewe mbe kari sa cɛn wa Ezhipiti tara, mi yaa yiri pe kɔrɔgɔ; pe ni fuun pe yaa tɔngɔ mbe toori wa Ezhipiti tara ti ni. Tokobi naa fɔngɔ ki yaa pe gbo, mbege lɛ piile pe na fɔ mbe saga wa lelele pe na. Pe yaa ka pye mɛjɔɔgɔ yaraga, naa sunndo kɔngɔ yaraga, naa dɔɲga yaraga konaa tifagawa yaraga. ¹³ Mbele pɛ saa cɛn wa Ezhipiti tara, mi yaa ka yiri pe kɔrɔgɔ paa yɛge ɲga na mɪla yiri Zheruzalɛmu ca woolo pe kɔrɔgɔ, ma pe gbo tokobi, naa fɔngɔ konaa yambewe ni. ¹⁴ Zhuda tara woolo sanmbala mbele pɛ pan ma cɛn laga Ezhipiti tara ti ni, wa kpe se ka sho, wa kpe se ka koro go na. Poro mbele ki la yɛn pe na mbe sɔngɔrɔ mbe sa cɛn naa wa Zhuda tara ti ni, wo wa kpe se ka sɔngɔrɔ wa ti ni naa; kaawo leele jɛnri pe yaa ka sho mbe sɔngɔrɔ ko cɛ.» »

Yarisunndo ta yɛge sɛnrɛ

¹⁵ Kona, nambala mbele fuun pàa ki jɛn ma yo pe jɛle pàa pye na wusuna nuwɔ taan sori yarisunndo ta yɛge kan, naa jɛle mbele fuun pàa pye wa na gbogolo ma pye janwa gbɔlɔ konaa leele mbele fuun pàa pye ma cɛn wa Ezhipiti tara, wa Patirɔsi ca, a pɛ si Zheremi wi yɔn sogo ma yo fɔ: ¹⁶ «Sɛnrɛ nda mà yo we kan Yawe Yɛɲɛle li mɛgɛ ni, we se yɛnlɛ mberi logo, mbe tanga ti na. ¹⁷ Ɛɛn fɔ sɛnrɛ nda wɛ yo wa we yɔn, to we yaa la tanri ti na, to yɛn fɔ we yaa la wusuna nuwɔ taan sori yarisunngo naayeri wunlunjo ki kan, mbaa duven saraga ɲga pe ma wo ki woo ki yeri, paa yɛge ɲga na woro naa we tɛlɛye, naa we wunlumbolo konaa we tara teelee pe ni, wàa pye naga piin wa Zhuda tara cara ti ni konaa wa Zheruzalɛmu ca nawa kɔngolo ke ni. Ki wagati wi ni, wàa pye na yaakara taa na kaa na tinni, ma pye ferewe na, jɔlɔgɔ kpe sila pye we na. ¹⁸ Ɛɛn fɔ maga lɛ wɛ wusuna nuwɔ taan saraga wɔmɔ naa duven saraga ɲga pe ma wo ki wɔmɔ pi yaga yarisunngo naayeri wunlunjo ki yeri, a wɛ si yaraga pyew ki la, a tokobi naa fɔngɔ ki ni ti nɛɛ we kuun» ¹⁹ Kona, a jɛle pɛ sho fɔ: «Na we kaa wusuna nuwɔ taan wi sori yarisunngo naayeri wunlunjo ki kan, mbaa duven saraga ɲga pe ma wo ki woo ki yeri, naga yɛn ma, we maa ki piin we pɛnɛ pe fu na wi le? Poro jate pɛge jɛn ma yo we ma wɔn wa, maa pye paa ki yanlɛɛ yɛn, mbe duven saraga ɲga pe ma wo ka wɔ ki yeri.» ²⁰ Kona, leele mbele fuun pàa ki sɛnrɛ ti yo ma Zheremi wi yɔn sogo, nambala naa ki jɛle, a Zheremi wɪ si pe pye fɔ: ²¹ «Wusuna nuwɔ taan ɲa yàa pye na sori wa Zhuda tara cara ti ni konaa wa Zheruzalɛmu ca nawa kɔngolo ke ni, yoro naa ye tɛlɛye pe ni, naa ye wunlumbolo pe ni, naa ye tara teelee pe ni konaa leele pe ni fuun pe ni, naga

yen ma Yawe Yenŋele li jatere wi woro ti na nari jate wi le? ²²Yawe Yenŋele li sila ka ya mbege wogo ki kun li yee ni mbe kari yege, ye kapyere tipere ti kala na konaa katijangara nda ye pye ti kala na. Ki kala na, ye tara ti pye ka-tagā, ma pye laga ŋga lere woro ma cen wa ki ni; ma pye danga yaraga paa yege ŋga na pe yen naga yaan nala we. ²³Ki jɔlɔɔ ŋga kɪ to ye na, katugu ye wusuna nuwɔ taan sogo yarisunndo ta yege kan, ma kapege pye Yawe Yenŋele li na. Ye sila logo Yawe Yenŋele li yeri, ye sila tanga li lasiri, naa li kondegeŋgele, konaa li sereya senre ti na. Ko kala kɪ ti ki jɔlɔɔ ŋga kɪ gbɔn ye na, paa yege ŋga na ki yen nala we.»

²⁴Kona, a Zheremi wi sigi yo naa leele pe ni fuun pe kan konaa jeele pe ni fuun pe kan fɔ: «Yoro Zhuda tara woolo mbele fuun ye yen laga Ezhipiti tara, ye Yawe Yenŋele li senre ti logo. ²⁵Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenŋele le, pa li yo yeen fɔ: «Yoro naa ye jeele pe ni, yaa senre nda yo wa ye yɔn ki ni, ye ki kala li pye mali yɔn fili ye keyen yi ni. Yaa ki yo ma yo fɔ: Waa *yɔn fɔlɔ le ma yo fɔ we yaa wusuna nuwɔ taan sogo konaa mbe duven saraga ŋga pe ma wo ka wɔ yarisunŋgo naayeri wunlunɔ ki yeri, kaselege ko na, we yaa ki yɔn fɔlɔ li yɔn fili.» Koni yɔn fɔlɔ na yaa le ye sali yɔn fili fasi, senre nda yaa yo wa ye yɔn, ye saga kala li pye fasi! ²⁶Yoro Zhuda tara woolo mbele fuun ye yen ma cen laga Ezhipiti tara, ye Yawe Yenŋele li senre ti logo! Yawe Yenŋele li yo fɔ: Mɪ wugu na yeera mege ŋga kɪ gbɔɔ ki na, fɔ Zhuda tara woolo wa kpe se kanla mege ki yeri naa mbe yɔn fɔlɔ le. Wa Ezhipiti tara ti ni fuun ti ni, lere kpe se kaga yo naa mbe yo fɔ: «Mɪ wugu *we fɔ, Yawe Yenŋele na yinwege wolo li mege ki na.» ²⁷Wele, mi yaa la wele pe na mbe kapege pye pe na, mi se ka kajenge pye pe kan. Zhuda tara woolo mbele fuun pe yen ma cen laga Ezhipiti tara, tokobi naa fungo ki ni, to ti yaa ka pe tɔngɔ mbe pe kɔ pew. ²⁸Leele jenri pe yaa ka sho tokobi wi kee mbe yiri wa Ezhipiti tara, mbe songɔɔ wa Zhuda tara. Pa kona, leele jenri mbele pe yaa ka koro go na Zhuda tara woolo mbele pɛ pan ma cen laga Ezhipiti tara ti ni, pe yaa kaga jen, fɔ mi na senre to naa pe senre ti ni, titiin ti yaa ti yee yɔn fili.»

²⁹Yawe Yenŋele lo li yo ma fɔ: «Ye wele, kacɛn ŋa wo wi yaa ki naga ye na fɔ mi yaa yiri ye kɔɔɔɔ laga ki laga ŋga ki ni, jango yege jen fɔ jɔlɔɔ ŋga mila ki senre yo ye kan, ki kala li yaa pye ye na. ³⁰Mi Yawe Yenŋele, pa mi yo yeen fɔ: «Ye wele, mi yaa Ezhipiti tara wunlunana *Farawɔn Hofira wi le wi juguye pe kee, poro mbele pe yen naga jaa mboo gbo we, paa yege ŋga na mila Zhuda tara wunlunana Sedesiyasi wi le Babiloni tara wunlunana Nebukanezari ŋa wila pye wi jugu wi kee, wo ŋa wila pye naga jaa mboo gbo we.» »

Zheremi wila Baruki wi kotogo ki sogo wi na

45 ¹Zhoziyasi pinambyɔ Yehoyakimu ŋa wila pye Zhuda tara wunlunana wi wunluwɔ pi ye le tijere wolo li ni, senre nda *Yenŋele

yɔn senre yofɔ Zheremi wila yo Neriya pinambyɔ Baruki wi kan, a wiri yɔnlɔgɔ sewe wa ni tori nda. Wila yo fɔ: ²Yawe Yɛnɛle, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle le, pa li yo yɛen mboro Baruki ma wogo na fɔ: ³«Ma yen naga yuun ma yo fɔ: «Jɔlɔgɔ yen na wogo, katugu Yawe Yɛnɛle li jatere piriwen taga wa na jɔlɔgɔ ki na. Mi yen na jɛen, fɔ a na fannga kila koo na ni. Mi woro na wogosaga taa.» ⁴Ɛen fɔ senre nda to ma yaa yo wi kan mbe yo fɔ Yawe Yɛnɛle pa li yo yɛen fɔ: «Yaraga nga mila kan, mi yaa ki jan; yaraga nga mila sanri, mi yaa ki kɔlɔgi; mi yaa ko pye ma tara ti ni fuun ti na. ⁵Naga yen ma, mboro bere yen na kagbɔgɔ ka lagajaa ma yɛe kan wi le? Maga kaa ko ka lagajaa, katugu mi yaa jɔlɔgɔ wa senwee piile pe ni fuun pe na. Ɛen fɔ mboro wo na, maga kari laga o laga, mi yaa ma yinwege ki kan ma yeri ki pye ma yaritaga. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.» »

**YɛNɛLE LI YAA KA JɔLɔGɔ
WA CɛNGɛLE SANɔGALA
KE NA
46–51**

**Babilɔni tara fenne pàa ya
Ezhipiti tara fenne pe ni
wa Karikemishi ca**

- 46** ¹Yawe Yɛnɛle làa senre nda kan ***Yɛnɛle yɔn senre yofɔ** Zheremi wi yeri cengele sanngala ke wogo na, tori nda yɛen: ²Senre nda to ti yo Ezhipiti tara ti wogo na konaa Ezhipiti tara wunlunana ***Farawɔn** Neko wi malingbɔɔnlɔ ngbelege ki wogo na. Ma pe ta wa Efirati gbaan wi tanla, wa Karikemishi ca, Babilɔni tara wunlunana Nebukanezari wila malaga gbɔn ma ya Farawɔn wi ni; kila pye Yehoyakimu pinambyɔ Zhoziyasi na wila pye Zhuda tara wunlunana wi wunluwo pi ye le tijere wolo lo ni. Ti yo fɔ: ³«Ye ***tugurɔn sigeyaara** jegele jegele naa tugurɔn sigeyaara tugbɔɔro gbɛgele, ye yiri ye kari malaga na! ⁴Ye malaga gbɔnwotoroye pe pɔpɔ shɔnye pe na! Yoro shɔn lugufenne, ye ye wa ye wotoroye pe ni! Ye ye tugurɔn njagala ke kan ye yere! Ye ye njaanra ti yɔnrɔ ti wɔwɔ! Ye ye malaga gbɔndeere ti lele! ⁵«Yingi mi yen na yaan yɛen? Pe sunndo wi kɔn pe na, pe yen na songɔɔ pɔngo na. Pe malingbɔɔnlɔ kotogofenne, juguye pè ya pe ni.

Pe yen na fee, na fee pe yere woro na wele wa pe pungo na.
 Fyere gbɔɔ yen kee ki ni fuun ki na!
 Yawe Yenɛɛle lo li yo ma.

6 Ɔa wɪ fenge ya ma we, wi se ya fe mboo yee sho!
 Malingbɔɔn kotogofɔ wi se ya fe mboo yee sho!
 Pe yen na kunrugu na tuun,
 wa Efirati gbaan wi yɔn na, wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri.

7 «Ambɔ fɔ wi yen na yinrigi yeen paa Nili gbaan tɔnmɔ pi yen,
 paa yee nga na gbaan ma kaa yin ma jaraga we.
 8 Ezhipiti tara to ti yen na yinrigi paa Nili gbaan wi yen,
 paa gbaan ɲa wɪ yin wi tɔnmɔ pi jaraga na fuun.
 Ti yo fɔ: «Mi yaa yiri mbe fɔ mbe tara ti tɔn munɲa;
 mi yaa cara to naa cara woolo pe tɔngɔ.»

9 «Shɔnye, yaa gbinri yaa kee,
 malaga gbɔnwotoroye, yaa fee yaa kee!
 Yoro malingbɔɔnlɔ ye yiri:
 *Etiyopi tara malingbɔɔnlɔ naa Puti tara malingbɔɔnlɔ,
 yoro mbele ye maa tugurɔn sigeyaara lee;
 naa Ludi tara malingbɔɔnlɔ ye ni,
 yoro mbele ye sandiga wɔnmɔ pi jɛn!

10 «Een fɔ ko pilige ko yen *we Fɔ, Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni
 fuun fɔ lo wogo,
 li kayanga wɔpilige koyi,
 pilige ɲga ni li yaa kali kayanga ki wɔ li juguye pe ni we.
 Tokobi wi yaa ka jɔɔwɔ pye fɔ mbe tin,
 wi yaa ka kasanwa pi wɔ mbe tin.
 Katugu ki yen *saraga we Fɔ, Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni
 fuun fɔ li kan,
 wa yɔnlɔparawa kamenge kee tara ti ni, wa Efirati gbaan yɔn
 ki na.

11 «Yoro Ezhipiti tara fenne wele,
 ye yiri ye kari wa Galaadi tara, ye sa were faworo lagaja!
 Ye yen na were legere piin wagafe,
 ti se ya mbe ye sagala.

12 Cengele sanɲgala kè ye fere kala li senre logo,
 Ye gbeere ti gbɔn tara ti lagapyew ki ni;
 katugu malingbɔɔn wà kurugo malingbɔɔn wa na,
 a pe ni fuun shyen pè pinle ma toori.»

**Babilɔni tara fenne
pe yaa ka Ezhipiti tara ti sho**

¹³ Senre nda Yawe Yenɛele lãa yo Yenɛele yɔn senre yofɔ
Zheremi wi kan Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wi panga
ki wogo na, wo ɲa wila pye na paan mbe malaga gbɔn Ezhipiti
tara ti ni, ki senre ti nda:

¹⁴ «Ye saga senre nda ti yari wa Ezhipiti tara,
yeri yo wa Migidɔli ca,
yeri yo fun wa Mefisi naa Tapanesi cara ti ni!
Yege yo fɔ: «Ye yiri, ye ye ye gbegɛle,
katugu tokobi wi yen na jɔgɔwɔ piin na ye mari.

¹⁵ Yingi na, a ye yarisunɲgo Apisi^c kɔ se fe?
Ye napɔɔ wii ya koro yeresaga, katugu Yawe Yenɛele lùu jan
tara.»

¹⁶ Li yaa ti leɛgere mbe kurugo,
pe yaa la tuunri pe ye na.
Pe yen naga yuun pe ye kan fɔ: «Ye ti we yiri we songɔɔ we kari we
woolo pe kɔɔgɔ,
wa tara nda pɛ we se ti ni,
mbe wɔ laga ki tokobiye legbogo ki sɔgɔwɔ.»

¹⁷ Na paga sa gbɔn wa, pe yaa la Farawɔn wi yinri mbaa yuun fɔ:
«Ezhipiti tara wunlunaɲa wi woro yaraga ka, kaawɔ tinme wagafe
yirigefɔ;
wi wagati wɔ toro wi na makɔ.»

¹⁸ «Wunlunaɲa ɲa wi meɛe koyi ɲga Yawe Yenɛele na yawa pi ni fuun
fɔ, lo lɔ yo ma fɔ:
«Mi ɲa Yenɛele na yinwege wolo na meɛe ki na,
yege ɲga na Tabɔri yanwiga ki yen ma yagara wa yanwira sannda ti
sɔgɔwɔ,
yege ɲga na Karimeli yanwiga ki yen ma yaraga kɔgɔje wi go na,
pa jugu wi yaa pan ma fun.»

¹⁹ Ezhipiti tara fenne, ye ye tuguro ti gbegɛle,
pe yaa ye yigi kasopiile mbe kari ye ni.
Katugu Mefisi ca ki yaa ka jɔgɔ mbe koro waga,
pe yaa kaga sogo, lere se ka pye mbe cɛn wa ki ni naa.

^c 46.15: Apisi wila pye Ezhipiti tara fenne pe yarisunɲgo ka. Pa kila pye wa Mefisi ca. Ki kacɛn ɲa paa gbegɛle wo la pye napɔɔ. Paa pye naga jate ma yo ko kila pye na pe go singi tiɛge ki na. Yenɛele senre sɛwɛɛle pele ni, ɲga ki yo fɔ Apisi, pɛge yɔnɔgɔ ma yo fɔ malingbɔɔnɔ pɛ toori.

20 «Ezhipiti tara ti yen paa nasumboro tiyɔɔn yen,
 ɛɛn fɔ nakɔɔnɔ lɔ yiri wa yɔnɔparawa kamɛŋgɛ kɛɛ ki yeri na paan
 wi kɔɔɔɔɔ.

21 Malingbɔɔnɔ mbele pɛ lɛ sara na,
 pe yen ma tɔɔɔ tɔɔɔ wa tara ti ni paa napire yirifɔnɔɔnɔ yen wa
 nangbɔɔɔɔ.

ɛɛn fɔ poro fun pe yaa ka pɔŋgo le mbe fe,
 pe ni fuun pe yaa ka fe, pe se ka ya mbe yere naa mbe sigɛ;
 katugu pe tɔŋɔpiligɛ kila paan mbe gbɔn pe na,
 pe jɔɔɔɔ sanga wɔ gbɔn.

22 Ezhipiti tara fɛnnɛ pe yen na fee, ki tinmɛ pi yɛrɛ si wɔɔɔɔ tinmɛ bɔ,
 katugu pe juguye pe yen na paan malingbɔɔnɔ ngbelegɛ ni
 pe kɔɔɔɔɔ,
 pe yen na paan pe kɔɔɔɔ gbɔɔnɔɔ ni
 paa tire janfɛnnɛ yen.

23 Pe yen na paan mbe pe kɔɔɔɔ ki jan,
 ali mbege ta ki yen kɔɔɔɔɔ.
 Yawe Yɛŋgɛlɛ lɔ lɔ yo ma;
 katugu pe juguye pɛ legɛ ma wɛ gbatɔ wi na,
 lɛrɛ sɛ ya mbe pe jiri.

24 Ezhipiti tara woolo pɛ fɛrɛ shɔ,
 Yɛŋgɛlɛ lɔ pɛ lɛ yɔnɔparawa kamɛŋgɛ kɛɛ tara woolo pe kɛɛ!»

25 Yawe Yɛŋgɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yɛŋgɛlɛ
 lɔ yo fɔ: «Wele, mi yaa ka yiri pe yarisunŋo Amɔ ŋga wa Tɛbu ca
 ki kɔɔɔɔɔ, mbe yiri Farawɔn wi kɔɔɔɔɔ, naa Ezhipiti tara ti kɔɔɔɔɔ,
 naa ti yarisunɔɔ ti kɔɔɔɔ konaa ti wunlumbolo pe kɔɔɔɔɔ; mi
 yaa yiri Farawɔn wi kɔɔɔɔ konaa mbele pɛ pe jigi wi taga wi na
 pe kɔɔɔɔɔ. 26 Mi yaa pe lɛ mbele pe yen na pe gbosaga jaa pe kɛɛ,
 Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi kɛɛ konaa wi mali-
 ŋgbɔɔnɔ pe kɛɛ. Ko pɔŋgo na leele yaa ka sɔŋɔɔɔ mbe sa cɛn wa
 Ezhipiti tara naa, paa yɛgɛ ŋga na kila pye faa wɛ. Yawe Yɛŋgɛlɛ lɔ
 lɔ yo ma.»

Izirayeli woolo pe shɔwɔ kala

27 «Yoro Zhakɔbu setirigɛ piilɛ, na tunmbyeele wele, yaga ka
 fyɛ,

yoro mbele na tunmbyeele wele!

Yoro Izirayeli woolo, yɛ sunɔɔ wiga ka kɔn yɛ na!

Katugu mi yaa ka yɛ shɔ mbe yɛ yirigɛ wa taleerɛ ti ni,
 mbe yɛ setirigɛ piilɛ pɛ shɔ mbe yɛ yirigɛ wa ki tara ti ni,
 paa pɛ yigi kasopiilɛ ma kari pɛ ni tara nda ni wɛ.

Zhakɔbu setirigɛ piilɛ pɛ yaa ka sɔŋɔɔɔ mbe pan,

pe yaa ka cɛn pɔw mbe pye yeyingne na;
lere kpɛ se kaa pe jɔlɔ naa.

- 28 Yoro Zhakɔbu setirige piile, na tunmbyeele wele, yaga ka fye,
katugu mi yɛn ye ni;
Yawe Yɛnɣɛlɛ lo li yo ma.
Mila ye purɔ ma ye jaraga cɛngɛlɛ nɣɛle fuun sɔgɔwɔ,
mi yaa ka ke ni fuun ke tɔngɔ mbe ke kɔ.
Ɛɛn fɔ yoro wo na, mi se ka ye tɔngɔ mbe ye kɔ.
Mi yaa ka ye koro mbe yala kasinɣɛ ki ni;
katugu mi se ka ye yaga jɛrɛgisaga fu.»

**Yɛnɣɛlɛ yɔn sɛnrɛ nda tila yo
Filisiti tara ti wogo na**

- 47** ¹ Sɛnrɛ nda Yawe Yɛnɣɛlɛ lɔa yo ***Yɛnɣɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ**
Zheremi wi kan Filisiti tara fɛnnɛ pe wogo na, sanni
***Farawɔn** wi sa pan wi to Gaza ca ki na ti nda.

- ² Yawe Yɛnɣɛlɛ pa li yo yɛɛn fɔ:
«Wele, tɔnɣgbɔɔ pa yɛn na yinrigi wa yɔnlɔparawa kamɛnɣɛ kɛɛ
ki yeri na paan,
pi kanɣga ma pye paa lafogo yɛn, nɣa kɔ yin ma jaraga na
fuun.

Pi pan na tara ti nii konaa ti nawa yaara ti ni,
na cara to naa ti woolo pe ni fuun pe nii.
Leele pe yɛn na jɔrɔgi,
tara woolo pe ni fuun pe yɛn na yunɣbɔgɔrɔ gbeere gbele.

- ³ Shɔnye fanɣga fɛnnɛ, naa paa gbinri, pe yɛnjoro tinmɛ pi
kala na,

naa malaga gbɔnwotoroye tinmɛ pi kala na,
naa malaga gbɔnwotoroye nɣeere tinmɛ pi kala na,
teele pe yɛrɛ woro na kanɣgi na pe piile pe wele naa,
katugu pe wire ti fanɣga kɔ kɔ pe ni.

- ⁴ Filisiti tara ti tɔngɔpilige kɔ gbɔn,
mbele fuun pɔa koro go na mbe ya mbaa Tiri naa Sidɔn cara
ti sari,
pe yaa ka pe ni fuun pe gbo;
katugu Yawe Yɛnɣɛlɛ li yaa ka Filisiti tara ti jɔgɔ,
poro mbele pe yɛn Kafitɔri ***lɔgɔ fugo** tara fɛnnɛ sanmbala
wele.

- ⁵ Gaza ca woolo pɛ pye yumberɛ fɛnnɛ jatere piriwen pi na,
Asikalɔn ca fɛnnɛ pɛ pyeri dinw.
Yoro sanmbala mbele yɛ koro wa funwa laga falafala ki ni,

ye yaa koro mbaa njelewe gbɔɔn ye yɛɛ na^d sa gbɔn fɔ wagati wiwiin?

6 «Ye yɛn na yuun fɔ: «E, Yawe Yɛnɛle tokobi,
ma yaa ma legbogo ki yerege mbe cɛn mbe wogo sanga wiwiin ni san?
Ye wa ma wofogo ki ni ma,
yere yɛw ma koro yɛyinge na!»

7 «Ɛɛn fɔ tokobi wi yaa wogo mɛle san?
Yawe Yɛnɛle lo li konɔ kan wi yeri,
ma yo wi kari Asikalɔn ca naa kɔgɔje yɔn tara ti mɛge ni.
Pa lɔu tun wa ki lara ti ni.»

Yɛnɛle yɔn senre nda tila yo
Mowabu tara ti wogo na

48 ¹Senre nda ti yo Mowabu tara ti wogo na.
Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle le,
pa li yo yɛɛn fɔ:
«Jɔlɔgɔ yɛn Nebo ca woolo pe wogo, katugu pɛge tɔngɔ!
Kiriayayimu ca kɔ fɛrɛ shɔ, katugu juguye pɛge shɔ!
***Malaga sigego** gbɔgɔ woolo pɛ fɛrɛ shɔ, a pe sunndo wɔ kɔn pe na!
²Gbɔgɔwɔ mba pɔla pye Mowabu tara ti na pɔ kɔ!
Pe yɛn na kapege gbegɛle ki mɛge ni wa Ɛshibɔn ca.
Pɛ yo fɔ: «Ye pan we saga tɔngɔ wege mɛge ki kɔ wege wɔ wa cɛngɛle
ke sɔgɔwɔ!»
Yoro Madimɛni ca fɛnnɛ, ye tinmɛ pi se ka logo naa;
katugu tokobi wi yɛn ye pɔngɔ na.
³Jɔrɔgɔmɔ pa yɛn na yinrigi wa Horonayimu ca,
jɔgɔwɔ naa jɔgɔwɔ, pe yɛn naga tɔnri!
⁴Pɛ Mowabu tara ti tɔngɔ,
tara piile pe yɛn na gbele.
⁵Pe yɛn na gbele suyɔ na nuru na kee wa Luhiti laga tinndi wi
yeri;
jɔlɔgɔ gbeere yɛn na yinrigi wa Horonayimu ca konɔ tigiwen
pi ni,
jɔgɔwɔ pi kala na.
⁶Yaa fee ye ye yɛɛ go shɔ,
ye sa koro wa ***gbinri** wi ni paa yan sofile yɛn.
⁷Kɔ kaa pye Mowabu tara fɛnnɛ yɛ ye jigi wi taga ye kee tunndo to
naa ye yarijɛnde to na,

^d 47.5: Ki laga nga ki kɔrɔ wowi nga fɔ leelee paa pe yinre ti kulu, ma njelewe gbɔn pe yɛɛ na
ma yala pe kalege ko ni, mbege naga fɔ kapege gbɔgɔ pe ta.

- ki kala na, pe yaa ka ye yigi fun.
 Pe yaa ka ye yarisunngo Kemoshi ki yigi kasopyo mbe kari ki ni, naa
 ki *saraga wofenne poro naa ki yekeele pe ni.
- 8 Jɔgɔwɔ pyefɔ wi yaa ka ye ca nungba nungba pyew ki ni,
 ca ko ka kpɛ se ka shɔ mbe to.
 Gbunlundɛge laga ki yaa ka jɔgɔ,
 funwa laga falafala ki yaa ka tɔngɔ.
 Ko senre to Yawe Yenɛɛle li yo.
- 9 Ye kanwira kan Mowabu tara fenne pe yeri,
 jango pe yiri sire na pe kari lege!
 Katugu pe cara ti yaa tɔngɔ mbe koro waga.
 Lere se ka pye mbe cɛn wa ti ni.
- 10 Lere ɲa wi maa Yawe Yenɛɛle li tunngo ki piin sambalawa ni, danga
 yen ki fɔ wi wogo!
 Lere ɲa wi woro na jaa mbe legbogo pye wi tokobi wi ni, danga yen
 ki fɔ wi wogo!
- 11 «Mowabu tara fenne paa pye ma cɛn pɔw maga le wa pe puwen
 sanga wi ni,
 pe fa pe yigi kasopiile mbe kari pe ni.
 Pe yen paa duwen yen, ɲa wi yege kɪ sulu; wi sindere ti yen ma sinle
 wa nɔgɔna;
 ɲa pe faa wɔ leyaraga ka ni mboo kanɲa ka yege ni.
 Ki kala na, wi tanwa pɪ koro wi ni,
 wi nuwɔ taan pii kanɲa.»
- 12 Ki kala na, Yawe Yenɛɛle li yo fɔ: «Piliye ya yen wa na paan, mi
 yaa ka leele pele torogo pe saa kanɲa poo wɔ leyaara ta ni mboo le ta
 yege ni. Pe yaa kaa kanɲa mboo wɔ wa leyaara ti ni, mbe cɔrɔ ti yaari.
- 13 Kona Mowabu cɛnle woolo pe yaa fere shɔ pe yarisunngo Kemoshi
 ki wogo na, paa yege ɲa na Izirayeli woolo paa fere shɔ Beteli ca yari-
 sunngo ki wogo na, ko ɲa paa pe jigi wi taga ki na we.
- 14 «Mowabu cɛnle woolo, naga yen ma, ye mbe ya mbege yo mɛɛ mbe
 yo fɔ:
 «We yen lenambala
 ma pye malingbɔɔnlɔ kotogofenne?»

e 48.9: ɲa kɪ yo: *Ye kanwira kan Mowabu tara fenne pe yeri, jango pe yiri sire na pe kari lege*, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni. Yenɛɛle senre seweele pele ni, ki yen ma yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: *Ye kɔ wo Mowabu tara ti na, katugu ti yaa tɔngɔ mbe wɔ wa. Nakoma: Ye fanga gbegele Mowabu tara ti kan.*

- 15 Mowabu tara ti jɔɔ pew,
 pe cara ti sogowo wirige ki yen na yinrigi wa naayeri.
 Pe lefɔnmboɔ mbele pe yen fannga ni ma we, pɛ pe yigi na kee pe ni
 wa pe gbosaga.»
 Wunlunaja ɲa wi meɛ ki yen Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ,
 wo wi yo ma.
- 16 Mowabu tara jɔɔsanga wi gberɛ gbɔn,
 ti jɔɔɔ ki yen na fyɛle mbe pan mbe to ti na.
- 17 Yoro mbele fuun ye yen ma cɛn mari maga, yaa gbele ti wogo na,
 Yoro mbele fuun yaa ti megbɔɔ ki jɛn, yaa ki yuun fɔ:
 «Ki wunluwa kanngala fannga wolo na li pye meɛ mɛɛ kaari?
 Lo na lɔa pye gbɔɔwa ni we!»

- 18 Yoro Dibɔn ca fɛnnɛ, ye tigi ye yiri wa ye cɛnsaga gbɔɔwa wogo ki
 na,
 ye pan ye cɛn wa tawara ti na^f.
 Katugu Mowabu tara tɔngɔ wi yen na paan mbe to ye na,
 wi yaa ye ***malaga sigecara** ti tɔngɔ.

- 19 Yoro Aroyeri ca woolo, ye sa yere wa konɔ li yɔn na yaa kɔrɔsiri piin;
 naja ɲa wila fee konaa jele ɲa wila fee mboɔ yɛɛ shɔ, ye pe yewe fɔ:
 «Yingi ki pye?»

- 20 Mowabu cɛnle woolo pɛ fɛrɛ shɔ, katugu pɛ sunndo wi kɔn pe na.
 Yaa gbele ɲgbanga yaa jɔrɔgi!

Ye saga yari wa Arinɔ lafogo ki yɔn na, fɔ Mowabu tara ti tɔngɔ.

21 Yenɲele li kiti kɔngɔ kɔ to funwa laga falafala tara woolo pe na, naa
 Holɔn ca, naa Yaza ca konaa Mefaati ca ki na, 22 naa Dibɔn ca, naa Nebo
 ca konaa Beti Dibilatayimu ca ki na, 23 naa Kiriyaatayimu ca, naa Beti
 Gamuli ca konaa Beti Mewɔn ca ki na, 24 naa Keriyaati ca, naa Bozira ca
 konaa Mowabu tara cara ti ni fuun ti na, nda ti yen wa lege konaa nda ti
 yen na tɔɔn.

- 25 «Mowabu tara ti fannga kɔ to,
 ti fannga keɛ kɔ kaw.
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

26 ***We Fɔ** wi yo fɔ: «Ye Mowabu cɛnle woolo pe kan pe wa pe tin pe
 yege kila kanngi; katugu pɛ pe yɛ gbɔɔ Yawe Yenɲele li na. Ki yen ma
 yala pe tuguru paa kɔngi wa pe tuguro ti ni. Pe pye titɛgere yaraga leele
 pe yeri. 27 Naga yen ma, ye sila ***Izirayeli** woolo pe pye ye titɛgere yaraga
 wi le? Naga yen ma, paa pe yigi yuro go na wi le, fɔ na ye kaa para pe
 senre na sanga o sanga, ye maa go yangara na tɛɛ pe na?

^f 48.18: ɲga ki yo fɔ: *Ye pan ye cɛn wa tawara ti na*, wa Yenɲele senre sewe ɲa wi yen gireki
 senre ni, ki yen ma yɔnɔɔ ma yo fɔ: *Ye pan ye cɛn wa kayangara ti ni*.

- 28 Yoro Mowabu cɛnlɛ woolo, ye yiri wa ye cara ti ni,
 ye sa cɛn wa waara ti sɔɔwɔ;
 ye pye paa ketenɛ yɛn,
 na li ma saa li sere ti pɔ wa waliwege ki yɔn na.
- 29 Wɛ Mowabu cɛnlɛ woolo pe yɛɛ gbɔɔwɔ pi sɛnrɛ logo,
 pe yɛɛ gbɔɔwɔ pɪ kɛɛ toro,
 naa pe yɛɛ nagawa pi ni, naa pe yɛɛ gbɔɔwɔ pi ni,
 naa pɛ pe yɛɛ bɔ yɛɛ ɲga na ki ni, konaa pe yɛɛ mbɔnrɔwɔ leele na
 pi ni.»
- 30 Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lɪ yo ma fɔ: «Mɪ pe yɛɛ tuguwo kala li jɛn, ɛɛn fɔ ko
 yɛn wagafɛ; pe yɛɛ nagawa sɛnyoro to naa pe kapyere ti yɛn wagafɛ.»
- 31 Ki kala na, na mi kaa jatere piin Mowabu tara ti wogo na, mi maa
 gbele,
 mi yɛn na gbele ɲgbanga Mowabu tara ti ni fuun ti wogo na,
 mi yɛn na jɛɛn Kiri Hareseti ca woolo pe kala na.
- 32 E, Sibima ca *ɛrɛzɛn kɛrɛɛ, mi yɛn na gbele ma wogo na ma wɛ
 mi yɛn na gbele Yayezeri ca woolo pe wogo na yɛɛ ɲga na ki na.
 Ma njere tila tɔnlɔndɔnlɔ fɔ ma kari wa kɔɔɔje wi pɔɲɔ na,
 ma saa gbɔn fɔ wa Yayezeri ca ki na.
 ɛɛn fɔ jɔɔwɔ pyɛfɔ wɪ pan ma to ye tige pire to naa ye ɛrɛzɛn pire ti
 na mberi jɔɔ.
- 33 Nayinmɛ naa yɔɔrɪmɔ pɪ kɔ wa Mowabu tara tige pire kɛɛrɛ ti ni,
 konaa wa tara ti lara sannda ti ni.
 Mɪ ti, a duvɛn wɪ waga wa wi leyaara ti ni.
 Lere woro wa mbaa ɛrɛzɛn pire tɔnmɔ pi woo wa ti wɔsaga, mbaa
 jɔɔɔgi nayinmɛ ni;
 gbeere ta na yinrigi, ɛɛn fɔ to woro nayinmɛ gbeere.
- 34 Pe yɛn na Eshibɔn ca fɛnnɛ pe gbeere ti nuru wa Eleyale ca, ti yɛn na
 gbɔɔn wa Yahazi ca. Pe yɛn nari nuru wa Sowari ca, fɔ ma saa gbɔn wa
 Horonayimu ca, fɔ ma saa gbɔn wa Egilati Shelishiya laga ki na; katugu
 ali yere Nimirimu laga tɔnmɔ pɪ waga fun.
- 35 Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lɪ yo ma fɔ: «Mɛle pe maa *saara sogoworo woo
 wa sunzara nda wa tinndiye pe na ti na, konaa mɛle pe maa *wusuna
 nuwɔ taan sori pe yarisunndo ti kan, mi yaa ka pe tɔngɔ pew wa
 Mowabu tara ti ni.» 36 Ki kala na, na nawa pɪ tanga na na Mowabu cɛnlɛ
 woolo naa Kiri Hareseti ca fɛnnɛ pe wogo na, paa yɛɛ ɲga na lere ma
 kaa wele win kunwɔ na, katugu yarijɛndɛ nda fuun paa gbogolo pe yɛɛ
 kan, tɪ wɔ pe kɛɛ. 37 Pe ni fuun pe yinrɛ tɪ kulu, pe siyɔɔlɔ pe ni fuun pɛ
 kulu, pɛ njɛlewe gbɔn pe keyɛn yi ni fuun yi na, ma jatere piriwɛn yari-
 pɔrɔ le pe yɛɛ na. 38 Kunwɔ gbeere ti yɛn na yinrigi wa biriyinrɛ ti ni fuun

g 48.32: Sibina ca ɛrɛzɛn kɛrɛ, ko kɔrɔ wo yɛn Sibina ca fɛnnɛ.

ti go na, wa Mowabu tara konaa wa katoro ti ni; katugu mî Mowabu tara ti ya paa yege nga na pe ma cɔɔ yaari, nga lere woro na jaa ki na. Yawe Yenhele lo li yo ma. ³⁹E, Mowabu tara ti to! Yaa gbele! Mowabu cenle woolo pè pɔngo le, fere nda ti pe yigi ti kala na. Mowabu cenle woolo pe kala li pye titegere kala konaa sunndo kongo gbogo tara woolo mbele fuun pe yen ma pe maga pe yeri.

⁴⁰ Pa Yawe Yenhele li yo yen fo: «Wele, ki yaa ka pye paa yon yen, nga wi yiri maa kanwira ti jaraga Mowabu tara ti go na.

⁴¹ Keriyo ti ca pège sho, ma malaga sigeyinre ti sho; ko pilige ko ni, Mowabu tara malingbɔɔnlo kotogofenne pe nawa pi yaa ka tanga pe na, paa jele nga wila jaa mbe se wi yen.

⁴² Mowabu cenle woolo pe yaa tongo pew, pe se pye naa cenle lo la, katugu pè pe ye yirige ma we Yawe Yenhele li yege sɔɔwɔ.

⁴³ Sunndo kongo, naa wegbogo tijugo konaa mere to ti yen wa ye yege, yoro Mowabu cenle woolo wele. Yawe Yenhele lo li yo ma.

⁴⁴ Nga kaa fee sunndo kongo kagala ke yege, wo yaa sa to wegbogo tijugo ni, nga ka yiri wa wegbogo tijugo ki ni, mere yaa wo yigi; katugu yele na ni mi yaa Mowabu cenle woolo pe kapere ti fogo ton pe na, mi yaa yiri pe kɔɔgo. Yawe Yenhele lo li yo ma.

⁴⁵ Mbele paa fee, a pe fannga ki saa ko, pè saa yere wa Eshibon ca yinne pi ni. Een fo kasɔn janri ma yiri wa Heshibon ca ki ni, kasɔn yinne yiri wa wunlunana Sihon wi wunluwo go ki ni, ki yen na Mowabu tara kanngara na lara ti sori, na tinme yirigefenne pe yungɔɔgo ki sori^h.

⁴⁶ Jɔɔgo yen ye wogo, yoro Mowabu cenle woolo wele! yoro mbele cenle na li yen yarisunngo Kemashi ki woolo, pè ye tongo; katugu pè ye pinambiile naa ye sumborombiile pe yigi kasopiile, ma kari pe ni tara ta yege ni.

⁴⁷ Een fo wa wagati nga wila paan wa wi ni, mi yaa ka sɔngɔɔ mbe Mowabu cenle woolo pe tege wa pe censaga kongbannga ki ni.

^h 48.45: Nga ki yo fo: *Na tinme yirigefenne pe yungɔɔgo ki sori*, ko kɔɔ wo yen mbe le wa Mowabu tara ti kongo ke na fo sa gbɔn wa ti nandogomɔ, wa yanwira lara ti na.

Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

Kiti kɔngɔ senre nda tila yo ma wa Mowabu tara ti na, pa ti kɔ na ki laga nga ki ni.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Amɔ cenle woolo pe wogo na**

49 ¹ Senre nda tila yo Amɔ cenle woolo pe wogo na.
Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:

«Naga yen ma, pinambyɔ woro ***Izirayeli** wi yeri wi le?

Naga yen ma, kɔrɔgɔ lifɔ woro wi yeri wi le?

Yingi na, a yarisunɲgo Milikɔmu ki gbɔgɔfenne pɛ si pan ma Gadi tara ti shɔ?

Yingi na, a Amɔ cenle woolo pɛ si pan ma cen wa Gadi tara cara ti ni?»

² Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Ki kala na, ye wele, piliye ya yen wa na paan,

mi yaa ka ti paa malaga kɔɲgɔɔ nuru Amɔ cenle woolo pe cagbɔgɔ Araba ki mege ni.

Ki yaa ka pye kataga mbe koro waga,

ki kanɲgaga na kapire ti yaa ka sogo kasɔn ni.

Pa kona mbele paa Izirayeli woolo pe tara ti shɔ pe yeri,

Izirayeli woolo pe yaa sari shɔ pe yeri fun.»

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

³ «Eshibɔn ca woolo yaa gbele, katugu pɛ Ayi ca ki jɔgɔ!

Araba ca woolo, yaa jɔrɔgi,

ye jatere piriwen yaripɔrɔ le;

yaa fee yaa tooro tooro yaa ca ki mbogo ki mari.

Katugu pe yaa ka yarisunɲgo Milikɔmu ki yigi mbe kari ki ni kulowo ni,

naa ki ***saraga wɔfenne** konaa ki tara teelee pe ni.

⁴ Yoro mbele yɛ yiri ma je, yingi na ye nɛɛ ye yɛɛ gbogo ye gbunlundere ti kala na,

ye gbunlundere tara tanra ti kala na?

Yɛ ye jigi wi taga ye yarijende ti na ma yo fɔ:

«Ambɔ wi mbe ya pan mbe to we na?»

⁵ Ye wele, mi yaa sunndo kɔngɔ wa ye na;

***we fɔ**, Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma.

Ki sunndo kɔngɔ ki yaa pan mbe yiri ye kɛɛ ki ni fuun ki na;

pe yaa ka ye ni fuun nungba nungba ye purɔ, ye yaa ka kari ye ye ye ye ye karisara.

Lere kpɛ se ka ta mbe mbele paa fee pe gbogolo.

- 6 Ëen fɔ ko punɔo na, mi yaa ka sɔngɔɔ mbe Amɔ cɛnlɛ woolo pe tɛgɛ wa pe cɛnsaga kɔngbanɔga ki ni.» Yawe Yɛnɔɛlɛ lo lɛ yo ma.

**Yɛnɔɛlɛ yɔn sɛnrɛ nda tila yo
Edɔmu cɛnlɛ woolo pe wogo na**

- 7 Sɛnrɛ nda tila yo Edɔmu tara ti wogo na.

Yawe Yɛnɔɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:

«Naga yɛn ma, kajɛnɛ woro wa Tema tara ti ni naa wi le?

Naga yɛn ma, yɛrifɛnnɛ pe yɛrɛwɛ jɛmbɛ pi kɔ wi le?

Tijinliwɛ fɛnnɛ pe tijinliwɛ pi kɔ wi le?

- 8 Yoro Dedan ca fɛnnɛ, yɛ punɔo le yaa fɛɛ,

yɛ kari yɛ sa lara fɔ wa yanwira wɛrɛ ti nawa!

Katugu mi yaa Ezawu setirige piilɛ pe tɔngɔ,

ko wagati wo mi yaa pe kapɛrɛ ti fɔgɔ tɔn pe na.

- 9 Na ***ɛrɛzɛn** pire cɔfɛnnɛ pele ka pan wa yɛ yɛrɛ,

ali ɛrɛzɛn pile nungba pe sɛ ka lo toro pe yɛɛ punɔo na.

Na yoolo paga pan wa yɛ yɛrɛ yɛmbɛnɛ,

yaraga nɔga fuun ka pe ndanla, ko pe yaa lɛ.

- 10 Ëen fɔ mi wo na, mi yaa Ezawu setirige piilɛ pe gbori mbe pe kɛɛ ki yaga waga;

mi yaa pe larasara ti yirige funwa na,

pe sɛ ka ya lara naa.

Pe setirige piilɛ, naa pe sɛfɛnnɛ konaa pe cɛnyɛɛnlɛ pe ni, pe yaa ka tɔngɔ,

wa kpɛ sɛ ka koro pe ni, nɔ wi yaa yo fɔ:

- 11 «Yaga kaa yɛ pijiriwɛlɛ poro wogo ko gbele,

muwi mi yaa la pe baro;

yɛ nangunjaala pe pe jigi wi taga na na!»

12 Pa Yawe Yɛnɔɛlɛ lɛ yo yɛɛn fɔ: «Yɛ wɛlɛ, mbele kiti wi sila to pe na mbe pe kan pe wɔ wa na nangbanwa wɔjɛnnɛ li ni, poro yaa wɔ wa li ni. Ëen fɔ yoro wo na Edɔmu cɛnlɛ woolo, yɛ yɛn naga sɔnrɛ yɛ yaa koro mbajɔɔwɔ wi le? Ayoo, yɛ sɛ koro mbajɔɔwɔ. Yoro fun yɛ yaa wɔ wa ki wɔjɛnnɛ li ni. 13 Katugu mɛ wugu na yɛɛra mɛgɛ ki na, Yawe Yɛnɔɛlɛ lo lɛ yo ma, fɔ Bozira ca ki yaa pyɛ sunndo kɔngɔ laga, mbe pyɛ tifagawa yaraga, naa kataga konaa laga nɔga kɛ danga. Ki kanɔgara na cara ti ni fuun ti yaa ka pyɛ katara fɔ sanga pyew.»

- 14 Mɛ sɛnrɛ ta logo ma yiri wa Yawe Yɛnɔɛlɛ li yɛrɛ,

lɛ pitunɔgɔ wa torogo wa cɛngɛlɛ kɛ yɛrɛ wi saga yo kɛ kan fɔ:

«Yɛ yɛ yɛɛ gbogolo yɛ yiri Edɔmu tara ti kɔɔgɔ,

yɛ yiri yɛ sa to ti na malaga ni!»

- 15 «Edɔmu cɛnlɛ woolo, mi yaa ti yɛ kologo cɛngɛlɛ kɛ ni fuun kɛ sɔgɔwɔ, mi yaa ti sɛnwɛɛ piilɛ paa yɛ tifaga.

16 Fyere nda leele paa fyε ye yεge konaa ye yεε gbɔgɔwɔ pi ni tì ye pungo,
 yoro mbele ye yεn ma cεn wa waliwere ti ni,
 yoro mbele ye yεn ma cεn wa tinndiye pe go na.
 Eεn fɔ ali na yaga sa ye sere ti pɔ fɔ wa lege, wa naayeri mbe wε yɔn
 wi na,
 mi yaa ye tirige mbe yiri wa.»
 Yawe Yεnɲele lo lì yo ma.

17 «Edomu tara ti yaa ka tɔngɔ mbe koro waga. Mbele fuun pe yaa kaa
 tooro wa ti tanla, pe yaa kaa kawa mbaa wofegele wiin ti jɔlɔgɔ kagala ke
 ni fuun ke kala na. 18 *Sodomu ca naa *Gomɔri ca konaa ti kanɲgara na
 cara ti ni tila tɔngɔ yεge nɲa na, pa Edomu tara ti yaa ka pye ma. Yawe
 Yεnɲele lo lì yo ma. Lere kpe se ka cεn wa ti ni naa, senwee pyɔ kpe se ka
 tugu wa ti ni.»

19 Yawe Yεnɲele lì yo fɔ:
 «Wele, yεge nɲa na jara wi ma yiri wa Zhuriden gbaan yɔn kɔlɔgɔ ki ni,
 mbe sa to yaayoro ti na wa nanɲbɔnɲo tiyɔngɔ ka ni,
 pa mi yaa ka Edomu cεnle woolo pe purɔ ma fun,
 mbe pe yirige wa pe tara ti ni le ki yɔngɔlɔ nɲnɲba ke ni.
 Mi jate mi yaa ka lere wa wɔ mboo tεge pe go na;
 naga yεn ma, ambɔ wi mbe ya mboo yεε taanla na ni?
 Ambɔ wi mbe ya mbanla yewe na yɔn sεnrε ti ni?
 Yekelewe wiwiin wi mbe ya yere mbanla sige?»

20 Ki kala na, Yawe Yεnɲele lì kagala nɲele kɔn ma tεge Edomu cεnle
 woolo pe wogo na,
 konaa kagala nɲele lì gbεgele mbe pye Tema ca fεnnε pe na, ye ke logo!
 Ki woro na lere kɔɔn shyen, pe yaa ka pe yigi mbe pe tilele mbe kari
 pe ni paa simbapiile yεn, mbele fanɲga woro pe ni.
 Ki woro na lere kɔɔn shyen, pe yaa ka pe tara ti tɔngɔ mberi yaga
 waga.

21 Pe tolo li tinme pi yaa ka ti tara ti yεgeyεge;
 pe yaa kaa pe gbεgele ki nuru fɔ wa Kɔgɔje yεen wi na.
 22 Ye wele, ki yεn paa yɔn yεn, nɲa wì yiri na toro wa naayeri,
 wùu kanwira ti sanga mari jaraga wa Bozira ca ki go na.
 Ko pilige ko ni, Edomu tara malingbɔɔnlɔ kotogofenne pe nawa pi
 yaa ka tanga pe na,
 paa jεle nɲa wila jaa mbe se wi yεn.

**Yεnɲele yɔn sεnrε nda tì yo
 Damasi ca ki wogo na**

23 Senrε nda tila yo Damasi ca ki wogo na.
 «Hamati ca naa Aripadi ca fεnnε pè fεrε shɔ,

- katugu pè senpere ta logo.
 Pe sunndo wila kɔɔn pe na,
 pe jatere wì piri pe na,
 paa kɔɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pila ya sinle pi yen.
- 24 Damasi ca fenne pe fannga kì kɔ,
 pè pungo le na fee.
 Pe yen na seri fyere ti na,
 jatere piriwen naa jɔlɔɔ yen pe na,
 paa jele ɲa wila jaa mbe se wi yen.
- 25 Ki panwa pan mele, a pè sigi ca ɲga ki yaga,
 ki ca ɲga ki mege kì gbɔɔ we,
 ko ɲga mila pye na yɔɔri ki kala na we?
- 26 Ki kala na, pe lefɔnmɔlɔ pe yaa ka toori mbe ku wa pe katoro ti ni,
 ko pilige ko ni, pe malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe yaa ka ku.
 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo lì yo ma.
- 27 Mi yaa kasɔn le Damasi ca mbogo ki ni mbege sogo;
 ki kasɔn ki yaa Beni Hadadi wunluwɔ yinre ti sogo.»

Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Kedari cɛnle woolo naa Hazɔri ca
tara woolo pe wogo na

- 28 Senre nda to tila yo Kedari cɛnle woolo pe wogo na konaa Hazɔri ca
 tara woolo pe wogo na, to nda Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari
 wila malaga gbɔn ma ya ti ni we.
 Pa Yawe Yenɲele lì yo yɛen fɔ:
 «Ye yiri ye sa to Kedari cɛnle woolo pe na,
 ye sa tara ti yɔnlɔ yirisaga kee woolo pe tɔngɔ.
- 29 Ki daga juguye pe pe ***paara yinre** naa pe yaayoro ɲgbeleye yi koli,
 pe pe paara yinre ti tɔnpaara naa pe tuguro konaa pe yɔngɔmeye pe
 koli.
 Leele paa gbele pe na fɔ: «Fyere kagala ke yen ye kee ki ni fuun ki
 na!»
- 30 Yaa fee, yoro Hazɔri ca fenne wele!
 Yaa kee fyelɛge na!
 Ye sa lara fɔ wa waliwere ti nɔɔɔ!
 Yawe Yenɲele lo lì yo ma.
 Katugu Babilɔni tara wunlunaɲa Nebukanezari wì ka kɔn ma tɛge ye
 mege ni,
 wì kala la gbɛgele ye mege ni.
- 31 «Ye yiri ye sa to cɛnle la woolo na, mbele pe yen yeyinɲge na,
 cɛnle na li woolo pe yen ma cɛn pɔw kanɲbanga fu pe na,

- Yawe Yenŋele lo li yo ma.
 Kɔɔ woro pe ca mbogo yeyɔŋɔ ki na, sɔɔɔyaraga woro ki na;
 pe yen ma cɛn wa pe ye.
- 32 Pe juguye pe yaa ka pe yɔŋɔmɛye pe koli
 mbe pe yaayoro ŋgbeleye lɛgɛɛ yi koli mbe kari ti ni.
 Mi yaa ka pe fɛ mbe pe jaraga kɛɛ ki ni fuun ki na,
 ki leele mbele pe ma pe siyɔ wi kanŋgara ti kulu we.
 Mi yaa jɔɔɔɔ wa pe na mbe yiri kɛɛ ki ni fuun ki na.
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.
- 33 Hazɔri ca tara ti yaa ka pye dabaala larasaga,
 mbe jɔɔ mbe koro waga fɔ sanga pyew.
 Lere kpɛ se ka cɛn wa ti ni naa,
 sɛnwɛɛ pyɔ kpɛ se ka tugu wa ti ni naa.»

Yenŋele yɔn sɛnrɛ nda tila yo
Elamu tara ti wogo na

- 34 Zhuda tara wunlunana Sedesiyasi wi wunluwɔ pi lesanga wi ni, sɛnrɛ
 nda to Yawe Yenŋele lɔa kan ***Yenŋele yɔn sɛnrɛ yofɔ** Zheremi wi yeri
 Elamu tara ti wogo na, ma yo fɔ:
- 35 Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:
 «Wele, mi yaa Elamu tara woolo pe sandiga ki kaari,
 ko ŋga ki yen pe fanŋga ye.
- 36 Mi yaa tifeleye tijɛɛ yirige mbe wa Elamu tara ti na,
 mbe yiri wa naayeri wi go tijɛɛ ki ni fuun ki na.
 Mi yaa Elamu tara woolo pe fɛ mbe pe jaraga kɛɛ ki ni fuun ki na,
 tara to ta se ka koro, na pee Elamu tara woolo pe gbɔn mbe pe
 jaraga mbe kari wa pe ni.
- 37 Mi yaa ka sunndo kɔŋɔ wa Elamu tara woolo pe na mbe ti paa seri
 pe juguye pe yeɛɛ sɔɔwɔ,
 poro mbele pe yen na pe gbosaga jaa we.
 Mi yaa ka jɔɔɔɔ wa pe na, na nanŋbanwa gbɔɔ pi kala na.
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.
 Mi yaa ka pe purɔ tokobi ni,
 mbe sa pe tɔŋɔ mbe pe kɔ pew.
- 38 Mi yaa ka Elamu tara wunlunana wo naa wi legbɔɔɔ pe tɔŋɔ mbe
 pe wɔ wa,
 mbe silan wunluwɔ jɔŋɔ ki tɛɛ wa Elamu tara.
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.
- 39 Eɛn fɔ wa wagati ŋa wila paan wi ni,
 mi yaa ka sɔŋɔɔ mbe Elamu tara woolo pe tɛɛ wa pe cɛnsaga
 kɔŋbanŋga ki ni;
 Yawe Yenŋele lo li yo ma.»

**Babilɔni tara ti tɔngɔkala
konaa Izirayeli woolo pe shɔkala**

50 ¹ Senre nda Yawe Yenɛɛlɛ lɛa kan ***Yenɛɛlɛ yɔn senre yofɔ**
Zheremi wi yeri Babilɔni ca konaa Babilɔni tara ti wogo na tori
nda.

² «Ye saga senre nda ti yari wa cengele sanɛgala ke sɔgɔwɔ,
ye ti keri logo!

Ye kacɛn wa yirige wa naayeri mbege yari!

Yaga kari lara, yeri yo fɔ:

«Babilɔni ca pɛge shɔ,

ki yarisunɛgo Beli kɔ fɛrɛ shɔ,

ki yarisunɛgo Merodakiⁱ ki sunndo wɔ kɔn ki na.

Pe yarisunndo tɔ fɛrɛ shɔ,

yaara yanlerɛ nda pe maa gbogo, ti sunndo wɔ kɔn ti na.

³ Katugu cɛnlɛ la woolo yɛn na yinrigi wa yɔnlɔparawa kamɛnɛge kɛɛ
yeri na paan mbe to pe na,

mbe tara ti jɔgɔ mberi yaga waga.

Lere kpɛ se ka pye wa ti ni naa,

senwee piile poro naa yaayoro ti ni, pe yaa ka fe mbe kari.» »

⁴ Yawe Yenɛɛlɛ lo lɔ yo ma fɔ:

«Ko piliye yo ni, konaa ki wagati wi ni,

***Izirayeli** woolo naa Zhuda tara woolo pe yaa ka pinle mbe sɔngɔrɔ
mbe pan;

pe yaa kaa gbele mbaa tanri mbaa paan,

mbe pan mbe Yawe Yenɛɛlɛ, pe Yenɛɛlɛ li lagaja.

⁵ Pe yaa ka yewe ***Siyɔn** ca konɔ li wogo na,

pe yaa ka kanɛga mbe yege wa wa ki yeri.

Pe yaa ka yo fɔ ye pan we mara Yawe Yenɛɛlɛ li na,

mbe ***yɔn finliwɛ** mbakɔɔ le li ni, mba lere se ka fɛge pi na fyew.

⁶ Na woolo paa pye paa simbaɛgbelege yɛn, nɛga kɔ punɔgo,

pe kɔnrifɛnnɛ paa pe punɔgo,

ma ti a paa yanri na toro wa yanwira ti na.

Pe ma yiri yanwira ta go na mbe kari tinndi wa go na,

ma fɛge pe simbaɛgbɔngo ki na.

⁷ Mbele fuun ka sa fili pe ni, pe ma to pe na na pe kaa;

pe juguye paa pye na yuun fɔ:

«We woro jɔgɔfɛnnɛ,

ⁱ 50.2: Babilɔni tara fennɛ pe yarisunndo mɛrɛ to ta lari nda Beli konaa Merodaki;
Eza 46.1.

katugu poro pè kapege pye Yawe Yennɛle li yege na,
 lo na li yen pe cɛnsaga mbe yala kasinɛge ki ni,
 konaa ma pye Yawe Yennɛle na pe tɛɛye pe jigi wila pye li na
 we.»

- 8 «Ye fe ye yiri wa Babilɔni ca ki ni,
 ye yiri wa poro Kalide tara fenne pe tara ti ni,
 ye fyɛɛle ye keli yege, paa yege nga na sikapene ma kaa fyɛɛle ma
 keli simbaɛgebege yege we.
- 9 Katugu mi jate mi yaa ka cengele tugboɲɔɔ kele woolo sun mbe pe
 yirige mbe pe gbogolo ke yeɛ na,
 mbe yiri wa yɔnɔparawa kameɲge keɛ tara ti ni mbe pe wa Babilɔni
 tara ti na.
 Pe yaa ka yere malinje wi na mbe to Babilɔni tara ti na mberi sho.
 Pe wangala ke yen paa malingboɔn welewe keɛ sinje fo wangala yen,
 wila kari malaga na mbe songoro waga.
- 10 Pe yaa ka Babilɔni tara yaara ti ni fuun ti koli mbe kari ti ni,
 ti kolifenne pe yaa ti koli mbe sa tin ti na. Yawe Yennɛle lo li yo ma.
- 11 Ee, yaa yɔgori, yaa nayinme nii,
 yoro mbele yaɔla woolo pe san ma pe yaara ti koli we.
 Ee, yaa yeni yaa kanni paa no yirifoɲɔ yen, ɲa wi yen naniwe pa ni,
 yaa gbele paa sofile yen, ɲa wi yen fanɲga ni.
- 12 Ki kala na, fere gbɔɔ ye no ca ki ta,
 ye se tara nda ni, fere ti yigi.
 Ye wele, to ti yen cengele ke ni fuun pungofɔ we,
 ma pye *gbinri, naa lawaga tara konaa tara nda ti yen waga.»
- 13 Yawe Yennɛle li nanɲbanwa gbɔɔ pi kala na, lere se ka sa cen wa ti ni
 naa,
 tara ti ni fuun ti yaa ka jɔɔ mbe koro waga.
 Lere ɲa fuun wi yaa ka toro le Babilɔni ca ki tanla, ki yaa to ki fo wi
 yon na,
 fo wila wofegele wiin ki jɔɔɔ kagala ke kala na.
- 14 Yoro sandira wonfenne ye ni fuun,
 ye yere malinje wi na ye Babilɔni ca ki maga.
 Yaa ki wonni ye wangala ke ni,
 yaga ka la kpe yaga;
 katugu pè kapege pye Yawe Yennɛle li na.
- 15 Yaa malaga kɔɲɔɔ waa ca ki na keɛ ki ni fuun ki na!
 Koni ca woolo pè pe ye le pe juguye pe keɛ.
 Pe sanɲgazoye pè toori,

pe ca ki malaga sigembogo kî toori,
katugu Yawe Yenngele lo li yen na kayanga woo pe ni.
Ye ye kayanga ki wɔ pe ni!

Ŋga pàa pye sanmbala pe na, yege yongo pye pe na!

¹⁶ Ye yariluguro lugufenne pe wɔ wa Babiloni ca ki ni,
yarilire konfenne mbele pe maa koon mali kongbene li ni yarilire
konsanga ni, ye pe wɔ wa ki ni.
Jogwɔ pyefɔ wi tokobi legbogo ki kala na, pe ni fuun nungba
nungba paa kee pe woolo pe korogɔ,
pe ni fuun nungba nungba paa fee paa kee wa pe tara.

¹⁷ ***Izirayeli** woolo pàa pye paa sumbyɔ yen, ŋa wì pungo.
Jaraye pàa pye naa puro.

Ŋa wila keli maa yigi maa ka, wo wi yen Asiri tara wunlunana we. Ŋa
wila kaa wi kajeere ti yaari pungo na, wo wi yen Babiloni tara wunlu-
nana Nebukanezari we. ¹⁸ Ki kala na, Yawe Yenngele na yawa pi ni fuun fɔ,
Izirayeli woolo Yenngele le, pa li yo yeen fɔ: «Wele, mi yaa ka yiri Babiloni
tara wunlunana wo naa wi tara ti korogɔ, paa yege ŋga na mila yiri Asiri
tara wunlunana wi korogɔ we.

¹⁹ Mi yaa ka songorɔ mbe kari Izirayeli woolo pe ni wa pe tara ti ni;
pe lisara ti yaa ka pye wa Karimeli yanwiga ki na konaa wa Bazan tara ti ni.
Pe yaa ka li mbe tin wa Efirayimu tara yanwira to naa Galaadi tara
yanwira ti na.

²⁰ Yawe Yenngele lo li yo ma fɔ: «Ko piliye yo ni, ko wagati wo ni, pe yaa
ka Izirayeli woolo pe kajogɔ ki lagaja,
een fɔ pe se kaga yan naa;
pe yaa ka Zhuda tara woolo pe kapere ti lagaja,
een fɔ pe se kari yan naa;
katugu mbele pe yaa ka koro go na, mi yaa ka pe kapere ti kala yaga
pe na.» »

²¹ Yawe Yenngele lo li yo ma fɔ:
«Ye yiri ye sa to Meratayimu tara ti na!
Ye sa to Pekodi ca woolo pe na!
Ye taga pe pungo na ye pe gbo,
ye pe tongɔ pew.
Ŋga fuun mî yo ye kan, ye ki ni fuun ki pye.

²² Malaga tinme yen na yinrigi wa tara ti ni,
jogwɔ gbɔ wi.

²³ E, dunruya wi ni fuun marito gbogɔ ko kî kaari ma jogɔ yeen;
koni Babiloni tara tî jogɔ ma koro waga wa cengele sanngala ke
sogwɔ.

- 24 Babilɔni tara, m̀ pɛnɛ le ma na,
a lɔɔn yigi, ma sigi kala jɛn.
Ma juguye pɔɔn yan mɔɔ yigi,
katugu mà yiri na wiin mi ɲa Yawe Yɛnɲɛle na ni.»
- 25 Yawe Yɛnɲɛle lili malingbɔnyaara ti tɛgesaga ki yɔn yɛngɛ,
li malingbɔnyaara nda ti yaa li nanɲbanwa kala li pye, liri yirige
funwa na;
katugu ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo tunɲgo yi,
ɲga li yaa pye Kalide tara ti na.
- 26 Ye yiri tara ti kɛɛ ki ni fuun ki na, ye pan ye to ti na,
ye pe bondoolo pe yɔnrɔ ti yɛngɛle,
ye pe yarijɛndɛ ti koli yeri gbogolo ti yɛɛ na,
paa pe ma kaa yarilire pɔɔɔlɔ gbogolo we.
Yeri tɔngɔ pew, yaraga kpɛ ka ka koro wa.
- 27 Ye pe malingbɔɔnɔlɔ jɛmbeɛle pe ni fuun pe gbo,
ki yɛn ma yala pe tigi wa yaayoro gbosaga, ye pe kɔnɔlɔgi.
Jɔlɔɔ yɛn pe wogo, katugu pe pilige kɔ gbɔn,
pe kapere ti fɔɔɔ tɔnsanga wɔ gbɔn pe na.
- 28 Mbele pɛ fe ma shɔ ma yiri wa Babilɔni tara ti ni,
yaa pe magala li nuru.
Pɛ pan naga sɛnrɛ nda ti yuun wa ***Siyɔn** ca ma yo fɔ: «Yawe
Yɛnɲɛle, we Yɛnɲɛle lili kayanɲa ki wɔ Babilɔni tara woolo pe ni,
lili ***sherigo gbɔɔ** ɲga pɛ jɔɔ ki kayanɲa ki wɔ pe ni.»
- 29 Ye sandiga wɔnfenne pe yeri pe pan pe to Babilɔni ca ki na,
mbele fuun pe sandiga wɔnmɔ pi yɛɛ jɛn we!
Ye malingbɔɔnɔlɔ cɛnsaga kan yɛɛ yɔn tɔn;
lere kpɛ ka ka fe mbe shɔ!
Ye pe sara mbe yala pe kapyegele ke ni;
ɲga pɛ pye, yɛɛ yɔngɔ pye pe na ma cɛ!
Katugu pɛ yiri yɛɛ gbɔɔwɔ ni Yawe Yɛnɲɛle li kɔɔɔɔ,
ma yiri yɛɛ gbɔɔwɔ ni lo na li yɛn Izirayɛli woolo Yɛnɲɛle ***kpoyi** li
kɔɔɔɔ.
- 30 Ki kala na, pe lefɔnmbɔlɔ pe yaa ka toori mbe kuku wa pe katoro
ti ni, pe yaa ka pe malingbɔɔnɔlɔ pe ni fuun pe gbo ki pilige ki ni. Yawe
Yɛnɲɛle lo li yo ma.
- 31 «***We Fɔ**, Yawe Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma fɔ:
Ye wele, mi yaa yiri ye kɔɔɔɔ, yoro Babilɔni ca fenne wele, yoro
mbele ye yɛn yɛɛ nagawa ni we!
Katugu ye pilige kɔ gbɔn, ye kapere ti fɔɔɔ tɔnsanga wɔ gbɔn.
- 32 Mboro tara nda ma yɛn yɛɛ nagawa ni, ma yaa kurugo mbe to,
lere se ta mbɔɔn yirige.

Mi yaa kasɔn le ma cara ti ni,
kasɔn ki yaa ki kanɔgara na lara ti ni fuun ti sogo.»

**Yenɔɔle lo li yen Izirayeli woolo
pe shɔfɔ we**

- 33 Yawe Yenɔɔle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:
«Pe yen na Izirayeli woolo naa Zhuda tara woolo pe jɔɔ.
Mbele fuun pàa pe yigi kasopiile ma kari pe ni,
pè pe yigi ma pe yaga wa,
pè je mbe pe yaga paa kee.
- 34 Eɛn fɔ pe go shɔfɔ wi yen fanɔga ni,
wo ɲa pe yinri Yawe Yenɔɔle na yawa pi ni fuun fɔ.
Li yaa ka yere pe kala li ni,
janɔgo mbe yeyinɔge le wa tara ti ni,
konaa mbe yewereɔge wa Babilɔni tara woolo pe na.»

**Ŋga Yenɔɔle làa kɔn mbe pye
Babilɔni tara woolo pe wogo na**

- 35 Yawe Yenɔɔle lo li yo ma fɔ:
«Tokobi wi yiri Babilɔni tara woolo pe kɔrɔɔ!
Tokobi wi yiri Babilɔni ca fenne pe kɔrɔɔ,
naa pe fanɔga fenne konaa pe kajanmbele pe kɔrɔɔ!
- 36 Tokobi wi yiri ***Yenɔɔle yɔn senre yofenne** yagbogolo yofenne,
pe pye paa tijinliwe fu fenne yen!
Tokobi wi yiri malingbɔɔnɔ kotogofenne pe kɔrɔɔ,
pe sunndo wi kɔn pe na.
- 37 Tokobi wi yiri pe shɔnye naa pe malaga gbɔnwotoroye pe kɔrɔɔ!
Tokobi wi yiri cengele sanɔgala ngele fuun ke yen wa pe sɔɔwɔ ke kɔrɔɔ,
pe pye paa jeele yen!
Tokobi wi yiri pe yarijende tɛgesara ti kɔrɔɔ,
pe pe yarijende ti koli pe kari ti ni!
- 38 Wawa mbe yere pe lɔɔ ti na,
janɔgo ti ta ti waga!
Katugu yarisunndo tara ri,
pe yaara yanlere tijangara nda ti yen fyere ni, ti pe go ki jɔɔ pe na.
- 39 Ki kala na, dabaala pe yaa ka pe tara ti pye pe censaga, konaa
komboolo pe ni;
kɔnɔsogoloye pe yaa kari pye pe censaga.
Lere se ka cɛn wa Babilɔni ca ki ni naa,
ki yaa ka koro waga sanga pyew fɔ tetete.
- 40 Ki yaa ka pye paa yeɔge ɲga na Yenɔɔle làa ***Sodɔmu** ca, naa ***Gomɔri**
ca konaa ki kanɔgara na cara ti tɔngɔ we;

- Yawe Yenɲele lo li yo ma.
 Lere kpɛ se ka cɛn wa ki ni naa,
 sɛnwee pyɔ kpɛ se katugu wa ki ni.
- 41 Ye wele, cɛnle là yiri wa yɔnlɔparawa kamɛnɲe kɛɛ tara ti yeri na
 paan,
 cɛnle gbenɛ lali,
 wunlumbolo fanɲga fenne yiri fɔ wa tara ti kɔsaga ki na na paan.
- 42 Sandira naa njaanra yen pe kɛɛ pɛri yirige;
 pɛ pe fɔ jɛnɲe, paa lere yinriwɛ ta;
 pe tinmɛ pi yen paa kɔɔje tinmɛ pi yen;
 pe yen ma lugu shɔnye na,
 pɛ gbɛɲele malaga ki na paa lere nɲɲɛba yen,
 mbe pan mbe malaga gbɔn mboro Babilɔni ca ma ni.
- 43 Babilɔni tara wunlunana wigi sɛnre ti logo,
 a wi wire ti si fanla wi na,
 wi sunndo wi kɔn wi na,
 wila jɔlɔ paa yɛɲɛ ɲga na jɛle selara ma kaa yiri wi ni we
- 44 Ye wele, yɛɲɛ ɲga na jara wi ma yiri wa Zhuriden gbaan yɔn kɔlɔɔ
 ki ni,
 mbe sa to yaayoro ti na wa nanɲɔnɲɔ tiyɔnɔ ka ni,
 pa mi yaa ka Babilɔni tara woolo pe purɔ ma fun,
 mbe pe yirige wa pe tara ti ni ki yɔnɔlɔ nɲɲɛba ke ni.
 Mi jate mi yaa ka lere wa wɔ mboo tɛɲɛ pe go na;
 naga yen ma, ambɔ wi mbe ya mbanla yewe na yɔn sɛnre ni?
 Yekelewe wiwiin wi mbe ya yere mbanla sige.»
- 45 Ki kala na, Yawe Yenɲele li kagala ɲgele kɔn ma tɛɲɛ Babilɔni tara
 woolo pe wogo na,
 konaa kagala ɲgele li gbɛɲele mbe pye poro Kalide tara woolo pe na,
 yɛ ke logo!
 Ki woro na lere kɔɔn shyɛn, pe yaa ka pe yigi mbe pe tilele mbe kari
 pe ni paa simbapiile yen, mbele fanɲga woro pe ni.
 Ki woro na lere kɔɔn shyɛn, pe yaa ka pe tara ti tɔnɔ mberi yaga
 waga.
- 46 Babilɔni tara nda pɛ shɔ, ki tinmɛ pi yaa ka ti tara ti yɛɲɛyɛɲɛ;
 pe yaa kaa pe gbɛleɲɛ ki nuru wa cɛnɲele sanɲgala ke sɔɔwɔ.

**Babilɔni tara
 ti yaa jɔlɔɔ gbɔɔ ta**

51 ¹Pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:
 «Ye wele, mi yaa tifeɲɲɔnɲɔ ɲga ki maa jɔɔwɔ piin ka yirige
 mbe wa Babilɔni tara ti na,

- mbege wa Lɛvu Kamayi^j ca woolo pe na.
- 2 Mi yaa yarilire fefenne pele torogo wa Babilɔni tara ti ni,
pe sa pe fɛ paa yarilire yɛn,
mbe yaara ti koli mbe tara ti yaga waga.
Na jɔɔɔ pilige ki ka ka gbɔn,
pe yaa ka yiri kɛɛ ki ni fuun ki na mbe pan mbe to ti na.»
- 3 Yaga ka ti sandira wɔnfenne peri taga peri tile,
yaga ka ti pe pe malaga gbɔndeere ti lesaga ta!
Yaga ka pe lefɔnmɔɔ wa kpɛ yaga,
ye pe malingbɔɔnɔ ngbelege ki tɔngɔ pew!
- 4 Pe yaa ka welege mbe toori, mbe kuku wa Babilɔni tara ti ni,
pe yaa ka pe sugulo, pe gbɔlo pe toori wa Babilɔni ca nawa kɔngolo
ke ni.
- 5 Katugu ***Izirayeli** tara woolo naa Zhuda tara woolo pe Yɛnɛɛ le,
Yawe Yɛnɛɛ na yawa pi ni fuun fɔ, lii kari mbe pe yaga paa
nanɔnɔjaala yɛn;
ali mbege ta pɛ kapere pye tara ti lagapyew ki ni Izirayeli woolo
Yɛnɛɛ ***kpoyi** li na o.
- 6 «Ye fe ye yiri wa Babilɔni ca,
ye ni fuun nungba nungba ye fe ye ta ye shɔ,
jango yaga ka pinle mbe tɔngɔ ki ni ki kapege ki kala na,
katugu ko ki yɛn Yawe Yɛnɛɛ li kayanga wɔsanga we.
Li yaa pe sara mbe yala nga ki daga pe ni ki ni.
- 7 Babilɔni tara tila pye Yawe Yɛnɛɛ li kɛɛ paa tɛ wɔjɛnne yɛn;
tara lombondo woolo pe ni fuun pɛ wɔ wa li ni, a pe yɛge kila
kanɔgi,
cɛngele kɛ li duvɛn wi wɔ, ki kala na, yara ye ke ni.
- 8 Ɛɛn fɔ Babilɔni tara tɔ to le yɔngɔɔ nungba ke ni fɔ ma jɔɔ.
Yaa yungbɔɔɔ senre yuun ki na,
ye werɛ faworo lagaja pe sagbanra ti na,
kana ko yaa pe sagala.
- 9 Wɔa ki ngbanga ma Babilɔni tara ti werɛ pye,
ɛɛn fɔ tii ya mbe sagala.
Ye pan weri yaga wa,
we ni fuun nungba nungba we kari we tara;
katugu ti kiti kɔnkala li yiri ma gbɔn fɔ wa yɛnɛɛ na,
ma gbɔn fɔ wa kambaara ti na.

^j 51.1: Lɛvu Kamayi kɔɔ wo yɛn mbele pɛ yiri na kɔɔɔ pe kotogo ki ni, ko leelee poro pe
yɛn Babilɔni tara woolo wele.

- 10 We yen ma sin yege nga na, Yawe Yenjele ligi yirige funwa na;
ye pan waa Yawe Yenjele, we Yenjele li kapyegele ke yari wa *Siyon
ca.»
- 11 «Ye ye sandira wangala ke yɔnrɔ ti wɔwɔ,
ye ye sanngbɔ wi yin ke ni!
Yawe Yenjele li Medi tara wunlumbolo pe sun ma pe yirige,
katugu ligi kɔn maga tɛge mbe Babiloni tara ti tɔngɔ.
Yawe Yenjele li yen na jaa mbeli kayanga ki wɔ,
mbeli kayanga ki wɔ li *sherigo gbɔgɔ ki wogo na.
- 12 Ye kacɛn yaraga ka yirige wa naayeri Babiloni ca mboro ti jaanrikala li
mege ni!
Ye leele pele taga ca ki welefenne pe na,
ye kɔrɔsi pyefenne yerege yerege ca ki na,
ye malingbɔɔnɔ pele lara paa juguye pe singi,
katugu nga Yawe Yenjele li kɔn ma tɛge,
nga li yo Babiloni ca woolo pe wogo na, li yaa ki pye.
- 13 Mboro Babiloni ca ye, mboro ɲa ma yen ma cɛn wa gbaan gbɛɲɛ^k wi
yɔn na,
mboro ɲa yarijende legerɛ yen ma yeri,
ma kɔsanga wɔ gbɔn
ma java wɔ kɛɛ toro.
- 14 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li wugu li yeɛra mege ki na, ma
yo fɔ:
«Kaselege ko na, mi yaa ti lelegerɛ mbe pan pɔɔn yin paa gbato yen,
pe yaa kaa cew tawa kɔngɔɔ waa ma mege ni.» »
- 15 «Yawe Yenjele li tara ti da li yawa pi fannga na,
ma dunruya wi da li kajenme pi fannga na,
ma naayeri wi gbegede maa jaraga li tijinliwe pi fannga na.
- 16 Na li ka gbanla, tɔngbɔɔ pi ma gbogolo pi yeɛ na wa yenjele na;
li ma ti kambaara ti ma yiri fɔ wa tara ti kɔsaga ma pan.
Li ma yenjele yengeleme pye mbe ti tisaga ki ma pan,
li ma ti tifelege ki ma yiri wa ki censaga na gbɔɔn.
- 17 Kɔ pye ma, senwee piile pe ni fuun pe yen tijinliwe fu fenne, wa kpe
si kala jen;
tɛ gbɔnfenne pe ma yarisunndo nda gbegede, fere ma kaa pe yigi ti
kala na;
katugu ki yaara yanlere nda pe ma gbegede, ti maa leele fanla,
yinwege wɔnwɔn kpe woro ti ni.

^k 51.13: Gbaan gbɛɲɛ ɲa wi senrɛ tɔ yo wo wi yen Efirati gbaan we.

- 18 Ki yaara ti yen wagafe, ma pye titegere yaara;
na pe kiti kɔnwagati wiga ka gbɔn, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
19 Eɛn fɔ Zhakɔbu setirige piile pe Yenɲele li woro paa ki yarisunndo ti yen;
katugu lo li yaara ti ni fuun ti da.
Izirayeli woolo poro pe yen cɛnle na li yen li kɔrɔgo ye.
Li mege koyi nga Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ.»

**Babilɔni tara wunluwɔ
pi yaa ka kɔ yege nga na**

- 20 ***We Fɔ** wì yo fɔ:
«Babilɔni tara, maa pye na yeri paa tugumbolo yen, paa malaga
gbɔnyaraga yen;
mɔw tege ma cengele ke gbɔn ma ke tɔngɔ,
mɔw tege ma wunluwɔ tara legere tɔngɔ.
21 Mɔw tege ma shɔn wo naa shɔn lugufɔ wi ni pe tɔngɔ,
mɔw tege ma malaga gbɔnwoto wo naa wi fevɔ wi ni pe tɔngɔ.
22 Mɔw tege ma nambala naa jɛle pe tɔngɔ,
mɔw tege ma lelɛngbaara naa piile pe tɔngɔ,
mɔw tege ma pinambiile naa sumborombiile pe tɔngɔ.
23 Mɔw tege ma yaayoro kɔnɛfenne naa yaayoro ngbeleye yi tɔngɔ,
mɔw tege ma falifenne naa pe nɛrɛ nda ti maa fali ti tɔngɔ,
mɔw tege ma tara teele naa fannga fenne pe tɔngɔ.»
- 24 Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ:
«Babilɔni ca woolo naa Babilɔni tara fenne pe ni fuun pɛ kapege nga
pye Siyɔn ca ki na,
mi yaa ki fɔgo ki tɔn pe na ye yege sɔgɔwɔ.
25 Wele, mboro Babilɔni tara, mi naa mboro we yen we yɛɛ na,
mboro nga ma yen paa yanwiga nga ki maa jɔgɔwɔ piin we!
Yawe Yenɲele lo li yo ma.
Mboro nga maa pye na tara ti ni fuun ti tɔnri,
mi yaa na kɛɛ ki yirige ma na,
mbɔɔn kɔngo mbe yiri wa walaga ki go na mbɔɔn jan,
mbɔɔn pye yanwiga nga ki yen na sori.
26 Pe se ka sinndelege ta wa ma ni naa, mbe pye go yenle sinndelege,
nakoma mbe pye go nɔgo lesinndelege;
katugu ma yaa jɔgo mbe pye kataga fɔ sanga pyew.»
Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 27 «Ye kacɛn yaraga ka yirige wa naayeri laga tara ti ni malaga gbɔngɔ
ki mege ni,
ye mbanlaga ki win wa cengele ke sɔgɔwɔ malaga gbɔngɔ ki mege ni;

- ye cengele ke gbegele ye ke wa Babiloni tara ti na.
 Ye ki wunluwo tara nda ti yeri ti mege ni:
 Ararati, naa Mini, konaa Ashikenazi.
 Ye malingbɔɔnlo teele yeri ye wa ti na,
 ye yiri ti kɔɔgo shɔnye legere ni paa gbato yen.
- 28 Ye cengele ke gbegele ye ke wa ti na,
 naa Medi tara wunlumbolo pe ni,
 naa pe tara teele naa pe fannga fenne pe ni,
 konaa pe yen ma cen tara nda fuun go na ti ni.
- 29 Tara ti yegeyege, ma tigile,
 katugu nga Yawe Yenjele laa kon ma tege Babiloni tara ti wogo na,
 ko li yen na piin.
 Li yaa Babiloni tara ti jɔgo mberi yaga waga,
 lere se ka pye mbe cen wa ti ni naa.
- 30 Babiloni tara malingbɔɔnlo pɛ malaga gbongo ki yaga;
 pɛ koro wa ***malaga sigeyinre** ti ni.
 Pe fannga ki kɔ;
 pɛ kannga ma pye paa jele yen.
 Pe juguye pɛ kasɔn le wa pe censara ti ni,
 ma pe ca mboro yeyɔnrɔ ti sɔgyaara ti kaari kaari.
- 31 Mbele paa fee, paa fee na finli pe yee ni,
 Pitunmbolo paa fee na finli pe yee ni,
 jango mbe saga yo Babiloni tara wunlunaga wi kan,
 fɔ pɔo ca ki sho kee ki ni fuun ki na.
- 32 Pɛ torosara ti sho,
 ma kasɔn le lɔɔ yɔn yan ki ni,
 malingbɔɔnlo pe sunndo wɛ kon pe na.
- 33 Katugu Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, Izirayeli woolo Yenjele,
 pa li yo yeen fɔ:
 «Babiloni ca ki pye paa yarilire sunsaga yen,
 wagati na ni pe maa ki tangala we.
 Sanni jenri, yarilire sunsaga wi yaa gbɔn ki na, pe yaa ki tongo.» »

**Yenjele li yaa li woolo
 pe kayanga ki wo**

- 34 «Babiloni tara wunlunaga Nebukanezari wɛ we ka ma we kɔ pew;
 wɛ we pye paa leyaraga yen, nga ki koro waga.
 Wɛ we yoli paa ***yarifelege** ma kaa lere yoli we,
 wuu fungbolo li yin we yarijende tiyɔnrɔ ti ni,
 kona mee we wa fɔ lege.
- 35 Tege naa jɔɔgo nga Babiloni tara woolo pɛ taga we na,
 Yenjele sa ti ki fɔgo mbe tɔn pe na!

Siyɔn ca woolo poro pè yo ma.

Babilɔni tara fenne pè we gbo ma we kasanwa mba wo,

Yenɛɛ sa ti ki fɔɔ mbe tɔn pe na!

Zheruzalemu ca woolo poro pè yo ma.»

³⁶ Ki kala na, pa Yawe Yenɛɛ lì yo yeen fɔ:

«Ye wele, mi yaa yere ye kala li ni,

mi yaa ye kayanga ki wɔ ye kan;

mi yaa Babilɔni tara lɔgbɔɔ tɔnmɔ pi waga,

mbe pulugo ki waga.

³⁷ Babilɔni ca ki yaa tɔngo mbe pye sinndeere gbogolosaga,

mbe pye kombokara ti censaga.

Pe yaa kaa kawa ki na konaa mbaa tege ki na,

lere kpe se ka cɛn wa ki ni naa.

³⁸ Ca woolo pe yen na kuunru ja paa jara yirifɔnmɔlɔ yen,

pe yen na gbele ja paa jara piile yen.

³⁹ Na pe jogo wiga ka yiri pe ni jenge sanga ɲa ni,

pa kona mi yaa sɔɔlɔ gbɔlɔ gbegɛɛ pe kan;

mi yaa pe kan pe wɔ pe tin fɔ pe yege kila kanɲi,

mbe ti paa yɔɔri.

Ko punɔ na, pe yaa wɔnlɔwɔ pa wɔnlɔ mba pe se yiri pi na naa
fyew;

Yawe Yenɛɛ lo lì ma.

⁴⁰ Mi yaa pe yigi mbe tigi pe ni wa pe gbosaga,

paa yege ɲa na pe ma kari simbapɔ ni wa wi gbosaga we,

paa yege ɲa na pe ma kari simbapene naa sikapene ni pe gbosaga
we.»

Babilɔni tara woolo pe yunɔgbɔɔ senre

⁴¹ E, Sheshaki¹ ca ko pè sho ma!

Ko ɲa dunrɔya lombɔngo woolo paa pye naga sɔnni, ko kɔ kari yeen
gbari!

Kɔ pye mɛɛ, a Babilɔni ca kɔ si pye laga ɲa pè tɔngo cengeɛ ke
sɔɔwɔ?

⁴² Kɔɔje wɔ yiri ma Babilɔni ca ki li,

wi tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun, pɔ ca ki tɔn pew.

⁴³ Babilɔni tara cara tɔ jɔɔ ma koro waga,

tara tɔ pye lawaga, naa laga ɲa tɔnmɔ woro wa;

ti yen tara nda lere se cɛn wa ti ni naa,

¹ 51.41: Sheshaki ca ko nunɔba ko pe yinri Babilɔni ca ye.

senwee pyɔ kpɛ se ka toro wa ti ni naa.

44 *We Fɔ wɛl yo fɔ:

«Mi yaa ka yiri Babilɔni tara yarisunngo Beli^m ki kɔrɔgɔ;
yaara nda ki yɔli, mi ya kari tile mberi wɔ wa ki yɔn.
Cengele sanngala ke se kaa kee ki kɔrɔgɔ mbaa ki gbogo naa;
Babilɔni ca malaga sigembogo ki yaa ka toori.

45 Na woolo, ye fe ye yiri wa Babilɔni ca ki ni,
ye ni fuun nungba nungba ye ye yɛ go sho,
ye lali Yawe Yenɛɛle li nangbanwa kala li ni.

46 «Senre nda ye yaa logo laga tara ti ni, yaga ka ti ti ye wire ti
fanla ye na, nakoma mbe ye sunndo wi kɔn ye na; katugu ye le la ni,
tinme pa ma yiri, ye le la ye ge ni, tinme pa ye ge ma yiri. Lewelewe
kapyere ti yaa ka le ge laga tara ti ni, to wa yaa ka yiri to wa ye ge
kɔrɔgɔ.

47 Ki kala na, piliye ya yen wa na paan,
mi yaa ka yiri Babilɔni tara yarisunndo ti kɔrɔgɔ;
tara woolo pe ni fuun pe yaa ka fere sho,
pe gboolo pe ni fuun pe yaa ka toori tara ti na wa ca ki ni.

48 Naayeri wo naa tara ti ni konaa ti nawa yaara ti ni fuun ti
ni,
ti yaa kaa yɔgɔrimɔ kɔngɔlɔ waa Babilɔni ca ki wogo na;
katugu jɔgɔwɔ pyefenne pe yaa ka yiri wa yɔnlɔparawa kamɛnge kee
ki yeri mbe pan mbe to ki na.»
Yawe Yenɛɛle lo li yo ma.

Yenɛɛle yɔn senre yofɔ wi senyoro

49 Babilɔni tara woolo pe daga mbe toori fun Izirayeli tara woolo mbele
pɛ gbo ma jaanri pe kala na,
paa ye ge nga na Babilɔni tara woolo pɛ leele pe gbo ma pe jaanri
tara lombondo ti ni we.

50 Yoro mbele yɛ sho tokobi wi kee,
yaa kee yaga ka yere!
Mbe ye ta taleere wa lege, yaa sɔnri Yawe Yenɛɛle li na,
Zheruzalemu ca wogo ki pye wa ye kotogo na.

Yenɛɛle woolo pe senyoro

51 Fere la we yigi, naa waa pye na we tɛgele senre ti nuru we,
fere tila we go ki sogo we na,
katugu tara ta ye ge woolo pan ma ye wa Yawe Yenɛɛle li go ki
lajende *kpoyi ti ni.

^m 51.44: Beli wila pye Babilɔni tara fenne poro yarisunngo; Eza 46.1; Zhere 50.2.

Yenŋele li senyoro

52 «Ki kala na, piliye ya yen wa na paan,
mi yaa ka yiri pe yarisunndo ti kɔrɔɔ,
leele mbele pɛ gbɔn ma weleɛ,
pe yaa kaa jɛɛn wa tara ti ni lagapyew.
Yawe Yenŋele lo li yo ma.

53 Ali na Babilɔni ca ki ka lugu mbe kari fɔ wa yenŋele na,
ali na ki ka sa malaga sigeyinɛ kan wa, nda lere se ya gbɔn ti na,
konaa ki ni fuun, mi yaa jɔɔwɔ pyefenne pele yirige mbe wa ki na»;
Yawe Yenŋele lo li yo ma.

54 Jɔɔɔwɔ pa yen na yinrigi wa Babilɔni tara ti ni na sagawa jaa,
jɔɔwɔ pyege tinme gbɔɔ yen na yinrigi wa ki Kalide tara fenne pe
tara ti ni.

55 Katugu Yawe Yenŋele li yen na Babilɔni tara ti tɔnri,
li yaa ti pe tinme gbɔɔ pi kɔ.
Pe juguye pe yen na tinme gbɔɔ yinrigi paa kɔɔje tɔnmɔ mba pi
maa yinrigi na tuun pi yen,
pe tinme pi yen paa tɔnngbɔɔ mba pi yen na tinni nɔgbanga pi yen.

56 Ee, jɔɔwɔ pyefɔ wa yen na paan ca ki kɔrɔɔ,
wi yen na paan Babilɔni ca ki kɔrɔɔ.
Wɪ ki malingbɔɔnɔ kotogofenne pe yigi,
pe sandira ti kaari,
katugu Yawe Yenŋele lo li yen Yenŋele na li maa leele pe sara,
li yaa ka lere nungba nungba pyew wi sara mbe yala nɔga ki daga wi
ni ki ni.

57 «Mi yaa ka ca ki fannga fenne, naa kajeɛmbele, naa janmaratigiye, naa
kiti kɔnfenne konaa malingbɔɔnɔ kotogofenne pe kan pe wɔ pe tin, pe yege
kila kanɔgi. Pe yaa kaa wɔnɔwɔ pa wɔnɔ suyi, mba pe se ka yiri pi na naa.
Wunlunaɔa nɔa pe yinri Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.»

58 Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeɛn fɔ:
«Babilɔni ca mboro tugbɔɔɔ liire ti yaa ka tɔngɔ mbe wɔ wa pew,
ki yeyɔngɔ kɔɔɔɔ nda ti yagara yagara ti yaa ka sogo.
Pe yen na tunngo piin jaga,
cɛngele ke yen na ke yeɛ tege na ke tunngo ki piin kasɔn ko kan.»

**Zheremi wila wi senɛ ti yɔnɔɔɔ
mari torogo wa Babilɔni tara**

59 Kona, a ***Yenŋele yɔn senɛ yofɔ** Zheremi wɪ si tunngo kan Neriya
pinambyɔ Seraya nɔa wila pye Maseya pishyenwoo wi yeri; ki wagati wi
ni, Seraya wila pinle Zhuda tara wunlunaɔa Sedesiyasi wi ni na kee wa

Babiloni tara. Kila pye Sedesiyasi wi wunluwo pi yele tijere wolo lo ni. Kila yala Seraya wi yen Zhuda tara wunlunaŋa wi tunmbyeele pe to. ⁶⁰Jɔlɔgɔ kagala ŋgele fuun ke mbaa to Babiloni tara ti na, konaa kagala ŋgele fuun kaa pye ma yɔnlɔgɔ Babiloni tara ti wogo na, Zheremi wila ti yɔnlɔgɔ selege sewe wa na. ⁶¹A Zheremi wì sigi yo Seraya wi kan fɔ: «Na maga ka sa gbɔn wa Babiloni ca, ma bala maga senre nda ti ni fuun ti kara ngbanga. ⁶²Kona, ma sigi yo ma yo fɔ: «Yawe Yenŋele, mboro jate mboro maa ki yo ki ca nga ki wogo na ma yo ma yaa ki tɔngɔ, jango lere ka ka cɛn wa ki ni nakoma yaayogo; ɛɛn fɔ kì koro waga fɔ sanga pyew.» ⁶³Na maga ka ki sewe ŋa wi kara mbe kɔ sanga ŋa ni, maa pɔ sinnɔlɛge na, maa wa wa Efirati gbaan wi nandogomɔ. ⁶⁴Kona, ma sho fɔ: «Pa Babiloni ca ki yaa ka kɔ mbe wɔ wa yɛɛn. Jɔlɔgɔ nga mi yen na waa ki na, ki se ka ya yiri mbe wɔ wa ki ni fyew. Ca woolo pe yen na tege.» »
Pa Zheremi wi senre tì kɔ namena.

ZHERUZALEMU CA KI TOLO LE

52.1-34

Juguye paa Zheruzalemu ca ki sho

(2 Wunlu 24.18–25.1-7; 2 Kuro 36.11-13; Zhere 39.1-7)

52 ¹Sedesiyasi wila ta yele nafa ma yiri nungba mɛɛ cɛn wunluwo pi na. Yele ke ma yiri nungba wila pye wunluwo pi na wa Zheruzalemu ca. Paa pye naa nɔ wi yinri Hamutali, Libina ca fenne nana ŋa paa pye na yinri Zheremiⁿ wo sumborombyɔ lawi. ²Ŋga ki yen kapege Yawe Yenŋele li yege na, ko Sedesiyasi wila pye paa yege ŋga na Yehoyakimu wila ki pye we. ³Ki kagala ke ni fuun kaa pye, katugu Yawe Yenŋele lãa nawa ngban Zheruzalemu ca woolo konaa Zhuda tara woolo pe ni, fɔ a lì saa pe purɔ ma pe lali li yee ni.

Ko punɔ na, a Sedesiyasi wì si kaa yiri ma je Babiloni tara wunlunaŋa wi na. ⁴Sedesiyasi wi wunluwo pi yele kɔljere wolo li ni, yenge ke wogo ki pilige ke wogo ki na, a Babiloni tara wunlunaŋa Nebukanezari wì si pan wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni, mbe pan mbe to Zheruzalemu ca ki na. A wì si malingbɔɔnlɔ censaga kan wa ca ki tanla, ma mboro ta wa lugusara ma ca ki maga. ⁵Malingbɔɔnlɔ censaga kila koro wa Zheruzalemu ca ki tanla fɔ ma saa gbɔn Sedesiyasi wi wunluwo pi yele ke ma yiri nungba wolo li na. ⁶Ki yele li yenge tijere wogo ki pilige kɔljere wogo ki na, ma yala funɔ kì ngban wa ca ki ni, yaakara woro leele pe yeri wa tara ti ni, ⁷a pè si ca ki mbogo ki furu ma torosaga wɔ wa ki ni.

ⁿ 52.1: Zheremi ŋa wi senre tì yo na ki laga nga ki ni, wi yen wi ye Yenŋele yɔn senre yofɔ Zheremi wi ni.

Kona, a Zhuda tara malingbɔɔnɔ pe ni fuun pɛ si yiri wa ki ni ki yembine li ni, ma toro wa yeyɔngɔ nga ki ma toro wa mboro shyen ti sɔgɔwɔ pi ni ki ni, wa wunlunaŋa wi nanɔ kɔɔɔ ki tanla, mɛɛ Zhuriden gbaan funwa laga falafala konɔ li le ma kari. Ma si yala, Kalide tara fenne poro la pye ma ca ki maga. ⁸Eɛn fɔ, a Kalide tara malingbɔɔnɔ pɛ si taga wunlunaŋa Sedesiyasi wi na maa purɔ ma saa wi yigi wa Zheriko funwa laga falafala ki ni. A wi malingbɔɔnɔ pi ni fuun pɛ si fe ma jaraga ma kari lege maa yaga. ⁹A pɛ si wunlunaŋa wi yigi ma kari wi ni, ma saa wi kan Babilɔni tara wunlunaŋa wi yeri wa Iribila ca, wa Hamati tara. A pɛ si kiti kon wi na. ¹⁰A Babilɔni tara wunlunaŋa wɛ si Sedesiyasi wi pina-mbiile pe konlogi wa wi yege na. A wɛ si ti, a pɛ Zhuda tara teelee pe ni fuun pe konlogi fun wa Iribila ca. ¹¹Ko punɔ, a Babilɔni tara wunlunaŋa wɛ si Sedesiyasi wo jate wi yengele ke yaari wi na, mɛɛ wi pɔ tuguyenre yɔngɔwɔ ni; a wɛ suu le ma kari wi ni wa Babilɔni tara, ma saa wi le kaso fɔ ma saa gbɔn wi kupilige ki na.

**Nebuzaradan wɛla Zheruzalemu
ca sanɔga ki tɔngɔ maga wɔ wa
(2 Wunlu 25.8-21; Zhere 39.8-10)**

¹²Babilɔni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi wunluwɔ pi yelee ke ma yiri kɔɔjere wolo, li yenge kanɔgurugo wogo ki pilige ke wogo ki na, Nebuzaradan ŋa wɛla pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to, ma pye wi tara ti legbɔwɔ wa, wɛ si pan wa Zheruzalemu ca. ¹³A wɛ si Yawe Yenɔgele li ***sherigo gbɔɔ** ki sogo, naa wunluwɔ go ki ni, naa Zheruzalemu ca yinre ti ni fuun ti ni. Go nga fuun kɛla pye go jenge wɛla ki sogo. ¹⁴Kalide tara malingbɔɔnɔ mbele fuun paa pye wi ni, a pɛ si Zheruzalemu ca mbogo ki ni fuun ki jaanri. ¹⁵Nebuzaradan ŋa wɛla pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to, wɛ si tara woolo mbele paa pye fyɔnwɔ fenne pele yigi ma kari pe ni, naa leele sanmbala mbele paa koro wa ca ki ni pe ni, naa mbele paa keli ma pe yeɛ kan Babilɔni tara wunlunaŋa wi yeri pe ni, konaa kapɔɔ jenfenne sanmbala mbele paa koro pe ni. ¹⁶Konaa ki ni fuun, Nebuzaradan ŋa wɛla pye wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to, wɛla ti, a tara ti fyɔnwɔ fenne pɛle koro wa Zhuda tara ti ni, jango paa ***erezen** keere ti fali paa keere kɔɔn. ¹⁷Tuguyenre tiyagala ŋeele kaa pye wa Yawe Yenɔgele li sherigo gbɔɔ ki ni, naa tuguyenre wotoroye pe ni konaa tuguyenre jogoyaraga gbeɔgeɔ nga kɛla pye wa Yawe Yenɔgele li sherigo gbɔɔ ki ni, Kalide tara fenne paa ti gbɔn mari yaari, mɛɛ ki tuguyenre ti ni fuun ti le ma kari ti ni wa Babilɔni ca. ¹⁸Tuguyenre neɔedagala, naa cɔnrɔ koliyaara, naa gbengele, naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi yanragi pi leyaara ti ni, naa wɔjengele konaa tuguyenre yaara nda fuun paa pye na gbegele ti ni wa Yawe Yenɔgele li sherigo gbɔɔ ki ni, paa ti le ma kari ti ni. ¹⁹Tasaala, naa nanɔanra wɔyaara, naa tɔnmɔ mba pe maa yanragi

yanragi pi leyaara ti ni, naa negedagala, naa fitanladagaye, naa wɔjɛngɛle konaa pegele ke ni, wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wila ti le fun ma kari ti ni; yaraga ŋga fuun kila pye tɛ wogo konaa yaraga ŋga fuun kila pye warifuwe wogo wila ki le.

²⁰Tuguyenre tiyagala shyen, naa jogoyaraga gbegebenge ki ni, naa tuguyenre napene ke ma yiri shyen mbele paa jogoyaraga gbegebenge ki taga pe na konaa wotoroye pe ni, to nda wunlunaŋa Salomo wila gbegele ma tege wa Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki ni, lere saa ya mbege tuguyenre ti nuguwo pi jen mboo ko. ²¹Tiyagala koro na, ke ni fuun nungba nungba ke titɔnlɔwo pila pye metere kɔɔjere kɔɔjere. Mbe li nungba li maga mbeli fili, ki mana li titɔnlɔwo pila pye metere kɔɔlɔni. Wege la pye wa li nawa. Li tuguyenre liriwen pila pye paa yombegele tijere gbeme yen. ²²Paa gona tɔnyaara gbegele tuguyenre ni ke ni fuun nungba nungba ke na. Ti nungba nungba pyew ti yagawa pila pye metere shyenzhyen naa kɔngɔ. Paa tuguyenre mere naa girenadi tige pire yanlere gbegele mari le gona tɔnyaara ti na, mari maga mari fere ti ni. Ti ni fuun tila pye tuguyenre. Tiyagala ke shyen kaa pye cɛnlɔmo nungba naa ke girenadi tige pire yanlere ti ni. ²³Girenadi tige pire yanlere nafa tijere ma yiri ke ma yiri kɔɔlɔni tila pye ke kanŋara ti na; mbe mere ti maga mberi fili, girenadi tige pire yanlere tila pye cɛnme.

²⁴Wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to wila ***saraga wɔfenne** to Seraya wi yigi, naa saraga wɔfo Sofoni ŋa wila pye wi kee yigifo wi ni konaa saraga wɔfenne taanri mbele paa pye na Yawe Yenŋele li sherigo gbɔɔ yeyɔngɔ ki kɔɔsi pe ni. ²⁵Wila ca ki legbɔɔ wa yigi wa ca ki ni, wo la pye malingbɔɔnlɔ pe go na, naa Zhuda tara wunlunaŋa wi yerifenne kɔɔshyen mbele paa koro wa ca ki ni pe ni, naa malingbɔɔnlɔ ngbelege to wi sewe yɔnlɔgɔfo ŋa wila pye na leele pe lee na pe nii malingbɔɔnlɔ pe ni wi ni, konaa Zhuda tara nambala nafa taanri mbele paa koro wa ca ki ni pe ni.

²⁶Wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to Nebuzaradan wila pe yigi ma kari pe ni, ma saa pe kan Babilɔni tara wunlunaŋa wi yeri wa Iribila ca. ²⁷A Babilɔni tara wunlunaŋa wi si ti, a pɛ pe gbɔn ma pe gbo wa Iribila ca, wa Hamati tara. Pa Zhuda tara woolo paa pe koli ma yiri pe ni wa pe tara, ma kari pe ni wa kulowo pi ni yɛɛn. ²⁸Nebukanezari wila leele mbele koli ma kari pe ni, poro wele yɛɛn: Wi wunluwo pi ye le kɔɔshyen wolo li na, wila Zhuda tara woolo lere waga taanri naa nafa ma yiri taanri (3 023) poro yigi ma kari pe ni. ²⁹Wi wunluwo pi ye le ke ma yiri kɔɔlɔtaanri wolo li ni, a wi si lere cɛnme kɔɔlɔtaanri naa nafa ma yiri ke ma yiri shyen (832) yigi wa Zheruzalemu ca ma kari pe ni. ³⁰Wi wunluwo pi ye le nafa ma yiri taanri wolo li ni, wunlunaŋa wi laga kɔɔsifenne to Nebuzaradan wi si pan ma Zhuda tara woolo lere cɛnme kɔɔshyen naa nafa shyen ma yiri kanŋurugo (745) yigi ma kari pe ni. Leele mbele fuun paa yigi ma kari pe ni, paa pye waga tijere naa cɛnme kɔɔlɔni (4 600).

**Babilɔni tara wunlunaŋa
wɪla Yehoyakini wi wɔ wa kaso
(2 Wunlu 25.27-30)**

³¹Zhuda tara wunlunaŋa Yehoyakini wi yigingɔɔ ma kari wi ni wa kulowo pi ni, ki yeɛ nafa ma yiri kɛ ma yiri kɔɔshyen wolo li yenɛge kɛ ma yiri shyen wogo, ki pilige nafa ma yiri kangurugo wogo ki na, Babilɔni tara wunlunaŋa Evili Merodaki wi wunluwɔ pi yeɛ konɔbanna li ni, a wɪ si kagbaraga pye Zhuda tara wunlunaŋa wi kan, maa wɔ wa kaso wi ni. ³²A wɪ si sentanra yo wi ni. Wunlumbolo mbele fuun pɔa yigi, a pɛ saa koro wa Babilɔni tara wunlunaŋa wi ni wa Babilɔni, wɪla Yehoyakini wi tɛɛ poro pe ni fuun go na. ³³Wɪla ti, a pɛ Yehoyakini wi kaso yari-pɔɔ ti wɔ wi na. Yehoyakini wɪla pye na nii wi ni suyi wi yinwege piliye sannya yi ni fuun yi ni. ³⁴Babilɔni tara wunlunaŋa wɪla pye na Yehoyakini wi kala li yɔngɔ wi kan pilige pyew, wi yinwege piliye sannya yi ni fuun yi ni, fɔ a wɪ saa ku.

YUNGBOGORO SENRE

SEWE

Sewe wi nawa senre

Zheremi yungbogoro senre sewe wi yen sewe wa, ɲa yuuro tegesaga kangurugo yen wa wi ni. Ki yuuro ti yen na para Zheruzalemu ca ki tɔngɔwɔ po senre na, mba pi yen jatere piriwen ni. Ki yuuro ti kɔ ma yala Eburuye pe kunwɔ yuuro kɔlɔmɔ po ni. Sewe wi go nungba nungba pyew fɔ sa gbɔn wa ki go ki kɔsaga ki na, ki verise nungba nungba pyew wɔ lɛ Eburuye senre ti senpiile mbele pe ma tege nari yɔnlɔgi wo wa ni, maga lɛ ti senpyɔ kɔngbanɲa wi na, wo ɲa pe yinri alefu fɔ ma saa gbɔn wi punɲo woo wi na, wo ɲa pe yinri tavu.

Yurukɔ wi yen na wi nandangawa pi wogo ki yege nari kacɛn kagala legerɛ ni, ɲgele ke yen fanɲa ni. Kona ki ni fuun, wuu jigi wi taga Yenɲele li na, wi jigi wi yen li na sanga pyew. Wɔ yo fɔ:

«Yawe Yenɲele li kagbaraga kii kɔ,

li yinriwe tawa pi fa gbɔn wa pi kɔsaga ki na.

Li kagbaraga kona li yinriwe tawa pi ni ti maa kanɲgi fɔnɔdo pilige nungba nungba pyew;

li yen senre nungba yofɔ yege ɲga na ki yen ma gbɔgɔ» (Yungbo 3.22-23).

Zhufuye cenle woolo pe maa yɛfiile sherege ɲga sheri na nawa tuun sherigo gbɔgɔ ki tɔngɔwɔ wogo ki na, na ki ka gbɔn, pe maa ki yuuro ti koo. Sherigo gbɔgɔ kɔla tɔngɔ ki ye le cenme kangurugo naa nafa tijere ma yiri kɔgɔlɔni (586) Zhezu Kirisi wi sege ki yege.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ɲga na

Kunwɔ yurugo kɔngbanɲa: Yenɲele li je Zheruzalemu ca ki na 1

Kunwɔ yurugo shyen wogo: Yawe Yenɲele lɔa pye paa jugu yen 2

Kunwɔ yurugo taanri wogo: Jigi tasaga yen wa bere 3

Kunwɔ yurugo tijere wogo: Zheruzalemu ca ki tɔngɔ pew 4

Kunwɔ yurugo kangurugo wogo: Leele pe yen na Yawe Yenɲele li yinme pi lagajaa 5

Zheruzalemu ca ki yɛn
paa nanɔunɔ yɛn,
ɲa pɛ je wi na

1 ¹E, kɪ pye mɛɛ! Zheruzalemu ca kɪ koro waga,
ki cagbɔgɔ ɲa kɪla pye ma yin leɛgere ni faa we!
Kɪ kanɲa ma pye paa nanɔunɔ yɛn,
ko ɲa ki mɛge kɪla yiri wa cɛngeɛ ke sɔgɔwɔ faa we!
Ki ca ɲa kɪla pye paa wunluwɔ sumborombyɔ yɛn, ma cɛn kindaye
pe go na,
koni kɪ kanɲa na kulowo tunndo piin!

² Ca ki yɛn na gbele yembinɛ li ni fuun li ni,
ki yɛntunwɔ pɪ yɛn na tinri na fuun wa ki mbateere ti na.
Kɪla pye ma mbele fuun ndanla,
wa kpɛ si ta wa pe ni mbege kotogo ki sogo ki na.
Ki wɛnnɛ pe ni fuun pɛge java,
pɛ kanɲa ma pye ki juguye.

³ Pɛ Zhuda tara woolo pe koli ma kari pe ni;
pe go kɪ sogo pe na, a paa kulowo tunndo ɲgbanra piin.
Pe yɛn ma cɛn wa cɛngeɛ sanɲgala ke sɔgɔwɔ,
ɛɛn fɔ pe woro na wogosaga taa.
Pe purɔfennɛ pɛ pe purɔ ma saa pe yigi,
ma pe jori jɛnge fɔ yirisaga si ta pe na.

⁴ ***Siyɔn** ca kɔɲgolo kɛ pye kunwɔ gbelesara,
katugu lere kpɛ woro na paan mbaa sherege fɛtiye pe piin wa.
Ca ki mbogo yeyɔnrɔ ti ni fuun tɪ jɔgɔ,
ki ***saraga wɔfennɛ** pe yɛn na jɛɛn kayanɲa ki kala na;
ca ki sumbonɔ naɲambajɛɛnɛ pe yɛn na jɔlɔ,
kala pyew li yɛn nandangawa kala Siyɔn ca ki kan.

⁵ Pe winfennɛ pɛ cew ta pe na,
pe juguye pe yɛn ma cɛn yeyinɲge na pe go na;
katugu Yawe Yɛnɲɛ lo lɪgi jɔlɔgɔ ki wa pe na
pe kapere legere pyewe pɪ kala na.
Pɛ pe piile pe yigi ma kari pe ni,
pɛ pye pe juguye pe kasopiile.

⁶ Siyɔn ca ki gbɔgɔwɔ pɪ kɔ ma wɔ wa,
ca ki legbɔɔlɔ pɛ pye paa wolowoye yɛn,

mbele kasaga woro pe yeri naa.
 Pe yen na fee pe purɔfɔ wi yegɛ,
 fanŋga kpɛ si koro pe ni.

7 Yarijendɛ nda tɪla pye Zheruzalemu ca woolo pe yeri faa,
 koni wa pe jɔlɔgɔ wagati wi ni,
 ma pe ta pe yen na yanri na toro,
 pe yen na nawa tuun ki yarijendɛ ti ni fuun ti na.
 Naa ca woolo pàa ye pe juguye pe kɛɛ,
 lere kpɛ sila ta mbe pe shɔ.
 Pe winfennɛ pàa pe tɔngɔwɔ pi yan,
 nɛɛ tɛgɛ pe na.

8 Zheruzalemu ca ki kapere tì lɛgɛ fɔ ma toro,
 ki kala na kì kanŋga ma pye *fyɔngɔ yaraga.
 Mbele fuun pàa pye naga jate,
 pe yen naga tifaga,
 katugu pègɛ fɛrɛ laga ki yan.
 Ko jate ki yen na jɛɛn kayanŋa ki kala na,
 fɔ naga yegɛ ki lara.

9 Ki fyɔngɔ ki yen wa ki deritɔnɔlɔgɔ ki nɔgɔna yɔnrɔ ti na.
 Ki sila jatere pye ŋga ki mbaa kaga ta ki na.
 Ki tolo lì pye kaparaga,
 lere kpɛ si ta mbege kotogo ki sogo ki na.
 Kì yo fɔ: «E, Yawe Yɛnŋɛlɛ, na jɔlɔgɔ ki wele,
 katugu na jugu wì cew ta na na.»

10 Juguye pè Zheruzalemu ca yarijendɛ sɔnŋgbanga woro ti ni fuun ti
 koli.
 Kì cɛngɛlɛ keke yegɛ woolo yan paa yiin wa laga *kpoyi ki ni,
 ma si yala mboro Yɛnŋɛlɛ, màa ki cɛngɛlɛ ke yegɛ kɔn
 ma yo kee daga mbe ye wa ma woolo pe gbogolomɔ pi ni.

11 Zheruzalemu ca woolo pe ni fuun pe yen na jɛɛn,
 na pe yaakara ti lagajaa.
 Pe yarijendɛ nda ti wogo kì nŋban pe ni, pe yen nari kaan yaakara na,
 jango mbe yaakara ta mbe ka mbe fanŋga jɛnri ta.
 Zheruzalemu ca kì yo fɔ: «E, Yawe Yɛnŋɛlɛ, ma yegɛ ki yirige ma wele,
 yegɛ ŋga na pe yen nala tifaga we!»

12 Yoro mbele fuun ye yen na tooro wa konɔ li ni,

we jɔlɔgɔ ki woro yaraga ka ye yege na wi le?
 Yege wele yege yan,
 na kaa pye we jɔlɔgɔ ki cɛnlɛ lere wa ta?
 Ko nga kɪ to we na we.
 Yawe Yɛnɛlɛ ligi jɔlɔgɔ ki wa we na,
 li nanɣbanwa gbɔɔ pilige ki na.

13 Li kasɔn tirige we na ma yiri wa naayeri,
 a kɪ ye we ni na we sori fɔ wa kajeere ti na;
 li mɛrɛ jan we na wa we tɔɔɔ ti nɔgɔ,
 li we jan ma kari we ni pɔngɔ na.
 Li we yaga we ye pew,
 we yɛn jɔlɔgɔ gbɔɔ na pilige pyew.

14 Li yege yɛn we kambasinnde ti na,
 liri pɔ ti yeɛ na li keyɛn yi ni;
 liri pɔ ti yeɛ na mari taga wa we yɔlɔgɔ ki na,
 fɔ ma we fanɣga ki kɔ we ni.
 *We Fɔ wɪ we le leelee pele kɛɛ,
 mbele we fanɣga ki se ya pe ni.

15 Malingbɔɔnɔ kotogofenne mbele fuun pàa pye we ni,
 we Fɔ wɪ pe purɔ;
 wɪ malingbɔɔnɔ ngbelege ka yeri we na,
 janɔ mbe we lefɔnmbɔɔ pe tɔngɔɔ;
 we Fɔ wɪ Zhuda ca tiyɔngɔ ki tɔngɔɔ,
 paa yege nga na pe ma kaa *erezen pire tangala mari tɔngɔɔ wa ti
 tɔnmɔ wɔsaga ki ni.

16 Poro kala na we yɛn na gbele,
 we yɛngele kɛ yin yɛntunwɔ pi ni,
 katugu ɲa wi yaa we kotogo ki sogo we na, wùu yeɛ laga lali we ni,
 wo ɲa wi mbe ja ya mbe kotogo le we ni we.
 We piile pɛ tɔngɔ ma kɔ,
 katugu we juguye pɛ fanɣga ta we na.

17 Siyɔn ca kigi keyɛn yi yirige na sagawa jaa,
 ɛɛn fɔ lere kpe si ta mbege kotogo ki sogo ki na.
 Yawe Yɛnɛlɛ li konɔ kan Zhakɔbu setirige piile pe juguye pe yeri,
 fɔ pe pan pe pe maga kɛɛ ki ni fuun ki na.
 Zheruzalemu ca kɪ pye fyɔngɔ yaraga wa pe sɔgɔwɔ.

18 Tanga yɛn Yawe Yɛnɛlɛ li yeri,

katugu muwi m̀i je li senre ti na.
 Yoro cengele sanngala woolo, ye ni fuun ye logo na yeri!
 Yanla jɔlɔgɔ ki wele!
 Na sumborombiile naa na lefɔnmɔlɔ pè pe koli ma kari pe ni
 kulowo ni.

19 M̀ila pye ma mbele ndanla faa, m̀i pe yeri panla saga,
 ɛɛn fɔ pànlà fanla.

Na *saraga wɔfenne naa na *lelele pe ni,
 pè ku wa ca nawa.
 Pàa pye na yaakara lagajaa mbe ka,
 janngo mbe fannga le pe yee ni.

20 Yawe Yenɲele, na yesanga kala li wele.

Na nawa p̀i wɔ na na fɔ ma toro;
 na jatere ẁi piri na na,
 katugu m̀i yiri ma je kaselege.
 Wa funwa na, pànlà piile pe gbo tokobi ni,
 wa go ki ni, kunwɔ po p̀i yen leele pe na.

21 M̀ila pye na jenge ɲga jɛɛn, leele pàa ki logo,
 ɛɛn fɔ lere kpe sila pan mbanla kotogo ki sogo na na.
 Jɔlɔgɔ ɲga kilan ta, na juguye pe ni fuun pège wogo ki logo;
 mboro Yenɲele naa mà yenle ma ko pye na na, pe nawa p̀i yinɲi pe
 na.

Pilige ɲga senre màa yo, ki yaga ki gbɔn,
 ma ti na juguye pe kala li pye paa na wolo li yen.

22 Tipege ɲga pè pye na na, ki wele!

ɲga mà pye na na, na kambasinnde ti kala na,
 ma ko cenle pye pe na;
 katugu m̀i yen na jenge legerɛ jɛɛn,
 na jatere ẁi piri na na.

Yenɲele lili yee pye Zheruzalemu ca woolo pe jugu

2 ¹E, k̀i pye me! *We Fɔ, wa wi nanɲbanwa gbɔɔ p̀i ni,
 ẁi kambaara tɛge ma *Siyɔn ca ki tɔn ti ni, ma diwi le wa ki ni!
 ɲga kila pye *Izirayeli tara ti gbɔgɔwɔ, ẁi koro wa yenɲele na maga
 kɔ maga laga ti na,
 maga wa tara.
 Ki ca ɲga kila pye paa wi tɔɔɔ tagasaga yen,

wi sila wi jatere wi tɛgɛ ki na, wi nangbanwa pilige ki ni.

2 We Fɔ wì Zhakɔbu setirige piile pe yinre ti tɔngɔ pew,
wii pe yinriwe ta.
Wa wi kɔnrɔ tendorogo ki ni, wì Zhuda tara tiyɔnrɔ ti malaga
sigecara ti jɔgɔ pew,
mari jaanri tara.
Wì wunluwɔ tara to naa fannga fenne pe jan ma fere wa pe na.

3 Wa wi nangbanwa gbɔɔ pi ni,
wì Izirayeli woolo pe fannga ki jan maga jɔgɔ.
Sanga ŋa ni juguye pè yiri wi woolo pe kɔrɔgɔ,
wi sila wi fannga kɛɛ ki yirige mbe pe saga.
Wila kasɔn le wa poro mbele Zhakɔbu setirige piile pe yinre ti ni,
a kila sori kɛɛ ki ni fuun ki na.

4 Wùu sandiga ki taga naga tile wi woolo pe mɛgɛ ni,
paa pe jugu yen.
Wùu kalige kɛɛ ki gbɛgɛlɛ mboo woolo pe wɔn,
paa pe winfɔ yen.
Leele pàa pye na yegɛ yinrigi mbele fuun na,
wì pe ni fuun pe gbo.
Wùu nangbanwa gbɔɔ kala li wa Siyɔn ca ***sherigo gbɔgɔ** ki na,
paa kasɔn yen.

5 We Fɔ wì pye paa Izirayeli woolo pe jugu yen,
wì pe tɔngɔ ma pe wɔ wa.
Wì pe wunluwɔ yinre ti ni fuun ti tɔngɔ,
ma pe malaga sigecara ti jɔgɔ.
Wì yesanga naa jɔlɔgɔ wa Zhuda tara woolo pe na lagapyew.

6 Wùu yɛɛra censaga ki jɔgɔ,
paa yegɛ ŋga na lere ma kaa nangɔ jasa jan we.
Wi maa finli leele pe ni laga ŋga na, wìgi jɔgɔ.
Yawe Yenɛɛlɛ lì ti, a leele pè fegɛ sheregɛ fetiye naa ***cenpiliye** yi na
wa Siyɔn ca ki ni.
Wa li nangbanwa gbɔɔ pi ni,
lì wunlunaŋa wo naa ***saraga wɔfenne** pe tifaga.

7 We Fɔ wì je wi ***saraga wɔsaga** ki na;
wi censaga ***kpoyi** ki lakɔ wi na.
Wì Siyɔn ca wunluwɔ yinre ti le juguye pe kɛɛ.

Pe tinme pì gbɔgɔ wa Yawe Yenɲele li sherigo gbɔgɔ ki ni,
paa fɛti pilige tinme yen.

8 Yawe Yenɲele ligi kɔn maga tɛge,
mbe Siyɔn ca malaga sigembogo ki jan.
Ligi taanla mbogo sinmana li ni mbege jan,
lii yenle mbege janga ki yaga fyew!
Li ca ki malaga sigembogo ŋga wa pɔŋgo na konaa ca ki malaga
sigembogo ŋga wa nawa ti jɔgɔ
mari tɛge ndɛɛ ti yen na kunwɔ gbele;
ti yen na tuunri ti yɛɛ na.

9 Ca ki mbogo yeyɔngɔ kɔɔɔɔ ti kaari ma toori fɔ ma ye wa tara ti ni;
li kɔɔɔɔ ti sɔgɔyaara ti kaari mari jɔgɔ pew.
Ca ki wunlunaŋa wo naa ki legbɔɔɔ pe ni, pɛ ye cɛngɛle keke yege
kɛɛ,
*Yenɲele li lasiri wi woro wa naa.
Ali yɛɛ ca ki *Yenɲele yɔn senre yofenne pe woro na yariyanra yaan,
mbaa yinrigi wa Yawe Yenɲele li yeri.

10 Siyɔn ca *lelelele pɛ cɛn tara
ma pyeri dinw na wele.
Pɛ taambugɔ ki wo wa pe yɛɛ yinre ti na,
ma jatere piriwen yariɔɔɔ le pe yɛɛ na.
Zheruzalemu ca sumbonɔ naŋambajeenle pɛ pe yinre ti sogo tara
nandangawa pi na.

11 Na yɛngɛle kɛ te na na gbelege ki kala na;
na nawa pì wɔ na na;
na jatere wì piri na na,
na woolo pe jɔɔgɔ ki kala na;
katugu piile tumɔmbɔɔ naa piyɛngɛle ke yen na kee kuwele wa
katoro ti ni fungo naa wɔgɔ ki na.

12 Pe yen naga yuun pe nɛɛle pe kan fɔ:
«We yaa yaakara naa *erezen tɔnmɔ ta se mbe ka konaa mbe wɔ.»
Paa pye na kee kuwele wa katoro ti ni,
paa leele mbele pɛ wɛɛgɛ pele yen.
Paa pye na kuun
ma pe ta wa pe nɛɛle pe keyen yi ni.

13 Zheruzalemu ca woolo yingɛ senre mi yaa yo ye kan naa?

Mi yaa ye taanla ambo ni?
 Mi yaa ye kala li taanla ambo wolo ni,
 mbe si ye kotogo ki sogo ye na, yoro Siyɔn ca woolo wele?
 Katugu ye jɔɔgo kɪ gbɔgo paa kɔgɔje yen,
 ambo wi mbe ya mbe ye sho mbe ye wo wa ki kala li ni?

14 Ye Yenɛle yɔn senre yofenne pè kagala ngele yan ma yo ye kan,
 ke yen yagbogolo senre naa go fu senre.
 Pe sila ye kajɔgɔɔ ti naga mberi filige ye kan,
 janɔ mbe ye sho, yaga ka ye kulowo ni.
 Kagala ngele pè yan ma yo ye kan,
 ke yen lefanlaga senre konaa punnguwo senre.

15 Kondorowolo pe ni fuun pe yen na kendagala gbɔɔn na kawa
 ma tɔngwo pi kala na.
 Pe yen na wofegele wiin, na go fingi naga lakoo
 Zheruzalemu ca woolo pe na.
 Pe yen na yuun fɔ:
 «Ca nga paa pye naga yuun ki wogo na ma yo ki yen ma yɔn, ma ki
 yeɛ yɔn fili,
 ko nga tara lombondo ti maa yɔgɔri ki kala na, ko ki cɛn yeɛn
 gbari?»

16 Ye juguye pe ni fuun pè pe yɔnrɔ ti yenge
 na para ye na.
 Pe yen na wofegele wiin na pe ngangala ke kaa ye na,
 na yuun fɔ: «Wè pe tɔngɔ pew.
 Pilige nga wàa pye na singi,
 koyi nga kɪ gbɔn yeɛn, a wège yan yenle ni.»

17 Nga Yawe Yenɛle làa kɔn mbe pye, ligi pye.
 Senre nda làa yo maga le wa faa, liri yɔn fili.
 Lì jɔgwo pye,
 ali yeɛ liri lere yinriwe ta.
 Lì ti, a ye juguye paa tɛge ye na;
 lì fannga le ye juguye pe ni.

18 Siyɔn ca woolo, yaa gbele ye kotogo ki ni fuun ni,
 ye Yawe Yenɛle li yeri li ye sho.
 Yaa gbele ye yentunwo pila fuun sɔnlɔ naa yembine
 paa lafogo yen.
 Yaga ka te gbelege ki ni,

yaga ka yentunwɔ wɔgɔ ki yaga.

19 Ye yiri yaa gbele yembine,
yaa gbele yembine wagati wi ni fuun wi ni.
Ye ye nawa senre ti yo yeri tanli Yawe Yɛnɛɛ li yege sɔgɔwɔ,
paa yege nga na tɔnmɔ ma kaa wo na fuun we.
Ye ye keyen yi yirige wa naayeri ye wa wa Yɛnɛɛ li yeri, yeli yenri,
janɔ ye piile pe yinwege ta;
katugu pe yen na kuun funɔ ki kɛ wa ca nawa kɔngolo filisara pyew ti ni.

20 E, Yawe Yɛnɛɛ, ma yɛnɛɛ ke kan we na ma wele,
ambene ma yen na jɔɔ ki jɔɔɔɔmɔ mba pi na ma?
Naga yen ma, ki daga jele wuu yeera pisege ki ka wi le,
wo ɲa wi ma pye maa ndanla we?
Naga yen ma, ki daga pe ***saraga wɔfenne** naa ***Yɛnɛɛ yɔn senre**
yofenne pe gbo
wa mboro ɲa Yawe Yɛnɛɛ ma ***laga kpoyi** ki ni wi le?

21 Piile naa lelele pe gboolo pe yen ma toori toori tara,
wa ca nawa kɔngolo ke ni.
Pɔnla sumbonɔ nanɔmbajeenle naa na lefɔnmɔɔ
pe gbo tokobi ni.
Yawe Yɛnɛɛ, ma nanɔbanwa pilige ki ni, maa pe gbo;
maa pe kɔnlogi, ma sila lere yinriwe ta.

22 Maa mbele pe maa sunndo kɔngɔ waa we na pe yeri kɛ ki ni fuun
ki na we na,
paa yege nga na pe ma kaa leele yeri sherege feti pilige na we.
Yawe Yɛnɛɛ li nanɔbanwa pilige ki ni, lere kpe sila sho mbe to,
lere kpe sila koro yinwege na.
Piile mbele waa gbegele, a pe we ndanla,
we juguye pe pe tɔngɔ ma pe wɔ wa pew.

Jɔɔgɔ naa jigi tagasaga

3 1 Mi yen lere ɲa jɔɔgɔ gbɔn wi na,
Yawe Yɛnɛɛ li nanɔbanwa pi kala na, li jɔɔgɔ wa na na.
2 Lilan yege sin ma kari na ni wa diwi wi ni;
lii kari na ni wa yanwa pi na.
3 Lili kɛ ki yirige mi nungba na,
nala gbɔn pilige pyew.

4 Li ti mɔ cɔgɔ, fɔ a na witige selege kɔ tiletile;

- lilan kajeere ti kaari na ni.
5 Li nandangawa naa jɔɔɔɔ ki tege
mala maga paa mbogo yen.
6 Lilan tege wa diwi wi ni,
paa mbele pe ku maga le wa fafafa pe yen.
- 7 Li mbogo wa mala maga, jango mi ka ka ta mbe yiri;
li tugurɔn yɔngɔwɔ le na na, mba pi nugu.
8 Mi gbele ngbanga, ma yeri na sagafɔ jaa,
ɛɛn fɔ lii na yenrewe pi logo.
9 Lilan konɔ li tɔn sinndeere tugbɔɔɔɔ nda pe tete ta ni,
lilan kongolo ke gbɔn ma ke piri.
- 10 Li lara nala singi paa yege nga na cenge urusi ki ma lara na singi we,
li pye paa jara yen, ɲa wi lara na singi.
11 Lilan wɔ wa na konɔ li ni, mala kɔɔnɔ yuroyuroyuro paa cenge yen;
lilan wa mala yaga na ye.
12 Li li sandiga wanla li taga naga tile;
lilan taanla mbanla wɔn.
- 13 Lilan wɔn mala furugu
li sanngbɔ wangala ke ni fuun ke ni.
14 Mi pye titegere yaraga na woolo pe ni fuun pe yeri;
pe yen nala mege ki koo wa pe yuuro ti ni pilige pyew.
15 Lilan nawa pi tanga na na yaanga taanga ni,
lilan jatere wi piri na na fɔ nala yege ki kanngi.
- 16 Lilan yɔn ki kan wa yaanngumbire ti na mala ngangala ke kaari;
lilan jan wa cɔnrɔ ti ni mala go ki sogo na na.
17 Mɔla wa lege mala laga lali yeyinngɛ ki ni,
yaraga nga pe maa yinri ferewe, mi si ko ka jen naa.
18 Ki kala na, mi yo fɔ: «Na goto wi jɔɔɔ pew;
na jigi wi woro yaraga ko ka kpe na mbe yiri wa Yawe Yenɲele li yeri.»
- 19 Na mi kaa sɔnri na jɔɔɔɔ naa na tege ki na,
ki ma pye na yeri paa yaritorisoro naa shɔnrɔ yen.
20 Mi yen na nawa tuun ki na suyi,
a kilan wire ti gbo na na.
21 ɛɛn fɔ kala na mi yen na sɔnri li na, loli na yeɛn,
na jigi wi yen nga na, koyi nga yeɛn fɔ:
- 22 Yawe Yenɲele li kagbaraga pyege kii kɔ,

- li yinriwe tawa pi fa gbɔn wa pi kɔsaga ki na.
 23 Ti maa kanngi fɔndɔ pinliwe nungba nungba pyew.
 Li yen senre nungba yofɔ yege nga na, ki yen ma gbɔgɔ.
 24 Mi yen naga yuun wa na nawa fɔ: «Yawe Yenɲele lo li yen na tasaga
 ye;
 ko kɪ ti na jigi wi yen li na.»
- 25 Lere ɲa kaa jigi wi taga Yawe Yenɲele li na,
 lere ɲa kaa li lagajaa,
 li ma kajenge pye ko fɔ wo kan.
 26 Mbe pyeri mbaa Yawe Yenɲele li singi lɔɔn shɔ,
 ki yen ma yɔn senwee wi kan.
 27 Mbe jɔlɔgɔ ki kun ma yeɛ ni ma lefɔnrɔ sanga wi ni,
 ki yen ma yɔn senwee wi kan.
- 28 Na Yenɲele li ka wamawelewe wa wi na,
 ki daga wi cen wi ye wi pyeri.
 29 Ki daga wi fɔli wuu yɔn ki kan wa taambugɔ ki ni,
 kona wi mbe ya jigi tagasaga ta bere.
 30 Ki daga wuu mbatelege ki jan wi felefɔ wi kan,
 wigi yaga poo tifaga jenge.
 31 Katugu Yawe Yenɲele laa senwee wi wa
 fɔ sanga pyew.
 32 Een fɔ ali na li kɔɔn le jɔlɔgɔ, li maa yinriwe taa,
 mbege ta li kagbaraga pyege ki yen ma gbɔgɔ we;
 33 katugu ki woro li nandanwa kala mbe jɔlɔgɔ wa senwee wi na,
 ki woro li nandanwa kala mbe senwee wi jɔlɔ.
- 34 Een fɔ na ye kaa tara ti kasopiile pe ni fuun pe
 tangala tɔɔrɔ ni la toro,
 35 na yaga senwee wi kaselege ki kannga mbe tɔn ki na,
 Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na li yege sɔgɔwɔ,
 36 na yaga lere wi kiti wi kɔn mboo kolo wa kiti kɔnsaga,
 naga yen ma, Yawe Yenɲele laa ki wogo ki yan wi le?
- 37 Ambɔ wi mbe ya para mbe ti kala la mbe pye,
 na Yawe Yenɲele lo ma ligi kɔn maga tege ma yo li pye?
 38 Naga yen ma, Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na, lo ma li maga yo
 tipege nakoma kajenge ki mɛɛ pye wi le?
 39 Yɪngi na senwee mboo ta yinwege na, wii je wila kɔngɔri?
 Senwee nungba nungba pyew wi daga mbe бага wi yeɛ na wi kapere
 to kala na.

- 40 We we tangalɔmɔ pi segesege, we sɔnri pi na jenge,
we sɔngɔɔ we pan Yawe Yɛnɛle li kɔɔgɔ.
- 41 Ye pan we we keyen yi yirige we wa wa Yɛnɛle na wa naayeri li
yeri,
weli yenri we kotogo ki ni fuun ki ni.
- 42 Woro wo na, wɛ kapere pye ma na, ma yiri ma je;
mboro fun, mɛɛ yenle mbe we kala yaga.
- 43 Mɔɔ nangbanwa gbɔɔ pi lara, ma taga we na ma we purɔ;
mà we gbo mɛɛ we yinriwɛ ta.
- 44 Maa ma yɛɛ fo kambaaga ka ni,
janɔ we yenrɛwɛ piga ka gbɔn wa ma na.
- 45 Maa we pye paa kayangara nda pe ma pe ti yen,
paa yaraga lanɔgɔɔ wogo yen cengele sannɔgala ke sɔgɔwɔ.
- 46 We juguye pe ni fuun pɛ pe yɔnrɔ ti yenge
na para we na.
- 47 Sunndo kɔngɔ konaa mbe to wetijugo ni to ti yen we woro,
tɔngɔwɔ naa jɔgɔwɔ pi ni, to ti yen we woro.
- 48 Na yɛntunwɔ pila fuun paa lafogo yen,
na woolo mbele pɛ tɔngɔ ki kala na.
- 49 Na yɛntunwɔ pi yen na tinri kɔnlɔ fu jatere piriwen pi kala na,
mi woro mbe gbelege ki yaga;
- 50 fɔ Yawe Yɛnɛle mbeli ta wa naayeri,
li ka sa li yege ki sogo li wele, ligi yan.
- 51 Ŋga kɔ gbɔn na ca sumborombiile pe na,
na mi kaga wele, ki maa na jɔlɔ wa na kotogo ki na.
- 52 Mbele pɛ pye na juguye go fu,
pe yen nala puro paa yege nga na pe ma kaa na sannjele puro we.
- 53 Paa na wa wege ka ni naga jaa mbanla gbo,
paa sinndelege taga ki yɔn na maga tɔn na na.
- 54 Tɔnmɔ pila toro na go na.
A mi sho fɔ: «E, na wogo kɔ kɔ.»
- 55 A mi si koro wa wege ki nɔgɔna,
ma mboro ŋa Yawe Yɛnɛle ma mɛge ki yeri mala saga.
- 56 Maa magala li logo, ma yo fɔ:
«Maga kɔɔn nungbogolo ke tɔn jenge nga mila jɛɛn ki na,
konaa na sagawa jagbelege ki na.»
- 57 Milla ma yeri mala saga pilige nga ni, maa fulo na tanla;

màa na pye fɔ: «Maga ka fyɛ.»

- 58 Yawe Yɛnɛɛ, mà yere na kala li ni ma para,
màla go ki shɔ.
- 59 Yawe Yɛnɛɛ, kapere nda pè pye na na, màri yan,
na kiti wi kɔn mala tanga ki yo.
- 60 Kayanga nga pè wɔ na ni, màga yan,
yɔn lemɛ mba fuun pè le na na, màa yan.
- 61 Yawe Yɛnɛɛ, tɛgeɛ na fuun paa na tegele, màli logo,
yɔn lemɛ mba fuun paa nii na na, màa jen.
- 62 Pe yɛn na pe senre ti yuun na waa na na,
pe yɛn na sɔnrimbere piin na mɛɛ ni pilige pyew.
- 63 Wele, pe yɛn ma cɛn o, pe yɛn ma yere o,
na mɛɛ ko pe maa koo wa pe lesangara yuuro ti ni.
- 64 E, Yawe Yɛnɛɛ, nga pè pye na na,
ma pe sara ma yala ki kapyege nungba ki ni.
- 65 Pe kotogo ki ngban pe na,
mɔɔ danga ki wa pe na.
- 66 Yawe Yɛnɛɛ, ma nangbanwa pi tɛge ma pe purɔ,
ma pe tɔngɔ ma pe wɔ laga tara ti yɛge ki na.

**Zheruzalemu ca woolo
pe jɔlɔgɔ kala**

4 ¹E, ki pye mɛɛ, a tɛ wi yɛge kɔ si wɔ ma!
Kɔ pye mɛɛ, a tɛ piiri wi yɛge cɛnwɛ pɔ si kannga ma!
Laga ^{*}**kpoyi** ki sinndɛɛre sɔnngbanga woro to ti jaraga wa kɔngolo
ke yɔn ki na lagapyew gbari?

² ^{*}**Siyɔn** ca pinambiile pàa pye kagbɔgɔ yɔn,
pàa pye kagbɔgɔ yɔn jɛnge paa tɛ piiri yɛn;
kɔ pye mɛɛ pe nɛɛ pe jate koni paa joro cɔgɔ yɛn,
nga ki yɛn cɔɔ fanrifɔ wi kɛɛ yɔnlɔ tunngɔ?

³ Ali kombokara re, ti maga jen fɔ ti daga mbe yinne kan ti pire ti yeri,
ti mari kan ti ma wɔnri.
Ɛɛn fɔ na woolo pè kannga ma pye leele yinriwe mbataala,
paa kɔnrɔsogolo^a yɛn wa ^{*}**gbinri** wi ni.

^a 4.3: Faa pàa pye na kɔnrɔsogolo nɔ wi jate paa sannjɛge nga ki yɛn ma pe; katugu wi ma
wi jenrewɛ pi se mbe kari mboo toro, mboo yaga pi yɛ wa yɔnlɔ ki na.

4 Piyengele ke yagbowegele kè waga pe na tɔnmɔ wɔgɔ ki kala na;
piile jɛɛle jɛɛle pe yen na gbele na yaakara lagajaa,
ɛɛn fɔ lere kpe si yaraga ka kan pe yeri.

5 Mbele pàa pye na yaakara tanra kaa,
poro yen na kuun fungo ki kɛɛ wa ca nawa konɔgolo ke ni.
Mbele pàa pe koro wa paara sɔnɔgbanga woro ti sɔgɔwɔ,
poro pe yen na kayege ki jeregi na yaakara lagajaa.

6 Na woolo pe kajɔɔgɔ kɪ tijanga ma we
Sodɔmu ca woolo pe kapere ti na;
ko nga kɪla tɔngɔ le yɔngɔlɔ nungba ke ni,
lere kpe kɛɛ sila gbɔn ki na.

7 Siyɔn ca fannga fenne pàa pye ma laga ma we *nezhi wi na,
pàa pye ma filige ma we nɔnɔ na.
Pe wire tila pye ma yanlaga ma yɔn paa lagba pyɔ yɛɛn yen;
pe wire tila wɔlɔgɔ na yengele paa *safiri sinndelege sɔnɔgbanga
wogo yen.

8 ɛɛn fɔ koni pe yegɛ cɛnwɛ pɪ kannga ma wɔ paa nawirige yen,
pe woro na pe yaan na pe jenni naa wa ca nawa konɔgolo ke ni.
Pɛ cɔgɔ cɔgɔ fɔ a pe kajeere tɪ yiri funwa na;
pe witire tɪ wagawaga pe na paa tiwaga yen.

9 Mbele pɛ gbo tokobi ni, poro wogo ko mbɔnrɔ
ma we fungo kɪla mbele gbo poro wogo ko na;
fungo kɪla pe fannga ki ni fuun ki kɔ,
kɛɛrɛ yarilire ti mbatawa pi kala na.

10 Jɛɛle mbele pàa pye yinriwe tafenne gbɔɔlɔ,
poro yerɛ pàa pye na pe piile pe kuun na pe kara ti sori pe yɛ.
To tila pye pe yaakara re,
ko kagala koro la pye na woolo pe tɔngɔsanga wi ni.

11 Yawe Yenɔle li nangbanwa pɪ gbɔn fɔ wa pi da wi na,
lɪ li nangbanwa gbɔɔ kala li wa Siyɔn ca ki na.
Lɪ kasɔn le Siyɔn ca ki ni,
maga nɔgɔ nga kɪ le ki sogo.

12 Dunruya wunlumbolo wa kpe saa ya taga ki na,
dunruya woolo pe ni fuun wa kpe saa ya taga ki na,
fɔ pilige ka Zheruzalemu ca winfenne naa pe juguye

pe mbaa ya ye wa Zheruzalemu ca yeyɔnɔ ti ni.

13 Ko jɔɔɔɔ po la pye *Yenɔɔɔ yɔn senre yofenne pe kapere to kala na,
konaa *saraga wɔfenne pe kajɔɔɔ ti kala na;
poro mbele paa lesinmbele pe gbo,
ma pe kasanwa pi wo wa ca nawa pi ni we.

14 Eɛn fɔ koni, pe yen na talitali na toro wa ca nawa konɔɔ ke ni paa
fyɔɔnɔ yen;
pe legbogo kɔ pe tɛɛ *fyɔɔɔ ni,
fɔ maga kan lere yere na yenɔ mbe jiri,
ali pe yaripɔɔ ti na.

15 Na pe kaa paan, leele pe maa jɔɔɔ na yuun fɔ: «Ye yiri wa, yoro
fyɔnɔ fenne wele!
Ye yiri wa, yaga ka jiri we na.»
Maga ta paa pye na fee na jiire, na yanri faa,
cɛɔɔɔ sanɔɔala kaa pye naga yuun fɔ: «Kii daga pe cɛn laga we
sɔɔɔɔ naa!»

16 Yawe Yenɔɔɔ lo jate li pe gbɔn ma pe jaraga,
li woro na jaa mbaa pe yaan naa.
Leele pe sila saraga wɔfenne pe jate,
pe sila si *lelele pe yinriwe ta.

17 Wɛ wele konɔ ma saa te,
wɛ sagafɔ ja we yee na, a kɔ saa we ya.
Wɛ wele konɔ ma mɔ, waa we jigi wi taga cɛnɔ na na,
kɔ cɛnɔ woolo pe sila pan mbe we sho.

18 We juguye paa pye na we tuuro tɔnri na we kɔɔsi,
janɔ mbe we yee kɔn waga ka ta mbaa kee wa we katoro ti ni!
We kɔsanga wɔ yɔɔɔ, we yinwege piliye yɔ kɔ,
we kɔsanga wɔ gbɔn.

19 We purɔfenne pɛ wege ma wɛ yɔn wi na wa naayeri;
pɛ taga we na na we puro wa yanwira ti na,
ma saa lara na we singi wa *gbinri wi ni.

20 We jigi wila pye na na, wo na wi yen lere na Yawe Yenɔɔɔ làa wɔ^b,

^b 4.20: Lere na Yawe Yenɔɔɔ làa wɔ wo wila pye wunlunaɔ Sedesiyasi we.

wàa pye naga yuun wi wogo na ma yo,
 we yaa cɛn wa wi yinmɛ pi ni mbaa we yinwege ki piin wa cɛngɛlɛ
 ke sɔgɔwɔ;
 koonga wo fun wì to wa juguye pe pɛnɛ li ni.

- 21 Edɔmu tara woolo, yoro mbele ye yɛn ma cɛn wa Uzi tara,
 yaa yɔgɔri yaa nayinmɛ nii!
 ɛɛn fɔ yoro fun ye yaa ka wɔ wa jɔlɔgɔ wɔjɛnnɛ li ni;
 ye yaa ka wɔ mbe tin fɔ ye yɛgɛ kila kanngi ye na,
 mbe ye yɛɛ pagala mbe koro witiwaga.
- 22 Siyɔn ca woolo ye kapere ti fɔgɔ kɪ tɔn ye na mako,
 pe se ye koli mbe kari ye ni kulowo naa;
 ɛɛn fɔ Edɔmu tara woolo yoro wo na, Yɛnɛlɛ li yaa ye kajɔgɔɔ ti
 fɔgɔ tɔn ye na,
 li yaa ka ye kapere ti yirige funwa na.

**Yɛnɛlɛ, ki yaga we sɔngɔɔ
 we pan ma kɔɔgɔ**

- 5** ¹E, Yawe Yɛnɛlɛ, ma jatere wi tɛgɛ ŋga kɪ pye we na ki na,
 fɛrɛ nda tì we ta ti wele mari yan!
- ² We kɔɔgɔ kɪ sɔngɔɔ ma pye cɛngɛlɛ kele yɛgɛ wogo,
 we yinɛ tì sɔngɔɔ ma pye letelewele pele yɛgɛ woro.
- ³ Wè pye pijiriwele, to woro we na;
 we nɛɛlɛ pè pye paa nangunjaala yɛn.
- ⁴ We yɛn na we tɔnwɔɔ pi loo penjara ni,
 kanngirɛ nda we maa sori ti na, we maa ti loo.
- ⁵ We jɔlɔfɛnnɛ pe yɛn we pɔngɔ na suyi,
 wè te pe se wogosaga yaga we kan.
- ⁶ Ezhipiti tara fɛnnɛ konaa Asiri tara fɛnnɛ pe ni, poro we ma kɛɛ
 sanga na tali pe yeri,
 jaŋgo mbe we yɔn suro ti ta mbe li mbe tin.
- ⁷ We tɛlɛye pàa kambasinnde pye, pe si woro wa nala;
 pe kajɔgɔɔ ti go kala lɪ to woro na.
- ⁸ Kulolo poro pè cɛn we go na,
 lere kpɛ woro wa mbe we shɔ pe kɛɛ.
- ⁹ We yɛn na we go ki pɛrɛ na we yɔn suro ti jaa,
 katugu bɛnganri pyɛfɛnnɛ pe yɛn na tuun we na ti jasaga wa ^{*}gbinri
 wi ni.
- ¹⁰ Fungo kɪ ŋgban we na, ma we wire ti wɛri we na,
 ndɛɛ we yɛn yira kasɔn ni.
- ¹¹ Pe yɛn na tuun ^{*}Siyɔn ca jɛɛlɛ pe na na sinlɛ pe ni fanŋga,

- na tuun Zhuda tara sumbonɔ pe na, na sinle pe ni fannga.
- 12 Pàa we tara teelee pele to tire na ma pe gbo,
pe sila leleŋgbaara ti jate.
- 13 Lefɔnmbɔlɔ poro pàa pye na tira sinndelege ki tungu,
lenambiile poro pàa pye na kanŋgepɔgɔlɔ ke tungu na tuunri ke ni.
- 14 Lelele pe woro na gbogolo naa wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na mbaa
finliwe piin,
lefonmbɔlɔ pe woro na yuuro koo na yɔgɔri naa.
- 15 Yɔgɔrimɔ pì kɔ wa we kotoɔ ti na,
we nayinme yɔɔ tì kanŋa ma pye kunwɔ gbelege.
- 16 We wunluwɔ njala lì kɔw wa we go na ma to,
jɔlɔgɔ yen we wogo, katugu wè kapege pye.
- 17 Yaraga ŋga kì ti we nawa pì tanga we na,
yaraga ŋga kì ti yentunwɔ pì si we yengele ke yin ma ke wɔ we na,
- 18 ko yen fɔ Siyɔn yanwiga kì jɔgɔ ma koro waga;
kì pye dabaala pe yanrisaga.
- 19 Eɛn fɔ mboro wo na, Yawe Yenŋele, ma yen ma wunluwɔ pì na fɔ
sanga pyew,
ma wunluwɔ pì yaa pye wa sanga pyew fɔ tetete.
- 20 Yɛngi na ma yaa si ma jatere wi laga we na fɔ sanga pyew?
Naga yen ma, ma yaa si je we na we yinwege ki ni fuun ki ni wi le?
- 21 Yawe Yenŋele, ki yaga ma we sɔngɔɔ ma pan we ni ma ye kɔɔgɔ,
pa we yaa sɔngɔɔ mbe pan ma kɔɔgɔ.
We sɔngɔɔ ma we pye paa yege ŋga na wàa pye faa we.
- 22 Naga yen ma, ma yaa je we na pew wi le?
Naga yen ma, ma yaa nawa ŋgban we ni fɔ sa toro ki da wi na wi le?

Yenŋele yɔn senre yofɔ

EZEKIYELI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Ezekiyeli wila pye Yenŋele yɔn senre yofɔ konaa saraga wɔfɔ. Zhufuye mbele wunlunaŋa Nebukanezari wila yigi malaga kasopiile ma kari pe ni wa Babilɔni tara, Ezekiyeli wila pye wa pe ni. Wila pye naa Yenŋele yɔn senre ti yuun mbele pàa yigi malaga kasopiile poro kan; ɛɛn fɔ wila pye nari yuun maga ta pe fa Zheruzalemu ca ki tɔngɔ gben, wila kaa nari yuun fun Zheruzalemu ca ki tɔngɔ-ŋgɔlɔ. Wi Yenŋele yɔn senre tila pye na para kiti konsenre naa jigi tagasaga senre na.

Ezekiyeli sewe wi yen ma kɔɔnlɔ konsagbɔɔ kanŋurugo.

Wa wi sewe wi konsaga kongbanŋa ki ni (1–3), Ezekiyeli wila Yawe Yenŋele li yan yariyanga ka ni konaa a lùu yeri ma yo wi pye Yenŋele yɔn senre yofɔ.

Wa sewe wi konsaga shyen wogo ki ni (4–24), Ezekiyeli wila Yenŋele yɔn senre lɛgere yo ma wa Zhuda tara woolo pe na. Pe yaa ka jɔlɔɔ ta, katugu pe woro na nuru Yawe Yenŋele li yeri.

Wa sewe wi konsaga taanri wogo ki ni (25–32), Ezekiyeli wila pye na para cengele ŋgele ke yen ma Zhuda tara ti maga ke wogo na konaa na Yenŋele li kiti kɔngɔ ki senre yuun pe kan.

Wa sewe wi konsaga tijere wogo ki ni (33–39), Ezekiyeli wila ki logo makɔ fɔ juguye pè pan ma malingbɔɔnlɔ cɛnsaga kan Zheruzalemu ca ki tanla maga yɔn tɔn. Koni wogo ko na, Yenŋele li yɔn senre tila pye na kotogo kaan leele pe yeri. Yenŋele li yaa li woolo pe kala yaga mbe sɔngɔɔ pe ni wa pe tara ti ni.

Sewe wi konsaga kanŋurugo wogo (40–48) ki yen na para yariyanga ŋga Ezekiyeli wila yan sherigo gbɔɔ fɔngɔ ki wogo na ki senre na.

Ezekiyeli wila pye lere wa ŋa wi tagawa pila pye ma gbɔɔ, a wì jatere wì tanla wi na. Wi Yenŋele yɔn senre tila pye na paan wi yeri yariyanra ni konaa kacɛn kagala ni. Kila pye wa wi jatere wi na jɛnge wi kotogo ki kanŋa naa fɔngɔ. Lere nungba nungba pyew wi yaa kaa kapere ti go kala li lɛ; konaa ki ni fuun Yenŋele li yaa ka yinwefɔngɔ kan li woolo pe yeri. Làa Ezekiyeli wi pye

ma yo Izirayeli woolo pe yen na yuun fɔ: «We yen paa ki gboolo kajeriwara nda ti yen, we jigi wi kɔn we na, we wogo ki jɔgɔ.» Ki kala na, Ezekiyeli wi daga mbe Yenɲele li yɔn senre yo mbe pe pye fɔ pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛn fɔ: «Yoro mbele na woolo, mi yaa ka ye fanra ti yengele, mbe ti ye yiri wa ti ni. Mi yaa ti ye sɔngɔɔ wa Izirayeli tara, ye tara ti ni naa» (Eze 37.11b-12).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yegɛ ɲga na

Yenɲele lɔa Ezekiyeli wi yeri 1–3

Zheruzalemu ca ki yaa ka tɔngɔ 4–24

Yenɲele li yaa ka kiti kɔn cengele ke na 25–32

Yenɲele li yaa Izirayeli woolo pe sɔngɔɔ mbe pe tegɛ wa pe faa yɔnɔ li ni 33–39

Yenɲele lɔa yɔn fɔgɔɔ kɔn li woolo pe yeri 33–37

Pe yaa ka ya Gɔgi wi ni 38–39

Sherigo gbɔgɔ fɔngɔ konaa Izirayeli tara ti kala 40–48

YENɲELE LAA EZEKIYELI WI YERI

1–3

Yenɲele lɔa li yɛɛ naga Ezekiyeli wi na yariyanga ka ni maa yeri wi pye li tunmbyee

1 ¹Yele nafa ma yiri ke^a wolo li yenge tijere wogo ki pilige kanɲurugo wogo ki na, leele mbele paa yigi malaga kasopiile, mi Ezekiyeli mɔla pye wa pe sɔgɔwɔ, wa Kebari gbaan wi yɔn na. A mɔ si naayeri wi yan wɔ yenge; a Yenɲele li si yariyanra ta naga na na^b. ²Naa paa wunlunɔna Yehoyakini wɔ yigi malaga kasopyɔ ma kari wi ni, ki yele kanɲurugo wolo lo lali. Yenge ki pilige kanɲurugo wogo ki na^c, ³a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan mi ɲa ^{*}**saraga wɔfɔ** Buzi wi pinambyɔ Ezekiyeli na yeri. Pa kɔla pye wa Kalide tara^d fenne pe tara, wa Kebari gbaan wi yɔn na. Pa Yawe Yenɲele li yawa pɔla ye na ni wa ki laga ki na.

⁴Mi kaa wele, a mɔ si tisaga tifelingbɔgɔ ka yan kɔ yiri wa yɔnɔparawa kamɛngɛ keɛ yeri na paan kambaaga gbɔgɔ ka ni, kasɔn la pye na janri na yinrigi ki keɛ ki ni fuun ki na. Yanwa gbɔɔ la pye ma kambaaga ki maga. Ki kasɔn yinne lɔa pye ndɛɛ yenɲele yengeleme pi yen na yinrigi wa ki nandogomɔ, paa yegɛ ɲga na pe ma kaa tuguyenre le kasɔn, ti ma pe ma yanlaga we. ⁵Yaara yenwere tijere cɛnɔmɔ la pye wa ki nandogomɔ; ti

^a **1.1:** Yele nafa ma yiri ke senre nda ti yo, ki yele li yen na para yaraga ɲga senre na, ko si jen. ^b **1.1:** Naga 19.11 ^c **1.2:** 2 Wunlu 24.10-16; 2 Kuro 36.9-10 ^d **1.3:** Kalide tara to nungba to tila pye Babilɔni tara re.

cenlɔmɔ pɪla pye ma yiri senwee piile kɔrɔgɔ^e. ⁶Yere tijere tijere tɪla pye ti ni fuun nungba nungba ti na konaa kanwira tijere tijere ni. ⁷Ti jegele kàa pye ma sinzin. Ti tɔndanra tɪla pye paa napige yenjoro yen. Tɪla pye na yengele paa tuguyenre nda tɪ wɔlɔgɔ ti yen. ⁸Senwee keyen la pye wa ti kanwira ti nɔgɔ kanngɔlɔyɔ tijere yi ni fuun yi na. Ki keyen tijere yi ni fuun yɪla pye ma surugu ma yege wa wa kanngɔlɔyɔ tijere yi yeri. Yere tijere tijere naa kanwira tijere tijere tɪla pye yaara yenwere tijere ti nungba nungba pyew ti na. ⁹Ti kanwira ti numara tɪla pye na jiinri ti yee na. Ti kaa kee tɪla kannga mbe wele; een fɔ ti ni fuun nungba nungba ti ma sin na kee wa ti yee yege.

¹⁰Ti yere cenlɔmɔ po na, senwee yere tɪla pye ti ni fuun nungba nungba ti na wa yege kee yeri. Jara yege la pye ti ni fuun tijere ti na kalige kee ki na, nege yege la pye ti ni fuun tijere ti na kamenge kee ki na; yɔn yege la pye ti ni fuun tijere ti na wa ti pɔngɔ kee yeri^f. ¹¹Pa yaara yenwere ti yere tɪla pye ma. Kanwira shyenzhyen tegesaga shyenzhyen la pye ti ni fuun nungba nungba ti na. Ki kanwira ti shyen la jaraga ma kari naayeri, na jiinri sannda ti woro ti na. Kanwira shyen sannda tɪla ti tege ma ti witige ki tɔn ti ni. ¹²Ti ni fuun nungba nungba tɪla sin perew na kee wa ti yee yege. Yengele li yawa pɪla pye na jaa tɪla kee laga nga na, pa tɪla pye na kee wa. Na ti kaa kee tɪla wa mbe kannga. ¹³Yaara yenwere ti cenlɔmɔ pɪla pye ma yiri kasɔn nanganra kɔrɔgɔ, nda tɪla pye na yiin; kɪla pye paa yangambɔlɔ kasɔn yinne yen. Ki kasɔn yanwa pɪla pye ma gbɔgɔ. Yengele yengeleme la pye na janri na yinrigi wa kasɔn ki ni^g. ¹⁴Yaara yenwere tɪla pye na kee na paan fyeege na paa yengele yengeleme yen.

¹⁵Mila pye na yaara yenwere ti wele, mee wotoro ngerege yan ti tijere ti ni fuun nungba nungba ti tanla le tara. ¹⁶Ki wotoro ngeere ti yege cenwe po naa ti gbegelelɔmɔ pi ni, tɪla pye na yengele paa ***Kirizoliti** sinndelege sɔnngbanga wogo yen. Ngeere ti ni fuun tijere ti cenlɔmɔ pɪla pye nungba. Ti yege cenwe po naa ti gbegelelɔmɔ pi ni tɪla pye ndee peri gbegele ma ngerege ka le ka nawa. ¹⁷Na ki kaa kee, ti ma ya na kee kee tijere ki ni fuun ki na, een fɔ tɪla yege wa mbe kannga. ¹⁸Ngeere ti nawa tugurɔn kiiri kiiri tɪla pye ma yagara ma pye fyere ni. Yengele la pye ki ngeere tijere ti na mari maga mari fili^h. ¹⁹Na yaara yenwere ti kaa kee, ngeere ti maa kee fun ti kanngaga na. Na ti ka yiri tara ti na mbe kari naayeri, ngeere fun ti ma pinle ma yiri ti ni mbe kari naayeri. ²⁰Yengele li yawa pi kaa kee laga nga fuun na, pa ti ma kari wa ki laga ki na. Wotoro ngeere ti ma pinle ma yiri ti ni, katugu yaara yenwere ti yinne lãa pye ngeere ti ni. ²¹Na yaara yenwere ti kaa kee, ngeere ti maa kee fun, na yaara yenwere ti ka yere, ngeere ti ma yere fun. Na ti ka yiri tara ti na mbe kari naayeri, ngeere ti ma yiri tara ti na fun mbe kari naayeri

^e 1.5: Naga 4.6 ^f 1.10: Eze 10.14; Naga 4.7 ^g 1.13: Naga 4.5 ^h 1.18: Naga 4.8

ti ni ja; katugu yaara yenwere ti yinne làa pye ngeere ti niⁱ. ²²Wa yaara yenwere ti yinre ti go na, fowaga kiiri kà la pye wa paa duwale gbeje yen, ɲa wila yengele. Kila pye kafonno yaraga^j. ²³Wa ki fowaga kiiri ki nɔgo, yaara yenwere ti ni fuun nunɔba nunɔba tila ti kanwira shyen-zhyen yirige mari sin wa naayeri, a tila jiinri sannda ti woro ti na. A ti si kanwira shyenzhyen sannda ti tɛge ma ti yɛ witige ki tɔn ti ni. ²⁴Naa tila pye na kee, a mi siri kanwira ti tinme pi logo paa tɔnɔgbɔɔ tinme yen, paa Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li magala li yen. Ki tinme pila pye paa malingbɔɔnɔ ngbelege gbɔgo tinme yen. Na ti ka sa yere, ti mari kanwira ti tirige^k. ²⁵Fowaga kiiri ɲa kila pye wa pe yinre ti go na, magala là la pye na yinrigi wa ki ni.

²⁶Fowaga kiiri ɲa kila pye wa yaara yenwere ti yinre ti go na, yaraga kà la pye wa, ɲa ki yege cɛnwɛ pila pye paa ***safiri** sinndelege sɔnɔgbanga wogo yen, paa wunluwa jɔngo yen. Wa ki wunluwa jɔngo yanlege ki go na, wa naayeri, yaraga yanlege kà la pye wa paa senwee pyɔ cɛnlɔmo yen^l. ²⁷A mi si ko yan kila yengele paa tuguyɛnre yen, nda pɛ le kasɔn mari wolɔgo, ma pye paa kasɔn yanwa yen maga maga. Mbege le le laga ɲa kila pye paa ki sɛnne yen mbe kari naayeri, kila pye na yiin paa kasɔn yinne yen. Mbege le le ki nandogomo mbe tigi nɔgɔna, kila pye paa kasɔn yen, na yiin maga maga^m. ²⁸Tisaga panmbilige, yaanɔgondi ɲa wi ma yiri wa naayeri wa kambaara ti ni, wi maa yengele yege ɲa na, yanwa mba pila pye maga maga, pa pila pye ma. Pi cɛnlɔmo pila pye paa Yawe Yenɲele li gbɔgɔwa yanwa pi yen. Naa mila kaa ki yan ma, a mi si to mala yege ki jiile wa tara, mɛɛ lere wa magala logo, wi yen na para na ni.

Yenɲele làa Ezekiyeli wi tun

Izirayeli woolo pe yeri

2 ¹A magala li silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, yiri ma yere ma tɔɔɔ ti na, mi yaa para ma ni.» ²Naa làa kaa para na ni mako, a Yenɲele li yinne li si ye na ni, ma ti a mi yiri ma yere na tɔɔɔ ti na; kona, ɲa wila pye na para na ni, a mi suu magala li logo.

³Wila na pye ma yo fɔ: «Senwee pyɔ, mi yen nɔɔ tunnu wa ***Izirayeli** woolo pe yeri. Ki cɛnlɛ na li yiri ma je we, ki leele mbele pɛ yiri ma je na na we. Poro naa pe tɛɛye pe ni, pɛ kapege pye na na fɔ ma pan ma gbɔn nala. ⁴Mi yen nɔɔ tunnu ki leele mbele yɛwaga fɛnne konaa nunɔbo-ɲɔbanla fɛnne poro yeri, ma sa pe pye fɔ: «***We Fɔ**, Yawe Yenɲele lo li yo ma.» ⁵Pe yen leele mbele pɛ yiri ma je; ki kala na, pe logo ma yeri o, pee yenle mbe logo ma yeri o, pe yaa ki jen mbe yo fɔ ***Yenɲele yɔn senre**

ⁱ 1.15-21: Eze 10.9-13 ^j 1.22: Naga 4.6 ^k 1.24: Naga 1.15; 19.6 ^l 1.26: Eze 10.1; Naga 4.2-3 ^m 1.27: Eze 8.2

yofɔ wa yen wa pe sɔgɔwɔ. ⁶Mboro wo na, senwee pyɔ, maga ka fyɛ pe yege, maga ka fyɛ pe senyoro ti na. Pe yaa kaa kendige woo ma ni, ki yaa ka pye ma yeri ndɛɛ ma yen yanpege naa wuuro sɔgɔwɔ konaa ma cɛn naala sɔgɔwɔ. Pe yen leele mbele pɛ yiri ma je, ɛɛn fɔ maga ka fyɛ pe senyoro ti na, ma sunndo wiga si ka kɔn pe yege sɔgɔwɔ. ⁷Pe yen leele mbele pɛ yiri ma je, ki kala na, pe logo ma yeri o, pee yenle mbe logo ma yeri o, mboro mbaa na senre to yuun pe kan.

⁸«Mboro wo na, senwee pyɔ, senre nda mi yaa yo ma kan, ti logo. Maga ka pye lere ɲa wì yiri ma je, paa yege ɲga na ki leele mbele pɛ yiri ma je pe yen. Koni yaraga ɲga mi yaa kan ma yeri, ma yɔn ki yenge maga ka.»

⁹Kona, a mì si wele mɛɛ kɛɛ ka yan ki yen ma sanga ma wa na yeri, selege sewe ɲa pe ma migi wa ni wa ki ni. ¹⁰A kɛɛ ki si selege sewe ɲa pe ma migi wi sangala na yege sɔgɔwɔ; sewe yɔɔnrɔ la pye ki sewe wi kanɲɔlɔyɔ shyen yi na. Kunwɔ gbelege senre, naa yesanga senre konaa jɔlɔgɔ senre tila pye ma yɔnlɔgɔ wa wi ni^a.

3 ¹ɲa wila pye na para na ni, a wì silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, yaraga ɲga kì kan ma yeri, ki ka! Ki selege sewe ɲa wi ka, mɛɛ kari ma sa para ^a**Izirayeli** woolo pe ni.»

²A mì silan yɔn ki yenge, a wì si ti, a mi selege sewe wi ka. ³A wì silan pye naa fɔ: «Mboro wo na, senwee pyɔ, sewe ɲa wì kan ma yeri, wi ka wi ye wa ma lara, mɔɔ fungbolo li yin wi ni.» Kì pye ma, a mì suu ka, a wì si tanla wa na yɔn paa senrege yen.

⁴A wì silan pye naa fɔ: «Senwee pyɔ, yiri ma kari wa Izirayeli woolo pe yeri, ma sanla senre ti yo pe kan. ⁵Mi woro nɔɔ tunnu cenle la yeri, na li woolo pe maa senre nambannda yuun, nda ti logowo pi yen ma ɲgban. ɛɛn fɔ mi yen nɔɔ tunnu Izirayeli woolo poro yeri. ⁶Mi woro nɔɔ tunnu cengele legere kele yeri, ɲgele ke senre ti yen senre nambannda, nda ti logowo pi yen ma ɲgban, nda mɛɛ jen. Ndɛɛ mɔɔ tun koro yeri, ke jen na logo ma yeri yerɛ. ⁷ɛɛn fɔ Izirayeli woolo pe se yenle mbe logo ma yeri, katugu pe woro na jaa mbe logo na yeri. Izirayeli woolo pe ni fuun pe yen nungbongbanla fenne naa kotongbanga fenne. ⁸Wele, mi yaa ti mboro fun ma pye yewaga ni paa pe yen, mbɔɔn pye nungbongbanla fɔ paa pe yen. ⁹Mi yaa ma go ki pye ki ɲgban ma na paa yege ɲga na lulu ma sheli we, mbɔɔn go ki pye ki ɲgban mbe wɛ walaga na. Maga ka fyɛ pe yege, katugu pe yen cenle na lì yiri ma je.»

¹⁰A wì silan pye naa fɔ: «Senwee pyɔ, senre nda mi yen na yuun ma kan, nungbolo jan mari logo jenge, mari tege wa ma kotogo na. ¹¹Yiri ma kari wa ma woolo pe yeri, poro mbele pàa yigi malaga kasopiile we, ma sa para pe ni. Pe logo ma yeri o, pee yenle mbe logo ma yeri o, maga yo pe kan fɔ: «Pa ^a**we Fɔ**, Yawe Yenɲele lì yo yɛɛn.» ¹²Kona, a Yenɲele li

ⁿ 2.10: Naga 5.1

yinne lì silan le ma kari na ni wa naayeri. A mì si tinme gbɔɔ pa logo na punɔ na, na yuun fɔ: «Yaa Yawe Yenɔɔle li sɔnni, mbeli ta wa li censaga ki ni, li maa li gbɔɔwɔ pi nari.» ¹³A mì si yaara yenwere ti kanwira ti tinme ta, tila ti gbɔɔn ti yɛ na konaa nɔgeere nda tila pye ti tanla ti tinme pi ni. Ki tinme pila pye ma gbɔɔ fɔ jɛnɔ. ¹⁴Kona, a Yenɔɔle li yinne lì silan yirige naayeri, mɛ kari na ni. Mìla koro nandangawa naa jatere piriwen ni. Yawe Yenɔɔle li fanɔga kila pye na tunɔgo piin na ni nɔgbanga. ¹⁵Leele mbele pàa yigi malaga kasopiile, a mì si saa gbɔn wa pe tanla, wa Teli Abibu ca, poro mbele pàa pye ma cɛn wa Kebari gbaan yɔn ki na, wa pe tanla. Pa pàa pye ma cɛn wa ki laga ki na. Mìla piliye kɔlɔshyen yo pye wa pe sɔɔwɔ. Na jatere wila piri na na jɛnɔ, fɔ mii ya para.

**Yenɔɔle làa Ezekiyeli wi wɔ
maa pye kɔrɔsiri pyefɔ**

¹⁶Naa piliye kɔlɔshyen yila kaa toro makɔ, a Yawe Yenɔɔle lì sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁷«Senwee pyɔ, mɔɔ tɛɛ ma pye kɔrɔsiri pyefɔ Izirayeli woolo pe go na. Ma yaa lanla yɔn senre ti nuru, mbaa pe yɛregi na kan. ¹⁸Na mi ka lepee wi pye mbe yo fɔ: «Ma yaa ku!» Na ma suu yeri, na mɛ para ki lepee wi ni mboo yeri, jango wi wɔ wa wi kombele li ni, mbe ta mboo go shɔ, pa wi yaa ku wi kambasinnde ti kala na; ɛɛn fɔ mi yaa wi kunwɔ pi fɔɔ ki yewe ma na. ¹⁹ɛɛn fɔ na maga lepee wi yeri, na wii yenle mboo kapere ti yaga, mbe wɔ wa wi kombele li ni, wi yaa ku wa wi kambasinnde ti ni, ɛɛn fɔ mboro wo na, ma yaa ma yɛɛ go shɔ. ²⁰Na lesinɔ wa ka laga kasinɔ ki na mbaa kapege piin, mi yaa ti penɛ mboo yigi, wi yaa si ku. Na ma suu yeri, wi yaa ku wi kapere ti kala na. Kasinɔ nɔga wì pye faa, pe se kaga jate naa; ɛɛn fɔ mi yaa wi kunwɔ pi fɔɔ ki yewe ma na. ²¹ɛɛn fɔ na maga lesinɔ wi yeri mbe yo wiga ka kapege pye, na wii kapege pye, kona wi yaa koro go na ma yɛɛ-we senre ti fanɔga na. Mboro wo na, pa ma yaa ma yɛɛ go shɔ.»

**Yenɔɔle làa Ezekiyeli
wi pye bombo
ma saa gbɔn wagati wa ni**

²²Kona, a Yawe Yenɔɔle li yawa pì si ye na ni naa, a lì silan pye fɔ: «Yiri ma kari wa gbunlundege laga ki ni, mi yaa para ma ni wa ki laga ki na.» ²³A mì si yiri mɛ kari wa gbunlundege laga ki ni. A Yawe Yenɔɔle li gbɔɔwɔ yanwa pì si pi yɛ naga wa na na, paa yɛɛ nɔga na mìla pi yan wa Kebari gbaan wi tanla we. Kona, a mì si to mala yɛɛ ki jiile wa tara, ma Yenɔɔle li gbɔɔ. ²⁴A Yenɔɔle li yinne lì si ye na ni mala yirige mala yerege na tɔɔɔ ti na. A Yawe Yenɔɔle lì si para na ni, ma yo fɔ: «Kari wa ma go ma sa kɔɔ ki tɔn ma yɛɛ na. ²⁵Mboro wo na, senwee pyɔ, wele, pe yaa ka mangala le ma na, pe yaa kɔɔn pɔ fɔ ma se ka ya mbaa kee wa

janwa wi sɔgɔwɔ. ²⁶Mi yaa kɔɔn ngayinne li mara wa ma yɔn ki naayeri wi na, mbɔɔn pye bombo, janɔo maga kaa sɛnɔgbɔnra yuun pe na mbaa pe yɛrɛgi, katugu pe yɛn leelee mbele pɛ yiri ma je. ²⁷Ɛɛn fɔ na mi kaa jaa mbe para ma ni sanga ɲa ni, pa mi yaa ma yɔn ki yɛnge, janɔo maga yo pe kan fɔ: «Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛɛn fɔ: Lere ɲa kaa jaa mbe logo na yeri, wo mbe logo na yeri; lere ɲa woro na jaa mbe logo na yeri, wiga ka logo na yeri; katugu pe yɛn cɛnlɛ na li woolo pɛ yiri ma je.» »

ZHERUZALEMU CA KI YAA KA TɔNGO

4-24

Juguye pe yaa to Zheruzalemu ca ki na

4 ¹*We Fɔ wila na pye fɔ: «Mboro wo na, sɛnwee pyɔ, tofa pyɔ le maa tɛgɛ ma yɛɛ yɛgɛ sɔgɔwɔ, ma Zheruzalemu ca kacɛn wi gbɛgele wa wi na. ²Maga gbɛgele maga naga ndɛɛ juguye pɛ pan ma malingbɔɔn-lɔ censaga kan maga yɔn tɔn, ma mboro wa lugusara ki tanla, ma tara gbogolo tinndiye ca ki mbogo ki na, ma malingbɔɔn-lɔ ɲgbɛlege tɛgɛ ma ca ki maga, ma mbogo jaanriyaara gbɛgele ca mbogo ki mɛgɛ ni. ³Ko punɔo na, ma tugurɔn paparapa ka lɛ, maga tɛgɛ paa mbogo yɛn mboro naa ca ki sɔgɔwɔ pi ni. Ma yɛgɛ wa ki yeri, mɔɔ yɛngɛle ke kan ki na, maa ki wele. Ki yaa pye ndɛɛ juguye pɛ malingbɔɔn-lɔ censaga kan maga yɔn tɔn. Mboro ma yɛn ɲa wɛ pan ma to ca ki na maga yɔn tɔn. Ki kala li yaa pye paa kacɛn yɛn Izirayeli woolo pe kan.

⁴«Ko punɔo na, ma sinle ma kamɛnɲɛ kɛɛ ki na. Mbɔɔn ta ma yɛn ma sinle ki kɛɛ ki na, ma yaa *Izirayeli wunluwɔ tara woolo pe kambasinnde ti go kala li lɛ; ma yaa yere pe kapere ti go kala li ni, mbe yala piliye yɔn ɲga ma yaa pye mbe sinle ki ni. ⁵Yɛlɛ yɔn ɲga pɛ pye wa kambasinnde ti ni, ko piliye yɔn nungba ko mi yaa kan ma yeri. Kɪ pye ma, ma yaa yere Izirayeli woolo pe kapere ti go kala li ni fɔ sa gbɔn piliye cɛnmɛ taanri naa nafa tijɛrɛ ma yiri kɛ (390). ⁶Na ko wagati wo ka ka sa kɔ sanga ɲa ni, ma yaa kanɲga mbe sinle ma kalige kɛɛ ki na, mbe yere Zhuda wunluwɔ tara woolo pe kapere ti go kala li ni sa gbɔn fɔ piliye nafa shyen. Yɛlɛ nungba nungba pyew li yɛn ma taanla piliye nungba nungba ni.

⁷«Kona, mɛɛ ma yɛgɛ ki kan Zheruzalemu ca ki na, ko ɲga pɛ mali-ɲgbɔɔn-lɔ censaga kan maga yɔn tɔn we. Mɛɛ ma kɛwaga ki yirige maga sin wa ca ki yeri, ma Yɛnɲele yɔn sɛnrɛ yo ma wa ki na. ⁸Wele, mi yaa ma pɔ mana ni, janɔo maga ka ya mbe wa mbe kanɲga kɛɛ ka na, mbe kari ka na, fɔ malingbɔɔn-lɔ censaga ki yaa Zheruzalemu ca ki yɔn tɔn piliye yɔn ɲga na, ki sa ki yɛɛ yɔn fili.

⁹«Koni yiri ma *bile, naa *orizhi, naa yara fire, naa yara yenre, naa shogolɔ konaa bile ŋa wi ma sheli wa le, mari pinle ti yee ni cogo nungba ni, mari pye buru. Wo wi yaa pye ma yaakara piliye cenme taanri naa nafa tijere ma yiri ke (390) yan fuun ma yaa pye yi ni, mboon ta sinlesaga ma kanngaga ki na. ¹⁰Yaakara nda ma yaa la kaa, pilige nungba nungba pyew ti yaa pye buru giramu cenme shyen (200). Wo wi yaa pye ma pilige nungba yaakara re. ¹¹Ma yaa kaa ma tonwɔɔ pi taanla fun. Pilige nungba nungba pyew, litiri nungba ma yaa wɔ. Po pi yaa pye ma pilige nungba tonwɔɔ we. ¹²Ma yaa kaa ma yaakara ti sori paa orizhi won yen. Senwee fiwara ma yaa kaa nii wa kasɔn ki ni, mbaa ma yaakara ti foo leele pe ni fuun pe yee na.»

¹³A Yawe Yenjele li sho naa fɔ: «Mi yaa ka Izirayeli woolo pe gbɔn mbe pe jaraga cengele ngele sogowɔ, pa pe yaa kaa pe yaakara nda *fyongɔ ni ti kaa wa ke sogowɔ ma.»

¹⁴Kona, a mi sho fɔ: «E, we Fɔ, Yawe Yenjele, maga le na puwen sanga wi na fɔ ma pan ma gbɔn nala, mi fanla yee tege fyongɔ ni fyew wa na kotogo na. Yaayogo ŋa ki ku ki ye nakoma ŋa cenge gbo, mi fa ka ka fyew; kara nda ti yen fyongɔ ni, ta fa ye wa na yon fyew.» ¹⁵A li silan yon sogo ma yo fɔ: «Mi yenle ki na ma nafire le senwee fire ti yonlɔ, maa ma yaakara ti sori ti na.»

¹⁶A li silan pye naa fɔ: «Senwee pyɔ, mi yaa ti yaakara wogo ki ngban wa Zheruzalemu ca ki ni. Leele pe yaa kaa pe yaakara ti taanla jeele jeele mbaa ti kaa jatere piriwen ni; pe yaa kaa pe tonwɔɔ pi taanla jeennjenri mbaa pi woo, pe nawa pi ni pi tanga pe na. ¹⁷Yaakara naa tonmɔ pi ni, ti yaa ka kɔ pe yeri fɔ pe sunndo wila koon pe na; pe yaa ka cogo cogo pe kajogoro ti kala na.»

Yenjele li yaa Izirayeli woolo pe jɔlɔ

5 ¹Yenjele laa na pye fɔ: «Mboro wo na, senwee pyɔ, tokobi yon taan wa le maa pye yunnguluwo, mɔɔ go konaa ma siyɔ wi kulu wi ni. Kona mee culo wa le ma ki sire ti nuguwɔ pi taanla, mee ti koonlɔ ti yiri tegesaga taanri. ²Pɛ malingbɔonlɔ censaga kan ma Zheruzalemu ca ki yon ton sanga ŋa ni, na wiga ka toro mbe kɔ, ma yinzire ti tegesaga nungba le ma saga sogo kasɔn ni wa ca ki nandogomɔ. Kona, mee tege-saga shyen wogo ki le, maga gbɔn tokobi ni, ma ca ki maga. Mee tegesaga taanri wogo ki jaraga tifelege ki kan. Pa kona mi jate mi yaa na tokobi wi kow wa wi wofogo ki ni, mbe taga pe na mbaa pe purɔ. ³Eɛn fɔ ma yaa yinzire ta yaga jenri, mberi le wa ma derigbɔɔ ki jufa wi ni. ⁴Ko pungo na, ma yaa jenri wɔ wa ki woro ti ni, mberi wa kasɔn mberi sogo. Kasɔn yaa ka yiri wa ki ni mbe *Izirayeli woolo pe ni fuun pe sogo.

⁵«*We Fɔ; Yawe Yenjele le, pa li yo yeen fɔ: «Zheruzalemu ca koyi yeen! Mla ki tege wa cengele ke nandogomɔ, ma tara sannda ti tege maga

maga. ⁶Ɛen fɔ ca woolo pè yiri ma je mala kakɔndɛgɛngɛle ke jɔɔ, ma tipege pye ma wɛ cɛngɛle sanngala ke na. Pànla ngasegele ke jɔɔ ma wɛ tara nda ti pe maga ti woolo pe na, katugu ca woolo pè je na kakɔndɛgɛngɛle ke na, pee tanga na ngasegele ke na.»

⁷«Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yɛngɛle le, pa li yo yɛen fɔ: «Yè jɔɔwɔ pye ma wɛ tara nda ti ye maga ti woolo pe na. Yee tanga na kakɔndɛgɛngɛle ke na, yee silan ngasegele ke yigi mbaa tanri ke na. Yee si ya yɛrɛ mbe cɛngɛle ngɛle ke yɛn ma ye maga ke kakɔndɛgɛngɛle ke yigi mbaa tanri ke na.» ⁸Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yɛngɛle le, pa li yo yɛen fɔ: «Wele, mi yaa yiri ye kɔrɔɔ, yoro Zheruzalemu ca woolo wele. Mi yaa na kiti wi kɔn mboo jan ye na wa cɛngɛle ke yɛgɛ sɔɔwɔ. ⁹Ye katijangara ti ni fuun ti kala na, mi yaa kala la pye ye na, na mi fa pye ye na faa, na mi se kali cɛnɛ la pye ye na naa fyew. ¹⁰Teele pe yaa kaa pe yɛera piile pe wire kara ti kaa; piile pe yaa kaa pe teele pe wire kara ti kaa. Mi yaa ka kiti kɔn mboo jan ye na. Mbele pe yaa ka koro yinwege na, mi yaa ka pe gbɔn mbe pe jaraga, mbe kari dunruya wi kɛɛ ki ni fuun ki na.»

¹¹«Mi ŋa ye Fɔ, Yawe Yɛngɛle na yinwege wolo, na mɛgɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ: «Kì kaa pye yànla censaga *kpoyi ki tɛgɛ *fyɔngɔ ni ye katijangara to naa ye yarisunndo tijangara ti ni, mi fun mi yaa ye tɔngɔ mbe ye kɔ. Mi se ye yinriwɛ ta, mi yaa yiri ye kɔrɔɔ, ye yungbɔɔrɔ se pye na na. ¹²Yambewe po naa fungo ki ni, ti yaa ka ca woolo pe walisaga nungba woolo pe gbo wa ca nawa, juguye pe yaa ka walisaga shyen wogo ki woolo pe gbo tokobi ni wa ca ki kanngara na; mi jate mi yaa ka walisaga taanri wogo ki woolo pe gbɔn mbe pe jaraga dunruya wi kɛɛ ki ni fuun ki na, mbe taga pe na mbaa pe puro tokobi ni.»

¹³«Mi yaa na nangbanwa pi yaga pi pi wogo pye, mi yaa na nangbanwa ndorogo kala li pye ye na fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga ki na. Mi yaa na kayanga ki wɔ ye ni. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ mi Yawe Yɛngɛle, muwi m̀ para ye na, katugu mi se ya mbe ye mbasinmɛ pi kun na yɛɛ ni naa. ¹⁴Cɛngɛle ngɛle ke yɛn ma ye maga konaa leele mbele fuun pe yaa kaa tooro wa Zheruzalemu ca ki tanla, pe yaa ki yan fɔ migi ca ŋa ki pye kataga, konaa ma ye pye tifagawa yaraga. ¹⁵Na mi ka kanla kiti wi kɔn mboo jan ye na, na nangbanwa po naa na kɔnrɔ tendorogo ki ni, mbe sɛnngbanra yo ye na nangbanwa gbɔɔ ni, pa kona ye yaa pye tifagawa yaraga, naa tɛgɛle yaraga, naa yɛrɛwɛ konaa fyɛrɛ yaraga cɛngɛle ngɛle fuun kè ye maga ke yɛgɛ na. Mi Yawe Yɛngɛle, muwi m̀ yo ma.

¹⁶«Mi yaa ka fungo wa ye na paa jɔɔwɔ pye wangala yɛn, jango mbe ye tɔngɔ. Mi yaa kaga wa ye na mbe taga wa ye jɔɔɔɔ ki na. Mi yaa ka ti fungo ki ngban ye na, mbe yaakara ti kɔ ye yeri. ¹⁷Mi yaa ka fungo wa ye na konaa mbe cɛnrɛ yirige mbe wa ye na, ti ye piile pe gbo. Yambewe naa legbogo yaa gbɔn ye na; mi yaa ti pe pan pe to ye na tokobi ni. Mi Yawe Yɛngɛle, muwi m̀ yo ma.»

**Yenŋele li yen na yarisunndo
suvenne pe jeregi**

6 ¹Yawe Yenŋele làa li senre ti ka na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, ma yege ki surugu ma wa wa ***Izirayeli** tara yanwira ti yeri, ma Yenŋele li yɔn senre yo ma wa ti na. ³Ma yaa ki yo mbe yo fɔ: «Yoro Izirayeli tara yanwira, ye ***We Fɔ**, Yawe Yenŋele li senre ti logo.» We Fɔ, Yawe Yenŋele, pa li yo yeɛn yoro yanwira tara woolo, naa mbele pe wa tinndiye pe ni fuun pe na, naa mbele pe wa yanwira ti sɔgɔwɔ pi ni konaa wa gbunlunderɛ ti ni pe kan fɔ: «Ye wele, mi yaa tokobi yirige mbe wa ye na, mbe ye gbo; mi yaa ye sunzara nda wa tinndiye pe na ti tɔngɔ. ⁴Mi yaa ti pe ye ***saara wɔsara** ti jɔgɔ, ye maa ye ***wusuna nuwɔ taan** wi sori saara wɔsara nda na, mi yaa ti peri tɔngɔ. Mi yaa ti ye gboolo pe toori wa ye yarisunndo ti yege sɔgɔwɔ. ⁵Mi yaa ka Izirayeli woolo pe gboolo pe jaanri wa pe yarisunndo ti yege sɔgɔwɔ, mbe pe kajeere ti jaraga mbe pe saara wɔsara ti maga. ⁶Ye yaa ka pye mbe cɛn laga ŋga fuun ni, ye cara ti yaa ka tɔngɔ mbe pye katara, ye sunzara nda wa tinndiye pe na, ti yaa ka jɔgɔ mbe koro waga; ki pyelɔmɔ pi na ma, pe yaa ka ye saara wɔsara ti jaanri mberi jɔgɔ, mbe ye yarisunndo ti kaari, mberi kɔ mberi wɔ wa. Pe yaa ye wusuna nuwɔ taan sogoyaara ti yaari, mbe yaara nda fuun yɛ gbegele ti jɔgɔ. ⁷Lelegere yaa ka to mbe ku wa ye sɔgɔwɔ, pa kona ye yaa ki jen mbe yo fɔ muwi mi yen Yawe Yenŋele le.

⁸«Konaa ki ni fuun, mi yaa ka leele pele yaga jenri ye ni yinwege na; mi yaa ka pe sho tokobi wi keɛ mbe pe jaraga wa tara na cengele sanŋgala ke sɔgɔwɔ. ⁹Ki leele mbele pɛ sho ma koro yinwege na, pe yaa ka pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni cengele ŋgele sɔgɔwɔ, mbe pe ta wa ke sɔgɔwɔ, pe yaa nawa to na na. Pe jatere wi yaa ka pye ki na, fɔ naa pɛ kanŋga ma pye mbasinmbele na ni, ma pɔngo le na ni, ma pe yege ki kan pe yarisunndo ti na, ko ki ti mɛ pe jatere wi kan wɛ piri pe na. Pa kona pe yaa lakɔ pe yeɛ na, pe kapere nda pɛ pye konaa pe katijangara nda fuun pɛ pye ti kala na. ¹⁰Pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenŋele le, fɔ kapege ŋga mɪla yo mi yaa pye pe na, fɔ mi sila ki senre ti yo wagafe.» »

¹¹Pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeɛn fɔ: «Yaa keyen gbɔɔn, yaa tɔɔɔ ti suun tara ti na, yaa gbele ŋgbanga yaa yuun fɔ: «Izirayeli woolo pe kapere tugbɔɔɔɔ tijangara ti ni fuun ti kala na, tokobi naa fungo konaa yambewe pi ni, ti yaa ka pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa. ¹²Mbele pe yen wa lege, yambewe pi yaa ka pe gbo. Mbele pe yen tɔɔn, tokobi wi yaa ka poro gbo. Pe ni, leele mbele pe yaa ka koro go na wa ca ki ni, poro mbele juguye pe yaa ka malingbɔɔɔnɔ censaga kan mbe ca ki yɔn tɔn, fungo ki yaa ka poro gbo. Mi yaa kanla nangbanwa gbɔɔ kala li pye pe na, fɔ sa gbɔn wa pi kɔsaga ki na. ¹³Na paga ka pe gboolo pe yan pe toori tara ti na wa pe yarisunndo ti sɔgɔwɔ, mbe gboolo pe yan pe pe saara wɔsara ti

maga, mbe pe yan wa tinndiye pe ni fuun pe go na, naa wa yanwira ti ni fuun ti go na, naa tigboro nda ti yen wetipiire ni ti ngo, naa ***terebenti** tire nda were ni ti ngo konaa wa lara nda fuun paa pye na wusuna nuwo taan wi woo saraga pe yarisunndo ti ni fuun ti yeri, pa kona pe yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le. ¹⁴Mi yaa kanla kee ki yirige pe na, mbe pe tara ti joko mberi yaga waga. Leele pe yen ma cen lara nda fuun ni, mi yaa ka ti ni fuun ti joko, mbege le wa ***gbinri** wi na, wa yonloparawa kalige kee yeri fo sa gbón wa Dibila ca ki na, wa yonloparawa kamejge kee yeri. Pa kona pe yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le.» »

**Yawe Yenjele làa Izirayeli tara
ti kosanga wogo ki yo**

7 ¹Yawe Yenjele làa li senre ti kan na yeri, ma yo fo: ²Mboro wo na, senwee pyo, mi ja ***ye Fo**, Yawe Yenjele le, pa mi yo yen ***Izirayeli** tara woolo pe wogo na fo: «Izirayeli tara ti kosanga wi gbón, kosanga wi gbón tara ti kee tijere ki ni fuun ki na. ³Koni ye wogo ki kosanga wi gbón; mi yaa na nangbanwa kala li wa ye na. Mi yaa kiti kon ye na mbe yala ye tangalomo pi ni, mbe ye katijangara nda fuun ye pye ti go kala li taga ye na. ⁴Mi se ka ye wele ye yungboro mbe pye na na, mi se ka ye yinriwe ta; katugu mi yaa ye tangalomo pi foko ton ye na konaa ye katijangara ti ni, to nda ye koro na piin wa ye ye sogo. Pa kona ye yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le.»

⁵Pa we Fo, Yawe Yenjele li yo yen fo: «Joko, joko yen na paan, nga lere faga cenle yan! ⁶Kosanga wi yen na paan! Ee, kosanga wi yen na paan! Joko ki yen na paan ye mege ni; ki wele kila paan. ⁷Yoro mbele ye yen ma cen wa tara ti ni, ye tongosanga wi gbón. Wagati wi gbón, kiti konwagati wi yongo. Jatere piriwen tinme pi yen wa yanwira ti na, yagorimo tinme ma pi yen wa. ⁸Koni, mi yaa na nangbanwa gbo kala li wa ye na, mbanla nangbanwa ndorogo kala li pye ye na fo sa gbón wa li kosaga ki na. Mi yaa kiti kon ye na mbe yala ye kongolo ke ni, mbe ye katijangara ti go kala li taga ye na. ⁹Mi se ka ye wele ye yungboro mbanla ta, mi se ka ye yinriwe ta; katugu mi yaa ye tangalomo pi foko ton ye na konaa ye katijangara ti ni, to nda ye koro na piin wa ye ye sogo. Pa kona ye yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le, na li yen na ye gbón.

¹⁰«Kiti konpilige ki wele! Ki nga ki yen na paan! Jogo pi yen na paan. Lewelewe kapyere ti yen na lege na kee yege, yege gbogo pi yen na gbogo na kee yege. ¹¹Lewelewe kapyere ti kannga ma pye paa kannga- ga yen, nga pe yirige mbaa kapege piin ki ni. Lere wo wa kpe se ka koro wa pe ni, pe yarijende ta kpe se ka koro, pe legewe po naa pi ni fuun, wa se ka koro, pe gbogo pa se ka koro. ¹²Wagati wi gbón, kiti konpilige ki yongo. Kii daga lfo wila yagori, kii daga perefo wi pye yesanga ni;

katugu na nangbanwa gbɔɔ pi yaa yiri leele pe ni fuun pe kɔrɔɔ. ¹³Pere-fɔ wi se ka ya mboo yariperɛɛ ki ta naa, ali na wiga koro go na o; katugu yariyanga nga ki yen naga nari fɔ ki janwa ɲa wi ni fuun wi yaa ka tɔngɔ, ki kala li se koro mbapyewe. Pe ni fuun nungba nungba pe kambasinɲe ki kala na, lere kpɛ se ka ya mboo yɛɛ shɔ. ¹⁴Pe yaa ka mbanlaga ki win mbe kala pyew li gbɛgele, ɛɛn fɔ lere kpɛ se ka ta mbe kari wa malaga ki na, katugu na nangbanwa pi yaa yiri janwa wi ni fuun wi kɔrɔɔ.»

**Yenɲele li yaa Izirayeli woolo
pe kapere ti fɔɔ tɔn pe na**

¹⁵ «Tokobi wi yaa kaa jɔɔwɔ piin wa ca ki punɔ na, yambewe po naa funɔ ki ni, ti yaa ka pye wa ca nawa pi ni. Lere ɲa ka pye wa wasege ki ni, tokobi wi yaa wo gbo; lere ɲa ka pye wa ca nawa, funɔ konaa yambewe pi ni, ti yaa wo gbo. ¹⁶Leele mbele ka ka koro go na, poro yaa fe mbe kari wa yanwira ti na, paa yanwira gbunlundere ketenɲele yen; pe ni fuun pe yaa kaa jɛɛn pe yɛɛra kajɔɔɔ ti kala na.

¹⁷ Pe ni fuun pe keyen yi yaa ka fanla pe na,
pe kanɲguuro ti yaa kaa seri pe na.

¹⁸ Pe yaa ka jatere piriwen yaripɔɔ le pe yɛɛ na,
sunndo kɔngɔ yaa ka pe yigi.

Fere yaa ka pye pe yere ti na,
pe yaa ka pe ni fuun pe yinre ti kulu pe na jatere piriwen pi na.

¹⁹ Pe yaa ka pe warifuwe wi wa wa ca nawa kɔngolo ke ni,
pe te wi yaa ka pye pe yeri paa fyɔngɔ yaraga yen.

Pe warifuwe nakoma pe te wi se ka ya mbe pe shɔ Yawe Yenɲele li
nangbanwa pilige ki na.

Pe se ka yaraga ka ta mbe ka mbe pe funɔ ki kɔ,
nakoma mbe ka mbe tin;

katugu ko yarijende to tila pye pe punɲuwo pi go ye, ma ti a pɛ
kapege pye.

²⁰ Pe fereyaara tiyɔnrɔ tila pye pe yɛɛ gbɔɔwɔ pi go;
a pɛ si ta le ma yarisunndo yanlere gbɛgele ti ni, nda ti tijanga ma tisaw.
Ki kala na, mi ɲa Yenɲele, mi yaa ti kanɲa mberi tege fyɔngɔ yaara
pe kan.

²¹ Mi yaa ti nambanmbala pele mbe pan pe pe keɛ yaara ti shɔ pe yeri,
mbe ti lepeepe pele mbe ki yaara ti koli mbe kari ti ni, mberi tege
fyɔngɔ ni.

²² Mi yaa ka punɔ le pe ni,
pe yaa kanla kɔrɔɔ^o ki tege fyɔngɔ ni.

^o 7.22: Kɔrɔɔ: Ki kɔrɔɔ ɲa ki senre ti yo ki mbe ya pye Izirayeli woolo poro, nakoma Zheruzalemu ca ko, nakosima sherigo gbɔɔ ko.

Benganri pyefenne pele yaa ka pan mbe ye wa ki ni, mbege tege fyongo ni.

- 23 «Ye yongowa gbegele^p,
katugu tara ti yin legbogo kiti kagala ke ni,
a ca ki yin lewelewe kapyere ti ni.
- 24 Mi yaa ti cengele ngele ke pe ke ni fuun na, ke pan,
mbe pan mbe pe yinre ti sho pe yeri mberi ta.
Mi yaa ka pe fannga fenne pe yee gbogowa pi ko,
mbe pe yarisunndo gbogowara ti tege fyongo ni.
- 25 Jatere piriwen yaa ka pan pe yeri,
pe yaa kaa yeyinnye lagajaa, een fo pe se sigi ta.
- 26 Jolowo ka yaa kaa tari jolowo ka na,
senpere ta yaa kaa nuru mbaa tari senpere ta na.
Pe yaa kaa ***Yenjele yon senre yofenne** pe yenri mbe yo paa
yariyanra yaan pe kan,
***saraga wafu** wi se kaa ***lasiri** senre ti nari leele pe na naa,
yerewe senre se kaa taa ***lelele** pe yeri naa.
- 27 Wunlunana wi jatere wi yaa ka piri wi na,
wunluwo pyo wi sunndo wi yaa kaa koon wi na;
tara woolo pe keyen yi yaa kaa seri pe na fyere ti kala na.
Mi yaa ka pe sara mbe yala pe tangalomo pi ni;
mi yaa ka kiti kon pe na mbe yala pe kapyegele ke ni.
Pa kona pe yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le.»

Izirayeli woolo
paa pye na yarisunndo gbogo
wa sherigo gbogo ki ni

8 ¹Izirayeli woolo pe yigingolo malaga kasopiile, ki yele kogoloni wolo li yenje kogoloni wogo, ki pilige kangurugo wogo ki na, mi Ezekiyeli mila pye ma cen wa na go; Zhuda tara ***lelele** paa pye ma cen le na tanla. A ***we fu**, Yawe Yenjele li fannga ki si ye na ni le teere. ²A mi si wele mee cenlomo pa yan, pila pye ma yiri senwee pyo cenlomo korogo. Mbege le wa ki senne li na mbe tigi, kila pye paa kason yen. Mbege le le ki senne li na mbe kari go kee yeri, kila pye na yengele paa yege nga na pe ma kaa tuguyenre wolowo, ti maa yengele^q. ³A ki senwee cenlomo pi suu kee ki sanga mala yigi wa na yinzire ti na. Kona, wa ki yariyanga nga Yenjele laa naga na na ki ni, a Yenjele li yinne li silan yirige mala

P 7.23: Ye yongowa gbegele: Ko senre to yen naga nari fo pe yaa ka Izirayeli tara woolo pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni tara ta yege ni; katugu faa kila pye, pe ma malaga kasopiile pe po yongowa ni. **q 8.2:** Eze 1.27

yerege tara to naa naayeri wi sɔgɔwɔ pi ni, mɛɛ na lɛ ma kari na ni wa Zheruzalemu ca. Sherigo gbɔgɔ ki yeyɔngɔ nga kɪla pye wa nawa kɛɛ ki na, ma yege wa wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri, a lɪ si kari na ni wa ki yeyɔngɔ ki na. Yarisunngo yanlɛgɛ nga kɪla pye na kayanga nii Yɛnɛlɛ lɪ ni, pa pàa ki tege wa ki laga ki na. ⁴Wele, a ***Izirayeli** woolo Yɛnɛlɛ lɪ sili gbɔgɔwɔ yanwa pi naga na na wa ki laga ki na, paa yege nga na mɪla keli ma yariyanga ki yan wa gbunlundegɛ ki ni we^r.

⁵A Yɛnɛlɛ lɪ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, ma yege ki yirige ma wele wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri.» A mɪ silan yege ki yirige ma wele wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. Wele, a mɪ si yarisunngo yanlɛgɛ nga kɪla pye na kayanga nii Yɛnɛlɛ lɪ ni ki yan; kɪla pye wa ***saraga wɔsaga** ki yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeyɔngɔ ki na.

⁶A lɪ silan pye naa fɔ: «Sɛnwee pyɔ, nga pe yɛn na piin, maga yan ke? Katijangara tugbɔɔrɔ nda Izirayeli woolo paa piin, jango mbanla laga lali na cɛnsaga ***kpoyi** ki ni, mari yan ke? Ɛɛn fɔ, ma yaa katugbɔɔrɔ tijangara ta yege yan naa.»

⁷Kona, a lɪ si kari na ni wa sherigo gbɔgɔ longo ki yeyɔngɔ ki na. Wele, a mɪ si wege yan wa ca ki mbogo ki na. ⁸A lɪ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, mbogo ki tugu maga furu!» A mɪ si mbogo ki tugu maga furu, ma torosaga wɔ wa ki ni. ⁹A lɪ silan pye naa fɔ: «Ye ma kapere tijangara nda paa piin laga ti wele!» ¹⁰Kona, a mɪ si ye wa ma wele. Wele, a mɪ si yaara nda ti maa fulolo lara na konaa yanyaara nda ti yɛn ***fyɔngɔ** ni ti cɛnlɛ pyew ti yanlɛrɛ ta yan, peri kerikeri wa mbogo ki na maga maga; Izirayeli woolo pe yarisunndo yanlɛrɛ ti ni fuun tila pye ma kerikeri wa mbogo ki na. ¹¹Izirayeli tara leleɛle nafa taanri ma yiri kɛ la pye ma yere wa ki yarisunndo yanlɛrɛ ti yege sɔgɔwɔ, Shafan pinambyɔ Yaazaniya wila pye wa pe ni. Pe ni fuun nungba nungba pàa pye pe ***wusuna nuwɔ taan** sogoyaara ti ni pe kɛɛ, a wusuna nuwɔ taan wirige gbɔgɔ yɛn na yinrigi wa ki ni na kee wa naayeri. ¹²A lɪ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, Izirayeli tara leleɛle pe yɛn na kapyere nda piin wa larawa, wa pe yarisunndo gbɔgɔ-yinrɛ ti ni, maa ti yaan ke? Pe yɛn na yuun fɔ: «Yawe Yɛnɛlɛ lɪ woro na we yaan, lɪ je we tara ti na!» »

¹³Kona, a lɪ sho fɔ: «Ma yaa katijangara tugbɔɔrɔ ta yege yan paa piin naa.» ¹⁴Kona, a lɪ silan lɛ ma kari na ni wa Yawe Yɛnɛlɛ lɪ sherigo gbɔgɔ yeyɔngɔ ki na, ma wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri. A mɪ si jɛɛle pele yan, pe yɛn ma cɛn na yarisunngo Tamuzi^s ki kunwɔ pi gbele. ¹⁵A lɪ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, maga wogo nga ki yan ke? Ma yaa katijangara ta yege yan, nda tɪ wɛ ki woro nda ti na.» ¹⁶Kona, a lɪ si kari na ni wa Yawe Yɛnɛlɛ lɪ sherigo gbɔgɔ longo nawa pi ni. A mɪ si saa nambala nafa ma

^r 8.4: Eze 1.28 ^s 8.14: Tamuzi wila pye Babiloni tara fenne poro yarisunngo. Pàa pye naga kunwɔ pi piin ye le pyew.

yiri kangurugo si yan wa sherigo gbogo yeyongo ki na, wa ndogoro to naa *saraga wosaga ti sogowa pi ni. Paa yere ma pungo le Yawe Yenjele li sherigo gbogo ki ni, ma yege wa yonlo yirisaga kee yeri, na kannguuro kanni na yonlo ki gbogo. ¹⁷A li silan pye naa fo: «Senwee pyo, maga yan ke? Zhuda tara woolo pe yen na katijangara nda piin laga ki laga nga ki ni, to si pe bo bere? Koni pe yen na tara ti yinni lewelewe kapyere ti ni, ma koro nala nawa pi ngbanni. Wele, pe yen na tige njege ka fulo pe numala li tanla'. ¹⁸Ki kala na, mi fun mi yaa pye nangbanwa gbog ni pe ni. Mi se ka pe wele pe yungbogo mbe pye na na, mi se si ka pe yinriwe ta. Pe yaa kaa gbele ngbanga wa na nungbolo mbe yo mbe pe saga, een fo mi se ka logo pe yeri.»

**Yenjele li yaa jologo wa
Zheruzalemu ca ki na**

9 ¹Ko pungo na, a *We Fo wi si para ngbanga ma yo fo: «Yaa paan, yoro mbele ki kan ye yeri ye jologo wa ca ki na we! Ye ni fuun nungba nungba yaa paan ye malingbonyaraga nga ki maa jogowa piin ki ni.»

²Kona, *sherigo gbogo ki yeyongo nga ki yen gona kee yeri, wa yonlo-parawa kamenge kee ki yeri, a mi si nambala kogoloni yan, pe yiri wa na paan, pe ni fuun nungba nungba naa pe malingbonyaraga, nga ki maa jogowa piin ki ni. Wa pe sogowa, naja nungba la pye wa, *Ien jese yari-poro ni wi na, sewe yonlogyaara la pye ma yanga wa wi kurusijara wi na, wa wi senne. A pe si ye ma yere le tuguyenre *saraga wosaga ki tanla.

³Kona, *Izirayeli woolo Yenjele li gbogowa yanwa mba pila pye wa *sherubanye pe go na, pi si yiri le ki laga ki na, mee kari wa sherigo gbogo ki yeyongo shon wi na. Naja na wila len jese yari-poro ti le, sewe yonlogyaara ti ni wa wi kurusijara wi na, a we Fo wi si wo yeri, ⁴maa pye fo: «Ye wa ca ki ni, ma Zheruzalemu ca ki yanri ma toro. Leele mbele fuun pe yen wa yesanga ni, na jeen katijangara nda fuun ti yen na piin wa ti kala na, ma tegere tege pe walere ti na.»

⁵Ko pungo na, a wi sigi yo leele sanmbala pe kan na yege na fo: «Ye taga ki naja na wi pungo na, ye ye wa ca nawa, yaa leele pe kuun; yaga kaa leele pe wele mbaa pe yinriwe taa, yaga ka ti pe yungbogo mbe pye ye na. ⁶Ye lelembaara, naa lefombolo, naa sumborombiile, naa piile konaa jele pe gbo ye pe ko pew. Een fo tegere ti yaa ka pye mbele fuun walere na, yaga ka jiri poro na. Yege le le na censaga kpoyi woolo poro na.» Ki pye ma, *lelele mbele paa pye le sherigo gbogo ki yege na, a pe sigi le le poro na.

^{t 8.17}: Pe yen na tige njege ka fulo pe numala li tanla: Ki kapyege ki mbe ya pye mbatagambala pele yarisunndo kalege, nga Yenjele laa je ki na.

7A wì si pe pye naa fɔ: «Ye sa sherigo gbɔɔ ki tɛge *fyɔngɔ ni, ye ki longo nawa pi yin gboolo pe ni.» A pè si yiri ma saa na leele pe kuun wa ca nawa. 8Maga ta pàa pye na leele pe kuun, mɪla pye na ye. A mɪ si to mala yege ki jiile wa tara ma yo fɔ: «E, we Fɔ, Yawe Yɛnɛle, naga yɛn ma, ma yaa ma nangbanwa kala li wa Zheruzalemu ca ki na mbe Izirayeli woolo mbele fuun pè koro go na pe tɔngɔ wi le?» 9A Li silan yɔn sogo, ma yo fɔ: «Izirayeli tara woolo naa Zhuda tara woolo pe kambasinɛge kɪ gbɔɔ fɔ ma saa toro ki da wi na. Legbogo ko ki yɛn na piin wa tara ti ni lagapyew; kambasinnde to ti yɛn ma ca ki yin, katugu leele pe yɛn na yuun fɔ: «Yawe Yɛnɛle li je tara ti na, li woro na we yaan.» 10Ki kala na, mi fun mi se ka pe wele pe yɔngbɔɔrɔ mbe pye na na; mi se ka pe yinriwe ta. Mi yaa ti pe pe kapere ti go kala li le. 11Ki sanga wi ni, naɲa ɲa lɛn jese yaripɔɔ tɪla pye wi na konaa sɛwe yɔnlɔɔyaara ti ni wa wi kurusijara wi na, a wì si pan maga yo Yɛnɛle li kan fɔ: «Tunɲo ɲga mà yo na kan, mɪgi pye.» »

**Yɛnɛle làa li yɛɛ naga naa
Ezekiyeli wi na**

10 1Kona, a mɪ si wele, mɛɛ ki yan fɔ fowaga kiiri ɲga kɪla pye wa *sherubenye pe go na, yaraga kà la pye wa paa *safiri sinnde-lege sɔnɲgbanga wogo yɛn. Ki cɛnlɔmɔ pɪla pye paa wunluwɔ ɲɔngɔ^u yɛn. 2A Yawe Yɛnɛle li si naɲa ɲa *lɛn jese yaripɔɔ tɪla pye wi na wi pye fɔ: «Wotoro ɲgeere nda ti yɛn wa sherubenye pe nɔɔ, sa ye wa ti sɔɔwɔ. Kasɔn naɲanra nda wa sherubenye pe sɔɔwɔ, ma ta wɔ ma kɛɛ ki ni maga yin, ma sari wo ca ki na^v.»

A mɪ si naɲa wi yan wila kee. 3Naa naɲa wila kaa na kee wa ti sɔɔwɔ, kɪla yala sherubenye pe yɛn wa *sherigo gbɔɔ ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki yeri. A kambaaga wirige wogo kà si pan ma sherigo gbɔɔ longo nawa pi tɔn lagapyew. 4Kona, a Yawe Yɛnɛle li gbɔɔwɔ pɪ si yiri wa sherubenye pe go na, ma saa cɛn wa sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ shɔn wi na. A kambaaga kɪ si pan ma sherigo gbɔɔ ki yin, ma si yala, Yawe Yɛnɛle li gbɔɔwɔ yanwa po la pan ma sherigo gbɔɔ longo nawa po yin lagapyew. 5Sherubenye pe kanwira tinme pɪla pye na gbɔɔn fɔ wa sherigo gbɔɔ ki longo ɲga wa funwa kɛɛ yeri ki ni. Ki tinme pɪla pye paa Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ li magala li yɛn, na li kaa para we. 6Naɲa ɲa lɛn jese yaripɔɔ tɪla pye wi na, naa Yawe Yɛnɛle làa wi pye ma yo wi kari wi sa kasɔn naɲanra ta wɔ wa ɲgeere ti sɔɔwɔ, wa sherubenye pe nɔɔ, a wì si kari ma saa yere wa wotoro ɲgeere ti tanla. 7A sheruben nungba suu kɛɛ ki sanga sherubenye sanmbala pe sɔɔwɔ, ma wa wa kasɔn ki yeri, wa pe sɔɔwɔ, mɛɛ kasɔn naɲanra ta wɔ mari le naɲa ɲa lɛn jese yaripɔɔ tɪla pye wi na wi kɛɛ. A naɲa wì siri shɔ ma yiri ti ni.

^u 10.1: Eze 1.26; Naga 4.2 ^v 10.2: Naga 8.5

⁸ Senwee keyen cɛnlɔmɔ la pye sherubenye pe na wa pe kanwira ti nɔɔ. ⁹ A mɪ si wele, mɛɛ wotoro ngeere tijere yan yeresaga sherubenye pe tanla. Ngeere nungba nungba la pye sherubenye pe ni fuun nungba nungba pe tanla. Ki wotoro ngeere tila pye na yengele paa *kirizoliti sinndelege sɔnngbanga wogo yɛn. ¹⁰ Ngeere ti ni fuun tijere ti cɛnlɔmɔ pɪla pye nungba. Tila pye ndɛɛ pɛ ngerege ka le ka nawa. ¹¹ Na ti kaa kee, ti ma ya na kee kɛɛ tijere ki ni fuun ki na, ɛɛn fɔ tila wa mbe kannga. Sherubenye pe ka yege kan laga nga na, pa ngeere ti maa kee wa ki kɛɛ ki na; ti kaa kee, tila wa mbe kannga. ¹² Yɛnmbigile la pye sherubenye pe wire ti na lagapyew mari maga: Pe pɔɔɔɔ, naa pe keyen, naa pe kanwira konaa wotoro ngeere ti na yere, pe ni fuun tijere pe ngeere ti na. ¹³ A mɪ sigi logo ma yo paa pye na ki ngeere ti yinri «Tifelinjolo.» ¹⁴ Yere tijere tijere tila pye sherubenye pe ni fuun nungba nungba pe na. Yege kɔnngbanga ko la pye sheruben yege, yege shyen wogo ko la pye senwee pyɔ yege, yege taanri wogo ko la pye jara yege, yege tijere wogo ko la pye yɔn yege^w. ¹⁵ A sherubenye pɛ si yiri ma kari naayeri; yaara yɛnwere nda mɪla yan wa Kebari gbaan wi yɔn na, to nungba to lari. ¹⁶ Na sherubenye pe kaa kee, ngeere ti ma pinle na kee pe ni ja; na pe ka pe kanwira ti jaraga mbe yiri tara ti na, ngeere tila laga pe na. ¹⁷ Na pe ka yere, ngeere ti ma yere; na pe ka yiri tara ti na mbe kari naayeri, ngeere ti ma pinle ma yiri pe ni; katugu yaara yɛnwere ti yinne lɔa pye ngeere ti ni.

¹⁸ Kona, a Yawe Yɛngele li gbɔɔɔɔ yanwa pɪ si yiri wa sherigo gbɔɔɔ ki yeyɔngɔ shɔn wi na ma saa cɛn wa sherubenye pe go na. ¹⁹ A sherubenye pɛ si pe kanwira ti jaraga, ma yiri tara ti na na kee na yege na, a ngeere ti si pinle pe ni ma kari. A pɛ si saa yere wa Yawe Yɛngele li sherigo gbɔɔɔ yeyɔngɔ ki na, ma wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri. Izirayeli woolo Yɛngele li gbɔɔɔɔ yanwa pɪla pye pe na, wa pe go na. ²⁰ Yaara yɛnwere nda mɪla yan wa Izirayeli woolo Yɛngele li nɔɔna, wa Kebari gbaan wi yɔn na, to lari. Kona, a mɪ sigi jen ma yo fɔ sherubenye la wele. ²¹ Yere tijere tijere la pye pe ni fuun nungba nungba pe na konaa kanwira tijere tijere ni. Senwee pyɔ keyen yanlele la pye wa pe kanwira ti nɔɔ. ²² Pe yere tila yiri yaara yɛnwere nda mɪla yan wa Kebari gbaan wi yɔn na ti woro ti kɔɔɔɔ. Pe ni fuun pe yege cɛnwɛ pɪla pye ja. Poro jate poro la wele. Sherubenye pe ni fuun nungba nungba paa sin perew na kee wa pe yege yege.

**Yɛngele li yaa kiti kɔn
Zheruzalemu ca ki na**

11

¹ Kona, a Yawe Yɛngele li yinne lɪ silan le ma kari na ni wa li
*sherigo gbɔɔɔ yeyɔngɔ nga wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri ki na,

^w 10.14: Eze 1.10; Naga 4.7

nga ki yen ma yege wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri. A m̀ si nambala nafa ma yiri kangurugo yan wa yeyɔngɔ ki na. A m̀ si tara teelee pele yan wa pe sɔgɔwɔ, poro la wele Azuri pinambyɔ Yaazaniya konaa Benaya pinambyɔ Pelatiya.

²A Yawe Yɛnɛle l̀ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, ki nambala mbele pe yen na tipege sɔnri konaa na yerɛwe tipee kaan leele pe yeri laga ki ca nga ki ni. ³Pe yen na yuun fɔ: «Yinre kansanga wo ma ɲa; ki ca nga ki yen paa nɛgedaga yen, woro wo na, we yen paa kara yen wa ki nawa.» ⁴Ki kala na, mboro ɲa sɛnwee pyɔ, Yɛnɛle li yɔn sɛnre ti yo ma wa pe na, Yɛnɛle li yɔn sɛnre ti yol!»

⁵Kona, a Yawe Yɛnɛle li yinne l̀ si tigi na na, mɛɛ na pye ma yo mbege yo fɔ: «Pa Yawe Yɛnɛle l̀ yo yɛɛn fɔ: «Yoro *Izirayeli woolo, sɛnre nda ye yen na yuun, m̀ri jen. ⁶Yɛ lelegere gbo laga ki ca nga ki ni, ye ca nawa kɔngolo ke yen ma yin gboolo pe ni.» ⁷Ki kala na, pa *we Fɔ, Yawe Yɛnɛle l̀ yo yɛɛn fɔ: «Leele mbele yɛ gbo wa ca nawa, poro pe yen paa kara yen, a ca ko pye paa nɛgedaga yen. Eɛn fɔ yoro wo na, mi yaa ka ye purɔ mbe ye yirige wa ki ni. ⁸Ye yen na fye tokobi ɲa yege, mi yaa ti ki tokobi wi pan ye kɔrɔgɔ. We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo l̀ yo ma. ⁹Mi yaa ka ye purɔ mbe ye yirige laga ki ca nga ki ni, mbe ye le tara ta yege woolo kɛɛ; mi yaa kanla kiti wi kɔn mboo jan ye na. ¹⁰Mi yaa ka kiti kɔn mboo jan ye na laga Izirayeli tara nawa, mbe ti pe ye gbo tokobi ni. Na ki ka pye ma, pa ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen, ye Fɔ, Yawe Yɛnɛle le. ¹¹Ki ca nga ki se ka pye ye yeri paa nɛgedaga yen naa, yoro fun ye se ka pye paa kara yen wa ki nawa naa. Mi yaa ka kiti wi kɔn mboo jan ye na laga Izirayeli tara ti nawa. ¹²Pa kona, ye yaa ki jen mbe yo fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le. Yee tanga na kɔndegɛnɛle ke na, yee si tanga mbe yala na kakɔndegɛnɛle ke ni. Eɛn fɔ cɛngele ɲegele ke yen ma ye maga, yàa tanga ma yala koro kalegele koro ni.» »

¹³Kona, maga ta mila pye na Yɛnɛle li yɔn sɛnre ti yuun, a Bena-ya pinambyɔ Pelatiya ẁ si ku. A m̀ si to mala yege ki jiile wa tara, ma para ɲgbanga ma yo fɔ: «E, we Fɔ, Yawe Yɛnɛle, naga yen ma, ma yaa Izirayeli woolo jenri mbele pè koro go na pe tɔngɔ wi le?»

Yɛnɛle làa ka li woolo pe gbogolo naa wa pe tara

¹⁴Yawe Yɛnɛle làa li sɛnre ti kan na yeri ma yo fɔ: ¹⁵«Sɛnwee pyɔ, leele mbele pe yen ma sefenne, ma yɛɛra sefenne, naa ma go woolo, konaa ma pye Izirayeli woolo pe ni fuun, Zheruzalemu ca woolo pe yen naga wogo nga ki yuun pe kan fɔ: «Ye ye yɛɛ laga lali Yawe Yɛnɛle li ni, katugu woro wele ki tara nda ti kan we yeri ti pye we woro.» ¹⁶Ki kala na, maga yo pe kan fɔ, pa Yawe Yɛnɛle l̀ yo yɛɛn fɔ: «Ali na kaa pye m̀ ye purɔ ma kari ye ni fɔ lege, wa cɛngele sanɲgala ke sɔgɔwɔ, ma ye jaraga

wa tara sannda ti ni, konaa ki ni fuun, yè kari tara nda ni, mi yaa pye wa ye ni, janjo yaa na gbogo wa, fɔ mbe sa gbɔn wagati wa ni.» ¹⁷Ki kala na, maga yo pe kan fɔ we Fɔ, Yawe Yenɲele le, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa ka ye gbogolo mbe yiri wa cɛngele sanɲgala ke sɔɔwɔ; mila ye jaraga ma kari ye ni tara nda ni, mi yaa ka ye yirige mbe ye wɔ wa ti ni, mbe pan mbe Izirayeli tara ti kan ye yeri, ti pye ye woro naa.»

¹⁸«Kona, na paga ka sɔɔwɔ mbe pan wa ti ni, pe yaa yarisunndo tijangara ti ni fuun to naa katijangara ti ni fuun ti wɔ wa tara ti ni. ¹⁹Mi yaa pe nawa jatere wi pye nunɲba, mbe yinne fɔnnɔ le pe ni. Kotonɲbanga ɲga ki yen pe ni paa sinndelege yɛn, mi yaa ko wɔ wa, mbe jatere tiyɔɔn le pe ni. ²⁰Ki ka pye ma, pe yaa la tanri na kondeɲɲele ke na, mbaa na kakɔndeɲɲele ke piin. Pa kona, mi yaa pe pye na woolo, mi yaa pye pe Yenɲele. ²¹Eɛn fɔ mbele pe jatere wi yɛn na tile na kee yarisunndo tijangara to naa katijangara ti yeri, mi yaa ti pe pe tangalɔmɔ pi go kala li le. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

**Yenɲele li gbɔɔwɔ yanwa pɪ kari
ma laga Zheruzalemu ca ki na**

²²Kona, a sherubenye pè si pe kanwira ti jaraga ma yiri; wotoro ɲgeere tila pinle pe ni. Izirayeli woolo Yenɲele li gbɔɔwɔ yanwa pɪla pye na yɛngele pe go na. ²³Yawe Yenɲele li gbɔɔwɔ yanwa pɪ si yiri wa ca ki nandogomɔ, ma saa cɛn yanwiga ka na, wa Zheruzalemu ca ki yɔnlɔ yirisaga kee yeri. ²⁴Kona, a Yenɲele li yinne li silan le ma kari na ni wa Kalide tara, wa Izirayeli woolo mbele paa yigi malaga kasopiile pe tanla. Yenɲele li yinne lo lɔa ki yaara ti naga na na yariyanra ni. Kona, a ki yariyanra ti si kɔ ma wɔ wa. ²⁵Ki pye ma, kagala ɲgele fuun Yawe Yenɲele lɔa naga na na, mbele paa yigi malaga kasopiile, a mɪ si ke ni fuun ke yege yo pe kan.

**Ezekiyeli wɪla kacɛn wa pye
mbege naga
fɔ pe yaa ka Izirayeli woolo
pe yigi malaga kasopiile**

12 ¹Yawe Yenɲele lɔa li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, ma yɛn ma cɛn leele mbele pè yiri ma je poro pele sɔɔwɔ. Yengele yɛn pe na mbaa yaan, eɛn fɔ pe woro na yaraga ka yaan; nunɲbogolo yɛn pe na mbaa nuru, eɛn fɔ pe woro na yaraga ka kpɛ nuru; katugu pe yɛn leele mbele pè yiri ma je^x. ³Ki kala na, mboro wo na, senwee pyɔ, ma tuguro ti sogolo, paa pe ma kaa lere yigi malaga kasopyɔ na kee wi ni tara ta yege ni. Ma yiri wa ma censaga yɔnlɔ na pe yege

^x 12.2: Eza 6.9-10; Zhere 5.21; Maki 8.18

na, maa kee paa pe ma kaa lere yigi malaga kasopyɔ ma kari wi ni tara ta yege ni. Kana pa pe yaa ki yan, mbege jen mbe yo pe yen leele mbele pè yiri ma je. ⁴Mɔɔ tuguro ti yirige yɔnlɔ fungbanga na pe yege na, paa lere ɲa pè yigi malaga kasopyɔ wa tuguro yen. Mboro wo na, ma yaa yiri yɔnlɔkɔɔ pe yege na mbaa kee, paa yege ɲga na leele mbele pè yigi malaga kasopiile pe ma yiri na kee. ⁵Ma ca ki mbogo ki furu pe yege na, mɔɔ tuguro ti yirige wa ki wege ki ni. ⁶Mɔɔ tuguro ti le wa ma pajogo ki na pe yege na. Lawɔɔ sanga ni, ma yiri ti ni maa kee. Mɔɔ yege ki tɔn, jango maga ka tara ti yan ma karisaga. Mi yen nɔɔ kapyeye ki piin paa kacɛn yen, mbe yerewe kan ***Izirayeli** woolo pe yeri.»

⁷Ki pye ma, a mɪ sigi pye paa yege ɲga na Yawe Yenɲele làa ki yo na kan we. Mɪla na tuguro ti yirige yɔnlɔfugo ki na paa malaga kasopyɔ tuguro yen. Yɔnlɔkɔɔ ki ni, a mɪ si ca ki mbogo ki furu na kee ki ni, mɛɛ tuguro ti yirige lawɔɔ ti ni, mari taga na pajogo ki na pe yege sɔɔwɔ. ⁸Ki goto pinliwe pi ni, a Yawe Yenɲele li si para na ni naa, ma yo fɔ: ⁹«Senwee pyɔ, naga yen ma, Izirayeli woolo wele, ki leele mbele pè yiri ma je, pe sɔɔn yewe mbe yo fɔ yingi maa piin wi le? ¹⁰Maga yo pe kan fɔ ***we fɔ**, Yawe Yenɲele le, pa li yo yen fɔ: «Ki Yenɲele yɔn senre nda ti yen na yuun ɲa wi yen Zheruzalemu ca ki to wo wogo na konaa Izirayeli woolo mbele fuun pe yen ma cɛn wa ki ni pe wogo na.» ¹¹Maga yo pe kan, fɔ mà pye paa kacɛn yen pe kan, fɔ ɲga mà pye, ko ki yaa pye mbe yɔn fili pe na. Pe yaa ka pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni. ¹²Tara ti to ɲa wi yen ma cɛn pe go na, wi yaa ka tuguro ti taga wi pajogo ki na lawɔɔ sanga ni, mbe yiri wa ca ki ni. Pe yaa ka ca ki mbogo ki furu mbe ti wi yiri wa ki wege ki ni. Wi yaa kaa yege ki tɔn, jango wiga ka tara ti yan wi karisaga. ¹³Mi yaa na mɛɛ ti jan wi na, mboo yigi wa na penɛ li ni. Mi yaa kari wi ni wa Babilɔni tara, wa to nda Kalide tara fenne pe tara. Eɛn fɔ wi se kari yan yenle ni, pa wi yaa ka ku wa. ¹⁴Leele mbele fuun pe yen maa maga, naa wi kɔɔsɪfenne konaa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni, mi yaa ka pe gbɔn mbe pe jaraga kee ki ni fuun ki na, mbe taga pe na mbaa pe puro tokobi ni. ¹⁵Na mi ka ka pe gbɔn mbe pe jaraga cɛngele sanɲgala ke sɔɔwɔ konaa mbe pe jaraga tara ta yege ni, pa pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le. ¹⁶Eɛn fɔ, wa pe ni, mi yaa ka leele pe jenri yaga, mbele pe yaa ka shɔ tokobi, naa fungo konaa yambewe pi kee; jango pe saa pe katijangara ti yege yuun wa cɛngele ɲgele pe yaa ka sa cɛn wa ke sɔɔwɔ ke kan. Pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le.»

¹⁷Kona, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁸«Senwee pyɔ, tɔɔn yaakara ti kaa maa seri, maa ma tɔnmɔ pi woo jatere piriwen ni konaa fyɛɛ ni. ¹⁹Maga yo tara woolo pe kan fɔ, pa we fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Zheruzalemu ca woolo mbele pè koro ma cɛn wa Izirayeli tara ti ni, pe yaa kaa pe yaakara ti kaa pe jatere piriwen

ni, mbaa pe tɔnmɔ pi woo lawɔɔ ni; katugu pe tara ti yaa ka tɔngɔ mbe koro waga, mbele pe yen ma cɛn wa ti ni pe lewelewe kapyere ti kala na. 20 Cara nda leele yen ma cɛn wa ti ni, ti yaa ka tɔngɔ mbe pye katara; tara ti yaa ka tɔngɔ mbe koro waga. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le.» »

**Yawe Yɛnɛle li ɲga yo,
li yaa ki pye**

21 Yawe Yɛnɛle lɔa li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: 22 «Senwee pyɔ, yɛngi na leele pe nɛ ki yomiyɛle na li waa laga Izirayeli tara ti ni, na yuun fɔ: «Wagati wi yen na toro na kee, ɛn fɔ yariyanra kagala la kpɛ fa li yɛɛ yɔn fili.» 23 Ki kala na, ki yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa ki yomiyɛle li kɔ mbeli wɔ wa. Pe se kaa li waa naa wa Izirayeli tara.» Maga yo pe kan fɔ yariyanra ti kagala ɲgele naga, ke yaa pye mbe ke yɛɛ yɔn fili wagati ɲa ni, wi yɔngɔ. 24 Pe se kaa yariyanra yagbogolo woro yaan naa wa Izirayeli tara, pe se kaa Yɛnɛle yɔn senre lefanlaga woro yuun wa Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ naa. 25 Kaselege ko na, mi Yawe Yɛnɛle, muwi mi yen na para. Senre nda mi yaa yo, ki kala li yaa pan mbe pye mbe yɔn fili, ki se mɔ. Ee, yoro mbele yɛ yiri ma je, ye yinwege sanga wi ni, mi yaa senre nda yo, mi yaa ti pye mberi yɔn fili. We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.»

26 A Yawe Yɛnɛle li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: 27 «Senwee pyɔ, wele, senre nda to Izirayeli woolo pe yen na yuun ma yo fɔ: «Yariyanga ɲga ***Yɛnɛle yɔn senre yofɔ** wi yan, ki kagala ke yaa mɔ mbe si jɛn mbe pye. Wi yen na Yɛnɛle yɔn senre nda yuun, ti yen wagati titɔnlɔ-wɔ ɲa wa yɛgɛ wo woro.» 28 Ki kala na, maga yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛn fɔ: «Senre nda fuun mi yaa yo, mi yaa ki kagala ke pye mbe ke yɔn fili, ki se mɔ. We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.» »

**Senre nda tɪla yo ma wa
Yɛnɛle yɔn senre yofenne
yagboyoolo pe na**

13 1 Kona, a Yawe Yɛnɛle li sili senre ti kan na yeri ma yo fɔ: 2 «Senwee pyɔ, Yɛnɛle yɔn senre yo ma wa ***Izirayeli** tara ***Yɛnɛle yɔn senre yofenne** pe na; maga yo poro mbele pe maa Yɛnɛle li yɔn senre yuun na yala pe yɛɛra nawa jatere wi ni pe kan, ma pe pye fɔ: «Ye Yawe Yɛnɛle li senre ti logo.» 3 ***We Fɔ**, Yawe Yɛnɛle pa li yo yɛɛn fɔ: «Jɔlɔgɔ yen Yɛnɛle yɔn senre yofenne tijinliwe fufenne pe wogo, poro mbele pe maa para na yala pe yɛɛra nawa jatere wi ni, mbe si yala Yɛnɛle lii yaraga ka kpɛ naga pe na.» 4 Yoro Izirayeli woolo, yɛgɛ ɲga na kombokara ti maa yanri wa katara ti ni na toro, pa ye Yɛnɛle yɔn senre yofenne pe yen ma. 5 Ye sila lugu mbe sa ki ca mbogo ki furusara ti gbegele, ye sila si mbogo fɔnɲgɔ kan mbe Izirayeli woolo pe

go sige malaga ki na, jango pe ka ya pe yere jenge pe malaga ki sige, Yawe Yenjele li kiti konpilige ki na. ⁶Pe yariyanra ti yen leele fanlaworo, pe Yenjele yon senyoro ti yen yagbogowo. Pe maa yuun fɔ: «Yawe Yenjele lo li yo ma,» mbe sigi ta Yawe Yenjele lo ma li pe tun. Kona ki ni fuun, pe maa ki sanri nde li yaa ti pe senre tiri yee yon fili. ⁷Yoro Yenjele yon senre yofenne, naga yen ma, yariyanra nda ye yan, ti woro leele fanlaworo wi le? Ye Yenjele yon senre nda ye yo, naga yen ma, ti woro yagbogowo senre wi le? Ye ma yo fɔ: «Yawe Yenjele lo li yo ma,» mbe sigi ta mi si yaraga ka kpe yo ye kan. ⁸Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Ki kaa pye ye senyoro ti yen lefanlaga senre, ki kaa pye ye yariyanra ti yen yagbogowo senre, mi yaa yiri ye korogo mbe jogogo wa ye na.» We Fɔ, Yawe Yenjele lo li yo ma. ⁹Mi yaa na kee ki yirige Yenjele yon senre yofenne pe na, poro mbele pe yariyanra ti yen wagafe, pe Yenjele yon senre ti yen yagbogowo senre. Pe se ka censaga ta wa na woolo pe gbogolomo pi sogowo. Pe mere ti se ka yonlogo wa Izirayeli woolo pe mere yonlogosewe wi ni. Pe se ka songoro mbe sa cen wa Izirayeli tara naa. Ki ka pye ma, pa pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yenjele le.

¹⁰«Yenjele yon senre yofenne pe yen nala woolo pe punngu naga yuun pe kan fɔ: «Yeyinge ki pan,» mbe sigi ta yeyinge woro wa. Na woolo pe yen na mbogo waa, a poro naga tinri fenrege ni. ¹¹Ki yo mbele pe yen na mbogo ki tinri pe kan fɔ ki yaa ka toori. Tisagbogo ka yaa ka pan, sinndeere tisaga yaa ka to, tisaga tifelingbogo ka yaa ka yiri mbaa gbɔn. ¹²Koni mbogo ki nga kila tuun san. Naga yen ma, leele pe se kaa ye yewe mbaa yuun fɔ: «Ye fenrege ki tege ma mbogo nga tiri ki ni, ki yen se yeri?» ¹³Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Wa na nangbanwa gbɔn pi ni, mi yaa tisaga tifelingbogo ka yirige; wa na nangbanwa ndorogo ki ni, tisagbogo naa tisaga sinndeere yaa pan fannga ni mbe yaraga pyew ki tongo mbege wo wa. ¹⁴Mbogo nga ye fenrege ki tege maga tiri, mi yaa ki jan, mbege sinngere tara, mbege ngona leyaara ti yirige funwa na; mboro ti yaa ka toori, yoro fun ye yaa ka tongo wa ti sogowo. Pa kona ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenjele le. ¹⁵Mi yaa na nangbanwa ndorogo kala li pye mbogo kona mbele pege tiri fenrege ni pe na fɔ sa gbɔn wa li kosaga. Kona mi yaa ki yo ye kan fɔ: Mbogo woro wa naa, ki tirifenne pe woro wa naa. ¹⁶Izirayeli tara Yenjele yon senre yofenne mbele pa pye na Yenjele yon senre ti yuun Zheruzalemu ca ki wogo na, ma yo pege yan, fɔ ki yaa ka yeyinge ta, ma si yala, yeyinge woro wa, ki Yenjele yon senre yofenne pe se ka pye wa naa. We Fɔ, Yawe Yenjele lo li yo ma.» »

**Kiti na wi yaa ka kon jele mbele
pe yen Yenjele yon senre yofenne
yagboyoolo pe na**

¹⁷«Mboro wo na, senwee pyɔ, Izirayeli tara jele mbele pe yen na Yenjele li yon senre yuun na yala pe yera nawa jatere wi ni, kannga

ma yege wa pe yeri, ma Yenjele li yon senre yo ma wa pe na! ¹⁸Maga yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeɛn fɔ: «Yoro jeele mbele ye ma tafoolo gbegele mbe pe pɔ wa leele pe kee yɔɔɔ ti ni fuun ti na, mbe mbɔgbɔɔ ti gbegele mberi pɔ lere cɛnle pyew wi kan, mbe ta mbe fannga ta pe na, jɔlɔɔ yɛn ye wogo! Yaa jaa mbanla woolo poro yinwege ko kɔn, mbe si yoro wogo ko yaga. ¹⁹Ye yɛn nala mege ki jogo na woolo pe sɔɔwɔ yarilire pire kee yenjele jenri konaa buru kɔnrɔkɔnrɔ jenri kala na. Leele mbele pee daga gbowo ni, ye ma poro gbo. Leele mbele pee daga mbe koro yinwege na, ye ma poro yaga yinwege na; katugu ye yɛn na yagbogowo senre yuun na woolo pe kan, a poro fun paa nuru ye yeri.»

²⁰«Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeɛn fɔ: «Ye wele, mi yaa yiri ye keyen tafoolo pe kɔɔɔ, poro mbele ye ma tege nala woolo pe yinri paa sannjegele yɛn. Mi yaa ka pe kɔɔnɔ mbe pe wɔ wa ye keyen yi na. Leele mbele ye yigi paa sannjegele yɛn, mi yaa pe sho ye kee. ²¹Mi yaa ka ye mbɔgbɔɔ ti walagi, mbanla woolo pe sho ye kee. Ki mbɔgbɔɔ ti se ka pye ye kee naa paa penɛ yɛn mbe pe yigi. Pa kona ye yaa ki jen fɔ muwi mi yɛn Yawe Yenjele le. ²²Katugu ye ma lesinmbele pe jatere wi piri pe na ye yagbogowo senre ti ni, mbe sigi ta mi sila pye na jaa mbe pe nawa pi tanga pe na. Ye maa kotogo nii lepee wi ni, mbege kan wila ya mbe wɔ wa wi kombele li ni, mbe yinwege ta. ²³Koni, ye se ka yariyanra lefanlaga woro yan naa. Ye se ka Yenjele yon senre yagbogowo woro yo naa. Mi yaa kanla woolo pe sho ye kee. Pa kona ye yaa ki jen fɔ muwi mi yɛn Yawe Yenjele le.» »

Izirayeli woolo pe daga mbe yarisunndo gbɔɔwɔ pi yaga

14 ¹Kona, a ^{*}Izirayeli tara ^{*}lelele pèle si pan ma pan ma cɛn na yege sɔɔwɔ mbanla yewe. ²Ki pye ma, a Yawe Yenjele li si para na ni naa, ma yo fɔ: ³«Senwee pyɔ, ki leele mbele yeɛn, pe yarisunndo wogo ki yɛn wa pe kotogo na. Yaraga nga ki yaa pe kan pe kurugo pe to kapege, ko pe yɛn na yege yinrigi ki na. Naga yɛn ma, mi yaa yere ki na panla yewe yaraga ka ni wi le? ⁴Ki kala na, para pe ni, maga yo pe kan fɔ, pa ^{*}We Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeɛn fɔ: «Izirayeli woo ɲa fuun wi yarisunndo wogo ki yɛn wa wi kotogo na, a wi yege yɛn na yinrigi yaraga nga ki yaa wi kan wi kurugo wi to kapege ki na, na ki fɔ wi ka pan mbe ^{*}Yenjele yon senre yofɔ wi yewe, mi ɲa Yawe Yenjele, muwi mi yaa wi yon sogo; mi yaa wi yon sogo mbe yala wi yarisunndo legere nda wi maa gbogo ti wogo ki ni. ⁵Ki ka pye ma, pa mi yaa Izirayeli woolo pe jatere wi kannga pe na, mbe ti pe sɔngɔɔ mbe pan na kɔɔɔ; katugu pè je na na pe yarisunndo tijangara ti kala na.»

⁶«Ki kala na, ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeɛn fɔ: «Ye sɔngɔɔ ye pan, ye laga yarisunndo ti na, ye ye yege ki laga

ye yaara yanlere tijangara ti ni fuun ti na.» ⁷Izirayeli woo nakoma nambanja na wi yen ma cen laga Izirayeli tara, na wa ka wi yee laga lali na ni, a yarisunndo wogo ki yen wa wi kotogo na, a wi yege yen na yinrigi yaraga nga ki yaa wi kan wi kurugo wi to kapege ka na, na ki fo wi ka pan Yenjele yon senre yofa wi korogo mbe yo wilan yewe wi kan, kona mi na Yawe Yenjele, mi jate mi yaa wi yon sogo. ⁸Mi yaa yiri ki fo wi korogo mbe win wi ni, mi yaa ki fo wi pye paa kacen yen konaa leele paa ki yuun paa yomiyele yen, jango mbe sanmbala pe yeri. Mi yaa kaa wo wa na woolo pe sogowa. Pa kona ye yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le.

⁹«Na Yenjele yon senre yofa wa ka wi yee yaga poo fanla, mbe senre ta yo, pa kona ki yaa pye ndee mi na Yawe Yenjele, muwi muu fanla. Pa mi yaa yiri wi korogo mboo tongo mboo wo wa Izirayeli, na woolo pe sogowa. ¹⁰Pe ni fuun shyen pe yaa pe kapere ti go kala li le. Yenjele yon senre yofa wi kapege ki yen yege nga na, lere na wi pan maa yewe, pa wi wogo ki yen ma fun. ¹¹Ki ka pye ma, Izirayeli woolo pe se ka pungo mbe lali na ni naa, pe se ka pe yee tege ***fyongo** ni pe kambasinnde nda fuun pe yen na piin ti ni. Pa kona pe yaa ka pye na woolo, mi yaa ka pye pe Yenjele. Mi na ye Fo, Yawe Yenjele, muwi mi yo ma.»

**Yaraga ka kpe se ya
mbe Yenjele li kiti kongu ki sa**

¹²Kona, a Yawe Yenjele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fo:
¹³«Senwee pyo, ndee ki pye tara ta woolo kapege pye mi na Yenjele na na, mbe pye mbasinmbele na ni, kona mi yaa yiri ki tara ti korogo na yawa pi ni, mbe pe yaakara ti jago mberi wo wa, mbe fungo wa pe na. Mi yaa leele pe tongo mbe pe wo wa konaa yaayoro ti ni. ¹⁴Ali na ki nambala taanri mbele, Nowe, naa Daniyeli konaa Zhobu pe ka pye wa tara woolo pe sogowa, poro ce pe yaa sho, naa pe sin ki kala na. We Fo, Yawe Yenjele lo li yo ma.

¹⁵«Nakosima na mi ka cenre pere yirige mbe wa wa tara ti ni mbaa leele pe kuun, tara ti yaa tongo mbe koro waga; katugu cenre ti yaa ka tara woolo pe ni fuun pe tongo, lere se ka toro wa naa, ti fyere ti kala na. ¹⁶Ali na ki leele taanri mbele paga pye wa tara ti ni, mi na ye Fo, Yawe Yenjele na yinwege wolo, na mege ki na, mi yen naga yuun fo: «Pe se ka ya mbe pe pinambiile nakoma pe sumborombiile pe sho, poro taanri ce pe yaa ka sho; tara ti yaa ka tongo mbe koro waga.»

¹⁷«Nakosima na mi ka tokobi yirige mbe wa tara ti na, na mi ka yo fo tokobi wi toro tara ti lagapyew, mbe leele pe gbo konaa yaayoro ti ni, ¹⁸ali na ki leele taanri mbele paga pye wa tara ti ni, mi na ye Fo, Yawe Yenjele na yinwege wolo, na mege ki na, mi yen naga yuun fo: «Pe se ka ya mbe pe pinambiile nakoma pe sumborombiile pe sho, poro taanri ce pe yaa ka sho.»

¹⁹«Nakosima na mi ka yambewe wa ki tara woolo pe na, mbanla nangbanwa gbɔɔ kala li wa pe na, mbe jɔgɔwɔ pye, mbe leele poro naa yaayoro ti gbo mberi wɔ wa, ²⁰ali na ki leele taanri mbele, Nowe, naa Daniyeli konaa Zhɔbu paga pye wa tara woolo pe sɔgɔwɔ, mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲele na yinwege wolo, na mɛge ki na, mi yen naga yuun fɔ: «Pe se ka ya mbe pe pinambiile nakoma sumborombiile pe shɔ; naa pɛ sin ki kala na, poro cɛ pe yaa ka shɔ.» »

²¹Ko punɲo na, a we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li si para na ni naa, ma yo fɔ: «Ali na mi kanla jɔlɔgɔ kagala tugbɔɲɔlɔ tijerɛ ke wa Zheruzalemu ca ki na, koro ke yen tokobi, naa funɲo, naa cɛnre pere konaa yambewe pi ni, janɲo mbe leele poro naa yaayoro ti gbo, ²²konaa ki ni fuun leele pele jenri yaa ka koro go na. Pinambiile naa sumborombiile yaa ka yiri wa ki woolo pe ni. Pe yaa ka pan ye kɔrɔgɔ. Na yaga ka pe tangalɔmɔ naa pe kapyere ti yan, pa ye kotogo ki yaa sogo ye na jɔlɔgɔ ɲga ki yaa to Zheruzalemu ca ki na ki wogo na. ²³Ee, na yaga ka pe tangalɔmɔ naa pe kapyegele ke yan, ki yaa ye kotogo ki sogo ye na. Kiga pye ma, ye yaa ki jen fɔ kagala ɲgele fuun mi pye ca ki na, mi si ke pye jaga. We Fɔ, Yawe Yɛnɲele lo li yo ma.»

**Zheruzalemu ca woolo pe yen
paa ɛrezen tirige yen,
ɲga ki yaa sogo**

15 ¹Kona, a Yawe Yɛnɲele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, mboro wo naga jate ndɛɛ ***ɛrezen** tirige ki mbɔnrɔ kɔlɔgɔ tire sannda ti na wi le? Maa ki jate ki njere ti mbɔnrɔ kɔlɔgɔ tire sannda pyew ti njere ti na wi le? ³Naga yen ma, lere mbe ya mbege tirige ka le mbe yaraga ka gbegele ki ni le? Naga yen ma, lere mbe ya mbege njege ka kan mbogo na mbaa yaara yanɲi ki na le? ⁴Ayoo, pe maga le wa kasɔn ki ni, kasɔn ki maga sogo. Ki maga yinre shyen ti sogo, mbege nandogomɔ pi sogo; naga yen ma, ki mbe ya yaraga ka yɔn naa wi le? ⁵Sanga ɲa ni ki yen lombɔɲɔ, kii ya yaraga ka yɔn lere kan; koni kii kaa sogo makɔ, yinɲi lere mbe ya pye ki ni naa?»

⁶Ki kala na, pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɲele li yo yɛn fɔ: «Yege ɲga na pe ma ɛrezen tirige kanɲaga ki wɔ wa kɔlɔgɔ tire sannda ti sɔgɔwɔ mbege le kasɔn mbege sogo, pa mi yaa ka jɔlɔgɔ wa Zheruzalemu ca woolo pe na ma fun. ⁷Mi yaa yiri pe kɔrɔgɔ, mbe jɔlɔgɔ wa pe na. Pɛ shɔ ma yiri kasɔn ka ni, ɛɛn fɔ kasɔn ki yaa ka pe sogo. Na mi ka ka yiri pe kɔrɔgɔ, mbe jɔlɔgɔ wa pe na sanga ɲa ni, pa ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yɛnɲele le. ⁸Mi yaa ti pe tara ti jɔgɔ ti koro waga, katugu pɛ pye mbasinmbele na ni.» We Fɔ, Yawe Yɛnɲele lo li yo ma.

**Zheruzalemu ca ki yen paa jele
ɲa wi woro ma sin wi pɔlɔ wi ni**

16 ¹Kona, a Yawe Yɛnɲele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, Zheruzalemu ca ki katijangara nda pye, ti naga ki

na! ³Maga yo pe kan fɔ, pa ***we Fɔ**, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn Zheruzalemu ca ki wogo na fɔ: Kana tara to ti yen ma teleye pe tara re, pa pɔɔn se wa ti ni. Ma to wila pye Amɔri cɛnle woo, a ma nɔ wi pye Heti cɛnle woo. ⁴Ma sepilige ki ni, lere sila ta mbɔɔn kundine li kɔn, lere sila ta mbɔɔn woli tɔnmɔ ni mbɔɔn pye ***kpoyi**. Lere sila ma witige ki fa kɔ^y ni paa yɛge ɲga na pe maa ki piin piyengele ke kan; lere sila parisanyɛere tɛge mbɔɔn fɔ. ⁵Lere kpe sila ma yinriwe ta mbege kagala ɲgele la nungba pye ma kan, mbɔɔn shɔ. Eɛn fɔ ma sepilige ki ni, paa ma wa wa yan, katugu ma la kila kɔ pe na.

⁶«Kona, maga ta mila pye na toro le ma tanla, a mɔ sɔɔn yan ma yen na pinligi wa ma kasanwa pi ni. A mɔ sɔɔn pye fɔ: «Mbɔɔn ta wa ma sege kasanwa pi ni, ma daga mbe pɔɔɔ, ma daga mbe pɔɔɔ!» ⁷Mila ti, a mɔ yiri ma le paa wasege yan yen. Mɔ gbɔɔɔ, ma tɔnlɔ, ma yɔn fɔ jɛɲge. Ma yinɲgele kaa tugbɔlɔ, a mɔ sire yiri. Eɛn fɔ maa pye witiwaga kpeɲgbelɛɲge.

⁸«Ko pɔɲgo na, a mɔ si toro le ma tanla naa, mɔ wele; a mɔ sigi yan fɔ mɔ gbɔn pɔɔɔɔ na. Kona, a mɔ silan derigbɔɔɔ ki nɔɔna yɔnrɔ ti wa ma na mɔ witiwaga ki tɔn ti ni. A mɔ si wugu ma kan, ma ***yɔn finliwe** le ma ni. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma. Koni mɔ pye na woo. ⁹A mɔ sɔɔn woli tɔnmɔ ni, ma kasanwa pi laga ma na, mɛɛ sinme fa ma na. ¹⁰A mɔ si yaripɔɔ le ma na, nda pɛ sɔɔɔ, ma selege sawira tiyɔnrɔ le ma tɔɔɔ ti na, ma kurusijara ɲa pɛ gbegle len jese ni wa kan ma yeri, konaa ma suwa jese derigbɔɔɔ le ma na. ¹¹A mɔ si fereyaara le ma na, ma kɛɛ yɔlɔɔɔ kannjine le ma kɛɛ ki na, ma yɔlɔɔɔ somu le wa ma yɔlɔɔɔ. ¹²A mɔ si numala kannjine le wa ma numala li na, ma nungbogolo le ma kan konaa ma wunluwɔ ɲjala tiyɔnlɔ kan wa ma go ki na. ¹³A mɔ sɔɔn fere te naa warifuwe yaara ni, naa len jese yaripɔɔ ni, naa suwa jese yaripɔɔ ni, konaa yaripɔɔ nda pɛ sɔɔɔ. Ma yaakara tila pye muwe tiyɔɔn, naa senrege, konaa oliviye tige pire sinme. A mɔ si kannga ma yɔn fɔ jɛɲge, ma pye paa wunlunɔ yen. ¹⁴Ma mege kila yiri wa cengele sanɲgala ke ni ma tiyɔnwɔ pi kala na. Ma tiyɔnwɔ pila pi yɛɛ yɔn fili, katugu mila ma fere, ma gbɔɔɔwɔ kan ma yeri. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

Zheruzalemu ca kɔ pye paa nanjaa yen

¹⁵«Eɛn fɔ maa ma jigi wi taga ma tiyɔnwɔ pi na, ma mege ɲga kɔ yiri ki kala na, a kigi kan mɔ pye nanjaa. Maa ma yɛɛ pere torofɔ pyew wi yeri, maa ma yɛɛ kan lere pyew wi yeri. ¹⁶Maa ma yaripɔɔ tiyɔnrɔ ta le mari tɛge mɔ yarisanndo gbɔɔɔsara nda wa tinndiye pe na ti fere ti ni, nɔ nanjara ti piin wa ti na. Ki kala cɛnle la fa pye gben, la se si ka pye naa.

▼ **16.4:** Faa kila pye pe ma kɔ fa piyenle li na mbe fannga le li ni.

¹⁷Tɛ fereyaara naa warifuwe fereyaara nda mɪla kan ma yeri, m̀ari lɛ ma yaara yanlɛrɛ gbegele nambala, mari pye yarisunndo, nɛɛ nanjara piin ti ni. ¹⁸Ma yaripɔɔ tiyɔnɔɔ nda pɛ sɔɔ, to m̀a tɛge ma ki yarisunndo ti tɔn ti ni; na sinme po naa na *wusuna nuwɔ taan ɲa mɪla kan ma yeri, a m̀ari wɔ *saraga ti yeri. ¹⁹Yaakara nda mɪla kan ma yeri, to yɛn fɔ muwe tiyɔn naa sinme konaa senrege ni, ma ta mari pye ma yɔn suro, m̀a ti ni fuun ti lɛ mari pye wusuna nuwɔ taan saraga, mari kan yarisunndo ti yeri. ɲga kɪ pye koyi yɛɛn.» We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lɪ yo ma.

²⁰«Pinambiile naa sumborombiile mbele m̀a se na kan, m̀a pe wɔ saraga yarisunndo ti yeri, ɲango pe pye ti yaakara. Ma nanjara ti sila ma yɛnlɛ tin wi lɛ? ²¹M̀a na piile pe kɔnlogi ma pe pye saraga, ma pe sogo kasɔn ma yarisunndo ti kan. ²²Mbɔɔn ta wa ma katijangara to naa ma nanjara ti ni, ma sila nawa to ma punwe sanga wi na, sanga ɲa ni m̀a pye witiwaga kpolokpolo konaa ma to na pinligi wa ma kasanwa pi ni.»

²³We Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ lo lɪ yo ma fɔ: «Kapege ɲga fuun m̀a pye ki kala na, jɔlɔɔ yaa ma ta. Jɔlɔɔ yɛn ma wogo! ²⁴M̀a yarisunndo yinre kan, m̀a sunzara gbegele katoro pyew ti ni. ²⁵M̀a sunzara gbegele ko-ɲgolo filisara ti ni fuun ti na. Ma tiyɔnwɔ m̀a jɔɔ, m̀ɔ yɛɛ kan torofɔ pyew wi yeri, m̀ɔ nanjara kapyere ti lɛge. ²⁶M̀a nanjara pye ma cɛn-yɛɛnlɛ, Ezhipiti tara fɛnnɛ pe nambala mbele fanɲga ni pe ni, m̀ɔ nanjara ti lɛge fɔ mala nawa pi ɲgban na na. ²⁷Ki kala na, m̀i yiri fanɲga ni ma kɔɔɔ, m̀i ka kɔn wa ma tasaga ki na, m̀ɔ lɛ ma juguye pe kɛɛ, Filisiti tara fɛnnɛ sumbonɔ^z wele, poro mbele ma katijangara tila pye na fɛrɛ waa pe na we. ²⁸M̀a nanjara pye Asiri tara fɛnnɛ pe ni, katugu nda m̀a pye ti sila ma yɛnlɛ tin. M̀a nanjara pye pe ni, ɛɛn fɔ ti sila ma yɛnlɛ tin. ²⁹M̀a pye nɔɔ nanjara ti piin Kana tara fɛnnɛ pe ni nari lɛge, fɔ ma saa gbɔn wa Kalide tara, poro mbele pe yɛn safari wafɛnnɛ wele, konaa ki ni fuun ti sila ma yɛnlɛ tin.

Zheruzalemu ca kapere tila toro ti da wi na

³⁰«E, ma kotogo kɪ ku ma na dɛ! Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ, muwi m̀i yo ma. M̀a si kotogo lɛ ma yɛɛ ni, naga kagala ke ni fuun ke piin paa nanjaa jɛnɲɛ yɛn. ³¹Sanga ɲa ni m̀a ma yarisunndo yinre ti kan ko-ɲgolo ke ni fuun ke filisara ti na, ma sunzara gbegele wa katoro ti ni fuun ti ni, ma sila pye paa nanjaa yɛn, ɲa wi maa penjara shoo. ³²M̀a pye jɛlɛ nandaa ɲa wi maa yɛɛ kan nambanmbala yeri, maa yɛɛra pɔlɔ wi yaga wa. ³³Nanjaa pyew pe maa sara, ɛɛn fɔ mboro wo na, m̀a yari-kanra kankan ma kɛɛnlɛ pe ni fuun pe yeri. M̀a pe sara, ɲango mbe pe tile mbe pan pe ni ma yɛɛ kɔɔɔ, mbe yiri kɛɛ ki ni fuun ki na, mbe pan

^z 16.27: Filisiti tara fɛnnɛ sumbonɔ poro pe yɛn Filisiti tara cara re.

mbaa nanjara piin ma ni. ³⁴Wa ma nanjara ti ni, m̀d̀o kala li yirige li ye nanjaala sanmbala pe wolo li ni. Nambala poro pe ma saa na nanjaa wi lagajaa, poro pe ma nanjaa wi sara, ma si yala, mboro màa pye na poro sara. Ki kala na, ma kala li yiri li ye nanjaala sanmbala pe wolo li ni.

³⁵«Ki kala na, mboro Zheruzalemu ca nga nanjaa, Yawe Yẽngele li senre ti logo. ³⁶Pa we Fɔ, Yawe Yẽngele li yo yeen fɔ: M̀d̀o yẽe pagala, m̀d̀o fere ti yirige funwa na ma nanjara ti kala na, ma keenle pe ni konaa ma yarisunndo tijangara ti ni fuun ti ni; m̀d̀o piile pe gbo ma pè wɔ saraga ma yarisunndo ti yeri. ³⁷Ki kala na, mi yaa ma keenle pe ni fuun pe gbogolo, poro mbele pe kala làa pye m̀wɔ ndanla we, poro mbele fuun pe yen m̀wɔ ndanla konaa mbele pe yen m̀wɔ mben pe ni. Mi yaa ka pe gbogolo mbe yiri kɛe ki ni fuun ki na, mbe pe wa ma na, mbɔɔn fere ti yirige funwa na pe yegɛ na, jango pɔɔn witiwaga ki yan. ³⁸Mi yaa kiti kɔn ma na, paa yegɛ nga na pe ma kiti kɔn jeele nandaala konaa jeele legbolele pe na. Na nangbanwa gbɔɔ po naa na kayanga nga mi yaa wɔ ki kala na, mi yaa kɔɔn gbo. ³⁹Mi yaa kɔɔn le ma keenle pe kɛe. Pe yaa kɔɔn yarisunndo yinre ti jaanri, mbɔɔn sunzara ti jɔɔ. Pe yaa kɔɔn yaripɔɔ ti wɔ ma na, mbɔɔn fereyaara nda gbɔɔwɔ woro ti wɔ ma na, mbɔɔn yaga witiwaga. ⁴⁰Pe yaa ka janwa gbɔɔ la yirige mbe wa ma na; pe yaa kɔɔn wa sindeere ni, mbɔɔn furugu tokobi ni. ⁴¹Pe yaa kɔɔn yinre ti sogo, mbe kiti kɔn ma na jeele legere yegɛ na. Mi yaa kɔɔn nanjara ti kɔ, kona ma se kɔɔn kɔnɔ wa sara naa. ⁴²Mi yaa kanla nangbanwa gbɔɔ kala li pye ma na fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga, yenjaga nga ki yen na ni ma kala na, ki yaa kɔ. Na nawa pi yaa yinngi, mi se ka nawa ngban naa. ⁴³Ŋga m̀la pye ma kan ma punwe sanga wi ni, mɛɛ nawa to ki na, ɛɛn fɔ màa na nawa pi ngban ma kapyere ti ni fuun ti ni. Ki kala na, mi fun, mi yaa ti m̀wɔ kapyere ti go kala li le. Mi ɲa ye Fɔ, Yawe yẽngele le, muwi m̀ yo ma. Naga yen ma, mɛɛ ma kalikalawa pi pye maa taga wa ma katijangara ti ni fuun ti na wi le?»

Zheruzalemu ca kapyere tì tijanga ma we cara sannda ti woro ti na

⁴⁴«Wele, leele mbele fuun pe maa yomiyegɛle waa, pe yaa kaa ki yomiyɛle na li waa ma na, mbaa yuun fɔ: «Yegɛ nga na nɔfɔ wi yen, pa sumborombyɔ wi yen ma fun.» ⁴⁵Ma yen ma nɔ wi yɛera pisee, wo ɲa wùu pɔɔ wo naa wi piile pe wa we. Ma yen ma nɔsepiile jeele pe nɔsepyo piiri, poro mbele pè pe penɛ poro naa pe piile pe wa we. Ye nɔ wila pye Heti cenle woo, a ye to wo pye Amɔri cenle woo. ⁴⁶Ma ɲɔ ɲa wi yen ma cen wa yɔnɔparawa kamɛnge kɛe ki na, wo wi yen ***Samari** ca konaa ki kanngara na cara ti ni. Ma jɔnɔ sumboro ɲa wi yen ma cen wa yɔnɔparawa kalige kɛe ki na, wo wi yen Sodɔmu ca konaa ki kanngara na cara ti ni. ⁴⁷Mbaa tanri mbaa yala pe tangalɔmɔ pi ni konaa pe katijangara

pyege ki ni, ma sigi da ko cɛ na, ɛɛn fɔ ma kapyere ti ni fuun tì tijanga ma wɛ pe woro ti na. ⁴⁸Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo, na mɛgɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ: «Mboro naa ma kanɲgara cara ti ni, ɲga yàa pye, ma ʒɔnɔ sumboro, Sodɔmu ca ye, ko naa ki kanɲgara na cara ti ni, ti sila ki pye fyew. ⁴⁹Wele, ma ʒɔnɔ sumboro, sodɔmu ca ye, ki kapere tori nda yɛɛn: Kila pye yɛɛ gbɔgɔwɔ ni, ma yaakara ta ma tin fɔ ma toro, ma pye yeyinɲɛ na konaa fyɛrɛ fu. Ko naa ki kanɲgara na cara ti ni, ti sila mbele pe yɛn tege na poro naa fyɔnwɔ fɛnnɛ pe saga. ⁵⁰Pàa pye na yɛgɛ tungu leelee na, na katijangara piin na yɛgɛ sɔgɔwɔ. Naa mɪla kaa ki yan ma, a mɪ si pe tɔngɔ ma pe wɔ wa. ⁵¹Samari ca ko na, kapere nda mà pye, ki siri walaga pye. Ma katijangara nda mà pye, tì wɛ Samari ca woro ti na. Samari ca naa Sodɔmu ca ki ni, to nda ti yɛn ma nɔsepɪɪle jɛɛlɛ, na lere ka pe katijangara nda fuun pɛ pye ti taanla ma woro ti ni, pe yaa yo fɔ poro sin ma wɛ mboro na. ⁵²Koni mboro fun, ma daga mbɔɔn fɛrɛ ti kun ma yɛɛ ni ma kapere ti kala na. Mà tanga kan ma nɔsepɪɪle jɛɛlɛ pe yeri, ki kaa pye mà kajɔgɔrɔ pye, nda ti yɛn ma tijanga ma wɛ pe woro ti na wɛ. A kɪ cɛn ndɛɛ pɛ sin ma wɛ ma na. Koni kɪ gbɔn ma na ma fɛrɛ shɔ, ma go kɪ sogo ma na, mà jɛn màga naga fɔ ma nɔsepɪɪle jɛɛlɛ pɛ sin ma wɛ ma na.» ⁵³ɛɛn fɔ konaa ki ni fuun, Sodɔmu ca naa ki kanɲgara na cara ti ni konaa Samari ca naa ki kanɲgara na cara ti ni, mi yaa sɔngɔrɔ mberi tege wa ti yɔnɔ li ni naa. Mi yaa ka mboro fun ma sɔngɔrɔ mbɔɔn tege wa ma yɔnɔ li ni. ⁵⁴Pa kona ma yaa fɛrɛ shɔ, fɔ ma go ki sogo ma na, ɲga fuun mà pye ki kala na. Ko yaa ki kan ki cara ti kotogo sogowo ta. ⁵⁵Ma nɔsepɪɪle jɛɛlɛ wele, Sodɔmu ca konaa ki kanɲgara na cara ti ni, ti yaa ka sɔngɔrɔ mbe cɛn wa ti faa yɔnɔ li ni. Ma nɔsepɪɪle sumboro, Samari ca ye, ko naa ki kanɲgara na cara ti ni, ti yaa ka sɔngɔrɔ mbe cɛn wa ti faa yɔnɔ li ni. Mboro naa ma kanɲgara na cara ti ni, ye yaa ka sɔngɔrɔ mbe cɛn wa ye faa yɔnɔ li ni. ⁵⁶Sanga ɲa ni màa pye ɔɔ yɛɛ gbogo, ma sila pye na para ɔɔ nɔsepɪɪle sumboro, Sodɔmu ca ki tifaga wi le? ⁵⁷Ki sanga wi ni, kila yala ma tipewe pi fa yiri funwa na gbɛn. Koni kɪ gbɔn ma na, Aramu tara cara to naa ti kanɲgara na cara ti ni fuun ti ni, ti yɛn ɔɔ tifaga; Filisiti tara cara ti yɛn ɔɔ tegele kɛɛ ki ni fuun ki na. ⁵⁸Koni ma yaa yere ma kalikalawa kapyere naa ma katijangara ti go kala li ni.» Yawe Yɛnɲɛlɛ lo li yo ma.

**Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɔn finliwɛ
pi yɛn kɔsaga fu**

⁵⁹Pa wɛ Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «ɪɲga mà pye, mi yaa ki yɔngɔ pye ma na fun. ***Yɔn finliwɛ** mba pi yɛn wɛ sɔgɔwɔ màa ʒɔgɔ, màa wugu ma senrɛ nda yo, ma siri jate. ⁶⁰Konaa ki ni fuun, yɔn finliwɛ mba mɪla le ma punwɛ sanga wi ni, na jatere wi yaa koro pi na. Mi yaa yɔn finliwɛ mbakɔ le ma ni. ⁶¹Kiga pye ma, na maga kɔɔn nɲɛɛlɛ naa ma jɛɛnɛ

sumbono pe yan naa, pa ma yaa nawa to ma kapyere ti na mbe fere sho. Mi yaa ka pe kan ma yeri, pe pye paa ma sumborombiile yen; een fo mi woro na ko piin yon finliwe mba pi yen mi naa mboro sogowo po kala na. ⁶²Mi yaa kanla yon finliwe pi le ma ni naa; pa kona ma yaa ki jen fo muwi mi yen Yawe Yenjele le. ⁶³Kona, ma yaa nawa to ma faa kapyere ti na, jango ki fere wa ma na, ma go ki sogo ma na. Kona, na mi ka koon kapere ti ni fuun ti kala yaga ma na sanga na ni, ma se ka ya mboon yon ki yenge mbe para naa, fere ti kala na.» We Fo, Yawe Yenjele lo li yo ma.

**Yomiyele na laa wa yonye shyen
naa erezen kere senre na**

17 ¹Kona, a Yawe Yenjele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fo: ²«Senwee pyo, nandalene wa, ma yomiyele la wa ***Izirayeli** woolo pe kan. ³Maga yo pe kan fo pa ***we Fo**, Yawe Yenjele li yo yeen fo: Yon gbegbeje wa la pye wa, na wi kanwira tila pye ma tonlonndonlo, a kanwira sire ti tonlonndonlo. Wi sire tila pye ma yonlogo yonlogo. Pilige ka, a wi si pan wa Liban tara yanwira ti go na, mee ***sediri** tige ka namunjo njege kaw ma kari ki ni^a. ⁴Tige njege nga kila yagara ma we ti ni fuun ti na, a wi sigi kaw ma kari ki ni safari wafenne pele tara ni, ma saa ki tege jawo pyefenne cagbogo ka ni^b.

⁵«Ko pungo na, a wi si Izirayeli tara tipile yirifonno la le ma saa li sanri laga nga ki fuguro ka ni. Wila li sanri tonmo legere pa tanla, paa yege nga na soli tire ma yiri tonmo laga na we^c. ⁶Ki tipile yirifonno li si kaa yiri ma pye ***erezen** tirige tiyongo, ma fulolo tara ti na. Ki njere tila tonlonndonlo ma kari wa yon wi kee yeri. Ki ninde tila kari wa wi ngo. Kila yiri ma pye erezen tirige, ma njere tugbooro naa njere tumooro yirige. ⁷Een fo, a yon wa yege si pan; wila pye gbegbeje, wi kanwira tila tonlonndonlo, a wi sire ti lege. Kona, a erezen tirige ki sigi ninde ti yege sin ma kari wa wo fun wi yeri, ma ki njere ti jaraga ma kari wa wi yeri. Erezen tirige kila pye naga jate fo ki yaa tonmo legere ta wa ko laga ko na mbe we kila pye laga kongbannga nga na ko na^d. ⁸Paa erezen tirige ki sanri tara tiyonro ta na, tonmo legere pa tanla, jango ki njere wo, ki se mbe pye erezen tirige tiyongo.»

^a **17.3:** Yon gbegbeje na senre ti yo wo yen ma taanla Babiloni tara wunlunaga Nebukanezari wo ni. Wo wila pan ma malaga gbɔn Zheruzalemu ca ki ni maga sho (Eze 12).

^b **17.4:** Ki senre nda ti yen na para Zhuda tara wunlunaga Yehoyakini wo naa wi tara legboolo pe yingiwe po senre na. Paa Yehoyakini wi yigi malaga kasopyo ma kari wi ni wa Babiloni tara. ^c **17.5:** Izirayeli tara tipile yirifonno lo li yen wunlunaga Sedesiyasi we. Babiloni tara wunlunaga Nebukanezari wila Sedesiyasi wi tege Zhuda tara ti wunlunaga (2 Wunlu 24.17). ^d **17.7:** Yon shyen woo wo yen ma taanla Eshipiti tara wunlunaga Farawon wo ni; wunlunaga Sedesiyasi wila pye naga jate mbe yon finliwe le wi ni (Eze 17.15).

⁹«Maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «Naga yen ma, ki ɛɛɛɛn tirige ki mbe ya mbege yɛɛ ta le? Naga yen ma, yɔn konɲbanɲa wi sege ninde ti kɔlɔgi mbege pire ti jɔɔɔ konaa mbe ti ki waga, jango ki wɛfunfunndo ti ni fuun ti waga wi le? Wi yaa ki ɛɛɛɛn tirige ki tile mbege kɔw ki ninde ti ni. Wi se ka jori fanɲga gbɔɔɔ na nakoma janwa gbɔɔ na, mbege tile mbege kɔlɔgi. ¹⁰Koni ɛɛɛɛn tirige pɛ ko sanri, ɛɛn fɔ ki mbe ya mbege yɛɛ ta le? Na yɔnɔ yirisaga tifeleɲe wɛɛɲe kiga kaa gbɔɔn mbaa waa ki na, naga yen ma, ki se waga wi le? Ki yaa waga wa tara nda pɛɲe sanri ti na.» »

**Ezekiyeli wila yomiyele li kɔɔ
wi yo Izirayeli woolo pe kan**

¹¹Kona, a Yawe Yenɲele li sili senɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹²«Ki cɛnɛ woolo mbele pɛ yiri ma je, ki yo pe kan fɔ: «Yee ki yomiyele na li kɔɔ wi jɛn wi le?» Maga yo pe kan fɔ: «Ye wele, Babilɔni tara wunlunɲa wɔ kari wa Zheruzalemu ca ma saa Zhuda tara wunlunɲa wo naa wi tara teeɛ pe yigi, ma kari pe ni wa Babilɔni tara. ¹³Ko pɔnɲo na, a wɔ si wunluwɔ go woo wa wɔ, ma ***yɔn finliwɛ** le wi ni, ma ti a wɔ wugu maa kan mbe koro sinɲe wi ni. A wɔ si tara teeɛ pe yigi ma kari pe ni wa Babilɔni tara, ¹⁴jango tara ti fanɲga ki kologo, tiga ka ya mbe yiri naa, leeɛ pe koro yɔn finliwɛ na wo nɔnɲa ni. ¹⁵ɛɛn fɔ, a wɔ si kaa yiri ma je Nebukanezari wi na, mɛɛ pitunmbolo torogo wa Ezhipiti tara ma yo wunlunɲa wi shɔnye naa malingbɔɔnɔ legere kan wi yeri. Naga yen ma, ko wogo nɲa wɔ pye yɛɛn, wi mbe cew ta mɛɛ? Mbege ta wɔ yɔn finliwɛ pi jɔɔɔ, wi yaa wi yɛɛ shɔ mɛɛ?» »

¹⁶Mi nɲa ye Fɔ, Yawe Yenɲele na yinwege wolo, na mɛɛɲe ki na, mi yɛn naga yuun fɔ: «Wunlunɲa nɲa wila ki lerefɔ wi tege wunluwɔ pi na, wi yaa ka sa ku wa ki wunlunɲa wi tara ti ni, wa Babilɔni ca; katugu wila wugu ma wunlunɲa wi kan ma senɛ nda yo, wɔ siri jate, wɔ yɔn finliwɛ pi jɔɔɔ. ¹⁷Ali na Ezhipiti tara wunlunɲa Farawɔn wiga pan malingbɔɔnɔ nɲbeɛɲe fanɲga wogo ni konaa malingbɔɔnɔ legere ni, pe se ka ya mbe ki wunlunɲa wi saga malaga sanga wi ni; katugu Babilɔni tara fenɛ pe yaa ka pan mbe lugusara gbegɛɛ konaa mbe tara gbogolo gbogolo ca ki mbogo ki na mbege fili, mbe ta mbe leɲegere tɔnɲo. ¹⁸Ki wunlunɲa wɔ yɔn finliwɛ pi jɔɔɔ, katugu wila wugu ma senɛ nda yo, wii ti jate. Wila wi yɛɛ kan ma ki kagala nɲeɛ ke ni fuun ke pye. Koni wi se ya mboo yɛɛ shɔ naa.»

¹⁹Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yenɲele, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mi nɲa Yenɲele na yinwege wolo, na mɛɛɲe ki na, ki wunlunɲa wila wuguro nda wugu na yeɲe sɔɔwɔ, wi siri jate; wɔɔn yɔn finliwɛ pi jɔɔɔ. Ki kala na, mi yaa wi kapere ti go kala li taga wi na. ²⁰Mi yaa na mɛɛɲe ti jan wi na, mboo yigi wa na penɛ li ni. Mi yaa wi le mbe kari wi ni wa Babilɔni tara, mbe sa

kiti kɔn wi na wa ki laga ki na wi mbasinmɛ kapyere nda wɔ pye na na ti kala na. ²¹Wi malingbɔɔnɔ mbele fuun pe yaa kaa fee mbe shɔ, pe yaa ka pe gbo tokobi ni; mbele pe yaa ka koro go na pe ni, pe yaa ka gbɔn mbe jaraga mbe kari kɛ ki ni fuun ki na. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ mi ɲa Yawe Yɛnɲɛ, muwi mɔ para.»

Yɛnɲɛ lɪgi yɔn fɔlɔ kɔn
mbe Izirayeli wunluwɔ pi sɔngɔ
mboo tɛgɛ wa pi yɔnɔ

²²Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲɛ lɔ yo yɛn fɔ: «Mi jate mi yaa ka njege ka kaw sɛdiri tige ka namunɔ na mbe saga sanri. Mi yaa ki njege yirifɔnɲɔ ka kɔn wa njere ti ni fuun ti go na, mbe saga sanri yanwiga titɔnɔɲɔ ɲga kɔ yaraga ka go na^e. ²³Mi yaa saga sanri Izirayeli tara yanwiga ɲga kɔ yaraga ti ni fuun ti na wa ki go na. Ki yaa ka yiri mbe njere wɔ, mbe pire sɛ, mbe pye sɛdiri tige tiyɔnɔ. Sannjere ti cɛnlɛ pyew ti yaa ka pan mbaa cɛn wa ki yinmɛ pi ni; ti yaa kaa cɛn wa ki njere ti yinmɛ pi ni. ²⁴Pa kona yan tire ti ni fuun ti yaa ki jɛn fɔ mi Yawe Yɛnɲɛ, muwi mi ma tigbɔɔ ki tirige, ma tipile li yirige. Mi ma tige tipirige ki waga, ma ti-waga ki pye ki ma fun. Mi Yawe Yɛnɲɛ, muwi mɔ para, mi yaa sigi pye.»

Yɛnɲɛ li yaa kiti kɔn
lere pyew wi na
mbe yala wi kapyere ti ni

18 ¹Kona, a Yawe Yɛnɲɛ lɔ sili sɛnrɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Yɛnɲi na, a ye nɛ ki yomiyɛlɛ na li waa ***Izirayeli** tara ti wogo na, na yuun fɔ:

Teele pɛ ***ɛrɛzɛn** pire tugbɔɔnrɔ ti ka,
a pe piile pe ɲgangala kɛ tanga pe na^f.»

³Mi ɲa ***ye Fɔ**, Yawe Yɛnɲɛ na yinwege wolo, na mɛgɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ ye se kaa ki yomiyɛlɛ na li waa laga Izirayeli tara naa. ⁴Ye wele, sɛnwee piile pe ni fuun pe yinɲɛle ke yɛn na wogolo. Teele pe yinɲɛle o, piile pe yinɲɛle o, ke yɛn na wogolo. Lere ɲa ka kapege pye wo wi daga mbe ku.

⁵«Lesinɲɛ wi yɛn yɛgɛ ɲga na ki ɲga, wi maa tanri kaseleɲɛ na, na kasinɲɛ piin. ⁶***Saara** nda pe maa woo wa yanwira ti na wila la ta kaa, wila la yɛgɛ yinrigi Izirayeli woolo yarisunndo ti na. Wila wi lewee yɛnlɛ wi jɔ wi ta. Wila sinlɛ jɛlɛ ɲa wi yɛn naa jogolo yaan wi ni. ⁷Wila li lere go na; wi ka lere jin mboo kɛ yaraga shɔ mbege tɛgɛ fɔgɔ ki yɔnɔ, wi ma

^e 17.22: Njege yirifɔnɲɔ ɲga ki sɛnrɛ ti yo, ki yɛn ma taanla Izirayeli tara wunlunɲa wo ni (Eze 34.23; 2 Sami 7.12-16). Yanwiga titɔnɔɲɔ ɲga kɔ yaraga, ko ki yɛn Zheruzalɛmu ca ye. ^f 18.2: Zhere 31.29

kaa ki songɔɔ ki fɔ wi na. Wila yu. Fungo yen mbele na, wi maa yaakara kaan pe yeri, wi ma yaripɔɔ kan lere ɲa wi yen witiwaga wi yeri. ⁸Wila fɔɔ le lere na mbaa tɔnli jaa ki go na, wila la tɔnli pee jaa. Wi maa kɛɛ ki wɔ kambasinɲe pyege ki ni, wi ma kiti wi kɔn kaselege na lere naa wi lewee yenle pe sɔɔwɔ. ⁹Wi maa tanri na kondɛɲɛɲɛ koro naa na kakɔndɛɲɛɲɛ ke na ma yala kaselege ki ni. Ki lerefɔ wi yen lesinɲe. Wi yaa laa yinwege ki piin. We Fɔ, Yawe Yenɲɛ le, lo li yo ma.

¹⁰«Ɛɛn fɔ, na ki lerefɔ wi ka pinambyɔ se, ɲa wi pye lepee konaa legbo-lere, nakoma wi pye ki kapyere cɛnle nda ka pyefɔ, ¹¹mbe sigi ta wi to wi sila ki cɛnle ka pye, na ki pyɔ wi ka saa saara nda pe maa woo wa yanwira ti na ti kaa, na wi kaa lewee yenle wi jɔ wi ta, ¹²na wi kaa nii fɔɔwɔ fɛnnɛ poro naa leele mbele pe yen tege na pe go na, na wi kaa yuun, yaraga ɲa wɔ shɔ fɔɔfɔ wi yeri maga tege fɔɔ ki yɔnɔ, na wi sigi songɔɔ wi na, na wi kaa yege yinrigi yarisunndo ti na, mbaa katijangara piin, ¹³na wi ka fɔɔ le lere na mbaa tɔnli jaa ki go na, na wi kaa tɔnli pee shoo, naga yen ma, ki pyɔ wi yaa koro mbaa wi yinwege ki piin wi le? Ayoo wi se koro mbaa wi yinwege ki piin. Ki katijangara nda fuun wɔ pye ti kala na, pe yaa kaa gbo; wi yaa suu yeera kunwɔ pi go kala li le.

¹⁴«Ɛɛn fɔ na pinambyɔ ka pye naɲa wa yeri, kapere nda fuun wi to wɔ pye, na wi ka pye ti jenme, na wi kari yan, na wii yenle mbaa ti nunɲba ti piin, ¹⁵na wi woro na saara nda pe maa woo wa yanwira ti na ti kaa, na wi woro na yege yinrigi Izirayeli tara yarisunndo ti na, na wi suu lewee yenle wi jɔ wi ta; ¹⁶na wi woro na nii lere go na, na wi woro na yaraga ka shoo fɔɔfɔ wi yeri mbege tege fɔɔ ki yɔnɔ, na wi woro na yuun, na wi kaa yaakara kaan fungo fɔ wi yeri mbaa yaripɔɔ kaan ɲa wi yen witiwaga wi yeri; ¹⁷na wi woro na kambasinɲe piin lere na, na wi woro na tɔnli jaa fɔɔ go na, na wi si woro na tɔnli pee shoo, na wi kaa tanri na kakɔndɛɲɛɲɛ naa na kondɛɲɛɲɛ ke na, ki lerefɔ wi se ku wi to wi kajɔɔɔ ki kala na; wi yaa laa yinwege ki piin, ki woro na lere kɔɔn shyen. ¹⁸Wi to wo wɔ leele pe jɔɔ, ma pe kɛɛ yaara ti yu, ma kambasinnde pye wi tara woolo pe na. Wowi wi daga mbe ku wi kapere ti kala na.

¹⁹«Ye maa yuun fɔ: «Yiɲgi na kapere nda tofɔ wɔ pye, ti fɔɔ kii si daga mbe tɔn pyɔ wi na?» Ki se pye ma, katugu pyɔ wɔ tanga kaselege naa kasinɲe ki na, konaa mala kondɛɲɛɲɛ ke ni fuun ke yigi na tanri ke na. Ki pyɔ wi yaa laa yinwege ki piin, ki woro na lere kɔɔn shyen. ²⁰Lere ɲa ka kapege ki pye, ko fɔ wo wi daga mbe ku. Tofɔ wi kajɔɔɔ ki go kala li se to pyɔ wi na, pyɔ wi kajɔɔɔ ki go kala li se to tofɔ wi na. Lesinɲe wi yaa kaa kasinme pi tɔnli wi ta, lepee wi tipewe pi go kala li yaa ka to wi na.»

Kapege pyefɔ naa lesinɲe pe sara

²¹«Na lepee wi ka punɲo le wi kapere nda fuun wɔ pye ti ni mberi yaga, na wi kaa tanri na kondɛɲɛɲɛ ke ni fuun ke na, mbaa na

kakɔndɛgɛngɛle naa na kasingge ki piin, ki woro na lere kɔɔn shyɛn, wi yaa laa yinwege ki piin, wi se ku. ²²Kapere nda fuun wɔ pye ka kpe se jate wi go na naa; kasingge konɔ na wɔ tanga li kala na, wi yaa laa yinwege ki piin. ²³Naga yɛn ma, yaa ki jate ndɛɛ lepee wi kunwɔ po pilan ndanla wi le? We Fɔ, Yawe Yɛngɛle lo li yo ma. Mi maa ki jaa wi wɔ wa wi kombegele ke ni, wila wi yinwege ki piin.

²⁴«Na lesinɛ wi kaa kasingge pyege ki yaga, mbaa kambasinɛ ki piin, lepee wi maa katijangara nda fuun piin, na wi kaa ti fɔrɔgi, naga yɛn ma, wi yaa laa yinwege ki piin wi le? Wi kasingge nga fuun wɔ pye pe se nawa to ka kpe na. Wi yaa ku wi kambasinme naa wi kapere nda wi pye ti kala na.

²⁵«Ye maa yuun naa fɔ: «We Fɔ wi konɔ li woro ma yala.» Yoro Izirayeli woolo ye logo na yeri jɛngɛ. Naga yɛn ma, mi na kɔngolo koro ke woro ma yala wi le? Naga yɛn ma, yoro kɔngolo koro ma ke woro ma yala? ²⁶Na lesinɛ wa kaa kasingge pyege ki yaga mbaa kambasinɛ piin mbe si ku, ki fɔ wɔ ku wi kambasinɛ ko kala na. ²⁷Ɛn fɔ na lepee wa kaa kapege pyege ki yaga mbaa tanri kaselege naa kasingge na, wi yaa wi yinwege ki ta. ²⁸Na wi ka jatere ta mboo kajɔɔrɔ ti ni fuun ti jɛn mberi yaga, pa wi yaa laa yinwege ki piin, wi se ku.

²⁹«Ɛn fɔ yoro Izirayeli woolo ye yɛn na yuun fɔ: «We Fɔ wi konɔ li woro ma yala.» Yoro Izirayeli woolo, naga yɛn ma, mi na kɔngolo koro ke woro ma yala wi le? Naga yɛn ma, yoro kɔngolo koro ma ke woro ma yala?

³⁰«Ki kala na, mi yaa ka kiti kɔn ye ni fuun nungba nungba ye na mbe yala ye kapyegele ke ni, yoro Izirayeli woolo wele. We Fɔ, Yawe Yɛngɛle lo li yo ma. Ye ye tangalɔmɔ pi kanɛga, ye sɔngɔrɔ ye pɔngɔ wa ye kajɔɔrɔ ti ni fuun ti yeri, jango ye kajɔɔrɔ tiga ka ti ye tɔngɔ. ³¹Kajɔɔrɔ nda fuun yaa piin, ye laga ti na, ye ye kotogo ki kanɛga fɔngɔ, ye nawa jatere fɔngɔ le ye yɛɛ ni. Yoro Izirayeli woolo, yingɔ na ye nɛɛ jaa mbe ku? ³²Mi ɛa ye Fɔ, Yawe Yɛngɛle, muwi mɔ yo ma fɔ: «Lere mbe ku ki woro mala ndanla. Ki kala na, ye ye tangalɔmɔ pi kanɛga ye kapege ki yaga, jango yaa ye yinwege ki piin.» »

Kunwɔ yurugo nga kɪla kɔ Izirayeli tara yɛkeele pe wogo na

19 ¹Kona, a *we Fɔ wɔ sho fɔ: «Mboro wo na, Ezekiyeli, ma kunwɔ yurugo kɔ *Izirayeli tara teele pe wogo na, ma yo fɔ:

²E, ma nɔ wila pye paa jara nɔ gbɔɔ yɛn jaraye pe sɔgɔwɔ!

Wila pye ma sinle wa jara yirifɔnmbɔlɔ pe sɔgɔwɔ, naa piile pe yɔn suro ti woo.

§ 19.2: Jara nɔ gbɔɔ ɛa wi senre ti yo, wo yɛn ma taanla Zheruzalemu ca ko ni nakoma Zhuda cenle lo ni.

- 3 Wila wi pyɔ wa koro,
 a wì yiri ma pye jara yirifɔnɔ.
 Ŋa wila kagbogo ki fɔrɔɔ,
 a wila leele pe kuun.
- 4 Cengele kèle yege woolo la wi kala li logo,
 a pè ti wì to wege ka ni.
 A pè suu yigi ma tugurɔn kannjine le wa wi numala li na, mɛɛ kari
 wi ni wa Ezhipiti tara^h.
- 5 «Naa jara nɔ wila kaa ki yan wùu pinambyɔ wi sige ma saa te,
 a wi jigi wì si kɔn wi na.
 A wì suu pyɔ wa yege le maa koro,
 maa pye jara yirifɔnɔ.
- 6 A wi nɛɛ yanri jara sanmbala pe sɔɔwɔ.
 Wila yiri ma pye jara yirifɔnɔ;
 wila kagbogo ki fɔrɔɔ,
 a wila leele pe kaa.
- 7 Wila pe ***malaga sigeyinre** ti jaanriⁱ, ma pe cara ti tongo.
 Wi gbelege ki kala na, tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun ti sunndo
 wila kɔn ti na.
- 8 Cengele ngele ke yen maa maga, kè si yiri wi kɔrɔɔ,
 ma yiri kɛɛ ki ni fuun ki na.
 Kàa ke mɛɛ ti jan wi na,
 a wì to wa ke wege ki ni.
- 9 Pàa tugurɔn kannjine le wa wi numaga ki na
 maa le gbaga ka ni,
 ma kari wi ni wa Babilɔni tara wunlunana wi yeri.
 Pàa saa wi tɔn malaga sigego ka ni,
 janɔ paga kaa magala li logo naa wa Izirayeli tara yanwira ti na.»

Kunwɔ yurugo nɔgɔ kila kɔ
ɛɛzen tirige ki wogo na

- 10 Ma nɔ wila pye paa ***ɛɛzen** tirige yen, nɔgɔ ki yen ma sanri logo yɔn
 na.
 Pire legere naa njere legere la pye ki na tɔnmɔ legewe pi kala na.
- 11 Njere tugbɔrɔ la pye ki na,
 a ki njere tì pye wunlumbolo pe kanngala.
 Kila tɔnlɔ ma yagara ma wɛ tire sannda ti na;

^h 19.4: Ki senre nda ti yen na para Zhuda tara wunlunana Yowahazi wo senre na.

ⁱ 19.7: Ki laga nɔgɔ ki senre ti woro ma filige Yenɔgele senre sewe nɔ wi yen Aramuye senre ni wi ni.

- pe ma koro lege naga yaan ki yagawa,
 naa ki njere legere ti kala na.
- 12 Eɛn fɔ pàa ki kɔw nangbanwa gbɔɔ ni maga wa tara;
 yɔnlɔ yirisaga tifelege kila ki pire ti waga, a tì toori.
 Ki njere tugbɔɔɔ tila kaari ma waga;
 a kasɔn kɪri sogo.
- 13 Koni pè saa ɛɛzen tirige ki sanri wa ***gbinri** wi ni, wa lawaga tara
 nda tɔnmɔ woro wa.
- 14 Kasɔn yiri wa ki tirige ki ni maga njere to naa ki pire ti sogo.
 Njege gbenge si koro ki na naa, nga ki mbe ya pye wunluwɔ
 kanngala.

Ki yurugo nga ki yen kunwɔ yurugo; ki yaa koro mbaa koo kunwɔ
 yurugo yen.

Yenɛle làa pye na Izirayeli woolo
pe yege sinni,
ali mbege ta pàa yiri ma je

20 ¹ ***Izirayeli** woolo pe yigingɔlɔ malaga kasopiile, ki yeɛ kɔlɔ-
 shyen wolo li yenge kangurugo wogo ki pilige kɛ wogo ki na, a
 Izirayeli tara ***lelele** pèle si pan ma cɛn na yege sɔgɔwɔ, jango mbe Yawe
 Yenɛle li yewe mbeli nandanwa kala li jen. ² Kona, a Yawe Yenɛle li sili
 senɛ ti kan na yeri ma yo fɔ: ³ «Senwee pyɔ, ki yo Izirayeli tara lelele
 pe kan fɔ mi ɲa ***ye Fɔ**, Yawe Yenɛle le, pa mɪ yo yɛɛn fɔ: «Naga yen ma,
 muwi ye pan mbe yewe mbanla nandanwa kala li jen wi le? Kaselege ko
 na, mi ɲa Yenɛle na yinwege wolo, na mege ki na, mi se ti yanla yewe.»
 We Fɔ, Yawe Yenɛle lo li yo ma.

⁴ «Senwee pyɔ, ma yɛɛ gbegɛle, ma kiti kɔn pe na, ki pyewe piga kaa
 ma kɔɔn shyen. Pe teleye pàa katijangara nda pye, ma pe nawa to ti na.
⁵ Maga yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yɛɛn fɔ: «Pilige ɲa
 ni, mila Izirayeli woolo pe wɔ, milan kɛɛ ki yirige ma wugu ki Zhakɔbu
 setirige piile pe kan. Mila na yɛɛ naga pe na wa Ezhipiti tara. Milan kɛɛ
 yirige ma wugu pe kan ma yo fɔ: Muwi mi yen Yawe Yenɛle, ye Yenɛle
 le.» ⁶ Ki pilige ki ni, mila wugu ma pe kan, ma yo mi yaa pe yirige wa
 Ezhipiti tara mbe kari pe ni tara ta ni, nda mila gbegɛle pe kan, nda nɔnɔ
 naa senrege yen na fuun wa ti ni. Tara nda ti yen ma yɔn ma we tara ti
 ni fuun ti na^j. ⁷ Mila pe pye fɔ: «Ye ni fuun nungba nungba, yarisunndo
 tijangara nda ye yen na yege yinrigi ti na, yeri wa. Yaga ka ye yɛɛ tege
 ***fyngɔ** ni mbaa Ezhipiti tara yarisunndo ti gbogo. Muwi mi yen Yawe
 Yenɛle, ye Yenɛle le.»

⁸«Een fɔ pàa yiri ma je na na, pe sila yenle mbe logo na yeri. Pe ni wa kpe sila yarisunndo tijangara nda pàa pye na yege yinrigi ti na ti wa, pe sila je Ezhipiti tara yarisunndo ti na. Mìla ki sɔnri mbanla nangbanwa gbɔɔ kala li wa pe na, mbanla nangbanwa kala li pye pe na fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga, wa Ezhipiti tara ti ni. ⁹Een fɔ mi sila yenle mbege pye pe na ma, na mege ko kala na, jango pàa pye ma cen cengele ngele sɔgɔwɔ, na mege ki ka ka jɔgɔ ke yege sɔgɔwɔ, poro wele mìla na ye naga pe na, ma pe yirige ma pe wɔ wa Ezhipiti tara.

¹⁰«Mìla pe yirige wa Ezhipiti tara ma kari pe ni wa *gbinri wi ni. ¹¹A mì silan kondɛgɛngɛle ke kan pe yeri, mala kakɔndɛgɛngɛle ke naga pe na; senwee wi daga mbaa tanri ke na, jango mbaa wi yinwege ki piin ke fannga na. ¹²Mìla na *cɛnpilige ki kan pe yeri, ki pye paa kacɛn yen mi naa poro sɔgɔwɔ, jango pege jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yɛngɛle le, na li pe pye *kpoyi^k. ¹³Een fɔ Izirayeli woolo pàa yiri ma je na na wa gbinri wi ni. Pe sila tanga na kondɛgɛngɛle ke na; pàa je na kakɔndɛgɛngɛle ke na, koro ngele senwee wi daga mbaa tanri ke na, jango mbaa wi yinwege ki piin ke fannga na. Pàa na cɛnpilige ki jɔgɔ fɔ tipege. A mì sigi sɔnri mbanla nangbanwa kala li wa pe na wa gbinri wi ni, mbe pe tɔngɔ pew. ¹⁴Een fɔ mi sila ki pye ma, na yɛɛra mege ko kala na, jango mìla pe yirige wa Ezhipiti tara ti ni cengele ngele yege na, na mege ki ka ka jɔgɔ wa ke yege sɔgɔwɔ. ¹⁵Muwi mìla na kɛɛ ki yirige ma wugu pe kan wa gbinri wi ni, ma yo fɔ mi se kari pe ni wa tara nda mìla kan pe yeri ti ni; to nda nɔnɔ naa senrege yen na fuun wa ti ni, ti si yen ma yɔn ma wɛ tara ti ni fuun ti na. ¹⁶Mìla ko pye ma, katugu pàa je na kakɔndɛgɛngɛle ke na. Pe sila pye na tanri na kondɛgɛngɛle ke na; pàa pye nala cɛnpiliye yi jogo, katugu pe jatere wila koro pe yarisunndo to na. ¹⁷Konaa ki ni fuun, mìla pe wele ma pe yinriwɛ ta, mi sila pye na jaa mbe pe tɔngɔ; mi sila pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa gbinri wi ni.

¹⁸«Mìla ki yo pe piile pe kan wa gbinri wi ni fɔ: «Yaga kaa tanri ye tɛlɛye pe kondɛgɛngɛle ke na. Yaga ka pe kakɔndɛgɛngɛle ke yigi mbaa tanri ke na, yaga kaa pe yarisunndo ti gbogo mbe ye yɛɛ tɛge fyɔngɔ ni. ¹⁹Muwi mi yen Yawe Yɛngɛle, ye Yɛngɛle le. Yaa tanri na kondɛgɛngɛle ke na, yanla kakɔndɛgɛngɛle ke yigi yaa tanri ke na. ²⁰Yanla cɛnpiliye yi pye kpoyi, pa kona ki yaa pye paa kacɛn yen mi naa yoro sɔgɔwɔ, jango yege jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yɛngɛle, ye Yɛngɛle le.»

²¹«Een fɔ pe piile fun pàa yiri ma je na na. Pe sila tanga na kondɛgɛngɛle ke na, pe sila na kakɔndɛgɛngɛle ke yigi mbaa tanri ke na; koro ngele senwee wi daga mbaa tanri ke na, jango mbaa wi yinwege ki piin ke fannga na. Pàa na cɛnpiliye yi jɔgɔ. A mì sigi sɔnri mbanla nangbanwa

^k 20.12: Na li pe pye kpoyi, ko kɔrɔ wo yen fɔ na li pe tɛge pe ye li yɛɛ kan; Eki 31.13; Levi 20.8; 22.9.

gbɔɔ kala li wa pe na wa gbinri wi ni, mbanla nangbanwa kala li pye pe na fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga. ²²Ɛen fɔ mi sila ki pye, na yɛra meɛ ko kala na, jaŋgo mila pe yirige wa Ezhipiti tara cengele ngele yege na, na meɛ ki ka ka jɔɔ ke yege sɔɔwɔ. ²³Muwi mila na kɛ ki yirige ma wugu pe kan fun wa gbinri wi ni, mbe pe jaraga wa cengele sanngala ke sɔɔwɔ, mbe pe jaraga mbe kari tara pyew ti ni. ²⁴Katugu pe sila pye nala kakɔn-ndegengele ke piin; paa je na kondɛgengele ke na, mala cɛnpiliye yi jɔɔ. Paa pye na yege yinrigi pe teleye pe yarisunndo ti na. ²⁵Ki pye ma, a mi si kondɛgengele kan pe yeri, ngele ke sila pye ma yɔn, ma kakɔnndegengele kan pe yeri, ngele pe saa ya mbaa pe yinwege ki piin ke fannga na. ²⁶Mila ti, a pɛ pe yɛ tege fyɔngɔ ni pe *saara ti ni; to tila pye pe pina-mbiile konɔbanmbala mbele fuun paa pye na woo saraga na pe sori kasɔn ni. Mila ki pye ma, ma jɔɔɔ wa pe na, jaŋgo pege jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɛle le.»

Izirayeli woolo pe sila logo

Yenɛle li yeri wa Kana tara

²⁷Ki kala na, sɛnwee pyɔ, para Izirayeli tara woolo pe ni, maga yo pe kan fɔ: «Pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yɛn fɔ: «Ye teleye paa na tifaga fun, katugu pe sila koro sinmbele na ni. ²⁸Milan kɛ ki yirige ma wugu, ma yo mi yaa tara nda kan pe yeri, a mi si kari pe ni wa ti ni. Ɛen fɔ, a pɛ si saa na yege yinrigi tinndiye titɔnɔmbɔɔ pe na konaa tigbɔɔ nda fuun ti yen wɛrɛ ni ti na. Pa paa pye na pe saara ti woo wa ki lara ti ni; paa pye na pe yarilire saara ti woo wa, naa pe *wusuna nuwɔ taan saara ti ni konaa pe duvɛn saraga nga pe ma wɔ ma wo ki ni ma ta mala nangbanwa pi yirige na ni.» ²⁹Kona, a mi si pe yewe ma yo fɔ: «Ye maa kee wa sunzara nda wa tinndiye pe na, ko yen yingi?» Ali ma pan ma gbɔn nala, pe maa ki lara ti yinri sunzara.

³⁰«Ki kala na, ki yo Izirayeli tara woolo pe kan fɔ: «Pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yɛn fɔ: Naga yen ma, ye si ye yɛ tege fyɔngɔ ni paa ye teleye pe yen wi le? Naga yen ma, ye woro na kalikalawa piin na pe yarisunndo tijangara ti gbogo wi le? ³¹Ali ma pan ma gbɔn nala, ye yen na ye yɛ teri fyɔngɔ ni, naa ye yen na ye saara ti woo, na ye piile pe woo saraga na pe sori kasɔn ni ye yarisunndo ti ni fuun ti kan we. Yoro Izirayeli woolo, yaa ki sɔnri ndɛɛ mi yaa ye yaga yanla yewe wi le? Ayoo dɛ. Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yenɛle na yinwege wolo, na meɛ ki na, mi yen naga yuun fɔ mi se yenle ki na yanla yewe.»

³²«Ye yen naga sɔnri wa ye nawa naga jaa mbe pye paa cengele sanngala ke yen, konaa mbe pye paa tara sannda ti woolo pe yen, mbaa tire naa sinndɛɛrɛ ti gbogo. Ɛen fɔ ki wogo ki se pye. ³³Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yenɛle na yinwege wolo, na meɛ ki na, mi yen naga yuun fɔ mi yaa cɛn wunluwɔ pi na ye go na, na fannga konaa na yawa pi ni, mbanla

nangbanwa gbɔɔ kala li wa ye na. ³⁴Mi yaa ka ye yirige mbe ye wɔ wa cengele sanngala ke sɔgɔwɔ; mɪla ye jaraga ma kari ye ni tara nda ni, mi yaa ka ye yirige wa ti ni, mbe ye gbogolo naa na fannga konaa na yawa pi ni, mbanla nangbanwa gbɔɔ kala li wa ye na. ³⁵Mi yaa ka kari ye ni gbinri wa ni, mbe ye laga cengele sanngala ke na, we sa we yɛɛ yan gbɔgɔyi, mbe kiti kɔn ye na. ³⁶Yegɛ nɔga na mɪla kiti kɔn ye telɛye pe na wa Ezhipiti tara ti ni, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, mi yaa kiti kɔn yoro fun ye na.» We Fɔ, Yawe Yɛnɔɛle lo li yo ma. ³⁷Mi yaa ka ye yegɛ sin na yaayoro kɔnrikanngala li ni mbe kari ye ni wa na *yɔn finliwɛ laga ki ni. ³⁸Leele mbele pɛ yiri ma je na na konaa mbele pee logo na yeri, mi yaa pe cɔnri mbe pe wɔ wa ye sɔgɔwɔ. Pe yɛn ma cɛn tara nda ni ma pye nambanmbala, mi yaa ka pe yirige wa ti ni. Eɛn fɔ pe se ka sɔngɔɔ mbe pan laga Izirayeli tara ti ni. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɔɛle le.

³⁹«Yoro wo na, yoro Izirayeli woolo wele, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɔɛle li yo yɛɛn fɔ: «Ye ni fuun nungba nungba yaa kee ye saa ye yarisunndo ti gbogo fasi! Eɛn fɔ ko pungo na, ki ye ndanla ma ye mbɛn ye yaa kaa nuru na yeri. Na mege nɔga ki yɛn kpoyi, ye se kaga tɛge fyɔngɔ ni naa ye yarikanra to naa ye yarisunndo ti ni.» ⁴⁰Katugu Izirayeli tara woolo pe ni fuun, mbele fuun pe yaa ka pye mbe cɛn wa tara ti ni, pe yaa kaa paan mbaa na gbogo wa na yanwiga kpoyi ki na, yanwiga nɔga kɪ yagara Izirayeli tara yanwira ti ni fuun ti na we. We Fɔ, Yawe Yɛnɔɛle lo li yo ma. Pa mi yaa ka yɛnɛ ye na wa ki laga ki na. Mi yaa ka yo yaa paan ye yarikanra ti ni, naa ye yari-lire fɔnnɔ kɔngbannda saara ti ni konaa yaara nda fuun ye yaa ka tɛge ti ye na kan ti ni. ⁴¹Yɛ gbɔn ma jaraga ma kari cengele nɔgele sɔgɔwɔ konaa tara nda ni, na mi ka ka ye yirige wa ke sɔgɔwɔ mbe ye gbogolo naa, pa mi yaa ka yɛnɛ ye na paa saraga nuwɔ taan wogo yɛn. Kiga pye ma, kagala nɔgele mi yaa pye ye ni ke kala na, mi yaa ki naga cengele sanngala ke na fɔ muwi mi yɛn Yɛnɔɛle na li yɛn kpoyi. ⁴²Na mi ka ka sɔngɔɔ mbe pan ye ni wa Izirayeli tara ti ni, to nda mɪla na kɛɛ ki yirige ma wugu mberi kan ye telɛye pe yeri, pa kona ye yaa ki jɛn mbe yo fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɔɛle le. ⁴³Wa ki laga ki na, ye yaa ka nawa to ye tangalɔmɔ lɛɛ pi na konaa ye kapyere nda yɛ pye ma ye yɛɛ tɛge fyɔngɔ ni ti na. Ye yaa ka lakɔ ye yɛɛ na kapere nda fuun yɛ pye ti kala na. ⁴⁴Yoro Izirayeli woolo wele, mi se ka ye yigi mbe yala ye tangalɔmɔ pee po naa ye kafaara ti ni, eɛn fɔ mi yaa ka ye yigi jɛngɛ na yɛɛra mege ko kala na. Pa kona ye yaa ki jɛn mbe yo fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɔɛle le.» We Fɔ, Yawe Yɛnɔɛle, lo li yo ma.

Fyɛɛ senre nda tila yo

Zhuda tara ti wogo na

21 ¹Yawe Yɛnɔɛle làa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, kannga ma yegɛ wa wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tara ti yeri,

ma para ma wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tara ti na, ma Yɛnɛɛle li yɔn sɛnrɛ yo ma wa mbele pe yen ma cɛn wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tara¹ kɔlɔɔ ki ni pe na. ³Maga yo yɔnlɔparawa kalige kɛɛ kɔlɔɔ woolo pe kan fɔ pe Yawe Yɛnɛɛle li sɛnrɛ ti logo. *We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle, pa li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa kasɔn le ye ni. Ki kasɔn ki yaa ka ye laga tire tipiire naa tiwara ti ni fuun ti sogo. Ki kasɔn yinne li se ka figi. Ki yaa ka lere pyew wi yegɛ ki mulugu, mbege le wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki na fɔ sa gbɔn wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ ki na. ⁴Kona leele pe ni fuun pe yaa ki yan mbege jɛn fɔ mi Yawe Yɛnɛɛle, muwi mɔgi kasɔn ki le; ki se si ya figi.»

⁵Kona, a mɔ sho fɔ: «E, we Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle, leele pe yen naga yuun fɔ: «Ki naja ŋa wi yen na yomiyegɛle waa ko ce!» »

⁶Kona, a Yawe Yɛnɛɛle li sili sɛnrɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ⁷«Sɛnwee pyɔ, kanŋga ma yegɛ wa wa Zheruzalemu ca ki yeri, ma para ma wa ki lara *kpoyi ti na, ma Yɛnɛɛle li yɔn sɛnrɛ yo ma wa *Izirayeli tara ti na. ⁸Maga yo Izirayeli tara ti kan fɔ, pa Yawe Yɛnɛɛle li yo yɛɛn fɔ: «Mi yaa yiri ye kɔrɔɔ; mi yaa na tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni mbe lesinmbele poro naa lepeele pe ni fuun pe tɔngɔ wa ma ni. ⁹Ki kaa pye mi yen na jaa mbe lesinmbele poro naa lepeele pe tɔngɔ wa ma ni, ki kala na, mi yaa na tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni mbe leele pe ni fuun pe tɔngɔ, mbege le wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki yeri mbe saga wa wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ ki yeri. ¹⁰Kiga pye ma, lere pyew wi yaa ki jɛn fɔ mi Yawe Yɛnɛɛle, mɔlan tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni, wi se si sɔngɔrɔ mbe ye wa naa.»

¹¹«Mboro wo na sɛnwee pyɔ, ta jɛɛn! Ma gbɔw ma jigi wi ni wɔ kɔn ma na konaa nandangawa ni pe yegɛ sɔɔwɔ. ¹²Na paga ma yewe mbe yo fɔ: «Yɛŋgi na ma nɛɛ jɛɛn?» Ma pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Katugu mɔ fyɛrɛ sɛnrɛ ta logo ti yen na paan. Leele pe sunndo wi yaa ka kɔn pe na, pe keyɛn yi yaa ka fanla pe na, pe jatere wi yaa ka piri pe na, pe kanŋguuro ti yaa ka fanla pe na. Ee, ti yen na paan! Ki yaa pye kaselege!» » We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma.

Yɛnɛɛle li tokobi kala

¹³Yawe Yɛnɛɛle làa li sɛnrɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁴«Sɛnwee pyɔ, Yɛnɛɛle li yɔn sɛnrɛ ti yo ma yo fɔ, pa we Fɔ wɔ yo yɛɛn fɔ:

«Tokobi! Tokobi!

Pɔo yɔn ki yɔ, maga filige!

¹⁵Tokobi yɔn kɔ yɔ legbogo ko kala na,
pɔo yɔn ki turugo, jango wila yɛngele.

Naga yen ma, we mbe ya mbaa yɔɔrɔ mele we pinambyɔ wi
wunluwɔ kanŋgala li wogo na?

¹ 21.2: Ŋga ki yo fɔ yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tara, ko yen na para Zhuda tara to sɛnrɛ na.

Wunluwo kanngala li yen na tire sannda pyew ti tifaga.

- 16 Pè tokobi wi kan, pe ta poo yɔ,
 jaŋgo lere wa mboo yigi wa wi kɛɛ;
 tokobi wi yɔn kɪ yɔ, pɔo yɔn ki turugo
 jaŋgo mboo le gbɔfɔ wi kɛɛ.
- 17 Senwee pyɔ, ta gbele ngbanga maa jɔrɔgi,
 katugu pè tokobi wi kɔw na woolo pe na,
 konaa Izirayeli tara teelee pe ni fuun pe na.
 Pè pe le tokobi wi kɛɛ poro naa na woolo sanmbala pe ni fuun pe ni;
 ki kala na, tɔɔn jegbɔlɔ li gbɔɔn jatere piriwen pi kala na.»
- 18 Katugu ki yen kannganga jenge;
 tokobi wi woro na wunluwo kanngala na jate, lo ka kɔ mbe wɔ wa,
 ki yaa pye meɛ?
 We Fɔ, Yawe Yenɲele lo lì yo ma.
- 19 «Koni, senwee pyɔ, Yenɲele li yɔn senɛ ti yo.
 Ma kɛndagala ke gbɔn ke yɛɛ na nanɲbanwa ni.
 Tokobi wi yaa gbɔn gbɔnsaga shyen, gbɔnsaga taanri.
 Legbogo tokobi wowi;
 legbogo gbɔɔ tokobi wowi.
 Wi yen na gbɔɔn kɛɛ ki ni fuun ki na.
- 20 Wi yaa ti sunndo kɔngɔ mbe leele pe ta,
 jaŋgo pe legɛɛ mbe kurugo mbe toori.
 Ki kala na, mɪ legbogo tokobi wi torogo wa pe yeyɔnrɔ nungba
 nungba pyew ti na.
 Pè tokobi wi yɔn ki yɔ wila yɛngeɛ,
 pɔo yɔn ki yɔ wila legbogo piin.
- 21 Tokobi taan, ta kuun kalige na,
 maa kuun kamɛnge na!
 Maga yege sin laga o laga, maa kuun!
- 22 Mi fun mi yaa kaa na kɛndagala ke gbɔn ke yɛɛ na,
 mi yaa kanla nanɲbanwa kala li pye fɔ sa gbɔn wa li kɔsaga.» Mi
 Yawe Yenɲele, muwi mɪ yo ma.

**Babilɔni tara wunlunaja
 wi yaa Zheruzalemu ca ki tɔngɔ**

23 Yawe Yenɲele làa li senɛ ti kan na yeri ma yo fɔ: 24 «Mboro wo na,
 senwee pyɔ, kɔngolo kacɛn wogolo shyen gbegele, ɲgele Babilɔni tara
 wunlunaja wi tokobi fɛnnɛ pe mbe ya toro wa ke ni mbe pan. Ki kɔngolo
 shyen ke daga mbe yiri tara nungba ni. Ma kacɛn wa pye wa kɔngolo
 shyen ke ni fuun ke ɛsaga ki na, jaŋgo tokobi wi yen na kee ca ɲga ni,
 mbaa ki nari. 25 Ma kɔnɔ nungba kacɛn pye, na tokobi wi yaa toro wa

li ni mbe kari wa Amō cenle woolo pe cagbōgo Araba ki ni; mēē kono la yege kacēn pye, na tokobi wi yaa toro wa li ni mbe pan wa Zhuda tara, wa Zheruzalemu ca ŋa pē malaga sigembogo kan maga maga we. ²⁶Katugu Babilōni tara wunlunaŋa wi yēn ma yere wa kongegele ke na, wa kongolo shyen ke lesaga ki na. Wi yēn naa jēre ti piin mbege jēn kono na wi yaa lē. Wi yēn na jēle wi wangala ke ni, na wi go nawa yarisunndo ti yewe. Wi yēn na saraga yaayoro kara yinŋele ke cancan na jēle ke ni. ²⁷Jēre pyewanla na lāa Zheruzalemu ca ki naga, li si to wa wi kalige kēē ki na. Kì pye ma, wi yaa pan mbe mbogo jaanriyaara tēge le ki ca mboro ti tanla, mbe malaga kōnnō wa, mbe legbogo pye. Pe yaa ka mbogo jaanriyaara yerege yerege wa ca ki mbogo yeyōnro ti pūngo na, mbe tara gbogolo lugusara mbogo ki na, mbe malaga gbōnlugusara gbegele.

²⁸«Eēn fō, Zheruzalemu ca woolo pe yēn naga sōnri ndēē ki jēre kapyere ti woro yaraga ka pe yege na; katugu pāa wugu ma pe yēē kan fō yaraga ka se pe ta. Kōnaa ki ni fuun, Babilōni tara wunlunaŋa wi yaa pe nawa to pe kambasinnde ti wogo na, mbe pe kōgōri fō pe yaa ka pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni.»

²⁹Ki kala na, pa we Fō, Yawe Yēnŋele li yo yēēn fō: «Kì kaa pye ye yēn nala nawa tuun ye kambasinnde ti wogo na, na ye kolomō kapyere ti piin nari yinrigi funwa na, na ye kapere ti nari wa ye kapyegele ke ni fuun ke ni, mala nawa to ti ni fuun ti na, ki kala na, ye juguye pe yaa kēē taga ye na mbe kari ye ni.

³⁰«Mboro wo na, Izirayeli tara ti wunluwō pyō, ma yēn Yēnŋele li mēge jōgōfō kōnaa lepee; ma kapere ti fōgō tōnpilige kì gbōn. Ma kajōgōrō tì gbōn wa ti kōsaga ki na, ki kala na, ti fōgō tōnpilige kì gbōn^m. ³¹Pa we Fō, Yawe Yēnŋele li yo yēēn fō: «Nōrōmiri wi yaa ka kōw mbe laga wa ma go na, wunluwō njala li yaa ka kōw mbe wō wa ma go ki na. Yaara ti ni fuun ti kanŋa. Ŋa wila go sogo, wo yaa ka yiri; ŋa wila yiri, wo yaa go sogo. ³²Kataga naa kataga! Mi yaa ka Zheruzalemu ca ki jōgō mbege pye kataga. Ki jōgōwō cenle pa fa pye gbēn. Mi yaa ki pye ma, fō sa gbōn ŋa wi daga mbe pan mbe kiti wi kōn, wi sa pan, wo ŋa mīgi le wi kēē we.»

Yēnŋele li yaa malaga gbōn

Amō cenle woolo pe ni

³³«Mboro wo na, senwee pyō, Yēnŋele li yōn senre ti yo, ma yo fō: «We Fō, Yawe Yēnŋele, pa li yo yēēn Amō cenle woolo pe wogo na kōnaa tēgele na paa tegele li wogo na fō:

Tokobi, tokobi pōo kōw wa wi wofogo ki ni legbogo ki mēge ni,
pōo yōn ki turugo maga filige mbe gboro pye,
maa yō wila yēngele paa yēngele yēngeleme yēn.

³⁴Ye jeeɛ senɛ nda ti yen go fu senɛ to naa ye yariyanra yagbogo-lo woro ti ni, mbe ye ta wa ti ni, tokobi wì gbegɛle mbe lepeelee tipeele pe kɔnlogi; pe kambasinnde tì gbɔn wa ti kɔsaga ki na, ki kala na, pe kajogɔɔ ti fɔgɔ tɔnpilige kì gbɔn koni.»

³⁵«Ye ye tokobi wi le wa wi wofogo ki ni. Mì ye da ma ye tɛgɛ laga nga na, ye setirige kì yiri tara nda ni, pa mi yaa sa kiti kɔn wa ye na. ³⁶Mi yaa na nanɔbanwa gbɔɔ kala li wa ye na, mbanla kɔnrɔ tandorogo kasɔn ki fɛ mbege wa ye na. Mi yaa ye le lewelimbele pele kɛɛ, mbele pe tunngo ki yen mbaa jɔgɔwa piin. ³⁷Kasɔn ki yaa ka ye sogo. Ye kasanwa pi yaa ka wo wa tara ti na. Lere se ka nawa to ye na naa; katugu mi Yawe Yenɔɛle, muwi m̀ para.»

Zheruzalemu ca woolo pàa kapere pye

22 ¹Yawe Yenɔɛle làa li senɛ ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Mboro wo na, senwee pyɔ, ma yɛɛ gbegɛle ma kiti kɔn Zheruzalemu ca nga ki yen legbogo ca ki na. Ma kiti kɔn ki na. Katijangara nda fuun pè pye, ma ti yɛgɛ naga pe na. ³Maga yo pe kan fɔ: «Pa ***we Fɔ**, Yawe Yenɔɛle lì yo yɛn fɔ: Wele, ki ca nga ki woolo pe yen na leele pe kuun wa ca ki ni, jango ki tɔngɔpilige ki fyɛɛle ki gbɔn; pe yen na yarisunndo tijangara gbegɛle, ma pe yɛɛ tɛgɛ ***fyɔngɔ** ni ti ni. ⁴Legbogo nga yè pye, kì ye pye jɔgɔfenne. Yarisunndo nda yè gbegɛle, tì ye tɛgɛ fyɔngɔ ni. Yègɛ pye ma ye yinwege piliye yi were, ma ti a ye yegɛle yɔn kì gbɔn wa ki kɔsaga ki na. Ki kala na, mi yaa ye pye tifagawa yaraga wa cengele sanngala ke yɛgɛ sɔgɔwa, konaa titegere yaraga tara sannda pyew ti yɛgɛ sɔgɔwa. ⁵Mbele pe yen ye tanla tɔɔn konaa mbele pe yen wa lege, pe yaa kaa tɛgɛ ye na, katugu ye ca ki mɛgɛ kì jɔgɔ konaa ma yin kafaara ni.

⁶«Wele, ***Izirayeli** tara teele pe ni fuun nungba nungba pe yen na pe fannga ki piin naga nari wa ye yeri, na leele pe kuun. ⁷Wa ye yeri, leele pe yen na pe teele naa pe nɛɛle pe tifaga. Wa ye sɔgɔwa, leele pe yen na nambannjɛnle pe jɔlɔ lewelewe kapyere ni. Wa ye yeri, leele pe maa nii pijiriwele naa nangunjaala pe go naⁿ. ⁸Ye yen nala cɛnsaga ***kpoyi** kì tifaga, nala ***cɛnpiliye** yi jogo^o. ⁹Wa ye yeri, leele pele yen wa, poro maa finlele na leele mɛgɛ jogo mbe ta mbaa leele kuun. Wa ye yeri, leele pele maa yarisunndo saara yaara kaa wa yanwira ti na. Pe maa kalikalawa piin wa ye sɔgɔwa. ¹⁰Wa ye yeri, pele maa sinlele pe teele jɛɛle ni, pele maa sinlele jɛɛle mbele pe yen jorowo pe ni fannga na. ¹¹Wa ye yeri, pele maa katijangara piin pe lewee yɛnle pe jɛɛle pe ni. Pele maa kalikalawa piin pe piile pe jɛɛle pe ni, ma pe yɛɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni. Pele maa sinlele pe jɛnle sumbonɔ pe ni fannga na, mbele pe yen pe toseyɛnle wele^p. ¹²Wa ye yeri, pe maa yarikanra shoo

ⁿ 22.7: Èki 20.12; 22.20-21; Dete 5.15; 24.17 ^o 22.8: Èki 20.8; Levi 26.2

^p 22.11: Levi 18.7-20

mbe ta mbaa leele kuun? Ye maa fɔrɔ tari na tɔnli konaa tɔnli pee jaa ti go na. Ye maa ye lewee yeenle pe tɔnyɔɔ, mbe ta mbe pye penjagbɔrɔ fenne. Een fɔ mi wo na, yɛ fegɛ na na.» We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.

¹³ «Ye wele, mi yen nala kendagala ke gbɔɔn ke yɛɛ na nanɔɔbanwa pi na, katugu yɛ leele pe tɔnyɔɔ, ma penjagbɔrɔ ta konaa ye yen na leele kuun wa ye ca ki ni. ¹⁴Na mi ka ka yiri ye kɔrɔɔ pilige nɔɔ ni, naga yen ma, ye mbe kotogo ta le? Naga yen ma, fanɔɔ mbe pye ye ni naa le? Mi nɔɔ Yawe Yɛnɛle muwi mi para, mi yaa sigi pye. ¹⁵Mi yaa ka ye gbɔn mbe ye jaraga wa cɛnɛle sanɔɔgala ke sɔɔɔɔ, mbe ye jaraga mbe kari ye ni tara ta yegɛ ni, mbe ye fyɔɔɔ kapyere ti kɔ mberi wɔ laga ye sɔɔɔɔ pew. ¹⁶Yoro jate ye yaa ka ye yɛɛ tifaga cɛnɛle sanɔɔgala ke yegɛ sɔɔɔɔ. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le.»

¹⁷Yawe Yɛnɛle lɔɔ li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁸«Senwee pyɔ, Izirayeli woolo pe yen na yegɛ na paa tugurɔn fire yen. Pe ni fuun pe yen paa tuguyenre yen, nakoma paa fuwa yen, nakoma paa tugurɔn yen, nakoma paa sunmu yen tugurɔn yancɔɔ la ni. Pe yen paa warifuwe fire yen. ¹⁹Ki kala na, pa we Fɔ Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛn fɔ: «Ki kaa pye ye ni fuun yɛ pye paa tugurɔn fire yen, ye wele, mi yaa ye gbogolo wa Zheruzalemu ca ki nawa. ²⁰Yegɛ nɔɔ na pe ma warifuwe, nakoma tuguyenre, nakoma tugurɔn, nakoma sunmu nakoma fuwa wi gbogolo mboo le tugurɔn yancɔɔ la ni, mbe kasɔn gberi li na mberi yan, ki pyelɔɔ nɔɔɔba pi na, mi fun wa na nanɔɔbanwa po naa na kɔnrɔ tendorogo ki ni, mi yaa ka ye gbogolo mbe ye pile, mbe kasɔn le ye ni, mbe ye yan fun. ²¹Mi yaa ka ye gbogolo ye yɛɛ na, mbe silan nanɔɔbanwa kasɔn ki fɛ mbege wa ye na. Kona, ye yaa ka sogo mbe yan wa Zheruzalemu ca ki nandogomɔ. ²²Yegɛ nɔɔ na warifuwe wi ma yan wa tugurɔn yancɔɔ li ni, pa ye yaa ka yan ma fun wa ca ki nandogomɔ. Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ mi nɔɔ Yawe Yɛnɛle, muwi milan nanɔɔbanwa kala li wa ye na.»

²³Yawe Yɛnɛle lɔɔ li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²⁴«Senwee pyɔ, ki yo Zheruzalemu ca ki kan fɔ: «Ma yen tara nda fyɔɔɔ kii wɔ ti ni; tisaga se pan ma na na nanɔɔbanwa wagati wi na.» ²⁵Pe ***Yɛnɛle yɔn senre yofenne** pe yen na yɔn leme piin wa ca ki ni. Pe yen na tuun leele pe na, paa yegɛ nɔɔ na jara nɔɔ wila kuunru wi ma to wi kagboro ti na mberi kɔɔnɔ yuro yuro we; pe yen na leele pe yarijende to naa pe yaara sɔnɔɔɔɔɔɔ woro ti shoo pe yeri. Pe yen na jɛle legerɛ piin nanɔɔnɔɔɔɔɔɔ wa ca ki ni. ²⁶Pe ***saraga wɔfenne** pe yen nala ***lasiri** wi jogo, lara nda ti tɛgɛ ti yɛ na kan, pe yen nari teri fyɔɔɔ ni. Yaara nda ti yen kpoyi konaa nda ti woro kpoyi pe woro nari woo ti yɛɛ ni; yaara nda ti yen fyɔɔɔ ni konaa nda ti yen fyɔɔɔ fu pe woro na leele pe nari peri jɛn peri wɔ ti yɛɛ ni. Pe woro nala cɛnpiliye yi jate. Mi yen kpoyi yegɛ nɔɔ na, pege tɛgɛ fyɔɔɔ ni wa pe sɔɔɔɔ. ²⁷Pe tara teele pe yen paa kombokara yen, nda

ti maa ti kagboro ti koonlo yuro yuro. Pe maa leele kuun, na leele pele yinwege jogo, mbe ta mbe pye penjagboro fenne. ²⁸Pe Yenyele yon senre yofenne pe yen na tonni leele pe kapere ti na, paa yege nga na pe ma kaa fenrege tege ma mbogo tiri maga filige. Pe yariyanra nda paa yaan ti yen wagafe, pe Yenyele yon senyoro ti yen yagbogolo woro. Pe maa yuun fo: «Pa we Fo, Yawe Yenyele li yo yeen.» Ma si yala, Yawe Yenyele lii para pe ni. ²⁹Tara woolo pe yen na leele pe jolo, na pe kee yaara ti yuun pe yeri. Pe yen na nii mbele pe yen tege na konaa fyonwo fenne pe go na. Pe yen na nambannjeenle pe jolo na pe tanga ki shoo pe yeri. ³⁰Mila lere wa lagaja wa pe sogowa, na wi mbaa mbogo ki wa mbege yirige, mbaa leele pe go singi, na wi yaa yere ca ki malaga sigembogo ki jeenrisara ti tanla na yege sogowa, mbe tara ti sho, jango mi ka ka ta mbe ca ki tongo; een fo mi sila lere kpe ta wa pe ni. ³¹Ki kala na, mi yaa na konro tendorogo kala li wa pe na, mbe pe sogo na nangbanwa kason ki ni mbe pe ko. Mi yaa ti pe pe kapyegele ke go kala li le.» We Fo, Yawe Yenyele lo li yo ma.

Samari tara ti nanjara kala

23 ¹Yawe Yenyele laa li senre ti kan na yeri ma yo fo: ²«Senwee pyo, jeele shyen la pye wa, pe shyenme paa pye jele nungba sumborombiile. ³Paa pe yee kan nanjara ti yeri wa Ezhipiti tara. Paa nanjara pye pe sumborowo sanga wi ni. Nambala paa pye na pe yinggele ke yinri wa ki laga ki na. Paa pye na pe koto ti talitali pe na, mbe pe ta sumbono nanambajeenle. ⁴Njofa paa pye naa yinri Ohola, na jonlofo wi yinri Oholiba^q. Paa pye na jeele. Paa pinambiile naa sumborombiile se na kan. Ija paa pye na yinri Ohola wo wi yen ***Samari** ca ye, a Oholiba wo pye Zheruzalemu ca ye.

⁵«Een fo Ohola wila pye na nanjara piin ali mbege ta wila pye na jo. Asiri tara fenne mbele paa pye wi keenle, wi cencyeenle wele, pe la kila wi yigi fo ma saa toro. ⁶Poron paa pye na deriyenre tiyonro ti nii. Paa pye gboforoneriye konaa fannga fenne. Pe ni fuun paa pye lefonmbolo tiyoonlo, ma pye shon lugufenne na nuru shonye na. ⁷Ohola wila wi yee kan poro yeri, ma nanjara ti pye. Pe ni fuun paa pye Asiri tara nambala pe ni fuun tiyoonlo. Poron pe ni fuun pe la kila wi yigi fo ma saa toro, a wuu yee tege fyongon ni pe ni konaa pe yarisunndo ti ni. ⁸Nanjara nda wila pye na piin maga le wa Ezhipiti tara, wi sila ti yaga; katugu maga le wa wi sumboro sanga wi na, nambala paa pye na sinlele wi ni. Maa ta nanjambajeen, paa pye naa yinggele ke yinri, maa le nanjara ti ni fo jenge. ⁹Ki kala na, muu le wi keenle, Asiri tara fenne pe kee, poro mbele pe la kila wi yigi fo ma saa toro we. ¹⁰Poron paa wi witiwaga ki yirige funwa na.

^q 23.4: Eburuye senre ti ni, Ohola mege ki koron wowi na «Wi censaga paraga go», Oholiba mege ki koron wowi na «Na censaga paraga go ki yen wa wi ni.»

Pàa wi pinambiile naa wi sumborombiile pe yigi ma kari pe ni, mæ wo jate wi gbo tokobi ni. Pàa kiti kɔn ma jɔlɔɔ wa wi na, a wi kala li pye yege nagawa jeele sanmbala pe yeri.

Zheruzalemu ca ki nanjara kala

¹¹ «Wi jɔnlɔ sumboro Oholiba wila ki kala li yan, æn fɔ wo nambala jogo ko la pe ma we njɔfɔ wo wogo ko na. ¹²Asiri tara nambala la kila wi yigi fɔ ma saa toro, poro mbele pàa pye gboforoneriye konaa fannga fenne. Pàa pye wi cɛnyɛnle, na yaripɔɔ tiyɔnɔ nii. Pe ni fuun pàa pye shɔn lugufenne na nuru shɔnye na. Pe ni fuun pàa pye lefɔnmɔlɔ tiyɔnɔlɔ. ¹³A mɛ sigi yan fɔ wo fun wuu ye tege fyɔngɔ ni, konɔ nungba lo pe ni fuun shyen pàa tanga li na. ¹⁴Jɔnlɔfɔ wila ka taga wi nanjara ti na. Wila nambala pele yanlele yan pɛ pe gbegele mbogo na; wila Kalide tara nambala yanlele pele yan mbogo na, mbele pɛ penduru ye tege ma pe gbegele. ¹⁵Kurusijaraye la pye ma pɔɔ wa pe sɛnggele ke na; gbɔgɔwɔ njagala tiyɔngɔlɔ la pye ma pɔɔ wa pe yinre ti na. Pe ni fuun pàa pye paa malingbɔnɔlɔ yen. Pàa pye ma yiri Babilɔni tara fenne pe kɔrɔɔ, ki Kalide tara to ti yen pe yeera tara nda pàa se wa ti ni we. ¹⁶Naa Oholiba wila kaa pe yan, a pe la kɛ suu yigi fɔ ma saa toro. A wɛ si pitunmbolo torogo pe yeri wa Kalide tara, pe sa pe yeri wi kan. ¹⁷A poro Babilɔni tara nambala pɛ si pan wa wi yeri, ma pan ma sinle wi ni wa wi sinle-saga, maa tege fyɔngɔ ni pe nanjara ti ni. Naa wila kaa wi ye tege fyɔngɔ ni pe ni, a pe la kɛ si kɔ wi na. ¹⁸Wila wi nanjara ti yirige funwa na kpe-ngbelengbe, maa witiwaga ki yirige funwa na. Kɛ pye ma, a mɛ si je wi na paa yege nga na mila je wi njɔ wi na we. ¹⁹A wɛ si ka taga wi nanjara ti na mari lege; wila nawa to wi sumboro sanga nanjara ti na, sanga ɲa ni wila pye nari piin wa Ezhipiti tara we. ²⁰Wi keɛnle pe la kila wi yigi fɔ ma saa toro, poro mbele pe fannga kila pye paa sofile naɲa wogo yen, paa shɔn naɲa wogo yen.

Zheruzalemu ca ki jɔlɔɔ kala

²¹ «Oholiba, koni ma yen na nawa tuun kalikalawa mba maa pye ma sumborowo sanga wi ni pi na; ki sanga wi ni, Ezhipiti tara nambala pàa pye nɔɔ kotogo ki talitali, nɔɔ sumborowo yinngɛle ke yinri.

²² «Ki kala na, mboro Oholiba, pa ***we Fɔ**, Yawe Yenngɛle li yo yeɛn fɔ: «Mi yaa ma keɛnle pe yirige mbe pe wa ma na, poro mbele pe la kɛ kɔ ma na yingɔ we. Mi yaa ti pe yiri ma kɔrɔɔ keɛ ki ni fuun ki na. ²³Mi yaa ka ti Babilɔni ca fenne pe pan, konaa poro Kalide tara fenne pe ni fuun, naa Pekɔdi cɛnle woolo, naa Showa cɛnle woolo konaa Kowa cɛnle woolo pe ni, mbe si pinle Asiri tara fenne pe ni fuun pe ni. Pe yen lefɔnmɔlɔ tiyɔnɔlɔ, naa gboforoneriye, naa fannga fenne konaa malingbɔnɔlɔ teele tugbɔmbɔlɔ pe ni; pe ni fuun pe yen ma lugu shɔnye na. ²⁴Pe yaa ka yiri ma kɔrɔɔ, mbe pan mbe yiri wa yɔnlɔparawa

kamenge kɛɛ yeri malingbɔnyaara ni, naa wotoroye mbele shɔnye maa tilele, naa malaga gbɔnwotoroye, naa leele janwa gbɔlɔ ni. Pe yaa ka yere mbɔɔn maga kɛɛ ki ni fuun ki na pe ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔn naa tugurɔn sigeyaara tumɔɔɔ ti ni, konaa pe tugurɔn njagala ke ni. Kiti ŋa wi yaa kɔn ma na, m̀u le pe kɛɛ. Pe yaa kiti kɔn ma na mbe yala pe kakɔnndegengele ke ni. ²⁵Mi yaa na kayanga kala li wa ma na. Ki leele pe yaa kɔn jɔlɔ nangbanwa gbɔɔ ni. Pe yaa kɔn numala naa ma nungbogolo ke kɔnɔ mbe ke laga wa. Ma woolo sanmba-la mbele pe yaa ka koro, pe yaa ka poro gbo tokobi ni. Pe yaa kɔn pinambiile poro ɔɔ sumborombiile pe yigi mbe kari pe ni. Leele mbele ka ka koro wa ma ni, pe yaa ka poro sogo kasɔn ni. ²⁶Pe yaa kɔn yaripɔɔ ti wɔ ma na, mbɔɔn fereyaara ti wɔ ma na. ²⁷Kiga pye ma, mi yaa ma kalikalawa kapyere to naa ma nanjara ti kɔ, to nda m̀a pye na piin maga le wa Ezhipiti tara. Ma se kaa yege yinrigi pe na naa, ma jatere wi se ka pye Ezhipiti tara kapyere ti na naa.

²⁸«Katugu pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «Wele, mi yaa ma le mbele pe yɛn ɔɔ mbenge pe kɛɛ; mi yaa ma le mbele pe la kɔ ma na pe kɛɛ. ²⁹Pe yaa kɔn yigi tijaanga mbenwe ni. Pe yaa kɔn tunndo tɔnli wi le. Pe yaa ka kari mbɔɔn yaga waga, witiwaga kpele kpele kpele. Ma nanjara fere ti yaa yiri funwa na, naa ma fyɔnrɔ kapyere to naa ma kalikalawa pi ni. ³⁰Pe yaa ka ki kagala ke pye ma na, katugu m̀a nanjara pye cengele kele yege ni, m̀a yɛɛ tege fyɔngɔ ni pe yarisunndo ti ni. ³¹M̀a tanga wa ma nɲo Ohola wi tulugo ki ni; ki kala na, ẁi wɔ na nangbanwa wɔjenne na ni, mi yaa ti ma wɔ wa li nungba li ni.» »

³²Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Ma nɲo Ohola ẁi wɔ wɔjenne na ni, ma yaa wɔ wa li ni fun.

Ki wɔjenne li gbɔgɔ, ma jugo.

Leele pe yaa kaa tege ma na, mbaa ki lakoo ma na;

katugu wɔjenne li yɛn ma yin fɔ jenge.

³³Ma yaa ka yekanguwa ta naa nandangawa ni,

katugu ma nɲo, Samari ca ye, k̀i wɔ wɔjenne na ni, li yɛn jɔgɔwɔ naa sunndo kɔngɔ wolo.

³⁴Ma yaa kali wɔ, mbeli wɔ mbeli kɔ pew,

mbeli yaari kporo kporo kporo,

mbɔɔn yinɲele ke kɔnɔ li kɔnrɔkɔnrɔ ti ni. Katugu muwi m̀i para.»

We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

³⁵«Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «K̀i kaa pye m̀a fege na na, k̀i kaa pye m̀ala wa wa ma yɛɛ pungo na, ma yaa ma kalikalawa naa ma nanjara ti go kala li le.» »

**Yenɲele li yaa kiti kɔn Samari ca
naa Zheruzalemu ca ki na**

³⁶Kona, a Yawe Yenɲele li silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, naga yɛn ma, ma woro na kiti kɔn Ohola naa Oholiba pe na wi le? Pe katijangara nda pè

pye, ti yege yo pe kan. ³⁷Katugu pè nandara pye; pe keyen yi yen ma fa legbogo kasanwa pi ni. Pè nandara pye pe yarisunndo ti ni. Mbe taga wa ko na, piile mbele mla se pe na, paa pe wɔ ***saraga** yarisunndo yeri ma pe sogo. ³⁸Ŋga paa pye na na naa, koyi nga. Paa na cɛnsaga ***kpoyi** ki tɛgɛ fyɔngɔ ni ki pilige nungba ki ni, mala ***cɛnpilige** ki tifaga. ³⁹Pilige nga ni paa pe pinambiile pe kɔnɔgi ma pe wɔ saraga pe yarisunndo ti yeri, ki pilige nungba ki ni, paa pye wa na cɛnsaga kpoyi ki ni maga tɛgɛ fyɔngɔ ni. Ko kala lo paa pye wa na ***sherigo gbɔgɔ** ki ni.

⁴⁰«Yaa leele tun yere, a pè saa nambala yeri ma yiri fɔ lege. Pa pitunmbolo paa gbɔɔn wa, a ki nambala pè si pan teere ye kɔrɔgɔ. Kona, a yè si yiri ma woli, ma kale wi le, ma ye yee fere ki nambala pe kala na. ⁴¹A yè si cɛn sinleyaraga tiyɔngɔ ka na. A yè si tabali wa tɛgɛ ye yee yege sɔgɔwɔ, mɛɛ na ***wusuna nuwɔ taan** wo naa na sinmɛ nuwɔ taan pi ni ti taga wa wi na. ⁴²Janwa gbɔɔl là la pan wa. Ki leele paa pye na tinmɛ gbɔɔ yinrigi jatere fu. Wa pe sɔgɔwɔ, nambala pèle la pan ma yiri wa ***gbinri** tara ti kɛɛ ki ni fuun ki na. Paa kɛɛ kannjingele le nɔsepiile jeele shyen pe keyen yi na, ma wunluwɔ njagala tiyɔngɔlɔ kan wa pe yinre ti na.

⁴³«Kì pye ma, a mɛ sho fɔ: «Nandara tì jɛlɛ ɲa jɔgɔ makɔ, wo mbe ya mboo yee kan nanjara ti yeri mɛle naa? ⁴⁴Nambala paa pye na yiin wi kɔrɔgɔ, paa yege nga na lere ma kari nanjaa kɔrɔgɔ we. Pa nambala paa pye na yiin wa Ohola naa Oholiba pe kɔrɔgɔ ma na sinlele pe ni, ki jeele kalikali pyefenne wele. ⁴⁵Ɛɛn fɔ nambala mbele pe yen sinmbele, poro pele pe yaa kiti kɔn pe na, paa yege nga na pe ma kaa kiti kɔn jɛlɛ nandaa wi na konaa jɛlɛ legbolere wi na we; katugu pe yen nandaala, pe keyen fun yi yen ma fa legbogo kasanwa pi ni.» »

⁴⁶Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ lì yo yɛɛn fɔ: «Ye janwa gbɔɔl la yirige ye wa pe na. Ye ti pe sunndo kɔngɔ wa pe na, pe pe kɛɛ yaara ti koli. ⁴⁷Ki janwa gbɔɔl li yaa ka pe wa sinndɛɛre ni, mbe pe gbo tokobi ni. Pe yaa ka pe pinambiile naa pe sumborombiile pe gbo, mbe kasɔn le wa pe yinre ti ni mberi sogo. ⁴⁸Pa mi yaa kalikalawa pi kɔ mboo wɔ laga tara ti ni yɛɛn. Ki wogo ki yaa yerewe kan jeele pe ni fuun pe yeri, pa pe se yenle mbaa kalikalawa piin paa ye woo pi yen. ⁴⁹Pe yaa ye kalikalawa pi go kala li wa ye na. Kapere nda yè pye wa yarisunndo gbɔgɔwɔ pi ni, ye yaa ti go kala li lɛ. Ki ka pye ma, ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ le.»

Zheruzalemu ca ki yen ma taanla nɛgɛdaga ni, ɲa so wùu yigi

24 ¹Leele pe yigingɔlɔ malaga kasopiile, ki yelɛ kɔlɔjɛrɛ wolo, li yɛnɲɛlɛ kɛ wogo ki pilige kɛ wogo ki na, a Yawe Yɛnɲɛlɛ lì sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, ki nala pilige nga ki

yɔnlɔɔ, ki pilige jate nga ki yɔnlɔɔ maga tɛgɛ; katugu ki nala pilige nga koyi Babilɔni tara wunlunaŋa wigi le mbe to Zheruzalemu ca ki na^r. ³Ma yomiyele la wa ki cɛnlɛ woolo mbele pɛ yiri ma je pe wogo na, ma pe pye fɔ: «Pa *we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛɛn fɔ:

Negedaga wa le maa taga kasɔn na,
ma tɔnmɔ le wa wi ni.

⁴ Kara ti kɔɔnlɔ ma kayinɲele ke le wa wi ni,
kayinɲele tiyɔngɔlɔ ke ni fuun, naa jegbɔlɔ lo naa pɔɔɔ ki ni;
mɛɛ kajeere kara tiyɔnrɔ ta taga wa maa funɲo.

⁵ Simbaala pe pe ni fuun tiyɔɔnlɔ wa wɔ maa kara ti le wa cɔɔɔ ki ni;
ma kanɲgire le wa kasɔn ki ni wa negedaga wi nɔɔɔ.
Mari yaga ti kan jɛɲge,
ma ti kajeere kara ti pe fun.» »

⁶ Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Jɔlɔɔ yɛn ki legbogo ca nga ki wogo.
Ki yɛn paa negedaga yɛn, ɲa so ye wi ni,
ɲa so wi se ya jogo mbe laga wi na.
Kayinɲele ke wɔ nɲɲgba nɲɲgba wa negedaga wi ni,
maga ka pete gbɔn la na si jɛn mbeli wɔ.

⁷ Katugu Zheruzalemu ca woolo pɛ leele mbele gbo, pe kasanwa pi
yɛn wa ca ki nawa;

ki kasanwa pɔɔ wo wa walaga nga ki yɛn waga ki na,
pe sila pi wo tara, jango lere mboo tɔn taambugɔ ni.

⁸ Mi fun, mila kasanwa pi yaga wa walaga nga ki yɛn waga ki na,
wa laga nga pi se ya mbe tɔn,
jango pilan nanɲbanwa pi yirige na ni,
mbe ta mbe kayanga wɔ pe ni.»

⁹ Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Jɔlɔɔ yɛn ki legbogo ca nga ki wogo,
katugu mi fun mi yaa kanɲgire legere kɔn mbe kasɔn gbɔɔɔ gberi.

¹⁰ Kanɲgire legere gbogolo ma kasɔn gberi,
ma kara ti sɔɔɔ ti pe jɛɲge, ma seɛɛ yaara le wa ti ni.
Ma ti kajeere kara ti pe ti sogo.

¹¹ Ko pɲɲɔ na, ma negedaga wi taga waga wa nanɲanra ti na,
jango wi weri fɔ wi tuguyɛnrɛ ti yanlaga kpanyi;
wi fyɔngɔ ki ta ki yan ki wɔ wa wi nawa,
so wi kɔ wi wɔ wa wi ni.»

¹² Ɛɛn fɔ ko tege nga ko ki ni fuun nga ko yɛn wagafe; so ɲa wi ye
negedaga wi ni, wi woro na woo wi ni; kasɔn yere ki se ya mboo wɔ wi
ni.

^r 24.2: 2 Wunlu 25.1; Zhere 52.4

¹³ «Yoro Zheruzalemu ca woolo wele, ye kalikalawa pì ye tege fyongò ni. Mìla pye na jaa mbe ye pye *kpoyi, yee yenle mbe pye kpoyi, mbe wà wa ye fyongò ki ni. Ki kala na, ye se ya pye kpoyi naa, fò mbe sanla nanɔɔbanwa kala li wa ye na mbe sa gbɔn wa li kɔsaga sanga ɲa ni. ¹⁴Mi Yawe Yenɲele, muwi mì para. Ki wogo ki yaa pye. Mi yaa sigi pye. Mi sege yaga mbapyewe, mi se ye yinriwe ta, ki se si ye na go na. Mi yaa kiti kɔn ye na mbe yala ye tangalɔmɔ po naa ye kapyegele ke ni.» We Fɔ, Yawe Yenɲele lo lì yo ma.

Ezekiyeli jɔ wi kunwɔ kala

¹⁵ Yawe Yenɲele làa li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁶«Senwee pyɔ, wele, lere ɲa wi kala lì gbɔɔ ma yeri, mi yaa fò mboo le le ma tanla yɔnɔ nungba. Eɛn fɔ, mɛɛ daga mboo kunwɔ pi gbele, mɛɛ daga mbe jɔɔɔ, mɛɛ si daga mbe yɛntunwɔ wɔ. ¹⁷Maa jɛɛn yɔɔɔ; maga ka kunwɔ gbelege gbele. Ma gbɔɔwɔ ɲjala li kan wa ma go ki na, mɔɔ sawira ti le wa ma tɔɔɔ ti na. Maga kɔɔn siyɔ wi tɔn, maga ka kunwɔ suro li leele ni.»

¹⁸ Kona, ki goto pinliwe pi ni, a mì si para janwa wi ni. Ki yɔnɔkɔɔ ki ni, a na jɔ wì si ku. Ki goto pinliwe pi ni, senre nda Yenɲele làa yo na kan, a mì sigi kala li pye. ¹⁹A leele pè silan pye fɔ: «Kala na mà pye, ki yen na ɲga nari ki kɔɔ wi yo we kan.» ²⁰A mì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yawe Yenɲele lili senre ti kan na yeri ma yo fɔ: ²¹«Ki yo *Izirayeli woolo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele lì yo yɛɛn fɔ: Mi yaa na cɛnsaga kpoyi ki tege *fyongò ni, ko ɲga ki yen ye fanɲga konaa ye yɛɛ gbɔɔwɔ pi go ye, naa ye yenle yaraga, ɲga ki kala lì gbɔɔ ye yeri. Ye pinambiile naa ye sumborombiile mbele ye yaga wa Zheruzalemu ca, pe yaa ka pe gbo tokobi ni. ²²Kona, ye yaa ki pye paa yɛɛ ɲga na migi pye we. Ye se ka ye siyɔ wi tɔn, ye se si ka kunwɔ suro li. ²³Ye yaa ka ye gbɔɔwɔ ɲjalala ke kan wa ye yinre ti na, mbe ye sawira ti le wa ye tɔɔɔ ti na. Ye se ka kunwɔ gbelege gbele, ye se ka gbele. Ye yaa ka cɔɔ cɔɔ ye kajɔɔɔ ti kala na; ye yaa kaa jɛɛn ye yɛɛ kala na. ²⁴Ezekiyeli wi kala li yaa ka pye kacɛn ye kan; wigi pye yɛɛ ɲga na, pa ye yaa kaga pye ma cɛ. Na ki kagala ke ka ka pye, pa ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yenɲele le.»

²⁵ «Mboro wɔ na, senwee pyɔ, ɲga ki yen ki leele pe fanɲga ye, naa pe yɔɔɔrimɔ pi go, naa pe yɛɛ gbɔɔwɔ, naa pe yenle yaraga, ɲga ki kala lì gbɔɔ pe yeri, na mi ka kaga shɔ pe yeri pilige ɲga ni, konaa mbe pe pinambiile naa pe sumborombiile pe wɔ pe kɛɛ, ²⁶ko pilige ko ni, ɲa wì fe ma shɔ, wa yaa ka pan mbege kagala ke yɛɛ yo ma kan. ²⁷Ko pilige ko ni, ma yɔn ki yaa yɛɛ, ma yaa ka para ɲa wì fe ma shɔ wi ni. Ma se ka pye naa bombo. Ma kala li yaa pye paa kacɛn yen pe kan. Pa pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le.»

YENŊELE LI YAA KA KITI KƆN CENGƆLE KE NA

25–32

Yenŋele yɔn senre nda tila yo
ma wa Amɔ cenle woolo pe na

25 ¹Yawe Yenŋele làa li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, kanŋga ma yege wa wa Amɔ cenle woolo pe yeri, ma Yenŋele yɔn senre yo ma wa pe na. ³Maga yo Amɔ cenle woolo pe kan fɔ: «Ye ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li senre ti logo. Pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: Sanga ŋa ni pàa na censaga ***kpoyi** ki tege ***fyongɔ** ni, ma ***Izirayeli**, na tara ti tɔngɔ mari yaga waga, ma Zhuda tara woolo pe yigi malaga kasopiile ma kari pe ni, yàa pye na tege pe na na yuun fɔ: Enheen cɔ! ⁴Ki kala na, ye wele, mi yaa ye le yɔnlɔ yirisaga kee woolo pe kee ye pye pe woolo. Pe yaa ka saga kan wa ye tara, mbege pye pe censaga. Pe yaa kaa ye yarilire ti kaa mbaa ye nɔnɔ wi woo. ⁵Araba ca ŋga ki yen ye cagbɔgɔ ye, mi yaa ki pye yongomɛye pe kasaga, mbe Amɔ cenle woolo pe tara ti ni fuun ti pye simbaala kasaga. Pa kona ye yaa ki jen mbe yo fɔ muwi mi yen Yawe Yenŋele le.»

⁶«Katugu pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Kì kaa pye yè kendaga-la gbɔn, ma tara ti sun yengbegele ni konaa ma yɔgɔri nayinme coli, ma ye mbenwe pi ni fuun pi naga Izirayeli tara ti jɔlgɔ kagala ke wogo na, ⁷ki kala na, ye wele, mi yaa na kee ki yirige ye na, mbe ye le cengele sanngala ke kee, mbe ti ke ye kee yaara ti koli. Mi yaa ye cenle li kɔ mbeli wɔ cengele sanngala ke sɔgɔwɔ, mbe ye tara ti mege ki kɔ mbege wɔ wa, mbe ye tɔngɔ pew. Pa kona ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenŋele le^s.»

Yenŋele yɔn senre nda tila yo
ma wa Mowabu tara ti na

⁸Pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Kì kaa pye Mowabu tara woolo naa Seyiri tara woolo pe yen na yuun fɔ: «Ye wele, Zhuda cenle woolo pè kanŋga ma pye paa cengele sanngala ke ni fuun ke yen.» ⁹Ki kala na, ye wele, mi yaa Mowabu tara ti kanngɔlɔ nungba yenge mbe wa pe juguye pe kan. Cara nda ti yen wa pe tara ti kɔnlɔ li na, mi yaa kari tɔngɔ, to nda ti yen na gbɔgɔwɔ kaan pe tara ti yeri we; to ti yen Beti Yeshimɔti, naa Baali Meyɔn konaa Kiriyatayimu cara re.

¹⁰«Mi yaa Amɔ cenle woolo pe tara ti yɔn yenge yɔnlɔ yirisaga kee woolo pe kan, mberi pye pe woro, jango Amɔ cenle woolo pe mege ki kɔ

^s 25.7: Zhere 49.1-6; Amɔ 1.13-15; Sofɔ 2.8-11

ki wɔ cengele sanngala ke sɔgɔwɔ. ¹¹Mi yaa kanla kiti wi kɔn Mowabu tara fenne pe na, pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le^t».

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
ma wa Edɔmu tara ti na**

¹²Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Kapyege nga Edɔmu cenle woolo pɛ pye ma kayanga wɔ Zhuda tara woolo pe ni, ki kayanga wɔgɔ kigi kan, a pɛ pye kapege pyefenne. ¹³Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Mi yaa na kee ki yirige Edɔmu tara ti na, mbe senweele poro naa yaayoro ti gbo. Mbege le wa Tema ca ki na mbe saga wa wa Dedan ca ki na, mi yaa ki lara ti tɔngɔ mberi pye katara. Pe yaa ka pe gbo tokobi ni. ¹⁴Mi yaa Izirayeli, na woolo wele, pe tɛge mbanla kayanga ki wɔ Edɔmu cenle woolo pe ni. Pe yaa ka jɔlgɔ wa Edɔmu cenle woolo pe na mbe yala na nangbanwa po naa na kɔnrɔ tendorogo ki ni. Ki ka pye ma, Edɔmu cenle woolo pe yaa na kayanga wɔlɔmɔ pi jen.» » We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma^u.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
ma wa Filisiti tara ti na**

¹⁵Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Filisiti tara fenne paa pe kayanga ki wɔ, maga wɔ mbenwe ni konaa pe nawa pi ni fuun pi ni, mbe jɔgɔwɔ pye wa pe lepanraga mbakɔgɔ ki ni. ¹⁶Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Ye wele, mi yaa na kee ki yirige Filisiti tara fenne pe na. Mi yaa Kereti tara fenne pe gbo. Leele sanmbala mbele pe yen ma cen wa kɔgɔje yɔn ki na, mi yaa pe kɔ mbe pe wɔ wa. ¹⁷Mi yaa kayanga gbɔgɔ wɔ pe ni, mbe jɔlgɔ gbɔgɔ wa pe na. Na mi ka kanla kayanga ki wɔ pe ni, pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le^v» »

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
ma wa Tiri ca ki na**

26 ¹Leele pe yigingɔlɔ malaga kasopiile, ki ye le ke ma yiri nungba wolo li yenɲele ki pilige kɔngbannga ki na, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan na yeri ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, Tiri ca ki yen na tɛge Zheruzalemu ca ki na, na yuun fɔ: «Enheɛn cɔ! Zheruzalemu ca nga kila pye cengele ke ni fuun ke karisaga, ki yeyɔngɔ kɔrɔ ki kaari. Koni leele pe yaa kannga laga woro yeri. We yaa yarijende legerɛ ta, ɛɛn fɔ Zheruzalemu ca ko yaa jɔgɔ mbe koro waga.» ³Ki kala na, ***we Fɔ**, Yawe Yenɲele li yo fɔ: «Wele, mboro Tiri ca, mi yiri ma kɔrɔgɔ. Mi yaa cengele

^t 25.11: Eza 34.5-17; 63.1-6; 25.10-12; Zhere 48.1-47; Amɔ 2.1-3; Sofo 2.8-11

^u 25.14: Eza 34.5-17; 63.1-6; Zhere 49.7-22; Eze 35.1-15; Amɔ 1.11-12; Abi 1-14; Mala 1.2-5

^v 25.17: Eza 14.29-31; Zhere 47.1-7; Zhouɛ 4.4-8; Amɔ 1.6-8; Sofo 2.4-7; Zaka 9.5-7

lēgere yirige mbe wa ma na paa kɔgɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi yen. ⁴Ki cengele ke yaa mboro nda ti Tiri ca ki maga ti tɔngɔ, mbe ki sangazoye pe jaanri. Mi yaa ka ti gbanngban wi pe mboo wɔ wa, mbe laga ki pye walaga nga ki yen waga. ⁵Tiri ca ki yaa ka pye lawaga wa kɔgɔje wi nandogomɔ, mbe pye laga nga ngbanra wɔfenne pe yaa kaa pe mɛrɛ ti jali wa; katugu, mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲele le, muwi mɪ yo ma. Cengele kele yege woolo pe yaa ka Tiri ca yaara ti koli. ⁶Ki kanngara na kapire nda ti yen wa kɔgɔje wi yɔn na, pe yaa ka ki leele pe gbo tokobi ni. Pa kona pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɲele le.»

⁷«Katugu pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛn fɔ: «Wele, Babilɔni tara wunlunɲa Nebukanezari, wo ɲa wi yen wunlumbolo pe wunluwɔ, mi yaa wi yirige wa yɔnlɔparawa kamɛnɲe keɛ yeri mbe pan mboo wa Tiri ca ki na. Wi yaa pan shɔnye, naa malaga gbɔnwotoroye, naa shɔn lugufenne konaa malingbɔɔnlɔ ngbeleye lēgere ni. ⁸Tiri ca ki kanngara na kapire nda ti yen wa kɔgɔje wi yɔn na, wi yaa ka ki leele pe gbo tokobi ni. Wi yaa ka mboro wa lugusara ca mbogo ki tanla, mbe tara gbogolo tinndiye ca ki mbogo ki na. Wi yaa ka ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔrɔ ti le mbe yiri ye kɔrɔgɔ. ⁹Wi yaa kaa mbogo janyaara ti tɛge mbe ye ca mboro ti jaanri, mbe ye sangazoye titɔnlɔmbɔlɔ pe jaanri pe bɔnɲaara ti ni. ¹⁰Wi shɔnye lēgere ngbelege ki yaa ka ye tɔn gbanngban wi ni. Ye ca mboro ti yaa ka yegeyege shɔn lugufenne, naa wotoroye ngeere konaa malaga gbɔnwotoroye tinme pi kala na. Pe yaa ka pan mbe ye wa ye ca yeyɔnrɔ ti ni, paa yege ɲa na pe ma ye ca ɲa pɛ shɔ ma ta ka ni. ¹¹Wi shɔnye pe yaa ka ye ca nawa kɔngolo ke ni fuun ke tangala pe yenjoro ti ni. Wi yaa ka ye tara woolo pe gbo tokobi ni; ye yungbɔrɔ ti sinndɛɛrɛ tiyagala ngele fanɲa ni, wi yaa ka ke jaanri tara. ¹²Pe yaa ka ye yarijendɛ ti koli, mbe ye yaripeɛrɛ ti san mberi le. Pe yaa ka ye ca mboro ti jaanri, mbe ye yinre tiyɔnrɔ ti jaanri, mbe ti sinndɛɛrɛ, naa tire to naa ti taambugɔ ki koli mbe sari wa wa kɔgɔje wi ni. ¹³Mi yaa ti ye yurukɔgɔ tinme pi kɔ, lere se kaa ye ɲɔni magala li nuru naa^w. ¹⁴Mi yaa ka ye ca ki pye paa walaga yen, ɲa ki yen waga, mbe pye laga ɲa ngbanra wɔfenne pe yaa la pe mɛrɛ ti jali wa. Leele se kaga kan naa fɔnɲɔ. Mi Yawe Yɛnɲele, muwi mɪ para.» » We Fɔ, Yawe Yɛnɲele lo li yo ma.

¹⁵Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲele li yo yɛn Tiri ca ki wogo na fɔ: «Leele mbele pe yen na kuun, na paga kaa jɛn sanga ɲa ni wa ma ni, na paga kaa leele pe kuun sanga ni wa ma ni, ***lɔgɔ furo** tara woolo pe yaa kaa seri fyere ti na ma tɔngɔwɔ tinme pi kala na. ¹⁶Kɔgɔje yɔn tara wunlumbolo pe ni fuun pe yaa ka tigi mbe yiri wa pe wunluwɔ jɔnrɔ ti na. Pe yaa ka pe derigbɔrɔ ti wɔ, mbe pe deritiyɔnrɔ nda pɛ sɔgɔ ti wɔ mberi tɛge. Fyere ti yaa ka pe yigi fɔ pe cɛn tara. Sunndo kɔngɔ yaa ka pye pe na sanga pyew,

^w 26.13: Naga 18.22

pe jigi wi yaa kɔn pe na, nga kɪ ye ta ki kala na. ¹⁷Pe yaa kaa kunwɔ yurugo koo ma wogo na mbaa yuun fɔ:

«Kɪ cɛn mɛlɛ! Pɔɔn tɔngɔ, a mɔ kɔ ma wɔ wa kɔgɔje wi ni.

Mboro ca nga ki mɛgɛ kɪla yiri.

Mboro nga kɔgɔje yanrifɛnnɛ paa pye na paan wa ma ni,

mboro nga maa pye fannga ni wa kɔgɔje wi na konaa ma woolo pe ni.

Yaa pye na fyɛrɛ waa mbele fuun pɛ ye maga pe na, a paa seri.

¹⁸ Koni ye tolo li lɔgɔ furo tara woolo pe wire ti fyɔ pe na,

ye kɔkala li sunndo kɔngɔ wa kɔgɔje lɔgɔ furo tara fɛnnɛ pe na^x.

¹⁹ «Katugu pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «Na mi ka kɔɔn tɔngɔ mbɔɔn pye kataga paa cara nda leele woro wa ti yɛn, na mi ka ka wetijugo tɔngɔbɔɔ pi yirige mboo wa ma na, mbe tɔngɔbɔɔ pi pye pɔɔn li sanga nga ni, ²⁰ kona, mi yaa ma tirige wa wetijugo ki ni, wa mbele pɛ tigi wa pe kɔrɔgɔ, mbɔɔn taga wa fafafa kulɛɛlɛ pe na. Mi yaa ma tɛgɛ fɔ wa tara ti nɔgɔ na, mbɔɔn pye paa katara lɛrɛ yɛn, wa mbele pɛ tigi wa pe kɔrɔgɔ, jango lɛrɛ ka ka cɛn wa ma ni naa. Ma se ka cɛnsaga ta wa leweele pe dunruya wi ni naa. ²¹ Mi yaa kɔɔn pye sunndo kɔngɔ yaraga, ma se ka pye yaraga ko ka naa. Leele pe yaa kaa ma lagajaa, ɛɛn fɔ pe se kɔɔn yan naa.» » We Fɔ, Yawe Yɛnɛlɛ lo li yo ma.

Kunwɔ yurugo nga kɪla kɔ

Tiri ca ki wogo na

27 ¹ Yawe Yɛnɛlɛ lɔa li senrɛ ti kan na yeri, ma yo fɔ: ² «Sɛnwee pyɔ, kunwɔ yurugo kɔ Tiri ca ki wogo na. ³ Maga yo Tiri ca ki kan, ko nga ki yɛn ma cɛn wa kɔgɔje wi yɔn na, ko nga ki maa safari waa cengele lɛgɛrɛ ni wa ^{*}**lɔgɔ furo** tara ti ni; maga yo fɔ, pa ^{*}**we Fɔ**, Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ:

«Mboro Tiri ca, maa pye naga yuun ma yo fɔ
ma tiyɔnwɔ pɪ pi yɛɛ yɔn fili.

⁴ Ma tara laga ki kɔnlɔ li kari fɔ wa kɔgɔje wi nandogomɔ,
mbele pɔɔn kan pɔɔn kan mɔɔ yɔn jɛngɛ.

⁵ Paa ma kan paa tɔnmɔkɔrɔ yɛn, ma Seniri yanwiga ^{*}**sipiresi** tire ta
tɛgɛ

mɔɔ kanɔgara na lara ti gbegele.

Tɔnmɔkɔrɔ ki gona paraga ki ma pɔ tiyala na na, Liban tara ^{*}**sediri**
tige ko kayi paa tɛgɛ mali gbegele.

⁶ Bazan tara tigbɔrɔ gbɔrɔ to tari paa tɛ ma pye ma tɔnmɔkɔrɔ mbiriye.
Solo ngangala pɛ tɛgɛ mɔɔ tɔnmɔkɔrɔ nawa lara ti gbegele,
ma ke lele sediri tire ta ni mari kan, nda ti yiri wa Shipiri lɔgɔ furo
tara ti ni.

^x 26.18: Eza 23.5; Eze 27.35

- 7 Ezhipiti tara len jese paara tiyɔnrɔ nda pàa sɔɔ to tari tila pye
tɔnmɔkɔrɔ ki gona tɔnparigbɔɔ ye,
ma pye tɔnmɔkɔrɔ ki kacɛn yaraga.
Ŋganra paara naa kondoro paara nda tila pye na yinrigi wa Elisha
lɔɔ fugo tara ti ni,
to tari tila pye tɔnmɔkɔrɔ ki paritɔnngɔ ye.
- 8 Sidɔn ca naa Arivadi ca fenne poro pàa pye ma tɔnmɔkɔrɔ fevenne
wele;
mboro Tiri ca, ma tɔnmɔkɔrɔ jenfenne jembele wele, poro pàa pye
ma tɔnmɔkɔrɔ tunmbyeele wele.
- 9 Gebali ca *lelele naa ki kapyɔ jenfenne pàa pye wa ma yeri,
ma pye ma tɔnmɔkɔrɔ jɔɔsara ti gbegelefenne.
Kɔɔje tɔnmɔkɔrɔ ti ni fuun naa ti nawa tunmbyeele pe ni, pàa pye
na paan wa ma yeri na safari waa ma ni.»
- 10 Perisi tara fenne, naa Ludi tara fenne konaa Puti tara fenne poro pàa
pye ma malingbɔɔnɔ ngbele ye.
Poro pàa pye ma malingbɔɔnɔ wele.
Pàa pye na pe *tugurɔn sigeyaara konaa pe tugurɔn njagala ke
yanngi wa ca nawa,
poro pàa ma mege ki yirige.
- 11 Arivadi ca lenambala poro nɔɔ malingbɔɔnɔ pe ni, pàa pye na ca ki
mbogo ki kɔɔsi.
Gamadi ca fenne poro pàa pye na sanngazoye pe kɔɔsi.
Pàa pye na pe tugurɔn sigeyaara ti yanngi wa ca ki mbogo ki na
naga mari,
pàa ma fere mɔɔ tiyɔnwɔ pi yɔn fili.

**Tiri ca, ko nga kila pye
jawo pyecagbɔɔ**

12 «Tarisisi ca fenne pàa pye na safari waa wa ma ni, katugu yarijende
legere la pye wa ma yeri. Pàa pye na loo ma yeri warifuwe, naa tugurɔn,
naa tuguvire konaa sunmu ni. 13 Yavan tara woolo, naa Tubali tara woolo
konaa Mesheki tara woolo pàa pye na safari waa wa ma ni. Pàa pye na
kulolo naa tuguyenre yaara sunru ma yeri ma yaripeere ti na. 14 Beti
Togarima ca woolo pàa pye na shɔnye mbele pe maa wotoroye tilele, naa
malaga gbɔnshɔnye konaa sofilele worosoye sunru ma yeri ma yaripeere ti
na. 15 Dedan ca woolo pàa pye na safari waa wa ma ni. Lɔɔ furo tara legere
woolo la pye na loo ma yeri; pàa pye nɔɔ sara solo ngangala konaa ebeni
tire ni. 16 Siri tara fenne pàa pye na safari waa wa ma ni, katugu yaripeere
legere la pye ma yeri. Pàa pye na paan esikaribukili sinndeere sɔnngbanga
woro ni, naa kondoro paara tiyɔnrɔ ni, naa paara nda pè sɔɔ, naa len jese
paara, naa korayi sinndeere sɔnngbanga woro konaa urubisi sinndeere

sɔngbanga woro ni nari sunru ma yeri ma yaara ti na. ¹⁷Zhuda tara woolo naa ***Izirayeli** woolo pàa pye na safari waa wa ma ni; pàa pye na paan Miniti ca ***bile** tiyɔn ni, naa shɔgɔlɔ, naa senrege, naa sinme konaa sinme fawoo ni nari sunru ma yeri ma yaripeere ti na. ¹⁸Damasi ca woolo pàa pye na safari waa wa ma ni, katugu yaripeere la pye ma yeri. Ma yarijende tila pye ma lege fɔ jɛnge. Pàa pye na paan Helibɔn ca duven ni, naa Zahari ca simbasifire ni nari sunru ma yeri ma yarijende ti na. ¹⁹Vedan tara fenne naa Yavan tara fenne, ma yiri wa Uzali ca, pàa pye na paan tugurɔn nda pè gbɔn ta ni, naa kasi timuwe nuwɔ taan ni konaa gbagara kanngire nuwɔ taan woro ni nari sunru ma yeri ma yaripeere ti na. ²⁰Dedan ca fenne pàa pye na paan paara liire tiyɔnrɔ ni nari sunru ma yeri, to ti yɛn paara nda pe ma taga wa shɔn wi pɔgɔlɔ ma cɛn ti na. ²¹Larabu tara fenne naa Kedari tara teelee pàa pye na safari waa wa ma ni; pàa pye na paan simbapene yiri-fɔnmɔlɔ, naa simbapene leelee ni konaa sikapene ni na pere ma yeri. ²²Saba tara safari wafenne, naa Arayema tara fenne pe ni, pàa pye na paan na safari waa wa ma ni. Pàa pye na paan nuwɔ taanyaara jende cɛnle pyew ti ni, naa sinndeere sɔngbanga woro ti cɛnle pyew ti ni konaa tɛ ni nari sunru ma yeri ma yaripeere ti na. ²³Haran ca woolo, naa Kane ca woolo, naa Eden tara fenne, naa Saba tara fenne, naa Asiri tara fenne konaa Kili-madi tara fenne pàa pye na paan na safari waa wa ma ni. ²⁴Pàa pye na yaripeere tiyɔnrɔ safari waa wa ma ni; pàa pye na paan derigbɔrɔ nganra woro ni, naa yaripeere nda pè sɔgɔ, naa pariliire nda tì kenlegi kenlegi yege cɛnwe legere na konaa mangala ni, ngele pè ti kè ngban. ²⁵Tarisisi ca tɔnmɔkɔrɔ tugbɔrɔ to tila pye nɔɔ safari wayaara ti lee na kee ti ni.»

Kunwɔ yurugo sannga nga kila kɔ

Tiri ca ki wogo na

- Mboro Tiri ca, maa pye ma yin yarijende legere ni konaa gbɔgɔwɔ ni wa kɔɔje wi nandogomɔ.
- ²⁶ Ma tɔnmɔkɔrɔ fevenne pàa kari ma ni lege wa kɔɔje tɔngbɔɔ pi na, a yɔnlɔ yirisaga tifelingbɔgɔ kà si pan mɔɔ tɔnmɔkɔrɔ ki kaari wa kɔɔje wi nandogomɔ.
- ²⁷ Kì pye ma, ma yarijende, naa ma safari wayaara, naa ma yaripeere, naa ma tɔnmɔkɔrɔ nawa tunmbyeele, naa ma tɔnmɔkɔrɔ fevenne, naa ma tɔnmɔkɔrɔ gbegelefenne, naa safari wafenne, naa malingbɔɔnlɔ mbele fuun pe wa ma ni, konaa leelee sanmbala mbele fuun pe yɛn wa ma ni, pe ni fuun pe yaa tigi wa kɔɔje wi ni ma tɔngɔpilige ki na.
- ²⁸ Ma tɔnmɔkɔrɔ fevenne pe gbeere ti kala na, kɔɔje yɔn tara fenne pe yɛn na seri fyere ti na.
- ²⁹ Tɔnmɔkɔrɔ fevenne pe ni fuun pe yaa ka tigi mbe yiri wa pe tɔnmɔkɔrɔ ti ni,

naa tɔnməkɔɔ nawa tunmbyeele poro naa tɔnməkɔɔ fevenne pe ni fuun pe ni.

Pe yaa ka sa yere wa lɔɔ konɔgo ki na.

30 Pe yaa ka pe magangala ke yirige mbaa gbele ma kala na, pe nawa pi yaa ka tanga pe na paa gbele fɔ jɛngɛ.

Pe yaa kaa gbanɔɔban wi koli mbaa wi wuun wa pe yɛɛra yinre ti na,

mbe to mbaa konɔgi wa cɔnrɔ ti ni jatere piriwen pi kala na.

31 Pe yaa ka pe yinre ti kulu jatere piriwen pi na ye kala na, mbe jatere piriwen yariɔɔɔ le pe yɛɛ na.

Pe yaa kaa gbele yɛsanga ni ma kala na, pe yaa kaa gbele nandangawa ni.

32 Wa pe kayanga ki ni, pe yaa kaa kunwɔ yurugo koo ma kala na.

Pe yaa kaa ki yunɔɔɔɔɔ yurugo nga ki koo fɔ:

«Ca kikiin kila yɔn paa Tiri ca ki yɛn?

Tiri ca nga ki yɔnɔɔ woro, ko pɛ tɔnɔɔ wa kɔɔɔje wi nandogomɔ yɛɛn gbari?

33 Sanga nga ni paa pye nɔɔ safari wayaara ti lee na kee ti ni kɔɔɔje wi na,

màa cɛngɛɛ legere yenle tin yaara ni.

Màa tara na wunlumbolo pe pye penjagbɔɔ fenne ma yarijende to naa ma yariɔɔɛɛɛ ti fanɔɔga na.

34 Koni naa kɔɔɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pɔɔn kaari, mɔɔ tirige wa kɔɔɔje wi latijugo ki ni.

Ma yariɔɔɛɛɛ to naa janwa nga fuun wi yen ma ni, pɛ pinle ma ni ma tigi wa.

35 Lɔɔ furo tara fenne pe ni fuun pe jigi wi kɔn pe na ma kala na, sunndo kɔnɔɔ pe wunlumbolo pe ta,

a pɛ yere cɛnwɛ pi kanɔga pe na fyere ti na.

36 Ma kala li to cɛngɛɛ ke safari wafenne pe yɔn na, fɔ pe yen na wofegele wiin ma kala na;

katugu ma kala li pye sunndo kɔnɔɔ kala,

mà kɔ ma wɔ pew.»

Yɛnɔɔɛ yɔn senre nda tila yo ma wa Tiri ca wunlunana wi na

28 ¹ Yawe Yɛnɔɔɛ làa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ² «Senwee pyɔ, ki yo Tiri ca to wi kan fɔ, pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɔɔɛ li yo yɛɛn fɔ: Yɛɛ gbɔɔɔwɔ pɛ ye wa ma kotogo na, fɔ a maa ki yuun ma yo fɔ: Mi yen yɛnɔɔɛ la. Mi yen ma cɛn wa yɛnɔɔɔɛɛ ke censaga ki na wa kɔɔɔje wi nandogomɔ. Ma si yala, ma yen senwee pyɔ, ma woro Yɛnɔɔɛ. Ma maa ki sɔnri ndɛɛ ma jatere wi yen paa Yɛnɔɔɛ li jatere wi yen.

³Wele, ma yen naga jate ma jilige ma we Daniyeli wi na, fɔ kala la kpe woro ma lara ma na. ⁴Ma kajenme naa ma tijinliwe pi fannga na, mà yarijende legere ta. Mà te naa warifuwe gbogolo ma yee kan wa ma yarijende tegesaga ki ni. ⁵Tijinliwe gbɔɔ mba pi yen ma ni wa safari waga ki ni, pigi kan, a mà yarijende legere ta. Ma yarijende tigi kan yee gbɔɔwɔ ye wa ma kotogo na.»

⁶«Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yeen fɔ: Kì kaa pye ma yen nɔɔ yera jatere wi jate paa Yenɛle li jatere yen, ⁷kì pye ma, wele, mi yaa nambanmbala pele yeri mbe wa ma na, mbele pè weli ma we cengele ke ni fuun ke na. Pe yaa ka pe tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni mbɔɔn tijinliwe tunndo ti jɔɔ, mbɔɔn gbɔɔwɔ pi jɔɔ. ⁸Pe yaa kɔɔn tirige wa *kuulo tara wetijugo ki ni, ma yaa ka kunwɔ tipewe ku wa kɔɔɔ wi nandogomɔ. ⁹Naga yen ma, ma mbe ka soro mbege yo ma gbofɔ wi yege na mbe yo fɔ: «Mi yen yenɛle la?» Ma yen senwee pyɔ ko cɛ ma gbofenne pe kee, ma woro Yenɛle. ¹⁰Cenle la yege woolo pe yaa kɔɔn gbɔn paa lere ɲa wii *kenrekenre wa yen; katugu muwi mɔ para.» We Fɔ, Yawe Yenɛle lo li yo ma.

¹¹Yawe Yenɛle làa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ¹²«Senwee pyɔ, kunwɔ yurugo kɔ Tiri ca wunlunana wi wogo na. Maga yo wi kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɛle li yo yeen fɔ: «Maa pye ma yɔn fili, a kɔ pye yege nagawa. Ma kajenme pila pye ma gbɔɔ, a ma tiyɔnwɔ pi pi yee yɔn fili. ¹³Maa pye ma cen wa Eden, wa Yenɛle li nangɔ kɔɔɔ ki ni, sinndeere sɔnɔgbanga woro ti cenle pyew tà la pye mɔɔ fere. To ti yen nda pe yinri *sariduwani, naa *topazi, naa lulu, naa *kirizoliti, naa *ɔnikisi, naa *zhasipi, naa *safiri, naa *esikaribukili, naa *emerodi konaa te. Ma fereyaara to naa ma gbegeleyaara ti ni tila pye te woro. Tila gbegele ma kan, maga le wa ma dapilige ki na. ¹⁴Mila ma pye merege *sheruben wo wa, ɲa wɔ kanwira tɔ jaraga, maa kɔɔsiri piin. Mila ma tege wa mi ɲa Yenɛle na yanwiga *kpoyi ki na. Maa pye na tanri wa sinndeere nda ti maa yengele ti sɔɔwɔ. ¹⁵Ma nawa pila pye ma filige ma na wa ma kɔngolo ke ni, maga le wa ma dapilige ki na, fɔ ma saa gbɔn pilige ɲa ni kambasinɔge kila yan wa ma ni. ¹⁶Naa safari waga kila kaa jiti ma kee na, a kɔ sɔɔn le lewelewe kapyere ti ni, a mà si kapege pye. Ki kala na, mi yaa ma purɔ mbɔɔn yirige wa mi ɲa Yenɛle na yanwiga ki na, mbɔɔn pye paa leele sanmbala mbele kufenne pe yen. Mboro merege sheruben ɲa kɔɔsiri pyefɔ, mi yaa ma purɔ mbɔɔn wɔ wa sinndeere nda ti maa yengele ti sɔɔwɔ. ¹⁷Yee gbɔɔwɔ pila ye wa ma kotogo na ma tiyɔnwɔ pi kala na. Ma yɔnwɔ pɔɔn go ki jɔɔ ma na. Ki kala na, mɔɔ jan tara, mɔɔ pye weleyaraga wunlumbolo sanmbala pe yege sɔɔwɔ. ¹⁸Ma kajɔɔɔ legere ti kala na konaa kambasinnde nda mà pye wa ma safari waga ki ni, tɔɔn censara kpoyi ti tege *fyɔngɔ ni. Ki kala na, mi yaa kasɔn le wa ma ca ki nandogomɔ, mbɔɔn tɔngɔ. Mi yaa ma sogo ma sa pye cɔnrɔ wa tara ti na

ma welefenne pe ni fuun pe yege sɔgɔwɔ. ¹⁹Mbele fuun pɔɔn jen cengele sanngala ke sɔgɔwɔ, pe jigi wi yaa kɔn pe na, ma kala li yaa pye sunndo kɔngɔ kala. Ma yaa kɔ mbe wɔ wa pew.» »

**Yenɛɛle yɔn senre nda tila yo
ma wa Sidɔn ca ki na**

²⁰Yawe Yenɛɛle lɔa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²¹«Senwee pyɔ, kannga ma yege wa wa Sidɔn ca ki yeri, ma Yenɛɛle yɔn senre yo ma wa ki na. ²²Maga yo fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɛɛle li yo yeɛn fɔ: «Wele, mboro Sidɔn ca, mi yaa yiri ma kɔrɔgɔ. Mi yaa na gbɔgɔwɔ pi naga wa ma sɔgɔwɔ. Na mi ka kanla kiti kɔnkagala ke wa ma na sanga ɲa ni, mi yen kpoyi yege ɲa na mbege naga, pa kona leele pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɛɛle le. ²³Mi yaa ka tifeleɛge yama torogo ma kɔrɔgɔ, mbe ti leele mbele pe yaa gbo pe kasanwa pila fuun wa ca nawa kɔngolo ke ni. Pe yaa ka to ma na tokobi ni mbe yiri keɛ ki ni fuun na, gboolo pe yaa ka toori wa ca nawa. Pa kona leele pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yenɛɛle le.»

²⁴«Ki ka pye ma, cengele ɲele ke yen ma Izirayeli woolo pe maga, lo la kpe se koro mbaa pe tifaga. Ke se pye naa paa yanpege yen, ɲa ki maa leele witire kɔɔnɔ nakoma paa wuuro yen, nda ti maa leele sugulo. Pa kona leele pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen ye Fɔ, Yawe Yenɛɛle le.»

²⁵Pa we Fɔ, Yawe Yenɛɛle li yo yeɛn fɔ: «Mila Izirayeli woolo pe gbɔn ma pe jaraga cengele ɲele sɔgɔwɔ, na mi ka ka pe yirige wa ke sɔgɔwɔ mbe pe gbogolo sanga ɲa ni, pa kona mi yaa ki naga cengele sanngala ke na fɔ mi yen Yenɛɛle na li yen kpoyi. Pe yaa ka pan mbe cɛn wa pe tara ti ni, ki tara nda mila kan na tunmbyee Zhakɔbu wi yeri we. ²⁶Pe yaa ka cɛn wa ti ni yeyingɛ na pɔw. Pe yaa ka yinre kan, mbe *erezen kere kɔn. Pe yaa ka cɛn yeyingɛ na pɔw, katugu cengele ɲele fuun ke yen ma cɛn ma pe maga na pe tifaga, mi yaa kanla kiti wi kɔn mboo jan ke na. Pa kona, pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɛɛle, pe Yenɛɛle le.»

**Yenɛɛle yɔn senre nda tila yo
ma wa Ezhipiti tara ti na**

29 ¹**Izirayeli** woolo pe yigingɔlɔ malaga kasopiile, ki yeɛ ke wolo li yenɛ ke wogo ki pilige ke ma yiri shyen wogo ki na, a Yawe Yenɛɛle li sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, yege kannga ma wa wa *Farawɔn wi yeri, Ezhipiti tara wunlunaɲa we, ma Yenɛɛle li yɔn senre yo ma wa wi na konaa Ezhipiti tara ti ni fuun ti na. ³Ma para wi ni, maga yo wi kan fɔ, pa *we Fɔ, Yawe Yenɛɛle li yo yeɛn fɔ: «Wele, mi yaa yiri mboro Farawɔn, Ezhipiti tara wunlunaɲa, ma kɔrɔgɔ, mboro ɲa ma yen paa wojɔn gbegbeɲe yen, ɲa wi yen ma sinle wa Nili gbaan lanjere ti ni. Ma yen naga yuun ma yo fɔ: Na Nili gbaan wi yen na woo.

Muwi mùu da na yee kan. ⁴Mi yaa ka tugurɔn le wa ma tugbila wi na, mbe ti ngbanra nda ti wa ma gbaan wi ni ti maramara wa ma selege kɔɔɔ ti na. Mi yaa kɔɔn tile mbɔɔn wɔ wa ma gbaan tɔnmɔ pi sɔgɔwɔ, mboro naa ma gbaan tɔnmɔ ngbanra ti ni fuun ti ni, to nda ti yaa ka pye mbe maramara wa ma selege kɔɔɔ ti na we. ⁵Mi yaa kɔɔn wa wa *gbinri wi ni, mboro naa ngbanra nda fuun ti yen wa ma Nili gbaan lanjere ti ni. Ma yaa ka to tara wa wasege ki ni, lere se ka ta mbɔɔn gboo wi le konaa mbɔɔn gboo wi le. Mi yaa kɔɔn kan yanyaara to naa naayeri sannjere ti yeri ti yaakara. ⁶Kona, mbele fuun pe yen ma cɛn wa Ezhipiti tara pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le.»

«Sagawa mba maa kan Izirayeli woolo pe yeri, pila pye ma tifaga paa gbagara kanngaga yen. ⁷Naa paa pe keyen yi sanga mɔɔ yigi ma ta ma pe saga, a maa si kaw pe ni ma pe welege wa pe pajogo ki na. Naa paa yo pe yaa telege ma na, a maa si kaw pe ni, a pɛ toori ma pe senngɛle ke kɔn.

⁸«Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ: «Ye wele, mi yaa ti pe pan tokobi ni ye kɔɔgɔ, mbe senweele poro naa yaayoro ti gbo wa ye yeri. ⁹Ezhipiti tara ti yaa ka koro waga mbe pye kataga; pa kona leele pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le.

«Naa maa yo ma yo fɔ: «Nili gbaan wi yen na woo, muwi mùu da. ¹⁰Ki kala na, mi yaa yiri ma kɔɔgɔ konaa ma gbaan lanjere ti kɔɔgɔ. Mi yaa ka Ezhipiti tara ti pye kataga, mberi pye kataga konaa tara nda ti koro waga, mbege le wa Migidɔli ca ki na, wa yɔnlɔparawa kamenge kee yeri fɔ sa gbɔn wa Siyeni ca ki na konaa wa Kushi^y tara kɔnlɔ li na, wa yɔnlɔparawa kalige kee yeri. ¹¹Senwee pyɔ kpe se ka tɔlɔgɔ kan wa, yaayoro kpe se ka toro wa. Tara ti yaa ka ye le nafa shyen lo pye, na lere fa cɛn wa ti ni naa. ¹²Mi yaa ka Ezhipiti tara ti tɔngɔ mberi yaga waga mbe we tara sannda nda fuun ti koro waga ti na, mbe pe cara ti tɔngɔ mberi yaga waga mbe we cara nda fuun ti jɔgɔ ma koro waga ti na; ki yaa pye ma fɔ sa gbɔn ye le nafa shyen. Mi yaa ka Ezhipiti tara fenne pe jaraga cengele sanngala ke sɔgɔwɔ, mbe pe jaraga mbe kari tara ti ni fuun ti ni.»

¹³«Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ: «Na yegele nafa shyen kaga ka toro mbe kɔ, mla Ezhipiti tara fenne pe gbɔn ma pe jaraga ma kari pe ni tara nda ni, mi yaa ka pe yirige wa ti ni, mbe pe gbogolo naa. ¹⁴Mi yaa ka sɔngɔɔ mbe Ezhipiti tara fenne pe tege wa pe cɛnsaga kongbannga ki ni. Mi yaa ka sɔngɔɔ mbe pan pe ni wa Patirɔsi tara, wa pe yeera tara ti ni; pe yaa ka pye wunluwɔ tara nda ti fannga ki kologo. ¹⁵Ezhipiti tara wunluwɔ pi fannga ki yaa ka kologo mbe we wunluwɔ tara sannda ti ni fuun ti na. Mi yaa ka pe yɔn ki kologo, jango paga ka ya cɛn cengele sanngala ke go na. ¹⁶Ezhipiti tara ti se ka pye Izirayeli woolo pe jigi taga-saga naa. Ko yaa ki kan pe nawa to pe kambasinnde ti na, to nda paa pye

^y 29.10: Kushi tara to nungba to ti yen Etiyopi tara re.

ma sagawa lagaja Ezhipiti tara ti yeri we. Pa kona, pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen pe Fɔ, Yawe Yenɲele le.» »

**Wunlunana Nebukanezari wi yaa
ka pan mbe Ezhipiti tara ti sho
mberi ta**

¹⁷Izirayeli woolo pe yigingɔɔ malaga kasopiile, ki yele nafa ma yiri kɔɔshyen wolo li yenge kongbannga ki pilige kongbannga ki na, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ¹⁸«Senwee pyɔ, Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wuu malingbɔɔnɔ ngbelege ki wa tunngbanga na Tiri ca ki wogo na, fɔ a tuguro tugulo li malingbɔɔnɔ pe yinre ti pe pe na, ma pe ni fuun pe pajoro ti welege pe na. Kona ki ni fuun, wunlunana wo naa wi malingbɔɔnɔ ngbelege ki ni, pee tɔnli kpɛ ta wa ki tunngo ngbanga nga ki pye Tiri ca ki wogo na ki ni. ¹⁹Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ: «Wele, mi yaa Ezhipiti tara ti le Babiloni tara wunlunana Nebukanezari wi kɛɛ. Wi yaa ka pe yarijendɛ ti koli. Wi yaa ka tara ti san mberi nawa yaara ti ni fuun ti koli mbe kari ti ni, mbe sari pye wi malingbɔɔnɔ ngbelege ki sara. ²⁰Tunngo ngbanga nga wi pye ki kala na, mi yaa Ezhipiti tara ti le wi kɛɛ ti pye wi sara; katugu wi malingbɔɔnɔ ngbelege kigi tunngo ki pye mi kan.» We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

²¹«Ko pilige ko ni, mi yaa ka ka taga Izirayeli woolo pe fannga ki na. Mboro wo na Ezekiyeli, mi yaa ma yɔn ki yenge maa para wa pe sɔgɔwɔ. Pa kona, pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le.»

**Yenɲele li yaa kali nanngbanwa
kala li pye Ezhipiti tara ti na**

30 ¹Yawe Yenɲele lɔa li senre ti kan na yeri ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, Yenɲele li yɔn senre ti yo. Maga yo fɔ, pa *we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yen fɔ:

«Yaa gbele yaa yuun fɔ:

Ki pilige nga ki yen pilipege.

³Ee, ki pilige kɔ yɔngɔ,

Yawe Yenɲele li pilige kɔ yɔngɔ.

Ki yaa ka pye kambaaga wɔgɔ pilige,

mbe pye cengele ke kiti kɔnpilige.

⁴Tokobi wi yen na paan mbe to Ezhipiti tara ti na.

Ki jɔɔgɔ ki yaa ka gbɔn Kushi tara ti na fun.

Ko sanga wo ni, leele mbele pɛ gbo, pe yaa ka toori wa Ezhipiti tara.

Leele pele yaa ka pe yarijendɛ legere ti koli mbe kari ti ni,

mbe pe tara ti tɔngɔ fɔ mbe gbɔn wa yinre ti nɔgɔna cɛnyaara ti na.

⁵«Kushi tara, naa Puti tara, naa Ludi tara, naa Larabu tara ti ni fuun, naa Libi tara konaa *yɔn finliwe tara woolo pe ni, tokobi wi yaa ka pe pinle mbe pe gbo Ezhipiti tara fenne pe ni.» »

⁶Pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ:

«Ezhipiti tara ti sagafenne pe yaa ka to,
pe fannga nga ki yee gbogwo le pe ni, ki yaa ka ko.
Mbege le wa Migidali ca ki na, wa yonloparawa kamenge kee yeri fɔ
sa gbɔn wa Siyeni ca, wa yonloparawa kalige kee yeri,
tokobi wi yaa ka ki leele pe gbo.»
We Fɔ, Yawe Yenjele lo li yo ma.

⁷«Pe tara ti yaa ka tongo mbe koro waga, wa tara sannda nda ti jɔgo
ma koro waga ti sogwo. Pe cara ti yaa ka pye katara wa katara sannda ti
sogwo. ⁸Na mi ka ka kasɔn le Ezhipiti tara ti ni, konaa mbe pe sagafenne
pe tongo sanga ɲa ni, pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenjele
le.

⁹«Ko pilige ko ni, Kushi tara woolo mbele pe yen ma cɛn yeyingne na
pɔw, mi yaa pitunmbolo pele yirige pe kari tɔnmakɔɔɔ na, pe sa fyere wa
pe na paa seri. Ezhipiti tara ti tɔngɔpilige, jɔlɔgo yaa to Kushi tara woolo
pe na. Ki pilige ki yen na paan.»

¹⁰«Pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Mi yaa Babilɔni tara wunlu-
nana Nebukanezari wi tege mbe Ezhipiti tara janwa gbɔlo li tongo mbeli
wo wa. ¹¹Wo naa wi woolo pe ni, poro mbele pe yen cengele ke ni fuun ke
lewelimbele, poro pe yaa ka kari mbe sa tara ti tongo. Pe yaa ka pe tokobi
wi kɔw Ezhipiti tara ti na, mbe tara ti lagapyew ki yin gboolo pe ni. ¹²Mi
yaa ka Nili gbaan lanjere tɔnmɔ pi waga; mi yaa ka Ezhipiti tara ti pere
lepeelee pele yeri. Mi yaa ti nambanmbala pele mbe pan pe tara ti tongo
konaa ti nawa yaara ti ni fuun ti ni. Mi Yawe Yenjele muwi mɛ para.» »

¹³«Pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeen fɔ: «Mi yaa ka yarisunndo ti jɔgo
mberi wo wa, mbe yaara yanlere nda pe maa gbogo ti ko mberi wo wa
Mefisi ca. To se ka pye Ezhipiti tara ti go na naa; mi yaa ka fyere wa
Ezhipiti tara ti lagapyew ki ni. ¹⁴Mi yaa ka Patirɔsi tara ti tongo mberi
yaga waga, mbe kasɔn le Zowan ca ki ni mbege sogo, mbanla kiti wi
kɔn mboo jan No ca ki na. ¹⁵Mi yaa na nangbanwa pi yirige Sen ca ki
ni, ko ɲga ki yen Ezhipiti tara ti ***malaga sigeca** ye. Mi yaa ka No ca ki
janwa gbɔlo li tongo. ¹⁶Mi yaa ka kasɔn le Ezhipiti tara ti ni mberi sogo.
Sen ca woolo pe yaa kaa seri fyere ti kala na. Pe yaa ka No ca mbogo ki
furu mbe wege wo wa ki ni, pe yaa ka to Mefisi ca ki na yɔnlɔ ɲgbanga
na. ¹⁷Pe yaa ka Oni ca konaa Pi Beseti ca lefɔnmbɔlo pe gbo tokobi ni. Pe
yaa ka ki cara ti woolo pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni. ¹⁸Na mi
ka ka Ezhipiti tara fannga ki jɔgo, mbe pe fannga nga ki yee gbogwo le
pe ni ki ko mbege wo wa sanga ɲa ni, pa kona diwi yaa ye wa Tapanesi
ca ki ni yɔnlɔ na. Kambaaga ka yaa ka pan mbe ca ki tɔn munga. Pe yaa
ka ca woolo pe yigi malaga kasopiile mbe kari pe ni. ¹⁹Mi yaa kiti kɔn
mboo jan Ezhipiti tara ti na, pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe
Yenjele le.» »

**Babiloni tara wunlunana wila pye
Yenjele li tunngo pyeyaraga**

²⁰ Izirayeli woolo pe yigingɔɔ malaga kasopiile, ki yeɛ ke ma yiri nungba wolo li yenje kongbannga ki pilige kɔɔshyen wogo ki na, a Yawe Yenjele li sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²¹ «Senwee pyɔ, mɛ Ezhipiti tara wunlunana *Farawɔn wi keɛ ki kaw. Wele, lere kpɛ si ta mbege pɔ wi na, jango ki sagala; lere si ta mbe sagbanga pɔparisanga tege mbege pɔ wi na ki yere, jango wi fannga ta naa, wi ya wi tokobi wi yigi naa. ²² Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenjele li yo yeɛn fɔ: «Mi yaa yiri Farawɔn, Ezhipiti tara wunlunana wi kɔɔɔɔ. Mi yaa wi keyen yi shyenme yi kaari wi na; nga ki yen jenge konaa nga ki yen ma kaw ki ni. Pa kona mi yaa ti tokobi wi wɔ wi keɛ wi to. ²³ Mi yaa ka Ezhipiti tara fenne pe gbɔn mbe pe jaraga wa cengele sanngala ke sɔɔwɔ, mbe pe jaraga mbe kari pe ni tara ti ni fuun ti ni. ²⁴ Mi yaa ka fannga le Babiloni tara wunlunana wi keyen yi ni, mbe silan tokobi wi le wi keɛ. Eɛn fɔ mi yaa ka Farawɔn wo keyen yo kaari; wi yaa kaa jeɛn Babiloni tara wunlunana wi yege sɔɔwɔ paa malingbɔɔn yen, ɲa pɛ welege wi yen na kuun. ²⁵ Mi yaa fannga le Babiloni tara wunlunana wi keyen yi ni, eɛn fɔ Farawɔn wo keyen yo yaa ka fanla. Na mi ka kanla tokobi wi le Babiloni tara wunlunana wi keɛ mbe ti wuu yirige Ezhipiti tara ti na, pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenjele le. ²⁶ Mi yaa ka Ezhipiti tara fenne pe gbɔn mbe pe jaraga cengele sanngala ke sɔɔwɔ, mbe pe jaraga mbe kari pe ni tara ti ni fuun ti ni. Pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenjele le.» »

**Ezhipiti tara wunlunana wi yen
ma taanla Sediri tige
nga pɛ kɔn ka ni**

31 ¹ *Izirayeli woolo pe yigingɔɔ malaga kasopiile, ki yeɛ ke ma yiri nungba wolo li yenje taanri wogo ki pilige kongbannga ki na, Yawe Yenjele laa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ² «Senwee pyɔ, ki yo *Farawɔn, Ezhipiti tara wunlunana wo naa wi janwa gbɔɔ woolo pe kan fɔ:

«Ma yen ma taanla ambɔ ni wa ma gbɔɔwɔ pi ni?

³ Wele, Asiri tara tila pye paa Liban tara *sediri tige ka yen.
Njere tiyɔnrɔ la pye ki na, ma yinme tege paa kɔɔɔɔ yen;
kila yagara fɔ jenge,
a ki namunjo wila jiinri wa kambaara ti na.

⁴ Tɔnmɔ pila ti, a kɔ yiri ma gbɔɔ;
tara ti nɔɔɔna tɔnmɔ pila ti, a kɔ yiri ma tɔnɔ;
pila yiri na fuun naga mari,
na fuun fɔ ma saa gbɔn wa wasege tire ti ni fuun ti na.

- 5 Ko kî ti kîla yagara ma wê yan nawa tire ti ni fuun ti na;
ki njere tîla lêge, a ki njere tumwôwô tî tînlôndônlo;
katugu tînmô lêgere la pye ki nôgô ki yirisanga wi ni.»
- 6 «Naayeri sannjere ti ni fuun tîla pye na paan na ti sere ti poo wa ki
njere tumwôwô ti ni.
Yan wôngaala pe ni fuun pàa pye na pe piile pe siin wa ki njere ti
yinme pi ni.
Cengele lêgere woolo la pye na cêen wa ki yinme pi ni.
- 7 Kîla pye tige tiyôngô fô jengê ki yagawa po naa ki njere ti tîtlôwô
pi kala na;
katugu ki ninde tîla tigi ma ye tînmô lêgere laga na.
- 8 Wa Yêngele li nangô kôlogô ki ni, ***sêdiri** tige ka kpe saa ya mbege
yêe taanla ki ni,
***sîpîresi** tige ka kpe sila pye wa mbege yêe yala ki njere ti ni.
Pilatani tire ka kpe si ki njere ti bô tiyônwô na.
Yêngele li nangô kôlogô tire ka kpe tiyônwô sila yala ki tiyônwô pi ni.
- 9 Mîla njere lêgere yirige ki na maga yôn.
Tire nda fuun tîla pye wa Edên laga ki na, Yêngele li nangô kôlogô
ye, tîla pye yenjaga ni ki ni.»

Sêdiri tigbôgô ki yaa ka kaari

10 Ki kala na, pa ***wê Fô**, Yawe Yêngele li yo yêen fô: «Sêdiri tige kîla
yiri ma yagara, a ki namunjô wîla jîinri fô wa kambaara ti na. A yêe
gbôgôwô ye wa ki kotogo na ki yagawa pi kala na. 11 Ki kala na, mîgi le
cengele ke ni fuun ke fannga fô gbôwô wi kêe; wo yaa jôlogô wa ki na mbe
yala ki tipewe pi ni, katugu mîgi wa. 12 Cengele ke ni fuun ke ni, cênle
na li woolo pe yêen lewêlimbele ma wê pe ni fuun na, pège kôn maga
jan, mêe kari maga toro le. Ki njere tî toori wa yanwira ti na konaa wa
gbunlunderê ti ni fuun ti ni. Ki njere tumwôwô tî kaari ma toori wa tara ti
yanwira laforo ti ni fuun ti ni. Tara woolo pe ni fuun pè yiri wa ki yinme
pi ni, maga yaga le. 13 Naayeri sannjere tîla pan na cêen wa ki titogo ki
na. Yan wôngaala pe ni fuun pàa pan ma pe cênsara gbegele wa ki njere
ti sôgôwô. 14 Kî pye ma, tire nda fuun ti yêen lôgô yôn na, ko ka kpe se
ka yiri mbege yêe gbôgô naa, mbege namunjô wî yirige mbe gbôn fô wa
kambaara ti na naa. Terebenti tige ko ka kpe se ka yo tînmô lêgere yêen
ki nôgô mbaa ki yêe gbôgô ki tîtlôwô pi kala na. Katugu mî ti ni fuun
ti kan kunwô pi yeri. Ti yaa ka tigi wa tara ti nôgô na, mbe sa taga wa
senwee piile mbele pè ku pe na, poro mbele pè tigi wa fanga ki ni wê.»

15 Pa wê Fô, Yawe Yêngele li yo yêen fô: «Pilîge nga ni kîla tigi wa
***kuulo tara** ti ni, a mî si ti, a paa kunwô gbelege gbele yerenge ki ni. A
mî si tara ti nôgôna tîngbôwô pi yôn tînlô, ma gbaanla pe yerege, ma laforo

tɔnmɔ pi yerege. Mɪla diwi lenge wa Liban tara yanwira ti na ki kala na; a yan tire ti ni fuun tɪ waga ki kala na. ¹⁶Naa mɪla ki tirige wa kuulo tara ti ni sanga ŋa ni, ma pinle mbele pe yɛn na tinri wa fanga ki ni pe ni, mɪla ti, a cengele ke ni fuun kaa fye na seri ki kala na. Eden laga tire nda fuun tɪla pye wa tara ti nɔŋɔna, to nda tɪla pye Liban tara tire ti ti ni fuun tiyɔnrɔ konaa ma pye jende, to nda fuun tɪla pye na tɔnmɔ taa, ti kotogo kɪla sogo ti na. ¹⁷Mbele paa pye ki sagafenne konaa ma cɛn wa ki yinme pi ni wa cengele sanŋgala ke sɔŋɔwɔ, poro fun paa pinle ma tigi ki ni wa kuulo tara ti ni, ma saa taga wa leele mbele paa gbo tokobi ni pe na.

¹⁸«Wele, wa Eden nanɔŋɔ kɔlɔŋɔ tire ti sɔŋɔwɔ, ka kpɛ tiyɔnwɔ naa gbeme si yala ma woro ti ni. Konaa ki ni fuun, mboro naa Eden nanɔŋɔ kɔlɔŋɔ tire ti ni, pe yaa ka ye tirige wa tara ti nɔŋɔna. Pe yaa kɔɔn sinŋge wa mbele pee ***kenrekenre** pe sɔŋɔwɔ konaa mbele pɛ gbo tokobi ni pe sɔŋɔwɔ. Ŋga ki yaa ka pye Farawɔn wo naa wi janwa gbɔlɔ li ni fuun li na, koyi ŋga yɛɛn.» We Fɔ, Yawe Yenŋele lo li yo ma.

**Kunwɔ yurugo ŋga kɪla kɔ
Ezhipiti tara naa ti wunlunaŋa
wi wogo na**

32 ¹**Izirayeli** woolo pe yigingɔlɔ malaga kasopiile, ki yeɛ ke ma yiri shyen wolo li yenge ke ma yiri shyen wogo ki pilige kongban-ŋga ki na, a Yawe Yenŋele li sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, kunwɔ yurugo kɔ ***Farawɔn**, Ezhipiti tara wunlunaŋa wi wogo na. Maga yo wi kan fɔ:

«Mboro ŋa maa pye paa jara yirifɔnŋɔ yɛn wa cengele ke sɔŋɔwɔ,
maa pye paa yarifeleɛge yɛn wa kɔŋɔje wi ni,
maa pye na gbaanla tɔnmɔ pi janri naa yinrigi,
maa pye na tɔnmɔ pi tɔngɔlɔ ma tɔɔɔ ti ni,
na pi gbɔɔn naa pinri.»

³«Pa ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li yo yɛɛn fɔ:

«Mi yaa ka cengele janwa gbɔlɔ la gbogolo, mbe silan mere ti wa ma na;

poro pe yaa kɔɔn tile mbɔɔn yirige na mere ti ni.

⁴ Mi yaa kɔɔn yaga le tara ti na,
mi yaa kɔɔn wa wa wasege ki ni.

Mi yaa ti naayeri sannjere ti ni fuun ti pan ti cɛn ma na,
mi yaa ti yan wongaala pe ni fuun pe pan pɔɔn wire kara ti ka pe tin.

⁵ Mi yaa kɔɔn wire kara ti wa wa yanwira ti na,
mbe gbunlundere ti yin ma wire kafɔnrɔ ti ni.

⁶ Mi yaa ma kasanwa pi tege mbe tara ti suguru, mbe sa gbɔn fɔ wa yanwira ti na,

mi yaa ka latere ti yin pi ni.

⁷Na maga ka ku sanga ɲa ni, mi yaa ka naayeri wi tɔn,
mbe wɔnɔɔɔ ke pye diwi;
mi yaa ka yɔnɔ ki tɔn kambaaga ka ni.
Yenge ki se kaa finri naa.

⁸Mboro kala na, mi yaa ka naayeri yanwa yirigeyaara ti pye diwi;
mi yaa ka diwi lenge wa ma tara ti ni.»
We Fɔ, Yawe Yenɲele, lo li yo ma.

⁹«Na mi ka kɔɔn tɔngɔwɔ pi sɛnɛ yo cɛngele sanɲgala ke kan sanga ɲa ni, pa mi yaa ka cɛngele legere nawa tanga ke na, fɔ sa gbɔn wa tara nda ma sila jen ti ni. ¹⁰ɲga mi yaa ka pye ma na, ki yaa cɛngele legere nawa wɔ. Fyere yaa ka pe wunlumbolo pe yigi ma kala na. Na mi ka kanla tokobi wi figefige pe yege sɔɔɔwɔ sanga ɲa ni, pa pe ni fuun nungba nungba pe yaa kaa fyɛ mbaa seri suyi pe yinwege wogo ki na, ma topilige ki ni.

¹¹«Katugu pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Babilɔni tara wunlunaga wi tokobi wi yaa gbɔn ma na.

¹²Malingbɔɔnɔ mbele pe yɛn lewelimbele ma we cɛngele ke ni fuun ke na,
mi yaa ka ti pe pan pɔɔn janwa woolo pe gbo tokobi ni.
Pe yaa ka pan mbe Ezhipiti tara fenne pe yɛɛ gbɔɔwɔ pi kɔ mboo
wɔ wa,

mbe pe janwa gbɔɔ li ni fuun li tɔngɔ.

¹³Mi yaa kɔɔn yaayoro ti ni fuun ti tɔngɔ wa tɔnɲgbɔ pi yɔn na;
senwee pyɔ tɔɔɔ nakoma yaayoro yɛnɲoro se ka ye wa tɔnmɔ pi ni
mboo tɔngɔɔ.

¹⁴Pa kona, mi yaa ti Ezhipiti tara tɔnmɔ pi sinle,
mbe ti pe gbaanla tɔnmɔ pila fuun paa sinme yɛn.»
We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

¹⁵«Na mi ka ka Ezhipiti tara ti tɔngɔ mberi yaga waga sanga ɲa ni,
na mi ka ti leele pele mbe pan mbe tara ti nawa yaara ti ni fuun ti
koli sanga ɲa ni,
na mi ka ka leele mbele pe yɛn ma cɛn wa tara ti ni pe ni fuun pe
gbo sanga ɲa ni,
pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yɛn Yawe Yenɲele le.»

¹⁶«Ki wogo ɲga ki yɛn kunwɔ yurugo ɲga pe yaa ka kɔ. Cɛngele sanɲga-
la ke jeele pe yaa kaga kunwɔ yurugo ki kɔ. Pe yaa kaa ki koo Ezhipiti
tara to naa ti janwa wi ni fuun wi na. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

**Pè ya leele mbele ni,
kunwɔ yurugo ɲga kila kɔ
pe wogo na**

¹⁷Izirayeli woolo pe yigingɔɔ malaga kasopiile, ki yeɛ ke ma yiri shyen
wolo li yenge ke ma yiri shyen wogo, ki pilige ke ma yiri kanɲurugo wogo

ki na, a Yawe Yenŋele li sili senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ¹⁸«Senwee pyɔ, kunwɔ yurugo kɔ Ezhipiti tara janwa gbɔlɔ li wogo na, ma pe tirige wa tara ti nɔŋɔna, poro naa cengele fanŋga wogolo ke woolo pe ni, mbe pinle mbele pe yen na tinri wa wetijugo ki ni pe ni. ¹⁹Ki yo pe kan fɔ: «Naga yen ma, ye yen naga jate ye mbɔnrɔ cengele sanŋgala ke na wi le? Ki kala na, yoro fun ye yaa tigi mbe sa sinle wa mbele pee *kenrekenre pe sɔŋwɔ.»

²⁰«Ki woolo pe yaa ka toori mbe ku wa mbele pɛ gbo tokobi ni pe sɔŋwɔ. Pɛ tokobi wi kɔw wa wi wofogo ki ni makɔ; ye Ezhipiti tara naa ti janwa gbɔlɔ woolo pe le ye kari pe ni. ²¹Wa *kuulo tara ti ni, mali-ŋgbɔɔnlɔ kotogofenne poro naa Ezhipiti tara fenne pe pinleyɛnlɛ leeɛ pe ni, pe yaa kaa ki yuun pe yɛ kan fɔ: «Pɛ tigi wa fanga ki ni, ma pan ma sinle wa mbele pee kenrekenre pe ni, poro paa gbo tokobi ni we.»

²²«Asiri tara wunlunaŋa wo naa wi malingbɔɔnlɔ pe ni fuun pe ni, pe yen ma sinle. Pe fanra ti yen maa maga. Pɛ pe ni fuun pe gbo tokobi ni wa malaga. ²³Pe fanra ti yen fɔ wa wetijugo ki nɔŋɔ; pe fanra ti yen ma wunlunaŋa wi wogo ki maga. Pɛ pe ni fuun pe gbo tokobi ni wa malaga; poro paa pye na sunndo kɔŋɔ waa weele pe na laga dunruya wi ni.

²⁴«Elamu tara wunlunaŋa wo naa wi janwa gbɔlɔ li ni fuun li ni pe yen ma sinle wa; pe ni fuun pe fanra ti yen maa wogo ki maga. Pɛ pe ni fuun pe gbo tokobi ni wa malaga. Poro mbele pe sila kenrekenre pɛ tigi wa tara ti nɔŋɔ na. Poro paa pye na sunndo kɔŋɔ waa weele pe na laga dunruya wi ni. Fɛrɛ la pe yigi ma pinle mbele pɛ tigi wa wetijugo ki ni pe ni. ²⁵Pɛ sinlesaga kan Elamu tara wunlunaŋa wi yeri wa leeɛ mbele pɛ gbo pe sɔŋwɔ, wo naa wi janwa gbɔlɔ li ni fuun li ni. Pe fanra ti yen ma wo jate wi maga. Ki woolo mbele pe woro ma kenrekenre pɛ pe ni fuun pe gbo tokobi ni, katugu paa pye na sunndo kɔŋɔ waa weele pe na laga dunruya wi ni. Fɛrɛ la pe yigi ma pinle mbele pɛ tigi wa wetijugo ki ni pe ni. Paa pe gboolo pe sinŋge wa mbele leeɛ pɛ gbo pe sɔŋwɔ.

²⁶«Mesheki cɛnlɛ woolo poro naa Tubali cɛnlɛ woolo pe wunlumbolo poro naa pe janwa gbɔlɔ li ni fuun li ni, pe yen ma sinle wa. Pe malingbɔɔnlɔ pe fanra ti yen ma pe maga. Ki woolo mbele pe woro ma kenrekenre, tokobi wi pe gbo, katugu paa pye na sunndo kɔŋɔ waa weele pe na laga dunruya wi ni. ²⁷Pe sila pe gboolo pe sinŋge mbe pinle faa malingbɔɔnlɔ kotogofenne pe ni. Poro mbele paa pye na tinri wa kuulo tara ti ni ma pinle pe malingbɔɔnyaara ti ni. Paa pye na pe tokobi wi nii wa pe yinre ti nɔŋɔ, konaa na *tugurɔn sigeyaara ti tari pe witire ti na; katugu paa pye na sunndo kɔŋɔ waa weele pe pe na laga dunruya wi ni. ²⁸Ɛɛn fɔ mboro wo na Farawɔn, ma ŋa mɔ to ma pinle mbele pee kenrekenre pe ni; ma yen ma sinle ma pinle mbele pɛ gbo tokobi ni wa malaga pe ni.

²⁹«Edɔmu tara fenne, naa pe wunlunaŋa konaa pe teeɛ pe ni fuun pe ni, pe yen ma sinle wa fun. Ali mbege ta paa pye kotogofenne, pɛ pe

gboolo pe le ma pinle mbele pè gbo tokobi ni pe ni. Pe yen ma sinle ja mbele pee kenrekenre pe ni, poro mbele pè tigi wa wetijugo ki ni we.

³⁰«Yɔnlɔ parawa kamenge kɛɛ tara teelee pe ni fuun poro naa Sidɔn ca fenne pe ni fuun pe yen ma sinle wa. Pè tigi wa fanga ki ni wa mbele leele pè gbo pe sɔgɔwɔ, ali mbege ta pe kotogo tawa pila pye na sunndo kɔngɔ waa leele pe na, pàa fere sho. Ki leele mbele pe sila kenrekenre pe yen ma sinle ja wa mbele leele pàa gbo tokobi ni wa malaga pe ni. A fere ti pe yigi ma pinle mbele pè tigi wa wetijugo ki ni pe ni.

³¹«Farawɔn wi yaa ka pe yan, pa ki yaa kotogo sogowo kan wi yeri wi janwa gbɔlɔ li kala na, katugu tokobi wi yaa ka Farawɔn wo naa wi mali-ɲgbɔɔnlɔ ɲgbelege ki ni fuun ki gbo. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

³²Mila ti, a Farawɔn wì sunndo kɔngɔ wa weele pe na laga dunruya wi ni. Konaa ki ni fuun, pe yaa ka Farawɔn wo naa wi janwa gbɔlɔ li ni fuun li sinɲge wa fanra ti ni, wa mbele pee kenrekenre pe sɔgɔwɔ, mbe pinle mbele leele pè gbo tokobi ni pe ni.» We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

YENɲELE LI YAA IZIRAYELI WOOLU PE SONGORO MBE PE TEGE WA PE FAA YONLU LI NI

33–39

Yenɲele làa Ezekiyeli wi pye kɔɔsiri pyefɔ

33 ¹Yawe Yenɲele làa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Senwee pyɔ, para ma cenle woolo pe ni maga yo pe kan fɔ: «Na mi ka tokobi wi torogo mbe yo wi sa tara ta woolo tɔngɔ, na ki tara woolo paga lere wa wɔ wa pe yɛɛ sɔgɔwɔ mboo pye tara ti kɔɔsiri pyefɔ, ³na ki lere-fɔ wi ka tokobi fenne yan paa paan mbe to tara ti na malaga ni, na wi ka mbanlaga ki win mbe tara woolo pe yeri, ⁴na lere ɲa ka mbanlaga magala li logo, na wi suu yɛɛ yaga li yerewe kan wi yeri, na paga pan mboo gbo, pa wi gbowo pi yaa pye wi yɛɛra go kala. ⁵Katugu wì mbanlaga magala li logo, ɛɛn fɔ wi suu yɛɛ yaga li yerewe kan wi yeri. Wi gbowo pi yaa pye wo yɛɛra go kala. Lere ɲa kaa yɛɛ yaga mbe yerewe pi logo, wo yaa wi yɛɛ sho gboro ti yeri. ⁶ɛɛn fɔ na kɔɔsiri pyefɔ wi ka malaga ki yan kila paan, na wii mbanlaga ki win, na leele pee yeri, na tokobi fenne paga pan mbe lere wa gbo, ki fɔ wi yaa ku wi mbasinme pi kala na; ɛɛn fɔ mi yaa wi gbowo pi go kala li yewe kɔɔsiri pyefɔ wo yeri.»

⁷«Mboro wo na, senwee pyɔ, mɔ̀ tɛge ma pye kɔɔsiri pyefɔ ^{*}Izirayeli woolo pe go na. Ma yaa lanla yɔn senre ti nuru mbaa pe yerɛgi na kan.

⁸Na mi kaga yo lepee wi kan fɔ: «Mboro lepee, ma yaa ku,» na mɛɛ para ki

lepee wi ni mboo yeri wi tangalɔmɔ tipee pi wogo na, ki lepee wi yaa ku wi mbasinme pi kala na. Eɛn fɔ mi yaa wi gbowo pi go kala li yewe ma yeri. ⁹Eɛn fɔ, mboro wo na, na ma ka lepee wi yeri wi tangalɔmɔ tipee pi wogo na, na wi suu tangalɔmɔ tipee pi yaga, pa wi yaa ku wi mbasinme pi kala na, eɛn fɔ mboro wo na, ma yaa ma yɛɛ shɔ.»

**Lepee ɲa ka sɔngɔɔ mbe pan
Yɛnɲele li kɔɔɔ, wi yaa shɔ**

¹⁰«Mboro wo na, senwee pyɔ, ki yo Izirayeli woolo pe kan fɔ: «Ye maa ki yuun fɔ we kajɔɔɔ to naa we kapere ti yɛn we go na, to kala na pe yɛn na we tɔnri na shee, we yaa ki pye meɛ mbe yinwege ta naa?»

¹¹Maga yo pe kan fɔ ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɲele lo li yo ma fɔ: «Mi ɲa Yɛnɲele na yinwege wolo, na mɛɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ: Lepee wi ku, ko ma ki yɛn mala ndanla; eɛn fɔ ɲga ki yɛn mala ndanla ko yɛn fɔ wi kanɲga wuu tangalɔmɔ tipee pi yaga wila wi yinwege ki piin. Ki kala na, ye sɔngɔɔ, ye sɔngɔɔ ye wɔ wa ye kombegele ke ni. Yoro Izirayeli woolo, yingi na ye yaa si ti ye ku?»

¹²«Mboro wo na, senwee pyɔ, ki yo ma cɛnɛ woolo pe kan fɔ: «Na lesinɲe wi ka kapege pye pilige ɲga ni, wi kasinɲge ki se ya mboo shɔ ki pilige ki ni. Lepee wi kaa tipewe pi yaga pilige ɲga ni, tipewe mba wɔ pye faa po se ti wi tɔngɔ naa. Ki pyelɔmɔ pi na fun, na lesinɲe wi ka kapege pye pilige ɲga ni, wi kasinɲge ki se ti wila wi yinwege ki piin. ¹³Ali na mi ka lesinɲe wi pye mbe yo fɔ wi yaa shɔ, na wi kaa kɛɛ ki kan mbe taga wi yɛn ma sin yɛɛ ɲga na ko na, mbe kambasinɲge pye, kasinɲge kapyere nda fuun wɔ pye, pe se ka ko ka kɛɛ jate naa. Eɛn fɔ wi yaa ku wi kambasinɲge ɲga wɔ pye ki kala na. ¹⁴Ali na mi kaga yo lepee wi kan mbe yo fɔ wi yaa ku, na wi kaa tangalɔmɔ tipee pi yaga mbaa tanri ɲga kɔ yala konaa kasinɲge ki na, ¹⁵na lepee wi ka yaraga ɲga wɔ shɔ ma tɛɛ fɔɔ yɔnɔ ki sɔngɔɔ ki fɔ wi na, mbe yaraga ɲga wɔ yu ki yɔngɔ sɔngɔɔ ki fɔ wi na, mbaa tanri kondɛɛɲɛɲele ɲgele ke maa yinwege kaan ke na, na wi woro na kambasinɲge piin, pa kona wi yaa laa yinwege ki piin, kaseleɛ ko na, wi se ku. ¹⁶Kapere nda fuun wila pye, pe se ka to ta kɛɛ jate wi na naa, katugu wɔ tanga ma yala ɲga kɔ yala konaa kasinɲge ki ni. Ki kala na wi yaa laa yinwege ki piin.»

¹⁷«Konaa ki ni fuun, ma tara woolo pe yɛn naga yuun ma yo fɔ: «We Fɔ wi konɔ li woro ma yala.» Eɛn fɔ poro konɔ lo li woro ma yala. ¹⁸Na lesinɲe wi ka kasinɲge ki yaga, mbaa kambasinɲge piin, wi yaa ku ki wogo ki kala na. ¹⁹Na lepee wi kaa tipewe pi yaga, mbaa tanri ɲga kɔ yala konaa kasinɲge ki na, wi yaa laa yinwege ki piin ki wogo ki kala na.

²⁰«Yoro Izirayeli woolo, ye yɛn naga yuun fɔ: «We Fɔ wi konɔ li woro ma yala.» Yege jɛn fɔ mi yaa ka kiti kɔn ye ni fuun nungba nungba ye na mbe yala ye kɔngolo ke ni.»

Pe yaa ka Zheruzalemu ca ki tongo

²¹Woro Izirayeli woolo we yigingɔɔ malaga kasopiile, ki yeɛ kɛ ma yiri shyen wolo li yenge kɛ wogo ki pilige kanɔurugo wogo ki na, naɲa wà la fe ma shɔ, ma yiri wa Zheruzalemu ca ma pan na kɔɔɔ, maga yo na kan ma yo fɔ: «Pè Zheruzalemu ca ki shɔ^z.» ²²Yɔnlɔkɔɔ ŋga ni Yawe Yenɲele làa li kɛ ki taga na na, ki goto pinliwe pi ni, ko naɲa ŋa wila fe ma shɔ, wila gbɔn wa na na. Sanni wi sa gbɔn wa na na, ki pinliwe pi ni, kila yala Yenɲele làa na yɔn ki yenge makɔ. Na yɔn kila pye ma yenge, mi sila pye bombo naa.

²³Kona, a Yawe Yenɲele li sili senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²⁴«Senwee pyɔ, leele mbele pè koro ma cɛn wa Izirayeli tara katara ti ni, pe yen na yuun fɔ: «Abirahamu wila pye wi nungba, ɛɛn fɔ wila ki tara nda ti ta, a ti pye wi woro. Woro wo na, we yen ma lege, tara ti kan we yeri fun ti pye we woro.» ²⁵Ki kala na, maga yo ki leele pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ: «Ye maa kara ti kaa ma pinle ti kasanwa pi ni, ye maa ye yere ti yinrigi na ye yarisunndo ti wele nari gbogo. Ye yen na leele kuun na pe kasanwa pi wuun tara. Ko pyewe mba po na, ye mbe ya mbe tara ti shɔ mberi ta meɛ? ²⁶Yè kɛ kan ma taga ye tokobi wo na. Ye yen na katijangara piin. Ye ni fuun nungba nungba ye yen na sinleɛ ye lewee yeɛnle pe jeɛle pe ni. Ko pyewe mba po na, ye mbe ya mbe tara ti shɔ mberi ta meɛ?»

²⁷«Maga yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ: «Mi ŋa Yenɲele na yinwege wolo, na meɛ ki na, mi yen naga yuun fɔ mbele pe yen ma cɛn wa katara ti ni, leele pe yaa ka pe gbo tokobi ni. Mbele pe yen ma cɛn wa wasege ki ni, mi yaa ka pe kan wonɲaala pe yeri pe pe ka. Mbele pe yen ma cɛn wa waliwere to naa yanwira were ti ni, yambewe pi yaa ka poro gbo. ²⁸Mi yaa ka tara ti tongo mberi yaga waga pew. Pe fanɲga ŋga kɪ ti ye gbɔɔɔ si ye pe ni, ki yaa ka kɔ. Izirayeli tara yanwira ti yaa ka koro waga; lere kpe se ka toro wa naa. ²⁹Na mi ka ka tara ti tongo mberi yaga waga pew pe katijangara nda fuun pè pye ti kala na, pa kona pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le.»

³⁰«Mboro wo na, senwee pyɔ, ma cɛnle woolo mbele pè yigi malaga kasopiile, pe yen nɔɔ senre yuun wa mboro nda ti ca ki maga ti tanla, wa nawa konaa wa yinre ti yeyɔnɔ ti na. Pe yen naga yuun pe yeɛ kan fɔ: «Ye pan we sa senre nda ti yiri wa Yawe Yenɲele li yeri ti logo.» ³¹Kona, na woolo pe meɛ kari legerɛ wa ma tanla, mbe sa cɛn ma yeɛ sɔɔɔ. Pe maa ma senre ti nuru, ɛɛn fɔ paa ti le mbaa tanri ti na. Yɔn tangawa senre to ti ma pye wa pe yɔn, ɛɛn fɔ pe yeɛra tɔnli jawa po pi yen wa pe kotogo na. ³²Wele, mà pye pe yeri paa yurukɔ jɛnɲe yen, magandanla fɔ, ŋa wi

^z 33.21: 2 Wunlu 25.3-10; Zhere 39.2-8; 52.4-14

yuuro ti tanla, ɲa wì yarigbɔnrɔ ti gbɔngɔ jɛn. Pe maa ma sɛnrɛ ti nuru, ɛɛn fɔ paa ti lɛ mbaa tanri ti na. ³³Ki kala na, na ki kagala ke ka ka pye sanga ɲa ni, kaselege ko na, ke si yɛn na piin makɔ. Kona, pe yaa ki jɛn mbe wali ki na fɔ ***Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ** wà la pye laga pe sɔgɔwɔ.»

**Yɛnɲɛlɛ làa Izirayeli tara yekeelee
pe jeregi**

34 ¹Yawe Yɛnɲɛlɛ làa li sɛnrɛ ti kan na yeri, ma yo fɔ: ²«Sɛnwee pyɔ, Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yo ma wa ***Izirayeli** tara yekeelee pe na. Ma Yɛnɲɛlɛ li yɔn sɛnrɛ yo, ma yekeelee pe pye fɔ, pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɲɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «Jɔlɔgɔ yɛn yoro Izirayeli tara yekeelee ye wogo. Yoro mbele ye yɛn na ye yɛɛ wogo ko nɔngba yɔngɔ. Naga yɛn ma, yaayoro kɔnrifɔ wii daga mbaa yaayoro to kaan tila kaa wi le? ³Yɛ yaayoro nda ti tɔrɔ ti kara ti ka^a, ma simbasire yaripɔrɔ le. Yɛ yaayoro nda ti tɔrɔ ti gbo. ɛɛn fɔ ye sila pye na simbaɲgebelege ki kaan kila kaa. ⁴Simbaala mbele pàa pye fanɲgɔgɔ ni, ye sila fanɲga le pe ni. Mbele pàa pye na yaa, ye sila pe gbara. Mbele pàa weleɛge, ye sila pe were pye mbe pe weleɛgesara ti pɔpɔ. Mbele pàa laga simbaɲgebelege ki na, ye sila sa pe tata mbe pan pe ni. Mbele pàa pɔngɔ, ye sila sa pe lagaja. ɛɛn fɔ yàa ye fanɲga ki taga pe na, na lewelewe kapyere piin pe na konaa maga ɲgban pe na. ⁵Kì pye ma, simbaala pàa gbɔn ma jaraga, katugu kɔnrifɔ sila pye pe na; pàa kanɲga ma pye cɛnrɛ nda wa yan ti yaakara, naa pàa gbɔn ma jaraga we^b. ⁶Na simbaala pe yɛn na yanri na toro faa wa yanwira ti ni fuun ti na konaa wa tinndiye mbele pè yagara pe ni fuun pe na. Na simbaɲgebelege kì gbɔn ma jaraga tara ti lagapyew ki ni. Lere kpe woro na wele pe na naa, lere kpe woro na pe lagajaa.»

⁷«Ki kala na, yoro ***simbaala kɔnrifɛnnɛ**, ye Yawe Yɛnɲɛlɛ li sɛnrɛ ti logo! ⁸Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo, na mɛɛge ki na, mi yɛn naga yuun fɔ: «Yàna simbaala pe yaga, a leele paa pe koli, a pè kanɲga ma pye yan cɛnrɛ ti ni fuun ti yaakara, simbaala kɔnrifɔ lama pi kala na, katugu na simbaala kɔnrifɛnnɛ pe sila pye na wele na simbaala pe na naa. Simbaala kɔnrifɛnnɛ pe wogo ko pàa pye na yɔngɔ, pe sila pye nala simbaala pe kaan paa kaa. ⁹Ki kala na, yoro simbaala kɔnrifɛnnɛ, ye Yawe Yɛnɲɛlɛ li sɛnrɛ ti logo!» ¹⁰Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɲɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «Wele, mi yaa yiri simbaala kɔnrifɛnnɛ pe kɔrɔgɔ. Mi yaa ka pe yewe na simbaala pe kala li ni. Mi se ka pe yaga paa na simbaala pe kɔnri naa, ɲango simbaala kɔnrifɛnnɛ paga kaa pe yɛɛ wogo ko yɔngɔ. Mi yaa kanla simbaala pe tile mbe pe wɔ wa pe yɔn, pa kona pe se ka pye pe yaakara naa.» »

^a **34.3:** Yɛnɲɛlɛ sɛnrɛ sɛweele pele ni, ki yɛn ma yɔnɔlɔgɔ fɔ: Yɛ yaayoro ti nɔnɔ wi wɔ.

^b **34.5:** Nɔmbu 27.17; 2 Kuro 18.16; Mati 9.36; Maki 6.34

**Yenŋele lo jate li yaa la wele
li simbaala pe na**

¹¹ «Ee, pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Wele, mi jate mi yaa la wele na simbaŋgebelege ki na konaa mbaa ki kɔɔsi. ¹² Simbaala kɔnɔfɔ wi ka pye wa simbaŋgebelege ki sɔgɔwɔ, na simbaala pe ka jaraga, wi ma pe kɔɔsi mbe toro yege ŋga na, pa mi yaa kanla simbaŋgebelege ki kɔɔsi mbe toro ma. Paa gbɔn ma jaraga ma kari laga ŋga fuun ni, kambaaga wɔgɔ naa diwi wɔlɔ pilige ka ni, mi yaa ka kari mbe sa pe shɔ wa ki lara ti ni. ¹³ Mi yaa ka pe yirige wa, cengele sanŋgala ke sɔgɔwɔ, mbe pe wɔ wa tara sannda pyew ti ni, mbe pe gbogolo, mbe sɔngɔɔ mbe pan pe ni wa pe yeera tara ti ni. Mi yaa ka saa pe kɔnri wa Izirayeli tara yanwira ti na, naa wa gbunlundewere ti ni konaa wa tara ti lara nda fuun leele yen ma cen wa ti ni. ¹⁴ Mi yaa ka saa pe kɔnri yaayoro kasaga jenge ka ni. Pe yanrisaga ki yaa ka pye wa Izirayeli tara yanwira ti go na. Pe yaa kaa wogo wa ki simbaŋgbondo tiyɔnɔ ti ni, mbaa yantipirige tiyɔngɔ taa mbaa kaa, wa Izirayeli tara yanwira ti na. ¹⁵ Mi jate mi yaa kaa na simbaala pe kɔnri paa kaa, muwi mi yaa ka ti paa sinlele paa wogo.» We Fɔ, Yawe Yenŋele lo li yo ma. ¹⁶ «Ŋa wi punŋo, mi yaa ka saa lagaja. Ŋa wi laga ŋgebelege ki na, mi yaa ka sɔngɔɔ mbe pan wi ni. Ŋa wi weleŋe, mi yaa kaa were pye mboo weleŋesara ti pɔpɔ. Ŋa wila yaa, mi yaa fanŋga le wi ni. Een fɔ ŋa wi tɔɔ ma pye fanŋga ni, mi yaa wo tɔngɔ. Mi yaa kaa pe kɔnri mbe yala kasiŋge ki ni.»

Yenŋele li yaa kali woolo pe saga

¹⁷ «Pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Yoro wo na, na simbaŋgebelege, ye wele, mi yaa ka kiti wi kɔn sumbyɔ naa sumbyɔ sɔgɔwɔ, mboo kɔn simbaɔene naa sikaɔene pe sɔgɔwɔ. ¹⁸ Ye yen na kaa yaayoro kasara jende nda ni, to si ye yenle tin bere, fɔ a yaa yan sanŋga ki tangala ye tɔɔɔ ti ni! Tɔnmɔ tiyɔn mba yaa woo, po si ye yenle tin bere, fɔ a yaa pi sanmba pi tɔngɔlɔ ye tɔɔɔ ti ni! ¹⁹ Yan ŋga yɛ tangala ye tɔɔɔ ti ni, ko na simbaala pɛ jori mbaa kaa; tɔnmɔ mba yɛ tɔngɔlɔ ye tɔɔɔ ti ni, po pɛ jori mbaa woo.»

²⁰ «Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenŋele li yen naga yuun pe kan yeen fɔ: «Mi jate mi yaa ka kiti kɔn simbaala mbele pɛ tɔɔ poro naa mbele pɛ cɔgɔ cɔgɔ pe sɔgɔwɔ. ²¹ Ki kaa pye simbaala mbele fanŋgɔgɔ ni, yɛ pe ni fuun pe wɔnɔgɔ ye kanŋgara ti ni konaa ye pajoro ti ni, konaa ma pe gbɔn ye yenŋele ke ni, fɔ ma saa pe purɔ ma pe jaraga wa funwa na, ²² ki kala na, mi yaa kanla simbaala pe shɔ, jango paga ka pe koli naa. Mi yaa ka kiti wi kɔn simbaala pe yee sɔgɔwɔ. ²³ Simbaala kɔnɔfɔ nungba pe mi yaa ka tɛge pe go na, wo wi yaa kaa pe kɔnri paa kaa. Wo wi yen na tunmbyee Davidi we. Wi yaa kaa pe kɔnri paa kaa; wi yaa ka pye pe

kɔnrifo^c. ²⁴Mi Yawe Yɛnɛɛle, mi yaa ka pye pe Yɛnɛɛle, na tunmbyee Davidi wo yaa ka pye pe to. Mi Yawe Yɛnɛɛle, muwi mɪ para^d.

²⁵«Mi yaa ka yeyinɛge *yɔn finliwe le na simbaɛgebelege ki ni. Mi yaa ka cɛnɛ ti kɔ mberi wɔ tara ti ni. Kona, na simbaala pe yaa ka sa cɛn yeyinɛge na pɔw wa *gbinri wi ni, mbaa wɔnɔ wa kɔɔɔ ti nawa. ²⁶Mi yaa ka duwaw pe na konaa mbe duwaw na yanwiga ki kanɛgara na lara ti na. Mi yaa ka ti tisara tila paan ti wagati wi na, ti yaa ka pye tisara duwaw woro. ²⁷Yan nawa tire ti yaa ka sɛ, tara ti yarilire ti yaa ka yɔn. Leele pe yaa ka cɛn yeyinɛge na pɔw wa pe tara ti ni. *Tunngo pyetige nɛga kila taga pe na, mi yaa kaga kaari mbege laga pe na; paa pye na kulowo pi piin leele mbele kan, mi yaa ka pe sho pe kɛɛ. Pa kona pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle le. ²⁸Cɛnɛge sanɛgala ke se kaa pe kɛɛ yaara ti koli naa. Yan cɛnɛ ti se kaa pe kaa naa. Pe yaa ka cɛn yeyinɛge na pɔw. Lere kpɛ se kaa fyɛɛ waa pe na naa. ²⁹Mi yaa ka kɛɛɛ gbegele pe kan, nda ti mɛge ki yaa ka yiri tara ti tanwa pi kala na. Funngo kpɛ se ka to pe na naa wa tara ti ni. Cɛnɛge sanɛgala ke se kaa pe tifaga naa. ³⁰Pa kona pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle, pe Yɛnɛɛle le. Fɔ mi yɛn pe ni, pe yɛn na woolo, poro Izirayeli woolo wele. We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lo lɪ yo ma.

³¹«Yoro ye yɛn na simbaɛgebelege ye, na yaayoro kasaga simbaala wele. Yoro ye yɛn sɛnwee piile wele; muwi mi yɛn ye Yɛnɛɛle le.» We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lo lɪ yo ma.

Yɛnɛɛle yɔn sɛnɛ nda tila yo ma wa Edomu tara ti na

35 ¹Yawe Yɛnɛɛle lɔa li sɛnɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Sɛnwee pyɔ, yege kanɛga ma wa wa Seyiri tara yanwira ti yeri, ma Yɛnɛɛle yɔn sɛnɛ yo ma wa ti na. ³Maga yo pe kan fɔ, pa *we Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lɪ yo yɛn fɔ:

«Mi yaa yiri ma kɔɔɔ, mboro Seyiri yanwira tara.

Mi yaa na kɛɛ ki yirige ma na,
mbɔɔn tɔngɔ mbɔɔn yaga waga pew.

⁴ Mi yaa ma cara ti pye katara,
ma yaa ka pye tara nda tɪ jɔɔ ma koro waga.

Pa kona ma yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛɛle le.

⁵ Katugu ma yɛn ma *Izirayeli woolo pe panra fɔ sanga pyew. Maa pe le pe juguye pe kɛɛ, ma ti a pɛ to pe na tokobi ni pe jɔɔɔ pilige ki na; sanga nɔ ni pe kambasinnde tila kɛɛ toro, a Yɛnɛɛle lɪ jɔɔɔ wa pe na we.» ⁶Kɪ kala na, we Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle lɪ yo fɔ: «Mi nɔ Yɛnɛɛle na yinwege wolo na mɛge ki na, mi yaa legbogo pye wa ma ni; legbogo ki yaa ka

^c 34.23: Naga 7.17 ^d 34.24: Eze 37.24

taga ma pungo na. Kì kaa pye legbogo ki sɔɔn mben, ki kala na, legbogo ko fun ki yaa taga ma na. ⁷Mi yaa ka Seyiri yanwira tara ti jɔɔ mberi pye laga nga kì koro waga pew, ma pye kataga. Leele mbele pe maa kee na paan wa ti ni, mi yaa ka pe tongo mbe pe kɔ. ⁸Mi yaa kɔɔn yanwira lara ti yin gboolo pe ni. Ma woolo mbele pe yaa ka gbo tokobi ni, pe yaa ka toori wa tinndiye pe na, naa wa yanwira gbunlunderɛ ti ni konaa wa yanwira lawere ti ni fuun ti ni. ⁹Mi yaa kɔɔn tara ti tongo mberi yaga waga fɔ sanga pyew. Lere kpɛ se ka cɛn wa ma cara ti ni naa. Ki ka pye ma, ye yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle le.

¹⁰«Katugu mà yo fɔ: Ki cɛngele shyen nɛgele koro naa ki tara shyen nda ti yaa ka pye na woro. We yaa kari shɔ mberi pye we woro. Ma si yala, Yawe Yɛnɛle làa pye le.» ¹¹Kì kala na, we Fɔ, Yawe Yɛnɛle lì yo fɔ: «Mi nɔ Yɛnɛle na yinwege wolo, na mɛgɛ ki na, mi yɛn naga yuun fɔ Izirayeli woolo màa pe panra, ma pe yigi nangbanwa ni konaa mbenwe ni yɛgɛ nga na, pa mi yaa ma yigi ki pyelɔmɔ nungba pi na ma fun. Mi yaa kanla yɛɛ naga wa pe sɔɔwɔ yɛgɛ nga na mi yɛn, na mi ka ka kiti kɔn ma na we. ¹²Kì ka pye ma, pa ma yaa ki jɛn fɔ tifagawa senre nda fuun mà yo Izirayeli tara yanwira ti na, mi Yawe Yɛnɛle m̀ri logo. Màa yo fɔ: Tì jɔɔ ma koro waga, tì kan we yeri ma pye we yaakara. ¹³Yɛ ye yɛɛ gbɔɔ na yɛgɛ sɔɔwɔ ye senyoro ti ni; yɛ yɔngbɔɔwɔ senre yo na na. Mi jate m̀ri logo.»

¹⁴«Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle lì yo yɛɛn fɔ: «Tara woolo pe ni fuun paga kaa yɔɔri wagati nɔ ni, ko mi yaa kɔɔn tongo mbɔɔn tara ti yaga waga.» ¹⁵Izirayeli woolo pe tara tì tongo ma koro waga, a kì yɔɔrimɔ kan ma yeri. Kì kala na, mi yaa ma pye ki pyelɔmɔ nungba pi na fun. Mboro Seyiri yanwira tara, ma yaa ka tongo mbe koro waga, mboro naa Edomu tara ti ni fuun ti ni. Kiga pye ma, pa pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle le.»

Izirayeli woolo pe yaa ka pe tara ti ta naa fɔnnɔ

36 ¹«Mboro wo na, senwee pyɔ, Yɛnɛle li yɔn senre yo ma wa *Izirayeli tara yanwira ti na, ma yo fɔ: «Yoro Izirayeli tara yanwira, ye Yawe Yɛnɛle li senre ti logo.» ²Pa *we Fɔ, Yawe Yɛnɛle lì yo yɛɛn fɔ: Kì kaa pye juguye pɛ tɛgɛ ye na naga yuun fɔ: «Enhɛɛn, kì yanwira lere nda tì pye woro woro yingɔ!» ³Kì kala na, Yɛnɛle li yɔn senre ti yo, maga yo fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle lì yo yɛɛn fɔ: «Kì kaa pye pɛgɛ lagaja keɛ kì ni fuun na mbe ye tongo, ma ye yigilɔmɔ pi tijanga, jango mbe ti ye tara ti pye cɛngele kele yɛgɛ woro, ma ti a leele pe yɛn na tɛgɛ ye na konaa na ye tifaga, ⁴kì kala na, yoro Izirayeli tara yanwira, ye we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li senre ti logo! Pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle lì yo yɛɛn yanwira ti wogo na, naa tinndiye, naa yanwira lawere, naa gbunlunderɛ,

naa katara nda tì koro waga ti ni, naa cara nda tì koro waga, to nda cengele ngele kàa pye ma cèn mari maga, kàa ki lara ti woolo pe kée yaara ti koli pe yeri, maga lakɔ pe na.» ⁵Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Kaselege ko na, wa na kayanɲa gbɔɔ ki ni, mi yen na senɲbanra yuun cengele sanɲgala ke na, naa Edomu tara ti ni fuun ti na; katugu ki cengele kànla tara ti shɔ mari pye ke woro nayinme gbɔɔ ni konaa tipewe ni wa pe kotogo na, jango mbe yaayoro kasara ti ta pe woro.»

⁶«Ki kala na, Yenɲele li yon senre ti yo Izirayeli tara ti wogo na, maga yo yanwira, naa tinndiye, naa yanwira lawere konaa gbunlundere ti kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Wele, mi yen na para wa na kayanɲa konaa na nanɲbanwa gbɔɔ pi ni; katugu cengele sanɲgala kè ye tifaga.» ⁷Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Mi we, milan kée ki yirige ma wugu, fɔ kaselege ko na, cengele ngele ke yen ma ye maga, koro fun ke yaa ka tifagawa ta. ⁸Èn fɔ yoro wo na, Izirayeli tara yanwira, tire nda wa ye na, ti yaa ka fun mbe njere wɔ, mbe pire se na woolo, Izirayeli woolo pe kan, katugu ki kagala ke pyesanga wì gbɔn mbe pye. ⁹Ye wele, mi yen na paan ye kɔrɔɔ, na jatere wì yaa pye ye na, pe yaa kaa fali wa ye na mbaa yariluguro nuru wa ye na. ¹⁰Mi yaa ka ti ye woolo pe lege wa Izirayeli tara ti ni fuun ti ni. Leele yaa ka cèn wa ye cara ti ni naa, pe yaa ka ye katara ti kan naa fɔnɲɔ. ¹¹Mi yaa ti senweele poro naa yaayoro ti ni ti lege jenge wa ye na. Pe yaa ka lege jenge mbe piile legere se. Mi yaa ka ye lege paa yege nɲa na kila pye faa we. Mi yaa ka kajenge legere pye ye kan mbe we faa wì na. Pa kona ye yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le. ¹²Mi yaa ka ti leele mbaa tanri laga ye na, poro pe yen na Izirayeli woolo wele. Pe yaa ka mboro Izirayeli tara ma shɔ mbɔɔn ta, ma yaa ka pye pe kɔrɔɔ, ma se ka ti pe pe piile pe la naa.»

¹³«Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ: «Kì kaa pye pe yen naga yuun mboro Izirayeli tara ma wogo na fɔ ma yen na leele pe kaa, fɔ ma ti ma cenle woolo pè pe piile pe la. ¹⁴Ki kala na, ma se kaa leele kaa naa, ma se ka ti ma cenle woolo pe pe piile pe la naa.» We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma. ¹⁵«Mi se ka ti cengele sanɲgala kaa ma tifaga naa. Tara ta yege woolo se ka pan mbe fere wa ma na naa. Ma se ka ti ma cenle woolo pe kurugo pe to naa.» » We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

Yenɲele li yaa ka Izirayeli woolo pe gbogolo naa fɔnɲɔ

¹⁶Yawe Yenɲele làa li senre ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ¹⁷«Senwee pyɔ, sanga nɲa ni Izirayeli woolo pàa pye ma cèn wa pe tara ti ni, pàa tara ti tege *fyɔnɔ ni pe tangalɔmɔ po naa pe kapyere ti ni. Pe tangalɔmɔ pila tara ti tege fyɔnɔ ni na yege sɔɔwɔ, paa yege nɲa na jele kaa jogo sanga nɲa ni wi ma pye fyɔnɔ ni we. ¹⁸Pàa tara ti tege fyɔnɔ ni pe legbogo nɲa pàa pye ki ni konaa pe yarisunndo gbɔɔwɔ pi ni. Ki kala na, mi yaa

na nangbanwa kala li wa pe na. ¹⁹Mila pe gbɔn ma pe jaraga wa cengele sanngala ke sɔgɔwɔ, ma pe jaraga ma kari pe ni tara pyew ti ni. Mila kiti kɔn pe na, ma yala pe tangalɔmɔ po naa pe kapyere ti ni. ²⁰Pàa kari cengele ngele sɔgɔwɔ, pàa gbɔn laga o laga nga na, pàa na mege ***kpoyi** ki jɔgɔ wa ki lara ti ni pe kajɔgɔrɔ ti kala na; katugu leele pàa pye naga yuun pe na fɔ: «Yawe Yenɲele li woolo poro wele, ɛɛn fɔ pàa pe purɔ ma pe wɔ wa pe tara ti ni.» ²¹Ki pye ma, a mɛ silan jatere wi tɛge na mege kpoyi ki na maga gbɔgɔ, katugu Izirayeli woolo pàa kari cengele ngele sɔgɔwɔ, pàa saa na mege kpoyi ki jɔgɔ wa ke sɔgɔwɔ.

²²«Ki kala na, maga yo Izirayeli woolo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «Yoro Izirayeli woolo, mi woro na ki wogo nga ki piin yoro kala na, ɛɛn fɔ mi yen naga piin na mege kpoyi ko kala na, ko nga yè saa jɔgɔ wa cengele ngele yaa kari wa ke sɔgɔwɔ we. ²³Mi yaa kaga naga leele pe na fɔ na mege nga kɛ gbɔgɔ, ki yen mege kpoyi, na mege nga pè jɔgɔ wa cengele ke sɔgɔwɔ we. Na mi ka kanla mege nga pè jɔgɔ ki pye kpoyi wa ye sɔgɔwɔ cengele ke yege na sanga ɲa ni, pa kona ke yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele le.» We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

²⁴«Mi yaa ka ye yirige mbe ye wɔ wa cengele ke sɔgɔwɔ; mi yaa ka ye yirige wa tara sannda ti ni fuun ti ni, mbe ye gbogolo, mbe sɔngɔrɔ mbe pan ye ni wa ye yɛɛra tara ti ni. ²⁵Mi yaa ka tɔnmɔ kpoyi pa yanragi yanragi ye na mbe ye pye kpoyi. Mi yaa ka ye pye kpoyi, mbe ye wɔ wa ye fyɔngɔ kapyere ti ni fuun ti ni, konaa mbe ye yarisunndo ti ni fuun ti laga ye na. ²⁶Mi yaa ka kotogo fɔnɲɔ kan ye yeri, mbe yinne fɔnnɔ le ye ni. Mi yaa ka kotongbanga nga ki yen ye ni paa sinndelege yen ki wɔ ye ni, mbe kotogo jɛnge kan ye yeri. ²⁷Mi yaa na yinne li le ye ni, mbe ti yaa tanri na kondɛgɛngele ke na, mbanla kakɔnnɛgɛngele ke yigi mbaa tanri ke na. ²⁸Tara nda mila kan ye teleye pe yeri, ye yaa ka sa cɛn wa ti ni. Ye yaa ka pye na woolo, mi yaa ka pye ye Yenɲele. ²⁹Mi yaa ka ye sho ye fyɔngɔ kapyere ti ni fuun ti ni. Mi yaa ka ti ***bile** wila yɔngɔ, wi lege fɔ jɛnge. Mi se ka fungo wa ye na naa. ³⁰Mi yaa ti tire tila pire legere seni, mbe ti kɛɛ yarilire tila yɔngɔ jɛnge, jango fungo ka ka to ye na, mbe ti fɛɛ mbe ye ta wa cengele ke sɔgɔwɔ. ³¹Kona, ye yaa ka nawa to ye tangalɔmɔ tipee po naa ye kafaara nda yè pye ti na. Ye yaa ka lakɔ ye yɛɛ na, ye kajɔgɔrɔ to naa katijangara nda yè pye ti kala na. ³²ɛɛn fɔ ye daga mbege jen fɔ mi woro naga kala na li piin yoro kala na. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma. Ki kala na, yoro Izirayeli woolo, ye tangalɔmɔ tipee pi daga mbe fɛɛ wa ye na, mbe ye go ki sogo ye na.

³³«Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ: «Pilige nga ni mi ka ka ye pye kpoyi mbe ye wɔ wa ye kajɔgɔrɔ ti ni fuun ti ni, ko pilige ko ni, mi yaa ka leele pe pye pe lege wa cara ti ni naa. Pe yaa ka ye katara ti kan mberi yirige naa fɔnɲɔ. ³⁴Tara nda tila tɔngɔ ma koro waga, pe yaa kaa fali

wa ti na naa. Torofenne pe se ka laga ka yan ki jɔɔ ma koro waga naa. ³⁵Kona, leele pe yaa kaa yuun fɔ: Ki tara nda tila tɔngɔ ma koro waga, ti kannga ma pye paa Eden nanɔɔ kɔɔɔ ki yen. Cara nda tila tɔngɔ ma koro waga, ma pye katara, to pɛ kan naa fɔnɔɔ ma malaga sigemboro wa mari maga, a leele cen wa ti ni. ³⁶Kona, cengele ngele ke yaa ka koro mbe ye maga, ke yaa kaga jɛn fɔ lara nda tila toori, mi Yawe Yenɔɔle, muwi mɪri kan mari yirige naa fɔnɔɔ. Lara nda tila jɔɔ ma koro waga, muwi mɪ tire sanri wa ti ni naa. Mi ɲa Yawe Yenɔɔle, muwi mɪ para, mi yaa sigi pye.»

³⁷«Pa we Fɔ, Yawe Yenɔɔle li yo yɛn fɔ: «Wele, mi yaa ka Izirayeli woolo pe yaga paa na yenri naa mbe pe saga. Mi yaa ka pe yɔn sogo mbe leele pe pye pe lege paa simbaɲbelege yen. ³⁸Cara nda ti yen katara, ti yaa ka yin leele ngebeleye yi ni. Pe yaa ka pye mbe lege paa *saraga yaayoro yen, paa yaayoro ngebeleye yen, yan pɛ kari yi ni ma saa Zheruzalemu ca ki yin sherege fetiye piliye yi na. Na ki ka pye ma, pa pe yaa ki jɛn fɔ muwi mɪ yen Yawe Yenɔɔle le.» »

Yariyanga ɲa Ezekiyeli wila yan kajeriwara wogo na

37 ¹Yawe Yenɔɔle lɔa li keɛ ki taga na na. A li yinne li silan le ma yiri na ni, mɛɛ saa na tege gbunlundɛge ka nandogomɔ. Kila pye ma yin leele kajeere ni. ²Kona, a li si ti, a mɪ toro wa ti ni mari maga. A mɪ sigi yan fɔ kajeere tila pye ma lege jɛnge wa gbunlundɛge ki ni, tila pye ma waga. ³Kona, a li silan yewe ma yo fɔ: «Senwee pyɔ, naga yen ma, ki kajeere nda ti mbe ya yiri mbe pye yinwege na naa le?»

A mɪ sili yɔn sogo ma yo fɔ: «*We Fɔ, Yawe Yenɔɔle, mboro nungba pe, mboro ma yen maga jɛn.»

⁴Kona, a li silan pye fɔ: «Yenɔɔle li yɔn senre yo ki kajeere nda ti wogo na, maga yo ti kan fɔ: «Yoro kajeriwara, ye Yawe Yenɔɔle li senre ti logol»

⁵Pa we Fɔ, Yawe Yenɔɔle ligi yo yɛn ki kajeere nda ti kan fɔ: «Mi yaa wɔnwɔn pa le ye ni, pa ye yaa songɔɔ mbe pye yinwege na naa. ⁶Mi yaa kapannda le ye ni, mbe ti wire kara mbe yiri ye na. Mi yaa selege yirige ye na mbe ye tɔn, mbe wɔnwɔn le ye ni, ye yaa songɔɔ mbe pye yinwege na naa. Ki ka pye ma, pa ye yaa ki jɛn fɔ muwi mɪ yen Yawe Yenɔɔle le.» »

⁷Ki pye ma, a mɪ si Yenɔɔle li yɔn senre yo ma yala nda tila yo na kan ti ni. Naa mila kaa na Yenɔɔle li yɔn senre ti yuun, a tinme pɔ si yiri. Wele, a tigileme gbɔɔ pɔ si pye. Kona, a kajeere ti nɛɛ fulo ti yɛ tanla na sogolo ti yɛ ni. ⁸A mɪ si wele, mɛɛ ki yan fɔ kapannda naa wire kara yiri ti na; a selege yiri ti na mari tɔn. Eɛn fɔ wɔnwɔn sila pye ti ni.

⁹A Yenɔɔle li silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, Yenɔɔle li yɔn senre yo wɔnwɔn pi kan. Yenɔɔle li yɔn senre ti yo. Maga yo wɔnwɔn pi kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɔɔle li yo yɛn fɔ: «Wɔnwɔn, yiri wa dunruya wi go tijere ki ni

fuun ki na, ma pan ma ye ki gboolo mbele pe ni, jan̄go pe sɔngɔɔ pe pye yinwege na naa.» »

¹⁰ A m̄ si Yen̄gele li yɔn senre yo ma yala làa ki konɔ kan na yeri yege nga na ki ni. Kì pye ma, a wɔnwɔn p̄ si pan ma ye pe ni. A p̄ si sɔngɔɔ ma pye yinwege na naa, m̄e yiri ma yere pe tɔɔɔ ti na. Pàa pye mali-ngbɔɔnlɔ janwa gbɔɔ, malingbɔɔnlɔ janwa lalo.

¹¹ Ko pun̄go na, a lì silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, ki kajeere nda ȳen, Izirayeli woolo pe ni fuun poro wele. Wele, pe ȳen na yuun fɔ: «We ȳen paa ki kakeriwara nda ti ȳen. We jigi w̄i kɔn we na, we wogo k̄i jɔɔ.» ¹² Kì kala na, Yen̄gele li yɔn senre ti yo. Ma pe pye fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yen̄gele lì yo ȳen fɔ: «Yoro mbele na woolo, m̄i yaa ka ye fanra ti yengele, mbe ti ye yiri wa ye fanra ti ni. M̄i yaa ti ye sɔngɔɔ wa Izirayeli tara ti ni naa. ¹³ Yoro mbele na woolo, na m̄i ka ka ye fanra ti yengele, mbe ye yirige wa ti ni sanga ɲa ni, pa ye yaa k̄i j̄en fɔ muwi m̄i ȳen Yawe Yen̄gele le. ¹⁴ M̄i yaa kanla wɔnwɔn p̄i le ye ni, pa ye yaa sɔngɔɔ mbe pye yinwege na. M̄i yaa sɔngɔɔ mbe kari ye ni wa ye tara. Kì ka pye ma, ye yaa k̄i j̄en fɔ m̄i Yawe Yen̄gele, muwi m̄i para, maga pye.» » Yawe Yen̄gele lo lì yo ma.

**Zhuda tara naa Izirayeli tara
ti yaa ka gbogolo mbe pye
wunluwa tara nungba**

¹⁵ Yawe Yen̄gele làa li senre ti kan na yeri, ma yo fɔ: ¹⁶ «Senwee pyɔ, kan̄gekɔngɔ ka le, maga yɔnlɔɔ ki na fɔ: «Zhuda tara woolo konaa Izirayeli woolo mbele p̄ gbogolo pe ni, nga k̄i ȳen pe wogo.» M̄e kan̄gekɔngɔ ka yege le, maga yɔnlɔɔ wa ki na fɔ: «Zhozufu wogo, Efirayimu tara woolo pe kan̄gekɔngɔ konaa Izirayeli woolo mbele fuun p̄ gbogolo pe ni pe wogo.» ¹⁷ Kì kan̄gekɔnrɔ shyen ti yinre ti kan ti ȳe na mari yigi, ti pinle ti pye paa kan̄gaga nungba ȳen. Ti shyen ti pye wa ma k̄e paa kan̄gaga nungba ȳen.

¹⁸ «Na ma tara woolo paga kɔɔn yewe mbe yo fɔ: «Kì wogo nga k̄i kɔɔ wo ȳen m̄e, ma sege yo we kan?» ¹⁹ Ma pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Pa we Fɔ, Yawe Yen̄gele lì yo ȳen fɔ: Efirayimu wo naa Izirayeli cengele woolo mbele pe ȳen ma gbogolo w̄i ni, Zhozufu w̄i kan̄gekɔngɔ nga k̄i ȳen wa pe k̄e, m̄i yaa kaga shɔ. M̄i yaa kaga sogo Zhuda tara kan̄gekɔngɔ k̄i na, mbe ti shyen ti pye kan̄gaga nungba. Ti yaa ka pye nungba wa na k̄e.»

²⁰ «Kan̄gekɔnrɔ nda ma yaa ka yɔnlɔɔ ti na, ma yaa kari yigi wa ma k̄e k̄i ni leele paa ti yaan. ²¹ Maga yo pe kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yen̄gele lì yo ȳen fɔ: «Wele, Izirayeli woolo p̄a jaraga ma saa c̄en cengele n̄gele sɔɔwa, m̄i yaa ka sa pe yirige wa ke sɔɔwa. M̄i yaa ka sa pe yirige laga k̄i ni fuun ni, mbe pe gbogolo, mbe pe le mbe sɔngɔɔ pe ni wa pe tara ti ni. ²² M̄i yaa ka pe pye c̄enle nungba woolo wa tara ti ni, wa Izirayeli tara yanwira ti na. Wunlun̄a nungba w̄i yaa ka c̄en pe ni fuun pe go na. Pe

se ka pye cengele shyen naa, pe se si ka kɔn mbe yiri wunluwɔ shyen naa. ²³Pe se ka pe yɛ tege fyɔngɔ ni naa pe yarisunndo ti ni, naa pe yaara yanlere tijangara ti ni konaa pe kapere ti ni fuun ti ni. Kambasinnde nda fuun pɛ pye wa pe censara ti ni, mi yaa ka pe shɔ ti ni. Mi yaa ka pe pye kpoyi. Pe yaa ka pye na woolo, mi yaa ka pye pe Yɛnɛle. ²⁴Na tunmbyee Davidi^e wo wi yaa ka pye pe wunluwɔ; ***simbaala konrifɔ** nungba wi yaa ka pye pe ni fuun pe na. Pe yaa kaa tanri na kakɔndegɛngɛle ke na, mbanla kondɛgɛngɛle ke yigi mbaa tanri ke na. ²⁵Tara nda mila kan na tunmbyee Zhakɔbu wi yeri, to nda pe teleye pàa cɛn wa ti ni, pe yaa ka songɔɔ mbe sa cɛn wa ti ni. Pe yaa ka koro mbe cɛn wa ti ni sanga pyew, poro naa pe piile konaa pe pishyenwoolo pe ni. Na tunmbyee Davidi wo wi yaa ka pye to pe go na fɔ sanga pyew. ²⁶Mi yaa ka yeyingɛ ***yɔn finliwɛ** le pe ni. Ki yɔn finliwɛ pi yaa pye kɔsaga fu mi naa poro sɔgɔwɔ. Mi yaa ka pe tenge, mbe pe pye pe lege. Mi yaa kanla censaga ***kpoyi** ki tege wa pe sɔgɔwɔ fɔ sanga pyew. ²⁷Mi yaa ka cɛn wa pe sɔgɔwɔ. Mi yaa ka pye pe Yɛnɛle, poro wo na, pe yaa ka pye na woolo. ²⁸Na na censaga kpoyi ki ka ka pye wa pe sɔgɔwɔ fɔ sanga pyew, pa kona cengele sanɣgala ke yaa kaga jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle na li yɛn na Izirayeli woolo pe piin kpoyi.» »

Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ nda tila yo
ma wa naɲa ɲa pàa pye
na yinri Gɔgi wi na

38 ¹Yawe Yɛnɛle làa li sɛnrɛ ti kan na yeri naa, ma yo fɔ: ²«Sɛnwee pyɔ, kanɲa ma yege wa wa Gɔgi wi yeri, wa Magɔgi tara, wo ɲa wi yɛn Meshɛki cɛnlɛ woolo naa Tubali cɛnlɛ woolo pe togbɔɔ we. Ma Yɛnɛle li yɔn sɛnrɛ yo ma wa wi na. ³Maga yo fɔ, pa ***wɛ fɔ**, Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ: «Wele, mboro Gɔgi ɲa Meshɛki cɛnlɛ woolo konaa Tubali cɛnlɛ woolo pe to, mi yaa yiri ma kɔrɔgɔ. ⁴Mi yaa karafe le wa ma tugbila wi na, mbɔɔn tilele mbe kari ma ni fanɲga. Mi yaa kɔɔn yirige fanɲga wa ma tara ti ni, mboro naa ma malingbɔɔnlɔ ɲgbelege ki ni fuun ki ni, naa ma shɔnye poro naa shɔn lugufɛnnɛ pe ni; poro mbele fuun pɛ pe yɛ fere ma yɔn malaga ki mɛge ni, ma pye malingbɔɔnlɔ janwa gbɔlɔ, ***tugurɔn sigeyaara** tugbɔɔrɔ naa tugurɔn sigeyaara jɛgele jɛgele yɛn pe yeri. Pe ni fuun pe yɛn tokobi jɛnfɛnnɛ. ⁵Perisi tara malingbɔɔnlɔ, naa ***Etiyopi** tara malingbɔɔnlɔ konaa Puti tara malingbɔɔnlɔ pe yaa ka pye pe ni. Pe ni fuun tugurɔn sigeyaara tugbɔɔrɔ naa tugurɔn njagala yaa ka pye pe yeri. ⁶Gomeri naa wi malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye yi ni fuun, naa Togarima go woolo pe ni, poro mbele pe yɛn ma cɛn wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ tara ti kɔsaga ki na, poro naa pe malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye

^e 37.24: Eze 34.24

yi ni fuun, pe yaa ka pinle ma ni, konaa cengele legere keke yege mali-
ngbɔɔnɔ ni.»

⁷«Ma yee gbegele, ma gbegele ma yere, mboro naa ki janwa gbɔɔ na li
yen mɔɔ maga li ni, mboro ma yaa pye pe to. ⁸Na wagati titɔnɔwɔ wa ka
ka toro mbe kɔ, mi yaa kɔɔn yeri malaga na. Na yegele keke ka toro mbe
kɔ, ma yaa ka sa to ***Izirayeli** tara ti na mberi shɔ. Tara woolo mbele pe
yaa ka shɔ tokobi wi kee, pe yaa ka yiri wa cengele legere ke sɔgɔwɔ mbe
pan mbe pe yee gbogolo wa Izirayeli tara yanwira ti na, to nda tila koro
waga maga le wa faa we. Ki leele pe yaa ka yiri cengele keke yege sɔgɔwɔ,
pe ni fuun pe yaa ka pan mbe cɛn yeyinɔge na pɔw wa pe cɛnsara. ⁹Ma
yaa ka yiri mbe kari mbe sa to pe na paa tifeɔlinjolo yen; ma yaa ka pe
tara ti tɔn munga paa kambaaga yen mboro naa ma malingbɔɔnɔ ngbe-
leye yi ni fuun yi ni konaa janwa gbɔɔ na li yaa ka pye ye ni li ni.»

¹⁰«Pa we Fɔ, Yawe Yenɔgele li yo yeen fɔ: «Ko pilige ko ni, sɔnrimɔ legere
yaa ka pan wa ma kotogo na, ma yaa ka yɔn leme tipee pye. ¹¹Ma yaa ka
yo fɔ: Mi yaa yiri tara ta kɔrɔgɔ, nda malaga sigemboro woro ma ti cara
ti maga; nda kɔrɔ naa sɔgɔyaara woro ti na. Ki leele mbele pe yen ma
cɛn yeyinɔge na pɔw, mi yaa sa to pe na. ¹²Cara nda tila pye katara, a
leele pɛ sɔngɔrɔ ma yiri wa cengele sanɔgala ke sɔgɔwɔ ma pan ma cɛn
wa ti ni, mɔ yo fɔ ma yaa sa to pe na mbe pe yarijende ti koli, mbe pe kee
yaara ti san mberi le, fɔ ma yaa ka kee taga pe na. Yaayoro ngbeleye naa
yarijende yen pe yeri, pe yen ma cɛn wa dunruya wi nandogomɔ. ¹³Saba
tara woolo, naa Dedan ca fenne, naa Tarisisi ca safari wafenne, konaa ki
kanɔgara na kapire fenne mbele pe yen paa jara yirifɔnmbɔɔ yen pe yaa
kaa ma piin fɔ: Naga yen ma, ma pan mbe yarijende ti koli wi le? Naga
yen ma, mɔ malingbɔɔnɔ janwa wi gbogolo mbe pan mbe yaara san
mberi koli wi le? Mbe warifuwe naa tɛ wi koli, mbe yaayoro ngbeleye yo
naa yarijende ti shɔ, mbe yarijende legere koli wi le?»

¹⁴«Ki kala na, senwee pyɔ, Yenɔgele li yɔn senre ti yo. Maga yo Gɔgi wi
kan fɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɔgele li yo yeen fɔ: «Ee, pilige nɔga ni, na woolo,
Izirayeli woolo pe yaa ka sa cɛn yeyinɔge na pɔw, pa ma yaa kaga jen.
¹⁵Kona, ma yaa ka yiri wa ma tara ti ni, wa yɔnɔparawa kamɛnɔge kee
tara ti kɔsaga ki na, mboro naa cengele woolo legere mbele pe yaa ka pye
ma ni pe ni; pe ni fuun pe yaa ka pye mbe lugu shɔnye na. Pe yaa ka pye
janwa gbɔɔ, malingbɔɔnɔ janwa gbɔɔ. ¹⁶Mboro Gɔgi, ma yaa ka pan
mbe to na woolo, Izirayeli woolo pe na, paa yege nɔga na kambaaga ma
kaa pan ma tara ti tɔn munga. Na wagati titɔnɔwɔ wa ka ka toro mbe
kɔ, ki kala li yaa pye. Mi yaa kɔɔn yirige mbɔɔn wa na tara ti na, jango
mbege naga cengele sanɔgala ke na fɔ muwi mi yen Yenɔgele ***kpoyi** le.
Mboro Gɔgi, mboro mi yaa ka tɛge mbege naga ke na.»

¹⁷«Pa we Fɔ, Yawe Yenɔgele li yo yeen fɔ: «Naga yen ma, mboro ma
mɔla para ma senre na, maga le wa fafafa, na tunmbyeele, Izirayeli

tara *Yenñele yon senre yofenne pe yon wi le? Ki wagati wi ni, yegele legere ni, paa Yenñele li yon senre yo ma yo fɔ mi yaa koon yirige mboon wa na tara woolo pe na. ¹⁸Eɛn fɔ ko pilige ko ni, pilige nga ni Gɔgi wi yaa ka pan mbe to Izirayeli tara ti na, ko wagati wo ni, na nangbanwa pi yaa ka yiri na ni fɔ mbe sa toro. We Fɔ, Yawe Yenñele lo li yo ma. ¹⁹Na nangbanwa gbɔ po naa na kayanga ki kala na, mi yen naga yuun kaselege ko na fɔ, ko pilige ko ni, tara ti yaa ka yege ngbanga wa Izirayeli tara. ²⁰Ijbanra nda wa kɔgoje wi ni to naa naayeri sannjere ti ni, ti yaa kaa seri na yege sɔgɔwɔ, naa yan wongaala pe ni, naa yangala jɛgele jɛgele ngele fuun ke maa fulolo tara ti na ke ni konaa senweele mbele pe yen laga tara na pe ni. Yanwira ti yaa ka toori, waara ti kanngara na yonro ti yaa ka kaari mbe toori, malaga sigemboro ti ni fuun ti yaa ka toori tara. ²¹Mi yaa ka tokobi wi yeri mboo wa Gɔgi wi na, wa na yanwira ti ni fuun ti na. We Fɔ, Yawe Yenñele lo li yo ma. «Senwee nungba nungba pyew wi yaa kaa tokobi wi surugu wi senwee yenle wi kɔrɔgɔ. ²²Mi yaa ka kiti kɔn wi na, mbe ti yambewe naa legbogo mbe to wi na. Mi yaa ti tisagbɔgɔ naa sinndeere tisaga mbe pan pe na, mbe kasɔn naa kiribi kasɔn wa wo naa wi malingbɔɔnɔ ngbeleye yi na, konaa janwa lalo ɲa wi yaa ka pye wi ni wi na. ²³Pa kona mi yaa kanla gbɔgɔwɔ po naa mi yen kpoyi yege nga na ki naga. Mi yaa ko tege mbanla yee naga cengele legere na; ki ka pye ma pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenñele le.» »

Yenñele li yon senyoro ta yege

Gɔgi wi wogo na

39 ¹«Mboro wo na, senwee pyɔ, Yenñele li yon senre ti yo ma wa Gɔgi wi na, maga yo fɔ, pa *we Fɔ, Yawe Yenñele li yo yeen fɔ: «Wele, mi yaa yiri ma kɔrɔgɔ, mboro ɲa Mesheki cenle woolo naa Tubali cenle woolo pe togbɔ we. ²Mi yaa koon tilele mbe kari ma ni; mi yaa koon yirige fannga wa yonɔparawa kamenge keɛ tara ti kɔsaga ki ni, mbe pan ma ni wa *Izirayeli tara yanwira ti na. ³Mi yaa koon sandiga ki gbɔn wa ma kamenge keɛ ki ni mbege jan, mbe ti ma wangala ke yiri wa ma kalige keɛ ki ni ke toori. ⁴Ma yaa ka to mbe ku wa Izirayeli tara yanwira ti na, mboro naa ma malingbɔɔnɔ ngbeleye yi ni fuun yi ni konaa cengele woolo mbele pe yaa ka pye ma ni pe ni. Mi yaa koon kan kara kasannjere, naa sannjere ti cenle pyew konaa yan cenre ti yeri ti yaakara. ⁵Ma yaa ka to mbe ku wa yan nawa, katugu muwi mɔ para. We Fɔ, Yawe Yenñele lo li yo ma.

⁶«Mi yaa ka kasɔn le wa Magɔgi tara ti ni, leele mbele pe yen ma cen wa *lɔgɔ furo tara ti ni ma pye yeyinɲe na pɔw, mi yaa ka kasɔn le pe ni fun. Pa kona pe yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenñele le. ⁷Mi yaa ka ti na woolo, Izirayeli woolo wele, panla mege *kpoyi ki jen. Mi se ka

ti panla mege kpoyi ki jɔɔ naa. Ki ka pye ma, cengele sannɔgala ke yaa ki jen fɔ muwi mi yen Yawe Yenɔgele le, Izirayeli woolo Yenɔgele kpoyi le. ⁸Wele, ki kagala ke yen na paan, ke yaa si pye. We Fɔ, Yawe Yenɔgele lo li yo ma. Pilige nga mila ki senre yo koyi.

⁹«Kona, leele mbele pe yen ma cen wa Izirayeli tara cara ti ni, pe yaa ka yiri mbe kasɔn gberi mbe pe juguye pe malingbɔnyaara ti sogo. To ti yen ***tugurɔn sigeyaara** jɛgele jɛgele to naa tugurɔn sigeyaara tugbɔɔɔ ti ni, naa sandira to naa wangala ke ni, naa ngboye poro naa tambaye pe ni. Pe yaa ka ki yaara ti sogo kasɔn fɔ sa gbɔn ye le kɔlɔshyen. ¹⁰Pe se ka kanngire ja wa wasege naa, pe se si ka ta kɔn naa wa kɔɔɔ ti ni, katugu ki malingbɔnyaara to pe yaa ka tɛge mbaa kasɔn ki gberi ti ni. Leele mbele paa Izirayeli woolo pe yaara ti sho pe yeri, pe yaa ka ki woolo pe yaara ti sho pe yeri fun. Mbele paa pe kee yaara ti san mari koli, pe yaa ka poro fun pe kee yaara ti san mberi koli fun. We Fɔ, Yawe Yenɔgele lo li yo ma.

¹¹«Ko wagati wo ni, mi yaa ka gboolo lesaga kan Gɔgi wi yeri wa Izirayeli tara. Ki laga ki yaa ka pye wa cana karifenne pe gbunlundɛge ki ni, wa Kɔgɔje kuwo wi yɔnlɔ yirisaga kee yeri. Ki yaa ka cana karifenne pe kɔnlɔ li tɔn. Pe yaa ka Gɔgi wi le wa ki laga ki ni mbe pinle wi janwa gbɔlɔ woolo pe ni fuun pe ni. Pe yaa kaa ki laga ki yinri: «Gɔgi janwa gbɔlɔ woolo pe gbunlundɛge.» ¹²Izirayeli tara woolo pe ni fuun pe yaa ka pe gboolo pe le, jango mbe tara ti pye ***fyɔngɔ** fu. Pe yaa ka ki wogo ki pye sa gbɔn fɔ yenge kɔlɔshyen. ¹³Tara woolo pe ni fuun pe yaa ka pe gboolo pe le. Pe yaa ka mege ta ki wogo ki kala na, na mi ka kanla gbɔgɔwɔ pi naga pilige nga ni we. We Fɔ, Yawe Yenɔgele lo li yo ma.

¹⁴«Pe yaa ka leele pele wɔ pe tara ti yanri lagapyew pe toro. Gboolo mbele pɛ toori ma koro wa tara ti na, pe yaa kaa pe lagajaa poro naa cana karifenne pe ni mbaa pe nii; jango mbe tara ti pye fyɔngɔ fu. Pe yaa ka ki tunngo ki pye yenge kɔlɔshyen ni. ¹⁵Ki leele pe yaa kaa tara ti yanri. Pe ni, na wa ka sa lere kajeere yan laga nga na, wi yaa tegere tege le ti tanla, jango fanngɔɔnlɔ pe pan peri le pe sari le fanga ka ni wa Gɔgi janwa gbɔlɔ woolo pe gbunlundɛge ki ni. ¹⁶Wa ki laga ki ni, pe yaa ka ca ka mege taga mbaa ki yinri Hamona, ko kɔɔ wo yen janwa gbɔlɔ. Pa pe yaa ki pye yeɛn, mbe tara ti pye fyɔngɔ fu.

¹⁷«Mboro wo na, senwee pyɔ, pa we Fɔ, Yawe Yenɔgele li yo yeɛn fɔ: «Ki yo sannjere ti cenle pyew li kan konaa yan wɔngaala pe ni fuun pe kan fɔ: Ye pan ye gbogolo, ye yiri kee ki ni fuun ki na, ye pan ye yeɛ pile, yanla ***saraga** ki ka, ko nga mi jate mɛ gbɛgele. Ki yaa ka pye saraga gbɔlɔ wa Izirayeli tara yanwira ti na. Ye yaa ka kara ti ka, mbe kasanwa pi wɔ. ¹⁸Ye yaa ka mali-ɔgbɔɔnlɔ kotogofenne pe wire kara ti ka, mbe tara na teele pe kasanwa pi wɔ. Poro pe yaa ka pye paa saraga yen wa simbapene, naa simbapiile, naa sikapene konaa napene mbele fuun pɛ tɔɔ wa Bazan tara pe yɔnlɔ. ¹⁹Ye yaa

ka yanlaga kara ti ka fɔ mbe tin ti na, mbe kasanwa pi wɔ fɔ pi saa ye yege ki kanngi, wa saraga nga mi yaa wɔ ye kan ki na. ²⁰ Wa na liwɛn gbɔɔ pi na, ye yaa ka shɔnye kara, naa shɔn lugufɛnnɛ pe wire kara, naa malingbɔɔnɔ kotogofɛnnɛ pe wire kara konaa malingbɔɔnɔ sanmbala pyew pe wire kara ti ka mbe tin.» » We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.

²¹ «Mi yaa kanla gbɔɔwɔ pi naga wa cɛngɛle sanngala ke sɔɔwɔ. Cɛngɛle ke ni fuun ke yaa ka kiti ɲa mi yaa kɔn ke na wi yan konaa na fannga kɛɛ ki yaa ka ɲga pye ke na ki ni. ²² Mbege le le ko pilige ko na, Izirayeli woolo pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe yɛnɛle, pe Yɛnɛle le.»

Izirayeli woolo pe yaa ka gbɔɔwɔ mba ta goto

²³ «Kona, cɛngɛle sanngala ke yaa kaga jɛn fɔ Izirayeli woolo pe kajɔɔɔ to kala na paa pe yigi malaga kasopiile ma kari pe ni, pe kambasinnde nda pɛ pye na na to kala li. Ko kala na, mila na yɛɛ lara pe na, mɛɛ pe le pe jugu-ye pe kɛɛ, janɔ pe pe ni fuun pe gbo tokobi ni. ²⁴ Mila pe jɔɔ ma yala pe fyɔngɔ kapyere to naa pe kambasinnde to ni; ko ki ti mila na yɛɛ lara pe na.

²⁵ «Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yɛnɛle li yo yɛn fɔ: «Koni Zhakɔbu setirige piile mbele paa yigi malaga kasopiile, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan pe ni wa pe censaga lege ki ni. Mi yaa poro Izirayeli woolo pe ni fuun pe yinriwe ta. Mi yaa ka ti pe ni fuun paa na mɛge kpoyi ki jate. ²⁶ Ki ka pye ma, pe yaa ka fege pe fɛɛ kapyere ti na konaa pe kambasinnde nda paa pye ti na. Pe yaa ka cɛn yeyingɛ na pɔw wa pe tara ti ni, lere kpɛ se ka pan mbe pe gbɔn mbe pe piri naa. ²⁷ Na mi ka ka pe yirige wa cɛngɛle sanngala ke sɔɔwɔ, mbe pe wɔ wa pe juguye pe sɔɔwɔ mbe pe gbogolo sanga ɲa ni, pa kona ɲga mi yaa pye pe kan, ko yaa ki kan cɛngɛle legɛɛ yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yɛnɛle na li yɛn kpoyi. ²⁸ Kona, pe yaa ki jɛn fɔ muwi mi yɛn Yawe Yɛnɛle, pe Yɛnɛle le; katugu muwi mila ti, a pɛ pe yigi malaga kasopiile ma kari pe ni wa cɛngɛle sanngala ke sɔɔwɔ; ɛɛn fɔ mi yaa ka pe gbogolo wa pe tara ti ni naa. Mi se ka wa kpɛ yaga wa ke sɔɔwɔ naa. ²⁹ Mi se kanla yɛɛ lara pe na naa, katugu mi yaa kanla yinne li tirige Izirayeli woolo pe na.» » We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.

SHERIGO GBɔɔ FɔNɔɔ KONAA IZIRAYELI TARA TI KALA

40–48

Yɛnɛle lɔa sherigo gbɔɔ fɔnɔɔ
ki naga Ezekiyeli wi na
yariyanra ta ni

40 ¹ We yigingɔɔ malaga kasopiile ma kari, ki yɛɛ nafa ma yiri kanɔurugo wolo li ni, wa yɛɛ li lesaga ki ni, yɛnɛle ki pilige ke

wogo ki na, yeŋe ke ma yiri tijere torongɔɔ Zheruzalemu ca ki tɔngɔwɔ pi punɔ na, ki pillige nungba ki ni, Yawe Yenɔɔle li kee kila pye na na. A li silan le ma kari na ni wa ki laga ki na. ²Yariyanra ta ni, Yenɔɔle laa na le ma kari na ni wa ***Izirayeli** tara, ma saa na tege yanwiga titɔnɔɔgo ka go na. Wa yanwiga ki yɔnɔɔparawa kalige kee ki na, yinre ta la pye ma kan wa, ma pye paa ca yen. ³Naa laa na le ma kari ni wa, mbe ka wele, a mi si nana wa yan, na wi cenɔmɔ pila pye paa tuguyenre yen. Taanla-mana la pye wi kee, na paa pili len jese ni konaa taanlakanngala ni. Wila pye ma yere wa ca ki mbogo yeyɔngɔ ki na. ⁴A ki nana wi silan pye fo: «Senwee pyɔ, ma yengele ke yenge maa wele, mɔɔ nungbogolo ke jan maa nuru! Yaraga nga fuun mi yaa naga ma na, mɔɔ jatere wi tege ki na, katugu pe pan ma ni lagame, ma pan maa ki wele jenge. Yaraga nga fuun ma yaa yan, maga yege yo Izirayeli woolo pe kan.»

**Longo nawa konaa yeyɔnrɔ
nda wa funwa kee yeri**

⁵Kona, a mi si mbogo ka yan ki yen ma ***sherigo gbɔɔ** ki maga kee ki ni fuun ki na. Taanlakanngala la la pye nana wi kee, li titɔnɔɔwɔ pila pye metere taanri. Siwiri nungba nungba la tagataga metere kɔngɔ pyew ki na. A wi si mbogo ki gbeme pi taanla, pila pye wi taanlakanngala li yenle nungba. A wi sigi yagawa pi taanla, pila pye fun taanlakanngala li yenle nungba.

⁶Kona, a wi si kari wa mbogo ki yeyɔngɔ kee ki yeri, nga ki yen ma wa wa yɔnɔ yirisaga kee yeri. A wi si lugu ki tɔɔɔ tagasara ti na ma saa yeyɔngɔ shɔn wi taanla. Yeyɔngɔ shɔn wi tijuguwo pila pye taanlakanngala li yenle nungba. ⁷Kanngara na yumbigile la pye wa. Ke ni fuun nungba nungba ke titɔnɔɔwɔ naa ke gbeme pila pye taanlakanngala li yenle nungba nungba. Mboro nda tila pye yumbigile ke sɔɔwɔ pi ni ti gbeme pila pye metere shyenzhyen naa kɔngɔ. Yeyɔngɔ nga ma ma keli ma gbɔn ki na wa ndɔɔɔɔ nda ti yen sherigo gbɔɔ ki yege sɔɔwɔ, ki yeyɔngɔ shɔn wi titɔnɔɔwɔ pila pye taanlakanngala li yenle nungba nungba. ⁸A nana wi si yeyɔngɔ shɔn wi ndɔɔɔɔ ti taanla wa nawa kee yeri; tila pye taanlakanngala li yenle nungba. ⁹Wila yeyɔngɔ shɔn wi ndɔɔɔɔ ti taanla, tila pye metere tijere. Ti tiyagala ke gbeme pila pye metere nungba nungba. Yeyɔngɔ shɔn wi ndɔɔɔɔ tila pye wa nawa kee yeri, le sherigo gbɔɔ ki tanla.

¹⁰Yumbigile ke le la pye wa yɔnɔ yirisaga kee yeyɔngɔ ki na. Yumbigile taanri la pye ki kee nungba na, a taanri yen ki kee sannga ki na. Ki yumbigile taanri ke ni fuun ke gbeme pila pye ja. Tiyagala ngele kaa pye yeyɔngɔ ki keyen shyen yi na ke gbeme pila pye ja.

¹¹Ko punɔ na, a nana wi si yeyɔngɔ ki gbeme pi taanla, pila pye metere kanngurugo. Ki yagawa pila pye metere kɔɔɔɔni naa kɔngɔ. ¹²Wa yumbigile

ke yege, mbogo kà la pye wa. Ki yagawa pila pye metere kongo. Yumbigile ke ni fuun nungba nungba ke gbeme pila pye metere taanrindaanri, ke titonlowo pila pye metere taanrindaanri. ¹³Kona, a wì si yeyongo ki taanla, maga le yumbile la naayeri biri na ma saa ki wa yumbile na li yen yesinme na li naayeri biri wi na. Ki titonlowo pila pye metere ke ma yiri shyen naa kongo. ¹⁴Kona, a wì si ndogoro ti taanla, tila pye metere ke. Laga nawa pila pye ma yeyongo ndogoro ti maga mari fili. ¹⁵Mbege le le go ki yeyongo ki na mbe sa gbón wa nawa ndogoro ti yeyongo ki na, ki fogo kila pye metere nafa ma yiri kangurugo. ¹⁶Tuguron mere fenetiriye la pye yumbigile ke na konaa ke tiyagala ke na ma yeyongo ki maga wa nawa. Mboro nda tila pye yumbigile ke sogowo konaa ke nawa mboro ti ni, fenetiriye pèle la pye ti na mari maga. Pàa sengembanra yanlere gbegele wa ki tiyagala ke na.

¹⁷Ko pungo na, a naña wì si kari na ni wa funwa na, wa laga nawa pi ni. Pàa sinndeere jan yindele tara ti na wa laga nawa pi ni, ma yumbiile pele kan ma laga nawa pi maga maa fili. Yumbiile nafa ma yiri ke pàa pye ma kan ki sinndeere yindele li na. ¹⁸Sinndeere yindele làa pye ma jan ma yeyonro ti maga kee ki ni fuun ki na. Sinndeere yindele li gbeme po naa yeyonro ti gbeme pi ni pila pye ja. Yindele làa pye wa tigiwen pi ni. ¹⁹Mbege le wa yeyongo nga wa funwa yeri ki yege kee ki na mbe sa gbón wa longo ki nawa pi yege kee ki na, naña wila ki taanla. Mbege le yonlo yirisaga kee yeri mbe kari yonloparawa kamenge kee yeri, ki titonlowo pila pye metere nafa shyen ma yiri ke.

Yonlo parawa kamenge kee yeyongo

²⁰Kona, wa funwa na, wa laga nawa pi ni, yeyongo nga wa yonloparawa kamenge kee yeri, a wì sigi titonlowo naa ki gbeme pi taanla. ²¹Yumbigile taanri la pye ki yeyongo ki kee nga na, a taanri yen ki kee sannga ki na, naa ki tiyagala konaa ki ndogoro ti ni. Ki titonlowo naa ki gbeme pi ni, tila pye ja paa ndogoro kongbannda ti yen. Ki titonlowo pila pye metere nafa ma yiri kangurugo, ki gbeme po la pye metere ke ma yiri shyen naa kongo. ²²Ki fenetiriye, naa ki ndogoro ti ni, konaa ki sengembanra yanlere ti ni tila pye ja paa ndogoro sannda nda tila pye ma yege wa yonlo yirisaga kee yeri ki woro ti yen. Ndogoro nda wa yonloparawa kamenge kee ki na, ki tooro tagasara tila pye koloshyen, nda lere ma lugu ti na mbe kari, ma yege wa ndogoro ti yeri. ²³Yeyongo kà la pye wa longo ki nawa ma yege wa yonloparawa kamenge kee yeyongo ki yeri. Kà la pye ma yege wa fun yonlo yirisaga kee yeyongo ki yeri. A naña wì si ki yeyonro shyen ti fogo ki taanla, kila pye metere nafa shyen ma yiri ke.

Yonlo parawa kalige kee yeyongo

²⁴Ko pungo na, a naña wì si kari na ni wa yonloparawa kalige kee ki na. Yeyongo kà la pye wa ma yege wa yonloparawa kalige kee ki yeri. A

wì sigi tiyagala koro naa ki ndògòrò ti taanla. Tìla pye ja paa sannda ti yen. ²⁵Fenetiriye la pye ki yeyòngò konaa ki ndògòrò ti na mari maga mari fili. Ki fenetiriye pàa pye ja paa sanmbala mbele wa yònlò yirisaga kée naa yònlòparawa kamèngè kée yeri pe yen. Ndògòrò ti titònlòwò pila pye metere nafa ma yiri kangurugo, ti gbeme pila pye metere ke ma yiri shyen naa kòngò. ²⁶Tòrò tagasara kolòshyen pe ma lugu ti na mbe si ye wa ki yeyòngò ki ni. Ndògòrò la pye wa ki yeyòngò ki yegè. Pàa sèngèmbanra yanlere gbegele tiyagala ke na torosaga ki keyen shyen yi ni fuun yi na. ²⁷Yeyòngò kà la pye fun wa lóngo ki nawa, wa yònlòparawa kalige kée ki na. Ki yeyòngò konaa yeyòngò sannga ki ni, a naa wì si ti fogo ki taanla, kila pye metere nafa shyen ma yiri ke.

**Lóngo nawa pi yònlòparawa
kalige kée ki yeyòngò**

²⁸Ko pùngò na, a naa wì si ye na ni wa lóngo ki nawa, ma toro wa yeyòngò nga wa yònlòparawa kalige kée yeri ki ni. A wì si yònlòparawa kalige kée yeyòngò ki taanla, kila pye ja ko naa sannda ti ni. ²⁹Ki yumbiile, naa tiyagala konaa ndògòrò ti ni tìla pye ja. Fenetiriye la pye ki yeyòngò konaa ki ndògòrò ti na mari maga. Ti titònlòwò pila pye metere nafa ma yiri kangurugo, ti gbeme pila pye metere ke ma yiri shyen naa kòngò. ³⁰Ndògòrò la pye ma lóngo ki nawa pi maga kée ki ni fuun ki na. Ti titònlòwò pila pye metere ke ma yiri shyen naa kòngò, ti gbeme pila pye metere shyen naa kòngò. ³¹Ki ndògòrò tìla pye ma yegè wa wa lóngo ki funwa pi yeri. Pàa sèngèmbanra yanlere gbegele tiyagala ke na. Tòrò tagasara kolòtaanri tìla pye ki na mbe lugu mbe kari.

**Lóngo nawa pi yònlò
yirisaga kée yeyòngò**

³²Kona, a naa wì si toro na ni wa yònlò yirisaga kée yeyòngò ki ni, ma ye na ni wa lóngo ki nawa pi ni. A wì si yeyòngò ki taanla. Kila pye ja paa sannda ti yen. ³³Ki yumbigile, naa tiyagala konaa ki ndògòrò ti ni, tìla pye ja paa kòngbannda ti yen. Fenetiriye la pye ki yeyòngò konaa ki ndògòrò ti na mari maga. Ti titònlòwò pila pye metere nafa ma yiri kangurugo, ti gbeme pila pye metere ke ma yiri shyen naa kòngò. ³⁴Ki ndògòrò tìla pye ma yegè wa wa lóngo ki funwa yeri. Pàa sèngèmbanra yanlere gbegele ki tiyagala ke na torosaga ki keyen shyen yi na. Tòrò tagasara kolòtaanri tìla pye ki na mbe lugu mbe kari.

**Lóngo nawa pi yònlòparawa
kamèngè kée yeyòngò**

³⁵Kona, a naa wì si kari na ni wa yònlòparawa kamèngè kée yeyòngò ki yeri. A wì sigi taanla. Kila pye ja paa kòngbannda ti yen.

³⁶Ki yumbigile, naa ki tiyagala konaa ki ndɔgɔɔ ti ni, tɪla pye ja paa konɔɔbannda ti yen. Fenetiriye la pye ki na maga maga. Ki titɔnɔwɔɔ pɪla pye metere nafa ma yiri kanɔguro, ki gbeme pɪla pye metere ke ma yiri shyen naa kɔngɔ. ³⁷Ki ndɔgɔɔ tɪla pye ma yege wa wa lonɔo ki funwa pi yeri. Paa sengembanra yanlere gbegele ki tiyagala ke na torosaga ki keyen shyen yi na. Tɔɔɔ tagasara kɔlɔtaanri tɪla pye ki na mbe lugu mbe kari.

³⁸Yumbyɔ wa yɔn la pye ma yege wa wa yɔnɔparawa kamenge kee yeyɔnɔ ti yeri, wa tiyagala ke nandogomɔ. Pa paa pye na ***saraga sogo-woro** ti jori wa ki yumbyɔ wi ni. ³⁹Tabaliye shyen la pye ndɔgɔɔ ti yeyɔngɔ ki kee nungba na, shyen la pye ki kee sanɔga ki na. Pa paa pye na saraga sogoworo yaayoro ti kɔnɔgi wa ki tabaliye pe na, naa kapere ti kala yagawa jasaara yaayoro ti ni, konaa kajɔɔgɔ gbegele ***saara** yaayoro ti ni. ⁴⁰Wa ndɔgɔɔ ti funwa kee nungba na, tabaliye shyen la pye wa, ma wa yɔnɔparawa kamenge kee yeyɔngɔ ki yeri. Wa ndɔgɔɔ ti kee sanɔga ki ni, tabaliye shyen la pye wa fun. ⁴¹Ki pye ma, tabaliye tijere la pye yeyɔngɔ ki kee nungba na, a tijere yen ki kee sanɔga ki na. Pe pe ni fuun paa pye tabaliye kɔlɔtaanri; pa paa pye na saraga yaayoro ti kɔnɔgi wa pe na. ⁴²Tabaliye tijere pɛle yege la pye wa, mbele paa tege saara sogo-woro ti gbegele pi wogo na. Sinndeere paa te ma pe gbegele. Tabaliye pe titɔnɔwɔɔ pɪla pye metere kɔngɔ naa kɔngɔ ki kɔngɔ. Pe gbeme pɪla pye metere kɔngɔ naa kɔngɔ ki kɔngɔ. Pe yagawa pɪla pye metere kɔngɔ naa kɔngɔ. Saara sogoworo to naa saara sannda ti ni, paa pye nari kɔnɔgi nari kɔnɔlɔ gbegeleyaara nda ni, pa paa pye nari teri wa ki tabaliye pe na. ⁴³Paa ki tabaliye pe kanɔgara na yɔnɔ ti yirige jenri. Ki kanɔgara na yɔnɔ ti yagawa pɪla pye siwiri nungba ma pe maga ma pe fili. Pa paa pye na saraga kara ti tari wa ki tabaliye pe na.

⁴⁴Yeyɔngɔ ɔga wa nawa wa ki punɔo na, wa lonɔo ki nawa, yurukɔɔlɔ pe yumbiile paa pye wa. Yumbyɔ nungba la pye wa yɔnɔparawa kamenge kee yeyɔngɔ ki tanla, ma yege wa yɔnɔparawa kalige kee ki yeri. Yumbyɔ sanɔga wɪla pye wa yɔnɔparawa kalige kee yeyɔngɔ ki tanla, ma yege wa yɔnɔparawa kamenge kee ki yeri. ⁴⁵A naɔa wɪ silan pye fɔ: «Ki yumbyɔ ɔa wi yen ma yege wa yɔnɔparawa kalige kee ki yeri, wo wi yen ***saraga wɔfenne** pe woo, poro mbele pe maa tunɔgo piin wa sherigo gbɔɔ ki ni we. ⁴⁶Yumbyɔ ɔa wi yen ma yege wa yɔnɔparawa kamenge kee ki yeri, saraga wɔfenne mbele pe yen na tunɔgo piin wa ***saraga wɔsaga** ki na, wo wi yen pe woo we. Wa Levi cɛnɛ woolo pe ni, Zadɔki setirige piile poro pe mbaa ya mbaa fulo Yawe Yenɔge li tanla mbaa tunɔgo piin li kan.»

Sherigo gbɔɔ ki cɛnɔmɔ

⁴⁷Kona, a naɔa wɪ si lonɔo nawa pi taanla. Pi titɔnɔwɔɔ naa pi gbeme pɪla pye ja. Pɪla pye metere nafa shyen ma yiri ke ki kee ki ni fuun ki

na. Saraga wɔsaga kɪla pye wa sherigo gbɔɔ ki yege. ⁴⁸A wɔ si kari na ni wa sherigo gbɔɔ ki ndɔɔɔɔ ti ni. A wɔ si ndɔɔɔɔ ti tiyagala ke taanla. Ki kee nungba la pye metere shyen naa kɔngɔ, a ki kee sannga kɪ pye metere shyen naa kɔngɔ. Yeyɔngɔ ki gbeme pɪla pye metere kɔlɔ-shyen, ki nandogomɔ mboro ti liriwen pɪla pye metere nungba naa kɔngɔ. ⁴⁹Ndɔɔɔɔ ti titɔnlɔwɔ pɪla pye metere ke, ti gbeme pɪla pye metere kɔɔɔɔni. Tɔɔɔ tagasara la pye yeyɔngɔ ki na mbe lugu mbe kari. Tiyagala tugbɔngɔlɔ shyen la pye keyen shyen yi na tiyagala sanngala ke tanla.

41 ¹Ko pungo na, a nana wɔ si kari na ni wa *sherigo gbɔɔ ki nawa. A wɔ sigi torosaga tiyagala ke taanla. Ki gbeme pɪla pye metere taanri kee nga na, metere taanri kee sannga ki na. ²Yeyɔngɔ ki gbeme pɪla pye metere kanngurugo. Mboro nda tila pye ki keyen shyen yi na ti gbeme pɪla pye metere shyen naa kɔngɔ. A wɔ si sherigo gbɔɔ nawa pi titɔnlɔwɔ pi taanla, pɪla pye metere nafa. Pi gbeme pɪla pye metere ke. ³Kona, a wɔ si ye wa sherigo gbɔɔ ki nawa yumbyɔ shyenwoo wi ni. A wɔ sigi yeyɔngɔ tiyagala ke taanla, ke gbeme pɪla pye metere nungba nungba. Yeyɔngɔ jate ki gbeme pɪla pye metere taanri. Mboro nda tila pye ti keyen shyen yi na ti gbeme pɪla pye metere taanri naa kɔnrɔkɔnrɔ. ⁴A wɔ si go nawa jate pi taanla. Pi titɔnlɔwɔ naa pi gbeme pɪla pye metere ke ke. A wɔ silan pye fɔ lajenge *kpoyi koyi we.

Sherigo gbɔɔ ki kanngara na yinre

⁵Kona, a nana wɔ si sherigo gbɔɔ ki nawa mbogo ki taanla, ki liriwen pɪla pye metere taanri. Yinre nda tila pye sherigo gbɔɔ ki kanngara ti na maga maga, ti ni fuun nungba nungba ti gbeme pɪla pye metere shyen-zhyen. ⁶Ki kanngara na yinre tila pye sanngazoye ma tagala ti yee go na taanrindaanri. Sanngazo wi kologo nungba nungba pyew ki yumbiile pàa pye nafa ma yiri ke ke. Pàa ki sanngazoye pe kan ma pe mara sherigo gbɔɔ ki jasa mbogo ki na. Eɛn fɔ pe sila pe kan mbe pe le wa sherigo gbɔɔ jate ki mbogo ko ni. ⁷Na ma kaa nuru mbaa kee naayeri, ma maga yan fɔ sanngazo yumbiile pè le le nɔɔɔna nɛɛ tugbɔlɔ na kee naayeri; katugu mbogo ki liriwen pɪla pye na ka tari yumbiile pe na wa naayeri. Ko la pye ma, ma sherigo gbɔɔ ki maga. Ki kala na, naayeri yumbiile pàa tugbɔlɔ ma wɛ nɔɔɔna woolo pe na. Lere ma ya ma yiri le nɔɔɔna go ki ni mbe lugu mbe kari wa nandogomɔ go ki ni konaa mbe kari wa gona wogo ki ni.

⁸Kona, a mɔ sigi wele maga yan fɔ sherigo gbɔɔ ki kanngara na yinre mbege maga mbege fili, ti nɔɔɔ nga kɪ le, ki yagawa pi yen metere taanri. ⁹Kanngara na yinre ti funwa mboro ti liriwen pɪla pye metere shyen naa kɔnrɔkɔnrɔ. Fowaga nga kɪla pye sherigo gbɔɔ ki kanngara na yinre ¹⁰to naa yumbiile sanmbala pe sɔɔwɔ pi ni, ma sherigo gbɔɔ ki maga, kɪla pye metere ke. ¹¹Kanngara na yinre ti yeyɔnrɔ tila pye ma yege wa wa

fowaga ki yeri. Yeyongo nungba la pye yonloparawa kameŋge kee yeri, nungba la pye yonloparawa kalige kee yeri. Fowaga ki gbeme pila pye metere shyen naa kongo maga maga.

¹² Go nga kila pye wa sherigo gbogo ki yeri, ma yege wa wa fowaga ki yeri, ki gbeme pila pye metere nafa ma yiri ke ma yiri kangurugo, ki titonlwo pila pye metere nafa shyen ma yiri kangurugo. Go ki mbogo ki liriwen pila pye metere shyen naa kongo.

¹³ Ko pungo na, a naja wi si sherigo gbogo ki taanla. Ki titonlwo pila pye metere nafa shyen ma yiri ke. Fowaga konaa go nga wa yonlo to-saga kee yeri naa ki mboro ti ni, ti titonlwo pila pye metere nafa shyen ma yiri ke. ¹⁴ Sherigo gbogo ki yege kee yeri, ma wa yonlo yirisaga kee yeri konaa ki fowaga ki ni, ti gbeme pila pye fun metere nafa shyen ma yiri ke. ¹⁵ Ko pungo na, go nga kila pye wa sherigo gbogo ki pungo na, ma yege wa wa laga nawa pi yeri, a naja wi sigi titonlwo pi taanla ma pinle torosara nda tila pye ki keyen shyen yi na ti ni. Tila pye metere nafa shyen ma yiri ke.

Sherigo gbogo ki ndogoro nawa woro, naa sherigo gbogo ki nawa, naa ki yumbyo nawa woo, ¹⁶ naa ki yeyonro shonye pe ni, naa ki mere fenetiriye pe ni, naa ki torosara nda tila pye ma sangazoye taanri pe maga, ma yege wa yeyonro shonye pe yeri, paa tire papara papara tagataga ki lara ti ni fuun ti na mari ton, maga le wa tara ti na fo ma saa gbom fenetiriye pe na; paa tire papara papara tagataga fenetiriye pe na ma pe ton fun. ¹⁷ Sherigo gbogo ki mbogo nga wa funwa na konaa ki nawa mbogo ki ni, mbege maga mbege fili, maga le wa yeyongo ki na fo maa saa gbom ki yumbyo nawa woo wi na, paa ki mboro ti kenlegi kenlegi mari fere. ¹⁸ Paa ***meregeye** mbele pe yinri ***sherubenye** pe yanlele naa sengembanra yanlere gbegele mbogo ki kee ki ni fuun ki na. Sengembanga yanlege nungba nungba pyew la pye sherubenye yanlele shyenzhyen sogwo. Yere shyenzhyen tila pye sheruben nungba nungba pyew wi na. ¹⁹ Wi yege nga kila pye paa senwee pyo yege yen, kila pye ma yege wa sengembanga yanlege nungba yeri kee nga na. Wi yege sangga nga kila pye paa jara yiri-fonno yege yen, kila pye ma yege wa sengembanga yanlege nungba yeri kee sangga ki na. Kila pye ma, ma go ki maga maga fili. ²⁰ Mbege le le nogona fo sa gbom wa yeyonro ti naayeri, sherubenye yanlele naa sengembanra yanlere tila pye ma kerikeri wa sherigo gbogo ki nawa mbogo ki na. ²¹ Sherigo gbogo ki yeyongo koro ki kandiriye pe titonlwo pila pye ja.

Wa ***laga kpoyi** ki yege kee ki yeri, yaraga ka la pye wa, nga ki cen-lomo pila pye ²² paa ***saraga wosaga** tige wogo yen. Ki yagawa pila pye metere nungba naa kongo. Ki titonlwo pila pye metere nungba. Ki yengele koro naa ki nogona canyaara ti ni, konaa ki kangara ti ni fuun ti ni, paa ti gbegele tire ni. A naja wi silan pye fo: «Ki tabali na yeen wo wi yen ma taye Yawe Yenyele li yege sogwo.»

²³Yeyɔnrɔ shyen tɪla pye sherigo gbɔɔgɔ konaa laga kpoyi ki na. ²⁴Kɔrɔ piile shyenzhyen pàa pye ki yeyɔnrɔ ti na. Shyen la pye yeyɔngɔ nungba na, shyen la pye yeyɔngɔ sannga ki na. Ki kɔrɔ piile shyen pàa pye na yengele na tɔnni. ²⁵Pàa sherubenye yanlɛɛle naa sɛngɛmbanra yanlere gbegɛle wa sherigo gbɔɔgɔ ki kɔrɔ piile pe na, paa yege nga na pàa ti pye mboro ti na we. Pàa tire gbata kan wa ndɔɔrɔ ti yege kɛɛ ki na, wa funwa na. ²⁶Mɛrɛ fenetiriye naa sɛngɛmbanra yanlere la pye ndɔɔrɔ mboro ti na ti keyen yi ni fuun yi na, naa sherigo gbɔɔgɔ ki kanngara na yinre ti na konaa gbataala pe na.

Sherigo gbɔɔgɔ ki kanngara na yinre

42 ¹Ko pungo na, a naɲa wì si kari na ni wa ***sherigo gbɔɔgɔ** longo ki nawa, wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ yeri. Yumbiile mbele pe yen wa fowaga ki yege, ma yege wa sherigo gbɔɔgɔ ki yeri, wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ ki na, a wì si kari na ni wama. ²Wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ yeyɔngɔ ki tanla, ki yinre kologo ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere nafa shyen ma yiri kɛ. Ki gbeme pɪla pye metere nafa ma yiri kaɲgurugo. ³Yinre kologo ki kɛɛ nungba la pye ma yege wa sherigo gbɔɔgɔ laga nawa fogo ki yeri. Ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere kɛ. Ki kɛɛ sannga kɪla pye ma yege wa sinndeere yindele li yeri, wa laga nawa funwa woo pi ni. Torosara la pye wa ti yeɛ gona sanɲgazoye taanri ni. ⁴Wa yumbiile pe yege, torosaga kà la pye wa, ma wa longo nawa pi yeri. Ki gbeme pɪla pye metere kaɲgurugo, ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere nafa shyen ma yiri kɛ. Yumbiile pe yeyɔnrɔ tɪla pye ma yege wa yɔnlɔparawa kamɛnge kɛɛ ki yeri. ⁵Sanɲgazo wi yumbiile mbele pàa pye wa naayeri, pe nawa pɪla pye ma kologo kologo ma wɛ nɔɔɔna woolo pe na konaa nandogomɔ woolo pe na, katugu torosara tɪla ka wɔ wa naayeri yumbiile pe gbeme pi ni. ⁶Go kɪla pye sanɲgazo yinre koloyo taanri ma tagala yi yeɛ go na. Eɛn fɔ, tiyagala sila pye ki na, paa yege nga na longo nawa yinre sannda ti wogo kɪla pye. Ki kala na, mbege le le nɔɔɔna mbe kari naayeri, naayeri yumbiile pe nawa pɪla kologo kologo ma wɛ nɔɔɔna yumbiile poro naa nandogomɔ woolo pe gbeme pi na. ⁷Mbogo nga kɪla toro kpaara wa longo nawa pi funwa kɛɛ ki na, ma wa yumbiile pe yege kɛɛ yeri, ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere nafa ma yiri kaɲgurugo. ⁸Katugu yumbiile kologo kpaara nga kɪla pye ma wa wa longo nawa pi funwa kɛɛ ki yeri, ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere nafa ma yiri kaɲgurugo. Eɛn fɔ ma wa sherigo gbɔɔgɔ ki yege kɛɛ ki yeri, yumbiile kologo ki titɔnlɔwɔ pɪla pye metere nafa shyen ma yiri kɛ. ⁹Wa ki yumbiile pe nɔɔɔna kɛɛ ki yeri, wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ ki na, yeyɔngɔ kà la pye wa, nga leele mbele pàa pye na yinrigi wa longo nawa pi funwa kɛɛ ki na, pe mbaa ya mbaa yiin wa ki ni.

¹⁰Longo ki jasa mbogo nga kɪla pye wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, yinre tà la pye wa ki laga ki na. Tɪla pye ma yege wa sherigo gbɔɔgɔ ko naa fowaga nga kɪla pye

wa ki yeri. ¹¹ Torosaga kà la pye wa ki yumbiile pe yege. Yumbiile pe cənłomɔ pila pye paa yɔnłɔparawa kamenge kɛ yumbiile pe cənłomɔ pi yen. Pe titɔnłɔwɔ po naa pe gbemɛ pi ni, pila pye ja paa yɔnłɔparawa kamenge kɛ woolo pe yen. Pe yirisara konaa pe kanłomɔ pila pye ja. Pe yeyɔnrɔ tila pye ja. ¹² Yumbiile mbele pàa pye wa yɔnłɔparawa kalige kɛ ki na, pe yeyɔnrɔ tila pye ma fun. Mbogo nga kila pye wa yɔnłɔ yirisaga kɛ yeri, torosaga kà la pye wa ki yege. Yeyɔngɔ kà la pye wa ki torosaga ki lesaga ki na; pa leele pàa pye na yiin wa ki yeyɔngɔ ki ni.

¹³ Kona, a nanja wì silan pye fɔ: «Yumbiile mbele pe yen wa yɔnłɔparawa kamenge kɛ ki na konaa mbele pe yen wa yɔnłɔparawa kalige kɛ ki na, poro mbele pe yen ma yege wa sherigo gbɔɔ ki fowaga ki yeri, pe yen yumbiile mbele pe yen *kpoyi. *Saraga wɔfenne mbele pe yen na tunngo piin Yawe Yenɛle li kan, pa pe yaa kaa pe yaakara nda ti yen jende kpoyi ti kaa wa pe ni. Pe yaa kaa pe yaara nda ti yen jende kpoyi ti teri wa. To ti yen yarilire *saara, naa kapere kala yagawa jasaara konaa kajɔɔrɔ gbegelesaara, katugu ki laga ki yen kpoyi. ¹⁴ Na saraga wɔfenne paga ka ye wa *laga kpoyi ki ni, pee daga mbe yiri teere mbe kari wa laga nawa funwa woo pi ni; ɛen fɔ pe daga mbe pe saraga wɔɔɔtunngo yaripɔrɔ ti wɔ mberi tege wa ki yinre ti ni, katugu ki yaripɔrɔ ti yen kpoyi. Ko punɔ na, pe yaa yaripɔrɔ ta yege le mbe si jɛn mbe kari wa laga nga leele pe yen.»

Sherigo gbɔɔ ki lonɔ mbogo

¹⁵ Naa nanja wila kaa sherigo gbɔɔ nawa pi taanla ma kɔ sanga na ni, a wì si yiri na ni wa yɔnłɔ yirisaga kɛ yeyɔngɔ ki ni. Laga nawa mba pì sherigo gbɔɔ ki maga, a wì suu taanla. ¹⁶ A wì si taanlakannɔgala li tege ma sherigo gbɔɔ ki yɔnłɔ yirisaga kɛ ki taanla. Ki titɔnłɔwɔ pila pye metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250). ¹⁷ A wì si sherigo gbɔɔ ki yɔnłɔparawa kamenge kɛ ki taanla. Ko fun kila pye metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) mbe yala taanlakannɔgala li ni. ¹⁸ A wì si sherigo gbɔɔ ki yɔnłɔparawa kalige kɛ ki taanla, a ko fun ki pye metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) mbe yala taanlakannɔgala li ni. ¹⁹ A wì si kari wa sherigo gbɔɔ ki yɔnłɔ tosaga kɛ ki yeri, mɛɛ ko fun ki taanla. Kila pye metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250) mbe yala taanlakannɔgala li ni. ²⁰ Kona mbogo nga kila pye ma sherigo gbɔɔ ki maga, a wì sigi taanla ki keyen tijere yi ni fuun yi na. Ki keyen yi ni fuun nungba nungba yi titɔnłɔwɔ pila pye metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (250). Ki mbogo ko kila laga kpoyi konaa lara nda ti woro kpoyi ti kɔn mari laga ti yɛɛ na.

Yenɛle li gbɔɔwɔ yanwa pì sɔngɔrɔ wa sherigo gbɔɔ ki ni naa

43 ¹ Ko punɔ na, yeyɔngɔ nga wa yɔnłɔ yirisaga kɛ yeri, a nanja wì si kari na ni wa ki na. ² Kona, a *Izirayeli woolo Yenɛle li

gbɔgɔwɔ yanwa pì si yiri wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri na paan. Li magala làa pye paa tɔnggbɔɔ tinme yɛn. Tara tìla pye na yengele li gbɔgɔwɔ yanwa pì ni. ³Yariyanga nga m̀la pye na yaan, kila pye paa yariyanga nga m̀la yan, sanga ɲa ni m̀la pan ma ca ki tɔngwɔ senre ti yo we. Ki yariyanra tìla pye paa nga m̀la yan wa Kebari gbaan wi yɔn na ki yɛn. Kì pye ma, a m̀ si to mala yege ki jiile wa tara.

⁴A Yawe Yɛnɲele li gbɔgɔwɔ yanwa pì si pan ma toro wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeyɔngɔ ki ni, ma ye wa ***sherigo gbɔgɔ** ki ni. ⁵A Yɛnɲele li yinne li silan le ma kari na ni wa lonɲo ki nawa pì ni. Wele, a Yawe Yɛnɲele li gbɔgɔwɔ yanwa pì si sherigo gbɔgɔ ki yin. ⁶Kona, mbe naja wì ta yeresaga le na tanla, a m̀ si lere wa magala ta wi yɛn na para na ni, ma yiri wa sherigo gbɔgɔ ki ni. ⁷A wì silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, ki laga ɲa ko ki yɛn na wunluwɔ jɔngɔ konaa na tɔɔɔ tagasaga ye. Mi yaa cɛn laga Izirayeli woolo pe sɔgɔwɔ fɔ sanga pyew. Izirayeli woolo poro naa pe wunlumbolo pe ni, pe se kanla mege ***kpoyi** ki tege ***fyɔngɔ** ni naa, pe jajara kapyere ti ni, konaa mbaa pe wunlumbolo pe gboolo pe nii wa pe sunzara nda wa tinndiye pe na ti na. ⁸Wunlumbolo pàa pe yarisunndo gbɔgɔyinre ti kan mari yeyɔnrɔ shɔnye pe wɔ le na sherigo gbɔgɔ ki yeyɔngɔ shɔn wi tanla, mari yeyɔnrɔ kɔɔ piile pe gbegele le na sherigo gbɔgɔ yeyɔngɔ kɔɔ piile pe tanla. Mbogo ko cɛ kila pye mi naa poro we sɔgɔwɔ. Pànla mege kpoyi ki tege fyɔngɔ ni pe katijangara ti ni. Ko kala k̀ ti wa na nanɲbanwa pì ni, m̀la pe tɔngɔ. ⁹Ɛn fɔ koni, pe yaa ka pe nanjara kapyere ti laga lali na ni, konaa mbe pe wunlumbolo pe gboolo pe laga lali na ni. Pa kona mi yaa cɛn wa pe sɔgɔwɔ sanga pyew.

¹⁰«Mboro wo na, senwee pyɔ, ki sherigo gbɔgɔ ɲa ki cɛnlɔmɔ pì yege naga Izirayeli woolo pe na, mbe ti fere mbe pe yigi pe kambasinnde ti kala na; pe ki sherigo gbɔgɔ ɲa ki kanlɔmɔ pì cancan jɛnge. ¹¹Na fere ka pe yigi kaselege ko na kapyere nda fuun pè pye ti kala na, pa kona ma sherigo gbɔgɔ ki cɛnlɔmɔ pì naga pe na: Po pì yɛn ki kanlɔmɔ, naa yeyɔnrɔ, naa ki yirisara. Ma ki cɛnlɔmɔ pì ni fuun pì naga pe na, ki kondɛgɛngɛle ke ni fuun, naa ki cɛnlɔmɔ pì ni fuun naa ki lasiri kongolo ke ni fuun. Ma ti ni fuun ti yɔnlɔgɔ sewe na, mari tege pe yege sɔgɔwɔ peri jɛn, jango pe ki cɛnlɔmɔ pì ni fuun naa ki kondɛgɛngɛle ke ni fuun ke yigi mbaa ke jate jɛnge, mbaa tanri mbaa yala ke ni. ¹²Sherigo gbɔgɔ ki lasiri wowi yɛn: Lara nda fuun ti yɛn maga maga wa yanwiga ki go na, ti yɛn kpoyi. Wele, ko ki yɛn sherigo gbɔgɔ ki lasiri we.

Saraga wɔsaga ki kala

¹³«Saraga wɔsaga ki taanlakala loli yɛn. Ki yaa taanla taanlakanɲaga la na ni, li yɛn metere kɔngɔ. Ki nɔgɔna cɛnyaraga ki yaa cɛn titege ɲa ni, ki tijuguwo pì yaa pye metere kɔngɔ, ki gbeme pì yaa pye metere kɔngɔ. Ki kanɲgaga na yɔn keere ɲa k̀ yiri jɛnri, mbege maga mbege

fili, ki yagawa pi yaa pye siwiri nungba. Saraga wɔsaga ki yagawa powi yɛɛn: ¹⁴Mbege le wa saraga wɔsaga ki nɔɔ ki na wa tara ti na, mbe kari naayeri mbe sa gbɔn ki nɔɔna cɛnyaraga ki na, ki yagawa pi yaa pye mɛtɛrɛ nungba, ki gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔngɔ. Mbege le wa nɔɔna cɛnyaraga jɛɛle li na mbe sa gbɔn wa ki gbegbenge ki na, ki yagawa pi yaa pye mɛtɛrɛ shyen, ki gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔngɔ. ¹⁵Saraga wɔsaga ki kasɔn lesaga ki yagawa pi yaa pye mɛtɛrɛ shyen. Yɛnɔgele tijere yaa pye ki yɛngele tijere ke na. ¹⁶Saraga wɔsaga ki kasɔn lesaga ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔɔlɔni, ki gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔɔlɔni. Ki titɔnlɔwɔ naa ki gbɛmɛ pi ni, pi yaa pye ja. ¹⁷Nɔɔna cɛnyaraga gbegbenge ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔlɔshyen, ki gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔlɔshyen. Ki kanngɔlɔyɔ tijere yi ni fuun yi yaa pye ja. Ki kanngaga na yɔn keere nga ki yaa yiri jenri, mbege maga mbege fili, ki yagawa pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔngɔ ki kɔngɔ. Titege nga ki yaa pye mbege maga, ki tijuguwo pi yaa pye mɛtɛrɛ kɔngɔ. Ki lugusaga ki yaa pye mbe yɛge wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri.»

¹⁸Kona, a naɔa wɔ silan pye naa fɔ: «Sɛnwee pyɔ, pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɔgele li yo yɛɛn fɔ: Na paga ka saraga wɔsaga ki kan pilige nga ni, mbe ta mbe ***saara sogoworo** ti wɔ wa ki na, mbe yaayoro kasanwa pi yanragi yanragi ki na, kondegɛngele ngele koro ye yaa ka tanga ke na. ¹⁹Saraga wɔfɛnnɛ mbele pe yɛn ***Levi** setirige piile, ma yiri wa Zadɔki setirige ki ni, poro cɛ pe mbe ya mbaa fulo na tanla mbaa saraga woo na yeri. We Fɔ, Yawe Yɛnɔgele lo li yo ma. Ma yaa ka napɔlɔ yirifɔnnɔ nungba kan pe yeri poo pye saraga, mbe kapere ti kala yagawa ja. ²⁰Ma yaa ki kasanwa pa le mboo fafa saraga wɔsaga ki yɛnɔgele tijere ke na, naa ki yɛngele tijere ke na konaa ki kanngaga na yɔn keere nga kigi maga maga fili ki na. Ma yaa ki pye ma, mbe kapere ti kala yagawa ja, mbe saraga wɔsaga ki tɛge ki yɛ Yɛnɔgele kan. ²¹Ko pɔngɔ na, napɔlɔ yirifɔnnɔ ɔa wi yaa pye kapere ti kala yagawa jasaraga, ma yaa wi le mbe yiri wi ni, ma yaa saa sogo sherigo gbɔɔ ki laga ka na, nga ki yɛn ma tɛge ki tunngɔ ki mege ni.

²²«Ki pilige shyen wogo ki na, sikapɔlɔ ɔa wi yɛn jɛrɛgisaga fu, ma yaa wa yigi mboo pye kapere ti kala yagawa jasaraga, mbe saraga wɔsaga ki pye kpoyi, paa yɛge nga na maa ki pye kpoyi napɔlɔ yirifɔnnɔ wi ni we. ²³Na maga ka kapere ti kala yagawa jasaraga ki wɔ mbe kɔ, ma yaa napɔlɔ yirifɔnnɔ ɔa wi yɛn jɛrɛgisaga fu wa yigi konaa simbapɔlɔ ɔa wi yɛn jɛrɛgisaga fu. Ma yaa pe yigi wa ma yaayoro ngbelege ki ni. ²⁴Ma yaa kari pe ni wa Yawe Yɛnɔgele li yɛge sɔɔwɔ. Saraga wɔfɛnnɛ pe yaa ka kɔ wo pe na, mbe si pe pye saraga sogowogo Yawe Yɛnɔgele li yeri. ²⁵Pilige nungba nungba pyew, ma yaa sikapɔlɔ nungba wɔ kapere ti kala yagawa jasaraga mbe sa gbɔn fɔ piliye kɔlɔshyen. Pe yaa ka napɔlɔ yirifɔnnɔ ɔa wi yɛn jɛrɛgisaga fu wi nungba yigi konaa simbapɔlɔ ɔa wi yɛn jɛrɛgisaga

fu nungba ni, mbe yiri wa ma yaayoro ngbelege ki ni, mbe pe wɔ fun saraga. ²⁶Piliye kolɔshyɛn ni, ye yaa kapere ti kala yagawa jatunngo ki pye mbe saraga wɔsaga ki pye kpoyi, mbege tɛge ki ye Yɛnɛle kan. ²⁷Na ki piliye yɔn kiga ka tin, mbege lɛ le pilige kolɔtaanri wogo ki na mbaa kee wa yɛgɛ, saraga wɔfɛnnɛ pe yaa la ye saara sogoworo to naa ye na-yinmɛ saara ti woo wa saraga wɔsaga ki na. Pa kona mi yaa la kajɛngɛ piin ye kan.» We Fɔ, Yawe Yɛnɛle lo li yo ma.

**Tara ti to wi yaa la yiin
yeyɔngɔ nga ni**

44 ¹Kona, a naɲa wɛ si sɔngɔɔ na ni wa ***laga kpoyi** ki yɔnlɔ yiri-saga kɛɛ yeyɔngɔ ki yeri, wa funwa na. Ki yeyɔngɔ kila pye ma tɔn. ²A Yawe Yɛnɛle li silan pye fɔ: «Ki yeyɔngɔ nga ki yaa koro tɔnngo, ki se ka yɛngɛ naa. Lere kpɛ se ka toro wa ki ni; katugu Yawe Yɛnɛle, ***Izirayeli** woolo Yɛnɛle lɔa ye wa ki yeyɔngɔ ki ni. Ki kala na, ki yaa koro tɔnngo. ³Eɛn fɔ, tara ti to wo na, mboo ta wo wi yɛn tara ti to, wi mbe ya sa cɛn wa ki laga ki na, mbe li Yawe Yɛnɛle li yɛgɛ sɔgɔwɔ. Wi yaa ka toro mbe ye wa ndɔgɔɔ ti yeyɔngɔ ki ni, mbe ka sɔngɔɔ mbe yiri wa ki yeyɔngɔ nungba ki ni.»

**Mbele pe woro na fye Yɛnɛle yɛgɛ
pee daga mbe ye
wa sherigo gbɔgɔ ki ni**

⁴Ko pungo na, a naɲa wɛ si kari na ni wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeyɔngɔ ki yeri. A mɛ si wele, mɛɛ Yawe Yɛnɛle li gbɔgɔwɔ yanwa pi yan pi yɛn na li sherigo gbɔgɔ ki yinni. A mɛ si to mala yɛgɛ ki jiile wa tara. ⁵A Yawe Yɛnɛle li silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, ta kɔɔsiri piin, mɔɔ yɛngɛle ke yɛngɛ maa wele jɛngɛ, mɔɔ nungbogolo ke jan maa nuru. Mi yaa sɛnrɛ nda fuun yo ma kan na sherigo gbɔgɔ ki kondeɛngɛle naa ki lasiri ko-ngolo ke wogo na, mari logo. Mbaa yiin konaa mbaa yinrigi wa sherigo gbɔgɔ ki ni, ngele ke yɛn na para ki wogo na, mɔɔ jatere wi tɛge ke na jɛngɛ.

⁶«Izirayeli woolo mbele pɛ yiri ma je, maga yo pe kan fɔ, pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɛle li yo yɛɛn fɔ: «Izirayeli woolo, ye katijangara ti ni fuun ti la kɛ kɔ na na. ⁷Na ye kaa paan ye yaakara ***saara**, naa saraga kara yanlaga ki ni, konaa ti kasanwa pi ni na kan sanga ɲa ni, cɛngɛle woolo mbele pee ***kenrekenre**, pe si woro na nuru na yeri, ye ma pele lɛ ma ye pe ni wa na sherigo gbɔgɔ ki ni. Yɛgɛ pye ma, maga tɛgɛ ***fyɔngɔ** ni. Na ***yɔn finliwe** mba pi yɛn mi naa yoro we sɔgɔwɔ, yɔɔ jɔgɔ ye katijangara ti ni fuun ti kala na. ⁸Yaara nda ti yɛn ***kpoyi**, ye sila ye jatere wi tɛge ti tunngo ki na; ɛɛn fɔ ki leele mbele pe yɛn cɛngɛle kele yɛgɛ woolo, poro yɔa tɛge ki tunngo ki na wa laga kpoyi ki ni ye yɛɛ yɔnlɔ.»

9 «Ki kala na, pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ: «Cengele woolo mbele pee kenɲekenɲe, pe si woro na nuru na yeri, wo wa kpe si daga mbe ye wa na laga kpoyi ki ni; ali nambanmbala mbele pe yen ma cen wa yoro Izirayeli woolo ye sɔɔwɔ, wo wa kpe si daga mbe ye wa na laga kpoyi ki ni.» »

Levi cenle woolo mbele pàa laga Yenɲele li na

10 «Koni, Levi setirige piile poro na, mbele pàa laga na na, sanga ɲa ni Izirayeli woolo pàa punɔ, ma laga na na, ma taga pe yarisunndo ti na, pe yaa ka pe kajɔɔɔ ti go kala li le. 11 Pe yaa ka pye na laga kpoyi ki yeyɔɔɔ ti welefenne konaa sherigo gbɔɔ ki tunmbyeele. Pe yaa kaa *saara sogoworo to naa saara yaayoro sannda ti konlɔgi leele pe kan. Pe yaa kaa yeregi leele pe yege sɔɔwɔ mbaa tunɲo piin pe kan. 12 Eɛn fɔ ki kaa pye pè pinle Izirayeli woolo pe ni na pe yarisunndo ti gbogo, ma ti a Izirayeli woolo pè kurugo ma to kapege, milan kee ki yirige ma wugu, fɔ pe yaa pe kajɔɔɔ ti go kala li le. We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma. 13 Pe se ka fulo na tanla naa, mbe ta mbaa saraga wɔɔtunɲo piin na kan; yaara nda fuun ti tege ti ye na kan, yaara nda fuun ti yen jende kpoyi, pe se ka fulo ta kpe tanla. Eɛn fɔ fere kapyere nda pè pye to naa pe ka-tijangara ti ni, pe yaa ti go kala li le. 14 Sherigo gbɔɔ ki weleme tunɲo ko cɛ mi yaa kan pe yeri, konaa tunndo tunmɔɔɔ nda fuun ti daga mbaa piin wa sherigo gbɔɔ ki ni, mbaa ki gbegɛle ti ni.

Saraga wɔfenne pe tunɲo

15 «We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma fɔ: «Saraga wɔfenne mbele pe yen Levi setirige piile, ma yiri wa Zadɔki setirige ki ni, poro mbele pàa koro na laga kpoyi ki tunɲo ki na naga piin, sanga ɲa ni Izirayeli woolo pàa punɔ ma lali na ni, poro pe yaa kaa fulo na tanla, mbaa tunɲo piin na kan. Pe yaa kaa yeregi na yege sɔɔwɔ mbaa saraga kara ti yanla-ga konaa ti kasanwa pi ni ti woo na yeri. 16 Poro cɛ pe yaa kaa yiin wa na laga kpoyi ki ni; pe yaa kaa fulo wa na tabali wi tanla mbaa saraga wɔɔtunɲo ki piin na kan. Pe yaa kaa tanri na sherigo gbɔɔ tunɲo ki kondɛɛɲɛle ke na. 17 Na paga kaa yiin wa longo nawa pi yeyɔɔɔ ti ni sanga ɲa ni, len jese yaripɔɔ pe daga mbe le pe yeɛ na. Na pe kaa tunndo piin wa longo ki nawa yeyɔɔɔ ti na konaa wa sherigo gbɔɔ ki ni sanga ɲa ni, pe daga mbe simbasire yaripɔɔ le pe yeɛ na. 18 Pe daga mbe gbɔɔwɔ njagala len wogolo kan wa pe yinɲe ti na, mbe len paraga kurusi wɛɲɛle le pe yeɛ na. Pee daga mbe yaripɔɔ ta le pe witire ti nandogomɔ, nda ti yaa ki kan kafugo mbaa pe wuun^f. 19 Na paga kaa yinrigi mbaa kee

^f 44.18: Eki 28.39-43; Levi 16.4

wa laga nawa funwa woo pi ni, wa leele pe tanla, pe daga mbe pe saraga wəgəʔtunngo pyeyaripəʔo ti wə pe yee na, mberi tēge wa laga kpoyi ki yumbiile pe ni, mbe yaripəʔo ta yēge le pe yee na mbe si yiri; jango paga ka lere wa kan wi jiri pe yaripəʔo nda ti yen kpoyi ti na mbe ku^g.

²⁰ «Saraga wəfenne pe se kaa pe yinre ti kunlu, pe se kaa pe yinzire ti yari tila tənɔndɔnɔ; een fə pe daga mbaa pe yinzire ti kəɔn^h. ²¹ Saraga wəfenne wa kpə si daga mbe duven wə mbe si jen mbe ye wa sherigo gbəgə lonngo nawa pi niⁱ. ²² Saraga wəfenne pee daga mbe nanngunjə pəri jele, nakoma mbe jele ɲa wɪ pɔɔ wi je wa pəri jele. Een fə sumboro ɲa-ɲabajenle pe daga mbe pəri jele, mbe yiri wa Izirayeli woolo pe ni, nakoma nanngunjə ɲa wila pye saraga wəfenne wa jə.

²³ «Saraga wəfenne pe yaa kaa na woolo pe nari, jango yaara nda ti yen kpoyi konaa nda ti woro kpoyi peri jen peri wə ti yee ni; pe yaara nda ti yen fyəngə ni konaa nda ti woro fyəngə ni ti jen peri wə ti yee ti ni^j. ²⁴ Saraga wəfenne pe yaa kaa leele pe kiti kənkagala ke yēge woo, mbaa kiti wi kəɔn mbaa yala na kakəndegengele koro ni. Pe yaa kaa na sherege fetiye pe piin fun, mbaa yala na lasiri kəngolo koro naa na kəndegengele ke ni, konaa mbanla ^{*}**cənpilige** ki tēge ki ye na kan.

²⁵ «Saraga wəfə wii daga mbe jiri gboo na mboo yee tēge fyəngə ni; een fə wi mbe ya jiri lere ɲa na, wo wi yen wi to gboo, nakoma wi nə gboo, nakoma wi pinambyə gboo, nakoma wi sumborombyə gboo, nakoma wi nɔsepyə lenaɲa nakoma wi nɔsepyə sumboro ɲa wi fa pəri ɲaɲa yeri wo wa gboo^k. ²⁶ Na ki ka pye ko kayi, wi daga mbe yee pye kpoyi; na wi kaa yee pye kpoyi mbe kə, wi daga mbe piliye kəɔshyen pye mbe si jen mboo tunngo ki le naa. ²⁷ Pilige ɲga ni wi ka ye wa laga kpoyi ki ni, wa lonngo nawa pi ni mbe yo wi yaa tunngo pye, wi daga mbe kapere ti kala yaga-wa jasaraga wə wi yee kan. We Fə, Yawe Yenɲele lo li yo ma.

²⁸ «Saraga wəfenne, kəɔgə ɲga pe yaa ta koyi ɲga yeen: Mi jate muwi mi yaa pye pe tasaga ye. Ye se ka tasaga kan pe yeri wa Izirayeli tara ti ni, katugu mi jate mi yaa ka pye pe tasaga^l. ²⁹ Yarikanra, naa kapere kala yagawa jasaara, naa kajəgəɔ gbegesaara to ti yaa ka pye pe yaakara, konaa yaraga ɲga fuun ki yaa tēge ki ye pew Yenɲele kan laga Izirayeli tara, ki yaa pye saraga wəfenne pe wogo. ³⁰ Ye yarilire fəndə ti ni fuun ti kəngbannda to naa yaara nda fuun ye ma lagala wa ye yarijende ti na, ti yaa pye saraga wəfenne poro woro. Ye muwe mba pɪ yən pi ni fuun pi na, ye yaa kaa pi kəngbanmba pi kaan pe yeri, jango mbe duwaw ye yinre ti na^m. ³¹ Saraga wəfenne pee daga mbe yaraga ɲga kɪ ku ki ye ka

^g 44.19: Mbe yala Yenɲele li lasiri wi ni, leele sanmbala mbele pe woro ma tēge Yenɲele tunngo ki mege ni, wa sila daga mbe jiri yaara nda ti yen kpoyi Yenɲele yēge na ti na (Əki 30.29; 2 Sami 6.6-7). ^h 44.20: Levi 21.5 ⁱ 44.21: Levi 10.9 ^j 44.23: Levi 10.10 ^k 44.25: Levi 21.1-4 ^l 44.28: Nambu 18.20 ^m 44.30: Nambu 18.8-19

ka, nakoma mbe yaraga nga cenge gbo ka ka, ki yen sannjege o nakoma yaayogoⁿ o.»

Tara ti ye ele kala

45 ¹«Na yaga ka sa pete gbɔn mbe tara ti ye ele kɔrɔgo ***Izirayeli** woolo pe na sanga ɲa ni, ye yaa ka laga ka wɔ mbe ko tege ki ye Yawe Yenɲele li kan, ɲga ki yaa pye ***kpoyi** wa tara ti ni. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo ke ma yiri shyen naa culo walaga. Ki gbeme pi yaa pye culo ke. Ki laga ki ni fuun ki yaa ka pye laga ɲga ki yen kpoyi. ²Wa ki laga ki ni, ye yaa laga ka taanla wa, ɲga ki yaa pye ***sherigo gbɔgo** kansaga. Ki keyen tijere yi ni fuun yi yaa pye metere cɛnme shyen naa nafa shyen ma yiri ke ke (250). Ye yaa fogo ka yaga mbe sherigo gbɔgo ki maga mbege fili, ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye metere nafa ma yiri kanɲurugo.

³«Ko pɔnɲo na, wa ki laga ɲga kɔ taanla ki ni, ma yaa laga ka taanla, ɲga ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo ke ma yiri shyen naa culo walaga, ki gbeme pi yaa pye culo kanɲurugo. Ko ki yaa pye sherigo gbɔgo ki kansaga, lajɛnɲe kpoyi ye. ⁴Ki laga ki yaa pye kpoyi laga tara ti ni, ɲga ki tege ki ye ***saraga wɔfenne** pe kan, poro mbele pe maa ***laga kpoyi** ki tunɲgo ki piin, na fulo Yawe Yenɲele li tanla nali tunɲgo ki piin. Pa pe yaa ka pe yinre ti kan wa ki laga ki na. Ki laga ko kayi ki yaa ka pye sherigo gbɔgo kpoyi ki kansaga ye.

⁵«Ye yaa laga ka yege taanla, ɲga ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo ke ma yiri shyen naa culo walaga, ki gbeme pi yaa pye culo kanɲurugo. Ki yaa pye ***Levi** setirige piile pe wogo, poro mbele pe maa sherigo gbɔgo tunɲgo ki piin. Pe yaa ka pe cara ti kan wa ki laga ki ni, mbe cɛn wa ti ni.

⁶«Ye yaa laga ka yege taanla naa ki pye ca ki wogo, mbe mara laga ɲga kɔ tege ki ye Yenɲele kan ki na. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo ke ma yiri shyen naa culo walaga, ki gbeme pi yaa pye culo shyen culo naa walaga. Ko ki yaa pye Izirayeli woolo pe ni fuun pe ca ye.»

Tara to wi laga

⁷«ɲa wi yen tara ti to wo na, lara shyen ye yaa kan wi yeri. Laga nunɲba yaa pye tara laga ɲga ki yen kpoyi konaa laga ɲga ki yen ca ki kansaga ki yɔnlɔ tosaga kee yeri, mbe sa gbɔn fɔ wa Mediterane kɔɲɲe wi na. Laga sanɲga ki yaa pye tara laga ɲga ki yen kpoyi konaa ca ki kansaga ki yɔnlɔ yirisaga kee yeri mbe sa gbɔn fɔ wa Izirayeli tara kɔnlɔ li na, wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri. Tara ti to wi tasara ti ni fuun nunɲba nunɲba ti titɔnlɔwɔ pi daga mbe pye ja Izirayeli cengele nunɲba nunɲba ke tasaga ki ni, mbege le wa yɔnlɔ tosaga kɔnlɔ li na mbe sa gbɔn fɔ wa yɔnlɔ yirisaga kɔnlɔ li na. ⁸To ti yaa pye tara to wi tara re, wi tasaga wa

ⁿ 44.31: Levi 22.8

Izirayeli tara ti ni. Ki ka pye ma, na tara teelee pe se koro mbaa tara piile pe tege naa; ɛɛn fɔ pe yaa tara sannda ti yaga Izirayeli woolo pe kan, cengele ke ni fuun naa ke tasara.»

**Tara to wi daga mbaa tanri
kasinŋge konɔ li na**

⁹Pa ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li yo yɛɛn fɔ: «Yoro Izirayeli tara teelee wele, ye kala li kɛɛ toro pew. Ye lewɛlewe kapyere naa lejɔɔɔ kapyere ti yaga. Yaa tanri kaselege konaa kasinŋge ki na. Yarijende nda yaa shoo na woolo pe yeri, yege yaga.» We Fɔ, Yawe Yenŋele lo li yo ma. ¹⁰«Ye culoye pe daga mbe yala, ye tiwiyaara, efa konaa bati, ti daga mbe yala. ¹¹Tiwiyaara, efa wo naa bati wi ni, ti nawa pi daga mbe pye ja. Homeri yenle li konsaga ke wolo lo li daga mbe yala bati yenle nungba ni, lo li si daga mbe yala fun efa yenle nungba ni. Ki tiwiyaara ti ni fuun ti daga mbe yala homeri yenle li konsaga ke wolo li jatere wo ni^o. ¹²Warifuwe pyɔ sikile nungba wi nuguwɔ pi daga mbe yala warifuwe pyɔ gera ke nuguwɔ ni. Warifuwe pyɔ mini wi nuguwɔ pi daga mbe yala sikile pyɔ nafa taanri nuguwɔ ni^p.»

Saara ti wolɔmɔ

¹³«Ye daga mbaa ye yarikanra ti woo yege ŋga na ki ŋga: «Ye yaa ye ***bile** yarilire nakoma ye ***ɔrizhi** yarilire ti walisaga nafa taanri wogo ki wɔ yarikanga. ¹⁴Ye sinme liwoo po na, yaga mba fuun ta, ye yaa pi walisaga cenme woo pi kan. Ye yaa sinme pi tiwi tiwiyaraga bati ko ni. Tiwiyaraga homeri ki yenle li walisaga ke wogo ko ki yen bati yenle le; ki yenle li walisaga ke wogo ko ki yen tiwiyaraga kɔri ki yenle le fun. ¹⁵Yaayoro to na, simbaala naa sikaala na paga cenme shyen (200) yɔn ko tin Izirayeli tara yaayoro kasaga ŋga fuun ni, yaayogo nungba ye yaa wɔ wa pe ni mbe kan. Ye yaa wi taga wa yarilire saraga ki na, nakoma mbege pye ***saraga sogowogo**, nakoma ***nayinme saraga**, jango mbe kapere ti kala yagawa ja leele pe kan.» We Fɔ, Yawe Yenŋele lo li yo ma.

¹⁶«Izirayeli woolo pe ni fuun pe daga mbaa ki yaara ti woo mbaa paan ti ni Izirayeli tara to wi kan. ¹⁷Ɛɛn fɔ, tara ti to jate wi yaa kaa saara sogoworo ti yege woo, naa yarilire saara ti ni, naa duven saraga ŋga pe ma wɔ ma wo sherege fetiye pe na, naa yevɔnnɔ fetiye pe na, naa ***cɛn-piliye** yi na konaa Izirayeli woolo pe feti piligbɔɔ sannda ti ni fuun ti na.

^o 45.11: Homeri wila pye tiwiyaraga gbɛnge ka, ŋga ki mbaa litiri cenme tijere naa nafa shyen ma yiri ke (450) yɔn ko tin. Efa wi mbaa culo nafa ma yiri ke yɔn ko tin. Bati wi mbaa litiri nafa shyen ma yiri kangurugo yɔn ko tin. ^p 45.12: Gera wi mbaa giramu walaga yɔn ko tin. Sikile nungba wi mbaa giramu ke ma yiri shyen yɔn ko tin. Mini wi mbaa giramu cenme kɔɔɔɔni naa nafa tijere (680) yɔn ko tin.

Wi yaa kaa kapere ti kala yagawa jasaara ti woo, naa muwe saara ti ni, naa saara sogoworo ti ni, konaa nayinme saara ti ni, jango mbe Izirayeli woolo pe kapere ti kala yagawa ja.»

¹⁸Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛn fɔ: «Yele li yenge kongbannga ki pilige kongbannga ki na, ye yaa napɔlɔ yirifɔnɲɔ wa yigi, ɲa wi yen jeregisaga fu, jango mbe laga kpoyi ki pye *fyɔngɔ fu. ¹⁹Kona, *saraga wɔfɔ wi yaa kapere ti kala yagawa jasaraga yaayogo ki kasanwa pa le, mboo fafa *sherigo gbɔgɔ yeyɔngɔ kɔrɔ piile pe na, naa *saraga wɔsaga ki nɔgɔna cɛnyaara ki yengele tijere ke na konaa longo nawa yeyɔnɔrɔ kɔrɔ piile pe na. ²⁰Yenge ki pilige kɔlɔshyen wogo ki na, ye yaa nuru mbege saraga cɛnle ka wɔ naa, lere ɲa wi kapege pye wi sigi siligi, nakoma wi sigi jɛn pe wogo na. Ki ka pye ma, ye yaa sherigo gbɔgɔ ki pye kpoyi.

²¹«Yele li yenge kongbannga ki pilige ke ma yiri tijere wogo ki na, ye yaa *Paki feti wi le mbaa wi piin. Ye yaa wi pye piliye kɔlɔshyen ni. Ko piliye yo ni, *leve fu buru ye yaa la kaa^q. ²²Ko pilige ko ni, tara to wi yaa napɔlɔ yirifɔnɲɔ wɔ saraga mbe kapere ti kala yagawa ja wi yɛ kan konaa tara woolo pe ni fuun pe kan. ²³Feti piliye kɔlɔshyen yi ni fuun nungba nungba yi ni, wi yaa napenɛ kɔlɔshyen konaa simbapenɛ kɔlɔshyen yigi, mbele pe yen jeregisaga fu, mbe pe pye saraga sogowogo Yawe yenɲele li yeri. Ki pilige nungba nungba pyew ki ni, wi yaa sikapɔlɔ nungba pye kapere kala yagawa jasaraga. ²⁴Wi yaa ka muwe culo nafa ma yiri ke ke konaa sinme liwoo litiri kɔgɔlɔni kɔgɔlɔni tagataga napɔlɔ nungba nungba pyew wi na konaa simbapɔlɔ nungba nungba pyew wi na. ²⁵Yele li yenge kɔlɔshyen wogo ki pilige ke ma yiri kangurugo wogo ki na, feti ɲa pe ma le na piin wi na, piliye kɔlɔshyen ni, tara ti to wi yaa saara cɛnle nungba ti wɔ paa Paki feti woro ti yen. Wi yaa kapere kala yagawa jasaara cɛnle nungba ti wɔ, naa saara sogoworo cɛnle nungba ti ni, naa muwe saara cɛnle nungba ti ni konaa sinme saara cɛnle nungba li ni^r.»

Kondeɲɲele ɲgele kɛ tege

tara to wi kan

46 ¹Pa *we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yɛn fɔ: «*Sherigo gbɔgɔ ki longo nawa yeyɔngɔ ɲga wa yɔnɔ yirisaga kɛe yeri, ki daga mbe koro tɔnɲɔ tunɲɔ pyepiliye kɔgɔlɔni yi ni; ɛɛn fɔ ki daga mbe yenge *cɛnpilige ki ni, konaa yevɔnɲɔ feti pilige ki na. ²Na tara to wi ka yiri wa longo nawa funwa woo pi ni, wi daga mbe toro wa ndɔgɔrɔ ti ni, mbe sa yere le yeyɔngɔ ki kɔrɔ piile pe tanla. *Saraga wɔfenne pe yaa wi *saara sogoworo to naa wi *nayinme saara ti wɔ. Kona tara to wi yaa fɔli mbe kanɲguuro kan wa yeyɔngɔ shɔn wi na, mboo yege ki

^q 45.21: Eki 12.1-20; Nɔmbu 28.16-25 ^r 45.25: Levi 23.33-36; Nɔmbu 29.12-38

jiile wa tara mbe Yenŋele li gbɔɔ. Ko punŋo na, wi yaa yiri mbe kari. Kɔɔ ki yaa koro yenleŋe fɔ sa gbɔn ki yɔnlɔkɔɔ. ³Tara woolo pe yaa kaa paan mbaa fɔli Yawe Yenŋele li yeŋe sɔɔwɔ, mbaa li gbogo wa ki yeyɔngɔ ki na cɛnpiliye yo naa yevɔnndɔ feti piliye yi na.

⁴«Saraga sogowogo ŋga tara to wi yaa wɔ Yawe Yenŋele li yeri cɛnpilige ki na, ki yaa pye simbapiile kɔɔlɔni, mbele pe yen jeregisaga fu konaa simbapɔlɔ nungba, ŋa wi yen jeregisaga fu. ⁵Muwe *saraga ŋga wi yaa taga wa simbapɔlɔ wi na, ki yaa pye culo nafa ma yiri ke. Simbapiile poro na, muwe culo yɔn ŋga ka yala wi yeŋe na, wi ko taga wa pe na. Wi yaa sinme liwoo litiri kɔɔlɔni taga muwe saraga culo nafa ma yiri ke pi na. ⁶Yevɔnngɔ feti pilige ko na, wi yaa napɔlɔ yirifɔnŋɔ nungba wɔ saraga, ŋa wi yen jeregisaga fu, naa simbapiile kɔɔlɔni konaa simbapɔlɔ nungba ni, mbele pe yen jeregisaga fu. ⁷Wi yaa muwe saraga culo nafa ma yiri ke taga napɔlɔ yirifɔnŋɔ wi na, mbe culo nafa ma yiri ke taga simbapɔlɔ wi na. Simbapiile poro na, muwe culo yɔn ŋga ki yaa yala wi yeŋe na, wi ko taga wa pe na. Wi yaa sinme liwoo litiri kɔɔlɔni taga wa muwe saraga culo nafa ma yiri ke pi na.

⁸«Na tara to wi kaa paan, pa wi yaa ye wa ndɔɔɔɔ ti yeyɔngɔ ki ni, pa wi yaa si ka yiri wa ki yeyɔngɔ nungba ki ni.

⁹«Eɛn fɔ, na tara woolo paga pan Yawe Yenŋele li yeŋe sɔɔwɔ, mbeli gbɔɔ shereŋe fetiye pe na, ŋa ka ye wa yɔnlɔparawa kamɛnŋe keɛ yeyɔngɔ ki ni, mbe fɔli Yenŋele li yeŋe sɔɔwɔ mbeli gbɔɔ, wo yaa yiri wa yɔnlɔparawa kalige keɛ yeyɔngɔ ko ni. Ŋa ka ye wa yɔnlɔparawa kalige keɛ yeyɔngɔ ki ni, wo yaa yiri wa yɔnlɔparawa kamɛnŋe keɛ yeyɔngɔ ki ni. Pɛ toro ma ye yeyɔngɔ ŋga ni, pe se ka sɔngɔɔ mbe yiri wa ko yeyɔngɔ nungba ko ni; eɛn fɔ pe yaa ka yiri wa yeyɔngɔ ŋga ki yen yesinme na ko ni. ¹⁰Tara to wi yaa ye sanga ŋa ni janwa wi yen na yinrigi.»

Saara ti daga mbaa woo yeŋe ŋga na

¹¹«Shereŋe fetiye naa piligbɔɔ yi na, muwe saraga ŋga ki daga mbe taga napɔlɔ wi na, ki yaa pye culo nafa ma yiri ke, ŋga ki yaa taga wa simbapɔlɔ wi na, ki yaa pye culo nafa ma yiri ke. Simbapiile poro na, wi mbe ya ŋga ni, ko wi yaa kan. Wi yaa sinme liwoo litiri kɔɔlɔni taga wa muwe saraga culo nafa ma yiri ke ke pyew pi na.

¹²«Na tara to wi kaa jaa mboo yeɛra nandanwa saraga sogowogo wɔ Yawe Yenŋele li yeri, nakoma wi yeɛra nandanwa nayinme saraga, pa kona pe yaa yɔnlɔ yirisaga keɛ yeyɔngɔ ki yenge wi kan. Wi yaa ye mbe saa saraga sogowogo konaa wi nayinme saraga ki wɔ, paa yeŋe ŋga na wi maa ki piin cɛnpiliye yi ni we. Ko punŋo na, wi yaa yiri. Na wi ka yiri mbe kɔ, pe yaa kɔɔ ki tɔn wa wi punŋo na.

¹³ «Pilige nungba nungba pyew, simbapɔɔ ɲa wì ta yeɛ nungba, ma pye jeregisaga fu, ye yaa wa wɔ saraga sogowoo Yawe Yenɲele li yeri. Ye yaa la ko woo pinliwɛ pyew^s.

¹⁴ «Pinliwɛ pyew ye yaa muwɛ saraga taga wa ti na. Ki yaa pye muwɛ culo kangurugo, mba pe yaa sinmɛ liwoo litiri shyen pinlɛ pi ni mboo gbɔn. Ki yen muwɛ saraga Yawe Yenɲele li kan. Ko yen kondegeɲgele ɲgele ke yen kɔsaga fu, ke yaa la piin fɔ sanga pyew. ¹⁵Pinliwɛ pyew, pe yaa simbapɔɔ wi wɔ saraga, naa muwɛ yarikanga ki ni, konaa sinmɛ liwoo pi ni, ti yaa la piin saraga sogowogo suyi.»

Tara to wi piile pe tasaga ye

¹⁶ «Pa we Fɔ, Yawe Yenɲele li yo yeɛn fɔ: «Na tara to wi ka tara laga ka kɔn wa wi yeɛra tara ti na mbege kan wi pinambiile wa yeri, ki tara laga ki yaa pye ki pinambɔɔ wi wogo, mbe ka pye ki pinambɔɔ wi pinambiile pe wogo. Ki yaa ka pye pe kɔrɔɔ. ¹⁷Ɛɛn fɔ na wi ka tara laga ka kɔn wa wi yeɛra tara ti na mbe kan wi kulonɲa wa yeri, ki tara laga ki yaa pye kulonɲa wi wogo fɔ sa gbɔn pe ma wɔ wa kulowo pi ni yeɛ na ni li na. Ko punɔ na, ki yaa sɔngɔrɔ mbe pye tara to wi wogo. Pa kona wi tara laga ki yaa sɔngɔrɔ mbe pye wi pinambiile poro cɛ wogo. ¹⁸Tara to wii daga mbe tara woolo wa tara laga kpe tile mbe sho wi yeri. Wii daga mbaa pe kɔrɔɔ tara ti shoo pe yeri. Tara laga ɲga wi yaa kan wi pinambiile pe yeri kɔrɔɔ, pa wi yaa ki wɔ wa wi yeɛra tara laga ko ni, jaɲɔ paga kanla woolo wa kpe purɔ mboo laga wa wi kɔrɔɔ ki na.» »

Sherigo gbɔɔ ki sɔɔsaga yinre

¹⁹ «Ko punɔ na, yeyɔngɔ ɲga ki yen wa saraga wɔfenne pe yumbiile ***kpoi** pe yeyɔngɔ ki tanla, ma wa yɔnlɔparawa kameɲɲe kɛɛ ki yeri, a naɲa wì silan lɛ ma kari na ni wa ki tanla. Wele, a m̀ si laga kà yan wa nawa, wa yɔnlɔ tosaga kameɲɲe kɛɛ ki yeri. ²⁰A wì silan pye ma yo fɔ: «Pa saraga wɔfenne pe yaa kaa kapere kala yagawa jasaara kara naa kajɔɔrɔ gbegele saara kara ti sori laga ki laga ɲga ki ni, konaa muwɛ saara ti ni, wa loɲɔ nawa funwa woo pi ni, jaɲɔ wa janwa wi ni, lere wa ka ka jiri ki yaara kpoyi ti na mbe ku.» »

²¹ Ko punɔ na, a wì si yiri na ni ma kari wa loɲɔ nawa funwa woo pi ni, ma toro na ni wa loɲɔ ki yengele tijere ke tanla. Loɲɔlo jегele jегele kɛle la pye wa loɲɔ ki yengele tijere ke ni fuun nungba nungba ke na. ²²Wa loɲɔ ki yengele tijere ke na, loɲɔlo jегele jегele kɛle la pye wa kiiri kiiri. Li nungba li titɔnlɔwɔ pila pye metere nafa. Li gbeme pila pye metere ke ma yiri kangurugo. Ki loɲɔlo jегele jегele ke titɔnlɔwɔ naa ke gbeme pi ni, pila pye ja wa loɲɔ ki yengele ke na. ²³Pàa mboro wa

^s 46.13: Ɛki 29.38-42; Nɔmbu 28.3-8; Dani 8.11

kiiri kiiri ma ki longolo ke ni fuun tijere ke maga, ma sɔɔsara gbegele mari telege ki mboro ti na, mari maga mari fili. ²⁴A naŋa wì silan pye fɔ: «Lagame wi yen sɔɔsara re, pa sherigo gbɔɔ tunmbyeele pe yaa la leele pe saara kara ti sori wa ti ni.»

**Pulugo ŋga kila pye na pulo
na yinrigi wa sherigo gbɔɔ ki ni**

47 ¹Kona, a naŋa wì si sɔngɔɔ ma kari na ni wa ***sherigo gbɔɔ** ki yeyɔngɔ ki yeri. A m̀ si tɔnmɔ pa yan pi yen na janri na yinrigi wa sherigo gbɔɔ ki yeyɔngɔ shɔn wi nɔɔ, na fuun na kee wa yɔnlɔ yiri-saga kee yeri; katugu sherigo gbɔɔ ki yege kee kila pye ma yege wa wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri. Tɔnmɔ pila pye na fuun na yinrigi wa sherigo gbɔɔ ki nɔɔ, wa yɔnlɔparawa kalige kee ki na, na fuun na toro wa ***saraga wɔsaga** ki yɔnlɔparawa kalige kee ki na^t. ²A naŋa wì si yiri na ni wa sherigo gbɔɔ ki yɔnlɔparawa kameŋge kee yeyɔngɔ ki ni, mee ti, a m̀gi maga wa funwa na ma saa gbɔn wa yeyɔngɔ ŋga wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri ki na. Tɔnmɔ pila pye na fuun wa ki yɔnlɔparawa kalige kee ki na.

³A naŋa wì si kari na ni wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri. Taanlamana là la pye wi kee. A wì si metere cenme kanɔurugo (500) taanla wa ki kee ki na, ma kari tɔnmɔ pi kanɔgaga na. Kona, a wì si ti, a m̀ tɔnmɔ pi kɔn ma yiri. Tɔnmɔ pila na yigi wa na tɔɔɔ yɔɔɔ ti na. ⁴A naŋa wì si metere cenme kanɔurugo (500) taanla naa, mee ti a m̀ ye wa tɔnmɔ pi ni maa kɔn ma yiri. Tɔnmɔ pila na yigi fɔ kanɔguuro na. A wì si nuru naa ma metere cenme kanɔurugo (500) taanla, mee ti a m̀ ye wa tɔnmɔ pi ni maa kɔn ma yiri. Tɔnmɔ pila na yigi fɔ wa na sennɛ. ⁵A wì si nuru naa ma metere cenme kanɔurugo (500) taanla. Ko tɔnmɔ po la pye lafogo ma jugo, mba mi saa ya mboo kɔn mbe yiri, katugu ki tɔnmɔ pila pye ma jugo, lere saa ya mboo kɔn mbe yiri kaawɔ ma tɔnmɔ jen. Pila pye tɔnɔgbɔɔ mba lere saa ya mboo kɔn mbe yiri.

⁶Kona, a naŋa wì silan pye fɔ: «Senwee pyɔ, maga yan ke.» Ko pɔnɔ na, a wì si sɔngɔɔ ma kari na ni wa tɔnmɔ pi yɔn na. ⁷Naa wila kaa sɔngɔɔ na ni ma saa gbɔn wa, a m̀ si tire legere yan wa lafogo ki kondo shyen ti na. ⁸A naŋa wì silan pye fɔ: «Ki lafogo ŋga ki yen na fuun na kee wa tara ti yɔnlɔ yirisaga kee yeri; pi yen na tinri na kee wa Zhuriden gbaan funwa laga falafala ki ni, mbe si jen saa yiin wa Kɔɔje kuwo wi ni. Na piga ka sa ye wa Kɔɔje kuwo wi ni sanga ŋa ni, Kɔɔje tɔnmɔ pi yaa kanɔga mbe pye ***kpoyi**. ⁹Lafogo tɔnmɔ piga fɔ mbe gbɔn laga ŋga fuun ni, yaara yenwere nda fuun ti yen na tigile wa, ti yaa pye yinwege na. Ŋgbanra ti yaa lege wa fɔ jenge, katugu na ki tɔnmɔ piga ye wa kɔɔje

^t 47.1: Zaka 14.8; Zhan 7.38; Naga 22.1

wi ni, pi yaa wi tɔnmɔ pi kannga mboo pye kpoyi. Na ki tɔnmɔ piga gbɔn laga nga fuun ni, yaara nda fuun ti yen wa, ti yaa pye yinwege na. ¹⁰Pa kona ngbanra wɔfenne yaa kaa cɛɛn wa lɔgɔ ki yɔn na. Mbege lɛ wa Eni Gedi laga ki na mbe sa gbɔn fɔ wa Eni Egilayimu laga ki na, leele pe yaa la pe mɛrɛ ti waa, mbaa ti jali wa. Pe yaa kaa ngbanra ti cɛnlɛ pyew ta taa wa ki lara ti ni paa Mediterane kɔgɔje wi yen. Ngbanra ti yaa ka lɛgɛ fɔ jɛngɛ. ¹¹Ɛɛn fɔ kɔgɔje wi lambaara to naa wi lanjere ti ni, ti tɔnmɔ pi se ka kannga mbe pye kpoyi, to yaa ka koro mbe pye kɔ ni. ¹²Tire nda ti maa pire seni ti cɛnlɛ pyew ta yaa ka yiri wa lafogo ki keyen shyen kondo ti na. Ki tire ti wɛrɛ ti se ka fanla, pire se si ka kɔ ti na fyew. Ti yaa kaa seni yɛngɛ nungba nungba pyew, katugu tɔnmɔ pi yen na yinrigi wa ***laga kpoyi** ki ni nari sugurun. Ti pire ti yaa ka pye yaakara, ti wɛrɛ to yaa ka pye wɛrɛ".»

Yɛnɛlɛ lɔa tara ti kɔngɔlɔ ke naga

¹³Pa ***we Fɔ**, Yawe Yɛnɛlɛ li yo yɛɛn fɔ: «Tara nda ye yaa yɛɛlɛ ***Izirayeli** cɛngɛlɛ kɛ ma yiri shyen ke na, ti pye pe kɔrɔgɔ, ti kɔngɔlɔ ke nɛgɛlɛ. Zhozefu cɛnlɛ woolo poro yaa tasaga shyen ta. ¹⁴Ye yaa tara ti yɛɛlɛ, ye ni fuun ye tasara ti yala, katugu milɔ na kɛɛ ki yirige ma wugu mbege tara nda ti kan ye tɛlɛye pe yeri. Ki kala na, ki tara nda ti yaa kan ye yeri kɔrɔgɔ.

¹⁵«Tara ti kɔngɔlɔ ke nɛgɛlɛ: «Yɔnlɔ parawa kamɛngɛ kɛɛ tara kɔnlɔ li yaa lɛ wa Mediterane kɔgɔje wi na, mbe toro wa kɔnɔ na li ma toro wa Hetilɔn ca li ni, naa wa Lebo Hamati ca, fɔ sa gbɔn wa Zedadi ca ki na, ¹⁶mbe toro mbe sa gbɔn wa Berota ca, naa wa Sibirayimu ca ki na, to nda ti yen wa Damasi tara to naa Hamati tara ti sɔgɔwɔ pi ni we; kona mbe si toro mbe kari wa Hazeri Tikɔn ca, ko nɔga ki yen ma wa wa Haviran tara kɔnlɔ li yeri we. ¹⁷Kona, tara ti kɔnlɔ li yaa lɛ wa Mediterane kɔgɔje wi na, mbe sa gbɔn fɔ wa Hazari Eyinɔ ca ki na, wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri. Wa yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki na, Damasi tara to naa Hamati tara to ti yaa pye tara kɔnlɔ le. Ko kɔnlɔ lo li yaa pye yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ tara kɔnlɔ le.»

¹⁸«Tara ti yɔnlɔ yirisaga kɛɛ kɔnlɔ li yaa lɛ wa Damasi tara naa Haviran tara ti sɔgɔwɔ pi ni, mbe toro wa Zhuriden gbunlundege ki ni, wa Galaadi tara naa Izirayeli tara ti sɔgɔwɔ pi ni. Li yaa kari sa gbɔn fɔ wa Tamari ca ki na, wa Kɔgɔje kuwo wi na. Ko kɔnlɔ lo li yaa pye yɔnlɔ yirisaga kɛɛ tara kɔnlɔ le.

¹⁹«Tara ti yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ ki na, tara kɔnlɔ li yaa lɛ wa Tamari ca ki na mbe sa gbɔn fɔ wa Meriba tɔnmɔ lara ti na, wa Kadeshi ca ki na.

^u 47.12: Naga 22.2

Kona, li yaa Ezhipiti tara lafogo ki sɔɔɔ mbe sa gbɔn fɔ wa Mediterane kɔɔje wi na. Ko kɔnɔ lo li yaa pye yɔnɔparawa kalige kɛɛ tara kɔnɔ le.

²⁰ «Yɔnɔ tosaɔa kɛɛ tara kɔnɔ lo li yaa pye Mediterane kɔɔje we. Li yaa le wa yɔnɔparawa kalige kɛɛ ki na mbe sa gbɔn fɔ wa Lebo Hamati ca ki na. Ko kɔnɔ lo li yaa pye yɔnɔ tosaɔa kɛɛ tara kɔnɔ le.

²¹ «Ye yaa ki tara nda ti yɛɛle ye yɛɛ na mbe yala Izirayeli cɛngele ke ni. ²² Ye yaa ka pɛtɛ gbɔn mbe tara ti yɛɛle ye yɛɛ na, ti pye ye kɔɔɔ, yoro naa nambanmbala mbele pe yen ma cɛn wa ye sɔɔɔɔ pe ni, poro mbele pe yaa ka piile se wa tara ti ni we. Ye yaa kaa pe jate paa Izirayeli tara piile yen. Pe yaa ka pe tasara ta wa tara ti ni ye ni ja pɛtɛ gbɔnɔ ki fannga na, wa Izirayeli cɛngele ke sɔɔɔɔ. ²³ Ki pye ma, nambannjɛɛn wi yaa ka pye mbe cɛn cɛnle na ni, ye yaa ka wi tasaga ki kan wi yeri mbe yiri wa ki cɛnle li ni.» We Fɔ, Yawe Yenɛle lo li yo ma.

Cɛngele nɛgele wa yɔnɔparawa kamenɛge kɛɛ ki na ke tasara

48 ¹ *Izirayeli cɛngele ke mɛrɛ ti nda, naa tara lara nda tila kan pe yeri pe tasara ti ni.

Dan cɛnle woolo pe tasaga ki yaa pye wa yɔnɔparawa kamenɛge kɛɛ ki na. Wi tara kɔnɔ li yaa toro mbe mara kɔnɔ na li maa toro wa Hetilɔn ca li na, naa wa Lebo Hamati ca kɔnaa wa Hazari Ena ca, mbe mara Damasi tara naa Hamati tara ti na. Tara ti yaa le wa tara ti kɔnɔ li na wa yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri, mbe sa gbɔn fɔ wa Mediterane kɔɔje wi na, wa yɔnɔ tosaɔa kɛɛ yeri.

² Mbe mara le Dan cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ko yaa pye Aseri cɛnle woolo poro tasaga.

³ Mbe mara le Aseri cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ko yaa pye Nefitali cɛnle woolo poro tasaga.

⁴ Mbe mara le Nefitali cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ko yaa pye Manase cɛnle woolo poro tasaga.

⁵ Mbe mara le Manase cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ki yaa pye Efirayimu cɛnle woolo poro tasaga.

⁶ Mbe mara le Efirayimu cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ko yaa pye Uruben cɛnle woolo poro tasaga.

⁷ Mbe mara le Uruben cɛnle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaɔa kɛɛ ki na, ko yaa pye Zhuda cɛnle woolo poro tasaga.

Yawe Yenŋele li tasaga ye

⁸Mbe mara le Zhuda cenle woolo pe tara kɔnlɔ li na, mbege le yɔnlɔ yirisaga kɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnlɔ tosaga kɛ ki na, ye yaa ka laga ka kɔn mbe yaga le. Ki gbeme pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye ja cengele nungba nungba pyew ke tasara ti ni, mbege le yɔnlɔ yirisaga kɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnlɔ tosaga kɛ ki na. Pa ***laga kpoyi** ki yaa ka kan wa ki laga ki nandogomɔ. ⁹Laga nga ye yaa ka kɔn mbe yaga Yawe Yenŋele li kan, ki titɔnlɔwɔ pi yaa ka pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ, ki gbeme pi yaa pye culo kɛ. ¹⁰Ki tasaga nga ki yen kpoyi ki yaa ka pye ***saraga wɔfenne** poro wogo. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ wa yɔnlɔparawa kameŋge kɛ yeri. Ki gbeme pi yaa pye culo kanŋurugo wa yɔnlɔ tosaga kɛ yeri, mbe pye fun culo kanŋurugo wa yɔnlɔ yirisaga kɛ yeri. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ wa yɔnlɔparawa kalige kɛ yeri. Pa Yawe Yenŋele li laga kpoyi ki yaa ka kan wa ki laga ki nandogomɔ. ¹¹Saraga wɔfenne mbele pɛ tɛgɛ pe ye Yenŋele kan, ma yiri wa Zadɔki setirige ki ni, ki tasaga ki yaa ka pye poro wogo. Poro mbele paa na tunngo ki pye kasinŋge ni we; pe sila punngo mbe laga na na paa yege nga na ***Levi setirige piile** paa ki pye, sanga na ni Izirayeli woolo sanmbala paa punngo we. ¹²Ki kala na, pe tasaga ki yaa ka pye jenge kpoyi, mbe yiri wa nga kɔn ma tɛgɛ Yawe Yenŋele li kan ki ni. Ki yaa ka pye mbe mara levi setirige piile pe wogo ki na.

¹³Levi setirige piile pe tasaga ki yaa ka mara saraga wɔfenne pe wogo ki na. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ; ki gbeme pi yaa pye culo kanŋurugo. Ki lara shyen ti titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔnrɔkɔnrɔ, ti gbeme pi yaa pye culo kanŋurugo ka-ŋgurugo. ¹⁴Lere si daga mbege tara laga ki pere, nakoma mbege suru ka yege na, nakoma mbege kan lere wa yege yeri, katugu kɔn tɛgɛ ki ye Yawe Yenŋele li kan, ma pye kpoyi.

Ca ki kansaga konaa tara to wi tasaga

¹⁵Koni, tara laga nga kɔn ma tɛgɛ ki ye, nga ki yaa koro wa ki ni, ki gbeme pi yaa pye culo shyen naa kɔngɔ, ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ. Ki tara laga ki yaa pye lere pyew wogo. Ki yaa pye ca ki kansaga, mbe pye leele pe censaga konaa ki kanŋgara na lara ti ni. Ca ki yaa ka kan wa ki tara laga ki nandogomɔ. ¹⁶Ca ki keyen yi ni fuun yi yaa pye ja. Ki yɔnlɔparawa kameŋge kɛ ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (2 250), ki yɔnlɔparawa kalige kɛ ki yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri kɛ (2 250), ki yɔnlɔ yirisaga kɛ ki yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa

shyen ma yiri ke (2 250), ki yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ ki yaa pye culo shyen naa mɛtɛrɛ cɛnmɛ shyen naa nafa shyen ma yiri ke (2 250). ¹⁷Fowaga ka yaa pye mbe ca ki maga mbege fili. Ki yɔnlɔparawa kamɛnɛɛ kɛɛ gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ cɛnmɛ naa nafa ma yiri kangurugo (125); ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ cɛnmɛ naa nafa ma yiri kangurugo (125); ki yɔnlɔ yirisaga kɛɛ gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ cɛnmɛ naa nafa ma yiri kangurugo (125); ki yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ gbɛmɛ pi yaa pye mɛtɛrɛ cɛnmɛ naa nafa ma yiri kangurugo (125).

¹⁸Laga ɲga ki yaa koro mbe mara ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yɛnɲɛlɛ kan ki na, ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kangurugo wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri konaa culo kangurugo wa ki yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ yeri. Pe yaa kaa ki lara ti fali, ti yarilire ti pye ca nawa tunmbyeele pe yaakara. ¹⁹Mbele pe yaa kaa tunɲo piin wa ca ki ni, mbe yiri wa Izirayeli cɛngɛlɛ ke ni fuun ke ni, pe yaa kaa ki laga ki fali. ²⁰Tara laga ɲga kɪ kɔn ma tɛgɛ ki yɛ Yawɛ Yɛnɲɛlɛ li kan, ki ni fuun ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ, ki gbɛmɛ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ fun. Ki laga ki wali-saga tijere wogo, yɛ yaa ki pye ca ki kansaga.

²¹Laga ɲga ki yaa koro, ki yaa pye tara to wo wogo. Laga ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yɛnɲɛlɛ kan konaa ca ki ni, tara to wi laga ki yaa ka pye ti keyen yi ni fuun yi na. Wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ ki na, wi laga ki yaa pye mbe mara laga ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yɛnɲɛlɛ kan ki kɔnlɔ li na. Ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ mbe sa gbɔn fɔ wa tara kɔnlɔ li na wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri. Ki yaa lɛ fun wa laga ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yɛnɲɛlɛ kan ki na, ki titɔnlɔwɔ pi yaa pye culo kɛ ma yiri shyen naa kɔngɔ mbe kari sa gbɔn tara kɔnlɔ li na wa yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ yeri. Ki ka pye ma, laga ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ Yɛnɲɛlɛ kan konaa laga kpoyi ki ni, ti yaa ka pye wa tara laga ɲga kɪ tɛgɛ ki yɛ ki nandogomɔ. ²²Ki pyɛlɔmɔ pi na ma, Levi setirige piile pe tasaga konaa ca ki kansaga ki ni, ti yaa ka pye wa tara to wi lara shyen ti sɔɔwɔ pi ni. Zhuda cɛnlɛ woolo pe laga ki yaa ka pye wa tara to wi laga ki yɔnlɔparawa kamɛnɛɛ kɛɛ yeri; Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe laga ki yaa ka pye wa tara to wi laga ki yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri.

**Cɛngɛlɛ ɲgɛlɛ ke wa
yɔnlɔparawa kalige kɛɛ ki na
ke tasara yɛ**

²³Cɛngɛlɛ sanɲgala ke tasara ti nda: Mbege lɛ yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn Mediterane kɔɔɔjɛ wi na wa yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ yeri, ko yaa pye Benzhamɛ cɛnlɛ woolo poro tasaga.

²⁴Mbe mara Benzhamɛ cɛnlɛ woolo pe tara kɔnlɔ li na, mbege lɛ yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ ki na, ko yaa pye Simeyɔn cɛnlɛ woolo poro tasaga.

²⁵Mbe mara Simeyɔn cɛnlɛ woolo pe tara kɔnlɔ li na, mbege lɛ yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnlɔ tosaɣa kɛɛ ki na, ko yaa pye Isakari cɛnlɛ woolo poro tasaga.

²⁶Mbe mara Isakari cenle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaga kɛ ki na, ko yaa pye Zabulon cenle woolo poro tasaga.

²⁷Mbe mara Zabulon cenle woolo pe tara kɔnɔ li na, mbege le yɔnɔ yirisaga kɛ yeri mbe sa gbɔn yɔnɔ tosaga kɛ ki na, ko yaa pye Gadi cenle woolo poro tasaga.

²⁸Mbe mara Gadi cenle woolo pe tara kɔnɔ li na, wa yɔnɔparawa kalige kɛ ki na, tara kɔnɔ li yaa le le Tamari ca ki yɔnɔ yirisaga kɛ yeri mbe sa gbɔn wa Meriba tɔnmɔ lara ti na, wa Kadeshi ca ki na, kona mbe si kari sa gbɔn wa Ezhipiti tara lɔgbɔɔ ki na, fɔ sa gbɔn wa Mediterane kɔɔje wi na.

²⁹Ki tara nda to ye yaa ka pɛtɛ gbɔn mberi yɛle Izirayeli cengele ke na kɔɔɔ; pe tasara tori yɛn. *We Fɔ, Yawe Yɛnɔle lo li yo ma.

Zheruzalemu ca ki mbogo yeyɔnɔ ke ma yiri shyen

³⁰Koni, ca ki mbogo yeyɔnɔ tori nda yɛn, mbege le wa ca ki yɔnɔparawa kamɛnɔ kɛ mbogo ki na, ko ŋga ki titɔnɔwɔ pi yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke (2 250).

³¹Izirayeli cengele ke mɛrɛ to ti yaa taga ca ki mbogo yeyɔnɔ ti na. Yeyɔnɔ taanri ti yaa ka pye wa yɔnɔparawa kamɛnɔ kɛ ki na. To ti yɛn Uruben yeyɔnɔ, naa Zhuda yeyɔnɔ konaa Levi yeyɔnɔ.

³²Ca ki yɔnɔ yirisaga kɛ ki na, mbogo ki titɔnɔwɔ pi yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke (2 250). Yeyɔnɔ taanri ti yaa pye wa ki kɛ ki na. To ti yɛn Zhozufu yeyɔnɔ, naa Benzhamɛ yeyɔnɔ konaa Dan yeyɔnɔ.

³³Ca ki yɔnɔparawa kalige kɛ ki na, mbogo ki titɔnɔwɔ pi yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke (2 250). Yeyɔnɔ taanri ti yaa pye wa ki kɛ ki na. To ti yɛn Simeyɔn yeyɔnɔ, naa Isakari yeyɔnɔ konaa Zabulon yeyɔnɔ.

³⁴Ca ki yɔnɔ tosaga kɛ ki na, mbogo ki titɔnɔwɔ pi yaa pye culo shyen naa metere cenme shyen naa nafa shyen ma yiri ke (2 250). Yeyɔnɔ taanri ti yaa pye wa ki kɛ ki na. To ti yɛn Gadi yeyɔnɔ, naa Aseri yeyɔnɔ konaa Nɛfitali yeyɔnɔ.

³⁵Mbe ca ki maga mbege fili, ki mbogo ki titɔnɔwɔ pi ni fuun pi yaa pye culo kɔɔjɛrɛ.

Mbege le le ko pilige ko na, pe yaa la ca ki yinri «Yawe Yɛnɔle li yɛn lagamɛ.»

Sewe ɲa wi yen na para

DANIYELI

wi senɛ na

Sewe wi nawa senɛ

Daniyeli sewe wila yɔnɔɔ sanga ɲa ni, kila yala cengele kele yege wunlumbolo la pye na Zhufuye pe jɔɔ na pe tege. Sewe yɔnɔɔfɔ wi senyoro to naa yariyanra nda wila yan ma yo ti fannga na, wi yen na kotogo nii leele pe ni, jaŋgo pe pe jigi wi taga Yenɲele li na.

Ki sewe ɲa wi senɛ ti kɔn ma yiri kɔnsaga shyen.

Sewe wi kɔnsaga kɔŋɔbannga (1–6) ki yen na para lefɔnɲɔ Daniyeli ɲa pàa yigi kulo wo naa wi wenne taanri pele senɛ na: Ki pye yege ɲga na, a pè si kaa pye fannga fenne tugbɔmbɔɔ wa Babilɔni tara ti yege sinvenne pe ni we. Ma pe ta wa, pàa koro sinmbele Yenɲele li ni, ali maga ta pàa daga mbe pe ye go ki pere kagala kele pyewe ni, koro yen fɔ pàa pe wa wa jaraye pe wege ki ni kɔnaa wa yira kasɔn gbɔɔ ki ni.

Wa sewe wi kɔnsaga shyen wogo ki ni, Yenɲele làa yariyanra naga Daniyeli wi na mari tagala ti ye na. Tila pye paa kacɛn yen, na wunluwɔ legere gbɔɔwɔ naa pi towo wogo nari. Wagati wa ni, mɛregeye poro pe ma yariyanra ti kɔɔ wi naga Daniyeli wi na.

Daniyeli sewe wi yen na kotogo nii tagafenne pe ni, jaŋgo pe fannga ta, pe yere ɲgbanga kɔŋɔbanra naa jɔɔ sanga ni. Wa Daniyeli wi yariyanga ki ni, ki yen naga nari we na fɔ kala li ni fuun ni, Yenɲele lo li yaa ka cew ta.

Mila pye na wele bere wa na yariyanga ki ni yemɔne li ni, mbe ka wele,

a mi si lere wa yan, ɲa wi yiri senwee pinamɔyɔ kɔɔɔ.

Wila yiri wa naayeri ma pan kambaara ti na.

A wi nɛ paan wa ɲa wila pye wa, maga le wa fafafa wi tanla.

A pè suu yigi ma fulo wi ni le wi tanla.

A pè si tegere naa gbɔɔwɔ kɔnaa wunluwɔ pi kan wi yeri;

a leele pe ni fuun, naa cengele ke ni fuun, kɔnaa senɛ pyew ti woolo pe nɛ tunɲo piin wi kan.

Wi tegere ti yen tegere nda ti yen kɔsaga fu;

wi wunluwɔ pi se si jɔɔ fyew (Dani 7.13,14).

Sewe wi yen ma koonlo yege nga na

Daniyeli naa wi nimbiile pe kala wa Babiloni tara 1–6
 Daniyeli naa wi wenne pe kapyegele kaa pye na yongo 1
 Daniyeli wila Nebukanezari wi woonro ti koro wi yo 2
 Yenjele laa Daniyeli wi wenne taanri pe sho 3
 Nebukanezari wila wi wunluwo pi la 4
 Wunlunaŋa Belishazari wila tunngo ta ma yiri wa Yenjele li yeri 5
 Daniyeli wila sho jaraye pe kee 6
 Yariyanra nda tila naga dunruya wunluwo konaa Yenjele wunluwo pi wogo
 na 7–12
 Daniyeli wila wongaala tijere yan yariyanga ni 7
 Daniyeli wila simbapolo nungba naa sipapolo nungba yan yariyanga ni 8
 Daniyeli wila Yenjele yenri wi woolo pe kan 9
 Daniyeli wila yariyanga ka yan wa gbaan gbeŋe Tigire wi yon na 10–12

DANIYELI NAA WI NIMBIILE PE KALA WA BABILONI TARA

1–6

**Daniyeli naa wi nimbiile pe ni
 paa pye wa Babiloni tara
 wunlunaŋa wi go**

1 ¹ Zhuda tara wunlunaŋa Yehoyakimu wi wunluwo pi yeŋe taanri wolo li ni^a, a Babiloni tara wunlunaŋa Nebukanezari wi si kari wo naa wi malingbɔɔnlo pe ni, ma saa malingbɔɔnlo censaga kan Zheruzalemu ca ki tanla maga yon ton. ² A ***we Ɔ** wi si Zhuda tara wunlunaŋa Yehoyakimu wi le wi kee, a wi ya wi ni, ma ti a wi ***sherigo gbɔgo** yaapire ta koli konaa leele pele ni. A wi si kari pe ni wa Sineyari tara, mee saa sherigo gbɔgo yaapire ti tege wa wi yarisunngo gbɔgo ki yarijende tegesaga ki ni.

³ A wunlunaŋa wi si kaa konɔ kan wi go tunmbyeele to Ashipenazi wi yeri ma yo pe sa lefonmbolo pele wo wa ***Izirayeli** woolo mbele pe koli pe sogwo, wa Zhuda tara wunlunaŋa wi go woolo pe ni, nakoma wa legbɔɔlo pe go woolo pe ni, pe kari pe ni wi korɔgo. ⁴ Ɔ pe daga mbe pye lefonmbolo mbele pe yen tegelesaga fu, pe yonyon witige na. Pe pye pe yin tijinliwe ni, naa kajenme ni, pe pye leele mbele pe maa kagala koro jenni, jango mbe ya mbaa tunngo piin wa wunlunaŋa wi go ki ni. Pe yaa pe naga Kalide tara fenne pe senre ti ni konaa pe senre yonlogolomo pi ni^b. ⁵ Wunlunaŋa wila yo Ɔ paa wi yeera yaakara naa wi yeera duven

^a 1.1: 2 Wunlu 24.1; 2 Kuro 36.5-7 ^b 1.2-4: 2 Wunlu 20.17-18; 24.10-16; 2 Kuro 36.10; Eza 39.7-8

wi ni to ta kaan pe yeri pilige pyew, fɔ pe pe naga mbe sa gbɔn fɔ yeɛ taanri, ko pɔngɔ na, pe si ye wa wunlunaŋa wi tunŋɔ ki ni.

⁶Daniyeli, naa Hananiya, naa Mishayeli konaa Azariya paa pye wa Zhuda cɛnlɛ woolo mbele paa wɔ pe ni. ⁷A tunmbyeele pe to wɔ si mɛrɛ fɔndɔ kan pe yeri. Wila Daniyeli wi mɛgɛ taga naa yinri Belishazari, ma Hananiya wi mɛgɛ taga naa yinri Sadiraki, ma Mishayeli wi mɛgɛ taga naa yinri Meshaki, ma Azariya wi mɛgɛ taga naa yinri Abɛdi Nego.

⁸Koni, a Daniyeli wɔl sɔgi kɔn maga tɛgɛ wa wi nawa ma yo wi se wunlunaŋa wi yaakara ta ka, wi se suu duvɛn wa wɔ mboo yɛɛ tɛgɛ *fyɔngɔ ni Yɛnɛɛlɛ yɛgɛ na. Kɔl pye ma, a wɔl si tunmbyeele pe to wi yɛnri ma yo wiga kaa ŋgbanga wila wunlunaŋa wi yaakara ti kaa, mboo yɛɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni^c. ⁹A Yɛnɛɛlɛ lɔl sɔgi pye, a Daniyeli wi kala li tunmbyeele pe to wi ndanla; a wɔl Daniyeli wi yinriwɛ ta. ¹⁰Ɛɛn fɔ, a tunmbyeele to wɔl si Daniyeli wi pye fɔ: «Mila fyɛ na tafɔ wunlunaŋa wi yɛgɛ, wo ŋa wɔl ŋga ye daga mbaa kaa konaa mbaa ŋga woo ki kɔn maga tɛgɛ we, katugu na wiga kaga yan ye cɔgɔ cɔgɔ ma wɛ ye nimbiile sanmbala pe na, pa wi yaa yo muwi mi ti, kona, wi yaa na go ki kɔw.»

¹¹Kɔl pye ma, tunmbyeele pe to wila naŋa ŋa tɛgɛ ma yo wila Daniyeli, naa Hananiya, naa Mishayeli konaa Azariya pe yaakara wogo ki yɛgɛ woo, a Daniyeli wɔl suu pye fɔ: ¹²«Mi yɛn nɔɔ yɛnri, woro mbele ma tunmbyeele, ma we pye ma wele mbe sa gbɔn piliye kɛ, ma ti waa sɛgɛ yaara kaa ko cɛ konaa mbaa tɔnmɔ woo ko cɛ. ¹³Ko pɔngɔ na, ma we yɛgɛ cɛnwɛ pi wele, ma lɛfɔnmɔɔlɔ mbele pe maa wunlunaŋa wi yaakara ti kaa pe yɛgɛ cɛnwɛ pi wele, kona maga ŋga yan wa, ma tanga ma yala ko ni we kanngɔɔ.»

¹⁴A yaakara yɛgɛ wɔfɔ wɔl si yɛnlɛ pe sɛnyoro ti na. A wɔl si pe pye ma wele ma saa gbɔn piliye kɛ. ¹⁵Piliye kɛ yi tinsaga laga ŋga na, a pɛgɛ yan fɔ pɛ tugɔɔlɔ, a pe yɛgɛ cɛnwɛ pi yɔn ma wɛ lɛfɔnmɔɔlɔ sanmbala mbele fuun paa pye na wunlunaŋa wi yaakara ti kaa pe woo pi na. ¹⁶Kɔl pye ma, wunlunaŋa wi yaakara naa wi duvɛn ŋa wila daga la kaan pe yeri, yaakara yɛgɛ wɔfɔ wi sila pye nari kaan pe yeri naa. A wi nɛɛ sɛgɛ yaara kaan pe yeri.

¹⁷A Yɛnɛɛlɛ lɔl si jɛnmɛ, naa kagala kɔrɔ jɛnmɛ kan ki lɛfɔnmɔɔlɔ tijɛrɛ pe yeri wa sɛnrɛ nagawa pi ni fuun pi ni konaa tijinliwɛ ni. Mbe taga wa ko na, Daniyeli wo la ya na yariyanra ti ni fuun naa wɔɔnrɔ ti ni fuun ti kɔrɔ wi yuun fun.

^c 1.8: Faa, yaayoro nda paa pye na woo saara yarisunndo ti yeri, ko kara to tila pye na taa wagati legɛrɛ na. Mbe yala Moyisi lasiri sɛwɛ wi ni, Zhufuye pe sila daga mbaa ki yaakara ti kaa. Lɛrɛ ŋa fuun kaa ki yaakara ti kaa, wi maa yɛɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni Yɛnɛɛlɛ li yɛgɛ na. Pa duvɛn wi wogo kɔl pye ma fun, paa pye na wa piin saraga yarisunndo ti yeri. Kɔl pye ma, Daniyeli wi sila pye na jaa mbaa ki yaara ti kaa wa wunlunaŋa wi yeri, mboo yɛgɛ tɛgɛ fyɔngɔ ni; Levi 11; 17.10-16; 20.25.

¹⁸Wunlunaŋa wila wagati ŋa kɔn, naa wila kaa wi yɛɛ yɔn fili, a tunmbyeele pe to wì si kari lefɔnmɔɔlɔ pe ni fuun pe ni wa wunlunaŋa Nebukanezari wi yeri. ¹⁹A wunlunaŋa wì si para pe ni fuun nungba nungba pe ni, ma sigi yan fɔ wa ki lefɔnmɔɔlɔ pe ni fuun pe ni, wa sila pye wa, ŋa wi tijinliwɛ pila Daniyeli, naa Hananiya, naa Mishayeli konaa Azariya pe woo pi bɔ. Kì pye ma, a wunlunaŋa wì si poro le wa wi yɛɛra tunŋgo ki ni. ²⁰Kala o kala làa daga tijinliwɛ naa kajenmɛ ni, na wunlunaŋa wiga pe yewe li ni, wi maga wele maga yan fɔ pe yerɛwɛ senrɛ tì mbɔnrɔ wi wunluwɔ tara kajenmɛ pyefɛnnɛ naa jɛlɛfɛnnɛ^d pe ni fuun pe woro ti na mbɔnrɔ saga ke. ²¹Kì pye ma, a Daniyeli wì si koro wa wunlunaŋa wi tunŋgo ki ni wa Babilɔni ca, fɔ ma saa gbɔn wunlunaŋa Sirusi^e wi wunluwɔ pi yele kongbanna li na.

**Wɔɔnrɔ kongbannda
nda Nebukanezari wila wɔnlɔ**

2 ¹Nebukanezari wi wunluwɔ pi yele shyen wolo li ni, a wì si wɔɔnrɔ wɔnlɔ. A kì suu jatere wi piri wi na jɛŋge, fɔ ma wɔnlɔwɔ pi gbaanri wi na. ²Kì pye ma, a wunlunaŋa wì si kɔɔ kan ma yo pe jɛnfɛnnɛ, naa kajenmɛ pyefɛnnɛ, naa lekaala konaa kacɛn kagala jɛnfɛnnɛ pe yeri pe pan wa wi yeri, jango poo wɔɔnrɔ ti yɛge yo wi kan. A pɛ si pan ma yere wunlunaŋa wi yɛge sɔɔwɔ. ³A wunlunaŋa wì si pe pye fɔ: «Mì wɔɔnrɔ wɔnlɔ, kì wɔɔnrɔ tilan jatere wi piri na na. Mila jaa mberi kɔɔ jɛn.»

⁴A Kalide tara fɛnnɛ pɛ si wunlunaŋa wi yɔn sogo Aramu tara fɛnnɛ senrɛ ni, ma yo fɔ: «E, wunlunaŋa, Yɛŋɛlɛ sa yinwetɔnlɔɔ kan ma yeri! Ma wɔɔnrɔ ti yɛge yo woro mbele ma tunmbyeele we kan, pa we yaa ti kɔɔ wi yo ma kan.»

⁵A wunlunaŋa wì si Kalide tara fɛnnɛ pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Ijga mì kɔn ma tɛge kì ŋga: «Na yee ya mbanla wɔɔnrɔ ti yɛge yo na kan konaa mberi kɔɔ wi yo fun, pa mi yaa ti pe ye kɔɔnlɔ curo curo curo, mbe ye yinrɛ ti jaanri, mberi wo ti yɛɛ na paa kayangara yɛn. ⁶Ɛɛn fɔ, na yaga wɔɔnrɔ ti yɛge yo, mberi kɔɔ wi taga wa na kan, pa mi yaa yarikanra, naa boyan yaara kan ye yeri, mbe ye gbɔɔ fɔ jɛŋge. Kì kala na, yanla wɔɔnrɔ to naa ti kɔɔ wi yo na kan.» »

⁷Kona, a pɛ suu yɔn sogo naa kì shyen wogo na, ma yo fɔ: «Wunlunaŋa, mboro mbe wɔɔnrɔ ti yɛge yo woro mbele ma tunmbyeele we kan, we yaa ti kɔɔ wi yo ma kan.»

⁸A wunlunaŋa wì sho fɔ: «Ye wele, mìgi jɛn ma yo wagati yaa jaa, jango mbe ta ta mbe yo, katugu ŋga mì kɔn ma tɛge, yɛge jɛn. ⁹Ɛɛn fɔ,

^d 1.20: *Kajenmɛ pyefɛnnɛ naa jɛlɛfɛnnɛ* mbele pɛ senrɛ tì yo lagamɛ, pàa pye wunlunaŋa wi yerifɛnnɛ. ^e 1.21: *Perisi* tara wunlunaŋa Sirusi wila kaa cɛn wunluwɔ pi na fun Babilɔni tara ti go na; sannì wi sa cɛn wunluwɔ pi na Babilɔni tara ti go na, yele nafa taanri ma yiri kɔɔlɔni si lo la toro.

na yee wɔɔnrɔ ti yege yo konaa mberi kɔrɔ wi yo na kan, nga kɪ yo, ki yaa pye ye na. Yɛ yɔn wa nungba mbe pan mbe yagbogowo senre naa nambara senre yo na kan, jango sanni wagati wa ni, ki kala na li ta li kannga. Yanla wɔɔnrɔ ti yege yo na kan, kiga pye ma, pa mi yaa ki jen kaselege fɔ ye mbe ya mberi kɔrɔ wi yo na kan.»

¹⁰ Kona, a Kalide tara fenne pe si senre ti le wunlunana wi yege sɔgɔwɔ, mɛe yo fɔ: «Wunlunana, nga maa jaa, ko lere woro laga dunruya wi ni, nga wi mbe ya mbege pye. Mbe wɔ ko ni, wunlunana wo wa kpɛ fa wi kajenme pyefenne, naa wi jɛɛfenne konaa wi kacɛn kagala jɛnfenne wa yewe ki kala cenle na la ni, ali mbege ta wi yɛn wunluwɔ gbɔɔ nakoma fannga fɔ. ¹¹ Ki kala na, nga wunlunana maa jaa, kɪ ngban ma toro. Lere se ya mbege wogo nga ki yo wunlunana ma kan, fɔ ndɛɛ yinngɛle koro, ma si yala, koro woro ma cɛn laga senweele pe sɔgɔwɔ.»

¹² To yongɔɔ, a wunlunana wɪ si kɔnrɔ ta, a wi nawa pɪ ngban fɔ jɛngɛ. A wɪ si kɔnɔ kan ma yo pe Babilɔni tara kajenmbele pe ni fuun pe gbo. ¹³ A pɛ sigi wogo nga pɔa kɔn ma tɛgɛ ki yari, ma yo pe kajenmbele pe gbo. A pɛ si saa Daniyeli wo naa wi nimbiile pe lagaja fun, ma yo pe yaa pe gbo.

¹⁴ Kɪla yala wunlunana wi kɔrɔsifenne to Ariyɔki wɪ yiri mbe sa Babilɔni tara kajenmbele pe gbo. A Daniyeli wɪ si saa para wi ni tijinliwɛ naa kɔrɔsiri ni. ¹⁵ Wɪla Ariyɔki wi yewe ma yo fɔ: «Yingi na, a wunlunana wɪ sigi kanngbanla na li kɔn mali tɛgɛ?» Kɪ pye ma, a Ariyɔki wɪ sigi kala li yege yo maa kan.

¹⁶ Le ki yongɔɔ nungba ke ni, a Daniyeli wɪ si kari wa wunlunana wi yeri, ma saa wi yenri ma yo wi wagati kan wi yeri, fɔ wi yaa wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yo mboo kan. ¹⁷ Ko pungo na, a Daniyeli wɪ si sɔngɔrɔ ma kari wi go, ma saa ki kala li yege yo wi nimbiile Hananiya, naa Mishayeli konaa Azariya pe kan, ¹⁸ mɛe pe pye ma yo pe Yenngɛle na wa naayeri li yenri, jango li pe yinriwɛ ta, li ki wɔɔnrɔ ti ngundo wi naga pe na, jango paga ka Daniyeli naa wi nimbiile pe pinle mbe pe gbo Babilɔni tara kajenmbele pe ni. ¹⁹ Kɪ pye ma, a Yenngɛle li si wɔɔnrɔ ti ngundo wi naga Daniyeli wi na yariyanga ni ki yembinɛ li ni. A Daniyeli wɪ si Yenngɛle na wa naayeri li shari ²⁰ ma yo fɔ:

«Waa Yenngɛle li shari sanga wi ni fuun fɔ tetete,
katugu kajenme naa yawa pi yɛn lo woo.

²¹ Lo li maa wagati naa kagala ngele kaa paan ke kanngi.

Lo li ma wunlumbolo pele jan, mbe wunlumbolo pele tɛgɛ.

Li ma jenme kan kajenmbele pe yeri, mbe kagala kɔrɔ jenme kan tijinliwɛ fenne pe yeri.

²² Lo li ma kagala ngele ke kɔrɔ jɛnwɛ pi ngban, ma pye ngundo ni ke yirige funwa na.

Lo li diwi kagala ke jɛn.

Yanwa pi ma yiri mali maga.

²³ Mboro ɲa na teleye pe Yenɲele, mi yen nɔɔ shari nɔɔ sɔnni kajenme naa fanɲga ɲga mà kan na yeri ki kala na; katugu wɔɔn yenri ɲga ni, màga naga na na, mà wunlunaɲa wi ɲgundo kala li naga we na.»

²⁴ Ko punɲo na, a Daniyeli wì si kari Ariyɔki wi kɔɔɔɔ, wo ɲa wunlunaɲa wila ki kono kan wi yeri ma yo wi Babiloni tara kajenmbele pe gbo we. Daniyeli wila kari ma saa wi pye fɔ: «Maga ka Babiloni tara kajenmbele pe gbo. Kari na ni wa wunlunaɲa wi yeri, mi yaa wɔɔnɔ ti kɔɔ wi yo wi kan.»

²⁵ Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a Ariyɔki wì si kari Daniyeli wi ni wa wunlunaɲa wi yeri, ma saa wi pye fɔ: «Wunlunaɲa, mɛ ɲaɲa wa yan wa Zhuda tara woolo mbele pàa koli kulolo pe ni, wi yaa ma wɔɔnɔ ti kɔɔ wi yo ma kan.»

²⁶ Kona, a wunlunaɲa wì si para Daniyeli wi ni, wo ɲa pàa pye na yinri Belitishazari, maa yewe ma yo fɔ: «Ki yen kaselege fɔ mboro mbe ya mbanla wɔɔnɔ ti yo mberi kɔɔ wi taga wa na kan le?»

²⁷ A Daniyeli wì si wunlunaɲa wi yon sogo ma yo fɔ: «Wunlunaɲa, ɲgundo ɲa maa lagajaa mbe jen, kajenmbele, naa jefefenne, naa kajenme pyefenne konaa kacɛn kagala jenfenne wa kpɛ se ya mbege jen mbege yo ma kan. ²⁸ Eɛn fɔ Yenɲele la yen wa naayeri, li maa ɲgundo kagala ke yinrigi funwa na. Lo lì kagala ɲgele kaa paan wa yege ke yo wunlunaɲa Nebukanezari ma kan. Koni wɔɔnɔ nda mà wɔnɔ konaa yariyanra nda mà yan mɔɔ ta wa ma sorondo ti na, ti nda:

²⁹ «Wunlunaɲa, kagala ɲgele kaa paan wa yege koro kè pan wa ma jatere wi ni mɔɔ ta maa wɔnɔ. Yenɲele na li maa ɲgundo kagala ke nari, lo lì kagala ɲgele kaa paan wa yege ke naga ma na. ³⁰ Mi wo na, kii cɛn ndɛɛ na tijinliwe pì gbɔɔ ma wɛ leele pe ni fuun pe woo pi na ko kì ti ki ɲgundo kagala kè naga na na, eɛn fɔ kè naga na na, janɲo wunlunaɲa ma wɔɔnɔ ti kɔɔ wi ta wi yo ma kan konaa kagala ɲgele ke yen wa ma kotogo na, ma ta ma ke jen.

³¹ «E, wunlunaɲa, yariyanga ɲga mà yan ki ɲga: Senwee yanlɛɛ wawi mà yan gbengbenɛ. Ki yaraga yanlɛɛ kila pye ma gbɔɔ ma tɔnɔ na yengele fɔ jɛnɛ. Kila pye ma yere ma yege sɔɔwɔ, ki yege cɛnwɛ pila pye fyɛɛ ni. ³² Ki yaraga yanlɛɛ ki go kila pye tɛ piiri. Ki kotogo naa ki keyen yi ni, tila pye warifuwe. Ki lara naa ki jegbɔɔɔ ke ni, tila pye tuguyenɛ. ³³ Ki saanra tila pye tugurɔn. Ki tɔndanra walaga la pye tugurɔn, walaga la pye joro. ³⁴ Mɔɔ ta maa ki yaraga yanlɛɛ ki wele, a sinndelege kà si yiri wa ki yɛ, lere ma wila ki wa, ma pan maga yaraga yanlɛɛ ki tɔndanra nda tila pye tugurɔn naa joro woro ti gbɔn mari kaari. ³⁵ Ko pyɛngɔɔ, tugurɔn o, joro o, tuguyenɛ o, warifuwe o, naa tɛ

wi ni, tì si pinle ma yaari ma pye muwe, a tifelege kùu le ma kari pi ni paa yege nga na yarilire kònsanga ni, ki ma kari *bile sigire ti ni ma yiri wa yarilire sunsaga ki na we. Ki yaraga ka si yan naa. Ën fò, sinndelege nga kila pan maga yaraga yanlege ki gbòn, a ko si kannga ma pye yanwiga gbògò ka, fò ma tara ti ni fuun ti yin.

³⁶«Wunlunaṅa ma wòṅṅò tori yeen. Koni we yaa wòṅṅò ti kòṛò wi yo ma kan. ³⁷Wunlunaṅa, mboro ma yen wunlumbolo pe ni fuun pe wunluwò, katugu Yenṅele na wa naayeri lì wunluwò, naa yawa, naa fannga konaa gbògòwò kan ma yeri. ³⁸Lòṅ tēge senweele, naa yan-yaara konaa sannjere ti go na tara ti lagapyew ki ni. Ma yen ti ni fuun ti go na. Yaraga yanlege ki go nga ki yen tē wogo, mboro win. ³⁹Ën fò, wunluwò pa yege yaa ka pan mboro pūṅgo na, mba pi fannga ki yaa ka kologo mbe wē ma woo pi na. Ko pūṅgo na, wunluwò taanri woo yaa ka pan, po pi yen ma taanla tuguyenre ti ni. Pi fannga ki yaa pye dunruya wi lagapyew ki go na. ⁴⁰Wunluwò tijere woo yaa ka pan po pūṅgo na mbe ṅḡban paa tuguròṅ yen. Yege nga na tuguròṅ ti ma yaraga pyew ki tòngòlò mbege kòṅlòlò kòṅlòlò, pa ki wunluwò pi yaa ka wunluwò sanmba pyew pi kòṅlòlò kòṅlòlò mboo tòngòlò ma. ⁴¹Ki yaraga yanlege ki tòndanra naa ki tòṛò yombegēle, mà ke yan. Ti kanṅòlò ka yen joro, ti kanṅòlò ka yen tuguròṅ. Ko kì naga ma yo ki wunluwò pi yaa ka kòṅ shyen. Ën fò konaa ki ni fuun, fannga yaa ka pye pi ni kanṅòlò nūṅḡba paa tuguròṅ fannga yen, katugu màga yan fò tuguròṅ to naa joro ti ni, tì pinle ti yēē ni. ⁴²Yege nga na tòṛò yombegēle kēle la pye tuguròṅ, a kele yen joro, ki pyelòṃò nūṅḡba pi na ki wunluwò pi walaga nūṅḡba yaa fannga ta, pi walaga nūṅḡba fannga yaa kologo. ⁴³Màga yan fò tuguròṅ tì pinle joro ti ni yege nga na, ko kì naga fò wunlumbolo pe yaa ka pòṛòḡ pye pe yēē sòḡwò, mbe ye pe yēē ni. Ën fò pe se ka ya mbe pe yēē yigi, mbe pye nūṅḡba paa yege nga na tuguròṅ to naa joro ti ni, ti se ya mberi yēē yigi mbe pye nūṅḡba wē^f.

⁴⁴«Ki wunlumbolo pe wunluwò wagati wi na, Yenṅele na wa naayeri li yaa ka wunluwò pa yege yirige naa. Ki wunluwò pi se ka kò. Ki wunluwò pi se ka ye cenle la yege kēē. Ki wunluwò pi yaa ka wunluwò sanmba pyew pi jòḡ mboo wò wa. Po jate pi yaa koro wa fò sanga pyew. ⁴⁵Sinndelege nga mà yan, kì yiri wa ki yē, lere ma wigi wa, ma pan ma tuguròṅ, naa tuguyenre, naa joro, naa warifuwe konaa tē wi ni ti gbòn mari kaari, ko ki yen na ki wogo ki nari. Yenṅele ṅḡbòḡ ko kì kagala ṅgele kaa paan wa yege ke naga wunlunaṅa ma na. Ma wòṅṅò ti yen kaselege, ti kòṛò wì yo yege nga na, pa ki yaa pye ma cē.»

^f 2.43-45: Yaraga yanlege ki lara nda fuun tì naganaga, lelegere kòṛò legere yo ki lara ti wogo na. Ki lara ti yen ma taanla taanla Babilòni tara wunluwò, naa Medi tara naa Perisi tara wunluwò, naa Giresi tara wunluwò konaa Dromu tara wunluwò po ni.

⁴⁶Ki pye ma, a wunlunaja Nebukanezari wì si to maa yege ki jiile wa tara Daniyeli wi yege sɔgɔwɔ maa gbɔɔ, mɛɛ konɔ kan ma yo pe *saara wɔ Daniyeli wi yeri, mbe pinlɛ *wusuna nuwɔ taan ni. ⁴⁷Kona, a wunlunaja wì si Daniyeli wi pye fɔ: «Kaselege ko na, ye Yenjele lo li yen yengengele ke Yenjele le, konaa wunlumbolo pe ni fuun pe tafɔ we. Lo li maa ngundo kagala ke yinrigi funwa na, katugu mà ya ma ki ngundo kala li jen mali yo na kan.» ⁴⁸Ko punɔ na, a wunlunaja wì si censa-gbɔɔ kan Daniyeli wi yeri, ma yarikanra jendɛ legere kan wi yeri. A wì si Daniyeli wi tege Babilɔni kinda wi ni fuun wi go na, konaa maa pye Babilɔni tara kajenmbele pe ni fuun pe togbɔɔ. ⁴⁹Ɛɛn fɔ, a Daniyeli wì si wunlunaja wi yenri, a wunlunaja wì si Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego pe tege Babilɔni kinda wi go na. A Daniyeli wo jate wì si koro wa wunlunaja wi go.

Wunlunaja Nebukanezari wila te yaraga yanlege ka gbegele

3 ¹Kona, a wunlunaja Nebukanezari wì si kaa te yaraga yanlege gbegebege ka gbegele. Ki yagawa pila pye metere nafa ma yiri ke, ki gbeme pila pye metere taanri. A wì si saa ki te yaraga yanlege ki yerege wa Dura funwa laga falafala ki ni, wa Babilɔni kinda wi ni. ²Ko punɔ na, a wunlunaja Nebukanezari wì si tunngo torogo ma yo pe sa gboforoneriye, naa janmaratigiye, naa kumandaye, naa yerifenne, naa tara ti penjara shɔfenne, naa kiti konfenne, naa *lasiri kagala yege wɔfenne konaa kindaye teepe pe ni fuun pe yeri, fɔ pe pan pe wunlunaja Nebukanezari wi te yaraga yanlege nga wila yerege ki gbɔgɔwɔ tunngo ki yon yenge.

³Ki pye ma, a gboforoneriye, naa janmaratigiye, naa kumandaye, naa yerifenne, naa tara ti penjara shɔfenne, naa kiti konfenne, naa lasiri kagala yege wɔfenne konaa kindaye teepe pe ni fuun pɛ si pan ma gbogolo mbe yaraga yanlege nga wunlunaja wila yerege ki gbɔgɔwɔ tunngo ki yon yenge. Nebukanezari wi yaraga yanlege nga wila yerege, a pɛ si yere ki yege sɔgɔwɔ. ⁴Kona, a kala yarifo wì si pan ma para ngbanga, ma yo fɔ: «Cengele ke ni fuun, naa tara pyew ti woolo, konaa senre pyew ti woolo, ye nungbogolo jan yege tunngo nga ki logo: ⁵Na yaga ka mbanlaga winmɛ, naa wegele winmɛ, naa ngɔni pigile tinmɛ, naa ngɔniye tinmɛ, naa juruye tinmɛ, naa wegele yonrɔ shyenzhyen winmɛ konaa yarigbɔnrɔ cenle pyew ti tinmɛ pi logo sanga ɲa ni, kona wunlunaja Nebukanezari wi te yaraga yanlege nga wì yerege, ye ni fuun ye sogo yege gbɔɔ. ⁶Na lere ɲa fuun si sogo mbege gbɔɔ, le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, pa pe yaa ko fɔ wo wa wa yira kasɔn gbɔɔ ki ni.» ⁷Ki kala na, naa leele pe ni fuun pàa kaa mbanlaga winmɛ, naa wegele winmɛ, naa ngɔni pigile tinmɛ, naa ngɔniye tinmɛ, naa juruye tinmɛ konaa yarigbɔnrɔ cenle pyew ti tinmɛ

pi logo sanga ɲa ni, cengele ke ni fuun, naa tara pyew ti woolo konaa senre pyew ti woolo pè si sogo ma wunlunaɲa Nebukanezari wi tɛ yaraga yanlɛɛ ɲga wila yerege ki gbɔɔ.

**Daniyeli wi wɔnlɔnambala taanri
pe sila yenle
mbe tɛ yaraga yanlɛɛ ki gbɔɔ**

⁸Kona, le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, Kalide tara fenne pèle si fulo wa, ma saa Zhufuye pe kɔrɔtigɛ wunlunaɲa wi yeri. ⁹Paa wunlunaɲa Nebukanezari wi pye fɔ: «Wunlunaɲa, Yenɲɛle sa yinwetɔnlɔɔ kan ma yeri. ¹⁰Wunlunaɲa, mboro jate mà konɔ kan ma yo leele paga ka mbanlaga winmɛ, naa wegele winmɛ, naa ɲɔni pigile tinmɛ, naa ɲɔniye tinmɛ, naa juruye tinmɛ, naa wegele yɔnrɔ shyen-zhyen winmɛ konaa yarigbɔnrɔ cɛnlɛ pyew ti tinmɛ pi logo sanga ɲa ni, fɔ leele pe ni fuun pe sogo mbege tɛ yaraga yanlɛɛ ki gbɔɔ. ¹¹Fɔ na lere ɲa fuun si yenle mbege yaraga yanlɛɛ ki gbɔɔ, fɔ ki lerefɔ pe yaa wi wa wa yira kasɔn gbɔɔ ki ni. ¹²Ma si yala, wunlunaɲa Zhufuye mbele mà wɔ paa Babilɔni kinda wi yegɛ sinni, Shadiraki, naa Meshaki konaa Abedi Nego, pe woro nɔɔ jate. Pe woro nɔɔ yari-sunndo ti gbogo, pee si yenle mbɔɔn tɛ yaraga yanlɛɛ ɲga mà yerege ki gbɔɔ.»

¹³Ki pye ma, a wunlunaɲa Nebukanezari wɔ si kɔnrɔ ta, mɛɛ nawa ɲɔban fɔ jɛɲɛ. A wɔ si konɔ kan ma yo pe sa Shadiraki, naa Meshaki konaa Abedi Nego pe yigi pe pan pe ni. A pè si saa pe yigi ma pan pe ni wa wunlunaɲa wi yeri. ¹⁴A wunlunaɲa wɔ si pe yewe ma yo fɔ: «Shadiraki, naa Meshaki, naa Abedi Nego, ki yɛn kaseleɛ fɔ ye se yenle mbanla yarisunndo ti gbɔɔ konaa mbanla tɛ yaraga yanlɛɛ ɲga mi yerege ki gbɔɔ le? ¹⁵Ɛɛn koni, ye ye yɛɛ gbɛɛle. Na yaga ka mbanlaga winmɛ, naa wegele winmɛ, naa ɲɔni pigile tinmɛ, naa ɲɔniye tinmɛ, naa juruye tinmɛ, naa wegele yɔnrɔ shyenzhyen winmɛ konaa yarigbɔnrɔ cɛnlɛ pyew ti tinmɛ pi logo sanga ɲa ni, ye sogo na tɛ yaraga yanlɛɛ ki yegɛ sɔɔwɔ yegɛ gbɔɔ. Na yee ki gbɔɔ, le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, pa pe yaa ye wa wa yira kasɔn gbɔɔ ki ni. Yarisunngo kikiin ki mbe ya pan mbe ye shɔ na kɛɛ?»

¹⁶Ki pye ma, a Shadiraki, naa Meshaki konaa Abedi Nego pè si wunlunaɲa Nebukanezari wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaɲa, yaraga ka woro we yeri we yo ma kan ki wogo ɲga ki na. ¹⁷Wunlunaɲa, na ki ka si pye pa ki yaa pye ma, we Yenɲɛle na we yɛn na gbogo, li mbe ya mbe we shɔ kaseleɛ ko na. Li mbe ya mbe we shɔ yira kasɔn gbɔɔ ki kɛɛ konaa mbe we shɔ ma kɛɛ. ¹⁸Wunlunaɲa, ali na lii si we shɔ, ki jɛn ma filige ki na fɔ we sɔɔn yari-sunndo ti gbɔɔ, we se sɔɔn tɛ yaraga yanlɛɛ ɲga mà yerege ki gbɔɔ fun.»

**Paa Daniyeli wi wɔnlɔnambala
taanri pe wa
wa kasɔn gbɔɔ ki ni**

¹⁹Kona, a Nebukanezari wi nawa pɔ si ɲɔban fɔ jɛɲɛ, fɔ a wi yegɛ cɛnwɛ pi kanɲga Shadiraki naa Meshaki konaa Abedi Nego pe kanɲɔlɔ.

Ko pungo na, a wì suu woolo pe pye ma yo pe kasɔn ki gbɔgo naa, fɔ sa gbon gbɔgosaga kɔlɔshyɛn mbe we ki cɛnlɔmɔ faa pi na. ²⁰A wì sigi yo wi malingbɔɔnlɔ mbele pe yɛn fannga ni pele kan ma yo pe Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego pe yigi pe pe pɔ, pe pe wa wa kasɔn gbɔgo ki ni. ²¹Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a pɛ si pe yigi ma pe pɔ pe kurusiile, naa pe bundu pigile, naa pe derigbɔɔ konaa pe yaripɔɔ sannda ti ni pe na, mɛɛ pe wa wa yira kasɔn gbɔgo ki nandogomɔ. ²²Ɛɛn fɔ wunlunaɲa wila konɔ na kan lɔa ngban, mbe taga wa ko, na yira kasɔn kila gbɔgo fɔ jɛngɛ, ki kala na, mbele pɔa saa Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego pe wa wa kasɔn ki ni, kasɔn yinne lɔa pe gbo. ²³Ki nambala taanri wele, Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego, ma pe ta wa pɔsaga, a pɛ si to wa kasɔn ki nandogomɔ.

²⁴Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a wunlunaɲa Nebukanezari wi sunndo wì si kɔn wi na. A wì si yiri ma yere fyeleɛge na, mɛɛ wi yerifenne pe yewe ma yo fɔ: «Mì yo nambala taanri wè pɔ ma wa wa kasɔn ki ni?» A poro suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaɲa, pa ki yɛn ma jate.»

²⁵A wì sho naa fɔ: «Ye wele, na yege yɛn nambala tijere na, pe woro ma pɔ. Pe yɛn na yanriyanri wa kasɔn ki nandogomɔ. Kasɔn kii yaraga ka pye wa kpe na. Naɲa tijere woo wi cɛnlɔmɔ pi yɛn ma yiri Yɛngele li yaraga yɛnwege ka kɔɔgo.»

**Wunlunaɲa wila Daniyeli
wi wɔnlɔnambala taanri
pe yirige ma pe wa
konaa ma pe gbɔgo**

²⁶Ko pungo na, a Nebukanezari wì si fulo wa yira kasɔn gbɔgo ki tanla, mɛɛ yo fɔ: «Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego, yoro mbele Yɛngele na yaara ti ni fuun ti go na li tunmbyeele, ye yiri wa kasɔn ki ni, ye pan laga.» A Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego pɛ si yiri wa kasɔn ki ni.

²⁷A wunlunaɲa wi gboforoneriye, naa janmaratigiye, naa kumandaye konaa wi yerifenne pɛ si gbinri ma pan ma gbogolo, mɛɛ ki yan fɔ kasɔn ki sila ya yaraga ka pye ki nambala taanri pe wire ti na, fɔ pe yinzire ka kpe sila sogo, kasɔn ki sila pe yaripɔɔ ti sogo, kasɔn nuwɔ kpe sila si pye pe na.

²⁸Kona, a Nebukanezari wì si sɛnrɛ ti lɛ, mɛɛ yo fɔ: «Sɔnmɔ yɛn Shadiraki, naa Meshaki konaa Abɛdi Nego pe Yɛngele li woo. Lo li li *merege wi tun wi pan mali tunmbyeele pe shɔ, poro mbele pɛ pe jigi wi taga li na we. A pɛ mi ɲa wunlunaɲa na senyoro ti kɛ, ma pe yɛɛ kan kunwɔ pi yeri, jango paga ka tunngo pye yarisunngo ka yege kan mbege gbɔgo pe Yɛngele lo pungo na. ²⁹Ki kala na, mi yɛn naga kondɛgele na li teri fɔ: «Lere o lere, na wiga pye cɛnlɛ o cɛnlɛ na woo, nakoma tara o tara

nda woo, nakoma senre o senre nda yofɔ, na wiga senpere yo Shadiraki, naa Meshaki konaa Abedi Nego pe Yenɲele li na, ko fɔ pe yaa wo kɔɔn-lɔ curo curo curo, mboo go ki jaanri mbege wo ki yɛɛ na paa kayangara yen; katugu yarisunngo ko ka yege woro wa, nga ki mbe ya mbe lere sho paa lo yen.» »

³⁰Ko punngo na, a wunlunaja wì si ka taga Shadiraki, naa Meshaki konaa Abedi Nego pe fannga ki na wa Babiloni kinda wi ni.

**Wɔɔnrɔ shyen woro
nda Nebukanezari wila wɔnlɔ**

³¹Kona, a wunlunaja Nebukanezari wì si tunngo torogo leele pe ni fuun, naa cengele ke ni fuun konaa senre pyew ti woolo pe yeri dunruya wi lagapyew ki ni. Wila yo fɔ: «Yenɲele sa yeyinnge gbɔɔ kan ye yeri!
³²Yenɲele na yaara ti ni fuun ti go na li kajenɲe pye na kan, ma kafɔnngo-lɔ naa kacɛn kagala ngele naga na na, mi Nebukanezari, migi wele maga yan, fɔ ki yen ma yɔn mbe ke yo ye kan.

³³Li kacɛn kagala kɛ tugbɔlɔ! Li kafɔnngɔlɔ ke yen yawa ni!

Li wunluwɔ pi yen wunluwɔ mba pi yen kɔsaga fu, li tegere ti yen wa sanga pyew fɔ tetete.

4 ¹«Mi Nebukanezari mila pye ma cen yeyinnge na konaa ma pye ferewe na wa na wunluwɔ go ki ni. ²Pilige ka yembine la ni, a m̀ si wɔɔnrɔ wɔnlɔ. A ki wɔɔnrɔ ti si fyere wa na na fɔ jenge. Jatere ɲa wila pan na yeri konaa yariyanra nda mila yan tila na sunndo wi kɔn na na fɔ jenge.
³Ki kaa pye ma, a m̀ si kɔn kan ma yo pe sa Babiloni tara kajenmbele pe ni fuun pe yeri pe pan laga na yeri, jango pe pan panla wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yo na kan. ⁴Kona, a jelefenne, naa kajenme pyefenne, naa jenfenne konaa kacɛn kagala jenfenne pɛ si pan. A m̀ silan wɔɔnrɔ ti yege yo pe kan, ɛɛn fɔ pe sila ya mberi kɔrɔ wi yo na kan. ⁵Ko punngo na, Daniyeli ɲa pe yinri Belitishazari[§], ki mege nga ki yen na yarisunngo ka mege, a wì si pan fun ma yere na yege sɔɔwɔ. Mila ki jen ma yo Yenɲele na ^{*}**kpoyi** li yinne li yen wi ni. A m̀ silan wɔɔnrɔ ti yege yo wi kan, mɛɛ wi pye fɔ: ⁶«Belitishazari, mboro ɲa ma yen jelefenne pe to, migi jen ma yo Yenɲele na kpoyi li yinne li yen ma ni, fɔ ngundo kala lo la kpe woro ma lara ma na. Yariyanra nda m̀ yan wa na wɔɔnrɔ ti na, ti logo, mari kɔrɔ wi yo na kan.»

⁷«Mala ta mila pye na wɔnlɔ, yariyanra nda mila yan ti nda. Mila pye na wele, yaraga nga mila yan ki nga:

Mila tige titɔnlɔɔ ka yan yeresaga wa tara ti nandogomɔ.

⁸Ki tige kila yiri ma gbɔɔ jenge, ma fannga ta, fɔ a ki numaga kila jiinri wa yenɲele na.

^{§ 4.5:} Belitishazari mege ki yen na para yarisunngo Beli ko senre na. Yarisunngo Beli kila pye Babiloni tara fenne poro yarisunngo gbɔɔ.

Pàa pye naga yaan dunruya wi lagapyew ki ni.

⁹ Ki werɛ tɪla pye ma yɔn, a ki pire tɪ lɛgɛ fɔ jɛngɛ.

Lere pyew wɪla pye na yaakara taa wa ki ni.

Yanyaara tɪla pye na paan na sinlɛlɛ wa ki yinmɛ pi ni.

Sannjɛrɛ tɪla pye na paan nari sere ti poo wa ki njɛrɛ ti ni.

Yaara nda fuun tɪ da tɪla pye na yaakara taa wa ki pire ti ni.

¹⁰ «Mala ta mɪla pye na wɔnlɔ bere, wa wɔɔnrɔ ti na, a mɪ si *merɛgɛ wa yan, wo ɲa wi yɛn kpoyi, wɪ yiri wa yɛnɛlɛ na na tinri. ¹¹ A wɪ si para ɲgbanga ma yo fɔ:

Ǝge tige ɲga ki kɔn yege jan, yege njɛrɛ ti kɔɔnlɔ.

Yege werɛ ti kaanla yeri wo tara, yege pire ti jaraga.

Yanyaara ti fe ti yiri wa ki nɔgɔ, sannjɛrɛ fun ti fe ti yiri wa ki njɛrɛ ti ni.

¹² Ǝn fɔ, yege yunɔngɔ konaa ki ninde ti ni ti yaga wa tara.

Ye tugurɔn naa tuguyenɛ yɔngɔwɔ pɔ wi na mboo yaga wa yan ki sɔgɔwɔ, fɔɔngɔ kila wuun wi na.

Wi pye paa yanyaara ti yɛn mbaa yan ki kaa.

¹³ Senwee jatere ɲa wi yɛn wa wi kotogo na, wo mbe wɔ wa, yaayogo jatere mbe ye wi ni.

Wi yele kɔlɔshyɛn lo pye wa ki cɛnlɔmɔ pi ni.

¹⁴ «Ki kakɔndɛgɛlɛ li yɛn merɛgɛye kpoyi poro katɛɛgɛ, jango mbele fuun pe yɛn yinwege na, pege jɛn pe yo fɔ Yɛnɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li yɛn ma cɛn senwee piile pe wunluwɔ pyew pi go na. Ki kali ndanla li wunluwɔ pi kan lere o lere yeri, li maa kan wo yeri. Li yɛrɛ ma lere ɲa paa la jate leele pe ni wi tege wunluwɔ.

¹⁵ «Kɪ pye ma, mi wunlunɔɲa Nebukanezari, wɔɔnrɔ nda mɪ wɔnlɔ tori yɛɛn. Mboro Belitishazari, mari kɔrɔ wi yo na kan, katugu na wunluwɔ tara kajɛnmɛlɛ wa kpɛ se ya mberi kɔrɔ wi yo na kan. Mboro wo na, ma mbe ya, katugu Yɛnɛlɛ na kpoyi li yinnɛ li yɛn ma ni.» »

Daniyeli wɪla wunlunɔɲa wi wɔɔnrɔ ti kɔrɔ wi yo

¹⁶ Kona, Daniyeli, wo ɲa pe yinri Belitishazari, naa wɪla kaa ki sɛnrɛ ti logo, a kɪ si to wi yɔn na, a wi jatere wɪ piri wi na, fɔ wii ya mbe para ki wagati wi ni. A wunlunɔɲa wɪ suu pye naa fɔ: «Belitishazari, maga ka ti ki wɔɔnrɔ nda to naa ti kɔrɔ yowo pi ni, tɔɔn jatere wi piri ma na.»

A Belitishazari wɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na tafɔ, mɪ pye naga jaa ki wɔɔnrɔ nda ti pye ma juguye poro woro, ti kɔrɔ wi pye ma winfenne poro woo! Ǝn fɔ ki si woro ma. ¹⁷ Tige ɲga mɔ yan, kila yiri ma gbɔgɔ ma pye fanɲga ni, fɔ a ki numaga kila jiinri wa yɛnɛlɛ na. Leele pàa pye naga yaan dunruya wi lagapyew ki ni. ¹⁸ Ki tige ki werɛ tɪla pye ma yɔn, a ki pire tɪ lɛgɛ fɔ jɛngɛ, fɔ lere pyew wɪla pye na yaakara taa wa ki ni.

Yanyaara tîla pye na paan na sinlele wa ki yinme pi ni, a sannjere tîla paan na ti sere ti poo wa ki njere ti ni. ¹⁹Wunlunaŋa, ki tige ye, mboro wi. Mà pye legbɔɔ naa fanŋga fɔ. Mà gbɔɔ fɔ ma saa gbɔn wa yenŋele na, fɔ a ma wunluwɔ fanŋga ki gbɔn dunrɔya wi lagapyew ki ni.

²⁰«Ko pɔŋgo na, wunlunaŋa, a mà si merege kpoyi wa yan wì yiri wa yenŋele na, ma tigi ma pan, ma yo fɔ: Ye tige ki kon yege jan, yege jɔɔ pew, ɛɛn fɔ yege yungɔngɔ konaa ki ninde ti ni ti yaga wa tara ti ni, ye tugurɔn yɔngɔwɔ naa tuguyenre yɔngɔwɔ pɔ wi na, yoo yaga wa yan ki sɔɔwɔ. Fɔngɔ kila wuun wi na mbaa wi yinggi. Wo naa yanyaara ti ni, ti pyelɔmɔ pi pye ja fɔ sa gbɔn yele kɔlɔshyen.» ²¹Wunlunaŋa, ki senre ti kɔrɔ wowi ŋa yɛɛn. Yenŋele na yaara ti ni fuun ti go na, ŋa lì kɔn ma tege ma yo ki yaa pye wunlunaŋa, na tafɔ ma na, koyi ŋa yɛɛn. ²²Pe yaa kɔɔn purɔ mbɔɔn wɔ leele pe sɔɔwɔ. Ma yaa ka sa cɛn wa wonŋaala pe ni. Ma yaa kaa yan ki kaa paa nege yɛn. Fɔngɔ ki yaa kaa wuun ma na mbaa ma yinggi. Ma yaa yele kɔlɔshyen lo pye wa ki cɛnlɔmɔ pi ni, fɔ ma ka saga jɛn fɔ Yenŋele na yaara ti ni fuun ti go na, li yɛn senwee piile pe wunluwɔ pyew pi go na, fɔ ki kali ndanla li wunluwɔ pi kan lere o lere yeri, li maa kan wo yeri. ²³Ɛɛn fɔ, ŋa ki yo fɔ tige ki yungɔngɔ konaa ki ninde ti ni, ti koro wa, ko kɔrɔ wo yɛn, fɔ na ma ka kaga jɛn mbe yo fɔ Yenŋele na wa naayeri, lo li yɛn wunluwɔ we, pa ma wunluwɔ pi yaa sɔngɔrɔ ma na. ²⁴Ki kala na, wunlunaŋa, ki yaga ma yenle na yerewe senre ti na, ma kapere pyege ki yaga maa kasiŋge piin, mɔɔ tipere ti yaga maa fyɔnwɔ fenne pe yinriwe taa. Ki ka pye ma, pa ma yaa yeyingge ta.»

Daniyeli wi senre tîla pye kaselege

²⁵Kì pye ma, Daniyeli wila ŋga yo, ki kagala ke ni fuun kàa wunlunaŋa Nebukanezari wi ta. ²⁶Yenŋe ke ma yiri shyen torongɔlɔ, Daniyeli senyoro ti pɔŋgo na, pilige ka, ma wunlunaŋa wi ta wila pye na yanriyanri wa wunluwɔ go ki biri wi go na, wa Babilɔni ca, ²⁷a wì si para ma yo fɔ: «Cagbɔɔ Babilɔni ko ma ŋga yɛɛn! Mi Nebukanezari, muwi mîgi kan na yeera fanŋga ki ni, maga pye na wunluwɔ ca, konaa mbanla gbɔɔwɔ pi naga.» ²⁸Ma wunlunaŋa wi ta wila pye na to yuun ma, a magala là si yiri wa yenŋele na ma yo fɔ: «Wunlunaŋa Nebukanezari, ŋga ki yɛn na yuun ma kan ki logo, ma wunluwɔ pì shɔ ma yeri. ²⁹Pe yaa ma purɔ mbɔɔn wɔ laga senwee piile pe sɔɔwɔ. Pa ma yaa sa cɛn wa yanyaara ti sɔɔwɔ. Ma yaa la yan ki kaa paa nege yɛn. Ma yaa yele kɔlɔshyen lo pye wa ki cɛnlɔmɔ pi ni, fɔ ma ka saga jɛn fɔ Yenŋele na yaara ti ni fuun ti go na, li yɛn senwee piile pe wunluwɔ pyew pi go na, fɔ ki kali ndanla li wunluwɔ pi kan lere o lere yeri, li maa kan wo yeri.»

³⁰Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a ki senre ti kala lì si pye Nebukanezari wi na. Pàa wi purɔ maa wɔ senwee piile pe sɔɔwɔ. A wi nɛɛ yan ki kaa

paa nɛrɛ ti yɛn. Fɔɔngɔ kɪla pye na wuun wi na naa yinngi. A wi yinzire ti kaa tɔnlɔndɔnlɔ paa yɔn kanwiga sire yɛn. A wi yombekɔɔrɔ tɪ tɔnlɔndɔnlɔ paa sannjɛrɛ woro yɛn.

**Nebukanezari wɪla sagala
konaa ma Yɛnɛlɛ li sɔn**

³¹Wagati ŋa wɪla kɔn ma tɛgɛ, naa wɪla kaa wi yɛɛ yɔn fili, mi Nebukanezari, a mɪ silan yɛgɛ ki yirige ma wele wa naayeri, a na jatere wɪ si sɔngɔrɔ ma cɛn na na. A mɪ si Yɛnɛlɛ na yaara ti ni fuun ti go na li shari. Lo na li yɛn yinwege wolo fɔ sanga pyew, lo na li tegere ti yɛn kɔsaga fu woro, a li wunluwɔ pi yɛn wa sanga pyew fɔ tetete, a mɪ sili sɔn mali gbɔgɔ. ³²Dunruya woolo pe ni fuun pe woro li yɛgɛ na yaraga ka. Ŋga kili ndanla, ko li ma pye yaara yɛnwɛrɛ nda wa yɛnɛlɛ na ti na konaa leele mbele laga tara na pe na. Lɛrɛ sɛ ya mbɛli fanŋga ki yɛrɛgɛ, nakoma mbɛli pye mbe yo fɔ: «Yɛngi maa piin yɛɛn?»

³³Kɪ pye ma, ki wagati wi ni, a na jatere wɪ si sɔngɔrɔ ma cɛn na na. A na wunluwɔ pi gbɔgɔwɔ, naa na sɔnmɔ konaa na mɛgbɔgɔ ki ni, tɪ si sɔngɔrɔ ma kan na yɛrɪ. Na yɛrifɛnnɛ naa na tara legbɔɔlɔ, a pɛ silan yɛrɪ mbe pan naa. A mɪ sɔngɔrɔ ma cɛn wa na wunluwɔ pi na naa. A ka nɛɛ tari na gbɔgɔwɔ pi na naa na kee. ³⁴Koni, mi Nebukanezari, mi yɛn na naayeri wunluwɔ wi sɔnni, na wi mɛgɛ ki yinrigi, konaa naa gbogo. Wi kapyɛrɛ ti ni fuun ti yɛn ma yala. Wi kɔŋgolo kɛ yɛn ma sin. Mbele pe maa pe yɛɛ gbogo, wo wi mbe ya mbe pe tirigɛ.

**Sɔgɔlɔ gbɔlɔ na wunlunɔŋa
Belishazari wɪla sɔgɔ**

5 ¹Naa Belishazari wɪla kaa cɛn wunluwɔ pi na, piligɛ ka, a wɪ si sɔgɔlɔ gbɔlɔ sɔgɔ wi tara legbɔɔlɔ pe kan. Pe mbaa lɛrɛ waga kele (1 000) yɔn ko tin. A wunlunɔŋa wɪ si pinlɛ na duvɛn wi woo wi legbɔɔlɔ pe ni. ²Naa duvɛn wɪla kaa Belishazari wi yigi, wi to Nebukanezari wɪla tɛ naa warifuwɛ yaapirɛ nda koli ma yiri ti ni wa **sherigo gbɔgɔ* ki ni, wa Zheruzalɛmu ca, a wɪ si kɔnɔ kan ma yo pe sari lɛ pe pan ti ni, jɔŋgo wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, naa wi jɔpɔrimbɔlɔ konaa wi cɛnfɛnnɛ pe ni, pe duvɛn wi wɔ wa ti ni^h. ³Kɪ pye ma, ki yaapirɛ nda paa koli ma yiri ti ni wa Yɛnɛlɛ li sherigo gbɔgɔ ki ni, wa Zheruzalɛmu ca, a pɛ si pan ti ni. A wunlunɔŋa wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni, naa wi jɔpɔrimbɔlɔ konaa wi cɛnfɛnnɛ pe ni, pɛ si duvɛn wi wɔ wa ti ni. ⁴Naa paa kaa duvɛn wi wɔ ma tin sanga ŋa ni, a pe nɛɛ pe yarisunndo nda ti yɛn tɛ woro, naa warifuwɛ woro, naa tuguyɛnrɛ woro, naa tugurɔn woro, naa tige woro konaa sɪndɛɛrɛ woro ti sɔnni.

^h 5.2: 2 Wunlu 24.13; 25.14-15; 2 Kuro 36.10

⁵Kona, le ki wagati nungba wi ni, a senwee kɛɛ kà si fo ma yiri le fitanladaga wi yege, nɛɛ yɔɔnɔ ta yɔnlogi wa wunlunana wi go mbogo fige ki na. A wunlunana wi si kɛɛ nga kila pye na yɔnlogi ki yan. ⁶Kona, a wunlunana wi yege cenwe pì si kannga fyere ti na. A wi jatere wi piri wi na maa sunndo wi kɔn wi na. A wi wire tì fanla. A wi kannguuro tila seri nari yɛɛ gbɔɔn. ⁷A wi si para ngbanga ma kono kan ma yo pe pan kajenme pyefenne, naa kacɛn kagala jenfenne konaa jelefenne pe ni wi kan. Naa pàa kaa pan, a wi si senre ti le, mɛɛ ki Babiloni tara kajenmbele pe pye fɔ: «Ye ni, lere na fuun ka ya mbege yɔɔnɔ nda ti kara mberi kɔɔ wi yo na kan, wunluwa yaripɔɔ yenre yaa le wi kan, mbe tɛ yɔngɔwa le wa wi yɔlogɔ konaa mboo pye wunluwa tara ti to taanri woo.»

⁸A wunlunana wi kajenmbele pe ni fuun pè si ye ma yɔɔnɔ ti wele, ɛɛn fɔ wa kpɛ sila ya mbege yɔɔnɔ ti kara pe ni konaa mberi kɔɔ wi yo wunlunana wi kan. ⁹Ki pye ma, a wunlunana Belishazari wi sunndo wi si kɔn wi na naa fɔ jɛngɛ. A wi yege cenwe pì kannga naa ma serege. A wi tara legbɔɔlɔ pe ni fuun pe wire tì si fanla pe na.

¹⁰Naa wunlunana wi nɔ wila kaa wunlunana wo naa wi legbɔɔlɔ pe senyoro ti logo, a wi si ye pe kɔɔɔɔ wa liwen lisaga, mɛɛ yo fɔ: «Wunlunana, Yenɛle sa yinwetɔnlogɔ kan ma yeri! Maga ka ti ma jatere wi piri ma na, ma yege cenwe pì kannga. ¹¹Nana wa yen laga ma wunluwa tara ti ni, Yenɛle na *kpoyi li yinne li yen wi ni. Ma to wi wunluwa wagati wi na, pàa kagala kɔɔ jenme, naa tijinliwe konaa kajenme ta wi yeri paa yege nga na Yenɛle na kpoyi li kajenme pi yen. Ki kala na, ma to we, wunlunana Nebukanezari we, ko nana wo wila tɛge jelefenne, naa jenfenne, naa kajenme pyefenne konaa kacɛn kagala jenfenne pe go na; ¹²katugu ki nana we, ki Daniyeli na ma to wila wi mɛge taga naa yinri Belitishazari, wi jatere wi gbɔɔɔ ma we, kajenme naa tijinliwe yen wi ni mbe ya mbaa yɔɔnɔ ti kɔɔ wi yuun, mbaa ngundo kagala ke yege nari konaa mbaa yɔn sogowo kaan yewige nga fuun kì ngban ki na. Ye sa Daniyeli wi yeri wi pan, wi yaa pan mbe yɔɔnɔ ti kɔɔ wi yo.»

¹³Ki pye ma, a pè si saa Daniyeli wi yeri ma pan wi ni wa wunlunana wi yeri. A wunlunana wi suu yewe ma yo fɔ: «Zhuda tara woolo mbele wunlunana, na to we, wila saa koli ma pan pe ni, Daniyeli mɛge fɔ na wila pye pe ni, wowi mboro le? ¹⁴Mɔɔ senre logo fɔ Yenɛle na kpoyi li yinne li yen ma ni, fɔ leele pe maa kagala kɔɔ jenme, naa tijinliwe konaa kajenme taa ma yeri, kajenme mba pi yɔngɔ woro. ¹⁵Pè pan kajenmbele naa kajenme pyefenne pe ni laga na yeri, jango pe ki yɔɔnɔ nda ti kara peri kɔɔ wi yo na kan, ɛɛn fɔ wa kpɛ si ya mberi kɔɔ wi yo na kan. ¹⁶Mi logo ma yo fɔ ma ma ya na ngundo kagala ke kɔɔ yuun, konaa na kangbangala ke yege woo. Koni, na maga ya mbege yɔɔnɔ nda ti kara mberi kɔɔ wi yo na kan, wunluwa yaripɔɔ yenre yaa le ma kan, mbe tɛ yɔngɔwa le wa ma yɔlogɔ. Ma yaa pye wunluwa tara ti to taanri woo.»

¹⁷A Daniyeli wì si wunlunana wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunana, ma yarikanra ti yaga wa nakoma mari kan lere wa yegɛ yeri. Mi wo na, mi yaa yɔɔnrɔ ti kara mberi kɔrɔ wi yo ma kan. ¹⁸Wunlunana, Yenɛɛle na yaara ti ni fuun ti go na, làa wunluwa, naa megbɔɔ, naa sɔnmɔ, konaa gbɔɔwɔ pi kan ma to Nebukanezari wi yeri. ¹⁹Ki megbɔɔ nga kɔ kan wi yeri ki kala na, tara pyew ti woolo, naa cɛngele ke ni fuun konaa senre pyew ti woolo pàa pye na fye wi yegɛ fɔ na seri. Na wi kaa jaa pe leele mbele gbo, pe ma poro gbo. Na wi kaa jaa pe mbele yaga go na, pe ma poro yaga go na. Na wi kaa jaa mbe ɛa yirige mboo gbɔɔ, wi ma wo yirige maa gbɔɔ. Na wi kaa jaa mbe ɛa tirige, wi ma wo tirige. ²⁰Ɛn fɔ, naa yɛe gbɔɔwɔ la kaa ye wa wi kotogo na, a wi kotogo kɔ ngban wi na, fɔ a wila wi yɛe nari, a Yenɛɛle lɔ suu laga wa wunluwa pi na, maa gbɔɔwɔ pi shɔ wi yeri. ²¹A pɛ suu purɔ maa wɔ senwee piile pe sɔɔwɔ. A wi jatere wì si kannga paa yaayoro woo yen. A wì si saa cɛn wa yan sofilele pe ni, na yan ki kaa paa nɛge yen. A fɔɔngɔ kɔ wi na maa yinngi, fɔ ma saa gbɔn pilige nga wila kaa ki jɛn ma yo Yenɛɛle na yaara ti ni fuun ti go na, li yen senwee piile pe wunluwa pyew pi go na, fɔ lere ɛa kali ndanla, li ma wunluwa pi kan wo yeri.

²²«Koni, mboro Belishazari, mboro ɛa ma yen wi pinambyɔ, mà ki kagala ke jɛn, konaa ki ni fuun, mɛe yenle mbɔɔn yɛe tirige. ²³Ɛn fɔ mɔɔ yɛe gbɔɔ Yenɛɛle na wa naayeri li na. Mà ti a pɛ pan li sherigo gbɔɔ yaapire ti ni ma kan, a mboro naa ma legbɔɔ pe ni, naa ma japɔrimbɔɔ konaa ma cɛnfenne pe ni, yɛ duven wi wɔ wa ti ni. A mɔɔ yarisunndo nda ti yen warifuwe woro, naa tɛ woro, naa tuguyenre woro, naa tugurɔn woro, naa tige woro konaa sinndeere woro ti sɔn, ki yarisunndo tila la yaan, tila la nuru, tii si kala la jɛn. Ma si yala ma, yinwege naa ma kala li ni fuun li ni, ti yen Yenɛɛle na kɛe, mɛe lo gbɔɔ. ²⁴Ko kɔ ti, lɔ ki kɛe ki torogo, a kɔ pan maga yɔɔnrɔ ti yɔnɔɔ. ²⁵Yɔɔnrɔ nda tɔ yɔnɔɔ tori nda yɛen fɔ: «Mene, mene, tekeli, parisin.» ²⁶Koni, ki senre ti kɔrɔ wi ɛa. «Mene» kɔ kɔrɔ wo yen fɔ «jiri.» Yenɛɛle lɔn wunluwa piliye yi jiri, ki piliye yɔn kɔ. ²⁷«Tekeli» kɔ kɔrɔ wo yen fɔ «Taanla.» Yenɛɛle lɔn taanla *culo na màga yan fɔ mà tifaga. ²⁸«Parisin» kɔ kɔrɔ wo yen fɔ «kɔn shyen.» Yenɛɛle lɔn wunluwa pi kɔn shyen maa kan Medi tara fenne naa Perisi tara fenne pe yeri.»

²⁹Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a wunlunana Belishazari wì si konɔ kan ma yo pe wunluwa yaripɔrɔ le Daniyeli wi kan, pe tɛ yɔngɔɔ le wa wi yɔɔɔ. A pɛ sigi yari lagapyew fɔ Daniyeli wo wì pye wunluwa tara ti to taanri woo we.

³⁰Ki pilige nungba ki yembine li ni, a pɛ si Kalide tara fenne wunlunana Belishazari wi gbo.

6 ¹A Medi tara fenne nana Dariyusi wì si cɛn wunluwa pi na wi yeɛ nafa taanri ma yiri shyen wolo li ni.

Daniyeli juguye pàa yòn le wi na

²Pilige ka, a wunlunaṇa Dariyusi wì sigi yan fò ki yèn ma yòn wi janmaratigiye cènme naa nafa (120) tēge, pe cencen wi wunluwò tara lagapyew ki go na. ³A wì si teelee taanri tēge ki janmaratigiye cènme naa nafa (120) pe go na. Janmaratigiye paa daga mbaa pe tunṅgo pyelomò pi yege yuun ki teelee taanri pe kan, jaṅgo wunlunaṇa wi kapyege ka ka ka jògò. Daniyeli wìla pye ki teelee taanri wo wa. ⁴Èn fò pàa pye na Daniyeli wi jate ma we ki teelee poro naa janmaratigiye pe na, katugu wìla kala jèn ma we pe na. Kì pye ma, a wunlunaṇa wi nēe jaa mboo tēge wi tara ti ni fuun ti go na.

⁵Kona, a teelee poro naa janmaratigiye pe ni, pe nēe pyelomò jaa mbe Daniyeli wi jeregi wi tegere tunṅgo nga wìla pye na piin ki kala na. Èn fò pe sila pyelomò kpè nakoma puṅgosaga kpè ta mbege pye, katugu Daniyeli wìla pye lere ṇa leele pè taga wi na. Kì kala na, pe sila sambalawa nakoma puṅgosaga yan wi na. ⁶Kì pye ma, a ki nambala pè si pe yēe pye fò: «We se pyelomò pa ta mbe Daniyeli wi jeregi, kaawò we kala la lagaja mboo jeregi wa wi Yenṅele li ***lasiri** wo kanṅgòlò.»

⁷Kì pye ma, ki teelee poro naa janmaratigiye pe ni, pè si fyeele ma kari wa wunlunaṇa wi yeri ma saa wi pye fò: «Wunlunaṇa Dariyusi, Yenṅele sa yinwetònlògò kan ma yeri. ⁸Ma wunluwò tara teelee, naa wunluwò yarijende yege wòfenne, naa janmaratigiye, naa yerifenne konaa gboforoneriye pe pe ni fuun pè yere ki na, maga kòn maga tēge, fò wunlunaṇa, ma kakòndegēle la tēge mali ngban, fò sa gbòn piliye nafa ma yiri kē, fò na lere o lere ka yenri yarisunṅgo ka yege yeri nakoma lere wa yege yeri, na wii yenri wunlunaṇa mboro nuṅgba yeri, pe ko fò wo yigi poo wa wa jaraye pe kòrògò, wa jaraye pe wege ki ni. ⁹Koni, wunlunaṇa, ki kakòndegēle li tēge, m̀wò kēe yònlò li taga ki sewe wi na, jaṅgo liga ka ya mbe kanṅga, li pye Medi tara fenne naa Perisi tara fenne pe kakòndegēle, na li se ya kanṅga lo la.» ¹⁰Kì pye ma, a wunlunaṇa Dariyusi wì suu kēe yònlò li taga wa kakòndegēle sewe wi na.

Pàa Daniyeli wi wa wa jaraye pe wege ki ni

¹¹Naa Daniyeli wìla kaa ki logo ma yo fò pè ki kakòndegēle li tēge sanga ṇa ni, a wì si sòngòrò ma kari wi go. Wi sanṅgazo yumbyò wi fenetiriye mbele pàa pye ma yege wa wa Zheruzalemu ca ki yeri, a wì si pe yengele. A wi nēe kanṅguuro kanni wa pe tanla pilige pyew yònlò taanri, na wi Yenṅele li yenri konaa nali sònni, paa yege nga na wìla pye naga piin faa we. ¹²Kona, a Daniyeli wi winfenne pè si gbinri ma ye wa wi kòrògò, mēe saa wi yan wìla wi Yenṅele li yenri nali gbogo. ¹³Le ki yòngòlò nuṅgba ke ni, a pè si kari wa wunlunaṇa wi yeri, ma saa para

wi ni ki kakɔndɛgele li wogo na. Pàa yo fɔ: «Wunlunaŋa, m̀i yo ma kakɔndɛgele la tege fɔ mbe sa gbɔn piliye nafa ma yiri kɛ, fɔ na lere o lere ka yenri yarisunŋo ka yege yeri, nakoma lere wa yege yeri, na wii yenri wunlunaŋa mboro nunŋba yeri, pe ko fɔ wo wa wa jaraye pe wege ki ni?»

A wunlunaŋa ẁi si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Pa ki yen ma kaselege, Medi tara fenne naa Perisi tara fenne poro kakɔndɛgele li, na li se ya kanŋga.»

¹⁴A pɛ si senre ti lɛ naa, ma yo fɔ: «Wunlunaŋa, Daniyeli ŋa wi yen Zhuda tara woolo mbele pàa koli ma pan pe ni kulolo wo wa, wi woro nɔɔ jate. Wi si woro nɔɔ kakɔndɛgele li jate fun. Wi maa yenri Yenŋele li yeri yenrisaga taanri pilige pyew.»

¹⁵Naa wunlunaŋa wila kaa ki senre ti logo sanga ŋa ni, a k̀i suu nawa pi piri wi na fɔ jɛŋge. A ẁi sigi jate wa wi nawa mbe Daniyeli wi shɔ. Maga yigi fɔ ma saa ki yɔnlɔ ki kɔ, wila ki lagaja mbe Daniyeli wi shɔ.

¹⁶Ɛn fɔ, a ki leele pɛ si songɔɔ ma kari fyelege na wa wunlunaŋa wi yeri ma saa ki yo wi kan fɔ: «Wunlunaŋa, m̀aga jɛn ma yo mbe yala Medi tara fenne naa Perisi tara fenne pe lasiri wi ni, kakɔndɛgele na fuun wunlunaŋa ẁi tege maa kɛe yɔnlɔ taga ki sɛwe wi na, li se ya kanŋga naa!»

¹⁷Kona, a wunlunaŋa ẁi si konɔ kan ma yo pe sa Daniyeli wi wa wa jaraye pe wege ki ni. A wunlunaŋa ẁi si Daniyeli wi pye fɔ: «Ma Yenŋele na ma yen na tunŋo piin li kan kapɔɔ ni, lɔɔn shɔ!»

¹⁸Ko punŋo na, a pɛ si sinndeligbɔɔ ka tege ma jaraye pe wege ki tɔn ki ni. A wunlunaŋa ẁi suu tegere tegɛyaraga konaa wi legbɔɔlɔ pe wogo ki taga sinndeligbɔɔ ki na, jɛŋgo yaraga kpe ka ka kanŋga, ŋga k̀i tege Daniyeli wi kanŋɔlɔ ki wogo na. ¹⁹Ko punŋo na, a wunlunaŋa ẁi si kari wi go. Wila yembine li ni fuun li pye, wii yenle mbe li. Wii yenle jele mbe pan wa wi yeri. Wi sila si ya mbe wɔnlɔ.

Yenŋele làa Daniyeli wi shɔ jaraye pe yeri

²⁰Ki goto yirifaga ki na, a wunlunaŋa ẁi si yiri, mɛe fyeele ma kari wa jaraye pe wege ki yɔn na. ²¹A ẁi si fulo wa wege yɔn ki tanla, wi jatere piriwen ni fɔ jɛŋge, mɛe Daniyeli wi yeri ma yo fɔ: «Yenŋele na yinwege wolo li tunmbyee Daniyeli, ma Yenŋele na ma yen na tunŋo piin li kan kapɔɔ ni, li ya mɔɔ shɔ jaraye pe yeri le?» ²²A Daniyeli ẁi si koro wa ma wunlunaŋa wi yɔn sogo ma yo fɔ: «Wunlunaŋa, Yenŋele sa yinwetɔnlɔ-gɔ kan ma yeri! ²³Na Yenŋele lili ***merege** wi tun, a ẁi pan ma jaraye pe yɔnrɔ ti tɔn pe na. Pee yaraga ko ka kpe pye na na, katugu Yenŋele ligi yan mii jɔɔ li na. Mboro fun wunlunaŋa, mii kapege kpe pye ma na.»

²⁴Ki kaa pye ma, a wunlunaŋa wi nawa p̀i si yinŋgi fɔ jɛŋge. A ẁi si konɔ kan ma yo pe Daniyeli wi yirige poo wɔ wa jaraye pe wege ki ni. Naa pàa kaa Daniyeli wi yirige maa wɔ wa wege ki ni, pe sila tulugo kpe

yan wi wire ti laga ka na, katugu wila wi jigi wi taga Yenjele li na. ²⁵A wunlunaja wì si konɔ kan, ma yo leele mbele paa Daniyeli wi jeregi, pe pan pe ni, naa pe jele konaa pe piile pe ni, pe pe wa wa jaraye pe wege ki ni. Pe wangɔɔ wa wege ki ni, pe sila ta mbe gbɔn yere wa ki kosaga ki na, a jaraye pè si gbinri ma to pe na, ma pe kajeere ti ni fuun ti yaari.

²⁶Ko pungo na, a wunlunaja Dariyusi wì si sɛwe pye maa torogo leele pe ni fuun pe kan, naa cengele ke ni fuun konaa senre pyew ti woolo pe kan tara ti lagapyew ki ni, ma yo fɔ: «Yenjele sa yeyingge gbɔɔ kan ye yeri! ²⁷Mi yen naga konɔ na li kaan, fɔ laga na wunluwa tara ti lagapyew ki ni, leele pe ni fuun paa fye Yenjele na Daniyeli maa gbogo li yege.

Katugu Yenjele li yen yinwege wolo, li yen wa fɔ sanga pyew.

Li wunluwa pi se jɔɔ, kosaga woro li tegere ti na.

²⁸Li ma lere sho, ma lere wa kala.

Li ma kafɔngɔɔ naa kagbɔɔ pye wa naayeri konaa laga tara ti na.

Lo li Daniyeli wi sho jaraye pe kee.»

²⁹Ko pungo na, Daniyeli wila yeresaga jenge ta wunlunaja Dariyusi wi wagati wi na konaa Perisi tara fenne pe wunlunaja Sirusi wi wagati wi na fun.

YARIYANRA NDA TILA NAGA DUNRUYA WUNLUWA KONAA YENJELE WUNLUWA PI WOGO NA

7.1–12.13

Daniyeli wi yariyanga kongbannga:

Wongaala tijere kala

7 ¹Babilɔni tara wunlunaja Belishazari wi wunluwa pi ye le kongbanna li na, ma Daniyeli wi ta wila pye ma sinle wa wi sorondo ti na, a wì si wɔɔnɔ wɔnɔ ma yariyanra ta yan. Ko pungo na, a Daniyeli wì si wɔɔnɔ ti yɔnɔɔ ma lara nda ti wogo yen ma ngban ti yege yo. Nda wila yege yo ti nda. ²Wila yo fɔ: «Yembine li ni, wa na yariyanga ki ni, mila pye na wele, mee kaa tifelege ki yan kì yiri wa naayeri wi keyen tijere yi ni fuun yi na na gbɔɔ, ma pan ma kɔɔje gbɔɔ tɔnmɔ pi yege fannga ni. ³A wongaala tugbɔmbɔɔ tijere si yiri wa kɔɔje wi ni, wa sila yala wa niⁱ. ⁴Wongbɔ kongbannga wila pye paa jara yen. Kanwira la pye wi na paa yɔn yen. Maga ta mila pye naa wele, a pè sigi kanwira ti kɔn mari laga wi na, mee wi yirige maa yerege wi tɔɔɔ ti na paa senwee pyɔ yen. A pè si senwee pyɔ jatere kan wi yeri.

⁵«Le ki yɔngɔɔ nungba ke ni, a m̀ si wongbɔ shyen woo yan, wila pye paa cenge urusi ka yen. Wila pye ma cɛn wi pungo tɔɔɔ ti na.

ⁱ 7.3: Naga 13.1; 17.8

Kendingangala taanri la pye wa wi yɔn, wa ngangala ke sɔgɔwɔ. A pɛ suu pye ma yo wi yiri wi sa kara legere ka.

⁶«Ko pungo na, mɪla pye na wele naa, mɛɛ wongbo wa yege yan; wɪla pye paa kamɔlɔ yen. Kanwira tijere la pye wa wi pɔgɔlɔ paa sannjege yen. Yinre tijere la pye wi na. A pɛ si tegere kan wi yeri¹».

⁷«Ko pungo na, wa na yariyanga ki ni yembine li ni, mbe ka wele, mɛɛ wongbo tijere woo yan. Wɪla pye sunndo kɔngɔ ni, ma pye fyere ni. Fannga gbɔgɔ la pye wi ni fɔ jenge. Ngangala titɔnlɔngɔlɔ tugurɔn wogolo kaa pye wa wi yɔn. Wɪla pye na kara ti kuun, nari kɔɔnlɔ yuroyuro-yuro, nari kaa, nari sannda ti tangala tangala. Wɪla pye wi ye wongaala kɔngbanmbala pe ni. Yɛngele ke kaa pye wi na^k. ⁸Maga ta mɪla pye naga yɛngele ke wele, a mɪ si kaa ki yan fɔ yenne jele la yiri wa sanngala ke sɔgɔwɔ. Wa yɛngele kɔngbangala ke ni, a taanri si kɔlɔgi ma wɔ wa yenne jele li yege. Yengele la pye ki yenne jele li na paa senwee wogolo yen. Yɔn la pye li na, a laa ye gbɔgɔwɔ senre yuun^l».

Yɛngele li kiti kɔnwagati

⁹«Kona, mɪla pye na wele naa bere, maga ta paa pye na wunluwɔ jɔnrɔ teriteri. Ŋa wɪla pye wa maga le wa fafafa^m, a wɪ si cɛn ki wunluwɔ jɔngɔ ka na. Wi yaripɔrɔ tila pye ma filige yege yege yege. Wi yinzire tila pye ma filige paa sumbyɔ sifire yen. Wi wunluwɔ jɔngɔ kɪla pye paa kasɔn yinne yen. Wi wunluwɔ jɔngɔ jegele kiiri kiiri kaa pye paa kasɔn gbɔgɔ yenⁿ. ¹⁰Kasɔn kɪla pye na janri na yinrigi wa wi yege paa gbaan tɔnmɔ yen. Leele waga legere legere paa pye wi tunmbyeele; leele waga keke tegesaga legere paa pye ma yere wi yege sɔgɔwɔ na tunngo piin wi kan. Kona, a kiti kɔnfenne pɛ si cɛncɛn. A pɛ si sɛwɛɛle pele yengele^o».

¹¹«Mɪla pye na wele naa bere, katugu ki yenne lɔa pye nali ye gbɔgɔwɔ senre yuun. A mɪ sigi yan fɔ pɛge wongbo wi gbo, maa wire ti tɔngɔ, mari wa kasɔn mari sogo. ¹²Wongaala sanmbala poro na, paa pe fannga ki shɔ pe yeri; ɛɛn fɔ, a pɛ si pe yaga go na fɔ ma saa gbɔn wagati wa ni.

¹³«Mɪla pye na wele bere wa na yariyanga ki ni yembine li ni, mbe ka wele,

a mɪ si lere wa yan, ŋa wɪ yiri senwee pinambyɔ^p kɔrɔgɔ.

Wɪla yiri wa naayeri ma pan kambaara ti na.

A wi nɛɛ paan wa ŋa wɪla pye wa maga le wa fafafa wi tanla.

A pɛ suu yigi ma fulɔ wi ni le wi tanla.

j 7.4-6: Naga 13.2 k 7.7: Naga 12.3; 13.1 l 7.8: Naga 13.5-6 m 7.9: Ŋga kɪ yo fɔ: Ŋa wɪla pye wa maga le wa fafafa, ko yen naga nari ma yo Yɛngele lo li, lo na lesaga woro li na, kɔsaga si woro li na. n 7.9: Naga 1.14; 20.4 o 7.10: Naga 5.11; 20.12 p 7.13: Mati 24.30; 26.64; Maki 13.26; 14.62; Luki 21.27; Naga 1.7,13; 14.14

14 A pè si tegere naa gbɔgɔwɔ konaa wunluwɔ pi kan wi yeri;
a leele pe ni fuun, naa cengele ke ni fuun, konaa senre pyew ti woolo
pe nɛɛ tunngo piin wi kan.

Wi tegere ti yen tegere nda ti yen kɔsaga fu;
wi wunluwɔ pi se si jɔgɔ fyew.»

15 «Mi Daniyeli ki wogo kila na jatere wi piri na na jenge, a na sunndo
wi kɔn na na fɔ jenge yariyanra nda mila yan ti kala na. 16 Kɪ kaa pye ma,
leele mbele pàa pye wa, a mɪ si fulo nunɔba tanla, maa yewe ki kagala ke
ni fuun ke kɔrɔ jate wi ni. A wɪ si ke kɔrɔ wi yo mala kan. 17 Wila yo fɔ:
«Ki wonngaala tugbɔmbɔlɔ tijere wele, pe yen ma taanla wunlumbolo tijere
ni, mbele pe yaa ka yiri laga tara ti na. 18 Ɛɛn fɔ poro punɔgo na, Yenɔgele
na yaara ti ni fuun ti go na li leele *kpoyi poro pe yaa ka wunluwɔ pi ta,
pi yaa ka koro poro kan sanga pyew fɔ tetete.»

19 «Koni, mila pye na jaa mbe ki wonɔgbɔ tijere woo wi kala li jen mbe
wali li na, wo ɲa wila pye wi ye sanmbala pe ni fuun pe ni we. Wila pye
fyere ni fɔ jenge. Wi ɲgangala kàa pye tugurɔn. Wi yombekɔrɔ tɪla pye
tuguyenre. Wila pye na kara ti kuun, nari kɔɔnɔ yuroyuroyuro, nari kaa,
nari sannda ti tangala tangala. 20 Yenɔgele ke ɲgele kàa pye wa wi go ki
na, mila pye na jaa mbe ke kala li jen fun mbe wali li na, konaa yenne
sanna na làa kaa yiri, a taanri kɔlɔgi ma toori li yege sɔgɔwɔ li kala li ni,
lo na yengele la pye li na, naa yɔn ni, a laa yeɛ gbɔgɔwɔ senre yuun we.
Ki yenne làa cɛn ndɛɛ li gbɔgɔ ma we sanɲgala ke na.

21 «Maga ta mila pye na wele, a mɪ sigi yan fɔ ki yenne li yen na malaga
gbɔɔn Yenɔgele li woolo kpoyi pe ni, na yawa taa pe na^q, 22 fɔ ɲa wila pye
wa maga le wa fafafa, wi pan wi tanga kan Yenɔgele na yaara ti ni fuun ti
go na li *leele kpoyi pe yeri, fɔ wagati wi sa gbɔn Yenɔgele li leele kpoyi
pe wunluwɔ pi ta^r.

23 «Kɪ kaa pye ma, a ki kagala ke kɔrɔ wɪ si yo na kan ma yo fɔ:
«Wonɔgbɔ tijere woo wi yen na wunluwɔ tijere woo wogo nari. Ki wunluwɔ
pi yaa ka pan laga tara ti na, mbe pye pi ye wunluwɔ sanmba pyew pi ni.
Pi yaa ka dunruya wi lagapyew ki ka, mbe leele pe kɔɔnɔ yuroyuroyuro,
mbe pe tangala tangala. 24 Yenɔgele ke koro yen ma taanla wunlumbolo
ke ni, mbele pe yaa ka cɛn ki wunluwɔ pi na. Wunluwɔ wa yege yaa
ka yiri poro punɔgo na. Wo yaa ka pye wi ye kongbanmbala sanmba-
la pe ni. Wi yaa ka wunlumbolo taanri jan mbe cɛn wa pe yɔnɔ. 25 Wi
yaa kaa sɛnpere yuun Yenɔgele na li yen yaara pyew ti go na li na, mbaa
Yenɔgele na yaara ti ni fuun ti go na li leele kpoyi pe jɔlɔ. Wi yaa ka yo fɔ
wi yaa Yenɔgele li leele kpoyi pe wagati ɲa wɪ tɛgɛtɛgɛ konaa pe *lasiri
wi kanɲga. Yenɔgele li leele kpoyi pe yaa ka pye wa wi fanɲga ki nɔgɔ
yele taanri naa walaga. 26 Ko punɔgo na, kiti kɔnwagati wi yaa gbɔn. Pe

yaa wi tegere ti sho wi yeri, mboo tongo mboo ko pew. ²⁷Kona, dunruya wunluwo pi ni fuun pi fannga, naa pi tegere, konaa pi gbogwo pi ni, ti yaa kan Yenengele na yaara ti ni fuun ti go na li leele kpoyi poro yeri. Pe wunluwo pi yaa ka pye wunluwo mbakoo. Dunruya fannga fenne pe ni fuun pe yaa kaa tunngo piin pe kan mbaa nuru pe yeri^s.

²⁸«Pa ki senre ti ko na ki laga nga ki na. Mi Daniyeli mi wo na, ki senre tila na jatere wi piri na na, ma fyere wa na na fo jenge. A na wire cenlomo pi kannga. A mi sigi kagala ke tege wa na nawa.»

**Yariyanga shyen wogo:
Simbapolo naa sikapolo kala**

8 ¹Wunlunaga Belishazari wi wunluwo pi yelee taanri wolo li ni, mi Daniyeli, a mi si woonro wonlo ma yariyanga fonggo yan naa, ko la pye yariyanga kongbannga nga mila yan ko pungo na. ²Mila pye na wele ki yariyanga yansanga wi ni, mala ta mila wele, a mi si kaa na yee yan wa malaga sigeca Suzi ki ni, wa Elamu kinda wi ni. Wa na yariyanga ki ni, a mi si kaa na yee yan wa Ulayi gbaan wi tanla. ³Mi kaa yege yirige ma wele, mee simbapolo wa yan yeresaga le gbaan wi yon na. Yenengele shyen la pye wi na. Ki yenengele shyen kaa pye ma tonlonlonlo fo jenge, een fo nungba la pye ma tonlo nungba na. La la keli ma yiri la na. Na laa yiri pungo na, lo la tonlo ma we sanna li na. ⁴Kona, a mi sigi yan fo ki simbapolo wi yen na gboun wi yenengele ke ni wa yonlo tosaga kee yeri, naa yonloparawa kameenge kee konaa yonloparawa kalige kee yeri. Wongbo wo wa kpe sila ya mbe yere mboo sige. Lere kpe saa ya mbe yaraga sho wi yeri. Nga fuun kila wi ndanla, ko wila pye na piin. Wi fannga kila pye na gbogo na kee yege fo jenge.

⁵Mala ta mila pye na jatere piin ki wogo ki na, mbe ka wele, mee sikapolo wa yan wila fee na paan, ma yiri wa yonlo tosaga kee yeri. Wila pye na tara ti lagapyew ki yanri na paan, wi tooro ti sila si pye na jiiinri wa tara ti na. Yenne titoonlo gbene nungba la pye wa wi yengele shyen ke sogwo pi ni. ⁶Simbapolo yenengele shyen fo nga mila yan yeresaga wa gbaan wi yon na, a sikapolo wi si saa fo ma gboun wi na, mee gbinri ma to wi na wi fannga ki ni fuun ki ni. ⁷A mi suu yan wi saa na malaga gboun simbapolo wi ni. Wila wi gboun kayanga gbogo ni, fo ma simbapolo wi yenengele shyen ke kaari. Fannga sila pye simbapolo wi ni wi ya wi yere wuu sige. A sikapolo wi suu jan tara, maa tangala tangala wi tooro ti ni. Lere kpe sila ta mbe simbapolo wi sho wi yeri. ⁸A sikapolo wi si fannga ta fo jenge, een fo naa wi fannga kila kaa gboun wa ki gbonsaga, a wi yenne titoonlo gbene li si kaw. Een fo, a yenengele titonlongolo tugbongolo tijere si yiri wa li yonlo ma yege wa dunruya wi go tijere ki yeri.

^s 7.27: Naga 20.4; 22.5

⁹A yenne jeele là si yiri ki yenngelē ke nungba na, ma tɔnlɔ kɔnlɔ fu ma kari wa yɔnlɔparawa kalige kɛ yeri, naa yɔnlɔ yirisaga kɛ yeri konaa ma kari wa tara tiyɔnrɔ^t ti kɛ yeri. ¹⁰Li fannga kila gbɔgo fɔ ma saa gbɔn wa yaara nda wa yenngelē na ti na; làa ki yaara nda ti da ti walaga kɔn ma wo tara, konaa wɔnnɔgɔ keke ni, mɛɛ ti tangala tangala li tɔrɔ ti ni^u. ¹¹Làa li yɛ gbɔgo fɔ ma li yɛ taanla yaara nda wa yenngelē na ti togbɔ wi ni. ***Saraga sogowogo** nga ki maa woo pilige pyew yaara nda wa yenngelē na ti togbɔ wi yeri, làa ki saraga wɔgo ki yerege konaa ma wi censaga ***kpoyi** ki tegɛ ***fyɔngɔ** ni. ¹²Yaara nda wa yenngelē na, pàa ti le wa li fannga ki nɔgo konaa ma saraga sogowogo nga ki maa woo pilige pyew ki yerege kapere ti kala na. Yenne làa kaselege ki wa tara, a li kapyegele ke ni fuun kaa yɔngɔ.

¹³Kona, a m̀ si ***merege** kpoyi wa magala logo wi yen na para. A merege kpoyi wà yegɛ si wo yewe ma yo fɔ: «Ki yariyanra nda ti naga, ti kagala ke yaa koro mbaa piin fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Saraga sogowogo nga ki maa woo pilige pyew, ki yaa koro mbawɔgo fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Kapegbɔgo nga ki maa jɔgɔwɔ pi piin, ki yaa koro wa fɔ sa gbɔn wagati wiwiin? Yenngelē li censaga kpoyi konaa yaara da wa yenngelē na, pe yaa ti yigikala li tisaw fɔ sa gbɔn wagati wiwiin?»

¹⁴A merege kɔngbanɔa ẁ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Pinliwɛ waga keke naa cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri ke (1 150) konaa yɔnlɔkɔgo waga keke naa cɛnmɛ naa nafa shyen ma yiri ke (1 150) ki yaa toro gbɛn, ko pɔngɔ na, Yenngelē li censaga kpoyi pee jɛn pege pye kpoyi naa.»

Merege Gabiriyeli wila yariyanga ki kɔrɔ wi yo Daniyeli wi kan

¹⁵«Kona, mi Daniyeli, mala ta m̀la pye na jatere piin yariyanga nga m̀la yan konaa ki kɔrɔ wi wogo na, a m̀ si yaraga yenwege ka yan k̀i yere na yegɛ sɔgɔwɔ, nga kila pye paa sɛnwee pyɔ yen. ¹⁶A m̀ si sɛnwee magala la logo ma yiri wa Ulayi gbaan tɔnmɔ pi nandogomɔ. Làa gbele ngbanga ma yo fɔ: ***Gabiriyeli**, yariyanga ki kɔrɔ wi yo ki naja ɔa wi kan^v. ¹⁷K̀i kaa pye ma, a Gabiriyeli ẁ si fulo le laga nga m̀la pye ma yere ki tanla. Naa wila kaa na fulo na tanla, a na sunndo ẁ si kɔn na na. A m̀ si to mala yegɛ ki jiile wa tara. A ẁ silan pye fɔ: «Sɛnwee pyɔ, ki logo ma wali ki na, fɔ ki yariyanga ki yen na para wagati pɔngɔ woo wi kagala koro sɛnrɛ na.» ¹⁸Maa ta wila pye na para na ni, a na yegɛ si wɔ, mala yegɛ ki ta jiilesaga wa tara. Ɛɛn fɔ, a ẁ si jiri na na, mala yirige mala yerege le laga nga m̀la pye. ¹⁹Kona, a ẁ silan pye fɔ: «Kala na li yaa ka pye Yenngelē li nangbanwa wagati wi kɔsanga ni, mi yaa li

^t 8.9: Tara tiyɔnrɔ to ti yen Izirayeli tara re. ^u 8.10: Naga 12.4 ^v 8.16: Luki 1.19,26

naga ma na, katugu ki wagati wì kòn ma tège. ²⁰ Simbapòlò ña mà yan yenngèle shyen ke ni, wo yen ma taanla Medi tara fenne naa Perisi tara fenne pe wunlumbolo poro ni. ²¹ Sikapòlò sire legere fò ña mà yan, wo yen ma taanla Yavan^w tara wunlunaja wo ni. Yenne titòonlò na làa pye wa wi yenngèle shyen ke sògòwò pi ni, lo yen ma taanla ki tara ti wunlunaja kongbanja wo ni. ²² Kona, a ki yenne lì si kaari, a yenngèle tijere si yiri wa li yònlò. Koro yen ma taanla wunluwò tijere ni, mba pi yaa ka yiri wa ki tara nungba ti ni; éen fò ki wunluwò tijere pi fannga ki se ka gbògò mbe kongbanmba pi woo pi bò. ²³ Pe wunluwò pi kòsaga, na lepeelee pe kapere pyege kiga ka gbòn wa ki gbònsaga ki na sanga ña ni, wunlunaja wa yaa ka yiri, ña wi yaa ka pye yée gbògòwò naa tijinliwè pee ni. ²⁴ Wi yawa pi yaa ka gbògò, éen fò pii yaa ka yiri wo yere jate yeri. Wi yaa ka jògòwò pye fò jèngè. Wi kapyegele ke ni fuun ke yaa ka yòn. Wi yaa ka fannga fenne pe tòngò konaa ***Yenngèle li leelee kpoyi** pe ni. ²⁵ Wi tijinliwè pee pi kala na, wi yaa ka lelegere fanla mbe pe pùngò. Wi yaa ka pye yée gbògòwò coli. Wi yaa ka lelegere tòngò, mbele pe yaa kaa ki jate pe yen ma cèn yeyinngè na pòw. Wi yaa ka yiri malaga ni wunlumbolo pe Wunluwò wi kòrògò. Éen fò pe yaa kaa tòngò, mbege ta senwee kée si gbòn wi na. ²⁶ Yariyanga ñga mà yan pinliwè naa yònlòkògò wogo ki na, ki yen kaselege. Éen fò ki yariyanga kala li yaga wa ma nawa, li pye ngundo, katugu li yen na para wagati ña wila paan wa lege wi wogo na.»

²⁷ «Ko pùngò na, mi Daniyeli, a mì si fanla, fò a mì to na yaa ma saa gbòn piliye yòn ka na. Ko pùngò na, a mì si kaa yiri na wunlunaja wi kagala ke yège woo. Éen fò, na jatere wila pye ma piri na na yariyanga ñga mla yan ki kala na, katugu mi sila ya mbege kòrò wi jèn.»

Daniyeli wila Yenngèle li yenri

9 ¹ Serisesi^x pinambyò Dariyusi ña wila yiri wa Medi tara fenne pe ni, wila pye Kalide tara fenne pe wunlunaja. ² Wi wunluwò pi yele kongbanna li ni, mi Daniyeli, a mì sigi kara maga yan wa Yenngèle senre sewe wi ni, fò Yawe Yenngèle làa ki yo wa ***Yenngèle yòn senre yofò** ***Zheremi** wi yòn, ma yo fò Zheruzalemu ca ki yaa ka tòngò mbe pye kàtaga, mbe sa gbòn fò yele nafa taanri ma yiri kè^y. ³ Kì pye ma, a mì si ***yenge le**, ma jatere piriwen yaripòrò le, ma saa cèn cònrò^z ma yège wa wa Yawe Yenngèle li yeri, mali yenri yenrèwè naa yenrèwè gbòò ni. ⁴ A mì si Yawe Yenngèle, na Yenngèle li yenri ma yo lilan kapere ti kala yaga na na. Mla yo fò: «E, Yawe Yenngèle ngbògò, mboro ña ma yen fyere ni, ma yen

^w 8.21: Yavan tara to nungba to pe maa yinri fun Giresi tara. ^x 9.1: Serisesi ña pòò mege ki yeri lagame, wi yen wi ye ña pè para wi senre na wa Èsiteri sewe wi ni; Èsite 1.1.

^y 9.2: Zhere 25.11; 29.10 ^z 9.3: Mbe jatere piriwen yaripòrò le konaa mbe cèn cònrò, ko la pye kapyegele kele, ñgele lere wa ma pye mbege naga fò wi jatere wì piri wi na.

ma mbele ndanla, a pɔ̀n ngasegele ke yigi na tanri ke na, ma mɔ̀ ***yɔ̀n finliwɛ** pi yigi pe ni. ⁵ Wè kapege pye, ma kambasinnde pye, ma tipege pye. Wè yiri ma je ma na. Wè je ma ngasegele naa ma kakɔ̀ndegɛngɛle ke na. ⁶ Wee logo ma tunmbyeele, Yɛngɛle yɔ̀n sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yeri, poro mbele pè para ma mɛgɛ na we wunlumbolo, naa we fannga fɛnnɛ, naa we tɛleye konaa we tara woolo pe ni fuun pe ni we. ⁷ ***We Fɔ̀**, mboro wo na, ma yɛn sinɛ. Woro wè fɛrɛ shɔ̀ nala, woro Zhuda tara woolo, naa Zheruzalemu ca woolo, konaa ***Izirayeli** tara woolo pe ni fuun, mbele pè yiri tɔ̀n konaa mbele pè yiri wa lege, poro mbele maa purɔ̀, a pè kari tara nda fuun ni pe kambasinnde nda pè pye ma na ti kala na we. ⁸ Ee, Yawe Yɛngɛle, woro wè fɛrɛ ti shɔ̀, woro naa we wunlumbolo, naa we tara teelee konaa we tɛleye pe ni, katugu wè kapege pye ma na. ⁹ Eɛn fɔ̀, mboro ɲa ma yɛn we Fɔ̀, we Yɛngɛle, ma yɛn leele yinriwɛ tafɔ̀, ma yɛn na we kapere ti kala yari we na, ali mbege ta wè yiri ma je ma na.

¹⁰ «Wee yɛnlɛ mbe logo Yawe Yɛngɛle, we Yɛngɛle li yeri. ***Lasiri** ko-ɲgolo ɲgele li kan li tunmbyeele mbele Yɛngɛle yɔ̀n sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yeri, a pè ke yo we kan, wee yɛnlɛ mbe tanga ke na. ¹¹ Izirayeli tara woolo pe ni fuun pɔ̀n lasiri koɲgolo ke jɔ̀gɔ̀. Pè punɔ̀ le ma ni, ma je mbe logo ma yeri. Ki kala na, dɔ̀nga kagala naa tipege kagala ɲgele ke yɛn ma yɔ̀nɔ̀gɔ̀ wa Yɛngɛle li tunmbyee Moyisi wi lasiri sɛwɛ wi ni, ki kagala kè to we na, katugu wè kapege pye Yɛngɛle li na. ¹² Sɛnrɛ nda làa yo ma yo li yaa ɲga pye woro naa we tara teelee mbele pàa pye na we yege sinni we na, ligi pye. Li jɔ̀nɔ̀gɔ̀ gbɔ̀gɔ̀ wa we na. Ki jɔ̀nɔ̀gɔ̀ ɲga kɔ̀ gbɔ̀n Zheruzalemu ca ki na, ki cɛnlɛ la fa pye dunruya wi laga ka kpe ni gben fyew. ¹³ Ki jɔ̀nɔ̀gɔ̀ kagala ke ni fuun kè gbɔ̀n we na, paa yege ɲga na pàa ki wogo ki yɔ̀nɔ̀gɔ̀ wa Moyisi lasiri wi ni we. Eɛn fɔ̀ woro wo na, we fɔ̀n yɛnri Yawe Yɛngɛle, we Yɛngɛle; we fa yɛnlɛ mbe we kambasinnde ti yaga, we fa yɛnlɛ mbɔ̀n kaselege ki logo. ¹⁴ Ki kala na, Yawe Yɛngɛle, mɔ̀ga pye, a ki jɔ̀nɔ̀gɔ̀ kɔ̀ to we na; katugu Yawe Yɛngɛle, we Yɛngɛle, ma yɛn sinɛ wa ma kapyegele ke ni fuun ke ni. Eɛn fɔ̀ woro wee yɛnlɛ mbe logo ma yeri.

¹⁵ «Koni, we Fɔ̀, we Yɛngɛle, mboro ɲa màa ma woolo pe yirige wa Ezhipiti tara ma yawa pi fannga na, mà mɛgbɔ̀gɔ̀ ta, a kɔ̀ koro wa fɔ̀ ma pan ma gbɔ̀n nala; eɛn fɔ̀ woro wo na, wè kapege pye, ma pye kajɔ̀gɔ̀ pyefɛnnɛ. ¹⁶ We Fɔ̀, ma kasinɛgɛ ki kala na, ma nanɲbanwa gbɔ̀ po naa ma kɔ̀nrɔ̀ ti ni, ki yaga ti laga mbe lali Zheruzalemu, ma ca ki ni, ko ɲga ki yɛn ma yanwiga ***kpoyi** ye^a; katugu we kapere to naa we tɛleye pe kambasinnde ti kala na, cɛngele ɲgele fuun ke yɛn ma we tara ti maga, ke yɛn na Zheruzalemu ca konaa ma woolo pe tifaga. ¹⁷ Koni, we Yɛngɛle, ki yaga ma mi ɲa ma tunmbyee na yɛnrɛwɛ po naa na yɛnrɛwɛ gbɔ̀ pi

^a **9.16:** ɲga kɔ̀ yo fɔ̀: *Yanwiga kpoyi*, Siyɔ̀n yanwiga ko pe maa yinri ma, pa pàa sherigo gbɔ̀gɔ̀ ki kan wa ki na, wa Zheruzalemu ca. Pe maa ki yinri fun Zheruzalemu ca.

logo. Ma mege ki kala na, ki yaga mɔɔ lajenge kpoyi nga pɛ jɔɔ ki wele kajenge ni. ¹⁸E, na Yenɛle, nunɔbolo jan ma logo na yeri. Ma yengele ke kan we ca ki na maga jɔɔsara ti wele! Ma mege ki yen ca nga na, ki jɔɔwɔ pi wele! We woro nɔɔ yenrewe gbɔɔ yenri ma yɔn we na we kasinɛge ko kala na, ɛɛn fɔ we yen nɔɔ yenrewe gbɔɔ yenri ma yɔn we na ma yinriwe tawa gbɔɔ po kala na. ¹⁹We Fɔ, logo we yeri. We Fɔ, we kala yaga. We Fɔ, ma jatere wi tege we na. Ma we kala li yege wɔ, maga ka mɔ, ma mege ki kala na, na Yenɛle; katugu ma mege ko ki yen ma ca ki na konaa ma woolo pe na.»

**Merege Gabiriyeli wila yegele
nafa taanri ma yiri ke
tegesaga kolɔshyen
ke kɔɔ wi yege yo**

²⁰«Mila pye na yenri bere, nala kapere to naa Izirayeli, na woolo pe kapere ti yuun nari finligi, na Yawe Yenɛle, na Yenɛle li yenrewe gbɔɔ yenri li yanwiga kpoyi ki wogo na. ²¹Mala ta mila pye na yenri, nanɔ ɔa mila keli ma yan wa na yariyanga konɔbanɔa ki ni, ***Gabiriyeli** we, wɔ si yiri sire na, ma fyeele ma pan na kɔɔɔ, yɔnɔkɔɔ yege ***saraga** wɔsanga wi ni. ²²A wɔ si pan mala yege naga ma yo fɔ: «Daniyeli, mɔ pan koni mbe tijinliwe naa kagala kɔɔ jenme kan ma yeri. ²³Naa mɔga le na Yenɛle li yenrewe gbɔɔ yenri, Yenɛle li senre ta yo, to mɔ pan mbe yari ma yeri, katugu ma yen ma Yenɛle li ndanla jenge. Ki kala na, ma nunɔbolo jan ki senre ti yeri, ma ki yariyanga ki kɔɔ wi jen.»

²⁴«Ye le nafa taanri ma yiri ke tegesaga kolɔshyen wagati wɔ kɔn ma tege ma woolo konaa ma ca kpoyi ki kan. Ki wagati wɔ kɔn ma tege, jango mbe kolomɔ kapyere ti yerege, mbe kapere ti kɔ, mbe kambasinnde ti kala yaga, kasinɛge mbakɔɔ ki ta ki pan. Yariyanga konaa Yenɛle yɔn senre yofenne pe senre ti kagala ke pye ke yɔn fili, Yenɛle li lajenge kpoyi ki tege ki ye naa fɔnɔɔ li kan. ²⁵Ija ma daga mbe jen mbe wali ki na, ko yen fɔ mbege le wagati ɔa ni ki yo ma yo fɔ Zheruzalemu ca ki yaa gbegele mbe tege konaa mbe kan naa fɔnɔɔ, fɔ mbe sa gbɔn kundigi ɔa pɛ ***sinme kpoyi** wo wi na maa wɔ wi pansanga wi na, yegele kolɔshyen tegesaga kolɔshyen wagati wi yaa toro. Sanni yegele kolɔshyen tegesaga nafa taanri ma yiri shyen wagati ni, ca ki yaa gbegele mbe tege konaa mbe kan naa fɔnɔɔ, mbe pinle ki nawa konɔgolo koro naa ki malaga sige-mboro ti ni, ɛɛn fɔ ki yaa ka pye wagati nɔbaan.

²⁶«Ki yegele kolɔshyen tegesaga nafa taanri ma yiri shyen wagati wi konɔɔ, pe yaa ka nanɔ wa gbo, ɔa pɛ sinme kpoyi wo wi na maa wɔ. Lere kpɛ se ka yenle mbe yere wi ni mboo saga. Kundigi wa woolo yaa ka pan mbe ca konaa ***laga kpoyi** ki ya. Kona, jɔɔwɔ gbɔɔ yaa gbɔn wi na, mboo wogo ki kɔ paa yege ɔa na tɔnɔgbɔɔ ma jɔɔwɔ pye we.

Een fɔ sanni wi sa ku, wi yaa malaga yirige mbe jɔgɔwɔ pye, paa yege ɲga na kila kɔn ma tege we. ²⁷Wi yaa ka yɔn finliwe le lelegere ni, mba pi yaa yeresaga ta sa gbɔn yegele kɔlɔshyen ni. Ki yegele kɔlɔshyen ke nandogomɔ, wi yaa ka yo fɔ pe saraga wɔmɔ naa yarikanra kanwa pi yerege. Ki kundigi jɔgɔwɔ pyefɔ wi yaa ka katijangara pye fɔ sa toro ki da wi na^b, fɔ sa gbɔn wo jate wi tɔngɔsanga wi na, paa yege ɲga na kɔn ma tege wi wogo na we.»

Yariyanga taanri wogo:
Naja ɲa wila len jese yaripɔɔ
tiyɔnrɔ ti le

10 ¹Perisi tara wunlunaja Sirusi wi wunluwɔ pi yeɛ taanri wolo li ni, a Yenɲele li si senre ta yo Daniyeli wi kan, wo ɲa paa pye na yinri fun Belishazari. Ki senre ti yen kaselege senre; ti yen na para wagati ɲgbaan ɲa wila paan wo senre na. A Daniyeli wɔ sigi senre ti logo ma wali ti na konaa ma yariyanga ki kɔɔ wi jen.

²Ki wagati wi ni, mi Daniyeli na nawa pɔla tanga na na fɔ ma saa gbɔn yapeleye jeyen taanri. ³Mi sila yenle mbe yaakaga tanga kpe ka; mi sila kara ka, mi sila si duven wɔ. Mi sila sinme nuwɔ taan fa na yee na fɔ ma saa ki yapeleye taanri yi kɔ.

⁴Yeɛ li yenɲe kɔngbanɲga ki pilige nafa ma yiri tijere wogo ki na, a mi silan yee yan wa gbaan gbenɲe wi yɔn na, ɲa pe yinri Tigire. ⁵A mi silan yege ki yirige ma wele. Le ki yɔngɔlɔ nungba ke ni, a mi si naja wa yan, ɲa wila yaripɔɔ nda pɛ gbegele ***len** jese ni ta le. Kurusijara ɲa wila pye ma pɔ wa wi senne, wila pye tɛ piiri ɲa wila yiri wa Ufazi ca wo wa. ⁶Wi wire tɔla pye na yenɲele paa ***kirizoliti** sinndelege sɔngɲbanga wogo yen. Wi yege kila pye na yenɲele paa yenɲele yenɲeleme yen. Wi yenɲele kaa pye na yiin paa kasɔn yinɲele yen. Wi keyen naa wi tɔɔɔ ti ni, tɔla pye na yenɲele paa tuguyenre nda tɔ wɔlɔgɔ ta yen. Wi senpaara tɔla pye paa janwa gbɔlɔ tinme yen^c.

⁷Mi Daniyeli mi nungba mila ki yaraga ɲga kila ki yee naga ki yan. Mbele paa pye na ni, pe sila ki yan, een fɔ sunndo kɔngɔ ɲgbanga la pe yigi. A pɛ si fe ma saa lara. ⁸Ki pye ma, mi nungba mila koro le naga yarigbɔgɔ ɲga kila ki yee naga ki wele. A na wire tɔ si kaa fanla na na. A na yege cɛnwe pɔ kanɲga na woo paa yarifɔngɔ yen. Fanɲga kpe ko sila koro na ni. ⁹A mi si naja wi senpaara ti logo. Mɔri logo laga ɲga na, a na yege kɔ si wɔ, a mi to mala yege ki jiile wa tara.

¹⁰Maga ta mila seri, mbe ka wele, a mi sigi yan fɔ kee ka jiri na na, mala yirige mala kanɲguuro ti kan konaa na kendagala ke ni wa tara ti na. ¹¹A wɔ silan pye fɔ: «Daniyeli ma yen ma Yenɲele li ndanla fɔ jenge. Senre nda

^b 9.27: Dani 11.31; 12.11; Mati 24.15; Maki 13.14 ^c 10.6: Naga 1.13-15

mi yaa yo ma kan, ti kɔɔ wi logo ma wali wi na. Yiri ma yere le laga nga ma yen, katugu pànlà tun laga ma yeri fɔɔnfɔɔn nga na.» Naa wila kaa ki senre ti yo na kan, a m̀ si yiri ma yere na seri.

¹²A wì silan pye naa fɔ: «Daniyeli, maga ka fye; katugu maga le pilige konɔɔbannga nga m̀dɔ yee tirige ma Yenɔɔle li yege sɔɔwɔ, mali yenri mbe nga ki pye ki kɔɔ wi jen, Yenɔɔle lɔɔn yenrewe pi logo. M̀ pan ma kɔɔɔ mbe yɔn sogomɔ kan ma yeri ma yenrewe pi wogo na. ¹³Perisi tara ***meregeye** to ɔa wi yen ti go sigefɔ, wo wila na yege kɔn fɔ ma saa gbɔn pilige nafa ma yiri nunɔɔba ni. Eɛn fɔ ***Misheli**^d ɔa wi yen meregeye teele tugbɔmbɔlɔ wo wa, wì si pan mala saga. Ko k̀ ti m̀ koro wa Perisi tara wunlumbolo pe ni. ¹⁴Kala na li yaa ka pye ma tara woolo pe na wa wagati ɔa wila paan wa punɔɔ na wi ni, ko m̀ pan mbe yo ma kan, katugu ki yariyanga ki yen na para ki wagati punɔɔ woo wo senre na.»

¹⁵Maa ta wila pye naga senre ti yuun na kan, mila na yege ki sogo na wele wa tara, mi sila ya mbe para. ¹⁶Le ki yɔnɔɔlɔ nunɔɔba ke ni, a m̀ si ɔa wì yiri senwee pyɔ kɔɔɔ wi yan. A wì si pan ma jiri na yɔnɔɔbasere ti na. Kona, a m̀ si ya mala yɔn ki yenge naa na para. A m̀ si lerefɔ ɔa wila pye na yege sɔɔwɔ wi pye fɔ: «Na tafɔ, yariyanga nga m̀ yan, kilan jatere wi piri na na fɔ mala fanɔɔga ki kɔ na ni. ¹⁷Na tafɔ, mi ɔa ma tunmbyee, mele mbe si ya mbe para na tafɔ ma ni? Koni na fanɔɔga k̀ kɔ, a na wɔnwɔn p̀ kologo.»

¹⁸Kona, ɔa wila yiri senwee pyɔ kɔɔɔ, a wì si jiri na na naa, mee fanɔɔga le na ni. ¹⁹A wì silan pye fɔ: «Mboro ɔa ma yen ma Yenɔɔle li ndanla, maga ka fye. Yeyinɔɔge ki pye ma ni! Fanɔɔga le ma yee ni, ma kotogo ta!» Maa ta wila pye na para na ni, a m̀ si fanɔɔga ta. A m̀ suu pye fɔ: «Na tafɔ, ma mbe ya para na ni, katugu m̀ fanɔɔga le na ni.» ²⁰A wì silan pye naa fɔ: «M̀ pan laga ma yeri go nga na, maga jen le? Koni mi yaa songɔɔ sa malaga gbɔn Perisi tara meregeye to ɔa wi yen ti go sigefɔ wi ni. Na mi ka kari, Yavan^e tara meregeye to ɔa wi yen ti go sigefɔ, wi yaa pan. ²¹Eɛn fɔ, nga ki yen ma yɔnɔɔlɔ wa Yenɔɔle li kaselege sewe wi ni, ko m̀ pan mbe yo ma kan. Lere kpe woro nala sari ki malaga ki na, kaawɔ meregeye to Misheli ɔa wi yen ye go sigefɔ wo nunɔɔba.

11 ¹Medi tara wunlunana Dariyusi wi wunluwɔ pi yeɔ konɔɔbanna li ni, mi jate mila pye wa ***Misheli** wi ni mbe ta mboo saga. ²Koni mi yaa kaselege ki naga ma na.»

Wunlumbolo pele yaa ka malaga gbɔn pe yee ni

A ***merege** wì sho fɔ: «Wele, wunlumbolo taanri pele yege yaa ka yiri wa Perisi tara ti ni. Poro punɔɔ na, tijere woo yaa ka yiri, wo yaa ka pye

^d 10.13: Misheli wo wi yen merege ɔa wi yen Izirayeli tara ti go sigefɔ; Dani 10.21; Zhude 9; Naga 12.7. ^e 10.20: Dani 8.21

yarijende legere tafɔ mbe we sanmbala pe ni fuun pe na. Na wiga ka yawa ta wi yarijende legere ti kala na sanga ɲa ni, wi yaa ka leele pe ni fuun pe sun mbe pe wa Yavan tara wunluwɔ pi na.

³«Een fɔ wunlunana kotogofɔ wa yaa ka yiri mbaa wi wunluwɔ pi piin yawa gbɔɔ ni. ɲga fuun ka kaa ndanla, ko wi yaa kaa piin. ⁴Een fɔ, na wiga ka gbegele mbe cɛn sanga ɲa ni, pa wi wunluwɔ pi yaa to mbe walagi walagi mbe kari dunruya wi go tijere ki na. Pi se ka kan wi setiri-ge piile poro yeri pe cɛn wa wi yɔnlɔ. Pi yaa ka shɔ wi yeri, mbe kan pele yege yeri. Pi se ka fanɲga ta paa yege ɲga na pɪla pye. ⁵Yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunluwɔ wi fanɲga ki yaa ka gbɔɔ fɔ jɛnɲe, een fɔ wi mali-ɲgbɔɔnlɔ teele nungba yaa ka fanɲga ta mbe we wi fanɲga ki na mbe cɛn tegere ti na. Wi wunluwɔ fanɲga ki yaa ka gbɔɔ fɔ jɛnɲe.

⁶«Na yegele kele ka ka toro jenri, wunlumbolo pe yaa ka ***yɔn finliwe** le pe yeɛ ni. Yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunana wi sumboro wi yaa ka pɔri yɔnlɔparawa kameɲɲe kɛɛ wunlunana wi yeri mbege yɔn finliwe pi le. Een fɔ, sumboro wi fanɲga ki se ka koro wa. Wi pyɔ wi se ka go ta. Wo jate pe yaa kaa gbo mbe pinle mbele paa pan wi ni pe ni, naa wi to wi ni konaa ɲa wɪla pye wi sagafɔ wagati jenri ni wi ni.

⁷«Een fɔ ki jele wi sege woo wa yaa ka yiri mbe cɛn wa wi to wi yɔnlɔ. Wi yaa ka yiri yɔnlɔparawa kameɲɲe kɛɛ wunlunana wi malingbɔɔnlɔ ɲgbelege ki kɔrɔɔ. Wi yaa ka sa ye wa wi malaga sigeca ki ni, mboo nandanwa kala li pye wi na, mbe ya wi ni. ⁸Wi yaa ka ki wunlunana wi yarisunndo naa yaara yanlere nda pɛ tugurɔn yan mari gbegele, naa tɛ piiri yaara konaa warifuwe yaara nda ti yen wi yarisunndo ti woro ti koli mbe kari ti ni wa Ezhipiti tara. Ko punɲo na, yegele jenri ni, wi yaa laga yɔnlɔparawa kameɲɲe kɛɛ wunlunana wi na. ⁹Ko wunlunana wo yaa ka yiri mbe kari wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunluwɔ pi ni, mbe ta mbe to pi na, ko punɲo na mbe si sɔngɔrɔ mbe kari wa wi tara.

¹⁰«Yɔnlɔ parawa kameɲɲe kɛɛ wunlunana wi pinambiile pe yaa ka pe yeɛ gbegele malaga ki mege ni, mbe malingbɔɔnlɔ legere ɲgbelege ka gbogolo, mbele pe yɔn ki se ka jen. Pe ni, nungba yaa ka kari malaga ki na wi malingbɔɔnlɔ pe ni, mbe jaraga paa lafogo tɔnmɔ yen, mbe tara ti ni fuun ti yin mbe kari. Wi sɔngɔrɔsaga, pe yaa malaga ki gbɔn fɔ sa gbɔn wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunana wi malaga sigeca ki na mbe to ki na. ¹¹Kona, yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunana wi yaa ka kɔnrɔ ta, mbe yiri mbe sa to yɔnlɔparawa kameɲɲe kɛɛ wunlunana wi na. Wo yaa ka malingbɔɔnlɔ legere gbogolo, een fɔ poro yaa ka ye yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunana wi kɛɛ.

¹²«Na paga ka ya ki malingbɔɔnlɔ pe ni mbe kɔ, pa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunana wi yaa yin yeɛ gbɔɔwɔ ni mbe lelegere gbo, een fɔ wi cew

^f 11.5: Yɔnlɔ parawa kalige kɛɛ wunluwɔ wo wi yen Ezhipiti tara wunluwɔ we.

tawa pi se kari yege. ¹³Katugu yɔnlɔparawa kameŋge kɛɛ wunlunaŋa wi yaa nuru naa mbe malingbɔɔnlɔ legere pele gbogolo mbe we kongbanmbala pe na. Na wagati wa ka ka toro, na yegele jenri ka toro, wi yaa sɔngɔɔ mbe pan malaga mege ni wa Ezhipiti tara, malingbɔɔnlɔ legere ni konaa mali-
ngbɔnyaara legere ni. ¹⁴Ko sanga wo ni, lelegere yaa ka yiri yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunaŋa wi kɔɔɔɔ. Lewelimbele pele yaa ka yiri wa mboro Daniyeli ma woolo pe ni, mbe sa to wi na, jaŋgo nga kɪ yo wa yariyanga ki ni, kigi yeɛ yɔn fili, ɛɛn fɔ pe se ka ya.

¹⁵«Kona yɔnlɔparawa kameŋge kɛɛ wunlunaŋa wi yaa ka pan, mbe malingbɔɔnlɔ censaga kan, mbe tara gbogolo mberi pye lugusaga malaga sigeca ka tanla, mbe sigi sho. Kona, yɔnlɔparawa kalige kɛɛ malingbɔɔnlɔ ngbeleye yi se ya yere mboo sige, ali malingbɔɔnlɔ mbele pe yen kotogo ni, pe se ya fannga ta mbe yere. ¹⁶Ŋa wi yaa pan mbe ye mbe laga ki sho, wi yaa kaa piin paa yege nga na kuu ndanla. Lere kpɛ se ka ya mbe yere mboo sige. Wi yaa ka sa cɛn wa tara nda ti yɔn ma we ti ni fuun na ti ni, mbe jɔɔɔɔ pye ti na.

¹⁷«Wi yaa kaga kɔn mbege tege, mbe pan wi wunluwa yawa pi ni fuun pi ni. Wi yaa ka yɔn finliwe le yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunlunaŋa wi ni, mboo sumborombyɔ wi kan wi yeri pɔɔɔɔ na, jaŋgo mbaa ki jaa mbe yɔnlɔparawa kalige kɛɛ wunluwa pi jɔɔɔ. ɛɛn fɔ ki wogo ki se ka pye. Ki wunluwa pi se ka ye wi kɛɛ. ¹⁸Kona, wi yaa kannga mbe yege wa wa kɔɔje yɔn tara ti yeri, mberi legere sho. ɛɛn fɔ wi yeɛ nagawa kapyere, malingbɔɔnlɔ togbɔɔ wa yaa ka yiri mberi kɔ, mbe ti ki kapyere ti fɔɔ mbe tɔn wi na. ¹⁹Ko pungo na, yɔnlɔparawa kameŋge kɛɛ wunlunaŋa wi yaa ka sɔngɔɔ wa wi yeɛra tara malaga sigecara ti kɔɔɔɔ, ɛɛn fɔ wi yaa ka fige mbe to mbe kɔ mbe wɔ wa.

²⁰«Kona, ŋa wi yaa cɛn wa wi yɔnlɔ, wi yaa ka nizara shofo torogo wa wunluwa tara ti laga nga ki yen gbɔɔɔɔ ni ki ni, mbe saa nizara shoo leele pe yeri fannga na. Na wagati wa ka ka toro jenri, pa pe yaa ki wunlunaŋa wi gbo; ɛɛn fɔ ki se ka pye nangbanwa ni nakoma malaga na.

²¹«Nana wa yaa ka cɛn wa wi yɔnlɔ, ŋa wi yen ma leele pe mben, mbe sigi ta wunluwa pi gbɔɔɔɔ pe suu kan wi yeri. ɛɛn fɔ wi yaa kaa yeɛ tege wunluwa pi na yeyinŋge sanga ni tijinliwe pee senre ni. ²²Malingbɔɔnlɔ ngbelege gbɔɔɔ nga ki yaa ka jaraga mbe tara ti tɔn, paa lafogo ma kaa yin ma jaraga, ki yaa ka pe mbe kɔ mbe wɔ wa wi yege sɔɔɔɔ. Kundigi ŋa wila yɔn finliwe pi le, wo fun wi yaa jɔɔɔ mbe wɔ wa. ²³Na paga ka yɔn finliwe pi le wi ni mbe kɔ, wi yaa kaa nambara piin. Wi fannga ki yaa kaa gbogo mbaa kee yege, ali mbege ta wi woolo pee lege. ²⁴Yeyinŋge sanga ni, wi yaa ka ye wa kinda wi laga nga kɪ tanla ki ni fuun na ki ni, mbe nga wi teelee, naa wi teleye wa kpɛ sila pye ki pye. Wi yaa ka tara ti yaara naa ti yarijende ti koli mberi yeɛle wi woolo pe na. Wi yaa ka pyelɔmɔ ja mbe ta mbe to cara nda pɛ malaga sigemboro kan ma maga ti na, ko yaa pye wagati jenri ni.

²⁵ «Ko pungo na, wi yaa wi fannga ki le mbe kotogo le yee ni, mbe kari sa to yonlɔparawa kalige kee wunlunana wi na malingbɔɔnlɔ ngbelege gbɔɔ ni. Kona, yonlɔparawa kalige kee wunlunana wi yaa yiri wi kɔɔɔ malingbɔɔnlɔ ngbelege gbɔɔ ni, nga ki yen fannga ni; een fɔ wi se ka ya yere mboo sige, katugu pe yaa ka yon le wi na. ²⁶Mbele pe yaa kaa nii wa wi tabali wi na, pe yaa kaa gbo. Pe yaa ka ya wi malingbɔɔnlɔ ngbelege ki ni pew, malingbɔɔnlɔ legere yaa ka welege mbe to mbe ku. ²⁷Ki wunlumbolo shyen pe yaa kaa ki jaa wa pe kotogo na mbaa tipege piin. Na paga ka fili wa tabali nungba wi na mbaa jaa mbe li, pe yaa ka yagbogowo senre yo mbe pe yee kan. Een fɔ nga paa jaa mbe pye, ki se ka yon, katugu ki kɔɔ pi se gbɔn na wagati na wi kɔn ma tege wi fa gbɔn.

²⁸ «Kona yonlɔparawa kameŋge kee wunlunana wi yaa songɔɔ wa wi tara yarijende legere ni. Yenŋele li yon finliwe pi le leele mbele ni, wi yaa kaa tipege jate wa wi nawa pe ni, mbe nga wi kɔn ma tege mbe pye pe na ki pye, ko pungo na, mbe si songɔɔ wa wi tara.

²⁹ «Wagati na wi kɔn ma tege na wiga ka gbɔn, wi yaa yiri naa malaga ni yonlɔparawa kalige kee wunluwa pi kɔɔɔ, een fɔ ko malaga ko se ka pye paa kongbannga ki yen. ³⁰Leele pele yaa ka yiri wa Mediterane kɔɔje wi yonlɔ tosaga kee yeri, wa Kitimu ca, tɔnmɔkɔɔɔ tugbɔɔɔ ni mbe pan malaga ni wi kɔɔɔ. Ki yaa kaa wire ti fanla wi na, kona, wi yaa songɔɔ mbe kari wi tara. Yenŋele li yon finliwe pi le leele mbele ni, wi yaa ka yiri pe kɔɔɔ naa fɔnŋɔ. Mbele pe yaa kaa ki yon finliwe pi jogo, wo naa poro pe yaa ka gbogolo. ³¹Malingbɔɔnlɔ ngbeleye yan wi yaa ka tun, yi yaa ka yiri mbe lajenge *kpoyi konaa malaga sigeca ki tege *fyɔngɔ ni. Yi yaa ka *saraga nga ki maa woo pilige pyew ki wɔmɔ pi sa, mbe si yaritijaanga nga ki maa jɔɔɔ pi piin ki gbegede mbege tege wa lajenge kpoyi ki ni*. ³²Wi yaa ka mbele pe yaa ka yon finliwe pi jɔɔ pe fanla mbe pe pungo wi tijinliwe pee senre ti ni. Een fɔ leele pe ni, mbele pɛ Yenŋele li jen, poro yaa ka fannga ta mbe yere mbaa kapyere piin.

³³Leele pe ni, mbele tijinliwe yen pe ni, poro yaa kaa lelegere nari. Een fɔ wagati jenri ni, pe yaa ka pele gbo tokobi ni, naa kasɔn yinne ni, naa kaso leme ni konaa mbe pe yaara ti koli pe yeri. ³⁴Na paga kaa pe kuun sanga na ni, pe se ka sagawa jembe ta, katugu lelegere yaa ka pe yee taga pe na, mbaa ki piin kopiire ni. ³⁵Ki tijinliwe fenne pe ni, leele pele yaa ka ku, jango ki wamawelewe pi ta pi pe pye fyɔngɔ fu, mbe pe pye kpoyi konaa mbe pe pye pe laga fɔ sa gbɔn ki kɔɔ wagati wi na, katugu ki kɔɔ pi yaa gbɔn wagati na wi kɔn ma tege wo ni.

³⁶ «Ki wunlunana wi yaa kaa wi yeera nandanwa kala lo piin, mbaa wi yee yinrigi mbaa wi yee gbogo yarisunndo ti ni fuun ti na. Wi yaa kaa senre nda tii daga yowo ni ti yuun Yenŋele na li we yarisunndo ti na li na.

Wi kagala ke yaa kaa yɔngɔ la kee yege, fɔ sa gbɔn Yenjele li nangbanwa pi sa pi yee yɔn fili, katugu nga ki kɔn ma tege, ki yaa pye^h. ³⁷Wi se kaa wi teleye pe yarisunndo ti jate konaa yarisunngo nga ki kala li yen ma gbɔgɔ jeele pe ni ki ni. Wi se kaa yarisunngo ka kpe jate, katugu wi yaa kaa wi yee gbogo ti ni fuun ti na. ³⁸Ɛen fɔ yarisunngo nga ki yen malaga sigecara ti go na, wi yaa kaa ki gbogo. Yarisunngo nga wi teleye pe sila jen, wi yaa kaa ki gbogo mbaa ki kaan te ni, naa warifuwe ni, naa sindeere sɔngbanga woro ni konaa yaara sɔngbanga woro ta yege ni. ³⁹Cenle la yege yarisunngo yaa kaa saga wi sa to malaga sigecara ta na. Mbele pe yaa kaa wi jate, wi yaa ka gbɔgɔwɔ kan pe yeri, mbe pe tege-tege lelegere go na, mbe tara ti yeele pe na, ti pye pe tɔnli.

⁴⁰«Na ki kɔsanga wiga ka gbɔn, yɔnlɔparawa kalige kee wunlunana wi yaa ka yiri malaga ni wi kɔrɔgɔ. Kona, yɔnlɔparawa kameŋge kee wunlunana wi yaa sa to wi na paa tifelingbɔgɔ yen wi malaga gbɔnwotoroye pe ni, naa wi shɔn lugufenne pe ni konaa tɔnmɔkɔrɔ tugbɔrɔ legere ni. Wi yaa kaa yiin tara ti ni, mbaa pe jogo mbaa toro paa yege nga na lafogo ma kaa yin ma jaraga. ⁴¹Wi yaa ye wa tara nda ti yɔn ma we ti ni fuun na ti ni mbe lelegere gbo. Ɛen fɔ Edɔmu cenle woolo, naa Mowabu cenle woolo konaa Amɔ cenle woolo kundigile pe yaa ka shɔ wi legbogo ki kee. ⁴²Wi yaa ka cen fannga ki na tara legere go na. Ezhipiti tara fun ti se ka shɔ mbe to. ⁴³Wi yaa ka Ezhipiti tara te, naa warifuwe konaa yaara sɔngbanga woro ti ni fuun ti koli. Libi tara fenne naa ***Etiyopi** tara fenne pe yaa ka taga wi na. ⁴⁴Wi yaa ka senre ta logo mbe yiri wa yɔnlɔ yiri-saga naa yɔnlɔparawa kameŋge kee yeri, to yaa kaa sunndo wi kɔn wi na. Kona, wi yaa yiri wa tara ti ni nangbanwa gbɔɔ ni, mbe sa lelegere tɔngɔ mbe pe kɔ mbe pe wɔ wa. ⁴⁵Wi yaa ka wi wunluwɔ ***paara yinre** ti kan wa kɔgɔjeye pe sɔgɔwɔ, wa yanwiga tiyɔngɔ kpoyi ki na. Ko pɔngɔ na, wi yaa kɔ mbe wɔ wa, lere kpe wo se ka sa saga wi na.»

Jɔlɔgɔ konaa kuulo pe yenme kala

12 ¹«Ko wagati wo ni, mɛregeye togbɔɔ ***Misheli** wi yaa ka pan, wo ŋa wi yen ma woolo pe go sigefɔ we. Ko sanga wo yaa ka pye jɔlɔgɔ gbɔgɔ sanga. Ki jɔlɔgɔ cenle ka fa to maga le cengele kɛ da wagati ŋa ni, fɔ ma pan ma gbɔn ki sanga ŋa wi na. Ko sanga wo ni, ma woolo mbele pe mɛre ti yaa ka pye mbe yɔnlɔgɔ wa sewe wi ni, poro pe yaa ka shɔⁱ. ²Mbele pe yen na wɔnlɔ wa tara ti nɔgɔna wa fanra ti ni, pe legere yaa ka yen mbe yiri. Pele yaa ka yen mbe yiri mbe yinwege mbakɔgɔ ko ta, pele yaa ka yen mbe yiri mbe jɔlɔgɔ ta, konaa mbe fere shɔ, nda ti yen kɔsaga fu^j. ³Leele mbele pe yaa ka tijinliwe ta, poro yaa kaa yengele paa

^h 11.36: 2 Tesa 2.3-4; Naga 13.5-6 ⁱ 12.1: Mati 24.21; Maki 13.19; Naga 7.14; 16.18

^j 12.2: Mati 25.46; Zhan 5.29

naayeri yanwa pi yen, mbele pe yaa lelegere naga kasinnge ki ni, poro yaa kaa yengele paa wɔnnɔɔ ke yen sanga pyew fɔ tetete^k.

⁴«Mboro wo na Daniyeli, ki senre ti yigi ti pye ngundo wa ma nawa, ma ki sewe ɲa wi tɔn ma tegerɛ tɛge wi na, wi nawa senre tiga ka ta mbe ɲen fɔ sa gbɔn ki kɔsanga wi na. Kona, lelegere yaa kari kara, pa ka yaa taga pe ɲenme pi na^l.

Kɔsanga kala li yen ngundo

⁵«Mi Daniyeli, mɪla pye na wele bere, mɛɛ kaa leele shyen pele yegɛ yan pɛ yere. Nungba la pye gbaan wi kɛɛ nungba na, sanɲa wi yen gbaan wi kɛɛ sanɲa ki na. ⁶Nanɲa ɲa wɪla ***len** jese yaripɔɔ ti le konaa ma pye yeresaga wa gbaan tɔnmɔ pi na, ki leele shyen pe ni, a nungba sigi nanɲa wi yewe ma yo fɔ: «Ki kacɛn kagala ke yaa ke yɛɛ yɔn fili wagati wiwiin?»

⁷«Kona nanɲa ɲa wɪla len jese yaripɔɔ ti le konaa ma pye yeresaga wa gbaan tɔnmɔ pi na, a mɪ suu magala li logo. A wɪ suu kalige ki yirige wa naayeri konaa wi kamɛngɛ ki ni, ma wugu ɲa wi yen yinwege na fɔ sanga pyew wi na, ma yo fɔ ki kagala ke yaa pye yeɛ taanri naa kɔngɔ ni. Cenɛ na li yen ***kpoi** Yenɲele yegɛ na, li fanɲa ki ni fuun kiga ka kɔ sanga ɲa ni, kona ki kagala ke ni fuun ke yaa pye mbe ke yɛɛ yɔn fili^m.

⁸«Mi Daniyeli, mɪla ki senre ti logo, ɛɛn fɔ mɪ sila ti kɔɔ wi ɲen. Ki pye ma, a mɪ si yewe naa, ma yo fɔ: «Na tafɔ, ki kagala ɲgele ke kɔwɔ pi yaa ka pye meɛ?»

⁹«A wɪ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ta kee Daniyeli, katugu ki senre ti yaa koro ngundo, tegerɛ mbe pye ti na fɔ ki kɔsanga wi sa gbɔn. ¹⁰Lelegere yaa ka pye kpoyi, mbe pye mbe laga wamawelege ki fanɲa na. ɛɛn fɔ, lepeeɛ pe yaa la tipege piin, wa kpe se ka tijinliwe ta pe ni mbege kɔɔ ɲen. ɛɛn fɔ, mbele pe yaa ka tijinliwe ta, poro yaa kaga kɔɔ ɲenⁿ.

¹¹***Saraga** ɲa ki maa woo pilige pyew, pe yaa ki wɔmɔ pi sa wagati ɲa ni, mbege ɛɛ le ki wagati wi na fɔ sa gbɔn yaritijaanga ɲa ki maa jɔgɔwɔ pi piin, ki sa pan ki cen wa ***saraga wɔsaga** ki na, piliye waga kele naa cenme shyen naa nafa tijere ma yiri ke (1 290) yi yaa toro^o. ¹²Na lere ɲa ka ka ya mbege kun wi yɛɛ ni, mbe sige fɔ sa gbɔn piliye waga kele naa cenme taanri naa nafa ma yiri ke ma yiri kanɲurugo (1 335), ferewe yaa pye wi woo.

¹³«Mboro wo na, ma yere jengɛ fɔ ma sa gbɔn wa ki kɔsaga ki na. Kona, ma yaa wogosaga ta. Ko punɲo na, ma yaa yiri mbɔɔn tasaga ki ta piliye punɲo woyo yi ni.» »

^k 12.3: ɲga kigi naga ma yo pe yaa kaa yengele paa naayeri yanwa pi yen nakoma paa wɔnnɔɔ ke yen, ko kɔɔ wo yen fɔ pe yaa ka gbɔgɔwɔ ta. ^l 12.4: Naga 22.10

^m 12.7: Naga 10.5; 12.14 ⁿ 12.10: Naga 22.11 ^o 12.11: Dani 9.27; Mati 24.15; Maki 13.14

Yenŋele yɔn senre yofɔ

OZE

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Yenŋele yɔn senre yofɔ Oze wila wi Yenŋele yɔn senre ti yo Izirayeli wunluwo tara ti yɔnlɔparawa kameŋge kee woolo poro kan. Wila wi Yenŋele yɔn senre ti yo Yenŋele yɔn senre yofɔ Amɔsi wi wagati wi punɔgo na. Ki wagati wi ni, Asiri tara fenne wele, poro mbele paa pye fanŋga fenne laga tara ti ni, kila yala pe fa pan mbe Izirayeli tara cagbɔgo ŋga pe yinri Samari ki tɔngɔ gben. Tara woolo paa pye na yarisunndo gbogo, pe sila pye na nuru Yenŋele li yeri. Izirayeli woolo pe sila pye sinmbele Yenŋele li ni; pe mbasinme pila gbɔn yege ŋga na, mbe ta mbege naga pe na, a Yenŋele li sigi yo Oze wi kan ma yo wi sa nanjaa wa pɔri wi ɔ. Laa ki yo Oze wi kan fɔ ki jambasinŋe wi daga mboo ndanla, paa yege ŋga na lo na Yawe Yenŋele li woolo pe yen mali ndanla we, ali mbege ta pe woro na nuru li yeri o.

Yenŋele laa li woolo pe kapege ki wele maga jɛn, maga yan fɔ li woolo pe yekee pe punɔgo wa li yeri. Naa leele pe mbaa pe jigi wi taga Yenŋele li na, pe sila ko pye, ɛɛn fɔ paa pe jigi wi taga pe yeera fanŋga ko na, naa cengele sanŋga-la ŋgele kaa pe maga koro na, konaa yarisunndo ta yege na. Ki pye ma, a Yenŋele li neɛ li woolo pe yinri mbe kiti kɔn pe na. Laa pe yege senre yo ma pe jeregi, ma yo li yaa jɔlɔgo wa pe na. ɛɛn fɔ yege ŋga na jele ŋa wii sin wi pɔlɔ wi maa kala yaga, Yenŋele ligi yɔn fɔlɔ kɔn mbeli woolo pe kala yaga ma, li yo fɔ:

Yawe Yenŋele li yo fɔ:

Mi yaa Izirayeli woolo pe mbasinme pi kala yaga pe na...

Katugu na nanɔbanwa pɔ kɔ pe ni (Oze 14.5).

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ŋga na

Oze wila jele pɔri ma piile se 1–3

Yenŋele laa senŋbanra yo Izirayeli woolo pe na konaa ma pe jeregi 4–13

Yenŋele li yaa kali woolo pe sagala 14.1-9

OZE WI PƆRƆGƆ KACƆN KAGALA NAA KE KƆRƆ

1-3

1 ¹ Senre nda to Yawe Yenŋele lāa le Beeri pinambyɔ Oze wi yɔn. Kila pye Zhuda tara wunlumbolo Oziyasi, naa Yotamu, naa Ahazi, naa Ezekiyasi pe ni fuun nungba nungba pe wagati wi na, konaa ***Izirayeli** tara wunlunaŋa Yerobowamu ŋa wila pye Zhouasi pinambyɔ wi wagati wi na^a.

Oze wila nanjaa wa pɔri wi jɔ

² Yawe Yenŋele lāa senre nda yo Oze wi kan ma yo wiri yo leele pe kan ti lesaga koyi yeɛn. Yawe Yenŋele lāa wi pye fɔ:

«Kari ma sa nanjaa^b wa le,
ma tanra piile se wi na;
katugu tara woolo pe yen na nanjara piin fɔ jenge;
pɛ pe yeɛ laga mi ŋa Yawe Yenŋele na na.»

³ Ki pye ma, a Oze wɛ si kari ma saa Dibilayimu sumborombyɔ Gomeri wi pɔri wi jɔ. A jele wɛ si kugbɔ le ma pinambyɔ se wi kan.

⁴ A Yawe Yenŋele li si Oze wi pye fɔ:

«Pyɔ wi meɛɛ ki taga, maa wi yinri Zhizireyeli^c,
katugu kɪ koro jenri, mi yaa yiri wunlunaŋa Yehu wi go woolo pe
kɔrɔgɔ,
legbogo ŋga paa pye wa Zhizireyeli ca ki kala na.
Mi yaa Izirayeli tara wunluwɔ pi jan.

⁵ Ko pilige ko ni, mi yaa ka Izirayeli woolo pe malingbɔɔnɔ pe fanŋga ki kɔ,
wa Zhizireyeli ca gbunlundeɛɛ ki ni.»

⁶ A Gomeri wɛ si kugbɔ le naa ma sumborombyɔ se. A Yawe Yenŋele li si Oze wi pye fɔ:

«Pyɔ wi meɛɛ ki taga, maa wi yinri Lo Uruhama^d;

^a **1.1:** Yerobowamu ŋa wi senre ti yo lagame, wo yen wi ye Yerobowamu konɔɔbanŋa wo ni 2 Wunlu 14.23-29; Yotamu kala yeli wele wa 2 Wunlu 15.32-38; 2 Kuro 27.1-3,7-9 lara ti ni; Ahazi kala yeli wele wa 2 Wunlu 16.1-20; 2 Kuro 28.1-27 lara ti ni; Ezekiyasi kala yeli wele wa 2 Wunlu 18-20; 2 Kuro 29-32 lara ti ni. ^b **1.2:** Kila pye faa, Izirayeli woolo nambala paa pye na paan na yarisunŋgo Baali konaa yarisunŋgo jeleɛɛ Asitarite ti gbogo, ma Yenŋele li senre ti ke. Ki yarisunndɔ tila pye Kana tara fenne poro woro. Izirayeli woolo paa pye na Kana tara fenne pe fɔrɔgi na sinlele nanjaala pe ni pe yarisunndɔ gbɔgɔwɔ pi na. Kana tara fenne paa taga ki na ma yo ki yarisunndɔ tila ti a pe yarilire tila yɔngɔ ma pinle pe yaayoro ti ni, a paa piile legerɛ siin. ^c **1.4:** Zhizireyeli meɛɛ ki kɔrɔ wowi ŋa fɔ «Yenŋele li yen na yariluguro nuru,» nakoma «Yenŋele li yen nari jaragi.» Wa Zhizireyeli ca, Izirayeli malingbɔɔnɔ to Yehu wila Izirayeli tara wunlunaŋa Ashabu wi go woolo pe ni fuun pe gbo, mɛɛ cɛn wunluwɔ pi na wo naa wi setirige piile pe ni (2 Wunlu 9-10). ^d **1.6:** Lo Uruhama kɔrɔ wo yen fɔ: yinriwe taga woro wa naa.

katugu mi se koro mbaa Izirayeli woolo pe yinriwe taa naa.

Mi se pe kala yaga fyew.

⁷«Èen fɔ, Zhuda setirige piile poro na, mi yaa pe yinriwe ta. Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, ye Yɛnɲɛlɛ le, muwi mi yaa pe shɔ. Mi se ka pe shɔ sandiga fanɲga na, nakoma tokobi fanɲga na, nakoma malaga gbɔngɔ fanɲga na, nakoma shɔnye, nakoma shɔn lugufenne fanɲga na.»

⁸Naa jɛlɛ wila kaa Lo Uruhama wi laga yinne na, a wì si kugbo ka le naa, ma pinambyɔ se. ⁹A *we Fɔ wì si Oze wi pye fɔ:

«Wi mɛgɛ ki taga, maa wi yinri Lo Ami^e;

katugu ye woro na woolo,

mi woro ye Yɛnɲɛlɛ fun.»

Yɛnɲɛlɛ li yaa ka Izirayeli woolo

pe jen naa paa li woolo yɛn

2 ¹Pilige ka *Izirayeli woolo pe yaa ka lɛgɛ paa kɔgɔje yɔn taambugo ki yɛn. Lere se ka ya mbe pe jiri mbe pe yɔn ki jen. Kila yo pe kan laga ɲga na ma yo: «Ye woro na woolo!» Ki yaa yo pe kan wa ki laga nɲɲgba ki na fɔ: «Ye yɛn Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo li woolo^f.» ²Kona, Zhuda tara woolo naa Izirayeli woolo pe yaa ka gbogolo nɲɲgba, mbe to nɲɲgba tɛgɛ pe yɛɛ go na. Pàa pe yigi kasopiile ma kari pe ni tara nda ni, pe yaa ka sɔngɔɔ mbe yiri wa ti ni; kaselege ko na, ki pilige ki yaa ka pye Zhizireyeli ca ki piligbɔgɔ. ³Yege yo ye sefenne nambala pe kan fɔ: «Ami!» (Ko kɔɔ wo yɛn: «na woolo»); konaa yege yo ye sefenne jɛɛlɛ pe kan fɔ: «Uruhama!» (Ko kɔɔ wo yɛn: «mbele pɛ pe yinriwe ta.»)

Izirayeli woolo pe yɛn

paa nanjaa yɛn,

ma pye mbele pe woro na nuru

Yɛnɲɛlɛ li yeri

⁴*We Fɔ wì yo fɔ:

«Ye ye nɔ wi jɛrɛgi!

Ye wo jɛrɛgi dɛ!

Katugu wi woro paa na jɔ yɛn naa,

mi fun mi woro paa wi pɔlɔ yɛn naa.

Wi daga mboo nanjara tɛgɛrɛ ti laga wa wi yege ki na,
mboo nandara tɛgɛrɛ ti wɔ wa wi yinɲɛle ke na.

⁵Na ko si pye, mi yaa wi yaripɔɔ ti sanga wi na mboo yaga witiwaga,
mboo yaga waga paa wi to naa wi nɔ laa se.

Mi yaa ti wi pye paa *gbinri yɛn,

paa tara yɛn, nda tì waga tɔnmɔ woro na taa wa ti ni.

^e 1.9: Lo Ami kɔɔ wo yɛn fɔ: mi na woolo ma. ^f 2.1: Ɔɔɔmu 9.26; 1 Pye 2.10

- Mi yaa ti wɔgɔ kuu gbo.
- 6 Wi piile poro na, mi se ka pe yinriwe ta,
katugu tanra piile wele.
- 7 Kaselege ko na, pe nɔ wuu yee kan nanjara to yeri,
ki jele ɲa wi pe se, wi fere wa wi yee na,
katugu wi yo fɔ:
«Mi yaa taga na keenle pe pungo na,
poro mbele pe maa yaakara naa tɔnmɔ kaan na yeri,
poro mbele pe maa simbasire yaripɔɔ naa *len jese yaripɔɔ ti kaan
na yeri,
poro pe maa sinme liwoo naa duven wi kaan na yeri.»
- 8 «Ki kala na, mi yaa wi konɔ li tɔn wuuro ni,
mi yaa mbogo wa mboo maga,
janɔ wiga ka torosaga ta.
- 9 Wi yaa kaa fee wi keenle pe pungo na,
een fɔ wi se ka pe yigi.
Wi yaa ka pe lagaja,
een fɔ wi se ka pe yan.
Kona wi yaa wi yee pye fɔ:
«Mi yaa songɔɔ wa na pɔɔ lee wi yeri;
katugu mila pye ferewe na wo sanga wo na ma we nala na.»
- 10 «Wo na, wi sila ki jen
fɔ muwi mila pye na *bile, naa duven fɔnɔ konaa sinme liwoo pi
kaan wi yeri.
Muwi mila pye na penjara to naa te wi kaan wi yeri legerɛ,
to nda wila pye na kaan yarisunngo *Baali ki yeri yarikanga.
- 11 «Ki kala na, mi yaa pan mbanla yarilire ti sho wi yeri yarilire
konsanga ni,
mi yaa na duven wi sho wi yeri *erezen pire ti ɔsanga ni.
Mi yaa na simbasire yaripɔɔ to naa na len jese yaripɔɔ ti sho wi
yeri,
to nda wila pye na nii naa fere ti tɔnni we.
- 12 Koni, mi yaa wi pagala mboo fere ti yirige funwa na wi keenle pe
yee sɔgɔwɔ.
Lere kpe se ka ya mboo sho na kee.
- 13 Mi yaa wi nayinme kagala ke ni fuun ke kɔ:
wi fetiye wele,
naa wi yevɔndɔ fetiye,
naa wi cɛnpiliye fetiye,

konaa wi sherege fetiye sanmbala pe ni fuun pe ni.

- 14 Mi yaa ka wi ɛɛzen keere to naa wi *figiye tire keere ti jɔɔ;
to nda wila pye na para ti wogo na na yuun fɔ:
«To ti yen na sara ɲa na keenle pɛ kan na yeri.»

Mi yaa ti ti kanɲa kɔɔɔ,
mbe ti wonɲaala pe pan peri ka.

- 15 Wagati ɲa fuun wɪ pye ma yarisunngo Baali ki gbɔɔ,
ma *wusuna nuwɔ taan sogo ki kan maga gbɔɔ,
konaa naa ye fere wi numagala kannjingele koro naa wi yɔɔɔ
somu wi ni,
na fee wi keenle pe punɔ na ma fege na na,
mi yaa wi sara ko ki ni fuun ko na. Yawe Yenɲele lo li yo ma.

- 16 «Ki kala na, mi yaa wi negenege mbe kari wi ni wa gbinri wi ni,
mbe sa para wi ni ndanlawa ni.

- 17 Kona, mi yaa wi ɛɛzen keere ti sɔngɔɔ wi na wa ki laga ki na,
mi yaa ti Akɔri gbunlundege^g ki pye wi jigi tagasaga.
Wi sumborowo sanga wi ni, wila pye na nuru na yeri yege ɲga na, pa
wi yaa kaa nuru na yeri ma,
paa yege ɲga na sanga ɲa ni wila yiri wa Ezhipiti tara we.»

**Yenɲele laa jaa lo naa li woolo
pe ni pe yɔn ki pye nunɲba**

- 18 «Ko pilige ko ni, mi ɲa Yawe Yenɲele, muwi mɪ yo ma,
ma yaa kaa na yinri mbe yo fɔ na pɔɔ,
ɛɛn fɔ ma se kaa na yinri naa «Baali», (ko kɔɔ wo yen na tafɔ).
19 Mi yaa ka yarisunndo Baali ti mege ki kɔ mbege wɔ wa wi yɔn.
Lere se ka ti mege yeri naa.

- 20 «Ko pilige ko ni, mi yaa ti *yɔn finliwe mbe ye poro naa wonɲaala
pe sɔɔwɔ,
naa poro naa sannjere ti sɔɔwɔ,
konaa poro naa yangala jedgele jedgele ɲgele ke maa fulolo tara ti na
ke sɔɔwɔ.
Mi yaa ka sandira, naa tokobiye konaa malaga ki kɔ mbege wɔ wa
tara ti ni.

Mi yaa ka ti paa wɔnɔ yeyinɲge na pɔw.

- 21 Izirayeli, mi yaa ma yenri mbɔɔn pye na jɔ fɔ sanga pyew.
Mi yaa ma yenri, mbɔɔn pye na jɔ
mbe yala kasingɲge ni, naa kaselege ni,

^g 2.17: Akɔri gbunlundege kila pye jɔɔɔ laga; Zhozu 7.24-26.

- naa kajenge konaa yinriwe tawa ni.
 22 Mi yaa ma yenri mbɔɔn pye na ɔ ki pye tagawa ni;
 kona pa ma yaa mi ɲa Yawe Yenɲele na jen.
- 23 «Yawe Yenɲele li yo fɔ:
 Ko pilige ko ni, mi yaa logo ma yeri.
 Mi yaa ka naayeri wi jorowo kala li kɔ,
 naayeri wo yaa ka tara ti jorowo kala li kɔ^h.
 24 Tara ti yaa yere ki na fun yarilire ti nandanwa kala li pye,
 mbe ti duven fɔnɔ naa sinme liwoo mbe ta.
 To fun ti yaa Zhizireyeli ca woolo pe kala yɔn.
 25 Mi yaa ka pe gbegele mbe pe tɛɛ wa tara ti ni paa yariluguro yen
 na ye kan.
 Mi yaa ka Lo Uruhama wi yinriwe ta;
 mi yaa ka Lo Ami wi pye fɔ: «Ye yen na woolo!»
 Poro fun pe yaa kanla pye fɔ: «We Yenɲele!» »

**Yenɲele làa yo Oze wi ɔ wi daga
 mboo ndanla naa**

3 ¹Kona, a Yawe Yenɲele li silan pye naa fɔ: «Kari jele wi kɔɔɔ, ma ti
 wɔɔn ndanla naa, wo ɲa kɔnɔ yen wi yeri, a wila nandara piin we.
 Ma ti wi kala lɔɔn ndanla paa yege ɲa na ***Izirayeli** woolo pe yen ma
 mi ɲa Yawe Yenɲele na ndanla we; ali mbege ta poro wele, pɛ taga yari-
 sunndo ta yege na, a ki yarisunndo ti ***erezen** gato wɛ tanla pe ni o.»

²Kona, a mɛ si warifuwe pyɔ kɛ ma yiri kanɲurugo sara naa, konaa
 ***ɔrizhi** pyɔ culo cenme tijere naa nafa shyen ma yiri kɛ (450) ni ma ki
 jele wi lɛ naa fɔnɔɔ. ³A mɛ suu pye fɔ: «Ma yaa koro na yeri fɔ wagati
 titɔnɔwɔ ni. Maga ka nanjara pye naa, maga ka naɲa wa yege lɛ naa. Mi
 fun mi yaa ki nɲɲɔba ki pye fun ma kanɲɔlɔ.»

⁴Ki pyelɔmɔ nɲɲɔba pi na, Izirayeli woolo pe yaa wagati titɔnɔwɔ
 pye, wunluwɔ se pye pe yeri, to se pye pe yeri. Pe se kaa ***saraga** woo;
 sinndeɛge titɔnɔɔ ɲa pe ma yerege na sunnu ki na ka se ka pye pe
 yeri. ***Efɔdi** se ka pye pe yeri konaa go yarisunndo ta yege ni, mbaa
 Yenɲele li yewe li nandanwa kala li ni. ⁵Eɛn fɔ ko pɲɲɔ na, Izirayeli
 woolo pe yaa ka sɔnɔɔ mbe pan Yenɲele li kɔɔɔ. Pe yaa ka Yawe
 Yenɲele, pe Yenɲele li lagaja konaa mbe pe wunlunɲa Davidi wi setiri-
 ge pyɔ wi lagaja. Wagati ɲa wila paan wa yege wi ni, pe yaa kaa paan
 Yawe Yenɲele li kɔɔɔ, mbaa fye li yege, jango mbeli kajenge pyege ki
 ta.

^h 2.23: Tara ti maa tisaga ki singi ki pan yarilire ti yɔn, tisaga ko ma pan ma yiri wa
 naayeri, na Yenɲele li kaga kan we; ɔɔmɔ 9.25; 1 Pye 2.10.

YENŊELE LAA LI WOULO PE JEREGI

4-11

Yenŋele li yaa kiti kɔn
li woolo pe na

- 4** ¹Yoro ***Izirayeli** woolo, ye Yawe Yenŋele li senre ti logo.
Katugu kiti yen Yawe Yenŋele li yeri li kɔn tara woolo pe na,
katugu mbe pye tagawa ni kɪ kɔ, kajenge kɪ kɔ.
Lere si Yenŋele li jen naa laga tara ti ni.
- ²Yaraga ko ka woro wa danga senre, naa yagbogowo, naa yuro konaa
nandara to pungo na.
Lewelewe kapyere to pe yen na piin.
Pe yen na leele pe kuun kɔnlɔ fu.
- ³Ki kala na, pe yaa kaa kunwɔ gbelege gbele laga tara ti ni.
Tara woolo pe ni fuun pe yaa ka cɔɔ cɔɔ,
mbe pinle wongaala naa sannjere ti ni fuun ti ni,
ali yere kɔɔje ŋgbanra ti yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- ⁴Ɛen fɔ lere kpe ka ka бага lere na,
lere kpe ka kaa lewee yenle wa jeregi;
yoro ***saraga wɔfenne** wele, yoro mi yaa kiti kɔn ye na.
Mi ŋa Yawe Yenŋele, muwi mɪ yo ma.
- ⁵Ye yaa ka kurugo mbe to yɔnlɔ ŋgbanga na,
yoro naa ***Yenŋele yɔn senre yofenne** pe ni, ye yaa ka kurugo mbe
to yembine.
Mi yaa ka ye nɔ wi tɔngɔ mboo wɔ wa.
- ⁶Na woolo pe yen na kuun kambajenme pi kala na.
Kɪ kaa pye yè je mbanla jen,
mi fun mi yaa je ye na mbe ye wɔ wa na saraga wɔɔtunŋo ki ni.
Kɪ kaa pye mi ŋa ye Yenŋele yè je na ***lasiri** wi na,
mi fun mi yaa fege ye piile pe na.
- ⁷Pè se ma lege yege ŋga na,
kapere nda pè pye na na, pa ti lege ma fun.
Mi yaa ka pe gbɔɔwɔ pi kanŋga mboo pye fere kala.
- ⁸Kapere ti kala yagawa jasaara nda na woolo pe maa woo, to saraga
wɔfenne pe ma tege na pe yee baro.
Pe yen na jaa na woolo pe koro paa kapere ti piin paa kee yege.
- ⁹Kala na li yaa pye saraga wɔfenne pe na, lo nungba lo li yaa pye
leele sanmbala pe na.
Mi yaa ka jɔlɔɔ wa pe na pe tangalɔmɔ pi kala na.

- Mi yaa ka pe sara mbe yala pe kapyegele ke ni.
- 10 Pe yaa kaa kaa,
 ɛɛn fɔ pe se ka tin.
 Pe yaa kaa nanjara ti piin,
 ɛɛn fɔ pe se ka se mbe lɛgɛ;
 katugu mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, pɛ laga na na.
- 11 Nanjara, naa duven lɛɛ konaa duven fɔnɲɔ wi ni, ti ma lere go jɔgɔ wi na.
- 12 Yarisunndo nda ti yɛn tikɔnrɔ woro, to na woolo pe maa yewe.
 Pe jɛɛrɛ pyekanɲagagala koro ke maa pe yɔn sogo;
 katugu nanjara jaterɛ ɲa wi yɛn pe ni, wɪ pe pɔnɲo.
 Pe yɛn na nanjara ti piin ma pe yɛɛ lali mi ɲa pe Yɛnɲɛlɛ na ni.
- 13 Pe ma saa na *saara yaayoro ti kuun wa yanwira ti go na,
 na *wusuna nuwɔ taan wi sori wa tinndiye pe go na,
 naa wa tigbɔrɔ ti nɔgɔ, wa pepiliye tire konaa *terebɛnti tire ti nɔgɔ,
 to nda ti yinmɛ pi yɛn ma tanla.
 Ki kala na, ye sumborombiile pe yɛn na nanjara piin.
 Ye pinambiile pe jɛɛlɛ pe yɛn na nandara piin.
- 14 Mi se ka jɔlɔgɔ wa ye sumborombiile pe na pe nanjara to kala na,
 nakoma mbe jɔlɔgɔ wa ye pinambiile pe jɛɛlɛ pe na pe nandara to
 kala na;
 katugu saraga wɔfennɛ poro jate pe yɛn na kee nanjaala pele kɔrɔgɔ,
 na pinlɛlɛ na saara ti woo nanjaala mbele pe maa nanjara piin
 yarisunndo gbɔgɔwɔ pi na pe ni.
 Cɛnlɛ na li woolo pe yɛn tijinliwɛ fu, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa.
- 15 Yoro Izirayeli woolo wele, yɛ ye yɛɛ kan nanjara ti yeri.
 ɛɛn fɔ yaga ka ti Zhuda tara woolo pege kala cɛnlɛ la pye mbe pye
 kajɔgɔ pyefennɛ.
 Yaga ka kari wa Giligali ca,
 yaga ka kari wa Beti Aveni caⁱ.
 Yaga ka wugu mbe yo fɔ:
 «Mɪ wugu Yawe Yɛnɲɛlɛ na yinwege wolo li mɛgɛ ki na.»
- 16 Izirayeli woolo pɛ yiri ma je
 paa yɛgɛ ɲga na nasumboro ma kaa panraga we.
 Koni, na yɛgɛ yan yɛɛn, Yawe Yɛnɲɛlɛ li mbe yɛnlɛ mbaa pe yɛgɛ
 sinni mbaa kee pe ni mɛlɛ,

ⁱ 4.15: Beti Aveni mɛgɛ ki kɔrɔ wowi ɲa fɔ: Tipege go. Beteli ca ko Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ wila yeri Beti Aveni. Beteli mɛgɛ ki kɔrɔ wowi ɲa fɔ: Yɛnɲɛlɛ go. Ki wagati wi ni, Giligali naa Beteli cara to tila pye yarisunndo gbɔgɔsara nda paa pye na jate jɛngɛ, pa Izirayeli woolo paa pye na kee wa, ma saa na yarisunndo ti gbogo.

- paa simbapiile yen wa naniwe gbɔɔ pi ni?
 17 Efirayimu^j cenle woolo poro pè yee kan yarisunndo gbɔɔwɔ pi yeri.
 Ye pe yaga wa paa ki piin!
 18 Na paga pe duven wi wɔ mbe kɔ, pe mɛɛ saa na nanjara piin;
 pe yekeelee fɛrɛmbandawa kapyere to ti yen ma pe ndanla.
 19 Tifelinjolo yaa ka pan mbe pe le mbe kari pe ni.
 Pe yaa ka fere shɔ pe saara nda paa woo ti kala na.

**Yekeelee pe yen na tara woolo
pe punngo**

- 5** 1 Yoro *saraga wɔfenne wele, ye logo na yeri!
 Yoro *Izirayeli woolo wele, yaa nuru!
 Yoro wunlunana go woolo, ye nungbolo jan ye logo!
 Kiti yaa kɔn ye na,
 katugu yè pye paa penɛ yen leele pe na wa Mizipa ca,
 ma pye paa leele yigimɛɛ yen wa Tabɔri yanwiga ki na.
 2 Yè wege tijugo wɔ leele pe na wa Shitimu ca.
 Eɛn fɔ mɪ gbɛgele mbe pe kapere ti fɔɔ tɔn pe na^k.
 3 Mi wo na, mɪ Efirayimu cenle woolo pe jen,
 Izirayeli woolo ye kala la si lara na na.
 Koni Efirayimu cenle woolo yè nanjara pye,
 Izirayeli woolo, a yè ye yee tɛge *fyɔngɔ ni.
 4 Izirayeli woolo pe kapere ti pe yee kɔn, pe se ya sɔngɔɔ mbe pan
 Yenɛle li kɔɔɔ naa,
 katugu nanjara jatere wi yen pe ni.
 Pee si Yawe Yenɛle li jen.
 5 Izirayeli woolo pe yee gbɔɔwɔ pi yen na pe jɛɛgi.
 Izirayeli woolo naa Efirayimu cenle woolo pe yaa ka to pe kajɔɔɔ ki
 kala na.
 Zhuda tara woolo pe yaa ka pinle mbe to pe ni fun.
 6 Pe yaa kari pe simbaala naa pe nɛɛ ti ni mbe sa Yawe Yenɛle li
 lagaja.
 Eɛn fɔ pe se kali yan,
 katugu li laga pe na.
 7 Pè Yawe Yenɛle li java,
 katugu pè kɛɛnɛ piile se.

j 4.17: Efirayimu wi yen Izirayeli cengele ke ma yiri shyen lo la nungba, eɛn fɔ lagame, maga logo Efirayimu, ko yen na para Izirayeli tara ti yɔnlɔparawa kamenɛge kɛɛ wunluwɔ po sɛnɛ na. ^k 5.1-2: Mizipa ca, naa Tabɔri yanwiga konaa Shitimu ca ki ni, tila pye lara nda ti yen yarisunndo gbɔɔsara.

Koni, yengge nungba ni, poro naa pe yarijende ti ni pe yaa tongo mbe wo wa.

Malaga nga
ki yaa to Izirayeli woolo
naa Zhuda tara woolo pe sɔgɔwɔ

- ⁸ Ye simbapɔɔ yenne mbanlaga ki win wa Gibeya ca,
ye mbanlaga ki win wa Arama ca!
Ye malaga kɔngɔɔ wa wa Bɛti Aveni ca.
Benzhame cenle woolo, ye juguye pe yen ye pungo na.
- ⁹ Efirayimu cenle woolo pe yaa ka tongo mbe wo wa
jɔɔgɔ pilige ki na.
Ŋga mi yen na yuun Izirayeli tara cengele ke kan, ki yen kaselege.
- ¹⁰ Zhuda tara teele pe yen paa leele mbele pe maa tara kɔngɔɔ ke woo
wa ke yɔngɔɔ ke ni, na ka tari pe tara ti na.
Na nangbanwa kala li yaa to pe na paa lafogo tɔnmɔ yen.
- ¹¹ Kiti ŋa wi yaa kɔn Efirayimu cenle woolo pe na, wi yaa jɔɔgɔ wa pe
na mbe pe jɔgɔ;
katugu pɛge kɔn maga tɛge, mbe taga yaara nda ti yen go fu woro to
pungo na.
- ¹² Ki kala na, mi yaa Efirayimu cenle woolo pe jɔgɔ
paa yɛge ŋa na fyenre ma kaa yaraga jɔgɔ we.
Mi yaa Zhuda tara woolo pe jɔgɔ fun paa yɛge ŋa na sagbanfɔngɔ
tipege ma lere jɔgɔ we.
- ¹³ Efirayimu cenle woolo pɛ pe yama pi jɛn,
Zhuda tara woolo pɛ pe sagbanra ti yan.
Kì pye ma, Efirayimu cenle woolo pɛ kari wa Asiri tara fenne pe
yeri.
Pɛ pitunmbolo torogo wa ki tara ti wunlungbɔɔ Yarebu wi yeri wi pe
saga.
Ɛɛn fɔ, wo se ya mbe ye sagala,
wi se ya mbe ye sagbanra ti were pye.
- ¹⁴ Katugu mi jate, mi yaa ka yiri Efirayimu cenle woolo pe kɔɔgɔ paa
jara yen,
mbe yiri Zhuda tara woolo pe kɔɔgɔ paa jara yirifɔngɔ yen.
Mi jate mi yaa ka gboro ti pye,
mbe si kari na kagboro ti ni.
Mi yaa kari ti ni lere kpɛ se ya mberi shɔ na yeri.
- ¹⁵ Kona mi yaa yiri mbe kari mbe sɔngɔɔ wa na censaga,
fɔ pe ka saga jɛn fɔ pe yen kajɔgɔ pyefenne mbe sɔngɔɔ mbanla
lagaja.
Jɔɔgɔ ki ka ka gbɔgɔ pe na, pe yaa kanla lagaja.

**Izirayeli woolo pè yo
pe yaa sɔngɔɔ Yɛnɛɛle li kɔɔɔɔ**

- 6** ¹Ye yɛn na yuun fɔ:
«Ye pan we sɔngɔɔ Yawe Yɛnɛɛle li kɔɔɔɔ.
Lo li we wɛɛɛɛ,
ɛɛn fɔ li yaa we sagala.
Lo li we gbɔn,
ɛɛn fɔ li yaa we wɛɛɛ pye.
- ²Li yaa yinwege kan we yeri sanni piliye shyen,
ki pilige taanri wogo, li yaa we yirige,
we yaa la we yinwege ki piin li yɛɛɛ sɔɔɔɔ.
- ³Ye ti we Yawe Yɛnɛɛle li jɛn,
weli lagaja weli jɛn.
Ki woro na we kɔɔn shyen, lalaaga ki ma pan yɛɛɛ nɔga na,
pa li yaa ka pan mbe we saga ma.
Li yaa ka pan we kɔɔɔɔ paa tisaga yɛn,
paa kanga tisaga yɛn, nɔga ki ma pan ma tara ti yinɔgi.»
- ⁴Yawe Yɛnɛɛle li yɛn na yɔn sogomɔ kaan, ma yo fɔ:
«Yoro Efirayimu cɛnɛ woolo, mbe yinɔgi pye ye na?
Yoro Zhuda tara woolo, mbe yinɔgi pye ye na?
Ye kagbaraga kila mɔ paa pinliwɛ yɔn fɔɔɔɔ yɛn,
ki yɛn paa yirifaga mɛnɔɛ yɛn, nɔga ki ma yangara.
- ⁵Ki kala na, milan yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ pe yirige ma pe wa ye na;
a mɛ jɔɔɔɔ wa ye na na yɔn sɛnrɛ ti ni.
Na kiti wi yaa to ye na paa yɔnɔ yanwa yɛn.
- ⁶Katugu kagbaraga ko ki yɛn mala ndanla, ɛɛn fɔ yaayoro ***saara** to
ma ti yɛn mala ndanla.
Leele panla jɛn Yɛnɛɛle ko ki yɛn mala ndanla ma wɛ ***saara**
sogoworo to na¹.»

**Izirayeli woolo pe yɛn
na kaɛgbɔɔ piin**

- ⁷«Yànlà ***yɔn finliwɛ** pi jɔɔɔ paa yɛɛɛ nɔga na Adama ca^m kila ki pye
we.
Pa yànlà fanla wa ki laga ki na.

¹ 6.6: Yomi 21.3; Mati 9.13; 12.7 ^m 6.7: Nɔga kɛ yo fɔ: *Adama ca*, Eburuye sɛnrɛ ti ni, ki sɛnpiile pe woro ma filige. Ki yɛn ndɛɛ ki yɛn na para sɛnwee kɔngbanɔa Adama wi kapege ko sɛnrɛ na, nakosima Adama ca woolo paa kapege ka pye, ki yɛn na para ko sɛnrɛ na; Zhozu 3.16.

⁸ Galaadiⁿ ca kî kannga ma pye kapege pyefenne ca.

Leele mbele pè gbo pe kasanwa pi yen wa lagapyew.

⁹ Benganri pyefenne pe ma lara na leele pe singi yege nga na,
pa *saraga wafenne ngbelege ki ma lara na leele pe singi ma, wa
Sishemu^o ca kologo ki na, mbaa pe kuun.

Ki wogo ki yen katijaanga.

¹⁰ Mî katijangara yan wa *Izirayeli tara.

Efirayimu cenle woolo pe yen na nanjara piin, ma ti a Izirayeli woolo
pè cen *fyongo ni.

¹¹ Yoro fun Zhuda tara woolo, yarilire kongo yen ma gbegele^p ye kan,
na mi ka kaa jaa mbanla woolo pe wo wa kulowo pi ni sanga nga ni we.

7 ¹ Na mi kaa jaa mbe *Izirayeli woolo pe sho sanga nga ni,
Efirayimu cenle woolo pe kajogoro to naa *Samari tara fenne pe
tipere ti ni, to ti ma yiri funwa na;

katugu pe maa nambara piin.

Yoolo pe yen na koro ti kaari na yiin wa yinre ti ni,

benganri pyefenne pe yen na tuun leele pe na wa ca nawa kongolo
ke ni.

² Pe woro naga sonri wa pe kotogo na fo mi yen na jatere piin pe
kapere ti ni fuun ti na.

Koni, pe kapere ti pe maga lagapyew;

na yege yen ti ni fuun ti na.»

Izirayeli woolo pe yen na yon nii wunlumbolo pe na

³ «Pe maa tipege ki piin na wunlumbolo pe nawa pi yinggi,
na nambara wi piin na kundigile pe nawa pi yinggi.

⁴ Pe ni fuun pe yen jataala naa nandaala.

Pe yen paa buru fosaga yen, nga buru wafu wi kason ngbanli gberi
wa ki ni.

Maga le wi muwe pi gbɔn, wi woro na kason ki gbegele naa, fo muwe
mba pi gbɔn pi sa fe pi yiri.

⁵ Pe kaa pe wunlunana wi feti wi piin pilige nga ni,
legboolo pe ma tin duven wi ni fo ma pye yambala.

Wunlunana wi maa kee ki sanga ki leele mbele pe maa tege lere na
pe kan.

ⁿ 6.8: Galaadi nga wi senre ti yo lagame, ki yaa pye ndee ca layi ko; 2 Wunlu 15.25.

^o 6.9: Sishemu ca kila pye faa Izirayeli cengele ke ma yiri shyen ke Yenjele gbogogaga, Zhozu 24.1 konaa ma pye ca nga pe yaa la karafa wa ki ni, Zhozu 20.1-7. Ki yaa pye ndee saraga wafenne paa kaa na leele pe yege koon, jango paga ka saa Yenjele li gbogo wa.

^p 6.11: Yarilire kongo yen ma gbegele ko koro wo yen naga nari ma yo Yenjele li yaa kiti kon pe na.

- 6 Mbele pe maa yɔn lemɛ pi piin, pe kotogo ki yen ma wɛri pe na paa buru fɔsaga yen.
Yembinɛ li ni fuun li ni, pe nanɗbanwa gbɔɔ pi ma sogo,
ɛɛn fɔ laga ka ka laga, pe nanɗbanwa gbɔɔ pi ma yiri pe ni paa kasɔn ngbanli yen.
- 7 Pe ni fuun pe yen ma wɛri paa buru fɔsaga yen;
pe maa pe yekee pe tɔnri.
Pe wunlumbolo pe yen na kuun,
ɛɛn fɔ wa kpɛ woro nala mɛgɛ ki yinri.
- 8 «Efirayimu cɛnlɛ woolo pɛ pe yɛɛ pinlɛ cɛngɛlɛ sanɗgala ke ni,
pe yen paa wɔn yen, ɲa pe suu wa mboo kanɗga wa kasɔn ki na.
- 9 Cɛnlɛ la yɛgɛ woolo yen na pe fanɗga ki koo pe ni,
ɛɛn fɔ poro jate pe sigi jɛn.
Pe yen na lee na yinzifire yinrigi,
ɛɛn fɔ poro jate pe sigi jɛn.
- 10 «Izrayeli woolo pe yɛɛ gbɔgɔwɔ pi yen na pe jɛrɛgi.
ɛɛn fɔ, pee sɔngɔɔ mbe pan mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, pe Yɛnɲɛlɛ na kɔrɔgɔ.
Konaa ki ni fuun, pe woro nala lagajaa.
- 11 Efirayimu cɛnlɛ woolo pɛ kanɗga ma pye paa ca ketenɛ yen, na li yen lembige ma pye tijinliwɛ fu.
Ezhipiti tara fɛnnɛ poro pe yen na yinri ma yo pe pe saga,
pa pe yen na kee Asiri tara fɛnnɛ poro kɔrɔgɔ ma yo pe pe saga.
- 12 ɛɛn fɔ mbe pe ta wa konɔ paa kee,
mi yaa na mɛrɛ ti jan pe na.
Mi yaa pe yigi mbe pe jaanri, paa yɛgɛ ɲga na pe ma sannjɛlɛ yigi we.
Mi yaa jɔlɔgɔ wa pe na, paa yɛgɛ ɲga na mila ki yo pe kan wa pe gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ^q.
- 13 Jɔlɔgɔ yen pe wogo,
katugu pɛ fe ma laga na na.
Jɔgɔwɔ gbɔɔ yaa gbɔn pe na,
katugu pɛ yiri ma je na na.
Mi wo na, mila daga mbe pe shɔ,
ɛɛn fɔ, a pe nɛɛ yagbogolo finlɛlɛ na tari na na.
- 14 Pe woro na gbele nala yinri mbe pe saga, pe kotogo ki ni fuun ni.

^q 7.12: ɲga kɔ yo fɔ: *Mi yaa jɔlɔgɔ wa pe na, paa yɛgɛ ɲga na mila ki yo pe kan wa pe gbogolomɔ woolo pe sɔgɔwɔ*, Yɛnɲɛlɛ sɛnrɛ sɛwɛɛlɛ peɛlɛ ni, ki yen ma yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: *Na mi ka ta mbege logo mbe yo fɔ pe gbogolo, mi yaa pe yigi*.

Ɛɛn fɔ̀ pè koro na gbele wa pe sinlesara.
 Pe maa pe yɛɛ gbogolo, mbe ta mbe *bile naa duven fɔ̀nɔ̀ ta'.
 Kona, pe mɛɛ pe yɛɛ lali na ni.

- 15 «Muwi m̀ì pe naga, ma fannga kan pe yeri;
 ɛɛn fɔ̀ mi wo na, kapege pe yen na jate na ni.
 16 Na pe ka sɔ̀ngɔ̀, paa sin mbe pan mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na yaara ti ni fuun
 ti go na na kɔ̀ɔ̀gɔ̀.
 Pè kolo paa sandiga yen, ɲga ki woro ma sin.
 Pe yaa ka pe kundigile pe gbo tokobi ni pe sɛnjagara yomɔ̀ pi kala
 na.
 Leele pe yaa kaa tɛɛ pe na wa Ezhipiti tara.»

**Yɛnɲɛlɛ l̀ì nawa ɲgban
 li woolo pe ni**

- 8** 1 Ye simbapɔ̀lɔ̀ yɛnɲɛɛ mbanlaga ki win ye leele pe yeri!
 Jɔ̀lɔ̀gɔ̀ yen na paan mbe to Yawe Yɛnɲɛlɛ li woolo pe na paa yɔ̀n yen.
 Yawe Yɛnɲɛlɛ l̀ì yo fɔ̀:
 «Katugu *Izirayeli woolo pànlà *yɔ̀n finliwɛ pi jɔ̀gɔ̀,
 pè yiri ma je na *lasiri wi na.
 2 Pe yaa kaa gbele mbaa na saga jaa, mbaa yuun fɔ̀:
 «We Yɛnɲɛlɛ, woro Izirayeli woolo wele, pa wɔ̀ɔ̀n jɛn yɛɛn!»
 3 Izirayeli woolo pè je ɲga ki yɛn jɛnɲɛ ki na.
 Ki kala na, pe juguye pe yaa ka pe purɔ̀.
 4 Pe ma wunlumbolo tɛɛ pe yɛɛ go na,
 mbe sigi ta pe silan yewe.
 Pe ma teele tɛɛ pe yɛɛ go na,
 mbe sigi ta pe sigi yo na kan.
 Pè yarisunndo yanlɛɛ gbɛgele pe yɛɛ kan pe warifuwe naa pe tɛ wi
 ni,
 a ko pye pyelɔ̀mɔ̀ pa mbe pe tɔ̀ngɔ̀.
 5 «*Samari tara fɛnnɛ, mi ɲa ye Yɛnɲɛlɛ, m̀ì je ye napige yanlɛɛ ki
 na.
 M̀ì nawa ɲgban ye ni.
 Ye se ya mbe ye yinwege ki pye *fyɔ̀ngɔ̀ fu fɔ̀ sa gbɔ̀n wagati
 wiwiin?
 6 Ye napige yanlɛɛ pa k̀ì yiri wa yoro Izirayeli woolo ye yeri.

† 7.14: ɲga ki yo fɔ̀: *Pe maa pe yɛɛ gbogolo, mbe ta mbe bile naa duven fɔ̀nɔ̀ ta*, ft Yɛnɲɛlɛ sɛnɲɛ sɛwɛɛle pele ni, ki yen ma yɔ̀nlɔ̀gɔ̀ ma yo fɔ̀: *Pe maa pe yɛɛ witire ti kɔ̀ɔ̀nlɔ̀ kɔ̀ɔ̀nlɔ̀, mbe ta mbe bile naa duven fɔ̀nɔ̀ ta*. Ye wele wa Zhere 41.5 laga ki ni.

Kapyɔ jɛnfɔ wìgi gbegele.

Ki woro Yenɲele.

Ki kala na, ki ***Samari** tara napige yanlege ki yaa ka purugu mbe wɔ wa.

⁷ Ki kaa pye tifelege ko yè lugu paa yariluguro yen,
tifelinjolo ye yaa ka ta paa yarilire yen.

Na ***bile** wii fuuru,

wi se pire le.

Ali na wi ka si fuuru mbe pire le,

tara ta yege woolo pe yaa ka kari ki yarilire pire ti ni.

⁸ «Cengele kele yege Izirayeli woolo pè koli ma kari pe ni.

Koni, pe mbele wa cengele sanngala ke sɔɔwɔ,
pe yen paa yaraga ka yen, nga ki kala woro lere na.

⁹ Katugu pè kari wa Asiri tara.

Yan sofile wi ma koro wi yee kan,

een fɔ Efirayimu cɛnle woolo poro na, pè keenle ta pe yee kan.

¹⁰ Ali mbege ta pè yarikanra legere kan cengele kele yege woolo yeri,
koni wagati wì gbɔn mbe pe gbogolo.

Sanni jenri pe yaa la jɔlɔ wunlumbolo piile pe wunlungbɔɔ wi kee.

¹¹ «Efirayimu cɛnle woolo pè ***saraga wɔsara** legere kan,

mbaa kapere ti kala yagawa jasaara woo wa ti na.

Een fɔ ki saraga wɔsara tì kan, a paa kapere piin.

¹² Ali na mi kanla lasiri senre ti yɔnlɔɔ yɔnlɔɔsaga legere na mberi
kan pe yeri,

ti yaa pye pe yege na paa senre nambannda yen.

¹³ Pe ma ***saraga** yaayoro ti wɔ na yeri mari gbo,
mari kara ti ka.

Een fɔ mi ɲa Yawe Yenɲele, pe saara tii na ndanla.

Koni, mi ɲa Yawe Yenɲele mi yen na jatere piin pe kajɔɔɔɔ ti na,
mi yaa ka pe kajɔɔɔɔ ti fɔɔ tɔn pe na.

Poro wo na, pe yaa ka sɔngɔɔɔ wa Ezhipiti tara naa.

¹⁴ Izirayeli woolo pè fege pe dafɔ wi na,
ma wunlumbolo yinre kan pe yee kan.

Zhuda tara woolo pè malaga sigecara legere kan.

Een fɔ mi yaa ka kasɔn le ti ni.

Kasɔn ki yaa ka pe wunluwɔ yinre ti sogo.»

**Izirayeli woolo pe yaa ka jaraga
cengele sanngala ke sɔɔwɔ**

9 ¹ ***Izirayeli** woolo yaga kaa yɔɔɔri dɛ!
Yaga kaa nayinme nii paa tara sannda ti woolo pe yen;

katugu ye yen na nanjara piin ma je ye Yenŋele li na.

Ye nanjara sara ŋa ye yen na taa wa yarilire sunsara ti ni, wo wi yen ma ye ndanla.

- 2 Eɛn fɔ ***bile** ŋa pe ma sun wa yarilire sunsaga ki na,
konnaa sinmɛ liwoo mba pe ma wɔ wa sinmɛ wɔsaga ki ni,
ti se ka pye pe woro.

Duven fɔnŋɔ ŋa pe yen na singi, wi se pe bɔ.

- 3 Pe se ka cɛn wa Yawe Yenŋele li tara ti ni naa.
Efirayimu cɛnle woolo pe yaa ka sɔngɔɔ wa Ezhipiti tara.
Pe yaa ka saa yaakara nda ti yen ***fyɔngɔ** ni ti kaa wa Asiri tara.

- 4 Duven ***saraga** ŋa pe ma wo pe se ka ka wɔ mi ŋa Yawe Yenŋele na yeri naa.

Pe saara ti se ka Yenŋele li ndanla naa.

Pe saara yaakara ti yaa ka pye pe yeri paa kunwɔ suro yen.

Mbele fuun ka ta ka, pe yaa cɛn fyɔngɔ ni.

Pe saara yaakara ti yaa pye poro nungba woro.

Pe se ka ye ti ni wa mi ŋa Yawe Yenŋele na ***sherigo gbɔɔ** ki ni.

- 5 Yingi ye yaa ka pye sherege feti piligbɔɔ ki na?

Yingi ye yaa ka pye Yawe Yenŋele li sherege feti pilige ki na?

- 6 Ye wele, pe mbele pe yen na kee,
katugu pe tara ti jɔɔ.

Ezhipiti tara to ti yaa pe yaara wɔ.

Eɛn fɔ Mefisi^s ca ko ki yaa ka pye pe fanra re.

Yanpege ki yaa ka yiri mbe pe warifuwe tiyɔɔn wi tɔn.

Wuuro ti yaa ka fi wa pe ***paara yinre** ti ni mberi tɔn.

- 7 Yawe Yenŋele li yaa jɔbɔɔ wa ye na wagati ŋa ni, wila paan.

Kapere ti sarapilige ki yen na paan.

Izirayeli woolo pe daga mbe ko jɛn.

Ye maa yuun fɔ ***Yenŋele yɔn senre yofɔ** wi yen yarafo.

Yenŋele li yinne li yen lere ŋa ni wi yen tijinliwe fu fɔ.

Ye kambasinnde ti lɛgɛwɛ po pɪ pan ko ni.

Ye kapere ti lɛgɛwɛ ndorogo ko kɪ pan ko ni^t.

- 8 Ŋa wi maa Efirayimu cɛnle woolo pe kɔɔsi,

Yenŋele yɔn senre yofɔ wowi, wi yen Yenŋele li ni.

Ma si yala, pe yen na mɛrɛ jaan wi na wa wi torosaga pyew ki ni mboo yigi.

Pe yen na kapege cɛnle pyew ki piin wi na, ali wa wi Yenŋele li go ki ni.

^s 9.6: Ko sanga wo ni, Mefisi ca ko kɪla pye Ezhipiti tara ti cagbɔɔ ye. ^t 9.7: Luki 21.22

9 Pè pe yɛɛ kan kapere pyege ki yeri jɛngɛ,
 paa yegɛ nga na kɪla pye na piin faa wa Gibeya ca we.
 Yawe Yɛnɛɛlɛ li jatere wi yaa pye pe kajɔgɔɔ ti na.
 Li yaa jɔlɔgɔ wa pe na pe kapere ti kala na^u.

**Jɔlɔgɔ yaa to yarisunndo
 gbɔgɔfenne pe na**

- 10 Yawe Yɛnɛɛlɛ li yo fɔ:
 «Izirayeli woolo pe kala lɔa na ndanla,
 paa yegɛ nga na lere ma ka saa ***ɛrɛzɛn** pire nda tì pe ta yan wa
 ***gbinri** wi ni.
 Mɪla ye tɛleye pe jate
 paa yegɛ nga na lere ma ka saa ***figiye** pire konɔbannda nda tì pe ta
 yan.
 ɛɛn fɔ, naa pàa kaa kari ma saa gbɔn wa Baali Pewɔri laga ki na,
 a pè si saa pe yɛɛ kan ki yarisunngo tijaanga ki yeri.
 Kona, a pè si kannga ma pye yaritijangara
 paa yarisunngo nga ki pe ndanla ki yɛn^v.
 11 Gbɔgɔwɔ mba pi yɛn Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yeri, pi yaa kɔ mbe
 wɔ wa,
 paa yegɛ nga na sannjegɛɛlɛ ma yiri sire na ma kari we.
 Pe se ka pyɔ se naa,
 jɛɛlɛ se ka pye kugbɔ ni naa,
 jɛɛlɛ se ka kugbɔ lɛ naa.
 12 Ali na pe ka piile ta mbe pe baro,
 sannɪ pe sa lɛ, mi yaa pe gbo pe yeri.
 Kaselege ko na, na mi ka ka je pe na,
 jɔlɔgɔ yaa pye pe wogo.
 13 «Naa mɪla Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yan sanga ŋa ni, pàa pye ndɛɛ
 ***Tiri** ca koyi,
 ko nga ki yɛn ma kan laga tiyɔngɔ na.
 ɛɛn fɔ Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yaa ka pe piile pe lɛ mbe kari pe ni
 wa pe gbɔfɔ wi yeri.
 14 «Ee, Yawe Yɛnɛɛlɛ, yaraga ka kan pe yeri.
 Yɛngi ma yaa si kan pe yeri?
 Jɛɛlɛ pe kan jambasere ni,
 ma ti pe yinriwɛ pi waga pe na.»
 15 Yawe Yɛnɛɛlɛ li yo naa fɔ:

^u 9.9: Kiti 19.1-30 ^v 9.10: Nɔmbu 25.1-5

«Efirayimu cɛnlɛ woolo pe tipewe pi ni fuun pì yiri funwa na wa
Giligali ca.

Pa pe kala lilan mbɛn wa ki laga ki na.

Mi yaa pe purɔ mbe pe yirige wa na go ki ni pe katijangara ti kala
na.

Pe se koro mbanla ndanla naa.

Pe teele pe yɛn leele mbele pè yiri ma je.

16 «Efirayimu cɛnlɛ woolo pe wogo kì jɔɔɔ.

Pe ndire tì fɔngɔ.

Pe se ka piile ta naa.

Ali paga si piile ta,

mi yaa ki piile mbele pe yɛn ma pe ndanla pe gbo.

17 Na Yɛnɛlɛ li yaa ka pe wa,

katugu pee logo li yeri.

Pe yaa kaa yanri la toro faa wa cɛngɛlɛ sanɲgala ke sɔɔɔwɔ.»

Jɔɔɔ yaa to

Izirayeli tara wunluwɔ pi na

10 ¹ *Izirayeli woolo pàa pye paa *erezen tirige tiyɔngɔ yɛn,
ɲga kila pye na seni fɔ jɛngɛ.

Naa ki pire tila kaa na lege,

a pè si pe sunzara ti lɛɛ.

Naa pe tara tila kaa na yɔngɔ na kee yɛɛ,

sinndeere tiyɔnrɔ nda pè yerege yerege na sunnu ti na, a pè siri fere.

2 Kila pe kɔɔn shyɛnzhyɛn wa pe nawa,

ɛɛn fɔ koni, pe yaa pe kapere ti go kala li lɛ.

Yawe Yɛnɛlɛ li yaa pe sunzara ti jaanri,

mbe pe sinndeere titɔnrɔ nda pè yerege na sunnu ti na ti jɔɔɔ.

3 Koni pe yaa kaa yuun fɔ:

«Wunluwɔ woro we yeri;

katugu wee fyɛ Yawe Yɛnɛlɛ li yɛɛ.

Ali na wunluwɔ ka pye wa yɛɛ, yɲgi wi mbe ya yɔn we kan?»

4 Go fu sɛnrɛ pe maa yuun.

Pe maa wuguro jagara wungu na pe yɛɛ kaan,

na *yɔn finliwe nii pe yɛɛ ni sɛnwara ni.

Ki kala na, kiti kɔnkagala kè lɛɛ pe sɔɔɔwɔ^w,

^w 10.4: Laga ɲga kì yɔ fɔ: *Kiti kɔngɔ kì lɛɛ pe sɔɔɔwɔ*, Yɛnɛlɛ sɛnrɛ sɛwɛɛlɛ pe lɛ ni, ki yɛn ma yɔnɔɔɔ wa ma yɔ fɔ: *Kasinɲɛ ki yɛn pe yɛɛ na paa yɛɛ ɲga na yɛn ɲga shɔnrɔ ni ki ma fi wa sɔnɲgooro ti ni wa kɛrɛ wɛ.*

paa yege nga na yan nga shonro ni ki ma fi wa sonngooro ti ni wa kere we.

5 «***Samari** ca woolo pe yen na fye Beti Aveni ca napige yanlege nga ki yen pe yarisunngo ki wogo na;
katugu pe yarisunngo ki gbogwo pi ko ma wo wa pe sogwo.
Ki woolo pe yen na kunwo gbelege gbele ki wogo na,
poro naa ***saraga wafenne** mbele paa pye na yogori ki faa gbogwo pi wogo na we.

6 Pe yaa ka kari ki yarisunngo ki ni wa Asiri tara,
mbe saga kan wunlunana gbwo Yarebu wi yeri yarikanga.
Kona, fere yaa ka Efirayimu cenle woolo pe yigi.
Izirayeli woolo pe yaa ka fere sho pe kapyere ti kala na.

7 «Samari ca ki wogo ki ko!
Ki wunlunana wi wogo ki ko
paa yege nga na kanjgekongo ma kaa pye tonmo mba pila fuun na kee pi go na.

8 Sunzara nda wa tinndiye pe na wa Beti Aveni ca,
to nda Izirayeli woolo paa pye na kapege piin wa ti na,
ti yaa tongo mbe wo wa.
Wuuro naa yanpege yaa ka fi wa pe ***saara wosara** ti na.
Kona, pe yaa kaa ki yuun yanwira ti kan fo:
«Ye we lara!»
mbaa ki yuun tinndiye pe kan fo:
«Ye toori we na*!»

9 «Maga le wa Gibeya ca kala li pyewagati wi na,
Izirayeli woolo ye kapege pye;
ye fa ya mbe kannga.
Naga yen ma, ki woro ma yala malaga ki to kapegbogo pyefenne pe na wa Gibeya ca wi le?»

10 Yawe Yenjele li yo fo:
Wagati na ka kanla ndanla, mi yaa pe kapere ti fogo ton pe na.
Cengele kele yege yaa ka gbogolo mbe yiri pe kongo.
Pe yaa ka pe po yongwo ni mbe kari pe ni pe kapere legere ti kala na.

11 «Efirayimu cenle woolo pe yen paa nasumboro yen, na wi koro ma yon.

x 10.8: Luki 23.30; Naga 6.16 y 10.9: Kiti 19.1-30

Mbaa yarilire ti tangala mbaa ti pire ti woo, ki yen ma pe ndanla.
 Een fɔ mi yaa nɛrɛ ***tunngo pyetige** taga wa pe yɔlɔgɔ tiyɔngɔ ki na,
 mbe falinɛrɛ capire pɔ pe na.
 Zhuda cɛnɛ woolo pe yaa la kɛɛrɛ ti wari,
 Zhakɔbu cɛnɛ woolo pe yaa la lawaraga ki kanimboro ti yaari.

- 12 «Yaa kasingɛ piin,
 pa ye yaa kajɛɛgɛ ta wa tɔnli.
 Ye ye jogo wi kannga,
 katugu wagati wɛ gbɔn ye Yawe Yɛnɛɛɛ li lagaja,
 fɔ li ka sa pan li ye pye lesinmbele.
- 13 Een fɔ yɛ tipege pye,
 a yɛ kambasinɛgɛ ta tɔnli,
 ma yagbogowo tɔnli ta ma li;
 katugu yɛ ye jigi wi taga ye yɛɛra fannga ko na,
 ma ye jigi wi taga ye malingbɔɔnɔ pe legewɛ po na.
- 14 Ki kala na, malaga tinme yaa ka yiri wa ye woolo pe sɔgɔwɔ.
 Pe yaa kaa malaga sigɛcara ti jaanri,
 paa yɛgɛ nga na wunlunaɲa Shalima wɛla Bɛti Aribeli ca ki tɔngɔ
 malaga gbɔnpilige ki na we.
 Ki pilige nga paa nɛɛɛ pe purugu ma pinɛ pe piile pe ni we.
- 15 Bɛtɛli ca kala li yaa ka nga taga ye na koyi yɛɛn,
 kapege nga yɛ pye ma saa toro ki da wi na ki kala na.
 Na laga ki ka kaa paan mbe laga sanga ɲa ni, malaga ki lesaga,
 ko yaa yala pɛ kɔ Izirayeli tara wunlunaɲa wi na makɔ.»

Yɛnɛɛɛ li kagbaraga pyege
Izirayeli woolo pe kan

- 11** ¹Yawe Yɛnɛɛɛ li yo fɔ:
 «***Izirayeli** wɛla pye pyɔ sanga ɲa ni, wɛla pye mala ndanla.
 A mɛ si wo ɲa na pinambyɔ wi yeri maa wɔ wa Ezhipiti tara^z.
²Een fɔ, ali mbege ta mɛla pye naa yinri,
 wɛla pye naa yɛɛ lali na ni.
 Na woolo pɛ ***saara** wɔ yarisunndo ***Baali** ti yeri,
 ma ***wusuna nuwɔ taan** sogo yarisunndo ta yɛgɛ mɛgɛ ni.
³Ma si yala, muwi mɛla Efirayimu wi yigi kɛɛ na
 maa fɔrɔgɔ tangala li ni.
 Een fɔ, pe sila ki jɛn mbe yo fɔ muwi mɛla pye na pe kala li yɔngɔ.
⁴Mɛla pe yigi tiyɔngɔ paa yɛgɛ nga na pe ma sɛnwee yigi we,
 ma mara pe na ndanlawa ni.

^z 11.1: Eki 4.22; Mati 2.15

Mîla pye pe yeri paa to yen, ña wûu pyo le maa mara wi mbatelege na^a.

Mîla pye na yaakara kaan pe yeri.

5 «Izirayeli woolo pe se songoro wa Ezhipiti tara ti ni naa.

Een fo Asiri tara wunlunana wo wi yaa cen pe go na,
katugu pe je mbe songoro mbe pan na korogo.

6 Tokobi wi yaa ka jogowa pye wa pe cagboro ti ni,
mbe pe cara ti yeyoro sogoyaara ti jogo;
wi yaa pe ni fuun pe gbo,
pe jatere pee kagala ke kala na.

7 Na woolo pege kon maga tere ma yiri ma je na na.
Paa pe yinri ma yo pe yere wa mi ña yaara ti ni fuun ti go na na
yeri,
een fo wa kpe si yenle mbanla gbogo.

8 «E, Efirayimu cenle woolo, mi mbe ya mbe je ye na mele?
Yoro Izirayeli woolo, mbe ya mbe ye le ye juguye pe kee mele?
Yere yan mbe ya mbe kapege pye ye na paa yere nga na kila pye
Adima ca ki na le?
Yere yan mbe ya mbe ye pye paa Zeboyimu ca ki yen le?
Na jatere wi piri na na,
a ye yinriwe na ta fo jenge^b.

9 Mi se ye yigi mbe yala na nangbanwa gbog pi ni.
Na jatere wi woro mbe Efirayimu cenle woolo pe tongo naa;
katugu mi woro senwee,
mi yen Yengele.
Mi yen ña wi yen ***kpoyi** laga ye sogowa.
Mi se pan nangbanwa ndorogo ni ye korogo.»

10 Pe yaa ka taga mi ña Yawe Yengele na pungo na;
mi ña Yawe Yengele, na magala li ka ka yiri paa jara magala yen,
na piile pe yaa yiri wa yonlo tosaga kee yeri mbaa fee mbaa seri,
mbaa paan.

11 Pe yaa ka yiri wa Ezhipiti tara mbaa fee mbaa seri, mbaa paan paa
sannjele yen,
mbe yiri wa Asiri tara mbaa paan paa jendetuwa yen.

^a 11.4: Ñga ki yo fo: *Mîla pye pe yeri paa to yen, ña wûu pyo le maa mara wi mbatelege na*, ki senre ti woro ma filige Eburuye senre ti ni. ^b 11.8: Adima naa Zeboyimu cara tila pye wa Sodomu naa Gomori cara wasege ki ni. Naa Yengele laa Sodomu naa Gomori cara ti tongo sanga ña ni, ki cara shyen tila tongo fun; Dete 29.23.

Mi yaa ti pe sa cɛn wa pe tara ti ni.
Mi ɲa Yawɛ Yɛnɲɛlɛ, muwi m̀i yo ma.

**Yɛnɲɛlɛ l̀aa Zhakɔbu setirige piile
pe jɛrɛgi**

- 12** ¹Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yɛn na finlɛlɛ nala mari.
²**Izirayeli* woolo pe yɛn nala fanla na mari.
Ɛɛn fɔ Zhuda cɛnlɛ woolo poro yɛn na tanri bere mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na
ni,
pɛ koro sinmbele mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na **kpoyi* na ni^c.
²Efirayimu cɛnlɛ woolo pe yɛn na pe yɛɛ baro tifeleɣɛ ko ni,
yɔnlɔ yirisaga tifeleɣɛ^d ko pe taga ki na naga puro.
Yagbogolo koro pɛ koro na finlɛlɛ konaa na lewelewe kapyere piin
pilige pyew.
Pɛ **yɔn finliwe* le Asiri tara fennɛ pe ni.
Pe maa sinmɛ liwoo torogi wa Ezhipiti tara.
³Yawɛ Yɛnɲɛlɛ li yɛn na kiti kɔɔn Zhuda tara woolo pe na,
li yaa ka yiri poro Zhakɔbu setirige piile pe kɔrɔɔ mbe yala pe
tangalɔmɔ pi ni.
Li yaa ka pe sara mbe yala pe kapyere ti ni.
- ⁴Sanga ɲa ni Zhakɔbu wila pye wa wi nɔ lara,
wila wi nɔsepyɔ lenaɲa ɲa wila pye wi waan yɛnlɛ wi yigi wi
yengbele li na^e.
Naa wila kaa yiri ma le sanga ɲa ni, a wì si ɲgbeli Yɛnɲɛlɛ li ni^f.
⁵Wila ɲgbeli **mɛrɛɣɛ* wi ni, ma ya wi ni.
Zhakɔbu wila gbele ma mɛrɛɣɛ wi yɛnri, ma yo wi yinmɛ tirige wi
na.
Wila Yɛnɲɛlɛ li yan wa Beteli ca.
Pa Yɛnɲɛlɛ l̀aa para wi ni wa ki laga ki na^g.
⁶Yawɛ Yɛnɲɛlɛ lo li yɛn Yɛnɲɛlɛ na li yɛn yawa pi ni fuun fɔ;
li mɛɣɛ koyi ɲga Yawɛ Yɛnɲɛlɛ.
⁷Ki kala na, ki daga ma sɔngɔrɔ ma pan ma Yɛnɲɛlɛ li kɔrɔɔ.

^c 12.1: Ʋga k̀i yo fɔ: *Pɛ koro sinmbele mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na kpoyi na ni*, pɛlɛ ki kanɲga ma yo fɔ: *Pɛ koro sinmbele mbele pe yɛn kpoyi pe ni*; a pɛlɛ ki kanɲga naa ma yo fɔ: *Zhuda cɛnlɛ woolo pɛ yiri ma je mi ɲa Yɛnɲɛlɛ na na, konaa ma je mbele pe yɛn kpoyi ma pye sinmbele pe na*.

^d 12.2: Izirayeli tara yɔnlɔ yirisaga tifeleɣɛ ki yɛn tifeleɣɛ ɲga ki ma yaraga ki ni fuun ki waga, ma tara ti kanɲga gbinri, ɲa yaraga woro wa. Laga ki laga ɲga ki ni, yɔnlɔ yirisaga tifeleɣɛ ki yɛn ma taanla Asiri tara to ni. ^e 12.4: Ʋga k̀i yo fɔ: *Wila wi nɔsepyɔ lenaɲa ɲa wila pye wi waan yɛnlɛ wi yigi wi yengbele li na*, ko kɔrɔ wo yɛn fɔ wila cɛn wi go na; Zhɛnɛ 25.26; 27.35-36. ^f 12.4: Zhakɔbu wila ɲgbeli Yɛnɲɛlɛ li ni laga ɲga na yege wele wa Zhɛnɛ 32.25-29 laga ki ni. ^g 12.5: Zhɛnɛ 28.10-22; 32.24-26

Maa tanri kajenge naa kasinnye konɔ li na.
Mɔɔ jigi wi taga ma Yenɲele li na.

8 Efirayimu cenle woolo pe yen paa jawo pyefenne yen,
mbele pè pe *culo wi gbɔn maa piri.
Mbaa nii leele pe go na, ko ki yen ma pe ndanla.

9 Efirayimu cenle woolo pe yen na yuun fɔ:
«Kaselege ko na, wè yarijende legere ta.
Wè penjagbɔɔ ta.
Een fɔ, ko ki ni fuun nga ko yen we kee tunngo ko tɔnli.
Pe se ka kajɔɔɔ ka kpe yan laga we sɔɔwɔ ki pye kapege.»

10 Muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le,
maga le yè yiri wa Ezhipiti tara.
Mi yaa ti yaa cɛɛn *paara yinre ni naa,
paa yegɛ nga na kila pye na piin ye sherege feti piliye yi na we^h.

11 Mɪla para Yenɲele yɔn senre yofenne pe ni,
ma yariyanra legere naga pe na.
Mɪla yomiyegɛle le *Yenɲele yɔn senre yofenne pe yɔn, a pè ke wa
ye kan.

12 Kì kaa pye Galaadi tara fenne pe yen mbasinmbele,
ki kala na, pe yaa kɔ wagafe.
Pe yen na napene woo *saraga wa Giligali ca.
Een fɔ pe *saara wɔsara ti yaa ka jaanri, mbe pye sinndɛere
gbogolosara
wa keere ti ni sɔnngooro ti sɔɔwɔ.

13 Zhakɔbu wɪla fe ma kari wa Aramu tara,
wo ɲa Izirayeli, wɪla saa tunngo pye wa jele kala na, maa pɔri.
Jele kala na, wɪla pye na yaayoro kɔnri mbe ta mboo pɔriⁱ.

14 Yawe Yenɲele làa Izirayeli woolo pe yirige wa Ezhipiti tara Yenɲele
yɔn senre yofɔ wo wa fannga na.
Yenɲele yɔn senre yofɔ wo wa fannga na làa pye na Izirayeli woolo
pe kɔɔsi^j.

15 Efirayimu cenle woolo pè Yawe Yenɲele li nawa pi ɲgban fɔ
jɛɲɛ.

^h 12.10: Levi 23.42-43 ⁱ 12.13: Zhenɛ 29.1-20 ^j 12.14: Eki 12.50-51

Ki kala na, legbogo kagala ngele pè pye, Yawe Yenhele li yaa ti ki go
kala li to pe na,
mbe ti tifagawa kapyere nda pè pye ti songoro pe na.

Izirayeli woolo pe tɔngokala

13 ¹Kila pye, na Efirayimu cenle woolo paga para, lere pyew wi maa
fyɛ na seri.

Paa pye censagbɔɔ na wa ***Izirayeli** tara,
ɛɛn fɔ pè kajɔɔɔ pye, naa paa yarisunngo ***Baali** ki gbɔɔ we.
Kì pye ma, a pè ku.

²Koni pe yen na ka tari pe kapere ti na na kee yege.

Pe yen na pe warifuwe wi yanni na yaara yanlere gbegele
yarisunndo,

na yarisunndo gbegele ma yala pe yeera jatere wi ni.
Ki yaara ti ni fuun ti yen kapyɔ jenfenne poro tunngo.
Pe maa ki yuun ti wogo na fɔ:

«Yaa ***saara** woo ki yarisunndo ti yeri.»

Mele senwee piile mbe sa ya paa keyen waa warifuwe napire yanlere
yɔlɔɔ mbaa ti shari?

³Ki kala na, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa paa pinliwe yɔn kambaaga yen,
paa pinliwe menge yen, nga ki ma yangara ma wɔ wa,
paa yarilire sigire yen, nda tifelege ki mari le wa yarilire sunsaga ma
kari ti ni,
paa wirige yen, nga ki maa yinrigi fenetiri ni na kee.

⁴Ma si yala, muwi mi yen Yawe Yenhele, ye Yenhele le,
maga le yè yiri wa Ezhipiti tara.

Yee Yenhele la yege jen na mi ma.

Shɔfɔ wa yege woro wa na mi ma.

⁵Mi we, mi ye jen wa ***gbinri** wi ni,

sanga ɲa ni yàa pye wa tara nda tɔnmɔ woro wa.

⁶ɛɛn fɔ, naa paa ka saa yaakara ta,
a pè si ka ma tin.

Naa paa kaa ka ma tin sanga ɲa ni, a pe nɛɛ pe yeɛ gbogo.

Kì pye ma, a pè si fege na na^k.

⁷Ki kala na, mi fun mi yaa pye pe yeri paa jara yen, mbaa tuun pe na,
mbe pye pe yeri paa kamɔlɔ yen,
ɲa wì lara na pe singi wa konɔ.

^k 13.5-6: Dete 8.11-17

8 Mi yaa jangari mbe to pe na, paa yege nga na cenge jo urusi paga ki
pyo wi le le ki tanla ki ma jangari we.

Mi yaa ka pe lara ti walagi,

mbe pe ka paa jara no yen.

Yanyaara ti yaa ka pe koonlo yuroyuroyuro.

9 Yoro Izirayeli woolo, pe ye tongo,

katugu ye yiri na korogo;

ye yiri na korogo, mi na mbe ya mbe ye saga we.

10 Ye wunlunana wi yen se yeri san?

Wi pan wi ye sho wa ye cara ti ni fuun ti ni ye!

Ye teelee pe yen se yeri?

Poro mbele ya pye naga yuun pe wogo na fo:

«Ki yaga ma wunlunana naa teelee kan we yeri.»

11 Mila wunluwo kan ye yeri nangbanwa ni.

Mi yaa kaa sho ye yeri nangbanwa gbao ni¹.

12 Efirayimu cenle woolo pe kajogo ki yen ma gbegele ma tege.

Pe kapege ki yen ma yonlogo ma tege.

13 Jologo yaa to pe na paa yege nga na jelle selara ma kaa yiri wi ni
we.

Pinambyo tijinliwe fu fo wi.

Wi sesanga wi pan ma gbom,

een fo wi woro na jaa mbe yiri wa wi no lara.

14 Naga yen ma, mi na Yawe Yenjele, mbe yenle mbe ki leele pe sho

***kuulo tara** ti yeri le?

Mbe yenle mbe pe sho kunwo pi ni le?

E kunwo, ma fannga ki yen se?

Kuulo tara, ma jogowo shonro ti yen se^m?

Mi se kaa pe wele yinriwe tawa ni naa.

15 Ali na ki ka pye Efirayimu cenle woolo pe jiti yege o yege pe sefenne
nambala pe sogowa,

yonlo yirisaga tifelege nga ki maa yaara waga ki yaa pan,

Yawe Yenjele li yaa li tifelege ki yirige mbe yiri wa gbinri wi ni.

Ki yaa pan mbe pe puluyo yi waga,

¹ 13.11: 1 Sami 10.17-24; 15.26 ^m 13.14: *E kunwo, ma fannga ki yen se? Kuulo tara,*

ma jogowo shonro ti yen se? Zhezu wi pitunjo Poli wila songoro maga senre ti yo wa
1 Koren 15.55 laga ki ni, ma koru fonjo kan ki senre ti yeri, maga naga fo fannga woro
kunwo pi ni.

mbe pe kɔlɔye pe waga.

Pe juguye pe yaa ka pan mbe pe yarijende tegesaga yaara to naa pe yarijende sɔnɔgbanga woro ti koli mbe kari ti ni.

YENŊELE LI YAA KALI WOULO PE SAGALA

14.1-10

14 ¹***Samari** ca fenne pe yaa ka pe kapere ti go kala li le,
katugu pɛ yiri ma je pe Yenŋele li na.
Pe juguye pe yaa ka pe gbo tokobi ni;
pe yaa ka pe piyengɛle ke purugu wa tara ti na,
mbe pe jɛɛle mbele kugbɔɔ ni pe lara ti walagi.

**Yenŋele li yo Izirayeli woolo
pe pe kapere ti jen peri yaga**

² ***Izirayeli** woolo, ye sɔngɔɔ ye pan Yawe Yenŋele, ye Yenŋele li kɔɔɔɔ,
katugu ye kapere to ti ye jan.

³ Ye sɔngɔɔ ye pan Yawe Yenŋele li kɔɔɔɔ,
ye pan yege senre nda ti yo li kan fɔ:
«We kapere ti ni fuun ti kala yaga we na,
ma we yigi jenge.

We yaa lɔɔn sɔnni we yɔn senre ti ni ki pye ***saraga**.

⁴ Asiri tara fenne pe se ya mbe we sho.
We se ka lugu malaga gbɔnshɔnye na naa, mbe sa malaga gbɔn.
Yaara yanlere nda wɛ gbegɛle we yeera keyen yi ni, we se kari yeri
naa mbe yo fɔ: «We Yenŋele,»
katugu mboro ma ma pijiriwe wi yinriwe ta.»

⁵ Yawe Yenŋele li yo fɔ:
«Mi yaa Izirayeli woolo pe mbasinme pi kala yaga pe na.
Pe yaa kanla ndanla fɔ jenge,
katugu na nangbanwa pɛ kɔ pe ni.

⁶ Mi yaa ka pye paa mɛnge yen, nga ki maa kajenge piin Izirayeli
woolo pe kan.

Kona pe yaa ka jiti paa masho pɔlɔ yarifyɛenre yen,
mbe ndire kan paa Liban tara tigbɔɔ ti yen.

⁷ Pe njere ti yaa ka tɔnlɔndɔnlɔ,
pe yaa ka pye mbe yɔn paa oliviye tige tiyɔngɔ yen,
mbaa nuwɔ taan yinrigi paa Liban tara tire ti woo pi yen.

⁸ Pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan, poro mbele paa pye ma cɛn wa li yinne
pi ni.

Pe yaa kaa ***bile** kere koon.
 Pe yaa ka jiti paa ***erezen** tirige yen.
 Pe mege ki yaa ka yiri paa Liban tara duven wi yen.

9 «Yoro Efirayimu cenle woolo, yingi mi yaa pye naa yarisunndo to ni?
 Muwi mi maa ye yenrewe pi nuru,
 na ye go singi.
 Muwi mi yen paa ***sipiresi** tige yen, nga ki yen wetipiire ni sanga
 pyew.
 Pa ye maa ye yarilire ti taa na yinrigi wa na yeri.»

10 Na lere nga ka pye mbe jilige,
 wo mbe tijinliwe ta wa ki kagala ngele ke ni.
 Na lere nga ka pye kajeŋe,
 wo mbe ki kagala ngele ke koro wi jen,
 katugu Yawe Yenŋele li kongolo ke yen ma sin.
 Lesinmbele pe yaa la tanri wa ke ni,
 een fo mbele pe yiri ma je li na, poro yaa la tuunri wa ke ni.

Yenɲele yɔn senre yofɔ

ZHOWELI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Yenɲele yɔn senre yofɔ Zhoueli wila yariyanra yan konaa mari yɔnlogɔ wa wi sewe wi ni. Wila gbatɔ yan, ɲa wɪ pan ma tara ti tɔn mungɔ. Gbatɔ wila pye paa malingbɔɔnɔ yɛn, mbele pɛ pan mbe tara ti tɔngɔ. Ko yɛn Yenɲele li kiti kɔngɔ ɲga ki yɛn na paan. Yenɲele li yɛn nali woolo pe yinri ma yo pe sɔngɔɔ pe pan li kɔrɔgɔ. Lɔa yɔn fɔlɔ kɔn mbe pe shɔ konaa mbe duwaw pe na. Yenɲele li yaa ka kiti kɔn cɛngele sanɲgala ke na, ɛɛn fɔ li yaa ka pye wa li woolo pe sɔgɔwɔ, mbe ti pe kapyegele kaa yɔngɔ kaa kee yege. Pilige ka, Yenɲele li yaa kali yinne li tirige senwee pyew wi na.

Ki sewe ɲa wi senre yinre nda ti tugbɔlɔ ko kayi ɲga fɔ: «Yawe Yenɲele li pilige ye, Yenɲele li kiti kɔnpilige ye...» Ki yɛn ma yɔnlogɔ fɔ:

*Janwa gbɔlɔ, janwa gbɔlɔ jenne,
lo li yɛn wa kiti kɔnsaga gbunlundɛge ki ni,
katugu Yawe Yenɲele li kiti kɔnpilige kɪ yɔngɔ,
wa kiti kɔnsaga gbunlundɛge ki ni.
Yɔnlɔ konaa yɛnge ki ni ti yaa ka kanɲga diwi,
wɔɲɲgɔlɔ ke se kaa yanwa yinrigi.
Yawe Yenɲele li yɛn na gbanla wa Siyɔn yanwiga ki na,
li magala li yɛn na yinrigi wa Zheruzalemu ca.
Naayeri wo naa tara ti ni, ti yaa ka yegeyege,
ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li yɛn li woolo pe go sigɛfɔ,
poro mbele Izirayeli woolo li yɛn pe larasaga (Zhowɛ 4.14-16).*

Sewe wi yɛn ma kɔɔnɔ yege ɲga na

Gbatɔ wila pan ma tara ti tɔn mungɔ 1.1-20

Yawe Yenɲele li yɛn nali woolo pe yinri pe pe kapere ti jɛn peri yaga 2.1-17

Yawe Yenɲele li yaa duwaw li woolo pe na 2.18-3.5

Yawe Yenɲele li yaa jɔlogɔ wa cɛngele ke na 4.1-21

**Gbatɔ wo naa wawa pi ni,
ti yaa tara ti jɔɔ**

- 1** ¹ Senre nda Yawe Yenɲele làa yo Penuweli pinambyɔ Zhoweli wi kan tori nda yeen. Làa yo fɔ:
- ² Yoro lelɛngbaara, yege senre nda ti logo!
Tara woolo ye ni fuun ye nungbogolo jan, ye logo!
Ki kala cenle na yaa la yan li pye ye wagati wi na le,
nakoma ma pye ye teleye pe wagati wi na le?
- ³ Yege kala li yo ye pinambiile pe kan,
ye pinambiile pe kali yege yo pe pinambiile pe kan,
poro pinambiile poro mbe kali yege yo pe pinambiile pe kan.
- ⁴ Kondo wì yarilire ti ka nda tì koro,
*gbatɔ wì pan ma to ka.
Gbatɔ wì ka nda tì koro,
kambeere tì pan ma to ka.
Kambeere tì ka nda tì koro,
kambeere tugbɔɔ tì pan ma to ka.
- ⁵ Yoro sinwɔɔ wele, ye yen ye yiri yaa gbele!
Yoro duven wɔfenne wele, yaa yungbɔɔ senre yuun,
katugu pè duven fɔnɲɔ wi kɔn wa ye yɔn na.
- ⁶ Cenle là pan ma to na tara ti na.
Li yen fannga ni, li woolo pe yɔn ki se jɛn mbe kɔ.
Pe nganpenɛ pe yen paa jara nganpenɛ yen,
pe tugbilala pe yen paa jara nɔ tugbila yen^a.
- ⁷ Pànla *ɛezen keere ti jɔɔ,
pànla *figiye tire ti jɔɔ pew.
Pèri kɔɔɔ ti ka pew, mari walagi mari wa tara.
Pè ɛezen njere ti kɔɔɔ ti ka mari filige pow.
- ⁸ Yaa gbele paa sumboro naɲa mbajeen yen, ɲa wì jatere piriwen yaripɔɔ le,
na naɲa ɲa pòo kan wi yeri wi kunwɔ pi gbele.
- ⁹ Yarikanra naa duven *saara nda pe ma wo ta woro na yaan naa wa
Yawe Yenɲele li *sherigo gbɔɔ ki ni.
*Saraga wɔfenne mbele pe yen na tunngo piin Yawe Yenɲele li kan,
kunwɔ kayanga to pe na.
- ¹⁰ Keere tì jɔɔ,
kunwɔ kayanga yen laga tara ti ni, katugu *bile wì jɔɔ;
duven fɔnɲɔ wì kɔ,
a sinme liwoo pì jerege.

^a 1.6: Naga 9.8

- 11 Kekɔɔnɔ pè fere sho,
 ɛɛzen kere kɔnfenne pe yen na gbele,
 bile wo naa *ɔrizhi wi ni ti jɔɔwɔ pi kala na;
 katugu kɛɛɛ yarilire ti ni fuun ti jɔɔɔ.
- 12 Ɛɛzen tiire ti waga,
 figiye tire ti fanla.
 Girenadi tire o, sengendire o, pɔmu tire o,
 tire nda fuun ti maa seni ti waga.
 Yɔɔrimɔ pì kɔ senwee piile pe sɔɔwɔ.

Yenɛɛle li yen nali woolo pe yinri
 ma yo pe pe kapere ti jen
 peri yaga paa li yenri

- 13 Yoro saraga wɔfenne wele, ye jatere piriwen yaripɔɔ le yaa
 yungbɔɔɔɔ gbelege gbele.
 Yoro mbele ye maa tunɔgo piin wa *saraga wɔsaga ki na, yaa gbele.
 Yoro mbele ye maa tunɔgo piin na Yenɛɛle li kan, ye jatere piriwen
 yaripɔɔ le, ye pan ye wɔnɔ ye yiri ti ni,
 katugu yarikanra to naa duven saara nda pe ma wo ti jerege wa ye
 Yenɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni.
- 14 Koni, yege yari leele pe kan pe *yenɛɛle, ye gbogolo ye Yenɛɛle
 gbɔɔɔ.
 Ye *lelele pe gbogolo konaa tara woolo pe ni fuun pe ni,
 wa Yawe Yenɛɛle, ye Yenɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni.
 Ye gbele ye Yawe Yenɛɛle li yeri li ye saga.
- 15 E, yingi pilipege nga we na!
 Mɔ jen Yawe Yenɛɛle li pilige kɔ yɔngɔ,
 ki yen na jɔɔwɔ piin na paan, na yinrigi wa ɲa wi yen yawa pi ni
 fuun fɔ wi yeri^b.
- 16 Yaakara ti kɔ ma wɔ wa we yege sɔɔwɔ,
 yɔɔrimɔ naa nayinme pi ni, ti kɔ wa Yenɛɛle li sherigo gbɔɔ ki ni.
- 17 Yariluguro nda ti lugu ti waga wa tara,
 bondoolo pè koro waga,
 yaakara tegesara ti jɔɔɔ,
 katugu bile wɔ kɔ.
- 18 Ye yaayoro ɲgbeleye yi tege gbelege ki logo!
 Nere ɲgbeleye yi yen na yanri na toro faa,
 katugu naniwe woro ti yeri;
 ali simbaala naa sikaala pe yen na jɔɔ yere.
- 19 Yawe Yenɛɛle, mboro mi yen na gbele na yenri,

^b 1.15: Eza 13.6

katugu naniwe mba wa *gbinri wi ni pì sogo,
kasɔn kì tire nda fuun ti yèn wa yan ti sogo.
²⁰ Yanyaara to fun ti yèn na gbele nɔɔ yinri, mari saga,
katugu laforo tì waga;
kasɔn kì naniwe mba wa gbinri wi ni pi sogo.

Yawe Yenɲele li pilige kì yɔngɔ

- 2** ¹ Ye mbanlaga ki win wa *Siyɔn ca,
yege magala li yirige ɲgbanga wa na yanwiga *kpoyi ki na.
Tara woolo pe ni fuun pe yèn na seri, katugu Yawe Yenɲele li pilige
ki yèn na paan; kì yɔngɔ.
- ² Ki yaa ka pye wɔwɔ naa diwi pilige,
kambaara naa diwi wɔlɔ pilige,
ki yèn na paan
paa yege ɲga na lalaaga ma kaa na paan yanwira na we.
Malingbɔɔnɔ fannga fenne yèn na paan wa, mbele pe se ya jiri.
Pe cenle la fa yan ma faa,
pe cenle la se si ka yan ma naa fyew.
- ³ Pe maa jɔgɔwɔ piin wa pe yege yege na kee paa kasɔn yèn,
na jɔgɔwɔ piin wa pe yege pɔngɔ na kee paa kasɔn yinne yèn.
Sanni pe sa pan, tara tila pye ma yɔn wa pe yege, paa Eden nanɲɔ
kɔlɔgɔ tiyɔngɔ ki yèn,
ɛɛn fɔ pe torɔngɔlɔ, tara tì koro paa *gbinri yèn, ɲa pè jɔgɔ,
yaraga ko ka kpe si shɔ pe yeri.
- ⁴ Maga pe yan, pe yèn paa shɔnye yèn,
pe yèn na fee paa shɔnye mbele na malaga gbɔnwotoroye tilele.
- ⁵ Pe yèn na tinni paa malaga gbɔnwotoroye yèn, mbele pe yèn na yeni
wa yanwira ti go na.
Pe yèn na tinni
paa kasɔn yinne yèn, na li yèn na yan waga sori.
Pe yèn na paan paa malingbɔɔnɔ ɲgbelege fannga wogo yèn, ɲga kì
yere malinje na^c.
- ⁶ Cengele ke ni fuun ke yèn na seri fyere ti na,
ke yege cenwe pì kannga ma filige fyere ti na.
- ⁷ Pe yèn na gbinri paa malingbɔɔnɔ welimbele yèn.
Pe yèn na nuru wa malaga sigembogo ki na paa malingbɔɔnɔ yèn.
Pe ni fuun nungba nungba pè sin na kee pe konɔ li ni,
wa kpe si ke mbe wɔ wa wi konɔ li ni.
- ⁸ Wa kpe woro na wa wɔnrɔgi,
pe ni fuun nungba nungba pè sin na kee pe konɔ li ni.

^c 2.4-5: Naga 9.7-9

- Pe yen na gbinri na tooro malingbɔnyaara ti go na;
 yaraga ka kpɛ se ya mbe pe yerege.
- ⁹ Pe yen na gbinri na tinri ca ki na,
 na nuru malaga sigembogo ki na,
 na nuru yinrɛ ti na,
 na yiin wa fenɛtiriye pe ni ndɛɛ yoolo wɛlɛ.
- ¹⁰ Tara ti yen na yɛgɛ wa pe yɛgɛ,
 naayeri wi yen na seri,
 yɔnlɔ ko naa yɛngɛ ki ni, tì kannga diwi,
 wɔɔngɔlɔ ke woro na yanwa yinrigi^d.
- ¹¹ Yawe Yɛnɛlɛ li yen nali magala li yinrigi wa li malingbɔnlɔ
 ngbelege ki yɛgɛ,
 mà jɛn li malingbɔnlɔ ngbelege kì gbɔgɔ fɔ jɛngɛ.
 Ŋa wi yen na tanri li sɛnyoro ti na, wi yen fannga ni,
 mà jɛn Yawe Yɛnɛlɛ li pilige ki yen piligbɔgɔ, fyɛrɛ gbɔrɔ pilige yi.
 Ambɔ wi mbe ya yere mbege sige^e?

**Yɛnɛlɛ li yen nali woolo pe yinri
 pe pan li kɔrɔgɔ**

- ¹² Yawe Yɛnɛlɛ lì yo naa fɔ:
 «Ali mbe pan mbe gbɔn wagati ŋa wi na bere,
 ye sɔngɔrɔ ye pan na kɔrɔgɔ ye kotogo ki ni fuun ni.
 Ye ***yɛngɛ le**, yaa gbele konaa ye pye yesanga ni.»
- ¹³ Sanni ye sa ye yaripɔrɔ to walagi yesanga ki kala,
 ye ye jatere wo kannga.
 Ye sɔngɔrɔ ye pan Yawe Yɛnɛlɛ, ye Yɛnɛlɛ li kɔrɔgɔ,
 mà jɛn li yen yungbɔgɔrɔ tafɔ, naa leele yinriwɛ tafɔ;
 laa la nawa ngbanni jaga jaga,
 li kagbaraga ki yen ma gbɔgɔ^f.
 Li ka jɔlɔgɔ wa mbele na, li ma pe kala yaga.
- ¹⁴ Ambɔ ki jɛn na kaa pye Yawe Yɛnɛlɛ, ye Yɛnɛlɛ lì se yɔn sɔngɔrɔ,
 mbeli jatere wi kannga,
 mbe duwaw ye na,
 jɔngɔ paa paan yarikanra naa duven ***saara** nda pe ma wo ti ni li
 kan?
- ¹⁵ Ye mbanlaga ki win wa Siyɔn ca,
 yege yari fɔ pe yɛngɛ le,
 ye gbogolomɔ gbɔɔ pye mbe Yɛnɛlɛ li gbɔgɔ.
- ¹⁶ Ye leele pe gbogolo,

^d 2.10: Naga 8.12 ^e 2.11: Naga 6.17 ^f 2.13: Eki 34.6; Nehe 9.17; Yuuro 86.15; 103.8; 145.8; Zhona 4.2

ye janwa wi gbogolo mbe Yenŋele li gbɔɔ,
 ye *lelele pe gbogolo,
 ye piile pe gbogolo, ali piyengele ngele ke yen na wɔnri o.
 Japɔɔ wi yiri wa jayire go ki ni,
 pijɔ wi yiri wa pijɔ go ki ni.

- 17 ***Saraga wɔfenne** mbele paa tunŋgo piin Yawe Yenŋele li kan,
 pe yen na gbele wa ndɔɔɔɔ to naa ***saraga wɔsaga** ti sɔɔɔɔ pi ni.
 Paa ki yuun fɔ:

«E, Yawe Yenŋele, ma woolo pe yinriwe ta;
 poro mbele pe yen ma kɔɔɔɔ ye, maga ka ti fere mbe pe ta;
 maga ka ti cengele sanŋgala kaa tɛɛ pe na.
 Mele pe sila ki yuun wa cengele sanŋgala ke sɔɔɔɔ fɔ:
 «Pe Yenŋele li yen se yeri?» »

**Yenŋele lɔa li woolo
 pe yɔn sogo**

- 18 Yawe Yenŋele li tara tili ndanla fɔ jɛŋɛ,
 li woolo pe yinriwe li ta.
- 19 Yawe Yenŋele lili woolo pe yɔn sogo ma yo fɔ:
 «Ye wele, mi yaa yarilire, naa duven fɔnŋɔ konaa sinme kan ye yeri,
 ti yaa ye bɔ fɔ jɛŋɛ.
 Mi se ti ye tifaga naa cengele ke sɔɔɔɔ.
- 20 Ye juguye mbele pɛ yiri wa yɔnlɔparawa kamɛŋɛ kɛɛ ki yeri na
 paan,
 mi yaa pe laga lali ye ni,
 mi yaa pe purɔ mbe kari pe ni tara nda ti waga ma pye lere woro wa
 ti ni ta ni.
 Mi yaa pe malingbɔɔnlɔ nɔbelege nɔa wa yeɛ ki wa wa kɔɔɔɔ kuwo
 wi ni,
 mbe pe malingbɔɔnlɔ nɔbelege nɔa wa pungo na ki wa wa
 Mediterane kɔɔɔɔ wi ni.
 Pɛ gbɔɔɔ pe yaa ka fɔnɔ la lugo,
 pe nuwɔ pi yaa ka jaraga mbe laga ki shɔ, katugu pɛ kagbɔɔɔ pye
 ma ye jɔɔ.»
- 21 Mboro tara,
 maga ka fyɛ.
 Ta yɔɔɔri, ma yin nayinme ni,
 katugu Yawe Yenŋele li kagbɔɔɔ pye.
- 22 Wɔŋgaala, yaga ka fyɛ,
 katugu naniwe mba wa gbinri wi ni pi yen na yinrigi.
 Tire ti yen na seni.
 ***Figiye** tire naa ***erezen** tiire ti yen na pire lɛɛɛɛ seni.

- 23 Yoro Siyɔn ca woolo, yaa yɔgɔri ye yin nayinme ni Yawe Yɛnɛɛle, ye
Yɛnɛɛle li kala na,
katugu li tisaga ki kan ye yeri ma yala ki kansanga wi ni.
Li tisara konɔɔɔɔɔɔɔɔ naa tisara pɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ woro ti kan ye yeri, mari lɛge
paa yɛge nɔga na kila pye faa we.
- 24 Yarilire sunsara ti yaa yin yarilire ti ni.
Kopere ti yaa yin la wuun duven fɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ naa sinme liwoo pi ni.
- 25 Na malingbɔɔɔɔɔɔɔɔ lɛgere mbele mila wa ye na,
poro mbele pe yen *gbato, naa kambɛere, naa kambɛere tugbɔɔɔɔɔɔ
konnaa kondo wi ni,
yɛgele nɛgele paa ki yarilire ti ka,
mi yaa ki yarilire ti yɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ sɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ ye na.
- 26 Ye yaa kaa kaa mbaa tinni.
Ye yaa kaa Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li mɛge ki sɔnni,
lo na li kagbɔɔɔɔɔɔɔɔ pye ye kan.
Na woolo pe se ka fere sho naa fyew.
- 27 Pa kona ye yaa ki jen fɔ mi yen wa yoro *Izirayeli woolo ye sɔgɔwa,
fɔ muwi mi yen Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle le,
fɔ Yɛnɛɛle la yɛge woro wa naa mi pɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ na.
Na woolo pe se ka fere sho naa fyew.

**Yawe Yɛnɛɛle li yaa kali yinne
li tirige leele pe na**

- 3** ¹Yawe Yɛnɛɛle li yo fɔɔ:
«Ko pɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ na, mi yaa na yinne li tirige sɛnwee piile pe ni fuun pe
na.
Ye pinambiile naa ye sumborombiile pe yaa kaa Yɛnɛɛle li yɔn sɛnre
yuun.
Ye lelɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ ti yaa kaa yariyanra yaan (mbaa yinrigi wa na yeri)
ye lefɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ pe yaa kaa wɔɔɔɔɔɔɔɔ wɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ (mbaa yinrigi wa na yeri)^h.
2 Ko piliye yo ni, mi yaa na yinne li tirige yere tunmbyeele pe na,
nambala o, jɛɛɛ o.
3 Mi yaa ka kafɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ pye mbe naga wa yɛnɛɛle na konnaa laga tara ti
na.
Ki yaa ka pye kasanwa, naa kasɔn konnaa wirige titɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ yerege.
4 Yɔnɔɔɔɔɔɔɔɔ ki yaa ka kanɔɔɔɔɔɔɔɔ diwi,
yɛnɛge ki yaa ka yanlaga paa kasanwa yen;
sanni Yawe Yɛnɛɛle li pilige ki sa gbɔn,
ki piligbɔɔɔɔɔɔɔɔ, naa fyere gbɔɔɔɔɔɔɔɔ pilige yeⁱ.

^g 3.1: Yɛnɛɛle sɛnre sɛwɛɛle pele ni, go 3.1-5 ko ki yala go 2.28-32 laga ki ni.

^h 3.1-5: Kapye 2.17-21 ⁱ 3.4: Mati 24.29; Maki 13.24-25; Luki 21.25; Naga 6.12-13

⁵ Kona lere ɲa fuun ka Yawe Yenɲele li meɣe ki yeri,
 wo yaa sho;
 katugu wa ***Siyɔn** yanwiga ki na, wa Zheruzalemu ca, leele pele yaa
 ka sho
 paa yeɣe ɲga na Yawe Yenɲele ligi yo ma yo fɔ:
 «Leele pele yaa ka koro go na, mbele Yawe Yenɲele li yaa ka yeri^j.»

**Yenɲele li yaa ka kiti kɔn
 cengele sanɲgala ke na**

- 4** ¹ Ko piliye yo ni, ki wagati wi ka ka gbɔn,
 na mi ka ka Zhuda tara naa Zheruzalemu ca woolo pe sɔngɔɔ mbe
 pe tɛɣe wa pe cɛnlɔmɔ faa pi na,
² mi yaa cengele sanɲgala ke ni fuun ke gbogolo laga nungba,
 mbe tigi pe ni wa Zhozafati^k gbunlundɛɣe ki ni.
 Mi yaa kiti kɔn pe na wa ki laga ki na
 ɲga pɛ pye ***Izirayeli** woolo, na woolo pe na ki kala na, poro mbele
 pe yɛn na kɔɔɔ ye.
 Mɔ jɛn pɔa pe gbɔn ma pe jaraga wa cengele sanɲgala ke sɔɔɔɔ.
 Mi yaa kiti kɔn pe na, na tara nda pɛ yɛle pe yɛe na ti kala na.
³ Pɛ pete gbɔn na woolo pe na ma pe yɛle pe yɛe na.
 Pɛ lefɔnmbyo wi suru nanjaa na,
 pɛ sumborombyo wi pɛrɛ duven na maa wɔ.
⁴ Yoro ***Tiri** ca fɛnnɛ, naa Sidɔn ca fɛnnɛ konaa yoro mbele fuun ye yɛn
 wa Filisiti tara lara ti ni, yingɪ ye yɛn na jaa na yeri? Naga yɛn ma, ye
 yɛn na jaa mbe kayanga wɔ na ni wi le? Na kaa pye yaa jaa mbe kayanga
 wɔ na ni, mi yaa katijangara nda yaa piin ti fɔɔ tɔn ye na fyaw. ⁵ Yɔnla
 penjara to naa na tɛ wi ni ti yu. Na yarijende sɔnɲgbanga woro tiyɔnɔ
 yɛri koli ma kari ti ni wa ye yarisunndo gbɔɔyɛnɛ ti ni. ⁶ Yɛ Zhuda tara
 fɛnnɛ naa Zheruzalemu ca woolo pe pɛrɛ Yavan^l tara fɛnnɛ pe yeri, jango
 mbe pe lali pe tara ti ni.
⁷ Ɛɛn fɔ, ye wele, yɛ saa pe pɛrɛ tara nda ni, mi yaa sa pe yirige wa mbe
 sɔngɔɔ mbe pan pe ni. Mi yaa katijangara nda yaa piin ti fɔɔ tɔn ye na.
⁸ Mi yaa ka ye pinambiile naa ye sumborombiile pe pɛrɛ Zhuda tara fɛnnɛ
 pe yeri; poro mbe si sa pe pɛrɛ Sabe cɛnlɛ woolo pe yeri, poro mbele pe
 yɛn taleere ni^m. Yawe Yenɲele lo li yo ma.
⁹ Yege wogo ɲga ki yari wa cengele ke sɔɔɔɔ ye yo fɔ:
 «Ye ye yɛe gbɛɛle malaga ki na!

j 3.5: Ɔɔmɔ 10.13 k 4.2: Zhozafati meɣe ki kɔɔ wowi ɲa fɔ Yawe Yenɲele li yɛn na kiti
 kɔɔn. l 4.6: Yavan tara to nungba to pe yinri Giresi tara re. m 4.4-8: Eza 14.29-31;
 23.1-18; Zhere 47.1-7; Eze 25.15-28.26; Amɔ 1.6-10; Sofɔ 2.4-7; Zaka 9.1-7; Mati 11.21-22;
 Luki 10.13-14

- Ye ye malingbɔɔnɔ welimbeɛ pe yen ye pe yirige!
 Malingbɔɔnɔ pe ni fuun pe pan pe kari wa malaga ki na.
- 10 Ye ye falinere capire ti gbɔn yeri pye tokobiye,
 ye ye mali kɔngbengele ke gbɔn ye ke pye njaanra.
 Ŋa wi yen fannga fu ma we pe pe ni fuun na, wigi yo fɔ: «Mi yen fannga fɔ».
- 11 Ye fyeeɛ ye pan,
 yoro kanngara na tara woolo ye ni fuun.
 Ye pan ye gbogolo lagame.»
 E, Yawe Yenɲele, ma malingbɔɔnɔ^o pe tirige ma pe wa pe na!
- 12 Cengele sanngala ke ni fuun ke yiri ke kari wa Zhozafati gbunlundege ki ni,
 katugu pa mi yaa ka sa cɛn wa, mbe kiti kɔn cengele ɲgele fuun ke
 yen kanngara na tara ti ni ke na.
- 13 Ye ye mali kɔngbengele ke le,
 katugu yarilire ti gbɔn mbe kɔn.
 Ye pan ye *erezen pire ti tangala yeri tɔnmɔ pi wɔ,
 katugu erezen pire tɔnmɔ wɔsaga ki yin erezen pire ti ni.
 Koperɛ ti yinyin fɔ na wuun.
 Mɔ jɛn pe tipewe pi keɛ toro^p.
- 14 Janwa gbɔɔ, janwa gbɔɔ jenne,
 lo li yen wa kiti kɔnsaga gbunlundege ki ni,
 katugu Yawe Yenɲele li kiti kɔnpilige ki yɔngɔ,
 wa kiti kɔnsaga gbunlundege ki ni.
- 15 Yɔnɔ konaa yenge ki ni, ti yaa ka kannga diwi,
 wɔngɔɔ ke se kaa yanwa yinrigi.
- 16 Yawe Yenɲele li yen na gbanla wa *Siyɔn yanwiga ki na,
 li magala li yen na yinrigi wa Zheruzalemu ca.
 Naayeri wo naa tara ti ni, ti yaa ka yegeyege,
 ɛɛn fɔ Yawe Yenɲele li yen li woolo pe go sigefɔ,
 poro mbele Izirayeli woolo li yen pe larasaga^q.
- 17 Kona ye yaa kaga jɛn fɔ muwi mi yen Yawe Yenɲele, ye Yenɲele le,
 fɔ mi yen ma cɛn wa Siyɔn, ko ŋga ki yen na yanwiga *kpoyi ki na.
 Zheruzalemu ca ki yaa pye kpoyi naa,
 nambanmbala se kaa yiin wa ki ni naa fyew.

**Yenɲele li woolo
 pe yaa ka yeyinɲe ta**

- 18 Ko piliye yo ni, duven fɔnɲɔ wi yaa kaa yinrigi wa yanwira ti na,
 mbaa fuun la tinri,

ⁿ 4.10: Eza 2.4; Mishe 4.3 ^o 4.11: Malingbɔɔnɔ mbele pe senre ti yo, ki yaa pye ki
 yen na para Yenɲele li meregeye poro senre na. ^p 4.13: Naga 14.14-16,19-20; 19.15
^q 4.16: Amɔ 1.2

nɔnɔ wi yaa kaa yinrigi wa tinndiye pe na, mbaa fuun la tinri.
Zhuda tara laforo ti ni fuun ti yaa kaa fuun.

Pulugo tɔnmɔ pa yaa kaa janri mbaa yinrigi wa Yawe Yenɲele li

***sherigo gbɔɔ** ki ni, mbe saa Akasiya tire gbunlundɛɛ ki yinɲgi.

¹⁹ Ezhipiti tara ti yaa ka koro waga.

Edɔmu tara ti yaa ka pye ***gbinri** ɲa tɔnmɔ woro wa wi ni,

katugu pɛ Zhuda tara fennɛ pe yigilɔmɔ pi tijanga,

ma poro mbele jɛɛgisaga fu pele gbo ma pe kasanwa pi wo wa pe
yɛɛra tara jate ti ni.

²⁰ Ɛɛn fɔ Zhuda tara ti yaa ka pye leele cɛnsaga sanga pyew,

leele yaa ka pye mbe cɛn wa Zheruzalemu ca wagati wi ni fuun ni.

²¹ Poro mbele pe gbokala mi sila li kayanga wɔ,

mi yaa kali kayanga wɔ pe juguye pe ni.

Mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa ka cɛn wa Siyɔn ca.

Yenŋele yɔn senre yofɔ

AMŌSI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Amosi wi tunngo ko la ma mbaa Yenŋele li yɔn senre yuun. Eɛn fɔ naa Yenŋele lāa kaa wi yeri ma yo wi sali senre ti yari, wila yiri wa wi ca, wa Zhuda tara, ma kari ma saa Yenŋele senre ti yo wa Izirayeli tara ti yɔnɔparawa kameŋge keɛ wunluwo pi ni. Ki wagati wi ni, tara woolo pe tawa pila pye na jiti na kee yege, naa sherege konɔ kapyere ti ni, konaa a pè cɛn yeyinŋe na pɔw. Eɛn fɔ ki wagati wila pye fun wagati wa, ŋa ni paa pye na kambasinnde, naa kopiire konaa dufile wi piin. Penjagboro fenne paa pye na fyɔnwɔ fenne pe jɔɔ konaa ma pe fanŋga ki kan pe na. Tiwiyaara nda paa pye na tinwi ti ni wa janla na, ti sila pye ma yala. Saraga wɔfenne pe nawa pi sila pye ma filige. Konaa ki ni fuun, ki leele mbele pe ni fuun paa pye ma taga pe yeɛ na, fɔ yere ma cɛn na «Yawe Yenŋele li pilige» ki singi nayinme ni. Kona, a Amosi wɔ si ka yo pe kan, a kɔ yiri ki ye pe wogo ki ni. Wila yo fɔ:

Jɔɔgo yen ye wogo, yoro mbele yaa Yawe Yenŋele li pilige ki singi ki pan we.

Yingi yaa singi Yawe Yenŋele li pilige ki pan ki kan ye yeri?

Ki pilige ki yaa ka pye diwi pilige.

Yanwa se ka yiri ki pilige ki ni...

Ee, ki yaa ka pye diwi wɔɔ pilige.

Yanwa se ka yiri (Amo 5.18,20).

Amosi wi yen na leele pe yinri ma yo pe pe kapyere ti kanŋga pew. Sanni pe sa cɛn paa sherege musaga piin konaa mbaa saara woo legerɛ, pe daga mbaa ŋga kɔ sin ko piin. Wila yo fɔ:

Ye kaselege ki yaga ki yiri paa yege ŋga na pulugo tɔnmɔ ma kaa na janri na yinrigi we.

Kasinŋge kila yinrigi paa lafogo yen, ŋga ki se waga (5.24).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ŋga na

Yenŋele li yaa jɔɔgo wa Izirayeli woolo poro naa pe cɛnyɛnle pe na 1.1–3.2
Izirayeli tara naa Samari ca ki ni, ti yaa ka tɔngɔ 3.3–6.4

Amosi wila yariyanra kangurugo yan 7.1–9.10

Ŋga kila kɔn ma tɛgɛ Izirayeli woolo pe wogo na, ki yaa ka kannga 9.11-15

Senre ti lesaga:

Yenɲele yɔn senre yofɔ wi kala

1 ¹Amosi ŋa wila pye Tekowa ca yaayoro korofenne wo wa, wo senyoro ri nda yeen. Ki kagala ngele kaa naga wi na ^{*}Izirayeli tara wunluwo po kanngɔɔ, Zhuda tara wunlunaŋa Oziyasi wo naa Zhouasi pinambyo Yerobowamu ŋa wila pye Izirayeli tara wunlunaŋa pe sanga wi ni. Kila yeɛ shyen lo tin sanni tara ti sa yege^a. ²Amosi wila yo fɔ:

«Yawe Yenɲele li yen na gbanla wa ^{*}Siyɔn^b ca.

Li magala li yen na yinrigi ŋgbanga wa Zheruzalemu ca.

Yaayoro kɔnrifenne pe yaayoro kasara ti yen na waga.

Karimeli yanwiga go na yan ki yen na kuun.»

YENɲELE LI KITI KONGO KI YONGO

1.3–2.16

Yenɲele yɔn senre nda tila yo

Damasi ca ki wogo na

³Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:

«Damasi ca fenne pɛ kapege taanri pye,
fɔ yere tijere^c;

ki kala na, migi kɔn maga tɛgɛ fɔ mi se pe yaga mbajɔɔwo;
katugu pɛ Galaadi tara woolo pe tongo paa yege ŋga na pe ma kaa
lugu yarilire pire na mari sun tugurɔn yarilire sunkanngaga ni^d.

⁴Mi yaa kasɔn le wunlunaŋa Hazayeli wi go ki ni mbege sogo.

Kona, ki kasɔn ki yaa wunlunaŋa Beni Hadadi wi wunluwo yinre ti sogo.

⁵Mi yaa Damasi ca mbogo yeyongo kɔɔɔ gbaseere ti kaari.

Ŋa wi yen ma cɛn wunluwo pi na wa Aven gbunlundɛge laga ki ni^e,
mi yaa wi tongo mboo wo wa,

^a 1.1: 2 Wunlu 14.23-29; 15.1-7; 2 Kuro 26.1-23 ^b 1.2: Siyɔn ca ko nungba ko pe yinri Zheruzalemu ca ye. ^c 1.3: Ŋga ki yo fɔ: *Pɛ kapege taanri pye, fɔ yere tijere*, ko kɔɔ wo yen pɛ kapere pye fɔ mari tagala ti yee na. ^d 1.3: Eza 17.1-3; 49.23-26; Zaka 9.1 ^e 1.5: Ŋga ki yo fɔ: *Ŋa wi yen ma cɛn wunluwo pi na wa Aven gbunlundɛge laga ki ni*, Yenɲele senre seweɛle pele ni, pɛge yɔnlogɔ ma yo fɔ: Aven gbunlundɛge laga woolo.

konaa wunluwo kanngala li yen ɲa kɛɛ wa Beti Eden^f laga ki ni wi ni.

Siri tara fenne pe yaa kari pe ni kulowo wa Kiri tara.»

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Gaza ca ki wogo na**

⁶Pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Gaza^g ca fenne pɛ kapege taanri pye,

fɔ yɛɛ tijere;

ki kala na, mɔgi kɔn maga tɛge, fɔ mi se pe yaga mbajɔlɔwɔ;

katugu pɛ lelegere yigi kasopiile ma saa pe le Edomu cɛnle woolo pe kɛɛ.

⁷Mi yaa kasɔn le Gaza ca mboro ti ni mberi sogo.

Kona, ki kasɔn ki yaa ka ki wunluwo yinre ti sogo.

⁸Mi yaa Asidɔdi ca woolo pe tɔngo mbe pe kɔ,

konaa wunluwo kanngala li yen ɲa kɛɛ wa Asikalɔn ca wi ni.

Mi yaa yiri Ekirɔn ca woolo pe kɔrɔgɔ,

poro Filisiti tara fenne mbele pɛ koro go na, mbe pe tɔngo mbe pe

kɔ.» ***We Fɔ**, Yawe Yenɲele lo li yo ma^h.

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Tiri ca ki wogo na**

⁹Pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:

«***Tiri** ca woolo pɛ kapege taanri pye,

fɔ yɛɛ tijere;

ki kala na, mɔgi kɔn maga tɛge, fɔ mi se pe yaga mbajɔlɔwɔ.

Pɛ lelegere yigi kasopiile ma pe le Edomu cɛnle woolo pe kɛɛ. ***Yɔn**

finliwe mba pɛ le pe yɛɛ ni mbe pye nɔsepiile, pee jatere pye pi na.

¹⁰Mi yaa kasɔn le Tiri ca mboro ti ni mberi sogo.

Kona, ki kasɔn ki yaa ka ki wunluwo yinre ti sogoⁱ.»

**Yenɲele yɔn senre nda tila yo
Edomu tara ti wogo na**

¹¹Pa Yawe Yenɲele li yo yɛɛn fɔ:

«Edomu cɛnle woolo pɛ kapege taanri pye,

^f 1.5: ɲga kɔ yo fɔ: *Beti Eden* ki kɔrɔ wi mbe ya logo fun fɔ: Kandanlaga ca. ^g 1.6: Gaza ca kila pye Filisiti tara fenne poro wogo. ^h 1.6-8: Eza 14.29-31; Zhere 47.1-7; Eze 25.15-17; Sofo 2.4-7; Zaka 9.5-7 ⁱ 1.10: Eza 23.1-18; Eze 26.1-28.19; Zhoue 4.4-8; Zaka 9.1-4; Mati 11.21-22; Luki 10.13-14

fɔ yere tijere;
 ki kala na, mīgi kɔn maga tɛgɛ, fɔ mi se pe yaga mbajɔlɔwɔ;
 katugu Edɔmu cɛnlɛ woolo pɛ taga pe sefɛnnɛ pe pungo na, na pe
 lagajaa tokobi ni,
 pe sila pe yinriwɛ ta fyew.
 Pe nanɗbanwa pi yen na jɔgɔwɔ piin kɔnlɔ fu, pe nanɗbanwa gbɔɔ pi
 yen na kee yege suyi.

- ¹² Mi yaa kasɔn le Tema ca ki ni mbege sogo.
 Kona, ki kasɔn ki yaa ka Bozira ca wunluwɔ yinre ti sogo^j.»

Yenɗele yɔn senre nda tila yo
Amɔ cɛnlɛ woolo pe wogo na

- ¹³ Pa Yawe Yenɗele li yo yeen fɔ:
 «Amɔ cɛnlɛ woolo pɛ kapege taanri pye,
 fɔ yere tijere;
 ki kala, na mīgi kɔn maga tɛgɛ, fɔ mi se pe yaga mbajɔlɔwɔ;
 katugu pɛ Galaadi tara jeele mbele pe yen kugbɔrɔ ni pe lara ti
 walagi
 naga jaa mbe ka taga pe tara ti gbemɛ pi na.
¹⁴ Mi yaa kasɔn le Araba ca mbogo ki ni mbege sogo.
 Kona, ki kasɔn ki yaa ka ki wunluwɔ yinre ti sogo,
 malaga gbɔnpilige ki na,
 wa malaga gbeere ti sɔgɔwɔ,
 wa tifelingbɔgɔ ki ni tisagbɔgɔ ki panmbilige.
¹⁵ Pe yaa ka pe wunlunaɗa wi yigi mbe kari wi ni kulowo, mbe pinle
 wo naa wi legbɔɔlɔ pe ni.» Yawe Yenɗele lo li yo ma^k.

Yenɗele yɔn senre nda tila yo
Mowabu cɛnlɛ woolo pe wogo na

- 2** ¹ Pa Yawe Yenɗele li yo yeen fɔ:
 «Mowabu cɛnlɛ woolo pɛ kapege taanri pye,
 fɔ yere tijere;
 ki kala na, mīgi kɔn maga tɛgɛ, fɔ mi se pe yaga mbajɔlɔwɔ;
 katugu pɛ Edɔmu cɛnlɛ woolo pe wunlunaɗa wi kajerilɛre ti sogo
 mari pye cɔnrɔ.
² Mi yaa kasɔn le Mowabu cɛnlɛ woolo pe tara ti ni mberi sogo.
 Kona, ki kasɔn ki yaa ka Keriyoɗi ca wunluwɔ yinre ti sogo.
 Pe yaa ka Mowabu cɛnlɛ woolo pe tɔngɔ wa tinme, naa malaga
 gbeere konaa mbanlaga tinme pi sɔgɔwɔ.

^j 1.11-12: Eza 34.5-17; 63.1-6; Zhere 49.7-22; Eze 25.12-14; 35.1-15; Abi 1-14; Mala 1.2-5

^k 1.13-15: Zhere 49.1-6; Eze 21.33-37; 25.1-7; Sofo 2.8-11

³ Mi yaa pe yege sinwo wo naa teelee pe ni pe tongo mbe pe ko wa pe soḡwo.» Yawe Yenḡele lo li yo ma¹.

**Yenḡele yon senre nda tila yo
Zhuda cenle woolo pe wogo na**

- ⁴ Pa Yawe Yenḡele li yo yeen fo:
«Zhuda cenle woolo pè kapege taanri pye,
fo yere tijere;
ki kala na, miḡi kon maga tege, fo mi se pe yaga mbajolwo;
katugu pè je Yawe Yenḡele li ***lasiri** senre ti na.
Pee li kondeḡenḡele ke yigi mbaa tanri ke na.
Yarisunndo nda ti woro yaraga ka, to nda pe teleye paa taga ti na
faa,
to pè yaga ti pe fanla.
- ⁵ Mi yaa kason le Zhuda cenle woolo pe cara ti ni mberi sogo.
Kona, ki kason ki yaa Zheruzalemu ca wunluwo yinre ti sogo.»

**Yenḡele yon senre nda tila yo
Izirayeli woolo pe wogo na**

- ⁶ Pa Yawe Yenḡele li yo yeen fo:
«Izirayeli woolo pè kapege taanri pye,
fo yere tijere;
ki kala na, miḡi kon maga tege, fo mi se pe yaga mbajolwo;
katugu pè lesinḡe wi pere kulo penjara na,
ma fyonwo fo wi suru kulo sawira na.
- ⁷ Pe maa fyonwo fenne pe tangala na pe yinre ti yaari wa taambugo ki ni.
Paa yenle mbe tanga kan mbele pe fanḡa ki kologo pe yeri.
To wo naa wi pinambyo wi ni, pe ma ye jele nungba wi korogo mala
mege nga ki yen ***kpoyi** ki tege ***fyongo** ni.
- ⁸ Yariporo nda pè sho fyonwo fenne pe yeri ma tege pe foro ti yonlo
mberi songoro pe na, to pe yen na sinlele ti na ***saraga wosaga**
nungba nungba pyew ki tanla.
Wa pe yarisunndo gbogoyinre ti ni, pè yigile wa mbele na,
pe maa pe duven wi woo wa.
- ⁹ Ma si yala, mi wo na, mi Amōri cenle woolo pe tongo ma pe wo wa
pe yege,
poro mbele paa tonlonndonlo nde ***sediri** tire ri, konaa ma pye
fanḡa ni paa tigboḡo yen.
Mi pe tongo maga le wa go ki na fo ma saa gbōn wa tooro ti na^m.

¹ 2.1-3: Eza 15.1-9; 25.10-12; Zher 48.1-47; Eze 25.8-11; Sof 2.8-11 ^m 2.9: Dete 3.8-11

- 10 Ma si yala, mî ye yirige wa Ezhipiti tara,
ma ye yege sin ye le nafa shyen ni wa ***gbinri** wi ni, ma Amori cenle
woolo pe tara ti kan ye yeri, ti pye ye woro.
- 11 Mî ye pinambiile pele wɔ, ma pe pye ***Yenɲele yɔn senre yofenne**;
ma ye lefɔnmbɔlɔ pele pye naziri wooloⁿ.
Izirayeli woolo kii pye ma le?»
Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 12 «Een fɔ yè duven kan naziri woolo pe yeri, a pè wɔ ma pe ***yɔn fɔlɔ**
li jɔgɔ.
A yè yo fɔ Yenɲele yɔn senre yofenne paga kaa Yenɲele li yɔn senre
yuun.
- 13 Ye wele, mi yaa ye tangala mbe ye tɔngɔlɔ le tara,
paa yege nga na wotoro ɲa wî yin yarilire pɔgɔlɔ ni wi ma kaa
yaraga tɔngɔlɔ we.
- 14 Lere ɲa wî wege,
wi se ka ya mbe fe mbe lara.
Lere ɲa wi yen fanɲga ni,
wi fanɲga ki se ka ya kala yɔn.
Malingbɔɔn ɲa wi yen kotogo ni,
wi se ka ya mboo yee shɔ.
- 15 Sandiga wɔnfɔ jenne wi se ka ya yere mbe sige.
Lere ɲa wî wege, wi se ka ya fe mbe shɔ.
Shɔn fevɔ jenne wi se ka ya fe mbe shɔ wi shɔn wi na.
- 16 Ko pilige ko ni, ɲa wi yen kotogo ni malingbɔɔnlɔ pe ni,
wi yaa ka fe witiwaga ni.»
Yawe Yenɲele lo li yo ma.

YERWE NAA SENJGBANRA

3-6

Yenɲele li yaa kiti kɔn
Izirayeli woolo pe na

3 ¹Yoro ***Izirayeli** woolo wele, yoro mbele Yawe Yenɲele làa ye yirige
wa Ezhipiti tara, li yen na senre nda yuun na waa ye na, na waa ye
sege lombongo ki na, yeri logo.

²Yawe Yenɲele li yo fɔ:

«Mî ye wɔ, yoro cɛ, tara na cengele ke ni fuun ke sɔgɔwɔ.
Ko kî ti mi yaa ye le jɔlɔgɔ ye kambasinnde ti kala na.»

ⁿ 2.11: Naziri woolo poro yen leele mbele pe ma pe yee laga leele sanmbala pe na, mbe yɔn
fɔlɔ kɔn Yenɲele yeri mbaa tunngo piin li kan; Nɔmbu 6.1-8.

- 3 Leele shyen mbe ya mbaa tanri ja,
na pee yon wa nungba le?
- 4 Jara wi maa kuunru wa kologo ki ni,
na wii yaraga yigi le?
- 5 Mere mbe ya sannjele li yigi tara,
na pee yaakara tēge ti na li kan le? Aguwa wi ma fugu,
na wii yaraga yigi le?
- 6 Pe ma mbanlaga win wa ca nawa mbe leele pe yeri malaga wogo na,
na leele pee fye le?
Jologo ma to ca ka na,
na Yawe Yenjele lo nandanwa kala ma le?
- 7 Ki pyelomo nungba pi na fun, ***we Fɔ**, Yawe Yenjele le, li se kala la
pye,
na lii keli mbeli nawa kala li naga li tunmbyeele, poro mbele pe yen
***Yenjele yon senre yofenne** pe na gben.
- 8 Na jara wiga kuuru,
Ambɔ wi se fye?
Na we Fɔ, Yawe Yenjele liga para, ambɔ wi yaa soro mbeli yon senre
ti yaga mbayowo?

Kiti ŋa wi yaa kon Samari ca ki na

- 9 Yaa ki yari wa Asidodi ca wunluwo yinre to naa Ezhipiti tara
wunluwo yinre ti ni fɔ:
«Ye ye yee gbogolo wa ***Samari** ca yanwira ti na.
Ye pan yege kafaara nda to naa ki lejlogo kagala ŋgele ke wele.»
- 10 Yawe Yenjele li yo fɔ:
«Samari ca woolo pee kasingge pyewe jen.
Pe maa pe yinre ti yinni yaara nda pè sho fannga na konaa nda pè
koli ti ni.»
- 11 Ki kala na, we Fɔ, Yawe Yenjele pa li yo yeen fɔ:
«Juguye paa paan, mbe pan mbe tara ti maga.
Samari ca woolo, juguye pe yaa ye fannga ki jɔgɔ,
mbe ye wunluwo yinre yaara ti koli mbe kari ti ni.»
- 12 Pa Yawe Yenjele li yo yeen fɔ:
«Yege ŋga na ***simbaala konrifɔ** wi ma sumbyɔ wi pɔɔ shyen
nakoma wi nungbokongo ki wɔ wa jara wi yon ki ni maa sho,
Izirayeli woolo mbele pe yen ma cen wa Samari ca, poro mbele
pe yen ma cen ma sanga sinleyaara na konaa Damasi ca tapiye
tiyɔɔnlɔ pe na, pa pe yaa ka pe sho juguye pe kee ma.»
- 13 We Fɔ, Yawe Yenjele, Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ:
«Yaa nuru, yege senre nda ti yo Zhakɔbu setirige piile pe kan fɔ:
- 14 «Pilige ŋga ni mi yaa Izirayeli woolo pe le jologo

pe kapere nda pè pye ti kala na,
 mi yaa Beteli ca *saraga wəsara ti jɔgɔ.
 Saraga wəsara ti yɛnɛɛle ke yaa kaari mbe toori tara°.

15 Yinre nda pè kan were sanga mɛɛɛ ni, naa nda pè kan kanga mɛɛɛ
 ni, mi yaa ka ti ni fuun ti jaanri.
 Yinre nda pè kan solo ɲgangala ni, ti yaa ka tɔngɔ.
 Yinre tiyɔnrɔ ti ni fuun ti yaa ka toori mbe wɔ wa.» »
 Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma.

4 1 Yawe Yɛnɛɛle li yo fɔ:
 «Yoro *Samari ca jɛɛle wele, yoro mbele ye tɔrɔ paa Bazan tara
 nanɛɛle pe yɛn,
 ye pyeri ye sɛnrɛ nda mi yaa yo ti logo.
 Ye maa yungbɔgɔrɔ fɛnnɛ pe jɔɔ,
 na fyɔnwɔ fɛnnɛ pe tege,
 naga yuun ye pɛnɛ pe kan fɔ:
 «Ye pan sinmɛ ni, janɔ we wɔ.» »

2 *We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle li wugu li yɛn *kpoyi yɛɛɛ ɲga na ki na, ma yo
 fɔ:

«Piliye ya wa na paan, pe yaa ka tugurɔn kandɔɔɔ le ye na, mbe ye
 tilele mbe kari ye ni,
 mbe ye setirige piile pe tilele mbe kari pe ni paa yɛɛɛ ɲga na pe ma
 kaa mbɛɛɛle yigi njɛɛɛɛle ni we.

3 Ye ni fuun nungba nungba ye yaa ka yiri wa ca ki mbogo furugusara
 ti ni,
 mbaa kee wa ye yɛɛ yɛɛɛ.
 Pe yaa ka ye purɔ mbe kari ye ni wa ɛrimɔ yanwiga ki yeri.»
 Yawe Yɛnɛɛle lo li yo ma.

Izirayeli woolo pe sila yenle Yɛnɛɛle li nagawa sɛnrɛ ti na

4 Yawe Yɛnɛɛle li yo fɔ:

«Yaa kee wa Yɛnɛɛle gbɔgɔsaga ki ni wa Beteli ca,
 ye saa kapere piin naa fɔnɲɔ.
 Yaa kee wa Yɛnɛɛle gbɔgɔsaga ki ni wa Giligali ca,
 ye saa ka tari ye kapere ti na.
 Ye saa ye yaayoro ti woo *saraga pinliwɛ pyew,
 yaa kee ye *yaga wi ni pilige taanrindaanri pyew.

5 Saraga ɲga ye ma wɔ ma Yɛnɛɛle shari°, yaa ki woo *leve buru ni,
 yaa wi sori.

Yaa nayinmɛ yarikanra wogo ki yuun,

- yaa ki yari;
 katugu ko kɪ ye ndanla, yoro ***Izirayeli** woolo wele.»
 We Fɔ, Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 6 «Ko kala na, mi fun, mɪ funɔ wa ye cara ti ni fuun ti ni.
 A yaakara ti jerege ye tara ti lagapyew ki ni.
 Konaa ki ni fuun, yee yenle mbe songɔɔ,
 mbe pan na kɔɔɔɔ.»
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 7 «Mi fun mɪ tisaga ki yigi ye na yeyen taanri,
 sanni yarilire kɔnsanga wi sa gbɔn.
 Mɪ tisaga ki yaga kɪ to ca ka ni,
 ma ka yaga kii to wa.
 Kere ta tisaga ki ta,
 kere ta si tisaga ki ta.
 A ki kere ti yarilire ti waga.
- 8 Cara shyen nakoma cara taanri woolo la kari ca ka yege ni mbe sa
 tɔnmɔ lagaja mbe wɔ.
 Een fɔ, pe sila wɔtɔnmɔ ta mbe pe wɔɔ ki kɔ.
 Konaa ki ni fuun, yee yenle mbe songɔɔ
 mbe pan na kɔɔɔɔ.»
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 9 «Mɪ ti a ye yarilire ti yen na waga konaa na fɔnri.
 ***Gbatɔ** wɪ ye nanɔ kɔlɔɔ yaara legerɛ jɔɔ, naa ye ***erezen** keere,
 naa ye ***figiye** tire konaa ye oliviye tire ti ni.
 Konaa ki ni fuun, yee yenle mbe songɔɔ
 mbe pan na kɔɔɔɔ.»
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 10 «Mɪ tifeleɛge yama torogo wa ye sɔɔwɔ
 paa yege ŋga na kila pye faa wa Ezhipiti tara we.
 Mɪ ti a pɛ ye lefɔnmɔlɔ pe gbo tokobi ni.
 A ye juguye pɛ ye shɔnye pe shɔ ye yeri ma kari pe ni.
 Wa ye malingbɔɔnlɔ cɛnsaga ki ni, gbɔolo mbele pe yen wa,
 mɪ ti a pe nuwɔ pɪ ye ye ni.
 Konaa ki ni fuun, yee yenle mbe songɔɔ,
 mbe pan na kɔɔɔɔ.»
 Yawe Yenɲele lo li yo ma.
- 11 «Mɪ pele tɔngɔ wa ye sɔɔwɔ
 paa yege ŋga na mɪla ***Sodɔmu** naa ***Gomɔri** cara ti tɔngɔ we.
 A yɛ piligi ma shɔ

paa yege nga na pe ma sumboyugo tile maga wɔ kasɔn.

Konaa ki ni fuun, yee yenle mbe songɔɔ,

mbe pan na kɔɔɔɔ.»

Yawe Yenɛɛle lo li yo ma.

¹² «Ki kala na, Izirayeli, mi yaa ki jɔɔɔɔ kala cɛnle li pye ma na.

Ki kaa pye mi yaa ko pye ma na,

ma ye gbegɛle ma fili mi ɲa ma Yenɛɛle na ni. E, Izirayeli!»

¹³ Wele, Yenɛɛle lo li yanwira ti gbegɛle,

ma tifeleɛge ki da.

Lo li maa li nawa kagala ke nari senwee wi na.

Lo li ma yembine li kanɲa ma laga ki laga,

na tanri wa tara na yanwira titɔɔnɔ ti go na.

Li mege koyi nga Yawe Yenɛɛle, Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ.

Kunwɔ yurugo nga kila kɔ

Izirayeli woolo pe kan

5 ¹ *Izirayeli sege woolo, sɛnɛ nda mi yaa yo, ki kunwɔ yurugo nga mi yaa kɔ mbe wa ye na, yege logo.

² Izirayeli woolo pɛ to paa yege nga na sumboro naɲa mbajeen ma kaa to ma ku we. Wi se yiri naa.

Pe yen le sinlesaga,

lere woro wa mbe pe yirige.

³ Katugu pa *we fɔ, Yawe Yenɛɛle li yo yeen fɔ:

«Nambala waga kele (1 000) ka yiri Izirayeli sege woolo pe ca nga ni mbe kari malaga na,

nambala cɛnme pe yaa ka songɔɔ cɛ wa ki ca ki ni.

Nambala cɛnme ka yiri ca nga ni, pe ni kɛ pe yaa songɔɔ cɛ.»

⁴ Katugu pa Yawe Yenɛɛle li yen naga yuun Izirayeli sege woolo pe kan yeen fɔ:

«Yaa na lagajaa,

pa ye yaa yinwege ta.

⁵ Yaga kaa kee saa na lagajaa wa Beteli ca.

Yaga kaa kee wa Giligali ca.

Yaga si kaa kee wa Berisheba ca.

Katugu pe yaa ka Giligali ca woolo pe koli mbe kari pe ni kulowo.

Beteli ca ki yaa ka kanɲa kataga.

⁶ Yaa Yawe Yenɛɛle li lagajaa,

pa ye yaa yinwege ta.

Na ko si pye, yoro Zhozufu setirige piile, li yaa ye pe paa kasɔn yen,

nga ki yaa ye sogo,

- fɔ lere kpɛ se ta wa Beteli ca mbege figi.
 7 Ye ma kaselege ki kannga maga pye paa yaritorisorogo yen,
 ma kasingge ki jan tara.
 8 Yawe Yenɲele lo li wɔnɲɔlɔ ngele pe yinri nɲonɔ gbɔɔ pɛre konaa
 wɔnndaanla ke da.
 Lo li ma ti yembinɛ li ma wɔ,
 ma ti laga ki ma laga.
 Li ma kɔɔje tɔnmɔ pi pye pi ma pan,
 mbe suu wo tara ti na.
 Li mɛge koyi nɲa Yawe Yenɲele.
 9 Lo li ma ti jɔɔwɔ ma gbɔn lere nɲa wi yen fannga fɔ wi na,
 konaa ma malaga sigeca ki tɔngɔ.
- 10 «Lere nɲa wi maa yeresaga kaan kasingge ki yeri wa kiti
 kɔnsaga,
 ye ma wo panra.
 Lere nɲa wi ma kaselege ki yo maga filige,
 wo yen ma ye mben.
- 11 Ye maa nii fyɔnwɔ fɛnnɛ pe go na; pe *bɛle nɲa pɛ kɔn, ye maa wa
 lagala wi na naa taa.
 Ki kala na, yinrɛ tiyɔnrɔ nda yɛ kan sinndeɛrɛ nda pɛ tɛ ti ni,
 ye se cɛn wa ti ni fyew.
 *Erezen kɛrɛ tiyɔnrɔ nda yɛ kɔn,
 ye se ka ti duvɛn wa wɔ.
- 12 Katugu mɛ ye kambasinnde legɛrɛ ti jɛn,
 konaa ye kapere legɛrɛ ti ni.
 Ye maa lesinmbele pe jɔlɔ;
 ye maa yenlegi yarikanra na, na fyɔnwɔ fɛnnɛ pe tanga ki shoo pe
 yeri wa kiti kɔnsara ti ni.
- 13 Ki kala na, lere nɲa wi yen kajɛnɲɛ, wila la para ki wagati wi ni,
 katugu ki wagati wi ma pye wagati tipee.
- 14 Yaa kajɛnɲɛ ko lagajaa yaa ki piin,
 ye tipege pyewe po yaga, jɔngo ye yinwege ta;
 jɔngo Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li pye ye ni
 kaselege na, paa yɛge nɲa na yaa ki yuun we.
- 15 Ye tipege ki panra, kajɛnɲɛ ko mbe ye ndanla.
 Kasingge ko mbe fannga ta wa ye finliwɛ pyesara ti ni.
 Kona, kana pa Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li yaa
 yoro Zhozufu setirige piile mbele yɛ koro ye yinriwɛ ta.
- 16 «Ki kala na, Yawe Yenɲele, Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, we Fɔ we,
 pa wɛ yo yɛɛn fɔ:

Wa katoro ti ni fuun ti ni, naa ca nawa konɔgolo ke ni fuun ke ni,
 gbelege na yinrigi na yuun fɔ: «Yoyi! Yoyi!»
 Pe yaa ka kɛrɛ kɔnfɛnnɛ pe yeri kunwɔ gbelege ki na,
 mbe mbele pe kunwɔ yuuro ti jɛn pe yeri paa yunɔgbɔɔɔ yuuro koo.
 17 Wa ɛrɛzɛn kɛrɛ ti ni fuun ti ni, pe yaa kaa kunwɔ gbelege gbele,
 na mi ka ka toro wa ye sɔɔwɔ we.»
 Yawe Yɛnɔɛlɛ lo li yo ma.

Yawe Yɛnɔɛlɛ li pilige ye

18 Jɔɔɔ yɛn ye wogo, yoro mbele yaa Yawe Yɛnɔɛlɛ li pilige ki singi ki
 pan we.
 Yingi yaa singi Yawe Yɛnɔɛlɛ li pilige ki pan ki kan ye yeri?
 Ki pilige ki yaa ka pye diwi pilige.
 Yanwa se ka yiri ki pilige ki ni.
 19 Ye yaa ka pye paa lere wa yɛn, ɲa wila fee jara yɛgɛ,
 a cɛngɛ urusi kà si saa fili wi ni;
 nakoma a wì saa ye wa wi go, maa kɛɛ ki kan maga jiige mbogo ki na,
 a wɔɔɔ suu nɔ.
 20 Mì yo Yawe Yɛnɔɛlɛ li pilige ki yaa ka pye diwi pilige,
 yanwa se ka yiri ki pilige ki ni?
 Ee, ki yaa ka pye diwi wɔɔ pilige.
 Yanwa se ka yiri.

Izirayeli woolo pe yɛn na Yɛnɔɛlɛ li gbogo yɛgɛ ɲa na, kii yala li yɛgɛ na

21 Yawe Yɛnɔɛlɛ lì yo fɔ:
 «Ye shɛrɛgɛ feti piliye yìlan mben, yi kala woro na na.
 Ye shɛrɛgɛ musaga wì la kɔ na na.
 22 Na yaga pan mbe *saara sogoworo naa muwɛ *saara wɔ na yeri,
 mi se yɛnlɛ ti na.
 Ye napirɛ nda yɛ gbelege, a tì tɔɔ, ma pan mari wɔ na yeri
 *nayinmɛ saara,
 mi yɛrɛ woro nari wele.
 23 Ye ye yuuro tinmɛ pi lali na ni.
 Mi woro na jaa mbaa ye ɲɔɔni magala li nuru naa.
 24 Ɛɛn fɔ ye kaselege ki yaga ki yiri, paa yɛgɛ ɲa na pulugo tɔnmɔ ma
 kaa na janri na yinrigi we.
 Kasingɛ kila yinrigi paa lafogo yɛn, ɲa ki se waga.
 25 «Yoro Izirayeli sege woolo wele, yɛgɛlɛ nafa shyɛn ɲɛgɛlɛ yɛ pye wa
 *gbinri wi ni, yaa yaayoro saara naa muwɛ saara wɔ na yeri ki wagati wi

ni le? ²⁶Ŋga ye yen na piin nala, na ye yarisunngo Sikuti nga ki yen ye wunlunaja ki tungu konaa ye yarisunngo nga ki yen Wɔnnɔ Kiyuni ki ni, to nda ti yen ye kɛɛ yɔnlɔ tunngo, yaa pye na ko piin ki wagati wi ni le? Yège jɛn ma yo ko sila pye.

²⁷Ki kala na, mi yaa ye koli mbe kari ye ni kulowo, fɔ wa Damasi ca ki pungo na.»

Yawe Yɛnɲɛle lo li yo ma.

Li mɛge koyi nga Yɛnɲɛle na yawa pi ni fuun fɔ.

**Jɔlɔɔ yen Izirayeli tara
penjagbɔɔ fenne naa legbɔɔ
pe wogo**

6 ¹Leele mbele pe yen ma cɛn yɛyinɲge na wa ***Siyɔn** ca ki ni, konaa mbele pe jigi wi yen ma cɛn pe na wa ***Samari** yanwiga ki na, jɔlɔɔ yen pe wogo.

Jɔlɔɔ yen ***Izirayeli** cɛngele teelee mbele pe yen cɛnsara kɔngbannda ti na pe wogo,

poro mbele leelee pe maa paan pe kɔrɔɔ na pe yewe pe pe saga.

²Ye kari wa Kaline ca ye sa nga ki pye wa ki wele.

Ye yiri le ye kari wa Hamati cagbɔɔ ki ni.

Ko pungo na, ye kari wa Filisiti tara fenne pe ca Gati ki ni.

Yege wele na kaa pye ki cara ti jiti ma wɛ ye wunluwɔ shyɛn mba pi na,

na kaa si pye pe tara tì gbɔɔ ma wɛ ye woro ti na.

³Ye yen naga lagajaa mbe jɔlɔɔ pilige ki lali ye yɛɛ ni, ɛɛn fɔ legbogo kagala koro ye yen na yɔngɔ ye yɛɛ ni.

⁴Pɛ sinle lakajanye mbele pɛ gbegɛle solo ɲgangala ni pe na, ma sɛnɲɛle sangasanga sinleyaara na.

Wa yaayoro ɲgbelege ki ni, simbapɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ naa napɛnɛ yirifɔnmbɔlɔ mbele pɛ tɔrɔ tɔrɔ wa nangbɔɲgo,

poro pe ma wɔ na kuun na kaa.

⁵Pe maa go fu yuuro koo ɲɔni wi na,

pe maa pe yɛɛ yaan,

paa yege nga na Davidi la pye, na yarigbɔnɔrɔ fɔnnɔ gbegɛle yɔrɔ woro.

⁶Pe maa duven wi woo jɛnɲɛle ke ni kɛ yinyin,

na pe yɛɛ faa sinmɛ nuwɔ taan jembe ni.

ɛɛn fɔ jɔɔwɔ mba pi yen ma Zhozefu wunluwɔ pi ni fuun pi maga mbe to pi na, ko si pe jori.

⁷Ki kala na, poro pe yaa yigi kɔngbanmbala, mbe kari pe ni wa kulowo pi ni.

Ki ka pye ma, pe liwen gbɔɔ naa pe sɔgɔlɔ gbɔlɔ li yaa kɔ mbe wɔ wa.

- 8 ^{*}**We Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛlɛ lɛ wugu li yɛɛra mɛgɛ ki na. Yawe Yɛnɛɛlɛ,
Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lɛ yo fɔ:
«Zhakɔbu setirige piile pe yɛɛ gbɔgɔwɔ kapyegele kànlà mben.
Pe wunluwɔ yinrɛ ti kala lɛ na ndanla.
Mi yaa ca ko naa ki nawa yaara ti le ki juguye pe kɛɛ.»

⁹Na go nga woolo ka koro leele kɛ, poro fun pe yaa ka ku. ¹⁰Na gboo wi lere wa ka pan mboo lɛ wa go ki ni, mbe yiri wi ni mbe yo wi yaa saa sogo^q, na kiga yala lere wa yɛn wa go yɛgɛ, wi yaa ka wo yewe mbe yo fɔ:
«Lere wa yɛn wa ma ni naa le?» Pa ko fɔ wo yaa wi yɔn sogo mbe yo fɔ:
«Ayoo, lere woro laga.» Kona, ɲa wɛ ku wi lere wi yaa wi pye mbe yo wi pyeri, katugu kii daga pe Yawe Yɛnɛɛlɛ li mɛgɛ ki yeri.

- ¹¹Wele, Yawe Yɛnɛɛlɛ li yɛn na konɔ na kaan li na:
Li yaa ka yunɲgbɔrɔ ɲgbɔrɔ ti jaanri, mbe yumbigile ke pye yumbara.
¹²Yege logo ma yo shɔnye pe maa fee yaanɲguro na le?
Lere maa fali ti na falinɛɛ capige ni le?
Eɛn fɔ, yɛ kaselege ki kanɲga maga pye paa shɔnrɔ yɛn, ma kasingɲe ki tɔnli wi kanɲga maa pye paa yaritorisoro yɛn.

¹³Lodebari^r ca ɲga yɛ ya ki ni, ye yɛn na yɔgɔri ko kala na, na yuun fɔ: «Ye sigi jɛn mbe yo we yɛɛra fanɲga ko kɛ ti we Karinayimu^s ca ki shɔ wi le?» ¹⁴Ki kala na, ye wele, mi ɲa Yawe Yɛnɛɛlɛ, Yɛnɛɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ mɛ yo fɔ: «Yoro Izirayeli sege woolo wele, mi yaa cɛnlɛ la yirige mbe wa ye na. Pe yaa ka ye jɔlɔ, mbege lɛ wa Hamati ca yɔn ki na fɔ sa gbɔn wa ^{*}**Araba** tara lafogo ki na.»

YARIYANRA NDA AMOSI WILA YAN

7-9

Yariyanga konɲbanɲga nga Amosi wila yan: Gbatɔ kala

7 ¹^{*}**We Fɔ**, Yawe Yɛnɛɛlɛ làa yariyanga ɲga naga na na, koyi ɲga yɛɛn.
Ye wele, làa ^{*}**gbatɔ** legerɛ yirige, yan ɲga pe ma kɔn wunlunaɲa wi

^q 6.10: Ki verise ɲa wi senre ti woro ma filige. Ki yaa pye Amosi wi yɛn na para tara to yegewe senre na, mba pi yaa ka ti lelegere mbe ku fɔ pe se ka wagati ta mbe gboolo pe le. Ko yaa ki kan paa gboolo pe sori. Yege o yege, Yɛnɛɛlɛ senre yofɔ wi yɛn na ɲga yuun mbege filige, ko yɛn fɔ legbogo ki yaa ka lege fɔ mbele pe yaa ka koro go na, pe se ka ya mbe gboolo pe le. ^r 6.13: Eburu senre ti ni, Lodebari kɔrɔ wowi ɲa fɔ yaraga ma.
^s 6.13: Eburu senre ti ni, Karinayimu kɔrɔ wowi ɲa fɔ yawa.

kan ki kɔŋŋɔɔ, sanga ŋa ni yan ki nuru na fiin naa fɔŋŋɔ we. ²Naa gbatɔ wila kaa yan ŋa wa tara ti ni ki ka maga kɔ sanga ŋa ni, a m̀ sho fɔ: «We Fɔ, Yawe Yɛŋŋɛɛ, mi yɛn nɔɔ yɛnri, ma we kala yaga! Nakoma Zhakɔbu woolo pe yaa baro mɛɛ, poro mbele pɛ kologo we?»

³Ki pye ma, a Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀ sili jatere wi kanŋga ma sho fɔ: «Ko se pye naa.»

**Yariyanga shyen wogo
ŋga Amosi wila yan: Kasɔn kala**

⁴We Fɔ, Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀aa yariyanga ŋga naga na na naa, koyi ŋga yɛɛn. Ye wele, we Fɔ, Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀aa kasɔn tirige mbe kiti kɔn ki ni. A ki kasɔn k̀ kɔŋje gbɔɔ ŋa wa tara ti nɔɔ wi tɔnmɔ pi waga. Kila pye na ***Izirayeli** tara ti sori. ⁵Kona, a m̀ sho fɔ: «We Fɔ, Yawe Yɛŋŋɛɛ, mila ma yɛnri, maga yerege ma! Nakoma Zhakɔbu woolo pe yaa la baro mɛɛ, poro mbele pɛ kologo we?»

⁶A Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀ sili jatere wi kanŋga. We Fɔ, Yawe Yɛŋŋɛɛ, a l̀ sho fɔ: «Ko fun ki se pye naa.»

**Yariyanga taanri wogo
ŋga Amosi wila yan:
Taanlamana li kala**

⁷Kona, we Fɔ Yɛŋŋɛɛ l̀aa yariyanga ŋga naga na na naa, koyi ŋga yɛɛn. Ye wele, we Fɔ wila pye ma yere mbogo na, ŋga k̀ yiri ma kari naayeri. Mbogo sinmana la pye wi kɛɛ. ⁸A Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀ silan pye fɔ: «Amosi, yingi maa yaan?»

A m̀ sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Mbogo sinmana li.»

A Yawe Yɛŋŋɛɛ l̀ sho fɔ: «Wele, mi yaa na mbogo sinmana li taga Izirayeli, na woolo pe na mbe pe taanla mbe wele, na kaa pye pe sin. Mi se pe kala yaga fyew. ⁹Izaki setirige piile pe maa Yɛŋŋɛɛ li gbogo tinndiye mbele na, pe yaa ka jɔɔ mbe wɔ wa. Izirayeli woolo pe ***sheriyyinre** ti yaa ka tɔŋɔ mbe wɔ wa. Mi yaa ka yiri wunlunana Yerobowamu wi go woolo pe kɔɔɔ tokobi ni.»

**Amosi naa saraga wɔfɔ
Amaziya wi ni pe kala**

¹⁰Kona, a ***saraga wɔfɔ** Amaziya ŋa wila pye wa Beteli ca, ẁ si tunŋgo torogo wa Izirayeli tara wunlunana Yerobowamu wi yeri, ma yo fɔ: «Amosi ẁ yɔn le ma na laga Izirayeli woolo pe sɔɔwɔ. Tara woolo pe se ya mboo senyoro ti kun pe yɛɛ ni, ¹¹katugu pa Amosi ẁ yo yɛɛ fɔ:

«Pe yaa Yerobowamu wi gbo tokobi ni,
mbe Izirayeli woolo pe koli mbe kari pe ni kulowo, mbe lali pe tara ti ni.» »

¹²A Amaziya wì si Amosi wi pye fɔ: «Kari ma wɔ laga, mboro yariyanra yanfɔ ɲa we. Fe ma kari wa Zhuda tara. Ma saa nii wa, maa Yenɲele yɔn senre ti yuun wa ma. ¹³Ɛen fɔ maga ka koro mbaa Yenɲele li yɔn senre ti yuun laga Beteli ca, katugu wunlunɲa wo sherigo yi, wunluwɔ go yi.»

¹⁴A Amosi wì si Amaziya wì yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi woro ***Yenɲele yɔn senre yofɔ**, mi si woro Yenɲele yɔn senre yofenne pe ***fɔɔgɔfenne** wo wa. Ɛen fɔ, mi yen yaayoro korofɔ, mi maa na yɔn suro ti taa na yinrigi wa sikomɔri tige pire to ni. ¹⁵Ɛen fɔ, Yawe Yenɲele lilan le mala wɔ wa yaayoro ti punɔgo na, ma yo mbe saa Yenɲele li yɔn senre yuun Izirayeli, li woolo pe kan. ¹⁶Yawe Yenɲele li senre ti logo koni, mboro ɲa mà yo fɔ mi ka ka Yenɲele li yɔn senre yo Izirayeli woolo pe wogo na konaa mbe para mbe wa Izaki setirige piile pe na we. ¹⁷Nda mà yo ti kala na, Yawe Yenɲele li yen naga yuun ma kan fɔ:

«Ma jɔ wi yaa kaa nanjara piin wa ca nawa.

Pe yaa ka ma pinambiile naa ma sumborombiile pe gbo tokobi ni.

Pe yaa kɔɔn keere ti taanla taanlamana ni, mberi yeɛle.

Mboro jate pe yaa kɔɔn gbo tara ta yege ni.

Pe yaa ka Izirayeli woolo pe koli mbe kari pe ni kulowo, mbe lali pe tara ti ni.» »

Yariyanga tijere wogo

ɲga Amosi wila yan:

Kanja pige yenle nungba tige pire ni

8 ¹***We Fɔ**, Yawe Yenɲele làa yariyanga ɲga naga na na naa, koyi ɲga yeen. Ye wele, mila kanja pige yenle yan tige pire ni nda ti pe. ²A Yawe Yenɲele li silan yewe ma yo fɔ: «Amosi, yingi maa yaan?»

A mi sili yɔn sogo ma yo fɔ: «Kanja pige yenle nungba kanga tige pire ni, nda ti pe.»

Kona, a Yawe Yenɲele li sho fɔ: «***Izirayeli**, na woolo pe kɔsanga wì gbɔn. Mì se pe kala yaga naa fyew. ³Ko pilige ko ni, yuuro nda ti maa koo wa wunluwɔ go ki ni, ti yaa kanɲga mbe pye kunwɔ gbeere. Mi ɲa ye Fɔ, Yawe Yenɲele muwi mì yo ma. Katugu gboolo pe yaa ka lege lagapyew. Pe yaa ka pyeri mbaa pe waa lagapyew.»

Izirayeli woolo pe wunluwɔ

pi jɔɔ kala

⁴Yoro mbele ye maa fyɔnwɔ fenne pe yuun laga tara ti ni, na mbele pe yen yungbɔɔɔɔ ni pe tɔnri, yege senre nda ti logo.

⁵Ye maa yuun fɔ: «Yevɔɔɔɔɔ feti wi yaa kɔ wagati wiwiin, jango we ta waa we ***bile** wi pere?

***Cenpilige** ki yaa kɔ wagati wiwiin,

jango we ta we we yarilire bondoolo pe yengele?»

- We yaa tiwiyaraga ki kologo,
 mbe yaara ti sɔnnɔ ki ŋgbɛn,
 mbe we *culoye pe gbɔn mbe pe piri mbaa leele pe nii.
- 6 Mbele pe yɛn yungbɔgɔɔ ni,
 we yaa pe lɔ penjara na mbe pe pye kulolo,
 mbe fyɔnwɔ fennɛ pe suru kulolo sawira na.
 We yaa ka we bile sifege ki pɛrɛ yɛrɛ.
- 7 Yawe Yɛnɛɛ na Zhakɔbu wi maa wi yɛɛ gbogo li kala na, li wugu ki
 na ma yo fɔ:
 «Mi se fɛgɛ pe kapyɛge ka kpɛ na.
- 8 Ki kala na, tara ti yaa ka yɛgɛ.
 Tara na woolo pe yaa kaa kunwɔ gbelege gbele.
 Tara ti ni fuun ti yaa ka yiri paa Nili gbaan wi yɛn.
 Ti yaa ka yiri mbe tigi paa Ezhipiti tara gbaan wi yɛn.
- 9 We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛ li yo fɔ: Ko pilige ko ni, mi yaa ti yɔnlɔ ki to
 yɔnlɔfugo na.
 Mi yaa ti diwi mbe ye laga tara ti lagapyew ki ni yɔnlɔ na.
- 10 Mi yaa ye shɛrɛgɛ fɛtiye pe kanɔga mbe pe pye kunwɔ gbelege,
 mbe ye yuuro ti kanɔga mberi pye yungbɔgɔɔ sɛnrɛ.
 Mi yaa ti ye ni fuun ye kunwɔ yaripɔɔ le wa ye sɛnɛgɛɛ ke ni, mbe
 ti pe ye yinre ti kulu.
 Mi yaa kunwɔ kayanɔga le tara woolo pe ni
 paa yɛgɛ nɔga na pinambyɔ nungba pe ka ku ki ma pye we.
 Ki kɔsaga ki yaa pye nandangawa pilige.»
- 11 We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛ li yo fɔ:
 «Piliye ya wa na paan, mi yaa funɔga wa laga tara ti ni.
 Ki funɔga ki se ka pye yaakara lama kala na,
 ki wɔgɔ ki se ka pye tɔnmɔ lama kala na,
 ɛɛn fɔ Yawe Yɛnɛɛ li sɛnrɛ ti logowo funɔga naa wɔgɔ kala li.
- 12 Pe yaa kaa yanri la toro faa kɔgɔjɛye pe sɔgɔwɔ,
 mbe yiri yɔnlɔparawa kamɛngɛ kɛɛ yeri mbe kari yɔnlɔ yirisaga
 yeri.
 Pe yaa kaa kɛɛ mbaa paan, mbaa Yawe Yɛnɛɛ li sɛnrɛ ti lagajaa,
 ɛɛn fɔ pe se kari yan.
- 13 Ko pilige ko ni, sumbonɔ tiyɔnlɔ poro naa lɛfɔnmɔlɔ pe ni,
 pe fanɔga ki yaa ka kɔ pe ni wɔgɔ ki kala na.
- 14 Mbele pe maa wungu Samari ca yarisunɔga ki na, na yuun fɔ: «Dan
 ca yarisunɔga ki koro yinwege na!»
 naga fɔ: «Shɛrɛgɛ nɔga ki maa piin wa Berisheba ca, ki koro wa
 suyil!»
 Pe pe ni fuun pe yaa ka toori, wa kpɛ se ka ya yiri naa.»

**Yariyanga pungo wogo
nga Amosi wila yan**

- 9** ¹ Kona, a m̀ si Yawe Yen̄gele li yan li yere wa *saraga w̄saga ki na.
A li sho f̄o:
«***Sherigo gb̄ḡo** tiyagala ke gona t̄nyaara ti gb̄n,
jan̄go go ki yeȳn̄r̄o sh̄nye pe yeḡeyeḡe.
Mari yaari mari wo leele pe ni fuun pe yin̄r̄e ti na.
Mbele ka koro go na pe ni, mi yaa ti pe pe gbo tokobi ni.
Ali nun̄gba wo se ya fe pe ni, wa kp̄e se sh̄o pe ni.
- ² Ali na paga sa ye wa ***kuulo tara**, mi yaa pe tilele mbe pe w̄o wa na
k̄e ki ni.
Ali na paga lugu mbe kari wa yen̄gele na, mi yaa pe tirige.
- ³ Ali na paga sa lara wa Karimeli yanwiga ki go na,
mi yaa sa pe lagaja wa mbe pe yigi.
Ali na paga lara na na wa k̄oḡje wi n̄ḡo,
mi yaa kon̄o kan w̄oḡo ki yeri ki sa pe n̄r̄i wa.
- ⁴ Ali na paga kari pe ni kulowo wa pe juguye pe yeri,
mi yaa ti pe pe gbo tokobi ni wa.
Na yeḡe ki yaa pye pe na, mbe j̄l̄oḡo wa pe na,
ki se pye pe na mbe kaj̄n̄ge pye pe kan.
- ⁵ ***We F̄o**, Yawe Yen̄gele na yawa pi ni fuun f̄o liga jiri tara ti na, ti ma
yeḡe.
Tara na woolo pe maa kun̄w̄o gbelege gbele.
Tara ti ni fuun ti ma yiri
paa Nili gbaan t̄n̄m̄o pi yen,
mbe si to paa Ezhipiti tara gbaan t̄n̄m̄o pi yen.
- ⁶ Yawe Yen̄gele lili censaga ki kan wa yen̄gele na,
m̄e naayeri wi t̄ge tara ti go na.
Li ma k̄oḡje t̄n̄m̄o pi yeri maa wo tara ti na.
Li m̄ege koyi nga Yawe Yen̄gele.»

Kiti k̄nḡo nga k̄i sin

- ⁷ Yawe Yen̄gele li yo f̄o:
«***Izirayeli** woolo, ye woro yaraga ka na yeḡe na mbe we ***Etiyopi**
tara woolo pe na.
M̄i yoro Izirayeli woolo ye yirige wa Ezhipiti tara
paa yeḡe nga na m̄ila Filisiti tara fenne pe yirige wa Kafit̄r̄i tara,
konaa ma Siri tara fenne pe yirige wa Kiri tara.
- ⁸ Ye wele, mi ̄a ye F̄o, Yawe Yen̄gele, ki wunluw̄o mba pi yen kaj̄oḡo
pyef̄o, na yeḡe yen pi na.
Mi yaa pi t̄nḡo mboo w̄o laga tara ti ni.

Konaa ki ni fuun, mi woro na jaa mbe Zhakɔbu woolo pe ni fuun pe tɔngɔ.»

Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, muwi m̀ yo ma.

- ⁹ «Ye wele, mi yɛn na konɔ kaan, fɔ pe Izirayeli woolo pe yuguyugu wa cengele sanngala ke ni fuun ke sɔgɔwɔ, paa yɛgɛ ɲga na pe ma kaa shɔgɔlɔ le kenmɛ ma ke jɛlɛ we^t,
ali yaanɲgumbile nungba lo se to tara.

- ¹⁰ Ee, kapere pyefɛnnɛ mbele pe yɛn wa na woolo pe ni, tokobi wi yaa ka pe gbo, poro mbele pe maa yuun fɔ: «Jɔlɔgɔ se yɔngɔ we ni, ki se si gbɔn we na.» »

**Yɛnɲɛlɛ l̀ yɔn fɔlɔ lɛ mbe sɔngɔɔ
Izirayeli woolo pe ni wa pe tara**

- ¹¹ Yawe Yɛnɲɛlɛ l̀ yo fɔ:

«Ko pilige ko ni, mi yaa Davidi wi ***paraga go** ɲga kila toori ki yirige, mbege kan naa fɔnɲɔ.

Mi yaa kaga jɛnrisara ti gbegele mberi tɔn,
mbege jɔgɔsara ti gbegele, mbege yirige mbege yerege,
mbege kan naa fɔnɲɔ paa yɛgɛ ɲga na kila pye faa we;

- ¹² jango pe Edomu cɛnlɛ woolo mbele pe yaa ka koro go na pe tara ti shɔ peri ta naa,

konaa cengele ɲgele fuun na mɛgɛ ki yɛn na yinri ke na ke tara ti ni.
Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, muwi m̀ yo ma, mi yaa sigi pye mbege yɔn fili.»

- ¹³ Yawe Yɛnɲɛlɛ l̀ yo fɔ:

«Ye wele, piliye ya wa na paan, ɲa wila wari, wiga kɔ, kii yaa mɔ yarilire kɔnfɔ wi yaa taga wi na,

ɲa wila ***ɛɛzen** pire ti tangala nari tɔnmɔ pi woo, wiga kɔ, kii yaa mɔ yarilire lugufɔ wi yaa taga wi na.

Kona, duven fɔnɲɔ wi yaa kaa fuun wa yanwira ti na,
wi yaa kaa fuun mbe yiri wa tinndiye pe ni fuun pe na.

- ¹⁴ Mi yaa ka Izirayeli, na woolo pe sɔngɔɔ mbe pe wɔ wa kulowo pi ni.
Pe yaa ka pe cara nda t̀ yaari ti kan naa fɔnɲɔ, mbe cɛn wa ti ni.
Pe yaa ka ɛɛzen tiire sanri naa fɔnɲɔ mbe kaa ti duven wi woo.
Pe yaa ka nanɲɔ kɔɔɔ kɔn mbe tire sanri wa ti ni, mbe kaa tige pire ti kaa.

- ¹⁵ Mi yaa pe tenge naa fɔnɲɔ wa pe tara.

Tara nda m̀ kan pe yeri, pe se ka pe purɔ mbe pe yirige wa ti ni naa fyew.»

Mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, ma Yɛnɲɛlɛ lɛ, muwi m̀ yo ma.

^t 9.9: Kila pye pe ma yarilire pire ti le kenmɛ gbɔgɔ ni, mberi jɛlɛ mbe yaanɲgumbire nda t̀ pinle ti ni ti wɔ wa ti ni.

Yenɲele yɔn senre yofɔ

ABIDIYASI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Ki sewe jeɛle na li yen na para kiti ɲa wi yaa kɔn Edɔmu cɛnle woolo pe na wo senre na. Edɔmu cɛnle woolo pàa pye ma cɛn wa Zhuda tara ti yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. Pàa pye Yenɲele li woolo pe juguye. Zheruzalemu ca ki tɔngɔ-sanga wi ni, Edɔmu cɛnle woolo pàa pan ma ca ki san maga yaara ti koli. Pè yere la leele mbele pàa pan ma to Zhuda tara ti na pe saga. Abidiyasi wila keli ma Yenɲele li yɔn senre yo, maga naga fɔ jɔlɔɔ yaa to Edɔmu tara ti na. Kona, Yawe Yenɲele li yaa ka ki tara ti kan li woolo pe yeri.

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ɲga na

Yenɲele li yaa Edɔmu tara ti tɔngɔ 1-9

Edɔmu cɛnle woolo pàa pye ma pe fɔ jɛɲge 10-15

Izirayeli woolo pe yaa ka cew ta 16-21

¹Yenɲele làa yariyanga ɲga naga Abidiyasi wi na, koyi ɲga:

^{*}**We Fɔ**, Yawe Yenɲele làa senre nda yo ma wa Edɔmu cɛnle woolo pe na tori yeɛn.

Yenɲele làa yo li yaa jɔlɔɔ wa

Edɔmu cɛnle woolo pe na

Yawe Yenɲele lili pitunɲɔ wi torogo wa cɛngele sanɲgala ke yeri.

Wè senre ta logo wi yeri, wila yuun ma yiri wa li yeri.

Wì yo fɔ: «Ye yiri, we kari Edɔmu cɛnle woolo pe kɔɔɔɔ,
we sa malaga gbɔn pe ni.»

²Yawe Yenɲele ligi yo pe wogo na, ma yo fɔ:

«Ye wele, mi yaa ye fanɲga ki kologo mbe we cɛngele sanɲgala ke na.

- Ye yaa ka pye mbe tifaga fɔ jɛŋge.
- 3 Yɛɛ gbɔgɔwɔ mba wa ye kotogo na pì ye pungo,
 yoro mbele ye yɛn ma cɛn wa waliwere ti ni,
 yoro mbele ye yɛn ma cɛn wa yanwira ti na;
 ki kala na, ye yɛn na yuun fɔ:
 «Ambɔ wi mbe ya mbe we tirige fɔ wa tara?»
- 4 Ali na yaga yiri mbe kari lege wa naayeri paa yɔn yɛn,
 ali na yaga sa ye cɛnsaga ki tɛge wa wɔnɔgɔlɔ ke sɔgɔwɔ,
 mi yaa ye tirige mbe ye wa tara.
 Mi ŋa Yawe Yɛnɔɛle, muwi m̀ yo ma.
- 5 Na yoolo ka pan ye kɔrɔgɔ yembine,
 nakoma na bɛŋganri pye fenne ka pan, yaara nda fuun kala ka pye
 pe na, to ma pe yaa lɛ wi lɛ?
 Na *ɛrɛzɛn pire cɔfenne ka ye wa ma ɛrɛzɛn kere,
 yɛŋgi pe yaa yaga ma kan, na shashara jenri ma?
 Pe yaa ma jɔgɔ pew.
- 6 Ee, yoro Ezawu setirige piile wele, pè ye kɛɛ yaara ti koli.
 Ye yarijendɛ nda ti yɛn ma lara, tì yiri funwa na.
- 7 Pe yaa ka ye purɔ fɔ sa gbɔn wa ye tara kɔnlɔ li na.
 Ye pinlɛyɛnle pe yaa ka ye fanla,
 poro mbele ye wenne, pe yaa ka fannga ta ye na.
 Poro mbele pàa pye na nii ye ni, pe yaa pɛnɔɛle pɛri ye na wa ye
 tɔrɔ ti nɔgɔ,
 mbaa yuun fɔ tijinliwe woro ye ni.»
- 8 Yawe Yɛnɔɛle l̀ yo fɔ:
 «Ko pilige ko ni, mi yaa ka kajɛnmbele pe kɔ mbe pe wɔ wa Edɔmu tara,
 mi yaa ka tijinliwe fenne pe ni fuun pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa Ezawu
 yanwiga ki na.
- 9 Tema ca fenne, ye malingbɔɔnlɔ pe sunndo wi yaa ka kɔn pe na,
 kona pe yaa ka mbele fuun pe yɛn wa Ezawu yanwiga ki na pe tɔngɔ
 mbe pe kɔ.»

Edɔmu cɛnle woolo pe pungosaga

- 10 Tipewe mba yè pye Zhakɔbu setirige piile
 mbele ye sefenne pe na pì kala na,
 ye yaa fɛrɛ shɔ;
 ye yaa kɔ mbe wɔ wa pew.
- 11 M̀ jen pilige ŋga ni cɛnle la yɛge woolo la pan na Zhakɔbu setirige
 piile pe yarijendɛ ti koli,
 yaa pye wa.
 Pilige ŋga ni nambanmbala pàa ye wa Zheruzalemu ca, ma pɛtɛ
 gbɔn mbe Zheruzalemu ca yarijendɛ ti yɛɛle pe yɛɛ na,

- ki pilige ki ni, yàa pye wa.
 Yoro naa ki woolo pe ni, yàa pye ja.
- 12 Ye sila daga mbaa ye sefenne pe wele kila taan ye ni
 pe jɔlɔɔ pilige ki ni.
 Ye sila daga mbaa yɔɔɔri poro mbele Zhuda tara woolo pe na
 pe tɔngɔpilige ki ni.
 Ye sila daga mbaa yɔn gbɔɔɔ sɛnrɛ yuun pe na,
 pe yewereɛ pilige ki ni.
- 13 Ye sila daga mbe ye wa na woolo pe ca ki ni
 pe tɔngɔpilige ki ni.
 Yoro fun, ye sila daga mbaa pe jɔlɔɔ kala li wele kila taan ye ni
 pe jɔlɔɔ pilige ki ni.
 Ye sila daga mbe kɛɛ taga pe yarijendɛ ti na
 pe tɔngɔpilige ki ni.
- 14 Ye sila daga mbe sa yere wa kowalaya yi na,
 mbaa mbele paa fee mbe shɔ pe kuun.
 Ye sila daga mbe mbele pàa shɔ ma koro go na pe le pe juguye pe
 kɛɛ
 pe jɔlɔɔ pilige ki ni^a.
- 15 Yawe Yɛnɛɛ li kiti kɔnpilige ki yɔngɔ,
 li yaa yiri cɛngɛɛ ke ni fuun ke kɔrɔɔ.
 Ɔga mà pye ko nungba ko ki yaa sɔngɔɔ mbe pye ma na.
 Kapege nga mà pye ki yaa sɔngɔɔ mbe to ma na.

**Yawe Yɛnɛɛ li yaa jɔlɔɔ wa
 cɛngɛɛ ke na**

- 16 Yawe Yɛnɛɛ lì yo fɔ:
 «Yoro ***Izirayeli** woolo wele, yànlà nangbanwa wɔjennɛ duvɛn wi wɔ
 yɛɛɛ nga na wa na, yanwiga ***kpoyi** ki na,
 pa cɛngɛɛ sanngala ke ni fuun ke yaa ka wɔ ma, pe yaa ka wɔ kɔnlɔ
 fu.
 Pe yaa kaa wɔ mbe tin fɔ pe yɛɛɛ kila kanngi,
 ko punɔ na, pe yaa ka kɔ mbe wɔ wa pew.
- 17 Ɛn fɔ leele pele yaa ka koro yinwege na wa ***Siyɔn** yanwiga ki na.
 Ki laga ki yaa sɔngɔɔ mbe pye kpoyi.
 Zhakɔbu setirige piile pe yaa ka pe tara lara ti shɔ mberi ta naa.
- 18 Zhakɔbu setirige piile pe yaa ka pye paa kasɔn yɛn,
 Zhozɛfu setirige piile pe yaa ka pye paa kasɔn yinnɛ yɛn.
 Ɛn fɔ Ezawu setirige piile poro yaa ka pye paa yan waga yɛn,
 nga pe yaa ka kasɔn le ki ni mbege sogo pew.

^a 1.14: Eza 34.5-7; 63.1-6; Zhere 49.7-22; Eze 25.12-14; 35.1-15; Amɔ 1.11-12; Mala 1.2-5

Lere pyɔ wo se ka shɔ Ezawu setirige piile pe ni.
Yawe Yenɲele lo li yo ma.»

**Izirayeli woolo pe yaa ka ya
pe juguye pe ni**

- ¹⁹ Zhuda tara ti yɔnlɔparawa kalige kɛɛ woolo pe yaa ka sa cɛn wa
Ezawu yanwira tara ti ni.
Mbele pe yen wa yanwira tigiwen tara ti ni, pe yaa ka sa cɛn wa
Filisiti tara fenne pe tara.
Pe yaa ka cɛn wa Efirayimu cɛnle woolo pe tara konaa wa ***Samari**
tara ti ni.
Benzhame cɛnle woolo poro yaa ka Galaadi tara ti ta mbe cɛn wa ti
ni.
- ²⁰ Izirayeli woolo mbele pàa koli ma kari pe ni kulowo, poro mbele pe
yen malingbɔɔnlɔ ɲgbeleye,
pe yaa ka Kana tara ti ta mbe cɛn wa ti ni, fɔ sa gbɔn wa Sarepita ca
ki na.
Zheruzalemu ca woolo mbele pàa koli ma kari pe ni kulowo wa
Sefaradi ca,
poro yaa ka cɛn wa ***Negvu** tara cara ti ni.
- ²¹ Leele shɔfenne pe yaa ka lugu wa Siyɔn yanwiga ki na,
mbe cɛn tegere ti na Ezawu setirige piile pe go na.
Pa kona, Yawe Yenɲele lo li yaa pye wunluwɔ we.

Sewe ɲa wi yen na para

ZHONASI

wi senre na

Sewe wi nawa senre

Ki sewe ɲa wi yen na para naɲa ɲa pàa pye na yinri Amitayi wi pinambyo Zhonasi wo senre na (1.1). Zhonasi wila pye Yenɲele yon senre yofɔ wa Izirayeli tara, ko la pye na kee yeɓe cenme kolɓtaanri (800) yeri sanni pe sa Zhezu wi se. Ki sanga wi ni Asiri tara fenne poro pàa pye malingɓɓoonɓo gbɔɓɔ ma fanɲga ta laga tara ti ni. Pàa pe fɔ jenge. Pe cagɓɔɔ pàa pye naga yinri Ninive. Pe tipewe pi kala na, pe kala li sila Izirayeli woolo pe ndanla.

Sewe wi yen naga yege yuun paa yege ɲga na we Fɔ wila Zhonasi wi tun wa Asiri tara, wa Ninive cagɓɔɔ ki ni. Wila wi tun wi saga yo leele pe kan fɔ ɲga pe yen na piin kii yon, pe kanɲga pege yaga, nakoma wi yaa pe le jɔɓɔɔ. Een fɔ, a Zhonasi wì si je we Fɔ wi tunɲgo ki na, nɛɛ fee na kee lege kɛɛ ka yege na wa kɔɔje wi na, ko la pye ki ye laga ɲga kila naga wi na ko ni. Een fɔ, mbe ta mbe Zhonasi wi ɲgbanga wi sɔngɔɔ, Yenɲele làa tifelingɓɔɔ ka yirige, a kila gbɔɔn wa kɔɔje wi ni, a pè suu wɔ maa wa wa tɔnmɔ pi ni. A Yenɲele li si mbene gbegbene la torogo, a li pan maa yoli ma saa wi tuguru wa tawara ti na, wa kɔɔje wi kɔngɔ na (1-2). Ko punɲgo na, a wì si kari wa Ninive mbe sa Yenɲele li kiti kɔnkala li yo leele pe kan. Naa ca woolo pàa kaa wi senyoro ti logo, a pè si yere ki yerewe mbe pe tangalɔmɔ pi kanɲga. Ki pye ma, a we Fɔ wì suu jatere wi kanɲga ma yo wi se jɔɓɔɔ ɲga wi mbaa wa leele pe na ki wa pe na naa (3.1-10). A kì si Zhonasi wi nawa pi ɲgbɔn, katugu we Fɔ wi sila yenle mbe jɔɓɔɔ wa Ninive ca fenne pe na (4). A we Fɔ wì sigi yege naga Zhonasi wi na, fɔ wi daga mbaa wi juguye pe yinriwe taa, na paga pe kapere ti jen mberi yaga we; fɔ tanga woro wi yeri wi nawa ɲgbɔn. Ki sewe ɲa wi yen naga nari we na fɔ leele pe ni fuun pe yen ma Yenɲele li ndanla; na paga yenle mbe pe kapere ti jen mberi yaga, li ma pe kala yaga.

Punɲgo na, Zhezu wi sanga wi na, naa Zhufuye yekeele pàa pan maa yenri ma yo wi kafɔnnɔ la pye wigi naga pe na, fɔ pa wi tunɲgo kì yiri wa Yenɲele li yeri, we Fɔ Zhezu wila pe yon sogo ma pe nawa to Zhonasi kala lo ni. Wila pe

pye fɔ: Yege nga na Zhonasi Wila yɔnlɔ taanri naa yembine taanri pye wa mbene gbegebene li nawa, ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, ɲa Yenɲele li wɔ leele pe yen naa singi, wi yaa ka yɔnlɔ taanri naa yembine taanri pye wa fanga ki ni, mbe si jen mbe yen mbe yiri wa kunwɔ pi ni (Mati 12.38-40; 16.4; Luki 11.29).

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege nga na

Yenɲele lɔa Zhonasi wi yeri, a wila fee li yege 1

Zhonasi wila wi kapege ki jen maga yaga, a Yenɲele lɔu sho mbene gbegebene li kee 2

Zhonasi wila saa Yenɲele senre yo Ninive ca fenne pe kan 3

Yenɲele lɔa Ninive ca fenne pe yinriwe ta, a Zhonasi wɔ nawa ngban 4

Zhonasi wila Yenɲele li senre ti ke

1 ¹Pilige ka, a Yawe Yenɲele li si para Amitayi pinambyɔ ***Zhonasi** wi ni^a, ²ma yo fɔ: «Yiri ma kari wa ***Ninive** ki ni, Ninive cagbɔgo ye, maga yo ki leele pe kan fɔ mi yaa pe le jɔlɔgo, katugu pɛ pe ma gbɔn yege nga na, mɔgi yan.» ³Ɛen fɔ, a Zhonasi wɔ si yiri mbe fe Yawe Yenɲele li tunngo ki yege, mbe kari lege wa Tarisisi ca. Ki pye ma, a wɔ si kari wa Zhafa ca, wa kɔgoje wi yɔn na, mee saa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ka yan kila jaa mbaa kee wa Tarisisi. A wɔ suu censaga ki sara, mee ye wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni ma pinle mbele paa pye wa pe ni, mbe kari wa Tarisisi, mbe ta mbe fe Yawe Yenɲele li tunngo ki yege.

⁴Ki kaa pye ma, a Yawe Yenɲele li si tifelingbɔgo ka yirige wa kɔgoje wi go na. Tifelege kila gbɔgo jenge, fɔ a tɔnmɔkɔrɔ gbenge kila jaa mbe kaari. ⁵Tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nawa tunmbyeele pe ni fuun paa fye fɔ jenge, nee jɔrɔgi nungba nungba na pe yarisunndo ti yinri ti pe saga. A pɛ si tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nawa tuguro ti wɔ mari wa wa kɔgoje wi ni, jango ki ta ki tifaga.

Ko sanga wo ni, Zhonasi wo la tigi wa tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nɔgɔna censaga ki ni, ma sinle na wɔnlɔ fɔ jenge. ⁶A tɔnmɔkɔrɔ gbenge fevenne pe to wɔ si fulo wa Zhonasi wi tanla maa yewe, ma yo fɔ: «Yingi maa piin na? Maa wɔnlɔ ke? Yiri mɔɔ yarisunngo ki yeri ki we saga! Kana ki mbe we yinriwe ta mbe ti waga ka ku.» ⁷A tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nawa tunmbyeele pɛ si pe ye pye fɔ: «Ye ti we pete gbɔn, we ta we ɲa wɔ ti, a ki kapege ki nee jaa mbe we ta wi jen.» A pɛ si pete gbɔn, a pete gbɔngɔ ki si Zhonasi wi wɔ. ⁸Kona, a pɛ suu pye fɔ: «Mboro mɔ ti, a ki kapege nga ki nee we taa. Ki kala na, yaraga nga maa piin laga, ki yege yo we kan. Ma yiri se? Ma tara to yen titiin? Ambene woo wi mboro?» ⁹A wɔ si pe

^a 1.1: 2 Wunlu 14.25

yɔn sogo ma yo fɔ: «Eburuye woo wi mi. Yawe Yenɲele lo mi maa gbogo, naayeri Yenɲele na li kɔɔje wo naa tara ti da we.»

¹⁰ A wì si pe pye naa, ma yo wila pye na fee Yawe Yenɲele li tunɲgo ki yege. A tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nawa tunmbyeele pè si fyɛ fɔ jɛnge, mɛɛ wi pye fɔ: «Yingi na, a mà si ko pye ma?» ¹¹ Tifelingbɔɔ kila pye na seregi na kee, kɪ kaa pye ma, a pè suu yewe ma yo fɔ: «Yingi we daga mbe pye ma na, tifelingbɔɔ kii ta ki yere?» ¹² A wì si pe yɔn sogo ma yo fɔ: «Yanla wɔ yanla wa wa kɔɔje wi ni, pa ki yaa yere. Migi jɛn ma yo muwi m̀ ti, a ki tifelingbɔɔ ɲga kɪ si ye ta.»

¹³ Ali mbege ta wila ki yo ma, a tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki nawa tunmbyeele pe nɛɛ ki ɲgbanga mbe kari tɔnmɔkɔrɔ gbenge ki ni wa kɔɔje wi kɔɲgo na tara ti na. Ɛɛn fɔ, pe sila ya, katugu tifelingbɔɔ kila pye na seregi na kee bere. ¹⁴ Kɪ kaa pye ma, a pè si Yawe Yenɲele li yɛnri ɲgbanga, ma yo fɔ: «Maga ka ti we ku ki naɲa ɲa wi kala na. Maga ka бага we na mbe yo we lere gbo, ɲa wii kala pye we na, katugu ɲga kɔɔn ndanla Yawe Yenɲele, ko mà pye.»

¹⁵ Kona, a pè si Zhonasi wi wɔ maa wa wa kɔɔje wi ni, a tifelingbɔɔ kɪ si yere. ¹⁶ A pè si fyɛ fɔ jɛnge Yawe Yenɲele li yege, mɛɛ *saraga wɔ li yeri, ma yɔn fɔɔlɔ kɔn li yeri mbaa tunɲgo piin li kan.

Zhonasi wi Yenɲele yenrewe we

2 ¹ Ɛɛn fɔ, a Yawe Yenɲele li si mbene gbebene la tun, a li saa *Zhonasi wi yɔli. A Zhonasi wì si piliye taanri pye wa li nawa, ki yɔnlɔ naa ki yembine^b. ² Ma Zhonasi wi ta wa mbene li nawa, a wì si Yawe Yenɲele, wi Yenɲele le, li yɛnri ³ ma yo fɔ:

«E, Yawe Yenɲele, mbanla ta wa jɔlɔɔ ki ni,
mɪla gbele mɔɔ yeri, a màla yerege ki sho.

Wa nɔɔna, wa *kuulo tara,
mɪla gbele mɔɔ yeri mala saga,
a màla gbelege ki logo.

⁴ Maa na wa wa nɔɔna,
wa kɔɔje wi latijugo ki ni.
Tɔnmɔ pɪla pye na yinrigi na tuun nala mari;
tɔnmɔ pɪla pye na tuun ɲgbanga na go na.

⁵ A m̀ sigi jate ma yo:
«Màla purɔ mala lali ma yeɛ ni *we Fɔ,
konaa ki ni fuun, mi yaa kɔɔn *sherigo gbɔɔ *kpoyi ki yan naa.»

⁶ Tɔnmɔ pɪla toro na go na nala nii.
Kɔɔje wila na tɔn pew.
Kɔɔje wi nawa yan kila pye na migili na go ki na.

^b 2.1: Mati 12.40

- 7 Mîla tigi fɔ wa yanwira ti nɔɔ,
wa kuulo tara, a tilan yɔn tɔn mbe ta mbe koro wa fɔ sanga pyew.
Ɛɛn fɔ, Yawe Yɛnɛɛɛ,
a mɔla yirige mala wɔ wa ki wetijugo ki ni yinwege na.
- 8 Mîla pye na kuun sanga ŋa ni,
na jatere wîla pye ma na Yawe Yɛnɛɛɛ,
a na yenrewe pî gbɔn ma na wa ma sherigo gbɔɔ kpoyi ki ni.
- 9 Mbele pe maa yarisunndo ti gbogo, to nda ti se ya kala yɔn,
pe ma je yinme mba pî jen na pye pe woo pî na.
- 10 Ɛɛn fɔ, mi wo na, mi yaa yurugo kɔ mbɔɔn sɔn,
mbe *saraga wɔ ma yeri.
Yɔn fɔɔɔɔ ŋgele mî kɔn ma yeri, mi yaa ka ke tɔn.
Yawe Yɛnɛɛɛ, mboro ma yen shɔfɔ we.»
- 11 Kona, a Yawe Yɛnɛɛɛ lî si para mbene li ni, a lî si saa Zhonasi wi
tuguru wa tawara ti na.

Zhonasi wîla kari wa Ninive
ma saa Yɛnɛɛɛ sɛnre ti yo
leele pe kan

3 ¹Yawe Yɛnɛɛɛ lî si para *Zhonasi wi ni naa ki shyen wogo na, ma
yo fɔ: ²«Yiri ma kari wa *Ninive cagbɔɔ ki ni, ma sa tunngo ŋa
mila kaan ma yeri ki yari leele pe kan.»

³Kona, a Zhonasi wî si Yawe Yɛnɛɛɛ lî sɛnre ti logo, mɛɛ kari wa
Ninive. Ki ca kîla pye ma gbɔɔ jɛɛɛ, fɔ pilige taanri tangala laa daga
mbe tanga mbege pari mbe yiri wa ki kɛɛ ŋa na. ⁴A Zhonasi wî sigi lɛ
ma yɔnɔ nungba tangala tanga, naga yari leele pe kan na yuun fɔ: «Kî
koro piliye nafa shyen, pa Ninive ca ki yaa tɔngɔ.» ⁵A Ninive ca woolo
pè si taga Yɛnɛɛɛ lî sɛnre ti na, mɛɛ yere ki yerewe ma yo lere nungba
nungba pyew wi *yɛɛɛ le, leele pe ni fuun, mbege lɛ lelele pe na saga
wa piile pe na, pe jatere piriwen yaripɔɔ^c lele pe yɛɛ na. ⁶Naa Ninive ca
wunlunaŋa wîla kaa ki wogo ki logo, a wî si yiri wa wi wunluwɔ jɔngɔ
ki na, maa wunluwɔ yaripɔɔ ti wɔ mari tɛge, ma jatere piriwen yaripɔɔ
le wi yɛɛ na, mɛɛ saa cɛn cɔnrɔ^d. ⁷Kona, a wî si tunngo torogo, a pège
yari Ninive ca woolo pe kan ma yo fɔ: «Wunlunaŋa wo naa wi legbɔɔ
pe ni, poro pège kɔnɔ na li kan ma yo fɔ: «Leele paga ka yaraga ka kpɛ ka
konaa yaayoro ti ni, nere to naa simbaala konaa sikaala pe ni, pee daga
mbe ka nakoma mbe wɔ. ⁸Jatere piriwen yaripɔɔ daga mbe pye leele pe

^c 3.5: *Pe jatere piriwen yaripɔɔ le kapyege kayi ŋa Zhufuye pàa pye na piin, a kila ki nari
ma yo ki fɔ wùu yɛɛ tirige Yɛnɛɛɛ lî yege na, maa kapere ti jen mari yaga.* ^d 3.6: *Mɛɛ
saa cɛn cɔnrɔ, kapyege kayi ŋa Zhufuye pàa pye na piin, a kila ki nari ma yo ki fɔ wùu yɛɛ
tirige Yɛnɛɛɛ lî yege, maa kapere ti jen mari yaga.*

na konaa yaayoro ti na. Lere pyew wi Yenŋele li yenri ngbanga, pe je pe tangalɔmɔ pee po naa pe katijangara ti na, peri yaga. ⁹Kana pa Yenŋele li yaa li jatere wi kanŋga, mbeli nanŋbanwa gbɔɔ pi yerege, jango waga ka ku.»

¹⁰A Yenŋele li si ŋga paa pye ki yan, konaa yege ŋga na paa je pe tanga-
lɔmɔ pee pi na maa yaga we. Kì kaa pye ma, a li si pe yinriwe ta, li sila
pe le jɔlɔɔ, paa yege ŋga na làa yo li yaa ki pye we^e.

**Zhonasi wi nanŋbanwa
po naa Yenŋele li yinriwe taga kala**

4 ¹Ɛen fɔ, a ki wogo kɔ si ***Zhonasi** wi mben fɔ jenge, a wɔ si nawa
ngban. ²A wɔ si Yawe Yenŋele li yenri ma yo: «Enheen! Yawe Yenŋele,
ko ma mila yo, sanga ŋa ni mila pye wa we tara, ma yo ko ma yaa ka pye
we? Ko kɔ ti mila fyeele mbe fe mbe kari wa Tarisisi. Mila ki jen ma yo ma
yen Yenŋele na li yen ndanlawa fɔ konaa yinriwe tafa, ma maa kala kunni
ma yee ni, na kajenge piin sanga pyew, ma yen ma gbegele sanga pyew
mbɔɔn jatere wi kanŋga maga ka lere le jɔlɔɔ. ³Yingɔ, Yawe Yenŋele, na
yaga mbe ku, katugu kunwɔ po mbɔnrɔ na yeri yinwege ko na.» ⁴A Yawe
Yenŋele li suu yewe ma yo fɔ: «Tanga ki yen ma yeri ma nawa ngban wi le?»

⁵A Zhonasi wɔ si yiri wa ca nawa ma saa cɛn wa ki punŋo na, wa
yɔnlɔ yirisaga yeri. Wila gbata kan wi yee kan ma cɛn wa wi nɔɔ, na
ŋga ki mbaa ka pye ca ki na ki singi mbege yan. ⁶Kona, a Yawe Yenŋele
li si tombotigi tige ka pye, a kɔ fi ma yiri ma tɔnlɔ Zhonasi wi go na, ma
yinme wa wi na, mbe ta mboo nawa pi yinŋi wi na. A Zhonasi wi nawa
pɔ si yinŋi wi na jenge tombotigi tige ki kala na. ⁷Ɛen fɔ, ki goto lalaaga
ki na, a Yenŋele li si fyenge ka torogo, a kɔ pan ma to tombotigi tige ki
na naga kaa; a tige kɔ si ku. ⁸Naa yɔnlɔ kɔla kaa yiri, a Yenŋele li si ti
tifelege kɔ yiri wa yɔnlɔ yirisaga kee yeri na gbɔɔn ma weri. A yɔnlɔ ki
nee Zhonasi wi yaa wa wi go ki na, fɔ a wi yege na jaa mbe wɔ. A wi nee
wi kunwɔ po jaa ma sho fɔ: «Kunwɔ po mbɔnrɔ na yeri yinwege ko na.»
⁹A Yenŋele li suu yewe ma yo fɔ: «Tanga ki yen ma yeri ma nawa ngban
ki tombotigi tige ŋga ki kala na wi le?»

A Zhonasi wɔ sho fɔ: «Tanga yen na yeri mbe nawa ngban, mbe nawa
ngban jenge mbaa ki jaa mbe ku.»

¹⁰Kona, a Yawe Yenŋele li sho fɔ: «Ki tombotigi tige ŋga, mee tunŋgo
pye ki kala na, mboro ma maga pye ki fi. Kɔ fi ma tɔnlɔ yembine nunŋba li
ni, ki goto yembine mee ku, konaa ki ni fuun, ki yinriwe yen nɔɔ taa. ¹¹A
ma nee jaa mi wo ka ka ***Ninive** cagbɔɔ ki yinriwe ta, ko ŋga ki leele pè
we lere waga cɛnme naa nafa (120 000) na we, ma pinle ki yaayoro legere
ti ni, poro mbele pee kajenge naa kapege ki jen mbege wɔ ki yee ni we.»

^e 3.5-10: Mati 12.41; Luki 11.32

Yenŋele yɔn senre yofɔ

MISHE

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Yenŋele yɔn senre yofɔ Mishe wila wi yinwege ki pye wagati nungba ni Yenŋele yɔn senre yofɔ Ezayi wi ni. Wi senre ti yo ma kari wunluwa cagboro shyen to yeri: Ki kongbannga Samari ca ye, ko ki yen Izirayeli tara wunluwa mba wa yɔnlo-parawa kameŋge kee yeri pi wunluwa cagboro ye. Ki shyen wogo Zheruzalemu ca ye, ko ki yen Zhuda tara wunluwa mba wa yɔnlo-parawa kalige kee yeri pi cagboro ye. Mishe wi yen na senngbanra yuun yekeele, naa saraga wofenne, naa kiti konfenne konaa penjagboro fenne pe na, na para pe mbasinme wogo ki na. Yenŋele yɔn senre yofenne mbele pe yen yagboyoolo wila pe kala li yirige funwa na, poro mbele paa pye naga yuun leele pe kan ma yo yeyinŋe ki yaa ka ta, na pe punngu we. Mishe wila ki naga ma yo ki cagboro shyen ti yaa ka tɔngɔ, ca woolo pe yaa ka ye jɔɔɔɔ.

Ɛen fɔ Mishe wi senyoro ti yen na jigi tagasaga jenri kaan konaa na kotogo nii lere ni. Yenŋele li yo fɔ li woolo pe yaa ka sɔngɔ mbe pan li kɔɔɔɔ. Cengele ke ni fuun ke yaa kaga jen mbe yo fɔ lo li yen Yenŋele le (4.1-4). Yenŋele li yaa Davidi setirige pyɔ wa torogo, wi pan wi cɛn tegere ti na, pa kona yeyinŋe sanga yaa ka ta (5.1-4a).

Mishe wila ki jen ma yo wi woolo paa kapere pye, Ɛen fɔ wila wi jigi wi taga Yenŋele li na. Wila yo fɔ:

Ma yaa we yinriwe ta naa,

ma se we kapere ti jate we go na naa,

ma yaa we kapere ti ni fuun ti wa fɔ wa kɔɔɔɔ wi nɔɔɔ.

Ma yen senre nungba yofɔ yege ŋga na, ma yaa ki naga Zhakɔbu setirige piile pe na.

Ma yaa kajenge pye poro mbele Abirahamu setirige piile pe kan,

paa yege ŋga na maa wugu ki na faa we teleye pe kan we (7.19-20).

Sewe wi yen ma kɔɔɔɔ yege ŋga na

Yawe Yenŋele li yaa ka jɔɔɔɔ wa li woolo pe na 1-3

Yawe Yenŋele li yaa kaa li wunluwɔ pi piin konaa mbe leele pe sho 4–5
 Yawe Yenŋele làa Izirayeli woolo pe yeri konaa ma yɔn fɔgɔlɔ kɔn pe yeri
 6–7

1 ¹Yawe Yenŋele làa li senre nda yo Moresheti ca fenne naja Mishe^a wi kan tori yeen. Kila pye Zhuda tara wunlumbolo Yotamu, naa Ahazi konaa Ezekiyasi pe ni fuun nungba nungba pe sanga wi na. Yariyanra nda làa naga wi na ***Samari** ca naa Zheruzalemu ca ti wogo na, ti nda^b.

KITI YAA KA KɔN IZIRAYELI TARA TI NA

1.2–7.20

² Cengele ke ni fuun ye logo na yeri.
 Tara to naa ti nawa yaara ti ni fuun, ye nungbogolo jan ye logo.
***We Fɔ**, Yawe Yenŋele li yaa ka ye jeregi,
 lo na we Fɔ mbeli ta wa li censaga ***kpoyi** ki ni we.

Yenŋele làa yo li yaa kiti kɔn Izirayeli woolo pe na

³ Ye wele, Yawe Yenŋele li yen na yinrigi wa li censaga na paan.
 Li yen na tinri, li yen na tanri wa tara ti lara nda ti yagara ti na.
⁴ Yanwira ti yen na yanni wa li tɔɔɔ ti nɔɔ^c,
 Gbunlundere ti yen na jeenri,
 paa yege nga na senringuro ma kaa na yanni kasɔn we,
 paa yege nga na tɔnmɔ ma kaa yiri tinndi na na fuun we.
⁵ Ko ki ni fuun nga ko yen na piin Zhakɔbu setirige piile pe
 kambasinnde to kala na,
 poro mbele ***Izirayeli** woolo pe kapere to kala na.
 Ambɔ wi ti, a Zhakɔbu setirige piile pe nee kambasinnde to piin?
 Mi yo Samari ca koyi.
 Ambɔ wi ti sunzara nda wa tinndiye pe na ti si yen wa Zhuda tara?
 Mi yo Zheruzalemu ca koyi.
⁶ Ki kala na, we Fɔ wɔ yo fɔ: «Mi yaa Samari ca ki pye paa kataga yen
 wa wasege.
 Ki yaa pye ***erezen** tiire sanrisaga ko ce.
 Mi yaa ka ki sinndeere ti kɔngo mberi wa wa gbunlundege ki ni;
 pège mbogo ki nɔɔ le yaara nda ni, mi yaa ti yirige funwa na.

^a 1.1: Mishe mege ki kɔɔ wowi na fɔ: Ambɔ wi yen paa Yawe Yenŋele li yen?

^b 1.1: 2 Wunlu 15.32–16.20; 18.1–20.21; 2 Kuro 27.1-7; 28.1–32.33 ^c 1.4: Yanwira ti yen na yanni: Ko yen naga nari ma yo yaraga ko ka se ya yere mbe Yenŋele li sige. Li yen yaraga pyew ki go na (Kiti 5.4-5; Yuuro 97.2-5).

7 Ki yarisunndo yanlere nda pè te, ti ni fuun ti yaa yaari.
 Ki tɔnli pee wi ni fuun wi yaa ka sogo.
 Mi yaa ki yarisunndo yanlere ti ni fuun ti jɔgo.
 To nda kɪ ta wa ki nanjara ti tɔnli wi ni we.
 Ti yaa tɛge fun mbe nanjaala pele yegɛ sara ti ni.»

Jɔlɔgo yaa to Zheruzalemu ca ki na

- 8 Ki kala na, mi Mishe, mi yaa kaa yanli, mbaa kunwɔ gbelege gbele.
 Mi yaa kaa tanri tɔwara, mbe koro witiwaga.
 Mi yaa kaa gbele paa dabaaga yen,
 mbaa yungbɔgɔrɔ gbelege gbele paa kɔnrɔsogolo yen.
- 9 Katugu Samari ca fenne pe sagbanga ki se ya gbara mbe kɔ.
 Kɪ gbɔgo fɔ ma saa gbɔn wa Zhuda tara ti na yere;
 ma ye ma saa gbɔn fɔ wa na woolo pe cagbɔgo ki na, Zheruzalemu
 ca ye.
- 10 Yaga ka saga senre ti yari wa Gati ca (juguye pe kan).
 Yaga ka gbele wa Ako ca fyew.
 Ye kari ye saa kɔngi wa gbanngban wi ni, wa Beti Leyafira ca mbege
 naga fɔ ye jatere wɪ piri ye na^d.
- 11 Yoro Safiri ca fenne, ye toro yaa kee wa kulowo pi ni witiwaga ni
 naa fere ti ni.
 Zaana ca fenne pe se ya yiri yere wa pe ca.
 Beti Ezeli ca fenne pe yen na kunwɔ gbelege gbele, pe se ya kala la
 pye mbe ye saga.
- 12 Marɔti ca fenne pe jatere wɪ piri pe na ferewe mba pè ta pi wogo
 na,
 katugu jɔlɔgo yiri wa Yawe Yenɲele li yeri ma pan ma gbɔn fɔ le
 Zheruzalemu ca yeyɔnrɔ ti na.
- 13 Lakishi ca fenne, ye ye wotoroye pe pɔpɔ wa shɔnye pe na,
 katugu yoro ye pye kɔngbanmbala, ma ti a ^{*}**Siyɔn** ca woolo pè
 kapege pye.
 Mbe yiri mbe je, poro Izirayeli woolo pa pège fɔrɔgo wa yoro yeri.
- 14 Ko kala kɪ ti ye daga mbe laga Moresheti Gati ca fenne pe na^e.
 Akizibu ca woolo poro na, pe se ya sagawa kpɛ kan Izirayeli tara
 wunlumbolo pe yeri.
- 15 Yoro Maresha ca fenne wele, mi yaa malingbɔɔn wa yirige mbe wa
 ye na naa.

^d 1.10: Mbege le verise 10-15: Kapege nga ki senre ti yo cara nda wa ti wogo na, ki kapege ki yɔlɔmɔ po naa cara ti mere yerilɔmɔ pɪ yiri pi yee kɔrɔgo. Beti Leyafira kɔrɔ wo yen fɔ kɔnrɔ ca; pe pye na kɔngi wa kɔnrɔ ti ni. ^e 1.14: Pe daga mbe laga Moresheti Gati ca fenne pe na, katugu juguye pe yaa pan mbege ca ki shɔ.

Izirayeli tara teele mbele gbogwo yɛn pe yeri, pe yaa ka fe sa lara wa Adulamu ca waliwege ki ni^f.

¹⁶ Zheruzalemu ca woolo, ye ye yinzire ti kɔɔnɔ.

Ye ye yinɛ ti kulu mbege naga fɔ kunwo kayanga yɛn ye ni ye pinambiile mbele pe ye ndanla pe kala na.

Ye ye yinɛ ti kulu ye pye yumbere fenne paa peteele yɛn, katugu pe yaa ye pinambiile pe koli mbe kari pe ni kulowo mbe pe lali ye ni.

**Mbele pe maa fannga fu fenne
pe jɔɔ, Yɛnɛle li yaa jɔɔɔ wa
pe na**

2 ¹Mbele pe maa tipege sɔnri mbe pye,
na kapege jate mbe pye, mbe pe ta wa pe sinlesaga yembine,
na laga ki ka ka laga, na ki fannga ka pye pe ni pe maga pye,
jɔɔɔ yɛn ki fenne pe wogo.

² Pe yege ka yiri leele pele keere na,
pe mari sho.

Pe yege ka yiri leele pele yinɛ na,
pe mari sho mari ta.

Pe maa leele pe jɔɔ konaa pe go woolo pe ni.

Pe maa tara lara nda leele pe ta kɔɔɔɔ ti shoo pe yeri^g.

³ Ki kala na, Yawe Yɛnɛle li yo fɔ:

«Mi yɛn na jɔɔɔ gbegɛle mbe wa ki cɛnɛ na li woolo pe na,
ye se ka ya mbe go wo wa ki ni.

Ye se ka ya mbaa tanri ye yɔɔɔ ki ni caw,
katugu ki wagati wi yaa ka pye jɔɔɔ wagati.»

⁴ Na ki wagati wi ka ka gbɔn, leele pe yaa kaa ki yomiyɛle na li waa
ye na,

pe yaa kaa ki yungbɔɔɔ yurugo nga ki koo ye na mbaa yuun fɔ:
«We mbele pɛ we jɔɔ ma we kɔ pew!

Pɛ we cɛnɛ woolo pe kɔɔɔ ki sho maga kan leele pele yege
yeri.

E, pɛ we purɔ ma we yirige wa we tara lara ti ni.

Pɛri yɛɛle we juguye pe na.»

⁵ Ki kala na, lere kpɛ se ka ta wa Yawe Yɛnɛle li gbogolomɔ woolo pe
ni,

ɲa wi yaa ka mana wa, mbe laga ka taanla, mbe ye tasara ti yɛɛle ye
na wa tara ti ni.

^f 1.15: 1 Sami 22.1 ^g 2.2: Eki 20.17; Eza 5.8; Amɔ 4.1

**Mbele pe maa kendige woo
Yenɲele yɔn senre yofenne
pe senre ti ni**

- 6 Leele pele na yogo nala piin fɔ:
«Ma senyoro ti yerege!
Maga kaa ki senre cɛnle ti yuun!
Ki yen tijinliwe fu senre mbaa ki yuun fɔ we se sho ki fere kala na li
ni.
- 7 Yingi senre ri to yaa yuun, ***Izirayeli** woolo?
Naga yen ma, Yawe Yenɲele li kagala kunmɔ yee ni pi kɔ wi le?
Li kataraga yi mbaa ki piin ma wi le?»
Mi wo na, mbele pe maa tanri kasiɲge na, na senyoro ti maa
kajenge piin poro kan.
- 8 Eɛn fɔ ***we Fɔ** wi yen naga yuun fɔ: «Yè yiri na woolo pe kɔɔɔɔ ma
pye pe juguye.
Leele mbele pè yiri wa malaga gbɔnsaga na toro yeyinɲge na pɔw,
ye ma derigbɔɔɔ nda pè lele go na ti sho pe yeri.
- 9 Ye mala woolo pe jeele pe purɔ ma pe yirige wa yinre nda ti pe
ndanla ti ni.
Gbɔɔɔɔ mba mi kan piile pe yeri, ye maa sho pe yeri pew.
- 10 Ye yiri yaa kee!
Wogosaga woro ye na naa laga ki tara nda ti ni.
Ye fyɔngɔ kapyere ti kala na,
jɔɔɔɔ yaa to ye na, fɔ jɔɔɔɔ gbɔɔɔ.
- 11 Na lere wa ka pan mbaa wi yɔn tifeleɲge woo,
na wi kaa finlele mbaa yuun fɔ:
«Ye yaa duven naa sinme welewe legere ta,
kona ko ***Yenɲele yɔn senre yofɔ** cɛnle wo wi daga ki leele mbele pe
ni.»

**Izirayeli woolo mbele
pe yaa ka koro go na,
Yenɲele li yaa ka pe gbogolo naa**

- 12 Yoro Zhakɔbu setirige piile, mi ɲa ye Fɔ, mi yaa ka ye ni fuun ye
gbogolo naa.
Yoro mbele Izirayeli woolo mbele pè koro go na, mi yaa ka ye
gbogolo naa.
Mi yaa ka ye pile laga nungba
paa yeɲe ɲga na simbaala ma gbogolo simbaala jasa we,
paa yeɲe ɲga na yaayoro ɲgbelege ma gbogolo wa ki kasaga we.
Janwa wi yaa ka tinme gbɔɔ yirige.

¹³ Ȧ wi yaa ka torosaga wɔ wa mbogo ki ni, wi yaa ka pye wa pe yege.

Pe yaa ka torosaga wɔ mbe gbinri mbe yiri.
 Pe yaa ka yiri wa yeyɔngɔ ki ni mbe pye leselee.
 Pe wunlunaga wi yaa ka keli pe yege,
 Yawe Yenɲele li yaa ka pye pe yege.

**Yerewe senre nda tila yo
 Izirayeli tara teelee mbele
 paa pye tipeele pe kan**

- 3** ¹Mi wo na, mi yo fɔ:
 «Yoro mbele ye yen teelee Zhakɔbu setirige piile pe go na,
 yoro mbele ye yen ***Izirayeli** woolo pe yekeele,
 ye logo na yeri.
 Yoro ma ye daga mbe kasinɲge konɔ li jen wi le?
² Een fɔ kajɲɲge ki ye mben,
 a kapege ko ye ndanla.
 Ye ma leele pe seere ti wɔ pe na,
 ye ma pe wire kara ti lagala pe kajeere ti na^h.
³ Ee, ye yen nala woolo pe wire kara ti kaa,
 ye yen na pe seere ti woo,
 ye yen na pe kajeere ti yaari.
 Ye ma pe wire kara ti kɔɔnɔ kporo kporo kporo,
 paa kara nda pe ma sɔɔ nɛgedaga we,
 paa kara nda pe ma sɔɔ ɔɔɔ gbɛnge ni we.
⁴ Ko kɪ ti ye yaa ka gbele mbe Yawe Yenɲele li yeri li ye saga,
 een fɔ li se ka ye yɔn sogo mbe ye saga.
 Li yaa ka pɲɲɔ wa ye yeri, kapege ɲga yɛ pye ki kala na.»

**Yerewe senre nda Mishe wila yo
 Yenɲele yɔn senre yofenne
 yagboyoolo pe kan**

- ⁵ ***Yenɲele yɔn senre yofenne** mbele pe yen nala woolo pe fanla na pe pɲɲɲɔ, pa Yawe Yenɲele li yo yeen pe wogo na:
 «Na lere wa ka ye kan yaakaga ni,
 ye maga yari wo kan fɔ wi yaa yeyinɲge ta.
 Na ɲa si yaakaga ta mbe kan ye yeri,
 ye ma malaga yirige ko fɔ wo ni.
⁶ Ki kala na, diwi yaa ye ye na,

^h 3.2: *Ye ma leele pe seere ti wɔ pe na, ye ma pe wire kara ti lagala pe kajeere ti na:* Ko kɔɔ wo yen, fɔ ye ma leele pe kee yaara ti shɔ pe yeri pew ma pe yaga waga.

- Yenŋele li se yariyanra naga ye na naa.
 Diwi yaa ye ye na,
 ye se kaa jεere piin naa.
 Yɔnlɔ ki yaa kɔ yoro Yenŋele yɔn senre yofenne ye na,
 yɔnlɔ ki yaa kanŋga diwi mbe ye maga.
 7 Fere yaa ka mbele pe maa yariyanra yaan pe ta,
 Jelefenne pe yaa ka fere sho.
 Pe yaa ka pe yere ti tɔn fere ti kala na,
 katugu Yenŋele li se ka pe yɔn sogo.»
- 8 Eɛn fɔ mi wo na, Yawe Yenŋele li yinne li fanŋga na, fanŋga yen na ni.
 Mi yen sinŋe, kotogo si yen na ni;
 jango Zhakɔbu setirige piile pɛ yiri ma je ŋga na, mbaa ki yege yuun,
 mbaa poro mbele Izirayeli woolo pe kapere ti yuun pe kan.

Mishe wila Zheruzalemu
ca tɔngɔwɔ pi senre yo

- 9 Zhakɔbu setirige piile teelee,
 yoro mbele Izirayeli woolo teelee,
 yoro mbele kasingŋe ki ye mbɛn,
 yoro mbele ye ma kaselege ki kɛ,
 yege senre nda ti logo!
- 10 Ye yen na legbogo piin na *Siyɔn ca ki kanni,
 na kambasinŋge piin na ko ŋga Zheruzalemu ca ki kanni.
- 11 Izirayeli tara teelee pe yen na kiti wi kɔɔn na yarikanra shoo.
 *Saraga wɔfenne pe yen na leele pe nari *lasiri wi ni sara na.
 Yenŋele yɔn senre yofenne pe yen na Yenŋele li yɔn senre yuun penjara na.
 Kona ki ni fuun, pe mɛɛ kɛɛ kan Yawe Yenŋele li na ma yo fɔ:
 «Yawe Yenŋele li woro we ni wi le?
 Kapege kpe se ya gbɔn we na!»
- 12 Ye kapyere ti kala na,
 pe yaa ka Siyɔn ca ki wari paa kere yen,
 Zheruzalemu ca ki yaa ka pye kataga,
 *sherigo gbɔgo ki yen ma kan yanwiga ŋga na,
 ki yaa ka pye kɔlɔgoⁱ.

Zheruzalemu ca
ki yaa ka yeyinŋge ta

- 4** ¹Wagati ŋa wila paan wa yege wi ni, Yawe Yenŋele li *sherigo gbɔgo
 ki yen ma kan yanwiga ŋga na,

ⁱ 3.12: Zhere 26.18

- ko ki yaa ka pye yanwira ti ni fuun ti go na.
 Ki yaa ka pye tinndiye pe ni fuun pe go na.
 Cengele ke yaa kaa paan wa ki na legere.
² Cengele legere yaa kaa kee wa ki na mbaa yuun fo:
 «Ye pan we kari wa Yawe Yenjele li yanwiga ki na,
 wa Zhakobu Yenjele li sherigo gbogo ki ni.
 Li yaa li kongolo ke naga we na,
 pa we yaa la tanri li kongolo ke na.
 Katugu pa ***lasiri** wi yaa yiri wa ***Siyon** ca,
 pa Yawe Yenjele li senre ti yaa yiri wa Zheruzalemu ca.»
³ Li yaa ka pye kiti konfo cengele legere go na,
 Li yaa ka pye kiti konfo cengele ngele fuun fannga ni ke go na, ali
 ngele ke yen ma lali.
 Pe yaa ka pe tokobiye pe gbɔn mbe pe pye falinere capire,
 mbe pe njaanra ti gbɔn mberi pye mali kongbengele.
 Cenle la se ka malaga gbɔn cenle la yege ni naa,
 lere kpe se kaa malaga gbongo ki forogi naa.
⁴ Leele pe ni fuun nungba nungba pe yaa ka cen yeyinnye na wa pe
***erezen** tiire ti ngo,
 konaa wa pe ***figiye** tire ti ngo.
 Lere se ka fyere wa pe na,
 katugu Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo lo li yo ma'.
⁵ Tara sannda pyew ti woolo pe yen na pe yarisunndo to nandanwa
 kagala koro piin,
 een fo woro wo na, Yawe Yenjele, we Yenjele li nandanwa kala lo
 we yaa la piin sanga pyew fo tetete.

**Yawe Yenjele lo li yen wunluwo
 wa Zheruzalemu ca**

- ⁶ Yawe Yenjele li yo fo:
 Pilige ka wa na paan, mi yaa ka mbele pe welege na sege pe gbogolo,
 mbele pe koli ma kari pe ni kulowo,
 poro mbele mila pe jolo fo jenge,
 mi yaa ka pe pile laga nungba.
⁷ Mbele pe welege na sege, mi yaa ka pele yaga pe koro yinwege na.
 Mbele pe koli ma kari pe ni kulowo, mi yaa ka pe pye cenle fannga
 wolo.
 Mi na Yawe Yenjele, muwi mi yaa ka pye pe wunluwo wa Siyon
 yanwiga ki na,
 mbege le yingo fo sanga pyew.

- 8 Mboro Zheruzalemu ca yanwiga, mboro ŋa ma yen na janwa wi
 kɔɔsi, paa sanngazo ŋa pe ma lugu wi na na kɔɔsiri piin wi yen,
 fannga lege ŋa kila pye ma yeri faa, ki yaa sɔngɔɔ mbe kan ma yeri
 naa.
 Zheruzalemu ca woolo, wunluwo pi yaa sɔngɔɔ mbe kan ye yeri
 naa.

**Jɔɔɔ ko pɔngɔ na,
 Zheruzalemu ca ki yaa ka sho**

- 9 Yoro Zheruzalemu ca woolo, yingɔ na ye nɛɛ gbele yingɔ?
 Wunluwo woro ye yeri wi le?
 Ye yerifo wi ku wi le?
 Fo a yaa nagala jɔɔɔ ki kala na, paa yege ŋa na selara ma kaa yiri
 jele ni.
- 10 Yoro Siyon ca fenne, yaa jɔɔ yaa jeen,
 paa jele yen ŋa wi selara yiri wi ni;
 mɔ jen koni ye yaa yiri laga ca
 mbe sa cɛn wa yanra ti ni.
 Ye yaa ka kari fo wa Babiloni tara,
 pa ye yaa ka sa sho wa ki laga ki na.
 Pa Yawe Yenɲele li yaa ka sa ye sho wa ye juguye pe yeri.
- 11 Koni wo ni, cengele legerɛ kɛ yɛɛ gbogolo ye mɛge ni.
 Ke yen na yuun fo: «Yenɲele sa ti Siyon ca ki jɔɔ!»
 Waa jaa mbe Siyon ca ki yan paa ki tɔnri!»
- 12 Eɛn fo, ŋa Yawe Yenɲele li kɔn mbe pye, ki cengele ke sigi jen.
 Ŋga li yen na jate mbe pye, pe sigi kɔɔ jen.
 Pe sigi jen mbe yo fo li yen na jaa mbe pe gbogolo,
 paa yege ŋa na pe ma kaa yarilire pɔɔɔ gbogolo yarilire sunsaga,
 mberi sun.
- 13 Yoro Siyon ca fenne, ye yiri ye pe tangala tangala;
 mi yaa fannga kan ye yeri,
 paa nege ŋa ki yenɲele ke yen paa tugurɔn wogolo yen,
 ŋga ki yenjoro ti yen paa tuguyenre woro yen.
 Ye yaa cengele legerɛ purugu.
 Pe kɛɛ yaara nda ye yaa koli, ye yaa ti tege ti ye pew mi ŋa Yawe
 Yenɲele na kan;
 ye yaa pe yarijende ti kan mi ŋa mi yen tara ti ni fuun tafɔ na yeri.
- 14 Eɛn fo koni, mboro malingbɔɔnɔ ngbeleye ca,
 ma malingbɔɔnɔ ngbeleye yi gbogolo;
 juguye pɛle malingbɔɔnɔ censaga kan we tanla mbe we yɔn tɔn.
 Pe yen na ***Izirayeli** tara kundigi wi gbɔɔn kanngaga ni wa wi
 mbatelege ki na.

**Shɔfɔ ɲa wi yaa ka se
wa Betileemu ca**

- 5** ¹Yawe Yenɲele li yo fɔ:
«Mboro Betileemu Efirata ca,
Mboro ɲa ma yen Zhuda tara cara ti ni fuun jɛɛɛ le,
lere wa yaa yiri wa ma ni na kan,
ɲa wi yaa kaa ^{*}**Izirayeli** woolo pe yeɛɛ sinni.
Wi setirige ki lesaga kɪ lali wa, maga le wa wagati titɔnlɔwɔ ɲa wi
toro wi ni, maga le wa fafafa.
- ² Ki kala na, Yawe Yenɲele li yaa ka li woolo pe le pe juguye pe kɛɛ,
fɔ sa gbɔn wagati ɲa jɛɛ ɲa wi daga mbe pyɔ se, wi sa se.
Kona, wi sefɛnnɛ mbele pe yaa ka koro go na kulowo po punɔgo na,
pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan Izirayeli woolo sanmbala pe kɔɔɔɔ^k.
- ³ Ki kundigi wi yaa ka yiri, mbaa wi woolo pe yeɛɛ sinni
Yawe Yenɲele li fanɲga ki ni,
Yawe Yenɲele, wi Yenɲele li gbɔɔɔwɔ pi ni.
Kona, wi woolo pe yaa ka pye yeyinɲge na,
katugu wi mɛɛɛ ki yaa ka gbɔɔ mbe gbɔn fɔ wa tara ti kɔsaga ki na.
- ⁴ Wo wi yaa ka pan yeyinɲge ki ni.
Na Asiri tara fɛnnɛ paga ka pan mbe to we tara ti na,
mbe ye wa wunluwɔ yinɛ ti ni,
we yaa kundigile yirige wa mbe wa pe na,
we yaa yekeeɛ yirige mbe wa pe na^l.
- ⁵ Ki kundigile pe yaa ka cɛn Asiri tara ti go na pe tokobiye pe fanɲga
na,
pe yaa ka cɛn to nda Nimirɔdi tara ti go na pe shɔrinaye pe fanɲga
na.
Na Asiri tara fɛnnɛ paga ka pan mbe ye laga we tara ti ni,
ki kundigi wo wi yaa ka we shɔ pe kɛɛ.»

**Yenɲele li yaa ka fanɲga le
Izirayeli woolo mbele
pe yaa ka koro go na pe ni**

- ⁶ Kona, Zhakɔbu setirige piile mbele pe yaa ka koro go na, pe yaa ka
pye wa cɛngɛɛ lɛɛɛɛ ke sɔɔɔwɔ,
paa fɔɔɔɔ yɛn ɲga ki ma yiri wa Yawe Yenɲele li yeri,
paa tisaga yɛn ɲga ki ma pan yan na.
Kila ki jigi wi taga lere na,

^k 5.1-2: Mati 2.6; Zhan 7.42 ^l 5.4: Eburuye sɛnɛ ti ni, ki yɛn ma yɔnlɔɔ ma yo fɔ
kundigile kɔlɔshyɛn naa yekeeɛ kɔlɔtaanri.

- kila sila yaraga ka jaa senwee yeri^m.
 7 Zhakɔbu setirige piile mbele pe yaa ka koro go na,
 pe yaa ka pye wa cengele ke sɔɔwɔ,
 wa cengele legere ke sɔɔwɔ.
 Pe yaa ka pye,
 paa jara yen wongaala pe sɔɔwɔ wa kɔlɔɔ,
 paa jara yirifɔnɔɔ yen simbaŋbelege sɔɔwɔ.
 Wi ka toro laga nga fuun na,
 wi ma to wi kagboro ti na mari kɔɔnɔ kɔɔnɔ.
 Lere kpɛ se ya mberi shɔ wi yeri.
 8 Izirayeli woolo, ye yiri ye winfenne pe kɔɔɔɔ,
 ye ye juguye pe ni fuun pe tɔngɔ ye pe kɔⁿ.

**Yenɔele li yaa ka yarisunndo
ti kɔ mberi wɔ wa**

- 9 Yawe Yenɔele li yo fɔ:
 «Pilige ka wa na paan, mi yaa ka ye shɔnye mbele pe maa kee
 malaga na pe kɔ mbe pe wɔ wa,
 mi yaa ka malaga gbɔnwotoroye pe jɔɔ pew.
 10 Mi yaa ka ye tara cagbɔɔ ti tɔngɔ,
 mbe ye malaga sigecara ti jaanri.
 11 Mi yaa ka lekara ti kɔ mberi wɔ wa ye sɔɔwɔ;
 jelefenne se ka pye wa ye sɔɔwɔ.
 12 Mi yaa ka ye yarisunndo naa ye yaara yanlere nda pɛ tɛ ti kɔ mberi
 wɔ wa ye sɔɔwɔ;
 ye kee yaara nda yɛ gbegale ye keyen yi ni,
 ye se kaa fɔli ti yege sɔɔwɔ mbaa ti gbogo.
 13 Mi yaa ka ye yarisunngo ***Ashera** ki tiyagala ke kɔlɔɔ, mbe ke wɔ
 wa ye sɔɔwɔ,
 mbe ye cagbɔɔ ti tɔngɔ.
 14 Cengele ngele kee yenle mbe logo na yeri,
 wa na nanɔbanwa gbɔɔ pi ni, mi yaa kayanga gbɔɔ wɔ ke ni.»

**Yenɔele li yaa ka kiti kɔn
li woolo pe na**

- 6** 1 Yawe Yenɔele li yen na senre nda yuun, ye nunɔbolo jan yeri logo:
 Yiri ma sa kiti kɔngɔ senre yo wa yanwira ti yege sɔɔwɔ,
 tinndiye fun paa nuru ma yeri.
 2 Yoro yanwira, ye Yawe Yenɔele li kiti kɔngɔ senre ti logo;

^m 5.6: Yuuro 133.3 ⁿ 5.8: Laga ki verise ŋa wi ni, ki mbe ya logo fun fɔ Yenɔele lo pe yo li yiri.

tara ti nɔɔɔna cɛnyaara nda ti yɛn fanɔɔga ni, yege sɛnrɛ nda ti logo.
 Mà jɛn Yawe Yɛnɔɔlɛ li yaa kiti kɔn li woolo pe na,
 li yaa yiri ***Izirayeli** woolo pe kɔɔɔɔɔ.

³ «Na woolo, yingɔ mi pye ye na?

Yingɔ mi pye ye na ki ye te?

Yanla yɔn sogo.

⁴ Naa mɪla ye yirige wa Ezhipiti tara ko kala na le?

Naa mɪla ye wɔ wa kulowo pi ni ko kala na le?

Naa mɪla Moyisi, naa ***Arɔn** konaa Miriyamu pe pye ye yege sinfɛnnɛ
 ko kala na le?»

⁵ Na woolo, ɔga Mowabu tara wunlunɔɔga ***Balaki** wɪla pye ye na,
 konaa Bewɔri pinambyɔ Balaamu wɪla wi yɔn sogo sɛnrɛ nda ni,
 ye nawa to ti na.

Ye nawa to ye kondangala li na, maga lɛ wa Shitimu ca fɔ ma saa
 gbɔn wa Giligali ca ki na, yege jɛn mi ɔa Yawe Yɛnɔɔlɛ kajɛɔgɛ mɪ
 pye ye kan^p.»

ɪga Yɛnɔɔlɛ li yɛn na jaa leele pe yeri

⁶ Mi daga sa yere Yawe Yɛnɔɔlɛ li yege sɔɔɔɔɔ yingɔ yarikanga ni?
 Yɛnɔɔlɛ na yaara ti ni fuun ti go na, mi yaa sa kanɔɔguuro kan li yege
 sɔɔɔɔɔ, mbeli gbɔɔɔ yingɔ ni?

Mi daga mbe kari li yege sɔɔɔɔɔ ***saara sogoworo** ni le?

Nakoma napire ni nda tɪ ta yɛlɛ nungba nungba.

⁷ Naga yɛn ma, Yawe Yɛnɔɔlɛ li mbe yɛnlɛ simbapɛnɛ lɛgɛrɛ na le?

Li mbe yɛnlɛ sinmɛ lɛgɛrɛ na, mba pɪla fuun paa lɔɔɔ yɛn le?

Na pinambyɔ kɔɔɔbanɔa wo mi daga mbe wɔ ***saraga** na mbasinmɛ
 pi kala na le?

Na yɛra latirige ko mi daga mbe wɔ saraga na kapege ki kala na le?

⁸ Mboro sɛnwɛɛ pyɔ, ɔga ki yɛn ma sin, pɛgɛ naga ma na.

ɪga Yawe Yɛnɔɔlɛ li yɛn na jaa ma yeri, ko yɛn fɔ maa kasinɔgɛ piin,
 kagbaraga pyege kɔɔn ndanla,

mɔɔ yɛɛ tirige maa tanri ma Yɛnɔɔlɛ li ni.

Yɛnɔɔlɛ li yaa ka kiti kɔn nambara fɛnnɛ pe na

⁹ Yawe Yɛnɔɔlɛ li yɛn na para ca woolo pe ni.

Mbaa fye Yɛnɔɔlɛ li yege ko ki yɛn tijinliwɛ wɛ.

Jɔlɔɔ ɔga ki yaa to ye na ye kapere ti kala na,

konaa ɔa wi yaa kaga jɔlɔɔ ki wa ye na, ye logo wi yeri!

- 10 Lepeelee pè koro na yarijendε gbogolo wa pe yinre ti ni pe nambara
 wi fannga na,
 pe ma pe tiwiyaara ti kologo fɔ tipege.
 Ki wogo ki yen mala mben fɔ jεnge.
 Mbe ya mbege kun na yεε ni meɛ?
- 11 Lere ɲa wi ma *culo wi gbɔn maa piri,
 konaa puwakuruye mbele pe woro ma yala, pe ma pye wa wi kasha,
 mi yaa ki lerefɔ wi yaga mbajɔɔwɔ meɛ?
- 12 Ki ca ɲga ki penjagbɔrɔ fenne pe yen lewelimbele fɔ jεnge.
 Ki ca woolo pe maa finlele ma toro.
 Lefanlaga senre ti maa yinrigi wa pe yɔn.
- 13 Ki kala na, mi yaa jɔɔɔɔ wa ye na;
 mi yaa ye tɔngɔ ye kapere ti kala na.
- 14 Ye yaa kaa kaa, εen fɔ ye se kaa tinni;
 fungo ki se ka kɔ ye na.
 Ye yaa ka yarilire tege, εen fɔ yaraga se ka ta ye yeri.
 Na yaraga ka ta ye yeri, mi yaa ki jɔɔɔ malaga ni.
- 15 Ye yaa ka yariluguro lugu,
 εen fɔ ye se ka yarilire kɔn.
 Ye yaa ka ye oliviye tige pire sinme pi wɔ,
 εen fɔ ye se ka pa fa.
 Ye yaa ka ye *erezen pire tɔnmɔ pi wɔ,
 εen fɔ ye se kaga duven wa wɔ.
- 16 Ye yen na tanri wunlunana Omiri wi kondεgεngele koro na,
 ye yen na tanri na yala wi pinambyɔ Ashabu naa wi go woolo pe
 tangalɔmɔ po ni,
 pe kapyere to ye yen na fɔrɔgi.
 Ki kala na, mi yaa ca ɲga ki tɔngɔ,
 mi yaa ti ca woolo pe pye titegere yaraga.
 Fere nda ti yen na woolo pe na, ti yaa pye ye woro.

Yεngele yɔn senre yofɔ
 Mishe wi yen
 na para Izirayeli woolo pe na
 pe tangalɔmɔ pee pi kala na

- 7 ¹E! Jɔɔɔɔ yen na wogo,
 katugu mi yen paa lere wa yen, ɲa wɛ kari sa *erezen pire cɔ ti
 cɔsanga ni,
 erezen pire tɔnmɔ pi wɔngɔɔ,
 nakoma paa ɲa wi kari sa *figiye tire san,
 εen fɔ ali erezen shashaga nungba mi si ko ta wa mbe ka.
 Figiye pire fɔndɔ kpe sila ta wa, nda ti la ma pye na na.

- 2 Lesinmbele pè kɔ ma wɔ laga tara ti ni;
kaselege yofɔ woro sɛnwɛɛ piile pe ni naa.
Legbogo ko pe ni fuun pe yɛn na pɛɛɛ mbaa piin;
pe ni fuun nungba nungba pe yɛn na pɛngɛɛ nii pe yɛɛ na.
- 3 Pe keyɛn yì wege kapege pyege ki na.
Kundigile pe maa yarikanra jaa pe tunngo ki na.
Kiti kɔnfɛnnɛ pe maa kiti wi kɔɔn tɔnli na.
Ŋga legbɔɔɔ pe maa jaa, pe maa ki yuun kpɛngbelɛngbe lere pyew
wi yɛgɛ na.
Pe ni fuun pe ma yɔn wa nungba na kapege ki piin.
- 4 Ŋa wi yɛn jɛnɛ pe ni fuun na, wo yɛn paa wuuro yɛn.
Ŋa wi yɛn sinɛ pe ni fuun na, wo yɛn paa wuuro yuguyugu yɛn.
Jɔɔgɔ pilige ŋga ye kɔɔsiri pyɛfɛnnɛ^q pàa ki sɛnrɛ yo ye kan,
ki pilige ŋga pe yaa jɔɔgɔ wa ye na we,
ki yɔngɔ tɔɔn.
Ki kala na, ye jatere wì piri ye na.
- 5 Maga kɔɔn jigi wi taga ma wɔnlɔ wi na;
maga ka taga ma wɔnlɔ ŋgbarawa wi na.
Ali ma jɔ jate ŋa wi maa sinlele ma tanla,
ma yɔn ki yingiwe jɛn wi ni.
- 6 Katugu pinambyɔ wi maa wi to wi tifaga,
sumborombyɔ wi ma yiri wi nɔ wi kɔɔgɔ,
pijɔ wi ma yiri wi najɔ wi kɔɔgɔ.
Lere nungba nungba pyew wi go woolo poro pe yaa ka pye wi
juguye wele^r.
- 7 Mi wo na, Yawe Yɛnɛle lo mi yɛn na wele.
Na jigi wi yɛn na shɔfɔ Yɛnɛle lo na.
Na Yɛnɛle li yaa na yɛnrɛwe pi logo.

**Mishe wìla wi jigi wi taga
Yɛnɛle li na**

- 8 Yoro mbele na juguye, yaga kaa tɛgɛ na na.
Katugu ali na kaa pye mì to, mi yaa ka yiri.
Ali na kaa si pye mi yɛn ma cɛn wa diwi wi ni,
Yawe Yɛnɛle li yaa yanwa yirige na kan.
- 9 Mì kapege pye Yawe Yɛnɛle li na,
ki kala na, mi yaa li nangbanwa kala li kun na yɛɛ ni,
fɔ li ka sa yere na kala li ni, mbe tanga ki kan na yeri.
Li yaa kari na ni wa yanwa pi na,

^q 7.4: Kɔɔsiri pyɛfɛnnɛ poro pe yɛn Yɛnɛle li yɔn sɛnrɛ yofɛnnɛ wele.

^r 7.6: Mati 10.35-36; Luki 12.53

- mbege naga na na yege nga na li yen ma sin.
- 10 Na juguye pe yaa kaga wogo ki yan ma,
kona fere gbɔɔ yaa pe yigi.
Poro mbele paa pye naga yuun we na fɔ:
«Yawe Yenɲele, ye Yenɲele li yen se yeri?»
Kona muwi mi yaa la poro wele.
Leele pe yaa kaa pe tangala paa yege nga na pe ma kaa na fenrege
tangala wa konɔ we.
- 11 Pilige ka wa na paan, pe yaa ka ye cagbɔɔ ki mboro ti kan naa
fɔnɲɔ.
Ko pilige ko ni, pe yaa ka ka taga ye tara ti gbemɛ pi na.
- 12 Ko pilige ko ni, ye woolo pe yaa ka yiri wa Asiri tara naa Ezhipiti
tara cara ti ni, mbe songɔɔ mbe pan ye kɔɔɔɔ.
Mbele pɛ cen maga le wa Ezhipiti tara ti na ma saa ki wa Efirati
gbaan wi na,
maga le kɔɔɔɔ wa na ma saa ki wa kɔɔɔɔ wa na,
maga le yanwiga ka na ma saa ki wa yanwiga ka na,
pe yaa ka songɔɔ mbe pan ye kɔɔɔɔ.
- 13 Tara sannda ti yaa ka tɔngɔ mbe koro waga, mbele pe yen ma cen
wa ti ni pe tipewe pi kala na;
ko ki yaa ka pye pe kapyere ti sara we.

Mishe wila Yenɲele li yenri

Izirayeli woolo pe kan

- 14 Yawe Yenɲele, ma woolo wele, poro mbele pe yen ma kɔɔɔɔ ye,
poro mbele pe yen ma cen wa kɔɔɔɔ ki ni, wa Karimeli yanwira ti
na,
ta pe yege sinni ma simbaala konrikanngala li ni.
Ta pe yege sinni, paa yege nga na faa kila pye wa Bazan tara naa
Galaadi tara yaayoro kasara ti ni we.
- 15 «Mi yaa kagbɔɔɔ pye ye kan
paa wagati ɲa ni yoro **Izirayeli** woolo yaa yiri wa Ezhipiti tara we.»
- 16 Cengele sanngala woolo pe yaa ka ke yan,
ki yaa fere wa pe na,
poro naa pe yawa pi ni fuun ni;
ki yaa ka to pe yɔn na,
pe nungbogolo ke yaa ka jili pe na.
- 17 Pe yaa kaa gbanngban wi kaa paa wɔɔɔɔ yen,
paa yaara nda ti maa fulolo lara na ti yen.
Pe yaa kaa yinrigi wa pe larasara ti ni mbaa seri,
paa yaara nda ti maa fulolo lara na ti yen,
mbaa paan Yawe Yenɲele, we Yenɲele ma kɔɔɔɔ.

Pe yaa kaa fyε ma yεge.

¹⁸ Yεnɲelε la yεge woro wa paa mboro yεn.

Ma woolo mbele pε koro go na, ma maa pe kajɔgɔɔ ti koo nari woo
wa,

na pe kapere ti kala yari pe na.

Ma nangbanwa pila koro wa suyi,

katugu ki yεn mɔɔ ndanla maa kajεnɲε piin we kan.

¹⁹ Ma yaa we yinriwε ta naa,

ma se we kapere ti jate we go na naa,

ma yaa we kapere ti ni fuun ti wa, fɔ wa kɔgɔje wi nɔgɔ.

²⁰ Ma yεn sεnre nɲgba yofɔ yεge nɲa na, ma yaa ki naga Zhakɔbu
setirige piile pe na.

Ma yaa kajεnɲε pye poro mbele Abirahamu setirige piile pe kan,
paa yεge nɲa na maa wugu ki na faa we tεleye pe kan we.

Yenɲele yɔn senre yofɔ

NAWUMU

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Laga ki sewe ɲa wi ni, Yenɲele yɔn senre yofɔ Nawumu wi yen na para cagbɔɔ Ninive ki tɔngɔwɔ po senre na. Ninive ca ko kila pye Asiri tara ti wunluwɔ cagbɔɔ ye. Ki tara woolo pàa Yenɲele li woolo pe jɔlɔ fɔ ma saa toro. Eɛn fɔ, koni poro jate, malingbɔɔnɔ yaa pan mbe pe tara ti tɔn munga, mberi pye titɛgere yaraga konaa mberi tɔngɔ pew. Yenɲele li yɔn senyoro ti legere ni, pe ma para Yenɲele li kiti kɔngɔ ki senre na, konaa ma para fun li yinriwe tawa gbɔɔ pi wogo na. Eɛn fɔ, laga ki sewe ɲa wi ni, ki woro ma. Ninive ca ki se sho Yenɲele li kiti kɔngɔ ki ni. Sewe wi yo fɔ:

Yawe Yenɲele li yen Yenɲele na laa li yenɔ wi yaga.

Yawe Yenɲele li maa kapege ki kayanga woo.

Li nanɲbanwa pi yen ma tijanga fɔ jenge.

*Yawe Yenɲele li ma kayanga wɔ li winfenne pe ni,
li mali nanɲbanwa jɔlɔɔ ki tɛge li juguye pe mege ni.*

Yawe Yenɲele laa la nawa ɲgbanni jaga jaga.

Yawa gbɔɔ yen li ni.

Eɛn fɔ laa kapege pyefɔ wi yaga mbajɔlɔwɔ (1.2-3a).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ɲga na

Yenɲele làa nawa ɲgban Ninive cagbɔɔ ki ni 1.1-6

Mbele pe yen Yenɲele li woolo pe juguye, leele pele yaa ka ya pe ni 1.7-14

Ninive ca ki yaa ka tɔngɔ pew 2.1-3.19

1 ¹Yenɲele yɔn senre nda tila yo ***Ninive** ca ki wogo na, tori nda yɛɛn. Kagala ɲgele Yenɲele làa naga ɛlikɔshi ca fenne naɲa Nawumu wi na, ki sewe wowi ɲa yɛɛn.

**Yenŋele li yaa ka kiti kɔn
Ninive ca ki na**

- 2 Yawe Yenŋele li yen Yenŋele na laa li yenjo wi yaga.
Yawe Yenŋele li maa kapege ki kayanga woo,
li nanŋbanwa pi yen ma tijanga fɔ jenge.
Yawe Yenŋele li ma kayanga wɔ li winfenne pe ni,
li mali nanŋbanwa jɔlɔɔ ki tege li juguye pe mege ni.
- 3 Yawe Yenŋele laa la nawa nŋbanni jaga jaga.
Yawa gbɔɔ yen li ni.
Een fɔ laa kapege pyefɔ wi yaga mbajɔlɔwɔ.
Yawe Yenŋele li ma torosaga wɔ wa tifelinjolo lo naa tifelingbɔɔ ti
sɔɔwɔ pi ni.
Kambaara to ti yen gbanŋban ŋa li tɔɔɔ ti ma yirige we.
- 4 Li ma gbanla kɔɔje wi na, wi ma waga,
li ma ti gbaanla pe ni fuun pe ma waga.
Bazan tara naa Karimeli yanwira lara ti waga,
Liban tara ti tire fyeeɛɛɛ ti fanla.
- 5 Yanwira ti maa yege li yege sɔɔwɔ,
tinndiye pe maa yanni.
Tara ti maa tigile li yege sɔɔwɔ,
konaa dunruya wo naa wi nawa yaara ti ni fuun ti ni.
- 6 Ambɔ wi mbe ya yere mbeli nanŋbanwa ndorogo ki sige?
Ambɔ wi mbe ya yere mbeli nanŋbanwa gbɔɔ pi sige?
Na li ka nawa nŋban, ki ma gbɔn lagapyew paa kason yen,
waara ti ma jeeɛɛɛ wa li yege.
- 7 Yawe Yenŋele li yen jenne,
li yen larasaga jɔlɔɔ pilige ki na.
Mbele pe ma pe yee karafa li na, li maa pe go singi.
- 8 Een fɔ li yaa ti jɔlɔɔ ki to paa tɔnŋgbɔɔ mba pi maa fuun nŋbanga pi
yen, mbege Ninive ca ŋga ki tɔnɔ pew.
Li yaa kali juguye pe purɔ fɔ sa pe le wa kunwɔ pi ni.

**Senre nda tila yo ma wa
Zhuda tara teele
naa Ninive ca woolo pe na**

Nda ti yo Zhuda tara teele pe kan

- 9 Yɛŋgi yɔn leme ye yen na jate mbe le Yawe Yenŋele li na?
Li yaa ye tɔnɔ mbe ye kɔ pew,
ye se ka ya yiri li kɔɔɔ naa ki shyen wogo na.
- 10 Ye juguye pe yen paa wuuro tire yen, nda ti migi ti yee ni,

pe wɔ ma tin fɔ na sinndire piin.
Pe yaa ka sogo mbe kɔ pew paa yan waga yen.

Nda ti yo Ninive ca woolo pe kan

- ¹¹ Mboro Ninive ca, lere wà yiri wa ma ni,
ɲa wila pye na kapege jate Yawe Yenɲele li ni,
ɲa wila pye na tipege sɔnri li ni.

Nda ti yo Zhuda tara woolo pe kan

- ¹² Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:
Ali na kaa pye Asiri tara fenne pè lege,
ali na kaa pye pe fanɲga kɪ gbɔɔ,
pe yaa ka tɔngɔ, mbe wɔ wa pew.
Yoro Zhuda tara woolo, mɪla ye go sogo,
een fɔ mi se ka ye go sogo naa.
¹³ Koni, jɔɔɔɔ ɲga pè taga ye na, mi yaa ki laga ye na;
pè ye pɔ manda nda ni mberi sangala ye na.

Nda ti yo Ninive ca woolo pe kan

- ¹⁴ Yawe Yenɲele li senre nda yo mboro Ninive ca ma wogo na, ti nda:
Ma se ka setirige piile ta ma punɔ na, pɔɔn meɛ ki taga.
Yaara yanlere nda mà te to naa yarisunndo nda mà tugurɔn yan mari gbegele,
mi yaa kari tɔngɔ mberi wɔ wa ma yarisunndo gbɔɔɔgo ki ni.
Mi yaa ma fanga ki gbegɛle,
katugu ma woro yaraga ka na yeɛ na.

Nda ti yo Zhuda tara woolo pe kan

- 2** ¹ Ye wele, pitunɔ ɲa wila paan mbe yeyingɛ sentanra ti yari,
wi ɲa wila paan wa yanwira ti na.
Yoro Zhuda tara woolo, yaa ye fetiye pe piin,
yaa ye ***yɔn fɔɔɔ** ke tɔnni Yenɲele li yeri.
Lepee wi se ka toro wa ye yeri naa.
Wi yaa ka tɔngɔ pew mbe wɔ wa^a.

**Yenɲele li yɔn senre nda tila yo
ma wa Ninive ca ki na**

Ninive ca ki yaa ka tɔngɔ

- ² Yoro ***Ninive** ca woolo, jɔɔwɔ pyefɔ wa yen na paan mbe to ye na.
Yaa ye malaga sigɛca ki kɔɔsi,

^a 2.1: Eza 52.7

- yaa ye kongolo ke singi.
 Ye ye kurusijaraye pe pɔ malaga ki mɛgɛ ni,
 ye ye fannga ki ni fuun ki wa nungba.
- 3 Katugu Yawe Yenɲele li yaa Zhakɔbu setirige piile pe gbɔgɔwɔ pi
 sɔngɔɔ pe na naa.
 Ee, li yaa poro mbele ***Izirayeli** woolo pe gbɔgɔwɔ pi kan pe yeri
 naa,
 katugu benɲanri pyefenne pàa pe kɛɛ yaara ti koli,
 ma pe ***erezen** keere ti jɔgɔ.
- 4 Juguye pe malingbɔɔnɔ welimbele pe ***tugurɔn sigeyaara** ti yen ma
 yanlaga.
 Pe nambala kotogofenne pe yaripɔɔ ti yen ma yanlaga.
 Pe malaga gbɔnwotoroye pe tugurɔn ti yen na yengele paa kasɔn yen.
 Pɛ pe yɛɛ gbegɛle mbe sa malaga gbɔn,
 pe njaanra tigi le na tigile.
- 5 Malaga gbɔnwotoroye pe yen na gbinri ɲgbanga na kee wa ca nawa
 kongolo ke ni,
 pe yen na gbarangbara gbɔɔn wa katoro ti ni.
 Na maga pe yan, ma mbe yo fɔ yangambɔgɔlɔ kasɔn yinɲele wele,
 pɛ wege paa yenɲele yengelemɛ yen.
- 6 Kona, a Ninive ca wunlunana wi suu malingbɔɔnɔ welimbele pe yeri,
 ɛɛn fɔ pe yen na paan na kunrugu.
 Pe yen na gbinri na kee wa ca ki malaga sigembogo ki yeri,
 pɛ saa pe yɛɛ lara larasaga ka ni.
- 7 Ca ki yeyɔnɔ nda ti yen ma wa wa gbaan wi yeri, ti kɔɔɔ tì kaari,
 wunluwɔ go kì toori.
- 8 Juguye pɛ kɔ ko na, pɛ yarisunɲgo jeleɲɛ ki yirige funwa na,
 pɛge le ma kari ki ni.
 Jɛɛle mbele pàa pye naga gbogo, pe yen na gbele na jɛɛn paa
 jendetuwaye yen;
 pe yen na pe kotoɔ ti gbɔɔn yesanga ki kala na.
- 9 Ninive ca ki yen paa tɔnmɔ wege yen, ɲga kì yin na fuun,
 a ki tɔnmɔ pila fuun na kee.
 Pe yen na jɔɔgi na yuun fɔ: «Ye yere! Ye yere!»
 ɛɛn fɔ lere kpe si kannga mbe wele mbe sɔngɔɔ.
- 10 Ye pe penjara ti koli!
 Ye pe tɛ wi koli!
 Pe yarijende ti se kɔ.

- Ca ki yen ma yin yaara sɔnɔgbanga woro ti cɛnlɛ pyew ti ni.
 11 Ti ni fuun tì koli makɔ, maga jɔɔɔ, maga tɔngɔ.
 Pe sunndo wì kɔn pe na.
 Pe tɔɔɔ ti yen na seri pe na,
 pe wire tì fanla pe na,
 pe yegɛ cɛnwɛ pì kannga.

**Ninive ca ki yen
paa jara ɲa pè yigi**

- 12 Ca ɲga kila pye paa jaraye wege yen, ki yen se yeri?
 Ko ɲga ki yen jara piile pe cɛnsaga ye.
 Ko ɲga jara pɔlɔ, naa jara nɔ konaa jara piile paa pye naga mari,
 lere kpɛ na ya mbe pe kala li gbɔn mbeli piri we.
 13 Jara pɔlɔ wila pye na wi kagboro ti kɔɔnlɔ yuroyuroyuro piile pe
 kan.
 Wi ma kara ti sere wa ti yɔlɔɔ mari gbo jara nɛɛle pe kan.
 Wi maa sinlesaga ki yin wi kagboro ti ni,
 maa wɔnlɔsaga ki yin kara nda wì kɔɔnlɔ yuroyuroyuro ti ni.
 14 Ye wele, mì yiri ye kɔɔɔɔ!
 Yawe Yɛnɛɛ na yawa pi ni fuun fɔ lo lì yo ma.
 Mi yaa ye malaga gbɔnwotoroye pe sogo,
 pe yaa kannga wirige.
 Ye lefɔnmbɔlɔ mbele pe yen paa jara piile yen, tokobi wi yaa pe gbo.
 Yaara nda yaa koli laga tara ti ni, mi yaa ki wogo ki kɔ mbege wɔ
 wa.
 Lere se ka ye pitunmbolo pe tinmɛ ta naa.

**Pe yaa Ninive ca woolo pe tɔngɔ
pe kapere ti kala na**

- 3** 1 Mboro ca ɲga ma yen ma yin legboleele pe ni,
 jɔlɔɔ yen ma wogo!
 Ma yen ma yin yagbogowo naa lewelɛwɛ kapyere pyew ti ni.
 Ma maa yaara koli kɔnlɔ fu.
 2 Gbatooro tinmɛ pi yen na yinrigi,
 naa malaga gbɔnwotoroye pe ɲgeere tinmɛ pi ni,
 naa shɔnye pe yenjoro tinmɛ pi ni.
 Malaga gbɔnwotoroye pe yen na fee na yeni.
 3 Shɔn lugufɛnnɛ pe yen na gbinri pe shɔnye pe ni,
 tokobiye pe yen na kasɔn kɔɔn,
 njaanra ti yen na yɛngɛɛ.
 Mbele pè gbo pè legɛ, gboolo pè wo pe yɛɛ na.

Gboolo pe yɔn ki se ya jɛn,
leele paa kunrugu gboolo pe na na tuun.

- 4 Ko ki ni fuun nga ko pye *Ninive ca nga ki yen paa nanjaa yen ki nanjara to kala na;
ki tiyɔnwɔ gbɔɔ naa ki lekara jɛndorogo ki kala na,
kila cengele ke pye kulolo ki nanjara ti ni,
ma tara woolo pe tile ki lekara ti ni.
- 5 Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ̀ lɪ yo fɔ̀:
«Mi yaa yiri ma kɔrɔɔ.
Mi yaa ma deritɔnlɔɔ ki yirige ma na fɔ̀ sa gbɔn wa ma yeɛ
sɔɔwɔ.
Mi yaa ma witiwaga ki naga cengele sanngala ke na,
mi yaa ma fere ti naga wunluwɔ tara sannda ti na.
- 6 Mi yaa kayangara wa ma na,
mbe fere wa ma na,
mbɔɔn pye weleyaraga.
- 7 Kona lere o lere kɔɔn yan, wi yaa fe mbe lali ma ni,
mbaa yuun fɔ̀: «E, Ninive ca kɪ tɔngɔ pew!»
Ambɔ wi yaa ki yinriwe ta?
Ambɔ mi yaa ta wi Ninive ca fenne pe kotogo ki sogo pe na?»

**Ninive ca jɔlɔɔ konaa Tɛbu ca
wogo ki ni, ki yaa pye ja**

- 8 Mboro Ninive ca, ma mbɔnrɔ Tɛbu^b ca ki na wi le?
Ko nga kila pye ma kan wa Nili gbaan njere shyen ti sɔɔwɔ,
a tɔnmɔ pɪgi maga we.
Tɔnmɔ pɪla ki go sige yaraga pyew ki na.
Tɔnmɔ pɪla ki maga paa mbogo yen.
- 9 *Etiyopi tara naa Ezhipiti tara to tila pye Tɛbu ca ki fannga ki tasaga
ye,
ki fannga nga kɔsaga woro ki na.
Puti tara fenne naa Libi tara fenne poro paa pye ki sagafenne.
- 10 Konaa ki ni fuun, Tɛbu ca fenne paa pe koli ma kari pe ni tara ta
yeɛ ni,
paa pe koli ma kari pe ni kulowo.
Paa pe piile tumɔmbɔlɔ pe gbɔn ma pe tɔngɔlɔ wa ca nawa kongolo
ke lagapyew ki ni.
Pe juguye paa pete gbɔn ma ca ki yekeele pe yeɛle pe yeɛ na^c,
paa yɔngwɔ le ca ki legbɔlɔ pe ni fuun pe na.
- 11 Yoro fun Ninive ca woolo, jɔlɔɔ ki yaa kaa ye yeɛ kanngi paa
sinme ma kaa lere yigi.

Ye yaa ka lara.

Yoro fun, ye yaa kaa larasaga jaa mbe lara ye juguye pe na.

Ninive ca ki fannga kɪ kɔ pew

- 12 Ye malaga sigecara ti yen paa *figiye tire yen,
nda ti pire kongbannda tì pe.
Na paga ti yangara jenri,
ti pire ti ma toori wa ti kafenne pe yon.
- 13 Ye wele, ye malingbɔɔnɔ pe yen paa jeele yen ye sɔgɔwɔ.
Ye tara cara ti yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti yen ma yengɛle pew ye juguye pe
kan.
Kasɔn yaa ye yeyɔnrɔ kɔɔrɔ ti sɔgɔyaara ti sogo.
- 14 Ye tɔnmɔ legere ko ye tege ye yee kan, katugu pe yaa malingbɔɔnɔ
censaga kan ye ca ki tanla mbege yon tɔn.
Ye ye cara ti malaga sigemboro ti gbegele jenge.
Ye joro ti piri yeri tanga,
ye tofa kɔnyaara ti gbegele.
- 15 Kasɔn yaa ka ye sogo wa ki laga ki na.
Tokobi wi yaa ka ye gbo mbe ye kɔ,
mbe ye tɔngɔ paa *gbatɔ ma kaa yarilire ka we.

Ninive ca kɪ koro waga

- Ninive ca woolo, ye mbe ya lege paa gbatɔ yen!
Ye mbe ya lege paa kambere yen!
- 16 Yè ye safari wafenne pe lege ma we wɔngɔlɔ ke na.
Een fɔ, pe yaa ka kari paa gbatɔ ma kaa yiri sire na ma kari we.
- 17 Ye kundigile pè lege paa kambere yen.
Ye yekeele pè lege paa gbatɔ legere yen,
ɲa wi ma saa cɛn yuguyugu na were sanga ni.
Na yɔnɔ ki ka ka yiri, wi mee yiri na kee, lere naa karisaga jen.
- 18 E, Asiri tara wunlunana, ma tara ti yege sinvenne pe yen na pe
wɔnɔwɔ pɔngɔ woo pi wɔnɔ,
ma malingbɔɔnɔ teepe pè koro ma sinle tendende.
Ma woolo pè jaraga wa yanwira ti na,
lere woro wa mbe pe gbogolo.
- 19 Were woro wa mbɔɔn ɔlɔgɔ ki kɔ,
ma welegesara ti yaa ma gbo.
Lere o lere kɔɔn kala li senre logo, wi yaa la kendagala gbɔɔn ma
ɔlɔgɔ ki kala na.
Ambɔ wi koro ma tipewe mba pi yen kɔsaga fu, pi sila pye na gbɔɔn
wi na?

Yenŋele yɔn senre yofɔ

ABAKUKI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Laga ki sewe ŋa wi ni, we yaa ki yan fɔ Yenŋele yɔn senre yofɔ Abakuki wo naa Yenŋele li ni, pe yen na senre yuun na taa pe yee yeri. Jɔlɔgɔ kagala naa kamba-sinnde nda Abakuki wila pye na yaan naa yee mari, tila wi jatere wi piri wi na. A wɛ si kɔngɔri ti wogo na Yenŋele li yege sɔgɔwɔ. A Yawe Yenŋele li suu yɔn sogo, ma yo fɔ li yaa Babilɔni tara woolo pe yirige mbe pe wa Zhuda tara woolo pe na, mbe pe jɔlɔ. Eɛn fɔ, a Abakuki wɛ si Yawe Yenŋele li pye ma yo fɔ Babilɔni tara woolo poro kapyere to tijanga naa ma we Zhuda tara woolo poro woro to na. Kona, a Yenŋele li sho fɔ poro fun li yaa ka jɔlɔgɔ wa pe na.

Yenŋele lɛa ki yo maga filige Abakuki wi kan, fɔ ki mɔnɔ o mɔnɔ, li yaa kali kiti wi kɔn. Lɛa yariyanga naga wi na ma yo wigi senre ti yɔnlɔgɔ fɔ:

Katugu ki yariyanga ki kala li yaa pye wagati ŋa wɛ kɔn ma tɛge wo ni.

Li pyewagati wɛ yɔngɔ tɔɔn, yagbolo ma.

Ali na li kaa mɔni, mali sige;

katugu li yaa pye mbeli yee yɔn fili jate, ki ka kaa ma kɔɔn shyen.

Li pyewagati wi se mɔ.

Wele, lere ŋa wi maa wi yee gbogo, wi woro ma sin wa wi kotogo na.

Eɛn fɔ lesinje wi yaa yinwege ta wi tagawa pi fanŋga na (2.3-4).

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ŋga na

Abakuki wila kɔngɔri Yenŋele li yege sɔgɔwɔ, a lɛu yɔn sogo 1.1–2.6a

Kapege pyefenne pe yaa ka pe sara wi ta 2.6b–20

Abakuki wila Yenŋele li sɔn 3.1–19

1 ¹ Kala na Yenŋele làa naga li yon senre yofɔ Abakuki wi na, loli na yeen.

Yenŋele yon senre yofɔ wila kɔŋɔri
Yenŋele li yege sɔgɔwɔ
ma yo li kala la pye

- ² E, Yawe Yenŋele, mi yaa ma yeri sa gbɔn wagati wiwiin mala saga?
Een fɔ ma si woro na nuru na yeri.
Mi yen na gbele naga yuun fɔ lewelewe kapyere tì toro,
een fɔ mɛɛ si we sho.
- ³ Yिंगi na, a mà si ti mi yen na kapere ti yaan?
Yिंगi na, a ma si pyeri na kambasinnde ti wele?
Jɔlɔgɔ naa lewelewe kapyere to mi yen na yaan.
Maara ti yen wa, kendige ki yen na woo lagapyew.
- ⁴ Ki kala na, *lasiri wi woro na jate,
pe woro na kasingge piin.
Lepee wi ma tanga ta lesinŋe wi na.
Pe ma kiti wi kɔn yagbolo na.

Yenŋele li yon sogomɔ senre:
Babilɔni tara fenne pe yaa pan
mbe to Izirayeli woolo pe na

- ⁵ Yawe Yenŋele li yo fɔ:
Ye ye yenŋele ke kan cengele ke na ye wele jenge,
ki yaa to ye yon na, mbe ye nawa wɔ;
katugu mi yaa kala la pye ye sɔnɔ ki na,
na lere wa kali yege yo ye kan, ye se taga ki na^a.
- ⁶ Mi yaa Kalide tara fenne^b pe yirige mbe pe wa ye na,
poro mbele paa lere yinriwe ta, ma pye lewelimbele.
Pe yen na tara ti yanri na toro lagapyew,
na leele pe tara lara ti shoo pe yeri, to nda ti woro pe woro^c.
- ⁷ Pe yen fyere yaraga, ma pye sunndo kɔngɔ ni.
Poro jate poro pe ma pe kakɔnnɔdeyenŋele naa pe fanŋga ki tege pe
ye.
- ⁸ Pe shɔnye pè wege ma we kameele na.
Pè weli ma we dabaala mbele pe maa yanri yɔnlɔkɔgɔ pe na.
Pe wotoroye mbele shɔnye maa tilele pe yen na yeni na paan.
Pe yen na paan, ma yiri lege.
Pe yen na tinri na paan
paa yege ŋga na yon ma to yaraga na maga le.

^a 1.5: Kapye 13.41 ^b 1.6: Kalide tara fenne poro pe maa yinri fun Babilɔni tara fenne.

^c 1.6: 2 Wunlu 24.2

- 9 Pe yen na paan pe ni fuun, mbe pan mbe tipege pye.
 Pe yege sin na wele wa pe yee yege na kee perew.
 Pe yen na mbele pe yigi kasopiile pe gbogolo legere paa taambugo yen.
- 10 Ki leele poro pe maa tege wunlumbolo pe na,
 na kundigile pe tifaga.
 Pe maa tege malaga sigecara ti ni fuun ti na.
 Pe ma tara gbogolo lugusara, mbe lugu ti na mbe cara ti sho.
- 11 Pe ma toro mbe jogwo pye paa tifeleingbogo yen, mbe sila kee pe konɔ.
 Pe yera fannga ko ki yen pe yenjele le.

Yenjele yon senre yofɔ wila kongori
 naa fonggo Yenjele li yege sogwo,
 ma yo li kala la pye

- 12 E, Yawe Yenjele, na Yenjele, na Yenjele *kpoyi,
 mboro ma yen wa maga le wa fafafa; ma se ku.
 Yawe Yenjele, ma Kalide tara fenne pe tege mbe kiti kon we na.
 Yawe Yenjele, mboro na ma yen na walaga nga ki yen nala go singi,
 ma ki leele pe tege pe jolgo wa we na.
- 13 Ma yen *fyongo fu, ma woro na jaa mbaa kapege ki wele.
 Pe yen na leele mbele jolɔ, ma se yenle mbaa ki jolgo ki wele.
 Yingi na, a ma si pyeri na javafenne pe wele?
 Yingi na, a ma si pyeri ma lepee wi yaga wi yen na lere na wi yen
 ma sin ma we wo jate na wi jolɔ?
- 14 Ma yen na senweele pe piin paa kogje ngbanra ti yen,
 paa yaara nda ti maa fulolo lara na ti yen, to nda fo woro ti na we.
- 15 Kalide tara fenne pe yen na leele pe ni fuun pe yinri, paa yege nga
 na pe ma kaa ngbanla yigi njegene ni we.
 Pe ma pe tile pe mere ti ni, mbe pe gbogolo wa ti nawa.
 Kona, pe mee la yogori nayinme ni.
- 16 Kona, pe mee *saara wo pe mere ti yeri,
 mbe *wusuna nuwo taan sogo pe ngbanra yigimere ti mege ni,
 katugu to fannga na pe ma ngbanra nda yanlaga ni ti legere yigi,
 pe yaakara ti ma pye tanra.
- 17 Naga yen ma, pa pe yaa koro mbaa yaara yinri suyi pe mere ti ni yeen le?
 Naga yen ma, pa pe yaa koro mbaa cengele sanngala ke tonri yeen,
 pe se ke yinriwe ta le?

2 ¹ Mi wo na, mi yaa koro wa na korosiri pyesaga ki ni, mbaa korosiri piin.
 Mi yaa yere wa malaga sigembogo ki na, mbaa korosiri piin.
 Mi yaa nungbolo jan mbege jen senre nda Yenjele laa jaa mbe yo na kan,
 mbege jen li yaa na yon sogo yege nga na na yungbogoro senre ti na.

**Yenŋele làa li yon senre yofɔ
wi yon sogo: Lesinŋe wo
naa leele jɔɔɔ wi ni pe kala**

- ² Yawe Yenŋele làa na yon sogo ma yo fɔ:
«Yariyanga ŋga mɪ naga ma na, ki senre ti yonlɔɔ,
ti keregi keregi sinnɔɔere papara papara na,
janŋo pe ya paa ti kara jengɛ.
- ³ Katugu ki yariyanga ki kala li yaa pye wagati ŋa wɪ kɔn ma tɛɛ wo
ni.
Li pyewagati wɪ yɔngɔ tɔɔn, yagbolo ma.
Ali na li kaa mɔni, mali sige;
katugu li yaa pye mbeli yɛ yon fili jate, ki ka kaa ma kɔɔn shyen.
Li pyewagati wi se mɔ^d.»
- ⁴ Wele, lere ŋa wi maa wi yɛ gbogo, wi woro ma sin wa wi kotogo
na.
ɛen fɔ lesinŋe wi yaa ka yinwege ta wi tagawa pi fanŋa na^e.
- ⁵ Kaselege ko na, penjagbɔɔ tawaf pi ma senwee wi fanla maa punŋo.
Yɛ gbogwɔ fɔ wila cɛn yɛw.
Wi ma pye suro kala ni paa ***kuulo tara** ti yen;
wi yen paa kunwɔ pi yen, wila tin fyew.
Wi ma cengele ke ni fuun ke tile mbe pan ke ni wi yɛ kɔɔɔɔ,
mbe leele pe ni fuun pe gbogolo wi yɛ tanla mbe cɛn pe go na.
- ⁶ Wɪ ya cengele ŋgele ni, ke ni fuun ke yaa kaa yomiyɛle waa wi na,
mbaa wi tifaga mbaa ki la koo wi na.
Pe yaa kaa yuun fɔ:
«Lere ŋa wi maa leele pe kɛ yaara ti koli, na yarijende legere
gbogolo wi yɛ kan,
jɔɔɔ yɛn ki fɔ wi wogo.
Leele pe yaara nda wi yɛn na koli na fɔɔ ki gbogo wi yɛ go na na
kee,
wi yaa ki wogo ki pye sa gbɔn fɔ wagati wiwiin?»
- ⁷ Mbele pe fɔɔ yɛn ma na, pe yaa ka yiri ma kɔɔɔɔ mbɔɔn fo.
Mbele mà jɔɔ, pe yaa ka yɛn mbe yiri ma kɔɔɔɔ mbɔɔn yangara.
Pe yaa kɔɔn yaara ti koli.
- ⁸ Mà cengele legere yaara koli ke yeri,
ki kala na, cengele ke woolo mbele pɛ koro go na, pe yaa kɔɔn yaara
ti koli fun.

^d 2.3: Ebu 10.37 ^e 2.4: Ɔɔmɔ 1.17; Gala 3.11; Ebu 10.38 ^f 2.5: Ŋga ki yo fɔ: *Penjagbɔɔ tawa*, Eburuye senre ti ni, ki yɛn ma yonlɔɔ ma yo fɔ «duven.»

Ki kagala ke yaa pye ma na, katugu mà leele gbo,
mà lewelewe kapyere pye laga tara ti ni, naa ca konaa ca woolo pe
na.

- 9 Lere ña wi maa nambara piin na tɔnli taa,
na wi go woolo pe yɔngɔ,
jɔlɔɔ yɛn ki fɔ wi wogo!
Wi maa ki jaa mboo censaga ki tɛgɛ wa naayeri paa sere yɛn,
jaŋgo mbe sho jɔlɔɔ ki kɛɛ.
- 10 M̀a fɛrɛ wa ma go woolo pe na.
Cɛngɛlɛ lɛgɛrɛ ngele mà gbo ke kala na,
tipege mà pye ma yɛɛ na.
- 11 Katugu ca ki mbogo sinndɛɛrɛ ti yaa kaa gbele, mbaa ye nii kɛɛ,
yinre ti tiyapaara tila ki shoo fun ti yɔn na.
- 12 Lere ña wi ma leele gbo mboo ca ki kan legbogo ki fanŋga na,
lere ña wi maa ca ki tɛgɛ kambasinnde pyege ki fanŋga na,
jɔlɔɔ yɛn ki fɔ wi wogo.
- 13 Ki kala na, leele pe yɛn na tunngo ñga piin, kasɔn yaa ki sogo,
cɛngɛlɛ ke yɛn na ke yɛɛ tege jaga.
Ko ki ni fuun ñga ko yɛn na yinrigi Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun
fɔ lo yeri.
- 14 Katugu Yawe Yɛnɲɛlɛ li gbɔgɔwɔ pi yaa ka jɛn laga tara ti lagapyew ki ni,
paa yegɛ ñga na tɔnmɔ pi yɛn ma kɔgɔje wi yin we.
- 15 Lere ña wi ma sinmɛ kan wi lewee yɛnlɛ wi yeri wuu wɔ,
jɔlɔɔ yɛn ki fɔ wi wogo!
Mboro ña ma ma sinmɛ welewe mba pi yɛn paa shɔnrɔ yɛn pi
kanŋga ma lewee yɛnlɛ wi kan wuu wɔ,
mbe ti wila sinndire piin,
jaŋgo mbe ta mboo fɛrɛ ti yan,
jɔlɔɔ yɛn ma wogo!
- 16 Mboro fun fɛrɛ ti yaa ma yigi fɔ jɛŋgɛ, ma se gbɔgɔwɔ ta.
Koni, mboro ma yaa wɔ mbe tin mbɔɔn witiwaga ki yirige funwa na.
Nanɗbanwa wɔjennɛ na li yɛn wa Yawe Yɛnɲɛlɛ li kalige ki ni, li yaa
ma nɗbanga mali li wɔ.
Kona, ma gbɔgɔwɔ pi yaa kanŋga mbe pye fɛrɛ.
- 17 Katugu jɔgɔwɔ mba mà pye wa Liban tara,
ki fɔgɔ ki yaa tɔn ma na.
M̀a wongaala gbo;
koni, wongaala pe yaa fyɛrɛ gbɔrɔ wa ma na.
Ko yaa pye ma, katugu mà leele gbo,

- mà lewelewe kapyere pye wa tara ti ni, naa ca konaa ca woolo pe na.
- 18 Yaraga yanleɛɛ nga kapyɔ jenfɔ wi ma tɛ yarisunngo, ki mbe ya yingɪ yɔn?
Nakoma yarisunndo nda pe ma tugurɔn yan mberi gbegele, to nda ti maa leele pe nari yagbogolo ni, ti mbe ya yingɪ yɔn?
Kapyɔ jenfɔ ɲa wi ma ki yarisunndo nda ti se ya para ti gbegele, wi mbe ya mboo jigi wi taga ti na mele?
- 19 Lere ɲa wi ma tige ɲga pɛ tɛ yarisunngo ki pye fɔ: «Yiri,»
lere ɲa wi ma sinndelege ɲga pɛ tɛ yarisunngo ki pye fɔ: «Yen ma yiri,»
jɔlɔɔ yɛn ki fɔ wi wogo!
Yarisunngo ki mbe ya yingɪ nagawa kan lere yeri?
Ye wele, pe ma tɛ naa warifuwe wo ki na mbege tɔn,
ɛɛn fɔ yinwege woro ki ni.
- 20 Yawe Yɛnɛle lo na, li yɛn wa li *sherigo gbɔɔ *kpoyi ki ni.
Tara na yaara ti ni fuun ti daga mbe pyeri li yege sɔɔwɔ!

**Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofɔ
wɪla Yɛnɛle li yɛnri**

- 3** 1 *Yɛnɛle yɔn sɛnrɛ yofɔ Abakuki wɪla yɛnrɛwɛ mba yɛnri ma yungbɔɔɔ sɛnrɛ nda yo, tori nda yɛɛn.
- 2 E, Yawe Yɛnɛle, mɔɔ kala li sɛnrɛ logo.
Ma kapyege ki fyere lenge na ni, Yawe Yɛnɛle.
Ma kapyegele ke pye ma ke yɔn fili naa, we nala sɔnɔ ɲga ki na.
Ki yaga pe ke jɛn we nala sɔnɔ ɲga ki na.
ɛɛn fɔ wa ma naŋbanwa gbɔɔ pi ni we ni, ma nawa to, ma we yinriwe ta.
- 3 Yɛnɛle li yaa yiri wa Tema tara mbe pan,
Yɛnɛle na *kpoyi li yaa yiri wa Paran[§] tara yanwira ti na mbe pan.
Wɔnmatigiwen laga
- Li gbɔɔwɔ yanwa pi naayeri wi yin.
Pe yɛn nali sɔnni tara ti lagapyew.
- 4 Li yɛn na paan na yɛngele paa yanwa yɛn.
Yanwa pi yɛn na janri na yinrigi wa li kɛɛ.
Pa li fanɲga ki yɛn ma lara wa.
- 5 Tifelege yama pi yɛn na tuun tara ti na wa li yege,
yambewe pi yɛn na tuun tara ti na wa li pɔngo na.

§ 3.3: Tema tara tila pye Edɔmu tara ti kinda wo wa, ɲa wɪla pye wa Zhuda tara ti yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri. Paran yanwira ti yɛn wa gbinri wi ni, wa Izirayeli tara ti yɔnɔparawa kalige kɛɛ yeri. Dete 33.2; Kiti 5.4-5; Yuuro 68.7-8.

- 6 Na li ka yere, tara ti ma yege.
 Na li ka welewele, cengele ke ma fye na seri.
 Yanwira nda ti yen wa, maga le wa fafafa, ti ma jeenri.
 Tinndiye mbele pe yen wa, maga le wa wagati titonlowo ni, pe ma
 toori,
 poro mbele paa pye faa li konɔ le.
- 7 Mì Kushan tara ^a**paara yinre** woolo pe yan paa jolo;
 Madiyan tara paara yinre woolo pe yen na seri fyere ti kala na.
- 8 E, Yawe Yenyele, naa mà lugu ma shonye pe na na paan,
 naa màa pye na paan ma malaga gbɔnwotoroye pe na mbe pan mbe
 cew ta,
 maa nawa ngban gbaanla poro ni wi le?
 Maa nawa ngban laforo to ni wi le?
 Maa konro ta kogɔje wo ni wi le?
- 9 Mò sandiga ki yirige funwa na mbe won.
 Ma wangala koro ke yen wuguro senre nda mà yo we. *Wonmatigiwen
 laga*
 Mà tara ti jenw maga pye gbaanla pe torosara.
- 10 Yanwira ti kon yan, ti maa yege.
 Tonmo legere pan na fuun.
 Kogɔje wi tinme gbɔɔ yirige,
 tonmo mba pi maa yinrigi na tuun pi yen na yinrigi wa naayeri.
- 11 Yonlo konaa yenge ki ni, ti koro ma yere wa ti yeresaga,
 ma wangala ngele ke yen na yengele na kee ke kala na,
 ma njanraga nga ki yen na yengele ki kala na.
- 12 Wa ma nanngbanwa pi ni, ma ma tara ti yanri ma toro.
 Wa ma nanngbanwa ndorogo ki ni, ma ma cengele ke tongo ma toro.
- 13 Mà yiri mbe soon woolo pe sho,
 mbe sa ma wunluwo na mà wo wi sho.
 Ma ma lepee wi go woolo pe yekelewe wi tongo maa wo wa;
 ma maa go ki jogo pew, mbege le ngona fo sa gbɔn wa naayeri.
Wonmatigiwen laga
- 14 Mò juguye pe teelee pe yinre ti furugu pe yeera wangala ke ni.
 Poro mbele pe yen na gbinri na paan we korogo paa tifelingbogo yen,
 mbe we gbɔn mbe we jaraga we.
 Pe yen na jorogi nayinme ni,
 ndee leele mbele gbegere mbe lere na pe maa jolo wi gbo larawa.
- 15 Mà konɔ wo ma shonye pe kan wa kogɔje wi ni,
 ma toro wa wi tonmo mba pi maa yinrigi na tuun fannga ni pi
 soɔwo.
- 16 Migi tinme gbɔɔ pi logo,
 a na nawa pi wo na na.

- Na yɔngbasɛɛɛ tila seri na na fyɛɛ ti na.
 Na wire tì fanla na na,
 na jegele ke fyɔ na nɔɔ,
 katugu mi daga mbe pyeri mbaa jɔɔɔ pilige ki singi,
 ki pilige nga juguye pe yaa ka pan mbe to leele pe na we.
- 17 Ali na kaa pye *figiye tire ti se ka fyɛnwɛ naa,
 ɛɛɛɛɛn pire se ka ta wa *ɛɛɛɛɛn tiire ti na naa,
 ali na kaa pye oliviye tire ti se ka se naa,
 yarilire se ka ta wa kɛɛɛ ti ni naa,
 ali na kaa pye simbaala naa sikaala pe yaa ka kɔ wa jasaala pe ni,
 nɛɛ ti yaa kɔ wa nanɔɔbondo ti ni,
- 18 konaa ki ni fuun, mi wo na, mi yaa kaa yɔɔɔri Yawe Yɛnɔɔɛ li kala
 na.
 Mi yaa kaa nayinmɛ nii na shɔɔ Yɛnɔɔɛ li kala na.
- 19 Yawe Yɛnɔɔɛ, *na Fɔ we, wo wi yɛn na fanɔɔga ye.
 Wì ti a mì fɛnɔɔ jɛn paa lufaa yɛn.
 Wì ti a mila tanri na toro wa lara nda tì yaraga ti go na^h.
- Yurukɔɔɔ pe to wo yurugo yi, nga pàa kɔ na nɔɔɔniye gbɔɔɔ.

^h 3.19: 2 Sami 22.34; Yuuro 18.34

Yenɲele yɔn senre yofɔ

SOFONI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Yenɲele yɔn senre yofɔ Sofoni wila ki yari Zhuda tara woolo pe kan fɔ Yawe Yenɲele li pilige ki yen na paan. Ki pilige ki woro yɔgɔrimɔ pilige. Ki yen pilige ŋga Yenɲele li yaa jɔlɔgɔ wa Zhuda tara woolo pe na, mbe tara ti tɔngɔ pew. Yawe Yenɲele li yaa jɔlɔgɔ wa cɛngele sanɲgala ke na fun. Ali mbege ta Zhuda tara woolo pɛ kapege pye, pe daga mbe sɔngɔrɔ mbe pan Yenɲele li kɔrɔgɔ. Pilige ka, dunruya woolo pe ni fuun pe yaa ka Yenɲele li gbɔgɔ. Sofoni wi yen na yerewe kaan Yenɲele li woolo pe yeri na yuun fɔ:

*Yoro mbele fuun ye yen ma ye yɛɛ tirige laga tara ti ni,
yoro mbele ye yen na tanri we Fɔ wi kakɔndɛgɛngɛle ke na,
yaa Yawe Yenɲele li lagajaa.*

*Yaa kasinɲge piin,
ye ye yɛɛ tirige li yege sɔgɔwɔ.*

*Kana ye yaa larasaga ta, na Yawe Yenɲele li nanɲbanwa pilige ki ka ka gbɔn we
(Sofɔ 2.3).*

Sewe wi yen ma kɔɔnlɔ yege ŋga na

Yawe Yenɲele li pilige ki yaa ka pye fyere gbɔrɔ ni 1.1–2.3

Yawe Yenɲele li yaa kiti kɔn cɛngele ŋgele ke yen ma Zhuda tara ti maga ke
na 2.4-15

Zheruzalemu ca kɪ kapege pye, ɛɛn fɔ ki yaa ka sɔngɔrɔ mbe cɛn wa ki yɔnlɔ
li ni 3.1-20

1 ¹Senre nda to Yawe Yenɲele lɛa le Sofoni wi yɔn, Zhuda tara wunlunɲa Zhoziyasi wi sanga wi na, Amɔ pinambyɔ we. Sofoni to wo lawi ŋa Kushi; Kushi to wo lawi ŋa Gedaliya; Gedaliya to wo lawi ŋa Amariya; Amariya to wo lawi ŋa Ezekeiyasi.

**Yenŋele li yaa kiti kɔn
dunruya woolo pe na**

² Yawe Yenŋele li yo fɔ:

«Mi yaa yaraga ki ni fuun ki tɔngɔ mbege wɔ laga tara ti ni.

³ Mi yaa sɛnwɛele poro naa wɔngaala pe tɔngɔ.

Mi yaa sannjɛrɛ to naa ŋgbɛnra nda wa kɔgɔje wi ni ti tɔngɔ.

Mi yaa lepeelee poro naa ŋga ki maga kan pe maa tiɛge piin ki kɔ
mbege wɔ wa.

Mi yaa sɛnwɛele pe ni fuun pe tɔngɔ mbe pe kɔ laga tara ti ni.»

Yawe Yenŋele lo li yo ma.

**Yenŋele li yaa kiti kɔn
Zhuda tara naa Zheruzalemu
ca woolo pe na**

⁴ «Mi yaa jɔlɔgɔ wa Zhuda tara woolo pe na,
konaa Zheruzalemu ca woolo pe na.

Yaraga ŋga fuun kɔ koro laga ki laga ŋga ki ni yarisunŋgo ***Baali** ki
wogo, mi yaa ki tɔngɔ mbege wɔ wa.

Mi yaa ki tunmbyeele naa ki ***saraga wɔfenne** pe mɛge ki kɔ mbege
wɔ wa.

⁵ Mbele pe ma lugu wa pe biriyinɛ ti go na, mbaa fɔli naayeri yanwa
yirigeyaara ti yege sɔgɔwɔ mbaa ti gbogo

konaa mbele pe maa fɔli mi ŋa Yawe Yenŋele na yege sɔgɔwɔ na
wungu na mɛge ki na,

mbe si sɔngɔrɔ mbaa wungu fun pe yarisunŋgo Milikɔmu^a ki na,
mi yaa pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa.

⁶ Mi ŋa Yawe Yenŋele, mbele pɛ pɔngɔ le na ni,

poro mbele pe woro nala lagajaa,

pe si woro nala yewe mbaa pe yege sinni,

mi yaa pe tɔngɔ mbe pe wɔ wa.»

⁷ «Ye pyeri, ***we Fɔ**, Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ,

katugu Yawe Yenŋele li pilige kɔ yɔngɔ.

Yawe Yenŋele li ***saraga** gbɛgele^b,

mbele li yaa yeri ki na, li pe yeri makɔ.»

⁸ Yawe Yenŋele li yo fɔ:

«Kundigile, naa wunlunɔŋa wi pinambiile,

^a 1.5: Milikɔmu wila pye Amɔ cɛnle woolo pe yarisunŋgo gbɔgɔ; Levi 18.21. ^b 1.7: ŋga ki yo fɔ: Yawe Yenŋele li saraga gbɛgele, ko yen naga nari fɔ Yawe Yenŋele li gbɛgele mbeli woolo pe yaga juguye pe pan pe pe gbo, paa yege ŋga na pe ma kaa saraga yaayoro kɔnlɔgi we.

konaa mbele pe maa tara ta yege yaripɔɔ nii,
mi yaa jɔɔɔ wa pe na, na saraga wɔpilige ki na.

- 9 Ko pilige ko ni, mbele pe maa yeni na yarisunndo gbɔɔyɔnɔ ti
yeyɔnɔ shɔnye pe kaanla^c,
mbele pe maa pe tafɔ wi go ki yinni yarijende ni, pe lewɛlewe
kapyere to naa pe nambara wi kala na,
mi yaa ka yiri pe kɔɔɔɔ.

- 10 «Ko pilige ko ni, ye yaa kaa leele pe jɔɔɔɔɔ pi nuru wa Mbɛngɛle
yeyɔɔɔ ki na,
mbaa gbelege gbɔɔɔ nuru wa ca ki laga fɔɔɔɔ ki ni.
Jɔɔɔɔ tinmɛ gbɔɔ yaa ka yiri wa tinndiye pe na.
Yawe Yɛngɛle lo li yo ma.

- 11 Yoro mbele ye yen ma cɛn wa ca ki tigiwen laga ki ni,
yaa jɔɔɔɔ ngbanga;
katugu pe yaa safari wafenne pe ni fuun pe tɔɔɔ;
pɛɛɛɛ mbele fuun pe maa penjara ti tungu,
pe yaa pe tɔɔɔ mbe pe wɔ wa.

- 12 «Ko sanga wo ni, mi yaa fitanla mu mbe ye, mbe Zheruzalemu ca ki san;
mbele fuun pe yen ma cɛn yeyɔnɔ na, ma yo pe yen ma taga pe yɛɛ
na,
mi yaa ka jɔɔɔ wa pe ni fuun pe na,
poro mbele pe maa ki yuun wa pe yɛɛ nawa fɔ: «Yawe Yɛngɛle li se
kajɛngɛ nakoma kapege pye we na.»

- 13 Pe juguye pe yaa pan mbe pe yarijende ti koli.
Pe yɔnɔ ti yaa ka tɔɔɔ mbe wɔ wa.
Pe yaa yɔnɔ kan, ɛɛn fɔ pe se ka cɛn wa ti ni.
Pe yaa *ɛɛɛɛ tiire sanri, ɛɛn fɔ pe se kari duven wa wɔ.»

Yawe Yɛngɛle li piligbɔɔ ye

- 14 «Kɔ yɔɔɔ, Yawe Yɛngɛle li piligbɔɔ kɔ yɔɔɔ;
kɔ yɔɔɔ, ki yen na paan fyeɛɛ na.
Pe yaa ka sunndo kɔɔɔ gbelege logo Yawe Yɛngɛle li pilige ki na.
Malingbɔɔn ɔa wi yen kotogo ni ma wɛ, wi yaa kaa gbele mbaa
sagafɔ jaa.
- 15 Kɔ pilige ki yaa ka pye Yɛngɛle li nangbanwa gbɔɔ pilige,
naa jɔɔɔ pilige konaa jatere piriwen pilige,
naa jɔɔɔɔ pilige konaa yaara tɔɔɔ pilige,

^c 1.9: Mbaa yeni mbaa yarisunndo gbɔɔyɔnɔ ti yeyɔnɔ shɔnye pe kaanla, kila pye
kapyege ka, ɔga paa pye na piin yarisunndo gbɔɔɔɔ pi na.

- naa wɔwɔ konaa diwi pilige,
 naa kambaara konaa diwi wɔlɔ pilige.
- 16 Ki pilige ki yaa ka pye pilige nga pe yaa kaa malingbɔɔnɔlɔ pe
 mbanlaga magala li nuru,
 mbaa malaga kɔnɔngɔlɔ ke nuru,
 ngele pe yen na waa malaga sigecara ti mege ni konaa sanngazoye
 titɔnlɔmbɔlɔ pe mege ni.»
- 17 Yawe Yenɔɔle li yo fɔ:
 «Mi yaa ka jɔlɔɔ wa leele pe na,
 fɔ pe yaa kaa tanri paa fyɔɔnɔlɔ yen,
 katugu pɛ kapege pye mi ɲa Yawe Yenɔɔle na na.
 Pe juguye pe yaa ka pe kasanwa pi jaraga lagapyew paa gbanɔɔban yen.
 Pe gbɔɔlɔ pe yaa ka pye le tara mbaa fɔnri paa kayangara yen.
- 18 Pe warifuwe, pe tɛ wi se ka ya mbe pe shɔ Yawe Yenɔɔle li
 nanɔɔbanwa pilige ki na.
 Tara ti ni fuun ti yaa ka sogo li kayanɔɔa gbɔɔɔ ki kala na.
 Ee, ki yaa ka pye fyere gbɔɔɔ pilige,
 katugu li yaa ka tara na woolo pe ni fuun pe tɔngɔ yɔnɔlɔ nɔɔnɔɔba.»

**Yenɔɔle li yen na jaa li woolo
 pe pe kapere ti jɛn peri yaga**

- 2** ¹Yoro mbele cɛnle na li woolo pe yen fɛrɛmbandaala,
 ye ye yɛɛ gbogolo laga nɔɔnɔɔba, ye jatere pye ye yɛɛ wogo ki na;
²sanni ɲga kɪ kɔn ma tɛge ki sa ki yɛɛ yɔn fili,
 sanni pe sa ye pe pe ye wɔ wa, paa yege ɲga na tifeleɛge ma kaa yan
 waga pe we;
 sanni Yawe Yenɔɔle li nanɔɔbanwa gbɔɔ kala li sa to ye na,
 sanni Yawe Yenɔɔle li nanɔɔbanwa pilige ki sa gbɔn ye na.
- ³Yoro mbele fuun ye yen ma ye yɛɛ tirige laga tara ti ni,
 yoro mbele ye yen na tanri ***we fɔ** wi kakɔnndɛgɛnɔɔle ke na,
 yaa Yawe Yenɔɔle li lagajaa.
 Yaa kasinɲge piin,
 ye ye yɛɛ tirige li yege sɔɔwɔɔ.
 Kana ye yaa larasaga ta, na Yawe Yenɔɔle li nanɔɔbanwa pilige ki ka
 ka gbɔn we.

**Tara nda wa Izirayeli tara ti yɔnɔlɔ
 tosaga kɛɛ yeri, jɔlɔɔ yaa to
 ti woolo pe na**

- ⁴Gaza ca ki yaa ka koro waga,
 Asikalɔn ca ki yaa ka tɔngɔ.

- Pe yaa ka Asidɔɔdi ca woolo pe purɔ yɔnlɔ ɲgbanga na,
 pe yaa ka Ekirɔn ca woolo pe purɔ mbe pe yirige pew^d.
- 5 Jɔlɔgɔ yen ye wogo, yoro mbele ye yen ma cɛn wa kɔgɔje yɔn tara ti
 ni,
 yoro Kereti^e tara fenne cɛnlɛ le!
 Kana tara, to nda ti yen Filisiti tara fenne pe tara,
 Yawe Yɛnɲɛlɛ li kiti kɔnsɛnrɛ yo ma wa ye na, ma yo fɔ:
 «Mi yaa ye tɔngɔ,
 ali lere kpɛ wo se ka koro wa ye ni^f»
- 6 Kɔgɔje yɔn tara ti yaa ka pye naniwɛ,
 ti yaa ka pye yaayoro kɔnrifenne pe yanrisara,
 ti yaa ka pye yaayoro jasaala kansara.
- 7 Ki kɔgɔje yɔn tara ti yaa ka pye Zhuda tara woolo mbele pe yaa ka
 koro go na poro woro;
 ti yaa ka pye pe yaayoro ti kɔnrisara.
 Yembine ka wɔ, pe yaa pan mbe sinle wa Asikalɔn ca yinre ti ni;
 katugu Yawe Yɛnɲɛlɛ, pe Yɛnɲɛlɛ li yaa kagbaraga pye pe kan,
 mbe pe cɛnlɔmɔ pi kanɲga^g.

**Tara nda ti yen wa Izirayeli tara
 ti yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri,
 jɔlɔgɔ yaa to ti woolo pe na**

- 8 Yawe Yɛnɲɛlɛ li yo fɔ:
 «Mowabu cɛnlɛ woolo pɔnla woolo pe tɛgele sɛnrɛ nda ni, mɪri logo;
 Amɔ cɛnlɛ woolo pɔnla woolo pe tifaga sɛnrɛ nda ni, mɪri logo fun.
 Pɔnla woolo pe tifaga ma pe tara kɔngɔlɔ ke kanɲga
 ma pe woro ti gbɔgɔ.
- 9 Ki kala na, Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, naa yinwege wolo,
 ***Izirayeli** woolo Yɛnɲɛlɛ le, li wugu li mɛgɛ ki na fɔ:
 Mowabu cɛnlɛ woolo pe yaa ka tɔngɔ paa ***Sodɔmu** ca ki yen,
 Amɔ cɛnlɛ woolo pe yaa ka tɔngɔ paa ***Gomɔri** ca ki yen^h.
 Yan pege ki yaa ka fi wa pe tara ti lagapyew,
 kɔ wi yaa ka pe tara ti tɔn mɔnɲa fɔ sanga pyew.
 Na woolo mbele pe yaa ka koro go na, pe yaa ka pan mbe pe san
 mbe pe yaara ti koli;

^d 2.4: Gaza, naa Asikalɔn, naa Asidɔɔdi konaa Ekirɔn cara tila pye Filisiti tara fenne poro cagbɔrɔ. ^e 2.5: Kereti tara fenne poro nungba poro pe yinri Filisiti tara fenne. Faa pa paa pye ma cɛn wa Kereti tara. Pa paa kaa yiri wa ki tara ti ni, ma pan ma cɛn wa kɔgɔje yɔn tara ti ni. ^f 2.4-5: Eza 14.21-31; Zhere 47.1-7; Eze 25.15-17; Zhowe 3.4-5; Amɔ 1.6-8; Zaka 9.5-7 ^g 2.7: ɲga kɪ yo fɔ: *Mbe pe cɛnlɔmɔ pi kanɲga*, ki kɔrɔ wi mbe ya pye fun fɔ mbe pe sɔngɔrɔ mbe pe wɔ wa kulowo pi ni. ^h 2.9: Zhenɛ 19.24-25

na cénlɛ woolo mbele pe yaa ka koro yinwege na, pe yaa ka pe tara ti sho mberi ta.»

- ¹⁰ Ko yaa ka pye Mowabu cénlɛ naa Amɔ cénlɛ woolo pe na pe yɛɛ gbɔgɔwɔ pi kala na,
katugu Yawe Yɛnɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pèli woolo pe tegelɛ,
ma pe yɛɛ gbɔgɔ pe na.
- ¹¹ Yawe Yɛnɛlɛ li yaa ka fyɛrɛ gbɔrɔ wa pe na,
katugu li yaa ka yarisunndo nda fuun ti yen laga tara ti ni ti tongo mberi wɔ wa.
Kona, cengele ke ni fuun nunɔba nunɔba ke yaa ka koro wa ke yɛɛra tara ti ni, mbaa fɔli li yegɛ sɔgɔwɔ mbaa li gbogo,
ali cengele nɛle ke yen ma cɛn wa *lɔgɔ furo ti na, wa kɔgɔje wi nandogomɔⁱ.

Tara nda ti yen wa Izirayeli tara
ti yɔnlɔparawa kalige kɛɛ
naa kamɛnɛge kɛɛ yeri
jɔlɔgɔ yaa to ti woolo pe na

- ¹² Yoro *Etiyopi tara fenne, mi yaa ye furugu na tokobi wi ni^j.
- ¹³ Tara nda wa Izirayeli tara ti yɔnlɔparawa kamɛnɛge kɛɛ yeri, Yawe Yɛnɛlɛ li yaa yiri ti woolo pe kɔrɔgɔ,
li yaa Asiri tara ti tongo.
Li yaa *Ninive ca ki jɔgɔ mbege yaga waga,
mbege pye laga nga tɔnmɔ woro wa paa *gbinri yen^k.
- ¹⁴ Yaayoro ngbeleye yi yaa ka saa sinlele wa ca ki nandogomɔ,
konna yan kara ti cénlɛ pyew ti ni.
Lɔgɔ sumbyɔ wo naa njuguni wi ni, pe yaa ka saa sinlele wa yinɛ ti tiyagala ke gona tɔnyaara ti na.
Pe yaa kaa sannjɛrɛ ti gbeere nuru wa fenetiriye pe na.
Jɔgɔwɔ pi yaa lɛ le yinɛ ti yeyɔnrɔ ti na,
paa yinɛ ti kankan *sɛdiri tire nda ni, pe yaa kari tilele mberi wɔ wa, mberi wa wa funwa na.
- ¹⁵ Ki ca nga ki woolo paa pye na yɔgɔri,
ko nga ki woolo paa pye naga yaan ndɛɛ pe yen ma cɛn yeyinɛge na pɔw,
a paa pe yɛɛ piin fɔ: «We yongo woro wa!»
Wele, ko kɔ tongo ma jɔgɔ yɛɛn, ma pye yan kara ti larasaga.
Lere o lere ka toro le ki tanla,
wi ma wofele win ma kɛɛ naga ki na, naga tifaga.

ⁱ 2.8-11: Eza 15.1-16.14; 25.10-12; Zhere 48.1-49.6; Eze 21.33-35; 25.1-14; Amɔ 1.13-15

^j 2.12: Eza 18.1-7 ^k 2.13: Eza 10.5-34; 14.24-27; Nawu 1.1-3.19

**Zheruzalemu ca woolo
pe sila Yenŋele li senre ti le**

- 3** ¹ Mboro ca ŋga mà yiri ma je, mboro ca ŋga ma yen *fyongo ni,
mboro ca ŋga ma yen leele jɔɔɔɔ,
jɔɔɔɔ yen ma wogo.
- ² Katugu ca woolo pe sila logo Yenŋele li yeri.
Pe sila yenle mbe yerewe senre logo.
Pe sila yenle mbe pe jigi wi taga Yawe Yenŋele li na.
Pe sila fulo Yenŋele li tanla mbe sagawa lagaja.
- ³ Ca ki teepe pe yen paa jaraye yen, mbele pe yen na kuunru fungo ki
keɛ.
Ki kiti kɔnfenne pe yen paa kombokara yen, nda ti maa yanri
yɔɔɔɔɔɔ yegɛ ni,
ti ma ti yaritaga ki ka, tila ka yaga ki goto pinliwe ni.
- ⁴ Ki *Yenŋele yɔn senre yofenne pe yen yee gbogowɔ ni, ma pye leele
fanlafenne.
Ki *saraga wɔfenne pe ma yaara nda ti yen *kpoyi ti tɛge fyongo ni,
Pe maa *lasiri wi jogo.
- ⁵ Ma si yala, Yawe Yenŋele li yen ma sin wa pe sogowɔ, wa
Zheruzalemu ca ki ni,
laa kambasinŋge kpe pye.
Pinliwe pyew li maga naga kpɛngbelengbe ma yo li yen ma sin,
laa wa mbe la ki wogo ki na.
Een ɔ, lere ŋa wi woro ma sin, wila fere ta wi kapyege ki ni.
- ⁶ Yawe Yenŋele li yo ɔ:
«Mì cengele kele tongo ma ke kɔ,
ma pe malaga sigesanŋgazoye pe jɔɔɔ.
Mì pe ca nawa kɔngolo ke jɔɔɔ ma ke yaga waga,
lere kpe woro na toro wa ke ni.
Mì pe cara ti tongo,
lere woro wa ti ni, lere se cɛn wa ti ni naa.
- ⁷ Kona, a mì silan yee pye ɔ:
«Ndɛɛ na woolo pe jɛn naa fyɛ na yegɛ,
mbaa na yerewe senre ti nuru,
mì se jɛn na pe cɛnsaga ki tongo.
Senre nda mila yo pe mege ni, mì se jɛn na ki kala la pye pe na.
Een ɔ pè fyeele mbaa pe katijangara ti ni fuun ti piin.»
- ⁸ Kona, a Yawe Yenŋele li sho ɔ:
«Ki kala na, yanla sige.
Pilige ŋga mi yaa yiri ye kɔrɔɔ mbe kiti kɔn ye na,

yaa ki singi;
 katugu mīgi kɔn maga tɛgɛ mbe cɛngɛlɛ ke gbogolo laga nungba,
 mbe wunluwɔ pi gbogolo, mbanla nangbanwa gbɔɔ naa na kɔnrɔ
 tandorogo ki kayanɔa wɔ pe ni;
 katugu na nangbanwa ndorogo kala li yaa tara ti ni fuun ti sogo.»

**Yɛnɔɛle li yaa kali woolo
 pe tangalɔmɔ pi kannga**

- ⁹ «Kona, mi yaa ka leele pe senyogo ki kannga, mbe pe senyoro ti pye
 fyɔngɔ fu,
 jango pe ni fuun paa yɛnri mi ɲa Yawe Yɛnɔɛle na yeri,
 mbaa tunngo piin na kan jatere nungba ni.
- ¹⁰ Na gbɔgɔfɛnnɛ, poro mbele pe yɛn na woolo mbele pe yɛn ma jaraga,
 pe yaa ka yiri fɔ wa ***Etiyopi** tara gbaanla pe pungo na, mbe pan
 yarikanra ni na kan.
- ¹¹ Ko pilige ko ni, ***Izirayeli**, na woolo, kafaara nda yɛ pye ma yiri ma
 je na na,
 ye se ka fɛrɛ shɔ ti kala na naa;
 katugu mbele pe yɛn ma yin yɛɛ gbɔgɔwɔ ni na yɔgɔri,
 mi yaa ka pe wɔ wa ye sɔgɔwɔ.
 Kona, ye se kaa ye yɛɛ gbogo naa, wa na yanwiga kpoyi ki na.
- ¹² Leele mbele pe yɛn tege na, ma pye fannga fu fɛnnɛ,
 poro mi yaa ka yaga laga ye sɔgɔwɔ;
 pe yaa ka pe jigi wi taga mi ɲa Yawe Yɛnɔɛle na na.
- ¹³ Izirayeli woolo mbele pe yaa ka koro go na, pe se kaa kambasinngɛ
 piin naa;
 pe se kaa finlɛlɛ.
 Leele fanlasɛnrɛ se kaa yinrigi wa pe yɔn;
 ɛɛn fɔ pe yaa kaa nii, mbaa wogo yeyinngɛ na,
 lere kpɛ se ka ti paa fyɛ¹.»

**Zheruzalemu ca
 ki yaa ka yinmɛ ta naa**

- ¹⁴ ***Siyɔn** ca woolo, yaa yuuro koo yɔgɔrimɔ ni!
 Izirayeli woolo, yaa jɔrɔgi nayinmɛ ni!
 Zheruzalemu ca woolo, yaa yɔgɔri!
 Yaa nayinmɛ nii ye kotogo ki ni fuun ni!
- ¹⁵ Yawe Yɛnɔɛle, làa yo li yaa kiti ɲa kɔn ye na, lùu kɔ maa laga ye na.
 Lì ye juguye pe laga lali ye ni.
 Yawe Yɛnɔɛle, Izirayeli tara wunluwɔ we, wi yɛn ye ni.

¹ 3.13: Naga 14.5

Yee daga mbaa fye jɔlɔɔ wogo na naa.

¹⁶ Ko pilige ko ni, pe yaa kaga yo Zheruzalemu ca ki kan fɔ:

«Siyɔn ca woolo, yaga ka fye,
ye wire tiga ka fanla ye na.

¹⁷ Yawe Yɛnɛɛle, ye Yɛnɛɛle li yɛn ye ni.

Li yɛn malingbɔɔn kotogofɔ, ɲa wi maa cew kaan ye yeri.

Li yɛn ma yin nayinme ni yoro kala na.

Naa ye yɛn mali ndanla ki kala na, li yaa yinwefɔnɲɔ kan ye yeri.

Li yaa la yɔɔɔri mbaa nayinme nii ye kala na.»

¹⁸ Yawe Yɛnɛɛle li yo fɔ:

«Mbele pe yɛn yesanga ni, ma lali feti gbogolomɔ pi ni,
poro mbele pàa saa cɛn ma lali mboro Zheruzalemu ca ma ni,
poro mbele fɛrɛ gbɔɔ pe yigi, na pe dingi paa tugugbɔɔ yɛn
mi yaa pe yeri mbe pe gbogolo laga nungba.

¹⁹ Ko sanga wo ni, mbele fuun pe yɛn na ye jɔlɔ,

mi yaa jɔlɔɔ wa pe na.

Mi yaa ka jeɔɔɔɔfɛnnɛ pe sagala;

pɛ mbele purɔ ma pe yirige, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan pe ni.

Na woolo pɛ fɛrɛ shɔ tara nda fuun ni,

mi yaa ti paa pe sɔnni konaa paa pe gbogo wa ti ni.

²⁰ Ko sanga wo ni, mi yaa sɔngɔɔ mbe pan ye ni wa ye tara,

mi yaa ye gbogolo laga nungba.

Mi yaa ti ye mɛɛɛ ki yiri konaa paa ye sɔnni tara na cɛngɛɛ ke ni
fuun ke sɔɔɔɔ.

Yoro jate ye yaa kaga yan, na mi ka ka ye cɛnɔmɔ pi kanɲa we.»

Yawe Yɛnɛɛle, lo li yo ma.

Yenŋele yɔn senre yofɔ

AZHE

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Yenŋele yɔn senre yofɔ Azhe wila pye naa Yenŋele yɔn senre ti yuun wagati ŋa ni, kila yala Zhufuye pɛ yiri wa kulowo pi ni wa Babiloni tara, ma songɔɔ ma pan wa Zhuda tara makɔ. Pɛle la pye pe ni penjagbɔɔ fenne. Eɛn fɔ pe legerɛ la pye na jɔlɔ fyɔnwɔ po naa funɔ ki kɛɛ. Yenŋele lɛa yo fɔ leele pe yɛn na jɔlɔ, katugu pe sila li sherigo gbɔɔ ki kan naa. Lɛa yo fɔ: «Yoro yegɛ na, wagati wɛ gbɔn ye yeri ye biriyinre tiyɔnɔ kan ye yɛɛ kan mbe cɛn wa ti ni, mbe sigi ta mi na sherigo gbɔɔ ko jɔɔ kɛ» (Azhe 1.4)?

Yenŋele lɛa ki yɔn fɔlɔ kɔn ma yo fɔ sherigo gbɔɔ fɔnɔɔ ŋga pe yaa kan, ki yaa ka yɔn mbe wɛ ŋga kila jɔɔ ki tiyɔnwɔ pi na. Lɛa pye na kotogo nii leele pe ni ma yo pe pe yɛɛ pye fyɔnɔ fu. Lɛa yɔn fɔlɔ kɔn pe yeri mbe kajɛnɛ legerɛ pye pe kan.

Sewe wi yɛn ma kɔɔnɔ yegɛ ŋga na

Yawe Yenŋele lɛa yo pe sherigo gbɔɔ ki kan naa 1.1-15

Sherigo gbɔɔ ki yaa ka gbɔɔwɔ ta 2.1-9

Yenŋele li yaa ka duwaw mbele pe maa li gbogo pe na 2.10-19

Yenŋele lɛa yɔn fɔlɔ kɔn Zhuda tara janmaratigi Zorobabeli wi yeri 2.20-23

Yenŋele lɛa ki yo li woolo pe kan

ma yo pe sherigo gbɔɔ

ki kan naa

1 ¹Wunlunɔŋa Dariyusi wi wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo li yɛnɛ kɔɔlɔni wogo ki pilige kɔnɔnɔŋga ki na, a Yawe Yenŋele li sili senre ti yo li ***yɔn senre yofɔ** Azhe wi kan. Lɛa wi pye ma yo wigi yo Sheyalitiyeli pinambyɔ Zorobabeli ŋa wila pye Zhuda tara ti janmaratigi

wi kan, konaa Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe ɲa wila pye ***saraga wɔfenne to** wi kan fɔ^a: 2 «Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: Ki leele mbele pe yɛn naga yuun ma yo fɔ mi ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ na ***sherigo gbɔɔ** ki kansanga wi fa gbɔn gbɛn.» 3 Kona, a Yawe Yɛnɲɛlɛ li si para li yɔn sɛnrɛ yofɔ Azhe wi ni, a wigi yo pe kan ma yo fɔ: 4 «Yoro wo yɛgɛ na, wagati wɔ gbɔn ye yeri ye biriyinrɛ tiyɔnrɔ kan ye yɛɛ kan mbe cen wa ti ni, mbe sigi ta mi na sherigo gbɔɔ ko jɔɔ kɛ?»

5 Koni, Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ: «Ye jatere pye jɛngɛ ɲga yaa piin ki na. 6 Yɛ yariluguro legɛrɛ lugu, ɛɛn fɔ yarilire jɛnrɛ yɛ kɔn. Ye ma ka, ɛɛn fɔ ye se tin. Ye ma wɔ, ɛɛn fɔ ye wɔɔ ki se kɔ. Ye ma yaripɔrɔ le ye yɛɛ na, ɛɛn fɔ ti se were ti laga ye na. Mbele pe yɛn na sara lee, pe sara wi ma cen ndɛɛ pɔɔ le kasha furugo.»

7 Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo naa yɛɛn fɔ: «Ye jatere pye jɛngɛ ɲga yaa piin ki na. 8 Ye kari wa yanwiga ki na, ye sa tire kɔn ye pan yanla sherigo gbɔɔ ki kan. Na ki ka pye ma, ki yaa na ndanla, mbe gbɔɔwɔ kan na yeri.» Yawe Yɛnɲɛlɛ lo li yo ma. 9 «Yaa pye naga jate mbe yarilire legɛrɛ ta, ɛɛn fɔ jɛnrɛ yɛ kaa ta. Ti jɛnrɛ nda yɛ ta ma ye ti ni ca, a miri fɛ, a tɔ yiri tifelegɛ. Ko pye ma yingi na? Mɔ ko pye ma, katugu na sherigo gbɔɔ ki jɔɔ, ma si yala, ye ni fuun nungba nungba ye yɛn na jaan ye yinrɛ wogo ko ni. Yawe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

10 «Ko kala na, naayeri wɔ jɛ fɔɔngɔ kii wo, a tara fun tɔ jɛ yarilire tii yɔn ye kan. 11 Ko kala na, mɔ ti wawa pɔ yere laga tara ti ni kɛɛrɛ ti na konaa wa yanwira ti na. Pɔ yere ***bile** wi na, naa duvɛn fɔɔɲɔ wi na, naa sinme liwoo pi na konaa tara na yariluguro sannda pyew ti na, ma yere sɛnwɛɛle pe na, naa yaayoro ti na konaa leele pe kɛɛ tunndo ti ni fuun ti na.»

12 Kona, a Sheyalitiyɛli pinambyɔ Zorobabeli, naa Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe ɲa wila pye saraga wɔfenne to konaa leele sanmbala mbele paa koro ma yiri wa kulowo pi ni, pɛ si Yawe Yɛnɲɛlɛ, pe Yɛnɲɛlɛ li sɛnyoro ti logo. Paa yɛnlɛ ***Yɛnɲɛlɛ yɔn sɛnrɛ yofɔ** Azhe wi sɛnyoro ti na, wo ɲa Yawe Yɛnɲɛlɛ, pe Yɛnɲɛlɛ lɔa wi tun we. A leele pɛ si fyɛ Yawe Yɛnɲɛlɛ li yɛgɛ.

13 Kona, Azhe ɲa wila pye Yawe Yɛnɲɛlɛ li pitunɲɔ, wɔ si para leele pe ni, ma yala tunɲɔ ɲga Yawe Yɛnɲɛlɛ lɔa kan wi yeri ki ni, ma yo fɔ: «Mi wo na, mi yɛn ye ni.» Yawe Yɛnɲɛlɛ, lo li yo ma.

14 Kona, a Yawe Yɛnɲɛlɛ li si tunɲɔ ki pyɛla wa Sheyalitiyɛli pinambyɔ Zorobabeli ɲa wila pye Zhuda tara janmaratigi wi na, naa Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe ɲa wila pye saraga wɔfenne to wi na, konaa leele sanmbala mbele paa koro ma yiri wa kulowo pi ni pe na. A pɛ si pan ma to Yawe Yɛnɲɛlɛ, pe Yɛnɲɛlɛ na yawa pi ni fuun fɔ li sherigo gbɔɔ ki na

^a 1.1: ɛsidi 4.24–5.2; 6.14

naga kanni. ¹⁵Ko la pye wunlunana Dariyusi wi wunluwa pi yeŋe shyen wolo li yenŋe kɔgɔɔni wogo ki pilige nafa ma yiri tijere wogo ki na.

**Yenŋele li sherigo gbɔgo fɔnŋgo
ki yaa ka yɔn fɔ jenge**

2 ¹Dariyusi wi wunluwa pi yeŋe shyen wolo li ni, yenŋe kɔɔshyen wogo ki pilige nafa ma yiri nunŋba wogo ki na, a Yawe Yenŋele li sili senre ti le wa li ***yɔn senre yofɔ** Azhe wi yɔn, a wiri yo, ma yo fɔ: ²«Ki yo Sheyalitiyeli pinambyɔ Zorobabeli ŋa wi yen Zhuda tara janmaratigi wi kan, naa Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe ŋa wi yen ***saraga wɔfenne to** wi kan konaa leele sanmbala mbele fuun pɛ koro ma yiri wa kulowo pi ni pe kan fɔ: ³Yoro mbele yɛ koro go na, ambɔ wi yen laga ye ni, ŋa wila ***sherigo gbɔgo** kɔnŋbanŋga ki faa tiyɔnwɔ pi yan? Nala wo ni, ye yen naga yaan mele? Ki yen yeŋe ŋga na ki woro ye yeŋe na ndɛɛ yaraga ma le^b? ⁴Koni mboro Zorobabeli, kotogo le ma yeɛ ni. Yawe Yenŋele lo li yo ma. Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe, mboro ŋa saraga wɔfenne to, kotogo le ma yeɛ ni. Yoro Zhuda tara woolo ye ni fuun ye kotogo le ye yeɛ ni. Yawe Yenŋele lo li yo ma. Ye to tunŋgo ki na yaa ki piin, katugu mi yen ye ni. Mi ŋa Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, muwi mi yo ma. ⁵Ko ***yɔn finliwe** mba po mila le ye ni, naa yaa yiri wa Ezhipiti tara we, fɔ na Yinne li yaa pye laga ye sɔgɔwɔ, yaga ka fyɛ^c.

⁶«Katugu Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeɛn fɔ: «Sanni jenri naa, mi yaa naayeri wo naa tara ti yeŋe, mbe kɔgɔje wo naa tara ti yeŋe^d. ⁷Mi yaa cɛngele ke ni fuun ke kala li gbɔn mbeli piri, cɛngele ke ni fuun ke yarijende ti yaa la paan lagame. Mi yaa gbɔgɔwɔ kan ki sherigo gbɔgo ŋga ki yeri fɔ jenge.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma. ⁸«Penjara ti ni fuun ti yen na woro, tɛ wi ni fuun wi yen na woo.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma. ⁹«Ki sherigo gbɔgo fɔnŋgo ŋga ki yaa ka gbɔgɔwɔ ta mbe wɛ kɔnŋbanŋga ki woo pi na. Mi yaa ka yeyinŋe kan ye yeri wa ki laga ki na.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma.»

**Na leele pe woro na nuru
Yenŋele li yeri,
pe ma pye fyɔnŋo ni**

¹⁰Wunlunana Dariyusi wi wunluwa pi yeŋe shyen wolo li yenŋe kɔɔjere wogo ki pilige nafa ma yiri tijere wogo ki na, a Yawe Yenŋele li si para li yɔn senre yofɔ Azhe wi ni, ma yo fɔ: ¹¹«Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeɛn fɔ: «***Saraga wɔfenne** pe yewe ***lasiri** wi wogo na, ma yo fɔ: ¹²Na lere wa ka ***saraga** kara nda ti tɛge ti ye Yenŋele kan ta le mberi

^b 2.3: Esidi 3.12 ^c 2.5: Eki 29.45-46 ^d 2.6: Ebu 12.26

fo wa wi derigbɔɔ yɔn ki ni, na ki fɔ wi derigbɔɔ ki ka jiri buru na, nakoma yaakara sɔɔɔ na, nakoma duven na, nakoma sinme liwoo na, nakoma yaakaga o yaakaga na, ki mbe ya kannga mbe pye yaraga nga ki tɛge ki ye Yɛnɛle kan ko ka le?» »

A saraga wɔfenne pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo.»

¹³ A Azhe wɔ si pe yewe naa ma yo fɔ: «Na lere wa ka jiri gboo na mbe pye *fyɔngɔ ni, na wi ka jiri ki yaara nda ta na, ti yaa kannga mbe pye fyɔngɔ yaara le?»

A saraga wɔfenne pɛ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ti yaa kannga mbe pye fyɔngɔ yaara^e.»

¹⁴ Kona, a Azhe wɔ sho naa fɔ: «Ki leele mbele pa pe wogo ki yen ma, ki cenle na pa li wogo ki yen ma na yege na. Yawe Yɛnɛle lo li yo ma. Pe kɛ tunngo pyew pa ki yen ma. Saraga nga fuun pe ma wɔ na yeri ki yen fyɔngɔ ni.»

Yɛnɛle li yo li yaa duwaw li woolo pe na

¹⁵ «Koni, ye jatere pye jɛnge, nga ki yaa pye, mbege le nala konaa mbaa kee wa yege. Sanni ye saga le mbaa sinndeere ta tari ta na, mbaa Yawe Yɛnɛle li sherigo gbɔɔ ki kanni, ¹⁶ ye cenlɔmɔ pila pye mele? Kila pye, na yaga kari sa yarilire nda ti gbogolo ti koli, ye maa ki jate ye yaa tiwi-yaraga ki yenle nafa ta wa, ɛɛn fɔ ki yenle ke ye ma kaa ta wa. Na yaga kari wa *ɛɛzen pire tɔnmɔ wɔsaga ki ni, ye maa ki jate mbe leyaraga ki yenle nafa shyen ma yiri ke ta wa, ɛɛn fɔ yenle nafa ye ma kaa ta wa. ¹⁷ Mɛ ye kɛ tunngo ki ni fuun ki jɔɔ, ma ti a ye yariluguro ti waga yere na, ma fɔngɔ yere na konaa a yaanɔgumbire tisaga pan ti na. Konaa ki ni fuun, yee sɔngɔɔ mbe pan na kɔɔɔ.» Yawe Yɛnɛle lo li yo ma. ¹⁸ «Ki kala na, ye jatere pye jɛnge, nga ki yaa pye mbege le nala konaa mbaa kee wa yege, mbege le yele li yenge kɔɔjere wogo ki pilige nafa ma yiri tijere wogo ki na, ko nga mi ɲa Yawe Yɛnɛle yaa na sherigo gbɔɔ ki nɔɔ le we. Ye jatere pye jɛnge. ¹⁹ Nde yariluguro si koro bere wa ye bondoolo pe ni? ɛɛzen tiire naa *figiye tire, naa girenadi tire konaa oliviye tire ta kpe si se. ɛɛn fɔ mbege le nala wo na, mi yaa duwaw tirige ye na.»

Yawe Yɛnɛle lɔa yɔn fɔɔ kɔn Zorobabeli wi yeri

²⁰ Yawe Yɛnɛle lɔa para naa li yɔn sɛnre yofɔ Azhe wi ni ki shyen wogo na. Yele li yenge kɔɔjere wogo ki pilige nafa ma yiri tijere wogo ki na, ma yo fɔ: ²¹ «Ki yo Zhuda tara janmaratigi Zorobabeli wi kan, fɔ mi yaa ka naayeri wo naa tara ti yegeyege. ²² Mi yaa ka wunlumbolo pe jaanri,

mbe cengele ke wunluwo fannga ki ko. Mi yaa ka malaga gbɔnwotoro-ye pe jaanri mbe pinle pe fevenne pe ni. Shɔnye pe yaa ka toori mbe ku, shɔn lugufenne pe yaa ka pe yee gbo pe tokobiye pe ni.» ²³ Yawe Yenhele na yawa pi ni fuun fo, lo li yo ma fo: «Ko pilige ko ni, mboro Sheyalitiyeli pinambyo Zorobabeli, mboro na ma yen na tunmbyee, mi yaa ka tunngo kan ma yeri. Yawe Yenhele lo li yo ma. Mi yaa koon le mboon pye paa vegehe yen, na pe maa tegerere teri wi ni^f, katugu mdo wo. Yawe Yenhele na yawa pi ni fuun fo, lo li yo ma.»

^f 2.23: Vegehe na pe maa tegerere teri wi ni, wi ma pye wunlunaga wi yeri naa fannga ko nari. Wi ka tegerere tege wi ni sewe o sewe na, wi senre ti ma pye fannga ni.

Yenŋele yɔn senre yofɔ

ZAKARI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Zakari wila pye naa Yenŋele yɔn senre ti yuun wagati nunŋba ni Yenŋele yɔn senre yofɔ Azhe wi ni. Wuu Yenŋele yɔn senre ti yo, a kɛ yele cenme kanŋuru-go naa nafa (520) yɔn ko tin na Zhezu Kirisi wi fa se. Ki sewe ŋa wi yen ma kɔn ma yiri kɔnsaga shyen. Ki kɔnsara shyen tɛ jɛn ma wɔ ti yɛɛ ni. Pe sila ti yɔnɔgo wagati nunŋba ni.

Wa wi kɔnsaga kɔnŋbanŋga ki ni (1–8), Zakari wi yen na para yariyanra kɔlɔ-taanri senre na nari yɛɛ yuun, to nda Yenŋele lɛa naga wi na we. Merege wɛ la ki yariyanra ti kɔɔ wi yo Zakari wi kan. Yenŋele li yaa ka pan mbeli woolo pe saga. Yenŋele li yaa kali gbɔgɔwɔ pi naga naa wa Zheruzalemu ca. Janmaratigi Zorobabeli wo naa saraga wɔfenne to Zhozuwe wi ni, pe yaa ka leele pe yɛɛ sin pe sherigo gbɔgɔ ki kan naa fɔnŋɔ.

Sewe wi kɔnsaga shyen wogo (9–14) ko yen na para kiti ŋa wi yaa ka kɔn cengele ŋgele ke yen ma Izirayeli tara ti maga wo senre na. Ki yen na para fun wunlunaŋa wa senre na, ŋa wi yaa ka yiri mboo yɛɛ tirige konaa mbe pye cew ta-fɔ. Ali na kaa pye Zheruzalemu ca juguye pɛ lege, Yenŋele li yaa ka cew ta pe na. Ki yen ma yɔnɔgo ma yo fɔ:

Ko wagati wo ni, Yawe Yenŋele lo li yaa ka pye wunluwɔ tara ti ni fuun ti go na. Ko pilige ko ni, Yawe Yenŋele lo nunŋba pe lo li yaa ka pye Yenŋele le. Lo nunŋba pe lo mege ko pe yaa kaa yinri (Zaka 14.9).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yɛɛ ŋga na

Yawe Yenŋele lɛa yariyanra naga Zakari wi na konaa ma senre le wi yɔn 1–8 Izirayeli woolo poro naa pe cɛnyɛɛnɛ pe kala 9–14

Yawe Yenŋele li yaa jɔɔgo wa Izirayeli woolo pe cɛnyɛɛnɛ pe na 9.1-8

Yawe Yenŋele li yaa yeyinŋge kan li woolo pe yeri konaa mbaa pe kagala ke yɔnɔgo 9.9–14.21

YENŊELE LAA YARIYANRA NAGA ZAKARI WI NA

1-8

Yenŋele lì yo fɔ Izirayeli woolo
pe pe kapere ti jɛn peri yaga

1 ¹Wunlunaŋa Dariyusi wi wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo li yenŋe kɔɔ-
taanri wogo ki ni, Yawe Yenŋele lì sili senre ti yo ***Yenŋele yɔn senre**
yofɔ Zakari wi kan. Zakari to wo lawi ŋa Berekiya. Berekiya to wo lawi
ŋa Ido. Lâa wi pye fɔ^a: ²«Mi ŋa Yawe Yenŋele mi nawa ŋgban ye teleye pe
ni fɔ jɛnŋe. ³Ki yo ki leele mbele pe kan fɔ Yawe Yenŋele na yawa pi ni
fuun fɔ, pa lì yo yeɛn fɔ:

Ye sɔngɔɔ ye pan na kɔɔɔgɔ!

Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, lo lì yo ma.

Kona, pa mi fun mi yaa sɔngɔɔ mbe pan ye kɔɔɔgɔ.

Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, lo lì yo ma.»

⁴«Yaga ka pye paa ye teleye pe yen. Faa Yenŋele yɔn senre yofenne
kɔngbanmbala pàa ki yari pe kan ma yo fɔ, pa Yawe Yenŋele lì yo yeɛn fɔ:

Ye yiri wa ye kombegele ke ni,

ye ye katijangara ti yaga.

Ɛɛn fɔ pe sila logo na yeri,

pe sila na senyoro ti jate.

Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ lo lì yo ma.»

⁵«Ye teleye pe yen se yeri? Yenŋele yɔn senre yofenne wele sin? Pe mbe
ya koro go na sanga pyew le? ⁶Ma si yala, na senyoro to naa ŋgasegele
ŋgele mila yo na tunmbyeele mbele Yenŋele yɔn senre yofenne pe kan, ki
kagala kè pye ma yɔn fili ye teleye pe na! Kona, a ye teleye pè si pe tanga-
lɔmɔ pi kanŋga, ma sho fɔ: «Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ lâa ki kɔn
maga tɛge mbe we jɔɔ mbe yala we tangalɔmɔ pee po naa we katijangara
ti ni. Ko lì pye we na.» »

Yariyanga kɔngbanŋga ŋga
Yenŋele yɔn senre yofɔ wila yan:
Shɔnye kala

⁷Dariyusi wi wunluwɔ pi yeɛ shyen wolo li yenŋe kɛ ma yiri nungba
wogo ki ni, ko ŋga ki yen Shebati^b yenŋe ye, ki pilige nafa ma yiri tijere
wogo ki na, a Yawe Yenŋele lì sili senre ti yo Yenŋele yɔn senre yofɔ
Zakari wi kan, wo ŋa wila pye Berekiya wi pinambyɔ konaa ma pye Ido
wi pishyenwoo. Zakari wila ki yege yo ma yo fɔ: ⁸Ki yembine li ni, a mi

^a 1.1: Ɛsidi 4.24-5.1; 6.14 ^b 1.7: Shebati yenŋe ki ma saa to ma yala Wembirikɔn (Feviri-
ye) yenŋe ki nandogomɔ po ni.

si yariyanga ka yan. Naja wawi wila pye ma lugu shon yeen na, ma yere miriti tire ta sogowa gbunlundege ka ni. Wa wi pungo na, shonye pele yege la pye wa yeenle yeenle, naa conro woolo konaa fiile fiile ni^c. ⁹A mi si yewe ma yo fo: «Na tafu, ki shonye mbele yeen pe yen na yingi wogo nari?»

^{*}**Merege** na wila pye na para na ni, a wi silan yon sogo ma yo fo: «Pe yen na yaraga nga wogo nari mi yaa ki koro wi yo ma kan.»

¹⁰Kona, naja na wila pye ma yere wa miriti tire ti sogowa pi ni, wi si senre ti le, mee na pye fo: «Poru wele Yawe Yengele li torogo pe pan pe tara ti yanri pe toro.» ¹¹Kona, a shon lugufenne pe si Yawe Yengele li merege na wila pye ma yere wa miriti tire ti sogowa wi pye fo: «Wee saa tara ti yanri ma toro, wege yan fo tara na woolo pe ni fuun pe yen yeyingge na ma pye pow.»

¹²Kona, a Yawe Yengele li merege wi si senre ti le, ma yo fo: «Yawe Yengele na yawa pi ni fuun fo, ki yele nafa taanri ma yiri ke wolo loli na, ma yen ma nawa ngban Zheruzalemu ca konaa Zhuda tara sannda ti ni, ma yaa je mbe yo ma se pe yinriwe ta fo sa gbun wagati wiwiin?»

¹³Merege na wila pye na para na ni, a Yawe Yengele li suu yon sogo ma sentanra naa kotogo sogowo senre yo maa kan.

Yawe Yengele li yaa Zheruzalemu ca ki yinriwe ta

¹⁴Kona, merege na wila pye na para na ni, a wi silan pye fo: «Ki senre nda ti yari leele pe kan ma pe pye fo: «Yawe Yengele na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeen fo:

Zheruzalemu ca konaa ^{*}**Siyon** yanwiga nga wa ki ni,
ti yen mala ndanla jenge, a ti kala li gbogo na yeri fo jenge.

¹⁵Een fo cengele ngele ke yen ma cen yeyingge na,
mi nawa ngban ke ni fo jenge;
katugu mi wo na, mila konro ta jenri ^{*}**Izirayeli**, na woolo pe ni,
een fo, a koro si ka taga pe jologo ki na.

¹⁶Ki kala na, mi na Yawe Yengele, pa mi yo yeen fo:

Mi yaa songoro mbe pan mbanla yinrindawa pi naga Zheruzalemu ca
ki na.

Pe yaa na go ki kan wa naa.

Pe yaa ka taanlamana li tege mbe taanla li ni wa Zheruzalemu ca^d. »

Yawe Yengele na yawa pi ni fuun fo, lo li yo ma.

¹⁷Ki senre nda ti yari naa leele pe kan, ma pe pye fo Yawe Yengele na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeen fo:

^c 1.8: Naga 6.2-4 ^d 1.16: Pe yaa ka taanlamana li tege mbe taanla li ni wa Zheruzalemu ca, jango mbe ca ki kan naa fonggo.

«Na cara ti yaa sɔngɔɔ mbe yin naa yarijende legere ni.
Mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa ka Siyɔn ca woolo pe kotogo ki sogo pe na naa.
Mi yaa ko ɲga Zheruzalemu ca ki pye na wogo naa.»

Yariyanga shyen wogo ɲga
Yenɲele yɔn senre yofɔ wila yan:
Yenɲele tijere naa fenle nambala
kala

2 ¹Ko pɔngo na, a mɪ silan yege ki yirige ma wele; mbe ka wele, a mɪ si yenɲele tijere yan. ²***Merege** ɲa wila pye na para na ni, a mɪ suu yewe ma yo fɔ: «Ki yenɲele ɲele koro yen na yingi wogo nari?»

A wɪ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki yenɲele ɲele koro ke yen cengele fannga wogolo ɲele kàa Zhuda tara woolo, naa ***Izirayeli** tara woolo konaa Zheruzalemu ca woolo pe gbɔn ma pe jaraga we.» ³Ko pɔngo na, a Yawe Yenɲele lɪ si fenle nambala tijere naga na na. ⁴A mɪ si yewe ma yo fɔ: «Mbele poro na paan mbe yingi pye?»

A merege wɪ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ki yenɲele ɲele, ke yen cengele fannga wogolo, ɲele kàa Zhuda tara woolo pe gbɔn ma pe jaraga, ali yere wa kpɛ si ya mbe go yirige, ki fenle nambala mbele pɛ pan, jango mbe fyere wa ki cengele fannga wogolo ke na, mbe ke fannga ki kɔ.»

Yariyanga taanri wogo ɲga
Yenɲele yɔn senre yofɔ wila yan:
Taanlamana kala

⁵Ko pɔngo na, a mɪ silan yege ki yirige ma wele; mbe ka wele, a mɪ si naɲa wa yan, taanlamana la pye wi keɛ. ⁶A mɪ suu yewe ma yo fɔ: «Maa kee se yeri?» A wɪ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen na kee sa Zheruzalemu ca ki taanla, jango mbege gbɔgɔwɔ naa ki titɔnlɔwɔ pi jen.»

⁷Kona, merege ɲa wila pye na para na ni, wi nɛe kee, a merege wa yege si yiri wa ma pan ma fili wi ni. ⁸A wɪ suu pye fɔ: «Fe ma saga yo ki lefɔɲɔ ɲa mana li ni keɛ wi kan fɔ:

«Mbogo se ka kan mbe Zheruzalemu ca ki maga,
katugu lelegere naa yaayoro legere yaa ka pye wa ki ni.»

⁹Yawe Yenɲele ligi yo, ma yo fɔ:

«Mi jate mi yaa pye paa kasɔn mbogo yen, mbe Zheruzalemu ca ki maga.
Mi yaa pye ca ki gbɔgɔwɔ yanwa.» »

Mbele pàa koli ma kari pe ni
wa kulowo pi ni
pe yaa ka sɔngɔɔ mbe pan

¹⁰«Ye yiri, ye yiri!

Ye fe ye yiri wa yɔnlɔparawa kamenge keɛ tara ti ni.

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

Katugu mila ye gbɔn ma ye jaraga ma kari ye ni fɔ wa dunruya wi go tijere ki na.

Yawe Yenɲele lo li yo ma.

11 Yoro *Siyɔn ca fenne ye yiri!

Ye fe ye sho, yoro mbele ye yen ma cɛn wa Babilɔni ca we.»

12 Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lilan tun, ma fannga kan na yeri.

Cengele ngele kɛ ye kɛɛ yaara ti koli, pa li yo yɛɛn ke kan fɔ:

Lere ɲa fuun ka jiri ye na,

ki cɛn ndɛɛ ki fɔ wuu yombɛle li le wa lo jate li yenle li ni.

13 Li yaa ka kɛɛ yirige ki cengele ke na, mbe jɔɔɔɔ wa ke na.

Ki cengele kàa leele mbele koli kulolo, ke yaa sɔngɔɔ mbe pye poro kulolo.

Pa kona ye yaa ki jɛn fɔ Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo lilan tun.

14 Siyɔn ca fenne yaa jɔɔɔɔgi nayinmɛ ni, yaa yɔɔɔɔri;

katugu mi yen na paan mbe cɛn laga ye sɔɔɔɔɔ.

Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

15 Ko pilige koni, cengele legere yaa ka taga Yawe Yenɲele li na.

Pe yaa ka pye Yawe Yenɲele li woolo.

Kona, Yawe Yenɲele li yaa ka cɛn wa ye sɔɔɔɔɔ.

Ki ka pye ma, ye yaa ki jɛn mbe yo fɔ Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo lilan tun ye yeri.

16 Yawe Yenɲele li yaa Zhuda tara woolo pe ta li woolo wa li tara

*kpoyi ti ni,

mbe Zheruzalemu ca ki wɔ naa fɔɔɔɔɔ ki pye li wogo.

17 Ki daga senwee pyew wi pyeri Yawe Yenɲele li yegɛ sɔɔɔɔɔ,

katugu li yen na yinrigi wa li censaga kpoyi ki ni, wa yenɲele na na paan.

Yariyanga tijere wogo ɲa

Yenɲele yɔn senre yofɔ wila yan:

Saraga wɔfenne to Zhozuwe wi kala

3 ¹Ko pɔɔɔ na, a Yawe Yenɲele li si *sagara wɔfenne to Zhozuwe wi naga na na. Wila pye ma yere Yawe Yenɲele li *merɛɛ wi yegɛ sɔɔɔɔɔ. Sɔtanla wila pye ma yere wi kalige kɛɛ ki na, na бага wi na^e. ²A Yawe Yenɲele li merɛɛ wɔ si Sɔtanla wi pye fɔ: «Yawe Yenɲele lɔɔn tifaga lɔɔn yɔn ki tɔn ma na Sɔtanla! Yawe Yenɲele lɔɔn yɔn ki tɔn ma na^f, lo na

^e 3.1: Esidi 3.2; Naga 12.10 ^f 3.2: Zhude 9

li Zheruzalemu ca ki wɔ we. Naga yen ma, Zhozuwe wi woro paa kasɔn sumboyugo yen, nga pɛ tile ma wɔ kasɔn ni wi le^g?»

³Ma si yala, Zhozuwe wila pye ma yere le mɛrɛgɛ wi yɛgɛ sɔgɔwɔ wi yaripɔɔ ti ni fyɔngɔ ni wi na. ⁴A mɛrɛgɛ wɔ si mbele paa pye ma yere le wi yɛgɛ sɔgɔwɔ pe pye fɔ: «Wi yaripɔɔ nda ti yen fyɔngɔ ni wi na, yeri wɔ wi na.» Ko punɔgo na, a wɔ si Zhozuwe wi pye fɔ: «Wele, mɔ kɔpɛrɛ ti laga ma na, mbe feti yaripɔɔ le ma kan.»

⁵Kona, a mɔ sho fɔ: «Ye gbɔgɔwɔ njala na li yen ma laga la jiile wi kan.» A pɛ si gbɔgɔwɔ njala na li yen ma laga la jiile wi kan, mɛ yaripɔɔ tiyɔnɔ le wi kan. Yawe Yenɛɛle li mɛrɛgɛ wila pye ma yere le.

⁶Ko punɔgo na, a Yawe Yenɛɛle li mɛrɛgɛ wɔ sigi sɛnrɛ nda ti yo Zhozuwe wi kan, ma yo fɔ: ⁷«Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛɛn fɔ:

«Na ma kaa tanri na kɔngolo ke na,
mbanla sɛnrɛ ti le,
mboro ma yaa cɛn na ^{*}sherigo gbɔgɔ ki go na,
mbaa na londo ti kɔɔsi.
Mbele pe yen na tunɔgo ki na laga,
mi yaa cɛnsaga kan ma yeri wa pe sɔgɔwɔ.» »

Yenɛɛle li yaa li tunmbyee wi torogo wi pan

⁸«Ki kala na, mboro saraga wɔfɛnnɛ to Zhozuwe, nungbolo jan ma logo, mboro naa ma pinlɛyɛnnɛ saraga wɔfɛnnɛ mbele pe yen ma cɛn na ma yɛgɛ sɔgɔwɔ pe ni; katugu yoro ye yen kacɛn ɲa wi yen naga nari ma yo shɔwɔ pi yaa pan.

Mi yaa na tunmbyee wi pye wi pan, wo ɲa pe yinri Vile^h.

⁹Ye wele, mi yen na sinndelegɛ teri wa Zhozuwe wi yɛgɛ sɔgɔwɔ. Ki sinndelegɛ nungba pe ye, yɛngɛlɛ kɔlɔshyɛnⁱ yen ki na.

Mi jate mi yaa sɛnrɛ nda ti daga mbe kɛregi kɛregi wa ki na ti kɛregi kɛregi ki na.

Yawe Yenɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma.

Mi yaa ki tara nda ti kapege ki kɔ mbege laga ti na pilige nungba ni.

^g 3.2: ɲga kɔ yo fɔ: *Naga yen ma, Zhozuwe wi woro paa kasɔn sumboyugo yen, nga pɛ tile ma wɔ kasɔn ni wi le*, ko yen naga nari ma yo Zhozuwe wila pinle ma yiri wa kulowo pi ni leele kɔngbanmbala mbele paa yiri wa Babilɔni tara ma sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca pe ni. ^h 3.8: Vile mɛgɛ ki yen na para Shɔfɔ ɲa wila daga mbe pan wo sɛnrɛ na, wo ɲa wi yen Davidi wi setirige pyɔ; Zhɛrɛ 23.5; 33.15; Zaka 6.12. ⁱ 3.9: Pele naga jate ma yo sinndelegɛ ɲga ki sɛnrɛ ti yo, ko ki yen sherigo gbɔgɔ ye. Yɛngɛlɛ kɔlɔshyɛn koro yen ma taanla Yenɛɛle lo ni, lo na li yen nali woolo pe go singi we.

¹⁰ Ko pilige ko ni, ye yaa kaa ye yee yinri wa ye ***erezen** tiire ti nɔɔ, mbaa ye yee yinri wa ye ***figiye** tire ti nɔɔ yeyingne na. Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.»

Yariyanga kangurugo wogo ɲa
Yenɲele yɔn senre yofɔ wila yan:
Fitanladaga naa oliviye tire kala

4 ¹***Merege** ɲa wila pye na para na ni, a wɔ si fulo na tanla mala yen, paa yege ɲa na pe ma kaa lere yen maa yirige wɔnɔwɔ na. ²A wɔ silan yewe ma yo fɔ: «Yiŋgi maa yaan?»

A mɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Mi yen na fitanladaga yaan, ɲa wi yen tɛ wi yee na. Sinme lesaga yen wi na wa wi gona; fitanlaye kɔɔshyen yen wi na wa naayeri naa fitanla mɔŋgala yesara kɔɔshyen ni pe na. ³Oliviye tire shyen yen le sinme lesaga ki tanla. Nungba yen wa ki kalige kee ki na, sannga ki yen wa ki kameŋge kee ki na'.»

⁴A mɔ si senre ti le naa, mee merege ɲa wila pye na para na ni wi yewe ma yo fɔ: «Na tafɔ, ki yaara nda to kɔɔ wo yen mele?»

⁵Merege ɲa wila pye na para na ni, a wɔ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma sigi kɔɔ wi jen?»

A mɔ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, na tafɔ.» ⁶Kona, a wɔ silan pye naa fɔ: «Yawe Yenɲele li yen na senre nda yuun Zorobabeli wi kan tori yeen fɔ:

«Ki tunɲo ɲa, ma yawa po tulugo ma,
 ma fannga ko tulugo ma,
 een fɔ na yinne lo fannga yi.»

Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma^k.

⁷Mboro yanwiga gbɔɔ ɲa,
 ma yen yiŋgi Zorobabeli wi yege na?
 Pe yaa kɔɔn ya mbɔɔn yɔn yala fele fele fele.

***Sherigo gbɔɔ** ki namunɔ sinndelege pa ki yaa ka yiri wa ma ni.

Na paga kaa ki tari, leele pe yaa kaa jɔɔgi mbaa yuun fɔ:

Ki yen ma yɔn! Ki yen ma yɔn!»

⁸Ko punɲo na, a Yawe Yenɲele li si para na ni naa, ma yo fɔ: ⁹«Zorobabeli wo jate wigi sherigo gbɔɔ ɲa ki nɔɔ le, wo jate wi yaa sigi wa mbege kɔ. Na ko ka pye ma, mboro Zorobabeli, ma yaa ki jen mbe yo fɔ Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ lo lilan tun ye yeri. ¹⁰Leele mbele pe yen na tunɲo jeele li lesanga wi tifaga, pe yaa ka mbogo sinmana li yan Zorobabeli wi yeri wila mbogo ki waa, mbe sila yɔɔɔri. Ki lambaala kɔɔshyen wele, pe yen ma taanla Yawe Yenɲele li yengele koro ni, ɲgele ke yen na tara ti ni fuun ti wele na toro^l.»

¹¹A mɔ si senre ti le naa, ma merege wi yewe ma yo fɔ: «Ki oliviye tire shyen nda le fitanladaga wi tanla, ka yen wi kalige kee na, ka yen wi kameŋge kee

na, ko kɔrɔ wo yɛn mɛlɛ^m?» ¹²A mɪ suu yewe naa ki shyen wogo na, ma yo fɔ: «Ki oliviye tige njere shyen nda ti yɛn le tɛ pangala shyen ke tanla, koro ngele sinmɛ mba pi yɛn paa tɛ yɛn, pi maa tooro wa ke ni, ko kɔrɔ wo yɛn mɛlɛ?»

¹³Kona, a mɛrɛgɛ wɪ silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Ma sigi yaara nda ti kɔrɔ jɛn?»

A mɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Ayoo, na tafɔ.»

¹⁴Kona, a wɪ silan pye fɔ: «Nambala shyen mbele pɛ sinmɛ pi wo pe na ma pe wɔⁿ, a paa tunngo piin Yawe Yɛnɛle na li yɛn tara ti ni fuun fɔ li kan poro wele.»

Yariyanga kɔgɔlɔni wogo nga
Yɛnɛle yɔn senre yofɔ wila yan:
Selegɛ sewɛ ɲa pe ma migi
wà la pye na toro wa naayeri

5 ¹Mila na yɛgɛ ki yirige ma wele naa; mbe ka wele, a mɪ si selegɛ sewɛ ɲa pe ma migi wa yan wi yɛn na tooro wa naayeri. ²A ^{*}**mɛrɛgɛ** wɪ silan yewe ma yo fɔ: «Yingi maa yaan?»

A mɪ suu yɔn sogo ma yo fɔ: «Na yɛgɛ yɛn selegɛ sewɛ ɲa pe ma migi wa na wi yɛn na tooro wa naayeri. Wi titɔnlɔwɔ pi yɛn mɛtɛrɛ kɛ, wi gbɛmɛ pi yɛn mɛtɛrɛ kangurugo.»

³Kona, a wɪ silan pye fɔ: «Ki yɛn danga ɲga ki yɛn na tuun tara ti lagapyew ki na. Wa selegɛ sewɛ wi yɛgɛ nungba na, ki yɛn ma yɔnlɔgɔ wa, ma yo fɔ yoolo mbele fuun pe yɛn laga, pe yaa ka pe purɔ mbe pe yirige laga ki laga ɲga ki ni. Wa wi yɛgɛ sanɲga ki na, ki yɛn ma yɔnlɔgɔ wa, ma yo fɔ mbele fuun pe maa yagbogolo wuguro wungu, pe yaa ka pe purɔ mbe pe yirige laga ki laga ɲga ki ni.» ⁴Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ lɪ yo fɔ:

«Mi yaa ki danga ki wa,

janɲo ki ye wa yoolo pe yinrɛ ti ni mbe pe yigi,

kona mbe ye wa ɲa wi maa yagbogolo wuguro wungu na mɛgɛ ki na wi go ki ni mboɔ yigi.

Ki yaa koro wa wi go ki ni,

mbege jɔgɔ pew, ali mbe sa pinle ki tiyapaara to naa ki kansinndeɛrɛ ti ni.»

Yariyanga kɔlɔshyɛn wogo nga
Yɛnɛle yɔn senre yofɔ wila yan:
Tipewɛ kala

⁵Mɛrɛgɛ ɲa wila pye na para na ni, a wɪ si fulo na tanla mala pye fɔ: «Ma yɛgɛ ki yirige ma wele, yingi maa yaan kila yinrigi wamɛ?»

^m 4.11: Naga 11.4 ⁿ 4.14: Nambala shyen mbele paa sinmɛ pi wo pe na ma pe wɔ, ki yaa pye poro paa pye saraga wɔfɛnnɛ to Zhozuwe wo naa janmaratigi Zorobabeli wi ni; Zhozuwe wo la pye shɛrɛgɛ kapyere to yɛkelewe, a Zorobabeli wo pye tara to yɛkelewe.

⁶ A mì suu yewe ma yo fɔ: «Yingi yaraga yi ko?»

A wì silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Leyaraga gbenge^o kayi kila yinrigi.» A wì sho naa fɔ: «Ki yɛn tara woolo pe ni fuun pe mbasinmɛ po kacɛn.»

⁷ Mbe ka wele, a mì si leyaraga gbenge ki katɔnngɔ kiiri nga kila pye sunmu wogo ki yan, kì yiri naayeri. A mì si jɛlɛ wa yan wì yɛn ma cɛn wa leyaraga gbenge ki nawa. ⁸ A mɛrɛgɛ wì sho fɔ: «Kì jɛlɛ ɲa wo wì yɛn tipewe pì kacɛn we.» A wì si jɛlɛ wì wɔnrɔgɔ maa le wa leyaraga gbenge ki ni, mɛɛ sunmu katɔnngɔ ki tɛgɛ maga yɔn tɔn. ⁹ Kona, a mì silan yɛgɛ ki yirige ma wele, mɛɛ jɛlɛ shyɛn yan pɛ yiri sire na. Tifɛlɛgɛ kila pye na gbɔɔn wa pe kanwira ti ni. Pe kanwira tila pye paa jagapan kanwira yɛn. A pɛ si leyaraga gbenge ki lɛ, ma kari ki ni wa naayeri wo naa tara ti sɔgɔwɔ pì ni.

¹⁰ Kona, mɛrɛgɛ ɲa wila pye na para na ni, a mì suu yewe ma yo fɔ: «Pe yɛn na kee leyaraga gbenge ki ni se yeri?»

¹¹ A mɛrɛgɛ wì silan yɔn sogo, ma yo fɔ: «Pe yɛn na kee ki ni wa Sineyari^p tara mbe sa gbɔgɔgo kan ki kan wa. Na paga ki gbɔgɔgo ki kan mbe kɔ, pe yaa ki lɛ mbege tɛgɛ wa ki tɛgesaga.»

Yariyanga kɔlɔtaanri wogo ɲga
Yɛnɲɛle yɔn senre yofɔ wila yan:
Wotoroye tijere kala

6 ¹ Mìla na yɛgɛ ki yirige ma wele naa; mbe ka wele, a mì si malaga gbɔnwotoroye tijere yan, pe yɛn na yinrigi yanwira shyɛn ta sɔgɔwɔ. Kì yanwira tila pye tuguyɛnrɛ yanwira. ² Malaga gbɔnwotoro kɔnɔbanɲa, shɔn yɛɛnlɛ pàa pye naa tilele. Malaga gbɔnwotoro shyɛn woo, shɔn wɔɔlɔ pàa pye naa tilele^q. ³ Malaga gbɔnwotoro taanri woo, shɔn fiile pàa pye naa tilele. Malaga gbɔnwotoro tijere woo, shɔnye mbele pàa pye naa tilele pàa pye ma kɔnkɔn ma yanlaga yanlaga^r. ⁴ Kona, ^{*} **mɛrɛgɛ** ɲa wila pye na para na ni, a mì suu yewe ma yo fɔ: «Na tafɔ, ki yaara nda to kɔrɔ wo yɛn mele?»

⁵ A mɛrɛgɛ wì silan yɔn sogo ma yo fɔ: «Naayeri wì go tijere tifeleye yoyi. Yì yɛn na yinrigi wa laga ɲga yila pye ma yere, wa tara ti ni fuun tafɔ wì yɛgɛ sɔgɔwɔ^s.»

⁶ Shɔn wɔɔlɔ pàa pye na malaga gbɔnwotoro ɲa tilele, pɛ si yɛgɛ sin wì ni wa tara nda wa yɔnlɔparawa kamɛnɲɛ kɛɛ ki na ti yeri. A shɔn fiile fiile pɛ si taga pe na^t. Shɔnye mbele pɛ kɔnkɔn ma yanlaga yanlaga, a

^o 5.6: Leyaraga ɲga ki senrɛ tì yo, litiri nafa wo mbaa ya mbe ye wa ki ni.

^p 5.11: Shineyari tara to nungba to pe yinri Babilɔni tara; ki tara tila pye na tipege piin.

^q 6.2: Naga 6.4-5 ^r 6.1-3: Naga 6.2 ^s 6.5: Naga 7.1 ^t 6.6: ɲga kì yo fɔ: A shɔn fiile fiile pɛ si taga pe na, Yɛnɲɛle senrɛ sewɛɛle pele ni pɛgɛ yɔnlɔgɔ ma yo fɔ: A shɔn fiile fiile pɛ si kari wa yɔnlɔ tosaɲa kɛɛ ki yeri.

poro si yiri na kee wa tara nda wa yɔnlɔparawa kalige kee ki na ti yeri"⁷A shɔn yeenle pɛ si fulo nee ki jaa mbe sa tara ti yanri mbe toro. A merege wɛ sho fɔ: «Ye kari ye sa tara ti yanri ye toro.» A malaga gbɔn-wotoroye pɛ si saa tara ti yanri ma toro. ⁸A merege wɛ silan yeri mala pye fɔ: «Wele! Malaga gbɔnwotoroye mbele pe yɛn na kee wa yɔnlɔparawa kamɛnge kee tara ti yeri, poro pe yaa kanla nangbanwa pi sogo na na ki tara woolo pe wogo na.»

Yɛngele lɛa konɔ kan Zakari
wi yeri ma yo
wi wunluwɔ njala kan
Zhozuwe wi kan

⁹Yawe Yɛngele lɛa para na ni naa, ma yo fɔ: ¹⁰«Mbele pɛ yiri wa kulowo pi ni ma pan, yarikanra nda pɛ kan Helidayi, naa Tobiya konaa Yedaya pe yeri ma yiri wa Babilɔni tara, kari ma sari sho pe yeri. Yiri ma kari nala yɛn wa Sofoni pinambyɔ Zhoziyasi wi go; ki leele pɛ yiri wa Babilɔni tara ma pan ma tugu wa ki go ki ni. ¹¹Ma sa ki warifuwe wo naa ki te wi sho pe yeri, ma wunluwɔ njala gbegele wi ni, ma sali kan Yehozadaki pinambyɔ Zhozuwe ɲa wi yɛn ***saraga wɔfenne to** wi kan. ¹²Ko pɔngo na, maga yo wi kan fɔ Yawe Yɛngele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛn fɔ:

«Nɲa wa yɛn laga ɲa pe yinri Vile;
 wi yɛn laga ɲga na, yaraga pyew ki yaa ka fi le.

Wi yaa ka Yawe Yɛngele li ***sherigo gbɔgo** ki kan naa”.

¹³Wo wi yaa ka Yawe Yɛngele li sherigo gbɔgo ki kan naa.

Wi yaa ka wunluwɔ pi gbɔgowɔ pi ta.

Wi yaa ka cɛn wunluwɔ pi na, mbaa tegere ti piin leele pe go na.

***Saraga wɔfɔ** wa yaa ka pye mbe cɛn le wi tanla wa wi wunluwɔ jɔngo ki na.

Pe shyen pe yaa kaa tunngo piin, pe yɔn ki pye nungba.»

¹⁴«Wunluwɔ njala li yaa ka koro wa Yawe Yɛngele li sherigo gbɔgo ki ni, jango mbaa leele pe nawa tuun ki leele mbele pe wogo na, poro wele Helemu, naa Tobiya, naa Yedaya konaa Sofoni pinambyɔ Heni wi ni.»

¹⁵Leele mbele pe yɛn wa lege, pe yaa ka pan mbe Yawe Yɛngele li sherigo gbɔgo kanga tunngo ka pye. Na ki ka pye ma, pa ye yaa ki jɛn fɔ Yawe Yɛngele na yawa pi ni fuun fɔ, lo lilan tun ye yeri. Na yaga Yawe Yɛngele, ye Yɛngele li sɛnrɛ ti le mbaa tanri ti na jɛnge, pa ki kagala ke ni fuun ke yaa pye mbe yɔn fili.

^u 6.6: Tara nda wa yɔnlɔparawa kamɛnge kee yeri to ti yɛn Babilɔni tara re; tara nda wa yɔnlɔparawa kalige kee yeri to ti yɛn Ezhipiti tara re. ^v 6.12: Zhɛre 23.5; 33.15; Zaka 3.8

Yenḡe lege ḡga ki yen ma yɔn

7 ¹Wunlunaḡa Dariyusi wi wunluwɔ pi yeḡe tijere wolo li yenḡe kolɔjere wogo ḡga pe yinri Kisilevu^w yenḡe, ki pilige tijere wogo ki na, a Yawe Yenḡele li si para Zakari wi ni naa.

²Beteli ca woolo pàa Sarezeri, naa Eregemu Meḡeki konaa wi woolo pele tun ma yo pe sa Yawe Yenḡele li yenri; ³konaa Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ, ***saraga wɔfenne** mbele pe wa li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni, pe sa pe yewe mbe pinle li ***yɔn senre yofenne** pe ni, mbe pe pye fɔ: «Ki daga we koro waa gbele konaa mbaa yenḡe nii yeḡe li yenḡe kangurugo wogo ki ni, paa yeḡe ḡga na we yen naga piin, maga le wa yeḡele leḡere ni le?»

⁴Kona, Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ, a li sili senre ti yo mi Zakari na kan ma yo fɔ:

⁵«Ki yo tara woolo pe ni fuun pe kan konaa saraga wɔfenne pe kan fɔ: «Maga le wa, yeḡe nafa taanri ma yiri ke ni, ye ma ***yenḡe le ma** kunwɔ gbeleḡe gbele yeḡe li yenḡe kangurugo wogo naa kolɔshyen wogo ki na[;]»
«en fɔ naga yen ma, kaseḡe ko na, ye ma yenḡe ki le mbe mi gbɔgɔ wi le?»

⁶Na ye kaa nii mbaa woo,
nde ye maa nii na woo ye yeera tɔnli wo kala na?

⁷Naga yen ma, ko senre nunḡba nda to ma Yawe Yenḡele làa le li yɔn senre yofenne konḡbanmbala pe yɔn, a pèri yo wi le? Ki sanga wi ni, leele pàa pye ma cen wa Zheruzalemu ca konaa ki kanḡgara na cara ti ni yeyinḡe na, leele la pye ma cen fun wa ***Neḡevu** tara to naa yanwira tigiwen tara ti ni.»

⁸Yawe Yenḡele làa li senre ti yo Zakari wi kan, ma yo fɔ:

⁹«Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ:

«Yaa kiti wi kɔɔn yaa yala ḡga kɔ sin ki ni.

Yaa kajenḡe piin ye ye kan, yaa ye ye yinriwe taa.

¹⁰Yaga kaa nanḡunjaala poro naa pijiriwele pe jɔɔ,
naa nambanmbala poro naa fyɔnwɔ fenne pe ni.

Yaga kaa kapeḡe jate wa ye nawa ye lewee yeenle pe ni.» »

¹¹«En fɔ pàa je mbe logo. Pàa yiri ma je, ma pe ye pye nunḡbojiile, janḡo paga ka ta mbe logo. ¹²Pàa pe kotoḡo ti ḡḡbanḡban pe ye na paa lulu yen, janḡo Yawe Yenḡele na yawa pi ni fuun fɔ, làa li ***lasiri** konaa li

^w 7.1: Kisilevu yenḡe ki ma saa yala Supurugo (Novamburu) yenḡe naa Suyirigbɔḡ (Desamburu) yenḡe ko ni. * 7.5: Kɔla pye pe ma yenḡe ki le yeḡe li yenḡe kangurugo wogo ki na, mbe pe ye nawa to wunlunaḡa Gedaliya wi gbokala li yefiile li na; konaa pe maga le fun yeḡe li yenḡe kolɔshyen wogo ki na, mbe pe ye nawa to sanga ḡa ni pe juguye pàa pan ma Zheruzalemu ca ki yɔn tɔn mbeḡe sho ki yefiile li na.

senre nda yo li yon senre yofenne kongbanmbala pe kan li yinne li fannga na, a pèri yo, paga ka ta mberi logo. Kona, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀ lɪ si nawa ngban pe ni fɔ̀ jenge. ¹³A lɪ sho fɔ̀:

«Mila pe yeri sanga ɲa ni,
pe sila yenle mbe logo na yeri.
Koni, poro fun pe yaa na yeri,
mi se logo pe yeri.

Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀, lo lɪ yo ma.

- ¹⁴Ki kala na, mɪ pe gbɔn ma pe jaraga wa cengele ke ni fuun ke
sɔgɔwɔ,
koro ngele pe sila ke jɛn we.
A tara tɪ koro waga pe pungo na.
Lere sila pye na paan wa ti ni, lere sila pye na yinrigi wa ti ni.
Ki tara nda tila pye tara tiyɔnrɔ, pèri pye tɪ koro waga.» »

**Yenjele ligi yon fɔ̀l kɔn
mbe duwaw Zheruzalemu ca ki na naa**

8 ¹Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀ làa lɪ senre ti yo na kan naa.

²Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀, pa lɪ yo yeen fɔ̀:
«***Siyon** ca kilan ndanla jenge ndanlawa yenjara woo ni.
Ki yen mala ndanla ndanlawa gbɔɔ ni wa na kotogo na.»

³Pa Yawe Yenjele lɪ yo yeen fɔ̀:

«Mi yaa sɔngɔrɔ mbe pan naa wa Siyon yanwiga ki na,
mbe cɛn naa wa Zheruzalemu ca ki ni.
Pe yaa kaa Zheruzalemu ca ki yinri kaselege ca;
pe yaa kaa Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀ lɪ yanwiga ki yinri
yanwiga ***kpoyi**.»

⁴Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀, pa lɪ yo yeen fɔ̀:

«Lelengbaara naa jeningbaara ti ni, pe yaa kaa paan mbaa cɛen naa
wa Zheruzalemu ca katoro ti ni,
gbɔtangangala ni pe ni fuun nungba nungba pe kɛɛ,
yinwetɔnlogɔ ɲga pe yaa ta mbe le ki kala na.

⁵Ca ki katoro ti yaa ka yin lenambiile naa sumborombiile pe ni, pe
yaa kaa jinrigi wa katoro ti ni.»

⁶Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀, pa lɪ yo yeen fɔ̀:

«***Izrayeli** woolo mbele pè koro go na, na kaa pye ki kala li yaa
pye kagbɔgɔ pe yege na ki piliye yi ni, mi wo yege na ki se pye
kagbɔgɔ na yeri.

Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀ lo lɪ yo ma.»

⁷Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ̀, pa lɪ yo yeen fɔ̀:

«Wele, mi yaa na woolo pe sho tara nda wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri ti
woolo pe kɛɛ,

- mbe pe sho tara nda wa yonlo tosaga kee yeri ti woolo pe kee.
- ⁸ Mi yaa pan pe ni,
 pe yaa pan mbe cen wa Zheruzalemu ca.
 Pe yaa ka pye na woolo,
 mi yaa ka pye pe Yenjele kaselege naa kasinje na.»
- ⁹ Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeen fo:
 «Ye kotogo le ye yee ni!
 Senre nda ***Yenjele yon senre yofenne** paa yo,
 sanga na ni leele paa Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li ***sherigo**
gbogo ki nogo le,
 mbege kan naa fonngo,
 ko senre nungba to ye yen na nuru nala naa.
- ¹⁰ Sanni ki wagati wi sa gbon,
 lere sila pye na sara taa wi tunngo ki na,
 sara sila pye na taa fun yaayoro ti tunngo ki na.
 Leele pe sila pye na kee mbaa paan yeyinge na juguye pe kala na;
 katugu mila leele pe yirige ma pe wa pe yee na.
- ¹¹ Koni, ki cenle na li woolo mbele pe koro go na,
 mi se pe yigi paa yee nga na mila ki pye faa we.
 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo lo li yo ma.
- ¹² Mi yaa yeyinge kan ye yeri laga tara ti ni.
***Ezen** tiire ti yaa la seni.
 Yarilire ti yaa la yongo wa tara ti na.
 Tisara ti yaa la paan tara ti na.
 Mi yaa ki yarijende nda ti ni fuun ti kan na woolo mbele pe koro go
 na pe yeri'.
- ¹³ Yoro zhuda tara woolo, naa Izirayeli tara woolo,
 yee nga na yaa pye faa cenle na li woolo pe danga cengele sanngala
 ke sogowa,
 ki pyelomo nungba pi na fun, mi yaa ye sho. Ye yaa pye duwaw piile.
 Yaga ka fye ye kotogo le ye yee ni.»
- ¹⁴ Katugu Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo, pa li yo yeen fo:
 «Ye teleye paa na nawa pi ngban sanga na ni,
 mila ki kon maga tege mbe ye jolo.
 Mi sila yon songoro ki wogo ki pyewe na.
 Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo lo li yo ma.
- ¹⁵ Ki pyelomo nungba pi na fun, koni migi kon maga tege
 mbe kajenge pye yoro Zheruzalemu ca woolo ye kan konaa Zhuda
 tara woolo ye kan.
 Yaga ka fye.

¹⁶ Ɗga ye daga mbaa piin ki nga:

Ye ni fuun nungba nungba yaa kaselege yuun ye lewee yeenle pe kan.

Wa ye kiti konsara ti ni, yaa kiti wi koon yaa yala kaselege ki ni, mbe ta mbaa yeyinngge nii leele pe sogwo^z.

¹⁷ Ye ni wa kpe ka ka kapege jate wa wi kotogo na wi lewee yenle wa ni.

Yaga kaa wungu yagbolo na,

katugu ki kapyere nda ti ni fuun ti yen mala mben.

Yawe Yenngelɛ lo li yo ma.»

Yenge lepiliye yi yaa kannga mbe pye yagorimo piliye

¹⁸ Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ làa li senre ti yo na kan na yeri na, ma yo fɔ: ¹⁹ «Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ: «Yenge nga ye ma le yele li yenge tijere wogo ki na, naa nga ye ma le yenge kangurugo wogo ki na, naa nga ye ma le yenge koloshyen wogo ki na konaa nga ye ma le yenge ke wogo ki na^a, ki piliye yi yaa kannga mbe pye Zhuda tara woolo pe yeri yagorimo piliye, naa nayinme piliye konaa feti yagorimo piliye. Een fɔ, ye ti kaselege naa yeyinngge ki ye ndanla.» »

²⁰ Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ: «Cengele kele yegɛ woolo yaa ka pan naa fonggo laga Zheruzalemu ca ki ni, konaa cara legerɛ ta woolo ni. ²¹ Ca ka woolo yaa ka yiri mbe saga yo ca ka yegɛ woolo kan mbe yo fɔ: «Ye yiri we kari we sa Yawe Yenngelɛ li yenri! We sa Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ li lagaja!» Ki ca woolo pe yaa ka pe yon sogo mbe yo fɔ: «Woro fun we yaa kari wa.» ²² Tara legerɛ woolo naa cengele fannga wogolo yaa ka pan wa Zheruzalemu ca mbe Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ li lagaja konaa mbeli yenri.»

²³ Yawe Yenngelɛ na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ: «Ko sanga wo ni, leele ke yaa ka yiri senre pyew ti leele pe ni cengele ke ni fuun ke ni, mbe sa Zhufuye naja nungba yigi wi derigbogo ki nogona yon ki na, mboo pye fɔ: «We yaa pinle ma ni mbe kari, katugu wège logo ma yo Yenngelɛ li yen ye ni.» »

^z 8.16: Efe 4.25 ^a 8.19: Babiloni tara fenne paa pan ma to Zheruzalemu ca ki na, ma tulugo kongbannga wo wa ca ki mbogo ki ni, kila pye, Zheruzalemu ca woolo pe ma yenge le yele li yenge tijere wogo ki na, mbe pe yee nawa to ki wogo ki na; naa pe juguye paa pan maga le mbe Zheruzalemu ca ki yon ton mbege sho, kila pye pe ma yenge ki le fun yele li yenge ke wogo ki na, mbe pe yee nawa to ki yefiile na.

**IZIRAYELI WOULO PORO NAA CENGELE SANŊGALA
KE NI
9-14**

Cengele ngele ke yen ma Izirayeli
woolo pe maga Yenŋele li yaa ka
jɔlɔɔ wa ke na
konaa mbe duwaw ke na

- 9** ¹Yawe Yenŋele li senyoro ti nda.
Yawe Yenŋele li senyoro ti gbɔn wa Hadiraki^b tara,
ti gbɔn fɔ wa Damasi^c ca;
katugu Yawe Yenŋele li yege yen senwee piile pe ni fuun pe na,
paa yege nga na li yege yen ***Izirayeli** cengele woolo pe ni fuun pe na
we^d.
- ²Yenŋele li yen na para Hamati^e ca ki wogo na fun,
ko nga ki yen wa Damasi ca ki tanla we.
Li yen na para ***Tiri** ca naa Sidɔn^f ca ti wogo na fun,
ali mbege ta tijinliwe gbɔɔ yen pe yeri.
- ³Tiri ca fenne pɛ ***malaga sigego** kan pe yɛe kan.
Pɛ warifuwe legerɛ gbogolo pe yɛe kan paa taambugɔ yen,
ma tɛ legerɛ gbogolo pe yɛe kan paa kongolo taambugɔ yen.
- ⁴Ɛn fɔ, ***we Fɔ** wi yaa pe kɛɛ yaara ti ni fuun ti shɔ pe yeri,
mbe malaga sigembogo nga ki pe ca ki maga ki jan mbege wa wa
kɔɔɔje wi ni.
Kasɔn yaa ka ca jate ki sogo mbege kɔ^g.
- ⁵Asikalɔn ca fenne pe yaa ki wogo ki yan mbaa fyɛ.
Gaza ca fenne fun pe yaa ka fyɛ mbaa seri jɔlɔɔ ki kala na.
Ekirɔn ca fenne fun pe yaa pe kɛɛ ndagaserege ki la.
Wunluwɔ se ka pye wa Gaza ca ki ni.
Lere se ka cɛn wa Asikalɔn ca naa.
- ⁶Nambanmbala pe yaa ka pye mbe cɛn wa Asidɔdi ca.
Kɪ ka pye ma, mi yaa Filisiti tara fenne pe yɛe gbɔɔɔwɔ pi kɔ^h.
- ⁷Mi yaa ka kara nda ti kasanwaⁱ pi yen ti ni ti wɔ wa pe yɔn,
mbe yarisunndo kara ti wɔ wa pe yɔn.
Mbele pe yaa ka koro go na pe ni, pe yaa ka pye mi ŋa Yenŋele na
woolo paa Zhuda cɛnlɛ li setirige ka yen.
Ekirɔn ca woolo pe yaa ka pye na woolo paa yege nga Zhebusi^j cɛnlɛ
woolo paa kanŋga ma pye na woolo.
- ⁸Mi yaa kanla tara ti maga mbaa ti kɔɔsi,

janɔ ʒuguyɛ pɛ malingbɔɔnɔ mbeɛ pɛ maa tooro na kee na paan,
 paga ka gbɔn ti na.
 Fannga fɔ wa se ka ʒɔɔɔ taga pɛ na naa;
 katugu mi jate mi yaa la pɛ go singi.

**Wunlunaɲa ɲa wi yaa ka pan
 mbe yeyingɛ ki kan naa**

- ⁹ Yoro ***Siyɔn** ca woolo, yaa yɔɔɔri jɛɲɛ.
 Yoro Zheruzalemu ca woolo yaa ʒɔɔɔri nayinmɛ ni.
 Ye wele! Ye wunlunaɲa wi ɲa wila paan ye kɔɔɔɔ.
 Wi yɛn sinɲɛ ma pye cew tafɔ.
 Wuu yɛɛ tirige ma lugu ma cɛn sofile na.
 Wi yɛn ma lugu ma cɛn sofile pyɔ na, sofile nɔ pyɔ na^k.
- ¹⁰ Mi yaa ka malaga gbɔnwotoroyɛ pɛ kɔ mbe pɛ wɔ wa Efirayimu^l
 tara,
 mbe malaga gbɔnshɔnyɛ pɛ kɔ mbe pɛ wɔ wa Zheruzalemu ca.
 Malaga gbɔnsandira ti yaa ka kaari fun.
 Ki wunlunaɲa wi yaa kaa yeyingɛ sɛnɛ yuun cɛɲɛɛ ke kan.
 Wi yaa kaa wi tegere ti piin mbeɛ lɛ kɔɔɔɔ wa na saga wa kɔɔɔɔ
 wa na,
 mbeɛ lɛ wa Efirati gbaan wi na fɔ sa gbɔn wa tara ti kɔsaga ki na.

**We Fɔ wi yaa ka mbeɛ ʒuguyɛ
 pàa yigi kasopiile pɛ wɔ
 wa kulowo pi ni**

- ¹¹ We Fɔ wì yo fɔ:
 «Yoro wo na, Zheruzalemu ca woolo, ***yɔn finliwɛ** mba mɪla le ye ni
 ye saara yaayoro kasanwa pi fannga na,
 ki yɔn finliwɛ pi kala na, mbeɛ pàa yigi ye ni kasopiile ma kari pɛ
 ni, mi yaa pɛ wɔ wa pɛ kulowo pi ni, wa tɔnmɔ weɲɛ ɲa tɔnmɔ
 woro wa ki ni^m».
- ¹² Yoro kasopiile wele, yoro mbeɛ jigi tagasaga yɛn ye yeri,
 ye sɔɲɔɔ ye pan wa ye ca ki ni, ko ɲa malaga sigembogo yɛn
 maga maga ma yagara.
 Nala yɛɛn, mi yɛn naga yuun ye kan fɔ ʒɔɔɔ ɲa yɛ ʒɔɔ, mi yaa
 kajɛɲɛ tegesaga shyɛn pye ye kan ki yɔɲɔɔ.
- ¹³ Katugu mi yaa ka Zhuda cɛnɛ woolo poro pye paa na sandiga yɛn
 mbeɛ tile,
 mbe Efirayimu cɛnɛ woolo poro pye paa na sandiga wanla yɛn.
 Yoro Siyɔn ca woolo, mi ye pinambiile pɛ yirige mbe pɛ wa Yavanⁿ
 tara woolo pɛ na.

Mi yaa ye pye paa malingbɔɔn kotogofɔ wi tokobi yen.»

- ¹⁴ Yawe Yɛnɛɛle li yaa kali yɛɛ naga wa naayeri wa pe go na.
 Li wanla li yaa ka kari paa yɛnɛɛle yɛngelemɛ yen.
 We Fɔ, Yawe Yɛnɛɛle li yaa kali mbanlaga ki win.
 Li yaa ka pan wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ tifelingbɔɔrɔ ti ni.
- ¹⁵ Yawe Yɛnɛɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yaa kaa li woolo pe go singi.
 Pe yaa ka pe juguye pe tɔngɔ,
 mbe gbafuuro sinndɛɛɛɛ ti yaari.
 Pe yaa ka pe juguye pe kasanwa pi jaraga mbaa tinni ndɛɛ paa
 sinndire piin.
 Pe yaa kaa kasanwa pi wuun paa yɛɛɛ nɔga na pe ma kaa leyaara ti
 yin *saara yaayoro kasanwa pi ni mboo yanragi yanragi,
 paa yɛɛɛ nɔga na pe ma kaa kasanwa pi wo *saraga wɔsaga ki
 yɛngele ke na we.
- ¹⁶ Yawe Yɛnɛɛle, pe Yɛnɛɛle li yaa ka pe shɔ ki pilige ki ni.
 Li yaa ka poro mbele li woolo pe shɔ paa yɛɛɛ nɔga na yaayoro
 kɔnrifɔ ma kaa wi yaayoro nɔgebege shɔ we.
 Pe yaa kaa yɛngele wa li tara ti ni paa sinndɛɛɛɛ sɔnɔgbanga woro
 yɛn, nda ti yɛn wunluwɔ njala na.
- ¹⁷ Pe yaa ka pye fɛrɛwɛ na dɛ!
 Pe yaa ka pye tiyɔɔnlɔ dɛ!
 *Bile wi yaa kaa fanɔga kaan lɛfɔnmɔlɔ pe yeri,
 duven fɔnɔ wila fanɔga kaan sumbonɔ pe yeri.

Yawe Yɛnɛɛle ligi yɔn fɔlɔ lɛ
 mbe Zhuda tara woolo pe shɔ

10 ¹ Ye Yawe Yɛnɛɛle li yɛnri tisaga ki ni, li tisara punɔgo woro ti kan
 ye yeri.

Yawe Yɛnɛɛle lo li ma tifelingbɔɔrɔ tisara ti yirige,
 li yaa tisara lɛgɛɛ kan ye yeri.
 Li yaa ti yariluguro ti fi wa ye ni fuun nungba nungba ye kɛɛɛɛ ti ni.

² Katugu ye go yarisunndo ti maa go fu sɛnrɛ yuun ye kan.
 Ye jɛlɛfɛnnɛ pe maa yagbogowo kagala yaan na yuun ye kan.
 Wɔɔnrɔ wɔnlɔfɛnnɛ pe wɔɔnrɔ ti yɛn wagafe,
 pe kotogo sogowo sɛnrɛ ti yɛn go fu sɛnrɛ.
 Ki kala na, leele pe yɛn na yɛnri na toro faa paa yaayoro nɔgebege
 yɛn,
 pe yɛn na jɔlɔ paa simbaala yɛn mbele kɔnrifɔ woro pe na°.

- ³ Mì nawa nɔgbɛn jɛnɔge yaayoro kɔnrifɛnnɛ pe ni.
 Mì yaa jɔlɔgɔ wa yɛkɛɛle pe na,

- katugu mi ɲa Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ̀ m̀ pan mbanla
 woolo pe gbogolomɔ pi kɔn mbe wele,
 po mba pi yen Zhuda cɛnle woolo wele.
 Mi yaa ka pe pye paa na malaga gbɔnshɔn jɛnɲe yen.
- 4 Teele pe cɛnle pyew pele yaa ka yiri wa Zhuda cɛnle li ni,
 mbe sheli paa go yenle sinndelegɛ yen,
 mbe liri paa ***paraga go** ki kankanɲgala yen,
 mbe pye fanɲga ni paa malaga gbɔnsandiga yen.
- 5 Pe yaa ka pye paa malingbɔɔnlɔ welimbele yen,
 mbe pe ta malaga ki na, pe yen na pe juguye pe tangala na kee paa
 konɔ fɛnɲɛɛ yen.
 Pe yaa ka malaga ki gbɔn, katugu mi ɲa Yawe Yenɲele, mi yaa ka
 pye pe ni.
 Kona, pe yaa ka fɛrɛ wa pe juguye mbele pe yaa ka pye shɔnye na pe
 na.
- 6 Mi yaa ka fanɲga gbɔɔ le Zhuda cɛnle woolo pe ni.
 Mi yaa ka Zhozɛfu setirige piile^p pe shɔ.
 Mi yaa ka sɔngɔɔ mbe pan pe ni wa pe tara naa,
 katugu pe yinriwe yen na na.
 Ki yaa ka pye ndɛɛ mi sila je pe na.
 Muwi mi yen Yawe Yenɲele, pe Yenɲele le.
 Mi yaa ka pe yenrɛwe pi logo.
- 7 Efirayimu cɛnle woolo pe yaa ka pye paa nambala kotogofɛnnɛ yen.
 Pe nawa pi yaa ka yinɲgi pe na ndɛɛ leele mbele duvɛn wɔ.
 Pe piile pe yaa kaga wogo ki yan mbaa yɔgri.
 Yɔgɔrimɔ gbɔɔ yaa ka pye wa pe kotogo na Yawe Yenɲele li kala na.
- 8 Mi yaa ka wofele win mbe pe gbogolo,
 katugu mi yaa ka pe shɔ.
 Pe yaa sɔngɔɔ mbe legɛ naa paa yɛgɛ ɲga na pàa pye faa we.
- 9 M̀ pe jaraga wa dunruya cɛngɛle ke sɔgɔwɔ.
 Ɛɛn fɔ̀ mbe pe ta wa ki taleere ti ni, pe yaa nawa to na na.
 Poro naa pe piile pe ni pe yaa kaa pe yinwege ki piin.
 Ko pɔnɲgo na, pe yaa ka yiri wa, mbe sɔngɔɔ mbe pan.
- 10 Mi yaa ka pe yirige mbe pe wɔ wa Ezhipiti tara.
 Mi yaa ka pe wɔ wa Asiri tara, mbe pe gbogolo.
 Mi yaa ka pan pe ni wa Galaadi tara konaa wa Liban tara.
 Pe censaga ki yaa ka kologo pe na yɛrɛ.
- 11 Pe yaa ka kɔgɔje wi kɔn mbe wɔ wa jɔlɔgɔ ki ni.
 Yenɲele li yaa ka kɔgɔje tɔnmɔ mba pi maa yinrigi na tuun pi gbɔn
 mboo sinɲge.
 Nili gbaan wi latijuro ti ni fuun ti yaa ka waga.

Asiri tara fenne pe yee gbogwo pi yaa ka ko.

Ezhipiti tara fenne pe wunluwo kanngala li yaa ka sho pe yeri^a.

¹² Mi na Yawe Yengele, mi yaa kanla fannga ki le na woolo pe ni.

Pe yaa kaa tanri na nandanwa kala lo na.

Yawe Yengele lo li yo ma.

Mbele pe yen fannga fenne

Yengele li yaa ka

pe fannga ki jan

11 ¹ Mboro Liban tara, ma tara yesara ti yengele,
jango kason mbe ye kon *sediri tire ti sogo.

² Yoro *sipiresi tire, yaa yungbogo senre yuun,
katugu sediri tire ti toori.

To nda ti yen tire tiyoro, peri jaanri.

Yoro Bazan tigoro goro, yaa yungbogo senre yuun,
katugu kowogo nga lere saa ya ye wa ki ni, pere tire ti jaanri.

³ Pe yen na *simbaala konrifenne pe yungbogo gbelege ki nuru,
katugu pe naniwe jembe pi jogo.

Pe yen na jara yirifonmbolo pe gbelege ki nuru,
katugu Zhuriden gbaan kowogo nga kila pye pe larasaga ki jogo.

Simbaala konrifenne shyen

pe kala

⁴ Yawe Yengele, na Yengele, pa li yo yen fo: «Simbaala mbele pe daga mbe gbo, maa pe konri. ⁵ Mbele pe ma pe lo, pe ma pe gbo, lere na pe pye mbe yo pe kapege pye. Mbele pe maa pe pere, poro ma yo fo: «Sonmo yen Yawe Yengele li woo, katugu we pye penjagoro fenne.» Ki simbaala konrifenne tipeele pe yere na simbaala pe yinriwe ta, mbe si ka pe sho.» ⁶ «Ki kala na, mi se tara woolo pe yinriwe ta. Yawe Yengele lo li yo ma. Mi yaa senwee piile pe le pe senwee yeenle pe kee, kona mbe pe le pe wunlunana wi kee. Wunlumbolo pe yaa ka tara ti jogo pew, mi se ka lere kpe sho pe kee.»

⁷ Kona, simbaala mbele paa daga mbe gbo, a mi nee pe konri, mbele pa pye ma te wa simbangbelege ki ni poro wogo ko la we. A mi si simbaala konrikanngagala shyen le, ma nungba mege taga nali yinri Yinme kanngala, ma sanna li mege taga nali yinri Nungbama kanngala. A mi si saa na simbaala pe konri. ⁸ Yenge nungba ni, a mi si simbaala konrifenne taanri pe puro. A simbaala pe si kaa na nawa pi ngban fun; poro fun, a na la ko pe na. ⁹ Kona, a mi si simbaala pe pye fo: «Mi se konri ye na naa. Mbele yaa ku, poro mbe ku. Mbele yaa ko mbe wo wa, poro mbe ko pe wo wa. Mbele ka koro go na, poro mbaa pe yee kaa.»

¹⁰ Kona, a mî silan simbaala kônrikanngala na pe yinri Yinme kanngala li lê mali kaari, maga naga fɔ ***yɔn finliwɛ** mba mîla le ***Izirayeli** cengele ke ni fuun ke ni, mùu jɔɔ. ¹¹ Ki pilige ki ni, yɔn finliwɛ pîla jɔɔ ma wɔ wa. Kî pye ma, simbaala mbele pàa pye ma te wa simbangbelege ki ni ma wɛʳ, poro mbele pàa pye nala kɔɔsi, a poro sigi jɛn ma yo Yawe Yɛnɛle lo senɛ ri. ¹² Kona, a mî si pe pye fɔ: «Kî ka ye ndanla, yanla sara wi kan na yeri. Ën fɔ, na kii si ye ndanla, yoo yaga wa.» Kî pye ma, a pè si wari-fuwe pyɔ nafa ma yiri ke^s jiri ma kan na yeri na sara.

¹³ Kona, a Yawe Yɛnɛle lî silan pye fɔ: «Na kala lî gbɔɔ pe yeri yɛge ɲga na ki kɔ wowi yɛn! Ki penjagbɔɔ nda ti lê, ma sari kan cɔɔ fanrifɔ wi yeri^t.» Kî pye ma, a mî sigi warifuwe pyɔ nafa ma yiri ke wi le ma saa wi kan cɔɔ fanrifɔ wi yeri, wa Yawe Yɛnɛle lî ***sherigo gbɔɔ** ki ni^u. ¹⁴ Ko pɔngɔ na, a mî silan simbaala kônrikanngala shyen wolo na pe yinri Nɔngbama kanngala li kaari. Mîla ko pye maga naga fɔ tosege ɲga ki yɛn Zhuda tara woolo naa Izirayeli tara woolo pe sɔɔwɔ ki jɔɔ.

¹⁵ Kona, a Yawe Yɛnɛle lî silan pye naa fɔ: «Koni, simbaala kônrifɔ yaara lê, mɔɔ yɛɛ pye paa tijinliwɛ fu fɔ yɛn. ¹⁶ Wele, mi yaa simbaala kônrifɔ wa yirige laga tara ti ni, ɲa wi se kaa simbaala mbele pe yɛn na kuun pe yinriwɛ taa. Wi se kaa kee saa mbele pè pɔngɔ pe lagajaa. Wi se kaa mbele pè welege pe wɛɛ piin. Wi se kaa yaakara kaan mbele pe yɛn ɲgbaanla pe yeri. Ën fɔ, simbaala mbele pè tɔɔ, poro wi yaa kaa kuun mbaa kaa, fɔ yɛɛ mbaa pe yɛnɔɔ ti walagi.»

¹⁷ Simbaala kônrifɔ ɲa wî jaga,
wo ɲa wûu simbangbelege ki yaga,
jɔɔɔ yɛn wi wogo!
Tokobi yaa wi kɛɛ ki kɔn,
mboo kalige yɛnle li ya.
Wi kɛɛ ki yaa waga wi na pew,
wi kalige yɛnle li yaa jɔɔ wi na pew.

**Yɛnɛle li yaa ka Zheruzalemu ca
ki shɔ, na juguye paga pan
mbe to ki na we**

12 ¹ Yawe Yɛnɛle làa senɛ nda yo ***Izirayeli** woolo pe wogo na, tori nda. Yawe Yɛnɛle na lî naayeri wi gbegele, ma tara ti tenge, konaa ma yinwege ki le senwee wi ni, pa lî yo yɛn fɔ: ² «Ye wele, mi yaa ka Zheruzalemu ca ki pye paa wɔjɛnnɛ yɛn, na li yɛn ma yin duven ɲa wi maa yɛge kanngi wi ni. Cengele ɲgele fuun ke yɛn ma ca ki maga, ke yaa wi wɔ fɔ wila pe yɛge kanngi. Ki yɛge kannguwa pi yaa ka gbɔn Zhuda tara woolo pe na fun, juguye na paga ka pan mbe malingbɔɔn-lo cɛnsaga kan mbe Zheruzalemu ca ki yɔn tɔn we. ³ Ko pilige ko ni, mi yaa Zheruzalemu ca ki pye sinndelege ɲga ki nugu cengele ke ni fuun

ke kan. Mbele fuun ka kaa ki jaa mbege yirige, pe yaa ka pe yee welege fɔ jenge. Kona, dunruya cengele ke ni fuun ke yaa ka gbogolo mbe yiri Zheruzalemu ca ki kɔrɔɔ. ⁴Ko pilige ko ni, Yawe Yenjele lo li yo ma, fɔ mi yaa ka sunndo kɔngɔ wa pe shɔnye pe ni fuun pe na, mbe go yinriwe wa pe shɔn lugufenne pe na fyere gbɔɔ ti kala na. Een fɔ mi yaa kaa wele Zhuda tara woolo poro na. Cengele sanngala ke shɔnye pe ni fuun poro na, mi yaa ka yɛnfɔnrɔ wa pe na. ⁵Kona, Zhuda tara teele pe yaa kaa ki yuun wa pe yee nawa fɔ: «Pa Zheruzalemu ca woolo pe fannga ki maa yinrigi wa Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ li yeri, lo na li yen pe Yenjele le.»

⁶«Ko pilige ko ni, mi yaa Zhuda tara teele pe pye paa kasɔn nanganra yen kanngire sɔgɔwɔ, mbe pe pye paa gbagara kanngire yen, nda pɛ mu yarilire pɔgɔlɔ sɔgɔwɔ. Cengele ngele ke yen ma pe maga, pe yaa ka ke tɔngɔ kee ki ni fuun na. Een fɔ Zheruzalemu ca ko yaa ka koro wa ki yɔngɔlɔ nungba ke ni wa Zheruzalemu. ⁷Yawe Yenjele li yaa ka keli mbe Zhuda tara seye woolo poro shɔ, jango Davidi setirige piile poro naa Zheruzalemu ca woolo pe ni, paga kaa pe yee jate ndee pe gbɔgɔwɔ ta ma we Zhuda tara woolo sanmbala pe na. ⁸Ko pilige ko ni, Yawe Yenjele li yaa kaa Zheruzalemu ca woolo pe go singi. Ŋa wi fannga kɔ kologo ma we pe ni fuun na, ko pilige ko ni, wo yaa ka pye fannga ni paa wunlunana Davidi wi yen. Davidi setirige piile pe yaa ka pye pe yege na paa Yenjele yen, paa Yawe Yenjele li *merɛge yen, ŋa wi yen na tanri pe yege.»

Tara woolo pe yaa ka yege san

⁹*We Fɔ wi yo fɔ: «Ko pilige ko ni, cengele ngele fuun ke yaa ka yiri mbe pan mbe to Zheruzalemu ca ki na, mi yaa yere ki yerewe mbe ke tɔngɔ. ¹⁰Kona, mi yaa yinriwe taga jatere, naa yenrewe jatere kan Davidi setirige piile pe yeri konaa Zheruzalemu ca woolo pe yeri. Pe yaa ka kannga mbaa mi wele, ŋa pɛ sun njanraga ki ni wi kala na». Pe yaa ka wi kunwɔ pi gbele, paa yege ŋa na lere ma kaa wi pinambyɔ nungba pe kunwɔ gbele we. Pe yaa ka wi kunwɔ pi gbele fɔ jenge, paa yege ŋa na lere ma kaa wi pinambyɔ kɔngbanŋa kunwɔ gbele we. ¹¹Ko pilige ko ni, kunwɔ gbelege ki yaa ka lege wa Zheruzalemu ca, paa ŋa na pe maa gbele yarisunngo jelege Hadadi Irimɔ ki kan, ki ta ki yen, wa Megido ca gbunlundege ki ni». ¹²Tara woolo pe yaa ka kunwɔ gbelege gbele. Seye yi ni fuun nungba nungba yi yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele yi ye yi ye. Davidi sege woolo pe yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele pe ye, pe jeele pe yaa kaga pye pe ye. Natan sege woolo pe yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele pe ye, pe jeele pe yaa kaga pye pe ye. ¹³Levi sege woolo pe yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele pe ye, pe jeele pe yaa kaga pye pe ye. Shimeyi sege woolo pe yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele pe ye, pe jeele pe yaa kaga pye

pe ye. ¹⁴Seye sannya yi ni fuun nungba nungba yi yaa ka kunwɔ gbelege ki gbele yi ye yi ye. Nambala pe yaa kaga pye pe ye, jeele pege pye pe ye.»

13 ¹«Ko pilige ko ni, pulugo tɔnmɔ pa yaa ka janri mbe yiri mbe Davidi setirige piile naa Zheruzalemu ca woolo pe kapere naa pe *fyɔngɔ kapyere ti jogo mberi laga pe na.»

**We Fɔ wi yaa ka yarisunndo ti kɔ
mberi wɔ wa, mbe Yenɲele
yɔn senre yofenne yagboyoolo
pe purɔ**

²Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ: «Ko pilige ko ni, mi yaa ka yarisunndo ti kɔ mberi wɔ laga tara ti ni, lere se ka nawa to ti na naa. Mbele pe maa pe yee piin *Yenɲele yɔn senre yofenne, mi yaa ka pe kɔ mbe pe wɔ laga tara ti ni, mbe mbele yarisunndo gbɔgɔla jatere yen pe ni wi kɔ mboo wɔ pe ni. ³Na lere wa ka ka pan mbaa Yenɲele yɔn senre yuun bere, wi tosee naa wi nɔsee poro yere pe yaa wi pye mbe yo fɔ: «Ma daga mbe ku, katugu ma yen na yagbogowo senre yuun Yawe Yenɲele li mege ki na.» Mboo ta wi yen na Yenɲele li yɔn senre yuun, wi tosee naa wi nɔsee wi ni, pe yaa wi sun njanraga ni mboo gbo. ⁴Ko pilige ko ni, Yenɲele yɔn senre yofenne pe yaa kaa fere taa mbaa Yenɲele li yɔn senre yuun, mbaa pe yariyanra ti senre yuun. Pe se kaa yɔngɔme sire yaripɔrɔ nii naa, mbaa leele pe fanla mbaa pe yee piin Yenɲele yɔn senre yofenne^x. ⁵Pe ni fuun nungba nungba pe yaa kaa yuun fɔ: «Mi woro Yenɲele yɔn senre yofɔ de, kere kɔnfɔ wi mi. Maga le wa na lefɔnrɔ sanga wi ni, na tafɔ wilan lɔ kere tunngo ko mege ni^y.» ⁶Na lere wa kaa yewe mbe yo fɔ: «Yingi sagbantitere ti yen ma kotogo ki na yeen?» Wi yaa ki fɔ wi yɔn sogo mbe yo fɔ: «Pa pɔnla gbɔn wa na wenne pe go^z.» »

**Ŋga ki yaa ka pye simbaala kɔnrifo
wo naa simbaala pe na**

⁷Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yeen fɔ:

«Tokobi, yiri ma to na *simbaala kɔnrifo wi na,
yiri ma to na pinleyenle wi na.

Simbaala kɔnrifo wi gbɔn maa gbo pa kona simbaala pe yaa gbɔn
mbe jaraga.

Pa mi yaa to simbapiile pe na^a.»

⁸Pa Yawe Yenɲele li yo yeen fɔ:

«Wa tara ti ni fuun ti ni, senweele paga kɔn mbe yiri tegesaga taanri,
tegesaga shyen woolo poro yaa ku,
tegesaga nungba woolo pe yaa koro go na.

⁹Mi yaa ki tegesaga nungba woolo pe pye *kpoyi,

paa yege ŋga na pe ma kaa warifuwe wi le kasɔn maa pye kpoyi,

mbe pe sɛgesɛge mbe wele, paa yɛge ɲga na pe ma kaa tɛ wi le kasɔn
mboo sɛgesɛge mboo wele.

Pa kona pe yaa na yeri,

pa mi yaa pe yɔn sogo.

Mi yaa ka pe pye mbe yo fɔ: «Ye yɛn na woolo!»

Pa poro fun pe yaa yo fɔ: «Yawe Yɛnɲɛle lo li yɛn we Yɛnɲɛle le.» »

**Malaga punɔgo wogo ɲga
ki yaa ka gbɔn
konaa we Fɔ wi panga**

14 ¹Ye wele, Yawe Yɛnɲɛle li pilige ki yɛn na paan. Ko pilige ko ni, yoro Zheruzalemu ca woolo, ye juguye pe yaa ka ye kɛɛ yaara ti koli mberi yɛɛle pe yɛɛ na ye yɛge sɔgɔwɔ. ²**We Fɔ** wɔ yo fɔ: Mi yaa ka cɛngɛle ke ni fuun ke gbogolo wa Zheruzalemu ca ki tanla, mbe malaga gbɔn ki ni. Pe yaa ka ca ki shɔ, mbe yinɛ ti nawa yaara ti koli, mbe sinle jɛɛle pe ni fanɲga na. Pe yaa ka ca woolo pe walaga nɲɲɲba koli mbe kari pe ni kulowo, ɛɛn fɔ ca woolo sanmbala mbele pe yaa ka koro, pe se ka poro yigi mbe yiri pe ni. ³Ko punɔgo na, Yawe Yɛnɲɛle li yaa ka yiri mbe malaga gbɔn ki cɛngɛle ke ni paa yɛge ɲga na lɔa malaga ki gbɔn malaga gbɔnpiliye yan yɔ toro faa yi ni we. ⁴Ko pilige ko ni, oliviye tire yanwiga ɲga wa Zheruzalemu ca ki yesinmɛ na, wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, li yaa kali tɔlɔɔ ki kan wa ki na. Kona oliviye tire yanwiga ki yaa wali shyen, mbege lɛ wa yɔnlɔ yirisaga kɛɛ yeri, mbe saga wa wa yɔnlɔ tosaga kɛɛ yeri, mbe pye gbunlundɛge gbɔɔ. Yanwiga ki yɛɛge nɲɲɲba yaa ka yeri mbe kari wa yɔnlɔparawa kamɛnɲge kɛɛ yeri, yɛɛge sanɲga ki yaa ka yeri mbe kari wa yɔnlɔparawa kalige kɛɛ yeri. ⁵Kona, ye yaa ka fe mbe toro wa na yanwira gbunlundɛge ki ni, katugu yanwira gbunlundɛge ki yaa ka tɔnlɔ mbe gbɔn fɔ wa Azali ca ki na. Zhuda tara wunlunɲa Oziyasi wi sanga wi na, tara tila yɛge, a ye tɛɛye pɛ fe ki yɛgɛyɛge ɲga na, pa ye yaa ka fe ma fun. Kona, Yawe Yɛnɲɛle, na Yɛnɲɛle le, li yaa ka pan; li woolo ***kpoyi** pe ni fuun pe yaa ka pye li ni.

⁶Ko pilige ko ni, yanwa kala se ka pye wa, were se ka pye wa, tɔnmɔ pi se ka simbi^b. ⁷Ki pilige ki yɔnɔ se ka pye wa, Yawe Yɛnɲɛle lo ligi jɛn. Yɔnlɔ se ka pye wa, yembine se ka pye wa; ali yembine, yanwa pi yaa pye wa suyi.

⁸Ko pilige ko ni, tɔnmɔ jɛmbɛ pa yaa kaa fuun mbaa yinrigi wa Zheruzalemu ca. Ki tɔnmɔ pi walaga nɲɲɲba yaa kaa fuun mbaa kee wa kɔɔje kuwo wi yeri, walaga sanɲga ki yaa kaa fuun mbaa kee wa Mediterane kɔɔje wi yeri. Ki yaa kaa piin ma kanga na konaa yɔnrɔ ni^c. ⁹Yawe Yɛnɲɛle lo li yaa ka pye tara woolo pe ni fuun pe wunluwɔ. Ko pilige ko ni, Yawe Yɛnɲɛle lo nɲɲɲba pe lo li yaa ka pye Yɛnɲɛle le. Lo nɲɲɲba pe lo mɛge ko pe yaa kaa yinri.

¹⁰Tara ti ni fuun mbe Zheruzalemu ca ki maga, ti yaa ka kannga mbe pye paa ***Araba** tara ti yen, mbege le wa Geba ca ki na, wa Zheruzalemu ca ki yonloparawa kamenge kee yeri fo mbe sa gbɔn wa Irimo ca ki na, wa yonloparawa kalige kee ki yeri. Zheruzalemu ca ki yaa ka cen ki kanngara na lara ti go na; ca ki gbeme pi yaa ka le wa Benzhamɛ yeyongo ki na fo sa gbɔn wa Yeyongo lege ki na, mbe sa gbɔn fo wa mbogo ki Yenle yeyongo^d ki na; konaa mbe le wa Hananeyeli sanngazo titonlowa wi na fo sa gbɔn wa wunlunana wi ***erezen** tonmo wasaga ki na. ¹¹Leele yaa ka cen wa Zheruzalemu ca ki ni. Ca ki tongowa senre se ka yo naa. Ki yaa ka pye yeyinnga na pow^e.

¹²Cengele ngele ke yaa ka yiri mbe sa malaga gbɔn Zheruzalemu ca ki ni, yambewe mba Yawe Yenjele li yaa ka wa pe na, pi mba: Pe wire ti yaa ka fongo pe na mbe pe ta yere na. Pe yenmbigile ke yaa ka fongo wa ke yentegele ke ni, pe ngayinngele ke yaa ka fongo wa yon ki ni pe na.

¹³Ko pilige ko ni, Yawe Yenjele li yaa ka jatere pirindorogo naa sunndo kongo wa pe na. Pe yaa ka kee wa pe yee na, mbe to pe yee na. ¹⁴Zhuda tara fenne pe yaa ka ye wa malaga ki ni fun wa Zheruzalemu ca ki ni. Pe yaa ka cengele ngele ke yen ma pe maga ke yarijende ti ni fuun ti koli pe yeri, to ti yen te, naa warifuwe, konaa yariporo legere ni. ¹⁵Yambewe pa yaa ka to fun shɔnye pe na, naa sofilele worosoye pe na, naa yongomeye pe na, naa sofilele pe na konaa yaayogo nga fuun ki yen wa juguye pe censara ti ni. Ki yambewe po naa senweele pe woo pi ni, pi yaa pye nungba.

¹⁶Ko pungo na, cengele ngele fuun kaa pan ma to Zheruzalemu ca ki na, mbele paa koro go na ke ni, poro yaa kaa kee ye le pyew wa Zheruzalemu mbe saa wunlunana, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li gbogo konaa mbaa ***Gbataala nogo feti** wi piin. ¹⁷Dunruya na cenle o cenle na ka koro lii kari wa Zheruzalemu ca mbe sa wunlunana, Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fo li gbogo, poro se tisaga ki ta. ¹⁸Na Ezhipiti tara fenne pee yenle mbe kari wa Zheruzalemu ca, na paga je mbe yo pe se kari, pe se tisaga ki ta. Cengele ngele kee yenle mbe sa Gbataala nogo feti wi pye, yambewe mba pila to ke na, po cenle Yawe Yenjele li yaa wa Ezhipiti tara fenne pe na. ¹⁹Ko jolgo ko ki yaa to Ezhipiti tara fenne pe na, konaa mbe to cengele ngele fuun ke se ka yenle mbe kari sa Gbataala nogo feti wi pye ke na.

²⁰Ko pilige ko ni, kengengele ngele pe ma lele shɔnye pe na, pe yaa kaga yonlogo wa ke na, mbe yo fo: «Mbe pye kpoyi Yawe Yenjele li kan.» Ngedagala mbele pe yaa ka pye wa Yawe Yenjele li go ki ni, pe yaa ka pye mbe tege pe ye Yenjele kan paa wajengele ngele ke ma pye

^d 14.10: Pele maa ki jate ma yo Yeyongo lege ko nungba ko ki yen mbogo ki Yenle yeyongo ye. ^e 14.11: Naga 22.3

le ***saraga wɔsaga** ki tanla ke yen. ²¹ Nɛgedaga ɲa fuun wi yaa ka pye wa Zheruzalemu ca konaa wa Zhuda tara, wi yaa ka pye mbe tɛgɛ wi ye Yawe Yenɲele na li yen yawa pi ni fuun fɔ li kan. Lere o lere ka ka pan mbe ***saraga** wɔ, ko nɛgedaga wo wawi ki fɔ wi yaa ka le, mbe saraga kara ti sɔgɔ wa wi ni. Ko sanga wo ni, safari wafɔ kpɛ se ka pye wa Yawe Yenɲele na yawa pi ni fuun fɔ li go ki ni naa.

Yenŋele yɔn senre yofɔ

MALAKI

wi sewe we

Sewe wi nawa senre

Malaki wila pye na Yenŋele li senre ti yuun maga ta ki sanga wi ni Yenŋele li woolo pè yiri wa kulowo pi ni, ma sɔngɔɔ wa Zheruzalemu ca makɔ. Azhe naa Zakari paa Yenŋele senre nda yo, leele paa ti logo, ma Yenŋele li sherigo gbɔɔ ki kan naa fɔnɔɔ. Ko sanga wo ni, kila yala Esidirasi naa Nehemi pe fa yiri wa kulowo pi ni mbe sɔngɔɔ wa pe tara. Paa sherigo gbɔɔ ki kan, ɛɛn fɔ leele pe sila pye na Yenŋele li gbogo, paa yege ŋga na ki daga mbaa piin we. Saara wɔsanga wi ka gbɔn, yaayoro nda pè yu, naa nda ti jegele kè jɔɔjɔɔ konaa nda ti yen na yaa, to pe maa woo saraga. Saraga wɔfenne paa daga mbaa Yenŋele li woolo pe yege sinni yege ŋga na, pe sila ko pye, ɛɛn fɔ paa pe punɔ, ma pe wɔ wa konɔ sinne li ni. Nambala paa pye na pe jeele pe waa, na tara ta yege jeele pori pe jeele. Malaki wila pye na kotogo nii leele pe ni, ma yo pe pe kapere ti jen peri yaga, pe pe yɔn finliwe pi le naa Yenŋele li ni konaa mbaa li tasaga ki kaan li yeri. Yawe Yenŋele li yaa li pitunɔ wi torogo wi sa kiti kɔn li woolo pe na. Malaki mege ki kɔɔ wowi ŋa «Na pitunɔ». Yenŋele lãa yo fɔ:

Wele, mi yen nala pitunɔ wi torogi,

wi yaa sanla konɔ li gbegele na kan wa na yege.

Yawe Yenŋele na ye yen na lagajaa, li yaa pan mbe ye wa li sherigo gbɔɔ ki ni mbe ye fo.

Pitunɔ ŋa wi yaa yɔn finliwe pi senre yo, a yaa wi jaa mboo yan, wi yaa pan (Mala 3.1).

Sewe wi yen ma kɔɔnɔ yege ŋga na

Leele paa punɔ ma laga Yenŋele li na 1.1–2.16

Yenŋele li yaa ka kiti kɔn li woolo pe na konaa mbe duwaw pe na 2.17–3.24

**Yenŋele li yo Izirayeli woolo
pe yen mali ndanla**

1 ¹Senre^a nda to Yawe Yenŋele làa kan li yon senre yofɔ Malaki^b wi yeri, a wiri yo Izirayeli woolo pe kan.

²Yawe Yenŋele li yo fɔ: «Ye yen mala ndanla.»

Ɛen fɔ, a ye nɛɛ yuun fɔ: «Yiŋgi kigi naga ma yo we yen mɔɔ ndanla?»

Yawe Yenŋele li yo fɔ: «Naga yen ma, Ezawu wi sila pye Zhakɔbu wi ndɔ wi le? Konaa ki ni fuun, Zhakɔbu wo yen mala ndanla, ³a mɛ je Ezawu wo na. A mùu yanwira wasege ki jɔɔɔ, ma ko nga ki yen wi kɔɔɔ ki yaga waga, a kɛ pye dabaala mbele wa ^{*}gbinri wi ni pe censaga^c.»

⁴Edomu^d tara woolo pe mbe ya mbege yo fɔ: «Pè we cara ti tɔngɔ; Ɛen fɔ konaa ki ni fuun, we yaa sɔngɔɔ mbe katara ti kan naa fɔngɔ.» Ɛen fɔ Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛen fɔ: «Na paga ti kan naa fɔngɔ, pa mi yaa ti tɔngɔ naa. Pa kona leele pe yaa la para pe senre na, mbaa yuun fɔ: «Ki tara nda ti woolo pe yen ma pe. Pe yen cenle na Yawe Yenŋele li nawa ngban pe ni fɔ sanga pyew.»

⁵«Pa yoro jate ye yaa ki yan yenle ni, mbege yo fɔ: «Yawe Yenŋele li yen ma gbɔɔ, ali wa tara sannda nda ti woro Izirayeli tara ti ni^e.» »

**Saraga wɔfenne pe sila pye na
Yawe Yenŋele li gbogo
paa yege nga na kila daga**

⁶Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yen naga yuun ^{*}saraga wɔfenne pe kan fɔ: «Pinambyɔ maa wi to wi gbogo, kulo maa wi tafɔ wi gbogo. Na ki ka pye mi yen ye to, gbɔɔwɔ mba yaa na gbogo pi yen se yeri? Na ki ka pye mi yen ye tafɔ, fyere nda yaa fyɛ na yege to yen se yeri? Yoro saraga wɔfenne wele, ye yen nala mege ki tifaga. Konaa ki ni fuun, ye yen na yuun fɔ: «We yen nɔɔ mege ki tifaga mele?» ⁷Ye yen naga tifaga, naa yaa paan fyɔngɔ yaakara ni nari woo ^{*}saraga wa na ^{*}saraga wɔsaga ki na we. Konaa ki ni fuun, ye yen na yuun fɔ: «Wɔɔn mege ki jɔɔɔ mele?» Yège jɔɔɔ, naa ye yen na yuun fɔ: «Yawe Yenŋele li saraga wɔsaga kii daga mbaa jate yaraga ka.» ⁸Na yaga pan yaayogo nga kɛ fun ki ni mbege wɔ na yeri saraga, ko woro tipege le? Na yaga pan yaayogo nga kila sege

^a **1.1:** Ki senre nda ti lesaga ki yen naga nari fɔ ti yen paa tuguro yen pitunŋɔ wi go na, nda wi daga mbe yo. Ki senre ti yen sɔbe senre. ^b **1.1:** Eburuye senre ti ni, Malaki mege ki kɔɔ wowi ŋa «na pitunŋɔ». ^c **1.2-3:** Orɔmu 9.13 ^d **1.4:** Edomu cenle woolo poro nungba poro pe yen Ezawu wi setirige piile wele. ^e **1.2-5:** Yenŋele làa li ndanlawa pi naga Izirayeli woolo pe na, ma ti paa pye kulolo tara nda ni, a pè yiri wa ma sɔngɔɔ ma pan wa pe tara, na pe cara ti kanni. Ɛen fɔ Edomu cenle woolo poro na, Malaki wila ki yan fɔ poro sila ya sɔngɔɔ mbe sa pe yinre ti kan. A cengele kele yege pan ma cen wa pe tara ti ni. Poro la wele Larabuye wele (Eza 34.5-17; 63.1-6; Zhere 49.7-22; Eze 25.12-14; 35.1-15; Amɔ 1.11-12; Abi 1-14)

nakoma na yaa ki ni, mbege wɔ na yeri saraga, ko woro tipege le? Na yaga ki kan ye tara ti to wi yeri, ki mboo ndanla? Wi mbe yenle mbe kajenje pye ye kan^f?» Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma.

⁹«Ko pyengɔɔ, yɛ pan na mi ɲa Yenjele na yenri ngbanga mbe yinme tirige ye na. Saraga cenle ɲa yɛ pan ki ni yɛn, ye nawa po ni, mi yaa logo ye yeri mbe kajenje pye ye kan wi le?» Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma.

¹⁰«Ki pye ndɛ ye ni, nungba saa ***sherigo gbɔɔ** kɔɔɔ ti tɔɔɔ, ki mbe janla ndanla. Kona, pa ye se ta saa kasɔn muni^g wa na saraga wɔsaga ki na jaga, mbaa saara sori wa na mege ni. Mi se yenle ye yarikanga ki na.» Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma. ¹¹Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma fɔ: «Mbege le wa yɔɔɔ yirisaga, fɔ saga wa wa yɔɔɔ tosaga, na mege ki yen ma gbɔɔ cengele woolo pe sɔɔɔ. Lagapyew dunruya wi ni, pe yen na ***wusuna nuwɔ taan** sori^h, na saara nda ti yen fyɔɔɔ fu ti woo nala sɔɔɔ; katugu na mege ki yen ma gbɔɔ cengele woolo pe sɔɔɔ. ¹²Ɛn fɔ, yoro wo na, ye yen nala mege ki jogo, naa yaa yuun fɔ: «We Fɔ wi saraga wɔsaga ki yen fyɔɔɔ ni, saara yaakara nda ti yen na woo wa ki na, ti woro na jate yaraga ka.» ¹³Ye yen na yuun fɔ: «Yingi tege ɲa we na!» Ki pye ma, saraga wɔsaga ki yen ma ye mben. Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma. Yaayoro nda pɛ yu, naa nda ti yen na sege konaa nda ti yen na yaa, to ye yen na paan na kaan na yeri; to ti yen ye yarikanra nda ye yen na paan ti ni. Ye nawa po ni, mi yaa yenle ti na wi le? Yawe Yenjele lo li yo maⁱ. ¹⁴Danga yen javafɔ wi wogo, wo ɲa simbapɔɔ tiyɔɔn yen wa wi yaayoro ngbelege ki ni, a wi ***yɔɔ fɔɔ** le mboo kan na yeri, ɛn fɔ wii suu kan; mɛ pan yaayogo ɲa ki yen jeregisaga ni ki ni, mbege wɔ saraga mi ɲa ye Fɔ na yeri. Ye daga mbege jen fɔ mi yen wunlungbɔɔ, mi Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, muwi mɔ yo ma; a cengele woolo paa fyɛ na yege.»

Yerewe senre nda tila kan saraga wɔfenne pe yeri

2 ¹Koni, ki ɲgasele na li yen na kaan yoro ***saraga wɔfenne** yoro yeri. ²Yawe Yenjele na yawa pi ni fuun fɔ, pa li yo yɛn fɔ: «Na yee yenle

^f **1.7-8:** Ki yaakara tila pye fyɔɔɔ yaakara, katugu pe sila ki saara ti wɔ we Fɔ wi yeri mbe yala ti wɔɔ kologo ki ni (Levi 22.17-30; Dete 15.21). ^g **1.10:** Kila pye faa, yaayoro nda Zhufuye paa pye na woo saara Yawe Yenjele li yeri, paa pye nari gbɔɔ sori wa saraga wɔsaga ki na. Saraga wɔfenne poro tunngo layi mbe kasɔn ki gberi wa ki na.

^h **1.11:** Wusuna nuwɔ taan wi sogowo pila pye kapyeye ka, ɲa paa pye na piin na Yenjele li gbogo. ⁱ **1.12-13:** Saraga wɔfenne poro paa daga mbaa jege saara yaayoro nda ti sila pye ma yɔɔ ti na. Ɛn fɔ paa pye na fyɛ leele pe na, nɛ yenlegi yaayoro tijangara ti na. Ki pyelɔɔ pi na ma, pe sila pye na Yenjele li jate, mɛ sɔɔɔ naga yuun ma yo fɔ pe tunngo ki yen tege ni pe go na.

mbaa nuru na yeri, na yee yenle mbaa na gbogo wa ye kotogo na, pa mi yaa ye danga. Mi yaa ye duwaw wi kannga mboo pye danga. Ee, mi yaa wi pye danga; katugu ye ni, wa kpe woro nala gbogo wa wi kotogo na. ³Ye wele, na ye sigi yingiwɛ jen, mi yaa ye setirige piile pe tongo. Yoro wo na, ye yaayoro *saara nda ye maa woo ye sherege feti piliye yi na, mi yaa ti fire ti tege mbe ye yere ti fa ti ni. Pe yaa ka yoro naa to ni ye koli mbe kari ye ni^l. ⁴Pa kona ye yaa ki jen mbe yo muwi migi ngasele na li kan ye yeri, jango *yɔn finliwɛ mba mla le Levi^k wi ni, pi koro wa pi yɔnlɔ suyi.» Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

⁵«Yɔn finliwɛ mba mla le Levi wi ni, pi yen mbe yinwege naa yeyinɛge kan. Miri kan wi yeri, jango wila fye na yege. Wila si fye na yege konaa na seri na yege^l. ⁶Kaselege nagawa senre wila pye na yuun wa wi yɔn. Kambasingɛ senre kpe sila yiri wa wi yɔn. Wila wi yinwege ki pye na ni yeyinɛge naa kasingɛ ni. Wila ti, a lelegere kannga ma laga pe tipere ti na. ⁷Katugu saraga wɔfɔ wi daga mbe pɔ ki na, mbaa leele pe nari pe Yenɛle li jen. Pa pe maa paan wa wi yeri na nagawa senre ti yewe, katugu wi yen Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ li pitunɔ.

⁸«Eɛn fɔ yoro wo na, yɛ laga konɔ jenne li na. Yɛ lelegere kan, a pɛ punɔgo ye nagawa senre ti ni. Yɔn finliwɛ mba pila le Levi wi ni, a yɔɔ jɔɔ. Yawe Yenɛle na yawa pi ni fuun fɔ, lo li yo ma. ⁹Ki kala na, mi fun mi yaa ti ye kala li leele pe ni fuun pe mben, konaa paa ye tifaga. Ki kaa pye ye woro na tanri na kondegele li na, eɛn fɔ, a yaa cɔnrɔwɔ piin na nagawa senre ti wogo na we^m.»

**Yerewe senre nda tɪla kan
nambala mbele pe maa tara
ta yege jeele pori mbele pe maa
yarisunndo gbogo**

¹⁰We ni fuun we woro to nungba piile wi le? Yenɛle nungba lo ma li we da wi le? Yingi na, a we nɛɛ kambasingɛ piin we yɛɛ na, nɛɛ we tele-ye pe yɔn finliwɛ pi jogo? ¹¹Zhuda tara woolo pe yen leele mbele pee taga pe na. Pɛ katijaanga pye laga Zheruzalemu ca konaa laga *Izirayeli tara

j **2.3:** Mbe yala Yenɛle li lasiri wi ni, paa daga mbaa saara yaayoro ti fire ti sori kasɔn ni, wa paara yinre censaga ki punɔgo na; Eki 29.14; Levi 4.11-12. Ki yaa pye ndɛɛ saraga wɔfenne pe sila kaa na tanri ki ngasele li na, maga kan saara tɪla pye fyɔngɔ ni. Saraga wɔfenne pe yaa ka tongo mbe wɔ wa, paa yege nga na pe ma yaayoro fire ti sogo wa paara yinre censaga ki punɔgo na. ^k **2.4:** Yɔn finliwɛ mba Yenɛle lɔa le Levi wi ni, po la pye fɔ wila saraga wɔgotunɔgo ki piin. Levi wo na, wila daga mbaa tanri Yenɛle li ngasegele ke na cɛcɛɛ (Nɔmbu 3.11-13). ^l **2.5:** Nɔmbu 25.12 ^m **2.9:** Nga ki yo fɔ: *Ye yen na cɔnrɔwɔ piin na nagawa senre ti wogo na*, ko kɔrɔ wo yen fɔ ye daga mbaa tanri lasiri wi na yege nga na, ye woro na ko piin; eɛn fɔ ye yen na leele woo leele ni yege nga na pe daga mbaa tanri wi na.

ti ni. Kaselege ko na, Yawe Yenŋele li lajenge ***kpoyi**, ko ŋga ki yen mali ndanla, Zhuda tara woolo pège tège ***fyongɔ** ni; katugu pè tara ta yege jèele pɔri, mbele pe maa yarisunndo ta yege gbogo. ¹²Lere ŋa wila ko kagala koro piin, Yawe Yenŋele luu purɔ luu wɔ wa wi woolo pe sɔgɔwɔ, poro mbele pe yen Zhakɔbu setirige piile wele. Wiga ka ya mbe ***saraga** wɔ naa Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yeri.

**Yerewe senre nda tila kan
mbele pe maa pe jeele jeger pe yeri**

¹³Ŋga ye maa piin naa, ki ŋga. Ye ma saa na yanli na yentunwɔ wuun wa Yawe Yenŋele li ***saraga wɔsaga** ki na, na gbele na jɛen li yege sɔgɔwɔ, katugu Yawe Yenŋele lii yenle ye yarikanra ta kpe na; ye kɛ yaara ta kpe woro mali ndanla naa. ¹⁴Ye maa yewe na yuun fɔ: «Yingi na we kɛ yaara tii sili ndanla naa?» Ko pan ma, katugu maa ***yɔn fɔlɔ** le Yawe Yenŋele li yege sɔgɔwɔ mbe koro sinŋe ma lefɔnrɔ sanga japɔrɔwɔ wi ni. Wila pye ma nimbye, a maa wɔ. Eɛn fɔ konaa ki ni fuun, mɛɛ koro sinŋe wi ni. ¹⁵Mi yo mboro naa wo ni Yawe Yenŋele li ye pye wire nungba naa jatere nungba? Ki wire nda ti pye nungba, yingi tila jaa? Mi yo pyɔ tila jaa mbe ta Yenŋele li yeri? Ki kala na, ye ye yɛ yingiwe jen, jango wa kpe ka ka pye mbasinŋe wi lefɔnrɔ sanga japɔrɔwɔ wi ni. ¹⁶Katugu Yawe Yenŋele, Izirayeli woolo Yenŋele li yo fɔ: «Nanɔ mboo jɔ je ki yen mala mben.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Lere ŋa wi yen ma weli wi jɔ wi ni, mi yen maga wogo ki panra. Ki kala na, ye ye yɛ yingiwe jen, yaga ka pye mbasinmbele.»

**Yenŋele li yo li yaa pan
mbe kiti kɔn li woolo pe na**

¹⁷Ye yen na Yawe Yenŋele li yɔn weri ye senre ti ni. Eɛn fɔ ye nɛɛ yuun fɔ: «We yen nali yɔn weri mele?» Ye yen nali yɔn weri, katugu ye yen na yuun fɔ: «Ŋa fuun wi yen na kapege piin, ki wogo ki yen ma yɔn Yawe Yenŋele li yege na. Ki lerefɔ wi kala li yen mali ndanla.» Nakosima ye ma yewe ma yo fɔ: «Yenŋele na li yen na kasinŋe piin, lo yen se yeri?»

Yawe Yenŋele li pilige ye

3 ¹Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Wele, mi yen nala pitunŋɔ wi torogi, wi yaa sanla konɔ li gbegele na kanⁿ wa na yege. Yawe Yenŋele na ye yen na lagajaa, li yaa pan mbe ye wa li ***sherigo gbɔgɔ** ki ni mbe ye fɔ. Pitunŋɔ ŋa wi yaa ***yɔn finliwe** pi senre yo, a yaa wi jaa mboo yan, wi yaa pan.

ⁿ 3.1: Mati 11.10; Maki 1.2; Luki 1.76; 7.27

²«Een fɔ ambo wi mbe ya yere wi yege sɔgɔwɔ wi panmbilige? Na wiga ka pan mboo yee naga, ambo wi mbe ya koro wa wi yeresaga? Katugu ki yaa ka pye paa kasɔn nga warifuwe yanfɔ wi ma warifuwe wi yan wa ki ni ki yen, paa paara jogofɔ wi tafilan nga ki ma paara ti jogo mari laga ki yen. ³Wi yaa ka pan mbe cɛn mbe warifuwe wi yan, mboo pye *kpoyi. Wi yaa ka *saraga wɔfenne, *Levi setirige piile wele, pe pye kpoyi mbe pe laga, paa yege nga na pe ma warifuwe naa tɛ wi pye kpoyi we. Kona, pe yaa kaa saara woo Yawe Yɛnɛle li yeri mbe yala ti wɔlɔmɔ pi ni. ⁴Kiga pye ma, Zhuda tara woolo naa Zheruzalemu ca woolo pe yaa la paan yarikanra nda ni Yawe Yɛnɛle li kan, ti yaa li ndanla paa yege nga na faa kila pye we, yegele ngele kɛ toro faa ke ni.

⁵«Mi yaa pan ye kɔrɔgɔ, jango mbe kiti kɔn ye na. Mi yaa fyeele mbe sereya yo lekaala pe na, naa jataala pe na, mbe sereya yo mbele pe maa yagbogowo wuguro piin pe na, naa mbele paa la pe tunmbyeele pe sara wi kaan pe yeri pe na, naa mbele pe maa nangunjaala naa pijiriwele pe jɔlɔ pe na, mbe sereya yo mbele pe maa nambannjeenle pe jeregi konaa mbele paa la fyɛ mi ɲa Yɛnɛle na yege pe na.» Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

**Leele pe daga mbe laga pe kapere
ti na mbe sɔngɔrɔ mbe pan
Yɛnɛle li kɔrɔgɔ**

⁶«Muwi mi yen Yawe Yɛnɛle le. Mi se kannga fyew°. Ko kɔ ki ti yoro Zhakɔbu setirige piile, ye fa tɔngɔ mbe wɔ wa.» ⁷Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Maga le wa ye telɛye pe sanga wi na, yɛ laga na kondɛgɛngɛle ke na. Ye woro na tanri ke na. Ye sɔngɔrɔ ye pan na kɔrɔgɔ, pa mi yaa sɔngɔrɔ mbe pan ye kɔrɔgɔ. Een fɔ ye nɛɛ yuun fɔ: «We yaa sɔngɔrɔ mbe pan mele?» ⁸Lere mbe ya Yɛnɛle li yu le? Ma si yala, ye yen nala yuun. Kona, a ye nɛɛ yewe na yuun fɔ: «We yen nɔɔ yuun mele?» Ye yen nala *yaga naa na yarikanra ti yuun.»

⁹Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Danga yen ye wogo, katugu ye cɛnle woolo pe ni fuun paa na yuun. ¹⁰Yaa paan yaga wi ni fuun wi ni, yaa wi teri wa sherigo gbɔgɔ yarijende tegesaga ki ni, jango yaakara mbaa taa wa na go ki ni. Ki pyelɔmɔ pi na, yanla wa ye wele, na mii naayeri wegele ke yenge ye kan mbe duwaw tirige ye na, ɲa wi se jen mbe kɔ, fɔ ye se tegesaga ta ti ni fuun ti na°. Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma. ¹¹Mi se ti yarijɔgɔrɔ mbe gbɔn ye yarilire ti na. Ti se kaa ye kɛɛɛ yarilire ti jogo naa. Ye *ɛɛɛɛɛ tiire ti se ka koro mbasɛndɛ. Yawe Yɛnɛle na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma. ¹²Tara sannda pyew ti

° 3.6: ɲga kɔ yo fɔ: *Mi se kannga fyew*, ko kɔrɔ wo yen fɔ Yɛnɛle li yaa koro yɔn finliwe na Zhakɔbu setirige piile pe ni, ali mbege ta pe woro ma sin. P 3.10: Levi 27.30; Nɔmbu 18.21-24; Dete 12.6; 14.22-29; Nehe 13.12

woolo pe yaa kaa ye yinri duwaw piile, katugu ye tara ti yaa ka pye mbe tanla.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

**Pilige ŋga Yenŋele li yaa kali
kasiŋŋe ki naga**

¹³Pa Yawe Yenŋele li yo yeen fɔ: «Ye yen na senpere yuun na na. Een fɔ ye nɛe yuun fɔ: «Yiŋgi senpere waa yuun ma na?» ¹⁴Yège yo ma yo fɔ: «We yen na tunŋgo piin Yenŋele li kan jaga. We yen na tanri Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li kondegeŋgele naa li ŋgasegele ke na, na gbele li yege sɔgɔwɔ mbege naga fɔ wè laga we kapere ti na, yiŋgi tɔnli we ta wa ki ni?» ¹⁵Ki kala na, koni ye yen naga jate ma yo mbele pe maa pe yee gbogo, fɛrɛwɛ yen pe woo, mbele pe yen kapere pyefenne poro paa yɔŋgo na kee yege. Een fɔ pe yere ma Yenŋele li wa ma wele, yaraga ka nɛe pe ta.»

¹⁶Ki pye ma, mbele pe maa fyɛ Yawe Yenŋele li yege, a pè si para pe yee ni. A Yawe Yenŋele li si nuŋgbolo jan ma logo pe yeri. A pè si sewe wa yɔnɔgo li yege sɔgɔwɔ ma mbele pe maa fyɛ li yege konaa nali mege ki gbogo pe mere ti le wa wi ni, jaŋgo laa jatere piin pe na. ¹⁷Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Pilige ŋga mɪ kɔn ma tɛge, pe yaa ka pye na woolo ki pilige ki ni. Mi yaa ka pe yinriwe ta paa yege ŋga na tofɔ maa wi pinambyɔ yinriwe taa, wo ŋa wi maa tunŋgo piin wi kan we. ¹⁸Kona ye yaa kaga yan naa fɔ lesiŋŋe wo naa lepee wi ni pe yen ma jen ma wɔ pe yee ni, ŋa wi maa tunŋgo piin Yenŋele li kan konaa ŋa wi woro na tunŋgo piin li kan pe yen ma jen ma wɔ pe yee ni.»

**Yenŋele li pilige ki yen na paan,
ŋga ni li yaa kiti kɔn**

¹⁹Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ li yo fɔ: «Ye wele, pilige ka wa na paan. Ki yen ma tijanga paa yira kasɔn gbɔgo yen. Ki pilige ki na mbele pe maa pe yee gbogo pe ni fuun naa lepeepe pe ni fuun pe yaa ka pye paa yan waga yen. Ki pilige ki na pe yaa ka sogo mbe kɔ pew, fɔ ninge nakoma njege ka kpe se ka koro pe kan. ²⁰Een fɔ, yoro mbele ye maa fyɛ na mege ki yege, na kasiŋŋe ki yaa pye paa yɔnɔ yen mbaa yinrigi ye na, ŋga ki yanwa pi yaa la ye sagala. Kona ye yaa pye leselele mbaa yeni la kanni nayinme ni paa yege ŋga na napire ti kaa yinrigi wa nangbɔŋgo ki ni ti maa ki piin we. ²¹Pilige ŋga ni mi yaa kanla yawa pi naga, ye yaa kaa lepeepe pe tangala^q, pe yaa pye paa gbanŋban yen wa ye tɔɔɔ ti nɔgo.» Yawe Yenŋele na yawa pi ni fuun fɔ lo li yo ma.

^q 3.21: *Ye yaa kaa lepeepe pe tangala*: Ko senre nda to yen naga nari ma yo pe yaa ka fanŋga ta lepeepe pe na.

²² «***Lasiri** senre naa kondegeŋgele konaa kakɔndegeŋgele ŋgele m̀ kan na tunmbyee Moyisi wi yeri wa Horebu^r yanwiga ki na, ti pye ***Izirayeli** woolo pe ni fuun pe woro, yaa nawa tuun ti na.

²³ «Ye wele, mi yaa na yɔn senre yofɔ ***Eli**^s wi torogo wa ye yeri sannɩ mi ŋa Yawe Yenŋele na piligbɔɔ ki sa gbɔn, ko ŋga ki yen fyere gbɔɔ pilige we. ²⁴Wi yaa ka teelee poro naa pe piile pe sɔɔwɔ pi gbegele, mbe piile poro naa pe teelee pe sɔɔwɔ pi gbegele^t, jango mi ka ka pan mbege tara nda ti jɔɔ pew.»

^r **3.22:** Horebu yanwiga ko nungba ko pe maa yinri fun Sinayi yanwiga ye (Eki 3.1).

^s **3.23:** Yenŋele yɔn senre yofɔ ŋa wi senre ti yo laga ki laga ŋga ki ni, wi yaa pye Eli wa yege wi wo. Ko kɔɔ wo yen fɔ Yenŋele yɔn senre yofɔ wawi, ŋa wi tunŋgo ki yaa pye mbe taanla Eli wogo ki ni. Ki yaa pye ko Yenŋele yɔn senre yofɔ wo senre ti yo wa go 3.1 laga ki ni. Zhezu wila ki yo maga filige fɔ ki Yenŋele yɔn senre tila ti yee yɔn fili wa Zhan Batisi wi panga ki ni (Mati 11.14; 17.10-13; Maki 9.12; Luki 1.17; Zhan 1.21). ^t **3.24:** Luki 1.17

Yɔn fɔlɔ fɔnnɔ Sɛwɛɛɛ